Mr. H.

Dear Sir.

[illegible] [illegible] the [illegible] with [illegible] [illegible] [illegible]. I thank you for the favor [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] of your [illegible] [illegible] [illegible] I [illegible] [illegible] [illegible]

עמך מקור חיים באורך נראה־אור
Ps. 36. 10.
לתורה
Esa. 8. 20.

עשרים וארבע ספרי הקדש :

SIVE

BIBLIA HEBRAICA,

EX ALIQVOT MANVSCRIPTIS

ET COMPLVRIBVS IMPRESSIS CODICIBVS, ITEM
MASORA TAM EDITA, QVAM MANVSCRIPTA,
ALIISQVE HEBRAEORVM CRITICIS DILIGENTER RECENSITA.
PRAETER NOVA LEMMATA TEXTVS S. IN PENTATEVCHO, ACCEDVNT
LOCA SCRIPTVRAE PARALLELA,
VERBALIA ET REALIA,
BREVESQVE ADNOTATIONES, QVIBVS
NVCLEVS GRAECAE LXX. INTERPRETVM ET OO. VERSIONVM EXHIBETVR, DIFFICILES IN TEXTV DICTIONES ET PHRASES EXPLICANTVR, AC DVBIA RESOLVVNTVR;
VT SVCCINCTI COMMENTARII VICEM PRAESTARE POSSINT.
SINGVLIS DENIQVE COLVMNIS
SELECTAE VARIANTES LECTIONES SVBIICIVNTVR

CVRA AC STVDIO
IO. HEINR. MICHAELIS,
S. S. THEOL.& GR. AC OO. LINGG. IN ACAD. FRIDER. P. P. ORD.
ET EX PARTE OPERA
SOCIORVM;
VT PLVRIBVS IN PRAEFATIONE DICETVR.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIIS
Sacræ Cæſ. Maieſtatis, Potentiſſ. Reg. Polon. ac Porusſiæ, nec non Elect. Saxon. & Brand.
HALAE MAGDEBVRGICAE, *Typis & ſumtibus Orphanotrophei* cIɔ Iɔcc XX.

SERENISSIMO ac POTENTISSIMO
PRINCIPI ac DOMINO,

FRIDERICO WILHELMO,

REGI PORVSSIAE, MARCHIONI
BRANDENBVRGICO, S. ROM.
IMP. ARCHICAMERARIO
ET ELECTORI,
SVPREMO PRINCIPI ARAVSIO-
NENSI, NEOCOMI ET VALLANGINI,
DVCI GELDRIAE, MAGDEBVRGI,
CLIVIAE, IVLIACI, MONTIVM, STE-
TINI, POMERANIAE, CASSVBIORVM,
VANDALORVM ET MEGAPOLIS,
NEC NON IN SILESIA ET
CROSNAE,
BVRGGRAVIO NORIMBERGENSI,
PRINCIPI HALBERSTADII, MINDAE, CAMINI,
VANDALIAE, SVERINI, RACEBVRGI ET MEVR-
SAE, COMITI HOHENZOLLERAE, RVPINI, MAR-
CAE, RAVENSBERGI, HOHENSTEINI, TECKLENBVRGI
LINGAE, SVERINI, BVRAE ET LEERDAMI, MARCHION
VEHRAE ET VLISSINGAE, DOMINO RAVENSTEINI, RO
STOCHII, STARGARDAE, LAVENBVRGI, BVTO-
VIAE, ARLAYAE ET BREDAE,
CETERA;

REGI & DOMINE MEO
LONGE-CLEMENTISSIMO.

SERENISSIME ac POTENTISSIME

R E X,

DOMINE LONGE - CLEMENTISSIME!

ETſi alias ea, qua par eſt, animi demiſſione MAIESTATEM TVAM tacitus veneror potius, quam vt meditationibus academicis regias curas interpellare audeam; nunc tamen, vt confido non niſi gratioſiſ-

ſimo

ſimo vultu accipies, DOMINE LONGE-CLEMENTISSIME, ſi paucis tantum ſubiectisſimam & gratam mentem teſtor. TIBI enim, REX SERENISSIME, hic labor, eccleſiæ vſibus deſtinatus, & academicæ iuuentutis bono ſuſceptus, poſt DEVM T. O. M. ideo conſecrandus erat, non ſolum, quod TVA longe-clementisſima voluntate in hac ſtatione collocatus ſum; ſed etiam, quod ante ſexennium mihi benignisſime conceſſo reſpirandi ſpatio, & hunc laborem ab interitu, & me ſub adverſa valetudine fatiscentem, ab obitu per DEI gratiam conſeruaſti. Quod beneficium, vti maximum mihi fuit, ita non poſſum nunc, quin publice illud prædicem, & obſequentisſima ſeruitia MAIESTATI TVÆ ad vltimum vsque vitæ momentum promittam. Et quum ſuperiore anno, præmatura morte, [vt inter homines videntur, quæ tamen maturo DEI conſilio fiunt,] ereptus mihi ſit vnicus & coniunctisſimus frater, *Philippus Michaelis*, quem, ex vltimo ſeptemtrione accitum, ſumma clementia complexus eras; haud inclementer, REX SERENISSIME, feres, ſi pro ea etiam gratia me magis obſtrictum profiteor, & ſpem foueo, fore, vt in me meosque etiam eadem longe-clementisſima voluntate porro

ſis futurus. DEVM vero precor ex animo, VT TE inprimis, REX POTENTISSIME, quem patriæ & rerum noſtrarum cuſtodem dedit, vna cum Sereniſſima Coniuge, REGINA, & FILIO, Regni Herede, ceteriſque regiis liberis, immo tota Sereniſſima Domo, ipſe omnium potens cuſtodiat, eamque voluntatem TIBI porro inſpiret, qua ſemper in ſancto amore diuini nominis & verbi eius ducaris & perſeueres. Id quod omnibus erit ſalutare, TIBI autem ad immortalem gloriam & felicitatem, ceteris ad pacem & quietem.

SERENISSIME ac POTENTISSIME

REX,

DOMINE LONGE-CLEMENTISSIME!

REGIAE MAIESTATIS TVAE

Halæ ipſis Cal. Maii
cIↃ IↃcc xx.

ſeruus ſubiectiſſimus

D. IO. HEINR. MICHAELIS.

Præfatio ad Lectorem.

Sacrorum Fontium Studioſo Lectori Salutem in CHRISTO IESV plurimam dicit

IOANNES HENRICVS MICHAELIS, D.

Ingreſſus.

TRia iam luſtra ſunt, beneuole & erudite Lector, ex quo publico programmate operis huius biblici editionem promiſimus; *a)* nondum tunc præuidentes omnes remoras, quas varias deinde, et in hunc vsque diem grauiſſimas experti ſumus. Vnde nunc, poſt plurium annorum interuallum, neceſſitas exigit, vt ad amouenda ſiniſtra quorundam iudicia, non ſolum aliqua de inſtituti huius occaſione, eiusque progreſſu; ſed etiam de obiectis impedimentis, indeque mutatis nonnihil conſiliis noſtris, præmittamus ante, quam ad reliqua hac præfatione explicanda veniamus. Faciam tamen id breviter per quinque capita, vt I. laboris noſtri hiſtoriam exponam, II. de textu Hebraico & Chaldaico dicam, III. de variis in eo lectionibus agam, IV. de Maſora, & V. de noſtris adnotationibus & reliquis, quæ monenda erunt: non tam rerum dicendarum inopia, quam infirma valetudine & temporis penuria, a pluribus exponendis prohibitus.

a) Edito anno Chriſti 1705. menſe Martio, titulo operis Latino, & ſubiuncta, propter continuas amicorum interrogationes, in lingua vernacula, inſtituti noſtri recenſione: quæ poſtea in Belgio Gallice etiam cum exteris communicata fuit.

CAPVT I.

De

OCCASIONE ET HISTORIA HVIVS OPERIS.

§. I.

PRæcipuam igitur huic labori occaſionem dedit COLLEGIVM ORIENTALE THEOLOGICVM, anno huius ſæculi ſecundo, menſe Maio, a Venerando & de hac academia, immo de eccleſia Chriſti meritisſimo collega, AVGVSTO HERMANNO FRANKIO, eum in finem tunc inſtitutum, vt ſelectis cum Inſpectore ſuo, B. *Ioanne Tribbechouio*, duodecim vel pluribus etiam ſacrarum litterarum ſtudioſis, *b*) ex accuratiori ſingularum S. Theologiæ partium cultura, & inſtitutione per quatuor pluresue annos continuata, necesſitati eccleſiæ præpararentur doctores, qui S. Scripturam cum apodixi tractare, h. e. vt Apoſtolus ad Tit. I, 9. ait, & exhortari per doctrinam ſanam, & conuincere contradicentes poſſent. En nomina iuuenum, ordine alphabetico digeſta: Occaſio huius operis.

M. Lucas Gottfried *Backmeiſter*, Stuttgard. Wurtemberg. †
M. Georg. Ioann. *Hencke*, Vlzenſis Luneburgicus. †
Iacobus *Henning*, Salauia Poruſſus, †
M. Abrahamus *Kall*, Flensburgo Cimber,
M. Tobias *Kœſtlin*, Eslinga Suecus,
M. Io. Auguſtus *Krebs*, Meiningenſis, †
M. Chriſtian. Bened. *Michaelis*, Ellric. Hohenſt.
M. Chriſtoph. *Prætorius*, Wollin. Pomer. †
Io. Guſtav. *Reinbeck*, Cellenſis,
M. Tobias *Rende*, Iſenacenſis,
Wilhelmus Chriſtianus *Schneider*, Herbsleb. Thuring.
Balthaſar *Voigtlænder*, Nienburgo Hoyenſis,
Matthæus *Zander*, Stargard. Pomer.

Quod pulcherrimum inſtitutum, vti communi bonorum ſuffragio adprobatum, etiamdudum etiam publice a Cl. *VOCKERODIO* *c*) prædicatum fuit, tantum abeſt, vt ſpem & exſpectationem Venerandi Collegæ fruſtratum ſit; vt potius ex iſta ſocietate, præter hos, quos ad cæleſtem Academiam beata morte euocauit Deus, pasſim per diuerſas Germaniæ prouincias nactæ ſint eccle-

b) Quos commendabant percepta neceſſariarum artium linguarumque orientalium, & diuinarum litterarum ſolida fundamenta, aliaque adminicula, docendi item facultas, nec non ſpectata pietas, ſanctumque vitæ & ſtudiorum propoſitum.

c) In doctisſima commentatione de *eruditorum ſocietatibus*, Gothæ 1708. p. 220. ſeq

ecclesiæ, scholæ & academiæ viros, qui grauissimis ex parte muneribus non sine insigni fructu & functi sunt, & per Dei gratiam adhuc funguntur. Et quamuis forma huius instituti tum ob morbos, tum per alias caussas, mutationem aliquam sequentibus annis experta sit; res tamen ipsa mansit, & subinde eumdem in finem consilio atque subsidiis adiuta ingenia sunt, quæ idonea habita fuerunt. Nec spem abiicimus, fore, quin denuo ad pristinam eius formam instaurandam rediturus sit Vir bono publico natus, expeditis iis, quæ illud hucusque sufflaminarunt: quum præsertim nunc plures etiam adsint Collegæ, qui cum ipso, diuina gratia adiuti, omni ex parte facient, vt in posterum quoque præsto sint viri iuvenes, ad omne opus bonum instructi & parati. Faxit DEVS feliciter!

Collatio Codicum,

§. II. Quemadmodum vero illius collegii omnia eo comparata fuerunt, vt solidam sacrarum litterarum notitiam ex ipsis Hebræis & Græcis fontibus haurirent, qui membra eius designati erant: ita nec alienum ab instituto videbatur, si subcisiuis operis collatio codicum Hebræorum, præsertim MSctorum, sub meo, Linguarum orientalium Professoris, ductu fieret, ex qua noua Bibliorum Hebraicorum editio adornaretur. Eum in finem codices non tantum impressos præstantiores, quotquot ad manus nostras venerunt, sed quinque etiam *manuscriptos* membranaceos, quos *bibliotheca venerabilis Ministerii Erfurtensis Euangelici* possidet, honestis conditionibus quæsiuimus, maximaque beneuolentia nobis sub autumnum A. C. 1702. commodatos, omnes bona fide, & cum debita gratiarum actione, dudum restituimus. Illos codices MSctos, quia erudite, & quantum hic satis est, descripsit Vir pl. rev. M. *Abrahamus Kall*, d) in dissert. *de Codicibus MSctis, Biblico-Hebraicis, maxime Erfurtensibus* A. 1706 sub meo præsidio habita: ideo quod actum tunc est, non agimus nunc iterum, sed cupidum quemque lectorem ad laudatam dissertationem ablegamus; quum & plura illic exposita sint, de quibus & hic alioqui dicendum fusius fuisset. Ne autem frustra illa a quopiam desideretur, post absolutas nostras adnotationes vberiores in Hagiographa, per typographos faciemus.

§. III. Interim tamen vt lectori de illis, & impressis quoque codicibus, quos euoluimus, quodammodo constet, breuiter omnes eo ordine, quo compendiosissime per numeros tantum a nobis vel citantur, vel comparati fuerunt, hic recensebimus. Sicut igitur numerus

1. in selectis nostris lectionibus variantibus significat *primum MSctum*

d) Socius quondam noster, vt modo diximus, nunc Verbi diuini Minister Charlottenburgi in vicinia Berolini fidelissimus: cui & notas in vaticinium Ezechielis maximam partem debemus.

MSctum Erfurtense, grandioribus duobus voluminibus cum Targum, f. versione Chaldaica, singulis versibus, etiam in libris Paralipomenon, subiecta, Masora item parua & magna textuali,

2. *MSctum Erfurtense secundum*, integrum V. T. codicem cum Masora & Onkelosi translatione Pentateuchi Chaldaica, vno maiori volumine complexum;

3. *MSctum Erfurtense tertium*, in folio mediocri, totius V. T. textum habens cum Masora; magna tamen lacuna a Ierem. 44, 26. vsque ad Ezech. 8, 3.

4. *MSctum Erfurtense quartum*, mutilum ab initio & fine. *e*)

5. *MSctum Erfurtense quintum*, sed valde imperfectum, quod a libro Iosuæ incipit, & post prophetas cum libro Psalmorum finit: in Ieremiæ quoque vaticinio a c. 14, 17--c. 24, 7. lacunam habet; ita numerus

6. Indicat *DAN. BOMBERGII Biblia Hebraica & Chaldaica*, cum commentariis Rabbinicis, & præfatione *Felicis Pratensis*, Venetiis 1517. in folio maiori expressa: cuius editionis exemplar ex bibliotheca huius ciuitatis Mariana habuimus. Prodiit ex hac editione Codex noster 9. & ex hoc deinde 20.

7. Eiusdem operis, f. *Bibliorum Venetorum* in folio maiori *editionem quartam*, Venetiis 1618.

8. *IOANNIS BVXTORFII* Biblia Hebræo-Chald. & Rabbinica, satis obuia, Basileæ 1620.

9. *Dan. Bombergii* Biblia Hebr. in forma quarta, Venetiis 1518.

10. *ROBERTI STEPHANI* editionem in 4. Paris. 1543. quæ insigni sphalmate ab Hos. 5, 8. vsque ad c. 6, 8. omnia transposita, & a typographo confusa exhibet.

11. Biblia regia *Antverpiensia*, siue *PLANTINIANA*, in fol. maiori, 1571.

12. Biblia *Plantiniana* in forma 4. Antverp. 1566.

13. Biblia Hebraica cum versione Græca & duplici Latina, it. cum notis *Franc. Vatabli* in fol. mai. ex officina Sanctandreana 1587.

14. - - *Eliæ Hutteri* in fol. Hamb. 1587.

15. - - *Polyglotta* Anglicana, Londini 1657.

16. Biblia Hebr. cum interlineari versione *Ariæ Montani*, fol. Lips. 1657.

17. - - *Iosephi Athiæ*, f. Ioannis *Leusdenii* in forma 8. Amstel. 1667. Ex qua editione postea Clodii & Berol. editio nata fuit.

18. - - *Dav. Clodii*, forma 8. Francof. 1676. Præterea hactenus enumeratis editionibus postea accesserunt sub numero

19. Biblia Rob. *Stephani* in 24. Paris. 1546. ad Genes. 22.

20. - - Dan.

e) Incipit enim illud Gen. 34, 5. & ad finem vsque Pentateuchi singulis versibus Targum subiectum habet, cum aliqua Masora: præterea *Haphtaroth* f. sectiones ex prophetis, & V. *Megilloth*, item *Iobi* librum in fine mutilatum. Posteriora omnia sine Chaldaica translatione.

20. - - Dan. *Bombergii* in 4. Venet. 1521. ad Levit. 2, 9.

21. - - In 4. Venet. apud Io. *Bragadinum*, 1614 ad Lev. 7, 1.

22. - In 4. Venet. ex officina *Bragadina* 1678. *f*)

23. Biblia Hebr. *Hartmanniana* in 4. Francof. ad Oder. 1595.

24. - - *D. Henr. OPITII* in 4. Kiloni 1709. Hæc prodierunt, quum initium ad imprimendum Ezechielis vaticinium nostra editione fecissemus. Plures vero codices si subinde contulimus, suis nominibus adpellamus.

Quomodo facta.

§. IV. Fundamenti autem loco in collatione Codicum nobis fuerunt Biblia Hebraica Summe Rev. atque Celeb. Viri, *D. DAN. ERN. IABLONSKI*, Berol. 1699. edita vtraque forma 8 & 4. cuius editionis textum non ad verba solum & dictiones, sed ad singulas etiam syllabas, puncta & apices, a capite ad calcem vsque recensuimus, & in nostro variantium lectionum selectu sub nota *Ber.* vel *Berol.* citamus. Labor autem iste collationis Codicum die 9. Octobris 1702. inceptus, & per 15. menses ac vltra productus, finem suum vidit ineunte anno 1704. postquam huic negotio ego cum duodecim commilitonibus singulis diebus tres quatuorue horas tribueram. Et quanquam molestum satis esset, superfluis fere minutiis & vacuis sæpe signis notandis inhærere; facile tamen eius rei tædium abstergebat vsus, quem nonnunquam sentiebamus, & felix laboris progressus: dum integris adhuc viribus, & coniunctim omnes commilitones, quod sibi datum erat negotii alacriter obseruabant. Lectoris autem & notarii vices ipse sustinebam, paullulumque subsistebam non ad singulas tantum voces, sed etiam ad consonantes, vocales & accentus, criticasque notas, vt quisque suum codicem accurate introspiceret, meque & vniuersum collegium, si quid varium deprehenderetur, moneret. Quomodo intra dictum illud anni & trium mensium spatium satis magnum volumen ex variantibus eiusmodi minutiis collectum tandem fuit.

Masoræ excussio.

§. V. Et hactenus quidem res ex voto succedebat, magnaque ex parte præparatoria ad editionem nostram confecisse nobis videbamur, quum ad longe tædiosiorem, immo ferreum laborem deduceremur. *Masoræ* namq. *recensio* ex codicibus nostris 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. & *Masora* peculiari *manuscripta* chartacea, in forma 4. maiori

f) Hæc editio magna diligentia, sed minus eleganti typo adornata, cura Viri Cl. *D. Ioannis Meyeri*, Professoris Harderoviciani celeb. ad nos venit, quum Deuter. c. 5. a nobis imprimeretur: eique inter alia hoc peculiare est, quod editores, sicut nos in margine Latinis, ita illis Italicis dictionibus Hebraicas exponunt. v.c. ad Gen. 1, 2. היתה תהו ובהו *era vana e vacua.* מרחפת *dibateua.* v. 6. רקיע *firmamento.* v. 9. יקוו *sian adunnate.* ותראה *e apparisca.* v. 10. ולמקוה *& all' adunamento* cet. Præcedens vero sub num. 21. editio in variatione vocalium vel punctorum diacriticorum שׁ & שׂ neutrum punctum exprimere solet, quasi iudicium suum ita suspendere voluissent editores.

iori, *g*) pro accuranda noſtra editione nunc inſtituenda erat: adhibitis etiam criticis libris Ebræorum, quales 1) *En Hakkore* R. Iekuthielis, ad marginem codicis noſtri 1. coll. Diſſert. de Codd. MSS. §. 19. 2) Eliæ Leuitæ *Maſoreth Hammaſoreth*, Venet. 1538. 4. 3) R. *Moſis Hannakkedan* (coll. Eliæ Maſoreth p. 21. & 76. ſeq.) *diſſertatio*, Maſoræ finali adſcripta, 4) *Schaar hanneginoth* in calce Bibliorum Venet. & Buxtorfii, 5) *R. Iudæ filii Iacobi* explicatio Maſoræ, Amſtelod. 1650. 4. ad Exod. 34. 6. in Varr. Lectt. noſtris citata, 6) Sal. ben Melech *Michlal Iophi*, quem *M. I.* & 7) R. Menachemi de Lonzano *Or Torah*, quem *O. T.* allegamus, Amſtelod. 1659. in 4. & præ ceteris hic laudem meretur. Is autem labor non ideo tantum tædioſior præcedente fuit, quod, quum illic ſub variis notis diacriticis verba tamen & ſententiæ prophetarum, hic ſæpisſime inanes Maſoretharum, vel potius recentiorum magiſtrorum *h*) obſeruatiunculæ, nec raro pueriles ineptiæ, obſcura diligentia conſarcinatæ, a nobis indagandæ & excutiendæ eſſent; ſed quod alia quoque impedimenta tunc obiicerentur, quæ tanta ab initio quidem viſa non ſunt, quanta poſtea reuera fuerunt. Primum enim, quum ſingulari prouidentia Dei, & longe clementisſima voluntate Serenisſimi Academiæ Conditoris A. 1704. præter alia inſignia beneficia, etiam *Regiæ* ſ. *liberales menſæ* pro paupertate ciuium Academicorum conſtituerentur, mihi etiam, ordine & ætate tunc omnium minimo, per regium reſcriptum ephoria iſtarum menſarum cum aliis ſpectatisſimis viris demandata fuit. Quod officium, quum ea, qua poſſem, fide & dexteritate obirem, dici vix poteſt, quantum ſequentibus annis *i*) mihi tædii & negotii ex deuoluta in me inſpectione fuerit ſubnatum: ita vt, dum menſis illis ſeruiendum erat, impresſio noſtri codicis ad incitas pæne redacta fuerit; donec, compoſitis tandem rebus, alius & nouus Inſpector vices illas in ſe ſuſcepiſſet. Obiectæ remoræ.

§. VI. Verum tamen neque illud tantum fuit, quod me vnum, vt dixi, impeditum tenebant; ſed mox etiam aliud contigit, quod totius collegii circulos turbabat. Sub æſtatem enim ipſius Pluraque impedimenta

g) Quam in excerptis noſtris Varr. Lect. *Maſ. Erf.* vocamus, cuiusque opera in hac parte magno nobis vſui fuit.

h) Alios enim eſſe recentiores criticos, & vetuſtos illos ante-Talmudicos Maſorethas, tantopere *Buxtorfio* aliisque viris doctis commendatos, euidentisſime docent tum libri MSCti, diuerſa manu ac diuerſo tempore interpolati, tum impresſi codices: quibus fere ſingulis aliquid in margine Hebraice ab editoribus adſcriptum eſt, quod deinde Maſorethicarum notarum nomine vulgo venit. Mallemus ſuperuacuam illam diligentiam non adhibitam fuiſſe; (quicquid in contrarium ſtatuerit Elias Leuita in ſuo Maſoreth p. m. 27.) præſertim ab iis, qui in his rebus iudicium parum ſubactum, & temeritatem potius prodiderunt.

i) Præſertim anno 1708. poſt ſubitam mortem B. M. Io Friderici *Ruoppii*, Facultatis Theol. Adi. & menſarum Regiarum Inſpectoris digniſsimi.

us anni 1704. ex Græcia & Constantinopoli fama nouæ Academiæ exciti aduentabant complures viri iuuenes & ἱερομόναχοι Græci; ex quibus nonnulli *k*) in Græca litteratura probe versati; maiori tamen ex parte ceteri veteris Græciæ ignari, omnesque ac singuli in Latinis & Germanicis litteris ac rebus prorsus hospites ac rudes erant. Isti igitur ex orientali ecclesia accedentes quum se collegio nostro adiungerent, ne frustra hic essent, necessario in lingua Latina aliisque rebus a tribus vel quatuor collegii nostri membris instituendi & iuuandi erant. Vnde partes laboris, quos socii illi sustinuerant, non poterant, quin in me ceterosque commilitones grauius reciderent: quum interea admodum intempestiue, aliunde etiam crebris epistolis, amici vrgerent, vt post vnius alteriusue anni moram (sicut illi bona quidem mente, non tamen satis prouide, laborem nostrum interpretabantur) editionem nostram auspicaremur. Gestus tandem mos illis fuit, & impressio codicis sub finem anni 1704. incepta est, nondum prorsus ad finem perducta laboriosa Masoræ recensione: ac, veluti non satis esset, vnius editionis curam gerere, duplex, & alia quoque minori forma, & minoribus typis simul incipienda fuit; quæ tamen ex necessitate, vt postea adparebit, cum fine Pentateuchi hactenus cessauit. Tum vero vt a pluribus epistolis scribendis liberaremur, Programma illud emisimus, quod supra ad §. I. commemoratum fuit.

auɑ̃i laboris, §. VII. Sed neque illud silentio prætereundum hic est, quod, quum ab initio laboris nostri aliud quidpiam in animo non haberem, quam editionem Hebræi Codicis, ex variorum librorum & totius Masoræ excussione, a vitiis & erroribus, in accentibus præsertim ex imperitia coortis, quantum fieri posset, repurgatam, *l*) cum nouis *lemmatibus ac variantium lectionum* selectu adornare; mox tamen illud quoque, continuis amicorum postulationibus requisitum fuerit, vt *loca Scripturæ parallela*, realia & verbalia, *nucleum item LXX interpp. siue* Græcæ & *orientalium versionum*, deinde & scholia quædam s. *breues notas* adscriberemus. Qua in re quum non satis circumspecte, & ignarus futurorum, acquieuissem desideriis amicorum *m*) tantus mihi exinde, idoneis adiutoribus postea

k) Præ ceteris eximii ingenii Vir iuuenis *Michael Anastasius*, Macedo, publice apud nos habito panegyrico Græco notior factus.

l) *Nam*, vt B. *Augustinus* ait de doctr. Christ. lib. 2. c. 14. *Codicibus emendandis primitus debet inuigilare sollertia eorum, qui Scripturas diuinas nosse desiderant.*

m) Qui ad nucleum Scripturæ gustandum plus commodi inde sibi aliisque pollicebantur, quam ex illa nostra operosa litterarum, vocalium & notarum diacriticarum, præsertim vero ipsius Masoræ recensione. Et verum quidem est, ex magno illo labore, quem collationi Codicum & Masoræ impendimus, non eum statim adparere fructum, quem harum rerum imperiti sibi promittebant; interim tamen sic bene meriti de sacro textu sumus, quod veram eius

poſtea deſtituto, laboris cumulus accreuit, qui valetudinem non ſolum meam, ſed & vitam peſſumdediſſet, niſi diuina me conſervaſſet clementia. Nondum enim coniuncto ſociorum labore ad finem Pentateuchi perducta erat noſtra impresſio, quum ecce commilitones, tantum non omnes, variis morbis, inprimis febri cum purpura combinata, implicari & decumbere inciperent: reliquis, qui incolumes adhuc videbantur, mecum tanto magis labore gravatis. Vltimus tandem ego decubui, tantoque grauius, quo diutius reſtiteram iſti malo. Vnde per plures menſes A. 1705. & 1706. impresſio noſtra ceſſauit; commilitonum autem maior pars, finito ſuo, quod ſtipulati erant, triennio vel quadriennio, aduerſæ valetudinis cauſſa, vel ad ſuos, vel etiam ad publica munera vocati, abierunt. Quumque per alia inſtruere nouitios ita non licuiſſet, qui velut ſupplementa decedentibus illis in iſto labore ſuccederent, ad impresſionem Ieſaiæ vix duo vel tres ſupererant, mox rurſus ita minuendi, vt deinde ad Hagiographa vnus tantum reſtaret mihi cognatus, nunc vero coniunctisſimus Collega, *Cl. CHRISTIANVS BENEDICTVS MICHAELIS*, quo de pluribus infra etiam dicetur.

§. VIII. Dum hæc agerentur, porro accidit, vt A. 1707. diem ſuum obiret meritisſimus in hac academia Hiſtoriar. & Eloqu. Profeſſor, Vir Cl. B. *CHRISTOPHORVS CELLARIVS*: cuius inter alia etiam fuerat inſpectio bibliothecæ academicæ. Hæc igitur cura dum mihi ex communi Senatus Academici ſuffragio demandata fuit, noua inde enata eſt diſtractio, magna cum temporis iactura coniuncta. Quum enim bibliothecam academicam per duas quotidie horas anno 1707. & 1708. conſignauiſſem & ordinaſſem, idem labor ab integro ſubeundus erat anno 1709. quum ex munifico legato Illuſtrisſimi Domini DANIELIS LVDOLPHI DE DANCKELMANN, cet. cet. numeroſa Eius bibliotheca, Berolino huc transferenda & cum academica coordinanda eſſet. Et ne plura cum lectoris faſtidio perſequar, quum eodem anno 1709. ſingulari Dei gratia omnipotentis, & *REGIS PORVSSIAE*, Domini noſtri longe-clementisſimi, ſumme reuerendus & meritisſimus Senior ordinis Theologici, D. IOACH. IVSTVS BREITHAVPT, Abbas cœnobii Bergenſis prope Magdeburgum conſtitueretur, eodemque regio reſcripto mihi quoque Profeſſoris Theologiæ ordinarii partes, quas publica lectione ex *hiſtoria eccleſiaſtica* exſequerer, clementisſime demandatæ eſſent, adeoque variis ac diuerſis prorſus

denuo ſufflaminati,

ius ſcriptionem & interſtinctionem multis in locis, non ex ingenio noſtro, ſed ex collatis inter ſe pluribus Codicibus reſtituimus, alteramque lectionem in variationum ſelectu nihilominus exhibemus, memores illius præcepti magiſtrorum לבלתי הגיה מסברה *ex coniectura* in his ſacris *nihil corrigendum eſſe*.

ſus laboribus nimis diſtraherer; quod ab initio ex multitudine negotiorum faciendum mihi erat, poſtea in conſuetudinem abiit, vt inſomnes plane noctes agerem, & continuis ſudoribus dentiumq. doloribus, & totius corporis cachexia miſere laborarem: tandemque poſt Pro-Rectorale huius Academiæ munus feliciter adhuc per Dei gratiam A. 1712. & 1713. adminiſtratum, adeo debilitatam corporis valetudinem ſentirem, vt occumbendum fuiſſet, niſi Deus *SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS NOSTRI* animum ad benignisſime indulgendum aliquod reſpirandi ſpatium mouiſſet. Igitur ſub veris initium A. 1714. ad tempus dimiſſus, vt recuperandæ valetudini vacarem, apud Per-Illuſtrem Dominum CAROLVM HILDEBRANDVM, LIBERVM BARONEM A CANSTEIN, DYNASTAM IN CANSTEIN, cet. *n*) portum inueni, ex quo per annum & ſex menſes amiſſarum virium recuperationem exſpectarem, & quantum per valetudinem licebat, notas in Pſalterium conſcriberem; quæ quoniam vberiores factæ ſunt, nunc ſeorſum prodiere cum reliquis noſtris in Hagiographa Adnotatis.

Iterumque reſumti & abſoluti.

§. IX. Exinde circa autumnum anni 1715. redux in Academiam & paullo confirmatior valetudine factus, præter ordinarios muneris mei & Decanalis officii *o*) labores, & Diſſertationes aliquot in publicum habitas, totus cum Cl. *COGNATO*, & eruditisſimo iuuene *IO. IACOBO RAMBACHIO*, Hallenſi, *p*) in eo fui, vt & Adnotationes noſtræ biblicæ in Hagiographa abſoluerentur, & nunc etiam tertia pars Hebræi Codicis, quæ ab anno huius ſæculi duodecimo reſtabat, in lucem tandem prodiret. Typographico tamen labori & emendationi impresſionis, ob oculorum imbecillitatem non adfuit Rambachius noſter, ſub autumnum ſuperioris anni in Ienenſem Academiam profectus; vbi hoc ipſo tempore, dum hæc agimus, Magiſterii honore ab Amplisſima Facultate Philoſophica ornatus fuit. Correctoris itaque primi & ſecundi vices in Pentateucho nobiſcum membra Collegii, & poſt eorum abitum varii ſubierunt; Cl. vero Cognatus tertiam, & ego quartam ſiue vltimam recenſionem inſtituimus.

Varia impedimenta ſilentio tranſmiſſa.

§. X. Lubens tacui complures moleſtias & acerbos caſus, quibuſcum toto fere huius laboris tempore confligandum mihi fuit. Quæ vero dicta ſunt, eum in finem attuli, vt moras noſtras deſinant mirari, qui, neſcio qua vana perſuaſione, nos otio & vitæ

n) Quem, ſuperiore anno diuina voluntate nobis ereptum, o ſi nunc in viuis compellare potuiſſem!

o) Quod nunc in Theologica facultate ſecunda vice poſt reditum, iam etiam duplex, & ſimul in Philoſophica facultate gero.

p) Quem dato ſtipendio mihi primum A. 1715. amanuenſem, deinde *συνεργὸν* fecerat B. CANSTEINIVS.

commodis hic diffluere autumant; vel *rem annorum in paucis diebus petere* audent, vt B. *Hieronymus* Præf. Comment. in Matth. ſcribit. Sane ſi ex mei commodi rationibus agendum fuiſſet, mox deſerenda mihi fuiſſet, quam nactus hic eram, dura prouincia. Verum laus & gloria DEO ſit T. O. M. qui perdurare me huc vsque, & vincere etiam in aduerſis fecit; cuius gratiæ quoque in ſolidum transſcribimus, ſi quid præſtitum hic eſt, quod e re Studioſæ iuventutis eſſe poſſit. Sit ſacroſanctum eius nomen a me & ab omnibus benedictum & nunc & in perpetuum!

CAP. II.

De
IPSO CODICE HEBRAEO, EIVSQVE PARTITIONE ET INTEGRITATE.

§. I.

Pergimus nunc ad ipſum Hebræum codicem, Scripturam V. T. canonicam, ſiue libros ſacros de Chriſto exhibendo continentem, breuiter in tironum gratiam hic deſcribendum. Hebræis latiore vocis vſu תּוֹרָה i. e. *Lex* ſ. *Doctrina* diuinitus reuelata, item תורה שבמכתב *Lex ſcripta*, vulgo vero a numero librorum עֶשרים וארבע *viginti & quatuor* adpellatur. *a*) Olim tamen etiam ſecundum litterarum ſ. conſonantium Hebraicarum numerum *b*) in viginti duos libros *c*) diſtributus fuit, vt ex *Ioſepho* contra Apionem lib. 1. p. m. 1036. *Euſebii* Hiſt. eccl. lib. 3. c. 10. cum not. *Valeſii* p. m. 47. *Hieronymi* prologo galeato, aliisque pluribus certum eſt. Hebraica autem lingua *d*) ceu prima omnium & patriarchali, populoque Dei vsque ad Babylonicam captiuitatem vernacula, conſcriptus eſt; exceptis Dan. II, 4 -- VII. Ezr. IV, 1 -- VI, 1-18. c. VII, 12-22. quæ Chaldaica ſ. Babylonica dialecto expreſſa ſunt. Confer prolegomena in vberiores adnotatt. ad Danielem §. 29.

S. Codicis adpellatio Hebraica.

§. II. Diſtinguuntur autem omnes iſti V. T. libri apud Iudæos primum tripartita diuiſione *e*) in

Diuiſio tripartita.

I. תורה

a) Dum nobiscum *quinque* libros Pentateuchi numerant, ſed *octo* prophetis, & *vndecim* Hagiographis, tribuunt, vt ex ſequentibus conſtabit.

b) Quem eumdem iam pridem fuiſſe, *acroſticha* ſacræ ſcripturæ carmina, v. c. Pſal. 25. & 34. & 119. Prov. 31, 10. ſeqq. it. Thren. c. 1. 2. 3. & 4. luculenter probant.

c) Ita vt libellus Ruth, libro Iudicum; Threni, Ieremiæ vaticinio adhæſerint.

d) Interſperſis dictionibus duabus Chaldaicis Gen. 31, 47. & integro verſu ſ. commate Ier. 10, 11. frequentius etiam forma ac terminatione Chaldaica, e. c. Pſal. 116, 7. 12. cet.

e) Conf. Luc. 24, 44. item lectiones noſtras Varr. ad Ier. 1, 1. & prologum Siracidis, vbi bis ac ter dicuntur ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, καὶ τὰ ἄλλα πάτρια βιβλία, vel ὁ νόμος καὶ αἱ προφητεῖαι, καὶ τὰ λ[illegible] τῶν βιβλίων.

In Legem,

I. תורה *LEGEM* specialiter sic dictam, siue חמשה חומשי תורה *quinque libros* Mosis, a prima emphatica dictione nuncupatos: ita vt בראשית *Genesin*, שמות vel ואלה שמות *Exodum*, ויקרא *Leuiticum*, במדבר *Numerorum*, & דברים vel אלה הדברים *Deuteronomii* librum denotent:

Prophetas,

II. נביאים *PROPHETAS* siue octo libros, a prophetis conscriptos; eosque vel ראשונים *priores*, quatuor scil. historicos, *Iosua*, *Iudicum*, *Samuelis & Regum f*) totidemque אחרונים *posteriores*: *Iesaiam*, *Ieremiam*, *Ezechielem g*) & Δωδεκαπρόφητον, Hebraice שנים עשר vel Chald. תריסר siue תרי עשר h. e *duodecim* prophetas minores: &

& Hagiographa.

III כתובים s. *HAGIOGRAPHOS* vndecim, tres nimirum metricos, siue *Psalmos*, *Prouerbia* & *Iobum*, metricis accentuum legibus distinctos; & quinque מגלות s. *volumina* minora, *h*) vnum propheticum *Danielis*, *i*) duos historicos, *Ezræ* & *Nehemiæ*, olim coniunctos, & vnum pro duobus *Paralipomenon* s. Chronicorum; sicut etiam duos Samuelis & Regum pro vno olim habuerunt.

Legis diuisio in plures sectiones,

§. III. Deinde Pentateuchus s. V Libri Mosis a Iudæis dudum, & ab Ezræ, vt ferunt, temporibus in פרשיות *PARASCHAS* s. Sectiones 53. vel 54. *maiores*, *k*) & hæ rursus in *minores*, pro materiarum diuersitate diuiduntur: suntque illæ, maiores & minores, vel פתוחות q. d. *apertæ*, quæ ab initio versus s. lineæ incipiunt; vel סתומות *clausæ*, quæ intra versum s. lineam ordiuntur: maioresque vel per tria פפפ maiora, vt Gen. 6, 9. c. 12, 1. cet. vel tria ססס vt Gen. 44, 11. in impressis prænotantur; *l*) minores vero per simplex

b 2

f) A Iosua, Samuele, & sequentibus viris θεοπνεύστοις, præsertim Ieremia, vt Iudæi tradunt, ex diuina suggestione, aliisque illorum temporum monumentis, exaratos. Conf. Præfationes nostras ad vberiores adnot. in librum *Ezræ* & *Paralipomenon*.

g) Non tamen in omnibus codicibus eodem ordine, coll. Varr. Lectt. ad Ier. 1, 1. cet.

h) Quæ quinque libris Mosis instar appendicis a Iudæis subiungi, & in solemnioribus festis publice legi solent: 1. *Canticum Canticorum* in festo paschali, 2. *Ruth* in solemnitate pentecostes, 3 *Threni* die 9. mensis *Abh*, s. Iulii & Augusti, quo templum exustum, 4. *Coheleth* s. Ecclesiastes in festo tabernaculorum, & 5. *Esther* in festo purim s. sortium.

i) De quo vide sis præf. in psalm. §. 1. & pluribus prolegomena in Daniel §. 21. 22.

k) Quas 53 vel 54 Sabbatis anni sui intercalaris in Synagogis perlegunt, aliis autem annis duas breuiores bis coniungunt. Quælibet harum nomen sortitur a voce sua prima vel proxima, v. c. prima בראשית, secunda נח, tertia לך לך, quarta וירא &c. & supra columnam, post libri nomen, ante capitum numerum in nostris editionibus ponuntur. Singulis autem Paraschis maioribus in Synagoga Iudæorum respondent הפטרות *Haphtaræ* s. lectiones propheticæ, coll. Act. 13, 27. c. 15, 21. quarum originem a temporibus Antiochi Epiphanis arcessunt. vide *Buxtorf.* de Abbrev. Hebr. p. 281. seqq. *Pfeifferi* Critic. S. p. 10. 23. cet.

l) In MSCtis etiam per vnum פ maiusculum, vel per tria hoc modo disposita פפפ, vel scripto ad marginem פרש, vel alio etiam signo s. modo.

plex פ vel ם, vt Gen. 1, 6. 9.14. 20.24. c. 3, 16. c. 5, 1. 6. 9. 12. cet.

§. IV. Porro iidem libri ſacri V. T. in Lege, Prophetis & Hagiographis, in certos סדרים *ordines*, ſiue *Sidras*, h. e. ſegmenta vel capita maiora, olim ab Hebræis diſtributi fuerunt, vt notæ Maſorethicæ in Codice noſtro ſub finem Geneſeos, Exodi cet. oſtendunt. Quorum tamen catalogum, quum nullus eorum in codicibus & libris noſtris vſus hodie ſit, cum chartæ diſpendio hic non exhibemus. Videant eum, quibus volupe eſt, in frontiſpicio Buxtorfii Bibliorum. Ex eadem etiam ratione לוח הפרשיות & ההפטרות i. e. tabulam ſ. *indicem ſectionum legalium & propheticarum m)* ſeorſum non adiecimus; quod earum etiam apud nos exiguus admodum vſus eſt; Iudæi autem noſtrum codicem, propter adiectas adnotationes Latinas, in Synagogam non admiſſuri ſint. Vide ſis indicem Paraſcharum apud *Buxtorfium* de abbrev. p. 286. ſeq.

& Sedarim ex vſu obſoletas.

§. V. Vſitatior hodie Iudæis & Chriſtianis eſt *diuiſio* librorum *per capita*, קפיטולי ſ. פרקים illis vocata, quæ a Chriſtianis circa Sæc. XII. aut XIII. introducta, & a Iudæis quoque deinde recepta & adprobata fuit, vide *Buxtorfii* Præf. ad Concord. Hebr. & *Pfeifferi* Critic. S. p. 8. ne plures nunc allegemus. In qua tamen diuiſione & initiis capitum non ſine incommodo variant interdum Hebræi non minus, quam Græci & Latini aliique codices, nec ſemper conuenientiſſimo loco diuiſio facta fuit. Quod ideo monendum hic putamus, ne quis incautius & plus iuſto vrgeat humanam illam diuiſionem; ſed ex ipſius potius textus viſceribus argumenta pro cohærentia aut non cohærentia rerum deſumat. Id quod in N. T. etiam & S. Apocalypſi ſubinde obſeruandum venit. Conf. Præfat. ad vberiores adnot. in Daniel. §. 26. Nos in editione noſtra B. *Clodii* diuiſionem, etſi non vbiuis optimam, vt Exod. 21, 37. cet. ſecuti ſumus, propter allegationes ex ea factas; diuerſitates autem aliarum editionum inter Varr. Lectt. ſuo loco adnotauimus. Pſalmi vero in Hebræis codicibus CL. totidem quaſi opuſcula ſunt, & ex præſenti ordine nexum & cohærentiam cum antecedentibus & ſequentibus non habent, niſi quam materia & argumentum eorum ſuggeſſerit: de quo vide ſis Præf. in Pſalm. §. 8.

Diuiſio librorum per Capita;

§. VI. Aliud autem omnino dicendum & ſtatuendum nobis eſt *de diſtinctione textus* Hebræi per פסוקים i. e. commata ſ. *verſus*, item de נקודות וטעמים ſiue de *vocalium* & *accentuum*, h. e. interſtinctionum ſacrarum ratione: quam grauibus de cauſſis, & dudum mature in vtramque partem expenſis rationibus, non poſſumus, quin pro diuina & authentica agnoſcamus. Non licet hic

Diſtinctio capitum per verſus & accentus authentica,

m) Suo tamen loco in columna vel margine codicis noſtri notatarum. E. c. ad Sectionem בראשית confer Eſa. 42, 5 -- 21. vbi finis in margine per עד כאן i. e. *hactenus*, notatur.

hic, ob temporis & chartæ nimis angustos limites, post *Buxtorfium*, *Wasmuthum*, aliosque præclaros vindices, totam illam controversiam ex cunabulis suis denuo protrahere & exponere fusius. Placet tamen adhuc grauissimum atque ex vsu nobis probatum doctissimi *Lightfooti* iudicium in Cent. Chorog. Matthæo præmissa c. 81. p. m. 142. sq. *Sunt, qui punctata Biblia S. credunt a sapientibus Tiberiensibus. Ego impudentiam Iudæorum, qui fabulam inuenerunt, n) non miror; Christianorum credulitatem miror, qui adplaudunt. Recognosce, quæso, nomina Tiberiensium, a sita illic primum Academia ad eam exspirantem: & quidnam tandem inuenis, nisi genus hominum præ Pharisaismo insaniens, traditionibus fascinans & fascinatum, cæcum, vafrum, delirum, ignoscant, si dicam magicum & monstrosum? Ad opus tam diuinum homines quam ineptos, quam stolidos! Perlege Talmud Hierosolymitanum, & nota, qualiter illic se habeant R. Iuda, R. Chanina, R. Iudan, R. Chaiia Rubba, R. Chaiia BarBa, R. Iochanan, R. Ionathan, reliquique inter Tiberienses grandissimi doctores; quam serio nihil agant, quam pueriliter seria; quanta in ipsorum disputationibus vafrities, spuma, venenum, fumus, nihil: & si punctata fuisse Biblia in istiusmodi schola credere potes, crede & omnia Talmudica. OPVS SPIRITVS S. SAPIT PVNCTATIO BIBLIORVM, non opus hominum perditorum, excæcatorum, amentium.*

Studiosis commendata.

§. VII. Quamuis vero concedendum etiam dissentientibus est, quod omnis experientia probat, haud infeliciter proficere discipulum non prorsus inertem, ex periti magistri institutione; & plus plerumque adficere docentis viuam vocem, quam ex nuda scriptorum relectione haustam notitiam: nunquam tamen ita facile, certo & euidenter S. Scripturæ sensus adsequetur, qui analogiæ punctorum & interstinctionum Hebraicarum ignarus est, quam qui eorum solida cognitione est instructus. Vere enim alicubi dixit Melanchthon: *Scriptura non potest intelligi theologice, nisi intelligatur grammatice*; & quod alibi fusius est probatum, Hebræorum accentus signa sunt distinguendarum aut connectendarum partium orationis, pro ratione sensus, adfectus & elocutionis.

 Vnde

n) Præsertim facundi illius s. potius loquacis *Eliæ Leuitæ Germani*, qui sub initium Sæc. XVI. floruit, & quum ingenium non mediocre nactus esset, magno præiudicio Christianos, vsque ad solidam Buxtorfii discussionem, præoccupauit; cui tamen ceteri Iudæi grauioribus rationibus agminatim sese opposuerunt. Multa hic afferre non fert institutum. Vnum te rogo, erudite Lector, vt, qua fide vel leuitate Elias ille in factis narrandis vtatur, cognoscas, tantum inspicias e. c. quæ ille in suo *Masoreth Hammasoreth* Edit. Venet. p. 23. sq. velut oculatus testis *de tribus Habbessinis* narrat: &, si vel prima rudimenta rerum & litterarum Aethiopicarum edoctus es, temerariam hominis garrulitatem non poteris non magnopere mirari, testemque oculatum & & auritum falsum, & a vulgo eius temporis deceptum esse, liquidissime compereris. Plus etiam in ceteris loquacitatis, quam soliditatis ei fuit: vnde & passim a R. Menachemo castigatur.

Vnde facile eſt ad intelligendum, quantum ſe ipſos impediant, qui vel malitiæ, vel ignorantiæ præiudicio occupati, diuina hæc adminicula ſpernunt, & vel luxurianti ingenio ſuo, non ſine periculo ac damno, in rebus ſacris indulgent; vel aliorum tantum oculis aut fidei ſe mancipant. *Commentatoris* enim ſ. interpretis *officium eſt, o) non quid ipſe velit, ſed quid ſentiat ille, quem interpretatur, exponere: alioqui, ſi contrarium dixerit, non tam interpres erit, quam adverſarius eius, quem nititur explanare.* Quumque breuis & aperta hodie via ſit, ad hæc diſcenda facili negotio, non poſſumus, quin omnibus ac ſingulis ſtudioſe commendemus, vt diſcant hæc prius quam iudicent, & experiantur ante, quam temere quidquam horum abiiciant. Laudamus vtique, quod Kimchii exemplo S. litterarum ſtudioſo *Sal. ben Melech* in Epilogo ſui Michlal Iophi præcipit: להיותו שומר קשר הפרשה ההיא להיותו שומר הנקוד ולהיותו שומר הטעמים: *vt obſeruet*, 1. *contextum*, 2. *vocalium rationem*, & 3. *accentuum* ſ. interſtinctionum ſacrarum *ſeriem*: quemadmodum nos etiam, pro modulo noſtro, & grammaticæ & rebus ſacris in noſtris adnotationibus animum intendimus.

CAP. III.

De VARIIS LECTIONIBVS CODICIS HEBRAEI.

§. I.

Pergimus ad tertium momentum, de quo dicere aliquid in præfatione noſtra promiſimus, ad *varias* nimir. in Hebræo codice *lectiones*. Tales enim in his ſacris voluminibus etiam olim repertas fuiſſe, non tam veteres metaphraſtæ probant, inprimis LXX. ſ. Græci interpretes *a*) & adſectatæ Talmudicorum & allegoriſtarum variationes, *b*) nec non codex Hebræus Samaritanorum; *c*) quam decantatisſimum omnibus *Kri* & *Ctibh d*) item *voces*

Varietas lectionis in Codice Ebræo

o) Vt bene monuit B. *Hieronymus* in Apologia aduerſus Iouinianum Tom. II. p. m. 110.

a) Quippe ſubleſta eorum fides hic eſt, coll. *Guſſetii* Commentario Linguæ Hebr. p. 757. a.

b) Quas ſaniores Iudæi non attendunt, nec attendendas etiam eſſe, ipſi monent. Videatur A. b. Ezræ Præf. comment. in pentat. R. *Menachem de Lonzano* in Or Thora etc. & huc refer tredecim illa loca LXX Seniorum, de quibus Varr. Lectt. ad Gen. 1, 1.

c) Cuius a codice Hebr. diuerſitates Angli Tomo VI Bibliorum Polygl. recenſent: ex quibus Hebræo textui nihil damni vel periculi, ſed potius irrefragabilis confirmatio veritatis.

d) Quæ, vt etiam *voces punctatæ* & *Piſkain*, variantium lectionum ſymbola ſunt; non vero *Tikkune* & *Itture Sopherim*: quæ minime correctionem Maſore-

voces extra ordinem *punctata*, & *Piskain*, f. vacua intra versum spatia, variantes etiam lectiones *orientalium* & *occidentalium*, siue Babyloniorum & Palæstinorum, *e*) item *Ben Ascher* & *Ben Naphtali*; *f*) hodieque longe plures dari, collatio MSCtorum & impressorum codicum manifestissimum reddit, nec negari illud præfracte vel potest vel debet. *g*)

a dubitationibus aliorum

§. II. Equidem dubitandi rationes hic esse poterant 1. a singulari *Dei prouidentia* in conseruanda S. textus integritate & simplicitate, 2. *a periculo*, quod, qui varias lectt. admittunt, S. textum ludibriis scepticorum exponant, 3. quod iidem labefactare videantur *verbum Christi*, Matth. 5, 18. adseuerantis, donec transiuerit cælum ac terra, *ne vllum quidem iota aut apicem vllum* ex lege transiturum esse. 4. quod indidem sequatur *scepticismus dogmaticus* in articulis fidei, 5. ab herculeo *Masorethärum studio*, in percensendo Hebraico textu, cet.

adseritur,

§. III. Verum non sufficiunt tamen istæ, & plures etiam, quæ dari forte possunt, rationes, ad tollendam variationis existentiam. Et 1. quidem ratio infringi potest per instantiam a Varr. Lectt. N. T. circa quod tamen pure & integre conseruandum, non minor sine dubio Dei prouidentia fuit: de quo conferri possunt *Oxoniensis* vel *Millianæ editionis prolegomena*. Ad 2. & 4. Parum vel nihil omnino inde lucraturi essent sceptici: nam licet varietates, præsertim in orthographicis minutiis, exstent quam plurimæ; nulla tamen earum est, quæ veritatem aliquam momentosam ac necessariam labefactet, vel saltem νοθείαν suam & vitium non statim prodat.

Masorethärum significant, sed monitum potius, ne quis temere quid corrigendum vel addendum esse putet. De his peculiarem Dissert. edidit laudatus supra D. *Ioannes Meyerus*, Harderouici; de *Kri* vero et *Ctibh* conferri inter plures meretur Cl. *Matthæus Hillerus* in peculiari opere Tubingæ 1692. 8 De origine istarum variationum videatur *Lightfoot* in Hor. Hebr. ad Matth. 5, 18. etc. Dignum autem obseruatu est, quod variationes in *Keri* & *Ctibh* in omnibus libris Biblicis reperiantur, solo excepto *Malachia*, qui vltimus est Veteris Test. liber canonicus, & post ceteros omnes etiam iusto interuallo conscriptus, coll. Præf. in Malach. §. 3 Hinc coniectura nasci potest, collationem illam librorum Biblicorum circa eius tempora factam esse: quum in ceteris omnibus eiusmodi variæ lectiones reperiantur.

e) Indicem earum, corruptum valde & vitiosum, exhibent Biblia Buxtorfii ad calcem operis; emendatiorem paullo ex Veneto exemplari Angli in Bibliis Polygl. Tom. VI. fol. 14. sequ.

f) Harum Catalogus itidem in Venetis & Basileensibus Bibliis ad calcem extat; auctior vero Tom. VI. Bibl. Polygl. p. 8. sq. sed ita corruptus, vt vix vsui sit, nisi ex MSCtis reparetur.

g) Etsi ex his plura etiam mendæ potius, quam Variæ Lectt. dicendæ sint: quales *Hooghtiana* editio in metricis libris passim refert, & *Elias* in suo Masoreth Hammasoreth p. 18 Venetis bibliis, sub num. 6. supra descriptis, in margine additas esse queritur.

h) Ex

dat. *h*) 3. Verbum Christi ex scopo loquentis intelligi omnino debet; & attendendum illic est, quod porro dicit, ἕως ἂν πάντα γένηται, *vsque dum omnia facta fuerint*; vt adeo, quod de *Iota* & *apicibus* dixit, non tam ipsis de apicibus & elementis, *i*) quam de re ipsa sit accipiendum; & sensus sit: Nihil omnino earum rerum, quas Deus in verbo suo prædixit & præscripsit, omissum iri, quin accurate suo quæque tempore adimpleantur. Conferri possunt similes locutiones V. T. Ios. 21, 45. c. 23, 14. 1 Sam. 3, 19. 1 Reg. 8, 56. 2 Reg. 10, 10. vbi metaphrastes *Arabs* phrasin Hebræam כי לא יפול מדבר יהוה ארצה reddidit: *QVOD NE LITTERA QVIDEM excideri de sermonibus Dei.* 5. Laus sua tribuenda est Masorethis, quod multum egerint; venia danda, quod plura reliquerint. Immensus enim labor fuisset, si minutissima quæque totius codicis S. criticis legibus describere illi voluissent. Et Masora, qua nunc extat, non parum mutata, confusa ac mutila est, nec raro sibi ipsi aduersa, vt *Buxtorfii* Tiberias, & singuli experientia edocti confirmant. Vnde per Masoram, vt ea nunc est, nequaquam potuit aut poterit vnquam omnis variatio satis præcaueri: quantumcumque etiam *Elias Leuita* loc. cit. p. m. 27 aliique cum ipso glorientur.

§. IV. Ita vero dum existentiam variationum & sphalmatum concedimus in libris sacris, nequaquam tamen adsurgendum putamus temerariis criticis, et vesanis hominibus, vt pro lubitu suo illi confingant, quod temeritati ipsorum videtur. Sic enim absurdus simul & impius fuit *M. Meibomius*, quando in Præf. Specimi-

salua aduersus profanos criticos Ebraica veritate,

h) Et bene quidem hic, male alioqui de Hebraica veritate meritus, *Lud Cappellus* in apologetica aduersus Bootium epistola ad Vsserium Armachanum p. 110. ita scribit: *Cura & prouidentia diuina circa libros sacros eo maior & illustrior adparet, quod omnes eorum descriptores omnibus locis & seculis ita rexerit, vt in singulis eorum omnium codicibus, & variis librorum illorum translationibus, veritas omnis momentosa & necessaria, quam voluit nobis esse reuelatam, contineatur integra & illibata, ringente & frendente frustra aduersus eam diabolo; qui nihil contra potuit, nisi vt innoxiam maximeque tolerabilem varietatem lectionis multiplicem in eos libros introduceret, per hominum, qui eos descripserunt,* ἀδιάβλητον *infirmitatem: quæ sine perpetuo & grandi ac extraordinario miraculo ita corrigi atque emendari non potuit, quin illius manifesta vestigia in multiplici illa varietate remanerent. Id quod magis est mirabile & ad retundendam aduersus sacros illos libros blasphemiam magis adcommodatum, quam si ipsa sacra scriptorum* αὐτόγραφα *ad hæc vsque tempora nobis essent conseruata: vtpote quæ possent magis in suspicionem fraudis & suppositionis vocari, quam tot diuersi codices, a tot diuersis hominibus tam diuersis locis & temporibus descripti, totque translationes ex iis factæ, quæ tam vnanimiter consentiunt in rebus essentialibus & necessariis, & tam parum differunt in variis leuioribus quibusdam lectionibus nullius pæne momenti.*

i) Quæ ad integritatem sensus non prorsus necessariæ interdum sunt, e. c. quum voces eadem significatione vel *plene*, vel *defectiue* scribuntur.

ciminis sui p. 1. 2. & K. 1. verba Psalmi 29, 1. 2. tanquam impia notare ausus est, quae tamen & alibi in S. litteris leguntur: idemque plus quam futilis est, quando ibidem p. e. 2. בעוני Psal. 31, 11. pudenda libidine *de nimia Venere* exponit; vt de praesumto eius metro, nescio quo, secundum quod Hebraeum codicem reformare, h. e. deturpare ausus est, aliisque plurimis insani iudicii speciminibus taceamus. Quae tamen nonnullis incautis ita arriserunt, vt hos etiam in caussa mihi fuisse fatear, cur laborem collationis plurium codicum susciperem, quum inuidiosissime obiectam variationem lectionis per ipsum vsum & experientiam discutere vellem. Quam intempestiue etiam vir cetera doctissimus, *Ioannes Clericus* artem suam criticam heic exerceat & commendet, vberioribus adnotationibus ad Hagiographos libros passim pro veritate monendum fuit. Tantum abest, vt prurientibus ingeniis nostra diligentia quidquam heic datum & conquisitum velimus. ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί. 1 Cor. 1, 25.

Varr Lectt diversi fontes.

§. V. Ceterum vti non vnius generis sunt Variae Lectt. V. T. quod iam supra §. 1. ex parte indicauimus; ita *varii* etiam sunt earum *fontes*, ex quibus in ipsum Hebraeum codicem manarunt. Nam 1. variant inter se ipsi *libri biblici*, qui *diuersi* admodum temporis sunt, & diuersos adeo auctores habuerunt: e c. primus omnium liber Geneseos, et vltimus in nostro codice, Paralipomenon, coll. Gen. 10, 3. 4 cet. & 1 Par 1, 6. 7. cet. vbi codex noster 22 differentiam in margine notauit. Conf. etiam ibidem vberius a nobis adnotata.

2. Obserua, occasionem diuersis lectionibus dedisse *litteras*, *quarum ductus aliquid similitudinis habet*, quales sunt ב, כ, & נ; ר & ד; ה & ח; ו & י; ז & ן; ס & ם; שׁ & שׂ k) & hoc cumprimis in nominibus propriis vsu venire solet: quorum genuina lectio, si scriptura quodammodo ambigua sit, ex contextu colligi nequit, quemadmodum in appellatiuis quidem vt plurimum fieri potest. Exemplum esto 2 Reg. 22, 14. vbi MSCti nostri 1. 2. 5. & ex impressis 6. 9. 20. pro חרחס habent חרחם. Sic Ier. 15, 14. pro והעברתי habent והעבדתי 1. 3. 8. quomodo etiam heic interpretati sunt veteres LXX. Chald. Syrus et Arabs. Nec spernenda prorsus varietas est: nam & Ier. 17, 4. ita legitur. Sic Esa. 44, 4. pro בבין complures libri habent כבין, quomodo LXX ὡς ἀνὰ μέσον. Ezech. 30, 18. pro חשׂך *inhibebit* scil. lucem suam, vnus MSCtus Erf. et nonnulli impressi habent חשׁך *obtenebrabitur*: quomodo LXX. Vulg. Chaldaeus et Syrus reddiderunt. Ier. 4, 16. pro נוצרים Chaldaeus, notante Kimchio ad h. l. בוצרים legisse videtur; reddidit enim *exercitus populorum diripientium*, *quasi vindemiatores*. Psal. 71, 3. pro מעון habent מעוז vnus MSCtus et aliquot impres-

k) Quantum vero sensus discrimen in similibus litteris interdum pariat vnius puncti vel apiculi additio, pluribus exemplis ostendit liber *Tanchuma* ab initio statim, fol. 1. c. 1.

impreſſi, quos ibi vide notatos: quomodo etiam Chald. *rupes fortis valide*, & Vulg. *& in locum munitum.* Prou. 23, 5. pro ועוף in quibusdam exemplaribus, & in Kri marginali, eſt יעוף. pro הצן Ezech 23, 24. vnus MSCtus Erf. & alii in margine 22di ſ. Bragadinæ editionis habent חצן. Sic שֵׁם & שָׂם Pſal. 50, 23.

3. *Litteræ eiusdem aut cognatæ pronuntiationis*: e. c. Iob. 20, 22. pro ספקו habent שׂפקו duo MSCti et plures impreſſi. conſ. etiam Pſ. 139, 23. Prou. 23, 10.

4. *Confuſio ſignorum diacriticorum*; v. g. Metheg & Merca etc. coll. breuitatis cauſſa *Summe Rev. D. Iablonski* Præfat. in Bibl. Berol. §. 17. & diſſert. noſtra de Codicibus MSCtis §. 15.

5. *Accentuum traiectio*, e. c. Tiphcha & Merca in ditione Silluki 1 Sam. 14, 41. Hab. 2, 4. & ſæpius.

6. *Diuerſum verſiculorum initium*; non ſolum in locis illis 15. per *Piska* notatis, e. c. Gen. 35, 22. ſed etiam pluribus, vt ſuo loco varr. noſtræ lectt. indicabunt.

7. *Synonymia*; quum v. c. diuina nomina יהוה & אדני ſæpius permutata fuerunt.

8. Non tantum ignorantia, præſertim in metricis libris, ſed etiam præſumta ſiue *imaginaria conſecutionis accentuum analogia.* Sic v. g. Ezech. 31, 15. in האבלתי, v. 18. in עצי ערן, 2 Par. 22, 11. in ותגנב אתו, c. 30. 6. in יהוה vulgares codices pro *Rbhia* vel *Gereſch* perperam habent *Sakeph Katon*: quod eorum ſcribæ vel editores putarent, Paſchta, quod præcedit, alioqui conſiſtere non poſſe.

9. *Idemtitas vocum initialium ac finalium.* Inſigne huius rei exemplum habemus in loco, quem ab iniuſta excluſione, aduerſus vulgares noſtros Codices euidentibus rationibus vindicauimus, Ioſ. 21, 36. 37. coll. quæ ibidem in varr. Lectr. a nobis notata ſunt, & *Celeb. Iablonski* in Præf. §. 27. not. *t*); qui bene coniecit, ſcribam ſimilitudine vocis וממטה, quæ tam verſui 37 quam 39 initialis eſt, deceptum, familiari errore a priori ad poſteriorem ſaltum feciſſe. Et ex eodem hoc fonte ſine dubio etiam error manauit, quando *in ſecunda bibliorum Clodii editione* Francoſ. Ezr. 8, 5. 6. manifeſto ſatis & grandi ſphalmate comma 5. & 6. transpoſita fuere.

10. *Ipſius Maſoræ ambiguitas & confuſio*, ex qua ſibi ipſi haud raro aduerſatur; *l*) e. c. Num 5, 13. ל in ונעלם per *Dageſch* geminant

l) Ex Maſoræ ambiguitate & confuſione ſæpe etiam non tantum multa prætermiſit, ſed quoque errauit, cum in claue, tum in caſtigatione Maſoræ, vir princeps in his literis, doctiſſ. *Buxtorfius*: vt pluribus demonſtrari poſſet ſi id agere colliberet. Neque enim probamus eorum ingenium, qui in magnis viris nihil, niſi defectus & næuos obſeruant. Ideo tantum hoc moneo, vt conſtet, rectius his rebus conſultum dudum fuiſſe, ſi nondum omnia vnius laborioſiſſimi viri opera elucubrata eſſe, poſteri eius perſuaſum habuiſſent

minant duo MSCti Erf. 2. & 3. pariterque Num. 30, 3. ס in לאסר *Dageſchatum* habent MScti 1 & 2. idque inde, quod Maſorethæ iſtas voces inter דגשין connumerarint, quæ ſub gutturali littera loco Schua compoſiti *Schua ſimplex* habent, coll. *Buxtorfii* clave Maſoreth. p. 58. Confuſæ autem Maſoræ exemplum hic eſto Prou. 9, 13. vbi ſine ו defectiue המיה ſcribendum recte poſtulat *Maſora impreſſa* ad Prou. 7, 11. At eadem plene id ſcribendum eſſe male dictitat ad Eſa. 22, 2. Cuiusmodi exempla de plene & defectiue ſcribendis longe plurima ex ipſa Maſora adhuc controuerſa reſtant, & pasſim indicabuntur in variantibus noſtris lectionibus, v. c. Exod. 35, 27. Prou. 9, 13. Iob. 15, 7. c. 19, 14. cet. ſalua interim prorſus ſub his omnibus diuina veritate, & ſenſu Scripturæ perfecto ac integro, in quamcumque tandem partem deciſio eius litis feratur. *m*)

Variæ claſſes varr. lectt.

§. VI. Atque vt compendium hic et finem dicendi faciamus, ſicut de variis lectionibus, quæ 1. in *integris verſibus* rarisſime, 2. in varia vnius verſus *diſtinctione* ſæpius, 3. in *dictionibus* frequentisſime, & ſimiliter 4. in *litteris* ſ. conſonis occurrunt; ex hactenus dictis quodammodo conſtabit: ita de illis, quæ 5. in *vocalibus*, 6. in *accentibus*, & 7. in *notis diacriticis* longe plurimæ dantur, non pauca iam expoſita ſunt, in diſſ. noſtra de codicibus MSctis Biblico-Hebr. §. 12. ſeqq. quo nunc ablegamus. Fuſius vero & diſtinctius doceri hæc omnia poterunt, ſi quod Deus otium vel mihi vel clariſſ. Cognato ad hæc digerenda & explicanda aliquando conceſſerit: nunc enim vltra præſcriptos nobis terminos progredi non licet.

CAP. IV.

De

MASORA SIVE DOCTRINA CRITICA HEBRAEORVM.

§. I.

Tranſitus cum cautela.

SVb finem præcedentis capitis data occaſione dictum eſt aliquid de ambiguitate & confuſione Maſoræ; quæ tamen in ſe alioqui minime ſpernenda erit: optandumque foret, vt labor

ſent. Addo etiam in gratiam ſtudioſorum, laudatum Buxtorfium in commentario ſuo Maſoræ Critico ſæpius non tam ſuam, quam Venetam, editionem recenſuiſſe: vnde pasſim laudat vel caſtigat, quod fruſtra in Baſilenſi opere quæris.

m) De *plena* ac *defectiua* vocum ſcriptione bene iudicat *Abraham ben Ezra*, in præf. Comm. ad Pentat. §. vlt. ſiue 5. non eſſe myſteria inde rimanda, ſecus ac nunc quibusdam videtur; adde *Sal. ben Melech* in Michlal Iophi ad Gen. 24, 39. *Eliam Leuitam* in Maſoreth Hammaſoreth p. 17. & *R. Menachem* in Or Torah fol. 5. a. 13. b. & 15. b. cet.

labor, incredibili ſtudio a priſcis Hebræis inceptus, ad poſteros etiam, et ad noſtra vsque tempora integer veniſſet. Sic enim ex ſalua & integra Maſora plura ſine dubio, quam ex laceris & confuſis eius partibus haberi poſſent, quæ in ambiguis genuinam & priſcam lectionem conſtabilirent. Iam vero quum per ea, quæ ſupra dicta ſunt, eruditis pateant non eius tantum laudes, ſed vitia quoque ſeu defectus: videndum vtique prudenter eſt, ne quid nimis, ſiue laudando ſiue vituperando eam, fiat. Vtrimque enim per extrema peccari ſolet; & qui medium hic tenet, tutiſſimus ibit.

§. II. Vt vero tironibus, in quorum gratiam hæc ſcribuntur, paullo diſtinctius de ea conſtet, eſt Maſora *a*) priſcorum ſapientum ſ. eruditorum inter Hebræos *b*) doctrina critica, circa textum S. eiusque verſus, *c*) voces *d*) & elementa ſ. conſonantes, *e*) vocales, *f*) tonum *g*) accentus *h*) & notas diacriticas, *i*) ad genuinam eius lectionem conſeruandam: vnde etiam סייג לתורה *legis* & ſcripturæ *ſepimentum* illis dicitur. Vide de ea in compendio *Io. Benedicti Carpzouii* Introd. in Theol. Iud. p. 77. ſeq. Maſoræ deſcriptio.

§. III. Alia autem eius forma & diſpoſitio olim fuit, quam nunc eſt in MScriptis & impreſſis, eiusque minima tantum pars in noſtra aliisque vulgatis editionibus Bibliorum habetur. Veteres enim eam ſeorſim in variis ſchedis vel pluribus libris *k*) exhibuerunt: vt etiam *Maſora* noſtra *Erfurt.* ſupra c. 1. §. 2. laudata, docet; Poſtea vero eamdem ad textum retulerunt, ita vt קצור המסרת quam *Maſoram paruam* ſ. *intercolumnarem* hodie dicimus, per numerales et ſymbolicas litteras, vocibus textus, circello notatis, ad latus adſcriberetur; *l*) cetera ſupra vel infra columnam, nonnunquam etiam ad margi- Eius forma diſpoſitio.

a) Hebræis etiam מסרת *Maſoreth*, a verbo מסר *tradidit*, dicta.

b) Nam dudum ante conſcriptum Talmud priſcos Maſorethas floruiſſe, *Buxtorf.* in Tiberiade extra controuerſiam poſuit.

c) Vide e. c. in notis Maſorethicis poſt finem Geneſeos, Exodi, cet *numerum verſiculorum*, & *medium verſum* librorum. Huc etiam refer *Piska* ſ. ſpatium vacans, vt. Gen. 35, 22. Num. 25, 19. Deut. 2, 8. cet. quod verſus initium in medio verſu ex alio codice indicat, coll. præced. capitis §. V. num. 6.

d) Quarum *variam lectionem* ſignificant ſub *Ctibh* poſitæ vocales τȣ̃ *Kri* in margine adſcripti, vt Gen. 8, 17. vel *nudæ* in textu *vocales* cum Kri in margine, vt Iud. 20, 13. 1 Sam. 14, 32. 2 Sam. 8, 3. c. 16, 32. c. 18, 20. cet. vel nota Maſorethica genuinam lectionem firmat, vt Gen. 9, 29. vel diuerſam notationem indicat, vt Gen. 18, 3. coll. c. 19, 2. 18. c. 35, 7.

e) v. c. maiuscul. Gen. 1, 1. Lev. 11, 42. & minusc. Gen. 2, 4. cetera.

f) vt Gen. 6, 19. c. 11, 3. 11. c. 18, 13. cet.

g) vt Lev. 15, 29. Num. 24, 17. 21.

h) e. c. duplex in vna voce, & quomodo pronuntiandus Gen. 5, 29.

i) e. c. *Dageſch* poſt *Schurek* Gen. 2, 25. ב *ſine Dageſch* Gen. 4, 4.

k) Nam vt *Buxtorf.* de Abbrev. p. 438. refert, *innumeri ſunt libri Maſoræ MScti*; e quibus variis extractus olim fuit liber, a frontiſpicio אכלה ואכלה nominatus, & *R. Eliæ Leuitæ* in Maſ. Hammaſ. p. 7. laudatus, ſed nunquam impreſſus.

Quæ tamen ex textuali magna & finali non ſolum refingenda, ſed ex MSctis etiam Maſoræ libris ſæpiſſime ſupplenda eſſet.

marginem adnotarentur, quæ *Maſoram magnam,* & *textualem* dictam, efficerent. Quod inſtitutum, ſicut vſui lectoris adcommodatisſimum eſſet, ſi omnia ſuo loco rite digeſta & adplicata fuiſſent; ita ex aduerſo mutilandæ & confundendæ Maſoræ præcipua occaſio fuit: quum imperiti ſcribæ prorſus a ſcopo aberrarent, et inſtitutionem in picturam conuerterent.

Maſoræ mutilatio & confuſio.

§. IV. Poſtquam enim illi non tam id egerunt amplius, vt Maſoram perfectam transſcriberent, & lectoribus ſuis exhiberent; quam vt columnas codicum textu Maſorethico elegantiores et omnes æquales facerent, per varias imagines, flores & ornamenta, quæ in MSctis codicibus frequenter, præſertim ab librorum initio occurrunt, vt diſſertatione noſtra §. XVII. dictum eſt, ſæpe coacti ſunt, ſicubi ſpatium deeſſet, textum Maſoræ decurtare; & contra, vbi ſpatium ſupererat, aliunde ex Maſora aliquid adſciſcere, quod illuc non pertinebat; cuius mentionem tamen deinde loco conuenienti non fecerunt. Hinc poſtea ex recentioribus illis & corruptis exemplaribus natæ ſunt querelæ inter Iudæos & Chriſtianos, qui rectius de Maſoræ inſtituto ſentiebant: in ſpecie etiam primus Maſoræ a Bombergio editæ compilator *R. Iacob ben Chaiim*, Tunetenſis Afer, de hac Maſoræ corruptione valde conqueſtus eſt in Præf. ſua ad Biblia Maſorethica col. 7. it. *R. Elias Leuita* in Maſ. Hammaſ. p. 7. *Abrahamus, fil. Eliezeris*, Bibliorum Buxtorfii Corrector, Præf. poſt titulum operis, et *Io. Rittangel* in not. ad librum Ietzira p. 34. vt plures non adſcribamus.

Remedium fruſtra tentatum.

§. V. Remedium quidem iſtis omisſionibus & dilaceratæ Maſoræ adhibere voluit dictus modo *R. Iacob ben Chaiim*, addita nouo inſtituto impresſis bibliis *Maſora*, quam vocant, *maxima* ſ. *finali:* quæ per modum indicis, ſatis tamen confuſe conſarcinati, ſuppleret, quod alibi excluſum erat. Vnde etiam magnam ſatis laudem ei non immerito tribuit *Elias Leuita* loco cit. ſed valde tamen limitatam; nec non laudatus ſupra ad c. 1. §. 5. *R. Menachem* in ſuo Or Torah pasſim. Nam reuera tentatum ſolummodo, non autem perfectum a R. Iacobo remedium illud fuit, nec res ad vmbilicum peruenit: ſiue ille tanto oneri ſe vnum viribus imparem ſenſerit; ſiue etiam plus iuſto feſtinantem & vrgentem typographum expertus ſit. Multo vtique melius Maſoræ magnæ conſultum fuiſſet, ſi ad modum concordantiarum cum indice locorum, ex collatione variorum codicum & MSctorum prius reparatam, primi editores diſpoſuiſſent: ita enim ſi qua de re ſcrupulus exiſteret, ſtatim ad eam recurri, indeque deciſio peti poſſet: quod nunc, donec præſens Maſoræ facies eſt, non niſi magno, & ſubinde tamen inani, temporis diſpendio fieri poteſt. Rectisſime enim iudicauit *Celeb. D. Iablonski* in Præf. Bibl. Berol. §. 31. *Maſoram, qualis hodie impreſſa adparet, adeo mutilam eſſe & perplexam, multis in*

locis

locis manifeste erroneam, in pluribus suspectam, & cum ipsam sibi, tum codicibus MSctis passim contrariam, vt vere Hercule opus sit, istud Augiæ stabulum purgaturo.

§. VI. Quod ne frustra dictum inexpertus quis putet, agedum vel vnico exemplo id ostendemus. Nimir. Gen. 22, 2. ad primum istius versus verbum ויאמר in *Masora parua* breuissime י״ד בטעם siue *quatuordecim locis* hoc verbum *cum isto accentu* Paser occurrere, recte monetur. In maiori autem s. textuali Masora illic nihil eius habetur. Ista igitur loca si cognoscere aueas, vel incredibili labore secundum concordantiarum Hebraicarum indicem aliquot locorum centuriæ, immo chiliades euoluendæ et dispiciendæ tibi sunt; vel potius patienter tamdiu ferendum est desiderium, & progrediendum in lectione omnis Masoræ, donec ad secundum istorum locorum, nimir. Gen. 27, 33. perueneris: ad quem in Margine *mendose* adscriptum deprehendes י״ג בטעם פזר quum י״ד iterum scribendum fuisset, indicemque locorum frustra adhuc requires. Ad tertium itaque locum, vbi ויאמר cum accentu Paser extat, Gen. 27. 36. quum legendo Masoram perueneris, etsi nondum edoctus es, vbi extent 14. illa loca cum accentu Paser, in *Masora magna* textuali nouam & *aliam prorsus obseruationem* adscriptam inuenies: *septem* scil. esse *versus*, in *quibus* primum Milel וַיֹּאמֶר & deinde Milra וַיֹּאמֶר legitur, *quorum loca enumerata* sint *in Masora finali*. Abductus igitur hac remissione ab inquirendis illis 14. locis, nunc nouo studio quære, mi lector, vbi in confusis sarcinis Masoræ finalis septem hæc loca posterioris obseruationis inuenias. Nam si quid forte monitum a Buxtorfio ad hæc loca in castigationibus eius suspiceris, frustra te, inquisitione facta, esse deprehendes. Euolue igitur *Masoram finalem* ab initio vsque ad fol. 9. et nihil huius illic reperies. Itaque perge ad fol. 10. & inaniter col. 1. fatigatus, tandem in medio col. 2. *loco promissi indicis locorum* vel vtriusque, vel posterioris saltem obseruationis, ad quam Masora Gen. 27, 36. te huc remittebat, hæc verba adscripta habebis ויאמר י״ד בטעם וסימני׳ נמסר פרשה m) כי תשא: i. e ויאמר *cum accentu* Paser *14. locis* occurrit, *quæ recensita sunt* in Masora textuali *in Sectione* maiori legis 21. quæ incipit Exod. 30, 11. & c. 34, 35. finitur. Nunc ergo perlege secund. hoc Masoræ finalis indicium omnem Masoram per 4. illa capita, vel si nimis longum aut molestum illud videtur, 20. saltem & aliquot loca ab Exod. 30, 11. incipiendo, Concordantiarum beneficio euolue, & sic voti tui tibi compos factus videberis, quum ad Exod. 34, 9. notatum leges non solum in *Masora parua* י״ד בטעם פזר sed idem etiam in *Masora magna* supra textum, & præterea additum reperies: וסי׳ קח נא את בנך ׀ הכי קרא שמו ׀ אם נא מצאתי חן ׀ וישמע דוד, ויאמר שלחני כי זבח ׀ וישמע אליו דוד,

Exemplum corruptæ Masoræ

m) Pro quo בפרשה scribendum erat.

דוד ׀ ואת אלהי אשר ׀ וישמע אליו דוד ׀ ויאמר עד מתי ׀ ויאמר חלילה לי מאלהי ׀ ויאמר עבד מלך הכושי ׀ ויאמר בוא אל בינות ׀ ויאמר חזאל ׀ ואני באתי בית שמעיה דעזרא:
h: e. *quatuordecim locis* ויאמר *cum hoc accentu* occurrit, *& loca sunt:* *n*) 1) Gen. 22, 2. 2) Gen. 27, 33. *o*) 3) Exod. 34, 9. 4) 1 Sam. 25, 39. 5) 1 Sam. 20, 29. *sextus* locus expungendus est, & ex confusione pro quarto repetitus, vbi versus initium habet וישמע דוד non וישמע אליו דוד 7) Iud. 18, 24. 8) iterum vt sextus per confusionem ex repetito quarto oriundus, adeoque expungendus est. 9) Esa. 6, 11. 10) 1 Par. 11, 19. *p*) 11) Ier. 38, 2. 12) Ezech. 10, 2. 13) 2 Reg. 8, 12. 14) Neh. 6, 10. Nam *Ezræ* librum cum Nehemia olim pro vno habitum fuisse, iam supra c. 2. §. 2. a nobis monitum esse memineris.

consideran-dum exhibe-tur,

§. VII. Tot nimir. ambagibus opus fuit ad vnam illam disquisitionem 14. locorum, quibus verbum ויאמר cum accentu Paser occurrit, rite absoluendam; quæ & mihi cum Commilitonibus olim duarum horarum impendio constitit: qua quidem non vnus, sed multiplex Masoræ error detectus est, & lectio 14. locorum in liquido tandem collocata fuit. Id tamen, quod Masora ad Gen. 27, 36. de וַיֹּאמֶר & וַיֹּאמַר in 7. locis concurrentibus, dictitabat, nondum ita exploratum est, sed aliunde adhuc conquirendum erit. Vnum enim tantum exemplum heic producere volui, ex quo de ceteris quamplurimis eruditus lector facile iudicabit, quid agendum ei restet, qui laborem in integrum restituendæ Masoræ subire voluerit. Quod enim præstitum illud a quoquam adhuc sit, dubitare nos αὐτοψία iubet; & variantes nostræ lectiones contrariantis sibi adhuc Masoræ exempla passim plurima dabunt.

& Media reparationis ostenduntur.

§. VIII. Masoræ MSctos libros in posterum consulendos esse, iam ante sæculum *Buxtorfius* scite monuit in Comment. suo Masorethico p. m. 72. fin. Quod, si vel ab ipso fieri potuisset, vel factum saltem ab aliis esset, plura sine dubio accuratius edita fuissent: ingens enim spicilegium castigationum vir laboriosissimus reliquit. Quam in rem non spernenda quidem sunt MScta, quæ notas Masorethicas ad textum additas habent, sæpius enim feliciter illa supplent, quod in impressa desideratur, & contra; plus tamen heic conferunt separatim scripti Masoræ libri, vt ex vsu nos docuit laudata iam supra *Masora Erfurtensis*; etsi & ipsa non ἀναμάρτητος & recentioribus notis passim interpolata fuit. Specimen eius, & simul reparandæ ex collatis nostris libris Masoræ, exhibere tibi propositum nobis erat; sed chartæ angustia prohibemur. Itaque ei, qui bono publico excitatus, ad finiendas inutiles alioqui lites, duram hanc prouin-

n) Vel ex memoria, vel Concordantiarum adminiculo indaganda.

o) Omittitur locus, qui tertius hic numerari debebat, Gen 27, 36. vt etiam alter, post 10) a nobis addendus; & contra ex vno loco 1 Sam. 25, 39. per confusam Masoram triplex factus est, vt sequentia docebunt.

p) Hic addendum erat וחברו *& locus ei parallelus* 2 Sam. 23, 17.

prouinciam ſubire, & Maſoræ emendationem plene ac cum fructu ſuſcipere voluerit, otium ad vnum hoc opus per aliquot annos non interruptum, indefeſſum ſtudium, integraſque animi & corporis vires, nec minus acre iudicium, præſtantisſimos etiam & complures Maſoræ MSctos codices, & adiutores non minus alacres, quam fidos & laboris patientes, optamus. Sic enim fieri omnino poterit, vt non ſolum parua & textualis Maſora longe perfectior & emendatior prodeat; ſed etiam magna & finalis, per modum Concordantiarum, cum addito locorum indice diſpoſita, vno iuſto, nec adeo prorſus magno volumine erudito orbi reſtituatur. Quod ſi etiam de plene & defectiue ſcriptis ipſi Maſoræ libri MScti & impresſi in concordiam penitus reduci forte non posſint; inde tamen nec ſalus Eccleſiæ, nec veritas diuina pendebit, vt ſupra diximus: poteruntque controuerſæ lectionis loca & exemplaria, citra damnum & præiudicium veritatis, aperte deſignari.

CAP. V.

De IPSA EDITIONE NOSTRA, ET AD EAM ADNOTATIS.

§. I.

DEdimus iam ſupra c. 1. hiſtoriam laboris noſtri, quod ad occaſionem & progreſſum operis, eiusque impedimenta attinet. Reſtat, vt de vno vel altero eius momento ſpecialius adhuc lectorem moneamus. Equidem ſentio, quam multa in ſuperioribus præterierim, quæ dicenda fuiſſent, & denuo campum mihi heic ingredi videor patentisſimum; ſed cogit tamen me imperata breuitas, vt reliquum præfationis curſum compendioſius abſoluam. Tranſitio.

§. II. Quod igitur ad ipſam hanc editionem attinet, non dubium eſſet nobis, quin cum optimis ea comparari poſſet, ſi per vnum alterumue impedimentum, quod remoueri per nos prorſus non potuit, illud licuiſſet. Omni enim ſtudio, quantum in nobis erat, id operam dedimus, vt quam emaculatisſime textus Hebræus prodiret. Hinc magna cura ac ſollicitudine exemplar, ex quo impresſio facta eſt, non ex ingenio vel coniectura noſtra, ſed ſecundum collatos a nobis codices recenſuimus: *a*) eaque occaſione quamplurima ſphalmata in præſtantisſimis quoque editionibus, nonnumquam ſatis grauia, animaduertimus; quæ indicari etiam potuiſſent, ſi id magnopere e re lectoris noſtri eſſet. Verum nolumus quidquam eorum bene meritis viris exprobrare, quæ vt humanæ imperfectio- De præſentis editionis textu Hebraico.

a) Et contra, quæ non manifeſte vitioſa in vulgatis eſſent, inter variantes lectiones exhibuimus, vt iam ſupra ad c. 1. §. 7. nota *m*) eſt dictum.

fectionis documenta ipſi hac in re experti ſumus. Facilius enim in his litteris eſt, præteritos antecedentium lapſus obſeruare, quam vbiuis inter tot difficultates ſatis oculatum eſſe, & nouum errorem præcauere, præſertim ſi pluribus curis diſtraharis. Nullius certe labor hucusque ab omni macula immunis fuit, & omnium minime eius, qui haud ita pridem aliis talia ſatis immodeſte, nec ſine nouo errore, exprobrauit. Ita noſtræ editioni næuum vnum & alterum adſperſit non tantum typothetarum imperitia ab initio laboris, ſed maxime etiam ipſorum typorum inexpugnabilis inconſtantia, inprimis *Iod dageſchati*: quod ſub aliquoties facta recenſione typographici laboris omnem noſtram induſtriam deluſit, donec tandem meliori eius typo inuento remedium huic malo paratum fuit. Sic in concurſu plurium punctorum vocalium & accentuum ſiue notarum diacriticarum, in breuiori præſertim voce ſiue ſyllaba, non potuit ſemper per typum noſtrum ſingulorum ſitus quaſi ad amusſim & ſatis exacte obſeruari. Nonnunquam etiam, vel typi vel impresſionis vitio, ה pro ח, & verſa vice in nonnullis exemplaribus poſtea viſum fuit. Qualia ſi quis plura etiam, quam nos in mendis notauimus, in nonnullis exemplaribus forte obſeruauerit, non tam noſtram is deſideret diligentiam, quam typorum et typographi, nonnumquam etiam ipſius chartæ defectum, immo omnium rerum humanarum imperfectionem: & grata interim in Deum mente ipſo verbo diuino, ceu ſummo beneficio, vtatur. Laudat *Euſebius* de vita Conſtantini l. 4. c. 36. p. m. 543. ſq. piam magni illius principis curam, qua eccleſiæ vſibus proſpexit in parandis *QVINQVAGINTA SACRORVM BIBLIORVM VOLVMINIBVS*, quæ εὐανάγνωστά τε καὶ πρὸς τὴν χρῆσιν εὐμετακόμιστα, h. e. *& legi facile & ad omnem vſum circumferri poſſent.* At quid illud, pro illorum temporum ratione ſplendidisſimum munus, ſi cum tot exemplis comparetur, quæ noſtra ætate varia forma & incredibili numero, variis etiam linguis, typographicæ artis beneficio prodierunt? Parum grati in Deum ſumus, ſi tantum hoc adminiculum non digne adhibemus, aut etiam ob leuiora ſphalmata rem ipſam longe pretioſisſimam non magni æſtimamus.

huiusque næuis.

De Lemmatibus.

§. III. Alterum, de quo dicendum heic eſt, ſunt *Lemmata* ſ. ſummaria ſacri textus, quæ interiori margini codicis noſtri ab initio ideo *noua* adiecimus, ne quis ſibi quid de his ſurreptum quereretur. Eadem tamen poſtea cum noſtris ſcholiis commutauimus, ſuaſu amicorum, quod plus hinc, quam inde vtilitatis redundare in ſtudioſos videretur. Quumque longe attentius, quam initio fieri poterat, poſtea ſcribendis adnotationibus animum adhiberem, facile hæ omne ſpatium occuparunt: lemmatumque defectum alia ratione compenſare in prophetis incepimus, non ſolum nexum & cohærentiam ſingulorum capitum cum antecedentibus, ſed partes etiam

etiam eorum ad primum verſiculum indicando; quod præſertim in Hagiographis ad finem vsque obſeruatum fuit.

§. IV. Tertio igitur loco agendum *de Scholiis & adnotationibus noſtris*. Quæ præcipua harum occaſio mihi fuerit, c. I. §. VIII. dictum eſt. Sunt tamen & aliæ rationes, quæ amicorum poſtulationibus obtemperandum eſſe ſuadebant. Etenim, quod illuſtris *Leibnitius* apud Cl. *Fellerum* in Otio Hannou. pag. 309. dixiſſe fertur: *Vellem tam breues notæ & tam ſolidæ in ſacras litteras exſtarent, quales Gothofredus in Corpus Iuris elaborauit*: id non ſolum ipſe optaui ſæpius, quum animum ſerio ad ſacra hæc ſtudia adhibuiſſem, viua manuductione in hac parte ſanctioris doctrinæ deſtitutus; ſed etiam deprehendi apud alios & celeberrimos quoque viros idem in votis fuiſſe. Ita inter recentiores *D. Io. Fechtius* in Præfat. ad *Dorſchei* Analyſin Ieſaiæ, poſt alia bene dicta ſic ait: *Quum grandes libri lectorem facile deterreant, optandum foret, vt breuiori inſtituto exorienti faſtidio poſſet occurri, omneque adeo obſtaculum remoueri.* Immo & paupertati auditorum noſtrorum aliqua ex parte ita conſultum putabamus, quibus plerisque facultates non ſuppetunt ad magnum librorum adparatum comparandum; qui tamen indicato a nobis parallelismo ac breui verborum declaratione in lectione curſoria V. T. ſe non parum adiutos ſentiebant.

& Adnotationibus noſtris.

§. V. *Parallelismus* enim Scripturæ, de quo modo dictum, ſi *cum attenta ipſius contextus conſideratione* adhibeatur *b*) omnino ex certisſimis eius intelligendæ mediis eſt, & commentarius ſine dubio omnium optimus atque tutisſimus; dum res & verba diuina, quæ breuius aut obſcurius alicubi dicta videntur, alibi ab ipſo Spiritu S. dilucidius vel fuſius proponuntur. Nobisque hoc vnum adminiculum ſub piis precibus et attenta locorum inſpectione, tantum præſtitit in difficilioribus rebus & verbis rectius intelligendis, quantum vix aliud vllum, etſi non ſpernendum ſubſidium. Vnde prima etiam cura in noſtris adnotatis parallelismo data fuit, cum *verbali*, quando ad rectius cognoſcendam genuinam vocis ſignificationem & emphaſin eius radix, cognata item & deriuata, vel ſinitima ſiue ſynonyma, aut etiam oppoſita ſiue contraria conferuntur; tum *reali*, quum ſc. res inter ſe componuntur, collata præfatione noſtra in Ieſaiam §. 14.

De locis parallelis.

§. VI. Nec tamen ſpernendum quoque vſum præbet *collatio veterum & Orientalium verſionum*, præſertim Græcæ *LXX Interpretum*, de quo in ſpecie peculiari Differt. nuper auctius recuſa, egit dilectisſimus quondam noſter συνεργός, & nunc deſideratisſimus Glau-

De nucleo verſionum Orienta. & Græcæ.

b) *Phraſeon ſacris litteris vſitatarum verisſimum & maxime genuinum ſenſum lectori pio & attento nullus alius commentarius tam perfecte, tamque ſufficienter explicabit, atque ipſa diligentisſima iſtorum contextuum, in quibus ea reperiuntur, æſtimatio, antecedentiumque & conſequentium accurata collatio*, ait Wolfg. *Franzius* de Interpr. S. p. m. 72.

Glauchensis ecclesiæ Diaconus, *M. Georg. Io. Hencke*, his ipsis diebus, dum hæc scribimus, præmatura, sed beata morte defunctus. Quæ vero ex Orientt. versionib. adduximus, exemplo studiosis esse possunt, quid multo cumulatius inde sit exspectandum ei, qui aliquid studii etiam in eas, post probe cognitos Ebræos fontes, transmittere possit. Sæpe tamen aliis magis necessariis rebus & spatii angustia prohibiti sumus, ne plura ex illis adscriberemus.

Scrupuli eximuntur.

§. VII. Ceterum duo discutienda heic sunt, antequam ad reliqua pergam, quæ lectorem nostrum forte offendere possent: 1. quod adeo raræ & tenues in priorem Geneseos partem adnotationes nostræ compareant, & 2. quædam tamen adscripta illic sint, quæ non in totum probanda videantur. Respondeo itaque ad illud: quod, quum hoc negotium adgressi sumus, eæ mox remoræ, secundum dicta c. 1. §. 5. seqq. inciderint, quibus & nostrum studium impeditum, & quæ plurimum valet in rebus agendis, omnis propemodum alacritas excussa fuit. Magnitudo enim varii & molesti laboris ita omne tempus nobis surripuit, vt hæ adnotationes velut hyperpondium tantummodo occupationum nostrarum tunc essent; quæ pleniores & limatiores exhiberi omnino potuissent, si per alia id fieri potuisset. Ignosces igitur, beneuole lector, tenui initio, & nobis saltem non succensebis, quod studium & attentio in his deinde non decreuit, sed auctum magis magisq; fuit, ita vt multa, quæ non inutiliter iam scripta erant, delenda iterum fuerint, quum chartæ spatium ea non admitteret; quod easdem semper paginas cum Athiæ s. Leusdenii, Clodii & Berolinensi editione, pro iuuanda memoria immutabiliter conseruare propositum nobis esset, donec cum Iesaiæ initio limites illos migrare, prorsus necesse fuit. Vtinam tunc eodem modo, vt in Hagiographis factum est, seorsim vberiores adnotationes editæ fuissent! Quando vero ab initio huius laboris ex veteribus quædam adscripsimus, quæ tamen nec ipsi simpliciter probamus, partim ideo id fecimus, quod festinandum esset; partim, vt occasionem tantum illa suppeditarent nobis, auditores de isto genere interpretationum viua voce rectius & vberius instituendi. e. c. ad Gen. 2, 25. Quia tamen id offendiculo tironibus esse poterat, viua docentium voce destitutis, ideo in sequentibus talia haud facile sine addita censura aut monito nostro admisimus.

De allegatis.

§. VIII. In *allegatione auctorum* studiose quidem ipsa illorum verba retinuimus; sæpe tamen angustia spatii breuiloquentiores eos introducere nos coegit. Sic etiam in Rabbinicis dictis modo ipsa eorum verba, modo sensum tantum referimus. In difficultatibus autem chronologicis aliisque, quas præsertim in libris Regum & Chronicorum inter se collatis offendunt studiosi lectores, meliorem interpretum sententiam sequuti sumus, additis breuiter

 ratio-

rationibus, quas fuſius in vberioribus adnotationibus ad Hagiographos libros enarratas videbis: ex quibus hoc ſaltem conſtabit, non eſſe prorſus ἀδιάλλακτα loca illa Scripturæ: modo quis eam modeſtiam adferat, quæ cuiuis cordato & graui ſcriptori debetur, ne præcipiat temere ſacris auctoribus, quid ipſe velit; ſed quid illi ſcripſerint, cognoſcere ex illis paratus ſit.

§. IX. Inprimis in vaticiniis prophetarum aliisque textibus ſacris id operam dedimus, ne *CHRISTVM*, totius Scripturæ centrum & nucleum, ex animis oculisque amitterent ſtudioſi lectores. Pius enim quisque interpres cum *B. Luthero, Schmidio, Coccejo* aliisque hoc aget, vt quæ ex Vet. in N. T. tamquam de Chriſto dicta allegantur, litteraliter etiam de eodem intelligenda eſſe, & intellecta olim a veteribus Iudæis fuiſſe, luculentis rationibus confirmet potius, quam vt per adplicationem tantum de Chriſto intelligenda eadem eſſe, cum aliis præpoſtere ſentiat. Pro modulo noſtro illud diligenter exſequuti ſumus, ſed plura tamen alio tempore communicari, & ab induſtrio lectore notari poterunt. Nouaturientes autem ſententias & temerarias opiniones ex adnotationibus noſtris fruſtra requirent earum curioſi ſcrutatores; ſed potius, qui amat veritatem τὴν κατ' εὐσέβειαν & ſimplicem verbi diuini ſenſum, ſi debitam ipſe quoque adhibuerit diligentiam, plus fortasſis ad confirmationem veritatis hic ipſo vſu inueniet, quam pollicitus ſibi ab initio erat. In notabili diſſenſu interpretum ad mitigandam inuidiam libenter *B. Seb. Schmidii* verbis & auctoritate vtimur, ſub breuisſima *S.* vel *Schm.* nota: ita tamen, vt frequenter noſtra diligentia in tironum commodum loca ſcripturæ addiderimus, ad quæ tacite ille reſpiciebat. Quod in aliis quoque auctorum verbis ſæpe eſt obſeruatum.

CHRISTVS ſcripturæ ſcopus generalis.

§. X. Vt iam ſupra §. 4. innuimus, adnotationibus noſtris id præcipue quæſitum eſt, vt incipientibus in lectione fontium Ebraicorum adiumento eſſemus: doctis enim & eruditis viris talia nequaquam obtrudimus aut commendamus. Habebunt illi, quo curtam hanc ſupellectilem, in pauperum gratiam compendioſius adornatam, non ſolum compenſare, ſed longisſime etiam ſuperare posſint. Nec etiam exiſtimare ſacrarum litterarum ſtudioſi debent, noſtris adnotatis ita exhauſtum eſſe fundum ſacri textus, vt nihil amplius ipſis in eo reſtet quærendum. Fallentur, quam qui maxime, qui ita ſentient: tantumque ſemper differt cognitio, quæ ex ipſa adſidua ſacrorum fontium lectione & propria meditatione naſcitur, a conceptibus, qui obiter ex aliorum tantum interpretum dictis formantur, vt ſolidus habitus a primis eius rudimentis. Quumque magnis & iuſtis voluminibus nondum enodatæ ſint prorſus omnes, quæ in lectione S. Scripturæ ſuboriuntur, quæſtiones & difficultates; inconſiderati animi eſſet, ſi quis breuisſimis adnotationibus

Specialior adnotationum ſcopus.

bus omnia exhauriri præſumeret. Quumque varia fuerit noſtra conditio ſecundum cap. I. non mirum erit, ſi plura ſubinde vel ex viua inſtitutione, vel propria meditatione & lectione ſupplenda ſint. Sic. e. c. vberiores adnotationes ad 1 Par. 1. cap. euidenter docebunt, plura Geneſ. 10. cap. obſeruanda eſſe, quam in illa prima feſtinatione adſcripta ibidem fuerunt. Pulchre ait *B. Auguſtinus* epiſtola *ad* Voluſianum non longe poſt initium: *Tanta eſt Chriſtianarum profunditas litterarum, vt in eis quotidie proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia vsque ad decrepitam ſenectutem, maximo otio, ſummo ſtudio, meliore ingenio conarer addiſcere: non, quod ad ea, quæ neceſſaria ſunt ſaluti, tanta in eis perueniatur difficultate; ſed quum quisque ibi fidem tenuerit, ſine qua pie recteque non viuitur, tam multa tamque multiplicibus myſteriorum vmbraculis opaca, intelligenda proficientibus reſtant, tantaque non ſolum in verbis, quibus iſta dicta ſunt, verum etiam in rebus, quæ intelligendæ ſunt, latet altitudo ſapientiæ, vt annoſisſimis, acutisſimis, flagrantiſſimis cupiditate diſcendi, hoc contingat, quod eadem ſcriptura quodam loco habet: Quum conſummauerit homo, tunc incipit.* Sirac. 18, 6.

De methodo ſtudii Ebraici.

§. XI. Interim tamen nec male prorſus pro tironibus ſic factum eſt, vt parcius ab initio, vberius in progreſſu, iterumque vberiores in fine obſeruationes ad ſacrum textum conſcriptæ ſint: incipientibus enim per gradus pergendum, & ſatis ab initio erit, ſi poſt breuiter, ſed ſolide percepta linguæ Hebrææ fundamenta, vocabula, phraſes & idiomata ſacri textus in Geneſi addiſcant, eaque in re viua ac fideli docentis inſtitutione vtantur. Tum vero ſi etiam accentuum ſ. interſtinctionum ſacrarum rationem, vel ex noſtra vel ex aliorum manuductione ſolide didicerint, in ſequentibus ſaltem facilius progredientur, pluribus obſtaculis heic remotis, quæ incipientis progreſſum poterant morari. Facilius tamen & ſolidius totius codicis ſacri curſoriam lectionem inſtituet, qui præeuntem doctorem adſidue audiuerit, nec laboris ſui eum in fine pœnitebit, collata præf. in Ieſaiam §. 13. not. *d*)

Auctores adnotationum.

§. XII. Sicut vero ego adnotationes ab initio ſacri Codicis ad finem vsque conſcripſi, præterquam in Ieremiam, Amos Obadiam, Micham, Zachariam, Threnos & Danielem, quæ Cl. Cognatum, C. B. MICHAELIS auctorem agnoſcunt; quibus quid præſtitum ab eo ſit, malo te lectione, v. c. Præf. in Ieremiam, quam mea laude cognoſcere: ita hic etiam per totum Codicem textum, vbi id opus erat, emendauit, & *ſelectum variantium lectionum* conſignauit, quæ ſingulis columnis ſubiiciuntur, poſtquam in primis ſoliis ego exemplo præiueram. In his prima omnium, ſpeciminis tantum cauſſa Gen. 1, 1. adſcripta, adfectata valde eſt; nec nomen variæ lectionis meretur, coll. ſupra c. III. §. I. not. *b*) Nonnunquam tamen inter illas minutias data occaſione recenſitum quid eſt,

quod plus ad illuſtrationem veritatis momenti habet, e. c. Exod. 34, 6. Deut. 6, 4. Ioſ. 21, 36. 37. cet.

§. XIII. Ceterum, vti varia de noſtro labore iudicia fuerunt, antequam eius quidquam in lucem prodiret; ita non dubito, nunc quoque fore plures, qui multa in eo vel ideo deſideraturi ſint vel reprehenſuri, quod feſtinata interdum aliqua prodierint, & ob id minus elaborata cet. Verum vti omnino plura in his noſtris ipſi deſideramus, quam vllus forte cenſor; tantum abeſt, vt aliis omnibus nos ſatisfeciſſe ſperemus: quum heic plurima occurrant, quæ adcuratam, diuturnam & fixam admodum meditationem, ac ſollicitam rerum collationem exigunt, ad quam non fuiſſe mihi ſatis ingenii nec in laborioſisſimo vitæ genere otii, ingenue fateor; ita tamen paullo iniquioribus iudicibus, non meis, ſed pii atque grauis Theologi, præſtantisſimique Scræ. S. interpretis, B. *Io. Brentii* verbis, ex eiusdem præf. in 2 Sam. librum Tom. II. p. m. 200. reſpondeo: *Non ignoro, quam varie de tali meorum ſcriptorum genere iudicetur; & alius deſiderat dicendi breuitatem, alius diſſerendi elegantiam. Sunt, qui dicunt, talia ſcripta oſtentationem magis, quam Eccleſiæ ædificationem continere. Alii alia, neſcio quæ, vociferantur. Sed ſi diſplicuiſſe ſufficit, quid obſecro rei, quod omnibus placeat, faciendum ſuscipies? &, ſi nihil, niſi quod ex omni parte abſolutum eſt, probandum fuerit, quod ſcriptum luce dignum erit? Ego in his diuulgandis amicorum magis, quam meæ voluntati morem geſſi. Quod ſi hæc eſt oſtentatio, neſcio, quod officii genus non in aliquam ſuspicionem aut etiam reprehenſionem incurrat. Scripſi autem iſta non doctis, ſed mei ſimilibus, nec vllum exſtat prætorium edictum, quo quisquam ad hæc legenda cogatur. Si quis fuerit,* ὃς αὐτῷ πάντα νοήσει, φρασσάμενος τὰ κ᾽ ἔπειτα καὶ εἰς τέλος ἦσιν ἀμείνω, *vtatur ſuo dono ad Eccleſiæ vtilitatem, & conferat in medium, quod melius ſit. Non fauebo tantum, verum etiam & meo & Eccleſiæ Filii Dei nomine gratias agam. Si nihil aliud, certe hic meus labor teſtimonium dicet, mihi voluntatem bene de Eccleſia merendi non defuiſſe.* Conatus ſaltem noſtros non improbabunt boni & cordati lectores; & venia dignos cenſebunt, ſicubi lapſi ſimus, qui noſtrum de ſtudioſa iuuentute bene merendi ſtudium reſpexerint. *Non pigebit me*, vt iterum pulchre B. *Auguſtinus* ait de Trinit. c. 3. *ſicubi hæſito, quærere; nec pudebit, ſicubi erro, diſcere.* Atque vti optandum, ita ſperandum etiam eſt, Deum porro excitaturum viros doctos & pios, qui ſe totos in hoc impendant, vt Scripturas S. ſolide explicent, & veritatem ex Scripturis πνευματικῶς ac potenter aduerſus aliorum inanes coniecturas & corruptelas illuſtrent. Excuſatio.

§. XIV. Atque heic coram facie Dei & Eccleſiæ eius vos etiam cohortor ac moneo, *dilectiſſimi S. litterarum ſtudioſi!* vos præſertim, qui vel docentes nos audiuiſtis, vel etiam in veſtrum commodum hæc elaborata legitis. Etiam atque etiam videte, quo pretio hæc ſacra oracula habeatis! Sunt enim per Dei gratiam in numero veſtro, qui verbum Dei & cæleſtem veritatem excipiunt Parænefis ad ſtudioſam iuuentutem.

corde

corde bono ac integro, qui & ſpem faciunt nobis, laborem noſtrum nec inpoſterum inanem eſſe futurum. Sunt tamen etiam, qui ad clarisſimam lucem euangelicæ veritatis ex verbo Dei propoſitam ſua culpa & damno cæcutiunt, neque id agunt, vt ipſi ante omnia ex eo erudiantur ad ſalutem per fidem in Chriſtum Ieſum; ſed tantum vt habeant, quod aliis pſittacorum more aliquando pronuntient, nec tam quod Chriſti, quam quod ſuum eſt, ex verbo Dei quærant. Immo etiam ſunt, qui hæc diuina ſtudia vel prorſus negligunt, vel ad inanes tantum inutilesque quæſtiones adhibent, quibus eccleſiam turbare posſint. Τὸ *δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐςὶν ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας, καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς, καὶ πίςεως ἀνυποκρίτȣ. ὧν τινες ἀςοχήσαντες ἐξετράπησαν εἰς ματαιολογίαν. θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι, μὴ νοȣ͂ντες, μήτε ἃ λέγȣσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιȣ͂νται*, vt diuinus docet Apoſtolus 1 Tim. 1, 5--7. Itaque deſiſtat ab impietate omnis, qui nomen Chriſti inuocat, 2.Tim. 2, 19. & operam vos date, vt puri ſitis, qui fertis arma Domini, Eſa. 52, 11. vt quisque ſcilicet humili & integra mente ad eum ſe conuertat, per quem gratia & veritas Dei nobis patefacta eſt, in quo & omnes theſauri ſapientiæ diuinæ reconditi reperiuntur. Quumque alia ratione, niſi ſecundum ſcripturas diuinitus datas, homo viam ſuam recte ad cælum inſtituere non posſit, collato Pſ. 119, 9. ideo nolite negligere occaſionem, quamcunque vobis ad veritatem ex iis cognoſcendam Deus obtulerit. Καὶ *γὰρ ἐντεῦθεν τὰ μυρία ἔφυη κακὰ, ἀπὸ τῆς τῶν γραφῶν ἀγνοίας, ἐντεῦθεν ἡ πολλὴ τῶν αἱρέσεων ἐβλάςησε λύμη, ἐντεῦθεν οἱ ἠμελημένοι βίοι, ἐντεῦθεν οἱ ἀκερδεῖς πόνοι. ὥσπερ γὰρ οἱ τȣ͂ φωτὸς ἀπεςερημένοι τȣ́τȣ, ȣ̓κ ἂν ὀρθὰ βαδίσειαν. ȣ̔́τως οἱ πρὸς τὴν ἀκτῖνα τῶν θείων μὴ βλέποντες γραφῶν πολλὰ ἀναγκάζονται καὶ συνεχῶς ἁμαρτάνειν, ἅτε δὴ ἐν σκότῳ χαλεπωτάτῳ βαδίζοντες. ὅπερ ἵνα μὴ γίνηται, διανοίξωμεν τȣ̀ς ὀφθαλμȣ̀ς πρὸς τὴν λαμπηδόνα τῶν ἀποςολικῶν (καὶ προφητικῶν) ῥημάτων*, vt grauiter & copioſe inculcat B. *Ioannes Chryſoſtomus* prooemio in epiſt. ad Rom. p. m. 2. Legite vero eas animo ſincero, & ad obtemperandum monitis diuinis promto atque parato, Io. 7, 17. Qui enim Spiritum Dei intra pectus ſuum non vult admittere, is ſibi imputet, quod æque feliciter mentem eius ad ſuam aliorumque ſalutem minime adſequitur, ac pius atque fidelis verbi diuini ſcrutator, quem ex adſidua eius lectione Spiritus S. in omnem ſcitu neceſſariam veritatem ducit. Ἡ *γὰρ συνεχὴ ἀνάγνωσις τῶν θείων γραφῶν, εἰς τὴν γνῶσιν αὐτῶν ἄγει. ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰπὼν, ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε, κρȣ́ετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν*, vt *Theophylactus* habet præfat. in ep. ad Rom. Plura, quæ huc adferri poſſent, & ad perſuadendum fortasſis non parum valerent, prohibet præſentis inſtituti ratio.

§.XV.

§. XV. Tibi vero, æterne ac ſumme DEVS, T. O. M. cuius ſunt hæc verba & ſcripta, immortales, nec vmquam finiendas gratias ago, inprimis quod te, vnum & verum Deum, & quem redemtorem miſiſti, Ieſum Chriſtum ex verbo tuo per Spiritus S. gratiam me cognoſcere feciſti, & hucusque in omni mea infirmitate auxilio tuo mihi adfuiſti. Ex animo agnoſco, & palam profiteor, me indignum & minorem eſſe cunctis miſerationibus, quas ſeruo tuo præſtitiſti. Tu enim adflictam valetudinem corporis ſuſtentaſti, & ſub plurimis aduerſis mentem in pace tua tranquillam conſeruaſti: nunc quoque diu exoptatum huius laboris finem dediſti. Ignoſce, clementisſime DEVS, omnibus defectibus meis, nec concede, vt per meam indignitatem verbi tui veritas apud vllum lectorem detrimentum patiatur; ſed fac, vt & ipſe, & omnes, qui mecum hæc tua oracula legent, ſemper inde proficiamus ex fide in fidem, & ex virtute in virtutem: donec illud, quod perfectum erit, in beata illa ac immortali vita apud te conſequamur. Pro omni vero gratia ac veritate tua non nobis, DOMINE, non nobis; ſed nomini Tuo ſit laus, honor & gloria per omnia ſæcula. Amen! Concluſio.

Pro illuſtranda chalcographi figura ſequentia adhuc addimus diſticha.

Qvisquis amas, Lector, cupidus reſtinguere mentem
Cæleſti potu, nectareis & aquis:
Huc ades! & ſacrum fontem, *cæleſtibus vndis*
Vndantem guſta! Heic cælica mella fluunt.
Si tibi dulce fuit verſos *haurire* liquores:
Dulcius ex ipſo fonte bibentur aquæ.
Fontis enim viui pleno heic fluit alueus amni:
Vino ſi gaudes, en tibi vina ſcatent!
Vina quidem, multo quæ nobiliora Falerno:
Quæ diuina tibi gaudia vina ferunt.
Ergo'ne pigeat, paullum ſubiiſſe laboris:
In terra, in cælis Fons tibi CHRISTVS erit.

(o)

LIBER

LIBER GENESEOS,

Hebr. בראשית

Continet historiam Ecclesiæ Patriarchalis ab Adamo & mundo condito vsque ad mortem Iosephi, plus quam 2300. annorum.

Cap. I. *Initium mundi:*

א בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ׃ ב׳ רבתי
2 והארץ היתה תהו ובהו וחשך על־פני תהום ורוח *Terræ & aquarum,*
3 אלהים מרחפת על־פני המים׃ ויאמר אלהים יהי
4 אור ויהי־אור׃ וירא אלהים את־האור כי־טוב ויבדל *Lucis,*
ה אלהים בין האור ובין החשך׃ ויקרא אלהים
לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי־ערב ויהי־בקר יום
אחד׃ פ
6 ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין *Expansi,*
7 מים למים׃ ויעש אלהים את־הרקיע ויבדל בין המים
אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי־
8 כן׃ ויקרא אלהים לרקיע שמים ויהי־ערב ויהי־בקר
יום שני׃ פ
9 ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל־מקום *Collectionis aquarum,*
י אחד ותראה היבשה ויהי־כן׃ ויקרא אלהים ליבשה
ארץ ולמקוה המים קרא ימים וירא אלהים כי־טוב׃
11 ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע *Fœcunditatis terræ,*
עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו־בו על־הארץ ויהי־
12 כן׃ ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ
עשה־פרי אשר זרעו־בו למינהו וירא אלהים כי־טוב׃
13 ויהי־ערב ויהי־בקר יום שלישי׃ פ
14 ויאמר אלהים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין *Luminarium & stellarum,*
היום ובין הלילה והיו לאתת ולמועדים ולימים ושנים׃
טו והיו למאורת ברקיע השמים להאיר על־הארץ ויהי־
כן

A א

℣. 1. a) Ioh. 1, 1. Hebr. 1, 10. b) Rom. 4, 17. Hebr. 11, 3. *Ar. P. & E. primum, quod creauit.* c) ℣. 26. Pſ. 33, 6. Pſ. 96, 5. d) Eſ. 37, 16. Col. 1, 16.

℣. 2. e) Eſ. 34, 11. Ier. 4, 23. f) c. 41, 38. Exod. 31, 3. Pſ. 33, 6. *Onk.* & ſpiritus a coram Domino. *Hier. & Ion.* & *ſpiritus miſerationum a* coram Domino. *Bechai* & *Baal Tur.* Spiritus *Regis Meſſiæ.* cf. 1 Pet. 1, 11. g) vt auis Deut. 32, 11. Matth. 3, 16.

℣. 3. h) verbo ſubſtantiali. Pſ. 33, 6. Ioh. 1, 3. i) Pſ. 33, 9. k) Pſ. 104, 2. 2 Cor. 4, 6.

℣. 4. l) 2 Cor. 6, 14.

℣. 5. m) ſc. *nomen*, c. 2, 20. n) Pſ. 74, 16. o) *primus* c. 2, 11.

℣. 6. p) Ez. 1, 22. ſeq. Eſ. 40, 22. Pſ. 104, 2. Ier. 10, 12. ὁ ςερέωμα ſic *Ar. P. & E.* cf. Luc. 16, 26.

℣. 7. q) Pſ. 148, 4. & Pſ. 104, 3.

℣. 8. r) Deut. 4, 17.

℣. 9. s) Ier. 3, 17. c. 5, 22. Iob. 26, 10. c. 38, 8–11. t) Coh. 1, 7. u) 2 Petr. 3, 5. x) Pſ. 33, 7. Pſ. 95, 5.

℣. 10. y) Exod. 7, 19. *Onk.* & *locum congregationis aquarum.* cf. Eſ. 11, 9.

℣. 11. z) *Hiph.* (3) v. 12. Leuit. 12, 2.

℣. 12. a) *Syr.* cuius *planta in ea. Ar. P.* cuius *transplantatio* ex ipſa. b) *Ar. P. poſtquam* cognouiſſet.

℣. 14. c) Pſ. 136, 7. Ez. 32, 8. ὁ φωςῆρες. Phil. 2, 15. d) c. 8, 22. *Onk.* & vt numerentur per ea dies.

℣. 15. e) ℣. 17. Deut. 4, 19.

℣. 1. אלהים ברא בראשית ſic mutato ordine deſcripſerunt LXXII. pro Ptolomæo, ad vitandam hæreſin; vt tradunt in *Megillah* f. 9. a. *Ialkut* f. 1. b. &c. conf. v. 26. c. 2, 2. &c. tredecim ſcil. locis. ℣. 2. ורוח cum *Metheg* otioſo poſt *Patach gnubha* 1. 2. ſic 1. alibi ſæpius. ℣. 3. יהי cum impreſſis habet 2. At יהי per *Munach* 3. & *Berol.* cum R. *Menachem* in Or Torah. f. 2. a. ex *Ben Aſcher*, ſex MSS. Bibliis & duobus Maſoræ MSS. ℣. 11. תדשא cum *Metheg* plerique ſecundum *Maſoram* 7. 8. & *Erffurt.* item *Elia Maſ. Hamm.* p. 75. דשא per *Sakef katon* omnes noſtri impreſſi & MSSti; at *Berol.* per *Rbhia* ex aliis MSS. & O. T. ℣. 14. מאורות ſic *Hebr. Samarit.* ℣. 15. למאורת plerique ſec. *Maſoram* 1. & *Erff.* & O. T. f. 2. a. at למארת 2. item *Steph.* 4. *Vat.* & *Hutt.*

16 כֵן׃ וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־
הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאוֹר הַקָּטֹן
17 לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים׃ וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים
18 בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ׃ וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם
וּבַלַּיְלָה וּלֲהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים
19 כִּי־טוֹב׃ וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי׃ פ
Piscium כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף
& auium, 21 עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם׃ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־
הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה ׀ הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר
שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא
22 אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ
23 וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ׃ וַיְהִי־עֶרֶב
וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי׃ פ
animali- 24 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה
um terre- כה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן׃ וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־
ſtrium, חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־
Homi- 26 רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיֹּאמֶר
num, אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם
וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ
Vtriusque 27 הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׃ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ
ſexus. 28 בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם׃ וַיְבָרֶךְ
אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־
הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־
29 חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי
לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב ׀ זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ
וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה
ל לְאָכְלָה׃ וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל ׀
רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק
עֵשֶׂב

ỳ. 16. f) Pſ. 104, 19. Ier. 31, 35. *Ar. E.* par ſ. *bigam luminari, um.* g) Pſ. 136, 8. 9.

ỳ. 20. h) Exod. 7, 18. Pſ. 104, 25. i) volatile autem &c. *Ar. E.* & auem, quæ &c. k) *verſus.* c. 18, 16. c. 19, 28.

ỳ. 21. l) ſtupenda animalia; terreſtre Eſ. 34, 13. aquatile Iob. 7, 12. m) ỳ. 20. c. 8, 17.

ỳ. 22. n) ỳ. 28. Leu. 25, 21. Pſ. 133, 3. *Ar. P.* & *dixit imperans,* ſ. per modum imperandi.

ỳ. 24. o) Pſ. 50, 10. Pſ. 104, 11. 20.

ỳ. 26. p) Iud. 16, 20. Pſ. 32, 5. cf. Iac. 1, 18. q) *pulcherrimam creaturam.* Thren. 4, 7. cf. Pſ. 45, 3. r) Eph. 4, 24. Col. 3, 10. Iac. 3, 9. Sap. 2, 23. Addit *Ar. P.* eumque dominantem, qui præſit &c. 7. s) *Hier.* & ỳ. 2 creauit *Verbum Domini.* cf. Ioh. 1, 1. t) c. 5, 1. 3. c. 9, 6. 1 Cor. 11, 7. cf. Coh. 7, 29. u) Matth. 19, 4. Marc. 10, 6.

ỳ. 28. x) ỳ. 22. c. 8, 17. c. 9, 1. Ez. 36, 11. y) ὁ κατακυριεύσατε. Matt. 20, 25. *Onk.* potentes eſtote ſuper ipſa. Sir. 17, 4. z) ỳ. 26. Pſ. 72, 8. a) Pſ. 8, 7. 8.

ỳ. 29. b) Pſ. 104, 14. *Ar. P.* ecce iam donaui vobis.

ỳ. 30. c) ſc. dedi. ỳ. 29.

ỳ. 16. הַמְּאוֹרֹת ô *plene* fecit 2. quia variat a ceteris in ỳ. 15. ſed noſtram lectionem probat *Maſ. Buxt.* & *Erffurt.* ỳ. 19. וַיְהִי־ ſic *Metheg* ponere ſolet 1. 2. 3. ỳ. 21. עוֹף *defect. Buxt. Steph. Plant. Vat.* &c. ſed *plene* plures & *O. T.* f. 2. a. ỳ. 24. לְמִינָהּ *Mappik* ſub ה ponit 2. 3. etiam in ſqq. וְחַיְתוֹ ſine *Metheg Ben Naphtali.* ỳ. 26. אעשה אדם בצלם ובדמות ſic LXXII. ſeniores mutare maluerunt; vide ſupra ỳ. 1. 6. 2, 7. ỳ. 29. וְאֵת per *Tſere* & *Darga* 1. יִהְיֶה ſine *Metheg* 1. 2. 3. *Bomb.* & ỳ. 30.

31 עשב לאכלה ויהי־כן׃ וירא אלהים את־כל־אשר
עשה והנה־טוב מאד ויהי־ערב ויהי־בקר יום
הששי׃ פ
ב ויכלו השמים והארץ וכל־צבאם׃ ויכל אלהים ביום — Cap. II. *Sabbatum.*
2 השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי
3 מכל־מלאכתו אשר עשה׃ ויברך אלהים את־יום
השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל־מלאכתו אשר־
ברא אלהים לעשות׃ פ
4 אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות — ה זעירא
ה יהוה אלהים ארץ ושמים׃ וכל שיח השדה — *Circumstantiæ creationis, ratione pluuiæ,*
טרם יהיה בארץ וכל־עשב השדה טרם יצמח כי לא
המטיר יהוה אלהים על־הארץ ואדם אין לעבד את־
6 האדמה׃ ואד יעלה מן־הארץ והשקה את־כל־פני
7 האדמה׃ וייצר יהוה אלהים את־האדם עפר מן־ — *creationis Adami,*
האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש
8 חיה׃ ויטע יהוה אלהים גן־בעדן מקדם וישם שם את־ — *plantationis Paradisi,*
9 האדם אשר יצר׃ ויצמח יהוה אלהים מן־האדמה
כל־עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך
י הגן ועץ הדעת טוב ורע׃ ונהר יצא מעדן להשקות — *cum fluuio quadruplici.*
11 את־הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים׃ שם
האחד פישון הוא הסבב את כל־ארץ החוילה אשר־
12 שם הזהב׃ וזהב הארץ ההוא טוב שם הבדלח ואבן
13 השהם׃ ושם־הנהר השני גיחון הוא הסובב את כל־
14 ארץ כוש׃ ושם־הנהר השלישי חדקל הוא ההלך
טו קדמת אשור והנהר הרביעי הוא פרת׃ ויקח יהוה
אלהים את־האדם וינחהו בגן־עדן לעבדה ולשמרה׃
16 ויצו יהוה אלהים על־האדם לאמר מכל עץ־הגן אכל
17 תאכל׃ ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי

d) Es. 11, 6. 7.
℣. 31. e) Sap. 1, 14. Sir. 39, 16. 33. 1 Tim. 4, 4.
Cap. II. ℣. 1. f) res cœlestes & terrestres. *De angelis* 2 Par. 18, 18. Luc. 2, 13. *de stellis* Deut. 4, 19. Es. 40, 26.
℣. 2. g) Ios. 5, 12. ὁ κατέπαυσεν. Hebr. 4, 4.
℣. 3. h) Exod. 20, 8. seqq. i) artificiose elaborando. Exod. 31, 4. Coh. 2, 11.
℣. 4. k) Iob. 38, 28. 29. Ps. 90, 2. *Ar. P.* hæc est enarratio productionum. l) *Ar. P.* in tempore.
℣. 5. m) c. 21, 15. n) *nondum*. Exod. 9, 30. c. 10, 7. o) Ez. 36, 9.
℣. 6. p) Iob. 36, 27. *Onk.* & nubes. *Ion.* & nubes gloriæ.
℣. 7. q) ℣. 19. vt figulus. Iob. 10, 8. Es. 64, 7. Ier. 18, 4. 6. Zach. 12, 1. ὁ ἔπλασε. 1 Tim. 2, 13. r) c. 3, 19. s) ὁ ἐνεφύσησεν. Ioh. 20, 22. t) c. 7, 22. 2 Sam. 22, 16. Iob. 33, 4. u) ὁ εἰς ψυχὴν ζῶσαν. 1 Cor. 15, 45. *Onk. Ion.* in spiritum loquentem. *Ar. P.* & *E.* anima rationalis.
℣. 8. x) cf. c. 1, 11. Ioh. 15, 1. y) Ez. 28, 13. ὁ παράδεισον. ita *Syrus.* z) in finibus Arabiæ & Mesopot. Es. 37, 12. a) c. 11, 2. *Ar. E.* ab initio.
℣. 9. b) c. 3, 22. Prou. 3, 18. c) *Onk.* & arborem, cuius fructum comedentes scirent differentiam boni & mali. sic *Ion.* & *Hier.*
℣. 10. d) *prodiens.* Ps. 68, 8. Ez. 47, 1. 8. 9. Apoc. 22, 1. e) ℣. 15. c. 4, 16. f) ὁ εἰς τέσσαρας ἀρχάς. sic *Onk.* & *Ion.* add. *fluuiorum.*
℣. 11. g) *primi.* c. 1, 5. h) Math. 23, 15. i) c. 25, 18. 1 Sam. 15, 7.
℣. 12. k) *Ion.* lectissimũ. l) Num. 11, 7.
℣. 13. m) Num. 12, 1. cf. Gen. 10, 6. seq.
℣. 14. n) Dan. 10, 4. ὁ Τίγρις sic *Ar. P.*
℣. 15. o) c. 19, 16.
℣. 16. p) *Ar. P.* licitum tibi erit, vt comedas.
℣. 17. q) c. 3, 5. r) c. 3, 1. 4.

℣. 2. ויכל אלהים ביום, הששי sic Heb. Sam. & sic LXXII. seniores mutarunt, vt supra c. 1, 1. 26. ℣. 4. תולדות Cur hic & Ruth. 4, 18. *plene* scribatur, vide, sis *Tanchuma* f. 1. col. 4. sub fin. בהבראם sic ה æquale reliquis litteris, sed cum nota ה זעירא 1. 2. 3. *Bomb.* & *Mas. Erff.* & sic sine nota *Steph. Plant.* f. *Vat.* ℣. 6. את־כל per *Tsere* & *Metheg Ben Ascher.* ℣. 7. האדמה *Metheg* pro *Munach* 1. 2. 3. sic v. 9. ℣. 8. גן per *Merca* 1. 2. 3. per *Kamets* 3. ℣. 9. ועץ per *Merca* 1. *Buxt.* &c. sed *Sakephgadol* probat *O. T.* f. 2. 2. ℣. 14. וישם per *Kadma* 1. 2. 3. *Berol.* &c. sed *Mak. O. T.* ℣. 16. מכל עץ 3. sic *Ben Naphtali*, *Bomb.*

Formationis mulieris, 18 ביום אכלך ממנו מות תמות׃ ויאמר יהוה אלהים
לא־טוב היות האדם לבדו אעשה־לו עזר כנגדו׃
19 ויצר יהוה אלהים מן־האדמה כל־חית השדה ואת
כל־עוף השמים ויבא אל־האדם לראות מה־יקרא־לו
וכל אשר יקרא־לו האדם נפש חיה הוא שמו׃ ויקרא כ
האדם שמות לכל־הבהמה ולעוף השמים ולכל חית
Institutionis coniugii, 21 השדה ולאדם לא־מצא עזר כנגדו׃ ויפל יהוה
אלהים ׀ תרדמה על־האדם ויישן ויקח אחת מצלעתיו
22 ויסגר בשר תחתנה׃ ויבן יהוה אלהים ׀ את־הצלע
23 אשר־לקח מן־האדם לאשה ויבאה אל־האדם׃ ויאמר
האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת
Et innocentiæ protoplastorum; 24 יקרא אשה כי מאיש לקחה־זאת׃ על־כן יעזב־איש
את־אביו ואת־אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד׃
דגש אחר שורק כה ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבששו׃
Cap. III. *Tentatio & deceptio serpentis.* ג והנחש היה ערום מכל חית השדה אשר עשה יהוה
אלהים ויאמר אל־האשה אף כי־אמר אלהים לא
2 תאכלו מכל עץ הגן׃ ותאמר האשה אל־הנחש
3 מפרי עץ־הגן נאכל׃ ומפרי העץ אשר בתוך־הגן
אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן־תמתון׃
ה. 4 ויאמר הנחש אל־האשה לא־מות תמתון׃ כי ידע
אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם
Hominum lapsus. 6 כאלהים ידעי טוב ורע׃ ותרא האשה כי טוב העץ
למאכל וכי תאוה־הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל
ותקח מפריו ותאכל ותתן גם־לאישה עמה ויאכל׃
7 ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירמם הם ויתפרו עלה
Examen. 8 תאנה ויעשו להם חגרת׃ וישמעו את־קול יהוה
אלהים מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא האדם
9 ואשתו מפני יהוה אלהים בתוך עץ הגן׃ ויקרא יהוה
אלהים

t) c. 20, 7. *Ion.* eris reus mortis; sic *Ar. P.*
℣. 18. t) *Ar. P.* permanere. u) Coh. 4, 9. seqq. x) c. 1, 26. y) 1 Cor. 11, 9. Tob. 8, 6. z) sicut pro ipso. v. 20. v. 19. a) c. 1, 20.
℣. 20. b) *Syr.* Inueniebatur, *Ar. P.* & non inuenit Adam.
℣. 21. c) Prou. 19, 15. d) ὁ ἔκστασιν. c. 15, 12. Ps. 76, 7. *Ion.* somnum profundum. *Ar. P.* addit: *vt ne sentiret.* e) *Onk.* locum eius.
℣. 22. f) Iob. 10, 11. g) 1 Cor. 11, 8. 1 Tim. 2, 13.
℣. 23. h) c. 29, 34. 35. i) Eph. 5, 30. 31. k) sc. *nomen.* v. 20. Es. 1, 26. c. 32, 5.
℣. 24. l) Matth. 19, 4. 5. Marc. 10, 7. m) *Onk.* cubilia patris sui & matris suæ. sic *Ion.* & *Hier.* n) ὁ καὶ ἔσονται οἱ δύο. Matth. 19, 5. o) 1 Cor. 6, 16. 17. Eph. 5, 31. *Ar. E.* corpus vnum. & *P.* sicut corpus vnum.
℣. 25. p) c. 3, 7. Hos. 2, 5. q) *Ion.* reddidit: *& erant vtriq; sapientes, Adam & vxor eius; sed moram non fecerunt in gloria sua.*
Cap. III. ℣. 1. r) v. 4. 2 Cor. 11, 3. Apoc. 12, 19. c. 20, 2. s) *Ar. P.* factus est. t) 1 Sam. 23, 22. Prou. 14, 18. ὁ. φρονιμώτερος. Matt. 10, 16. *Ion.* sapiens ad *malum.* u) Sir. 25, 15. x) c. 2, 16. 17. *Onk.* Verumne quod dixerit? sic *Ion. Syr. Arabes.*
℣. 2. y) *Ion.* est nobis facultas edendi.
v. 3. z) 1 Cor. 7, 1. a) ὁ ἵνα μὴ Es. 28, 22.
℣. 4. b) Gal. 1, 8. 9. 2 Cor. 11, 3.
℣. 5. c) Ioh. 8, 44. d) addit *Ar. P.* cum augmento s. in maiori gradu.
℣. 6. e) *cupide* c. 6, 2. Matth. 5, 28. f) 1 Ioh. 2, 16. g) Dan. 9, 23. h) Ps. 36, 4. Dan. 9, 22. i) Hos. 6, 7.
℣. 7. k) v. 5. c. 21, 19. l) c. 2, 25. Apoc. 16, 15. m) Ez. 13, 18.
℣. 8. n) *Ar. P.* addit: cum facilitate s. benignitate. o) *Onk.* ad quietem diei. *Syr.* recedente die. Opp. c. 18, 1. cf. Cant. 2, 17. p) Ps. 139, 7. seq.

℣. 18. לא־ cum *Metheg Berol.* 12. 17. 18. ℣. 19. ויצר per *Tlischa* geminatum 1. 2. 3. & in seqq. vocibus penacutis fere semper. אל־האדם *Metheg* pro *Munach* 2. sic c. 3, 1, &c. ℣. 20. לא־ sine *Metheg* 2. 3. 15. ℣. 22. הצלע sic per *Kamets* bene *Berol.* 2. 6. 9. 12. 17. 18. Per *Patach* reliqui & *Masor.* impressi h. l. male, vt probat ex plurimis MStis *Hisp. O. T.* f. 2. a. ℣. 23. לקחה cum expresso *Raphe* super *Kaph* 1. sic fu. 2. per *Dagesch* præcedente *Metheg* לקחה 2. 6. 9. 10. 11. 15. 16. 18. contra *Mas.* 1. & *Erff.* & *O. T.* Cap. III, 3. אלהים per *Sakephk.* 21. sic fu. 1. contra *O. T.* פן per *Mirca* 1. & 3. sed *Mak.* in marg. 1. ℣. 6. כי per *Mak.* fu. Crit. 1. ex עה f. *Ien Hakkore.*

י אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה׃ וַיֹּאמֶר אֶת־קֹלְךָ
יא שָׁמַעְתִּי בַּגָּן וָאִירָא כִּי־עֵירֹם אָנֹכִי וָאֵחָבֵא׃ וַיֹּאמֶר מִי
הִגִּיד לְךָ כִּי עֵירֹם אָתָּה הֲמִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי
12 אֲכָל־מִמֶּנּוּ אָכָלְתָּ׃ וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה
13 עִמָּדִי הִוא נָתְנָה־לִּי מִן־הָעֵץ וָאֹכֵל׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחָשׁ
14 הִשִּׁיאַנִי וָאֹכֵל׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחָשׁ *Pœna serpentis,*
כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת
הַשָּׂדֶה עַל־גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ׃
טו וְאֵיבָה אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ
16 הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב׃ ס אֶל־ *Mulieris,*
הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ בְּעֶצֶב
תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל־אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל־בָּךְ׃
17 ס וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ *Adami.*
וַתֹּאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ
אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן תֹּאכֲלֶנָּה כֹּל יְמֵי
18 חַיֶּיךָ׃ וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב
19 הַשָּׂדֶה׃ בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל־
הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ כִּי־עָפָר אַתָּה וְאֶל־עָפָר
כ תָּשׁוּב׃ וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הָיְתָה *Nomen*
21 אֵם כָּל־חָי׃ וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת *Euæ. Tunicæ*
עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם׃ פ *pellis.*
22 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ *Hominum*
לָדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ *eiectio e*
23 הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי לְעֹלָם׃ וַיְשַׁלְּחֵהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגַּן־ *Paradiso.*
24 עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם׃ וַיְגָרֶשׁ אֶת־
הָאָדָם וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרֻבִים וְאֵת לַהַט
הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים׃ ס

q) Luc. 15, 4. ℣. 10. r) Onk. vocem Verbi tui. ℣. 11. s) c. 2, 17. ℣. 13. t) Ier. 4, 10. Ob. ℣. 3. ὁ ἠπάτησε 2 Cor. 11, 3. 1 Tim. 2, 14. Eph. 5, 6. ℣. 14. u) addit Ar. P. cum scientia s. prudens sciensque. x) Deut. 27, 15. seqq. y) Ventre Leu. 11, 42. z) ℣. 17. Es. 65, 25. ℣. 15. a) Gal. 5, 17. b) Matth. 3, 7. Ioh. 8, 44. 1 Ioh. 3, 8. c) Gal. 3, 16. c. 4, 4. d) conteret (4) Ps. 139, 11. Iob. 9, 17. Rom. 16, 20. Ion. add. verum illis erit medicina, tibi autem non; quia conterent (te) calcaneo in diebus Regis Messiæ. sic Hier. ℣. 16. e) c. 16, 10. f) ὁ λύπας Ioh. 16, 21. g) grauiditatis molestias (1) h) c. 4, 7. cf. Cant. 7, 10. Ar. P. apud maritum tuum erit gubernatio tui. i) 1 Cor. 14, 34. 1 Tim. 2, 11. 12. ℣. 17. k) c. 4, 12. c. 5, 29. Ps. 24, 4. 5. l) c. 6, 7. Coh. 1, 2. seq. Rom. 8, 20. m) de ea 1 Reg. 2, 7. n) Matth. 6, 34. ℣. 18. o) (2) Hos. 10, 8. ὁ ἀκάνθας καὶ τριβόλους Hebr. 6, 8. p) Ion. propter te. ℣. 19. q) sudore (1) Ps. 128, 2. 2 Thess. 3, 10. r) cibum. Luc. 14, 1. s) Ps. 146, 4. t) c. 2, 7. u) Coh. 3, 20. c. 12, 7. Ps. 146, 4. Sir. 17, 1. ℣. 20. x) q. s. viuificatrix per Messiam. ὁ ζωή Ioh. 1, 4. y) sc. hominis. Dan. 2, 30. Gal. 4, 26. Ar. P. & E. add. rationalis. ℣. 21. z) Exod. 39, 27. ὁ χιτῶνας. a) Es. 61, 10. Ez. 16, 10. seq. Ion. add. pro pulcritudine sua, qua exuti erant. ℣. 22. b) c. 1, 26. c) Ar. P. Nunc igitur oportet, vt expellatur ex horto. d) c. 2, 9. ℣. 23. e) vt repudiatam Es. 50, 1. Ier. 15, 1. Ar. P. & E. Itaque expulit ipsum cum impetu. ℣. 24. f) c. 21, 10. g) Rad. Syr. fortis fuit. 1. 2. 7. 8. 11. 16. ef. Ps. 103, 20. h) (1) R. Ps. 104, 4. i) Num. 22, 22. seq. 1 Par. 21, 16. k) Iud. 7, 13. l) Apoc. 2, 7. c. 22, 14.

℣. 10. קולך plene 10. 13. 14. su. 2. עירם Ain suspensum. Masora 1. ℣. 11. ויאמר per Rbhia in marg. 1. אכלת Caph per Patach 1. sic Mas. 4. ℣. 13. האשה per Munach loco Metheg 1. 2. 7. 8. 11. 16. ℣. 14. אלהים per Pskmunachatum 1. 3. cum : nota; sic O. T. כי per Mak. 1. 2. 7. 8. 11. 16. זאת sine Dagesch 10. 17. 18. contra O. T. ℣. 16. הרבה ארבה עצבונך והרנך 1. ℣. 17. תאכלנה Caph per Schua simpl. 1. & B. Naphtali, at per Chatephpatach B. Ascher & 2. 8. immo plures; at to per Munach loco Metheg 1. ℣. 19. אתה milra 10. 13. 14. sed milel probat Mas. & O. T. ℣. 20. האדם præfixum expunxit 1. היא pro הוא 2. vt sæpissime. ℣. 24. לשמר את דרך עץ 2. [illegible] in marg. [illegible] ex Enhakkore.

Cap. IV. *Kaini & Habelis natiuitas,* *ſacrificia.* בלא רג *Kaini hypocriſis.* *Habelis cædes.* בלא פסקא *Kaini examen.* *Sententia iudicialis.* *Pœnitentia legalis.* *Kaini ſedes & genealogia.* *Polygamia Lamechi.*

ד והאדם ידע את־חוה אשתו ותהר ותלד את־קין
2 ותאמר קניתי איש את־יהוה׃ ותסף ללדת את־אחיו
את־הבל ויהי־הבל רעה צאן וקין היה עבד אדמה׃
3 ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליהוה׃
4 והבל הביא גם־הוא מבכרות צאנו ומחלבהן וישע
ה יהוה אל־הבל ואל־מנחתו׃ ואל־קין ואל־מנחתו לא
6 שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו׃ ויאמר יהוה אל־
7 קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך׃ הלוא אם־תיטיב
שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואליך
8 תשוקתו ואתה תמשל־בו׃ ויאמר קין אל־הבל אחיו
ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל־הבל אחיו ויהרגהו׃
9 ויאמר יהוה אל־קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי
י השמר אחי אנכי׃ ויאמר מה עשית קול
11 דמי אחיך צעקים אלי מן־האדמה׃ ועתה
ארור אתה מן־האדמה אשר פצתה את־פיה
12 לקחת את־דמי אחיך מידך׃ כי תעבד את־האדמה
13 לא־תסף תת־כחה לך נע ונד תהיה בארץ׃ ויאמר
14 קין אל־יהוה גדול עוני מנשא׃ הן גרשת אתי היום
מעל פני האדמה ומפניך אסתר והייתי נע ונד בארץ
טו והיה כל־מצאי יהרגני׃ ויאמר לו יהוה לכן כל־הרג
קין שבעתים יקם וישם יהוה לקין אות לבלתי הכות־
16 אתו כל־מצאו׃ ויצא קין מלפני יהוה וישב בארץ־נוד
17 קדמת־עדן׃ וידע קין את־אשתו ותהר ותלד את־
חנוך ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך׃
18 ויולד לחנוך את־עירד ועירד ילד את־מחויאל
ומחייאל ילד את־מתושאל ומתושאל ילד את־למך׃
19 ויקח־לו למך שתי נשים שם האחת עדה ושם השנית
כ צלה׃ ותלד עדה את־יבל הוא היה אבי ישב אהל
ומקנה

Cap. IV, 1. *m*) ẏ. 1. Matth. 1, 25. Luc. 1, 34. *n*) Deut. 32, 6. Prou. 8, 22. *o*) appoſitio, vt Ez. 4, 1. 1 Cor. 15, 47. *Ion.* virum *Angelum* Domini. cf. Mal. 3, 1.
ẏ. 2. *p*) Ioh. 10, 2. 11. *q*) c. 9, 20.
ẏ. 3. *r*) Leu. 2, 12. 14
ẏ. 4. *s*) *Ar. E.* de optimis. cf. Pſ. 147, 14. Gen. 45, 18. *t*) Hebr. 11, 4. Sir. 56, 5. 7.
ẏ. 5. *u*) Prou. 15, 8. Sir. 34, 18. 19. Io. 9, 31. *x*) ſc. *ira* c. 30, 2. Ion. 4, 1. *y*) ẏ. 6. ὁ συνέπεσε τῷ προσώπῳ αὐτοῦ 1 Sam. 1, 18.
ẏ. 6. *z*) Ion. 4, 9. Mat. 20, 15. *a*) Ier. 3, 12.
ẏ. 7. *b*) ſc. *fide.* Heb. 11, 4. *c*) *ablatio peccati.* ẏ. 13. *Onk.* condonabitur tibi. *d*) *penes te* Ier. 2, 19. *e*) c. 3, 16. Luc. 22, 31. *f*) Rom. 6, 12. Gal. 5, 17.
ẏ. 8. *g*) *locutus eſt,* Exod. 19, 25. 2 Par. 32, 24. ſic εἶπε Io. 18, 16. *Ar. P.* deinde *colloeutus eſt.* ὁ addunt. διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίον ſic *Sam. Syr.* *h*) Deut. 19, 11. *i*) Matt. 23, 35. 1 Io. 3, 12. Iudæ 11.
ẏ. 9. *k*) c. 3, 9. *l*) Pſ. 9, 13. Pſ. 116, 15.
ẏ. 10. *m*) *Onk. ſanguinis generationum,* quæ oriturae fuiſſent ex fratre tuo. *n*) Iob. 16, 18. Apoc. 6, 9. 10.
ẏ. 11. *o*) *exul eſto.* cf. ẏ. 14. *p*) Num. 16, 30.
ẏ. 12. *q*) Iob. 31, 39. *r*) Eſ. 7, 2. *s*) ẏ. 14. 1 Reg. 14, 15. Pſ. 11, 1. Ier. 50, 3. 8.
ẏ. 13. *t*) vox deſperantis; vel queruli interrogatio. Ez. 33, 10.
ẏ. 14. *u*) *Ar. P.* numquid delitefcam a conſpectu tuo? *Onk.* a facie tua impoſſibile eſt abſcondi. *x*) Prou. 28, 1. Iob. 15, 20.
ẏ. 15. *y*) ẏ. 24. *Ar. P* multum ſ. *valde* cf. Leu. 26, 18. 21. *z*) *miraculum* Iud. 6, 17. Eſ. 66, 17.
ẏ. 16. *a*) Ion. 1, 3. *b*) *ab exilio* dicta. cf. ẏ. 12. 14.
ẏ. 18. *c*) *de patre* c. 10, 8. 13. Pſ. 2, 7.
ẏ. 19. *d*) contra c. 2, 24. Matth. 19, 4.
ẏ. 20. *e*) *Onk.* Ion magiſter. *Ar. P.* primus.

ẏ. 1. והאדם per *Kadma* loco *Munach* 3. ẏ. 2. רעה per *Segol* 2. 3. contra *Maſoram.* ẏ. 3. ויבא *milra* 1. 2. 3. 8. plures. ẏ. 4. מבכרות *rot* 1. 2. 3. *def.* contra *Maſ. Erff. & O. T.* ומחלבהן *Beth* ſine *Dag.* 1. 2. 3. 6. 7. 9. 11. 17. *Maſ.* 1. 2. *O. T. & Erff.* ẏ. 8. *Piska* ſeu *ſpatium* habent hic plerique impreſſi; Notam habent 1. 2. 7. 8. 9. ſed neutrum agnoſcit 3. *Berol. & O. T.* ex omnibus ſuis MStis, *Hilleliano*, *Maimon. & Meiri.* ẏ. 12. תת *Metheg* addit 3. ẏ. 13. מנשא *def.* pleriq; ſec. *Maſ.* 1. 7. 8. *Erff.* & aliquot „ MStos in *O. T.* quod tamen probat plene ſcribendum ex omnibus Codd. *Hiſpan. Hilleliano. Maſora* & הרמה (*R. Meir Hallevi*). ẏ. 14. הן per *Pazer* 10. 14.

f) vel œconomicæ ſtudens & pecuariæ. c. 25, 27. 1 Par. 4, 23. ὁ κληνοτρόφων.

ꝟ. 21. g) Pſ. 150, 4. Iob. 21, 12.

ꝟ. 22. h) 1 Sam, 13, 20. Pſ. 7, 13. *Syr.* Artificem in cunctis æneis.

ꝟ. 23. i) *Onk.* accepit qſ. interrogatiue: *non occidi virum*, vt propter eum ego portem peccata. ſic *Ion.* ſed *Ar. E.* Quomodo igitur occiderim? *Ar. P.* Numquid ego interfeci? k) propter Leu. 19, 28. Num. 6, 7.

ꝟ. 24. l) ꝟ. 15. Pſ. 12, 7. *Onk.* ſeptem generationes ſuſpenſæ ſunt Caino, nonne &c. ſic *Ion.* m) Matth. 18, 22.

ꝟ. 25. n) conſenſu patris. c. 5, 3. o) ὁ ἐξανέστησε. Marc. 12, 19. *Onk.* dedit. ſic *Syr.* & *Ion.* p) de vno, vt Gal. 3, 16. cf. Gen. 21, 13. Ruth. 4, 12. q) 1 Ioh. 3, 12.

ꝟ. 26. r) Pſ. 8, 5. s) de ſolemni cultu c. 12, 8. c. 13, 4. c. 21, 33. vel cf. c. 6, 2. *Ar. E.* tunc cœperunt homines deflectere ab obedientia Dei. ſic *Ion.*

Cap. V. cf. 1 Par. 1, 1. ſeqq. ꝟ. 1. t) recenſio ὁ βίβλος Matth. 1, 1. *Ar. P.* iſte eſt liber narrationis ætatum filiorum Adami. u) c. 1, 27.

ꝟ. 2. x) c. 1, 28. *Ion.* addit: in nomine Verbi ſui. y) nomen ſpeciei. *Ar. P.* Adamæos. cf. c. 1, 26.

ꝟ. 3. z) ὁ κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ a) c. 4, 25.

ꝟ. 12. b) qſ. laudans Deum. Prou. 27, 21.

21 וּמִקְנֶה׃ וְשֵׁם אָחִיו יוּבָל הוּא הָיָה אֲבִי כָּל־תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר *Artes.*
22 וְעוּגָב׃ וְצִלָּה גַם־הִוא יָלְדָה אֶת־תּוּבַל קַיִן לֹטֵשׁ כָּל־
23 חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וַאֲחוֹת תּוּבַל־קַיִן נַעֲמָה׃ וַיֹּאמֶר
לֶמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ הַאְזֵנָּה
24 אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי׃ כִּי
כה שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם־קָיִן וְלֶמֶךְ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה׃ וַיֵּדַע אָדָם *Schethi & Enoſchi natiuitas.*
עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שָׁת־
26 לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הֲרָגוֹ קָיִן׃ וּלְשֵׁת
גַּם־הוּא יֻלַּד־בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אָז הוּחַל לִקְרֹא
ה בְּשֵׁם יְהוָה׃ ס זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם *Cap. V. Patriarchæ ante diluuium.*
2 בְּרֹא אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ׃ זָכָר
וּנְקֵבָה בְּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם *Adamus*
3 הִבָּרְאָם׃ וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ *ann. 930.*
4 כְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת׃ וַיִּהְיוּ יְמֵי־אָדָם אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
ה וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חַי תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים
6 שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי־שֵׁת חָמֵשׁ שָׁנִים וּמְאַת *Schethus*
7 שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אֱנוֹשׁ׃ וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ *ann. 912.*
אֱנוֹשׁ שֶׁבַע שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
8 וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
9 וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד *Enoſch*
י אֶת־קֵינָן׃ וַיְחִי אֱנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵינָן חֲמֵשׁ *ann. 905.*
עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
11 וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אֱנוֹשׁ חָמֵשׁ שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
12 וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי קֵינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־ *Kenan*
13 מַהֲלַלְאֵל׃ וַיְחִי קֵינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מַהֲלַלְאֵל *ann. 910.*
אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
14 וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי קֵינָן עֶשֶׂר שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה

וימת

ꝟ. 22. גַם־הִיא 6. 7. 8. &c. ſed הוּא MSti, 17. 18. & O. T. f. 2. b. אֶת־תּוּבַל־קַיִן 3. non male. תובלקין Orientales ſec. Maſor. Gen. 46, 20. ꝟ. 24. יֻקַּם Iod cum Metheg 2. 3. at cum Munach ſine Mak. 1. ꝟ. 26. הוּחַל per Kamets 1. 2. 3. ſic Maſ. 2. & Erff. CAP. V, 2. Pro בְּרָאָם LXXII. ſcripſerunt Ptolomæo בראן Megillah f. 9. a. בְּצַלְמוֹ per ב 7, 8. 11. 15. 16. contra Maſ. & O. T. ꝟ. 5. וַיִּהְיוּ per Graſchaim O. T. & pleriqne; at per Rbhia 10. 14. אֲשֶׁר per Munach 7, 8. ſed hoc æquicat, & poſcit Mak. O. T.

Mahalalel, ann. 895.

טו וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ שָׁנִים
16 וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־יָרֶד׃ וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־יֶרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
17 וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ
וְתִשְׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס

Iared, ann. 962.

18 וַיְחִי־יֶרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־
19 חֲנוֹךְ׃ וַיְחִי־יֶרֶד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת
כ שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי־יֶרֶד שְׁתַּיִם

Chanoch, ann. 365.

21 וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי
חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מְתוּשָׁלַח׃
22 וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
23 מְתוּשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיְהִי
כָּל־יְמֵי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה׃
24 וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וְאֵינֶנּוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ

Methuschelach, ann. 965.

כה אֱלֹהִים׃ ס וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח שֶׁבַע וּשְׁמֹנִים
26 שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־לָמֶךְ׃ וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת
27 שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מְתוּשֶׁלַח תֵּשַׁע

Lamech, ann. 777.

28 וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי־
לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בֵּן׃

הקורא יטעים הגריש קודם התרסא

29 וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ
ל וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְהוָה׃ וַיְחִי־
לֶמֶךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וַחֲמֵשׁ
31 מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיְהִי כָּל־יְמֵי־לֶמֶךְ שֶׁבַע

Noach:

32 וְשִׁבְעִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס וַיְהִי־
נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־

Cap. VI. *Corruptio hominum vniuersalis.*

ו חָם וְאֶת־יָפֶת׃ וַיְהִי כִּי־הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל־פְּנֵי
2 הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם׃ וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־
בְּנוֹת

℣. 22. c) *assidue.* ℣. 24. c. 17, 1. 1 Sam. 30, 31. ὁ εὐηρέστησε τῷ Θεῷ. Sir. 44, 16. Heb. 11, 5. sic *Syr. d) cum.* 1 Sam. 25, 15. cf. Gen. 6, 9. Deut. 13, 5. *Onk.* in timore Domini. *Ion.* seruiit coram Domino in veritate. sic *Hier.* sed *Ar. P.* & *E.* ambulauit Enoch in *obedientia* Dei.

℣. 24. e) c. 42, 36. 1 Reg. 20, 40. ὁ καὶ οὐχ εὑρίσκετο. cf. 2 Reg. 2, 16. 17. f) 2 Reg. 2, 1. 9. ὁ μετέθηκεν. Hebr. 11, 5. *Onk.* quia non mori fecit ipsum. *Hier.* subtractus est per *Verbum* Domini. Sic *Ion.* qui addit: *& adscendit in cœlum.*

℣. 27. g) breui ante diluuium Es. 57, 1. Sap. 4, 7. seq.

℣ 29. h) ὁ διαναπαύσει Matth. 11, 28. cf. Luc. 2, 25. i) c. 3, 17. k) *Syr.* cum addita copula: *& a terra.* l) c. 3, 17.

Cap. VI. ℣. 1. m) *Ion.* & filiæ *pulchræ.*

℣. 2. n) c. 3, 6. Matth. 5, 28. Sir. 9, 3. 5. o) cf. c. 4, 26. Es. 1, 2. 1 Ioh. 3, 1. 2. Deut. 14, 1.

℣. 23. ויהי כל־ימי חנוך חמש וששים שנה 1. 2. ℣. 25. ושמונים 7. 8. 11. 13. 15. 16. sic fecerat 1. & sic *Mas.* 7. 8. sed *def.* reliqui & *O. T.* ℣. 26. ושמונים *defect.* 1. 6. 9. 11. 13. *Vol. H.* sed *plene* reliqui & *Mas.* 2. 3. *Erff.* sic fecerat 1. cum *Mas.* sua. ℣. 28. ושמונים *plene* 1. 2. cum *Mas.* 1. ℣. 29. ממעשינו 1. *Vol. H.* fu. 2. sed *defect.* poscit *Mas. Erff.* ומעצבון *Dages*, quod omittit 7. 8. 10. 11. 14. 15. 16. recte habent MSSti ac plerique impressi, & poscit *O. T.* *bhon. def.* 1. ℣. 31. ימי per *Munach* 1. 3. מאות *def.* male cum *Mas.* parua 7. 8. item 15. 16. contra *Masor.* magnam ad v. 5. & *O. T.*

בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכֹּל אֲשֶׁר
3 בָּחָרוּ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשַׁגָּם
4 הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה׃ הַנְּפִלִים הָיוּ
בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי
הָאֱלֹהִים אֶל־בְּנוֹת הָאָדָם וְיָלְדוּ לָהֶם הֵמָּה הַגִּבֹּרִים
אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם׃ פ
ה וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֵצֶר
6 מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל־הַיּוֹם׃ וַיִּנָּחֶם יְהוָה כִּי־עָשָׂה
7 אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶמְחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה
מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמָיִם כִּי נִחַמְתִּי
8 כִּי עֲשִׂיתִם׃ וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה׃

2 ב פ פ פ

9 אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה
י בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ׃ וַיּוֹלֶד נֹחַ
11 שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃ וַתִּשָּׁחֵת
12 הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס׃ וַיַּרְא
אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־
13 בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ׃ ס וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ
14 חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ׃ עֲשֵׂה לְךָ
תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ
טו מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר׃ וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ
מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים
16 אַמָּה קוֹמָתָהּ׃ צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה
תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם
17 שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ׃ וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל

מים A 5 א ה

Tyrannorum origo.

Decretum excidii universalis.

Conservatio Noachi.

Fabricatio arcæ.

p) *pulchra* Exod. 2, 2. Esth. 1, 11.
℣. 3. q) Ps. 110, 6. Syr. Act. 11, 2. c. 7, 51. r) *Ar. P. carnales.* cf. Iudæ ℣. 19. Ps. 78, 39. Io. 3, 6. 1 Cor. 2, 14. s) *Ar. P.* & erit mora a me illis concedenda. cf. 2 Petr. 3, 9. t) *Onk.* add. *si forte convertantur.*
℣. 4. u) nom. prop. Num. 13, 33. *Apostatæ.* 1 Sam. 29, 3. 2 Reg. 25, 11. x) Iud. 15, 1. y) *Ar. P.* filias Caini. z) Ios. 14, 2. Ier. 5, 15. a) i.e. *celeberrimi* 1 Par. 5, 24. contrar. Iob. 30, 8. *Ar. P.* vertit: Gigantes *memorabiles, famosi.*
℣. 5. b) Ps. 14, 2. c) *Ar. P.* inclinatio. Deut. 31, 21. d) c. 8, 21. Matth. 15, 19.
℣. 6. e) c. 34, 7.
℣. 7. f) c. 3, 17. Rom. 8, 20.
℣. 8. g) Luc. 1, 30. h) Secunda *sectio* lectionis Sabbaticæ Act. 15, 21.
℣. 9. i) Hebr. 11, 7. k) Iob. 12, 4. Luc. 1, 6. ὁ τέλειος ὤν. Matth. 5, 48. Phil. 3, 15. l) c. 5, 22. 24.
℣. 11. m) moraliter. cf. ℣. 13. Exod. 32, 7. Ps. 14, 1. Eph. 4, 22.
℣. 12. n) ℣. 11. 2 Pet. 2, 12. Apoc. 19, 2. o) Zeph. 3, 7. p) *homo* ℣. 3. Es. 40, 5. 6. q) fidem & vitam. Ps. 1, 1. 6. Act. 18, 25. 26. c. 22, 4. Iudæ ℣. 11.
℣. 13. r) Sir. 40, 10. s) pœnaliter. cf. ℣. 12. 17. Apoc. 11, 18. t) *Onk.* cum. ὁ. αὐτὲς καὶ τὴν γῆν.
℣. 14. u) Hebr. 11, 7. x) *Onk.* de lignis cedrinis. sic *Ion.* & *Hier.* y) *mansiunculas.* Num. 24, 21.
℣. 15. z) *Ar. P.* & hæc est *mensura.*
℣. 16. a) *fenestram luminis* (1) b) sc. *mansiones.* cf. ℣. 14. sic *Onk. Ion.* & *Syr.* sed *Ar. E.* contignationibus infimis.
℣. 17. c) c. 7, 4. ὁ. ἐπάγω 2 Pet. 2, 5.

℣. 3. יהוה sic per *Sakephk. Berol.* 12. 17. 18. reliqui per *Rbhia.* בשגם *Patach* analogice 2. 3. ℣. 4. הגבורים *plene* 2. sed contra *Mas. Erff.* ℣. 5. רק per *Mak.* in marg. 1: ℣. 7. אשר per *Merca Ben Napht.* ℣. 9. התהלך sine *Metheg* 3. 8. *Ben Napht.* ℣. 13. והנני sine *Metheg* 1. 2. 3. M. ℣. 16. לתיבה *plene* 2. sic su. in seqq. ℣. 17. הנני cum *Metheg* 17. 18. *Ber.* reliqui sine *Metheg.*

מַיִם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים
Fœdus Dei cum Noacho. 18 מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יִגְוָע׃ וַהֲקִמֹתִי אֶת־
בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ
ההא בקמץ 19 וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ׃ וּמִכָּל־הָחַי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל
תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ׃
כ מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ
21 הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת׃ וְאַתָּה
קַח־לְךָ מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה
22 לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה׃ וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ
Cap. VII. *Præcipitur ingressus in arcam.* ז אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־אַתָּה וְכָל־
בֵּיתְךָ אֶל־הַתֵּבָה כִּי־אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר
2 הַזֶּה׃ מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח־לְךָ שִׁבְעָה
שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא
3 שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ׃ גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה
4 זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃ כִּי לְיָמִים
עוֹד שִׁבְעָה אָנֹכִי מַמְטִיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וּמָחִיתִי אֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי
Noach ingreditur. ה מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה׃
6 וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־הָאָרֶץ׃
7 וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי
8 מֵי הַמַּבּוּל׃ מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר
אֵינֶנָּה טְהֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר־רֹמֵשׂ עַל־הָאֲדָמָה׃
9 שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר
Diluuii initium. י צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ׃ וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי הַמַּבּוּל
11 הָיוּ עַל־הָאָרֶץ׃ בִּשְׁנַת שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ
בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה
נִבְקְעוּ כָּל־מַעְיְנֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ׃
12 וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה׃
בעצם

℣.18. d) c.7,7. 1 Petr. 3,20. e) c.7, 1. 2 Petr. 2,5.
℣.19. f) ℣.20. c.7,9.
℣.20. g) meo instinctu & iussu. c.2,19.
Cap. VII, 1. h) ℣.7.13. c.6,18. i) c.6,9. k) ὁ. ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ. Phil. 2,15.
℣.3. l) c.6,19.
℣.4. m) ℣.10. *Syr.* hinc ad septem dies. *Ion.* do vobis spatium septem dierum, si conuertantur, condonabitur illis, &c. n) 2 Reg. 21,13. o) ὁ. ἀνάστημα, *subsistens viuum.* (3) ℣.23. Deut. 11,6.
℣.5. p) cf. c.6,18. Matth. 24,38. Luc. 17,27. 1 Petr. 3,20.
℣.9. q) ℣.2.3. c.6,19.
℣.10. r) cf. ℣.4. *Ion.* addit: *postquam finitus fuit luctus Methusalæ*; c.5,27.
℣.11. s) anno *ultimo* sexcentorum annorum. Idiotismus. cf. Leu. 25,10. Num. 7,72.78. 2 Reg. 8,25. t) thesaurus aquarum subterranearum. c.49,25. Deut. 8,7. Ec. 51,10. u) ὁ. καταῤῥάκται c.8,2. Mal. 3,10.
℣.12. x) 1 Reg. 18,44.45.

℣.18. והקימתי *Ki plene*, 2. & *Hillelianus*, contra *Mas. Erff.* *R. Meir Hallevi* & *O.T.* ℣.19. ההא *He* per *Patach* 1.2.3. sed contra notam 3.7.8.17.18. *Ber.* Cap. VII, 1. Pro יהוה habet 2. אלהים sed contra *Mas.* 1.7.8. & *Erff.* ℣.2. לא־טהרה *Mak.* 1. ℣.3. גם *Ber.* 17. 18. reliqui *Munach.* ℣.7. ויבא *milel* leg. sec. *O.T.* ℣.8. ומן־הבהמה cum *Kadma* super *Mem* 1.2.6.7.8.9.10.11.13.15. cum *Kadma* super ה 2. reliqui sine *Kadma*. ℣.10. ומי per *Paschta* 3. ℣.11. לחיי נח per *Rbhia* præcedente *Munach* 1.3.6.9. su. 2. מעינת *defect.* 1.3. -- 11.13.14.15. & *Mas. Erff.* Multum discrepant libri masorethici; vid. *O.T.* quod *plene* probat h. l.

✠. 13. y) *illo ipso die* c. 17, 23. 26. z) ✠. 1. 7.

✠. 14. a) *ανις*. rad. Iud. 7, 3.

✠. 16. b) Ps. 35, 3. c) 2 Reg. 4, 4. Ion. 2, 7. *Onk.* & protexit Dominus super ipsum per Verbum suum. *Ion.* & protexit Verbum Domini portam arcæ. *Hier.* & pepercit Verbum Domini illi.

✠. 17. d) ✠. 12. c. 6, 17. e) Sap. 10, 4.

✠. 18. f) ✠. 19. 24.

✠. 21. g) Matth. 24, 39. 1 Pet. 3, 20. h) *in primis autem omnis.* cf. Es. 1, 1.

✠. 22. i) c. 2, 7.

✠. 23. k) c. 6, 7. *Ar. P.* & *deleuit* aqua. sic etiam *Onk.* & *Syr.* vertit actiue. l) *Syr.* quicquid subsistebat &c. cf. ✠. 4. m) *Ion.* & vsque ad volucre, *quod volat in aere* cœlorum.

✠. 24. n) ✠. 18. 19.

Cap. VIII, 1. o) c. 6, 18. c. 7, 1. Exod. 2, 24. p) Exod. 14, 21. *Ion.* ventum miserationum. sic *Hier.* q) de *ira* Esth. 2, 1. ὁ ἐκόπασε Matth. 14, 32.

✠. 2. r) Ps. 63, 12. Es. 59, 4. s) c. 7, 11. 2 Reg. 7, 19. t) Exod. 36, 6. u) c. 7, 12.

✠. 3. x) magis magisque recedendo ✠. 5. 2 Sam. 3, 1.

✠. 4. y) cf. c. 7, 11. z) *vno montium*. Iud. 12, 7. a) Es. 37, 38. Ier. 51, 27. *Ion.* in *Armenia*. *Ar. P.* Karda. *Ar. E.* Korud, qui forsitan sunt *Gordiæorum montes* in Armenia maiori.

✠. 5. b) cf. ✠. 3.

13 בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי־נֹחַ וְאֵשֶׁת
14 נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי־בָנָיו אִתָּם אֶל־הַתֵּבָה׃ הֵמָּה וְכָל־
הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ
עַל־הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר כָּל־
טו כָּנָף׃ וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל־הַבָּשָׂר
16 אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים׃ וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל־בָּשָׂר
17 בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ׃ וַיְהִי *Diluuii incre-*
הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת־ *mentum,*
18 הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ׃ וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד
19 עַל־הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל־פְּנֵי הַמָּיִם׃ וְהַמַּיִם גָּבְרוּ
מְאֹד מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַיְכֻסּוּ כָּל־הֶהָרִים הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר־
כ תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם׃ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ
21 הַמָּיִם וַיְכֻסּוּ הֶהָרִים׃ וַיִּגְוַע כָּל־בָּשָׂר ׀ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ *effectus.*
בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ
22 וְכֹל הָאָדָם׃ כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל
23 אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ׃ וַיִּמַח אֶת־כָּל־הַיְקוּם ׀ אֲשֶׁר ׀ עַל־
פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף
הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן־הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ־נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ
24 בַּתֵּבָה׃ וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל־הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמְאַת
ח יוֹם׃ וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֵת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־ Cap. VIII. *Diluuii*
כָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ *decre-*
2 עַל־הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם׃ וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת תְּהוֹם *mentum,*
וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמָיִם וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן־הַשָּׁמָיִם׃ *ratione*
3 וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הָלוֹךְ וָשׁוֹב וַיַּחְסְרוּ *initii,*
4 הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם׃ וַתָּנַח הַתֵּבָה
בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל
ה הָרֵי אֲרָרָט׃ וְהַמַּיִם הָיוּ הָלוֹךְ וְחָסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ *successus;*
הָעֲשִׂירִי בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי
הֶהָרִים׃

כל צפור ✠. 14. הָעוֹף. Per *Paschta* 3. כל־צפור per *Tiphcha* præc. *Mak.* optime 1. reliqui non bene. v. 16. והבאים per *Tlischagdola* non bene 1. 2. ✠. 20. חמש־ *Mak.* 3. ✠. 21. ובחיה per *Metheg* pro *Munach* 2. ✠. 22. בחרבה *Metheg* sub ח habent 1. 2. 6. 9. ✠. 23. וימח *Mem* bene sine *Dag.* 3. 17. *Berol.* & cum expresso *Raphe* 1. 2. & O. T. ex duobus Codicibus. Conf. *Michl. Iophi* f. 4. col. 2. את־ cum *Metheg* B. *Ascher* & plerique impressi. Cap. VIII, 1. אלהים cum *Pfik* 2. ✠. 5. בעשירי *Patach* 1, 3.

ההרים: ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח את 6
חלון התבה אשר עשה: וישלח את הערב 7
ויצא יצוא ושוב עד יבשת המים מעל הארץ:
וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים 8
מעל פני האדמה: ולא מצאה היונה מנוח 9
לכף רגלה ותשב אליו אל התבה כי מים על
פני כל הארץ וישלח ידו ויקחה ויבא אתה אליו אל
התבה: ויחל עוד שבעת ימים אחרים ויסף שלח את י
היונה מן התבה: ותבא אליו היונה לעת ערב והנה 11
עלה זית טרף בפיה וידע נח כי קלו המים מעל
הארץ: וייחל עוד שבעת ימים אחרים וישלח את 12
היונה ולא יספה שוב אליו עוד: ויהי באחת ושש 13
מאות שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל
הארץ ויסר נח את מכסה התבה וירא והנה חרבו
פני האדמה: ובחדש השני בשבעה ועשרים יום 14
לחדש יבשה הארץ: ס וידבר אלהים אל טו
נח לאמר: צא מן התבה אתה ואשתך ובניך ונשי 16
בניך אתך: כל החיה אשר אתך מכל בשר בעוף 17
ובבהמה ובכל הרמש הרמש על הארץ הוצא אתך
ושרצו בארץ ופרו ורבו על הארץ: ויצא נח ובניו 18
ואשתו ונשי בניו אתו: כל החיה כל הרמש וכל 19
העוף כל רומש על הארץ למשפחתיהם יצאו מן
התבה: ויבן נח מזבח ליהוה ויקח מכל הבהמה כ
הטהרה ומכל העוף הטהור ויעל עלת במזבח: וירח 21
יהוה את ריח הניחח ויאמר יהוה אל לבו לא אסף
לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב
האדם רע מנעריו ולא אסף עוד להכות את כל חי
כאשר עשיתי: עד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם 22
וקיץ

& finis.

Mandatum Dei de exitu ex arca.

היצא קרי

Noachi sacrificium eucharisticum.

℣. 7. e) continua & sæpius cf. c. 19, 9. ℣. 8. d) an pauca facta. ℣. 11. ℣. 9. e) ὁ. ἀνάπαυσιν. Matth. 11, 29. f) Deut. 28, 65. ℣. 10. g) Thren. 3, 26. h) ℣. 12. i) c. 4, 2. ὁ. πάλιν ἐξαπέστειλε. ℣. 12. k) auide exspectabat. cf. Ez. 19, 5. l) ℣. 10. ℣. 13. m) ὁ. ἐξέλιπε. ℣. 14. n) ὁ. ἐξηράνθη. ℣. 17. o) c. 1, 20. c. 9, 1. p) c. 9, 1. 7. ℣. 20. q) cf. c. 4, 3. 4. ℣. 21. r) Onk. & Ion. & recepit Dominus cum benevolentia oblationem eius. sic Arabes. s) ὁ. εὐωδίας Eph. 5, 2. t) Ps. 103, 14. Ps. 25, 11. u) c. 6, 5. Matth. 15, 19. x) Ps. 58, 4. y) c. 9, 11. Es. 54, 9.

℣. 9. ולא per *Munach* 2. כי 1. 2. ℣. 13. נח per *Paschta* simplex, ex constanti scriptione *Hispanor.* Codd. nisi inter tonum & vltimam litteram vna vel plures . . litteræ intercedant; O. T. f. 2. b. ac nostri geminatum. ℣. 14. בשבעה 2. ℣. 15. וידבר אלהים אל נח 2. ℣. 18. ויצא נח *Makkeph* quod cum *Tiphcha* poscit O. T. & *Masora*, habet, *Ber.* 2. 6. 9. reliqui sine *Makkeph*. ℣. 21. אסף ℣. 22. אסף 29. 14. vtrumque contra *Mas.* ולא per *Kadma*. 2.

q) c. 1, 14. Ier. 33, 25.
Cap. IX, 1. a) ℣. 7. c. 1, 28. c. 8, 17.
℣. 2. b) *timor*, quem incutitis. Deut. 34, 12. cf. Es. 8, 12. 13. 1 Pet. 3, 14. c) *terror* (2) Iob. 41, 25. d) cf. Rom. 8, 20.
℣. 3. e) c. 1, 29.
℣. 4. f) *cum anima vel sanguine ipsius.* Leu. 17, 14. c. 3, 17. *Ar. P.* At vero carnem ne comedas *cum ipsius sanguine*, quoniam ipse eius anima est.
℣. 5. g) Ps. 9, 13. h) Ex. 21, 28. ὁ. ἐκζητήσω. Apoc. 6, 10. i) c. 4, 9. c. 42, 22. *Onk.* & *Ion.* de manu viri, *qui effuderit* sanguinem fratris sui. *Syr.* de manu *viri ac fratris* eius.
℣. 6. k) Exod. 21, 12. 1 Reg. 2, 33. Matth. 26, 52. Apoc. 13, 10. *Onk.* per testes *ex sententia iudicum* sanguis eius effundetur. *Ar. E.* ex sententia iudiciali hominis &c. l) c. 1, 27.
℣. 7. m) ℣. 1.
℣. 9. n) cf. Sir. 44, 28.
℣. 11. o) ℣. 15. c. 8, 21. Es. 54, 9.
℣. 12. p) *Onk.* & *Ion.* inter *Verbum* meum. sic ℣. 13. & 15.
℣. 13. q) *Iridem.* Ez. 1, 28. r) Ps. 89, 38.
℣. 14. s) ὁ. ἐν τῷ συννεφεῖν με νεφέλας. *Syr.* cum ascendere faciam nubes.
℣. 15. t) ℣. 11.
℣. 16. u) ὁ. τοῦ μνησθῆναι. Luc. 1, 72. x) *Onk.* & *Ion.* inter Verbum Domini.
℣. 17. y) c. 7, 21.

ט וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו׃ ויברך אלהים Cap. IX.
את־נח ואת־בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו *Benedicitur Noacho & filiis.*
2 את־הארץ׃ ומוראכם וחתכם יהיה על כל־חית
הארץ ועל כל־עוף השמים בכל אשר תרמש האדמה
3 ובכל־דגי הים בידכם נתנו׃ כל־רמש אשר הוא־חי
לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את־כל׃
4 ה אך־בשר בנפשו דמו לא תאכלו׃ ואך את־דמכם
לנפשתיכם אדרש מיד כל־חיה אדרשנו ומיד האדם
6 מיד איש אחיו אדרש את־נפש האדם׃ שפך דם
האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את־
7 האדם׃ ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו־בה׃
8 ס ויאמר אלהים אל־נח ואל־בניו אתו *Confirmatio fœderis,*
9 לאמר׃ ואני הנני מקים את־בריתי אתכם ואת־זרעכם
י אחריכם׃ ואת כל־נפש החיה אשר אתכם בעוף
בבהמה ובכל־חית הארץ אתכם מכל יצאי התבה
11 לכל חית הארץ׃ והקמתי את־בריתי אתכם ולא־
יכרת כל־בשר עוד ממי המבול ולא־יהיה עוד מבול
12 לשחת הארץ׃ ויאמר אלהים זאת אות־הברית אשר־
אני נתן ביני וביניכם ובין כל־נפש חיה אשר אתכם
13 לדרת עולם׃ את־קשתי נתתי בענן והיתה לאות *eius signum Iris.*
14 ברית ביני ובין הארץ׃ והיה בעננִי ענן על־הארץ
טו ונראתה הקשת בענן׃ וזכרתי את־בריתי אשר ביני
וביניכם ובין כל־נפש חיה בכל־בשר ולא־יהיה עוד
16 המים למבול לשחת כל־בשר׃ והיתה הקשת בענן
וראיתיה לזכר ברית עולם בין אלהים ובין כל־נפש
17 חיה בכל־בשר אשר על־הארץ׃ ויאמר אלהים אל־
נח זאת אות־הברית אשר הקמתי ביני ובין כל־בשר
אשר על־הארץ׃ פ

ויהיו

℣. 2. ובכל־ *Vau* cum Metheg *Ben Ascher.* ℣. 3. אשר־הוא 2. sic in marg. 1. ℣. 9. הנני per *Merca Ber.* 1. 2. 3. 6. 9. at per *Darga* reliqui cum *O. T.* ℣. 11. ולא־יהיה sine *Metheg* 1. 2. ℣. 12. זאת אות per *Mahpach* præc. *Munach* 3. אשר per *Psikmunach.* plures impressi contra *O. T.* אשר־אתכם 3. לדרות 2. contra *Mas. Erff.* עלם *def.* 1. ℣. 14. בעננִי *Nun* per *Schua* simpl. *Berol.* 3. & *Hillelianus*; at reliqui omnes בעננִי per *Chatephpatach*, etiam MSS. in *O. T.* ℣. 15. יהיה per *Mak.* 3. ℣. 17. הקימתי *Ki pleno* aliquot impressi, sed *def.* reliqui & *O. T.* ex *Mas.* Lev. 26, 9.

Noachi filii,

Sitæ genus.

Irreuerentia Chami maledicta.

Noachi ætas & mors.

ויהיו בני־נח היצאים מן־התבה שם וחם ויפת וחם 18
הוא אבי כנען׃ שלשה אלה בני־נח ומאלה נפצה 19
כ כל־הארץ׃ ויחל נח איש האדמה ויטע כרם׃ וישת 21
מן־היין וישכר ויתגל בתוך אהלה׃ וירא חם אבי 22
כנען את ערות אביו ויגד לשני־אחיו בחוץ׃ ויקח שם 23
ויפת את־השמלה וישימו על־שכם שניהם וילכו
אחרנית ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחרנית
וערות אביהם לא ראו׃ וייקץ נח מיינו וידע את אשר־ 24
עשה־לו בנו הקטן׃ ויאמר ארור כנען עבד עבדים כה
יהיה לאחיו׃ ויאמר ברוך יהוה אלהי שם ויהי כנען 26
עבד למו׃ יפת אלהים ליפת וישכן באהלי־שם ויהי 27
כנען עבד למו׃ ויחי־נח אחר המבול שלש מאות 28
שנה וחמשים שנה׃ ויהי כל־ימי־נח תשע מאות 29 כצ״ל
שנה וחמשים שנה וימת׃ פ

Cap. X. Generationes filiorum Noachi, Iapheti,

Chami.

Nimrodus.

ואלה תולדת בני־נח שם חם ויפת ויולדו להם בנים י
אחר המבול׃ בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותבל 2
ומשך ותירס׃ ובני גמר אשכנז וריפת ותגרמה׃ ובני 3 4
יון אלישה ותרשיש כתים ודדנים׃ מאלה נפרדו איי ה
הגוים בארצתם איש ללשנו למשפחתם בגויהם׃
ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען׃ ובני כוש סבא 6 7
וחוילה וסבתה ורעמה וסבתכא ובני רעמה שבא
ודדן׃ וכוש ילד את־נמרד הוא החל להיות גבר 8
בארץ׃ הוא־היה גבר־ציד לפני יהוה על־כן יאמר 9
כנמרד גבור ציד לפני יהוה׃ ותהי ראשית ממלכתו י
בבל וארך ואכד וכלנה בארץ שנער׃ מן־הארץ ההוא 11
יצא אשור ויבן את־נינוה ואת־רחבת עיר ואת־כלח׃
ואת־רסן בין נינוה ובין כלח הוא העיר הגדלה׃ 12
ומצרים ילד את־לודים ואת־ענמים ואת־להבים ואת־ 13

נפתחים

℣. 19. z) c. 10, 18. sq. Act. 17, 26. *Ar. P.* diuisi sunt *homines* in terra.
℣. 20. a) c. 10, 8. b) c. 4, 2. *Onk.* & *Ion.* vir *colens terram.*
℣. 21. c) *largius bibit.* c. 43, 34.
℣. 22. d) Leu. 20, 17. e) Prou. 30, 17. Sir. 3, 10.
℣. 24. f) ὀ.ἐξένηψε. 1 Cor. 15, 34.
℣. 25. g) c. 3, 14.
℣. 26. h) c. 17, 8.
℣. 27. i) Hiph. (1) *Onk.* & *Syr. Dilatet.* б. πλατύναι. cf. c. 26, 22. al. *alliciat.* cf. Hos. 2, 16. k) *Onk.* & habitare faciat (Deus) *gloriam suam* שכנתיה in tabernaculis Semi. Sic *Ar. E.* & habitare faciat *lucem suam* in tentoriis Semi. l) Es. 44, 15.
℣. 28. m) vsque ad annum 58. Abrami, *Abendana.*

Cap. X, 1. n) ℣. 21. o) ℣. 6. p) ℣. 2. cf. 1 Par. 1, 5. seqq.
℣. 2. q) ℣. 4. Ioel. 4, 6. r) Ez. 27, 13.
℣. 3. s) Ier. 51, 27. t) Ez. 38, 6.
℣. 4. u) Ez. 27, 7. x) Ez. 27, 12. Ion. 1, 3. y) Num. 24, 24. Dan. 11, 30.
℣. 5. z) ℣. 32. Act. 17, 26.
℣. 6. a) 1 Par. 1, 8. 2 Par. 11, 16. Es. 20, 4. b) Ez. 30, 5.
℣. 7. c) Ps. 72, 10. Es. 45, 14. d) c. 2, 11. 1 Sam. 15, 7. e) Ez. 27, 22. f) ℣. 28. cf. c. 25, 3. Ps. 72, 10.
℣. 9. g) c. 6, 11.
℣. 10. h) cf. Mich. 5, 5. i) c. 11, 2. *Onk.* Babelus.
℣. 11. k) in *Assur*, ad bellum inferendum. 2 Sam. 11, 1. Es. 42, 13. Zach. 14, 3. Ps. 60, 12. l) qs. *Nini habitatio.*
℣. 13. m) Es. 66, 19. Ier. 46, 9.

℣. 19. בני־ sic omnes præter *Ber.* & 3. qui habent *Munach.* ℣. 23. לא per *Merca* 1. 2. 3. 6. 7. 8. &c. ℣. 26. אלהי *milra* 10. 13. 14. contra *Mas.* ℣. 27. באהלי per *Munach milel* 3. ℣. 28. ויחי per *Merca milra* 3. שלש־מאות per *Mun.* & *Mak.* 3. ℣. 29. ויהי in *Sing. Berol.* 7. 11. 17. sic fe. 1. 2. sec. *Mas.* 1. 7. 8. & *Erff.* 11. *O. T.* f. 3. a & *Mas.* impr. ad Gen. V, 23. reliqui ויהיו sic in marg. 2. CAP. X, 2. ותובל *plene* 1. 2. 3. Vol. H. ℣. 3. גמר per *Sakephk.* præc. *Mun.* 1. fu. 2. ותוגרמה *plene* 1. 2. 3. ℣. 5. איי הגוים בארצתם איש ללשנו 2. ℣. 7. כוש per *Rbbia* 1. 2. 3. 15. סבא per *Munach* plures impressi, sed *Pascht.* prob. 3 *O. T.* ℣. 8. נמרוד *plene* cum nota 2. sic 1. in *Mas.* marg. Gen. 11, 14. ℣. 9. יאמר *Mun.* pro *Meth.* 1. 2. כנמרד per *Sakephg.* 6. 9. *Merca* 1. 3. גבור per *Mak.* & *Meth.* 3. 6, 7. 8. &c. per *Merca Ber.* [illegible]

14 נפתחים :   ואת־פתרסים ואת־כסלחים אשר יצאו
טו משם פלשתים ואת־כפתרים :   ס   וכנען *Cananæi.*
16 ילד את־צידן בכרו ואת־חת :   ואת־היבוסי ואת־
17 האמרי ואת הגרגשי : ואת־החוי ואת־הערקי ואת־
18 הסיני : ואת־הארודי ואת־הצמרי ואת־החמתי ואחר
19 נפצו משפחות הכנעני :   ויהי גבול הכנעני מצידן
באכה גררה עד־עזה באכה סדמה ועמרה ואדמה
כ וצבים עד־לשע : אלה בני־חם למשפחתם ללשנתם וצבוים קרי
21 בארצתם בגויהם :   ס   ולשם ילד גם־הוא *Generationes Schemi.*
22 אבי כל־בני־עבר אחי יפת הגדול :   בני שם עילם
23 ואשור וארפכשד ולוד וארם :   ובני ארם עוץ וחול
24 וגתר ומש :   וארפכשד ילד את־שלח ושלח ילד את־
כה עבר :   ולעבר ילד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו
26 נפלגה הארץ ושם אחיו יקטן : ויקטן ילד את־אלמודד
27 ואת־שלף ואת־חצרמות ואת־ירח :   ואת־הדורם
28 ואת־אוזל ואת־דקלה :   ואת־עובל ואת־אבימאל
29 ואת־שבא :   ואת־אופר ואת־חוילה ואת־יובב כל־
ל אלה בני יקטן : ויהי מושבם ממשא באכה ספרה הר
31 הקדם : אלה בני־שם למשפחתם ללשנתם בארצתם
32 לגויהם :   אלה משפחת בני־נח לתולדתם בגויהם
ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול :   פ
יא ויהי כל־הארץ שפה אחת ודברים אחדים :   ויהי *Cap. XI. Coloniæ postdiluuiana.*
2 בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם :
3 ויאמרו איש אל־רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה
לשרפה ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם קמץ בזק
4 לחמר : ויאמרו הבה ׀ נבנה־לנו עיר ומגדל וראשו *Exstructio Babelis cœpta, ne porro dispergerentur.*
בשמים ונעשה־לנו שם פן־נפוץ על־פני כל־הארץ :
ה וירד יהוה לראת את־העיר ואת־המגדל אשר בנו
בני

ỳ. 14. n) Deut. 2, 23. Ier. 47, 4. Am. 9, 7. *Onk. Ion. Hier.* & *Syr.* Cappadoces.

ỳ. 18. o) c. 9, 19. c. 12, 4. 8.

ỳ. 21. p) c. 11, 10. 1 Par. 1, 17. q) ỳ. 24. 25. c. 14, 13. r) *Ion.* add. *in cultu Domini.*

ỳ. 22. s) Es. 21, 2. Act. 2, 9. t) c. 31, 24. Addunt ό. ό καὶ Καϊνᾶν vt & ỳ. 24. & c. 11, 12. Hinc Luc. 3, 36. vbi vid. *Lightfootus.*

ỳ. 23. u) cf. c. 22, 21. c. 36, 28. Thren. 4, 21.

ỳ. 25. x) linguis & habitationibus. (4) Ps. 55, 10.

ỳ. 28. y) cf. ỳ. 7.

ỳ. 32. z) ỳ. 5. c. 13, 9. Deut. 32, 8.

Cap. XI, 1. a) *Syr.* præfixit titul. *Diuisio linguarum.* b) *incola* 1 Reg. 10, 24. *Hier.* omnes *generationes terræ.* c) *sermo* Ps. 12, 4. 1 Cor. 14, 21. cf. Ios. 9, 2. d) ỳ. 6. Add. *Ion.* & *Hier.* & consilii vnius, quia *lingua sancta utebantur,* qua creatus est mundus.

ỳ. 2. e) c. 10, 10. Dan. 1, 2. *Onk.* & *Ion.* Babelis.

ỳ. 3. f) (3) Ex. 5, 7. 14. g) *Onk.* & *Syr.* & *coquamus eos* in igne. *Ion.* & ponam⁹ eos in fornace. h) *bitumen* (3) c. 14, 10. Exod. 2, 3.

ỳ. 4. i) hyperbol. Deut. 1, 28. c. 9, 1. k) 2 Sam. 8, 13. Es. 63, 12. l) *ne dispergamur.* ỳ. 8.

ỳ. 5. m) *Onk.* & *Ion.* & *adparuit* Dominus ad vltionem sumendam de illis propter opera ciuitatis & turris. *Ar. E.* & *manifestauit se* &c. n) c. 18, 21.

ỳ. 14. כסלוחים & פתרוסים *plene* 2. ỳ. 16. היבוסי ואת־האמרי ואת־הגרגשי : ita 2. ỳ. 17. הערקי *He* per *Kamets* bene nostri impressi & MSSti, sed per *Patach* 17. 18. cum notat quod in quibusdam etiam obseruauit *O. T.* ỳ. 19. ואדמה fine : *præfixo* 3. fu. 2., וצביים in textu 2. & in *Mas.* 1. cum *Keri* וצבוים ỳ. 20. אלה בני־חם למשפחתם ללשנתם בארצותם 3. sic ỳ. 31. ỳ. 21. אבי per *Munach* 1. בני 1. 6. 9. ỳ. 32. לתלדתם to def. 2. 3. *Vol. H.* CAP XI, 2. וימצאו per *Mak.* & *Naght.* per *Darga B. Ascher.* וישבו 1. 2. 3. ỳ. 5. לראת את־העיר transpos. L.

בְּנֵי הָאָדָם׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת 6
לְכֻלָּם וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא־יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל

sed a Deo, confusis linguis, prohibita.

אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת׃ הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם 7
אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ׃ וַיָּפֶץ יְהוָה אֹתָם 8
מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר׃ עַל־כֵּן 9
קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי־שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׂפַת כָּל־הָאָרֶץ
וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְהוָה עַל־פְּנֵי כָּל־הָאָרֶץ׃ פ

Genealogia Semi ad Abram.

אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן־מְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־ י
אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל׃ וַיְחִי־שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ 11

קמץ בז״ק

אֶת־אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃

Arphachsad.

ס וְאַרְפַּכְשַׁד חַי חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד 12
אֶת־שָׁלַח׃ וַיְחִי אַרְפַּכְשַׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֶׁלַח 13
שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃

Sela.

ס וְשֶׁלַח חַי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־עֵבֶר׃ 14
וַיְחִי־שֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־עֵבֶר שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע טו

Eber.

מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי־ 16
עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־פָּלֶג׃ וַיְחִי־עֵבֶר 17
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת

Phaleg.

שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי־פֶלֶג 18
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רְעוּ׃ וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ 19
אֶת־רְעוּ תֵּשַׁע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים

Reu.

וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה כ
וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג׃ וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׂרוּג 21
שֶׁבַע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

Serug.

וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־נָחוֹר׃ וַיְחִי 22 23
שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נָחוֹר מָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים

Nachor.

וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד 24
אֶת־תָּרַח׃ וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תֶּרַח תְּשַׁע־ כה
עשרה

ỳ. 6. o) Onk. & hoc est, quod inceperunt facere. p) Iob. 42, 2. q) cogitauerunt. (1) cf. Ps. 31, 14.
ỳ. 7. r) ỳ. 3. s) c. 18, 21. Es. 34, 5. Ps. 18, 10. Onkel. appareamus. Ar. E. reuelemus nos. t) ỳ. 9. Exod. 29, 40. u) Es. 33, 19. ὁ. ἀκούσωσιν 1 Cor. 14, 2.
ỳ. 8. x) ỳ. 4. Prou. 10, 24. Ion. & manifestauit se Verbum Domini contra vrbem &c. y) Act. 17, 26.
ỳ. 9. z) ỳ. 7. Ps. 55, 10. seqq. a) ỳ. 18. Ez. 11, 15.
ỳ. 10. b) c. 10, 21. 1 Par. 1, 18. seqq. c) Luc. 3, 36. d) ὁ. addunt τὸν Καϊνᾶν, cf. c. 10, 22.
ỳ. 16. e) c. 10, 25.

ỳ. 6. כל אשר־יזמו 3. ỳ. 7. נרדה ונבלה־שם 3. Ceterum הבה ארדה ואבלה שם in singulari ' scripserunt ' LXXII. illi ' Seniores in ' præcautionem hæreseos, vt supra c. 1, 26. ỳ. 8. ויחדלו sic Metheg ante vocalem ponit 1. hic & alibi sæpius. ỳ. 9. על־כן per Rbhia 3. בבל per Tsere 1. 3. כי sic c. 10, 10. כי per Merca 3. 7. 8. הפיצם ה per Chateph patach 1. ỳ. 20. & 21. ויחי Vau cum Metheg 3. 11. 17. 18.

עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

26 וַיְחִי־תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר *Tarah,*
27 וְאֶת־הָרָן׃ וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם
28 אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט׃ וַיָּמָת הָרָן
עַל־פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר כַּשְׂדִּים׃
29 וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת־אַבְרָם שָׂרָי
וְשֵׁם אֵשֶׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַּת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וַאֲבִי
ל יִסְכָּה׃ וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד׃ וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־ 31
אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֵת שָׂרַי כַּלָּתוֹ
אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת
32 אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ וַיִּהְיוּ יְמֵי־תֶרַח
חָמֵשׁ שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן׃

℣.27. f) *Ion.* familiæ. g) Ios. 24, 2.

℣. 28. h) Num. 3, 4. cf. Gen. 25, 18. *Syr.* viuente Terah. sic *Ar. E.* & *M. I.* sed *Ar. P.* in præsentia Terachi.

℣. 29. i) *Ion.* add. *ipsa est Sarai.*

℣. 30. k) *proles* (1) cf. *Keri* 2 Sam. 6, 23.

℣. 31. l) *Abramum vocante Deo.* Act. 7, 2. 3. 4. m) *Ar. P.* add. *aliquot homines.* n) c. 15, 7. Neh. 9, 7. Ios. 24, 2. o) c. 24, 4.

פ פ פ ג 3

יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ Cap. XII. *Abrami vocatio,*
2 וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ׃ וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי
3 גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה׃ וַאֲבָרְכָה
מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת
4 הָאֲדָמָה׃ וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ *Obedientia,*
אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ
ה מֵחָרָן׃ וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו
וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ
בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃
6 וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה *Peregrinatio in*
7 וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ׃ וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר *Canaan. Dei promissio.*
לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה
8 הַנִּרְאֶה אֵלָיו׃ וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית־אֵל *Pietas Abrami.*
וַיֵּט אָהֳלֹה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעַי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ
לַיהוָה

Cap. XII, ℣. 1. p) *dixerat* in Vr. Gen. 11, 31. Act. 7, 3. q) c. 22, 2. Ps. 105, 13. r) Ps. 45, 11. Matth. 10, 37. Luc. 14, 26. s) Hebr. 11, 8.

℣. 2. t) c. 17, 4. u) c. 22, 17. x) c. 35, 6. 1 Par. 17, 8. y) cf. c. 48, 20. Zach. 8, 13.

℣. 3. z) c. 18, 18. *Syr.* add. & *in semine tuo.* cf. c. 22, 18. Rom. 4, 16. seq. a) c. 26, 4. Ps. 22, 28. Gal. 3, 8.

℣. 4. b) Hebr. 11, 8.

℣. 5. c) *acquisiuerant.* Deut. 8, 17. *Onk.* quas *seruire fecerant legi. Hier.* proselytorum. sic *Ion.*

℣. 6. d) cf. c. 34, 24. Act. 7, 17.

℣. 7. e) c. 13, 15. c. 15, 7. 18. c. 17, 8. c. 24, 7. c. 26, 4.

℣. 8. f) c. 26, 22. g) ℣. 7. c. 13, 18.

℣. 29. ונחר *defectiue* expuncto *Vau* 1. 2. sic *Masora* 1. 2. & *Erffurt.* שרי *Resch* per *Patach Berol.* 6. 9. 17. 18. reliqui per *Kamets* sec. notam 1. 2. 3. & *Mas. Erff.* אבי־ sine *Metheg* 1. 2. ℣ 30. ולד *Lamed* per *Patach* cum *Masora* sua 1. 2. sic *Erff.* ℣. 31. שרי *Patach* sub ר contra *Mas.* 7. 8. probat O. T. f. 3. b.] ℣. 32. בחרן per *Nun inuersum* 8. cum nota, quam etiam habet, 7. sic *Raschi* & R. *Schimschon* in O. T. f. 3. b. quod tamen illud non adprobat. CAP. XII, ℣. 7. לזרעך per *Merca* 2. 3. & in marg. 1. ℣. 8. לביתאל coniunctim 1. 2. 3. sic ביתאל hic & c. 13, 3.

ליהוה ויקרא בשם יהוה : ויסע אברם הלוך ונסוע 9
הנגבה :
פ

Abrami peregrinatio in Aegypto,

ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם כי־ י
כבד הרעב בארץ : ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה 11
ויאמר אל־שרי אשתו הנה־נא ידעתי כי אשה יפת־
מראה את : והיה כי־יראו אתך המצרים ואמרו אשתו 12
זאת והרגו אתי ואתך יחיו : אמרי־נא אחתי את למען 13
ייטב־לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך : ויהי כבוא אברם 14
מצרימה ויראו המצרים את־האשה כי־יפה הוא

Fata ob uxorem.

מאד : ויראו אתה שרי פרעה ויהללו אתה אל־פרעה טו
ותקח האשה בית פרעה : ולאברם היטיב בעבורה 16
ויהי־לו צאן־ובקר וחמרים ועבדים ושפחת ואתנת
וגמלים : וינגע יהוה את־פרעה נגעים גדלים ואת־ביתו 17
על־דבר שרי אשת אברם : ויקרא פרעה לאברם 18
ויאמר מה־זאת עשית לי למה לא־הגדת לי כי אשתך
הוא : למה אמרת אחתי הוא ואקח אתה לי לאשה 19
ועתה הנה אשתך קח ולך : ויצו עליו פרעה אנשים כ

Cap.XIII. *Reditus in Canaan.*

וישלחו אתו ואת־אשתו ואת־כל־אשר־לו : ויעל אברם יג
ממצרים הוא ואשתו וכל־אשר־לו ולוט עמו הנגבה :
ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב : וילך למסעיו 2
מנגב ועד־בית־אל עד־המקום אשר־היה שם אהלה 3
בתחלה בין בית־אל ובין העי : אל־מקום המזבח 4
אשר־עשה שם בראשנה ויקרא שם אברם בשם
יהוה : וגם־ללוט ההלך את־אברם היה צאן־ובקר ה

Separatio Lothi.

ואהלים : ולא־נשא אתם הארץ לשבת יחדו כי־היה 6
רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו : ויהי־ריב בין רעי 7
מקנה־אברם ובין רעי מקנה־לוט והכנעני והפרזי אז
ישב בארץ : ויאמר אברם אל־לוט אל־נא תהי מריבה 8
ביני

h) c. 13, 4. Onk. & Ion. & orauit.
℣. 10. i) c. 26, 1. Ruth 1, 1. Luc. 15, 14.
℣. 11. k) Exod. 14, 10.
℣. 12. l) Ar. P. & timeo, ne videant. m) c. 20, 11.
℣. 13. n) c. 20, 2. 12. c. 26, 7. o) bene fit mihi. ℣. 16.
℣. 15. p) animo ducendi ℣. 19. cf. 2 Sam. 11, 4.
℣. 16. q) ὁ' εὖ ἐχρήσατο. c. 26, 29. Act. 27, 3. Ion. add. Pharao.
℣. 17. r) c. 20, 18.
℣. 18. s) c. 20, 3. seq.
℣. 19. t) c. 24, 51.
℣. 20. u) ὁ'. συμπροπέμψαι. c. 18, 16. Act. 15, 3. c. 20, 38. Onk. & Ion. & comitati sunt.
Cap. XIII, ℣. 2. x) c. 31, 1. Onk. & Ion. potens. Syr. diues.
℣. 3. y) c. 12, 8.
℣. 5. z) c. 12, 16.
℣. 6. a) c. 36, 7. ὁ'. οὐκ ἐχώρει. Marc. 2, 2. b) Ar. P. ambitus regionis.
℣. 8. c) Ar. P. donec tandem diceret. d) Ar. P. non conducit, vt sit.

℣. 10. כי־ fine *Metheg* 1. 2. 3. sic ℣. 12. 14. ℣. 11. כי־ 3. & in marg. 1. ℣. 14. האשה per *Metheg* loco *Munach* 1. 2. היא 2. 13. sic 2. in ℣. 18. 19. ℣. 16. היטיב sic 2. ℣. 17. גדולים 2. ℣. 20. וישלחו per *Merca* recte 1. 2. 3. 6. 9. & *Berol.* reliqui *Darga*. CAP. XIII, 3. למסעו *defect.* quidem *Zohar* ob דרש; sed rectius *plene* scribi probat O. T. f. 3. b. ℣. 5. וגם per *Munach* 3. עם־אברם 3. ℣. 6. ולא per *Merca* omnes praeter 17. 18. & *Berol.* והפרזי He cum *Metheg* 11. 15.

בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רֹעַי וּבֵין רֹעֶיךָ כִּי־אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ׃
9 הֲלֹא כָל־הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי אִם־הַשְּׂמֹאל
י וְאֵימִנָה וְאִם־הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה׃ וַיִּשָּׂא־לוֹט אֶת־עֵינָיו — *Lothi h[a]bitatio Sodom,*
וַיַּרְא אֶת־כָּל־כִּכַּר הַיַּרְדֵּן כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה לִפְנֵי ׀
שַׁחֵת יְהוָה אֶת־סְדֹם וְאֶת־עֲמֹרָה כְּגַן־יְהוָה כְּאֶרֶץ
11 מִצְרַיִם בֹּאֲכָה צֹעַר׃ וַיִּבְחַר־לוֹ לוֹט אֵת כָּל־כִּכַּר
12 הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו׃ אַבְרָם
יָשַׁב בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי הַכִּכָּר וַיֶּאֱהַל עַד־
13 סְדֹם׃ וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד׃ וַיהוָה 14 — *Iterata promiss[io] ad Abr[aha]mum.*
אָמַר אֶל־אַבְרָם אַחֲרֵי הִפָּרֶד־לוֹט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ
וּרְאֵה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׁם צָפֹנָה וָנֶגְבָּה וָקֵדְמָה
טו וָיָמָּה׃ כִּי אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְּנֶנָּה
16 וּלְזַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃ וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ
אֲשֶׁר ׀ אִם־יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ גַּם־זַרְעֲךָ
17 יִמָּנֶה׃ קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ
18 אֶתְּנֶנָּה׃ וַיֶּאֱהַל אַבְרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר
בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה׃ פ
יד וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ־שִׁנְעָר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר — Cap.XI[V] *Bellum inter [R]ges Ori[en]tis.*
2 כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם׃ עָשׂוּ מִלְחָמָה
אֶת־בֶּרַע מֶלֶךְ סְדֹם וְאֶת־בִּרְשַׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שִׁנְאָב ׀
מֶלֶךְ אַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ צְבֹיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִיא־ — [צ]בוים ק׳
3 צֹעַר׃ כָּל־אֵלֶּה חָבְרוּ אֶל־עֵמֶק הַשִּׂדִּים הוּא יָם
4 הַמֶּלַח׃ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־כְּדָרְלָעֹמֶר
ה וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרָדוּ׃ וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא
כְדָרְלָעֹמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־רְפָאִים
בְּעַשְׁתְּרֹת קַרְנַיִם וְאֶת־הַזּוּזִים בְּהָם וְאֵת הָאֵימִים בְּשָׁוֵה
6 קִרְיָתָיִם׃ וְאֶת־הַחֹרִי בְּהַרְרָם שֵׂעִיר עַד אֵיל פָּארָן
7 אֲשֶׁר עַל־הַמִּדְבָּר׃ וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפָּט הִוא

e) c. 14,12. Act. 7, 26. *Ar. P.* habentes cognationem.
℣. 9. f) ℣. 11.14. c. 10, 5.32. g) *Onk.* & *Ion.* si tu versus *septentrionem.* h) 2 Sam. 14,19. 2 Par. 12,2. *Onk.* & *Ion.* tunc ego versus *meridiem.* i) Es. 30, 21. Ez. 21, 21.
℣. 10. k) ὁ. τὴν περίχωρον. ℣. 11. Matth. 3, 5. l) Ez. 45,15. *Onk.* *Ion.* & *Syr.* locus irriguus. m) c. 2, 8. Ez. 36, 35. Ioel 2, 3. n) prolepsis. c. 19, 22.
℣. 11. o) ℣. 10. 12. 1 Reg. 7, 46.
℣. 12. p) ℣. 9. q) ℣. 18.
℣. 13. r) c. 18, 20. Ez. 16, 49. ὁ. πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοί. Io. 9, 31. *Onk.* mali in divitiis suis, & peccantes corporibus suis. sic *Ion.* qui plura etiam eorum vitia commemorat.
℣. 14. s) ὁ. λίβα. Act. 27, 12.
℣. 15. t) c. 12, 7.
℣. 16. u) Deut. 10, 22. Es. 48, 19. Ier. 33, 22. Hos. 2, 1.
℣. 17. x) *Ion.* add. & fac in ea possessionem.
℣. 18. y) ℣. 12. Ps. 105, 13. *Ar. P.* fixit igitur Abram tentoria diversis in diversoriis, donec veniret. z) c. 14, 13. a) c. 12, 7. 8.
Cap. XIV, ℣. 1. b) fortassis *Galilaea gentium.* Es. 8, 23. Matth. 4, 15.
℣. 2. c) ℣. 8. c. 19, 22.
℣. 3 d) Num. 34, 12. Deut. 3, 17. cf. Deut. 29, 23.
℣. 5. e) c. 15, 20. Deut. 2, 11: 20. f) Ios. 15, 31. g) Deut. 2, 10. seq.
℣. 6. h) Deut. 2, 12. i) c. 32, 4.
℣. 7. k) prolepsis. Num. 20, 12.

℣. 8. וביניך 1. 2. אחים per *Kamets* 1. 3. ℣. 10. כגן per *Mahpach* 1. 3. su. 2. ℣. 14. שא־נא sed שא per *Munach* ex *En hakk.* 1. ℣. 16. גם־ plerique, sed per *Merca* 17. 18. *Ber.* & in marg. 1. ℣. [18.] ויבא per *Tbhir* recte *Berol.* 1. 2. 3. 6. 9. sec. O. T, f. 3. b. reliqui *Darga*, male. CAP. XIV, 1. [כדר]לעמר 2. 3. 6. 7. 8. &c. sed כדרלעמר scribendum esse, copiose ostendit O. T. f. 3. b. ℣. 3. ים per *Pa[sek]* 1. 3. ℣. 5. ואת־האימים sic per *Makk.* 1. 3. *He* per *Munach* pro *Metheg* 2. 6. 9. בשוה per *Segol* 1. 2. 7. 8. &c. contra O. T. f. 4. a. ℣. 6. בְּהַרְרָם 1. 2. sic in nonnullis libris reperit M. I.

קדש ויכו את־כל־שדה העמלקי וגם את־האמרי
הישב בחצצן תמר : ויצא מלך־סדם ומלך עמרה 8
ומלך אדמה ומלך צביים ומלך בלע הוא־צער ויערכו צבוים ק
אתם מלחמה בעמק השדים : את כדרלעמר מלך 9
עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שנער ואריוך
מלך אלסר ארבעה מלכים את־החמשה : ועמק י
השדים בארת בארת חמר וינסו מלך־סדם ועמרה
ויפלו־שמה והנשארים הרה נסו : ויקחו את־כל־ 11
רכש סדם ועמרה ואת־כל־אכלם וילכו : ויקחו את־ 12
לוט ואת־רכשו בן־אחי אברם וילכו והוא ישב בסדם :
ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא שכן באלני 13
ממרא האמרי אחי אשכל ואחי ענר והם בעלי ברית־
אברם : וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את־ 14
חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות וירדף
עד־דן : ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וירדפם טו
עד־חובה אשר משמאל לדמשק : וישב את כל־ 16
הרכש וגם את־לוט אחיו ורכשו השיב וגם את־
הנשים ואת־העם : ויצא מלך־סדם לקראתו אחרי 17
שובו מהכות את־כדרלעמר ואת־המלכים אשר
אתו אל־עמק שוה הוא עמק המלך : ומלכי־צדק 18
מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון :
ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קנה שמים 19
וארץ : וברוך אל עליון אשר־מגן צריך בידך ויתן־לו כ
מעשר מכל : ויאמר מלך־סדם אל־אברם תן־לי 21
הנפש והרכש קח־לך : ויאמר אברם אל־מלך סדם 22
הרמתי ידי אל־יהוה אל עליון קנה שמים וארץ : אם־ 23
מחוט ועד שרוך־נעל ואם־אקח מכל־אשר־לך ולא
תאמר אני העשרתי את־אברם : בלעדי רק אשר 24
אכלו

lades egis Sodom & sociorum. (margin)

poliatio Sodom & aptiuitas Lothi. (margin)

iberatio Lothi & reliquorum. (margin)

Melchisedeci occursus. (margin)

Abrami decimæ. (margin)

enunciatio spoliorum. (margin)

l) prolepsis c. 36, 10. m) 2 Par. 20, 2.

℣. 10. n) bituminis. (3) c. 11, 3. o) 1 Sam. 31, 1.

℣. 11. p) secure. Iud. 18, 21. 24. Matth. 13, 25.

℣. 12. q) c. 13, 8.

℣. 13. r) ab Ebero. c. 10, 21. 25. s) ℣. 24. c. 13, 18. c. 18, 1.

℣. 14. t) Ar. P. & E. cognatu suus. sic ℣. 16. ὁ. ὁ ἀδελφιδοῦς c. 12, 5. u) Hab. 1, 17. Onk. Ion. & armauit. x) Ion. quos adsuefecerat ad bellum. y) c. 17, 12. z) Iud. 4, 16. 2 Sam. 20, 10. Es. 41, 2. 3.

℣. 15. a) Es. 41, 2. 3. b) Onk. & Ion. quæ est a septentrione.

℣. 17. c) ὁ. ἀπὸ τῆς κοπῆς. Hebr. 1, 7. d) 2 Sam. 18, 18.

℣. 18. e) Ios. 10, 1. Ps. 110, 4. Hebr. 5, 6. 11. c. 7, 1. f) Ps. 76, 3. g) ad reficiendum Abramum. Deut. 23, 5. Iud. 8, 5. 6. 15. cf. Ioh. 6, 33. seqq. Hebr. 5, 11. Zach. 9, 17. Ion. produxit illi (Abramo). h) ℣. 19. 20, 22.

℣. 19. i) c. 24, 31. Prou. 3, 33. k) ℣. 22. Ps. 139, 13.

℣. 20. l) tradidit (3) Hos. 11, 8. Prou. 4, 9. m) Hebr. 7, 2. n) Ion. add. quæ reduxerat.

℣. 22. o) gestus iurantis. Dan. 12, 7. Apoc. 10, 5. sic add. Ion. iureiurando. Ita Ar. P. & E. sed Onk. add. in precibus.

℣. 23. p) ellipsis iuramenti. cf. 1 Sam. 14, 44. q) corrigiam (2) Es. 5, 27. r) Hier. & Ion. ne sis superbiens dicendo.

℣. 24. s) c. 41, 16,

℣. 7. את כל־ per Merca & Tsere sub א Buxt. &c. contra O. T. f. 4. 2. האמרי Metheg loco Mun. 2. ℣. 8. הוא per Munach 2. 3. ℣. 10. ויפלו cum Metheg ante Patach 1. 2. ℣. 12. ויקחו per Grahaim 2. רכושו plene 2. ℣. 13. ברית per Merca præc. Mak. 1. ℣. 15. עליהם sine Psik Buxt. sed contra Mas. 1. 3. Erffurt. & O. T. משמאל per Merca præc. Tiphcha 1. ℣. 16. הרכוש plene 2. 3. contra Mas. & Erff. ℣. 19. קנה per Sagol 1. 2. 3. sic ℣. 22. at קונה plene 3. ℣. 20. ויתן Iod cum Metheg 1. 2. ℣. 23. ועד־שרוך 1. 2. 3.

אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר
טו אשכל וממרא הם יקחו חלקם : ס אחר Cap. XV. *Subsecuta promissio de semine.*
הדברים האלה היה דבר־יהוה אל־אברם במחזה
לאמר אל־תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה
2 מאד: ויאמר אברם אדני יהוה מה־תתן־לי ואנכי
3 הולך ערירי ובן־משק ביתי הוא דמשק אליעזר: ויאמר
אברם הן לי לא נתתה זרע והנה בן־ביתי יורש אתי:
4 והנה דבר־יהוה אליו לאמר לא יירשך זה כי־אם אשר
ה יצא ממעיך הוא יירשך: ויוצא אתו החוצה ויאמר
הבט־נא השמימה וספר הכוכבים אם־תוכל לספר
6 אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך: והאמן ביהוה ויחשבה *Abrami fides iustificans.*
7 לו צדקה: ויאמר אליו אני יהוה אשר הוצאתיך מאור
8 כשדים לתת לך את־הארץ הזאת לרשתה: ויאמר
9 אדני יהוה במה אדע כי אירשנה: ויאמר אליו קחה *Sacrificium mysticum.*
לי עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש ותר
י וגוזל: ויקח־לו את־כל־אלה ויבתר אתם בתוך
ויתן איש־בתרו לקראת רעהו ואת־הצפר לא בתר:
11 וירד העיט על־הפגרים וישב אתם אברם: ויהי השמש
12 לבוא ותרדמה נפלה על־אברם והנה אימה חשכה
13 גדלה נפלת עליו: ויאמר לאברם ידע תדע כי־גר *Prædictio seruitutis.*
יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע
14 מאות שנה: וגם את־הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי־
טו כן יצאו ברכש גדול: ואתה תבוא אל־אבתיך בשלום
16 תקבר בשיבה טובה: ודור רביעי ישובו הנה כי לא־
17 שלם עון האמרי עד־הנה: ויהי השמש באה ועלטה
היה והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים
18 האלה: ביום ההוא כרת יהוה את־אברם ברית לאמר *Consummatio fœderis.*
לזרעך נתתי את־הארץ הזאת מנהר מצרים עד־הנהר
הגדל B 3 ב ג

Cap. XV, 1. t) Ps. 1, 1. Onk. Hier. & Ar. E. *per prophetiam.* Ar. P. per reuelationem. u) Hier. & Ion. add. ab hostibus tuis. x) Onk. Hier. Ion. *Verbum meum.* y) Deut. 33, 29. 2 Sam. 22, 31. Ps. 3, 4. z) Sap. 5, 2. 15. ὁ. ὁ μισθός σου πολὺς ἔσαι σφόδρα. Mat. 5, 12.
℣. 2. a) *Discursitationis* (1) cf. Es. 33, 4. Onk. & Ion. gubernator domus meæ. sic Ar. P. & E.
℣. 3. b) c. 14, 14. Coh. 2, 7.
℣. 4. c) Es. 48, 19.
℣. 5. d) Mat. 4, 1. e) Ar. P. tenta numerare. f) Ier. 33, 22. 1 Reg. 3, 8. g) cum carnale, tum *spirituale.* c. 22, 17. Deut. 1, 10. Es. 53, 10. 1 Par. 27, 23. Apoc. 7, 4. seq. Rom. 4, 18.
℣. 6. h) Onk. & Ion. in Verbum Domini. i) Ps. 32, 2. Rom. 4, 3. Gal. 3, 6. Iac. 2, 23. Hebr. 11, 1. k) Ps. 106, 31.
℣. 7. l) c. 11, 31. m) ℣. 18. c. 12, 7. Ier. 11, 5.
℣. 8. n) non dubit. sed *quærentis.* 2 Reg. 20, 8. Luc. 1, 34.
℣. 9. o) *pullum columbæ* (2) Deut. 32, 11.
℣. 10. p) & *dissec.* bis h. l. q) *partem* (4) Ier. 34, 18. 19. Cant. 2, 17.
℣. 11. r) *volucr. rap.* (2) Es. 18, 6. s) *flatu abegit* (3) Es. 40, 7. Ps. 147, 18.
℣. 12. t) c. 2, 21. ὁ. ἔκστασις. cf. Num. 12, 6. u) *tenebræ* (5) Ps. 18, 12. Ps. 139, 12.
℣. 13. x) Ex. 12, 40. Act. 7, 6.
℣. 14. y) Hebr. 13, 4. z) Ex. 5, 22. c. 12, 36.
℣. 15. a) 2 Reg. 22, 20. ὁ. ἐν εἰρήνῃ. Luc. 2, 29. b) 1 Par. 29, 28.
℣. 16. c) ὁ. ἀναπεπλήρ. Mat. 23, 32. d) *caligo maxima* (4) Ex. 12, 6. 7. 12. e) more pangentium *fœdus,* Ier. 34, 18. f) *segmenta* (2) Ps. 136, 13. ὁ. διχοτομημάτων. cf. Mat. 24, 51.
℣. 18. g) ℣. 7. c. 12, 7. h) cf. 1 Reg. 5, 1. 2 Par. 9, 26. Ion. a Nilo Ægypti.

℣. 2. אברם per *Sakephk.* in textu, sed in marg. *Rbhia* 1. תתן *Chirek* cum *Metheg* 1. 2. ℣. 5. יהיה per *Merca* præc. *Tiphcha* 1. & *Bomb.* ℣. 6. לו sine *Dagesch* 3. *Berol. Leusd. Clod.* ℣. 7. יהוה per *Sakephk. Berol.* 17. 18. ℣. 9. וגזל *defect.* eraso ו, sc. i. cum nota לית חסר sic sc. *Masor. Erff.* sed huic recentior manus *plene* adscripsit cum לית ומלא ℣. 11. העיט *Ain* per *Kamets* 7. 8. ex male intellecta *Masora,* quæ de *præfixo* ה intelligenda; *Patach* probat O.T., ℣. 16. לא per *Merca*, præced. *Munach* 1. 2. ℣. 17. הגזרים per *Tiphcha* præc. *Merca* 1. 2. ℣. 18. נתתי את־הארץ הזאת 2. & in marg. נתתי 1.

19 הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת׃ אֶת־הַקֵּינִי וְאֶת־הַקְּנִזִּי וְאֵת הַקַּדְמֹנִי׃
כ וְאֶת־הַחִתִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הָרְפָאִים׃ וְאֶת־הָאֱמֹרִי
21 וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־הַיְבוּסִי׃ ס

Cap.XVI. Sara sterilis Hagarem substituit,

יו וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית
2 וּשְׁמָהּ הָגָר׃ וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרַנִי
יְהוָה מִלֶּדֶת בֹּא־נָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה
3 וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי׃ וַתִּקַּח שָׂרַי אֵשֶׁת־אַבְרָם
אֶת־הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֶׁבֶת
אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ

quae gravida beram despicit,

4 לְאִשָּׁה׃ וַיָּבֹא אֶל־הָגָר וַתַּהַר וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וַתֵּקַל
ה גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ׃ וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ
אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וָאֵקַל
6 בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־

נקוד על י' בתרא

aufugit;

שָׂרַי הִנֵּה שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינָיִךְ וַתְּעַנֶּהָ
7 שָׂרַי וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ׃ וַיִּמְצָאָהּ מַלְאַךְ יְהוָה עַל־עֵין
8 הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל־הָעַיִן בְּדֶרֶךְ שׁוּר׃ וַיֹּאמַר הָגָר
שִׁפְחַת שָׂרַי אֵי־מִזֶּה בָאת וְאָנָה תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי

revocata

9 שָׂרַי גְּבִרְתִּי אָנֹכִי בֹּרַחַת׃ וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה שׁוּבִי
י אֶל־גְּבִרְתֵּךְ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ׃ וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ
11 יְהוָה הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֵךְ וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹב׃ וַיֹּאמֶר
לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ
12 יִשְׁמָעֵאל כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־עָנְיֵךְ׃ וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא
אָדָם יָדוֹ בַכֹּל וְיַד כֹּל בּוֹ וְעַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו יִשְׁכֹּן׃
13 וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רֳאִי כִּי
14 אָמְרָה הֲגַם הֲלֹם רָאִיתִי אַחֲרֵי רֹאִי׃ עַל־כֵּן קָרָא לַבְּאֵר

parit Ismaelem,

טו בְּאֵר לַחַי רֹאִי הִנֵּה בֵין־קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד׃ וַתֵּלֶד הָגָר
לְאַבְרָם בֵּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֶׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה הָגָר
16 יִשְׁמָעֵאל׃ וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת־
הָגָר

℣. 20. i) c. 14, 5.

Cap. XVI. ℣. 1. k) c. 12, 16.

℣. 2. l) c. 20, 18. m) c. 6, 4. n) c. 30, 3. Deut. 25, 9. *Syr.* solatium accipiam. *Ar.P.* domus mea aedificabitur.

℣. 5. o) *tibi imputanda.* Ier. 51, 35. p) *causam meam aget.* 1 Sa. 24, 13. 16.

℣. 6. q) *Ion.* in potestate tua. r) c. 31, 50. s) Coh. 10, 4.

℣. 7. t) q. studiose quaesitam. Deut. 32, 10. ὁ ἄγγ. cf. Mat. 18, 12. 13. u) qui ipse DOMINVS ℣. 10. 13. c. 22, 11. Ef. 48, 16. Zach. 1, 11. seqq. x) c. 20, 1. c. 25, 18.

℣. 9. y) Ps. 20, 6. ὁ. ταπεινώθητι. cf. 1 Petr. 5, 6. *Onk.* subiice te (tq. ancilla). Ita *Syr.*

℣. 10. z) cf. c. 17, 20. c. 21, 13.

℣. 11. a) *Onk.* acceptauit Dominus orationem tuam. *Ion.* reuelata est coram Domino afflictio tua.

℣. 12. b) *indomitus.* Ier. 2, 24. Iob. 39, 5. c) *Ion.* similis onagro inter homines. *Ar.P.* agrestior hominibus (ceteris). *Ar.E.* ferus inter homines. d) c. 25, 18. *Syr.* iuxta terminum.

℣. 13. e) *Onk.* orauit in nomine Domini. sic *Hier.* praemittendo: gratias egit; quod etiam habet *Ion.* f) c. 32, 31. Iud. 13, 22. g) *posteriora.* 2 Sam. 2, 23. Ex. 33, 23.

℣. 14. h) c. 14, 7.

℣. 15. i) ℣. 11.

℣. 18. הגדול *Bomb. Buxt.* &c. contra *O. T.* f. 4. a. Cap. XVI, 3. שרי per *Munach* seq. *Meth.* & *Mak.* 3. & *Ber.* ex *O. T.* reliqui omnes *Psikmunachatum* seq *Munach.* ℣. 5. ובינך ne sine *Iod* 2. *Punctum irregulare* notat *Maſ.* h. l. & Num. 3, 39. item *O. T.* idque ובינך *Cthibh* וביניך *Keri* notare existimat Cl. *Hillerus* de *Keri* & *Cthibh* p. 4. ℣. 8. ותאמר per *Sakephgad. Leusd. Clod.* & *Berol.* recte ex *O. T.* reliqui male *Rbhia.* ℣. 11. וילדת *plene Steph. Vat. Hutt.* contra *Maſ.* ℣. 16. ואברם per *Sakephg. Leusd. Clod. Ber.* reliqui per *Sakephk.* & *Kadma* contra *O. T.*

יז הגר את־ישמעאל לאברם׃ ס ויהי אברם
בן־תשעים שנה ותשע שנים וירא יהוה אל־אברם
ויאמר אליו אני־אל שדי התהלך לפני והיה תמים׃
2 ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד׃
3 ויפל אברם על־פניו וידבר אתו אלהים לאמר׃ אני
4 ה הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים׃ ולא־יקרא
עוד את־שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב־המון
6 גוים נתתיך׃ והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים
7 ומלכים ממך יצאו׃ והקמתי את־בריתי ביני ובינך
ובין זרעך אחריך לדרתם לברית עולם להיות לך
8 לאלהים ולזרעך אחריך׃ ונתתי לך ולזרעך אחריך
את ׀ ארץ מגריך את כל־ארץ כנען לאחזת עולם
9 והייתי להם לאלהים׃ ויאמר אלהים אל־אברהם
ואתה את־בריתי תשמר אתה וזרעך אחריך לדרתם׃
י זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך
11 אחריך המול לכם כל־זכר׃ ונמלתם את בשר
12 ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם׃ ובן־שמנת
ימים ימול לכם כל־זכר לדרתיכם יליד בית ומקנת־
13 כסף מכל בן־נכר אשר לא מזרעך הוא׃ המול ׀
ימול יליד ביתך ומקנת כספך והיתה בריתי בבשרכם
14 לברית עולם׃ וערל ׀ זכר אשר לא־ימול את־בשר
ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את־בריתי
טו הפר׃ ס ויאמר אלהים אל־אברהם
שרי אשתך לא־תקרא את־שמה שרי כי שרה שמה׃
16 וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה
17 לגוים מלכי עמים ממנה יהיו׃ ויפל אברהם על־פניו
ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה־שנה יולד ואם־שרה
18 הבת־תשעים שנה תלד׃ ויאמר אברהם אל־

Cap. XVII, ℣. 1. k) c. 5, 22. 24. Col. 1, 10. Hebr. 11, 7. seq. l) Ar. P. & E. in obedientia mea. m) Ps. 119, 1. Mat. 5, 48. Syr. sine macula, cf. Cant. 4, 7. Eph. 1, 4, c. 5, 27. Col. 1, 22. ὁ ἄμεμπτος. Luc. 1, 6.

℣. 2. n) ℣. 10. o) ℣. 6. 20.

℣. 4. p) quod ad me attinet, cf. ℣. 1. c. 24, 27. q) ℣. 5. Rom. 4, 17.

℣. 5. r) Neh. 9, 7. s) c. 12, 2.

℣. 6. t) Iob. 29, 2. u) ℣. 16. c. 35, 11. &c.

℣. 7. x) ℣. 8. Leu. 26, 12. Ier. 30, 22. Ez. 37, 27. 2 Cor. 6, 16. y) Deut. 29, 12.

℣. 8. z) c. 12, 7. &c.

℣. 10. a) signum pacti. ℣. 11. Rom. 4, 11. b) ℣. 12. Luc. 2, 21. Act. 7, 8.

℣. 11. c) Deut. 10, 16. Ier. 4, 4. Col. 2, 11.

℣. 12. d) ℣. 10. Leu. 12, 3. e) ℣. 13. 27. c. 14, 14. f) Onk. emtus argento, sic Ion. & Syr.

℣. 15. g) cf. ℣. 5.

℣. 16. h) c. 21, 1. i) cf. Rom. 4, 18.

℣. 17. k) ℣. 19. c. 18, 12. 13. c. 21, 3. Onk. & gauisus est. Hier. & Ion. admiratus est. Ar. P. risit præ gaudio. l) He admirat. 2 Sam. 15, 27. Ier. 31, 20. m) Onk. erit filius? sic Ion. & Syr. n) cf. Rom. 4, 19. seqq.

℣. 1. אני־ sic sine Metheg 1. 2. 15. & Berol. ℣. 6. והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים 1. ℣. 7. והקימתי Ki pleno 2. Steph. Hutt. contra Mas. Erff. ad Gen. 9, 11. ℣. 8. מגוריך plene 2. ℣. 10. וביניכם per Metheg loco Mun. 1. 2. ℣. 12. מכל־ 2. ℣. 14. ההיא 2. ℣. 16. אתה per Rbbia 6. 9. & in marg. 1. male. ℣. 17. ויצחק Chet per Kamets Bomb. Lensd. Clod. Berol. & O. T. reliqui per Patach. מאה־ Ita Metheg ponunt 17. 18. & Ber. sec. O. T. f. 4. b. sed מאה־ reliqui, præter 1. & 3. qui Metheg prorsus non habent, sec. notam 1. כן ברובם בלי מתג תחת המכ׳׃ Ibid. הבת תשעים in marg. 1.

Cap. XVII. Confirmatur fœdus & promissio augmento nominis Abrahami, signo circumcisionis, auctiore nomine Sarah.

Praenunciatio Isaaci.

האלהים לו ישמעאל יחיה לפניך׃ ויאמר אלהים 19
אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את־שמו יצחק
והקמתי את־בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריו׃

Benedictio Ismaelis.

ולישמעאל שמעתיך הנה ׀ ברכתי אתו והפריתי כ
אתו והרביתי אתו במאד מאד שנים־עשר נשיאם
יוליד ונתתיו לגוי גדול׃ ואת־בריתי אקים את־יצחק 21
אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת׃

Circumcisio Abrahami & domesticorum.

ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם׃ ויקח 22 23
אברהם את־ישמעאל בנו ואת כל־ילידי ביתו ואת
כל־מקנת כספו כל־זכר באנשי בית אברהם וימל
את־בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו
אלהים׃ ואברהם בן־תשעים ותשע שנה בהמלו בשר 24
ערלתו׃ וישמעאל בנו בן־שלש עשרה שנה בהמלו כה
את בשר ערלתו׃ בעצם היום הזה נמול אברהם 26
וישמעאל בנו׃ וכל־אנשי ביתו יליד בית ומקנת־כסף 27
מאת בן־נכר נמלו אתו׃

פ פ פ ד 4

Cap. XVIII. *Apparitio diuina in Mamre.*

וירא אליו יהוה באלני ממרא והוא ישב פתח־ יח
האהל כחם היום׃ וישא עיניו וירא והנה שלשה 2
אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל

קדש *Abrahami hospitalitas.*

וישתחו ארצה׃ ויאמר אדני אם־נא מצאתי חן 3
בעיניך אל־נא תעבר מעל עבדך׃ יקח־נא מעט־מים 4
ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ׃ ואקחה פת־לחם ה
וסעדו לבכם אחר תעברו כי־על־כן עברתם על־
עבדכם ויאמרו כן תעשה כאשר דברת׃ וימהר 6
אברהם האהלה אל־שרה ויאמר מהרי שלש סאים
קמח סלת לושי ועשי עגות׃ ואל־הבקר רץ 7
אברהם

℣. 18. o) Hos. 6, 2. *Ion.* *viuat, & seruiat* coram te.
℣. 19. p) c. 42, 21. *Onk. Ion.* & *Syr.* in veritate. q) c. 18, 10. c. 21, 1. r) ℣. 17.
℣. 20. s) v. 2. 6. Deut. 6, 5. t) c. 25, 16. u) c. 16, 10. c. 21, 13.
℣. 21. x) *spirituale* in Christo Luc. 1, 55. Ro. 9, 5. 7. seqq. Gal. 3, 16. 17. y) c. 18, 10. Ro. 9, 9.
℣. 22. z) *Onk.* & *Ion.* Gloria Domini. *Ar. E.* lux Dei.
℣. 23. a) ℣. 26. c. 7. 13.
℣. 27. b) c. 14, 14. Coh. 2, 7. cf. Ex. 21, 4.

Cap. XVIII. ℣. 1. c) *Hier.* Verbum Domini. *Ion.* Gloria Domini. d) c. 13, 18. c. 14, 13. 24. e) 1 Sa. 11, 9. 11. 2 Sa. 4, 5. ὁ. μεσημβρίας.
℣. 2. f) ℣. 22. cf. Hebr. 13, 2.
℣. 3. g) ℣. 13. 22. 27. 30. c. 19, 2. c. 20, 4.
℣. 5. h) Iud. 19, 5. 1 Re. 13, 7. Ps. 104, 15. i) *quandoquidem* Numer. 14, 43. Iud. 6, 22.
℣. 6. k) ellipsis: & *sume* 1 Re. 22, 8. Sic *Ar. P.* add. *accipere.*

℣. 19. והקימתי *Ki plene* 2. *Steph. Hutt.* contra *Mas. Erff.* ad c. 9, 11. & O. T. אשתך per *Rbhia* bene O. T. בכל הספרים הוא ברביע; at nostri per *Sakephk.* ℣. 20. והפריתי *re defect.* 2. contra *Mas.* ad ℣. 6. ℣. 21. לך *Psik*, quod hab. *Venet. Buxt.* aliique, reiicit O. T. ℣. 22. ויעל אלהים מעל 1. 2. CAP. XVIII, 3. Notam קדש habent *Leusd. Clod.* & *Berol.* Vide etiam Differt. *R. Mosis* *Hannakkedan* ad *Mas. fin.* f. 8. d. ℣. 6. עגות sine *Dagesth* scribendum ex MSStis, aliisque & O. T.

אברהם ויקח בן־בקר רך וטוב ויתן אל־הנער
8 וימהר לעשות אתו׃ ויקח חמאה וחלב ובן־הבקר
אשר עשה ויתן לפניהם והוא־עמד עליהם תחת העץ
9 ויאכלו׃ ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה נקוד על איו
י באהל׃ ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה והנה־בן *Confirmatio certa promissi seminis.*
לשרה אשתך ושרה שמעת פתח האהל והוא אחריו׃
11 ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה
12 ארח כנשים׃ ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי
13 בלתי היתה־לי עדנה ואדני זקן׃ ויאמר יהוה אל־
אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד
14 ואני זקנתי׃ היפלא מיהוה דבר למועד אשוב אליך פתח בס״פ
טו כעת חיה ולשרה בן׃ ותכחש שרה לאמר לא
16 צחקתי כי יראה ויאמר לא כי צחקת׃ ויקמו משם
האנשים וישקפו על־פני סדם ואברהם הלך עמם
17 לשלחם׃ ויהוה אמר המכסה אני מאברהם אשר אני *Reuelatio*
18 עשה׃ ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו־בו *excidii*
19 כל גויי הארץ׃ כי ידעתיו למען אשר יצוה את־בניו *Sodomæ.*
ואת־ביתו אחריו ושמרו דרך יהוה לעשות צדקה
ומשפט למען הביא יהוה על־אברהם את אשר־דבר
כ עליו׃ ויאמר יהוה זעקת סדם ועמרה כי־רבה וחטאתם
21 כי כבדה מאד׃ ארדה־נא ואראה הכצעקתה הבאה
22 אלי עשו כלה ואם־לא אדעה׃ ויפנו משם האנשים
23 וילכו סדמה ואברהם עודנו עמד לפני יהוה׃ ויגש *Intercessio*
אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם־רשע׃ *Abrahami sex-*
24 אולי יש חמשים צדיקם בתוך העיר האף תספה *tuplex.*
ולא־תשא למקום למען חמשים הצדיקם אשר
כה בקרבה׃ חללה לך מעשת כדבר הזה להמית צדיק
עם־רשע והיה כצדיק כרשע חללה לך השפט כל־

הארץ B 5 כה

✠. 7. *l*) c. 21, 14. *m*) *Ar. P.* & *E.* patare. ✠. 8. *n*) Ier. 52, 12. Neh. 12, 44. ὁ. παρειστήκει. Luc. 1, 19. *Onk.* & *Ion. ministrans* coram ipsis. *o*) c. 19, 3. Tob. 12, 19. Luc. 24, 43. ✠. 9. *p*) sc. proprio suo. c. 24, 67. ✠. 10. *q*) ✠. 14. 2 Reg. 4, 16. 17. ὁ. κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον. Rom. 9, 9. *r*) c. 21, 1. ✠. 11. *s*) ὁ. προβεβηκότες ἡμερῶν. Luc. 1, 7. *t*) c. 31, 35. Rom. 4, 19. ✠. 12. *u*) *Ion.* & admirata est. *x*) Deut. 8, 4. c. 29, 4. *y*) Sap. 7, 2. *z*) 1 Petr. 3, 6. ✠. 13. *a*) ✠. 3. 22. ✠. 14. *b*) Ier. 31, 17. 27. ὁ. μὴ ἀδυνατήσει; Luc. 1, 37. ✠. 16. *c*) *versus* c. 1, 20. c. 19, 28. *d*) c. 12, 20.

✠. 17. *e*) Am. 3, 7. Ps. 25, 14. *f*) add. *Hier. amico meo.* cf. Iac. 2, 23. *Syr.* seruo meo. ✠. 18. *g*) c. 12, 3. &c. ✠. 19. *h*) Ex. 33, 12. 17. Ps. 1, 6. *i*) ὁ. συντάξει. Mat. 26, 19. *k*) ὁ. κρίσιν. Mat. 23, 23. ✠. 20. *l*) *Ar. P.* vox *oppressorum* in Sodoma. *m*) c. 13, 13. Ez. 16, 49. 50. *n*) Es. 24, 20. ✠. 21. *o*) c. 11, 7. *p*) c. 11, 5. Ier. 32, 19. Ez. 16, 50. Am. 9, 8. *q*) c. 29, 13. cf. Ion. 1, 2. *r*) Ez. 11, 13. ✠. 22. *s*) ✠. 2. c. 19, 1. 12. *t*) *Onk.* in precibus. sic *Ion.* cf. Ier. 15, 1. ✠. 23. *u*) ὁ. ἐγγίσας. Iac. 4, 8. *x*) ✠. 24. Es. 7, 20. ✠. 24. *y*) ✠. 23. c. 19, 27. cf. Deut. 29, 18. *z*) ✠. 26.

✠. 25. *a*) c. 44, 18. *b*) c. 44, 6. *c*) np. Messias. Io. 5, 22. 27. Act. 10, 42. c. 17, 31.

✠. 8. והוא per *Kadma* 1. 3. *Bomb. Buxt.* contra *O. T.* ✠. 12. pro בקרבה maluerunt LXXII. scribere בקרוביה *inter propinquos suos*, *Megillah* f. 9. a. idque ad conciliandum c. 17, 17. ✠. 14. מיהוה *Iod* sine *Schua* *Steph. Hutt. Angl. Leusd.* למועד per *Rbbia* *Leusd. Clod. Berol.* at *Graschaim* reliqui & ex עין שלא הקורא *Mas. parua* 1. ✠. 15. ותכחש *Ca* per *Kamets* 1. 3. & quidem secundum notam 1. היתה רגילה לצחק *quod alias solita non fuerit ridere*: eandem lepidam rationem habet *Mas. parua* *Buxt*, it. *Dissert. ad Mas. fin.* f. 5. b. ✠. 15. צחקת *Chet* per *Patach* 1. cum nota, sic *Mas. Erff.*

26 הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא
בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל־
27 הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם׃ וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא
28 הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר׃ אוּלַי
יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה
אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם
29 אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי
יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר
ל הָאַרְבָּעִים׃ וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי
יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם
31 שְׁלֹשִׁים׃ וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי
אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר
32 הָעֶשְׂרִים׃ וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ־
הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית
33 בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה׃ וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־
יט אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ׃ וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים
סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם
2 לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה׃ וַיֹּאמֶר הִנֶּה נָּא־
אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם
וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹּא כִּי
3 בָרְחוֹב נָלִין׃ וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ
אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ׃
4 טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת
ה מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם מִקָּצֶה׃ וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט
וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה
6 הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אֹתָם׃ וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה
7 וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו׃ וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ׃ הִנֵּה־
8 נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא
אתהן

Cap.XIX. Hospitalitas Lothi erga Angelos.

חול
ל׳ דגושה

Sodomitarum facinus & pœna.

d) Iob. 8,3. Ef. 11, 3.4.
℣. 26. e) Ier. 5, 1.
℣. 27. f) *propoſuê mihi.* ℣. 31. Ex. 2, 21. Deut. 1, 5. Ioſ. 17, 12. *Onk.* multum locutus ſum. *Ar. P.* longius protraxi ſermonem. g) ℣. 3. h) c.3, 19.
℣. 28. i) ℣. 31.32.
℣. 30. k) ℣.32. Iud. 6, 39. l) ℣. 3.
℣. 31. m) ℣.27. Iud. 17, 11. c. 19, 6.
℣. 32. n) ℣. 30.
℣.33. o) c.19,17. p) ὡ. ἐπαύσατο λαλῶν. Luc. 5,4.
Cap. XIX, ℣. 1. q) ℣. 11. c. 18, 2. 22.
℣. 2. r) aliud c.18, 3. s) ὁ. καταλύσατε. Marc. 14, 14.
℣. 3. t) 2 Reg. 2, 17. ὁ. κατεβιάσατο. ℣. 9. Luc. 24, 29. *Ion.* & ſupplex oranit. u) c.18, 8.
℣. 4. x) Iud. 19, 22. ſeqq.
℣. 5. y) Eſ. 3,9. Ro. 1, 27. *Ion.* vt rem habeamus cum illis. ſic *Ar.P.*
℣. 7. z) c. 43, 6.

℣. 26. בסדם per *Sakephk.* præc. *Munach* 1. CAP. XIX. ℣. 2. הנה־ cum *Makk.* 1. 2. ita ſequente *Munach* ſub נָה quidam in *O. T.* bene; *Nun* per *Tſere* 3. *Steph. Hutt.* ſed *Sagol* cum *Kimchio* aliisque probat *O. T.* f. 4. b. אדני per *Kamets* male *Steph.* & contra *Maſor.* 2. & *Erff.* h. l. & *Maſ.* 1. ad Gen. 20, 23. Notam חול hab. *Leusd. Clod.* & *Berol.* Conf. Differt. ad *Maſ. fin.* f. 8. d. ויאמרו cum accentu *milel* 1. 2. ſu. 3. ℣. 3. ויסורו *plene* 2. ℣. 8. אוציאה־נא *Nun* ſine *Dageſch Euphon.* 3. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. contra *O. T.*

אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים
הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי׃
9 וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט
שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד
י וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת׃ וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ
11 אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ׃ וְאֶת־
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־
12 גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח׃ וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט
עֹד מִי־לְךָ פֹה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר
13 הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם׃ כִּי־מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם
הַזֶּה כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה
14 לְשַׁחֲתָהּ׃ וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל־חֲתָנָיו לֹקְחֵי בְנֹתָיו
וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְּאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה
טו אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו׃ וּכְמוֹ הַשַּׁחַר
עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־
אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן
16 הָעִיר׃ וַיִּתְמַהְמָהּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ
וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ
17 מִחוּץ לָעִיר׃ וַיְהִי כְהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר
הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־
18 הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה׃ וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם
19 אַל־נָא אֲדֹנָי׃ הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל
חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא
כ אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי׃ הִנֵּה־
נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָּלְטָה
21 נָּא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו
הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת־
22 הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל
לַעֲשׂוֹת

Denunciatio excidii Sodomæ imminentis.

צ׳ רגושה

Ereptio Lothi & suorum.

קדש

Supplicatio Lothi pro asylo Zoar.

ṽ. 8. a) *illic.* ṽ. 25. c. 26, 4.

ṽ. 9. b) Sap. 2, 10-20. 2 Petr. 2, 7. 8.

ṽ. 11. c) *cæcitatibus.* (3) 2 Reg. 6, 18. cf. Ps. 69, 24. Sap. 19, 17. Act. 13, 11. d) Ier. 9, 4. e) 1 Sam. 20, 21. 36.

ṽ. 13. f) c. 18, 20. 21.

ṽ. 14. g) Iob. 12, 4.

ṽ. 15. h) Ex. 5, 13. i) 2 Par. 29, 17. k) ṽ. 17. Ier. 51, 6. Apoc. 18, 4. l) *Ar. P. per pœnam descendentem propter culpam* populi vrbis.

ṽ. 16. m) c. 43, 10. Hab. 2, 3. Ps. 119, 60. n) ob *clementiam.* (2) Es. 63, 9. Mal. 3, 17. 18. o) Iudæ ṽ. 23.

ṽ. 17. p) DNVS ṽ. 18. c. 18, 33. q) ṽ. 19. seq. r) 1 Reg. 19, 3. 2 Reg. 7, 7. s) ὁ. μὴ περιβλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω. Luc. 17, 31. t) c. 45, 9. u) c. 18, 23. 24. Num. 16, 26.

ṽ. 20. x) Ps. 42, 7. Ion. add. & *parua sunt peccata eius.*

ṽ. 21. y) c. 32, 21. ὁ. ἐθαύμασά σου τὸ πρόσωπον. Prov. 18, 5. Iudæ ṽ. 16.

ṽ. 14. ויצא *milel Buxt. & Berol.* reliqui omnes *milra.* ṽ. 15. הנמצאות *plene* 2. ṽ. 16. ויתמהמה mire variant in scriptione; *Metheg* n. sub *Vau* ponunt *Bomb.* &c. sub *Iod Leusd.* sub *Mem* seq. *Chateph-patach* 3. sine *Metheg* 1. 2. *Buxt.* &c. מה in fine sine *Mappik* 2. 3. *Mas. Erff. O. T.* ex *Kimchio* & Codd. *Hispp.* Per *Kamets Leusd. Berol.* per *Patach* reliqui. Cum *Psik* recte 1. 2. *Bomb.* f. 4. *Leusd. Clod.* at contra *Psik* male disputat *Mas.* 7. 8. quam acute refutat *O. T.* f. 4. b. ṽ. 17. כהוציאם Per כ *Dageschatum* 1. 2. 3. 7. 10. & *Ben Naphtali.* ṽ. 21. אליו per *Sakephk.* 1. 2. *Bomb. Berol.* & *Codd. Hispp.* in *O. T.* reliqui *Rbhia.* הפכי cum *Dagesch* in כ 1. 2. 3. 6. 9. 13. 15. 16. & nota 1.

לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר
23 24 צוֹעַר׃ הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֲרָה׃ וַיהוָה
הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה
מִן־הַשָּׁמָיִם׃ וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר כה
26 וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה׃ וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ
27 מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח׃ וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־
28 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה׃ וַיַּשְׁקֵף עַל־פְּנֵי
סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה
29 קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן׃ וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים
אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת־
לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֵן
לוֹט׃ וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי ל
יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו׃
31 וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין
32 בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ׃ לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־
33 אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃ וַתַּשְׁקֶיןָ
אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־
נקוד על ו' 34 אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ׃ וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר
הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי
נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ
זָרַע׃ וַתַּשְׁקֶיןָ גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יָיִן וַתָּקָם לה
הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקֻמָהּ׃
36 וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן׃ 37 וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן
38 וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם׃ וְהַצְּעִירָה
גַם־הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־
עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם׃ ס וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם כ
אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר׃
2 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח
אֲבִימֶלֶךְ

Euersio Sodomæ & Gomorrhæ.

Lothi uxor, statua salis.

Incestus filiarum Lothi cum patre.

Natiuitas Moabi & Ammonis.

Cap. XX. *Peregrinatio Abrahami in Gerar.*

℣. 22. x) ℣. 20. c. 14, 2. 8. Deut. 34, 3.
℣. 24. a) *Deus Filius* Ps. 45, 8. Ps. 110, 1. Io. 5, 19. 22. b) Deut. 29. 22. Ps. 11, 6. Ioel. 3, 3. Iob. 18, 15. Luc. 17, 29.
℣. 25. c) Es. 13, 19. Ier. 50, 40. Hos. 11, 8. Amos 4, 11. 2 Petr. 2, 6.
℣. 26. d) Luc. 17, 31. 32. c. 9, 62. e) Num. 32, 15. at *Ion.* a post Angelum. f) Sap. 10, 7.
℣. 27. g) c. 18, 22. *Onk.* & *Ion.* vbi ministrabat in oratione coram Domino.
℣. 28. h) *versus* c. 1, 20. c. 18, 1. i) *fumus* (3) Ps. 119, 83. Ps. 148, 8. k) *fornacis* (4) Exod 9, 8. 10. c. 19. 18.

℣. 31. l) ℣. 33. 34. m) Deut. 25, 5.
℣. 32. n) cf. Leu. 18, 7.
℣. 34. o) c. 31, 42.
℣. 37. p) ό. add. λέγουσα· ἐκ τοῦ πατρός μου.
℣. 38. q) ό. λέγουσα· υἱὸς γένους μου.
Cap. XX. ℣. 1. r) c. 18, 1. s) c. 16, 7.
℣. 2. t) Onk. de Sara. sic *Ion.* & *Syr.* u) c. 12, 13. c. 26, 7.

℣. 23. צֹעֲרָה׃ *milra* 6. 9. 13. 17. 18. sed *milel* MSti &c. ℣. 24. וַיהוָה per *Graschaim* 2. contra *Masoram.* ℣. 25. וְצֶמַח per *Tsere Bomb.* & 1. cum sua *Masora.* ℣. 28 קִיטֹר 1. כְּקִטֹר 2. ℣. 29. הֶעָרִים per *Metheg* pro *Munach* 2. 3. יָשַׁב per *Kamets* 1. sed contra *Mas.* Ps. 29, 10 ℣. 33. וּבְקוּמָהּ *sine punctis* seu virgulis notat 1. 2. ℣. 34. מִמָּחֳרָת *ma* per *Munach* pro *Metheg* 2. 6. -- 15. 16. contra O. T. f. 5, 2. ℣. 37. הוּא per *Tbhir* 6. 7. 8. 9. &c. reliqui *Merca*, quod probat O. T. ℣. 38. הִיא per *Iod* ut sic c. 30, 2. & alibi sæpe.

3 אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה׃ וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־ *Raptus Saræ.*
אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל־הָאִשָּׁה
4 אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל׃ וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב
ה אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג׃ הֲלֹא הוּא
אָמַר־לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־גַם־הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא
6 בְּתָם־לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו
הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתָם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ
זֹּאת וָאֶחְשֹׂךְ גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן לֹא־ חסר א
7 נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ׃ וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־
נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי־
8 מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ
בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים
9 הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד׃ וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ
לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־חָטָאתִי לָךְ
כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים
י אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי׃ וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־
11 אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ וַיֹּאמֶר *Excusatio*
אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה *Abrahami.*
12 וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי׃ וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי
13 הִוא אַךְ לֹא בַת־אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר קדש
תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־
14 לִי אָחִי הוּא׃ וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת *Restitutio*
טו וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃ וַיֹּאמֶר *Saræ cum*
16 אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב׃ וּלְשָׂרָה *muneribus.*
אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת
17 עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת׃ וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם
אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ
ואמהתיו

℣. 3. x) Ps. 105, 14. y) ℣. 7. z) Exod. 21, 3. Deut. 22, 22.

℣. 4. a) Ps. 8, 3. Prou. 6, 29. ὁ. οὐχ ἥψατο. ℣. 6. 1 Cor. 7, 1. b) c. 18, 3. c) c. 19, 5. seq.

℣. 5. d) ℣. 6. Ps. 101, 2. ὁ. ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ 1 Tim. 1, 5. 1 Petr. 1, 22. e) Ps. 7, 4. Ps. 26, 6.

℣. 6. f) Ier. 17, 10. 2 Par. 6, 30. g) c. 22, 12. Ps. 19, 14. h) ὁ. ἀφῆκα. Exod. 3, 19. Num. 21, 25.

℣. 7. i) ℣. 14. k) Ps. 105, 15. l) ℣. 17. Iob. 42, 8.

℣. 9. m) c. 26, 10. n) *quæ te non decent.* c. 34, 7. *Onk.* & *Ion.* quæ non recta sunt, vt fiant.

℣. 10. o) *Ar. P.* add. *a nobis.*

℣. 11. *Ion.* add. *in corde meo.* q) Ps. 32, 6. ὁ. ἄρα. Mat. 12, 28. *Ar. P.* fortasse. r) Rom. 3, 18. s) c. 12, 12.

℣. 12. t) *Ar. P. consanguinea mea est* ex parte patris mei, non ex parte matris meæ.

℣. 13. u) cf. c. 35, 7. 2 Sam. 7. 23. coll. 1 Par. 17, 21. Ps. 58, 12. *Syr.* cum eduxisset me.

℣. 16. x) *Ar. P. impendatur ad* &c. y) c. 24, 65. 1 Cor. 11, 10. cf. Ex. 21, 10. z) c. 24, 14. c. 31, 42.

℣. 17. a) ℣. 3. 6.

CAP. XX, 3. בחלם *defect.* 2. 3. *Buxt.* &c. ex confusa *Mas.* contra *O. T.* f. 5. 2. ℣. 4. Pro אדני (quod in marg.) 2. in textu habet יהוה contra *Mas. fin.* f. 3. col. 4. ℣. 5. הלא־ 2. contra *O. T.* ℣. 6. כן־ per *Tbhir Bomb.* 4. *Steph. Vat. Hutt.* ℣. 9. ויאמר per *Mahpach* & לו per *Paschta* in marg. 1. ℣. 11. ויאמר per *Munach* 2. אמרתי per *Sakephk.* 2. 3. *Bomb.* & in marg. 1. ℣. 13. אל per *Mahpach* 1. 2. *Bomb. Buxt. Steph.* & *O. T.* at אל־ reliqui & in marg. 1. נבא *defect.* sc. 2. contra *Mas.* 7. 8. ℣. 16. ואת־ 1. 2.

18 וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ׃ כִּֽי־עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־רֶחֶם לְבֵית
אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם׃

Cap. XXI.

כא ס וַיהוָה פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר

Isaaci impietanatiuitas,

2 וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר׃ וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה
לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים׃
3 וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֶׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־

Circumcisio,

4 לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק׃ וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־
ה שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ וְאַבְרָהָם בֶּן־
6 מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ׃ וַתֹּאמֶר שָׂרָה
7 צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי׃ וַתֹּאמֶר
מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן

Ablactatio.

8 לִזְקֻנָיו׃ וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל
9 בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק׃ וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר

Eiectio Hagaris cum Ismaele irrisore.

י הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק׃ וַתֹּאמֶר
לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ
11 בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק׃ וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד
12 בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־
אַבְרָהָם אַל־יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־אֲמָתֶךָ כֹּל
אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק
13 יִקָּרֵא לְךָ זָרַע׃ וְגַם אֶת־בֶּן־הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי

Vtriusque miseria in deserto.

14 זַרְעֲךָ הוּא׃ וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֵמַת
מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד
וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע׃
טו וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת
16 אַחַד הַשִּׂיחִם׃ וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק
כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת
הַיָּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא אֶת־קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ׃

Auxilium Dei.

17 וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ
אלהים

b) *Ion.* & pellices eius.
ỷ. 18. c) c. 16, 2.

Cap. XXI. ỷ. 1. d) Ps. 80, 15. Ruth. 1, 6. *Ar. P.* respexit. *Ar. E.* recordatus est. e) c. 17, 16. 19. c. 18, 10. *Ar. P.* & *E.* *promiserat.*
ỷ. 2. f) vid. Hebr. 11, 11. g) Gal. 4, 22. h) cf. 1 Sam. 1, 20. Ps. 113, 9. Luc. 1, 57.
ỷ. 3. i) c. 17, 17. 19. Ios. 24, 3.
ỷ. 4. k) c. 17, 12.
ỷ. 5. l) c. 17, 17.
ỷ. 6. m) *Onk.* *gaudium.* ita *Syr. Ar. P.* & *E.* sed *Ion.* miranda. n) *Onk.* gaudebit mecum. ita *Syr. Ar. P.* & *E.* sed *Ion.* mirabitur me. cf. c. 17, 17.
ỷ. 8. o) 1 Sam. 1, 22. 24. p) ὁ. δοχὴν. c. 26, 30. Luc. 5, 29.
ỷ. 9. q) *illudentem.* c. 39, 14. 17. cf. Gal. 4, 29.
ỷ. 10. r) c. 3, 24. Prou. 22, 10. Io. 8, 35. s) *Ion.* add. bellum gereret cum Isaaco. cf. Gal. 4, 30.
ỷ. 11. t) ỷ. 25. c. 26, 32. Ex. 18, 8. Num. 12, 1. Iud. 6, 7.
ỷ. 12. u) Hebr. 11, 18. x) Ro. 9, 7. 8.
ỷ. 13. y) cf. c. 16, 10. c. 17, 10.
ỷ. 14. z) *Ar. P.* *cibum.* a) *Ar. P.* & *E.* vtrem coriaceum. b) c. 18, 7.
ỷ. 15. c) c. 2, 5.
ỷ. 16. d) *sicut iaculatores* (1) ὡ. ὡσεὶ τόξου βολήν. cf. Luc. 22, 41.
ỷ. 17. e) cf. ỷ 13. 18. c. 16, 7. &c.

ỷ. 6. לי cum *Dagesch* *Berol.* at reliqui sine eo, & cum *Raphe* 1. 2. 3. ỷ. 7. הניקה 2. ỷ. 9. ותרא per *Munach* & שרה per *Rbhia* 3. מצחק *Chet per Segol* 2. sic *Mas. Erff.* ỷ. 15. ותשלך per *Paschta* 1. 2. השחים ita 2. השיחים *Bomb. Steph. Hutt.* ỷ. 16. כמטחוי 1, 2. במת *defect. Steph. Plant. f. Vat. Hutt.* contra *O. T.* f. 5. 2. קולה 2. contra *Maf.* reliquorum.

אלהים ׀ אל־הגר מן־השמים ויאמר לה מה־
לך הגר אל־תיראי כי־שמע אלהים אל־קול הנער
18 באשר הוא־שם׃ קומי שאי את־הנער והחזיקי את־
19 ידך בו כי־לגוי גדול אשימנו׃ ויפקח אלהים את־
עיניה ותרא באר מים ותלך ותמלא את־החמת מים
כ ותשק את־הנער׃ ויהי אלהים את־הנער ויגדל
21 וישב במדבר ויהי רבה קשת׃ וישב במדבר פארן
ותקח־לו אמו אשה מארץ מצרים׃ פ
22 ויהי בעת ההוא ויאמר אבימלך ופיכל שר־צבאו אל־
אברהם לאמר אלהים עמך בכל אשר־אתה עשה׃
23 ועתה השבעה לי באלהים הנה אם־תשקר לי ולניני
ולנכדי כחסד אשר־עשיתי עמך תעשה עמדי ועם־
24 הארץ אשר־גרתה בה׃ ויאמר אברהם אנכי אשבע׃
כה והוכח אברהם את־אבימלך על־אדות באר המים
26 אשר גזלו עבדי אבימלך׃ ויאמר אבימלך לא ידעתי
מי עשה את־הדבר הזה וגם־אתה לא־הגדת לי וגם
27 אנכי לא שמעתי בלתי היום׃ ויקח אברהם צאן ובקר
28 ויתן לאבימלך ויכרתו שניהם ברית׃ ויצב אברהם
29 את־שבע כבשת הצאן לבדהן׃ ויאמר אבימלך אל־
אברהם מה הנה שבע כבשת האלה אשר הצבת
ל לבדנה׃ ויאמר כי את־שבע כבשת תקח מידי בעבור
31 תהיה־לי לעדה כי חפרתי את־הבאר הזאת׃ על־כן
קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם׃
32 ויכרתו ברית בבאר שבע ויקם אבימלך ופיכל שר־
33 צבאו וישבו אל־ארץ פלשתים׃ ויטע אשל בבאר
34 שבע ויקרא־שם בשם יהוה אל עולם׃ ויגר אברהם
בארץ פלשתים ימים רבים׃ פ
Cap. XXII. כב ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את־אברהם
ויאמר

Vitæ genus Ismaelis.

Sanctio fœderis inter Abimel. & Abraham.

Commoratio Abrahami in Philistæa.

f) (*nk.* in loco, vbi ipse. sic *Syr.*
℣. 18. g) ℣. 13.
℣. 19. h) c. 3, 7.

℣. 20. i) *Onk.* & fuit *Verbum Domini* in auxiliū pueri. sic *Ion.* k) *iaculans* (1) cf. c. 16, 12. l) *arcitenens* (1).
℣. 21. m) c. 14, 6.

℣. 22. n) cf. c. 26, 26. o) c. 39, 2. 3. *Onk.* *Verbum Domini.* ita *Ion.* & sic vterque in posterum sæpius.
℣. 23. p) *& filio & nepoti meo* (3) Es. 14, 22. Iob. 18, 14.

℣. 25. q) 2 Reg. 19, 4. Ps. 6, 2. r) ℣. 11.

℣. 27. s) c. 15, 18.

℣. 30. t) c. 26, 15.

℣. 31. u) *septem agnorum & iuramenti.* c. 26, 31.

℣. 33. x) *arboretum* (3) 1 Sam. 22, 6. c. 31, 13. y) *Onk.* & orauit. z) Es. 40, 28. oppos. Deut. 32, 17.

Cap. XXII, ℣. 1 a) Deut. 13, 4. Ps. 26, 2. 2 Par. 32, 31. Hebr. 11, 17. ὁ. ἐπείρασε. Exod. 20, 20. Io. 6, 6.

℣. 17. אלהים sine *Psik* 1. *Bomb. Buxt.* &c. sed *Psik* poscit *O. T.* f. 5. a. ℣. 19. ותלך per *Rbhia* 1. 2. 3. *Bomb.* ℣. 22. ההיא 2. *Vat.* שר per *Munach* 3. sic ℣. 32. etiam 2. ℣. 23. כחסד per *Rbhia* in marg. אשר־עשיתי sic 3. & ex Codd. *Hispp.* *O. T.* reliqui אשר per *Kadma.* אשר־גרתה־ duplex *Makkeph* 6. 7. 8. 9. &c. qui loco *Merca Metheg* habent. ℣. 25. ארת bis *defect.* 3. ℣. 29. כבשת per *Munach* & שבע per *Ithibh* 1. ℣. 30. ויאמר per *Rbhia* 3. ℣. 33. שם per *Thbhir* & ויקרא per *Mak.* 3.

Tentatio diuina de mactando Isaaco.

2 ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני׃ ויאמר קח־נא את־
בנך את־יחידך אשר־אהבת את־יצחק ולך־לך אל־
ארץ המריה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר

Simplex Abrahami obedientia.

3 אמר אליך׃ וישכם אברהם בבקר ויחבש את־חמרו
ויקח את־שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי
עלה ויקם וילך אל־המקום אשר־אמר־לו האלהים׃
4 ביום השלישי וישא אברהם את־עיניו וירא את־
ה המקום מרחק׃ ויאמר אברהם אל־נעריו שבו־לכם
פה עם־החמור ואני והנער נלכה עד־כה ונשתחוה
6 ונשובה אליכם׃ ויקח אברהם את־עצי העלה וישם
על־יצחק בנו ויקח בידו את־האש ואת־המאכלת
7 וילכו שניהם יחדו׃ ויאמר יצחק אל־אברהם אביו
ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים
8 ואיה השה לעלה׃ ויאמר אברהם אלהים יראה־לו
9 השה לעלה בני וילכו שניהם יחדו׃ ויבאו אל־המקום
אשר אמר־לו האלהים ויבן שם אברהם את־המזבח
ויערך את־העצים ויעקד את־יצחק בנו וישם אתו על־
י המזבח ממעל לעצים׃ וישלח אברהם את־ידו ויקח

Impeditus a Deo actus,

11 את־המאכלת לשחט את־בנו׃ ויקרא אליו מלאך
יהוה מן־השמים ויאמר אברהם ׀ אברהם ויאמר
12 הנני׃ ויאמר אל־תשלח ידך אל־הנער ואל־תעש
לו מאומה כי ׀ עתה ידעתי כי־ירא אלהים אתה ולא

substituto ariete.

13 חשכת את־בנך את־יחידך ממני׃ וישא אברהם את־
עיניו וירא והנה־איל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך
אברהם ויקח את־האיל ויעלהו לעלה תחת בנו׃

Benedictio iuramento confirmata.

14 ויקרא אברהם שם־המקום ההוא יהוה ׀ יראה אשר
טו יאמר היום בהר יהוה יראה׃ ויקרא מלאך יהוה
16 אל־אברהם שנית מן־השמים׃ ויאמר בי נשבעתי
נאם

b) ℣. 7. 11. 1 Sam. 3, 4. 6.
℣. 2. c) ὁ. τ̀ ἀγαπητόν. ℣. 12. 16. Ier. 6, 26. Mat. 3, 17. d) pr. 2 Par. 3, 1. Onk. cultus; sic Ion. Ar. P. & E. e) cf. Mich. 6, 7.
℣. 3. f) Ion. add. Eliezerum & Ismaelem.
℣. 4. g) Mat. 16, 21. coll. Hebr. 11, 19.
℣. 5. h) Exodæ 4, 14. ὁ. καθίσατε αὐτοῦ Matth. 26, 36. i) ℣. 19. Rom. 4, 17.
℣. 6. k) cf. Io. 19. 17. l) cultrum (4) ℣. 10. Iud. 19, 29. Prou. 30, 14.
℣. 7. m) Onk. אבא Marc. 14, 36. Rom. 8, 15.
℣. 8. n) Hier. add. et si non, tu ipse in holocaustum eris, mi fili. o) Hier. add. animo humili. Ion. corde integro.
℣. 9. p) ligauit (1) cf. c. 30, 35. ὁ. συμποδίσας.
℣. 10. q) ℣. 6.
℣. 11. r) Messias ex ℣. 12. 15. 16. cf. c. 16, 7.
℣. 12. s) c. 20, 6. ὁ. οὐκ ἐφείσω. ℣. 16. Rom. 8, 32.
℣. 13. t) in perplexitate (3) Es. 9, 17. c. 10, 34. u) ὁ. ἀντὶ Mat. 20, 28.
℣. 14. x) ℣. 8. y) Ps. 68, 16. 17. coll. Hag. 2, 7. 9. 1 Tim. 3. 16.
℣. 16. z) Onk. per Verbum meum. sic Ion. a) Ier. 22, 5. Ps. 105, 9. 42. Luc. 1, 73. Hebr. 6, 13.

℣. 1. אליו per Tbhir præced. Darga 2. ℣. 5. שבו sic 2. 3. 17. 18. Berol. & O. T. f. 5. a. reliqui Kadma. לכם per Tbhir 8. 11. 15. 16. pro Merca, quem poscit O. T. ℣. 7. הנני cum Mak. 6. 7. 8. &c. contra O. T. ℣. 8. ויאמר per Munach 1. אלהים per Sakephg. 1. 2. 6. 9. at Rbhia in marg. 1. יראה־ cum Metheg omnes impressi & sic in marg. cuiusdam MSti; reperit Menachem in O. T. at sine Metheg omnes in O. T. & nostri MSti. ℣. 9. ויערך את־העצים ויעקד את־יצחק בנו sic 1. ℣. 11. pro יהוה habet האלהים sine punctis 2. ℣. 13. והנה per Munach 1. נאחז per Patach 1. 2. 3. 17. Berol. & O. T. reliqui per Kametz. בסבך per Kametz 1. 8. 11. &c. & Mas. 7. 8. contra O. T.

נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא
17 חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ׃ כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה
אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־
18 שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו׃ וְהִתְבָּרְכוּ
19 בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי׃ וַיָּשָׁב
אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע
וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע׃ פ
כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה
21 יָלְדָה מִלְכָּה גַם־הִוא בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ׃ אֶת־עוּץ
22 בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם׃ וְאֶת־
כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל׃
23 וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנָה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה
24 לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם׃ וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד
גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה׃

Fœcunditas cognatorum Abrahami.

ה ז פ פ פ

כג וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים
2 שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה׃ וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ׃
3 וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר׃
4 גֵּר־וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר עִמָּכֶם
ה וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי׃ וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם
6 לֵאמֹר לוֹ׃ שְׁמָעֵנוּ ׀ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ
בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ
7 לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר מֵתֶךָ׃ וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ
8 לְעַם־הָאָרֶץ לִבְנֵי־חֵת׃ וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־
יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמָעוּנִי וּפִגְעוּ־
9 לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר׃ וַיִּתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה

Cap. XXIII. Sara moritur, כ׳ זעירא *Cui Abraham sepulcrum quærit,*

אֲשֶׁר C ג א

b) 1 Sam. 2, 30. Num. 24, 3. 4.
ψ. 17. c) ὁ. ἦ μήν. c. 42, 16. Num. 14, 23. Hebr. 6, 14. d) c. 12, 2. e) c. 15, 5. Neh. 9, 23. f) Es. 48, 19. Hos. 2, 1. g) c. 24, 60. Num. 24, 18. Ier. 49, 2. h) *Ar. P.* ciuitates.
ψ. 18. i) c. 18, 18. c. 26, 4. Ps. 72, 17. Act. 3, 25. 26. Gal. 3, 8. k) c. 18, 14.
ψ. ry. l) ψ. 5.
ψ. 21. m) cf. c. 10, 23. c. 36, 28.
ψ. 22. n) c. 24, 15. 24.
ψ. 23. o) c. 28, 2.

Cap. XXIII, ψ. 2. p) Ios. 14, 15. q) ψ. 19. c. 35, 27. r) Sir. 38, 16. 17.
ψ. 3. s) de terra. Es. 47, 1. Iob. 2, 8. 13.
ψ. 4. t) Leu. 25, 23. 45. Act. 7, 5. Hebr. 11, 13.
ψ. 6. u) cf. c. 12, 2. c. 13, 2. c. 21, 22.
ψ. 7. x) *Ar. P.* add. ad gratiarum actionem, sic ψ. 12.
ψ. 8. y) 2 Reg. 9, 15. z) Deut. 21, 14. Ps. 27, 12. *Onk.* si est beneplacitum in anima vestra. sic *Ion. Syr. Arabes.* a) Es. 53, 12. Ier. 7, 16. c. 27, 18.
ψ. 9. b) Machpelæ. ψ. 17. c. 25, 9. c. 49, 30. c. 50, 13.

ψ. 16. נאם per *Munach* 1. ולא־ per *Mak. & Metheg Bomb. Buxt. Steph.* &c. sed *Merca* poscit O. T. f. 5. a. ψ. 18. והתברכו *Schua simplex* sub ר 1. 3. 6. 7. 8. 9. CAP. XXIII, 2. שרה per *Geresch* præc. *Kadma* 1. & *Bomb.* at in marg. 1. per *Rbhia.* ψ. 3. ויקם per *Munach* 1. 2. ψ. 4. תנו־לי 3. ψ. 6. שמענו sine *Psik* 1. 2. 3. אלהים cum *Psik* plerique, sed contra O. T. קבור 7. 8. sic fe. 2. singuli cum *Masora* sua & *Erff.* quam tamen acerbe perstringit O. T. ממנו per *Rbhia*, in marg. 1. ψ. 7. ויקם per *Paschta gemin.* & אברהם *Sakephk.* 2. ψ. 8. בעפרן *def.* ה 2. ψ. 9. ויתן־לי per *Rbhia Berol.* 17. 18. & O. T. ex Codd. *Hispp.* reliqui per *Graschaim.*

אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִּי
בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃ וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת י
וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכֹל
11 בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר׃ לֹא־אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה
נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־
12 עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ׃ וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי
13 עַם־הָאָרֶץ׃ וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר
אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי
14 וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה׃ וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־
טו אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃ אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע
מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־
16 מֵתְךָ קְבֹר׃ וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל
אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת
17 אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר׃ וַיָּקָם ׀ שְׂדֵה
עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא הַשָּׂדֶה
וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־
18 גְּבֻלוֹ סָבִיב׃ לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכֹל
19 בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ׃ וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה
אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה עַל־פְּנֵי מַמְרֵא הִוא
כ חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ
לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת בְּנֵי־חֵת׃ ס
כד וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם
2 בַּכֹּל׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־
3 אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי׃ וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה
אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה
4 לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ׃ כִּי אֶל־
אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק׃
ה וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי לֹא־תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת

& emit ab Ephrone,

ipsamque sepelit.

Cap. XXIV. *Abraham adiurat Eliesérem, & uxorem petat Isaaco.*

c) cf. ℣. 16. 1 Par. 21, 22. 24.
℣. 10. d) ℣. 18. cf. c. 34, 24.
℣. 11. e) *Ar. P.* De pretio nihil commemores Domine mi. f) *Ion.* add. *in donum.*
℣. 13. g) concisa oratio. *Onk.* si tu vis mihi exhibere beneficentiam. Sic *Ion.* sed *Syr.* si tu vis.
℣. 16. h) ὁ. δοκίμου ἐμπόροις. cf. *Luth.* 2 Reg. 12, 4. *Onk.* quæ sumebatur in negotiatione in omni prouincia. *Hier.* & *Ion.* transeuntes per omnem mensam, & qui recipiebantur in omni negotiatione.
℣. 17. i) ℣. 20. Deut. 19, 15. *Ion.* add. *venditus.* k) cf. Act. 7, 16.
℣. 19. l) ℣. 2.
℣. 20. m) ℣. 17. cf. c. 17, 7. 21. ὁ. ἐκυρώθη. Gal. 3, 15.
Cap. XXIV, ℣. 1. n) c. 12, 2. c. 26, 29. o) cf. Eph. 1, 3. *Ion.* omnibus speciebus benedictionum.
℣. 2. p) ὁ. τῷ παιδί. Matth. 8, 6. *Ion.* add. Eliesero. q) c. 15, 2. r) more jurandi tum recepto. ℣. 9. c. 47, 29. cf. Num. 5, 21.
℣. 3. s) ὁ. ἐξορκιῶ σε κύριον. Mat. 26, 63. Marc. 5, 7. t) c. 28, 1. u) ℣. 37.
℣. 4. x) c. 11, 31.
℣. 5. y) ℣. 8. 61.

℣. 9. בכסף per *Munach* & מלא *Rbhia* 7. 8. 10. 13. 14. 15. quos reiicit O. T. f. 5. a. בתככם *defect.* 3. 6. 7. 8. &c. contra O. T. ℣. 11. שמעני per *Rbhia* in marg. 1. sic ℣. 15. ℣. 12. עם per *Merca* 2. 3. ℣. 13. אך־אם־אתה per *Merca* & per duplex *Mak.* 1. ℣. 17. עפרן *defect.* 3. sic *Masora* 1. ad Gen. 50, 13. אשר־בשדה 17. 18. & *Berol.* reliqui אשר per *Munach.* ℣. 18. Pro בכל habet לכל 3. sed contra *Mas.* impressam ad ℣. 10. ℣. 19. על־פני præmittit אשר 2. & 3. contra *Mas.* impress. & *Erff.* CAP. XXIV. 2. בכל per *Munach* fe. 1. ex *Ea hakkore.* ℣. 3. ואשביעך per *Rbhia* 3. & in marg. 1. אשר־אנכי יושב 1. ℣. 4. אשה לבני ita 2.

אַחֲרַי אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת הֶהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת־בִּנְךָ אֶל־
6 הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָצָאתָ מִשָּׁם׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר
7 לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי שָׁמָּה׃ יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם
אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וַאֲשֶׁר דִּבֶּר־
לִי וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי
8 מִשָּׁם׃ וְאִם־לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקִּיתָ
9 מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה׃ וַיָּשֶׂם
הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־
י הַדָּבָר הַזֶּה׃ וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו *Eliefer*
וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־אֲרַם נַהֲרַיִם *deuote &*
11 אֶל־עִיר נָחוֹר׃ וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ לָעִיר אֶל־בְּאֵר *feliciter rem conficit,*
12 הַמָּיִם לְעֵת עֶרֶב לְעֵת צֵאת הַשֹּׁאֲבֹת׃ וַיֹּאמַר ׀ יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֵה־נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד
13 עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם׃ הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וּבְנוֹת
14 אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאֹת לִשְׁאֹב מָיִם׃ וְהָיָה הַנַּעֲרָ אֲשֶׁר הנערה ק׳
אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כַדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה וְאָמְרָה שְׁתֵה וְגַם־
גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה אֹתָהּ הֹכַחְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָהּ אֵדַע
טו כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדֹנִי׃ וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר *& Rebeccam ob-*
וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יֻלְּדָה לִבְתוּאֵל בֶּן־מִלְכָּה *uiam*
16 אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ׃ וְהַנַּעֲרָ והנערה ק׳
טֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה
17 וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל׃ וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר *alloquitur,*
18 הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ׃ וַתֹּאמֶר שְׁתֵה אֲדֹנִי
19 וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ עַל־יָדָהּ וַתַּשְׁקֵהוּ׃ וַתְּכַל לְהַשְׁקֹתוֹ
וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב עַד אִם־כִּלּוּ לִשְׁתֹּת׃ קמץ בז״ק
כ וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל־הַשֹּׁקֶת וַתָּרָץ עוֹד אֶל־הַבְּאֵר
21 לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב לְכָל־גְּמַלָּיו׃ וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ

✡. 7. z) c. 12, 1. a) c. 22, 16. b) c. 12, 7. &c. c) ✡. 40. c. 48, 16. Exod. 23, 20.

✡. 8. d) ✡. 5. cf. Ef. 45, 14. e) ✡. 41. Ex. 20, 7.

✡. 9. f) ✡. 10. c. 42, 30. 33.

✡. 10. g) Mefopotamiam. Pf. 60, 2.

✡. 11. h) c. 41, 43. Pf. 95, 6. 2 Par. 6, 13.

✡. 12. i) c. 27, 20. ὁ. εὐόδωσον. ✡. 21. Rom. 1, 10. *Ion.* add. coniugem decentem.

✡. 13. k) ὁ. ἀντλῆσαι. Ioh. 4, 7.

✡. 14. l) ὁ. ἡτοίμασας. ✡. 44. conf. 2 Cor. 11, 2.

✡. 15. m) ✡. 24. c. 22, 23. c. 25, 20.

✡. 16. n) c. 4, 1.

✡. 17. o) *gustare fac me.* (2) Iob. 39, 24. cf. ✡. 43.

✡. 19. p) cf. Rom. 12, 43.

✡. 20. q) Ef. 3, 17. c. 32, 15. 2 Par. 24, 11. r) *potatorium.* (2) c. 30, 38.

✡. 7. לְזַרְעֲךָ per *Merca* 2. ✡. 9. תחת per *Merca* & ירך per *Mak.* 1. וישבע *fcha* per *Munach* & *ba* per *Merca* vel *Metheg* 1. 2. עַל per *Tiphcha* & הדבר *Merca* 1. 2. 3. *Bomb.* ✡. 10. ויקם per *Munach* & וילך *Sakephk.* 1. ועשה per *Munach* & חסד *Sakephk.* 1. ✡. 18. מעט per *Merca* 2. 3. ✡. 19. לשתות *plene* 3. fu. 2. contra *Maf.* ✡. 21. משתאה per *Segol* 1. 2. *Bomb.* &c. contra *Maf. Erff.* & *O. T.* f. 5. 2. והאיש משתאה לה sic 1, non male.

oblatisque donis, 22 מחריש לדעת ההצליח יהוה דרכו אם־לא : ויהי
כאשר כלו הגמלים לשתות ויקח האיש נזם זהב
בקע משקלו ושני צמידים על־ידיה עשרה זהב
23 משקלם : ויאמר בת־מי את הגידי נא לי היש
24 בית־אביך מקום לנו ללין : ותאמר אליו בת־בתואל
אנכי בן־מלכה אשר ילדה לנחור : ותאמר אליו גם־ כה
26 תבן גם־מספוא רב עמנו גם־מקום ללון : ויקד האיש
27 וישתחו ליהוה : ויאמר ברוך יהוה אלהי אדני אברהם
אשר לא־עזב חסדו ואמתו מעם אדני אנכי בדרך
הנערה ק 28 נחני יהוה בית אחי אדני : ותרץ הנער ותגד לבית
29 אמה כדברים האלה : ולרבקה אח ושמו לבן וירץ
לבן אל־האיש החוצה אל־העין : ויהי כראת את־ ל
הנזם ואת־הצמדים על־ידי אחתו וכשמעו את־דברי
רבקה אחתו לאמר כה־דבר אלי האיש ויבא אל־
benigne excipitur hospitio. 31 האיש והנה עמד על־הגמלים על־העין : ויאמר בוא
ברוך יהוה למה תעמד בחוץ ואנכי פניתי הבית
32 ומקום לגמלים : ויבא האיש הביתה ויפתח הגמלים
ויתן תבן ומספוא לגמלים ומים לרחץ רגליו ורגלי
ויושם ק 33 האנשים אשר אתו : ויישם לפניו לאכל ויאמר לא
Enarrat itineris suscepti rationem, 34 אכל עד אם־דברתי דברי ויאמר דבר : ויאמר עבד
אברהם אנכי : ויהוה ברך את־אדני מאד ויגדל לה
ויתן־לו צאן ובקר וכסף וזהב ועבדם ושפחת וגמלים
36 וחמרים : ותלד שרה אשת אדני בן לאדני אחרי
37 זקנתה ויתן־לו את־כל־אשר־לו : וישבעני אדני
לאמר לא־תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר
38 אנכי ישב בארצו : אם־לא אל־בית־אבי תלך ואל־
39 משפחתי ולקחת אשה לבני : ואמר אל־אדני אלי
לא־תלך האשה אחרי : ויאמר אלי יהוה אשר־ מ
התהלכתי

s) c. 34, 5. Ex. 14, 24. Ef. 41, 1. t) ℣. 40. c. 39, 3.
℣. 22. u) ℣. 30. 47. x) ℣. 30. Num. 31, 50.
℣. 23. y) ℣. 25. Luc. 2, 7.
℣. 24. z) ℣. 15. 50.
℣. 25. a) ℣. 32. b. ἄχυρα. Mat. 3, 12. b) pabulum. (5) ℣. 32. c. 43, 24. c. 42, 27.
℣. 26. c) c. 23, 12.
℣. 27. d) ὁ. εὐλογητός. Eph. 1, 3. e) Ruth. 2, 20. f) Ps. 11-, 2. g) Onk. & Ion. add. recta. sic Ar. P. h) Ps. 23, 3.
℣. 29. i) c. 28, 2.
℣. 30. k) Ar. P. idque factum est, postquam vidisset. l) ℣. 22. 47.
℣. 31. m) cf. c. 14, 19. c. 26, 29. n) Leu. 14, 36. Zeph. 3, 15. Mal. 3, 1.
℣. 32. o) c. 18, 4. & 19, 2. Luc. 7, 44.
℣. 36. p) c. 21, 2. q) c. 17, 17. c. 18, 12. r) c. 25, 5.
℣. 38. s) c. 14, 23.

℣. 21. לדעת per *Sakephgad.* 3. *Buxt. Steph. Pl. Vat. Hutt. Pol. Ar.* & in marg. 1. sed *Rbhia* probat ex Codd. *Hispp. O. T. f.* 5. 2. ℣. 22. לשתת *defective Buxt. Steph.* &c. contra *Masor.* ad ℣. 19. & *O. T.* צמדים *mi defect.* 1. 2. cum sua *Mas.* & *Erffurt.* ℣. 30. הצמדם 1. הצמידים habet 3. & *Steph.* sed utrumque contra *Mas. Buxt.* ℣. 31. למה תעמד sic 3. ℣. 33. ויישם per *Patach* 1. 2. 3. *Bomb.* ℣. 35. ועבדים *plene Steph.* contra *Mas.* ויהוה per *Rbhia* in marg. 1. ex עין הקורא sed contra *Mas. fin.* f. 3. col. 7. ℣. 40. אשר per *Darga* 2. 3. sic fe. 1. ex *En hakkore.*

הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתָּךְ וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ
41 וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי׃ אָז
תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא
42 יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאָלָתִי׃ וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־
הָעָיִן וָאֹמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָּא
43 מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ׃ הִנֵּה אָנֹכִי
נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב
וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ׃
44 וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב
מה הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֹכִיחַ יְהוָה לְבֶן־אֲדֹנִי׃ אֲנִי
טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת
וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר אֵלֶיהָ
46 הַשְׁקִינִי נָא׃ וַתְּמַהֵר וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר
שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֵשְׁתְּ וְגַם הַגְּמַלִּים הִשְׁקָתָה׃
47 וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ וָאֹמַר בַּת־מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר בַּת־בְּתוּאֵל
בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם הַנֶּזֶם עַל־אַפָּהּ
48 וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ׃ וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ
49 אֱמֶת לָקַחַת אֶת־בַּת־אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ׃ וְעַתָּה אִם־ *Rebeccam*
יֶשְׁכֶם עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא *Isaaco*
נ הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמֹאל׃ וַיַּעַן לָבָן *petit,*
וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מִיהוָה יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר
51 אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב׃ הִנֵּה־רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ וּתְהִי *& impetrat,*
52 אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיהוָה׃
53 וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה
54 וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ׃ וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא
וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיָּלִינוּ וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי

לאדני

℣. 40. t) c. 17, 1. *Ar. P.* ambulaui *in obedientia* eius. u) ℣. 7. ὁ. ἐξαποστελεῖ. Gal. 4, 4. x) ℣. 21. 42.
℣. 41. y) v. 8. ὁ. ἀθῷος ἔσῃ. Matth. 27, 4.
℣. 43. z) *puella virgo* (7) Ex. 2, 8. Es. 7, 14.
℣. 44. a) ℣. 14.
℣. 45. b) ὁ. εὐθύς.
℣. 47. c) ℣. 22. Es. 3, 21. Ez. 16, 12. *Ar. P. & E.* imposui inaurem vel (ornatum nasi) naso eius.
℣. 49. d) Num. 20, 17. c. 22, 26. &c.
℣. 50. e) Es. 28, 29. f) ὁ. ἀντειπεῖν Act. 4, 14. g) 2 Sam. 13, 22.
℣. 51. h) c. 12, 19. i) *Ar. P.* disposuit Deus.
℣. 53. k) Pr. 45, 14. 15. l) *res pretiosas.* (4) 2 Par. 21, 3. c. 32, 23. Esr. 1, 6. cf. supra ℣. 10.
℣. 54. m) cf. ℣. 33.

℣. 41. מאלתי *Metheg* pro *Munach* 1. 3. *Pol.* לא per *Paschta* & יתנו per *Munach.* 1. ℣. 46. ותרד *defect.* 2. contra *Mas.* ad ℣. 33. וגם per *Merca* 2. contra *Mas.* 1. ad ℣. 14. ℣. 47 ואשים *plene Steph. Hutt.* contra *Masoram.* ℣. 49. ואם־לא per *Paschta* 1. 3. sed *Sakephgad.* in marg. 1. ℣. 50. מיהוה sine *Schua* sub *Iod* 3. & *Bomb.* ℣. 52. ויהי per *Rbhia* 3. *Bomb.* ℣. 54. וישתו per *Sakephk.* 1. 2.

נה הנערה ק לאדני: ויאמר אחיה ואמה תשב הנער אתנו ימים
56 או עשור אחר תלך: ויאמר אלהם אל־תאחרו אתי
57 ויהוה הצליח דרכי שלחוני ואלכה לאדני: ויאמרו
לנערה ק 58 נקרא לנער ונשאלה את־פיה: ויקראו לרבקה
ויאמרו אליה התלכי עם־האיש הזה ותאמר אלך:
cum qua dimittitur, 59 וישלחו את־רבקה אחתם ואת־מנקתה ואת־עבד
60 ס אברהם ואת־אנשיו: ויברכו את־רבקה ויאמרו לה
אחתנו את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער
61 שנאיו: ותקם רבקה ונערתיה ותרכבנה על־הגמלים
ותלכנה אחרי האיש ויקח העבד את־רבקה וילך:
eamque 62 ויצחק בא מבוא באר לחי ראי והוא יושב בארץ
Isaaco, soliloquium 63 הנגב: ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא
diuinum habenti, 64 עיניו וירא והנה גמלים באים: ותשא רבקה את־עיניה
סה ותרא את־יצחק ותפל מעל הגמל: ותאמר אל־העבד
מי־האיש הלזה ההלך בשדה לקראתנו ויאמר העבד
tradit 66 הוא אדני ותקח הצעיף ותתכס: ויספר העבד ליצחק
in matrimonium. 67 את כל־הדברים אשר עשה: ויבאה יצחק האהלה
שרה אמו ויקח את־רבקה ותהי־לו לאשה ויאהבה
וינחם יצחק אחרי אמו: פ

Cap. XXV. *Nouum Abrahami coniugiū & proles. Dispositio de bonis inter filios.*

כה ויסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה: ותלד לו את־
2 זמרן ואת־יקשן ואת־מדן ואת־מדין ואת־ישבק ואת־
3 שוח: ויקשן ילד את־שבא ואת־דדן ובני דדן היו
4 אשורם ולטושם ולאמים: ובני מדין עיפה ועפר וחנך
ה ואבידע ואלדעה כל־אלה בני קטורה: ויתן אברהם
6 את־כל־אשר־לו ליצחק: ולבני הפילגשים אשר
לאברהם נתן אברהם מתנת וישלחם מעל יצחק בנו
7 בעודנו חי קדמה אל־ארץ קדם: ואלה ימי שני־חיי
אברהם אשר־חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש
שנים

℣. 55. n) *Onk.* tempus aliquod, aut decem menses. *Ion.* dies anni vnius aut decem menses. Sic *Ar. P.* & *E.*
℣. 56. o) respicit אחר ℣. 55.
℣. 57. p) c. 45, 27. Ios. 9, 14. *Ar. P.* eam de sermone suo circa hoc.
℣. 58. q) cf. Ps. 45, 11.
℣. 59. r) c. 35, 8.
℣. 60. s) *Ar. P.* & *E.* O soror nostra! t) Num. 10, 36. u) c. 22, 17. *Ar. P.* ciuitates.
℣. 61. x) cf. c. 29, 24. 29.
℣. 62. y) *Ar. P.* iam redierat ab itinere suo ad &c. z) c. 16, 14. c. 25, 11.
℣. 63. a) Ps. 77, 4. *Onk.* ad orandum. Sic *Ion. Ar. P.* & *E.* cf. Ps. 102, 1. *Syr.* ad spatiandum. b) Ex. 14, 27. Deut. 23, 12.
℣. 64. c) ὁ. κατεπήδησεν. 2 Reg. 5, 21. cf. Ps. 45, 12.
℣. 65. d) peplum. (3) c. 38, 14. 19. e) 1 Cor. 11, 10.
℣. 66. f) cf. Act. 15, 3. 4.
℣. 67. g) c. 18, 10. h) c. 38, 12.

Cap. XXV. ℣. 2. i) 1 Par. 1, 32. k) c. 37, 36. 1 Par. 1, 32.
℣. 5. l) c. 24, 36.
℣. 6. m) ὁ. δόματα. Mat. 7, 11. n) ℣. 15. c. 29, 1.

℣. 55. עשר *defect. Steph.* ℣. 56. שלחני *defect.* 2. 3. contra *Masoram.* ℣. 60. היי per *Chateph Segol* 3. ℣. 61. מבא *def.* 2, contra *Mas.* impress. ℣. 67. וינחם יצחק אחרי sic 1. CAP. XXV. 3. ולאמים *mim defect.* 3. sic se. 2. conf. *Mas. marg.* impr. sed *plene* scribendum esse probat O. T. ex Codd. *Hispp.* &c. ℣. 5. את per *Tiere* & *Merca* 2. ℣. 6. הפילגשים *schim def.* contra *Mas.* se. 2. procul dubio ex sententia *Raschii.* vid. præfatio *R. Chaiim* in edit. *Venet.* & *Buxt.* & pro hoc dubio soluendo O. T. f. 5. a.

8 שָׁנִים׃ וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבֵעַ
9 וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו
אֶל־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי
י אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא׃ הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת
11 בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃ וַיְהִי אַחֲרֵי
מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק
עִם־בְּאֵר לַחַי רֹאִי׃ פ
12 וְאֵלֶּה תֹּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר
13 הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי
יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת 14
טו וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם׃ וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא׃ חֲדַד
16 וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֵדְמָה׃ אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל
וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם
17 לְאֻמֹּתָם׃ וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים
18 שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ וַיִּשְׁכְּנוּ
מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה
עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל׃

ו 6 פ פ פ

19 וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־
כ יִצְחָק׃ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־
רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן
21 הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָֹה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ
כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָֹה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃
22 וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי
23 וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָֹה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָֹה לָהּ שְׁנֵי גֹיִים גוים קרי
בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ קמץ בזק
24 וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר׃ וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם

Abrahami mors & sepultura.

Benedictio Isaaci.

Ismaelis posteri Principes.

Illius mors.

Exorata Rebeccæ fœcunditas.

℣. 8. o) ὁ. ἐκλείπων. ℣. 17. Luc. 16, 9. p) c. 15, 15. q) sc. dierum. c. 35, 29. Iob. 42, 17. r) Deut. 32, 50. Act. 13, 36. cf. Hebr. 12, 23.
℣. 9. s) c. 23, 9.
℣. 11. t) c. 24, 62.
℣. 13 u) cf. 1 Par. 1, 29. seqq.
℣. 14. x) cf. Es. 21, 11.
℣. 15. y) 1 Par. 5, 19. z) ℣. 6.
℣. 16. a) Ez. 25, 4. c. 46, 23. ὁ. ἐπαύλεσιν Actor. 1, 20. b) c. 17, 20.
℣. 18. c) c. 2, 11. d) 1 Sam. 15, 7. e) ὁ. κατῴκησε cf. c. 16, 12. Iud. 7, 12. *Onk.* habitauit. Sic *Ar. P.* & *E.* Ita etiam *Hier.* & *Ion.* addendo: in possessione sua. ita *Syr.* add. ad terminum omnium fratrum suorum.
℣. 19. f) 1 Par. 1, 34.
℣. 20. g) c. 24, 15. h) Hos. 12, 13.
℣. 21. i) Ex. 8, 4. k) c. 30, 38. l) 2 Sam. 21, 14.
℣. 22. m) rad. 1 Sam. 12, 4. ὁ. ἐσκίρτων Luc. 1, 44. n) ℣. 26. Hos. 12, 4. o) *Ar. P.* si sciuissem, rem ita esse, non petiissem eam. *Ar. E.* si ita est, quare ego sum grauida? *Syr.* si ita est, cur viuo ego? p) 1 Sam. 9, 9. 2 Reg. 1, 16.
℣. 23. q) c. 10, 5. r) Ps. 18, 18. s) Num. 24, 18. 2 Sam. 8, 14. Mal. 1, 2. Rom. 9, 12.
℣. 24. t) Luc. 2, 6. u) c. 38, 27. ὁ. δίδυμα. Ioh. 20, 24.

℣. 9. הַחִתִּי per *Munach* loco *Metheg* 1. *Bomb. Buxt. Steph.* &c. contra *O. T.* f. 5. a. ℣. 11. וַיֵּשֶׁב per *Darga* & יִצְחָק *Tbhir* 3. & in marg. 1. ℣. 14. וְדוּמָא per א in marg. *Ven.* f. & *Buxt.* ex aliis *Codd.* quod falsum esse dicit *O. T.* ℣. 15. חֲדַד ד per *Kamets* 2. 3. Porro vltimam *Daleth* habent 1. 3. *Leusd. Clod. Berol.* item textus & versio *Samarit. Arab.* & *Græca* in *Complut.* sic *O. T.* Reliqui *Resch*, & cum iis *Chaldæus, Syrus* & *Vulg. Lat.* ℣. 16. נְשִׂיאִים *in plene* 3. contra *Mas.* Gen. 17, 20. ℣. 22. לָמָּה זֶּה 1.

Esaui & Jacobi natiuitas,

בבטנה : ויצא הראשון אדמוני כלו כאדרת שער כה
ויקראו שמו עשו : ואחרי־כן יצא אחיו וידו אחזת 26
בעקב עשו ויקרא שמו יעקב ויצחק בן־ששים שנה

Sita genus,

בלדת אתם : ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד 27
איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים : ויאהב יצחק 28
את־עשו כי־ציד בפיו ורבקה אהבת את־יעקב : ויזד 29
יעקב נזיד ויבא עשו מן־השדה והוא עיף : ויאמר ל
עשו אל־יעקב הלעיטני נא מן־האדם האדם הזה כי

Esaui leuitas, Bendita primogenitura,

עיף אנכי על־כן קרא־שמו אדום : ויאמר יעקב מכרה 31
כיום את־בכרתך לי : ויאמר עשו הנה אנכי הולך 32
למות ולמה־זה לי בכרה : ויאמר יעקב השבעה לי 33
כיום וישבע לו וימכר את־בכרתו ליעקב : ויעקב נתן 34
לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבז
עשו את־הבכרה : פ

Cap. XXVI. *Isaaci peregrinatio in Gerar. Promissionis parenti factæ diuina confirmatio,*

ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי כו
אברהם וילך יצחק אל־אבימלך מלך־פלשתים
גררה : וירא אליו יהוה ויאמר אל־תרד מצרימה שכן 2
בארץ אשר אמר אליך : גור בארץ הזאת ואהיה עמך 3
ואברכך כי־לך ולזרעך אתן את־כל־הארצת האל
והקמתי את־השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך :
והרביתי את־זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את 4
כל־הארצת האל והתברכו בזרעך כל גויי הארץ :
עקב אשר־שמע אברהם בקלי וישמר משמרתי מצותי ה
חקותי ותורתי : וישב יצחק בגרר : וישאלו אנשי 6 7

Fata propter Uxorem.

המקום לאשתו ויאמר אחתי הוא כי ירא לאמר אשתי
פן־יהרגני אנשי המקום על־רבקה כי־טובת מראה
הוא : ויהי כי ארכו־לו שם הימים וישקף אבימלך מלך 8
פלשתים בעד החלון וירא והנה יצחק מצחק את
רבקה

ỷ. 25. x) 1 Sam. 16, 12. y) 1 Reg. 13, 19. Zach. 13, 4. z) c. 27, 11. a) *pelle accinctus.* Cl. Acoluthus ex Armen. lingua.
ỷ. 26. b) ỷ. 22. c. 27, 36. Hos. 12, 4.
ỷ. 27. c) c. 4, 20.
ỷ. 28. d) ὁ. ὅτι ἡ θήρα αὐτοῦ βρῶσις αὐτῷ.
ỷ. 29. e) *coxit* (1) f) ỷ. 34. 2 Reg. 4, 38.
ỷ. 30. g) *gustandum da mihi.* (1) h) ỷ. 25. c. 36, 1.
ỷ. 31. i) ὁ. ἀπόδου.
ỷ. 33. k) ỷ. 33. 1 Reg. 22, 5.
ỷ. 33. l) c. 27, 36. Heb. 12, 16.
ỷ. 34. m) *lentium.* (4) 2 Sam. 17, 28. Ez. 4, 9.

Cap. XXVI. ỷ. 1. n) c. 46, 26. o) c. 12, 10. p) cf. c. 20, 3.
ỷ. 3. q). ỷ. 4. c. 12, 7. c. 28, 13. Ex. 33, 1. 2. Sam. 8, 1. r) c. 22, 16.
ỷ. 4. s) c. 12, 3. c. 22, 18.
ỷ. 5. t) *Onk.* eo quod. Sic *Ion.* & *Syr.* sed *Ar. P.* & *E.* in compensationem. u) instar militis. Es. 21, 8. Habac. 2, 1. Rom. 6, 13. *Ar. P.* quod ei custodiendum edixi de &c. x) Ex. 18, 20.
ỷ. 7. y) c. 12, 13. c. 20, 2. z) *Ion.* add. quia cogitabat in corde suo. a) ὁ. περὶ Rom. 8, 3.
ỷ. 8. b) Ez. 22, 22. c) ὁ. διὰ τῆς θυρίδος. Ios. 2, 15. 2 Cor. 11, 33. d) ὁ. παίζοντα. Sir. 32, 12. 1 Cor. 10, 7.

ỷ. 25. ארמני *mo defect.* 1. 2. 3. sed contra *Masoram*, etiam suam, & *Erffurt.* ỷ. 30. מן־האדם cum *Psik* 2. 3. & *Mas. Erff.* CAP. XXVI, 3. ר ואברכך per *Chatephpatach* 2. 17. 18. *Ber.* & *O. T.* f. 5. b. reliqui per *Schua simplex*; sic ỷ. seq. &c. והקימתי *Ki plene* 2. contra *Mas. Erff.* ad Gen. 9, 11. ỷ. 4. ונתתי per *Paschta* 1. 2. reliqui *Munach*, & in marg. 1. ỷ. 7. ויאמר אחתי הוא כי ירא לאמר אשתי sic *Parenthesin* format 3. ỷ. 8. כי per *Munach Lensd.* *Berol.* & *O. T.* reliqui כי־ praeter *Steph.* & *Hutt.* qui habent כי־ per *Munach* & *Makkeph* simul.

9 רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃ וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה
אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק
י כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ׃ וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת
עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ
11 עָלֵינוּ אָשָׁם׃ וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ
12 בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת׃ וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ
הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ
13 יְהוָה׃ וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד׃
14 וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ *Inuidia*
טו אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים׃ וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו *Philistæorum.*
בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְאוּם עָפָר׃
16 וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ
17 מְאֹד׃ וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם׃
18 וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי
אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם
וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו׃
19 וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים׃
כ וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא
21 שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ׃ וַיַּחְפְּרוּ
בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה׃
22 וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא
שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ
23 24 בָאָרֶץ׃ וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע׃ וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה *Isaaci*
הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־ *commoratio in Bersebæ.*
אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר
כה אַבְרָהָם עַבְדִּי׃ וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֶּט־
26 שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר׃ וַאֲבִימֶלֶךְ
הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ׃

ויאמר C 5 ג

℣. 9. e) *Ion.* add. in corde meo.

℣. 10. f) Pf. 73, 2. g) c. 20, 9. h) Ier. 51, 9.

℣. 11. i) ℣. 29. Iof. 9, 19. *Ion.* qui læferit. fic *Syr.*

℣. 12. k) menfuras. cf. Luc. 8, 8.

℣. 13. l) 2 Sam. 3, 1.

℣. 14. m) *famulitium.* (2) Iob. 1, 3. *Ar. P.* agricultura.

℣. 15. n) c. 21, 30. o) *Ar. P.* iam obftruxerant eos, fc. poft mortem Abrahami. cf. ℣. 18.

℣. 18. p) i. e. denuo effodit. 2 Reg. 21, 3. q) ℣. 15. 2 Par. 32, 30.

℣. 19. r) Leu. 14, 5. Num. 19, 17. Cant. 4, 15. Io. 4, 11. *Onk.* aquarum fcaturientium. fic *Ion.* & *Ar. E.* fed *Ar. P.* aquæ dulcis.

℣. 20. s) ὀ. ἐμαχέσαντο. ℣. 21. 2 Tim. 2, 24. t) ὀ. φάσκοντες. Rom. 1, 22. u) *lis.* (1)

℣. 21. x) ὀ. ἐκρίνοντο. Iob. 9, 3. Mat. 5, 40. y) *adverfatio.* (2) Efr. 4, 6.

℣. 22. z) c. 12, 8. Iob. 32, 15. a) Deut. 33, 20. 2 Sam. 22, 20. Pf. 4, 2. Prou. 18, 16.

℣. 24. b) c. 15, 1.

℣. 26. c) c. 21, 22. d) Prou. 16, 7. e) *Syr.* & Achfuth amicus eius. *Ar. E.* nonnulli ex fociis eius. *Onk.* turma amicorum eius. f) Iud. 14, 20. Prou. 19, 7.

℣. 10. כמעט per *Rbhia* 3. ℣. 12. ההוא per *Iod* 2. & plures impreffi, contra *O. T.* f. 5. b. ℣. 16. לך per *Munach* 1. מעמנו *Munach* loco *Metheg* 2. ℣. 18. בארות *plene* 1. contra *Maf.* impreffam; fic כשמות 3. contra *Maf.* 1. & impr. ℣. 22. כי־עתה 2. 3. & *Ben Afcher.* ℣. 24. והרבתי *be defect.* 3. contra *Maf.* 1. & *Erffurt.* ℣. 25. ויט per *Tfere*, *Metheg* & *Makkeph Ber.* at fine *Metheg* 14. 17. Per *Merca* 2. 3. reliqui per *Sagol* & *Makk.* אהלה per *He* in fine 2. 3. 7. 8. 10. 11. 13. 15. 16. Variant etiam libri *Maforethici*, & per ו pofcit hunc locum *O. T.* ℣. 26. מרעהו per *Munach* loco *Metheg.* 1. 2.

Fœdus Abimelechi cum Isaaco.

27 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם
28 אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם׃ וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה
יְהוָה ׀ עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ
29 וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ׃ אִם־תַּעֲשֵׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר
לֹא נְגַעֲנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק־טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ
ל בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָה׃ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה
31 וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו
32 וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם׃ וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַהוּא
וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ
33 וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם׃ וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן
34 שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ ס וַיְהִי
עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־
לה בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי׃ וַתִּהְיֶיןָ
כז מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה׃ ס וַיְהִי כִּי־זָקֵן
יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו ׀ בְּנוֹ הַגָּדֹל
2 וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא
3 זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי׃ וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ
4 וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִּי צֵידָה׃ וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים
כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִּי וְאֹכֵלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ
ה נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת׃ וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל־
6 עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא׃ וְרִבְקָה
אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ
7 מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר׃ הָבִיאָה לִּי צַיִד וַעֲשֵׂה־
לִי מַטְעַמִּים וְאֹכֵלָה וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי׃
8 וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֹתָךְ׃ לֶךְ־
9 נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים טֹבִים
וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב׃ וְהֵבֵאתָ 10
לְאָבִיךָ וְאָכָל בַּעֲבֻר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ׃

ויאמר

Marginal notes (left): ad ℣.29 השין בצירי; *Esaui uxores parentibus molestæ.* Cap. XXVII. *Isaac Esauo benedicturus,* ad ℣.3 פתח באתנח; ad ℣.4 ה יתירה; *sed prudentia Rebeccæ præuentus,*

℣.27. g) *Ion.* add. vt orem pro vobis. h) ℣.16.
℣.28. i) c.21,22. k) c.42,22. Iud.11,10.
℣.29. l) c.14,23. m) ℣.11. n) c.24,31.
℣.32. o) c.21,11.
℣.33. p) c.21,31.33.
℣.34. q) Adah. c.36,2.
℣.35. r) Prou.14,10. *Onk.* & erant rebellantes, & irritantes Isaacum & Rebeccam. Sic *Syr. Ar. P. & E.* Huc etiam tendit *Hier.* & *Ion.* qui narrat earum cultum idololatricum. s) c.28,8. t) c.27,46.
Cap. XXVII, ℣.1. u) Deut.34,7.
℣.3. x) *pharetram suam.* (1)
℣.4. y) ℣.9.14.17.31. z) Am.4,5. ὁ. φιλῶ. Matth.6,5.
℣.5. a) *Ion.* add. per Spiritum S.

℣.28. ראה per He 3. fu. 1. contra *Maf.* h.l. יהוה sine *Psik* 2.3. תהי per *Mak.* 2.3. ℣.29. תעשה per *Segol* 3. *Bomb. Ste.* &c. contra *Maf.* & *O.T.* f.5.b. ℣.30. ויעש להם משתה ita 1. ℣.34. אלון 2.3. contra *Maf. fin.* f.5. col.7. ℣.35. ותהיין He per *Chatephpatach* 7.8.11. &c. contra *O.T.* CAP. XXVII, 2. הנה per *Merca* 1. הנה־נא per *Munach* & ויאמר per *Tiphcha* 2. ℣.3. וצא per *Munach* 1. ℣.6. ורבקה אמרה ita 1. ℣.7. ואוכלה *Bomb. Steph.* &c. contra *O.T.*

℣. 11. b) ℣. 23. c. 25, 25. c) ℣. 16. ℣. 12. d) contrectabit. ℣. 21. 22. c. 31, 34. e) Piel (2) 2 Par. 36, 16. ℣. 13. f) sc. sit, veniat. Ps. 3, 9. Ar. P. meum est, deprecari maledictionem tuam. ℣. 15. g) præstantiores. Es. 44, 9. ℣. 16. h) c. 3, 21. i) ℣. 11. ὁ. ἐπὶ τὰ γυμνά. ℣. 19. k) non persona, sed iure. c. 25, 33. ℣. 20. l) Ex. 2, 17. m) c. 24, 12. ℣. 21. n) ℣. 12. ὁ. ψηλαφήσω. 1 Ioh. 1, 1. ℣. 23. o) ℣. 27. Heb. 11, 20. ℣. 27. p) Heb. 11, 20. q) Cant. 4, 11. Hos. 14, 7. ℣. 28. r) Ion. Verbum Domini. s) Deut. 33, 28. Iob. 29, 19. t) ℣. 39. Deut. 8, 7. seq. Ion. & de bonitate fontium, qui ascendunt, & crescere faciunt germina terræ inferius. u) 2 Reg. 18, 32. Hos. 2, 10. ℣. 29. x) 2 Sam. 8, 2. 6. c. 10, 19. y) Ps. 47, 4. Es. 49, 7. Apoc. 3, 9. z) ℣. 37. a) c. 12, 3.

11 ויאמר יעקב אל־רבקה אמו הן עשו אחי איש שער
12 ואנכי איש חלק׃ אולי ימשני אבי והייתי בעיניו
13 כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה׃ ותאמר
לו אמו עלי קללתך בני אך שמע בקלי ולך קח־לי׃
14 וילך ויקח ויבא לאמו ותעש אמו מטעמים כאשר
טו אהב אביו׃ ותקח רבקה את־בגדי עשו בנה Iacobo,
הגדל החמדת אשר אתה בבית ותלבש את־ vestibus Esaui in-
16 יעקב בנה הקטן׃ ואת ערת גדיי העזים הלבישה duto,
17 על־ידיו ועל חלקת צואריו׃ ותתן את־המטעמים ואת־
18 הלחם אשר עשתה ביד יעקב בנה׃ ויבא אל־אביו
19 ויאמר אבי ויאמר הנני מי אתה בני׃ ויאמר יעקב אל־
אביו אנכי עשו בכרך עשיתי כאשר דברת אלי קום־
כ נא שבה ואכלה מצידי בעבור תברכני נפשך׃ ויאמר
יצחק אל־בנו מה־זה מהרת למצא בני ויאמר כי הקרה
21 יהוה אלהיך לפני׃ ויאמר יצחק אל־יעקב גשה־נא
22 ואמשך בני האתה זה בני עשו אם־לא׃ ויגש יעקב אל־
יצחק אביו וימשהו ויאמר הקל קול יעקב והידים ידי
23 עשו׃ ולא הכירו כי־היו ידיו כידי עשו אחיו שערת benedicit.
24 ויברכהו׃ ויאמר אתה זה בני עשו ויאמר אני׃ ויאמר
כה הגשה לי ואכלה מציד בני למען תברכך נפשי ויגש־
26 לו ויאכל ויבא לו יין וישת׃ ויאמר אליו יצחק אביו
27 גשה־נא ושקה־לי בני׃ ויגש וישק־לו וירח את־ריח
בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר
28 ברכו יהוה׃ ויתן־לך האלהים מטל השמים ומשמני
29 הארץ ורב דגן ותירש׃ יעבדוך עמים וישתחו לך וישתחוו ק
לאמים הוה גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך אררך
ל ארור ומברכיך ברוך׃ ויהי כאשר כלה יצחק לברך Esaui
את־יעקב ויהי אך יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו servus apparatus,
ועשו

℣. 11. שעיר plene 7. 10. 11. &c. contra Mas. & O. T. f. 5. b. ℣. 14. וילך per Munach 2. אהב per Tiphcha & כאשר Merca 1. ℣. 15. הגדול 1. fr. 2. & 3. contra Mas. impr. ℣. 16. ואת־ 2. ℣. 18. הנני ne per Kere 1. contra Mas. ℣. 19. בעבר defect. 1. cum sua Mas. sed contra Mas. reliquorum. ℣. 20. כי־ 2. ℣. 25. למען per Tiphcha & תברכך Munach 2. ויבא milra 1. secundum En hakkore; it. 10. 11. 13. 14. 16. 17. 18. reliqui milel recte sec. O. T. ℣. 26. וישק־ Vau per Metheg pleriq; sec. Mas. 1. ad Gen. 2, 11. Schin per Scheva simplex 3. secundum O. T. ex libris Hisp. Hierosolymitano, & Hilleliano. ℣. 28. ויתן ita 2. 3. 6. 9. & Ber. qui adiecit notam מטל; Metheg m. add. 2. 6. 9. & B. Napht. sec. Seldeni eod. at ויתן per Merca reliqui. ℣. 29. הוה per chatephpat. 1. 6. 9.

31 וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ׃ וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא
לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבֻר
32 תְּבָרְכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אָתָּה וַיֹּאמֶר
33 אֲנִי בִּנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו׃ וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־
מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל
Secundaria benedictio extorta, 34 מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה׃ כִּשְׁמֹעַ
עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־
מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי׃ וַיֹּאמֶר בָּא
36 אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ׃ וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ
קמץ בז״ק יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַעֲמַיִם אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה
37 לָקַח בִּרְכָתִי וַיֹּאמַר הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה׃ וַיַּעַן
יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָיו
נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא
38 מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי׃ וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְרָכָה אַחַת
הִוא־לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃
39 וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה
מ מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל׃ וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת־
אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל
Odium erga Iacobum. 41 צַוָּארֶךָ׃ וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה
אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל
Consilium matris de Iacobi fuga. 42 אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי׃ וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי
עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן
וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ׃
43 וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן אָחִי
44 חָרָנָה׃ וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת
מה אָחִיךָ׃ עַד־שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־
עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָה אֶשְׁכַּל גַּם־
ק׳ זעירא 46 שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד׃ וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי
מִפְּנֵי

℣. 31 b) ℣. 36. 38. Heb. 11, 17. ℣. 32. c) natura, non amplius iure. ℣. 33. d) ℣. 37. c. 43, 11. e) c. 25, 23. c. 28, 1. ℣. 34. f) Esth. 4, 1. Syr. & eiulauit eiulatu. g) ℣. 38. ℣. 35. h) c. 34, 13. Onk. per sapientiam. Sic Ion. ℣. 36. i) c. 25, 26. k) c. 25, 33. l) Num. 11, 17. ℣. 37. m) ℣. 29. n) ℣. 33. ℣. 38. o) Heb. 12, 16. 17. ℣. 39. cf. Hebr. 11, 20. ℣. 40. p) Es. 38, 16. q) plauseris. Ps. 55, 3. Ar. P. & E. dominatus fueris. r) 2 Par. 21, 8. ℣. 41. s) odio habuit. (6) c. 49, 23. c. 50, 15. t) Ps. 14, 1. ℣. 42. u) Es. 1, 24. Ez. 5, 13. ℣. 44. x) c. 40, 4. Onk. paucos. Sic Ion. Syr. Ar. P. & E. ℣. 45. y) cf. c. 35, 8. z) ὁ. μεταπέμψομαι. Act. 10, 5. a) c. 42, 36. b) c. 4, 8. 14. c. 9, 6. ℣. 46. c) Ex. 1, 12. ὁ. προσώχθικα. Hebr. 3, 10.

℣. 31. לאביו per *Sakephk.* 3. תברכני ni fine *Dagesch* 7. 8. 11. &c. contra *O. T.* f. 5. b. ℣. 32. ויאמר־לו יצחק ita 1. ℣. 33. מי per *Munach* in marg. 1. ℣. 36. ויאמר per *Sakephg. Ven. f.* contra *Mas.* ¹*Exod.* 34, 9. ℣. 37. מה per *Kamets* 3. ℣. 38. הברכה per *Schua* simplex 1. 2. 3. sic ברכני & ℣. 41. ברכו. קולו 1. contra *Mas.* ℣. 42. ותשלח per *Rbhia* 2. 3. & in marg. 1. ex עין הקורא. ℣. 46. קצתי *Koph minusc.* non habent in textu 1. 2. 6. 7. 8. 9. 10. &c. notam tamen plerique, atque id postsit *Mas.* Leu. 1, 1. & fin. f. 1. col. 1. item *O. T.*

מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת
כח כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים׃ וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־ Cap. XXVIII.
יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה *Iacob,*
2 מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃ קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי *instructus*
3 אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ׃ וְאֵל *iussu*
4 שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים׃ וְיִתֶּן־ *& benedictione*
לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ *paterna,*
ה אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם׃ וַיִּשְׁלַח *abit in*
יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל *Mesopotamiam.*
6 הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו׃ וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ
יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ
מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח
7 אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃ וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ
8 וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם׃ וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי *Nouæ nuptiæ*
9 יִצְחָק אָבִיו׃ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת *Esaui.*
בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו
לוֹ לְאִשָּׁה׃ ס ס ס ז 7
י וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה׃ וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם
11 וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם
12 מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃ וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם *Iacobi somnium*
מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי *de scala*
13 אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ׃ וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר *cæli.*
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר
14 אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ׃ וְהָיָה זַרְעֲךָ
כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה
טו וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ׃ וְהִנֵּה אָנֹכִי
עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־
הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת
אשר

d) c. 26, 35.

Cap. XXVIII.
℣. 1. e) ℣. 3. 6. c. 27, 23. 27 33. f) ℣. 6. c. 24, 3. ℣. 2. g) c. 24, 10. Hos. 12, 13. h) c. 22, 23. i) ℣. 5. c. 24, 29.

℣. 4. k) c. 12, 2. &c.

℣. 5. l) c. 25, 24.

℣. 8. m) c. 26, 35. ℣. 9. n) *Ar. P.* ad locum Ismaelis. o) *Syr.* Besmath. *Ion.* illa est Basemath. cf. c. 36, 3.

℣. 11. p) *Onk.* & venit in locum. *Ion.* & orauit in loco domus sanctuarii. q) ℣. 18. r) 1 Reg. 19, 6.

℣. 12. s) ὁ. ἐνυπνιάσθη. Ioel 2, 28. Act. 2, 17. t) c. 32, 2. Io. 1, 52.

℣. 13. u) *Onk.* & *Ion.* gloria Domini. Io. 1, 14. *Ar. E.* Lux Dei. Io. 1, 9. x) c. 35, 1. c. 48, 3. y) ℣. 4. c. 12, 7. c. 26, 4.

℣. 14. z) c. 30, 30. 43. Iob. 1, 10. 2 Par. 11, 23. a) Deut. 12, 20. b) c. 12, 3.

℣. 15. c) ℣. 20. Es. 43, 2. *Onk.* & *Ion.* Verbum meum in auxilium tuum. Sic ℣. 20. d) sc. via. ℣. 20. c. 35. 3. e) Ios. 1, 5. Heb. 13, 5.

℣. 2. קוּם־ per *Mak.* 2. פַּדֶּנָה per *Tsere* 1. 2. 3. sic, v. 5. 6. 7. *Merca* post *Munach* habent omnes (præter 3.) cum nota 1. ד בעינין וכלהון מאריכין בנון ℣. 5. אם־ per *Mak.* & *Metheg* 1. בברכו per *Schua* simplex 1. 3. *St. Pl. f.* &c. contra *O. T.* f. 5. b. ℣. 9. מחלת *lat* per *Kamets* 2. *ma* per *Kamets* poscit *O. T.* & relicit *Masoram* impress. quæ ח cum *Schua* simplici requirit. ℣. 10. שבע *Schin* per *Patach Ven. f.* sic se. 1. & ita postulat *Masora parua* & *Buxt. Clauis* p. 69. (67) nisi forte hæc ipsa *Mas.* de *Pat. paruo*, i. e. *Segol* intelligenda potius fuerit. ℣. 15. והשיבתיך *schi plene* 2. *Ste. Hut.* contra *Mas.* & per *Metheg* 1.

אשר־דברתי לך׃ וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש 16
יהוה במקום הזה ואנכי לא ידעתי׃ ויירא ויאמר מה־ 17
נורא המקום הזה אין זה כי אם־בית אלהים וזה שער
Erectio monumenti, השמים׃ וישכם יעקב בבקר ויקח את־האבן אשר־ 18
שם מראשתיו וישם אתה מצבה ויצק שמן על־
ראשה׃ ויקרא את־שם־המקום ההוא בית־אל 19
& votum, ואולם לוז שם־העיר לראשנה׃ וידר יעקב נדר לאמר כ
אם־יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי
הולך ונתן־לי לחם לאכל ובגד ללבש׃ ושבתי 21
בשלום אל־בית אבי והיה יהוה לי לאלהים׃ והאבן 22
הזאת אשר־שמתי מצבה יהיה בית אלהים וכל אשר
Cap. XXIX. תתן־לי עשר אעשרנו לך׃ וישא יעקב רגליו וילך כט
Iacob, Haranem perueniens, ארצה בני־קדם׃ וירא והנה באר בשדה והנה־שם 2
שלשה עדרי־צאן רבצים עליה כי מן־הבאר ההוא
ישקו העדרים והאבן גדלה על־פי הבאר׃ ונאספו־ 3
שמה כל־העדרים וגללו את־האבן מעל פי הבאר
והשקו את־הצאן והשיבו את־האבן על־פי הבאר
למקמה׃ ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו 4
מחרן אנחנו׃ ויאמר להם הידעתם את־לבן בן־נחור ה
ויאמרו ידענו׃ ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום 6
והנה רחל בתו באה עם־הצאן׃ ויאמר הן עוד היום 7
גדול לא־עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו׃
ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל־העדרים וגללו 8
את־האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן׃ עודנו מדבר 9
עמם ורחל באה עם־הצאן אשר לאביה כי רעה
officium primum Raheli praestat, הוא׃ ויהי כאשר ראה יעקב את־רחל בת־לבן אחי
אמו ואת־צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב ויגל את־האבן
מעל פי הבאר וישק את־צאן לבן אחי אמו׃ וישק 11
יעקב

℣. 16. f) Ex. 3, 14. ὁ. ὅτι Marc. 1, 37. 40. g) Onk. gloria Domini habitat. Ion. gloria gratiosæ præsentiæ Domini habitans est. Ar. P. & E. Lux Dei est.
℣. 17. h) ℣. 19. c. 35, 1. 3. 7.
℣. 18. i) c. 31, 13.
℣. 19. k) c. 35, 6.
℣. 20. l) ℣. 15.
℣. 21. m) c. 33, 18. n) & fuerit mihi &c. c. 17, 7. 8.
℣. 22. o) Ar. P. Tunc lapis hic &c. sic Raschi.
CAP. XXIX, ℣. 1. p) c. 25, 6. 15. Ar. P. & E. incolarum Orientis.
℣. 3. q) ὁ. ἀπεκύλιον. ℣. 8. Marci 16, 3.
℣. 4. r) verbum amoris. c. 19, 6.
℣. 5. s) c. 22, 23.
℣. 6. t) c. 43, 27. 28.
℣. 7. u) Onk. & Ion. multum diei adhuc est. Syr. dies adhuc stans est. Oppos. Iud. 19, 9. x) Ex. 9, 19.
℣. 8. y) non licet c. 34, 14. c. 44, 26.
℣. 9. z) cf. Ex. 2, 16.
℣. 10. a) ὁ. ἀπεκύλισε. Matt. 28, 2.
℣. 11. b) ὁ. ἐφίλησεν. ℣. 13. Luc. 21, 47.

℣. 16. וייקץ *defect. O. T.* f. 5. b. ex *Michlal Iophi*; sed *plene* scribendum notat 1. in marg. & *Mas. Erff.* ℣. 18. ויצק *Tsade dagessatum* 3. 7. 10 – 14. 16. 18. 19. sed contra *O. T.* expressum *Raphe* 1. 2. reliqui sine *Dagesch.* ℣. 19. ביתאל coniunctim & ת per *Schua* 3. sed sine *Schua* etiam 1. 2. ℣. 22. אשר per *Merca* 1. CAP. XXIX, 2. גדולה *plene* 1. 2. contra *Mas.* Num. 22, 18. ℣. 3. למקומה *plene* 1. contra *Mas.* impressam. ℣. 5. הידעתם *He* cum *Metheg.* 1. 3. 8. ℣. 8. עד אשר ita 1. sed in marg. cum nostris. העדרים *Metheg* pro *Munach* 1. 2. 3. את־הצאן ita את adjicit 5 2. ℣. 10. את־רחל per *Mahpach* 1. מעל־פי ita 3.

12 יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃ וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי
אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ׃
13 וַיְהִי כִשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שֵׁמַע ׀ יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֹתוֹ וַיָּרָץ
לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֶּק־לוֹ וַיְנַשֶּׁק־לוֹ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר
14 לְלָבָן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ
טו עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים׃ וַיֹּאמֶר לָבָן
לְיַעֲקֹב הֲכִי־אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִּי מַה־
16 מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ׃ וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם
17 הַקְּטַנָּה רָחֵל׃ וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה
18 יְפַת־תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה׃ וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל
וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה׃
19 וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ
כ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי׃ וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים
21 וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֶל־לָבָן הָבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ׃
22 וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת־כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה׃ וַיְהִי
23 בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בִתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃
24 וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה׃
כה וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת
עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי׃
26 וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְּעִירָה לִפְנֵי
27 הַבְּכִירָה׃ מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת
בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת׃
28 וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ
29 לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ
ל לָהּ לְשִׁפְחָה׃ וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־רָחֵל
31 מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת׃ וַיַּרְא
יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה׃

ותהר

benignè excipitur a Labane.

Iacobi labor

septennis pro Rahele.

Nuptiæ.

Delusio Labanis, supposita Lea,

Nuptiæ cum Rahele pro altero laboris septennio.

Fœcunditas Leæ,

℣. 12. c) *cognatus.* c. 13, 8. c. 24, 27.

℣. 13. d) Marc. 1, 28. Rom. 10, 16.

℣. 14. e) 2 Sam. 14, 28.

℣. 17. f) *Ar.* E. humidi. g) c. 39, 6.

℣. 18. h) ℣. 20. 25.

℣. 19. i) *Ion.* add. per dolum.

℣. 20. k) Hos. 12, 13. l) *Onk.* pauci. Sic *Ion.* *Syr.* & *Arabes.*

℣. 21. m) c. 30, 1. n) ὁ. τὴν γυναῖκά μου, i. e. desponsatam. Matth. 1, 20. 24. Luc. 2, 5.

℣. 22. o) ὁ. γάμον. Matth. 22, 2.

℣. 23. p) ℣. 21. c. 16, 4.

℣. 24. cf. ℣. 29. c. 24, 61.

℣. 25. q) 1 Sam. 28, 12. ὁ. παρελογίσω. Col. 2, 4.

℣. 26. r) *fieri solet.* c. 34, 7. 2 Sam. 13, 12.

℣. 27. s) ℣. 28. Iud. 14, 12. 15. 17. *Ar. P.* hebdomadam huius. Sic ℣. 28. *Onk.* at *Syr.* conuiuium huius. *Ion.* septimanam dierum conuiuii huius. Sic *Hier.* quod add. Lex, vt *Ion.* & *Ar. P.* ℣. 28.

℣. 30. t) *Ar. P.* deinde seruiuit.

℣. 31. u) minus dilecta. ℣. 30. Deut. 21, 15. Matth. 6, 24. *Ion.* non dilecta in oculis Iacobi. x) c. 30, 22.

℣. 11. קוֹלוֹ *plene* 1. contra *Mas.* ℣. 13. כשמע *Caph* per *Dagesch* 1. 2. 7. 8. 12 - 14. 19. אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים 1. ℣. 15. הגידה per Makk. & gi cum *Meth.* 1. ℣. 17. היתה *Munach* loco *Metheg* 2. ℣. 21. ואבאה *def.* 1. contra suam & aliorum *Mas.* ℣. 26. במקמינו 2. contra *Mas.* ℣. 27. אשר per *Makk.* *Ven. f. Buxt.* contra *O. T.* f. 5. b. ℣. 28. ויתן *Iod* cum *Metheg* 1. 2. sic ℣. 33.

32 ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי־
33 ראה יהוה בעניי כי עתה יאהבני אישי ׃ ותהר עוד
ותלד בן ותאמר כי־שמע יהוה כי־שנואה אנכי ויתן־
34 לי גם־את־זה ותקרא שמו שמעון ׃ ותהר עוד ותלד
בן ותאמר עתה הפעם ילוה אישי אלי כי־ילדתי לו
35 שלשה בנים על־כן קרא־שמו לוי ׃ ותהר עוד ותלד
בן ותאמר הפעם אודה את־יהוה על־כן קראה שמו
ל יהודה ותעמד מלדת ׃ ותרא רחל כי לא ילדה
ליעקב ותקנא רחל באחתה ותאמר אל־יעקב הבה־
2 לי בנים ואם־אין מתה אנכי ׃ ויחר־אף יעקב ברחל
ויאמר התחת אלהים אנכי אשר־מנע ממך פרי־
3 בטן ׃ ותאמר הנה אמתי בלהה בא אליה ותלד על־
4 ברכי ואבנה גם־אנכי ממנה ׃ ותתן־לו את־בלהה
ה שפחתה לאשה ויבא אליה יעקב ׃ ותהר בלהה ותלד
6 ליעקב בן ׃ ותאמר רחל דנני אלהים וגם שמע בקלי
7 ויתן־לי בן על־כן קראה שמו דן ׃ ותהר עוד ותלד
8 בלהה שפחת רחל בן שני ליעקב ׃ ותאמר רחל
נפתולי אלהים ׀ נפתלתי עם־אחתי גם־יכלתי ותקרא
9 שמו נפתלי ׃ ותרא לאה כי עמדה מלדת ותקח את־
י זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה ׃ ותלד
11 זלפה שפחת לאה ליעקב בן ׃ ותאמר לאה בגד
12 ותקרא את־שמו גד ׃ ותלד זלפה שפחת לאה בן שני
13 ליעקב ׃ ותאמר לאה באשרי כי אשרוני בנות ותקרא
14 את־שמו אשר ׃ וילך ראובן בימי קציר־חטים וימצא
דודאים בשדה ויבא אתם אל־לאה אמו ותאמר רחל
טו אל־לאה תני־נא לי מדודאי בנך ׃ ותאמר לה המעט
קחתך את־אישי ולקחת גם את־דודאי בני ותאמר
16 רחל לכן ישכב עמך הלילה תחת דודאי בנך ׃ ויבא
יעקב

parientis Rubenem, Simeonem, Leui, Iudam.

Cap. XXX. *Rachelis sterilitas.*

Surrogatio Bilhæ. Hujus filii Dan & Naphtali.

Substitutio Silpæ; cujus filii בא גד ק *Gad & Aser.*

Dudaim Rubenis.

℣. 32. y) c. 46, 8. 1 Par. 2, 1. z) ὁ. ἐταπείνωσιν. c. 31, 42. Luc. 1, 48. *Ar. E. infirmitatem meam.* i. e. adflictionem. Sic sæpius. Conf. Gr. ἀσθένεια 1 Cor. 2, 3. 2. Cor. 11, 30. c. 12, 9. Gal. 4, 13.
℣. 33. a) ℣. 31.
℣. 34. b) Num. 18, 2. Es. 56, 3.
℣. 35. c) ὁ. ἐξομολογήσομαι. Rom. 15, 9. Hebr. 13, 15. d) c. 30, 9.
Cap. XXX. ℣. 1. e) c. 29, 21. Ruth 3, 15. Prou. 30, 15. *Ion.* orat coram Domino, vt det mihi filios. Sic *Ar. P.* f) *Ion.* sin minus, ecce sicut mortua ego æstimor.
℣. 2. g) c. 50, 19. *Onk.* Num a me tu petis, nonne a coram Domino peteres? Huc tendit *Ion.* add. quia ab ipso sunt filii. h) Ps. 127, 3.
℣. 3. i) c. 16. 2. k) c. 50, 23. l) c. 16, 2. ὁ. τεκνοποιήσομαι.
℣. 6. m) caussam meam egit. Ps. 54, 3.
℣. 8. n) *luctationibus.* (1) o) *luctata sum.* (5) 2 Sam. 22, 17. Ps. 18, 27. Prou. 8, 8. Iob. 5, 13. p) Ps. 13, 5.
℣. 9. q) c. 29, 35.
℣. 11. r) *Venit turma. Ion.* venit fortuna bona. Huc ref. *Hier. Onk. Syr.* & *Ar. E.* cf. c. 49, 19.
℣. 13. s) *Cum felicitate mea! Onk.* & *Ion.* Laus facta est mihi. t) Iob. 29, 11. ὁ. μακαριοῦσι. Luc. 1, 48.
℣. 14. u) Ion. præmittit: in diebus Maii. x) (5) ℣. 15. 16. Cant. 7, 14. cf. lect. 24, t.
℣. 15. y) *Ion.* & tu cupis accipere etiam.

℣. 32. את־שמו ita אתת adiicit 3. cum nota. ℣. 34. קרא־ *Metheg Milel* ponunt 1. 2. *Leusd. Ber.* sec. *O. T.* f. 5. b. reliqui *milra.* CAP. XXX, 7. בן male præter *Mercam* adiecit *Makk.* cum *Masora* sua *Buxt.* Vid. *Masora magna* ad ℣. 19. ℣. 8. נפתלי *def.* sec. 3. contra *Mas.* 1. & *Erff.* אלהים sine *Psik* *Buxt.* &c. contra *Mas.* 1. 2. 3. & *Erff.* in *O. T.* ℣. 14. ויבא אתם אל־לאה t. ℣. 15. המעט *He* cum *Metheg* t. 2, לכן per *Kadma* 2. 3. *Buxt. Pol. Pl.* 4. & in marg. t.

יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר
אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ
17 בַּלַּיְלָה הוּא׃ וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד
18 לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי׃ וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי
אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר׃
19 וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב׃ וַתֹּאמֶר לֵאָה
20 זְבָדַנִי אֱלֹהִים ׀ אֹתִי זֵבֶד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־
21 יָלַדְתִּי לוֹ שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלוּן׃ וְאַחַר
22 יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה׃ וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־
23 רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ׃ וַתַּהַר
24 וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת־חֶרְפָּתִי׃ וַתִּקְרָא
כה אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר׃ וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן
26 שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי׃ תְּנָה אֶת־נָשַׁי
וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָּהֵן וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה
27 יָדַעְתָּ אֶת־עֲבֹדָתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־
נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ׃
28 29 וַיֹּאמַר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה
יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי׃
ל כִּי מְעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה
אֹתְךָ לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתַי אֶעֱשֶׂה גַם־אָנֹכִי לְבֵיתִי׃
31 וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי
מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אָשׁוּבָה אֶרְעֶה
32 צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר׃ אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם כָּל־
שֶׂה ׀ נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא
33 וְנָקֹד בָּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי׃ וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר
כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינֶנּוּ נָקֹד וְטָלוּא
34 בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי׃ וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן
לו

Noua Leæ fœcunditas, enixæ Isascharem, Sebulonem, & filiam Dinam. Rahel parit filium Ioseph.

Quæsita dimissio Iacobi.

Merces pro fideli seruitio, ex nouo pacto.

℣. 16. z) cf. c. 24, 67.

℣. 18. a) ℣. 16. b) ℣. 9. c) ὁ. add. ὅ ἐστι Μισθός.

℣. 20. d) *donauit mihi.* (1) *Onk.* dedit mihi. e) *donum* (1) f) *cohabitabit.* (1) cf. 1 Reg. 8, 13. *Onk.* erit habitatio mariti mei apud me. *Syr.* adhærebit mihi.

℣. 21. g) c. 34, 1.

℣. 22. h) c. 8, 1. 1 Sam. 1, 11. 19. i) c. 29, 31.

℣. 23. k) Ps. 39, 7. Es. 4, 1. ὁ. ἀφεῖλεν. Luc. 1, 25. *Syr.* transire fecit.

℣. 24. l) cf. c. 35, 17.

℣. 27. m) *Ar. P.* add. *mane* sc. apud me; *nam ego* &c. n) *contectura & experientia intellexi, quod.* c. 44, 5. 15. 1 Reg. 20, 13. *Onk.* & *Syr.* expertus sum. *Hier.* & *Ion.* auguratus sum.

℣. 28. o) *exprime, defini modo.* Num. 1, 17. p) 2 Sam. 18, 11.

℣. 30. q) *sub cura, ductu meo.* Deut. 11, 10. 1 Sam. 25, 42.

℣. 31. r) Hos. 12, 13.

℣. 32. s) *remouendo.* ℣. 35. t) *maculosum.* (6) ℣. 33. 35. Ez. 16, 16. u) *fuscum.* ℣. 33. 35.

℣. 33. x) cf. Es. 3, 9. c. 59, 12. *Onk. Ion.* & *Syr.* *testabitur pro me.* y) i. e. *in posterum.* Ex. 13, 14. cf. Mat. 6, 34.

℣. 34. z) qs. deliberantis. *Onk. Syr. Ar. P.* & *E.* *ita! Ion.* pulchre, seu *bene!*

℣. 16. יַעֲקֹב per *Munach* 1. 3. (sic אֱלֹהִים ℣. 20.) sine *Psik* 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 13. ℣. 18. יִשָּׂשכָר sic plerique sec. *B. Ascher* & *Kimchi* in *M. I.* sed יִשָּׂשְׂכָר *B. Naphtali,* vt notat *Elias* in *Masoreth* p. 49. ℣. 19 בֵּן־ per *Sagol* 3. 17. *Berol.* sed *Tsere* probat ֵ ָ ָ *Masora* h. l. & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 18. b. & *Buxt. Claus.* p. 65. ℣. 20. זֵבֶד *Sain* per *Tsere* quidam in *M. I.* זְבוּלֻן 1. contra *Mas.* h. l. & c. 46, 14. ℣. 21. יָלַדְתִּי per *Mak.* & *Meth.* 1, 3. ℣. 22. nouam *sectiunculam* hic incipit 1, ℣. 26. כִּי־ 2. sed *Ithibl* ex *En hakkore* probat 1. ℣. 27. וַיְבָרְכֵנִי *Resch* per *Schua simplex* 1. 2. 3. 8. &c. contra *O. T.* f. 5. b. ℣. 30 וְעַתָּה per *Sakephgadol* 2. 5. 6. 9. ℣. 31. לֹא־תִתֶּן־לִי sic *Metheg* ponunt 1. 2. ℣. 32. וְכָל־שֶׂה per *Merca* 1. 2. 3.

לו יהי כדברך׃ ויסר ביום ההוא את־התישים
העקדים והטלאים ואת כל־העזים הנקדות והטלאת
כל אשר־לבן בו וכל־חום בכשבים ויתן ביד־בניו׃
36 וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב ויעקב רעה את־
37 צאן לבן הנותרת׃ ויקח־לו יעקב מקל לבנה לח ולוז
ועַרמון ויפצל בהן פצלות לבנות מחשף הלבן אשר
38 על־המקלות׃ ויצג את־המקלות אשר פצל ברהטים
בשקתות המים אשר תבאן הצאן לשתות לנכח
39 הצאן ויחמנה בבאן לשתות׃ ויחמו הצאן אל־המקלות
ותלדן הצאן עקדים נקדים וטלאים׃ והכשבים הפריד מ
יעקב ויתן פני הצאן אל־עקד וכל־חום בצאן לבן
41 וישת לו עדרים לבדו ולא שתם על־צאן לבן׃ והיה
בכל־יחם הצאן המקשרות ושם יעקב את־המקלות
42 לעיני הצאן ברהטים ליחמנה במקלות׃ ובהעטיף
הצאן לא ישים והיה העטפים ללבן והקשרים ליעקב׃
43 ויפרץ האיש מאד מאד ויהי־לו צאן רבות ושפחות
ועבדים וגמלים וחמרים׃ וישמע את־דברי בני־לבן לא
לאמר לקח יעקב את כל־אשר לאבינו ומאשר
2 לאבינו עשה את כל־הכבד הזה׃ וירא יעקב את־
3 פני לבן והנה איננו עמו כתמול שלשום׃ ויאמר
יהוה אל־יעקב שוב אל־ארץ אבותיך ולמולדתך
4 ואהיה עמך׃ וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה
השדה אל־צאנו׃ ויאמר להן ראה אנכי את־פני ה
אביכן כי־איננו אלי כתמל שלשם ואלהי אבי היה
6 עמדי׃ ואתנה ידעתן כי בכל־כחי עבדתי את־אביכן׃
7 ואביכן התל בי והחלף את־משכרתי עשרת מנים
8 ולא־נתנו אלהים להרע עמדי׃ אם־כה יאמר נקדים
יהיה שכרך וילדו כל־הצאן נקדים ואם־כה יאמר
עקדים

Iacobi sollertia,

diuitiæ.

Cap. XXXI. *Inuidia Labani & filiorum. Monitum Dei de abitu Iacobi. Caussæ discessus, uxoribus probatæ.*

a) adprobantis & consentientis.
℣. 35. b) *hircos.* (4) Prou. 30, 31. c) *varios cruribus.* (6) ℣. 39. 40. c. 31, 8. 10. 12. *Rad.* c. 22, 9. *Ion.* quorum in pedibus signum erat. d) *Labani.* c. 31, 1.
℣. 36. e) *Ion.* add. vetulas & infirmiores.
℣. 37. f) Iud. 16, 7. g) *amygdali.* (1) vid. *Targ. Hier.* & *Ion.* Num. 17, 8. h) (2) Ez. 31, 8. i) *decorticabat* (2) ℣. 38. k) *cortices.* (1) l) *denudatione.* (1) *Rad.* Ps. 29, 9.
℣. 38. m) *canalibus.* (4) ℣. 41. Ex. 2, 16. n) *aqualibus.* (2) c. 24, 20. o) c. 25, 21. p) ℣. 39. 41. Ps. 51, 7.
℣. 40. q) *Onk. Ion.* & *Syr.* commiscuit.
℣. 41. r) ℣. 38. c. 31, 10. s) *robustæ.* (1) sic ℣. 42. *Onk. Ion.* & *Syr. oues primiparæ. Ar. P.* & *E. vernæ.* t) *Ion.* e regione virgarum.
℣. 42. u) *cum languidæ, debiles essent.* Hiph. (1) cf. Ps. 61, 3. *Ion.* & *Syr.* coram ouibus *serotinis.* Huc tendit *Onk.* sed *Ar. P.* cum vero *autumnum agerent.* x) *languidæ. Onk. Ion. Syr. Ar. E. serotinæ. Ar. P. autumnales.*
CAP. XXXI.
℣. 1. y) c. 30, 35. z) c. 13, 2. Esth. 5, 11.
℣. 2. a) 1 Sam. 4, 7. i. e. *antea.* Ex. 4, 10.
℣. 3. b) c. 32, 10.
℣. 5. c) ℣. 42. c. 26, 28. *Ar. P.* Non *desiit esse mecum.*
℣. 7. d) *illusit* (9) Ex. 8, 25. Iud. 16, 10. 13. 15. e) *sæpius.* Num. 14, 22. Iob, 19, 3. f) *vicibus.* (2) ℣. 41. g) *permisit.* c. 20, 6.

℣. 35. היקדת *def. Hal.* & 1. cum sua *Mas.* cui contradicit *Mas.* 2. 7. 8. Vtrumque, sed diuersa manu, habet *Mss. Erffurt.* ℣. 37. בהן per *Segol* 3. 12. 17. 18. & *Ber.* at reliqui *Tsere* sec. *Mas.* 2. & *final.* f. 24. col. 6. ℣. 40. ויתן *Tlischaktanna* 1. ℣. 41. ליחמנה *Mem* per *Tsere* sine seq. *Dagesch* 1. cum *Mas.* 1. 2. *Erff.* & *O. T.* Sic quidam in *M. I.* quod tamen *Segol* præfert. ℣. 42. ובהעטיף *Pe maius* habet 3. 7. 8. 10. 12. 15. 16. 19. sec. *Mas. impress.* ad Gen. 1, 1. sed præter reliquos illud non habet *Mas.* 1. 2. 3. & *Erff.* h. l. nec *Mas. initialis* 1 Par. 1. nec XII. codices MSS. in *O. T.* ℣. 43. ועבדים ושפחות ita 2. Masculinum, q. dignius, præponit. CAP. XXXI, 2. כתמול *def.* 1. 7. 8. &c. cum *Mas.* 1. 7. 8. sed plene reliqui *sec. O. T.* ℣. 5. להן per *Tsere* 1, 6. 9. contra *Mas.* ad Ezech. 23, 36.

9 עֲקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים׃ וַיַּצֵּל
י אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי׃ וַיְהִי בְּעֵת יַחֵם
הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים הָעֹלִים
11 עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ
12 הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא
עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים
נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָּךְ׃
13 אָנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה אֲשֶׁר
נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב
14 אֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ׃ וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ
טו הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ׃ הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת
16 נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכוֹל אֶת־כַּסְפֵּנוּ׃ כִּי
כָל־הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ
17 וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה׃ וַיָּקָם *Abitus*
18 יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמַלִּים׃ וַיִּנְהַג *Iacobi celerior,*
אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכָשׁ מִקְנֵה קמץ בז״ק
קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו *ablatis*
19 אַרְצָה כְּנָעַן׃ וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל *per Rahelem idolis.*
כ אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאָבִיהָ׃ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן
21 הָאֲרַמִּי עַל־בְּלִי הִגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא׃ וַיִּבְרַח הוּא
וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר *Persecutio*
22 הַגִּלְעָד׃ וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב׃ וַיִּקַּח 23 *Labani, diuinitus*
אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק *correcti.*
24 אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד׃ וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרַמִּי
בַּחֲלֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־
כה יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃ וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע
אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן תָּקַע אֶת־אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד׃
26 וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לְבָבִי וַתְּנַהֵג

את

℣. 8. h) c. 30, 35.
℣. 9. i) *eripuit.* ℣. 16. Ex. 3, 23. c. 12, 35.
℣. 10. k) c. 30, 41. l) *coeuntes.* ℣. 13. Iob. 36, 33. m) *punctis* q\s. grandine *notatæ.* (4) ℣. 12. Zach. 6, 3. 6.
℣. 11. n) Filius Dei ex ℣. 3. 13.
℣. 12. o) *Ion.* add. *iniuriam.*
℣. 13. p) *Onk.* & *Ion.* qui adparui tibi in Bethel. cf. c. 28, 17. 19. q) ℣. 3. c. 32, 10.
℣. 14. r) 2 Sam. 20, 1. 1 Reg. 12, 16.
℣. 15. s) *alienæ, extraneæ.* Ex. 21, 8. *Rad.* Ob. ℣. 12. t) c. 29, ℣. 27. u) *Hier.* dotem nostram.
℣. 18. x) *abduxit.* Ex. 10, 13. 1 Sam. 30, 20.
℣. 19. y) c. 38, 12. 1 Sam. 25, 2. z) ℣. 34. Iud. 17, 5. c. 18, 14. seqq. 1 Sam. 15, 23. &c. a *Rad.* Syr. *Percontitus est.* vel ab Hebr. שׂרפים. *Onk. Ion. Syr. Ar. P.* imagines. *Ar. E.* idola.
℣. 20. a) ℣. 26. 27. 2 Sam. 15, 6. *Onk.* & celauit Iacobus a Labano. b) *Ion.* scientiam (mentem).
℣. 21. c) c. 15, 18. *Onk.* & *Ion.* Euphratem. d) vid. ℣. 47.
℣. 23. e) *Ion.* cognatos. *Ar. P.* socios suos. f) *Ion.* & occurrit ipsi *laudanti & oranti coram Deo suo.*
℣. 24. g) *Ion.* omisso Aleph, רמאה *deceptorem.* h) ℣. 29.
℣. 25. i) c. 44, 4. i. κατέλαβε. Phil. 3, 12.
℣. 26. k) ℣. 20. 27.

℣. 10. יחם Iod per *Kamets* 2. 3. עיני *Sakephk.* præc. *Munach* sub ואשא 7. 8. 11. 12. 15. 16. contra *O. T.* f. 5. b. בחלם *def.* 3. fe. 2. cum sua *Mas.* & *Mas.* 1. ad ℣. 24. העתודים *tu plene* 2. contra *Mas. Erffurt.* ℣. 13. ביתאל sic coniunctim 1. 2. 3. & *Hal. Munach* etiam pro *Metheg* 2. ℣. 16. מאבינו *Mun.* pro *Metheg* 2. כל־אשר 3. ℣. 18. ואת per *Tsere* & *Mahpach* 3. ומקנה *præfixum* ו addit 3. לבא *defect.* 1. 2. ℣. 24. ועד sic ℣. 29. cum *præf.* ו 3. quod contra in ℣. seq. in ויעקב omisit.

Expostulatio eius.

27 אֶת־בְּנֹתַי כִּשְׁבֻיוֹת חָרֶב׃ לָמָּה נַחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ וַתִּגְנֹב
אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וָאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁרִים בְּתֹף
28 וּבְכִנּוֹר׃ וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק לְבָנַי וְלִבְנֹתָי עַתָּה
29 הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ׃ יֶשׁ־לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי
אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ ׀ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר עִם־
ל יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃ וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף

Responsio Iacobi.

31 נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי׃ וַיַּעַן
יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־תִּגְזֹל אֶת־
32 בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי׃ עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה
נֶגֶד אַחֵינוּ הַכֶּר־לְךָ מָה עִמָּדִי וְקַח־לָךְ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב
33 כִּי רָחֵל גְּנָבָתַם׃ וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב ׀ וּבְאֹהֶל לֵאָה
וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה

Laban eluditur a filia Rahel.

34 וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל׃ וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים
וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־
לה הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא׃ וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אַל־יִחַר בְּעֵינֵי
אֲדֹנִי כִּי לוֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים לִי

Obiurgatur a Iacobo.

36 וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתְּרָפִים׃ וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב
בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי
37 כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי׃ כִּי־מִשַּׁשְׁתָּ אֶת־כָּל־כֵּלַי מַה־
מָּצָאתָ מִכֹּל כְּלֵי־בֵיתֶךָ שִׂים כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ
38 וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ׃ זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ
רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי׃
39 טְרֵפָה לֹא־הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה
מ גְּנֻבְתִי יוֹם וּגְנֻבְתִי לָיְלָה׃ הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב
41 וְקֶרַח בַּלָּיְלָה וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי׃ זֶה־לִּי עֶשְׂרִים
שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי
בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי
42 עֲשֶׂרֶת מֹנִים׃ לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפַחַד
יִצְחָק

℣. 27. l) cf. Es. 35, 10.

℣. 28. m) c. 32, 1. n) *Ion.* filios filiarum mearum. o) *stulte egisti.* Hiph. (2) 1 Sam. 26, 21.

℣. 29. p) *ad hec vel illa.* al. *in potentiam.* c. 19, 8. 1 Par. 20, 8. sic Deut. 28, 32. Mich. 2, 1. Prou. 3, 27. Neh. 5, 5. Onk. *Hier. Ion. Syr. Ar. P.* &E. Est in manu mea facultas.

℣. 30. q) ὀ. ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησας. Luc. 22, 15. r) Zeph. 2, 1. Ps. 84, 3.

℣. 33. s) cf. c. 24, 67.

℣. 34. t) *in clitellis* (1) u) ℣. 37. c. 27, 12.

℣. 35. x) c. 45, 5. Ion. 4, 1. y) cf. c. 18, 12. c. 33, 8. z) c. 18, 18. a) c. 44, 12. 1 Reg. 20, 6. 2 Reg. 10, 23. b. ἠρεύνησε. Ioh. 5, 39.

℣. 36. b) Hos. 2, 4. c) *feruide insectatus es.* 1 Sam. 17, 53. Ob. ℣. 18. Ps. 10, 2. Onk. & *Syr.* persecutus es. *Ion.* festinasti venire.

℣. 37. d) ℣. 42. *Ion.* vt iudicent veritatem.

℣. 38. e) *abortiuerunt.* c. 42, 36. f) Ez. 34, 2. 3.

℣. 39. g) Ex. 22, 13. Ez. 34, 10. h) Ex. 22, 12.

℣. 40. i) *Ion.* add. *in agro.* k) *Ar. P. ventus feruens, interdiu spirans.*

℣. 41. l) ℣. 2.

℣. 42. m) ℣. 53. Onk. & *Ion.* & *quem timet Isaac.*

℣. 26. בנותי *plene* 10. 12. 14. 16. contra *O. T.* f. 5. b. כשבירת *iot. defect.* 3. cum nota; sic fu. 2. contra *Masoram* 2. 7. 8. & Erffurt. ℣. 28. לנשק לבני ita *transpos.* 1. 2. ℣. 29. יש per *Tsere* sine *Mak.* & accentu 2. per *Tsere* & *Mahpach* seq. *Paseka* 3. השמר per *Merca* 1. 3. cum *Mas.* 1. ex *En hakkore.* ℣. 30. נכספת sine *He paragog.* 3. fu. 2. ℣. 33. האמהות *plene* 1. 3. *Hal.* fu. 2. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* sed contra *Mas.* 2. & impress. ℣. 36. ומה חטאתי *Vau* præfigit 3. & מָה per *Kamets* 3. 6. 9. sec. *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 12. a. sed contra *Mas.* h. l. ℣. 37. מכל־כלי 2. 3. מכל כלי ex *En hakkore* in marg. 1. ℣. 41. מונים *plene* 2. contra *Mas.* ad ℣. 7.

יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עָנְיִי וְאֶת־
43 יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אָמֶשׁ׃ וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר
אֶל־יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל
אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לִיהוּא וְלִבְנֹתַי מָה־אֶעֱשֶׂה
44 לָאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלָדוּ׃ וְעַתָּה לְכָה
נִכְרְתָה בְרִית אֲנִי וָאָתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃
מה וַיִּקַּח יַעֲקֹב אָבֶן וַיְרִימֶהָ מַצֵּבָה׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב 46
לְאֶחָיו לִקְטוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ־גָל וַיֹּאכְלוּ
47 שָׁם עַל־הַגָּל׃ וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא
48 וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעֵד׃ וַיֹּאמֶר לָבָן הַגַּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי
49 וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גַּלְעֵד׃ וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר
אָמַר יִצֶף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסָּתֵר אִישׁ מֵרֵעֵהוּ׃
נ אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים עַל־בְּנֹתַי אֵין
51 אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃ וַיֹּאמֶר לָבָן
לְיַעֲקֹב הִנֵּה הַגַּל הַזֶּה וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי
52 וּבֵינֶךָ׃ עֵד הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אִם־אָנִי לֹא־אֶעֱבֹר
אֵלֶיךָ אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי אֶת־
53 הַגַּל הַזֶּה וְאֶת־הַמַּצֵּבָה הַזֹּאת לְרָעָה׃ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב חול
54 בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק׃ וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו
לב לֶאֱכָל־לָחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ בָּהָר׃ וַיַּשְׁכֵּם לָבָן Cap. XXXII.
בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב
2 לָבָן לִמְקֹמוֹ׃ וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי
3 אֱלֹהִים׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה
וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם׃

פ פ פ ח 8

4 וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה
שֵׂעִיר D 3 ג ד

Mitior eiusdem animus, sancito inuicem fœdere de non lædenda alterutra parte.

Labanis discessio. Apparitio Angelorum in Mahanaim.

Nuncii

p) pro me. Ps. 124, 1. 2. Onk. Ion. Syr. Ar. F. fuisset mihi auxilio. o) ὁ. κενόν με ἐξαπέστειλας. Luc. 1, 53. p) Iob. 3, 17. q) dijudicauit, vindicauit. ℣. 37. Iob. 23, 7. r) c. 19, 34. 2 Reg. 9, 26.
℣. 44. s) c. 15, 18.
℣. 45. t) ℣. 13. c. 28, 18.
℣. 47. u) aceruus. Chald. x) testimonii. (1) cf. Iob. 16, 19.
℣. 49. y) Iud. 11, 29. Ion. & Ar. P. add. vocabatur.
℣. 50. z) adflixeris. c. 16, 6. a) Ar. P. add. peregrinus.
℣. 51. b) posui. Iob. 38, 6.
℣. 52. c) in femin. quia sequitur femininum. d) cum ego, cum tu.
℣. 53. e) ℣. 42. Onk. & Ion. per Deum, quem timebat Pater eius.
Cap. XXXII, ℣. 1. f) c. 31, 28.
℣. 2. g) 1 Sam. 26, 25. h) c. 28, 11.
℣. 3. i) 2 Reg. 6, 17. Ps. 34, 8. 1 Par. 12, 22. Luc. 2, 12. k) Ios. 13, 26. c. 21, 36. cf. Cant. 7, 1.
℣. 4. l) nuncios. o. ἀγγέλους. ℣. 7. Num. 20, 14. Luc. 7, 24. 27. c. 9, 52. Iac. 2, 25.

℣. 43. לִי Munach pro Mak. 1. 2. 3. ita מה per Munach in marg. 1. ℣. 44. וְעַתָּה per Sakeph plures, sed Rbhia 1. 16. 17. 18. Ber. & O. T. f. 5. b. at per Munach seq. Sakephk. 2. 3. ונכרתה cum præf. Vau 3. contra Mas. 1. ℣. 45 וירמה ri def. 1. sec. Mas. 3. sed contra Mas. 1. 7. 8. & Erff. ℣. 47 שהדותא Sin per Patach 1. 2. 3. 6. 9. ויעקב pro Meth. habent Munach 1. 6. 7. 8. & plures. ℣. 48. הגל Gimel per Kamets 1. 2. sic ℣. 51. 52. etiam codex 3. ℣. 50. תענה per Tsere 7. 8. cum dubia Masora, quam copiose recitat & reiicit O. T. ℣. 53. אלהי Notam חול habet 17. 18. & Ber. reliqui omittunt. CAP. XXXII, 1. Caput hic incipit 17. 18. Ber. reliqui a ℣. sequenti, præter 1. 6. 9. 12. qui male a ℣. 3. למקומו plene 2. contra Mas. 3. 7. 8. & Erff.

ad Esauum missi de aduentu Iacobi.

שעיר שדה אדום: ויצו אתם לאמר כה תאמרון ה
לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם־לבן גרתי ואחר
6 עד־עתה: ויהי־לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה

Huius metus,

7 ואשלחה להגיד לאדני למצא־חן בעיניך: וישבו
המלאכים אל־יעקב לאמר באנו אל־אחיך אל־עשו
8 וגם הלך לקראתך וארבע־מאות איש עמו: ויירא

instructio gregis,

יעקב מאד ויצר לו ויחץ את־העם אשר־אתו ואת־
9 הצאן ואת־הבקר והגמלים לשני מחנות: ויאמר אם־
יבוא עשו אל־המחנה האחת והכהו והיה המחנה

preces ardentes,

הנשאר לפליטה: ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם י
ואלהי אבי יצחק יהוה האמר אלי שוב לארצך
11 ולמולדתך ואיטיבה עמך: קטנתי מכל החסדים
ומכל־האמת אשר עשית את־עבדך כי במקלי עברתי
12 את־הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות: הצילני נא
מיד אחי מיד עשו כי־ירא אנכי אתו פן־יבוא והכני אם
13 על־בנים: ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את־
14 זרעך כחול הים אשר לא־יספר מרב: וילן שם בלילה

dona pecuaria, ad placandum fratrem rite disposita.

ההוא ויקח מן־הבא בידו מנחה לעשו אחיו: עזים טו
מאתים ותישים עשרים רחלים מאתים ואילים עשרים:
16 גמלים מיניקות ובניהם שלשים פרות ארבעים ופרים
17 עשרה אתנת עשרים ועירם עשרה: ויתן ביד־עבדיו
עדר עדר לבדו ויאמר אל־עבדיו עברו לפני ורוח
18 תשימו בין עדר ובין עדר: ויצו את־הראשון לאמר כי
יפגשך עשו אחי ושאלך לאמר למי־אתה ואנה תלך
19 ולמי אלה לפניך: ואמרת לעבדך ליעקב מנחה הוא
שלוחה לאדני לעשו והנה גם־הוא אחרינו: ויצו גם כ
את־השני גם את־השלישי גם את־כל־ההלכים אחרי
העדרים לאמר כדבר הזה תדברון אל־עשו במצאכם
אתו

m) c. 14, 6.
℣. 5. n) ℣. 6. 19. c. 33, 8. o) *commoratus sum.* Fut. Kal. Iud. 5, 28.
℣. 6. p) c. 30, 43.
℣. 7. q) c. 33, 1.
℣. 8. r) *anxius fuit.* Iud. 2, 15. c. 10, 9. 1 Sam. 30, 6. ὁ. ἠπορεῖτο. 2 Cor. 4, 8.
℣. 9. s) *in euasionem,* euader. Ef. 4, 2.
℣. 10. t) Ex. 3, 15. *Ar. P.* aui mei Abrahami. u) c. 48, 15. x) c. 31, 3. 10.
℣. 11. y) *Onk.* Minora sunt merita mea omnibus &c. *Ar. P.* Ego minor sum, quam vt meruerim omnes &c. z) *Onk.* ego solus. a) ℣. 8. cf. Ps. 50, 23. 2 Sam. 7, 18.
℣. 12. b) Ps. 140, 5. c) Hos. 10, 14. *Ar. P.* vna cum filiis.
℣. 13. d) c. 22, 15. e) c. 22, 17.
℣. 14. f) cf. 1 Sam. 25, 8. *Ar. P.* de eo, quod attulerat secum. Huc ref. *Onk.* & *Syr.* Sed *Ion.* quod paratum erat in manu ipsius.
℣. 16. g) c. 45, 23. h) *pullos asinarum.* c. 49, 11. Zach. 9, 9.
℣. 17. i) *spatium.* (2) Esth. 4, 14.
℣. 18. k) *occurrerit tibi.* c. 33, 8.
℣. 20. l) *cum inueneritis, offenderitis.* c. 16, 7.

℣. 7. וארבע sine *Metheg* 1. 2. 3. ℣. 11. קטנתי per *Rbhia* 2. 3. & in marg. 1. ℣. 16. ועירם sic *Ain* per *Schua* 2. 17. & *Berol.* sec. *M. I.* & *O. T.* s. 6. a. ex Codd. *Hispp.* & *Kimchii Michlol.* Porro rim *defect.* 7. 8. cum sua *Mas.* & 3. & *Erff.*; sed *plene* 1. 2. cum sua *Masora.* ℣. 18. יפגשך sic ga sine *Metheg* 3. 7. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 19. *Berol.* & *B. Ascher* sec. *Seldeni* codicem; sed cum *Metheg* 1. 2. 6. 8. 9. 17. 18. & *M. I.* Per duplex *Metheg* יפגשך 1. 6. 9. 17. 18. *Gimel raphatum* aut sine *Dagesch* 1. 2. 8. *Mas. Erff. M. I.* & *B. Naphi.* in marg. 1. sed יפגשך *B. Naphi.* sec. *Seldeni* codicem. ℣. 20. גם את־כל cum praefixo וגם & per *Paschta* 3. contra *Mas.* 1. 2. 7. 8. & *Erff.* ההלכים pro *Munach* habent *Metheg* 17. 18. & *Ber.* במצאכם *mo plene* 2. contra *Mas.* 7. 8. & per *Merca* pro *Meth.* 2. 3. 6. 8. 9. 10. 11. 13. 19.

21 אתו : ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו כי־אמר
אכפרה פניו במנחה ההלכת לפני ואחרי־כן אראה קמץ בז״ק
22 פניו אולי ישא פני : ותעבר המנחה על־פניו והוא לן
23 בלילה־ההוא במחנה : ויקם בלילה הוא ויקח את־ *transitus*
שתי נשיו ואת־שתי שפחתיו ואת־אחד עשר ילדיו *torrentis*
24 ויעברם את מעבר יבק : ויקחם ויעברם את־הנחל *Iabbok,*
כה ויעבר את־אשר־לו : ויותר יעקב לבדו ויאבק איש *lucta di-*
26 עמו עד עלות השחר : וירא כי לא יכל לו ויגע בכף־ *uina in*
27 ירכו ותקע כף־ירך יעקב בהאבקו עמו : ויאמר *Pniel;*
שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם־
28 ברכתני : ויאמר אליו מה־שמך ויאמר יעקב : ויאמר *Bende be-*
29 לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם־ישראל כי־שרית עם־ *nedictio & nomen*
ל אלהים ועם־אנשים ותוכל : וישאל יעקב ויאמר *Israelis.*
הגידה־נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי ויברך
31 אתו שם : ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי־ראיתי
32 אלהים פנים אל־פנים ותנצל נפשי : ויזרח־לו השמש
33 כאשר עבר את־פנואל והוא צלע על־ירכו : על־כן
לא־יאכלו בני־ישראל את־גיד הנשה אשר על־כף
הירך עד היום הזה כי נגע בכף־ירך יעקב בגיד Cap.
לג הנשה : וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו בא ועמו XXXIII.
ארבע מאות איש ויחץ את־הילדים על־לאה ועל־ *Accessus*
2 רחל ועל שתי השפחות : וישם את־השפחות ואת־ *Esaui cum armatis.*
ילדיהן ראשנה ואת־לאה וילדיה אחרנים ואת־רחל *Comple-*
3 ואת־יוסף אחרנים : והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה *xus fratrum mu-*
4 שבע פעמים עד־גשתו עד־אחיו : וירץ עשו לקראתו *tuus.*
ה ויחבקהו ויפל על־צוארו וישקהו ויבכו : וישא את־ צואריו ל׳
עיניו וירא את־הנשים ואת־הילדים ויאמר מי־אלה נקוד על
לך ויאמר הילדים אשר־חנן אלהים את־עבדך : וישקהו

ותגשן D 4 דד

ꝟ. 21. m) *placabo.* 2 Sam. 21, 3. n) c. 19, 21. Deut. 28, 50. Prou. 28, 5.
ꝟ. 23. o) Deut. 3, 16. Iof. 12, 2.
ꝟ. 25. p) *luctabatur* acriter, ita vt puluis excitaretur. (2) ꝟ. 26. cf. Deut. 28, 24. ὁ. ἐπάλαισεν. cf. Eph. 6, 12. q) qui Deus & Nuncius Dei dicitur ꝟ. 29. 31. Hof. 12, 4. 5.
ꝟ. 26. r) *praualeret.* Ier. 1, 19. s) *luxatum est.* Ier. 6, 8.
ꝟ. 27. t) cum lacrimis. Hof. 12, 5.
ꝟ. 29. u) *non solum.* fic *Ar. P.* inferendo *semper.* cf. c. 35, 10. 1 Sam. 8, 7. x) *Ar. P.* fed *etiam.* y) *principem te gessisti.* (2) Hof. 12, 4.
ꝟ. 30. z) Iud. 13, 17. a) Iud. 13, 18. Prou. 30, 4.
ꝟ. 31. b) Ex. 33, 11. Ez. 20, 35. ὁ. πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. 1 Cor. 13, 12. 2 Cor. 5, 7. c) *& tamen.* Ex. 33, 20. Iud. 6, 22. c. 13, 22.
ꝟ. 32. d) Mal. 3, 20. Pf. 97, 11. e) ꝟ. 31. Iud. 8, 8. f) *claudicans.* (1) cf Mich. 4, 6. *Ar. P.* add. vsque ad illud tempus fuum.
ꝟ. 33. g) *neruum.* al. *musculum.* Ez. 37, 6. h) *lux. ti.* (2) h. l.
Cap. XXXIII, ꝟ. 1. i) c. 32, 7.
ꝟ. 2. k) c. 38, 28. Num. 2, 9.
ꝟ. 3. l) conf. Marc. 10, 32. Ioh. 19, 4. 8. c. 10, 11. *Ion.* add. *orans & petens miserationes a coram Domine.*
ꝟ. 4. cf. Prou. 16, 7. m) c. 45, 14. 15. ὁ. προσέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ. Luc. 15, 20.
ꝟ. 5. n) ꝟ. 11. Pf. 127, 3.

ꝟ. 21. ואחריכן fic *soni.* 1. 2. 3. & *Hal.* ꝟ. 22. והוא *Makk.* in textu, fed in marg. *Tbhir* 1. ꝟ. 27. ויאמר pro *Mun.* habet *Paschta gem.* 1. ꝟ. 30. זה cum *Dagesch* 2. 3. 6. 9. *Berol.* recte fec. *O. T.* f. 6. a. ꝟ. 31. ante שם ponit את־ 1. contra *Maf.* 2. & *Erff.* poft המקום addit 2. ההוא fed fine punctis & contra *Maf. Erff.* CAP. XXXIII. ꝟ. 1. והנה *Munach* 1. 2. 17. & *Ber.* fec. *O. T.* ceteri *Makk.* præter 3, qui *Mahpach* feq. *Paschta.* ꝟ. 4. צואריו cum *Iod* in textu 2. contra *Maf. fin.* f. 34. col. 2. וישקהו *septem* tridentes pro punctis habet 2. *sex* puncta autem requirit *O. T.* vnum pro fingulis litteris, quæ quidem variantem lectionem abfentis integræ vocis fignificant *Hillero* p. 152. ꝟ. 5. לך *Dagesch* 1. 2. 17. 18. & *Berol.* reliqui omittunt contra *O. T.*

Submissio familiæ Iacobi erga Esaum. Dona a Iacobo oblata, ab Esauo accepta. Comitatus Esaui recusatus.

ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין : ותגש גם־ 6
לאה וילדיה וישתחוו ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו : 7
ויאמר מי לך כל־המחנה הזה אשר פגשתי ויאמר 8
למצא־חן בעיני אדני : ויאמר עשו יש־לי רב אחי יהי 9
לך אשר־לך : ויאמר יעקב אל־נא אם־נא מצאתי חן י
בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על־כן ראיתי פניך
כראת פני אלהים ותרצני : קח־נא את־ברכתי 11
אשר הבאת לך כי־חנני אלהים וכי יש־לי־כל ויפצר־
בו ויקח : ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך : ויאמר 12 13
אליו אדני ידע כי־הילדים רכים והצאן והבקר עלות
עלי ודפקום יום אחד ומתו כל־הצאן : יעבר־נא אדני 14
לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה
אשר־לפני ולרגל הילדים עד אשר־אבא אל־אדני
שעירה : ויאמר עשו אציגה־נא עמך מן־העם אשר טו
אתי ויאמר למה זה אמצא־חן בעיני אדני : וישב ביום 16
ההוא עשו לדרכו שעירה : ויעקב נסע סכתה ויבן לו 17
בית ולמקנהו עשה סכת על־כן קרא שם־המקום
סכות : ס ויבא יעקב שלם עיר שכם 18
אשר בארץ כנען בבאו מפדן ארם ויחן את־פני
העיר : ויקן את־חלקת השדה אשר נטה־שם אהלו 19
מיד בני־חמור אבי שכם במאה קשיטה : ויצב־שם כ
מזבח ויקרא־לו אל אלהי ישראל : ס ותצא לד

Discessus Esaui. Iacobi commoratio in Succoth.

Cap. XXXIV. *Dina exspatiata vitiatur.*

דינה בת־לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות
הארץ : וירא אתה שכם בן־חמור החוי נשיא הארץ 2
ויקח אתה וישכב אתה ויענה : ותדבק נפשו בדינה 3
בת־יעקב ויאהב את־הנער וידבר על־לב הנער :
ויאמר שכם אל־חמור אביו לאמר קח־לי את־הילדה 4
הזאת לאשה : ויעקב שמע כי טמא את־דינה בתו ה
ובניו

הנערה ק
הנערה ק

Sichemi quæsitum cum ea coniugiũ,

℣. 8. o) Num. 22, 9. p) c. 32, 18. Hos. 13, 8. q) *Ion.* præmittit: *donum hoc est, quod misi.*
℣. 9. r) Deut. 1, 6. c. 2, 3. *Syr.* est mihi, & quidem multum est mihi. s) *Onk.* felix sis in eo. *Ion.* conseruetur tibi. *Syr.* posside.
℣. 11. t) 1 Sam. 25, 27. 2 Reg. 5, 15. Prou. 11, 25. ὁ. τὰς εὐλογίας. 2 Cor. 9, 5. 6. *Onk.* & *Ion.* donum. u) ℣. 5. Ps. 119, 29. Prou. 14, 31. c. 28, 8. x) c. 19, 3. 2 Reg. 5, 15.
℣. 13. y) *lactantes.* (5) 1 Sam. 6, 7. 10. Es. 40, 11. Ps. 78, 71. z) *impulerint.* (5) Iud. 19, 22. Cant. 5, 2.
℣. 14. a) c. 47, 17. b) *sec. tarditatem meam.* Es. 8, 6. *Onk. Ion. Syr.* leniter. c) *rei curandæ.* Ex. 22, 9. 10. 1 Sam. 15, 9.
℣. 15. d) Ex. 20, 24.
℣. 18. e) *Onk. Ion. Ar. P. & E. incolumis.* cf. c. 28, 21. *Syr.* sumit vt *nom. propr.* c. 14. 18. f) *ante, in conspectu.* 1 Sam 22, 4.
℣. 19. g) Ios. 24, 32. h) *nummis.* (3) Ios. 24, 32. Iob. 42, 11. *Onk. Syr. Arabes: agnis. Hier. & Ion.* margaritis.
CAP. XXXIV, ℣. 1. cf. Sir. 7, 24. c. 42, 9. 10. π. Tit. 2, 5. i) ὁ. καταμαθεῖν. Matt. 6, 28.
℣. 2. k) Deut. 22, 24. 29.
℣. 3. l) ℣. 8. 19. c. 2, 24. c. 44, 30. m) c. 50, 21. Es. 40, 1. Hos. 2, 16. *Ion.* inserit: *blanda. Ar. P. & blanditus est ei.*
℣. 4. n) c. 21, 21. c. 38, 6. Iud. 14, 2.
℣. 5. o) ℣. 13. 27. Ez. 18. 6. π.

℣. 7. וישתחוו prius *Metheg* non habet 3. ואחר per *Kadma* 3. ℣. 8. מי 1. פגשתי *Gimel* per *Kametz* 1. 2. 5. 6. 9. 17. 18. *Berol.* reliqui *Patach* cum *Mas.* paru. 7. ויאמר *Rbbia* 17. 18. male. למצא *Merca* 3. ℣. 10. כי 1. 7. 8. 10. &c. sed reliqui *Munach*, vt requirit *O. T.* & sic in marg. 1. ℣. 13. כי *Munach* 3. ℣. 15. אציגה נא per *Paschta* & *Mahpach* 3. זה sine *Dagesch* 3. 17. 18. ℣. 17. שם per *Merca B. Napht.* per *Sagol* & *Makk. B. Ascher.* ℣. 20. ויצב per *Tsere* & *Merca* 3. CAP. XXXIV, 2. ויענה Ita *Vau* cum *Metheg* 6. 7. 8. 9. &c. alii sine eo. ℣. 3. ויאהב sic *B. Ascher*; at ויאהב *B. Naphthali* sec. Codicem *Seldeni.* ℣. 4. ויאמר שכם per *Darga* & *Tbhir.* 2. 3.

וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרִשׁ יַעֲקֹב עַד־בֹּאָם׃
6 וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֲבִי־שְׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ׃ וּבְנֵי
7 יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר
לָהֶם מְאֹד כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת־בַּת־
8 יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה׃ וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם
בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃
9 וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִּקְחוּ
י לָכֶם׃ וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ
11 וּסְחָרוּהָ וְהֵאָחֲזוּ בָּהּ׃ וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־
אַחֶיהָ אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן׃
12 הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלָי
13 וּתְנוּ־לִי אֶת־הַנַּעֲר לְאִשָּׁה׃ וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם
וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבֵּרוּ אֲשֶׁר טִמֵּא אֵת דִּינָה
14 אֲחֹתָם׃ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה
לָתֵת אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֶרְפָּה
טו הִוא לָנוּ׃ אַךְ־בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ לְהִמֹּל
16 לָכֶם כָּל־זָכָר׃ וְנָתַנּוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם
17 נִקַּח־לָנוּ וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד׃ וְאִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל וְלָקַחְנוּ אֶת־בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ׃
18 וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר׃
19 וְלֹא־אֵחַר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב
כ וְהוּא נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו׃ וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־
21 שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר׃ הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ בָאָרֶץ וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ
וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ
22 לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם׃ אַךְ־בְּזֹאת יֵאֹתוּ לָנוּ
הָאֲנָשִׁים לָשֶׁבֶת אִתָּנוּ לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד בְּהִמּוֹל לָנוּ
23 כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמֹּלִים׃ מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל־

p) c. 24, 21.
ỳ. 6. q) *Exiverat enim.*
ỳ. 7. r) c. 6, 6. c. 45, 5. ἐ. κατενύγησαν. Actor. 2, 37. s) Deut. 22, 21. Ios. 7, 15. t) *non debebat fieri.* c. 20, 9. c. 29, 26. 2 Sam. 13, 12. *Onk.* & *Ion.* non erat rectum ad faciendum.
ỳ. 8. u) *deperit.* Deut. 7, 7. Ps. 38, 17.
ỳ. 9. x) *adfinitate iungite vos.* Deut. 7, 3. 1 Reg. 3, 1.
ỳ. 10. y) c. 20, 15. z) *negotiamini in ea.* (4) ỳ. 21. c. 42, 34. a) c. 47, 27. Num. 32, 30. *Onk. Ion.* & *Syr.* possessionem capite in ea.
ỳ. 12. b) *dotem.* (3) Ex. 22, 16. 1 Sam. 18, 25.
ỳ. 13. c) c. 37, 35.
ỳ. 14. d) c. 43, 32.
ỳ. 15 e) *consentiemus.* (5) ỳ. 22. 23. 2 Reg. 12, 9.
ỳ. 16. f) cf. Ex. 12, 48.
ỳ. 17. g) *Ion.* add. *per violentiam.*
ỳ. 19. h) ỳ. 3. 8. cf. 2 Sam. 19, 2.
ỳ. 20. i) locum iudicii. ỳ. 24. Ruth. 4, 1.
ỳ. 21. k) Nah. 1, 12. l) constructio proiectione manuum declaranda. Iud. 18, 10. Esa. 22, 18. Ps. 104, 25. *Ion.* lata limitibus.

& commercium, Cananais ab Israelitis

הנערה ק׳

sub conditione circumcisionis dolose promissum.

Adprobatio & exsecutio pacti.

ỳ. 5. והחריש *plene* 17. *Berol.* fu. 2. contra *Masoram.* Ceterum hic incipit Codex noster 4. MStus. ỳ. 7. ויתעצבו sine *Metheg* 1. 3. ỳ. 11. אחיה *Alef* per *Kamets* 3. 4. sic saepe. ỳ. 14. אליהם *def.* 3. 4. fu. 2. contra *Mas.* h. l. & *final.* f. 8. col. 7. אחתינו te *plene* 2. 3. 4. 6. 8. 9. 11. 12. 14. 15. & *Hal.* fu. 2. contra O. T. f. 6. a. & *Mas.* 7. 8. h. l. & Gen. 24, 60. ỳ. 15. אך *Merca* 1. 3. אם *Makk.* 2. 3. 4. 6. 9. *Makk.* & *Ithibh* 1. להמול *plene* 3. 4. contra *Mas.* h. l. & final. f. 45. d. ỳ. 17. להמול *defect.* poscit *Mas. fin.* f. 45. col. 4. haud dubie confundens hunc locum cum ỳ. 15. contra *Mas. textualem* 1. 7. 8. & *Erff.* ỳ. 19. נכבד per *Patach* 3. contra *Mas.* 1. ỳ. 20. ויבא *Vau praef.* cum *Meth.* 1. 2. 4. 6. 7. 8. &c. ỳ. 21. הנה רחבת sic 1. ex *En bakhore.*

בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ׃
24 וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲמוֹר וְאֶל־שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ
וַיִּמֹּלוּ כָּל־זָכָר כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ׃ וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי 25
בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי
דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר׃
26 וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי־חָרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־
27 דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ׃ בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים
28 וַיָּבֹזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ אֲחוֹתָם׃ אֶת־צֹאנָם וְאֶת־
בְּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר
29 בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ׃ וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם
וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת׃
30 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי ל
לְהַבְאִישֵׁנִי בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ בַּכְּנַעֲנִי וּבַפְּרִזִּי וַאֲנִי מְתֵי
מִסְפָּר וְנֶאֶסְפוּ עָלַי וְהִכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי׃
31 וַיֹּאמְרוּ הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחוֹתֵנוּ׃ פ

Vindicta Simeonis & Leui de Sichemitis, occisis maribus, & vrbe spoliata.

Iacobi perturbatio.

Cap. XXXV.

לה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית־אֵל וְשֶׁב־שָׁם
וַעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי
2 עֵשָׂו אָחִיךָ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ
הָסִרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ
3 שִׂמְלֹתֵיכֶם׃ וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית־אֵל וְאֶעֱשֶׂה־שָּׁם
מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ
4 אֲשֶׁר הָלָכְתִּי׃ וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר
אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם
5 יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם־שְׁכֶם׃ וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת
אֱלֹהִים עַל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי
6 בְּנֵי יַעֲקֹב׃ וַיָּבֹא יַעֲקֹב לוּזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הִוא
7 בֵּית־אֵל הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ׃ וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ
וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים
בברחו

Migratio in Bethel. Emendatio familiæ Iacobi, expurgatis idolis.

Iter iuuante Deo tutum.

Altare in Bethel. קדש

ỳ. 24. m) c. 23, 10.
ỳ. 25. n) Ps. 69, 30. Prou. 14, 13. Iob. 14, 22. *Ion.* infirmati ex dolore circumcisionis suæ. o) c. 49, 6.
ỳ. 27. p) *Ion.* præmitt. *Reliqui.*
ỳ. 29. q) *Onk. Ion.* & *Syr.* opes ipsorum.
ỳ. 30. r) *turbastis.* Ios. 7, 25. 26. 1 Sam. 14, 29. s) Ex. 5, 21. *Ion.* vt exeat *fama mea mala.* Contrar. 2. Cor. 2, 15. t) *homines numeri* i. e. *pauci.* Deut. 4, 27. c. 33, 6. Num. 9, 20. Es. 10, 19. *Syr.* exiguus numero.
Cap. XXXV. ỳ. 1. u) c. 28, 12. c. 49, 3.
ỳ. 2. x) ỳ. 4. y) *Ion.* add. quæ accepistis e domo idolorum Sichem. sic ỳ. 4. z) Es. 1, 16. 2 Tim. 2, 21. *Ion.* add. a pollutionib⁹ interfectorum, ad quos accessistis. a) Eph. 4, 22. Col. 3, 9.
ỳ. 3. b) *Onk.* & *Ion.* qui acceptauit preces meas. c) c. 28, 15.
ỳ. 4. d) c. 24, 22. e) *Ion.* add. qui habitabant in vrbe Sichem. f) Ex. 2, 20. g) cf. Ios. 24, 26. Iud. 9, 6. h) *Ion.* quæ erat *prope.*
ỳ. 5. i) *Ion.* add. *confitentes & precantes coram Domino.* k) *Onk.* timor *a facie Domini.* Sic *Ion.*
ỳ. 6. l) alia Iud. 1, 26. m) c. 28, 19. Ios. 18, 13.
ỳ. 7. n) *Ion.* Deus, *qui habitare fecit gratiosam suam præsentiam in Bethel.* o) cf. c. 20, 13.

ỳ. 24. כל יצאי שער ˉ¹ 2. ỳ. 25. בהיותם *def.* 1. He per *Chat. Pat.* in marg. 7. 8. erronee, & contra *O. T.* ישני בני ˉ 2. ˉ4. sic ˡ ex *Hispp.* libb. *O. T.* ỳ. 27. החללים *Mun.* sub ה 17. 18. *Ber.* sec. *O. T.* reliqui habent *Metheg.* ỳ. 31 הכזונה *Zain minusculum Hal.* 7. 8. 12. &c. sed tale non reperit in *nouem* MSS. *O. T.* neque exstat in *Mas.* initiali Gen. 1. & 1 Par. 1. אחתינו *te plene* 1. 4. cho *def.* 1. 3. 4. *Hal.* vtrumque contra *Mas.* h. l. & Gen. 24, 60. CAP. XXXV, 2. הסירו *plene* 8. 11. 15. fu. 3. contra *Mas.* ỳ. 3. ויהי *Meth.* sub *Vau* 1. 2. 3. 4. 6 – 15. 19. per *Mun.* pro *Paschta* 3. contra *En hakk.* in marg. 1. ỳ. 5. סביבותיהם אשר ita regularius 1. 4. Munach etiam sub אשר 2. 3. ỳ. 7. האלהים Notam קדש ˡnon ˉ habent. nisi 17. 18. & *Ber.*

8 בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו׃ וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה
וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ
אַלּוֹן בָּכוּת׃
פ
9 וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ
י אֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר־לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא־יִקָּרֵא שִׁמְךָ
עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
11 יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה גּוֹי
וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ׃
יב וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ אֶתְּנֶנָּה
13 וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ׃ וַיַּעַל מֵעָלָיו
14 אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ׃ וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ מַצֶּבֶת אָבֶן וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ
טו וַיִּצֹק עָלֶיהָ שָׁמֶן׃ וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם
16 אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שָׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל׃ וַיִּסְעוּ מִבֵּית
אֵל וַיְהִי־עוֹד כִּבְרַת־הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד
17 רָחֵל וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ׃ וַיְהִי בְהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר
18 לָהּ הַמְיַלֶּדֶת אַל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ בֵּן׃ וַיְהִי בְּצֵאת
נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ
19 בִנְיָמִין׃ וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא בֵּית
כ לָחֶם׃ וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל־קְבֻרָתָהּ הִוא מַצֶּבֶת
21 קְבֻרַת־רָחֵל עַד־הַיּוֹם׃ וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלֹה
22 מֵהָלְאָה לְמִגְדַּל־עֵדֶר׃ וַיְהִי בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ
הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו
וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל
פ
23 וַיִּהְיוּ בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר׃ בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב
24 רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן׃ בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף
כה וּבִנְיָמִן׃ וּבְנֵי בִלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי׃ וּבְנֵי
26 זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה גָּד וְאָשֵׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יֻלַּד־
לוֹ

Mors & sepultura Deboræ.

Noua Dei omnipotentis apparitio, iterata promissione.

Rahelis puerperæ mors.

Beniamini natiuitas.

Turris Eder.

Incestus Rubenis.

פסקא באמצע פסוק

XII. filii Iacobi.

℣. 8. p) c. 24, 59.

℣. 9. q) Hos. 12, 13. r) Ion. add. per nomen Verbi sui. cf. Act. 3, 25. 26.

℣. 10. s) c. 32, 29. Ar. P. add. semper tantum. t) Ar. P. sed etiam; vt cit. cap. sic ad ויקרא Ar. P. add. etiam.

℣. 11. u) c. 17, 1. x) c. 28, 3. y) c. 17, 6.

℣. 12. z) Syr. iuramento promisi.

℣. 13. a) c. 17, 21. b) Ar. E. Lux Dei. cf. c. 17, 22.

℣. 14. c) c. 28, 18.

℣. 15. d) denuo. c. 28, 19.

℣. 16. e) spatium adhuc plusculum. (3) c. 48, 7. 2 Reg. 5, 19. Ion. multum spatii.

℣. 17. f) Ier. 31, 15. g) c. 30, 24.

℣. 18. h) concupisc. desiderii, al. doloris mei. c. 49, 3. i) c. 44, 20.

℣. 19. k) c. 48, 7. l) ℣. 16. Mich. 5, 1. 1 Par. 4, 4. alia Ios. 19, 15.

℣. 20. m) 1 Sam. 10, 2.

℣. 21. n) Ion. add. locum, vnde adpariturus est Rex Messias in fine dierum. Vid. Mich. 4, 8.

℣. 22. o) Leu. 18, 8. c. 20, 11. p) Ar. P. add. hoc. q) 2 Par. 2, 1.

℣. 23. r) cf. c. 29. & 30.

℣. 10. לֹא per *Munach* 1. 2. 5. 4. ℣. 16. ותקש per *Tiphcha* præced. *Sakephk.* cum *Mun.* 1. 2. 4. ℣. 18. ויהי per *Rbbia* 7. 8. & plures impressi; sic su. 3. sed contra *Mas. Erff.* & 4. ad h. l. & *Mas.* impressam æque ac MS. ad Gen. 10, 19. item contra *O. T.* f. 6. a. ℣. 22. ההוא cum *Sakeph* etiam *Segolta* & præced. ישראל per *Paschta* & *Sarka* codex quidam *Hisp.* in *O. T.* ראובן Ita bene 1. 2. 17. sec. *O. T.* at 3. (qui etiam in seqq. vocibus accentus simplices habet) & 4. tantum *Rbbia*; reliqui *Sakeph.* ישראל sic recte 2. 4. &c. (addente *Sophpasuk* 14.) Nata autem esse videtur accentuum geminatio ex diuersitate codicum, quorum alii vnum, alii duos versus ex hoc commate fecerunt, monentibus Cl. *Hillero Praef. de Keri & Cthibh,* & *O. T.* l. c.

Reditus eius ad patrem. Isaaci mors & sepultura.

27 לוֹ בְּפַדַּן אֲרָם׃ וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מַמְרֵא קִרְיַת
הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גָּר־שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק׃
28 וַיִּהְיוּ יְמֵי יִצְחָק מְאַת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה׃ וַיִּגְוַע יִצְחָק
29 וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו
וְיַעֲקֹב בָּנָיו׃

פ

Cap. XXXVI. *Generationes Esaui in terra Canaan,*

לו וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃ עֵשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו
2 מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עָדָה בַּת־אֵילוֹן הַחִתִּי וְאֶת־
3 אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן הַחִוִּי׃ וְאֶת־בָּשְׂמַת
4 בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחוֹת נְבָיוֹת׃ וַתֵּלֶד עָדָה לְעֵשָׂו אֶת־
ה אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל׃ וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה
יעוש ק אֶת־יעיש וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר

in monte Seir.

6 יֻלְּדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו
וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־
כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
7 וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו׃ כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב
מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָשֵׂאת אֹתָם
8 מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם׃ וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃
9 וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם בְּהַר שֵׂעִיר׃ אֵלֶּה שְׁמוֹת
בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן־עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בָּשְׂמַת
11 אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ וַיִּהְיוּ בְּנֵי אֱלִיפָז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם
12 וּקְנַז׃ וְתִמְנַע הָיְתָה פִילֶגֶשׁ לֶאֱלִיפַז בֶּן־עֵשָׂו וַתֵּלֶד
13 לֶאֱלִיפַז אֶת־עֲמָלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ וְאֵלֶּה
בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בָשְׂמַת
14 אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַת־עֲנָה בַּת־
יעוש ק צִבְעוֹן אֵשֶׁת עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת־יעיש וְאֶת־יַעְלָם
טו וְאֶת־קֹרַח׃ אֵלֶּה אַלּוּפֵי בְנֵי־עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז בְּכוֹר עֵשָׂו

Duces filiorum Esaui.

16 אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף אוֹמָר אַלּוּף צְפוֹ אַלּוּף קְנַז׃ אַלּוּף
קֹרַח אַלּוּף גַּעְתָּם אַלּוּף עֲמָלֵק אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱלִיפַז
בְּאֶרֶץ

℣. 27. s) c. 14, 13. t) c. 23, 2. 19.

℣. 29. u) c. 25, 8. x) c. 49, 31. y) *Syr.* add. in sepulcro, quod emerat Abraham pater ipsius.

Cap. XXXVI. ℣. 1. z) ℣. 8. 19. c. 25, 30.

℣. 2. a) c. 26, 34.

℣. 3. b) quæ *Mahalath* dicitur c. 28, 9.

℣. 4. c) ℣. 10. 11.

℣. 6. d) c. 12, 5. c. 46, 26. ὁ. σώματα. Apoc. 18, 13. cf. Rom. 13, 1. e) sc. *Seir*; vt etiam *Syr.* addit. cf. ℣. 8. c. 33, 14. *Onk. Ion. Ar. P.* & *E.* add. *aliam.*

℣. 7. f) c. 37, 1. g) c. 13. 6.

℣. 8. h) Deut. 2, 5. Ios. 24, 4. i) *Ion.* ipse est *Princeps Idumæorum.*

℣. 9. k) *Ion. Principis.* l) *Ion. Idumæorum.* cf. ℣. 43.

℣. 10. m) 1 Par. 1, 35. seqq.

℣. 11. n) ℣. 15. 1 Par. 1, 36. conf. Iob. 2, 11.

℣. 12. o) ℣. 22. p) *Ion.* add. hic Eliphas fuit *socius Iobi.* q) ℣. 16. vnde *Amalekitæ*, infensissimi Israelis hostes. Vide Exod. 17, 8. seqq.

℣. 15. r) ℣. 11. 34.

℣. 27. הארבע per *Kametz* 1. 3. 4. גר cum *Metheg* 2. 3. fu. 4. sed אשר־גר שם אברהם 1. 6. 5. ℣. 28. ויהיו *Iod* cum *Meth.* 2. 3. 6. &c. alii sine eo. CAP. XXXVI, 1. תלדות ita plerique sec. *Masor.* 7. 8. h. l. & *final.* f. 35. col. 7. cui adstipulari videtur *Erffurt.* sed תולדות 3. 4. fu. 1. 2. sec. *Mas.* 4. Denique bis defect. תלדת poscit *Mas.* 1. & 2. ℣. 7. רכושם *defect.* in marg. 7. 8. contra *O. T.* מקניהם *def.* eraso ן, 1. *Hal.* 3. contra *Mas.* 7. 8. quæ tamen aliis in libris id ita reperiri obseruat. ℣. 10. אליפז per *Kametz* 3: 10. 14. fu. 2. & 4. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 14. יעלם ita 2. 8. 13. 15. contra *O. T.* ℣. 15. תימן Sic omnes MSti, item 6. 9. 17. 18. *Ber.* & *O. T.* at reliqui ... scribunt תומן cum *Keri* תימן.

17 בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן־
עֵשָׂו אַלּוּף נַחַת אַלּוּף זֶרַח אַלּוּף שַׁמָּה אַלּוּף מִזָּה
אֵלֶּה אַלּוּפֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי בָשְׂמַת
18 אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו אַלּוּף
יְעוּשׁ אַלּוּף יַעְלָם אַלּוּף קֹרַח אֵלֶּה אַלּוּפֵי אָהֳלִיבָמָה
19 בַּת־עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ אֵלֶּה בְנֵי־עֵשָׂו וְאֵלֶּה אַלּוּפֵיהֶם הוּא
כ אֱדוֹם׃ ס אֵלֶּה בְנֵי־שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ *Seiri*
21 לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה׃ וְדִשׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה *Horitæ*
22 אַלּוּפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם׃ וַיִּהְיוּ בְנֵי־לוֹטָן חֹרִי *filii,*
23 וְהֵימָם וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת
24 וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם׃ וְאֵלֶּה בְנֵי־צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא
עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת־הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר בִּרְעֹתוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים
כה לְצִבְעוֹן אָבִיו׃ וְאֵלֶּה בְנֵי־עֲנָה דִּשֹׁן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה׃ 26
27 וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן׃ אֵלֶּה בְּנֵי־
28 אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן׃ אֵלֶּה בְנֵי־דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן׃ אֵלֶּה
29 אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף לוֹטָן אַלּוּף שׁוֹבָל אַלּוּף צִבְעוֹן אַלּוּף *Duces.*
ל עֲנָה׃ אַלּוּף דִּשֹׁן אַלּוּף אֵצֶר אַלּוּף דִּישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי
הַחֹרִי לְאַלֻּפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר׃ פ
31 וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלָךְ־ *Reges*
32 מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בֶּן־ *in Edom.*
33 בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה׃ וַיָּמָת בָּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו
34 יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה׃ וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו
לה חֻשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי׃ וַיָּמָת חֻשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו
הֲדַד בֶּן־בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ
36 עֲוִית׃ וַיָּמָת הֲדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה׃
37 וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר׃
38 וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר׃
39 וַיָּמָת בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם
עִירוֹ

℣. 17. s) ℣. 3.
℣. 18. t) conf. ℣. 2.
℣. 19. u) cf. ℣. 1. Ion. *pater Idumæorum.*
℣. 20. x) c. 14, 6. 1 Par. 1, 38. y) Ion. generationes, quæ antea habitauerant.
℣. 22. z) Vid. ℣. 12. nam ob Esaui & Eliphasi affinitatem isti Horitæ quoque recensentur.
℣. 24. a) *mulos.*(1) b) ὁ ὑποζύγια. cf. Mat. 21, 5.
℣. 25. c) de qua ℣. 2.
℣. 28. d) alius huius nominis cf. c. 22, 21. & c. 10, 23.
℣. 31. e) 1 Par. 1, 43. conf. Num. 20, 14. f) antequam impleretur promissio c. 35, 11. Mysterium crucis.
℣. 33. g) metropoli Idumææ. Es. 34, 6. c. 63, 1.
℣. 34. h) ℣. 11. 15. Ier. 49, 7. 20. Iob. 2, 11. *Ar. P.* ex terra *Iaman.* i. e. *Arabia felice.*
℣. 37. i) cf. c. 10, 11. k) Onk. & Ion. quæ iuxta *Euphratem.*

℣. 21. ודישון hic & ℣. 25. *plene* 1. 2. 3. 4. *Hal.* sic ℣. 30. habet 2. 4. & *Hal.* ℣. 27. ובני per *Gaiah* seu *Metheg* ante *Schua* 1. 3. post *Schua* 2. per *Munach* loco *Metheg* 3. 4. ℣. 34. חשם *Schin* per *Dagesch* 1. 4. ita 4. etiam ℣. seq. ℣. 35. וימלך תחתיו in omnes præter 17. 18. & *Berol.* qui habent *Sakephkaton* cum *Munach.* בדד per *Kamets* 2. 4. 6. 9. ℣. 37. מרחבות *bhoth* defect. 1. 2. 3. 4. & codex *Meirl* in O. T. f. 6. a. reliqui omnes, etiam in O, *T. plene.* ℣. 39. בעל per *Makk.* & *Meth.* 1. 2. 3. 4. הדר per *Kamets* 1. 2. 3. 4. 6 -- 9. 11. 12. 14. 15. 16. reliqui *Patach* sec. O. T.

עִירוּ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת
מ מֵי זָהָב׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם
לִמְקֹמֹתָם בִּשְׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה אַלּוּף
41 42 יְתֵת׃ אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן׃ אַלּוּף
43 קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר׃ אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף
עִירָם אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱדוֹם לְמֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם
הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם׃

Ducum in Edom familiæ & habitationes.

פ פ פ ט 9

Cap. XXXVII. *Historia Iosephi. Huius adolescentia innocens, patri grata, fratribus inuisa, maxime ob somnia diuina, dominatum ipsi præsignificantia.*

לז וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ אֵלֶּה
2 תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה
אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה
נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם׃
3 וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא
4 לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים׃ וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֹתוֹ אָהַב
אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם׃
ה וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֵּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ׃
6 וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי׃
7 וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה
אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם
8 וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי׃ וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ
עָלֵינוּ אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־
9 חֲלֹמֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו׃ וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר
אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה
הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי׃
י וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ
מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ
11 וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה׃ וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו
שָׁמַר

CAP. XXXVII.

℣. 1. *l*) *Ion.* add. *in tranquillitate.* *m*) cf. ℣. 14. c. 35, 27. c. 36, 7.

℣. 2. *n*) c. 35, 23. & inprimis Iosephi. *Ar. P.* historiæ Iacobi, vt c. 25, 19. *o*) *famam malam eorum.* Num. 13, 32. c. 14, 36. Rad. (1) Cant. 7, 10.

℣. 3. *p*) *filius senectutis* i. e. *in senectute* patris genitus. c. 21, 2. 7. vt post eum Beniamin c. 37, 12. *Onk.* filius *sapiens.* *q*) *versicolorem, variorum liciorum.* (5) ℣. 23. 32. 2 Sam. 13, 18. ὁ. χιτῶνα ποικίλον. *Ion.* & *Hier.* tunicam *figuratam.* sic *Ion.* ℣. 23. 32. sed *Syr.* tunicam *fimbriarum.* *Ar. P.* & *E.* tunicam *sericam,* peculiariter *Attalicam, auro intextam.* sic ℣. 23.

℣. 4. *r*) eximie. ℣. 3. c. 44, 20. *s*) ℣. 11. Act. 7, 9. *t*) *loqui cum eo.* *u*) *ad pacem & bonum ipsius.* cf. c. 43, 27.

℣. 5. *x*) i. e. *magis etiam oderunt.* ℣. 8.

℣. 7. *y*) *colligentes.* (1.) *z*) *fasciculos.* (4) hoc, v. *a*) complementum vide c. 42, 6. c. 44, 14. c. 50, 18.

℣. 10. *b*) *obiurgauit quidem, inuectus est in eum.* cf. Zach. 3, 2.

℣. 11. *c*) cf. ℣. 4. ὁ. ἐζήλωσαν αὐτόν. Act. 7, 9.

℣. 40. תִּמְנָע per *Patach* 1. 3. 4. עַלְוָה *Ain* cum *Metheg* 1. 2. 6. 9. (1. cum ל *raphato.*) CAP. XXXVII, ℣. 1. בְּאֶרֶץ ita omnes nostri, præter 17. 18. & *Ber.* qui male habent *Merca.* ℣. 2. תלדות ita plerique sec. *Mas.* 2. & impress. h 1. & *final.* f. 37. col. 7. at תולדת 3. ita 4. cum sua *Mas.* Conf. c. 36, 1. ℣. 4. לשלום *plene* 9. 10. 12. 13. 14. 19. sic fu. 2. contra *Mas.* & *O. T.* f. 6. 2. ℣. 7. ותשתחוין *Metheg* sub ת priori omnes, præter 3. 27. 18. *Berol.* ℣. 8. ואם־משול cum præf. ו 2. 3. fu. 1. ℣. 10. להשתחות cum *Meth.* sub ה *Ben Napht.* sec. *Seldeni* codicem. ℣. 11. ויקנאו *Meth.* sub ו præf. 1. 3; sub ק 3. *Nun* per *Dagesh* 4. contra *M. I.* sed per *Raphe* expressum 1.

נקוד על את

12 שמר את־הדבר׃ וילכו אחיו לרעות את־צאן אביהם
13 בשכם׃ ויאמר ישראל אל־יוסף הלוא אחיך רעים
14 בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני׃ ויאמר
לו לך־נא ראה את־שלום אחיך ואת־שלום הצאן
והשבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה׃
טו וימצאהו איש והנה תעה בשדה וישאלהו האיש
16 לאמר מה־תבקש׃ ויאמר את־אחי אנכי מבקש
17 הגידה־נא לי איפה הם רעים׃ ויאמר האיש נסעו מזה
כי שמעתי אמרים נלכה דתינה וילך יוסף אחר אחיו
18 וימצאם בדתן׃ ויראו אתו מרחק ובטרם יקרב
19 אליהם ויתנכלו אתו להמיתו׃ ויאמרו איש אל־אחיו
כ הנה בעל החלמות הלזה בא׃ ועתה לכו ונהרגהו
ונשלכהו באחד הברות ואמרנו חיה רעה אכלתהו
21 ונראה מה־יהיו חלמתיו׃ וישמע ראובן ויצלהו מידם
22 ויאמר לא נכנו נפש׃ ויאמר אלהם ׀ ראובן אל־
תשפכו־דם השליכו אתו אל־הבור הזה אשר במדבר
ויד אל־תשלחו־בו למען הציל אתו מידם להשיבו
23 אל־אביו׃ ויהי כאשר־בא יוסף אל־אחיו ויפשיטו את־
יוסף את־כתנתו את־כתנת הפסים אשר עליו׃
24 ויקחהו וישלכו אתו הברה והבור רק אין בו מים׃
כה וישבו לאכל־לחם וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת
ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי
26 ולט הולכים להוריד מצרימה׃ ויאמר יהודה אל־אחיו
27 מה־בצע כי נהרג את־אחינו וכסינו את־דמו׃ לכו
ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל־תהי־בו כי־אחינו
28 בשרנו הוא וישמעו אחיו׃ ויעברו אנשים מדינים
סחרים וימשכו ויעלו את־יוסף מן־הבור וימכרו את־
יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את־יוסף
מצרימה

Missio Iosephi ad fratres in Dothan.

Horum pessima consilia,

a Rubene impedita.

Implacabilis fratrum animus.

Venditur tandem Ismaelitis Iosephus, suasu Iudæ.

d) ὁ. διετήρησε. Luc. 2, 19.
℣. 12. e) loco ipsis periculoso. cf. c. 34, 26. seqq. c. 35, 5.
℣. 13. f) *Ion.* add. timeo autem, ne forte venerint Heuæi, & percusserint ipsos, eo quod percusserunt Emorem & Sichemum, & incolas vrbis.
℣. 14. g) *incolumitatem.* 1 Sam. 17, 18. 2 Sam. 11, 7. 2 Reg. 4, 26.
℣. 15. h) i. e. *aliquis*; sed *Ion.* Gabriel in similitudine viri.
℣. 17. i) 2 Reg. 6, 13.
℣. 18. k) *nequiter sibi eum destinauerunt.* Hithp. (2) Ps. 105, 25.
℣. 19. l) *Ion.* præmittit: *Simeon & Leui, qui erant fratres in consilio.* m) ὁ. ἐνυπνιασθείς. Iudæ ℣. 8.
℣. 20. n) Sap. 2, 10. 12. 20. o) Deut. 32, 20. *Ion.* quænam futura sit *interpretatio* somniorum eius.
℣. 21. p) *conatus est liberare.* cf. c. 42, 22. q) c. 4, 15. Deut. 19, 6. Ier. 40, 14.
℣. 22. r) *Ion.* add. *homicidarum.*
℣. 23. s) *exuerunt.* ℣. 31. 1 Sam. 31, 8.
℣. 24. t) anxie supplicantem. c. 42, 21. u) Ier. 38, 6. *Ion.* add. *sed serpentes & scorpiones erant in ea.*
℣. 25. x) c. 27, 19. y) *turma viatorum.* (2) Ies. 21, 13. z) Midianitæ ℣. 28. Iud. 2, 24. *Onk. Ion. Syr. Ar. P. & E.* Arabum. Sed *Hier.* Saracenorum. a) Ier. 8, 22. c. 22, 6. b) ὁ. θυμιαμάτων. (4) c. 43, 11. 2 Reg. 20, 13. Es. 39, 2. c) *balsamum.* (6) c. 43, 11. Ier. 46, 11. c. 51, 8. d) (2) c. 43, 11. ὁ. στακτῆς.
℣. 26. e) Ps. 30, 10. f) Es. 26, 21.
℣. 27. g) ℣. 20. Hos. 6, 1. h) 1 Sam. 18, 17. i) *Ion.* add. *ad occidendum eum.*
℣. 28. k) Ps. 105, 17. ὁ. ἀπέδοντο. Act. 7, 9. l) cf. Am. 2, 6. Zach. 11, 12.

℣. 12. את sine *punctis extraordinar.* 6. 9. contra *Mas.* MSS. æque ac impressam h. l. & Num. 3, 39. Ceterum hæc ipsa puncta Cl. *Hillero* p. 153. indicare videntur variantem lectionem absentis integræ particulæ. ℣. 16. איפה *pho plene* 1. 4. sed hic contra suam *Mas.* Per א loco ה 4. fq. 1. 2. contra *Mas.* Impress. & MS. vt & contra *M. I.* quod itidem ex *Mas.* & *Kabbala* ה poscit. ℣. 18. ויתנכלו *Iod* cum *Meth. Ben. Ascher.* ℣. 22. אלהם ita *Psik Mun.* plerique cum *Mas.* 1. & *Erff.* sed *Psik Mercatum* 2. 4. ℣. 25. א ארחת per *Komets chat.* poscit *Mas. fin.* f. 2. col. 4. contra fidem omnium nostrorum codicum וצרי ita 4. contra *M. I.* ℣. 28. וימשכו per *Kadma* 17. sed *Paschta* requirit *O. F.*

Fraus filiorum & luctus parentis.

29 מִצְרָיְמָה׃ וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף
בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃ וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמַר הַיֶּלֶד 30
31 אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אֲנִי־בָא׃ וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף
32 וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם׃ וַיְשַׁלְּחוּ
אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת
33 מָצָאנוּ הַכֶּר־נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא אִם־לֹא׃ וַיַּכִּירָהּ
וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף׃
34 וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־
בְּנוֹ יָמִים רַבִּים׃ וַיָּקֻמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ 35
וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד אֶל־בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה

Ioseph viro aulico in Ægypto venditus.

36 וַיֵּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו׃ וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל־מִצְרָיִם
לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים׃ פ

Cap. XXXVIII.

Parenthesis de factis Iudae. Connubium cum Schua Cananaei filia, ex qua Er, Onan & Selah. Er & Onan ob malitiam a Deo occisi.

לח וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וַיֵּט עַד־אִישׁ
2 עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה׃ וַיַּרְא־שָׁם יְהוּדָה בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי
3 וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃ וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא
4 אֶת־שְׁמוֹ עֵר׃ וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
5 אוֹנָן׃ וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁלָה
6 וְהָיָה בִכְזִיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ׃ וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר
7 בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָּמָר׃ וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי
8 יְהוָה וַיְמִתֵהוּ יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל־אֵשֶׁת
9 אָחִיךָ וְיַבֵּם אֹתָהּ וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ׃ וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹּא
לוֹ יִהְיֶה הַזָּרַע וְהָיָה אִם־בָּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת
10 אַרְצָה לְבִלְתִּי נְתָן־זֶרַע לְאָחִיו׃ וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר
11 עָשָׂה וַיָּמֶת גַּם־אֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כַּלָּתוֹ שְׁבִי
אַלְמָנָה בֵית־אָבִיךְ עַד־יִגְדַּל שֵׁלָה בְנִי כִּי אָמַר
פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית

Incestus Iudae cum nuru Thamar.

12 אָבִיהָ׃ וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת־שׁוּעַ אֵשֶׁת־יְהוּדָה
וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גֹּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה רֵעֵהוּ
הָעֲדֻלָּמִי׃

℣. 29. m) *Ion.* addit quod Ruben, inter montes ob admissum incestum ieiunans, Iosephum Patri reddere voluerit, ad gratiam eius recuperandam. n) c. 44, 31. o) ℣. 34. Iob. 1, 20. ℣. 31. p) Leu. 4, 6. ℣. 32. q) ℣. 3. ℣. 33. r) c. 44, 28. Ps. 7, 3. ℣. 34. s) vestem crassam, vilem & lugubrem. 1 Reg. 21, 27. Ps. 35, 13. t) Num. 14, 39. 1 Sam. 15, 35. ℣. 35. u) ὁ. καὶ οὐκ ἤθελε παρακαλεῖσθαι. Matth. 2, 18. *Onk. & Ion.* recipere solatium. x) *locum & statum mortuorum.* c. 42, 38. *Ion.* in sepulcrum. *Ar. P. & E.* in terram. y) *Ion.* etiam Isaac pater eius. ℣. 36. z) ℣. 28. c. 25, 2. 1 Par. 1, 32. a) ℣. 28. c. 39, 1. b) nomen officii aulici. 1 Sam. 8, 15. 1 Reg. 22, 9. 2 Reg. 8, 6. Ier. 34, 19. *Onk. Ion. Ar. E.* principi. *Hier.* praefecto. *Ar. P.* ministro.

Cap. XXXVIII. ℣. 1. c) ℣. 16. d) ℣. 11. ℣. 2. e) *Onk. & Ion.* mercatoris. f) *Ion.* & proselytam reddidit eam. ℣. 3. g) 1 Par. 2, 3. ℣. 5. h) 1 Par. 4, 21. i) *Ar. P.* erat autem Iudas. k) al. אכזיב Ios. 15, 44. ℣. 6. l) c. 34, 4. ℣. 7. m) ℣. 10. Num. 26, 19. Ps. 5, 5. ℣. 8. n) (3) Deut. 25, 5. 7. o) ἐπιγάμβρευσαι. Matth. 22, 24. ℣. 9. o) *Ar. P.* non ipsi genealogice accensenda esset progenies. p) *quando.* Ecc. 4, 4. ℣. 10. q) 2 Sam. 11, 27. ℣. 11. r) *Ar. P.* nulla est securitas, quia moriatur. ℣. 12. s) ℣. 2. t) c. 24, 67. u) c. 31, 19.

℣. 33. ויכירה *defect.* aliqui codices in *O. T. f.* 6. b. ℣. 34. שק per *Kametz* 1. 2. praeter *Mas.* ad Leu. 11, 32. ℣. 35. ויאמר ita omnes nostri, incommodius vero 17. 18. & *Berol.* per *Rbhia.* ℣. 36. לפוטיפר per *Kametz* 2. 3. 4. CAP. XXXIIX, 1. ויהי Ita plerique; at sine *Metheg* 4. 15. 16. 17. 18. & *Berol.* ℣. 3. ותקרא in feminino 3. sic habuerat 1. hoc loco, & 4. ℣. 29. ℣. 7. ויהי ita omnes, praeter 1. 2. 4. 17. 18. *Berol.* qui *Metheg* non habent. וימיתהו *plene* 3. 4. *Hal.* contra *Mas.* Praefixum ו sine *Metheg* 1. 3. 4. 6. 9. 11. 12. 15. 16. ℣. 9. לא per *Makk. B. Ascher.* ℣. 12. ההוא Ita plerique, vt & in marg. 1. at *Sakephkaton* habent 1. 3. 6. 9. fu. 4, ad consecutionem accentuum regularius quidem, sed ad sensum minus accommodate.

13 הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה׃ וַיֻּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיךְ
14 עֹלֶה תִמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ׃ וַתָּסַר בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ
מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם
אֲשֶׁר עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאֲתָה כִּי־גָדַל שֵׁלָה
טו וְהִוא לֹא־נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ
16 לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ׃ וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר
הָבָה־נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כַלָּתוֹ הִוא
17 וַתֹּאמֶר מַה־תִּתֶּן־לִּי כִּי תָבוֹא אֵלָי׃ וַיֹּאמֶר אָנֹכִי
אֲשַׁלַּח גְּדִי־עִזִּים מִן־הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם־תִּתֵּן עֵרָבוֹן עַד
18 שָׁלְחֶךָ׃ וַיֹּאמֶר מָה הָעֵרָבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן־לָּךְ וַתֹּאמֶר
חֹתָמְךָ וּפְתִילֶךָ וּמַטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ
19 וַתַּהַר לוֹ׃ וַתָּקָם וַתֵּלֶךְ וַתָּסַר צְעִיפָהּ מֵעָלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ
כ בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ׃ וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת־גְּדִי הָעִזִּים בְּיַד
רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי לָקַחַת הָעֵרָבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא
21 מְצָאָהּ׃ וַיִּשְׁאַל אֶת־אַנְשֵׁי מְקֹמָהּ לֵאמֹר אַיֵּה הַקְּדֵשָׁה
הִוא בָעֵינַיִם עַל־הַדָּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה׃
22 וַיָּשָׁב אֶל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מְצָאתִיהָ וְגַם אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם
23 אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־לָהּ
פֶּן נִהְיֶה לָבוּז הִנֵּה שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא
24 מְצָאתָהּ׃ וַיְהִי כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיֻּגַּד לִיהוּדָה לֵאמֹר *Iuda hypocritica*
זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לִזְנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה *iustitia*
כה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף׃ הִוא מוּצֵאת וְהִיא שָׁלְחָה אֶל־ *detecta.*
חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר־אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר
הַכֶּר־נָא לְמִי הַחֹתֶמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה׃
26 וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ
27 לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא־יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ׃ וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ *Gemelli*
28 וְהִנֵּה תְאוֹמִים בְּבִטְנָהּ׃ וַיְהִי בְלִדְתָּהּ וַיִּתֶּן־יָד וַתִּקַּח *ex Thamar, Pe-*
הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר עַל־יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה׃ *retz & Serah.*

ויהי E ה א

x) oppidum tribus Iudæ. Iof. 15, 57.

℣. 14. y) *peplo.* (3) ℣. 19. c. 24, 65. z) Am. 8, 13. cf. ℣. 15. a) more impudicarum mulierum. Ez. 16, 25. Prou. 7, 12. b) *Schmid. ad ostium fontium. Ar. E. in diuisione viæ* seu *biuio.* Sic *Syr.* Huc ref. *Onk.* qui habet: *in diuisione prospectuum. Ar. P. in loco conspicuo. Ion.* vtrumq; coniungens, sic vertit: *in diuisione viarum, ad quam omnes oculi respiciunt.* c) ℣. 11.

℣. 16. d) *secessit itaque.* ℣. 1. e) ℣. 26. cf. Leu. 18, 15. c. 20, 12.

℣. 17. f) *pignus.* (3) ℣. 18. 20. ὁ. ἀῤῥαβῶνα. 2 Cor. 1, 22.

℣. 18. g) *sigillum.* Exod. 28, 11. ὁ. δακτύλιον. Luc. 15. 22. h) *fasciolam* l. *linteum.* Num. 19, 15. i) concepit ex eo. ℣. 25.

℣. 19. k) *peplum.* (3) ℣. 14.

℣. 21. l) *prostibulum,* qs. *Veneri consecrata.* (5) ℣. 22. Deut. 23, 18. m) *Schmid.* ad fontes. *Ion.* in prospectu oculorum. Huc ref. *Ar. P.* qui hab. *in loco conspicuo. Syr.* & *Ar. E.* in *biuio.* Vid. ℣. 14. n) *Ar. P.* add. *vnquam.* o) *in hoc* sc. loco. c. 48, 9.

℣. 23. p) Prou. 12, 8.

℣. 24. q) *post triadem, post tres ferme.* (1) r) ὁ. ἐκπεπόρνευκε. Iudæ. ℣. 7. s) in locum iudicii. *Ion.* (qui ℣. 6. opinatur, Thamarem fuisse filiam Semi) præmittit: *nonne filia Sacerdotis ipsa?* cf. Leu. 21, 9. t) tanquam adultera & Selæ desponsata ℣. 11.

℣. 26. u) cf. ℣. 11. Leu. 20, 12. ὁ. δεδικαίωται ἢ ἐγώ. Luc. 18, 14.

℣. 27. x) *gemini.* (3) c. 25, 24. Cant. 4, 5. cf. 1 Par. 2, 4.

℣. 28. y) *filum coccineum.* z) c. 33, 2.

℣. 13. הִנֵּה per *Rbhia* 1. 4. 6. 9. ℣. 14. ותתעלף *Lamed* per *Patach* 2. 4. 6. 9. sic fecit 1. contra *Masor.* 3. quæ *Kamets* postulat. ℣. 16. הבה per *Mahpach* 1. 2. 3. 4. *Makk.* & *Mahpach* simul 6. 9. אבא *defectiue* 1. 2. תבא *defect.* 1. 4. *Hal.* sic sn. 2. ℣. 17. עד Ita per Merca plurimi, sec. *Masoram* 1. & 2. at per *Makk.* 17. 18. *Berol.* per *Makk.* & *Merca* simul 9. ℣. 18. הערבן *Metheg* sub *Ain* locant 1. 2. 4. sic ℣. 20. ℣. 23. תקח ita 6. 9. 10. 12. 13. 14. 19. sic sn. 4. ℣. 25. והוא per *Vau* loco *Iod* 2. 4. *Hal.* sn. 3. contra *Masoram* ad ה־ו Gen. 38, 25.

Cap. XXXIX. Fata Iosephi in domo Potiphar primum felicia.

וַיְהִי ׀ כְּמֵשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יָצָא אָחִיו וַתֹּאמֶר מַה־פָּרַצְתָּ 29
עָלֶיךָ פָּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ׃ וְאַחַר יָצָא אָחִיו אֲשֶׁר ל
עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח׃ ס וְיוֹסֵף לט
הוּרַד מִצְרָיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר
הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרִדֻהוּ
שָׁמָּה׃ וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית 2
אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי׃ וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר־ 3
הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ׃ וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו 4
וַיְשָׁרֶת אֹתוֹ וַיַּפְקִדֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ׃
וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ ה
וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת
יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה׃ וַיַּעֲזֹב כָּל־ 6
אֲשֶׁר־לוֹ בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי אִם־
הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר וִיפֵה

Secuta tentatio castitatis ab impudica hera, cui Iosephus constanter resistit;

מַרְאֶה׃ וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת־ 7
אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי׃ וַיְמָאֵן ׀ 8
וַיֹּאמֶר אֶל־אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע אִתִּי מַה־
בַּבָּיִת וְכֹל אֲשֶׁר־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדִי׃ אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת 9
הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ
בַּאֲשֶׁר אַתְּ־אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת
וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים׃ וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל־יוֹסֵף יוֹם ׀ יוֹם י
וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ׃ וַיְהִי כְּהַיּוֹם 11
הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי
הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת׃ וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה 12

at falso accusatus,

עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃ וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ 13
כִּי־עָזַב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה׃ וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ 14
וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לְצַחֶק
בָּנוּ בָּא אֵלַי לִשְׁכַּב עִמִּי וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל׃ וַיְהִי טו

כשמעו

℣. 29. a) *Syr.* Quanta rupta est propter te ruptura? *Onk.* quanta est fortitudo in te ad *praeualendum.* *Ar. P.* verbum פרץ sumens vt c. 28, 14. vertit: Quam pulcrum *incrementum* tuum in diebus meis! *Ion.* quanta praeualentiae fortitudinis, & tibi est, vt praeualeas, quia et possessurus regna. b) Ruth 4, 12. 1 Par. 2, 4. Matth. 1, 3.

Cap XXXIX, ℣. 1. c) c. 37, 28. 36. d) *aulicus.* c. 40, 7. *Onk.* רבא sic *Ion.* e) *Onk.* Arabum. Sic *Ion. Syr. Ar. P.* & *E.*

℣. 2. f) ℣. 3. 21. 23. c. 21, 22. *Onk. Ion.* & fuit *Verbum Domini* in auxilium Iosephi. Sic in seqq uterque. cf. Sap. 10, 13. 14. g) Ps. 1, 3. cf. 1 Sam. 18, 14. ὁ. ἐπιτυγχάνων.

℣. 3. h) c. 24, 21.

℣. 4. i) *omne quod erat.* ℣. 6. 8.

℣. 6. k) Ps. 10, 14. l) *Ar. P.* neque inspexit, s. inquisiuit quicquam ex eis, quae cum illo erant. m) c. 29, 17. de Rachele, matre ipsius.

℣. 8. n) Ex. 4, 23. Prou. 2, 16. 17.

℣. 9. o) *Ar. P.* Non est ille maior quoad liberam agendi facultatem. p) *eo quod.* ℣. 23.

℣. 10. q) 2 Sam. 13, 20.

℣. 11. r) ὁ. τοιαύτη τις ἡμέρα s) *Onk.* ad perquirenda scripta supputationis suae. Sic *Ion.*

℣. 12. t) Prou. 7, 13. c. 25, 27. 28. u) Sap. 10, 13. x) Sir. 9, 3-9.

℣. 14. y) ℣. 17. Gen. 21, 9.

℣. 1. הורדהו *ri plene* 1. 2. 4. 10. 14. *du plene* 1. sed vtrumque contra *Masor.* impress. & *Erffurt.* ℣. 2. ויהי *Vau* cum *Metheg* plurimi, alii sine eo, & sic ℣. 5. בבית אדניו ita 3. 17. 18. & *Berol.* sic fe. 2. secundum O. T. f. 6. b. reliqui habent בבית per *Merca* & אדניו *Tiphcha.* ℣. 6. יפה per *Merca* 7. 8. 10 -- 16. 19. fu. 1. contra O. T. cum *Metheg B. Naphtali.* ℣. 7. Cum hoc ℣. sectiunculam nouam habent 1. 2. 3. 6 -- 10. 12. 19. quos refutat O. T. ex *Maimonide,* aliisque codd. *Hispp.* & *Aegyptiacis.* ℣. 10. שמע אליה sic 1. in marg. at in textu אליה per *Sakephk.* praec. *Mun.* ℣. 14. לצחק ita plerique sec. *Masor.* & O. T. et 1. cum nota: כן בכל המדויקים צרי ומאריך & 3. לְצַחֵק

כְּשָׁמְעוֹ כִּי־הֲרִימֹתִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס
16 וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃ וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־
17 בֵּיתוֹ׃ וַתְּדַבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא אֵלַי
18 הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָּנוּ לְצַחֶק בִּי׃ וַיְהִי כַּהֲרִימִי
19 קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס הַחוּצָה׃ וַיְהִי
כִשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֵלָיו
לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ׃
כ וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם
אֲשֶׁר־אֲסוּרֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר׃
21 וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר
22 בֵּית־הַסֹּהַר׃ וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֵת כָּל־
הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם
23 הוּא הָיָה עֹשֶׂה׃ אֵין שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר רֹאֶה אֶת־כָּל־
מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה
מַצְלִיחַ׃
פ
מ וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
2 וְהָאֹפֶה לַאֲדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם׃ וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל
3 שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר הָאוֹפִים׃ וַיִּתֵּן
אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם
4 אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם׃ וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף
ה אִתָּם וַיְשָׁרֶת אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר׃ וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם
שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ
הַמַּשְׁקֶה וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים
6 בְּבֵית הַסֹּהַר׃ וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם
7 וְהִנָּם זֹעֲפִים׃ וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ
בְמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם׃
8 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פִּתְרֹנִים סַפְּרוּ־נָא לִי׃

in carcerem & vincula coniicitur, nec tamen Dei destituitur auxilio.

אסירי ק׳

Cap. XL. *Pincernæ & pistoris delicta, pœna carceris.*

Somnia captivorum.

ꝟ. 15. z) cf. Deut. 22, 24.

ꝟ. 17. a) Construe sec. accentus: *venit ad illudendum mihi.* ꝟ. 14.

ꝟ. 20. b) *turris, carceris.* (8) ꝟ. 21. seqq. c. 40, 35. cf. Cant. 7, 3. ὁ. εἰς τὸ ὀχύρωμα. 2 Cor. 10, 4. cf. c. 40, 15. c. 41, 14. Ps. 105, 18. 19.

ꝟ. 21. c) *Ar. P.* add. *etiam*, (*similiter*) vt ꝟ. 2. d) Esr. 7, 28. c. 9, 9. e) *& gratiosum reddidit eum.* Ex. 3, 21. c. 11, 3.

ꝟ. 22. f) *Ar. P. ipse erat gubernans. Onk.* secundum verbum eius fiebat. *Ion.* ille debebat præcipere, vt facerent.

ꝟ. 23. g) ꝟ. 6. 9. 1 Reg. 18, 43. *Onk. & Ion.* vllum *delictum. Ar. P. & E.* quicquam *criminis* s. *vitii* qs. מום

Cap. XL. ꝟ. 1. h) *Ion.* addit, peccatum in eo cōstitisse, quod consilium inierint, ad Regem veneno in cibum & potum iniecto necandum. i) 1 Sam. 8, 13.

ꝟ. 3. k) c. 39, 20. l) c. 39, 22.

ꝟ. 4. m) plures, *Schmid. per annum.* c. 27, 44. Leuit. 25, 29. *Ar. P. & E.* ad tempus s. *aliquandiu.*

ꝟ. 5. n) *Ar. P.* vnusquisque ipsorum separatim. o) *secundum interpretationem.* (5) ꝟ. 8. 12. 18. c. 41, 11.

ꝟ. 6. p) *tristes, turbati.* (5) Dan. 1, 10. Iron. 19, 3. 2 Par. 26, 19. Symm. σκυθρωποί, vt ꝟ. 7.

ꝟ. 7. q) *tristes.* Coh. 7, 3. Neh. 2, 1. 2. cf. Gen. 41, 19. ὁ. σκυθρωπά, vt Dan. 1, 10. Matth. 6, 16. Luc. 24, 17.

ꝟ. 8. r) *qui interpretetur*, ꝟ. 16. 22. c. 41, 8. 15. ὁ. συγκρῖναι. ꝟ. 22. 1 Cor. 2, 13. s) Dan. 2, 8.

ꝟ. 18. ויעזב בגדו אצלי וינס ita 3. 7. 8. 11. contra *O. T.* ꝟ. 19. כ כשמע per *Dagesch* 2. 3. 4. reliqui sine eo: quam variationem notat quoque *Mas. parua* 7. & 8. Sed tale Dagesch, quod post accentum vicarium & legatum, seu ministrum loco distinctiui positum, sequitur, alibi perpetuo exulare iubet *O. T.* e. g. ad c. 44, 18. ꝟ. 22. האסירם *Meth.* pro *Mun.* 1. 2. 4. 6. 9. Ceterum אסורים scrib. in textu 2. 3. 4. 6 -- 16. 19. sic 1. habuit; cum *Mas.* ל כתיב כן plerique, at cum *Keri* האסירים 3. sed id tanquam grauem errorem reiicit *O. T. rim plene* 1. 2. 3. 10. 14. su. 4. contra *Mas.* in *O. T.* ꝟ. 23. את־ cum *Metheg* (& *Tsere* 7.) 8. 10 -- 16. 19. CAP. XL, ꝟ. 1. משקה־מלך 6. 9. 12. 14. contra *O. T.* ꝟ. 7. בית per *Makk.* cum *Meth.* (aliqui tamen sine *Meth.*) 6 -- 12. 14. 18. 19. sed *Merca* poscit *O. T.*

9 וַיְסַפֵּר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ
בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה־גֶפֶן לְפָנָי׃ י וּבַגֶּפֶן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהִוא
כְפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים׃
11 וְכוֹס פַּרְעֹה בְּיָדִי וָאֶקַּח אֶת־הָעֲנָבִים וָאֶשְׂחַט אֹתָם אֶל־
12 כּוֹס פַּרְעֹה וָאֶתֵּן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמֶר לוֹ
יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם׃
13 בְּעוֹד ׀ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשֶׁךָ וַהֲשִׁיבְךָ
עַל־כַּנֶּךָ וְנָתַתָּ כוֹס־פַּרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן
14 אֲשֶׁר הָיִיתָ מַשְׁקֵהוּ׃ כִּי אִם־זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ כַּאֲשֶׁר יִיטַב
לָךְ וְעָשִׂיתָ־נָּא עִמָּדִי חָסֶד וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל־פַּרְעֹה
טו וְהוֹצֵאתַנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה׃ כִּי־גֻנֹּב גֻּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים
16 וְגַם־פֹּה לֹא־עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר׃ וַיַּרְא
שַׂר־הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתָר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אַף־אֲנִי
17 בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל־רֹאשִׁי׃ וּבַסַּל
הָעֶלְיוֹן מִכֹּל מַאֲכַל פַּרְעֹה מַעֲשֵׂה אֹפֶה וְהָעוֹף אֹכֵל
18 אֹתָם מִן־הַסַּל מֵעַל רֹאשִׁי׃ וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנוֹ
19 שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם׃ בְּעוֹד ׀ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשְׁךָ מֵעָלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל־עֵץ
כ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ מֵעָלֶיךָ׃ וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם
הֻלֶּדֶת אֶת־פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת־
רֹאשׁ ׀ שַׂר הַמַּשְׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ
21 עֲבָדָיו׃ וַיָּשֶׁב אֶת־שַׂר הַמַּשְׁקִים עַל־מַשְׁקֵהוּ וַיִּתֵּן
22 הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה׃ וְאֵת שַׂר הָאֹפִים תָּלָה
23 כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף׃ וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמַּשְׁקִים
אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ׃

10 י פ פ פ

Cap. XLI. מא וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־
הַיְאֹר

a Iosepho exposita de pincernæ restitutione, & pistoris suspensione, comprobante euentu.

℣. 9. t) *Ion.* add. vidi. sic ℣. 16.
℣. 10. u) *palmites.* (3) ℣. 12. x) *Ar. P.* & *E.* Et cum ipsa pullulasset, &c. y) *maturuerunt,* vt vert. *Ar. P.* & *E. Hiph.* (1) Ioel. 4, 13. z) *botri.* Num. 13, 23. a) Deut. 32, 14. *Ar. P.* & *E.* & *facti sunt vua.*
℣. 11. b) *& expressi.* (1)
℣. 12. c) ℣. 10. Ioel. 1, 7.
℣. 13. d) *recensebit.* ℣. 19. 20. cf. Ex. 30, 12. Num. 1, 2. 49. c. 4, 2. 22. *Onk. Syr. Ar. P.* & *E.* recordabitur tui. *Ion.* veniet ante Pharaonem memoria tui, & eleuabit caput tuum *cum gloria.* e) c. 41, 13. f) *stationem.* Dan. 11, 7. 20. 21 *Onk. Ion.* & *Syr.* ministerium tuum.
℣. 14. g) *mentionem mei facias.* c. 41, 9.
℣. 15. h) c. 41, 12. i) *Ar. P.* add. *quo meruerim, vt* &c. k) c. 41, 14. Ex. 12, 29. Zach. 9, 11.
℣. 16. l) *Ar. E.* bene. *Ar. P.* fauste s. *ad bonum.* m) ℣. 22. c. 41, 12. 13. n) Ex. 29, 3. o) *foraminosi operis.* (1) cf. Es. 11, 8. c. 19, 9. *Ar. E. alba* Huc ref. *Onk.* & *Syr.* sed *Ar. P. simila* s. *panis albi,* vtens fere Hebraica voce *hhowwara;* sic *Schmidius,* it. *Ion.* at *Hier.* panis *calidi.*
℣. 19. p) ℣. 13. q) *Onk. Ion. Syr. Ar. P.* remouebit Pharao caput tuum a te. r) *Ar. P.* crucifiget. Sic ℣. 22. & c. 41, 13.
℣. 20. s) Ez. 16, 4. cf. Mat. 14, 6. *Ar. P.* & *E.* quæ referebat diem natalem.
℣. 21. t) *Onk.* officium præbendi potus. Sic *Ion.*
℣. 23. u) cf. ℣. 14.
CAP. XLI, ℣. 1. x) *completi biennii. M. I.* cf. c. 29, 14.

℣. 9. בחלמי *defective* 1. 6. 9. sic fuit 3. contra *Masoram* 7. 8. & *Erffurt.* והנה per *Merca milra*
. 3. 6 --16. 19. contra *O. T.* f. 6. b. ℣. 10. והיא per *Iod* 1. 2. 6. ℣. 12. השריגים *ri plene* 1. 2. 4. fu. 3.
contra *Mas.* 7. 8. & *Erffurt. Metheg* loco *Munach* hab. 3. 6. 9. ℣. 15 שמו *milel* 3. 10. 14. fu. 4. sed *milra*
noscit *Masora* 1. 2. 7. 8. & *Erffurt.* ℣. 16. כי ita omnes nostri sine *Metheg,* præter 17. 18. & *Berol.* Cete-
rum *Munach* pro *Makk.* in Codd. *Hispp.* reperiri, mouet *O. T.* ℣. 17. והעוף per *Paschta* seq. *Sakephk.*
cum *Munach* 1. at per *Kadma.* 3. ℣. 19. אתך *defect.* 1. 3. 6. contra *Mas.* h. l. & *final.* f. 13. g. ℣. 20.
ראש שר ita 1. ℣. 22. כאשר פתר 1. 6. fu. 14. at nostram lectionem 1. habet in marg.

2 היאר: והנה מן־היאר עלת שבע פרות יפות מראה
3 ובריאת בשר ותרעינה באחו: והנה שבע פרות
אחרות עלות אחריהן מן־היאר רעות מראה ודקות
בשר ותעמדנה אצל הפרות על־שפת היאר:
4 ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקת הבשר את
שבע הפרות יפת המראה והבריאת וייקץ פרעה:
ה ויישן ויחלם שנית והנה שבע שבלים עלות בקנה
6 אחד בריאות וטבות: והנה שבע שבלים דקות
7 ושדופת קדים צמחות אחריהן: ותבלענה השבלים
הדקות את שבע השבלים הבריאות והמלאות וייקץ
8 פרעה והנה חלום: ויהי בבקר ותפעם רוחו וישלח
ויקרא את־כל־חרטמי מצרים ואת־כל־חכמיה ויספר
פרעה להם את־חלמו ואין־פותר אותם לפרעה:
9 וידבר שר המשקים את־פרעה לאמר את־חטאי אני
י מזכיר היום: פרעה קצף על־עבדיו ויתן אתי במשמר
11 בית שר הטבחים אתי ואת שר האפים: ונחלמה
חלום בלילה אחד אני והוא איש כפתרון חלמו
12 חלמנו: ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים
ונספר־לו ויפתר־לנו את־חלמתינו איש כחלמו פתר:
13 ויהי כאשר פתר־לנו כן היה אתי השיב על־כני ואתו
14 תלה: וישלח פרעה ויקרא את־יוסף ויריצהו מן־
טו הבור ויגלח ויחלף שמלתיו ויבא אל־פרעה: ויאמר
פרעה אל־יוסף חלום חלמתי ופתר אין אתו ואני
16 שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתר אתו: ויען
יוסף את־פרעה לאמר בלעדי אלהים יענה את־
17 שלום פרעה: וידבר פרעה אל־יוסף בחלמי הנני עמד
18 על־שפת היאר: והנה מן־היאר עלת שבע פרות
19 בריאות בשר ויפת תאר ותרעינה באחו: והנה

שבע

E 3 ה ג

Somnium Pharaonis duplex de septem vaccis

& spicis,

Magis Ægyptiacis inexplicabile.

Iosephus ergo Pharaoni commendatus,

& ex carcere eductus, Pharaoni sistitur, somnia sua narranti,

y) ✠. 17. Ex. 1, 22. *Ar. P. Nilum*; ita semper, & bene.
✠. 2. z) *pingues.* ✠. 4. 5. a) *in carecto.* (3) ✠. 18. Iob. 8, 11.
✠. 3. b) *& tenues.* ✠. 4. 6. 7. &c. c) *iuxta vaccas illas* priores. ✠. 2.
✠. 5. d) *arista, spica.* Es. 17, 5.
✠. 6. e) *adusta.* (3) ✠. 23. 27. f) *Euro*, vento sicco & arefaciente. Es. 27, 8. Ez. 17, 10. c. 19, 12. Hos. 13, 15. Ion. 4, 8. Iob. 27, 21. &c.
✠. 7. g) 1 Reg. 3, 15.
✠. 8. h) *agitatus, perturbatus fuit.* Niph. (3) Psalm. 77, 5. Dan. 2, 3. i) *magos.* Ex. 7, 11. k) ✠. 15. c. 40, 8.
✠. 9. l) *in memoriam renoco.* c. 40, 14.
✠. 10. m) c. 40, 2. n) c. 40, 3.
✠. 11. o) c. 40, 5.
✠. 12. p) c. 40, 15. q) c. 39, 2. r) ✠. 13. c. 40, 16.
✠. 13. s) c. 40, 13. *Onk.* & *Syr. ad ministerium meum*; ut supra. Sed *Ion.* ad ordinem ministerii mei. t) c. 40, 19. 22.
✠. 14. u) Ps. 105, 20. x) *& currere fecerunt.* Ier. 50, 44. y) c. 40, 15. z) *abrasit, totondit se.* Lev. 14, 8. Iud. 16, 17.
✠. 15. a) ✠. 8.
✠. 16. b) q. d. *non ad me pertinet, non est penes me.* cf. c. 14, 24. *Ar. P.* sine mea scientia Deus respondebit &c. sic *Onk.* non ex sapientia mea, sed &c. c) c. 37, 14.
✠. 18. d) *in ulua.* (3) ✠. 2.

✠. 2. ובריאת *plene* cum *Vau* 1. 3. ותרענה *defect.* sine *Iod.* 2. contra *Mas. Erff.* conf. ✠. 18. ✠. 4. ודקות *plene* 1. 2. 3. *Hal.* sic su. 4. sed contra *Mas.* 4. 7. 8. & *Erff.* ✠. 5. ויישן per *Patach* 1. 3. 4. contra *Mas.* h. l. & 1 Reg. 19, 5. וטבת *bhoth defect.* 1. 3. 7. -- 16. 19. contra *O. T.* f. 6. b. ✠. 12. ונספר sic per *Segol* omnes nostri, præter 6. 9. 17. 18. & *Berol.* ✠. 13. כאשר per *Makk.* 7. 8. 12. 15. 16. contra *O. T.* ✠. 14. ויריצהו *vi defect.* 1. 2. 4. *Hal.* 7. 8. 9. 10. 11. 12 -- 16. 19. sec. *Mas.* 7. 8. quam tamen reiicit *O. T.* ✠. 17. הנני *He* sine *Metheg* omnes nostri, præter 17. 18. & *Ber.* ✠. 18. עלות *plene* 7. 8. 10. 12. 15. 16. 19. contra *Mas.* ad ✠. 3. & *O. T.* ותרענה *defect.* sine *Iod* 1. 2. *Hal.* contra *Mas.* 4. & *Erffurt.*

שֶׁבַע־פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר
מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כָהֵנָּה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
כ לָרֹעַ׃ וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אֵת שֶׁבַע
21 הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת׃ וַתָּבֹאנָה אֶל־קִרְבֶּנָה
וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבֶּנָה וּמַרְאֵיהֶן רַע כַּאֲשֶׁר
22 בַּתְּחִלָּה וָאִיקָץ׃ וָאֵרֶא בַּחֲלֹמִי וְהִנֵּה ׀ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים
23 עֹלֹת בְּקָנֶה אֶחָד מְלֵאֹת וְטֹבוֹת׃ וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים
24 צְנֻמוֹת דַּקּוֹת שְׁדֻפוֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם׃ וַתִּבְלַעְןָ
הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקֹּת אֵת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבוֹת וָאֹמַר
כה אֶל־הַחַרְטֻמִּים וְאֵין מַגִּיד לִי׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה
חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד
26 לְפַרְעֹה׃ שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע
הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא׃
27 וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעֹת הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע
שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת שְׁדֻפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ
28 שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב׃ הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה
29 אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת־פַּרְעֹה׃ הִנֵּה שֶׁבַע
ל שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע גָּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְקָמוּ שֶׁבַע
שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם
31 וְכִלָּה הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ׃ וְלֹא־יִוָּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי
32 הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד׃ וְעַל
הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם
33 הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ׃ וְעַתָּה יֵרֶא פַרְעֹה
34 אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וִישִׁיתֵהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ יַעֲשֶׂה
פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ
לה מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע׃ וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל
הַשָּׁנִים הַטֹּבֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־
36 פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ׃ וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ
לשבע

eadem explicat feliciter de saturitate & fame 7. annorum,

addito prudenti consilio,

℣. 19. e) ℣. 3. f) *tenues, macilentæ.* 2. Sam. 13, 4. g) *& macræ.* (3) ℣. 20. 27. h) c. 40, 7.

℣. 20. i) vid. ℣. 4.

℣. 21. k) *agnoscebatur.* ℣. 31. l) ℣. 4.

℣. 22. m) *Vidi tamen porro.* ℣. 5.

℣. 23. n) *marcidæ.* (1) o) *adustæ.* (3) ℣. 6. 27.

℣. 24. p) Vide ℣. 8. *Ar. P.* addit: *hos;* sicuti addi potest c. 41, 9.

℣. 25. q) *quod facturus vel faciens est.* ℣. 28.

℣. 26. r) *Ar. P.* add. *ad bonum.*

℣. 27. s) *macilentæ.* (3) ℣. 19. 20. t) *inanes.* c. 37, 24.

℣. 30. u) *oblivioni dabitur.* Ps. 31, 13.

℣. 31. x) ℣. 21. *Ar. P.* & non cognoscetur *vestigium* [illegible] *satietatis.* y) *gravis.* c. 43, 1. ὁ. ἰσχυρός. Luc. 15, 14.

℣. 32. z) *Et de iteratione, vel quod iteratum est* &c. 1 Sam. 26, 8. 1 Reg. 18, 34. a) cf. Act. 10, 15. b) *certum.* Deut. 13, 15. 1 Sam. 23, 23.

℣. 33. c) *prudentem & sapientem.* ℣. 39.

℣. 34. d) *quintam dare iubeat.* (1) ὁ. ἀποπεμπτωσάτωσαν. cf. c. 47, 24. *Ion.* & *Syr.* *unam sumat de quinque;* sed *Onk.* & muniat. cf. חמשים Ex. 13, 18.

℣. 35. e) *coacervent.* ℣. 49. Ex 8, 10. Zach. 9, 3.

℣. 36. f) *depositum.* Leu. 5, 21. 23.

℣. 29. שבע per *Munach* 1. 2. 4. 6. 7. 8. contra O. T. f. 6. b. ℣. 20. והרעות *defect.* sc. 1. sec. suam *Masoram.* הבריאת oth *plene* 1. 2. 3. ℣. 21. ומראיהן sic 1. cum sua *Masora*: כן כתיב; at utrumque *defect.* 3. 4. ℣. 23. צמחת utrumque *defect.* 1. 2. at צומחות poscit *Mas. Erffurt.* אחריהן sic per suffix. *feminin.* 3. fu. 1. contra *Mas.* ℣. 24. הדקות *plene* 1. Q O 2. 3. 4. *Hal.* ℣. 26. פרות *plene* 1. 2. 3. חלום אחד ita transpos. 2. 3. 4. 6. 7. 8. 10—16. 19. ℣. 30. וקמו sic 1. ut alibi sæpius, *Tlischa* geminat, ut ' vox ' cognoscatur esse *milel* legenda. ℣. 31. וממהר *Vau* cum *Meth.* 8. 10 — 16. 19. ℣. 33. ירא per duplex *Tsere* 2 — 4. 6 — 9. 11. 15. reliqui *Segol* sec. O. T. In eo autem conueniunt omnes, quod sit *milra,* sec. *Mas.* 1. 2. 7. & 8.

לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶיןָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא־
37 תִכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב׃ וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי
38 כָּל־עֲבָדָיו׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ
39 אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרֵי
הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נָבוֹן וְחָכָם
מ כָּמוֹךָ׃ אַתָּה תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשַּׁק כָּל־עַמִּי
41 רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה
42 נָתַתִּי אֹתְךָ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת־
טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ
43 בִּגְדֵי־שֵׁשׁ וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל־צַוָּארוֹ׃ וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ
בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ וְנָתוֹן
44 אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי
פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ
מה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ
וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא
46 יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְיוֹסֵף בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ
לִפְנֵי פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי פַרְעֹה
47 וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי
48 הַשָּׂבָע לִקְמָצִים׃ וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל׀ שֶׁבַע שָׁנִים
אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֶּן־אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־
49 הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ׃ וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר
כְּחוֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין
נ מִסְפָּר׃ וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב
51 אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אוֹן׃ וַיִּקְרָא
יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־
52 עֲמָלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי׃ וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרָיִם
53 כִּי־הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי׃ וַתִּכְלֶינָה שֶׁבַע שְׁנֵי
54 הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַתְּחִלֶּינָה שֶׁבַע שְׁנֵי

הרעב

quod Pharaoni probatur.

Ideo Iosephum toti Ægypto præficit, ornatque annulo, beste byssina, torque, pompa singulari,

nouoque nomine & matrimonio.

Sedula Iosephi cura.

למד קמוצה

Eius duo filii, Menasse & Ephraim.

Post abundantiam.

℣. 37. g) cf. Act. 7, 10. h) 1 Sam. 18, 5.

℣. 38. i) *Ar. P.* add. *quoad scientiam.* *Onk.* & *Ion.* in quo sit *Spiritus propheticus* a coram Domino. Sic *Ar. E.*

℣. 39. k) vide ℣. 33.

℣. 40. l) Ps. 105, 21. m) *ad præceptum oris tui.* Ex. 38, 21. Ios. 19, 50. *Onk.* ad verbum tuum. Huc ref. *Ion. Syr.* & *Ar. P.* n) *exosculabitur. M. I.* cf. Ps. 2, 12. 1 Reg. 19, 18. vel *discursitabit,* ad nutum tuum paratus erit; a Rad. שקק Es. 33, 4. o) ὁ. ὑποτάξω. Rom. 13, 1.

℣. 42. p) *annulum suum.* Esth. 3, 10. c. 8, 2. q) *byssi* vel *xylini.* Ex. 25, 4. r) *torquem.* (2) Ez. 16, 11. Radix Prou. 7, 16.

℣. 43. s) *secundi a Rege.* 1 Sam. 23, 17. Ier. 52, 24. t) *flecte genua. M. I.* Sic *Ar. E.* cf. c. 24, 11. 2 Sam. 16, 4. *Onk.* Hic est pater Regis. Sic *Ion.* qui add. *magnus sapientia, & tener annis.* Huc ref. *Hier.* u) & *sic dando dedit* s. constituit. ℣. 41.

℣. 44. x) i. e. Aegypti *Rex.* y) *sine te.* ℣. 16. *Onk. præter verbum tuum. Ar. P.* sine consilio tuo.

℣. 45. z) Aegypt. *occultorum revelator.* Sic *Targ. Ion. Ar. P.* & *E.* it. *M. I. Onk.* annec. pro consequ. *vir, cui secreta revelata sunt;* id quod etiam *Syr.* retentis Hebraismis, addit. a) *Onk. Ion. Ar. P.* & *E. præfecti.* b) ὁ. ἡλιουπόλεως.

℣. 50. c. 46, 20. c) *Ar. P* add. *tanquam præfectus.*

℣. 46. d) 1 Reg. 10, 8.

℣. 47. e) *ad pugillos.* (4) Leu. 2, 2. c. 5, 12. c. 6, 8.

℣. 49. f) ℣. 35.

℣. 50. g) c. 46, 20. h) ℣. 45.

℣. 51. i) *quia oblivisci me fecit.* Iob. 39, 17. *Ar. P.* præmittit: dicebat enim.

℣. 52. k) *fructuosum me fecit.* c. 28, 3.

℣. 45. פרעה sic per regulare *Munach* 1. 3. 4. 9. 16. 17. *Berol.* & libri *Hispp.* in *O. T.* f. 6. b. reliqui *Merca,* quod requirit *Mas. parua* h. l. & *magna* ad Gen. 30, 16. פענח *Ain* per *Chatephpat.* 1--4, 9. 11. 12. 15. 16. contra *O. T.* פוטי פרע sic diuidunt vocem sine *Makk.* 7. 8. 10. 13. 15. 17. 19. & *Berol.* sec. *Mas. Erffurt.* ad ℣. 50. & *O. T.* ex *Megillah;* at cum *Makk.* 11. 12. 14. 16. Coniunctim פוטיפרע scribunt 1. 2. 3. 4. *Hal.* 6. 9. 18. ac denique loco *Metheg* hab. *Merca* 7. ℣. 48. שדה cum *Metheg* 6. 9. per *Merca* præced. *Munach* 3. ℣. 50. ילד ita per *Kamets* omnes sec. *Masoram,* præter 3. 4. & *B. Ascher,* qui hab. *Patach.* פוטי פרע *Merca* pro *Metheg* 11. 12. 16. פוטיפרע coniunctim 1. 2. 3. 4. *Hal.* 6. 9. & 18. contra *Mas. Erffurt.* h. l. conf. supra ℣. 45.

fames.

הרעב לבוא כאשר אמר יוסף ויהי רעב בכל־הארצות
ובכל־ארץ מצרים היה לחם : ותרעב כל־ארץ מצרים נה
ויצעק העם אל־פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל־
מצרים לכו אל־יוסף אשר־יאמר לכם תעשו :
56 והרעב היה על כל־פני הארץ ויפתח יוסף את־כל־
אשר בהם וישבר למצרים ויחזק הרעב בארץ מצרים :
57 וכל־הארץ באו מצרימה לשבר אל־יוסף כי־חזק
הרעב בכל־הארץ : וירא יעקב כי יש־שבר במצרים מב
2 ויאמר יעקב לבניו למה תתראו : ויאמר הנה שמעתי
כי יש־שבר במצרים רדו־שמה ושברו־לנו משם ונחיה
3 ולא נמות : וירדו אחי־יוסף עשרה לשבר בר ממצרים :
4 ואת־בנימין אחי יוסף לא־שלח יעקב את־אחיו כי
אמר פן־יקראנו אסון : ויבאו בני ישראל לשבר בתוך ה
6 הבאים כי־היה הרעב בארץ כנען : ויוסף הוא השליט
על־הארץ הוא המשביר לכל־עם הארץ ויבאו אחי
7 יוסף וישתחוו־לו אפים ארצה : וירא יוסף את־אחיו
ויכרם ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות ויאמר
אלהם מאין באתם ויאמרו מארץ כנען לשבר־אכל :
8 ויכר יוסף את־אחיו והם לא הכרהו : ויזכר יוסף את
9 החלמות אשר חלם להם ויאמר אלהם מרגלים אתם
לראות את־ערות הארץ באתם : ויאמרו אליו לא י
11 ארני ועבדיך באו לשבר־אכל : כלנו בני איש־אחד
12 נחנו כנים אנחנו לא־היו עבדיך מרגלים : ויאמר
13 אלהם לא כי־ערות הארץ באתם לראות : ויאמרו
שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש־אחד בארץ
כנען והנה הקטן את־אבינו היום והאחד איננו :
14 ויאמר אלהם יוסף הוא אשר דברתי אלכם לאמר
מרגלים אתם : בזאת תבחנו חי פרעה אם־תצאו מזה טו
כי

Cap. XLII. *Penuria familiæ Iacobi. Hinc iter filiorum eius in Ægyptum.*

Qui, a Iosepho cogniti, tractantur durius tanquam exploratores,

ỿ. 54. l) ỿ. 26. 27. 31.

ỿ. 55. m) ὁ. ὃ ἐὰν εἴπῃ ὑμῖν. cf. Ioh. 2, 5.

ỿ. 56. n) Am. 8, 5. o) ὁ. σιτοβολῶνας, *in quibus* frumentum erat. p) *& vendidit.* c. 42, 6.

ỿ. 57. q) *ad emendum.* c. 42, 2. 5.

CAP. XLII, ỿ. 1. r) *cognouit.* Num. 20, 29. s) Am. 8, 5. ὁ. πρᾶσις. *Onk.* frumentum venale. Huc ref. *Ion.* t) *cur vos inuicem adspicitis?* *Ar. P.* ne cunctemini. conf. c. 43, 10.

ỿ. 2. u) Act. 7, 12. x) c. 43, 8.

ỿ. 4. y) *obueniat ei.* c. 49, 1. z) *damnum, periculum mortiferum.* (5) ỿ. 38. Ex. 21, 22. *Onk. Ion. Ar. P. & E.* mors.

ỿ. 6. a) *dominator.* (4) Coh. 7, 19. & 8, 8. c. 10, 5. b) c. 37, 7. ὁ. προσεκύνησαν. Matth. 2, 2.

ỿ. 7. c) *alienum autem se gessit.* 1 Reg. 15, 5. 6. d) *dura* sc. verba. ỿ. 30. ὁ. σκληρά. Ioh. 6, 60.

ỿ. 9. e) c. 37, 5. 9. f) *exploratores.* ỿ. 11. 14. 16. 30. 31. Num. 31, 32. g) *nuditatem.* ỿ. 12. *Onk.* fissuram, seu rimam, sc. per quam introeatis.

ỿ. 11. h) *recti, probi.* ỿ. 19. 31. i) *Ar. P.* add. *vnquam.* sic ỿ. 31.

ỿ. 13. k) *non superest.* ỿ. 32. Ier. 31, 15. *Ar. P.* desideratur (absens.) *Ion.* exiit a nobis, nec scimus, quid tandem ipsi contigerit.

ỿ. 15. l) *per vitam Pharaonis!* ὁ. νὴ τὴν ὑγίειαν Φαραώ. ỿ. 16. 1 Cor. 15, 31. cf. 1 Sam. 1, 26. c. 20, 3.

ỿ. 54. לבוא *defect.* 1. 2. *Hal.* הארצות *Metheg* pro Munach omnes nostri, prætor 10. 17. 18. & *Berol.* sed *Munach* poscit O. T. f. 6. b. ỿ. 56. על־כל־פני ita 7. 8. 11. 14. 15. contra O. T. CAP. XLII, 2. שבר *Schin* per *Tsere* quidam auctor Masorethicus poscit in marg. 7. & 8. sed id citra, codicum reliquorum consensionem. ỿ. 3. אחי ita cum *Metheg* 3. 6. 7. 9. &c. alii sine eo. ỿ. 7. אליהם *defect.* 3. su. 1. & 2. contra *Mas.* h. l. & *final.* f. 8. col. 7. Contra vero אלהם *plene Hal.* 12. 14. se. 4. su. 2. contra *Mas.* 2. & *Erff.* item contra O. T. ỿ. 11. בני־איש 1. 2. 3. 4. Sic ỿ. 13. habet 1. 2. 3. at 4. ỿ. 13. correxit.

16 כִּי אִם־בְּבוֹא אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה׃ שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד
וְיִקַּח אֶת־אֲחִיכֶם וְאַתֶּם הֵאָסְרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם
הַאֱמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חֵי פַרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם׃
17 וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
18 יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי
19 יָרֵא׃ אִם־כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית
מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם׃
כ וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלַי וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם וְלֹא
21 תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים
אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ
אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת׃
22 וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר
אַל־תֶּחֶטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ׃
23 וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם׃ וַיִּסֹּב
24 מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאִתָּם
כה אֶת־שִׁמְעוֹן וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם׃ וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ
אֶת־כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת
26 לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן׃ וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־
27 חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם׃ וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ לָתֵת
מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה־הוּא בְּפִי
28 אַמְתַּחְתּוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי וְגַם הִנֵּה
בְאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו לֵאמֹר
29 מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ׃ וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם
אַרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקֹּרֹת אֹתָם לֵאמֹר׃
ל דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ
31 כִּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ׃ וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים אֲנָחְנוּ
32 לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִים׃ שְׁנֵים־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ
הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהַקָּטֹן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃

carceri mandantur, ex quo dimissi,

post agnitum peccatum,

retento Simeone, tanquam pignore, tandem frumentum accipiunt, & domum reuertuntur.

Nouus terror ob restitutam pecuniam.

Relatio parenti facta,

m) *huc.* c. 43, 5.
℣. 16. n) *vincti, captiui estote.* ℣. 19. c. 39, 20. o) ὁ. εἰ ἀληθεύετε. Eph. 4, 15. p) vide ℣. 15.
℣. 17. q) *& mox simul conclusit.* Es. 24, 22.
℣. 19. r) ℣. 11. s) nempe *Simeon.* ℣. 24. t) *remedium famis. Onk.* frumentum, quod deficit in domibus vestris. *Ion. & Syr.* quod emistis pro famelicis. *Ar. P. & E.* annonam alimenti. cf. ℣. 33.
℣. 21. u) *certe* 2 Sam. 14, 5. x) c. 37, 18. seqq.
℣. 21. y) ὁ. παιδάριον. Ioh. 6, 9. z) c. 37, 21. a) *requiritur.* c. 9, 5. ὁ. ἐκζητεῖται. Luc. 11, 50.
℣. 23. b) *Interpres.* (5) Es. 43, 27. Iob. 33, 23. ὁ. ἑρμηνευτής. 1 Cor. 14, 28. c) c. 26, 28.
℣. 24. d) *Ion.* add. *qui consilium dederat de interficiendo ipso.* cf. de duro ingenio ipsius c. 34, 25. c. 49, 5. sqq.
℣. 25. e) *frumento, tritico.* c. 45, 23. Am. 8, 5. ὁ. σῖτος. Act. 7, 12. Matth. 3, 12. f) ὁ. ἐπισιτισμόν. Luc. 9, 12.
℣. 27. g) *Ion. Leui.* h) *pabulum.* (5) c. 24, 25. c. 43, 24. i) *in diuersorio nocturno.* c. 43, 21. k) *sacci ipsius.* ℣. 28. c. 44, 1. 8. Rad. Es. 40, 22.
℣. 28. l) *repositum est.* c. 43, 12. m) Iob. 12, 24. Cant. 5, 6. *Syr.* contremuit. *Ar. P.* pauidum factum est.
℣. 30. n) *Dominus.* ℣. 33. c. 24, 9.
℣. 31. o) *probi.* ℣. 11.

℣. 16. האמת recte ה *interrogatiuum* per *Patach* plurimi codices, prout requirit *M. I. & Mas.* 3. 4. 7. 8. , & *Erffurt.* ל׳ פתח; at *Kametz* 10. 13. 17. 18. 19. & *Berol.* ℣. 20. ויעשו per *Tiphcha milra* 3. ℣. 21. ויאמרו ita 1. sed *Graschaim* poscit *Mas.* 1. 4. 7. 8. *Erffurt.* ad h. l. & *Mas.* 1. ad Gen. 11, 3. item impressa ad 1 Sam. 11, 9. בהתחננו *He* cum *Metheg B. Napht. Nun* per *Chatephpat.* 1. 2. 6. at *Nun* per *Dagesch* sine praec. *Metheg* 3. contra *M. I.* ℣. 24. ויאסר Per *Schua simplex* 6. 8. 11. 16. contra *Mas.* & *O. T.* f. 7. a. ℣. 25. וימלאו *Mem* sine *Meth.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. ℣. 27. והנה per *Merca* 3. 4. ℣. 30. כמרגלים *Praef.* כ cum *Metheg* 1. 2. 4. 7. 8. 9. & *Ben Naphtali.*

וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֵדַע כִּי כֵנִים 33
אַתֶּם אֲחִיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת־רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם
קְחוּ וָלֵכוּ׃ וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֵלַי וְאֵדְעָה כִּי 34
לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם כִּי כֵנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם
וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ׃ וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְהִנֵּה־ לה
אִישׁ צְרוֹר־כַּסְפּוֹ בְּשַׂקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת־צְרֹרוֹת כַּסְפֵּיהֶם
הֵמָּה וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם 36
אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ וְאֶת־בִּנְיָמִן
תִּקָּחוּ עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה׃ וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֵאמֹר 37
אֶת־שְׁנֵי בָנַי תָּמִית אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ תְּנָה אֹתוֹ
עַל־יָדִי וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ׃ וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם 38
כִּי־אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּיָגוֹן שְׁאוֹלָה׃
וְהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל אֶת־ מג
הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרָיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם 2
שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר 3
הָעֵד הֵעִד בָּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי
אֲחִיכֶם אִתְּכֶם׃ אִם־יֶשְׁךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־אָחִינוּ אִתָּנוּ 4
נֵרְדָה וְנִשְׁבְּרָה לְךָ אֹכֶל׃ וְאִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ לֹא נֵרֵד ה
כִּי־הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם
אִתְּכֶם׃ וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָה הֲרֵעֹתֶם לִי לְהַגִּיד 6
לָאִישׁ הַעוֹד לָכֶם אָח׃ וַיֹּאמְרוּ שָׁאוֹל שָׁאַל־הָאִישׁ 7
לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ לֵאמֹר הַעוֹד אֲבִיכֶם חַי הֲיֵשׁ לָכֶם אָח
וַנַּגֶּד־לוֹ עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי יֹאמַר
הוֹרִידוּ אֶת־אֲחִיכֶם׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיו 8
שִׁלְחָה הַנַּעַר אִתִּי וְנָקוּמָה וְנֵלֵכָה וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת
גַּם־אֲנַחְנוּ גַם־אַתָּה גַּם־טַפֵּנוּ׃ אָנֹכִי אֶעֶרְבֶנּוּ מִיָּדִי 9
תְּבַקְשֶׁנּוּ אִם־לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ
וחטאתי

qui perturbatur, & de iactura filiorum queritur.

Cap. XLIII. *Secundum iter in Ægyptum, socio Beniamin,*

quem Pater, sponsore Iuda,

℣. 33. p) *Dominus* ℣. 29. q) *remedium famis*, ℣. 19.

℣. 34. r) *obibitis negotiandi caussa.* (4) c. 34, 10. 21. Ier. 14, 18.

℣. 35. s) *euacuantes.* Mal. 3, 10. t) *Ion.* add. propter *Simeonem*, quem reliquerant ibi.

℣. 36. u) *orbum fecistis.* c. 27, 45. 1 Sam. 15, 33. x) *Ar. P.* Ioseph desideratur, & Simeon est in carcerem coniectus, & Beniamin requiritur; &c. y) ℣. 13. Ier. 31, 15. z) *ista omnia. Ion.* afflictiones horum omnium.

℣. 37. a) *duos filiorum meorum.* c. 46, 9.

℣. 38. b) *Ion.* add. relictus est ex matre sua. Huc ref. *Syr.* c) ℣. 4. d) *ad mortuos, in locum mortuorum.* c. 37, 35. *Ion.* in sepulcrum. Sic c. 44, 29. *Ar. P. & E.* in terram.

Cap. XLIII, ℣. 1. e) c. 41, 31.

℣. 3. f) *contestando contestatus est.* Ex. 19, 21.

℣. 3. g) *nisi.* ℣. 5.

℣. 5. h) c. 42, 15.

℣. 6. i) *tam male fecistis.* c. 19, 6. k) *num adhuc.* ℣. 7. 27.

℣. 7. l) *secund. tenorem.* Ex. 34, 27.

℣. 8. m) *iuuenem.* cf. c. 46, 21. n) c. 42, 2. o) *infans, infantes nostri.* c. 46, 5.

℣. 9. p) *spondeo pro illo.* c. 44, 32. Iob. 17, 3. ὁ. ἐκδέχομαι αὐτόν.

℣. 33. בתיכם sic ב cum *Meth.* omnes, præter 1. 3. & *Ber.* ℣. 35. מריקים *Psik* adiiciunt 7. 8. 10. 11 -- 16. 19. contra *O. T.* צררות ita plerique sec. *Mas.* 2. 7. & 8. at צררת bis *defect.* 1. 3. sec. *Masor.* 1. & *Erff.* ℣. 38. שבתי *def.* sine *Iod.* 7. 8. 10 -- 16. 19. contra *O. T.* CAP. XLIII, 7. שאול *defect.* 1. 4. *Hal.* 7. 8. 10 - 16. 18. 19. fu. 3. prout requirit *Mas.* 7. 8. at reliqui plene sec. *Mas.* 1. & *O. T.* quod hanc *Mas.* ב מלאים itidem allegat. לנו *Munach* analogice 4. 6. 7. 8. 10 -- 16. 19. reliqui *Kadma.* היש per *Mak.* cum *Segol* 1. 4. cum *Tsere* 2. הידע *def.* 2. fu. 4. Qua de scriptione maximam quoque inter *Masorethas* esse varietatem, obseruat *Mas.* 7. & 8. ℣. 8. ונהיה *Nun* cum *Meth.* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 10 -- 16. 19. reliqui sine eo.

וְחָטָאתִי לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃ כִּי לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ כִּי־
11 עַתָּה שַׁבְנוּ זֶה פַעֲמָיִם׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם *ægre tandem dimittit, cum donis*
אִם־כֵּן אֵפוֹא זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בִּכְלֵיכֶם
וְהוֹרִידוּ לָאִישׁ מִנְחָה מְעַט צֳרִי וּמְעַט דְּבַשׁ נְכֹאת
12 וָלֹט בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים׃ וְכֶסֶף מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם וְאֶת־
הַכֶּסֶף הַמּוּשָׁב בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם תָּשִׁיבוּ בְיֶדְכֶם אוּלַי
13 מִשְׁגֶּה הוּא׃ וְאֶת־אֲחִיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל־
14 הָאִישׁ׃ וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ וְשִׁלַּח *& Soto.*
לָכֶם אֶת־אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת־בִּנְיָמִין וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר
טו שָׁכֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי׃ וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת
וּמִשְׁנֶה־כֶּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת־בִּנְיָמִן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרְדוּ
16 מִצְרַיִם וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף׃ וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת־בִּנְיָמִין *Iosephi erga fratres humanitas,*
וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבָּיְתָה
וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם׃
17 וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־
18 הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף׃ וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ
בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ
בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מוּבָאִים לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל
19 עָלֵינוּ וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ׃ וַיִּגְּשׁוּ
אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח
כ הַבָּיִת׃ וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי יָרֹד יָרַדְנוּ בַּתְּחִלָּה לִשְׁבָּר־
21 אֹכֶל׃ וַיְהִי כִּי־בָאנוּ אֶל־הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה אֶת־
אַמְתְּחֹתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ כַּסְפֵּנוּ
22 בְּמִשְׁקָלוֹ וַנָּשֶׁב אֹתוֹ בְּיָדֵנוּ׃ וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרַדְנוּ בְיָדֵנוּ
לִשְׁבָּר־אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי־שָׂם כַּסְפֵּנוּ בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ׃
23 וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם אַל־תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם
נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי וַיּוֹצֵא
24 אֲלֵהֶם אֶת־שִׁמְעוֹן׃ וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה
יוֹסֵף

q) *reus tibi ero.* cf. 1 Reg. 1, 21.

℣. 10. r) *cunctati essemus.* c. 19, 16. cf. c. 42, 1.

℣. 11. s) *ergo* est. c. 27, 33. 37. t) *de laude.* (Ex. 15, 1.) i. e. *de laudatissimis fructibus terræ.* M. I. Huc ref. *Onk. Ion.* & *Ar. E.* sed *Ar. P.* de fructibus recentibus s. primum maturis; a rad. זמר *amputavit fruges.* u) Ier. 8, 22. *balsami.* M. I. sic *Onk. Ion.* sed *Ar. P.* & *E. theriacæ.* x) *pretiosa.* al. *styracem.* (4) c. 37, 25. Es. 39, 2. *Ion.* ceræ. *Ar. P.* siliquarum. y) *stacten.* *Ion.* castanearum. Sic *Ar. P.* & *E.* z) *Vers. Sam.* optime: *pistacia.* (1) a) *& amygdala.*

℣. 12. b) *Schm.* alterum tantum. ℣. 15. *Onk.* על חד תרין i. e. *duplum.* Sic *Hier. Ion. Syr.* c) *repositum.* c. 42, 28. Ex. 10, 8. d) *erratum, error.* (1)

℣. 14. e) *Ego interim, quasi orbatus essem, orbatus sum.* Deut. 32, 25. cf. Esth. 4, 16. *Ar. P.* attimeo ego, ne orber, quemadmodum iam ante orbatus fui.

℣. 15. f) i. e. *secum.* ℣. 21. 22. Sic *Ar. P.*

℣. 18. g) ὁ. τὴν ἀρχήν. ℣. 20. c. 13, 4. Ioh. 8, 25. h) *ad devoluendum se* instar saxi irruentis & conterituri. conf. Prou. 26, 27. ὁ. τοῦ συκοφαντῆσαι. Luc. 3, 14. *Onk.* ad dominandum in nos. Sic *Syr.* vt insultet nobis. *Ar. P.* vt inueniat caussam. i) *& ad coniiciendum se s. ad irruendum.* Deut. 9, 18. 25. *Onk.* ad occasionem quærendā contra nos. *Ion.* ad indicium in nos exercendum. *Syr.* ad dolose agendum contra nos.

℣. 20. k) *quæso.* c. 44, 18. ὁ. δεόμεθα.

℣. 21. l) c. 42, 27. 35.

℣. 23. m) ὁ. ἵλεως ὑμῖν. Matth. 16, 22. n) *thesaurum occultum.* Ier. 41, 8. o) i. e. *accepi eam.* ὁ. ἀπέχω. Matth. 6, 2.

℣. 9. Pro לך 1. habet לאבי; sed hoc mendum esse videtur, ortum ex confusione huius loci cum c. 44, 32. ℣. 10. פעמים Pe ׃ cum *Dagesch* 9. 10. 15. 17. 18. at reliqui sine eo, ac per expressum quidem *Raphe* 1. 2. 3. 4. secund. *O. T.* f. 7. a. ℣. 11. אם־כן sine *Psik* 2. 4. 9. ℣. 11. המושב *Schin* per *Patach* plerique secund. *Masor.* 1. 2. 7. 8. & sic *Berol.* cum notula כצל; at per *Kametz* 4. 5. 6. 9. 10. 14. 27. 28. ℣. 15. ומשנה per *Tsere* 4. quasi in statu constructionis esset, contra *M. I.* ℣. 18. ־כי per *Makk.* 1. 2. באמתחתינו *te defect.* 2. 4. sic ℣. 21. & 22. denuo 2.

יוסף ויתן מים וירחצו רגליהם ויתן מספוא לחמריהם׃
ויכינו את המנחה עד בוא יוסף בצהרים כי שמעו כי כה
שם יאכלו לחם׃ ויבא יוסף הביתה ויביאו לו את 26 א׳ דגושה
המנחה אשר בידם הביתה וישתחוו לו ארצה׃
וישאל להם לשלום ויאמר השלום אביכם הזקן אשר 27
אמרתם העודנו חי׃ ויאמרו שלום לעבדך לאבינו 28
עודנו חי ויקדו וישתחו׃ וישא עיניו וירא את בנימין 29 וישתחוו ק׳
אחיו בן אמו ויאמר הזה אחיכם הקטן אשר אמרתם
אלי ויאמר אלהים יחנך בני׃ וימהר יוסף כי נכמרו ל
רחמיו אל אחיו ויבקש לבכות ויבא החדרה ויבך
שמה׃ וירחץ פניו ויצא ויתאפק ויאמר שימו לחם׃ 31
וישימו לו לבדו ולהם לבדם ולמצרים האכלים אתו 32
לבדם כי לא יוכלון המצרים לאכל את העברים לחם
כי תועבה הוא למצרים׃ וישבו לפניו הבכר כבכרתו 33
והצעיר כצערתו ויתמהו האנשים איש אל רעהו׃
וישא משאת מאת פניו אלהם ותרב משאת בנימן 34
ממשאת כלם חמש ידות וישתו וישכרו עמו׃ ויצו מד
את אשר על ביתו לאמר מלא את אמתחת האנשים
אכל כאשר יוכלון שאת ושים כסף איש בפי
אמתחתו׃ ואת גביעי גביע הכסף תשים בפי אמתחת ב
הקטן ואת כסף שברו ויעש כדבר יוסף אשר דבר׃
הבקר אור והאנשים שלחו המה וחמריהם׃ הם יצאו 3
את העיר לא הרחיקו ויוסף אמר לאשר על ביתו 4
קום רדף אחרי האנשים והשגתם ואמרת אלהם למה
שלמתם רעה תחת טובה׃ הלוא זה אשר ישתה ה
אדני בו והוא נחש ינחש בו הרעתם אשר עשיתם׃
וישגם וידבר אלהם את הדברים האלה׃ ויאמרו אליו 6
למה ידבר אדני כדברים האלה חלילה לעבדיך 7
מעשות

& tenerrimus amor. Illos conuiuio excipit, ordinemque ætatis ipsorum obseruat.

Cap. XLIV. *Fratres dimittit; reuocat non sine graui eorum mœrore.*

℣.24. p) c. 24, 32. q) *pabulum.* (5) c. 24, 25. Iud. 19, 19.
℣. 25. r) ℣. 31. de omni *cibo.* M. I. cf. Luc. 14, 1.
℣.27. s) 1 Sam. 10, 4. t) ὁ. ὑγιαίνει. 3 Ioh. ℣. 1. u) ὁ. ὁ πρεσβύτης. Philem. ℣. 9.
℣. 28. x) c. 29, 6. y) c. 24, 26. z) c. 23, 12. c. 42, 6.
℣. 29. a) *Ar. P.* filium *germinæ* matris suæ i.e. fratrem germanum. ὁ. ὁμομήτριον. b) *propitius tibi sit.* Es. 30, 19.
℣. 30. c) *æstuabant, commouebantur.* (4) 1 Reg. 3, 26. Hos. 11, 8. d) ὁ. εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸ ταμεῖον. Matth. 6, 6.
℣. 31. e) ὁ. νιψάμενος τὸ πρόσωπον. Math. 6, 17. f) *obfirmauit, continuit se.* c. 45, 1. Esth. 5, 10.
℣. 32. g) nempe ex more suo. c. 34, 14. h) c. 46, 34. cf. Ex. 8, 22. *Onk.* & *Ion.* quia beuum, quod Aegyptii colunt, Iudæi edunt. *Ar. P.* horum enim cibus abominabilis est apud illos.
℣. 34. i) *munera, portiones.* 2 Sam. 11, 8. k) *portionibus.* sic *Onk.* & *Ion.* c. 47, 24. l) Esth. 7, 1. m) *largiter & ad satietatem biberunt.* c. 9, 21. Hag. 1, 6. Cant. 5, 1. ὁ. ἐμεθύσθησαν. Ioh. 2, 10. 1 Cor. 11, 21.
Cap. XLIV, ℣. 2 n) Ier. 35, 5. o) c. 43, 1. *Onk. Ion.* & *Syr.* emptionis suæ.
℣. 3. p) ὁ. τὸ πρωῒ διέφαυσε. Confer 1 Sam. 14, 29. c. 29, 10.
℣. 4. q) *ex vrbe.* Ex. 9, 29. 33. r) Iud. 18, 22. ὁ. ἀπέχον μακράν. Luc. 24, 13. s) *cum assecutus fueris.* ℣. 6. c. 31, 25. Ps. 7, 6.
℣. 5. t) *certo coniectat, diuinat de eo.* ℣. 15. c. 30, 27.
℣. 7. u) ℣. 17. c. 18, 25. ἵλεως. Matth. 16, 22. ὁ. μὴ γένοιτο. Rom. 6, 2. 15.

℣. 26. וישתחוו sic per *Merca* 3. 6. vtrumque vero & *Mak.* & *Merca* 7. 9. ℣. 27. ויאמר per *Sakephgad.* 1. 2. 4. 6. 9. at per *Rbhia* reliqui. ℣. 28. ויקדו *Kuph* sine *Dagesch* 1. 2. 3. 4. 6. 9. וישתחו sic per *Schurek* in textu 1. 3. attamen 1. subiecto simul *Kibbuts.* ℣. 32. כי per *Tlischagd.* in marg. 1. Pro הוא habet היא 2. at הוא 1. ℣. 33. הבכור *plene* 2. 9. 13. 17. 18. & *Ber.* præter Mas. Gen. 41, 51. כצעירתו *plene* 1. 10. 13. 14. 19., su. in 2. & 4. contra *Masor.* Ceterum *Metheg* adiectum habent 1. 2. 4 at *Munach* 9. ויתמהו האנשים איש ita 1. CAP. XLIV, ℣. 2. תשים per *Mahpach* 9. 10. 13. 14. 19. ℣. 7. הלילה per *Munach* seq. *Dagesch* in ל initiali 1.

8 מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה׃ הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי
אַמְתְּחֹתֵינוּ הֱשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנֹב מִבֵּית
9 אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב׃ אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת
י וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים׃ וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה
כְדִבְרֵיכֶם כֶּן־הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם קמץ בז״ק
11 תִּהְיוּ נְקִיִּם׃ וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אָרְצָה
12 וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ׃ וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן
13 כִּלָּה וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן׃ וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלֹתָם
14 וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה׃ וַיָּבֹא יְהוּדָה
וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֶנּוּ שָׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אָרְצָה׃
טו וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מָה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם
16 הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי־נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי׃ וַיֹּאמֶר
יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה־נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק
הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת־עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי
17 גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ׃ וַיֹּאמֶר
חָלִילָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ
בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־ קמץ בז״ק
אֲבִיכֶם׃ ס ס ס יא

18 וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־נָא *Mascula Iudæ apologia,*
עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ
19 כְּפַרְעֹה׃ אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב
כ אוֹ־אָח׃ וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים
קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ׃
21 וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֻהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו׃
22 וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב
23 אֶת־אָבִיו וָמֵת׃ וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם
24 הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי׃ וַיְהִי כִּי עָלִינוּ
כה אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי׃ וַיֹּאמֶר אָבִינוּ
שֻׁבוּ

℣. 8. x) *retulimus.* c. 43, 21.
℣. 9. y) *moriatur etiam.* Exaggeratio. z) *serui.* cf. ℣. 16.
℣. 10. a) cf. ℣. 17. b) *absoluti, insontes.* c. 24, 41.
℣. 12. c) *scrutatus autem est.* c. 31, 35. ὁ. ἠρεύνησε. Ioh. 5, 39.
℣. 13. d) c. 37, 25. e) *& onus imposuit.* Zach. 12, 3. 2 Par. 10, 11.
℣. 14. f) c. 37, 7.
℣. 15. g) *certo diuinare vel coniectare possit.* ℣. 5.
℣. 16. h) *iustificabimus nos.* Hithp. (1) i) *Ar. P.* Deus incidere fecit seruos tuos in delictum ipsorum. k) *apud ipsum.* ℣. 9. 10.
℣. 17. l) seruitus pœna furti. cf. ℣. 9. 10. Ex. 22, 2. Matth. 18, 25.
℣. 18. m) c. 43, 20. Ex. 4, 10. n) c. 18, 25. Ps. 14, 2. *Onk. sicut* Pharao, *ita tu es.* sic *Syr.*
℣. 20. o) c. 37, 2. p) c. 42, 13. q) eximie. ℣. 30. c. 37, 3.
℣. 21. r) Ier. 39, 12. c. 40, 4. Ps. 32, 8. ὁ. ἐπιμελοῦμαι αὐτοῦ. Luc. 10. 34. *Ion.* ponam oculos meos super ipso *in bonum.* *Hier. misericors* (erit) oculus meus erga ipsum.
℣. 22. s) *non poterit* commode aut sine magna difficultate. cf. ℣. 26. c. 34, 14. t) *Onk. Ion. & Syr.* nam si relinqueret.
℣. 23. u) c. 42, 15. 20.

℣. 8. הֲשִׁיבֹנוּ sic 1. 2. 3. fu. 4. ℣. 10. נקיים *plene* 2. 4. 9. fu. 1. contra *Mas.* 1. *Erff.* ℣. 11. ויורדו *io def.* 4. sic 1. cum ־ׄ *Mas.* sua; *vi plene Hal.* & 4. itidem cum *Mas.* sua, fu. 3. quod tamen *defect.* requirit *Mas.* 2. *Erff.* & *impressa.* ℣. 15. מַה *Patach* non nisi 17. & *Ber.* at *Kamets* reliqui, sc. cum *Thhir* 1. 2. 4. 6. cum *Meth.* & *Makk.* ceteri. ℣. 16. יְהוּדָה 3. fu. 1. ℣. 17. ואתם *Thhir* 9. 14. fu. 4. contra *Mas.* ℣. 18. Sectionem *Setumam* hab. 3. 17. 18. *Ber.* sec. O. T. f. 7. 2. *Petucham* vero 1. 2. 6. 9. 10. 12. 14. at 7. 8. & 19. loco trium פ vel ס hab. vocem general. פרשה ℣. 18. דבר *Daleth* per *Dagesch* 7. 8. 10 - 15. 19. contra O. T. ℣. 19. הֲיֵשׁ 1. 4. 10. 13. 14. 19. ℣. 21. הורידהו *ri plene* 4. 6. fu. 1. 2. contra O. T. & *Mas.* h. l. ac Gen. 39, 1.

שִׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃ וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת 26
אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת
פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ׃ וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ 27
אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי׃
וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו 28
עַד־הֵנָּה׃ וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ 29
אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה׃ וְעַתָּה 30
כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ
קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ׃ וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר 31
וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן
שְׁאֹלָה׃ כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר 32
אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים׃
וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי וְהַנַּעַר 33
יַעַל עִם־אֶחָיו׃ כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ 34
אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי׃ וְלֹא־יָכֹל מה
יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־
אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־
אֶחָיו׃ וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע 2
בֵּית פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד 3
אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו׃
וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי 4
יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה׃ וְעַתָּה 5
אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי
הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם׃ כִּי־זֶה 6
שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר
אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר׃ וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם 7
לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם
לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה׃ וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי 8
הנה

qui se ipsum pro fratre offert.

Cap. XLV. *Manifestatio Iosephi fratribus seorsim facta,*

eum declaratione consilii diuini,

℣. 25. x) c. 43, 2.
℣. 27. y) c. 29, 18. 21. 25. c. 46, 19.
℣. 28. z) c. 37, 14. a) *decerptus est.* c. 37, 33.
℣. 29. b) c. 42, 38. ὁ. εἰς ᾅδου Act. 2, 27.
℣. 30. c) *cum tamen anima eius deuincta sit.* c. 34, 3. 1 Sam. 18, 1. Prou. 22, 15. *Onk. cum anima illius sit dilecta ipsi, sicut anima sua.* Sic *Syr.* at ὁ. ἐκκρέμαται ἐκ τῆς &c. Luc. 19, 48. ita *Ar. P.*
℣. 31. d) c. 37, 19.
℣. 32. e) *interposita fideiussione accepit.* ὁ. ἐκδέδεκται, vt c. 43, 9.
℣. 33. f) ὁ. ἀντί. c. 47, 17. Matth. 20, 28.
℣. 34. g) Num. 11, 15. cf. Esth. 8, 6. h) Ps. 116, 3. 119, 162. 1 Par. 10, 3.
Cap. XLV, ℣. 1. i) *continere se.* c. 43, 31. 1 Sam. 13, 12. Es. 63, 15. *Ion.* add. *quo minus fleret.* k) *cum notum se fecit.* Num. 12, 6. ὁ. ἀνεγνωρίζετο. Act. 7, 13.
℣. 3. l) c. 43, 7. 27. m) *consternati sunt.* Ex. 15, 15.
℣. 4. n) c. 37, 28.
℣. 5. o) c. 34, 7. p) *ad vitæ conseruationem.* Leu. 13, 10. Iud. 6, 4. c. 17, 10.
℣. 6. q) *aratio.* (*)1 Sam. 8, 12
℣. 7. r) ὁ. κατάλειμμα. Rom. 9, 27.

℣. 28. מֵאִתִּי *Munach* pro *Metheg* 1. 2. ℣. 31. כראותו sic *plene* omnes secundum *Masor.* 1. 2. & *Erffurt.* at *Masora impressa defect.* poscit, quod vitium esse videtur. שאולה *plene* 3. & *Hal.* contra *Masor.* h. l. & Gen. 37, 35. ℣. 34. פֶּן per *Makkeph* 1. sic fu. 4. CAP. XLV, 4. אלי per *Patach* regulare omnes, præter 17. 18. & *Berol.* qui habent *Kametz.* ℣. 6. כי per *Merca* loco *Makk.* 3. אשר־אין sic 3. ℣. 7. לפליטה *defect.* sine *Iod* 2. 3. 4. contra *Masoram* 1. & *Erffurt.*

הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־
9 בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי
וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן
י לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־תַּעֲמֹד׃ וְיָשַׁבְתָּ בְאֶרֶץ
גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ
11 וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד
חָמֵשׁ שָׁנִים רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־
12 לָךְ׃ וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי
13 הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם׃ וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי
בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם
14 אֶת־אָבִי הֵנָּה׃ וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן
טו בָּכָה עַל־צַוָּארָיו׃ וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי
16 כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ׃ וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר
17 בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו׃ וַיֹּאמֶר
פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־
18 בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃ וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם
וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ
19 מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ׃ וְאַתָּה צֻוֵּיתָה זֹאת
עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם
כ וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם׃ וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־
21 כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה וַיִּתֵּן
22 לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ׃ לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת
וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת׃
23 וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב
מִצְרָיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו
24 לַדָּרֶךְ׃ וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־
כה תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ׃ וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרָיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנַעַן אֶל־
יַעֲקֹב

& iussu accersendi Patrem.

Fama de fratribus Iosephi in aula Pharaonis, qui familiam Patris transportari iubet.

Reditus fratrum muneribus onustorum.

ỳ. 8. s) Iud. 18, 19. 2 Reg. 13, 14. Ef. 22, ỳ. 21.

ỳ. 9. t) *subsistas, cuncteris.* c. 19, 17. 1 Sam. 20, 38.

ỳ. 11. u) *& sustentabo.* c. 47, 12. c. 50, 21. x) *exstinguaris vel depauperaris,* Num. 14, 12. Prou. 30, 9.

ỳ. 12. y) cf. 1 Ioh. 1, 1. 3.

ỳ. 14. z) c. 46, 29. ὁ. ἐπιπεσὼν ἐπὶ τὸν τράχηλον. Luc. 15, 20.

ỳ. 17. a) *onerate.* (2) Ef. 14, 19. cf. *Targ.* Pf. 68, 20. & *Syr.* Luc. 11, 46. b) *iumenta vestra.* Ex. 22, 4.

ỳ. 18. c) *familias.* c. 46, 31. Ex. 1, 1. d) *bonam, optimam.* ỳ. 20.

ỳ. 19. e) *iussus es.* Leu. 8, 35. c. 10, 13. *Syr.* add. *dic fratribus tuis.* f) *vehicula.* ỳ. 21. 27.

ỳ. 20. g) ỳ. 18. Ef. 1, 29.

ỳ. 21. h) *viaticum.* Iof. 1, 11.

ỳ. 22. i) *mutationes.* Iud. 14, 11. *Onk.* stolas in vestimenta. *Ion.* stolam & vestimentum. *Syr.* par vestium. *Ar. P.* chlamydem f. *vestem pretiosam,* (qualis dari solet honoris ergo.)

ỳ. 23. k) *similiter.* Iud. 8, 8. 2 Par. 31, 20. l) c. 42, 25. m) *alimentum.* (4) 2 Par. 11, 23.

ỳ. 24. n) *commouemini* ira & rixis. Prou. 29, 9. *Ion.* add. *propter venditionem mei.*

ỳ. 14. בנימין *plene* 9. 12. & *B. Ascher,* contra *Maf.* ad Gen. 35, 18. *Metheg* in *penultima* 1. 2. 4. 7. 17. 18. & *Ber.* fec. *O. T.* f. 7. 2. *Meth.* in *vltima* 6. fu. 4. at nullum habent reliqui, præter 3. & 9. qui *Merca* præced. *Metheg.* צוארי ita 1. fec. *Maf. Erff.* ỳ. 15. עליהם plene 3. *Hal.* 10. 13. 14. 19. fu. 4. contra *Maf.* ואחריכן fic cum *Kal.* coniunctim fcribunt, per duplicem accentum 1. 2. 4. 9. at per *Meth.* loco *Mun.* 3. ỳ. 16. לאמר *Metheg* otiofum fub ל, quod in plerisque eft, omittunt 1. 2. 3. 4. 6. & 9. ỳ. 18. בתיכם cum *Metheg* omnes, præter 3. 4. & *Berol.* ỳ. 19. קחו *Munach* pro *Makk.* 2. 4. & in marg. 2. ỳ. 22. שלש fic per *Makk.* 1. 4. 6. 9. fed *Munach* reliqui.

Nuncium de Iosepho adhuc viuo senem recreat.

26 יַעֲקֹב אֲבִיהֶם׃ וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא
מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפָג לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם׃
27 וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם
וַיַּרְא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי
28 רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם׃ וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי
Cap. XLVI. מו אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת׃ וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־

Descensus familiæ Israelis in Aegyptum, promissione diuina firmatus.

לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָּׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק׃
2 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב ׀
3 יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־
4 תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם׃ אָנֹכִי
אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעַלְךָ גַם־עָלֹה וְיוֹסֵף יָשִׁית
ה יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ׃ וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם
6 בָּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ׃ וַיִּקְחוּ אֶת־
מִקְנֵהֶם וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ
7 מִצְרָיְמָה יַעֲקֹב וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ׃ בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ
בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרָיְמָה׃

Genealogia Israelis.

8 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים ס
9 מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן׃ וּבְנֵי רְאוּבֵן
י חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי׃ וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין
11 וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית׃ וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן
12 קְהָת וּמְרָרִי׃ וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח
וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל׃
13 וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן׃ וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד
14 וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל׃ אֵלֶּה ׀ בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב
טו בְּפַדַּן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו
16 שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ׃ וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן עֵרִי
17 וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׃ וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה
וְשֶׂרַח

℣. 26. o) *sed titubabat.* (3) Hab. 1, 4. Ps. 77, 3. cf. *Syr.* Matth. 24, 12. *Onk.* & fuerunt verba illa vacillantia in corde eius. *Syr.* parui pendit in corde suo.

℣. 27. p) *tum reuixit* qs. ὁ. ἀνεζωπύρησε. 2 Tim. 1, 6.

℣. 28. q) *multum, satis est.* Ex. 9, 28. Num. 16, 3. *Onk.* magnum gaudium est mihi. *Ion.* multa bona exhibuit mihi Dominus, & multas consolationes vidi, quas expectaui; hoc autem non expectaui &c. cf. Eph. 3, 20.

Cap. XLVI, ℣. 1. r) c. 21, 31. 32. c. 26, 33. Am. 5, 5. s) c. 32, 10.

℣. 2. t) *per visa, in visionibus.* Num. 12, 6. *Ion.* in prophetia.

℣. 3. u) *Ion.* add. propter seruiturem, quã pactus sum cum Abrahamo. cf. c. 15, 1. 13. x) cf. Ex. 12, 37.

℣. 4. y) Es. 41, 10. 14. z) *ascendere te faciam.* c. 50, 13. Ex. 3, 8. a) cf. c. 50, 1.

℣. 5. b) *infantes suos.* c. 43, 8. c) c. 45, 21.

℣. 6. d) Ex. 1, 1. Ios. 24, 4. Es. 52, 4. Ps. 105, 23. Act. 7, 15.

℣. 8. e) c. 29, 32.

℣. 9. f) Exod. 6, 14. Num. 26, 5. 1 Par. 5, 3.

℣. 10. g) 1 Par. 4, 24.

℣. 11. h) 1 Par. 6, 1.

℣. 12. i) c. 38, 3. sqq. 1 Par. 2, 3. c. 4, 1.

℣. 13. k) *Iaschub.* Num. 26, 24. 1 Par. 7, 1.

℣. 15. l) c. 30, 21. c. 34, 1. seqq. m) i. e. *homines viui.* ℣. 18. 22. Rom. 13, 1. n) sc. *filii*, præter Dinam.

℣. 17. o) 1 Par. 7, 30.

℣. 26. עד *def.* 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* h. l. & sic *Mas.* 2. ad Gen. 8, 22. vbi tamen aliorum *Masora* dissentit. ℣. 27. אשר־דבר 1. 2. ℣. 28. רב *Sakeph g.* 2. & in marg. 1. sic fu. 4. reliqui *Tbbir.* CAP. XLVI, 3. מצרים sine ה *paragog.* in marg. 7. 8. ex quodam *Tikkun Sopherim*, contra *Mas.* ℣. 5. בעגלות *Beth* per *Kametz* plurimi; per *Patach* 3. 4. 6. 17. 18. *Ber.* ℣. 6. מקנהם *def.* pleriqne sec. Mas. 2. 7. 8. *Erffurt.* iterumque 7. 8. ad Gen. 34, 23. at *plene* 1. 4. Hal. 17. *Ber.* & duodecim MSS. in *O. T.* quod tamen obseruat *Masoram* variare. ℣. 11. קהת cum *praf.* ו in marg. 7. 8. sic fu. 1. 2. 4. contra *O. T.* ℣. 13. ופוה ו sine *Dagesch* 1-4. 6. 13. cum *Raphe* 2. 3. sic cod. *Hillelianus* & codd. *Hisp.* quos probat *O. T.* sed *Dagesch* reliqui sec. *D. Kimchi* & *R. Meir HaBeni* in *O. T.* ℣. 16. וארדי *def.* 2. 6. 9. 10. 19. cum *Mas. Erff.* sed refragante *Mas.* 10

וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃ אֵלֶּה בְּנֵי 18
זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה
לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ׃ בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף 19
וּבִנְיָמִן׃ וַיִּוָּלֵד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ כ
אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם׃
וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ 21
מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדְּ׃ אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יֻלַּד לְיַעֲקֹב 22
כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר׃ וּבְנֵי דָן חֻשִׁים׃ וּבְנֵי נַפְתָּלִי 23 24
יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃ אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן כה
לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ
שִׁבְעָה׃ כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יְרֵכוֹ 26 *70 animas complectens.*
מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ׃ וּבְנֵי יוֹסֵף 27
אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־
יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים׃ ס וְאֶת־ 28
יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ
אַרְצָה גֹּשֶׁן׃ וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־ 29 *Iosephi occursus & salutatio parentis.*
יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ
עַל־צַוָּארָיו עוֹד׃ וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה ל
הַפַּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף 31 *Consilium fratribus datum.*
אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה
וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנַעַן בָּאוּ אֵלָי׃
וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם 32
וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ׃ וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה 33
וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם׃ וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ 34
מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר
תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן׃ Cap.
וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם מז XLVII.
וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ *Iosephus*

וּמִקְצֵה F ו א

℣. 18. p) c. 29, 24. q) vt ℣. 15.
℣. 19. r) c. 44, 27. c. 29, 18. 21. s) c. 30, 24. t) c. 35, 18.
℣. 20. u) c. 41, 50. x) *Schmid.* Pro-Regis. c. 41, 45. 50. *Onk.* רַבָּא cf. 2 Sam. 8, 18.
℣. 21. y) 1 Par. 7, 6. c. 8, 1. z) cf. Num. 26, 38. 39.
℣. 23. a) qui *Schucham* vocatur Num. 26, 42.
℣. 24. b) 1 Par. 7, 13.
℣. 25. c) c. 29, 29.
℣. 26. d) *præter.* c. 26, 1.
℣. 27. e) Ex. 1, 5. Deut. 10, 22. At diuerso instituto (connumeratis uxoribus, quæ ℣. 26. excludebantur) ό. habent ἑβδομήκοντα πέντε. sic Act. 7, 14.
℣. 28. f) *ad indicandum* Iosepho, vt veniret in Gosen. Ex. 15, 25. Iob. 6, 24.
℣. 29. g) cf. Ios. 10, 41. h) c. 45, 29. i) *iterum* vel *plus.* c. 24, 20. c. 45, 2. Ruth 1, 14.
℣. 30. k) c. 45, 26. 28.
℣. 31. l) c. 45, 18. 19.
℣. 32. m) c. 4, 2. c. 47, 3.
℣. 33. n) *opera,* negotia *vestra.* c. 47, 3. cf. Ion. 1, 8.
℣. 34. o) c. 43, 32.
Cap. XLVII, ℣. 1. p) vt iussisti c. 45, 18. 19.

℣. 17. ושרח per *Samech* 4. in. 1. contra *Maf.* חבר *Chet* per *Tsere* 1. 4. 6. ℣. 20. אסנת *Munach* pro *Metheg* 1. 2. פוטי ceu vnicam vocem cum seq. פרע coniungunt 1. 2. 3. 4. *Hal.* 6. 9. 18. contra *Masoram* 7. 8. & *Erffurt.* Pro *Metheg* habent *Merca* 7. 8. 10--16. 19. ℣. 23. ובני per *Makk.* 1. 2. 4. 6. 9. & *Ben Ascher.* חשים *Schin* cum *Dagesch.* 1. 9. 17. 18. ℣. 24. ויצר *Iod* per *Sagol* 1. 3. 4. 6. 9. ℣. 27. לבית־ *Metheg* habent 1. 6. 7. 8. & *B. Naphtali.* Sic 2. ℣. 31. ℣. 29. לקראת *Metheg,* quod multi habent, abest in 3. 4. 6. ℣. 31. אשר־בארץ sic 1. 2. 3. 6. 9. ℣. 34. תעבת *defect.* 1. 2. 3. 4. רעה Notam העין בצרי adiicit *Bessel* pro ' qua MSS. & 7. 8. habent פתיב הא.

introducit fratres ad Pharaonem, petentes terram Gosen,

2 ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויצגם לפני פרעה׃
3 ויאמר פרעה אל־אחיו מה־מעשיכם ויאמרו אל־
פרעה רעה צאן עבדיך גם־אנחנו גם־אבותינו׃
4 ויאמרו אל־פרעה לגור בארץ באנו כי־אין מרעה
לצאן אשר לעבדיך כי־כבד הרעב בארץ כנען ועתה
ה ישבו־נא עבדיך בארץ גשן׃ ויאמר פרעה אל־

quam impetrant.

6 יוסף לאמר אביך ואחיך באו אליך׃ ארץ מצרים
לפניך הוא במיטב הארץ הושב את־אביך ואת־
אחיך ישבו בארץ גשן ואם־ידעת ויש־בם אנשי־

Patriarcha Iacob salutat Pharaonem.

7 חיל ושמתם שרי מקנה על־אשר־לי׃ ויבא
יוסף את־יעקב אביו ויעמדהו לפני פרעה ויברך
8 יעקב את־פרעה׃ ויאמר פרעה אל־יעקב כמה ימי שני
9 חייך׃ ויאמר יעקב אל־פרעה ימי שני מגורי שלשים
ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו
י את־ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם׃ ויברך יעקב

Iosephi cura pro suis

11 את־פרעה ויצא מלפני פרעה׃ ויושב יוסף את־אביו
ואת־אחיו ויתן להם אחזה בארץ מצרים במיטב
12 הארץ בארץ רעמסס כאשר צוה פרעה׃ ויכלכל
יוסף את־אביו ואת־אחיו ואת כל־בית אביו לחם לפי

& Ægyptiis, quos sustentat pro pecunia,

13 הטף׃ ולחם אין בכל־הארץ כי־כבד הרעב מאד
14 ותלה ארץ מצרים וארץ כנען מפני הרעב׃ וילקט
יוסף את־כל־הכסף הנמצא בארץ־מצרים ובארץ
כנען בשבר אשר־הם שברים ויבא יוסף את־הכסף
טו ביתה פרעה׃ ויתם הכסף מארץ מצרים ומארץ
כנען ויבאו כל־מצרים אל־יוסף לאמר הבה־לנו לחם

pecoribus,

16 ולמה נמות נגדך כי אפס כסף׃ ויאמר יוסף הבו
17 מקניכם ואתנה לכם במקניכם אם־אפס כסף׃ ויביאו
את־מקניהם אל־יוסף ויתן להם יוסף לחם בסוסים
ובמקנה

℣. 2. q) *partem.* Iud. 18, 2. 1 Reg. 12, 31. Neh. 7, 70. r) *& sistebat eos.* c. 33, 15.
℣. 3. s) c. 46, 33.
℣. 4. t) *pascuum.* Ioel. 1, 18. u) ℣. 13. c. 41, 31. c. 43, 1.
℣. 5. x) *ad te,* filium & fratrem, non adeo ad me veneiunt; prospice ergo illis.
℣. 6. y) *tibi patet.* c. 13, 9. z) *in optimo loco, vel parte.* ℣. 11. Ex. 22, 4. a) *habitare fac.* ℣. 11. b) *Viri strenuitatis*, i.e. *præstantes.* Ex. 18, 21. 25. c) *præfectos pecorum.* 1 Par. 28, 1. *Ar. P.* Principes præpositorum, qui præsunt armentis meis.
℣. 7. d) *salutabat.* 2 Reg. 4, 29. coll. Luc. 10, 4.
℣. 8. e) *quot sunt?* Iob. 13, 23. 2 Par. 18, 15.
℣. 9. f) *peregrinationum mearum.* Ps. 119, 19. cf. Phil. 3, 20. Hebr. 11, 13. c. 13, 14. g) cf. ℣. 28. c. 25, 7. c. 35, 28.
℣. 10. h) *valedicens.* Iob. 1, 11. c. 1, 5. 1 Reg. 21, 10. 13.
℣. 11. i) Ex. 12, 37. *Ion. & Hier.* in Pelusio.
℣. 12. k) *& sustentavit.* c. 45, 11. 6. ἐσιτομέτρει. cf. Luc. 12, 42. l) i.e. secundum indigentiam, & pro numero. Ex. 12, 4. *Ion.* prout opus erat paruulis.
℣. 13. m) *deficiebat autem.* Prou. 26, 18. ὁ. ἐξέλιπε δέ. *Ar. P.* ita vt emaciaretur. n) *Ar. P. Populus* regionis Aegypti.
℣. 15. o) *consumtum est.* ℣. 18. Ez. 47. 12. p) *esse desiit.* ℣. 16. Es. 16, 4.

℣. 4. כי־אין *Psikmunachatum* loco *Makkeph* 3. ℣. 5. ויאמר פרעה per *Tbhir & Darga* 9. contra *Masoram* MSS. æque ac *impressam* h. l. itemq; *impress.* ad Exod. 5, 2. ואחיך *Aleph Kametsatum*, 3. 4. vt, plerumque alibi. ℣. 6. במיטב *Paschta* 3. ℣. 11. כאשר צוה ita 6. ℣. 12. ויכלכל יוסף את־אביו, ita 6. sed 9. vtrosque accentus variantes (vt solet) coniunctim exhibet. ℣. 15. לאמר הבה לנו sic 1. ולמה יוסף *Praef.* ו omittit 3. contra *Masoram.*

ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר ובחמרים וינהלם
18 בלחם בכל־מקנהם בשנה ההוא׃ ותתם השנה
ההוא ויבאו אליו בשנה השנית ויאמרו לו לא־נכחד
מאדני כי אם־תם הכסף ומקנה הבהמה אל־אדני לא
19 נשאר לפני אדני בלתי אם־גויתנו ואדמתנו׃ למה
נמות לעיניך גם־אנחנו גם־אדמתנו קנה־אתנו ואת־
אדמתנו בלחם ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה
כ ותן־זרע ונחיה ולא נמות והאדמה לא תשם׃ ויקן
יוסף את־כל־אדמת מצרים לפרעה כי־מכרו מצרים
איש שדהו כי־חזק עלהם הרעב ותהי הארץ לפרעה׃
21 ואת־העם העביר אתו לערים מקצה גבול־מצרים
22 ועד־קצהו׃ רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק
לכהנים מאת פרעה ואכלו את־חקם אשר נתן להם
23 פרעה על־כן לא מכרו את־אדמתם׃ ויאמר יוסף
אל־העם הן קניתי אתכם היום ואת־אדמתכם
24 לפרעה הא־לכם זרע וזרעתם את־האדמה׃ והיה
בתבואת ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידת יהיה
לכם לזרע השדה ולאכלכם ולאשר בבתיכם ולאכל
כה לטפכם׃ ויאמרו החיתנו נמצא־חן בעיני אדני והיינו
26 עבדים לפרעה׃ וישם אתה יוסף לחק עד־היום הזה
על־אדמת מצרים לפרעה לחמש רק אדמת הכהנים
27 לבדם לא היתה לפרעה׃ וישב ישראל בארץ
28 מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד׃ * ויחי
יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי־
יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה׃
29 ויקרבו ימי־ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר
לו אם־נא מצאתי חן בעיניך שים־נא ידך תחת ירכי

ועשית

corporibus & agris ipsorum,

Regi emtis,

sub conditione quintæ partis soluendæ.

יב 12 אין כאן פיסקא כלל כי אם ריוח אות אחרת

Iosephi iuramentum

q) c. 33, 14. Ef. 49, 10. c. 51, 18. 2 Par. 32, 22. *Onk.* & *Ion.* aluit. *Syr.* fustentauit eos.

ÿ. 18. r) post tradita pecora. ÿ. 17. f) *corpus nostrum.* 1 Sam. 31, 10. 12.

ÿ. 19. t) ÿ. 16. u) *Ar. P.* vt fiamus *mancipia* Pharaoni, & terræ nostræ *possessio* ipsi. cf. c. 43, 18. x) *desoletur.* (4) Ez. 6, 6. c. 12, 19. c. 19, 7.

ÿ. 20. y) *emit itaque.* c. 33, 19. z) cf. Act. 4, 34.

ÿ. 21. a) *Onk.* & *Syr.* ex ciuitate in ciuitatem.

ÿ. 22. b) *Versiones OO.* hic & ÿ. 26. vnanimi consensu: *Sacerdotum.* c) *Schmid.* salarium, *demensum.* Prou. 30, 8. c. 31, 15. d) *Ar. P.* non opus fuit ipsis, vt venderent.

ÿ. 23. e) *en!* Ez. 16, 43. Dan. 2, 43. c. 3, 25.

ÿ. 24. f) *in proventibus*, cum fructus colliguntur. sic *Versiones OO.* cf. Leu. 25, 22. g) *quintam.* cf. c. 41, 34. h) *partes*, portiones. c. 43, 34. Neh. 11, 1.

ÿ. 25. i) *viuos conservasti nos.* c. 45, 5. 7. Ef. 33, 19. ὁ. σέσωκας. Ioh. 11, 12. cf. Prou. 11, 26. k) *inveniamus gratiam.* c. 33, 8. 15.

ÿ. 26. l) *quod ad quintam partem.* (1) hac signif. Vide 2 Sam. 21, 1. seqq. vbi *abdomen* vel *inguen*, vt Aethiopicum. *Onk.* & *Syr.* vt darent vnum de quinque. *Ion.* ad accipiendā quintam partem de proventibus.

ÿ. 27. m) c. 34, 10. Ios. 22, 9. *Ion.* & obtinuerunt in ea possessionem agrorum & vinearum. n) c. 1, 28. c. 9, 1. c. 28, 4.

ÿ. 28. o) cf. ÿ. 9.

ÿ. 29. p) ÿ. 25. c. 33, 10. q) c. 24, 2.

ÿ. 17. בכל־מקניהם *plene* 4. sic su. 1. & 2. contra *Mas.* ad c. 34, 23. ÿ. 19. ותן per *Tsere* sine *Meth.* 6-9. 11-16. 19. contra *O. T.* f. 7. b. ÿ. 24. בבתיכם ita cum *Metheg* omnes, præter 3. & *Berol.* ÿ. 28. *Sectionem maiorem, duodecimam* numero, hic omnes agnoscunt; spatium tamen, nisi vnius litteræ, nullum interponunt, qui accuratiores sunt, sec. præceptionem *O. T.* ex omnibus *MSS.* codd. item ex *Maimonide* & *R. Elia Orientali*: quippe secundum quos (vt & nostros MSS.) initium huius sectionis cum præcedentis versiculi fine, sine *Sethuma* aut *Pethucha*, cohæret. In marg. tamen 1. *Pe* maius & 2. vocem פרשה adponunt. Notam vero cum *Berol.* Ebraïcam habet 17. Ceterum quare hæc sectio non, vt reliquæ, sit distincta, disputant Rabbini in *Bereschit Rabba* & in *Zohar*. Sed *R. Abraham* in libro *Tseror hammor* hanc caussam adfert: Esse hanc Paraſcham clauem & sigillum non modo Geneseos, sed & totius legis, & prophetarum, fataque vniuersa Israelis in benedictione Iacobi recondita continere, vsque ad tempus Messiæ; quod cum a nemine adhuc intelligi possit aut debeat, ideo hanc Paraſcham sine maiori distinctione continuari cum antecedenti, esseque סתומה *clausam.*

patri de sepultura præstitum.

ועשית עמדי חסד ואמת אל־נא תקברני במצרים ׃
ושכבתי עם־אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני ל
31 בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך ׃ ויאמר
השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על־ראש
המטה ׃ פ

Cap. XLVIII. מח

Ioseph sistat patrem ægrotantem.

ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך
חלה ויקח את־שני בניו עמו את־מנשה ואת־אפרים׃
2 ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק
3 ישראל וישב על־המטה ׃ ויאמר יעקב אל־יוסף אל
4 שדי נראה־אלי בלוז בארץ כנען ויברך אתי׃ ויאמר
אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים ונתתי
ה את־הארץ הזאת לזרעך אחריך אחזת עולם׃ ועתה

Vltima Senis voluntas de Ephraim & Menasse adoptandis,

שני־בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד־באי אליך
מצרימה לי־הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו־
6 לי׃ ומולדתך אשר־הולדת אחריהם לך יהיו על שם
7 אחיהם יקראו בנחלתם׃ ואני בבאי מפדן מתה עלי
רחל בארץ כנען בדרך בעוד כברת־ארץ לבא
אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם׃

quibus etiam benedicit,

8 וירא ישראל את־בני יוסף ויאמר מי־אלה׃ ויאמר
9 יוסף אל־אביו בני הם אשר־נתן־לי אלהים בזה ויאמר
י קחם־נא אלי ואברכם׃ ועיני ישראל כבדו מזקן לא
יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם׃
11 ויאמר ישראל אל־יוסף ראה פניך לא פללתי והנה
12 הראה אתי אלהים גם את־זרעך׃ ויוצא יוסף אתם
13 מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה׃ ויקח יוסף את־
שניהם את־אפרים בימינו משמאל ישראל ואת־

inuerso naturæ ordine,

14 מנשה בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו׃ וישלח
ישראל את־ימינו וישת על־ראש אפרים והוא הצעיר
ואת

r) *benignitatem*, & qd. *veritatis*, i. e. *veram & certam*. c. 24, 49.
℣. 30. s) *portes me*. c. 45, 19. c. 49, 29. t) vide c. 50, 5.
℣. 31. u) c. 50, 5. x) sc. *DEO*. c. 24, 26. *Ion.* præmittit: *Et statim adparuit ipsi gloria* שכינתא *Domini*. y) *lecti*. c. 48, 2. c. 49, 33. ό. τῆς ῥάβδου αὐτοῦ. hinc Hebr. 11, 21.
Cap. XLIIX, ℣. 1. z) *Factum enim erat*. a) c. 47, 28. b) *vt diceret* aliquis. 1 Sam. 24, 11. c) c. 41, 50.
℣. 2. d) *confirmauit se*. Dan. 10, 19. e) c. 47, 31.
℣. 3. f) c. 28, 11. 19.
℣. 4. g) c. 28, 13.
℣. 5. h) *antequam venirem*. Ex. 22, 25. i) nempe duæ tribus, quasi ipse eos genuissem. cf. Ios. 14, 4. Ez. 47, 13. 1 Par. 5, 1. 2. *Ar. P.* origo stemmatis ipsorum referetur ad me, s. ipsi denominabuntur a me. Sic ℣. 6.
℣. 6. k) *generatio autem tua*. ό. τὰ δὲ ἔκγονα. 1 Tim. 5, 4. l) *quos genueris*: plures autem nullibi reperimus. m) cf. c. 38, 9. n) *de nomine*. Deut. 25, 6. Esth. 9, 26. *Ar. P.* & ad nomina amborum fratrum suorum referentur. o) Ephraimi & Manassis.
℣. 7. p) *Ego namque* cum venirem. q) c. 35, 19. r) *coram me*. c. 33, 13. s) c. 35, 16. 2 Reg. 5, 19. t) *Ar. P.* addit: *itaque nullus mihi natus est postea*.
℣. 8. u) *Cum autem videret*.
℣. 9. x) *hic*. c. 38, 21. y) *adsume eos* adducendos.
℣. 10. z) np. *dilucide & distincte*, vt *Syr.* addit. cf. ℣. 8. 11. c. 27, 1. 1 Sam. 4, 15.
℣. 11. a) *iudicaui, arbitratus sum*. (b) 1 Sam. 2, 25.

℣. 30. אעשה *Ain* per *Schua simplex* 7. 8. & libri *Hispp.* in *O. T.* f. 7. b. CAP. XLVIII, 1. ויהי *Vau* cum *Metheg* 6--16. 18. 19. ℣. 3. נראה sine *Metheg* 1. 2. 3. 4. ℣. 4. הנני *He* sine *Metheg* omnes, præter 17. 18. & *Berol.* והרביתך *bi defect.* 1, 2. *ti plene* 1. 2. 3. fu. 4. sed vtrumque contra *Mas.* 4. & impressam. ℣. 5. שני per *Munach* 1. 2. 3. 4. לי הם *Munach* pro *Makk.* 1. 2. 3. vtrumque 6. 9. ℣. 7. מתה sic per duplex *Tlischakt.* 1. 2. fu. 4. שם *Schin* cum *Dagesch* 4. 9. *Berol.* & *O. T.* reliqui sine eo. ℣. 9. ואברכם *Resch* per *Schua simplex* 1. 3. 4. 6--12. 14. 15. 16. 19. contra *O. T.* Suffixum ם per *Tsere* 3. 4. 17. 18. *Berol.* & libri *Hispp.* in *O. T.* sed *Segol*, quod poscit *Mas. Erff.* & impressa, habent reliqui.

וְאֶת־שְׂמֹאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שִׂכֵּל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה
טו הַבְּכוֹר׃ וַיְבָרֶךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר
הִתְהַלְּכוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה
16 אֹתִי מֵעוֹדִי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה׃ הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־
רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי
17 אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי־
יָשִׁית אָבִיו יַד־יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו
וַיִּתְמֹךְ יַד־אָבִיו לְהָסִיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־
18 רֹאשׁ מְנַשֶּׁה׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה
19 הַבְּכֹר שִׂים יְמִינְךָ עַל־רֹאשׁוֹ׃ וַיְמָאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי
בְנִי יָדַעְתִּי גַּם־הוּא יִהְיֶה־לְּעָם וְגַם־הוּא יִגְדָּל וְאוּלָם
אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם׃
כ וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמוֹר בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר מלא ו
יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם
21 לִפְנֵי מְנַשֶּׁה׃ וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת
וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם׃
22 וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל־אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי
מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי׃ פ

מט וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת
2 אֲשֶׁר־יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים׃ הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ
3 בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם׃ רְאוּבֵן בְּכֹרִי
4 אַתָּה כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז׃ פַּחַז
כַּמַּיִם אַל־תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז חִלַּלְתָּ
יְצוּעִי עָלָה׃ פ
ה שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים כְּלֵי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם׃ בְּסֹדָם אַל־
6 תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ
7 אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ־שׁוֹר׃ אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעֶבְרָתָם
כִּי קָשָׁתָה אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל׃ פ

minore maiori filio præposito.

Prophetia eius de reditu in Canaan. Legatum agri.

Cap. XLIX. *Iacobi vltima verba ad filios, quibus fata prædicit. Ruben.*

Simeon & Leui.

(5) Iof.11,6.9. 2 Sam. 8, 4. ℣. 7. l) cf. Ex. 32, 26-29. Iof.18,7. c.19, 1. 2. 9. 1 Par. 4, 27. seqq.

b) *prudenter ita agere fecit*, de induftria ita pofuit. *Piel.* (1) 1 Sa. 18, 30. c) *nam alioquin.* Ex. 13, 17.

℣. 15. d) Heb. 11, 21. e) c. 17, 1. *Ar. P.* & *E.* in obedientia eius. f) c. 24, 40. c. 32, 10. g) Ez. 34, 23. Pf. 23, 1. h) Num. 22, 30. *Onk. Ion.* ex quo ego fum.

℣. 16. i) *Angelus ille* c. 31, 11. c. 32, 25. feqq. Hof. 12, 5. Iob. 33, 23. 24. k) Iob. 19, 25. ό. ὁ ῥυόμενός με. 2 Cor. 1, 10. l) 2 Tim. 4, 18. m) *& nominetur.* cf. ℣. 5. Deut. 28, 10. ό. ἐπικληθήσεται. Act. 1, 23. n) *multiplicentur.* (1) vt pifces. *M. I.*

℣. 19. o) Ef. 31, 4.
℣. 20. p) c. 12, 1. 3.

℣. 22. q) Io. 4, 5. *Onk. Syr.* & *Arabes*: partem unam *redundantem.* fed *Ion.* vrbem *Sichem.* r) *recepi*; emerat enim agrum c. 33, 19. Al. prophetice: *accipient* pofteri mei. s) *Rafchi*, precibus. Sic *Onk.* cf. 2 Cor. 10, 4.

Cap. XLIX. Conf. per totum Deut. 33.
℣. 1. t) Num. 24, 14. Deut. 4, 30. Hof. 3, 5. ό. ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν. Heb. 1, 1.

℣. 3. u) c. 29, 32. x) c. 35, 18. Deut. 21, 17. Pf. 105, 36. y) *excellentia.* Prou. 17, 7. z) *eminentiæ.* *Onk.* tibi competebant *tres* portiones, *primogenitura*, *facerdotium* & *regnum.* Huc ref. *Hier.* & *Ion.* qui add. fed quia peccafti, mi fili, data eft primogenitura Iofepho, & regnum Iudæ, & facerdotium Leui. cf. 1 Par. 5, 1. 2.

℣. 4. a) *O leuitatem!* (1) Ier. 23, 32. cf. Syrus 2 Cor. 12, 21. b) vid. 1 Par. 5, 1. 2. c) c. 35, 22. d) *Apoftrophe* indignantis.

℣. 5. e) Rom. 6, 13. f) *confilia* l. *pacta.* Al. *gladii.* (1)

℣. 6. g) *vniatur.* (3) Ef. 14, 20. Pf. 86, 11. h) Pf. 16, 9. Pf. 57, 9. de anima *M. I.* i) c. 34, 25. k) *eneruarunt.*

(5)

יהודה F 3 וג

℣. 18. הבכור *plene* 1. 3. *Hal.* 6. 9. fu. 2. ℣. 19. יהיה cum duplici *Meth.* plerique, præter 1. 2. 3. 4. *Ber.* & *B. Afcher*; *B. Naphtali* autem fimplex quidem, fed pofterius, habet. לעם *Lamed* cum *Dagefch* 1. 12. 14. 15. 16. contra *O. T.* f. 7. b. *Ain* per *Patach* 1. 2. 4. 6. 9 10. 13. 14. 15. 19. ℣. 20. ויברכם *Vau* cum *Meth.* 1. 2. 18. *Refch* per *Schua fimpl.* 1. 3. 4. 6. 8. 9. fuff. ם.. per *Sagol* 1. 6. 9. 10. 14. vt fupra ℣. 9. בך *Grafchaim* 1. 2. 4. 6. 9. pro quo 3. hab. *Gerefch.* u ℣. 22. ואני *Rbhia* 2. 4. fic fe. 1. ex *En hakkore.* CAP. XLIX, 4. תותר per *Kamets* 14. & *Maf.* 1. ℣. 6. Pro איש וברצונם וגו׳ LXXII *Seniores* Regi *Ptolomæo* fcripferunt: שור וברצונם עקרו אבוס; vt eft in *Megillah* f. 9. 2.

בראש עמוד סימן בי"ה שמ"ו

Iuda præ omnibus extollitur, propter Messiam ex eo nascendum.

עירו ק

סותו ק

8 יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ
9 בְּנֵי אָבִיךָ׃ גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ
כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ׃ לֹא־יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה י
וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי־יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים׃
11 אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי אֲתֹנוֹ כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ
12 וּבְדַם־עֲנָבִים סוּתֹה׃ חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן וּלְבֶן־שִׁנַּיִם
מֵחָלָב׃ פ

Sebulon.

13 זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן וְהוּא לְחוֹף אֳנִיֹּת וְיַרְכָתוֹ עַל־
צִידֹן׃ פ

Isaschar.

14 יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם׃ וַיַּרְא מְנֻחָה טו
כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נָעֵמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל וַיְהִי

Dan.

16 לְמַס־עֹבֵד׃ ס דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי
17 יִשְׂרָאֵל׃ יְהִי־דָן נָחָשׁ עֲלֵי־דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי־אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ
18 עִקְּבֵי־סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר׃ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי

Gad.

19 יְהוָה׃ ס גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב׃

Ascher.

כ ס מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי־

Naphtali.

21 מֶלֶךְ׃ ס נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי־

Iosephi benedictio eximia.

22 שָׁפֶר׃ ס בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן
23 בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי־שׁוּר׃ וַיְמָרְרֻהוּ וָרֹבּוּ וַיִּשְׂטְמֻהוּ בַּעֲלֵי
24 חִצִּים׃ וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר
כה יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל׃ מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת
שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת (קמץ בז"ק)
26 תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם׃ בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־
בִּרְכֹת הוֹרַי עַד־תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף
וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃ פ

Beniamin.

27 בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל׃ (קמץ בז"ק)
28 כָּל־אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר
לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כְּבִרְכָתוֹ בֵּרַךְ
אֹתָם

℣. 8. m) 1 Par 28, 4. n) Iud. 1, 1. 2. cf. Ps. 45, 4. 5. o) cf. Ps. 110, 3. Apoc. 5, 8.

℣. 9. p) cf. Ps. 68, 19. q) Apoc. 5, 5. r) Ez. 19, 2. s) Num. 24, 9. cf. 1 Reg. 5, 5.

℣. 10. t) *penitus recedet.* Zach. 10, 11. u) potestas imperandi & iudicandi. *M. I.* Ps. 45, 7. Ez. 19, 14. x) Ps. 108, 9. y) natus. Deut. 28, 57. *Ion.* ex semine eius. z) *Tranquillator.* (*Salomo* Ps. 72, 1.) Es. 9, 5. *Onk. Hier. Pers.* Messias. *Ion.* Rex Messias, minor filiorum eius. cf. Mat. 11, 11. Es. 53, 3. a) *adhæsio*, l. *obsequium.* (2) Prou. 30, 17. cf. Es. 2, 2. 3.

℣. 11. *Ion.* & *Hier.* Quam pulcher est Rex Messias, qui surget ex domo Iudæ? &c. b) *vitem nobilem.* (3) Es. 5, 2. c) de *victoria* Messiæ *Ion.* & *Hier.* cf. Es. 63, 1. seqq. Apoc. 19, 13.

℣. 12. *Ion.* & *Hier.* Quam pulchri sunt oculi Regis Messiæ! &c. d) *rubicundus, pulcher.* (1) cf. Prou. 23, 29. Cant. 5, 10. seqq. Apoc. 1, 14.

℣. 13. e) Ios. 9, 1. f) cf. Ios. 19, 10. seqq.

℣. 14. g) *ossibus valens.* *M. I. Ar. E.* asinus *fortis.* h) *duas sarcinas.* (2) Iud. 5, 16.

℣. 15. i) Threu. 1, 1.

℣. 16. k) cf. Iud. 13, 25.

℣. 17. l) *cerastes* (1) cf. Iud. 18, 27. 30. 31.

℣. 18. m) Ps. 119, 174. Es. 49, 6. cf. Luc. 2, 30. n) ὁ. περιμένων. Act. 1, 4.

℣. 19. o) Hab. 3, 16. cf. 1 Par. 5, 18. seqq.

℣. 20. p) *delicias.* (3) Thren. 4, 5.

℣. 21. q) cf. Iud. 4, 6. r) *elegantia.* (1) cf. Iud. 5, 1.

℣. 22. s) *fœcundæ.* Ps. 128, 3. t) Ps. 1, 3.

℣. 23. u) Ex. 1, 14. x) c. 27, 41. ὁ. ἐνεῖχον αὐτῷ. Mar. 6, 19.

℣. 24. y) Es. 49, 26. Ps. 132, 2. z) cf. c. 47, 12. c. 50, 21. al. litteral. de *Messia.*

℣. 26. a) Hab. 3, 6. b) Num. 6, 2. *Onk.* qui *segregatus* fuit a fratribus suis.

℣. 27. c) cf. Iud. 20, 25. d) *prædam.* (3) Es. 33, 23. Zeph. 3, 8.

℣. 2. Notam marginal. cum *Berol.* hab. 17. ℣. 10. Pro רגליו *Hebræo-Samarit.* legit דגליו *vexilla*, & *Versio Samar.* סדריו *ordines in acie.* ℣. 11. עירה *Keri* עירו restituimus ex *Mas. Erff.* & *O. T.* f. 7. b. כבס per *Tsere* poscit *Mas. Erff. M. I.* & *O. T*, at *Segol* hab. 1. 2. 7. 8. 11. 12. 15. 16. ℣. 13. וירכתו *Caph* cum *Dagesch* 3. 7. 8. 11. 15. 16. 18. contra *O. T.* ℣. 15. למס per *Merca* 2. 7. 8. 10--16. 19. contra *O. T.* ℣. 17. עקבי *Kuph* sine *Dagesch* 3. 4. 6. 8. 15. contra *M. I.* ℣. 22. פרת per *Patach* bis h. l. 1. 2. 3. 4. 10. 11. 13. 14. 19. contra *O. T.* ℣. 25. ורחם *Resch* per *Patach* 1. 2. cum *Mas.* 1. *Erff.* & *parua* 7. 8. ℣. 26. הורי *Kamets* 2. cum *Mas.* sua & *Erff.* sic fu. 1. עד־ sic per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. sec. *O. T.* ℣. 27. בנימן *defect.* 3. 7. 8. 11. 14. 15. 16. contra *O. T.* & *Mas.* h. l. in 1. 2. 4. *Erffurt.* & *impressam* ad Gen. 35, 18.

אתם : ויצו אותם ויאמר אלהם אני נאסף אל־עמי 29
קברו אתי אל־אבתי אל־המערה אשר בשדה עפרון
ל החתי : במערה אשר בשדה המכפלה אשר־על־פני
ממרא בארץ כנען אשר קנה אברהם את־השדה
31 מאת עפרן החתי לאחזת־קבר : שמה קברו את־
אברהם ואת שרה אשתו שמה קברו את־יצחק ואת
32 רבקה אשתו ושמה קברתי את־לאה : מקנה השדה
33 והמערה אשר־בו מאת בני־חת : ויכל יעקב לצות
את־בניו ויאסף רגליו אל־המטה ויגוע ויאסף אל־
נ עמיו : ויפל יוסף על־פני אביו ויבך עליו וישק־לו : ויצו
2 יוסף את־עבדיו את־הרפאים לחנט את־אביו ויחנטו
3 הרפאים את־ישראל : וימלאו־לו ארבעים יום כי כן
ימלאו ימי החנטים ויבכו אתו מצרים שבעים יום :
4 ויעברו ימי בכיתו וידבר יוסף אל־בית פרעה לאמר
אם־נא מצאתי חן בעיניכם דברו־נא באזני פרעה
ה לאמר : אבי השביעני לאמר הנה אנכי מת בקברי
אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני ועתה
6 אעלה־נא ואקברה את־אבי ואשובה : ויאמר פרעה
7 עלה וקבר את־אביך כאשר השביעך : ויעל יוסף
לקבר את־אביו ויעלו אתו כל־עבדי פרעה זקני ביתו
8 וכל זקני ארץ־מצרים : וכל בית יוסף ואחיו ובית
9 אביו רק טפם וצאנם ובקרם עזבו בארץ גשן : ויעל
עמו גם־רכב גם־פרשים ויהי המחנה כבד מאד :
י ויבאו עד־גרן האטד אשר בעבר הירדן ויספדו־שם
מספד גדול וכבד מאד ויעש לאביו אבל שבעת
11 ימים : וירא יושב הארץ הכנעני את־האבל בגרן
האטד ויאמרו אבל־כבד זה למצרים על־כן קרא
12 שמה אבל מצרים אשר בעבר הירדן : ויעשו בניו לו

כן F4 וד

Iacobi praeceptum de sepultura,

& placida mors.

Cap. L. *Luctus Iosephi. Apparatus funeris.*

Venia exsequendi funus impetrata.

Comitatus funebris ingens,

Luctus solemnis.

℣. 29. e) ℣. 33. c. 25, 8. f) c. 47, 30.
℣. 30. g) c. 23, 9. 17. c. 50, 13. h) c. 23, 19. cf. c. 14, 13. c. 35, 27. i) c. 23, 16.
℣. 31. k) c. 25, 9. l) c. 23, 19. m) c. 35, 29.
℣. 32. n) *possessio ex emtione.* cf. c. 23, 18.
℣. 33. o) c. 25, 8.
Cap. L. ℣. 1. p) cf. c. 46, 4.
℣. 2. q) ὁ. ἐνταφιασταῖς. cf. Ioh. 19, 40. r) *vt aromatibus condirent.* cf. 2. Par. 16, 14. ὁ. ἐνταφιάσαι. Matth. 26, 12. cf. Marc. 16, 1.
℣. 3. s) cf. Num. 20, 29. Deut. 34, 8.
℣. 4. t) ὁ. πρὸς τοὺς δυνάστας. Act. 8, 27. u) c. 33, 10.
℣. 5. x) c. 47, 29. y) *paraui.* Ex. 21, 33. 2 Par. 16, 14. ὁ. ὤρυξα. Matth. 21, 33. z) ℣. 6. cf. Matth. 8, 21. Luc. 9, 59.
℣. 7. a) nempe *seniores*, vt sequitur. cf. Mat. 3, 5.
℣. 8. b) ὁ. πανοικία. Ex. 1, 1. Act. 16, 34.
℣. 9. c) *numerosus.* 1 Reg. 3, 9. coll. 2 Par. 1, 10.
℣. 10. d) *ad aream.* ℣. 11. ὁ. εἰς ἅλωνα. Matth. 3, 12. e) *propr. al. dumi, rhamni.* Iud. 9, 14. Ps. 58, 10. f) *luctu.* ὁ. κοπετὸν μέγαν. Act. 8, 2. g) Ez. 3, 15. Iob. 2, 13. Sir. 22, 12.

℣. 29. ויצו אותם ויאמר אלהם sic 3. *Paschta* etiam & *Mahpach* habet 1. in marg. אל־המערה ita locant *Kadma* libri *Hispp.* in *O. T.* f. 7. b. עפרון *defect.* 2. 3. 4. sc. 1. sec. *Masor.* 1. 2. 4. sed *impressa Mas.* c. 23, 16. ambigua est, & ad h. l. aeque, ac ad ℣. 30. referri potest. CAP. L. 1. וישק cum *Metheg.* 2. 6. 7. 8. 9. 15. 17. 18. & *Berol.* at reliqui sine eo. ℣. 6. השביעך *Caph* per *Dagesch* 11. 14. contra *O. T.* ℣. 10. ויעש לאביו sic 1. 2. 3. 4. 6. 9. ℣. 11. האטד *Munach* pro *Meth.* 1 2. 4.

Sepultura Iacobi.

13 כן כאשר צום׃ וישאו אתו בניו ארצה כנען ויקברו
אתו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את־
השדה לאחזת־קבר מאת עפרן החתי על־פני

Iosephi & suorum reditus in Ægyptũ.

14 ממרא׃ וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו וכל־העלים
טו אתו לקבר את־אביו אחרי קברו את־אביו׃ ויראו
אחי־יוסף כי־מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף
16 והשב ישיב לנו את כל־הרעה אשר גמלנו אתו׃ ויצוו

Fratrum metus,

17 אל־יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר׃ כה־
תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי־
רעה גמלוך ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביך
18 ויבך יוסף בדברם אליו׃ וילכו גם־אחיו ויפלו לפניו

ab ipso discussus.

19 ויאמרו הננו לך לעבדים׃ ויאמר אלהם יוסף אל־
כ תיראו כי התחת אלהים אני׃ ואתם חשבתם עלי
רעה אלהים חשבה לטבה למען עשה כיום הזה
21 להחית עם־רב׃ ועתה אל־תיראו אנכי אכלכל אתכם

Iosephi ætas,

22 ואת־טפכם וינחם אותם וידבר על־לבם׃ וישב יוסף
במצרים הוא ובית אביו ויחי יוסף מאה ועשר שנים׃
23 וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן־מנשה
24 ילדו על־ברכי יוסף׃ ויאמר יוסף אל־אחיו אנכי מת
ואלהים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן־הארץ
הזאת אל־הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב׃

mandatum de sepultura, denique mors.

כה וישבע יוסף את־בני ישראל לאמר פקד יפקד אלהים
26 אתכם והעלתם את־עצמתי מזה׃ וימת יוסף בן־מאה
ועשר שנים ויחנטו אתו ויישם בארון במצרים׃ חזק

סכום פסוקי דספר בראשית אלף וחמש מאות ושלשים וארבעה א״ך
ל״ד סימן: וחציו ועל חרבך תחיה: ופרשיותיו י״ב ז״ה שמי לעולם
סימן: וסדריו מ״ג ג״ם ברוך יהיה סימן: ופרקיו נ׳ יי׳ הננו ל״ך קוינו
סימן: מניין הפתוחות שלשה וארבעים והסתומות שמנה וארבעים׃
הכל תשעים ואתת פרשיות צ״א אתה וכל העם אשר ברגליך סימן׃

ואלה

℣. 13. h) c. 49, 30. i) *quam emerat* Abraham *cum agro.* c. 23. 16. Actor. 7, 16.
℣. 15. k) *si.* Iud. 2, 19. c. 13, 23. *Onk. Ion.* & *Syr.* forte. Sed *Ar. P.* vtinam non. l) *oderit nos, tum vependet.* c. 49, 23. m) *adfecimus.* ℣. 17. Ioel 4, 4. Pf. 7, 5. ό. ἐνεδειξάμεθα. 2 Tim. 4, 14.
℣. 16. n) quibusdã deputatis. *Sch. id.* & *M. I.* sic *Ar. P.* præceperuntque *cuidam, qui diceret* Iosepho. *Ion.* & mandarunt Bilhæ, vt diceret Iosepho.
℣. 17. o) *fer, condona.* c. 18, 26.
℣. 18. p) c. 37, 7. 9.
℣. 19. q) *num enim pro Deo ego sum?* c. 30, 2. *Onk. Ar. P.* & *E.* quoniam ego *timeo* Deum.
℣. 20. r) Rom. 8, 18. ſ) *ad ſeruandum.* c. 45, 5. 7.
℣. 21. t) c. 45, 11. u) ό. παρεκάλεσεν. Ephes. 6, 22. x) *ad cor eorum.* c. 34, 3. Iud. 19, 3. *Onk.* & *Ion.* & locutus est *consolationes* ad corda ipsorum. *Ar. P.* & *blanditus* est illis.
℣. 23. y) *filios tertianorum*, i. e. *abnepotes.* Ex. 19, 5. Conf. plura 1 Par. 7, 20. sqq. *Ion.* generationum *tertiarum.* z) Num. 32, 39. a) c. 30, 3. *Onk.* & *educauit* eos Ioseph.
℣. 24. b) *certissime visitabit.* ℣. 25. Ex. 3, 16. Heb. 11, 22. c) c. 15, 14.
℣. 25. d) cf. ℣. 5. c. 47, 29. e) Ex. 3, 16. ό. ἐπισκοπῇ ἐπισκέψεται. Luc. 1, 68. c. 19. 44. f) Ex. 13, 19. Ios. 24, 32.
℣. 26. g) Ex. 1, 6. h) ℣. 2. Cant. 2, 13. i) ό. ἐν τῇ σορῷ. Luc. 7, 14.
k) *Numerus versuum.* l) *Symbolum mnemonicum.* m) *medium eius*, f. medius versus. n) c. 27, 40. o) *maiores sectiones.* p) Ex. 3, 15. q) i. e. capita antiquata. r) Gen. 27, 33. s) *Capita.* t) Ef. 33, 2. u) *numerum Petucharum, minorum Sectionum, quæ per פ notantur, vt Setumæ per ס.* x) Ex. 11, 8.

℣. 14. וכל per *Cholem & Tbhir* 1. ℣. 15. לו ישטמנו sic 1. in textu; at nostros accentus hab. in marg. ℣. 16. ויצוו per *Merca* in marg. 1. at 3. "vtrumque" in textu habet. מתו *def.* 2. 7. 8. 10--16. 19. contra O. *T.* f. 7. b. ℣. 17. ליוסף ita omnes nostri, præter *Berol.* qui habet *Sakephk.* & 9. qui *Kadma.* ℣. 23. שלשים *Mem* maiusculum habet 7. 8. 9. 12. 13. 15. 16. 19. sec. *Maſ.* 7. 8. & *Erff.* neque tamen illud connumeratur in *Maſora* litterarum *maiuscularum*, quæ est Gen. 1, 1. & 1 Par. 1, 1. ac reiicitur præterea ab O. T. Ita ℣. 26. in וימת *Vau maiusculum* habet 5. 4. & *Hal.* ℣. 26 ויישם sic per י scribit in textu 4. & *Hal.* at ויושם 4. in marg.

LIBER EXODI,

Hebr.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת

Continet historiam Ecclesiæ Israeliticæ a morte Iosephi vsque ad exitum ex Aegypto, & constitutum populum ac cultum Leuiticum in deserto.

יניח ד׳ שיטין פנויות ויתחיל מתחלת שיטה ה׳

Cap. I. *Numerus XII filiorum Israel immensum crescit.*

א וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה אֵת יַעֲקֹב
2 3 אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ׃ רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה׃ יִשָּׂשכָר
4 ה זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן׃ דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר׃ וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי
6 יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם׃ וַיָּמָת
7 יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ
וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ
אֹתָם׃ פ

Dolus Ægyptiorũ ad opprimendum populum

8 וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף׃
9 וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃
י הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה
וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ׃

grauissima seruitute,

11 וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי
12 מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס׃ וְכַאֲשֶׁר
יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
13 14 וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ׃ וַיְמָרְרוּ אֶת־
חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה
בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ׃

& masculorum exstirpatione, quam obstetricum pietas impedit.

טו וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם
16 הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה׃ וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־
הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ
17 וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה׃ וַתִּירֶאןָ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים
וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־
18 הַיְלָדִים׃ וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן

Cap. I, ℣. 1. a) *cum Iacobo.* Gen. 46, 8. b) & *familia ipsius.* ό. πανοικί. Act. 16, 34.

℣. 5. c) ab ipso ortæ. cf. Gen. 15, 4. d) ό. habent 75. sc. cum vxoribus. cf. Act. 7, 14. Gen. 46, 27. e) *Iosephus quidem.*

℣. 6. f) Gen. 50, 26. g) homines coæui. Gen. 7, 1. Coh. 1, 4.

℣. 7. h) ℣. 12. Gen. 1, 22. Act. 7, 17. i) *valde aucti sunt.* Gen. 1, 20. Ps. 105, 24. k) *validi & numerosi facti sunt.* ℣. 7. Ps. 40, 13. l) *cum intensione intensionis* i. e. *copiosissime.* Gen. 7, 19. Deut. 6, 5.

℣. 8. m) Iud. 2, 10. c. 10, 1. 3. n) ό. ἕτερος, *alienus.* Act. 7, 18. ex alia stirpe vel gente. Conf. *Ioseph.* contra Apion. l. n. o) *non nouerat* nec agnoscebat beneficia Iosephi. cf. Coh. 2, 16.

℣. 10. p) *callidi nobis simus.* Ps. 105, 20. Coh. 7, 17. ό. κατασοφισώμεθα. Act. 7, 19. q) & e seruitio nostro. c. 14, 5.

℣. 11. r) ό. ἐπιστάτας. Luc. 5, 5. s) *onerum.* cf. 1 Reg. 5, 27. t) in quibus *promptuaria.* 1 Reg. 9, 19. 2 Par. 16, 4. c. 17, 12. c. 32, 28. u) *Ion. Hier.* Tanim. x) c. 12, 37. Gen. 47, 11. *Ion. Hier.* Pelusium. Sic c. 12, 37.

℣. 12. y) Gen. 28, 14. z) *ita, vt fastidio & horrore adficerentur.* Gen. 27, 46. Num. 22, 3. ό. ἐβδελύσσοντο. Rom. 2, 22.

℣. 13. a) ό. κατεδυνάστευον. Act. 10, 38. Iac. 2, 6. b) *cum sæuitia.* Leu. 25, 43. 46. 53.

℣. 14. c) Gen. 49, 23. d) Deut. 26, 6. e) *quo vt mancipiis vsi sunt iis.* Deut. 15, 19. Ier. 25, 14.

℣. 16. f) *cum in partu iuueritis,* videbitis statim. g) *sellis* parturientiũ. (2) figulorum Ier. 18, 3. h) *tum viua* maneat. cf. ℣. 19.

℣. 17. i) Act. 4, 19. c. 5, 29. k) *& viuos seruarunt.* ℣. 18. 22. Num. 31, 15. ό. ἐζωογόνουν. Luc. 17, 33. Act. 7, 19.

Notam marginalem, de spatio quatuor versuum seu linearum relinquendo, cum *Berol.* habet 17. sed præter 3. & 4. nullus hanc regulam in scribendo obseruat. ℣. 1. וְאֵלֶּה per *Mahpach* 11. 13. & 16. contra *O. T.* f. 7. b. ℣. 10. נִתְחַכְּמָה *Nun cum Dagesch euphonico* 1. 2. 6. 9. & cum *Metheg* 1. 2. 4. 6. 9. 11-14. 16. ℣. 11. מִסְכְּנוֹת *defect.* 1. 2. sec. *Masoram* 1. & *Erffurt.* ל׳ וחס׳, cui tamen contraria est *Masora* 4. 7. & 8. פִּתֹם *Pe maiusculum* hic & ℣. 12. in יִפְרֹץ habet 4. & *Hal.* sed citra *Masoram.* ℣. 14. וימררו *Resch per Schua simplex* 3. 4. Pro אֵת 3. habet וְאֵת cum *Paschta.* ℣. 16. הָעִבְרִיּוֹת *Munach pro Meth.* 1. 3. 4. *ioth defect.* 1. 3. 14. contra *Mas.* ℣. 17. אֲלֵיהֶן *defect.* 1. 4. *Hal.* sec. *Masor.* 1. sed contra *Mas.* 7. & 8.

Mandatum de pueris in aquam proiiciendis.

Cap. II. *Moses natus absconditur; deinde Nilo expositus a Pharaonis filia seruatur*

& adoptatur.

Adultus visitat fratres, cædit Ægyptium; fratres conciliaturus

19 מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיין את־הילדים׃ ותאמרן
המילדת אל־פרעה כי לא כנשים המצרית העברית
כי־חיות הנה בטרם תבוא אלהן המילדת וילדו׃
כ 21 וייטב אלהים למילדת וירב העם ויעצמו מאד׃ ויהי
22 כי־יראו המילדת את־האלהים ויעש להם בתים׃ ויצו
פרעה לכל־עמו לאמר כל־הבן הילוד היארה
תשליכהו וכל־הבת תחיון׃ פ
ב וילך איש מבית לוי ויקח את־בת־לוי׃ ותהר האשה
2 ותלד בן ותרא אתו כי־טוב הוא ותצפנהו שלשה
3 ירחים׃ ולא־יכלה עוד הצפינו ותקח־לו תבת גמא
ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את־הילד ותשם
4 בסוף על־שפת היאר׃ ותתצב אחתו מרחק לדעה
ה מה־יעשה לו׃ ותרד בת־פרעה לרחץ על־היאר
ונערתיה הלכת על־יד היאר ותרא את־התבה בתוך
6 הסוף ותשלח את־אמתה ותקחה׃ ותפתח ותראהו
את־הילד והנה־נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי
7 העברים זה׃ ותאמר אחתו אל־בת־פרעה האלך
וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את־
8 הילד׃ ותאמר־לה בת־פרעה לכי ותלך העלמה
9 ותקרא את־אם הילד׃ ותאמר לה בת־פרעה היליכי
את־הילד הזה והינקהו לי ואני אתן את־שכרך ותקח
י האשה הילד ותניקהו׃ ויגדל הילד ותבאהו לבת־
פרעה ויהי־לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן־
11 המים משיתהו׃ ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא
אל־אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש־
12 עברי מאחיו׃ ויפן כה וכה וירא כי־אין איש ויך את־
13 המצרי ויטמנהו בחול׃ ויצא ביום השני והנה שני־
אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך׃
ויאמר

℣. 19. *l*) *vegetæ, viuidæ* sunt, & faciles partus habent.(1) cf. ℣. 16.

℣. 20. *m*) *ideo benefecit.* Gen. 12, 16.

℣. 21. *n*) nempe Israelitis. ℣. 20. *o*) numerosas *familias.* Deut. 25, 9. Ruth 4, 11. *Ar. P.* fecit illis ambabus domos, & texit eas.

℣. 22. *p*) *natum.* (5) 2 Sam. 5, 14. *q*) Gen. 41, 17. seqq.

Cap. II, ℣. 1. *r*) *Amram.* c. 6, 18. 20. Num. 26, 59. 1 Par. 23, 13. *s*) *Iochebed.* c. 6, 20.

℣. 2. *t*) *venustus.* Gen. 6, 2. ὁ. ἀστεῖον. Act. 7, 20. Hebr. 11, 23.

℣. 3. *u*) *arcam.* ℣. 5. Gen. 6, 14. *x*) *iunceam.* (4) Ef. 18, 2. Iob. 8, 11. *Ar. P. & E. ex papyro.* *y*) Gen. 11, 3. c. 14, 10. *z*) *pice.* (2) Ef. 34, 9. *a*) *in vlua.* ℣. 5. Ef. 19, 6.

℣. 4. *b*) *& sistebat se.* Hitp. pro ותתיצב Num. 11, 16. *c*) ὁ. λποσηθσόμενον. Luc. 21, 13.

℣. 5. *d*) *Thermuthis* Iosepho Ant. II, 5. *e*) *ad manum, ad ripam.* cf. Ef. 57, 8.

℣. 6. *f*) ὁ. ἐφείσατο. Rom. 8, 32.

℣. 7. *g*) *Miriam.* c. 15, 20.

℣. 8. *h*) *Virgo, adolescentula.* Gen. 24, 43. Ef. 7, 14.

℣. 9. *i*) *aufer tecum.* Coh. 5, 14.

℣. 10. *k*) *cumque creuisset.* Gen. 21, 8. *l*) cf. 2 Sam. 21, 8. Act. 7, 21. *m*) *extraxi eum.* 2 Sam. 22, 17.

℣. 11. *n*) 40 Mosis anno. Act. 7, 23. cf. Heb. 11, 24. seqq. *o*) c. 1, 11.

℣. 12. *p*) Num. 11, 31. *q*) Act. 7, 24. 25. Hebr. 11, 24. *r*) *in arena*; variis in locis Aegyptus tota est arenosa.

℣. 13. *s*) *contendentes erant.* c. 21, 22. Leu. 24, 10. Deut. 25, 11. 2 Sam. 14, 6. *t*) *inique.* Prou. 17, 15. ὁ. τῷ ἀδικοῦντι. Act. 7, 26.

℣. 19. חיות sic præc. *Mahpach*, 3. contra *Maſ.* & *M. I.* תבוא *def.* 1. 2. 3. 4. ℣. 20. למילדת *Meth.* habent 1. 2. 4. 9--16. 19. & sic ℣. 21. sub המילדת iidem. CAP. II, ℣. 3. הצפינו *Tsade dageschatum* seq. *Pe raphate* 1. 2. 4. 6. 9. 15. 17. & *Ber.* secund. *Masor.* 1. *Erffurt.* aliamque in *O. T*, & sic scribunt codd. *Hispp. Hillelianus, D. Kimchi & I. AbenGanach*, quos probat *O. T.* f. 7. b. frustra renitente *A. Esra*, qui cum reliquis nostris codd. plerisque *Dagesch* in *Tsade* non agnoscit. ℣. 5. Pro אמתה nonnulli in *M. I.* legunt אמתה *& extendit brachium suum*, prout vertit *R. Seadias*, quem imitatur *Arabs P.* ℣. 9. והינקהו *nl* plene 2. 4. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. fu. 1. 3. contra *O. T. Ki plene* 6. fu. 3. sec. *Maſ. Erff.* sed *Tsere* sub ק perperam 7--16. ℣. 11. *Sechunchlam* hic incipiunt 1. 2. 3. 4. 7. 8. 9. 12. ℣. 12. כי אין ita 1. 4. & libri *Hispp.* in *O. T.*

14 וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה
אֹמֵר כַּאֲשֶׁר הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אָכֵן
טו נוֹדַע הַדָּבָר׃ וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ
לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־
16 מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר׃ וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה
וַתִּדְלֶנָה וַתְּמַלֶּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן
17 אֲבִיהֶן׃ וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ
18 אֶת־צֹאנָם׃ וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ
19 מִהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם׃ וַתֹּאמַרְןָ אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד
כ הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן׃ וַיֹּאמֶר
אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קִרְאֶן לוֹ
21 וְיֹאכַל לָחֶם׃ וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־
22 צִפֹּרָה בִתּוֹ לְמֹשֶׁה׃ וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם
כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ פ
23 וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים
24 מִן־הָעֲבֹדָה׃ וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
כה אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב׃ וַיַּרְא
אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים׃ ס

ג וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן
וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים
2 חֹרֵבָה׃ וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ
הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל׃
3 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל
4 הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה׃ וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת
וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה
ה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ
מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אַדְמַת־
קֹדֶשׁ

capitis periculum subit. Vnde fugit in Midian, Vbi, receptus a Præsule, huius filiam ducit, quæ parit Gersonem. Preces pressorum Israelitarum exaudiuntur.

Cap. III. *Moses Videt ardentem rubum; Vocatur,*

℣. 14. u) Act. 7, 29. x) ό. δικαστήν. Luc. 12, 14. y) *profecto.* Gen. 28, 16. z) quod ille Israelita (de quo ℣. 11.) rem aliis narrasset.

℣. 15. a) Heb. 11, 29. b) ό. ἐπὶ τοῦ φρέατος. Ioh. 4, 6. 11.

℣. 16. c) *Sacerdoti autem.* Sic *Syr.* sed *Onk. Ar. E.* Principi, vt Gen. 46, 20. d) *& hauserunt.* ℣. 19. ό. ἤντλησεν. Ioh. 2, 8. e) *canales.* Gen. 30, 38. 41. f) cf. Gen. 29, 9.

℣. 18. g) *auum suum.* sic *Ion.* cf. Num. 10, 29. coll. Ex. 3, 1. nisi *Iithro* etiam *Chobab* Num. 10, 29. Iud. 4, 11. & *Reuel* dictus fuerit. h) Gen. 27, 20.

℣. 19. i) ℣. 16. Ps. 30, 2. cf. Num. 24, 7.

℣. 20. k) *vbi ergo ille est?* 2 Reg. 19, 13.

℣. 21. l) *& proposuit sibi.* Deut. 1, 5. m) c. 4, 25. c. 18, 2.

℣. 22. n) c. 18, 3. 1 Par. 23, 15.

℣. 23. o) post 40 annos. c. 7, 7. Act. 7, 30. p) Es. 24, 7. Ez. 21, 11. q) Es. 26, 16. 17. ό. ἀνεβόησεν. Matt. 27, 46. r) c. 3, 9. Ps. 18, 7.

℣. 24. s) *gemitum eorum.* (4) c. 6, 5. t) Luc. 1, 72.

℣. 25. u) *& respexit.* c. 4, 31. ό. ἐπεῖδεν. Luc. 1, 25. x) c. 3, 7. Ps. 1, 6.

Cap. III, ℣. 1. y) *Onk. Ion. Syr.* Soceri sui. c. 4, 18. c. 18, 1. *Chobab.* Num. 10, 29. cf. Ex. 2, 18. z) c. 4, 27. c. 18, 5. *Onk. Ion.* super quo manifestabatur gloria Domini. a) c. 17, 6. c. 33, 6. Est autem *Choreb* iugum orientale & fontibus nunc abundans, iuxta siccum & occidentale *Sinai*, eiusdem montis: vnde sæpe confunduntur.

℣. 2. b) Filius Dei. ℣. 4. 6. 7. seqq. Deut. 33, 16. c) Es. 4, 5. cf. Ps. 29, 7. d) *rubi.* Deut. 33, 16. Hinc montem *Sinai* dictum volunt. ό. βάτου. Marc. 12, 26.

℣. 4. e) Gen. 19, 2. ό. ἐγγύς. Act. 27, 27.

℣. 5. f) *exue.* Deut. 7.

7, 1. Ios. 5, 15. ό. λῦσαι. Ioh. 1, 27. g) *locus sanctus,* ob illam Dei adparitionem. cf. Zach. 2, 16. Gen. 28, 17.

℣. 14. לְאִישׁ per *Rbhia* 4. & in marg. 1. ℣. 17. וַיּוֹשִׁעָן *sibi plene Hal.* 13. 14. fu. 4. contra *Mas.* & *O. T.* f. 7. b. ℣. 23. *Sectiunculam* nullam hic faciunt 6. 7. 8. 10. 12. 19. contra *O. T.* CAP. III, ℣. 1. רֹעֶה per *Darga* 7. 8. 11. 12. 15. 16. contra *O. T.* ℣. 3. הַגָּדוֹל *plene* 3. 4. fu. 1. contra *Masoram* 1. & *Erffurt.* ℣. 4. כִּי per *Makk.* 1. 3. 4. *Makk.* & *Mun.* simul 2. מֹשֶׁה מֹשֶׁה cum interposito *Psk* 4. sed id abesse iubet *Masora* 1. 2. 7. 8. *Erffurt.* & *R. Iehuda ben Iacob* in *Explicatione Masoræ*: caussam etiam, cur abesse debeat, addit 1. דלא פסק נביאותיה *quod donum propheticum Mosis nunquam cessauerit,* alludendo ad nomen *Psik.* ℣. 5. שַׁל per *Mahpach* 1. 2. 3. fu. 4. at 1. habet *Makk.* in marg. רגלך & נעלך vtrumque sine *Iod duali* 1. cum sua *Mas.* cui tamen contraria est *Mas.* 7. 8. & *Erff.*

6 קֹ֣דֶשׁ ה֑וּא׃ וַיֹּ֗אמֶר אָֽנֹכִי֙ אֱלֹהֵ֣י אָבִ֔יךָ אֱלֹהֵ֧י אַבְרָהָ֛ם
אֱלֹהֵ֥י יִצְחָ֖ק וֵאלֹהֵ֣י יַעֲקֹ֑ב וַיַּסְתֵּ֤ר מֹשֶׁה֙ פָּנָ֔יו כִּ֣י יָרֵ֔א
7 מֵהַבִּ֖יט אֶל־הָאֱלֹהִֽים׃ וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֔ה רָאֹ֥ה רָאִ֛יתִי אֶת־
עֳנִ֥י עַמִּ֖י אֲשֶׁ֣ר בְּמִצְרָ֑יִם וְאֶת־צַעֲקָתָ֤ם שָׁמַ֙עְתִּי֙ מִפְּנֵ֣י
8 נֹֽגְשָׂ֔יו כִּ֥י יָדַ֖עְתִּי אֶת־מַכְאֹבָֽיו׃ וָאֵרֵ֞ד לְהַצִּיל֣וֹ ׀ מִיַּ֣ד
מִצְרַ֗יִם וּֽלְהַעֲלֹתוֹ֮ מִן־הָאָ֣רֶץ הַהִוא֒ אֶל־אֶ֤רֶץ טוֹבָה֙
וּרְחָבָ֔ה אֶל־אֶ֛רֶץ זָבַ֥ת חָלָ֖ב וּדְבָ֑שׁ אֶל־מְק֤וֹם הַֽכְּנַעֲנִי֙
9 וְהַ֣חִתִּ֔י וְהָֽאֱמֹרִי֙ וְהַפְּרִזִּ֔י וְהַחִוִּ֖י וְהַיְבוּסִֽי׃ וְעַתָּ֕ה הִנֵּ֛ה
צַעֲקַ֥ת בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל בָּ֣אָה אֵלָ֑י וְגַם־רָאִ֙יתִי֙ אֶת־
10 הַלַּ֔חַץ אֲשֶׁ֥ר מִצְרַ֖יִם לֹחֲצִ֥ים אֹתָֽם׃ וְעַתָּ֣ה לְכָ֔ה
וְאֶֽשְׁלָחֲךָ֖ אֶל־פַּרְעֹ֑ה וְהוֹצֵ֛א אֶת־עַמִּ֥י בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל
11 מִמִּצְרָֽיִם׃ וַיֹּ֤אמֶר מֹשֶׁה֙ אֶל־הָ֣אֱלֹהִ֔ים מִ֣י אָנֹ֔כִי
כִּ֥י אֵלֵ֖ךְ אֶל־פַּרְעֹ֑ה וְכִ֥י אוֹצִ֛יא אֶת־בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל
12 מִמִּצְרָֽיִם׃ וַיֹּאמֶר֮ כִּֽי־אֶהְיֶ֣ה עִמָּךְ֒ וְזֶה־לְּךָ֣ הָא֔וֹת
כִּ֥י אָנֹכִ֖י שְׁלַחְתִּ֑יךָ בְּהוֹצִיאֲךָ֤ אֶת־הָעָם֙ מִמִּצְרַ֔יִם
13 תַּֽעַבְדוּן֙ אֶת־הָ֣אֱלֹהִ֔ים עַ֖ל הָהָ֥ר הַזֶּֽה׃ וַיֹּ֨אמֶר מֹשֶׁ֜ה אֶל־
הָאֱלֹהִ֗ים הִנֵּ֨ה אָנֹכִ֣י בָא֮ אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵל֒ וְאָמַרְתִּ֣י לָהֶ֔ם
אֱלֹהֵ֥י אֲבוֹתֵיכֶ֖ם שְׁלָחַ֣נִי אֲלֵיכֶ֑ם וְאָֽמְרוּ־לִ֣י מַה־שְּׁמ֔וֹ
14 מָ֥ה אֹמַ֖ר אֲלֵהֶֽם׃ וַיֹּ֤אמֶר אֱלֹהִים֙ אֶל־מֹשֶׁ֔ה אֶֽהְיֶ֖ה אֲשֶׁ֣ר
אֶֽהְיֶ֑ה וַיֹּ֗אמֶר כֹּ֤ה תֹאמַר֙ לִבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֶֽהְיֶ֖ה שְׁלָחַ֥נִי
טו אֲלֵיכֶֽם׃ וַיֹּאמֶר֩ ע֨וֹד אֱלֹהִ֜ים אֶל־מֹשֶׁ֗ה כֹּֽה־תֹאמַר֮ אֶל־
בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵל֒ יְהוָ֞ה אֱלֹהֵ֣י אֲבֹתֵיכֶ֗ם אֱלֹהֵ֨י אַבְרָהָ֜ם אֱלֹהֵ֥י
יִצְחָ֛ק וֵאלֹהֵ֥י יַעֲקֹ֖ב שְׁלָחַ֣נִי אֲלֵיכֶ֑ם זֶה־שְּׁמִ֣י לְעֹלָ֔ם וְזֶ֥ה
16 זִכְרִ֖י לְדֹ֥ר דֹּֽר׃ לֵ֣ךְ וְאָסַפְתָּ֞ אֶת־זִקְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל וְאָמַרְתָּ֤
אֲלֵהֶם֙ יְהוָ֞ה אֱלֹהֵ֤י אֲבֹֽתֵיכֶם֙ נִרְאָ֣ה אֵלַ֔י אֱלֹהֵ֧י אַבְרָהָ֛ם
יִצְחָ֥ק וְיַעֲקֹ֖ב לֵאמֹ֑ר פָּקֹ֤ד פָּקַ֙דְתִּי֙ אֶתְכֶ֔ם וְאֶת־הֶעָשׂ֥וּי
17 לָכֶ֖ם בְּמִצְרָֽיִם׃ וָאֹמַ֗ר אַעֲלֶ֣ה אֶתְכֶם֮ מֵעֳנִ֣י מִצְרַיִם֒
אֶל־אֶ֤רֶץ הַֽכְּנַעֲנִי֙ וְהַ֣חִתִּ֔י וְהָֽאֱמֹרִי֙ וְהַפְּרִזִּ֔י וְהַחִוִּ֖י וְהַיְבוּסִ֑י
אֶל

mittitur ad Pharaonem,

sed renuit abire ob suam indignitatem & populi incredulitatem, quibus Deus respondet, datis mandatis & promissis ad Seniores Israelis,

♈. 6. h) ♈. 15. 16. Matth. 21, 32. Heb. 11, 16. i) *ideo abscondit.* cf. 1 Reg. 19, 13. Ef. 6, 2. 2 Cor. 3, 13. k) ὁ. ηὐλαβεῖτο. Act. 23, 10. l) *Ar. E.* ad lucem Dei.
♈. 7. m) *omnino vidi.* c. 2, 25. Zach. 9, 8. Neh. 9, 9. n) *exactores ipsius.* c. 5, 6. ὁ. ἐργοδιωκτῶν. cf. c. 1, 11. o) c. 2, 25.
♈. 8. p) de cœlo. Gen. 11, 5. 7. *Onk. Ion.* apparui tibi. q) Gen. 46, 4. r) cf. Gen. 15, 18. s) *fluentem lacte & melle.* Prouerbialis locutio de copia pecoris & apum. a. 13, 5. c. 33, 3. Num. 16, 13. 14. cf. Iob. 20, 17. t) Gen. 15, 20. 21.
♈. 9. u) c. 2, 23. x) *oppressionem.* Pf. 42, 10.
♈. 10. y) ὁ. δεῦρο. Act. 7, 34. z) Pf. 105, 26. Mich. 6, 4. a) Iof. 24, 5.
♈. 11. b) 1 Sam. 18, 18.
♈. 12. c) cf. Ef. 7, 14. d) ὁ. λατρεύσετε. Luc. 1, 74. e) *Ion.* quia accipietis Legem super hoc monte.
♈. 13. f) *ecce, fi,* vt sæpius. Vide c. 8, 22.
♈. 14. g) q. d. *Sum qui sum,* vel *Ero qui ero.* ὁ. ἐγώ εἰμι ὁ Ὤν. cf. ὁ. Ier. 14, 13. Apoc. 1, 4. 8. Heb. 13, 8. Iac. 1, 17. *Ar. P. & E.* æternus, qui non transibit. h) *EHIEH misit me:* concise, pro: *Is, qui de se dixit: Ehieh ascher ehieh.* ὁ. ὁ Ὤν. *Ar. E.* æternus. *Syr.* retinet Hebraicam vocem.
♈. 15. i) Gen. 32, 10. k) ♈. 6. Pf. 20, 2. l) *memoriale mei.* Ef. 26, 8. Hof. 12, 6.
♈. 16. m) ὁ. τὴν γερουσίαν. ♈. 18. c. 4, 29. Act. 5, 21. n) c. 13, 19.

♈. 8. לְהַצִּילוֹ sic per *Gaiab B. Naphtali* sec. *Seldeni* codicem. ♈. 9. וְגַם per *Mahpach* 3. fu. 4. ♈. 10. וְאֶשְׁלָחֲךָ *Lamed* per *Patach* 1. 2. 3. 4. ♈. 11. הָאֱלֹהִים *Munach* pro *Meth.* 3. 6. 7. 8. 9. 11–16. אָנֹכִי *milra* 1. 4. 17. fu. 2. ♈. 12. הָאֱלֹהִים *Metheg* pro *Munach* 1. 2. 3. 4. ♈. 13. בָא *Beth* per *Dagesch* post ministrum vicarium 1. & 11. וְאָמְרוּ לִי sic 4. ♈. 16. יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם ita 1. ♈. 17. וְהַחִוִּי *Metheg* pro *Munach* habent 2. 6. 9. 10. 17.

18 אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ אַתָּה
וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה
אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ
19 שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ וַאֲנִי *prædictis*
יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא בְּיָד *simul fa-*
כ חֲזָקָה׃ וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל *tis se-*
נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם׃ *quenti-bus.*
21 וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה כִּי תֵלֵכוּן
22 לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם׃ וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת
בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם
ד וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרָיִם׃ וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר Cap. IV.
וְהֵן לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה *Mosi, incredulita-*
2 אֵלֶיךָ יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מַזֶּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה׃ *tem popu-* מה זה ק׳
3 וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ *li caus-*
4 וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ *santi, oc-*
וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֶק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ׃ *currit Deus mi-*
ה לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי *raculis in baculo,*
6 אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד
הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ *manu,*
7 מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג׃ וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ
8 אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ׃ וְהָיָה
אִם־לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן
9 וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן׃ וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם *aquis;*
לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי
הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר
י וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא *balbutiem*
אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז *suam obiicienti*
יא דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה

℣. 18. o) *obuiam factus & visus est.* o. 5, 3. Num. 23, 3. 4. 16. *Syr.* & *Ar.E.* adparuit, at *Ar. P.* Venit ad nos mandatum eius; sic c. 5, 3. p) *vt sacrificemus* & festum celebremus. c. 5, 1.

℣. 19. q) *permittet, non sinet vos abire.* Gen. 20, 6. r) *ne quidem per manum validam,* cui tamen succumbet tandem. c. 6, 1. *Onk. Ion.* nec propter eum, cuius potentia est maxima.

℣. 20. s) *Onk. Ion.* plagâ potentiæ meæ.

℣. 21. t) c. 11, 3. vt petentibus Vobis omnia concedant. cf. Gen. 39, 21.

℣. 22. u) *atque ita eripietis,* illos qs. nolentes volentes spoliabitis. c. 12, 36. Gen. 31, 9. 16. Sap. 10, 17.

Cap. IV, ℣. 1. x) cf. c. 14, 31.

℣. 3. y) diuina sc. potentia. c. 7, 9.

℣. 5. z) sic Deus pergebat, dum Moses mirabatur. a) c. 3, 6. 15.

℣. 6. b) Es. 40, 11. i. e. in tunicam supra cingulum. c) Num. 12, 10. 2 Reg. 5, 27. teterrima lepra.

℣. 7. d) ὁ. ἀπεκατέστη. Marc. 8, 25.

℣. 8. e) (pergebat Dominus,) Mose cũ admiratione manum spectante. *Atque hæc narrandi ratio nobis rem ob oculos ponit, vt non tam legere historiam, quam adesse rei narratæ videamur.* Clericus. f) cf. Ps. 105, 27. Prosopop. emphatica.

℣. 9. g) *Nili.* c. 1, 22. h) c. 7, 17.

℣. 10. i) *quæso.* ℣. 13. Gen. 43, 20. c. 44, 18. k) i. e. *disertus.* c. 6, 12. 30. Ier. 1, 6. ὁ. οὐχ ἱκανός εἰμι. Matth. 3, 11. Ioh. 1, 26. 2 Cor. 2, 16. l) i. e. *antehac.* c. 5, 7. Gen. 31, 2. m) *Syr. ex quo tempore tu locutus es.*

℣. 19. n) ὁ. τῷ θεράποντί σου. Heb. 3, 5. o) *grauis ore & lingua,* i. e. *balbus.* Ez. 3, 5. 6.

℣. 18. נֵלְכָה *Lamed* per *Chat. Pat.* poscit *O. T.* f. 7. b. ℣. 19. לֹא prius per *Munach* 4. & B. *Ascher* sec. *Seldeni* cod. at per *Merca* 3. idemque simul cum *Makk.* 6. 9. ℣. 20. נִפְלְאֹתַי *Patach* multi, & cum expressa quidem nota *Berol.* at *Kamets* hab. 7. 8. 10--19. cum *Mas.* 8. ל׳. אֶעֱשֶׂה *Ain* per *Schua simplex* libri *Hispp. in O. T.* ℣. 21. הָעָם ita ex nostris codd. plurimi; at sub ָ *He* locant *Meth.* 2. 4. 17. 18. *Ber.* & *O. T.* sed חֵן־הָעָם habet 1. 3. & sic fu. 4. CAP. IV, ℣. 3. הַשְׁלִכֵהוּ *defect.* 2. 7. 8. 10 -- 16. 19. fu. 1. contra *Mas.* & *O. T.* ℣. 8. לֹא per *Makk.* 2. 3. 4. וְהֶאֱמִינוּ ita *Sakephk.* cum *Mun.* 1. 2. 6. 9. reliqui habent *Meth.* ℣. 9. הָאֹתֹת bis *defect.* 1. 2. 3. fu. 4. sec. *Mas.* 1. sed contra *Mas.* 7. 8. & *Erff.* ℣. 10. אָנֹכִי *mitlel* plurimi & *Aleph sine* Meth. sec. *Mas.* h. l. & Gen. 3, 10. at *milra* 18, dubie *Ber.* & 8.

medelam promittit; denique plane se excusantem corripit, adiungens ipsi Aaronem.

יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ
12 אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה׃ וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי
13 אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרֵיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר׃ וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי
14 שְׁלַח־נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם
טו הִנֵּה־הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ׃ וְדִבַּרְתָּ
אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ
16 וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃ וְדִבֶּר־
הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה
17 תִּהְיֶה־לּוֹ לֵאלֹהִים׃ וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתֹת׃ פ

Sic tandem obsequens, & ab affine dimissus, redit in Ægyptũ, mandatis ad Pharaonem diuinis instructus.

18 וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב ׀ אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלֲכָה נָּא
וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים
19 וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים
כ הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־
בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח
21 מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה כָּל־הַמֹּפְתִים
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק
22 אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם׃ וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה
23 כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל׃ וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח
אֶת־בְּנִי וְיַעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־
24 בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ׃ וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ
כה הֲמִיתוֹ׃ וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ
26 וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי׃ וַיִּרֶף
מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת׃ פ
27 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה
וַיֵּלֶךְ

u) & admonuit, abiecit. Ps. 6, 7. c. 25, 12. ℣. 26. x) sc. Dominus. Deut. 9, 14. Iud. 8, 3. y) ob circumcisiones carnis Gen. 17, 10. & cordis Deut. 10, 16. &c. ℣. 27. z) interea dixerat. a) cf. ℣. 14. 1 Sam. 2, 27.

℣. 11. p) Ion. homini primo. q) mutum. Ps. 38, 14. A. & S. μογιλάλον. Marc. 7, 32. r) surdum. Leu. 19, 14. s) videntem. (2) c. 23, 8.
℣. 12. t) ℣. 15. Luc. 21, 15. u) ὁ. συμβιβάσω σε. 1 Cor. 2, 16. x) Matth. 10, 19.
℣. 13. y) ὁ. προχειρίσαι. Act. 22, 14. z) per cuius manum missurus es, s. quemcunque mittere volueris, c. 9, 35. cum ellipsi אשר, vt c. 6, 28, &c.
℣. 14. a) i. e. expedite loquitur. b) sc. me iubente. ℣. 27.
℣. 15. c) i. e. instrues ipsum. cf. ℣. 28. c. 7, 1. 2 Sam. 14, 19.
℣. 16. d) pro te. cf. ℣. 30. c. 7, 2. e) Vers. 00. Interpres. f) c. 7, 1. ὁ. τὰ πρὸς τὸν Θεόν. Hebr. 2, 17. c. 5, 1. Te ille audiet, tu Me.
℣. 19. g) dixerat n. ℣. 10. h) 1 Reg. 19, 10. Matth. 2, 20. contrar. Ps. 142, 5.
℣. 20. i) Gerson. c. 2, 22. & Eliezer c. 18, 3. 4. k) collectiue. ὁ. ὑποζύγια. Matth. 21. 5. l) c. 17, 9. Onk. quo miracula facta erant a coram Domino. Sic Ion. conf. ℣. 2. seqq.
℣. 21. m) Prædicit, quid post illa miracula ex malitia Pharaonis iusto Dei iudicio sit euenturum. De Pharaone c. 7, 13. 22. c. 8, 11. 15. 28. De Deo c. 7, 3. c. 9, 12. &c.
℣. 22. n) c. 19, 15. Rom. 9, 4. Ar. P. add. honoris gratia & per metaph. Vnus enim est essentialis Dei Filius. Notam abrupti sermonis (&c.) addit Schmidius, vt sequentia ad Mosem dicta intelligantur.
℣. 23. o) Gen. 39, 8. p) Schmid. de filio Mosis, quem deinde cum matre remisit. c. 18, 2.
℣. 24. q) Gen. 32, 18. Ar. P. repente inuasit filium eius. r) ob neglectam circumcisionem. Gen. 17, 14.
℣. 25. s) lapidem acutum. Ios. 5, 2. Ps. 89, 44. t) cf. 2. Macc. 6, 10. u)

℣. 12. והוריתיך re defectiue 1. 2. 3. 4. sic iidem (excepto 1.) ad ℣. 15. ti defect. nonnulli codd. in marg. 7. &, 8. ℣. 13. ביד per Merca 1. 2. 3. ℣. 18. אלכה Lamed per Chateph pat. posuit O. T. f. 7. b. ℣. 19. ויאמר יתרו למשה לך ita 1. ℣. 19. האנשים Metheg pro Munach habent 1. 2. 3. 4. ℣. 20. Pro החמר LXXII. < Seniores superstitiose Regi Ptolomaeo descripserunt נושא בני אדם, vt retulerunt in Megillah f. 9. a. ℣. 26. אז אמרה ita 1. & 4.

28 וילך ויפגשהו בהר האלהים וישק־לו׃ ויגד משה
לאהרן את כל־דברי יהוה אשר שלחו ואת כל־
29 האתת אשר צוהו׃ וילך משה ואהרן ויאספו את־
ל כל־זקני בני ישראל׃ וידבר אהרן את כל־הדברים
אשר־דבר יהוה אל־משה ויעש האתת לעיני העם׃
31 ויאמן העם וישמעו כי־פקד יהוה את־בני ישראל וכי
ה ראה את־ענים ויקדו וישתחוו׃ ואחר באו משה
ואהרן ויאמרו אל־פרעה כה־אמר יהוה אלהי ישראל
2 שלח את־עמי ויחגו לי במדבר׃ ויאמר פרעה מי
יהוה אשר אשמע בקלו לשלח את־ישראל לא ידעתי
3 את־יהוה וגם את־ישראל לא אשלח׃ ויאמרו אלהי
העברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים
במדבר ונזבחה ליהוה אלהינו פן־יפגענו בדבר או
4 בחרב׃ ויאמר אלהם מלך מצרים למה משה ואהרן
ה תפריעו את־העם ממעשיו לכו לסבלתיכם׃ ויאמר
פרעה הן־רבים עתה עם הארץ והשבתם אתם
6 מסבלתם׃ ויצו פרעה ביום ההוא את־הנגשים בעם
7 ואת־שטריו לאמר׃ לא תאספון לתת תבן לעם
ללבן הלבנים כתמול שלשם הם ילכו וקששו להם
8 תבן׃ ואת־מתכנת הלבנים אשר הם עשים תמול
שלשם תשימו עליהם לא תגרעו ממנו כי־נרפים הם
על־כן הם צעקים לאמר נלכה נזבחה לאלהינו׃
9 תכבד העבדה על־האנשים ויעשו־בה ואל־ישעו
י בדברי־שקר׃ ויצאו נגשי העם ושטריו ויאמרו אל־
העם לאמר כה אמר פרעה אינני נתן לכם תבן׃
11 אתם לכו קחו לכם תבן מאשר תמצאו כי אין נגרע
12 מעבדתכם דבר׃ ויפץ העם בכל־ארץ מצרים לקשש
13 קש לתבן׃ והנגשים אצים לאמר כלו מעשיכם דבר־
יום

Aaron cum Mose Senioribus consilium Dei exponit.

Cap. V. *Moses & Aaron adeunt Pharaonem, poscentes dimissionem Israelis, quam Pharao superbe denegat, seruitutem reddens longe grauiorem,*

℣. 27. b) vid. c. 5, 1. ℣. 29. c) ὁ. γερουσίαν. c. 3, 18. ℣. 30. d) ℣. 16. e) cf. ℣. 3. 6. 9. 17. ℣. 31. f) cf. ℣. 1. 8. 9. g) Gen. 21, 1. ὁ. ἐπεσκέψατο. Luc. 7, 16. h) c. 2, 25. c. 3, 7. i) Gen. 24, 26. ὁ. κύψας. Marc. 1, 7. Cap. V, ℣. 1, k) ὁ. ἑορτάσωσιν. 1 Cor. 5, 8. ℣. 2. l) Ps. 12, 5. Iob. 21, 14. Luc. 18, 2. m) 1 Sam. 2, 12. *Ion.* non timeo. ℣. 3. n) *Onk. Syr. adparuit nobis.* c. 3, 18. o) ne *impetat nos.* Iud. 8, 21. 2 Sam. 1, 15. p) c. 9, 3. 15. Leu. 26, 25. ℣. 4. q) *liberabitis, abstrahetis.* c. 32, 25. 2 Par. 28, 19. ὁ. διαστρέφετε. Luc. 23, 2. ℣. 5. r) *& cessare facietis?* ὁ. μὴ ἂν καταπαύσωμεν αὐτοὺς. Heb. 4, 4. 8. ℣. 6. s) *exactoribus.* ὁ. τοῖς ἐργοδιώκταις. t) *adparitoribus eius.* ℣. 10. 14. 15. Deut. 1, 15. &c. ὁ. τοῖς γραμματεῦσι. ℣. 7. u) *paleam.* ὁ. ἄχυρον. Matth. 3, 12. x) (3) ℣. 14. Gen. 11, 3. y) c. 4, 10. *Sym.* πρότερον. Ioh. 9, 8. z) *colligant.* ℣. 12. Num. 15, 32. ὁ. συναγάγωσιν. Matt. 12, 30. ℣. 8. a) *dispositionem, summam.* (5) ℣. 18. Ez. 45, 11. b) *minuetis* ℣. 11. 19. Deut. 4, 2. c) *otiosi.* ℣. 17. ὁ. σχολάζουσι. Matth. 12, 44. ℣. 9. d) *grauius fiat.* cf. 1 Reg. 12, 4. Es. 24, 3. e) *vt habeant, quod agant in eo. Onk. Ion. Ar. P.* vt occupentur in illo. f) *respiciant.* Es. 17, 7. ℣. 11. g) *Onk. Ion.* ex loco, quo. *Syr.* vndecunque. h) *quidquam.* c. 9, 4. Gen. 19, 8. ℣. 12. i) *sic dispersit*, vel Pharao, vel populus *seipsum*, vt 1 Sam. 13, 8. ὁ. διεσπάρη. Act. 8, 1. 4. k) *pro* palea. c. 4, 16. Gen. 11, 3. ℣. 13. l) *vrgebant.* Gen. 19, 15. m) i.e. *pensum diurnum.* c. 16, 4. Dan. 1, 5. Neh. 11, 23. ὁ. τὰ καθήκοντα. Rom. 1. 28.

℣. 3. נקרא per ה in fine 2. su. 1. sec. *Masor.* 2. cui tamen repugnat *Mas. Erffurt.* נלכה *Lamed* per *Chatephpat.* poscit *O. T.* f. 7, b. פן ita cum *Makk.* habent *Kadma* 1. 4. 6. 9. 11. reliqui omittunt. ℣. 5. עם per *Makk.* 1. 2. 3. 4. *Makk.* & *Mun.* simul 6. 9. ℣. 7. תאספון *Rbhia* in marg. 1. כתמול plene 6. 9. 17. *Berol.* & *O. T.* contra *Masoram* ad Gen. 31, 2. ילכו *Meth.* pro *Munach* 1. 3. וקששו *Schin* per *Chatephpatach* 2. 4. 6. 9. ita codex *Hammeiri*, quem reiicit *O. T.* ℣. 8. אשר per *Makk.* 2. כי *Ithibh*, 4. ℣. 11. אין per *Darga*, subintellecto *Psik* emphatico, 4.

cæsis etiam Israeliticis Præfectis, ad quorum supplicationes est inexorabilis;

יום ביומו כאשר בהיות התבן: ויכו שטרי בני ישראל 14
אשר שמו עלהם נגשי פרעה לאמר מדוע לא כליתם
חקכם ללבן כתמול שלשם גם תמול גם היום: ויבאו טו
שטרי בני ישראל ויצעקו אל פרעה לאמר למה
תעשה כה לעבדיך: תבן אין נתן לעבדיך ולבנים 16
אמרים לנו עשו והנה עבדיך מכים וחטאת עמך:
ויאמר נרפים אתם נרפים על כן אתם אמרים נלכה 17
נזבחה ליהוה: ועתה לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם 18
ותכן לבנים תתנו: ויראו שטרי בני ישראל אתם 19
ברע לאמר לא תגרעו מלבניכם דבר יום ביומו:

id quod Mosi obiicitur, qui rem ad Deum defert.

ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים לקראתם בצאתם כ
מאת פרעה: ויאמרו אלהם ירא יהוה עליכם וישפט 21
אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו
לתת חרב בידם להרגנו: וישב משה אל יהוה ויאמר 22
אדני למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני: ומאז 23
באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל
לא הצלת את עמך: ויאמר יהוה אל משה עתה ו
תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם
וביד חזקה יגרשם מארצו:

Cap. VI. *Deus erigit afflictos, confirmata promissionis & liberationis impletione.*

14 ס ס ס יד

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני יהוה: 2
וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי 3
ושמי יהוה לא נודעתי להם: וגם הקמתי את בריתי 4
אתם לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגריהם
אשר גרו בה: וגם אני שמעתי את נאקת בני ה
ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את
בריתי: לכן אמר לבני ישראל אני יהוה והוצאתי 6
אתכם מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם
וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים:
ולקחתי

iudiciis & plagis iuste inflictis. c. 7, 4. c. 12, 12. Prou. 19, 29.

℣. 14. n) Hi Israelitæ fuerunt; at *Exactores* Aegyptii. *Abendan.* o) Gen. 47, 26.
℣. 16. p) parenthesis. q) *vapulant.* cf. ℣. 14. r) *qs. peccatum sit populi tui,* plectimur. al. *cum culpa tamen sit populi tui.* sic *Ar. P.* cf. 1 Reg. 1, 21.
℣. 17. s) ℣. 8. Ios. 18, 3.
℣. 18. t) *nihilominus tamen summam.* (2) Ez. 45, 11.
℣. 19. u) ὁ. ἑαυτούς. *seipsos.* x) *in malo,* se in extremis malis versari, eum diceret Pharao &c. Ps. 10, 6.
℣. 20. y) Es. 64, 4. z) *qui stabant obviam illis.* c. 7, 15. ὁ. ἐξερχομένοις εἰς συνάντησιν αὐτοῖς. vt rescirent, quid responsi accepissent.
℣. 21. a) 2 Par. 24, 22. cf. Ex. 6, 9. c. 14, 11. b) Gen. 34, 30. i. e. *odiosos & inuisos nos reddidistis.* ὁ. τὴν ὀσμὴν. cf. 2 Cor. 2, 14. 16. *Ar. P.* corrupistis statum nostrũ.
℣. 22. d) sc. *precibus.* cf. c. 14, 15. e) *ita male fecisti.* Num. 11, 11. 1 Reg. 17, 20.
℣. 23 f) c. 3, 8. c. 6, 6.
Cap. VI, ℣. 1. g) coactus. c. 13, 9. ὁ. χειρὶ κραταιᾷ. 1 Pet. 5, 6. h) c. 11, 1. c. 12, 33.
℣. 2. i) ℣. 6. 8. 29. c. 3, 14. Gen. 15, 7.
℣. 3. k) cf. Gen. 17, 1. c. 35, 11. c. 43, 14. c. 48, 3. *Ar. P. & E. tanquam* omnipotens, sufficiens. l) *& nomine meo.* Es. 42. 8. m) *nonne?* c. 8, 22. Thren. 1, 12. vel intellige actualem significationem huius nominis in hac promissione, & cf. c. 7, 5. 17. Es. 49, 23. c. 51, 6. Ez. 28, 22. &c.
℣. 4. n) Gen. 17, 7. o) Gen. 17. 8. c. 28, 4.
℣. 5. p) c. 3, 7. q) *gemitum.* (4) c. 2, 24. Iud. 2, 18.
℣. 6. r) c. 1, 11. s) c. 5, 23. t) Gen. 48, 16. Leu. 25, 26. u) c. 7, 5. Luc. 1, 51. Act. 4, 30. x) iudic

℣. 14. עליהם plene 10. 14. 19. sic fu. 1. 3. 4. contra *Masoram* Gen. 45, 15.] & O. T. f. 7. b. כתמול *defect.* 2. 4. sec. *Masor.* ad Gen. 31, 2. sed ceteri libri omnes plene. ℣. 15. תעשה *Merca* simplex 10, 12. 13. 14. contra *Mas.* ad Num. 32, 41. כה per *Dagesch* 18. sic se. 4. sed *Raphe* expressum ceteri *MSS.* ℣. 16. וחטאת *Chet* per *Patach* seq. Dagesch 4. contra *M. I.*, cui illud est *Verbum* 3. *pers. femin.* ad formam עשת Leu. 25, 21. & עם quoque *femininum,* vt Ier. 8, 5. ℣. 17. ויאמר *Sakephgadol* 2. 4. 6. 9. ℣. 19. אתם ברע sic optime 1. CAP. VI, ℣. 4. הקימתי *Ki plene* 1. 2. 4. ℣. 6. אמר sic plerique sec. *Masoram* ad h. l. sed *Munach* habet 3. & *Berol.* sic fu. 4. לבני per *Munach* 4.

7 וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם
כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת
8 מִצְרָיִם׃ וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־
יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ
9 לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה׃
פ
11 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ בֹּא דַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ
12 מִצְרָיִם וִישַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ
יִשְׁמָעֵנִי פַרְעֹה וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם׃ פ
13 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
14 מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ס אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית־
אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרוֹן
טו וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת רְאוּבֵן׃ וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין
וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
16 שִׁמְעוֹן׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת
17 וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃ בְּנֵי
18 גֵרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם
וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים
19 וּמְאַת שָׁנָה׃ וּבְנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
כ הַלֵּוִי לְתֹלְדֹתָם׃ וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת־יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ
לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם
21 שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃ וּבְנֵי יִצְהָר קֹרַח וָנֶפֶג
22 וְזִכְרִי׃ וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃ וַיִּקַּח
23 אַהֲרֹן אֶת־אֱלִישֶׁבַע בַּת־עַמִּינָדָב אֲחוֹת נַחְשׁוֹן לוֹ
לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר

Moses denuo mittitur ad Pharaonem.

Genealogia Rubenis, Simeonis & Leui, ex cuius posteris Moses & Aaron.

✻. 7. y) Leu. 26, 12. 2 Cor. 6, 16. z) ✻. 2. 6. Ez. 30, 19.
✻. 8. a) i.e. sublata manu iuraui. Gen. 14, 22. Deut. 32, 40. Ez. 20, 28. *Onk. Ion.* quam *iuramento* promisi per Verbum meum. Sic *Arabes.* b) *possessionem hereditariam.* Ez. 11, 15. c) *Ar. P.* add. *præstabo hoc.*
✻. 9. d) *præ angore animi* & impatientia. cf. c. 14, 12. & vide Num. 21, 4. Iud. 10, 16. Iob. 21, 4. Prou. 14, 29. ὁ. ἀπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας. 1 Thess. 5, 14.
✻. 12. e) vide ✻. 9. f) *labiis incircumcisus.* ✻. 30. cf. c. 4, 10. *Onk. Ion.* difficulter loquor. *Syr.* balbutiens est lingua mea. sic ✻. 30.
✻. 13. g) *ideo rursus locutus est*, nec ab opere suo destitit.
✻. 14. h) ὁ. ἀρχηγοί. Ebr. 2, 10. Dicta sunt hæc, cum, vt adpareat, vnde nati sint isti, per quos ingens hoc negotium Deus perfecit, tum etiam vt liqueret vocatio Mosis ad munus propheticum, & Aaronis ad Sacerdotium. i) q.d. vt ab eo, ceu primogenito, incipiamus, &c. vid. Gen. 46, 9. c. 49, 3.
✻. 15. k) ὁ. ἐκ πατριᾶς. ✻. 17. Luc. 2, 4. Eph. 3, 15. l) de quibus tamen, & reliquis Israelitis, alibi dictum est. Vide Gen. 46, 10. & cf. c. 49, 5.
✻. 16. m) Num. 3, 17. n) ὁ. κατὰ συγγενείας. Luc. 1, 61.
✻. 17. o) Num. 3, 18. 1 Par. 6, 2.
✻. 18. p) ✻. 22. Leu. 10, 4.
✻. 19. q) ✻. 18. c. 2, 1. seqq. r) *amitam.* Vide Num. 26, 59. *Onk.* sororem patris sui. At ὁ. θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. *Schmid.* consobrinam suam. s) Num. 3, 1. seqq.
✻. 21. t) ✻. 24. Num. 16, 1.
✻. 23. u) ὁ. Ἐλισαβέθ. Luc. 1, 5. 36. x) Principis tribus Iudæ. Num. 7, 12. y) c. 14, 1. Leu. 10, 1. seqq.
✻. 25.

ואת G ז א

✻. 7. כי *Makkeph* & *Meth.* 6. 7. 8. 9. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. contra *O. T.* f. 7. b. ✻. 10. לאמר *Lamed* sine *Dagesch* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 11. 13. 15. 19. at *dageschatum* illud perpetuo requirit *O. T.* excepto vnico loco Num. 32, 25. vbi est *raphatum* propter præcedentem distinctiuum *Tiphcha.* ✻. 14. חצרון *plene* 1. 2. 4. & *Hal.* ✻. 16. גרשון per *Merca* 3. ✻. 17. Pro למשפחתם 2. habet לתלדתם. ✻. 19. מחלי per *Chatephpatach* præc. *Metheg* 3. 11. 12. 13. 14. 15. ✻. 23. נחשון *Chatephpat.* præc. *Meth.* plurimi; sed *Schua simplex* hab. 1. 2. 4. 17. & *Berol.* ואת אלעזר cum *Vau* præfixo 3. & *Hal.* sic fu. 1. & 4. contra *Masoram* 4. & *Erffurtensem.*

24 ואת־איתמר׃ ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלה
משפחת הקרחי׃ ואלעזר בן־אהרן לקח־לו מבנות כה
פוטיאל לו לאשה ותלד לו את־פינחס אלה ראשי
26 אבות הלוים למשפחתם׃ הוא אהרן ומשה אשר
אמר יהוה להם הוציאו את־בני ישראל מארץ מצרים
27 על־צבאתם׃ הם המדברים אל־פרעה מלך־מצרים
להוציא את־בני־ישראל ממצרים הוא משה ואהרן׃
28 ויהי ביום דבר יהוה אל־משה בארץ מצרים׃ ס
29 וידבר יהוה אל־משה לאמר אני יהוה דבר
אל־פרעה מלך מצרים את כל־אשר אני דבר אליך׃
ל ויאמר משה לפני יהוה הן אני ערל שפתים ואיך
ישמע אלי פרעה׃ פ

Cap. VII. Tandem Moses & Aaron divinitus confirmati,

ז ויאמר יהוה אל־משה ראה נתתיך אלהים לפרעה
2 ואהרן אחיך יהיה נביאך׃ אתה תדבר את כל־אשר
אצוך ואהרן אחיך ידבר אל־פרעה ושלח את־בני־
3 ישראל מארצו׃ ואני אקשה את־לב פרעה והרביתי
4 את־אתתי ואת־מופתי בארץ מצרים׃ ולא־ישמע
אלכם פרעה ונתתי את־ידי במצרים והוצאתי את־
צבאתי את־עמי בני־ישראל מארץ מצרים בשפטים
ה גדלים׃ וידעו מצרים כי־אני יהוה בנטתי את־ידי על־

Vocationi parent.

6 מצרים והוצאתי את־בני־ישראל מתוכם׃ ויעש משה
7 ואהרן כאשר צוה יהוה אתם כן עשו׃ ומשה בן־
שמנים שנה ואהרן בן־שלש ושמנים שנה בדברם
אל־פרעה׃ פ
8 ויאמר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר׃ כי ידבר
9 אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת אל־
אהרן קח את־מטך והשלך לפני־פרעה יהי לתנין׃
י ויבא משה ואהרן אל־פרעה ויעשו כן כאשר צוה
יהוה

ỳ. 25. z) qui patri in summi Sacerdotis officio successit. Nū. 20, 25. seqq. a) de quo vid. Num. 25, 7. seqq. b) i. e. *Patriarchæ.* Vide pleniorem constructionem ỳ. 14.
ỳ. 26. c) c. 3, 10. c. 4, 27. &c.
ỳ. 28. d) *quo locutus est.* Ellipsis, vt c. 4, 13. Hos. 1, 2.
ỳ. 29. e) c. 3, 10. seqq.
ỳ. 30. f) ỳ. 12. cf. c. 4, 10.
Cap. VII, ỳ. 1. g) *vice* Dei. c. 4, 16. c. 22, 7. ὁ θεόν. cf. 1 Cor. 8, 5. *Ar. P.* Dominum in negotio Pharaonis. *Onk.* Principem. *Ion.* timendum, ac si Deus ipsius esses. h) *internuncius, interpres* (sic *Onk.* & *Arabes*) ex mandato tuo loquetur. *M. I.* c. 4, 15. seqq. ὁ. προφήτης. 1 Cor. 14, 3. Tu meas, ille autem tuas partes obibit.
ỳ. 3. i) vide c. 4, 21. k) ὁ. σημεῖα καὶ τέρατα. Hebr. 2, 4.
ỳ. 4. l) *agmina mea.* c. 6, 26. c. 12, 41. m) c. 6, 6.
ỳ. 5. n) ỳ. 17. c. 8, 18. o) c. 6, 6. c. 3, 20. p) *Ar. P.* potentiam meam. *Ion.* plagam potentiæ manus meæ.
ỳ. 7. q) cf. c. 2, 11. Act. 7, 23. 30.
ỳ. 9. r) 1 Reg. 13, 3. cf. Ioh. 6, 30. s) ὁ. δράκων. Synonymum נחש c. 4, 3.

ỳ. 25. פנחס *defective* 2. 7. 8. 10--16. & 19. ỳ. 27. המדברים sine *Metheg B. Ascher.* ỳ. 29. Nouam *sectiunculam,* quæ h. l. haud satis commoda videri possit, miratur quoque *Aben Esra* in suo *Commentario,* neque tamen certi quid eam in rem definit; sed *R. Salomo* cum plerisque Interpretibus & Versionibus, neglecta hac intersectione, versum 28. cum sequentibus connectit. Ad antecedentia autem (si ita lubet) in hunc sensum forte referri posset: *Idque* (vt loquerentur Moses & Aharon ad Pharaonem ỳ. 27.) *factum est die, quo adloquutus est* &c. ỳ. 29. *Loquutus enim erat Dominus* &c. collato ỳ. 10. seq. Ceterum simile istiusmodi sectionis exemplum obseruauit *Aben Esra* Deut. 2, 16. CAP. VII, ỳ. 3. והרבתי *def.* 1. 2. 4. 6. 9. contra *Mas.* 3. ỳ. 5. בני *Merca* 3. 8. 9. & vna cum *Makk.* 6. sed solum *Makk.* poscit *O. T.* f. 8. 2.

יהוה וישלך אהרן את־מטהו לפני פרעה ולפני עבדיו
11 ויהי לתנין: ויקרא גם־פרעה לחכמים ולמכשפים
12 ויעשו גם־הם חרטמי מצרים בלהטיהם כן: וישליכו
איש מטהו ויהיו לתנינם ויבלע מטה־אהרן את־
13 מטתם: ויחזק לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר
14 דבר יהוה: ס ויאמר יהוה אל־משה כבד
טו לב פרעה מאן לשלח העם: לך אל־פרעה בבקר
הנה יצא המימה ונצבת לקראתו על־שפת היאר
16 והמטה אשר־נהפך לנחש תקח בידך: ואמרת אליו
יהוה אלהי העברים שלחני אליך לאמר שלח את־עמי
17 ויעבדני במדבר והנה לא־שמעת עד־כה: כה אמר
יהוה בזאת תדע כי אני יהוה הנה אנכי מכה במטה
18 אשר־בידי על־המים אשר ביאר ונהפכו לדם: והדגה
אשר־ביאר תמות ובאש היאר ונלאו מצרים לשתות
19 מים מן־היאר: ס ויאמר יהוה אל־משה אמר
אל־אהרן קח מטך ונטה־ידך על־מימי מצרים על־
נהרתם ׀ על־יאריהם ועל־אגמיהם ועל כל־מקוה
מימיהם ויהיו־דם והיה דם בכל־ארץ מצרים ובעצים
כ ובאבנים: ויעשו־כן משה ואהרן כאשר צוה יהוה
וירם במטה ויך את־המים אשר ביאר לעיני פרעה
ולעיני עבדיו ויהפכו כל־המים אשר־ביאר לדם:
21 והדגה אשר־ביאר מתה ויבאש היאר ולא־יכלו
מצרים לשתות מים מן־היאר ויהי הדם בכל־ארץ
22 מצרים: ויעשו־כן חרטמי מצרים בלטיהם ויחזק לב־
23 פרעה ולא־שמע אלהם כאשר דבר יהוה: ויפן
24 פרעה ויבא אל־ביתו ולא־שת לבו גם־לזאת: ויחפרו
כל־מצרים סביבת היאר מים לשתות כי לא יכלו
כה לשתת ממימי היאר: וימלא שבעת ימים אחרי

Miraculum serpentis edunt; cui succedit alterum, plaga prima *sanguinis.*

℣. 10. t) c. 9, 20. *Syr.* nobilibus eius.
℣. 11. u) ὁ. φαρμακὸς. Apoc. 22, 15. x) cf. Deut. 13, 1. seqq. Matth. 24, 24. Luc. 11, 15. 2 Thess. 2, 9. Apoc. 13, 13. seqq. y) *Ion.* addit nomina ipsorum: *Iannes* & *Iambres*. cf. 2 Tim. 3, 8. z) ℣. 22. Gen. 41, 8. a) *incantationibus.* ℣. 22.
℣. 12. b) *sed deglutiuit;* manifesto signo potentioris Numinis. cf. c. 8, 14. 15. c. 9, 11. Luc. 11, 22.
℣. 13. c) *& tamen obfirmauit se.* ὁ. κατίσχυσεν. cf. ℣. 22. c. 8, 11. 15. 28. c. 9, 7. 34. 35. de Deo Iudice c. 9, 12. d) *prædixerat.* c. 4, 21.
℣. 15. e) c. 8, 16. f) exspecta eum. c. 5, 20. g) ὁ. τὴν σταφεῖσαν. Matth. 18, 3.
℣. 16. h) *vt me colant.* ℣. 26. c. 8, 16. & festum mihi celebrent. c. 5, 1.
℣. 17. i) Vide ℣. 5. c. 6, 2. 3. k) ℣. 19. seqq. c. 4, 9. Ps. 78, 44. Ps. 105, 29. Apoc. 8, 8. c. 11, 6. c. 16, 3. 4.
℣. 18. l) *& putrescet, fœtebit.* ℣. 21. c. 16, 20. m) cf. ℣. 21. 24. Ps. 1, 14.
℣. 19. n) Gen. 1, 10. Es. 22, 11. o) *in ligneis & lapideis* vasis. Meton. sic *Onk.* & *Ion.*
℣. 20. p) c. 17, 5.
℣. 22. q) nempe post sepriduum, & restitutam aquam. ℣. 25. r) ℣. 11. c. 8, 3. *Ion.* add. & conuerterunt de aquis (terræ) Gosen in sanguinem. s) *obfirmauit se,* vel, *durum & obstinatum fuit.* ℣. 13.
℣. 23. t) *auertit se* Pharao. c. 10, 6.
℣. 25. u) Gen. 29, 21. 27.

℣. 14. *Sectiunculam* h. l. non habent 2. 15. 16. ℣. 16. אליו per *Sakephk.* 7. 8. 10--16. & 19. at *Rbhia* probat *O. T.* f. 8. a. ex libris *Hispp.* ℣. 17. כי אני sic transpos. 1. ℣. 18. לשתת *defect.* 4. 7. 8. 10. 12. 14. 15. 16. 19. contra *O. T.* ℣. 19. קח *Makk.* 1. 2. ונטה per *Munach* 3. 4. ℣. 21. לשתות *defectiue* 2. 3. 4. & *Hal.* sed contra *Masoram.* ℣. 22. לב ita cum *Metheg* analogice 1. at *Segol* sub *Lamed* habet 10. ℣. 24. ויחפרו *Iod* cum *Metheg* plurimi; at sine eo 1. 2. 3. 4. & 14. לשתת *defect.* 4. sic sc. 1. sec. suam *Masoram,* sed præter *Masor.* impressam ad Gen. 24, 19.

הכות־יהוה את־היאר : פ

Secunda *ranarum prædicta,*

26 ויאמר יהוה אל־משה בא אל־פרעה ואמרת אליו כה
27 אמר יהוה שלח את־עמי ויעבדני : ואם־מאן אתה
לשלח הנה אנכי נגף את־כל־גבולך בצפרדעים :
28 ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר
משכבך ועל־מטתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנוריך
29 ובמשארותיך : ובכה ובעמך ובכל־עבדיך יעלו

Cap.VIII. *& diuinitus immissa.*

ח הצפרדעים : ויאמר יהוה אל־משה אמר אל־אהרן
נטה את־ידך במטך על־הנהרת על־היארים ועל־
2 האגמים והעל את־הצפרדעים על־ארץ מצרים : ויט
אהרן את־ידו על מימי מצרים ותעל הצפרדע ותכס
3 את־ארץ מצרים : ויעשו־כן החרטמים בלטיהם ויעלו
4 את־הצפרדעים על־ארץ מצרים : ויקרא פרעה
למשה ולאהרן ויאמר העתירו אל־יהוה ויסר
הצפרדעים ממני ומעמי ואשלחה את־העם ויזבחו
ה ליהוה : ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי
אעתיר לך ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך
6 ומבתיך רק ביאר תשארנה : ויאמר למחר ויאמר
7 כדברך למען תדע כי־אין כיהוה אלהינו : וסרו
הצפרדעים ממך ומבתיך ומעבדיך ומעמך רק ביאר
8 תשארנה : ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה
אל־יהוה על־דבר הצפרדעים אשר־שם לפרעה :
9 ויעש יהוה כדבר משה וימתו הצפרדעים מן־הבתים
י מן־החצרת ומן־השדת : ויצברו אתם חמרם חמרם
11 ותבאש הארץ : וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד
את־לבו ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה : ס

Tertia *pediculorum.*

12 ויאמר יהוה אל־משה אמר אל־אהרן נטה
את־מטך והך את־עפר הארץ והיה לכנם בכל־ארץ
מצרים

x) *Ion. add. & postea sanauit Verbum Domini fluuium.*

℣. 27. y) i. e. omnem regionem intra fines regni tui. z) *ranis.* Pf. 78, 46. Pf. 105, 30.

℣. 28. a) Gen. 1, 20. b) ὁ. βατράχους. Apoc. 16, 13. c) ingenti copia, & maxima vestrâ cum molestia. d) *mactras.* (4) c. 11, 34.

℣. 29. e) *in temetipsum quoque.* ה emphat. c. 8, 4.

Cap. VIII, ℣. 1. f) *cum virga tua.* ℣. 13. g) *& ascendere fac.* c. 33, 11.

℣. 3. h) *incantationibus suis.* ℣. 14. c. 7, 22.

℣. 4. i) *supplicate.* ℣. 5. Gen. 25, 21. k) *tum* omnino *dimittam.* ה Parag.

℣. 5. l) *gloriare* nunc. Hithp. (7) Iud. 7, 1. Ef. 10, 15. m) Pf. 105, 30.

℣. 6. n) fc. *fiet.* Gen. 44, 10. o) *quod nullus* Deus *sit.* c. 9, 14. Pf. 68, 8. ὁ. ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλος. 1 Cor. 8, 5. 6.

℣. 8. p) i. e. *propter.* Gen. 12, 17. c. 20, 11. 2 Sam. 18, 5. q) *constituerat* fc. tempus. c. 9, 5. al. *quas* ranas *immiserat* Deus *Pharaoni.*

℣. 10. r) *coacervarunt.* Gen. 41, 35. f) *acervatim,* plures acervos. Iud. 15, 16. cf. Gen. 14, 10.

℣. 11. t) *Cum autem videret.* u) *respiratio.* (2) Thren. 3, 56. ὁ. ἀνάψυξις. Act. 3, 19. x) *aggrauando* fc. aggrauauit. ℣. 15. cf. Rom. 2, 4. 5. y) c. 7, 13. c. 9, 12.

℣. 12. z) *in pediculos.* (4) ℣. 13. 14. Pf. 105, 31.

℣. 26. Cum hoc versiculo Cap. VIII. incipiunt 6. 9. 11. 13. 14. 15. 16. & 19. ℣. 27. בצפרדעים *Tsade* per *Dagesch* 3. 10. 12. 13. 14. 15. 16. 19. contra *O. T.* f. 8. 2. & *M. I.* ad c. 8, 1. Sic etiam ℣. 29. item c. 8, 1. 3. 5. 7. 8. *Tsade dageschatum* complures habent, sed repugnantibus itidem *O. T.* & *M. I.* CAP. VIII, ℣. 1. Spatium *sectiunculæ* ac quidem *Petuchæ* præmittunt 2. 4. *Setuma* 1. 3. 6. 7. 8. 9. 10. 12. 14. 19. Sic est in codice *Hillelia*no atque impressis *Maimonidis* exemplaribus; at illud abest cum in reliquis nostris, tum in omnibus libris, & MSto *Maimonide,* quos inspexit *R. Menachem* in *O. T.* ועל היארים cum præf. *Vau* 3. & *Hal.* contra *Masor.* ℣. 2. הצפרדע ita 7. 8. tt. contra *Maf.* item *M. I.* & *O. T.* ex *Kimchii Michlol.* ℣. 5. ומבתיך *Beth* cum *Mesh.* h. l. ac ℣. 9. 17. habet 4. ℣. 12. Pro מטך habet ידך 1.

13 מצרים׃ ויעשו־כן ויט אהרן את־ידו במטהו ויך את־
עפר הארץ ותהי הכנם באדם ובבהמה כל־עפר
14 הארץ היה כנים בכל־ארץ מצרים׃ ויעשו־כן
החרטמים בלטיהם להוציא את־הכנים ולא יכלו
טו ותהי הכנם באדם ובבהמה׃ ויאמרו החרטמם אל־
פרעה אצבע אלהים הוא ויחזק לב־פרעה ולא־שמע
16 אלהם כאשר דבר יהוה׃ ס ויאמר יהוה
אל־משה השכם בבקר והתיצב לפני פרעה הנה יוצא
המימה ואמרת אליו כה אמר יהוה שלח עמי
17 ויעבדני׃ כי אם־אינך משלח את־עמי הנני משליח Quarta
בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את־הערב ומלאו בתי *plaga col-*
מצרים את־הערב וגם האדמה אשר־הם עליה׃ *luuies in-*
18 והפליתי ביום ההוא את־ארץ גשן אשר עמי עמד *sectorum.*
עליה לבלתי היות־שם ערב למען תדע כי אני יהוה
19 בקרב הארץ׃ ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר
כ יהיה האת הזה׃ ויעש יהוה כן ויבא ערב כבד ביתה
פרעה ובית עבדיו ובכל־ארץ מצרים תשחת הארץ
21 מפני הערב׃ ויקרא פרעה אל־משה ולאהרן ויאמר
22 לכו זבחו לאלהיכם בארץ׃ ויאמר משה לא נכון
לעשות כן כי תועבת מצרים נזבח ליהוה אלהינו הן
23 נזבח את־תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו׃ דרך
שלשת ימים נלך במדבר וזבחנו ליהוה אלהינו
24 כאשר יאמר אלינו׃ ויאמר פרעה אנכי אשלח אתכם
וזבחתם ליהוה אלהיכם במדבר רק הרחק לא־
כה תרחיקו ללכת העתירו בעדי׃ ויאמר משה הנה
אנכי יוצא מעמך והעתרתי אל־יהוה וסר הערב
מפרעה מעבדיו ומעמו מחר רק אל־יסף פרעה התל
26 לבלתי שלח את־העם לזבח ליהוה׃ ויצא משה

מעם

℣. 13. a) *copia pediculorum.* (2) ℣. 14.
℣. 14. b) *Et fecerunt quidem sic,* nempe puluerem percutiendo. Vel, *conati sunt facere.* cf. Gen. 37, 21. c) vid. ℣. 3. d) Deo illos nunc & porro impediente.
℣. 15. e) *Hic Dei digitus,* seu potentia *est.* Ps. 8, 4. Luc. 11, 20. cf. supra c. 7, 12. & c. 9, 11. item 1 Sam. 6, 4 6. *Ion.* non ex virtute potentiæ Mosis & Aaronis hoc est, sed plaga immissa a Domino. f) *& tamen obfirmatum fuit.* ℣. 11. 28. c. 7, 13. 22.
℣. 16. g) c. 7, 15. h) c. 7, 16. c. 9, 1.
℣. 17. i) ℣. 18. Ps. 78, 45. Ps. 105, 31. ὁ. κυνόμυιαν. *Caninas muscas,* quæ acerrime mordent, & animalibus, præsertim canibus, quos Aegyptii coluerunt, maxime infestæ sunt. Al. *colluuiem insectorum,* vel volatilium noxiorum. Sic *Iosephus* Lib. 2. c. 14. Sic etiam *Ion.* & *Arabes* hic & in seqq. cf. Sap. 11, 15. seqq.
℣. 18. k) mire *separabo, distinguam.* c. 9, 4. Ps. 4, 4. ὁ. παραδοξάσω. cf. Luc. 5, 26. l) c. 7, 5. *Ar. P.* add. *dominans.*
℣. 19. m) *liberationem.* Ps. 111, 9. ὁ. διαστολήν. Rom. 3, 22.
℣. 20. n) Ps. 78, 45. Sap. 16, 9. o) *densa, grauis, plurima.* c. 10, 14.
℣. 21. p) *Ion.* in hac terra.
℣. 22. q) *conueniens,* l. *ita constitutum, consultum est.* c. 34, 2. r) *abominationem.* i. e. victimas, quas mactare horrent Aegyptii. Gen. 43, 32. *boues* sc. *oues & capras,* quas illi colunt, & inuiolabiles habent. Videantur auctores: *Diod. Sic. Herodotus, Athenæus, & Plutarchus* de Iside. *Onk.* nam iumentū, quod Aegyptii colunt, de eo nos sumimus ad sacrificandum coram Domino. f) *ecce! si palam sacrificabimus.* c. 3, 13. t) *Onk.* iumētum Aegyptiorum, quod timent. *Syr.* Deos Aegyptiorum. u) *annon?* Ez. 16, 43.
℣. 24. x) *ne longius abeatis.* Gen. 44, 4. ne scil. aufugiatis. c. 1, 10. y) ℣. 4. 5. 25. cf. Act. 8, 24.
℣. 25. z) *illudere.* Gen. 31, 7.

℣. 13. במטהו *Beth cum Dagesch* 1. 2. 5. 7. 8. quia præcedens *Mahpach* fungitur h. l. distinguendi officio. Sed vide, quæ de tali *Dagesch leni* ad Gen. 39, 19. notauimus. כנים *nim defectiue* 3. 4. secund. *Masor.* 1. & *Erff.* ad ℣. 12. ℣. 15. החרטמים *plene* 10. 14. 19. fu. 3. contra *O. T.* f. 8. a. & *Mas.* h. l. ac Exod. 9, 11. לב ita cum *Meth.* 1. 3. ℣. 17. ובבתיך & בתי ita 2. ac 4. fere perpetuo inter *Kamets* & *Dagesch forte* interponunt *Metheg,* ne *Kamets* pro *Chateph* seu *O breui* habeatur. ℣. 18. והפלתי *defect.* 1.; cum sua *Mas.* ל וכתי כן; cui tamen contraria est *Mas.* 4. 7. 8. & *Erff.* ערוב *plene* 1. 2.

27 מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה׃ וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה
וַיָּסַר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאַר אֶחָד׃
28 וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה אֶת־לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת וְלֹא שִׁלַּח אֶת־
הָעָם׃ פ

Cap. IX. *Sequitur* quinta, *pestis pecorum.*

ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃
2 3 כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ וְעוֹדְךָ מַחֲזִיק בָּם׃ הִנֵּה
יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים
4 בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד׃ וְהִפְלָה
יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרָיִם וְלֹא יָמוּת
ה מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר׃ וַיָּשֶׂם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר
6 מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ׃ וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחֳרָת וַיָּמָת כֹּל מִקְנֵה מִצְרָיִם וּמִמִּקְנֵה
7 בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מֵת אֶחָד׃ וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־
מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב פַּרְעֹה וְלֹא
שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ פ

Sexta, *Ulcerum.*

8 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מְלֹא
חָפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וּזְרָקוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי
9 פַרְעֹה׃ וְהָיָה לְאָבָק עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהָיָה עַל־
הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֹּרֵחַ אֲבַעְבֻּעֹת בְּכָל־
י אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי
פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת
11 פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃ וְלֹא־יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים לַעֲמֹד
לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין בַּחַרְטֻמִּם
12 וּבְכָל־מִצְרָיִם׃ וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע
אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה׃

Septima, *grandinis,*

13 ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר
וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי

℣. 27. a) *sc. de illis insectis.* ό. ὐ κατελείφθη ὐδεμία *sc.* κυνόμυια.
℣. 28. b) *sed tamen obfirmauit se.* ℣. 11. 15. c. 7, 13. 22.

Cap. IX. ℣. 1. c) ℣. 13. c. 7, 16.

℣. 3. d) *Arabes*: tribulatio Dei. e) *futura est*, erit contra pecus tuum. f) *pestilentia.* ό. θάνατος. Apoc. 6, 8.
℣. 4. g) *sed mire discriminabit.* c. 8, 18. h) *quidquam.* c. 5, 11.
℣. 5. i) c. 8, 8.
℣. 6. k) *omne pecus*, quod in agris erat. ℣. 3. l) cf. Ps. 78, 49.
℣. 7. m) *Ion.* addit: *aliquos, ad videndum.* n) *& tamen aggrauauit se.* c. 7, 13.

℣. 8. o) *fauilla.* (2) ℣. 10. p) *fornacis.* (4) c. 19, 18. Gen. 19, 28. q) *versus cælum*, in aerem. ℣. 10. Ios. 8, 20. Iob. 2, 12.
℣. 9. r) *vlcus*, vel *inflammationem.* Deu. 28, 27. ό. ἕλκη. cf. Apoc. 16, 2. 11. s) *efflorescens, erumpens.* Leu. 13, 42. 57. t) *pustulis.* (2) ℣. 10.
℣. 11. u) *ita ut nec potuerint etiam.* x) cf. c. 7, 12.

℣. 12. y) tantis miraculis apud pertinacissimum animum obsequium non impetrauit, sed magis etiam ipsum obfirmauit. Vide Ier. 5, 14. 2 Cor. 2, 16. & hic c. 4, 21. c. 10, 1. 20. 27. c. 11, 10. c. 14, 4. z) c. 8, 16.

℣. 27. הערב ita cum *Munach* 1. 2. 4. & *Berol.* sed *Metheg* habent reliqui. CAP. IX, ℣. 3. ובגמלים cum præfixo *Vau* 3. ℣. 4. יהוה per *Rbhia* 1. 2. 3. 4. 6. 9. sed *Sakeph* commodius est. ℣. 5. וישם יהוה מועד ita 2. & 4. multo quidem aptius, si secundum nostram interpungendi rationem verba spectes; sed hæc perpetua fere in sacro codice anomalia est, vt Infinitiuus לאמר cum præcedenti voce per accentus coniungatur. מחר per *Graschaim* 6. 9. ℣. 6. ממחרת Mem posterius sine *Munach* 1. (qui eius loco habet *Metheg*) & 3. sic libri *Hispp.* in *O. T.* f. 8. a.

14 אלהי העברים שלח את־עמי ויעבדני׃ כי בפעם הזאת
אני שלח את־כל־מגפתי אל־לבך ובעבדיך ובעמך
טו בעבור תדע כי אין כמני בכל־הארץ׃ כי עתה שלחתי
את־ידי ואך אותך ואת־עמך בדבר ותכחד מן־
16 הארץ׃ ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הראתך
17 את־כחי ולמען ספר שמי בכל־הארץ׃ עודך מסתולל
18 בעמי לבלתי שלחם׃ הנני ממטיר כעת מחר ברד
כבד מאד אשר לא־היה כמהו במצרים למן־היום
19 הוסדה ועד־עתה׃ ועתה שלח העז את־מקנך ואת
כל־אשר לך בשדה כל־האדם והבהמה אשר־ימצא
בשדה ולא יאסף הביתה וירד עלהם הברד ומתו׃
כ הירא את־דבר יהוה מעבדי פרעה הניס את־עבדיו
21 ואת־מקנהו אל־הבתים׃ ואשר לא־שם לבו אל־
דבר יהוה ויעזב את־עבדיו ואת־מקנהו בשדה׃

פ

22 ויאמר יהוה אל־משה נטה את־ידך על־השמים ויהי
ברד בכל־ארץ מצרים על־האדם ועל־הבהמה ועל
23 כל־עשב השדה בארץ מצרים׃ ויט משה את־מטהו
על־השמים ויהוה נתן קלת וברד ותהלך־אש ארצה
24 וימטר יהוה ברד על־ארץ מצרים׃ ויהי ברד ואש
מתלקחת בתוך הברד כבד מאד אשר לא־היה
כה כמהו בכל־ארץ מצרים מאז היתה לגוי׃ ויך הברד
בכל־ארץ מצרים את כל־אשר בשדה מאדם ועד־
בהמה ואת כל־עשב השדה הכה הברד ואת־כל־
26 עץ השדה שבר׃ רק בארץ גשן אשר־שם בני ישראל
27 לא היה ברד׃ וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן
ויאמר אלהם חטאתי הפעם יהוה הצדיק ואני ועמי
28 הרשעים׃ העתירו אל־יהוה ורב מהית קלת אלהים

וברד G 4 ד ז

tonitruum & fulminum.

℣. 13. *a*) ℣. 1. c. 10, 3.
℣. 14. *b*) *mittere potrim.* sic ℣. 15. *c*) vt durum illud cor tuum percuterent. Vid. ℣. 7. c. 8, 28. &c. *d*) c. 8, 6.
℣. 15. *e*) *Si enim nunc porro extendissem deletus esses. Ar. P.* Quoniam si ego permisissem potentiæ meæ, sane interfecissem te. &c.
℣. 16. *f*) *superesse te volui.* Vid. c. 21, 21. 1 Reg. 15, 4. *Onk. Ion. Syr.* conseruaui te. *g*) *ostenderem tibi* Ez. 40, 4 & sic in te aliis demonstrarem. *o.* ἵνα ἐνδείξωμαι ἐν σοί. Sic Rom. 9, 17. *h*) *vt annuncietur.* cf. c. 10, 2. *i*) Ios. 9, 9. 1 Sam. 6, 6.
℣. 17. *k*) *extollis te,* qs. aggerem te opponis. *Hithp.* (1) cf. Prou. 4, 8. Iob. 10, 12.
℣. 18. *l*) *hoc tempore,* vel *circa hoc tempus, cras.* 1 Sam. 9, 16. accurate prædicitur tempus, ne casu id accidisse putaret. *m*) cf. Ios. 10, 11. Apoc. 8, 7. c. 11, 19. c. 16, 21. *n*) *quo fundata, & coli cœpta est.* cf. ℣. 24.
℣. 19. *o*) *congrega.* Ier. 6, 1. *p*) vide ℣. 22. 25. *q*) Gen. 29, 7.
℣. 20. *r*) *fugere fecit.* Iud. 6, 11.
℣. 21. *s*) *non curavit.* Es. 57, 1. Iob. 1, 8. *t*) *is reliquit etiam.* Pertinaciores Aegyptii fidem Mosi derogasse videntur, quia iis ignotæ erant eiusmodi tempestates, cum ne plueret quidem in Aegypto, præsertim superiore. Nam in inferiore quandoque pluere, ex itinerariis nobis constat. *Clericus.*
℣. 22. *u*) ℣. 19. 25. Ios. 10, 11. Ps. 18, 14.
℣. 23. *x*) *edidit voces, s. tonitrua.* c. 19, 16. Ps. 18, 14. *y*) Ps. 73, 9. *o.* διέτρεχε, *frequens iuit.* *z*) Ps. 78, 47. 48. Ps. 105, 32, 33. Apoc. 8, 7.
℣. 24. *a*) *intercipiens se.* πρηστήρ, *igneus turbo*, de quo *Seneca* Nat. Quæst. l. 5. c. 13. cf. Ez. 1, 4. Sap. 16, 16. 17.
℣. 27.

℣. 27. *b*) c. 10, 16. 1 Sam. 15, 24. Matth. 27, 4.
℣. 28. *c*) *vt satis sit, ne sint amplius.* Gen. 45, 28. Num. 16, 3. 7.

℣. 13. ויעבדני *Daleth* per *Tsere* tanquam punctum *Numeri singularis* 3. h. l. & c. 10, 3. ℣. 14. כי־אין ita per *Makk.* 1. 6. 9. כמוני *plene* solus *Berol.* contra *Masoram* 3. ℣. 18. הנני *He* cum *Metheg* 17. 18. ', *Berol.* אשר per *Tlischagdola* solus *Berol.* ℣. 19. אשר ימצא *Darga* pro *Makk.* 1. fu. 4. ℣. 21 ואשר לא שם ita 1. at ואשר־לא־שם 17. 18. & *Berol.* ℣. 23. [s] ותהלך sic per *Makk.* 2. 17. 18. *Berol.* & *O. T.* [s] f. 8. 2. at loco eius habent *Merca* in vltima reliqui. ℣. 24. אשר *Tlischa* 3. 17. 18. at per *Kadma* 7. 8. 10--15. 19. contra *O. T.*

וברד ואשלחה אתכם ולא תספון לעמד׃ ויאמר אליו 29
משה כצאתי את־העיר אפרש את־כפי אל־יהוה
הקלות יחדלון והברד לא יהיה־עוד למען תדע כי
ליהוה הארץ׃ ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון ל
מפני יהוה אלהים׃ והפשתה והשערה נכתה כי 31
השערה אביב והפשתה גבעל׃ והחטה והכסמת לא 32
נכו כי אפילת הנה׃ ויצא משה מעם פרעה את־העיר 33
ויפרש כפיו אל־יהוה ויחדלו הקלות והברד ומטר
לא־נתך ארצה׃ וירא פרעה כי־חדל המטר והברד 34
והקלת ויסף לחטא ויכבד לבו הוא ועבדיו׃ ויחזק לב לה
פרעה ולא שלח את־בני ישראל כאשר דבר יהוה
ביד־משה׃

פ פ פ טו 15

Cap. X. Octaua *est plaga locustarum.*

ויאמר יהוה אל־משה בא אל־פרעה כי־אני הכבדתי א
את־לבו ואת־לב עבדיו למען שתי אתתי אלה
בקרבו׃ ולמען תספר באזני בנך ובן־בנך את אשר 2
התעללתי במצרים ואת־אתתי אשר־שמתי בם
וידעתם כי־אני יהוה׃ ויבא משה ואהרן אל־פרעה 3
ויאמרו אליו כה־אמר יהוה אלהי העברים עד־מתי
מאנת לענת מפני שלח עמי ויעבדני׃ כי אם־מאן 4
אתה לשלח את־עמי הנני מביא מחר ארבה בגבלך׃
וכסה את־עין הארץ ולא יוכל לראת את־הארץ ה
ואכל את־יתר הפלטה הנשארת לכם מן־הברד
ואכל את־כל־העץ הצמח לכם מן־השדה׃ ומלאו 6
בתיך ובתי כל־עבדיך ובתי כל־מצרים אשר לא־ראו
אבתיך ואבות אבתיך מיום היותם על־האדמה עד
היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה׃ ויאמרו עבדי פרעה 7
אליו

d) *stare, s. morari.* sic *Onk. Ion. Syr.* cf. Gen. 45, 9.

℣. 29. e) *orabo extensis* ad cælum *manibus.* ℣. 33. cf. c. 17, 11. 1 Reg. 8, 22. 54. f) Ps. 24, 1. 1 Cor. 10, 26. 28.

℣. 30. g) *nondum.* c. 10, 7. Gen. 2, 5. ό. οὐδέπω.

℣. 31. h) *Ceterum linum.* Es. 42, 3. i) *cum spica recenti erat.* c. 13, 4. Leu. 2, 14. k) *culmus* cum folliculo. (1). ό. σπερματίζον.

℣. 32. l) *Zea.* (2) Es. 28, 25. m) *serotina,* (sic *Ion.* & *Syr.*) quæ post reliquas fruges ibi maturescunt. ό. ὄψιμα. Al. in herba tenera *latentia* adhuc, & sic minus *conspicua.* (1) cf. c. 10, 22.

℣. 33. n) *fusa est* amplius. 2 Sam. 21, 10.

℣. 35. *obfirmauit, inquam,* sc. ℣. 7. p) i. e. *per* Mosen. c. 4, 13. Hag. 1, 1. Mal. 1, 1.

Caput X, ℣. 1. q) vide c. 4, 21. c. 9, 12. 34. c. 11, 10.

℣. 2. r) *Ar. P.* quam duriter tractauerim Aegyptios. cf. 1 Sam. 6, 6. c. 31, 4.

℣. 3. s) *Onk. Ion.* humiliare te. Gen. 16, 9. ό. ἐντραπῆναι. Matth. 21, 37. t) c. 9, 2. 13.

℣. 4. u) ℣. 12. 13. 19. ό. ἀκρίδα. Matth. 3, 4. Apoc. 9, 3.

℣. 5. x) *superficiem. Ion.* adspectum. Sed *Onk.* oculum solis terræ. sic *Abarban.* ℣. 15. Num. 22, 5. 11. y) *Syr.* add. *homo.*

℣. 6. z) *quales* & *quot.* Dan. 9, 12. a) c. 7, 23.

℣. 7. b) sc. aliqui prudentiores & æquiores. Vid. c. 9, 20.

℣. 29. הקלות *Ioth defectiue fecit* 2. sic fu. 4. contra *Mas.* לא יהיה vtrumque per *Makkeph* 1. ℣. 33. הקלות *Ioth defect.* 3. *Hal.* 10. fu. 4. CAP. X, ℣. 1. כי per *Munach* 1. at in marg. refert nostram lectionem. ℣. 3. לענות *plene* 2. 3. se. 4. contra *Masoram* 1. 7. 8. & *Erffurt.* ℣. 4. בגבולך *plene per Vau* 2. 4. contra *Mas.* 7. 8. ℣. 6. אשר per *Tlisthagdola* 3. האדמה *Metheg* loco *Munach* 1. 2. 4. 6. 9.

אליו עד־מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את־האנשים
ויעבדו את־יהוה אלהיהם הטרם תדע כי אבדה
8 מצרים׃ ויושב את־משה ואת־אהרן אל־פרעה
ויאמר אלהם לכו עבדו את־יהוה אלהיכם מי ומי
9 ההלכים׃ ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו
י ובבנותנו בצאננו ובבקרנו נלך כי חג־יהוה לנו׃ ויאמר
אלהם יהי כן יהוה עמכם כאשר אשלח אתכם ואת־
11 טפכם ראו כי רעה נגד פניכם׃ לא כן לכו־נא הגברים
ועבדו את־יהוה כי אתה אתם מבקשים ויגרש אתם
12 מאת פני פרעה׃ ס ויאמר יהוה אל־
משה נטה ידך על־ארץ מצרים בארבה ויעל על־ארץ
מצרים ויאכל את־כל־עשב הארץ את כל־אשר
13 השאיר הברד׃ ויט משה את־מטהו על־ארץ מצרים
ויהוה נהג רוח־קדים בארץ כל־היום ההוא וכל־
הלילה הבקר היה ורוח הקדים נשא את־הארבה׃
14 ויעל הארבה על כל־ארץ מצרים וינח בכל גבול
מצרים כבד מאד לפניו לא־היה כן ארבה כמהו
טו ואחריו לא יהיה־כן׃ ויכס את־עין כל־הארץ ותחשך
הארץ ויאכל את־כל־עשב הארץ ואת כל־פרי העץ
אשר הותיר הברד ולא־נותר כל־ירק בעץ ובעשב
16 השדה בכל־ארץ מצרים׃ וימהר פרעה לקרא למשה
17 ולאהרן ויאמר חטאתי ליהוה אלהיכם ולכם׃ ועתה *Pœnitentia*
שא נא חטאתי אך הפעם והעתירו ליהוה אלהיכם *Pharaonis hy-*
18 ויסר מעלי רק את־המות הזה׃ ויצא מעם פרעה *pocritica.*
19 ויעתר אל־יהוה׃ ויהפך יהוה רוח־ים חזק מאד וישא
את־הארבה ויתקעהו ימה סוף לא נשאר ארבה אחד
כ בכל גבול מצרים׃ ויחזק יהוה את־לב פרעה ולא
שלח את־בני ישראל׃ פ

ויאמר

G 5 ז ה

℣. 7. c) *in laqueum*, quo ipsi capiamur. c. 23, 33. Ef. 8, 14. d) *an nondum agnoscis*, quod perierit ferme? *Aq.* ἄρτι οὐκ οἶδας; c. 9, 30.

℣. 8. e) *reductus igitur est*, redire iussus est. Gen. 42, 28. f) *Quinam vero, & qui abeuntes?* cf. 2 Reg. 9, 32.

℣. 9. g) c. 5, 1.

℣. 10. h) *ita fit!* ironica imprecatio. *Abend.* i) seditionem molimini, vel fugam.

℣. 11. k) *Syr.* otium, quietem. l) impersonale. ὁ. ἐξέβαλον δέ.

℣. 12. m) *pro locustis* adducendis. ℣. 4. 13. 19. *Onk.* vt veniat locusta. n) c. 9, 22.

℣. 13. o) *adduxit.* Gen. 31, 18. p) *cum mane factum esset* (c. 19, 16.) ventus ille orientalis attulit locustas.

℣. 14. q) Ps. 105, 34. r) *& quieuerunt.* Gen. 8, 4. s) *multa.* c. 8, 20. t) in Aegypto; at in terra Israelis Ioel. 1, 4. Vel est locutio prouerbialis de eo, quod rarissimum, & cuius memoria non est. cf. c. 11, 6. 2 Reg. 18, 5. c. 23, 25.

℣. 15. u) *oculum*, superficiem. ℣. 5. x) Ioel. 2, 2.

℣. 16. y) c. 9, 27. ὁ. καὶ εἰς ὑμᾶς. Luc. 15, 18.

℣. 17. a) *condona.* Gen. 50, 17. b) cf. 2 Reg. 4, 40.

℣. 19. c) *ventum maris* sc. mediterranei. d) *& defixit eas.* Gen. 31, 25. Iud. 3, 21. *Onk. Ion. Syr.* & proiecit eam. e) *in mare algæ* seu *algosum*, quod in fundo refertum sit alga. ὁ. τὴν ἐρυθρὰν, i. e. *rubrum* vel potius *Idumæum*, הים האדומי *M. I.* in Ps. 72. ab *Edom.* s. *Idumæa* sic dictum.

℣. 20. f) ℣. 27. c. 9, 12.

℣. 7. האנשים *Munach* loco *Meth.* solus *Berol.* ℣. 9. ובזקנינו *plene* cum *Iod* 1. 3. *Hal.* 17. 18. & *Berol.* cum quibus faciunt *Aegyptiaci, Hierosolymitani, Hillelianus*, omnesque *Hispp.* Item R. *Meir Halleui* in *O. T.* f. 8. 2. at reliqui nostri habent *defect.* cum *Masora* 7. & 8. ובבנתנו *no def.* 1. 3. 4. *Hal.* & 6. contra *Mas.* 2. 7. 8. & *Erff.* ℣. 11. כן *Graschaim* 7. 8. 10. 12. 14. 16. 19. מבקשים *Kuph* cum *Dagesch* 6. 9. 10--16. 19. contra *O. T.* ℣. 14. היה *milra* 1. 3. 11. 12. 16. contra *O. T.* לא יהיה־ ita omnes, præter 3. & *Berol.* qui vtrumque per *Makk.* habent. כן sine *Dagesch* 3. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 18. 19. at 2. vtrumque habet & *Dagesch* & *Raphe*; sed solum *Dagesch* reliqui sec. *O. T.* ℣. 16. Pro לקרא 2. hab. ויקרא ℣. 19. יהוה cum *Psik* 2. סוף sine *Dagesch* 6. 7. 9. 17. 18.

Nona, plaga tenebrarum.

21 ויאמר יהוה אל־משה נטה ידך על־השמים ויהי חשך
22 על־ארץ מצרים וימש חשך: ויט משה את־ידו על־
השמים ויהי חשך־אפלה בכל־ארץ מצרים שלשת
23 ימים: לא־ראו איש את־אחיו ולא־קמו איש
מתחתיו שלשת ימים ולכל־בני ישראל היה
24 אור במושבתם: ויקרא פרעה אל־משה
ויאמר לכו עבדו את־יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג
כה גם־טפכם ילך עמכם: ויאמר משה גם־אתה תתן
26 בידנו זבחים ועלת ועשינו ליהוה אלהינו: וגם־מקננו
ילך עמנו לא תשאר פרסה כי ממנו נקח לעבד את־
יהוה אלהינו ואנחנו לא־נדע מה־נעבד את־יהוה עד־
27 באנו שמה: ויחזק יהוה את־לב פרעה ולא אבה
28 לשלחם: ויאמר־לו פרעה לך מעלי השמר לך אל־
29 תסף ראות פני כי ביום ראתך פני תמות: ויאמר משה
כן דברת לא־אסף עוד ראות פניך: פ

Cap. XI. *Praeparatio Israelitarum ad exitum, vasis pretiosis mutuo acceptis.*

יא ויאמר יהוה אל־משה עוד נגע אחד אביא על־פרעה
ועל־מצרים אחרי־כן ישלח אתכם מזה כשלחו כלה
2 גרש יגרש אתכם מזה: דבר־נא באזני העם וישאלו
איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי־כסף וכלי
3 זהב: ויתן יהוה את־חן העם בעיני מצרים גם האיש
משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי־פרעה
4 ובעיני העם: ס ויאמר משה כה אמר יהוה

Caedes primogenitorum Pharaoni nunciatur.

כחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים: ומת כל־בכור ה
בארץ מצרים מבכור פרעה הישב על־כסאו עד בכור
6 השפחה אשר אחר הרחים וכל בכור בהמה: והיתה
צעקה גדלה בכל־ארץ מצרים אשר כמהו לא נהיתה
7 וכמהו לא תסף: ולכל בני ישראל לא יחרץ־כלב
לשנו למאיש ועד־בהמה למען תדעון אשר יפלה
יהוה

2 Sam. 5, 24. g) *quod discriminet.* c.8, 18. cf. Mal.3, 18.

℣. 21. g) cf. Apoc. 8, 12. c. 9, 2. c. 16, 10. h) *vt palpare cogantur in caligine.* Sic *Hier.* cf. Gen. 27, 12. 21. Deut. 28, 29. Ef. 59, 10. Iob. 5, 14. *Onk. Ion.* & *Ar. P.* derivant a rad. מוש & vertunt: *postquam recesserint* noctis tenebrae. cf. Ef. 21, 12.

℣. 22. i) *caligo obscuritatis*, i. e. densissimae tenebrae. Sic *Ar. P.* k) ὁ. γνόφος. Pf. 78, 49. Pf. 105, 28. Sap. 17, 5. Hebr. 12, 18.

℣. 23. l) e loco suo. ita *Ion. Syr.* cf. c. 16, 29. Iof. 5, 8. ὁ. ἐκ τῆς κοίτης αὐτοῦ.

℣. 24. m) *subsistat* apud me, relinquatur. Gen. 33, 15. cf. c. 12, 32.

℣. 26. n) *vngula*, i. e. pecus. *Onk.* de eo quicquam. o) *Ar. P.* nescimus, quae quantitas eius, quo praestabimus cultum &c.

℣. 29. p) Num. 27, 7. *Onk. Ion. Hier. Syr.* bene (pulchre) locutus es. ὁ. εἴρηκας. Matth. 26, 25. Ioh. 18, 37. q) cf. c. 11, 1-8. c. 12, 31.

CAP. XI, ℣. 1. r) *dixerat enim* paulo ante. s) *vniuersitatem, vniuersos.* Gen. 18, 21. t) non tantum permittet, sed *abire iubebit etiam, & vrgebit vos.* c. 6, 1. c. 12, 39.

℣. 2. u) ὁ. add. κρυφῇ. Eph. 5, 12. x) ad vsum festi.

℣. 3. y) c. 3, 21. c. 12, 36.

℣. 4. z) *circa mediam.* (3) Pf. 119, 62. Iob. 34, 20. a) cf. c. 12, 12. 23. *Onk. Ion.* apparebo. *Ar. P.* ambulare faciam Angelum meum.

℣. 5. b) c. 12, 12. 29. Apoc. 2, 23. c) i. e. quae molas trudit. cf. c. 12, 29. Ef. 47, 2. *Ion.* quae minima est in Aegypto. d) *molas*, in pistrino. (5) Num. 11, 8.

℣. 6. e) c. 10, 14.

℣. 7. f) ne canis quidem linguam *mouebit.* *M. I.* Iof. 10, 21. 2 Sam.

℣. 23. במשבתם *mo defective* 1. 4. 7. 8. 10--16. 19. secund. *Masor.* 1. sed repugnante *Mas.* 2. *Erffurt.* & O. T. f. 8. a. ℣. 25. בידינו *plene* 1. 3. ℣. 28. ראותך *plene* 1. 3. fu. 4. contra *Masoram* 2. 4. 7. 8. & *Erffurt.* ℣. 29. דברת per *Kamets* 2. 3. sed *Patach* requirit *Mas.* 7. 8. & *Erff.* CAP. XI, ℣. 1. ואחרי־כן per *Tbhir* & cum praef. *Vau* 3. כשלחו per *Munach* loco *Kadma* 3. per solum *Sakephk.* 6. 7. 10. 11. 14. 15. per *Rbhia* 13. & 19. sed nostram lectionem probat O. T. כלה per *Rbhia* 3. ℣. 7. תדעון *Metheg* loco *Munach* 1. 6. 9. 16.

8 יהוה בין מצרים ובין ישראל׃ וירדו כל־עבדיך אלה
אלי והשתחוו־לי לאמר צא אתה וכל־העם אשר־
ברגליך ואחרי־כן אצא ויצא מעם־פרעה בחרי־אף׃
9 ס ויאמר יהוה אל־משה לא־ישמע
אליכם פרעה למען רבות מופתי בארץ מצרים׃
י ומשה ואהרן עשו את־כל־המפתים האלה לפני
פרעה ויחזק יהוה את־לב פרעה ולא־שלח את־בני־
יב ישראל מארצו׃ ס ויאמר יהוה אל־משה Cap. XII.
2 ואל־אהרן בארץ מצרים לאמר׃ החדש הזה לכם
3 ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה׃ דברו
אל־כל־עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו
4 להם איש שה לבית־אבת שה לבית׃ ואם־ימעט הבית
מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל־ביתו
ה במכסת נפשת איש לפי אכלו תכסו על־השה׃ שה
תמים זכר בן־שנה יהיה לכם מן־הכבשים ומן־העזים
6 תקחו׃ והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום
לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת־ישראל בין
7 הערבים׃ ולקחו מן־הדם ונתנו על־שתי המזוזת ועל־
8 המשקוף על הבתים אשר־יאכלו אתו בהם׃ ואכלו
את־הבשר בלילה הזה צלי־אש ומצות על־מררים
9 יאכלהו׃ אל־תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי
י אם־צלי־אש ראשו על־כרעיו ועל־קרבו׃ ולא־תותירו
ממנו עד־בקר והנתר ממנו עד־בקר באש תשרפו׃
11 וככה תאכלו אתו מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם
ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא
12 ליהוה׃ ועברתי בארץ־מצרים בלילה הזה והכיתי
כל־בכור בארץ מצרים מאדם ועד־בהמה ובכל־
13 אלהי מצרים אעשה שפטים אני יהוה׃ והיה הדם
לכם

Nouum anni sacri initium. Pascha instituitur & describitur variis ritibus & circumstantiis.

℣. 8. h) honoratissimi. c. 9, 20. c. 12, 30. i) c. 12, 31. 33. k) *cum pedibus tuis*, i.e. *post te, sub ductu tuo.* 2 Sam. 15, 17. 18. l) *in ardore ira.* Es. 7, 4.
℣. 9. m) *dixerat enim.* cohæret cum ℣. 1. & c. 10, 29.
℣. 10. n) c. 9, 12.
Cap. XII, ℣. 2. o) nempe *Abib.* c. 13, 4. p) *anni* sc. *sacri*, non ciuilis. vide c. 23, 17. Leu. 25, 8. 9. 10.
℣. 3. q) sc. *die*, vt sæpius. r) *pecudem*, agnum aut hædum. ℣. 5.
℣. 4. s) *si autem familia minor sit* pro pecude comedenda. t) *pro numero.* (2) Leu. 27, 23. u) *pro ratione.* Gen. 47, 12. x) *numerabitis.* (1)
℣. 5. y) *integrum.* ὁ. τέλειον. Hebr. 7, 26. z) *anniculum*, qui annum non superauerit.
℣. 6. a) σφάξουσι. Apoc. 5, 6. 12. b) *ipsi plebeii.* cf. Luc. 23, 18. 21. 23. c) *inter duas vesperas*, a declinante sc. sole, & occidente. c. 16, 12. c. 29, 39. 41. Leu. 23, 5. Num. 28, 4. Deut. 16, 6. ὁ. πρὸς ἑσπέραν. Matth. 27, 46-50. Syr. ad occasum solis.
℣. 7. d) *postes.* ℣. 22. 23. e) *superliminare.* (3) ibid.
℣. 8. f) *cum azymis.* Num. 9, 11. cf. 1 Cor. 5, 8. g) ὁ. ἐπὶ πικρίδων, cum herbis amaris. *Ar.* vtrque vocem Hebræam retinet, ipsisque certa plantæ amaræ est species, quam cum depascitur camelus, labia cohærent, & denudantur dentes, vt ait *Gieuharis.*
℣. 9. h) *Onk. Ion. Syr. Arabes, Rabb.* crudum vel *semicoctum.* ὁ. ὠμόν.
℣. 10. i) cf. Io. 19, 31.
℣. 11. k) habitus viatorum. 2 Reg. 4, 29. c. 9, 1. ὁ. ὀσφύες ὑμῶν περιεζωσμέναι. Luc. 12, 35. Eph. 6, 14. 1 Pet. 1, 13. l) Eph. 6, 15. m) cf. Gen. 32, 11. 2 Reg. 4, 29.

29. n) Es. 52, 12. ὁ. μετὰ σπουδῆς. Luc. 1, 39. o) *transitus.* ℣. 12. 27.
℣. 12. p) ℣. 23. Amos 5, 17. ὁ παντοδύναμος Θεοῦ Λόγος. Sap. 18, 15. 16. q) ℣. 29. c. 11, 5. Apoc. 2, 23. r) Num. 33, 4. Es. 19, 1. Ier. 43, 13. cf. 1 Sam. 5, 3. 4. s) c. 6, 6.
℣. 13. t) cf. Act. 20, 28.

℣. 8. והשתחוו He cum Metheg 17. 18. & Berol. מעם per *Merca milra* 3. contra O. T. f. 8. b. ℣. 10. ומשה ואהרן ita 1. CAP. XII, ℣. 6. עד per *Makkeph* 3. sic in marg. 1. קהל־עדת vtrumque per *Makkeph* 1. 6. 9. sed קהל־עדת 3. ℣. 7. על sic cum reliquis nostris in marg. 1. at in textu per *Makkeph*, prout etiam fit. 4. הבתים fine *Munach* 2. 7. sed illud poscit *Masora magna* 1. ℣. 9. ובשל *Beth* per *Patach* seq. *Dagesch* 3. contra *M. I.* כי־אם sic 3. ℣. 11. וככה *milra* legi vult *M. I.* ex adducta *Masora* ליח בותיה מלרע; quæ tamen in nostris codicibus non reperitur. Quin contrarium notat *Mas.* 1. ומלעיל ב bis reperiri *milel*, vnde etiam per duplex *Sarka* in textu scribunt 1. 2. 4. 7. 8. &c. הגרים *Rabbia* 1. 4. 6. 8. 9. 11. 15. 16. contra O. T.

לכם לאת על הבתים אשר אתם שם וראיתי את־
הדם ופסחתי עלכם ולא־יהיה בכם נגף למשחית
14 בהכתי בארץ מצרים׃ והיה היום הזה לכם לזכרון
וחגתם אתו חג ליהוה לדרתיכם חקת עולם תחגהו׃
Azymorum festum. טו שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו
שאר מבתיכם כי כל־אכל חמץ ונכרתה הנפש
16 ההוא מישראל מיום הראשן עד־יום השבעי׃ וביום
הראשון מקרא־קדש וביום השביעי מקרא־קדש
יהיה לכם כל־מלאכה לא־יעשה בהם אך אשר יאכל
17 לכל־נפש הוא לבדו יעשה לכם׃ ושמרתם את־
המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את־צבאותיכם
מארץ מצרים ושמרתם את־היום הזה לדרתיכם
18 חקת עולם׃ בראשן בארבעה עשר יום לחדש בערב
תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב׃
19 שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל־אכל
מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר
כ ובאזרח הארץ׃ כל־מחמצת לא תאכלו בכל
מושבתיכם תאכלו מצות׃ פ
21 ויקרא משה לכל־זקני ישראל ויאמר אלהם משכו
וקחו לכם צאן למשפחתיכם ושחטו הפסח׃
22 ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר־בסף
והגעתם אל־המשקוף ואל־שתי המזוזת מן־הדם
אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח־ביתו עד־בקר׃
23 ועבר יהוה לנגף את־מצרים וראה את־הדם על־
המשקוף ועל שתי המזוזת ופסח יהוה על־הפתח ולא
24 יתן המשחית לבא אל־בתיכם לנגף׃ ושמרתם את־
כה הדבר הזה לחק־לך ולבניך עד־עולם׃ והיה כי־תבאו
אל־הארץ אשר יתן יהוה לכם כאשר דבר ושמרתם
את

u) prætcribo (præter) *vos,* vt primogenitos vestros non occidam. *Onk. Ion.* & parcam vobis. Ita quoque ℣. 23. 27. cf. Ebr. 11, 28. (x) *in excidium.* ℣. 23. Prou. 18, 9.

℣. 14. y) *monimentum,* quod rem in memoriam reuocet. c. 13, 9.

℣. 15. z) c. 13, 6. c. 23, 15. c. 34, 18. a) *abolebitis fermentum.* cf. ℣. 18. 1 Cor. 5, 7. b) cf. 1 Cor. 11, 29. 30. c) i. e. ille excidet priuilegiis Israelitarum, quoad animam in spiritualibus, quoad corpus autem in terra Canaan. ℣. 19. Gen. 17, 14. *Ar. P.* vertit in subiunct. qs. per exsecrationem; *abscindatur!* sic ℣. 19. d) sc. *comedens. Ion.* post dimidium diei antecedentis festum.

℣. 16. e) *conuocatio sacra.* vid. Leu. 23, 2. seqq. Es. 1, 13. *Ar. P.* & *E.* & dies - erit nomen sanctum nobis. f) strictius ergo fuit Sabbatum c. 16, 23. c. 35, 2. 3.

℣. 17. g) ℣. 41. Gen. 7, 13. h) ℣. 41. ὁ. τὴν δύναμιν ὑμῶν. c. 14, 28. Luc. 21, 26. i) ℣. 14. 1 Cor. 11, 26.

℣. 18. k) *Onk. Ion.* in mense Nisan. l) *circa vesperam.* cf. ℣. 6.

℣. 19. m) *proselytus.* n) *Israelita natus.*

℣. 20. o) *fermentatum.* (2) ℣. 19.

℣. 21. p) *senes.* c. 3, 16. q) *trahite, adprehendite.* Es. 5, 18. ό. ἀπελθόντες, *abite,* vt quidam verbum Hebræum accipiunt Iud. 4, 6. c. 21, 7. Iob. 21, 33.

℣. 22. r) *fasciculum,* trium saltem calamorum. *M. I.* (4) Es. 58, 6. s) *hyssopi.* Leu. 14, 6. 49. Num. 19, 6. 18. t) *intingetis.* Leu. 4, 6. u) *in pelui.* Ier. 52, 19. Zach. 12, 2.

℣. 23. x) *& prateribit.* ℣. 27. y) *perditioni.* ℣. 13. ό. ὥστε ἀφῆσαι τὸν ὀλοθρεύοντα. Heb. 11, 28.

℣. 13. על per *Makk.* 3. 6. 9. su. 4. sic habet in marg. 1. אשר h. l. & ℣. 16. per *Makk.* 3. & *Berol.* vtrumque vero *Makk.* & *Munach* habet 4. ℣. 15. שאר *Sin* per *Dagesch* extraordinarium 1. 2. 4. 7. 8. & sic esse *in omnibus libris Hispp.* dicit nota critica marginalis 1. הראשון *plene* 3. 12. 14. su. 1. & 4. sed repugnante *O. T.* f. 8. b. & *Masora* 7. 8. ac *Erffurt.* ℣. 18. יום לחדש בערב sic 4. erasis accentibus vulgaribus. ℣. 21. משכו *Metheg,* quod habent omnes nostri, poscit etiam *M. I.* sed *Schin* per *Chatephpat.* 2. 7. 12. & in marg. 1. *Simplex* tamen *Schwa* cum reliquis nostris hab. libri *Hispp.* in *O. T.* f. 8. b. ℣. 22. בסף per *Kamets* apud *Segolta* recte 1. 2. 4. secund. *Masoram* 1. 4. h. l. & *Mas.* 2. ad Gen. 11, 11. *impressam* denique ad Gen. 42, 25. ℣. 25. דבר sic per *Tsere* omnes nostri, præter 1. 17. & *Ber.* qui habent *Segol.*

℣. 25. (x) cultum. c. 13, 5. ὁ. λατρεύειν. Rom. 12, 1.
℣. 26. a) cf. c. 13, 8. 14.
℣. 27. b) Onk. sacrificium clementiæ. Ar. P. propitiationis. c) c. 4, 31.
℣. 28. d) sic, inquam, fecerunt. ℣. 50. c. 7, 6. Gen. 6, 22.
℣. 29. e) c. 11, 4. Sap. 18, 6. 14. 1 Thess. 5, 2. 3. f) ℣. 12. Ps. 78, 51. Ps. 105, 36. & 135, 8. 136, 10. g) Onk. Ion. fessuro. h) captiuorum. Num. 21, 1. i) c. 11, 5. Gen. 40, 15. Ier. 37, 16.
℣. 31. k) c. 11, 8. cf. 1 Sam. 6, 6.
℣. 32. l) cf. c. 10, 24. m) iam precibus ipsorum aliquid tribuebat. cf. Gen. 20, 7.
℣. 33. n) vrgebat etiam manus vel regio, i. e. populus Aegypti. cf. c. 6, 1. o) Gen. 20, 3.
℣. 34. p) massam suam. (5) ℣. 39. 2 Sam. 13, 8. q) cum nondum fermentata esset. (4) ℣. 39. Ps. 73, 21. r) mactras. (4) c. 7, 28. s) ligatas. Ios. 9, 5.
℣. 35. t) c. 11, 2. u) Ps. 105, 37.
℣. 36. x) c. 3, 21. c. 11, 3. y) ὁ. ἔχρησεν αὐτοῖς. Luc. 11, 3. z) & sic ea extorserunt Aegyptiis. c. 3, 22. Gen. 15, 14.
℣. 37. a) quam condiderant. c. 1, 11. Num. 33, 3. b) alia Gen. 33, 17. c) cf. Gen. 46, 3. d) pedites. Num. 11, 21. 1 Par. 18, 4. e) præter impuberes. Gen. 34, 29.
℣. 38. f) promiscua turba. ὁ. ἐπίμικτος. Onk. Ion. peregrini multi. sc. ex Aegyptiis, M. I. cf. Num. 11, 4. Neh. 13, 3. g) pecus numerosum. c. 10, 14.
℣. 39. h) c. 11, 1. i) Gen. 19, 16.
℣. 40. k) Ion. & dies. l) ὁ. add. καὶ ἐν γῇ Χανάαν. cf. var. lect. ex Cod. Samar. m) Gen. 15, 13. Act. 7, 6. sc. vt addit Ion. ab eo tempore, quo locutus est Dominus ad Abraham, &c.
℣. 41. n) ℣. 51. Gen. 7, 13. o) Ps. 114, 1. 136, 11.

26 אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת׃ וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה
27 הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם׃ וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה
אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בָּתֵּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת־
28 מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ וַיֵּלְכוּ
וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
29 כֵּן עָשׂוּ׃ ס וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיהוָה הִכָּה כָל־ *Deus plaga decima cadit*
בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד
ל בְּכוֹר הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה׃ וַיָּקָם *omne primogenitum in*
פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה
31 גְדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת׃ וַיִּקְרָא *Ægypto; vnde vr-*
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְּאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַּם־ צ׳ רגושה
אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה כְּדַבֶּרְכֶם׃ *gentur Israelitæ*
32 גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ *ad maturandum*
33 וּבֵרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי׃ וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר *abitum.*
34 לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים׃ וַיִּשָּׂא הָעָם
אֶת־בְּצֵקוֹ טֶרֶם יֶחְמָץ מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם
לה עַל־שִׁכְמָם׃ וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ
36 מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת׃ וַיהוָה נָתַן
אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת־
מִצְרָיִם׃ פ
37 וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף *Illorum*
38 רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף׃ וְגַם־עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם *prima castra in*
39 וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד׃ וַיֹּאפוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר *Succoth;*
הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גֹרְשׁוּ
מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ
מ לָהֶם׃ וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים *tempus*
41 שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃ וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה *habitationis in Æ-*
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל־ *gypto.*
צִבְאוֹת

℣. 31. צאו sine *Dagesch* 10. 13. contra *Masor.* h. l. & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 31. d. ℣. 36. וינצלו *Vau præfixum* cum *Metheg* omnes, præter 1. 3. 17. 18. & *Berol.* ℣. 37. לבד *Kametsatum* esse notat *M. I.* ex *Masora*, sed (vt verosimile est) perperam adplicata: nam neque lectionem istam, neque *Masoram* ex codd. nostris quisquam habet; & quæ *Masora* in *M. I.* adfertur, tantummodo pertinere videtur ad לבד citra compositionem cum seq. *præfixo Mem.* ℣. 39. עגת sic sine *Dagesch* 6. 9. *Berol.* & cum expresso *Raphe* 1. 2. 3. 4. & ϑ. T. f. 8. b. ℣. 40. Post ישראל addit textus *Hebr. Samarit.* & Versio *Samar.* ואבתם & *patrum eorum.* Sic post במצרים adiecerunt LXXII. *Seniores* ובשאר ארצות & *in reliquis terris*, vt est in *Megillah* f. 9. 2. Sed textus *Hebr. Samar.* cum Versione habet: בארץ כנען ובארץ מצרים

42 צבאות יהוה מארץ מצרים׃ ליל שמרים הוא ליהוה
להוציאם מארץ מצרים הוא־הלילה הזה ליהוה
שמרים לכל־בני ישראל לדרתם׃ פ
43 ויאמר יהוה אל־משה ואהרן זאת חקת הפסח כל־בן־
44 נכר לא־יאכל בו׃ וכל־עבד איש מקנת־כסף ומלתה
מה אתו אז יאכל בו׃ תושב ושכיר לא־יאכל בו׃ בבית
46 אחד יאכל לא־תוציא מן־הבית מן־הבשר חוצה ועצם
47 לא־תשברו־בו׃ כל־עדת ישראל יעשו אתו׃ וכי־יגור
48 אתך גר ועשה פסח ליהוה המול לו כל־זכר ואז
יקרב לעשתו והיה כאזרח הארץ וכל־ערל לא־יאכל
49 בו׃ תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוככם׃
נ ויעשו כל־בני ישראל כאשר צוה יהוה את־משה
51 ואת־אהרן כן עשו׃ ס ויהי בעצם היום
הזה הוציא יהוה את־בני ישראל מארץ מצרים על־
צבאתם׃ פ
יג 2 וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ קדש־לי כל־בכור פטר
3 כל־רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא׃ ויאמר
משה אל־העם זכור את־היום הזה אשר יצאתם
ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא יהוה אתכם
4 מזה ולא יאכל חמץ׃ היום אתם יצאים בחדש
ה האביב׃ והיה כי־יביאך יהוה אל־ארץ הכנעני והחתי
והאמרי והחוי והיבוסי אשר נשבע לאבתיך לתת לך
ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את־העבדה הזאת
6 בחדש הזה׃ שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי
7 חג ליהוה׃ מצות יאכל את שבעת הימים ולא־יראה
8 לך חמץ ולא־יראה לך שאר בכל־גבלך׃ והגדת
לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי
9 בצאתי ממצרים׃ והיה לך לאות על־ידך ולזכרון בין
עיניך

Quibus agnum paschalem comedere liceat, vel minus, docetur.

Cap. XIII. *Celebratio festi Azymorum anniuersaria confirmatur,*

portanda sint, non in corpore, vt loquitur B. Hieron. ad Matth. 23, 5.
6) c. 12, 14.

p) *exercitus* populi *Dei*. ℣. 51. *q)* Ios. 24, 6.
℣. 42. *r)* *obseruationum* s. festa (2) h. l. *Ar. E.* Nox asseruata Deo, vt educeret eos ex terra Aegypti, in hac nocte Deo obseruanda.
℣. 43. *s)* *dixerat v. etiam.* cf. ℣. 20. *t)* ℣. 45. Hebr. 13, 10.
℣. 44. *u)* *quem emeris.* Gen. 17, 12.
℣. 45. *x)* *aduena*, nondum populo adscriptus. ὁ. πάροικος. Eph. 2, 19. *y)* ὁ. μισθωτός. Ioh. 10, 12. 13.
℣. 46. *z)* Num. 9, 12. Ioh. 19, 33. 36.
℣. 48. *a)* ὁ. προσήλυτος. Act. 2, 10. *b)* *& facere voluerit.* cf. c. 8, 14. *c)* *circumcidendo* sc. circumcidatur. c. 13, 3. *d)* Gen. 34, 16.
℣. 49. *e)* cf. Gal. 3, 28. Eph. 2, 14. 19. c. 3, 6.
℣. 50. *f)* cf. ℣. 25.
Cap. XIII, ℣. 2. *g)* *separato, sacrum habeto.* Leu. 21, 8. *h)* *initium.* ℣. 12. c. 34, 19. cf. Num. 8, 17. ὁ διανοῖγον. Luc. 2, 23. sic *Onk. Ion. Syr.* *i)* Leu. 27, 26. Neh. 10, 37.
℣. 3. *k)* *recordando* sc. recorderis. c. 12, 48. *l)* *ex ergastulo.* c. 23, 15. *m)* *robore manus.* ℣. 9. 14. c. 3, 19.
℣. 4. *n)* *spicarum.* c. 9, 31. *Ion.* decimo quinto (die mensis) Nisan. *Ar. P. & E.* granescentis segetis.
℣. 5. *o)* Gen. 15, 18. *p)* c. 33, 1.
℣. 6. *q)* c. 12, 15. seqq.
℣. 8. *r)* propter hoc, *quod.* ellips. vt c. 4, 13. c. 18, 20. vel, *propter hoc sic fecit.* &c. *Ion.* propter praeceptum hoc seruandum.
℣. 9. *s)* ℣. 16. Deut. 6, 8. cf. Es. 49, 16. Loquutio prouerbialis, cuius sensus: *perpetuo huius beneficii memor eris.* Iudaei autem id externe & carnaliter accipientes, hinc sua *Tephillim* seu *phylacteria* construxerunt; *non intelligentibus Pharisaeis, quod hac in corde por-*

℣. 46. ויאכל *Munach* pro *Metheg* 1. 2. 4. Ceterum ex *Talmudistis* nonnulli legerunt ויאכל referente *Buxtorffio* in *Tiber.* p. 9. לא תשברו sic per *Merca* 1. 2. 3. 4. 6. 9. sed לא per *Makkeph* poscit *O. T.* f. 8. b. CAP. XIII, ℣. 1. לאמר *Lamed* sine *Dagesch* h. l. & c. 14, 1. in 1. 2. 3. 4. 10. 11. 13. 19. sed vide, quae hac de variatione notauimus ad c. 6, 10. - ℣. 5. Spatium minoris *sectionis* praemittunt 2. 3. 4. *Hal.* ~~6. 7. 8.~~ 9. 10. 19. sed id reiicitur ab *O. T.* ℣. 7. גבולך *plene cum Vau* 2. sic fu. r.

עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה
י הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת
לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה׃ פ
11 וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע *& primogenitura*
12 לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ׃ וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם *Deo consecratur.*
לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר ׀ שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים
13 לַיהוָה׃ וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה
14 וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה׃ וְהָיָה כִּי־
יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק
טו יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ וַיְהִי כִּי־
הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ
לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה׃
16 וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד
הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ ס ס ס יז 16
17 וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם *Israelitæ,*
אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי ׀ אָמַר *duce Deo,*
אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה׃ *per ambages ducuntur.*
18 וַיַּסֵּב אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים
19 עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־
עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־
כ עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם׃ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה
21 הַמִּדְבָּר׃ וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם
הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם
22 וָלָיְלָה׃ לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה
לִפְנֵי הָעָם׃ פ
יד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל Cap.XIV.

וישבו 2

17,8. z) i. e. *constans nubes* (vt in Mischna עמוד השחר *aurora*) interdiu refrigerium & vmbram illis faciens, noctu autem lucens. c.14,20. Es. 4, 5. 6.

u) Deut. 30, 14. Ios.1, 8. Ps. 119, 23. 97.
℣. 10. x) *ex diebus in dies*, i. e. *quotannis*. Iud. 11, 40. c. 21, 19. 1 Sam. 1, 3.
℣. 12. y) *offeres*. Leu. 18, 21. Ez.20,26. *Ion. Syr.* separabis. z) *fœtus*. (1) cf. Deut. 7, 13.
℣. 13. a) & reliquarum immundarũ bestiarum.' Num. 18, 15. b) c. 34, 20. c) *decollabis*. Deut. 21,4. Es. 66, 3. d) ℣. 15. Num. 18, 15. 16. ὁ. λυτρώσῃ. Tit.2,14. 1 Pet. 1, 18. 19.
℣. 14. e) *in posterum*. Gen. 30, 33. Matth. 6, 34. f) *Ion.* qualehoc præceptum de primogenitis?
℣. 15. g) *durum & difficilem se gereret*, vel *indurasset* sc. *animum suum*, vt c. 7, 3.
℣. 16. h) vid. ℣. 9. i) *frontalia*. (3) Deut. 6, 8. c. 11,18. Rad. נִיף Chald. & Arab. *spectare*. k) Deut.4,37.
℣. 17. l) Ps. 23, 3. ὁ. ὡδήγησεν. Ioh. 16, 13. m) cum quibus iam tum illis fuerat contentio. cf. c. 15, 14. 1 Par. 7, 20. seqq. n) *nam alioqui*. c. 19, 5. Gen. 48, 14. o) *Ar. P.* supplet: ne ambulanto in illa. p) *ne*. Gen. 3, 22. q) ὁ. μεταμελήσῃ. Mat. 21, 29.
℣. 18. r) *quini*. al. *armati*, sic *Onk. Hier. Syr.* forma exercitus quinque ordinum. Ios. 1, 14. Iud. 7, 11. At *Theod.* πεμπταίζοντες, & ὁ. πέμπτῃ γενεᾷ. vt רבעים *quartæ ætatis* homines sunt. c. 20, 5.
℣. 19. s) Gen. 50,24. Ios.24, 32. etiam fratrum. Act. 7, 16.
℣. 20. t) Num.33,6. nempe qua Aegyptum attingit.
℣. 21. u) Filius Dei. c. 14,19. 20, 24. Num. 9, 15. seqq. c.10, 34. Deut. 1, 33. Es. 4, 5. Ps. 78, 14. Ps. 105, 39. 1 Cor. 10, 1. *Ion.* gloria gratiosæ præsentiæ Domini. x) Ps. 68, 8. ὁ. ἡγεῖτο. Matth. 2, 6.
℣. 22. y) *recedebat*. c.33, 11. Es. 46,7. Ier. 17,

℣. 11. וּבֵאֲךָ sic per *Vau* in textu scribunt cum *Keri* marginali יְבִאֲךָ 4. 7. 8. 10. 11. 13. 15. 16. 19. sed hoc *Cthibh* falsum esse dicit *O. T.* f. 8. b. quippe quod in *Masora* similium exemplorum, quæ 1 Par. 1. exstat, non reperiatur. ℣. 12. וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר ita 7. 8. 10--16. 18. 19. sed nostram lectionem præter 1. 2. 3. 4. & *Berol.* etiam probat' *O. T.* ℣. 13. וְכָל־בְּכוֹר per *Makk.* & *Kametschatesh* 1. 2. 3. 4. ℣. 14. יָד per *Rbbia* 6. 9. & *O. T.* ℣. 15. יְהוָה *Psik* addunt 6. 9. subintelligendum saltem illud esse, Innuit *Dagesch lene*, sequenti כָּל inscriptum, quod h. l. constanter omnes codd. habent. מִבְּכוֹר *plene* 4. 10. 12. contra *O. T.* & *Mas.* ad c. 12, 29. ℣. 18. אֱלֹהִים sine *Psik*. 4. 7. 8. 10--16. 19. contra *Mas.* 1. & *Erff.* itemque contra *O. T.* וַחֲמֻשִׁים ita *Schiv* sine *Dagesch* 1. 2. 3. 4. 6. 9. *Ber*. item libri *Hisp.* & *Hierosolymitan.* in *O.T.* sec. *Mas. Erffurt.* at reliqui habent *Dagesch*.

Israelitas, ad mare castrametatos,

וַיָּשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי
בַּעַל צְפֹן נִכְחוֹ תַחֲנוּ עַל־הַיָּם׃ וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי 3
יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר׃ וְחִזַּקְתִּי 4
אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה

persequitur Pharao,

וּבְכָל־חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃ וַיֻּגַּד ה
לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו
אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־
יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ׃ וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח 6
עִמּוֹ׃ וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם 7
וְשָׁלִשִׁם עַל־כֻּלּוֹ׃ וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ 8
מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד

& assequitur.

רָמָה׃ וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל־ 9
הַיָּם כָּל־סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־פִּי הַחִירֹת

Illorum angustia & querela,

לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן׃ וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־ י
עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד
וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה 11
הֲמִבְּלִי אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר
מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרָיִם׃ הֲלֹא־זֶה 12
הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ
וְנַעַבְדָה אֶת־מִצְרָיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם

quos erigit Moses.

מִמֻּתֵנוּ בַּמִּדְבָּר׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ 13
הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם
כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ
לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם׃ יְהוָה יִלָּחֵם לָכֶם וְאַתֶּם 14
תַּחֲרִשׁוּן׃ פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־ טו
יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ׃ וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ 16
עַל־הַיָּם וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה׃
ואני

℣. 2. a) ℣. 9. Num. 33, 7. b) *e regione eius.* c. 26, 35. Ez. 46, 9.
℣. 3. c) Onk. Hier. Syr. de filiis. Gen. 20, 13. d) *perplexi, confusi.* (3) Ioel. 1, 18. Esth. 3, 15. *Hier.* errantes sunt. e) sc. *viam.* M. I. i. e. deserto vndique conclusi sunt.
℣. 4. f) ℣. 8. 17. c. 9, 12. g) *gloriosus reddar.* ℣. 17. 18. Ez. 28. 22. h) ℣. 18. c. 6, 7.
℣. 5. i) nunquam sc. ad seruitia rediturus, vt sperauerant. k) *conuersum est cor,* mutata sententia. Ps. 105, 25. *Ion.* add. *in malum.*
℣. 7. l) *currus selectos* sc. regios, militares & falcatos. cf. Ios. 17, 18. Iud. 1, 19. c. 4, 3. 13. m) *tribuni,* qs. *tertii* a Rege, c. 15. 4. vt *Mischneh* est *secundus.* 1 Sam. 23, 17. *Onk.* fortes viros, illis præfectos.
℣. 8. n) i. e. *audacter, palam & confidenter.* Num. 15, 30. c. 33, 3. metu domitis Aegyptiis. c. 12, 31. *Onk.* capite detecto, i. e. *non timide nec cum pudore* vt fugitiui; sic *Ion.* Iud. 5, 1. cf. 1 Cor. 11, 4. 7.
℣. 10. o) *adpropinquauit.* Gen. 12, 11. al. *adduxit* sc. exercitum suum. *M. I.* ex ℣. 9. p) Ios. 24, 7. *Ion. Syr.* orarunt.
℣. 11. q) immemores mirabilium Dei. Ps. 106, 7. r) q. d. *num ex defectu defectus,* num propter omnimodum defectum, vel *quod plane non essent.* 2 Reg. 1, 3. *Onk. Ion. Syr.* an propterea, quod non.
℣. 12. s) cf. c. 5, 21. c. 6, 9.
℣. 13. t) 2 Par. 20, 17. u) *quomodo.* M. I. al. *quos.*
℣. 14. x) *vos modo silete.* al. *dum vos quiescetis.* Gen. 24, 21. Zeph. 1, 7. Ps. 46, 11. *Syr.* add. *& orauit Moses coram Domino.*
℣. 15. y) cf. c. 5, 21. c. 15. 25. Ios. 24, 7. *Onk. Hier.* acceptaui preces tuas.
℣. 16. z) *diuide, diffinde ipsam.* ℣. 21. cf. Ps. 74, 13. a) cf. Zach. 10, 11.

℣. 4. וחזקתי את־לב sic 1. 2. 3. sed לב per *Makk.* probat *M. I.* בפרעה *Dagesch lene* propter euphoniam ⌐ hic omnes nostri (præter 18.) constanter habent: cuiusmodi exempla alibi quoque exstant v. g. ℣. 17. 18. Lev. 25, 53. in בפרך &c. ℣. 6. ויאסר per *Chateph Segol;* præc. *Metheg,* 3. contra *M. I.* & *Mas.* ad Gen. 42, 24. per *Sameth dageschatum* 1. 2. cum sua *Masora,* quæ tamen a Scribis perperam fuit intellecta, multoque infelicius adplicata. ℣. 10. והנה *Makkeph* habent 1. 3. 4. & simul cum *Meth.* 6. 9. 11. 12. 14. 15. 16. ℣. 11. המבלי *He* cum *Gaiah* poscit *M. I.* per *Patach* seq. *Dagesch* in. marg. 1. Sic *R. Ionah* allegat ex codice *Hierosolymitano* apud *D. Kimchium,* qui tamen in reliquis libris omnibus inuenit *Chatephpat.* conf. *M. I.* ℣. 12. כי *Makk.* 1. 5. & *B. Naphthali.* vtrumque vero tam *Makk.* quam *Munach* hab. 4.

17 ואני הנני מחזק את־לב מצרים ויבאו אחריהם ואכבדה
18 בפרעה ובכל־חילו ברכבו ובפרשיו: וידעו מצרים כי־אני
19 יהוה בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו: ויסע מלאך
האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע
כ עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם: ויבא בין מחנה
מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את־
21 הלילה ולא־קרב זה אל־זה כל־הלילה: ויט משה את־ידו *Israelitæ transeunt per mare.*
על־הים ויולך יהוה את־הים ברוח קדים עזה כל־הלילה
22 וישם את־הים לחרבה ויבקעו המים: ויבאו בני־ישראל
בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם:
23 וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו
24 אל־תוך הים: ויהי באשמרת הבקר וישקף יהוה אל־מחנה
כה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים: ויסר את
אפן מרכבתיו וינהגהו בכבדת ויאמר מצרים אנוסה מפני
ישראל כי יהוה נלחם להם במצרים: פ
26 ויאמר יהוה אל־משה נטה את־ידך על־הים וישבו *Ægyptii aquis suffocantur.*
27 המים על־מצרים על־רכבו ועל־פרשיו: ויט משה את־
ידו על־הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים
28 לקראתו וינער יהוה את־מצרים בתוך הים: וישבו
המים ויכסו את־הרכב ואת־הפרשים לכל חיל פרעה
29 הבאים אחריהם בים לא־נשאר בהם עד־אחד: ובני בראש עמוד סימן בי"ה שמ"ו
ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה
ל מימינם ומשמאלם: ויושע יהוה ביום ההוא את־ישראל
מיד מצרים וירא ישראל את־מצרים מת על־שפת
31 הים: וירא ישראל את־היד הגדלה אשר עשה יהוה
במצרים וייראו העם את־יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה
עבדו: פ
טו אז ישיר־משה ובני ישראל את־השירה הזאת ליהוה ויאמרו Cap. XV.
לאמר

℣. 18. b) Ar. P. per destructionem Pharaonis.
℣. 19. c) c. 23, 20. c. 32, 34. Num. 20, 16. *d)* c. 13, 21. *e)* Ps. 78, 53.
℣. 20. f) Ios. 24, 7. *g)* S. καὶ ἦν ἡ νεφέλη σκότος μὲν ἐκεῖθεν, φαίνουσα δὲ ἐντεῦθεν. cf. c. 13, 22. *h)* Onk. & Ion. add. *Ægyptiis*. *i)* Onk. Ion. & Syr. & *Israelitis* fuit lux per totam noctem.
℣. 21. k) Gen. 8, 1. *l)* Ios. 2, 10. Es. 50, 2. Nah. 1, 4. Ps. 66, 6. Ps. 78, 14. Ps. 106, 9. Ps. 114, 3. Ps. 136, 13. Neh. 9, 11. *m) & discissæ sunt.* ℣. 16.
℣. 22. n) Ios. 3, 16. c. 4, 23. 1 Cor. 10, 1. Hebr. 11, 29. *o)* cf. Es. 43, 15.
℣. 24. p) 1 Sam. 11, 11. cf. Iud. 7, 19. trium vigiliarum nox fuit. *M. I. q) respexit.* Thren. 3, 5. *r) & perturbauit.* 2 Sam. 22, 15.
℣. 25. s) cum difficultate. (1) per loca lutulenta, arenosa, aut petris obsita. *t)* cf. ℣. 14. c. 9, 27. c. 10, 7. 16. 1 Sam. 4, 7. 8.
℣. 27. u) cum respiceret aurora. Onk. Ion. Hier. Syr. ad tempus *diluculi*. Gen. 24, 63. Iud. 19, 26. Ps. 46, 6. *x) ad solitam vim suam.* Am. 5, 24. *y) excussit autem.* Ps. 136, 15.
℣. 28. z) Ps. 78, 53. Ps. 106, 11.
℣. 29. a) Es. 11, 16. c. 43, 2. Ps. 66, 12. *b)* ℣. 22.
℣. 31. c) Ps. 109, 27. *d)* firmius *crediderunt*. Ps. 106, 12. cf. Ioh. 2, 11. *e)* Onk. in *Verbum* Domini. *Ion.* in *nomen Verbi* Domini. cf. Ioh. 1, 12. *f)* c. 4, 1. c. 19, 9. 2 Par. 20, 20. cf. 1 Sam. 12, 18. Onk. & Ion. & in prophetiam Mosis.
Cap. XV, ℣. 1. *g) cantabat.* Num. 21, 17. Iud. 5, 1. *h)* Hos. 2, 17. Apoc. 15, 2. 3.

H א ח

℣. 22. חמה *defectiue* 1. 2. 3. *Hal.* contra *Masoram Erffurt.* ℣. 25. נלחם per *Patach* 1. 4. sec. *Mas.* 1. cui tamen repugnat *Masora* 3. 7. & 8. ℣. 27. ויט משה את־ידו על־הים ita 3. sed renitente *Mas. Erff.* ad ℣. 21. & *Mas.* 1. 2. ad Exod. 26, 1. וינער per *Nun Kametsatum* 2. 3. 4. fu. 1. ℣. 28. הבאים Notam habet 17. *Berol.* similemque 1. suffragante *O. T.* cuius tamen præceptis si standum foret, sequens etiam contextus abhinc vsque ad c. XV. ita distinguendus esset, vt efficeret quinque (vt vocant) lineas; quarum hæc initia (1) הבאים (2) ביבשה (3) יהוה (4) מת & (5) במצרים: sed hanc regulam paucissimi ex codicibus sequuntur. CAP. XV, ℣. 1. ישיר ita 2. 4. & *B. Asher*; *Metheg* autem *milra* collocant 6. 9. at reliqui habent *Merca milra*, excepto 3. & *B. Naphtali*, sec. *Seldeni* codicem, qui *Munach*. *Makk.* autem requirit *O. T.*

לאמר אשירה ליהוה כי־גאה גאה סוס
2 ורכבו רמה בים : עזי וזמרת יה ויהי־לי
לישועה זה אלי ואנוהו אלהי
3 אבי וארממנהו : יהוה איש מלחמה יהוה
4 שמו : מרכבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר
ה שלשיו טבעו בים־סוף : תהמת יכסימו ירדו במצולת כמו־
6 אבן : ימינך יהוה נאדרי בכח ימינך
7 יהוה תרעץ אויב : וברב גאונך תהרס
8 קמיך תשלח חרנך יאכלמו כקש : וברוח
אפיך נערמו־מים נצבו כמו־נד
9 נזלים קפאו תהמת בלב־ים : אמר
אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו
י נפשי אריק חרבי תורישמו ידי : נשפת
ברוחך כסמו ים צללו כעופרת במים
11 אדירים : מי־כמכה באלם יהוה מי
כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה־
12 פלא : נטית ימינך תבלעמו ארץ : נחית
13 בחסדך עם־זו גאלת נהלת בעזך אל־נוה
14 קדשך : שמעו עמים ירגזון חיל
טו אחז ישבי פלשת : אז נבהלו אלופי
אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו
16 כל ישבי כנען : תפל עליהם אימתה
ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן עד־
יעבר עמך יהוה עד־יעבר עם־זו
17 קנית : תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון
לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני כוננו
18 ידיך : יהוה ימלך לעלם ועד : כי
19 בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהוה עלהם את־מי
הים

פלשתים h. e. peregrinorum, (2 Rad. פלש Aeth. migrauit, emigrauit) conf. Gen. 10, 14. Hinc ό. passim habent ἀλλόφυλοι. vt Ps. 56, 1.
✠. 15. c) vid. Gen. 36. d) magnates. vid. v. 21. e) tremor. (2) Ps. 55, 6. f) qs. liquefacti sunt. Ion. liquefactum est cor ipsorum, in medio ipsorum. Ios. 2, 9. 24. Es. 14, 31. ό. ἐτάκησαν. 2 Petr. 3, 12.
✠. 16. g) ό. τρόμος καὶ φόβος. Phil. 2, 12. h) cf. 2 Sam. 22, 51. i) obmutescent, obstupescent immoti. cf. 1 Sam. 1, 9. k) Ion. add. torrentes Arnonis. Sic Onk. Sed Hier. add. vadum Iabboc & Iordanis. l) Onk. add. Iordanem. Sed Ion. vadum Iabboc. m) Deut. 32, 6. Ps. 74, 2.
✠. 17. n) Ps. 44, 3. Ps. 80, 9. Ier. 11, 17. o) Leu. 25, 23. Deut. 11, 11. Ps. 78, 54. Ion. domus sanctuarii tui. p) ό. κατοικητήριόν σου. Eph. 2, 22. q) parasti. Ps. 58, 3. r) instruxerunt, stabiliuerunt. cf. Es. 2, 2.
✠. 18. s) Ps. 45, 7.

h) gloriose se extulit. ✠. 7. 21. Iob. 8, 11. cf. Es. 2, 10. 21.
✠. 2. k) Es. 12, 2. Ps. 118, 14. l) condecorabo ipsum. (1) Hab. 1, 5. cf. Ier. 6, 2. Ps. 93, 5. ό. δοξάσω αὐτόν. Sic Hier. Ion. & Syr. Sed Onk. ædificabo ipsi sanctuarium. m) c. 3, 6. Gen. 31, 29. 42.
✠. 3. n) bellator. Ps. 24, 8. o) c. 6, 3. cf. Apoc. 1, 8.
✠. 4. p) delectus ducum eius. c. 14, 7. q) demersi sunt. Ps. 9, 16.
✠. 5. r) contegebat eos. c. 14, 28. s) Ion. 2, 4. Neh. 9, 11. cf. Ier. 51, 62. 63. 64. Apoc. 18, 21. t) magnifica est, & magnam se præstitit. ✠. 10. 11.
✠. 6. u) frangit. Iud. 10, 18.
✠. 7. x) destruit. Ps. 28, 6. y) insurgentes contra te. Deut. 33, 11. z) Es. 5, 24. Mal. 3, 19.
✠. 8. a) Iob. 4, 9. b) coaceruatæ sunt. (1) cf. Cant. 7, 3. 2 Par. 31, 6. seqq. c) cumulus. Ios. 3, 13. 15. Ps. 33, 7. d) Iud. 5, 5. e) coagulatæ sunt. (3) Zeph. 1, 12. de caseo, Iob. 10, 10. cf. Zach. 14, 7. f) Ion. in medio. sic LXX. cf. 2 Sam. 18, 14. Ion. 2, 4. Ps. 46, 3. Prou. 23, 34.
✠. 9. g) Ion. & Hier. add. Pharao. h) Ἀσύνδετον indicat hostis festinationem ac vanam præsumtionem. i) iis explebitur animus meus. Ps. 27, 12. Ps. 107, 9. Syr. deglutiet eos. k) stringam. Leu. 26, 33
✠. 10. l) sufflasti. (2) Es. 40, 24. m) submersi sunt, fundum petierunt. ✠. 5. n) Ps. 93, 4.
✠. 11. o) inter Deos. al. potentes. cf. ✠. 15. Ps. 29, 1. p) ό. δεδοξασμένος ἐν ἁγίοις. 2 Thess. 1, 10. 12. q) venerandus. Gen. 28, 17. Iud. 13, 6. r) Es. 25, 1.
✠. 12. s) cf Ion. 2, 7.
✠. 13. t) Ps. 77, 21. u) deducis. Es. 40, 11. x) Ps. 79, 7. Ier. 50, 19.
✠. 14. y) Cum audierint hoc. z) contremiscent. Ios. 2, 10. 11. a) Es. 23, 5. b) Philistæa, s. Palæstina. Ps. 60, 10. in ora maritima Canaanææ, sede

---

Formam huius Cantici, prout hic expressa est, præcipit *Masora* 7. 8. & copiosius *O. T.* f. 9. a. ✠. 1. ליהוה per ל *dageschatum* 1. 2. 3. 6. 9. 10. גאה sine *Dagesch* 3. 6. 7. contra *Mas.* Tale *Dagesch extraordinarium* propter emphaticam (vt videtur) elocutionem aliquoties in hoc Cantico occurrit, & a *Mas.* adprobatur, vt ✠. 11. כמוכה ✠. 13. גאלת ✠. 16. כאבן & ✠. 21. גאה ✠. 7. כקש per *Kametz* 1. 3 4. contra *M. I.* ✠. 8. נערמו ita 4. 6. 9. 17. 18. & *Berol.* ac reliqui sine *Makk.* & quidem *milra* 3. 15. 16. at sub *Nun* locaut *Munach* ceteri. ✠. 10. כעופרת *Caph patachatum* 3. 10. 13. 17. 18. 19. *Ber.* & codd. *Hisp.* in *O. T.* at *kametsatum* reliqui. Porro *defect.* 1. 2, 4. *Hal.* sec. *Mas.* 7. 8. ad Num. 31, 22. vbi tamen *Mas.* 4. aliud exemplum ex Zach. 5, 7. loco huius adlegat. ✠. 11. כמכה ita sine *Psik* 1. 2. 3. 4. 6. 9. & 17. sec. *O. T.* ✠. 17. מקדש *Kaph raphe* seq ד 10. 14. contra *O. T.* f. 7. b. & *Mas.* 3. ac *Erff.*

פלשתים

הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים ׃

פ

כ ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את־התף בידה
21 ותצאן כל־הנשים אחריה בתפים ובמחלת ׃ ותען
להם מרים שירו ליהוה כי־גאה גאה סוס ורכבו רמה
22 בים ׃ ס ויסע משה את־ישראל מים־סוף ויצאו
אל־מדבר־שור וילכו שלשת־ימים במדבר ולא־מצאו
23 מים ׃ ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי
24 מרים הם על־כן קרא־שמה מרה ׃ וילנו העם על־משה
כה לאמר מה־נשתה ׃ ויצעק אל־יהוה ויורהו יהוה עץ
וישלך אל־המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט
26 ושם נסהו ׃ ויאמר אם־שמוע תשמע לקול יהוה אלהיך
והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל־
חקיו כל־המחלה אשר־שמתי במצרים לא־אשים
27 עליך כי אני יהוה רפאך ׃ ס ויבאו אילמה
ושם שתים עשרה עינת מים ושבעים תמרים ויחנו־
יו שם על־המים ׃ ויסעו מאילם ויבאו כל־עדת בני־
ישראל אל־מדבר־סין אשר בין־אילם ובין סיני
בחמשה עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ
2 מצרים ׃ וילונו כל־עדת בני־ישראל על־משה — לונו ק
3 ועל־אהרן במדבר ׃ ויאמרו אלהם בני ישראל
מי־יתן מותנו ביד־יהוה בארץ מצרים בשבתנו על־
סיר הבשר באכלנו לחם לשבע כי־הוצאתם
אתנו אל־המדבר הזה להמית את־כל־הקהל
4 הזה ברעב ׃ ס ויאמר יהוה אל־משה
הנני ממטיר לכם לחם מן־השמים ויצא העם ולקטו
דבר־יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם־לא ׃
ה והיה ביום הששי והכינו את אשר־יביאו והיה משנה

על H2 חב

Viris cantantibus responde chorus feminarum. *Iter populi in Marim, (ubi aquæ amaræ fiunt dulces)* *& Elim, ubi 12 fontes & 70 palma[s]* Cap XVI *In desert[o] Sin murmurant* *ob defectum cib[i]*

℣. 20. t) Num. 12, 2. Mich. 6, 4. Iud. 4, 4. u) c. 6, 20. x) Gen. 31, 27. y) c. 32, 19. Iud. 11, 34. c. 21, 21.

℣. 21. z) *respondit* viris. ℣. 1. seqq. al. *præcinebat* mulieribus. c. 32, 18. 1 Sam. 18, 7.

℣. 22. a) Gen. 16, 7. c. 20, 1. c. 25, 18. 1 Sam. 15, 7. pro eo est *Etham* Num. 33, 8.

℣. 23. b) Num. 33, 8. cf. Ruth. 1, 20.

℣. 24. c) *murmurabat.* c. 16, 2. ὁ. διεγόγγυζεν. Luc. 15, 2.

℣. 25. d) c. 14, 15. e) *& docuit eum, ostendit ei.* Ps. 25, 12. f) Sir. 38, 5. cf. Ioh. 16, 20. g) ℣. 26. cf. Ps. 99, 4. ὁ. δικαιώματα. Luc. 1, 6. h) *probauit eum* Deus. c. 16, 4. Deut. 8, 2. 15. 16. c. 13, 4.

℣. 26. i) c. 23, 25. Deut. 29, 21. k) Ps. 103, 3. Ps. 147, 3. Matth. 9, 12. ὁ. ὁ ἰώμενός σε. Act. 9, 34. c. 10, 38. *Hier.* qui per *Verbum* meum sano te. cf. Es. 53, 5. Sap. 16, 12.

℣. 27. l) Num. 33, 9.

Cap. XVI, ℣. 1. m) c. 17, 1. Num. 33, 11. vbi ℣. 10. præcedit statio iuxta mare Idumæum.

℣. 2. n) ℣. 7. c. 15, 24. c. 17, 3. Ps. 106, 13. 14.

℣. 3. o) *Onk. & Ion.* vtinam! p) immatura morte, vt primogeniti Aegyptiorum. c. 12, 29. q) cf. Apoc. 7, 16.

℣. 4. r) nempe *Manna.* ℣. 15. Ps. 78, 24. Neh. 9, 15. Ioh. 6, 31. 32. 33. s) *demensum cuiusque diei.* c. 5, 13. ὁ. τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν, & ℣. 5. τὸ καθ' ἡμέραν, vt Luc. 11, 3. t) c. 15, 25. Ioh. 6, 6.

℣. 5. u) *duplum.* ℣. 22. Gen. 43, 12.

℣. 22. מצאו per *Makk.* & *Meth.* 1. 4. ℣. 26. שמע *defectiue* 2. 3. 4. fu. 1. sed id a *Mas.* ad 22, 22. non connumeratur inter *defectiua.* CAP. XVI, ℣. 1. ויסעו מאילם per *Rbhia* & *Munach* 3. 4. *Munach* tamen mutauit in *Paschta* 4. ℣. 3. באכלנו לחם sic 7. 8. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. contra *O. T.* f. 9. b. ℣. 4. למען per *Rbhia* 3. & in marg. 1. ℣. 5. את־אשר sic fu. 4. sed vtrumque per *Makk.* 3. 4.

Reprehensi idcirco

על אשר־ילקטו יום יום׃ ויאמר משה ואהרן 6
אל־כל־בני ישראל ערב וידעתם כי יהוה הוציא
אתכם מארץ מצרים׃ ובקר וראיתם את־כבוד 7
יהוה בשמעו את־תלנתיכם על־יהוה ונחנו מה כי
תלונו עלינו׃ ויאמר משה בתת יהוה לכם 8

תלינו קרי

בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע בשמע
יהוה את־תלנתיכם אשר־אתם מלינם עליו ונחנו
מה לא־עלינו תלנתיכם כי על־יהוה׃ ויאמר 9
משה אל־אהרן אמר אל־כל־עדת בני ישראל
קרבו לפני יהוה כי שמע את תלנתיכם׃ ויהי י
כדבר אהרן אל־כל־עדת בני־ישראל ויפנו
אל־המדבר והנה כבוד יהוה נראה בענן׃

פ

donantur carne & Manna;

וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ שמעתי את־תלונת בני 11
ישראל דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר 12
ובבקר תשבעו־לחם וידעתם כי אני יהוה אלהיכם׃
ויהי בערב ותעל השלו ותכס את־המחנה ובבקר 13

השליו קרי

cuius docetur natura,

היתה שכבת הטל סביב למחנה׃ ותעל שכבת הטל 14
והנה על־פני המדבר דק מחספס דק ככפר על־
הארץ׃ ויראו בני־ישראל ויאמרו איש אל־אחיו מן טו
הוא כי לא ידעו מה־הוא ויאמר משה אלהם הוא

colligendi ratio, mensura,

הלחם אשר נתן יהוה לכם לאכלה׃ זה הדבר אשר 16
צוה יהוה לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת
מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו׃ ויעשו־כן 17
בני ישראל וילקטו המרבה והממעיט׃ וימדו בעמר 18
ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי־
אכלו לקטו׃ ויאמר משה אלהם איש אל־יותר ממנו 19
עד־בקר׃ ולא־שמעו אל־משה ויותרו אנשים ממנו כ

עד

℣. 6. x) *Vesperi* cum aduolabunt locustæ, vel coturnices ℣. 8. 13. y) non nos, temerario ausu.

℣. 7. z) cum ceciderit manna ℣. 13. a) & potentiam eius. cf. ℣. 20. Num. 14, 21. 22. b) *Onk.* & *Ion.* contra *Verbum* Domini. cf. 1 Cor. 10, 9. 10.

℣. 8. c) 1 Sam. 8, 7. 8. Luc. 10, 16.

℣. 10. d) *maiestatem.* cf. ℣. 7. Ef. 40, 5.

℣. 12. e) *sub vesperam.* vide ℣. 6. c. 12, 6. f) c. 6, 3. 7.

℣. 13. g) Ludolfo *locustæ.* (4) Num. 11, 31. 32. Pf. 105, 40. al. *coturnices.* Sed *Ar. P.* retinuit Hebraic. *Salwa*, vt Muhammed in *Corano* Sur. II, ℣. 54. (57) &c.

℣. 14. h) *cumque ascendisset stratum roris*, cum ros mannæ incumbens in vapores esset resolutus. i) *minutum* quid. Ex. 29, 5. k) *rotundum.* al. *molle & lentum.* (1) cf. Num. 11, 7. l) *pruina.* Pf. 147, 16.

℣. 15. m) *Onk. Ion.* & *Syr.* quid hoc est? sic ό. τί ἐστι τοῦτο; ℣. 31. Neh. 9, 20. at *donum M. I.* Aliis, qs. dixissent Israelitæ: *Manna* vtique *hoc est, cum nescirent quid* aliud *esset.*

℣. 16. n) *secundum edere suum*, quantum edere solet, vel potest. o) quod vel edacissimo homini sufficit, vt viri docti obseruant. vid. ℣. 36. p) *in caput*, i. e. pro singulis. c. 38, 26.

℣. 17. q) c. 36, 5. r) Num. 11, 32. alii plus, alii minus collegerunt, pro numero alendorum.

℣. 18. s) *non plus accepit*, & alius *non minus*; sed quisque tantum, quantum satis erat, sic *M. I.* cf. 2 Cor. 8, 15. t) *Hiph.* (2) Ef. 32, 6. ex nimia aliorum copia, quod opus erat, accipiebat.

℣. 19. u) vt in diuina prouidentia spem ponerent. Mat. 6, 25. seqq.

℣. 5. יום sine *Psk* 6. 11. 16. contra *Maf.* ad Gen. 39, 10. ℣. 8. אשר אתם מלינים sic 1. ℣. 12. תלנורת ita 4. cum sua *Masora*, cui repugnant ceteri libri *Masorethici*. ℣. 13. השלו *plene* in textu sine *Keri*. 1. secund. *Masoram Erffurt.* aliamque in marg. 7. & 8. at reliqui *defect.* quidem, sed sine *Keri*: vtrumque contra *Maf. final.* f. 34. c. ℣. 15. ויאמרו per *Graschaim* 1. 3. 4. מהו per *Kamets* 2. 3. 4. *Munach* 2. 3. ℣. 16. איש *Sakephgad.* loco *Tbhir* 2. 4. su. 1. ℣. 17. וילקטו *Kadma* super *Vau* locant 1. 4. 12. sed sine vllo *Kadma* 2. 3. 6. 9. 10. 11. 13. 17. 19. sec. O. T. f. 9. b. ℣. 18. איש *Sakephgadol* n.

x) & verminosum factum est, ex ✱. 24. (1) al. & intumuit, vel ebulliuit, vel eleuatum fuit vermibus. y) ὁ. ἐπώζεσε. Ioh. 11, 39.
✱. 21. z) 1 Sam. 21, 9. 11. a) ὁ. ἐπήχετο. c. 25, 15. 2 Petr. 3, 13.
✱. 22. b) vide ✱. 5. & 16.
✱. 23. c) q. d. feria Sabbati. cf. c. 31, 15. c. 35, 2. d) ὁ. σάββατα.
✱. 23. 26. Matth. 28, 1. e) hodie coquite. f) reliquum, quod superest. ✱. 18. c. 26, 12. g) ✱. 32. c. 11, 6.

פתח באתנח

עד־בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עלהם משה :
21 וילקטו אתו בבקר בבקר איש כפי אכלו וחם השמש
22 ונמס : ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר
23 לאחד ויבאו כל־נשיאי העדה ויגידו למשה : ויאמר &fue,
אלהם הוא אשר דבר יהוה שבתון שבת־קדש ליהוה
מחר את אשר־תאפו אפו ואת אשר־תבשלו בשלו
ואת כל־העדף הניחו לכם למשמרת עד־הבקר :
24 ויניחו אתו עד־הבקר כאשר צוה משה ולא הבאיש
כה ורמה לא־היתה בו : ויאמר משה אכלהו היום כי־
26 שבת היום ליהוה היום לא תמצאהו בשדה : ששת
27 ימים תלקטהו וביום השביעי שבת לא יהיה־בו : ויהי
ביום השביעי יצאו מן־העם ללקט ולא מצאו :

✱. 28. h) Ez. 20, 13.

28 ס ויאמר יהוה אל־משה עד־אנה מאנתם
29 לשמר מצותי ותורתי : ראו כי־יהוה נתן לכם השבת
על־כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש
ל תחתיו אל־יצא איש ממקמו ביום השביעי : וישבתו
31 העם ביום השבעי : ויקראו בית־ישראל את־שמו מן
32 והוא כזרע גד לבן וטעמו כצפיחת בדבש : ויאמר adseruatio in posteros,
משה זה הדבר אשר צוה יהוה מלא העמר ממנו
למשמרת לדרתיכם למען יראו את־הלחם אשר
האכלתי אתכם במדבר בהוציאי אתכם מארץ
33 מצרים : ויאמר משה אל־אהרן קח צנצנת אחת ותן־
שמה מלא־העמר מן והנח אתו לפני יהוה למשמרת
34 לדרתיכם : כאשר צוה יהוה אל־משה ויניחהו אהרן
לה לפני העדת למשמרת : ובני ישראל אכלו את־המן & duratio.
ארבעים שנה עד־באם אל־ארץ נושבת את־המן
36 אכלו עד־באם אל־קצה ארץ כנען : והעמר עשרית
האפה הוא : פ

✱. 29. i) Ion. & Syr. in loco suo. c. 10, 23. ὁ. εἰς τοὺς οἴκους ὑμῶν. k) sc. e castris, ad colligendum Manna. Ion. add. ad ambulandum duo millia cubitorum. Conf. iter Sabbati Act. 1, 12.
✱. 31. l) ✱. 15. m) coriandri, non colore, quo simile erat Bdellio, Num. 11, 7. sed forma. M. I. n) scut laganum cum melle. (1)
✱. 32. o) ὁ. συνέταξε. ✱. 34. Matth. 26, 19. p) plenitudo sc. esto vobis. ✱. 33.
✱. 33. q) urnam. (1) ὁ add. χρυσοῦν, sic Hebr. 9, 4. r) cf. Apoc. 2, 17.
✱. 34. s) quod in arca adseruabatur. c. 25, 16.
✱. 35. t) Deut. 8, 3. Ios. 5, 12.

✱. 20. וירם milra 3. 4. contra Maf. Erff. Resch per Sagol 7. 8. 11. 16. incongrue & citra Maf. quae habet ל וחם ✱. 22. לקטו לחם sic 3. fu. 4. ✱. 23. אשר־דבר sic per Makk. 1. vtramque Makk. & Munach 4. ✱. 24. היתה־ per Makk. & Meth. 1. 2. 3. 6. 9. 14. ✱. 28. לשמר מצותי sic 1. 3. ✱. 29. נתן sic 1. ממקומו plene 1. 2. fu. 3. contra Maf. Erff. ✱. 30. השביעי plene Ed. fu. 1. 2. & 4. contra Maf. b. l. & c. 12, 15. item contra O. T. & 9. b. ✱. 31 גד Kamets 3. contra Maf. 2. & Erffurt. ✱. 32. אשר־צוה sic per Makk. 2. 3. fu. 4. ✱. 34. ויניחהו defect. 2. sic fe. Hal. contra Maf. 1. & Erff. ✱. 35. אכלו Metheg loco Munach habent 3. 17. 18. & Berolinenses.

וַיִּסְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם יז
2 עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתֹּת הָעָם׃ וַיָּרֶב
הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר
לָהֶם מֹשֶׁה מַה־תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה־תְּנַסּוּן אֶת־יְהוָה׃
3 וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיָּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה
זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בָּנַי וְאֶת־מִקְנַי
4 בַּצָּמָא׃ וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם
ה הַזֶּה עוֹד מְעַט וּסְקָלֻנִי׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר
לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ
6 בּוֹ אֶת־הַיְאֹר קַח בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ׃ הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָּׁם
עַל־הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה
7 הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּקְרָא שֵׁם
הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם
אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ אִם־אָיִן׃ פ
8 וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
9 אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק מָחָר
י אָנֹכִי נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי׃ וַיַּעַשׂ
יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה
11 אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה׃ וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה
12 יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק׃ וִידֵי
מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ
וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו
13 אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ׃ וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק
וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חָרֶב׃ פ
14 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים
בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת
טו 16 הַשָּׁמָיִם׃ וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נִסִּי׃ וַיֹּאמֶר
כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר׃

וישמע

Cap. XVII. ℣. 1. x) Vide c. 16, 1. y) quæ pluribus stationibus enumerantur Num. 33, 12. 13. 14. z) Deo iubente. cf. Gen. 41, 40.

℣. 2. a) ideo contendit. ℣. 7. Num. 20, 3. ὁ. ἐλοιδορεῖτο. Ioh. 9, 28. b) Deut. 6, 16. *Ar. P.* & quare tentatis, quid sit apud Deum? sic ℣. 7.

℣. 3. c) *murmuravit.* c. 16, 7.

℣. 4. d) *adhuc parum abest, & lapidibus obruent me.* cf. Num. 14, 10.

℣. 5. e) c. 7, 20. c. 14, 21.

℣. 6. f) Ergo *Chorebus* etiam siccus antea fuit, vt *Sinai* adhuc est. cf. dicta c. 3, 1. g) *Petra erat* Christus. 1 Cor. 10, 4. Sicut rupes percussa aquas dedit, sic Christus ad mortem percussus Spiritum S. suis obtinuit. (h) Num. 20, 8. 11. Deut. 8, 15. Es. 48, 21. Ps. 74, 15. Ps. 78, 15. Ps. 105, 41. Ps. 114, 8. Neh. 9, 15. Ceterum *Becchai* notat, hanc petram ambulasse cum Israelitis omnibus diebus, quibus fuerint in deserto. cf. 1 Cor. 10, 4.

℣. 7. i) q. d. *Tentatio & Contentio.* Num. 20, 13. Ps. 95, 8. Ps. 81, 8. Ps. 106, 32. k) num Dei iussu, an tuo consilio nos huc duxisti? cf. c. 16, 6.

℣. 8. l) Gen. 14, 7. c. 36, 12. 16. Deut. 25, 17. m) vid. ℣. 1.

℣. 9. n) *stans ero*, stabo. c. 33, 21. Gen. 28, 13. o) c. 4, 20. *Onk.* & *Ion.* baculus, quo facta sunt miracula a coram Domino. *Ar. P.* quem præcepit Deus tenendum vt c. 4, 20.

℣. 10. p) c. 24, 14. maritus Miriamæ *Iosepho* Antiqu. III, 2.

℣. 11. q) ὁ. ἐπῆρε. 1 Tim. 2, 8. cf. Luc. 18, 1. r) virga instructam. *Ion.* add. *in precibus.*

℣. 12. s) *graues*, & defessæ. ὁ. βαρεῖαι. Matth. 26, 43. t) *ab hoc & ab isto* latere, hinc & isthinc. u) *fidelitas, firmitas.* i. e. firmæ, similiter extensæ. *Substant.* emphat. pro *Adiect.* *Ion.* expansæ cum firmitate. *Onk.* expansæ in precibus, vt *Ion.* ℣. 11.

℣. 13. x) & *sic debilitauit.* (3) Es. 14, 12. Iob. 14, 10. cf. Deut. 25, 18. y) cf. Iud. 5, 14.

℣. 14. z) vt *sit memoriale.* c. 12, 14. a) Num. 24, 20. 1 Sam. 15, 3. c. 30, 1. seqq.

℣. 15. b) *est signum, vexillum meum.* Es. 49, 22. cf. Ps. 20, 6. Ez. 48, 35.

℣. 16. c) sc. eleuata est, vt Num. 14, 30. Deut. 32, 40. Ps. 106, 26. d) *super throno (1) Domini* sc. iurantis, se bellum illaturum Amaleko. *Onk.* cum iuramento hoc dictum est a Tremendo, cuius præsentia maiestatica est super throno gloriæ. *Ion.* iurauit *Verbum Domini* per thronum gloriæ suæ. Huc ret. *Arabes.* Al. *Quoniam manus Amaleki fuit contra solium Dei*, ideo *bellum erit Domino* contra Amalek &c. Sic *Abendana.* Conf. Ier. 3, 17. e) per omnes ætates. cf. Deut. 25, 17. seqq.

℣. 1. ויסעו *Graschaim* 5. ℣. 3. זה sine *Dagesch* 3. 7. 11. 12. 16. contra *O. T.* f. 9. b. ℣. 6. שם cum *Dagesch euphonico* 1. 4. sine *Psik* 1. 2. 6. per *Psik mercatum* 4. ℣. 7. ועל per *Kadma* 2. 6.--16. 19 ℣. 12. ויקחו *Merca mihra* 3. 4. בוא *plene Hal.* secundum *Mss. Erffurtensem* aliosque libros masorethicos, quos notat *Masora* 7. 8. ad Ezech. 32, 22. ℣. 14. זכר per *Tsere* 2. 7--16. 19. ℣. 16. כס יה sic binis vocibus repeitur in omnibus nostris sec. *Masoram Erffurt.* at *R. David Kimchi* in *Lexico* suo sub *Rad.* כסה scribit esse vnicam vocem כסיה quem copiose confutat *O. T.* f. 9. & 10. ex omnibus *Hispp. Catalonicis, Mauritanicis, Hilleliano,* ... *Aegyptiacis Germanicisque* codd. & ex *Masora*; etsi fateatur, libros *masorethicos Germanorum* statuere hic פלוגתא s. variationem, sc. dicentes, quod *R. Nachman* has voces pro vnica habuerit &c.

17 יז פ פ פ

Cap. XIIX, ℣. 1. f) c. 31. g) Onk. & Ion. Præfectus, sed Syr. Sacerdos. h) socer. Onk. Ion. Syr. hic & in seqq. cf. c. 3, 1.

℣. 2. i) c. 2, 21. Syr. add. filiam suam. k) post dimissiones eius, (1) i. e. vt Onk. Ion. & Ar. P. habet, postquam remiserat eam. Ion. add. cum abiret in Aegyptum.

℣. 3. l) c. 2, 22.

℣. 4. m) alterius. c. 17, 12. n) c. 15, 2. o) Ps. 146, 5. p) vide c. 2, 15.

℣. 5. q) c. 3, 1. c. 17, 6. Ion prope montem, super quo Mosi apparuerat gloria Domini (sic Onk.) ab initio.

℣. 6. r) per nuncium, ex ℣. 7. cf. Gen. 50, 16. it. Matth. 8, 6. coll. Luc. 7, 3. Matth. 11, 1. 3. coll. Luc. 7, 19. Ar. P. & misit, qui diceret Mosi suo nomine.

℣. 7. s) ὁ. ἐφίλησεν. Matth. 26, 48. t) 1 Sam. 25, 5. Gen. 37, 4. 14.

℣. 8. u) propter (caussas) Gen. 21, 11. x) molestias, vt sitim, famem, &c. ὁ. μόχθον. 1 Thess. 2, 9.

℣. 9. y) gauisus autem est. (3) Ps. 21, 7. Iob. 3, 6. ὁ. ἐξέστη. Act. 10, 45.

℣. 10. z) qui inquam eripuit.

℣. 11. a) Ier. 10, 6. 7. Ps. 40, 6. b) nam hac de caussa ita factum est. 1 Sam. 28, 10. 1 Reg. 13, 34. Al. supplent ellipsin: quia superior fuit hac in re, qua superbe egerunt contra eos. Ion. eo quod impie egerunt Aegyptii, iudicando Israelem aquis, super eos reuersum est iudicium, vt fuerint iudicati aquis. Huc refer. Onk. & Arabes. cf. Sap. 11, 16. c) superbe & proterue egerunt. c. 21, 14. Ier. 50, 29. Neh. 9, 10.

℣. 12. d) de sacrificiis illis eucharisticis vid. Leu. 7, 19. e) in loco sacro. cf. Deu. 12, 7. 12. 18. c. 14, 23. 26.

יח וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל־אשר עשה
אלהים למשה ולישראל עמו כי־הוציא יהוה את־
2 ישראל ממצרים : ויקח יתרו חתן משה את־צפרה
3 אשת משה אחר שלוחיה : ואת שני בניה אשר שם
4 האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה : ושם
האחד אליעזר כי־אלהי אבי בעזרי ויצלני מחרב
ה פרעה : ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל־משה
6 אל־המדבר אשר־הוא חנה שם הר האלהים : ויאמר
אל־משה אני חתנך יתרו בא אליך ואשתך ושני
7 בניה עמה : ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישק
8 לו וישאלו איש־לרעהו לשלום ויבאו האהלה : ויספר
משה לחתנו את כל־אשר עשה יהוה לפרעה
ולמצרים על אודת ישראל את כל־התלאה אשר
9 מצאתם בדרך ויצלם יהוה : ויחד יתרו על כל־הטובה
אשר־עשה יהוה לישראל אשר הצילו מיד מצרים :
י ויאמר יתרו ברוך יהוה אשר הציל אתכם מיד מצרים
ומיד פרעה אשר הציל את־העם מתחת יד־מצרים :
11 עתה ידעתי כי־גדול יהוה מכל־האלהים כי בדבר
12 אשר זדו עליהם : ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים
לאלהים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל־לחם
13 עם־חתן משה לפני האלהים : ויהי ממחרת וישב
משה לשפט את־העם ויעמד העם על־משה מן־
14 הבקר עד־הערב : וירא חתן משה את כל־אשר־הוא
עשה לעם ויאמר מה־הדבר הזה אשר אתה
עשה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל־העם נצב
טו עליך מן־בקר עד־ערב : ויאמר משה לחתנו כי־יבא
אלי

Cap. XVIII. *Iethro adducit Mosi uxorem & filios,*

celebrat beneficia Dei in populum collata,

& Mosi consilium dat de ordinandis iudiciis.

26. c. 13, 20. &c. Bechai. ante tabernaculū Dei.

℣. 13. f) iuxta Mosen. ℣. 14. Gen. 18, 8.

℣. 1. וישמע per Rbhia 3. contra Mas. ad Gen. 31, 1. Reperiri tamen. Rbhia etiam in codice סיני adnotat Masora h. l. & Elias in suo Masoreth f. 78. ℣. 5. אל־המדבר sic 1. 2. 4. 6. 9. at Sakephgadol cum reliquis nostris prædictus codex סיני notantibus itidem ℣. 8. in marg. & Elia in Mas. f. 78. ℣. 8. אדת bis defect. 2. 3. Hal. at אדות fe. 4. vtrumque vero reiicitur ab Enhakkore, Mas. 7 & 8. h. l. & Masora 1. ad Gen. 21, 11. אשר Makk. loco Munach 1. 2. 3. fu. 4. מצאתם Tau per Kamets cum accentu milra 3. contra Mas. 7 8. at milel cum Kamets 4. & 18. contra Mas. 1. ad Gen. 31, 32. ℣. 10. יהוה sic per Sakephk. recte 2. 3. 4. 7. 8. sec. O. T. f. 10. a. reliqui per Rbhia. יד per Merca 1. 3. 4. ℣. 14. ועד ערב ita cum Vau præfixo 3. & Hal.

16 אלי העם לדרש אלהים: כי־יהיה להם דבר בא אלי
ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את־חקי האלהים
17 ואת־תורתיו: ויאמר חתן משה אליו לא־טוב הדבר
18 אשר אתה עשה: נבל תבל גם־אתה גם־העם
הזה אשר עמך כי־כבד ממך הדבר לא־תוכל עשהו
19 לבדך: עתה שמע בקלי איעצך ויהי אלהים עמך היה
אתה לעם מול האלהים והבאת אתה את־הדברים
אל־האלהים: והזהרתה אתהם את־החקים ואת־ כ
התורת והודעת להם את־הדרך ילכו בה ואת־
21 המעשה אשר יעשון: ואתה תחזה מכל־העם אנשי־
חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע ושמת עלהם
שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרת:
22 ושפטו את־העם בכל־עת והיה כל־הדבר הגדל
יביאו אליך וכל־הדבר הקטן ישפטו־הם והקל מעליך
23 ונשאו אתך: אם את־הדבר הזה תעשה וצוך אלהים
ויכלת עמד וגם כל־העם הזה על־מקמו יבא בשלום:
24 וישמע משה לקול חתנו ויעש כל אשר אמר: ויבחר כה
משה אנשי־חיל מכל־ישראל ויתן אתם ראשים על־
העם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרת:
26 ושפטו את־העם בכל־עת את־הדבר הקשה יביאון
27 אל־משה וכל־הדבר הקטן ישפוטו הם: וישלח משה
את־חתנו וילך לו אל־ארצו: פ

Cap.XIX. יט
בחדש השלישי לצאת בני־ישראל מארץ מצרים ביום
2 הזה באו מדבר סיני: ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני
3 ויחנו במדבר ויחן־שם ישראל נגד ההר: ומשה עלה
אל־האלהים ויקרא אליו יהוה מן־ההר לאמר כה
4 תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: אתם ראיתם
אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על־כנפי נשרים
ואבא

nes 60000. Summa præfectorum 78600. ℣. 26. c) ἐλαφρόν. Matth. 11, 30. d) Priscis illis temporibus & pauciores erant lites, & facilius diiimebantur. Quod etiamnum hodie fieri videmus inter rudiores, easdemque feliciores, hac saltim in re. Orientis gentes. (leviter. ℣. 27. e) Midianitidem. ℣. 1. cf. Num. 10, 30. Cap. XIX. ℣. 1. f) nempe die 15. tertii mensis: nam 15 mensis primi ex Aegypto egressi sunt. c. 12, 17. 41. Sed Ion. add. primo (die) mensis. g) Num. 33, 15. ℣. 2. h) vbi prælium commissum cum Amalekitis. c. 17, 1. 8. seqq. i) Ion. add. corde vnito. k) e regione montis Sinai, qui ad occasum Chorebi. c. 3, 1. c. 17, 5.

℣. 3. l) Ion. add. die secundo. m) Act. 7, 38. ℣. 4. n) Deut. 29, 2. o) Deut. 32, 11.

g) In dubiis caussis 1 Sam. 9, 9. ℣. 16. h) res, caussa. c. 24, 14. cf. Act. 19, 38. ℣. 17. i) non optimum. Gen. 2, 18. imo non bonum. 1 Sam. 26, 16. Neh. 5, 9. ℣. 18. k) marcesces, vt folium. Ps. 1, 3. Es. 34, 4. l) gravius est huius rei onus viribus tuis. Num. 11, 14. Ps. 38, 5. ℣. 19. m) ad, apud Deum. Deut. 2, 19. Schmid. a caussis ad Deum pertinentibus. o. τὰ πρὸς τὸν Θεόν. c. 4, 16. Ar. P. a parte Dei. Onk. & Ion. quærens institutionem a Domino. Bechai: vt preceris pro ipsis. ℣. 20. n) & commonefacias. Ez. 3, 17. 18. o) Lev. 26, 46. p) in qua. ellips. אשר vt c. 4, 13. ℣. 21. q) dispicias. Ps. 11, 7. o. σκέψαι. Act. 6, 3. Bechai hoc verbum accipit eo sensu, quo de Prophetis accipi solet, qs. dicat: dono prophetico tibi opus est, ad eligendos iudices. coll. 1 Sam. 16, 7. r) viros strenuitatis, i. e. strenuos. Schmid. cordatos. ℣. 25. Gen. 47, 6. Num. 11, 16. s) Ion. qui oderunt accipere Mammonem (sic Onk.) fallacem. t) & præfectos decadum. cf. Deut. 1, 15. ℣. 22. u) o. τὸ ὑπέρογκον ℣. 26. 2 Petr. 2, 18. Iud. ℣. 16. x) Schmid. devolue ergo onus. 1 Reg. 12, 4. 9. o. κουφιοῦσιν. Act. 27, 38. Ion. & detrahant de onere, quod super te. y) Nu. 11, 17. o. συναντιλήψονταί σοι. Luc. 10, 40. Rom. 8, 26. ℣. 23. z) tum mandata tibi dabit Deus, & tu poteris &c. Gen. 28, 22. a) compositis dissidiis. Gen. 26, 31. ℣. 25. b) Deut. 1, 13. 14. 15. Ergo in numero 60000. fuerunt Chiliarchi 600. Centuriones 6000. Præfecti quinquagenorum 12000. Decuriones

℣. 17. אשר אתה ita 6--16. 19. contra O. T. f. 10. 2. ℣. 19. עתה per Rbbia 4. 6. 9. & in marg. 1. ℣. 20. והזהרת sine ה paragogico 1. & Hal. fu. 2. contra Masoram. Pro בה habet בו 3. ℣. 21. עליהם plene 1. 3. 10. 13. 14. 19. fu. 4. contra Maſ. ad Gen. 45, 15. עשרות plene 10--14. 16. contra Maſ. & O. T. ℣. 22. והיה Rbbia 1. sic vna cum Graſchaim 4. הגדול plene 6. 9. 10. 11. 14. 16. contra O. T. ℣. 24. לקל defect. 3. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 19. contra O. T. אמר per Patach 3. 8. contra Maſ. 1. 2. 4. Erff. h. l. & impressam ad Gen. 18, 17. ℣. 26. ישפוטו ita milra 18. & sic poscit O. T. & D. Kimchi in M. I. CAP. XIX. 4. Pro למצרים habere alios libros במצרים, testantur 7. & in marg. sed hanc variationem reiicit O. T. & nota marginalis 1.

Præparatio fit ad legis promulgationem.

ה וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי׃ וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־
6 לִי כָּל־הָאָרֶץ׃ וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ
7 אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיָּבֹא
מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
8 הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה׃ וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ
כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם
9 אֶל־יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ
בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ
יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה׃
י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם
11 וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃ וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי
בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר סִינָי׃
12 וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת
13 בָּהָר וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת׃ לֹא־תִגַּע
בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ
14 לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר׃ וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־
הָהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃
טו וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל־תִּגְּשׁוּ
16 אֶל־אִשָּׁה׃ וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת
וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד
17 כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה׃ וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת
18 הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר׃ וְהַר
סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל
19 עֲשָׁנוֹ כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר מְאֹד׃ וַיְהִי קוֹל
הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ
כ בְקוֹל׃ וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא
21 יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה

אל

q) ad hunc locum, quo nemo Aegyptiorum vos peruenturos credebat. cf. c. 14, 3. *Onk.* ad cultum meum. *Ion. Hier.* ad doctrinam legis meæ.

℣. 5. r) *peculium*, peculiariter dilecti. Sic *Onk. Ion. Syr.* Ps. 135, 4. Eccl. 2, 8. ὁ. λαὸς περιούσιος. Tit. 2, 14. s) Deut. 4, 7. 8. Ps. 147, 19. 20. t) *nam alioquin*. c. 13, 27. u) Deut. 10, 14. 15. Ps. 24, 1.

℣. 6. x) omnes Deo consecrati, sub Rege & Pontifice Christo. 1 Pet. 2, 9. Apoc. 1, 6. c. 5, 9. *Onk. Hier.* Reges & sacerdotes. y) Deut. 7, 6.

℣. 7. z) c. 3, 16. *Hier.* sapientes.

℣. 8. a) ὁ. ὁμοθυμαδὸν. Act. 1, 1. *Hier.* add. corde suo integro. b) c. 24, 3. cf. c. 32, 7. seqq. Ios. 24, 19. c) *& retulit*. Num. 22, 8. d) tanquam *mediator* inter Deum & populum. c. 18, 19. Gal. 3, 19.

℣. 9. e) *Hier.* Verbum meum. *Ar. P.* Ego manifestaturus sum Angelum meum. Sic ℣. 11. 18. 20. f) *in densitate nubis*, siue in densa nube. Ps. 18, 12. cf. Heb. 12, 18. g) ne a te conficta putent mandata mea. c 20, 1. Deut. 4, 33. h) c. 14, 31. Ioh. 9, 29. c. 11, 28. seqq. Matth. 3, 17.

℣. 10. i) ℣. 14. ὁ. ἅγνισον. 1 Ioh. 3, 3. k) ℣. 14. cf. Gen. 35, 2. ὁ. πλυνάτωσαν. *Onk. Ion. Syr.* lauando candidas faciant. Apoc. 7, 13. 14.

℣. 12. l) *terminis suis coercebis*. (5) ℣. 23. Deut. 19, 14. m) cf. Hebr. 7, 19. *Onk. Ion.* ne ascendatis. n) ὁ. θιγεῖν. Hebr. 12, 20.

℣. 13. o) *telis conficietur*. Num. 21, 30. 1 Sam. 20, 36. p) *Schmid.* quum *trahetur Iobel*, & buccinans fuerit; al. *cum tractim tuba clanget*, & longiori sonitu sonet. Ios. 6, 5. q) al. *sonus e tuba profluens*; al. *aries*; al. Cornu *tuba & soni* genus. cf. ℣. 16. 19. *Onk. Ion.* Buccina. r) ad audiendam legem. *Onk. Ion. Syr. Ar. P.* ipsis licitum erit conscendere. s) quantum extra terminos.

℣. 15. t) 1 Sam. 21, 5. 1 Cor. 7, 5. Apoc. 14, 4.

℣. 16. u) *tonitrua*. Ps. 18, 14. Ps. 68, 9. *Bechai septem voces* numerat, vt Ps. 29. quas Zach. 3, 9. *septem oculos*, Kabbalistis *septem Sephiroth*, vetustioribus Rabbinis *septem voces* vocari dicit, exeuntes ex ore *Schechina*. cf. Apoc. 10, 3. 4. x) ℣. 19. cf. Es. 27, 13. 1 Thess. 4, 16. y) ὁ. ἐπτοήθη. Luc. 21, 9. cf. Rom. 4, 15. z) & ipse Moses. Heb. 12, 21.

℣. 17. a) Amos. 4, 12. 2 Cor. 11, 2. *Ar. P.* ad obuiandum præcepto Dei. b) Deut. 4, 10. 11.

℣. 18. c) Neh. 9, 13. d) *fornacis*. (4) c. 9, 8. 10. Gen. 19, 28. e) Ps. 68, 9.

℣. 19. f) cf. ℣. 16. Matth. 24, 31. g) Gen. 8, 3.

℣. 5. שמע *defect.* 2. 4. contra *Mas. Erffurt.* ℣. 9. בעבור per *Rbhia* 3. 9. fu. 1. at 4. & *Rbhia* & *Graschaim* haber. ℣. 11. השלישי (posterius) *plene Hal.* 6. 7. 9. 11. 12. 16. 19. sic fu. 3. & 4. sed *defect.* requirit O. T. f. 10. 2. & *Masora* h. l. ac Num. 7, 24. ℣. 13. סקל *defect.* 4. & *Hal.* sic fu. 3. contra *Masor.* 1. 2. 3. & *Erffurt.* h. l. *impressamque* ad c. 21, 28. היובל *plene* 2. 3. & *Hal.* ℣. 16. קולות *bis plene* 3. contra *Mas.* h. l. & c. 9, 23. ℣. 17. ויתיצבו *Iod præformatiuum sine Metheg* 3. 13. 19. ℣. 18. כעשן *Aln* per *Tsere* 1. 2. 3.

אל־משה רד העד בעם פן־יהרסו אל־יהוה לראות
22 ונפל ממנו רב ׃ וגם הכהנים הנגשים אל־יהוה
23 יתקדשו פן־יפרץ בהם יהוה ׃ ויאמר משה אל־יהוה
לא־יוכל העם לעלת אל־הר סיני כי־אתה העדתה
24 בנו לאמר הגבל את־ההר וקדשתו ׃ ויאמר אליו
יהוה לך־רד ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם
כה אל־יהרסו לעלת אל־יהוה פן־יפרץ־בם ׃ וירד משה
אל־העם ויאמר אלהם ׃ ס
כ וידבר אלהים
2 את כל־הדברים האלה לאמר ׃ ס אנכי
יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית
3 עבדים ׃ לא־יהיה לך אלהים אחרים על־פני ׃
4 לא־
תעשה־לך פסל ׀ וכל־תמונה אשר בשמים ׀ ממעל
ואשר בארץ מתחת ואשר במים ׀ מתחת לארץ ׃
ה לא־תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך
אל קנא פקד עון אבת על־בנים על־שלשים ועל־
6 רבעים לשנאי ׃ ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי
7 מצותי ׃ ס לא תשא את־שם־יהוה
אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר־ישא את־
שמו לשוא ׃ פ
8 זכור את־יום השבת לקדשו ׃
9 ששת ימים תעבד
י ועשית כל־מלאכתך ׃ ויום השביעי שבת ׀ ליהוה
אלהיך לא־תעשה כל־מלאכה אתה ׀ ובנך־ובתך
11 עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך ׃ כי
ששת־ימים עשה יהוה את־השמים ואת־הארץ את־
הים ואת־כל־אשר־בם וינח ביום השביעי על־כן
ברך יהוה את־יום השבת ויקדשהו ׃ ס
12 כבד את־אביך ואת־אמך למען יארכון ימיך
על האדמה אשר־יהוה אלהיך נתן לך ׃

לא

terum. *d)* pitium, vt *Dagon.* e) aquæ enim littoribus sunt inferiores. Ps. 24, 2. cf. Phil. 2, 10.
ỳ. 5. *f)* *Zelotypus.* c. 34, 14. Numer. 5, 14. consortis impatiens, vt maritus corriualis. cf. Es. 42, 8. *g)* c. 34, 7. Ier. 32, 18. Thren. 5, 7. *h)* Es. 14, 21.

Cap. XX.

i) *in filiis*, non innoxiis, sed qui & ipsi delinquunt & rei sunt. Rom. 3, 19. cf. Deut. 24, 16. Ier. 31, 29. Ez. 18, 20. *Ion.* add. *refractariis.* *k)* nepotibus & pronepotib⁹. Gen. 50, 23. *Onk. Ion. Syr.* super generationem tertiam. *l)* cf. Io. 15, 23. 24. *Onk.* add. quando filii post parentes peccata complent. cf. Mat. 23, 32.
ỳ. 6. *m)* in plurimas ætates. Ps. 103, 17. *n)* Ioh. 14, 15. 23. 1 Ioh. 5, 3. cf. 1. Reg. 11, 13. 34. 36. &c.
ỳ. 7. *o)* *non accipies*, vel *proferes.* c. 23, 1. *Onk. Ion. Syr. Ar. P. & E.* Ne iures per nomen &c. *p)* *ad vanum* confirmandum: non frustra, nedum falso. *M. I.* cf. Leu. 24, 16. c. 19, 12. Ps. 50, 16. Matth. 5, 33. *q)* *insontem habebit & impunem dimittet.* c. 34, 7. 1 Reg. 2, 9. ỳ. 8. *r)* sc. תזכר *recordare.* *s)* c. 23, 12. c. 31, 14. Ier. 17, 21. Ez. 20, 12. *t)* *vt Deo eum sacrum habeas*; non otio tantum, sed conuentibus sacris &c. Leu. 23, 3. 2 Reg. 4, 23. ỳ. 10. *u)* c. 12, 49. *x)* Deut. 12, 15. 17. *Onk. Ion. Syr.* in ciuitatibus tuis. *Ar. P. & E.* in loco habitationis tuæ. ỳ. 11. *y)* *desiit* creare. 1 Sam. 15, 9. ỳ. 12. *z)* Mal. 1, 6. Matth. 15, 4. Eph. 6, 2. *a)* *producant*, vel longi sint. Deut. 5, 16. c. 23, 15. *b)* Ps. 55, 24. Prou. 20, 20.

ỳ. 21. *h)* *contestare* & commonefacito. Gen. 43, 3.
ỳ. 22. *i)* *M. I.* Primogeniti Israelitarum, qui DEO consecrati c. 13, 2. & in quorum locum Levitæ successerunt Num. 8, 16. *Al.* alii, qui a Mose ad hoc vocati erant. cf. ỳ. 6. c. 24, 5. *k)* sc. ad sacra facienda. Leu. 21, 21. 23. *l)* 2 Sam. 6, 8. 1 Par. 15, 13. *Onk. Ion.* occidat.
ỳ. 23. *m)* sc. sine magna temeritate. cf. Gen. 34, 14. *n)* ỳ. 12. ὁ. ἀφορίσαι. Matth. 25, 32.
ỳ. 24. *o)* ỳ. 21. ὁ. βιαζέσθωσαν. Mat. 11, 12. Luc. 16, 16.
ỳ. 25. *p)* *Ion.* add. *Accedite & accipite legem cum decalogo.* *Ar. P.* add. *hoc.*
Cap. XX, ỳ. 1. *q)* Neh. 9, 13. Qui sc. est *Gloria Iehouæ*, & שכינה, estque *Elohim*, qui insidet Cherubinis 1 Par. 13, 6. qui tamen cum Iehoua colitur & adoratur באחד (cf. Ioh. 5, 23.) Ille scripsit & dedit legem Ex. 32, 16. vocatur *Dilectus Iehouæ* Deut. 33, 12. *Os Iehouæ*, quia per eum loquitur Dominus. (cf. Hebr. 1, 1.) estque is, contra quem peccarunt Mos. & Aaron Num. 20, 24. vocatur *Petra* c. 17, 6. Deut. 32, 4. 15. 18. est ille *Deus Bethelis* Gen. 31, 13. Deus Abrahami, Isaaci & Iacobi Ex. 3, 6. *Bonitas Iehouæ*, quæ coram Mose transiit Ex. 33, 19. c. 34, 6. *Facies Iehouæ* Ex. 23, 17. &c. Hæc *R. Bechai.* *r)* Deut. 5, 6. seqq.
ỳ. 2. *s)* Ps. 81, 11. *t)* Gen. 17, 7. 8. *u)* Leu. 25, 55. Ios. 24, 17. sqq.
ỳ. 3. *x)* Es. 42, 8. 1 Cor. 8, 4. *y)* *coram me inspectante.* Iob. 4, 15. vel *in faciem* qs. *meam.* Es. 65, 3. *Onk. Ion. Syr.* præter me. *Bechai* præter eu, qui est facies mea. cf. ỳ. 1.
ỳ. 4. *z)* Leu. 26, 1. seqq. Deut. 4, 15. seqq. Ps. 97, 7. *a)* *speciem, formam.* Num. 12, 8. Ps. 17, 15. *b)* angelorum, siderum, avium. *c)* hominum aut brutorum,

ỳ. 21. לראת *def.* 1. 2. cum sua *Mas.* & *Erff.* Sic ex aliis quoque obseruat, at tanquam errorem ex Kabbala reiicit *Mas.* 7. 8. ad c. 10, 5. ỳ. 24. לך *Tsere* 3. 6--9. 11. 12. 13. 15. 16. 19. contra *O. T.* f. 10. a. CAP. XX, ỳ. 2. עבדים sic plerique; at reiecto *Rbhia*, substituit *Atnach* 3. 13. & *O. T.* male: ita enim duplex ratione 1. præcepti haberetur *Atnach* h. l. & ỳ. 5. Sed & alibi, accuratus cetera, *Menachem* labitur in Decalogi accentibus, idem expertus fatum, quod plurimi e codd. nostris, in quibus magna hic est confusio. ỳ. 4. תעשה *Munach* hab. 4. 6--16. 19. sed loco eius *Merca* 17. 18. *Ber.* poscente id *O. T.* contra analogiam. ואשר במים solum *Merca* requirit analogia; *Munach* vero, quod cum illo coniunctim multi habent, abesse iubet *O. T.* ỳ. 10. ובנך sine *Makk.* 1--4. 6. 9. ועבדך cum *præf.* ו 1. 3. *Hal.* fa. 2. 4.

13 ס לא תרצח : ס לא תנאף :
ס לא תגנב : ס לא־תענה
14 ברעך עד שקר : ס לא תחמד בית רעך
ס לא־תחמד אשת רעך ועבדו
ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך : פ
טו וכל־העם ראים את־הקולת ואת־הלפידם ואת קול
השפר ואת־ההר עשן וירא העם וינעו ויעמדו מרחק :
16 ויאמרו אל־משה דבר־אתה עמנו ונשמעה ואל־
17 ידבר עמנו אלהים פן־נמות : ויאמר משה אל־העם אל־
תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור
18 תהיה יראתו על־פניכם לבלתי תחטאו : ויעמד העם
מרחק ומשה נגש אל־הערפל אשר־שם האלהים :
19 ס ויאמר יהוה אל־משה כה תאמר אל־
בני ישראל אתם ראיתם כי מן־השמים דברתי
כ עמכם : לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא
21 תעשו לכם : מזבח אדמה תעשה־לי וזבחת עליו את־
עלתיך ואת־שלמיך את־צאנך ואת־בקרך בכל־
המקום אשר אזכיר את־שמי אבוא אליך וברכתיך :
22 ואם־מזבח אבנים תעשה־לי לא־תבנה אתהן גזית
23 כי חרבך הנפת עליה ותחללה : ולא־תעלה במעלת
על־מזבחי אשר לא־תגלה ערותך עליו :

פ פ פ יח 18

כא ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם : כי תקנה
2 עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי
3 חנם : אם־בגפו יבא בגפו יצא אם־בעל אשה הוא
4 ויצאה אשתו עמו : אם־אדניו יתן־לו אשה וילדה־לו
בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא
בגפו

Populus territus Mosen expetit & impetrat Mediatorem.

Ratio altaris temporarii sine superstitione struendi.

Cap. XXI. *Variæ Leges.*

℣. 13. c) cf. c. 21, 20. Matth. 5, 21. seqq. d) Matth. 5, 27. c. 19, 9. e) Leu. 19, 11. Eph. 4, 28. f) *testis mendacii*, i. e. *falsus*. c. 23, 1. Prou. 14, 5. Leu. 19, 16.
℣. 14. g) Rom. 7, 7. c. 13, 9.
℣. 15. h) *videbant* & audiebant. ℣. 19. Gen. 42, 1. i) c. 19, 16. k) Gen. 15, 17. Iud. 7, 16. c. 15, 4. l) *& contremuerunt*. Es. 6, 4. m) ℣. 10. cf. Rom. 8, 15. Hebr. 10, 19.
℣. 16. n) tanquam mediator. Gal. 3, 19. o) Deut. 5, 22. c 18, 16. Rom. 3, 20. c. 4, 15. Hebr. 12, 18. 19.
℣. 17. p) c. 15, 25. c. 16, 4. Gen. 22, 1.
℣. 19. q) sc. oculis vestris. cf. Ex. 3, 12. c. 4, 5. r) Deut. 5, 21.
℣. 20. s) *mecum*; etsi & me sic colere velitis. *M. I.*
℣. 21. t) vt c. 24, 4. al. cf. c. 27, 8. c. 38, 7. u) *holocausta tua*, pro peccatis oblata; sic dicta, quod tota in fumum *ascenderet*. x) *salutaria, eucharistica*; pro salute oblata. y) Deut 12, 5. z) *celebrari iussero*. 1 Par. 16, 4. *Onk. Ion.* vbi habitare faciam maiestaticam præsentiam meam. a) Es. 18, 7.
℣. 22. b) *si autem*. Num. 36, 4. c) Deut. 27, 5. 6. Ios. 8, 31. d) *caeso lapide*. 1 Reg. 5, 31. e) *caelum* vel *scalprum* tuum. cf. Ios. 5, 2. 3. Ez. 26, 9. 2 Par. 34, 6. f) Es. 10, 15. 32. g) *profanabis*. c. 31, 14.
CAP. XXI, ℣. 1. h) ὁ. δικαιώματα. ℣. 31. Luc. 1, 6.
℣. 2. i) *Ion.* add. propter furtum suum. k) Leu. 25, 39. l) nisi annus *iubilæus* interueniat. Leu. 25, 40. m) *pro libero*. ℣. 5. 26. Deut. 15, 12. Ier. 34, 14. cf. 1 Cor. 7, 21.
℣. 3. n) *cum solo corpore suo*. *M. I.* (3) ℣. 4. Prou. 9, 3. sine vxore & liberis, non tamen sine donis. Deut. 15, 13 ὁ. *αὐτὸς μόνος*. Sic *Onk. Ion. Syr.* sed *Ar. P. & E.* cælebs. o) *habens vxorem*. Gen. 20, 3.

℣. 4. p) *herus ipsius*. Gen. 24, 9. q) *si modo non sit Hebræa*. Deut. 15, 12.

℣. 14. Post versiculi huius *Atnachum Sectiuncula* nulla est in plerisque libris nostris: vnde videri poterat integer hic versiculus vnum tantummodo continere præceptum; cui diuisioni patrocinatur quoque *R. Bechai* in *Comment.* suo f. 88. d. & f. 91. c. Sed recte *Setumam* habent 17. 18. & *Berol.* quam probat *O. T.* f. 8. 2. & f. 11. a. ex omnibus libb. *H. spp. Aegyptiacis, Hierosolymitanis*, item ex codice *R. Meir Hallevi, Hammeiri*, & duobus exemplaribus MSStis *Maimonidis*, obseruans, hanc *sectionem* in impresso *Maimonide* perperam fuisse omissam. ℣. 15. הלפידים *dim plene* 7. 8. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 18. 19. sic fu. 2. 4. contra *Mas.* 4. & *Erff.* itemque contra *O. T.* ℣. 16. דבר per *Tsere* 2. 3. 4. 6. 7. 9. 15. 19. & vna cum *Metheg* 3. at 2. in marg. habet *Segol*, quod requirit *O. T.* ℣. 17. ובעבור *Graschaim* 1--4. ℣. 20 אלהי *milra* 7. 10. 11. 14. 15. contra *O. T.* & *Mas.* ad Gen. 9, 26.

ה בְּגַפּוֹ ׃ וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי אֶת־
6 אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי ׃ וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־
הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע
7 אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם ׃ ס וְכִי־
יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים ׃
8 אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם
9 נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ ׃ וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה
י כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ ׃ אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ
11 שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע ׃ וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה
12 לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף ׃ ס מַכֵּה
13 אִישׁ וָמֵת מוֹת יוּמָת ׃ וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה
לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה ׃ ס
14 וְכִי־יָזִד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה מֵעִם
טו מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת ׃ ס וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ
16 מוֹת יוּמָת ׃ ס וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ
17 מוֹת יוּמָת ׃ ס וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת
18 יוּמָת ׃ ס וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־
19 רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב ׃ אִם־
יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק
כ שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא ׃ ס וְכִי־יַכֶּה אִישׁ
אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ נָקֹם
21 יִנָּקֵם ׃ אַךְ אִם־יוֹם אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ
22 הוּא ׃ ס וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה
וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית
23 עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים ׃ וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה
24 וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ ׃ עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד
כה תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל ׃ כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת
26 פָּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה ׃ ס וְכִי־יַכֶּה
אִישׁ

℣. 5. r) q. d. si semel iterumque dixerit, & constans eius voluntas fuerit. *Bechai.*

℣. 6. s) ὁ. πρὸς τὸ κριτήριον τοῦ Θεοῦ, a Deo institutum. c. 21, 7. 8. *Onk. Ion. Syr. Arabes:* ad iudices. t) Ef. 57, 8. u) *perforabit.* (1) x) *subula.* (1) Deut. 15, 17. Ritus hic *Iuuenalis* tempore apud Syros superstes fuit. y) vsque ad iubilæum. *M. I.* al. *per totam vitam,* vt 1 Sam. 1, 22.

℣. 7. z) *non exibit* simpliciter ita, *vt servi* ℣. 2. seqq. coll. Deut. 15, 12. dantur enim alii casus & modi exeundi. ℣. 8-11.

℣. 8. a) *qui sibi desponsaverit eam,* tum redimi curet, vel tanquam redemtam dimittat eam. b) Deut. 21, 14. c) *si ita perfide agit cum ea.* Mal. 2, 14. seqq. Ier. 3, 20.

℣. 9. d) cf. c. 22, 15. 16.

℣. 10. e) *carnem & victum,* s. alimentum eius. Pf. 78, 20. 27. Sic *Onk. Ion. Hier. Syr.* f) Gen. 20, 16. g) *habitationem.* (1) *Schmid. debitum coniugale.* Sic *M. I. Ion. Syr.* h) ὁ. ἀποστέρησις. 1 Cor. 7, 5.

℣. 12. i) *aliquem,* marem vel fœminam. Pf. 1, 1. k) Gen. 9, 6. Leu. 24, 17.

℣. 13. l) *insidiatus est.* (4) 1 Sam. 24, 11. Thren. 4, 18. *A.* μεθώδευσε cf. Eph. 6, 11. *Ar. P. & E.* quod si non intendit. *Ar. P.* add. *occidere illum.* m) infeliciter *occurrere* permisit. Prou. 12, 21. cf. Amos 3, 6. *Onk. Syr.* a Domino traditus est. *Ion.* a Domino acciderit afflictio eius, n) nempe vrbes asyli. Num. 35, 6. o) Num. 35, 11. seqq. Deut. 19, 3.

℣. 14. p) *superbe & ex proposito egerit.* Sic *Hier.* ὁ. ἐπιθῆται. c. 18, 11. *Syr.* audacter egerit. q) *vel ab altari meo,* quod asyli ius etiam inter alias gentes præstabat. *Ion.* præmitt. etiamsi sacerdos (magnus *Hier.*) fuerit, ministrans super altari meo. r) 1 Reg. 2, 31.

℣. 15. s) si admonitus non resipiscat. cf. Deut. 21, 18. seqq.

לוֹ ק׳

℣. 16. t) Deut. 24, 7. 1 Tim. 1, 10. u) *aut si inuent.* Gen. 44, 16.

℣. 17. x) Leu. 20, 9. Deut. 21, 18. c. 27, 16. Prou. 20, 20. c. 30, 17. Matth. 15, 4. *Hier.* contemnens.

℣. 18. y) *pugno.* (2) Ef. 58, 4.

℣. 19. z) Pf. 18, 19. a) ὁ. ἀθῷος ἔσται. ℣. 28. Matth. 27, 24. *Ion.* a pœna capitis. b) *cessationem eius. Ion.* add. *& dolorem, damnum, & ignominiam eius.* c) *sanari curabit.*

℣. 20. d) de maledicta Cananæorum gente, *Ion. & Rabb.* e) *pœna gladii. Ion. Raschi. Ab. E.* &c. ex Gen. 9, 6.

℣. 21. f) *superstes fuerit.* c. 9, 16. Ier. 32, 14. g) sc. ordinaria pœna. h) cuius iacturam nemo libenter facit.

℣. 22. i) c. 2, 13. k) *Onk. Ion.* mors. ℣. 23. Gen. 42, 4. 38. l) *coram iudicibus. Onk. Ion. Syr. Ar. P.* ex sententia iudicum. Deut. 32, 31. sic *Bechai.* ℣. 23. m) Leu. 24, 20. Deut. 19, 21. Obad. ℣. 15. Matth. 5, 38. ℣. 24. n) *Hier. Ion.* pretium oculi pro oculo, pretium dentis &c. nam in mulctam fuit pœna conuersa. *Abendana.* ℣. 25. o) ὁ. μώλωπα. 1 Pet. 2, 24.

℣. 6. הָאֱלֹהִים *Metheg* pro *Munach* 1. 2. 3. 6. 9. 17. 18. ℣. 8. לא *Cthibh* æque ac לו *Keri* valet *ipsi;* neque enim *Masora* vitii scripturam arguit, sed ἀντιστοιχίαν ꝙ *Aleph* loco *Vau* obseruat: id quod in reliquis etiam huiusmodi exemplis notandum, docente Cl. *Hillero* p. 58. seqq. ℣. 10. יִקַּח sine *Metheg* 3. 4. & *Berol.* ℣. 18. אֲנָשִׁים *Rbhia* 1. 2. 3. 4. 6. 9. וְהִכָּה *Merca mälra* 1. 2. 3. su. 4. ℣. 19. וְהִתְהַלֵּךְ sic *B. Naphtali,* vt obseruat *Masora* 7. & 8. ℣. 21. יֻקָּם per *Kametz* 1. 2. 3.; recte quidem sec. *Mas.* 7. 8. ad Gen. 4, 15. sed contra *Masor.* 4. 7. & 8. ad h. l. ℣. 24. שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד ita 1. & sic su. 4.

אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי
27 יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ׃ וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל
לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ׃ פ
28 וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל
29 הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי׃ וְאִם שׁוֹר
נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ
וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת׃
ל אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוּשַׁת
31 עָלָיו׃ אוֹ־בֵן יִגָּח אוֹ־בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ׃
32 אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף ׀ שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן
33 לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל׃ ס וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ
בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר
34 אוֹ חֲמוֹר׃ בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת
לה יִהְיֶה־לּוֹ׃ ס וְכִי־יִגֹּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר
רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם
36 אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן׃ אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל
שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת
37 הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ׃ ס כִּי יִגְנֹב־אִישׁ
שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת
כב הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה׃ אִם־בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא Cap. XXII.
2 הַגַּנָּב וְהֻכָּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים׃ אִם־זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ
עָלָיו דָּמִים לוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם אִם־אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ׃
3 אִם־הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־
4 שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם׃ ס כִּי יַבְעֶר־אִישׁ שָׂדֶה
אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב בעירו ק׳
ה שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם׃ ס כִּי־תֵצֵא
אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה
6 שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת־הַבְּעֵרָה׃ ס כִּי־
יִתֵּן

℣. 27. p) *sic si dentem*, aut aliud membrum corporis. q) ὁ. ἐκκόψῃ. Matth. 18, 8.

℣. 28. r) *cornu percusserit.* ℣. 31. 32. s) in maiorem homicidii detestationem. Gen. 9, 5. t) ob horrorem factæ cædis. u) ὁ ἀθῷος. Matth. 27, 24.

℣. 29. x) *petulcus.* (2) ℣. 36. y) i. e. *antea.* Gen. 31, 2. z) *& denunciatum fuerit.* c. 19, 21. a) *Dominus eius.* ℣. 34. 36. Ef. 1, 3. cf. Gen. 39, 2.

℣. 30. b) c. 30, 12. ὁ. λύτρα. Matth. 20, 28. *Ion.* mulcta pecuniæ, quo refer. *Onk. Syr.* c) *pretium redemtionis* (3) Num. 3, 49. Pf. 49, 9.

℣. 31. d) ingenuum puerum aut puellam. *M. I.*

℣. 32. e) quo vili pretio Christum, tq. mancipium, tradebat Iudæ auaritia. Zach. 11, 12. Matth. 26, 15. c. 27, 9. 10.

℣. 33. f) *si aperuerit* cisternam vel puteum, pro more istarum gentium, antea clausum siue contectum. cf. Num. 16, 32. Ef. 41, 18. Pf. 5, 10. g) *foderit.* Gen. 50, 5.

℣. 35. h) *diuident.* Num. 31, 27.

℣. 36. i) *aut si notum fuerit*, & indicatum Domino.

℣. 37. k) ob facilitatem huius furti, & ob damnum illatum, raptis bobus aratoribus. l) Quid enim de his saluum esset, si eas furari liceret?

Cap. XXII, ℣. 1. m) *in perfossione.* (2) Ier. 2, 34. ὁ. ἐν τῷ διορύγματι. Matth. 6, 20. *Ion.* in fenestra parietis. n) *deprehenditur.* ℣. 6. 7. sc. noctu ex ℣. 2. o) *non erunt* vel imputabuntur *percussori sanguines.* ℣. 2. Num. 35, 27. *Ion.* non est ipsi reatus effusionis sanguinis innocentis. *Syr.* non ipsi erit pœna capitalis. Sic ℣. 2. quo ref. *Ar. P.*

℣. 2. p) ratio sequitur: rependere enim fur poterit; aut si nihil ipsi sit, vendi. q) ὁ. πραθῆναι. Matth. 18, 25. sc. si duplum vel quadruplum reddere non posset.

℣. 3. r) ve nec mactauerit, nec vendiderit. c. 21, 37.

℣. 4. s) *Onk. Syr.* depasci fecerit. cf. ℣. 5. t) *pecus suum.* Gen. 45, 17. u) Ef. 5, 5. c. 6, 13. x) *opimum.* Gen. 47, 6.

℣. 5. y) Pf. 118, 12. z) *aceruus frugum.* (4) Iud. 15, 5. a) *stans in agro seges.* b) *qui incendit.* c. 3, 2. malitia sua vel culpa. c) *incendium.* (1).

Variæ leges.

℣. 29. והמית איש או־ sic 1. ℣. 31. יגח per *Kametz* 2. 6. 7. 8. &c. sec. *Maf. Erffurt.* ℣. 33. שור sine *Dagesch* 3. 7. 8. 10. 12. 14. 15. 16. 18. 19. contra *O. T.* f. 11. b. ℣. 35. יגף *Merca* 1. 2. sed *Darga* poscit *Maf.* ad h. l. & Lev. 11, 12. ℣. 36. מתמל *defectiue* 4. *Hal.* 6. 9. contra *Maf.* 1. & *Erffurt.* ℣. 37. Ab hoc versu CAPVT XXII. incipiunt 6. 8. 11. 13. 15. 16. 19. & *M. I.* יגנב ita cum *Metheg* 3. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 17. 18. & *M. I.* reliqui sine eo; sed per *Chateph Kometz* 1. *B. Naphtali*, & per *Cholem* simul 4. וארבע ita per *Makk.* 17. 18. *Berol.* & *O. T.* reliqui *Merca.* CAP. XXII, 4. בערה *defect.* solus *Berol.*

Variæ leges.

יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית
7 הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם׃ אִם־לֹא יִמָּצֵא
הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח
8 יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ׃ עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־
חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר
כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן
9 אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ׃ ס כִּי־יִתֵּן
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וְכָל־בְּהֵמָה
י לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ־נִשְׁבַּר אוֹ־נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה׃ שְׁבֻעַת
יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת
11 רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם׃ וְאִם־גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ
12 יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו׃ אִם־טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה
לֹא יְשַׁלֵּם׃ פ
13 וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־
14 עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃ אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אִם־שָׂכִיר
טו הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ׃ ס וְכִי־יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה
אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה׃
16 אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר
17 18 הַבְּתוּלֹת׃ ס מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה׃ כָּל־שֹׁכֵב עִם־
19 בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת׃ ס זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם בִּלְתִּי
כ לַיהוָה לְבַדּוֹ׃ וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים
21 הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן׃
22 אִם־עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ
23 אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ׃ וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בֶּחָרֶב וְהָיוּ
נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתֹמִים׃ פ
24 אִם־כֶּסֶף ׀ תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה
כה לוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ׃ אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל
26 שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ׃ כִּי הִוא
כסותה

MS. Alex. cf. Deut. 13, 14. c. 27, 3. b) *neci denonceatur*, fine expiatione. Leu. 27, 29. Deut. 13, 16. Ef. 34, 2.
ꝟ. 20. c) Deut. 10, 19. c. 24, 17. d) *iniuria premes.* c. 23, 9. Zach. 7, 10. e) Leu. 19, 33.
ꝟ. 21. f) Deut. 24, 17.
ꝟ. 22. g) *parenthesis* vsque ad finem versus.
ꝟ. 23. h) Pf. 109, 9.
ꝟ. 24. i) *mutuo dederis* populari tuo. Deut. 28, 12. k) quos non erubesco profiteri esse populum meum. Bechai. ὁ. πενιχρῷ. Luc. 21, 2. l) *sicut fœnerator.* 2 Reg. 4, 1. m) tali pauperi Ifraelitæ, qui vix vitam parce ac duriter sustentare potest. n) *vsuram* qs. mordacem. M. I. Leu. 25, 36. Deut. 23, 20.
ꝟ. 25. o) Ez. 18, 16. p) pauperis. Deut. 24, 12. 17. q) *antequam.* Ion. vel, non diutius feruabis, donec. Gen. 48, 5. 1 Sam. 14, 24. ὁ. πρὸ δυσμῶν. r) Ez. 18, 6. Amos 2, 8.

ꝟ. 7. (d) ꝟ. 8. 27. c. 21, 6. Pf. 82, 1. 6. cf. Rom. 13, 4. 6. *Onk. Ion. Syr.* Iudices. e) ὁ. præmittunt, quod subintelligendum: καὶ ὀμεῖται, *& iurabit.* vide ꝟ. 10. fic *Ion.* f) *facultates*, vasa, aut rem pecuariam. *M. I.* ꝟ. 10. 1 Sam. 15, 9. Gen. 33, 14. ὁ. παρακαταθήκης. 1 Tim. 6, 20. Sic *Onk. Ion.*
ꝟ. 8. g) *Ion.* re fracta (corrupta) in occulto. h) *de qua* quis *dixerit, quod suum hoc sit.* i) depositoris & depositarii. k) *damnauerint.* Pf. 37, 33.
ꝟ. 9. l) sc. membrum aliquod, vt crus. sic ꝟ. 13. Pf. 34, 21. Ef. 8, 15.
ꝟ. 10. m) Hebr. 6, 16 *Ar. P.* iusiurandū per Deum diuidet. n) *Onk. Ion. Syr.* sc. iuramentum ab ipso.
ꝟ. 11. o) *ab ipso* sc. conscio vel negligente.
ꝟ. 12. p) *adferat eius rei*; at Raschi: *eam* sc. partem discerpti animalis ex Am. 3, 12. *Ion.* producet ipsi testes. *Hier.* producet ex membris (cadaueris) testem. q) Gen. 31, 39.
ꝟ. 14. r) & sic perit suo domino, modo dolus & culpa absint. *Ion.* venit perditio eius pro mercede sua.
ꝟ. 15. s) *pellexerit.* ὁ. ἀπατήσῃ. 2 Cor. 11, 2. 3. sc. blanditiis; de vi virgini illata vid. Deut. 22, 28. 29. t) *dotando dotabit.* (2) ex ꝟ. 16. al. *festinando festinabit eam* ducere. Pf. 16, 4.
ꝟ. 16. u) *dotem.* (3) Gen. 34, 12. 1 Sam. 18, 25. *Ion.* quinquaginta siclorum.
ꝟ. 17. x) *Sagam, præstigiatricem.* Leu. 20, 27. feminin. vsurpatur, quod mulieres huic crimini magis obnoxiæ. *M. I.* y) *non patieris viuere.* ὁ. περιποιήσετε. Act. 20, 28.
ꝟ. 18. z) Leu. 20, 15. Deut. 27, 21.
ꝟ. 19. a) *Hebr. Sam.* add. *alin*; sic ὁ. in *MS.*

ꝟ. 12. יבאהו *bhi defect.* omnes nostri sec. *Masoram*, præter *Hal.* & *Berol.* qui *plene*, vt su. 4. ꝟ. 15. לו fine *Dagesch* 3. 7. 8. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 19. contra *O. T.* f. 11. b. ꝟ. 16. מאן *Merca* 3. contra consequutionis regularis ordinem; cum *Pfik* 2. sed vtrumque reiicit nota marg. 1. ex *En hakkore.* ꝟ. 17. post hunc versum *Sesmmam* hab. 7. 8. sed eam reiicit *O. T.* quippe quam nec codex vllus, nec *Maimonides* notauerit. ꝟ. 22. תענה *Nun* per Segol omnes quidem nostri, præter 17. & *Berol.* qui habent *Tsere*; sed *Tsere* h. l. esse debere, copiose disputat *O. T.* hic & ad Gen. 31, 50. collata *Masora* 7. & 8. ad l. c. quam illustrat ex alia *Masora* diserte hunc locum Exodi per *Tsere* poscente. ꝟ. 25. בוא *plene* requirit *Mas.* ad Ezech. 33, 22. sed fine vllius codicis suffragio. ꝟ. 26. כי *Makk.* 1. 3. su. 4.

כסותו ק׳ קמין בז״ק

כְסוּתֹה לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־
יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן אָנִי׃ ס
27 אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר׃
28 מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִּי׃ כֵּן־
29 תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם
ל הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ־לִי׃ וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה
טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ׃ ס
כג לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע
2 לִהְיֹת עֵד חָמָס׃ לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת וְלֹא־
3 תַעֲנֶה עַל־רִב לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת׃ וְדָל לֹא
4 תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ׃ ס כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ
ה חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ׃ ס כִּי־תִרְאֶה
חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב
6 תַּעֲזֹב עִמּוֹ׃ ס לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ׃
7 מִדְּבַר־שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג כִּי לֹא־
8 אַצְדִּיק רָשָׁע׃ וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים
9 וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים׃ וְגֵר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם
י אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְשֵׁשׁ
שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃
11 וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ
וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ׃
12 שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת
לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר׃
13 וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים
14 אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ׃ שָׁלֹשׁ רְגָלִים
טו תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה׃ אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־
16 בוֹ יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃ וְחַג הַקָּצִיר
בִּכּוּרֵי

℣. 26. s) *pro cute ipsius*, qua cutem s. corpus tegit contra frigus noctis. Gen. 31, 40. t) Matth. 5, 48. Luc. 6, 36. Eph. 5, 1. 2.

℣. 27. u) *Deo*, sic *Bechai* coll. Prou. 24, 21. al. *Magistratibus*. Sic *Onk. Ion. Syr. Ar. vterque*. vt ℣. 7. x) Coh. 10, 20. y) *diris deuouebis*. Gen. 12, 3. Act. 23, 5.

℣. 28. z) q. d. *plenitudinem* i. e. *primitias frugum* vel fructuum, cum plene maturuerunt. *M. f. Onk. Ion. Syr.* Num. 18, 27. Deut. 22, 9. a) (1) qs. dicas *lacrymam*. h. e. *primitias vini Ion.* & *olei Ar. E.* al. *optimum & praestantissimum* cuiusuis rei; vt in *versione Samar.* Gen. 45, 18. Numer. 18, 29. 32. ὁ. ἀπαρχὰς ἅλωνος καὶ ληνοῦ. b) cf. c. 23, 18. Ez. 44, 30. *Ion.* ne cuncteris tempore suo, quo minus afferas. c) nempe lytro. c. 13, 2.

℣. 29. d) Leu. 22, 27. cf. Gen. 17, 12.

℣. 30. e) c. 19, 6. Leu. 11, 44. 1 Pet. 1, 15. 16. f) Leu. 22, 8. Ez. 44, 31.

Cap. XXIII, ℣. 1. g) *accipies* l. *proferes*. Leu. 19, 15. Num. 23, 7. Ps. 15, 3. *Ar. P. & E.* tanquam gratum quid, non credes facile. h) *rumorem falsum*. Ps. 12, 3. *Ion.* verba mendacii a viro, proximum calumniante. i) *innadis*. 1 Sam. 22, 17. Ier. 26, 24. cf. Es. 5, 18. Prou. 1, 10. 11. ὁ. συγκαταθήσῃ siue *consenties*. Sic ℣. 32. Luc. 23, 51. 2 Cor. 6, 16. k) c. 2, 13. l) c. 20, 13. Ps. 35, 11.

℣. 2. m) Matth. 7, 13. 3 Ioh. ℣. 11. n) 1 Reg. 2, 28. cf. 1 Tim. 5, 21. o) *ad infectendum* ius. ℣. 6. Prou. 17, 23.

℣. 4. p) Deut. 22, 1. seqq.

℣. 5. q) *desistas ab* (eo) *relinquendo ipsi*; i. e. ne iacentem ipsi relinquas. sic *Onk.* ὁ. οὐ παρελεύσῃ. Luc. 10, 30. 31. r) *Onk. Ion.* relinquas, quod in animo tuo habes contra ipsum, & leuabis (iumentum) eum cum eo. vel interrog. lege: num ita *deserere poteris iumentum cum eo?*

℣. 7. s) ὁ. ἀποστήσῃ. 2 Tim. 2, 19. t) Prou. 17, 15. ὁ. δίκαιον. Mat. 27, 19. Act. 3, 14. u) ὁ. οὐ δικαιώσεις τὸν ἀσεβῆ. cf. Rom. 4, 5.

℣. 8. x) *oculatos*, *videntes aperte*. (2) c. 4, 11. cf. Deuteron. 16, 29. Coh. 7, 7. *Onk. Ion. Syr.* sapientes. y) *peruertit*. (7) Prou. 13, 6. ὁ. λυμαίνεται. Act. 8, 3.

℣. 9. z) c. 22, 20. a) cf. Hebr. 2, 18. c. 4, 15. *Ion.* gemitum animae.

℣. 10. b) Leu. 25, 2. seqq. c) ὁ. τὰ γενήματα αὐτῆς. 2 Cor. 9, 10.

℣. 11. d) *decidere fines* (sc. prouentum, ex ℣. 10.) 2 Sam. 6, 6. 2 Reg. 9, 33. e) *relinques*. 1 Reg. 8, 57.

℣. 12. f) c. 20, 8. seqq. g) *respiret*. (3) c. 31, 17. 2 Sam. 16, 14. ὁ. ἀναψύξῃ. Act. 3, 19. cf. Marc. 2, 27.

℣. 13. h) Hos. 2, 19. ὁ. μὴ ἀκουσθῇ ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν. Eph. 4, 29. c. 5, 3. ℣. 14. i) *vicibus*. ℣. 17. c. 34, 23. Num. 22, 28. 2 Par. 8, 13. *Onk. Ion. Syr.* temporibus. k) Leu. 23, 2. seqq. Deut. 16, 1. seqq. ℣. 15. l) c. 12, 15. c. 34, 18. Leu. 23, 6. m) c. 13, 3. n) *vacue*, i. e. sine aliqua oblatione. c. 34, 20. Deut. 16, 16. *Ar. P.* ne adfueritis sanctuario meo vacui. ℣. 16. o) *hebdomadum*. c. 34, 22. siue *Pentecostes*. Leu. 23, 15. 16.

℣. 29. כֵּן cum *Metheg B. Naphtali*. CAP. XXIII, ℣. 2. לְהַטּוֹרת *plene* 1. 2. su. 3. contra *Mas. Erffurtensem*. ℣. 3. תֶהְדַּר *Tau* cum *Metheg* plerique, sed sine eo 1. 2. 3. 4. 6. ℣. 5. כִּי *Munach* loco *Makk.* 2. 3. praeter *Masoram* ad ℣. 4. quae hoc exemplum inter *Munachata* non refert. שֹׂנַאֲךָ *Sin* cum *Metheg* plerique, exceptis 3. 4. 8. & 1. qui illud deleuit. ℣. 15. צִוִּיתִךָ si *plene* 3. 4. *Hal.* vt poscit *R. Hammeiri*, quem vero confutat *O. T.* f. 11. b. ex *R. Meir Halleui* & *auctore* tractatus *Schemen Sason defectiue* hunc locum poscentibus. בֹּן יָצָאת sic alii libri dicuntur habere in marg. 7. & 8.

בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת
17 הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה׃ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
18 בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן ׀ יְהוָה׃ לֹא־
תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר׃
19 רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־
תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ פ
כ הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ
21 אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי׃ הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ
22 אַל־תַּמֵּר בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ׃ כִּי
אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקֹלוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר
23 וְאָיַבְתִּי אֶת־אֹיְבֶיךָ וְצַרְתִּי אֶת־צֹרְרֶיךָ׃ כִּי־יֵלֵךְ מַלְאָכִי
לְפָנֶיךָ וֶהֱבִיאֲךָ אֶל־הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי
24 הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וְהִכְחַדְתִּיו׃ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם
וְלֹא תָעָבְדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרֵס תְּהָרְסֵם
כה וְשַׁבֵּר תְּשַׁבֵּר מַצֵּבֹתֵיהֶם׃ וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ׃ ס
26 לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת־
27 מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא׃ אֶת־אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי
אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ
28 אֵלֶיךָ עֹרֶף׃ וְשָׁלַחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה אֶת־
29 הַחִוִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ׃ לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ
מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה וְרַבָּה
ל עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר
31 תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ׃ וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף
וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי ׀ אֶתֵּן בְּיֶדְכֶם
32 אֵת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגֵרַשְׁתָּמוֹ מִפָּנֶיךָ׃ לֹא־תִכְרֹת לָהֶם
33 וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית׃ לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן־יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי
כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ׃ פ

ואל

℣. 22. h) Deut. 7, 12. i) *inimicus ero, oppugnabo.* (1) k) ὁ. ἀντικείσομαι. Gal. 5, 17. cf. Gen. 12, 3.
℣. 23. l) ὁ. ἡγούμενος. Matth. 2, 6. cf Ios. 5, 15. m) *& exscindam eos.* 1 Reg. 13, 34.
℣. 24. n) 2 Cor. 6, 14. Eph. 5, 11.
℣. 25. o) i. e. *alimonia*, & cibo & potui. 2 Sam. 25, 11. p) c. 15, 26. Deut. 29, 21. ὁ. μαλακίαν. Matth. 4, 23.
℣. 26. q) *abortiens.* Gen. 31, 38. r) Leu. 26, 9. Deut. 7, 14. ὁ. στεῖρα. Luc. 1, 7. s) vt ad senectam vsque viuas. cf. Ps. 90, 10. Ps. 102, 25.
℣. 27. t) *terrorem meum.* cf. Gen. 35, 5. Exod. 15, 16. u) *& exturbabo.* c. 14, 24. Deut. 2, 15. x) i. e. *fugientes.* Ps. 18, 41.
℣. 28. y) *vespas, crabrones* (3) Deut. 7, 20. Ios. 24, 12. cf. Sap. 12, 8.
℣. 29. z) *agrestes feræ*, ex vicinis desertis irrumpentes. Deut. 7, 22.
℣. 31. a) 2 Sam. 8. & 10. 1 Reg. 5, 1. 2 Par. 9, 27. b) c. 10, 19. c) cf. c. 15, 14. d) sc. Arabico. e) *Ion. Euphratem.* Gen. 15, 18.
℣. 32. f) c. 34, 12. Deut. 7. 2. cf. 1 Cor. 10, 20. ℣. 33. g) c. 10, 7. Deut. 7, 16. cf. Num. 25, 1. 2. Iud. 1. & 2. ὁ. πρόσκομμα. Rom. 14, 13.

℣. 15. p) *collectionis finitæ.* c. 34, 22. cf. Leu. 13, 24. 34. q) *in exitu anni* sc. ciuilis. cf. not. c. 12, 1. r) Deut. 16, 13.
℣. 17. s) ℣. 14. t) Ps. 24, 1. Zach. 4, 14.
℣. 18. u) c. 34, 25. *Ion.* quamdiu fermentum in ædibus vestris adhuc est. x) *Paschalis.* c. 12, 15. seqq. cf. Leu. 23, 17.
℣. 19. y) c. 34, 26. Deut. 26, 2. z) Num. 15, 19. seqq. a) c. 34, 26. Deut. 14, 21. cf. Prou. 12, 10. Aliqui existimant, gentiles ita Osiridi vel Baccho sacra fecisse.
℣. 20. b) ℣. 23. c. 32, 34. c. 33, 2. Num. 20, 16. *Becbai* ex Kabbala docet, hunc angelum non esse ex numero הנפרדים (creatorum, existentium extra Dei essentiam) sed ex הנטיעות (emanationibus, quæ intra Dei essentiam subsistunt) sic in *Tanchuma* explicari, quod sit *Metatron*, Princeps faciei. (Ioh. 6, 46.) Quod autem hic vocetur *Angelus meus*, idem esse, ac si diceret: Angelus, qui dilectus est apud me, per quem ego me cognoscendum præbeo in mundo, (Ioh. 1, 18.) cum quo ego vnitus sum indiuisa vnitate, & sine separatione, (Ioh. 17, 21.) per quem mundus gubernatur. (Ioh. 17, 2.) Hunc esse, qui c. 33, 14. Es. 63, 9. *facies Dei* vocetur. Hunc habere potestatem remittendi peccata, (Marc. 2, 7. 10.) Hinc a Dauide, qui, *Tecum*, inquit, *est condonatio*. Ps. 130, 4. excludi quidem angelos creatos, sed increatum minime.
℣. 21. c) ὁ. πρόσεχε σεαυτῷ. Act. 20, 28. d) Deut. 18, 15. 18. 19. Matth. 3, 17. c. 17, 5. e) *ne rebellis sis illi.* Ex. 20, 8. 13. cf. Ps. 2, 12. ὁ. μὴ ἀπείθει αὐτῷ. Ioh. 3, 36. f) Ios. 24, 19. g) Ioh. 5, 43. c. 10, 30. 38. c. 14, 10. 2 Cor. 5, 19. cf. Ex. 3, 51. Es. 42, 8.

℣. 16. האסיף *plene* 1. 4. *Hal.* contra *Masoram* h. l. & c. 34, 22. itemque c. 39, 24. ℣. 20. הכינתי chi *plene* 4. *Hal.* 10. 14. 15. fu. 3 sec. *Masoram* 4. sed contra *Mas.* 7. 8. ℣. 22. שמע *defect.* 1. 2. 4. contra *Mas. Erffurt.* neque etiam inter *defectiua* connumeratur a *Mas.* 7. 8. ad c. 22, 22. ℣. 25. והסירתי *si plene* 2. 4. *Hal.* sec. *Mas.* 4. sed contra *Mas. Erffurt.* ℣. 26. לא *Darga* 2. 4. *Makk.* cum *Metheg* 6. 7. 8. 10--14. 16. 19. sed *Makk.* abesse vult Θ. T. f. 11. b. ℣. 28. ואת־הכנעני cum *præf. Vau* 3. fe. 4. & sic fu. 2. contra *Mas.* h. l. & Leu. 26, 24. ℣. 31. ים per Patach 1. 3. 4. 10. 24. את ישבי Hoc את abesse vult nota in *Mas. Erff.* recentiori manu adscripta.

℣. 20.

כד וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל־יְהוָה אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב Cap. XXIV.
וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֹק׃
2 וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא
3 יַעֲלוּ עִמּוֹ׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה
וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ
4 כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה׃ וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת
כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר
וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃
ה וַיִּשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים
6 שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם
7 בָּאַגָּנֹת וַחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית
וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה
8 וְנִשְׁמָע׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר
הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־
9 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא
י וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת
רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר׃
11 וְאֶל־אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים
12 וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה
אֵלַי הָהָרָה וֶהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־לֻחֹת הָאֶבֶן
13 וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם׃ וַיָּקָם מֹשֶׁה
14 וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר הָאֱלֹהִים׃ וְאֶל־
הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ בָזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם
וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם׃
טו וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־הָהָר׃ וַיִּשְׁכֹּן
16 כְּבוֹד־יְהוָה עַל־הַר סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא
17 אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן׃ וּמַרְאֵה כְּבוֹד
18 יְהוָה כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיָּבֹא
משה

ט א I

יד *Manus*, per quam & creatus est, & conseruatur mundus vniuersus, cum omnibus, quæ existunt, tam quæ supra sunt, quam quæ infra. Es. 66, 2. hæc *Bechai*. cf. Col. 1, 16. Hebr 1, 2.

Cap. XXIV, ℣. 1. h) i. e. ad *Metatronem*, qui est *Custos mundi, custos Israelis*, Ps. 121, 4. estq; *Dominus omnium*, quæ infra ipsum sunt, quippe cuius potestati subiecti sunt vniuersi exercitus superiores & inferiores: (Hebr. 2, 8.) & tamen est etiam *nuncius* s. *legatus* Domini, sc. eius, qui est supra ipsum, quique potestatem ei dedit supra omnia, & fecit eum Dominum domus suæ (Hebr. 3, 5. 6.) & imperantem in omnibus possessionibus suis. Hæc R. Bechai. i) ℣. 9. c. 6, 23. Leu. 10, 1. cf. Matth. 17, 1. k) ℣. 9. Num. 11, 16. 24. cf. Luc. 10, 1. 17.

℣. 2. l) ὁ. ἐγγιεῖ. Hebr. 7, 19.

℣. 3. m) ℣. 7. c. 19, 8.

℣. 4. n) cf. Ios. 4, 3. 8. 9. 20.

℣. 5. o) cf. not. c. 19, 22. *Onk. Ion.* & *Ar. P.* primogenitos. cf. c. 13, 2. Num. 3, 41. *Ion.* add. *nam vsque ad hanc horam erat cultus inter primogenitos: nam adhuc factum non erat tabernaculum conuentus, nec datum erat sacerdotium Aharoni.* p) c. 19, 22. q) *pacifica, pacalia.* Leu. 3, 1. seqq. c. 7, 11. seqq. pro pace & salutaribus a Deo impetratis vel impetrandis.

℣. 6. r) ad adspergendum populum & librum. ℣. 8. Hebr. 9, 19. s) *crateribus.* (3) Es. 22, 24. Cant. 7, 3. t) *alteram partem.* u) eu. 1, 5. c. 3, 2. &c.

℣. 8. x) quo sancitur fœdus. ὁ. αἷμα τῆς διαθήκης. Matth. 26, 28. Hebr. 9, 20.

℣. 10. y) *Onk.* gloriam Dei. *Bechai*: i. e. *gloriam*, quæ vocatur שְׁכִינָה; estque illa gloria, quam vidit Ezekiel c. 1, 26. in similitudine, secundū formam hominis. z) *politi lapidis* l. *lateris.* al. *albedinis.* a) Ez. 1, 26. c. 10, 1. b) *splendore*, & cæruleo colore.

℣. 11. c) *selectos* illos 70. ℣. 1. Es. 41, 9. *Syr.* & in Seniores filiorum Israel non immisit manum suam. *Onk.* & principibus filiorum Israel nihil damni obtigit. d) c. 9, 15. e) læti atque incolumes, tantum abest, vt mortui sint. c. 33, 20. Iud. 13, 22. Al. in *Bechai*: opus habebant cibo, quia non ad eumdem visionis gradum cum Mose peruenerant.

℣. 12. f) *Ar. P.* & *E.* tabulas gemmeas. sic c. 31, 18. c. 34, 1. 4. g) ὁ. νομοθετῆσαι αὐτοῖς. Hebr. 7, 11. c. 8, 6.

℣. 13. h) ὁ. ὁ παρεστηκὼς αὐτῷ. Luc. 1, 19. *A.* & *S.* λειτουργός.

℣. 14. i) *Onk. Ion.* & *Syr.* exspectate nos. Gen. 22, 5. Hos. 3, 3. k) c. 17, 10 l) c. 18, 16. Es. 50, 8. *Onk.* cui est lis.

℣. 15. m) in summum iugum montis. n) ὁ. ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη. Matth. 17, 5.

℣. 16. o) i. e. *Schechina*, de qua scriptum est: *vt habitet gloria in terra nostra*, Ps. 85, 10. quæ alias vocatur

℣. 1. וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם *Metheg* sub *He* non habent; 6. 7. 8. & 13. ℣. 3. ℶ אֵ per *Makk* & *Segol* 1. 3. fu. 4. ℣. 5. Pro נַעֲרֵי, itemque ℣. 11. pro אֲצִילֵי alius codex, *in atrio repertus*, habuit זַעֲטוּטֵי *Magnates vel*, vt *Buxtorfius* vertendum esse suspicatur, *Minores, Plebeios*: & sic vtrobique LXXII. *Seniores* Regi *Ptolomæo* descripsisse traduntur in *Megillah* f. 9. a. Sed hæc lectio a Iudæis repudiata fuit. Conf. *R. Chaiim* in *Præf.* ad *Biblia Rabb.* col. 3. & *Lightf.* ad Matth. 5, 18. ℣. 10. לָטֹהַר *Lamed* per *Patach*, seq. *Dagesch* 2. 12. contra O. T. f. 11. b. ℣. 11. הָאֱלֹהִים *Metheg* pro *Munach* 1. 3. 17. 18. ℣. 12. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה ita 4. sed contra *Mas.* h. l. & c. 4, 11. וֶהְיֵה *He* per *Chatephsegol* requirit *M. I.* sed citra vllius codicis suffragium. לְהֹרֹתָם *bis defect.* fu. 2. sic poscit *Mas. Erff.* contra *Mas.* 7. 8. h. l. & Gen. 46, 28.

משה בתוך הענן ויעל אל־ההר ויהי משה בהר
ארבעים יום וארבעים לילה׃

19 יט פ פ פ

Cap. XXV.

Apparatus, ex quo parandum Tabernaculum.

וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־בני
2 ישראל ויקחו־לי תרומה מאת כל־איש אשר
3 ידבנו לבו תקחו את־תרומתי׃ וזאת התרומה אשר
4 תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת׃ ותכלת וארגמן
ה ותולעת שני ושש ועזים׃ וערת אילם מאדמים וערת
6 תחשים ועצי שטים׃ שמן למאר בשמים לשמן
7 המשחה ולקטרת הסמים׃ אבני־שהם ואבני מלאים
8 לאפד ולחשן׃ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם׃ ככל
9 אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת
י תבנית כל־כליו וכן תעשו׃ ס ועשו ארון עצי
שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה

Arca fœderis.

11 וחצי קמתו׃ וצפית אתו זהב טהור מבית ומחוץ
12 תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב׃ ויצקת לו ארבע
טבעת זהב ונתתה על ארבע פעמתיו ושתי טבעת
על־צלעו האחת ושתי טבעת על־צלעו השנית׃
13 ועשית בדי עצי שטים וצפית אתם זהב׃ והבאת את־
14 הבדים בטבעת על צלעת הארן לשאת את־הארן
טו בהם׃ בטבעת הארן יהיו הבדים לא יסרו ממנו׃
16 ונתת אל־הארן את העדת אשר אתן אליך׃ ועשית
17 כפרת זהב טהור אמתים וחצי ארכה ואמה וחצי
18 רחבה׃ ועשית שנים כרבים זהב מקשה תעשה
19 אתם משני קצות הכפרת׃ ועשה כרוב אחד מקצה
מזה וכרוב־אחד מקצה מזה מן־הכפרת תעשו את־
כ הכרבים על־שני קצותיו׃ והיו הכרבים פרשי כנפים
למעלה

ỳ. 11. o) obduces autem., q. d. speciosam s. spectabilem facies. p) limbum, coronam. v. 24. 25.
ỳ. 12. q) c. 37, 3. 1 Reg. 7, 30.
ỳ. 14. r) Num. 4, 15. 1 Par. 15, 15.
ỳ. 16. s) Heb. 9, 4. t) *testimonium* seu *Decalogum*, quo Deus voluntatem suam testabatur. Vide ỳ. 22. c. 31, 18. c. 38, 21. u) ỳ. 21. c. 40, 20.
ỳ. 17. x) c. 37, 6. *Operculum & propitiatorium.* sic ὁ. ἱλαστήριον ἐπίθεμα, nisi posterius additum sit ex alia interpretatione. Vide ỳ. 18. 19. 20. 21. & Rom. 3, 25.
ỳ. 18. y) c. 37, 7. 1 Reg. 6, 23. cf. Gen. 3, 24. Ez. 1, 6. seqq. z) *opus solidum, solidos.* ỳ. 31. 36. Ier. 10, 5. *Onk. Ion.* ductili opere.
ỳ. 19. a) *Ar. P.* ex ipsomet operculo.
ỳ. 20. b) c. 7, 9.

ỳ. 18. p) bis (al. ter) ita factum. c. 34, 28. Deut. 9, 9. 18. c. 10, 10. cf. Matth. 4, 2.
Cap. XXV, ỳ. 2. q) *separationem, collectam, donarium.* ỳ. 3. c. 35, 5. c. 29, 27. r) *quem sponte mouerit.* c. 35, 21. cf. 2 Cor. 9, 7. Ps. 110, 3.
ỳ. 4. s) *hyacinthini, cærulei* coloris lanam. c. 35, 25. t) *purpuram.* u) *coccinenm dibaphum.* Leu. 14, 4. *Carmesin M. I.* x) *byssum,* al. *Xylinum,* al. *linum* sex filorum. y) *Onk. Ion. & Syr.* pilos caprinos. c. 35, 26. *Ar. P.* molliores pilos caprarum.
ỳ. 5. z) *rubras* l. *rubefactas.* c. 26, 14. *Ar. P.* conditas; ex Arabismo, vbi *Adim* est *corium odoratum*, quod ex Arabia felici asportatur. a) Ez. 16, 10. ὁ. ὑακίνθινα. sic *Bochart.* violaceas l. ouium purpurei coloris. b) ỳ. 10. Es. 41, 19. præstantiss. *cedrorum.* ὁ. ἄσηπτα. *Ar. P. & E.* ex Arabismo *lignum Santaen*, s. vt *Golius* vertit, *Acacia*, quam alias vocant *spinam Aegyptiacam.*
ỳ. 6. c) *oleum pro candelabro.* c. 27, 20. d) c. 30, 25. e) *ad suffimentum aromatum.* c. 30, 34.
ỳ. 7. f) c. 28, 20. Gen. 2, 12. *Onk. Ion. & Syr.* Berylli. g) *insertionum; gemmæ,* quibus palæ seu fossulæ pectoralis implebantur. *M. L.* c. 35, 9. 27. cf. c. 28, 20. *Ar. P. & E.* lapides contextionis. h) al. *pallium.* c. 28, 6. *Gussetio* autem *cingulum* fuisse videtur. Vide Leu. 8, 7. i) *& pro pectorali.* c. 28, 15.
ỳ. 8. k) Hebr. 9, 1. 2. Vocatur ita, quia sanctificatum fuit per gratiosam Numinis præsentiam, vel potius, quia fuit exemplar sanctuarii superioris. *Bechai.* cf. Hebr. 9, 23. l) vt habitare faciam lucem meam. *Ar. P. & E.*
ỳ. 9. m) ỳ. 40. c. 26, 30. c. 27, 8. Num. 8, 4.
ỳ. 10. n) c. 37, 1-25.
ỳ. N.

ỳ. 2. אשר *Makk.* 3. fu. 4. ỳ. 5. אילם *e defect.* 4. *lin plene* 3. 4. vtrumque præter *Mas.* ad Gen. 32, 14. ỳ. 6. למאור *plene* 2. 4. fu. 1. contra *Mas.* 1. 7. 8. & *Erff.* ỳ. 10. קומתו *plene* 4. fu. 2. contra *Mas.* 3. 4. ỳ. 12. לו sine *Dagesch* 1. 3. 7. האחת pro eo hab. *Mascul.* האחד 4. & *Hal.* ỳ. 15. הארן *Munach* pro *Metheg* 1. 2. 3. 4. 6. ỳ. 16. אשר אתן sic 1. ỳ. 17. Cum hoc ỳ. *sectiunculam Setumam* ordiuntur 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. ỳ. 19. תעשו pro ו eo habuerant *singularem* תעשה 1. 2. sed vterque emendauit, & 1. quidem cum adiecta nota: כל תכותב תעשה משנה כתבי משה *Quisquis scripserit* תעשה, *corrupisse libros Mosis censendus est.* קצותיו *def.* 1. 3. 4. contra *Maseram Erffurt.*

לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ
21 אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים׃ וְנָתַתָּ אֶת־
הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְמָעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־
22 הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃ וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ
מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן הָעֵדֻת
אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ
23 וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ *Mensa*
24 וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ *panum*
כה זֵר זָהָב סָבִיב׃ וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ *propositionis.*
26 זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב׃ וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב
וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע
27 רַגְלָיו׃ לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיןָ הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים לְבַדִּים
28 לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים
29 וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ וְעָשִׂיתָ
קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב
ל טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים
לְפָנַי תָּמִיד׃ פ
31 וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה *Candelabrum.*
יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃
32 וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ
33 הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃ שְׁלֹשָׁה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים
34 הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃ וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים
לה כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃ וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי
הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃
36 כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב
טָהוֹר I 2 טב

c) *tegentes.* c. 33, 22. 1 Reg. 8, 7. d) 2 Par. 3, 13. 1 Petr. 1, 12.
℣. 22. e) *tum conveniar, præsens ero.* c. 29, 43. f) vt factum Num. 7, 89. g) Hinc Deus sæpe dicitur *insidens Cherubinn*, vt 1 Sam. 4, 4.
℣. 23. h) c. 35, 13. c. 37, 10. i) Vid. v. 5.
℣. 25. k) *clausuram, tæniam.* v. 27. 1 Reg. 7, 28. 29. *Syr.* labium, quod æquet altitudine palmum. Sed *Arabes*: labium, quantum stringere est pugillo per circuitum.
℣. 26. l) *angulos, extrema.* c. 26, 18. 20.
℣. 27. m) *iuxta, prope, proxime ad.* Leu. 3, 9. n) *receptacula.* c. 26, 29. ό. εἰς θήκας.
℣. 29. o) *patinas.* Num. 7, 13. ό. τὰ τρυβλία. Matth. 26, 23. p) *acerras, lances eius.* Num. 7, 14. q) *pateras, scutellas.* (4) c. 37, 16. Num. 4, 7. 1 Par. 28, 17. ό. σπονδεῖα. r) *scopulas.* (4) c. 37, 16. Ier. 52, 19. sed *M. I.* *calami* inter panes interpositi, ne mucorem contraherent. s) *quibus integatur.* v. 20. al. *libabitur.* a rad. נסך
℣. 30. t) c. 35, 13. Leu. 24, 5. 1 Sam. 21, 7. ό. ἄρτους ἐνωπίους. quod semper in conspectu Dei positi essent. S. προθέσεως, *propositionis.* Matth. 12, 4. De illorum forma vid. *Raschi* h. l.
℣. 31. x) *candelabrum.* c. 37, 17. x) *scapus, truncus, basis eius.* c. 37, 17. y) & *calamus, canna,* medius stipes. z) *globuli* l. *poma arte facta.* ℣. 33. seqq. Am. 9, 1. Zeph. 2, 14. a) *ex ipso & eadem auri massa fiant.* cf. c. 28, 8.
℣. 33. b) *amygdalati,* forma amygdali. (4) ℣. 34. c. 37, 19. 20. *Ion.* figuris suis cælati.

℣. 20. אל־הכפרת *Kadma* super *Aleph* 1. 4. & 9. sec. *O. T.* f. 11. b. at super *præf.* ה 2. 8. 14. 15. 16. & *Berol.* reliqui prorsus omittunt. ℣. 21. ואל־הארן *Rbhia* loco *Sakephk.* 1. 3. 4. & *Meth.* pro *Munach* 1. 2. ℣. 26. ונתת את־הטבעת sic 1. 2. 3. ℣. 29. קערתיו *Kuph* sine *Dagesch* 3. 4. 7. 10. 11. 13. 17. contra *Maf.* 7. 8. & *Erff.* וקשותיו per *Schin* 1. 2. 7. 17. 18. per *Sin* reliqui, præter 10. 19. qui neutrum punctum *diacriticum* habent. Porro *defect.* 1. 2. 4. 12. 16. contra *Maf.* 7. 8 & *O. T.* בהן per *Segol* 3. 4. contra *Maf. fin.* f. 24. col. 6. ℣. 31. תעשה sine *Iod* 3. 4. *Hal.* 9. sic fu. 1. 2. contra *Maior.* & *O. T.* quod vult, *decem* candelabra per istud *Iod* superfluum denotari. ℣. 33. משקדים cum *Gaiah* omnes, præter 8. & *Berol.* ℣. 34. גביעים *bhi plene* 4. 7. 17. 18. *Berol.* fu. 2. contra *Maf.* 1. 4. 7. 8.

טָהוֹר׃ וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־ 37
נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ׃ וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ 38
זָהָב טָהוֹר׃ כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל־ 39
הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃ וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מ
מָרְאֶה בָּהָר׃ ס וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה כו
עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתֹלַעַת שָׁנִי
כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ אֹרֶךְ ׀ הַיְרִיעָה 2
הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת׃ חֲמֵשׁ 3
הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיןָ חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת
חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃ וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל 4
שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה
בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית׃ חֲמִשִּׁים ה
לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה
בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת
הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃ וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי 6
זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים
וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃ וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־ 7
הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ אֹרֶךְ ׀ 8
הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃
וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת 9
לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל׃
וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת י
הַקִּיצֹנָה בַּחֹבָרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה
הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית׃ וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ 11
אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד׃
וְסֶרַח הָעֹדֵף בִּירִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת 12

תסרח

Cap. XXVI. *Tabernaculi aulæa & ligamenta.*

ꝟ. 37. c) *lucernas eius.* c. 27, 20. d) cf. Apoc. 1, 12. 20. e) *adscendere faciet* i. e. *superimponet.* al. *ascendere faciet* flammam, i. e. *accendet.* sic Onk. & Raschi. Ion. add. Sacerdos constitutus. f) *ad partem aduersam faciei* candelabri. c. 26, 35. Num. 8, 2. Onk. Ion. Syr. e regione.

ꝟ. 38. g) *forcipes, emunctoria.* (6) c. 37, 23. h) *trullas* s. *vascula,* quibus emuncta excipiuntur. cf. c. 27, 3.

ꝟ. 40. i) ὁ. ὅρα, ποιήσεις κατὰ τὸν τύπον. Hebr. 8, 5. k) ꝟ. 9. Act. 7, 44.

Cap. XXVI, ꝟ. 1. l) *Tabernaculum.* c. 36, 8. ὁ. τὴν σκηνὴν. Apoc. 21, 3. m) *aulaeorum.* ꝟ. 2. seqq. n) *bysso.* c. 25, 4. o) *torta.* ꝟ. 31. filum e sex filis contortum. M. I. p) *artificis,* in specie, *polymitarii,* qui varietate liciorum intercurrente, in ipsa tela texturaque quascunque figuras exprimit aut fingit. Salmas. cf. ꝟ. 31. c. 28, 6. 15. vbi ὁ. ποικιλτοῦ.

ꝟ. 2. q) *in cubito* s. *mensura cubitali* se. mensurata. c. 27, 9. 18. &c.

ꝟ. 3. r) *coniuncta.* c. 28, 7. ὁ. ἐχόμεναι. Marc. 1, 38. s) i. e. *vnum cum altera.* sic Onk. Ion. Syr. ꝟ. 5. 6. 17. &c.

ꝟ. 4. t) *loramenta, ansulas.* al. *foramina.* ꝟ. 5. 10. c. 36, 17. cf. 1 Reg. 6, 8. u) *ab extremo, in extremitate.* c. 25, 19. c. 37, 8. x) *in ipsa commissura.* ꝟ. 10. c. 36, 17. y) *in labio, in ori.* c. 36, 11. z) *exteriori* s. *vlteriori.* (4) ꝟ. 10. c. 36, 11. 17.

ꝟ. 5. a) *excipientes sese, sibi inuicem respondentes.* c. 36, 12. ὁ. ἀντιπρόσωποι, ἀντιπίπτουσαι ἀλλήλαις εἰς ἑκάστην.

* ꝟ. 6.

ꝟ. 6. b) *vncinos, vncinulos.* al. *fibulas, ansulas.* ꝟ. 11. 33. c. 36, 13. Rad. Ez. 46, 1. 2. c) cf. Eph. 2, 21. c. 4, 16.

ꝟ. 7. d) Ion. Onk. ex pilis caprinis. Sic c. 25, 4. e) Onk. Syr. in tegumentum. cf. c. 35, 11. Ion. ad expandendum. f) c. 40, 19.

ꝟ. 9. g) *seorsim.* Zach. 12, 12. at ὁ. ἐπὶ τὸ αὐτό. Act. 2, 1. h) *& conduplicabis.* (4) c. 28, 16. Ez. 21, 19. i) *versus partem anteriorem.* c. 28, 37.

ꝟ. 12. k) *Pars autem reliqua, superflua.* (1) l) *redundans.* c. 16, 23. Leu. 25, 26. Num. 3, 46.

ꝟ. 37. נרתיה *Munach* pro *Metheg* 1. 6—12. 14. 15. 16. 19. CAP. XXVI, ꝟ. 3. חמש׳ הירעת sic 1. sed in marg. ⌐ refert lectionem reliquorum. ꝟ. 4. האחת *Munach* pro *Metheg* 1. 2. 4. ꝟ. 5. הללאת *Munach* pro *Metheg* 2. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. ꝟ. 7. Hic ordiuntur nouam sectiunculam *Petucham* 1. 2. 3. 4. & *Hal.* ꝟ. 10. על *Makk.* loco *Munach* 4. *Munach* vero & *Makk.* simul hab. 6. 9. contra 𝔙. T. f. 12. 2.

13 תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן׃ וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה
בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן
14 מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ׃ וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְמָעְלָה׃ פ
טו 16 וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים׃ עֶשֶׂר
אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ
17 הָאֶחָד׃ שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־
18 אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכֹל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃ וְעָשִׂיתָ אֶת־
הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵימָנָה׃
19 וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקָּרֶשׁ שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים
כ תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃ וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן
21 הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ׃ וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם
כָּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
22 הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה
23 שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃ וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצְעֹת
24 הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם׃ וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו
יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן
כה יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ׃ וְהָיוּ שְׁמֹנָה
קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
26 וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן
27 הָאֶחָד׃ וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית
וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה׃
28 וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מַבְרִחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־
29 הַקָּצֶה׃ וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם
תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב׃
ל וַהֲקֵמֹתָ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר׃

Asseres, & horum bases ac vectes.

m) *superavit, redundabit.* ℣. 13. Ez. 17, 6. ℣. 13. n) *superfluum.* Am. 6, 4.

℣. 14. o) *tegumentum.* c. 36, 14. p) c. 25, 5. ὁ. ἠρυθροδανωμένα, *rubia tincta.* q) *hyacinthini coloris.* c. 25, 5.

℣. 15. r) *tabulas, asseres.* c. 36, 20. s) *quæ stent erectæ.* ibid.

℣. 17. t) q. d. *manus,* h. e. *cardines* (sic *Onk. Ion.* & *Syr.*) duabus baseos thecis s. foraminibus immissi. ℣. 19. u) q. d. *gradatim dispositi,* vel *oppositi.* (2) c. 36, 12. 1 Reg. 7, 28. ὁ. ἀντιπίπτοντας.

℣. 18. x) *versus austrum.* ℣. 35. q. d. *ad dextram.* vt קדם *Orientem* i. e. partem anteriorem &c. denotat. c. 27, 13.

℣. 19. y) *bases.* c. 36, 24.

℣. 22. z) *lateribus autem.* ℣. 23, 27. Gen. 49, 13.

℣. 23. a) *angulis.* ℣. 24. c. 36, 28. 29.

℣. 24. b) *gemellæ* i. e. ita inuicem insertæ, vt vtriusque lateris tabulæ committantur, & annulis coniungantur. (2) c. 36, 29. cf. Cant. 4, 2. *Ion.* coniunctæ. *Syr.* æquatæ. c) *integræ s. consummatæ.* cf. ἵνα ὦσι τετελειωμένοι εἰς ἕν. Ioh. 17, 23. *Ion.* combinatæ.

℣. 26. d) *vectes.* l. *asseres transcursorios.* ℣. 28. c. 36, 31.

℣. 27. e) vid. ℣. 22.

℣. 28. f) *medius,* in mediis tabulis. 1 Reg. 6, 6. 8. g) *transcurrens.* c. 36, 33. h) sc. tabernaculi.

℣. 29. i) c. 25, 11. (k) c. 25, 27.

℣. 30. l) *secundum modum s. exemplar.* ὁ. κατὰ τὸ εἶδος. Ioh. 5, 37. m) c. 25, 9.

℣. 13. על per *Munach* 4. & in marg. 1. sic fu. 2. ℣. 14. מכסה per *Tsere* 17. *Berol.* contra *Mas.* ℣. 19. ואַרבעים *Paschta* in marg. 1. at *Munach* in textu. תחת הקרש ita per *Munach* loco *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. ℣. 23. למקצעות *plene* 2. contra *Masoram.* ℣. 24. תאמם *to plene* 1. contra *Masor.* suam & reliquorum; *mim plene* 1. 2. 3. ויחדו *Graschaim* 4. ℣. 25. ואדניהם *Paschta* 3. ℣. 29. וְאֵת (prius) ita per *Gaiah* 1. 2. 3. 4. 6. 8. 9. 10. 19.

Velum inter sanctum sanctorum & sanctum.

31 ס ועשית פרכת תכלת וארגמן ותולעת
שני ושש משזר מעשה חשב יעשה אתה כרבים׃
32 ונתתה אתה על־ארבעה עמודי שטים מצפים זהב
33 וויהם זהב על־ארבעה אדני־כסף׃ ונתתה את־הפרכת
תחת הקרסים והבאת שמה מבית לפרכת את ארון
העדות והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש

Locus arcæ, mensæ & candelabri.

34 הקדשים׃ ונתת את־הכפרת על ארון העדת בקדש
לה הקדשים׃ ושמת את־השלחן מחוץ לפרכת ואת־
המנרה נכח השלחן על צלע המשכן תימנה והשלחן

Tegumentum in ostio tabernaculi.

36 תתן על־צלע צפון׃ ועשית מסך לפתח האהל תכלת
וארגמן ותולעת שני ושש משזר מעשה רקם׃
37 ועשית למסך חמשה עמודי שטים וצפית אתם זהב
וויהם זהב ויצקת להם חמשה אדני נחשת׃

Cap. XXVII. *Altare holocausti. Atrium.*

כז ס ועשית את־המזבח עצי שטים חמש
אמות ארך וחמש אמות רחב רבוע יהיה המזבח
2 ושלש אמות קמתו׃ ועשית קרנתיו על ארבע פנתיו
3 ממנו תהיין קרנתיו וצפית אתו נחשת׃ ועשית סירתיו
לדשנו ויעיו ומזרקתיו ומזלגתיו ומחתתיו לכל־כליו
4 תעשה נחשת׃ ועשית לו מכבר מעשה רשת נחשת
ועשית על־הרשת ארבע טבעת נחשת על ארבע
ה קצותיו׃ ונתתה אתה תחת כרכב המזבח מלמטה
6 והיתה הרשת עד חצי המזבח׃ ועשית בדים למזבח
7 בדי עצי שטים וצפית אתם נחשת׃ והובא את־בדיו
בטבעת והיו הבדים על־שתי צלעת המזבח בשאת
8 אתו׃ נבוב לחת תעשה אתו כאשר הראה אתך
9 בהר כן יעשו׃ ס ועשית את חצר
המשכן לפאת נגב־תימנה קלעים לחצר שש משזר
מאה באמה ארך לפאה האחת׃ ועמדיו עשרים
ואדניהם

℣. 31. n) *velum*. v. 33. c. 36, 35. ὁ. καταπέτασμα cf. Matth. 27, 51. o) c. 25, 4. p) vid. ℣. 1. c. 28, 6. ὁ. ἔργον ὑφαντόν. Ioh. 19, 13. q) figuris *Cherubinorum*. c. 25, 18.
℣. 32. r) *vncinulos earum*. (13) in hoc libro. v. 37. c. 27, 10.
℣. 33. s) *sub illis vncinis*, vt pendeat ex illis. v. 6. 11. c. 36, 13. 18. c. 39, 33. t) ὁ. ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος. Hebr. 6, 19. u) c. 25, 16. x) *Sanctissimum*. Hebr. 9, 3.
℣. 34. y) c. 25, 17.
℣. 35. z) c. 25, 23. a) c. 25, 31. b) vid. v. 18.
℣. 36. c) *siparium*, velum crassius. c. 27, 16. c. 36, 37. d) ὁ. καὶ βύσσου κεκλωσμένης, vel νενησμένης, vt v. 31. e) *phrygionis s. acupictoris*, qui figuras acu pingit. c. 27, 16.
℣. 37. f) c. 25, 5.
Cap. XXVII, v. 1. g) c. 38, 1. seqq. h) *quadratum*. c. 28, 16. ὁ. τετράγωνον. Apoc. 21, 16.
℣. 2. i) quibus, adsperso victimarum sanguine c. 29, 12. peccata quasi inscribebantur Ier. 17, 1. & ex quorundam sententia victimæ alligabantur Ps. 118, 27.
℣. 3. k) *ollas* l. *lebetes eius*. c. 38, 3. 1 Reg. 7, 45. l) *ad decinerandum*, l. ad excipiendos cineres ipsius. Num. 4, 13. m) *& palas eius*. (9) Num 4, 14. n) *pateras*, quibus sanguis spargebatur. Zach. 14, 20. o) *fuscinas*. 1 Sam. 2, 13. 14. 1 Par. 28, 17. p) Ignis *receptacula*. cf. c. 25, 38. Leu. 16, 12. Es. 30, 14.
℣. 4. q) *craticulam*. (6) c. 35, 16.
℣. 5. r) *ambitu*. (2) c. 38, 4. s) *Ion*. add. vt si deciderit frustum aut pruna ignis ex altari, cadat in cribrum, nec pertingat ad terram; & fumant illud sacerdotes ex cribro, & reponant in altari.
℣. 6. t) c. 25, 13.
℣. 8. u) *cavum*. c. 38, 7. x) *Ion*. add. *repletum pulvere*. y) c. 25, 9.
℣. 9. z) in quo victimæ adolebantur. c. 38, 9. a) *tapetes*. ℣. 12. c. 5, 17. b) c. 26, 1.

℣. 31. פרכת *Pe* per *Dagesch* 4. 8. 11. 14. & *Berol.* sed reliqui *Dagesch* non habent. ℣. 33. Pro הקרסים *fibulis* habent הקרשים *asseribus* per *Schin* 1. & 2. quo pacto legerunt etiam Versiones nonnullæ, sc. Græca τῶν ό. Syriaca, & Chaldaica in MS. nostro 2. והבדילה *milel* 3. su. 4. contra *Mas.* & *M. I.* ℣. 37. אדני per *Makkeph* 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 19. su. 1. at *Makk.* & *Merca* simul hab. 6. 9. *Merca* poscit O. T. f. 11. b. CAP. XXVII, v. 3. סירתיו sine *Dag.* 7. 8. 11. 12. 15. ℣. 5. מלמטה *Teth* sine *Dagesch* 2. 4. 7. 8. 11. 12. 15. contra O. T. f. 12. a.

ואדניהם עשרים נחשת ווי העמדים וחשקיהם כסף׃
11 וכן לפאת צפון בארך קלעים מאה ארך ועמדו ועמדיו ק׳
עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי העמדים וחשקיהם
12 כסף׃ ורחב החצר לפאת־ים קלעים חמשים אמה
13 עמדיהם עשרה ואדניהם עשרה׃ ורחב החצר לפאת
14 קדמה מזרחה חמשים אמה׃ וחמש עשרה אמה
קלעים לכתף עמדיהם שלשה ואדניהם שלשה׃
טו ולכתף השנית חמש עשרה קלעים עמדיהם שלשה
16 ואדניהם שלשה׃ ולשער החצר מסך עשרים
אמה תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר
17 מעשה רקם עמדיהם ארבעה ואדניהם ארבעה׃ כל־
עמודי החצר סביב מחשקים כסף וויהם כסף ואדניהם
18 נחשת׃ ארך החצר מאה באמה ורחב חמשים
בחמשים וקמה חמש אמות שש משזר ואדניהם
19 נחשת׃ לכל כלי המשכן בכל עבדתו וכל־יתדתיו
וכל־יתדת החצר נחשת׃ ס ס ס 20 כ

Oleum pro candelabro.

כ ואתה תצוה את־בני ישראל ויקחו אליך
21 שמן זית זך כתית למאור להעלת נר תמיד׃ באהל
מועד מחוץ לפרכת אשר על־העדת יערך אתו
אהרן ובניו מערב עד־בקר לפני יהוה חקת עולם

Cap. XXVIII. *Vestes sacerdotales.*

כח לדרתם מאת בני ישראל׃ ס ואתה
הקרב אליך את־אהרן אחיך ואת־בניו אתו מתוך
בני ישראל לכהנו־לי אהרן נדב ואביהוא אלעזר
2 ואיתמר בני אהרן׃ ועשית בגדי־קדש לאהרן
3 אחיך לכבוד ולתפארת׃ ואתה תדבר אל־כל־
חכמי־לב אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו את־
4 בגדי אהרן לקדשו לכהנו־לי׃ ואלה הבגדים
אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת

ואבנט   I 4 טד

c) *cinctura, fascia.* Ar Coccejo virgæ seu perticæ, inter columnas porrectæ, ad aulæa sustinenda. (8) ℣. 11, c. 36, 38. ℣. 11. d) *centum* cubitorum. v. 9. ℣. 13. e) *Orientis versus ortum.* vid. c. 16, 18. ℣. 14. f *in humero s. altera parte.* v. 15. c. 38, 14. 15. ℣. 16. g) c. 38, 18. h) c. 26, 36. i) ὁ. ῥαφιδευτοῦ, bene, vid. c. 26, 36. ℣. 17. k) *fasciis ornatæ l. virgis argenteis iunctæ.* vid. ℣. 10. c. 38, 17. ℣. 18. l) ℣. 9. c. 26, 2. m) *cum quinquaginta,* sc. vt versus ortum, sic versus occasum. cf. c. 30, 34. *Ion.* quinquaginta ad occidentem, & quinquaginta ad orientem. n) *altitudo* sc. aulæorum, dimidia parte minor Tabernaculo. c. 26, 15. 16. ℣. 19. o) *claui, paxilli eius.* c. 35, 18. p) *ex ære fiant.* ℣. 20. q) c. 25, 6. Leu. 24, 2. r) *purum.* o. 30, 34. s) *tusum,* tusione expressum. (5) c. 29, 40. ὁ. κεκομμένον. q) c. 25, 37. *Onk. Ion.* ad accendendum. *Syr.* ad lucere faciendum. ℣. 21. u) c. 25, 22. c. 29, 42. 43. x) c. 26, 31. y) *aptabit.* Leu. 24, 3. 4. ὁ. consequens habent: καύσει. z) *ab Israelitis* observandum. Cap. XXIIX, ℣. 1. a) Leu. 7, 35. Hebr. 5, 4. b) *vt sacerdotio fungatur.* ℣. 3. c. 29, 1. 44. c) c. 24, 1. ℣. 2. d) v. 40. ὁ. εἰς τιμὴν καὶ δόξαν. 2 Petr. 1, 17. Hebr. 2, 7. ℣. 3. e) c. 31, 6. Iob. 37, 24. f) Ef. 11, 2. ὁ. πνεύματος σοφίας καὶ αἰσθήσεως. Phil. 1, 9. ℣. 4. g) c. 39, 1. seqq. h) *pectorale.* ὁ. τὸ περιστήθιον. at ℣. 15, 22. seqq. λογεῖον, q. d. dictamen iuris. i) ὁ. ἐπωμίδα. ℣. c. c. 25, 7. k) *pallium.* ὁ. τὸν ποδήρη. Apoc. 1, 13. l) *ocellationis s. tessellationis.* al. *adstrictionis s. adstricta.* (1) cf. v. 11. 39. *Ar. P.* acupicta. m) *cidaris.* v. 37. 39. c. 29, 6.

℣. 11. ועמדיו cum Iod in textu 2. contra *Mas.* h. l. & *final.* f. 34. b. & *O. T.* f. 12. a. ℣. 12. לפאת *Munach* 2. 3. 6. 9. 12. 15. 16. su. 4. & sic in marg. 1. ℣. 17. עמדי *defectiue* requirit *Mas.* 7. 8. ad c. 38, 17. sed ibidem *Mas. Erff.* allegat loco huius ועמדי ex Num. 3, 37. neque hic quisquam ex codd. nostris *defect.* habet. ℣. 19. יתידתיו *the plene* 1. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 19. contra *O. T.* ℣. 20. *Sectionem Petucham* habet 1. 2. 4. 6. aliique contra *O. T.* CAP. XXVIII. ℣. 1. אהרן per *Grascham* alii libri, aliique per *Rbhia*, in marg. *primi.*

ואבנט ועשו בגדי־קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו־
לי : והם יקחו את־הזהב ואת־התכלת ה
ואת־הארגמן ואת־תולעת השני ואת־השש :
פ
6 ועשו את־האפד זהב תכלת וארגמן תולעת שני
7 ושש משזר מעשה חשב : שתי כתפת חברת יהיה־
8 לו אל־שני קצותיו וחבר : וחשב אפדתו אשר
עליו כמעשהו ממנו יהיה זהב תכלת וארגמן ותולעת
9 שני ושש משזר : ולקחת את־שתי אבני־שהם ופתחת
עליהם שמות בני ישראל : ששה משמתם על י
האבן האחת ואת־שמות הששה הנותרים על־האבן
11 השנית כתולדתם : מעשה חרש אבן פתוחי חתם
תפתח את־שתי האבנים על־שמת בני ישראל
12 מסבת משבצות זהב תעשה אתם : ושמת את־
שתי האבנים על כתפת האפד אבני זכרן לבני
ישראל ונשא אהרן את־שמותם לפני יהוה על־
13 שתי כתפיו לזכרן : ס ועשית משבצת
14 זהב : ושתי שרשרת זהב טהור מגבלת תעשה אתם
מעשה עבת ונתתה את־שרשרת העבתת על־
המשבצת : ס ועשית חשן משפט מעשה טו
חשב כמעשה אפד תעשנו זהב תכלת וארגמן
16 ותולעת שני ושש משזר תעשה אתו : רבוע יהיה
17 כפול זרת ארכו וזרת רחבו : ומלאת בו מלאת אבן
ארבעה טורים אבן טור אדם פטדה וברקת
18 הטור האחד : והטור השני נפך ספיר ויהלם :
19 והטור השלישי לשם שבו ואחלמה : והטור כ
הרביעי תרשיש ושהם וישפה משבצים זהב יהיו
21 במלואתם : והאבנים תהיין על־שמת בני־
ישראל

Apoc. 21, 10. Al. *Adamas*, al. *Pyropus*, al. *Rubinus*; & sic in ceteris variant interpretes. Nos tantum LXX. Græcos & S. Apocalypsin, quæ alium ordinem habet, hic conferemus. x) ὁ. τοπάζιον. Apoc. 21, 20. Conf. Iob. 28, 19. y) ὁ. σμάραγδος. Apoc. 21, 19. ℣. 18. z) *Carbunculus*. ὁ. ἄνθραξ. forte χαλκηδών. Apoc. 21, 19. a) ὁ. σάπφειρος. Apoc. 21, 19. b) vulgo *Adamas*, qui tamen sculpturam vix admittit. (3) c. 39, 11. Ez. 28, 13. ὁ ἴασπις. sed vide ℣. 20. Fortassis huc referendus est *Beryllus* Apoc. 21, 20.
℣. 19. c) *Hyacinthus*. Apoc. 21, 20. ὁ. λιγύριον. d) ὁ ἀχάτης. fortassis *Chrysoprasus* Apoc. 21, 20. e) ὁ. ἀμέθυστος. Apoc. 21, 20.
℣. 20. f) ὁ. χρυσόλιθος. Apoc. 21, 20. g) *Onyx*. ℣. 9. c. 25, 7. *Sardonyx* Apoc. 21, 20. ὁ. βηρύλλιον. h) *Iaspis*. Apoc. 21, 19. 21 ὁ. ὀνύχιον. i) *palis inclusi, adstricti*. (2) ℣. 39. k) *in insitionibus suis*. c. 39, 13. cf. c. 25, 17.

n) *baltheum*. ὁ. ζώνας. c. 29, 9. Apoc. 1, 13. o) ei successuris. Pontificis enim vestes hic describuntur. conf. ℣. 40.
℣. 5. p) ὁ. τὸν ὑάκινθον. c. 25, 4.
℣. 6. q) c. 25, 7. c. 39, 2. r) *opere artificis* polymitario. ℣. 15. c. 26, 31. ὁ. ἔργον ὑφαντὸν ποικιλτοῦ. Ioh. 19, 23.
℣. 7. s) *humeralia coniuncta*. ℣. 12. 27. c. 39, 4. 7. t) *ut ita coniungatur*.
℣. 8. u) *artificium*. (8) ℣. 27. c. 29, 5. x) *amictus* s. *cinguli eius*. (3) c. 39, 5. Ef. 30, 22. y) *ex ipso*, eadem materia. cf. c. 25, 31.
℣. 9. z) *onyches*. ℣. 20. Gen. 2, 12. ὁ. σμαράγδους, sed alibi aliter & varie reddunt. a) *insculpes*. ℣. 11. 36.
℣. 10. b) *Vulg*. iuxta ordinem natiuitatis eorum. cf. Gen. 43, 33. *Ion*. ordinata secundum natiuitatem ipsorum.
℣. 11. c) *artificis*. c. 35, 35. d) i. e. *gemmarii*, sculptoris. e) *circumdatos*. c. 39, 6. 13. f) palis, fundis. ℣. 13. 14. c. 39, 16. Ps. 45, 14.
℣. 12. g) *recordationis* s. in *memoriam*. c. 12, 14. c. 39, 7. h) ℣. 29. cf. Phil. 1, 7.
℣. 14. i) *catenas*. c. 39, 15. 1 Reg. 7, 17. k) *Raschi*: in extremitate pectoralis adnectes eas. al. *determinatas*, adiectiue. (1) cf. ℣. 22. l) *funis*, i. e. *tortili* opere. ℣. 22.
℣. 15. m) *pectorale*. ℣. 4. 22. c. 39, 8. ὁ. λογεῖον. q. d. *dictaturam* s. *dictamen* iuris. cf. Rom. 12, 1. n) *iuris* s. *iudicii*. vid. ℣. 30.
℣. 16. o) *quadratum*. c. 30, 2. p) *duplicatum*. c. 39, 9. ad sustinendas 12. gemmas. q) *spithama*. (5) c. 39, 9.
℣. 17. r) *impletione*, s. *insitione*. (1) cf. c. 25, 7. s) *ordines*. c. 39, 10. t) *gemmarum*. cf. Ez. 28, 13. Apoc. 21, 19. seqq. u) *sardius*. ὁ. σάρδιον. sic ὁ. Ezech. 28. 13

℣. 5. את־התכלת sine *præf. Vau* 1. contra *Mas. final.* f. 13. col. 4. ℣. 7. Pro אל שני hab. על שתי 3. & *Hal.* קצותיו *plene* 3. *Hal.* 17. 18. & *Berol.* secund. *O. T.* f. 12. a. at reliqui *defectiue*. ℣. 10. כתלדתם to *defect.* 4. 6. 9. su. 1. contra *Mas.* 1. & *Erffurt.* ℣. 13. ועשית משבצת ita 1. & sic Chaldæus in 2. ℣. 15. זהב *Tlischakt.* 17. 18. & *Ber.* תולעת sine *præf.* *Vau* 2. sic *fe.* 4. ℣. 17. טורים cum *coniunctiuo Munach* constanter omnes: ergo sec. accentus hic est enallage status *absoluti* pro *constructo* טורי, quomodo legitur in loco parallelo c. 39, 10. quem adlegat 1. in marg. ℣. 18. ויהלם *Iod* per *Kamets* 3 17. & libri *Hispp.* in *O. T.* *He* per *Chateph Komets* 3. ℣. 20. וישפה *Pe* per *Tsere* 17. 18. *Berol.* & *Hispp.* in *O. T.* reliqui *Segol*; at וישפה 3. contra *Kimchium* in *M. l.* במלאתם *lü defect.* 1. 2. *Hal.* su. 4 contra *Mas. Erffurt.*

יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חוֹתָם אִישׁ
22 עַל־שְׁמוֹ תִּהְיֶיןָ לִשְׁנֵי עָשָׂר שָׁבֶט׃ וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן
23 שַׁרְשֹׁת גַּבְלֻת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב טָהוֹר׃ וְעָשִׂיתָ עַל־
הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל־
24 שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־
כה שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי
הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת וְנָתַתָּה עַל־
26 כִּתְפוֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃ וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת
זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ
27 אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפוֹד בָּיְתָה׃ וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת
זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כִתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה
מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מֶחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד׃
28 וְיִרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפוֹד מטבעתיו׳
בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא־יִזַּח
29 הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד׃ וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ
ל לְזִכָּרֹן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד׃ וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט *Vrim & Thummim.*
אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ
לִפְנֵי יְהוָה וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־
31 לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד׃ ס וְעָשִׂיתָ אֶת־
32 מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת׃ וְהָיָה פִי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ
שָׂפָה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־
33 לּוֹ לֹא יִקָּרֵעַ׃ וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו רִמֹּנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם
34 סָבִיב׃ פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן עַל־שׁוּלֵי
לה הַמְּעִיל סָבִיב׃ וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ
בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת׃
36 ס וְעָשִׂיתָ צִּיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי

חתם ט ה 15

℣. 22. l) *catenas.* (1) cf. ℣. 14. m) *determinationis.* (2) c. 39, 15. cf. supra ℣. 14. n) *opere tortili.* ℣. 14.

℣. 25. o) *palas.* ℣. 11. 14. p) ℣. 27. 37. c. 26, 9.

℣. 26. q) *extremitates.* ὁ. πτερύγια. Matth. 4, 5. r) *ad oram.* c. 26, 4. c. 39, 19. s) *ad partem aduersam.* t) *introrsum.* 1 Reg. 7, 25.

℣. 27. u) *prope commissuram.* c. 25, 27.

℣. 28. x) *ligabunt.* (2) c. 39, 21. cf. Ef. 40, 4. y) *dimoueatur.* (2) c. 39, 21. ὁ. χαλᾶται.

℣. 29. z) *in pectore suo,* ℣. 30. vt antea in humeris. ℣. 12. cf. Phil. 1, 7.

℣. 30. a) vid. ℣. 15. b) q. d. *Luces & perfectiones,* quibus in perplexis & grauibus caussis veritas in lucem proferretur. cf. Leu. 8, 8. Num. 27, 21. Deut. 33, 8. 1 Sam. 28, 6. Esr. 2, 63. Neh. 7, 65. ὁ. τὴν δήλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν. Ps. 25, 14. De his ita D. *Maius* Dissert. p. 34. Fuit hoc ornamentum pectorale, ex auro & gemmis confectum, aureo torque de collo Mosis in eius pectus demissum, & postea in pectorale Aharonis inditum, ab eo tempore vsque ad excidium templi Salomonici in sacrario reseruatũ; quod vtrumque, Mosaicum & Aharonicum, quasi in vnum coalitum, litibus perplexis legitimo modo confultum, *dabat splendorem diuinitus, in signum veritatis & gratiæ diuinæ;* obscurabatur autem, vel saltem sine splendore supranaturali manebat, si caussa consulentis esset mala, & Numen iratum.

℣. 31. c) *pallium Ephodi,* cui immediate subiectum erat. c. 29, 5. d) *totum.* Num. 4, 6.

℣. 32. e) foramen, per quod caput immitteretur. ὁ. περιστόμιον. f) *sicut foramen loricæ* sc. lineæ, quales singulari arte fiebant in Aegypto. (2) c. 39, 23.

℣. 33. g) *ad fimbrias* s. imam partem *eius.* h) *mala punica.* i) *tintinnabula.* cf. Sir. 45, 9.

℣. 36. k) *laminam, bracteam.* c. 29, 6. c. 39, 30.

℣. 21. חתם *defectiue* 4. 6. 9. fu. 1. secund. *Masor.* ad ℣. 11. sed contra *Mas.* 1. & *impressam* ad h. l. ℣. 24. ונתתה fine ה *paragog.* 2. sic ℣. 25. & 27. etiam alii; sed vbique illud poscit *Mas.* 7. 8. ad Exod. 25, 21. ℣. 26. האפוד *plene* 17. 18. & *Berol.* sic se. 3. secund. libros *Hispp.* & *Masor.* *MStam* in *O. T.* f. 12. a. at reliqui omnes *defect.* ℣. 27. האפד׃ *defect.* 1. 7. 8. 10--15. 19. fu. 2. contra *Mas.* h. l. & c. 28, 4. itemque contra *O. T.* ℣. 28. להית *defect.* 2. 4. sic se. 3. forte ex adplicata ad h. l. *Masora* c. 19, 16. quæ a ceteris fuit rectius relata ad c. 39, 21. *plene* enim h. l. requirit *Mas.* 7. 8. ℣. 33. רמני *Kadma* 7. 8. 10--13. 15. 17. 18. 19. ℣. 35. קלו *defect.* poscit *Mas.* 7. 8. ad Gen. 27, 38. sed *plene* *Mas.* 1. 2. 3. 4. 7. 8. *Erff.* ad h. l. itemque *Mas.* 1. & *Erff.* ad Gen. 45, 2. ℣. 36. ציץ sic cum *Dagesch* 1. 2. 4. 6. 9. 13. 17. & *Berol.* sec. *O. T.* Ceterum צ *maiusculum* requirit hic *Mas.* 1. sed citra sui textus scripturam & vllius codicis suffragium.

37 חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה׃ וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה
38 עַל־הַמִּצְנָפֶת אֶל־מוּל פְּנֵי־הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה׃ וְהָיָה עַל־
מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ
39 תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃ וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת שֵׁשׁ
וְעָשִׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃
מ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻתֳּנֹת וְעָשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵטִים
41 וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ וְהִלְבַּשְׁתָּ
אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם
42 וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְכִהֲנוּ־לִי׃ וַעֲשֵׂה לָהֶם
קמץ בז״ק מִכְנְסֵי־בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם וְעַד־יְרֵכַיִם
43 יִהְיוּ׃ וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאָם ׀ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֹן
Cap. XXIX. כט וָמֵתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃ ס וְזֶה
Ritus consecrationis Aharonis & filiorum.
הַדָּבָר אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לְקַח
2 פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם׃ וְלֶחֶם מַצּוֹת
וְחַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן
3 סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סַל אֶחָד
4 וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסָּל וְאֶת־הַפָּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם׃ וְאֶת־
אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ
ה אֹתָם בַּמָּיִם׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־
אַהֲרֹן אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וְאֵת מְעִיל הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד
6 וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאָפַדְתָּ לוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃ וְשַׂמְתָּ
הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־
7 הַמִּצְנָפֶת׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל־
8 רֹאשׁוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ׃ וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם
9 כֻּתֳּנֹת׃ וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם
מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יַד־
אַהֲרֹן

l) q. d. *hic Deo sacratus.* Ier. 2, 3. cf. Zach. 14, 20.
℣. 37. m) *cidari.* v. 4. 39. c. 29, 6. n) c. 26, 9.
℣. 38. o) *fronte.* cf. c. 12, 23. Ez. 9, 4. ό. ἐπὶ τοῦ μετώπου. Apoc. 7, 3. c. 14, 1. c. 22, 4. p) Leu. 10, 17. q) *quoad omnia dona.* r) *ad beneuolentiam iis.* Es. 56, 7. c. 60, 7. Rom. 12, 1.
℣. 39. s) *ocellabis,* al. *adstrictam facies.* (2) v. 20. t) v. 4. c. 39, 27. u) v. 4. ό. ζώνην. Apoc. 1, 13.
℣. 40. x) *tiaras.* (4) c. 29, 9. c. 39, 28. Leu. 8, 13. y) ό. εἰς τιμὴν καὶ δόξαν. v. 2.
℣. 41. z) *& unges.* c. 29, 7. Leu. 8, 12. Hebr. 1, 9. a) *implebis manum eorum* sc. sacrificiis. *M. I.* vel, *& potestate eos instrues.* cf. c. 19, 9. Leu. 8, 33. c. 21, 10. &c. *Onk.* & *Ion.* & offeres oblationes eorum. sic vterque c. 29, 9. 35. *Ar. P.* & *E.* comple debitum eorum. sic locis cit.
℣. 42. b) *femoralia linea.* (5) c. 39, 28. ό. περισκελῆ λινᾶ.
℣. 43. c) *peccatum* & pœnas. cf. Leu. 17, 16.
Cap. XXIX, ℣. 1. d) Executio huius mandati vid. Leu. 8, 2. c. 9, 1. e) vid. v. 44. c. 28, 1. f) i. e. *nondum adultum.* solennis pleonasmus. Leu. 4, 3. 14. &c. g) i. e. *sine vitio.* ό. ἀμώμους. 1 Petr. 1, 19. *Syr.* sine macula.
℣. 2. h) c. 12, 15. i) *placentas.* Leu. 8, 25. k) *crustulas, tenues placentas.* (8) ℣. 23. Leu. 8, 26.
℣. 3. l) *corbem, canistrum.* Gen. 40, 16.
℣. 4. m) c. 40, 12. n) sc. ex labro sancto. c. 30, 18. cf. Es. 1, 16. 1 Cor. 6, 11. Hebr. 10, 22. 23.
℣. 5. o) c. 28, 4. 39. p) c. 28, 31. q) c. 28, 6. r) c. 28, 15. s) *an*[illegible]*es, accinges.* (2) Leu. 8, 7. t) c. 28, 8. c. 39, 20.
℣. 6. u) c. 28, 4. 37. x) *diadema sanctum.* vid. c. 28, 36. Leu. 8, 9.
℣. 7. y) c. 30, 25. z) Ps. 133, 2. a) c. 28, 41. Dan. 9, 24.
℣. 8. b) c. 28, 40.
℣. 9. c) c. 28, 4. d) *& alligabis.* Ez. 24, 17. e) *tiaras.* (4) c. 28, 40. f) c. 28, 41.

℣. 39. וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת ita 1. ℣. 40. כתנת *Caph* per *Dagesch.* 7. 11. 12. 13. 15. contra *O. T.* f. 12, a. *Tau* per *Schua simplex* 3. & plurimi codd. *Hispp.* in *O. T.* noth *plene* 7. 8. 10--16. 19. contra *O. T.* ומגבעת *defect.* 1 secund. *Mas.* 3. at contra *Mas.* 7. 8. ℣. 41. וכהנו *Merca milra* sine *Makk.* 1. 2. & *B. Naphtali* sec. *Seldeni* codicem: quibus accensendi sunt codd. *Hispp.* quos *Gaiah* (ita etiam *Merca* vocari alibi solet) sub *Nun,* non sub *Caph,* habere dicit *O. T.* ℣. 43. לו ולזרעו ita 1. 4. 7. 8. 10--16. 19. sed hæc diuisio incongrua est, castigata in *O. T.* CAP. XXIX, ℣. 1. אשר per *Kadma* 1. 2. 4. & vna cum *Makk.* 6. 9. sed in plerisque libris per *Kadma* sine *Makk.* in aliquibus per *Makk.* cum *Metheg* scribi, notat *O. T.* ℣. 9. מגבעות *plene* 3. 4. sec. *Masoram Erffurt.*

י אהרן ויד־בניו׃ והקרבת את־הפר לפני אהל מועד
11 וסמך אהרן ובניו את־ידיהם על־ראש הפר׃ ושחטת
12 את־הפר לפני יהוה פתח אהל מועד׃ ולקחת מדם
הפר ונתתה על־קרנת המזבח באצבעך ואת־כל־
13 הדם תשפך אל־יסוד המזבח׃ ולקחת את־כל־החלב
המכסה את־הקרב ואת היתרת על־הכבד ואת שתי
הכלית ואת־החלב אשר עליהן והקטרת המזבחה׃
14 ואת־בשר הפר ואת־ערו ואת־פרשו תשרף באש
טו מחוץ למחנה חטאת הוא׃ ואת־האיל האחד תקח
וסמכו אהרן ובניו את־ידיהם על־ראש האיל׃
16 ושחטת את־האיל ולקחת את־דמו וזרקת על־
17 המזבח סביב׃ ואת־האיל תנתח לנתחיו ורחצת
18 קרבו וכרעיו ונתת על־נתחיו ועל־ראשו׃ והקטרת
את־כל־האיל המזבחה עלה הוא ליהוה ריח ניחוח
19 אשה ליהוה הוא׃ ולקחת את האיל השני וסמך
כ אהרן ובניו את־ידיהם על־ראש האיל׃ ושחטת את־
האיל ולקחת מדמו ונתתה על־תנוך אזן אהרן ועל־
תנוך אזן בניו הימנית ועל־בהן ידם הימנית ועל־בהן
רגלם הימנית וזרקת את־הדם על־המזבח סביב׃
21 ולקחת מן־הדם אשר על־המזבח ומשמן המשחה
והזית על־אהרן ועל־בגדיו ועל־בניו ועל־בגדי בניו
22 אתו וקדש הוא ובגדיו ובניו ובגדי בניו אתו׃ ולקחת
מן־האיל החלב והאליה ואת־החלב המכסה את־
הקרב ואת יתרת הכבד ואת שתי הכלית ואת־
החלב אשר עליהן ואת שוק הימין כי איל מלאים
23 הוא׃ וככר לחם אחת וחלת לחם שמן אחת ורקיק
24 אחד מסל המצות אשר לפני יהוה׃ ושמת הכל על
כפי אהרן ועל כפי בניו והנפת אתם תנופה לפני
יהוה

℣. 10. g) Leu. 8, 14. h) *ad partem anteriorem tabernaculi.* Leu. 1, 3. i) *& imponet ei manus,* & simul peccata sua. v. 15. 19. Leu. 1, 4. c. 3, 2. &c. Fatebantur ergo Sacerdotes, etiam se mortem promeritos esse, quæ morte Christi, quam victima præfigurabat, expianda erat.
℣. 11. k) v. 16. 20. Leu. 1, 5. 11.
℣. 12. l) c. 27, 2. Leu. 4, 25. 30.
℣. 13. m) *omnem adipem.* v. 22. Leu. 3, 3. n) *maximum loborum in hepate,* in quem sc. incumbit vesicula fellis. Sic *Bochartus,* & al. cum ό. qui habent: καὶ τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος. Al. *rete.* al. *reliquum adipis* super iecore. *Ion.* quod reliquum est super reticulo hepatis. *Onk.* & *Syr.* reticulum, quod est super iecore. sic singuli v. 22. o) *& incensum adolebis* in altari. ℣. 18. 25. Leu. 1, 9. 13. &c.
℣. 14. p) *fimum.* Mal. 2, 3. ό. τὴν κόπρον. cf. Luc. 13, 8. q) ό. ἔξω τῆς παρεμβολῆς. Hebr. 13, 11. r) *victima pro peccato.* Leu. 4, 24. c. 5, 9. 11. 12. ὁ ἁμαρτίας ἐστί. 2 Cor. 5, 21. Hebr. 10, 4.
℣. 15. s) vid. v. 10. Leu. 8, 22.
℣. 17. t) *secabis.* ό. διχοτομήσεις. Mat. 24, 21. u) *intestina & crura eius.*
℣. 18. x) *odor placamenti.* Gen. 8, 21. ό. εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. Eph. 5, 2. *Onk.* & *Ion.* vt acceptetur cum beneplacito. sic v. 25. &c. y) *incensum, igne absumenda oblatio.* v. 15. 41. c. 30, 20. &c. ό. θυμίαμα. Apoc. 5, 8. c. 8, 3.
℣. 19. z) Leu. 8, 22.
℣. 20. a) *tenerum, imum lobum.* ό. τὸν λοβόν. (7) Leu. 8, 23. c. 14, 14. *Onk.* superiorem partem. *Ion.* cartilaginem. b) cf. Ier. 6, 10. Act. 7, 51. c) *pollicem.* d) *Ion.* reliquum sanguinem.
℣. 21. e) *sparges.* Leu. 4, 6. 17. ό. ῥανεῖς. 1 Petr. 1, 2. f) Ef. 63, 2. 3. Apoc. 19, 13.
℣. 22. g) *caudam adiposam* (sic *Verss. OO.*) ovium in Oriente magni ponderis. Conf. *Bocharti* Hieroz. Lib. II. c. 45. *Golii* Lex. Arab. col. 146. *Noldium* ad Concordant. partic. not. 1645. *Ludolfi* Hist. Aethiop. lib. 1. c. 10. & Comment. p. 146. seqq. h) *armum.* v. 27. Leu. 7, 32. i) *consecrationum* seu *impletionum.* v. 27. sc. manus. c. 28, 41. ό. τελείωσις. Hebr. 7, 11. *Onk.* & *Ion.* oblationum. sic v. 26. 27. &c.
℣. 23. k) Iud. 8, 5. l) *Ion.* mixtam oleo.
℣. 24. m) *agitabis, agitando offeres.* v. 26. Leu. 9, 21. *Onk.* & *Ion.* & eleuabis.

℣. 11. ונתתה sine *He paragogico* 1. ℣. 13. ולקחת per *Munach* 1. ואת־היתרת sic per *Makk.* 1. 2. 3. ℣. 15. אהרון *plene* 1. 2. 7. 8. 11. 11. 13. 15. 16. 19. cum *Maf.* 7. & 8. quam vero confutat *O. T.* f. 12. 2. cum ex omnibus codd. *Hispp.* tum ex *R. Meir Halleui,* qui scribit: בכל אוריתא חסר *in toto Pentateucho* hoc nomen *defect.* reperiri. ℣. 17. ואת־האיל sine *Kadma* 3. 17. 18. & *Berol.* sed eum poscit ratio תַּגֵּ *Sakeph* in ditione vnius vocis constituti. ℣. 21. אשר per *Makk.* & *Meth.* 1. 3. fu. 4. *Munach* autem, quod regulariter זַרְקָא *Sarka* seruit, habet 4. sed *Merca* poscit *Maf.* ad h. l. & Gen. 30, 16. ועל־בגדיו *Præfixum* ו expunxit 2. ℣. 22. ואת יתרת הכבד ita 1.

יהוה ׃ ולקחת אתם מידם והקטרת המזבחה על־ כה
העלה לריח ניחוח לפני יהוה אשה הוא ליהוה ׃
26 ולקחת את־החזה מאיל המלאים אשר לאהרן
והנפת אתו תנופה לפני יהוה והיה לך למנה ׃
27 וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה אשר
הונף ואשר הורם מאיל המלאים מאשר לאהרן
28 ומאשר לבניו ׃ והיה לאהרן ולבניו לחק־עולם מאת
בני ישראל כי תרומה הוא ותרומה יהיה מאת בני־
29 ישראל מזבחי שלמיהם תרומתם ליהוה ׃ ובגדי
הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהם
ולמלא־בם את־ידם ׃ שבעת ימים ילבשם הכהן ל
תחתיו מבניו אשר יבא אל־אהל מועד לשרת בקדש ׃
31 ואת איל המלאים תקח ובשלת את־בשרו במקם
32 קדש ׃ ואכל אהרן ובניו את־בשר האיל ואת־הלחם
33 אשר בסל פתח אהל מועד ׃ ואכלו אתם אשר כפר
בהם למלא את־ידם לקדש אתם וזר לא־יאכל כי־
34 קדש הם ׃ ואם־יותר מבשר המלאים ומן־הלחם עד־
הבקר ושרפת את־הנותר באש לא יאכל כי־קדש
הוא ׃ ועשית לאהרן ולבניו ככה ככל אשר־צויתי לה
36 אתכה שבעת ימים תמלא ידם ׃ ופר חטאת תעשה
ליום על־הכפרים וחטאת על־המזבח בכפרך עליו
37 ומשחת אתו לקדשו ׃ שבעת ימים תכפר על־המזבח
וקדשת אתו והיה המזבח קדש קדשים כל־הנגע
38 במזבח יקדש ׃ ס וזה אשר תעשה על־
39 המזבח כבשים בני־שנה שנים ליום תמיד ׃ את־
הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני
תעשה בין הערבים ׃ ועשרן סלת בלול בשמן כתית מ
41 רבע ההין ונסך רביעת ההין יין לכבש האחד ׃ ואת
הכבש

Portio Mosis, Aaronis, & filiorum.

Consecratio altaris holocausti.

perpetuum. Num.28,3.
℣.39. o) *inter duas vesperas.* v. 41. vid. c.12, 6. *Syr.* tempore vespertino. sic v. 41.
℣. 40. p) *& decimam partem Ephæ.* Leu. 14, 21. Num. 15, 4. 5. q) *tuso.* c. 27, 20. Leu.24,2.

℣. 25. n) vid. v. 18.
℣.26. o) *pectus.* ὁ. στηθύνιον. v. 27. Leu. 7, 30.&c. p) *ex ariete consecrationis.* ὁ. τελειώσεως. ℣. 9.22. 31. q) *& agitabis.* v. 24. r) *in partem.* Leu. 8, 19.
℣. 27. s) v. 22. Leu. 10, 14.
℣. 28. t) Leu. 7, 31. u) *sublatio, eleuata oblatio.* ὁ. ἀφόρεσμα
℣.29. x) qui sc. ei in summo sacerdotio succedent. v. 30. c.28, 4. y) vid. v. 9. 33. 35. *Onk.* & *Ion.* ad offerendum in iis oblationes suas. sic v. 33.
℣. 30. z) *succedens ei.* ὁ. ὁ ἀντ' αὐτοῦ. Matth. 2, 22. *Ion.* qui surget post ipsum ex filiis eius, non autem ex Leuitis. a) *Ion.* tempore, quo.
℣. 32. b) Leu. 8, 31. c.24, 9. c) *in corbe.* vid. v.2. 3.
℣. 33. d) *quibus expiatio facta est.* ὁ. ἐν οἷς ἡγιάσθησαν. Hebr. 10, 10. 14. e) *alienus autem,* qui non Sacerdos. cf. Hebr. 13, 10.
℣. 34. f) *de carne* s. *aliquid* carnis. sic v. 21. &c.
℣. 36. g) *in diem* i. e. *in singulos dies,* s. *quotidie.* v. 38. Num. 7, 11. cf. Ex. 16, 5. h) *expiabis altare.* Leu. 8, 15. Ezech. 43, 22. immundum quippe & ipsum erat ab immundis hominibus exstructum: sanctificatum autem oblationes sanctificabat. Matth. 23, 19.
℣. 37. i) i. e. *sanctissimum.* c. 26, 33. c. 30, 10. 29. 36. &c. k) *quisquis tetigerit altare, sanctificet se,* s. sanctus esto. c. 30, 29. *Onk. Ion. Sy.* & *Ar. P.* quisquis adpropinquauerit. l) *Ar. P.* sanctificabit se. *Ion.* add. de filiis Aharonis; at vero ex reliquo populo non licet ipsis adpropinquare, ne comburantur igne flammante, qui egreditur e sanctis.
℣. 38. m) *Ion,* add. oblatio. n) *iuge* s. *in* per.

℣. 27. הונף per *Kametz* 1. contra analogiam ac *Masor.* 2. & *Erff.* מאיל *Munach* 1.3. ℣. 28. הוא *in feminino* 1. 3. contra suam & impressam *Masoram.* ℣. 29. ולמלא *Merca milra* 3. 4. fu. 1. ℣. 35. אותכה *plene* requirit. *Mas. Erffurt.* sed *defect.* (vt habent omnes nostri) *Mas.* 1. 2. 7. & 8. ℣. 36. הכפורים *pu plene* 1. 2. contra *Mas. Erffurtensem.* ℣. 40. ועשרון *plene* 1. 4. fu. 2. contra *Masoram* 7. 8. ad Leu. 14, 21. ונסך *Nun* per *Sagol* 3. 8. fu. 1. sed *Tsere* poscit *Mas.* 1. & 4. רביעית *it plene* 1. 2. 4. *Hal.*

הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר
42 וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ עֹלַת
תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר
43 אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם׃ וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי
44 יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי׃ וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי׃
מה וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים׃ וְיָדְעוּ
46 כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ פ
ל וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ Cap. XXX. *Altare suffitus.*
2 אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ
3 מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו׃ וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־
קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃
4 וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לּוֹ ׀ מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי
צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים לְבַדִּים
ה לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֵמָּה׃ וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים
6 וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃ וְנָתַתָּה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר
עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר
7 אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה׃ וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים
8 בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה׃ וּבְהַעֲלֹת
אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד
9 לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה
י וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֵסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו׃ וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל־
קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת
בַּשָּׁנָה יְכַפֵּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה׃

פ פ פ כא 21

11 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
12 כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ
בְּנֵי

℣. 42. r) *perpetuo* totius populi nomine *celebrandum.* ℣. 38. Num. 28, 3. s) *conueniar vobis* s. *conueniam vos.* c. 25, 22. c. 30, 6.

℣. 43. t) cf. Leu. 26, 11. 2 Cor. 6, 16. u) sc. tabernaculum. x) vid. c. 40, 34. 35.

℣. 45. y) cf. ℣. 46. Ioh. 1, 14. 26. Apoc. 21, 3. z) *& ero illis Deus*, quem non frustra colent; sed singulari eos amore complectens. cf. Gen. 17, 7. 8.

℣. 46. a) qui praesto, quod promisi. vide c. 6, 7. sic *Ar. P.* add. *praestabo hoc.*

Cap. XXX, ℣. 1. b) c. 35, 15. c. 37, 25. c) *locum* seu altare *ad adolendum suffitum.* (1) cf. ℣. 27. c. 31, 8.

℣. 2. d) cf. c. 27, 2.

℣. 3. e) c. 25, 11. f) vnde *aureum* dicitur c. 39, 38. c. 40, 5. Num. 4, 11. & secundum quosdam Hebr. 9, 4. g) *tectum* s. *superiorem partem eius.* c. 37, 26. h) *coronidem.* c. 25, 11.

℣. 4. i) *lateribus* s *partibus lateralibus.* c. 25, 12. 14. c. 37, 27. k) *lateribus.* c. 26, 13. c. 35, 32. l) *vt sint receptacula.* c. 25, 27.

℣. 5. m) c. 25, 10. 13.

℣. 6. n) *ante velum.* c. 26, 31. o) c. 25, 17. p) c. 25, 16. q) c. 29, 42.

℣. 7. r) ὁ. θυμίαμα. c. 31, 11. Apoc. 5, 8. s) ℣. 34. c. 25, 6. t) *singulis matutis* l. *matutinis temporibus.* 2 Par. 13, 11. u) q. d. *cum bene fecerit*, s. *cum adornauerit*, recte instruxerit, affuso sc. oleo, & composito ellychnio. cf. 2 Reg. 9, 30. *Onk.* & *Ion.* cum adaptauerit.

℣. 8. x) c. 25, 37. y) c. 29, 39. z) c. 29, 38.

℣. 9. a) *alienum* s. *alium*, quam qui describitur ℣. 34. seqq. b) *aut Mincham* s. *oblationem ex farre.* vid. Leu. 2, 1.

℣. 10. c) cf. c. 27, 2. notata. d) *semel.* Leu. 16, 2. ὁ. ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ. Hebr. 9, 7. c. 10, 14. sc. solennissime, ita vt in ipsum sanctissimum ingrederetur: nam alioquin id saepius fieri poterat. vid. Leu. 4, 7. 18. e) *peccati*, i. e. *victimae piacularis.* c. 29, 14. f) *Ion.* add. in die expiationis. g) *sanctissimum.* c. 29, 33.

℣. 12. h) *cum acceperis caput* s. *summam*, cum numerum inieris. Num. 1, 2. 49. c. 26, 2. cf. Gen. 40, 13. i) *Onk. Ion.* & *Syr.* summam. *Hier.* caput summae, numerum (sc.) ipsorum.

℣. 41. לָהּ sine *Dagesch* 3. 7. 11. contra *O. T.* f. 12. a. ℣. 42. פתח אהל ita 4. ℣. 43. ונקדש per *Kametz* nonnulli codd. *Hispp.* cum *Mas.* ל קמץ in *O. T.* CAP. XXX, ℣. 6. ונתתה: *He* finale expunxit 2. addidit vero 1. ולפני הכפרת cum *praef.* ו 3. fe. 1. sic fu. 2. & 4. ℣. 7. בבקר בבקר בהיטיבו sic 1. fu. 4. ℣. 12. ראש *Munach* 3. regularius quidem, sed contra *Masoram* ad Exod. 6, 6.

בני־ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו ליהוה
13 בפקד אתם ולא־יהיה בהם נגף בפקד אתם׃ זה
יתנו כל־העבר על־הפקדים מחצית השקל בשקל
הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה
14 ליהוה׃ כל העבר על־הפקדים מבן עשרים שנה
טו ומעלה יתן תרומת יהוה׃ העשיר לא־ירבה והדל
לא ימעיט ממחצית השקל לתת את־תרומת יהוה
16 לכפר על־נפשתיכם׃ ולקחת את־כסף הכפרים
מאת בני ישראל ונתת אתו על־עבדת אהל מועד
והיה לבני ישראל לזכרון לפני יהוה לכפר על־
נפשתיכם׃ פ
17 וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ ועשית כיור נחשת
18 וכנו נחשת לרחצה ונתת אתו בין־אהל מועד ובין
19 המזבח ונתת שמה מים׃ ורחצו אהרן ובניו ממנו
כ את־ידיהם ואת־רגליהם׃ בבאם אל־אהל מועד
ירחצו־מים ולא ימתו או בגשתם אל־המזבח לשרת
21 להקטיר אשה ליהוה׃ ורחצו ידיהם ורגליהם ולא
ימתו והיתה להם חק־עולם לו ולזרעו לדרתם׃
פ
22 וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ ואתה קח־לך בשמים
23 ראש מר־דרור חמש מאות וקנמן־בשם מחציתו
24 חמשים ומאתים וקנה־בשם חמשים ומאתים׃ וקדה
כה חמש מאות בשקל הקדש ושמן זית הין׃ ועשית אתו
שמן משחת־קדש רקח מרקחת מעשה רקח שמן
26 משחת־קדש יהיה׃ ומשחת בו את־אהל מועד ואת
27 ארון העדת׃ ואת־השלחן ואת־כל־כליו ואת־המנרה
28 ואת־כליה ואת מזבח הקטרת׃ ואת־מזבח העלה
29 ואת־כל־כליו ואת־הכיר ואת־כנו׃ וקדשת אתם והיו
קדש

ẏ. 26. t) c. 40, 9. u) c. 25, 10. c. 31, 7. ẏ. 27. x) c. 25, 23. c. 31, 8. y) c. 25, 33. z) vid. v. 1. seqq. ẏ. 28. a) c. 27, 1. seqq. c. 31, 9. b) vid. v. 18.

ẏ. 12. בני, *Merca* 3. 7. 8. 10--16. 19. contra *O. T.* f. 12. a. ẏ. 13. זה fine *Psik* 3. contra *Masor.* ẏ. 16. לזכרן *defect.* 6. 9. sic se. 3. & fu 1. contra *Masor.* ẏ. 18. בין per *Munach* 1. 2. 3. 4. ẏ. 20. ירחצו *Merca* 1. 3. ẏ. 23. וקנמן *Nun* fine *Dagesch* 1. 3. 4. 7. Ceterum *Mem* per *Cholem* scribit *B. Naphtali*, quam lectionem, interposito fulcro ו, videtur exprimere voluisse 2. etsi sub *Mem Chateph Komets* habeat. ẏ. 25. רוקח *plene* se. 1. cum sua *Masora*, quæ habet ג׳ מלא; sed *defect.* requirit *Mas.* 4. 7. 8. & *Erffurt.* ad v. 35. ẏ. 27. ואת־כל־כליו ita voculam כל addit. 1.

k) *secundum censos eorum. Onk. Ion. Syr.* & *Vulg.* iuxta numerum ipsorum. l) *pretium expiationis.* Nū. 35, 31. 32. ὁ. λύτρα. 1 Petr. 1, 18. 19. m) *quando censebis* s. *numerabis.* n) vt factum 2 Sam. 24. & 1 Par. 21.

ẏ. 13. o) *omnis transiens ad recensitos*, quicunque censorum numero habebitur. ẏ. 14. c. 38, 26. p) *dimidium sicli.* ὁ. τὸ ἥμισυ τοῦ διδράχμου. Num. 3, 47. Matth. 17, 24. q) *pro siclo sanctuarii*; qui iusti ponderis, & ceterorum norma sit. ẏ. 24. r) Leu. 27, 25. Num. 3, 47. c. 18, 16. Ez. 45, 12. s) c. 38, 26. t) *oblatio fiat Domino.* 2 Par. 24, 5. Matth. 17, 24.

ẏ. 15. u) *non multiplicabit*, s. *nihil amplius dabit* sc. hoc nomine; & *pauper non minus.* cf. c. 16, 17. 18. c. 36, 5. & conf. ἰσότιμον πίστιν. 2 Pet. 1, 1.

ẏ. 16. x) *ad cultum* & necessarium vsum. Vid. Neh. 10, 33. seqq. y) c. 28, 12. 29. Num. 10, 10.

ẏ. 18. z) *Labrum.* v. 28. c. 38, 8. c. 40, 30. cf. Zach. 13, 1. Tit. 3, 5. a) & *basin eius.* c. 31, 9. b) *ad lavandum se.* cf. 2 Par. 4, 6.

ẏ. 19. c) cf. Es. 1, 16. 1 Cor. 6, 11. d) ẏ. 21. Ioh. 13, 8. 9.

ẏ. 20. e) c. 40, 31. 32.

ẏ. 21. f) *lauabunt inquam.* v. 19. 20. g) *ei Aharoni.* v. 19.

ẏ. 23. h) *aromata*, c. 25, 6. i) *capitis*, s. *præstantissima sortis*, i. e. odoramenta præstantissima. Ez. 27, 22. Amos. 6, 6. Ps. 141, 5. Cant. 4, 14. *Hier.* & *Syr.* præcipua. *Ar. P.* & *E.* ex præcipuis aromatibus. k) *myrrha spontanei fluxus* s. sponte fluentis, i. e. optima. ὁ. σμύρνης ἐκλεκτῆς. sic *Onk.* & *Syr.* puræ. *Ion.* & *Hier.* lectissimæ. *Plinius* Hist. XII, 15. de arboribus vnde manat: *Sudant sponte*, priusquam incidantur, *stacte dictam*, cui nulla præfertur. Radix Arabica est *Darra*, *stillavit ros*, *fluxit*, *manauit sudor.* *Ar. P.* & *E.* de Musco purissimo. Sic *R. Seadias*, *Maimonides*, aliique, in *Bechai*; quibus sanguis est, collectus in gutture animalis cuiusdam Indici, similis capreæ, quem tempore calidioris æstatis, inter arbores versans, emittat, ab hominibus colligi solitus. l) *Ion.* add. *minarum.* *Hier.* siclorum ex v. 24. m) & *cinnamomi aromatici.* (3) Prou. 7, 17. n) & *calami aromatici.* Ier. 6, 20.

ẏ. 24. o) *casiam.* (2) Ez. 27, 19. idem quod קציעה Ps. 45, 9. ex etymologia. p) *Hin* continere circiter tredecim libras Romanas aquæ censetur. *Clericus.*

ẏ. 25. q) c. 29, 7. c. 37, 29. Leu. 8, 10. ὁ. χρῖσμα ἅγιον. cf. 1 Ioh. 2, 20. r) *unguentum.* (2) ẏ. 35. ὁ. μύρον. Mat. 26, 7. 9. s) *vnguentariæ artis.* (3) 1 Par. 9, 30.

ל קדש קדשים כל־הנגע בהם יקדש : ואת־אהרן ואת־
31 בניו תמשח וקדשת אתם לכהן לי : ואל־בני ישראל
תדבר לאמר שמן משחת־קדש יהיה זה לי לדרתיכם :
32 על־בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמהו
33 קדש הוא קדש יהיה לכם : איש אשר ירקח כמהו
ואשר יתן ממנו על־זר ונכרת מעמיו : ס
34 ויאמר יהוה אל־משה קח־לך סמים נטף ושחלת
לה וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה : ועשית
אתה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש :
36 ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל
מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם :
37 והקטרת אשר תעשה במתכנתה לא תעשו לכם
38 קדש תהיה לך ליהוה : איש אשר־יעשה כמוה
לא להריח בה ונכרת מעמיו : ס וידבר יהוה Cap. XXXI.
2 אל־משה לאמר : ראה קראתי בשם בצלאל בן־אורי
3 בן־חור למטה יהודה : ואמלא אתו רוח אלהים
4 בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל־מלאכה : לחשב
ה מחשבת לעשות בזהב ובכסף ובנחשת : ובחרשת
אבן למלאת ובחרשת עץ לעשות בכל־מלאכה :
6 ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן־אחיסמך
למטה־דן ובלב כל־חכם־לב נתתי חכמה ועשו את
7 כל־אשר צויתך : את אהל מועד ואת־הארן לעדת
8 ואת־הכפרת אשר עליו ואת כל־כלי האהל : ואת־
השלחן ואת־כליו ואת־המנרה הטהרה ואת־כל־
9 כליה ואת מזבח הקטרת : ואת־מזבח העלה ואת־
י כל־כליו ואת־הכיור ואת־כנו : ואת בגדי השרד
ואת־בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת־בגדי בניו לכהן :
11 ואת שמן המשחה ואת־קטרת הסמים לקדש ככל
אשר

℣. 29. c) c. 29, 37. ℣. 30. d) ὁ. χρίσεις. Hebr. 1, 9. e) c. 28, 1. ℣. 32. f) alius hominis, ex ℣. 33. g) fundet vel fundetur. (1) cf. v. 9. h) & secundum compositionem eius. (5) ℣. 37. c. 5, 8. Onk. Ion. & Syr. secundum similitudinem ipsius. sic v. 37. ℣. 33. i) Ion. add. qui non est ex filiis Aharonis. k) vid. v. 38. & not. c. 12, 15. ℣. 34. l) aromata. c. 25, 6. Ion. aromata lectissima. m) ὁ. στακτα. (1) Rad. stillavit. Iud. 5, 4. n) ὁ. ὄνυχα, ungulam aromaticam. (1) Ar. P. & E. ladanum. o) ὁ. χαλβάνην, galbanum. (1) p) aromata ista. q) & thus purum. c. 27, 20. Leu. 24, 7. ὁ. λίβανον διαφανῆ. r) portio sicut portio erit; vnum quodque eiusdem ponderis. Significationem h. l. ex Arab. biddah collegimus. Ar. E. pondus secundum pondus erit, i. e. æqualis ponderis. sic Onk. & Ion. pondus cum pondere. Ar. P. partes æquales erunt. ℣. 35. s) salitum, sc. sale seu bitumine Sodomitico, cuius vsus fuit in thymiamate sacro. M. I. ℣. 36. t) contundes. (4) 2 Sam. 22, 43. Iob. 14, 19. u) comminuendo. c. 32, 20. 2 Reg. 23, 6. x) c. 25, 16. in mensa, cui panes sacri impositi fuerunt. y) c. 25, 22. ℣. 38. z) ad faciendum odorem. Es. 11, 3. Cap. XXXI, ℣. 2. a) c. 33, 19. Es. 43, 1. c. 45, 3. Esth. 2, 14. Ar. P. vide, quod ego nobilitarim nomen &c. b) c. 36, 1. c) c. 17, 10. c. 24, 14. d) de tribu. 1 Par. 2, 19. 20. ℣. 3. e) c. 28, 3. f) 1 Sam. 10, 6. Ion. Spiritu S. a coram Domino. Ar. E. Spiritu scientiæ a me. g) ὁ. σοφίας καὶ συνέσεως. cf. Col. 1, 9. h) c. 39, 32. ℣. 4. i) ad excogitandum inuentiones. c. 35, 32. 2 Par. 2, 13. al. ad texendas polymitas texturas. cf. c. 26, 31. ℣. 5. k) & in sculptura. c. 35, 33. l) ad inferendum. c. 28, 15. ℣. 6. m) c. 35, 10. n) ὁ. σύνεσιν. Luc. 2, 47. ℣. 7. o) c. 26, 1 seqq. c. 30, 26. p) c. 25, 17. ℣. 8. q) c. 25, 23. r) c. 30, 27. s) ex auro puro c. 25, 31. t) c. 30, 1. 27. ℣. 9. u) c. 30, 28. x) c. 35, 16. ℣. 10. y) ministerii, sic Onk. Ion. & Syr. al. rectius stragulas, tapetes, quibus sacra vasa tegebantur, sic Raschi & M. I. ex Chald. סרדין Tapetes. (4) c. 35, 19. c. 39, 1. 41. Ar. P. vestes phrygionicas. ℣. 11. z) c. 30, 25. a) c. 30, 34. c. 35, 15.

℣. 31. קדש Geresch hab. 1. ℣. 32. ובמתכנתו Kadma super praf. ו locant 2. 4. ℣. 34. נטף sine Psik. 4. contra Mas. ad Deut. 8, 15. ושחלת Chet per Sagol 1. 2. 3. 4. ℣. 38. איש Sakephgadol 2. CAP. XXXI. ℣. 4. לעשות defect. 1. sic poscit Masor. 7. 8. ad c. 35, 1. ℣. 6. הנה Psik munachatum 2. sic fu 4. את אהליאב ita per Tsere & Munach 17. 18. Berol. & libri Hispp. in O. T. f. 12. a. reliqui habent Sagol & Makk. צויתיך ti plene 3. 4. 10. 11. 13-16. sic fu. 1. 2. & Hal. secundum Masor. 4. & Erff. at defect. ceteri sec. Mas. 7. 8. ℣. 8. ואת־כל־כליו ita vocem כל interponunt 3. & Hal. contra Maso ad c. 30, 27.

אשר־צויתך יעשו : פ
ויאמר יהוה אל־משה לאמר : ואתה דבר אל־בני 12 13
ישראל לאמר אך את־שבתתי תשמרו כי אות הוא
ביני וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני יהוה מקדשכם :
ושמרתם את־השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות 14
יומת כי כל־העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא
מקרב עמיה : ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי טו
שבת שבתון קדש ליהוה כל־העשה מלאכה ביום
השבת מות יומת : ושמרו בני־ישראל את־השבת 16
לעשות את־השבת לדרתם ברית עולם : ביני ובין בני 17
ישראל אות הוא לעלם כי־ששת ימים עשה יהוה את־
השמים ואת־הארץ וביום השביעי שבת וינפש :
ס ויתן אל־משה ככלתו לדבר אתו בהר 18
סיני שני לחת העדת לחת אבן כתבים באצבע
אלהים : וירא העם כי־בשש משה לרדת מן־ההר לב
ויקהל העם על־אהרן ויאמרו אליו קום עשה־לנו
אלהים אשר ילכו לפנינו כי־זה משה האיש אשר
העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה־היה לו : ויאמר 2
אלהם אהרן פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם
בניכם ובנתיכם והביאו אלי : ויתפרקו כל־העם את־ 3
נזמי הזהב אשר באזניהם ויביאו אל־אהרן : ויקח 4
מידם ויצר אתו בחרט ויעשהו עגל מסכה ויאמרו
אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים : וירא ה
אהרן ויבן מזבח לפניו ויקרא אהרן ויאמר חג ליהוה
מחר : וישכימו ממחרת ויעלו עלת ויגשו שלמים וישב 6
העם לאכל ושתו ויקמו לצחק : פ
וידבר יהוה אל־משה לך־רד כי שחת עמך אשר 7
העלית מארץ מצרים : סרו מהר מן־הדרך אשר 8
צויתם

stilo. f) imitatus Apidem Aegyptiorũ. Pſ. 106, 19. 20. vbi forma bouis ſ-iſſe dicitur. g) vid. ꝟ. 1. h) ꝟ. 8. ό. ἀνεβίβασάν σε. ꝟ. 9. Matth. 23, 48. At Neh. 9, 18.

קמ״ץ בז״ק verbum eſt in ſingulari. quia idololatricum illud ſignum vni Iehouæ, qui eos ex Aegypto eduxerat, conſecratum voluerunt ꝟ. 5. vt *Micha* ſua Teraphim Iud. 17, 3. 13. & *Ierobeam* vitulos. 1 Reg. 12, 28. Neque enim vsque adeo inſanierunt Iſraelitæ, vt modo

Cap. XXXII

liquefactum metallum Deum ipſum eſſe putarent. De trinuno Deo pluralem vide Gen. 20, 13. &c.

ꝟ. 5. i) *Quod cum vidit, ſc.* placere populo, quam fecerat iuuenci imaginem. Sed *Ion.* & *Hier.* add. Et vidit Aharon *Hurum* (c. 24, 14.) coram ſe occiſum, & timuit. k) *coram vitulo.* l) cf. c. 5, 1.

ꝟ. 6. m) c. 20, 21. c. 24, 5. n) ad ludos & choreas. ό. καὶ ἀνέστησαν παίζειν. 1 Cor. 10, 7. al. cf. ό. Iud. 19, 25. & Hebr. Gen. 39, 14. 17. ꝟ. 7. o) aſyndeton emphat. ό. βάδιζε τὸ τάχος. p) *corrupte egit.* Deut. 9, 12. Eſ. 1, 4. Hoſ. 13, 9. ό. ἠνόμησε. cf. 1 Ioh. 3, 4. al. *corrupit ſc. viam ſuam.* Gen. 6, 12. ſic *Ion.* corruperunt opera ſua. q) cf. v. 11.

ꝟ. 13. b) *attamen* (Gen. 34, 15.) *Sabbata ſ. ferias meas obſervabitis,* nec ſacra illa opificia in iis facietis. c) c. 20, 8. d) Rom. 1, 4.

ꝟ. 14. e) *qui profanauerit illud.* c. 20, 22. f) c. 12, 15. Gen. 17, 14.

ꝟ. 15. g) *quies ſ. feria Sabbati.* c. 35, 2.

ꝟ. 17. h) c. 20, 11. Gen. 1, 31. c. 2, 2. i) *ceſſauit.* ό. κατέπαυσε. Hebr. 4, 4. k) *reſpirauit quaſi, ſeu requieuit.* (3) c. 23, 12. ό. ἐπαύσατο. ſic Onk. Ion. & Syr.

ꝟ. 18. l) Deut. 9, 10. m) Gen. 18, 33. n) c. 25, 16. o) ό. πλάκας λιθίνας. c. 32, 15. 2 Cor. 3, 3. cf. Ier. 31, 33. p) c. 8, 15. ό. δακτύλῳ Θεοῦ. Matth. 12, 28. coll. Luc. 11, 20. *Ar. P.* opere, *E.* virtute Dei.

Cap. XXXII, ꝟ. 1. q) *Interea cum videret.* r) *moram faceret.* (2) Iud. 5, 28. ό. κεχρόνικε. Luc. 12, 45. s) *congregauit ſe, confluxit.* Ier. 26, 9. t) *ad* vel *contra* (cf. Num. 16, 3. c. 20, 2. &c.) *Aharonem,* quem populo præfecerat Moſes c. 24, 14. u) Act. 7, 40. ſc. ad imitationem Aegyptiorum. cf. c. 8, 22. Deut. 29, 15. 16. Ioſ. 24, 14. x) *ſimulacrum Dei.* Gen. 31, 30. cf. ꝟ. 4. y) num caſu interierit, an vero a Deo ſublatus ſit. vid. ꝟ. 23.

ꝟ. 2. z) importune hoc poſtulantes. cf. ꝟ. 21. a) *abrumpite.* ꝟ. 3. 24. Gen. 27, 40. b) *inaures, annulos.* Gen. 24, 22. cf. ſimilis abuſus Iud. 8.

ꝟ. 3. c) illico & certatim quaſi. ό. περιείλαντο. ꝟ. 24. Act. 27, 40.

ꝟ. 4. d) *formauitque* Aharon l. alius ex populo. 1 Reg. 7, 15. *Ar. P.* & præcepit alicui, qui formaret eas. e) *ſtilo ſ. cælo.* (2) Eſ. 8, 1. al. & colligauit *in marſupio.* cf. 2 Reg. 5, 23. *Ion.* vtrumque: *ligauit ſudario, & figurauit ſtilo.*

ꝟ. 14. היא per *Iod* 7. 8. 10--16. 19. contra O. T. f. 12. b. מחלליה *Lamed* per *Schua ſimplex* 1. 2. 3. 4. per *Dageſch* 2. 4. ꝟ. 17. כי *Pſik munachatum* 2. 4. & in marg. 1. CAP. XXXII, ꝟ. 2. ובנתיכם *Munach* pro *Metheg* 4. ꝟ. 3. ויתפרקו *Iod* ſine *Metheg* 1. 2. 3. 4. 7. ꝟ. 6. וישכמו *defect.* 4. & expuncto *Iod* 2. cum ſua *Maſ.* ſed repugnante *Maſ. Erffurtenſi.* ממחרת *Mem* (prius) ſine *Metheg* 3. 8. 11. at poſterius per *Meth.* loco *Munach* 1. 2. 4. *Munach* etiam abeſſe in codd. *Hiſpp.* notat O. T. וישתה ita per ה ſcribunt 1. 4. ſic ſe. 3. notante id itidem *Maſ. parua* 7. 8. ſed renitente *Maſ. Erffurt.* לצחק *Chet* per *Segol* 1. 8. 10--13. 15. 16. 19. ſu. 2. ſecund. *Maſ.* 1. 8. & *Erffurt.* at *Tſere* habent ceteri ſec. O. T.

צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ
וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ
9 מִצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה
י וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא׃ וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וְיִחַר־אַפִּי
11 בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל׃ וַיְחַל מֹשֶׁה
אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָה יְהוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ
בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד
12 חֲזָקָה׃ לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג
אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן
13 אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ׃ זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם
אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
14 אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם׃ וַיִּנָּחֶם יְהוָה
עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ׃ פ
טו וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת
16 כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים׃ וְהַלֻּחֹת
מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא
17 חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת׃ וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה
18 וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה׃ וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל
עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי
19 שֹׁמֵעַ׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־הָעֵגֶל
וּמְחֹלֹת וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר
כ אֹתָם תַּחַת הָהָר׃ וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף
בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזֶר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וַיַּשְׁקְ אֶת־
21 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מֶה־עָשָׂה לְךָ הָעָם
22 הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה׃ וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אַל־
23 יִחַר אַף אֲדֹנִי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי בְרָע הוּא׃ וַיֹּאמְרוּ
לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה ׀ מֹשֶׁה

האיש

K א י

ψ. 8. r) cf. c. 19, 8. c. 24, 3. Act. 7, 53. s) *Ion.* & proclamarunt coram eo.
ψ. 9. t) *vidi* & expertus sum. Gen. 6, 5. u) *duræ ceruice.* c. 33, 3. c. 34, 9. Metaph. ducta a bobus, rigido collo iugum suscipere recusantibus.
ψ. 10. x) *permitte mihi.* Hos. 4, 17. Ps. 106, 23. y) Gen. 12, 2. c. 17, 4. c. 21, 18. &c.
ψ. 11. z) *sed deprecatus est.* 1 Sam. 13, 12. c. Num. 14, 13. Deut. 9, 18. 25. a) c. 33, 14. 15.
ψ. 12. b) Num. 14, 13. Deut. 9, 28. c) ὁ. μετὰ πονηρίας, *malo animo.* *Syr.* in malam ipsorum. d) *inter montes* sc. Arabiæ Petrææ, vbi tum erant. e) *pœniteat te.* ψ. 14. Gen. 6, 6. ὁ. ἵλεως γενοῦ. Hebr. 8, 12. f) *Onk.* & *Ion.* quod locutus es, te facturum populo tuo. ex v. 14.
ψ. 13. g) *Abrahami.* Deut. 9, 27. Neh. 5, 19. Ps. 136, 23. h) Gen. 22, 16. i) Gen. 15, 5. k) Gen. 12, 7. l) ὁ. καθέξουσιν αὐτήν. Matth. 21, 38.
ψ. 14. m) Ioel. 2, 13. ὁ. ἱλάσθη. Luc. 18, 13.
ψ. 15. n) *Conuertit itaque se.* c. 10, 6. o) *e duabus transversitatibus* s. geminis lateribus ipsarum.
ψ. 16. p) *insculpta* (1) tabulis.
ψ. 17. q) c. 24, 13. c. 33, 11. r) *in clamore eius* vel *cum clamaret.* (2) Mich. 4, 9. *Ion.* cum iubilarent cum gaudio coram vitulo. s) *tumultus prælii.* Ier. 50, 22.
ψ. 18. t) sensus: *Neque pugnantiu, neque victi populi clamor est, sed festum celebrantu.* *Ar.* P. & E. non est vox indicans victoriam &c. *Schol. græc.* ἀντὶ τοῦ, οὔτε νικώντων, οὔτε φευγόντων. τὸ Σαμαρ. οὐκ ἔτι φωνὴ ἀποκρίσεως ἀνδρείας, καὶ οὐκ ἔτι φωνὴ ἀποκρίσεως ἥττης. u) *respondendi* s. alternatim clamandi. Num. 21, 17. x) *fortitudinem,* vel *macte! victoria!* Ps. 28, 6. y) *debilitatem,* cladem. *Schmid.* *res perdita!* cf. c. 17, 13. z) *canendi* seu *cantantium.* Ps. 27, 2. Ps. 88, 1.
ψ. 19. a) c. 15, 20. Ps. 30, 12. *Ion.* add. *Satanas autem erat in medio ipsius, saltans & subsiliens coram populo.* b) Ita vt ex vehementia iræ etiam tabulas proiiceret, ac frangeret.
ψ. 20. c) *Mox corripuit,* diuino zelo armatus. cf. Ps. 69, 10. Ioh. 2, 14. seqq. d) *& combussit,* quæ combu-

ברעו ק׳

ri poterant. e) *& commoluit* reliqua, vt potuit. *Ar.* P. & E. limavit illum. f) *& dispersit.* Num. 17, 2.

מידיו ק׳

g) torrentem s. fluuium, qui de monte Choreb descendebat. Deut. 9, 21. vt nullum infausti vituli superesset vestigium. cf. omnino 2 Reg. 23, 6. h) *& sic Israelitas bibere coegit* illam aquam, quia aliam non habebant. ψ. 21. i) cf. Deut. 9, 20. k) Gen. 20, 9. ψ. 22. l) Num. 12, 11. m) *in malo ipse totus.* cf. 1 Ioh. 5, 19.

ψ. 8. צויתם *tim plene* 4. contra *Mas. Erffurt.* at צִוִּיתָם per *Kamets, præcepisti illis,* hab. 1. quo pacto etiam legerunt Versiones, *Græca* τῶν ὁ. *Vulgata, Samaritana,* & *Chaldaica.* Denique צויתם *præcepistis* (at vitiose) 11. & 12. ויזבחו *Iod* cum *Meth.* plures, at sine eo 1. 2. 3. 4. 7. 8. ψ. 10. אתך defect. 3. 10. 19. su. 1. 2. contra *Mas. final.* f. 13. col. 7. ψ. 11. ויחר *Chet mutum* hab. 2. sed citra consensum reliquorum codicum vel *Masora.* ψ. 12. ולכלתם *Kadma* super ך locant 1. 2. 4. ψ. 13. זרעכם *Sain* cum *Metheg* 1. 2. 6. 9. cum *Munach* 4. cum *Kadma* 7. 8. 10--16. 19. sed *Kadma* reiicit *O. T.* f. 12. b. ככוכבי d. f. 2. 6--16. 19. contra *O. T.* Ceterum *Merca* pro *Meth.* cum *Tipcha* simul habent 6--10. 14. 19. ψ. 17. ברעה sine *Keri* 1. 2. 4. ψ. 20. העגל אשר־עשו ita 1. 1. 3. su. 4. at nostros accentus 1. posuit in marg. ex *En hakkore.*

האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה־היה
24 לו׃ ויאמר להם למי זהב התפרקו ויתנו־לי ואשלכהו
באש ויצא העגל הזה׃ וירא משה את־העם כי פרע כה
26 הוא כי־פרעה אהרן לשמצה בקמיהם׃ ויעמד משה
בשער המחנה ויאמר מי ליהוה אלי ויאספו אליו כל־
27 בני לוי׃ ויאמר להם כה־אמר יהוה אלהי ישראל שימו
איש־חרבו על־ירכו עברו ושובו משער לשער במחנה
והרגו איש־את־אחיו ואיש את־רעהו ואיש את־
28 קרבו׃ ויעשו בני־לוי כדבר משה ויפל מן־העם ביום
29 ההוא כשלשת אלפי איש׃ ויאמר משה מלאו ידכם
היום ליהוה כי איש בבנו ובאחיו ולתת עליכם היום
ברכה׃ ויהי ממחרת ויאמר משה אל־העם אתם ל
חטאתם חטאה גדלה ועתה אעלה אל־יהוה אולי
31 אכפרה בעד חטאתכם׃ וישב משה אל־יהוה ויאמר
אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי
32 זהב׃ ועתה אם־תשא חטאתם ואם־אין מחני נא
33 מספרך אשר כתבת׃ ויאמר יהוה אל־משה מי אשר
34 חטא־לי אמחנו מספרי׃ ועתה לך נחה את־העם
אל אשר־דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך וביום
פקדי ופקדתי עליהם חטאתם׃ ויגף יהוה את־העם על לה
אשר עשו את־העגל אשר עשה אהרן׃ ס וידבר לג
יהוה אל־משה לך עלה מזה אתה והעם אשר העלית
מארץ מצרים אל־הארץ אשר נשבעתי לאברהם
2 ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה׃ ושלחתי לפניך
מלאך וגרשתי את־הכנעני האמרי והחתי והפרזי
3 החוי והיבוסי׃ אל־ארץ זבת חלב ודבש כי לא אעלה
בקרבך כי עם־קשה־ערף אתה פן־אכלך בדרך׃
4 וישמע העם את־הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא־שתו
איש

mitte. k) me potius dele. v. 33. Ps. 69, 29. ὁ. ἐξάλειψον. Apoc. 3, 5. l) Rom. 9, 3. coll. c. 8, 26. *Ion. ex libro iustorum.* cf. Apoc. 20, 12. Nempe haec ecstasis fuit charitatis. Aliis Moses tantum mori se praeoptat, quam Israelis videre exitium. coll. Ps. 139, 16. m) *Ar. P.* add. *& acquiescam.*

℣. 33. n) *Quicunque, quisquis fuerit, qui* &c. 2 Sam. 20, 11.

℣. 34. o) *abi, duc.* c. 33, 1. 12. p) *Onk.* ad locum. q) c. 33, 2. sc. aliquis creat° sec. *Bechai* ad c. 23, 20. r) c. 20, 4. 5.

℣. 35. s) *& percussit* secund. *Schmid.* per Mosen & Leuitas. v. 28. vt Iud. 20, 35. al. putant, alia plaga plures fuisse interfectos. t) *Ar. P. turbâ ex populo.*

Cap. XXXIII

℣. 1. u) c. 32, 13. Gen. 12, 7.

℣. 2. x) c. 32, 34. y) c. 34, 11. Deut. 7, 21.

℣. 3. z) c. 3, 8. a) c. 34, 9. b) c. 32, 9. ὁ. σκληροτράχηλον. v. 5. Act. 7, 51.

℣. 4. c) *malum, triste.* Ios. 23, 15. sc. quod se ipsis *Schechina* subtraxisset. *Bechai.* d) Gen. 37, 34.

℣. 24. n) *Cumque dicerem;* inops melioris consilii, si fortasis hac ratione eos ab impio instituto dimouere possem, *statim tamen detraxerunt sibi* &c. o) *& sic tandem prodiit iste vitulus.*

℣. 25. p) *dissolutus.* c. 5, 4. Al. *nudus*, vt Leu. 13, 45. sc. a gratia & protectione diuina. cf. Apoc. 3, 17. q) *dissolutum fecerat ipsum* conniuentia sua. Prou. 1, 25. & 29, 18. 2 Par. 28, 19. al. *nudauerat.* r) *in ludibrium, ad infamiam.* (1) cf. 2 Sam. [illegible], 14. Ez. 36, 20. Rom. 2, 24. al. *adeo vt iam parum essent.* Vide Iob. 4, 12. s) *inter hostes ipsorum.* [illegible] Ps. 41, 6. [illegible] ita: *Cum vidisset Moses populum de[illegible], eo quod detexisset Aharon infames [illegible], qui restiterunt eis.* i. e. Aharonem antesignanos huius factionis designasse, simulque eos, qui steterant a parte meliori.

℣. 26. t) 2 Sam. 20, 11. Ps. 94, 15. *Syr.* qui ex Domino est. cf. 1 Ioh. 5, 4. u) sc. *veniant.*

℣. 27. x) Ps. 45, 4. y) ὁ. καὶ ἀνακάμψατε. Matth. 2, 12. z) *Ar. P. eum, qui adorauit vitulum, etiamsi fuerit* &c. a) i. e. *nemini*, quem huius peccati antesignanum & reum nostis, ob amicitiam & sanguinis propinquitatem, *parcite.* cf. v. 29. Deut. 13, 7. seqq. 1 Tim. 5, 21.

℣. 28. b) qui auctores reliquis fuerant.

℣. 29. c) *Dixerat enim Moses.* d) *implete manum vestram* his victimis piacularibus. *M. I.* cf. c. 28, 41. e) *Ar. P.* add. *fratres* cf. v. 27. f) Huc refert *Ab. E.* Deut. 20, 8.

℣. 30. g) *fortassis.* bene sperantis. Num. 22, 6.

℣. 31. h) Dan. 9, 4.

℣. 32. i) *quaeso!* 1 Par. 4, 10. al. ellipt. *si remittes, bene est.* Ec. *Ion* & ὁ, add. *remit-*

℣. 25. בקמיהם adnotat *Mas.* 7. 8. *Kuph* esse דבוק; & *Mas. final.* f. 1. col. 1. *Kuph* esse זעירא minusculum: sed vtramque *Mas.* reiicit *O. T.* f. 12. b. ℣. 30. ממחרת sic 1. 2. 4. & *Hispp.* in quibus *Munach* itidem abest sec. *O. T.* Huc referendi sunt 3. 17. 18. qui sub מ posteriori nec *Meth.* nec *Munach* habent: reliqui *Munach.* ℣. 34. ועתה *Sakephgad.* 7. 8. 12. עליהם *plene* 3. 4. 10. 13. 14. 19. fn. 1. contra *Mas.* h. l. & Gen. 45, 15. ; ac contra *O. T.* ℣. 35. אשר־עשו sic per *Makk.* 2. 3. ac 1. ita variat אשר עשו את־העגל אשר־עשה *Masor.* CAP. XXXIII. ℣. 2. והחוי cum *praef. Vau* 3. *Hal.* contra

ה אִישׁ עֶדְיוֹ עָלָיו׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ
וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־
6 לָּךְ׃ וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב׃ וּמֹשֶׁה
7 יִקַּח אֶת־הָאֹהֶל וְנָטָה־לוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן־
הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ יְהוָה
8 יֵצֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃ וְהָיָה כְּצֵאת
מֹשֶׁה אֶל־הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל־הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח
9 אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה׃ וְהָיָה
כְּבֹא מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל
י וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה׃ וְרָאָה כָל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן עֹמֵד
פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲווּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ׃
11 וְדִבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל׃ פ
12 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל אֶת־
הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי
וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי׃
13 וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ
וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי
14 טו הַזֶּה׃ וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־
16 אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה׃ וּבַמֶּה יִוָּדַע אֵפוֹא
כִּי־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ
וְנִפְלֵינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכָּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃
פ
17 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ
18 אֶעֱשֶׂה כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם׃ וַיֹּאמַר הַרְאֵנִי
19 נָא אֶת־כְּבֹדֶךָ׃ וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ

e) ornatum suum. v. 5. 6. Ier. 2, 32. Ez. 7, 20. quoniam se exutos agnoscebant *gloria Schechinæ*, quæ huc vsque eos vestiuerat. coll. *Ion.* Hos. 2, 5. *Becbai* Conf. etiam *Ion.* Gen. 3, 21.

♃. 5. *f) Dixerat enim simul.* g) *momento.* Num. 16, 21. h) *Onk.* & *Ion.* subducam gloriam *Schechinæ meæ* e medio vestrum. *Ar. P.* si ego ascendere facerem lucem meam inter vos, vnico ictu oculi sane delerem vos. i) *Ar. P.* continuare deponere.

♃. 6. k) *itaque detraxerunt sibi.* ὀ. περιείλαντο. c. 32, 3. 24. l) *Schmid.* supplet: *in castra digressi* a monte Choreb. c. 3, 1.

♃. 7. m) ὀ. τὴν σκηνὴν αὐτοῦ. sic *Syr.* n) *idque sibi tetendit* interea, donec factũ tabernaculũ absolutum esset. o) *procul recedendo.* Ios. 3, 16. p) *conuentus,* quo Deum interrogaturi conuenirent. c. 29, 42. q) *Onk.* qui quærebat institutionem a Domino. r) Leu. 4, 12.

♃. 9. s) antea suspensa *descendebat.* t) ♃. 10. c. 13, 22. Num. 12, 5.

♃. 11. u) i. e. ibi præsentem adloquebatur, & illico ad quæsita respondebat. Gen. 32, 31. Num. 12, 2. Deut. 5, 4. ὀ. ἐνώπιος ἐνωπίῳ. *Ar. P.* sine intermedio. x) *cumque reuerteretur* Moses, minister tamen ipsius &c. ὀ. ἀπελύετο Act. 28, 25. y) *Ion.* add. *& enarrabat verba cœtui Israelis.* z) c. 24, 13. c. 32, 17. a) *abscedebat.* c. 13, 22. ad custodiam sc. illius tentorii.

♃. 12. b) ♃. 1. c. 32, 34. c) ὀ. οἶδά σε παρὰ πάντας. *Ar. P.* & *E.* nobilitaui nomen tuum. sic v. 17. d) ♃. 13. Gen. 6, 8. Luc. 1, 30.

♃. 13. e) quid nobiscum sis porro acturus. v. 19. Es. 55, 8. Ioh. 14, 6. ὀ. ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν. Sap. 1, 2. Ioh. 14, 21. 22. *Onk.* & *Ion.* viam bonitatis tuæ. *Ar. P.* beneplaciti tui. *Bechai:* proprietates tuas. coll. c. 34, 6. & Ps. 103, 7. 8. f) ὀ. γνωστῶς ἵνα ἴδω σε. *Onk.* & *Ion.* vt agnoscam misericordiam tuam. g) *vt re ipsa me in gratia apud te esse intelligam.*

♃. 14. h) v. 15. Deut. 4, 37. Es. 63, 9. ὀ. αὐτὸς προπορεύσομαί σου. *Onk.* *Schechina mea ibit.* sic ♃. 15. i) *vt quietem dem.* Deut. 12, 10. Ios. 22, 4. cf. Ioh. 14, 2.

♃. 15. k) 2 Sam. 17, 11. ὀ. αὐτός σύ. cf. v. 14. *Ar. P.* add. *a nunc.*

♃. 16. l) partic. adfectus. *Schmid.* vnquam. *Nold.* nunc. Gen. 27, 37. Es. 19, 12. ὀ. ἀληθῶς. m) *& sic eximii, separati* (*Schmid.* præstantiores) *erimus.* c. 8, 18. Ps. 4, 4. ὀ. καὶ ἐνδοξασθήσομαι.

2 Thess. 1, 10. n) cf. Deut. 4, 7. ♃. 17. o) *cumque diceret.* p) ♃. 12. Ioh. 10, 14. 2 Tim. 2, 19. ♃. 18. q) v. 20. 22. 23. non in nube, c. 16, 7. 10. c. 24, 16. 17. &c. sed sicut est. 1 Ioh. 3, 2. cf. Matth. 13, 17. Ioh. 1, 14. ♃. 19. r *bonum meum.* Hos. 3, 5. cf. Philem. v. 6.

♃. 5. מֵעָלֶיךָ *Munach* pro *Metheg* 2. 4. ♃. 7. וּמֹשֶׁה per *Rbhia* 1. ♃. 8. וְנִצְּבוּ *Tsade* sine *Dagesch* 1. 2. 6. & cum expressa figura *Raphe* 3. ♃. 10. וְהִשְׁתַּחֲווּ *Metheg* sub *He* abest in 3. & 7. ♃. 11. וּמְשָׁרְתוֹ ita per *Graschaim* cum *Metheg* 2. 3. ♃. 13. הוֹדִעֵנִי *ho defect.* poscit *Mas. Erffurtensis.* at *di* plene 1. 10. 13. 14. 15. 16. 19. sic su. 2. 3. 4. contra *Mas.* 4. 7. & 8. דְּרָכֶךָ *plene* 1. 3. sed *def.* requirit *Mas.* & *M.* 1. ♃. 16. אֵפוֹא *o* plene 1. 2. 4. *fo defect.* sine *Vau* 2. מִכָּל־הָעָם *Kadma* super *Mem* ponunt 1. 2. 4.

וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן
וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם׃ וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־ כ
פָּנָי כִּי לֹא־יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם 21
אִתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר׃ וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ 22
בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי׃ וַהֲסִרֹתִי 23
אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ׃ פ

Cap. XXXIV. *Moses cũ tabulis nobis adscendit montem.*

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים לד
כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ
עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ׃ וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר 2
וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ
הָהָר׃ וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־ 3
הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא׃
וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַבֹּקֶר 4
וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי
לֻחֹת אֲבָנִים׃ וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא ה
בְשֵׁם יְהוָה׃ וַיַּעֲבֹר יְהוָה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה ׀ יְהוָה 6
אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ נֹצֵר חֶסֶד 7
לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֺן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד ׀ עֲוֺן
אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃
וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ׃ וַיֹּאמֶר אִם־נָא 8
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם־ 9
קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ לַעֲוֺנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃
וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה י
נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ בְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִם
וְרָאָה כָל־הָעָם אֲשֶׁר־אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה
כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ׃ שְׁמָר־לְךָ אֵת 11
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם הִנְנִי גֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ אֶת־הָאֱמֹרִי
וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃ הִשָּׁמֶר לְךָ 12

פן

impium. *Onk. Ion.* i) *Hier. & Ion,* add. *rebelles.* k) *tertiis & quartis,* pronepotibus & abnepotibus. c. 20, 5. *Ar. P.* add. *peccantibus.*

℣. 8. l) Gen. 24, 26. 48. ὁ. κύψας. Marc. 1, 7.

℣. 9. m) c. 33, 3. n) c. 13, 17. Pf. 103, 14. o) c. 32, 9. p) *ideo ignoscas.* Pf. 25, 11. ὁ. καὶ ἀφελεῖς σὺ נון רבתי Rom. 11, 27. q) *& hereditatem tuam facias nos. Schmid.* Deut. 32, 9. Zach. 2, 16. sed *Ion.* hereditare facias nos terram, quam iurato promisisti &c.

℣. 10. r) *Dixit igitur,* annuens illis precibus. s) ruptum instauro, & nouum promitto. cf. v. 27. Ier. 31, 31. t) ὁ. ἔνδοξα. Luc. 13, 17. u) *producta sunt.* Num. 16, 30. cf. Ier. 31, 22.

℣. 11. x) c. 23, 23. c. 33, 2.

s) *& exclamabo nominatim.* c. 31, 2. c. 34, 5. 6. t) ὁ Κύριος ἐναντίον σου. u) *& faciebo porro tibi, cui faueo, & porro miserebor* Israelis, *cuius misereor,* ὁ. vt Rom. 9, 15. x) *Hier.* cui video parcendum. y) Pf. 103, 13. z) *Ion.* cuius conuenit vt miserear.

℣. 20. a) vide v. 17. 23. 1 Cor. 13, 12. *Onk.* adspectum *Schechinæ meæ.* b) Gen. 32, 31. &c.

℣. 21. c) *apud me,* nempe in loco, vbi erat nubes. d) *stabis itaque.* c. 34, 2. 5.

℣. 22. e) *Ion,* gloria *Schechinæ meæ.* f) *in fissura,* (1) Ef. 2, 21. cf. 1 Reg. 19, 11. seqq. g) *& obtegam te.* c. 40, 3. h) *manu* qs. *mea,* obiecta sc. caligine. Iob. 36, 32.

℣. 23. i) *posteriora mea,* Gen. 16, 13. k) in purissima illa & splendidissima luce, Vide v. 20. Ioh. 1, 18. 1 Tim. 6, 16. Matth. 18, 10.

Cap. XXXIV, ℣. 1. l) Deut. 10, 1. m) *sculpe, expoli* ℣. 4. n) c. 31, 18. o) c. 32, 19.

℣. 2. p) c. 19, 11. 15. q) c. 24, 13. 15. r) *ibique illic adstabis, & me præstolaberis.* c. 33, 21. c. 7, 15.

℣. 3. s) c. 24, 2. t) c. 19, 13. u) *ad extremitatem, in confinibus,* Ios. 12, 11.

℣. 5. x) c. 19, 20. y) c. 33, 9. z) sc. Deus, ℣. 6. c. 33, 30. a) *Dominus* præsto est.

℣. 6. b) *deinde præteriit.* c. 33, 19. 22. c) ℣. 5. c. 33, 19. Deum hæc dixisse, testatur Moses etiam Num. 14, 17. 18. *Bechai fol.* 114. *d.* dicit, clamantem fuisse ipsum *Iehouam,* qui præteriit. cf. nor. ex eo c. 20, 1. d) Ioel. 2, 13. Pf. 86, 15. Pf. 103, 8. Pf. 145, 8. e) *longus irarum,* ὁ. μακρόθυμος. f) ὁ. πολυέλεος καὶ ἀληθινός. 1 Petr. 1, 3. 1. Ioh. 5, 20. Iac. 5, 11.

℣. 7. g) c. 20, 5. 6. Deut. 5, 10. h) c. 20, 7. Ier. 30, 11. Nah. 1, 3. sc. pertinaciter im-

℣. 19. ארחם *Sagol* sub *Chet* poscit *Maf. Erff.* ℣. 20. לראת sic *defect.* scribendum esse, pluribus verbis contra aliam *Masor.* disputatur in *Maf.* 7. 8. ad Exod. 10, 5. CAP. XXXIV, ℣. 1. את־הדברים ita 2. 17. & *Ber.* sec. Θ. *T.* f. 12. b. at reliqui *Kadma* super את locant, præter 3. qui illud prorsus non habet. ℣. 6. יהוה׀ על sic 1. 2. 15. 17. 18. & *Ber.* *Merca* vero anomalice reliqui, & præter *Maf.* Gen. 30, 16. Ceterum *Psik.* ׀ quod hic, & prope *Sakephk.* omnes habent, emphaticum prorsus est; vt ipsi Iudæorum magistri obseruant. *R. Iehuda b. Iacob* in *Explic. Maf.* f. 6. b. ait: *De hoc Psik dicitur in* Mechilta והמשכיל יבין וידום Qui capit, capiat & taceat: *mysterium enim significatur magnum, quod exponendum est nemini, nisi verecundis.* Et *Bechai, ex interposito hoc Psik,* inquit, *discimus, eum qui differentiam nullam faciat* (שלא הפסיק alludit ad nomen *Psik*) *inter* יהוה & יהוה, *pœnas olim daturum esse.* Nos sanctum & venerabile Trinitatis mysterium indigitari, non dubitamus, cum & ipse *Bechai* nomen יהוה ter repetitum exponat 1. de כתר seu *Corona.* 2. de חכמה *Sapientia,* 3. de בינה *Intelligentia, quæ tria essentia Dei sint* : ושלשתם הריהם עצמותם של שם

פן תכרת ברית ליושב הארץ אשר אתה בא עליה Repetuntur Bariæ leges.
13 פן יהיה למוקש בקרבך: כי את מזבחתם תתצון
14 ואת מצבתם תשברון ואת אשריו תכרתון: כי לא
תשתחוה לאל אחר כי יהוה קנא שמו אל קנא הוא: ריש רבתי
טו פן תכרת ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם
16 וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו: ולקחת
מבנתיו לבניך וזנו בנתיו אחרי אלהיהן והזנו את
17 בניך אחרי אלהיהן: אלהי מסכה לא תעשה לך:
18 את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות
אשר צויתך למועד חדש האביב כי בחדש האביב
19 יצאת ממצרים: כל פטר רחם לי וכל מקנך תזכר קמץ בז״ק
כ פטר שור ושה: ופטר חמור תפדה בשה ואם לא
תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני
21 ריקם: ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת
22 בחריש ובקציר תשבת: וחג שבעת תעשה לך בכורי
23 קציר חטים וחג האסיף תקופת השנה: שלש פעמים
בשנה יראה כל זכורך את פני האדן יהוה אלהי
24 ישראל: כי אוריש גוים מפניך והרחבתי את גבלך
ולא יחמד איש את ארצך בעלתך לראות את פני
כה יהוה אלהיך שלש פעמים בשנה: לא תשחט על
26 חמץ דם זבחי ולא ילין לבקר זבח חג הפסח: ראשית
בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא תבשל גדי
בחלב אמו: פ
27 ויאמר יהוה אל משה כתב לך את הדברים האלה
כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת
28 ישראל: ויהי שם עם יהוה ארבעים יום וארבעים
לילה לחם לא אכל ומים לא שתה ויכתב על
29 הלחת את דברי הברית עשרת הדברים: ויהי

ברדת

✱. 12. y) ne idololatria te irretiat. c. 23, 32. 33. Deut. 7, 2.
✱. 13. z) ὁ. τοὺς βωμοὺς. Act. 17, 23. a) *lucos.* Deut. 7, 5.
✱. 14. b) *ad Dominum quod attinet.* vid. v. 6; 7. c) eo nomine vocatur Deus, quod impler. Vide c. 15, 3. Matth. 1, 23.
✱. 15. d) ὁ. καὶ ἐκπορνεύσωσιν. ✱. 16. Leu 19, 29. Iudæ ✱. 7. Proprie autem significat hæc phrasis fœdissimum illarum gentium cultum, quo impudicitia *Astarten* s. *Venerem* suam colebant, atque cinædos ac meretrices eidem consecrabant. cf. Deut. 23, 18. 2 Reg. 23, 7. & *Lucianum* de Dea Syriæ. e) Num. 25, 2. Act. 15, 20. 29. 1 Cor. 10, 20.
✱. 16. f) Deut. 7, 3. 1 Reg. 11, 2. Neh. 13, 25.
✱. 17. g) *conflatiles.* c. 32, 4. cf. c. 20, 4.
✱. 18. h) c. 12, 15. c. 23, 15. i) ὁ. ἐνετειλάμην σοι. Act. 13, 47.
✱. 19. k) c. 13, 2. &c. l) *quod masculum nascetur.* (1) hac signif. cf. Deut. 15, 19. Al. *tui memoria fiet* per omne pecus tuum. *Ar. P.* ex eis quæ commemoraui.
✱. 20. m) c. 13, 13. n) Deut. 21, 4. o) Num. 18, 15. Luc. 2, 23. ὁ. λυτρώσῃ. Tit. 2, 14. p) non sine munere venietis. c. 23, 15. Deut. 16, 16. sed *Hier.* non licet vobis videre Dominum Deum vestrum, vacuis ab omni præcepto. cf. Hebr. 12, 14.
✱. 21. q) c. 20, 8. &c. r) *in ipsa aratione quoque* & messe. (3) Gen. 45, 6.
✱. 22. s) c. 23, 16. Leu. 23, 15. Deut. 16, 10. t) *primitiarum, primorum fructuum.* v. 26. u) c. 23, 16. x) *sub revolutione*, vertente anno. (4) 1 Sam. 1, 20.
✱. 23. y) v. 24. c. 23, 14. 17.
✱. 24. z) *Cum enim expulero*- non tamen appetet quisquam hostis.
✱. 25. a) cf. 1 Cor. 5, 7. seqq. b) c. 23, 18. v. 26.

✱. 26 c) vid. v. 22. ὁ. τὰ πρωτογεννήματα. d) c. 23, 19. &c.
✱. 27. e) Gen. 43, 7. f) vid. v. 10.
✱. 28. g) *Iterum autem ibi fuit.* h) *Ar. P.* colloquens cum Domino. i) c. 24, 18. &c. k) Deut. 8, 3. l) sc. Deus. v. 1. m) *Decalogum.* ὁ. τοὺς δεκαλόγους. Deut. 4, 13. c. 10, 2.

✱. 14. תשתחוה *Tau præformat.* sine *Metheg* 3. 4. אחר *Resch maiusculum* non habent 3. 6. 9. 14. sed probat illud *Masora* h. l. ac Gen. 1, 1. & 1 Par. 1, 1. Sub eo variantem lectionem אחד *postea* subesse, coniectura est *Hilleri* p. 165. quamuis *Buxtorfio* in *Tiberiade* f. 36. b. videatur indicare *grauitatem peccati, Deo alieno seruire, & considerandam differentiam inter* אחר & אחד Deut. 6, 5. ✱. 16. והזנו *Munach* fe. 4. & sic fu. 1. ✱. 18. צויתיך *ti plene* 1. 3. 4. contra *Mas. Erffurt.* ✱. 20. כל sic per *Kametschatuph* & *Makk.* 1. 2. 3. 4. ✱. 22. האסיף *Metheg* pro *Munach* 3. 17. 18. & Ber. ✱. 26. ראשית, *Resch minusculum*, quod hic requirit *Mas. fin.* f. 1. col. 1. reprobat O. T. f. 12. b. ✱. 28. ויכתב על הלחת את ita 1. in textu; at in marg. facit nobiscum.

Moses descendit de monte cum tabulis, radiante ipsius facie.

בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה
בְּרִדְתּוֹ מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו
בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ׃ וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־ ל
31 מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו׃ וַיִּקְרָא
אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה
32 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם׃ וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
33 וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהַר סִינָי׃ וַיְכַל
34 מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו מַסְוֶה׃ וּבְבֹא מֹשֶׁה
לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר אֶת־הַמַּסְוֶה עַד־צֵאתוֹ וְיָצָא
וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצֻוֶּה׃ וְרָאוּ בְנֵי־ לה
יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב
מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ׃

22 כב

ס ס ס

Cap. XXXV.

Sabbathi obseruatio inculcatur.

וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לה
אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָם׃
2 שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם
קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה
3 יוּמָת׃ לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת׃ פ
4 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה
הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר׃ קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה ה
לַיהוָה כֹּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב וָכֶסֶף
6 וּנְחֹשֶׁת׃ וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃
7 וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃
*8 וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת
9 הַסַּמִּים׃ וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃
וְכָל־חֲכַם־לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה י
יְהוָה

℣. 3. y) *accendetis.* c. 22, 5. ℣. 5. z) c. 25, 2 cf. Prou. 3, 9. a) *spontaneus* l. *voluntarius corde suo.* ℣. 12. cf. c. 25, 2. Ps. 110, 3. ℣. 6. b) *hyacinthinum.* ℣. 23. 25. c) *caprarum pilos.* ℣. 23. c. 25, 4. vbi & reliqua adfuerunt. ℣. 7. d) c. 25, 5. e) *hysginu.* ibid. ℣. 8. f) v. 28. c. 25, 6. c. 27, 20. g) c. 30, 25. h) c. 30, 34. ℣. 9. i) *infitionum.* v. 27. c. 25, 7. k) c. 28, 6. l) c. 28, 15. ℣. 10. m) *periti.* v. 25. 35. c. 36, 1.

℣. 29. n) *radiaret, splenderet.* (5) v. 30. 35. vide nomen Habac. 3, 4. quod *Arab.* etiam *radios solis* significat. ὁ. δεδόξασται. sic v. 30. 35. 2 Cor. 3, 7. seqq. *Ion.* add. a splendore *Schechinæ.* cf. 2 Cor. 3, 18. o) *quod* Deus *locutus esset.*
℣. 30. p) *verebantur accedere* ad eum, imo fugiebant ab eo, ex v. 31. Angelum esse forte rati. Vide Luc. 2, 9. Quanta vis peccati! Qui ante commissam idololatriam c. 24, 17. ipsam *Iehouæ gloriam* viderant, nec aufugerant, iam ne *mediatoris* quidem *faciem* intueri possunt. *Bechai.*
℣. 33. q) *Cumque absoluisset.* Gen. 17, 22. r) *velamen.* (5) v. 34. 35. ὁ. κάλυμμα. 2 Cor. 3, 13.
℣. 34. s) ὁ. περιῃρεῖτο. 2 Cor. 3, 16. Nempe quotiescunque ingrediebatur Moses sanctuarium, ante propitiatorium s. arcam fœderis, vt a Deo, de medio Cherubinorum loquente, leges sibi traditas acciperet, velamen remouit de facie, nec ante imposuit, quam easdem toti cœtui Israel retulisset; vt sic aperta facie, & dictata a Deo perciperet, & ad populum referendo loqueretur: contra quam vulgo sentiunt, existimando, Mosen velamen impositum habuisse, quando populo verba Dei renunciabat, cum textus Hebræus perspicue contrarium doceat. *Maius* differt. de Vrim & Thumm. p. 29. Sic etiam *Bechai* fol. 116. b.
Cap. XXXV, ℣. 1. t) *Postea congregauit.* c. 32, 1. Leu. 8, 3. 1 Reg. 8, 1. ὁ. συνήθροισε. Luc. 24, 33.
℣. 2. u) etiam sacrum illud opus. cf. c. 31, 13. x) c. 20, 8. seqq. Leu. 16, 31.
℣. 3.

℣. 30. ויראו *defect.* 1. contra *Masor. Erf.* ℣. 31. הנשיאים *si plene* 3. 4. sed *defect.* poscit *Mas. Erffurt.* ℣. 32. כל־בני Hoc כל omisit *Hal.* idemque in codice *R. Iosephi*, Punctatoris, deletum fuisse, testatur nota in marg. 1. ℣. 33. ויכל משה מדבר ita 1. 3. 17. 18. *Berol.* & codd. *Hispp.* in *O. T.* f. 12. b. sic emendauit 4. at reliqui habent מדבר præced. *Tiphcha* cum *Merca.* CAP. XXXV, ℣. 1. בני per *Makk.* 7. 8. 11. 12--16, 19. contra *O. T.* ℣. 2. יומת per *Patach* se. 2. & sic requirit *Mas. Erffurt.* ℣. 9. ואבני־שהם ita *Sakeph-gadol* hab. 3. su. 2. & 4. לאפד *defect.* 1. 2. 3. su. 4. contra *Mas.* ad c. 28, 4. & c. 39, 24.

11 יְהוָה׃ אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־אָהֳלוֹ וְאֶת־מִכְסֵהוּ אֶת־
קְרָסָיו וְאֶת־קְרָשָׁיו אֶת־בְּרִיחָו אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו׃ בריחיו קרי
12 אֶת־הָאָרֹן וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־הַכַּפֹּרֶת וְאֵת פָּרֹכֶת Mandatũ
13 הַמָּסָךְ׃ אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֵת de Theruma, ad
14 לֶחֶם הַפָּנִים׃ וְאֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת־ conficiendum taber-
טו נֵרֹתֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר׃ וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־ naculum colli-
בַּדָּיו וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־ genda,
16 מָסַךְ הַפֶּתַח לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן׃ אֵת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־
מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־
17 הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ אֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־
18 אֲדָנֶיהָ וְאֵת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר׃ אֶת־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן
19 וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר וְאֶת־מֵיתְרֵיהֶם׃ אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד
לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־
כ בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃ וַיֵּצְאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי exsecutioni datur.
21 מֹשֶׁה׃ וַיָּבֹאוּ כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־נְשָׂאוֹ לִבּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר
נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לִמְלֶאכֶת
22 אֹהֶל מוֹעֵד וּלְכָל־עֲבֹדָתוֹ וּלְבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ׃ וַיָּבֹאוּ
הָאֲנָשִׁים עַל־הַנָּשִׁים כֹּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וָנֶזֶם
וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל־כְּלִי זָהָב וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפַת
23 זָהָב לַיהוָה׃ וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר־נִמְצָא אִתּוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת
24 תְּחָשִׁים הֵבִיאוּ׃ כָּל־מֵרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת הֵבִיאוּ
אֵת תְּרוּמַת יְהוָה וְכֹל אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ עֲצֵי שִׁטִּים
כה לְכָל־מְלֶאכֶת הָעֲבֹדָה הֵבִיאוּ׃ וְכָל־אִשָּׁה חַכְמַת־לֵב
בְּיָדֶיהָ טָווּ וַיָּבִיאוּ מַטְוֶה אֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן
26 אֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ וְכָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא
27 לִבָּן אֹתָנָה בְּחָכְמָה טָווּ אֶת־הָעִזִּים׃ וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ
אֵת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֵת אַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃

ואת

℣. 11. n) c. 26, 1. o) Onk. Ion. & Syr. tegumentum eius. cf. c. 26, 7. c. 36, 14. c. 40, 19. p) c. 26, 11. q) c. 26, 6. r) c. 26, 15. s) c. 26, 26. t) c. 27, 10.
℣. 12. u) c. 25, 10. x) c. 25, 13. y) c. 25, 17. z) c. 26, 31. a) tegumenti. v. 15. 17.
℣. 13. b) c. 25, 13. c) c. 25, 30.
℣. 14. d) c. 25, 31. e) vid. v. 8.
℣. 15. f) c. 30, 1. g) c. 30, 25. h) vid. v. 8. c. 37, 29. i) c. 26, 36.
℣. 16. k) c. 27, 1. l) craticulam. (6) c. 38, 4. m) c. 30, 18.
℣. 17. n) c. 27, 9.
℣. 18. o) paxillos. c. 38, 31. p) funiculos eorum. c. 39, 40.
℣. 19. q) c. 31, 10. Ar. P. vestes phrygionicas.
℣. 20. r) vide v. 1.
℣. 21. s) Deinde venerunt. t) quem impulit cor eius, vel, quibuscunque ita tulit animus. v. 26. c. 36, 2. Onk. & Ion. cuius cor voluntarium erat. sic v. 26. u) v. 29. c. 25, 2. Ps. 51, 14.
℣. 22. x) cum mulieribus. Gen. 32, 12. ὁ. πρός. Rom. 1, 26. y) qui sponte volebat. ℣ 5. 1 Par. 29, 31. z) fibulam. (7) 2 Reg. 19, 28. a) inaurem. singularis collectiuus. b) globulum. al. cingulum bullatum. (1) Num. 31, 50. c) c. 29, 24.
℣. 23. d) vide v. 6. 7.
℣. 24. e) tollens sublationem, i. e. quicunque offerre poterat. f) ℣. 7. c. 25, 5.
℣. 25. g) perita. v. 10. h) neuerunt. (2) ℣. 26. ὁ. νήθειν. Matth. 6, 28. i) filum netum. (1) ὁ. νένησμένα. k) c. 25, 4.
℣. 26. l) quas impulit animus cum peritia. v. 21. m) caprinos pilos. ℣. 6. 23. c. 25, 4.
℣. 27. n) At principes. o) v. 9. 1 Par. 29, 2.

℣. 12. ואת־הכפרת cum praef. ו 3. sic se 1. & fu. 4. contra Maf. Erffurt. ℣. 16. הכיור plene 1. 2. 3. 4. contra Masor. ad c. 30, 16. ℣. 19. ואת בגדי הקדש cum praef. ו denuo 3. fu. 1. & 4. contra Maf. 1. 2. & Erffurt. ℣. 25. הארגמן Metheg pro Munach 1. 2. 3. ℣. 26. וכל־הנשים ita 2. 4. 17. 18. Berol. & aliqui codd. Hispp. quorum plurimi tamen Kadma prorsus non habent, sec. O. T. f. 12. b. at reliqui nostri Kadma super praef. ה collocant, praeter 3. 6. 9. qui Rbhia loco Sakeph & Kadma habent. ℣. 27. לאפד defect. 2. 3. fu. 4. & sic poscit Maf. ad h. l. & c. 25, 7. sed contraria Masora est ad c. 28, 4. & c. 35, 9.

28 ואת־הבשם ואת־השמן למאור ולשמן המשחה
29 ולקטרת הסמים׃ כל־איש ואשה אשר נדב לבם אתם
להביא לכל־המלאכה אשר צוה יהוה לעשות ביד־
משה הביאו בני־ישראל נדבה ליהוה׃ פ
ל ויאמר משה אל־בני ישראל ראו קרא יהוה בשם
31 בצלאל בן־אורי בן־חור למטה יהודה׃ וימלא אתו
רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל־מלאכה׃
32 ולחשב מחשבת לעשת בזהב ובכסף ובנחשת׃
33 ובחרשת אבן למלאת ובחרשת עץ לעשות בכל־
34 מלאכת מחשבת׃ ולהורת נתן בלבו הוא ואהליאב בן־
לה אחיסמך למטה־דן׃ מלא אתם חכמת־לב לעשות
כל־מלאכת חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן
בתולעת השני ובשש וארג עשי כל־מלאכה וחשבי
לו מחשבת׃ ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם־לב
אשר נתן יהוה חכמה ותבונה בהמה לדעת לעשת
את־כל־מלאכת עבדת הקדש לכל אשר־צוה יהוה׃
2 ויקרא משה אל־בצלאל ואל־אהליאב ואל כל־איש
חכם־לב אשר נתן יהוה חכמה בלבו כל אשר נשאו
3 לבו לקרבה אל־המלאכה לעשת אתה׃ ויקחו מלפני
משה את כל־התרומה אשר הביאו בני ישראל
למלאכת עבדת הקדש לעשת אתה והם הביאו אליו
4 עוד נדבה בבקר בבקר׃ ויבאו כל־החכמים העשים
את כל־מלאכת הקדש איש־איש ממלאכתו אשר־
5 המה עשים׃ ויאמרו אל־משה לאמר מרבים העם
להביא מדי העבדה למלאכה אשר־צוה יהוה לעשת
6 אתה׃ ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש
ואשה אל־יעשו־עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא
7 העם מהביא׃ והמלאכה היתה דים לכל־המלאכה
לעשות

Bezaleel & Oholiab, artifices primarii.

Cap. XXXVI. *Hi cum sociis ad opus adgrediuntur.*

℣. 28. p) *aromata.* c. 25, 6. q) vide supr. ℣. 8.

℣. 29. r) *quos sponte monuit.* v. 21. s) i.e. *opera Mosis.* c. 9, 35. t) *spontaneam oblationem.* c. 36, 3.

℣. 30. u) c. 34, 5. x) c. 31, 2.

℣. 31. y) c. 28, 3. c. 31, 3.

℣. 32. z) c. 31, 4. a) *ad faciendum* quidvis. ibid.

℣. 33. b) *& in scalptura.* (2) c. 31, 5. c) ad elaborandum omne *opificium ingeniosæ inuentionis,* vel *polymita textura.* ℣. 35. cf. c. 26, 1.

℣. 34. d) *etiam ad docenda* hæc omnia. c. 4, 12. 15. ὁ. προβιβάσαι. Matth. 14, 18. *Ion.* ad docendum artificia ceteros artifices. e) *ipsus,* inquam; vel *ipse,* inquam, & Oholiab nomine appellati sunt. v. 30. f) c. 31, 6. c. 36, 1.

℣. 35. g) *peritia, scientia.* ℣. 10. 25. h) *fabri.* i) *& polymitarii.* c. 26, 1. k) *& phrygionis, acupictoris.*

Cap. XXXVI, ℣. 1. l) *Fecit itaque.* c. 31, 2. c. 35, 30. m) c. 31, 6. c. 35, 34. n) ℣. 2. 8. c. 28, 3. Iob. 9, 4. o) c. 35, 31. 34.

℣. 2. p) *Nempe* (vt distinctius omnia exponam) *Moses vocavit.* *Schmid.* q) c. 35, 21. ὁ. καὶ πάντας τοὺς ἑκουσίως βουλομένους προσπορεύεσθαι πρὸς τὰ ἔργα.

℣. 3. r) *oblatio* c. 25, 2. ὁ. ἀφαιρέματα. s) c. 35, 29.

℣. 5. t) *multiplicant adferendo,* plus adferunt. c. 16, 17. 18. u) *præ sufficientia,* plus, quam sufficit ad confectionem operis. v. 7. Leu. 5, 7. x) *& transire fecerunt vocem,* i. e. *proclamarunt.* 2 Par. 30, 5. Esr. 10, 7. *Onk. & Ion.* transire fecerunt præconem. *Syr.* proclamarunt præcones. y) Gen. 8, 2. ὁ. ἐκωλύθη. Matth. 19, 14.

℣. 7. z) *Nam quod ad opus.* a) *sufficientia eorum.* ℣. 5. Ier. 49, 9. ὁ. ἱκανά. Matth. 28, 12.

℣. 35. בכל־מלאכת cum *præfixo* ב 1. 3. fu. 2. Porro *Psik* addunt, idque contra post חרש omittunt 2. 4. 7. 10. 11. 13. 29. contra *O. T.* f. 12. b. ובתולעת cum *praf* ו 3. fu. 4. præter *Mas.* 2. & *Erff.* CAP. XXXVI, ℣. 1. לעשות *plene* 2. 3. contra *Mas.* ad c. 35, 1. *Præfixum* ו denuo h.l addit. 3. ℣. 2. אשר־נשאו ita Pronomen per *Makk.* hab. 1. 2. 3. ℣. 4. איש איש sic 1. fu. 4. ℣. 6. קול sic per *Merca* 2. 6. 7. 8. 9. &c. secundum *Masor.* ad Gen. 39, 15. at alii per *Munach* regulare. יעשו per *Merca mihra,* sequente *Tbhir,* 1. 3. 4. 6. 9.

Aulæa tabernaculi.

8 לעשות אתה והותר : ס ויעשו כל־חכם־לב
בעשי המלאכה את־המשכן עשר יריעת שש משזר
ותכלת וארגמן ותולעת שני כרבים מעשה חשב
9 עשה אתם : ארך היריעה האחת שמנה ועשרים
באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת
י לכל־היריעת : ויחבר את־חמש היריעת אחת אל־
11 אחת וחמש יריעת חבר אחת אל־אחת : ויעש ללאת
תכלת על שפת היריעה האחת מקצה במחברת כן
עשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית :
12 חמשים ללאת עשה ביריעה האחת וחמשים ללאת
עשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית מקבילת
13 הללאת אחת אל־אחת : ויעש חמשים קרסי זהב
ויחבר את־היריעת אחת אל־אחת בקרסים ויהי
המשכן אחד : פ

& tentorii.

14 ויעש יריעת עזים לאהל על־המשכן עשתי־עשרה
טו יריעת עשה אתם : ארך היריעה האחת שלשים
באמה וארבע אמות רחב היריעה האחת מדה אחת
16 לעשתי עשרה יריעת : ויחבר את־חמש היריעת לבד
17 ואת־שש היריעת לבד : ויעש ללאת חמשים על
שפת היריעה הקיצנה במחברת וחמשים ללאת
18 עשה על־שפת היריעה החברת השנית : ויעש קרסי
19 נחשת חמשים לחבר את־האהל להית אחד : ויעש
מכסה לאהל ערת אילם מאדמים ומכסה ערת

Asseres.

כ תחשים מלמעלה : ס ויעש את־הקרשים
21 למשכן עצי שטים עמדים : עשר אמת ארך הקרש
22 ואמה וחצי האמה רחב הקרש האחד : שתי ידת
לקרש האחד משלבת אחת אל־אחת כן עשה לכל
23 קרשי המשכן : ויעש את־הקרשים למשכן עשרים

קרשים

K 5 יה

b) *& quidem relinquendo.* 2 Reg. 4, 43. ὁ. καὶ προσκατέλιπον.

℣. 8. c) *peritus.* ℣. 1. inter eos, qui faciebant &c. d) Vide c. 26, 1. seqq. e) *aulæa.* f) *textoris polymitarii.*

℣. 9. g) *cubito sc. mensurata.* ℣. 15. c. 26, 2.

℣. 10. h) *coniunxit autem.* ℣. 16. c. 26, 3. sc. Betsaleel c. 37, 1.

℣. 11. i) *ansulas.* ℣. 17. c. 26, 4. vbi cetera.

℣. 12. k) *excipientes sese, altera alteri opposita.* c. 26, 5.

℣. 13. l) *uncinulos.* ℣. 18. c. 39, 33. m) c. 26, 6.

℣. 14. n) *aulæa ex pilis caprinis.* c. 35, 6. 23. o) *tentorio.* c. 26, 7. *Onk. & Ion.* in tegumentum. *Syr.* ad expandendum. p) *super tabernaculum.* v. 8. q) *undecim.* c. 26, 7.

℣. 15. r) *triginta* cubitorum erat *in mensura cubitali.* cf. ℣. 9.

℣. 16. s) *commisit autem.* ℣. 10. t) *seorsim.* c. 26, 9.

℣. 17. u) *ansulas.* al. *loramenta.* vid. ℣. 11. x) *commissura.* c. 26, 4.

℣. 18. y) *uncinos.* ℣. 13. c. 26, 6.

℣. 19. z) *tegumentum.* c. 26, 14. a) de quo ℣. 14. b) *rubro colore tinctis.* c. 25, 5. c) pellium *hysgini* vel *violacei coloris.* ibid. d) *Ion.* præmitt. *ad tegendum.*

℣. 20. e) *tabulas.* c. 26, 15.

℣. 21. f) *manus seu cardines.* ℣. 24. c. 26, 17. g) *oppositi,* alter alteri oppositus. (2) ibid. vt in *scalis* fieri solet.

℣. 10. היריעת *ri defect.* 2. 8. contra *O. T.* f. 12. b. *oth plene* 1. contra suam ipsius *Masor.* ad ℣. 9. חבר *Beth Kametsatum* 1. 2. 8. 11. 12. 15. 16. sec. *Masoram* 1. Ita etiam auctor *O. T.* in suis codicibus quibusdam inuenit cum *Masora* ל׳ קמץ וקף ℣. 12. מקבילות *loth plene* 2. quam variationem adnotat etiam *Mas. parua* 7. 8. ad Exod. 26, 5. sed *defect.* requirit *Mas.* 4. & *Erffurt.* ℣. 13. ויעש *Merca* 3. sic fe. 4. ℣. 15. באמה *Munach* pro *Meth.* 1. 2. 4. ℣. 23. Cum hoc versu *sectiunculam Setumani* inchoant 1. 3.

Bases קְרָשִׁים לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה׃ וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף 24
עָשָׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקְּרָשִׁים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃ וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת כה
צָפוֹן עָשָׂה עֶשְׂרִים קְרָשִׁים׃ וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם 26
כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה עָשָׂה 27
שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃ וּשְׁנֵי קְרָשִׁים עָשָׂה לִמְקֻצְעֹת הַמִּשְׁכָּן 28
בַּיַּרְכָתָיִם׃ וְהָיוּ תוֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים 29
אֶל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן עָשָׂה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי
הַמִּקְצֹעֹת׃ וְהָיוּ שְׁמֹנָה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה ל
עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ
ac Vectes. הָאֶחָד׃ וַיַּעַשׂ בְּרִיחֵי עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־ 31
הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָת׃ וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן 32
הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם
יָמָּה׃ וַיַּעַשׂ אֶת־הַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן לִבְרֹחַ בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים 33
מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה׃ וְאֶת־הַקְּרָשִׁים צִפָּה זָהָב וְאֶת־ 34
טַבְּעֹתָם עָשָׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וַיְצַף אֶת־הַבְּרִיחִם
Vela. זָהָב׃ וַיַּעַשׂ אֶת־הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי לה
וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃ וַיַּעַשׂ 36
לָהּ אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וַיְצַפֵּם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וַיִּצֹק
לָהֶם אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃ וַיַּעַשׂ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל 37
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃
וְאֶת־עַמּוּדָיו חֲמִשָּׁה וְאֶת־וָוֵיהֶם וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם 38
וַחֲשֻׁקֵיהֶם זָהָב וְאַדְנֵיהֶם חֲמִשָּׁה נְחֹשֶׁת׃ פ

Cap. XXXVII. וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת־הָאָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ לז
Arca fœderis. וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ וַיְצַפֵּהוּ זָהָב 2
טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ וַיִּצֹק לוֹ 3
ארבע

h) *versus angulum meridiei ad austrum.* c. 26, 18.
℣. 24. i) *bases* argenteas. c. 26, 19. k) *tabulas.* v. 20. l) *cardinibus.* v. 22.
℣. 25. m) *Sic ad latus.* c. 26, 20.
℣. 27. n) *& pro femoribus* s. *lat ribus.* v. 32. c. 26, 22. o) *versus mare* s. *occidentem.*
℣. 28. p) *angulis.* v. 29. c. 26, 23.
℣. 29. q) *gemellæ, geminatæ.* (2) vide c. 26, 24. r) *inferius.* s) & sic etiam *gemellæ* erunt in summitate. ibid.
℣. 31. t) *vectes* s. *asseres transcursorios.* c. 26, 26.
℣. 32. u) *extremitatibus.* v. 27.
℣. 33. x) *medium, qui transcurreret.* c. 26, 28.
℣. 34. y) *obduxit.* c. 25, 11. z) *receptacula.* c. 25, 27. c. 37, 14.
℣. 35. a) *velum,* ὁ. καλάπτασμα. c. 26, 31. b) ὁ. ἔργον ὑφαντόν. vt c. 26, 31. c) *Ar. E.* figuram Cherubinorum.
℣. 36. d) *uncinulos earum.* ℣. 38. c. 26, 32.
℣. 37. e) *siparium,* velum crassius. c. 26, 36.
℣. 38. f) v. 36. c. 38, 20. g) *Schmid. ambitus earum* (8) c. 38, 10. vide c. 27, 10.

Cap. XXXVII.
℣. 1. h) *arcam.* c. 25, 10. seqq. ὁ. τὴν κιβωτόν. Hebr. 9, 4.
℣. 2. i) *coronamentum.* v. 11. c. 25, 11.

℣. 29. תואמם *to defect.* 2. 3. 4. sec. *Mas.* 4. sed *plene* requirit *Mas.* 1. ac *Erffurt.* ad h. l. & c. 26, 24. itemque *impressa* ad c. 39, 24. *mim plene* 1. 2. 3. 4. *Hal.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. contra O. T. f. 12. b. יהיו Pro eo hab. היו 2. sic se. 2. quam diuersitatem (vt moris est apud Hebræos Criticos) 1. in marg. acerbissime his verbis excipit: הבוערים כותבים היו ומנתיב אמת נטיו *stulti sunt,* inquit, *qui* היו *scribunt, & a via veritatis aberrant.* ℣. 36. ויצק *Tsade* cum *Dagesch* h. l. & c. 37, 3. 13. habent 10. 14. 16. 17. 18. & *Berol.* at reliqui nostri partim sine *Dagesch,* partim cum expresso *Raphe,* quod & alibi requirit O. T. v. g. ad c. 38, 5. & Gen. 28, 18.

אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־
4 צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃ וַיַּעַשׂ
ה בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב׃ וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים
6 בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן׃ וַיַּעַשׂ *cum Propitiatorio*
כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי
7 רָחְבָּהּ׃ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם *& Cherubinis.*
8 מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת׃ כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־
אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה אֶת־הַכְּרֻבִים מִשְּׁנֵי
9 קְצוֹותָו׃ וַיִּהְיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים קצותיו קרי
בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־
הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים׃ פ
י וַיַּעַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה *Mensa panum propositionis.*
11 רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ
12 לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ וַיַּעַשׂ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וַיַּעַשׂ
13 זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב׃ וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב
וַיִּתֵּן אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע
14 רַגְלָיו׃ לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת הָיוּ הַטַּבָּעֹת בָּתִּים לַבַּדִּים
טו לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים
16 וַיְצַף אֹתָם זָהָב לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ וַיַּעַשׂ אֶת־
הַכֵּלִים אֲשֶׁר עַל־הַשֻּׁלְחָן אֶת־קְעָרֹתָיו וְאֶת־כַּפֹּתָיו
וְאֵת מְנַקִּיֹּתָיו וְאֶת־הַקְּשָׂוֹת אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב
טָהוֹר׃ פ
17 וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּנֹרָה זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה עָשָׂה *Candelabrum.*
אֶת־הַמְּנֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ
18 וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה הָיוּ׃ וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים
מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד
19 וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃ שְׁלֹשָׁה
גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח
ושלשה

℣. 3. k) *angulos eius.* c. 25, 12.
℣. 4. l) *vectes.* v. 15. c. 25, 13.
℣. 5. m) *& immisit.* c. 25, 14.
℣. 6. n) *operculum,* vel *propitiatorium.* ὁ. τὸ ἱλαστήριον. c. 25, 17. o) *Ion.* add. *verum densitas erat palmi.*
℣. 7. p) c. 25, 18. q) *solidos ex auro ductili.* v. 17.
℣. 8. r) *ab vna extremitate hinc.* c. 25, 19. s) *ab altera extremitate illinc.* c. 26, 4.
℣. 9. t) vid. c. 25, 20.
℣. 10. u) *mensam.* c. 25, 23. c. 35, 13.
℣. 11. x) *coronidem.* v. 2.
℣. 12. y) *limbum* palmarem. v. 14. c. 25, 25. z) *Onk.* & *Ion.* altitudo eius erit palmus.
℣. 13. a) *& fudit, conflauit.* v. 3. b) *angulos.* c. 36, 23.
℣. 14. c) v. 27. c. 36, 34.
℣. 16. d) *patinas.* Num. 4, 7. e) *lances.* Num. 7, 14. f) *scopulas.* (4) vide c. 25, 29. g) *pateras.* (4) ibid.
℣. 17. h) *candelabrum.* c. 25, 31. ὁ. τὴν λυχνίαν. Apoc. 1, 11. i) vide v. 7. c. 25, 18. 31. k) *scapus & calami, calices, globuli & flores ex eodem fuerunt.* c. 25, 31.
℣. 19. l) *forma amygdali.* (4) ℣. 20. c. 25, 33. 34.

℣. 8. כרוב per *Makk. Hillelianus* aliique codd. in *O. T.* f. 12. b. קצוותו ita plerique; at קצותיו in textu scribunt 2. 4. 11. quod *Cthibh* etiam in margine (nam *Kri* קצתיו in textu habet, vt saepe) refert 8. Sed קווצתו in textu scribit *Hal.* quem sequitur 3. ea tamen ratione, vt adponat in marg. קצוותו כתי׳ קצתיו ק׳ ℣. 9. סככים per *Chatephpatach* 7. 8. 10--16. 19. contra *O. T.* אל־הכפרת ita 1. 4. 6. 9. 14. 17. 18. & *Ber.* sec. *O. T.* at reliqui *Kadma* omittunt, 2. vero *praefixo* ה imponit. ℣. 16. ואת מנקיתיו ita 17. *Berol.* & codd. *Hispp.* in *O. T.* reliqui per *Segol* & *Makk.* ואת־הקשות, *Kadma* super ה collocat *O. T.* at super *Aleph* 6. 9. 16. *Berol.* & (sine interposito *Makk.*) 1. 7. 8. sed וְאֵת 2. 4. & 11.

ושלשה גבעים משקדים בקנה אחד כפתר ופרח כן
כ לששת הקנים היצאים מן המנרה: ובמנרה ארבעה
21 גבעים משקדים כפתריה ופרחיה: וכפתר תחת שני
הקנים ממנה וכפתר תחת שני הקנים ממנה וכפתר
תחת שני הקנים ממנה לששת הקנים היצאים
22 ממנה: כפתריהם וקנתם ממנה היו כלה מקשה
23 אחת זהב טהור: ויעש את נרתיה שבעה ומלקחיה
24 ומחתתיה זהב טהור: ככר זהב טהור עשה אתה
ואת כל כליה: פ

Altare suffitus.

כה ויעש את מזבח הקטרת עצי שטים אמה ארכו ואמה
26 רחבו רבוע ואמתים קמתו ממנו היו קרנתיו: ויצף
אתו זהב טהור את גגו ואת קירתיו סביב ואת
27 קרנתיו ויעש לו זר זהב סביב: ושתי טבעת זהב עשה
לו מתחת לזרו על שתי צלעתיו על שני צדיו לבתים

Oleum & suffimentum.

28 לבדים לשאת אתו בהם: ויעש את הבדים עצי שטים
29 ויצף אתם זהב: ויעש את שמן המשחה קדש ואת
קטרת הסמים טהור מעשה רקח: ס

Cap. XXXVIII.

Altare holocausti.

לח ויעש את מזבח העלה עצי שטים חמש אמות ארכו וחמש
2 אמות רחבו רבוע ושלש אמות קמתו: ויעש קרנתיו
על ארבע פנתיו ממנו היו קרנתיו ויצף אתו נחשת:
3 ויעש את כל כלי המזבח את הסירת ואת היעים
ואת המזרקת את המזלגת ואת המחתת כל כליו
4 עשה נחשת: ויעש למזבח מכבר מעשה רשת נחשת
ה תחת כרכבו מלמטה עד חציו: ויצק ארבע טבעת
6 בארבע הקצות למכבר הנחשת בתים לבדים: ויעש
7 את הבדים עצי שטים ויצף אתם נחשת: ויבא את
הבדים בטבעת על צלעת המזבח לשאת אתו בהם

Labrum.

8 נבוב לחת עשה אתו: ס ויעש את הכיור
נחשת

℣. 20. m) *in ipso etiam candelabro quatuor calices, in amygdalæ formam facti, globulique & flores eius.*

℣. 21. n) *ex ipso* candelabro prodibant.

℣. 22. o) ℣. 7. 17.

℣. 23. p) *lucernas eius.* c. 25, 37. q) *& emunctoria eius.* (6) Num. 4, 9. r) *vascula, trullas.* c. 25, 38.

℣. 25. s) *altare suffitus.* c. 30, 1–6. t) *ex ipso* altari & ligno.

℣. 26. u) *tectum,* superiorem partem *eius.* c. 30, 3. x) *parietes.* y) *coronidem.* ℣. 2. 11.

℣. 27. z) *costis,* i. e. *partibus lateralibus* a) *lateribus.* c. 30, 4. b) quibus exciperentur vectes. ℣. 14. c. 38, 5.

℣. 29. c) c. 30, 25. d) c. 35, 15. c. 40, 17. e) *vnguentarii.* c. 30, 35.

Cap. XXXIIX, v. 1. f) np. *Betsaleel.* v. 22. c. 37, 1. 2 Par. 1, 5. g) c. 27, 1–7.

℣. 2. h) *ex ipso* ligno. c. 27, 2.

℣. 3. i) *ollas.* 1 Reg. 7, 45. k) *palas.* l) *pateras:* vide c. 27, 3. m) *fuscinas.* 1 Sam. 2, 13. n) ignis *receptacula.*

℣. 4. o) *craticulam.* (6) v. 5. 30. c. 27, 4. p) *sub* (summo) *ambitu* altaris inferius. (2) c. 27, 5. q) *Ion.* add. ad recipiendos carbones & ossa cadentia ex altari.

℣. 5. r) *extremitates.* c. 37, 7. Ps. 65, 9. s) c. 37, 27.

℣. 7. t) *cauum* & ex tabulis. (4) c. 27, 8. Ier. 52, 21.

℣. 8. u) *labrum.* c. 30, 18.

℣. 21. לששת *Munach* 1. ℣. 24. ככר per *Patach* in statu constructo 2. 4. 6. ℣. 25. קמתו *Munach,* quod omnes nostri habent, abesse vult O. T. f. 12. b. CAP. XXXVIII, ℣. 1. וחמש ita ex nostris plerique; at וחמש 17. 18. *Berol.* & *Hispp.* in O. T. sed *Metheg* in vltima sub *Mem* collocare videtur *B. Ascher.* ℣. 3. ואת המזלגת cum *præf.* ו 3. *Hal.* fu. r. contra *Mas. Erffurt.* ℣. 5. ויצק ita *Tsade* sine *Dagesch* 1. 2. 4. 6. 9. secundum O. T. Conf. quæ notauimus ad c. 36, 36.

נְחֹשֶׁת וְאֵת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמַרְאֹת הַצֹּבְאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ
9 פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ ס וַיַּעַשׂ אֶת־הֶחָצֵר לִפְאַת Atrium.
נֶגֶב תֵּימָנָה קַלְעֵי הֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָּאַמָּה׃
י עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים
11 וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ וְלִפְאַת צָפוֹן מֵאָה בָאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם
עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם
12 כָּסֶף׃ וְלִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים בָּאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם
עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כָּסֶף׃
13 וְלִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃ קְלָעִים חֲמֵשׁ־ 14
עֶשְׂרֵה אַמָּה אֶל־הַכָּתֵף עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם
טו שְׁלֹשָׁה׃ וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר הֶחָצֵר
קְלָעִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם
16 שְׁלֹשָׁה׃ כָּל־קַלְעֵי הֶחָצֵר סָבִיב שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ וְהָאֲדָנִים 17
לָעַמֻּדִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי
רָאשֵׁיהֶם כָּסֶף וְהֵם מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף כֹּל עַמֻּדֵי הֶחָצֵר׃
18 וּמָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר מַעֲשֵׂה רֹקֵם תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שְׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר וְעֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ וְקוֹמָה בְרֹחַב
19 חָמֵשׁ אַמּוֹת לְעֻמַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר׃ וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה
וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה נְחֹשֶׁת וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם
כ וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ וְכָל־הַיְתֵדֹת לַמִּשְׁכָּן וְלֶחָצֵר סָבִיב
נְחֹשֶׁת׃ ס ס ס כג 23
21 אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־
פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃
22 וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל־
23 אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ
לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן
24 וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ׃ ס כָּל־הַזָּהָב
הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי ׀ זְהַב
הַתְּנוּפָה

x) *basin eius.* c. 39, 39. y) *ex speculis.* (1) hac signif. cf. Iob. 37, 18. ex ære sc. factis. ό. ἐκ τῶν κατόπτρων. cf. 2 Cor. 3, 10. ב materiam ex qua notat sæpissime, vt 1 Reg. 7, 14. z) mulierum *agminatim convenientium.* sic *M. I.* cf. c. 35, 22. & vide idem verbum 1 Sam. 2, 22. de mulieribus. At *Schmid.* vertit; *ministrarum, quæ ministrabant ante ostium.* sic cf. Num. 8, 24. Iob. 7, 1. Luc. 2, 37. *Onk.* & *Syr.* mulierum, quæ veniebant ad orandum ad portam tabernaculi conuentus. *Ion.* mulierum verecundarum. Tempore autem, quo veniebant ad orandum in porta tabernaculi, stabant prope oblationem suam, quæ eleuabatur, laudantes & confitentes; redibant autem ad maritos suos &c.

℣. 9. a) *atrium.* c. 27, 9.

℣. 10. b) *vnci.* ℣. 11. c. 26, 32. c) *virgæ* inter eas porrectæ, ad sustinenda vela. (2) ℣. 11. 12. 17. 19. c. 27, 10.

℣. 12. d) *tapetes.* v. 9. 13. &c.

℣. 13. e) vide c. 27, 13. c. 26, 18.

℣. 14. f) *ad humerum s. alteram partem.* ℣. 15. c. 27, 14. 15. 1 Reg. 6, 8.

℣. 16. g) *e bysso retorta.* ό. ἐκ βύσσου κεκλωσμένης. *Schmid.* erant xylinum intertexium. vid. c. 26, 1.

℣. 17. h) *vnci.* v. 19. 28. i) vide ℣. 10. k) *obductio.* ℣. 19. l) *argenteis virgis iunctæ.* Cocceius. al. *fasciis redimitæ.* ℣. 27. c. 27, 17.

℣. 18. m) *at velum, siparium.* c. 27, 16. n) *cum* vel *in latitudine.* *Ion.* sicut latitudo. *Syr.* & latitudo. o) *secundum* (proportionem) Ez. 40, 18.

℣. 20. p) *paxilli.* v. 31.

℣. 21. q) *Hæc sunt recensita.* i. e. hæc est recensio partium tabernaculi. *Ion.* hæ sunt numerationes ponderum, & summa rerum. r) c. 25, 16. s) *quorum vnumquodque recensitum est.* t) *ministerium,* vt sc. ea curarent. u) *sub manu* & cura *Ithamar.* Vide Num. 4, 28. 33, c. 7, 8.

℣. 23. x) c. 31, 6. y) *artifex & textor polymitarius, & acupictor.*

℣. 24. z) *elaboratum,* vel *insumptum.* Hos. 2, 10.

℣. 8. וְאֶת־כַּנּוֹ sic 1. & 2. ℣. 11. וַחֲשׁוּקֵיהֶם *plene* 2. se. 1. & 3. ex *Masora* huc adplicata, quæ secundum alios ad v. 12. pertinet. ℣. 12 בָּאַמָּה sine *præfixo* בּ 1. sed 2. consonam ב in textu quidem habet, at *Dagesch* & subiectum *Kamets* deleuit; 3. vero בָ cum puncto superno & inferno habet, quemadmodum Syri suum *Ptocho* scribunt. וַחֲשֻׁקֵיהֶם schü *defect.* 1. 2. 3. 4. *Hal.* contra *Mas.* ad c. 36, 38. ℣. 19. וְעַמּוּדֵיהֶם mu *plene* 2. contra *Mas.* ad c. 27, 12. *Munach* pro *Paschta* 1. 2. 4. ℣. 21. הָעֵדוּת *plene* 4. contra *Mas. Erffurt.* ℣. 23. בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן sic 2.

Summa auri, argenti atque æris insumti.

הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים כִּכָּר וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר כה
וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ׃ בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ 26
לְכֹל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה
לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים׃ וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת אֵת אַדְנֵי 27
הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת הַכִּכָּר
כִּכָּר לָאָדֶן׃ וְאֶת־הָאֶלֶף וּשְׁבַע הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה 28
וְשִׁבְעִים עָשָׂה וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק
אֹתָם׃ וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־ 29
מֵאוֹת שָׁקֶל׃ וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־אַדְנֵי פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד ל
וְאֵת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ
וְאֵת כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וְאֶת־אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאֶת־ 31
אַדְנֵי שַׁעַר הֶחָצֵר וְאֵת כָּל־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־
יִתְדֹת הֶחָצֵר סָבִיב׃ וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת לט
הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִגְדֵי־שְׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

Cap. XXXIX. *Vestes sacerdotales.*

פ

Ephod.

וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי 2
וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ וַיְרַקְּעוּ אֶת־פַּחֵי הַזָּהָב וְקִצֵּץ פְּתִילִם 3
לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וּבְתוֹךְ תּוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב׃ כְּתֵפֹת עָשׂוּ־לוֹ 4
חֹבְרֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹתוֹ חֻבָּר׃ וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו ה קצותיו קרי
מִמֶּנּוּ הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס
וַיַּעֲשׂוּ אֶת־אַבְנֵי הַשֹּׁהַם מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב 6
מְפֻתָּחֹת פִּתּוּחֵי חוֹתָם עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיָּשֶׂם 7
אֹתָם

a) *spontaneæ oblationis.* v. 29. c. 25, 27. b) *talentorum. Talentum* autem tria millia siclorum habuit, ex v. 25. 26. & *Siclus* dimidium unciæ Romanæ. *Ed. Bernardus.* c) ℣. 25. c. 30, 13.
℣. 25. d) *censorum e cœtu:* vide c. 30, 12. seqq. Num. 1, 2. seqq.
℣. 26. e) *Beka* i. e. *dimidius siclus,* ut sequitur statim. (1) Gen. 24, 22. *Ion.* Drachma. f) c. 16, 16. Num. 3, 47. g) c. 30, 13. h) Leu. 5, 15. i) c. 30, 14.
℣. 27. k) *Fuerunt autem adhibita,* s. *absumta sunt.* l) *ad conflandum.* v. 5. m) c. 26, 32. n) vide c. 26, 19. 21. 25. 32.
℣. 28. o) sc. *siclis.* v. 25. p) *uncos.* v. 10. q) *& virgis coniunxit.* al. *fasciis ornauit.* v. 17.
℣. 29. r) vide v. 24.
℣. 30. s) c. 26, 37. t) c. 27, 1. u) *rete* s. *craticulam.* v. 4. c. 39. 39.
℣. 31. x) c. 27, 10. y) c. 27, 16. z) c. 27, 19.
Cap. XXXIX, ℣. 1. a) *ministerii* vel *stragulas.* (4) v. 41. c. 31, 10.
℣. 2. b) c. 28, 6.
℣. 3. c) *Expanderunt enim, percutiende diduxerunt.* 2 Sam. 22, 43. *Ar. P.* idque eo modo, ut attenuarent. d) *laminas.* (2) Num. 17, 3. e) *& abscidit fila.* 2 Reg. 18, 16. ό. καὶ ἐτμήθη τὰ πέταλα τοῦ χρυσίου τρίχες. f) c. 26, 1.
℣. 4. g) *humeralia.* v. 7. c. 28, 7. h) *coniuncta.* c. 26, 3. Ez. 1, 9.
℣. 5. i) *& textura.* k) *cinguli ipsius.* (3) c. 28, 8.
℣. 6. l) c. 28. 9. m) *circumdatos palis aureis.* v. 13. c. 28, 11.

℣. 27. לָצֶקֶת per *Sakephgadol* 2. su. 4. qui id etiamnum in suo *Targum* habet. CAP. XXXIX, ℣. 3. פַּחֵי *Pe* per *Kamets* 1. 2. 3. 4. לַעֲשׂוֹת *Graschaim* 6. 9. sic ex *Rbhia* sc. 4. ℣. 4. עָשׂוּ sine *Meth.* 3. 4. 17. 18. & *Berol.* שְׁנֵי Pro eo habet *femininum* שְׁתֵּי 2. קְצוֹתָיו tam *plene* cum *Iod.* 1. 2. 7. 8. 12. quod tanquam grauem errorem reiicit *O. T.* f. 12, b. ℣. 6. וַיַּעֲשׂוּ אֶת ita per *Ithibh* & *Rbhia* 2.

℣. 7 n) vid. v. 4. 12. 20. o) c. 28, 12.

℣. 8. p) *pectorale.* c. 28, 15. q) *textoris polymitarii.* ℣. 3. c. 26. 1.

℣. 9. r) *duplicatum.* (4) c. 28, 16. Ez. 21, 19. s) 1 Sam. 17, 4.

℣. 10. t) *& impleverunt illud quatuor ordinibus lapillorum:* quos vide c. 28, 17.

℣. 13. u) *in insitianibus suis.* (2) c. 28, 20.

℣. 14. x) *sculpturis sigilli* sculptæ. v. 6.

℣. 15. y) *catenas.* 1 Reg. 7, 17. z) *determinationis.* (2) c. 28, 22. a) *opere tortili funis.*

℣. 16. b) *palas s. fundas.* v. 13. 18. c. 28, 21.

℣. 18. c) v. 20. c. 28, 25.

℣. 19. d) *extremitates.* ὁ. πτερύγια, vt c. 28, 26. e) c. 28, 26. f) *ad partem aduersam.* ibid.

℣. 20. g) (2) v. 5. 31. c. 28, 2. Leu. 8, 7.

℣. 21. h) *& adstrinxerunt.* c. 28, 28. ὁ. συνέσφιγξε. i) *amoueretur.* (2) c. 28, 28.

℣. 22. k) c. 28, 31.

℣. 23. l) *sicut foramen loricæ.* (2) c. 28, 32. m) *limbus,* ne laceraretur. ibid.

℣. 24. n) *in fimbriis.* c. 28, 33.

℣. 25. o) *tintinnabula.* ibid.

אֹתָם עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
8 וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד זָהָב *Pectorale.*
9 תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ רָבוּעַ הָיָה
כָּפוּל עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ כָּפוּל׃
י וַיְמַלְאוּ־בוֹ אַרְבָּעָה טוּרֵי אָבֶן טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת
11 12 הַטּוּר הָאֶחָד׃ וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃ וְהַטּוּר
13 הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה׃ וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ
שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מוּסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב בְּמִלֻּאֹתָם׃
14 וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ לִשְׁנֵים עָשָׂר
טו שָׁבֶט׃ וַיַּעֲשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשְׁרֹת גַּבְלֻת מַעֲשֵׂה עֲבֹת
16 זָהָב טָהוֹר׃ וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבְּצֹת זָהָב וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב
17 וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ וַיִּתְּנוּ
שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־קְצוֹת
18 הַחֹשֶׁן׃ וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת נָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי
הַמִּשְׁבְּצֹת וַיִּתְּנֻם עַל־כִּתְפֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃
19 וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן
כ עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד בָּיְתָה׃ וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי
טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנֻם עַל־שְׁתֵּי כִתְפֹת הָאֵפֹד מִלְּמַטָּה
מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מֶחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃
21 וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפֹד
בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן
מֵעַל הָאֵפֹד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
22 וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּלִיל תְּכֵלֶת׃ *Pallium*
23 וּפִי־הַמְּעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא שָׂפָה לְפִיו סָבִיב לֹא *Ephodi.*
24 יִקָּרֵעַ׃ וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
כה וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר׃ וַיַּעֲשׂוּ פַעֲמֹנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ
אֶת

℣. 10. וימלאו־בו sine *Kadma* 3. 7. 8. 11--16. 29. contra analogiam. ℣. 11. ויהלם *Iod* per *Kamets* codd. *Hispp.* in Θ. Τ. f. 12. b. ℣. 12. ואחלמה *milra* 3. 6. 9. sic fu. 1. 2. ℣. 13. וישפה ita 3. *Segol* etiam habent, 1. 2. 4. 6. 9. מוסבות זהב sic 1. ex *Tbhir* fe. *Merca*, omissa voce משבצת: ℣. 19. ויעשו שתי טבעת ita 1. ℣. 20. שתי per *Makk.* 1. 3. 4. ממעל לחשב sic 1. ℣. 21. מטבעתיו *Mem* cum *Metheg B. Naphtali*; sed id abesse iubet nota in marg. 1. עו plene 1. sec. *Mas.* 7. 8. ad ℣. 24. nisi hæc forte ad *suffixum* תיו spectat, vt *Erffurt.* h. l. habet. certo תו *defect.* In textu scribunt cum *Kri.* תיו 4. *Hal.* 8. 10. 11, 12. 13. 15. 16, 19. contra Θ. Τ.

את־הפעמנים בתוך הרמנים על־שולי המעיל סביב
26 בתוך הרמנים׃ פעמן ורמן פעמן ורמן על־שולי
המעיל סביב לשרת כאשר צוה יהוה את־משה׃ ס
Vestimenta reliqua. 27 ויעשו את־הכתנת שש מעשה ארג לאהרן
28 ולבניו׃ ואת המצנפת שש ואת־פארי המגבעת
29 שש ואת־מכנסי הבד שש משזר׃ ואת־האבנט שש
משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני מעשה רקם
כאשר צוה יהוה את־משה׃ ס ויעשו את־ ל
ציץ נזר־הקדש זהב טהור ויכתבו עליו מכתב פתוחי
31 חותם קדש ליהוה׃ ויתנו עליו פתיל תכלת לתת
על־המצנפת מלמעלה כאשר צוה יהוה את־משה׃
Absolutũ opus 32 ס ותכל כל־עבדת משכן אהל מועד
ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה יהוה את־משה
כן עשו׃ פ
Mosi sistitur. 33 ויביאו את־המשכן אל־משה את־האהל ואת־כל־
בריחיו ק 34 כליו קרסיו קרשיו בריחו ועמדיו ואדניו׃ ואת־מכסה
עורת האילם המאדמים ואת־מכסה ערת התחשים
ואת פרכת המסך׃ את־ארון העדת ואת־בדיו ואת לה
36 הכפרת׃ את־השלחן את־כל־כליו ואת לחם
37 הפנים׃ את־המנרה הטהרה את־נרתיה נרת
38 המערכה ואת־כל־כליה ואת שמן המאור׃ ואת
מזבח הזהב ואת שמן המשחה ואת קטרת הסמים
39 ואת מסך פתח האהל׃ את מזבח הנחשת ואת־
מכבר הנחשת אשר־לו את־בדיו ואת־כל־כליו את־
הכיר ואת־כנו׃ את קלעי החצר את־עמדיה ואת־ מ
אדניה ואת־המסך לשער החצר את־מיתריו ויתדתיה
41 ואת כל־כלי עבדת המשכן לאהל מועד׃ את־בגדי
השרד לשרת בקדש את־בגדי הקדש לאהרן הכהן
ואת

p) *tintinnabula* inter mala punica, in fimbriis pallii. v. 24.
℣. 26. q) c. 28, 31. seqq.
℣. 27. r) *reliquas tunicas.* (ſ) c. 28, 4. 39.
℣. 28. s) *cidarim.* v. 31. c. 28, 4. 37. t) *ornamenta.* Ef. 3, 20. u) *tiararum.* c. 28, 40. x) *femoralia* linea. (ſ) c. 28, 42. Leu. 6, 3.
℣. 29. y) *baltheum.* c. 28, 4. c. 29, 9.
℣. 30. z) *laminam* f. *bracteam.* c. 28, 36. Leu. 8, 9. ό. τὸ πέταλον. a) *diadema sanctitatis sacri.* 2 Sam. 1, 10. ό. ἀφόρισμα τοῦ ἁγίου. cf. Act. 13, 2. b) v. 14. c) c. 28, 36.
℣. 32 d) *& sic absolutum est omne opus.*
℣. 33. e) c. 36, 8. f) c. 36, 14. g) c. 31, 3. h) *uncinos.* c. 26, 6. c. 36, 13. i) c. 36, 20. k) c. 36, 31. l) c. 36, 36. 38. &c.
℣. 34. m) c. 36, 19. c. 26, 14. n) c. 26, 31. 36. c. 35, 35. 37. c. 40, 21.
℣. 35. o) c. 25, 10. c. 37, 1. seqq. p) c. 25, 13. q) c. 25, 17. c. 37, 6.
℣. 36. r) c. 25, 23. c. 37, 10. s) c. 25, 30.
℣. 37. t) c. 25, 31. c. 37, 17. u) *lucernas aptationis, i.e. aptandas quotidie.* c. 27, 21. x) c. 30, 25. c. 37, 29. y) c. 30, 34. z) c. 36, 37.
℣. 39. a) c. 38, 1. b) *craticulam.* (6) c. 27, 4. c) c. 38, 8. d) c. 40, 11.
℣. 40. e) c. 38, 9. f) c. 35, 17. g) c. 35, 18. Num. 3, 26. Ier. 10, 20.
℣. 41. h) v. 1. c. 31, 10.

℣. 25. הרמנים׃ *nim defect.* sc. 1. adiecta *Masora* ל׳ חס דחס ℣. 27. הכתנות *plene* sc. 2. sec. *Maſ.* 2. & *Erffurt.* sed *defect.* requirit *Maſ.* 7 8. ℣. 28. ואת־המצנפת sic per *Makk.* & *Sagol* 2. ℣. 29. ואת־ cum *Gaiah* s. *Metheg B. Ascher.* ℣. 30. מכתב per Kametz in statu absoluto 1. 2. 6. 9. quam lectionem adprobat *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 33. קרסיו *Paschta* 2. 3. su. 4. בריחו *ri defect.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. contra *Maſ.* 1. 2. 4. & *Erff.* ℣. 35. העדות *plene* 1. vt habuit *R. Hammeir* in suo codice; sed *defect.* requirit *Maſ. Erff.* & *O. T.* f. 13. a. ex omnibus suis codd. ex *Maſ.* aliqua, & *R. Meir Hallevi.* ℣. 37. ואת־המנרה cum *praf.* ו *Hal.* ואת־נרתיה rursus cum *praf.* ו *Hal.* 3. su, 2. 4. contra *Maſ. Erff.* ℣. 40. לאהל ita cum nostris in marg. 4. at in textu habet cum 3. באהל per *Beth.*

42 ואת־בגדי בניו לכהן׃ ככל אשר־צוה יהוה את־משה
43 כן עשו בני ישראל את כל־העבדה׃ וירא משה את־
כל־המלאכה והנה עשו אתה כאשר צוה יהוה כן
עשו ויברך אתם משה׃ פ

מ וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ ביום־החדש הראשון Cap. XL. *Moses iubetur Tabernaculum erigere,*
2
3 באחד לחדש תקים את־משכן אהל מועד׃ ושמת
שם את ארון העדות וסכת על־הארן את־הפרכת׃
4 והבאת את־השלחן וערכת את־ערכו והבאת את־
ה המנרה והעלית את־נרתיה׃ ונתתה את־מזבח הזהב
לקטרת לפני ארון העדת ושמת את־מסך הפתח
6 למשכן׃ ונתתה את מזבח העלה לפני פתח משכן
7 אהל־מועד׃ ונתת את־הכיר בין־אהל מועד ובין
8 המזבח ונתת שם מים׃ ושמת את־החצר סביב ונתת
9 את־מסך שער החצר׃ ולקחת את־שמן המשחה *& ungere,*
ומשחת את־המשכן ואת־כל־אשר־בו וקדשת אתו
י ואת־כל־כליו והיה קדש׃ ומשחת את־מזבח העלה
ואת־כל־כליו וקדשת את־המזבח והיה המזבח קדש
11 קדשים׃ ומשחת את־הכיר ואת־כנו וקדשת אתו׃
12 והקרבת את־אהרן ואת־בניו אל־פתח אהל מועד *Aharonem etiam & filios consecrare.*
13 ורחצת אתם במים׃ והלבשת את־אהרן את בגדי
14 הקדש ומשחת אתו וקדשת אתו וכהן לי׃ ואת־בניו
טו תקריב והלבשת אתם כתנת׃ ומשחת אתם כאשר
משחת את־אביהם וכהנו לי והיתה להית להם
16 משחתם לכהנת עולם לדרתם׃ ויעש משה ככל *Moses itaque tabernaculum erigit,*
17 אשר צוה יהוה אתו כן עשה׃ ס ויהי בחדש
הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן׃
18 ויקם משה את־המשכן ויתן את־אדניו וישם את־
19 קרשיו ויתן את־בריחיו ויקם את־עמודיו׃ ויפרש את־

האהל L יא א

℣. 42. i) *omne hoc opus* f. *opificium*. v. 32.
℣. 43. k) ὃ. ὃν τρό-πον. Math. 25, 37. l) Ion. add. *& dixit: habitet Schechina Domini in operibus manuum vestrarum.*
CAP. XL, ℣. 2. m) Ion. add. *ille est mensis Nisan.* sic v. 17. n) *primo die mensis* primi, nempe anni sacri, & secundi ab egressu v. 17. o) v. 9. c. 39, 33.
℣. 3. p) c. 35, 35. q) *& teges ante arcam.* v. 21. c. 25, 20. r) c. 39, 34.
℣. 4. s) c. 39, 36. t) *& instrues* (Ps. 23, 5.) *instructionem eius*, nempe panes v. 23. ὁ. τὴν πρόθεσιν. Ion. add. *duos ordines panis interioris; sex orbiculos in quolibet ordine, respectu tribuum Iacob.* u) c. 39, 37. x) v. 25. c. 25, 37.
℣. 5. y) v. 26. c. 39, 38.
℣. 6. z) v. 10. 29. c. 39, 39.
℣. 8. a) v. 33. c. 39, 40.
℣. 9. b) c. 39, 38. c) c. 30, 26.
℣. 10. d) cf. not. c. 29, 36. e) *sanctissimum.* c. 29, 37.
℣. 11. f) c. 30, 18. c. 39, 39.
℣. 12. g) c. 29, 4. h) ibid. ὁ. καὶ λούσεις αὐτοὺς ὕδατι. Hebr. 10, 23.
℣. 13. i) c. 39, 41. k) c. 29, 7.
℣. 15. l) ὁ. καὶ ἀλείψεις αὐτούς. Ioh. 11, 2. m) *ita autem fiet, vt sit ipsis hæc vnctio ipsorum* in perpetuum ius sacerdotii, pro omnibus quoque posteris ipsorum. cf. 1 Ioh. 2, 27. Summus tamen Sacerdos semper inungebatur, succedens in locum decessoris sui. Vide Leu. 4, 3. 16. c. 6, 15.
℣. 17. n) sc. postquam egressi essent ex Aegypto, vt add. *codex Samaritan.* & LXX. cf. Num. 1, 1. c. 10, 11. o) Conf. Num. 7, 1.
℣. 18. p) Vid. c. 39, 33.

℣. 41. לכהן *He* per *Segol* poscit *Mas. Erffurt.* sed nullo suffragante codice. CAP. XL, ℣. 1. לאמר *Lamed* sine *Dagesch* 1. 2. 3. & *Berol.* sed conf. quæ hac de voce notauimus ad c. 6, 10. ℣. 2. משכן per *Kametz* 7. 8. 11. 12. 15. 16. contra *O.*, *T.*, f. 13. a. ℣. 3. העדת *defect.* 3. *Hal.* sic *Eu.* 1. contra *Mas.* ad Leu. 16, 13. ℣. 5. ונתתה sic per *Geresch* & *Kadma* 1. 4. & *Berol.* at *Rbbia* 6. 9. reliqui *Graschaim.* ℣. 5. ונתתה *Sakephgadol* cum *Metheg* loco *Munach* 1. Ceterum ה *paragogicum* deleuit 2. contra *Mas.* ad v. 5. ℣. 7. הכיור *plene* 1. 2. hic & v. 11. contra *Mas.* ad c. 30, 18. ℣. 9. ומשחת *Merca* in marg. at *Sakephkaton* cum *Munach* in textu 1. ℣. 18. בריחיו *chav. defect.* scribunt 2. 3. contra *Mas. Erff.* ℣. 19. ויפרש per *Schin* 4. 6. 9.

האהל על־המשכן וישם את־מכסה האהל עליו
מלמעלה כאשר צוה יהוה את־משה: ס ויקח כ
ויתן את־העדת אל־הארן וישם את־הבדים על־הארן
21 ויתן את־הכפרת על־הארן מלמעלה: ויבא את־
הארן אל־המשכן וישם את פרכת המסך ויסך על
ארון העדות כאשר צוה יהוה את־משה: ס
22 ויתן את־השלחן באהל מועד על ירך המשכן
23 צפנה מחוץ לפרכת: ויערך עליו ערך לחם לפני
24 יהוה כאשר צוה יהוה את־משה: ס וישם
את־המנרה באהל מועד נכח השלחן על ירך המשכן
נגבה: ויעל הנרת לפני יהוה כאשר צוה יהוה את־ כה
26 משה: ס וישם את־מזבח הזהב באהל מועד
27 לפני הפרכת: ויקטר עליו קטרת סמים כאשר צוה
28 יהוה את־משה: ס וישם את־מסך הפתח
29 למשכן: ואת מזבח העלה שם פתח משכן אהל־מועד
ויעל עליו את־העלה ואת־המנחה כאשר צוה יהוה
את־משה: ס וישם את־הכיר בין־אהל מועד ל
31 ובין המזבח ויתן שמה מים לרחצה: ורחצו ממנו
32 משה ואהרן ובניו את־ידיהם ואת־רגליהם: בבאם
אל־אהל מועד ובקרבתם אל־המזבח ירחצו כאשר
33 צוה יהוה את־משה: ס ויקם את־החצר
סביב למשכן ולמזבח ויתן את־מסך שער החצר ויכל
משה את־המלאכה: פ
34 ויכס הענן את־אהל מועד וכבוד יהוה מלא את־
המשכן: ולא־יכל משה לבוא אל־אהל מועד כי־ לה
שכן עליו הענן וכבוד יהוה מלא את־המשכן:
36 ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל
37 מסעיהם: ואם־לא יעלה הענן ולא יסעו עד־יום
העלתו

huiusq; partes singulas & basa iusto ordine constituit.

Gloria Domini implet tabernaculum.

℣. 19. q) *Onk. Ion. & Syr.* tegumentum. cf. c. 35, 11. r) *aliorum integumentum.* c. 39, 34.
℣. 20. s) c. 25, 16. Hebr. 9, 4 t) c. 39, 35.
℣. 21. u) *eique opposuit.* x) c. 39, 34. ὁ. τὸ κατακάλυμμα τοῦ καταπετάσματος. y) *& texit eam.* ℣. 3.
℣. 22. z) ℣. 4. c. 25, 23.
℣. 23. a) *& disposuit.* ℣. 4. b) *dispositionem panis sacri.* ὁ. ἄρτους τῆς προθέσεως. Mat. 12, 4.
℣. 24. c) ℣. 4. c. 39, 37. d) *e regione mensæ.* c. 26, 35.
℣. 25. e) *Tum imposuit.* ὁ. ἐπέθηκε. al. *accendit.* ℣. 4.
℣. 26. f) ℣. 5. g) ℣. 21.
℣. 27. h) c. 25, 6. c. 30, 7.
℣. 28. i) ℣. 5.
℣. 29. k) ℣. 6. l) *ante ostium.* ℣. 6. Lev. 1, 5. ὁ. παρὰ τὰς θύρας.
℣. 30. m) ℣. 11. c. 32. 8. n) *Ion.* aquas viuas.
℣. 31. o) cf. ℣. 12. ὁ. ἵνα νίπτωνται. Matth. 15, 2.
℣. 32. p) c. 30, 19. 20.
℣. 33. q) *Tandem statuit.* ℣. 1. 17. r) ℣. 8. s) ℣. 18. t) ℣. 29. u) ℣. 8. x) *& sic absoluit.* ὁ. καὶ συνετέλεσε. Matth. 7, 28.
℣. 34. y) c. 34, 5. Num. 9, 15. 1 Reg. 8, 10. 11. z) ℣. 35. c. 29, 43. Es. 60, 1.
℣. 35. a) *nec poterat nec audebat.* Apoc. 15, 8. b) *quod insideret ipsi.* Num. 9, 17. 18. ὁ. ἐπεσκίαζεν. Luc. 1, 35.
℣. 36. c) *Ceterum cum postea attolleretur vel ascenderet.*
℣. 37. Num. 9, 17. c. 10, 11.

℣. 20. ויקח *Rblia* hab. 2. ויתן את־הכפרת ita 1. in marg. ℣. 29. פתח משכן ita 27. 18. & *Chaldaica* Versio in 4. at 1. omisso משכן habet פתח אהל. Denique אהל per *Munach* 1. 17. 18. sic 5. 4. ℣. 35. יכול *plene* 1. contra *Maſ. Erffurt.* לבא *defectiue* 4. contra *Masor.* 1. & *Erffurt.* ℣. 37. יעלה ita pro *passiuo actiuum* habet 1. quod repugnat *Masora* 2. 4. 7. 8. & *Erffurtensi.*

הֶעָלֹתוֹ׃ כִּי עֲנַן יְהוָה עַל־הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה 38
לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַסְעֵיהֶם׃

*. 37. d) quo tolle-batur. *. 36. ὁ. ἀνέ-βη. adſcendit. Apoc. 8, 4.
*. 38. e) *. 34. 35. c. 13, 21. 22. c. 14, 20. f) ibid. & Eſ. 4, 5. 6. g) 1 Cor. 10, 1.
h) q. d. Macte, le-ctor! ſtrenue perge ad reliquos libros.

חזק [h]

סכום פסוקי דספר ואלה שמות [i] אלף ומאתים ותשעה אר״ט סימן׃ [l]
והציו אלהים לא תקלל׃ ופרשיותיו י״א ׃ א״י זה בית [k] אשר תבנו לי
סימן׃ וסדריו כ״ט ולילה ללילה יחוה [m] דעת סימן׃ ופרקיו מ׳ ׃ תורת [n]
אלהיו בלבו סימן׃ מניין הפתוחות תשע וששים׃ והסתומות חמש
ותשעים׃ הכל מאה וששים וארבע פרשיות׃ ישלח עזרך מקדש
ומציון יסעדך סימן׃

i) Vide poſt Geneſin. k) c. 22, 27. l) Eſ. 66, 1. m) Pſ. 19, 3. n) Pſ. 37, 31. o) Pſ. 29, 3.

Variant in ſtatuendo *verſiculorum* numero codices. nam 6. & 9. MCCXC; 3. vero א׳ ק׳ נ׳ ט׳ id„eſt, MCLIX„ numerant. at nobiscum faciunt 1. 4. 7. 8. 12. 17. 18. & *Berol.* Pro ſymbolo *Paraſcharum* א״י 1. habet חג *feſtum*, quod eſt idem. At XI סדרים„ & XXIX *Paraſchas ſ. ſectiones*„ numerant 7. 8. & 12. erronee & confuſo, ordine. Pro ſymbolo יחוה ſubſtituit 1. æquipollens כרה; idemque & hæc tandem addit: ופסקתין ששה עשר וסימנהון בד״י

LIBER
LEVITICVS,
Hebr.
ויקרא

Eſt vberior figurarum Veteris Teſtamenti & cultus Leuitici, in Exodo ſtrictim dicti, delineatio.

ינ״ח ד׳ שיטין פנויות ויתחיל מתחלת שיטה ה׳ א זעירא

Cap. I.

א ויקרא אל־משה וידבר יהוה אליו מאהל מועד
2 לאמר: דבר אל־בני ישראל ואמרת אלהם אדם כי־
יקריב מכם קרבן ליהוה מן־הבהמה מן־הבקר ומן־
3 הצאן תקריבו את־קרבנכם: אם־עלה קרבנו מן־
הבקר זכר תמים יקריבנו אל־פתח אהל מועד יקריב
4 אתו לרצנו לפני יהוה: וסמך ידו על ראש העלה
ה ונרצה לו לכפר עליו: ושחט את־בן הבקר לפני
יהוה והקריבו בני אהרן הכהנים את־הדם וזרקו את־
הדם על־המזבח סביב אשר־פתח אהל מועד:
6 והפשיט את־העלה ונתח אתה לנתחיה: ונתנו בני
7 אהרן הכהן אש על־המזבח וערכו עצים על־האש:
8 וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את־הראש
ואת־הפדר על־העצים אשר על־האש אשר על־
9 המזבח: וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר הכהן
את־הכל המזבחה עלה אשה ריח־ניחוח ליהוה: ס
י ואם־מן־הצאן קרבנו מן־הכשבים או מן־
11 העזים לעלה זכר תמים יקריבנו: ושחט אתו על ירך
המזבח צפנה לפני יהוה וזרקו בני אהרן הכהנים את־
12 דמו על־המזבח סביב: ונתח אתו לנתחיו ואת־
ראשו ואת־פדרו וערך הכהן אתם על־העצים אשר
13 על־האש אשר על־המזבח: והקרב והכרעים ירחץ
במים והקריב הכהן את־הכל והקטיר המזבחה עלה
הוא אשה ריח ניחח ליהוה: פ
14 ואם מן־העוף עלה קרבנו ליהוה והקריב מן־התרים

או

ſua. v. 11. c. 8, 20.

ỽ. 7. a) ignem, adpoſitis ſc. pluribus lignis; nam alioqui facer ignis perpetuus erat in altari. c. 6, 5.

ỽ. 8. b) v 6. ό. τὰ διχοτομήματα. c) cum capite. d) adipe a carne ſeparato, vt Ion. recte ſeparationem adipis dicit; Onk. & Syr. adipem. (3) v. 12. c. 8, 20.

ỽ. 9. e) Et viſcera & crura. ό. τὰ ἐγκοίλια καὶ τοὺς πόδας. ỽ. 13. Ar. P. & E. ventrem eius. ſic v. 13. f) in altari. v. 13. 15. Ex. 29, 13. g) Ex. 29, 18. h) Gen. 8, 21. ό. ὀσμὴ εὐωδίας. Onk. & Ion. oblatio, quæ acceptabitur cum beneplacito coram Domino. ſic ỽ. 13. &c. Bechai: vt offerenti cedat in expiationem.

ỽ. 11. i) cf. v. 5.

ỽ. 12. k) vid. v. 6.

ỽ. 13. l) vid. v. 9.

Cap. I, ỽ. 1. a) Poſtea vocauit. cf. Ex. 40, 35. b) nempe ex adyto, vt promiſerat Ex. 25, 22.

ỽ. 2. c) ad hos enim de Chriſto erudiendos hæc ſacra potiſſimum ſpectabant. d) ό. δῶρον. c. 3, 5. Matth. 5, 23. Marc. 7, 11. e) ſc. cicuribus, non de feris. Nam ad ſacrificia Deus deſtinauit animantia, non quæ perſequuntur, ſed quæ aliorum perſecutioni ſunt expoſita. Idem in auibus ſacrificialibus obtinet. Bechai. f) ouibus vel capris. ỽ. 10. Ex. 12, 21.

ỽ. 3. g) ό. ὁλοκαύτωμα. Marc. 12, 33. h) eſt oblatio diuitum, v. 10. hominum mediocris fortunæ, & v. 14. tenuium ac miſerorum. Bechai. i) ỽ. 10. Ex. 12, 5. k) cf. v 10. c. 3, 1. c. 22, 19. ſeqq. ό. ἄμωμον. Hebr. 9, 14. ſic Syr. hic & in ſeqq. l) c. 17, 9. Ex. 29, 10. m) ad beneuolentiam erga ipſum, vt acceptus ſit. c. 23, 11. Ex. 28, 38. Ier. 6, 20. Ne autem erres: Chriſtus omnia eſt in holocauſto & ceremoniis ipſius. Ipſe enim eſt Sacerdos ſeu Pontifex--eſt & ipſe holocauſtum & altare. Brentius.

ỽ. 4. n) c. 3, 2. c. 16, 21. Ex. 29, 10. o) & acceptum erit Deo pro ipſo. c. 7, 18.

ỽ. 5. p) Ipſe, qui adduxit. v. 11. c. 3, 2. Ex. 12, 6. q) Ex. 29, 1. ό. μόσχον. r) Ar. P. coram Schechina Dei. ſic v. 11. s) ex quo offerens cogitet, peccatis meruiſſe ſe, vt de ſuo ipſius ſanguine ita fieret. Bechai. t) Sacerdotes, tanquam mediatores typici. v. 10. c. 3, 2. u) Ar. P. apud altare. x) ante oſtium, ſc. ſub dio. Ex. 40, 29.

ỽ. 6. y) & detrahet ſc. pellem. Mich. 3, 3. cf. 2 Paral. 29, 34. c. 35, 11. ό. ἐκδείραντες. z) & proſecabit ipſum in fruſta ſua

ỽ. 1. ויקרא Ita minuſculum Aleph cum nota hab. 7. 8. 12. 15. 16. 17. 18. 19. & Ber. ſec. Maſ. h. l. & final. f. 1. a. vſicatum vero cum nota א ויקרא 2. & 13. reliqui nihil adnotant. Ceterum ſub hoc א minuſculo latere ſymbolum variantis lectionis ויקרא & obuiam ſe exhibuit, (quæ phraſis de Deo adparente vſurpatur Exod. 5, 3. Num. 23, 3. 4.) coniectura eſt Cl. Hilleri, p. 175. ỽ. 8. הכהנים Munach ſub Caph hab. 4. 17. 18. & Berol. ſec. O. T. f. 13. a. reliqui Metheg. את הנתחים Ita 7. 8. 10. 11. 13--16. 18. 19. contra O. T. at את־הנתחים 1. ỽ. 9. אשה ſic per Merca requirit Maſ. 2. contra vero Erf. per Tbhir; at אשה־ריח hab. 1. ỽ. 11. על־ירך per Makk. 3. 17. 18. & Ber. contra Maſ. 1 2. 7. 8. ỽ. 13. הוא Sakephk. habent 1. 2. 4. h. l. & ỽ. 17.

℣. 14. m) cf. v. 5. c. 5,7.
℣. 15. n) & vngue elidet s. secabit. (2) c. 5, 8. ὁ. ἀποκνίσει. o) exprimetur vero. c. 5, 9. ὁ. σταγιεῖ, guttatim exprimet.
℣. 16. p) ingluuiem. (1) Gustatio a ראה prouidere, quod sit qs. penus, qua reconditur festinanter alimentum oblatum, post per otium concoquendum in ventriculo. Nisi mauis deriuare a Rad. מרא Chald. saginauit, & pabulum in es ingessit. Arab. bene digessit, concoxitue cibum. Vnde nomen maruon, i. e. partes ventriculi gulæ adhærentes. q) cum plumis eius. (4) Ez. 17, 3. 7. Iob. 39, 13.
℣. 17. r) Tum findet quidem eam. c. 11, 3. Iud. 14, 6. s) non tamen plane diuellet aut separabit. Ion. add. alas ipsius ab ea. ὁ. ἐκκλάσει αὐτὸ, καὶ οὐ διελεῖ. t) v. 9. c. 2, 2. 9.
Cap. II, ℣. 1. u) i. e. homo. c. 4, 2. &c. ὁ. ψυχή. Rom. 13, 1. x) oblationem Minchæ, i. e. sacrificii ex farre. ℣. 4. c. 6, 7. Num. 15, 4. alioquin hæc vox significat quoduis donum. vid. Gen. 32, 14. c. 43, 11. y) simila, præstantissima farina. Gen. 18, 6. z) thus, tum ad gratum odorem, tum vt preces qs. ad cœlum eueherentur. cf. Apoc. 8, 3. 4.
℣. 2. a) Ar. P. ad aliquem filiorum. b) & pugillo accipiet. (3) c. 5, 12. Num. 5, 26. ὁ. δραξάμενος. 1 Cor. 3, 19. c) pugilli sui. (4) c. 6, 8. d) præter. v. 16. Gen. 28, 9. Ar. P. & de omni. e) Vulg. memoriale. ὁ. μνημόσυνον. ℣. 9. 16. Act. 10, 4. Al. odoramentum. coll. Es. 66, 3. sic Ar. P. & E. fragrantiam eius; hic & in seqq.
℣. 4. f) in furno cocti. (1) g) placenta Ex.

טו אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קָרְבָּנוֹ׃ וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה
16 דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהֵסִיר אֶת־מֻרְאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ
וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה אֶל־מְקוֹם הַדָּשֶׁן׃
17 וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִכְנָפָיו לֹא יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן
הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עֹלָה הוּא אִשֵּׁה
ב רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ ס וְנֶפֶשׁ כִּי־תַקְרִיב
קָרְבַּן מִנְחָה לַיהוָה סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן
2 וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה׃ וֶהֱבִיאָהּ אֶל־בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים
וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֻמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־
לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה
3 רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן
4 וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה׃ ס וְכִי
תַקְרִב קָרְבַּן מִנְחָה מַאֲפֵה תַנּוּר סֹלֶת חַלּוֹת מַצֹּת
בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן׃
ה ס וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת קָרְבָּנֶךָ
6 סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן מַצָּה תִהְיֶה׃ פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים
7 וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן מִנְחָה הִוא׃ ס וְאִם־
8 מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה׃ וְהֵבֵאתָ
אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל־
9 הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה
אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ
י לַיהוָה׃ וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ
11 קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה׃ כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה
לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ
12 מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם
13 לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ׃ וְכָל־קָרְבַּן
מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ

מעל L 3 יא ג

Ex. 29, 2. h) & lagana. (8) c. 7, 11.
℣. 5. i) super sartagine parata. (5) c. 6, 14. c. 7, 9.
℣. 6. k) frangendo sc. frangas. (1) l) in frusta. c. 6, 14. ὁ. κλάσματα. Mat. 14, 20.

Cap. II.

℣. 7. m) sartagine. (2) c. 7, 9. Vulg. de craticula. At sec. M. I. מחבת planum, pro durioribus; hoc autem profundius instrumentum fuit, pro mitioribus placentis parandis.
℣. 8. n) Ar. P. ex aliquo horum.
℣. 9. o) ℣. 2.
℣. 10. p) vid. Ex. 26, 33. c. 19, 37.
℣. 11. q) cum fermentato. Ex. 12, 15. aliud in eucharisticis c. 7, 13. r) fermentum. Ibid. s) mel. Hoc prohibitum Maimonides voluit, vt ab ethnicorum sacris suos distingueret Deus. At Baal Turim, quia fermentum corruptionem hominis, vel prauam concupiscentiam, mel autem impeobam eius dulcedinem s. voluptatem denotet.
℣. 12. t) vid. 2 Par. 31, 5.
℣. 13. u) sale salies. ὁ. ἁλὶ ἁλισθήσεται. Marc. 9, 49. Col. 4, 6. x) salem fœderis, quod vna cum sacrificiis in fœdere contrahendo adhiberetur. cf. Num. 18, 19.

℣. 16. הַמִּזְבֵּחַ per Paschta simplex 3. 4. 17. 18. & Ber. Ita hic & vbique ex Hispp. codd. poscit O. T. sc. vbi inter litteram tonicam & Patachgnubha nulla alia intercedit consonans. ℣. 17. בִּכְנָפָיו Beth cum Dagesch 6. 11. 13--16. & 19. propter præced. accentum vicarium; sed vaphatum requirit O. T. f. 13. 2. CAP. II, ℣. 1. כִּי Munach loco Makk. hab. 1. 2. ℣. 2. הַכֹּהֵן Geresch habent 1. 3. 4. 11. 17. 18. Berol. & libri Hispp. in O. T. at Mahpach reliqui. ℣. 8. הַמִּנְחָה per Sakephkaton præced. Paschta 2. ℣. 10. וְהַנּוֹתֶרֶת defective 3. 6. 9. contra Mas. Erffurt. h. l. & impress. ad v. 3. ℣. 12. אֹתָם pro eo fecit 9. אֹתָהּ ipsam scil. Mincham.

Mincha seu oblatio ex primitiis.

מֵעַל מִנְחָתֶךָ עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח׃ ס
14 וְאִם־תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַיהוָה אָבִיב קָלוּי
טו בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ׃ וְנָתַתָּ
16 עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה מִנְחָה הִוא׃ וְהִקְטִיר
הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ מִגִּרְשָׂהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ
אִשֶּׁה לַיהוָה׃ פ

Cap. III. *Lex de sacrificiis Eucharisticis ex bobus & ouibus.*

ג וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב
2 אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ וְסָמַךְ
יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ
בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃
3 וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב
הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃
4 וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־
הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה׃
ה וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְנֵי־אַהֲרֹן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר
עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה׃ פ
6 וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אוֹ
7 נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃ אִם־כֶּשֶׂב הוּא־מַקְרִיב אֶת־
8 קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה׃ וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־
רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי
9 אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְהִקְרִיב מִזֶּבַח
הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְמִימָה לְעֻמַּת
הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת
י כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃ וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־
הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת
11 עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה׃ וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן
הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה׃ פ

ואם

y) cf. Ex. 30, 35. Ez. 43, 14.

ꝟ. 14. z) *Quando autem.* De debito enim hic sermo, non de arbitrario. *M I.* a) *spicam recentem.* (9) Ex. 9, 31. b) *tostam igne.* Iof. 5, 11. c) *contusionem* (2) ꝟ. 16. *Rad.* Pf. 119, 20. *spicæ viridis.* c. 23, 14. 2 Reg. 4, 42. Videtur hæc esse imago antiquissimi cibi, cum homines panem nondum pinserent; aristas nimirum virentes contusas comedebant, deinde easdem torrere didicerunt. Atque hinc etiam polentam & pultem faciebant, ante inventum panis vsum. *Clericus.* Conf. *Plinius* Lib. 18. c. 7.

ꝟ. 16. d) vide ꝟ. 2. 9. e) *ex contusione eius,* de contuso frumento. (2) ꝟ. 14. f) *vna cum.* v. 2.

Cap. III, ꝟ. 1. g) *salutum.* ꝟ. 6. c. 7, 11. cf. not. Ex. 20, 21. h) Hæc prima differentia ab *holocausto,* ad quod *mas* requirebatur. c. 1, 3. i) ꝟ. 5. c. 1, 3. nam quia hæc omnia adumbrarunt Christum, debuerunt esse magnæ existimationis.

ꝟ. 2. k) ꝟ. 8. 13. c. 1, 4. & not. Ex. 29, 10. l) c. 1, 5. c. 4, 24. m) ꝟ. 8. 13. c. 1, 5. n) ꝟ. 8. 13. c. 7, 2. Zach. 9, 15.

ꝟ. 3. o) tanquam præstantissimā partem pecudis. ꝟ. 9. Ex. 29, 13. 22. Gen. 4, 4. p) *Ar. P. & E.* ventrem. sic in seqq.

ꝟ. 4. q) *lumbis.* Schmid. *ilibus.* Bocharto, *pars corporis renibus proxima, adipe referta.* (7) ꝟ. 10. 15. r) ὁ. λοβὸν. cf. not. Ex. 29, 13. *Ar. P. & E.* redundantiam iecoris. sic in seqq. Conf. *Bochart. Hieroz.* p. 1. l. 2. c. 45. qui docet, lobum hepatis maximum ita ab Arabibus vocari. *Onk. Ion. & Syr.* reticulum. s) *in hepate.* i. e. *de hepate,* l. *hepatis,* vt c. 9, 10. 19. legitur. t) *vna cum renibus.* c. 3, 2. ὁ. σὺν τοῖς νεφροῖς. At Schmid. iuxta renes.

ꝟ. 5. u) *super holocausto,* quod *Raschi* obseruat, semper primum in oblationibus fuisse. x) c. 1, 9. 13. 17.

ꝟ. 9. y) *caudam* ouium orientalium *adiposam,* crassam, & longam, vt plostello etiam sustentetur. (5) c. 7, 3. vid. Ex. 29, 22. z) *prope, ad.* Ex. 25, 27. a) *coccygem* s. *spinam dorsi.* (1) b) i. e. *omentum.* c) i. e. reliquum adipem, qui adhæret intestinis. vid. ꝟ. 3.

ꝟ. 11. d) *cibus.* h. l. de sola carne. *M. I.* cf. Num. 28, 2.

ꝟ. 13. תקריב per *Makk.* in marg. 1. ꝟ. 15. היא per *Iod* scribunt 1. 7. 8. 10 -- 16. 18. 19. contra *Masor.* & O. T. f. 13. a. Cap. III, ꝟ. 5. בני *Beth dageschatum* habent 1. & 14. quia præcedens *Mahpach* vicarium accentus distinctiui officium præstat. conf. quæ ad c. 1, 17. obseruata sunt. עַל הָעֹלָה sic per *Ithibh* 9. & sic emendauit 4. העלה אשר על־העצים אשר ita variat 2. fu. 4. in cuius *Targum* hi accentus etiamnum supersunt. ꝟ. 9. את־החלב sine *præfixo Vau* 6. 9. 20. sed id adesse iubet *Mas.* 2. 7. 8. & *Erffurt.* ꝟ. 10. עליהן *plene* 1. 2. 3. sic se. 4. contra *Mas.* h. l. & ꝟ. 5.

℣. 12. e) *capra*, i. e. de caprino genere, nam & masculos & femellas significat. *Aben Ezr.*

℣. 13. f) vide v. 2. it. c. 4, 4.

℣. 14. g) vide not. ℣. 9.

℣. 15. h) vid. ℣. 4. c. 4, 9. i) *maximum lobum hepatis.* v. 4.

℣. 16. k) vid ℣. 11. l) c. 1, 9. m) sc. immolatarum pecudum. ℣. 17. c. 7, 23. 25. coll. Deut. 32, 14. sic *Clericus*, qui ita censet de vulgari sententia: *Frustra se torquent Rabbini in hoc praecepto exponendo, quasi omnis adeps ouilli, bouilli & caprini generis interdicatur.* Vide sis *Schulchan Aruch* T. II. Hilchoth Terephoth Cap. 64. m. fol. 48. seqq. aliosque.

℣. 17. n) *& omnis sanguis*, qui omnino prohibetur. c. 7, 26. 27. c. 17, 10. seqq. c. 19, 26. Gen. 9, 4. Deut 12, 16.

Cap. IV, ℣. 2. o) *per errorem.* Num. 15, 27. ὁ. ἀκουσίως. ℣. 13. 22. 27. cf. Hebr. 10, 26. p) *Ar. P.* in re quacunque, cuius actionem prohibuit Deus. q. *fieri debebant.* Gen. 34, 7. r) *& fecerit ex vno*, i. e. *quidpiam* de illis. ℣. 17.

℣. 3. s) *Sacerdos vnctus*, i. e. Pontifex vid. ℣. 5. 16. c. 16, 32. c. 21, 10. & cf. Ex. 40, 13. 15. t) *in reatum*, si nempe docuerit aut fecerit per errorem, quod populus sequutus, similiter peccauerit. *Clericus.* Sed *Ar. P.* secundum morem peccandi hominum (reliquorum): sic *Bechai.* Vtrumque habet *Ab. Ezr.* *Ion.* cum offert oblationem pro reatu populi, idque non secundum ritum suum. u) *pro peccato suo.* ὁ. περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ. Rom. 8, 3. Heb. 10, 18. 26. x) v. 14. Ex. 29, 1. y) *in victimam pro peccato.* v. 24. ὁ. περὶ

12 ואם עז קרבנו והקריבו לפני יהוה : וסמך את ידו
13 על ראשו ושחט אתו לפני אהל מועד וזרקו בני
14 אהרן את דמו על המזבח סביב : והקריב ממנו
קרבנו אשה ליהוה את החלב המכסה את הקרב
טו ואת כל החלב אשר על הקרב : ואת שתי הכלית
ואת החלב אשר עלהן אשר על הכסלים ואת
16 היתרת על הכבד על הכלית יסירנה : והקטירם
הכהן המזבחה לחם אשה לריח ניחח כל חלב
17 ליהוה : חקת עולם לדרתיכם בכל מושבתיכם כל
חלב וכל דם לא תאכלו : פ

ד וידבר יהוה אל משה לאמר : דבר אל בני ישראל
2 לאמר נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות יהוה אשר
3 לא תעשינה ועשה מאחת מהנה : אם הכהן המשיח
יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו אשר חטא
4 פר בן בקר תמים ליהוה לחטאת : והביא את הפר
אל פתח אהל מועד לפני יהוה וסמך את ידו על
ה ראש הפר ושחט את הפר לפני יהוה : ולקח הכהן
6 המשיח מדם הפר והביא אתו אל אהל מועד : וטבל
הכהן את אצבעו בדם והזה מן הדם שבע פעמים
7 לפני יהוה את פני פרכת הקדש : ונתן הכהן מן הדם
על קרנות מזבח קטרת הסמים לפני יהוה אשר באהל
מועד ואת כל דם הפר ישפך אל יסוד מזבח העלה
8 אשר פתח אהל מועד : ואת כל חלב פר החטאת
ירים ממנו את החלב המכסה על הקרב ואת כל
9 החלב אשר על הקרב : ואת שתי הכלית ואת החלב
אשר עליהן אשר על הכסלים ואת היתרת על
י הכבד על הכליות יסירנה : כאשר יורם משור זבח
11 השלמים והקטירם הכהן על מזבח העלה : ואת עור

item ex capris.

Cap. IV. *De sacrificio peccati*, περὶ τῆς ἁμαρτίας. vid. Hebr. 10, 6. 8.

℣. 4. z) ℣. 15. 24. 29. c. 3, 2.

℣. 5. a) ὁ. ὁ χριστὸς, & add. ὁ τετελειωμένος. cf. Hebr. 2, 10. c. 5, 9. *Onk.* Sacerdos magnus.

℣. 6. b) *intinget.* ℣. 17. c. 9, 9. c) *& sparget.* ℣. 17. Ex. 29, 21. d) *ante* velum. ℣. 17. Gen. 33, 18.

℣. 7. e) ℣. 18. cf. Ex. 30, 10. f) sc. *reliquum.* vt c. 5, 9.

℣. 8. cf. ℣. 19. c. 3, 3. 9.

℣. 9. g) c. 3, 2. c. 7, 4.

℣. 10. h) c. 3, 1. seqq. i) *Ion.* add. ita separabuntur ab agno & capra.

℣. 17. מושבתיכם *vno defect.* 2. 3. , 4. *Hal.* 7. *bhe plene* 1. sed vtrique contra *Mas. Erff.* h. l. & *impress.* ad Exod. 35, 3. CAP. IV, ℣. 2. בני ישראל לאמר ita 2. מכל per *Cholem* & *Paschta* plerique sed per *Makk.* & *Kometschatuph* 2. *Berol.* & in marg. 1. ℣. 3. אם *Munach* habent 1. 4. 17. 18. & *Bers* secund. O. T. f. 13. a. reliqui omnes *Makkeph.* על per *Makk.* 3. 6. 9. 20. contra *Maser.* h. l. & c. 1, 11. ℣. 4. פתח אהל ita 1. 2. 3. 4. 6. 9. & 20. at פתח אהל־ reliqui vitiose habent. ℣. 5. לקח הכהן sic 1. & in suo Targum 4. ℣. 9. אשר per *Makk.* loco *Munach* 3.

Sacrificium pontificis, cœtus & Principis,

הַפָּר וְאֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרָעָיו
12 וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ׃ וְהוֹצִיא אֶת־כָּל־הַפָּר אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף
אֹתוֹ עַל־עֵצִים בָּאֵשׁ עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף׃
פ
13 וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל
וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל־מִצְוֺת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה
14 וְאָשֵׁמוּ׃ וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ
הַקָּהָל פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְהֵבִיאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי
טו אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ
16 הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה׃ וְהֵבִיא
17 הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְטָבַל
הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן־הַדָּם וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה
18 אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת׃ וּמִן־הַדָּם יִתֵּן עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ
אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל־הַדָּם
יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
19 כ וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה׃ וְעָשָׂה
לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת כֵּן יַעֲשֶׂה־לּוֹ וְכִפֶּר
21 עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם׃ וְהוֹצִיא אֶת־הַפָּר אֶל־
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֵת הַפָּר
הָרִאשׁוֹן חַטַּאת הַקָּהָל הוּא׃ פ
22 אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל־מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהָיו
23 אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם׃ אוֹ־הוֹדַע אֵלָיו
חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ שְׂעִיר עִזִּים
24 זָכָר תָּמִים׃ וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ
בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה לִפְנֵי יְהוָה חַטָּאת
כה הוּא׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־
קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח
העלה

✱. 11. k) *cum capite*, & *vna cum cruribus*. c. 2, 2. l) *& stercus eius*. (1) c. 8, 17.
✱. 12. m) LXX. vt Ex. 29, 14. n) *ad effusionem* cineris. (2) h. v. *Baal hatturim* notat, ideo præceptum esse, vt publice combureretur summi Pontificis sacrificium, ne quemquã puderet peccata sua confiteri, si id ab ipso Pontifice fieri videret. cf. Hebr. 13, 11. 12. 13. o) c. 9, 11.
✱. 13. p) *Ar. P.* cœtus ex omnibus filiis Israelis. q) Num. 15, 22. ὁ. ἀγνοήσῃ (cf. Hebr. 9, 7.) ἀκουσίως. vid. ✱. 2. r) *ex imprudentia vel ignorantia*. c. 5, 2. 3. 4. s) *Ar. P.* de rebus prohibitis. sic v. 22. 27. t) vid. ✱. 2. 22.
✱. 14. u) *Postea autem innotuerit*. Ex. 2, 14. x) *in victimam pro peccato*. vt ✱. 3. 24.
✱. 15. y) vid. ✱. 24. c. 24, 14. Num. 8, 10. z) cf. Ex. 3, 16. ὁ. οἱ πρεσβύτεροι. Iac. 5, 14. a) *Ar. P* ante sanctuarium Dei. b) *deinde mactabit* aliquis.
✱. 16. c) vt ✱. 3. 5. ὁ. χριστός. cf. Ioh. 1, 42.
✱. 17. d) vide ✱. 6. e) *in partem* sanguinis. l. *aliquid de* sanguine. sic מן sæpe ponitur, vt v. 2. 12. & 2 Reg. 11, 9. f) *Schmid.* versus velamen. vid. ✱. 6.
✱. 18. g) add. LXX. quod ex ✱. 7. subintell. τῶν θυμιαμάτων τῆς συνθέσεως.
✱. 19. h) cf. ✱. 8.
✱. 20. i) *Ion.* add. *Sacerdotis summi*. cf. ✱. 8. k) *& expiationem faciet pro ipsis*. ✱. 26.
✱. 21. l) vide ✱. 12.
✱. 22. m) *Qui princeps*, l. *quodsi* princeps. Deut. 11, 27. sic *Onk.* & *Syr.* sed *Ion.* Tempore, quo. n) *per errorem*. ✱. 2. o) *& ita deliquerit*, *vt reum se esse sentiat*, postquam errorem suum animadvertit.
✱. 23. p) *aut si quis alius* (frequens ellips. partic. ש, Verbum autem est impersonale) *notum fecerit ipsi*. ✱. 28. q) *hircum*. c. 9, 3. Gen. 37, 31.
✱. 24. r) *victima pro peccato*. ✱. 14. c. 5, 9. 11. Ex. 29. 14. ὁ. ἁμαρτία ἐστι. 2 Cor. 5, 21.
✱. 25. s) vid. ✱. 30. Ex. 29, 12.

✱. 11. ואת־כל *Præfixum* ו expunxit 3. contra *Masor. Erffurt.* ✱. 12. ושרף אתו sic per *Sakephk.* & *Munach* 1. 2. 3. 4. 6. 9. & 20. ✱. 13. ונעלם *Ain* per *Chatephsegol* 1. 3. 6. 9. & 20. ✱. 17. את *Merca* & *Tsere* 4. at transpositis accentibus את פני habent 7. 8. 10--13. 15--19. ✱. 18. קרנות plene 3. 4. *Hal.* sed in *Masora*, quæ c. 4, 7. exstat, hoc inter plena non recensetur. ✱. 19. ואת *Makk.* habent 1. 2. 4. & *Berol.* at reliqui omnes *Merca* & *Tsere*. ✱. 20. לפר *Rbhia* loco *Sakephk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. ✱. 24. וסמך addunt *particulam* את sine *punctis* 3. & 4. at 2. eam, cum habuisset, deleuit.

26 העלה: ואת־כל־חלבו יקטיר המזבחה כחלב זבח — *Sacrificium pro errore*
השלמים וכפר עליו הכהן מחטאתו ונסלח לו:
פ
27 ואם־נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשתה — *hominis de populo:*
28 אחת ממצות יהוה אשר לא־תעשינה ואשם: או
הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא קרבנו שעירת
29 עזים תמימה נקבה על־חטאתו אשר חטא: וסמך — *Capra,*
את־ידו על ראש החטאת ושחט את־החטאת במקום
ל העלה: ולקח הכהן מדמה באצבעו ונתן על־קרנת
מזבח העלה ואת־כל־דמה ישפך אל־יסוד המזבח:
31 ואת־כל־חלבה יסיר כאשר הוסר חלב מעל זבח
השלמים והקטיר הכהן המזבחה לריח ניחח ליהוה
וכפר עליו הכהן ונסלח לו: פ
32 ואם־כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה — *Agna.*
33 יביאנה: וסמך את־ידו על ראש החטאת ושחט
34 אתה לחטאת במקום אשר ישחט את־העלה: ולקח
הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על־קרנת מזבח
לה העלה ואת־כל־דמה ישפך אל־יסוד המזבח: ואת־
כל־חלבה יסיר כאשר יוסר חלב הכשב מזבח
השלמים והקטיר הכהן אתם המזבחה על אשי יהוה
וכפר עליו הכהן על־חטאתו אשר־חטא ונסלח לו:
פ
ה ונפש כי־תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה
2 או ידע אם־לוא יגיד ונשא עונו: או נפש אשר תגע
בכל־דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת
בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו והוא
3 טמא ואשם: או כי יגע בטמאת אדם לכל טמאתו
4 אשר יטמא בה ונעלם ממנו והוא ידע ואשם: או
נפש   L 5   יא ה

℣. 26. t) sic ℣. 31. conf. c. 3, 3. ℣. 27. u) i. e. aliquis, vt ℣. 2. c. 2, 1. c. 5, 1. x) ὁ. ἀκουσίως, vt ℣. 2. y) de vulgo, priuatus. 2 Reg. 25, 29. z) ὁ. add. ἀπὸ πασῶν, vt fuit ℣. 2. 13. 22. *Ar. P.* de prohibitis a Deo, quæ non licet facere. a) & ita *deliquerit*, vt reum se esse sentiat & profiteatur. *M. I.* ℣. 28. b) *aut* (si ipse non meminerit *M. I.*) si quis alius *ei indicauerit*, vt ℣. 23. c) *capellam* s. feminam *caprarum*. cf. ℣. 23. c. 5, 6. d) ὁ. περὶ τῆς ἁμαρτίας. ℣. 35. Rom. 8, 3. ℣. 29. e) cf. ℣. 4. 33. f) *victimam piacularem*, vt ℣. 24. ℣. 30. g) sc. *reliquum*, vt ℣. 7. 34. c. 8, 15. ℣. 32. h) ὁ. τὸ δῶρον αὐτοῦ. Marc. 7, 11. ℣. 33. i) ℣. 29. Impositis victimæ manibus peccata imponebantur. ita vero animal imputatis peccatis immundum, execrabile atque morti obnoxium censebatur, & sacro igne consumendum. Cap. V, ℣. 1. k) c. 4, 2. l) *Si quis ita peccauerit, vt audiat adiurationem, vt sit testis rei, siue viderit, siue nouerit illam.* Prou. 29, 17. Alii conf. c. 24, 10. 11. m) *adiurationis.* Num. 5, 21. conf. 1 Reg. 22, 16. Matth. 26, 63. n) *Ar. P. add. id, propter quod iuratum est.* o) *culpam feret*, & pœnas dabit, mendacii conuictus. cf. ℣. 17. c. 19, 8. c. 20, 17. ℣. 2. p) *cadauer feræ* immundæ, de quibus c. 11, 24. q) *etsi latuerit eum.* ℣. 3. 5. c. 4, 13. r) *adeoque reus*, ℣. 3. c. 4, 27. ℣. 3. s) *Ar. P.* quibus quis *solet coinquinari.* t) ὁ. μετὰ τοῦτο ἢ γνῷ. Ceterum hic obserua iugum legis Leviticæ vere intolerabile, vt Apostolus dixit Act. 15, 10. neque enim eius æui Hebræi, neque eorum posteri id ferre potuerunt: tantummodo istis vinculis coercebantur, vt de sua miseria conuicti, ad libertatem & salutem in Christo eo ardentius adspirarent. Gal. 3, 23. 24.

℣. 29. ושחט את־החטאת במקום ita 2. ℣. 30. קרנות *plene* 1. 3. 4. contra *Mas.* ad ℣. 7. ℣. 34. קרנות *plene* 3. 4. 10. 13. 14. 19. & sic *R. Salomo* allegat Cap. I. Tract. *Sanhedrin* ex *Gemara*: quem vero reiicit *R. Menachem* in suo *O. T.* f. 13. a. contrarium probans cum ex omnibus suis codd. vetustis æque ac recentioribus, tum ex *Masora* exemplaribus, tum ex *R. Meir Hallevi*, *R. Hammeiri* & auctore libri שמן ששון; docetque, in doctrina de *plenis* & *defect.* nitendum non esse *Talmudistarum* allusionibus. ℣. 35. חלב per *Munach* 3. 7. 8. 10. 16. 19. sec. *Mas.* ad Gen. 30, 16. & sic repertum fuit in quodam Pentateucho *R. Gersonis Parisiensis*, quem 7. 8. adducunt in marg. CAP. V, 1. ונפש כי תחטא ita 1. ℣. 2. בנבלת *Beth* sine *Dagesch* 6. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 18. 20. & *Betel.* male; quia praecedens figura non est *Mahpach*, sed distinctiuum *Ithibh*, vt docet *O. T.* & *Mas.* 7. 8.

De eo, qui iurat frustra, quomodo sit expiando.

נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב
לכל אשר יבטא האדם בשבעה ונעלם ממנו והוא־
ידע ואשם לאחת מאלה׃ והיה כי־יאשם לאחת ה
6 מאלה והתודה אשר חטא עליה׃ והביא את־אשמו
ליהוה על חטאתו אשר חטא נקבה מן־הצאן כשבה
או־שעירת עזים לחטאת וכפר עליו הכהן מחטאתו׃
7 ואם־לא תגיע ידו די שה והביא את־אשמו אשר חטא
שתי תרים או־שני בני־יונה ליהוה אחד לחטאת
8 ואחד לעלה׃ והביא אתם אל־הכהן והקריב את־
אשר לחטאת ראשונה ומלק את־ראשו ממול ערפו
9 ולא יבדיל׃ והזה מדם החטאת על־קיר המזבח
והנשאר בדם ימצה אל־יסוד המזבח חטאת הוא׃
י ואת־השני יעשה עלה כמשפט וכפר עליו הכהן
11 מחטאתו אשר־חטא ונסלח לו׃ ס ואם־לא
תשיג ידו לשתי תרים או לשני בני־יונה והביא את־
קרבנו אשר חטא עשירת האפה סלת לחטאת לא־
ישים עליה שמן ולא־יתן עליה לבנה כי חטאת הוא׃
12 והביאה אל־הכהן וקמץ הכהן ממנה מלוא קמצו
את־אזכרתה והקטיר המזבחה על אשי יהוה חטאת
13 הוא׃ וכפר עליו הכהן על־חטאתו אשר־חטא
מאחת מאלה ונסלח לו והיתה לכהן כמנחה׃ ס

De sacrilego.

14 טו וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ נפש כי־תמעל
מעל וחטאה בשגגה מקדשי יהוה והביא את־אשמו
ליהוה איל תמים מן־הצאן בערכך כסף־שקלים
16 בשקל־הקדש לאשם׃ ואת אשר חטא מן־הקדש
ישלם ואת־החמישתו יוסף עליו ונתן אתו לכהן והכהן
יכפר עליו באיל האשם ונסלח לו׃ פ
17 ואם־נפש כי תחטא ועשתה אחת מכל־מצות יהוה
אשר

de noxa minoris pretii. g) c. 27, 3. Ex. 30, 13.
ẏ. 16. h) *restituet.* ὁ. ἀποτίσ. sic ẏ. 24. Philem. ẏ. 19. i) cf. v. 24. c. 22, 14.
ẏ. 17. k) *Quod si anima fuerit, si, inquam, peccauerit.* abrupta constructio.

ẏ. 4. u) vid. v. 2. c. 4, 27. x) *temere pronunciando.* Ps. 106, 32. y) *ad nocendum.* Gen. 31, 7. 1 Sam. 25, 22. z) *effutire solet* homo in vehementiore affectu. a) *latuerit tamen illum.* v. 2. si sc. temere effusi iuramenti oblitus esset. b) vid. v. 2. & conf. Prov. 12, 13. Iac. 1, 19. c. 3, 1--10.
ẏ. 5. c) c. 16, 21.
ẏ. 6. d) *victimam pro reatu.* v. 7. c. 7, 5. e) c. 4, 28.
ẏ. 7. f) *Schmid.* quantum valet pecus. c. 12, 8. g) ẏ. 11. c. 12, 8.
ẏ. 8. h) *& vngue elidet.* (2) c. 1, 15. i) *e regione* ceruicis. cf. Mich. 2, 8. k) *non tamen* plane *diuellet.* c. 1, 17. *Ion.* add. *caput a ceruice ipsius.*
ẏ. 9. l) *exprimetur.* c. 1, 15. m) *sacrificium pro peccato.* ẏ. 7. 11. 14. ὁ. ἁμαρτία. 2 Cor. 5, 21.
ẏ. 10. n) c. 9, 16. o) c. 4, 26. 31.
ẏ. 11. p) c. 25, 26. sc. quantum satis est. ẏ. 7. q) i. e. *Gomerum.* Ex. 16, 36. r) Vid. c. 2, 1. Num 5, 15. s) ẏ. 9. 12. c. 4, 24. ὁ. περὶ ἁμαρτίας. sic. c. 14, 13. cf. Hebr. 10, 8.
ẏ. 12. t) *pugillo sumet.* (3) c. 2, 2. u) c. 6, 8. x) c. 2, 2. y) c. 1, 9. 12.
ẏ. 13. z) sc. reliquum. cf. c. 4, 7. 18. a) c. 2, 10.
ẏ. 15. b) *cum deliquerit delicto.* ẏ. 21. c) aut peccauerit *per errorem.* c. 4, 2. d) *in aliquo* de rebus sacris. sic *Ar. P.* cf. v. 16. sed *Ion.* & perdiderit (aliquid) de rebus sanctis. e) *pro æstimatione tua* sc. Sacerdotis. v. 18. 25. c. 27, 11. *Ion.* æstimatione argenti, secundum pretium rerum sacrarum, quas perdidit. f) 2 Sam. 24, 25. vt aries pretio minimum æquet duos siclos. *Aben Esr.* & *Raschi.* Alii per asyndeton ante בערכך subintelligunt *aut*, vt Deut. 17, 1. & hoc intelligunt de

ẏ. 4. להטיב *he defect.* 1. 2. 4. *Hal.* contra *Mas. Erff.* ẏ. 5. והיה per *Sakephgadol* 1. ẏ. 6. אשמו cum adposito *Psik* 2. 6. 9. 20. הצאן sic 1. 2. 3. 6. 9. 20. & *Berol.* at reliqui, subintellecto *Psik*, habent *Darga.* ẏ. 7. Cum hoc ẏ. *sectiunculam sethumam* inchoant 1. 2. 3. 4. & *Hal.* ẏ. 8. את אשר ita 2. 3. & in marg. 1. ẏ. 11. לבונה *plene* 4. contra *Mas.* 2. & *Erff.* היא per *Iod* scribunt 7. 8. 10--16. 19. contra *O. T.* f. 13. b. & *Mas.* ad c. 11, 15. ẏ. 12. הכהן sine *Psik* 2. 4. ẏ. 16. החמישתו sic *Mem* sine, *Iod*, & *Schin* per *Dagesch* 1. contra *Mas.* 2. & *Erff.* והכהן *Rbhia* hab. 1. in marg. at in textu והכהן

18 אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֺנוֹ׃ וְהֵבִיא
אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר
עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר־שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע וְנִסְלַח קמץ בתביר
19 לוֹ׃ אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַיהוָה׃ פ
כ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה *De deposi-*
21 מַעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד *to, stipula-*
22 אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ׃ אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֶשׁ *tione in commer-*
בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה *ciis, rapto,*
23 הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֵנָּה׃ וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב *aut re a-missa.*
אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ קמץ
אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר ברביע קמץ בזק
24 מָצָא׃ אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשֶּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ
בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם
כה אַשְׁמָתוֹ׃ וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן
26 בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי
יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה
בָהּ׃

כה 26 פ פ פ

ו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־ Cap. VI.
2 בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל *De sacrifi-*
מוֹקְדָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ *cio jugi.,* מ זעירא
3 הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ׃ וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד
יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ
4 אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׃ וּפָשַׁט
אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן
ה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר׃ וְהָאֵשׁ עַל־
הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים
בַּבֹּקֶר

l) c. 4, 2. m) etsi nesciverit illud, *reus tamen est.* cf. c. 4, 13. 21. n) nisi errorem emendet & oblatione expiet. cf. v. 1. c. 7, 12.

℣. 19. o) *sacrificium pro reatu.* ℣. 5. 25. c. 7, 6. reus enim omnino est Domino.

℣. 21. p) vid. ℣. 15. Num 5, 6. q) *ut mentiatur, neget.* v. 22. r) *circa depositum.* (3) ℣. 23. Gen. 41, 36. s) q. d. *in positione s. stipulatione* (1) manus. cf. Ex. 23, 1. 2 Reg. 10, 5. *M. I.* in commerciis. t) *rapto.* Es. 61, 8. u) *iniuste lasit.* ℣ 23. *M. I.* in deposito, mutuo aut mercede. ὁ. ἢ ἠδίκησε τι τὸν πλησίον. Philem. v. 18.

℣. 22. x) *re n amissam* (4) ℣. 23. Ex. 21, 8 Deut. 22, 3. y) *mentitus fuerit de ea,* negauerit, eam a se esse inuentam.

℣. 23. z) ὁ. τὸ ἀδίκημα. Act. 18, 14.

℣. 24. a) *Ar. P.* aut quiequid est præter hæc. b) Schmid. *in capitali suo.* Num. 5, 7. ὁ. τὸ κεφάλαιον. Act. 22, 28. *Ar. P. & E.* in substantia sua. c) vid. v. 16. d) *die reatus* vel *oblationis pro reatu suo. M. I.* in die, quo confitetur peccatum suum. *Ar. P.* Sed ὁ. ἧ ἡμέρᾳ ἐλεγχθῇ. Sic *Bechai:* quo die ad animum reuocabit culpam suam.

℣. 25. e) victimam autem pro reatu. v. 19. f) vid. ℣. 15.

℣. 26. g) Schmid. *reum se constituendo per illud.* c. 4, 3.

Cap. VI, ℣. 2. h) de quo cap. 1. vel potius *quotidiani holocausti.* Ex. 29, 38. 42. i) *incendio, pyra.* (1) conf. Ps. 102, 4. k) *accensus sit, ardeat.* ℣. 5. 6.

℣. 3. l) *vestimentum suum.* 2 Sam. 20, 8. m) c. 16, 4. Ex. 28, 42. n) *eum absumserit.* ὁ. καταναλώσῃ. Hebr. 12, 29. o) ὁ. ἐχόμβυον τ' θυσια-

σμ-

Marc. 1, 32.

℣. 5. p) a Deo ad absumendam primam oblationem emissus. c. 9, 24. q) *fouebitur.* ℣. 2. r) *non exstinguetur.*

℣. 6. ὁ. οὐ σβεσθήσεται. cf. antityp. 1 Thess. 5, 19.

℣. 18. שָׁגָג *Gimel* per *Patach* 3. & 4. sed *Kamets* requirit *Mas.* 2. *Erffurt.* & ipsius 3. ℣. 20. Caput VI. ab h. l. incipiunt 6. 9. 11. 13--16. 19. & 20. ℣. 21. אוֹ־ per *Munach* 3. 4. 6. 9. 20. בִתְשׂוּמֶת *Mem* per *Patach* codex *Hillelianus*, citante *D. Kimchio* in Lex. sub שׂוּם. ℣. 24. אֲשֶׁר *Kadma* pro *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. וַחֲמִשִׁתָיו sic *tau defect.* sine *Iod* 2. 4. sic fe. 1. & hic quidem cum *Kri* תָיו; sed repugnat huic lectioni *M. I.* & *Masora.* לַאֲשֶׁר הוּא sic 1. in marg. & sic fu. 4. CAP. VI, ℣. 2. מוֹקְדָה *Mem minusculum* cum nota habent 17. 13. & *Ber.* sec. *O. T.* f. 13. b. & *Mas.* ad Leu. 1. & 1 Par. 1. Symbolice illud indicare variam lectionem מוֹקְדָה, formæ מוֹסְדָה, existimat Cl. *Hiller.* p. 179. ℣. 3. וּמִכְנְסֵי *Mem* sine *Meth.* 3. & *B. Naphtali* sec. *Seldeni* cod. *Munach* loco *Makk.* 4. 7. 8. 10--16. 19. contra *O. T.*

בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי
6 הַשְּׁלָמִים׃ אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה׃
Mincha 7 ס וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־
8 אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהֵרִים מִמֶּנּוּ
בְּקֻמְצוֹ מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה
אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ
9 לַיהוָה׃ וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת
י תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ׃ לֹא
תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
11 הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם׃ כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה
חָק־עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם
יִקְדָּשׁ׃ פ

Oblatio Aharonis & filiorum.
12 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו
13 אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ עֲשִׂירִת הָאֵפָה
סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב׃
14 עַל־מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי
טו מִנְחַת פִּתִּים תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וְהַכֹּהֵן
הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק־עוֹלָם לַיהוָה
16 כָּלִיל תָּקְטָר׃ וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא
תֵאָכֵל׃ פ

Sacrificium pro peccato.
17 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־
18 בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט
הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃
19 הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה בְּמָקוֹם קָדֹשׁ תֵּאָכֵל
כ בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד׃ כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ
וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס
21 בְּמָקוֹם קָדֹשׁ׃ וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל־בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם־
22 בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם׃ כָּל־זָכָר
בַּכֹּהֲנִים

4, 7. y) Ion. add. ne coquant in eo profana. z) defricabitur, abstergetur.(3) Ier. 46, 4. 2 Par. 4, 16. a) & immergetur. c. 15, 12.

s) Ion. vsque ad quatuor horas diei. t) c. 3, 3.
℣. 6. u) ignis perpetuus. De hoc conf. Buxt. Hist. ignis sacri, Lundium, aliosque.
℣. 7. x) Mincha f. de donario farreo. c. 2, & Num. 15, 4. y) offerendo sc. offerentes frequens ellipsis verbi finiti post infinitiuum, vt Ex. 20, 8. z) ὁ. ἔναντι κυρίου.
℣. 18. Luc. 1, 8.
℣. 8. a) pugillo.(4) c. 5, 12. b) 1 Par. 16, 40. c) c. 2, 2.
℣. 10. d) sacrosancta, quia pars eius consumta in altari. e) c. 4, 24. c. 5, 11. f) c. 5, 15. 18. ὁ. ὥσπερ τὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὥσπερ τὸ τῆς πλημμελείας.
℣. 11. g) quisquis vel quicquid. 3. πᾶς. h) sanctus esto & Deo consecratus. ℣. 20.
℣. 13. i) non ipse tantum, sed & eius successores.
℣. 14. k) sartagine. (5) c. 7, 9. Ez. 4, 3. l) frictam. c. 7, 12. m) coctionibus. (1) s. coctam, vt Mincha frustorum, quae in frusta diuiditur. c. 1, 6. rad. אפן vel אפה
℣. 15. n) c. 4, 3. 15. cf. Ps. 133, 2. Ar. P. sic etiam Sacerdos successor.
℣. 16. o) ὁ. ὁλόκαυτος ἔσται.
℣. 18. p) ὁ. περὶ τῆς ἁμαρτίας. c. 4, 3. c. 7, 7.
℣. 19. q) Schmid. qui peccatum (sacrificium pro peccato) faciet illud. c. 9, 15. cf. 2 Cor. 5, 21. ὁ. ὁ ἀναφέρων. 1 Petr. 2, 24. Hebr. 7, 27. Onk. & Ion. qui expiationem facit per sanguinem. r) Hos. 4, 8.
℣. 20. s) vid. ℣. 11. t) cf. Hag. 2, 12. 13. 14. u) & cum sparsum fuerit aliquid de sanguine.
℣. 21. x) ὁ. σκεῦος ὀστράκινον. 2 Cor.

℣. 6. איש *Merca* in textu (*Rbhia* habet in marg.) 1. sic su. 4. ℣. 8. והקטיר המזבח Ita 1. 2. sic emendauit 4. ℣. 9. והנתרת *defect.* 1. 2. *Hal.* sed per geminum *Paschta* 2. 4. ℣. 13. אשר *Darga* loco *Makk.* habent 1. & 4. ℣. 14. מחבת per *Merca* 1. 2. 3. sic su. 4. ℣. 15. חק־עולם per *Merca* loco *Sakephg.* (quod refert 1. in marg.) in textu 1. 2. su. 4. ℣. 20. ואשר יזה עליה cum *grafixo*] 3. sic su. 2. sed id abesse vult h. l. *Masora* 1. & 2.

Sacrificium

23 בכהנים יאכל אתה קדש קדשים הוא : וכל חטאת
אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא
תאכל באש תשרף : פ

Cap. VII. *pro reatu,*

ז וזאת תורת האשם קדש קדשים הוא : במקום אשר
2 ישחטו את העלה ישחטו את האשם ואת דמו יזרק
3 על המזבח סביב : ואת כל חלבו יקריב ממנו את
4 האליה ואת החלב המכסה את הקרב : ואת שתי
הכלית ואת החלב אשר עליהן אשר על הכסלים
ה ואת היתרת על הכבד על הכלית יסירנה : והקטיר
6 אתם הכהן המזבחה אשה ליהוה אשם הוא : כל
זכר בכהנים יאכלנו במקום קדוש יאכל קדש קדשים
7 הוא : כחטאת כאשם תורה אחת להם הכהן אשר
8 יכפר בו לו יהיה : והכהן המקריב את עלת איש
9 עור העלה אשר הקריב לכהן לו יהיה : וכל מנחה
אשר תאפה בתנור וכל נעשה במרחשת ועל
י מחבת לכהן המקריב אתה לו תהיה : וכל מנחה
בלולה בשמן וחרבה לכל בני אהרן תהיה איש
כאחיו : פ

pro salute.

11 וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב ליהוה : אם על
12 תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה חלות מצות
בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן וסלת
13 מרבכת חלת בלולת בשמן : על חלת לחם חמץ
14 יקריב קרבנו על זבח תודת שלמיו : והקריב ממנו אחד
מכל קרבן תרומה ליהוה לכהן הזרק את דם השלמים
טו לו יהיה : ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל לא
16 יניח ממנו עד בקר : ואם נדר או נדבה זבח קרבנו
ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת והנותר ממנו
17 יאכל : והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף :
ואם

℣. 22. b) c. 7, 6. cuiuscunque aetatis, modo mundus sit. c. 21, 4.
℣. 23. c) quod fiebat in hostia pro Pontifice & toto populo. vid. c. 4, 5. 16. e. 16, 27. cf. c. 10, 18. d) cf. Hebr. 13, 11.
Cap. VII, ℣. 1. e) ὁ. τὸ κριὸν τὸ περὶ τῆς πλημμελείας. cf. ℣. 2. 5. c. 5, 15. ex quo capite hic varia repetuntur, & alia adduntur.
℣. 2. f) c. 1, 5.
℣. 3. g) caudam adiposam. (5) c. 8, 25.
℣. 4. h) lumbis. vid. c. 3, 4. Ps. 38, 8. i) maximum lobum hepatis. ὁ. vt supra c. 3, 4.
℣. 5. k) ὁ. περὶ πλημμελείας ἐστί. ℣. 1. c. 5, 6. 19.
℣. 6. l) vid. c. 6, 22.
℣. 7. m) qualis oblatio pro peccato. ὁ. ὥσπερ τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας. c. 6, 18. n) talis erit pro reatu. cf. Gen. 18, 25.
℣. 8. o) pellis, quae non tenue, sed maximi lucri donum, sec. Philonem de praemiis Sacerdotum.
℣. 9. p) in cacabo vel craticula. (2) c. 2, 7. rad. Ps. 45, 2. q) Sartagine. (5) c. 2, 5. Ez. 4, 3. 1 Par. 23, 29.
℣. 10. r) arida, oleo non mixta. cf. c. 5, 11. Num. 5, 15.
℣. 11. s) c. 3, 1.
℣. 12. t) celebrationis caussa, ad gratiarum actionem pro impetratis beneficiis. c. 22, 29. ὁ. περὶ αἰνέσεως. At M. I. ad confessionem peccatorum in genere, vti אשם & חטאת pro singularibus peccatis. u) Ex. 29, 2. x) lagana. c. 8, 26. y) similam frictam. (3) c. 6, 14. 1 Par. 23, 29.
℣. 13. z) vna cum. ℣. 30. c. 2, 2. 16.
℣. 14. a) ὁ. ἀφαίρεμα. sic. ℣. 32. 34.
℣. 16. b) votum, votiua, ad rem quampiam impetrandam promissa, victima, vt Gen. 28, 20. ὁ. εὐχή. Act. 21, 23. c) ex religioso animi impetu sponte donata. Ex. 35, 29. cf. Leu. 22, 23. d) etiam quod restat.

℣. 1. וזאת Per *Tiphcha* seq. *Munach* 5. fu. 4. cuius *Targum* ita etiamnum habet. ℣. 2. העלה *Metheg* pro *Munach* 1. 4. 6. 9. 10. ℣. 3. ואת כל per *Tsere* & *Merca* 7. 8. 10--19. & 21. ℣. 4. הכליות *plene* 1. 2. *Hal.* sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed *defect.* poscit *Mas.* 7. 8. h. l. & c. 3, 10. ℣. 6. קדש *defect.* 3. 5. *Hal.* & sic correctum fuit in cod. *Hilleliano*, cum adiecta *Mas.* יג חסרין, vt tradit *Menachem* in suo O. T. f. 13. b. qui *plenum* nihilominus probat ex R. *Meir Halleui*, auctore tract. שמן ששון. codd. *Hispp. Aegypti.* & *Hierosolymitt.* ℣. 8. עלת *milra* 7. 8. 10. 12--16. 19. 21. contra O. T. ℣. 9. תאפה *Pe* per *Tsere Hillelianus* in. *M. I.* מחבת *Kamets* sub *Beth* 3. 4. 5. 21. fu. 2. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 10. וחרבה *Beth patachatum* 1. 2. 6. 8. 9. 12. 13. 15. 19. 21 sec. *Mas.* 1. 2. 7. 8. & *Erff.* sed *Kamets* cum reliquis nostris hab. *Hispp. Hillelianus* & *Hierosolymitt.* neque etiam in *Masora Patachatorum* apud *Atnach* hoc exemplum recensetur, obsecundante O. T.

18 וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא
יֵרָצֶה הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ
19 הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֺנָהּ תִּשָּׂא׃ וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר־יִגַּע בְּכָל־טָמֵא
לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל־טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר׃
כ וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה
21 וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ וְנֶפֶשׁ כִּי־
תִגַּע בְּכָל־טָמֵא בְּטֻמְאַת אָדָם אוֹ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה אוֹ
בְּכָל־שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבְּשַׂר־זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר
22 לַיהוָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
23 מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כָּל־חֵלֶב
24 שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ׃ וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה
כה יֵעָשֶׂה לְכָל־מְלָאכָה וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֻהוּ׃ כִּי כָּל־אֹכֵל
חֵלֶב מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לַיהוָה
26 וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ׃ וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ
27 בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה׃ כָּל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל
כָּל־דָּם וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ פ
28
29 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר הַמַּקְרִיב אֶת־זֶבַח שְׁלָמָיו לַיהוָה יָבִיא אֶת־
ל קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִזֶּבַח שְׁלָמָיו׃ יָדָיו תְּבִיאֶינָה אֵת אִשֵּׁי
יְהוָה אֶת־הַחֵלֶב עַל־הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ אֵת הֶחָזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ
31 תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֵלֶב הַמִּזְבֵּחָה
32 וְהָיָה הֶחָזֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׃ וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין תִּתְּנוּ
33 תְרוּמָה לַכֹּהֵן מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם׃ הַמַּקְרִיב אֶת־דַּם
הַשְּׁלָמִים וְאֶת־הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין
34 לְמָנָה׃ כִּי אֶת־חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה לָקַחְתִּי
מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם וָאֶתֵּן אֹתָם לְאַהֲרֹן
לה הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ זֹאת מִשְׁחַת
אַהֲרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו מֵאִשֵּׁי יְהוָה בְּיוֹם הִקְרִיב אֹתָם לְכַהֵן
לַיהוָה

Esus adipis

& sanguinis prohibetur.

Quid ex rebus oblatis Deo, quidue sacerdoti debeatur, definitur.

℣. 18. e) *acceptum erit.* c. 19, 7. f) *ad offerentem quod attinet.* g) *non imputabitur illi*, i. e. non pro sacrificio a Deo habebitur. h) *fœtor* qs. s. *caro fœtoris & coloris tetri erit.* (4) c. 19, 7. cf. *Ionathan* 1 Sam. 17, 46. ό. μίασμα. 2 Petr. 2, 20. i) c. 5, 17.
℣. 19. k) *Caro etiam* sp. victimarum. l) *Alioquin ad illam carnem quod attinet.* m) cf. Deut. 12, 7.
℣. 20. n) i. e. *Quicunque.* ℣. 27. c. 5, 1. 2. o) Ex. 12, 15. 19. ό. ἀπολεῖται. sic ℣. 21. 25. 27.
℣. 21. p) *rem abominandam.* c. 11, 10. 13.
℣. 23. q) vid. v. 25. & not. c. 3, 17.
℣. 24. r) *discerptæ* pecudis. c. 17, 15. c. 22, 8.
℣. 25. s) sc. Deo adolendum.
℣. 26. t) c. 3, 17. Gen. 9, 4.
℣. 29. u) ό. τὸ δῶρον αὐτοῦ. Marc. 7, 11.
℣. 30. x) *manibus suis*, quas victimæ imposuit, ipse Sacerdoti proficias tradat, qui offerat. y) *vnacum.* ℣. 13. z) *pectore.* ℣. 31. 34. c. 8, 29. a) Ex. 29, 24. Typus Christi in cruce exaltandi. Joh. 3, 14. c. 8, 28.
℣. 31. b) vid. c. 34. Ex. 29, 28.
℣. 33. c) *in partem cedet.* c. 8, 29.
℣. 34. d) ό. τοῦ ἐπιθέματος. ℣. 30. e) ό. τοῦ ἀφαιρέματος. ℣. 14. f) *in statutum cibum.* Gen. 47, 22.
℣. 35. g) *vnctio* & priuilegia. ό. ἡ χρῖσις. At *Clericus* ex Æthiopico *mysach* reddit *potus*, *conuiuium*, & conf. Num. 18, 8. *Ar. P.* portio. h) c. 8, 2. i) *Ion.* præmitt. præ omnibus fratribus suis, Leuitis, vt comedant. k) Ex. 28, 1.

℣. 18. ואם per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 5. יאכל *Tlischaktana* 1. 3. 5. sic fu. 4. at reliqui *Tlischagdola* habent. ℣. 19. אשר *Makk.* est in 3. 5. 17. 18. *Berol.* & plurimis codd. *Hispp.* sec. O *T.* f. 13. b. at reliqui nostri habent *Kadma.* ℣. 20. ההיא per *Iod* scribunt 1. 2. 4. *Hal.* contra *Mas.* ad c. 11, 15. ℣. 22. *Spatium* seu *sectiunculam Pethucham* hic faciunt 1--5. *Hal.* 7. 8. 9. & 21. quos plurimis verbis reiicit *R. Menachem* in *O. T.* tum ex adposito ad finem libri numero *sectiuncularum*, tum ex codd. *Hispp.* aliisque documentis. ℣. 26. משבתיכם *mo defect.* 2. 4. 5. contra *Mas.* *Erff.* h. l. & *impress.* ad Exod. 35, 3. ℣. 30. תביאנה *e defect.* 1. 2. 4. 5. *Hal.* contra *Mas.* 2. 7. 8. & *Erff.* את החזה *Sakeph.* loco *Rbhia* habent 3. 5. fu. 4.

36 ליהוה: אשר צוה יהוה לתת להם ביום משחו
אתם מאת בני ישראל חקת עולם לדרתם:
37 זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם
38 ולמלואים ולזבח השלמים: אשר צוה יהוה את־
משה בהר סיני ביום צותו את־בני ישראל להקריב
את־קרבניהם ליהוה במדבר סיני: פ

Cap.VIII. *Moses ex mandato Dei consecrat sacerdotes, Aaronem,*

ח וידבר יהוה אל־משה לאמר: קח את־אהרן ואת־
ב בניו אתו ואת הבגדים ואת שמן המשחה ואת פר
3 החטאת ואת שני האילים ואת סל המצות: ואת כל־
4 העדה הקהל אל־פתח אהל מועד: ויעש משה
כאשר צוה יהוה אתו ותקהל העדה אל־פתח אהל
ה מועד: ויאמר משה אל־העדה זה הדבר אשר־צוה
6 יהוה לעשות: ויקרב משה את־אהרן ואת־בניו וירחץ
7 אתם במים: ויתן עליו את־הכתנת ויחגר אתו
באבנט וילבש אתו את־המעיל ויתן עליו את־האפד
8 ויחגר אתו בחשב האפד ויאפד לו בו: וישם עליו את־ חצי התורה בפסוקים
החשן ויתן אל־החשן את־האורים ואת־התמים:
9 וישם את־המצנפת על־ראשו וישם על־המצנפת אל־
מול פניו את ציץ הזהב נזר הקדש כאשר צוה יהוה
י את־משה: ויקח משה את־שמן המשחה וימשח את־
יא המשכן ואת־כל־אשר־בו ויקדש אתם: ויז ממנו על־
המזבח שבע פעמים וימשח את־המזבח ואת־כל־
יב כליו ואת־הכיר ואת־כנו לקדשם: ויצק משמן *& filios ipsius.*
יג המשחה על ראש אהרן וימשח אתו לקדשו: ויקרב
משה את־בני אהרן וילבשם כתנת ויחגר אתם אבנט
ויחבש להם מגבעות כאשר צוה יהוה את־משה:
14 ויגש את פר החטאת ויסמך אהרן ובניו את־ידיהם
טו על־ראש פר החטאת: וישחט ויקח משה את־הדם
ויתן

℣. 36. l) *die, quo eos unxit.* Ex. 28, 41. ℣. 37. m) vid. c. 1, 3. seqq. n) c. 2, 1. seqq. c. 6, 7. seqq. o) c. 4, 3. seqq. c. 6, 17. seqq. p) vid. ℣. 1. seqq. q) ὁ. τῆς τελειώσεως. c. 8, 22. Ex. 28, 41. r) v. 11. c. 3, 1.

Cap. VIII, ℣. 2. s) vide idem mandatū Ex. 19, 1. seqq.

℣. 3. t) ὁ. τὴν συναγωγήν. v. 4. 5. u) Ex. 35, 1. ὁ. ἐκκλησίασον. v. 4. Num. 20, 8. sc. vt videat populus, Aharonem se non ingessisse ad Sacerdotium, sed jussu meo id accepisse. cf. v. 5. Hebr. 5, 4. & Num. 16, 1. seqq.

℣. 4. x) *Ion.* add. vigesimo tertio die mensis Adar (Februarii.)

℣. 6. y) ὁ. καὶ ἔλουσεν αὐτούς. Ex. 29, 4. c. 40, 30. 31.

℣. 7. z) Ex. 28, 4. a) Ex. 25, 7. c. 28, 6. b) *artificio.* Ex. 28, 8. c) *& accinxit.* (1) Ex 29, 5. ὁ. συνέσφιγξεν.

℣. 8. d) ὁ. τὸ λογεῖον. Ex. 28, 15. e) vid. Ex. 28, 30. i. e. sec. Cl. *Hillerum*; & natura, & consummatissima arte Betsaleelis, ita expolitas gemmas, vt instar ignis fulgerent. Vide indicē Biblior. Wurtenbergens. Germ.

℣. 9. f) ὁ. τὴν μίτραν. Ex. 28, 37. g) *bracteam.* Ex. 28, 36. h) Ex. 29, 6.

℣. 10. i) Ex. 30, 25.

℣. 11. k) *& sparsit.* ὁ. καὶ ἔρραναν. cf. v. 30. 1 Petr. 1, 2. l) Ex. 30, 28.

℣. 12. m) Ex. 28, 41. Ps. 133, 3.

℣. 13. n) *tiaras.* (4) Ex. 28, 40.

℣. 14. o) Ex. 29, 10.

℣. 36. אשר *Tlischaktana* habent 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. 10. & *Berol.* at reliqui *gdol.* ℣. 38. קרבניהם *Kamets* sub *Beth* est in 7. 8. 10. 12. 13. 15. 16. 19. & 21. CAP. VIII, ℣. 7. האפד *Metheg* pro *Munach* hab. 6.–21. Dimidium legis, quod ad versiculos attinet, nobiscum in marg. notant 1. 2. 6.–9. 17. & *Ber.* ℣. 9. נזר *Nun* per *Tsere* 2. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 21. ℣. 11. ויז *Iod* per *Tsere* 1. per *Chirek* 3. vtrumque contra *Mas.* ℣. 12. ויצק *Tsade* sine *Dagesch* 4. 6. 7. 8. &c., & cum expresso *Raphe* 2. alii cum *Dagesch.* conf. quæ notauimus ad Exod. 36, 36. ℣. 13. וילבשם כתנת ita 1 & *Berol.* מגבעת *defect.* 3. 4. secund. *Mas.* 3. ad Exod. 28, 40. sed contra *impressam* ibid. & h. l. ac *Erffurt.*

Aharon cum filiis solenniter consecratur.

וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב בְּאֶצְבָּעוֹ וַיְחַטֵּא אֶת־
הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ וַיְקַדְּשֵׁהוּ
16 לְכַפֵּר עָלָיו׃ וַיִּקַּח אֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב
וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־חֶלְבְּהֶן
17 וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה הַמִּזְבֵּחָה׃ וְאֶת־הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־
בְּשָׂרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר
18 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וַיַּקְרֵב אֵת אֵיל הָעֹלָה וַיִּסְמְכוּ
19 אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃ וַיִּשְׁחָט וַיִּזְרֹק
20 מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְאֶת־הָאַיִל נִתַּח כ
לִנְתָחָיו וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַנְּתָחִים וְאֶת־
21 הַפָּדֶר׃ וְאֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעַיִם רָחַץ בַּמָּיִם וַיַּקְטֵר
מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא לְרֵיחַ־נִיחֹחַ
22 אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וַיַּקְרֵב
אֶת־הָאַיִל הַשֵּׁנִי אֵיל הַמִּלֻּאִים וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־
23 יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃ וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִדָּמוֹ
וַיִּתֵּן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן־אַהֲרֹן הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית
24 וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית׃ וַיַּקְרֵב אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וַיִּתֵּן
מֹשֶׁה מִן־הַדָּם עַל־תְּנוּךְ אָזְנָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם
25 עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וַיִּקַּח אֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־הָאַלְיָה
וְאֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד
26 וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־חֶלְבְּהֶן וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין׃ וּמִסַּל
הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה לָקַח חַלַּת מַצָּה אַחַת וְחַלַּת
לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד וַיָּשֶׂם עַל־הַחֲלָבִים וְעַל
27 שׁוֹק הַיָּמִין׃ וַיִּתֵּן אֶת־הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי
28 בָנָיו וַיָּנֶף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֹתָם
מֵעַל כַּפֵּיהֶם וַיַּקְטֵר הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה מִלֻּאִים הֵם
29 לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הֶחָזֶה
וַיְנִיפֵהוּ

℣. 15. p) *expiavit.* Ez. 43, 22. vid. not. Ex. 29, 36. q) sc. *reliquum.* ut c. 4, 30.
℣. 16. r) *maximum lobum.* ℣. 25. c. 3, 4. c. 7, 4.
℣. 17. s) ὁ. τὴν βύρσαν αὐτοῦ. c. 9, 11. cf. Act. 9, 43. t) *fimum.* (7) c. 4, 11. c. 16, 27. u) c. 4, 12. Ex. 29, 14.
℣. 18. x) Ex. 29, 15. y) Ex. 29, 15.
℣. 20. z) *in frusta concidit.* c. 1, 6. 12. a) *separatum adipem.* (3) c. 1, 8. 12.
℣. 21. b) Ex. 29, 18.
℣. 22. c) Ex. 29, 19. d) *consecrationis.* ℣. 28. vid. not. Ex. 28, 41. ὁ. τελειώσεως. sic ℣. 29. 31. Hebr. 2, 10. c. 7, 11. 28. e) vid. ℣. 18.
℣. 23. f) *lobum auriculam.* (7) ὁ. τὸν λοβόν. ℣. 24. c. 14, 14.
℣. 24. g) *scil. reliquum sanguinis.* vid. ℣. 15.
℣. 25. h) *caudam adiposam.* (5) c. 9, 19. i) vid. ℣. 16.
℣. 26. k) *placentam.* Ex. 29, 2. 23. l) *laganum.* (8) c. 2, 4. Num. 6, 15.
℣. 27. m) *agitavit.* Ex. 29, 24. n) ὁ. ἀφαίρεμα.
℣. 28. o) *impletiones sc. manuum.* vid. ℣. 22.
℣. 29. p) *pectus.* (12) c. 9, 20. 21.

℣. 15. קרנת *defect.* 3. 4. 5. contra *Mas.* ad c. 4, 7. ℣. 21. ניחח sic per *geminatum Paschta* plerique nostri; sed per simplex 3. 14. 17. 18. & libri *Hispp.* in O. T. f. 13. b. & alibi. ℣. 23. וישחט *Psik* omittunt 3. 5. contra *Mas.* *Patach* sub *Chet* habent 3. 4. sed *Kamets* poscit *Mas.* ipsius 4. ad h. l. & *impressa* ad ℣. 15. itemque *M. I.* ℣. 26. הַחֲלָבִים *Metheg* pro *Munach* hab. 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 19. 20. ℣. 27. הכל per *Rbhia* correxit 1. sed ויתן את־הכל hab. 4. 6. 9. & 20. sic su. 1. qui tamen in marg. lectionem nostram refert.

וַיְנִיפֵהוּ תְנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים לְמֹשֶׁה הָיָה
לְמָנָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִשֶּׁמֶן ל
הַמִּשְׁחָה וּמִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּז עַל־אַהֲרֹן עַל־
בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֶת־אַהֲרֹן
31 אֶת־בְּגָדָיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו בַּשְּׁלוּ אֶת־הַבָּשָׂר פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וְשָׁם תֹּאכְלוּ אֹתוֹ וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בְּסַל
הַמִּלֻּאִים כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי לֵאמֹר אַהֲרֹן וּבָנָיו יֹאכְלֻהוּ׃
32 וְהַנּוֹתָר בַּבָּשָׂר וּבַלָּחֶם בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ׃ וּמִפֶּתַח אֹהֶל
33 מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים עַד יוֹם מְלֹאת יְמֵי
34 מִלֻּאֵיכֶם כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא אֶת־יֶדְכֶם׃ כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃
וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים לה
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא תָמוּתוּ כִּי־כֵן צֻוֵּיתִי׃
36 וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה׃

ס ס ס כו 26

Cap. IX. *Aaron consecratus offert sacrificia & munera.*

ט וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
2 וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר
לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהַקְרֵב לִפְנֵי יְהוָה׃
3 וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־עִזִּים
4 לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה׃ וְשׁוֹר
וָאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן
כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם׃ וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה ה
מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ
6 לִפְנֵי יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
7 תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־
עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן הָעָם

וכפר

יב א M

✻. 29. q) vid. ✻. 22. r) *in partem* cessit. c. 7, 33. s) Exod. 29, 26.
✻. 30. t) Exod. 29, 21. cf. 1 Io. 2, 7. u) *& adspersit.* v. 11. Es. 52, 15. x) etiam Tabernaculũ & vasa eius, sec. Hebr. 9, 21. 22. & *Ioseph.* Antiqu. L. 3. c. 9.
✻. 31. y) Exod. 29, 32. z) vid. v. 26. a) *praecepi* sc. pro mandatis a Deo acceptis.
✻. 33. b) *Ex ostio a. Tabernaculi*, i. e. ex ostio atrii. cf. v. 35. c. 10, 7. c) Exod. 29, 35. d) vid. ✻. 28. e) sc. sacrificiis. *M. I.* c. 15, 32. *Onk. Ion.* offeretur oblatio vestra.
✻. 34. f) *fecit* sc. per me, sec. *Ab. Esra. al.* impersonaliter: *factum est*, vt קרא Gen. 11, 9.
✻. 35. g) *Et ad* vel *intra ostium manebitis*: sc. his sacris vacantes, non aliud quidquam curantes; etsi ex necessitate egredi possitis. *Ab. Esra.* cf. ✻. 33. h) *custodiam Domini* s. quae Deus obseruari vult. Num. 9, 19. 23. i) vt filiis accidit. c. 10, 2. k) *iussus sum.* c. 10, 13.
✻. 36. l) per *Mosen.* Exod. 9, 35.
CAP. IX, ✻. 1. m) *Ion.* add. *post vnctionem Aaronis & filiorum eius (dies a. octauus consecrationis est dies primus mensis Nisan s. Martii) erexit Moses tabernaculum, nec soluit illud, nec ministrauit amplius super altari; ideo vocauit.* cf. c. 8, 33. 35. Ez. 43, 26. 27.
✻. 2. n) c. 4, 3. ὁ. περὶ ἁμαρτίας. ✻. 3. 7. o) ὁ. ἄμωμα. c. 1, 3.
✻. 3. p) *hircum.* ✻. 15. c. 4, 23.
✻. 4. q) *Deus apparebit.* ✻. 6. 23. nubes sc. lucidissima & ignea in Tabernaculum descendet.
✻. 5. r) *quod iusserat* ✻. 2. 3. s) *ad anteriorem partem* sc. orientalem. t) ὁ. πᾶσα συναγωγή. c. 8, 3.
✻. 6. u) ✻. 23. Exod. 16, 7. ὁ. [illegible] Κυρίου. ✻. 23. Luc. 2, 9. *Ar. P. & E.* lux Dei.
✻. 7. x) vid. v. 2. y) ὁ. ἐξίλασαι. Hebr. 5, 3. c. 7, 27.

✻. 29 למנה per *Paschta* seq. *Munach* 1. & *Targum* in 4. qui vero in textu sec. nostram lectionem emendauit. ✻. 30. ועל בגדיו cum *praef. Vau* 3. 4. 5. se. *Hal.* & sic su. 1. 2. sed id abesse vult *Mas.* 1. 2. & *Erffurt.* ואת בגדיו *praef. Vau* denuo addunt 3. 4. 5. etiam 2. qui expunctum restituit, contra *Mas.* 1. 7. 8. & *Erff.* ✻. 31. אהל per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. & 20. צֻוֵּיתִי per *Kibbuts* in *Passiuo* (prout subsequitur v. 35.) habent vetus editio *Basileensis* in 4. & alia *Vitembergae* 1587. edita; & sic legerunt LXX, *Latinus Vulgatus*, *Syrus* & *Chaldaei*: sed per *Chirek* in *Actiuo* poscit *Mas.* *impressa* ad h. l. ✻. 32. והנותר per *Tiphcha* seq. *Merca* 1. 5. CAP. IX, 5. אשר *Makk.* habent 1. 3. 17. & *Berol.* at *Munach* reliqui.

primum pro se,

וכפר בעדם כאשר צוה יהוה׃ ויקרב אהרן אל־ 8
המזבח וישחט את־עגל החטאת אשר־לו׃ ויקרבו 9
בני אהרן את־הדם אליו ויטבל אצבעו בדם ויתן על־
קרנות המזבח ואת־הדם יצק אל־יסוד המזבח׃ ואת־ י
החלב ואת־הכלית ואת־היתרת מן־הכבד מן־
החטאת הקטיר המזבחה כאשר צוה יהוה את־
משה׃ ואת־הבשר ואת־העור שרף באש מחוץ 11
למחנה׃ וישחט את־העלה וימצאו בני אהרן אליו 12
את־הדם ויזרקהו על־המזבח סביב׃ ואת־העלה 13
המציאו אליו לנתחיה ואת־הראש ויקטר על־המזבח׃
וירחץ את־הקרב ואת־הכרעים ויקטר על־העלה 14
המזבחה׃ ויקרב את קרבן העם ויקח את־שעיר טו
החטאת אשר לעם וישחטהו ויחטאהו כראשון׃
ויקרב את־העלה ויעשה כמשפט׃ ויקרב את־ 16 17
המנחה וימלא כפו ממנה ויקטר על־המזבח מלבד
עלת הבקר׃ וישחט את־השור ואת־האיל זבח 18
השלמים אשר לעם וימצאו בני אהרן את־הדם אליו
ויזרקהו על־המזבח סביב׃ ואת־החלבים מן־השור 19
ומן־האיל האליה והמכסה והכלית ויתרת הכבד׃
וישימו את־החלבים על־החזות ויקטר החלבים כ
המזבחה׃ ואת החזות ואת שוק הימין הניף אהרן 21
תנופה לפני יהוה כאשר צוה משה׃ וישא אהרן את־ 22
ידו אל־העם ויברכם וירד מעשת החטאת והעלה
והשלמים׃ ויבא משה ואהרן אל־אהל מועד ויצאו 23
ויברכו את־העם וירא כבוד־יהוה אל־כל־העם׃
ותצא אש מלפני יהוה ותאכל על־המזבח את־ 24
העלה ואת־החלבים וירא כל־העם וירנו ויפלו על־
פניהם׃ ויקחו בני־אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו י
ויתנו

deinde pro populo,

cui benedicit. ידיו קרי

Gloria Dei adparet.

Cap. X.

℣. 8. z) vid. v. 2.
℣. 9. a) c. 4, 6.7.
℣. 10. b) *maximum* lobum hepatis. v. 19. c. 3, 4. c) *hostiæ pro peccato*, vt sæpissime in hoc libro. d) nempe c. 4, 8. 9. 10.
℣. 11. e) *pelle* n. c. 4, 11. f) Exod. 29, 14.
℣. 12. g) np. *arietem* ℣. 2. h) q. d. *invenire fecerunt*, i. e. *exhibuerunt, porrexerunt, attulerunt*. v. 13.
℣. 15. i) *oblationem* populi, sc. *hircum*. v. 3. k) *fecitque eum peccatum* s. sacrificium pro peccato. c. 6, 19. *M. I.* amouit peccata ipsorum per illius oblatione. *Onk. Ion.* epxiationem fecit per sanguinem illius: l) *sicut prius holocaustum*, np. vituli. v. 8. sic *Ion.*
℣. 16. m) *pro more*, sec. ritum a Deo præscriptum. c. 5, 10.
℣. 17. n) quotidianum sc. Exod. 29, 39.
℣. 19. o) Exod. 29, 22. p) *& omentum*. c. 3, 9. *Onk. Ion. Syr.* quod tegit intestina.
℣. 20. q) *pectora*: v. 21. c. 10, 14.15.
℣. 21. r) c. 7, 30.
℣. 22. s) *manus suas* sustulit, ad populum conuersus. cf. Luc. 24, 50. t) Sir. 50, 20. cf. formulã Num. 6, 22. seqq. u) *atque sic discessit*; vel *descenderat n. M. I.* sc. de altari. *Ar. P.* postquam descendisset. x) ὁ. ποιήσας τὸ περὶ ἁμαρτίας.
℣. 23. y) vid. v. 4. 6. Exod. 40, 34. Num. 16, 19. 1 Reg. 8, 10. 11.
℣. 24. z) *Ar. P.* siquidem exiit. a) i. e. ex lucidissima illa nube, quæ tabernaculum & adytum impleuerat. v. 4. 6. 23. c. 10, 2. Num. 16, 35. b) signum adprobati sacrificii. cf. Jud. 6, 21. 1 Reg. 18, 38. c) *læti exclamarunt*. Es. 65, 14. d) Mat. 17, 6.
CAP. X, ℣. 1. e) Exod. 6, 23.

℣. 9. ויטבול *plene* solus *Berol.* ויתן על ita 2. ℣. 10. החטאת *Munach* loco Metheg 1. 3. 4. 5. 7. 8. 10--16. 19. ℣. 19. ומן־האיל per *Rbhia* loco *Sakephk.* cum *Kadma* 2. 5. & in marg. 1. sic fuit 4. sed minus apte. ℣. 22. על העם ita pro אל־ habet 2. ויברכם *Resch* per *Schua simplex* 1. 3. 4. 5. ℣. 23. ויברכו denuo *Resch* per *Schua simplex* habent 1. 3. 4. 5. 9. 21.

f) Exod. 30, 8. 9. g) ex temulentia, & in ipsum Adytum irrupturi, vt quidam coniiciunt ex v. 9. c. 16, 1. seqq. h) ignem alienum, non ex altari acceptum. cf. Apoc. 8, 5. i) Μέσωσις. cf. Deut. 17, 3. Jer. 7, 31. c. 19, 5.
ẏ. 2. k) igne peccaverant, igne puniuntur. Bechai. l) ex adyto. c. 9, 24. m) & ambussit. v. 4. 5. cf. Num. 16, 35. & Hebr. 12, 28. 29. Ion. & exussit spiraculum ipsorum, corpora a. ipsorum non adusta sunt. n) c. 16, 1. Num. 3, 4. c. 26, 61. 1 Par. 24, 2.
ẏ. 3. o) Exod. 19, 22. p) ὁ. ἐγγίζουσι, i. e. Sacerdotibus, qui propius accedunt ad adytum. Ezech. 42, 13. cf. 1 Pet. 4, 17. Jac. 3, 1. Ar. P. in proximis mihi. q) sanctificabor, sancte habebor. c. 22, 32. Ezech. 28, 21. 25. Ion. add. nam si minus cauti fuerint in opere oblationum, comburam illos flamma ignis, a me (proditura), quia in conspectu &c. r) siluit vero, indicio diuino cedens. Ps. 39, 10. Ezech. 24, 17. ὁ. κατενύχθη. Act. 2, 37.
ẏ. 4. s) Exod. 6, 18. 22. Num. 3, 19. t) patrui, vt c. 20, 20. coll. c. 18, 14. ὁ. τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς.
ẏ. 5. u) in tunicis suis, quales iacebant.
ẏ. 6. x) retegatis, nudetis. c. 21, 10. ὁ. ἀποκιδαρώσετε. Ar. P. ne sinatis esse puluerulenta & capillo disiecto. y) lacercetis; vel sec. M. I. dissuatis. (z) c. 13, 45. c. 21, 10. vt in luctu ac calamitate fieri solebat. Gen. 37, 34. Job. 1, 20. c. 2, 12. ὁ. διαῤῥήξετε. Mat. 26, 65. z) irascatur sc. Deus. cf. v. 16. a) Num. 17, 2. ὁ. τὸν ἐμπυρισμὸν. ambustionem, qua Nadabum & Abihu ambussit Dominus. b) vid. c. 8, 33. 35. c) inebriantem potum in genere, siue vinum

Nadab & Abihu pereunt.

וַיִּתְּנוּ בָהֵן אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת וַיַּקְרִבוּ לִפְנֵי יְהוָה
2 אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם׃ וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה
3 וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה ׀ לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ
4 וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן׃ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־
מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל דֹּד אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
קִרְבוּ שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי־הַקֹּדֶשׁ אֶל־מִחוּץ
ה לַמַּחֲנֶה׃ וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֻם בְּכֻתֳּנֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
6 כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר
וּלְאִיתָמָר ׀ בָּנָיו רָאשֵׁיכֶם אַל־תִּפְרָעוּ ׀ וּבִגְדֵיכֶם לֹא־
תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ וְעַל כָּל־הָעֵדָה יִקְצֹף וַאֲחֵיכֶם כָּל־
בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת־הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוָה׃
7 וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ פֶּן־תָּמֻתוּ כִּי־שֶׁמֶן
מִשְׁחַת יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיַּעֲשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה׃ פ
8 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ 9 יַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ ׀
אַתָּה ׀ וּבָנֶיךָ אִתָּךְ בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תָמֻתוּ
י חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם׃ וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל
11 וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר׃ וּלְהוֹרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת
כָּל־הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד־מֹשֶׁה׃
פ
12 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל־אִיתָמָר ׀ בָּנָיו
הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת־הַמִּנְחָה הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי יְהוָה וְאִכְלוּהָ
13 מַצּוֹת אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃ וַאֲכַלְתֶּם
אֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כִּי חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ הִוא מֵאִשֵּׁי יְהוָה
14 כִּי־כֵן צֻוֵּיתִי׃ וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת ׀ שׁוֹק הַתְּרוּמָה
תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ כִּי־
טו חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ שׁוֹק
הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף

vinum Num. 28, 7. siue potum ex frumento, pomorumque succo, & palmarum fructu, aut alio

הקורא
יטעים
הגריש
קודם
התרסא

qnolibet genere factum. cf. Ezech. 44, 21. 1 Tim. 3, 3. Tit. 1, 7. ὁ. οἶνον καὶ σίκερα. Luc. 1, 15. Onk. Ion. Ar. vterque: quicquid inebriat.
ẏ. 10. d) Et quidem ad discernendum. Jerem. 15, 19. 1 Cor. 11, 29. Hebr. 5, 14. cf. Act. 10, 13--15. e) profanum. 1 Sam. 21, 5. Ezech. 44, 23.
ẏ. 11. f) Mal. 2, 7. ὁ. καὶ συμβιβάζειν. Act. 9, 22. 1 Cor. 2, 16.
ẏ. 12. g) vid. c. 6, 9.
ẏ. 13. h) Ar. P. Et licet, vt illud comedatis etiam in reliquis partibus loci sancti. i) vid. c. 7, 34. Onk. Ion. portio tua &c. k) c. 8, 35.
ẏ. 14. l) Num. 6, 20. m) Exod. 19, 27.

ẏ. 3. הוּא per Tlischagdola 1. 2. 5. ẏ. 4. וְאֶל־אֶלְצָפָן Makk. loco Munach 1. 2--6. 9. 20. ẏ. 5. בְּכֻתֳּנֹתָם Tau per Schua simplex plurimi codd. Hispp. in O. T. f. 14. b. & sic D. Kimchi in M. I, qui tamen in vno codice correcto reperit Chateph Komets. ẏ. 6 רָאשֵׁיכֶם Munach habent 1. 5. 6. 9. 20.
ẏ. 10. וּלְהַבְדִּיל ita per Sakephk. & Metheg omnes nostri sec. Mas. 1. & Erff. ad Gen. 1, 18. cum vtrobique alias requireretur Sakephgadol aut Sakephk. cum Mun. ẏ. 12. וְאֶל־אֶלְעָזָר sic per Makk. 1. 3. 4. 5. 7. 8. 10--16. 18. 19. 21. at Munach, quod reliqui in textu & 7. 8. in marg. habent, poscit O. T. וְאֶל־אִיתָמָר sic Merca cum Kadma in eadem voce requirit Mas. h. l. & Gen. 30, 16. & ita coniunctim h. l. exhibent codd. nostri 1. 2. 14. 15. 16. su. 4. Merca etiam (sed sine Kadma) hab. 4. 7. 8. 10. 13. 19. 21. at Mun. cum Kadma simul habent codd. Hispp. & Hillelianus in O. T. Denique Kadma super וְאֶל־ ponunt 7. 8. 10--13. 15. 16. 19. 21 contra O. T. reliqui prorsus omittunt.

תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ וּלְבָנֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם
16 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ וְאֵת ׀ שְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרֹשׁ
דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה שֹׂרָף וַיִּקְצֹף עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר
17 בְּנֵי אַהֲרֹן הַנּוֹתָרִם לֵאמֹר׃ מַדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־
הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא וְאֹתָהּ ׀
נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת־עֲוֺן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי
18 יְהוָה׃ הֵן לֹא־הוּבָא אֶת־דָּמָהּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אָכוֹל
19 תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי׃ וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־
מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת־חַטָּאתָם וְאֶת־עֹלָתָם לִפְנֵי
יְהוָה וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם
כ הַיִּיטַב בְּעֵינֵי יְהוָה׃ וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטַב בְּעֵינָיו׃

פ

דרש בראש שיטה והיא חצי התורה בתיבות

Cap. XI. יא

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם׃ דַּבְּרוּ
2 אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל־
3 הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ כֹּל ׀ מַפְרֶסֶת פַּרְסָה
וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרָסֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ
4 תֹּאכֵלוּ׃ אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה
וּמִמַּפְרִסֵי הַפַּרְסָה אֶת־הַגָּמָל כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא
ה וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם׃ וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־
מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה לֹא יַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם׃
6 וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת כִּי־מַעֲלַת גֵּרָה הִוא וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסָה
7 טְמֵאָה הִוא לָכֶם׃ וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא
וְשֹׁסַע שֶׁסַע פַּרְסָה וְהוּא גֵּרָה לֹא־יִגָּר טָמֵא הוּא לָכֶם׃
8 מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ טְמֵאִים הֵם
9 לָכֶם׃ אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ
סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ׃
י וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים ׀
מִכֹּל שֶׁרֶץ הַמַּיִם וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמָּיִם שֶׁקֶץ
הֵם

℣. 16. n) *Principis cuiusdam.* Num. 7, 16. 22. 87. 88. *Ion.* hircum sacrificii pro peccato populi. o) ὁ. ζητῶν ἐξεζήτησε. Luc. 11, 50. p) cf. c. 6, 23. q) *superstites.* ℣. 12.

℣. 17. r) c. 6, 19. c. 7, 6. s) ὁ. τὸ περὶ ἁμαρτίας. sic ℣. 19. t) *ad auferendum.* Exod. 28, 38. ὁ. ἀφέλητε. cf. Joh. 1, 29. 1 Joh. 3, 5. *Onk. Ion.* ad condonandum. Contrarium supra c. 5, 1.

℣. 18. u) *non illatus est sanguis.* cf. c. 4, 5. 12. 16. 21. c. 6, 23. x) *introrsum.* 1 Reg. 6, 18. y) *Ar. P. & M. l. comedere* debuissetis.

℣. 19. z) & *obuenerunt mihi* talia. Gen. 49, 1. a) *si ergo comedissem.* cf. c. 13, 3. Gen. 33, 13. b) *an placuisset hoc?* cf. Deut. 12, 7. c. 26, 14. Hos. 9, 4.

℣. 20. c) i. e. *placuit ipsi* excusatio, & eadem acquieuit; ita interdum Legis littera necessitati cedit. cf. 2 Par. 30, 18. seqq. Mat. 12, 3. 4.

CAP. XI, 2. d) cf. Deut. 14, 4. seqq. Nota: Nonnulla quidem in his præceptis naturales caussas habuisse videntur, ex bono vel malo alimento, vt *Maimonides* obseruauit; vel quod ipsi homines a nonnullis abhorrent, vt lacertis venenatis &c. nec spernendum, quod alii volunt, ideo sic constitutum esse, vt Hebræi seorsim ab aliis populis idololatricis viuerent, ex Leu. 20, 24. 25. 26. Præcipua tamen ratio esse videtur, vt his exemplis edocti agnoscerent *corruptas res esse huius seculi, seque iure suo in creaturas excidisse*, quod in Christo demum restituitur, Act. 10, 15. Per se enim *omnis creatura Dei bona est*, Gen. 1, 31. *nihilque reiiciendum*, 1 Tim. 4, 4. 5. sed *puris omnia pura* Tit. 1, 15. Mat. 15, 11. 18. 20. &c.

℣. 3. e) *diuidens* vngulam. ℣. 6. 7. Ps. 69, 32. *Ar. P. & E.* habens vngulam bisulcã. f) & *diffindens fissura* vngulas, ita, vt prorsus fissæ sint. ℣. 7. Nam Camelli vngulæ superiori parte diuisæ in inferiori parte pellicula cohærent. cf. v. 4. & *Arist. Hist. animal.* II. c. 1. *Syr.* & diuisa in duo se. vngula ipsius. g) *ascendere facit ruminationem*, i. e. *ruminat.* v. 4.

℣. 4. h) cf. Act. 10, 14. i) *non prorsus diuidit.* vid. v. 3. & 26.

℣. 5. k) *cuniculum*; Bocharto est *mus montanus maior Arabicus.* (4) Deut. 14, 7. Ps. 104, 28. Prou. 30, 26. l) nam singulis digitis vnicam, eamque solidam vngulã habet.

℣. 6. m) *leporem.* Deut. 14, 7.

℣. 7. n) *suem.* Es. 65, 4. o) vid. ℣. 3. 26. cf. Ind. 14, 6. p) *non ruminat.* (1)

℣. 9. q) *pinnula.* ὁ. πτερύγια. (5) ℣. 10. 12. r) & *squama.* ὁ. λεπίδες. Act. 9, 18.

℣. 10. s) Gen. 1, 20. t) *abominationi.* v. 12. c. 7. 21.

℣. 16. הנותרים *vim* : *plene*, 2. 5. 10. 12. ---16. 19. 20. & 21. sic fu. 1. 3. 4. contra *O. T.* f. 14. b. ac *Mas.* h. l. & Exod. 16, 20. ℣. 18. תאכלו אתה בקדש כאשר ita 1. sed nostros accentus defendit *O. T.* CAP. XI, 4. וממפריסי *vi* ׳ *plene* 4. *Hal.* 6. 9. 10. 14. 20. 21. sic fu. 1. 2. 3. contra *Mas.* ℣. 6. Pro את הארנבת h. l. & Deut. 14, 7. LXX. Seniores substituerunt את צעירת הרגלים q. d. *curtum pedibus*, vt narratur in *Megillah* f. 9. b. ℣. 9. Cum hoc versu *Sectiunculam* incipiunt 2. 3. 4. 5. & *Hal.*

11 הֵם לָכֶם׃ וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וְאֶת־
12 נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ׃ כֹּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת
13 בַּמָּיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם׃ וְאֶת־אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף *De licitis vel illicitis avibus*
לֹא יֵאָכְלוּ שֶׁקֶץ הֵם אֶת־הַנֶּשֶׁר וְאֶת־הַפֶּרֶס וְאֵת
14 טו הָעָזְנִיָּה׃ וְאֶת־הַדָּאָה וְאֶת־הָאַיָּה לְמִינָהּ׃ אֵת
16 כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ׃ וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס
17 וְאֶת־הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ׃ וְאֶת־הַכּוֹס וְאֶת־
18 הַשָּׁלָךְ וְאֶת־הַיַּנְשׁוּף׃ וְאֶת־הַתִּנְשֶׁמֶת וְאֶת־הַקָּאָת
19 וְאֶת־הָרָחָם׃ וְאֵת הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְאֶת־
כ הַדּוּכִיפַת וְאֶת־הָעֲטַלֵּף׃ כֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ *& reptilibus.*
21 עַל־אַרְבַּע שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם׃ אַךְ אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ
מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע אֲשֶׁר־לֹא כְרָעַיִם לו קרי
22 מִמַּעַל לְרַגְלָיו לְנַתֵּר בָּהֵן עַל־הָאָרֶץ׃ אֶת־אֵלֶּה
מֵהֶם תֹּאכֵלוּ אֶת־הָאַרְבֶּה לְמִינוֹ וְאֶת־הַסָּלְעָם
לְמִינֵהוּ וְאֶת־הַחַרְגֹּל לְמִינֵהוּ וְאֶת־הֶחָגָב לְמִינֵהוּ׃
23 וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר־לוֹ אַרְבַּע רַגְלָיִם שֶׁקֶץ הוּא
24 לָכֶם׃ וּלְאֵלֶּה תִּטַּמָּאוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא
כה עַד־הָעָרֶב׃ וְכָל־הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו
26 וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ לְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִוא
מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֶׁסַע ׀ אֵינֶנָּה שֹׁסַעַת וְגֵרָה אֵינֶנָּה
מַעֲלָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא׃
27 וְכֹל ׀ הוֹלֵךְ עַל־כַּפָּיו בְּכָל־הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל־
אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא
28 עַד־הָעָרֶב׃ וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא
29 עַד־הָעָרֶב טְמֵאִים הֵמָּה לָכֶם׃ ס וְזֶה
לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר
ל וְהַצָּב לְמִינֵהוּ׃ וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט
31 וְהַתִּנְשָׁמֶת׃ אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל־

הַשָּׁרֶץ *M* 3 יב ג

℣. 11. v) *abhorrebitis.* ℣ 13. Deut. 7, 26.
℣. 13. x) *aquilam.* Deut. 14, 12. y) *aquilam ossifragam* a פרס *frangere* ossa. Mich. 3, 3. z) *aquilam validam* s. *nigram* (2) ὁ. ἁλιαίετον.
℣. 14. a) *milvum* (1) a *volatu* dictum. cf. Deut. 28, 49. b) *Aesalonem*, accipitrem, acutissimi visus avem (3) Deut. 14, 13. Iob. 28, 7.
℣. 16. c) *filiam clamoris*, i. e. clamosam avem s. *ululam*: Bocharto *struthionem feminam*. d) Bocharto *struthionem marem* ob neglectum ovorū ac pullorum. al. *Hirundo.* e) ὁ. λάρον, *larum*; avis est marina summopere *macilenta*. f) *accipitrem*, a נצה *volatu* (3) Job. 39, 26.
℣ 17. g) Vulg. *bubonem.* Boch. *onocrotalum.* Ps. 102, 7. h) *mergum* (2) i) *parvum bubonem* a נשף *tenebris* sic dictum (3) Es. 34, 11.
℣. 18. k) *noctuam* (3) cf. ℣. 30. l) *pelecanum* (5) Es. 34, 11. Ps. 102, 7. m) *vulturis* species, a misericordia & cura in pullos sic dicti. (2)
℣. 19. n) *ciconiam* (6) Jer. 8, 7. o) *ardeam*, ab iracundia appellatam (2) *Boch.* aquilæ genus. p) *attaginem*, al. *upupam* (2) q) *vespertilionem* (3) Deut. 14, 18.
℣. 20. r) puta vespertilionum & muscarum genera.
℣. 21. s) *cui sunt* duo longiora crura præter quatuor pedes, ut sunt locustis. cf ℣. 23. t) *ad saliendum.* Job. 37, 1.
℣. 22. u) *attelabum*, (1) locustæ species, a rad. chald. סלעם *absumere.* x) alia species locustæ. (1) rad. Ar. *longa serie ferri.* Arabibus hæc vox, Golio teste, significat *locustæ genus impenne*, Græcis ἀσίρακον dictum. y) alia species locustarum; rad. Arab. notat *velare*, quod solem obveleut (5) Num. 13, 33. ὁ. ἀκρίδα. Mat. 3, 4.
℣. 24. z) c. 5, 2.
℣ 26.

℣. 26. a) vid. v. 3. 7. b) sc. mortua, ℣. 24. 27. 31.
℣ 27. c) non ungulas, sed digitos habens, ut canis, felis &c.
℣. 29. d) *de reptili*, s. minoribus quadrupedibus; sic de avibus ℣. 20. 23. e) *mustela*, Boch. *Talpa*, a verbo Syr. *fodere, cavare.* f) *mus* (6) 1 Sam. 6, 4. g) *testudo* (3) Num. 7, 3. Bochart. & ό. *Crocodilus terrestris*, lacertæ species. *Ar. P.* & *E.* lacerta Lybica.
℣. 30. h) *Anaka* (1) Boch. *stellio*, lacertæ species. i) *Coach* lacerta (1) k) *Letaa* (1) l) *Chomet* lacerta (1) m) *chamaleon* (2) cf. ℣. 18. *Ion.* Salamandra.

℣. 12. *Sectiunculam* h. l. faciunt 1. 3. 4. 5. *Hal.* & 21. ℣. 14. וְאֶת־הַדָּאָה ita super א *Kadma* locant 1. 6. 9. 20. sic fu. 4. ℣. 15. וְאֵת cum *præf.* ו 3. fu. 1. & 4. contra *Maf.* 1. & *Erff.* ℣. 20. אַרְבַּע per *Kamets* 1. 3. 4. 5. & sic etiam ℣. seq. ℣. 21. אֲשֶׁר *Kadma* pro *Makk.* 4. 6. 9. 20. לא *Ktibh* per *antistœchon* litteræ א pro ו æque adfirmative, ac *Kri*, explicandum, sec. *Hiller.* p. 65. 66. Pro בָּהֵן quod probat *Maf.* 1. ad Gen. 30, 26. itemq; *impressa* & *Erff.* ad h. l. habent בָּהֶם 3. 5. fe. *Hal.* & sic fu. 1. 4. ℣. 24. Cum hoc ℣. *sectiunculam* inchoant *Hal.* 7. 8. contra *O. T.* f. 14. b. ℣. 26 לְכָל fine *Gaiah* 21. & *Berol.* ℣. 30. והלטאה *Lamed majusculum* habent 7. 8. 10. 12. 15. 16. 17. 19. 21. quod *Hillero* p. 173. est symbolum variantis lectionis וְהַלְּטָאָה; sed illud reiicit *O. T.*

Quomodo immundities ex illis contracta tolli debeat.

השרץ כל־הנגע בהם במתם יטמא עד־הערב׃ וכל 32
אשר־יפל עליו מהם ׀ במתם יטמא מכל־כלי־עץ או
בגד או־עור או שק כל־כלי אשר־יעשה מלאכה בהם
במים יובא וטמא עד־הערב וטהר׃ וכל־כלי־חרש 33
אשר־יפל מהם אל־תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואתו
תשברו׃ מכל־האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו 34
מים יטמא וכל־משקה אשר ישתה בכל־כלי יטמא׃
וכל אשר־יפל מנבלתם ׀ עליו יטמא תנור וכירים לה
יתץ טמאים הם וטמאים יהיו לכם׃ אך מעין ובור 36
מקוה־מים יהיה טהור ונגע בנבלתם יטמא׃ וכי יפל 37
מנבלתם על־כל־זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא׃ וכי 38
יתן־מים על־זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא
לכם׃ ס וכי ימות מן־הבהמה אשר־ 39
היא לכם לאכלה הנגע בנבלתה יטמא עד־הערב׃
והאכל מנבלתה יכבס בגדיו וטמא עד־הערב והנשא מ
את־נבלתה יכבס בגדיו וטמא עד־הערב׃ וכל־ 41
השרץ השרץ על־הארץ שקץ הוא לא יאכל׃ כל 42
הולך על־גחון וכל ׀ הולך על־ארבע עד כל־מרבה
רגלים לכל־השרץ השרץ על־הארץ לא תאכלום כי־
שקץ הם׃ אל־תשקצו את־נפשתיכם בכל־השרץ 43
השרץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בם׃ כי אני יהוה 44
אלהיכם והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני
ולא תטמאו את־נפשתיכם בכל־השרץ הרמש על־
הארץ׃ כי ׀ אני יהוה המעלה אתכם מארץ מצרים מה
להית לכם לאלהים והייתם קדשים כי קדוש אני׃
זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת 46
במים ולכל־נפש השרצת על־הארץ׃ להבדיל בין 47
הטמא ובין הטהר ובין החיה הנאכלת ובין החיה

אשר

ו רבתי והיא חצי התורה באותיות

Studium sanctimoniæ & munditiei populo commendatur.

✝. 32. n) *post mortem eorum*, seu *postquam* mortua sunt. v. 33. o) *quibus fit opus aliquod* seu quæ ad quemuis vsum adhibentur.

✝. 33. p) *ipsum* a. vas, in quo venenatũ eiusmodi animal computruit, *confringetis*. c. 15, 12.

✝. 34. q) *si venerit super eum aqua* vel humor, cibus inficitur, & im̃undus erit.

✝. 35. r) *testa* (1) vas sc. cum suo operculo; hinc numerus dualis. *M. I.* locus, vbi duæ ollæ ad ignem adponuntur. cf. Zach. 12, 6. *Ion. Hier. Syr.* foci. s) *destruetur*. Deut. 7, 5.

✝. 36. t) *fons* scaturientis & *cisterna* collectæ ac restagnantis aquæ. u) *receptaculum*. Gen. 1, 7. Exod. 7, 19. *Onk. Ion.* loco congregationis.

✝. 37. x) *satiui*, quod satum fuerit. (2) Es. 61, 11. ὁ. σπόριμον.

✝. 38. y) sc. antequam satum sit, ex v. 37. z) non feretur, sed abiicietur.

✝. 41. a) *quod repit*, vt serpentes & vermes. cf. v. 29.

✝. 42. b) *ventre* (2) Gen. 3, 14. c) vt lacertæ variorum generum. v. 29. 30. d) *plures habens*. 1 Par. 8, 40.

✝. 43. e) *ne abominandas reddatis animas vestras*, vel *vosmetipsos*. c. 20, 25. f) vid. notam ad v. 2.

✝. 44. g) Mat. 5, 48. 1 Thess. 4, 7. 1 Pet. 1, 16. h) Exod. 22, 30. i) c. 19, 2. c. 20, 7.

✝. 45. k) Jos. 24, 16. l) Gen. 17, 7.

✝. 47. m) c. 10, 10. & 20, 25.

✝. 32. יפל per *Meth.* & *Makk.* 2. 4. 6. 9. 10. 13--16. 20. & sic libri *Hispp.* quorum tamen nonnulli notant *Munach* in margine, *O. T.* f. 14. b. מהם sine *Psk* 4. 7. 8. 12--16. 20. contra *O. T.* ✝. 35. יתץ per *Patach* 1. 4. contra *Mas.* 4. & *Erff.* ✝. 36. מעין *Ain* per *Chatephpat.* 3. 19. 21. contra *O. T.* *Metheg* sub *Mem* figunt 6--16. 19. & 20. ✝. 40. וטמא *Merea* ante *Atnachum* hab. 3. 5. 17. 18. & *Ber.* at reliqui *Munach* recte. ✝. 42. גחון *Vau maiusc.* etiam adnotauit *Buxtorff. Tiber.* p. 11. 2. (vel b.) ex *Talmud.* tractatu *Kidduschin*; idemque p. 35. & de *Punct. Ant.* p. 84. docet, ideo *maiusculum* scribi, vt moneatur lector, eam litteram esse mediam totius legis. Conf. *Cosri* Part. III. p. 84. Sed *Hillero* p. 161. est symbolum variæ scriptionis per גחן. Præterea monet *O. T.* debere quidem esse *Vau maius*, ita tamen, vt paullo breuius sit, quam *Nun* finale.

אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל׃

פ פ פ כז 27

יב Cap.XII. *De puerpera.*

2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים
3 כִּימֵי נִדַּת דְּוֺתָהּ תִּטְמָא׃ וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר
4 עָרְלָתוֹ׃ וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בִּדְמֵי טָהֳרָה
בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד־
ה מְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ׃ וְאִם־נְקֵבָה תֵלֵד וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם
כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל־דְּמֵי טָהֳרָה׃
6 וּבִמְלֹאת׀ יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־
שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־
7 מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ
וְטָהֲרָה מִמְּקֹר דָּמֶיהָ זֹאת תּוֹרַת הַיֹּלֶדֶת לַזָּכָר אוֹ
8 לַנְּקֵבָה׃ וְאִם־לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־
תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת
וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה׃ פ

יג Cap.XIII.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ 2 אָדָם כִּי־
יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת אוֹ בַהֶרֶת וְהָיָה
בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרָעַת וְהוּבָא אֶל־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ
3 אֶל־אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע
בְּעוֹר־הַבָּשָׂר וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ׀ לָבָן וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק
מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא אֹתוֹ׃
4 וְאִם־בַּהֶרֶת לְבָנָה הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמֹק אֵין־מַרְאֶהָ
מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָה לֹא־הָפַךְ לָבָן וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־
ה הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים׃ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה
הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְהִסְגִּירוֹ
6 הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֹתוֹ בַּיּוֹם

השביעי M 4 יב ד

CAP. XII, ✠. 2. n) *semen ediderit* vel *sobolem conceperit*, aut *pepererit*. Hiph. (3) Gen.1,11.12. o) c.15,19. cf. Exod.22,29. c. 29, 30. p) nam *pro diebus separationis* s. *fœditatis*. v. 5. q) *languoris sui* (1) cf.c.15,33. r) vt etiam, qui eam attigerit, immundus fiat. vid.c.15,19.seqq.

✠.3. s, Gen.17,11.12. Luc.2,21. Joh.7,22.

✠. 4. t) *manebit ob sanguines puritatis* s. profluuium lochiorum. u) etsi domi post septiduum munda habeatur, si profluvium cesset.

✠.5. x) *duas hebdomadas*, quia post editam femellam diuturnior solet esse lochiorum fluxus. y) *Ion.* add *& decimo quinto die soluta erit* (ab immunditie.)

✠. 6. z) *columbam* aut *turturem*. cf. Luc. 2,22.23. 24. a) *sacrificium pro peccato*. v. 8. cf. c.14,12.21.31. Ps.51, 7.

✠.7. b) cf. c.15,30. c) ὁ. ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ αἵματος. c.20, 18. Marc.5,29.

✠.8. d) ὁ. τὸ ἱκανὸν εἰς ἀμνὸν, *quod sufficit*. c.5,7. c.25,26. 28. e) c.14,22. Luc.2,24.

CAP. XIII, ✠.2. f) *tumor*, al. *macula*. v. 10.19. ὁ. οὐλή, *cicatrix*. g) Schmid. *abscessus*. al. *impetigo* s. *scabies saniosa*. (2) c. 14,56. h) *splendor*, *pustula alba* v.4.19.&c. a בהיר *lucidus*, *splendidus*, Job.37, 21. i) *atque ita fiat*, vel *vergat* ad plagam lepræ. k) vid. v.9. cf. Luc.17, 14. Istæ plagæ fuerunt peccati symbolum atque documentum specialis prouidentiæ. Neque enim res naturalis fuit, sed magnum Dei prodigium, in sola terra Israelis notum. Si quis patrasset peccatum, domus, vestis aut corporis plaga aduersus peccatorem testabatur. Hæc *Bechai* f. 135. c. d.

✠.3. l) *Si pilus*. c.10, 29. m) *A. P.* cumque in ea pili jam permutati fuerint in albos. n) profundior reliqua *cute carnis eius*, sc. lepra carnem exedente. cf. Num.12,12. o) *cum viderit eum*. v. 13. Ios. 7, 25. p) *immundum pronunciabit*. ὁ. μιανεῖ. v. 8. 11. 44.

✠. 4. q) *includet* ædibus, vt nec in publicum prodire possit, neque ab vllo homine videri. *M.I.* ὁ. ἀφοριεῖ.

sic v. 11. 21. Mat. 25,31. r) meton. *hominem* plaga affectum. v. 12. cf. Sir.11,7.

✠. 5. s) *in oculis eius*, h. e. *coram eo*: quia semel iam inspexerat plagam. Vel est Arabismus, & suffixum ad lepram referendum, vt v. 55. q.d. eadem manet, quæ antea fuit, vt *Onk.* & *Ion.* *Syr.* substitit in loco suo. t) *diffudit se* (22) hoc tantum & seq. capite.

CAP. XII, 3. הַשְּׁמִינִי per *Sakephk.* præced. *Paschta.* 1. 2. ✠. 4. וּשְׁלֹשִׁים *Mahpach* habent 5.17.18. & *Ber.* contra analogiam. ✠. 5. טָהֳרָהּ *He mappikatum* 11. 17. 20. 21. itemque *Ber.* in octauo, contra *O. T.* f. 14. b. CAP. XIII, 3. הַכֹּהֵן *Psik* addunt 7. 8. 10--19.21. quod vero repudiatur in *O. T.* הָפַךְ *Psik* adiiciunt 3. *Berol.* & *Hispp.* in *O.T.*, וּמַרְאֵה *Aleph* per *Sagol* in 17. & *Ber.* sed contra analogiam grammaticam & *Mas.* ✠. 4. וְעָמֹק אֵין־מַרְאֶהָ ita 1. non male. וּשְׂעָרָה *He mappikatum* habent 14.17.18. 20. & *Ber.* sed reliqui partim sine < *Mappik*, partim cum expressa figura *Raphe*, vt poscit *Mas*, 1. ad Gen, 25, 31. itemque *Mas. impressa* h. l. & *finalis* f. 21. c. ac *M. I.*

הַשְּׁבִיעִי שֵׁנִית וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע וְלֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר
וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן מִסְפַּחַת הִוא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר׃ וְאִם־ 7
פָּשֹׂה תִפְשֶׂה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר אַחֲרֵי הֵרָאֹתוֹ אֶל־
הַכֹּהֵן לְטָהֳרָתוֹ וְנִרְאָה שֵׁנִית אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן 8
וְהִנֵּה פָּשְׂתָה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן צָרַעַת
הִוא׃ פ

De lepra inueterata

נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְרָאָה 9
הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־לְבָנָה בָּעוֹר וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן
ש׳רפה
וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְׂאֵת׃ צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת הִוא בְּעוֹר 11
בְּשָׂרוֹ וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן לֹא יַסְגִּרֶנּוּ כִּי טָמֵא הוּא׃ וְאִם־ 12
פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֵת
כָּל־עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד־רַגְלָיו לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי
הַכֹּהֵן׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת אֶת־כָּל־ 13
בְּשָׂרוֹ וְטִהַר אֶת־הַנָּגַע כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר הוּא׃
וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־ 14 טו
הַבָּשָׂר הַחַי וְטִמְּאוֹ הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הוּא צָרַעַת
הוּא׃ אוֹ כִי יָשׁוּב הַבָּשָׂר הַחַי וְנֶהְפַּךְ לְלָבָן וּבָא אֶל־ 16
הַכֹּהֵן׃ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ הַנֶּגַע לְלָבָן וְטִהַר 17
הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע טָהוֹר הוּא׃ פ

aut ex morbo præuio orta.

וּבָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בוֹ־בְעֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא׃ וְהָיָה בִּמְקוֹם 18 19
הַשְּׁחִין שְׂאֵת לְבָנָה אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדָּמֶת
וְנִרְאָה אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה מַרְאֶהָ שָׁפָל
מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָהּ הָפַךְ לָבָן וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע־צָרַעַת
הִוא בַּשְּׁחִין פָּרָחָה׃ וְאִם יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה 21
אֵין־בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִיא כֵהָה
וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים׃ וְאִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה 22
בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע הִוא׃ וְאִם־תַּחְתֶּיהָ 23
תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא פָשָׂתָה צָרֶבֶת הַשְּׁחִין הִוא וְטִהֲרוֹ
הַכֹּהֵן

℣. 6. u) *contractior fuerit, se contraxerit.* ℣.21.26.39. Nahum. 3, 19. Nam, quando prope est plaga, vt curetur, tunc rugas contrahit cutis. *M. I.* x) *mundum pronunciabit:* sic ℣.13.23.34. cf. ℣.3. y) *impetigo, scabies.* (z) ℣.7.8. cf. ℣.2.

℣. 7. z) *postquam visus fuerit, vel inspiciendum se stiterit* apud Sacerdotem. ℣. 19. cf. Exod.34,23. a) *ad vel post munditiem eius f. postquam mundus pronunciatus fuerit.* c.14,23.

℣.8. b) vid. ℣.3.7.11.22. c) nam *lepra est,* quod ab initio impetigo videbatur.

℣.9. d) c.14,3. Deut. 24,8.

℣.10. e) *tumor, macula.* vid. ℣.2. f) *conuertit* pilum in album. ℣.3. g) *& sanitas, caro sana.* ℣.24. cf. ℣.14.15. Ios. 5, 8. *Onk. Ion. Syr. Ar. E.* nota carnis viuæ.

℣.11. h) *inueterata,* c. 26,10. i) vt antea, ℣. 4. sed ab hominum consortio excludet. ℣. 46.

℣. 12. k) *efflorescendo.* ℣.20.25. Exod. 9,9.10. l) cf. Esa.1,6.

℣.13. m) *cumque viderit.* ℣.3. Gen. 44,4. n) cf. sensu mystico Ps.32,5. Ps. 38,4. Luc. 18,13.14. Rom. 5, 20. 1 Io. 1,9. o) *totus tuasit albus,* quod indicium fuit conualescentis, aut a lepra curati.

℣.14. p) *Ar.P.* munda. sic ℣.15.

℣.16. q) *Aut si redierit.* ℣.24. Exod.21, 36.

℣.18. r) *inflammatio, vlcus.* Exod.9,9.

℣.19. s) vid. ℣.2.10. t) *rubida admodum,* al. ex Arab. *lucida admodum.* ℣. 24. 42. 43. cf.Thren.4,7. u) vide ℣.7.

℣.20. x) cf. ℣.3.4.25.

℣.21. y) vid. ℣.6.26.

℣.22. z) *diffundit se.* ℣.5.

℣. 23. a) *sub se,* ὁ κατὰ χώραν, *pristino suo loco.* cf. ℣.28. Exod.10,23. *Onk. Ion. Syr.* in loco suo b) *inflammatio* (3) ℣. 28. Prou.16,27. ὁ. οὐλή, *cicatrix. Onk.* signum.

℣.10. בשאת בשאת *Sin* cum *Dagesch* 3.7. 8.12.14.15.16. vtrumque vero & *Dagesch* & *Raphe* habet 2. sed *Raphe* requirit *Hammeiri* & *O.T.* f.14.b. ℣.16. או כי ישוב ita nobiscum 1.4.17.18. *Berol.* & *O.T.* at או כי־ישוב hab. 3. 6--16.19.20.21. & denique או כי־ 2. ℣.18. יהיה־בו sic 1.4. su. 2. ℣.19. או־בהרת־לבנה ita 1. ℣.20. שפל Pe per *Patach* scribit *Sambucianus* in *O.T.* ℣.21. והוא per *Vau* 3.7.8.10--16.19.21. sic su. 1. contra *O.T.* item *Maf.* h.l.& Gen. 38,25. ℣.22. היא ita per *Masculinum* legit 2.3.7.8.15. vtrumque punctum & *Chirek* & *Schurek* h.m. היא referunt 6.9. sed *Schurek* reiicit *O.T.* at *Maf.* 1. ait, sec. *Masoram* scribi debere הוא, in optimis vero libris quibusdam punctari per *Chirek*, & sic in *feminino* exponi a nonnullis scripturæ interpretibus; additque tandem: *Sed quis nouit, vtra lectio recta sit, nisi Deus solus?*

24 הַכֹּהֵן׃ ס אוֹ בָשָׂר כִּֽי־יִהְיֶה בְעֹרוֹ מִכְוַת־
אֵשׁ וְהָיְתָה מִחְיַת הַמִּכְוָה בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת
25 אוֹ לְבָנָה׃ וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ שֵׂעָר
לָבָן בַּבַּהֶרֶת וּמַרְאֶהָ עָמֹק מִן־הָעוֹר צָרַעַת הִוא
בַּמִּכְוָה פָּרָחָה וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע צָרַעַת הִוא׃
26 וְאִם ׀ יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן
וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִוא כֵהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן
27 שִׁבְעַת יָמִים׃ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם־
פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע צָרַעַת הִוא׃
28 וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא־פָשְׂתָה בָעוֹר וְהִוא
כֵהָה שְׂאֵת הַמִּכְוָה הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן כִּי־צָרֶבֶת
הַמִּכְוָה הִוא׃ פ
29 ל וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בוֹ נָגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן׃ וְרָאָה *De porrigine seu lepra in capite aut barba.*
הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וּבוֹ שֵׂעָר
צָהֹב דָּק וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ
31 הַזָּקָן הוּא׃ וְכִי־יִרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק וְהִנֵּה אֵין־
מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְשֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן
32 אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק וְלֹא־הָיָה בוֹ שֵׂעָר
33 צָהֹב וּמַרְאֵה הַנֶּתֶק אֵין עָמֹק מִן־הָעוֹר׃ וְהִתְגַּלָּח וְאֶת־ ג׳ רבתי
הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק שִׁבְעַת
34 יָמִים שֵׁנִית׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה
לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר וּמַרְאֵהוּ אֵינֶנּוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר
35 וְטִהַר אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר׃ וְאִם־פָּשֹׂה יִפְשֶׂה
36 הַנֶּתֶק בָּעוֹר אַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ׃ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשָׂה
הַנֶּתֶק בָּעוֹר לֹא־יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא הוּא׃
37 וְאִם־בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק וְשֵׂעָר שָׁחֹר צָמַח־בּוֹ נִרְפָּא
38 הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן׃ ס וְאִישׁ

אוֹ M 5 יב ה

℣. 24. c) *adustio.* (4) v.25.28. cf. Ex 21,25. d) *viuacitas combustionis s. sanatus locus, qui adustus fuerat.* vid. v.10. e) vid. v.2. f) vid. v.19.42. g) *Ion. & Ar. P.* add. *tantum.*

℣. 25. h) vid. v. 3. 4. 20. i) vid. v.12. k) *ideo immundum declarabit.* v.3.27.

℣. 26. l) *substiterit contracta.* v. 6. 21.28. m) vid. v.4.31.

℣. 28. n) *loco suo.* vid v.23. o) *cicatrix.* (3) v.23. Prou.16,27. ὁ χαρακτὴρ τοῦ καυματος. cf. Hebr.1,3.

℣. 30. p) *fuluus, fulgens, flauus.* (3) v. 32.36. color auro similis. *M. l.* radix Chald. *fulsit. Ion.* fulgens veluti aurum. sic *Arabes.* q) *porrigo.* v.31. seqq c.14,54.

℣. 31. r) *niger, nigricans.* v.37.

℣. 32. s) *non serpsit, non diffudit se.* v. 6.

℣. 33. t) *radet se.* c. 14,8. Num.6,9.19. u) *iterum n.* vid. v.31.

℣. 34. x) *mundum pronunciabit homine.* v.6.59. c.14, 43. y) ὁ. καὶ πλυνάμενος τὰ ἱμάτια καθαρὸς ἔσαι Apoc. 7, 14. Ex. 19,10.14.

℣. 35. z) *posquam mundus declaratus fuerit* cf. v.7.34.

℣. 36. a) *quaeret* pilos flauos. Ps. 27, 4. *Ar. P.* ne inquirat cum follicitudine critica b) vid. v.30.

℣. 37. c) cf. v. 5. d) *niger.* v.31. Zach. 6,2. e) *succreuit.* Jud. 16, 22.

℣. 24. מִכְוַת־ Sic cum *Metheg* scribit 6.9. sec. *Mas. Erff.* ℣. 26. וְהִיא per Jod 1.2.4. contra *Mas.* ad Gen.38, 25. ℣. 28. הִוא ita per Vau scribunt 1--5. *Hal.* 17.18. & *Ber.* sec. *O.T.* f. 14. b. 21 reliqui per *Iod.* ℣. 30. עָמוֹק *plene* 2. sic etiam ℣. 25. 31. 32. 34. sed vbique contra *Mas. Erff.* ad v. 3. ℣. 32. שֵׂעָר *Ain* per *Patach* perpetuo fere in hoc contextu habent 1. 2.3.4. ℣. 33. וְהִתְגַּלָּח *Gimel maiusculum* habent 2. 3. 4. *Hal.* 7. 8. 10. 12. 13. 15--21. requirente id *Mas.* h. l. itemque ad Gen.1, 1. & 1 Par. 1,1. Esse hic medium versum Legis notatum, obseruant Talmudistae in *Kidduschin* c. 1. f. 30. cit. *Buxt.* in *Tiber.* p. 11. 2. (vel b) Sed Cl. *Hillerus* p. 166. suspicatur subesse symbolum variantis lectionis וְהִתְגַּלָּח, adformam וַיִּתְפָּקֵד Jud. 21, 9. Porro לְ per Patach scribunt 1--5.7. 8.12. 14.15.16. 21. contra *M. l.*

De maculis aut caluitio, lepræ speciebus.

או־אשה כי־יהיה בעור־בשרם בהרת בהרת לבנת׃
39 וראה הכהן והנה בעור־בשרם בהרת כהות לבנת
בהק הוא פרח בעור טהור הוא׃ ס ואיש מ
41 כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא׃ ואם מפאת
42 פניו ימרט ראשו גבח הוא טהור הוא׃ וכי־יהיה
בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם צרעת פרחת
43 הוא בקרחתו או בגבחתו׃ וראה אתו הכהן והנה
שאת־הנגע לבנה אדמדמת בקרחתו או בגבחתו
44 כמראה צרעת עור בשר׃ איש־צרוע הוא טמא הוא

Quomodo leprosus se gerere debeat.

טמא יטמאנו הכהן בראשו נגעו׃ והצרוע אשר־בו מה
הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל־שפם
46 יעטה וטמא ׀ טמא יקרא׃ כל־ימי אשר הנגע בו יטמא
טמא הוא בדד ישב מחוץ למחנה מושבו׃ ס

De lepra Vestium.

47 והבגד כי־יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד
48 פשתים׃ או בשתי או בערב לפשתים ולצמר או בעור
49 או בכל־מלאכת עור׃ והיה הנגע ירקרק ׀ או אדמדם
בבגד או בעור או־בשתי או־בערב או בכל־כלי־עור
נגע צרעת הוא והראה את־הכהן׃ וראה הכהן את־ נ
51 הנגע והסגיר את־הנגע שבעת ימים׃ וראה את־הנגע
ביום השביעי כי־פשה הנגע בבגד או־בשתי או־בערב
או בעור לכל אשר־יעשה העור למלאכה צרעת
52 ממארת הנגע טמא הוא׃ ושרף את־הבגד או את־
השתי ׀ או את־הערב בצמר או בפשתים או את־כל־
כלי העור אשר־יהיה בו הנגע כי־צרעת ממארת הוא
53 באש תשרף׃ ואם יראה הכהן והנה לא־פשה הנגע
54 בבגד או בשתי או בערב או בכל־כלי־עור׃ וצוה
הכהן וכבסו את אשר־בו הנגע והסגירו שבעת־ימים
שנית׃ וראה הכהן אחרי ׀ הכבס את־הנגע והנה נה
לא

✡.38. f) pepula. vid. v.2.

✡.39. g) contractæ, subobscuræ. v.6.56. Es. 61,3. h) vitiligo. (1) Rad. Chald. splenduit. i) effloruit, orta est. v. 12.

✡.40. k) cum depilatum fuerit. si cæsaries defluxerit. Es.50, 6. Ez.29,18. Onk. Ion. Syr. & Arabes: Si defluxerint capilli capitis eius. l) caluus. (3) 2 Reg.2,23.

✡.41. m) ad angulum faciei, versus frontem. Ar. P. a parte, quæ est contigua faciei ipsius. n) Ar. P. anteriore capitis parte caluus s. recaluaster. (1)

✡.42. o) in caluitie, parte calua. (4) v.43. 55. p) recaluatione. (4) v.43.55. q) vid. v.19.24. 43.

✡.43. r) mixti coloris s. confusi rubedine & albedine. M. I. s) Ar. P. qualis cerni solet lepra in reliqua cute corporis, eiusdemque conditionis.

✡.44. t) immundum pronunciabit. v. 3. u) Schmid. in capite n. eius plaga eius. al. per hypallagen: propter plagam capitis eius. cf. c.12,4. c.22,4.

✡.45. x) Ar. P. debent esse. y) lacerata (3) instar lugentis. c. 10,6. z) retectum, nudatum. Num. 5,18. incultum etiam & non rasum. Rabb. coll. c. 14,18. sic Ion. comam alet. cf. c.10,6. a) mystace. (5) 2 Sam. 19,25. Ez. 24,17. b) velum habebit. Mich. 3,7. cf. Es. 53,3. Onk. & Ion. add. tanquam lugens. c) Thren. 4,15. ne eum prætereuntes attingant, & immundi fiant cf. Es. 52,11.

✡.46. d) solus habitabit. Thren. 1,1. e) Num. 5,2. c.12,14. 1 Cor. 5,11.13. f) 2 Reg. 15,5. cf. Gal 5,19. 21. Eph. 5,5. Apoc. 21,27.

✡.47. g) Per vestium & murorum lepram alii mucorem & situm, alii vero præternaturalē & a Deo immissam putrilaginem intelligunt ex c. 14,34.

✡.48. h) in stamine. (9. h. capite) fila quæ prima ponuntur, & quibus deinde ערב seu trama miscetur.

✡.49. i) valde viridis. (3) c.14,37. k) vase l. opere pelliceo. v.52. 53. l) curabitur, ut videat (ipse) sacerdos. Deut. 4,35. Ex. 25,40.

✡.50. m) rem plaga adfectam. cf. v.4.

✡.51. n) corrodens. (4) v. 52. c.14,44. Ez. 28,24. ό. ἔμπυρος. Ar. P. adurens.

✡.52. o) fila puta, ad texendum parata.

✡.54. p) secundum. vid. v.50.

✡.55. q) ablutum fuerit. v.56. mixta forma ex Hoph. & Hithp. M. I.

✡. 38. או per Munach loco Makk. 1.3. 4.5. 6. 9. 20. contra Mas. ad v. 29. ✡. 39. הכהן per Sakephk. 2. non male; sic su. 4. ✡. 45. פרמים Mem dageschatum habent 1. 17. 18. & Ber. ✡. 48. בשתי Schin per Dagesch 7. 10. 13. 14. 15. 19. 20. contra O.T. f. 14. b. per Chateph patach legunt 2. 6.-16. 19. 20. 21. & in marg. 1. sed cum reliquis nostris Schua simplex habent Hisp. in O. T. Porro Metheg sub ב non hab. 3. 4. 8. 10. 13. 17. 18. 19. & B. Naphtali. ✡. 49. אל־הכהן ita pro את־ 3. sic su. 1. 4. 5. ✡. 52. או את־השתי Munach pro Merca hab. 3. at Makk. sine accentu 1. 2. 4. vtrumque vero & Makk. & Merca hab. 6. 9. השתי sine Psk 1. 2. אשר יהיה־בו ita 2. & in marg. 1. ✡. 54. והסגירו שבעת ita 1. 2. 5.

✡. 49

לֹא־הָפַךְ הַנֶּגַע אֶת־עֵינוֹ וְהַנֶּגַע לֹא־פָשָׂה טָמֵא הוּא
בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ פְּחֶתֶת הִוא בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ׃
56 וְאִם רָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע אַחֲרֵי הֻכַּבֵּס אֹתוֹ
וְקָרַע אֹתוֹ מִן־הַבֶּגֶד אוֹ מִן־הָעוֹר אוֹ מִן־הַשְּׁתִי אוֹ מִן־
57 הָעֵרֶב׃ וְאִם־תֵּרָאֶה עוֹד בַּבֶּגֶד אוֹ־בַשְּׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב
אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר פֹּרַחַת הִוא בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ אֵת
58 אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע׃ וְהַבֶּגֶד אוֹ־הַשְּׁתִי אוֹ־הָעֵרֶב אוֹ־כָל־
כְּלִי־הָעוֹר אֲשֶׁר תְּכַבֵּס וְסָר מֵהֶם הַנָּגַע וְכֻבַּס שֵׁנִית
59 וְטָהֵר׃ זֹאת תּוֹרַת נֶגַע־צָרַעַת בֶּגֶד הַצֶּמֶר אוֹ הַפִּשְׁתִּים
אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב אוֹ כָּל־כְּלִי־עוֹר לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ׃

28 כה פ פ פ

יד Cap.XIV.

Leprosus, recuperata sanitate, quomodo purificandus.

2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת
3 הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְיָצָא הַכֹּהֵן
אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע־
4 הַצָּרַעַת מִן־הַצָּרוּעַ׃ וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי־
צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב׃
ה וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ
6 עַל־מַיִם חַיִּים׃ אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת־עֵץ
הָאֶרֶז וְאֶת־שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־הָאֵזֹב וְטָבַל אוֹתָם
וְאֵת ׀ הַצִּפֹּר הַחַיָּה בְּדַם הַצִּפֹּר הַשְּׁחֻטָה עַל הַמַּיִם
7 הַחַיִּים׃ וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר מִן־הַצָּרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים
וְטִהֲרוֹ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה׃
8 וְכִבֶּס הַמִּטַּהֵר אֶת־בְּגָדָיו וְגִלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ וְרָחַץ
בַּמַּיִם וְטָהֵר וְאַחַר יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְיָשַׁב מִחוּץ
9 לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים׃ וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת־
כָּל־שְׂעָרוֹ אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת־
כָּל־שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבֶּס אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ
בַּמַּיִם

r) *Ar. P.* colorem suum. s) *& si plaga* non serpsit. cf. v.6.7. Gen 18,27. t) *corrosio, diminutio.* (1) rad. Chald. *diminuit.* Arab. *parte quadam rasit, alia non rasum reliquit caput.* u) *in parte eius calua aut recalua.* v.42. i. e. parte auersa & aduersa vestis, secundum *R. Seadiam & Ab. Esram. Ar. P.* in rasa l. in villosa ipsius superficie. *Ar. E.* in anteriore vel in resecta eius parte.

℣.56. x) *obscura facta est.* v.6. *Ar. P.* iam occultata est. y) vid. v. 55. z) *stamine aut subtegmine.* vid. v.48.

℣.57. a) *vase pelliceo.* v.49.59. b) *efflorescens.* v.42. Ex.9,9. sc. lepra.

℣.58. c) vid v.54.

℣.59. d) ὁ. εἰς τὸ καθαρίσαι. cf. v. 3. 6. Mat. 8,2. & Act. 10, 15. 1 Ioh.1,7.9.

Cap.XIV, ℣.2. e) *leprosi* s. *de leproso.* cf. c. 13,9. f) *die purgationis eius* s. *quo purgabitur.* c. 13, 7. Num. 6, 9. g) Mat. 8,4. Luc.5, 14. c. 27, 14.

℣.3. h) q. d. *ad locum ab extra* i. e *foras.* c.4, 12. Deut.23,11.

℣.4. i) Schmid. *vt accipiat quis pro mundando.* sic v.5. k) *aves.* v.49. ό. ὀρνίθια. *Ar. P. & E.* passeres. Has mystice ad Christum mortuum. & in cœlos ascendentem &c. scite adplicat *Bochartus* Hieroz. P. 2. Lib.1. c 22. p.m. 151. l) *cedri.* v. 6. 49. 51. m) Carmesin. *M. L.* Ex.25, 4. n) *& hyssopum*, vt adspergillum hinc fieret, hyssopo circa cedri ramum vincto funiculo coccineo.

℣.5. o) *vt mactet quis.* Schmid. p) *in vas testæ*, testaceum. v.50. q) i. e. *fontium* s. *fluminum.* v. 6. 50. Gen. 26,19. Ier.2,13. *Verss.* OO. aquas scaturientes.

℣.6. r) vid. v. 4. 49. seqq. Ex.12,22.

℣.7. s) *& adsperget,* v.16. c.4,6. t) *Ion.* super faciem purificandi. u) v.16.27. c. 8, 11. c.16,14. x) cf. v.53. c. 16, 21. Mors Christi nostra vita & libertas. Rom.5,17,18. c.8,2. Ioh. 8, 36. Gal. 5, 1. Zach. 9,11.

℣.8. y) *& videt.* v.9. c.13, 33. Num. 6,9. z) 1 Cor. 6,11. a) ὁ. διατρί-ψει. Ioh. 3, 22. b) cf. c.8,33. Ex. 29, 30. 35. &c.

℣.9. c) i. e. *supercilia.* cf. Ez. 1, 18. d) ὁ. πλυνεῖ. Ex. 19,10. Apoc.7, 14. e) ὁ. χα-λούσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ. Hebr.10, 22.

℣.8.

℣.57. פרחת הוא באש תשרפנו sic 1. 2. & sic fu. 4. ℣.58. כלי־העור per *Makk.* loco *Mahpach* 7. 8. 10. ^ 13. 19. 21. ˋ sic fu.3. contra ˩ *O. T.* f. 14. b. ℣.59. בגד per *Munach* 1. at per *Makk.* 2. 3. 4 cum *præf.* ב 2. CAP. XIV, 4. Pro שתי־ habet *masc.* שני־ 2. ℣.6. ואת־הצפר cum ו *præf.* 3 & *Hal.* : contra *Mas.* h. l. & *final.* f.13. d. ״ על־המים ita ⁚ distinguit 1. & 5. *He præf.* : omittit 5. sic fu. 2. contra *Mas.* ad Exod. 7, 17. ℣.7. ˋ על המטהר Ita plerique nostri, & 1. in marg. at על־ per *Makk.* habent 1. 4. 17. 18. & *Ber.* Quid vero *Mas. impressa* per ˢ suum ח במע מאריכין velit, incertum est, fatente *Buxt.* in *Cl. Mas.* f. 63. b. ℣.9. וְאֶת־גבת per *Segol* & *Makk.* 2. 3. sic fu. 1. 4. 5.

Quænam sacrificia, & quomodo offerri debeant a ditiori,

במים וטהר׃ וביום השמיני יקח שני־כבשים י
תמימם וכבשה אחת בת־שנתה תמימה ושלשה
עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ולג אחד שמן׃
והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר ואתם 11
לפני יהוה פתח אהל מועד׃ ולקח הכהן את־ 12
הכבש האחד והקריב אתו לאשם ואת־לג השמן
והניף אתם תנופה לפני יהוה׃ וישחט את־הכבש 13
במקום אשר ישחט את־החטאת ואת־העלה במקום
הקדש כי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים
הוא׃ ולקח הכהן מדם האשם ונתן הכהן על־ 14
תנוך אזן המטהר הימנית ועל־בהן ידו הימנית
ועל־בהן רגלו הימנית׃ ולקח הכהן מלג השמן טו
ויצק על־כף הכהן השמאלית׃ וטבל הכהן את־ 16
אצבעו הימנית מן־השמן אשר על־כפו השמאלית
והזה מן־השמן באצבעו שבע פעמים לפני יהוה׃
ומיתר השמן אשר על־כפו יתן הכהן על־תנוך אזן 17
המטהר הימנית ועל־בהן ידו הימנית ועל־בהן רגלו
הימנית על דם האשם׃ והנותר בשמן אשר על־ 18
כף הכהן יתן על־ראש המטהר וכפר עליו הכהן
לפני יהוה׃ ועשה הכהן את־החטאת וכפר על־ 19
המטהר מטמאתו ואחר ישחט את־העלה׃ והעלה כ
הכהן את־העלה ואת־המנחה המזבחה וכפר עליו
הכהן וטהר׃ ס ואם־דל הוא ואין ידו 21
משגת ולקח כבש אחד אשם לתנופה לכפר עליו
ועשרון סלת אחד בלול בשמן למנחה ולג שמן׃
ושתי תרים או שני בני יונה אשר תשיג ידו והיה אחד 22
חטאת והאחד עלה׃ והביא אתם ביום השמיני 23
לטהרתו אל־הכהן אל־פתח אהל מועד לפני יהוה׃
ולקח

Bel paupere.

℣.10. f) ὁ. ἀμνοὺς ἀμώμους. 1 Petr. 1, 19. g) *decimas* Ephæ. v. 11. Ex. 29, 40. h) *logum.* v. 12. minor liquidorum mensura, continens sex oua. *M. I.* vel sec. *Ed. Bernardum*, olei circiter libram Romanam. ὁ. κοτύλην.

℣. 11. i) *& sistet.* c. 16, 7. k) *& illa* reliqua v. 10.

℣. 12. l) *in sacrificium pro reatu.* c. 5, 6. 19. m) vid. v. 10. n) *& agitabit.* v. 24. c. 9, 21. Ex. 29, 24.

℣. 13. o) ὁ. τὰ περὶ ἁμαρτίας. v. 19. c. 5, 11. c. 7, 7. p) c. 2. 3. 10. &c.

℣. 14. q) cf. Hebr. 9, 22. r) ὁ. ἐπὶ τὸν λοβόν. v. 17. 25. ve Sacerdotibus consecrandis. Ex. 29, 20.

℣. 15. s) vid. v. 10. t) i. e. *in volam suam.* Nomen repetitur ad vitandam ambiguitatem suffixi. sic v. 26.

℣. 16. u) tinget *oleo*, l. sumens *aliquid de oleo.* c. 4, 17. x) ὁ. καὶ ῥανεῖ. sic v. 27. cf. c. 4, 6.

℣. 17. y) *præter sanguinem.* v. 14. Vna cum remissione peccatorum confertur oleum gratiæ Spiritus S. qui nouam vitam in nobis parit. cf. Es. 45, 24. coll. Phil. 3, 9. 10. Rom. 5, 1. 5. 1 Joh. 1, 9.

℣. 19. z) *victimam pro peccato.* v. 13. 22. 31.

℣. 21. a) *Si vero pauper.* Ps. 41, 2. b) *vt manus eius non attingat.* v. 22. 30. neque sint ei tot victimæ. c) *& decimam partem* (Ephæ) similæ. v. 10. Num. 15, 4.

℣. 22. d) c. 12, 8. c. 15, 14.

℣. 23. e) *ad purificationem suam.* c. 15, 13.

℣. 10. ולוג *plene* 4. 5. sic etiam v. 12. sed vtrobique contra *Mas. Erff.* & 1. itemque *impressam* ad v. 15. ℣. 11. המטהר *Mem* per *Chatephpatach* libri *Hispp.* in *O. T.* f. 14, b. ℣. 19. וכפר per *Merca* 2. 4. 5. 6. 9. 12. 20. & sic etiam 1. qui tamen in marg. *Sakephgadol* cum reliquis habet. ℣. 21. ועשרן *non defect.* 2. 4. *Hal.* sic emendatum est in 1. & 3. requirente ita *Masora* 1. 2. *Erff.* & *impressa*, quam vero falsam esse dicit *R. Menachem* in *O. T.* ℣. 23. אל־פתח per *Sakephgad.* minus bene 1. in marg. at אל־פתח אהל 2. 3. 4. & *Hispp.* in *O. T.*

24 ולקח הכהן את־כבש האשם ואת־לג השמן והניף
כה אתם הכהן תנופה לפני יהוה׃ ושחט את־כבש
האשם ולקח הכהן מדם האשם ונתן על־תנוך אזן
המטהר הימנית ועל־בהן ידו הימנית ועל־בהן רגלו
26 הימנית׃ ומן־השמן יצק הכהן על־כף הכהן
27 השמאלית׃ והזה הכהן באצבעו הימנית מן־השמן
אשר על־כפו השמאלית שבע פעמים לפני יהוה׃
28 ונתן הכהן מן־השמן ׀ אשר על־כפו על־תנוך אזן
המטהר הימנית ועל־בהן ידו הימנית ועל־בהן רגלו
29 הימנית על־מקום דם האשם׃ והנותר מן־השמן אשר
על־כף הכהן יתן על־ראש המטהר לכפר עליו לפני
ל יהוה׃ ועשה את־האחד מן־התרים או מן־בני היונה
31 מאשר תשיג ידו׃ את אשר־תשיג ידו את־האחד
חטאת ואת־האחד עלה על־המנחה וכפר הכהן על
32 המטהר לפני יהוה׃ זאת תורת אשר־בו נגע צרעת
אשר לא־תשיג ידו בטהרתו׃ פ
33 וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר׃ 34 כי תבאו *De lepra aedium.*
אל־ארץ כנען אשר אני נתן לכם לאחזה ונתתי נגע
לה צרעת בבית ארץ אחזתכם׃ ובא אשר־לו הבית
36 והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית׃ וצוה הכהן
ופנו את־הבית בטרם יבא הכהן לראות את־הנגע
ולא יטמא כל־אשר בבית ואחר כן יבא הכהן
37 לראות את־הבית׃ וראה את־הנגע והנה הנגע
בקירת הבית שקערורת ירקרקת או אדמדמת
38 ומראיהן שפל מן־הקיר׃ ויצא הכהן מן־הבית אל־
39 פתח הבית והסגיר את־הבית שבעת ימים׃ ושב
הכהן ביום השביעי וראה והנה פשה הנגע בקירת
מ הבית׃ וצוה הכהן וחלצו את־האבנים אשר בהן
הנגע

℣. 24. f) *agnum victima pro reatu.* v. 21.
25. g) vid. v. 10. 21. h) *agitabit.* v. 12. c. 23, 11. 20.
℣. 25. i) ὁ. ἐπὶ τὸν λοβὸν. v. 14. 28.
℣. 26. k) vid. v. 15. & cf. v. 36.
℣. 27. l) *& adsperges.* v. 16.
℣. 28. m) *ad locum sanguinis,* i.e. *sanguine* victimae *oblitum.* v. 25.
℣. 29. n) vid. v. 17. 18.
℣. 30. o) vid. v. 22. p) *de eo, quod adsequitur manus ipsius.* s. *quod ad manum fuerit.* v. 22. 23.
℣. 31. q) *in victimam pro peccato mactabit.* v. 13. r) *una cum* donario farreo. v. 17. c. 2, 2. c. 4, 11.
℣. 32. s) *cuius manus non attingit.* v. 21. sc. alias victimas. v. 10. seqq. dictas. t) *Ion. & Ar P.* in die purificationis suae.
℣. 34. u) vid. c. 13, 47.
℣. 36. x) *ut evacuent.* Gen. 24, 31. Zeph. 3, 15. ὁ. ἀποσκευάσαι *supellectilia auferre.* cf. Act. 21, 15. y) ὁ. καταμαθεῖν. ut Gen. 24, 21. Mat. 6, 28.
℣. 37. z) *cavitates, fossulae.* (1) qs. ex שקע *demersum esse,* & רור *salinare,* quod np. ex cavitates humorem exsudarent, quo muri maculabantur. At M. I. ex שקע *depressus fuit* & שער q.d. *cum horrore.* a) *valde virides.* (3) c. 13, 49. Ps. 68, 14. b) *valde rubra.* c. 13, 19.
℣. 39. c) *diffusa est.* v. 48. c. 13, 6. ὁ. διεχύθη.
℣. 40. d) *ut eruant.* v. 43. cf. Ps. 6, 5. ὁ. καὶ ἐξελοῦσι. cf. Mat. 5, 29.

℣. 26. יצק *Iyade* cum *Dagesch* 1. 3. 7. 10. 14. 17. 18. 20. & *Berol.* Conf. Varr. Lect. ad Gen. 28, 18. ℣. 31. על־המטהר per *Makk.* 3. 4. 5. sed *Mercha* requirit *Masora.* ℣. 37. שקערורת *ru defect.* per *Kibbuts* 2. 4. 5. sic correctum in 1. secundum *Maf.* 1. & *Erffurt.* quam tamen ceteri non habent. שפל *Pe* per *Patach.* 3. ℣. 39. פשה *Pe* sine *Dagesch* 1. 6. 13. 15. 16. 19. 20. vitiose & contra 0. *T.* f. 14. b. ℣. 40. האבנים *Metheg* pro *Munach* habent 1. 2. 3. 6. 9. & 20.

הַנָּגַע וְהִשְׁלִיכוּ אֶתְהֶן אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם
41 טָמֵא׃ וְאֶת־הַבַּיִת יַקְצִעַ מִבַּיִת סָבִיב וְשָׁפְכוּ אֶת־הֶעָפָר
42 אֲשֶׁר הִקְצוּ אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא׃ וְלָקְחוּ
אֲבָנִים אֲחֵרוֹת וְהֵבִיאוּ אֶל־תַּחַת הָאֲבָנִים וְעָפָר אַחֵר
43 יִקַּח וְטָח אֶת־הַבָּיִת׃ וְאִם־יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בַּבַּיִת
אַחַר חִלֵּץ אֶת־הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי הִקְצוֹת אֶת־הַבַּיִת
44 וְאַחֲרֵי הִטּוֹחַ׃ וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע
45 בַּבָּיִת צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִוא בַּבַּיִת טָמֵא הוּא׃ וְנָתַץ אֶת־
הַבַּיִת אֶת־אֲבָנָיו וְאֶת־עֵצָיו וְאֵת כָּל־עֲפַר הַבָּיִת
46 וְהוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא׃ וְהַבָּא אֶל־
47 הַבַּיִת כָּל־יְמֵי הִסְגִּיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ וְהַשֹּׁכֵב
בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת־בְּגָדָיו וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת־בְּגָדָיו׃
48 וְאִם־בֹּא יָבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת
אַחֲרֵי הִטֹּחַ אֶת־הַבָּיִת וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַבַּיִת כִּי נִרְפָּא
49 הַנָּגַע׃ וְלָקַח לְחַטֵּא אֶת־הַבַּיִת שְׁתֵּי צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז
50 וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב׃ וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפֹּר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־
51 חֶרֶשׂ עַל־מַיִם חַיִּים׃ וְלָקַח אֶת־עֵץ־הָאֶרֶז וְאֶת־הָאֵזֹב
וְאֵת ׀ שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֵת הַצִּפֹּר הַחַיָּה וְטָבַל אֹתָם
בְּדַם הַצִּפֹּר הַשְּׁחוּטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים וְהִזָּה אֶל־הַבַּיִת
52 שֶׁבַע פְּעָמִים׃ וְחִטֵּא אֶת־הַבַּיִת בְּדַם הַצִּפּוֹר וּבַמַּיִם
הַחַיִּים וּבַצִּפֹּר הַחַיָּה וּבְעֵץ הָאֶרֶז וּבָאֵזֹב וּבִשְׁנִי
53 הַתּוֹלָעַת׃ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה אֶל־מִחוּץ לָעִיר
54 אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְכִפֶּר עַל־הַבַּיִת וְטָהֵר׃ זֹאת הַתּוֹרָה
לְכָל־נֶגַע הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק׃ וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת׃ נה
56 וְלַשְׂאֵת וְלַסַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת׃ לְהוֹרֹת בְּיוֹם הַטָּמֵא וּבְיוֹם 57 ש׳ רפה
הַטָּהֹר זֹאת תּוֹרַת הַצָּרָעַת׃ פ

Cap. XV. *De gonorrhœa,*

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ דַּבְּרוּ אֶל־ טו
2 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב
מִבְּשָׂרוֹ

insanabili, unde ædes destruendæ;

Vel sanata, & tunc purificandæ.

℣. 41. e) *abradi vel* tectario *velini iubebit,* (1) f) *abraserint* v. 43. ℣. 42. g) *in locum.* ἀντί. cf. Mat. 2, 22. c. 5, 32. c. 20, 28. h) *quo obliuant.* Ez. 44, 18. Ez. 13, 10. seqq. ℣. 43. i) *postquam* dominus *lapides eruerit.* v. 40. k) *& postquam* iterum *oblita fuerit.* v. 42. 48. ℣. 44. l) *pungens, corrodens.* (4) vid. c. 13, 51. ℣. 45. m) *diruet igitur.* Iud. 6, 30. n) vid. v. 3. 40. ℣. 46. o) quibus *eam clausit vel claudi iussferit* Sacerdos. v. 38. ℣. 47. p) præterea *abluet* vestes. ℣. 48. q) *non extendit se.* v. 39. r) *postquam obducta fuerit.* v. 43. s) *mundam pronunciabit.* c. 13, 6. 59. ℣. 49. t) *ad expiandum.* v. 52. cf. not. ad Ex. 29, 36. u) vid v. 4. ℣. 50. x) *supra aquam vivam.* v. 5. 51. 52. ἐφ' ὕδατι ζῶντι. Ioh. 4, 10. ℣. 51. y) cf. Rom. 6, 3. 4. z) *en!* sanguinem & aquam. Ioh. 19, 34. & Ioh. 5, 6. Ebr. 10, 22. 23. Apoc. 7, 14. ℣. 53. a) *dimittet autem.* vid. v. 7. b) conf. v. 49. c. 16, 16. 35. ℣. 54. c) *& de porrigine.* c. 13, 30. ℣. 55. d) c. 13, 47. seqq. e) *& domus* vel *de domo leprosa.* c. 14, 34. seqq. ℣. 56. f) *de tumore.* c. 13, 2. g) *scabie.* (2) ibid. ℣. 57. h) *ad docendum* (vt doceatis) *de die immundi, & de die mundi,* ℣. quo die quidpiam sit immundum vel mundum. CAP. XV. ℣. 2. i) *quinquis* fuerit c. 17, 3. & 13. k) *fluens* s. *fluxum* seminis *patiens.* v. 4. 6.

℣. 41. ושפכו per *Mahpach* 1. & 3. ℣. 42. ועפר אחר יקח וטח ita 1. & sic su. 4. וטח per *Pa-tach* 3. 4. 5. contra Mas. & *M. I.* ℣. 49. ואזב *def. et. Hal.* 17. 18. & *Berol. sec. O. T.* 14. b. reliqui omnes *plene.* ℣. 51. עץ per *Munach* loco *Makk.* 1. 2. 3. האזב ita per *Grafschaim & Meth.* 2. 3. ℣. 52. הבית *Rbhia* habent 2. 3. 4. 6. 7. 9. 11. 12. 15. 16. 20. ℣. 56. ולשאת *Sinraphatum* in 1. 2. 4. 5. 6. 9. 17. 18. 20. & *Ber. sec. O. T.* sed *dageschatum* est in reliquis. ℣. 57. זאת תורת ita 4.

eiusque purificatione.

3 מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ טָמֵא הוּא׃ וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ
רָר בְּשָׂרוֹ אֶת־זוֹבוֹ אוֹ־הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ טֻמְאָתוֹ
4 הִוא׃ כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא וְכָל־
ה הַכְּלִי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו יִטְמָא׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ
6 יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְהַיֹּשֵׁב עַל־
הַכְּלִי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם
7 וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְהַנֹּגֵעַ בִּבְשַׂר הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו
8 וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכִי־יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר
9 וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכָל־
י הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא׃ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכֹל
אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו יִטְמָא עַד־הָעָרֶב וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם
11 יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכֹל אֲשֶׁר
יִגַּע־בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא־שָׁטַף בַּמָּיִם וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ
12 בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַזָּב
13 יִשָּׁבֵר וְכָל־כְּלִי־עֵץ יִשָּׁטֵף בַּמָּיִם׃ וְכִי־יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ
וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ
14 בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר׃ וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח־לוֹ שְׁתֵּי
תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וּבָא ׀ לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
טו מוֹעֵד וּנְתָנָם אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְעָשָׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד
חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה
16 מִזּוֹבוֹ׃ ס וְאִישׁ כִּי־תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע
17 וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכָל־בֶּגֶד
וְכָל־עוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת־זָרַע וְכֻבַּס בַּמַּיִם
18 וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ
שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד־הָעָרֶב׃ פ
19 וְאִשָּׁה כִּי־תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ שִׁבְעַת
יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בָּהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃
כ וְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּנִדָּתָהּ יִטְמָא וְכֹל אֲשֶׁר־תֵּשֵׁב
עָלָיו

De impuritate ex concubitu.

l) honesta dictio. sic v. 3. 19. Ez. 16, 26. c. 23, 20. m) *gonorrhœa sua* immundus est.

v. 3. n) *Ar. P.* conditio fluxus eius, in quo consistet immunditia eius. o) si *salivaverit*, vel *spuat* veluti saliuam emiserit (1) cf. Nomen 1 Sam. 21, 14 p) *aut si obstructam* & qs. obsignatā *habuerit* carnem suam. Iob. 9, 7.

v. 4. q) ὁ. γονοῤῥυὴς sic v. 6. 7. seqq. r) cf. Tit. 1, 15.

v. 5. s) c. 14, 9.

v. 7. t) ὁ. τοῦ χρωτὸς, *corpus*. cf. v. 16.

v. 8. u) *Si etiam sputauerit* (1) profluuio laborans in mundū.

v. 9. x) Schmid. *currus*, super quo *vehitur*. vid. 1 Reg. 5, 6. Ier. 17, 25. ὁ. ἐπίσαγμα. Vulg. *Sagma* h. e. vestis, quæ iumento imponitur, antequam conscendatur. conf. Cant. 3, 10.

v. 10. y) *quidquam*, neutraliter, vt v. 20. z) *illa*, *illas res*.

v. 11. a) *Omnis etiam, quem* illotis manibus attigerit profluuio laborans. b) *immersit* l. *abluit*. v. 12. c. 6, 21.

v. 12. c) ὁ. καὶ σκεῦος ὀ[illegible]. c. 14, 5. 50. 2 Cor. 4, 7. d) c. 6, 21. c. 11, 33.

v. 13. e) *ad purificationem suam*, vt cognoscat, se vere esse curatum. c. 13, 7. f) c. 14, 5. Ebr. 10, 22.

v. 14. g) c. 14, 22.

v. 15. h) ὁ. περὶ ἁμαρτίας. v. 30. c. 14, 13.

v. 16. i) sc. in somno. al. in concubitu, liberorum procreandorū caussa. k) ὁ. κοίτη σπέρματος. v. 17. 18.

v. 18. l) cf. 2 Sam. 11, 4. Aliis tamen hic versus præcedentium appendix est, si mulier illo die vel nocte cum eo coierit, cui tale quid per somnum accidit.

v. 19. m) *ita vt sanguis sit fluxus eius*, sc. menstruus, de quo vide sis *Plin.* Histor. Nat. Lib. VII. c. 15. n) *per carnem vel e carne ipsius*. vid. v. 2. o) *in separatione s. fœditate sua*. c. 12, 2. ὁ. ἐν τῇ ἀφέδρῳ αὐτῆς. v. 20. 25. p) contrarium vide Mat. 9, 20.

---

v. 9. כ המרכב per *Kamets* scribunt 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. 14. 20. & sic requirit *Mas. impressa* ad Exod. 38, 21. sed *Masora* 1, quæ ibidem est, hunc locum omittit, adeoque cum reliquis est pro *Patach*. v. 10. אשר per *Makk.* 1. 2. 3. 4. והנשא *vo defect.* esse aiunt in *Talmude* Tract. *Niddah*, citante R. *Iac. Chaiim* in Præf. ad *Biblia glossata Rabb.* col. 4. § ומיהו : sed hæc lectio reiicitur in *O. T.* auctoritate tum codicum vniuersorum, tum aliorum criticorum. Accedit denique *Mas.* nostra *MSta* æque ac *impressa* ad h. l. & Gen. 41, 8. quæ *plenum* postulat. אתם *defect.* 2. 5. sic su. 1. 3. 4. contra *Mas.* 1. 4. & *Erff.* v. 15. אחד חטאת והאחד ita 1. v. 19. וכל siue *præf.* ו 2. 3. 4. *Hal.* 6. 9. 20.

עָלָיו יִטְמָא׃ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּמִשְׁכָּבָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ 21
בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכָל־כְּלִי אֲשֶׁר־ 22
תֵּשֵׁב עָלָיו יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃
וְאִם עַל־הַמִּשְׁכָּב הוּא אוֹ עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־הִוא יֹשֶׁבֶת־ 23
עָלָיו בְּנָגְעוֹ־בוֹ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ וְאִם שָׁכֹב יִשְׁכַּב אִישׁ 24
אֹתָהּ וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים וְכָל־
הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא׃ ס וְאִשָּׁה כה
כִּי־יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֶת־נִדָּתָהּ אוֹ כִי־
תָזוּב עַל־נִדָּתָהּ כָּל־יְמֵי זוֹב טֻמְאָתָהּ כִּימֵי נִדָּתָהּ
תִּהְיֶה טְמֵאָה הִוא׃ כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־תִּשְׁכַּב עָלָיו 26
כָּל־יְמֵי זוֹבָהּ כְּמִשְׁכַּב נִדָּתָהּ יִהְיֶה־לָּהּ וְכָל־הַכְּלִי אֲשֶׁר
תֵּשֵׁב עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה כְּטֻמְאַת נִדָּתָהּ׃ וְכָל־הַנּוֹגֵעַ 27
בָּם יִטְמָא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃
וְאִם־טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְסָפְרָה לָּהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר 28
תִּטְהָר׃ וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּקַּח־לָהּ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי 29
בְּנֵי יוֹנָה וְהֵבִיאָה אוֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד׃ וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד ל
עֹלָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה מִזּוֹב טֻמְאָתָהּ׃
וְהִזַּרְתֶּם אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם וְלֹא יָמֻתוּ 31
בְּטֻמְאָתָם בְּטַמְּאָם אֶת־מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם׃ זֹאת 32
תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זֶרַע לְטָמְאָה־
בָהּ׃ וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ וְהַזָּב אֶת־זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה 33
וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם־טְמֵאָה׃

De fluxu sanguinis extraordinario.

מלרע

Mat. 9, 20. k) ὁ. μετὰ ἀποκαθημένης. c. 20, 18.

CAP. XVI, v. 1. l) *cum (irreuerenter) appropinquassent.* Ex. 40, 32. At *LXX. Onk. Ion. Hier.* & *Syr.* cū afferrent ignem alienum, *ex Piel.* m) c. 10, 2. ℣. 2. n) cf v. 34. Ex. 30, 10. seqq. Hebr. 9, 7.

פ פ פ כט 29

Cap. XVI. *De expiatione anniuersaria.*

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן
בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה 2
דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ
מבית

℣. 21. q) *Omnis etiam, qui.* sic v. 21.
℣. 23. r) *Si vero super lecto illud* (e. c. stragulum, fuerit) *aut super* alio *vase, in quo illa sederit, cum quis attigerit illud, immundus iste erit vsque ad vesperam.* At Schmidius: *Siue itaque res sit de cubili, siue de vase* &c.
℣. 24. s) *Si quis autem maritus cum vxore cubuerit, & menses huic ex improuiso superuenerint, dum ille dormit cum ea.* Alius casus, morte puniendus, exstat c. 18, 19. c. 20, 18. t) *& fuerit impuritas* (v. 19. 25.) *eius super illum*, tum ille quoque immundus erit. u) sic v. 13. 19. 28. Num. 19, 11. &c.
℣. 25. x) *in non-existentia temporis,* i. e. *dum non est tempus* l. *præter tempus* fluxus eius. cf. בלא Job. 15, 32. 2 Par. 30, 18. ὁ. οὐκ ἐν καιρῷ. y) *vltra menses suos.* c. 27, 13.
℣. 28. z) post longiorem fluxum. v. 25. a) vid. v. 13.
℣. 29. b) cf. v. 14. c. 12, 8.
℣. 30. c) vid. v. 15. d) Ergo morbi, & omnia vitæ mala, peccatorum fructus & pœnæ sunt, nec cuiquam immerito contingunt. cf. c. 12, 7.
℣. 31. e) *Separabitis igitur,* vel *seorsim esse curabitis.* vid. Num. 6, 2. 3. 6. 12. & cf. Es. 1, 16. c. 52, 11. 2 Cor. 6, 17. ὁ. εὐλαβεῖς ποιήσετε. f) *cum polluerint.* Obserua in his peccati fœditatem, & infirma egenaque rudimenta (Gal. 4, 9.) καὶ δικαιώματα σαρκὸς Israelitis vsque ad correctionis tempus posita Hebr. 9, 10. Alioqui mulier diuturno fluxu laborans non magis polluisset Sanctuarium, quam illa vestem Christi polluit Mat. 9. si modo fidem & pium animū attulisset.
℣. 32. g) vid. v. 3. h) vid. v. 15.
℣. 33. i) *languentis.* (4) c. 20, 18. ὁ. καὶ τῇ αἱμοῤῥοούσῃ.

Mat.

℣. 21. וכל־הנגע sine *Kadma* per solum *Sakephk.* 3. 7. 17. 18. *Berol.* & *O. T.* f. 15. 2. ℣. 25. עת ita 3. & 5. at 1. in marg. legit עת; *Sagol* requirit *Masora* 1. & 4. תהיה טמאה sic 7. 8. 10.–16. 19. 21. contra *O. T.* ℣. 26. אשר per *Kadma* loco *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. לה *Lamed* sine *Dagesch.* 3. 7. 8. 10. 11. 13. contra *O. T.* ℣. 28. וספרה per *Makk.* & *Meth.* 1. 3. 6. 9. 20. at וספרה *milra* (sine seq. *Dagesch* in לה;) 2. sec. *Masor. Erffurt.* quæ habet hoc symbolum גברא מלעי איתתא מלר *Femininum*, inquit, *est milra, at masculinum* (v. 13.) *milel.* ℣. 19. או שני בני ita 1. emendauit. ℣. 31. והזרתם Pro eo legit textus *Hebr. Samaritanus* והזהרתם & *admonebitis seu dehortabimini,* quomodo etiam conuersum est in *Vers. Samaritana, Syriaca* & τῶν ὁ.

מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא
3 יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת׃ בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן
אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה׃
4 כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ
וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם
וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם׃ וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד
6 לְעֹלָה׃ וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר
7 בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ׃ וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד
8 אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־
שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרָל אֶחָד
9 לַעֲזָאזֵל׃ וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו
י הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת׃ וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו
הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד־חַי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח
11 אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה׃ וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר
הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת־
12 פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ׃ וְלָקַח מְלֹא־הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי־אֵשׁ
מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים
13 דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת׃ וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת עַל־
הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה ׀ עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת
14 אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת וְלֹא יָמוּת׃ וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה
בְאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה
טו שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ׃ וְשָׁחַט אֶת־שְׂעִיר
הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת־דָּמוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת
וְעָשָׂה אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ
16 עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת׃ וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ
מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם וְכֵן
17 יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם׃ וְכָל־

אדם N יג א

o) intra velum. ℣. 12. 15. ὁ. ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος. Hebr. 6, 19. cf. Ex. 26, 31. p) ante propitiatorium. ℣. 14. ὁ. εἰς πρόσωπον τοῦ ἱλαστηρίου. vid. Ex. 25, 17. q) vid. ℣. 1. 13. r) tum intra, tum extra tabernaculum. Ex. 40, 34. seqq. Num. 9, 15. 16.

℣. 3. s) Cum hac re vel victima ingredietur in sanctuarium, non sine sanguine. Hebr. 9, 7. t) ὁ. περὶ ἁμαρτίας. ℣. 5. o. 11. &c. quo sacerdos mortem se meritum esse fatebatur. cf. not. Ex. 29, 10.

℣. 4. u) tunicam lineam sacram. cf. Ex. 28, 40. 42. x) & femoralia linea. (5) c. 6, 3. Ez. 44, 18. y) balteo. Ex. 28, 4. z) se amiciat, tegat, vedimiat. (3) Ef. 22, 18. a) Docet Scriptura, summum Sacerdotē, qui ministrat in interiori sanctuario, typum esse ministerii, quod fit in sanctuario superiori. Pontifex enim terreni sanctuarii, quatuor vestibus lineis in ministerio indutus, exemplar fuit castrorum Schechinæ, aut animalium sacrorum cum quatuor alis & quatuor faciebus. Sic etiam dicunt in *Medrasch Vaiiikra Rabba*: Qualis est cultus cælestis ? *Resp.* Est vir vnus (Michael) in medio illorum, indutus lineis. Ez. 9, 2. Ita quoque in administrando cultu terrestri requiritur linea tunica. Hæc *Bechai*. b) se totum ℣. 24. 26. 28. non tantum manus & pedes, vt Ex. 30, 19.

℣. 6. c) Ion. qui est ex opibus eius. d) *Ion.* add. *cum confessione verbali.* cf. Rom. 10, 10. e) cf. ℣. 3. 11. 17. 24. Ebr. 7, 27.

℣. 7. f) & *sistet* eos. c. 14, 11. g) ℣. 8. ὁ. εἰς συναπαντῆν; conf. Act. 1, 23.

℣. 8. g) & *dabit s. iaciet* sortes, Deo electionem permissurus, sic Act. 1, 26. conf. 1 Sam. 14, 42. Prov. 16, 33. h) קמ׳ ברביע Schmid. *pro Asasele.* Kimchi simplicissime: *pro hirco abeunte* np. in desertum ℣. 21. aut libertatem, vt altera auis c. 14, 7. 53. ὁ. τῷ ἀποπομπαίῳ, *emissario* vel *averrunco* malorum depulsore. Bocharto est nomen plurale Arab. *pro recessibus* in deserto. Clerico compositum Arab: *præcipitio*. Mittimus plures coniecturas. (4) v. 10. 26.

℣. 9. i) sc. ex vasculo, quo sortes colligebantur. Ios. 18, 11. coll. c. 19, 1. Volunt Rabbini, sortes extractas fuisse a Pontifice maximo; alii, easdem concussione vrnæ exsiliisse.

℣. 10. k) *Ion.* pro transgressione populi. l) Clericus: *ad solitudines in deserto.*

℣. 12. m) *plenitudinem*, i. e. *plenum thuribulum*. c. 2, 2. n) c. 10, 1. Num. 17, 11. o) Ex. 9, 8. Coh. 4, 6. p) Exod. 30, 34. seqq. q) vid. ℣. 2.

℣. 13. r) ὁ. ἡ ἀτμὶς τοῦ θυμιάματος. Apoc. 8, 3. 4. Es. 6, 4. s) cf. ℣. 2. c. 10, 2. 1 Sam. 6, 13. 19. ℣. 14. t) Egrediebatur adyto, vt sanguinem sumeret, iterumque eo inferret. u) c. 4, 5. 6. Hebr. 9, 13. c. 10, 4. x) *ante propitiatorium* versus orientalem partem arcæ. y) sic ℣. 19. c. 14, 7. ℣. 15. z) ὁ. τὸν περὶ τοῦ λαοῦ. a) tertium ingressus adytum. ℣. 16. b) sic ℣. 33. cf. c. 14, 53. c) *quod habitat.* ὁ. τῇ ἐκτισμένῃ. cf. Heb. 9, 11.

℣. 3. בְּפַר Pe per *Kamets* 1. 5. ℣. 4. בַד per *Kamets* 3. 4. contra *Masoram*. ℣. 8. שְׁנֵי Notam marginalem בראש עמוד סימן בי״ה שמ״ו habent 17. *Berol.* & *O.T.* f. 15. a. גּוֹרָל & וְגוֹרָל per *Patach* in statu constructo 4. לַעֲזָאזֵל per *Segol* loco *Tsere* 2. 3. h. l. & ℣. 10. ac 26. ℣. 12. מְלֹא *Munach* pro *Makk.* 3. הַמִּזְבֵּחַ *Paschta geminatum* omnes habeat, præter 17. 18. & *Berol.* qui sequuntur libros *Hispp.* in O. T.

אדם לא־יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד־
צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל־קהל ישראל׃
18 ויצא אל־המזבח אשר לפני־יהוה וכפר עליו ולקח
מדם הפר ומדם השעיר ונתן על־קרנות המזבח
19 סביב׃ והזה עליו מן־הדם באצבעו שבע פעמים
כ וטהרו וקדשו מטמאת בני ישראל׃ וכלה מכפר
את־הקדש ואת־אהל מועד ואת־המזבח והקריב
21 את־השעיר החי׃ וסמך אהרן את־שתי ידו על־ראש
השעיר החי והתודה עליו את־כל־עונת בני ישראל
ואת־כל־פשעיהם לכל־חטאתם ונתן אתם על־ראש
22 השעיר ושלח ביד־איש עתי המדברה׃ ונשא השעיר
עליו את־כל־עונתם אל־ארץ גזרה ושלח את־השעיר
23 במדבר׃ ובא אהרן אל־אהל מועד ופשט את־בגדי
24 הבד אשר לבש בבאו אל־הקדש והניחם שם׃ ורחץ
את־בשרו במים במקום קדוש ולבש את־בגדיו ויצא
ועשה את־עלתו ואת־עלת העם וכפר בעדו ובעד
כה 26 העם׃ ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה׃ והמשלח
את־השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ורחץ את־בשרו במים
27 ואחרי־כן יבוא אל־המחנה׃ ואת פר החטאת ואת
שעיר החטאת אשר הובא את־דמם לכפר בקדש
יוציא אל־מחוץ למחנה ושרפו באש את־ערתם ואת־
28 בשרם ואת־פרשם׃ והשרף אתם יכבס בגדיו ורחץ
29 את־בשרו במים ואחרי־כן יבוא אל־המחנה׃ והיתה
לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש
תענו את־נפשתיכם וכל־מלאכה לא תעשו האזרח
ל והגר הגר בתוככם׃ כי־ביום הזה יכפר עליכם
לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו׃
31 שבת שבתון היא לכם ועניתם את־נפשתיכם חקת
עולם

urbs, in qua Tabernaculum vel Templum, successit.

ידיו ק

℣. 27. x) c. 4, 5. c. 6, 23. y) c. 4, 12. 21. z) Ez. 43, 21. Heb. 13, 11. a) *stercus eorum.* (7) c. 4, 21. Num. 19, 5.

℣. 28. b) Nota, quod illis ipsis Iudæis, qui Christum ad mortem abripuerunt, regressus pateat ad castra Ecclesiæ, modo feria pœnitentia acta, aqua Baptismi peccata sua ablui patiantur. Act. 2, 36. 38. c. 3, 15. 17. 19. 21. 26.

℣. 29. c) sic ℣. 31. 34. c. 17, 7. &c. d) ℣. 31. Num. 29, 7. Es. 58, 3. 5. e) *indigena.* c. 18, 26.

℣. 30. f) c. 23, 27. Num. 29, 7. ό. καθαρίσαι ὑμᾶς. 1 Ioh. 1, 9. *Ar. P.* add. *quemadmodum explicaui.*

℣. 31. g) *summa quies.* c. 23, 3. Ex. 16, 23. c. 35, 2. h) sc. ieiuniis. ℣. 29. c. 23, 27. Ps. 35, 13.

℣. 17. d) Heb. 9, 7.

℣. 18. e) *expiabit* s. *lustrabit* ipsum, cf. c. 8, 15. Ex. 29, 36. f) *Ar. P.* add. *simul iunctis.*

℣. 20. g) *Cumque ita absoluerit.*

℣. 21. h) *Tum imponet.* c. 1, 4. c. 24, 14. i) *Ion.* add. *hoc ordine, vt dextram super sinistram ponat.* k) c. 26, 40. l) cf. antitypum Es. 53, 6. 2 Cor. 5, 21. m) in loca inaccessa auferenda; n) *commodi.* ό. ἑτοίμου, *parati*, qui præsto est. (1) Marc. 15, 21. *Ion.* qui iam a præcedenti anno paratus est ad abeundum.

℣. 22. o) cf. antitypum 1 Pet. 2, 24. p) *abscissam* a terra habitata s. *præruptam*, h. e. in locum præruptis scopulis cinctum, vel etiam fossis, riuis, paludibus ab aliis terris resectum, (1) sicut Syris & Arabibus גזירה est *insula* per aquam vndique præcisa. *Onk. Ion. Syr.* in locum non habitatum. q) *& sic dimittet;* sc. secundum Talmudicos codice *Ioma* c. 6. *impellebat eum retrorsum, & ipse voluebatur & descendebat, & nondum ad medium montem perueniebat, cum in frusta erat discerptus.* cf. Mich. 7, 9. Alii tamen (vt *Gusset.* p. 859. L.) volunt hircum liberum dimissum, tq. typum Christi post expiationem rediuiui, euntis extra nostram habitationem. cf. c. 14, 7. 53.

℣. 23. r) *& deponet, relinquet eas.* Nu. 17, 19. *Bechai:* ne iis vtatur amplius in alio festo expiationis; itaque recondi illic debebant, donec vetustate contererentur.

℣. 24. s) cf. ℣. 4. 26. 28.

℣. 26. t) ό. τὸν διεσταλμένον εἰς ἄφεσιν. vid. ℣. 8. u) quibus deinde vrbs

℣. 18. אשר־לפני ita habent 1. 2. 3. 4. 6. 8. 9. 14. 20. השער hic & ℣. 21. *defect.* requirit *Mas.* 7. 8. ad Gen. 27, 23. sed nullo suffragante codice. ℣. 21. על ראש השעיר ita per duplex *Munach* 6--16. 19. 20. 21. & in marg. 1. ℣. 22. גזירה cum *Iod* otioso 1. 3. 5. *Hal.* sic fu. 2. ℣. 26. והמשלח *Chatephpatach* sub *Mem* plerique libri *Hispp.* in *O. T.* f. 15. a. יכבס בגדיו ita 2. ℣. 29. בתוככם Sic per *Chatephpat.* 2. 6. 9. 20. ℣. 30. כי *Munach* loco *Makkeph* habent 6. 9. 20.

32 עולם: וכפר הכהן אשר־ימשח אתו ואשר ימלא
את־ידו לכהן תחת אביו ולבש את־בגדי הבד בגדי
33 הקדש: וכפר את־מקדש הקדש ואת־אהל מועד
ואת־המזבח יכפר ועל הכהנים ועל־כל־עם
34 הקהל יכפר: והיתה־זאת לכם לחקת עולם
לכפר על־בני ישראל מכל־חטאתם אחת
בשנה ויעש כאשר צוה יהוה את־משה:

פ

יז וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־אהרן
2 ואל־בניו ואל כל־בני ישראל ואמרת אליהם זה
3 הדבר אשר־צוה יהוה לאמר: איש איש מבית
ישראל אשר ישחט שור או־כשב או־עז במחנה
4 או אשר ישחט מחוץ למחנה: ואל־פתח אהל
מועד לא הביאו להקריב קרבן ליהוה לפני משכן
יהוה דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת
ה האיש ההוא מקרב עמו: למען אשר יביאו
בני ישראל את־זבחיהם אשר הם זבחים על־
פני השדה והביאם ליהוה אל־פתח אהל מועד
6 אל־הכהן וזבחו זבחי שלמים ליהוה אותם: וזרק
הכהן את־הדם על־מזבח יהוה פתח אהל מועד
7 והקטיר החלב לריח ניחח ליהוה: ולא־יזבחו
עוד את־זבחיהם לשעירם אשר הם זנים אחריהם
8 חקת עולם תהיה־זאת להם לדרתם: ואלהם תאמר
איש איש מבית ישראל ומן־הגר אשר־יגור בתוכם
9 אשר־יעלה עלה או־זבח: ואל־פתח אהל מועד לא
יביאנו לעשות אתו ליהוה ונכרת האיש ההוא מעמיו:
י ואיש איש מבית ישראל ומן־הגר הגר בתוכם אשר
יאכל כל־דם ונתתי פני בנפש האכלת את־הדם

℣. 32. *i) quem unxerit* Deus vel summus sacerdos. cf. c. 4, 3. Ex. 40, 13. ὁ. ὃν ἂν χρίσωσιν αὐτὸν, *qui unctus fuerit. k)* c. 8, 33. c. 21, 10. ℣. 33. *l) Expiabit, inquam.* ℣. 32. ℣. 34. *m)* sc. cum respectu fidei ad mortem Christi. Ps. 40, 6. Heb. 10, 5. seqq. & cum vera pœnitentia, quam ipsi Talmudistæ recte requirunt, codice *Joma* c. 8. §. 8. Male tamen ibidem *mortem hominis* expiatoriam faciunt. Vt enim *impossibile est, sanguinem taurorum & hircorum auferre peccata* Heb. 10, 4. seqq. sic mors hominis peccatorem non expiat; sed transitus ad iudicium est Hebr. 9, 27. *Christus autem expiatio est pro totius mundi peccatis.* 1 Io. 2, 2. Heb. 9, 15. Es. 53, 11. &c. *n)* cf. ℣. 2. ὁ. ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ. Heb. 9, 7. cf. ib. c. 10, 3.

Cap. XVII, ℣. 2. *o)* quia hæc lex ad sacerdotale munus pertinebat.

℣. 3. *p) quisquis fuerit,* sic ℣. 8. 10. 13. c. 15, 2. *q)* sc. Domino sacrificaturus. ℣. 4. 8. 9. Alioquin enim licebat pecudes in quotidianos vsus mactare in quouis loco. Deut. 12, 15. 20. seqq.

℣. 4. *r)* cf. ℣. 9. c. 8, 3. Deut. 12, 13. *s) Ar. P.* in parenthesi: (*siquidem sit sacrificium Dei*) *t)* pro *sanguine* vel qs. *cædes hominis imputabitur.* ὁ. λογισθήσεται. Rom. 4, 3. *u)* ac si *sanguinem* hominis *effudisset.* cf. Es. 66, 3. *x)* sic ℣. 9. 10. c. 7, 25. c. 18, 29. Gen. 17, 14. Ex. 12, 19. Ratio legis, vt in cultu & religione concors omnium esset sententia. ℣. 5. nec ad idololatriam, ad quam procliues erant, prorsus deficerent ℣. 7. & vt scirent, quanto odio Deus ea sacra prosequatur, quæ sine verbo & mandato ipsius excogitatur. cf. Ios. 22, 23. 1 Reg. 22, 43. &c. Tum vero, vt non sibi quisque esset sacerdos, sed vt typico Aaronis sacerdotio omnes ad Christum & eius expiationem adducerentur. ℣. 6. *Neque enim aliud nomen,* vel

Cap. XVII.

sacrificium, vel opus, *sub cælo datum est* inter homines, *in quo oporteat*

קמץ בזק

nos saluos fieri. Act. 4, 12. ℣. 6. *y)* vid.

קמץ בזק

Ex. 29, 12. *z)* c. 8, 21. Ex. 29, 18.

℣. 7. *a) amplius,* quod per 40 annos factum exprobratur Amos 5, 25. 26. Act. 7, 42. 43. cf. Deut. 12, 8. *b) hircis,* i. e. *dæmonibus* hirciformibus. Es. 34, 14. 2 Par. 11, 15. *Ion.* idolis, quæ similia sunt dæmonibus. *Onk. Syr. Ar.* dæmonibus. *c)* imitati Aegyptios c. 18, 3. qui Pana sub hirco colebant, immo hircum mulieribus fœdissime miscebant. *Herodot.* l. 2. c. 47. cf. Ex. 34, 15. *d)* c. 16, 29.

℣. 9. *e)* vid. ℣. 4. & antitypum Ps. 16, 4. ℣. 10. *f)* c. 3, 17. c. 7, 26. c. 19, 26. Gen. 9, 4. 1 Sam. 14, 32. 33. *g)* in vindictam c. 20, 3. Ps. 34, 17. Thren. 4, 16. cf. 1 Per. 3, 12. *Onk. Syr. Ar. vterque:* iram meam.

℣. 32. אשר Per *Psikmunachatum* in marg. 1. at 4. habet *Darga.* ℣. 34. וזאת *Sain* sine *Dagesch* 5. 12. 13. 20. CAP. XVII, 3. ישחט per *Patach* 4. & plerique libri *Hispp.* in Θ. *T.* f. 15. a. sed, *Kamets*, quod habent reliqui, requirit *Masora.* ℣. 5. אשר־הם per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. פתח אהל מועד אל־הכהן ita 1. & 5. ℣. 7. אשר per *Makk.* 1. 3. 5. sic su. 4. ℣. 8. *Sectiunculam* cum hoc ℣ aperiunt 4. 6. 9. 20. & *Hal.* אשר יעלה עלה ita 1.

11 והכרתי אתה מקרב עמה : כי נפש הבשר בדם הוא
ואני נתתיו לכם על־המזבח לכפר על־נפשתיכם כי־
12 הדם הוא בנפש יכפר : על־כן אמרתי לבני ישראל
כל־נפש מכם לא־תאכל דם והגר הגר בתוככם לא־
13 יאכל דם : ואיש איש מבני ישראל ומן־הגר הגר
בתוכם אשר יצוד ציד חיה או־עוף אשר יאכל ושפך
14 את־דמו וכסהו בעפר : כי־נפש כל־בשר דמו בנפשו
הוא ואמר לבני ישראל דם כל־בשר לא תאכלו כי
טו נפש כל־בשר דמו הוא כל־אכליו יכרת : וכל־נפש
אשר תאכל נבלה וטרפה באזרח ובגר וכבס בגדיו
16 ורחץ במים וטמא עד־הערב וטהר : ואם לא יכבס
ובשרו לא ירחץ ונשא עונו : פ

יח וידבר יהוה אל־משה לאמר : דבר אל־בני ישראל 2
3 ואמרת אלהם אני יהוה אלהיכם : כמעשה ארץ־
מצרים אשר ישבתם־בה לא תעשו וכמעשה ארץ־
כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו
4 ובחקתיהם לא תלכו : את־משפטי תעשו ואת־חקתי
ה תשמרו ללכת בהם אני יהוה אלהיכם : ושמרתם
את־חקתי ואת־משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי
6 בהם אני יהוה : ס איש איש אל־כל־שאר
בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני יהוה : ס
7 ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך הוא לא
8 תגלה ערותה : ס ערות אשת־אביך לא תגלה
9 ערות אביך הוא : ס ערות אחותך בת־
אביך או בת־אמך מולדת בית או מולדת חוץ לא
י תגלה ערותן : ס ערות בת־בנך או בת־
בתך לא תגלה ערותן כי ערותך הנה : ס
11 ערות בת־אשת אביך מולדת אביך אחותך הוא
לא

℣. 14. p) cf. ℣. 11. Gen. 9, 4. Deut. 12, 23.

℣. 15. q) c. 11, 40. c. 22, 8. r) Ex. 22, 30. Ez. 4, 14. ὁ. θηριάλωτον, a fera captum vel discerptum. r) cf. Deut. 14, 21.

℣. 16. t) c. 5, 1. c. 24, 15.

Cap. XVIII, ℣. 2. u) sic ℣. 4. 5. 30. c. 29, 2. &c.

℣. 3. x) cf. c. 17, 7. y) Deut. 12, 4. 31. cf. 2 Cor. 6, 14. seqq. Eph. 5, 11.

Cap. XVIII.

℣. 4. z) Deut. 12, 1.

℣. 5. a) Ez. 20, 11. Neh. 9, 29. Matth. 19, 17. Rom. 10, 5. Gal. 3, 12. *Ion.* add. *in vita huius sæculi, & portio ipsius erit cum iustis.* cf. 1 Tim. 4, 8.

℣. 6. b) c. 17, 3. c. 20, 2. c) *carnem carnis suæ.* ℣. 12. c. 20, 19. c. 25, 49. Num. 27, 11. *Onk. Ion. Syr.* propinquã carnis suæ; sic *Arabes.* d) h. e. *ad concumbendum.* ℣. 7. 8.

℣. 7. e) i. e. *cum patre* (item *auo*, aut *proauo* &c.) rem non habebis, vt factum Gen. 19, 32. Aliis idem est cum sequente; q. d. i. e. *nuditatem matris* (auiæ vel proauiæ) *tuæ*, vt Magi olim fecerunt ap. *Clem. Alex.* Strom. lib. 3. p. 431. *Euseb.* Præp. Ev. 6. c. 10. Nam per nuditatem Patris intelligitur matris nuditas. *Bechai.* ℣. 8. f) i. e. *nouercæ tuæ.* ℣. 11. c. 20, 11. Deut. 23, 1. c. 27, 10. vid. Gen. 35, 22. 2 Sam. 16, 22. 1 Reg. 2, 21. 23. 1 Cor. 5, 1. g) Ez. 22, 10. ℣. 9. h) c. 20, 17. Deut. 27, 22. 2 Sam. 13, 14. i) *sobolem, progeniem.* ℣. 11. Gen. 48, 6. k) *domus* s. domesticam, *domi natam* ex patre & matre, vel serua; vel etiam sec. *Onk. Ion. M. I.* ex priore vel alia vxore patris. l) *natam foris ex quacunque obuia; s. spuriam;* vel sec. *Onk.* & *M. I.* matri ex priori marito natam: vt non tantum ex vtroque; sed ex altero etiam parente sorores prohibitæ intelligantur. *Versus a.* 11. vel partem huius repetit, vel in specie prohibet *nouercæ filiam* ex secundo patris matrimonio.

h) Rationes tam seueri interdicti: 1) quia *anima* s. *vita* in sanguine. ℣. 11. & ne sanguinem etiam humanum esurire discerent. Gen. 9, 4. seqq. 2) ne sanguis res sanctissima, ad expiationem immundorum a Deo ordinata, communi vsu profanaretur. ℣. 11. Hoc a. 3) vt ita adumbraretur pretium sanguinis Christi, qui solus vere est placamentum & expiatio nostra. Act. 20, 28. Col. 1, 14. 20. 1 Pet. 1, 19. 1. Io. 1, 7. &c. Quemadmodum a. typico *tabernaculo vel templo adhuc stante significatum est, nondum manifestatam esse sanctorum viam* Heb. 9, 8. ita etiam instituta & durante adhuc lege de prohibitione eius sanguinis, significauit Spiritus S., nondum in carnem aduenisse eum, qui effusione sanguinis sui homines vere sanctificat. Postquam a. is aduenit; non solum abrogata est lex de non vescendo sanguine, verum etiam Christus ipse propinauit nobis suum ipsius sanguinem bibendũ Matth. 26, 27. 28. Io. 6, 53. seqq. Nam, quod Apostoli iusserunt gentes a sanguine abstinere Act. 15, 29. non perpetua lex, aut medium fuit, quo saluarentur, sed ad tempus instituta ordinatio, & vinculum charitatis, quo cum infirmis Iudæis coalescerent suauius. Sicuti in gratiam amici, caseum nauseantis, ab eodem abstinet amicus.

℣. 11. i) c. 4, 25. 30. 34. k) *pro anima.* Num. 35, 33. Heb. 9, 22. ὁ. ἀντὶ ψυχῆς. Matth. 20, 28. Gusset. *per animam*, i. e. vi animæ, in eo sanguine constantis. *Ion.* nam sanguis sacrificii *reatum animæ* expiat.

℣. 12. l) c. 7, 26. 27. m) *Ar. P.* immo, ne *aduena* quidem.

℣. 13. n) *Ion. Ar. P.* quæ edere *licet.* c. 11, 47. o) ne ab vllo animali degustent; ℣. 14.

℣. 11. כי־נפש per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 5. ℣. 12. יאכל, *milra* 17. 18. & *Berol.* ℣. 14. כי־נפש per *Makk.* loco *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. & 20. ℣. 15. אשר תאכל נבלה sic 1. CAP. XVIII, 3. אשר־ < ישבתם per *Makk.* 3. vtrumque vero & *Makk.* & *Merca* vna < scriptione coniunctim exhibent 6. 9. 11. 19. 21. sed *Makk.* abesse iubet *O. T.* f. 15. 2. ℣. 11. היא per *Iod.* 2. 3. 5. & *Hal.*

De gradibus consanguinitatis & affinitatis, quibus matrimonium fit illicitum.

12 לֹא תְגַלֵּה עֶרְוָתָהּ׃ ס עֶרְוַת אֲחוֹת־אָבִיךָ לֹא
13 תְגַלֵּה שְׁאֵר אָבִיךָ הִוא׃ ס עֶרְוַת אֲחוֹת־אִמְּךָ
14 לֹא תְגַלֵּה כִּי־שְׁאֵר אִמְּךָ הִוא׃ ס עֶרְוַת אֲחִי־
אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב דֹּדָתְךָ הִוא׃
טו ס עֶרְוַת כַּלָּתְךָ לֹא תְגַלֵּה אֵשֶׁת בִּנְךָ הִוא
16 לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ׃ ס עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָחִיךָ לֹא
17 תְגַלֵּה עֶרְוַת אָחִיךָ הִוא׃ ס עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא
תְגַלֵּה אֶת־בַּת־בְּנָהּ וְאֶת־בַּת־בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת
18 עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא׃ וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ לֹא
19 תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ׃ וְאֶל־אִשָּׁה
כ בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ׃ וְאֶל־אֵשֶׁת
21 עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע לְטָמְאָה־בָהּ׃ וּמִזַּרְעֲךָ
לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ
22 אֲנִי יְהוָה׃ וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה
23 הִוא׃ וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְטָמְאָה־בָהּ
24 וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לְרִבְעָהּ תֶּבֶל הוּא׃ אַל־
תִּטַּמְּאוּ בְּכָל־אֵלֶּה כִּי בְכָל־אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־
כה אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם׃ וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֺנָהּ
26 עָלֶיהָ וַתָּקִא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֶיהָ׃ וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם אֶת־
חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה
27 הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃ כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת
הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ׃
28 וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר
29 קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם׃ כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת
ל מִקֶּרֶב עַמָּם׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת
מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ
בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

℣. 12. m) *amita tua.* c. 20, 19. n) *caro* (℣. 6.) patris, & aliquatenus loco eius est. Ita nec mulieri cum patruo s. fratre patris licet nuptias contrahere. *A. P.* & *E.* consanguinea.

℣. 13. o) *matertera*; c. 20, 19. sic etiam mulieri non licet nubere auunculo.

℣. 14. p) *vxor patrui*, qs. *amita tua* est. c. 20, 20. cf. Ex. 6, 20. sic *Verss. Oo.*

℣. 15. q) *nurus tua.* c. 20, 12. cf. Gen. 38, 16. Ez. 22, 11. ὁ. νύμφης Marc. 10, 35.

℣. 16. r) c. 20, 21. cf. Matth. 14, 4. Marc. 6, 18. s) nisi frater sine liberis mortuus sit. Deut. 25, 5. Hinc *Ion.* add. *viuente fratre tuo, aut post mortem ipsius, si sunt ipsi filii.*

℣. 17. t) *caro* eius sunt, & tu illis patris loco. (1) cf. ℣. 6. 12. u) *nefaria excogitatio, machinatio* s. *scelus* est. Iob. 31, 9. 11. *Onk.* consilium peccatorum.

℣. 18. x) Schmid. *mulierem ad sororem eius.* sic alii, vt *duæ simul ductæ sorores* interdictæ sint. cf. Gen. 29, 27. Iudæi enim putant, non illicitam esse vxoris mortuæ sororem. vid. *Ralbag h. l.* f. 159. b. Aliis est, *ne ducas mulierem* aliquam *ad alteram*, s. additam alteri *ad dolorem.* Nam vt absolutum interdictum polygamiæ Israelitæ hoc non sumserunt. vid. *Gusset.* p. 727. seq. y) *ad vexandam* vel *angustandam eam.* 1 Sam. 1, 6. ὁ. ἀντίζηλον. Sic *Arabes*: vt sit eius æmula. z) *præter illam.* Gen. 31, 50.

℣. 19. a) c. 20, 18.

℣. 20. b) *proximi.* c. 20, 10. 2 Sam. 11, 4.

℣. 21. c) *traducendum Molocho.* c. 20, 2. idolo Ammonitarum 1 Reg. 11, 7. sc. *per ignem* comburendos. Deut. 18, 10. 2 Reg. 21, 6. Ier. 32, 35. coll. c. 7, 31. Ps. 106, 37.

℣. 22. d) cf. c. 20, 13. Rom. 1, 27. 1 Cor. 6, 9. 1 Tim. 1, 0.

℣. 23. e) c. 20, 15. f) *vt ineat eam* s. *coeat cum ea* (3) c. 19, 19. c. 20, 16. g) *confusio* s. nefaria permixtio est (2) c. 20, 12.

℣. 24. h) *eiiciens ero.* Ier. 15, 1.

℣. 25. i) *Vnde ipsa terra* qs. *polluta est* ℣. 27. Esr. 9, 11. k) Es. 26, 21. ὁ. ἀνταπέδωκα ἀδικίαν. 2 Thess. 1, 6. Rom. 11, 9. l) *& euomuit.* ℣. 28. ὁ. προσώχθισεν. Heb. 3, 10.

℣. 26. m) Deut. 12, 30. c. 18, 9.

℣. 28. n) vid. ℣. 25. Ier. 25, 27.

℣. 29. o) c. 17, 4. p) *Ion.* facientes *ita.*

℣. 30. q) i. e. *quæ obseruanda docui.* c. 22, 9. Num. 3, 7.

℣. 14. תקרב *Patach* habent 17. 18. & *Berol.* sed contra *Masor.* 2. 4. & *Erffurt.* ℣. 18. לצרר per *Graschaim.* 3. 6. 9. 20, 21. sic su. 2. ℣. 20. עמיתך *Munach* pro *Metheg* 1. 2. 4. 6. 9. 20. & *B. Naphtali.* ℣. 21. ומזרעך ita 1. & *B. Naphtali*; sic tu. 4. ℣. 22. את־זכר sine *præf. Vau* 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. & 21. sed requirit illud *O. T.* f. 15. 2. *Mas.* 2. *Erffurt.* & *impressa final.* f. 12. c. ℣. 23. הִוא per *Chirek* in *feminino* 4. 7. 8. 10. 13. 14. 19. at vtrumque punctum hoc modo הִוּא habent 6. 9. 11. 12. 15. 16. 20. quam diversitatem 1. in marg. ex *Enhakkore* aduotauit tam anxie quidem, quasi vel sola hæc controuersia digna esset, festinatiori aduentu Messiæ; ait enim: כן הוא במקצת הספרים אך בספרים אספמיא בכל הטובים מצאנו תבל הוא והשם ימהר ביאת משיח ויבאר לנו הסתומות נאם עה ℣. 26. האזרח ita cum *Munach* 1. 2. & 4. reliqui habent *Metheg.*

פ פ פ ל 30

conf. Ex. 23, 2. 6. u) Ex. 23, 3. x) Sir. 10, 23. Iac. 2, 2.

Cap. XIX.

וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־כל־עדת יט
בני־ישראל ואמרת אלהם קדשים תהיו כי קדוש אני 2
יהוה אלהיכם׃ איש אמו ואביו תיראו ואת־שבתתי 3
תשמרו אני יהוה אלהיכם׃ אל־תפנו אל־האלילם 4
ואלהי מסכה לא תעשו לכם אני יהוה אלהיכם׃ וכי ה
תזבחו זבח שלמים ליהוה לרצנכם תזבחהו׃ ביום 6
זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד־יום השלישי באש
ישרף׃ ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא 7
לא ירצה׃ ואכליו עונו ישא כי־את־קדש יהוה 8
חלל ונכרתה הנפש ההוא מעמיה׃ ובקצרכם 9
את־קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצר
ולקט קצירך לא תלקט׃ וכרמך לא תעולל ופרט י
כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני יהוה
אלהיכם׃ לא תגנבו ולא־תכחשו ולא־תשקרו 11
איש בעמיתו׃ ולא־תשבעו בשמי לשקר וחללת 12
את־שם אלהיך אני יהוה׃ לא־תעשק את־רעך 13
ולא תגזל לא־תלין פעלת שכיר אתך עד־בקר׃
לא־תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל ויראת 14
מאלהיך אני יהוה׃ לא־תעשו עול במשפט לא־ טו
תשא פני־דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפט
עמיתך׃ לא־תלך רכיל בעמיך לא תעמד על־דם 16
רעך אני יהוה׃ לא־תשנא את־אחיך בלבבך הוכח 17
תוכיח את־עמיתך ולא־תשא עליו חטא׃ לא־תקם 18
ולא־תטר את־בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני
יהוה׃ את־חקתי תשמרו בהמתך לא־תרביע כלאים 19
שדך לא־תזרע כלאים ובגד כלאים שעטנז לא יעלה
עליך

y) Ioh. 7, 24. ℣. 16. z) *ibis detractor*, notat mores obtrectatoris; qui ab vno ad alterum calumnias defert. (6) Prou. 11, 13. c. 20, 19. Ier. 6, 28. a) *stabis contra* 2 Sam. 1, 9. ℣. 17. b) 1 Io. 2, 9. 11. c. 3, 15. c) Ex. 2, 11. d) ὁ. ἐλέγξεις. Mat. 18, 15. Luc. 17, 3. Sir. 19, 13. e) cf. c. 5, 1. Prou. 29, 24. 1 Tim. 5, 22. ℣. 18. f) *vlcisceris*. Prou. 20, 22. Rom. 12, 17. 19. 1 Cor. 6, 7. g) *iratus seruabis*. Ier. 3, 12. Nah. 1, 2. Ps. 103, 9. *Onk. Ion. Syr.* add. *inimicitiam*. h) Mat. 5, 43. c. 22, 39. Rom. 13, 9. Gal. 5, 14. Iac. 2, 8. ℣. 19. i) *curabis coire*. c. 18, 23. k) *duas diuersas species*. (4) Deut. 22, 9. ὁ. ἑτεροζύγῳ. cf. 2 Cor. 6, 14. Aeth. *Klée* duo, *Kâle* alius. l) Schmid. *Schaatnes* dicta; (2) ex lana & lino contexta. Deut. 22, 11. sic *Ion. Ar. P. & E.* Hoc praeceptum est vnum ex iis, quae res corporales non vltimo intendunt; sed docet, ne componamus ea, quae propter contrarietatem suam disiungenda sunt, h. e. vt a spiritu immunditiei nos procul elongemus, sanctificemur vero Spiritu S. *Bechai*.

Cap. XIX, ℣. 1. r) c. 11, 44. c. 20, 7. 1 Pet. 1, 17. ℣. 3. s) Ex. 20, 12. t) c. 26, 2. Ex. 31, 13. ℣. 4. u) *idola, inania numina*, dicta a nihilo. Ier. 14, 14. cf. 1 Cor. 8, 4. x) Ex. 34, 17. ℣. 5. y) c. 3, 1. z) *ad fauorem vestrum, ad vestri acceptationem*. cf. ℣. 7. c. 22, 19. Ex. 28, 38. Ps. 50, 23. ℣. 6. a) c. 7, 17. ℣. 7. b) *M. I.* caro foetida & foedi adspectus. (4) c. 7, 18. Es. 65, 4. c) c. 22, 23. ὁ. οὐ δεχθήσεται. cf. Phil. 4, 18. ℣. 8. d) c. 20, 17. e) c. 17, 4. ℣. 9. f) *cum metetis*. c. 23, 22. Deut. 24, 19. g) *non absolues demetere, non plane demetes*. conf. Ruth 2, 16. ὁ. οὐ συντελέσεις. Rom. 9, 28. ℣. 10. h) *non racemabis*. Deut. 24, 21. Ier. 6, 9. ὁ. ἐπιτρυγήσεις. *Ar. P.* ne exacte perquiras. i) *& seorsim decidentem acinum*. (1) Rabb. est *particulare & indiuiduum*, cui opponitur vniuersale & collectiuum. *M. I. Ar. E.* id, quod sparsim decidit. ℣. 11. k) Ex. 20, 13. Eph. 4, 28. l) Ps. 12, 3. Sir. 20, 25. 26. Eph. 4, 25. ὁ. συκοφαντήσει. Luc. 3, 14. c. 19, 8. ℣. 12. m) Ex. 20, 7. Deut. 5, 11. Matt. 5, 33. ℣. 13. n) *defraudabis*. vid. c. 5, 21. Deut. 25, 14. o) *rapies per vim*. 2 Sam. 23, 21. Ez. 18, 7. p) *mercedem*, pretium operis. Deut. 24, 14. 15. Ps. 109, 20. Tob. 4, 14. ὁ. ὁ μισθός. Iac. 5, 4. ℣. 14. q) *maledices surdo*. Ps. 38, 14. r) Deut. 28, 18. s) ὁ. σκάνδαλον. Matt. 18, 7. ℣. 15. t) Deut. 1, 17. Prou. 18, 5. c. 24, 23. conf.

℣. 2. אל־ cum *Metheg B. Naphtali*. אני יהוה ita 3. fu 4. ℣. 4. האלילים cum *Munach*. 4. 17. 18. 21. sec. *O. T.* f. 15. a. reliqui omnes habent *Metheg*. ℣. 7. ואם per *Makk*. 3. 4. 5. 6. 9. 20. contra notam marginalem 1. quae *Tbhir* probat ex libris *Hisp.* aliisque accuratis. ℣. 8. כי ita per *Makk*. 1. 2. 3. 5. quod probat *O. T.* & nota in marg. 1. at reliqui habent *Tbhir*. ℣. 14. מאלהיך *Mem dageschatum* habent plerique, sec. *Masor*. 7. 2.

כ עליך : ואיש כי־ישכב את־אשה שכבת־זרע והוא
שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חפשה
לא נתן־לה בקרת תהיה לא יומתו כי־לא חפשה :
21 והביא את־אשמו ליהוה אל־פתח אהל מועד איל אשם:
22 וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני יהוה על־חטאתו
אשר חטא ונסלח לו מחטאתו אשר חטא : פ
23 וכי־תבאו אל־הארץ ונטעתם כל־עץ מאכל וערלתם
ערלתו את־פריו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא
24 יאכל : ובשנה הרביעת יהיה כל־פריו קדש הלולים
כה ליהוה : ובשנה החמישת תאכלו את־פריו להוסיף
26 לכם תבואתו אני יהוה אלהיכם : לא תאכלו על־
27 הדם לא תנחשו ולא תעוננו : לא תקפו פאת ראשכם
28 ולא תשחית את פאת זקנך : ושרט לנפש לא תתנו
בבשרכם וכתבת קעקע לא תתנו בכם אני יהוה :
29 אל־תחלל את־בתך להזנותה ולא־תזנה הארץ
ל ומלאה הארץ זמה : את־שבתתי תשמרו ומקדשי
31 תיראו אני יהוה : אל־תפנו אל־האבת ואל־הידענים
32 אל־תבקשו לטמאה בהם אני יהוה אלהיכם : מפני
שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלהיך אני
33 יהוה : ס וכי־יגור אתך גר בארצכם לא
34 תונו אתו : כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם
ואהבת לו כמוך כי־גרים הייתם בארץ מצרים אני
לה יהוה אלהיכם : לא־תעשו עול במשפט במדה
36 במשקל ובמשורה : מאזני צדק אבני־צדק איפת צדק
והין צדק יהיה לכם אני יהוה אלהיכם אשר־הוצאתי
37 אתכם מארץ מצרים : ושמרתם את־כל־חקתי ואת־
כל־משפטי ועשיתם אתם אני יהוה : פ
כ וידבר יהוה אל־משה לאמר : ואל־בני ישראל

תאמר N 4 יג ד

ỽ. 20. m) *muliere nupta* vel desponsata, quæ est serua. n) *despecta* suo Domino, aut marito. Niph. (1) cf. Ps. 119, 42. &c. o) *& redemta non fuerit*, vt in tali casu præceptum Ex. 21, 8. ό. λύτροις ȣ λελυτρωτεῃ. 1 Pet. 1, 18. p) *libertas*. (1) Ez. 27, 20. q) *animaduersio*, Ion. *inquisitio* fiet (1) M. I. *flagellatio loro bubulo*. r) Deut. 22, 24. s) *manumissa fuit*. (1) Ion. libertatem obtinuit plene.

ỽ. 21. t) vid. c. 5, 15. c. 7, 1.

ỽ. 22. u) *propitius erit* Deus. c. 4, 20. Num. 15, 25. 26.

ỽ. 23. x) Deut. 20, 20. y) qs. *præputiatum* & immundum *habebitis*. (2) Hab. 2, 16. *Onk.* remouebitis fructum eius. z) i. e. *fructum eius*, a quo per tres annos abstinebitis. *Ar. P.* interdicite fructus earum interdictione. a) Ratio, ne homines primitias acciperent; DEO a. nondum offerendi erant, quia minores & pauciores esse solent.

ỽ. 24. b) *laudum*. (1) Iud. 9, 27. ad sacrum sc. locum ferendi, & cum laude ac gratiarum actione illic comedendi. *Ar. P.* digni Deo.

ỽ. 25. c) *vt addatis* vobis, sc. ad reliquarum arborum fructus.

ỽ. 26. d) *cum sanguine*. c. 3, 17. 1 Sam. 14, 33. cf. Ex. 12, 8. e) *omina captabitis*. Aliis proprie ὀφιομαντεύειν significat. 2 Reg. 17, 17. c. 21, 6. f) qs. ex *nubibus*. (9) Deut. 18, 10. 14. ό. ὀρνιθοσκοπήσεσθε, *auspicabimini*. *Ar. E.* præsentietis quid certo tempore.

ỽ. 27. g) *circumtondebitis*, *circumibitis* in orbem tondendo extremitatem capitis. Ios. 6, 3. more Arabum. cf. Ier. 9, 25. c. 25, 23. h) c. 21, 5. 2 Sam. 10, 4. ỽ. 28.

ỽ. 28. i) *incisionem*, *caesuram*. (1) rad. c. 21, 5. k) Onk. Ion. Arabes: *propter mortuum*. c. 21, 1. 11. Deut. 14, 1. Virgil. *animamque sepulcro condimus*. l) *& scripturam* (1) m) *stig natis*. (1) ό. στικτά. cf. 3 Macc. 3, 29. sc. acu incisi, quod perpetuo nigrum manet, nec vnquam deleri potest. *Raschi*.

ỽ. 29. n) Ex. 34, 15. Deut. 23, 18.

ỽ. 30. o) c. 12, 4. 1 Cor. 11, 22. *Ion.* ad domum sanctuarii mei ibitis cum timore.

ỽ. 31. p) *pythones*, fatidicos spiritus. c. 20, 6. 27. 1 Sam. 28, 7. ό. ἐγγαστριμύθοις. *Arabes.* præstigiatores, manuum motuumque agilitate oculos fallentes. q) *hariolos*, *sciolos*, *præscios*. Deut. 18, 10. 11.

ỽ. 32. r) Sir. 8, 6.

ỽ. 33. s) Ex. 22, 20. c. 23, 9. t) *opprimite*. Ier. 22, 3.

ỽ. 34. u) *inter vos*. c. 17, 12.

ỽ. 35. x) Deut. 25, 13. seqq. Prou. 11, 1. y) *dimensione* aut

Cap. XX.

vlna. z) *mensura* cauâ

frugum & liquidorum. (4) Ez. 4, 11. ỽ. 36. a) Prou. 20, 10. 23. Mich. 6, 11. b) *Onk. Ion. pondera*. Deut. 25, 13. c) Ez. 45, 10.

ỽ. 20. Hic *Sectiunculam* nouam aperiunt 2. 3. 4. 5. & *Hal.* ואיש *Tlischaktanna* habet 1. in textu; at in marg. *gdola*, והיא per *Iod.* scribunt 2. 4. 7. 8. 12. 13. 15. 16. & *Hal.* sed *Vau* requirit *O. T.* f. 15. a. ỽ. 24. הרביעית *it plene* 2. 3. 4. 5. contra *Mas.* 1. & *Erffurt.* ỽ. 25. החמישה Sic per *Rbbia* omnes præter 17. & *Ber.* qui per *Sakephk.* Ceterum *mi* plene scribunt 2. 5. *Hal.* 6. 9. 17. 20. & *Ber.* sic fe. 1. sec. *O. T.* at reliqui *defectiue*. *schit defect.* sine *Iod.* 2. 6. 9. 17. 20. *Berol.* sic fe. 1. at. ceteri *plene*. Denique *Schin.* geminant per *Dagesch forte* 4. 8. 11. 12. 14. 15. 18. 21. contra *O. T.* ỽ. 31. תבקשו *Kuph dageschatum* habent 3. 6. 9. 11. 12. 20. contra *O. T.* ỽ. 33. יגור *Merca* 1. 2. 4. 6. 9. 20. contra analogiam.

Pœna irroganda danti de semine suo Molocho:

תאמר איש איש מבני ישראל ומן־הגר הגר בישראל
אשר יתן מזרעו למלך מות יומת עם הארץ ירגמהו
3 באבן׃ ואני אתן את־פני באיש ההוא והכרתי
אתו מקרב עמו כי מזרעו נתן למלך למען טמא את־
4 מקדשי ולחלל את־שם קדשי׃ ואם העלם יעלימו
עם הארץ את־עיניהם מן־האיש ההוא בתתו מזרעו
ה למלך לבלתי המית אתו׃ ושמתי אני את־פני באיש
ההוא ובמשפחתו והכרתי אתו ואת כל־הזנים

Consulenti hariolos & pythones:

6 אחריו לזנות אחרי המלך מקרב עמם׃ והנפש
אשר תפנה אל־האבת ואל־הידענים לזנת אחריהם
ונתתי את־פני בנפש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו׃
7 והתקדשתם והייתם קדשים כי אני יהוה אלהיכם׃
8 ושמרתם את־חקתי ועשיתם אתם אני יהוה

Maledicenti parentibus, & libidinoso.

9 מקדשכם׃ כי־איש איש אשר יקלל את־אביו ואת־
י אמו מות יומת אביו ואמו קלל דמיו בו׃ ואיש אשר
ינאף את־אשת איש אשר ינאף את־אשת רעהו
11 מות־יומת הנאף והנאפת׃ ואיש אשר ישכב את־
אשת אביו ערות אביו גלה מות־יומתו שניהם דמיהם
12 בם׃ ואיש אשר ישכב את־כלתו מות יומתו שניהם
13 תבל עשו דמיהם בם׃ ואיש אשר ישכב את־זכר
משכבי אשה תועבה עשו שניהם מות יומתו דמיהם
14 בם׃ ואיש אשר יקח את־אשה ואת־אמה זמה הוא
באש ישרפו אתו ואתהן ולא־תהיה זמה בתוככם׃
טו ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת־
16 הבהמה תהרגו׃ ואשה אשר תקרב אל־כל־בהמה
לרבעה אתה והרגת את־האשה ואת־הבהמה מות
17 יומתו דמיהם בם׃ ואיש אשר־יקח את־אחתו בת־אביו
או־בת־אמו וראה את־ערותה והיא־תראה את־ערותו
חסד

Cap. XX. ℣. 2. *d*) *quisquis fuerit.* ℣. 9. c. 22, 4. *e*) c. 18, 21. cf. Ps. 106, 37. *f*) cf. ℣. 27. ὁ. λιθοβολήσουσιν. Act. 7, 59.

℣. 3. *g*) *iram meam*, quia in vultu se prodit. *M. I.* ℣. 5. 6. c. 17, 10. *h*) cf. c. 16, 16. *i*) c. 18, 21.

℣. 4. *k*) *conniveant, abscondant.* Es. 1, 15. ὁ. ὑπεριδωσιν. Act. 17, 30. *Ar. P.* studio neglexerint.

℣. 5. *l*) *Onk.* & contra auxiliatores eius. *Ion* add. qui tegunt illum; vt castigentur. *m*) sic ℣. 3. 6. coll. 1 Sam. 28, 9. *n*) sic ℣. 6. cf. c. 17, 7.

℣. 6. *o*) c. 19, 31.

℣. 7. *p*) *operam date sanctificationi.* 1 Sam. 16, 5. cf. Ez. 20, 41. Heb. 12, 14. *q*) ℣. 26. c. 11, 44. 1 Thess. 4, 3. *Ion.* add. *in corporibus vestris*, (2 Cor. 7, 1.) *vt accepte{m} cum beneplacito preces.*

℣. 8. *r*) c. 21, 8. 15. c. 22, 32. Ex. 31, 13. Ez. 20, 12. c. 37, 28. ὁ. ὁ ἁγιάζων ὑμᾶς Io. 17, 17. Eph. 5, 26. Heb. 2, 11.

℣. 9. *s*) Ex. 21, 17. ὁ. κακῶς εἴπῃ. cf. Matth. 15, 4. 5. *t*) i. e. *sua ipsius culpa pereat.* ℣. 12. 13. 16. 2 Sam. 1, 16. Ios. 2, 19. Ez. 33, 4. 5. Matth. 27, 25. *Ar. E.* pœna ipsius sit super ipsum.

℣. 10. *u*) *qui inquam.* c. 18, 20. *x*) Deut 22, 22. Io. 8, 5.

℣. 11. *y*) etiam repudiata aut vidua; c. 18, 8. Gen. 35, 22. Deut. 27, 20. 2 Sam. 16, 22. 1 Reg. 2, 21. 23.

℣. 12. *z*) c. 18, 15. Gen. 38, 16. *a*) *nefariam commistionem.* (1) c. 18, 23.

℣. 13. *b*) c. 18, 22. Rom. 1, 27.

℣. 14. *c*) c. 18, 17. *d*) *M. I.* alterutram illarum, quam contra legem duxit. *Ion.* add. infusione plumbi in os illorum.

℣. 15. *e*) c. 18, 23. Ex. 22, 18. Deut. 27, 21.

21. *f*) ad maiorem huius flagitii detestationem. Ex. 21, 28.

℣. 16. *g*) Schmid. *ad ineundum more quadrupedum eam.* (3) c. 18, 23.

℣. 17. *h*) c. 18, 9. 11. Deut. 27, 22. *i*) *& viderit*, de contactu aut concubitu intelligendum esse, notat *Ralbag* h. l. ex latiore vsu verbi e. c. Ex. 20, 15. Coh. 6, 6. cf. alia significatione Gen. 9, 22. c. 42, 10. Ez. 16, 37.

℣. 3. ואני *Rbhia* habent 1. 2. 4. ℣. 6. ונתתי *Mahpach* cum *Kadma* super *Nun* hab. 4. ℣. 11. דמיהם *defect.* poscit *Masora Erff.* sed citra vllam aliam *Masoram*, aut consensionem codicum. ℣. 14. יקח את־אשה ואת־אמה זמה ita variat accentus 1. בתוככם per *Chateph patach* 2. 6. 9. 20. ℣. 16. לרבעה cum *He mappikato* 4. sed contra *Mas.* ad h. l. ac Leu. 18, 23. & *final.* f. 21. e. ℣. 17. או cum adiecto *Metheg B. Ascher*; per *Munach* loco *Makk.* 4. בת־אמו *Tlischaktanna* habent 1. 4. & 5. והיא־ sic per *Makk.* 2. 17. 12. *Berol.* & plurimi codd. *Hispp.* quos probat *O. T.* f. 15. 2. at reliqui per *Kadma*.

חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם ערות אחתו גלה
18 עונו ישא׃ ואיש אשר־ישכב את־אשה דוה וגלה את־
ערותה את־מקרה הערה והוא גלתה את־מקור
19 דמיה ונכרתו שניהם מקרב עמם׃ וערות אחות
אמך ואחות אביך לא תגלה כי את־שארו הערה
כ עונם ישאו׃ ואיש אשר ישכב את־דדתו ערות דדו
21 גלה חטאם ישאו ערירים ימתו׃ ואיש אשר יקח את־
אשת אחיו נדה הוא ערות אחיו גלה ערירים יהיו׃
22 ושמרתם את־כל־חקתי ואת־כל־משפטי ועשיתם
אתם ולא־תקיא אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם
23 שמה לשבת בה׃ ולא תלכו בחקת הגוי אשר־אני
משלח מפניכם כי את־כל־אלה עשו ואקץ בם׃
24 ואמר לכם אתם תירשו את־אדמתם ואני אתננה
לכם לרשת אתה ארץ זבת חלב ודבש אני יהוה
אלהיכם אשר־הבדלתי אתכם מן־העמים׃
כה והבדלתם בין־הבהמה הטהרה לטמאה ובין־העוף
הטמא לטהר ולא־תשקצו את־נפשתיכם בבהמה
ובעוף ובכל אשר תרמש האדמה אשר־הבדלתי
26 לכם לטמא׃ והייתם לי קדשים כי קדוש אני יהוה
27 ואבדל אתכם מן־העמים להיות לי׃ ואיש או־אשה
כי־יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו באבן ירגמו
אתם דמיהם בם׃

פ פ פ לא 31

Cap. XXI. *Sacerdotibus propter mortuum, nisi consanguineum,*

כא ויאמר יהוה אל־משה אמר אל־הכהנים בני אהרן
2 ואמרת אלהם לנפש לא־יטמא בעמיו׃ כי אם־לשארו
הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו׃
3 ולאחתו הבתולה הקרובה אליו אשר לא־היתה לאיש
לה

k) notat ἀσέβειαν in bono l. malo, & h. l. *nefandum scelus*. cf. Prov. 14, 34. c. 25, 10. Iob. 6, 14. ὁ. ὄνειδος. cf. *Syrum* Matth. 5, 11. Rom. 15, 3. &c. *l*) c. 5, 1. c. 19, 8.

℣. 18. *m*) aliud c. 15, 24. *n*) *languida*. (4) c. 15, 33. Es. 30, 22. cf. Ez. 18, 6. *o*) c. 12, 7. c. 18, 19. *p*) seuera quidem lex, sed honestissima, qua conseruatur verecundia coniugalis, & deterrentur homines ab horribili fœditate. *Brentius*.

℣. 19. *q*) c. 18, 13. *r*) c. 18, 12. *s*) *carnem suam* cum quis nudauerit. c. 18, 6.

℣. 20. *t*) *amita sua*, *Ion.* & *Ar. P.* vxore patrui c. 18, 14. repudiata aut vidua: nam adulterium morte puniebatur. *u*) steriles & *sine liberis* (4) ℣. 21. Gen. 15, 2. Ier. 22, 30. ex pœna diuina morientur. ὁ. ἄτεκνοι. *Schol. Græc.* οὐ λογισθήσεται τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τέκνα.

℣. 21. *x*) vid. c. 18, 16. *Ion.* add. viuente ipso. *y*) *fœditas hæc* est. c. 12, 2. *Ion* & *Onk.* res exterminanda. *Syr.* scelus.

℣. 22. *z*) c. 18, 25. 28.

℣. 23. *a*) abominanda *hæc omnia*. c. 18, 27. Hinc illa ira Dei, qua iussit integras gentes deleri. *b*) 1 Reg. 11, 25. ὁ. ἐβδελυξάμην. Apoc. 21, 8.

℣. 24. *c*) Ex. 3, 8. *d*) conf. ℣. 26. & nonam c. 11, 2.

℣. 25. *e*) c. 11, 47. *f*) c. 11, 43. *g*) *vt impura habeatis*. cf. c. 13, 3.

℣. 26. *h*) vid. ℣. 7. c. 19, 2. *i*) *Onk.* & *Ion.* vt sitis cultum præstantes coram me. *Ar. P.* add. peculium.

℣. 27. *k*) *Spiritus pythonicus*. c. 19, 31. 1 Sam. 28, 7. 8. Es. 29, 4. 2 Reg. 21, 6. *l*) Ex. 22, 17. Deut. 18, 10 1 Sam. 28, 9. *m*) quæ post viuicomburium ℣. 14. grauissima pœna. ℣. 2.

Cap. XXI, ℣. 1. *n*) *dicito inquam*, iterum iterumque, summis & infimis. *M. I.* *o*) i. e. *propter mortuum* (sic *Vers. OO.*) inter populares suos ℣. 11. c. 19, 28. Sic dicitur Synecdochice *homo*, vel sec. *M. I.* quia caussa mortis est *excessus animæ* e corpore. *p*) sc. Sacerdos gregarius; de *Pontifice* vid. ℣. 10. 11.

℣. 2. *q*) *ob carnem*, *propinquam ei*, i. e. proxima consanguinitate coniunctos. cf. c. 18, 6, 12. Sic *Ar. P.* ob consanguineum sibi maxime propinquū. Sed *Ion.* propter vxorem, quæ proxima est corpori ipsius. *r*) Ez. 44, 25. it. c. 24, 16. seqq.

℣. 18. והיא per *Iod* scribunt 2. 4. & 5. ℣. 20. ואיש per *Kadma* 3. 5. ℣. 24. ואני *Rbhia* loco *Graschaim* habent 2. 3. 5. sic fu. 4. ℣. 25. בין pro *Makkeph* habet *Munach* 4. הטהורה *plene* 2. & 4. אשר per *Makkeph* 3. 5. sic fu. 4. ℣. 26. ואבדיל *plene* scribunt 5. 6. 9. & 20. sic fu. 3. sed *defect.* poscit *Masora*. ℣. 27. אב *defect.* 3. 5.

4 ה לא יטמא בעל בעמיו להחלו: לא־יקרחה
קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא
6 ישרטו שרטת: קדשים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם
אלהיהם כי את־אשי יהוה לחם אלהיהם הם מקריבם
7 והיו קדש: אשה זנה וחללה לא יקחו ואשה גרושה
8 מאישה לא יקחו כי־קדש הוא לאלהיו: וקדשתו כי־
את־לחם אלהיך הוא מקריב קדש יהיה־לך כי קדוש
9 אני יהוה מקדשכם: ובת איש כהן כי תחל לזנות
את־אביה היא מחללת באש תשרף: ס
י והכהן הגדול מאחיו אשר־יוצק על־ראשו
שמן המשחה ומלא את־ידו ללבש את־הבגדים
11 את־ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרם: ועל כל־נפשת
12 מת לא יבא לאביו ולאמו לא יטמא: ומן־
המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו כי
13 נזר שמן משחת אלהיו עליו אני יהוה: והוא אשה
14 בבתוליה יקח: אלמנה וגרושה וחללה זנה
את־אלה לא יקח כי אם־בתולה מעמיו יקח
טו אשה: ולא־יחלל זרעו בעמיו כי אני יהוה מקדשו:
16 וידבר יהוה אל־משה לאמר: ס
17 דבר אל־אהרן לאמר איש מזרעך לדרתם אשר יהיה
18 בו מום לא יקרב להקריב לחם אלהיו: כי כל־איש
אשר־בו מום לא יקרב איש עור או פסח או חרם או
19 שרוע: או איש אשר־יהיה בו שבר רגל או שבר יד:
כ או־גבן או־דק או תבלל בעינו או גרב או ילפת או
21 מרוח אשך: כל־איש אשר־בו מום מזרע אהרן הכהן
לא יגש להקריב את־אשי יהוה מום בו את לחם
22 אלהיו לא יגש להקריב: לחם אלהיו מקדשי הקדשים
23 ומן־הקדשים יאכל: אך אל־הפרכת לא יבא ואל־
המזבח

יקרחו ק׳ *se polluere interdicitur.*

Quæ uxores ipsis prohibitæ.

℣. 12. r) *funeris caussa.* c. 19, 7. s) *diadema* & oleum. c. 8, 9. Ex. 29, 6. c. 39, 30.
℣. 13. t) vid. v. 7. Ez. 44, 22.
℣. 17. u) ὁ. μῶμος. קמץ בז״ק sic v. 18. antityp. Hebr. 7. 26. cf. Tit. 1, 6. 7.
℣. 18. x) *mutilus.* (1) Syr. *simus.* y) *prælongus, redundantia aliqua insignis.* (3) c. 22, 23. Ef. 28, 20.
℣. 20. z) *gibbosus.* (1) cf. Pf. 68, 17. a) *gracilior æquo, nimis macilentus.* Gen. 41, 3. 6. Hieronymus. b) *suffusio.* (1) Ion. add. vt *mixtum sit album cum nigro.* c) *scabies.* (3) c. 22, 22. d) *impetigo.* (2) e) *attritus.* (1) E. ad. Ef. 38, 21. f) *testiculo.* (1) apud *Aeth.* frequentius est אֲשְׁכִּית, vt *Vers. Aeth.* h. l. & Deut. 25, 11. &c.
℣. 21. g) e. g. c. 2, 3. c. 6, 18. 19. h) v. g. c. 19, 24. Ex. 13, 2. &c.

℣. 4. s) sc. Sacerdos aliquis v. 1. sqq. t) cohærent per accentus: qui est *maritus* qs. (Gen. 20, 3. Ex. 21, 3.) aut *paterfamilias* (Iud. 19, 22. 23.) f. *antistes* (Esr. 4, 8.) *inter populares suos.* u) *vt profanetur, vt profanet se.* Ez. 22, 16. 26. h. e. vt *Coccejus* in Lex. p. 107. bene obseruat: *qui in populo suo cum omnibus habet coniunctionem, & pro omnibus stat, non debet impurus fieri, aut inutilis, & omnibus fugiendus.* Sponsus aut Dominus Ecclesiæ proprie vnus est Christus, typi autem & vicarii fuerunt in V. T. ecclesiæ antistites & Sacerdotes. cf. Es. 54, 5. Ier. 3, 14. 2 Cor. 11, 2. Gal. 4, 2. Hebr. 3, 3. 6. c. 7, 26. &c. Alii cum *Vulgata* subint. præf. ב. *in principe,* vel ob principem *populi sui* sic *M. I.* & *Ar. P.* Mittimus alias coniecturas.
℣. 5. x) *caluitium inducent.* Mich. 1, 16. y) Am. 8, 10. z) c. 19, 27. a) Ez. 44, 20. b) *incident.* (3) Zach. 12, 3. c) *incisionem.* (1) cf. c. 19, 28.
℣. 6. d) cf. v. 8. 17. 21. c. 3, 11. 16. e) *ideo erunt sanctitas.* v. 21. cf. 1 Tim. 3, 1. seqq. Tit. 1, 7.
℣. 7. f) *aut violatam.* v. 14. cf. Deut. 22, 25. seqq. sed Ion. quæ nata ex impuris (illegitimis parentibus) sic v. 13. g) *repudiatam.* Ez. 44, 22. h) cf. antityp. 2 Cor. 11, 3. Eph. 5, 25. seqq. Apoc. 14, 4.
℣. 8. i) *sacrum habebis.* vid. antityp. Ioh. 10, 36. c. 17, 19. k) c. 11, 44. l) vid. v. 15. c. 20, 8.
℣. 9. m) *Rabb.* sc. desponsata. sic add. *Ion.* n) *inceperit.* Gen. 6, 1. al. *prostituerit se,* vt v. 4. sic *M. I.* & *Ar. P.*
℣. 10. o) *lacerabit,* sc. in funere; al. absolute. (3) c. 10, 6. ὁ. οὐ διαρρήξει. contrar. Mat. 26, 65.
℣. 11. p) Num. 6, 6. q) cf. Mat. 8, 20. 21. Deut. 33, 9.

℣. 13,

℣. 4. להחלו Ita *Tiphcha* cum *Silluk* in eadem voce habent 1. 2. 3. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 15. 16. 19. 20. & Ber. secundum *Masor.* 1. *impressam* & *Erff.* at reliqui pro *Tiphcha* aut *Metheg* habent, aut neutrum. ℣. 8. וקדשתו sine *Kadma* libri *Hispp.* in *O. T.* f. 15. a. כי־את sic per *Makkeph.* 1. 3. 5. & *Hispp.* in *O. T.* sic fe. 2. secundum notam in marg. t. quæ sic habet: כן הוא וכל הקורא כי בתביר אורח הישר משביר; at ceteri distingunt כי per *Tbhir.* ℣. 12. כי per *Makk.* 3. at sine accentu & *Makk.* 1. 2. 6. 9. 20. sic. fe. 4. sed *Paser* requirit *Maf. final.* f. 38. g. נזר per *Tlischagdola* 1. 2. 3. 6. 9. 20. fe. 4. prout poscere videtur. *O. T.* ℣. 15. בבתוליה, *Dagesch*, quod habent nonnulli in *praf.* ב, recte iubet abesse *O. T.* ℣. 20. תבלול plene 1. fec. *Maf.* suam & *Erff.* sed huic tamen recentior manus adscripsit ל׳ נוחם.

הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגָּשׁ כִּי־מוּם בּוֹ וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי כִּי
24 אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
וְאֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

כב Cap. XXII. *Sacerdotes immundi ab esu rerum sacrarum abstinere iubentur;*

2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־
בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם
3 קָדְשִׁי אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי אֲנִי יְהוָה׃ אֱמֹר אֲלֵהֶם
לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִקְרַב מִכָּל־זַרְעֲכֶם אֶל־
הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ
4 עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלְּפָנַי אֲנִי יְהוָה׃ אִישׁ אִישׁ
מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד
אֲשֶׁר יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל־טְמֵא־נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־
ה תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע׃ אוֹ־אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־שֶׁרֶץ
אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ אוֹ בְאָדָם אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ לְכֹל טֻמְאָתוֹ׃
6 נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע־בּוֹ וְטָמְאָה עַד־הָעָרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן־
7 הַקֳּדָשִׁים כִּי אִם־רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם׃ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ
8 וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי לַחְמוֹ הוּא׃ נְבֵלָה
9 וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ אֲנִי יְהוָה׃ וְשָׁמְרוּ
אֶת־מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וּמֵתוּ בוֹ כִּי
י יְחַלְּלֻהוּ אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃ וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ
11 תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ׃ וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה
נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ וִילִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ
12 בְלַחְמוֹ׃ וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִוא בִּתְרוּמַת
13 הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל׃ וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה
וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל־בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ
14 מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ וְאִישׁ כִּי־
יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן
טו אֶת־הַקֹּדֶשׁ׃ וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת
16 אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַיהוָה׃ וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה בַּאֲכְלָם
את

& quibus præterea sacris vesci liceat, vel minus, docetur.

℣. 23. i) vid. v. 17. ℣. 23. k) tabernaculum, altare, &c. l) vid. v. 8. 15. c. 22, 16. Cap. XXII, ℣. 2. m) *vt separent se, abstineant.* c. 15, 31. Ez. 14, 7. sc. cum polluti erunt. v. 3. 4. n) c. 5, 15. c. 21, 22. o) Mal. 1, 12. p) *quia mihi illa consecrant Israelitæ.* v. 3.
℣. 3. q) *per* omnes *ætates vestras.* c. 3, 17. c. 21, 17. r) c. 7, 20. s) c. 17, 4.
℣. 4. t) sic v. 18. c. 24, 15. u) c. 13. & 14. x) c. 15, 2. seqq. y) cf. v. 6. c. 6, 22. c. 21, 22. z) *vllum* hominem vel rem. a) *immundum* ob *cadauer.* c. 21, 2. Hag. 2, 13. b) c. 15, 16.
℣. 5. c) c. 11, 31. d) leprosum aut profusione laborantem.
℣. 8. e) c. 17, 15. Ez. 44, 31. f) Ex. 22, 30.
℣. 9. g) i. e. *quod obseruari iubeo.* c. 18, 30. h) *vt non ferant* quisque *super se peccatum* & pœnas luant. cf. c. 5, 1. i) c. 10, 2. c. 16, 1.
℣. 10. k) Ex. 12, 45. *Ar. P.* ac ne quidem inquilinus.
℣. 11. l) cf. Gen. 17, 13. 23. Ex. 12, 44. m) Gen. 14, 14.
℣. 12. n) *i. ἀλλογενὴς*, qui non ex familia sacerdotali. cf. Luc. 17, 18.
℣. 13. o) c. 21, 7. p) cf. 1 Tim. 5, 3. 4. 16. q) c. 10, 14.
℣. 14. r) *rem sacram*, quam ad Sacerdotes ferre tenebatur, vt primitias Ex. 23, 19. &c. s) *per errorem.* c. 4, 2. *ὁ. κατ' ἄγνοιαν.* Act. 3, 17. t) c. 5, 16. 24.
℣. 15. u) sc. Sacerdotes. x) *nempe quas sustulerint.* cf. c. 2, 3. 10.
℣. 16. y) *aut contrahant sibi*, q. d. *ferre faciant se.* 2 Sam. 17, 13. *ὁ. καὶ ἐπάξουσιν ἐφ' ἑαυτοὺς.* 2 Pet. 2, 1. z) *se ipsos.* M. I. Ex. 5, 19. a) *culpam* & pœnam *reatus.* cf. v. 9.

℣. 23. מִקְדָּשַׁי *Schin* per *Kamets* habet 4. at per *Chirek* 3. sed hic quidem contra suam ipsius *Masoram.* CAP. XXII, 2. אֲשֶׁר per *Makk.* 2. 3. 5. ℣. 3. אֲלֵהֶם *plene* 1. 2. secundum, *Ex hakkore* in marg. 1. ℣. 4. טְמֵא׃ per *Munach* loco *Makkeph* 3. 5. & in marg. 1. ℣. 5. אוֹ־אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא sic variat accentus 2. ℣. 9. יְחַלְּלֻהוּ *Lamed raphatum* cum *Chateph-patach* habet 1. ℣. 12. הִוא per *Ibhir* 3. 5. 6. 9. 20. sic fu. 4. contra *Masoram* ad Gen. 38, 14. ℣. 14. יֹאכַל *milel* 2. 3. 4. 6. 9. 20. & 21. propter sequens bisyllabum penacutum קֹדֶשׁ.

Qualia sacrificia, & quo ritu, Deo offerenda.

את־קדשיהם כי אני יהוה מקדשם : פ
17 18 וידבר יהוה אל־משה לאמר : דבר אל־אהרן ואל־
בניו ואל כל־בני ישראל ואמרת אלהם איש איש
מבית ישראל ומן־הגר בישראל אשר יקריב קרבנו
לכל־נדריהם ולכל־נדבותם אשר־יקריבו ליהוה
19 לעלה : לרצנכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים :
כ כל אשר־בו מום לא תקריבו כי־לא לרצון יהיה
21 לכם : ואיש כי־יקריב זבח־שלמים ליהוה לפלא־נדר
או לנדבה בבקר או בצאן תמים יהיה לרצון כל־מום
22 לא יהיה־בו : עורת או שבור או־חרוץ או־יבלת או
גרב או ילפת לא־תקריבו אלה ליהוה ואשה לא־
23 תתנו מהם על־המזבח ליהוה : ושור ושה שרוע
24 וקלוט נדבה תעשה אתו ולנדר לא ירצה : ומעוך
וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו ליהוה ובארצכם
כה לא תעשו : ומיד בן־נכר לא תקריבו את־לחם
אלהיכם מכל־אלה כי משחתם בהם מום בם לא
26 ירצו לכם : ס וידבר יהוה אל־משה לאמר :
27 שור או־כשב או־עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת
אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה ליהוה :
28 ושור או־שה אתו ואת־בנו לא תשחטו ביום אחד : וכי־
29 תזבחו זבח־תודה ליהוה לרצנכם תזבחו : ביום ההוא
ל יאכל לא־תותירו ממנו עד־בקר אני יהוה : ושמרתם
31 מצותי ועשיתם אתם אני יהוה : ולא תחללו את־שם
32 קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני יהוה מקדשכם :
33 המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים
אני יהוה : פ

Cap. XXIII. *Solemnitates.*

כג וידבר יהוה אל־משה לאמר : דבר אל־בני ישראל
2 ואמרת אלהם מועדי יהוה אשר־תקראו אתם מקראי
קדש

b) c. 21, 8. 23.
℣. 18. c) c. 24, 25. d) *Ar. P.* pro diuersis modis votorum suorum. e) pro omnibus *spontaneis suis.* ὁ. ἢ κατὰ πᾶσαν αἵρεσιν αὐτῶν. sic ℣. 21. cf. Act. 26, 5.
℣. 19. f) *in acceptationem vestri.* ℣. 29. c. 19, 5. *Ar. P.* Tum acceptabitur quidem a vobis, si fuerit &c. g) c. 1, 3.
℣. 20. h) *vitium.* ὁ. μῶμος. 2 Petr. 2, 13. i) Deut. 15, 21. c. 17, 1. Mal. 1, 8. Sir. 35, 12. k) Ex. 28, 38. Ps. 19, 15.
℣. 21. l) c. 3, 1. c. 7, 11. m) Schmid. *ad soluendum.* al. *ad separandum.* c. 27, 2. Num. 15, 3. 8. n) c. 7, 16.
℣. 22. o) *cæcum.* (1) cf. c. 19, 14. p) *cui membrum fractum.* cf. Ex. 22, 9. 13. q) *mutilum.* cf. Dan. 9, 25. r) ὁ. μυρμηκιῶντα, *myrmeciis laborans.* s. *verrucosum.* Sic. *Ar. P.* & *Er.* habens verrucas. (1) al. *saniosum.* s) *scabie* laborans. (3) Deut. 28, 27. t) *impetigine.* (2) c. 21, 20.
℣. 23. u) c. 21, 18. x) *curtum, contractum, minutum.* (1) y) c. 7, 16.
℣. 24. z) *compressum vero.* (3) 1 Sam. 26, 7. Ez. 23, 3. a) *contusum.* cf. Es. 30, 14. b) *auulsum.* cf. Iud. 20, 31. *Ar. P.* mutilatum cornibus. c) *aut excisum* sc. *testiculis,* sec. *Vulg.* His enim modis castrantur agni, vt fiant veruces. cf. Deut. 23, 2. d) sc. *castrator homines,* vel animalia sec. Iudæos & *Iosephum* A. I. lib. 4. c. 8. al. ex antecedenti subintelligunt *sacrificium* l. *oblationem.* cf. c. 14, 30. 31.
℣. 25. e) *corruptum quid* s. *corruptio eorum.* Mal. 1, 14. f) vid. ℣. 19. 23. 27. c. 1, 4.
℣. 27. g) Ex. 22, 29.
℣. 28. h) quia id speciem quandam habet crudelitatis. Gē. 32, 12. Hos. 10, 14. Deut. 22, 6.
℣. 29. i) c. 7, 12. Am. 4, 5. k) *Ar. P.* eo modo, qui acceptabitur a vobis.
℣. 30. l) c. 7, 15. seqq. c. 19, 6.
℣. 31. m) *Ion.* add. *qui do mercedem bonam obseruantibus præceptum meum.*
℣. 32. n) c. 21, 6. o) *sanctus enim habebor.* c. 10, 3.
Cap. XXIII, ℣. 2. p) *conventus* certo tempore indicti. ℣. 4. 37. Esr. 3, 5. q) *conuocationes sacras,* non politicas.

℣. 19. לרצנכם תמים זכר ita 2. & 5. ℣. 20. כי per *Thbir* 2. 4. & 5. ℣. 21. בו *Beth raphatum* habent 3. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 18. 19. & 21. contra *O. T.* f. 15. a. ℣. 25. כי per *Makkeph* 1. 2. 3. 4. 5. *Munach* tamen habet 2. in marg. ℣. 27. ירצה *Thbhir* habent 4. & 5. ℣. 29. תזבחו זבח ita 3. 4. contra *Masoram.* ℣. 32. תחללו *Lamed* sine *Dagesch* 1. 4. 5. CAP. XXIII, 2. אליהם plene requiris *Mas. Erffurt.* sed huic ex nostris codicibus, præter 1. assentitur nullus. מקראי *milel* legit 3. 5. sic su. 2. 4. Idem obseruandum est ad ℣. 37.

3 קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלָאכָה
לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבָּת הִוא לַיהוָֹה בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ פ
4 אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָֹה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם
ה בְּמוֹעֲדָם׃ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ
6 בֵּין הָעַרְבָּיִם פֶּסַח לַיהוָֹה׃ וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לַיהוָֹה שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ׃
7 בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת
8 עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָֹה שִׁבְעַת
יָמִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
לֹא תַעֲשׂוּ׃ פ
9 וַיְדַבֵּר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן
לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת־קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת־עֹמֶר רֵאשִׁית
11 קְצִירְכֶם אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְהֵנִיף אֶת־הָעֹמֶר לִפְנֵי יְהוָֹה
12 לִרְצֹנְכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן׃ וַעֲשִׂיתֶם
בְּיוֹם הֲנִיפְכֶם אֶת־הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ תָּמִים בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה
13 לַיהוָֹה׃ וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
14 אִשֶּׁה לַיהוָֹה רֵיחַ נִיחֹחַ וְנִסְכֹּה יַיִן רְבִיעִת הַהִין׃ וְלֶחֶם
וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד
הֲבִיאֲכֶם אֶת־קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם
טו בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ ס וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת
הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע
16 שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה׃ עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת
תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָֹה׃
17 מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאּוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
18 סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה בִּכּוּרִים לַיהוָֹה׃ וְהִקְרַבְתֶּם
עַל־הַלֶּחֶם שִׁבְעַת כְּבָשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפַר בֶּן־
בָּקָר

Sabbatum. — *Pascha.*

r) Hæc sunt *festa mea.* Ex. 23, 14.
✠. 3. s) Ex. 20, 8. 9. c. 23, 12. Deut. 5, 12. 13. t) sic ✠. 24. c. 16, 31. ὁ. σάββατά ἐστι. Matth. 12, 1. 5.
✠. 4. u) vid. ✠. 2. 37. x) quas *proclamabitis* s. *indicetis*. ✠. 21. Ef. 1, 13. y) *tempore suo*. Gen. 1, 14. ὁ. ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. Act. 1, 7.
✠. 5. z) *Ion.* in mense *Nisan*. a) Ex. 12, 6. c. 23, 15. Num. 28, 16. 17. Deut. 16, 1.
✠. 7. b) vid. ✠. 2. c) *opus laboris* s. *servile*. ✠. 8, 21. cf. Ex. 1, 14.
✠. 8. d) c. 1, 9. præter quotidianum sacrificium. vid. Num. 28, 19. seqq.
✠ 10. e) *& messueritis*. Nam ante oblatum Gomerum metere non licebat. Vid. *Ios. Antiqu.* III. c. 10. f) *manipulum*. Deut. 24, 19. Ruth. 2, 15. ὁ. τὸ δράγμα. al. *Gomerum*, quæ decima pars Ephæ. Ex. 16, 36. g) ὁ. ἀπαρχήν. Christus hoc die resurgens ἀπαρχὴ dormientium factus. 1 Cor. 15, 20. h) sc. hordeorum, quæ illic eo tempore matura sunt. cf. Ex. 9, 31.
✠. 11. i) *& agitabit*. ✠. 20. Ex. 29, 24. k) c. 22, 30. l) *postridie Sabbati*. Al. *feriarum*. sic ✠. 15. 32. ὁ. τῇ ἐπαύριον τῆς πρώτης sc. *diei* Azymorum, h. e. *decima sexta* mensis Abib sec. *Ioseph*. l. c. *Ion.* post diem festum primum Paschatis. sic ✠. 15.
✠. 12. m) cf. Num. 28. 27.
✠. 13. n) cf. Ex. 29, 40. Num. 28, 29. o) Gen. 8, 21.
✠. 14. p) *spicam hordei tostam*. 2 Sam. 17, 28. q) *spicam virentem*. vid. c. 2, 14. 2 Reg. 4, 42.
✠. 15. r) Deut. 16, 9. s) vid. ✠. 11. 32. t) i. e. sec. LXX. Chaldæos, Syr. & M. I. *hebdomadas*, vt ✠. 16. & Num. 28, 26. cf. Luc. 18, 12.
✠. 16. u) hinc πεντηκοστή Tob. 2, 1. 2 Macc. 12, 31. Act. 2, 1. Conf. de hoc festo etiam Ex. 23, 16. x) nempe *ex tritico*.
✠. 17. *Ion.* panis *recentis*.
✠. 17. y) sc. *placentas*, vt suppl. *Versf*. OO. sic c. 14, 5.

ונסכו ק׳

z) *cum fermento coquentur* cf. Ex. 23, 18. a) quibus tota massa Deo consecrabatur & accepta referebatur. cf. Rom. 11, 16.
✠. 18. b) *vna cum*. ✠. 20. c. 2, 2. ὁ. μετά. sic ✠. 20. c) Num. 28, 27. d) ὁ. ἀμώμους. vt c. 1, 3.

א׳ דגושה

✠. 5. הראשון *Sakephkaton* habent 1. 5. & 21. ✠. 7. עבודה *plene* 1. 5. idemque in tota hac *sectione* ita scribit *Hammeiri*; sed est contra *Maf.* & refutatur ab *O. T.* f. 15. a. b. ex omnibus libris, itemque ex *R. Meir Hallevi*, & auctore Tractatus *Schemen Sason*. לא per *Makk.* 3. 5. 15. 16. 20. 21. contra *O. T.* f. 15. a. ✠. 13. ונסכו per *Vau* sine *Kri* scribit 4. contra *Maf.* & *O. T.* f. 15. b. ✠. 14. הביאכם per *Chatephsagol* scribunt 8. 11. 14. 15. 16. contra *O. T.* ✠. 17. ממושבתיכם *mo defect.* 1. 2. 3. 4. contra *Maf. impressam* & *Erffurt.* תביאו *Aleph dageschatum* habent 1. 2. 4. 6. & 17. prout poscit *M. I. Ramban* in *Buxt.* de *P. A.* p. 55. itemque *R. Chaiim* ad *Maf. final.* f. 29. d. *Nota* marg. in *Berol.* ac denique *O. T.* & *Masora* omnium h. l. ac *Maf. 1.* ad Gen. 43, 26. At ceteri libri *Dagesch* omittunt.

בקר אחד ואילם שנים יהיו עלה ליהוה ומנחתם
ונסכיהם אשה ריח־ניחח ליהוה׃ ועשיתם שעיר־ 19
עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח
שלמים׃ והניף הכהן אתם על לחם הבכרים תנופה כ
לפני יהוה על־שני כבשים קדש יהיו ליהוה לכהן׃
וקראתם בעצם היום הזה מקרא־קדש יהיה לכם 21
כל־מלאכת עבדה לא תעשו חקת עולם בכל־
מושבתיכם לדרתיכם׃ ובקצרכם את־קציר ארצכם 22
לא־תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך לא
תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני יהוה אלהיכם׃

פ

Festum buccinarum.

וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־בני ישראל 23 24
לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון
זכרון תרועה מקרא־קדש׃ כל־מלאכת עבדה לא כה
תעשו והקרבתם אשה ליהוה׃ ס וידבר 26

Dies expiationis.

יהוה אל־משה לאמר׃ אך בעשור לחדש השביעי 27
הזה יום הכפרים הוא מקרא־קדש יהיה לכם ועניתם
את־נפשתיכם והקרבתם אשה ליהוה׃ וכל־מלאכה 28
לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפרים הוא לכפר
עליכם לפני יהוה אלהיכם׃ כי כל־הנפש אשר לא־ 29
תענה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה׃ וכל־הנפש ל
אשר תעשה כל־מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי
את־הנפש ההוא מקרב עמה׃ כל־מלאכה לא תעשו 31
חקת עולם לדרתיכם בכל משבתיכם׃ שבת שבתון 32
הוא לכם ועניתם את־נפשתיכם בתשעה לחדש
בערב מערב עד־ערב תשבתו שבתכם׃ פ

12. Deut. 16, 13. Esr. 3, 4. Ioh. 7, 2. cf. 2 Cor. 5, 1. Hebr. 13, 14. Apoc. 21, 3.

וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־בני ישראל 33 34
לאמר בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג

הסכות

e) ὀ. ὀσμὴ εὐωδίας. Eph. 5, 2.

℣. 19. f) *pro peccato.* ὀ. περὶ ἁμαρτίας. vid. c. 4, 3.

℣. 20. g) vid. ℣. 11. c. 14, 12. h) *præter.* v. 18. i) vid. ℣. 17. Num. 28, 26.

℣. 21. k) *proclamabitis autem* sc. festum. ℣. 4. l) vid. ℣. 14. 31. c. 3, 17. Ex. 11, 17.

℣. 22. m) *Cum vero metetis.* vid. c. 19, 9. Deut. 24, 19. n) *& spicilegium* messis tuæ. (1) c. 19, 9. ὀ. καὶ τὰ ἀποπίπτοντα. o) *non colliges.* vid. Ruth 2, 2. 3. seqq.

℣. 24. p) conf. 1 Reg. 8, 2. *Ion.* in *Tisri,* qui est mensis septimus (*September*) q) *festum* s. *feriæ.* ℣. 3. 32. 39. ὀ. ἀνάπαυσις. Matth. 11, 29. r) *memoriale clangoris.* cf. Num. 10, 9. 10. c. 29, 1. Ps. 81, 3.

℣. 25. s) vid. ℣. 7. 21. t) qualis esset oblatio, dicitur Num. 29, 2. seqq.

℣. 27. u) *Ion.* in decimo *die.* Huius diei ritus descripti sunt c. 16. x) *dies expiationis.* ℣. 28. c. 16, 30. y) Num. 29, 7. z) c. 16, 31. a) *Ion.* add. *a cibo (abstinenter) & potu, & usu balneorum* &c. Sic c. 16, 29. b) vid. v. 25. & Num. 29, 8. seqq.

℣. 29. c) *Ar. P.* homo adultus. d) sic ℣. 21. 28. Gen. 7, 13. e) vid. ℣. 30. & not. Ex 12, 15.

℣. 32. f) *quies quietis* i. e. *sanctissimæ feriæ.* ℣. 3. g) *adfligetis* sc. ieiuniis. ℣. 27. h) *Ion.* præmitt. *incipietis autem ieiunare nono* die istius mensis. i) *vesperi,* a quo incipiebat dies decimus. ℣. 27. cf. Gen. 1, 5. k) *feriemini Sabbatum vestrum.* Schmid. cf. ℣. 11. 15.

℣. 34. l) Num. 29, 12. m) *festum tabernaculorum* frondeorum. Ex. 23, 16. Num. 29.

℣. 21. מושבתיכם *mo defect.* 1. 2. 4. contra *Mas.* ad Exod. 35, 3. *Merca* cum *Tiphcha* recte habent 1. 3. 4. 7. 8. & *Berol.* secundum *Masoram* 1. 7. 8. & *Erffurt.* at reliqui libri loco *Merca* habent *Metheg.* ℣. 22. ובקצרכם, pro *Kibbuts* sub ק habet *Kametschatuph* 1. לא תכלה ita *Munach* loco *Makk.* referunt 2. 4. ℣. 29. אשר לא כי כל־הנפש ita 1. ℣. 32. שבתכם ita cum adiecto *Metheg* scribit *B. Naphthali.*

Festum tabernaculorum.

לה הסכות שבעת ימים ליהוה : ביום הראשון מקרא־
36 קדש כל־מלאכת עבדה לא תעשו : שבעת ימים
תקריבו אשה ליהוה ביום השמיני מקרא־קדש יהיה
לכם והקרבתם אשה ליהוה עצרת הוא כל־מלאכת
37 עבדה לא תעשו : אלה מועדי יהוה אשר־תקראו
אתם מקראי קדש להקריב אשה ליהוה עלה ומנחה
38 זבח ונסכים דבר־יום ביומו : מלבד שבתת יהוה
ומלבד מתנותיכם ומלבד כל־נדריכם ומלבד כל־
39 נדבתיכם אשר תתנו ליהוה : אך בחמשה עשר יום
לחדש השביעי באספכם את־תבואת הארץ תחגו
את־חג־יהוה שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום
מ השמיני שבתון : ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ
הדר כפת תמרים וענף עץ־עבת וערבי־נחל
41 ושמחתם לפני יהוה אלהיכם שבעת ימים : וחגתם
אתו חג ליהוה שבעת ימים בשנה חקת עולם
42 לדרתיכם בחדש השביעי תחגו אתו : בסכת תשבו
43 שבעת ימים כל־האזרח בישראל ישבו בסכת : למען
ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את־בני ישראל
44 בהוציאי אותם מארץ מצרים אני יהוה אלהיכם : וידבר
משה את־מעדי יהוה אל־בני ישראל : פ

Cap. XXIV.

כד וידבר יהוה אל־משה לאמר : צו את־בני ישראל
2 ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלת נר
3 תמיד : מחוץ לפרכת העדת באהל מועד יערך
אתו אהרן מערב עד־בקר לפני יהוה תמיד חקת
4 עולם לדרתיכם : על המנרה הטהרה יערך את־
הנרות לפני יהוה תמיד : פ
ה ולקחת סלת ואפית אתה שתים עשרה חלות שני
6 עשרנים יהיה החלה האחת : ושמת אותם שתים
מערכות

Ex. 30, 7. 8. Hebr. 9, 6.
℣. 5. s) Ex. 25, 30. *Ion.* add. *secundum duodecim tribus Israel.* t) *duarum decimarum.* Erant ingentes panes, cum sex libræ farinæ minimum in iis formandis absumerentur. *Clericus.*

℣. 35. n) vid. ℣. 7.
℣. 36. o) Ioh. 7, 37. p) Num. 29, 35. Neh. 8, 18. 2 Par. 7, 9. ὁ. ἐξόδιον. Schmidio *clausula* festi. Al. *interdictio* laborum s. *festum.* Gusset. *firmitas*, nempe qua iunctis precibus Deum qs. expugnassent & vota impetrassent. Huc ref. *Ar. P.* & *perdurate* in sanctitate. De septimo die Paschatis dicitur Deut. 16, 8. cf. etiam 2 Reg. 10, 20.
℣. 37. q) *stati conventus* s. *festa.* ℣. 2. 4. 44. r) *victimam* sc. pro salute. c. 3, 1. s) i. e. *pro ritu uniuscuiusque diei.* Ex. 5, 13.
℣. 38. t) *præter Sabbata.* ℣. 3.
℣. 39. u) *quando collegeritis.* vid. Ex. 23, 16. x) *feriæ erunt.* ℣. 3. 24.
℣. 40. y) de quo v. 35. z) *arborum præstantissimarum:* ὁ. ξύλου ὡραίου, *pulcræ arboris.* *Ar. P. arboris citrinæ.* cf. Es. 35, 2. Iudæi ex usu & traditione intelligunt *mala citria*, quod nulla arbor sit speciosior fructu. *M. I.* sic reliquæ *Verss. OO.* a) *ramos palmarum.* cf. Es. 9, 13. b) *frondesque.* Mal. 3, 19. c) *arborum densarum*, Neh. 8, 15. *Onk. Ion.* & *Syr.* myrtos. d) *salices torrentis.* Es. 15, 7. e) vid. Es. 9, 2. f) cf. Gen. 17, 1.
℣. 41. g) *celebrabitis ergo.* Num. 29, 12.
℣. 42. h) *in frondeis tabernaculis.* ℣. 34. 43. Ion. 4, 5. Es. 1, 8. i) *omnes indigenæ.* c. 16, 29.
℣. 43. k) *Onk. Ion.* & *Ar. P.* in umbra nubium. cf. Es. 4, 6. Ps. 105, 39. 1 Cor. 10, 1.
Cap. XXIV, ℣. 2. l) *ut sumant* & afferant *tibi.* Gen. 15, 9. m) *purum.* Ex. 27, 20. n) *tusum, tusione expressum.* (5) Num. 28, 5. o) vid. not. Ex. 27, 20.
℣. 4. p) quod ex *auro puro.* vid. Ex. 31, 8. c. 25, 31. q) *lucernas.* vid. not. Ex. 25, 37. r) *semper.* cf. Ex.

℣. 34. הסכת *defect.* 7. 8. cum *Mas.* sua, quam vero erroris conuincit *O. T.* f. 15. b. ℣. 37. מקראי *milel* 3. 5. ℣. 40. פרי per *Makk.* 3. 4. 5. ℣. 41. לדרתיכם *Metheg* loco *Mun.* habent 17. 18. & *Berol.* ℣. 42. בסכות: *plene* 6. 9. 12. 20. 21. sic su. 1. contra *Mas.* & *O. T.* ℣. 44. מועדי *plene* 3. 6. 9. 10. 21. sic su. 1. 3. 4. sed *defectiue* vult scribi *Masora.*

מערכות שש המערכת על השלחן הטהר לפני
יהוה׃ 7 ונתת על־המערכת לבנה זכה והיתה ללחם
לאזכרה אשה ליהוה׃ 8 ביום השבת ביום השבת
יערכנו לפני יהוה תמיד מאת בני־ישראל ברית עולם׃
9 והיתה לאהרן ולבניו ואכלהו במקום קדש כי קדש
קדשים הוא לו מאשי יהוה חק־עולם׃ ס
10 ויצא בן־אשה ישראלית והוא בן־איש מצרי
בתוך בני ישראל וינצו במחנה בן הישראלית ואיש
11 הישראלי׃ ויקב בן־האשה הישראלית את־השם
ויקלל ויביאו אתו אל־משה ושם אמו שלמית בת־
12 דברי למטה־דן׃ ויניחהו במשמר לפרש להם על־
פי יהוה׃ פ
13 וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ 14 הוצא את־המקלל
אל־מחוץ למחנה וסמכו כל־השמעים את־ידיהם
על־ראשו ורגמו אתו כל־העדה׃ טו ואל־בני ישראל
תדבר לאמר איש איש כי־יקלל אלהיו ונשא חטאו׃
16 ונקב שם־יהוה מות יומת רגום ירגמו־בו כל־העדה
17 כגר כאזרח בנקבו שם יומת׃ ואיש כי יכה כל־נפש
18 אדם מות יומת׃ ומכה נפש־בהמה ישלמנה נפש
19 תחת נפש׃ ואיש כי־יתן מום בעמיתו כאשר עשה
כן יעשה לו׃ שבר תחת שבר עין תחת עין שן תחת כ
21 שן כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו׃ ומכה בהמה
22 ישלמנה ומכה אדם יומת׃ משפט אחד יהיה לכם
23 כגר כאזרח יהיה כי אני יהוה אלהיכם׃ וידבר משה
אל־בני ישראל ויוציאו את־המקלל אל־מחוץ
למחנה וירגמו אתו אבן ובני־ישראל עשו כאשר צוה
יהוה את־משה׃

32 לב פ פ פ

וידבר

Vir quidam nomen Dei blasphemans lapidatur.

fs. pecus vnum pro pecore vno. ℣. 19. a) *vitium.* c. 21, 17. seqq. c 22, 20. seqq. b) Ex. 21, 24. Iud. 1, 6. 7. Iudæi id, quod Magistratui competebat, male transferebant ad vindictam privatam Matt. 5, 38. ℣. 20. c) vid. not. Ex. 21, 24. ℣. 22. d) *ius vnius s. idem iudicium.* ὁ. δικαίωσις. Rom. 5, 18. e) cf. c. 19, 34. Ex. 12, 49. f) *Ar. P.* in quo æqualis sit peregrinus & indigena; quia ego Deus Dominus vester sum *vnus.*

℣. 6. u) *ordines l. strues.* Conf. *Lundium* lib. 1. c. 24. x) mensa facta *ex auro puro.* ℣. 4. Nihil etiam imponebatur, quo auri splendor corrumperetur. ℣. 7. y) Ex. 30, 34. z) c. 2, 2. ℣. 8. a) *singulis diebus Sabbati.* 2 Par. 8, 13. b) *ab Israelitis sc. sumendum.* ℣. 9. c) c. 8, 31. Ex. 29, 32. 1 Sam. 21, 5. 7. d) *Ion.* add. *postquam ablatus est a mensa.* e) Matth. 12, 4. ℣. 10. f) *rixati sunt.* Ex. 2, 13. ὁ. ἐμαχέσαντο. 2 Tim. 2, 24. ℣. 11. g) al. *exsecratus est.* sic *Ar. P.* ℣. 16. Num. 23, 8. 25. Iob. 5, 3. al. *diserte expressit s. protulit.* vt Gen. 30, 28. Num. 1, 17. Es. 62, 2. Sic *Onk. Syr.* & *Ar. E.* Sed *Hier.* & *Ion.* vtrumque: *expressit & probris affecit.* Sic *Ion.* ℣. 16. h) *M. I.* καὶ ἐξοχὴν Nomen IEHOVAE. ℣. 16. Ex. 20, 7. Deut. 28, 58. non simpliciter, sed cum blasphemia & exsecratione, vt statim sequitur. i) Ex. 22, 27. Es. 8, 21. cf. Ex. 5, 2. 2 Reg. 18, 32-35. c. 19, 10. 16. k) cf. c. 5, 1. ℣. 12. l) Gen. 19, 16. m) *vt exponeretur l. decideretur ius.* Num. 15, 34. n) *ex ore Dei,* qua pœna eum affici iuberet. cf. Gen. 41, 40. ℣. 14. o) cf. c. 16, 21. p) Ex qua male applicata lege Iudæorum prætextus Ioh. 8, 58. 59. ℣. 15. q) c. 15, 2. r) *Deo vel magistratibus,* vt Ex. 22, 7. s) *feret pœnas peccati sui.* c. 17, 16. Ex. 28, 43. cf. Ioh. 1, 29. ℣. 16. t) *qui contumeliose protulerit.* ℣. 11. alii conferunt Num. 23, 13. Es. 36, 6. Hab 3, 14. *Ar. P.* qui blasphemaverit. ℣. 17. u) Gen. 37, 21. x) Ex. 21, 12. 23. Deut. 19, 21. ℣. 18. y) *restituet eum.* ℣. 21. ὁ. ἀποτισάτω. Philem. ℣. 19. z) *Ar. P.* sc.

℣. 6. על per *Makk.* 14. 17. 18. & *Berol.* ℣. 10. וינצו *milra* per *Paschta* simplex 3. 4. 5. 15. 17. 18. & *Ber.* secundum *O. T.* f. 15. b. at geminatum *Paschta* habent reliqui, contra analogiam grammaticam. ℣. 12. ויניחהו *ni defect.* postulat *Mas. impressa* ad h. l. sed citra vel codicis vllius scriptionem, vel aliorum *Masoræ* exemplarium assensum. ℣. 16. בנקבו per *Makk.* 1. 2. 4. ℣. 18. ומכה־נפש ita 1. 5. ℣. 19. יעשה per *Makk.* 1. 2. 3. ℣. 20. ינתן ita *milra* per *Tsere* scribunt 17. 18. & *Ber.* in forma 3ua. Sic su. 1. sed nostra lectio, quam habent ceteri, est analogiæ adcommodatior. ℣. 22. משפט per *Kamets* (*ius idem*) 1. & 5. ℣. 23. ויוציאו *in defect.* poscit *Mas.* ad Num. 15, 36. sed sine suffragio h. l.

Cap. XXV.

כה וידבר יהוה אל־משה בהר סיני לאמר׃ דבר אל־בני
2 ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל־הארץ אשר אני
3 נתן לכם ושבתה הארץ שבת ליהוה׃ שש שנים תזרע
שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת את־תבואתה׃
4 ובשנה השביעת שבת שבתון יהיה לארץ שבת
ה ליהוה שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר׃ את ספיח
קצירך לא תקצור ואת־ענבי נזירך לא תבצר שנת
6 שבתון יהיה לארץ׃ והיתה שבת הארץ לכם
לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך
7 הגרים עמך׃ ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה
8 כל־תבואתה לאכל׃ ס וספרת
לך שבע שבתת שנים שבע שנים שבע פעמים
והיו לך ימי שבע שבתת השנים תשע וארבעים שנה׃
9 והעברת שופר תרועה בחדש השבעי בעשור לחדש
י ביום הכפרים תעבירו שופר בכל־ארצכם׃ וקדשתם
את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל־
ישביה יובל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל־אחזתו
11 ואיש אל־משפחתו תשבו׃ יובל הוא שנת החמשים
שנה תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את־ספיחיה
12 ולא תבצרו את־נזריה׃ כי יובל הוא קדש תהיה לכם
13 מן־השדה תאכלו את־תבואתה׃ בשנת היובל הזאת
14 תשבו איש אל־אחזתו׃ וכי־תמכרו ממכר לעמיתך
טו או קנה מיד עמיתך אל־תונו איש את־אחיו׃ במספר
שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר
16 שני־תבואת ימכר־לך׃ לפי רב השנים תרבה
מקנתו ולפי מעט השנים תמעיט מקנתו כי מספר
17 תבואת הוא מכר לך׃ ולא תונו איש את־עמיתו
18 ויראת מאלהיך כי אני יהוה אלהיכם׃ ועשיתם את־

חקתי O יד א

De anno Sabbatico,

קמ״ץ בז״ק

& Iubilæo.

הוביל *reduxit*, Ier. 31, 9. quod eo quilibet in suam hereditatem & libertatem pristinam reduceretur. *M. I.* ita *Syr.* cf. Act. 3, 21. x) Ez. 46, 17.

℣. 11. a) vid. ℣. 5. Iob. 14, 19. b) vid. ℣. 5.

℣. 14. c) *rem aliquam venditam.* (10) ℣. 25. Deut. 18, 8. d) *emendo* sc. emeritis. e) sic ℣. 17. c. 19, 33.

℣. 16. f) *augebis* l. *minues* pretium eius. Num. 26, 54.

℣. 17. g) Non spoliabitis in perpetuum fundo auito; quod voluit facere Achabus Nabotho 1 Reg. 21, 2. *Clericus.*

CAP. XXV, ℣. 2. g) *quiescet* vel *feriabitur*, vt homines solent die sabbati. Ex. 23, 10. 11.

℣. 3. h) *putabis.* ℣. 4. Ef. 5, 6. i) ὁ. καὶ συνάξεις. sic ℣. 20. Matth. 6, 26.

℣. 4. k) c. 16, 31.

℣. 5. l) *sponte natum* ex granis deciduis sine humana cura. (5) 2 Reg. 19, 29. Ef. 37, 30. ὁ. τὰ αὐτόματα. Marc. 4, 28. Act. 12, 10. m) intonsarum, & *non putatarum* vitium; translatione a *Nazirais* desumta. cf. Num. 6, 5. Ier. 7, 29. *Schol. Græc.* ex *Samar.* τῶν χέρσων, incultarum vinearum. *Onk. Syr. Ar. P.* vuas relictionis tuæ. n) vt possidentibus in animum reuocaretur, nullum sibi in agros & vineas dominii ius esse, sed Deo competere tanquam Domino vniuersi, quidquid est potestatis & dominii in res terrestres. *Bechai.* o) *cessationis.* ℣. 4.

℣. 6. p) vnicuique ex cuiussuis agro.

℣. 8. q) i. e. *hebdomadas.* *M. I.* cf. c. 23, 15.

℣. 9. r) *& tunc transire facies* per terram vestram tubam clangoris. cf. Ex. 36, 6. s) c. 23, 27. vt, quo die Dei misericordiam experirent, suam in debitis proximi remittendis exhiberent. cf. Matth. 6, 12. 14. c. 18, 32. seqq.

℣. 10. t) cf. ℣. 12. Gen. 2, 3. Ex. 20, 8. u) i. e. *ipsum annum quinquagesimum.* ℣. 11. cf. Gen. 7, 11. Alii tamen *quadragesimum nonum* annum sic dici volunt, sed contra textum Mosis, & sententiam veterum Iudæorum. x) *libertatem.* cf. antityp. Ef. 61, 1. ὁ. ἄφεσιν. Luc. 4, 18 y) *Iubilæus*; ℣. 11. 12. 13. al. *clangentis* sc. *tubæ.* Ex. 19, 13. al. *reductionis* ab הוביל

℣. 7. ולבהמתך ita per *Sakephk.* & *Kadma* plerique nostri, quos probat nota marg. in 1. dicens, ita legendum esse secundum *B. Ascher*; sed 3. 17. 12. *Ber.* & *O. T.* f. 15. b. loco *Kadma* habent *Metheg*, idque itidem tribuitur lectioni *B. Ascher* in Bibliis *Buxt.* & *Polygl. Anglicanis.* quocunque modo se res habeat, nostra lectio regularior saltem, quam altera, est. ℣. 10. וקדשתם *Grafchaim* loco *Rbbia* fe. 4. sic fu. 2. את per *Makk.* & *Sagol* 3. 5. & in marg. 1. sic fu. 4. ℣. 11. הוא per *Sakephk.* 1. 3. & 5. נזיריה. fi plene 1. 2. 3. 4. 5. contra *Mas.*

חקתי ואת־משפטי תשמרו ועשיתם אתם וישבתם
19 על־הארץ לבטח׃ ונתנה הארץ פריה ואכלתם
לשבע וישבתם לבטח עליה׃ וכי תאמרו מה־ כ
נאכל בשנה השביעת הן לא נזרע ולא נאסף את־
21 תבואתנו׃ וצויתי את־ברכתי לכם בשנה הששית
22 ועשת את־התבואה לשלש השנים׃ וזרעתם את
השנה השמינת ואכלתם מן־התבואה ישן עד השנה
23 התשיעת עד־בוא תבואתה תאכלו ישן׃ והארץ
לא תמכר לצמתת כי־לי הארץ כי־גרים ותושבים
24 אתם עמדי׃ ובכל ארץ אחזתכם גאלה תתנו
לארץ׃ ס כי־ימוך אחיך ומכר מאחזתו כה
26 ובא גאלו הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו׃ ואיש
כי לא יהיה־לו גאל והשיגה ידו ומצא כדי גאלתו׃
27 וחשב את־שני ממכרו והשיב את־העדף לאיש
28 אשר מכר־לו ושב לאחזתו׃ ואם לא־מצאה ידו די
השיב לו והיה ממכרו ביד הקנה אתו עד שנת
29 היובל ויצא ביבל ושב לאחזתו׃ ס ואיש
כי־ימכר בית־מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד־
תם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו׃ ואם לא־יגאל ל
עד־מלאת לו שנה תמימה וקם הבית אשר־בעיר
אשר־לא חמה לצמיתת לקנה אתו לדרתיו לא יצא
31 ביבל׃ ובתי החצרים אשר אין־להם חמה סביב
על־שדה הארץ יחשב גאלה תהיה־לו וביבל יצא׃
32 וערי הלוים בתי ערי אחזתם גאלת עולם תהיה
33 ללוים׃ ואשר יגאל מן־הלוים ויצא ממכר־בית
ועיר אחזתו ביבל כי בתי ערי הלוים הוא אחזתם
34 בתוך בני ישראל׃ ושדה מגרש עריהם לא ימכר כי־
אחזת עולם הוא להם׃ ס וכי־ימוך לה
אחיך

קמין בזק
Reditus sexti anni i; tres annos durans.

לו קרי

℣. 18. h) *in securitate*, l. *securi*. ό. πεποιθότες. v. 19. *Ar. P.* securi in me.
℣. 19. i) c. 26, 3. 4. Ezech. 34, 17. Hos. 2, 22 Psalm. 67, 7. k) *ad saturitatem*. ό. εἰς πλησμονήν. Col. 2, 13. *Ar. P.* salutariter ac læte. l) Es. 32, 15. 17. 18. Ez. 38, 8. 11.
℣. 20. m) ό. τί φαγώμεθα; Matth. 6, 31. n) *Ion.* sponte crescentia *prouentus nostri*.
℣. 21. o) Deut. 28, 8. Ps. 133, 3. p) 3. sing. fem. præt. vt Es. 7, 14.
℣. 22. q) *antiquas* sc. פרי *fruges*. *Ion.* add. *quæ sunt ex anno sexto*.
℣. 23. r) *in excisionem*, i. e. *in perpetuum*, *præcisa* spe redemtionis. Sic *Onk. Ion. Ar. P.* (2) v. 30. cf. 1 Reg. 21, 3. ό. εἰς βεβαίωσιν. Ebr. 6, 16. s) Ps. 24, 1. coll. Ebr. 1, 2. *Bechai* cabbalistice: Ad me reuertetur terra in iubilæo magno; quod Dauid innuit Ps. 24, 1. t) Ps. 39, 13. 1 Par. 29, 15. quærendæ itaque sedes meliores. Hebr. 11, 16. c. 13, 14. u) ό. πάροικοι. 1 Pet. 2, 11.
℣. 25. x) *depauperatus*, *ad inopiam redactus fuerit*. v. 35. 39. 47. y) *aliquid de*. cf. c. 4, 17. z) *redemtor*, antityp. Iob. 19, 25. Ps. 19, 15. a) ό. λυτρώσεται. sic ℣. 48. 49. cf. Tit. 2, 14. Ps. 49, 8. 9. 16. b) vid. v. 14. 28. 50.
℣. 26. c) Num. 5, 8. c. 35, 19. Deut. 19, 6. 12. Ruth. 3, 9. 12. d) c. 5, 11. ό. καὶ εὑρεθῇ. Act. 11, 29.
℣. 27. e) *computabit*. v. 50. 52. f) *quod supererit*. Ex. 16, 23.
℣. 28. g) ό. ἀποδοῦναι αὐτῷ. Matth. 18, 25. 26. h) vid. v. 10.
℣. 29. i) i. e. *in vrbe mœnibus cincta*. v. 30. 2 Par. 8, 5. k) ό. λύτρωσις. Luc. 1, 68. l) ellips. *per annum dierum* i. e. *integrum*. v. 30. Gen. 41, 1.
℣. 30. m) *tum cedet*. Gen. 23, 17. ό. κυρωθήσεται. Gal. 3, 15. n) *absolute*, *peremtorie*. v. 23.
℣. 31. o) *domus pagorum* s. *villarum*, quæ ad colendos agros necessariæ. p) *ad agrum*. l. *pro agro reputabuntur*. *Ion.* sicut tentoria, quæ expanduntur in agro.
℣. 32. q) vid. Num. 35, 2. seqq. r) *redemtio æterna*, i. e. nunquam restricta. cf. Ex. 21, 6.
℣. 33. s) *Qui vero redemerit de Leuitis*, i. e. si quis Leuita redemerit domum alterius Leuitæ. *Cleric.*
℣. 34. t) *suburbii* l. *suburbanus*. cf. Num. 35, 2. seqq.
℣. 35. u) vid. v. 25.

℣. 20. נזרע *Resch* per *Patach* 4. 5., contra *Mas.* ℣. 21. וצויתי *milra* 1. sic emendauit 4. & fu. 2. Et 1. quidem cum nota: כך נקד מורי בעלילת הא. in qua tamen monet, alios libros habere *milel*. ℣. 23. לצמיתת *mi plene* 1. 4. contra *O. T.* f. 15. a. & *Mas.* 1. 2. *Erffurt.* כי לי *Merca* pro *Makk.* 3. contra *O. T.* ℣. 27. העדף *Metheg* pro *Mun.* 17. 18. & *Berol.* ℣. 28. ואם לא־ ita 5. 17. 18. *Ber.* & in marg. 1. sic emendauit in textu 2. & 4. secundum *O. T.* sed ואם־לא habent reliqui. ממכרו per *Rbhia* omnes nostri, præter 17. 18. & *Ber.* qui habent *Sakeph k.* ℣. 29. מושב *Schin Kametsatum* 1.-5. 7. 8. 10.-16. 19. 21. sed ceteri per *Patach* scribunt, vt sit in statu constructo, secundum *O. T.* & *M. I.* ℣. 30. ואם־לא ita 1. 2. 3. 5. ℣. 34. ושדה per *Schua simplex*. 3. 5. 6. 9. 20.

אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ׃
36 אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ
37 וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ׃ אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ
38 וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ׃ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לָתֵת לָכֶם אֶת־
39 אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים׃ ס וְכִי־יָמוּךְ
אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד׃
מ כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ׃
41 וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־
42 אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב׃ כִּי־עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם
43 מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד׃ לֹא־תִרְדֶּה בוֹ
44 בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ׃ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ
מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה׃
מה וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ
וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ
46 לָכֶם לַאֲחֻזָּה׃ וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם
לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
47 אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ׃ ס וְכִי
תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר
48 תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר׃ אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה
49 תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ׃ אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ
יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־מִשְּׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה
נ יָדוֹ וְנִגְאָל׃ וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת
הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר
נא יִהְיֶה עִמּוֹ׃ אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ
52 מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ׃ וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת
53 הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ׃ כִּשְׂכִיר
54 שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ׃ וְאִם־

לא

Frater inops non premendus usura, aut fanore; nec in servitute detinendus ultra annum Iubilæum, nisi fuerit alienigena.

x) *nutaueritque manus eius.* Deut. 32, 35. Ps. 60, 4. ὁ. ἀδυνατήσῃ. Luc. 1, 37. y) *confirmabis eum.* ὁ. ἀντιλήψῃ αὐτοῦ. Luc. 1, 54. *Ion.* promoue commoda eius. z) *ut viuat.* c. 18, 5. Gen. 3, 22. &c.

℣. 36. a) *usuram aut fœnus.* Ex. 22, 24. Deut. 23, 20. Prou. 28, 8. Ez. 18, 8. c. 22, 12. b) *ut vita* sit vel maneat *fratris tui* s. *ut viuat frater tuus.* Gen. 42, 15. 16.

℣. 37. c) usura *cum multiplicatione*, ut e. g. quatuor modios tibi reddat pro tribus. (4) 1 Sam. 2, 33. 1 Par. 12, 29.

℣. 38. d) Ex. 20, 2. e) Gen 17, 7.

℣. 39. f) vid. v. 25. 35. ὁ. ταπεινωθῇ. Phil. 4, 12. c. 2, 8. coll. 2 Cor. 8, 9. g) Deut. 15, 12. Ex. 21, 2. 7. ὁ. καὶ πραθῇ σοι, sic v. 47. Matth. 18, 25. h) vid. Ex. 1, 14. Ier. 25, 14. c. 27, 7.

℣. 40. i) Ex. 21, 2. Deut. 15, 12.

℣. 41. k) vid. v. 54. Ex. 21, 3.

℣. 42. l) ὁ. οἰκέται μου. Rom. 14, 4. cf. 1 Cor. 7, 23. m) *venditione* mancipii. (1) *Ion.* secundum leges venditionis.

℣. 43. n) *cum sæuitia.* ℣. 46. Ex. 1, 13. o) Eph. 6, 9. Col. 4, 1.

℣. 44. p) nempe ut *mancipia.* Gen. 24, 35. c. 32, 5.

℣. 45. q) vid. v. 6. Gen. 23, 4. ὁ. τῶν παροίκων. Eph. 2, 19.

℣. 46. r) *hereditario iure possidebitis.* Num. 32, 45. Ps. 14, 2.

℣. 47. s) *si assequatur* sc. *opes.* cf. v. 26. 49. t) *stirpi*; al. *indigenæ*, qui iam radices egit, s. stirpem fecit in populo Dei. (1) *Onk. Ion. Syr.* stirpi, s. nato ex familia peregrini.

℣. 48. u) subintell. אִישׁ 1 Sam. 5, 9. x) Antityp. vid. Rom. 7, 24. 25. 1 Tim. 2, 5. 6. Hoc tendit ad ultimam redemtionem, quæ fieri debet, per Messiam filium David; dicitur autem h. l. *unus ex fratribus eius*, ad docendum, hunc redemtorem fore carnem & sanguinem, h. e. humana natura præditum. *Bechai* f. 159. d.

℣. 49. y) *patruus.* c. 10, 20. z) *de carne carnis eius* i. e. *consanguineus quispiam.* c. 18, 6.

℣. 50. a) vid. v. 27. c. 27, 18.

℣. 53. b) qs. *mercenarius in singulos annos* conductus. cf. Deut. 15, 18.

℣. 37. אֵת sic per *Segol & Merca.* (forte *Metheg* intelligitur) *B. Ascher & Mas. Erffurtensis.* sed sine ullo accentu 7. 8. וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן ita 1. ℣. 40. הַיּוֹבֵל *plene* 3. 5. sed præter *Mas. impressam* ad v. 13. & contra *Mas. Erffurt.* h. l. ℣. 41. יָשֻׁב *defect.* 1. 2. secundum *Mas.* suam; sed *Mas. Erffurt.* utrumque & *plene* & *defect.* diuersa tamen manu, notauit. ℣. 46. וּבְאַחֵיכֶם ita nobiscum plurimi codices, secundum *Mas.* 1. 2. 7. 8. & *Erffurt.* sed Kadma omittunt 3. 5. 14. 17. 18. & *Berol.* in forma octaua. ℣. 47. *Sectiunculæ* spatium nullum hic relinquunt 1. 2. 4. ℣. 48. נִמְכָּר per *Kamets* 7. 8. contra *O. T.* f. 15. b. ℣. 49. אוֹ דֹדוֹ *Munach* pro *Makk.* 3. 4. & in marg. 1. ℣. 52. וְאִם־ cum *Gaiah B. Naphtali.*

לא יגאל באלה ויצא בשנת היבל הוא ובניו עמו: כי־ נה
לי בני־ישראל עבדים עבדי הם אשר־הוצאתי אותם
מארץ מצרים אני יהוה אלהיכם: לא־תעשו לכם כו
אלילם ופסל ומצבה לא־תקימו לכם ואבן משכית
לא תתנו בארצכם להשתחות עליה כי אני יהוה
אלהיכם: את־שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו 2
אני יהוה:

פ פ פ לג 33

3 אם־בחקתי תלכו ואת־מצותי תשמרו ועשיתם אתם:
4 ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה
5 יתן פריו: והשיג לכם דיש את־בציר ובציר ישיג את־ ה
זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח
6 בארצכם: ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד
והשבתי חיה רעה מן־הארץ וחרב לא־תעבר
7 בארצכם: ורדפתם את־איביכם ונפלו לפניכם לחרב:
8 ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו
9 ונפלו איביכם לפניכם לחרב: ופניתי אליכם והפריתי
אתכם והרביתי אתכם והקימתי את־בריתי אתכם:
י ואכלתם ישן נושן וישן מפני חדש תוציאו: ונתתי
11 12 משכני בתוככם ולא־תגעל נפשי אתכם: והתהלכתי
בתוככם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו־לי לעם:
13 אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים
מהית להם עבדים ואשבר מטת עלכם ואולך
אתכם קוממיות: פ
14 ואם־לא תשמעו לי ולא תעשו את כל־המצות
האלה: ואם־בחקתי תמאסו ואם את־משפטי טו
תגעל נפשכם לבלתי עשות את־כל־מצותי להפרכם
את

℣. 15. 30. ὁ. οὐ βδελύξεται. Apoc. 21, 8.

Cap. XXVI.

℣. 11. e) ὁ. ἐμπεριπατήσω ἐν ὑμῖν. 1 Cor. 6, 16. Apoc. 2, 1. *Onk. Ion.* habitare faciam gloriam maiestaticæ meæ præsentiæ. *Ar. E.* & *P.* lucem meam. Hæc est promissio spiritualis de seculo futuro, quales quidem & corporalibus solet intermiscere, nullibi autem separatim & distincte explicare, propter nimiam alterius vitæ præstantiam, quam præter Deum nemo mortalium potest assequi, dum materiæ sunt etiamnum immersi. Ef. 64, 3. Etiam Prophetæ non tam vaticinati sunt de illa, quam de diebus Messiæ, vt aiunt Veteres, &c. Hæc *Bechai.* f) Gen. 17, 7. Zach. 8, 8. Apoc. 21, 3.

℣. 13. g) c. 25, 55. h) *vectes* iugi. Ier. 27, 2. c. 28, 2. 10. Nah. 1, 13. 2 Par. 15, 15. i) *erectione*, i. e. *erecta fronte*; vt iuvenci solent, qui iugum excusserunt. (1) ὁ. μετὰ παῤῥησίας. cf. Act. 4, 29. 31. Hebr. 4, 16. cf. Ex. 14, 8. *Onk. Ar. E.* in libertate. *Ion. Syr.* statura erecta. ℣. 14. k) Deut. 28, 15. seqq. Mal. 2, 2. ℣. 15. l) Ef. 24, 5.

℣. 54. c) vid. v. 41. ℣. 55. d) vid. v. 42. 1 Cor. 7, 23. e) c. 26, 13. Ex. 20, 2.

CAP. XXVI, ℣. 1. f) cf. c. 19, 4. Ex. 20, 4. seqq. Deut. 5, 8. Pf. 81, 10. Pf. 96, 5. ὁ. χειροποίητα. cf. Act. 17, 24. g) Gen. 28, 18. 2 Reg. 14, 13. *Ion.* add. adorationis caussa. h) *figuræ, effigiei.* (6) Num. 33, 52. *Cler. adspectus.* ὁ. λίθον σκοπὸν, *lapidem speculatorem*, diis inspectoribus s. præsidibus factum.

℣. 2. i) c. 19, 3. 30. k) additur semper ad denotandam præcepti grauitatem, quod seruantibus merces, non seruantibus pœna exspectanda sit; sicut Rex maioris ponderis caussa mandato adiicit: Ego Rex illud iussi. coll. Gen. 41, 44. 41. *Bechai.*

℣. 3. l) Deut. 7, 11. c. 28, 1. seqq.

℣. 4. m) Deut. 28, 12. n) c. 25, 19. Ez. 34, 27.

℣. 5. o) attinget *trituratio* (1) vindemiam, ob maximam segetum copiam. p) c. 25, 19. q) ὁ. μετ' ἀσφαλείας. 1 Thess. 5, 3.

℣. 6. r) Pf. 25, 13. s) Iob. 11, 19. ὁ. ἐκφοβῶν. 2 Cor. 10, 9. t) faciam, ne sit amplius; cf. ℣. 22. at sec. *Abendanam*, ne noceant hominibus, vt quondam in statu innocentiæ fuerint, iterumque futuræ sint tempore Messiæ sec. Ef. 11, 6. u) Ez. 14, 17.

℣. 7. x) Deut. 28, 7. Ios. 23, 9.

℣. 8. y) *myriadem* l. *decies millenos.* Proverbium, quo pluribus pauci superiores fore significantur. Deut. 32, 30. Ios. 23, 10.

℣. 9. z) sc. cum gratia ac fauore. Pf. 25, 16. Num. 6, 25. 26.

℣. 10. a) *inueteratum* sc. prouentum. c. 13, 11. Deut. 4, 25. b) Cant. 7, 14. *Ion.* propter frumentum nouum.

℣. 11. c) Ex. 29, 43. Ez. 37, 27. Ioh. 1, 14. d) *neque fastidiet*

℣. 15

℣. 55. כי *Munach* pro *Makk.* habent 6. 9. 20. sic fe. 4. contra *Maf.* אתם *defect.* 3. 5. *Hal.* sic fu. 4. contra *Maforam* 2. 4. & *Erffurt.* CAP. XXVI, 5. pro voce מצותי ter allegatur משפטי in *Zohar*, non quasi ita legendum sit, sed tantum explicationis caussa; vt est in *O. T.* f. 15. b. ℣. 9. והקמתי *ki defect.* plus 8. secund. *Maf. Erff.* ad Gen. 9, 11. ℣. 12. בתוככם per *Chateph patach* 2. 7. 8. 10–16. 19. 22. contra 6. *T.* והתהלכתי בתוככם sic per *Munach* seq. *Beth raphato* 3. & 5.

Deus transgressoribus legis pœnas minatur grauissimas.

את־בריתי׃ אף־אני אעשה־זאת לכם והפקדתי 16
עליכם בהלה את־השחפת ואת־הקדחת מכלות
עינים ומדיבת נפש וזרעתם לריק זרעכם ואכלהו
17 איביכם׃ ונתתי פני בכם ונגפתם לפני איביכם
18 ורדו בכם שנאיכם ונסתם ואין־רדף אתכם׃ ואם־
עד־אלה לא תשמעו לי ויספתי ליסרה אתכם שבע
19 על־חטאתיכם׃ ושברתי את־גאון עזכם ונתתי את־
כ שמיכם כברזל ואת־ארצכם כנחשה׃ ותם לריק
כחכם ולא־תתן ארצכם את־יבולה ועץ הארץ לא
21 יתן פריו׃ ואם־תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמע לי
22 ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם׃ והשלחתי
בכם את־חית השדה ושכלה אתכם והכריתה את־
23 בהמתכם והמעיטה אתכם ונשמו דרכיכם׃ ואם־
24 באלה לא תוסרו לי והלכתם עמי קרי׃ והלכתי אף־
אני עמכם בקרי והכיתי אתכם גם־אני שבע על־
כה חטאתיכם׃ והבאתי עליכם חרב נקמת נקם־ברית
ונאספתם אל־עריכם ושלחתי דבר בתוככם ונתתם
26 ביד־אויב׃ בשברי לכם מטה־לחם ואפו עשר נשים
לחמכם בתנור אחד והשיבו לחמכם במשקל
27 ואכלתם ולא תשבעו׃ ס ואם־בזאת לא
28 תשמעו לי והלכתם עמי בקרי׃ והלכתי עמכם
בחמת־קרי ויסרתי אתכם אף־אני שבע על־
29 חטאתיכם׃ ואכלתם בשר בניכם ובשר בנתיכם
ל תאכלו׃ והשמדתי את־במתיכם והכרתי את־
חמניכם ונתתי את־פגריכם על־פגרי גלוליכם וגעלה
31 נפשי אתכם׃ ונתתי את־עריכם חרבה והשמותי
32 את־מקדשיכם ולא אריח בריח ניחחכם׃ והשמתי
אני את־הארץ ושממו עליה איביכם הישבים בה׃

ואתכם   O 3   יד ג

ꝟ. 16. *m) præficiam vobis, mandabo.* Num. 1, 50. *n) terrori.* (4). Ef. 65, 23. Ier. 15, 8. *ε.* τὴν ἀπορίαν. Luc. 21, 25. *Ion.* plagam lethiferam. *o) tabi, phthifi.* (2) Deut. 28, 22. *p) ardenti febri.* (2) ib. *q) quæ abfumunt.* 1 Sam. 2, 33. cf. Deut. 28, 32. *r) cruciantes.* (4) Deut. 28, 65. Ier. 31, 12. *Onk.* exfpirare facientes. *s)* Deut. 28, 33. Ind. 6, 3. 4. 5. cf. Ef. 65, 22.

ꝟ. 17. *t)* c. 17, 10. Iud. 2, 15. Pf. 34, 17. *u)* Deut. 22, 25. *x)* fic v. 36. Prou. 28, 1.

ꝟ. 18. *y) ad illa, eousque.* cf. v. 23. 27. *Ion.* poft illas caftigationes. *z) fepties,* i.e. frequentius & multo magis. v. 21. 24. 28. Prou. 24, 16. *Ion.* feptem plagis.

ꝟ. 19. *a) fuperbiam pertinaciæ.* conf. Deut. 28, 50. Coh. 8, 1. *ε.* τῆς ὑπερηφανίας ὑμῶν. Marc. 7, 22. *Ion.* gloriam fortiffimi fanctuarii veftri. *b)* cf. 1 Reg. 8, 35. c. 17, 1.

ꝟ. 20. *c) fruftra* abfumentur. Ef. 49, 4. *d)* Ier. 8, 13. Ioel 1, 10. feqq.

ꝟ. 21. *e) contra, in aduerfum,* tanquam immorigeri vel hoftes contranitentes. v. 23. 24. 27. 28. fic לקראת Deut. 1, 44. Al. *obiter* mecum agentes, non ἀκριβῶς. Eph. 5, 15. fic *Ion. f)* conf. Hof. 2, 7. 8.

ꝟ. 22. *g)* Num. 21, 6. Deut. 32, 24. *h)* 2 Reg. 17, 25. Ez. 14, 14. *i)* Pf. 12, 4. *k)* Ier. 10, 24. *l)* Ind. 5, 6.

ꝟ. 23. *m)* Pf. 2, 10. *ε.* παιδευθῆτε. h. e. *didiceritis meliores effe, pœnis inflictis.* 1 Tim. 1, 20.

ꝟ. 24. *n)* Pf. 18, 27. *o)* vid v. 18.

ꝟ. 25. *p)* vlcifcentem *vltionem fœderis* fc. *violati* a vobis. *M. I. q)* Ex. 5, 3.

ꝟ. 26. *r) fcipionem* f. *fuftentationem.* Ef. 3, 1. Ez. 4, 16. c. 5, 16. Pf. 105, 16. conf. Gen. 18, 5. *s)* i.e. *multæ.* cf. Zach. 8. 23. *t)* Ez. 4, 16.

ꝟ. 28. *u) in ira contrarietatis* i. e. ira mea omnes fine difcrimine obruet. Deut. 32, 21. Ier. 15, 1--4. Zach. 11, 9.

ꝟ. 29. *x)* Deut. 22, 53. 2 Reg. 6, 23. Thren. 4, 10. it. *Iofeph.* de B. I. lib. 7. c. 21.

ꝟ. 30. *y) excelfa* l. *edita loca veftra.* Num. 33, 52. *z) templa* vel *ftatuas* in honorem חמה *folis* (Ef. 24, 23.) vel *ignis* erectas. Ef. 17, 8. Ez. 6, 4. 2 Par. 34, 7. *a) idolorum,* nomen convicii, a גלל *ftercus* 1 Reg. 14, 10. *M. I. b)* v. 11. Ier. 14, 19.

ꝟ. 31. *c)* Am. 7, 9. *d)* Am. 5, 21. fc. *cum beneplacito,* vt Gen. 8, 21. Ex. 29, 18. fic *Onk. Ion.*

ꝟ. 17. ורדו בכם *Beth dagefchatum* habent 5. 11. 17. 18. & *Ber.* quod repugnat regulis. שונאיכם *fe plene* 7. 8. 10--16. 19. 20. 21. contra O. T. f. 15. b. ꝟ. 18. *Sectiunculam Sethumam* hoc loco habent 1--6. 9. 20. & *Hal.* ꝟ. 20. ועץ הארץ לא־יתן ita 1. 3. & fic fu. 2. 4. ꝟ. 22. דרכיכם *Caph,* per *Dagefch* 3. 6. 9. 14. 20. 21. contra O. T. ꝟ. 25. נקם *Munach* loco *Makk.* 1. 3. 5. ושלחתי *Merca milra* 3. 4. fed ושלחתי per *Merca & Mahpach* fimul 1. 2. 6. 9. de qua geminatione accentuum vide, quæ notamus ad v. 36. ꝟ. 25. ואפו *Tlifchagdola* habent 1. 2. 3. 4. 6--16. 19. 20. 21. fed minus accommodate ad regulas. ꝟ. 32. והשמותי *no plene Hal.* fic fe. 3. fecund. *Maf. impreffam,* fed contra *Maf.* 1. & *Erffurtenfem.*

33 ואתכם אזרה בגוים והריקתי אחריכם חרב והיתה
34 ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה׃ אז תרצה הארץ
את־שבתתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם אז
לה תשבת הארץ והרצת את־שבתתיה׃ כל־ימי השמה
תשבת את אשר לא־שבתה בשבתתיכם בשבתכם
36 עליה׃ והנשארים בכם והבאתי מרך בלבבם בארצת
איביהם ורדף אתם קול עלה נדף ונסו מנסת־חרב
37 ונפלו ואין רדף׃ וכשלו איש־באחיו כמפני־חרב
ורדף אין ולא־תהיה לכם תקומה לפני איביכם׃
38 ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ איביכם׃
39 והנשארים בכם ימקו בעונם בארצת איביכם ואף
מ בעונת אבתם אתם ימקו׃ והתודו את־עונם ואת־עון
אבתם במעלם אשר מעלו־בי ואף אשר־הלכו עמי
41 בקרי׃ אף־אני אלך עמם בקרי והבאתי אתם בארץ
איביהם או־אז יכנע לבבם הערל ואז ירצו את־עונם׃
42 וזכרתי את־בריתי יעקוב ואף את־בריתי יצחק ואף
43 את־בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר׃ והארץ
תעזב מהם ותרץ את־שבתתיה בהשמה מהם והם
ירצו את־עונם יען וביען במשפטי מאסו ואת־חקתי
44 געלה נפשם׃ ואף־גם־זאת בהיותם בארץ איביהם
לא־מאסתים ולא־געלתים לכלתם להפר בריתי
מה אתם כי אני יהוה אלהיהם׃ וזכרתי להם ברית
ראשנים אשר הוצאתי־אתם מארץ מצרים לעיני
46 הגוים להיות להם לאלהים אני יהוה׃ אלה החקים
והמשפטים והתורת אשר נתן יהוה בינו ובין בני
ישראל בהר סיני ביד־משה׃ פ

Cap. XXVII.

כז וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־בני ישראל
2 ואמרת אלהם איש כי יפלא נדר בערכך נפשת
ליהוה

ctionum venient super eos, mensura pro mensura. ℣. 44. *h)* Synonymia particularum emphatica. Schmid. *Licet vero hoc tunc fecerint denuo, cum fuerint.* Al. *Immo & hoc quoque faciam illis.* cf. v. 42. *Ion.* super omni *hoc* miserebor ipsorum in Verbo meo. *i)* Rom. 11, 1. 2. *Ion. Hier.* add. *in regno Babelis.* *k)* Ier. 3, 1. 12. 13. ὁ. οὐδὲ περιεσώχθησαν αὐτοῖς. v. 30. 43. Heb. 3, 10. *Ion. Hier.* add. *in regno Medorum.* *l)* Luc. 21, 32. *Ion. Hier.* add. *in regno Graecorum.* *m) Ion. Hier.* add. *in regno Idumaeorum* h. e. Romanorum. *n)* Rom. 11, 29. *Ion. Hier.* add. *in diebus Gog.* ℣. 45. *o)* vid. v. 42. *p)* vid. v. 12. ℣. 46. *q)* Ex. 18, 20. *r)* Ex. 21, 1. *s)* Ef. 24, 5. *t)* c. 27, 34. Cap. XXVII, v. 2. *u) separaverit, vel singulare secerit votum.* c. 22, 21. Num. 6, 2. c. 30, 3. *x) pro aestimatione tua animarum, seu prout animas aestimaveris,* subintellig. *o sacerdos.* ex v. 8. 12. sec. *M. I.* & c. 5. 15.

מלא ו׳

℣. 33. *e)* Ez. 28, 7. *f)* Ier. 12, 10. 11. Ioel. 2, 3. ℣. 34. *g) acceptabit, accepta habebit.* Vide complementum 2 Par. 36, 21. *h)* i. e. *quamdiu desolata erit.* v. 35. 43. *i)* Prosopopoeia, vt c. 18, 25. ℣. 35. *k) illos nempe, quibus.* 1 Sam. 24, 19. *l)* c. 25, 2. seqq. ℣. 36. *m)* Gen. 14, 10. *n) mollitiem* (1) cf. Deut. 20, 3 Ef. 7, 4. 2 Par. 13, 7. *Onk. Ion.* contractionem animi. *Syr.* pauorem. *o) fuga* (1) Ef. 52, 12. cf. Deut. 28, 25. Ef. 30, 17. *p)* Prou. 28, 1. ℣. 37. *q) consistentia, standi ac resistendi facultas.* (1) ὁ. οὐ δυνήσεσθε ἀντιστῆναι. 1 Pet. 5, 9. ℣. 38. *r)* Num. 13, 33. ℣. 39. *s) contabescent.* Pf. 73, 8. cf. Ez. 24, 23. c. 33, 10. ὁ. καταφθαρήσονται. 2 Pet. 2, 12. *t)* Ex. 20, 5. *u)* ὁ. τακήσονται. 2 Pet. 3, 12. ℣. 40. *x)* c. 5, 5. Num. 5, 7. cf. 1 Reg. 8, 47. Ez. 36, 31. Dan. 9, 5. Neh. 9, 2. 3. *Ion.* add. *in hora gemitus sui.* *y)* vid. v. 21. ℣. 41. *z) Vel tunc si humiliet se.* c. 4, 23. 1 Sam. 10, 10. *Ion.* ecce tunc. *Ar. P.* usque dum. או enim significat Arabibus frequenter: *usque dum.* *a)* 2 Par. 7, 14. Luc. 20, 13. *b)* Deut. 10, 16. ὁ. ἡ ἀπερίτμητος. Act. 7, 51. *Onk.* induratum. *Ar. P.* dolosum. *c) acceptabunt.* v. 43. Mich. 7, 9. *d) poenam iniquitatis.* v. 43. 1 Sam. 28, 10. ℣. 42. *e)* Ex. 2, 24. c. 6, 5. c. 20, 6. cf. Deut. 4, 31. 37. c. 32, 36. ὁ. μνησθήσομαι. Luc. 1, 54. 72. *f)* cum *Iacobo* initi. sic *Onk. Ion. Hier.* & *Syr.* add. *in Bethel.* ℣. 43. *g)* Emphatica repetitio, ex vivo loquentis affectu intelligenda. cf. Ez. 23, 10. c. 36, 3. *Onk. Ion* praemitt. *maledictiones loco benedictio-*

℣. 34. השמה *Schin* per *Dagesch* 17. 18. & *Berol.* secundum *O. T.* f. 15. b. & *M. I.* reliqui sine eo. *He mappikatum* habet 14. contra *M. I.* ℣. 35. השמה *Schin dageschatum* praeter 17. 18. & *Berol.* hic quoque habent 2. 6. 9. cf. v. 34. ℣. 36. והבאתי ita 1. 2. 4. 6. 9. & sic reperiri in *Hispp. Germanicisq;* codicibus, ait *O. T.* Negat vero, in *Hilleliano*, *Hierosolymitt.* & *Sambuciano* adesse *Metheg* sub *Tau.* ℣. 39. Pro איביכם habent איביהם *Hostium ipsorum* (prout Latine etiam convertit *Schmidius*) 3. & *Hal.* contra *Masoram* 1. 7. 8. & *Erff.* בעונת *not defect.* 4. 5. 6. 9. 17. 18. & *Ber.* sec. *O. T.* at reliqui *plene.* ℣. 45. הוצאתי *Munach* loco *Makk.* 1. 2. 4. 5.

De æstimatione personæ, Deo consecratæ;

3 לַיהוָה׃ וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד
בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף
4 בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ וְאִם־נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ
ה שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל׃ וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים
שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים וְלַנְּקֵבָה
6 עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים׃ וְאִם מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן־חָמֵשׁ
שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כֶּסֶף וְלַנְּקֵבָה
7 עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף׃ וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה
וָמַעְלָה אִם־זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שָׁקֶל
8 וְלַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים׃ וְאִם־מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ
וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר
תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן׃ ס

item animalis Deo consecrati.

9 וְאִם־בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה
י כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהוָה יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ׃ לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ
וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ־רַע בְּטוֹב וְאִם־הָמֵר יָמִיר (קמץ בטרחא)
בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ׃
11 וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן
12 לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן׃ וְהֶעֱרִיךְ
הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה׃
13 וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה וְיָסַף חֲמִישִׁתוֹ עַל־עֶרְכֶּךָ׃
14 וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּשׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ
הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן
טו יָקוּם׃ וְאִם־הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת־בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִישִׁית
16 כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ׃ וְאִם׀ מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ
אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים
17 בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף׃ אִם־מִשְּׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ
18 כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם׃ וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־
לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת
הַיֹּבֵל

y) *Domini* sc. *erunt* & pretium secundum æstimationem Sacerdotis in sequentibus definitum, pro iis soluetur.

℣. 3. z) *æstimatio tua maris vel pro masculo*, qui sc. Deo consecratus fuerit ad ministerium rerum sacrarum, quæ quidem ab eo curari poterant. Exemplum est in Samuele 1 Sam. 1, 11. a) vid. v. 25. & not. Ex. 30, 13.

℣. 4. b) cf. Ex. 21, 32.

℣. 5. c) vid. ℣. 2. 3. 6. Non plus tibi exigere licebit, quam &c.

℣. 8. d) *pauperior, tenuior fuerit, tua æstimatione.* c. 25. 47. e) *tum vouens sistet eum.* v. 11. c. 14, 11. f) *æstimabit.* v. 12. 14. 2 Reg. 23, 35. ό. τιμήσεται. v. 12. Matth. 27, 9. g) *prout, secundum id, quod.* v. 18. h) *nancisci poterit.* c. 25, 26.

℣. 9. i) Schmid. *si vero bestia fuerit in voto, de qua offerunt* &c. vid. c. 1, 2.

℣. 10. k) *permutabit eam, aliam ei substituet vouens.* Es. 9, 10. ό. ἀλλάξει. l) *commutando commutauerit*, Ier. 2, 11. ό. ἀλλάσσων ἀλλάξει. Sic v. 33. cf. Rom. 5, 10. m) *tum ipsa, tum permutatio eius.* ό. καὶ τὸ ἄλλαγμα αὐτοῦ. cf. Matth. 16, 26.

℣. 11. n) non de specie, sed indiuiduo, ob næuum aliquem ad sacrificium inepto, hoc intelligunt Hebræi, & v. 27. de animalibus per se impuris accipiunt. *M. I.*

℣. 12. o) *discrimine bona* h. e. *siue* bona fuerit, *siue* mala. Sic v. 14. 33.

℣. 13. p) ό. λυτρούμενος λυτρώσεται. 1 Pet. 1, 18. q) qs. mulctam leuitatis. cf. v. 15. 27. 31. c. 5, 16. 24. c. 22, 14.

℣. 14. r) *stabit seu rata erit res.* v. 14. 19.

℣. 16. s) *semen chomeris*, quæ mensura continebat decem Ephas. Ez. 45, 11. nec confundenda cum עֹמֶר seu *decima parte Epha.* Exod. 16, 36.

℣. 17. t) *ab ipso anno Iubilæo.* vid. v. 18. & cf. c. 25, 10.

℣. 18. u) *supputabit ei.* v. 23. c. 25, 27.

℣. 6. וְלַנְּקֵבָה Sic per *Sakeph* & *Kadma* 1. ℣. 2. וְאִם cum *Gaiah B. Ascher.* ℣. 8. מָךְ per *Patach* 1. 2. sec. *Mas.* 2. ℣. 9. קֹדֶשׁ sine *Dagesch euphonico* 3. 4. 5. Sic v. 10. ℣. 10. יַחֲלִיפֶנּוּ *Sakephk.* habet 1. 2. & 4. sed 1. in marg. exhibet *Rbhia* ex *En hakkore.* בְּרַע per *Patach* 3. 4. 5. contra *Mas.* ad Exod. 38, 21. ℣. 14. יַקְדִּישׁ *plene* 3. 5. 7. 8. 10. 16. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 15. b. & *Mas.* 2. 4. *Erff.* ad h. l. & impressam ad Leu. 20, 26. ℣. 15. וְאִם־הַמַּקְדִּישׁ *Kadma* super *He* scribi iubet *O. T.* חֲמִישִׁית כֶּסֶף ita 3. 4. 5. hic & v. 19.

℣. 14.

De rerum consecratarum redemtione.

19 היבל ונגרע מערכך׃ ואם־גאל יגאל את־השדה
המקדיש אתו ויסף חמשית כסף־ערכך עליו וקם
כ לו׃ ואם־לא יגאל את־השדה ואם־מכר את־השדה
21 לאיש אחר לא יגאל עוד׃ והיה השדה בצאתו ביבל
22 קדש ליהוה כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו׃ ואם
את־שדה מקנתו אשר לא משדה אחזתו יקדיש ליהוה׃
23 וחשב־לו הכהן את מכסת הערכך עד שנת היבל
24 ונתן את־הערכך ביום ההוא קדש ליהוה׃ בשנת
היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו לאשר־לו
כה אחזת הארץ׃ וכל־ערכך יהיה בשקל הקדש עשרים

De primogenitis animalium.

26 גרה יהיה השקל׃ אך־בכור אשר־יבכר ליהוה בבהמה
27 לא־יקדיש איש אתו אם־שור אם־שה ליהוה הוא׃ ואם
בבהמה הטמאה ופדה בערכך ויסף חמשתו עליו ואם־

De Anathemate.

28 לא יגאל ונמכר בערכך׃ אך כל־חרם אשר יחרם איש
ליהוה מכל־אשר־לו מאדם ובהמה ומשדה אחזתו
לא ימכר ולא יגאל כל־חרם קדש־קדשים הוא ליהוה׃
29 כל־חרם אשר יחרם מן־האדם לא יפדה מות יומת׃
ל וכל־מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ ליהוה הוא
31 קדש ליהוה׃ ואם־גאל יגאל איש ממעשרו חמשיתו
32 יסף עליו׃ וכל־מעשר בקר וצאן כל אשר־יעבר תחת
33 השבט העשירי יהיה־קדש ליהוה׃ לא יבקר בין־טוב
לרע ולא ימירנו ואם־המר ימירנו והיה־הוא ותמורתו
34 יהיה־קדש לא יגאל׃ אלה המצות אשר צוה יהוה
את־משה אל־בני ישראל בהר סיני׃ חזק

סכום פסוקי דספר ויקרא שמנה מאות וחמשים ותשעה׃ נט״ף סימן׃
וחציו והנגע בבשר הזב׃ ופרשיותיו עשרה׃ ב״א ג״ד סימן׃ וסדריו כ״ג
ובתורתו יהגה יומם ולילה סימן׃ ופרקיו כ״ז׃ ואהיה עמך ואברכך
סימן׃ מניין הפתוחות שתים וחמשים׃ והסתומות שש וארבעים׃
הכל שמנה ותשעים פרשיות׃ דודי צ״ח ואדום סימן׃

x) *&* *detrahetur* sc. præteritum tempus. Ex. 5, 11.

ꝟ. 19. y) vid. v. 13.

ꝟ. 20. z) sc. ante iubilæum, sec. *Ralbag* & contextum. a) *aut si vendiderit*, impersonaliter; i. e. *si venditus fuerit*. ὁ. ἀποδῶται, nempe a Sacerdote, vel sacri ærarii præfecto, sec. *Ralbag*.

ꝟ. 21. b) c. 25, 28. 30. 31. c) *sicut ager devotionis* s. *deuotus*, qui plane redimi non poterat, sec. v. 28. 29.

ꝟ. 22. d) quo ad iubilæum tantum frui poterat. c. 25, 28. e) quem hereditario iure a maioribus acceptum tenebat. *M. I.*

ꝟ. 23. f) *numerum*, *summam* (2) Ex. 12, 4. g) sc. is, qui vouit.

ꝟ. 24. h) construe לאשר מאתו *ad eum, a quo emerit ipsum*: h. e. ad eum, cuius est perpetua possessio terræ.

ꝟ. 25. i) vid. v. 3. Num. 3, 47 k) Ex. 30, 13. &c.

ꝟ. 26. l) Ex. 13, 2. Num. 3, 13. c. 8, 17. m) sc. ad aliam oblationem. *M. I.* n) Ex. 22, 29. Luc. 2, 23.

ꝟ. 27. o) vid. Ex. 13, 13. Num. 18, 15. seqq. p) sic v. 12. 15. 19. hinc alii hunc versum non de primogenitis, sed de votiuis intelligunt, vt dictum ad v. 11. sed vide idem de decimis Deo sacris v. 31.

ꝟ. 28. q) *deuotum*, *interdictum*, v. 21. 29. Ez. 44, 29. ὁ. ἀνάθεμα. r) *deuouebit*. Num. 21, 2. s) *de suis*. ὁ. ἀπὸ πάντων. sic Rom. 9, 3. t) & Sacerdotis manebit. Num. 18, 14. cf. sec. quosdam Iud. 11, 31. 39.

ꝟ. 29. u) *Gusset.* sc. *aliud*, quod non est de propriis viri, vt erat v. 28. v) *quod anathema fit*, sc. sec. voluntatem Dei vid. Ex. 22, 19. Num 21, 2. 3. Deut. 2, 34. c. 3, 6. c. 7, 2. c. 25, 19. Ios. 6, 17. 18. 1 Sam. 15, 3.

ꝟ. 30. y) Deut. 12, 17. c. 14, 22. 28. c. 26, 12. Neh. 10, 38. 2 Par. 31, 5. 6. 12. cf. Gen. 28, 22. Hebr. 7, 9. 10.

ꝟ. 32. z) *sub virga* sc. pastoris vel numerantis. cf. Ier. 33, 13. Ez. 20, 37.

ꝟ. 33. a) c. 13, 36. b) vid. v. 10.

ꝟ. 34. c) c. 26, 46. Num. 3, 1. d) vid. post Exod.

e) Ex. 30, 34. f) c. 15, 7. g) Gen. 30, 11. h) Ps. 1, 2 i) Gen. 26, 3. k) Cant. 5, 10.

ꝟ. 20. לא *Makkeph* loco *Merca* habent 7. 8. 10. 11. 13. 17. 18. & *Berol.* ꝟ. 22. אשר per *Makk.* 1. ꝟ. 23. הכהן ʾ per *Sakephk.* 17. 18. & *Ber.* cont. *Mas.* ad ꝟ. 18. ꝟ. 24. היבל *defect.* 1. 3. 6. 9. 10. 12 -- 16. 19. 20. & 21. contra *Mas.* ad Leu. 25, 13. & *O. T.* f. 15. b. ꝟ. 26. *Sectiunculam* h. l. inchoant 1. 3. 4. 5. & *Hal.* אשר per *Makk.* plerique libri *Hispp.* in *O. T.* ꝟ. 29. חרם *Sakephgadol* habent 3. 6. 9. 20. & in marg. 1. sic fu. 4. ꝟ. 33. לרע *Resch Kametsatum* 1. cum sua *Mas.* cui tamen contraria est *Mas.* 3. 7. 8. & *final.* f. 56. b.

Ceterum in *Masora* ad finem libri subiecta passim variant libri nostri, quod nunc quidem accuratius percensere nihil attinet. Illud autem præteriri non debet, quod *Masora* . . *Erff.* & 1. numeret סדרים s. *capita antiquata* viginti quinque, & 1. quidem cum addito symbolo ויט.

LIBER NUMERORUM, Hebr.

במדבר

Refert Israelitarum censum, ordinem, & sacra rite dedicata, porro illorum peccata, DEI iram, clementiam, singulares typos CHRISTI, fata & itinera populi, nec non leges quasdam speciales.

יניח ד׳ שיטין פנויות ויתחיל מתחלת · שיטה ה׳

Cap. I.

Moses & Aaron cum XII Principibus numerant populum ex mandato Dei.

א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
2 לֵאמֹר׃ שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל־זָכָר
3 לְגֻלְגְּלֹתָם׃ מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא
4 בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאֹתָם אַתָּה וְאַהֲרֹן׃ וְאִתְּכֶם
יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לַמַּטֶּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו הוּא׃
ה וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ אִתְּכֶם לִרְאוּבֵן
6 אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ לְשִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃
7 לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ לְיִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃ 8
9 לִזְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ לִבְנֵי יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע
11 בֶּן־עַמִּיהוּד לִמְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ לְבִנְיָמִן
12 אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ לְדָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ לְאָשֵׁר 13
14 פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ לְגָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ לְנַפְתָּלִי טו
16 אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ אֵלֶּה קְרִיאֵי הָעֵדָה נְשִׂיאֵי מַטּוֹת אֲבוֹתָם
17 רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֵת הָאֲנָשִׁים
18 הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת׃ וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּתְיַלְדוּ עַל־מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה
19 לְגֻלְגְּלֹתָם׃ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיִּפְקְדֵם
כ בְּמִדְבַּר סִינָי׃ ס וַיִּהְיוּ בְנֵי־רְאוּבֵן בְּכֹר
יִשְׂרָאֵל תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל

יצא   O 5   יד ה

Cap. I. v. 1. a) ἐν τῷ ἀδύτῳ. cf. Leu. 1, 1. Ex. 25, 22. Moses enim non ascendit amplius in montem Sinai, postquam gloria Domini in tentorio conuentus fuit. *Ab. Esra.* b) *primo* sc. die, quo erectum est tabernaculum. c. 7, 1. Ex. 40, 17. ὁ. ἐν μιᾷ. Sic v. 18. Matth. 28, 1. c) *Ion.* mensis *Jiar* (Aprilis) qui est secundus. Sic v. 18.

v. 2. d) *capita, summam.* c. 26, 2. Ex. 30, 12. cf. Num. 3, 40. Ter autem Moses censuit populum α) antequam tabernaculum fieret. Ex. 30, 12. c. 38, 25. 26. β) post erectum tabernaculum, & γ) Num. 26, 2. 64. e) *per familias ipsorum.* ὁ. κατὰ συγγενείας. Luc. 1, 61. f) *secundum domum patrum eorum*, i. e. *minores familias.* cf. Ios. 7, 14. g) nam *matris* familia non dicitur familia. *Ab. Esra & Becbai.* cf. Matth. 1, 16. h) *per singula crania* i. e. *capita ipsorum.* v. 18. 20. 22. 1 Par. 23, 3. 24.

v. 3. i) *omnem exeuntem in exercitum siue armis gerendis aptum.* ὁ. ἐν δυνάμει Sic v. 20. 22. 24. vid. Ex. 12, 17. k) vt segregarent admixtam turbam. Ex. 12, 38. *Ab. E.*

v. 4. l) i. e. *singuli viri* pro tribu. m) *vir* sc. qui *caput* s. *princeps* sit. n) *familia* l. *gentis suæ.* Pro *tota tribu* h. l. accipitur, vt v. 44. cf. v. 2. 26. 47. c. 3, 15. c. 17, 17.

v. 5. o) ὁ. παραστήσονται. Marc. 14, 47.

v. 7. p) c. 2, 3. c. 7, 12. Ruth. 4, 20. 1 Par. 2, 10. Matth. 1, 4.

v. 10. q) Ephraim Manassi præponitur. ratio extat Gen. 48, 20. *Bechai.* conf. v. 32.

v. 14. r) q. d. *Deo notus.* Sic c. 7, 42. qui & *Reuel* qs. *Deo familiaris* dicitur. c. 2, 14.

v. 16. s) *euocati cœtus, e cœtu vocati.* c. 16, 2. c. 26, 9. ὁ. ἐπίκλητοι, *aduocati, acciti.* Syrus; *celebres.* t) *chiliadum Israelis.* c. 10, 4. 36.

v. 17. u) *qui expresse* קרואי קרי *nominibus appellati erant.* Gen. 30, 28. Am. 6, 1. Es. 62, 2.

v. 18. x) *conuocarunt.* Leu. 8, 3. y) vid. v. 1. z) *& natales suos professi sunt.* Hithp. (1) a) ὁ. κατὰ πατριὰς αὐτῶν. Act. 3, 25. b) vid. v. 2.

v. 20. c) Gen. 29, 32. c. 49, 3.

v. 6. שְׁלֻמִיאֵל ita 4. sæpe in hoc capite loco *Metheg* vsurpat figuram *Mercaephula*, quo fine & qua auctoritate, incertum; v. g. v. 10. in voce אֱלִישָׁמָע. v. 24. seqq. in תּוֹלְדֹתָם, v. 29. in פְּקֻדֵיהֶם &c. צוּרִי שַׁדָּי sic velut duas voces diuellunt 1-6. 9. 18. 20. 21. contra Mas. v. 12. עַמִּי שַׁדָּי diuisim scribunt 3. 4. 5. 6. 9. 20. contra Mas. ad v. 6. v. 16. קְרִיאֵי ita *Kri* litterale seu consonantium effert *Hiller.* p. 239. v. 17. בְּשֵׁמוֹת *defect.* in quibusdam libris & antiqua quadam Mas. inuenit *R. Meir Hilleni*; sed contra in plerisque libris & in duobus exemplaribus *Masoræ* se *plene* scriptum reperisse testatur *R. Menachem* in suo *O. T.* f. 15. & 16. v. 18. וַיִּתְיַלְדוּ *Iod præformatiu.* sine *Meth.* 1. 2. 3. 4. 5. 21. at sub *præf.* Metheg locat *B. Ascher.* Lamed dageschatum habent 4. & 14. contra *M. I.*

Ruben. 21 יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים
אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ
Simeon. 22 לִבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם פְּקֻדָיו
בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
23 וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן תִּשְׁעָה
וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ פ
Gad. 24 לִבְנֵי גָד תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
כה פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה גָד חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים׃ פ
Iuda. 26 לִבְנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
27 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יְהוּדָה אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת׃ פ
Issachar. 28 לִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
29 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת׃ פ
Zabulon. ל לִבְנֵי זְבוּלֻן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
31 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה זְבוּלֻן שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת׃ פ
Ephraim. 32 לִבְנֵי יוֹסֵף לִבְנֵי אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא
33 צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אֶפְרָיִם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ
מֵאוֹת׃ פ
Manasse. 34 לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא
צָבָא

d) *Qui nempe*, cum signum canebat, *tenebantur egredi castris in locum a Duce signatum.* Apud varias gentes, vt apud Romanos, viri omnis ætatis ad nomina respondere cogebantur; et, si ita videretur summæ potestati, ad dictam diem Duci præsto esse, vt eum sequerentur. Hinc intelligere est, qui fieri potuerit, vt tantos exercitus haberent quandoque Reges Iudæorum, aliique; quod qui ex nostris moribus, vbi nemo nomen dare militiæ cogitur, æstimant, vix assequi possunt. *Clericus.*

℣. 21. e) *censi de tribu Rubenis* 46500. Sic c. 2, 11. cf. c. 26, 7.

℣. 22. f) *Quantum ad filios Simeonis.* Schmid. cf. v. 26. 28. 30. 32. g) *recensiti illius* sc. tribus Simeonis. h) vid. v. 2.

℣. 23. i) *censi* de tribu *Simeonis* 59300. Sic c. 2, 13. cf. c. 26, 14.

℣. 24. k) *Posterorum Gadis.* Gad subiungitur Rubeni & Simeoni, quia ad australem plagam vna cum iis castra metabatur. vid. c. 2, 10. seqq. *Clericus.*

℣. 25. l) *recensiti eorum*, nempe tribus Gadis 45650. Sic c. 2, 15. cf. c. 26, 18.

℣. 27. m) *censi* de tribu *Iuda* 74600. Sic c. 2, 4. cf. c. 26, 22.

℣. 28. n) Heic collocantur etiam propter castrametationis ordinem. Vid. c. 2, 5. & *Ab. Ezr.*

℣. 29. o) *censi* de tribu *Issascharis* 54400. Sic c. 2, 6. cf. c. 26, 25.

℣. 31. p) *censi* de tribu *Zabulonis* 57400. Sic c. 2, 8. cf. c. 26, 27.

℣. 32. q) Schmid. *Quoad filios Iosephi, & quidem filios Ephraimi.* vid. v. 22. r) Præponitur fratri, ob id, quod exstat Gen. 48, 19. 20. *Ab. Ezra.* conf. supra v. 10.

℣. 33. s) *censi* de tribu *Ephraimi* 40500. Sic c. 2, 19. cf. c. 26, 37.

℣. 22. לגלגלתם *Nota in marg.* 7. 8. *Lamed postremum* requirit (כמגירה) *ad instar serræ* ductum, & supra reliquas consonantes eleuatum, truncato capite tamen: idque ad notandam scortationem *Simri*, principis *Simeonitarum*, quam patrauit inter Israelitas nudato capite & statura erecta (vid. c. 25.) Sed *Masora Erff.* hanc figuram requirit in vocis *medio Lamed*: prout in alio quoque libro *Germanico* reperit *R. Menachem* in *O. T.* f. 16. a. Monet tamen hic ipse *Menachem*, in *Hilleliano, Hierosolymitt. Hispp.* ceterisque *Occidentalium* libris, nihil istiusmodi ductus obseruatum a se fuisse; nisi quod in marg. præstantissimi alicuius codicis scriptum fuerit: למרנחאי מגירא מכל למד, quod Menachem non de *figura serrata*, sed eminentiori & *ad modum canalis* seu *fistula* facta intelligit.

לה צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף
וּמָאתָיִם׃ פ
36 לִבְנֵי בִנְיָמִן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם *Beniamin.*
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
37 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה בִנְיָמִן חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת׃ פ
38 לִבְנֵי דָן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר *Dan.*
שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
39 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה דָן שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע
מֵאוֹת׃ פ
מ לִבְנֵי אָשֵׁר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם *Ascher.*
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא
41 צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אָשֵׁר אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף
וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ *Naphtali.*
42 בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
43 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה נַפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת׃ פ
44 אֵלֶּה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל
מה שְׁנֵים עָשָׂר אִישׁ אִישׁ־אֶחָד לְבֵית־אֲבֹתָיו הָיוּ׃ וַיִּהְיוּ
כָּל־פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
46 וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּהְיוּ כָּל־הַפְּקֻדִים
שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
47 וַחֲמִשִּׁים׃ וְהַלְוִיִּם לְמַטֵּה אֲבֹתָם לֹא הָתְפָּקְדוּ
בְּתוֹכָם׃ פ
48 49 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ אַךְ אֶת־מַטֵּה לֵוִי לֹא
נ תִפְקֹד וְאֶת־רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְאַתָּה
הַפְקֵד אֶת־הַלְוִיִּם עַל־מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל־כֵּלָיו
וְעַל

℣. 35. t) *censi* e tribu *Manassis* 32200. Sic c. 2, 21 cf. c. 26, 34.

℣. 36. u) vid. not. v. 20.

℣. 37. x) *censi* de *Beniaminitis* 35400. Sic c. 2, 23. cf. c. 26, 41.

℣. 39. y) *censi* de tribu *Dan* 62700. Sic c. 2, 26. cf. c. 26, 43.

℣. 41. z) *censi* de tribu *Ascheris.* 41500. Sic c. 2, 28. cf. c. 26, 47.

℣. 42. a) Ad *filios* f. posteros Naphtali quod attinet. Ita sæpe subiectum divisim a suo prædicato ponitur. cf. Gen. 24, 27. Ps. 11, 4.

℣. 43. b) *censi* e tribu *Naphtali* 53400. Sic c. 2, 30. cf. c. 26, 50.

℣. 44. c) *Hi sunt censi.* Nam qui infra 20. annos erant, (v. 3. 45.) recensiti non sunt. *Ab. Ezra.* d) *vir vnus* f. *singuli.* e) vid. v. 4.

℣. 45. f) *ad arma gestanda idonei.* vid. v. 20.

℣. 46. g) *Fuerunt igitur omnes censi* Israelitarum in vniversum 603550. cf. c. 2, 32. Mirum autem est, totidem etiam fuisse censos Ex. 38, 26. Summam tertii census vide infra c. 26, 51.

℣. 47. h) Illos hoc censu eximi voluit Deus v. 49. quod curæ sacrorum dicati essent v. 50. seqq. c. 31, 30. i *recensiti sunt.* forma compos. ex *Hoph.* & *Hithp.* vt c. 2, 33. c. 26, 62. 1 Reg. 20, 27.

℣. 48. k) *Dixerat enim.*

℣. 49. l) *veruntamen* Schmid. c. 31, 33. m) c. 2, 34. n) i. e. *summam* fec. *Ab. Ezr.* vid. v. 2.

℣. 50. o) *præfice.* Gen. 39, 4. 5. Quibus autem rebus singulæ Leuitarum familiæ essent præfectæ, docetur c. 3, 6. seqq. c. 4, 2. seqq. Ceterum *Becchai* f. 154. a. hæc habet: Dicunt in mystica explicatione huius libri: quisquis adpropinquat *modicum*, facient eum adpropinquare *multum*. Filii *Leui* adpropinquarunt *modicum*, sicvt scriptum est Ex. 32, 26. מי ליהוה אלי ויאספו אליו כל בני לוי Dixit ergo Deus: etiam Ego *propius admoturus* sum eos, & facturus eos *ministros* & *magnates* domus meæ &c. cf. Iac. 4, 8. Matth. 13, 12. Luc. 19, 24. 26. p) candelabrum, mensam & altaria. *Ab. Ezra.*

℣. 42. [illegible] *plene* 1. 2. 5. contra *Mas.* ℣. 47. התפקדו *Pe* per *Kametschatuph* 1. & 3. at 1. in marg. habet *Kamets* cum *Metheg.* Ita infra c. 2, 33. ℣. 50. העדות *plene* 2. 4.

ועל כל־אשר־לו המה ישאו את־המשכן ואת־כל־
51 כליו והם ישרתהו וסביב למשכן יחנו׃ ובנסע המשכן
יורידו אתו הלוים ובחנת המשכן יקימו אתו הלוים
52 והזר הקרב יומת׃ וחנו בני ישראל איש על־מחנהו
53 ואיש על־דגלו לצבאתם׃ והלוים יחנו סביב למשכן
העדת ולא־יהיה קצף על־עדת בני ישראל ושמרו
54 הלוים את־משמרת משכן העדות׃ ויעשו בני ישראל
ככל אשר צוה יהוה את־משה כן עשו׃ פ

ב

וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר׃ איש על־
2 דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב
3 לאהל־מועד יחנו׃ והחנים קדמה מזרחה דגל מחנה
יהודה לצבאתם ונשיא לבני יהודה נחשון בן־עמינדב׃
4 וצבאו ופקדיהם ארבעה ושבעים אלף ושש מאות׃
ה והחנים עליו מטה יששכר ונשיא לבני יששכר נתנאל
6 בן־צוער׃ וצבאו ופקדיו ארבעה וחמשים אלף
7 וארבע מאות׃ מטה זבולן ונשיא לבני זבולן
8 אליאב בן־חלן׃ וצבאו ופקדיו שבעה וחמשים אלף
9 וארבע מאות׃ כל־הפקדים למחנה יהודה מאת
אלף ושמנים אלף וששת־אלפים וארבע־מאות
י לצבאתם ראשנה יסעו׃ ס דגל מחנה
ראובן תימנה לצבאתם ונשיא לבני ראובן אליצור בן־
11 שדיאור׃ וצבאו ופקדיו ששה וארבעים אלף וחמש
12 מאות׃ והחונם עליו מטה שמעון ונשיא לבני שמעון
13 שלמיאל בן־צורישדי׃ וצבאו ופקדיהם תשעה
14 וחמשים אלף ושלש מאות׃ ומטה גד ונשיא לבני גד
טו אליסף בן־רעואל׃ וצבאו ופקדיהם חמשה וארבעים
16 אלף ושש מאות וחמשים׃ כל־הפקדים למחנה
ראובן מאת אלף ואחד וחמשים אלף וארבע־מאות
וחמשים

ceius. Conf. Hebr. 11, 13. ℣. 3. f) *ad anteriorem partem versus ortum.* c. 3, 38. c. 10, 15. vid. not. Ex. 26, 18. g) *vexillum* sc. maius s. primarium, quorum quatuor fuerunt. ό. τάγμα v. 10. 18. 25. cf. c. 1, 52. ℣. 4. h) *seu censi eorum.* c. 1, 27. nam Cap. II. mulieres, pueri, puellæ, & serui multo maiorem numerum conficiebant. ℣. 5. i) ό. ἐχόμενοι vt v. 2. k) c. 1, 8. c. 7, 18 ℣. 6. l) c. 1, 29. ℣. 9. m) *summa censorum* 186400. n) trium sc. tribuum, quibus *Iuda* præerat. cf. Gen. 49, 8. Iud. 1, 1. 2. o) *primi* s. *loco primo* proficiscentur. c. 10, 14. Gen. 33, 2. Esth. 1, 14. *Mystice* exponunt *Rabbini*: Invenis *Iudam* vbique primas tenentem, siue in castris merandis v. 3. siue in proficiscendo v. 10. siue in afferendis oblationibus c. 7, 12. siue denique in belligerando Iud. 1, 12. Sic etiam futuro tempore, quando veniet *Euangelista*, Euangelium *Iudæ* primum annunciabitur, vt dictum est *Es.* 52, 7. Nah. 2, 1. Hæc *Bechai* f. 155. 2. ℣. 14. p) vid. c. 1, 14. ℣. 16. q) *summa censorum* 151450.

q) minora vasa. *Ab. Esr.* r) *ipsi enim portabunt.* cf. 1 Par. 15, 2. ό. ἀροῦσιν. Matth. 11, 29. Ioh. 1, 29. ℣. 51. s) *demittent, descendere facient.* c. 4, 5. ό. καθελοῦσιν. Marc. 15, 36. 46. t) *cum figetur vel statuetur Tabernaculum.* cf. Iud 19, 9. Es 29, 1. u) *alienus* a Leuitica tribu. cf. c. 3, 38. c. 18, 7. Leu. 22, 10. 11. x) sc. a Deo, sec. *Raschi*; a magistratu, sec. *Ab. Esra.* Data quidem erat vniversalis promissio sacerdotii *Ex.* 19, 6. cuius tamen *veritas* non per Vetus, sed per Nouum Testamentum facta est. cf. Ier. 31, 31. seqq. Ioh. 1, 17. 1 Pet. 2, 5. 9. Apoc. 1, 6. Es. 66, 21. Zach. 14, 20. 21. &c. ℣. 52. y) *quisque in castris suis.* ό. ἐν τῇ ἑαυτοῦ τάξει. 1 Cor. 14, 40. c. 15, 23. z) *ad vexillum suum.* vid. c. 2, 2. seqq. ℣. 53. a) *ne fiat excandescentia* s. ira Dei super cœtum, si sc. homines, Deo non consecrati, res sacras attingant, quas nec Leuitis tangere permissum erat. c. 4, 15. 2 Sam. 6, 6. 7. b) *Obseruabunt igitur obseruationem*, i. e. *curam gerent.* c. 18, 3. vt dicitur c. 3.

Cap. II, v. 2. c) *ad vexillum suum.* ό. ἐχόμενος κατ' αὐτοῦ κατὰ τάγμα. v. 5. 7. 17. &c. Marc. 1, 38. d) *cum signis* suis. Vnum quodque vexillum suum peculiare signum habuit, & quidem, vt veteres Rabbini tradunt, in vexillo Rubenis fuit figura *Hominis*, in vexillo Iudæ figura *Leonis*, in Ephraim figura *Bouis*, & in vexillo *Dan*, figura *Aquilæ*; ita vt conuenienter habuerint cum *curru Ezechielis* c. 1, 10. *Bechai & Ab. Esra.* conf. & *Ionathanem.* e) *e regione.* Gen. 21, 16. Significat accessum vel adiunctionem, *sed non ex propinquo.* Cocceius

℣. 50. ועל per *Makk.* 1. 2. 3. 4. sed *Munach* 1. in marg. ℣. 53. והלוים per *Graschaim* 1. 3. 6. 9. & 20. ℣. 54. אשר per *Makk.* 3. 5. CAP. II, 2. באתת cum *Dagesch leni* 3. 5. ℣. 12. והחונם *cho defect.* 3. sic su. 2. & 4. & ita correxit 1. secundum *Hammeiri*, quem vero refutat *R. Menachem* ex omnibus suis libris, exemplaribus *Masoræ*, & testimonio *R. Meir Halleui* &c. *O. T.* f. 16. b. At nim *plene* 4. 5. itidem contra *O. T.* & *Mas.* ad ℣. 3. ℣. 12. צורישדי sic vt vocem vnam scribunt 17. & *Berol.* secundum *O. T.* at reliqui diuellunt in duas.

17 וחמשים לצבאתם ושנים יסעו : ס ונסע *Ordo castrorum Israelis a Deo præscriptus.*
אהל־מועד מחנה הלוים בתוך המחנת כאשר יחנו
18 כן יסעו איש על־ידו לדגליהם : ס דגל מחנה
אפרים לצבאתם ימה ונשיא לבני אפרים אלישמע
19 בן־עמיהוד : וצבאו ופקדיהם ארבעים אלף וחמש
כ מאות : ועליו מטה מנשה ונשיא לבני מנשה גמליאל
21 בן־פדהצור : וצבאו ופקדיהם שנים ושלשים אלף
22 ומאתים : ומטה בנימן ונשיא לבני בנימן אבידן בן־
23 גדעני : וצבאו ופקדיהם חמשה ושלשים אלף וארבע
24 מאות : כל־הפקדים למחנה אפרים מאת אלף
ושמנת־אלפים ומאה לצבאתם ושלשים יסעו :
כה ס דגל מחנה דן צפנה לצבאתם ונשיא
26 לבני דן אחיעזר בן־עמישדי : וצבאו ופקדיהם שנים
27 וששים אלף ושבע מאות : והחנים עליו מטה אשר
28 ונשיא לבני אשר פגעיאל בן־עכרן : וצבאו ופקדיהם
29 אחד וארבעים אלף וחמש מאות : ומטה נפתלי ונשיא
ל לבני נפתלי אחירע בן־עינן : וצבאו ופקדיהם שלשה
31 וחמשים אלף וארבע מאות : כל־הפקדים למחנה דן
מאת אלף ושבעה וחמשים אלף ושש מאות לאחרנה
יסעו לדגליהם : פ
32 אלה פקודי בני־ישראל לבית אבתם כל־פקודי
המחנת לצבאתם שש־מאות אלף ושלשת אלפים
33 וחמש מאות וחמשים : והלוים לא התפקדו בתוך בני
34 ישראל כאשר צוה יהוה את־משה : ויעשו בני ישראל
ככל אשר־צוה יהוה את־משה כן־חנו לדגליהם
וכן נסעו איש למשפחתיו על־בית אבתיו :
פ

ג ואלה תולדת אהרן ומשה ביום דבר יהוה את־משה Cap.III.
בהר

✠. 17. r) *Deinde proficiscetur* Tentorium conuentus & castra Leuitarum, in medio reliquorum. c. 10, 17. 21. s) quisque *loco suo*, q. d. *ad manum suam*. Iob. 1, 14. sed *Syrus*: cum turma sua.
✠. 18. t) c. 1, 10. c. 7, 48.
✠. 19. u) c. 1, 33.
✠. 20. x) c. 1, 10. c. 7, 54.
✠. 21. y) c. 1, 35.
✠. 22. z) c. 1, 11. c. 7, 60.
✠. 23. a) c. 1, 37.
✠. 24. b) *summa censorum* 108100. c) trium tribuum, quibus præerat *Ephraim*. cf. v. 9. c. 1, 32.
✠. 25. d) c. 1, 12. c. 7, 66. c. 10, 25.
✠. 26. e) c. 1, 39.
✠. 27. f) c. 1, 13. c. 7, 72.
✠. 28. g) c. 1, 41.
✠. 29. h) c. 1, 14. c. 7, 78.
✠. 30. i) c. 1, 43.
✠. 31. k) *Summa censorum* 157600. l) vid. v. 24. cf. Gen. 49, 16. m) *postremi* s. *postremo loco* & tempore. Coh. 1, 11. 1 Sam. 29, 2. conf. supra not. ad v. 9. n) *secundum vexilla sua* sc. particularia & minora. cf. v. 3.
✠. 32. o) *Summa omnium censorum*. vid. c. 1, 46.
✠. 33. p) c. 1, 47. q) c. 1, 49.
✠. 34. r) c. 1, 54.
Cap. III, v. 1. s) Ex. 6, 20. seqq. t) & *Mosis*, cuius tamen posteri hic non recensentur, cum sine dignitate Sacerdotii inter ceteros Leuitas fuerint. Vid. 1 Par. 23, 13. seqq. secundum coniecturam quorundam ideo, quod ex peregrina muliere essent nati Ex. 2, 21. 22. Alii Mosis modestiam obseruant & laudant, qui Iosuæ principatum, Aharoni autem & filiis ipsius Sacerdotium reliquerit. Christus autem & Reges & Sacerdotes nos efficit Apoc. 1, 6.

✠. 20. פדה־צור ita per *Makk.* diuellunt 1. 3. 4. ✠. 24. ושמנת *Metheg* sub *Nun* collocant 5. 7. 17. 18. ✠. 25. עמי שדי sic diuisum scribunt 2. 5. *Hal.* 6. 8. 9. 11. 12. 13 14. 15. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 16. b. & *Maf.* ad c. 1, 6. ✠. 31. למחנה *Munach milra* ponunt 1. 4. *Makkeph* habent 3. 5. sic etiam 2. nisi quod hic simul habeat *Munach milel*. לאחרנה *Lamed Schuatum* 1. 5. contra *Maf. Erff.* ✠. 32. פקדי *defect.* 3. & *Hal.* contra *Maf.* 1. 2. & *Erffurt.* ✠. 33. והלוים per solum *Paschta* super *Mem* 1. 3. & 5. ✠. 34. כן per *Munach* 2. 3. & in marg. 1. sic etiam *B. Naphtali*. Vtrumque & *Makk.* & *Munach* coniunctim habet 4.

Aharonis filii.

2 בהר סיני ׃ ואלה שמות בני־אהרן הבכר ׀ נדב
3 ואביהוא אלעזר ואיתמר ׃ אלה שמות בני אהרן
4 הכהנים המשחים אשר־מלא ידם לכהן ׃ וימת נדב
ואביהוא לפני יהוה בהקרבם אש זרה לפני יהוה
במדבר סיני ובנים לא־היו להם ויכהן אלעזר ואיתמר
על־פני אהרן אביהם ׃ פ

Officium Leuitarum,

ה 6 וידבר יהוה אל־משה לאמר ׃ הקרב את־מטה לוי
7 והעמדת אתו לפני אהרן הכהן ושרתו אתו ׃ ושמרו
את־משמרתו ואת־משמרת כל־העדה לפני אהל
8 מועד לעבד את־עבדת המשכן ׃ ושמרו את־כל־כלי
אהל מועד ואת־משמרת בני ישראל לעבד את־
9 עבדת המשכן ׃ ונתתה את־הלוים לאהרן ולבניו
י נתונם נתונם המה לו מאת בני ישראל ׃ ואת־אהרן
ואת־בניו תפקד ושמרו את־כהנתם והזר הקרב
יומת ׃ פ

quos sibi consecrat Deus loco primogenitorum Israelis.

11 12 וידבר יהוה אל־משה לאמר ׃ ואני הנה לקחתי את־
הלוים מתוך בני ישראל תחת כל־בכור פטר רחם
13 מבני ישראל והיו לי הלוים ׃ כי לי כל־בכור ביום
הכתי כל־בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל־בכור
בישראל מאדם עד־בהמה לי יהיו אני יהוה ׃ פ

Recensio Leuitarum secundum tres ipsorum classes.

14 טו וידבר יהוה אל־משה במדבר סיני לאמר ׃ פקד את־
בני לוי לבית אבתם למשפחתם כל־זכר מבן־חדש
16 ומעלה תפקדם ׃ ויפקד אתם משה על־פי יהוה כאשר
17 צוה ׃ ויהיו־אלה בני־לוי בשמתם גרשון וקהת
18 ומררי ׃ ואלה שמות בני־גרשון למשפחתם לבני
19 ושמעי ׃ ובני קהת למשפחתם עמרם ויצהר חברון
כ ועזיאל ׃ ובני מררי למשפחתם מחלי ומושי אלה הם
21 משפחת הלוי לבית אבתם ׃ לגרשון משפחת הלבני

ומשפחת

11. Ex. 6, 16. 1 Par. 6, 1. c. 23, 6. ℣. 18. y) c. 26, 57. Ex. 6, 17. ℣. 19. z) c. 26, 58. ℣. 21. a) vid. v. 18.

u) Leu. 26, 46. c. 27, 34. ℣. 2. x) 1 Par. 24, 1. ℣. 3. y) Leu. 8, 30. z) *quorum impleuerat manum* Deus vel Moses. Vid. not. Ex. 28, 41. c. 29, 9. ℣. 4. a) c. 26, 61. Leu. 10, 2. 1 Par. 24, 2. b) *ante faciem* i. e. *coram* seu *vna cum patre*. Ex. 20, 3. ὁ. μετὰ. Phil. 4, 3. Sic *Ar. P. in præsentia*. Alii: *superstite adhuc*, Gen. 11, 28. Sic *Ar. E. & M. I.* ℣. 6. c) cf. c. 8, 11. 14. c. 16, 9. c. 18, 2. Esr. 6, 18. d) *& constitue, aut præsio eos esse iube Sacerdotibus.* Vid. Deut. 18, 5. 7. ℣. 7. e) Ez. 40, 45. f) Leu. 8, 35. c. 18, 30. ℣. 8. g) *quæ curare debebant* filii Israel. v. 7. 12. 38. ℣. 9. h) *dono qs. dati s. dicati* c. 8, 16. 19. c. 18, 6. 1 Par. 6, 33. Sic Iosua dicabat Gibeonitas, vt aquam haurirent, & ligna caederent. Ios. 9, 27. & David alios 1 Par. 9, 2. cf. Eph. 4, 11. ℣. 10. i) *constitues*. c. 27, 16. al. *numerabis, recensebis*, vt c. 1, 49. k) c. 18, 7. Act. 20, 28, cf. opposit. Act. 1, 25. l) *& alienigena qui accesserit* nempe ad offerendum aut adolendum &c. v. 38. c. 1, 51. c. 17, 5. ℣. 12. m) Deut. 10, 8. qui singulari feruore Deum offensum vlti erant Ex. 32, 26. 29. n) ἀντὶ. Sic v. 45. Matth. 20, 28. o) c. 8, 17. Ex. 13, 2. p) ὁ. add. λύτρα αὐτῶν ἔσονται. ℣. 13. q) c. 8, 17. Ex. 13, 2. c. 22, 28. 29 c. 34, 19. Leu. 27, 26 r) ἡγίασα. Ioh. 10, 36. ℣. 14. s) cf. v. 1. & c. 1, 1. ℣. 15. t) cf. c. 1, 4. u) ab ea ætate, qua primogeniti redimendi. v. 40. c. 18, 16. ℣. 17. x) Gen. 46, 11.

℣. 2. הבכר *Psik emphaticum* expunxit 4. ℣. 4. ואביהוא cum adiecto *Psik* 6. 9. 20. & 1. in marg. לפני per *Makk.* 1. 4. 5. 6. 9. 20. בהקריבם *vi plene* 1. 5. 7. 20. Sic su. 4. contra *Mas.* ad h. l. & Leu 2, 4. ℣. 9. ונתתה sine ה *paragogico* 2. contra *Mss. Erffurt.* ℣. 12. pro מבני (quod in marg. refert ex alio codice) 1. habet in textu בבני. ℣. 13. כי per *Makk.* 3. 5. ℣. 21. לגרשון per *Sikephk.* & *Kadma* 4. at per *Rbhia* 3. 6, 9. 20. & *alius* codex, quem laudat 1. in marg. sed *Munach & Sakeph* probat *Kn hakkore* in marg. 1.

22 ומשפחת השמעי אלה הם משפחת הגרשני: פקדיהם
במספר כל־זכר מבן־חדש ומעלה פקדיהם שבעת
23 אלפים וחמש מאות: משפחת הגרשני אחרי *Gersonitæ.*
24 המשכן יחנו ימה: ונשיא בית־אב לגרשני אליסף בן־
כה לאל: ומשמרת בני־גרשון באהל מועד המשכן
26 והאהל מכסהו ומסך פתח אהל מועד: וקלעי החצר
ואת־מסך פתח החצר אשר על־המשכן ועל־המזבח
27 סביב ואת מיתריו לכל עבדתו: ס ולקהת *Kahatitæ.*
משפחת העמרמי ומשפחת היצהרי ומשפחת
החברני ומשפחת העזיאלי אלה הם משפחת הקהתי:
28 במספר כל־זכר מבן־חדש ומעלה שמנת אלפים
29 ושש מאות שמרי משמרת הקדש: משפחת בני־
ל קהת יחנו על ירך המשכן תימנה: ונשיא בית־אב
31 למשפחת הקהתי אליצפן בן־עזיאל: ומשמרתם
הארן והשלחן והמנרה והמזבחת וכלי הקדש אשר
32 ישרתו בהם והמסך וכל עבדתו: ונשיא נשיאי הלוי
אלעזר בן־אהרן הכהן פקדת שמרי משמרת הקדש:
33 למררי משפחת המחלי ומשפחת המושי אלה הם *Meraritæ.*
34 משפחת מררי: ופקדיהם במספר כל־זכר מבן־חדש
לה ומעלה ששת אלפים ומאתים: ונשיא בית־אב
למשפחת מררי צוריאל בן־אביחיל על ירך המשכן
36 יחנו צפנה: ופקדת משמרת בני מררי קרשי המשכן
37 ובריחיו ועמדיו ואדניו וכל־כליו וכל עבדתו: ועמדי
38 החצר סביב ואדניהם ויתדתם ומיתריהם: והחנים *Statio Mosis & Aharonis.*
לפני המשכן קדמה לפני אהל־מועד מזרחה משה
ואהרן ובניו שמרים משמרת המקדש למשמרת בני
39 ישראל והזר הקרב יומת: כל־פקודי הלוים אשר *Summa Leuitarū.*
פקד משה ואהרן על־פי יהוה למשפחתם כל־זכר נקוד על ואהרן
מבן

℣. 22. b) *censi inquam illorum* fuerunt 7500. ℣. 24. c) i. e. *familiæ*, sic v. 35. vid. c. 1, 2. ℣. 25. d) *obseruatio autem*, s. *quod curandum erat.* cf. c. 1, 53. e) c. 4, 25. Ex. 26, 1. c. 36, 8. c. 39, 33. f) Onk. & Ion. *& tegumentum.* Ex. 26, 7. c. 36, 14. c. 39, 33. g) Ex. 26, 14. c. 36, 19. h) *& siparium.* Ex. 26, 36. ℣. 26. i) c. 4, 26. Ex. 27, 9. c. 38, 9. k) Ex. 27, 16. l) *funes eius.* c. 4, 26. 32. Paxilli infigebantur terræ, ex quibus reuincti funes ad capita columnarum pertinebant, eaque vtrimque contra vim venti, vela inflantis, firmabant. vid. v. 37. *Cler.* ℣. 27. m) *Amramitarum*, Mosis posterorum, qui inter Leuitas, (vid. not. ad v. 1.) & Aharonis, qui Sacerdotes erant. ℣. 28. n) i. e. *curam gesturi.* cf. v. 25. 38. ℣. 31. o) Ex. 25, 10. &c. p) Ex. 25, 23. q) Ex. 25, 31. r) Ex. 27, 1. c. 30, 1. s) *velum* sc. adyti. Ex. 26, 31. ℣. 32. t) *Princeps autem principum*, i. e. *summus.* cf. Ez. 26, 7. & 2 Reg. 25, 18. u) Schmid. *quod ad præfecturam*; al. *inspectio* eius erit. v. 36. c. 4, 16. ὁ καθεσταμένος φυλάσσειν. ℣. 35. x) vid. v. 24. ℣. 36. y) Schmid. *At officium.* vid. v. 32. z) c. 4, 31. Ex. 26, 15. a) Ex. 26, 26. b) Ex. 26, 32. 37. ℣. 37. c) c. 4, 32. Ex. 27, 10. d) Ex. 27, 19. e) vid. v. 26. ℣. 38. f) *ad anteriorem partem.* vid. c. 2, 3. g) vid. v. 28. c. 1, 53. h) *pro custodia filiorum* Israelis, i. e. *vice eorum*, vid. v. 7. 8. 12. i) vid. v. 10. c. καὶ ὁ ἀλλογενής. Luc. 17, 18.

℣. 27. העמרמי *He patachatum* requirit *O. T.* f. 16. b. העזיאלי *Ain* per *Kibbuts* 3. 5. contra *O. T.* & notam in marg. 1. quæ *Komeischatuph* ex optimis quibusque codicibus probat. הקהתי *Kuph* per *Chateph Komets* hic & passim 1. 2. 6--16. 19. 20. 21. Sic fe. 4. sed *Schua simplex* ex *Hispp.* libris vbique præfert *O. T.* ℣. 35. על per *Makk.* 1. 3. 5. sic su. 4. ℣. 37. ויתדתם *te plene* 1. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 20. contra *O. T.* ℣. 38. מועד cum *Psik* 2. 5. 17. & *Besol.* secundum *O. T.* at reliqui sine eo. ℣. 39. ואהרן *Puncta extraordinaria*, quæ Masora h. l. requirit, non habent 2. 20. Ceterum nobis placet sententia Cl. *Hilleri*, qui p. 153. statuit esse *symbolum masorethicum* non repertæ in aliis codicibus integræ vocis. Nam & codex Samariticus h. l. non habet istam vocem ואהרן, & in parallelis ℣ 14. 16. omittitur

מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃ ס
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּקֹד כָּל־בְּכֹר זָכָר לִבְנֵי מ
יִשְׂרָאֵל מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה וְשָׂא אֵת מִסְפַּר שְׁמֹתָם׃
41 וְלָקַחְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת כָּל־בְּכֹר בִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֵת בֶּהֱמַת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבֶהֱמַת
42 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֶת־
43 כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי כָל־בְּכוֹר זָכָר בְּמִסְפַּר
שֵׁמֹת מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים
אֶלֶף שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמָאתָיִם׃ פ
44 מה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת
כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֶּהֱמַת הַלְוִיִּם תַּחַת
46 בְּהֶמְתָּם וְהָיוּ־לִי הַלְוִיִּם אֲנִי יְהוָה׃ וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה
וְהַשִּׁבְעִים וְהַמָּאתָיִם הָעֹדְפִים עַל־הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵי
47 יִשְׂרָאֵל׃ וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת
48 בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקָּח עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשָּׁקֶל׃ וְנָתַתָּה
49 הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי הָעֹדְפִים בָּהֶם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה
אֵת כֶּסֶף הַפִּדְיוֹם מֵאֵת הָעֹדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם׃
נ מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת־הַכָּסֶף חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים
51 וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וָאֶלֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־
כֶּסֶף הַפְּדֻיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
ד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ נָשֹׂא אֶת־
2 רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
3 אֲבֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה
4 כָּל־בָּא לַצָּבָא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ זֹאת
ה עֲבֹדַת בְּנֵי־קְהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃ וּבָא
אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה וְהוֹרִדוּ אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ
6 וְכִסּוּ־בָהּ אֵת אֲרֹן הָעֵדֻת׃ וְנָתְנוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ
וּפָרְשׂוּ

קמץ בוק

הפדוים ק

𝔙. 39. k) sc. numero rotundo, præter trecentos primogenitos Leuitarum. Nam alioquin v. 22. habet 7500. versus vigesimus octauus 8600. & v. 33. tandem 6200. quæ conficiunt 22300. Quoniam vero illi primogeniti Leuitarum iam tum Deo sacri erant (Ex. 13, 2.) aliorum λύτρα esse non potuerunt.

𝔙. 40. l) vid. v. 15.

𝔙. 41. m) vid. v. 12. 45. Est autem hæc redemtio extra ordinem semel facta, non iteranda, nec eadem, quæ c. 18, 16. & Ex. 13, 13. tanquam ordinaria, ac praxeos perpetuæ, instituitur & taxatur &c. *Gussetius* p. 899.

𝔙. 45. n) non quidem vt immolentur, sed mihi cum ipsis Leuitis dedicentur. o) vid. v. 13.

𝔙. 46. p) Schmid. *redimendos*. At LXX. aliique substantiue *τὰ λύτρα*. sic v 48. 49. c. 18, 16. q) *redundantes*, *reliquos*. Sic v. 48. 49. Ex. 16, 23. r) Confer v. 39. & 43.

𝔙. 47. s) Pro iis, *inquam*, *sumes*. t) *quinque siclos*. cf. Leu. 27, 6. u) *in caput*, vel *pro singulis* c. 1, 2. Ex. 38, 26. x) ὁ. κ. τὸ δίδραχμον τὸ ἅγιον. Matth. 17, 24. y) Ex. 20, 13. Leu. 27, 25.

𝔙. 48. z) Schmid. *Hi sunt redimendi excedentium de illis*. Al. *redemtionis*. vid. v. 46.

𝔙. 49. a) *redemtionis*. (1) cf. Ex. 21, 30. qua multo præstantior Christi redemtio. 1 Petr. 1, 18. 19. b) redundantes *vltra redemtos* per Leuitas. v. 46.

𝔙. 51. c) Bis repetit videtur iussu Dei hoc esse factum, ne Israelitæ quererentur, Aharonem tributa a se regio more exigere. *Clericus*.

Cap. IV. 𝔙. 2. d) *accipiendo* sc. *accipite*, siue *subducite summam*. Sic v. 22. cf. c. 1, 2. ὁ. τὸ κεφάλαιον. Sic c. 31, 26. Heb. 8. 1.

𝔙. 3. e) cf. v. 23. 30. & c. 8, 24. f) *ad militiam* s. *ministerium* Iob. 7, 1. vid. Ex. 38, 8. ὁ λειτουργεῖν. Sic. v. 23. 30. 35. 39. 43. g) *in tentorio*, latius sic dicto, sc. in atrio eius. Ipsum enim Tentorium Sacerdotes tantum ingrediebantur. cf. c. 8, 22.

𝔙. 5. h) extra hunc necessitatis casum nemini, præter summum sacerdotem patebat aditus; & quidem semel tantum in anno. Leu. 15, 2. seqq. Hebr. 9, 7. i) c. 1, 51. k) Cap. IV. quod Sanctum a Sancto sanctorum distinguebat. Ex. 26, 31. 36. c. 35, 12. l) Ex. 25, 16. 1 Reg. 8, 21.

𝔙. 6. m) ὁ. δέρμα ὑακίνθινον. Sic v. 8. 10. 11. 12. vid. Ex. 25, 5.

𝔙. 40. *Sectiunculam Petucham* habent 7. 8. 10. 12. 19. 21. contra *O. T.* f. 16. b. 𝔙. 43. כל recte sine *Dagesch leni* 1. & 3. sec. *O. T.* sed reliqui cum *Dagesch*. שמות *plene* 1. 2. 4. 5. & *Hal.* secundum *Mas.* 1. sed contra *Mas.* 4. itemque *impressam* ad Gen. 2, 29. & *O. T.* 𝔙. 47. חמשת cum adiecto *Psik* 4. 𝔙. 50. בכר *defect.* 7. 8. 10--16. 19. 20. 21. contra *O. T.* & *Mas.* ad Gen. 46, 8. ואלף *Vau* per *Schua* 7. 8. contra suam, & *Erff.* ac 1. *Mas.* CAP. IV, 2. קהת *Koph* per *Chateph Kametz* 6--16. 19. 20. 21. sic v. 4. etiam. Vid. notata ad c. 3, 27.

ופרשו בגד-כליל תכלת מלמעלה ושמו בדיו: ועל
שלחן הפנים יפרשו בגד תכלת ונתנו עליו את-
הקערת ואת-הכפת ואת-המנקית ואת קשות הנסך
8 ולחם התמיד עליו יהיה: ופרשו עליהם בגד תולעת
שני וכסו אתו במכסה עור תחש ושמו את-בדיו:
9 ולקחו בגד תכלת וכסו את-מנרת המאור ואת-
נרתיה ואת-מלקחיה ואת-מחתתיה ואת כל-כלי
י שמנה אשר ישרתו-לה בהם: ונתנו אתה ואת-כל-
11 כליה אל-מכסה עור תחש ונתנו על-המוט: ועל
מזבח הזהב יפרשו בגד תכלת וכסו אתו במכסה עור
12 תחש ושמו את-בדיו: ולקחו את-כל-כלי השרת
אשר ישרתו-בם בקדש ונתנו אל-בגד תכלת וכסו
13 אותם במכסה עור תחש ונתנו על-המוט: ודשנו את-
14 המזבח ופרשו עליו בגד ארגמן: ונתנו עליו את-כל-
כליו אשר ישרתו עליו בהם את-המחתת את-
המזלגת ואת-היעים ואת-המזרקת כל כלי המזבח
טו ופרשו עליו כסוי עור תחש ושמו בדיו: וכלה אהרן
ובניו לכסת את-הקדש ואת-כל-כלי הקדש בנסע
המחנה ואחרי-כן יבאו בני-קהת לשאת ולא-יגעו
אל-הקדש ומתו אלה משא בני-קהת באהל מועד:
16 ופקדת אלעזר בן-אהרן הכהן שמן המאור וקטרת
הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה פקדת כל-
המשכן וכל-אשר-בו בקדש ובכליו: פ
17 18 וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר: אל-תכריתו
19 את-שבט משפחת הקהתי מתוך הלוים: וזאת עשו
להם וחיו ולא ימתו בגשתם את-קדש הקדשים אהרן
ובניו יבאו ושמו אותם איש איש על-עבדתו ואל-
כ משאו: ולא-יבאו לראות כבלע את-הקדש ומתו:

וידבר P טו א

Leuitæ 30 & plurium annorum, atque illorum officia, recenseantur.

℣. 6. n) Ex. 25, 4. c. 28, 31. o. ὅλον ὑακίνθινον, *sola hyacinthina lana contextum.* (o) *component ad æquilibrium,* i. e. *aptabunt ad portandum; vectes enunquam extrahebantur.* Ex. 25, 15. 1 Reg. 8, 8. *Abendana.*
℣. 7. p) cf. Ex. 25, 30. o. τὴν πρόθεσιν. Hebr. 12, 1. 2. q) *patinas.* c. 7, 13. r) *lances, acerras.* s) *scopulas,* al. *calamos.* t) *scutellas, pateras libaminis.* (4) vid. Ex. 25, 29. u) *panis etiam perpetuus.* Ex. 25, 30.
℣. 8. x) Ex. 25, 4. y) vid. v. 6.
℣. 9. z) Ex. 25, 31. a) Ex. 25, 38. b) *quibus instruunt illi.* Schmid.
℣. 10. c) *vectibus, feretro aut ferculo imponet.* Sic v. 12.
℣. 11. d) Ex. 30, 3. Hebr. 9, 4.
℣. 12. e) *ministerii.* (2) 2 Par. 24, 14.
℣. 13. f) *cinere leuabunt, purgabunt.* Ex. 27, 3.
℣. 14. g) *ignis receptacula.* cf. v. 9. Ex. 27, 3. vbi & reliqua. h) *fuscinas.* 1 Sam. 2, 13. 14. i) & *palas.* 1 Reg. 7, 40.
℣. 15. k) *Et cum absoluerit.* Leu. 16, 20. l) Ex. 25, 14. Deut. 31, 9. Ios. 3, 6. 1 Sam. 4, 4. 2 Par. 5, 4. m) *rem sacram,* exceptis vectibus, quos non poterant non tangere. n) Onk. Ion. *ne moriantur.* 1 Sam. 6, 19. 2 Sam. 6, 6. 7. o) *Hæc erunt onus.* o. ταῦτα ἀροῦσιν.
℣. 16. p) c. 3, 32. 36. o. ἐπίσκοπος. 1 Tim. 3, 1. q) *suffitus aromatum.* Ex. 30, 34. seqq. r) i. e. *similæ, qua cum duobus agnis quotidie offerebatur.* c. 28, 3. seqq. Ex. 29, 38. seqq. s) Ex. 30, 25. t) Schmid. *Hoc erit officium.* o. ἡ ἐπισκοπή. Act. 1, 20. 1 Tim. 3, 1.
℣. 18. u) *exscindi patiamini,* i. e. *diligenter cauete, ne vestra incuria exscindan.*

dantur, si non docearis eos, quam reuerenter res sanctissimæ tractari debeant. Ion. *occasionem præbeatis ad delendum.*
℣. 19. x) *Familiare Hebræis, id, quod affirmant, contraria negatione confirmare.* vid. Deut. 33, 6. 1 Sam. 1, 11. y) *si accesserint ad res sanctissimas.* 1 Sam. 9, 18. z) *collocabunt eos.* o. καὶ καταστήσουσιν αὐτούς.
℣. 20. a) i. e. *quando inuoluetur s. absconderur velaminibus.* cf. c. 16, 30. 32. Ps. 107, 27. Sic Onk. Ion. & Syr. o. ἐξάπινα, *de improuiso.* At Grasset. p. 131. *Et non venient ad videndum, quod esset, quasi deglutire rem sacram.*

℣. 7. המנקיות *plene* 2. 10–14. 19. 20. 21. contra *Mas.* & O. T. f. 16. b. Deinde *Dagesforte* in *Mem* habent 3. 6. 7. 8. 9. 10. 11. ℣. 9. ולקחו בגד ita 1. secundum *En hakkore.* נרתיה *Metheg* pro *Mun.* 2. 6. 9. ℣. 12. ולקחו per *Tlischa gdola* emendauit 4. ℣. 14. אשר per *Makk.* 2. at אשר ישרתו 1. 4. & 1. quidem in marg. notat, multum hic variare codices, sed suam lectionem esse *R. Simsonis* & libri *Hierichuntini* euiusdam. ואת-המזלגות cum *præf. Vau* 1. 3. 4. & *Hal.* contra *Masoram* ad Exod. 37, 16. ℣. 15. אהרן sic 1. 2. 4. per *Merca* 6. 9. 20. *Makk.* relliqui. ואחרי-כן *Graschaim* 1. 2. ℣. 18. הקהתי ita 3. 17. 18. & *Ber.* secund. Θ. T. at relliqui perpetuo fere sub ק habent *Chateph Komets.* ℣. 19. אל-קדש ita pro את 3. 5. Sic fu. 2. 4. contra *Masoram.*

לה פ פ פ

Recensio & officium Gersonitarum,

21 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי 22
גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים 23
שָׁנָה וָמַעְלָה עַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל־
הַבָּא לִצְבֹא צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ זֹאת 24
עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא׃ וְנָשְׂאוּ אֶת־ כה
יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד מִכְסֵהוּ וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ
אֲשֶׁר־עָלָיו מִלְמָעְלָה וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
וְאֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ ׀ פֶּתַח ׀ שַׁעַר הֶחָצֵר אֲשֶׁר 26
עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתְרֵיהֶם
וְאֶת־כָּל־כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה
לָהֶם וְעָבָדוּ׃ עַל־פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל־ 27
עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי לְכָל־מַשָּׂאָם וּלְכֹל עֲבֹדָתָם
וּפְקַדְתֶּם עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מַשָּׂאָם׃ זֹאת 28
עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּמִשְׁמַרְתָּם

& Meraritarum.

בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ ס בְּנֵי מְרָרִי 29
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים ל
שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקְדֵם כָּל־הַבָּא
לַצָּבָא לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת 31
מַשָּׂאָם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן
וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו׃ וְעַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאַדְנֵיהֶם 32
וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל־כְּלֵיהֶם וּלְכֹל עֲבֹדָתָם
וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת־כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם׃ זֹאת עֲבֹדַת 33
מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּיַד
אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי 34
הָעֵדָה אֶת־בְּנֵי הַקְּהָתִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃
מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־ לה
הַבָּא

℣.33. e) vid. ad v.28.
℣.34. f) de quibus c.1, 27. g) cf. c.3, 27. seqq.

Summa Kahatitarum;

℣.22. b) *subducto quoque summam*. vid. notata ad v. 2. c) c.1, 2. c.3, 24.35.
℣.23. d) sic v. 30. 35. 39. vid. ad v. 3. e) ὁ. λειτουργεῖν. sic v.30. vid. not. v. 3. f) *ad praestandum ministerium s. ad faciendum opus*, vt v. 3. legitur.
℣.24. g) *opus, officium*. ὁ. λειτουργία. Luc.1, 23. 2 Cor.9,12. h) *quoad facienda & quoad portanda*. cf. v.15.47.49.
℣.25. i) *aulaea Tabernaculi*. c.3,25. Ex. 26, 1. c.36, 8. k) Ex. 26, 7. c.35,11. c.36, 14. c.39,33. l) Ex.26, 14. c.39,34. m) Ex. 26,36. c.36, 37. c. 39,38.
℣.26. n) *tapetes*. c.3,26. Ex.27, 9. o) Ex.27,16. p) c.3,26. Ex.35,18. q) *adeoque omne, quod faciendum est illis s.* quicquid circa haec oportet *fieri, illi facient* ac ministrabunt. Ita *Syr.* sed *Onk. Ion.* omne quod tradetur ipsis, vt faciant.
℣.27. r) *Ad os, s. ex mandato* Aharonis v. 37. 49. Gen. 41,40. nihil enim facient iniussu Sacerdorum. s) Schmid. *Sic committetis illis in custodiam; al. recensebitis iis diligenter s. exacte*. cf. v. 31. 32.
℣.28. t) *sub potestate*, cura & directione. v.33. c.7,8. Ex. 38,21. 1 Par. 24, 19.
℣.30. u) vid. v.3.
℣.31. x) *obseruatio oneris eorum*. sic v.32. y) *asseres*. c.3, 36. Ex.26, 15. z) *& vectes*. Ex.26,26. a) Ex.39,33.
℣.31. b) c.3, 37. Ex.38,10. c) cf. v.26. & vid. ad c.3,26. d) *& nominatim quidem s. per nomina recensebitis, & singula singulis committetis* &c. *Abend.* cf. c.1,17.
℣.33.

℣.26. מיתריהם *Metheg* pro *Mun.* 2.5.6.9.20. ואת כל־כלי Ita 6.9.20. at 1.2.4. habent ואת כל־כלי ℣.27. עליהם *plene* 5.6.9.10.12.13.14.16. 19.20.21. & *Hal.* sic su. 3.4. contra O. T. f.16.b. & *Masor.* h.l. ac Gen. 45,15. ℣.28. איתמר *Munach* pro *Meth.* 1.2.4. ita quoque v. 33. habent 1.4.7.8.11.15.16. ℣.31. ובריחו *chau defect.* 2.3. contra *Mas. Erf.*

36 הבא לצבא לעבדה באהל מועד ׃ ויהיו פקדיהם
37 למשפחתם אלפים שבע מאות וחמשים ׃ אלה פקודי
משפחת הקהתי כל־העבד באהל מועד אשר פקד
38 משה ואהרן על־פי יהוה ביד־משה ׃ ס ופקודי *Gersonitarum,*
39 בני גרשון למשפחותם ולבית אבתם ׃ מבן שלשים
שנה ומעלה ועד בן־חמשים שנה כל־הבא לצבא
מ לעבדה באהל מועד ׃ ויהיו פקדיהם למשפחתם
41 לבית אבתם אלפים ושש מאות ושלשים ׃ אלה
פקודי משפחת בני גרשון כל־העבד באהל מועד
42 אשר פקד משה ואהרן על־פי יהוה ׃ ופקודי משפחת *& Meraritarum.*
43 בני מררי למשפחתם לבית אבתם ׃ מבן שלשים שנה
ומעלה ועד בן־חמשים שנה כל־הבא לצבא לעבדה
44 באהל מועד ׃ ויהיו פקדיהם למשפחתם שלשת
מה אלפים ומאתים ׃ אלה פקודי משפחת בני מררי אשר
46 פקד משה ואהרן על־פי יהוה ביד־משה ׃ כל־הפקדים
אשר פקד משה ואהרן ונשיאי ישראל את־הלוים
47 למשפחתם ולבית אבתם ׃ מבן שלשים שנה ומעלה
ועד בן־חמשים שנה כל־הבא לעבד עבדת עבדה
48 ועבדת משא באהל מועד ׃ ויהיו פקדיהם שמנת
49 אלפים וחמש מאות ושמנים ׃ על־פי יהוה פקד אותם
ביד־משה איש איש על־עבדתו ועל־משאו ופקדיו
אשר־צוה יהוה את־משה ׃ פ
ה וידבר יהוה אל־משה לאמר ׃ צו את־בני ישראל
2 וישלחו מן־המחנה כל־צרוע וכל־זב וכל טמא
3 לנפש ׃ מזכר עד־נקבה תשלחו אל־מחוץ למחנה
תשלחום ולא יטמאו את־מחניהם אשר אני שכן
4 בתוכם ׃ ויעשו־כן בני ישראל וישלחו אותם אל־
מחוץ למחנה כאשר דבר יהוה אל־משה כן עשו

בני P 2 טוב

℣. 35. h) Vid. ad v. 3.
℣. 36. i) *Censi Kehatitæ* 2750.
℣. 37. k) *omnis ministrans.* v. 41. l) vid. not. v. 3. m) vid. v. 27. n) i. e. *opera & ministerio Mosis.* v. 49. Ex. 9, 35. ὁ. ἐν χειρί. sic Gal. 3, 19. Act. 7, 35.
℣. 39. o) Vid. ad v. 3.
℣. 40. p) *Censi Gersonitæ* 2630.
℣. 41. q) Sic v. 37. vid. v. 34.
℣. 42. r) cf. c. 3, 33. seqq.
℣. 44. s) *Censi Meraritæ* 3200. Quamvis Meraritæ omnes simul censi (c. 3, 35.) pauciores essent Gersonitis & Kehatitis, attamen plures erant Meraritæ prouectioris ætatis, quam in aliis Leuitarum familiis, vbi erant plures pueri & adolescentes. *Clericus.*
℣. 47. t) *ad faciendum opus ministerii.* vid. v. 23. u) *& opus oneris,* h. e. *ad faciendum, quæ facienda, & ad baiulandum, quæ baiulanda erant.* cf. v. 24. & 49.
℣. 48. x) Leuitæ ad ministerium idonei 8580. cf. c. 3, 39.
℣. 49. y) Schmid. *Hi ergo sunt recensiti eius, quos recenseri præcepit. Syr. prout præcepit.* cf. Ex. 34, 18.
Cap. V, v. 2. z) *vt emittant.* v. 3. 4. c. 12, 14. seqq. Leu. 13, 46. 1 Cor. 5, 13. Apoc. 21, 15. a) quæ in tres partes distincta erant, nempe in 1) *castra Dei* seu Atrium tabernaculi, 2) *Castra Leuitarum,* & 3) *Castra Israelis.* Electus ig. fuit *leprosus* e castris totius Israelis; *profusione laborans* e castris Dei & Leuitarum; *immundus ob mortuum* ex Atrio tantum, sec. *Raschi.* Sed tribus castris omnes fuisse exclusos, concludunt alii ex v. 2. 3. coll. c. 19, 22. & *Joseph.* Antiq. Iud. L. 3. c. 10. At hoc erat durum; fateor, sed ideo lex dicitur *iugum intolerabile* (cf. not. Leu. 5, 3.) quod Rabbinicis figmentis leuius facere frustra nituntur Iudæi. *Clericus.* b) Leu. 15, 2. c) Leu. 21, 1. cf. Num. 19. 11. seqq.

Cap. V.
℣. 3. d) Hæc non sunt *castra Dei,* proprie dicta, sed Israelitica, in quorum medio spatio erat Tabernaculum conuentus. e) Ez. 43, 9. 2 Cor. 6, 16. 17. Apoc. 21, 22, 27.

℣. 42. Spatium *sectiunculæ Petuchæ* præmittunt 1. 5. 7. 8. & *Hal.* ℣. 43. פקדיהם *Kadma* requirit *Mas. impressa* ad h. l. eiusque deleti vestigium etiamnum habet 1. sed contra regularem accentuum ordinem. ℣. 49. אתם *defect.* 4. 6--16. 19. 20. 21. sic fu. 2. 3. contra *O. T.* f. 16. b. ביד per *Munach* loco *Makk.* 1. 3. 4. sic fu. ᵀ2. CAP. V, 3. מחניהם *Metheg* pro *Mun.* 3. 6. 13. 20. ℣. 4. אתם *defect.* 5. 8. 9. 20. sic fu. 1. 3. contra *Masoram.*

בני ישראל : פ

ה 6 וידבר יהוה אל־משה לאמר : דבר אל־בני ישראל
איש או־אשה כי יעשו מכל־חטאת האדם למעל
7 מעל ביהוה ואשמה הנפש ההוא : והתודו את־
חטאתם אשר עשו והשיב את־אשמו בראשו
8 וחמישתו יסף עליו ונתן לאשר אשם לו : ואם־
אין לאיש גאל להשיב האשם אליו האשם המושב
ליהוה לכהן מלבד איל הכפרים אשר יכפר־בו
9 עליו : וכל־תרומה לכל־קדשי בני־ישראל אשר־
י יקריבו לכהן לו יהיה : ואיש את־קדשיו לו יהיו איש
אשר־יתן לכהן לו יהיה : פ
11 וידבר יהוה אל־משה לאמר : דבר אל־בני ישראל
12 ואמרת אלהם איש איש כי־תשטה אשתו ומעלה
13 בו מעל : ושכב איש אתה שכבת־זרע ונעלם
מעיני אישה ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה
14 והוא לא נתפשה : ועבר עליו רוח־קנאה וקנא
את־אשתו והוא נטמאה או־עבר עליו רוח־קנאה
טו וקנא את־אשתו והיא לא נטמאה : והביא האיש
את־אשתו אל־הכהן והביא את־קרבנה עליה
עשירת האיפה קמח שערים לא־יצק עליו שמן
ולא־יתן עליו לבנה כי־מנחת קנאת הוא מנחת
16 זכרון מזכרת עון : והקריב אתה הכהן והעמדה
17 לפני יהוה : ולקח הכהן מים קדשים בכלי־חרש
ומן־העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן
18 אל־המים : והעמיד הכהן את־האשה לפני יהוה
ופרע את־ראש האשה ונתן על־כפיה את מנחת
הזכרון מנחת קנאת הוא וביד הכהן יהיו מי המרים
19 המאררים : והשביע אתה הכהן ואמר אל־האשה
אם

mis Prov. 27, 4. *Ar. P.* Et subierit animum eius opinio. c) *affectus zelotypiæ.* ℣. 30. cf. Ezech. 23, 25. Sir. 9, 1. ό. πνεῦμα ζηλώσεως. Rom. 11, 8. d) *& zelo prosecutus fuerit.* conf. Gen. 26, 14.
℣. 15. e) Ex. 16, 36. f) non triticeæ, vt Leu. 5, 11. &c. sed vilioris, quod non Dei gratiam, sed vindictam sceleris inuocarent. g) vid. Leu. 5, 11. h) Schmid. *monstreas iniquitatem s. qua fuelm Deo vltori in memoriam af-feonecat.* Ez. 21, 28.
℣. 16. i) Schmid. *offeret autem eam mincham;* al. *Tum eam* (mulierem) *accedere iubebit.*
℣. 17. k) ex labro nempe. Ex. 30, 18. l) *in solo.* (κ) 1 Reg. 6, 15. cf. Ioh. 8, 6. 8.
℣. 18. m) *nudabit.* Leu. 10, 6. Hist. Sus. v. 32. sc. detracto velo. Gen. 24, 65. vide contrar. 1 Cor. 11, 10. & cf. Cant. 5, 7. n) cf. v. 15. o) *aquæ amaritudinum* h. e. *amaræ*, tum naturaliter, tum moraliter, quia cum *amaiore animi* (Ruth 1, 13. Iob. 7, 11.) & ab inultis mulieribus bibebantur, non secus, ac si amarissimæ fuissent; quod tamen alii diuinitus etiam factum esse censent, coll. v. 27. p) *maledictionem inferentes.* v. 19. 22. 24. 27.

℣. 6. f) Vat. *peccatum aliquod ex his, qua solent homines admittere.* ό. τῶν ἀνθρωπίνων. Ad Schmid. *contra hominem.* g) Schmid. *prævaricando simul.* vid. v. 12. Leu. 5, 15. 21. h) *in Dominum.* cf. Iac. 2, 10. 11. Peccata, quibus homines contra ius & fas lædebantur, merito dicuntur esse delicta erga Deum, cuius leges se promiserant obseruaturos. Ex. 19, 8. c. 24, 3.
℣. 7. i) Leu. 5, 5. k) i. e. *rem, propter quam ablatam reus factus est.* sic v. 8. l) i. e. *ipsam rem*, qua alium defraudauit; al. *in summa sua*, s. quantum alteri abstulit. Sic *Ar. P.* Leu. 5, 24. ό. τὸ κεφάλαιον c. 51, 26. Act. 22, 28. m) *illi, in quem deliquit*, aut eius heredi. v. 8.
℣. 8. n) sc. *heres*, qui rem sibi vindicat. Leu. 25, 26. o) sc. *erit.* v. 9. cf. Leu. 27, 21. p) *præter arietem.* Leu. 5, 25. 26.
℣. 9. q) c. 18, 8. Ex. 29, 28. ό. ἀπαρχή. Rom. 16, 5.
℣. 10. r) Schmid. *Vir quiuis* (si obtulerit) *sancta sua, illius erunt: Vir* (quisque) *quod dabit sacerdoti, huius erit.* In potestate offerentis erat, dare illa, cuicunque sacerdoti voluerit, cuius deinde manebunt.
℣. 12. s) *desciuerit* l. *declinauerit* sc. a pudicitiæ via, s. in locum remotiorem, vt flagitium clam committat. (6) v. 19. 20. Prou. 7, 25. cf. Gen. 38, 16. t) *deliquerit in eum*, coniugalem fidem fallendo. vid. v. 6.
℣. 13. u) Leu. 15, 16. 18. x) Leu. 4, 13. Iob. 28, 21. y) Prou. 30, 20. z) ό. μεμιασμένη. cf. v. 14. Tit. 1, 15. a) cf. Ioh. 8, 4. Si enim testibus res probari poterat, morte pœnas luebat adultera. Leu. 20, 10.
℣. 14. b) *inuaserit eum.* cf. Ier. 23, 9. Ps. 124, 4. 5. & Isa. ... mis

℣. 6. מכל Sic per *Paschta* loco *Makk.* 4. 6. 9. 20. ℣. 7. וחמישתו *mi defect.* 1. 5. Sic se. 3. *sed plene* 3. se. 2. sed vtrumque repugnat *Masora* 4. *Erffurt.* ad h. l. & *impressæ* ad Leu. 5, 16. itemque *M. I.* ℣. 10. קדשיו *Kuph* Kametsatum habet 5. contra *M. I.* & notam in marg. 1. ואיש cum *præf. Vau* 3. sic fu. 2. 4. & *Hal.* ℣. 13. ונעלם *Lamed Kametsatum* hab. 1. 3. 5. והיא per *Iod* 2. 3. 4. & *Hal.* sec. *Mas.* 2. 4. sed contra *Mas. impressam* ad Gen. 38, 25. ℣. 15. האפה *defect.* 7. 8. 10-15. 19. 20. contra *O. T.* f. 16. b. יצק *Tsade* sine *Dagesch* 4. 5. 6. 9. 11. 12. 13. 15. 21. *Hartm.* & cum expresso *Raphe* 2. at reliqui *dageschatum* habent. ℣. 18. הכהן *Merca* requirit *Mas.* ad Gen. 30, 16. sed citra vllius codicis lectionem.

אם־לא שכב איש אתך ואם־לא שטית טמאה
תחת אישך הנקי ממי המרים המאררים האלה׃
כ ואת כי שטית תחת אישך וכי נטמאת ויתן איש בך
21 את־שכבתו מבלעדי אישך׃ והשביע הכהן את־
האשה בשבעת האלה ואמר הכהן לאשה יתן יהוה
אותך לאלה ולשבעה בתוך עמך בתת יהוה את־
22 ירכך נפלת ואת־בטנך צבה׃ ובאו המים המאררים
האלה במעיך לצבת בטן ולנפל ירך ואמרה האשה
23 אמן אמן׃ וכתב את־האלת האלה הכהן בספר
24 ומחה אל־מי המרים׃ והשקה את־האשה את־מי
המרים המאררים ובאו בה המים המאררים למרים׃
כה ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאת והניף את־
26 המנחה לפני יהוה והקריב אתה אל־המזבח׃ וקמץ
הכהן מן־המנחה את־אזכרתה והקטיר המזבחה
27 ואחר ישקה את־האשה את־המים׃ והשקה את־
המים והיתה אם־נטמאה ותמעל מעל באישה ובאו
בה המים המאררים למרים וצבתה בטנה ונפלה
28 ירכה והיתה האשה לאלה בקרב עמה׃ ואם־לא
נטמאה האשה וטהרה הוא ונקתה ונזרעה זרע׃
29 זאת תורת הקנאת אשר תשטה אשה תחת אישה
ל ונטמאה׃ או איש אשר תעבר עליו רוח קנאה
וקנא את־אשתו והעמיד את־האשה לפני יהוה ועשה
31 לה הכהן את כל־התורה הזאת׃ ונקה האיש מעון
והאשה ההוא תשא את־עונה׃ פ
ו וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־בני ישראל
2 ואמרת אלהם איש או־אשה כי יפלא לנדר נדר נזיר
3 להזיר ליהוה׃ מיין ושכר יזיר חמץ יין וחמץ שכר לא
ישתה וכל־משרת ענבים לא ישתה וענבים לחים
ויבשים

℣. 19. q) *destrixisti ad immunditiem.* vid. v. 12. r) vid. v. 20. Ez. 23, 5. cf. Hos. 4, 12. s) *impunis esto.* ὁ. ἀθῷα ἴσθι. v. 28. 31. Ex. 21, 19. 28. t) vid. v. 18.

℣. 20. u) vid. v. 19. ὁ. ὕπανδρος οὖσα. v. 29. Rom. 7, 2. x) *mariti munere defunctus.* (4) Leu. 18, 20. 23. c. 20, 15.

℣. 21. y) ὁ. ὁρκιεῖ τὴν γυναῖκα. v. 19. Marc. 5, 7. z) *exsecrationis.* Leu. 5, 1. a) *in exemplum exsecrationis.* v. 27. Ier. 29, 18. vid. contrar. Gen. 12, 2. &c. b) *in adiurationem.* Es. 65, 15. c) *faciendo, vt femur tuum cadat.* d) cf. Gen. 24, 2. e) *concidens.* v. 21. Gen. 4, 5. f) *tumentem.* (1) cf. c. 7, 3.

℣. 22. g) vid. v. 18. h) *ad inflandum, tumidum reddendum.* (2) v. 27. i) i. e. ratæ sint preces tuæ, si rea sum. Deut. 27, 15. Ps. 41, 14. ὁ. γένοιτο, γένοιτο!

℣. 23. k) nempe v. 21. seq. l) *in libello.* Deut. 24, 1. 3. 2 Sam. 11, 14. &c. m) *rursusque delebit.* 2 Reg. 21, 13. n) *in aquas,* sc. supra vasculum aqua plenum. cf. Leu. 14, 5. 50.

℣. 26. o) *Et pugillum capiet.* (3) Leu. 2, 2. c. 5, 12. p) *memoriale eius.* vid. Leu. 2, 2.

℣. 27. q) *Cumque bibere fecerit eam aquas, tum fiet, si polluta est, & scelus designauit contra maritum suum.* v. 12. *Cum, inquam, ingressæ fuerint in eam aquæ maledictionem inferentes, in amaras,* h. e. *vt sint l. facta sint amara.* v. 18. r) *tum intumescet.* Vid. v. 21. 22.

℣. 28. s) *tum immunis erit.* v. 19. cf. Prou. 26, 2. t) *& seminabitur semine,* h. e. *fœcunda erit, & prolem edet.* cf. Deut. 29, 22. Nah. 1, 14.

℣. 29. u) vid. v. 12.

℣. 31. x) *Tum immunis erit ab iniquitate,* quamuis etiam innocentiam accusasset; *illa vero, si rea sit, pœnas dabit.* Leu. 5, 1.

Cap. VI, v. 2. y) Schmid. *si singulare quid in se susceperit.* M. *si separauerit se.* c. 15, 3. Leu. 27, 2. *Bechai.* q. d. *si faciet rem miram.* nam vniuersus mundus sequitur cupiditates suas, a quibus vero abstinet) *Naziræus,* dictus *ab abstinendo seu separando.* z) q. d. *secreti.* Amos 2, 11. a) *ad secernendum se.* Schmid. *ad abstinendum se.* v. 3. 6. Leu. 15, 31.

℣. 3. b) Leu. 10, 9. Iud. 13, 14. ὁ. οἴνου καὶ σίκερος. Luc. 1, 15. *Onk. Ion. Hier.* a vino nouo & veteri. *Ar. P. & E.* & inebriante sc. potu. c) ὁ. ἁγιασθήσεται. Necoa piosius epotum in obliuionem voti eos adduceret, vinum prorsus fugiebant. cf. 1 Ioh. 3, 3.

Cap. VI. d) *acetum.* (6) Ruth 2, 14. e) *dissolutum liquorem, resolutionem s. expressionem vuarum.* (1) rad. Chald. & Syr. *soluit.* Ar P. & E. *quicquid paratur ex maceratis vuis passis.* f) *virides, recentes.* Gen. 30, 37. ὁ. πρόσφατον. Hebr. 10, 20.

℣. 21. הכהן *Munach* habent 1. 3. 4. 5. 6. 9. 14. 20. & *Berol.* contra *Mas.* Gen. 30, 16. ℣. 22. לצבת *defect.* 1. 2. 4. 6. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* reliqui *plene* ℣. 24. האשה *Munach* loco *Metheg* 4. 6. 16. 19. 20. 21. ℣. 27. ותמעל־ Sic per *Makk.* & *Kametschatuph* 2. 3. ℣. 28. ונזרעה *Chateph Komets* sub *Resch* scribunt 17. 18. & *Berol.* ℣. 30. את כל־התורה ita 1. & sic fu. 4. CAP. VI, 2. אליהם *plene* 1. 6. 9. 20. præter *Mas. final.* f. 8. col. 7. ℣. 3. משרת per *Sin* 1. 2. at cum vtroque puncto ״ שׁ 22.

וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל׃ כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן 4
הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד־זָג לֹא יֹאכֵל׃ כָּל־יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר ה
לֹא־יַעֲבֹר עַל־רֹאשׁוֹ עַד־מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר־יַזִּיר לַיהוָה
קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ׃ כָּל־יְמֵי הַזִּירוֹ לַיהוָה 6
עַל־נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא׃ לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ 7
לֹא־יִטַּמָּא לָהֶם בְּמֹתָם כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל־רֹאשׁוֹ׃ כֹּל 8
יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא לַיהוָה׃ וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע 9
פִּתְאֹם וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ׃ וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי י
בְּנֵי יוֹנָה אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְעָשָׂה הַכֹּהֵן 11
אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא
עַל־הַנָּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא׃ וְהִזִּיר לַיהוָה 12
אֶת־יְמֵי נִזְרוֹ וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם וְהַיָּמִים
הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ׃ וְזֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם 13
מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
וְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָמִים אֶחָד 14
לְעֹלָה וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְחַטָּאת
וְאַיִל־אֶחָד תָּמִים לִשְׁלָמִים׃ וְסַל מַצּוֹת סֹלֶת טו
חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן
וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם׃ וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה 16
וְעָשָׂה אֶת־חַטָּאתוֹ וְאֶת־עֹלָתוֹ׃ וְאֶת־הָאַיִל יַעֲשֶׂה 17
זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל סַל הַמַּצּוֹת וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־
מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ׃ וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת־ 18
רֹאשׁ נִזְרוֹ וְלָקַח אֶת־שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל־הָאֵשׁ
אֲשֶׁר־תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַזְּרֹעַ 19
בְּשֵׁלָה מִן־הָאַיִל וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן־הַסַּל וּרְקִיק מַצָּה
אֶחָד וְנָתַן עַל־כַּפֵּי הַנָּזִיר אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ אֶת־נִזְרוֹ׃
וְהֵנִיף אוֹתָם הַכֹּהֵן ׀ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא כ
לַכֹּהֵן

Nazireum fore vouerat. h) Leu. 5, 6. 19. i) i. e. irriti erunt, vt contra stare dicuntur, quæ rata sunt. cf. Ios. 21, 43.
℣. 13. k) Schmid. adferet hunc. sc. Naziræatum. sic cf. v. 18. al. adducet se, al. hoc, vel illum sc. agnum ex v. 11. & 14. al. adducet eum Sacerdos. vide M. I.
℣. 14. l) ὁ. προσάξει τὸ δῶρον αὐτοῦ. Matth. 5, 23. m) si vel nescius sese polluisset. cf. Leu. 5, 2.
℣. 15. n) & canistrum. Gen. 40, 16. o) & laganorum. (8) v. 19. Ex. 29, 2. 23. 1 Par. 23, 9. p) sc. illarum victimarum in v. 14.
℣. 17. q) præter canistrum, ex quo tres placentæ agitabantur. Leu. 8, 26. reliquæ vna cum carnibus victimæ salutaris a Naziræo & amicis comedebantur.
℣. 18. r) vid. v. 9. Act. 18, 18. c. 21, 24. 26. c. 24, 18. s) vt Deo sacrum, nec vlla ratione redimendum. Cler.
℣. 19. t) armum arietis elixatum. cf. Leu. 8, 25, 26. 27. u) postquam raserit. v. 9. 18. Leu. 13, 33.

℣. 4. g) toti Naziræatus sui. v. 5. 8. 9. &c. h) de vite vinifera, ad differentiam sylvestris. 2 Reg. 4, 39. i) ab acinis (1) k) & vsque ad corticem sc. vuarum (1) al. contra: a cortice vsque ad acinos. vid. Aben Ezra.
℣. 5. l) nouacula. c. 8, 7. Iud. 13, 5. 1. Sam. 1, 11. m) cf. Act. 21, 26. n) segregat se. v. 2. 3. 6. o) singulari ratione Deo consecratus. v. 8. p) demittendo, vel dum crescere sinit. q) coram crinium. Ez. 44, 20. Religiosum quendam squalorem, vt ita dicam, præ se tulit, & humiliationis specimen. Lightfoot. ad 1 Cor. 11, 14.
℣. 6. r) ad animam mortui s. ad mortuum cadaver. c. 9, 6. Vide Leu. 19, 28. c. 21, 1. s) i. e. funeri non interesit, vt sacerdotes Leu. 21, 11. cf. 1 Cor. 7, 30.
℣. 7. t) Propter (Leu. 19, 28.) patrem &c. Quæ funera Sacerdotibus curare licuit Leu. 21, 2. non tamen Pontifici. Ib. v. 11. u) Schmid. quia Naziræatus. ὁ. εὐχή, vt v. 4. 8. Act. 21, 23. Aliis corona, vt Ex. 39, 31. qui cæsariem DEO consecratam intelligunt. vid. v. 19.
℣. 9. x) prope ipsum. Gen. 48, 7. y) in momento, ex improuiso. c. 35, 22. Ps. 29, 5. ὁ. ἐξάπινα. Marc. 9, 8. z) derepente, subito. c. 12, 4. Prou. 24, 22. ὁ. παραχρῆμα. Luc. 1, 64. a) tunc radet. cf. v. 18. 19. Leu. 14, 9. ὁ. ξυρήσεται. Act. 21, 24. b) conf. c. 19, 11. 12.
℣. 10. c) Leu. 5, 7. c. 14, 22.
℣. 11. d) victimam pro peccato. Leu. 4, 3. etiam pro inuoluntaria pollutione, vt eo diligentius sibi cauerent. e) sic iterum consecrabit. vid. v. 5. 9.
℣. 12. f) & denuo separabit. v. 2. Leu. 15, 31. g) per quos se Naz.

℣. 4. זג per Patach 1. 4. contra M. I. ℣. 5. אשר Kadma loco Makk. habent 1. 2. 4. 5. vtrumque vero simul 6. 9. 10. ℣. 7. ולאחתו Aleph per Kamets scribunt 1. 3. 4. 5. נזר Nun per Sagol 1 2. 3. 4. 5. 6. 9. 10. ℣. 10. השמיני per Rbhia omnes præter Berol. qui habet Sakephk. אל־הכהן ita super He locant Kadma 2. 17. 18. fu. 4. secundum O. T. f. 16. b. at reliqui particulæ אל imponunt. ℣. 17. יעשה זבח־ ita 2. 3. & in marg. 1. ex En Hakkore.

לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה ואחר
21 ישתה הנזיר יין׃ זאת תורת הנזיר אשר ידר קרבנו
ליהוה על־נזרו מלבד אשר־תשיג ידו כפי נדרו אשר
ידר כן יעשה על תורת נזרו׃ פ
22 וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ 23 דבר אל־אהרן ואל־בניו
לאמר כה תברכו את־בני ישראל אמור להם׃
24 כה יברכך יהוה וישמרך׃ ס יאר
26 יהוה פניו אליך ויחנך׃ ס ישא יהוה
27 פניו אליך וישם לך שלום׃ ס ושמו את־
ז שמי על־בני ישראל ואני אברכם׃ ס ויהי
ביום כלות משה להקים את־המשכן וימשח אתו
ויקדש אתו ואת־כל־כליו ואת־המזבח ואת־כל־
2 כליו וימשחם ויקדש אתם׃ ויקריבו נשיאי ישראל
ראשי בית אבתם הם נשיאי המטת הם העמדים על־
3 הפקדים׃ ויביאו את־קרבנם לפני יהוה שש־עגלת
צב ושני עשר בקר עגלה על־שני הנשאים ושור לאחד
4 ויקריבו אותם לפני המשכן׃ ויאמר יהוה אל־משה
ה לאמר׃ קח מאתם והיו לעבד את־עבדת אהל מועד
6 ונתתה אותם אל־הלוים איש כפי עבדתו׃ ויקח משה
7 את־העגלת ואת־הבקר ויתן אותם אל־הלוים׃ את
שתי העגלות ואת ארבעת הבקר נתן לבני גרשון
8 כפי עבדתם׃ ואת ארבע העגלת ואת שמנת הבקר
נתן לבני מררי כפי עבדתם ביד איתמר בן־אהרן
9 הכהן׃ ולבני קהת לא נתן כי־עבדת הקדש עלהם
י בכתף ישאו׃ ויקריבו הנשאים את חנכת המזבח
ביום המשח אתו ויקריבו הנשיאם את־קרבנם לפני
11 המזבח׃ ויאמר יהוה אל־משה נשיא אחד ליום נשיא
אחד ליום יקריבו את־קרבנם לחנכת המזבח׃

ויהי P 4 טו ד

℣. 20. x) *præter pectus agitationis.* c. 18, 18. y) nempe dextrum. Ex. 29, 22. 27. Leu. 7, 32. itaque præter solitum, vtrumque armum huius victimæ habuit Sacerdos. *Cler.* sed *Cusset.* per שוק *crus posterius* intelligit.

℣. 21. z) item *oblationis eius* sc. hæc lex est. a) Leu. 5, 7. 11. b) *pro ratione* voti sui. c. 7, 5. 7. c) *secundum præscriptum* Nazirææatus sui. Ps. 110, 5.

℣. 23. d) 1 Par. 16, 2. c. 13, 13. Sir. 36, 17. stantes sc. ex Deut. 27, 12. & eleuatis manibus Leu. 9, 22. *Ralbag.*

℣. 24. e) *Vat.* i. e. det tibi Dominus copiam omnium bonorum temporalium & spiritualium. v. 27. ό. εὐλογήσει σε. Eph. 1, 3. f) *& custodiat te a malo, atque conseruet te* in suo amore. Ps. 121, 4 - 8. Ioh. 17, 15. 2 Thess. 3, 3. Deus & impertire potest & conseruare benedictionem, id quod non cadit in Regem humanum, qui diuitias quidem dare, sed conseruare alteri non potest. *Bechai.*

℣. 25. g) *lucere faciat.* i. e. sec. *Vat.* hilari vultu te respiciat. Ps. 31, 17. Ps. 44, 4. Ps. 80, 4. & 118, 27. Prou. 16, 15. Dan. 9, 17. ἐ. ἐπιφάναι. Luc. 1, 79. Tit. 2, 11. Schmid. *illuminabit.* Coccelo notat *ostensionem gratiæ in facie Christi.* cf. 2 Cor. 4, 6. & Deut. 33, 14. 16. &c. *Ion.* add. *cum occupatus eris in lege; & reuelet tibi abscondita.* Hæc illuminatio est collatio viræ. cf. Prou. 16, 15. Ps. 67, 2. *Bechai.* h) Ex. 34, 6. coll. Es. 49, 20. Ioh. 1, 17. *Gratia* exprimit abundantiam spiritus, & ablationem seruitutis, ac maledictionis. *Cocceius.* ό. ἐλεήσαι σε. cf. 1 Tim. 1, 2.

℣. 26. i) *Attollat* faciem suam ex beneuolentia & fauore. Ps. 4, 7. cf. Leu. 26, 9. Gen. 44, 21. Sap. 3, 9. contrar. Deut. 32, 20. Ez. 7, 22. Hæc est prouidentia Dei specialis, cuius oppositum vide Es. 1, 15. *Bechai.* k) vid. Es. 9, 5. c. 26, 3. 12. c. 27, 5. Ioh. 14, 27. c. 16, 33. c. 20, 19. l) Rom. 5, 1. Gal. 6, 16. 2 Thess. 3, 16.

℣. 27. m) h. e. *ita prolato meo nomine,* bene precabuntur Israelitis. *Cler.* n) SS. Trinitatis vnum nomen. ό. τὸ ὄνομα. Matth. 28, 19. Zach. 14, 9. 1 Ioh. 5, 7. o) *Ion.* add. *per Verbum meum.* vid. v. 24.

Cap. VII.

Cap. VII, 1. p) *die, quo absoluit* erigere, nempe die primo mensis secundi. c. 1, 1. Ex. 40, 17. 18. q) vid. Ex. 30, 26. c. 40, 9. r) *vnxit,* inquam. v. g. c. 1, 46.

℣. 2. s) *Tum attulerunt.* v. 3. t) Schmid. *iidemque constituti super recensitos.* cf. Ruth. 2, 5. 6. Vat. *qui adstabant, dum populus numeraretur.* &c. *Ar. P.* vid. c. 1, 5.

℣. 3. u) *testudinis* s. instar testudinis formata, *camerata.* (z) Leu. 11, 29. Es. 66, 20. *Onk. Ion. Ar. P.* tecta. x) *pro duobus* vel *duorum nomine.* ό. παρά. Luc. 2, 1. ℣. 5. y) *ad faciendum opus* s. *in vsum tentorii.* ℣. 7. z) qui aulæa & vela ferre debebant. c. 4, 25. seq. ℣. 8. a) qui pluribus indigebant ad tabulas, asseres & columnas ferendas. c. 4, 31. seq. b) c. 4, 28. 33. ℣. 9. c) *humero baiulabunt.* c. 4, 4. 5 -- 15. ℣. 10. d) *dedicationem.* v. 11. 84. 2 Par. 7, 5. 9. Esr. 6, 16. ό. εἰς τὸν ἐγκαινισμόν. 1 Macc. 4, 56. cf. Hebr. 9, 18. ℣. 11. e) i. e. *singuli in singulos dies.* Schmid. Et quidem eo ordine, qui cap. 2. expositus est.

℣. 23. תברכו *Resch per schua simplex* 1. 2. 3. 4. 5. ℣. 27. אברכם Ita *Chatephpatach* sub *Resch* habent 2. 17. 18. *Ber.* secundum *O. T.* f. 16. b. reliqui omnes *schua simplex.* CAP. VII, ℣. 1. כלות *defect.* 3. 4. *Hal.* 6. 9. 20. su. 1. sic etiam *Raschi* apud *R. Chaiim* Præf. col. 4. §. ותמידהא; item *R. Meir Halleui* ex scriptoribus *allegoricis.* Sed *plenum* requirit *Mas.* 1. 7. 8. & *Erff.* idemque confirmat *O. T.* ex omnibus suis libris & exemplaribus *Masoreticis.* ℣. 3. ושני per *Makk.* & *Meth.* loco *Mun.* 1. 3. sed 1. in marg. habet *Munach* ex *En hakkore.*

Dona Principum, quæ ſinguli ſingulis diebus offerunt.

12 ס וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן
13 בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה׃ וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת
שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
14 טו לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר
אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃
16 17 שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם
אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ פ
18 בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר׃
19 הִקְרִב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃
כ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד 21
בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃
22 שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר 23
שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־
שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃
פ
24 בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ קָרְבָּנוֹ כה
קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד
כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת
26 בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה
27 קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־
28 29 שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃
פ

ביום

℣. 12. *f*) c. 1, 7. c. 2, 3. c. 10, 14. 1 Par. 2, 10. Mat. 1. 4.

℣. 13. *g*) *patina, ſcutella.* Ex. 25, 29. ὁ τρύβλιον. ℣. 19. 25. 31. Matth. 26, 23. *h*) *centum & triginta ſc. ſiclorum.* Sic v. 14. 79. 85. Ex. 38, 28. ſive *ſexaginta quinque imperialium* ſeu vnciarum Romanarum. *i*) *pateram*, q. d. *adſperſorium*, quo ſanguis effundebatur. Ex. 27, 3. Am. 6, 6. ὁ. φιάλην. v. 19. 25. Apoc. 15, 7. c. 16, 1. *k*) triginta quinque thalerorum. *l*) vid. Ex. 30, 13. *m*) Leu. 2, 1. 5.

℣. 14. *n*) *lanx, vas concauum.* Ex. 25, 29. ὁ. θυΐσκην. v. 20. 26. 32. *o*) ſc. *ſiclorum*, vt v. 13. *p*) ſeu triginta ducatorum. *Lundius.* *q*) Ex. 30, 7. ὁ. θυμιάματος. ℣. 20. Apoc. 5, 8.

℣. 15. *r*) vid. Ex. 29, 1. *s*) de quo Leu. 1, 3. ſeqq.

℣. 16. *t*) in victimam *pro peccato.* ὁ. περὶ ἁμαρτίας. ℣. 22. 28. 34. vid. Leu. 4, 3.

℣. 17. *u*) *in ſacrificium autem ſalutis.* vid. Ex. 20, 21. Leu. 3, 1. *x*) *hirci.* Deut. 32, 14. Pſ. 50, 9. 13. ὁ. τράγους. ℣. 23. 29. &c. Hebr. 9, 12. 13. 19. *y*) Hæc fuit *oblatio.* ὁ. δῶρον. Marc. 7, 11. cf. Leu. 1, 2.

℣. 18. *z*) vid. c. 1, 8. c. 2, 5. c. 10, 15.

℣. 19. *a*) vid. v. 13. Reperiuntur enim hæc omnia vndecies iiſdem ſyllabis & verbis; quod *R. Levi ben Gerſom & Abendana* ideo factum eſſe exiſtimant, vt intelligatur vnusquisque iſtorum Principum peculiariter, & citra reſpectum ad reliquos, ad hanc oblationem excitatus fuiſſe, & quod ſingulorum oblationes æquali gratia & beneplacito a Deo exceptæ fuerint. *Clericus* autem ita cenſet: Græcus aut Latinus Hiſtoricus dixiſ-

dixiſſet, omnes ſimilia obtuliſſe, neque duodecies reperiiſſet, quod ſemel dici ſatis fuit. At *priſcorum temporum ſimplicitas* ab eiusmodi repetitionibus non abhorrebat, etiam apud gentes ſtili ſtudioſiores; vt vel exemplo *Homeri* conſtat, apud quem multæ repetitiones occurrunt, quales in recentioribus Poetis non occurrunt. *Brentius* circa hæc obſeruat officium Principum, vt nutritii ſint Eccleſiæ, & verum Dei cultum iuuent, quoquo modo poſſunt.

℣. 24. *b*) c. 1, 9. c. 2, 7. c. 10, 16.

℣. 13. מזרק per *Patach* hic & in ſeqq. perpetuo ſcribunt 1. 3. 4. & ſic habet *M. I.* quamuis obſeruet in libro *Hieroſolymitano* ſcribi per *Kamets*: ſed *Kamets* probat *O. T.* f. 16. b. ex *Maſora* & lectione librorum *Hiſpp.* ℣. 18. Ab hoc verſiculo vsque ad v. 83. ſcribæ Germanicorum librorum & primi impreſſores Hebræi codicis puncta vocalia, per compendium laboris, omiſerunt, quod eadem verba, quæ iam ante adfuerant, totidem fere verbis, mutatis ſolum Principum offerentium nominibus, viderent recurrere: ſed *O. T.* laudat *Hiſpanicos* libros, in quibus ne vllius quidem literæ punctum deſideretur. ℣. 24. חלון *plene* per *Vau* 4. 5. contra *Maſ. Erffurt.*

Dona principum.

ל בַּיּוֹם הָרְבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר :
31 קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀
32 מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה : כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
33 זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת : פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד
34 כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה : שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
לה לְחַטָּאת : וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר :
פ
36 בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי :
37 קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀
38 מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה : כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
39 זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת : פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד
כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה : שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת :
41 וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים
חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן שְׁלֻמִיאֵל
בֶּן־צוּרִישַׁדָּי :
פ
42
43 בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל : קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד
כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים
44 סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה : כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב
מה מְלֵאָה קְטֹרֶת : פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
46 בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה : שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת : וּלְזֶבַח
47 הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל :
פ
48 בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד :

ע. 30. c) vid. c. 1, 5. c. 2, 10. c. 10, 18.

ע. 31. d) vid. v. 13. e) de qua Leu. 2, 1 in quem locum sequentia habet *Franzius*: Dicendum, hos ritus fuisse institutos, vt testificarentur, propter peccata potius debere comburi fulmineo igne materiam frumentosam, ex qua corpora nostra crescere debent; sed nostram pœnam in se deriuare, & in suam carnem, CHRISTVM, ideoque materiam frumentosam esse imaginem corporis Christi, quod ita contunditur & molitur, coquitur & comburitur, sicuti contunditur, coquitur & comburitur panis cum frumento. Hæc ille. De se autem scribit B. *Ignatius*: σῖτός εἰμι τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὑρεθῶ τοῦ Χριστοῦ. Epist. ad Roman. §. 4.

ע. 36. f) Vid. c. 1, 6. c. 2, 12. c. 10, 20.

ע. 42. g) Sic c. 1, 14. c. 10, 20. at c. 2, 14. *Reuel* dicitur.

ע. 48. h) Ergo nec Sabbatho interrupta est hæc vnius viri Principis oblatio, quod Rabbini tanquam extraordinarium notant. *Ab. Esra* confert Ios. 6, 4. Vide etiam Num. 28, 9. & Matth. 12, 5. i) c. 1, 10. c. 2, 18. c. 10, 22.

ע. 36. צוּרִישַׁדָּי Ita coniunctim velut vnam vocem h. l. & *ע*. 41. & vbique fere scribunt 7. 8. 10--16. 17. 18. 19. 21. & *Berol.* at diuisim seu binis vocibus צוּרִי שַׁדָּי reliqui.

Dona principum.

49 קָרְבָּנוֹ קְעָרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
נ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
51 זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־
52 אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
53 וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים
חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בֶּן־
עַמִּיהוּד:

פ

54 בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר:
נה קָרְבָּנוֹ קְעָרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק
אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים
56 סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב
57 מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
58 בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח
59 הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר:

פ

ס בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי:
61 קָרְבָּנוֹ קְעָרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
62 מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
63 זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־
64 אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
סה וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים
חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־
גִּדְעֹנִי:

פ

66 בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי:
67 קָרְבָּנוֹ קְעָרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק
אחד

℣. 49. k) Vid. supra ad v. 13. l) Vid. ad v. 51.

℣. 51. m) Vid. Leu. 1, 3. seqq. vbi ita *Franzius*: Nos debemus offerre *moraliter*, & comburendam præbere in *mortificatione carnis*, in feria pœnitentia *bouis* toruitatem, *capræ* prauam affectionem, *ouis* stoliditatem; *Vitulum* offeremus, cum carnis luxuriem vincimus; *hædum*, cum lasciua vitamus; *columbam*, dum studemus simplicitati; *turturem*, dum casti sumus; *panes infermentatos*, cum puri & sinceri & honesti incedimus; *sal*, cum constantes; *oleum*, cum mites erimus & lenes. Ita reddimur holocausta Deo grata, exhibemus corpora nostra hostiam viuam, sanctam, Deo placentem, obsequium rationabile: similiter *altare* exponatur cor nostrum: *holocausta* sunt preces, bona opera & quæuis pietatis exercitia; *ignis* est vera fides cum dilectione proximi non fucata; *ligna* sunt consideratio diuinorum beneficiorum. Quisquis ergo animaduertit noua beneficia Domini in se vel aliis, is ex dilectione erga Deum & proximum debet offerre preces super altare cordis sui, & hæ preces erunt oblatio etiam odoris quietis Iehouæ. Hanc *Franzii* obseruationem confirmat ipse Deus, Hos. 6, 6. כִּי חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלהים מעלות:

℣. 54. n) c. 1, 10. c. 2, 20. c. 10, 23.

℣. 60. o) c. 1, 11. c. 2, 22. c. 10, 24.

℣. 66. p) c. 1, 12. c. 2, 25.

℣. 54. & 59. פדה־צור Ita vocem in duas diuidunt 1. 2. 3. 4. *Hal.* 6. 9. 20. ℣. 66. עַמִּי שַׁדָּי Sic diuisim scribunt 2. 4. 5. *Hal.* 6. 9. 20. h. l. & alibi.

Dona principum.

אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים
68 סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב
69 מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
ע בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח
71 הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־
עַמִּישַׁדָּי׃ פ
72 בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃
73 קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק
אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים
74 סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה
עה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־
76 שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח
77 הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃
פ
78 בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃
79 קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀
פ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
81 זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד
82 כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
83 לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ פ
84 זֹאת ׀ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי
יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים
פה עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה׃ שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה
הָאַחַת

Summa oblatorum omnium.

℣. 68. q) *lanx seu vas cauum.* vid. v. 14.
℣. 70. r) *in victimam pro peccato.* vid. v. 16. Doctrina de Sacrificiis non pertinet ad Legem, sed ad Euangelium. Fuere enim sacrificia conciones propheticæ & ritus ceremoniales de Messia passuro. Lex cœpit in statu innocentiæ: Euangelium cum Sacrificiis cœpit post lapsum, & post lapsum tam Lex quam Euangelium semper fuere in Ecclesia, semperque durabunt. *Franzius* in Leuit.
℣. 71. s) Vid. ad v. 17.
℣. 72. t) q. d. *in die vndecim dierum,* h. e. *ipso vndecimo die.* sic v. 78. cf. Gen. 7, 11. Leu. 25, 10. u) c. 1, 13. c. 2, 27.
℣. 73. x) *scutella argentea.* vid. v. 13.
℣. 77. y) *hirci.* vid. v. 17.
℣. 78. z) Vide not. ad v. 72. a) c. 1, 14. c. 2, 29.
℣. 79. b) sc. *siclorum.* Vid. v. 13.
℣. 84. c) *Hæc fuit initiatio vel dedicatio.* v. 10, 11. 88. d) *die, quo inunctum est,* i. e. *postquam inunctum fuit.* Vid. v. 88. e) *scutellæ seu patinæ argenteæ.* v. 13.
℣. 85. f) sc. *siclorum,* vid. v. 13.

℣. 72. עַשְׁתֵּי ita per *Munach* 17. 18. *Berol.* secundum *O. T.* f. 16. b. at reliqui omnes habent *Makkeph,* præter 6. qui vtrumque habet. ℣. 84. מִזְרְקֵי per *Merca milra* 3. & 4.

הָאַחַת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים
86 אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ כַּפּוֹת זָהָב
שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף
87 בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה׃ כָּל־
הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילִם שְׁנֵים־עָשָׂר
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים
88 שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת׃ וְכֹל בְּקַר זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים
וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילִם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי
שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ׃
89 וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־
הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת
מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו׃

פ פ פ לו 36

ח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן
2 וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה
3 יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת׃ וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי
הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃
4 וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ
מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן
עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה׃ פ
ה 6 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי
7 יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם׃ וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה
עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ
8 בִגְדֵיהֶם וְהִטֶּהָרוּ׃ וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת׃
9 וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־
י כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה
וסמכו

ductile illud. Ex. 25, 18. 31. y) *secundum speciem.* Ex. 8, 4. z) Ex. 25, 9. ✱. 6. a) i. e. *separato.* v. 14. b) Mal. 3, 3. 2 Tim. 2, 21. Tit. 2, 14. ὁ. ἀφαγνιεῖς αὐτούς. cf. v. 21. 1 Joh. 3, 3. ✱. 7. c) *adsperge eos.* c. 19, 4. 18. 19. Ex. 29, 21. d) *aquas lustrales* s. *expiatorias*, cineribus vaccæ rufæ mixtas. Num. 19, 9. Zach. 13, 1. Tit. 3, 5. 6. Ebr. 10, 22. 23. e) c. 6, 5. Talis igitur rasio Leuitis imponitur, qualis requirebatur a leproso, qui mundandus erat. Leu. 14, 9. *Bechai* f. 159. d. f) ὁ. πλυνοῦσι. sic v. 21. cf. Ex. 19, 10. g) *& mundent se.* Gen. 35, 2. ὁ. καθαροὶ ἔσονται. cf. Joh. 13, 10. ✱. 8. h) sc. *in holocaustum.* cf. c. 6, 11. Leu. 5, 7. i) huius quantitatem vide c. 28, 12. ✱. 9. k) *Tum accedere iubebis.* v. 10. ✱. 10. l) *Cumque ita adduxeris.* m) ὁ. ἔναντι τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου.

g) sc. *siclorum.* h. e. unciæ Romanæ mille & ducentæ. vid. v. 13.

✱. 86. h) *decem & decem*, i. e. *singulæ* (conf. Gen. 7, 2. 9. c. 32, 16. &c.) lances *decem* erant *siclorum* aureorum. vid. v. 14.

✱. 88. i) Hinc liquet, pecore non prorsus destitutos fuisse Hebræos in deserto. cf. c. 9, 5. k) vid. v. 10. 11. l) *postquam inunctum fuit.* vid. v. 10. 84.

✱. 89. m) *Exinde, cum Moses ingrederetur tabernaculum, colloqueretur cum Iehouah.* Cler. n) vt promissum erat Ex. 25, 22. Eandem formam dictionis vide 2 Sam. 14, 13. Ez. 2, 2. o) *e supra*, i. e. e loco qui erat supra *operculum* s. *propitiatorium.* ὁ. ἄνωθεν τοῦ ἱλαστηρίου. cf. Ex. 25, 17.

Cap. IIX, ✱. 2. p) *cum facies ascendere.* ὁ. ἐπιθῇς. At Onk. *cum accendes.* Vid. Ex. 25, 37. c. 27, 20. q) q. d. *ad inclinationem* s. *partem* (rad. Arab. *mâla*, inclinauit, deflexit) *faciei*, h. e. ita conuertentur ellychnia, vt respiciant omnia eandem partem, seu parietem oppositum Tabernaculi, qui erat *ante faciem*, si ita loqui licet, candelabri. vid. v. 3. & Ex. 25, 37. r) *luceant*, Gen. 1, 15. al. *lucere faciant.* Es. 27, 11. Ps. 18, 29. s) Ex. 25, 37. Septem lampades *candelabri terreni* habent suum respectum ad *candelabrum caleste*, hoc est ad septem *Sephiroth*: nam sicut Deus Mosi monstrauit superius, ita fecit candelabrum inferius. *Bechai* f. 159. c. d.

✱. 3. t) vid. v. 2. ὁ. ἐξῆψε, *accendit.*

✱. 4. u) Schmid. *Hæc autem fuit fabrica* candelabri. conf. 1 Reg. 7, 28. x) vsque ad scapum & vsque ad flores eius

---

✱. 86. הכפת *defect.* 1. 3. contra *Mas. Erffurtensem.* ✱. 89. ארון *plene* 2. fu. 1. 4. contra O. T. f. 16. b. & *Mas.* h. l. ac Exod. 30, 6. CAP. VIII, ✱. 2. הנרות *plene* 1. 7. 8. fu. 2. secundum *Mas.* 1. sed contra *Mas.* reliquorũ, & præter *Mas. impress.* ad Leu. 24, 4. ✱. 6. הלוים sic per *Kadma* loco *Metheg* 10 -- 16. 19. contra O. T. f. 17. a. ✱. 7. וכה per *Kadma* 3. 4. fu. 2. at *Kadma* & *Makk.* coniunctim exhibent 6. 9.

11 וְסָמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם׃ וְהֵנִיף אַהֲרֹן
אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ
12 לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה׃ וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל
רֹאשׁ הַפָּרִים וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד
13 עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם׃ וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם
לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה׃
14 וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם׃
טו וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ
16 אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה׃ כִּי נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי
מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פִּטְרַת כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל
17 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי אֹתָם לִי׃ כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ
18 מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי׃ וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת
19 כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וָאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתֻנִים
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא
יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגֶשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ׃
כ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם
כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן־עָשׂוּ לָהֶם
21 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ בִּגְדֵיהֶם וַיָּנֶף
אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֵּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן
22 לְטַהֲרָם׃ וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם
בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם׃ ס
23 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם
24 מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבֹא צָבָא
כה בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא
26 הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד׃ וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד
לִשְׁמֹר

n) c. 27, 18. Ex. 29, 10. ὁ. ἐπιθήσουσι. Act. 13, 3. 1 Tim. 5, 22.
℣. 11. o) *agitabit.* Ex. 29, 24. ὁ. ἀφοριεῖ. v. 21. Act. 13, 2. Rom. 1, 1. 2 Cor. 6, 17. cf. v. 14. Ar. P. *& deducet -- deductione ;* ſicut in orieute ſponſa ex domo patris ad domum ſponſi ſolenni ritu ducitur. cf. *Ar. P.* Gen. 29, 23. p) c. 3, 6. q) ſc. *itu, reditu, deſcenſione, adſcenſione.* Abarb. Conf. *Vitringa* Obſeru. S. lib. 2. p. m. 251. ὁ. ἀπόδομα. v. 13. 21. r) vt docuit Moſes c. 4. s) ὁ. τὰ ἔργα κυρίου. Ioh. 6, 18.
℣. 12. t) vid. Ex. 29, 10. Leu. 4, 33. u) ὁ. περὶ ἁμαρτίας. ita mortem ſe eſſe promeritos fatebantur. vid. Leu. 16, 3.
℣. 14. x) *ita ſeparabis.* c. 16, 9. cf. Ioh. 15, 16. 19. ὁ. καὶ διαστελεῖς. c. 19, 2. cf. Rom. 3, 21. y) c. 3, 22. cf. Ioh. 17, 6.
℣. 15. z) *poſtquam purificaueris* eos. v. 6. a) vid. v. 11. 12.
℣. 16. b) vt *donatitii donati ſunt.* vid. v. 19. c. 3, 9. 12. c. 18, 6. ὁ. ἀπόδομα ἀποδεδομένοι. vid. v. 11. c) ὁ. ἀντί. ſic v. 18. & c. 3, 12. Matth. 20, 28. d) *primo fœtu.* (1) vid. Ex. 13, 2.
℣. 17. e) c. 3, 13. Ex. 13, 2. c. 12, 29.
℣. 18. f) vid. v. 16.
℣. 19. g) h. e. vt reliquorum Iſraelitarum loco tentorium curent. h) *& ad expiandum.* cf. c. 25, 13. vel v. 16. 18. Ef. 43, 3. nam expiare per ſanguinem animalium, ad ſolos Sacerdotes pertinebat. vid. v. 12. 21.
℣. 20. i) *de Leuitis.* Gen. 20, 13.
℣. 21. k) c. 31, 19. ὁ. ἡγνίσαντο. conf. v. 6.
℣. 22. l) vid. c. 3, 6. 7. c. 4, 3. m) ſæpius repetitur, vt omnes intelligerent, Moſen & Aharonem non pro ſuo arbitrio ſacra munera diuiſiſſe. cf. c. 16.
℣. 24. n) ὁ. τοῦτό ἐστι τὸ περὶ τῶν λευιτῶν. *Syr.* hæc eſt lex Leuitarum. o) cf. v. 26. Supra c. 4, 3. requirebatur ætas 30 annorum, cuius differentiæ ratio ſecundum Rabbinos hæc eſt: anno 25 adiungebantur ſenioribus Leuitis, vt ab eis rationem cultus addiſcerent, ſed anno 30. ipſi præficiebantur adminiſtrando cultui, inſtituendisque viciſſim aliis. *Bechai* f. 160. a. p) veniet quisque *ad coeundum in agmen,* ſ. *ad fungendum functione in* miniſterio. vid. c. 4, 3. & Ex. 38, 8.
℣. 25. q) *recedet* ſ. *domum redibit.* ὁ. ἀποστήσεται. Luc. 2, 37. r) cf. Ef. 40, 2.
℣. 26. s) in rebus facilioribus. *Cler.* conf. v. 24.

℣. 13. הַלְוִיִּם ita cum *Kadma* 7. 8. 10. 13. 15. 19. vid. v. 6. ℣. 19. לַעֲבֹד per *Rbhia* 4. ℣. 20. בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל׃ ita 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. contra *O. T.* f. 17. a. ℣. 21. וַיִּתְחַטְּאוּ *Metheg* otioſum ſub *Iod* locant 2. 6. 9. 17. 18. 20. & *Berol.* at reliqui omittunt.

לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם
בְּמִשְׁמְרֹתָם׃ פ

Cap. IX. *Pascha celebratur.* קמץ בטרחא

ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית
2 לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר׃ וְיַעֲשׂוּ
3 בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ׃ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם
בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל־
4 חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־
ה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח׃ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי
כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
6 וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ
לַעֲשֹׂת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי
7 אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא׃ וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ
טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִב אֶת־
8 קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם׃ פ
9 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל י
לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה־טָמֵא ׀ לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ
11 רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה׃ בַּחֹדֶשׁ
הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־
12 מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃ לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר
וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃
13 וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל
לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי ׀
קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא׃
14 וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח
טו וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר
וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃ ס וּבְיוֹם הָקִים אֶת־
הַמִּשְׁכָּן

s) Ex. 12, 46. Ioh. 19, 36. t) excepto mense, quo a mundis celebrari id oportuit. *Cler.* ℣. 13. u) & *tamen omiserit.* ὁ. καὶ ὑστερήσῃ. cf. v. 7. x) Vid. Ex. 12, 15. 19. y) conf. Leu. 5, 1. ℣. 14. z) ὁ. ἐὰν δὲ προσέλθῃ πρὸς ὑμᾶς προσήλυτος. Act. 2, 10. intelligitur נקודעלה *proselytus iustitiae*, qui totam religionem Iudaicam amplexus est. *M. I.* Sic *Syr.* si habitabit vobiscum is, *qui conuersus est ad me.* a) Vid. Ex. 12, 48. 49. ℣. 15. b) *Die autem, quo primum statutum fuit, s. statuit* sc. Moses. c. 7, 1. np. primo die mensis primi, & anni secundi. Ex. 40, 17. 18.

t) *ad obseruandum obseruationem*, nihil autem grauioris seruitii ipse faciet: h. e. nec bajulabit, nec plaustris vehenda imponet, sed iunioribus praeerit. u) *Ar. P.* at ministerio suo *priori* ne det operam. Cap. IX, ℣. 1. x) *Ar. P. & iam antehac locutus fuerat.* Nam haec gesta sunt ante censum, qui secundo mense initiatus fuit. c. 1, 1. seqq. y) Ex. 13, 4. c. 23, 15. Esth. 3, 7. ℣. 2. z) *Facient inquam, s. celebrabunt.* ὁ. ποιείτωσαν. v. 3. 4. Matth. 26, 18. a) *in stato tempore suo.* Ex. 12, 3. &c. ℣. 3. b) c. 28, 4. 8. vid. Ex. 12, 6. ℣. 5. c) hinc patet, Israelitas in desertis pecore non destitutos fuisse, cum non exigua agnorum aut haedorum copia indigerent, vt omnes iis epularentur. cf. not. c. 7, 88. Ex. 10, 26. ℣. 6. d) Schmid. *Factum autem est, (contigit) vt essent homines.* e) ὁ. ἀκάθαρτοι. v. 7. 10. cf. Eph. 5, 5. f) i. e. ex funere, ob humanum cadauer. v. 7. c. 6, 6. g) *Vnde non licebat ipsis.* Ar. P. polluissent enim conuiuium. Vid. c. 19, 12. 13. h) Nondum lata erat lex, qua castris eiecti sunt. c. 5, 2. cf. not. ad v. 1. ℣. 7. i) *diminuemur, s. detrahemur.* c. 27, 4. Ex. 5, 11. sc. a numero celebrantium pascha. ὁ. μὴ οὖν ὑστερήσωμεν. v. 13. cf. Hebr. 4, 1. ℣. 8. k) *subsistite, exspectate, manete.* Gen. 45, 1. ℣. 9. l) sc. prius interrogatus, & ex adyto. Vid. c. 7, 1. Ex. 25, 22. ℣. 10. m) Leu. 15, 2. n) Vid. v. 6. o) Schmid. *faciet tamen.* cf. v. 2. ℣. 11. p) cf. 2 Par. 30, 2. 15. q) *cum.* Ex. 12, 8. Leu. 19, 26. ℣. 11. r) *Nihil relinquent.* Ex. 12, 10. * s)

℣. 3. עָשָׂר Sic 1. 3. per *Merca* 4. 5. per *Munach* & *Makk.* 6. reliqui *Makk.* יוֹם per *Tischaktanna* 1. בַּחֹדֶשׁ Pro eo habent לַחֹדֶשׁ 3. 4. & sic fu. *Hal.* ℣. 7. וַיֹּאמְרוּ *Rbbia* habent 1. 3. at *Graschaim* 2. ℣. 8. אֲלֵהֶם *plene* 4. 6. 9. & 10. ℣. 10. יִהְיֶה sic per *Munach* 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. & 20. reliqui habent *Merca*, excepto *Berol.* qui *Makk.* & *Metheg milra.* רחקה *Punctum extraordinarium* ה incubans denotat variam lectionem רחק in genere *masculino* sine He, quia praecedens *Substantiuum* דרך est *communis* generis. vid. *Hiller.* p. 156. At 1. 2. 4. & *Hal.* quatuor *puncta* seu *virgulas* habent; sic foret symbolum. In alio codice integram vocem desidie. ℣. 14. לַגֵּר sine *ras.* 3. 4. *Hal.* contra notam 1.

המשכן כסה הענן את־המשכן לאהל העדת ובערב
16 יהיה על־המשכן כמראה־אש עד־בקר׃ כן יהיה
17 תמיד הענן יכסנו ומראה־אש לילה׃ ולפי העלות
הענן מעל האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל ובמקום
18 אשר ישכן־שם הענן שם יחנו בני ישראל׃ על־פי
יהוה יסעו בני ישראל ועל־פי יהוה יחנו כל־ימי אשר
19 ישכן הענן על־המשכן יחנו׃ ובהאריך הענן על־
המשכן ימים רבים ושמרו בני־ישראל את־משמרת
כ יהוה ולא יסעו׃ ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על־
21 המשכן על־פי יהוה יחנו ועל־פי יהוה יסעו׃ ויש
אשר יהיה הענן מערב עד־בקר ונעלה הענן בבקר
22 ונסעו או יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו׃ או־ימים או־
חדש או־ימים בהאריך הענן על־המשכן לשכן עליו
23 יחנו בני־ישראל ולא יסעו ובהעלתו יסעו׃ על־פי
יהוה יחנו ועל־פי יהוה יסעו את־משמרת יהוה שמרו
על־פי יהוה ביד־משה׃ פ

Cap. X.

י וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ עשה לך שתי חצוצרת
2 כסף מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה
3 ולמסע את־המחנות׃ ותקעו בהן ונועדו אליך כל־
4 העדה אל־פתח אהל מועד׃ ואם־באחת יתקעו
ה ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל׃ ותקעתם
6 תרועה ונסעו המחנות החנים קדמה׃ ותקעתם
תרועה שנית ונסעו המחנות החנים תימנה תרועה
7 יתקעו למסעיהם׃ ובהקהיל את־הקהל תתקעו ולא
8 תריעו׃ ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצצרות והיו לכם
9 לחקת עולם לדרתיכם׃ וכי־תבאו מלחמה בארצכם
על־הצר הצרר אתכם והרעתם בחצצרת ונזכרתם צ׳ פתוחה
י לפני יהוה אלהיכם ונושעתם מאיביכם׃ וביום
שמחתכם

c) Vid. Ex. 40, 34. seqq. d) præsertim quoad partem istam tabernaculi, vbi erat *testimonium* seu Lex in arca, i. e. sanctum sanctorum. Ex. 25, 16. *Gusset.* pone trabat *vsque ad tentorium testimonii.* e) Ad hunc typum Es. 4, 5. alluditur. Deus est populo *clypeus* & tegmen in æstu, & lux in tenebris. Ps. 84, 12. *Cocceius.* Conf. not. Ex. 13, 22. c. 14, 20. c. 40, 38.

℣. 17. f) *Quumque* seu *prout.* Ier. 29, 10. g) *attolleretur.* v. 21. 22. c. 10, 11. Ex. 40, 36. h) *vbi residebat.* ℣. 18. ὀ. οὗ ἂν ἔσῃ. sic c. 30, 12.

℣. 18. i) nullam rationem habentes vel commoditatis vel molestiæ suæ, sec. *Bechai* & *Abendanam.* coll. Ier. 2, 2. k) Vid. Ex. 40, 35. l) c. 14, 14. 1 Cor. 10, 1.

℣. 19. m) *Et cum morata est* plures dies. vid. v. 22. Deut. 21, 7. cf. Gen. 26, 8. n) *obseruationem*, s. quod obseruari volebat Dominus. v. 23. Leu. 8, 35. Zach. 3, 7.

℣. 20. o) *Quod si esset* seu *accideret*, *vt* maneret nubes. v. 21. p) Schmid. *dies tantum aliquot.* Vid. Gen. 34, 30. & contrar. Gen. 41, 49.

℣. 22. q) *dies*, h. e. dierum circulum annuum, *per annum.* sic *Ion.* Leu. 25, 29. 1 Sam. 1, 3. coll. Ex. 23, 17. r) *cum produceret* seu *prolongaret* sc. *dies.* Vid. v. 22. al. *cum diutius maneret.* Coh. 7, 15. s) *sed cum attolleretur.* v. 17.

℣. 23. t) Vid. v. 19. u) i. e. *per Mosen.* Ex. 9, 35. ὀ. ἐν χειρί. Gal. 3, 19.

Cap. X, ℣. 2. x) *tubas* vel *buccinas*, a sono acuto & conciso dictas. ὀ. σάλπιγγας. cf. Matth. 24, 31. Ex vsu æui sui eas describit *Iosephus* A. I. lib. 3. c. 11. y) *ex ductili* argento. cf. Ex. 25, 18. z) *& ad profectionem* seu *ad iter* ipsorum castrorum indicandum. Vid. v. 28. Deut. 10, 11.

11. Vel sec. *M I. & ad proficisci faciendum* castra. nomen enim hic ponitur pro infinitiuo. sic Ez. 17, 9.

℣. 3. a) *Cum autem clangent* illis duabus Sacerdotes. Ioel. 2, 1. Hos. 5, 8. cf. 1 Cor. 15, 52. 1 Thess. 4, 16. b) *tum conuenient.* v. 4. cf. c. 14, 35. ὀ. καὶ συναχθήσεται. Matth. 25, 32. Buccina cogebat priscos ad verba Quirites. *Propertius.* c) sic dictum, quod illic Deus & homines conuenirent. Ex. 25, 22.

℣. 4. d) Vid. c. 1, 16. e) Videntur intelligi duodecim duntaxat principes tribuum, qui erant ipsis chiliarchis præfecti, de quibus cap. 1. non chiliarchæ proprie dicti, de quibus Ex. 18, 25. *Clericus.*

℣. 5. f) Schmid. *conclamatione semel.* al. *fracto sonitu* vel *clangore.* cf. v. 6. 9. g) *metati versus ortum.* Vid. c. 2, 3. seqq. ℣. 6. h) *versus meridiem.* cf. c. 2, 10. seqq. ℣. 7. i) *clangetis* quidem æquabili sonitu, non fracto. ℣. 9. k) *tum conclamabitis tubis.* cf. c. 31, 6. Ios. 6, 5. 10. 17. 20. 2 Par. 13, 12. 14. 1 Cor. 14, 8. *Cler.* sonitu fracto, qualem expressit *Ennius*: At tuba terribili sonitu *taratantara* dixit. l) *in memoriam reuocabimini.* Conf. Ex. 28, 29.

℣. 15. כמראה *Merca* pro *Makk.* habent 1. 3. 4. ℣. 16. ומראה per *Merca* 3. 4. ℣. 18. ימי per *Grafschaim* 2. 3. 4. 6. 9. 20. ℣. 20. ויש *Rbhia* habent 2. 5. CAP. X, ℣. 3. העדה *Metheg* loco *Munach* 2. 6. 9. 20. ℣. 9. הצר per *Kamets* 4. 5. su. 2. sed *Patach* requiritur a *Masora.*

שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם
בחצצרת על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו
לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יהוה אלהיכם :

פ

11 ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה
12 הענן מעל משכן העדת : ויסעו בני־ישראל למסעיהם
13 ממדבר סיני וישכן הענן במדבר פארן : ויסעו
14 בראשנה על־פי יהוה ביד־משה : ויסע דגל מחנה
בני־יהודה בראשנה לצבאתם ועל־צבאו נחשון בן־
טו עמינדב : ועל־צבא מטה בני יששכר נתנאל בן־
16 צוער : ועל־צבא מטה בני זבולן אליאב בן־חלן : והורד
17 המשכן ונסעו בני־גרשון ובני מררי נשאי המשכן :
18 ונסע דגל מחנה ראובן לצבאתם ועל־צבאו אליצור
19 בן־שדיאור : ועל־צבא מטה בני שמעון שלמיאל בן־
כ צורישדי : ועל־צבא מטה בני־גד אליסף בן־דעואל :
21 ונסעו הקהתים נשאי המקדש והקימו את־המשכן
22 עד־באם : ונסע דגל מחנה בני־אפרים לצבאתם
23 ועל־צבאו אלישמע בן־עמיהוד : ועל־צבא מטה בני
24 מנשה גמליאל בן־פדהצור : ועל־צבא מטה בני בנימן
כה אבידן בן־גדעוני : ונסע דגל מחנה בני־דן מאסף לכל־
המחנת לצבאתם ועל־צבאו אחיעזר בן־עמישדי :
26 ועל־צבא מטה בני אשר פגעיאל בן־עכרן : ועל־צבא
27 מטה בני נפתלי אחירע בן־עינן : אלה מסעי בני־
28 ישראל לצבאתם ויסעו : ס ויאמר משה
29 לחבב בן־רעואל המדיני חתן משה נסעים אנחנו
אל־המקום אשר אמר יהוה אתו אתן לכם לכה אתנו
ל והטבנו לך כי־יהוה דבר־טוב על־ישראל : ויאמר
אליו לא אלך כי אם־אל־ארצי ואל־מולדתי אלך :

ויאמר

℣. 25. x) *colligens extremi*, *claudens agmen*. Ios. 6, 9. 13. Ef. 52, 12. c. 58, 8. ὁ ἔσχατος πάντων τῶν παρεμβολῶν. y) c. 2, 25.
℣. 26. z) c. 1, 13. c. 2, 27.
℣. 27. a) c. 2, 29.
℣. 28. b) Vid. v. 12. c. 33, 1. feqq.
℣. 29. c) *Ceterum dixit*: l. *dixerat*, antequam sciret, nubem perpetuam fore ducem Israelitis. *Cler.* d) Iud. 4, 11. Hic *Chobabus* fuit *Iethro*, Tsipporæ pater, cui, cum Israeliticæ religioni accederet nouum nomen more in proselytis recepto, fuit impositum. Ergo *Reguel* fuit auus Tsipporæ, etsi Ex. 2, 18. dicitur, *pater*, coll. אביהן cum Gen. 31, 8. *Bechai* f. 160. d. & *M. I.* e) Vid. Ex. 2, 18. f) cf. Gen. 25, 2. g) Vid. Ex. 3, 1. Iud. 4, 11. h) i. e. *promisit bona*. sic 2 Sam. 7, 19. Gen. 21, 1.
℣. 30. i) cf. Ex. 18, 27.

℣. 10. m) *lætitiæ vestræ* sc. publicæ, vt in dedicatione templi. 2 Par. 5, 12. 13. & eius instauratione. Esr. 3, 10. cf. Neh. 12, 35. n) *& in statis festis*, quæ recensentur Leu. 23, 2. seqq. o) c. 28, 11. Ps. 81, 4. 2 Par. 8, 13. p) intermissum hoc instaurauisse legimus Hezekiam 2 Par. 29, 26. seqq. q) Vid. v. 9. Leu 23, 24.
℣. 11. r) Ex. 19, 1. c. 40, 17. s) post celebratum secundum Pascha c. 9, 11. t) *sublata est*. c. 9, 17. c. 16, 24. 27.
℣. 12. u) *itineribus suis*, h. e. lente, prout tanta multitudo progredi poterat. *Cler.* Conf. Gen. 13, 3. Al. *secundum itinera sua* distinctius recensita c. 11, 34. 35. c. 12, 16. c. 33, 15. seqq. x) c. 33, 15. postquam manserant illic per vndecim menses & viginti dies. vid. Ex. 19, 1. y) c. 9, 17. z) c. 12, 16. Deut. 33, 2. Gen. 14, 6. c. 21, 21.
℣. 13. a) *primo*. v. 14. c. 2, 9. b) Vid. c. 9, 23.
℣. 14. c) Schmid. *profectum est*, *inquam*. d) *vexillum*. ὁ τάγμα. c. 2, 2. 1 Cor. 15, 23. e) c. 1, 7. c. 7, 12.
℣. 15. f) c. 1, 8. c. 2, 5.
℣. 16. g) c. 1, 9. c. 2, 7. c. 7, 24.
℣. 17. h) *Deinde depositum* f. *descendere factum est*, h. e. aulæa demissa sunt solutæque tabernaculi compages. Vid. c. 1, 51. i) Vid. c. 4, 22. seqq. k) c. 4, 29. seqq. l) cf. c. 2, 17.
℣. 18. m) c. 1, 5. c. 2, 10.
℣. 19. n) c. 2, 12.
℣. 20. o) c. 2, 14. c. 7, 42.
℣. 21. p) *Tum profecti sunt Kahatitæ*. c. 4, 2. seqq. q) nempe Arcam, cand. labrum, mensam auream &c. c. 4, 4 seqq. r) *vt erigerent* (Gersonitæ & Meraritæ v. 17. sec. *M. I.*) habitaculum, vsque dum hi venirent. *Schmid.*
℣. 22. s) c. 1, 10.
℣. 23. t) c. 7, 51.
℣. 24. u) c. 2, 22.

℣. 10. שמחתכם Sic per *Merca* 6. 9. 20, & sic emendatum in 4. prout requirit *Masora* ad Gen. 30, 16. at reliqui habent regulare *Munach*. חדשיכם *plene* 1. 3. 4. 5. *Hal.* 6. 9. 12. 20. Sic *Hierosolymitt.* *Hillelianus*, & *Aegyptiaci* libri: at *defectiue* reliqui nostri, quos præter *Mas. impressam* h. l. etiam confirmat *O. T.* f. 17. a. ex omnibus fere *Hispp.* ac *Germanicis* codicibus, ex duobus exemplaribus *Masora*, *Talmude* & *R. Meir Halleui*. ℣. 15. ועל־צבא, sic per *Sakephgadol* 1. 2. 3. secundum *Mas.* 1. 7. 8. &. *Erff.*, idemque habent, sed addito super ועל *Kadma*, 7. 8. 10. 13. 15. 19. contra analogiam; at ועל־צבא 4. 5. 6. 9. 11. 12. 14. 16. 17. 18. 20. 21. & *Ber.* cum *O. T.* ℣. 21. Spatium *Sectiuncula* præmittunt 2. 3. 4. 5. *Hal.* 6--10. 12. 19. 21. & duo vetusti codices in *O. T.* vbi tamen reiicitur hæc diuisio auctoritate *Maimonidis* & codd. *Hispp.*

℣. 25.

31 וַיֹּאמֶר אַל־נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ כִּי ׀ עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ
32 בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם׃ וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה ׀
33 הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ׃ וַיִּסְעוּ
מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה נֹסֵעַ
34 לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה׃ וַעֲנַן
יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנָסְעָם מִן־הַמַּחֲנֶה׃ ׆ ס
לה וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ׀ יְהוָה
36 וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ׃ וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה
יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל׃ ׆ פ

יא וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה
וַיִּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה
2 הַמַּחֲנֶה׃ וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־
3 יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ׃ וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא
4 תַּבְעֵרָה כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ יְהוָה׃ וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר
בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
ה וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר׃ זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל
בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשֻּׁאִים וְאֵת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת־
6 הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים׃ וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ
7 יְבֵשָׁה אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ׃ וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד
8 הוּא וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח׃ שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ
בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגוֹת
9 וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן׃ וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־
י הַמַּחֲנֶה לָיְלָה יֵרֵד הַמָּן עָלָיו׃ וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם
בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ לְפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה
11 מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָה
הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת־
12 מַשָּׂא כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי׃ הֶאָנֹכִי הָרִיתִי אֵת כָּל־הָעָם
הַזֶּה אִם־אָנֹכִי יְלִדְתִּהוּ כִּי־תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ

כַּאֲשֶׁר Q טז א

℣. 31. *k*) cf. Pf. 22, 2. *l*) *quandoquidem*. Gen. 38, 26. *m*) *castra ponere nostrum*. Deut. 1, 33. i. e. vbi loca sunt apta castris ponendis. *n*) *oculorum instar*. sic *Ar. P.* i. e. qs. *dux cœcorum*. cf. Iob. 29, 15. *Bechai*: Quamuis Israelitæ profecti sint duce columna nubis, tamen hæc dicit Moses ad confirmandum τὰς ὀλιγοπίστους in populo, quorum animus maiori cum fiducia in ductore aliquo homine conquieuit.

℣. 32. *o*) Sic Gen. 32, 10. *p*) vid. v. 29. mansisse autem ipsum vel rediisse, vel saltem posteros eius se Israelitis coniunxisse, patet ex Iud. 1, 16. c. 4, 11. *Ion.* add. *in diuisione terræ*.

℣. 33. *q*) Vid. Ex. 3, 1. *r*) i. e. ante dimidiam partem populi. vid. not. v. 21. & cf. Ios. 3, 6. *s*) Deut. 1, 33. Ez. 10, 6. *t*) *locum, in quo quiescerent*. Gen. 8, 9. c. 49, 15. ὁ. ἀνάπαυσιν. Matth. 11, 29. cf. Ioh. 14, 2. 3.

℣. 34. *u*) vid. v. 11. & not. c. 9, 15.

℣. 35. *x*) cf. Ioh. 14, 2. 3. 12. 28. c. 16, 7. 28. *y*) de Christo Pf. 68, 2. Pf. 132, 8. 2 Par. 6, 41.

℣. 36. *z*) *quando autem illa quiescebat*. cf. c. 11, 25. *a*) *Syr.* *ad myriades*; sic Ex. 4, 19. at Schmid. *quies myriades*; sic cf. 2 Reg. 2, 12. *Onk.* *habita cum gloria tua in medio myriadum &c.* *b*) Vid. v. 4. Gen. 24, 60.

Cap. XI, ℣. 1. *c*) *vtpote quiritantes* ob viæ molestiam & cibi penuriam; sed *Gusset.* concupiscentiæ suæ indulgentes (2) Thren. 3, 39. ὁ. γογγύζων πονηρά. c. 14, 2. 1 Cor. 10, 10. *Bechai*: *Caph similitudinis* docet, obscure inter se conquestos fuisse, ita vt alter alteri nutu & mussitando querelas significaret, neque tamen dicere & palam diceret ex metu Mosis; ideo addit Scriptura: *sed audiuit Dominus*. *d*) *malum in auribus Domini*, quas offendit. cf. v. 10. c. 14, 28. Es. 5, 9. & Genes. 38, 7. *e*) Pf. 78, 21. cf. Leu. 10, 2. Hebr. 12, 29. Alii *fulmen* intellig. cf. Iob. 1, 16. 2 Reg. 1, 10. 12.

נון הפוכה

℣. 2. *f*) *resedit, subsedit, suppressus est*.

ובנחו ק

(6) Ier. 51, 64.

נון הפוכה

Ez. 32, 14. (coll. c. 34, 18.) Amos 8, 8. c. 9, 5.

℣. 3. *g*) q. d. *incendium* Deut. 9, 22.

℣. 4. *h*) Onk. *promiscuum vulgus*; *collectitia turba* (1) alienigenarum, qui memorantur Ex. 12, 38. *i*) *concupiuerunt* f. *correpti sunt cupiditate*. Pf. 106, 14. 1 Cor. 10, 6. *k*) *vnde iterarunt*, f. *iterum etiam fleuerunt Israelitæ*. Gen. 26, 18. *redierunt ad malum*. Ier. 34, 11. 16. *l*) cf. 1 Cor. 5, 6. Heb. 12, 15. *m*) Pf. 78, 18. sqq. ὁ. ἐπεθύμησαν ἐπιθυμίαν. v. 18. Rom. 12, 20. 1 Cor. 13, 3.

℣. 5. *n*) *gratis*, ob ingentem eorum copiam. *o*) *cucumerum*. (1) cf. Ef. 1, 8. *p*) *peponum*. (1) *q*) *porri* sec. ὁ. & *M. I.* al. *asparagi*. &c. *r*) *ceparum* (1) *s*) *alliorum* (1)

חסר א

℣. 6. *t*) i. e. *appetentia* cibi *exarescimus*. cf. Ef. 29, 8. Pf. 78, 18. *u*) i. e. *nil nisi mannam videmus*. ℣. 7. *x*) Ez. 16, 4. 14. Pf. 78, 25. 26. *y*) *coriandri* sc. forma & magnitudine, non colore. *M. I.* *z*) *species, color eius*. Ez. 1, 4. 7. 16. 22. *a*) *bdellii*, quod gummi arabicæ arboris; al. *margarita*, sic *Ar. P.* & *E.* (2) Gen. 2, 12. ℣. 8. *b*) *discurrebant ergo*. Iob. 1, 7. *c*) *molis* (5) Ex. 11, 5. *d*) *mortario* (1) *e*) *cacabo* (3) Iud. 6, 19. 1 Sam. 2, 14. *f*) Gen. 18, 6. *g*) *humoris, succi* (2) Pf. 32, 4. rad. Ar. *suxit*. ℣. 9. *h*) vid. Ex. 16, 14. ℣. 11. *i*) vid. Ex. 5, 22. *k*) ὁ. ἐκάκωσας. sic v. 17. Act. 14, 5. ℣. 12. *l*) cf. Pf. 89, 51.

℣. 34. *Nun inuersum* separatumque a reliquis litteris, sub finem huius & v. 36. collocant plerique nostri, quos probat *O. T.* f. 17. a. b. ex Talm. omnibusque, quos vidit, *Hispp.* & *Germanicis* codd. ac ipsa *Masora*; idemque confutat *Masoram* & scriptionem aliorum codd. (cui tamen suffragatur etiam *Masora Erffurt.*) *Nun* prius *inuersum* habentium v. 34. in voce בנסעם, posterius vero c. 11, 1. in כמתאננים. De forma & significatione horum *Nunim* conf. *Buxt. Tiber.* p. 38. 39. *Hiller.* p. 188. 189. maxime vero *R. Menachem* in *O. T.* qui ex libro *Zohar* allegat; *Significari* Schechinam, (*hac apud Kabbalistas innuitur per litteram* Nun) *quæ, velut obuersa ad tergum facie, sequentes Israelitas ex impenso amore respiciat*. ℣. 12. ילדתהו Sic *def.* emendati sunt 1. 3. 4. secund. *Mas.* 1. 7. 8. & *Erff.* at reliqui *plene*.

כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
לַאֲבֹתָיו׃ מֵאַיִן לִי בָּשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ 13
עָלַי לֵאמֹר תְּנָה־לָּנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵלָה׃ לֹא־אוּכַל אָנֹכִי 14
לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי׃ וְאִם־ טו
כָּכָה׀ אַתְּ־עֹשֶׂה לִּי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם־מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי׃ פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי 16
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ
אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ׃ וְיָרַדְתִּי 17
וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי
עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה
לְבַדֶּךָ׃ וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם 18
בָּשָׂר כִּי בְּכִיתֶם בְּאָזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר כִּי־
טוֹב לָנוּ בְּמִצְרָיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם׃ לֹא 19
יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמָיִם וְלֹא׀ חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא
עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם׃ עַד׀ חֹדֶשׁ יָמִים עַד כ
אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי־מְאַסְתֶּם
אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה
זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף 21
רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן
לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים׃ הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם 22
וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם
וּמָצָא לָהֶם׃ פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר עַתָּה תִרְאֶה 23
הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם־לֹא׃ וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת 24
דִּבְרֵי יְהוָה וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם
סְבִיבֹת הָאֹהֶל׃ וַיֵּרֶד יְהוָה׀ בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל כה
מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי
כְּנוֹחַ

℣. 12. k) vid. Ex. 19, 10. l) Vid. v. 4. m) quia sc. carnē illic affatim habebamus. *Cler.* ℣. 19. n) *Cler.* vt antea factum Ex. 16, 3. seqq. ℣. 20. o) *integrum mensem.* Gen. 29, 14. p) proverbialis locutio, quam sequens exponit; ad significandam ingentem copiam. *Ion.* add. *fœtor.* *Onk.* donec fastidiaris illam. q) *in aversationem, nauseam* (1) ἡ ἀδηφαγία τὴν νόσον ἐπήγαγε, καὶ πολλοῖς τὸν θάνατον ἡ θεήλατος πληγή. *Theodoret.* in Schol. Græc. *Bechai*: Hoc contingit omnibus, qui post cupiditates seculi abripiuntur, spretis rebus spiritualibus, vt infelicem exitum consequantur, coll. Prov. 5, 3. 4. r) 1 Sam. 8, 7. ὀ. ἠπειθήσατε. Ioh. 3, 36. s) c. 21, 5. 6. ℣. 21. t) *peditum* sc. *armatorum*, præter mulieres, pueros &c. Vid. Ex. 12, 37. c. 38, 26. Num. 1, 46. nam omnibus connumeratis facile numerus excrescit ad trigesies centena millia. ℣. 22. u) imperson. *vt inueniatur*, vel *inueniat quis*, sc. quod sufficiat. Ios. 17, 16. Iud. 21, 14. cf. 2 Reg. 4, 43. ὀ. καὶ ἀρκέσει αὐτοῖς. Ioh. 6, 7. x) np. *maris Erythræi*, a quo venerant Israelitæ. *Cler.* ℣. 23. y) *Ar. P. & E.* Num potentia. z) *breuior est* vel *fieri potest.* Es. 50, 2. c. 59, 1. ὀ. οὐκ ἐξαρκέσει; sic Lat. *An nescis, longas Regibus esse manus?* a) *an euenturum tibi sit.* Deut. 25, 18. Coh. 2, 15. ℣. 24. b) *Ion.* add. *ex tentorio Schechina*; quo se contulerat, in Dei, vt ita dicam, sinum querelas effusurus. vid. c. 7, 88. ℣. 25. c) vid. v. 17. d) *seposuit, partitus est* (5) v. 17. Ez. 42, 6.

m) *nutricius, gerulus.* cf. Es. 49, 23. c. 60, 4. Ruth 4, 16. ℣. 13. n) cf. Marc. 8, 4. o) significanter, nam non deerat prorsus caro, vid. c. 8, 5. sed tanta copia non erat, quæ omnibus sufficeret. ℣. 14. p) Deut. 1, 9. cf. Heb. 1, 3. q) Ex. 18, 18. ℣. 15. r) Apocope ה ex vehementissimo affectu, vt Deut. 5, 24. Ez. 28, 14. s) cf. 1 Reg. 19, 4. t) vid. v. 11. Ex. 3, 11. u) vt non videam *malum meum.* Gen. 44, 34. ὀ. τὴν κάκωσίν μου. Act. 7, 34. *Hier.* malum *ipsorum.* nempe populi tui. ℣. 16. x) congrega. c. 21, 16. y) sic v. 24. cf. Ex. 1, 5. c. 24, 1. 9. Luc. 10, 1. z) cf. v. 30. Ex. 5, 15. a) *præfectis eius.* Ex. 5, 6. b) *vt sistant se, stent.* 2 Par. 11, 13. ℣. 17. c) nube ex sublimi aere demissa ad Tabernaculum. v. 25. c. 12, 5. 10. d) *seponam* (5) v. 25. Gen. 27, 36. Coh. 2, 10. *Bechai*: significat formaliter, *emanationem & multiplicationem*, prout etiam Onkelos vertit: *& augebo.* nam quod in regno naturæ est *augmentum*, quando arbor fructus profert, id in spiritualibus intelligendum est spirituali modo. Linguæ periti dicunt, significare emanationem ab alio, qui tamen nullum inde defectum capit. Quam rem ita explicarunt Magistri nostri: Moses similis fuit lucernæ candelabro impositæ, a qua omnes accendunt lumina, ita tamen, vt lux eius nequaquam deficiat. e) Eodem spiritu prophetico eos donabo, etsi non eadem mensura. cf. 2. Reg. 2, 9. *Ar. E.* de prophetiæ dono. f) Moses Christi typus. cf. Ioh. 1, 16. Gal. 4, 6. g) Ex. 18, 22. seqq. ὀ. συναντιλήψονται, Rom. 8, 26. h) *in onere*, i. e. *partem oneris.* cf. Ex. 12, 4. i) cf. v. 12. 14. Es. 44, 24. c. 63, 9.

℣. 14. את־כל־ Pro eo habent לכל־ 3. 4. ℣. 16. אספה־ sine *Meth. B. Naphtali* & codd. *Hisp.* in O. T. f. 12. a. ℣. 18. יהוה sic per *Darga* (subintellecto sc. *Psik* emphatico) nostri plerique; at per regulare *Merca* 1. 2. 3. 4. 5 6. 9. 20. ℣. 23. עתה תראה ita 1. ℣. 24. משה per *Sakephk.* 1. ℣. 25. יהוה *Munach* 1, 3, 3. contra *Mas.* ad Gen. 30, 16. Sine *Psik* 3, 6, 9, 20. contra *Mas.* 1. & *Bessner.*

℣. 18.

כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו: וישארו שני- 26
אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם השני מידד
ותנח עליהם הרוח והמה בכתבים ולא יצאו האהלה
ויתנבאו במחנה: וירץ הנער ויגד למשה ויאמר אלדד 27
ומידד מתנבאים במחנה: ויען יהושע בן-נון משרת 28
משה מבחריו ויאמר אדני משה כלאם: ויאמר לו 29
משה המקנא אתה לי ומי יתן כל-עם יהוה נביאים כי-
יתן יהוה את-רוחו עליהם: ויאסף משה אל-המחנה ל
הוא וזקני ישראל: ורוח נסע מאת יהוה ויגז שלוים 31
מן-הים ויטש על-המחנה כדרך יום כה וכדרך יום כה
סביבות המחנה וכאמתים על-פני הארץ: ויקם העם 32
כל-היום ההוא וכל-הלילה וכל יום המחרת ויאספו
את-השלו הממעיט אסף עשרה חמרים וישטחו להם
שטוח סביבות המחנה: הבשר עודנו בין שניהם טרם 33
יכרת ואף יהוה חרה בעם ויך יהוה בעם מכה רבה
מאד: ויקרא את-שם-המקום ההוא קברות התאוה 34
כי-שם קברו את-העם המתאוים: מקברות התאוה לה
נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות: פ

ותדבר מרים ואהרן במשה על-אדות האשה הכשית יב
אשר לקח כי-אשה כשית לקח: ויאמרו הרק אך- 2
במשה דבר יהוה הלא גם-בנו דבר וישמע יהוה:
והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על-פני 3
האדמה: ס ויאמר יהוה פתאם אל- 4
משה ואל-אהרן ואל-מרים צאו שלשתכם אל-אהל
מועד ויצאו שלשתם: וירד יהוה בעמוד ענן ויעמד ה
פתח האהל ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם: ויאמר 6
שמעו-נא דברי אם-יהיה נביאכם יהוה במראה אליו
אתודע בחלום אדבר-בו: לא-כן עבדי משה בכל- 7

ביתי Q 2 טז ב

e) *quando quieuit.* v. 26. 2 Reg. 2, 15. Ef. 11, 2. f) diuino afflatu, seditionis sedandæ caussa, eadem cum Mose locuti. v. 26. 27. 1 Sam. 10, 5. 6. cf. 1 Cor. 14, 14. g) *neque tamen addiderunt seu pertexerunt* sc. post hunc diem. cf. 1 Sam. 10, 10.

℣. 26. h) *inter conscriptos* sc. 70. viros. v. 24. i) Ion. add. *quia se absconderant, vt principatum fugerent.* cf. 1 Sam. 10, 22. k) *Bechai* ex mente *Ion.* & *Hier.* de tempore Messiæ, & de ruina Gog & Magog. coll. Ezech. 38, 17.

℣. 28. l) ὁ. ὁ παρεστηκώς. Luc. 1, 19. m) qui erat *de electis eius.* Ex. 13, 25. n) *prohibe eos.* Gen. 8, 2. ὁ. κώλυσον. Marc. 9, 38.

℣. 29. o) *num mei caussa ita zelo flagras* vel *commotus es?* c. 25, 14. 2 Sam. 11, 2. Gal. 4, 17. p) vid. c. 6, 7. q) *Bechai:* Rectissime, dicitur, quod Moses hic designauerit dies Messiæ; q. d. vtinam adpropinquaret illud tempus, quando totus populus erunt prophetæ, vbi sc. Deus daturus est spiritum suum super eos, & concupiscentia mala abolebitur, nec vlla inuidia erit. Quo de tempore prædictum est Ioel 3, 1. sqq. Ef. 11, 9. r) *eo, quod* daret. c. 22, 32.

℣. 30. s) *Postquam* v. *recepit se.* c. 12, 14. 15.

℣. 31. t) Ps. 78, 16-19. u) *abripuit.* Nah. 1, 12. *Onk. Ion.* volare fecit. x) *coturnices.* al. *locustas.* (4) v. 32. Ex. 16, 13. vbi alia harum missio memoratur. y) *easque disiecit, diffudit.* Iud. 15, 9. 1 Sam. 30, 16. volando sc. defessas, & deficiente vento in terram delapsas. z) *hinc & illinc.* Ex. 2, 12. a) *& circiter duorum cubitorum altitudinem* sc. iacebant locustæ, vel volitabant coturnices.

℣. 32. b) Per triginta sex horas colligendis coturnicibus, aut locustis operam dedit. *Cler.* c) Vid. v. 31. Ps. 105, 40. d) *qui minimum.* Ex. 16, 17. 18. e) ὁ. κόρους. Luc. 16, 7. vid. not. Leu. 27, 16. f) *& expanderunt.* Sam. 17, 19. Ier. 8, 2.

℣. 33. g) Ps. 78, 30. h) i. e. nondum *desierat esse*, quippe per mensem durare debebat. v. 20. cf. Ioel. 1, 5. 9. i) post concessum cibum, nihilo meliorem aut gratum. k) quæ, aut qualis illa plaga fuerit, ignoramus. cf. not. v. 20.

השליו ק

℣. 34. l) imperf. *vocatum est.*, vid. v. 22. Gen. 11, 9. Leu. 8, 34. m) Num. 33, 16. Deut. 9, 21. concupiscentiam sequitur corruptio. Eph. 4, 22. n) *npr. concupiscentes* v. 4. ὁ. τὸν ἐπιθυμητήν, 1 Cor. 10, 6.

עניו ק

℣. 35. o) vbi substiterunt propter Miriam. c. 12, 15. 16. c. 33, 17.

Cap. XII.

CAP. XII. ℣. 1. p) *sed & Miriam locuta est* contra Mosen v. 8. Ps. 50, 20. q) *propter (caussas.)* Gen. 21, 11. r) i. e. *Midianitidem* cf. Gen. 2, 13. c. 10, 7. Ex. 2, 21.

℣. 2. s) *an tantummodo.* Gen. 6, 5. t) *tantum.* Gen. 9, 4. 5. i. e. *num omnino tantum* per Mosen. u) Ex. 4, 27. c. 15, 20. Mich. 6, 4. ℣. 3. x) *modestus, mansuetus* Ps. 37, 11. conuenit cum עני Zach. 9, 9. ὁ. πραΰς. Matth. 11, 29. c. 5, 5. Eo peior erat fratris & sororis inuidia, qua virum mitissimum imperebant, & hoc sui encomium Mosi extorquebant. y) cf. Iob. 1, 8. ℣. 4. z) c. 6, 9. a) sc. ex tentoriis vestris. ℣. 5. b) vid. c. 11, 17. 25. c) c. 14, 14. Ex. 33, 9. ℣. 6. d) *propheta vester* vel *vobis.* sic *Onk.* e) *per visionem*, in ecstasi vel somno. Gen. 46, 2. cf. c. 15, 1. 12. *Forma nominis per Kamets* significat confusam & idealem rationem facultatis propheticæ: voluit enim ceteros prophetas comparare cum eo, qui speculum intuetur, quod quidem rei figuram repræsentat, sed ipsam substantiam non exhibet; coll. *Ex.* 38, 8. *Bechai.* f) Gen. 45, 1. g) Gen. 37, 5. 9. Ioel. 3, 1. h) Schmid. *loquar per eum*, al. *cum eo.* sic v. 8.

℣. 26. עליהם *plene* 1. 3. 5. 6. 9. 10. sic te. 2. & fu. 4. contra *Masoram* h. l. & Gen. 45, 15. ℣. 31. סביבות *both defect.* reperit *R. Menachem* in tribus antiquis codd. sed *plenam* scriptionem tamen præfert ex reliquis suis codd. & *R. Meir Halleui*, O. T. f. 18. a. cui etiam suffragatur *Masora* h. l. ℣. 32. השליו cum *Iod* scribit in textu 3. sic fu. 1. 5. sed cont. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* & contra O. T. Kadma super ה adducit 7. 8. 10.-16. 19. iisdem cont. O. T.

ביתי נאמן הוא׃ פה אל־פה אדבר־בו ומראה ולא 8
בחידת ותמנת יהוה יביט ומדוע לא יראתם לדבר
בעבדי במשה׃ ויחר־אף יהוה בם וילך׃ והענן סר 9
מעל האהל והנה מרים מצרעת כשלג ויפן אהרן אל־
מרים והנה מצרעת׃ ויאמר אהרן אל־משה בי אדני 11
אל־נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו ואשר חטאנו׃
אל־נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי 12
בשרו׃ ויצעק משה אל־יהוה לאמר אל נא רפא נא 13
לה׃

פ

ויאמר יהוה אל־משה ואביה ירק ירק בפניה הלא 14
תכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה
ואחר תאסף׃ ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים טו
והעם לא נסע עד־האסף מרים׃ ואחר נסעו העם 16
מחצרות ויחנו במדבר פארן׃

פ פ פ 37 לז

Cap.XIII. יג

וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ שלח־לך אנשים ויתרו
את־ארץ כנען אשר־אני נתן לבני ישראל איש אחד 2
איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל נשיא בהם׃
וישלח אתם משה ממדבר פארן על־פי יהוה כלם 3
אנשים ראשי בני־ישראל המה׃ ואלה שמותם 4
למטה ראובן שמוע בן־זכור׃ למטה שמעון שפט ה
בן־חורי׃ למטה יהודה כלב בן־יפנה׃ למטה 6
יששכר יגאל בן־יוסף׃ למטה אפרים הושע בן־נון׃ 7 8
למטה בנימן פלטי בן־רפוא׃ למטה זבולן גדיאל 9
בן־סודי׃ למטה יוסף למטה מנשה גדי בן־סוסי׃ 11
למטה דן עמיאל בן־גמלי׃ למטה אשר סתור בן־ 12 13
מיכאל׃ למטה נפתלי נחבי בן־ופסי׃ למטה גד 14
גאואל טו

קמץ בטרחא

℣.14. b) Si vel pater eius (iratus) vultum conspuisset. Deut. 25,9. ὁ. ἐμπτύων ἐνέπτυσεν εἰς τὸ πρόσωπον. Matth. 26, 67. cf. Es. 50, 6. Iob. 30, 10. & ῥακά Matth. 5, 22. c) puderet eam. Ier. 3, 3. ὁ. ἐντραπήσεται. Luc. 20, 13. d) vt saltim per hebdomadam vnam in conspectum Patris venire non sustineret. Cler. e) Excludatur ergo &c. c. 5, 2. Leu. 13, 46. ℣. 16. f) c. 11, 35. cf. c. 33, 18. g) c. 10, 12. c. 13, 3. 26. Gen. 14, 6.

Cap. XIII, ℣. 2. h) postulante ita populi incredulitate. Deut. 1, 22. i) vt explorent. v. 16. 17. 21. c. 10, 33. k) i. e. singulos viros ex singulis tribubus. cf. c. 14, 34. c. 17, 21.

℣. 3. l) vid. v. 26. c. 12, 16. m) ὁ. διὰ χειρί. sic c. 14, 4. ℣. 6. n) vid. v. 30. ℣. 8. o) q. d. serua o Deus! cf. v. 16. c. 14, 6.

℣. 7. i) cui ideo omnem populum meum, eiusque reipublicæ administrationem commisi. cf. 1 Cor 4, 2. Hebr. 3, 2. ℣. 8. k) q. ore ad os verso, seu præsens præsenti. Ex. 33, 11. Deut. 34, 10. Ier. 32, 4. ὁ. στόμα κατὰ στόμα. 2 Ioh. v. 12. Bechai: sine mediatione angeli cuiusdam. l) vid. v. 6. Zach. 1, 9. m) & visione h. e. quasi coram. ὁ. ἐν εἴδει. 1 Cor. 5, 7. Bechai: sicut factum Ex. 25, 39. vbi vidit ipsum prototypum tabernaculi. n) per ænigmata, h. e. per somnia & symbola obscuriora sc. loquor cum eo; ita poscunt accentus. ὁ. δι' αἰνιγμάτων. 1 Cor. 13, 12. o) Schmid. adeo, vt speciem Iehouæ conspiciat. Iob. 4, 16. Ps. 17, 15. ὁ. τὴν δόξαν κυρίου. cf. Ex. 33, 18. Ioh. 1, 14. 18. 2 Cor. 3, 18. Deut. 4, 15. p) ὁ. καταλαλῆσαι κατὰ τοῦ &c. cf. v. 1. Iac. 4, 11.

℣. 9. q) Ar. P. & sublatus est splendor eius.

℣. 10. r) Schmid. adeo, vt nubes recesserit. al. cum autem nubes &c. cf. v 5. s) Ex. 4, 6. Deut. 24, 9.

℣. 11. t) Vox submittentis sese. Gen. 33, 8. 12. c. 43, 20. Ex. 32, 22. ὁ. δέομαι. cf. Act. 8, 34. u) pœnas super nos, i. e. imputes nobis, & pœnas repetas. cf. c. 5, 31. Act. 7, 60. & contrar. 2 Sam. 12, 13. x) obliniato animo fuimus, & stulte egimus. Es. 19, 13. cf. Gen. 18, 27. ὁ. ἠγνοήσαμεν. 1 Tim. 1, 13.

℣. 11. y) instar mortui fœtus, sanitate & viuido colore destitura. ὁ. ὡσεὶ ἔκτρωμα. 1 Cor. 15, 8. Ar. P. tanquam abortiuus. z) cuius, cum egreditur vtero matris suæ, dimidia pars carnis absumta est. ℣. 13. a) Ex. 15, 26. ℣. 14.

℣. 12. אמו Adnotat hic *Masora* 4. 7. 8. esse hoc תקון עזרא seu lectionem ab *Esdra* relictam & adprobatam: sed *Masora* 1. 2. & *Erffurt.* vocat תקון סופרים lectionem a *scribis*, quas Esdræ collegas fuisse ferunt, adornatam; ne quis audeat aliter legere vel scribere. De quibus *Tikkunim* confer *Pfeifferi* Crit. S. lib. I. c. IV. Qu. 5. aliosue. בשרו Et hoc est *Tikkun Sopherim* sec. *Mas.* 1. & notam 18. ℣. 14. ואחר sine *præf.* ו *Berol.* Ita etiam *D. Kimchi* in *Comm.* testatur, se in codice quodam emendato vidisse *Vau* erasum. Nota 18. & *Ber.* ait: *Vau* esse עטור סופרים, seu sec. lectionem a *scribis* traditam abesse debere, ex Talmud. c. 4. *Nedarim*; sed nostri codd. omnes, quotquot sunt reliqui, habent *Vau*, idemque reperit *R. Menachem* in omnibus $_n$ *codd. Germann. Hispp. & Catalonicis*; dictum vero Talmudis refert ad c. 31, 2. cui loco vidit notam סע in codd. adscriptam fuisse, *O. T.* f. 28. a. b. Denique *Vau* requirit etiam *Masora* 7. 8. ad Num. 10. sub fin. f. 160.

16 גאואל בן־מכי ׃ אלה שמות האנשים אשר־שלח
משה לתור את־הארץ ויקרא משה להושע בן־נון
17 יהושע ׃ וישלח אתם משה לתור את־ארץ כנען
18 ויאמר אלהם עלו זה בנגב ועליתם את־ההר ׃ וראיתם
את־הארץ מה־הוא ואת־העם הישב עליה החזק הוא
19 הרפה המעט הוא אם־רב ׃ ומה הארץ אשר־הוא
ישב בה הטובה הוא אם־רעה ומה הערים אשר־הוא
כ יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים ׃ ומה הארץ
השמנה הוא אם־רזה היש־בה עץ אם־אין והתחזקתם
21 ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים ׃ ויעלו
ויתרו את־הארץ ממדבר־צן עד־רחב לבא חמת ׃
22 ויעלו בנגב ויבא עד־חברון ושם אחימן ששי ותלמי
ילידי הענק וחברון שבע שנים נבנתה לפני צען
23 מצרים ׃ ויבאו עד־נחל אשכל ויכרתו משם זמורה
ואשכול ענבים אחד וישאהו במוט בשנים ומן־הרמנים
24 ומן־התאנים ׃ למקום ההוא קרא נחל אשכול על אדות
כה האשכול אשר־כרתו משם בני ישראל ׃ וישבו מתור
26 הארץ מקץ ארבעים יום ׃ וילכו ויבאו אל־משה ואל־
אהרן ואל־כל־עדת בני־ישראל אל־מדבר פארן
קדשה וישיבו אתם דבר ואת־כל־העדה ויראום את־
27 פרי הארץ ׃ ויספרו־לו ויאמרו באנו אל־הארץ אשר
28 שלחתנו וגם זבת חלב ודבש הוא וזה־פריה ׃ אפס כי־
עז העם הישב בארץ והערים בצרות גדלת מאד וגם־
29 ילדי הענק ראינו שם ׃ עמלק יושב בארץ הנגב והחתי
והיבוסי והאמרי יושב בהר והכנעני יושב על־הים ועל
ל יד הירדן ׃ ויהס כלב את־העם אל־משה ויאמר עלה
31 נעלה וירשנו אתה כי־יכול נוכל לה ׃ והאנשים אשר־
עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל־העם כי־חזק הוא

ממנו Q 3 טז ג

℣. 16. p) ὁ. κατασκέψασθαι. sic v. 2. 17. 21. conf. Gal. 2, 4. q) vid. v. 8. Deut. 32, 44. r) q. d. *Dominus est salus!* sic Ex. 17, 9. dicitur etiam ישוע Neh. 8, 17. vnde pronuntiatione eo aeuo recepta a LXX. interpp. Ἰησοῦς vocatur.

℣. 17. s) *adscendite hac sc. via*, vt Ef. 30, 21. *Ion.* hoc latere. t) *in Meridiem*, non respectu castrorum, sed ipsius *Palaestinae*, cuius *pars australis & sicca* ita vocatur. vid. v. 29. Gen. 13, 1. Ios. 15, 19. Ps. 126, 4. rad. chald. *exsiccatus est, aruit.*

℣. 18. u) *qua & qualis* illa sit? sic v. 29. 20. 1 Reg. 9, 13. x) *an remissus?* 2 Sam. 17, 2.

℣. 19 y) *an in castris.* Qualia erant castra Arabum Scenitarum, & eo tempore Hebraeorum. *Cler.* z) *in munitis locis.* c. 32, 36.

℣. 20. a) *macilenta* (2) Ez. 34, 20. b) *forti ig. animo estote.* 1 Sam. 4, 9. c) *primarum maturescentium vuarum*, c. 18, 13. quod in calidiori coelo fit mense Iulio. *Cler.*

℣. 21. d) quae pars fuit deserti Pharan. v. 3. 26. c. 33, 36. c. 34, 3. e) vrbs fuit non procul Sidone in tribu Ascher. Ios. 19, 28. Iud. 1, 31. f) c. 34, 8. cf. Gen. 10, 18. *Ion.* Antiochiam.

℣. 22. g) sc. *Caleb.* Ios. 14, 9. 12. sec. *M. I.* Al. per enallag: *& venerunt.* Sic *Schmid.* h) Gen. 13, 18. c. 23, 2. i) *filii Anak* s. *Anakaei.* v. 28. Deut. 1, 28. Ios. 15, 13. 14. k) ante *Tanin* Aegyptiorum, qui antiquitatem suam iactabant. cf. Ef. 19, 11. 13. Ez. 29, 3. *Iustin.* l. 2. c. 1. *Ar. P. & E.* metropolin Aegypti.

℣. 23. l) *vallem*, al. *fluuium botri.* v. 24. c. 32, 9. Deut. 1, 24. m) *palmitem.* Ez. 15, 2. ὁ. κλῆμα. Ioh. 15, 2. n) quem inter alios eximium elegerunt, & ne forte, dum *vnus* eum gestat, comprimeretur, e vecte suspenderunt duorum humeris sustinendum. Tantae magnitudinis variis in locis nascuntur botri, vt vix aliter commode gestari possint. vid. *Plin.* H. N. lib. 14. c. 1. *Cler.* o) *vecte* (3) c. 4, 10. 12.

℣. 24. p) c. 11, 34. q) c. 12, 1.

℣. 26. r) vid. v. 3. s) *ad* vel non procul a *Kades*, quae vrbs fuit in finibus Idumaeorum. c. 20, 1. 16. cf. Deut. 1, 19. t) q. d. *redire fecerunt in verbum*, i. e. *sic retulerunt.* c. 22, 8. Ios. 14, 7.

℣. 27. u) *illi* sc. *Mosi.* x) *in quam* vel *quo*, Deut. 30, 18. y) *estque etiam* s. *reuera.* Gen. 27, 33. z) vid. not. Ex. 3, 8. a) Gen. 43, 11.

℣. 28. b) *nisi, quod* q. d. *defectus est*, quod &c. Iud. 4, 9. c) *fortis* aut *potens populus.* Iud. 14, 18. Ps. 18, 18. d) vid. v. 22. 33.

℣. 29. e) vid. Ex. 17, 8. f) vid. v. 17. g) Gen. 10, 15. sqq. h) *Cananaeus etiam* cf. Gen. 10, 15. Deut. 1, 7. i) *& ad Iordanem.* Pleon. sic Ex. 3, 5.

℣. 30. k) *compescuit* a. *silere fecit* (8) Amos 6, 10. Neh. 8, 11. ore sc. fremitu populi. vid. Deut. 1, 26. l) etiam Iosua, vt adparet ex c. 14, 6. 30. Ios. 14, 8. m) *erga Mosen.* 1 Reg. 14, 13. al. *coram.* coll. Gen. 12, 15. ℣. 31. n) vid. c. 32, 9.

℣. 18. המעט Ita cum *Metheg* 1. 2. 3. 8. 12. reliqui sine eo. ℣. 19. הבמחנים *He* cum *Metheg B. Ascher*, & sic requirit *M. I.* sed nostra puncta habent omnes libri *Hispp.* vt ait *En hakkore* in marg. 1. ℣. 20. היש *Kadma* loco *Makk.* hab. 2. 6 -- 13. 15. 16. 19. 20. 21. sed *Makk.* poscit *O. T.* f. 18. b. ℣. 22. חברן *defect.* 6. 9. 10. 14. 20. 21. contra *O. T.* ℣. 23. זמרה *defect.* 4. sic correctum in 1. & *Hal.* secundum *Mas.* 1. & 8. ℣. 30. ויהס per *Samech maiusculum* 7. 8. 10. 12. 15. 16. 19. 21. secundum *Masoram impressam* h. l. Sed id reiicit *O. T.* cum ex *Hispp.* libris, tum ex ipsa *Masora* ad Coh. 12, 13. ℣. 31. אשר per *Kadma* 1. 2. 3. 4. at *Makk.* & *Kadma*, vt solent, coniunctim exhibent 6. 9. 20.

32 מִמֶּנּוּ׃ וַיֹּצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ
אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ
33 בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת׃ וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי
עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ
יד בְּעֵינֵיהֶם׃ וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ
2 הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא׃ וַיִּלֹּנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ
3 מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ׃ וְלָמָה יְהוָה מֵבִיא
אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ
4 לָבַז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־
5 אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה׃ וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
6 עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וִיהוֹשֻׁעַ
בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ
7 בִּגְדֵיהֶם׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד
8 מְאֹד׃ אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ
הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃
9 אַךְ בַּיהוָה אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם
הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ
10 אַל־תִּירָאֻם׃ וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגּוֹם אֹתָם
בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ פ
11 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֻנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־
אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ׃
12 אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם
13 מִמֶּנּוּ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ
14 בְכֹחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ׃ וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב
הָאָרֶץ

Sam. 15, 26. ὁ. ὠξεπίζει. Mat. 12, 18. o) c. 13, 27. ℣. 9. p) Gen. 14, 4. ὁ. μὴ ἀποστάται γίνεσθε. Heb. 3, 12. q) Deut. 20. 3. Cap. XIV. ὁ. μὴ φοβηθῆτε. Mat. 10, 28. r) sc. erunt: instar panis eos comedemus. locut. proverb. c. 24, 8. Deut. 7, 16. Ps. 14, 4. s) umbraculum, protectio. Es. 30, 2. c. 49, 2. c. 51, 16. Ps. 91, 1. Ps. 121, 5. cf. Deut. 31, 17. nempe ad summum iam venerat improbitas Emorraeorum. Gen. 15, 16. t) cf. 2 Reg. 6, 16. Es. 8, 10. Hinc docemur, quod timor ab hominibus sit rebellio adversus Deum. cf. Prov. 29, 24. Es. 51, 12. 13. Bechai. ℣. 10. u) Ex. 17, 4. ὁ. καταλιθοβολῆσαι. cf. Luc. 20, 6. Act. 14, 5. En! quomodo serpant peccata, & unum attrahat alterum. Bechai. x) tum vero c. 16, 19. Ex. 16, 10. y) cf. not. c. 11, 17. ℣. 11. z) contemnent me. c. 16, 30. 1 Sam. 2, 17. Ps. 10, 3. ὁ. παροξύνει με. v. 23. Act. 17, 16. 1 Cor. 13, 5. a) cf. Mat. 17, 17. ℣. 12. b) Ex. 5, 3. c) *& exstinguam eum*, q. d. exheredit abo eum. cf. v. 24. Gen. 45, 11. Iud. 1, 27. 2 Par. 20, 7. 11. d) Gen. 11, 2, c. 12, 18. ℣. 13. e) *audient Aegyptii* & posteri eorum, quae fecisti in gratiam Hebraeorum, & quae fors eorum fuerit in deserto. Ex. 32, 11. Ps. 106, 23. Al. in parenthesi (*nam eduxisti -- e medio eius.*)

℣. 32. o) *& exire fecerunt* sc. in vulgus *infamiam*, i. e. mendaciter *infamarunt*; differt n. ab הביא דבה Gen. 37, 2. quod fit secundum veritatem. M. 1. p) *infamiam*. (9) c. 14, 36. 37. Ez. 36, 3. Ps. 31, 14. Prov. 10, 18. q) *absumens* incolas suos, ob aeris insalubritatem, sec. Ab. Ezr. & quod ubivis funera vidissent sec. Raschi; al. ob continua bella & vicinorum iniurias. cf. Lev. 26, 38. Ez. 36, 13. r) *viri mensurarum*, i. e. *procerae staturae*, monstrosae magnitudinis. Es. 45, 14. Ier. 11, 14. 1 Par. 20, 6. ὁ. ὑπερμήκεις, praelongi. ℣. 33. s) i. e. *latrones* in alios *irruentes*. Iob. 1, 15. vel *Apostatas* (3) Gen. 6, 4. ὁ. γίγαντας. t) vid. v. 22. 28. u) i. e. cum illis collati *nobis visi sumus*. x) *cicadae* l. *locustae* (5) Lev. 11, 22. hyperbole, ad terrendum populum. cf. Amos 2, 9. Cap. XIV, ℣. 1. y) *sustulit ergo* sc. *vocem*, ut sequitur. cf. Es. 42. 2. 11. al. *extulit se* coll. Nah 1, 5. ℣. 2. z) cf. c. 11, 1. Ps. 106, 24. 25. a) Deut. 1, 26. 27. b) ὁ. ὄφελον. 1 Cor. 4, 8. c) cf. v. 28. 29. c. 26, 64. ℣. 3. d) *praedae erunt*. v. 31. e) Ex. 13, 17. cf. 1 Pet. 2, 20. 21. ℣. 4. f) Neh. 9, 16. 17. ὁ. δῶμεν ἀρχηγὸν. c. 13, 3. Heb. 2, 10. g) Act. 7, 39. ℣. 5. h) c. 16, 4. ὁ. ἐπὶ πρόσωπον. Mat. 17, 6. c. 16, 39. postquam frustra conatus esset Moses animos eorum erigere. Deut. 1, 29. seqq. ℣. 6. i) v. 24. 30. 38. c. 13, 30. c. 32, 12. Sir. 46, 7. 1 Macc. 2, 55. 56. k) c. 13, 2. l) quod luctus indicium. cf. Gen. 37, 29. 34. Lev. 10, 6. ℣. 7. m) i. e. *optima*. cf. Gen. 7, 19. ℣. 8. n) i. e. *si propitius sit nobis*. cf. 2 Sam.

℣. 31. תרו Ita *milra* habent Manuscripti nostri 2. 3. 4. 5. & impressi 6. 7. 8. 9. 15. &c. CAP. XIV, ℣. 3. וטפנו *Plene* 1. 2. 3. 5. & *Hal.* ℣. 4. נתנה per *Makkeph* 1. 3. 4. ℣. 10. לרגם *desit.* 2. 4. sc emendatum in *Hal.* *Gimel* sine *Dagesch* in 3. 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. quod repugnat analogiae Grammaticae.

הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה
אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה ׀ אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ עֹמֵד
עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעַמּוּד
טו אֵשׁ לָיְלָה׃ וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ
16 הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר׃ מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת
יְהוָה לְהָבִיא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע
17 לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר׃ וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי
18 כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר׃ יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד
נֹשֵׂא עָוֺן וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֺן אָבוֹת עַל־בָּנִים
19 עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃ סְלַח־נָא לַעֲוֺן הָעָם הַזֶּה
כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־
כ הֵנָּה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ׃ וְאוּלָם חַי־אָנִי
21
22 וְיִמָּלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ׃ כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים
הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְמִצְרַיִם
וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי׃
23 אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־
24 מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ׃ וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת
עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה
כה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה׃ וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ
וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יַם־סוּף׃ פ
26
27 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ עַד־מָתַי
לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי אֶת־תְּלֻנּוֹת
28 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי׃ אֱמֹר
אֲלֵהֶם חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם
29 בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם
וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה
ל אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם עָלָי׃ אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה

ויהושע   Q 4   טז ד

℣. 14. *f*) Arabiæ, in cuius extremis finibus erant Hebræi. *Cler.* *g*) in parenthesi lege vsque ad finem versus: *nam audiuerunt* &c. cum ellipsi כי, vt Thren. 3, 10. *h*) *oculo ad oculum.* Deut. 5, 4. Es. 52, 8. *Onk.* qui oculis suis viderunt Schechinam gloriæ suæ. sic *Ion.* qui add. *super monte Sinai, & acceperunt ibi legem.* *i*) M. I. est præteritum: *tu es ille, qui conspectus est.* *k*) *nubes enim*, præsentiæ suæ symbolum. c. 9, 28. c. 12, 5. *l*) Ex. 13, 21. Neh. 9, 12.

℣. 15. *m*) *si igitur occideris.* *n*) i. e. *omnes et singulos simul.* Iud. 6, 16. c. 20, 1. 8. *o*) *dicent inquam* v. 14. cf. Deut 9, 28. Ioel. 2, 17. *p*) *famam tuam.* Deut. 2, 25. Hab. 3, 2.

℣. 16. *q*) *ex defectu.* Ex. 14, 11. *r*) *potentia*, i. e. *quia non potuit.* Deut. 9, 28. *s*) *ideo iugulauit* s. violenta morte *trucidauit eos*, velut pecudes. Leu. 9, 8. 15. 1 Reg. 12, 40. ὁ. κατέστρωσεν αὐτοὺς. 1 Cor. 10, 5.

℣. 17. *t*) magna sit *virtus Domini*, vis clementiæ tuæ exuberet ad condonandum. *Cocci.* Es. 40, 26. c. 50, 2. Nah. 1, 3. *u*) vid. not. Ex. 34, 6.

℣. 18. *x*) ὁ. ἀφαιρῶν. Rom. 11, 27. *y*) *nec tamen plane innocentem habet reum.* vid. Ex. 20, 7. *Hier.* add. *in die iudicii.* *z*) Ex. 20, 5.

℣. 19. *a*) ὁ. ἄφες. Mat. 6, 12. *b*) Ps. 57, 11. Sir. 2, 18. quæ in Christo est, & iustitia eius nititur. *Cocci.* *c*) *condonasti.* Ps. 25, 18. ὁ. ἵλεως ἐγένου.

℣. 20. *d*) nempe, vt totam gentem non prorsus deleres. v. 12. 15.

℣. 21. *e*) *Verum, sed.* Gen. 48, 19. *f*) vt *Vita ego sum.* Gen. 42, 15. 1 Sam. 20, 3. 2 Reg. 2, 2. cf. Iob. 19, 24. Ioh. 11, 25. *g*) v. 22. Ps. 72, 19. *h*) Gen. 4, 18.

℣. 22. *i*) v. 21. Ex. 26, 7. 10. *k*) *& tamen tentarunt me.* Deut. 6, 16. Ps. 95, 9. Tentant Deum, qui verbo ipsius non credunt, donec id effectum videant. vid. Ex. 17, 2. 7. *l*) *decem vicibus*, i. e. sæpius sec. *Ab. Ezr.* cf. Gen. 31, 7. Al. 10. tentationes ita enumerant: י רבתי (1) Ex. 14, 11. 12. (2) Ex. 15, 24. (3) ib. c. 16, 3. (4) c. 16, 20. (5) c. 16, 27. (6) c. 17, 2. 7. (7) c. 32, 1. (8) Num. 11, 1. (9) Num. 11, 4. & (10) h. l.

℣. 23. *m*) *si videbunt*, i. e. *non videbunt.* iurandi formula, quam supplet *Ion. Hier.* Iuraui, quod non. v. 28. 30. c. 32, 11. Deut. 1, 35. Ios. 5, 6. cf. Gen. 42, 15. *n*) Ps. 95, 8. seqq.

℣. 24. *o*) vid. v. 6. 30. Deut. 1, 36. Ios. 14, 6. seqq. *p*) *in compensationem & propterea quod* Deut. 7, 12. ellips. אשר Gen. 22, 18. c. 26, 5. *q*) Nam homo iustus plane alius est, quam improbus, *Bechai.* cf. Ro. 8, 14. *r*) *& compleuit post me* sc. *ambulare* l. *esse.* c. 32, 11. 1 Sam. 12, 14.

℣. 25. *s*) infensissimi hostes. Ex. 17, 8. seqq. *t*) insidias vobis struens. cf. v. 43. 45. *u*) *cras igitur, ne vos adgrediantur.* *x*) *in idem desertum*, vnde venistis. *y*) c. 21, 4. Ex. 13, 18. ℣. 27. *z*) sc. *erit hoc* vel *condonabo.* Schmid. *tacuerim.* *a*) v. 2. 29. Deut. 1, 27. Ps. 106, 25. ℣. 28. *b*) vid. v. 21. *c*) cf. c. 11, 1. *d*) c. 26, 65. Ps. 106, 26. 1 Cor. 10, 10. Iudæ v. 5. ℣. 29. *e*) concident *cadauera vestra.* ὁ. τὰ κῶλα ὑμῶν. v. 32. Hebr. 3, 17. ℣. 30. *f*) *si, inquam, vos.* cf. v. 23. 28. *g*) de *qua sustuli* manum, gestu iurantium. Gen. 14, 22. *h*) *ad habitare faciendum vos.* v. 30. Deut. 12, 11.

℣. 16. וישחטם per *Chet maiusculum* 3. 4. & *Hal.* sed præter *Masoram* Gen. 1, 1. & 1 Par. 1, 1. ℣. 17. יגדל *Iod maiusculum, Hillero* p. 172. est symbolum variæ lectionis יִגְדַּל. ℣. 19. סלח ita 2. 17. 28. & *Berol.* at reliqui סְלַח; sed libri *Hisp.* *Metheg* sub *Lamed* supponunt, sec. *O. T.* f. 18. b. ℣. 24. יורשנה ri plene 6. 9. 12. 18. 26. 21. contra *Mas.* h. l. & O. T. ℣. 27. תלנות *in plene* scribunt 6. 9. 20. secundum *Masoram Erff.* h. l. & Exod. 16, 12. sed contra *Mas.* 1. & *impressas.*

31 ויהושע בן־נון ׃ וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה
והבאתי אתם וידעו את־הארץ אשר מאסתם בה ׃
32 33 ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה ׃ ובניכם יהיו רעים
במדבר ארבעים שנה ונשאו את־זנותיכם עד־תם
34 פגריכם במדבר ׃ במספר הימים אשר־תרתם את־
הארץ ארבעים יום יום לשנה יום לשנה תשאו את־
לה עונתיכם ארבעים שנה וידעתם את־תנואתי ׃ אני
יהוה דברתי אם־לא ׀ זאת אעשה לכל־העדה הרעה
הזאת הנועדים עלי במדבר הזה יתמו ושם ימתו ׃
36 והאנשים אשר־שלח משה לתור את־הארץ וישבו
וילונו עליו את־כל־העדה להוציא דבה על־הארץ ׃
37 וימתו האנשים מוצאי דבת־הארץ רעה במגפה לפני
38 יהוה ׃ ויהושע בן־נון וכלב בן־יפנה חיו מן־האנשים
39 ההם ההלכים לתור את־הארץ ׃ וידבר משה את־
הדברים האלה אל־כל־בני ישראל ויתאבלו העם
מ מאד ׃ וישכמו בבקר ויעלו אל־ראש־ההר לאמר
הננו ועלינו אל־המקום אשר־אמר יהוה כי חטאנו ׃
41 ויאמר משה למה זה אתם עברים את־פי יהוה והוא
42 לא תצלח ׃ אל־תעלו כי אין יהוה בקרבכם ולא
43 תנגפו לפני איביכם ׃ כי העמלקי והכנעני שם לפניכם
ונפלתם בחרב כי־על־כן שבתם מאחרי יהוה ולא־
44 יהיה יהוה עמכם ׃ ויעפלו לעלות אל־ראש ההר
וארון ברית־יהוה ומשה לא־משו מקרב המחנה ׃
מה וירד העמלקי והכנעני הישב בהר ההוא ויכום ויכתום
עד־החרמה ׃
פ

Cap XV.

טו וידבר יהוה אל־משה לאמר ׃ דבר אל־בני ישראל
2 ואמרת אלהם כי תבאו אל־ארץ מושבתיכם אשר
3 אני נתן לכם ׃ ועשיתם אשה ליהוה עלה או־זבח
לפלא

℣. 41. d) c. 11, 20. Gen. 18, 3. e) *mandatum aut interdictum*, ne nunc Cananeæ fines ingrederentur. v. 25. f) *non bene cedet vobis*. Dan. 11, 27. ὀ. οὐκ εὐοδα ἔσται ὑμῖν. cf. Rom. 1, 10. ℣. 42. g) Deut. 1, 42. c. 31, 17. ℣. 43. h) vid. v. 25. 45. i) Gen. 18, 5. k) *auertistis vos ab eundo post.*

וילינו קרי c. 32, 15. ὀ. ἀπεστράφητε ἀπειθοῦντες.

℣. 44. l) *id vero neglexerunt* (2) Hab. 2, 4. Variant admodum in reddenda significatione huius verbi, quam distinctius ex Arabismo constare putamus. Schmid. *nihilominus erexerunt se*, qs. ab *Ophel*, mons cliuus; vnde עפלים *marisca*, *hæmorrhoides*, & rad. Arab. per *Ain*, tumore, simili herniæ virorum laborauit mulier. Sed *Cler.* cum al. *Verum illi pertinaciter contenderunt*, ὀ. διαβιασάμενοι &c. Rad. Arab. per *Gain* cum deriuatis suis significat: *inconsiderate fecit, data opera neglexit, per socordiam supersedit*, & in 4. Coniug. quæ respondet Hebr. Hiphil; *neglexit & incuriose prætermisit quid*, peculiariter: *non recordatus moniti alicuius*. Idem significat ותזידו Deut. 1, 41. vt ibidem dicemus. m) Deut. 1, 41. n) *recesserunt*. Ios. 1, 8. ℣. 45. o) ex altioribus iugis, quæ occupauerant. cf. v. 25. 43. p) *& contuderunt eos*. Deut. 1, 44. 2 Par. 15, 6. q) ad locum, qui postea sic dictus est. c. 21, 3. Cap. XV, ℣. 2. r) in deserto enim vix eam rerum copiam habebant, quæ sacris necessaria erat. cf. v. 18. Leu. 14, 34. c. 19, 23. c. 25, 2. ℣. 3. s) Ex. 29, 18. t) vid. Leu. 23, 37.

℣. 31. i) *infantes* s. *impuberes vestros*. Gen. 46, 5. ℣. 32. k) ὀ. καὶ τὰ κῶλα ὑμῶν. v. 29. 33. Hebr. 3, 17. l) *vos inquam*, l. *ad vos quod attinet*. Pleonasm. cf. Ps. 5, 7. ℣. 33. m) *pascentes*, more pastorum vagabundi. Hos. 4, 16. *Ion.* oberrantes. *Ar. P.* errabundi & attoniti vagantes. *Bechai:* sicut tugurium pastoritium in deserto huc illuc mouetur. n) Ps. 95, 10. Ez. 4, 6. Hebr. 3, 9. 17. o) pœnas *scortationum*. Ier. 3, 2. 9. idololatriæ sc. & incredulitatis; quod non haberent cor integrum erga Deum, sed cupiditatibus suis inhærerent. cf. Iac. 4, 4. & not. Ex. 34, 15. ℣. 34. p) i. e. *pro singulis diebus* totidem anni. cf. c. 13, 2. q) c. 5, 31. r) connumerato anno primo & secundo, ex quo erant in deserto. cf. c. 10, 11. s) *elongationem aut discessum meum* (2) Iob. 33, 10. quod etiam Arab. *tanâvan* & *tanviatan* significat. Al. *vltionem meam*. Al. *repudiationem mei* sc. per peccatum, quo me & legem meam repudiastis. Rad. apud Arab in 1. Coni. notat: *reliquit, discessit, abiit, elongauit se*, & in 4. Coniug. idem quod הניא infr. c. 30, 6. 9. *inclinare, discedere fecit, auertit*. ℣. 35. t) ὀ. ἡ μήν. v. 23. vid. Gen. 22, 17. u) *qui conuenerunt contra me*. c. 16, 2. 11. ℣. 36. x) *quod vero attinet ad viros*, reliquos decem exploratores. y) v. 37. c. 13, 32. Gen. 37, 2. ℣. 37. z) *plaga*, subita morte diuinitus immissa ita *Syr.* c. 17, 14. Ez. 24, 16. cf. 1 Cor. 10, 10. *Ion.* dicit, ipsos vermibus fuisse corrosos. ℣. 38. a) *superstites* s. *viui manserunt*. Es. 58, 1. ℣. 39. b) Gen. 37, 34. 1 Sam. 15, 35. ℣. 40. c) vid. Deut. 1, 41. ℣. 42.

℣. 34. אשר Per *Kadma* 1. 4. 6. 9. 20. ℣. 41. תצלח per *Chet mainusculum* 3. 4. & *Hal.* ℣. 41. תעלו ita 1. 2. 4. at reliqui loco *Munach* habent *Metheg*. ℣. 44. לעלות *defect.* 6. 9. 10. 14. 20. sic su. 4. & se. *Hal.* contra *Masoram Erffurtensem*.

לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ
4 לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן׃ וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ
לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן׃
ה וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזָּבַח
6 לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד׃ אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי
7 עֶשְׂרֹנִים בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין׃ וְיַיִן לַנֶּסֶךְ
8 שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וְכִי־תַעֲשֶׂה
בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זָבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה׃
9 וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
י בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין׃ וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין
11 אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃ כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ
12 לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים׃ כַּמִּסְפָּר
13 אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם׃ כָּל־
הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־
14 נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם
לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ
טו כֵּן יַעֲשֶׂה׃ הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת
16 עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה׃ תּוֹרָה אַחַת
וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם׃ פ
17 18 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא
19 אֶתְכֶם שָׁמָּה׃ וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ
כ תְרוּמָה לַיהוָה׃ רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵכֶם חַלָּה תָּרִימוּ
21 תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ׃ מֵרֵאשִׁית
עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ ס
22 וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה
23 אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה׃ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה
לדרתיכם Q 5 טז ה

Repetitio legis de muneribus ad sacrificia pertinentibus, peregrinum æque ac indigenam obligantis.

℣. 3. u) *separando votum.* ὁ. μεγαλῦναι εὐχήν. sic v. 8. c. 6, 2. vid. Leuit. 22, 21. x) Schmid. *ex voluntate libera.* al. *voluntaria oblatione.* Leu. 7, 16. Ps. 54, 8. y) de quibus Leu. 23, 2. seqq. ℣. 4. z) Leu. 2, 1. c. 6, 7. a) *decimam Ephæ partem.* vid. c. 28, 5. Ex. 29, 40. b) *Hin*, mensura liquidorum, *continet duodecim Leges*; Logus autem sex oua. *M. I.* seu sec. *Ed. Bernardum* plusquam 13 libras Romanas vini, de Mens. Vet. Cap. I. §. 30. ℣. 5. c) *pro libamine.* c. 28, 7. ℣. 6. d) *Aut si pro ariete.* vid. Leu. 4, 23. c. 13, 16. ℣. 7. e) ὁ. ὀσμὴν εὐωδίας. ℣. 3. 10. 14. vid. Gen. 8, 21. ℣. 8. f) Vid. v. 3. g) q. d. *salutes*, i. e. *victimam salutarem.* Leu. 3, 1. ℣. 9. h) cf. v. 4. 6. ℣. 11. i) *pro pecude minori.* Ex. 12, 3. ℣. 12. k) *Pro numero* sc. *victimarum.* ℣. 13. l) *indigena.* v. 29. ὁ. αὐτόχθων. vt Ex. 12, 19. 48. &c. ℣. 14. m) *peregrinus.* ὁ. προσήλυτος. Vid. Ex. 12, 48. *Syr.* ille, qui conuersus est ad me. sic v. 15. &c. n) *aut quicunque* erit inter vos alius gentis. cf. Leu. 22, 25. ℣. 15. o) *Quod totum coetum.* ct. Gen. 24, 27. al. in vocatiuo: *O coetus Israelitarum!* vt הדור Jer. 2, 31. p) c. 9, 14. Ex. 12, 49. q) *quales vos, talis peregrinus.* cf. Gen. 18, 25. ℣. 18. r) Vid. v. 2. ℣. 19. s) *oblationem.* ὁ. ἀφαίρεμα. vid. Ex. 25, 2. & cf. Ex. 23, 19. &c. t) *in honorem Dei* Sacerdoti dandum. c. 18, 8. seqq. ℣. 20. u) *massarum.* (4) v. 21. Ez. 44, 30. Neh. 10, 38. ὁ. φυράματος.

ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν. Rom. 11, 16. x) c. 6, 19. cf. Leu. 24, 5. y) *vt oblationem* seu separationem *areæ.* cf. c. 18, 26. ὁ. ἅλω. cf. Matth. 3, 12. ℣. 21. z) v. 20. a) quibus tota massa Deo vt accepta referebatur & consecrabatur. cf. Rom. 11, 16. ℣. 22. b) *Quod si erraueritis.* Leu. 4, 2. 13. ℣. 23. c) *Ar. P.* in cepit præcipere. d) c. 9, 23.

℣. 3. לַעֲשׂוֹת Per *Rbhia* 2. sic fu. 4. ℣. 11. יֵעָשֶׂה sed cum *Dagesch euphonico* 1. 2. 4. ℣. 15. הַקָּהָל per *Rbhia* 2. 3. & in marg. 1. ℣. 18. [אֲלֵיהֶם] *plene* emendauit 1. sec. *Maſ.* suam; sed contra *Maſ. Erff.* b. 1. & *final.* f. 8. col. 7. ℣. 20. [עֲרִסֹתֵכֶם] te *plene* 1. 2. 4. *Hal.* 6. 9. 11. 16. 19. 20. 21. sic fu. 3. contra O. T. f. 18. b. at ri *plene* hic & v. 21. habent 2. 12. 16. 20. 21. sic fu. 4. *Hal.* vtrobique contra O. T. & *Maſ.* ℣. 21. לְדֹרֹתֵיכֶם *Merca* pro *Tiphcha* hab. 3. & 14. 15. contra *Maſ.* sed *Metheg* pro eodem 6. 7. 9. 13. 16. 18. 19. 20. contra *Maſ.* h. l. & Leu. 21, 4. & O. T. ℣. 22. הָ per *Makk.* S. *Sagoti* 14. 17. 18. & *Berolinensis.*

24 לדרתיכם׃ והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה
ועשו כל־העדה פר בן־בקר אחד לעלה לריח ניחח
ליהוה ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר־עזים אחד
כה לחטת׃ וכפר הכהן על־כל־עדת בני ישראל ונסלח
להם כי־שגגה הוא והם הביאו את־קרבנם אשה ליהוה
26 וחטאתם לפני יהוה על־שגגתם׃ ונסלח לכל־עדת בני
ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל־העם בשגגה׃ ס
27 ואם־נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת־
28 שנתה לחטאת׃ וכפר הכהן על־הנפש השגגת
בחטאה בשגגה לפני יהוה לכפר עליו ונסלח לו׃
29 האזרח בבני ישראל ולגר הגר בתוכם תורה אחת יהיה
ל לכם לעשה בשגגה׃ והנפש אשר־תעשה ביד רמה מן־
האזרח ומן־הגר את־יהוה הוא מגדף ונכרתה הנפש
31 ההוא מקרב עמה׃ כי דבר־יהוה בזה ואת־מצותו הפר
הכרת תכרת הנפש ההוא עונה בה׃ פ
32 ויהיו בני־ישראל במדבר וימצאו איש מקשש עצים
33 ביום השבת׃ ויקריבו אתו המצאים אתו מקשש עצים
34 אל־משה ואל־אהרן ואל כל־העדה׃ ויניחו אתו
לה במשמר כי לא פרש מה־יעשה לו׃ ס ויאמר
יהוה אל־משה מות יומת האיש רגום אתו באבנים
36 כל־העדה מחוץ למחנה׃ ויציאו אתו כל־העדה אל־
מחוץ למחנה וירגמו אתו באבנים וימת כאשר צוה
יהוה את־משה׃ פ
37 ויאמר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־בני ישראל
38 ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על־כנפי בגדיהם
39 לדרתם ונתנו על־ציצת הכנף פתיל תכלת׃ והיה
לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את־כל־מצות
יהוה ועשיתם אתם ולא־תתורו אחרי לבבכם ואחרי
עיניכם

℣. 34. a) & posuerunt s. reliquerunt ipsum in custodia. Gen. 2, 15. b) Schmid. ee חסר א quod non expressum esset, quid fieri deberet illi. Leu. 24, 12. De morte constabat ex Ex. 31, 14. c. 35, 2. non item de genere mortis. ℣. 35. c) conf. v. 30. Ex. 31, 14. d) lapidando sc. lapidabit s. lapidibus obruet. Leu. 24, 14. e) vt fieri solebat in capitis supplicio. Leu. 24, 23. postea extra vrbes. Vid. 1 Reg. 21, 13. Hebr. 13, 12. seqq. ℣. 36. f) ὁ. ἐλιθοβόλησαν. Act. 7, 58. ℣. 38. g) Peniculamentum, filamentorum fasciculum, quae ab vno extremo compacta, ab altero libera, floccorum forma floris expansionem imitantur. Gusset. (4) v. 39. de capillorum cincinno. Ez. 8, 3. ὁ. κράσπεδα. fimbrias. Mat. 9, 20. c. 23, 5. h) ad quatuor angulos vestium. Deut. 22, 12. ὁ. πτερύγια τῶν ἱματίων. cf. Matth. 4, 5. i) & addent fimbriae talis extremitatis filum hyacinthinum. Ex. 28, 37. ℣. 39. k) peniculamentum. vt v. 38. al. in prospectaculum. coll. Cant. 2, 9. l) nec exploretis per varias opiniones huc illuc vagando, vt exploratores in Cananaeam missi. c. 13, 2. cf. Col. 1, 13. c. 2, 3. c. 7, 25. m) h. e. non amplius animo vestro indulgeatis, aut religionem vobis effingatis, quae adfectibus vestris consentanea sit. cf. Deut. 29, 18. Ier. 3, 17. ὁ. ὀπίσω τῶν διανοιῶν ὑμῶν. Eph. 2, 3.

℣. 24. e) Tum fiet, si praeter oculos coetus, i. e. non aduertente coetu. cf. Leu. 4, 13. f) factum aliquid fuerit per errorem. ὁ. ἀκουσίως. v. 25. 26. 27. cf. v. 30. & Hebr. 10, 26. g) ὁ. μόσχον. Hebr. 9, 12. 19. h) Leu. 1, 3. seqq. i) Vid. v. 7. k) Leu. 9, 16. l) cf. Leu. 4, 23. ℣. 25. m) Peccata inuoluntaria non per se veniam impetrant, sed per & propter Christum, victimam nostram & Sacerdotem. 1 Ioh. 2, 1. 2. ὁ. [illegible] ἀκούσιον αὐτῶν. cf. Leu. 4, 13. Hebr. 9, 7. ℣. 26. n) quia toti populo sc. היה accidit, contigit peccare per errorem. sic Ion. ℣. 27. o) Leu. 4, 2. ℣. 29. p) Schmid. quantum ad indigenam & peregrinum. ℣. 30. q) Schmid. Quod vero ad animam, quae fecerit peccatum. r) elata manu, i. e. sciens, volens, palam & confidenter. c. 33, 3. Onk. capite aperto, i. e. impudenter. ὁ. ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας. Marc. 7, 22. Iac. 4, 6. vid. not. Ex. 14, 8. s) contumelia afficit. 2 Reg. 19, 22. Ez. 20, 27. ὁ. παροξυνεῖ. c. 14, 23. t) Vid. Genes. 17, 14. Exod. 12, 15. 19. Leu. 7, 20. ὁ. ἐξολοθρευθήσεται. Act. 3, 23. Temere peccantibus, & resipiscentiam abiicientibus nulla est victima aut condonatio, sed poena mortis constituta. Vid. Hebr. 10, 26. 28. ℣. 31. u) Prou. 13, 13. cf. Rom. 2, 6. 7. x) fregit, irritum fecit. Gen. 17, 14. Leu. 26, 15. &c. y) iniquitas eius erit in illa i. e. sua culpa peribit. vid. Leu. 20, 9. ℣. 32. z) ligna colligentem. (8) v. 33. 1 Reg. 17, 10. proprie paleas Ex. 5, 7. 11. Exemplum hoc est temere violatae legis ad v. 30. 31.

℣. 24. אם Sic per Munach 1. 2. 17. 18. & Berol. secundum O. T. f. 18. b. & notam in marg. 1. at reliqui & 1. in marg. habent Makkeph. ℣. 25. והם per Tlischagd. 3. 4. 5. 6. 9. 20. contra Mas. 2. & Erffurt. ℣. 30. ביד ita per Kamets 1. 2. 6. 9. 17. 18. 20. & Berol. sec. O. T. ceteri habent Patach. ℣. 31. כי־דבר Ita 6–9. 10–16. 20. 21. sic su. 4. contra O. T. ℣. 35. רגם defect. 7. 8. 10–16. 19. 21. sic se. 3 secundum Mas. 3. & impressam; at O. T. item Masora 1. 4. Erff. h. l. & ipsa impressa ad Leu. 14, 16. plene poscunt. ℣. 39. ולא per Kadma 1. 2. 3. 4.

מ עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם׃ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ
וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם׃
41 אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

38 לח פ פ פ

יו וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם
2 בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן׃ וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה
וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה
3 קְרִאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם׃ וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים
4 וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל יְהוָה׃ וַיִּשְׁמַע
ה מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו׃ וַיְדַבֵּר אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ
לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ
6 וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו׃ זֹאת
7 עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ׃ וּתְנוּ בָהֵן
אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ
8 אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי׃ וַיֹּאמֶר
9 מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי׃ הַמְעַט מִכֶּם כִּי־
הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב
אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד
י לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם׃ וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְנֵי־
11 לֵוִי אִתָּךְ וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה׃ לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ
הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי תַלּוֹנוּ עָלָיו׃
12 וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ
13 לֹא נַעֲלֶה׃ הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ
14 לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר׃ אַף
לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֲבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן־לָנוּ
נחלת

n) *& post oculos vestros*, vt quod illi vident, desideretis aut faciatis vid. Coh. 2, 10. 1 Ioh. 2, 16. imo & propria sapientia vobis est abneganda. 1 Cor. 3, 18. o) vid. Iac. 4, 4. cf. etiam not. Ex. 34, 15. Leu. 17, 7.

℣. 40. p) vid. Ex. 19, 6. Leu. 11, 44. c. 20, 7. &c.

℣. 41. q) Ex. 20, 2. r) Gen. 17, 7. 8. Leu. 26, 12.

Cap. XVI, ℣. 1. s) *Et assumsit* sc. socios sceleris, *Dathanum & Abiram* &c cum quibus consilia communicauerat. *M. I.* coll. Iud. 14, 11. t) Huius pater *Iitshar* frater erat *Amrami*, patris Mosis & Aharonis. vid. Ex. 6, 18. 21. 24. Alteri inuidit summam auctoritatem in populo, alteri Sacerdotium: forte etiam ægre tulit, quod Kahatitarum Princeps non ipse, sed *Elitsaphan* constitutus esset. c. 3, 30. coll. Ex. 6, 18. 22. u) hi *Rubenitæ* (c. 26, 5. 8. 9.) forte ægre tulerunt, primogeniti iura in alias tribus collata. cf. Gen. 49, 4.

℣. 2. x) cf. v. 17. 25. y) Ex. 16, 22. ὀ. δὲ χιλίαρχοι cf. c. 13, 3. z) *vocati conuentus*, qui alias in conuentum vocabantur. cf. c. 1, 16. al. *conuocati ad hanc conspirationem* ex v. 11. c. 14, 35. c. 17, 5. a) *viri clari nominis* f. *celebres*. Gen. 6, 4. sic *Syr.*

℣. 3. b) c. 20, 2. Ex. 32, 1. c) *multum vobis*. Vulg. *sufficiat vobis* sc. hucusq; supra alios eminuisse. Sic *Ion.* multum est (sufficiat) vobis dominium. *Ar. P* quousque tandem vobis dominatus? v. 7. Gen. 45, 28. Deut. 1, 6. d) cf. c. 15, 40. 41. Ita se iactitabant, qui nesciebant, totum populum adhuc in reatu esse, & indigere Sacerdote vnico, per quem proxime ad Deum adducerentur; quod & Deus ipsos docere voluit, Sacerdotium Aaronicum erigendo, & omnem oblationem reuocando ad vnum altare. *Cocci. Lex* p. 319. cf. not. c. 3, 1.

℣. 4. e) vt c. 14, 5. & c. 17, 10. *Ar. P.* add. *quærens reuelationem*. cf. Num. 24, 4. 16.

℣. 5. f) *cras mane*. Ex. 16, 7. seqq. cf. infra v. 7. 16. g) *tunc notum faciet*. ὀ. ἔγνω ὁ Θεὸς τοὺς ὄντας αὐτοῦ. 2 Tim. 2, 19. h) *qui suus sit*. cf. Ex. 28, 1. *Onk.* & *Ion.* eum, qui rectus (probatus) est ipsi. i) sc. ad fungendū Sacerdotio. v. 7. cf. Ex. 28, 36. Ps. 106, 16. k) *eumque propius ad se admittet*, nempe vt Sacerdotem typicum. cf. Ex. 19, 22. Leu. 10, 3. De Leuitis vid. v. 9. 10. l) *Ion.* ad cultum suum. m) Schmid. *quem enim elegerit sibi, adpropinquare ad se faciet*. ὀ. ὃν ἐξελέξατο ἑαυτῷ. Ioh. 13, 18. n) *Onk.* & *Ion.* ad ministerium ipsius. sic *Ion.* v. 9.

℣. 7. o) *satis sit vobis*. v. 3. תלינו קרי

℣. 8. p) formula, qua alius in ruborem datur. vid. Es. 7, 13. *M. I.*

v. 9. q) *An parum præ vobis, an minus hoc est, quam vos decet*. Ez. 34, 18.

r) vid. c. 8, 14. s) cf. v. 5. c. 3, 6. c. 18, 2. t) vid. c. 3, 8. Ez. 44, 11. 1 Par. 35, 3. 2 Cor. 4, 5. ℣. 10. u) *Adpropinquare, inquam, fecit te Karachum &c. nunc autem quæritis etiam Sacerdotium?* cf. Hebr. 5, 4. Satis est Christo seruire, & oblationes fratrum præparare, vt sanctificatæ sint in Spiritu sancto. Rom. 15, 16. Sacerdotium enim solus Christus occupat, sine quo ad Deum accedere haud possumus. Hebr. 7, 23. seqq. *Cocceius*. ℣. 11. x) *conspirantes estis, coitiones fecistis*. v. 2. c. 14, 35. c. 27, 3. Aliis est hyperbaton, ita vt, quod dicere cepit Moses, continuetur v. 16. y) Ex. 16, 7. ℣. 12. z) i. e. *non ibimus, non veniemus*. v. 14. sc. ad iudicium. Deut. 25, 7. Ruth. 4, 1. ℣. 13. a) i. e. ex Aegypto, fertilissima regione. vid. Ex. 3, 8. b) Ex. 17, 3. c) *principem te facis*, & dominium etiam adfectas. cf. Iud. 9, 22. Esth. 1, 22. ℣. 14. d) *Etiam non* l. *certe non*. Ps. 119, 3. sed LXX. & *Vulg.* qs. esset ironia: *reuera induxisti nos!* e) vt tamen promiserat Deus. Ex. 3, 8.

℣. 14.

℣. 5. וְאֶל Per *Munach* 6 -- 16. 19. 20. 21. sic se. 1. at *Makk.* cum reliquis habet 1. in marg. sec. *O T.* f. 19. a. ℣. 7. עֲלֵיהֶן *Psik* omittunt 4 5. 7. 8. 10 -- 13. 15. 16. 18. 19. 20. 21. contra *O. T.* & *Masoram* 1. 2. & *Erfurtens em.* ℣. 9. כִּי per *Munach* 1. 3. 6. 9. 20. ℣. 14. לֹא per *Makk.* 1. 2. אֶל־אֶרֶץ *Tlischagdola* 17. 18. & *Berol.* הֲבִיאֹתָנוּ per *Chatephsegol* 4. 7. 8. 10. 11. 13 -- 16. 19. contra *O. T.*

נחלת שדה וכרם העיני האנשים ההם תנקר לא
טו נעלה׃ ויחר למשה מאד ויאמר אל־יהוה אל־תפן
אל־מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעתי
16 את־אחד מהם׃ ויאמר משה אל־קרח אתה וכל־
17 עדתך היו לפני יהוה אתה והם ואהרן מחר׃ וקחו ׀
איש מחתתו ונתתם עליהם קטרת והקרבתם לפני
יהוה איש מחתתו חמשים ומאתים מחתת ואתה
18 ואהרן איש מחתתו׃ ויקחו איש מחתתו ויתנו עליהם
אש וישימו עליהם קטרת ויעמדו פתח אהל מועד
19 ומשה ואהרן׃ ויקהל עליהם קרח את־כל־העדה
אל־פתח אהל מועד וירא כבוד־יהוה אל־כל־העדה׃
כ ס וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר׃
21 הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע׃ ויפלו
22 על־פניהם ויאמרו אל אלהי הרוחת לכל־בשר האיש
23 אחד יחטא ועל כל־העדה תקצף׃ ס וידבר
24 יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־העדה לאמר העלו
כה מסביב למשכן־קרח דתן ואבירם׃ ויקם משה וילך
26 אל־דתן ואבירם וילכו אחריו זקני ישראל׃ וידבר
אל־העדה לאמר סורו נא מעל אהלי האנשים
הרשעים האלה ואל־תגעו בכל־אשר להם פן־תספו
27 בכל־חטאתם׃ ויעלו מעל משכן־קרח דתן ואבירם
מסביב ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם
28 ונשיהם ובניהם וטפם׃ ויאמר משה בזאת תדעון כי־
יהוה שלחני לעשות את כל־המעשים האלה כי־לא
29 מלבי׃ אם־כמות כל־האדם ימתון אלה ופקדת כל־
ל האדם יפקד עליהם לא יהוה שלחני׃ ואם־בריאה
יברא יהוה ופצתה האדמה את־פיה ובלעה אתם
ואת־כל־אשר להם וירדו חיים שאלה וידעתם כי
נאצו

f) 1 Sam. 22, 7. g) *effodies?* Iud. 16, 21. nempe vt ne videant, quod videmus, & quid tu moliaris. ό. ἂν ἐξέκοψας, quod cf. cum Matth. 5, 30. h) vid. v. 12. Ergo cum nollent *adscendere*, debuerunt *descendere* v. 33. M. I.

℣. 15. i) Schmid. *Quare exarsit ira Mosi.* Gen. 4, 5. vel *doluit ipsi vehementer*, & ægerrime id tulit. 1 Sam. 15, 11. 2 Sam. 6, 8. k) Gen. 4, 4. l) 1 Sam. 12, 3. tantum abest, vt Regis instar me gesserim. vid. 1 Sam. 8, 16.

℣. 16. m) cf. v. 11. n) ό. γίνεσθε ἕτοιμοι. Mat. 24, 44. Luc. 22, 33. o) vid. v. 5. 7.

℣. 17. p) *quisquis thuribulum suum.* v. 6. 18. c. 17, 2. ό. τὸ πυρεῖον. q) vid. v. 2. 35.

℣. 18. r) cf. Leu. 10, 1. Mira fuit horum hominum audacia, cum Deus Aaronis electionem non tantum præcepisset Leu. 8, 2. sed & sacra ipsius approbasset. Leu. 9, 24. s) *Ion.* add. *a latere vno.* t) *Ion.* add. *a latere altero.*

℣. 19. u) *totius populi.* v. 21. 22. 24. At ό. πᾶσαν αὐτοῦ συναγωγὴν, vt v. 16. x) c. 20, 6. Leu. 9, 23. y) c. 14, 10. c. 17, 7.

℣. 21. z) c. 17, 10. Ex. 33, 5. quod sediriosis non contradicerent, sed tacite potius consentirent. cf. c. 17, 6. a) sicut *momento.* Thren. 4. 6. ό. εἰσάπαξ.

℣. 22. b) c. 27, 16. Gen. 2, 7. Iob. 12, 10. Coh. 12, 7. Act 17, 25. Hebr. 12. 9. *Ion.* qui posuit spiritum spiraculi in corporibus hominum, & a quo datus est spiritus omni carni. c) *omnis carnis* s. *hominum* Gen. 6, 13. Es. 40. 5. 6. d) *vir vnus* sc. Korachus, tanquam auctor consilii. v. 1. cf. Gen. 18, 25.

℣.

℣. 24. e) Schmid. *submouete ergo vos.* v. 27. idem quod v. 26. *recedite.* ό. ἀναχωρήσατε. Mat. 9, 24.

℣. 25. f) non tam propter ipsos v. 12. quam vt alios moneret. v. 26. g) c. 11, 6.

℣. 26. h) cf. Es. 52, 11. 2 Cor. 6, 17. Ap. 18, 4. i) Ps. 1, 1. k) *ne consumamini.* Gen. 19, 17. ό. μὴ συναπόλησθε. Hebr. 11, 31.

℣. 27. l) *adscenderunt itaque.* v. 24. c. 9, 17. 2 Sam. 2, 17. ό. καὶ ἀπέστησαν ἀπό. 1 Tim. 6, 5. m) *Ion.* add. *cum verbis contumeliosis.* n) *consistentes.* Iud. 18, 16. negabant adhuc sibi quidquam mali metuendum esse. *Ion.* add. *& irritarunt Mosen.*

℣. 28. o) i. e. *proprio ausu* l. *animi motu* hæc fecerim. c. 24, 13. Neh. 6, 8. ό. οὐκ ἀπ' ἐμαυτοῦ. Ioh. 5, 30. c. 7, 28. c. 8, 28. 42. &c.

℣. 29. p) *& animaduersione omnis hominis animaduertetur in eos,* i. e. si supplicio cuiusuis hominis plectentur, & pœnas dabunt nobis vulgares. cf. Ex. 20, 5. Es. 10, 3. ℣. 30. q) *creationem* s. omnipotentiæ suæ opus. (1) r) h. e. *si rem prorsus nouam fecerit.* conf. Ex. 34, 10. Es. 45, 7. c. 48, 7. s) si chasmate subito facto eos deglutierit. cf. v. 32. Deut. 11, 6. Gen. 4, 11. Ez. 2, 8. t) *ad locum mortuorum* & quidem h. l. *damnatorum*, vt Deut. 32, 22. &c. cf. Gen. 37, 35.

℣. 15. לא *Tlischaktanna* habet 2. 5. sic su. 4. חמור Pro eo scripserunt LXXII Seniores חמד, vt est in *Megillah* f. 9. b. Et sic Græci ό. vertunt ἐπιθύμημα. Conf. *Lightfoot.* App. p. 282. ℣. 19. העדה *Metheg* pro *Munach* 2. 3. 4. 5. 13. 17. 18. & *Ber.* ℣. 21. ואכלה per *Tsere* 7. 8. secundum *Masor.* 8 quæ babat בֵּ, pro quo tamen in *Mas.* 7. est בּ, vnde suspecta sit" hæc *Masora.* ℣. 29. האדם ita 1. 5. 7. 8. " 13. 18. & *Ber.* sec. O. T. f. 19. 2. sed reliqui loco *Munach* habent *Metheg.*

31 נַאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה׃ וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
32 תַּחְתֵּיהֶם׃ וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־
בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ׃
33 וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס עֲלֵיהֶם
34 הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל׃ וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֹלָם כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ׃
לה וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל אֵת הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם
יז אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
2 מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ אֱמֹר אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְיָרֵם
אֶת־הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־הָאֵשׁ זְרֵה־הָלְאָה כִּי
3 קָדֵשׁוּ׃ אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ
אֹתָם רִקֻּעֵי פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבֻם לִפְנֵי־יְהוָה
4 וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
אֵת מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרֻפִים וַיְרַקְּעוּם
ה צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ׃ זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־
יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא לְהַקְטִיר
קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ׃ פ
6 וַיִּלֹּנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמָּחֳרָת עַל־מֹשֶׁה וְעַל־
7 אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת־עַם יְהוָה׃ וַיְהִי בְּהִקָּהֵל
הָעֵדָה עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה
8 כִסָּהוּ הֶעָנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד יְהוָה׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־
9 פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
י מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ הֵרֹמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה
11 אֹתָם כְּרָגַע וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
אַהֲרֹן קַח אֶת־הַמַּחְתָּה וְתֶן־עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ
וְשִׂים קְטֹרֶת וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה אֶל־הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם
כִּי

u) vid. c. 14, 11. ℣. 31. x) *disrupta est terra.* Iob. 26, 8. Zach. 14, 4. ℣. 32. y) v. 30. c. 26, 10. Deut. 11, 6. Ps. 106, 17. z) Onk. & Ion. *homines domuum ipsorum.* a) exceptis filiis, qui patrem deseruerunt. vid. c. 26, 11. & passim titulos Psalmorum v. g. Ps. 42. 44. seqq. & præsertim Ps. 88. qui cum hac historia conferri potest. ό. τὰς ὄντας μετὰ Κορέ. b) *facultates* & pecora, vt 1. Par. 27, 31. Gen. 14, 21. ℣. 33. c) *viuentes* in hiatum terræ & *ad mortuos.* vid. v. 30. Ps. 55, 16. d) cf. Hos. 10, 8. e) *& sublati sunt s. perierunt.* cf. Es. 41, 11. ό. καὶ ἀπώλοντο. Iudæ v. 11. ℣. 35. f) Leu. 9, 24. g) *combussit* al. *adussit.* ό. κατέφαγε. sic Leu. 10, 2. Apoc. 20, 9. h) vid. v. 2. 17. i) vid. v. 18. Cap. XVII, ℣. 2. k) *thuribula.* v. 11. c. 16, 17. l) *ambustionis.* Leu. 10, 6. *Ar. P.* combustorum. sic ό. τῶν κατακεκαυμένων. Matth. 3, 12. Apoc. 17, 16. m) *sparge.* Ex. 32, 20. n) *vlterius.* c. 32, 19. Gen. 19, 9. o) *sacra sunt,* Deo consecrata ab impiis v. 3. qs. anathema facta sunt, nec ad profanum vsum adhiberi iterum possunt. Leu. 27, 28. ℣. 3. p) *contra animas suas.* i. e. *suo ipsorum exitio.* 1 Reg. 2, 23. Prou. 20, 2. *Onk. & Ion.* qui reatum contraxerunt contra animas suas. al. *inter cadauera eorum.* coll. Leu. 19, 28. q) *diductiones* (l) *laminarum.* i. e. malleo ductæ laminæ. vid. Ex. 29, 3. r) *obductio altaris,* quibus altare tegatur. v. 4. Ex. 27, 2. c. 38, 17. s) *in signum* v. 25. seu *monumentum.* v. 5. ℣. 5. t) quo, reuocata peccati & pœnæ memoria, cautiores fiant. cf. Ex. 12, 14. u) c. 3, 10. 38. x) cf. c. 16, 2. ό. ἡ ἐπισύστασις αὐτοῦ. Act. 24, 12. y) *de eo.* c. 8, 20. ℣. 6. z) *Nihilominus tamen murmurarunt.* c. 14, 2. a) Mira huius populi contumacia fuit, qui tot portentis non mouebatur. ℣. 7. b) *& conuerterent se* Moses & Aaron; vel populus. ό. καὶ ὥρμησαν. Act. 7, 57. *Ion.* add. *ad occidendum ipsos.* c) vid. c. 11, 17. 25. d) c. 16, 19. ℣. 8. e) c. 20, 6. cf. Prou. 18, 10. ℣. 10. f) Schmid. *sémouemini,* q. d. *tollite vos.* Ez. 10, 15. 17. ό. ἐκχωρήσατε. vid. Luc. 21, 21. g) c. 16, 21. h) c. 16, 4. ℣. 11. i) *thuribulum.* v. 2. Leu. 16, 12. k) Schmid. *defer*que ocyus. Imper. *Hiphil.* cf. Zach. 5, 10. ό. καὶ ἀπένεγκε. 1 Cor. 16, 3. al. & *abiens* cito, qs. Particip. *Kal.* l) ό. καὶ ἐξίλασαι περὶ αὐτῶν. sic v. 12. cf. Heb. 2, 17.

℣. 2. זְרֵה *Munach* habent 3. 4. 9. 20. at *Makk.* & *Mun.* simul 6. ℣. 3. הִקְרִיבֻם *bum* per *Schurek* 3. vi *defect.* 7. 8. sed vtrumque repugnat *Masoræ* 1. 4. & *Erffurt.* ℣. 5. לְמַעַן per *Tlischakتenna* 1. 4. 6. 9. 11, 20. 21. contra *O.* : *T.* f. 19. 2. וְכַעֲדָתוֹ *Metheg* loco *Munach* habent 1. 2. 3. 6 -- 10. 13 -- 16. 19. 20. contra *O. T.* ℣. 6. מִמָּחֳרָת sic per *Munach* 4. 6 -- 16. 19. 20. 21. sed *Metheg* cum reliquis nostris habent libri *Hispp.* in *O. T.* ℣. 10. הֵרֹמּוּ *Mem* sine *Dagesch* 1. 6. 9. 20. ℣. 11. וְתֶן per *Tsere* 1. 2. 5. 15. 17. 18. & *Berol.* contra *M. I.* quod h. l. & Ps. 28, 4. poscit *Segol.*

כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הֵחֵל הַנָּגֶף׃ וַיִּקַּח אַהֲרֹן 12
כַּאֲשֶׁר׀ דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל־תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל
הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל־הָעָם׃ וַיַּעֲמֹד 13
בֵּין־הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה׃ וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים 14
בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִים
עַל־דְּבַר־קֹרַח׃ וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל טו
מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 16 17
וְקַח מֵאִתָּם מַטֶּה מַטֶּה לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל־נְשִׂיאֵהֶם
לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב
עַל־מַטֵּהוּ׃ וְאֵת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּה לֵוִי כִּי מַטֶּה 18
אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם׃ וְהִנַּחְתָּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי 19
הָעֵדוּת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה׃ וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר־ כ
בּוֹ מַטֵּהוּ יִפְרָח וַהֲשִׁכֹּתִי מֵעָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִם עֲלֵיכֶם׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 21
וַיִּתְּנוּ אֵלָיו׀ כָּל־נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא
אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ
מַטּוֹתָם׃ וַיַּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֹּת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל 22
הָעֵדֻת׃ וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדוּת וְהִנֵּה 23
פָּרַח מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶרַח וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל
שְׁקֵדִים׃ וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־ 24
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ׃ פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי כה
הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹּתָם
מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן 26
עָשָׂה׃ פ
וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוַעְנוּ אָבַדְנוּ 27
כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ׃ כֹּל הַקָּרֵב׀ הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת 28
הַאִם

Antitypum vide Ef. 11, 1. & Ez. 17, 24. vbi Deus promittit, fe lignum aridum fructiferum redditurum, viride autem aridum. Illud Chriftus eft, hoc Aaron, quatenus ad Chriftum ducebat. Cum vero fe illi opponeret, exaruit. *Cocceius.*

℣. 24. *q) & infpexerunt eas præfertim* Principes.

℣. 25. r) Vid. v. 19. s) *filiis rebellionis*, i. e. *rebellibus*. Ef. 30, 9. Ez. 2, 5. Eph. 2, 2. Contrar. 1 Petr. 1, 14. t) *vt ceffare facias* l. *finem imponas*. conf. v. 20.

℣. 27. u) *Sed dixerunt* queribundi. x) Ar. P. *Ecce! mortui iam funt quidam ex nobis, & perierunt alii; omnes ergo perituri fumus.* y) *omnes interimus.* conf. Pf. 90, 7.

m) *ira egreffa eft.* cf. c. 18, 5. n) *incepit* plaga fubitæ mortis. v. 12. Gen. 6, 1.

℣. 12. o) Pf. 106, 29. Sap. 8. 21.

℣. 13. p) *& cohibita eft plaga.* v. 15. 2 Sam. 24, 21. 25. ό. κ̀ ἐκόπασεν. v. 15. c. 11, 2.

℣. 14. q) cf. v. 14. 37. c. 25, 9. r) *Korachi cauffa.* Gen. 20, 18.

℣. 15. s) Vid. v. 8. t) Schmid. *plaga enim* erat *coercita.* v. 13.

℣. 17. u) i. e. *fingulas virgas.* Vid. v. 21. c. 13, 2. Gen. 32, 16. x) Vid. not. c. 1, 4. y) *Ephraim* fc. & *Manaffe* fub vno nomine Iofephi numeratis, vt Deut. 27, 12. Alii duodecim virgas pofitas effe exiftimant, præter virgam Aharonis. v. 18. z) Schmid. *viri* autem cuiusque *nomen* fcribes fuper baculum ipfius.

℣. 18. a) c. 1, 4.

℣. 19. b) *Et relinques* vel *pones eas.* v. 22. c. 15, 34. c) i. e. ante *Arcam*, in qua erat *Teftimonium* feu Decalogus. v. 25. cf. Ex. 16, 34. c. 30, 36. d) Ex. 25, 22.

℣. 20. e) Typus Chrifti. Ef. 42, 1. Matth. 17, 5. f) *gemmabit, gemmas emittet.* Vid. v. 23. Genef. 40, 10. g) *vt* manifefto hoc miraculo *ceffare faciam a contra me* fremitus Ifraelitarum. (5) Gen. 8, 1. Efth. 2, 1.

℣. 21. h) diftributionem repetitio indicat. cf. v. 17. c. 13, 2. Ez. 4, 6. i) vt ne dicerent, efflorui̇ffe ipfum, quod ad latus Schechinæ fuerit repofitus. *Becbai.* f. 178. a.

℣. 22. k) Vid. v. 19.

℣. 23. l) Vid. v. 20. ό. ἐβλάστησεν ἡ ῥάβδος. Hebr. 9, 4. m) *produxerat enim* gemmam. Ef. 18, 5. n) *& floruerat flore.* Pf. 90, 6. Pf. 92, 8. o) *imo maturas etiam reddiderat* intra vnam noctem. Ef. 18, 5. q. d. *ablactauerat.* 1 Sam. 1, 22. 24. p) *amygdalas.* Gen. 43, 11.

℣. 16. Cum hoc v. demum CAP. XVII. inchoant 6. 9. 10. 11. 13--16. 19. 20. 21. ℣. 23. וַיָּצֵץ *Tfade* per *Segol* 4. 6--16. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 19. a. *Makk.* vna cum accentibus adiiciunt 6. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. male & contra *O. T.* ℣. 25. תלונתם *Nun dagefchatum* habent 1. 2. 3. 6. 9. 17. 18. 19. & nonnulla *Berolinenfia* exemplaria correcta, fecundum *O. T.* f. 19. a. *lün defect.* per *Kibbuts* 1. 2. 3. 4. *Hal.* fecundum *Maf.* 1. fed contra *Maf. Erff.* & *impreffam.* ℣. 28. כָּל־ Ita per *Kametfchatuph* & *Makk.* 1. 2. 3. 4. 5.

Cap. XVIII.

יח האם תמנו לגוע : ס ויאמר יהוה אל־אהרן
אתה ובניך ובית־אביך אתך תשאו את־עון המקדש
2 ואתה ובניך אתך תשאו את־עון כהנתכם : וגם את־
אחיך מטה לוי שבט אביך הקרב אתך וילוו עליך
3 וישרתוך ואתה ובניך אתך לפני אהל העדת : ושמרו
משמרתך ומשמרת כל־האהל אך אל־כלי הקדש
ואל־המזבח לא יקרבו ולא־ימתו גם־הם גם־אתם :
4 ונלוו עליך ושמרו את־משמרת אהל מועד לכל
5 עבדת האהל וזר לא־יקרב אליכם : ושמרתם את
משמרת הקדש ואת משמרת המזבח ולא־יהיה עוד
6 קצף על־בני ישראל : ואני הנה לקחתי את־אחיכם
הלוים מתוך בני ישראל לכם מתנה נתנים ליהוה
7 לעבד את־עבדת אהל מועד : ואתה ובניך אתך
תשמרו את־כהנתכם לכל־דבר המזבח ולמבית
לפרכת ועבדתם עבדת מתנה אתן את־כהנתכם
והזר הקרב יומת : פ
8 וידבר יהוה אל־אהרן ואני הנה נתתי לך את־משמרת
תרומתי לכל־קדשי בני־ישראל לך נתתים למשחה
9 ולבניך לחק־עולם : זה יהיה לך מקדש הקדשים מן־
האש כל־קרבנם לכל־מנחתם ולכל־חטאתם ולכל־
אשמם אשר ישיבו לי קדש קדשים לך הוא ולבניך :
10 בקדש הקדשים תאכלנו כל־זכר יאכל אתו קדש
11 יהיה־לך : וזה־לך תרומת מתנם לכל־תנופת בני
ישראל לך נתתים ולבניך ולבנתיך אתך לחק־עולם
12 כל־טהור בביתך יאכל אתו : כל חלב יצהר וכל־
חלב תירוש ודגן ראשיתם אשר־יתנו ליהוה לך
13 נתתים : בכורי כל־אשר בארצם אשר־יביאו ליהוה
14 לך יהיה כל־טהור בביתך יאכלנו : כל־חרם בישראל
לך

z) Schmid. *Num ergo consumemur moriendo?* ό. ἕως εἰς τέλος ἀποθάνωμεν; Non tantum timent, ne sibi contingeret, quod sociis Korachi contigerat, sed manifestis miraculis aut plagis diuinis coerciti, non de pertinacia sua, sed misera sorte queruntur. Conf. c. 14, 33. 35.

Cap. XIIX, v. 1. a) i. e. curam geretis sanctuarii, *& pœnas dabitis*, si quid vestra negligentia in illud peccetur. *Ar. E.* expiationem facietis pro culpis sanctorum. Sic *Onk.* b) *Ion.* add. *si cauti non fuerint in oblatione sua.* Sic v. 23.

℣. 2. c) c. 16, 9. d) *vt adiungantur tibi* v. 4. alluditur ad nomen *Leui.* Gen. 29, 34. cf. 1 Cor. 6, 17. e) vbi altare holocausti, & ostium tentorii, vt sacra tibi curetis.

℣. 3. f) Schmid. *Custodient itaque custodiam tui*, h. e. curam gerent, *quam eis impones.* c. 1, 53.

℣. 4. g) Schmid. *adhærebunt tamen tibi.* vid. v. 2. h) *alienus autem.* v. 7. cf. c. 1, 51.

℣. 5. i) c. 17, 11.

℣. 6. k) c. 16, 9. l) dono *dati sunt.* c. 3, 9. Hic repetitur ob Korachi rebellionem. *Cler.*

℣. 7. m) vobis iterum collatum & confirmatum. cf. c. 3. 10. n) *Syr.* & omnes ritus. o) Ex. 26, 33. p) Schmid. *Opus namque doni singularis dedi Sacerdotium vestrum.* i. e. ex singulari gratia vos munere Sacerdotii donaui. cf. Psal. 68, 19. Hebr. 5, 4. *Ar. P.* iam enim constitui Sacerdotium vestrum, ministerium dono datum. q) cf. c. 16, 35. 2 Par. 26, 18.

℣. 8. r) *seruationem*, h. e. quod seruatur, nec adoletur de eo, quod Deo est consecrandum. s) c. 5, 9. t) Schmid. *pro vnctione*, i. e. sec. *M. I. quia vnctus es, & Sacerdos.* vid. Leu. 7, 35. u) sic v. 11. 20.

℣. 9. x) *de sanctitate sanctitatum*, i. e. ex rebus sacrosanctis vt Leu. 2, 10. y) *Onk.* quod reliquum est de igne. *Ion.* quod reliquum est ex holocausto ouis de igne. z) *quæ reddent mihi.* Ge. 5, 7. *M. I.* velut debitor, qui creditori reddit debitum. cf. Ps. 69, 5.

℣. 10. a) *in loco sacrosancto.* cf. Leu. 6, 19. Non intelligitur sanctissimum habitaculi, quod est intra velum interius, -- sed sensus hic est, vt hæc sacrificia non tanquam vulgaria sacra comedant, sed tanquam sanctissima, maxima cum veneratione & sanctimonia. *Bechai.* f. 172. c.

℣. 11. b) Schmid. *Hæc porro erit tibi sublatio doni eorum, quoad* &c.

℣. 12. c) *Omnem* sc. *pinguedinem olei*, i. e. optimam & lectissimam partem olei. *M. I.* d) *& opima quæque parte vini.* cf. Ex. 22, 28. חלב *optimum* in suo genere significat. vid. Deut. 32, 14. Ps. 147, 14. ℣. 13. e) *Primitiæ*, inquam, *omnium, quæ in terra eorum* prouenient. Ex. 23, 16. 19. ℣. 14. f) *res deuota.* Leu. 27, 21. 28.

℣. 3. אך per *Rbhia* emendauit 4. ℣. 6. לכם per *Rbhia* 4. & in marg. 1. ℣. 8. ואני הנה ita 2. ℣. 9. אשר per *Makkeph* 2. 3. 5.

לך יהיה׃ כל־פטר רחם לכל־בשר אשר־יקריבו טו
ליהוה באדם ובבהמה יהיה־לך אך פדה תפדה את
בכור האדם ואת בכור־הבהמה הטמאה תפדה׃
16 ופדויו מבן־חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים
17 בשקל הקדש עשרים גרה הוא׃ אך בכור־שור או־
בכור כשב או־בכור עז לא תפדה קדש הם את־דמם
תזרק על־המזבח ואת־חלבם תקטיר אשה לריח
18 ניחח ליהוה׃ ובשרם יהיה־לך כחזה התנופה וכשוק
19 הימין לך יהיה׃ כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני־
ישראל ליהוה נתתי לך ולבניך ולבנתיך אתך לחק־
עולם ברית מלח עולם הוא לפני יהוה לך ולזרעך
כ אתך׃ ויאמר יהוה אל־אהרן בארצם לא תנחל
וחלק לא־יהיה לך בתוכם אני חלקך ונחלתך
21 בתוך בני ישראל׃ ס ולבני לוי הנה נתתי
כל־מעשר בישראל לנחלה חלף עבדתם אשר־הם
22 עבדים את־עבדת אהל מועד׃ ולא־יקרבו עוד בני
23 ישראל אל־אהל מועד לשאת חטא למות׃ ועבד
הלוי הוא את־עבדת אהל מועד והם ישאו עונם חקת
עולם לדרתיכם ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה׃
24 כי את־מעשר בני־ישראל אשר ירימו ליהוה תרומה
נתתי ללוים לנחלה על־כן אמרתי להם בתוך בני
ישראל לא ינחלו נחלה׃ פ
כה וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ ואל־הלוים תדבר
26 ואמרת אלהם כי־תקחו מאת בני־ישראל את־
המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם
והרמתם ממנו תרומת יהוה מעשר מן־המעשר׃
27 ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן־הגרן וכמלאה מן־
28 היקב׃ כן תרימו גם־אתם תרומת יהוה מכל
מעשרתיכם

runt. cf. Ps. 16, 5. Ps. 119, 57. Thren. 3, 24.
ṽ. 21. z) Leu. 27, 30. a) *in compensationem operæ, vel pro ministerio eorum.* (a) v. 31.
ṽ. 22. b) vt c. 16. temere factum erat. c) *ad ferendum peccatum*, h. e. *ita vt pœnas luant.* Leu. 19, 17. c. 21, 9. ל cum- Συντακτικόν. s. e- ventuale, vt infra c. 32, 14. d) cf. 1 Ioh. 5,
קמץ בז״ק
16. ὁ. ψυχα-τηφόρι.
Iac. 3, 8.
ṽ. 23. e) *ferent delictum suum & pœnas dabunt* neglectim aut irreuerenter habiti sanctuarii. cf. Leu. 5, 1. 17. c. 20, 19. *Ion.* add. *si non fuerint cauti in ministerio suo.* vt v. 1.
ṽ. 24. f) cf. Deut. 12, 19.
ṽ. 26. g) *ab ipsis.* sc. ex eorum fructibus soluendam. h) *tum offeretis de illa* decima parte.
ṽ. 27. i) *Quod reputabitur* vobis pro oblatione vestra, i. e. qs. eos fructus ex prædiis vestris collegissetis. k) *sicut reliquorum frumentum de area.* c. 15, 20. l) *& sicut plenitudo*, i. e. *maturum vinum.* Ion. *sicut vinum plenitudinis.* Nam vuæ non calcantur prius in torculari, quam fuerint *matura & plene excoctæ. M. I.* Al. *sicut plena* sc. *middah* s. *mensura* vini. cf. not. Ex. 22, 28. Deut. 22, 9. *Ar. P.* & sicuti mustum.

ṽ. 15. g) *primogenitum viri.* Ex. 13, 2. cf. Num. 3, 13. h) v. 16. 17. c. 3, 12. c. 35, 31. i) *Ion.* add. *quinque siclis.* k) Ex. 13, 13. c. 34, 20. Leu. 27, 27. l) *Ion.* add. *agnis.*
ṽ. 16. m) Schmid. *Redimendos autem eius.* al. substant. pretium redemtionum. ὁ. κγλ.ἡ λύτρωσις αὐτοῦ. vid. c. 3, 46. 48. *Bechai*: primogenitos hominis. n) c. 3, 15. 40. o) *pro æstimatione tua.* vid. Leu. 5, 15. p) c. 3, 47. Ex. 30, 13.
ṽ. 17. q) *sanctum illa.* h. e. *vnumquodque* Deo sacrum est, nascendi ordine. cf. Leu. 27, 26.
ṽ. 18. r) *sicut pectus agitata oblationis* c. 6, 20. Ex. 29, 26. s) Leu. 7, 30. 32.
ṽ. 19. t) *fœdus salis*, i. e. *incorruptum, stabile, & nunquam cessaturum*: nam sal non modo non corrumpitur, sed & alias res a corruptione conseruat. *M. I.* cf. Leu. 2, 13. 2 Par. 13, 5. Forte sal in fœdere contrahendo adponebatur, quo diuturnitas aut æquitas fœderis significabatur. Hinc *Pythagoras* apud *Diog. Laert.* lib. 8. §. 35. in symbolis docebat *de sale, adponendum esse, in commemorationem iustitiæ*, οἱ γὰρ ἅλες πᾶν σώζουσι, ὅ, τι ἂν παραλάβωσι. *Cler.* Alii *sal Sodomiticum* s. *bitumen* intelligunt, quod non tantum ob fragrantiam suam in thymiamate sacro adhibebatur, (vid. not. Ex. 30, 35) sed etiam tenacitate sua res colligendas arctissime compingebat, & conseruabat. Vid. *Plin.* H. N. lib. 35. c. 15. *Ion.* non abolebitur sicut sal, qui dulcem reddit carnem oblationum.
ṽ. 20. u) Deut. 10, 9. c. 18, 2. Ez. 44, 28. x) Ios. 13, 14. 33. y) h. e. a me solo accipies, quod satis superque sit, & quæ mihi debentur, ea tua erunt.

ṽ. 19. ירימו *Munach* habent 1--6. 9. 20. regularius quidem illi, sed contra *Mas.* ad Gen. 30, 16. ṽ. 19. הוא Ita cum vtroque puncto, & *masculini* & *feminini* generis scribunt 6. 9. 11. 20. procul dubio ex diuersæ lectionis codicibus; nam הוא in *masc.* habent 1. & 8. secundum *Masor.* 1. ad Exod. 29, 28. vbi hic locus per *Schurek* expresse requiritur. Aliqui libri etiam היא scribunt in *O. T.* sed הוא cum reliquis nostris legunt omnes *Hisp.* & *Germanici* codices, item codex *masorethicus* in O. T. f. 10. a. & *Mas. Erff.* ṽ. 20. ויאמר יהוה אל־אהרן ita 2. & in marg. 1. sic se. 4. contra *Mas. impress.* ad c. 3, 40. ṽ. 24. מעשר Sic per *Schua simplex* 1. 2. secundum *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. & *Mas.* 1. ad Deut. 12, 17. ṽ. 26. כי per *Mun.* omnes præter 17. 18. & *Berol.* qui habent *Makk.* sec. *O. T.*

מעשרתיכם אשר תקחו מאת בני ישראל ונתתם
29 ממנו את־תרומת יהוה לאהרן הכהן׃ מכל
מתנתיכם תרימו את כל־תרומת יהוה מכל־חלבו
ל את־מקדשו ממנו׃ ואמרת אלהם בהרימכם
את־חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גרן
31 וכתבואת יקב׃ ואכלתם אתו בכל־מקום אתם
וביתכם כי־שכר הוא לכם חלף עבדתכם באהל
32 מועד׃ ולא־תשאו עליו חטא בהרימכם את־
חלבו ממנו ואת־קדשי בני־ישראל לא תחללו
ולא תמותו׃

פ פ פ לט 39

יט וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר׃ זאת חקת
2 התורה אשר־צוה יהוה לאמר דבר אל־בני ישראל
ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין־בה מום
3 אשר לא־עלה עליה על׃ ונתתם אתה אל־אלעזר
הכהן והוציא אתה אל־מחוץ למחנה ושחט אתה
4 לפניו׃ ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו והזה אל־
ה נכח פני אהל־מועד מדמה שבע פעמים׃ ושרף את־
הפרה לעיניו את־ערה ואת־בשרה ואת־דמה על־
6 פרשה ישרף׃ ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת
7 והשליך אל־תוך שרפת הפרה׃ וכבס בגדיו הכהן
ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל־המחנה וטמא הכהן
8 עד־הערב׃ והשרף אתה יכבס בגדיו במים ורחץ
9 בשרו במים וטמא עד־הערב׃ ואסף איש טהור את
אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור והיתה
לעדת בני־ישראל למשמרת למי נדה חטאת הוא׃
י וכבס האסף את־אפר הפרה את־בגדיו וטמא עד־
הערב R יז א

m) & posteris eius. ℣. 29. n) *quæ sc. vobis donata sunt.* o) *de quouis opimo seu præstantissimo sui generis* v. 12. 30. 32. p) *consecrationem eius seu quod inde consecrandum est.* cf. Ez. 45, 4.
℣. 31. q) cf. v. 21. ὁ. μισθὸς ὑμῶν. Matth. 10, 10. 1 Cor. 9, 13. 1 Tim. 5, 18.
℣. 32. r) *sic nullam peccati pœnam feretis.* vid. v. 22.
Cap. XIX, v. 2. s) *Bechai*: Est vna de legibus, quarum ratio non est reuelata. Mirum enim est, vaccam rufam immundos purgare, illos vero, quorum ministerium circa eam parandam versabatur, coinquinare. Innuit tamen rem aliquam cælestem, h. e. expiationem rubram. f. 173. a. t) *vt capiant* & adducant *ad te.* sic Gen. 27, 9. 13. coll. v. 14. u) *iuvencam.* ὁ. δάμαλιν v. 9. Hebr. 9, 13. x) *rufam.* Vid. 2 Reg. 3, 22. Zach. 1, 18. *Cocceio* Lex. p. 9. typus Seruatoris. Es. 63, 2. *Ion.* add. *natam duos annos.* y) h. e. *cui nullum insit vitium.* Leu. 22, 19. seqq. z) ὁ. ἄμωμον. 2 Pet. 2, 13. a) i. e. *cui iugum non fuerit impositum.* sic 1 Sam. 6, 7. Maior videbatur victima, quæ nondum vulgaribus vsibus inseruierat. Typice notare potest, Christum iugo peccati nunquam subiectum. 1 Pet. 2, 22. seqq. cf. not. Leu. 3, 1.
℣. 3. b) sc. tu Moses & Aharon. c) *Eleasaro.* Gen. 18, 7. non Pontifici maximo, qui ab omni pollutione immunis esse debuit. Vid. v. 7. sic Leu. 16, 26. 27. d) *& educet - & mactabit* sc. *alius aliquis.* M. I. sic v. 5. *Ion.* alius Sacerdos. e) cf. c. 15, 36. Leu. 4, 12. c. 24, 14. Hebr. 13, 11. 12. *Bechai*: Sic post extructum Templum comburebatur extra Hierosolymam in monte oliuarum. f. 173. b. f) *Bechai*: spectante Eleazaro, neque respiciente a vacca ante, quam in pulverem redacta esset.
℣. 4. g) *& sparget ad oppositum anterioris partis tabernaculi*, s. ex loco, qui ad orientem sanctuarii erit, versus sanctuarium sparget sanguinem. vid. *Raschi* h. l. h) vid. not. Leu. 4, 17. i) vid. Leu. 4, 6.
℣. 5. k) *fimum eius* (7) Mal. 2, 3. vt victimæ pro peccato populi. Leu. 4, 11.
℣. 6. l) Leu. 14, 4. m) *combustionis.* vid. v. 17. cf. c. 17, 2. Es. 9, 4.
℣. 7. n) cf. Leu. 15, 26. seqq.
℣. 8. o) Sicut isti, qui vaccam rufam mactabant & comburebant, impuri fiebant; cinere eius vero adspersi, puri reddebantur: ita crucifigentes Christum reatum contrahebant; sed qui crucifixi sanguine consperguntur, a peccatorum sordibus purgantur. Hebr. 9, 13. 14.
℣. 9. p) *cinerem.* Mal. 3, 21. Hebr. 9, 13. q) *in adseruationem*, i. e. *vt seruetur.* c. 17, 25. Ex. 16, 33. r) Schmid. *pro aquis separationis*; al. *impuritatis.* v. 13. 20. ὁ. ex signific. Chald. ῥαντισμοῦ. 1 Pet. 1, 2. sic Onk. Ion. Syr. s) c. 6, 11. c. 8, 7. sc. ad carnis puritatem Hebr. 9, 13. verus autem fons ad auferendam impuritatem erat adhuc exspectandus. Zach. 13, 1.

℣. 29. מכל־חלבו Kadma sub Mem imponunt 1. 7. & sic fe. 2. ℣. 30. אליהם *plene* 3. 6. 9. 20. 1 ℣. 2. אשר אין ita 3. at אשר ׳ אין 6—14. 19. 20. 21. minus bene; nostram lectionem tuetur O. T. f. 19. a. & *Ln bakkore* in marg. 1. ℣. 9. הוא Ita omnes nostri, & 1. quidem cum adiecta nota כן הוא, *ita omnino scribendum esse*; at היא per *Iod* requirit *Masora* 2. & *Erffurtensis*.

Immunda ob mortuum, cinere Vaccæ rubræ mundanda.

הערב והיתה לבני ישראל ולגר הגר בתוכם לחקת
11 עולם׃ הנגע במת לכל־נפש אדם וטמא שבעת ימים׃
12 הוא יתחטא־בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר
ואם־לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי לא
13 יטהר׃ כל־הנגע במת בנפש האדם אשר־ימות ולא
יתחטא את־משכן יהוה טמא ונכרתה הנפש ההוא
מישראל כי מי נדה לא־זרק עליו טמא יהיה עוד
14 טמאתו בו׃ זאת התורה אדם כי־ימות באהל כל־
הבא אל־האהל וכל־אשר באהל יטמא שבעת ימים׃
טו וכל כלי פתוח אשר אין־צמיד פתיל עליו טמא הוא׃
16 וכל אשר־יגע על־פני השדה בחלל־חרב או במת או־
17 בעצם אדם או בקבר יטמא שבעת ימים׃ ולקחו
לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל־
18 כלי׃ ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזה על־
האהל ועל־כל־הכלים ועל־הנפשות אשר היו־שם
19 ועל־הנגע בעצם או בחלל או במת או בקבר׃ והזה
הטהר על־הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחטאו
ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב׃
כ ואיש אשר־יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההוא
מתוך הקהל כי את־מקדש יהוה טמא מי נדה לא־
21 זרק עליו טמא הוא׃ והיתה להם לחקת עולם ומזה
מי־הנדה יכבס בגדיו והנגע במי הנדה יטמא עד־
22 הערב׃ וכל אשר־יגע־בו הטמא יטמא והנפש
הנגעת תטמא עד־הערב׃ פ

Cap. XX.

כ ויבאו בני־ישראל כל־העדה מדבר־צן בחדש
הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר
2 שם׃ ולא־היה מים לעדה ויקהלו על־משה ועל־
3 אהרן׃ וירב העם עם־משה ויאמרו לאמר ולו גוענו
בגוע

ỳ. 11. t) Schmid. *quoad omnem animam.* c. 5, 2. c. 31, 19. Leu. 21, 1. Hagg. 2, 14. u) c. 6, 9. Leu. 15, 13. 24. Diutius ergo impuros fecit cadauer humanum, quam bruti. Leu. 11, 24.

ỳ. 12. x) *expiabit se illo* cinere. v. 13. 20. c. 8, 21. y) asyndeton. & tunc *mundus eris* sc. in vespera vid. v. 19. cf. 2 Tim. 2, 21.

ỳ. 13. z) c. 9, 6. a) *Ar. P.* & *Bechai.* si ingressus illud fuerit. b) vid. not. Leu. 16, 31. c) sic v. 20. Ex. 12, 15. cf. Hebr. 12, 14. d) ὁ. ἀκάθαρτός ἐστιν. cf. c. 9, 6. *Eph.* 5, 5. e) *Ar. P.* in perpetuum. cf. Prou. 30, 12. 1 Cor. 6, 11. c. 15, [illegible].

ỳ. 15. f) super quo non est *operculum*, quod ori [illegible] arcte coniungitur, *instar ar*[illegible] 50. Gen. 24, 22. [illegible] Arab. *Simad* est [illegible] *um, quo operitur os ampullæ*, & rad. Arab. *operuit, ligauit os s. caput ampullæ.* g) *tænia* vel *linteum*, al. *filo reuinctum*. cf. Gen. 38, 18.

ỳ. 16. h) *confossum gladio.* v. 18. Deut. 19, 1. i) *os humanum.* Ez. 39, 15.

ỳ. 17. k) i. e. *combustæ victimæ.* vid. v. 6. 9. l) *Onk. Ion.* fontis. vid. Leu. 14, 5.

ỳ. 18. m) v. 6. Ex. 12, 22. Ps. 51, 9. n) *adsperget.* v. 4. 19. Ad vitam aditus est per adspersionem Es. 52, 15. Hebr. 10, 22. 23. quæ communionem notat cum eo, in quo est causa vitæ & salutis. o) notat mundationem per sanguinem Christi. 1 Ioh. 1, 7. Hebr. 1, 3. c. 9, 14.

ỳ. 19. p) *adsperget, inquam.* v. 18. c. 8, 7. q) vid. Leu. 14, 49. r) vid. v. 12.

ỳ. 20. s) a Deo, vel magistratu, si innotescat. vid. v. 13.

ỳ. 21. t) cf. v. 4. 7. 8. 10. Leu. 16, 26.

ỳ. 22. u) ὁ. ἀκάθαρτον ἔσται. Tit. 1, 15. ideo immundus e castris eiiciebatur. c. 5, 2.

Cap. XX, ỳ. 1. x) cum 38. annos per Arabiam vagati essent. vid. c. 13, 21. y) *Ion.* decimo die mensis Nisan seu Martii sc. anni quadragesimi. vid. c. 33, 36-38. z) & *consedit* populus *ad Kades*, quæ in illo deserto, v. 16. 22. c. 33, 36. a) ὁ. ἐτελεύτησεν. Matth. 9, 18. & die primo mensis quinti Aharon. v. 28. coll. c. 33, 38.

ỳ. 2. b) c. 16, 3.

ỳ. 3. c) Ex. 17, 2. 3. Psalm 106, 32. ὁ. ἐλοιδορεῖτο. v. 13. Act. 23, 4. d) *vtinam vero.* c. 14, 2. Ios. 7, 7.

ỳ. 14. וזאת *Munach* habent 1. 2. ỳ. 15. פתיל cum *præfixo* ו codex *Hebræo-Samar.* ỳ. 18. אשר־היו ita 1. 3. 4. 5. בעצם *Præf.* ב per *Patach* scribunt 7. 8. *Kamets* tamen ex aliis codd. in margine referunt. ỳ. 19. הטהור *plene* 3. 4. 5. sic su. *Hal.* contra *Masoram* ad Leu. 11, 47. CAP. XX, ỳ. 3. וירב העם עם־משה ויאמרו לאמר ita variat in accentibus 3.

4 בגוע אחינו לפני יהוה: ולמה הבאתם את־קהל יהוה
ה אל־המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו: ולמה
העליתנו ממצרים להביא אתנו אל־המקום הרע הזה
לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות:
6 ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל־פתח אהל מועד
ויפלו על־פניהם וירא כבוד־יהוה אליהם: פ
7 וידבר יהוה אל־משה לאמר: קח את־המטה
8 והקהל את־העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל־
הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן־
9 הסלע והשקית את־העדה ואת־בעירם: ויקח משה
י את־המטה מלפני יהוה כאשר צוהו: ויקהלו משה
ואהרן את־הקהל אל־פני הסלע ויאמר להם שמעו־
11 נא המרים המן־הסלע הזה נוציא לכם מים: וירם
משה את־ידו ויך את־הסלע במטהו פעמים ויצאו
מים רבים ותשת העדה ובעירם: ס
12 ויאמר יהוה אל־משה ואל־אהרן יען לא־
האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא
תביאו את־הקהל הזה אל־הארץ אשר־נתתי להם:
13 המה מי מריבה אשר־רבו בני־ישראל את־יהוה
14 ויקדש בם: ס וישלח משה מלאכים
מקדש אל־מלך אדום כה אמר אחיך ישראל אתה
טו ידעת את כל־התלאה אשר מצאתנו: וירדו אבתינו
מצרימה ונשב במצרים ימים רבים וירעו לנו מצרים
16 ולאבתינו: ונצעק אל־יהוה וישמע קלנו וישלח מלאך
ויצאנו ממצרים והנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך:
17 נעברה־נא בארצך לא נעבר בשדה ובכרם ולא נשתה
מי באר דרך המלך נלך לא נטה ימין ושמאול עד
18 אשר־נעבר גבלך: ויאמר אליו אדום לא תעבר בי

פן R 2 יז ב

e) *cum exspirarunt fratres nostri coram Domino* ante 38 annos. Vid. c. 11, 33. c. 17, 14.
℣. 4. f) similes querelæ c. 21, 5. Ex. 15, 22. c. 16, 2. 3. c. 17, 1.
℣. 5. g) *imo quære.* c. 31, 7. h) vid. Ier. 2, 6. i) Ar. P. *vt ne aqua quidem sit in ea.*
℣. 6. k) *tum abiit* vid. c. 17, 8. l) *a conspectu.* c. 17, 7. Ps. 5, 1. m) Vid. c. 16, 19.
℣. 7. n) *virgam*, quæ floruerat, & amygdalas emiserat vna nocte v 9. c. 17, 23. o) Vid. Ex. 17, 6. &c. Ex Christo petenda est aqua ad lavandum c. 19, 12. & ad sitim restinguendam Es. 55, 1. Ioh. 4, 10. 14.
℣. 9. p) ex sanctuario, vbi monumenti loco reposita erat. c. 17, 25.
℣. 10. q) *rupem alloqui* iussus fuerat, v. 8. vt aquam emitteret; alloquitur vero populum impatiens, & querelis eorum commotior factus, nec satis animi compos, vt docet Ps. 106, 33. adeo, vt ipse diuinis promissis non satis fideret, & grauiter peccaret. cf. v. 24. r) *rebelles.* ὁ. ἀπειθεῖς. Tit. 1, 16. s) i. e. an rem, quæ fieri nequit, a nobis postulatis? sic *Ion.* an ex hac petra possibile est nobis educere vobis aquam?
℣. 11. t) *bis*, quod semel percussa aquam non illico emisisset, quod impatientiam quandam & dubitationem animi innuebat. *Cler.* u) Ps. 114, 8. x) Es. 43, 20.
℣. 12. y) *propterea*, quod. Gen. 22, 16. z) *non* indubitato vel plene *credidistis mihi.* cf. Gen. 48, 10. 8. *Ar. P.* fecistis eos credere in me. a) c. 27, 14. b) Deut. 1, 37. c. 31, 2. c. 32, 51. Ps. 106, 32.
℣. 13. c) Simile nomen impositum aquae Chorebi Ex. 17, 7. quæ ambiguitas

tollitur addito *Kades.* Ez. 47, 19. Deut. 32, 51. d) *& sanctificatus*, sanctus ac verax habitus *est inter illos* Leu. 10, 3. *Ion.* add. *in Mose & Aharone.*
℣. 14. e) iubente Deo Deut. 2, 4. f) *legatos.* c. 24, 12. ὁ. ἀγγέλους. Luc. 7, 24. g) Genes. 36, 31. Iud. 11, 17. *Ion.* add. *dicendo:* h) i. e. populus ortus ex fratre conditoris gentis Idumææ. Deut. 23, 8. Obad. v. 10. 12. i) Ex. 18, 8.
℣. 16. k) Ex. 2, 23. ὁ. ἀνεβοήσαμεν. Marc. 15, 8. l) Exod. 14, 19. c. 13, 20. c. 33, 2. Es. 63, 9. m) quæ vrbs est in extremis finibus tuis. vid. v. 1. c. 13, 26.
℣. 17. n) *transeamus quæso*, vel transire igitur nobis liceat *per terram tuam.* Iud. 11, 17. o) *per agrum* sc. cultum. c. 22, 23. p) *aquam* vllius *putei* sc. gratis aut inuito Domino v. 19. Deut. 2, 6. q) *via regia*, Ar. P. *publica* iter faciemus. cf. v. 19. c. 21, 23. r) c. 22, 26.
℣. 18. s) *per me*, i. e. *per terram meam.* Deut. 2, 30. Rom. 15, 28.

℣. 8. והשקית *Milel* legit 3. contra *Masoram* 1. 2. & *Erffurtensem.* ℣. 16. ויציאנו *tsi* plene 3-16. 19. 20. 21. sed *defectiue* scribi iubet *O. T.* f. 19. 2. *Masora* 1. 2. *Erff.* & ipsa *Masora magna* 7. 8. ℣. 17. ושמאל sine *Vau* quiescente 1. 2. 3. 4. 5. contra *Mas.* 7. 8. at ושמואל inuerso ordine vult scribi *Masora Erffurtensis.* גבולך per *Schurek* 2. 3. 4. 5. contra *Masoram* 1. & *Erff.*

19 פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בַּמְסִלָּה נַעֲלֶה וְאִם־מֵימֶיךָ נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנַי וְנָתַתִּי
מִכְרָם רַק אֵין־דָּבָר בְּרַגְלַי אֶעֱבֹרָה׃ וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר כ
21 וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ בְּעַם כָּבֵד וּבְיָד חֲזָקָה׃ וַיְמָאֵן
אֱדוֹם נְתֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו׃
פ
22 וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הֹר הָהָר׃
23 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר עַל־גְּבוּל
24 אֶרֶץ־אֱדוֹם לֵאמֹר׃ יֵאָסֵף אַהֲרֹן אֶל־עַמָּיו כִּי לֹא יָבֹא
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם
כה אֶת־פִּי לְמֵי מְרִיבָה׃ קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ
26 וְהַעַל אֹתָם הֹר הָהָר׃ וְהַפְשֵׁט אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו
וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יֵאָסֵף וּמֵת שָׁם׃
27 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הֹר הָהָר לְעֵינֵי
28 כָּל־הָעֵדָה׃ וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׁ
אֹתָם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד
29 מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן־הָהָר׃ וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן
וַיִּבְכּוּ אֶת־אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל׃
Cap.XXI. כא וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי ס
בָּא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ
2 שֶׁבִי׃ וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתֹן תִּתֵּן
3 אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת־עָרֵיהֶם׃ וַיִּשְׁמַע
יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם
וְאֶת־עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חָרְמָה׃ פ
4 וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לִסְבֹב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם
ה וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ־הָעָם בַּדָּרֶךְ׃ וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים
וּבְמֹשֶׁה לָמָה הֶעֱלִיתֻנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין
6 לֶחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל׃ וַיְשַׁלַּח
יְהוָה

t) ne gladio seu armatus occurram tibi. cf. v. 20. Am. 1, 11. ℣. 19. *u) via trita & munita*. cf. v. 17. Ef. 11, 16. *x) pretium earum* venditarum (3) Prou. 31, 10. ό. τιμήν σοι. Matth. 27, 6. Act. 5, 2. *y) tantummodo* (quod *nihil est*) pedibus meis transibo. sic ό. *nullius momenti est*. At Schmid. *tantum, sine damno, pedibus*. sic *Onk. Ion.* & *Ar. P.* sed *Ar. E.* Nulla res mala intenditur; pedibus &c. *z)* h. e. *quantum pedibus progredi potero*. Cler. coll. Gen. 33, 14. ℣. 20. *a) cum numeroso* vel *ingenti populo*. cf. Gen. 50, 9. Ex. 8, 20. ℣. 21. *b) ideo deflexit*. Gen. 38, 16. ό. καὶ ἐξέκλινεν. Rom. 16, 17. *Ion. Hier.* add. *quia iussi erant a Deo, ne aciem instruerent contra illos, eo quod nondum venisset tempus, vt vindicta fieret in Idumæis per manus ipsorum*. Cf. not. c. 21. 4. ℣. 22. *c)* v. 1. c. 33, 37. *d) ad montem Hor*, in finibus Idumææ v. 23. versus ortum. cf. c. 34, 7. 8. al. versus meridiem coll. c. 21, 4. ℣. 24. *e) adgregabitur* populis suis. v. 26. c. 25, 8. cf. Gen. 15, 15. *f) rebelles fuistis mandato meo*. Vid. v. 10, c. 27, 14. *Onk. Ion.* verbo meo. *g) ad aquas Meribæ*. v. 12. ℣. 25. *h) adsume* ergo. *i) & adscendere iube*. Ex. 8, 1. *k)* c. 33, 38. Deut. 32, 50. ℣. 26. *l) Tum exue* Aharonem vestibus suis sc. *sacerdotalibus* v. 28. cf. Ex. 28, 2. sic *Ion.* qui add. *decore Sacerdotii*. ℣. 28. *m)* c. 27, 13. c. 33, 38. Deut. 32, 50. ℣. 29. *n) Cum autem viderent & cognoscerent*. Gen. 42, 1. *o)* ό. ἀπελύθη. Luc. 2, 29. cf. Phil. 1, 23. Ibi etiam sepultus est Deut. 10, 6. *p)* publico luctu cohonestarunt eum. ό. ἔκλαυσεν. Ioh. 11, 31. 33. *q)* Deut. 34, 8. cf. Gen. 50, 3.

Cap. XXI, v. 1. *r)* Schm. *interea audiuit*. *s)* vrbs fuit tractus meridiani in terra Canaan. c. 33, 40. Iof. 12, 14. Iud. 1, 16. *t)* Schmid. *via Atharim*, sic ό. & Ar. E. sed Onk. Ion. Hier. *exploratorum*, sc. qua olim exploratores terram Canaan ingressi erant. c. 13, 17. *u) captiuitatem*, id est *captiuos*. Deut. 21, 10. Ps. 68, 19. ℣. 2. *x) internecioni deuotas delebo*. ℣. 3. Leu. 27, 29. Iof. 6, 17. 1 Sam. 15, 3. ℣. 3. *y)* sc. quantum tunc potuit. cf. Iof. 12, 14. Iud. 1, 17. Erant Hebræi hac in re non modo hostes, priores lacessiti ab Aradensibus, sed etiam diuinæ iustitiæ ministri. vid Deut. 7, 1. 2. *z)* h. e. *deuotionis s. rei deuotæ*. c. 14, 45. Iof. 15, 30. ℣. 4. *a)* Vid. c. 20, 22. *b)* c. 14, 25. *c)* ne fines Idumæorum ingrederentur. cf. c. 20, 18. seqq. Deut. 2, 1. 2. *d) & abbreuiata est anima populi*, h. e. *impatiens factus est*, & laborem tot itinerum amplius ferre noluit. Vid. Iud. 10, 16. c. 16, 16. Iob. 21, 4. Zach. 11, 8. ό. ὠλιγοψύχησεν, *animum despondit*, 1 Thess. 5, 14. *Ar. P.* fastidio premebantur. ℣. 5. *e)* c. 12, 1. *f)* Vid. c. 20, 5. Deut. 1, 19. *g)* c. 11, 6. *h) fastidit, abhorret*. c. 21, 3. *i) leuissimo* (1) cf. c. 11, 5. 6. in manna reiiciebant cibum de cœlo dandum, qui vitam mundo erat daturus. Ioh. 6, 33. Cocc. ℣. 6. *k) ideo misit*. Leu. 26, 22.

℣. 19. אליו Ita per *Merca* plerique nostri, requirente *Masora* ad Gen. 30, 16. at *Munach* habent 1. 3. 4. *Berol.* & cum adiecto *Psik*. 2. ℣. 21. וימאן *Psik* omittunt 4. 5. & 14. contra *Masoram* 1. ℣. 29. העדה per *Metheg* loco *Munach* 3. 6. 9. 20. CAP. XXI, v. 1. ערד *Resch patachatum* habent 1. 3. 4. 5., וישב sine *Psik* 1. 4. contra *M. I.* & *Mas.* 7. 8. & *Erffurtensem*. ℣. 3. בקול Pro eo emendauit לקול 3. ℣. 4. לסבב *Beth* sine *Dagesch* 6. 8. 9. 10--16. & 2. *Ascher*. sic examli bes מהורתא apud *Eliam* in *Mas. ham. masoreth* f. 77.

Cap

יְהוָה בָּעָם אֵת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים וַיְנַשְּׁכוּ אֶת־הָעָם
7 וַיָּמָת עַם־רָב מִיִּשְׂרָאֵל׃ וַיָּבֹא הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ
חָטָאנוּ כִּי־דִבַּרְנוּ בַיהוָה וָבָךְ הִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וְיָסֵר
8 מֵעָלֵינוּ אֶת־הַנָּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֵס וְהָיָה
9 כָּל־הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וָחָי׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחֹשֶׁת
וַיְשִׂמֵהוּ עַל־הַנֵּס וְהָיָה אִם־נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט
י אֶל־נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת וָחָי׃ וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת׃
11 וַיִּסְעוּ מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
12 מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ׃ מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרֶד׃
13 מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיֹּצֵא
מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין
14 הָאֱמֹרִי׃ עַל־כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת יְהוָה אֶת־וָהֵב
טו בְּסוּפָה וְאֶת־הַנְּחָלִים אַרְנוֹן׃ וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר
16 נָטָה לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב׃ וּמִשָּׁם בְּאֵרָה
הִוא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֱסֹף אֶת־הָעָם
17 וְאֶתְּנָה לָהֶם מָיִם׃ ס אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת־
18 הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלִי בְאֵר עֱנוּ־לָהּ׃ בְּאֵר חֲפָרוּהָ שָׂרִים
כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בִּמְחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם וּמִמִּדְבָּר
19 כ מַתָּנָה׃ וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת׃ וּמִבָּמוֹת
הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה
עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן׃ פ
21 וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי לֵאמֹר׃
22 אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ לֹא נִטֶּה בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מֵי
23 בְאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃ וְלֹא־
נָתַן סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחֹן אֶת־
כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יָהְצָה
24 וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיַּכֵּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֶב וַיִּירַשׁ אֶת־

ארצו R 3 יז ג

l) *hydros* vel *cherſydros* q.d. *vrentes*, quia ariditatem & ſummum ardorem creantiis, quos morſu adpetunt. Deut. 8, 15. Eſ. 14, 29. cf. *Bocharti* Hieroz. & *Ludolfi* Comment. Hiſt. Aeth. *m*) *& momorderunt*. Amos 5, 19. ὁ. ἔδακνον. v. 8. 9. Gal. 5, 15.

℣. 8. *n*) v. 9. ὁ. ὄφιν. Ioh. 3, 14. *o*) *ſuper ſigno* vel *vexillo*. cf. Ex. 17, 15. Pſ. 60, 6. al. *perticæ impone*, ex qua aliquid ſuſpenditur. *p*) ſc. oculis fidei. Ioh. 6, 40. *Ar. P.* add. *pœnitentiam agens*. *q*) vid. antitypum Ioh. 3, 14. c. 12, 32. *Ion.* add. *ſi direxerit cor ſuum in nomen verbi Domini*. cf. Sap. 16, 7. 8. 12.

℣. 9. *r*) cf. 2 Reg. 18, 4. *s*) cf. 1 Pet. 2, 24. *t*) cf. Zach. 12, 10. Pſ. 34, 6.

℣. 10. *u*) c. 33, 43.

℣. 11. *x*) Schmid. *In Iiie Abarim*, al. *in cumulis vadorum ſ. terminorum* Moabiticorum. c. 27, 12. c. 33, 44. *y*) c. 22, 36.

℣. 12. *z*) *Ad vallem* vel *torrentem Zered* Deut. 2, 13.

℣. 13. *a*) Schmid. *a tranſitu* vel *termino*. Cler. *trans*. al. *citra*. vid. c. 22, 1. c. 32, 19. 32. *b*) fluuii, de eo vid. *Ioſeph*. A. I. lib. 4. c. 4. *c*) Iud. 11, 13. 18.

℣. 14. *d*) *dicitur*. Gen. 22, 14. *e*) *in libro bellorum Domini*, qui ſec. *Pfeifferi* Dub. vex. aliosque fuit recenſio quædã non canonica, ſed hiſtorica bellorum Domini, olim a fidelibus geſtorum, hodie non amplius exſtans. *Clericus* a. *Abendana* & alii ipſũ hunc librum Moſis ſ. Pentateuchum intelligunt. Schmid. *Propterea dicitur in libro bellorum Iehovæ; Vahebam in Supha, & fluuios* (inprimis) *Arnonem: Et aquaductum fluuiorum, qui declinauit, vsque vbi habitatur Ar, & ſiſtit ſe ad terminum Moabi, &c.* At *Clericus*: Ideoque memorantur in narratione bellorum Iehouæ, Vaheb in Supha, torrentes Arnonis, & defluxus torrentium, qui declinat ad habitationem Haris, & prælabitur fines Moabi. *f*) propr. Deut. 1, 1. al. *prope mare rubrum* v. 4. al. *in turbine* ſc. *delevit*. Nah. 1, 3. *g*) Deut. 2, 24. Ioſ. 12, 1. Iud. 11, 13.

קמץ בטרחא

℣. 15. *h*) *& effuſio* ſ. *decurſus* (1) rad. Chald. *effudit*. cf. Deut. 3, 17. *i*) vrbs Moabitica ad Arnonem ſita v. 28. Deut. 2, 18. Eſ. 15, 1. *k*) *&* *incumbit, nititur*. Iud. 16, 26.

℣. 16. *l*) *ad puteum*, h. e. locum, in quo foderunt puteum.

℣. 17. *m*) Ex. 15, 1. *n*) *adſcende putee* e terra ſcaturiens, vt potum præbeas. cf. Ier. 51, 42. Prou. 24, 31. *o*) *reſpondete* ſ. *alternis cantate de eo*. Ex. 15, 21. c. 32, 18.

℣. 18. *p*) *Puteus* eſt, *quem foderant*. Gen. 26, 19. *q*) Pſ. 47, 10. *r*) *cum legislatore Moſe*. vid. ב c. 20, 20. & cf. Deut. 33, 21. Eſ. 33, 22. *s*) *& ex illo deſerto veuerunt Iſraelitæ Matthanem*, quod idem eſt cum *Vaheb* v. 14. ſec. *Cler.*

℣. 20. *t*) Schm. *in Gai* (h. e. *vallem*) *quod eſt* Deut. 34, 6. *u*) Schmid. *verſus caput* ſiue *initium*. Cler. *ſub vertice*. cf. c. 20, 28. *x*) propr. iugi montis Moabitici. c. 23, 14. Deut. 34, 1. ℣. 21. *y*) Deut. 2, 26. Iud. 11, 19. Pſ. 135, 11. ℣. 22. *z*) c. 20, 17. *a*) c. 20, 17. ℣. 23. *b*) *permiſit*. Gen. 20, 6. *c*) Deut. 2, 30. *d*) vrbs poſtea Rubenitarum. Ioſ. 13, 18. ℣. 24. *e*) Deut. 1, 4. c. 2, 33. Iud. 11, 21. Amos 2, 9. Pſ. 135, 11.

℣. 6. אֶת־הַנְּחָשִׁים Ita per *Makk.* & *Sægol* 5 -- 15. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 19. a. ℣. 14. אתוהב Sic in libris nonnullis ſcriptum reperit *D. Kimchi* in *Lex.* f. 32. a. ſed diuiſam in duas voces ſcriptionem copioſe probat *O. T.* בְּסוּפָה per *Pe maiuſculum* 3. 4. & *Hal.* ſed præter *Maſoram* ad Gen. 1. & 1. Par. 1. ℣. 15. וְאֶשֶׁד *Aleph* cum *Sægol* 5. 17. 18. & *Berol.* ſecundum *O. T.* f. 19. b. at reliqui omnes habent *Tſere*. ℣. 20. הַיְשִׁימֹן *ſchi defect.* ſe. 1. & 4. ſecundum *Maſoram* 1. & 4. *mon plene* 4. *Hal.* ſecundum *Maſ.* 4. ſed noſtram ſcriptionem probat *Maſora* 8. & *Erffurt.* ℣. 23. סִיחֹן ſic per *Merca* 4 -- 21. & cum adiecto *Pſik* 2. ſecundum *Maſ.* ad Gen. 50, 16. at per *Munach* 1. 3. & *Ber.*

ארצו מארנן עד־יבק עד־בני עמון כי עז גבול בני עמון׃
כה ויקח ישראל את כל־הערים האלה וישב ישראל
בכל־ערי האמרי בחשבון ובכל־בנתיה׃ כי חשבון 26
עיר סיחן מלך האמרי הוא והוא נלחם במלך מואב
הראשון ויקח את־כל־ארצו מידו עד־ארנן׃ על־כן 27
יאמרו המשלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון׃
כי־אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחן אכלה ער 28
מואב בעלי במות ארנן׃ אוי־לך מואב אבדת עם־ 29
כמוש נתן בניו פליטם ובנתיו בשבית למלך אמרי
ל סיחון׃ ונירם אבד חשבון עד־דיבן ונשים עד־נפח
אשר עד־מידבא׃ וישב ישראל בארץ האמרי׃ וישלח 31 32
משה לרגל את־יעזר וילכדו בנתיה ויירש את־האמרי
אשר־שם׃ ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג מלך־ 33
הבשן לקראתם הוא וכל־עמו למלחמה אדרעי׃
ויאמר יהוה אל־משה אל־תירא אתו כי בידך נתתי 34
אתו ואת־כל־עמו ואת־ארצו ועשית לו כאשר עשית
לה לסיחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון׃ ויכו אתו
ואת־בניו ואת־כל־עמו עד־בלתי השאיר־לו שריד
כב ויירשו את־ארצו׃ ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות
מואב מעבר לירדן ירחו׃

ס ס ס מ 40

וירא בלק בן־צפור את כל־אשר־עשה ישראל 2
לאמרי׃ ויגר מואב מפני העם מאד כי רב־הוא ויקץ 3
מואב מפני בני ישראל׃ ויאמר מואב אל־זקני מדין 4
עתה ילחכו הקהל את־כל־סביבתינו כלחך השור
את ירק השדה ובלק בן־צפור מלך למואב בעת
ה ההוא׃ וישלח מלאכים אל־בלעם בן־בעור פתורה
אשר על־הנהר ארץ בני־עמו לקרא־לו לאמר הנה
עם יצא ממצרים הנה כסה את־עין הארץ והוא ישב

ממלי

℣. 33. *d*) Deut. 3, 3. c. 29, 7. *e*) Deut. 3, 10. Iof. 11, 4.
℣. 34. *f*) cf. Deut. 1, 29. c. 3, 23. Ef. 51, 12. ὁ. μὴ φοβηθῇς αὐτόν. Mat. 10, 26. *g*) Pf. 136, 19.
℣. 35. *h*) *Percusserunt itaque & occiderunt eum.* Deut. 1, 4. *i*) *adeo, vt non relinqueret ei.* Deut. 3, 3. *k*) *residuum, superstitem.* Ef. 1, 9.

נקוד על ר
ויורש קרי

Cap. XXII, ℣. 1. *l*) *in campestribus planitiebus.* c. 26, 3. 63. cf. Iof. 4, 13. *m*) quæ nimirum Moabitis Emoræi olim eripuerant. *Cler.* *n*) *cis* Iordanem e regione Ierichuntis. c. 21, 13.

Cap. XXII.

℣. 2. *o*) Iud. 11, 25.
℣. 3. *p*) *timuit.* Pf. 22, 2. *q*) *& abhorruit.* Ex. 1, 12. Ef. 7, 16. ὁ. καὶ προσώχθισε. Hebr. 3, 10.
℣. 4. *r*) *ad seniores* (i. e. *primores* v. 7. 8.) *Midianis*, vicinos, vt communi consilio, quid factu opus esset, dispicerent. *Bechai*: inimicæ olim fuerant ambæ gentes Gen. 36, 35. sed nunc ex metu Israelitarum pacem ineunt. f. 177. d. *s*) *depascet*, qs. lambendo absumet (6) 1 Reg. 18, 38. ℣. 5. *t*) Iof. 24, 9. Mich. 6, 5. Deo hic seruiit, & Mammonæ. Vid. 2 Pet. 2, 15. Iudæ v. 11. Iof. 13, 22. *u*) vrbs fuit Mesopotamiæ. vid. c. 23, 7. Deut. 23, 5. *x*) *ad fiumen* sc. *Euphratem.* c. 23, 11. Gen. 15, 18. *y*) i. e. *popularium eius.* Leu. 19, 18. *z*) v. 11. Ex. 10, 5. 15.

f) Deut. 2, 37. Iud. 11, 13. *g*) Schmid. *quia AS.* al. *firmus* sc. præsidiis aut munimentis, quæ Hebræi transgredi non potuerunt. cf. c. 13, 28. Sic *Onk. Ion. Syr.* Sed *Ar. P.* difficilis ei (Sihoni) fuerat.
℣. 25. *h*) quæ eius coloniæ, aut ei subditæ tanquam *matri* seu *metropoli.* Vid. v. 32. *Onk. Ion.* pagis eius.
℣. 26. *i*) *primus* f. *prior*, quam Israelitæ. ὁ. τὸ πρότερον. Ioh. 9, 8. sed Schmid. *cum rege Moab priori.*
℣. 27. *k*) *figurata oratione vtentes, prouerbiorum compositores.* Ez. 12, 23. *l*) *venite*, Emoræi *Chesbonem* ad eam incolendam. *m*) *instauretur & confirmetur* vrbs Sichonis, qui eam Moabitis eripuit.
℣. 28. *n*) hostilis f. bellum. Iud. 9, 20. Am. 1, 7. 10. 12. 14. *o*) significat Chesbonem primum, deinde *Arem* (vrbem Moabitidis v. 15.) ab Emoræis captam.
℣. 29. *p*) Huc respicit Ier. 48, 46. 45. *q*) Sic Deum suum vocabant Moabitæ. 1 Reg. 11, 7. forte *solem*, a rad. Arab. quæ significat *celerem esse. Cler.* *r*) *dedit* Camos *filios suos*; vt Israelitæ *filii Dei* dicuntur. *s*) *elapsos, profugos.* Obad. v. 14. i. e. fugiendo tentantes, possentne euadere. *M I.*
℣. 30. *t*) Schmid. *cum telis confecimus eos.* Ex. 19, 13. Pf. 11, 2. Aliis duplici anomalia est pro *Vehannirum*, *& lucerna eorum*, i. e. *regia dignitas & successor* periit e Chesbon. Vid. *Onk. Aben-Ezr. Raschi.* cf. 1 Reg. 11, 36. *Ar. E.* & dominium eorum periit; sed *P.* & vestigium eorum periit. *u*) vrbs fuit Moabitici agri. Ef. 15, 2. Ier. 48, 18. *x*) *& vastauimus.* Ier. 49, 20. *y*) Schmid. *quod vsque ad Medebam extenditur.*
℣. 31. *z*) *ad explorandum* Genef. 42, 9. *a*) c. 31, 3. Ier. 48, 18. *b*) ὁ. τὰς κώμας αὐτῆς. Matth. 9, 35. *c*) c. 14, 12. Ex. 34, 24.
℣. 33

℣. 24. מארנון *Plene* 1. 2. 3. 5. עז sic per *Kamets* 1. 3. 4. 5. requirente *Masora impressa* ad Gen. 49, 7. at reliqui habent *Patach.* ℣. 28. ער per *Patach* (quia constructa vox est cum sequent. מואב) 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. & sic postulat *Masora* 1. reliqui habent *Kamets.* ℣. 29. פליטם *ple defect.* 1. 2. 4. 5. & *Hal. tint. plene* 1. 2. 4. 5. *Hal.* sic su. 3. secundum *Mas.* 1. 2. & 4. at contra *Mas.* 3. 7. 8. & *Erffurtensem.* ℣. 30. ונשים Per *Pascbta* 1. 3. 4. 20. אשר *Punctum* extraordinarium ר incubans *Hillero* p. 156. est symbolum variæ lectionis h. m. עד נפחא שער, manente eodem sensu. CAP. XXII, ℣. 5. בעור *defect.* 5. 7. 8. sic se 3. secundum *Mas.* 7. 8. quam tamen vna cum scriptione confirmat *O. T.* f. 19. b.

6 מִמֻּלִי׃ וְעַתָּה לְכָה־נָּא אָרָה־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה כִּי־
עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוּלַי אוּכַל נַכֶּה־בּוֹ וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן־
הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֹר
7 יוּאָר׃ וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ
8 אֶל־בִּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דִּבְרֵי בָלָק׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינוּ
פֹה הַלַּיְלָה וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם דָּבָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה
9 אֵלָי וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי־מוֹאָב עִם־בִּלְעָם׃ וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־
י בִּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם
אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בֶּן־צִפֹּר מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלָי׃
11 הִנֵּה הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיְכַס אֶת־עֵין הָאָרֶץ עַתָּה
לְכָה קָבָה־לִּי אֹתוֹ אוּלַי אוּכַל לְהִלָּחֶם בּוֹ וְגֵרַשְׁתִּיו׃
12 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תָאֹר
13 אֶת־הָעָם כִּי בָרוּךְ הוּא׃ וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר
אֶל־שָׂרֵי בָלָק לְכוּ אֶל־אַרְצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לְתִתִּי
14 לַהֲלֹךְ עִמָּכֶם׃ וַיָּקוּמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק
טו וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בִּלְעָם הֲלֹךְ עִמָּנוּ׃ וַיֹּסֶף עוֹד בָּלָק שְׁלֹחַ
16 שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מֵאֵלֶּה׃ וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמְרוּ
לוֹ כֹּה אָמַר בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אַל־נָא תִמָּנַע מֵהֲלֹךְ אֵלָי׃
17 כִּי־כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ מְאֹד וְכֹל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה
18 וּלְכָה־נָּא קָבָה־לִּי אֵת הָעָם הַזֶּה׃ וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר
אֶל־עַבְדֵי בָלָק אִם־יִתֶּן־לִי בָלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב
לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת קְטַנָּה אוֹ
19 גְדוֹלָה׃ וְעַתָּה שְׁבוּ נָא בָזֶה גַּם־אַתֶּם הַלָּיְלָה
כ וְאֵדְעָה מַה־יֹּסֵף יְהוָה דַּבֵּר עִמִּי׃ וַיָּבֹא אֱלֹהִים
אֶל־בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ
הָאֲנָשִׁים קוּם לֵךְ אִתָּם וְאַךְ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־
21 אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה׃ וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר
22 וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אֲתֹנוֹ וַיֵּלֶךְ עִם־שָׂרֵי מוֹאָב׃ וַיִּחַר־אַף
אֱלֹהִים

a) e regione mei. cf. c. 2, 2. Leu. 5, 8. ὁ ἐχόμενός μου. Marc. 1, 38.

℣. 6. b) exsecrare in mei gratiam. c. 23, 7. Gen. 12, 3. c) Mich. 6, 5. d) tum forte praualebo. v. 11. Gen. 30, 8. e) vt ego cum fœderatis meis cadamus eum. ב obiecti. 1 Sam. 18, 7. c. 23, 2. Ex. 17, 6. f) maledictus & infelix eris. cf. Iob. 5, 3.

℣. 7. g) & diuinationes. Deut. 18, 10. i. e. præmium incantamentorum. μισθὸς ἀδικίας. 2 Pet. 2, 15. vt בשרה faustum nuncium, præmium eius nuncii est 2 Sam. 4, 10. h) vt si ante præstitam operam mercedem expeteret, ea præsenti pecunia soluerentur, ne quid moraretur eius iter. Cler.

℣. 8. i) pernoctate hic Gen. 24, 23. Iud. 19, 9. ὁ. καταλύσετε αὐτοῦ. Luc. 19, 7. k) Ex. 19, 8.

℣. 9. l) in somnis, vt Gen. 20, 3. c. 31, 24. & precibus Bileami, vt videtur permotus. m) quinam sunt. v. 10. Gen. 33, 8.

℣. 10. n) eos misit ad me, vt dicerent:

℣. 11. o) Ecce est Populus, qui exiuit &c. p) maledic execrando v. 17. cf. Leu. 24, 11. Imp. Kal. a קבב vt ארה v. 6. q) v. 6. Ex. 32, 30.

℣. 12. r) benedictus & Deo fauente felix erit. Deut. 23, 6.

℣. 13. s) recusat. Gen. 39, 8. Ex. 4, 23. t) permittere mihi. Gen. 20, 6.

℣. 15. u) sed addidit tamen amplius mittere, i. e. denuo misit. cf. v. 19. Gen. 4, 2. x) & honoratiores illis. Gen. 34, 19.

℣. 16. y) c. 24, 11. ὁ. μὴ ὀκνήσῃς. Act. 9, 38.

℣. 17. z) mala imprecare in mei gratiam. v. 11. c. 23, 8.

℣. 18. a) plenitudinem domus suæ, i. e. plenam domum. cf. Ex. 16, 33. b) c. 24, 13. auarus homo magis pollicitatione præmii, quam honorificæ exceptionis mouetur. c) 1 Sam. 15, 24. Deut. 17, 2. d) paruum aut magnum, i. e. quidquam. 1 Sam. 20, 2.

℣. 19. e) Attamen Deut. 5, 22. f) hic c. 23, 1. vid. Gen. 38. 21. g) vt priores nuncii v. 8. h) vt cognoscam, quid praterea dicturus sit Dominus. quasi vero Dei voluntas (de qua ipsi satis constabat v. 13.) mutari potuerit augmento oblatæ mercedis.

℣. 20. i) q. d. siquidem illi ad te accersendum venerunt, tuque ita cupis, age fiat, quod quæris: Surge & abi tuo periculo. Propter importunitatem enim Bileami Deus permittit profectionem, non adprobat, nedum præcipit. קמץ בז״ק cf. Iud. 20, 18. 21. 23. 25. 2 Sam. 18, 19. 20. 22. 23. Bechai: Non est iussio, sed talis concessio, vt iam antea satis declarasset, sibi hanc profectionem displicere, neque secundum suam intentionem esse v. 12. Ex quo discimus periculum esse, vt Deus hominem in via, quam temere præsumsit, tandem abire sinat. f. 178. b. k) Verumtamen c. 36, 6. q. d. etsi profectionem permitto, expresse tamen tibi hoc præcipio, vt non, quod illi dixerint, sed mea mandata exequaris. ℣. 22. l) Quod, cum sciret Deum nolle Hebræos diris deuoueri, attamen Moabitas, ea sola de caussa eum vocantes, sequeretur. Cler.

℣. 16. לך Per Sakephk. 1. in marg. ℣. 17. כבד per Munach milel 1. 2. 3. 4. 5. ℣. 19. ועתה Sakephgadol habet 2. שבו per Makkeph 2. 3. 4. 5. & in marg. 1. at 6. 9. 20. (vt solent fere diuersorum codicum diuersas lectiones coniungere) & Kadma & Makkeph habent.

אלהים כי הולך הוא ויתיצב מלאך יהוה בדרך
23 לשטן לו והוא רכב על אתנו ושני נעריו עמו: ותרא
האתון את מלאך יהוה נצב בדרך וחרבו שלופה בידו
ותט האתון מן הדרך ותלך בשדה ויך בלעם את
24 האתון להטתה הדרך: ויעמד מלאך יהוה במשעול
כה הכרמים גדר מזה וגדר מזה: ותרא האתון את
מלאך יהוה ותלחץ אל הקיר ותלחץ את רגל בלעם
26 אל הקיר ויסף להכתה: ויוסף מלאך יהוה עבור
ויעמד במקום צר אשר אין דרך לנטות ימין ושמאול:
27 ותרא האתון את מלאך יהוה ותרבץ תחת בלעם
28 ויחר אף בלעם ויך את האתון במקל: ויפתח יהוה
את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי
29 הכיתני זה שלש רגלים: ויאמר בלעם לאתון כי
התעללת בי לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך:
ל ותאמר האתון אל בלעם הלוא אנכי אתנך אשר
רכבת עלי מעודך עד היום הזה ההסכן הסכנתי
31 לעשות לך כה ויאמר לא: ויגל יהוה את עיני בלעם
וירא את מלאך יהוה נצב בדרך וחרבו שלפה בידו
32 ויקד וישתחו לאפיו: ויאמר אליו מלאך יהוה על
מה הכית את אתנך זה שלוש רגלים הנה אנכי
33 יצאתי לשטן כי ירט הדרך לנגדי: ותראני האתון
ותט לפני זה שלש רגלים אולי נטתה מפני כי עתה
34 גם אתכה הרגתי ואותה החייתי: ויאמר בלעם אל
מלאך יהוה חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב
לקראתי בדרך ועתה אם רע בעיניך אשובה לי:
לה ויאמר מלאך יהוה אל בלעם לך עם האנשים ואפס
את הדבר אשר אדבר אליך אתו תדבר וילך בלעם
36 עם שרי בלק: וישמע בלק כי בא בלעם ויצא
לקראתו

superbiat. f. 178. c. c) vid. v. 23. 25. 27. 32. cf. Ex. 23, 14.

℣. 29. d) Vide huius *prophetæ insaniam* 2 Pet. 2, 16. qui ne ad tantum quidem prodigium obmutuit. e) *illudu.* 1 Sam. 6, 6. f) ὁ. ἐξεκ. ἐνήσω σε. Apoc. 1, 7. cf. Prov. 12, 10.

קמץ בז"ק

℣. 30. g) *ex quo tu.* Genes. 48, 15. sc. asina veheris. *M. I.* h. e. sec. ὁ. ἀπὸ νεότητός σου *Ion.* a pueritia tua. Ad trigesimum annum asinos viuere, docet *Plin.* H. N. l. 8. c. 43. h) *num consuescendo consueui.* Iob. 22, 21.

קמץ בז"ק

℣. 31. i) cf. Gen. 21, 9. 2 Reg. 6, 17. 20. Ps. 119, 18.

℣. 32. k) vid. v. 22. 1 Reg. 11, 14. 23. 25. l) *dilabitur, declinat* (2) Iob. 16, 11. q. d. peruersam viam sectaris, proficiscens cum intentione maledicendi. *M. I.* sed *Ar. P.* retenta eadem radice vertitur a Castello: *occlusa est*, & a Bocharto: *intricata est.*

m) ℣. 32. Vid. not. Gen. 16, 7. Ex. 3, 2. &c. n) *in aduersarium ei*, i. e. *vt ei aduersaretur.* v. 32. 1. Sam. 29, 4. 2 Sam 19, 23. Mat. 16, 23. *Ar. P.* vt auerteret eum ab ista re. o) ὁ. ἐπιβεβηκώς. Matth. 21, 5.

℣. 23. p) *& gladium strictum.* v. 31. Gen. 3, 24. Ios. 5, 13. 1 Para 21, 16. q) *declinauit itaque territa asina* v. 26. r) *per agrum consitum aut cultum.* c. 20, 17. s) *ad diuertere vel reuerti faciendam eam*, i. e. *vt reduceret eam* in viam. cf. 2 Sam. 3, 27.

℣. 24. t) *in semita angusta* inter vineas, maceriis cinctas (1) quæ vix homini eunti sufficit. *M. I.* coll. Es. 40, 12. quis mensus est *pugillo suo* aquas? Ex quo alii colligunt, משעול proprie esse *spatiolum*, quod in pugno seu contracta manu cernitur. *Onk.* In semita vinearum.

℣. 25. u) *& adplicuit* vel *repressit se* ad parietem, & ita *compressit* pedem. Niph. (1) Cf. 2 Reg. 6, 32.

℣. 26. x) vid. v. 15. y) *arcto*, arctiore quam superior via. ὁ. στενῷ. Matth. 7, 13. z) c. 20, 17. Deut. 2, 27.

℣. 27. a) *succubuit.* Ex. 23, 5.

℣. 28. b) h. e. quod per naturam fieri nunquam potuisset, ipse sua potentia effecit, atque spiritum & os asinæ ita commouit, vt sonus humanæ voci similis ederetur. *Abendana* notat: Deum, vti asinæ, sic etiam Bileami linguam mouisse, cum Israelitis postea benediceret, coll. Prou. 16, 1. idque hoc ipso portento indicasse auarо vati. *Bechai*: Poterat hinc discere, quis dederit os homini, & quis mutum faciat: esse penes Deum, vt vel mutus ipse euadat, vel adloquendum instar bruti animalis cogatur, quo minus de sermonis facultate super

℣. 33. m) *nisi* a conspectu meo deflexisset, vtique nunc etiam *te!* occidissem. respicit v. 29. n) vide tale exemplum 1 Reg. 13, 24. seqq. ℣. 35. o) *at tantummodo.* c. 23, 13. cf. not. ad v. 20. & 28.

℣. 23. האתון *Metheg* pro *Munach* habent 3. 4. 6. 9. 12. 20. ℣. 26. ושמאל sine *Vau quiescente* 1. 2. 3. 5. sic su. 4. & ⌐ *Hal.* contra *Masoram.* ℣. 28. כי per *Ithibh* 4. הכיתני *Tau patachatum* habent 1. 3. 6–16. 19. 20. 21. sed *Kamets*, quod reliqui nostri, probat *O. T.* f. 19. b. ex libris *Hisp.* ℣. 33. ואותה *defect.* requirit *Mas. impressa* ad Leu. 10, 17. cui tamen ex nostris nullum habemus consentientem. ℣. 35. האנשים *Meth.* loco *Mun.* 1--4. 6. 9. ℣. 36. כי per *Munach* 6..19. 21.

לִקְרָאתוֹ אֶל־עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־גְּבוּל אַרְנֹן אֲשֶׁר
37 בִּקְצֵה הַגְּבוּל׃ וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם הֲלֹא שָׁלֹחַ
שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לִקְרֹא־לָךְ לָמָּה לֹא־הָלַכְתָּ אֵלָי הַאֻמְנָם
38 לֹא אוּכַל כַּבְּדֶךָ׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק הִנֵּה־בָאתִי
אֵלֶיךָ עַתָּה הֲיָכֹל אוּכַל דַּבֵּר מְאוּמָה הַדָּבָר אֲשֶׁר יָשִׂים
39 אֱלֹהִים בְּפִי אֹתוֹ אֲדַבֵּר׃ וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם־בָּלָק וַיָּבֹאוּ
מ קִרְיַת חֻצוֹת׃ וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וָצֹאן וַיְשַׁלַּח לְבִלְעָם
41 וְלַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בִּלְעָם
כג וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת בָּעַל וַיַּרְא מִשָּׁם קְצֵה הָעָם׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם Cap. XXIII.
אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִי בָזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וְהָכֵן לִי בָּזֶה
2 שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים׃ וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
3 בִּלְעָם וַיַּעַל בָּלָק וּבִלְעָם פַּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם
לְבָלָק הִתְיַצֵּב עַל־עֹלָתֶךָ וְאֵלְכָה אוּלַי יִקָּרֶה יְהוָה
4 לִקְרָאתִי וּדְבַר מַה־יַּרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לָךְ וַיֵּלֶךְ שֶׁפִי׃ וַיִּקָּר
אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת־שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת
ה עָרַכְתִּי וָאַעַל פַּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃ וַיָּשֶׂם יְהוָה דָּבָר בְּפִי
6 בִלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר׃ וַיָּשָׁב אֵלָיו
7 וְהִנֵּה נִצָּב עַל־עֹלָתוֹ הוּא וְכָל־שָׂרֵי מוֹאָב׃ וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ
וַיֹּאמַר מִן־אֲרָם יַנְחֵנִי בָלָק מֶלֶךְ־מוֹאָב מֵהַרְרֵי־קֶדֶם
8 לְכָה אָרָה־לִּי יַעֲקֹב וּלְכָה זֹעֲמָה יִשְׂרָאֵל׃ מָה אֶקֹּב לֹא
9 קַבֹּה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם יְהוָה׃ כִּי־מֵרֹאשׁ צֻרִים
אֶרְאֶנּוּ וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ הֶן־עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם
י לֹא יִתְחַשָּׁב׃ מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת־רֹבַע
יִשְׂרָאֵל תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ׃
11 וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם מֶה עָשִׂיתָ לִי לָקֹב אֹיְבַי לְקַחְתִּיךָ
12 וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ׃ וַיַּעַן וַיֹּאמַר הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יָשִׂים יְהוָה
13 בְּפִי אֹתוֹ אֶשְׁמֹר לְדַבֵּר׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק לְךָ־נָּא אִתִּי
אֶל־מָקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אֶפֶס קָצֵהוּ תִרְאֶה
וכלו R 5 יז ה

p) honoris caussa, vt Ex. 18, 7. q) c. 21, 11. r) i. e. ad Arnonem, qui alluit fines Moabiticos. c. 21, 13.
℣. 37. s) i. e. serio misi. cf. Gen. 50, 24. Ex. 3, 7. t) an vere? 1 Reg. 8, 27.
v. 38. u) iam vero. Deut. 1, 13. 2 Reg. 18, 20. x) i. e. nec pro meo, nec pro tuo arbitrio quidquam dicere possum, cum a Deo res pendeat. y) c. 23, 5. vid. Ex. 4, 15. 2 Sam. 14, 3. 19. Es. 51, 16.
℣. 39. z) nom. propr. Al. in vrbem chutsoth vel plateatum.
℣. 40. a) vbi sacrificauit sc. Chemo o c. 21, 29. b) Schmid. misitque Bileamo sc. de reliqua idolothytorum carne. cf. c. 25, 2. & Ex. 34, 15.
℣. 41. c) excelsa iuga Moabiticorum montium. cf. Leu. 26, 30. d) Ion. idoli Peor. cf. c. 25, 3.
Cap. XXIII, v. 1. e) c. 21, 19. f) sic v. 14. 29. vel Deo, qui intra septiduum omnia fecit, sacra facturus; vel gratiam & assensum Dei, multitudine victimarum & altarium qs. expugnare conatus. cf. Hos. 12, 12. c. 8, 11. Ps 40, 7. Ps. 50, 8. seqq. Ps. 51, 18.
℣. 2. g) Onk. bene: in vnoquoque altari. sic v. 4. 14. 30.
℣. 3. h) fortassis ex. occurret s. obuiam fiet. v 4. Ex. 3, 18. c. 5, 3. i) in clinum. (9) Es. 41, 18. sc. vt responsum diuinum solus exspectaret. Al. ex lingua Syr. in planitiem, quod in iugo montis iam esset; eaque significatio & reliquis scripturae locis quadrabit.
℣. 4. k) Occurrit ego. v. 3. 15. 16. 6. καὶ ἐφάνη. Marc. 16, 9. Luc. 9, 8.
℣. 5. l) i. e. mandatis instruxit. v. 12. 16. c. 22, 38.
℣. 7. m) Protulit ergo enunciatum seu figuratam suam orationem. v. 18. Iob. 27, 1. cf. Num. 21, 27. n) sic. נהרים s. Mesopotamia Deut. 23, 5. o) adducebat me. Gen. 34, 48. Ex. 13, 21. p) est enim Mesopotamia ad Orientem Moabitidis. q) c. 22, 6. r) detestare. v. 8. Prou. 24, 24.
℣. 8. s) Quomodo vero exsecrabor, quem non &c. v. 11. c. 22, 17. t) Ps. 7, 12. cf. Es. 54, 17. Rom. 8, 31.
℣. 9. u) Quando eum conspicio, supplet Schmid. dicere cogor. cf. Ps. 8, 4. 5. x) cf. Deut. 32, 21. Iob. 12, 2. Ps. 33, 12. y) Deut. 33, 28. Ier. 49, 31. a toto mundo separatus singularibus legibus & statutis. Esth. 3, 8. Eph. 2, 14. z) vni Deo consecratus, Ex. 19, 5. Deut. 7, 6.
℣. 10. a) i. e. ingentem illam multitudinem. vid. Gen. 13, 16. c. 28, 14. b) vel quartae partis. (2) 2 Reg 6, 25. את h. l. Genitiui, vt c. 10, 2. Hab. 3, 13. Vult dicere: vel vnum vexillum. nominat enim quartam partem, quia vniuersus exercitus israeliticus in quatuor vexilla erat distributus. Bechai f. 179. c. c) i. e. ego moriar. Iud. 16, 30. d) rectorum seu iustorum sc. Israelitarum. Dan. 11, 17. quorum voluntas recta tendit ad Deum. Ps. 125, 4. Conf. Deut. 32, 15. e) & sit vltimum meum sicut ille, vel illius. cf. Iob. 8, 7. c. 41, 12.
℣. 11. f) vt mala imprecareris. v. 8. 13. g) strenue bene precatus es. v. 25. c. 24, 10. cf. Gen. 19, 9.
℣. 13. h) veni. abiecto ה. vid. v. 7. Iud. 19, 13. 2 Par. 25, 17. i) sed tantum. c. 22, 35.

℣. 37. האמנם Ita Munach cum Sakephk. recte habent 2. 6. 9. 10. at reliqui loco Munach habent Meth. CAP. XXIII, ℣. 3. עלתיך plene cum inferio Iod, matre lectionis, 1. 3. 6. 9. 16. 20. sic su. 4. & fe. Hal. contra Masor. ad Leu. 9, 7. יקרה per Tsere in quibusdam libris scriptum reperit O. T. f. 19. b. ℣. 4. את per Tsere & Munach 1. sic emendauit 4. ℣. 7. מהררי per Chatephpatach 1. 2. 6. 9. ℣. 9. הן per Tsere 5. 17. 18. & Berol. contra Mas. 1. & impressam h. l. item contra R. Chaiim ad Mas. final. f. 18. d. ישכן plene 6.-16. 19. 20. 21. contra O. T. f. 20. a. ℣. 11. מה per Makk. & Metheg 17. 18. & Ber. ℣. 13. נא sine Dag. 7. 8. 11. 14. 15. אשר per Makk. 3. 4. 6.-16. 19. 20. 21. contra O. T.

14 וכלו לא תראה וקבנו־לי משם׃ ויקחהו שדה צפים
אל־ראש הפסגה ויבן שבעה מזבחת ויעל פר ואיל
טו במזבח׃ ויאמר אל־בלק התיצב כה על־עלתך ואנכי
16 אקרה כה׃ ויקר יהוה אל־בלעם וישם דבר בפיו
17 ויאמר שוב אל־בלק וכה תדבר׃ ויבא אליו והנו נצב
על־עלתו ושרי מואב אתו ויאמר לו בלק מה־דבר
18 יהוה׃ וישא משלו ויאמר קום בלק ושמע האזינה עדי
19 בנו צפר׃ לא איש אל ויכזב ובן־אדם ויתנחם ההוא
כ אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה׃ הנה ברך לקחתי
21 וברך ולא אשיבנה׃ לא־הביט און ביעקב ולא־ראה
22 עמל בישראל יהוה אלהיו עמו ותרועת מלך בו׃ אל
23 מוציאם ממצרים כתועפת ראם לו׃ כי לא־נחש
ביעקב ולא־קסם בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל
24 מה־פעל אל׃ הן־עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא
כה ישכב עד־יאכל טרף ודם־חללים ישתה׃ ויאמר בלק
אל־בלעם גם־קב לא תקבנו גם־ברך לא תברכנו׃
26 ויען בלעם ויאמר אל־בלק הלא דברתי אליך לאמר
27 כל אשר־ידבר יהוה אתו אעשה׃ ויאמר בלק אל־
בלעם לכה־נא אקחך אל־מקום אחר אולי יישר בעיני
28 האלהים וקבתו לי משם׃ ויקח בלק את־בלעם ראש
29 הפעור הנשקף על־פני הישימן׃ ויאמר בלעם אל־
בלק בנה־לי בזה שבעה מזבחת והכן לי בזה שבעה
ל פרים ושבעה אילם׃ ויעש בלק כאשר אמר בלעם ויעל
Cap. XXIV. כד פר ואיל במזבח׃ וירא בלעם כי טוב בעיני יהוה לברך
את־ישראל ולא־הלך כפעם־בפעם לקראת נחשים
2 וישת אל־המדבר פניו׃ וישא בלעם את־עיניו וירא את־
3 ישראל שכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלהים׃ וישא
משלו ויאמר נאם בלעם בנו בער ונאם הגבר שתם
העין

ỳ. 22. g) Schmid. *qui eduxit – est cum eo, vnde sicut robora* &c. c. 24, 8. h) *firmitas, vires.* al. *altitudines* l. *alta cornua.* (4) c. 24, 3. *montium* Ps. 95, 4. *argenti* Iob. 22, 25. i) ὁ. μονοκέρωτος. קמץ בז"ק Boch. *orygis* l. *capreæ albæ* Arabicæ. Ludolffo *rhinocerotis.* conf. Deut. 33, 17. Ps. 22, 22. Ps. 92, 11.

ỳ. 23. k) Schmid. *non enim* valet divinatio *contra Iacobum.* c. 12, 1. cf. Ex. 7, 11. 12. c. 9, 11. al. *Nam non est augurium in Iacobo,* quippe prohibitum Leu. 19, 26. l) *diuinatio, præstigiæ.* 1 Sam. 15, 23. m) *pro tempore* l. *suo tempore.* Schmid. *sed hoc ipso tempore* dicetur Iacobo. cf. Ex. 9, 18. Iud. 21, 22.

ỳ. 24. n) qs. *leæna.* Gen. 49, 9. o) *se eriget.* c. 24, 9.

ỳ. 25. p) *etiam maledicendo non maledicis illi, ergo nec benedicas.* sic accentus, & *Ar. P.* siquidem non maledicis -- ergo nec benedicas. At Schmid. *neq; maled. neque bened.* cf. v. 11. c. 24, 10.

k) *totum autem non videbis,* ob ingentem Israeliticorum castrorum amplitudinem, quæ partim montibus aut collibus occultabantur. *Cler.* l) *execrare ergo eum mea caussa.*] epentheticum. vid. v. 8. 11. & conf. Esth. 3, 8.

ỳ. 14. m) ὁ. καὶ παρέλαβεν. Matth. 4, 5. c. 17, 1. c. 20, 17. n) *in agrum speculatorum.* vbi fortassis in summo monte *speculatores* collocari solebant, qui voce aut signo latronum l. hostium aduentum significarent. Es. 52, 8. Ier. 6, 17. Ez. 3, 17. o) c. 21, 20.

ỳ. 15. p) *isthuc obviam ibo* Deo. v. 4. 16.

ỳ. 16. q) ὁ. καὶ συνήντησεν. Act. 10, 25. cf. v. 4. r) vid. v. 5. Esr. 8, 17.

ỳ. 18. s) v. 7. c. 24, 3. t) *ad me,* vt mentem meam adsequaris. Iob. 32, 12. u) *Vau paragog.* vt c. 24, 3.

ỳ. 19. x) 1 Sam. 15, 29. Mal. 3, 6. Tit. 1, 2. Iac. 1, 17. h. e. *quod semel dixit, non temere reuocat, vt homines.* & ob sacrificia tua mentem non mutabit. y) *vt pœniteat eum promissi boni.* Ps. 110, 4. Rom. 11, 29.

ỳ. 20. z) sc. a Domino. Deut. 32, 2. 1 Cor. 11, 23. *Ion.* add. *ex ore Verbi sancti.* a) *benedixit enim* illis Deus; itaque ego non prohibebo ab illis benedictionem. *M. I.* b) Es. 43, 13.

ỳ. 21. c) *vanitatem,* in specie *idolum,* quod colitur, reipsa vero *nihil* est. 1 Sam. 15, 23. Es. 66, 3. 1 Cor. 8, 4. *Onk.* & *Ion.* colentes *idola.* d) *laborem* ad malum comparatum. cf. Ps. 10, 7. Ps. 55, 11. e) *Ar. P.* ideo Deus est *cum ipso.* Gen. 21, 22. c. 26, 28. Ioh. 3, 2. f) *& clamor* s. *adclamatio Regis,* h. e. lætus ille strepitus atque hilares voces, quæ in comitatu regio solent esse. *Cler.* Israelitæ acclamant Iehouæ, vt Regi suo, & in eo gloriantur. *Cocc.* Conf. c. 10, 3. 2 Par 13, 12. Ps 29, 6. Ps. 93, 6. & de Deo, Rege Israelis, Iud. 8, 23. 1 Sam. 8, 7. &c. *Ion.* iubilus *Regis Messiæ.*

ỳ. 22.

ỳ. 27. q) *Nihilominus dixit* insanus homo. r) *rectum erit.* Iud. 14, 3. ỳ. 28. s) *in verticem.* vt v. 14. t) *Peori* montis. Inde *Baal Peor.* q. d. *Dominus montis,* qui ibi cultus. c. 25, 3. 5. u) vid. c. 21, 20. Cap. XXIV, ỳ. 1. x) c. 23, 27. y) i. e. *sicut prima & altera vice.* Iud. 16, 20. 1 Sam. 20, 25. z) *auguriorum.* (2) c. 23, 23. Ar. P. *ad quærenda auguria.* ỳ. 2. a) *tentoria habentem.* v. 5. cf. Iud. 8, 11. b) c. 2, 2. seqq. c) sic 1 Sam. 19, 20. seqq. *Onk.* & *Ion.* Spiritus *Prophetiæ* a Domino. ỳ. 3. d) vid. c. 23, 6. e) *dictum.* Gen. 22, 16. 2 Sam. 23, 1. f) *reclusi, aperti* quoad oculos. *M. I.* (2) v. 15. ὁ. qs. *Schin* esset præfixum: ὁ ἀληθινῶς ὁρῶν. cf. v. 4.

ỳ. 18. וישמע per *Schua simplex* 3. 5. 7. 8. 10 -- 16. 19. 21. contra *O. T.* f. 20. a. & *M. I.* ỳ. 24. עם Notam marg. קמץ בקדמא pro stabiliendo *Kamets* adiiciunt 17. & *Ber.* sed *Kadmæ* nomen cum *Paschta* confundunt. ודם per *Merca* 2. 3. 5. 6. 9. 20. sic su. 4. ỳ. 25. תברכנו *Resch* per *Schua simplex* 1. 2. 3. 4. 5. ỳ. 26. הלא per *Kadma* 1. 2. 7. ỳ. 27. לכה *He paragogicum* deleuit 3. sec. suam *Masoram,* sed contra impressam ceterorumque *Masoram* ad c. 22, 6. נא sine *Dagesch* 7. 8. 10. 11. 12. 14. 15. 19. contra *O. T.* CAP. XXIV, ỳ. 3. בעור *plene* 1. 5. sic su. 2. 3. 4. contra *Mas.* 2. 7. 8. & *Erffurtensem.*

ψ. 4. g) *procidens in terram.* v. 16. alludere videtur ad id, quod sibi in via contigerat c. 22, 17. *Syr.* cum prosternit se, tunc aperiuntur oculi ipsius. cf. 1 Sam. 19, 25. Ez. 1, 28. Dan. 8, 17. 18. Apoc. 1, 17. h) Vid. c. 22, 31. Ps. 119, 18.

ψ. 6. i) *sicut valles vel torrentes exporrecta sunt* sc. tentoria longo ordine. cf. Zach. 1, 16. k) *instar hortorum ad flumen,* vbi in locis calidioribus omnia felicissime proueniunt. cf. Ps. 1, 3. Ier. 17, 9. l) *Onk.* ad Euphratem. m) *sicut costi* l. *santali.* nomen arboris aromaticæ & grati odoris. (4) Prou. 7, 17. Cant. 4, 4. Ps. 45, 9. n) quas *plantauit Deus*, non hominum opera. Vid. Ps. 104, 16.

ψ. 7. o) *fluet.* Ex. 15, 8. Deut. 32, 2. p) *de situla eius.* (1) Es. 40, 15. cf. Ex. 2, 19. al. *ex ramis eius*, aqua sc. roris & pluuiæ. sic *M. I.* coll. Ez. 17, 23. vid. etiam Gen. 49, 25. q) *& semen ipsius in aquas multas,* seu terram multo humore irrigatam *concidet.* cf. Deut. 8, 7. seqq. c. 11, 9. seqq. *Ion.* & *Hier.* & semen filiorum Iacob *dominabitur* in gentes multas. r) *sublimior erit Agago.* Nomen commune Regis Amalekitarum, (vid. 1 Sam. 15, 7. 8.) quorum res tunc florebant. cf. supra c. 14, 25. & Ex. 17, 8. seqq. s) *& extolletur regnum illius.* c. 23, 24. Hier. *regnum Messiæ.*

ψ. 8. t) Vid. c. 23, 22. u) *comminuet.* (3) Ez. 23, 34. Zeph. 3, 3. i. e. *vires eorum prorsus conteret.* Es. 38, 13. Thren. 3, 4. x) *& tela eius confringet.* cf. Hos. 1, 5. al. *& sagittis suis configet.* Ps. 110, 5. 6. Iud. 5, 26.

ψ. 9. y) c. 23, 24. Genes. 49, 9. indicat pacem, quam bellis sit consecuturus Israel. *Cocc.* z) Gen. 21, 3.

ψ. 10. & a) *complosit manus.* *Ar. P.* add. *ex indignatione.* Iob. 34, 37. Thren. 2, 15. b) c. 23, 11. 25.

ψ. 13. c) c. 21, 18. d) c. 16, 18. 1 Reg. 12, 33.

ψ. 14.

4 העין: נאם שמע אמרי־אל אשר מחזה שדי יחזה נפל
ה וגלוי עינים: מה־טבו אהליך יעקב משכנתיך ישראל:
6 כנחלים נטיו כגנת עלי נהר כאהלים נטע יהוה
7 כארזים עלי־מים: יזל־מים מדליו וזרעו במים רבים וירם
8 מאגג מלכו ותנשא מלכתו: אל מוציאו ממצרים
כתועפת ראם לו יאכל גוים צריו ועצמתיהם יגרם וחציו
9 ימחץ: כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו מברכיך
י ברוך וארריך ארור: ויחר־אף בלק אל־בלעם ויספק
את־כפיו ויאמר בלק אל־בלעם לקב איבי קראתיך
11 והנה ברכת ברך זה שלש פעמים: ועתה ברח־לך
אל־מקומך אמרתי כבד אכבדך והנה מנעך יהוה
12 מכבוד: ויאמר בלעם אל־בלק הלא גם אל־מלאכיך
13 אשר־שלחת אלי דברתי לאמר: אם־יתן־לי בלק
מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את־פי יהוה
לעשות טובה או רעה מלבי אשר־ידבר יהוה אתו
14 אדבר: ועתה הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה
טו העם הזה לעמך באחרית הימים: וישא משלו ויאמר
נאם בלעם בנו בער ונאם הגבר שתם העין:
16 נאם שמע אמרי־אל וידע דעת עליון מחזה שדי יחזה
17 נפל וגלוי עינים: אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב
דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי
18 מואב וקרקר כל־בני־שת: והיה אדום ירשה והיה
19 ירשה שעיר איביו וישראל עשה חיל: וירד מיעקב
כ והאביד שריד מעיר: וירא את־עמלק וישא משלו
21 ויאמר ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד: וירא
את־הקיני וישא משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע
22 קנך: כי אם־יהיה לבער קין עד־מה אשור תשבך:
23 וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו אל: וצים מיד 24

כתים

ψ. 14. e) i. e. *paratus*

בראש עמוד סימן ביה שמו

sum abire. cf. v. 25. f) *age tamen, veni.* c. 23, 27. g) Ex. 18, 19. Vide sceleratum illud & perniciosum consilium c. 31, 16. coll. c. 25, 1. seqq. quod pluribus enarrant *Hier.* & *Ion.* h) sc. simul indicabo. Vid. 2 Sam. 8, 2. Ps. 60, 10.

ψ. 15. i) v. 3. 20. c. 23, 6. k) v. 3. c. 23, 18.

ψ. 16. l) *ita dicit, quod vaticinaturus erat de diebus Messiæ.* Baal Turim.

ψ. 17. m) quia *ad Messiæ tempora* tendit vaticinium. *Bechai.* f. 180. c. n) *conspicio eum, sed non propc.* h. e. præuideo rem, non breui, sed post multa

מלרע

secula futuram. c. 23, 9. o) *Procedet.* Præteritum propheticū; aliis prædicit quod ipse vidit. ὁ. ἀνατελεῖ. Luc. 1, 78. Hebr. 7, 14. p) *Rex Messias.* Ion. cf. Matth. 2, 2. c. 4, 16. Apoc. 22, 16. q) *Sce-*

מלעיל

ptrum, typice *Dauidis*, proprie *Christi.* Gen. 49, 10. r) *angulos.* (1) Vid. Ier. 48, 45. al. *Ducet.* s) *euertet,* (2) Es. 11, 1. Onk. *Messias.* Hier. *Redemtor & dominus.* t) i. e. *omnes homines*, de Sethi posteris. *M. I.* At *Hillero* posteros *ebrii* sc. Lothi Gen. 19, 32. formæ גא בן. ψ. 18. u) Gen. 25, 23. 2 Sam. 8, 14. Obad. v. 19. x) Gen. 14, 6. y) Ar. P. *& omnes inimici eius* sc. Israelis. sed *Ion. coram Israele, hostibus suis.* z) Ps. 118, 15. 16. ψ. 19. a) *Sic dominabitur ei ortus e Iacobo.* Hic est *Messias.* coll. Ps. 72, 8. Obad. v. 18. *Bechai* f. 180. c. b) *residuos ex quaque vrbe.* cf. c. 23, 2. & 1 Reg. 11, 15. 16. ψ. 20. c) *Hier.* primi gentium, qui Israelitas oppugnarunt. cf. Ex. 17, 8. seqq. d) Ps. 73, 17. e) *prorsus peribit.* v. 24. Vid. 1 Sam. 15, 2. 7. seqq. ψ. 21. f) de quibus Gen. 15, 19. non Iud. 1, 16. c. 4, 11. g) Gen. 49, 24. h) Obad. v. 4. i) alludit ad nomen *Kenitarum.* Bechai. ψ. 22. k) *comburetur* Es. 44, 15. l) cf. 2 Reg. 17. al. 1. Par. 2, 55. sed vide v. 21. ψ. 23. m) *Ar. P.* væ illi, qui. *Onk.* væ peccatoribus, qui. n) *Onk.* cum fecerit Deus illa. ψ. 24. o) *& naues.* Ez. 30, 9. Es. 33, 21. p) *a latere, e regione.* 2 Par. 21, 16.

ψ. 5. מה Notam marg. hab. 1. 17. & *Ber.* sec. O. *T.* f. 20. a. & *Mas. Erff.* quæ id תקון עזרא seu *ordinationem Esdræ* vocat. ψ. 21. מושבך *Munach* loco *Metheg* hab. 1. 2. 4. 6. 9. 20. ψ. 22. לבער ita nobiscum 1. 2. 3. 4. 21. Per *Mun.* & *Meth.* (quod idem esse videtur cum *Merca*) 6. 9. 10. 13. 19. 20. at reliqui solum *Mun. milel.* ψ. 23. משמו אל vtramque vocem velut vnam in scribendo coniungit 1. dubie 3. 4. & illud quidem præcipit *Masora Erffurt.* forte vt lusus aliquis captetur in voce שמואל s. *Samuelis*, coll. 1 Sam. 15, 8.

כִתִּים וְעִנּוּ אַשּׁוּר וְעִנּוּ־עֵבֶר וְגַם־הוּא עֲדֵי אֹבֵד׃ וַיָּקָם כה
בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לִמְקֹמוֹ וְגַם־בָּלָק הָלַךְ לְדַרְכּוֹ׃
פ
וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל־בְּנוֹת כה
מוֹאָב׃ וַתִּקְרֶאןָ לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם 2
וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן׃ וַיִּצָּמֶד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיִּחַר־ 3
אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־ 4
כָּל־רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה נֶגֶד הַשָּׁמֶשׁ וְיָשֹׁב
חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־שֹׁפְטֵי ה
יִשְׂרָאֵל הִרְגוּ אִישׁ אֲנָשָׁיו הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר׃
וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיַּקְרֵב אֶל־אֶחָיו אֶת־ 6
הַמִּדְיָנִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
וְהֵמָּה בֹכִים פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וַיַּרְא פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר 7
בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיָּקָם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ׃ וַיָּבֹא 8
אַחַר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֻּבָּה וַיִּדְקֹר אֶת־שְׁנֵיהֶם אֵת
אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־קֳבָתָהּ וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה
מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה 9
וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃

פ פ פ מא 41

י וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־ 11
אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת־חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ
אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּקִנְאָתִי׃ לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם׃ 12
וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר 13
קִנֵּא לֵאלֹהָיו וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל 14
הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת־הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בֶּן־סָלוּא נְשִׂיא
בֵית־אָב לַשִּׁמְעֹנִי׃ וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית טו
כָּזְבִּי

25. 26. *m*) v. 3. 2 Sam. 20, 8. ℣. 6. *n*) *qui flebant*, vt peccati veniam obtinerent. Hinc

Cap XXV.

Abel Sittim c. 33, 49. ℣. 7. *o*) Pf. 106, 30. *p*) *e medio cœtu* eorum, qui ad oftium tentorii flebant. v. 6. ℣. 8. *q*) *lupanar.* Syr. *cubiculum.* (1) rad. קבב Arab. & Chald. fignificat *fornicem f. cameratum opus ftruere.* & Arab. *Al Kobba* (vnde Hifp. *Alcoba*, Gall. *Alcove*) eft *concameratus locus*, it. *thalamus.* *r*) *in ventrem* l. *vterum eius.* (1) locus ille, quo prægnates fœtum gerunt, *a cavitate* fic dictus, vnde & נקבה Guffet. ὁ. Διὰ τῆς μήτρας αὐτῆς. cf.

י׳ זעירא

Deut. 18, 3. Ef. 51, 1. *s*) *plaga* diuinitus immiffa. v. 9. cf. c. 11,

ויו קטיעא

33. c. 14, 37. c. 27, 14. ℣. 9. *t*) cf. 1 Cor. 10, 8. vbi 23 millia, fc. non connumeratis ex v. 4. fufpenfis principibus, & qui v. 5. a magiftratibus occifi fuerunt. ℣. 11. *u*) *auertit* iram meam. cf. Prou. 24, 18. *x*) *dum zelo commotus eft.* v. 13. *y*) *zelotypia mea*, qua non magis fuftinere poffum, populum meum alienis diis copulari, quam vir patitur, vxorem fuam fe aliis proftituere. cf. Ex. 20, 5. ℣. 12. *z*) *offero & do ipfi.* Gen. 9, 11. *a*) *fœdus meum*, nempe *pacis*, omniaque faufta illi & pofteris eius promitto. cf. Mal. 2, 5. Sir. 45, 24. 1 Macc. 2, 54. ℣. 13. *b*) h. e. promiffio *de fummo facerdotio*, inter eius pofteros perpetuum futuro. Fuit quidem aliquamdiu illa dignitas in familia Ithamari, ex qua *Eli* primus eam nactus eft; (*Jofeph* A. I. lib. 5. c. 12.) fed *Sadoko* (1 Par. 5, 34.) ex pofteris Pinchafi, reftituta eft. 1 Reg. 2, 26. 27. 35. coll. 1 Sam. 2, 30. feqq. & apud hos permanfit vsque ad finem Levitici facerdotii. Conf. 1 Par. 5, 30. feqq. *c*) c. 11, 29. 1 Reg. 19, 10. cf. Act. 22, 3. *d*) c. 8, 19. ℣. 14. *e*) quod peffimi erat exempli. vid. v. 4. *f*) vid. c. 1, 2. 4.

q) *Chittæorum*, h. e. *Macedonum.* al. *Romanorum.* Vid. Gen. 10, 4. Ef. 23, 1. Ez. 27, 6. Dan. 11, 30. 1 Macc. 1, 1. *r*) *& affligent* l. *oppriment* Affyrios. Gen. 15, 13. *s*) Syr. & LXX. *Hebræos.* fed Onkel. & Hierof. *Transeuphratenfes.* cf. 2 Sam. 10, 16. Efr. 4, 10. 11. Gen. 10, 21. *t*) Schmid. *fed tamen etiam hic* Kitthæus *vsque in intereuntem* definet. vid. v. 20. *Ion.* rurfus ad *Meffiam* refert. ℣. 25. *u*) Vel *conatus pro facto* ponitur; vel etiam rediit, vt cum Madianitis promeritas pœnas lueret. Vid. c. 31, 8. *x*) *qua fibi eundum erat.* Gen. 32, 2. Iud 19, 27. Cap. XXV, v. 1. *y*) Iof. 2, 1. c. 3, 1. Ioel. 4, 18. forte *ab arboribus* ille locus fic dictus eft. vid. Ex. 25, 5. *Abel Sittim* vocatur c. 33, 49. *z*) *Scortari* vel *fcortatum ire*; ex confilio Bileami c. 24, 14. c. 31, 16. Apoc. 2, 14. ὁ. ἐκπορνεῦσαι. Iudæ v. 7. cf. 1 Cor. 10, 8. *a*) adde: *& Midianitarum*, ex v. 6, 17. 18. c. 31, 16. cf. Ex 34, 16. ℣. 2. *b*) cf. 1 Cor. 10, 27. *c*) vt conuiuio nempe adeffent, quod poft facra celebrabatur. c. 22, 40. *d*) Hoc ipfum vetuerat Deus Ex. 34, 15. cf. 1 Cor. 10, 7. 14. 19. feqq. *e*) Pf. 106, 28. Hof. 9, 10. ℣. 3. *f*) *copulatus eft*, *adiunxit fe.* (5) v. 5. 2 Cor. 6, 14. *g*) v. 5. vid. c. 23, 28. Deut. 4, 3. Iof. 22, 17. Hof. 9, 10. ℣. 4. *h*) qui fc. peccarunt, aut cum peccantibus confenferunt. cf. Ex. 32, 27. *i*) *& fufpende eos* Domino, quem fpreverunt. vid. 2 Sam. 21, 6. 9. ὁ. παραδειγμάτισον Ezech. 28, 17. Matth. 1, 19. Hebr. 6, 6. *k*) i. e. *palam*, & in *confpectu omnium.* 2 Sam. 12, 11. Nomen Dei publice fanctificandum erat, quod ab iftis publice fuerat proftitutum. *Bechai*, f. 181. a. vel *quamdiu fol fuerit fuper terra.* cf. Deut. 21, 23. ℣. 5. *l*) quibus fc. præfecti eftis. Ex 18, 25.

℣. 24. עֵבֶר *Ain* per *Segol* 1. 4. fu. 2. fec. *Maf.* 7. 8. & *Erff.* CAP. XXV, 3. אַף per *Makk.* 17. 18. *Ber.* ℣. 4. *Spatium* præmitt. 2. 3. 4. *Hal.* 6--10. 12. 19. 20. cont. *O. T.* f. 20. a. ℣. 11. פינחס per *Iod minus* 17. *Ber.* requirente libro Zohar. fed *ordinarium* eft in reliquis noftris, omnibusq; codd. ac *Maforis* a *R. Menachem* infpectis, qui & *Maforam* contrariam affert ex Deut. 32, 18. vbi ad תשי plures adnotant ליוד זעירא: nihilominus dicit, quod ad litterarum figuram attinet, fequendum potius librum *Zohar.* ℣. 12. שלום *Vau* vocant קטיעא, i. e. in medio *incifum* 1. 2. 3. 17. 18. *Ber.* & *Maf. Erff.* at *minufculum* vocant *Maf.* 7. 8. h. l. Leu. 1, 1. item *final.* f. 1. a. & alia *Mafora* apud *R. Bechai*, contra *O. T.* f. 20. b. 21. a. cf. *Hiller.* p. 144.

כזבי בת־צור ראש אמות בית־אב במדין הוא ׃

פ

16 וידבר יהוה אל־משה לאמר ׃ צרור את־המדינים 17
18 והכיתם אותם ׃ כי צררים הם לכם בנכליהם אשר־
נכלו לכם על־דבר פעור ועל־דבר כזבי בת־נשיא
מדין אחתם המכה ביום־המגפה על־דבר־פעור ׃
19 ויהי אחרי המגפה פ
כו ויאמר יהוה אל־משה ואל אלעזר בן־אהרן הכהן
2 לאמר ׃ שאו את־ראש ׀ כל־עדת בני־ישראל מבן
עשרים שנה ומעלה לבית אבתם כל־יצא צבא
3 בישראל ׃ וידבר משה ואלעזר הכהן אתם בערבת
4 מואב על־ירדן ירחו לאמר ׃ מבן עשרים שנה ומעלה
כאשר צוה יהוה את־משה ובני ישראל היצאים
ה מארץ מצרים ׃ ראובן בכור ישראל בני ראובן חנוך
6 משפחת החנכי לפלוא משפחת הפלאי ׃ לחצרן
7 משפחת החצרוני לכרמי משפחת הכרמי ׃ אלה
משפחת הראובני ויהיו פקדיהם שלשה וארבעים
8 אלף ושבע מאות ושלשים ׃ ובני פלוא אליאב ׃ ובני 9
אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא־דתן ואבירם קרואי
העדה אשר הצו על־משה ועל־אהרן בעדת־קרח
י בהצתם על־יהוה ׃ ותפתח הארץ את־פיה ותבלע
אתם ואת־קרח במות העדה באכל האש את חמשים
11 ומאתים איש ויהיו לנס ׃ ובני־קרח לא־מתו ׃ ס
12 בני שמעון למשפחתם לנמואל משפחת
הנמואלי לימין משפחת הימיני ליכין משפחת היכיני ׃
13 לזרח משפחת הזרחי לשאול משפחת השאולי ׃
14 אלה משפחת השמעני שנים ועשרים אלף ומאתים ׃
טו ס בני גד למשפחתם לצפון משפחת הצפוני
לחגי

פיסקא באמצע פסוק

קריאי קרי

g) *Cosbi*, qs. *mendaciis* & blanditiis decipiens cf. Iud. 16, 4. 5. seqq. h) qui *princeps* vocatur v. 18. imo *inter reges* numeratur c. 31, 8. Viri nobilis filia hominem inter Hebræos nobilem corruperat. *Cler.*

℣. 17. i) *hostiliter inuade.* c. 31, 3. Deut. 2, 9. Ps. 7, 5. cf. Apoc. 18, 6.

℣. 18. k) *insidiis* vel *fraudibus suis.* (1) l) *dolose* & *insidiose egerunt contra vos.* (4) Gen. 37, 18. Mal. 1, 14. Ps. 105, 25. m) *in negotio* vel *propter.* 2 Sam. 18, 5. n) v. 3. 9.

Cap. XXVI, ℣. 2. o) *Subducite summam.* c. 1, 2. 3. &c. Fuit hic census *tertius*, postquam priores perierant. cf. c. 14, 23. 29. Hanc postremam lustrationem Israelitarum, a Mose factam, comparant Magistri nostri cum pastore, in cuius gregem irrumpentes lupi aliquas pecudes lacerarunt; vnde numerat reliquas, vt sciat numerum ipsarum. *Bechai* f. 182. b. p) *pro domo patrum.* Vid. c. 1, 2.

℣. 3. q) *cum eis.* vel allocuti sunt eos. cf. Gen. 23, 8. Es. 59, 21. r) *in campis Moabiticis.* c. 22, 1. c. 33, 48.

℣. 4. s) sc. *recensebitis eos.* c. 1, 3. t) Schmid. *quemadmodum olim præcepit.* Vid. l. c. Hic autem census ideo factus est, vt familiis agri in Cananæa, mox subigenda, diuiderentur; quod liquet ex v. 52. seqq.

℣. 5. u) Nempe *Ruben primogenitus erat.* Gen. 29, 32. x) *filii* autem *Rubenis* fuerunt *Chanoch*, vnde familia Chanochitarum, & *Palluo* seu ex *Pallu* &c. Vid. v. 12. 13. 15. 16. Gen. 46, 9.

℣. 7. y) *censi Rubenitarum* 43730. pauciores igitur hic, quam c. 1, 21. vbi recensebantur 46500.

℣. 8. z) *Ex filiis* quidem *Pallu* erat etiam *Eliabus.* Schmid.

℣. 9. a) *vocati e cætu.* Vid. c. 1, 16. c. 16, 2. b) *contenderunt.* Ex. 2, 13. c)

oi ἐπίσυστάντες.cf.c. 17, 5.

℣. 10. c) c. 16, 31. 32. d) *cum moreretur cœtus ille;* cum nempe combureret ignis &c. c. 16, 35. e) Ion. *congregatio impiorum.*

Cap. XXVI.

f) *in signum,* Vid. c. 21, 8. c. 17, 3. Ier. 50, 2. 1 Cor. 10, 11.

℣. 11. g) vid. c. 16, 24. 32. h) Hier. eo quod non fuerant in consilio patris sui, non mortui fuit. Huc refer *Ion.*

℣. 12. i) Nemueli, I. ex *Nemuele* (vid. v. 5.) qui Gen. 46, 10. Ex. 6, 15. *Iemuel* vocatur.

℣. 13. k) Ex *Seracho*, quod *ortum* significat. Sic 1 Par. 4, 24. at Gen. 46, 10. Ex. 6, 15. *Tsochar,* q. d. *splendorem,* vocatur.

℣. 14. l) *censi Simeonitarum* 22200. cf. c. 1, 23. vbi recensebantur 59300. Multi forte perierant plaga, de qua præcedenti capite, quod Zimri tribulem suum imitati essent. *Cler.*

℣. 15. m) qui Gen. 46, 16. appellatur *Ziphion.*

℣. 15. אמות Sic 1--5. 17. & *Ber.* sec. *O. T.* f. 21. a. at *Sakephk.* habent reliqui. ℣. 18. כי *Makk.* 1. 2. 4. 6. 9. 20. דבר־פעור ita per *Makk.* 3. 6--16. 19. 20. 21. המכה sic 8. 17. 18. & *Ber.* sec. *Masorum* impressam ad v. 15. ^ at *Merca* reliqui. דבר־פעור׃ per *Makk.* 3. 17. 18. & *Ber.* secund. *O. T.* ceteri habent *Merca.* ℣. 19. *Piska* seu *spatium* post ' *Atnachum* omnes habent, quod etsi incommodam diuisionem, aut nescio quid lacunæ inferre videatur, est tamen symbolum potius diuersæ interpunctionis, ex diuersis codd. obseruatæ. Videlicet verba ויהי אחרי המגפה alii retulerunt ad sequentis Cap. initium (sicut per eadem Caput XXVI. inchoant codices 10--16.). horum symbolum est *Atnach:* at alii, supposito *Silluko* in locum *Atnachi,* ad finem Capitis XXV. retulerunt, (vt faciunt fere reliqui nostri libri;) vt sensus sit: *Idque* (mandatum Dei de inuadendis Midianitis) *factum est post plagam;* horum symbolum est *Piska* seu spatium, quod duas propositiones sensu diuersas, separat, Conf. Varr. lect. ad Gen. 35, 22.

Populus iterum ex mandato Dei numeratur.

16 לְחַגִּי מִשְׁפַּחַת הַחַגִּי לְשׁוּנִי מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּנִי׃ לְאׇזְנִי
17 מִשְׁפַּחַת הָאׇזְנִי לְעֵרִי מִשְׁפַּחַת הָעֵרִי׃ לַאֲרוֹד מִשְׁפַּחַת
18 הָאֲרוֹדִי לְאַרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאַרְאֵלִי׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
בְּנֵי־גָד לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ ס
19 בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וַיָּמׇת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃
וַיִּהְיוּ בְנֵי־יְהוּדָה לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשֵׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשֵּׁלָנִי כ
לְפֶרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפַּרְצִי לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי׃ וַיִּהְיוּ 21
בְנֵי־פֶרֶץ לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרֹנִי לְחָמוּל מִשְׁפַּחַת
22 הֶחָמוּלִי׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יְהוּדָה לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשָּׁה וְשִׁבְעִים
23 אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ ס בְּנֵי יִשָּׂשכָר לְמִשְׁפְּחֹתָם
24 תּוֹלָע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי לְפֻוָּה מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי׃ לְיָשֻׁב
מִשְׁפַּחַת הַיָּשֻׁבִי לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְרֹנִי׃ אֵלֶּה כה
מִשְׁפְּחֹת יִשָּׂשכָר לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף
26 וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ ס בְּנֵי זְבוּלֻן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְסֶרֶד
מִשְׁפַּחַת הַסַּרְדִּי לְאֵלוֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלֹנִי לְיַחְלְאֵל
27 מִשְׁפַּחַת הַיַּחְלְאֵלִי׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַזְּבוּלֹנִי לִפְקֻדֵיהֶם
28 שִׁשִּׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ ס בְּנֵי יוֹסֵף
29 לְמִשְׁפְּחֹתָם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם׃ בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמָכִיר מִשְׁפַּחַת
הַמָּכִירִי וּמָכִיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת
הַגִּלְעָדִי׃ אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד אִיעֶזֶר מִשְׁפַּחַת הָאִיעֶזְרִי ל
31 לְחֵלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֶלְקִי׃ וְאַשְׂרִיאֵל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׂרִאֵלִי
32 וְשֶׁכֶם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁכְמִי׃ וּשְׁמִידָע מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמִידָעִי
33 וְחֵפֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶפְרִי׃ וּצְלׇפְחָד בֶּן־חֵפֶר לֹא־הָיוּ לוֹ
בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בְּנוֹת צְלׇפְחָד מַחְלָה וְנֹעָה
34 חׇגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם
שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת׃ ס אֵלֶּה בְנֵי־ לה
אֶפְרַיִם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשׁוּתֶלַח מִשְׁפַּחַת הַשֻּׁתַלְחִי
36 לְבֶכֶר מִשְׁפַּחַת הַבַּכְרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחֲנִי׃ וְאֵלֶּה
בְּנֵי

ỳ. 19. וימת Per *Darga* minus bene 17. 18. & *Ber.* sic fu. 1. ỳ. 23. תולע per *Patach* 1. 3. 5. לפוה *Vau* cum *Dagesch* 5. 7. 8. 11. 12. 15--18. & *Berol.* secundum *Mas. Erffurt.* ac *R. Meir Hallevi* & *R. Dav. Kimchi.* at *raphatum* vel sine *Dagesch* reliqui nostri & emendatissimi *Hispp.* & *Hierosolymitani* codd. in *O. T.* f. 21. b. ỳ. 24. לישב *defect.* per *Cholem* 1. secund. suam & *Erffurtensem Mas.* ỳ. 31. ואשריאל per *Schin* hoc & sequens האשריאלי scribunt 1. 3. 5. 7. ỳ. 36. אלה sine præfixo ו 1. 3.

ỳ. 16. n) *Ex Os[?]*. Vid. v. 5. Hic *Etsbon* vocatur Gen. 46, 16.

ỳ. 17. o) *Arodi* dicitur Gen. 46, 16.

ỳ. 18. p) Censi *Gaditarum* 40500. cf. c. 1, 25. vbi recensebantur 45650. Hæ tres tribus, quæ ad eamdem cæli plagam castra habebant, multum imminutæ fuerant. *Cler.*

ỳ. 19. q) *Ion.* add. *propter peccata sua.* Vid. Gen. 38, 7. 10.

ỳ. 20. r) cf. 1 Par. 9, 5.

ỳ. 21. s) Gen. 46, 12.

ỳ. 22. t) Censi *de tribu Iehudæ* 76500. Aucta fuit hæc tribus: nam priore censu c. 1, 27. numerati sunt 74600.

ỳ. 23. u) sic Gen. 46, 13. at פואה 1 Par. 7, 1.

ỳ. 24. x) cf. 1 Par. 7, 1. idem, qui *Iob* appellatur Gen. 46, 13.

ỳ. 25. y) Censi *de tribu Isaschar* 64300. Fuerant antea c. 1, 29. 54400. Itaque valde aucti sunt, si cum aliis conferantur.

ỳ. 27. z) Censi *Zebulonitæ* 60500. Hi quoque aucti erant, nam c. 1, 31. tantum 57400 recensiti sunt.

ỳ. 29. a) a quo vrbs Hos. 6, 8. c. 12, 12. & regio Ios. 17, 5. Gen. 37, 25. *Gileadis* nomen habet.

ỳ. 30. b) hic *Abiezer* vocatur Ios. 17, 2.

ỳ. 33. c) c. 27, 1. c. 36, 6. Mirum est, in tot familiarum principibus vnum hunc hominem filiis destitutum fuisse; nec potest hoc tribui alii rei, nisi peculiari prouidentiæ, qua multo plures masculi, quam fœminæ nascerentur, ad augendum populum Hebræum; quemadmodum videmus in Iacobi familia factum, vbi pro vna filia fuere duodecim filii. *Clericus.*

ỳ. 34. d) Censi *de tribu Manassis* 52700. Antea c. 1, 35. censi fuerunt 32200.

37 בְּנֵי שׁוּתֶלַח לְעֵרָן מִשְׁפַּחַת הָעֵרָנִי׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
בְּנֵי־אֶפְרַיִם לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ
38 מֵאוֹת אֵלֶּה בְנֵי־יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ ס בְּנֵי
בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֶלַע מִשְׁפַּחַת הַבַּלְעִי לְאַשְׁבֵּל
מִשְׁפַּחַת הָאַשְׁבֵּלִי לַאֲחִירָם מִשְׁפַּחַת הָאֲחִירָמִי׃
39 לִשְׁפוּפָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּפָמִי לְחוּפָם מִשְׁפַּחַת הַחוּפָמִי׃
מ וַיִּהְיוּ בְנֵי־בֶלַע אַרְדְּ וְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הָאַרְדִּי לְנַעֲמָן
41 מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמִי׃ אֵלֶּה בְנֵי־בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם
42 חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ ס אֵלֶּה בְנֵי־דָן
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשׁוּחָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּחָמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
43 דָּן לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ כָּל־מִשְׁפְּחֹת הַשּׁוּחָמִי לִפְקֻדֵיהֶם
44 אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ ס בְּנֵי אָשֵׁר
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיִמְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה לְיִשְׁוִי מִשְׁפַּחַת
מה הַיִּשְׁוִי לִבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי׃ לִבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר
46 מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרִי לְמַלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת הַמַּלְכִּיאֵלִי׃ וְשֵׁם
47 בַּת־אָשֵׁר שָׂרַח׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אָשֵׁר לִפְקֻדֵיהֶם
48 שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ ס בְּנֵי
נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיַחְצְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְצְאֵלִי לְגוּנִי
49 מִשְׁפַּחַת הַגּוּנִי׃ לְיֵצֶר מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי לְשִׁלֵּם מִשְׁפַּחַת
נ הַשִּׁלֵּמִי׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם
51 חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ אֵלֶּה פְּקוּדֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וָאָלֶף שְׁבַע מֵאוֹת
וּשְׁלֹשִׁים׃ פ
52 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ 53 לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ
54 בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת׃ לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט
נה תַּמְעִיט נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו יֻתַּן נַחֲלָתוֹ׃ אַךְ־בְּגוֹרָל
56 יֵחָלֵק אֶת־הָאָרֶץ לִשְׁמוֹת מַטּוֹת־אֲבֹתָם יִנְחָלוּ׃ עַל־פִּי
57 הַגּוֹרָל תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ בֵּין רַב לִמְעָט׃ ס וְאֵלֶּה
פְקוּדֵי

Iterata numeratio populi.

℣. 37. e) Censi *Ephraimitæ* 32500. At anno secundo ab exitu secundum c. 1, 33. fuerant 40500.

℣. 38. f) hic *Echi* vocatur Gen. 46, 21. & *Achrach* 1 Par. 8, 1.

℣. 39. g) *Ex Schephuphamo.* vid. v. 5. idem *Schüppim.* 1 Par. 7, 12. & *Müppim.* Gen. 46, 21. vocatur.

℣. 40. h) Sic Gen. 46, 21. Sed *Addar* 1 Par. 8, 3.

℣. 41. i) Censi *Benjaminitæ* 45600. Antea fuerant 35400. vid. c. 1, 37.

℣. 42. k) qui *Chüschim* dicitur Gen. 46, 23. cum quo conf. infra c. 32, 17.

℣. 43. l) *Danitæ* 64400. conf. c. 1, 39. vbi 62700. recensiti fuerunt.

℣. 46. m) Gen. 46, 17. 1 Par. 7, 30. Quare hæc specia- tim memoretur, multa tradunt Rabbini. *Abarbanel* eam æque, vt *Miriam*, insignem fœminam fuisse existimat. *Raschi* cum aliis, eam adhuc in viuis superfuisse censent. Alii, quod non filia fuerit Ascheris, sed priuigna ex priore vxoris marito, cuius heres illa postea extiterit, vt filiæ Tselophchadis &c.

℣. 47. n) *Ascherita* 53400. cf. c. 1, 41. vbi 41500. recensentur.

℣. 48. o) c. 7, 13.

℣. 50. p) Censi de tribu *Naphtali* 45400. Antea censi fuerant 56400. vid. c. 1, 43.

℣. 51. q) Summa censorum *totius Israelis* 601730. conf. c. 1, 46. vbi 603550. recensebantur.

℣. 53. r) *pro numero nominum.* c. 1, 2. 18. 20. &c. ό. ἐξ ἀριθμοῦ ὀνομάτων. conf. Act. 1, 15. Apoc. 3, 4.

℣. 54. s) *multo* i. e. *numerosiori.* Ion. *tribui, cuius populus multus.* cf. Ios. 17, 14. t) *multiplicabis*, i. e. *maiorem facies* vel *dabis.* cf. Ex. 16, 17. Leu. 25, 16. u) *pauciori vero* s. *tenuiori.* Ion. *& tribui, cuius populus exiguus.* v. 56. cf. Ex. 12, 4. x) *minorem dabis.* c. 33, 54.

℣. 55. y) Sed c. 18, 15. z) c. 33, 54. Ios. 11, 23. c. 14, 2. cf. Prou. 16, 33. c. 18, 18. Sortitio fiebat propter portiones melioris deteriorisque conditionis commodius distribuendas, ne rixæ & concupiscentiæ prauæ locus esset. *Bechai* f. 182. e. a) *diuidetur ipsa.* conf. c. 32, 5.

℣. 56. b) *secundum sortem, pro sorte.* Leu. 27, 8. Deut. 17, 11. c) *inter numerosum & tenuem.* vid. v. 54.

℣. 40. לנעמן Sic per *Sakephgadol* 1. 3. 4. 5. 6. 9. 20. per *Sakephk.* & *Munach* 2. at per solum *Sakephk.* ceteri minus bene. ℣. 49. ליצר *Iod* per *Segol* omnes, præter 3. 4. 17. 18. & *Ber.* qui *Tsere* habent. ℣. 53. לאלה per *Geresch* 2. 5. *fin.* 1. & sic emendatum in 4. ℣. 55. את־הארץ Notam obiecti את omittunt 1. & 2.

פְקוּדֵי הַלֵּוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֻׁנִּי
לִקְהָת מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי לִמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמְּרָרִי׃
58 אֵלֶּה ׀ מִשְׁפְּחֹת לֵוִי מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי
מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי מִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי
59 וּקְהָת הוֹלִד אֶת־עַמְרָם׃ וְשֵׁם ׀ אֵשֶׁת עַמְרָם יוֹכֶבֶד
בַּת־לֵוִי אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם וַתֵּלֶד לְעַמְרָם
ס אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְאֵת מִרְיָם אֲחֹתָם׃ וַיִּוָּלֵד לְאַהֲרֹן
אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר׃
61 וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ־זָרָה לִפְנֵי יְהוָה׃
62 וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף כָּל־זָכָר מִבֶּן־
חֹדֶשׁ וָמָעְלָה כִּי ׀ לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי
63 לֹא־נִתַּן לָהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ אֵלֶּה פְּקוּדֵי
מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
64 בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃ וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ
מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
סה בְּמִדְבַּר סִינָי׃ כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמֻתוּ בַּמִּדְבָּר
וְלֹא־נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־
כז נוּן׃ ס וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר
בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף
וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֹתָיו מַחְלָה נֹעָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה
2 וְתִרְצָה׃ וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִם וְכָל־הָעֵדָה פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לֵאמֹר׃
3 אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא־הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה
הַנּוֹעָדִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־קֹרַח כִּי־בְחֶטְאוֹ מֵת וּבָנִים
4 לֹא־הָיוּ לוֹ׃ לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם־אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי
ה אֵין לוֹ בֵּן תְּנָה־לָּנוּ אֲחֻזָּה בְּתוֹךְ אֲחֵי אָבִינוּ׃ וַיַּקְרֵב
מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי יְהוָה׃ פ
6 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ 7 כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרֹת
נתן

Leuitæ etiam ex mandato Dei numerantur.

lia, in genealogicis & censualibus, libris non amplius scribebatur eius nomen. cf. Apoc. 3, 5. Sic e. c. in censu superioris capitis non exstat Obadi nomen, qui filius fuit

Cap. XXVII.

Simeonis Gen. 46, 10. Ex. 6, 15. quod exstincta eius familia esset. *Clericus. f)* cf. Iob. 42, 15. ℣. 5. *g) Detulit igitur* caussam earum ad Deum, & ab hoc petiit, quid fieri oporteret. cf. Deut. 1, 17. & Ex. 18, 26. ℣. 7. *h) recte.* c. 36, 5. Ex. 10, 29. נון רבתי ὀ. ὀρθῶς. Luc. 7, 43.

℣. 57. *d) censi Leuitarum.* Ex. 6, 16. *e) Ex Gersone.* v. 5. & cf. c. 3, 18. ℣. 58. *f) Hæ* quoque sunt *minores familiæ* Leuitarum, vt de seqq. *g) Libnitarum*; hi erant *de Gersonitis.* c. 3, 18. Ex. 6, 17. *h) de Kahatitis.* c. 3, 27. Ex. 6, 18. *i) de Meraritis.* c. 3, 33. Ex. 6, 19. sic *Muschitæ. k) Korachitarum.* de Kahatitis ex Iitshare. cf. v. 10. & c. 16, 1. *l)* c. 3, 19. ℣. 59. *m)* Ex. 2, 1. c. 6, 20. *n) quam peperit* mater l. vxor. similis ellipsis 1 Reg. 1, 6. ℣. 60. *o)* Ex. 6, 23. ℣. 61. *p)* c. 3, 4. Leu. 10, 2. ℣. 62. *q) Censi Leuitarum* 23000. conf. priorem summam c. 3, 39. septingentis ergo viris creuerant. *r)* vid. not. c. 3, 15. *s)* vid. c. 1, 47. ℣. 63. *t) in Moabiticis campis, ad Iordanem e regione Ierichuntis.* v. 3. c. 33, 49. 50. ℣. 64. *u)* Atque inter hos nullus tunc *de censis a Mose.* c. 1, 2. &c. ℣. 65. *x) Dixerat enim de his.* c. 14, 28. 29. *y) Itaque nullus* ex iis *superstes fuit.* Ios. 11, 11. 21. *z)* vid. c. 14, 6. 24. Cap. XXVII, ℣. 1. *a) Accesserunt autem* ad Mosen, &, vt *Ion.* addit, *ad locum iudicii.* v. 2. c. 36, 1. cum vidissent nempe, sine prædio se futuras, quod nulla sui in censu habita fuisset ratio. *Cler. b)* c. 26, 33. c. 36, 2. Ios. 17, 3. ℣. 3. *c)* illorum rebellium, *qui conspirauerant.* c. 16, 11. *d)* sc. murmuratione & incredulitate, vt ceteri Israelitæ. c. 14, 29. 33. non, quod alios etiam fecerit peccare in seditione Korachi. *M. l.* sic *Ion.* addit: *nec peccare fecit alios.* ℣. 4. *e) quare ergo tolletur.* l. *detrahetur.* c. 9, 7. c. 36, 3. 4. Exstincta nempe cuiuspiam familia

℣. 57. פקודי *Pe dageschatum* habent. 6. 9. 20. 21. הגרשני *Nun* sine *Dagesch* 1. 5. 7. 8. 12. 15. 21. contra *O. T.* f. 21. b. הקהתי *Kuph* per *Chatephkometz* plerique; at per *Schua simplex* 2. 3. 5. 17. 18. *Ber.* & in marg. 1. secundum *O. T.* ℣. 64. אשר per *Darga* 2. 4. 5. sic fu. 1. at *Merca* reliqui. ℣. 65. ימותו plene, per *Schureek* 1. 2. & *Hal.* contra *Masoram Erffurtensem.* CAP. XXVII. ℣. 1. ותקרבנה ita 7. 8. 10. 12 -- 16. 19. 21. contra *O. T.* ℣. 5. משפטן ad notam נון רבתי addit *Masora Erffurt.* בנות צלפחד ועקימיה וסיף רגליה לאחור.

נָתֹן תִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזַּת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִיהֶם
8 וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן׃ וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר
לֵאמֹר אִישׁ כִּי־יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ
9 לְבִתּוֹ׃ וְאִם־אֵין לוֹ בַּת וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאֶחָיו׃
י וְאִם־אֵין לוֹ אַחִים וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לַאֲחֵי אָבִיו׃ וְאִם־
11 אֵין אַחִים לְאָבִיו וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב
אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְחֻקַּת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
12 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה
13 וּרְאֵה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְרָאִיתָה
אֹתָהּ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־עַמֶּיךָ גַּם־אָתָּה כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן
14 אָחִיךָ׃ כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בְּמִדְבַּר־צִן בִּמְרִיבַת הָעֵדָה
לְהַקְדִּישֵׁנִי בַמַּיִם לְעֵינֵיהֶם הֵם מֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־
טו צִן׃ ס וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר׃ 16 יִפְקֹד
17 יְהוָה אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר אִישׁ עַל־הָעֵדָה׃ אֲשֶׁר־
יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר
יְבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת יְהוָה כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם
18 רֹעֶה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־
19 נוּן אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו׃ וְהַעֲמַדְתָּ
אֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ
כ לְעֵינֵיהֶם׃ וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־עֲדַת
21 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאַל לוֹ
בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי יְהוָה עַל־פִּיו יֵצְאוּ וְעַל־פִּיו יָבֹאוּ
22 הוּא וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל־הָעֵדָה׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי
23 אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה׃ וַיִּסְמֹךְ אֶת־יָדָיו עָלָיו
וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ

Cap. XXVIII.

כח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

ואמרת S יח א

i) ipſi & maritis ac liberis earum. k) & transferes. v. 8. 2 Sam. 3, 10. l) c. 36, 2. 6.

℣. 8. m) Quia idem caſus ſæpe poterat contingere, vt pater filias tantum relinqueret.

℣. 11. n) carni eius, quæ proxima eſt ei, i. e. proxima agnatione ei coniunctis. vid. Leu. 18, 6. Maternæ conſanguinitatis ratio non habebatur, ne hereditas in aliã tribum, ex qua mater eſſe poterat, transferretur. cf. c. 36, 3. ſeqq. o) & erit. At Schmid. Factum igitur eſt. p) i. e. tibi, quê adloquebatur Deus, v. 6. 8. Zach. 3, 9.

℣. 12. q) Deut. 32, 48. c. 34, 1. r) vid. c. 21, 11. c. 33, 47. 48. s) hunc, qui mons ſ. iugum ſpeciatim Nebo vocatur Deut. 32, 49.

℣. 13. t) Cum enim videris eam. u) vid. c. 20, 24. Gen. 15, 15. c. 25, 8.

℣. 14. x) Ion. quia. Schmid iuxta quod. 1 Sam 28, 18. y) rebelles fuiſtis imperio meo. c. 20, 12. 24. ὁ. παρέβητε. 2 Ioh. v. 9. Hebr. 2, 2. z) c. 20, 1. a) in iurgio. c. 20, 13. ὁ. ἐν τῷ ἀντιπίπτειν. Act. 7, 51. b) vt me ſanctum, adeoque veracem, a vobis haberi coram toto populo ſignificaretis. c. 20, 12. Leu. 22, 2. Eſ. 8, 13. 14. 1 Petr. 3, 15.

℣. 16. c) præficiat igitur huic cœtui. c. 3, 10. d) c. 16, 22. qui dat omnibus ſpiritum & vitam. Act. 17, 25. Bechai: Tu noſti ſpiritum vniuscuiusque, & quis dignus ſit atque idoneus ad præfecturam populi. cf. Act. 1, 23. 24. 25.

℣. 17. e) qui egrediatur & ingrediatur ante eos, h. e. qui dux ſit eorum. vid. Deut. 31, 2. 1 Sam. 18, 16. Act. 1, 21. f) 2 Sam. 5, 3. 1 Par. 11, 2. cf. Ioh. 10, 4. 9. g) c. 31, 6. Ioſ. 22, 16. Pſ. 82, 1. h) 1 Reg. 22, 17.

17. Ez. 34, 6. Zach. 10, 2. Matth. 9, 36.

℣. 18. i) Deut. 3, 21. c. 31, 3. k) ſc. ſec. Deut. 34, 9. ſapientiæ & prudentiæ, qua tanti populi rectorem præditum eſſe oportet. cf. Eſ. 11, 2. l) c. 8, 10. Deut. 34, 9. 1 Tim. 5, 22. c. 4, 14. &c.

℣. 19. m) nempe & munus tuum in eum transferes, & quomodo eo fungi oporteat, eum docebis. vid. Deut. 31, 7.

℣. 20. n) ita dabis l. conferes in eum de gloria l. auctoritate tua. vid. 1 Par. 29, 25. Dan. 11, 21.

℣. 21. o) Minor ergo fuit Moſe, qui ſine Pontificis interventu Deum interrogabat c. 12, 8. Deut. 34, 10. maior autem ceteris, cum Deum eo modo conſulere non liceret, niſi Principibus viris. cf. 1 Sam. 22, 14. 15. p) Schmid. & interrogabit eum nempe Ioſua Sacerdotem, de iudicio. cf. 2 Reg. 8, 5. & 2 Sam. 15, 23. Alii: Et Sacerdos in eius gratiam (vt c. 22, 11. 17.) interrogabit iudicium Vrim. cf. 1 Sam, 22, 15. c. 23, 2. 4. q) vid. Ex. 28, 30. &c. r) Ar. P. ex mandato Dei. c. 9, 17. 18. vel iudicii Vrim. cf. Ex. 34, 27. ſed Ion. ad verbum Eleaſaris. s) exibunt & ingredientur. Deut. 28, 6. Pſ. 121, 8. cf. ſupra v. 17. ℣. 22. t) c. 23, 14. u) ὁ. ἔστησεν αὐτόν. Act. 1, 23. ℣. 23. x) i. e. per Moſen. c. 4, 37.

℣. 7. אֲבִיהֶם Per ſuffixum fœmininum cum Nun finali maiusculo 4. ſed 3. deleto Nun ſuperſcripſit Mem, quod ^ poſcit Maſora ad c. 36, 6. ℣. 14. צִין׃ plene 2. 8. 11. contra Maſ. h. l. & c. 20, 1. ℣. 17. יוֹצִיאֵם io defect. 2. 4. iſi defect. 2. cum ſua Maſ. ¹ ſed contra Maſoram Erffurt. ℣. 20. וְנָתַתָּה ſine He paragogico 7. 8. præter Maſoram ad Exod. 25, 21. & contra O. T. f. 21. b. ℣. 21. וְשָׁאַל־לוֹ ita 4. 6. 9. 20. & 21.

וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד 8
אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם׃
וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי 9
עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד׃ עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד י
לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד 11
חַטַּאת הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם׃
ס וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי 12
מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ
וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים׃ וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה 13
רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם
שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ׃
וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר 14
הָאֶחָד לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד
לִשְׁנֵי הָאֵילִם׃ וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה טו נקוד על ו׳
עָשָׂר כְּבָשִׂים׃ וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת 16
הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי 17
פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־
שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים 18
לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר־עִזִּים 19
אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם׃
ס וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם כ
שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃
וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם 21
כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד 22
וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים 23
עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר
תְּמִימִם׃ מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים 24
בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד כה
עֹלַת

Festum tabernaculorum, septem dies celebrandum;

men quotidie vno iuuēco, facta sunt.

℣. 18. r) *Ion. quod offerent eum iuuencis.* sic v. 21. 24. s) *pro more seu ritu solito.* Vid. v. 6.

℣. 22. t) ὁ. περὶ ἁμαρτίας. Vid. v. 5. 25.

℣. 8. u) Leu. 23, 29. x) ὀ. εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. Eph. 5, 2. y) Vid. v. 2.

℣. 9. z) Vid. v. 3. c. 28, 12.

℣. 10. a) i. e. *singula decima* partes Ephæ addentur singulis agnis. vid. c. 28, 13. 21.

℣. 11. b) Offeretur etiam hircus vnus *victima pro peccato.* Vid. v. 5. c) *præter victimam piacularem pro peccato.* Vid. Leu. 16, 3. 5. d) Vid. v. 6. e) *& libamina earum* sc. victimarum

℣. 12. f) Vid. Leu. 23, 34. 41. Ioh. 7, 2. g) nempe anni sacri. Vid. v. 1. h) *conuocatio sacra*; non politica. Vid. v. 1. Leu. 23, 2. i) *& agitabitis festum.* Ex. 12, 14. *Ion.* add. *tabernaculorum.* Hoc festum est typus totius temporis Noui Testamenti. Fideles sub eo non habent in terra manentem ciuitatem, sed agunt tanquam in tabernaculis; ciuitatem habentes in cælo, & ad eam proficiscentes. *Cocceius.*

℣. 13. k) *igne absumendum.* c. 28, 2. l) q. d. *filios armenti,* matribus nempe adhuc adhærentes. Leu. 1, 5. vt *pullus, filius asinarum* Zach. 9, 9. est adhuc affectans matrum gregem, atque ita nondum insessus, secundum Marc. 11, 2. Conf. etiam *filios cerui.* Ps. 147, 9.

℣. 14. m) *Donarium vero eorum farineum.* Vid. Leu. 2, 1.

℣. 15. n) Vid. v 10.

℣. 16. o) *item hædum caprarum* Leu. 4, 23. h. e. sec. Lex. matri adhærescentem. Vid. v. 13. Quomodo serpens suspensus in symbolis sacris est figura Christi, ita & hircus, quod emblema petulantiæ est & lasciviæ. *Cocc. Lex.*

℣. 17. p) *Ion.* add. *festi tabernaculorum.* q) ita ad septimum vsque diem eadem sacra, detracto tamen

℣. 9. ומנחתם. Per *Merca* 1. sic fu. 4. sed *Sakeph* cum *Kadma* probat O. T. f. 21. b. ℣. 11. חטאת הכפרים ועלת התמיד ita 2. 3. sic fu. 4. ℣. 12. חג per *Kamets* 1. 3. 5. ℣. 15. ועשרון sex puncta, singulis litteris vnum, imponunt 1. 4. & *Hammeiri*; sed vnum tantummodo super ו posteriori requirit O. T. Quod symbolum significat aliam lectionem vocis ועשרן, *defectiue* scriptæ, sec. *Hillerum* f. 156. ℣. 17. וביום השני ita 2. sic fe. 4. sed contra *Masoram.* ℣. 20. וביום השלישי ita 3. h. l. & v. 23. 25. 29. ℣. 21. לאילם e *defect.* 5. 6. 8. 9. 11. 15. *lim plene* 2. 5. 6. 8. 9. 15. 20. h. l. & v. 27. sed vtrumque contra O. T.

26 עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס וּבַיּוֹם
הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
27 אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים
28 לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת
אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס
29 וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים
ל בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם
31 לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר
חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וּנְסָכֶיהָ׃
32 ס וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם
33 כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם
וְנִסְכֵּהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם
34 כְּמִשְׁפָּטָם׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד
לה מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה
36 לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה
אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־
37 שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר לָאַיִל
38 וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד
39 מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ
לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם לְעֹלֹתֵיכֶם
ל וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־ Cap. XXX.
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

פ פ פ מב 42

2 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
3 זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ אִישׁ כִּי־יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה
אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ
4 כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה׃ וְאִשָּׁה כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה

ואסרה S 3 יח ג

& quid singulis illius diebus sit offerendum.

℣. 25. u) Vid. v. 6. c. 28, 3. τῆς διαπαντός, Hebr. 13, 15. ℣. 26. x) ὁ. μόσχος. Hebr. 9, 12. 19. y) Vid not. v. 17. z) ὁ ἀμνός Ioh. 1, 29. 36. 1 Petr. 1, 19. a) eosque *integros* & sine vitio Vid. v. 2. ℣. 27. b) *prout decet, vel praescripto modo.* Vid. v. 6. 18. 30. 33. &c. ℣. 28. c) ὁ. περὶ ἁμαρτίας. sic v. 22. 31 34. Hebr. 10, 6. d) Vid. v. 25. ℣. 32. e) conf. c. 7, 48. c. 28, 9. ℣. 35. f) *clausula* sc. festi. vid. not. Leu. 23, 36. & conf. Deut. 16, 8. Es. 1, 13. Ioh. 7, 37. ὁ. ἐξόδιον ἔσται. Ion. congregati eritis cum gaudio ex tabernaculis vestris in domos vestras. Sed Ar. P. mora in sanctuario. g) *opus laboris.* Vid. c. 28, 25. ℣. 39. h) *Hac* sc. sacra publica *facietis.* i) *in statis festis* l. *conventibus vestris.* Vid. Leu. 23, 2. k) q. d. *seorsim a votiuis,* i. e. *praeter* votiuas vestras oblationes, sic Ex. 12, 37. Ios 17, 5. l) *& spontaneas vestras oblationes.* Leu. 7, 16. ὁ. τὰ ἑκούσια ὑμῶν conf. ad Philem. v. 14. m) *& salutaria vestra sacra.* Ex. 20, 21. Leu. 3, 1. quae priuatus quisque offeret. Sacrificia ordinaria non excludent extraordinaria. Cap. XXX, v. 1. n) ὁ. συνέταξε Matth. 26, 19. ℣. 2. o) *capita tribuum.* cf. c. 1, 2. 16. ℣. 3. p) *Vir si voverit votum,* sc. de rebus licitis, & ad quas lege non tenebantur. Conf. Gen. 28, 20. Leu. 27, 2. Deut. 23, 21. q) *aut iurauerit iusiurandum.* cf. Ps. 119, 106. sec. M. I. est infinitivus. r) *ad ligandum ligamen* super animam

mam suam, i. e. vt *iuramento vel voto se obstringat.* Sic v. 4. seqq. s) *non profanabit,* aut qs. rem profanam negliget, sed praestabit, quod sancte est promissum. Ps. 55, 21 Ps. 89, 35. Conf. Leu. 5, 4. t) Vid. Coh. 5, 3.

℣. 33. ונסכיהם *Plene* 1. 4. 6. 14. 17. 18. 20. 21. *Berol.* sic fu. 2. 3. contra *Masoram impressam.* ℣. 36 אשה per *Segol* (in statu absoluto) 1. 3. פר per *Kamets* 1. 5. CAP. XXX, ℣. 2. צוה אשר ita 1. 6 sic fu. 4 ℣. 3. לאסר *Samech dageschatum* incongrue habet 1. 2. procul dubio ex perperam intellecta *Masora* quae *Dageschatam* vocem nominare solet, cum habet *Aleph* mobile per *Schua simplex. Chatephsegol* sub *Aleph* scribunt 3. 5. 7. 8. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 19. 20. sed contra O. T. f. 21. b.

ואסרה אסר בבית אביה בנעריה׃ ושמע אביה את־ ה
נדרה ואסרה אשר אסרה על־נפשה והחריש לה
אביה וקמו כל־נדריה וכל־אסר אשר־אסרה על־
6 נפשה יקום׃ ואם־הניא אביה אתה ביום שמעו כל־
נדריה ואסריה אשר־אסרה על־נפשה לא יקום ויהוה
7 יסלח־לה כי־הניא אביה אתה׃ ואם־היו תהיה לאיש
ונדריה עליה או מבטא שפתיה אשר אסרה על־
8 נפשה׃ ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו
9 נדריה ואסרה אשר־אסרה על־נפשה יקמו׃ ואם ביום
שמע אישה יניא אותה והפר את־נדרה אשר עליה
ואת מבטא שפתיה אשר אסרה על־נפשה ויהוה
י יסלח־לה׃ ונדר אלמנה וגרושה כל אשר־אסרה על־
11 נפשה יקום עליה׃ ואם־בית אישה נדרה או־אסרה
12 אסר על־נפשה בשבעה׃ ושמע אישה והחרש לה
לא הניא אתה וקמו כל־נדריה וכל־אסר אשר־
13 אסרה על־נפשה יקום׃ ואם־הפר יפר אתם אישה
ביום שמעו כל־מוצא שפתיה לנדריה ולאסר נפשה
14 לא יקום אישה הפרם ויהוה יסלח־לה׃ כל־נדר
וכל־שבעת אסר לענת נפש אישה יקימנו ואישה
טו יפרנו׃ ואם־החרש יחריש לה אישה מיום אל־יום
והקים את־כל־נדריה או את־כל־אסריה אשר
16 עליה הקים אתם כי־החרש לה ביום שמעו׃ ואם־
17 הפר יפר אתם אחרי שמעו ונשא את־עונה׃ אלה
החקים אשר צוה יהוה את־משה בין איש לאשתו
בין־אב לבתו בנעריה בית אביה׃ פ

Cap XXXI.

עֹס בלא ו

לא וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ נקם נקמת בני ישראל
2 מאת המדינים אחר תאסף אל־עמיך׃ וידבר משה
3 אל־העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו
על

vid. c. 29, 7. Leu. 16, 29. q) *quia maritus etiam ius habet in vxorem.* cf. v. 6. Forte huc respexit Paulus 1 Cor. 7, 3. 4. 5.

℣. 15. r) i.e. *quibus se adstrinxerit.* vid. v. 7. s) Schm. *stabiliet, inquam, ea, quia tacuit.*

℣. 16. t) *postquam audiuit.* Schmid. add. *& tacuit;* nempe si non illico, quod licebat, vt superiora docent, sed aliquanto post, votum vxoris rescinderet. u) *feret ipse pœnas delicti vxoris,* h.e. voti ab vxore non soluti ipse pœnas dabit. cf. Leu. 5, 1.

Cap. XXXI, ℣. 2. x) *vlcisceтe vltionem filiorum Israelis,* h. e. vt habet Vulgata, *vlciscere Israelitas.* cf. Leu. 26, 25. y) *de Midianitis,* idque ob duplicem iniuriam: primum, quod cum Moabitis conati essent Israelitas per Bileamum diris deuouere. c. 22, 6. 7. deinde quod a veri Dei cultu eos per meretrices auocassent. c. 25, 16. seqq. z) i.e. *morieris.* vid. c. 27, 13. ℣. 3. a) *expedimini,* vel *expeditos date e vobis.* v. 5. c. 32, 17. 20. b) Ar. P. *vt pugnent aduersus Midian.*

℣. 4. u) *& ligauerit vinculum.* vid. v. 3. x) *in pueritia sua.* ὁ. ἐν τῇ νεότητι αὐτῆς. Matth. 19, 20. Act. 26, 4.

℣. 5. y) *& vinculum vel obligationem eius.* (4) v. 6. 8. 15. z) *& tacuerit illi.* Gen. 34, 5. Hab. 1, 13. nam *qui tacet, non vtique fatetur; sed tamen verum est, eum non negare.* a) *tum stabunt,* seu *rata erunt.* sic in seqq.

℣. 6. b) *auerterit, dimouerit eam.* (8) v. 9. 12 vid. not. c. 14, 34. Schmid. *Quod si renuerit pater eius illi* &c. Nempe fœminæ in perpetuum a parente aut marito pendere debebant.

℣. 7. c) *Sic si nupta iam fuerit viro.* Leu. 22, 12. Ruth. 1, 12. 13. d) *& vota eius super ea* h. e. *& votis obstrinxerit se vel obstricta fuerit.* v. 15. Ps. 56, 13. 2 Sam. 18, 11. e) *prolatio, effatum* incaute prolatum. (1) v. 9. Rad. Leu. 5, 4.

℣. 8. f) Ar. P. *quocunque demum die audierit illud.* g) vid. v. 5.

℣. 9. h) Vid. v. 6. c. 32, 7. 9. Ps. 33, 10. & 141, 5. i) *& sic irritum reddiderit.* c. 15, 31. 2 Sam. 15, 34. 1 Reg. 15, 19. Gen. 17, 14. k) *condonabit ei.* ὁ. καθαριεῖ αὐτήν. sic v. 6. 13. Nempe Deus non delectatur voto aut obligatione animæ propriæ, sed obedientia parentibus debita & maritis. cf. Matth. 15, 3. seqq.

℣. 10. l) Leu. 21, 7. 14. c. 22, 13. m) *ratum erit.* ὁ. μενοῦσιν αὐτῇ. vt v. 7. 13. Joh. 3, 36. c. 9, 41. nempe dum in viduitate, aut repudiata, viuit.

℣. 13. n) *effatum quod egreditur e labiis vel ore ipsius.* Deut. 23, 24. Ps. 89, 35. o) *quoad vota aut vinculum eius.* Vid. v. 3. seqq.

℣. 14. p) *quo se adstrinxerit ad affligendam animam suam,* nempe ieiunio & abstinentia a toto &c. Vid.

℣. 4. בנעוריה Per *Schurek* 1 sic su. 2. 4. sed *Kibbuts* poscit *Masora* 2. 7. 8. & *Erff.* ℣. 6. יסלח per *Munach milel* 3. at *milra* 6. 9. 21. ℣. 9. אתה *def. El.* 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. sic su. 1. 4. & *Hal.* contra *Mas.* 1. ac *Erffurt.* h. l. & *impressam* ad c. 22, 33. ℣. 13. אתם *Munach* loco *Merca* habent 1. 2. 3. 17. 18. at *Merca* requirit *Masora* ad Gen. 30, 16. *Psik* omittunt 5--16. 19. 20. 21. contra *O. T.* ac *Masor.* 1. 2. & *Erffurt.* ולאסר *Same h Kametsatum* hab. 1. 17. 18. *Eer.* ℣. 15. לה per *Munach* 1--5. contra *Mas.* ad Gen. 30, 16. CAP. XXXI, ℣. 2. Notam marg. עטור סופרים habemus ex *Masora* 2. 3. & *Erff.* eandemque huc collocat *O. T.* f. 18. a. b. ex codicibus correctis & ex *Mas. impressa* ad Num. 10. f. 160. b. in fin. Conf. Varr. lect. ad Num. 12, 14.

e) *vt ſumant vltionem* Domini de Midian. Ez. 25, 14. 17.

℣. 4. d) *mille in tribum* i. e. *millenos de ſingulis tribubus.* cf. c. 13, 2. e) *exceptis Leuitis* v. 30. c. 1, 47.

℣. 5. f) *traditi igitur* vel *ſuppeditati ſunt.* (2) v. 16. g) c. 1, 16. Deut. 33, 17. h) *ſelecti* ſ. *expediti* ad militiam. v. 3. c. 32, 21. 27.

℣. 6. i) qui magno zelo cauſſam Dei jam egerat c. 25, 7. ſeqq. k) *& inſtrumenta ſacra*, i. e. ſec. *Spenc.* l. 3. p 324. Ephod & pectorale cum Vrim & Thummim; (ſic *Ion.* & Vrim & Thummim ſanctitatis ad interrogandum per ea.) ſec. alios, arcam, coll. c. 14, 44. 1 Sam. 4, 5. *Clerico* autem idem eſt cum ſequente: *inſtrumenta ſacra* i. e. *tubas*; vt ו ſæpe ſignificat, e, g. Gen. 13, 15. Zach. 9, 9. &c. ita *Ralbag* fol. 203. b. l) c. 10, 5. 9. 2 Par. 13, 2.

℣. 7. m) *& militarunt, agmine exiuerunt* v. 42. n) *contra.* Eſ. 29, 7. 8. o) Quod crudeliter ab hominibus ſine Dei iuſſu fieret, aut factum eſt; id debuit ab Hebræis fieri, quia a Deo, vitæ & necis ſummo arbitro, iuſſi ita bellum gerebant. *Cler.*

℣. 8. p) Qui *principes Sichonis* fuerant. Ioſ. 13. 21. q) *vna cum occiſis* ſubditis *eorum.* h. e. ne Regibus quidem pepercerunt. r) vid. c. 25, 15. *Ion.* add. *hic eſt Balak.* s) vid. v. 16. c. 24, 25. Ioſ. 13, 22. cf. Prou. 26, 27.

℣. 10. t) *caſtella.* Gen. 25, 16. u) *incenderunt.* ὁ. ἐνέπρησαν. Matth. 22, 7.

℣. 11. x) *prædam* ex hominibus & brutis. v. 12. 26. Eſ. 49, 24. 25.

℣. 12. y) i. e. *captiuos.* vid. c. 21, 1. de hominibus frequenter, rariſſime de brutis. Amos 4, 10. coll. Ex. 22, 9. z) c. 22, 1.

℣. 13. a) ὁ. εἰς συνάντησιν αὐτοῖς. Matth.

4 עַל־מִדְיָן לָתֵת נִקְמַת־יְהוָה בְּמִדְיָן׃ אֶלֶף לַמַּטֶּה אֶלֶף
לַמַּטֶּה לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא׃ וַיִּמָּסְרוּ 5
מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה שְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי
6 צָבָא׃ וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא אֹתָם
וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ
7 וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ׃ וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה
8 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר׃ וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ
עַל־חַלְלֵיהֶם אֶת־אֱוִי וְאֶת־רֶקֶם וְאֶת־צוּר וְאֶת־חוּר
וְאֶת־רֶבַע חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר
9 הָרְגוּ בֶּחָרֶב׃ וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־
טַפָּם וְאֵת כָּל־בְּהֶמְתָּם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵהֶם וְאֶת־כָּל־
י חֵילָם בָּזָזוּ׃ וְאֵת כָּל־עָרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֵת כָּל־
11 טִירֹתָם שָׂרְפוּ בָּאֵשׁ׃ וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־
12 הַמַּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃ וַיָּבִאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־
הַמַּלְקוֹחַ וְאֶת־הַשָּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עַרְבֹת מוֹאָב
13 אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃ ס וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לִקְרָאתָם אֶל־מִחוּץ
14 לַמַּחֲנֶה׃ וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל שָׂרֵי הָאֲלָפִים
טו וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצְּבָא הַמִּלְחָמָה׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
16 מֹשֶׁה הַחִיִּיתֶם כָּל־נְקֵבָה׃ הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
בִּדְבַר בִּלְעָם לִמְסָר־מַעַל בַּיהוָה עַל־דְּבַר־פְּעוֹר וַתְּהִי
17 הַמַּגֵּפָה בַּעֲדַת יְהוָה׃ וְעַתָּה הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־
18 אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ׃ וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים
19 אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם׃ וְאַתֶּם חֲנוּ
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל ׀ נֹגֵעַ
בֶּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם
כ וּשְׁבִיכֶם׃ וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־כְּלִי־עוֹר וְכָל־מַעֲשֵׂה עִזִּים

וכל S 4 יה ד

Matth. 8, 34.

℣. 14. b) qui redibant *ex militia belli* ſ. *exercitu militari.* Eſ. 13, 4. 1 Par. 7, 4.

℣. 15. c) *an viuas ſeruaſtis?* Piel. Ex. 1, 17. ὁ. ἐζωγρήσατε. ſic v. 18. Deut. 20, 16. Luc. 5, 10. 2 Tim. 2, 26.

℣. 16. d) *iſtæ fuerunt* ſc. cauſſa. *Ion.* & *Syr.* add. *in ſcandalum.* Ar. P. *ſeductrices.* e) *pro verbo* i. e. *prout dixerat* ſ. iuſſerat. *Onk.* & *Ion.* ex conſilio. f) cf. v. 8. c. 24, 14. g) *ad tradendum*, ſ. *vt docerent.* (2) v. 5. h) *in negotio.* c. 17, 14. c. 25, 18. i) cf. c. 25, 1. ſeqq. c. 27, 17.

℣. 17. k) *inter impuberes.* v. 9 Gen. 34, 29.

℣. 18. l) *viuificate*, i. e. *ſeruate*, *viuere permittite.*

℣. 19. m) *reſidete*, *manete.* c. 1, 51. n) c. 19, 11. 16. Leu. 15, 13. o) quicunque occidit *hominem.* cf. c. 6, 6. c. 15, 27. p) ex præſcripto legis c. 19, 12. 19. q) *& captiuas veſtras.* vid. v. 12.

℣. 20. r) *vas pelliceum.* Leu. 13, 49. s) *opificium e pilis caprarum.* Ex. 25, 4.

℣. 6. פנחס *Defect.* 2. 4. 5. 6. 9. 20. 21. ſic fu. *Hal.* Per ſolum *Gereſch* 12. 16. 20. 21. perperam; at *Graſchaim* habet 3. ſic fu. 2. וכלי הקדש ita 2. & ſic fe. 4. *Maſora impreſſa* ad h. l. confuſa eſt; habet enim ב בנטע *bis reperitur cum* *his accentibus* (intellige *Tbhir* & *Merca*, quos habent q h. l. 7. 8.); & tn. in altero loco, quem allegat, Num. 3, 31. eſt, *Sakeph*. cum *Munach.* ℣. 8. ואת מלכי ita 1. 6 -- 16. 19. 20. & 21. contra *O. T.* f. 21. b. ℣. 9. ואת per *Sagol* & *Makkeph* 1. 3. 4. 5. מקניהם *plene* 1. 2 5. 6. 7. 9. 20. contra *Maſoram* h. l. & Gen. 34, 23. ℣. 16. הן cum adiecto *Pſik* 4. דבר per *Munach* 1. 2. 3. 4. ℣. 18. הטף Tet per *Kametz* 2. 3. 4.

Quomodo se prædamque suam purificare debeant Israelitæ.

21 וכל־כלי־עץ תתחטאו׃ ס ויאמר אלעזר
הכהן אל־אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת
22 התורה אשר־צוה יהוה את־משה׃ אך את־הזהב
ואת־הכסף את־הנחשת את־הברזל את־הבדיל
23 ואת־העפרת׃ כל־דבר אשר־יבא באש תעבירו
באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא־יבא
24 באש תעבירו במים׃ וכבסתם בגדיכם ביום השביעי
כה וטהרתם ואחר תבאו אל־המחנה׃ ס ויאמר
26 יהוה אל־משה לאמר׃ שא את ראש מלקוח
השבי באדם ובבהמה אתה ואלעזר הכהן וראשי
27 אבות העדה׃ וחצית את־המלקוח בין תפשי
28 המלחמה היצאים לצבא ובין כל־העדה׃ והרמת
מכס ליהוה מאת אנשי המלחמה היצאים לצבא
אחד נפש מחמש המאות מן־האדם ומן־הבקר
29 ומן־החמרים ומן־הצאן׃ ממחציתם תקחו ונתתה
ל לאלעזר הכהן תרומת יהוה׃ וממחצת בני־
ישראל תקח אחד אחז מן־החמשים מן־האדם
מן־הבקר מן־החמרים ומן־הצאן מכל־הבהמה
ונתתה אתם ללוים שמרי משמרת משכן יהוה׃
31 ויעש משה ואלעזר הכהן כאשר צוה יהוה את־משה׃
32 ויהי המלקוח יתר הבז אשר בזזו עם הצבא צאן שש־
33 מאות אלף ושבעים אלף וחמשת אלפים׃ ובקר שנים
34 ושבעים אלף׃ וחמרים אחד וששים אלף׃ ונפש אדם לה
מן־הנשים אשר לא־ידעו משכב זכר כל־נפש שנים
36 ושלשים אלף׃ ותהי המחצה חלק היצאים בצבא
מספר הצאן שלש־מאות אלף ושלשים אלף ושבעת
37 אלפים וחמש מאות׃ ויהי המכס ליהוה מן־הצאן
38 שש מאות חמש ושבעים׃ והבקר ששה ושלשים אלף
ומכסם

t) *cum omnibus illis expiabitis vos.* M. I.

℣. 21. u) *viris exercitus*, i. e. *militibus*. cf. v. 28. 31. 42. 49. x) *qui iuerant ad bellum.* c. 32, 6. y) ὁ. δικαίωμα τοῦ νόμου Rom. 2, 26. c. 8, 4.

℣. 22. z) *Sed.* c. 22, 20. c. 36, 6.

℣. 23. a) *Omnis inquam res, quæ venire potest l. mitti solet in ignem.* b) *transmittetis per ignem*, i. e. *per flammam.* vix enim credibile est, liquefacta esse omnia vasa, quorum pretium non modo in materia, sed & sæpe in forma situm est. *Cler.* c) *aquis immunditiei*, i. e. *aqua lustrali*. vid. c. 19, 9. & Leu. 12, 2.

℣. 24. d) ὁ. καὶ πλυνεῖσθε τὰ ἱμάτια ὑμῶν. Apoc. 7, 14.

℣. 26. e) c. 1, 2. ὁ. τὸ κεφάλαιον, *summam.* sic v. 49. c. 5, 7. cf. Act. 22, 28. f) *præda captiuitatis*, i. e. *captorum.* vid. v. 11. 12. g) i. e. *principes tribuum.* vid. c. 1, 4.

℣. 27. h) *& diuide ex æquo.* v. 42. Ex. 21, 35. i) *qui bellum gesserunt l. pugnam qs. tractauerunt.* cf. Gen. 4, 21. Amos 2, 15. Ier. 2, 8. &c. k) *& inter reliquum totum cœtum.* cf. 1 Sam. 30, 24.

℣. 28. l) *Et auferes partem, portionẽ.* (8) v. 37 -- 41. a rad. כסס *numerare.* Ex. 12, 4. ὁ. τέλος, *tributum.* Rom. 13, 7. a rad. *Arab.* מכס *tributum, decimas aut vectigal collegit.* m) *a viris belli*, i. e. *a militibus.* cf. v. 21. 49. 1 Reg. 9, 22. Deut. 2, 14. 16.

℣. 29. n) *partem oblatam Domino*, quæ in vsum Sacerdotibus cedebat v. 41. c. 18, 19. ὁ. τὰς ἀπαρχάς. vid. Apoc. 14, 4. Iac. 1, 18.

℣. 30. o) *adprehensum.* sic v. 47. cf. 1 Par. 24, 6. Transeuntibus pecudibus aut puellis coram Mose, quingentesima aut quinquagesima adprehendebatur. *Cler.* p) *qui curam gerunt.* vid. c. 1, 53.

℣. 32. q) *Fuit autem præda.* vid. v. 11. r) *residuum fuit prædæ*: nam multa a 12000 militibus fuerant absumta. cf. Gen. 14, 24. s) cf. v. 21.

℣. 35. t) *& animæ hominum*, i. e. *homines* muliebris sexus. sic v. 40. 46.

℣. 36. u) *dimidia pars.* (2) v. 43.

℣. 37. x) *adeoque fuit portio.* v. 28.

℣. 22. ואת־הברזל Cum *præfixo* ו 3. sic su. 4. contra *Mas.* h. l. & *finalem* f. 12. d. ℣. 23. אך per *Tbhir* 2. 4. 5. ℣. 26. את per *Sagol* & *Makk.* 2. 3. 5. sic su. 4. ℣. 35. מן־הנשים ita nobiscum 2. 8. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 19. 21. *Kadma* vero particulæ מן imponunt 1. 4. 6. 9. at reliqui *Kadma* prorsus omittunt secundum *O. T.* f. 21. b. ℣. 37. שש per *Makk.* & *Metheg* 17. 18 & *Berolinensis.*

39 ומכסם ליהוה שנים ושבעים : וחמרים שלשים אלף
מ וחמש מאות ומכסם ליהוה אחד וששים : ונפש אדם
ששה עשר אלף ומכסם ליהוה שנים ושלשים נפש :
41 ויתן משה את־מכס תרומת יהוה לאלעזר הכהן
42 כאשר צוה יהוה את־משה : וממחצית בני ישראל
43 אשר חצה משה מן־האנשים הצבאים : ותהי מחצת
העדה מן־הצאן שלש־מאות אלף ושלשים אלף שבעת
44 אלפים וחמש מאות : ובקר ששה ושלשים אלף :
מה 46 וחמרים שלשים אלף וחמש מאות : ונפש אדם ששה
47 עשר אלף : ויקח משה ממחצת בני־ישראל את־האחז
אחד מן־החמשים מן־האדם ומן־הבהמה ויתן אתם
ללוים שמרי משמרת משכן יהוה כאשר צוה יהוה את־
48 משה : ויקרבו אל־משה הפקדים אשר לאלפי הצבא
49 שרי האלפים ושרי המאות : ויאמרו אל־משה עבדיך
נשאו את־ראש אנשי המלחמה אשר בידנו ולא־נפקד
נ ממנו איש : ונקרב את־קרבן יהוה איש אשר מצא
כלי־זהב אצעדה וצמיד טבעת עגיל וכומז לכפר על־
51 נפשתינו לפני יהוה : ויקח משה ואלעזר הכהן את־
52 הזהב מאתם כל כלי מעשה : ויהי כל־זהב התרומה
אשר הרימו ליהוה ששה עשר אלף שבע־מאות
וחמשים שקל מאת שרי האלפים ומאת שרי המאות :
53 54 אנשי הצבא בזזו איש לו : ויקח משה ואלעזר הכהן
את־הזהב מאת שרי האלפים והמאות ויבאו אתו אל־
אהל מועד זכרון לבני־ישראל לפני יהוה : פ

לב ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני־גד עצום מאד ויראו
את־ארץ יעזר ואת־ארץ גלעד והנה המקום מקום
2 מקנה : ויבאו בני־גד ובני ראובן ויאמרו אל־משה
3 ואל־אלעזר הכהן ואל־נשיאי העדה לאמר : עטרות

S 5 יח ה ודיבן

y) *itaque tributum ipsorum.* v. 40. 27. 41.

℣. 40. z) i. e. *Hominum autem* erant. vid. v. 34 46 & 1 Par. 5, 21. vbi itidem de captiuis dicitur.

℣. 41. a) vid. v. 28. 29. b) vid. not. v. 37. c) vid. v. 29. c. 18, 19.

℣. 42. d) *quam iis diui erat.* vid. v. 27. e) *qui bellum gesserant.* cf. v. 21. cohæret autem hic versus cum v. 47. vbi alterum membrum huius orationis suppletur.

℣. 43. f) *fuit a. dimidia pars* (2) v. 36. legantur v. 43 -- 46. in parenthesi.

℣. 47. g) *cepit, inquam.* vid. v. 42. h) *apprehensum.* v. 30. i) vid. v. 30.

℣. 48. k) *præfecti, duces.* v. 14. l) ὁ. χιλίαρχοι. Marc. 6, 21. m) ὁ. καὶ ἑκατόνταρχοι. Matth. 8, 5.

℣. 49. n) vid. v. 26. o) *qui sub manu vel potestate nostra,* i. e. *quibus præfecti sumus.* vid. c. 4, 28. 33. cf. Gen. 16, 6. p) *& ne vnus quidem desideratus.* Iud. 21, 3. 1 Sam. 20, 18. Sic duodecim hominum delectorum millia Madianitas, non exiguum populum, vt ex captiuarum virginum numero adparet v. 35. ad internecionem deleuerunt, nullo Hebræo desiderato, non sine diuinæ potentiæ miraculo. *Cler.*

℣. 50. q) *armillam,* (2) Regis 2 Sam. 1, 10. *Ar. P.* brachiale. r) *armillam* virginis. Gen. 24, 22. s) *inaurem* rotundam (2) Ez 16, 12. *Ar. P.* murænulam. t) *globulum* (2) Ex. 35, 22. rad. Arab. *in rotundam formam coegit.* ὁ. ἐμπλόκιον. 1 Pet. 3, 3. *Ar. P.* cingula auro discriminata. u) cf. Luc. 33, 10. Feminis pepercerant, quas occidi oportuit. *Cler.*

℣. 52. x) h. e. *auri* 8375. *unciæ.* Ingens auri pondus, si reputemus a paucis datum. *Cler.* cf. not. c. 7, 13. 14.

℣. 53. y) Cler. *Milites vero sibi quisque sunt prædati,* h. e. sec Schol. Græc. ἐκτήσατο, οὐκ ἐκοινοποίησε. sed *Schmid.* connectit hoc cum antecedentibus : *Quos* (siclos v. 52.) *viri exercitus prædati erant, vir quisque sibi.*

℣. 54. z) vt esset *monumentum.* c. 17, 5. *Ion.* in memoriale bonum.

Cap. XXXII, ℣. 1. a) *Ceterum pecus multum s. res pecuaria magna.* Deut. 3, 19. cf. superius c. 31. & Ex. 12, 38. b) *numerosum, copiosum.* c. 22, 6. c) c. 21, 32. d) vid. c. 26, 29. cf. Gen. 31, 21. 47.

℣. 2. e) etiam *dimidia tribus Manasse* sec. v. 33.

℣. 3. f) vr-

Cap. XXXII,

bes sunt regnorum Ogi & Sichonis. v. 34. Alia sic dicta in tribu Ephraimi. Ios. 16, 2. 7.

℣. 43. ושבעת Cum *præfixo* ו 1. 5. & *Hal.* ℣. 47. ממחצית ׳ בני ita 1. 3. 6. 9. 20. ℣. 49. נשאו Nun cum ׃ *Dagesch euphonico* 1. 2. 4. *Sakephk.* loco ׀ *Rbhia* ׀ habent 3. 5. ℣. 53. בזזו per *Chatephpatach* 2. 6. 7. 9 – 16. 19. 20. sed *Schua simplex* probat O. T. f. 21. b. ex codd. *Hispp.* ℣. 54. זכרון לבני ita 1. 3. 5. CAP. XXXII, 1. ומקנה *Psik* omittunt 4. 7. 8. 10 -- 16. 19. 21. contra O. ׳ T. ולבני *Merca* loco *Makk.* habent 1. 2. 3. 4.

ודיבן ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושבם ונבו ובען:
4 הארץ אשר הכה יהוה לפני עדת ישראל ארץ מקנה
הוא ולעבדיך מקנה: ס ויאמרו אם־ ה
מצאנו חן בעיניך יתן את־הארץ הזאת לעבדיך
6 לאחזה אל־תעברנו את־הירדן: ויאמר משה לבני־
גד ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבו
7 פה: ולמה תנואון את־לב בני ישראל מעבר אל־
8 הארץ אשר־נתן להם יהוה: כה עשו אבתיכם
9 בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את־הארץ: ויעלו
עד־נחל אשכול ויראו את־הארץ ויניאו את־לב בני
ישראל לבלתי־בא אל־הארץ אשר־נתן להם יהוה:
ויחר־אף יהוה ביום ההוא וישבע לאמר: אם־יראו
11 האנשים העלים ממצרים מבן עשרים שנה ומעלה
את האדמה אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב
12 כי לא־מלאו אחרי: בלתי כלב בן־יפנה הקנזי ויהושע
13 בן־נון כי מלאו אחרי יהוה: ויחר־אף יהוה בישראל
וינעם במדבר ארבעים שנה עד־תם כל־הדור העשה
14 הרע בעיני יהוה: והנה קמתם תחת אבתיכם תרבות
אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף־יהוה אל־
טו ישראל: כי תשובן מאחריו ויסף עוד להניחו במדבר
16 ושחתם לכל־העם הזה: ס ויגשו אליו ויאמרו
17 גדרת צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו: ואנחנו
נחלץ חשים לפני בני ישראל עד אשר אם־הביאנם אל־
18 מקומם וישב טפנו בערי המבצר מפני ישבי הארץ: לא
נשוב אל־בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו:
19 כי לא ננחל אתם מעבר לירדן והלאה כי באה
נחלתנו אלינו מעבר הירדן מזרחה: פ
כ ויאמר אליהם משה אם־תעשון את־הדבר הזה
אם

Rubenitæ & Gaditæ petunt

adhuc propter iram Iehouæ. sic reliqua. Com- תניאון ק ment. p. 564.
✠. 15. k) c. 24, 43. Gen. 19, 26. Onk. Ion. *a timore ipsius.* l) *& perdetis vniuersum hunc populum.* Deut. 32, 5. 1 Sam. 23, 10.
✠. 16. m) *caulae vel septa ouium,* in quibus pernoctant pecudes & a ferarum insidiis seruantur. v. 36. 1 Sam. 24, 4.
✠. 17. n) *expediti erimus.* v. 20. c. 31, 3. o) *properantes.* 1 Sam. 20, 38. Ps. 119, 60. p) *propter incolas* &c. qui fuga sibi consuluerant, ad vicinas gentes elapsi. Cler.
✠. 18. q) *hereditatem suam acceperint.* c. 33, 54. Leu 25, 46.
✠. 19. r) *trans.* Deut. 30, 13. Iof 14, 3. s) c. 17, 2. t) ὁ. ὅτι ἀπέχομεν τοὺς κλήρους ἡμῶν. Matth. 6, 2. u) *citra.* v. 32. c. 21, 13. c. 34, 15.

g) Vid. v. 34. c. 21, 30. Iof. 13, 17. h) vid. v. 1. i) plenius *Beth nimra,* q. d. *habitaculum pardi* v. 36. & *Nimrim,* pardorum Ef. 15, 6. k) c. 21, 25. 26. limpidæ eius piscinæ fuerunt. Cant. 7, 5. l) cf. Ef. 15, 4. c. 16, 9. m) *Sibhma* v. 38. vineis celebris Ef. 16, 8. 9. n) Vid. v. 38. Ef. 15, 2. *Onk. & Ion.* locus sepulcri Mosis. Alia Iudææ Esr. 2, 29. Neh. 7, 33. o) *& Beon,* quæ v. 38. *Baal Meon & Beth Baal Meon* Iof. 13, 17.
✠. 4. p) ὁ. κτηνοτρόφος. cf. v. 1. *Ar. P.* terra, *quæ apta est armentis.*
✠. 5. q) Gen. 6, 8. r) cf. c. 26, 55.
✠. 6. s) c. 31, 21.
✠. 7. t) animum auertatis, auertitis (3) v. 9. c. 30, 6. 9. cf. c. 14, 34. ὁ. διαστρέφετε Luc. 23, 2. *Ar. P.* pauidum facitis.
✠. 8. u) c. 13, 3.
✠. 9. x) c. 13, 23. 24. y) *sed auerterunt.* v. 7. c. 13, 28. seqq. z) Schmid. *vt nollent ingredi.*
✠. 11. a) i. e. *non videbunt.* c. 14, 23. seqq. b) sc. *esse.* v. 12. c. 14, 24. 1 Sam. 12, 14. *Ar. P.* secuti sunt obedientiam meam.
✠. 12. c) c. 14, 6. 30. d) *Kenizæus,* ex posteris Kenazi, de tribu Iuda. Iof. 15, 17. Iud. 1, 13. c. 3, 9. 11. 1 Par. 4, 13.
✠. 13. e) *& vagari fecit, circumegit eos.* Am. 9, 9. 2 Sam 15, 20. Gen. 4, 12. f) *donec absumta est.* c. 17, 28. g) *omnis illa ætas.* cf. Gen. 7, 1.
✠. 14. h) noua *multitudo* (1) cf. 1 Sam. 2, 33. Onk Ion. *discipuli* & Ar. P. *electi ab hominibus.* i) Schmid. *ad addendum;* sic LXX. *M I.* & plerique, coll. Deut. 29, 18. Ef. 13, 15. c. 29, 1. c. 30, 1. *Gussetius* tamen illud Ef. 29, 1. ex יסף deducit, & *addendi* significationem ex radice ספה tollendam putat, adeoque h. l. ita reddit: *vt pereatis ad-*

✠. 3. ואלעלה *Lamed* posterius per *Segol* 1. 2. ושבם per *Schin* scribunt 7. 8. contra *O. T.* f. 21. b. ✠. 6. לבני per *Merca* 2. 3 האחיכם Ita nobiscum *Metheg* sub א figunt 1. 6. 9. 12. 15. 16. 20. & *O. T.* cum quibus *Aleph patachatum,* sed sine *Metheg,* habent 2. 7. 10. 11. 13. 14. 17. 18. *Ber. & D. Kimchi* in *Lex.* col. 18. & in *Gramm.* quos probat *O T.* ex libris plurimis, sed *Chatephpatach* sub א habent 3. 4. 8. 21. itemque codex quidam *Lusitanus* impressus & vnus *MStus* in *O. T.* ✠. 9. ויניאו ita scribunt, cum adiecto *Kri* ויניאו 2. & 3. ✠. 16. גדרות *plene* 1. 5. contra *Mas. Ess.* ✠. 17. אם־ hoc omittunt 1. 5. *Hal.* sed 4. omissum restituit.

21 אם־תחלצו לפני יהוה למלחמה׃ ועבר לכם כל־
חלוץ את־הירדן לפני יהוה עד הורישו את־איביו
22 מפניו׃ ונכבשה הארץ לפני יהוה ואחר תשבו
והייתם נקים מיהוה ומישראל והיתה הארץ הזאת
23 לכם לאחזה לפני יהוה׃ ואם־לא תעשון כן הנה
חטאתם ליהוה ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם׃
24 בנו־לכם ערים לטפכם וגדרת לצנאכם והיצא מפיכם
כה תעשו׃ ויאמר בני־גד ובני ראובן אל־משה לאמר
26 עבדיך יעשו כאשר אדני מצוה׃ טפנו נשינו מקננו
27 וכל־בהמתנו יהיו־שם בערי הגלעד׃ ועבדיך יעברו
כל־חלוץ צבא לפני יהוה למלחמה כאשר אדני
28 דבר׃ ויצו להם משה את אלעזר הכהן ואת יהושע
29 בן־נון ואת־ראשי אבות המטות לבני ישראל׃ ויאמר
משה אלהם אם־יעברו בני־גד ובני־ראובן ׀ אתכם
את־הירדן כל־חלוץ למלחמה לפני יהוה ונכבשה
הארץ לפניכם ונתתם להם את־ארץ הגלעד
ל לאחזה׃ ואם־לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו
31 בתככם בארץ כנען׃ ויענו בני־גד ובני ראובן לאמר
32 את אשר דבר יהוה אל־עבדיך כן נעשה׃ נחנו
נעבר חלוצים לפני יהוה ארץ כנען ואתנו אחזת
33 נחלתנו מעבר לירדן׃ ויתן להם ׀ משה לבני־גד
ולבני ראובן ולחצי ׀ שבט ׀ מנשה בן־יוסף את־
ממלכת סיחן מלך האמרי ואת־ממלכת עוג מלך
הבשן הארץ לעריה בגבלת ערי הארץ סביב׃
34 ויבנו בני־גד את־דיבן ואת־עטרת ואת ערער׃
לה 36 ואת־עטרת שופן ואת־יעזר ויגבהה׃ ואת־בית נמרה
37 ואת־בית הרן ערי מבצר וגדרת צאן׃ ובני ראובן בנו
38 את־חשבון ואת־אלעלא ואת קריתים׃ ואת־נבו
ואת

& impetrant possessionem cis Iordanem.

ŷ. 20. x) v. 17. Ios. 1, 14. c. 4, 12.

ŷ. 21. y) *miles expeditus*, nullis impedimentis onustus. *Cler.* v. 27. 30. Deut. 3, 18. z) *donec expulerit.* c. 33, 52. 53. vid. c. 14, 12.

ŷ. 22. a) *Cumque subacta fuerit.* v. 29. Gen. 1, 28. Ios. 18, 1. b) *& eritis insontes a* Domino, iudice & vindice. cf. Gen. 24, 8. 41.

ŷ. 23. c) *tum scitote pœnam peccati vestri.* sic Zach. 14, 19. adde sec. *Gusset.* Gen. 4, 7. Thren. 4, 6. d) i. e. *debitas pœnas non effugietis.* vid. Gen. 44, 34. *Ar. P.* quando continget vobis pœna.

ŷ. 24. e) *pro pecudibus vestris.* Ps. 8, 8. f) i. e. *quod dixistis.* vid. c. 30, 3.

ŷ. 25. g) *Et dixit*, qui unus omnium *Gaditarum* & *Rubenitarum* nomine loquebatur. sic c. 36, 2.

ŷ. 26. h) vid. v. 1. 29. 39.

ŷ. 27. i) vid. v. 21. 30. c. 31, 5.

ŷ. 28. k) de iis. c. 8, 20. l) c. 31, 26.

ŷ. 29. m) vid. v. 20. Ios. 4, 12. n) intelligitur, quidquid erat ad ortum Iordanis Israelitarum armis partum. *Cler.* cf. v. 1.

ŷ. 30. o) *possessionem* vel hereditatem *sortientur.* cf. v. 29. Gen. 34, 10. Ios. 22, 9. & quidem integræ illæ tribus eandem cum reliquis sortem subibunt, sine privilegio speciali.

ŷ. 32. p) *& hic apud nos* erit s. manebit. Deut. 15, 3. q) *cis* Iordanem. v. 19. c. 34, 15.

ŷ. 33. r) c. 34, 14. Deut. 3, 12. Ios. 22, 4.

ŷ. 34. s) vid. v. 3. c. 33, 46. 45. t) ad Arnonem sitam. Deut. 2, 36. Ios. 13, 16. in finibus Rubenitarum. 1 Par. 5, 8. *Aror* Iud. 11, 26.

ŷ. 35. u) Eadem, quæ *Tsaphon.* Ios. 13, 27. Hiller. x) Iud. 8, 11.

ŷ. 36. y) vid. v. 3. z) *Beth-Haram* in valle sita Ios. 13, 27. a) c. 13, 19. b) vid. v. 15.

ŷ. 37. c) vid. v. 3. d) Ios. 13, 19. Olim gigantum sedes Gen. 14, 5. a Moabitis recepta. Ier. 48, 1. 23. cf. 1 Par. 6, 61.

ŷ. 38. e) vid. v. 3. Nomen montis. Deut. 34, 1.

ŷ. 21. עד: Per *Makk.* 2. 5. sic su. 4. & עד הורישו habet 2. ŷ. 22. נקיים *plene* 1. 3. contra *Masoram Erff.* והייתם נקים ita 2. ŷ. 24. בנו per *Kadma* 1. 2. 4. 6. 9. ŷ. 25. יעשו *Iod* cum *Dagesch euphonico* 1. 2. 4. idemque habent etiam v. 27. in יעברו. ŷ. 26. מקנינו *plene* seu cum *Iod plurali* 2. 5. & *Hal.* contra *Mss. Erffurt.* ŷ. 28. ואת ita nobiscum plurimi habent sec. *En hakkore* in marg. 1. at per *Rbbia* & *Tsere* 2. & in marg. 1. ŷ. 29. ראובן sine *Psik* 4. 9. 20. contra *Masoram* 1. & *Erff.* ŷ. 32. נחלתינו *plene* cum *Iod* 1. 2. 5. *Hal.* su. 4 contra *Masor. Erff.* ŷ. 33. ולחצי sine *Psik* 4. 6. 7. 9. 20. per *Merca* loco *Mak.* 6. 7. 9. 20. 21.

ואת־בעל מעון מוסבת שם ואת־שבמה ויקראו בשמת
39 את־שמות הערים אשר בנו׃ וילכו בני־מכיר בן־מנשה
מ גלעדה וילכדה ויורש את־האמרי אשר־בה׃ ויתן
41 משה את־הגלעד למכיר בן־מנשה וישב בה׃ ויאיר
בן־מנשה הלך וילכד את־חותיהם ויקרא אתהן חות
42 יאיר׃ ונבח הלך וילכד את־קנת ואת־בנתיה ויקרא
לה נבח בשמו׃

פ פ פ מג 43

Cap. XXXIII. לג אלה מסעי בני־ישראל אשר יצאו מארץ מצרים
2 לצבאתם ביד־משה ואהרן׃ ויכתב משה את־
מוצאיהם למסעיהם על־פי יהוה ואלה מסעיהם
3 למוצאיהם׃ ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה
עשר יום לחדש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני־
4 ישראל ביד רמה לעיני כל־מצרים׃ ומצרים מקברים
את אשר הכה יהוה בהם כל־בכור ובאלהיהם עשה
ה יהוה שפטים׃ ויסעו בני־ישראל מרעמסס ויחנו
6 בסכת׃ ויסעו מסכת ויחנו באתם אשר בקצה
7 המדבר׃ ויסעו מאתם וישב על־פי החירת
8 אשר על־פני בעל צפון ויחנו לפני מגדל׃ ויסעו מפני
החירת ויעברו בתוך־הים המדברה וילכו דרך
9 שלשת ימים במדבר אתם ויחנו במרה׃ ויסעו ממרה
ויבאו אילמה ובאילם שתים עשרה עינת מים ושבעים
י תמרים ויחנו־שם׃ ויסעו מאילם ויחנו על־ים־סוף׃
11
12 ויסעו מים־סוף ויחנו במדבר־סין׃ ויסעו ממדבר־סין
13 ויחנו בדפקה׃ ויסעו מדפקה ויחנו באלוש׃ ויסעו
14 מאלוש ויחנו ברפידם ולא־היה שם מים לעם לשתות׃
טו ויסעו מרפידם ויחנו במדבר סיני׃ ויסעו ממדבר סיני
16 ויחנו

Deut. 29, 4. 5. *Abarbanel* autem hæc omnia typica esse scribit, coll. Ez. 20, 35. 36. Mich. 7, 15. *Bechai* vtramque coniungit caussam, tum vt Moses in legentium animis fidem ה׳ רפה eo firmius stabiliret, quando viderent, Israelem per has 42. mansiones non per ordinariam naturæ viam, sed mitam Dei prouidentiam sustentatas fuisse in eo deserto, quod nec germen nec fruges progignebat. Deut. 8, 15. 16. Ier. 2, 6. tum, vt futuram adumbraret redemtionem, quam omnes Prophetæ euincant, Aegyptiacæ fore analogam. Sicut enim Israelitæ, ex Ægypto egressi, per deserta ad Palæstinam ducebantur; ita de posteriori redemtione simile quid prædicunt Ez. 20, 35. Es. 11, 10. s. 182. c.

℣. 3. s) Ex. 12, 37. t) Ex. 12, 3. c. 13, 4. u) manu elata. Vid. c. 15, 30 Ex. 14, 8. *Syr.* per manum Domini. ℣. 4. x) Ex. 12, 12. c. 18, 11. Es. 19, 1. ℣. 6. y) Ex. 13, 20. z) Vid. Ex. 13, 20. ℣. 7. a) Ex. 14, 2. ℣. 8. b) Ex. 14, 12. c) pro quo *Schur* legitur Ex. 15, 22. d) Ex. 15, 23. ℣. 9. e) Ex. 15, 27. ℣. 10. f) Vid. Ex. 16, 1. ℣. 12. g) Ex. 17, 1. ℣. 14. h) Ex. 17, 1. ℣. 15. i) Ex. 19, 1. ℣. 16. k) c. 10, 12. Deut. 1, 19.

f) Vid. v. 3. Ios. 13, 17. Ier. 48, 23. g) Schmid. nomen proprium. Al. *versa nomine*, quod *Baal* & *Nebo* sint nomina fictitiorum Deorum, coll. Ex. 23, 13. Ps. 16, 4. Hos. 2, 17. *Ar. P.* mutatis earum nominibus. quod tamen alii negant factum esse, quia etiamnum sub Regibus *Nebo* sic vocata fuit. Es. 15, 2. Ier. 48, 1. 22. h) Vid. v. 3. Ios. 13, 19. i) *&* *vocarunt nominibus nomina* &c. subintelligunt alii *pristina*, alii *sua*. cf. Ps. 49, 12. *Ion.* dederunt ipsis nomina, secundum nomen virorum, qui ædificauerant eas; sed *Ar. P.* nominibus eas ædificatas vocarunt, prout voluerunt.

℣. 39. k) Gen. 50, 23. l) *in terram Gileadi.* Vid. v. 1. 26. Deut. 3, 12.

℣. 40. m) i. e. *familia* seu *filiis Machiri*, vt Ios. 13, 31.

℣. 41. n) h. e. *abnepos*, ex filia, quæ nupsit *Chetzroni* de tribu Iudæ, & peperit *Segubum*, patrem *Iairi*. Vid. 1 Par. 2, 21. 22. Contra morem igitur in tribu materna mansit, quod tamen non prorsus caret exemplis. Vid. Esr. 2, 61. o) *villas eorum* (7). Deut. 3, 14. rad. Arab. חוי est *congregauit*, vnde *hheuaon*, *Tabernaculum* cilicinum, & *plures domus sibi inuicem propinquæ*. Al. a *viuentibus* illic hominibus & bestiis. p) Deut. 3, 14. 1 Reg. 4, 13. Ios. 13, 30. Iud. 10, 4.

℣. 42. q) Vid. c. 21, 25. 1 Par. 2, 23. ὁ. τὰς κώμας αὐτῆς. Marc. 8, 27.

CAP. XXXIII, ℣. 1. r) *profectiones.* c. 10, 28. Notat autem *Abendana* ex Maimonide, necessario describenda fuisse hæc itinera, ne successu temporis vilesceret miraculum tantæ multitudinis, in desertissimis locis per 40 annos conseruatæ, aut prorsus negaretur. coll. Deut.

℣. 38. שבמה Per *Schin* 1. 5. 6. 9. 20. 21. sed vtrumque punctum h. m. שׁ habet 7. בשמות *plene* 4. sic su. 1. & *Hal.* sed *defect.* poscit *Masora* 1. 2. *Erff.* ad h. l. & *O. T.* ad c. 1, 17. ℣. 39. בני per *Makk.* 1. 2. 3. 5. ויורש ita per *Iod* scribunt cum adposito *Kri* ויירש 1. 5. & sic emendatum in 3. secundum *Hammeiri*, quem tamen *O. T.* f. 21. b. reiicit ex *R. Meir Hallevi*, omnibus *MStis*, & *Masora magna*. ℣. 41. קנת sic per *Kamets* 1. 6. 9. 20. secund. *O. T.* at reliqui habent *Patach*. CAP. XXXIII, ℣. 1. אשר sic per *Darga* 2. 4. 5. su. 1. secund. analogiam doctrinæ accentuum; at reliqui habent *Merca*. ℣. 3. ביד per *Patach* te. 1. 4. at ביד־ per *Patach* & *Makk.* 3. 5. sic su. 4.

ויחנו בקברת התאוה: ויסעו מקברת התאוה ויחנו 17 18
בחצרת: ויסעו מחצרת ויחנו ברתמה: ויסעו מרתמה 19
כ ויחנו ברמן פרץ: ויסעו מרמן פרץ ויחנו בלבנה: 21
ויסעו מלבנה ויחנו ברסה: ויסעו מרסה ויחנו 22
בקהלתה: ויסעו מקהלתה ויחנו בהר־שפר: ויסעו 23 24
כה מהר־שפר ויחנו בחרדה: ויסעו מחרדה ויחנו
במקהלת: ויסעו ממקהלת ויחנו בתחת: ויסעו מתחת 26
ויחנו בתרח: ויסעו מתרח ויחנו במתקה: ויסעו 27 28
ל ממתקה ויחנו בחשמנה: ויסעו מחשמנה ויחנו 29
במסרות: ויסעו ממסרות ויחנו בבני יעקן: ויסעו 31
מבני יעקן ויחנו בחר הגדגד: ויסעו מחר הגדגד 32 33
ויחנו ביטבתה: ויסעו מיטבתה ויחנו בעברנה: 34
לה ויסעו מעברנה ויחנו בעצין גבר: ויסעו מעצין גבר 36
ויחנו במדבר־צן הוא קדש: ויסעו מקדש ויחנו 37
בהר ההר בקצה ארץ אדום: ויעל אהרן הכהן 38
אל־הר ההר על־פי יהוה וימת שם בשנת הארבעים
לצאת בני־ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי
באחד לחדש: ואהרן בן־שלש ועשרים ומאת שנה 39
מ במתו בהר ההר: ס וישמע הכנעני מלך
ערד והוא־ישב בנגב בארץ כנען בבא בני ישראל: 41
ויסעו מהר ההר ויחנו בצלמנה: ויסעו מצלמנה 42
ויחנו בפונן: ויסעו מפונן ויחנו באבת: ויסעו מאבת 43 44
מה ויחנו בעיי העברים בגבול מואב: ויסעו מעיים ויחנו
בדיבן גד: ויסעו מדיבן גד ויחנו בעלמן דבלתימה: 46
ויסעו מעלמן דבלתימה ויחנו בהרי העברים לפני 47
נבו: ויסעו מהרי העברים ויחנו בערבת מואב על 48
ירדן ירחו: ויחנו על־הירדן מבית הישמת עד אבל 49
נ השטים בערבת מואב: ס וידבר יהוה
אל

Itinera Israelitarum ex Ægypto vsque ad campestria Moab.

l) Vid. c. 11, 34.
℣. 17. m) c. 11, 35.
℣. 18. n) c. 12, 16. o) tractus fuit deserti Pharan c. 13, 1. 3. Huius autem & sequentium locorum, vt supra v. 12. 13. *Dophkæ* & *Aluschi*, in Exodo nulla fit mentio, quod Moses ibi non tam scriberet historiam itinerum populi Hebræi per Arabicas solitudines, quam miraculorum in iis editorum, legumque divinarum. Non necesse ergo erat, memorari loca, in quibus nihil ad illud institutum pertinens contigerat. *Cler.* ad ℣. 10.
℣. 31. p) prope vrbem; nam prius fuerant apud puteos illorum, antequam in *Moseram* vel *Moseroth* venirent. Vid. Deut. 10, 6. Fuit autem *Akan* vel *Iakan* nepos *Seiri* Horæi. Vid. Gen. 36, 27. & 1 Par. 1, 42.
℣. 32. q) Deut. 10, 7.
℣. 35. r) Deut. 2, 8. Portus fuit maris Idumæi. 1 Reg. 8, 26.
℣. 36. s) c. 13, 21. c. 34, 3. t) c. 13, 26. c. 20, 1. Deut. 1, 19.
℣. 37. u) c. 20, 22.
℣. 38. x) Vid. c. 20, 24. 25. y) cf. c. 20, 1. 28.
℣. 40. z) Vid. c. 21, 1. seqq.
℣. 42. a) Fuit quondam ciuitas principum Edom, nunc viculus in deserto, vbi æris metalla damnatorum suppliciis effodiuntur, inter ciuitatem Petram & Zoaram. *Hieronymus* in locis Hebr.
℣. 43. b) c. 21, 10.
℣. 44. c) *in cumulis Abarim* c. 21, 11.
℣. 45. d) c. 21, 30. c. 32, 34.
℣. 46. e) Ier. 48, 22. *Diblah* Ez. 6, 14.
℣. 47. f) *in montibus Abarim*. v. 48. c. 27, 12.
℣. 48. g) *in campis Moab*. v. 49. c. 22, 1.
℣. 49. h) Rubenitis postea Is locus attributus Ios. 13, 20.
i)

i) locus sic dictus *a luctu*, propter grauem illam plagam c. 25, 6. & mortem Mosis coll. c. 25, 1. Deut. 34, 8. Ios. 2, 1. conf. Gen. 50, 11.

℣. 16. בקברות *Plene* 1. 2. *Hal.* sic etiam v. 17. habet 1. 2. 4. contra *Mas. Erffurtensem.* ℣. 30. במסרות *mo plene* 3. *Hal.* at rel. *defect.* 1. 2. 3. 4. & *Hal.* ℣. 38. החמשי *defect.* sequente *Dagesch* in *Schin* 3. 4. at sine sequente *Dagesch* 2. *Hal.* contra *Mas. Erffurtensem.* ℣. 29. ואהרן ita *Munach* cum *Sakephk*, recte habent plerique nostri; at *Methe*g pro *Mun.* 3. 5. 17. 18. & *Berol.* ℣. 46. בעלמן *plene* 1. 2. 3. 5. hic & v. 47.

51 אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר׃ דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־
52 הַיַּרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן׃ וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
מִפְּנֵיכֶם וְאִבַּדְתֶּם אֵת כָּל־מַשְׂכִּיֹּתָם וְאֵת כָּל־צַלְמֵי
53 מַסֵּכֹתָם תְּאַבֵּדוּ וְאֵת כָּל־בָּמוֹתָם תַּשְׁמִידוּ׃ וְהוֹרַשְׁתֶּם
אֶת־הָאָרֶץ וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ
54 לָרֶשֶׁת אֹתָהּ׃ וְהִתְנַחַלְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ בְּגוֹרָל
לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם לָרַב תַּרְבּוּ אֶת־נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט
אֶת־נַחֲלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה הַגּוֹרָל לוֹ יִהְיֶה
55 לְמַטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנֶחָלוּ׃ וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת־יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשִׂכִּים
בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִינִם בְּצִדֵּיכֶם וְצָרְרוּ אֶתְכֶם עַל־הָאָרֶץ
56 אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ׃ וְהָיָה כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי לַעֲשׂוֹת
לָהֶם אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃ פ

Cap XXXIV.

לד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
2 וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם בָּאִים אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן זֹאת
הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפֹּל לָכֶם בְּנַחֲלָה אֶרֶץ כְּנַעַן לִגְבֻלֹתֶיהָ׃
3 וְהָיָה לָכֶם פְאַת־נֶגֶב מִמִּדְבַּר־צִן עַל־יְדֵי אֱדוֹם וְהָיָה
4 לָכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יָם־הַמֶּלַח קֵדְמָה׃ וְנָסַב לָכֶם
הַגְּבוּל מִנֶּגֶב לְמַעֲלֵה עַקְרַבִּים וְעָבַר צִנָה וְהָיָה
תּוֹצְאֹתָיו מִנֶּגֶב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ וְיָצָא חֲצַר־אַדָּר וְעָבַר
5 עַצְמֹנָה׃ וְנָסַב הַגְּבוּל מֵעַצְמוֹן נַחְלָה מִצְרָיִם וְהָיוּ
6 תוֹצְאֹתָיו הַיָּמָּה׃ וּגְבוּל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל
7 וּגְבוּל זֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל יָם׃ וְזֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל
8 צָפוֹן מִן־הַיָּם הַגָּדֹל תְּתָאוּ לָכֶם הֹר הָהָר׃ מֵהֹר הָהָר
9 תְּתָאוּ לְבֹא חֲמָת וְהָיוּ תּוֹצְאֹת הַגְּבֻל צְדָדָה׃ וְיָצָא
הַגְּבֻל זִפְרֹנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו חֲצַר עֵינָן זֶה־יִהְיֶה לָכֶם
10 גְּבוּל צָפוֹן׃ וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לִגְבוּל קֵדְמָה מֵחֲצַר עֵינָן
שְׁפָמָה

והיו ק

ven prope *Addar.* vid. Ios. 15, 3. 4. ℣. 5. k) *ad torrentem s. fluuium Aegypti, h. e. Schichorem l. Nilum,* quem *Nehil* ab Aegyptiis dictũ putant: eo vsque enim Iudaeis progredi licuisset. vid. Gen. 15, 18. Ios. 13, 3. c. 15, 47. ℣. 6. l) *ad finem a. maris* quod attinet, i. e. *occidentalem terminum*; quia Canaanaei mare habebant ad occidentem. m) *Magnum* dicitur mare Palaestinum, quia etiam *Lacus*, vt *Asphaltites* & *Gennesaretic⁹* ימים vocantur. vid. v. 3. 11. 12. n) Vestrum erit mare magnũ, *idemque terminus.* Ios. 15, 12. 47. ℣. 7. o) *designabitis*, lineam vobis ducetis. v. 8. 10. p) *ad montem Hor.* v. 8. non illum in finibus Idumaeae versus austrum Iudaeae, in quo obiit Aharon c. 20, 22. sed *Antilibanus s. Chermon*, coll. Ios. 13, 5. ℣. 8. q) sc. fines. v. 7. 1 Sam. 21, 14. r) *vsque dum venitur Chamatam*; quam alii *Antiochiam* fuisse, vt *Hier.* alii *Epiphaniam* postea dictam esse, coniiciunt. vid. c. 13. 21. Ios. 13, 5. ℣. 9. s) Ez. 47, 17. c. 48, 1. ℣. 10. t) *Hinc lineam ducetis vobis.* rad. תוה vel תאה vid. v. 7. 8.

k) vid. v. 48. c. 35, 1. ℣. 52. l) vid. c. 14, 12. & cf. sequentem v. 55. m) Deut 7, 1. 2. Ios. 11, 11. 12. n) *simulacra, effigies.* (6) vid. Lev. 26, 1. Ez. 8, 12. cf. Ef. 2, 16. o) *fusionum*, i. e. *conflatas.* vid. Ex. 32, 4. c. 34, 17. p) Lev. 26, 30. ℣. 53. q) *Hereditabitis inquam* Schmid. Varie Hiphil significat *hereditare*, (1) *hereditatem accipere*, vt h. l. (2) *hereditate eiicere* v. 52. & (3) *hereditatem dare.* Esr. 9, 12. 2 Par. 20, 11. ℣. 54. r) c. 32, 18. s) c. 26, 55. c. 34, 13. Ios. 14, 2. t) *Ei, qui numerosior erit, ampliorem possessionem dabitis; qui tenuior, minorem.* vid. c. 26, 54. c. 35, 8. *Ion.* tribui, cuius populus numerosus. u) *Ar. P.* add. *in quocunque loco fuerit.* ℣. 55. x) *instar spinarum* (1) cf. Es. 5, 5. Iob. 40, 31. rad. Hebr. *sepsit*, Arab. *punxit, transfixit spinis.* 6. σκόλοπες. 2 Cor. 12, 7. y) *in aculeos.* (2) Ios. 23, 13. Locutio prouerbialis, de re molestissima. cf. Iud. 2, 3. Ps. 106, 34. seqq. nihil enim potest esse molestius spina in oculo. cf. Ez. 28, 24. At *M. I.* vt veluti spinis circumsepti nec intrare, nec exire possitis. Huc refer *Ion.* & *Onk.* ℣. 56. z) *Cogitaui.* Iud. 20, 5. Es. 10, 7. Ps. 48, 10. Cap. XXXIV, ℣. 2. a) cf. Deut. 11, 24. b) *obtinget vobis*: alludit ad sortem, quae exsiliens in terram cadebat. vid. Lev. 16, 9. c) Gen. 10, 19. coll. c. 15, 18. Ex. 23, 31. Deut. 1, 7. ℣. 3. d) c. 33, 36. Ios. 15, 1. e) *iuxta Idumaeam* Iud. 11, 26. f) *ab extr. maris salsi*, i. e. *Lacus Asphaltitidis.* v. 12. Gen. 14, 3. ℣. 4. g) *Et circumibit*, Niphal a סבב v. 5. Ios. 15, 3. h) Deut. 8, 15. Ios. 15, 3. *a copia scorpionum* nomen traxit. 1 Reg. 12, 11. cf. 1 Macc. 5, 3. i) i. e. *Chatsar s. Chatsra.*

℣. 52. ואת־כל־במותם Ita per *Makk.* & *Segol* 4. 5. 17. 18. 21. & *Ber.* במתם *defect* 1--5. & *Hal.* contra *Mas. Erffurtensem.* ℣. 55. אשר־תותירו ita per *Makk.* 4. 5. 17. 18. & *Ber.* CAP. XXXIV, ℣. 3. ים per *Kamets* 2. 5. 17. 18. & *Ber.* secundum *O. T.* f. 22. a. at per *Patach* reliqui. ℣. 4. צנה *Nun dageschatum* habent 8. 27. 18. 20. & *Berol.* contra *Masoram Erffurtensem.* ℣. 7. הגדול *plene* 1--5. *Hal.* contra *Masoram Erffurtensem.* ℣. 8. הגבול plene per *Schurek* 2. 3. 5. su. 4. *Hal.* contra *Masoram* 7. 8. & *Erffurtensem.*

Fines terræ promissæ, Israelitis diuidendæ.

11 שְׁפָמָה׃ וְיָרַד הַגְּבֻל מִשְּׁפָם הָרִבְלָה מִקֶּדֶם לָעַיִן וְיָרַד
12 הַגְּבֻל וּמָחָה עַל־כֶּתֶף יָם־כִּנֶּרֶת קֵדְמָה׃ וְיָרַד הַגְּבוּל
הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו יָם הַמֶּלַח זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם
13 הָאָרֶץ לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב׃ וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרָל אֲשֶׁר
14 צִוָּה יְהוָה לָתֵת לְתִשְׁעַת הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה׃ כִּי
לָקְחוּ מַטֵּה בְנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמַטֵּה בְנֵי־הַגָּדִי
טו לְבֵית אֲבֹתָם וַחֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה לָקְחוּ נַחֲלָתָם׃ שְׁנֵי
הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ
קֵדְמָה מִזְרָחָה׃ פ
16 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים 17
אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ
18 בִּן־נוּן׃ וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמַּטֶּה תִּקְחוּ לִנְחֹל אֶת־
19 הָאָרֶץ׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־
כ יְפֻנֶּה׃ וּלְמַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד׃ לְמַטֵּה 21
22 בִנְיָמִן אֱלִידָד בֶּן־כִּסְלוֹן׃ וּלְמַטֵּה בְנֵי־דָן נָשִׂיא בֻּקִּי בֶּן־
23 יָגְלִי׃ לִבְנֵי יוֹסֵף לְמַטֵּה בְנֵי־מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חַנִּיאֵל בֶּן־
24 אֵפֹד׃ וּלְמַטֵּה בְנֵי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא קְמוּאֵל בֶּן־שִׁפְטָן׃
כה וּלְמַטֵּה בְנֵי־זְבוּלֻן נָשִׂיא אֱלִיצָפָן בֶּן־פַּרְנָךְ׃ וּלְמַטֵּה בְנֵי־ 26
27 יִשָּׂשכָר נָשִׂיא פַּלְטִיאֵל בֶּן־עַזָּן׃ וּלְמַטֵּה בְנֵי־אָשֵׁר נָשִׂיא
28 אֲחִיהוּד בֶּן־שְׁלֹמִי׃ וּלְמַטֵּה בְנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדַהְאֵל
29 בֶּן־עַמִּיהוּד׃ אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחֵל אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ פ

Cap. XXXV.

לה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ
2 לֵאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם מִנַּחֲלַת
אֲחֻזָּתָם עָרִים לָשָׁבֶת וּמִגְרָשׁ לֶעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ
3 לַלְוִיִּם׃ וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם לָשָׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ
4 לִבְהֶמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכֹל חַיָּתָם׃ וּמִגְרְשֵׁי הֶעָרִים
אֲשֶׁר

a) Ion. & Verf. Samar. *Apamia.* cf. 1 Par. 27, 27.

℣. 11. x) *vrbs Syriæ,* in terra *Chamath* 2 Reg. 23, 33. c. 25, 6. 20. y) *ab ortu Ainis* vel *fontis.* z) *& ferietur*, i. e. *stringet* f. *attinget* latus fec. *M. I.* ex vfu Chald. a) Ex. 27, 14. b) i. e. *Lacus* ab vrbe *Cinnereth* in tribu Naphtali fic dicti. Iof. 19, 35. qui poftea *mare Gennefareth, Galilææ* aut *Tiberiadis* vocatus eft. cf. etiam Iof. 11, 2. c. 12, 3.

℣. 12. c) Vid. v. 3. 6. a fale & bitumine, quod in eo reperitur.

℣. 13. d) c. 32, 18. e) c. 33, 54. c. 26, 55.

℣. 14. f) c. 32, 19. 33.

℣. 15. g) *cis Iordanem.* c. 32, 19. c. 55, 14. h) *ad anteriorem mundi partem, verfus ortum.* Vid. not. Ex. 26, 18. c. 27, 13.

℣. 17. i) *posfidendam* feu *in hereditatem dabunt vobis.* al. *qui veftro nomine partientur* aut *posfidendam accipient.* v. 18. Iof. 14, 1. c. 21, 1.

℣. 18. k) i. e. *ex fingulis tribubus vnum* virum principem affumetis. cf. c. 13, 2. c. 31, 4.

℣. 19. l) Vid. c. 14, 6. 24. 30. Mortuus erat *Nachfchon* & reliqui Tribuum principes c. 1, 5. feqq. conftituti.

℣. 29. m) *hereditare facere* feu *hereditatis fuæ compotes reddere.* Piel. (4) Iof. 13, 32. c. 14, 1. c. 19, 51.

Cap. XXXV, ℣. 1. n) c. 33, 48.

℣. 2. o) Iof. 14, 4. c. 20, 2. c. 21, 2. p) *de hereditate posfesfionis fuæ*, i. e. *de posfesfionibus fuis hereditariis.* cf. Leu. 27, 16. q) *folum fuburbanum,* quo pecudes fuas *expellerent.* v. 3. Leu. 25, 34. 1 Par. 6, 40. ὁ. τὰ προάστεια τῶν πόλεων. v. 7.

℣. 3. r) in genere *facultates* feu *posfesfionem* quamuis fignificat, in fpecie *pecus* quoduis *& iumentum*, quibus potisfimū Veterum diuitiæ conftabant. Gen. 14, 11, 21, 1 Par. 27, 31.

℣. 11. הַגְּבֻל Ita per *Sakephk.* 7. 17. 18. *Berol.* & plurimi libri *Hifpp.* in *O. T.* f. 22. a. at per *Rbhia* reliqui. יָם fic per *Kamets* 8. 11. 15. 17. 18. & *Berol.* fecundum *O. T.* & *M. I.* reliqui habent *Patach.* ℣. 12. זֹאת per *Tlifchagdola* 1. 4. 5. ℣. 14. מַטֵּה בְנֵי ita 2. 6. 9. 20. fu. 2. הָרְאוּבֵנִי *Refch* cum *Schua* 2. 5–9. 16. 18. 20. ℣. 15. לָקְחוּ נַחֲלָתָם ita 2. 4. 6–13. 15. 16. 19. 20. 21. fed *Rbhia* cum *Mun.* plurimi libri *Hifpp.* in *O. T.* ℣. 20. וּלְמַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן ita 1. 2. 6. 9. 20. ℣. 28. פְּדַהְאֵל *Daleth Kametfatum* habet 5. & in marg. 1. fic & feptem *MSts* in *O. T.* fed *Patach* probat 1. ex *Ben hakkore* & *O. T.* ex reliquis fuis codd.

אשר תתנו ללוים מקיר העיר וחוצה אלף
ה אמה סביב׃ ומדתם מחוץ לעיר את־פאת־קדמה
אלפים באמה ואת־פאת־נגב אלפים באמה ואת־
פאת־ים אלפים באמה ואת פאת צפון אלפים באמה
6 והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים׃ ואת
הערים אשר תתנו ללוים את שש־ערי המקלט אשר
תתנו לנס שמה הרצח ועליהם תתנו ארבעים ושתים
7 עיר׃ כל־הערים אשר תתנו ללוים ארבעים ושמנה
8 עיר אתהן ואת־מגרשיהן׃ והערים אשר תתנו
מאחזת בני־ישראל מאת הרב תרבו ומאת המעט
תמעיטו איש כפי נחלתו אשר ינחלו יתן מעריו
ללוים׃ פ
9 וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־בני ישראל י
ואמרת אלהם כי אתם עברים את־הירדן ארצה
11 כנען׃ והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם
12 ונס שמה רצח מכה־נפש בשגגה׃ והיו לכם הערים
למקלט מגאל ולא ימות הרצח עד־עמדו לפני העדה
13 למשפט׃ והערים אשר תתנו שש־ערי מקלט תהיינה
14 לכם׃ את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת
שלש הערים תתנו בארץ כנען ערי מקלט תהיינה׃
טו לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש־
הערים האלה למקלט לנוס שמה כל־מכה־נפש
16 בשגגה׃ ואם־בכלי ברזל הכהו וימת רצח הוא מות
17 יומת הרצח׃ ואם באבן יד אשר־ימות בה הכהו
18 וימת רצח הוא מות יומת הרצח׃ או בכלי עץ־יד
אשר־ימות בו הכהו וימת רצח הוא מות יומת הרצח׃
19 גאל הדם הוא ימית את־הרצח בפגעו־בו הוא ימתנו׃
כ ואם־בשנאה יהדפנו או־השליך עליו בצדיה וימת׃
או

habebat. Leu. 25, 25. 26. *i) coram cœtu* iudicum, vel populi illius loci. ſic v. 24. 25.

℣. 14. *k) cis Iordanem.* c. 21, 13. Deut. 4, 41. Ioſ. 20, 8. *l)* Deut. 19, 2. Ioſ. 20, 2.

℣. 15. *m)* Gen. 23, 4. Leu. 25, 23.

℣. 16. *n)* quod præſumatur, reuera voluiſſe occidere, aut cauere debuiſſet, ne alium percuteret telo, cuius ictus lethalis eſſe poſſet. cf. Ex. 21, 12. &c.

℣. 17. *o) lapide manus* ſeu *manuali.* Onk. *qui manu tollitur,* & ſic data opera proiicitur, vt quispiam percutiatur. *p) quo mori* quis *poteſt.* ſic v. 18. 23.

℣. 19. *q)* Vid. v. 12. 24. *r) interficere poterit, impune occidet,* adiutus etiam a Magiſtratibus. Deut. 19, 12. *Onk.* add. *quando damnatus fuerit in iudicio. s) cum illi occurret.* v. 21. Ex. 23, 4. *Ion.* add. *extra vrbes iſtas.*

℣. 20. *t) ex odio.* Deut. 19, 11. *u) impulerit eum.* v. 22. Eſ. 22, 19. *x) per inſidias, de induſtria;* Schmid. *ex propoſito* (2) v. 22. vid. rad. Ex. 21, 13. *Ion.* cum intentione cordis. *Syr.* per dolum.

℣. 4. *s) a pariete* vel *muro vrbis.* Ioſ. 2, 15. neque enim neceſſe eſt, vt noua ſignificatione *centrum* vrbis cum doctiſſimo Clerico h. e intelligamus. *t)* ab ambitu muri *ad extra* mille erant cubiti longitudinis, protentæ vsque ad peripheriam ſoli ſuburbani. At bis mille cubiti in ℣. 5. erant latitudinis ſingulorum quadrantium murorum, ſeu peripheriæ ipſius vrbis Vid. *Pfeiff.* Dub. vex. h. l.

℣. 5. *u) dimetiemini etiam* extra vrbem angulum verſus ortum. Deut. 21, 2. Ez. 40, 20. *x) duo millia in cubito,* i. e. *bis mille cubitorum.* cf. Ex. 26, 8. &c. Hinc adparet, magnas vrbes Leuitis datas non eſſe, quandoquidem omnes cum ſuburbano agro claudebantur ambitu octies mille cubitorum, h. e. circiter quater mille paſſuum ordinariorum. *Cler.*

℣. 6. *y) Et cum vrbibus,* h. e. *inter illas* vrbes, quas dabitis Leuitis, dabitis etiam ſex vrbes aſyli. 2 Reg. 9, 25. *z)* q. d. *receptus refugii, aſyli.* v. 11. rad. chald. *excepit, recepit. a) vt illuc confugiat:* homicida initus. Deut. 4, 41. Ioſ. 20, 2. *b) & praeter illos.* c. 6, 20. c. 26, 10.

℣. 8. *c)* i. e. *plures dabitis ab eo, qui habebit plures; pauciores ab eo, qui pauciores habebit.* Vid. c. 33, 54. c. 26, 54. *A. P.* ab eo, qui multum accepit.

℣. 11. *d) conſtituetis,* q. d. *obuias facietis.* Hiph. (3) Gen. 24, 12. c. 27, 20. *Onk. Ion.* præparabitis. *e) quæ vrbes aſyli* ſint vobis. v. 12. 14. 1 Par. 6, 41. *f) occidens aliquem.* Gen. 37, 21. *g) per errorem.* v. 15. Ex. 21, 13. Leu. 4, 2. Deut. 19, 2. 3. Ioſ. 20, 3.

℣. 12. *h) a vindice* ſc. *ſanguinis* vel *cædis.* v. 19. 24. qualis proximus agnatus, qui redimendi ius habe-

---

℣. 5. פאת קדמה Ita per repetitum *Munach,* 1. 5. 6. 9. 20. ואת־פאת, ita per *Segol* & *Makk.* 1. 2. 3. fu. 4: at 6. 9. 20. vtrumque hoc modo ואת־ habent. ℣. 6. את־שש ſic 1. fu. 2. ℣. 10. ארצה per *Makk.* 2. 6. 9. 20. ℣. 11. מכה *Merca* milra habent 1. 3. 6. 9. 20. ℣. 12. עמדו per *Sakephgadol* 1. fu. 4. at *Tbhir* probat 1. in marg. ex *En hakkore.* ℣. 13. אשר per *Makk.* 3. 17. 18. 21. & *Berol.* ℣. 15. תהיינה per *Sakephg.* 1. 2. 6. 9. 20. ſed *Tbhir* habet 1. in marg. ℣. 18. בה ita ſcribit in textu 4. cum *Kri* בו, contra *Maſ.* ℣. 19. בפגעו per *Merca* 3. 4. 5. ימיתנו *plene* 1. 4. 5. *Hal.* 6. 9. 20. ſic fu. 2. 3. contra *Maſ.* 1. *Erff. impreſſamque* h. l. & 2 Sam. 14, 7.

21 או באיבה הכהו בידו וימת מות־יומת המכה רצח הוא
22 גאל הדם ימית את־הרצח בפגעו־בו ׃ ואם־בפתע
בלא־איבה הדפו או־השליך עליו כל־כלי בלא
23 צדיה ׃ או בכל־אבן אשר־ימות בה בלא ראות ויפל
24 עליו וימת והוא לא־אויב לו ולא מבקש רעתו ׃ ושפטו
העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים
כה האלה ׃ והצילו העדה את־הרצח מיד גאל הדם
והשיבו אתו העדה אל־עיר מקלטו אשר־נס שמה
וישב בה עד־מות הכהן הגדל אשר־משח אתו
26 בשמן הקדש ׃ ואם־יצא יצא הרצח את־גבול עיר
27 מקלטו אשר ינוס שמה ׃ ומצא אתו גאל הדם מחוץ
לגבול עיר מקלטו ורצח גאל הדם את־הרצח אין לו
28 דם ׃ כי בעיר מקלטו ישב עד־מות הכהן הגדל
ואחרי מות הכהן הגדל ישוב הרצח אל־ארץ אחזתו ׃
29 והיו אלה לכם לחקת משפט לדרתיכם בכל
ל מושבתיכם ׃ כל־מכה־נפש לפי עדים ירצח את־
31 הרצח ועד אחד לא־יענה בנפש למות ׃ ולא־תקחו
כפר לנפש רצח אשר־הוא רשע למות כי־מות יומת ׃
32 ולא־תקחו כפר לנוס אל־עיר מקלטו לשוב לשבת
33 בארץ עד־מות הכהן ׃ ולא־תחניפו את־הארץ אשר
אתם בה כי הדם הוא יחניף את־הארץ ולארץ לא־
34 יכפר לדם אשר שפך־בה כי־אם בדם שפכו ׃ ולא
תטמא את־הארץ אשר אתם ישבים בה אשר אני
לה שכן בתוכה כי אני יהוה שכן בתוך בני ישראל ׃

פ

לו ויקרבו ראשי האבות למשפחת בני־גלעד בן־מכיר
בן־מנשה ממשפחת בני יוסף וידברו לפני משה ולפני
2 הנשאים ראשי אבות לבני ישראל ׃ ויאמרו את־אדני

צוה

T יט א

℣. 21. y) ex *inimicitia* (5) v. 22. z) vid. v. 19.

℣. 22. a) *subito casu*, ex improuiso. c. 6, 9. b) *sine antecedente inimicitia*. v. 21. Ez. 25, 15. c) *sine insidiis*. (2) v. 20. *Ar. P.* & *E.* sine industria.

℣. 23. d) *si sc. percusserit eum*. v. 17. e) *quo quis mori potest* v. 17. f) *dum eum non vidit*. ὁ. οὐκ εἰδώς. g) 1 Sam. 24, 10.

℣. 24. h) vid. v. 12. Hi homicidam ex asylo ad se tuto duci curabant, & eo reduci, si ab inuito commissum appareret homicidium. *Cler.* i) v. 12. 19. k) *secundum hac iura*. Ez. 21, 1.

℣. 25. l) *Abendana* hic ex suis notat, *mortem* iustorum & summi Pontificis *fuisse expiatoriam*, quod Leuitice quidem, etiam typice verum est, si fide mors Christi respiciatur. vid. not. Leu. 16, 34. & cf. Eph. 2, 16. Col. 2, 14. m) imperf. *qui vnctus est*. Vid. v. 30. Leu. 16, 32. c. 21, 10. cf. supra c. 19, 17.

℣. 26. n) h. e. extra ambitum octo millium cubitorum, quibus ager eius vrbis continebatur. *Cler.* cf. v. 5.

℣. 27. o) i. e. *non erit cædis reus*. Ex. 22, 1. Quod & innocens periculo vitæ subiicitur, est accusatio communis peccati. *Cocc.*

℣. 28. p) *manere debebat*. Sic futura Ex. 20, 3. 4. 13. 14. q) vid. v. 25.

℣. 30. r) Quod attinet *ad omnem, qui occiderit aliquem*. cf. v. 11. 13. s) *iuxta os*, i. e. *pro depositione*, seu *verbis testium*. Deut. 17, 6. t) *occidet* eum, i. e *occidetur*. cf. v. 25. *Ion.* add. *vindex sanguinis aut domus iudicii*. u) *respondebit* interroganti Iudici. Ex. 20, 13. x) Deut. 17, 6. c. 19, 15.

℣. 31. y) v. 32. 1 Sam. 12, 3. ὁ. λύτρα ὑπὲρ ψυχῆς. c. 18, 15. Deut. 21, 2. *Ar. P.* pretium, quo redimitur & expiatur cædes. z) *reus*. Ex. 2, 13. a) ὁ. ἀναιρεθῆναι. Luc. 23, 32.

℣. 32. b) *vt fugiat*, qui de industria cædem commisit, ad vrbem asyli: vt eo reuertatur, &c. vid. v. 24. 25. *Ion.* pro eo, qui fugit.

℣. 33. c) *neque polluetis*, vel *tantæ hypocriseos ream facietis* terram, vt patiamini eam pollutam esse sanguine hominis innoxii, homicidam vero incolumem. v. 34. Es. 24, 5. Ps. 106, 38. *Onk.* ream faciatis. *Ion.* *Syr.* Impuram reddatis. d) *expiatio fiet*. Ex. 29, 33. vel *expiabitur* crimen. Es. 22, 14. e) cf. Leu. 17, 10. 2 Sam. 21, 1–14. Hebr. 9, 22.

℣. 34. f) Ex. 29, 45. 1 Reg. 6, 13. Ps. 22, 4.

Cap. XXXVI, ℣. 1. g) *accesserunt autem*. vid. c. 27, 1. 1 Sam. 14, 37. h) cf. c. 1, 4.

℣. 2. i) vnus nomine omnium loquitur, vt c. 32, 25. 27.

℣. 21. מת *Defective* 6. 9. 20. הדם per *Sakephk*. 1. 2. contra *O. T.* f. 22. a. ℣. 23. אשר *Kadma* loco *Makk.* habet 1. 2. ולא מבקש ita 4. & sic emendatum in 1. ex *En hakkore*. ℣. 24. בין per *Munach* 1. 3. 4. על per *Makk.* 3. 5. fu. 4. & per *Makk.* & *Merca* simul 6. 9. 20. sed solum *Merca* poscit *Mas.* 4. 7. 8. & *Erffurtensis*. ℣. 25. הגדול hic & v. 28. *plene* 2. 4. 5. fu. 1. contra *Masoram Erff.* ℣. 27. הרצח per *Munach*, loco *Metheg* requirit *O. T.* ℣. 28. ואחרי per *Makk.* 1. 2. הרצה *Mun.* loco *Meth.* 1. 4. ℣. 30. כל־מכה ita 2. 6. 9. 20. & *Berol.* at כל־מכה 7. 8. 10–19. 21. denique כל־מכה habent 1. 3. 4. ℣. 34. ולא per *Makk.* 1–5.

Quæstio de filiabus Zelophchad, num ipsis liceret viris alienæ tribus nubere,

צוה יהוה לתת את־הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל
ואדני צוה ביהוה לתת את־נחלת צלפחד אחינו
3 לבנתיו׃ והיו לאחד מבני שבטי בני־ישראל לנשים
ונגרעה נחלתן מנחלת אבתינו ונוסף על נחלת
4 המטה אשר תהיינה להם ומגרל נחלתנו יגרע׃ ואם־
יהיה היבל לבני ישראל ונוספה נחלתן על נחלת
המטה אשר תהיינה להם ומנחלת מטה אבתינו יגרע

a Mose ex responso Dei solvitur, cum applicatione ad similes casus.

ה נחלתן׃ ויצו משה את־בני ישראל על־פי יהוה לאמר
6 כן מטה בני־יוסף דברים׃ זה הדבר אשר־צוה יהוה
לבנות צלפחד לאמר לטוב בעיניהם תהיינה לנשים
7 אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים׃ ולא־
תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל־מטה כי איש
8 בנחלת מטה אבתיו ידבקו בני ישראל׃ וכל־בת
ירשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת
מטה אביה תהיה לאשה למען יירשו בני ישראל
9 איש נחלת אבתיו׃ ולא־תסב נחלה ממטה למטה
אחר כי־איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל׃

Decisioni morem gerunt filiæ Zelophchad.

י כאשר צוה יהוה את־משה כן עשו בנות צלפחד׃
11 ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנות
12 צלפחד לבני דדיהן לנשים׃ ממשפחת בני־מנשה
בן־יוסף היו לנשים ותהי נחלתן על־מטה משפחת
13 אביהן׃ אלה המצות והמשפטים אשר צוה יהוה ביד־
משה אל־בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו׃

חזק

סכום פסוקי דספר במדבר אלף ומאתים ושמנים ושמנה ׃ אפרח סימן ׃
וחציו והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח ׃ ופרשיותיו עשרה ׃ י׳
בדד ינחנו סימן ׃ וסדריו לב׳ ׃ לב טהור ברא לי אלהים סימן ׃ ופרקיו
לו׳ ׃ לו חכמו ישכילו זאת סימן ׃ מניין הפתוחות ׃ שתים ותשעים ׃
והסתומות ששים ושש ׃ הכל מאה וחמשים ושמנה פרשיות ׃ אני
חלקך ונחלתך סימן ׃

אלה

k) c. 26, 55. c. 33, 54. l) *iussus est per Dominum.* c. 3, 16. m) c. 27, 1--7.

℣. 3. n) *Quodsi ergo fuerint* cuipiam in *uxores,* i. e. *si nupserint.* v. 6. *Ar. P.* Timemus, ne fiant uxores. o) *tum detrahetur.* v. 4.

℣. 4. p) *Et cum fuerit.* Ex. 20, 22. q) *annus Iubilæus.* Leu. 25, 10. q. d. etiamsi futurus est Iubilæus, nihilominus tamen manebit hereditas illarum penes alios. *M i.* Scil. etsi forte ea prædia a Manassitis redimentur, attamen ad eas, aut earum heredes, redibunt; quandoquidem eodem iure ea possidebunt, ac pater Tselophchadus, si viueret. r) v. 3. c. 9, 7.

℣. 5. s) *ad os* h. e. *ex mandato seu responso Dei,* quem consuluerat, vt c. 27, 5. t) *recte.* *Onk. Ion.* pulchre.

℣. 6. u) *ei qui bonus est in oculis earum,* h. e. *prout ipsis videbitur, aut placebit,* nubant. c. 24, 1. x) *ipsarum* & cognatorum. c. 27, 7. al. simpliciter per enallagen generis. y) *veruntamen* c. 22, 20.

℣. 7. z) *& ne transferatur* vel *migret.* v. 9. 1 Reg. 2, 15. a) *adhærebunt* sc. amore coniugali. Gen. 2, 24.

℣. 8. b) omnis igitur filia ἐπίκληρος, *quæ hereditate prædium,* vel bona immobilia *accipit.* Aliis igitur, quæ non solæ paternorum prædiorum heredes erant, licitum fuit extra tribum suam nubere.

℣. 11. c) c. 27, 1. d) *Onk. filiis patruorum suorum.* Leu. 25, 49. *o.* τοῖς ἀνεψιοῖς αὐτῶν. Col. 4, 10.

℣. 12. e) sc. *viris* ex familiis Manassitarum. f) *atque sic mansit* in tribu. Ruth. 1, 2. Dan. 1, 21

℣. 13. g) c. 22, 1. h) vid. post Genesin. i) c. 17, 20. k) Deut. 32, 12. l) Ps. 51, 12. m) Deut. 32, 29. n) c. 18, 20.

℣. 3. שבטי Per *Munach* 2. 3. 4. 5. 21. & *Ber.* contra *Mas.* h l. & Gen. 30, 16. ונוסף per *Rbhia* 1.--5. at *Sakephgadol,* quod reliqui, habet 1. in marg. ℣. 4. ונוספה נחלתן ita 2. 3. 4. ℣. 8. ירשת *defect.* 2.--5. *Hal.* fu. t. contra *Masoram Erff.* ℣. 9. בנחלתו *Munach* loco *Methèg* habent 7. 10--19. 21. ℣. 11. דדיהן per *Nun maius* 3. 4. & *Hal.* ℣. 13. בערבות *plene* 2. 6. 9. 20. contra *Mas. impressam.* *Metheg* sub littera *Ain* huius vocis perpetuo figunt 1. 2. 4. 6. 9. 20. & alicubi etiam 14. סדרים seu *capita antiquitata octo* tantummodo numerat 1. cum symbolo בן ; at *viginti octo* alius codex in marg. 7. 8.

LIBER DEVTERONOMII, Hebr.

אלה הדברים

Habet vltimas conciones Mosis, repetitionem & inculcationem legis, non tam quoad ceremonias, quam fidem & charitatem; eximium vaticinium de CHRISTO, singulares quasdam constitutiones, & prophetias, inprimis Canticum, quo & remotissima populi fata prænunciantur: tandem benedictionem & mortem Mosis.

ונית ר׳ שיטין פגויות, ויתחיל מתחילת, שיטה ה

Cap. I.

אלה הדברים אשר דבר משה אל־כל־ישראל בעבר א
הירדן במדבר בערבה מול סוף בין־פארן ובין־תפל
ולבן וחצרת ודי זהב׃ אחד עשר יום מחרב דרך הר־ 2
שעיר עד קדש ברנע׃ ויהי בארבעים שנה בעשתי־עשר 3
חדש באחד לחדש דבר משה אל־בני ישראל ככל
אשר צוה יהוה אתו אלהם׃ אחרי הכתו את סיחן 4
מלך האמרי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הבשן
אשר־יושב בעשתרת באדרעי׃ בעבר הירדן בארץ ה
מואב הואיל משה באר את־התורה הזאת לאמר׃
יהוה אלהינו דבר אלינו בחרב לאמר רב־לכם שבת 6
בהר הזה׃ פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי ואל־כל־ 7
שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ
הכנעני והלבנון עד־הנהר הגדל נהר פרת׃ ראה 8
נתתי לפניכם את־הארץ באו ורשו את־הארץ אשר
נשבע יהוה לאבתיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת
להם ולזרעם אחריהם׃ ואמר אלכם בעת ההוא 9
לאמר לא־אוכל לבדי שאת אתכם׃ יהוה אלהיכם י
הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב׃
יהוה אלהי אבותכם יסף עליכם ככם אלף פעמים 11
ויברך אתכם כאשר דבר לכם׃ איכה אשא לבדי 12
טרחכם ומשאכם וריבכם׃ הבו לכם אנשים חכמים 13
ונבנים וידעים לשבטיכם ואשימם בראשיכם׃ ותענו 14

אתי T 2 יט ב

Cap. I, ℣. 1. a) *Ion.* verba redargutionis. b) *iuxta Iordanis* sc. orientali. c. 3, 8. c. 4, 41. 47. Ios. 12, 1. 7. c) c. 2, 7. d) *in planitie.* cf. c. 3, 17. c. 34, 8. Num 36, 13. At *Hillerus* hic non Moabiticos campos, sed planitiem iuxta montem Horeb, e regione vrbis *Suph* (a qua *mare Suph* nomen traxit) intelligit. cf. v. 7. & Schol. Græca. Nec facile dictu est, an vocibus *in deserto, in planitie, e regione Suph* &c. vnus idemque locus, an plura, in quibus Moses, quæ sequuntur, prolocutus fuerit, significentur. *Cler.* e) *e regione* c. 3, 29. At ὁ. πλησίον τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης. f) cf. Num. 21, 14. g) c. 33, 2. Num. 10, 12. c. 13, 3. h) h. l. tantum i) Quidam conferunt Num. 33, 20. k) Num. 13, 1. c. 33, 17. l) nomen propr. *Ar. P.* iisdem vocibus *Dhi dhahab,* quæ significant locum *auro præditum,* vel *ab auro dictum:* nam דן vel די apud Arabes in compositione nominum propr., idem est ac Hebr. בעל.

℣. 2. m) *Vndecim dierum a Choreb fuit via ad montem Seir.* sic LXX. n) v. 19. Num. 13, 19. 26.

℣. 3. o) & sic breui ante mortem Mosis. namque obiit sec. *Ioseph.* A. I. lib. 4. c. 8. primo, vel vt alii volunt, septimo die sequentis duodecimi mensis. cf. c. 34, 5. 8. vbi cum triginta diebus eum luxissent, Iosua postea misit exploratores Ios. 2. Iordanem traiecit Ios. 3. & deinde 14. die mensis primi Pascha celebrauit Ios. 5, 10. Ita etiam alii iusti proxime ante obitum suum suos redarguerunt cf. Gen. 49. Ios. 24 1 Sam. 12, 3. 1 Reg. 2, *Bechai* f. 190. d.

℣. 4. p) Num. 21, 24. q) Num. 21, 35. r) c. 3, 1. Num. 21, 33. Ios. 12, 4.

℣. 5. s) *animum induxit.* Genes. 18, 27. *Onk. Ion.* incepit. t) *& dilucidius explanauit* cum repetitionibus, tum additionibus variis, in gratiam eorum, qui tempore latæ legis aut nondum nati, aut intelligendi incapaces fuerant. *Grot.* (3) c. 27, 8. Hab. 2, 2. ὁ. διασαφῆσαι. Matth. 18, 31.

℣. 6. u) *ad Chorebum,* ex adyto Num. 1, 1. x) c. 2, 3. Num. 16, 3. ferme annum. cf. Ex. 19, 1. coll. Num. 10, 11. 12.

℣. 7. y) v. 40. c. 2, 3. Num. 14, 25. z) vid. Num. 13, 17. a) Gen. 49, 13. ὁ. παραλίαν γῆν. Luc. 6, 17. *Ion.* add. *Ascalon & Cæsarea.* b) Num. 13, 29. Ios. 11, 3. c) c. 11, 24. Gen. 15, 18.

℣. 8. d) Gen. 13, 9. c. 34, 10. e) cf. Gen. 12, 7. c. 15, 18.

℣. 9. f) *suggerente Iethrone.* Ex. 18, 13. seqq. cf. Num. 10, 29. g) cf. Num. 11, 14.

℣. 10. h) Gen. 15, 5.

℣. 11. i) cf. 1 Par. 21, 3. k) Num. 6, 24. Eph. 1, 3. Act. 3, 26. l) *siue promisit.* Num. 10, 29. ℣. 12. m) *molestiam,* quam mihi creatis (2) Es. 1, 14. ℣. 13. n) *date* igitur *vobis.* Ios. 18, 4. Iud. 20, 7. o) *& expertos, peritos* (3) v. 15. Es. 53, 3. al. *notos.* cf. 1 Tim. 3, 7. Act. 6, 3. p) i. e. *quasi capita eos vobis præficiam.* v. 15. cf. Ex. 18, 25. Num. 14, 4.

℣. 1. בין per *Munach* 2. 4. 5. sic fu. 1. ℣. 4. את סיחון per *Mahpach* 8. 11. 15. per *Segol & Makk.* 3. sed *Ithibh* non modo requirit O. T. f. 22. 2. sed & *Masora* 1.˂˝ 2. 4. 7. 8. quæ habet יא בטעם לאחור i. e. vndecies reperiri *Ithibh* sequente *Paschta.* ℣. 7. הר per *Munach* 1. 2. 3. 4. contra *Mas.* Gen. 30, 16. נהר per *Makk.* 1--6. 9. 10. 21. ℣. 11. אבותכם *bho defect.* 3. 5--15. 19. 20. 21. & *Hal.* sic fu. 2. 4. contra *Mas.* h. l & Exod. 3, 13. & O. T. at the *plene* 3. 5. 6. 9. 11. 12. 14. 16. 20. *Hal.* sic fu. 2. 4. itidem contra *Mas.* 2. 4. 7. 8 *Erff.* & O. T. ℣. 13. ואשימם ita *plene* 5. 17. 18. 20. 21. & *Ber.* sic fu. 3. 4. fec. *R. Meir Hallevi, Hammeiri,* omnesque codd. quos inspexit *R. Menachem* in O. T. sed *defectiuam* scriptionem, quam requirunt *R. Simson, R. Salomo, Rabboth, Baal hatturim, Raschi,* & ex nostris *Mas.* 2. 4. *Erff.* h. l. & impressa 1 Sam. 30, 25. *Kabbalistis,* hoc in genere non satis certis testibus, relinquit O. T.

אתי ותאמרו טוב־הדבר אשר־דברת לעשות׃ ואקח טו
את־ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים ואתן אותם
ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים
ושרי עשרת ושטרים לשבטיכם׃ ואצוה את־שפטיכם 16
בעת ההוא לאמר שמע בין־אחיכם ושפטתם צדק
בין־איש ובין־אחיו ובין גרו׃ לא־תכירו פנים במשפט 17
כקטן כגדל תשמעון לא תגורו מפני־איש כי המשפט
לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי
ושמעתיו׃ ואצוה אתכם בעת ההוא את כל־הדברים 18
אשר תעשון׃ ונסע מחרב ונלך את כל־המדבר 19
הגדול והנורא ההוא אשר ראיתם דרך הר האמרי
כאשר צוה יהוה אלהינו אתנו ונבא עד קדש ברנע׃
ואמר אלכם באתם עד־הר האמרי אשר־יהוה אלהינו כ
נתן לנו׃ ראה נתן יהוה אלהיך לפניך את־הארץ 21
עלה רש כאשר דבר יהוה אלהי אבתיך לך אל־תירא
ואל־תחת׃ ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה 22
אנשים לפנינו ויחפרו־לנו את־הארץ וישבו אתנו דבר
את־הדרך אשר נעלה־בה ואת הערים אשר נבא
אליהן׃ וייטב בעיני הדבר ואקח מכם שנים עשר 23
אנשים איש אחד לשבט׃ ויפנו ויעלו ההרה ויבאו 24
עד־נחל אשכל וירגלו אתה׃ ויקחו בידם מפרי כה
הארץ ויורדו אלינו וישבו אתנו דבר ויאמרו טובה
הארץ אשר־יהוה אלהינו נתן לנו׃ ולא אביתם 26
לעלת ותמרו את־פי יהוה אלהיכם׃ ותרגנו 27
באהליכם ותאמרו בשנאת יהוה אתנו הוציאנו מארץ
מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו׃ אנה 28
אנחנו עלים אחינו המסו את־לבבנו לאמר עם גדול
ורם ממנו ערים גדלת ובצורת בשמים וגם־בני ענקים
ראינו

℣. 15. q) sc. quos Hebraei obtulerant v. 13. aut de sententia Mosis elegerant. Ex. 18, 25. r) non duodecim duntaxat tribuum principes intelliguntur, sed etiam minores praefecti; vt sequentia docent. s) Ion. scientia praeditos. vid. v. 13. t) Ex. 18, 21. u) vid. Ex. 5, 6.
℣. 16. x) audiendo sc. audite. cf. Ex. 20, 2. Leu 2, 6. c. 6, 7. ὁ. διακούετε. Act. 23, 35. y) c. 16, 18. Leu. 19, 15. 2 Par. 19, 6. Ioh. 7, 24. Iac. 2, 1. 2. Sir. 42, 2.
℣. 17. z) non agnoscetis, i. e. de iis iudicabitis, quasi de hominibus perinde ignotis, & notos ignotis non praeferetis. cf. Ex. 23, 3. Leu. 19, 15. Prou. 18, 5. c. 24, 23. a) timebitis. c. 18, 22. Num. 21, 3. Ps. 22, 24. b) Ion. add. diuitis & potentis. c. 2 Par. 19, 6. d) quod difficilius vobis erit. Ex. 18, 26. e) Ex. 18, 22. Num. 27, 5.
℣. 19. f) Num. 10, 12. c. 33, 15. g) illud desertum magnum & horrendum. c. 8, 15. h) qui meridianum Cananaeae tractu montanum incolebant. Cler. i) v. 2. 46. Num. 13, 26. c. 33, 36.
℣. 21. k) vid. v. 8. l) adscende, posside. asyndeton emphat. 1 Reg. 21, 15. cf. c. 1, 24. 31. m) v. 29. c. 31, 8. ὁ. μηδὲ δειλιάσετε. cf. Ioh. 14, 27.
℣. 22. n) cf. Num. 13, 1. o) vid. Num. 13, 3. p) vt explorent nobis. Ios. 2, 2. 3. Iob. 39, 29. Alibi est fodiendo quaerere, vt Gen. 21, 30. &c. q) vid. v. 25. Num. 13, 26. r) nempe viam. Ar. P. de via. Ex. 2, 6.
℣. 23. s) i. e. placuit mihi. Gen. 41, 37. sed non in oculis Dei, quamuis permitteret. Bechai f. 191. b. t) vid. Num. 13, 2. seqq.
℣. 24. u) Et verterunt se; sic Hebraei de abeuntibus solent loqui. vid. Gen. 18, 22. Ex. 7, 23. x) Num. 13, 23. 24. y) Gen. 42, 9.
℣. 25. z) in manus suas, i. e. secum. Gen. 24, 10. c. 43, 11. a) sc. e montibus in Tsiniticam planitiem, vbi castra habebant. Cler. b) vid. Num. 23, 27. c. 14, 7.
℣. 26. c) rebelles fuistis, vt rebelles repudiastis mandatum Dei. v. 43. c. 9, 23.
℣. 27. d) & murmurastis. Ps. 106, 25. Es. 29, 24. e) Num. 14, 1. f) propter odium erga nos; vel quia nos odit Dominus. Infinitiuus vel Nomen verbascens. vid. c. 5, 26. Gen. 29, 26. c. 29, 20. Num. 10, 2. Hos. 3, 1. g) cf. Num. 14, 2. 3. 27.
℣. 28. h) Quo vel quorsum? Gen. 37, 30. i) liquefecerunt, i. e. fregerunt & desperatum reddiderunt animum nostrum. Ios. 2, 9. Ier. 49, 23. k) & munita. c. 28, 52. Deut. 9, 1. l) ad caelum vsque. hyperbole. Gen. 11, 4. Ps. 107, 26. m) c. 2, 10. Num. 13, 22. 33.

℣. 16. ההיא Per Iod. 1. 6. 9. 20. ℣. 18 ההיא itidem per Iod, 6--16. 19. 20. 21. sed contra O. T. f. 22. 2. ℣. 19. את־ Makkeph & Segol habent 1--6. 9. 20. ℣. 21. עלה cum adiecto Psik 1. & 3. notat tamen 1. in marg. in aliis codd. Psik abesse. ℣. 22. הערים Munach loco Metheg habet Berol. ℣. 23. שנים per Makkeph 1. 2. 5. sic su. 4. ℣. 25. וישבו plene 1. 3. 6. 9. 20. & Hal. contra Masoram h. l. & Num. 13, 26. ℣. 26. לעלות plene 2. 3. 5. su. 4. Hal. contra Masoram 4. ad h. l. & impressam ad Exod. 19, 23. ℣. 28. ורם pro eo habet ורב Hal. ובצורת isn defect. 3. 4. sic su. 2. & Hal. requirente sic Masora 4. & Erffurtensi; sed plene requirit Masora 2. h. l. & impressa final. f. 17. col. 7.

רְאִינוּ שָׁם׃ וָאֹמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעַרְצוּן וְלֹא־תִירְאוּן 29
ל מֵהֶם׃ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלָּחֵם לָכֶם
כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם׃ וּבַמִּדְבָּר 31
אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא־
אִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם עַד־בֹּאֲכֶם
עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ וּבַדָּבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מַאֲמִינִם בַּיהוָה 32
אֱלֹהֵיכֶם׃ הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לָתוּר לָכֶם מָקוֹם 33
לַחֲנֹתְכֶם בָּאֵשׁ ׀ לַיְלָה לַרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־
בָהּ וּבֶעָנָן יוֹמָם׃ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף 34
לה וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר׃ אִם־יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר
הָרָע הַזֶּה אֵת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת
לַאֲבֹתֵיכֶם׃ זוּלָתִי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ־אֶתֵּן 36
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא
אַחֲרֵי יְהוָה׃ גַּם־בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה בִּגְלַלְכֶם לֵאמֹר 37
גַּם־אַתָּה לֹא־תָבֹא שָׁם׃ יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ 38
הוּא יָבֹא שָׁמָּה אֹתוֹ חַזֵּק כִּי־הוּא יַנְחִלֶנָּה אֶת־
יִשְׂרָאֵל׃ וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וּבְנֵיכֶם 39
אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וָרָע הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה
מ וְלָהֶם אֶתְּנֶנָּה וְהֵם יִירָשׁוּהָ׃ וְאַתֶּם פְּנוּ לָכֶם וּסְעוּ
הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף׃ וַתַּעֲנוּ ׀ וַתֹּאמְרוּ אֵלַי 41
חָטָאנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת־כְּלֵי
מִלְחַמְתּוֹ וַתָּהִינוּ לַעֲלֹת הָהָרָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה 42
אֵלַי אֱמֹר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־תִלָּחֲמוּ כִּי אֵינֶנִּי
בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִּנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם׃ וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם 43
וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתָּזִדוּ וַתַּעֲלוּ
הָהָרָה׃ וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא 44
לִקְרַאתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבֹרִים

ויכתו T 3 יט ג

℣. 29. n) *ne terreamini, consternemini.* c. 7, 21. Es. 8, 12. o) vid. v. 21.

℣. 30. p) vid. v. 33.

℣. 31. q) *quod tulerit, gestauerit te.* Ex. 19, 4. ό. ὡς τροφοφορήσαι σε. conf. Act. 13, 18. r) *vt baiulare solet.* vid. Num. 11, 12. Significatur summa cura Dei, qua Israelitas per Arabicas solitudines sustentauerat ac duxerat. *Cler.*

℣. 32. s) *Verum ne per verbum quidem hoc* voluistis credere. Emphasis Athnachi in versu vnius propositionis, vt Gen. 1, 1. Es. 12, 3.

℣. 33. t) Ex. 13, 21. u) vid. Num. 10, 33. x) *in quo castra poneretis.* Num. 10, 31. y) q. d. *vt videre vos faceret,* sc. luce sua. *Infin. Hiphil.*

℣. 34. z) c. 2, 18. Hebr. 4, 3.

℣. 35. a) Num. 14, 23. 28. b) c. 32, 5. cf. Gen. 7, 1.

℣. 36. c) *præter.* Iod parag. c. 4, 12. allud Es. 45, 5. d) *& Iosuam.* Num. 14, 6. 24. e) *quam calcauit.* Ios. 14, 9. f) i. e. *sincere & constanter secutus est.* Num. 32, 11. 12. Ios. 14, 8. 9.

℣. 37. g) *Mihi quoque indignatus est.* c. 3, 26. c. 4, 21. Num. 20, 11. h) qui fremitibus suis ira eum deiecerant, vt & ipse peccaret. vid. Num. 20, 10. Ps. 106, 32. 33. i) c. 34, 4. Num. 20, 12. c. 27, 13.

℣. 38. k) *vt administer.* vid. Ex. 24, 13. Num. 3. 5. l) *confirma,* i. e. iube eum esse animo forti. vid. c. 31, 7. m) *eam possidendam tradet vel hereditare faciet.* Ios. 1, 6.

℣. 39. n) Num. 14, 31. o) infantes aut pueruli, rerum omnium ignari. Es. 7, 14. 15. 16. Ion. 4, 11. cf. Gen. 3. 5.

℣. 40. p) vid. v. 7. c. 2, 3. Num. 14, 1.

℣. 41. q) Num. 14, 40. r) *accinxistis.* 1 Sam. 25, 13. ό. ἀναλα- λαβόντες. Eph. 6, 16. s) *instrumenta belli sui,* i. e. *arma sua.* Ita suffixum ponitur post nomina inter se constructa. cf. Es. 2, 20. Dan. 9, 24. t) Variant interpretes. Schmid. *obstinati fuistis.* Cler. *parastis vos.* Nos ex Arab. *sed neglexistis* hoc monitum. (1) Rad. Arab. in I Coni. significat: *vilis & contemtibilis illi fuit.* in IV. Coni. quæ respondet Hiphil: *contemsit, vilipendit, despexit.* vid. nor. Num. 14, 44. *Onk. Ion. Ar. E.* incepistis.

℣. 42. u) c. 7, 21. c. 31, 17. Num. 14, 42.

℣. 43. x) vid. v. 26. y) *petulanter ac proterue egistis vel gessistis vos.* c. 17, 13. Ex. 21, 14.

℣. 44. z) Num. 14, 45. a) *sicut facere solent apes,* quæ mirum in modum solent eos, qui ipsas irritarunt, infectari, vt vltionem sumant. Hinc iis acerrimi hostes comparantur. vid. Es. 7, 18. Ps. 118, 12. b) *Syr. add. fumo irritatæ.*

℣. 30. עשה Per *Merca* 1. 2. 3. 5. sic fe. 4. ℣. 31. עד באכם עד ita 1. ℣. 35. באנשים *Beth patachatum* habent 4. 5. sed contra *Masoram* 1. 2. 7. 8. & *Erffurtens.* הרע *Resch* per *Patach* 2. 3. 4. contra *Mas.* 1. 2. & *O. T.* f. 22. a. ℣. 36. ולו per *Kadma* 2. 3. 4. אשר־דרך ita 1. 5. su. 4. contra *O. T.* ℣. 38. יבא ita *milel* est in 1. 2. 4. 18. & *Berol.* vt poscit *Masora* *Erff.* ad. Esa. 7, 24. & *O. T.* at reliqui codices accentum partim *milra*, partim ambigue collocant. ℣. 41. לעלות *plene* 1. 2. 3. 5. sic su. 4. *Hal.* contra *Masoram* h. l. & Exod. 19, 23.

מה ויכתו אתכם בשעיר עד־חרמה ׃ ותשבו ותבכו
לפני יהוה ולא־שמע יהוה בקלכם ולא האזין
46 אליכם ׃ ותשבו בקדש ימים רבים כימים אשר
ישבתם ׃

Cap. II.

ב ונפן ונסע המדברה דרך ים־סוף
כאשר דבר יהוה אלי ונסב את־הר־שעיר ימים רבים׃
2 ויאמר יהוה אלי לאמר ׃ ס
3 רב־לכם סב את־ההר הזה פנו לכם צפנה ׃ ואת־העם
4 צו לאמר אתם עברים בגבול אחיכם בני־עשו הישבים
בשעיר וייראו מכם ונשמרתם מאד ׃
ה אל־תתגרו בם
כי לא־אתן לכם מארצם עד מדרך כף־רגל כי־ירשה
לעשו נתתי את־הר שעיר ׃
6 אכל תשברו מאתם
בכסף ואכלתם וגם־מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם׃
7 כי יהוה אלהיך ברכך בכל מעשה ידך ידע לכתך
את־המדבר הגדל הזה זה ׀ ארבעים שנה יהוה אלהיך
עמך לא חסרת דבר ׃
8 ונעבר מאת אחינו בני־עשו
הישבים בשעיר מדרך הערבה מאילת ומעצין גבר
ס ונפן ונעבר דרך מדבר מואב ׃
9 ויאמר
יהוה אלי אל־תצר את־מואב ואל־תתגר בם מלחמה
כי לא־אתן לך מארצו ירשה כי לבני־לוט נתתי את־
עד ירשה ׃
י האמים לפנים ישבו בה עם גדול ורב ורם
כענקים ׃
11 רפאים יחשבו אף־הם כענקים והמאבים
יקראו להם אמים ׃
12 ובשעיר ישבו החרים לפנים ובני
עשו יירשום וישמידום מפניהם וישבו תחתם כאשר
עשה ישראל לארץ ירשתו אשר־נתן יהוה להם ׃
13 עתה קמו ועברו לכם את־נחל זרד ונעבר את־נחל
זרד ׃
14 והימים אשר־הלכנו מקדש ברנע עד אשר־
עברנו את־נחל זרד שלשים ושמנה שנה עד־תם כל־
הדור אנשי המלחמה מקרב המחנה כאשר נשבע
יהוה

פסקא באמצע פסוק

b) c. 8, 9. Hoc respicit Ps. 23, 1. seqq. ℣. 8. e) Transiuimus vero, s. deflexim[us] ab illorum fi-nibus, cum vlteriorem transitum negarent. Num. 20, 20. d) a via planitiei, sc. iuxta Idumæam. cf. c. 1, 1. e) vrbs seu portus Idumææ. 2 Reg. 14, 22. Eloth dicta 1 Reg. 9, 27. f) vid. Num. 33, 35. ℣. 9. g) ne hostiliter inuadas vel habeas v. 19. Num. 25, 17. h) v. 5. 19. cf. 2 Par. 20, 10. i) vrbs fuit, ex qua videtur tota regio adpellata. v. 18. 29. Num. 21, 15. 28. ℣. 10. k) Emai, q. d. terribiles gigantes. v. 11. Gen. 14, 5. l) antea, olim. v. 12. 20. Ios. 14, 15. m) v. 11. 21. c. 1, 28. Num. 13, 22. ℣. 11. n) Gen. 14, 5. c. 15, 20. Ios. 13, 12. v. 12. o) vid. v. 22. Gen. 14, 6. c. 36, 20. p) expulerunt eos. sic v. 21. 22. vid. not. Num 14, 12. & c. 33, 53. q) & exterminarunt eos a conspectu suo. v. 21. Gen. 34, 30.

℣. 13. r) iam vero. Num. 22, 38. s) vid. Num. 21, 12. ℣. 14. t) vid. c. 1, 2. 19. 46. u) donec absumta esset. v. 15. 16. Num. 17, 28. x) virorum bello aptorum. v. 16. cf. Num. 31, 28. y) c. 1, 34.

c) Num. 14, 45. ℣. 45. d) iurauerat enim v. 34. vt intelligerent, quod dixerat, se prorsus non reuocaturum. cf. Prou. 1, 24. 15. ℣. 46. e) in vel ad Kadesch. v. 19. Num. 13, 26. Ps. 29, 8. f) pro diebus, quibus illic mansistis, vt ipsi nostis. Al. prout antea, ante reditum exploratorum, satis diu illic manseratis. Cap. II, ℣. 1. g) Postea conuertimus nos. v. 3. 5. c. 1, 7. c. 3, 1. h) Num. 21, 4. i) c. 1, 40. k) & circumiuimus montem Seir. Num. 21, 4. ℣. 3. l) multum vel satis est vobis circumiuisse, seu sat diu circuministis. c. 1, 6. c. 3, 26. m) vid. v. 1. Ios. 21, 4. ℣. 4. n) transituri estis per terminum, quod Edomitæ primum concessisse videntur v. 29; sed postea transitum vlterius denegarunt. Num. 20, 20. o) παροξυνεῦσθε Alg. Mare. 9, 30. o) sed cauete vobis. c. 23, 10. ℣. 5. p) confligatis cum iis. v. 9. 20. Prou. 15, 18. c. 28, 25. Dan. 11, 10. Ar. P. prouocetis eos. rad. Arab. significat animosus & audax fuit. in V. Conj. audacem & animosum se ostendit, ausus fuit. in VIII. Conj. vim fecit. q) vsque ad calcationem, h. e. quod vel planta pedis calcari possit (1) ὁ. βῆμα ποδός. Act. 7, 5. r) Gen. 36, 8. ℣. 6. s) cf. v. 28. Abendana: si vobis lubuerit de fructibus terræ ipsorum edere. t) emetis. Gen. 41, 57. u) parabitis. Gen. 50, 5. Hos. 3, 2. x) vid. Num. 20, 19. ℣. 7. y) vt satis tibi sit ad emenda illa necessaria. cf. c. 8, 4. z) nouit & curam gessit itineris tui. Ps. 1, 6. Ar. P. bene tibi fecit in itinere. Onk. Ion. necessaria suppeditauit &c. a) quomodo perambulaueris illud desertum c. 1, 19. b)

℣. 45. ותשבו Pro eo habent ותשבו suppositis aliis punctis, 1. CAP. II, v. 2. Sectionem, quæ versiculo præmissa est, פ seu Petucham habent 5. 7. 8. 10. 12. 15. 21. contra O. T. f. 21. 2. ℣. 5. תתגרו milel legunt 1. 4. 7. 8. sed milra requirit O. T. ℣. 7. ידיך plene seu pluraliter 1. 5. Hal. 6. 9. 20. sic su. 4. הגדול plene 1. 2. 5. sic fu. Hal. contra Mas. Erffurt. ℣. 8. ומעציון plene 1. 2. 4. Itidem contra Masor. Erff. ℣. 9. Spatium sectionis minoris præmittunt 1. 3. 4. 5. Hal. 6. 9. 19. 20. תתגר per Patach 2. 3. 4. 7. 10. 11. 12. 13. 19. 21. contra O. T. ℣. 10. עם per Makk. 1. 3. 4. 5. ורב præf. Vau per Kamets hic & v. 21. habent 7. 8. sed contra O. T.

טו יְהוָה לַהֶם׃ וְגַם יַד־יְהוָה הָיְתָה בָּם לְהֻמָּם מִקֶּרֶב
16 הַמַּחֲנֶה עַד תֻּמָּם׃ וַיְהִי כַאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי
17 הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה
18 אֵלַי לֵאמֹר׃ אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָר׃
19 וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל־תְּצֻרֵם וְאַל־תִּתְגָּר בָּם כִּי
לֹא־אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט
כ נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה׃ אֶרֶץ־רְפָאִים תֵּחָשֵׁב אַף־הִוא רְפָאִים
21 יָשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זַמְזֻמִּים׃ עַם
גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים וַיַּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֻׁם
22 וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם׃ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים
בְּשֵׂעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֻׁם
23 וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים
עַד־עַזָּה כַּפְתֹּרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר הִשְׁמִידֻם וַיֵּשְׁבוּ
24 תַחְתָּם׃ קוּמוּ סְּעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נָתַתִּי
בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל
כה רָשׁ וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה׃ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ
וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם אֲשֶׁר
26 יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ׃ וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים
מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן דִּבְרֵי שָׁלוֹם
27 לֵאמֹר׃ אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ בַּדֶּרֶךְ בַּדֶּרֶךְ אֵלֵךְ לֹא אָסוּר
28 יָמִין וּשְׂמֹאול׃ אֹכֶל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם
29 בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשָׁתִיתִי רַק אֶעְבְּרָה בְרַגְלָי׃ כַּאֲשֶׁר
עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים
בְּעָר עַד אֲשֶׁר־אֶעֱבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
ל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ׃ וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן
הַעֲבִרֵנוּ בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאִמֵּץ
אֶת־לְבָבוֹ לְמַעַן תִּתּוֹ בְיָדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה׃ ס
31 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־

℣.15. z) Ar. P. & E. plaga. a) vt eos exturbaret. Ex. 23,27. Esth. 9,24. Ier. 51,34. ℣.16. b) Ps. 9,7. ℣.18. c) vid. v. 9. ℣.19. d) & accedes e regione Ammonitarum vel ad Ammonitas (victo Sichone Num. 21, 24.) c. 3, 29. cf. Num. 8, 2. e) vid. v. 9. f) Schmid. nec e ifere manus cum eis. vid. v. 9. 24. ℣.20. g) v. 11. c. 3, 11. h) v. 10. i) q. d. acceleratissimos, a זמם festino. Leu. 18, 17. cf. Ps. 37, 12. sed Ar. P. a זמם cogitauit, destinauit, reddit: homines, qui magna moliuntur. Sunt, qui velint eosdem esse, ac Ζυζαιος Gen. 14, 5. ℣.22. k) nempe Deo fauente & iuuante. v. 12. ℣.23. l) Hi oram maritimam ante Philistæos incolebant. cf. Ios. 13, 3. c. 18, 23. m) in Chatserim, siue in villis. Gen. 25, 16. cf. Num. 33, 17. n) Gen. 10, 14. Ier. 47, 4. LXX. Ion. Onk. Syr. Cappadoces. o) ὁ. ἐκ Καππαδοκίας. Am. 9, 7. sed doctissimus Clericus ad Gen. 10, 14. eos ex Africa deduxit. Ita Ar. P. Damiataei egredientes de Damiata, quæ est ad Aegypti oram maritimam vrbs præcipua. ℣.24. p) vid. Num. 21, 13. q) ὁ. ἄρχε. v. 31. Phil. 1, 6. r) Schmid. expelle, v. 12. al. possessionem adito. cf. v. 31. c. 1, 21. ℣.25. s) metum ac terrorem tui. c. 11, 25. Gen. 9, 2. t) qui cum audierint famam tuam. Num. 14, 15. Habac. 3, 2. u) Schmid. cohorrescent. Ps. 4, 5. x) & parturient, contremiscent ac dolebunt. Ios. 2, 9. 10. 11. c. 5, 1. Ier. 5, 3. c. 51, 29. ὁ. καὶ ὠδῖνας ἕξουσι. ℣.26. y) Hæc Rubenitis cessit. Ios. 13, 18. z) Num. 21, 21. a) cum verbis pacis. cf. c. 20, 10. ℣.27. b) Schmid. in via constanter ibo. Cler. semper ibo per viam. Repetitio sæpe indicat continuitatem. cf. c. 7, 21. c. 28, 43. 2 Reg. 10, 21. Ar. P. via publica. c) c. 5, 29. ℣.28. d) vid. v. 6. e) vid. Num. 20, 19. ℣.29. f) vid. v. 4. vel de victu ab Idumæis emto hoc intelligi potest. Ar. P. add. aliqua horum. g) Num. 20, 18. ℣.30. h) c. 29, 6. 7. Num. 21, 23. i) pati nos transire. Hiphil non semper actionem, sed permissionem indicat. vid. Num. 31, 18.

סמך דגושה

k) i. e. per sua siue per regionem suam. Num. 20, 18. Onk. per terminum suum. l) vid. Ex. 4, 21. c. 7, 3. Deus nunquam dicitur indurare, nisi perdite improbos, qui impietate sua diu meruerunt, vt ipsis conuersionis via interdicatur. Cum Deo n. aperte resistunt, Deus vicissim ipsos indurat, viribus ipsos destituens. Neque ante indurasse Pharaonem legitur, quam Pharao seipsum quater indurasset. cf. 1 Reg. 12, 39. Hæc Bethai f. 131. d. m) & obfirmauit cor eius. c. 15, 7. 2 Par. 36, 13. n) Schmid. sicut die hoc patet. c. 4, 20. Gen. 50, 20. ℣.31. o) vid. v. 24. c. 1, 8. cf. Am. 2, 9.

℣. 16. Spatium sectionis sub finem versiculi omnes nostri habent. Ergo, secundum hanc diuisionem, v. 16. non est cum sequenti ℣. 17. sed cum præced. v. 13. in explicatione coniungendus, vt sensus hic sit: Idque (intellige transitum fluminis Zared, cum quo periodus deserti claudebatur, v. 13.) non factum est prius, quam donec absumta esset &c. Et sic v. 14. & 15. forent in parenthesi. ℣. 18. ואת־ער cum præf. ו 3. & Hal. fu. 1. contra Mas. 1. ℣. 19. תתגר per Patach 1—4. 21. ℣. 20. והעמנים ita per Mem. cum Sckephk. 2. 4. 20. Ber. sed reliqui habent Meth. ℣. 24. סעו ita cum Dag. 1. 2. 6. 9. 17. 18. Ber. & omnes libri in O. T. at reliqui sine eo. סיחן מלך־חשבון האמרי ואת־ארצו החל רש ita 1. ℣. 25. אחל per Kadma 17. 18. per Mahpach 1. at per Makk. 3. & 20.

32 סִיחֹן וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצוֹ׃ וַיֵּצֵא
סִיחֹן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה יָהְצָה׃
33 וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנַּךְ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנוֹ וְאֶת־ בניו קר
34 כָּל־עַמּוֹ׃ וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא וַנַּחֲרֵם
אֶת־כָּל־עִיר מְתִם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאַרְנוּ שָׂרִיד׃
רַק הַבְּהֵמָה בָּזַזְנוּ לָנוּ וּשְׁלַל הֶעָרִים אֲשֶׁר לָכָדְנוּ׃ לה
36 מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר
בַּנַּחַל וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר שָׂגְבָה מִמֶּנּוּ
37 אֶת־הַכֹּל נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ׃ רַק אֶל־אֶרֶץ בְּנֵי־
עַמּוֹן לֹא קָרָבְתָּ כָּל־יַד נַחַל יַבֹּק וְעָרֵי הָהָר וְכֹל אֲשֶׁר־
ג צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ וַנֵּפֶן וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג
מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי׃
2 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ
וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ
3 לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן׃ וַיִּתֵּן יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַּם אֶת־עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ
4 וַנַּכֵּהוּ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד׃ וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־
עָרָיו בָּעֵת הַהִוא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר לֹא־לָקַחְנוּ
מֵאִתָּם שִׁשִּׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן׃
ה כָּל־אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרוֹת חוֹמָה גְבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ
6 לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד׃ וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר
עָשִׂינוּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַחֲרֵם כָּל־עִיר מְתִם הַנָּשִׁים
7 וְהַטָּף׃ וְכָל־הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הֶעָרִים בַּזּוֹנוּ לָנוּ׃ וַנִּקַּח 8
בָּעֵת הַהִוא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר
9 בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אַרְנֹן עַד־הַר חֶרְמוֹן׃ צִידֹנִים
יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן וְהָאֱמֹרִי יִקְרְאוּ־לוֹ שְׂנִיר׃ כֹּל עָרֵי י
הַמִּישֹׁר וְכָל־הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן עַד־סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי
11 עָרֵי מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן׃ כִּי רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן
נשאר

5, 7. separatim habitant. rad. Arab. *segregauit, discreuit* rem *ab aliis*. ✠. 6. x) c. Cap. III. 7, 2. y) vid. c. 2, 34. ✠. 7. z) c. 2, 35. c. 20, 14. ✠. 8. a) vid. c. 1, 1. Iof. 13, 8. b) c. 2, 36. vid. Num. 21, 13. c) Iof. 11, 3. 17. c. 11, 1. Pf. 89, 13. q. d. *propugnaculum*, a rad. Arab. & Aeth. *prohibuit*. Al. quod *niue*, q. *reti* vel *thorace* fuerit tectus. ✠. 9. d) Pf. 29, 6. q. d. *Lorica* (1 Sam. 17, 5. 38.) quod metaphorice idem eft, quod antecedens; & fequens *Senir*, Arab. *Lorica*. e) Ez. 27, 5. 1 Par. 5, 23. cf. Cant. 4, 8. dicitur etiam *Sion* c. 4, 48. ab *altitudine*, vt quidam volunt; & *Libanon*, a *candore niuium*, quibus rectus fuit. Ier. 18, 14. ✠. 10. f) Num. 21, 33.

p) *incipe, posside*, ad *posfidendum*. vid. v. 24. ✠. 32. q) *ad bellum*, feu vt *praelio decerneret*. Num. 21, 23. 33. ✠. 33. r) vid. v. 31. 36. c. 1, 8. Num. 32, 4. s) Num. 21, 24. ✠. 34. t) *& internecioni deuouimus*. c. 3, 6. vt irae diuinae miniftri. vid. Num. 21, 2. 3. c. 31, 7. u) *virorum*, i. e. *omnes viros in vrbibus*. c. 3, 6. c. 4, 27. Pfal. 17, 14. Gen. 34, 30. in fingulari apud Aethiopes eft *myt*, fponfus & *Maritus*. x) c. 3, 3. Leu. 27, 29. ✠. 36. y) c. 3, 11. c. 4, 48. vid. Num. 32, 34. z) *& vrbe* feu *vrbibus* aliis, quae in valle feu ad illum torrentem funt. a) vid. Num. 26, 29. b) *vrbs vlla*. c. 3, 4. c) *quae altior*, feu *altius munita fuerit*. Iob. 5, 11. Pf. 9, 10. ✠. 37. d) *non acceffifti*, fc. vt eam inuaderes. vid. v. 19. e) *omnem tractum*, *fpatium*, quod fuit quafi *ad manum*. Ex. 2, 5. Num. 2, 17. f) c. 3, 16. g) Ammonitici iuris; qui fines fuos etiam praefidiis firmauerant. Num. 21, 24. h) *interdixerat*. c. 4, 23. Gen. 2, 16. c. 3, 11. CAP. III, ✠. 1. i) c. 2, 1. k) c. 29. 7. Num. 21, 33. l) c. 2, 32. ✠. 2. m) Num. 21, 24. ✠. 3. n) *donec non*. Iof. 8, 22. o) *relinqueret ei*. Num. 21, 35. p) c. 2, 34. ✠. 4. q) c. 2, 36. r) *totus tractus*; 1 Reg. 4, 13. quia *portio* hereditatis *fune menforio* diuidebatur. M. I. coll. Mich. 2, 5. ἡ περίχωρος. fc v. 13. 14. Matth. 3, 5. ✠. 5. s) ὀχυραὶ, τείχη ὑψηλά. cf. 2 Cor. 10, 4. 5. t) *feorfim ab vrbibus*. i. e. *praeter vrbes*. Num. 29, 39. u) *paganorum* (?) qui non in munitis vrbibus 1 Sam. 6, 18. Efth. 9, 19. fed in *pagis* Ez. 38, 11. Iud. 5,

✠. 36. והעיר אשר־ Ita 1. 2. 4. 5. 6. 9. 20. ועד fine *prafixo* ו 1. fic fe. 3. הכל ita per *Sakeph*. 2. 3. 5. 6. 9, 20. fecundum O. T. f. 22. a. reliqui habent *Rbhia*. CAP. III, ✠. 4. ההיא per *Iod*. 2. 7. 8. 10--16. 19. contra O. T. ✠. 5. בצרות *roth plene* 3. & fic fe. 2. ac fu. 1. 4 prout requirit *Mafora* 2. cui addipulatur quoque *Mafora*, fed recentiori manu adfcripta, in *Erffurt*. at *defect.* vult fcribi *Mafora* 1. 4. impreffaque h. l. & *final*. f. 17. col. 7. ✠. 6. כל־ particulam את prafigit 3. & *Hal*. fic fu 1. ✠. 2. ההיא per Iod 2. 8. 11. 14. 15. contra O. T. ✠. 9. שריון per *Schin* 2. 5--16. 19. 20. 21. contra O. T. יקראו *Merca* pro *Makk*. 2. 7. 8. 10--15. 19. at per *Merca* & *Makk*. 5. 6. 9. 20. fed folum *Merca* pofcit O. T.

נשאר מיתר הרפאים הנה ערשו ערש ברזל הלה
הוא ברבת בני עמון תשע אמות ארכה וארבע אמות
12 רחבה באמת־איש׃ ואת־הארץ הזאת ירשנו בעת
ההוא מערער אשר־על־נחל ארנן וחצי הר־הגלעד
13 ועריו נתתי לראובני ולגדי׃ ויתר הגלעד וכל־הבשן
ממלכת עוג נתתי לחצי שבט המנשה כל חבל
14 הארגב לכל־הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים׃ יאיר
בן־מנשה לקח את־כל־חבל ארגב עד־גבול הגשורי
והמעכתי ויקרא אתם על־שמו את־הבשן חות יאיר
טו עד היום הזה׃ ולמכיר נתתי את־הגלעד׃ ולראובני
16 ולגדי נתתי מן־הגלעד ועד־נחל ארנן תוך הנחל
17 וגבל ועד יבק הנחל גבול בני עמון׃ והערבה והירדן
וגבל מכנרת ועד ים הערבה ים המלח תחת אשדת
18 הפסגה מזרחה׃ ואצו אתכם בעת ההוא לאמר
יהוה אלהיכם נתן לכם את־הארץ הזאת לרשתה
חלוצים תעברו לפני אחיכם בני־ישראל כל־בני־חיל׃
19 רק נשיכם וטפכם ומקנכם ידעתי כי־מקנה רב לכם
כ ישבו בעריכם אשר נתתי לכם׃ עד אשר־יניח יהוה
לאחיכם ככם וירשו גם־הם את־הארץ אשר יהוה
אלהיכם נתן להם בעבר הירדן ושבתם איש לירשתו
21 אשר נתתי לכם׃ ואת־יהושוע צויתי בעת ההוא
לאמר עיניך הראת את כל־אשר עשה יהוה
אלהיכם לשני המלכים האלה כן־יעשה
יהוה לכל־הממלכות אשר אתה עבר שמה׃
22 לא תיראום כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם
לכם׃ 45 מה ס ס ס
23 ואתחנן אל־יהוה בעת ההוא לאמר׃ אדני
24 יהוה אתה החלות להראות את־עבדך את־גדלך
ואת

℣. 11. g) *superavit.* Ex. 8, 27. h) *de reliquiis.* Ios. 13, 12. i) v. 13. c. 2, 11. Gen. 14, 6. k) forte *ferro confectus* erat is *lectus*, quia in calidis regionibus non melius vitantur molesta ac noxia insecta, quibus lecti lignei infestari solent, quam si ferrei sint. *Cler.* l) q. d. sicut hoc incredibile videtur, in Rabbath illum lectum reperire poterit. m) 2 Sam. 12, 26. nam Ammonitæ illos Rephaim ex agris, quos occupaverant, expulerant Deut. 2, 21. n) ὁ. πῆχυς. Matth. 6, 27. Ipso homine lectus procul dubio aliquanto fuit longior, vt commodus esset, neque duræ materiæ caput aut pedes illideret. cf. 1 Sam. 17, 4.

℣. 12. o) c. 2, 36. p) partem nempe ad meridiem Iabboki. v. 16. q) c. 29, 8. Num. 32, 33. Ios. 12, 6.

℣. 13. r) vid. v. 4. 14.

℣. 14. s) *Manassis abnepos* ex filia. vid. Num. 32, 41. Alius Iud. 10, 3. seqq. t) in Syria. vid. 2 Sam. 3, 3. c. 15, 8. ὁ. *Ἀργόβ.* cf. Gen. 15, 21. u) *villas* Iairi. Num. 32, 41. x) Ex hac locutione quidam colligunt, hæc verba non esse Mosis; sed vide, quod hoc ipso capite sexies (v. 4. 8. 12. 18. 21. 23.) legitur *tempore illo*, quod nobis remotius quid sonare videtur, sine dubio tamen hic de rebus nuperrime gestis dicitur. Non igitur ex nostræ linguæ genio de Hebraica est iudicandum.

℣. 16. y) c. 2, 37. Ios. 12, 2.

℣. 17. z) item *planitiem* ad orientalem ripam Iordanis. cf. c. 1, 1. a) sic v. 16. Ar. S. *eiusque confinia.* b) Onk. Hi. er. Ion. *a Genesareth.* vid. Num. 34, 11. Ios. 12, 3. c) *planitiei,* in planitie Iordanis. c. 4, 49. 2 Reg. 14, 25. d) Gen. 14, 3. Num. 34, 12. e) Schmid. *in-fusiones ductus.* Chald. *sub effusione aquarum.* vid. Num. 21, 15. Ios. 13,

כתיב בהא 13, 20. Vulg. *ad radices.* sic Cler. *sub Phisgæ radicibus.* vel conf. Arab. *Asida, ouile,* bouile vel *septum in campo,* vbi pecora contra feras custodiuntur. f) c. 34, 1.

℣. 18. g) np. Rubenitis, Gaditis & dimidiae parti Manassis. h) Num. 32, 20. 21. i) Num. 32, 17. k) *filii fortitudinis,* i. e. *viri fortes.* Iud. 18, 2. 1 Sam. 14, 52.

℣. 19. l) Num. 32, 1.

℣. 20. m) *trans.* v. 25. Ios. 7, 7. vid. Deut. 1, 1.

℣. 21. n) Num. 27, 18. 19. 23. o) c. 4, 3.

℣. 22. p) c. 1, 30. Ex. 14, 14. Ios. 23, 10. 2 Par. 20, 15.

℣. 23. q) *Et supplicaui.* Gen. 42, 21.

℣. 24. r) secundum Kabbalam intelligitur is, qui habitaverat in rubo, de quo Dauid Ps. 86, 8. Quia hic est Dominus timendus a terra, vertens petram in stagnum aquarum Ps. 114, 7. 8. contra quem peccauit Moses in percutienda petra, atque decretum accepit, vt ne in terram introiret; ideo petit ab eodem peccati veniam, vt sibi liceat illuc transire. Hinc scribitur h. l. primum אדני & postea יהוה: quoniam ille est dominus, in quo sunt miserationes; nam in יה est Iehouah Es. 26, 4. Hæc *Bechai.* f. 192. c. s) c. 2, 24. 25. 31. t) ὁ. θεράποντι. Hebr. 3, 5. u) c. 11, 2.

℣. 12. אשר per *Pskmunach.* 1. 4. 6. 9. 12. 20. 21. at per *Kadma,* sequente *Mahpach* & *Paschta,* 2. sed *Makk,* probat O. T. f. 22. a. ℣. 13. לכל per *præfixum* ך loco *Lamed* 1. 2. 5. ℣. 17. והערבה והירדן ita 2. 4. 6. 9. 20. & 1. ex *En habbore.* ℣. 18. *Spatium* sectionis minoris prætermittunt 2. 4. 15. 16. & *Hal.* ℣. 19. רק per *Rbhia* 1. ℣. 20. אשר־יניח per *Mun.* pro *Makk.* 17. *Ber.* ℣. 21. ההוא per *Iod* 2. 6. 9. 20. 21. יהוה אלהיכם ita correctum in 2. כן per *Munach* 1. 2. 6. 9. 11. 20. per *Mun.* & *Makk.* simul 4. ℣. 23. Sectionem maiorem Petucham per tria *Pe maiuscula* habent 1. 2. 6. 9. 20. ואתחנן *Nun pa-tachatum* omnes habent, præter 1. 17. 18. & *Ber.* qui *Kametsatum.* ℣. 24. החלת sic *defect.* 1. 2. 4. 5. *Hal.* sec. 3. secund. *Masoram* 1. 3. & *Erffurt.*

וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־
כה יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ׃ אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה
אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב
26 הַזֶּה וְהַלְּבָנֹן׃ וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע
אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ אַל־תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי
27 עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה׃ עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשָׂא עֵינֶיךָ יָמָּה
וְצָפֹנָה וְתֵימָנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר
28 אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃ וְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ
כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־
29 הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃ וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר׃

פ

Cap. IV.

ד וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ וּבָאתֶם
וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נֹתֵן
2 לָכֶם׃ לֹא תֹסִפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
3 אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם׃ עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֵת אֲשֶׁר־
עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ
אַחֲרֵי בַעַל־פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ׃
4 וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם׃
ה רְאֵה לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי
יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים
6 שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם
וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֵת כָּל־הַחֻקִּים
הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה׃
7 כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיהוָה
8 אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו׃ וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים
וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי

נֹתֵן

hasissis. c. 10, 20. cf. Gen. 2, 24. *a*) sc. propitio Deo. vid. v. 1. cf. c. 5, 3.

℣. 6. *b*) Prou. 10, 14. 1 Cor. 1, 30. Iac. 3, 13. *c*) *tantum* vel *vtique*. Gen. 20, 11. ὁ. ἰδού. *d*) Lex facit sapientes Ps. 19, 8. Eph. 1, 8. *Sapientia* consistit in cognitione & amore veri, quod iustum & bonum est. *Prudentia* vero in probatione eius, quod melius est, eiusque constanti exsecutione. Gentes itaque, vera Dei lege destitutae, *insipientes* dicuntur Deut. 32, 21. *caeca & surda* Es. 42, 18. quae *falsitatem* hereditarunt a patribus suis Ier. 16, 19. Cocc. *e*) ὁ. τὸ ἔθνος. Luc. 23, 2.

℣. 7. *f*) c. 33, 29. 2 Sam. 7, 23. Ps. 147, 20. Rom. 3, 1. 2. *g*) *cui ipse Deus* adeo *propinquus sit*, praesens & paratus auxilium ferre. cf. Ex. 33, 16. Ps. 145, 18. Hos. 2, 21. Ioh. 14, 23. Iac. 4, 8. *h*) *quotiescunque eum invocamus*. Ps. 34, 19.

x) *quia*. Gen. 31, 49. *y*) etsi multi sunt, *qui dicuntur dii*, siue in caelo, siue in terra &c. 1 Cor. 8, 5. *z*) Ps. 86, 8. Ps. 89, 7. Ier. 10, 6. *a*) c. 4, 35.

℣. 25. *b*) *transeam*, *transire mihi liceat*. c. 2, 27. *c*) *trans*, *vltra* v. 20. *d*) i. e. *montana*. c. 11, 11. Ex. 15, 17. Cler. quae ad Libanum porriguntur. intelligit Moses Aseris & Naphtalis agros, seu Galilaeam, regionem fertilissimam, vt docet *Ioseph.* de B. I. lib. 3. c. 4. *e*) & *Libanum*. ὁ. Ἀντιλίβανον. cf. not. c. 2, 9. *Ion.* montem Libani, in quo residebit Schechina, h. e. iuxta *Onk.* domum sanctuarii.

℣. 26. *f*) c. 1, 37. c. 4, 21. c. 31, 1. ὁ. ὑπερεῖδέ με. Act. 17, 30. *g*) *satis esto tibi*. c. 1, 6. Gen. 45, 28. cf. 2 Cor. 12, 8.

℣. 27. *h*) *in verticem Pisgae*. v. 17. c. 34, 1. Num. 21, 20. *i*) Num. 27, 12. 13.

℣. 28. *k*) c. 31, 7. *l*) vid. c. 1, 38. Ios. 1, 6. *m*) Ios. 14, 1.

℣. 29. *n*) c. 1, 19. c. 31, 30. Ios. 19, 46. *o*) c. 4, 46. c. 34, 6. Ios. 13, 20.

Cap. IV, ℣. 1. *p*) Leu. 19, 37. *q*) c. 5, 1. Hinc discimus, finem legis praecipuum non esse nudam doctrinam, sed praxin; eumque vitam adipisci, qui legem fecerit, non alium. *Bechai* f. 193. a. cf. Rom. 2, 13. Iac. 1, 22. *r*) nec moriamini, antequam in terram promissam veniatis, vt patres vestri c. 2. 14. seqq. & qui per *Baal Peor* se contaminauerant. cf. sequentem v. 4.

℣. 2. *s*) c. 12, 32. c. 13, 1. Prou. 30, 6. Apoc. 22, 18. 19. *t*) Ex. 5, 18. 19. Ier. 26, 2. *u*) c. 33, 9. Ps. 105, 45.

℣. 3. *x*) c. 3, 21. c. 11, 7. *y*) *ob Baal Peorem*, vid. Num. 25, 3. Ios. 22, 17. *Onk. Ion.* in iis, qui colebant idolum Peor.

℣. 4. *z*) *adhaerentes*, *qui Domino adhaes-*

℣. 26. יְהוִה Cum *Psik* 3. ℣. 27. וצפונה *plene* 4. 7. 8. 10. 12--15. 19. fu. 2. contra *Mas.* h. l. & Gen. 28, 14. כִּי לֹא־ ita 1. 5. & *R. Ascher*, contra *Masoram Erffurtensem*. CAP. IV, ℣. 3. הָרֹאֹת vtraque sylla-ba *defectiua* 1. 3. 5. fu. 4. secundum *Masoram* 1. sed contra *impressam*. *Munach* pro *Metheg* habent 1. 2. 4. 6. 9. 20. ℣. 5. לַעֲשׂוֹת כֵּן ita 2., 3. 5. 17. 18. *Berol.* & sic correctum in 4. quos *O. T.* f. 22. a. longe praefert reliquis nostris, qui habent לַעֲשׂוֹת כֵּן. ℣. 8. צדיקים *kim plene* 1. 4. 10. 21. fu. 2. contra *O. T.* & *Masoram marg.* 7. 8.

9 נתן לפניכם היום׃ רק השמר לך ושמר נפשך מאד
פן־תשכח את־הדברים אשר־ראו עיניך ופן־יסורו
מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך׃
י יום אשר עמדת לפני יהוה אלהיך בחרב באמר יהוה
אלי הקהל־לי את־העם ואשמעם את־דברי אשר
ילמדון ליראה אתי כל־הימים אשר הם חיים על־
11 האדמה ואת־בניהם ילמדון׃ ותקרבון ותעמדון תחת
ההר וההר בער באש עד־לב השמים חשך ענן
12 וערפל׃ וידבר יהוה אליכם מתוך האש קול דברים
13 אתם שמעים ותמונה אינכם ראים זולתי קול׃ ויגד
לכם את־בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת
14 הדברים ויכתבם על־שני לחות אבנים׃ ואתי צוה
יהוה בעת ההוא ללמד אתכם חקים ומשפטים
לעשתכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה
טו לרשתה׃ ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראיתם
כל־תמונה ביום דבר יהוה אליכם בחרב מתוך האש׃
16 פן־תשחתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל־סמל
17 תבנית זכר או נקבה׃ תבנית כל־בהמה אשר בארץ
18 תבנית כל־צפור כנף אשר תעוף בשמים׃ תבנית
כל־רמש באדמה תבנית כל־דגה אשר־במים מתחת
19 לארץ׃ ופן־תשא עיניך השמימה וראית את־השמש
ואת־הירח ואת־הכוכבים כל צבא השמים ונדחת
והשתחוית להם ועבדתם אשר חלק יהוה אלהיך
כ אתם לכל העמים תחת כל־השמים׃ ואתכם לקח
יהוה ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו
21 לעם נחלה כיום הזה׃ ויהוה התאנף־בי על־דבריכם
וישבע לבלתי עברי את־הירדן ולבלתי־בא אל־
22 הארץ הטובה אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה׃ כי
אנכי

Res ante gestas, maxime in Horeb, reuocat Moses in memoriam; & sollicite idololatriam cauere præcipit.

℣. 8. i) i. e. propono vobis. c. 11, 32.
℣. 9. k) ὁ. πρόσεχε σεαυτῷ. Luc. 21, 34. l) Ps. 119, 109. Prov. 4, 23. m) Ps. 77, 12. Ps. 105, 5. n) ea, quæ viderunt. Ps. 77, 7. 11. cf. 1 Ioh. 1, 1. 3. o) c. 6, 7. c. 11, 19. ὁ. συμβιβάσεις τοὺς υἱούς. 1 Cor. 2, 16.
℣. 10. p) Schmid. diem imprimis, quo. q) Ex. 19, 16. seqq. r) c. 1, 27. s) Luc. 1, 75.
℣. 11. t) Ex. 19, 17. u) ad cor cæli, i. e. ad medium cælum s. aerē. v. 17. cf. Ez. 28, 2. Ex. 15, 8. x) eratque obscuritas, nubes & caligo. c. 5, 19. ὁ. σκότος, γνόφος, θύελλα. Hebr. 12, 18. Ar. P. nigredo nubis.
℣. 12. y) cf. c. 5, 4. Ex. 20, 19. z) sed speciem. ὁ. ὁμοίωμα. v. 15. seqq. Rom. 1, 23. a) quod Mosi tribuitur. Num. 12, 8. b) præter. c. 1, 36.
℣. 13. c) i. e. Decalogum, decem præcepta. c. 10, 4. Ex. 34, 28. d) c. 10, 2. Ex. 34, 1. 28. e) c. 5, 19.
℣. 15. f) Ios. 23, 11. Ier. 17, 21. Mal. 2, 15. g) v. 12. Ex. 20, 4. c. 24, 10. h) die, quo locutus est. i) vid. not. Ex. 3, 1.
℣. 16. k) vid. v. 25. Ex. 32, 7. 8. l) sculptile simulacrum. c. 5, 8. Ex. 20, 4. m) vid. v. 12. 15. n) ullius figuræ s. simulacri (5) Ez. 8, 3. 5. 2 Par. 33, 7. 15. ὁ. εἰκόνα. Rom. 1, 23. Ien. idoli. o) formam masculi vel feminæ. Qualia erant Osiridis & Isidis, innumeraque alia simulacra. Cler.
℣. 17. p) cf. Rom. 1, 23. q) quæ volat in cælo. cf. v. 11. Gen. 1, 20.
℣. 18. r) i. e. infra terræ superficiem, quæ aqua superior est. c. 5, 8. vid. not. Ex. 20, 4.
℣. 19. s) ita ut impellaris in errorem. c. 13, 5. Prov. 7, 21. t) ὁ. προσκυνήσῃς καὶ λατρεύσῃς αὐτοῖς. Rom. 1, 25. u) quippe solem, lunam, stellas) distribuit; vel ex Arab. quantitate sua definiuit & efformauit Deus in usum hominibus. Quæ ergo sunt propter homines, coli ab illis non debent, sed is, qui dedit. cf. c. 29, 26. Gen. 1, 14. seqq. Onk. præparauit. Ar. P. quorum lumen sparsit.
℣. 20. x) 1 Reg. 8, 51. y) cf. c. 7, 6. c. 32, 9. 1 P[etr.] 2, 9.
℣. 21. z) c. 1, 37. c. 3, 26. c. 9, 20. c. 31, 2. c. 34, 4. Num. 20, 12. a) ut intelligerem, reuocari sententiam a Deo prolatam non posse. Cler. cf. c. 1, 34.

℣. 9. אשר Per *Darga* 1. ex *Enhakkore*. ℣. 11. וההר per *Graschaim* 2. 3. 4. 5. ℣. 13. ויכתבם ita per solum *Sekeph*. in ditione unius vocis omnes nostri hoc loco. ℣. 14. ואתי per *Rbhia* 1. 6 -- 16. 19. 20. 21. sic su. 1. 4. ההיא per *Ied* 6. 8 -- 16. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 22. a. ℣. 16. פן־תשחתון ita 5. 6. 7. 9. 17. 18. 20. *Ber.* & *Hisp.* in *O. T.* at reliqui *Kadma* super פן locant. ℣. 19. וראית ita cum *Gaiah* 1. 2. 3. 4. 6. &c. secundum *Masoram* 1. 3. חלק *R. Bechai* in Comm. f. 193. c. Quia hæc vox, inquit, posset incautiori ansam erroris dare, ideo visum est LXX Senioribus, in exemplari, quod Ptolomæo Regi pararunt, adiicere voces להאיר להם *ad lucendum illis*: nam חלק beneficii collationem significat, non decretum; quodsi enim hoc esset, foret aliquando gentibus excusatio: quasi ex necessitate fuissent idololatræ. Hactenus *Bechai*. Idem conf. in *Megillah* f. 9. b.

Comminatio contra idololatriam.

אנכי מת בארץ הזאת אינני עבר את־הירדן ואתם
23 עברים וירשתם את־הארץ הטובה הזאת ׃ השמרו
לכם פן־תשכחו את־ברית יהוה אלהיכם אשר כרת
עמכם ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוך יהוה
24 אלהיך ׃ כי יהוה אלהיך אש אכלה הוא אל קנא ׃

פ

כי־תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ והשחתם כה
ועשיתם פסל תמונת כל ועשיתם הרע בעיני יהוה־
26 אלהיך להכעיסו ׃ העידתי בכם היום את־השמים
ואת־הארץ כי־אבד תאבדון מהר מעל הארץ אשר
אתם עברים את־הירדן שמה לרשתה לא־תאריכן
27 ימים עליה כי השמד תשמדון ׃ והפיץ יהוה אתכם
בעמים ונשארתם מתי מספר בגוים אשר ינהג יהוה
28 אתכם שמה ׃ ועבדתם־שם אלהים מעשה ידי אדם
עץ ואבן אשר לא־יראון ולא ישמעון ולא יאכלון
29 ולא יריחן ׃ ובקשתם משם את־יהוה אלהיך
ומצאת כי תדרשנו בכל־לבבך ובכל־נפשך ׃ בצר ל
לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים
31 ושבת עד־יהוה אלהיך ושמעת בקלו ׃ כי אל
רחום יהוה אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח
32 את־ברית אבתיך אשר נשבע להם ׃ כי שאל־נא
לימים ראשנים אשר־היו לפניך למן־היום אשר ברא
אלהים אדם על־הארץ ולמקצה השמים ועד־קצה
השמים הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמהו ׃
33 השמע עם קול אלהים מדבר מתוך־האש כאשר־
34 שמעת אתה ויחי ׃ או הנסה אלהים לבוא לקחת
לו גוי מקרב גוי במסת באתת ובמופתים ובמלחמה
וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים ככל
אשר

Iud. 11, 7. Hos. 5, 15. d) Gen. 49, 1. Es. 2, 2. e) *tum reuerteris.* c. 30, 1. Rom. 11, 26.
✠. 31. f) Ex. 34, 6. ὁ. οἰκτίρμων. Luc. 6, 36. g) *non deseret te.* c. 31, 6. h) Hos. 11, 8. 9. i) Leu. 26, 42. 45.
✠. 32. k) *de diebus, i. e. priora tempora consulite.* cf. c. 32, 7. l) c. 30, 4. ὁ. ἕως τοῦ ἄκρου. Matth. 24, 31. *Cler.* Phrasis est ab vsu vulgi petita, qua significatur, quicquid est hominum in terris.
✠. 33. m) Ex. 19, 9. c. 20, 1. 19. n) *& tamen vixit.* c. 5, 21. cf. not. Gen. 32, 31.
✠. 34. o) *num tentauit Deus, vel Deus vllus venire. Ar. E.* num consueuerit. p) *tentationibus*, quibus Deus Pharaonem ad obsequium suum *tentauit*, l. quæ *tentatus* edidit. c. 7, 19. c. 29, 2. q) Ex. 15, 3. Num. 21, 24. seqq. c. 31, 49. r) c. 5, 15. s) Ex. 6, 6.

✠. 22. b) Gen. 48, 21. c. 50, 24.
✠. 23. c) vid. v. 12. 16. d) *vllius rei.* sic v. 25. e) vid. c. 2, 37.
✠. 24. f) h. e. sui contemtorum acerrimus vltor. c. 9, 3. ὁ. πῦρ καταναλίσκον. Hebr. 12, 29. cf. Ex. 19, 18. c. 24, 17. g) c. 5, 9. c. 6, 15. Ex. 20, 5.
✠. 25. h) *inueterati fueritis*, diu in illa habitantes. cf. Leu. 26, 10. ὁ. χρονίσητε. Matth. 24, 48. i) vid. v. 16. ὁ. ἀνομήσητε. k) vid. v. 16. 23.
✠. 26. l) *testor.* c. 8, 19. c. 30, 19. c. 32, 1. Es. 1, 2. m) i. e. Angelos & homines. Aut vult dicere: ipsum cælum subtracta pluuia, ipsaque terra sterilitate sua aduersum vos testabuntur, coll. Leu. 26, 19 Et hi quidē ex sententia R. Abrahami sunt opportuni testes, quia perpetui & vbiuis obuii. *Bechai* f. 139. d. n) *cito.* c. 7, 4. Ex. 31, 8. o) construe *ascher schammah, quo.* p) *non prolongabitis dies, i. e. non diu manebitis in ea.* v. 40. c. 30, 18.
✠. 27. q) c. 28, 64. r) *homines numeri, i. e. pauci.* Gen. 34, 30. Ier. 42, 2. s) *abducet.* c. 28, 37. Gen. 31, 26.
✠. 28. t) *vbi coletis*, peccandi occasiones nacti, non amplius ita seorsim ab idololatris viuentes. u) Ps. 115, 4. Dan. 3, 1. x) vid. Ps. 115, 5. seqq. Ps. 135, 16.
✠. 29. y) *illinc autem quaretis.* Schmid. *si tamen queretis.* Hos. 3, 5. ὁ. καὶ ζητήσετε ἐκεῖ. Matth. 6, 33. c. 7, 7. z) Sap. 1, 1. 2. a) ὁ. ἐκζητήσητε. Hebr. 11, 6. b) *toto animo*, non tantum fucatis verbis vel precibus. c. 6, 5. *Ar. P* addit: *sincere id faciens.*
✠. 30. c) *in angustia, quæ tibi erit*, l. *cum angustia erit tibi*, Iud. 3

✠. 25. הרע *Resch Kametsatum* habent 1. 5. 6. 9. 20. בעיני־יהוה ita 1. & 2. ✠. 26. העידתי *i defect.* 2. 3. 5. fu. 4. & in marg. 1. contra *Masoram impressam* ad h. l. & præter eandem ad c. 2, 19. ✠. 33. השמע ita cum adiecto *Merca* vel *Metheg* (indifferens enim in *MStis* figura est) scribunt 1. 5. 7. 8. 10. 12--16. 19. 20. ✠. 34. במסות *plene* 2. 3. 6. 9. 20. contra *Masoram Erffurtensem.* וביד per *Patach* 1. 2. 3. 4. ככל per *Tlischaktanna* 3. 7. 8. 11. 14. 15.

אשר־עשה לכם יהוה אלהיכם במצרים לעיניך׃
לה אתה הראת לדעת כי יהוה הוא האלהים אין
36 עוד מלבדו׃ מן־השמים השמיעך את־קלו ליסרך
ועל־הארץ הראך את־אשו הגדולה ודבריו שמעת
37 מתוך האש׃ ותחת כי אהב את־אבתיך ויבחר
בזרעו אחריו ויוצאך בפניו בכחו הגדל ממצרים׃
38 להוריש גוים גדלים ועצמים ממך מפניך להביאך
39 לתת־לך את־ארצם נחלה כיום הזה׃ וידעת היום
והשבת אל־לבבך כי יהוה הוא האלהים בשמים
מ ממעל ועל־הארץ מתחת אין עוד׃ ושמרת את־חקיו
ואת־מצותיו אשר אנכי מצוך היום אשר ייטב
לך ולבניך אחריך ולמען תאריך ימים על־האדמה
אשר יהוה אלהיך נתן לך כל־הימים׃ פ
41 אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה
42 שמש׃ לנס שמה רוצח אשר ירצח את־רעהו בבלי־
דעת והוא לא־שנא לו מתמל שלשם ונס אל־אחת
43 מן־הערים האל וחי׃ את־בצר במדבר בארץ המישר
לראובני ואת־ראמת בגלעד לגדי ואת־גולן בבשן
44 למנשי׃ וזאת התורה אשר־שם משה לפני בני
מה ישראל׃ אלה העדת והחקים והמשפטים אשר דבר
46 משה אל־בני ישראל בצאתם ממצרים׃ בעבר
הירדן בגיא מול בית פעור בארץ סיחן מלך האמרי
אשר יושב בחשבון אשר הכה משה ובני ישראל
47 בצאתם ממצרים׃ ויירשו את־ארצו ואת־ארץ עוג
מלך־הבשן שני מלכי האמרי אשר בעבר הירדן
48 מזרח שמש׃ מערער אשר על־שפת־נחל ארנן ועד־
49 הר שיאן הוא חרמון׃ וכל־הערבה עבר הירדן
מזרחה ועד ים הערבה תחת אשדת הפסגה׃

ויקרא

✠. 35. t) *videre factus es*, i. e. *tibi ostensa sunt* hæc. *Ion.* add. *mirabilia ista.* Ex. 25, 40. c. 26, 30. u) c. 3, 24. c. 32, 39. Es. 45, 5.
✠. 36. x) Ex. 20, 19. y) *vt te erudiret.* c. 8, 5. ὁ. παιδεῦσαί σε. Tit. 2, 12. z) vid. v. 11. Ex. 19, 18. a) vid. v. 33.
✠. 37. b) *propterea autem, quod dilexit patres tuos*, Abrahamum, Isaacum, Iacobum, elegit posteros eorum. cf. Ps. 105, 42. c) *& eduxit te*, etsi alia omnia commeritum. d) *ipsa facie sua. Ar. E.* lumine suo. vid. Ex. 13, 16. 21. c. 33, 14. 15. *Onk.* per Verbum suum. *Bechai*: secundum Kabbalam hic est *Angelus faciei*, sicut dicitur Es. 63, 8. f. 194. b.
✠. 38. e) *ad expellendum.* vid. not. Num. 33, 53. f) *maiores & potentiores*, si plures simul considerentur. *Cler.* g) *vt hodie facit.* c. 2, 30.
✠. 39. h) Quia res spirituales non vno momento statim possumus cogitando assequi, ideo mandat Deus, vt *eas reuerti faciamus*, h. e. iterum iterumque ad animum reuocemus. *Bechai* f. 194. b. i) vid. v. 35.
✠. 40. k) *vt bene sit.* Gen. 11, 7. l) sec. accentus: *quam Dominus Deus tuus tibi daturus est omnibus diebus*, s. *in perpetuum.* Gall. *toujours.* c. 6, 24. Gen. 43, 9. &c.
✠. 41. m) c. 19, 2. 9. ex lege, quæ extat Num. 35, 14. n) *cis* Iordanem. ✠. 47. 49. c. 1, 1.
✠. 42. o) Num. 35, 6. p) *in defectu scientiæ*, i. e. *ex ignorantia.* c. 19, 4. Ios. 20, 3. q) *ab hesterna die & nudius tertius*, i. e. *antea.* vid. Gen. 31, 2. 5. Ex. 4, 10. r) ὁ. καὶ καταφεύξεται. Hebr. 6, 18.
✠. 43. s) Ios. 20, 8. 1 Par. 6, 63. t) Meraritis datæ sunt Ios. 21, 36. 1 Par. 6, 65. cf. 1 Reg. 22, 3. 4. u) Gersonitis cessit Ios. 21, 27. 1 Par. 6, 56.
✠. 44. x) Epilogus huius primæ concionis conuenit initio ipsius. c. 1, 1 -- 5. *Cocc.*
✠. 45. y) *testificationes, obtestationes*, edicta. c. 6, 17. 20. z) *cum egressi essent.* v. 46. c. 23, 5.
✠. 46. a) vid. v. 41. 47. b) c. 34, 6. c) c. 3, 29.
✠. 47. d) c. 3, 1. e) ὁ. κατ' ἀνατολάς. Mat. 2, 1.
✠. 48. f) vid. c. 2, 36. g) vid. not. c. 3, 9. h) c. 3, 8.
✠. 49. i) *mare planitiei.* c. 3, 17. k) ib. & Num. 21, 15.

✠. 37. ויוצאך *Io defect.* 1. 4. sic su. 2. 3. at si *plene* 1. 4. 5. 7. 8. 11. 15. su. 2. 3. sed vtrumque est contra *Masoram impressam*, posterius vero etiam contra O. T. f. 22. a. ✠. 38. ועצמים *Mem dageschatum* habent 7. 8. 11. 14. 15. contra O. T. ✠. 40. אנכי מצוך היום ita 1. & 2. ✠. 42. ונס per *Sakephgadol* 2. 3. 6. 9. 20. sic se. 4. ✠. 45. העדת *He* cum ⁀ *Munach* plerique nostri; sed *Metheg* habent 3. 17. 18. *Ber.* & *Mispp.* in O. T. ✠. 47. ויירשו *defect.* 2. 4. contra *Masoram Erffurtensem.* ארץ sine *Psik* 4. idemque deleuit 2. ✠. 49. ים per *Patach* 1. 3. 4.

פ

Cap. V. *Moses post iteratam adhortationem de obseruanda lege, repetit Decalogum.*

ה וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׁמַע
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר
בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם ׃
2 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֹרֵב ׃ לֹא אֶת־
3 אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהוָה אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אִתָּנוּ אֲנַחְנוּ
4 אֵלֶּה פֹה הַיּוֹם כֻּלָּנוּ חַיִּים ׃ פָּנִים ׀ בְּפָנִים דִּבֶּר יְהוָה
ה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ ׃ אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין־יְהוָה וּבֵינֵיכֶם
בָּעֵת הַהִוא לְהַגִּיד לָכֶם אֶת־דְּבַר יְהוָה כִּי יְרֵאתֶם
6 מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא־עֲלִיתֶם בָּהָר לֵאמֹר ׃ ס אָנֹכִי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
7 עֲבָדִים ׃ לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָיַ ׃ לֹא־
8 תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל ׀ כָּל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם ׀ מִמַּעַל
וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם ׀ מִתַּחַת לָאָרֶץ ׃
9 לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֺן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־
י רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי ׃ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי
11 מִצְוֹתוֹ ׃ ס לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־
12 שְׁמוֹ לַשָּׁוְא ׃ ס שָׁמוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת
13 לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
14 וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ ׃ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת ׀ לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ
וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
טו בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ ׃ וְזָכַרְתָּ כִּי־
עֶבֶד הָיִיתָ ׀ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
16 לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת ׃ ס כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ
ואת

℣. 11. l) Onk. Ion. Syr. Arabb. Ne iures per nomen -- fallo. ℣. 12. m) *obseruando* sc. *obseruabis.* c. 6, 17. cf. Ex. 20, 8. Leu. 6, 7. n) ita fere semper *Iehoua* in hoc libro appellatur cum adiecto *Deus tuus, noster, vester* &c. Nam hic est ille Dominus, in מִצְוֹתִי ק quo sunt miserationes, qui creauit cælum & terram, atque legem promulgauit. cf. Ex. 20, 1. *Bechai* f. 194. c. d. ℣. 15. o) *memento enim*, vt benignius seruos habeas, & libenter patiaris eos septimo quoque die quiescere. v. 14. *Cler.* p) c. 16, 22. c. 14, 22. vid. Ex. 1, 13. 14. c. 5, 6. sqq. & cf. c. 22, 20. q) *celebrare.* c. 16, 10. Ios. 5, 10.

Cap. V, ℣. 1. l) Schmid. *Clamauit nimirum Moses ad* &c. vid. Gen. 3, 9. c. 21, 17. c. 22, 11. 15. c. 49, 1. Ex. 3, 4. &c. m) cf. c. 4, 45. n) *vobis audientibus.* Iud. 17, 2. o) frustra enim discit, qui voluntatem Domini non facit. c. 4, 1. cf. c. 7, 12. c. 11, 22. c. 30, 14. Ps. 103, 18. Luc. 12, 47.
℣. 2. p) c. 29, 1. Ex. 29, 5. ὁ. διέθετο πρὸς ὑμᾶς διαθήκην. Hebr. 8, 9.
℣. 3. q) *Non enim tantum cum patribus nostris hoc fœdus iniit Dominus*, qs. mortuis illis, nihil ad nos nunc pertineret, *sed etiam nobiscum.* sic *Abendana* & *Araber.* cf. Gen. 32, 28. c. 35, 10. Hos. 6, 6. r) Schmid. *nos sumus illi hic hodie omnes viui.* vel *nobiscum* inquam, *qui hic hodie* adsumus, *omnesque* viuimus. cf. Gen. 4, 26. c. 27, 34. Num. 14, 32. s) c. 4, 4.
℣. 4. t) i. e. *coram.* c. 34, 10. Ex. 33, 11. Ez. 20, 35. u) c. 4, 12.
℣. 5. x) ὁ. ἀνὰ μέσον. tanquam *mediator* Gal. 3, 19. ad accipiendam legem in tabulis 2 Cor. 3, 3. quæ occidit & damnat peccatores, ib. v. 7. 8. Ac verus mediator Christus est Es. 53, 12. omnibus in salutem & benedictionem. Es. 49, 5. c. 56, 3. seqq. 1 Tim. 2, 5. y) Ex. 19, 16. c. 20, 18. z) *propter dicere*, vel *cum diceret Deus.* ita *Ion.*
℣. 6. a) vid. Ex. 20, 2. seqq.
℣. 8. b) ὁ. εἴδωλον, Rom. 2, 22. c) vid. c. 4, 12. d) vid. c. 4, 18.
℣. 9. e) ὁ. προσκυνήσεις. f) ὁ. λατρεύσεις. Matth. 4, 10. g) c. 4, 24. c. 6, 15. h) cf. Ioh. 14, 24. *Ion.* add. *quando filii adimplent peccare post patres suos.*
℣. 10. i) Ex. 20, 6. c. 34, 6. 7. Ier. 32, 18. k) cf. Ioh. 14, 15.

℣. 1. אלהינו Ita 1. 2. 6. 9. 20. fe. 4. at reliqui hab. *Rbhia.* ℣. 4. פנים sine *Psik* 20. fe. 4. sic 1. sed seq. *Sakephk.* ℣. 6. *Sectionem Petucham* habent 4. 6 - 10. 14. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 22. b. Ceterum hoc ℣. toto simplices solum accentus, a *Silluko* ductos, hab. 1. 3. su. 4. & sic requirit *O. T.* ita tamen, vt loco *Rbhia* sub עֲבָדִים *Atnachum* substerni velit. ℣. 7. יִהְיֶה ita plerique sine *Makk.* quod etiam abesse iubet *O. T.* vnde fit, vt ל in sequ. לך *Dageschatum* pauciores habeant. ℣. 8. תעשה ita 1. 22. sec. *O. T.* etiam 17. 18. & *Ber.* nisi quod hi *Munach* simul adiiciunt cum ceteris, qui *Munach* & *Merca* sine *Makk.* habent contra *O. T.* לך sine *Dagesch* omnes præter 17. 18. *Ber.* פסל *Psik* adiiciunt 3. 17. 18. 21. 22. *Berol.* sec. *O. T.* at reliqui omittunt. תמונה *Vau per punctum extraordinarium* notat 3. cum adiecta nota: נקוד עליו ופלוג . ואשר במים ita 2. 4 -- 22. *Ber.* contra *O. T.* f. 11. a. ℣. 9. אבות על־בנים sic 4, 7. 8. 11. 22. 15 -- 18. ℣. 12. כאשר per *Merca* & *Munach* simul 2. 4. 5. 17. 18. *Ber.* ℣. 14. לא־תעשה כל־מלאכה ita 17. 18. & *Ber.* ℣. 15. עבד sic 1 -- 5. 7. 17. 18. & *Berol.*

℣. 15.

וְאֶת־אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן ׀ יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ
וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃
17 לֹא תִּרְצָח׃ ס וְלֹא תִּנְאָף׃ ס
וְלֹא תִּגְנֹב׃ ס וְלֹא־תַעֲנֶה
18 בְרֵעֲךָ עֵד שָׁוְא׃ ס וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ
ס וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ שָׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ
וַאֲמָתוֹ שׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃ ס
19 אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל־כָּל־קְהַלְכֶם
בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הֶעָנָן וְהָעֲרָפֶל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף
כ וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים וַיִּתְּנֵם אֵלָי׃ וַיְהִי
כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת־הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ
21 וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם׃ וַתֹּאמְרוּ
הֵן הֶרְאָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־כְּבֹדוֹ וְאֶת־גָּדְלוֹ וְאֶת־קֹלוֹ
שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה רָאִינוּ כִּי־יְדַבֵּר אֱלֹהִים
22 אֶת־הָאָדָם וָחָי׃ וְעַתָּה לָמָּה נָמוּת כִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ
הַגְּדֹלָה הַזֹּאת אִם־יֹסְפִים ׀ אֲנַחְנוּ לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל יְהוָה
23 אֱלֹהֵינוּ עוֹד וָמָתְנוּ׃ כִּי מִי כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל
24 אֱלֹהִים חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כָּמֹנוּ וַיֶּחִי׃ קְרַב אַתָּה
וּשְׁמָע אֵת כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַתְּ ׀ תְּדַבֵּר
אֵלֵינוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְשָׁמַעְנוּ
כה וְעָשִׂינוּ׃ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם בְּדַבֶּרְכֶם אֵלָי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי שָׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל דִּבְרֵי הָעָם הַזֶּה
26 אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלֶיךָ הֵיטִיבוּ כָּל־אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ׃ מִי־יִתֵּן וְהָיָה
לְבָבָם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֺתַי כָּל־
27 הַיָּמִים לְמַעַן יִיטַב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם׃ לֵךְ אֱמֹר לָהֶם
28 שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם׃ וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי וַאֲדַבְּרָה
אֵלֶיךָ אֵת כָּל־הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
תְּלַמְּדֵם וְעָשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ׃
ושמרתם

Decalogus.

Quid in illius promulgatione acciderit.

℣. 16. r) Sehmid. *producant se*. al. *producant* ipsi benedictione & precibus. c. 6, 2. cf. Ex. 20, 12.
℣. 18. s) *domus* præmittitur Ex. 20, 14. & hic præterea additur *ager*. Secundo loco est in Exodo iterum *tahhmod*, hic vero *tithauueh*. Ex hisce varietatibus liquet, Mosen memoriter, non ex tabula, recitasse hæc præcepta. t) ὁ. καὶ οὐκ ἐπιθυμήσεις. Rom. 7, 7.
℣. 19. u) vid. v. 4. 21. c. 4, 12. x) *nube & caligine*. c. 4, 11. y) *voce magna*, *& nihil addidit*, vel *& non addidit* ita loqui voce magna, *nec repetiit ea* verba. sic *Ar. E.* at *Onk. Ion.* Non cessabat. cf. Num. 11, 25.
℣. 20. z) *e media caligine*, dum mons igne arderet. c. 4, 11.
℣. 21. a) Ex. 20, 16. b) *& magnitudinem suam*. c. 3, 24. c) *vidimus*, h. e. *animadvertimus*, vt Ex. 20, 15. d) Ex. 20, 19. e) *& hunc tamen viuere*. vid. v. 23. c. 4, 33. 42.
℣. 22. f) Ex. 20, 16. g) vid. c. 4, 24. cf. Hebr. 10, 27. h) *si enim addentes fuerimus audire amplius*, i. e. *si porro audiuerimus*. Gen. 4, 2.
℣. 23. i) *Quænam namque est omnis caro*, i. e. *an vllus est homo?* qui *caro* dicitur, vt opponatur Deo, ceu infirmissima creatura omnipotenti Numini. vid. Es. 31, 3. c. 40, 5. 6. k) *qui est* fons *vitæ*: quo nomine Deus ipse vocatur, vt distinguatur ab Angelis, qui itidem vocari solent אלהים, sec. R. Abrahamum. *Bechai* f. 194. d.
℣. 24. l) vt Num. 11, 15.
℣. 25. m) c. 1, 34. n) *bene fecerunt omnia*, quæ locuti sunt, i. e. *recte hæc omnia dixerunt*. c. 18, 17. Ier. 1, 12.
℣. 26. o) *quis dabit!* Ex. 16, 3. Num. 11, 29. ita serio optat Deus omnium salutem. cf. Ps. 81, 14. p) *hoc* vel *tale*. Coh. 12, 13. q) cf. c. 1, 27. c. 6, 24. r) c. 6, 2. s) c. 4, 40. ὁ. πάσας τὰς ἡμέρας. Luc. 1, 75.
℣. 28. t) *hic sta apud me*. Num. 22, 8.

℣. 12. Spatium *sectionis Sethumæ* post *Atnachum* interponunt 6-12. 14. 17--22. & *Ber*. at reliqui omittunt. Conf. quæ notauimus ad Exod. 20, 14. ℣. 22. יספים sine *Psik* 4. 5. contra *Mas*. 1. ℣. 23. שמע per *Makk*. 3. 6. 9. 20. ℣. 24. ושמע per *Patach* 3. 5. 17. & *Ber*. contra *Mas*. ad Num. 23, 18. *Schin* per *Schua simplex* scribunt 3. 5. 8. 10. 14. sic fu. 1. ℣. 25. אשר־דברו sic per *Makk*. 1. 2. 3. fu. 4. היטיבו *he defect*. 5. 6. 9. 20. contra *Mas*. 1. & *Erff*. ℣. 28. אליך per ֵ ֶ ְ *Sakephk*. 17. 18. & *Ber*. את per *Makk*. 17. 18. & *Ber*.

29 ושמרתם לעשות כאשר צוה יהוה אלהיכם אתכם
לא תסרו ימין ושמאל: בכל־הדרך אשר צוה יהוה ל
אלהיכם אתכם תלכו למען תחיון וטוב לכם
והארכתם ימים בארץ אשר תירשון: וזאת המצוה ן
החקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהיכם ללמד
אתכם לעשות בארץ אשר אתם עברים שמה
2 לרשתה: למען תירא את־יהוה אלהיך לשמר את־
כל־חקתיו ומצותיו אשר אנכי מצוך אתה ובנך ובן־
3 בנך כל ימי חייך ולמען יארכן ימיך: ושמעת ישראל
ושמרת לעשות אשר ייטב לך ואשר תרבון מאד
כאשר דבר יהוה אלהי אבתיך לך ארץ זבת חלב
ודבש: פ
4 שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד: ואהבת את
ה יהוה אלהיך בכל־לבבך ובכל־נפשך ובכל־מאדך:
6 והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על־לבבך:
7 ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך
8 בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם לאות על־ידך
9 והיו לטטפת בין עיניך: וכתבתם על־מזזות ביתך
י ובשעריך: ס והיה כי־יביאך יהוה
אלהיך אל־הארץ אשר נשבע לאבתיך לאברהם
ליצחק וליעקב לתת לך ערים גדלת וטבת אשר לא־
11 בנית: ובתים מלאים כל־טוב אשר לא־מלאת וברת
חצובים אשר לא־חצבת כרמים וזיתים אשר לא־
12 נטעת ואכלת ושבעת: השמר לך פן־תשכח את־
13 יהוה אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: את־
14 יהוה אלהיך תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע: לא
תלכון אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר
טו סביבותיכם: כי אל קנא יהוה אלהיך בקרבך פן
יחרה

vnum; ita hi nes vnica & communi sua essentia vnum Deum constituunt. *Bechai*: Solus Deus pro-

Cap. VI.

prie & eminenter est *vnus*, quia ne vlla quidem cum re comparari potest Es. 40, 25. reliquis substantiis omnibus s. cælestib. s. terrestribus *vnitas* imperfecte aut metaphorice tribuitur. Nam v. g. *tabernaculum* dicitur אחד, quamuis ex multis compositum sit partibus, quæ separari, & seorsim singulæ existere possunt. Pari ratione nec angelus *vnus* dici potest, qui aut superiorem se-se, aut parem habet. f. 195. b.

ע"ד רבתי

℣. 5. i) Ps. 18, 2. Matth. 22, 37. k) c. 4, 29. 1 Reg. 4, 8. l) c. 10, 12. c. 12, 13. m) i. e. omnibus viribus, quam maxime potes. Ex. 1, 7. 2 Reg. 23, 25. ℣. 6. n) c. 11, 18. Ier. 31, 33. ℣. 7. o) acues ea. c. 32, 41. & inculcabis s. insiges, q. s. tela aut gladium acutum. Ps. 45, 6. Psal. 64, 4. Hebr. 4, 12. ℣. 8. p) Apoc. 13, 16. q) c. 11, 18. vid. Ex. 13, 16. cf. Apoc. 14, 1. ℣. 9. r) *postibus* c. 11, 20. memoriæ caussa; quod Iudæi in superstitiosum ritum conuerterunt. cf. not. Ex. 13, 9. ℣. 11. s) Gen. 24, 10. t) *cisternas excisas* in rupibus, ad excipiendam aquam pluuiam: vt & hodie in Palæstina fit. cf. Ier. 2, 13. ℣. 13. u) c. 10, 20. x) 1 Sam. 7, 3. δ. vt Matth. 4, 10. y) Es. 19, 18. c. 45, 23. c. 6, 5. 16. Ps. 63, 12. *Bechai*: Si in te fuerint prædictæ qualitates, timor & cultus Dei, tunc licebit per nomen eius iurare; nam hoc te cautum faciet in iurando, quando pius fueris. f. 195. c. ℣. 15. z) c. 5, 9. Ex. 20, 5.

℣. 29. u) c. 17, 11. ℣. 30. x) c. 19, 13. y) v. 16. c. 6, 2. Cap. VI, v. 1. z) c. 5, 26. c. 10, 12. 13. Coh. 12, 13. a) *vt producant* obseruatæ leges &c. c. 5, 16. 30. c. 25, 15. cf. Prou. 3, 1. 2. ℣. 3. b) *sicut promisit* Num. 10, 29. c) vid. Ex. 3, 8. quia statim sequitur: *audi Israel* v. 4. obseruat *Bechai*, non præcipuam eam fuisse Dei intentionem, vt Israel terram promissam in omni rerum affluentia possideret, sed vt heres fieret mysterii, per illam significati, h. e. vt agnoscant *Vnum* illum, qui est ἡ εὐδοκία, ex qua emanat misericordia & iudicium. f. 195. a. ℣. 4. d) *Audi!* quia breuibus verbis profert, quæ maxima sunt quoad fidem; vt sequens versus id quod maximum est quoad charitatem. e) *Pater*, sine controuersia. *Filius* Gen. 16, 7. 13. c. 18, 3. 13. 22. 26. 30. c. 19, 18, 24. c. 20, 3. c. 22, 11. 15. 16. &c. Ex. 3, 2. 4. seqq. & *Spiritus S.* Gen. 1, 2. Num. 11, 25. 29. &c. *Bechai*: sub hoc nomine complectitur tres illas supremas δόξας (np. *En Soph, Chochmah & Binah*); Sub reliquis autem Dei attributa, quæ omnia a nobis coniungenda sunt animo, vt sint *vnum*. f. 195. c. f) *Deus noster trinus*. Gen. 1, 26. c. 3, 22. c. 11, 7. &c. g) *IEHOVAH*, inquam. h) non tres, sed *vnus* seu *vnus* essentia Deus est. Zach. 14, 9. q. d. nolite cogitare, aliud atque aliud dici IEHOVAM, dum & Angeli, & Spiritus Iehouæ mentionem fecit; ille enim *vnus* fit *vnus* Deus est. 1 Ioh. 5, 7. Marc. 12, 29. 32. Monente *Gussetio* conferri potest phrasis Ex. 26, 6. 11. & E 37, 16. 19. sed abstrahendo ab omni reali compositione, nam vt asseres & aulæa ibi coalescebant in *vnum tabernaculum*, & duo ligna in *vnum*

℣. 2. יארכן ri *plene* 1. 3. 4. 5. fu. 2. *Hal.*, secund. *Mas.* 1. at contra *Mas.* 7. 8. & *Erff.* ℣. 4. יהוה' fine *Psik* 1. 3. 5. 10. *Notam* marg. de litteris ד ע *maiusculis* habent 2. 3. 4. 7. 8. 12. 13. 16. 17. 18. & *Ber. sec. Mas.* ad Gen. 1, 1. & 1 Par. 1, 1. Ceterum ex maiuscula harum consonantium scriptione *R. Bechai* f. 195. b. obseruationem sequentem elicit: Potest quis, inquit, oretenus vnum Deum confiteri, etiamsi cor eius longissime absit; ideo ע & ד sunt maiuscula, ex quibus, substrato *Tsere*, fit עֵד *testis*, vt sciat quisque, cum vnitatem Dei profitetur, cor intendi & ab omni alia cogitatione vacare debere, quia Deus sit *Testis* & sciens rem omnem. Hactenus *Bechai*. Sed alii ex simili combinatione litterarum, ternisque Dei nominibus, quæ expressa h. l. sunt, eruunt totum illud venerabile & sanctum oraculum 1 Joh. 5, 7. Τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες &c.

יֶחֱרֶה אַף־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּךְ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי
16 הָאֲדָמָה׃ ס לֹא תְנַסּוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
17 כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמַּסָּה׃ שָׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־מִצְוֹת
18 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעֵדֹתָיו וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צִוָּךְ׃ וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר
וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבָאתָ וְיָרַשְׁתָּ אֶת־
19 הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ׃ לַהֲדֹף אֶת־
כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס כִּי־ כ
יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים
21 וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם׃ וְאָמַרְתָּ
לְבִנְךָ עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם וַיֹּצִיאֵנוּ יְהוָה
22 מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה׃ וַיִּתֵּן יְהוָה אוֹתֹת וּמֹפְתִים גְּדֹלִים
23 וְרָעִים בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ׃ וְאוֹתָנוּ
הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לָתֶת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ
24 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ׃ וַיְצַוֵּנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ
כָּל־הַיָּמִים לְחַיֹּתֵנוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃ וּצְדָקָה תִּהְיֶה־לָּנוּ כִּי־ כה
נִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ׃ ס כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה ז
אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ
וְנָשַׁל גּוֹיִם־רַבִּים מִפָּנֶיךָ הַחִתִּי וְהַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֱמֹרִי
וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי שִׁבְעָה גוֹיִם רַבִּים
2 וַעֲצוּמִים מִמֶּךָּ׃ וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִכִּיתָם
הַחֲרֵם תַּחֲרִים אֹתָם לֹא־תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית וְלֹא
3 תְחָנֵּם׃ וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בִּתְּךָ לֹא־תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ
4 לֹא־תִקַּח לִבְנֶךָ׃ כִּי־יָסִיר אֶת־בִּנְךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מַהֵר׃
כִּי־אִם־כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּ וּמַצֵּבֹתָם ה
תְּשַׁבֵּרוּ וַאֲשֵׁירֵהֶם תְּגַדֵּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ׃

a) *exardeat.* Ex. 32, 11. ✠. 16. b) Ex. 17, 1. 7. Matth. 4, 7. Luc. 4, 12. c) c. 33, 8. Ex. 17, 2. 7. Num. 14, 22. Ps. 95, 8. cf. 1 Cor. 10, 9. Murmuratio Israelitarum consistebat & in diffidentia, & in anticipatione consilii diuini. Ps. 106, 13. 14. Vult itaque, vt curam nostram Deo committamus, 1 Pet. 5, 7. & in precibus nostra desideria ipsi patefaciamus, Phil. 4, 6. neque confidamus consiliis nostris Ps. 106, 43. *Cocc.*

✠. 17. d) v. 20. c. 4, 45.

✠. 18. e) c. 12, 25. ὁ. τὸ ἀρεστόν. 1 Ioh. 3, 22. Ioh. 8, 29. f) ὁ. καὶ τὸ καλόν. Rom. 7, 18. 21.

✠. 19. g) *vt expellat.* c. 9, 4. h) v. 3. Leu. 26, 7. 8.

✠. 20. i) Ex. 13, 14. k) *cras*, i. e. *in posterum*; *de omni tempore futuro* dicitur, vt *heri & nudius tertius* de praeterito. vid. c. 4, 42. Gen. 30, 33. l) Ex. 12, 26.

✠. 22. m) c. 7, 19. ὁ. σημεῖα καὶ τέρατα. Act. 4, 30. n) i. e. *nobis spectantibus.* Ios 24, 17. Ps. 79, 10.

✠. 24. o) *ad timendum.* c. 5, 26. c. 8, 6. p) c. 5, 30. q) *vt viuos & incolumes seruet nos.* Ps. 33, 19. Gen. 7, 3. r) *sicut hodie facit.* c. 2, 30. c. 4, 20.

✠. 25. s) c. 24, 13. Leu. 18, 5. 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7. 8. 10. *iustitia erit nobis, quum obseruabimus facere &c.* Si nempe peccata nostra & impotentiā agnoscamus, abnegemus iustitiam propriam, confiteamur & recipiamus iustitiam a Deo donatam, & spem nostram bonis operibus confirmemus. *Cocc.* Lex. p. 704.

Cap. VII, ✠. 1. t) *&* *eiecerit* (7) v. 22. c. 19, 5. 2 Reg. 16, 6. u) c. 31, 3. x) Gen. 15, 19. 20. 21.

✠. 2. y) *cum dederit eos.* c. 1, 8. z) *internecioni*

16 *Deus non tentandus.*

ternecioni deuotos delebis. cf. v 26. c. 20, 16. 17. c. 31, 5. Num. 33, 52. Ios. 11, 11. quod tandem *ad summum eorum scelera peruenissent.* Gen. 15, 16. vt & ipsis, & viciniis melius consuleret Deus, si integrae gentes e medio tollerentur; prout antediluuiani (excepta vna familia Nöachi) aquis, deinde vero Sodoma & vicinae vrbes fulmine & solo subsidente prorsus interierunt. cf. not. c. 2, 34. Ex. 34, 15. Leu. 20, 23. Num. 21, 3. c. 31, 7. a) Ex. 23, 33. Iud. 2, 2. b) quia a Deo deuoti erant Leu. 27, 29.

✠. 3. c) Gen. 34, 9. 1 Reg. 11, 2. d) Ex. 34, 16. Esr. 9, 12.

✠. 4. e) *auertet enim.* cf. 1 Sam. 12, 20. f) c. 4, 26.

✠. 5. g) c. 12, 2. h) *lucos caedetis.* Ex. 34, 13. 2 Par. 14, 2. *Ion.* arbores adorationis ipsorum.

✠. 16. אֶת יְהוָה Ita 1. sic fu. 2. & se. 4. בַּמַּסָּה *Praefixum* per *Schua* 1. 3. ✠. 18. וְהַטֹּב *defect* requirit *Mas.* ᵈ ʿ*impressa* ad Gen. 50, 20. sed *plene* ᵉ scribunt nostri omnes. ✠. 22. וּמֹפְתִים ita 1. 3. 4. 5. 9. 20. 21. ac reliqui per *Tlischagdola* minus bene. וְרָעִים sine *Psik* 5. 12. 14. contra *Masor.* 4. & *Erff.* CAP. VII, ✠. 1. Loco *sectionis* ס habent פ 7. 8. 10. 12. 19. 21. contra *O. T.* f. 23. b. גּוֹיִם *Metheg* sub *Gimel* figunt 2. 4. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 13. 14. 16. 20. 21. & *B. Ascher.* Denique per *Munach milra* 3. fu. 4. הַחִתִּי per *Tlischagdola* 1. 2. 3. se. 4. ✠. 5. כִּי per *Merca* 17. 18. sec. *O. T.* quamuis aduersetur analogiae. *Makk.* autem habent 1. 7. 8. 10--16. 19. מִזְבְּחוֹתֵיהֶם *cho plene* 2. 7. 8. 10. 13. 14. 19. contra *Mas.* & *O. T.*

Idololatriæ vitandæ rationes, amor Dei immeritus, eiusque veritas in servandis promissis.

6 כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך בך בחר יהוה
אלהיך להיות לו לעם סגלה מכל העמים אשר על־
7 פני האדמה: לא מרבכם מכל־העמים חשק יהוה
8 בכם ויבחר בכם כי־אתם המעט מכל־העמים: כי
מאהבת יהוה אתכם ומשמרו את־השבעה אשר
נשבע לאבתיכם הוציא יהוה אתכם ביד חזקה ויפדך
9 מבית עבדים מיד פרעה מלך־מצרים: וידעת כי־יהוה
אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית
מצותיו ק
י והחסד לאהביו ולשמרי מצותו לאלף דור: ומשלם
לשנאיו אל־פניו להאבידו לא יאחר לשנאו אל־פניו
11 ישלם־לו: ושמרת את־המצוה ואת־החקים ואת־
המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם:

46 מו פ פ פ

12 והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם
ועשיתם אתם ושמר יהוה אלהיך לך את־הברית
13 ואת־החסד אשר נשבע לאבתיך: ואהבך וברכך
והרבך וברך פרי־בטנך ופרי־אדמתך דגנך ותירשך
ויצהרך שגר־אלפיך ועשתרת צאנך על האדמה
14 אשר־נשבע לאבתיך לתת לך: ברוך תהיה מכל־
טו העמים לא־יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך: והסיר
יהוה ממך כל־חלי וכל־מדוי מצרים הרעים אשר
16 ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל־שנאיך: ואכלת
את־כל־העמים אשר יהוה אלהיך נתן לך לא־תחוס
עינך עליהם ולא תעבד את־אלהיהם כי־מוקש הוא
17 לך: ס כי תאמר בלבבך רבים הגוים
18 האלה ממני איכה אוכל להורישם: לא תירא מהם
זכר תזכר את אשר־עשה יהוה אלהיך לפרעה ולכל־
מצרים

℣. 6. i) *facto.* Ex. 19, 6. k) cf. c. 14, 1. 2. c. 26, 18. Ef. 61, 6. l) Rom. 11, 28. m) *peculiaris possessionis.* Schmid. *proprietatis* (8) c. 14, 2 Ex 19, 5. Ioh. 1, 12. Eph. 1, 14. 1 Pet. 2, 9.

℣. 7. n) *quod numerosiores vos fuitis.* c. 9, 4. 5. Ps. 44, 4. o) *singulari amore fertur in vos* (8) c. 10, 15. Gen. 34, 8. rad. Arab. *motus agitatusque fuit.* p) *parum, pauciores.* Neh. 7, 4.

℣. 8. q) *ex amore vestri* l. *quod singulariter amaret vos immeritos.* cf. c. 1, 27. r) ὁ. ὅρκον, ὃν ὤμοσε. Luc. 1, 73.

℣. 9. s) *Deus verus*, & solus per essentiam hoc nomine dignus. cf. c. 3, 24. c. 10, 17. Ios. 2, 11. t) Es. 49, 7. ὁ. πιστὸς. 1 Cor. 1, 9. c. 10, 13. u) *qui servat fœdus,* & promissis stat. v. 12. Dan. 9, 4. x) Ex. 20, 6. &c.

℣. 10. y) *rependens autem* Nah. 1, 7. 8. z) *ante faciem cuiusque eorum,* ut ipsi videant & sentiant, se a Deo plecti. cf. Iob. 6, 22. *Ar. E.* in vita ipsius. a) *ut perdat eum.* c. 28, 51. cf. Mat. 10, 28. b) *non in perpetuum differt.* Hab. 2, 3. 2 Macc. 6, 12. 13. 14. ὁ. οὐχὶ βραδυνεῖ. 2 Pet. 3, 9.

℣. 11. c) ὁ. τὰς ἐντολὰς καὶ τὰ δικαιώματα. Luc. 1, 6. d) vid. c. 5, 1.

℣. 12. e) *finis seu præmium.* c. 8, 20. vid. Num. 14, 24. f) *si audiveritis.* c. 11, 13. c. 28, 1. g) Ex. 23, 22. Leu. 26, 3.

℣. 13. h) ὁ. καὶ ἀγαπήσει σε. vid. Ioh. 14, 23. i) vid. c. 1, 10. k) c. 28, 4. Gen. 30, 2. Ps. 127, 3. l) *fœtui.* (4) c. 28, 4. Ex. 13, 12. m) M. I *fœmellis ovium.* Onk. Ion. & LXX *greges ovium.* (4) c. 28, 4. 18. 51. Nomen idoli Iud. 2, 13.

℣. 14. n) *sterilis vir* (1) *aut sterilis fœmina.* c. 28, 11. Ex. 23, 26.

℣. 15. o) *infirmitatem.* ὁ. πᾶσαν μαλακίαν. Matth. 4, 23. p) *morbos, languores,* v. g. lichenes, elephantiasin &c. (2) c. 28, 60. ὁ νόσους. vid *Plin.* H. N. lib. 26. c. 1. vbi *Aegyptum* dicit *genetricem talium vitiorum.*

℣. 16. q) *Consumes ergo;* qs. *comedes.* cf. Num. 14, 9. r) *non parcet iis.* v. 2. 3. s) v. 25. c. 12, 30. Ex. 23, 33. Num. 33, 55.

℣. 18. t) c. 20, 3. Ios. 9, 1.

℣. 7. *Spatium* sectionis minoris præmittunt 1. 2. 4. 7. 8. 9. & *Hil.* ℣. 8. מיד פ־עה מלך ita 1. sic fu. 2. 4. ℣. 9. Denuo *spatium* præmittunt 2. 3. 4. & *Hal.* מצותיו cum *Iod.* in ' textu ' sine *Kri* 5. 11. 12. 16., contra *O. T.* f. 23. b. & *Masoram* 1. 2. 7. & 8. ℣. 10. ולא cum *præfixo Vau* 3. 4. sic fu. 1. 2. ℣. 11. לעשותם plene 2. 4. *Hal.* 6. 9. 17. 18. 20. 22. & *Ber.* secundum *Mas.* 1. *impressamque* ad c. 5, 1. & *O. T.* ℣. 12. והיה per *Grafchaim* 4. sic fu. 1. *Gaiah* sub *præfixo* ו locat *B. Naphtali*, sed omittit *B. Ascher* sec. moram in marg. 1. את per *Makk.* & *Sagol* 1. 3. 5. sic fu. 4. ℣. 13. שגר per *Makk.* 5. 17. 18. & *Ber.* secund. *O. T.* reliqui omnes per *Mahpach.* ℣. 18. תזכר *Sakeph.* habet 1.

19 מִצְרָיִם׃ הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת
וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִאֲךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים
כ אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם׃ וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים
21 מִפָּנֶיךָ׃ לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ
22 אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא׃ וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל
מִפָּנֶיךָ מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר פֶּן־תִּרְבֶּה
23 עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ
24 וְהָמָם מְהוּמָה גְדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם׃ וְנָתַן מַלְכֵיהֶם
בְּיָדֶךָ וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא־
כה יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הִשְׁמִדְךָ אֹתָם׃ פְּסִילֵי
אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב
עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה
26 אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ
חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ ׀ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב ׀ תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי־חֵרֶם
הוּא׃ פ

Cap. VIII.

ח כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת
לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ
2 אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם׃ וְזָכַרְתָּ אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר
לְמַעַן עַנֹּתְךָ לְנַסֹּתְךָ לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ הֲתִשְׁמֹר
3 מִצְוֹתָו אִם־לֹא׃ וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר
לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־
הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִי־יְהוָה
4 יִחְיֶה הָאָדָם׃ שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ לֹא
ה בָצֵקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר
6 יְיַסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ׃ וְשָׁמַרְתָּ

מצותיו ק׳

℣. 19. u) c. 4, 34. c. 29, 2. Deus enim experiri voluit plagis suis, velletne persistere in impietate, nec ne? *M. I.* x) c. 6, 22. y) c. 4, 34.
℣. 20. z) *crabrones* (3) Ex. 23, 28. Iof. 24, 12. a) *& latentes*, qui sc. in syluas & montes aufugerunt, & sub dio degentes ab insectis noxiis summopere infestari potuerunt. Sic in *Congo*, Africæ regno, formicæ dantur volatiles perniciosissimæ, hominibus & pecudibus exitiales: tanta enim copia aduolant, vt non, nisi igne arceri possint. *Dionysius de Carli*, Missionarius illius regni, testatur, *parum abfuisse, quin viuus ab illis deuoratus fuerit. In Angola id crebro vsu venire, adeo, vt tota examina vaccas inuadant, & vna nocte vsque ad ossa consumant.* Ludolfi Comm. Hist. Aeth. p. 193.
℣. 21. b) c. 1, 29. c. 31, 6. Phil. 1, 28. c) c. 31, 17. Matth. 18, 20.
℣. 22. d) *sic expellet.* v. 1. e) i. e. *paullatim.* Ex. 23, 30. cf. Iud. 3, 1. f) Ex. 23, 29.
℣. 23. g) c. 1, 8. h) *& exturbabit eos.* c. 2, 15. Ex. 14, 24. 1 Sam. 4, 5. i) Sunt enim non sine *ingenti tumultu* excitæ sedibus suis Chananææ gentes, vt ad arma concurrerent, dein deletæ aut expulsæ, *cum summa* omnium *trepidatione.* conf. 1 Sam. 5, 9. 11.
℣. 24. k) Iof. 10, 22. c. 11, 12. c. 12, 7. l) Iof. 10, 24.
℣. 25. m) *non concupisces* & capies. Ex. 20, 14. cf. 2 Macc. 12, 40. n) *ne illaquearis.* cf. v. 16. Ef. 8, 15. o) *illud* argentum vel aurum idolis consecratum. cf. 1 Cor. 10, 19. 20.
℣. 26. p) c. 13, 18. Iof. 7, 1. q) *abhorrendo abhorrebis.* Leu. 11, 11. r) v. 2. Leu. 27, 21. Num. 21, 3.
Cap. VIII, ℣. 1. s) c. 4, 1. c. 5, 1. t) c. 6, 2. c. 30, 16. Prou. 3, 2.
℣. 2. u) c. 29, 4. x) *vt te affligeret*, & feroces spiritus paullatim domaret. *rei.* v. 3. 16. Pf. 119, 75. y) *vt probaret te, vt sciret.* c. 13, 3. Gen. 22, 1. 12. Iud. 3, 4. 2 Par. 32, 31. omnia eo spectant, vt intelligatur, DEVM id fecisse, quod solent homines, quando cuiuspiam animum tentare volunt.
℣. 3. z) *& te fecit esurire.* Hiph. (2) Prou. 10, 3. a) v. 16. Ex. 16, 35. b) Mat. 4, 4. h. e. non vnam esse Deo viam alendorum hominum, cum possit eos alere sine cibis solitis, si lubeat, aut velit quidpiam aliud in eorum locum succedere. *Cler.* c) *egressione.* c. 23, 24. Pf. 89, 35. *Ion.* quod creatum est verbo. d) cf. c. 29, 5. Ex. 34, 28. 29.
℣. 4. e) *non inueterauit*, vt nudus incedere coactus sis: *nihil enim illis defuit.* c. 2, 7. c. 29, 4. Neh. 9, 21. f) *intumuit.* sed *Ion. Syr.* iuerunt nudati. (2) Neh. 9, 21. cf. Ex. 12, 34.
℣. 5. g) c. 15, 9. h) *castigare vel erudire solet.* c. 4, 36. Tit. 2, 12. i) Pf. 89, 33. Prou. 3, 11. 12. Hebr. 12, 5. 6. Apoc. 3, 19.

℣. 19. אשר־ראו sic per *Darga* 1. in margine ex aliis codd. הוציאך *tsi plene* 4. 5. *Hal.* 7. 8. 10. -- 16. 19. contra O. T. f. 23. b. itemque contra *Masoram impressam* æque ac *Erffurtensem* h. l. & Exod. 13, 9. כן per *Munach* 1. 3. 4. 5. ℣. 23. והמם *Mem patachatum* habent 3. 4. contra *Masoram* 1. *Erffurt.* & *M. I.* גדולה *plene* 2. 4. 5. *Hal.* sed inter *plena* non refertur a *Masora* ad Num. 22, 18. ℣. 24. עד per *Makkeph* 17. 18. & *Ber.* ℣. 25. פן per *Makkeph* 1. 3. su. 4. at *Ithibh* ex aliis codd. refert 1. in margine. ℣. 26. ותעב sine *Psik* 1. 3. 4. contra *Masoram Erffurtensem.* per *Tau Kametsatum* 1. 2. 3. 4. contra *Masoram.* CAP. VIII, ℣. 2. יהוה אלהיך ita 2. ℣. 3. וירעיבך *plene* 4. 5. *Hal.* su. 2. contra *Masoram* 2. *Erffurtensem.* ℣. 4. שמלתך per *Rbhia* 3. at per *Geraschaim* 1. 2.

את־מצות יהוה אלהיך ללכת בדרכיו וליראה
7 אתו׃ כי יהוה אלהיך מביאך אל־ארץ טובה
ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה
8 ובהר׃ ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ־
9 זית שמן ודבש׃ ארץ אשר לא במסכנת
תאכל־בה לחם לא־תחסר כל בה ארץ אשר
י אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת׃ ואכלת
ושבעת וברכת את־יהוה אלהיך על־הארץ הטבה
11 אשר נתן־לך׃ השמר לך פן־תשכח את־יהוה
אלהיך לבלתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר
12 אנכי מצוך היום׃ פן־תאכל ושבעת ובתים טבים
13 תבנה וישבת׃ ובקרך וצאנך ירבין וכסף וזהב ירבה־
14 לך וכל אשר־לך ירבה׃ ורם לבבך ושכחת את־
יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים׃
טו המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב
וצמאון אשר אין־מים המוציא לך מים מצור
16 החלמיש׃ המאכלך מן במדבר אשר לא־ידעון
אבתיך למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחריתך׃
17 ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את־החיל
18 הזה׃ וזכרת את־יהוה אלהיך כי הוא הנתן לך כח
לעשות חיל למען הקים את־בריתו אשר־נשבע
לאבתיך כיום הזה׃ פ
19 והיה אם־שכח תשכח את־יהוה אלהיך והלכת
אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחוית להם
כ העדתי בכם היום כי אבד תאבדון׃ כגוים אשר יהוה
מאביד מפניכם כן תאבדון עקב לא תשמעון בקול
יהוה אלהיכם׃ פ

Cap. IX. ט שמע ישראל אתה עבר היום את־הירדן לבא לרשת
גוים

קמץ בז״ק

sic Israeli, non habuit alium finem, quam vt probati fierent Deo, & vt adsuefierent ad fiduciam, fouendamq; in corde fidem in Deum benedictum, donec variis exercitiis tandem credendi habitum, qui velut naturalis esset, sibi adquisiuissent sec. Ps. 25, 5. f.199. a. *l*) i. e. *vt tandem tibi benefaceret in sequenti vita tua*. Prou. 5, 11. c. 16, 20.

℣. 17. *m*) cf. v. 14. c. 9, 4. 5. Iud. 7, 2. *n*) *parauit mihi*. Gen. 12, 5. *o*) *opes istas*. Ps. 73, 12.

℣. 18. *p*) cf. Ps. 44, 4. *q*) c. 2, 20.

℣. 19. *r*) *testor contra vos seu contestor vos*. c. 4, 26. c. 30, 19.

℣. 20. *s*) *eo, quod*. c. 7, 12. ἀνθ᾽ ὧν. Luc. 1, 20.

Cap. IX, ℣. 1. *t*) *hodie* i. e. *breui traiecturus es*. Ios. 23, 14. *u*) *vt eas in possessionem gentium*. vid. Num. 33, 53.

k) *& vt reuerearis eum*. c. 4, 10. Infinit. cum ה paragog. vel cf. c. 1, 27.

℣. 7. *l*) c. 11, 9. *m*) *& abyssi s. profundae aquae*. vid. Gen. 49, 25. Ex. 15, 8. *n*) *erumpentes sunt, sc. aquae*.

℣. 8. *o*) *tritici*. c. 32, 14. cf. Ez. 27, 17. 1 Reg. 5, 25. 25. Act. 12, 20. *p*) *oliua olei*, i. e. *quae fert oleum*. Onk. Ion. *ex cuius oliuis faciunt oleum*. dantur enim *oleastri*, qui fructum non ferunt. *M. I.* *q*) cf. Ex. 3, 8.

℣. 9. *r*) *in paupertate* (1) cf. Coh. 4, 13. *s*) *non carebis vlla re* necessaria, vt a vicinis eam emere cogaris. cf. c. 2, 7. *t*) *cuius lapides sunt ferrum*, i. e. quae *metallis refertissima*. c. 33, 25. *u*) *excides*. c. 6, 11. nempe ex fodinis in montes actis.

℣. 10. *x*) Rom. 14, 6. 1 Tim. 4, 5.

℣. 11. *y*) v. 14. 17. c. 6, 12. c. 32, 15.

℣. 12. *z*) Ne, *dum comedis &c*. Apodosis sequitur v. 14. *tunc efferat se cor tuum*. & v. 17. *ac dicas*. *a*) c. 32, 15.

℣. 14. *b*) vt in rebus secundis fieri solet. vid. Ez. 31, 10. Hos. 13, 6.

℣. 15. *c*) Es. 63, 12. 13. *d*) c. 1, 19. c. 32, 10. *e*) *Ar. P.* vbi erant *serpentes, chersydri & scorpiones* l. secundum Abendanam: *in deserto* inquam *serpentum &c*. *Ar. E.* locum serpentis. Num. 21, 6. cf. Hos. 13, 5. *f*) *loca siticulosa*. Es. 35, 7. Ps. 107, 33. *g*) Ex. 17, 6. &c. *h*) *silicis*. Ar. E. & P. *durissima*. cf. c. 32, 13. Es. 50, 7. Ps. 114, 8.

℣. 16. *i*) *mannam*. vid. not. Ex. 16, 15. *donum ex beneficio datum* Arabibus significat, a radice *Manna*, beneuolus, benignus fuit, *beneficiis donauit Deus*. *k*) vid. v. 2. 3. *Bechai*: Omnis adflictio in deserto, molestia illa magna, quae accidit

℣. 7. נחלי Per *Makk.* & *Metheg* 2. 3. ℣. 8. ארץ זית־ ita fere 2. 3. 5. 6. 9. 11. 12. 16. 30. at ארץ זית שמן 2. sed vtrisque repugnat *O. T.* f. 23. b. ℣. 9. אשר לא־ ita 1. אשר־אבניה sic per *Makk.* 1. 3. 5. fu. 2. 4. ℣. 10. אשר־נתן ita 3. 4. 5. ℣. 16. המאכלך pro *Kadma* habent *Metheg* 1. 2. 4. *Kadma* etiam abest in 5. 5.

x) c. 7, 1. y) *ad cælum vsque* munitas. c. 1, 28. Gen. 11, 4.
℣. 2. z) Num. 13, 33.
℣. 3. a) cf. c. 3, 28. c. 31, 3. b) c. 4, 24. Es. 33, 14. c) *deprimet eos.* Neh. 9, 24. d) c. 7, 22. ὁ. ἐν τάχει. Apoc. 1, 1. e) *locutus est s. promisit.* v. 28. Num. 10, 17.
℣. 4. f) c. 2, 16. 17. g) *cum eas expellet.* c. 6, 19. Ios. 23, 5. h) cf. Ier. 9, 23. 24. 1 Cor. 1, 29. 30. 31. i) *etsi ob impietatem* earum gentium. Prou. 21, 5.
℣. 5. k) *& ob rectitudinem cordis tui s. animum rectum.* 1 Reg. 9, 4. Ps. 119, 7. 1 Par. 29, 17. l) Ex eo tamen non erat consequens, vt Hebræi ob suam virtutem illis succederent. Nam sæpe Deus malos per alios nequaquam meliores plectit. vid. Es. 37, 26. 27.
℣. 6. m) vid. Ex. 32, 9. ὁ. σκληροτράχηλος. Act. 7, 51.
℣. 7. n) *memento, neque obliuiscaris.* Vehementior fit adfirmatio, quando simul contrarium negatur. cf. c. 33, 6. o) *ad iram concitasti.* v. 8. 22. Ps. 106, 32. p) Ex. 14, 11. c. 16, 2. Num. 16, 2. seqq. c. 17, 2. q) *rebelles fuistis.* v. 24. c. 31, 27. ὁ. ἀπειθοῦντες διατελεῖτε. Ioh. 3, 36. Act. 27, 33.
℣. 8. r) *Nam ad Chorebum.* vid. Ex. 32, 1. seqq. s) *ita indignatus est.* v. 20. c. 1, 37. 1 Reg. 11, 9. t) *vt vos perdere vellet.* v. 19. 25. vid. Ex. 32, 10. *Ar. P.* nec multum abfuit, quin perdidisset vos.
℣. 9. u) vid. Ex. 24, 18. x) *panem, & aquam &c. i. e. nihil quidquam comedi aut bibi.* v. 18. vid. not. Ex. 23, 25.
℣. 10 y) Ex 31, 18. seqq. *Ar. P.* donec dedisset. z) Ex. 8, 15. Luc. 11, 20. *Ar. P.* potentia Dei. a) c. 5, 5. 19. c. 10, 4.
℣. 12. b) vid. Ex. 32, 7.

גוים גדלים ועצמים ממך ערים גדלת ובצרת בשמים׃
2 עם־גדול ורם בני ענקים אשר אתה ידעת ואתה
3 שמעת מי יתיצב לפני בני ענק׃ וידעת היום כי
יהוה אלהיך הוא העבר לפניך אש אכלה הוא
ישמידם והוא יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם
4 מהר כאשר דבר יהוה לך׃ אל־תאמר בלבבך בהדף
יהוה אלהיך אתם מלפניך לאמר בצדקתי הביאני
יהוה לרשת את־הארץ הזאת וברשעת הגוים האלה
ה יהוה מורישם מפניך׃ לא בצדקתך ובישר לבבך
אתה בא לרשת את־ארצם כי ברשעת הגוים
האלה יהוה אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים
את־הדבר אשר נשבע יהוה לאבתיך לאברהם
6 ליצחק וליעקב׃ וידעת כי לא בצדקתך יהוה אלהיך
נתן לך את־הארץ הטובה הזאת לרשתה כי עם־
7 קשה־ערף אתה׃ זכר אל־תשכח את אשר־הקצפת
את־יהוה אלהיך במדבר למן־היום אשר־יצאת
מארץ מצרים עד־באכם עד־המקום הזה ממרים
8 הייתם עם־יהוה׃ ובחרב הקצפתם את־יהוה
9 ויתאנף יהוה בכם להשמיד אתכם׃ בעלתי ההרה
לקחת לוחת האבנים לוחת הברית אשר־כרת יהוה
עמכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם
י לא אכלתי ומים לא שתיתי׃ ויתן יהוה אלי את־שני
לוחת האבנים כתבים באצבע אלהים ועליהם ככל־
הדברים אשר דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש
11 ביום הקהל׃ ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה
נתן יהוה אלי את־שני לחת האבנים לחות
12 הברית׃ ויאמר יהוה אלי קום רד מהר מזה כי
שחת עמך אשר הוצאת ממצרים סרו מהר מן־

Hortatur Moses populum, vt victorias futuras Deo soli tribuat, non suæ iustitiæ aut meritis; quem in finem in memoriam ipsi reuocat cultum vituli idololatricum.

℣. 3. הוא־העבר Ita per *Makk.* & *Metheg* 7. 8. 10 -- 19. 21. 22. & *Berol.* ℣. 6. כי לא sic 1. & 2. ℣. 10. האבנים ' Præfixum ה expunxit 4. ℣. 11. (הברית) לחות *cheth* defectiue scribunt 1. 2. 3. 4. 5. sed *plene* vult scribi *Masora Erffurtensis* æque ac *impressa* h. l. & c. 4, 13. & *finalis* f. 43. b.

13 הדרך אשר צויתם עשו להם מסכה : ויאמר יהוה
אלי לאמר ראיתי את־העם הזה והנה עם־קשה־ערף
14 הוא : הרף ממני ואשמידם ואמחה את־שמם
מתחת השמים ואעשה אותך לגוי־עצום ורב ממנו :
טו ואפן וארד מן־ההר וההר בער באש ושני לוחת
16 הברית על שתי ידי : וארא והנה חטאתם ליהוה
אלהיכם עשיתם לכם עגל מסכה סרתם מהר מן־
17 הדרך אשר־צוה יהוה אתכם : ואתפש בשני
הלחת ואשלכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם :
18 ואתנפל לפני יהוה כראשנה ארבעים יום וארבעים
לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי על כל־
חטאתכם אשר חטאתם לעשות הרע בעיני יהוה
19 להכעיסו : כי יגרתי מפני האף והחמה אשר קצף
יהוה עליכם להשמיד אתכם וישמע יהוה אלי גם
כ בפעם ההוא : ובאהרן התאנף יהוה מאד להשמידו
21 ואתפלל גם־בעד אהרן בעת ההוא : ואת־חטאתכם
אשר־עשיתם את־העגל לקחתי ואשרף אתו באש
ואכת אתו טחון היטב עד אשר־דק לעפר ואשלך
22 את־עפרו אל־הנחל הירד מן־ההר : ובתבערה
ובמסה ובקברת התאוה מקצפים הייתם את־יהוה :
23 ובשלח יהוה אתכם מקדש ברנע לאמר עלו ורשו
את־הארץ אשר נתתי לכם ותמרו את־פי יהוה
24 אלהיכם ולא האמנתם לו ולא שמעתם בקלו : ממרים
כה הייתם עם־יהוה מיום דעתי אתכם : ואתנפל לפני
יהוה את ארבעים היום ואת־ארבעים הלילה אשר
26 התנפלתי כי־אמר יהוה להשמיד אתכם : ואתפלל
אל־יהוה ואמר אדני יהוה אל־תשחת עמך ונחלתך
אשר פדית בגדלך אשר־הוצאת ממצרים ביד חזקה :
זכר

קמץ בטרחא

ter in Deum feceratis. Sermonis compendium. cf. Ef. 31, 7. u) vid. not. Ex. 32, 20. x) & contudi, contrivi. Ef. 30, 14. 2 Reg. 18, 4. Ar. P. limam limaui. y) probe. c. 13, 15. c. 27, 8. z) vid. Ex. 32, 10. 2 Reg. 23, 6. 12. ℣. 22. a) Sic in Tabbera. Num. 11, 3. b) Ex. 17, 7. c) Num. 11, 34. d) ad iram concitantes. v. 7. ℣. 23. e) Num. 13, 1. f) c. 1, 19. g) c. 1, 26. h) mandato. Num. 4, 27. c. 13, 3. i) c. 1, 26. ℣. 24. k) vid. v. 7. ℣. 25. l) procidi. v. 18. Ex. 32, 11. Num. 14, 13. Redit ad peccatum circa aureum vitulum. Cler. ℣. 26. m) ὦ Κύριε βασιλεῦ τῶν Θεῶν, n) cf. Pf. 57, 1. o) Ioel. 2, 17. p) c. 7, 8.

c) v. 16. Ex. 32, 8. cf. Gen. 18, 19. d) conflationis, vitulum conflatilem. v. 16. Ex. 32, 4. ℣. 13. e) ó. add. λελάληκα πρὸς σὲ ἅπαξ, καὶ δὶς, λέγων. f) vid. v. 6. & not. Ex. 32, 9. ℣. 14. g) desiste itaque a me, f. fine me. Iud. 11, 37. 1 Sam. 11, 3. Onk. Ion. intermitte precari coram me, fed Ar. P. si abstineres a precando pro eis, consumerem eos. ℣. 15. h) Vertime igitur. c. 10, 5. vid. not. c. 1, 24. i) c. 4, 11. c. 5, 20. ℣. 17. k) ex vehementia irae. vid. Ex. 32, 19. l) tristi omine. R. Moses Nachmanides ait, hoc factum a Mose non fine ipsius periculo, ad mitigandum Israelitarum supplicium; quia fatius fuit, (quod ex veteribus allegat) Israeliticam Ecclesiam iudicari vt calibem adhuc, quam vxorem viri adulteram. Hæc Bechai f. 199. b. verba etsi non ex omni parte probamus, tamen lucis quid adfundunt loco Rom. 7, 2. 3. ℣. 18. m) concidi autem, prostraui me. v. 25. Efr. 10, 1. Ar. P. deprecatus fum. n) vt antea, vt prius. Dan. 11, 29. o) v. 9. c. 10, 10. Ex. 24, 18. c. 34. 28. ℣. 19. p) c. 28, 60. Iob. 3, 25. ó. καὶ ἔκ-φοβός εἰμι. Hebr. 12, 21. q) vid. v. 8. ℣. 20. r) Etiam Abrroni. Ex. 32, 21. Bechai: Etiamsi inventio eius non fuerit mala. Nam Deus cumprimis iustos accuratissime observat, si vel ad pilum capitis a lege ipsius deflectant, vt tradunt Rabbini nostri: quod fit eam ob caussam, ne per ipsos nomen Dei apud reliquos profanetur. coll. Ex. 32, 21. f. [illegible] c. s. iratus fuit. [illegible] c. 1, 37. ℣. 21. t) h. [illegible] tulum, quem [illegible]

℣. 15. לחת sic defect. per Kibbuts 3. 5. fu. 4. & fe. Hal. contra Masoram 2. 4. & Erffurtensem. ℣. 17. ואשלכם ita 1. 2. 6. 9. 20. at Kadma loco Munach habet 4. reliqui neutrum. li plene 7. 11. 12. 15. 16. fu. 4. contra O. T. f. 23. b. & Masoram 1. 2. 4. Erffurtensem & impressam. ℣. 20. ובאהרן per Sakephk. cum Munach 1. 2. 4. at per Sakephk. cum Metheg 3. 6. 9. 20. ההיא per Iod 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. contra O. T. ℣. 21. אתו ita cum Psik 1. 2. 3. 5. 6. 17. 18. & Ber. secundum Masoram 1. & Erffurt. reliqui omittunt. ℣. 22. Pro את habet עם 3. sic fuerat in 4. & in Mafor. 1. contra reliquorum Masoram. ℣. 24. ממרים Prius Mem minusculum hab. 15. 16. fec. Mafor. 7. 8. fed contra O. T. מיום דעתי ita 5. 17. 18. Ecr. ℣. 25. את ita 17. & Ber. secundum O. T. at reliqui habent Makk. cum Segol.

27 זכר לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל־תפן אל־
28 קשי העם הזה ואל־רשעו ואל־חטאתו : פן־יאמרו
הארץ אשר הוצאתנו משם מבלי יכלת יהוה להביאם
אל־הארץ אשר־דבר להם ומשנאתו אותם הוציאם
29 להמתם במדבר : והם עמך ונחלתך אשר הוצאת
בכחך הגדל ובזרעך הנטויה : פ
י בעת ההוא אמר יהוה אלי פסל־לך שני־לוחת אבנים Cap. X. *De tabulis nobis;*
כראשנים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ :
2 ואכתב על־הלחת את־הדברים אשר היו על־הלחת
3 הראשנים אשר שברת ושמתם בארון : ואעש ארון פתח באתנח
עצי שטים ואפסל שני־לחת אבנים כראשנים ואעל
4 ההרה ושני הלחת בידי : ויכתב על־הלחת כמכתב
הראשון את עשרת הדברים אשר דבר יהוה אליכם
בהר מתוך האש ביום הקהל ויתנם יהוה אלי :
ה ואפן וארד מן־ההר ואשם את־הלחת בארון אשר
6 עשיתי ויהיו שם כאשר צוני יהוה : ובני ישראל נסעו *Morte Aaronis;*
מבארת בני־יעקן מוסרה שם מת אהרן ויקבר שם
7 ויכהן אלעזר בנו תחתיו : משם נסעו הגדגדה ומן־
8 הגדגדה יטבתה ארץ נחלי מים : בעת ההוא הבדיל *Separatione Levitarum ad ministerium sacrum.*
יהוה את־שבט הלוי לשאת את־ארון ברית־יהוה
לעמד לפני יהוה לשרתו ולברך בשמו עד היום הזה :
9 על־כן לא־היה ללוי חלק ונחלה עם־אחיו יהוה הוא
י נחלתו כאשר דבר יהוה אלהיך לו : ואנכי עמדתי
בהר כימים הראשנים ארבעים יום וארבעים לילה
וישמע יהוה אלי גם בפעם ההוא לא־אבה יהוה
11 השחיתך : ויאמר יהוה אלי קום לך למסע לפני העם
ויבאו ויירשו את־הארץ אשר־נשבעתי לאבתם
לתת להם : פ

ועתה V 4 כד

℣. 27. q) Ex. 32, 13. r) *duritiem, pertinaciam* (1) ὀ. σκληρότητα. Rom. 2, 5.
℣. 28. s) c. 32, 27. Ps. 79, 10. t) i. e. *homines*, s. *incolæ regionis*, Gen. 41, 27. u) vid. Num. 14, 16. x) vid. v. 3. y) *aut quia oderat*. vid. c. 1, 27.
CAP. X. ℣. 1. z) Ex. 34, 1. a) vt antea iussus erat Ex. 25, 10.
℣. 2. b) v. 4. c. 4, 13. c) Ex. 32, 16. d) Ex. 32, 19. e) Ex. 25, 16. 21.
℣. 3. f) sc. *postea*, post reditum de monte. Ex. 37, 1. seqq. sed Bechai f. 199. c. A maioribus acceperunt Rabbini nostri, hanc arcam, quam ipse Moses fabricatus est, tantummodo fuisse temporariam, donec illa Betsaleelis constructa esset, quæ foret perpetua.
℣. 4. g) c. 4, 13. h) c. 9, 10.
℣. 5. i) c. 9, 15. k) Ex. 25, 10. 21. c. 40, 20. 1 Reg. 8, 9.
℣. 6. l) nomen loci, aliquo interuallo distici ab ipsa vrbe vel sede filiorum Jaakan. vid. not. Num. 33, 31. m) Illinc ad בני יעקן venerunt. ibid. n) *ibi*, in illo tractu, & quidem huic adiacente *monte Hor*. c. 32, 50. Num. 20, 22. seqq. c. 33, 37. o) *mortuus est*, postquam scilicet ex tractu filiorum Jaakan Gudgodam v. 7. & inde longius versus austrum profecti, & post plures stationes (quas vide Num. 33, 31-37.) ad confinem montem Hor redierunt.
℣. 7. p) *inde*, nempe *a filiis Jaakan*. ℣. 6. q) Num. 33, 32. r) Num. 33, 33.
℣. 8. s) Num. 3, 6. 12. cf. Ex. 32, 29. t) c. 1, 38. c. 18, 7. u) hoc pertinebat ad sacerdotes. Num. 6, 23. x) *Ar. P.* add. eo, *quod opem mihi tulissent*. cf. Ex. 32, 26.
℣. 9. y) c. 12, 12. c. 18, 1. z) i. κλῆρος αὐτοῦ. Col. 1, 12. a) c. 18, 2. Num. 18, 20. Jos. 13, 7.
℣. 10. b) c. 9, 18. Redit Moses ad id, quod cœperat dicere, se ægre veniam populo Hebræo impetrasse. *Cler.* c) nempe altera c. 9. 19.
℣. 11. d) *ab iter*, vt præeas. Num. 10, 2. Nomen actiuum vsurpatur vt verbum ipsius. *M. I.*

℣. 27. קשי *Kuph* per *Chateph patach* 4. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. & in marg. 1. at per *Chateph Komets* 6. 7. 9. 14. 20. 21. & sic quidem regulariter ad formam דמי scribendum fuisse, ait *D. Kimchi*, qui tamen h. l. *Schva simplex* requirit in *M. I.* ℣. 28. אשר־הוצאתנו ita per *Makk.* 1. 2. 3. fu. 4. CAP. X. ℣. 1. שני per *Kadma* 3. sic fu. 4. לך *Lamed* sine *Dagesch* 1. 3. 4. 5. 7. 8. 13. & 22. ℣. 2. את־הדברים *Kadma* ה præfixo imponunt 2. 7. 8. 10 -16. 19. 21. sed cum reliquis nostris faciunt libri Hispp. in *O. T.* f. 23. b. שברת *Beth* per *Komets* 3. 5. fu. 2. contra *Maf.* 7. 8. & *Erff.* ℣. 4. אליכם per *Darga* cum *Psik* 1. ℣. 9. על־כן per *Rbhia* 1. 4. fu. 3. ℣. 10. הראשנים ita 1. 6. 9. 13. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22. & *Ber.* at reliqui pro *Metheg* habent *Munach*.

12 ועתה ישראל מה יהוה אלהיך שאל מעמך כי אם
ליראה את־יהוה אלהיך ללכת בכל־דרכיו ולאהבה
אתו ולעבד את־יהוה אלהיך בכל־לבבך ובכל־
13 נפשך׃ לשמר את־מצות יהוה ואת־חקתיו אשר
14 אנכי מצוך היום לטוב לך׃ הן ליהוה אלהיך השמים
טו ושמי השמים הארץ וכל־אשר־בה׃ רק באבתיך
חשק יהוה לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם
16 בכם מכל־העמים כיום הזה׃ ומלתם את ערלת
17 לבבכם וערפכם לא תקשו עוד׃ כי יהוה אלהיכם
הוא אלהי האלהים ואדני האדנים האל הגדל
הגבר והנורא אשר לא־ישא פנים ולא יקח שחד׃
18 עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גר לתת לו לחם
19 ושמלה׃ ואהבתם את־הגר כי־גרים הייתם בארץ
כ מצרים׃ את־יהוה אלהיך תירא אתו תעבד ובו
21 תדבק ובשמו תשבע׃ הוא תהלתך והוא אלהיך
אשר־עשה אתך את־הגדלת ואת־הנוראת האלה
22 אשר ראו עיניך׃ בשבעים נפש ירדו אבתיך מצרימה
יא ועתה שמך יהוה אלהיך ככוכבי השמים לרב׃ ואהבת
את יהוה אלהיך ושמרת משמרתו וחקתיו ומשפטיו
2 ומצותיו כל־הימים׃ וידעתם היום כי לא את־בניכם
אשר לא־ידעו ואשר לא־ראו את־מוסר יהוה אלהיכם
3 את־גדלו את־ידו החזקה וזרעו הנטויה׃ ואת־אתתיו
ואת־מעשיו אשר עשה בתוך מצרים לפרעה מלך־
4 מצרים ולכל־ארצו׃ ואשר עשה לחיל מצרים לסוסיו
ולרכבו אשר הציף את־מי ים־סוף על־פניהם ברדפם
ה אחריכם ויאבדם יהוה עד היום הזה׃ ואשר עשה
6 לכם במדבר עד־באכם עד־המקום הזה׃ ואשר עשה
לדתן ולאבירם בני אליאב בן־ראובן אשר פצתה
הארץ

℣. 20. t) c. 6, 13. Matth. 4, 10. u) c. 4, 4. 2 Reg. 18, 6. *℣. 21.* x) Ex. 15, 2. cf. Ps. 106, 20. ὁ. καύχημα σου. 1 Cor. 1, 30. 31. y) Ps. 45, 5. ὁ. ἔνδοξα. Luc. 13, 17. *℣. 22.* z) Gen. 46, 27. Ex. 1, 5. a) Gen. 15, 5.
CAP. XI. *℣. 1.* b) c. 10, 12. c) *qua vult obseruari.* Leu. 8, 35. d) c. 12, 1. *℣. 2.* e) Parenthesis vsque ad Atnachum; & subintelligendum: *ego loquor.* Alloquitur e-

קמץ בז"ק

nim grandiores natu, qui ex Aegypto exierant, & miraculorum

Cap. XI.

in ea & deserto factorum recordabantur. Hos ergo oculatos testes esse vult. cf. 1 Ioh. 1, 1. f) c. 5, 3. g) c. 3, 24. *℣. 4.* h) *inundare fecit* (4) 2 Reg. 6, 6. Ez. 32, 6. Thren. 3, 54. i) Ex. 14, 27. k) h. e. *prorsus*: nam qui in aquas delapsi sunt, neque post plures annos conspiciuntur, funditus periisse existimantur. *Cler.*

℣. 12. e) c. 6, 2. 5. c. 14, 23. f) c. 11, 1. *℣. 13.* g) c. 6, 24. *℣. 14.* h) non *caelum* tantum aerium & stelliferum, sed etiam angelorum omniumque *supremum* & splendidissimum. 1 Reg. 8, 27. i) Ex. 19, 5. Ps. 24, 1. *℣. 15.* k) *Attamen.* c. 2, 37. l) vid. c. 7, 7. c. 21, 11. 1 Reg. 9, 19. ὁ. προείλετο. 2 Cor. 9, 7. m) Ex. 19, 5. *℣. 16.* n) digna omnino haec admonitio est, quae diligenter expendatur; cum praesertim eos hic adloquatur, quorum ingens numerus nondum in carne erant circumcisi. Ios. 5, 2. seqq. Maiorem veique rationem habendam esse docet *circumcisionis cordis*, quam praeputii carnis. cf. c. 30, 6. Leu. 26, 41. Ier. 4, 4. Ioel 2, 13. Rom. 2, 28. 29. Act. 7, 51. Col. 2, 11. ὁ. σκληροκαρδίαν. Matth. 19, 8. Marc. 16, 14. *Onk. Ion.* remouete stultitiam cordis vestri. *Ar. P. & E.* dolum cordis vestri. o) c. 9, 6. 13. *℣. 17.* p) Ps. 136, 2. 1 Tim. 6, 15. Apoc. 17, 14. c. 19, 16. q) i. e. *personae rationem non habet.* 1 Sam. 16, 7. 2 Par. 19, 7. Iob. 34, 19. Sap. 6, 7. Sir. 35, 12. seqq. Act. 10, 34. Rom. 2, 11. Gal. 2, 6. Eph. 6, 9. Col. 3, 25. 1 Pet. 1, 17. ὁ. οὐ θαυμάζει πρόσωπον. Iudae v. 16. *℣. 18.* r) Luc. 18, 3. 7. *Bechai*: Etiamsi sublimis sit v. 17. tamen respicit pauperes. Hinc dicunt Rabbini nostri: Haec res perscripta est in libris Mosaicis, iterata in Prophetis, tertiumque repetita in Hagiographis. Vbicunque enim maiestatem Dei, ibi & humilitatem eius descriptam videbis. v. g. Ps. 68, 5. Es. 57, 15. f. 200. c. *℣. 19.* s) c. 24, 17. Ex. 22, 20. *Syr.* qui conuertitur ad ipsum.

℣. 20.

℣. 12. ליראה Per *Tlischaktanna* s. regularius quidem ille, quam ceteri. *℣. 13.* לשמר per *Rbbia* 1. sic fu. 4. at *Sakephgadol* habent 6. 9. 10. *℣. 21.* אשר עשה sic per *Darga* loco *Makk.* 1. 6. 9. 10. & sic correctum in 4. at *Pskmunachatum* hab. 2. 3. אתך [s] *Sakephk.* habet 4. CAP. XI. *℣. 2.* גדלו per *Rbbia* 2. 3. 5. sic fu. 4. ואת ידו cum praefixo *Vau* 3. 5. *Hal.* sic fu. 4. requirente quidem ita *Masora* 1. sed renitente *Mas. Erffurtens.* h. l. & *impressa finali* f. 13. col. 2. *℣. 4.* אחריכם cum *suffixo* tertiae personae הם 2. & sic fu. 1. 3. 4. in textu aeque ac Versione Chaldaica, secundum *Masoram Erff.* quae sic habet אחריהם כך הוא; sed 1. emendatae lectionis suae caussam adiecit, quod secundam personam *suffixi*,, habeant omnes ,,codd. *Hispanici*, & sensus litteralis exposcat. Etiam 7. 8. in marg. notam addunt: צע אחריהם לר זל.

הארץ את־פיה ותבלעם ואת־בתיהם ואת־אהליהם
ואת כל־היקום אשר ברגליהם בקרב כל־ישראל :
7 כי עיניכם הראת את כל־מעשה יהוה הגדל אשר
8 עשה : ושמרתם את־כל־המצוה אשר אנכי מצוך
היום למען תחזקו ובאתם וירשתם את־הארץ אשר
9 אתם עברים שמה לרשתה : ולמען תאריכו ימים
על־האדמה אשר נשבע יהוה לאבתיכם לתת להם
י ולזרעם ארץ זבת חלב ודבש : ס כי
הארץ אשר אתה בא־שמה לרשתה לא כארץ מצרים
הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את־זרעך והשקית
11 ברגלך כגן הירק : והארץ אשר אתם עברים שמה
לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה־
12 מים : ארץ אשר־יהוה אלהיך דרש אתה תמיד
עיני יהוה אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית
13 שנה : ס והיה אם־שמע תשמעו אל־
מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את־
יהוה אלהיכם ולעבדו בכל־לבבכם ובכל־נפשכם :
14 ונתתי מטר־ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת
טו דגנך ותירשך ויצהרך : ונתתי עשב בשדך לבהמתך
16 ואכלת ושבעת : השמרו לכם פן־יפתה לבבכם
וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם :
17 וחרה אף־יהוה בכם ועצר את־השמים ולא־יהיה
מטר והאדמה לא תתן את־יבולה ואבדתם מהרה
18 מעל הארץ הטבה אשר יהוה נתן לכם : ושמתם את־
דברי אלה על־לבבכם ועל־נפשכם וקשרתם אתם
19 לאות על־ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם : ולמדתם
אתם את־בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך
כ בדרך ובשכבך ובקומך : וכתבתם על־מזוזות ביתך
ובשעריך

V 5 כה

Obseruatio praeceptorum Dei variis argumentis inculcatur.

k) Num. 16, 31. seqq. Ps. 106, 17. m) i. e. *familias*, seu domesticos *eorum*. Num. 16, 32. n) *substantiam* (5) Gen. 7, 4. 23. ὁ. ὑπόστασιν. o) *cum pedibus eorum*, i. e. sec. LXX. *quam secum habebant*. vid. Ex. 11, 8. Iud. 4, 10.

℣. 7. p) i. e. *oculis vidistis*. cf. v. 2. c. 4, 3. Gen. 45, 12.

℣. 9. q) c. 5, 16. r) vid. c. 8, 7. seqq. Ex. 3, 8.

℣. 10. s) quae pluviis & fontibus fere destituitur, etsi e Nilo rigata fertilissima est. Gen. 13, 10. t) i. e. *cura* vel *labore tuo*. Genes. 30, 30. Alii cum *Grotio* conferunt verba *Philonis* in libro de confusione linguarum (ed. Francof. p. 325. & hanc phrasin de aqua Nili, per machinam aquariam (*manibus pedibusque versatilem*) in agros sublata intelligunt. u) 1 Reg. 21, 2.

℣. 11. x) c. 3, 25. y) meliores ex fontibus & cisternis, quam turbidas Nili.

℣. 12. z) *in quam inquirit*, & curam eius gerit. Psal. 9, 13. Iob. 3, 4. cf. Hos. 9, 3. a) *Ion.* add. ad benefaciendum. b) *Ar. P.* & *E.* cura seu prouidentia Dei. c) Iob. 8, 7. ὁ. ἕως συντελείας. Matth. 28, 20.

℣. 13. d) c. 7, 12.

℣. 14. e) Ier. 5, 24. Act. 14, 17. f) Ioel. 2, 23. Hos. 6, 3. ὁ. πρώϊμον καὶ ὄψιμον. Iac. 5, 7. *tempestiuam*, np. autumnalem post iactam sementem; *Ion.* add. *in mense Octobri*: *& serotinam*; verno tempore & ante messem; *Ion.* add. *in Martio*. cf. etiam *Buxt.* Lex. Talm. p. 2194. *Ar. P.* tum in vere, tum in autumno. Sic *Bechai*: pluuia prima post sparsam sementem cadens; & pluuia postrema, prope messem.

℣. 15. g) Deus hoc sibi attribuit, vultque pro suo beneficio haberi, secus ac facit

facit vniuersus fere mundus. nam pleriq; homines sunt velut mancipia caussarum secundarum, quibus & pluuias & soli fertilitatem alligant. Hæc *Bechai* f. 201. c.

חסר א׳

℣. 16. h) *ne pelliciatur* ad errorem. Iob. 31, 27. c. 5, 2. Hos. 7, 11.

℣. 17. i) *&* *claudat*. 1 Reg. 8, 35. al. *obfirmet* cælos. coll. c. 28, 23. qui dum pluunt, qs. *liquescere* videntur. k) Ios. 23, 16.

℣. 18. l) c. 6, 6. m) vid. c. 6, 8. Ex. 13, 16. ὁ. ἀσάλευτον, plus ad rem, quam signum respicientes. cf. Prou. 3, 21. c. 4, 21. *Ar. P.* expansa.

℣. 19. n) c. 6, 7. Ps. 1, 2. *Ar. P.* vt inuicem studeatis eis. o) c. 6, 7.

℣. 20. p) vid. c. 6, 9.

℣. 11. מים sine *Dagesch* 1. 5. 6. 7. 9. 17. 18. 20. 22. & per expressam figuram *Raphe* 3. ℣. 12. עיני per *Graschaim* 1. 2. 4. 6. 9. 20. ℣. 13. Sectionem *Petucham* per פ faciunt 7. 8. 10. 12. 19. 21. contra O. T. f. 23. b. ℣. 16. וסרתם per *Mahpach* 2. 5. ℣. 17. הטובה *plene* 5. 6. 9. 20. contra *Masoram impressam* ad Gen. 50, 20. ℣. 18. לטוטפת *to defect.* 3. 5. su. 2. 4. contra *Masoram* 1. 2. 4. 7. 8. *Erff.* h. l. & *impressam* ad Exod. 13. 16. Ita & O. T. f. 23. b. & 24. a. nostram scriptionem copiose probat, discussis aliorum variationibus. conf. quoque *R. Chaiim* in Præf. ad Biblia glossata col. 5. §. וגם. ℣. 20. מזוזת posteriorem syllabam defectiue scribunt 3. 4. sic su. 2. secundum *Masoram impress.* ad Exod. 12, 7. quæ tamen sibi ipsa h. l. contradicit, & *Masora Msta* inprimis contraria est, quæ habet : מלא דמלא.

21 וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם
22 עַל־הָאָרֶץ׃ ס כִּי אִם־שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן
אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
לַעֲשֹׂתָהּ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־
23 דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה־בוֹ׃ וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִכֶּם׃
24 כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־
הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־הַנָּהָר נְהַר־פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן
כה יִהְיֶה גְּבֻלְכֶם׃ לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בִּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם
יִתֵּן ׀ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־בָהּ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׃ ס ס ס מז 47
26 רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה׃
27 אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
28 אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם׃ וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים
29 אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם׃ ס וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ
וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר גְּרִזִים וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־
ל הַר עֵיבָל׃ הֲלֹא־הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא
הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל
31 אֵלוֹנֵי מֹרֶה׃ כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם
32 אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ׃ וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַחֻקִּים
וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃

Cap. XII.

יב אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ לְרִשְׁתָּהּ
כָּל

♥. 21. q) Prou. 3, 2. 16. r) Pf. 89, 30. 37. Ion. fecundum fummam dierum, quibus ftant cæli fuper terra.

♥. 22. s) c. 5, 1. t) c. 10, 20. ό. ϰαὶ προσκολλᾶσθαι αὐτῷ. 1 Cor. 6, 17.

♥. 23. u) i. e. vt, deletis potentioribus illis gentibus, agros & facultates eorum poffideatis. c. 2, 12. c. 12, 29. x) c. 9, 1.

♥. 24. y) cf. Num. 34, 2. feqq. Iof. 1, 3. z) a deferto & Libano, i. e. a deferto auftrali & a Libano, vel vsque ad Libanum. Opponuntur enim hi fines Ifraelitici foli, quemadmodum in fequentibus verbis mare internum & Euphrates. Cler. a) occidentale. c. 34. 2. Iof. 1, 4. quemadmodum קדם feu antica pars mundi eft Oriens Num. 2, 3, fic אחור fiue poftica eft Occidens. cf. not. Ex. 26, 18.

♥. 25. b) cf. Gen. 35, 5. Ex. 23, 27. 1 Sam. 14, 15. 2 Par. 20, 29.

♥. 26. c) felicitatem & infelicitatem. c. 30, 15. 19.

♥. 27. d) c. 28, 2. Ar. P. ad benedictiones quidem quod attinet, ex vobis contingent. e) f. Leu. 4, 22. ό. ἐάν.

♥. 28. f) c. 28, 15. Ar. P. fed quantum ad maledictiones, ex vos apprehendent &c.

♥. 29. g) c. 27, 12. Iof. 8, 33. in media tribu Ephraimi, non procul a Sichem vel Sichar Iud. 9, 7. Ioh. 4, 20. in quo Samaritæ fuum templum Hierofolymitani æmulum, poftea ædificarunt. vid. Cl. nofter Cellarius in Collect. Hift. Samar. c. 2. Bechai: Facie verfus montem Garizim conuerfa, pronunciabant formulam benedictionis: Benedictus fit vir, qui non fecerit fculptile & fufile &c. poftea ad montem Ebal conuerfi, pronunciabant maledictionem. [illegible] 302. d, ita Ion. h) 27, 4. 13. Iof. 8, 30.

♥. 30. i) trans, feu in ora fc. occidentali vid. c. 3, 20. k) poft viam, fc. venientibus e terra transiordanica, vbi hæc fcripfit Mofes. l) a regione (c. 1, 1.) Gilgalis. Hæc non funt referenda ad fitum montium Garizim & Hebal, fed ad Chananæos, quorum agri dicuntur a planitie, Gilgali vicina, porrecti fuiffe ad hos montes. Cler. At Hillerus aliique Gilgalem h. l. & Iof. 12, 23. (vbi LXX. Galilæam habent) aliam plane & diverfam fuiffe putant ab illa Iof. 4, 20. c. 5, 9. in tribu Beniaminitica, non procul ab Hierichunte. Immo & tertiam obfervare volunt Iof. 15, 7. quæ Geliloth Iof. 18, 17. dicitur. m) cf. Gen. 12, 7. c. 33, 8. Iud. 9, 6.

♥. 32. n) c. 4, 8.

Cap. XII, ♥. 1. o) Leu. 18, 4. Ar. P. Hæc funt præcipua ftatuta &c.

♥. 21. בן Sine Dagefch 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 19. & cum expreffa figura Raphe 1. 4. & fic, deleto Dagefch, emendatum in 2. ♥. 23. ועצמים Mem dagefchatum habent 7. 14. 21. ♥. 24. פרת per Patach 0. 2. 3. 4. & 22. ♥. 26. Pro tertio Samech fectionis maioris habent tria Pe maiuscula 2. 6. 9. 10. 12. 19. 20. 21 Pe fimplex tantummodo 4. & integram vocem ר פ״שה 8. fed Sethumam fectionem vult effe O. T. ♥. 28. לא תשמעו ita 3. ♥. 29. Sectionem Petucham habent 1. 2. 3. 4. גרזים Zain fine Dagefch 1. 4. ♥. 30. הלא Kadma loco Makk. habet 3. 5. fu. 4. at vtrumque fimul 22. ♥. 31. לבוא plene 3. 5. contra Maf. 1. ac Erf. h. l. impreffamque ad Gen. 48, 7. CAP. XII. ♥. 1. אשר per Tlifchagd. 2.

כל־הימים אשר־אתם חיים על־האדמה׃
2 אבד תאבדון את־כל־המקמות אשר עבדו־שם
הגוים אשר אתם ירשים אתם את־אלהיהם על־
ההרים הרמים ועל־הגבעות ותחת כל־עץ רענן׃
3 ונתצתם את־מזבחתם ושברתם את־מצבתם
ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון
4 ואבדתם את־שמם מן־המקום ההוא׃ לא־תעשון כן
ה ליהוה אלהיכם׃ כי אם־אל־המקום אשר־יבחר יהוה
אלהיכם מכל־שבטיכם לשום את־שמו שם לשכנו
6 תדרשו ובאת שמה׃ והבאתם שמה עלתיכם
וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם
ונדריכם ונדבתיכם ובכרת בקרכם וצאנכם׃
7 ואכלתם־שם לפני יהוה אלהיכם ושמחתם בכל
משלח ידכם אתם ובתיכם אשר ברכך יהוה אלהיך׃
8 לא תעשון ככל אשר אנחנו עשים פה היום איש כל־
9 הישר בעיניו׃ כי לא־באתם עד־עתה אל־המנוחה
י ואל־הנחלה אשר־יהוה אלהיך נתן לך׃ ועברתם
את־הירדן וישבתם בארץ אשר־יהוה אלהיכם מנחיל
אתכם והניח לכם מכל־איביכם מסביב וישבתם־
11 בטח׃ והיה המקום אשר־יבחר יהוה אלהיכם בו
לשכן שמו שם שמה תביאו את כל־אשר אנכי מצוה
אתכם עולתיכם וזבחיכם מעשרתיכם ותרמת ידכם
12 וכל מבחר נדריכם אשר תדרו ליהוה׃ ושמחתם
לפני יהוה אלהיכם אתם ובניכם ובנתיכם ועבדיכם
ואמהתיכם והלוי אשר בשעריכם כי אין לו חלק
13 ונחלה אתכם׃ השמר לך פן־תעלה עלתיך בכל־
14 מקום אשר תראה׃ כי אם־במקום אשר־יבחר יהוה
באחד שבטיך שם תעלה עלתיך ושם תעשה כל
אשר

℣. 2. p) *perdendo* s. *destruendo destruetis*. c. 7, 5. cf. Ps. 106, 34. q) Parenthesin format dictio Tiphchæ. r) c. 11, 23. s) *arbore virente*. 1 Reg. 14, 23. Ez. 6, 13. Hos. 4, 13. h. e. quascunque ædiculas aut aras sub lucorum umbra inveneritis. *Cler.*

℣. 3. t) *diruetis itaque*. Iud. 2, 2. 2 Par. 31, 1. ό. κατεσκάψατε. Rom. 11, 3. u) *&* *lucos eorum*. c. 7, 5. x) vt nulla amplius mentio deorum fiat, fanis solo æquatis.

℣. 4. y) v. 31. Leu. 18, 3.

℣. 5. z) v. 21. 26. Ex. 20, 21. 1 Reg. 8, 44. c. 11, 13. 2 Reg. 21, 4. a) 2 Reg. 21, 4. 2 Par. 6, 20. vt dicatur is locus *urbs Iebona*, e. c. Ps. 48, 9. &c. b) Schmid. *habitaculum*, inquam, *eius quaretis*. Onk. Ion. *domum Schechinæ eius*. c) cf. 1 Reg. 3, 2. Esr. 3, 2.

℣. 6. d) vid. Ex. 29, 21. e) sc. *eucharistica*. vid. Leu. 3, 1. f) v. 17. c. 14, 22. Leu. 27, 30. Num. 18, 21. seqq. g) Leu. 7, 16. Num. 15, 3.

℣. 7. h) v. 12. 18. c. 14, 23. 26. Ex. 18, 12. i) *missione manus vestra*. Vulg. *ad qua miseritis manum*, i. e. in omni molitione & incepto, ac partis labore vestro facultatibus. c. 15, 10. c. 23, 21. cf. Ps. 128, 2.

℣. 8. k) cf. Leu. 17, 7. l) *quod sibi rectum videtur*. Iud. 17, 6. c. 21, 25. cf. Prou. 24, 2. c. 21, 2. 8. ό. τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιον αὐτοῦ. 1 Ioh. 3, 22.

℣. 9. m) vid. Num. 35, 2. n) *Ion*. domum sanctuarii, quæ est domus quietis.

℣. 10. o) *cum requiem dederit*. Ios. 22, 4. p) Ex. 34, 24. q) *secure*, *in securitate*. c. 33, 28. Mich. 4, 4.

℣. 11. r) v. 5. cf. 1 Reg. 8, 29. s) *ad figendum* l. *residere faciendum nomen suum ibi*. c. 14, 23. Neh. 1, 9. Ps. 132, 13. cf. Ioh. 4, 14. t) *electionem* c. f. 11,

Ex. 22, 7. c. 37, 24. *votorum vestrorum*, i. e. *lectissimas victimas*, quas voueritis; alias enim vovere non licebat. Leu. 22, 20. 23. Ceterum ante legem omnibus hominibus licebat vbiq; in fide Deo sacrificium offerre, & ita commemorare fœdus Dei, & spem reconciliationis: sed Deus per legem Mosis hanc libertatem restrinxit, dum sacerdotium Aharoni & filiis ei' dedit; illaque non rata haberi vult, nisi in vno loco offerantur. cf. Ex. 20, 21. (& not. Leu. 17, 4.) Hoc ipso Deus ostendit, se non delectari multitudine sacrificiorum, sed fide & vno Sacerdote, seque vnicum Sacerdotem & vnicum sacrificium consummans aguiturum. Fuit ergo hoc præceptum præparatio ad abolendā sacrificia per destructionē sanctuarii terrestris. Dan. 9, 26. 27. &c.

℣. 12. u) v. 7. Neh. 12, 43. x) nam & horum curā habet Deus. cf. Ex. 20, 10. y) c. 18, 1. 2. Num. 18, 20. 24.

℣. 13. z) Leu. 17. 4. 9.

℣. 1. כל־הימים *Kadma* super *He* locant 1. 6 -- 21. su. 2. ℣. 5. כי per *Munach* 1. שמה *Schin* sine *Dagesch* 2 -- 5. 7. 8. 10 -- 16. 19. 21. & per expressum *Raphe* 3. contra *O. T.* f. 24. b. ℣. 11. אשר יבחר sic per *Munach* 2. 3. 5. 6. 9. 10. se. 4. תדרו *Daleth raphatum* in *Hilleliano* codice repertum fuisse, ait *D. Kimchi* in *Michlol*, & *Elias* in *Masoreth* p. m. 78. Huic suffragatur *Masora Erffurtensis*, quæ habet ל ורפי Sed *dageschatum* (prout analogia requirit) probat *Masora* 1. ℣. 14. אשר ita 3. 5. 17. 18. 21. *Ber.* sic su. 4. secundum libros *Hisp.* in *O. T.* at reliqui habent *Kadma*, præter 6. 9. 20. qui *Makkeph* & *Kadma* simul. שם תעלה ita 1. 4. 17. 18. & *Ber.*

טו אשר אנכי מצוך׃ רק בכל־אות נפשך תזבח ואכלת
בשר כברכת יהוה אלהיך אשר נתן־לך בכל־שעריך
16 הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל׃ רק הדם לא
17 תאכלו על־הארץ תשפכנו כמים׃ לא־תוכל לאכל
בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך ובכרת בקרך
וצאנך וכל־נדריך אשר תדר ונדבתיך ותרומת ידך׃
18 כי אם־לפני יהוה אלהיך תאכלנו במקום אשר יבחר
יהוה אלהיך בו אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי
אשר בשעריך ושמחת לפני יהוה אלהיך בכל משלח
19 ידך׃ השמר לך פן־תעזב את־הלוי כל־ימיך על־
כ אדמתך׃ ס כי־ירחיב יהוה אלהיך את־
גבלך כאשר דבר־לך ואמרת אכלה בשר כי־תאוה
21 נפשך לאכל בשר בכל־אות נפשך תאכל בשר׃ כי־
ירחק ממך המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשום
שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן יהוה לך
22 כאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אות נפשך׃ אך
כאשר יאכל את־הצבי ואת־האיל כן תאכלנו
23 הטמא והטהור יחדו יאכלנו׃ רק חזק לבלתי אכל
הדם כי הדם הוא הנפש ולא־תאכל הנפש עם־
24 כה הבשר׃ לא תאכלנו על־הארץ תשפכנו כמים׃ לא
תאכלנו למען ייטב לך ולבניך אחריך כי־תעשה
26 הישר בעיני יהוה׃ רק קדשיך אשר־יהיו לך ונדריך
27 תשא ובאת אל־המקום אשר־יבחר יהוה׃ ועשית
עלתיך הבשר והדם על־מזבח יהוה אלהיך ודם־
זבחיך ישפך על־מזבח יהוה אלהיך והבשר תאכל׃
28 שמר ושמעת את כל־הדברים האלה אשר אנכי
מצוך למען ייטב לך ולבניך אחריך עד־עולם כי
תעשה הטוב והישר בעיני יהוה אלהיך׃ ס
כי

Esus carnis permittitur, sanguinis prohibetur.

Leuita non deserendus.

erunt. Leu. 22, 16. Hoc pertinet ad superiora, docetque Moses, nequaquam opus esse, ducere ad altare pecudes omnes, quibus vesci volebant; sed tantum eas, quæ victimarum loco habendæ, aut voto debitæ erant. *Cler.*

℣. 27. *f*) de his vid. Leu. 1, 2. seqq. *g*) vid. v. 6.

℣. 15. *a*) *pro omni desiderio vel cupiditate animæ tuæ.* v. 20. 21. c. 18, 6. Hos. 10, 10. *Ar. P.* Quandocunque experierit anima tua carnem. *b*) *iugulabis, mactabis.* v. 21. ὁ. θύσεις. Act. 10, 13. *c*) v. 17. 21. Ex. 20, 10. *d*) A sacrarum victimarum carne arcebantur immundi. Leu. 7, 20. *e*) *vt capream & ceruum*, de quibus oblationes sacræ non fiebant. v. 21. c. 15, 22. ὁ. ὡς δορκάδα. Act. 9, 36. *Ar. P.* sicut vescuntur carne capreæ & cerui.

℣. 16. *f*) v. 23. 24. c. 15, 23. Leu. 3, 17. &c. *g*) v. 24. c. 15, 23.

℣. 17. *h*) nempe *licite, non licebit sibi.* Gen. 34, 14. *Ar. P.* neque licitum erit tibi. *i*) v. 6. c. 14, 22. seqq. Leu. 27, 30. *k*) *& primogenita.* c. 15, 19. hæc enim Sacerdotibus debebantur. Num. 18, 15. *l*) *& oblationem.* sec. Raschi *primitias fructuum.* cf. Leu. 19, 24. Num. 18, 8. seqq.

℣. 18. *m*) in loco sacro, ante Tabernaculum vel Templum. v. 7. 11. *n*) vid. v. 7.

℣. 19. *o*) ne deseres *Leuitam.* v. 12. c. 14, 27. Num. 18, 24.

℣. 20. *p*) *Cum amplianerit.* c. 19, 8. Ex. 23, 31. *q*) c. 15, 18. Gen. 28, 14. *r*) vid. v. 15.

℣. 21. *s*) *Cum nimium dissitus erit, procul aberit.* c. 14, 24. *t*) vid. v. 5. *u*) nempe effuso omni sanguine. v. 16.

℣. 21. *x*) v. 16. de את cf. Num. 26, 55. *y*) *pariter.* c. 33, 17. ὁ. ὡσαύτως. Luc. 22, 20.

℣. 23. *z*) *firmus tamen esto*, constanter in eo persta. 1 Par. 28, 7. *a*) Gen. 9, 4. Leu. 17, 11. 14. *Ion.* subsistentia animæ. *Ar. P.* est domicilium animæ. *b*) cf. 1 Sam. 14, 32.

℣. 24. *c*) vid. v. 16.

℣. 25. *d*) c. 6, 18.

℣. 26. *e*) *Tantum sanctitates tuas*, seu quæ a te consecrata erunt,

℣. 14. מצוך *Suffixum sine Dagesch* 8. 14. contra *Masoram MStam & impressam.* ℣. 15. רק per *Tlischagdola* emendauit 4. אשר־נתן ita 2. 3. ℣. 17. לא per *Munach* 1. 3. 4. ותירשך sine *prafixo Vau* 3. sic su. 2. ℣. 18. במקום per *Tlischakt.* 8. ידיך *plene* seu cum *Iod plurali* 1. 3. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 19. 21. contra *O. T.* f. 24. b. ℣. 20. אלהיך per *Munach* 1. 2. 3. & *Ber.* contra *Masoram* ad Gen. 30, 16. גבולך *plene* cum *Schurek* 2. 3. contra *Maſ. Erff.* ℣. 21. צויתיך ii *plene* 1. 2. 4. 5. *Hal.* 7. 8. 10.-16. 19. 21. contra *Masoram Erffurt.* & *O. T.* ℣. 21. ואכלת per *Munach* 6. 9. 10. 12. 13. 19. 20. 21. contra *O. T.* ℣. 23. חזק ita 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. 22. recte & secundum *O. T.* at reliqui habent *Sakephkaten.*

29 כי־יכרית יהוה אלהיך את־הגוים אשר אתה
בא־שמה לרשת אותם מפניך וירשת אתם וישבת
ל בארצם : השמר לך פן־תנקש אחריהם אחרי השמדם
מפניך ופן־תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים
לא האלה את־אלהיהם ואעשה־כן גם־אני : לא־תעשה
כן ליהוה אלהיך כי כל־תועבת יהוה אשר שנא עשו
לאלהיהם כי גם את־בניהם ואת־בנתיהם ישרפו
יג באש לאלהיהם : את כל־הדבר אשר אנכי מצוה
אתכם אתו תשמרו לעשות לא־תסף עליו ולא
תגרע ממנו : פ
2 כי־יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות
3 או מופת : ובא האות והמופת אשר־דבר אליך
לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא־ידעתם
4 ונעבדם : לא תשמע אל־דברי הנביא ההוא או אל־
חולם החלום ההוא כי מנסה יהוה אלהיכם אתכם
לדעת הישכם אהבים את־יהוה אלהיכם בכל־
ה לבבכם ובכל־נפשכם : אחרי יהוה אלהיכם תלכו
ואתו תיראו ואת־מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו
6 ואתו תעבדו ובו תדבקון : והנביא ההוא או חלם
החלום ההוא יומת כי דבר־סרה על־יהוה אלהיכם
המוציא אתכם מארץ מצרים והפדך מבית עבדים
להדיחך מן־הדרך אשר צוך יהוה אלהיך ללכת בה
7 ובערת הרע מקרבך : ס כי יסיתך אחיך
בן־אמך או־בנך או־בתך או אשת חיקך או רעך
אשר כנפשך בסתר לאמר נלכה ונעבדה אלהים
8 אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתיך : מאלהי העמים
אשר סביבתיכם הקרבים אליך או הרחקים ממך
9 מקצה הארץ ועד־קצה הארץ : לא־תאבה לו ולא
תשמע

Idololatria vitanda.

Cap. XIII.

℣. 29. *h*) c. 11, 25.
℣. 30. *i*) *in laqueum incidas post eos eundo siue eos imitando* (5) Ps. 9, 17. cf. c. 7, 16. *Ar. P.* in sequela eorum. *k*) *quomodo colebant?* nam & ego sic faciam. c. 18, 21. *l*) c. 18, 9. Leu. 18. 26. Ps. 106, 35.
℣. 31. *m*) vid. v. 4. *n*) c. 18, 10. 2 Reg. 16, 3. c. 17, 17. c. 23, 10. Ier. 7, 31. c. 19, 5. cf. Leu. 18, 21.
Cap. XIII, ℣. 1. *o*) c. 4, 1. *p*) c. 4, 2. ό. ὐ προσθήσεις ἐπ' αὐτὸ, ὐδὲ ἀφελεῖς ἀπ' αὐτῦ. Apoc. 22, 18. 19. Non potuit tamen Moses Legislatori Ipsi legem imponere; & notum est, *perpetuitatem Legum* huic exceptioni semper subiacere, nisi aliter Legislatori videatur, &c. *Cler.* cf. Ier. 31, 31. seqq.
℣. 2. *q*) c. 17, 5. c. 18, 20. *Ar. P.* qui sibi arrogat prophetiam aut somnium. *r*) *dixerit*, verbis nempe prænunciarit. cf. c. 21, 29. 1 Reg. 13, 3. 5. *s*) Ex. 7, 11. Matth. 24, 24. 2 Thess. 2, 9.
℣. 3. *t*) Obseruandum hic, Mosen non damnare eum, *qui interpretetur Legem aliter, quam fieri solet; aut etiam ipsam a Deo Israelis abrogatam esse contendat;* sed ita describere falsum prophetam, vt characterem eius proprium esse velit, abnegationem Dei Israelis, seu cæli & terræ Creatoris. Igitur stulte Iudæi hanc legem Christianis obiiciunt, quasi hinc appareat, non fuisse audiendos Iesum Nazarenum eiusque discipulos. Hi enim non adgressi sunt docere Iudæos, alium Deum esse colendum, præter eum, quem norant, seu cæli & terræ Creatorem. *Cler.*
℣. 4. *u*) dum patitur, miraculum a cacodæmone fieri. cf. Gen. 22, 1. & not. Ex. 7, 13. *x*) *an sitis amantes*, an ametis. c. 10, 20. cf. not. c. 8, 2.
℣. 5. *y*) c. 1, 36. Gen 5, 22. cf. Ioh. 12, 26.
℣. 6. *z*) c. 18, 10. Ier. 14, 15. si scilicet idoneis testibus de inimicitia sua aduersus Deum conuictus sit. c. 17, 6. *a*) *defectionem*. c. 19, 16. ό. πλανῆσαί σε ἀπὸ Κυρίυ. cf. 2 Thess. 2, 10. 11. *b*) *ad depellendum & auertendum te*. v. 11. 14. 2 Par. 21, 11. 2 Reg. 17, 21. *c*) *tolles itaque*. c. 17, 7. 1 Cor. 5, 13. *Ar. P.* homines malitiæ, malitiosos.
℣. 7. *d*) קמץ ברבי, *cum incitaverit te vel frater tuus*. c. 17, 2. 1 Sam. 26, 19. *e*) *quæ in sinu tuo cubat*, vel carissima. c. 28, 54. 56. Mich. 7, 5. 2 Sam. 12, 3. *f*) ό. ἴσος τῆ ψυχῆ σῦ, *qui instar animæ tuæ est*, quem sicut te ipsum amas. ita *Ion*.
℣. 9. *g*) *non adsentieris illi*. cf. c. 33, 9. Prou. 1, 10. Matth. 10, 37.

℣. 30. אחרי השמדם ita 1. CAP. XIII, v. 1. את cum adiecto *Psik* 3. 4. אתו תשמרו sic 1. 2. ℣. 2. Cum hoc verſu demum Cap. XIII. inchoant 6. 7. 8. 9. 11. 12. 13. 14. 19. 20. ℣. 3. נלכה per *Rbhia* 1. 6. 9. 20. su. 2. ידעתם *Tau per Segol* (sic foret, *secunda pluralis*) scribit 3. sic su. 2. ונעבדם *Nun per Patach* 3. 4. 10. 19. 20. 21. contra *M. l.* ℣. 6. דבר *Daleth dageschatum* hab. 5—13. 16. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 24. b. והפדך *Pe maiusculum* scribunt 3. 4. *Hal.* להדיחך מן־הדרך ita 2. & sic su. 4. אשר per *Mercha* 1. 2. 6. 9. 20. ℣. 7. בן *Beth per Dagesch* 1. 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 20. 21. contra *O. T.*

תשמע אליו ולא־תחוס עינך עליו ולא־תחמל ולא־
תכסה עליו׃ כי הרג תהרגנו ידך תהיה־בו בראשונה י
11 להמיתו ויד כל־העם באחרנה׃ וסקלתו באבנים
ומת כי בקש להדיחך מעל יהוה אלהיך המוציאך
12 מארץ מצרים מבית עבדים׃ וכל־ישראל ישמעו
ויראון ולא־יוספו לעשות כדבר הרע הזה בקרבך׃
13 ס כי־תשמע באחת עריך אשר יהוה אלהיך
14 נתן לך לשבת שם לאמר׃ יצאו אנשים בני־בליעל
מקרבך וידיחו את־ישבי עירם לאמר נלכה ונעבדה
אלהים אחרים אשר לא־ידעתם׃ ודרשת וחקרת טו
ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה
16 הזאת בקרבך׃ הכה תכה את־ישבי העיר ההוא לפי־
חרב החרם אתה ואת־כל־אשר־בה ואת־בהמתה לפי־
17 חרב׃ ואת־כל־שללה תקבץ אל־תוך רחבה ושרפת
באש את־העיר ואת־כל־שללה כליל ליהוה אלהיך
18 והיתה תל עולם לא תבנה עוד׃ ולא־ידבק בידך מאומה
מן־החרם למען ישוב יהוה מחרון אפו ונתן־לך רחמים
19 ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבתיך׃ כי תשמע
בקול יהוה אלהיך לשמר את־כל־מצותיו אשר אנכי
מצוך היום לעשות הישר בעיני יהוה אלהיך׃ ס

Cap. XIV. יד בנים אתם ליהוה אלהיכם לא תתגדדו ולא־
2 תשימו קרחה בין עיניכם למת׃ כי עם קדוש אתה
ליהוה אלהיך ובך בחר יהוה להיות לו לעם סגלה
3 מכל העמים אשר על־פני האדמה׃ ס לא
4 תאכל כל־תועבה׃ זאת הבהמה אשר תאכלו
שור שה כשבים ושה עזים׃ איל וצבי ויחמור ואקו ה
6 ודישן ותאו וזמר׃ וכל־בהמה מפרסת פרסה ושסעת
שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו׃
אך

erā hic mos fuit lugendi mortuos suos; siquidem enim vita huius mundi praecipua illis fuit, eam cum perdiderunt, perierunt aeternum. at vos non sic; *filii enim estis* &c. Solet pater filiis pulchrā parare hereditatem; & vobis futura vita, quam creaui, parata est: ergo non licet vobis sic, vt illis, lugere mortuos; quia si interierit corpus in hoc mundo, habetis tamē promissionē venturi saeculi, quod praesenti est potius. f. 204. b. cf. 1 Thess. 4, 13. g) *vosmet non incidetis* 1. Reg. 18, 28. Ier. 16, 6. c. 47, 5. h) Leu. 19, 28. c. 21, 5. i) h. e. sec. Raschi in fronte, resectis crinibus, qui imminent oculorum interstitio, vt in orbem attonsi sitis. ℣. 2. k) *peculiaris conseruationis*, quae nec in morte perit. (7) c. 7, 6. c. 26, 18. ℣. 4. l) vid. Leu. 11, 2. seqq. ℣. 5. m) *& Iachmur* (2) 1 Reg. 5, 3. animal circa Euphratem frequens, rufum, ceruo simile & ferratis cornibus. vid. Bocharti Hieroz. n) *hircus syluestris* (1) o) *pygargus*, cerui l. capreae genus, *a clunibus albis l. cinerei coloris* (1) p) *oryx*, caprearum species (1) cf. Es. 51, 20. q) Bochart. *rupicapra*; rad. Arab. *saltare saltu caprea*. ℣. 6. r) vid. Leu. 11, 3.

℣. 10. h) *accersitum* nempe, & damnatum a iudicibus. vid. v. 6. *Bechai*: Lex tota, quanta est, misericordia est, ab auctore misericordiae profecta; quando praecipit nobis reum occidere, nequaquam intendit, vt hoc faciamus per vindictae cupiditatem, sed vt in improbos animaduertamus ex misericordiae principio, quo caeterorum misereamur, ne prauis exemplis inficiantur. Ideo enim dicit: *non parcet oculus tuus* &c. f. 204. a. i) *prior.* Num. 2, 9. k) c. 17, 7. Ex. 32, 27. ℣. 11. l) c. 17, 5. m) Esth. 6, 2. n) vid. v. 6. 14. ℣. 13. o) *de vna.* c. 3, 26. Leu. 5, 21. ℣. 14. p) *filii Belial*, homines diabolici. c. 15, 9. Sic 1 Reg. 21, 13. Vulgata: *filii diaboli*. vid. 2 Cor. 6, 15. vbi *Syrus* pro *Belial* habet *Satanam*, qui reuera *nullius frugi* בלי יעל & *nihil prodest*. Alii ab עלה. l. עול quod *a Deo & supernis* ad se & inferna conuersus sit. q) *& impulerunt.* v. 6. 11. r) c. 17, 3. cf. Ex. 23, 19. ℣. 15. s) *Tum inquires in eam rem.* c. 17, 4. t) *& inuestigabis.* Iud. 18, 2. u) *quam optime potes*, s. *diligentissime*. c. 9, 21. x) Leu. 13, 5. y) Gen. 41, 32. ℣. 16. z) Ex. 22, 19. a) *internecioni deuouendo eam.* v. 18. Leu. 27, 29. Num. 21, 2. Sic quoque scire debebant Israelitae, si a Deo Seruatore deficerent, se ipsos omnino exscindendos. cf. 1 Thess. 2, 15. 16. 2 Pet. 2, 1. *Cocc.* ℣. 17. b) *in totum.* Leu. 6, 15. 16. Es. 2, 18. Sapientissime hoc constitutum fuit, ne ob diuitias vicinis inuidiosas & auide diripiendas, deleretur vrbs innocua. *Cler.* c) *cumulus.* Ios. 8, 28. ℣. 18. d) v. 16. c. 7, 26. e) ne & de reliquis poenas sumat. vid. Ios. 7, 1. 11. 12. c. 22, 20. Cap. XIV. ℣. 1. f) v. 2. c. 7, 6. Ps. 82, 6. *Bechai*: Amoraeorum

℣. 11. וכל־ישראל *Kadma* super *Iod* figunt libri *Hisp.* in O. T. f. 24 b. at per *Merca* correxit 1. ex *En hakkore*. Denique וכל־ישראל ישמעו habet 3. & sic fu. 1. 2. 4. ויראון *plene* 1. sec. *Masoram* suam & *Erffurtensem*. הרע per *Patach* 2. 3. 4. ℣. 13. כי ita per *Makk.* 1. 4. 5. 17. 18. 22. *Ber.* & sic emendatum in 1. secund. O. T. at reliqui habent *Munach*. ℣. 14. ידעתם, *Tau*, *Kametsatum* (sic esset *singularis* cum *suffixo*) habet 1. sed contra *Masoram* 2. ad v. 2. ℣. 17. ושרפת באש ita 1--13. 15. 16. 19. & 21. contra O. T. ℣. 18. ונתן per *Kadma milra* 2. 3. CAP. XIV. ℣. 2. העמים ita 3. 4. 17. 18. 22. & *Ber.* sec. O. T. at reliqui loco *Metheg* habent *Munach*. ℣. 5. ודישן *schon plene* 1. 7. 8. 11. 15. 16. fu. 2. secundum *Masoram* 1. 7. 8. & *Erffurtensem* h. l. sed *defectiuum* requirit *Masora* ad Gen. 36, 21. quod probat O. T.

7 אך את־זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי *Animalia munda & immunda.*
הפרסה השסועה את־הגמל ואת־הארנבת ואת־
השפן כי־מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו טמאים
8 הם לכם׃ ואת־החזיר כי־מפריס פרסה הוא ולא
גרה טמא הוא לכם מבשרם לא תאכלו ובנבלתם
9 לא תגעו׃ ס את־זה תאכלו מכל אשר
י במים כל אשר־לו סנפיר וקשקשת תאכלו׃ וכל *Pisces.*
אשר אין־לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו טמא הוא
11
12 לכם׃ ס כל־צפור טהרה תאכלו׃ וזה *Aues.*
אשר לא־תאכלו מהם הנשר והפרס והעזניה׃
13
14 והראה ואת־האיה והדיה למינה׃ ואת כל־ערב
טו למינו׃ ואת בת היענה ואת־התחמס ואת־השחף
16 ואת־הנץ למינהו׃ את־הכוס ואת־הינשוף
17 והתנשמת׃ והקאת ואת־הרחמה ואת־השלך׃
18 והחסידה והאנפה למינה והדוכיפת והעטלף׃ וכל
19
כ שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו׃ כל־עוף טהור
21 תאכלו׃ לא תאכלו כל־נבלה לגר אשר־בשעריך
תתננה ואכלה או מכר לנכרי כי עם קדוש אתה
ליהוה אלהיך לא־תבשל גדי בחלב אמו׃ פ
22 עשר תעשר את כל־תבואת זרעך היצא השדה שנה
23 שנה׃ ואכלת לפני יהוה אלהיך במקום אשר־יבחר
לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת
בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את־יהוה אלהיך
24 כל־הימים׃ וכי־ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו
כי־ירחק ממך המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשום
כה שמו שם כי יברכך יהוה אלהיך׃ ונתתה בכסף וצרת
הכסף בידך והלכת אל־המקום אשר יבחר יהוה
26 אלהיך בו׃ ונתתה הכסף בכל אשר־תאוה נפשך
בבקר

ỳ. 7. r) *de iis, quæ ruminant.* Leu. 11, 3. s) *fissam.* ibid. u) *leporem.* Leu. 11, 6. x) *cuniculum.* al. *arctomurem* (4) vid. Leu. 11, 5.
ỳ. 8 y) *suem.* Leu. 11, 7. z) *ruminat* (1) al. *sed rumen non est illi.* cf. Leu. 11, 7.
ỳ. 9. a) *pinnula & squama.* Leu. 11, 9.
ỳ. 12. b) *aquilam & ossifragam, & aquilam validam nigram.* Leu. 11, 13.
ỳ. 13. c) *& miluum* (1) *a visu;* pro quo Leu. 11, 14. est הדאה *a volatu.* d) *asalonem, accipitrem.* ibid. e) *& vulturem* nigrum (2) Es. 34, 15.
ỳ. 15. f) Leu. 11, 16.
ỳ. 16. g) Leu. 11, 17.
ỳ. 17. h) *pelecanum.* Leu. 11, 18. i) *mergum* (2) Leu. 11, 17.
ỳ. 18. k) Leu. 11, 19. l) *vespertilionem.* (3) Es. 2, 20.
ỳ. 19. m) Leu. 11, 20.
ỳ. 21. n) *cadauer.* Leu. 11, 40. c. 17, 15. Ez. 4, 14. o) *peregrino aut proselyto porta;* nam proselyto iustitiæ id æque non licuit. cf. Leu. 17, 15. p) *aut vendendo* sc. *vendas.* cf. c. 15, 2. Leu. 6, 7. q) vid. Ex. 23, 19. c. 34, 26. Esse *συμπάθειαν* inter pecudes, *Ouidius* notauit Metam. II. fab. 11. Tum vero gemitus, alto de corde petitos, Edidit, haud aliter, quam *cum spectante iuuenca Lactentis vituli dextra libratus ab aure, tempora discussit claro cava malleus ictu.*
ỳ. 22. r) cf. v. 28. Gen. 28, 21. *decimam secundam* intelligunt eruditi. Conf c. 26, 12. & *Surenhusii* Mischnam T. I. p. 245. seqq. s) Leu. 27, 30. t) *exeuntis agro,* quod in agro nascitur, quomodo cum ב construitur. cf. 1 Reg. 5, 23. sed *Schmid.* subintell. אל reddit: quod educitur in agrum. cf. *Ab. Esra* u) i. e. *quotannis.* cf. Num. 17, 21.
ỳ. 23. x) c. 12, 11. c. 16, 6. y) c. 12, 6. 17. z) c. 10, 12.
ỳ. 24.

ỳ. 24. a) *quodsi multa fuerit præ te. si longior fuerit via,* quam vt decimam eo ferre possis. c. 19, 6. b) c. 12, 21.
ỳ. 25. c) *tum dabis illam pro argento,* pecunia commutabis. c. 2, 6. *Ar. P.* Vende illud. d) *& ligabis,* in crumenam recondes. 2 Reg. 5, 23.

ỳ. 7. אך את־זה לא תאכלו ממעלי Ita 2. & sic fu. 4. sed אך את־זה etiam habent 6. 9. 20. ỳ. 15. בת per *Makk.* 3. 17. 18. 22. *Ber.* fu. 2. reliqui per *Munach.* ỳ. 21. לא תאכלו sic per *Munach* 17. 22. *Ber.* secundum *O. T.* f. 14. b. at reliqui לא per *Makk.* coniungunt. נבלה *Paser* habet 2. & sic fu. 4. ỳ. 22. שנה cum interiecto *Psik* 4. sed id abesse iubet nota marginalis 1. ỳ. 23. מעשר *Ain* per *Chateph patach* 3. 4. 7. 8. 10--16. 19. 21. sed *Schua simplex* requirit *O. T.* & *Masora* 1. 2c *Erf.* ad c. 12, 17. ỳ. 25. בידך *milel* & *Daleth* cum *Segol* scribunt 1. 3.

בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך
ואכלת שם לפני יהוה אלהיך ושמחת אתה וביתך׃
27 והלוי אשר־בשעריך לא תעזבנו כי אין לו חלק
28 ונחלה עמך׃ ס מקצה שלש שנים
תוציא את־כל־מעשר תבואתך בשנה ההוא
29 והנחת בשעריך׃ ובא הלוי כי אין־לו חלק ונחלה
עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו
ושבעו למען יברכך יהוה אלהיך בכל־מעשה ידך
טו אשר תעשה׃ ס מקץ שבע־שנים תעשה
2 שמטה׃ וזה דבר השמטה שמוט כל־בעל משה ידו
אשר ישה ברעהו לא־יגש את־רעהו ואת־אחיו כי־קרא
3 שמטה ליהוה׃ את־הנכרי תגש ואשר יהיה לך את־
4 אחיך תשמט ידך׃ אפס כי לא יהיה־בך אביון כי־ברך
יברכך יהוה בארץ אשר יהוה אלהיך נתן־לך נחלה
5 לרשתה׃ רק אם־שמוע תשמע בקול יהוה אלהיך
לשמר לעשות את־כל־המצוה הזאת אשר אנכי
6 מצוך היום׃ כי־יהוה אלהיך ברכך כאשר דבר־לך
והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבט ומשלת בגוים
7 רבים ובך לא ימשלו׃ ס כי־יהיה בך אביון
מאחד אחיך באחד שעריך בארצך אשר־יהוה אלהיך
נתן לך לא תאמץ את־לבבך ולא תקפץ את־ידך
8 מאחיך האביון׃ כי־פתח תפתח את־ידך לו והעבט
9 תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו׃ השמר לך פן־
יהיה דבר עם־לבבך בליעל לאמר קרבה שנת־השבע
שנת השמטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו
10 וקרא עליך אל־יהוה והיה בך חטא׃ נתון תתן לו
ולא־ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך
11 יהוה אלהיך בכל־מעשך ובכל משלח ידך׃ כי לא־
יחדל

tamen non esse debet (ex desidia l. malitia sua) *pauper. nam* &c. ℣. 5. *a*) c. 28, 1. seqq. *Ar.P.* quamdiu audies & obsequeris. ℣. 6. *b*) *& mutuo dares.* v. 8. *c*) *non acciperes.* c. 24, 10. Sir. 29, 1. 2. ℣. 7. *d*) *non obfirmabis* cor tuum, Cap. XV. non eris immisericors. c. 2, 30. *e*) *occludes.* Ef. 58, 25. *f*) Prov. 28, 27. Sir. 4, 1. Mat. 5, 42. 2 Cor. 9, 9. ℣. 8. *g*) v. 11. Ef. 58, 7. *h*) vid. v. 6. *i*) *sufficientiam defectus eius* f. quantum satis est ad eius inopiæ subueniendum. cf. Leu. 25, 26. 28. ℣. 9. *k*) *verbum cum corde tuo*, Belialis, i. e. impia & scelesta *cogitatio*. cf. c. 8, 5. 1 Reg. 8, 18. *l*) *nequam, diabolicum.* c. 13, 14. Pf. 41, 9. Pf. 101, 3. *m*) *& malignus* sit oculus & *animus* tuus. v. 10. Prov. 23, 6. ό. πονηρεύσηται. Mat. 6, 23. c. 20, 15. vt contra *oculus bonus* dicitur *de animo benefico*. Prov. 22, 9. *n*) Iac. 2, 16. *o*) Iac. 4, 17. 1 Ioh. 3, 17. ℣. 10. *p*) non semel tantum, sed iterum ac sæpius. *M. I.* ad Pf. 37, 21. *q*) vid. v. 9. ό. ȣ̓ λυπηθήσῃ. 2 Cor. 9, 7. *r*) Matth. 6, 4. *s*) c. 12, 7.

℣. 26. *e*) *quod petierit a te.* Coh. 2, 10. *f*) v. 23. c. 12, 7. c. 15, 20. ℣. 27. *g*) c. 12, 19. Num. 18, 24. *h*) *pars aut hereditas.* v. 29. c. 18, 1. ό. μερὶς ȣ̓δὲ κλῆρος. Act. 8, 21. ℣. 28. *i*) *a fine trium annorum*, aut tertio quoque anno. c. 15, 1. Ier. 34, 14. cf. supra v. 22. & c. 26, 12. *k*) *& depones* eam. c. 26, 10. ℣. 29. *l*) c. 28, 1. seqq. Cap. XV, ℣. 1. *m*) *a fine septem annorum*, i. e. septimo quoque anno, vt c. 14, 28. c. 31, 10. *n*) c. 5, 15. c. 16, 10. *o*) *remissionem* debitorum, & *dimissionem* seruorum (5) v. 2. 9. cf. Ex. 21, 2. c. 23, 11. Leu. 25, 39. 40. ό. ἄφεσιν. Luc. 4, 18. ℣. 2. *p*) *Hæc vero est res* f. *ratio* remissionis. c. 19, 4. 1 Reg. 9, 15. *q*) *remittendo* sc. *remittat*. cf. c. 14, 21. *r*) dominus *crediti* (1) i. e. *creditor*, vt *dominus somniorum* est *somniator* Gen. 37, 19. & בעל משחית *destructor* Prov. 18, 9. &c. *s*) *crediti manus sua*; h. e. a manu sua facti. *t*) *quod mutuo dedit, & exacturus esset* a proximo suo. c. 24, 10. *u*) *non vrgeat* l. *non exigat* a proximo. Ex. 5, 6. 2 Reg. 23, 35. ό. οὐκ ἀπαιτήσεις. Luc. 6, 30. *x*) *cum indicta, proclamata fuerit.* Leu. 23, 4. c. 25, 10. impersonaliter, vt Gen. 11, 9. ℣. 3. *y*) sed quod fuerit tibi *apud* fratrem l. *cum* fratre tuo. Num. 32, 32. ℣. 4. *z*) *Attamen* vel *Nisi quod* non esset apud te egenus — *modo si obedires* v. 5. vid. Num. 13, 28. Iud. 4, 9. 2 Sam. 12, 14. Sensus est, si Hebræi leges diuinas obseruarent, nullum futurum fuisse vsum superioris legis, quia nulli futuri erant pauperes. Sed quia præuidebat Deus, leges suas obseruatum non iri, ideo hanc legem constituit, & pauperes postea fore dixit Moses v. 4. 11. Cler. Vel verte: *Attamen*

℣. 26. שם *Dagesch euphonicum* omittunt 5 -- 16. 19. 20. 21. & cum imposito *Raphe* 3. contra O. T. f. 24. b. ℣. 28. מעשר per *Chatephpatach* 3. contra O. T. & *Masoram* 1. ac *Erffurtensem* ad c. 12, 14. *Munach* loco *Paschta* habent 2. 3. 5. fu. 4. & in marg. 1. תבואתך *Metheg* loco *Munach* 1. 2. 3. 5. ℣. 29. והגר per *Kadma* 1. fu. 4. CAP. XV, ℣. 4. לא per *Merca* 17. 18. 22. *Berol.* at reliqui *Makk.* בך *Beth* sine *Dagesch* 6 -- 10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 21. & cum expresso *Raphe* 1. 2. 3. 4. ℣. 7. לא per , *Makk.* 1 -- 6. 9. 20. ידך *Metheg* pro *Munach* habent 1. 3. 4. 6. 9. 20. & per *Tbhir* 2. ℣. 10. בכל־ sic per *Kadma* correctum est in 4. sec. analogiam; at reliqui omnes nudum *Sakephk.* in ditione vnius vocis habent. מעשיך *plene* 2. 5. 17. 18. 21. & *Ber.* sic fu. 1. 4. *Hal.* contra *Masoram* 1. 4. 7. 8. & *Erffurtensem*.

יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר
פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ וּלְאֶבְיֹנְךָ בְּאַרְצֶךָ׃
ס כִּי־יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ 12
הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת תְּשַׁלְּחֶנּוּ
13 חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ׃ וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא
14 תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם׃ הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ
טו וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן־לוֹ׃ וְזָכַרְתָּ
כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן
16 אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם׃ וְהָיָה כִּי־יֹאמַר
אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת־בֵּיתֶךָ כִּי־טוֹב לוֹ
17 עִמָּךְ׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת
18 וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה־כֵּן׃ לֹא־
יִקְשֶׁה בְעֵינֶךָ בְּשַׁלֵּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה
שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה׃ פ
19 כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר
כ צֹאנֶךָ׃ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם
21 אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ׃ וְכִי־יִהְיֶה בוֹ מוּם פִּסֵּחַ
אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא תִזְבָּחֶנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
22 בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל׃
23 רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃
פ

Cap. XVI.

יו שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי
בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה׃
2 וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
3 יְהוָה לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃ לֹא־תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל־עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ

Lex de ſeruitute & manumiſsione.

✠. 11. t) vid ✠. 4. 7. Math. 26, 11. u) v. 8. Eſ. 58, 7.

✠. 12. x) *Cum venditus fuerit*, l. *ſe vendiderit.* vid. Ex. 21, 2. Leu. 25, 39. y) Ier. 34, 14.

✠. 13. z) *non dimittes vacuum.* Gen. 31, 42. ne nimia paupertate iterum operam ſuam in ſexennium addicere cogatur. *Cler.* LXX. vt Luc. 1, 53. c. 20, 10.

✠. 14. a) *collo eius* (velut torquem) *impones* (3) Pſ. 73, 6. b) *prout* benedixerit tibi. Leu. 14, 22.

✠. 15. c) c. 5, 15. c. 16, 12. d) *& liberauerit te.* c. 7, 8. e) *Ar. P.* vt præſtes *rem ſimilem huic in die ſimili.*

✠. 16. f) vid. Ex. 21, 5.

✠. 17. g) *ſubulam* (2) Ex. 21, 6. h) *Ion.* add. *domus iudicii.* i) *ibid.* cf. 1 Cor. 7, 23. Gal. 5, 1. k) *Ion.* ſcribes libellum libertatis, & dabis illi. cf. *Lund.* p. 1079. b.

✠. 18. l) *Ne durum tibi videatur*, cum dimittere debes ipſum. m) *nam duplum* (al. *tantundem* Gen. 43, 12. 15.) *mercedis mercenarii* ſeruiuit tibi ſex annis; cum reuera durior ſit conditio ſerui, quam mercenarii, & maior ab eo labor requiratur. *Cler. Ar. P.* fieri enim poteſt, vt tibi præſtiterit ſeruitutem dupliciter æquipollentem mercedi mercenarii.

✠. 19. n) c. 12, 17. Ex. 13, 2. c. 22, 29. c. 34, 19. o) *non ad laborem uteris primogenito.* cf. Ex. 1, 14.

✠. 20. p) c. 14, 23. c. 16, 11. Num. 18, 17. q) ſc. tu, qui ius habes ea comedendi. *Ab. Ezra.* Ad ſacerdotem enim dicitur hoc, ſec. *Raſchi.* coll. Num. 18, 18. r) *anno in annum*, i. e. *quotannis.* 1 Sam. 1, 7.

✠. 21. s) *Vitium*, ἁ. μῶμος. 2 Pet. 2, 13. t) *claudum.* Mal. 1, 13. u) *cæcum.* Leu. 21, 18. x) c. 17, 1. y) Leu. 22, 20.

✠. 22. z) c. 12, 15. 22.

✠. 23. a) c. 12, 16.

Cap. XVI, v. 1. b) *obſeruando* ſc. *obſeruabis.* c. 5, 12. c. 6, 17. c) Ex. 12, 3. ſeqq. c. 23, 14. ſeqq. d) Ex. 12, 31. ſqq.

✠. 2. e) Ex. 12. 6. &c. f) non ad ſacramentum Paſchale, ſed victimas, quæ ſequentibus feriis Paſchalibus offerendæ erant, ex lege Num. 28, 16. 19. ſeqq. 2 Par. 30, 15. *Ar. P.* & cum eo (ſc. ſacrificio Paſchali) de bobus. g) ✠. 6. 11. c. 12, 11.

✠. 3. h) *panem afflictionis*, h. e. quo memoria vexationis & miſeriæ Ægyptiacæ reuocetur. cf. Eſ. 30, 20. i) Ex. 12, 11.

✠. 11. לַעֲנִיֶּךָ *Lamed* cum *Dageſch euphonico* 1. 2. ✠. 14. וּמִיִּקְבְךָ *Beth dageſchatum* habent 7. 8. 10.–16. 19. contra *O. T.* f. 24. b. ✠. 15. כֵּן per *Rbhia* 1. ſic ſu. 2. 4. ✠. 17. וְנָתַתָּ ſine *He paragogico* 1. 2. 5. & *Hal.* ✠. 18. מִשְׁנֶה ita per *Segol* 3. 5. 6. 9. 17. 20. 21. & *Berol.* at reliqui per *Tſere* (velut in ſtatu conſtructo formari ſolent nomina in ה deſinentia) ſed repugnante *O. T.* ✠. 19. כָּל־ cum adiecto *Metheg* 1. 4. 6. &c. CAP. XVI, 2. פֶּסַח *Pe raphatum* ſcribit 4. ✠. 2. אֲשֶׁר per Makk. 1. 2. 5. 20.

De tribus festis anniuersariis, Paschatis, Septimanarum & Tabernaculorum.

מצרים למען תזכר את־יום צאתך מארץ מצרים כל
4 ימי חייך: ולא־יראה לך שאר בכל־גבלך שבעת
ימים ולא־ילין מן־הבשר אשר תזבח בערב ביום
5 הראשון לבקר: לא תוכל לזבח את־הפסח באחד
6 שעריך אשר־יהוה אלהיך נתן לך: כי אם־אל־המקום
אשר־יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם תזבח את־
הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים:
7 ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו
8 ופנית בבקר והלכת לאהליך: ששת ימים תאכל
מצות וביום השביעי עצרת ליהוה אלהיך לא תעשה
9 מלאכה: ס שבעה שבעת תספר־לך
מהחל חרמש בקמה תחל לספר שבעה שבעות:
10 ועשית חג שבעות ליהוה אלהיך מסת נדבת ידך
11 אשר תתן כאשר יברכך יהוה אלהיך: ושמחת לפני
יהוה אלהיך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי
אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך
במקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם:
12 וזכרת כי־עבד היית במצרים ושמרת ועשית את־
החקים האלה: פ
13 חג הסכת תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך
14 ומיקבך: ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך
ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך:
טו שבעת ימים תחג ליהוה אלהיך במקום אשר־יבחר
יהוה כי יברכך יהוה אלהיך בכל תבואתך ובכל
16 מעשה ידיך והיית אך שמח: שלוש פעמים בשנה
יראה כל־זכורך את־פני יהוה אלהיך במקום אשר
יבחר בחג המצות ובחג השבעות ובחג הסכות ולא
17 יראה את־פני יהוה ריקם: איש כמתנת ידו כברכת
יהוה

In hoc mundo sumus. adest praua concupiscentia, quæ trahitur gaudio, vt nec iusti fidere sibi debeant: sed futuri seculi præcipuum & perfectum gaudium erit, oriturum ex aspectu faciei *Schechinæ*, per influxum Dei nunquam defuturum, vberrimamque perceptionem & voluptatem immortalem, vt scriptum est Es. 29, 19. Hæc *Bechai* f. 206. b.

℣. 16. *p*) Ex. 23, 17. &c. *q*) Ex. 23, 15. c. 34, 20, Sir. 35, 6. Non debent liberati a Deo esse *ἄεργοι καὶ ἄκαρποι* קמין בז״ק 2 Pet. 1, 8. *Cocc. & Ion.* vacui omnibus præceptis.

℣. 4. *k*) *Non ergo cernetur apud te fermentum.* cf. Ex. 12, 15. 19 *l*) *& nihil pernoctabit.* Ex. 34, 25; c. 23, 18.

℣. 5. *m*) *in quavis* vrbium tuarum. cf. Num. 29, 4. 9. 10.

℣. 6. *n*) v. 11. c. 12, 11. *o*) 2 Par. 35, 1. *p*) *circa occasum solis.* Ex. 12, 6. *Ion.* add. *edetis illum vsque ad mediam noctem.* *q*) *Ion.* initii liberationis vestræ. *Ar. P.* in momento exitus tui.

℣. 7. *r*) *Et coques* illud seu *assabis* sc. igne 2 Par. 35, 13. *non aqua elixabis* Ex. 12, 9. *s*) c. 1, 24. *t*) i. e. sec. Clericum, *licebit abire* die 15 mensis, quamuis illo die conuocatio facta esset Leu. 23, 7. sed alii id intelligunt omnino post 7 dies festos. vid. 2 Par. 35, 17. c. 30, 21. & *Ab. Ezra* h. l.

℣. 8. *u*) *clausula.* Leu. 23, 36. *Ion. Ar. E.* congregatio: sed *Ar. P.* mora sit in sanctuario.

℣. 9. *x*) vid. Leu. 23, 15. *y*) *ex quo cœperit.* c. 2, 24. 31. *z*) *falx messoria* (2) c. 23, 16. *a*) *in segete.* c. 23, 16. Iud. 15, 5.

℣. 10. *b*) *celebrabis.* c. 5, 15. Ios. 5, 10. vel: *Et facies* in *festo* Pentecostes *tributum* &c. *c*) Ex. 34, 22. *d*) *tributo* (1) *e*) *spontaneitatis*, i. e. *spontaneo.* Ps. 54, 8. *f*) vid. c. 15, 2.

℣. 11. *g*) c. 12, 7. 12. Ex. 18, 12. Ioel. 2, 16. *h*) v. 6. c. 26, 2.

℣. 12. *i*) c. 15, 15. c. 24, 22.

℣. 13. *k*) Leu. 23, 34. *l*) *Ion.* cum absolueritis colligere.

℣. 14. *m*) vid. c. 12, 12. *n*) inuitati a ditioribus.

℣. 15. *o*) c. 28, 29. Leu. 23, 40. Es. 9, 2. Phil. 4, 4. *Ion.* add. *propter prosperitatem.* Gaudium vero cum tremore coniunctum sit oportet, secundum illud Ps. 2, 11. *Seruite Deo in timore; & exultate in tremore:* Nam dum in

℣. 6. כי *Munach* habet 2. ℣. 10. ועשית per *Rbhia* 1. 3. sic su. 4. ℣. 15. בכל, ita 5 17. 18. 9 22. & *Ber.* secundum *O. T.* f. 24. b. at reliqui scribunt per *Makk.* & *Kametschatuph.* ℣. 16. יראה כל־זכורך ita 7. 8. 10 -19. 21. 22. sic su. 4. יבחר per *Patach* 1. sed *Kametsatum* requirit *Masora* 3. 7. 8. *Erff.* hic & Ios. 9, 27. cum *O. T.* הסכת *defectiue* 1. 4. 5. 10. 11. 13. 14. 19. 21. contra *O. T.*

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ׃ ס . ס ס מח 48
18 שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם
19 מִשְׁפַּט־צֶדֶק׃ לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים וְלֹא־
תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי
כ צַדִּיקִם׃ צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־
21 הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ ס לֹא־
תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
22 אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לָּךְ׃ וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא
יז יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ ס לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי תוֹעֲבַת
2 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ ס כִּי־יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ
בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ אִישׁ אוֹ־
אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר
3 בְּרִיתוֹ׃ וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם
וְלַשֶּׁמֶשׁ ׀ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־
4 צִוִּיתִי׃ וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמָעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת
נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֶשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל׃
ה וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה הַהִוא אֲשֶׁר
עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ
6 אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ׃ עַל־פִּי שְׁנַיִם
עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד
7 אֶחָד׃ יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־
הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ פ
8 כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם לְדָם בֵּין־דִּין לְדִין
וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל־
9 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ׃ וּבָאתָ אֶל־
הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם

ודרשת X 2 כא ב

Iusti iudices singulis in locis constituendi.

Luci & statuæ prohibentur.

Cap. XVII. *Animalia integra offerenda.*

℣. 18. r) *Iudices* ex senibus cuiusque vrbis; quo fit, vt sæpe *senes* vocentur. vid. c. 19, 12. *Cler.* s) *& apparitores*; Schmid. *moderatores*. c. 20, 5. Ex. 5, 6. t) c. 1, 16.

℣. 19. u) *non declinare facies*, non violabis *ius*. Ex. 23, 6. x) c. 1, 17. Leu. 19, 15. y) c. 27, 25. Pf. 15, 5. z) *& peruertit* (7) Prou. 11, 3. c. 13, 6. a) Ex. 23, 8. Coh. 7, 7.

℣. 20. b) *iustitiam, iustitiam* inquam, repetitio emphatica. cf. Leu. 13, 45. Pf. 22, 2 *Ar. P.* iustitiam puram. c) Pf. 34, 15. Ef. 51, 1. Prou 15, 9. ὁ. διώξῃ. cf. Phil. 3, 12. 14. 1 Tim. 6, 11. 2 Tim. 2, 12.

℣. 21. d) *lucum*, vt idololatræ. c. 7, 5.

℣. 22. e) *statuam* Leu. 26, 1. sc. religionis aut superstitionis caussa, & arte exsculptam. 2 Reg. 3, 2. c. 17, 10. Nam alio fine erectas non prohibuit Deus. cf. Gen. 28, 18. c. 31, 45. c. 35, 14. 20. Ex. 24, 4. &c.

Cap. XVII, ℣. 1. f) *vitium*. c. 15. 21. Leu. 22, 19. g) *quidquam turpe* vel *malum*. cf Gen. 41, 4. 19.

℣. 2. h) cuius potissima lex erat, solum verum Deum oportere ab Hebræis coli. Num. 21, 18. Ios. 23, 16.

℣. 3. i) c. 13, 13. k) *stellis* sc. quales plurimæ singularem in modum colebantur, vt *Sothis* s. *canicula* ab Aegyptiis, & septem Planetæ a variis populis. *Cler.* ex *Plutarcho* &c. l) *quod non præcepi*, sed diserte potius vetui. Μείωσις. vt Ier, 7, 31.

℣. 4. m) c. 13, 15. n) *admissum est detestandum hoc scelus*. ibid.

℣. 5. o) extra portas vrbis. Num. 15, 35. Act. 7, 58. p) c. 13, 11.

℣. 6. q) c. 19, 15. Num. 35, 30. r) Mat. 18, 16. Ioh. 8, 17. 2 Cor. 13, 1. Hebr. 10, 28 s) Onk Ion. *reus mortis*; Ar. P. quicunque *occidendus* fuerit.

℣. 7. t) c. 13, 9. 10. cf. Ioh. 8, 7. u) v. 12. c. 13, 6. 1 Cor. 5, 13.

℣. 8. x) *Cum mirabilis fuerit*, & captum tuum excedens res. c. 30, 11. Gen, 18, 14. ὁ. ἀδυνατήσῃ. Luc. 1, 37. y) *inter sanguinem & sanguinem*, i. e. an cædes ab imprudente & inuito, an vero a sciente & volente commissa sit. 2 Par. 19, 10. z) *inter iudicium & iudicium* s. *litem*. Prou. 22, 10. vbi dubium est, quæ caussa sit melior. *Cler.* a) *de plagis* s. ictibus inflictis. vid. Ex. 21, 18. seqq. b) cf. Act. 15, 2.

℣. 9. c) *aut ad iudicem*. c. 1, 17. 2 Par. 19, 8. 10.

℣. 18. *Sectionem Petucham* habent, per triplex *Pe* maius 2. 6. 9. 20. per simplex 1. ℣. 21. אֵצֶל per *Sakephgadol* 2. 5. 6. 9. 20. fe. 4. & sic fuit in 1. qui tamen erasum *Sakephgadol* in marg. ex aliis libris refert. CAP. XVII, ℣. 1. לֹא *Munach* habet 1. 2. sic fu. 4. ℣. 2. בְּעֵינֵי־יְהוָה ita 1. 2. 3. ℣. 3. צִוִּיתִי LXXII. *Seniores* in exemplari, quod descripserunt *Ptolomao*, adiecerunt vocem לְעָבְדָם *ad colendum illa* (sidera), vt dicunt in *Megillah* f. 9. b. ℣. 7. הָרָע Ita 1. 3. 5. *Ber.* at reliqui *Resch* per *Patach* scribunt, sicut & alibi in scriptione huius vocis sæpenumero variant libri, quod singulatim vbiuis adnotare nimis longum foret. ℣. 8. דָּם *Psik* omittunt 1. 5. 12. 21. fe. 4. contra *O. T.* וּבֵין per *Mahpach* 5. 17. 18. 22. & *Ber.* minus bene. אֶל־הַמָּקוֹם *Kadma* præfixo *He* imponunt 2. 7. 8. 10 — 14. 17. 18. 19. 21, 22. Ita ℣. 9. in וְאֶל־הַשֹּׁפֵט libri *Hisp.* secundum *O. T.*

וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט׃ וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי י
הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר
11 יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ׃ עַל־פִּי הַתּוֹרָה
אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא
12 תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל׃ וְהָאִישׁ
אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד
לְשָׁרֶת שָׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת
13 הָאִישׁ הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל׃ וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ
14 וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד׃ ס כִּי־תָבֹא אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּה
בָּהּ וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
סְבִיבֹתָי׃ שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה טו
אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל
16 לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אָחִיךָ הוּא׃ רַק
לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעָם מִצְרַיְמָה
לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וַיהוָה אָמַר לָכֶם לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב
17 בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד׃ וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ
18 וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד׃ וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא
מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר
19 מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם׃ וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל־יְמֵי
חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו לִשְׁמֹר אֶת־
כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה
לַעֲשֹׂתָם׃ לְבִלְתִּי רוּם־לְבָבוֹ מֵאֶחָיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־ כ
הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל־מַמְלַכְתּוֹ
הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל׃ ס לֹא־יִהְיֶה יח
לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל־שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־יִשְׂרָאֵל
2 אִשֵּׁי יְהוָה וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן׃ וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ בְּקֶרֶב
אֶחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ׃

וזה

tem. vid. 1 Sa. 10, 1. 20. c. 16, 13. r) Mac. 2, 17.

ψ. 16. s) 1 Reg. 5, 6. Ps. 20, 8. t) Nam ex Aegypto solebant equi eo tempore educi, vt Salomonis exemplum, mandato huic contrarium, probat 1 Reg. 10, 28. 29. Atqui Deus diserte prohibuerat, populum redire ad terram Aegyptiorum, eum quidem in finem, vt ne prauis moribus eorum Israelitae inficerentur. Leu. 18, 3. Bechai, f. 207. d. vid. etiam 2 Par. 13, 3. u) cf. 1 Reg. 10, 28. Es. 31, 1. x) c. 28, 68. Ier. 42, 10. sqq. cf. Num. 14, 3. seqq.

ψ. 17. y) a quibus ad violandas diuinas leges adduci posset, quod Salomoni accidit. 1 Reg. 11, 1. sqq. z) Hoc quoq; fecit Salomo 1 Reg. 10, 14. 27. Nimiae diuitiae mollitiem & luxum, immo superbiam & tyrannicam animi affectionē pariunt.

Cap. XVIII.

ψ. 18. a) describat sibi, (*Ion.* scribent ipsi seniores) *exemplar* totius legis. Ios. 8, 32. ὁ. τὸ δευτερονόμιον τοῦτο. quod saluberrimum monitum vsque adeo neglectum postea fuit a Iudaeorum Regibus, vt Iosias nunquam vidisset exemplar vllum legis Mosaicae, cum iam octodecim annos regnasset. vid. 2. Par. 34, 12. seqq. *Cler.* b) ab autographo, quod a Sacerdotibus asseruabatur. c. 31, 26. 2 Reg. 22, 8. ψ. 19. c) Ios. 1, 8. Ps. 119, 16. 24. 97. &c. ψ. 20. d) Ps. 131, 1. e) v. 11. c. 28, 14. Cap. XVIII, v. 1. f) c. 12, 12. c. 14, 27. 29. 1 Cor. 9, 13. ψ. 2. g) c. 10, 9. Num. 18, 20.

d) *sententiam* l. *verbum iuris*, s. quid sit ius. cf. 2 Par. 19, 6.

ψ. 10. e) c. 5, 12. f) v. 11. Iob. 8, 10.

ψ. 11. g) *secundum sententiam legis*, lex *pro lege*. Leu. 27, 8. h) v. 20. metaphora a via ducta, a qua, sine errandi periculo, deflectere non licet. Potestatem autem pronunciandi de sensu legum, ad caussas ciuiles quod attinet, sacerdotibus & Iudicibus tantam hic concedit Moses, vt maior esse non possit; quia sine eiusmodi potestate stare nulla respublica potest. At non facit Moses Sacerdotibus aut iudicibus potestatem, eodem modo de rebus ad religionem pertinentibus iudicandi: nam mutandae religionis potestatem eadem opera illis contulisset, quo nihil magis contrarium eius legibus fingi potest. &c. *Cler.* Non postulat Deus, vt omnia faciant, quae ipsi dixerint in ipsorum nomine, sed *verbum* Dei, *doctrinam*, legem, demonstrationem, *iudicium*, ad discernendum rectum a prauo, quod dixerint; & quod non, nisi per contumaciam reiicere possent. Cocc. Lex. p. 944.

ψ. 12. i) *proterue*, *ex superbia*, c. 18, 22. ὁ. ἐν ὑπερηφανίᾳ. 1 Pet. 5, 5. k) c. 18, 5. Num. 3, 6. l) v. 7. c. 19, 19.

ψ. 13. m) Rom. 13, 4. 1 Tim. 5, 20. n) c. 1, 43. c. 18. 20.

v. 14. o) 1 Sam. 8, 5. Molesta fuit Deo Israelitarum postulatio, cum Regem affectarent 1 Sam. 8, 7. ac iussit quidem illis Regem dari, sed ex iracunda permissione potius, quam ex voluntate & consensione perfecta, coll. Hos. 8, 4. c. 13, 11. *Bechai* f. 207. c.

ψ. 15. p) *tum vero omnino non constitues* alium Regem, quam quem elegerit Dominus. q) per Prophetam, aut per sortem

---

ψ. 11. ועל Per *Darga* 2. 6. 9. 20. & sic correctum in 4. ψ. 16. תסִפון *sine plene* 3. *Hal.* sic su. 2. at *si plene* 2. 3. vtrique contra O. T. f. 24. b. ψ. 18. מלפני הכהנים ita 1. 3. 22. & sic, correctum in 2. secundum O. T. at reliqui inuerso ordine habent מלפני הכהנים. ψ. 20. לבלתי רום sic 3. su. 4. ושמאל *defectiue* sine *Vau* quiescente 1. 3. 4. '& *Ber.*' contra *Mas. Erffurt.* CAP. XVIII. ψ. 1. יהיה *Tlischaktanna* habent 1. 2. 3. 6. 9. 12. 16. 20. 21.

3 ס וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת
זבחי הזבח אם־שור אם־שה ונתן לכהן הזרע
4 והלחיים והקבה : ראשית דגנך תירשך ויצהרך
5 וראשית גז צאנך תתן־לו : כי בו בחר יהוה אלהיך
מכל־שבטיך לעמד לשרת בשם־יהוה הוא ובניו
6 כל־הימים : ס וכי־יבא הלוי מאחד
שעריך מכל־ישראל אשר־הוא גר שם ובא בכל־
7 אות נפשו אל־המקום אשר־יבחר יהוה : ושרת בשם
יהוה אלהיו ככל־אחיו הלוים העמדים שם לפני
8 יהוה : חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על־האבות :
9 ס כי אתה בא אל־הארץ אשר־יהוה
אלהיך נתן לך לא־תלמד לעשות כתועבת הגוים
י ההם : לא־ימצא בך מעביר בנו־ובתו באש קסם
11 קסמים מעונן ומנחש ומכשף : וחבר חבר ושאל אוב
12 וידעני ודרש אל־המתים : כי־תועבת יהוה כל־עשה
אלה ובגלל התועבת האלה יהוה אלהיך מוריש
13 14 אותם מפניך : תמים תהיה עם יהוה אלהיך : כי
הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל־מעננים
ואל־קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך יהוה
טו אלהיך : נביא מקרבך מאחיך כמני יקים לך יהוה
16 אלהיך אליו תשמעון : ככל אשר־שאלת מעם יהוה
אלהיך בחרב ביום הקהל לאמר לא אסף לשמע
את־קול יהוה אלהי ואת־האש הגדלה הזאת לא־
17 אראה עוד ולא אמות : ויאמר יהוה אלי היטיבו אשר
18 דברו : נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך ונתתי
19 דברי בפיו ודבר אליהם את כל־אשר אצונו : והיה
האיש אשר לא־ישמע אל־דברי אשר ידבר בשמי
כ אנכי אדרש מעמו : אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר

℣. 3. h) *ius Sacerdotum*, illis tribuendum a populo cf. 1 Sam. 8, 9. 11. c. 10, 25. i) *mactantibus mactationem* f. pecudem, conuiuii aut vescendi causa. Gen. 31, 54. k) *& ventriculum* f. imum & pinguissimam partem ventriculi, *Iosepho* A. I. Lib. 4. c. 4. ἔνυστρον, Lat. *omasum* dictam (1) cf. Num. 25, 8.

℣. 4. l) *primitias*, vid. c. 26, 2. m) *velleris* (4) Am. 7, 1. Ps. 72, 6. Iob. 31, 20.

℣. 5. n) v. 7. c. 17, 12. o) iubente Deo, & propter ipsum; *non suo nomine*, quod ipsis videtur. Ioh. 5, 43.

℣. 6. p) c. 12. 15.

℣. 7. q) v. 5. Num. 3, 6.

℣. 8. r) *partem sicut partem* aliorum comedent, i. e sec. M. I. & Vulgatam: *Partem ciborum eandem accipiet, quam & ceteri*. cf. 1 Sam. 30, 24. s *prater* c. 3, 5. Esr. 1, 6. t) *vendita ipsius*. Leu. 25, 14. E2. 7, 13. h e. sec. *Bussec*. p. 468. & edule & *vendibile partis sua* (nempe pelles victimarum) retinebit Leuita. *Bechai*: Sensus hic est: Quidquid Sacerdotibus datum fuerit, diuident inter se æqualibus portionibus, seu pelles victimarum sint, s. carnes, s. hirci piaculares, aut alia dona quæuis: excepto tamen eo, quod quis pro vendita auitæ hereditatis domo acceperit, secundum illud Leu. 25, 31. Neque enim ius erit alteri, vt dicat huic: Enimuero tu diues es, cum vendidisti domum tuam, non poteris nobiscum æquali portione frui. f. 208. a. cf. *Raschi* & *Ab. Ezra*. Vulgata: *excepto eo, quod in vrbe sua ex paterna successione ei debetur*.

℣. 9. u) c. 12, 30. Leu. 18, 26.

℣. 10. x) c. 12, 31. Leu. 18, 21. 2 Reg. 16, 3. y) *diuinans*. Leu. 19, 31. Est genus diuinatorum, qui prehenso manibus baculo coniectant, e-

undumne sit ad hunc vel illum locum, nec ne? de quibus Propheta Hos. 4, 12. *Bechai* f. 208. b. adde Ez. 21, 26. Hanc expositionem confirmat Arabica & Aethiopica lingua. Vid. omnino *Ludolfi* Lex. Aeth. col. 200. seqq. z) *augur*. v. 13. Leu. 19, 26. a) *aut hariolus*, s. *præstigiator*. Ex. 7, 11.

℣. 11. b) *incantationibus deditus*. Ps. 58, 6. Es. 47, 9. c) Leu. 19, 31. 1 Sam. 28, 3. d) Leu. 19, 31. e) *Necyomantis*. Es. 8, 19. cf. Gen. 25, 22.

℣. 13. f) c. 6, 5. Gen. 6, 9. ὁ. τέλειος. Matth. 5, 48.

℣. 14. g) v. 10. 2 Reg. 21, 6. h) *ad te vero quod attinet*. cf. Gen. 24, 27. i) *permisit*. Gen. 20, 6. c. 31, 7. At Cocc. *Non sic est, quod dedit tibi*. Quid dederit Israelitis, exponitur v. 15-19.

℣. 15. k) v. 18. Ioh. 1, 46. קמץ בז״ק c 6, 14. Luc. 24, 19. Act. 3, 22. c. 7, 37. l) Ion. *qui similis est mihi in spiritu S.* Hoc nec Iosuæ, nec alii cuidam Prophetæ competit sec. c. 34, 10. & Num. 12, 6. 7. sed Messiæ, qui Mosi non tantum par, verum etiam superior est. Ioh. 3, 31. Hebr. 3, 2. Agnoscunt id Iudæi in *Ialkut* ad Es. 52, 13. & *Baal Turim* ad h. l. m) Act. 3, 22. n) v. 19. Matth. 17, 5. ℣. 16. o) Ex. 20, 16. &c. ℣. 17. p) c. 5, 25. ℣. 18. q) c. 31, 19. Ps. 40, 4. Ioh. 3, 34. r) Ioh. 10, 18. c. 12, 49. 50. c. 14, 24. 31. ℣. 19. s) & pœnas exigam. Gen. 42, 22. cf. Ioh. 3, 36. c. 5, 45. c. 12, 48. Act. 3, 23. Hebr. 2, 2. 3. c. 12, 25. ℣. 20. t) c. 13, 2. c. 17, 13.

℣. 9. כתועבת *both plene* 4 cum sua *Masora* secundum *Hammeiri*, quem vero confutat O. T. f. 24. b. ex omnib' suis libris & ex *R. Meir Hallevi*: quibus accedit etiam *Masora Erffurtensis*, *defectiuam* scriptionem adprobans. ℣. 10. מעביר per *Tbhir* 7. 8. 11. 14. 15. 16. contra *O. T.* ℣. 12. עשה per *Segol* 1. 3. ℣. 13. תמים *Tau maiusculum* scribunt 2. *Hal.* 7 -- 10. 12. 14. 15. 19. 20. 21. secundum *Masoram impressam* ad 1 Par. 1. 1. & *Erffurtensem* h. l. sed hoc dispungit *O. T.* & ipsa *Masora impressa* ad Esth. 9, 29. hac nota: ל׳ תיו רבתי & præter eandem *impress.* ad Gen. 1, 1. ℣. 14. אתם *defect.* 1. 2. fu. 3. contra *Masoram* 3. & *Erffurtens.* נתן *milra* scribit 1. 5. ℣. 15. יהוה cum adiecto *Psk* 2. ℣. 19. האיש per *Kadma* 3. 12. 15. 16. 18. 21. contra *O. T.*

Pseudo-prophetae indicia & poena.

בִּשְׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם
21 אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא׃ וְכִי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ
22 אֵיכָה נֵדַע אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה׃ אֲשֶׁר
יְדַבֵּר הַנָּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא
הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה בְּזָדוֹן דִּבְּרוֹ הַנָּבִיא לֹא
Cap.XIX. יט תָגוּר מִמֶּנּוּ׃ ס כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

Asylorum constitutio repetitur.

אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־אַרְצָם
2 וִירִשְׁתָּם וְיָשַׁבְתָּ בְעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם׃ שָׁלוֹשׁ עָרִים
תַּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ
3 לְרִשְׁתָּהּ׃ תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אַרְצְךָ
אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל־רֹצֵחַ׃
4 וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר־יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת־
רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם׃
5 וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ
בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן־הָעֵץ וּמָצָא אֶת־
6 רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל־אַחַת הֶעָרִים־הָאֵלֶּה וָחָי׃ פֶּן־
יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ כִּי יֵחַם לְבָבוֹ וְהִשִּׂיגוֹ כִּי־
יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִכָּהוּ נָפֶשׁ וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי לֹא
7 שֹׂנֵא הוּא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם׃ עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ
8 לֵאמֹר שָׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ׃ וְאִם־יַרְחִיב יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ וְנָתַן לְךָ אֶת־
9 כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לַאֲבֹתֶיךָ׃ כִּי־תִשְׁמֹר אֶת־
כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשֹׂתָהּ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם
לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו כָּל־הַיָּמִים
וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה׃ וְלֹא 10
יִשָּׁפֵךְ דָּם נָקִי בְּקֶרֶב אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ
נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים׃ פ
11 וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ
נֶפֶשׁ

u) q. iussu meo & auctoritate. vid. v. 5. Ier. 14, 14. c. 23, 31. c. 29, 9. ℣. 21. x) quomodo? c. 12, 30. ℣. 22. y) Non erat quidem certum indicium diuinae missionis, si quod praedictum a Vate fuerat, contingeret, vt docuit Moses supra c. 13, 2. 3. at non praedictum Dei iussu fuisse, quod non eveniebat, certum erat, si modo praedictio absoluta, s. sine conditione vlla fuisset: qualis fuerat in Iona praedictione de Nineuitis. *Cler.* Qui docet, quod Deus dixit in verbo suo, is nullo indiget signo vel miraculo: veluti, qui praedicat poenitentiam, & ad poenitentiam indicia Dei, qualia Deus comminatus est, proponit. *Qui autem loquitur bona, quae iubet exspectari,* si ea non fiant, falsus Propheta est, nec timendus, vt ei praestetur obsequium. Ita explicat Ieremias c. 28, 8. 9. *Cocc. Lex.* p. 461. z) c. 17, 12. a) c. 1, 17. c. 31, 27. et si Dei iram minetur. * Cap. XIX, ℣. 2. b) v. 9. c. 4, 41. Ex. 21, 13. Num. 35, 11. 14. Ios. 20, 2. seqq. c) nempe ad occasum Iordanis. ℣. 3. d) *parabis* etiam s. munies *viam*, vt facilior aditus sit ad vrbem asyli. cf. Prou. 21, 29. 2 Par. 27, 6. e) *& in tres partes divides*, cf. 1 Reg. 18, 34. ℣. 4. f) c. 15, 2. g) Ex. 21, 13. h) *imprudens*. c. 4, 41. 42. ℣. 5. i) *Cum exempli gratia iuerit* quis. c. 18, 22. Sic *Ar. P.* k) c. 20, 19. l) *exierit se, e manubrio excussum fuerit* (*) c. 7, 1. c. 28, 40. ℣. 6. m) v. 12. Num. 35, 12. n) *cum calebit*, cum ira & dolore ardebit animus. fut. *Niphal* a חמם Coh. 4, 11. o) c. 14, 24. p) v. 11. Gen. 37, 21. Ier. 40, 14. q) cum tamen non

non sit in eum *indicium mortis*. c. 21, 22. Ier. 26, 11. 16. r) v. 4. c. 4, 42. ℣. 7. s) v. 2. Num. 35, 11. ℣. 8. t) *si vero ampliaverit*. c. 12, 20. u) c. 9, 5. Gen. 22, 16. c. 28, 14. ℣. 9. x) c. 5, 1. y) c. 6, 5. z) 1 Ioh. 1, 6. 7. a) v. 2. c. 4, 41. Ios. 20, 8. ℣. 10. b) *sanguis innocens*. o. ἀναίτιον. c. 21, 8. Mat. 12, 5. c) i. e. *vt tu radis reus fias*. cf. Leu. 20, 9. Matth. 27, 25. ℣. 11. d) Num. 35, 20. Ex. 21, 14. e) Ps. 10, 9. f) Gen. 4, 8. ὀ. ἐπαναστῇ. Matth. 10, 21.

℣. 1. אשר יהוה אלהיך Ita 2. ℣. 4. והוא per *Sakeph gadol* 2. ℣. 5. רעהו *Munach* arte *Sarka* habent 1. 3. 5. [5] 8. 16. at reliqui *Merca* rectius secundum *Masoram Erffurtensem* & *impressam* h. l. & Gen. 30, 16. הערים ita 3. cum duplici *Metheg*; at reliqui habent simplex tantum, & sub ע quidem 1. 2. 4. 6. &c. at sub ה 17. 18; *Ber.* denique sub *Resch* 7. 8. 22. ℣. 6. כי יחם per *Merca* loco *Munach* 7. 8. 10 - 14. 17. 18 19. 21. 22. sed praeter *Masoram* Gen. 3, 16. מתמל *defect.* 7. 8. ita correctum in *Hal.* contra *O. T.* f. 24. b. & *Masoram Erffurtensem*. ℣. 3. Nouam *sectiunculam* cum hoc ℣. aperiunt 1 - 7. *Hal.* 9. 10. 19. 20. 21. גבלך *Metheg* pro *Munach* habent 1. 2. 6. 9. 20.

De homicida voluntario iuris asylorum experte; Termino non mouendo; Testibus,

12 נפש ומת ונס אל־אחת הערים האל : ושלחו זקני
עירו ולקחו אתו משם ונתנו אתו ביד גאל הדם ומת :
13 לא־תחוס עינך עליו ובערת דם־הנקי מישראל וטוב
14 לך : ס לא תסיג גבול רעך אשר גבלו
ראשנים בנחלתך אשר תנחל בארץ אשר יהוה
טו אלהיך נתן לך לרשתה : ס לא־יקום עד
אחד באיש לכל־עון ולכל־חטאת בכל־חטא אשר
יחטא על־פי שני עדים או על־פי שלשה־עדים יקום
16 דבר : כי־יקום עד־חמס באיש לענות בו סרה : ועמדו
17 שני־האנשים אשר־להם הריב לפני יהוה לפני
18 הכהנים והשפטים אשר יהיו בימים ההם : ודרשו
השפטים היטב והנה עד־שקר העד שקר ענה
19 באחיו : ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ובערת
כ הרע מקרבך : והנשארים ישמעו ויראו ולא־יספו
21 לעשות עוד כדבר הרע הזה בקרבך : ולא תחוס
עינך נפש בנפש עין בעין שן בשן יד ביד רגל ברגל :

כ

ס כי־תצא למלחמה על־איבך וראית סוס
ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כי־יהוה אלהיך
2 עמך המעלך מארץ מצרים : והיה כקרבכם אל־
3 המלחמה ונגש הכהן ודבר אל־העם : ואמר אלהם
שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על־איביכם
אל־ירך לבבכם אל־תיראו ואל־תחפזו ואל־תערצו
4 מפניהם : כי יהוה אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם
ה עם־איביכם להושיע אתכם : ודברו השטרים אל־העם
לאמר מי־האיש אשר בנה בית־חדש ולא חנכו ילך
6 וישב לביתו פן־ימות במלחמה ואיש אחר יחנכנו : ומי־
האיש אשר נטע כרם ולא חללו ילך וישב לביתו פן־
7 ימות במלחמה ואיש אחר יחללנו : ומי־האיש אשר

h) & percusserit eum anima, vt lethali ictu ei vitam eripiat. v. 6.
℣. 12. h) vid. c. 16, 18. i) ὁ. πταίσας φόνον. Matth. 10, 4. k) v. 6. Leu. 25, 26. l) Num. 35, 19.
℣. 13. m) c. 13, 6. n) c. 5, 30.
℣. 14. o) non remouebis terminum. c. 27, 17. Prou. 22, 28. Hos. 5, 10. p) terminum fecerunt, posuerunt. (5) Ios. 18, 20. q) ὁ. οἱ πατέρες σου.
℣. 15. r) Non surget testis vnus in aliquem, nec admittetur vnius testimonium, vt sententia ex eo feratur. vid. Num. 35, 30. s) c. 17, 6. ἐπὶ στόματος δύο. 2 Cor. 13, 1.
℣. 16. t) testis violentiæ seu iniuriæ. Ex. 23, 1. u) ad respondendum in eum recessionem. c. 13, 6.
℣. 17. x) cf. Ex. 21, 6. c. 22, 7. 8. y) c. 17, 9. Mal. 2, 7.
℣. 18. z) c. 13, 15. ὁ. ἀκριβῶς. Matth. 2, 8. a) testis mendacii seu falsus. Ex 20, 13. Prou. 19, 5.
℣. 19. b) Dan. 6, 25. c) machinatus est. Ps. 31, 14. Ps. 37, 12. d) c. 21, 21. 1 Cor. 5, 13.
℣. 20. e) c. 17, 13. cf. 1 Tim. 5, 20.
℣. 21. f) v. 13. g) vid. Ex. 21, 23. seqq. Leu. 24, 20. Matth. 5, 38. Pro grauitate pœnæ, quam tulisset innocuus, si reus fuisset, plecti debebat falsus testis. Locutio hic quasi prouerbialis. Nam ex legibus Hebræorum neque effodiebantur oculi, neque membra abscindebantur; adeoque falsus testis pati non poterat, quod nemo reus patiebatur. *Cler.*
Cap. XX, ℣. 1. h) Es. 8, 10. 12. Ps. 27, 3. i) Ps. 31, 11.
℣. 2. k) cum appropinquabitis, seu progrediemini ad prælium, acie iam instructa, ante, quam clas-

classicum canat. l) Num. 10, 8. 9. c. 31, 6.
℣. 3. m) ne mollescat. v. 8. Es. 7, 4. n) c. 7, 18. o) trepidetis (6) 2 Sam. 4, 4. p) terreamini a facie eorum vel propter eos. c. 7, 21.
℣. 5. q) v. 8. c. 16, 18. r) v. 6. 7. 12. 2 Macc. 3, 56. s) initiauerit vel dedicauerit illam, nempe habitatione & adhibitis ritibus patriis, etiam solenni conuiuio sec. M. I. (5) Ps. 30, 1. Neh. 12, 27. 1 Reg. 8, 63.
℣. 6. t) c. 28, 30. Ier. 31, 5. q. d. profanauerit, h. e. fructus eius in suum vsum anno quinto colligere cœperit. vid. Leu. 19, 23. seqq. *Ion. Hier.* Non redemit eam a Sacerdote, vt profanet eam. *Syr.* nondum collegit ex ea sc. vuas.

℣. 14. הנחל per *Kamets* 4. 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. sic fu. 1. sed *Patach* requirit nota in marg. 1. & *Masora* 2. ac *Erffurt* & denique O. *T.* f. 24. b. ℣. 19. הרע *Resch patachatum* scribunt 2. 3. 4. 6.–13. 15. 16. 19. 20. 21. 22. CAP. XX, ℣. 1. איביך cum *Iod plurali* 2. 5. 6. 9. 10. 12. 14. 16. 20. 21. contra O. *T.* עם per *Makk.* 1. fu. 4. ℣. 6. אשר per *Makk.* 2. 3. fu. 4. ℣. 7. אשר per *Makk.* fu. 2. 4. & sic habet 1. in marg. secundum *Masoram Erffurtensem.*

ארש אשר ולא לקחה ילך וישב לביתו פן־ימות
8 במלחמה ואיש אחר יקחנה׃ ויספו השטרים לדבר
אל־העם ואמרו מי־האיש הירא ורך הלבב ילך וישב
9 לביתו ולא ימס את־לבב אחיו כלבבו׃ והיה ככלת
השטרים לדבר אל־העם ופקדו שרי צבאות בראש
י העם׃ ס כי־תקרב אל־עיר להלחם עליה
11 וקראת אליה לשלום׃ והיה אם־שלום תענך ופתחה
לך והיה כל־העם הנמצא־בה יהיו לך למס ועבדוך׃
12 ואם־לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה וצרת
13 עליה׃ ונתנה יהוה אלהיך בידך והכית את־כל־זכורה
14 לפי־חרב׃ רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה
בעיר כל־שללה תבז לך ואכלת את־שלל איביך אשר
טו נתן יהוה אלהיך לך׃ כן תעשה לכל־הערים הרחקת
16 ממך מאד אשר לא־מערי הגוים־האלה הנה׃ רק
מערי העמים האלה אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה
17 לא תחיה כל־נשמה׃ כי־החרם תחרימם החתי
והאמרי הכנעני והפרזי החוי והיבוסי כאשר צוך יהוה
18 אלהיך׃ למען אשר לא־ילמדו אתכם לעשות ככל
תועבתם אשר עשו לאלהיהם וחטאתם ליהוה
19 אלהיכם׃ ס כי־תצור אל־עיר ימים רבים
להלחם עליה לתפשה לא־תשחית את־עצה לנדח
עליו גרזן כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת כי האדם
כ עץ השדה לבא מפניך במצור׃ רק עץ אשר־תדע
כי לא־עץ מאכל הוא אתו תשחית וכרת ובנית מצור
על־העיר אשר־הוא עשה עמך מלחמה עד רדתה׃

פ

Cap. XXI. כא כי־ימצא חלל באדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך
2 לרשתה נפל בשדה לא נודע מי הכהו׃ ויצאו זקניך
ושפטיך

Gen. 15, 21. qui hic & Ex. 3, 8. cum ceteris subintelliguntur.
℣. 19. x) *arbores eius* nempe fructiferas ℣. 20. y) *Nam ô homo* (Ps. 9, 7.) *arbor agri* (vrbis, & fructifera Ez. 34, 27.) *erit tibi adiumento, vt veniat* vrbs *coram te in obsidionem*. vid. 2. Reg. 24, 10. c. 25, 2. Ier. 52, 5. Variant admodum interpp. Schmid. & Gusset. p. 120. subintell. כ vt Prou. 20, 1. *nam arbor agri est qs. homo, qui vallis castrorum includi sustinuerit tui caussa* vt Ps. 60, 6. At B. *Reinbeck* Doctr. Acc. p. 324. seqq. Nam o homo, adest maxima copia arborum syluestrium & infrugiferarum, vt veniant ante te in obsidionem. &c. z) Mich. 4, 14.
℣. 20. a) Leu. 19, 23. b) Dan. 4, 11. Matth. 3, 10. Luc. 13, 7. c) *donec descendat, seu cadant muri ipsius*. c. 28, 52. Es. 32, 19.
Cap. XXI, ℣. 1. d) *qui cecidit*, seu proiectus. 1 Par. 21, 14.

℣. 7. a) *desponsauerit*. c. 22, 23. Hos. 2, 21. ὁ. μεμνηστευται. Mat. 1, 20. x) *Ar. P.* domum *deducat eam*; quod fit apud Orientales solenni ritu. Gen. 29, 23. cf. c. 24, 5.
℣. 8. y) *Appatitores* magistratuum v. 9. qui præconum vice in exercitu fungebantur. *Cleric.* z) v. 5. Ind. 10, 18. a) Iud. 7, 3. b) *& animo mollis*. v. 3. 2 Par. 13, 7. Leu. 26, 36. δειλός. Apoc. 21, 8. c) *ne liquescat*. fut. Niphal. conf. c. 1, 28. Ios. 2, 11. d) *ipsum cor*. Num. 26, 55.
℣. 9. e) *praeficient* præfectos, sic *M. I.* at *Cler.* dimissis iis, qui abire volebant, duces *numerum inibunt* reliquorum armatorum. f) *in principio vel fronte* exercitus. 1 Reg. 21, 9. 12, Ier. 31, 7.
℣. 10. g) hostium v. 14. & extra fines agrorum, quos Iosua diuisurus erat Israelitis, v. 15. h) *inuitabis eam* ad pacem & deditionem. c. 2, 26. Num. 21, 21. sic *Ar. P.*
℣. 11. i) *in vectigal*, vectigales & serui. Gen. 49, 15. 1 Reg. 5, 27. k) 2 Par. 8, 8.
℣. 12. l) *pacem ineat*. Ps. 7, 5. m) *obsidebis eam* v. 19. Ez. 4, 3. Es. 29, 3.
℣. 13. n) rebellionis metu. Num. 31, 17. cf. 1 Reg. 11, 15. o) vid. Num. 31, 7.
℣. 14. p) *& impuberes* puellas. Num. 31, 18.
℣. 15. q) *remotissimis*, ad extremos fines & extra septem populorum ditionem sitis. v. 10.
℣. 16. r) Num. 31, 15. s) Ios. 10, 40. c. 11, 14.
℣. 17. t) c. 7, 1. 2. c. 2, 32. Ios 6, 18. de posteris tamen, qui relicti sunt, id intelligi non potest. Nec dubium, quin multi exaserint in vicinos agros, qui eadem pace, quam Hebræi cum vicinis coluerunt, fruiti sunt. vid. 1 Reg. 9, 20. 21. u) etiam Girgasæi c. 7, 1. Gen.

℣. 9. והיה Per *Sakeph g.* 1. 2. ככלות *plene* 2. 5. fu. 3. contra *Mas.* h. l omniaque exemplaria Masoræ, quæ a *R. Menachem* inspecta in *O T.* ad Num. 7, 1. ℣. 14. וכל־שללה cum præfixo *Vau* 1. 3. 4. contra *Mas. impress.* תבוז *plene* 2. 3. 4. *Hal.* contra *Mas. Erff.* ℣. 15. הרחקות: *Kos plene* 2. 4 5. contra *Mas.* 1. 3. & *Erff.* הגוים ita per *Metheg milel* omnes nostri, requirente sic *Enhaklore*. ℣. 20. עץ per *Makk.* 1. 5. contra *Mas. Erffurt. impressamque* h. l. & Gen. 38, 17. CAP. XXI, ℣. 1. באדמה Ita per *Kametz* 2–6. 9. 17. 18. 20. 22. & *Ber.* reliqui habent *Patach*. נודע *defect.* 1. 5. &c. su 2. secundum *Masor.* 1. & *Erffurtensem*.

ושפטיך ומדדו אל־הערים אשר סביבת החלל :
3 והיה העיר הקרבה אל־החלל ולקחו זקני העיר ההוא
עגלת בקר אשר לא־עבד בה אשר לא־משכה בעל :
4 והורדו זקני העיר ההוא את־העגלה אל־נחל איתן
אשר לא־יעבד בו ולא יזרע וערפו־שם את־העגלה
ה בנחל : ונגשו הכהנים בני לוי כי בם בחר יהוה
אלהיך לשרתו ולברך בשם יהוה ועל־פיהם יהיה כל־
6 ריב וכל־נגע : וכל זקני העיר ההוא הקרבים אל־
החלל ירחצו את־ידיהם על־העגלה הערופה בנחל :
7 וענו ואמרו ידינו לא שפכה את־הדם הזה ועינינו לא
8 ראו : כפר לעמך ישראל אשר־פדית יהוה ואל־
תתן דם נקי בקרב עמך ישראל ונכפר להם הדם :
9 ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי־תעשה הישר
בעיני יהוה : ס ס ס מט 49

י כי־תצא למלחמה על־איביך ונתנו יהוה
11 אלהיך בידך ושבית שביו : וראית בשביה אשת יפת־
12 תאר וחשקת בה ולקחת לך לאשה : והבאתה אל־
תוך ביתך וגלחה את־ראשה ועשתה את־צפרניה :
13 והסירה את־שמלת שביה מעליה וישבה בביתך
ובכתה את־אביה ואת־אמה ירח ימים ואחר כן
14 תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה : והיה אם־
לא חפצת בה ושלחתה לנפשה ומכר לא־תמכרנה
בכסף לא־תתעמר בה תחת אשר עניתה :
טו ס כי־תהיין לאיש שתי נשים האחת
אהובה והאחת שנואה וילדו־לו בנים האהובה
16 והשנואה והיה הבן הבכר לשניאה : והיה ביום
הנחילו את־בניו את אשר־יהיה לו לא יוכל לבכר
17 את־בן־האהובה על־פני בן־השנואה הבכר : כי את־

Cædes ab incerto auctore patrata, quibus ritibus expianda.

e) & metientur sc. distantiam seu viam. cf. Num. 35, 5.
℣. 3. f) Schmid. *Fiet autem quantum ad vrbem*, cf. Gen. 24, 14. g) *vitulam armenti* de grege boum. 1 Sam. 15, 2. h) *quæ ad opus rusticum non adhibita est*. Pyal (2) Es. 14, 3. i) vid. not. Num. 19, 2.
℣. 4. k) Schmid. *ad fluuium rapidum*. sed Cler. *in asperam quampiam vallem*. Ier. 49, 19. c. 50, 44. Rad. Arab. *Vatana*, perennis & indesinens fuit aqua &c. & *Vatiaon* perennis res, loco suo permanens, it. viua ac perennis aqua. *Onk. Syr. Ar. P.* ad vallem asperam & incultam. l) c. 29, 22. m) *decollabunt* (7) Es. 66, 3.
℣. 5. n) c. 10, 8. Num. 6, 23. o) i. e. ipsi pronunciabunt de difficilioribus litibus. c. 17, 9. 12.
℣. 6. p) Symbolica actio, qua significabant Magistratus, se plane innocentes esse circa hanc cædem. Ps. 26, 6. Matth. 27, 24.
℣. 7. q) c. 27, 14.
℣. 8. r) Schmid. *expia ergo eum* sc. sanguinem. Num. 35, 33. s) c. 24, 18. t) v. 9. c. 19, 10. u) *expiabitur*; ex Niphal & Hithpael 1 Sam. 3, 14. *geret se qs. inductum & oblitum tectorio*, nullam de se pœnam postulando. *Gusset.*
℣. 9. x) c. 19, 13.
℣. 10. y) de quibus c. 20, 10. seqq. non de septem gentibus deuotis. ibid. v. 16. 17. z) Num. 21, 1. Ps. 68, 19.
℣. 11. a) c. 32, 42. b) Gen. 29, 17. c) Gen. 34, 8. d) *ducere velis*. Verba actiua sæpe *voluntatem agendi* significant. Ex. 12, 48.
℣. 12. e) *radet caput*, quod luctus indicium, cf. Leu. 21, 5. & ritus purificationis Leu. 14, 8. Num. 6, 9. At M. I. radet comam capitis sui, in qua pulchritudo consistit. cf. 1 Cor. 11, 5. 6. f) *& concinnabit*. M. f. crescere sinet, vt fœda adpareat viro Israelitæ, sec. senten-

tentiam R. Akibæ; sed R. Elieser *præcidet*, vt 2 Sam. 19, 25. sic LXX. Ion. g) *vngues suos* (2) Ier. 17, 1.
℣. 13. h) *amissos*, vel in שפכו קרי bello occisos. i) 2 Reg. 15, 13. k) *maritus eius fies*. c. 24, 1.
℣. 14. l) Mal. 2, 16. Matth. 19, 8. m) *ad animam eius*, quocunque voluerit ire. Schmid. *sibi ipsi*, & *Ar. E.* sibimetipsi. liberam. Ier. 34, 16. n) Ex. 21, 8. o) *vt serua* l. *mancipio tuo, ad quæstum vteris* (2) c. 24, 7. rad. Chald. & Arab. *seruiuit*. p) *compressisti*. c. 22, 24.
℣. 15. q) *odiosa* sc. comparate, s. *minus dilecta* sec. M. I. vt Gen. 29, 31. 1 Sam. 1, 5. 6.
℣. 16. r) c. 3, 28. s) *quæ sibi sunt*. Gen. 24, 36. t) *primogeniti iure donare*. cf. 2 Par. 12, 21. u) *in faciem*. Ex. 20, 2. Vel: *superstite adhuc* Gen. 11, 28. Num. 3, 4.

℣. 2. ומדדו Per *Schua simplex* plerique; at *Chatephpat.* habent 1. 2. 17. 18. 22. & *Ber.* secundum O. T. f. 24, b. ℣. 3. בעול *plene* 6--16. 18. 19. 20. 21. contra O. T. & *Masor. Erff.* ℣. 9. תבער *Beth Kametsatum* scribunt 2. 3. 4. ℣. 10. Sectionem *Petucham* per tria *Pe* faciunt 2. 6. 9. 12. 14. 20. 21. & per simplex *Pe* maiusculum 1. sed *Sethumam* requirit O. T. איבך *defectiue* sine *Iod plurali* scribendum esse dicit *Baal Hatturim*; sed huic refragantur cum nostri codices omnes, tum illi, quos inspexit *R. Menachem* in O. T. tum *Hammeiri*, *R. Meir Hallevi*, & nostra denique *Masora Erff.* ℣. 13. תבא *defect.* 1. 3. 4. 5. su. 2. & *Hal.* contra *Mas. Erff.* ℣. 15. הבכור *plene* 1--5. contra *Mas. Erff.*

De filio refractario.

הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־
יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה׃
18 ס כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ
שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע
19 אֲלֵיהֶם׃ וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי
עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מְקֹמוֹ׃ וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה כ
21 סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא׃ וּרְגָמֻהוּ
כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ
22 וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ׃ ס וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ
23 חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ׃ לֹא־
תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא
כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־אַדְמָתְךָ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ ס לֹא־ כב

Cap. XXII.

תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ
2 מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ׃ וְאִם־לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ
וְלֹא יְדַעְתּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ
3 אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ׃ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה
לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד
4 מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם׃ ס לֹא־
תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ
וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ׃ ס לֹא־יִהְיֶה ה
כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה כִּי
תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה׃ פ
6 כִּי יִקָּרֵא קַן־צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ אוֹ עַל־הָאָרֶץ
אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־
7 הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים׃ שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־
הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ
יָמִים

℣. 17. x) c. 16, 19. y) *partem duorum* seu *duplicem*. 2 Reg. 2, 9. ὁ. διπλῆ. 1 Tim. 5, 17. cf. Ef. 40, 2. z) *principium roboris eius*. Gen. 49, 3.

℣. 18. a) *contumax*. v. 20. Hof. 4. 16. ὁ. ἀπειθής. Act. 26, 19. Rom. 1, 30. cf. Deut. 27, 16. Ex. 21, 17. b) c. 22, 18. Pf. 6, 2.

℣. 19. c) ad quam fenes folebant federe, & ius dicebant. vid. c. 21, 15. c. 25, 7. Ruth. 4, 1.

℣. 20. d) vterque fcilicet; nam confentiente vtroque, res dubia effe non poterat, vt recte ad h. l. obferuat *Theodoretus*. e) *Leuis & vilis*; Al. *gulofus, intemperans*. Prou. 23, 20. Ier. 15, 19. f) *& ebriofus*. Prou. 23, 21. ὁ. οἰνοφλυγεῖ. 1 Pet. 4, 3. cf. Matth. 11, 19. *Ar. P.* prodigus in illicitis.

℣. 21. g) intolerabilis proteruiæ conuictum, & a iudicibus damnatum. h) c. 22, 21. i) c. 19, 20.

℣. 22. k) c. 22, 26. l) lapidibus obrutum, fpectaculi caufa. cf. 2 Sam. 4, 12.

℣. 23. m) Species quædam eft crudelitatis, cadauer hominis extincti ludibrio habere, quam rectius omitterent hodie Christiani, fi per fceleratos homines liceret. (*Ier.* n) Iof. 8, 29. Ioh. 19, 31. o) *nam exfecratio Dei* (quam hoc pœnæ genus inprimis oftendit) *eft fufpenfus*; & fceleratus quidem homo ob fua & fociorum, Chriftus autem ob noftra crimina. Gal. 3, 13. *Guffetio* p. 743. fufpenfus eft piacularis *victima maledictionis*, feu maledictionem publicam tollens, vt Num. 25, 4. 2 Sam. 21, 6. 9. p) nihil lege immunditius erat cadauere humano. vid. Leu. 21, 1. Num. 19, 11.

Cap. XXII, v. 1. q) e grege *pulfos* feu *errantes*. Ex. 23, 4. ὁ. πλανώμενα. 1 Pet. 2, 25. r) v. 3. 4. Pf. 55, 2.

℣. 2. s) Pf. 27, 10. t) vid. Leu. 5, 22. 23.

℣. 3. u) *rei amiffæ* (4) Ex. 22, 8.

℣. 4. x) c. 21, 1. y) Ex. 23, 5.

℣. 5. z) *ornatus* feu *veftis*. cf. Ef. 61, 10. a) c. 23, 19. quod nempe illæ mutationes veftium non modo lafciuiæ, fed & libidinis caufa apud gentiles fierent, vt ex *Iulio Firmico* & *Seruio* probauit *Clericus*.

℣. 6. b) *occurrat*. Ex. 5, 3. c) *nidus*. Pf. 84, 4. d) *pulli* (4) Iob. 39, 30. e) *oua* (6) Ef. 10, 14. f) ὁ. θάλπῃ. Eph. 5, 29. 1 Theff. 2, 7. g) Lex fymbolica. cf. Gen. 32, 12. Leu. 22, 28. Hof. 10, 14.

℣. 7. h) c. 4, 40. c. 6, 3. i) c. 5, 15. Iof. 24, 31. 1 Reg. 3, 14.

℣. 19. ותפשו *Makk.* & *Meth.* habent 2. 3. 5. 6. 9. 20. מקומו *plene* 4. 5. fn. 2. contra *Maf. Erff.* ℣. 23. קללת ita 1. 2. & 22. CAP. XXII, v. 1. לא per *Munach* 2. fu. 1. 4. ℣. 2. עד per *Makk.* 1. 3. 6. 9. 20. fic fu 2. 4. אותו *plene* requirit *Zohar*, fed contra fidem omnium codicum & criticorum in *O. T.* f. 25. a. ℣. 5. עשה per *Makk.* & *Meth.* 6. 9. 20. Sin per *Segol* 1. 3. 5. 10. 14. 16. 17. 18. & *Ber.* fed per *Tfere* fcriptum videas c. 14, 12. c. 25, 16. & alibi. ℣. 6. כי per *Makk.* 1. 6. 9. 20. בצים bhe *defect.* 1. 3. 4. 5. fu. 2. contra *Maf.* 2. 3. *Erff.* Quod ipfum eft etiam de feq. הביצים obferuandum.

8 ימים׃ ס כי תבנה בית חדש ועשית מעקה
לגגך ולא־תשים דמים בביתך כי־יפל הנפל ממנו׃
9 לא־תזרע כרמך כלאים פן־תקדש המלאה הזרע
י אשר תזרע ותבואת הכרם׃ ס לא־תחרש
11 בשור־ובחמר יחדו׃ לא תלבש שעטנז צמר ופשתים
12 יחדו׃ ס גדלים תעשה־לך על־ארבע כנפות
13 כסותך אשר תכסה־בה׃ ס כי־יקח איש אשה
14 ובא אליה ושנאה׃ ושם לה עלילת דברים והוצא
עליה שם רע ואמר את־האשה הזאת לקחתי ואקרב
טו אליה ולא־מצאתי לה בתולים׃ ולקח אבי הנער
ואמה והוציאו את־בתולי הנער אל־זקני העיר
16 השערה׃ ואמר אבי הנער אל־הזקנים את־בתי נתתי
17 לאיש הזה לאשה וישנאה׃ והנה־הוא שם עלילת
דברים לאמר לא־מצאתי לבתך בתולים ואלה בתולי
18 בתי ופרשו השמלה לפני זקני העיר׃ ולקחו זקני
19 העיר־ההוא את־האיש ויסרו אתו׃ וענשו אתו מאה
כסף ונתנו לאבי הנערה כי הוציא שם רע על בתולת
ישראל ולו־תהיה לאשה לא־יוכל לשלחה כל־ימיו׃
כ ס ואם־אמת היה הדבר הזה לא־נמצאו
21 בתולים לנער׃ והוציאו את־הנער אל־פתח בית־
אביה וסקלוה אנשי עירה באבנים ומתה כי־עשתה
נבלה בישראל לזנות בית אביה ובערת הרע מקרבך׃
22 ס כי־ימצא איש שכב עם־אשה בעלת־
בעל ומתו גם־שניהם האיש השכב עם־האשה
23 והאשה ובערת הרע מישראל׃ ס כי
יהיה נער בתולה מארשה לאיש ומצאה איש בעיר
24 ושכב עמה׃ והוצאתם את־שניהם אל־שער
העיר ההוא וסקלתם אתם באבנים ומתו את־הנער
על

Tectum ædium ambitu sepiendum.

קמץ בז"ק

℣. 12. c) *corripient eum, vel verbis, vel sec. Iudæos verberibus.* c. 21, 18.

℣. 19. d) *& mulctabunt.* Ex. 21, 21. e) *argenteis* sc. siclis. Gen. 20, 16.

רה ק Num. 7, 13.

רה ק *Ar. P.* drachmis.

℣. 21. f) quæ, dum nupsit, finxit se virginem: de his enim, quæ, postquã desponsatæ erant, ab alio vitiabantur, agitur v. 23. 24. de non desponsata, quæ stuprum passa est, nec tamen pro virgine se gerit, confer

רהק רהק

aliam legem v. 22. seqq. Ex. 22, 15. 16. g) *flagitium.* Gen. 34, 7.

℣. 22. h) *cui est maritus.* Gen. 20, 3. i) Leu. 20, 10.

℣. 23. k) *desponsata.* v. 25. c. 20, 7. l) *vir* sc. *alius,*

רה ק vt Num. 5, 13.

℣. 24. m) *ad vel extra portam.* v. 21.

רה ק Ios. 8, 29. cf. not. Num. 15, 35.

℣. 8. k) *ambitum, loricam* (1) Rad. Arab. *retinuit, detinuit,* q. d. *retinaculum.* ὁ. στεφάνην, *coronidem.* Plana erant tecta Orientalium, vt etiamnum hodie; & nisi peribolo cincta fuissent, in iis sine periculo ambulare non licuisset. vid. Ios. 2, 6. 2 Sam. 11, 2. Matth. 10, 27. l) c. 19, 10. *Ar. P.* rem periculo obnoxiam.

℣. 9. m) vid. Leu. 19, 19. cf. Mat. 13, 25. n) Schmid. *ne sanctificet,* i. e. sec. *Cleric.* ne sacro fisco addicatur. sic *Cusset.* p. 7, 2. o) Schmid. *collectio ex semine.* vid. Ex. 22, 29. Num. 18, 27.

℣. 10. p) ne asinus, boui impar vltra vires agatur. *Baal Hatturim* obseruat, sicut *impurum* animal *cum puro* non fuerit sociandum, sic neque impio cum iusto intercedere communionem. cf. not. Leu. 19, 19. & 2 Cor. 6, 14. it. *Macarius* de pers. in Spir. c. 4.

℣. 11. q) *heterogeneum* (2) vid. Leu. 19, 19. Simplicitas enim decet populum Dei. *Cocc.*

℣. 12. r) *funiculos,* h. e. fimbriam funiculis constantem. (2) 1 Reg. 7, 17. cf. Num. 15, 38. Mat. 23, 5. s) *quatuor alis* s. *extremitatibus.* cf. Es. 11, 12. Tunica Hebræorum videtur fissa fuisse a fronte & a tergo, saltem aliquatenus; vnde nata quatuor extrema, s. quatuor anguli. *Cler.*

℣. 14. t) *& imposuerit ei facinora verborum,* vt verbis ei iniuriam faciat. ℣. 17. u) v. 19. vid. Num. 13, 32. & conf. Mat. 1, 19. x) *virginitatem* eiusque indicia. v. 15. 17. 20. ὁ. τὰ παρθένια.

℣. 15. y) c. 21, 19. c. 25, 7.

℣. 17. z) v. 14. Ps. 141, 4. a) Num. 4, 6. ὁ. ἀναπτύξουσι. Luc. 4, 17. b) linteum sanguine virginali ex prima copula adspersum. *Pfeiff.* Dub. Vex.

℣. 9. Spatium *sectionis* præmittunt 1 -- 6. *Hal.* 9. 20. המלאה *Mem* per *Chatephpatach* scribit 22 secundum *O. T.* f. 25 a. ℣. 11. *Sectiunculam* cum hoc versu aperiunt 1. 5 - 9. 20. & *Hal.* לא תלבש שעטנז sit 1. 3. 5. su. 4. ℣. 15 השערה *Ain* per *Chatephpatach* 5. 7. 8. 12. ℣. 18. העיר *Metheg* a *milel* collocari vult *O. T.* at זקני־העיר scribunt 1. 3. su. 4. & sic habere plurimos codd. ait nota marg in 1. ℣. 19. הוצא ist *defectiue* correctum in 2. secundum *Mas.* 1. & *Erff.* ולו per *Paschta* 1. 2. 5 ℣. 22. רע Resch per *Patach* 2. 3. 4. 7. 8. 10 -- 15. 19. 20. 21. 22. ℣. 24. אתם Sic per *Merca* 4. fe. 1 secundum *Masoram Erffurtensem* h. l. & *impressam* ad Gen. 30, 16. at reliqui habent *Munach*.

℣. 18.

עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר
אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃
כה ס וְאִם־בַּשָּׂדֶה יִמְצָא הָאִישׁ
אֶת־הַנַּעֲרָ הַמְאֹרָשָׂה וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב
26 עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ׃ וְלַנַּעֲרָ
לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָ חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם
אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה׃
27 כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה הַנַּעֲרָ הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ
28 לָהּ׃ ס כִּי־יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָ בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־
29 אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ׃ וְנָתַן הָאִישׁ
הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כָּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה
לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃
כג ס לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה
2 כְּנַף אָבִיו׃ ס לֹא־יָבֹא פְצוּעַ־דַּכָּה וּכְרוּת
3 שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה׃ ס לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל
יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהוָה׃ ס
4 לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי
ה לֹא־יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה עַד־עוֹלָם׃ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר
לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם
מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר
6 אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ׃ וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ
אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה
7 כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם
8 כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם׃ ס לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ
9 הוּא לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ׃ בָּנִים אֲשֶׁר־
יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה׃ ס
י כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר
רָע

m) non occurrerunt vobis. Ps. 21, 4. n) Gen. 14, 18. Es. 21, 14. o) conduxit nempe, Moabita. רדה ק Num. 22, 5. רה ק p) Num. 23, 7. רדה ק ℣. 6. q) Num. 22, 12. Ios. 24, 9. 10. ℣. 7. r) רה ק Iec. 38, 4. רדה ק Esr. 9, 12. i.e. commodum eorum non procurabis, nec eos adiuvabis. רה ק Quod de publico Cap. XXIII. populi Hebræi auxilio, populo Moabitico non ferendo, non male interpretantur, nec ad priuatos pertinere, obseruant Interpretes; vt exemplo Ruthæ constat. Ac sane periculosum erat auxiliari genti, idololatriæ dudum summopere deditæ, vt adparet ex Num. 21, 29. Cler. Nec tamen etiam vltro lædendi erant, sec. Deut. 2, 9. 19. immo cum Rex Ammonitarum se rectius gereret erga Davidem, huic cum illo amicitia intercessit. vid. 2 Sam. 10, 2. ℣. 8. s) Gen. 25, 25. ℣. 9. t) i. e. nepotes, sec. Ralbag f. 293. 2. Hi poterant Israelitidem ducere, & ciues Hebræi habebantur. Cler. Moabiticæ autem feminæ statim post susceptam religionem Israelis recipiebantur. Ralbag. d. l. ℣. 10. u) exercitu. Num. 2, 3. 9. 10.

n) propterea. c. 23, 5. 2 Sam. 13, 22. o) vnde liquebit, sponte sua vitiatam fuisse. Gen. 39, 15. 2 Sam. 13, 19. p) v. 19. c. 21, 14. q) sponsam. Gen. 29, 21. Matth. 1, 20. r) v. 21. c. 24, 7.
℣. 26. s) c. 21, 22. cf. 1 Ioh. 5, 16. t) c. 19, 11. u) & vitam ei eripiat. c. 19, 6.
℣. 27. x) liberator. Ps. 18, 42. ὁ. βοηθήσων. Hebr. 13, 6. Apoc. 12, 16.
℣. 28. y) Ex 22, 15.
℣. 29. z) si modo pater vitiatæ velit, cui licuit eam seruare. Ex. 22, 16.
Cap. XXIII, ℣. 1. a) Leu. 18, 8. b) c. 27, 20. cf. c. 22, 12. Leu. 18, 6.
℣. 2. c) læsus (3) 1 Reg. 20, 37. d) contritione l. contrito sc. testiculo (4) Ps. 90, 3. ὁ. θλαδίας, attritus. e) aut excisus. vid. Leu. 22, 24. f) genitalibus. Schmid. teste (1) g) non ingredietur in cœtum Domini. v. 3. 4. 9. i. e. non habebitur Israelita, nec nomen eius in censualibus libris scribetur. At Ion. non est idoneus -- ad ducendam vxorem ex cœtu populi Iehouæ.
℣. 3. h) spurius (2) Zach. 9, 6. h. e. natus ex illegitima vxore, qualis erat peregrina mulier, quam Hebræus forte compressisset, nec tamen duxisset; aut meretrix aut cuius matrimonium lege vetitum erat. Cler. At Gusset. p. 464. qui incerto patre natus est. ὁ. ἐκ πόρνης. cf. Ioh. 8, 41. i) ne decima quidem ab eo atau, i. e. nunquam, v. 4. 7. Neh. 13, 1. sc. quoad Israelitæ populus erunt: nam aliquando peregrinis danda erat πολιτεία & κοινωνία. Es. 56, 3. Cocc. Lex. p. 618.
℣. 4. k) Ios. 24, 9. Neh. 13, 1.
℣. 5. l) c. 22, 24. m) ממ

℣. 25. ואם Cum Gaiah 1. 2. 3. 4. 6. &c. secundum B. Ascher. ℣. 29. לאשה sic per Rbhia 1. 3 requirente id ipsum O. T. f. 25. 2. at Sakephk. reliqui. CAP. XXIII, ℣. 2. דכה per Aleph in fine scribunt plerique secundum Mas. impressam ac Erffurtens. & ita quidem in tribus MSS. peruetustis, cum adiecta in duobus Masora, scriptum se vidisse testatur R. Menachem in O. T. qui tamen cum R. Meir Hallevi ex omnibus codd. Hispp. probat scriptionem per He, vt habent 4. 17. 18. 22. & Ecr. ℣. 5. דבר per Rbhia 1. 6. 9. 20. su. 3. at 10. vtrumque, & Rbhia & Graschaim, habet. לקללך ita 1. 22. & sic emendatum in 2. sec. O. T. at reliqui Schua simplex habent, & quidem cum Lamed Dageschato 3. 17. 18. Ber. ℣. 6. אלהיך cum Psik 2.

11 רע׃ כי־יהיה בך איש אשר לא־יהיה טהור מקרה־
לילה ויצא אל־מחוץ למחנה לא יבא אל־תוך
12 המחנה׃ והיה לפנות־ערב ירחץ במים וכבא
13 השמש יבא אל־תוך המחנה׃ ויד תהיה לך מחוץ
14 למחנה ויצאת שמה חוץ׃ ויתד תהיה לך על־אזנך
והיה בשבתך חוץ וחפרתה בה ושבת וכסית את־
טו צאתך׃ כי יהוה אלהיך מתהלך ׀ בקרב מחנך
להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחניך קדוש ולא־
יראה בך ערות דבר ושב מאחריך׃ ס
16 לא־תסגיר עבד אל־אדניו אשר־ינצל אליך
17 מעם אדניו׃ עמך ישב בקרבך במקום אשר־יבחר
18 באחד שעריך בטוב לו לא תוננו׃ ס לא־
תהיה קדשה מבנות ישראל ולא־יהיה קדש מבני
19 ישראל׃ לא־תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית יהוה
אלהיך לכל־נדר כי תועבת יהוה אלהיך גם־שניהם׃
כ ס לא־תשיך לאחיך נשך כסף נשך אכל
21 נשך כל־דבר אשר ישך׃ לנכרי תשיך ולאחיך לא
תשיך למען יברכך יהוה אלהיך בכל משלח ידך על־
הארץ אשר־אתה בא־שמה לרשתה׃ ס
22 כי־תדר נדר ליהוה אלהיך לא תאחר לשלמו
כי־דרש ידרשנו יהוה אלהיך מעמך והיה בך חטא׃
23 24 וכי תחדל לנדר לא־יהיה בך חטא׃ מוצא שפתיך
תשמר ועשית כאשר נדרת ליהוה אלהיך נדבה
כה אשר דברת בפיך׃ ס כי תבא בכרם רעך
ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל־כליך לא תתן׃
26 ס כי תבא בקמת רעך וקטפת מלילת
בידך וחרמש לא תניף על קמת רעך׃ ס

כי

℣. 11. x) *ob accidens*, al. cum LXX. ex Arabismo *ob fluxum nocturnum*, quod noctu vt plurimum accidit. 1 Sam. 20, 26. sec. *Maimonidem* intelligendus est is, qui siue nolens siue volens noctu vel interdiu semen emittit. vid. Cl. Surenhusii Mischna T. 1. p. 11. & cf. Leu. 15, 16. 17. y) Leu. 14, 3. *Cler.* vt impediret Moses, quo minus mulieres ac meretrices in castra ducerentur, quod expeditionibus summopere nocere potuit.

℣. 12. z) *aduentante vespera.* Gen. 24, 63. Ex. 14, 27. a) c. 24, 15.

℣. 13. b) *Spatium autem.* c. 2, 37. *Onkelos.* Locus constituens. c) ne fœtore aer corrumperetur, & epidemici morbi crearentur. *Cler.*

℣. 14. d) *& paxillus.* Iud. 4, 21. e) *præter arma tua.* (1) rad. Chald. & Syr. זין *armauit.* cf. *Syr.* Eph. 6, 11. 13. f) *cum sedere volueris extra castra* illa militaria. v. 9. Castra enim in deserto nimis ampla fuerunt, quam vt de iis hoc commode intelligi possit. Est autem honesta phrasis, qualis Iud. 3, 24. g) *excrementa* (2) Ez. 4, 12. cf. Es. 4, 4.

℣. 15. h) ὁ ἐμπεριπατεῖ. cf. 2 Cor. 6, 16. i) i. e. *fœditatem rei tegendæ.* metaph. a nuditate hominis. c. 24, 1. k) Eph. 4, 29. 30.

℣. 16. l) *trades.* c. 32, 30. sc. in manus, vt 1 Sam. 26, 8. Ps. 31, 9. m) *eripuerit se* & confugerit *ad te* a vicinis gentibus. Ps. 7, 2.

℣. 17. n) c. 16, 5. & 17, 2. o) Ex. 22, 20.

℣. 18. p) *prostibulum,* Veneri consecratum. (3) Gen. 38, 21. cf. not. Ex. 34, 15. q) Leu. 19, 29. r) *cynædus, scortator meritorius* (6) 1 Reg. 14, 24. 2 Reg. 23, 7.

℣. 19. s) *donum meretricis*, Hos. 9, 1. h. e. pecuniam, quam ex fœdissimæ artis quæstu, quasi primitias Diis offerebant facerrimæ mulierculæ. *Cler.* Sed *Abendana*: dicunt Rabbini; si agnus meretrici esset datus, illicitus hic esset ad oblationem. t) *Bochartus* cf. Es. 66, 3 sed cum *Cler.* cynædum intelligimus, qui antea dicitur קדש & subiungitur meretrici, vt hic. *Canis* autem dicitur eiusmodi impurus adolescens, quod canes in via coeuntes imitetur, vnde & κυνάιδος græce. cf. Apoc. 22, 15. Constat autem, impuros Phœnices mercedem vsuræ corporis sui Deo vouisse.

℣. 20. u) Ex. 22, 24. Leu. 25, 36. Ps. 15, 5. x) *quæ in vsuram datur,* q. d. quæ mordet. Prou. 23, 32.

℣. 21. y) Sidonio, Philistæo &c. c. 15, 3. z) c. 12, 7. 28, 8. 20.

℣. 22. a) Leu. 27, 2. c. 22, 2. Num. 6, 2. 30, 3. b) Col. 5, 3. 4. cf. Ez. 22, 28.

℣. 24. c) *quod labia tua dixerint.* c. 8, 3. Num. 30, 13.

℣. 25. d) *forte veneris.* intelligendum hoc de eo, qui forte transit iuxta vineam; non de eo aut pluribus, qui quotidie data opera eo se conferrent. *Cler.* e) *pro appetentia tua.* c. 14, 26. ℣. 26. f) c. 16, 9. g) *decerpes quidem* (5) Ez. 17, 4. 22. cf. Matth. 12, 1. h) *spicas* (1) i) Luc. 6, 1. k) *sed falcem* (2) c. 16, 9. l) *iniicies.* c. 27, 5.

℣. 11. מקרה *Resch* per *Segol* requirit *Masora* 1. & *Erff.* ad 1 Sam. 6, 9. sed *Tsere* & *Kaph dageschatum* confirmat eadem *Erffurtensis* ad h. l. לא־יבא Ita per *Makk.* 3. 17. 18. 22. *Berol.* ℣. 13. שמה *Schin* sine *Dagesch* 5. 7. 8. 11--16. 20. 21. 22. & per expressum *Raphe* 3. contra O. T. f. 25. a. ℣. 14. אזניך *plene* 2. 4. 5. contra *Mas.* ℣. 15. כי per *Tlischagdola* 12. 17. 8. & *Ber.* מחנך *defect.* 1. 3. 5. secundum *Mas.* 1. sed contra *Mas.* 7. 8. & *Erff.* ℣. 19. *Spatium* versiculo præmittunt 1--10. 12. 19. 20. & *Had.* contra O. T. ℣ 25. לא per *Makk.* & *Meth.* 3. 17. 18. *Ber.*

Cap. XXIV.

כד כי־יקח איש אשה ובעלה והיה אם־לא
תמצא־חן בעיניו כי־מצא בה ערות דבר וכתב לה
ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו : ויצאה 2
מביתו והלכה והיתה לאיש־אחר : ושנאה האיש 3
האחרון וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה
מביתו או כי ימות האיש האחרון אשר־לקחה לו
לאשה : לא־יוכל בעלה הראשון אשר־שלחה 4
לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הטמאה
כי־תועבה הוא לפני יהוה ולא תחטיא את־הארץ
אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה : ס
כי־יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא־ ה
יעבר עליו לכל־דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח
את־אשתו אשר־לקח : לא־יחבל רחים ורכב כי־נפש 6
הוא חבל : ס כי־ימצא איש גנב נפש 7
מאחיו מבני ישראל והתעמר־בו ומכרו ומת הגנב
ההוא ובערת הרע מקרבך : ס השמר 8
בנגע־הצרעת לשמר מאד ולעשות ככל אשר־
יורו אתכם הכהנים הלוים כאשר צויתם תשמרו
לעשות : זכור את אשר־עשה יהוה אלהיך למרים 9
בדרך בצאתכם ממצרים : ס
כי־תשה ברעך משאת מאומה י
לא־תבא אל־ביתו לעבט עבטו : בחוץ תעמד 11
והאיש אשר אתה נשה בו יוציא אליך את־
העבוט החוצה : ואם־איש עני הוא לא תשכב 12
בעבטו : השב תשיב לו את־העבוט כבוא השמש 13
ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה לפני יהוה
אלהיך

7. Marc. 10, 4. ℣. 3. q) *posterior*. Iob. 19, 26. ℣. 4. r) *polluta est*, ex Hophal & Hithpael (1) alius concubitu. cf. Mal. 2, 16. Mat. 5, 32. s) Ier. 3, 1. 8. ℣. 5. t) cf. c. 20, 7. u) *&* *nihil* oneris *transibit*. Ef. 28, 15. 18. Iob. 23, 13. x) Ioel 2, 16. ℣. 6. y) *molas* (5) Ef. 47, 2. Rad. Arab. רחי *conuertit* molam. *Catillum* tantū h. l. intelligendum esse, contendit *Gussetius* p. 53. & 788. z) *immo ne metam quidem*. Iud. 9, 53. quia neuter lapis sine altero ad molendum sufficit. *Abendana*. a) h. e. instrumentum, quod ad vitam sustentandam necessarium plane est cf. Ex. 22, 25. Ez. 18, 7. sic *Onk*. ℣. 7. b) Ex. 21, 16. 1 Tim 1, 10. Apoc. 18, 13. c) vid. c. 21, 14. d) c. 13, 6. ℣. 8. e) sc. ne pecces, vt lepra punlaris. f) Leu. 13, 9. c. 14, 3. ℣. 9. g) cui si nec pepercit Deus, nec aliis parcet. h) Num. 12, 10. 2 Sam. 3, 29.

℣. 10. i) *mutuum dederis*. c. 15, 2. k) *mutuum* (4) Prou. 22, 26. Neh. 5, 7. 10. l) *vllius rei*. Gen. 39, 6. 9. m) c. 15, 6. ℣. 11. n) Ef. 24, 2. Ier. 15, 10. ℣. 12. o) cf. v. 17. p) *cum eius pignore*. Ex. 22, 25. 26. ℣. 13. q) vid. c. 6, 25.

Cap. XXIV, ℣. 1. m) c. 21, 13. n) *tum fiet, si non inuenerit gratiam - ita vt scribat ei* libellum repudii &c. Illa etiam exiuerit &c. v. 2. Postea vero eam oderit etiam alter maritus &c. v. 3. Omnia hæc ad antecedens spectant; consequens vero est v. 4. *Tum non poterit prior maritus* eam reducere. Moses enim *totum hoc præceptum* scripsit ob duritiem Israelitarum, Marc. 10, 5. Neque illo *præcepit* (vt Pharisæi aiebant Mat. 19, 7.) sed *permisit* tantum diuortium, vt docet Christus Mat. 19, 8. & agnoscunt Pharisæi Marc. 10, 4. o) i. e. *fœdum quid*. c. 23, 15. Id Pharisæi interpretantur *quauis de caussa*. Mat. 19, 3. Si sequens וכתב vt *præceptum permissiuum* accipias, omnino hic intelligendus est λόγος πορνείας Mat. 5, 32. Talmudicorum impia placita vide apud *Ligthfootum* Hor. Hebr. ad Mat. 5, 31. 32. c. 19, 3. Specimen huius dicti ab illis expositi sit Mischna vltima tractat. Gittin: *Schola Schammai dicit: Nemo repudiabit vxorem, nisi in ea repertum fuerit quid inhonesti, vt scriptum est Deut. 24, 1. At schola Hillelis dicit, etiam si combusserit decoctum eius* (igne, aut sale sec. Bartenoram) *vti scriptum* Deut. 24, 1. *R. Akiba dicit: etiamsi aliam illa pulchriorem inveniat, vt scriptum est* Deut. 24, 1. Decisio autem huius insani dissensus est sec. Scholam Hillelis, vt docent Commentatores. Ceterum quas repudiare prorsus non licuerit, vide c. 22, 19. 29. p) Ef. 50, 1. ὁ. βιβλίον ἀποστασίου, Mat. 5, 31. c. 19, 7.

℣. 4. בעלה Per *Chatephpatach* præcedente *Metheg* 1. 3. 7. 8. 14. 15. fu. 1. contra *O. T. f.* 25. a. ℣. 6. Spatium *sectiuncula* præmittunt 1 -- 6, 9. 10. 19. 20. & *Hal.* יחבל *Chet* per *Schua simplex* seq. *Dagesch* 3. 4. 5. contra *Masoram* 1. 2. & *M. I.* ℣. 8. בכל per *Tlischagdola* 1. 2. fe 4. ℣. 9. cum præmisso spatio sectionis, 1 -- 6. 9. 10. & *Hal.* ℣. 10. משאת cum adiecto *Kri* משרת 3. contra *Mas. Erffurtensem.* ℣. 13. וברכך per *Schua simplex* 1 -- 5.

14 אֱלֹהֶֽיךָ׃ ס לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן
טו מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ׃ בְּיוֹמוֹ תִתֵּן
שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא
נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ
16 חֵטְא׃ ס לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים
לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ׃ ס
17 לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד
18 אַלְמָנָה׃ וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר
19 הַזֶּה׃ ס כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ
עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה
יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ׃
כ ס כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפַאֵר אַחֲרֶיךָ
21 לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה׃ כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא
תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה׃
22 וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי
כה מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ ס כִּי־ Cap. XXV.
יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם
וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע׃
2 וְהָיָה אִם־בִּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ
3 לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר׃ אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף
פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל־אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ
4 לְעֵינֶיךָ׃ לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ׃ ס כִּי־יֵשְׁבוּ
ה אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה
אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ
6 לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ׃ וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־
שֵׁם

℣. 14. r) Leu. 19, 13. s) *mercenarium*. Iac. 5, 4.

℣. 15. t) ὁ. οὐκ ἐπιδύσεται ὁ ἥλιος ἐπ᾽ αὐτῷ, *ea non soluta*. cf. Eph. 4, 26. u) *attollit animam*, i. e. auide cupit. Ier. 22, 27. Ps. 25, 1. Ps. 86, 4. ὁ. ἐν αὐτῷ ἔχει τὴν ἐλπίδα sc. sustentandæ vitæ. x) Iac. 5, 4. y) Ier. 22, 13.

℣. 16. z) 2 Reg. 14, 6. 2 Par. 25, 4. Ier. 31, 30. Ez. 18, 20.

℣. 17. a) *non pervertes*. c. 16, 19. b) c. 10, 19. c. 27, 19. Ex. 22, 21. Es. 1, 17. 23. Ier. 5, 28. Ez. 22, 29. Zach. 7, 10. c) *Vestem viduæ*, aut aliud quidpiam, quo sine graui incommodo carere nequeat. cf. v. 22.

℣. 18. d) v. 22. c. 5, 15. e) c. 21, 8.

℣. 19. f) *cum metes*. Leu. 19, 9. c. 23, 22. g) *manipulum*. Ruth 2, 15.

℣. 20. h) *excusseris oleas tuas* (5) Iud. 6, 21. i) *ramos scrutaberis*, postquam oleas excusseris (1) a פארה *ramus*. Es. 10, 33.

℣. 21. k) Leu. 25, 5. l) Leu. 19, 10.

℣. 22. m) v. 18. c. 15, 15.

Cap. XXV, ℣. 1. n) *iustificabunt* & absoluent eum, *cuius iusta est caussa*. 1 Reg. 8, 32. Prou. 17, 15. o) *& damnabunt*. Ps. 37, 33. p) vid. Ex. 2, 13.

℣. 2. q) *filius verberandi* vel *verberationis*, i. e. sec. LXX *plagis dignus*, vt 1 Sam. 20, 31. Eph. 2, 3. r) *deiici* seu *prosterni eum iubebit*. cf. c. 9, 18. 25. s) *pro sufficientia criminis* vel pro mensura malitiæ eius, *certo numero* ictuum. Leu. 25, 26. cf. Luc. 7, 47. 48.

℣. 3. t) Schmid. *quadragesies tamen tantum*. Ne a. hunc numerum excederent, ictibus forte male numeratis, nunquam plures, quam triginta nouem impingebant. cf. 2 Cor. 11, 24. *Ioseph* A. I. lib. 4 c. 8. *Abendana* h. l. aliique. u) *ne vilescat*. c. 27, 16. Es. 16, 14.

℣. 4. x) *capistrabis*, os *obturabis* (2) Ez. 39, 11. cf. Ps. 39, 2. LXX. vt 1 Cor. 9, 9. 1 Tim. 5, 18. Lex symbolica. y) *dum trituras*, nempe pedibus vel traha. Nomen, vel infin. Hiphil (2) cf. Hos. 10, 11. & *Bochart*. Hieroz. P. I. lib. 2. c. 32.

℣. 5. z) *fratres*: deinde & *consanguinei*. vt Boas, Ruth. 3, 9. 12. c. 4, 1. seqq. a) Vulgata: *absque liberis*. ὁ. σπέρμα δὲ μὴ ἦ αὐτῷ. cf. Matt. 22, 24. seqq. b) *foras*, extra familiam defuncti. cf. Num. 36, 3. c) *Leuir eius* (2) v. 7. & quidem cælebs sec. Dub. Vex. *Pfeifferi* ad h. l. d) Gen. 19, 31. Exceptio est a regula Leu 18, 16. e) *Leuiratum præstabit ei*. (3) v. 7. Gen. 38, 8. cf. Marc. 12, 19. Luc. 20, 28.

℣. 6. f) *stabit super nomine*, i. e. succedet in nomen, & bona defuncti, & eius filius dicetur cf. Ruth 4, 5. Gen. 38, 9. 0.

nnn*

℣. 15. תבא *defectiue* 1. 3. 4. 5. fu. 2. contra *Mas. Erff.* ℣. 17. תחבל, *Chet* per *Schua simplex*. seq. *Dagesch*, 3. 4. 5. requirente *M. I.* & *Masora* 2. quæ ad v. 6. notat ל ורפי sed contra *Masoram* 1. ad h. l. & v. 6. quæ habet רך חריוה רפין. ℣. 18. כי per *Makk*. 1. 2. את הדבר ita 2. 3. 4. & sic etiam v. 22. habent 1. 2. 3. 4. ℣. 20. תפאר *Pe* per *Patach* 1. 5. sic requirit *Masora* 1. 7. 8. & *Erff.* ℣. 21. *Sectionis* minoris spatium præmittunt 1.-6. & *Hal.* ℣. 22. על־כן per *Rbhia* 1. fu. 4. CAP. XXV, v. 2. והיה per *Sakeph*. 1. 2. ℣. 4. Spatium *sectiunculæ* præmittunt 1.-6. 9. 15. 20. & *Hal.*

De ducenda uxore fratris sine filio defuncti.

שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל׃ וְאִם־לֹא 7
יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ
הַשַּׁעְרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו
שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי׃ וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ 8
וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ׃ וְנִגְּשָׁה 9
יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ
וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו׃ וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית 10
חֲלוּץ הַנָּעַל׃ ס כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ 11

Poena mulieris, viri alterius pudenda apprehendentis.

וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד
מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו׃ וְקַצֹּתָה אֶת־ 12
כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ׃ ס לֹא־יִהְיֶה לְךָ 13
בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃ לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ 14

Mensurae & pondera iusta adhibenda.

אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃ אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־ טו
לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ כִּי תוֹעֲבַת 16
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל׃

פ

Memoria Amalek delenda.

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם 17
מִמִּצְרָיִם׃ אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים 18
אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים׃ וְהָיָה 19
בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ׀ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה
אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח׃

פ פ פ נ 50

Cap. XXVI.

וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן כו
לְךָ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ׃ וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית ׀ 2
כָּל

g) cf. not. Num. 17, 4. ℣. 7. h) fratriam l. glorem suam (5) v. 9. Ruth. 1, 15. i) Num. 16, 12. Ruth. 4, 1. k) c. 21, 19. l) renuit. Gen. 39, 8. m) Levir meus (1) v. 5. n) Leviri iure erga me vti. v. 5. ℣. 9. o) & detrahet. Ef. 20, 9. δ. ὑπολύσει τὸ ὑπόδημα αὐτοῦ. Marc. 1, 7. p) & quidem dextri pedis, secund. Rabb. calceus signū potestatis Psal. 60, 10. Ps. 108, 10. q) exspuet (5) Num. 12, 14. cf. Ruth. 4, 7. 8. Ef. 50, 6. inde ῥακά Matth. 5, 22. r) Schmid. in faciem eius. Cler. faciem eius conspuet. sed Rabbinis est ante faciem ipsius, per modum contemtus. vid. Ralbag. h. l. δ. καὶ ἐμπτύσεται κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ. s) c. 21, 7. c. 27, 14. t) Genes. 16, 2. c. 30, 3. u) Ruth. 4, 11. ℣. 10. x) cui detractus est calceus, h. e. familia eius hac nota inuretur, quod fuisse dicetur in ea Paterfamilias, qui noluerit fratri sobolem excitare. Cler. ℣. 11. y) cum rixati fuerint. Ex. 2, 13. z) pudenda (1) ℣. 12. a) abscindes manum impurae mulieris. Iud. 1, 6. 7. 2 Sam. 4, 12. ℣. 13. b) lapis & lapis, i. e. duplex & diversum pondus. Ion. pondera dolosa. sic v. 14. Ps. 12, 3. vid. Leu. 19, 35. 36. ℣. 15. c) pondus integrum & iustum &c. d) c. 5, 16. ℣. 16. e) c. 27, 15. ℣. 17. f) vid. not. c. 5, 12. g) Ex. 17, 8. 14. 15. 1 Sam. 15, 2. ℣. 18. h) & in extremo tuo agmine cecidit. Ios. 10, 19. a זנב quod per metaph. cuiuscunque rei extremum significat. c. 28, 13. 44. i) debiles s. infirmos (1) Dan. 2, 40. cf. Ex. 17, 13. δ. τοὺς κοπιῶντας ὀπίσω σου. Matth. 11, 28. ℣. 19. k) 2 Sam. 7, 1. l) cf. Leu. 27, 29. Cap. XXVI, ℣. 2. m) de primitiis. v. 10. c. 16, 17. Ex. 23, 19. c. 34, 26. Leu. 2, 14. c. 23, 10. Num. 15, 20.

℣. 7. הַשַּׁעְרָה Ain per Chateph-pat. praeced. Meth. scribunt 3. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 12 -- 16. 19. 20. 22. contra M. I. & O. T. f. 25. a. וְאָמְרָה per Tlischagdola 1. 3. 4. ℣. 14. Sectionis minoris spatium praemittunt 1--5. & Hal. ℣. 16. עֹשֵׂה vtroque loco per Sagol scribunt 1. 3. ℣. 19. וְהָיָה ita cum Geiah plerique, quod tamen in aliis codd. abesse notat 1. in marg. אֲשֶׁר־יְהוָה ita 4. 5. at אֲשֶׁר יְהוָה habet 1. זָכֹר Zain per Sagol 1. 3. 4. 5. 20. contra Mas. Erffurt.

כל־פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר יהוה
אלהיך נתן לך ושמת בטנא והלכת אל־המקום
3 אשר יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם ׃ ובאת אל־
הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי
היום ליהוה אלהיך כי־באתי אל־הארץ אשר נשבע
4 יהוה לאבתינו לתת לנו ׃ ולקח הכהן הטנא מידך
ה והניחו לפני מזבח יהוה אלהיך ׃ וענית ואמרת לפני
יהוה אלהיך ארמי אבד אבי וירד מצרימה ויגר שם
6 במתי מעט ויהי־שם לגוי גדול עצום ורב ׃ וירעו אתנו
7 המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה ׃ ונצעק אל־
יהוה אלהי אבתינו וישמע יהוה את־קלנו וירא את־
8 ענינו ואת־עמלנו ואת־לחצנו ׃ ויוצאנו יהוה ממצרים
ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאתות
9 ובמפתים ׃ ויבאנו אל־המקום הזה ויתן־לנו את־
י הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש ׃ ועתה הנה
הבאתי את־ראשית פרי האדמה אשר־נתתה לי יהוה
והנחתו לפני יהוה אלהיך והשתחוית לפני יהוה
11 אלהיך ׃ ושמחת בכל־הטוב אשר נתן־לך יהוה
אלהיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך ׃
ס 12 כי תכלה לעשר את־כל־מעשר
תבואתך בשנה השלישת שנת המעשר ונתתה
ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו ׃
13 ואמרת לפני יהוה אלהיך בערתי הקדש מן־הבית
וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל־מצותך
14 אשר צויתני לא־עברתי ממצותיך ולא שכחתי ׃ לא־
אכלתי באני ממנו ולא־בערתי ממנו בטמא ולא־
נתתי ממנו למת שמעתי בקול יהוה אלהי עשיתי
טו ככל אשר צויתני ׃ השקיפה ממעון קדשך מן־השמים

כב א r וברך

n) in canistro vel corbe (4) v. 4. c. 28, 5. 17. *o)* c. 12, 11. Ier. 7, 12.

ꝟ. 3. *p) indico*, h. e. *palam* hisce primitiis *testor, ac in* laudem ipsius *profiteor*, me omnia ipsi debere. cf. Ps. 97, 6. *Ar. P.* gratias ago.

ꝟ. 4. *q) & deponet illud.* vid. v. 10.

ꝟ. 5. *r) respondebis* tamen prius interroganti sacerdoti. c. 25, 9. *s) Syrus* seu *Arammaeus*, Genes. 31, 20. Mesopotamiae incola, qualis per multos annos fuit Iacobus. Gen. 31, 38. *t) periens* seu *periturus* erat pater meus Iacobus. Iob. 29, 13. Ps. 119, 176. Prou. 31, 6. duro seruitio in Mesopotamia primum Gen. 31, 40. deinde fame in terra Canaan Gen. 42, 2. c. 43, 8. Sed *Onkelos* אבד accepit pro praeterito *Aphel* Chaldaeorum, & reddidit: *Laban Syrus voluit interimere patrem meum.* Sic *Ion. Arabb. Lutherus* aliique. cf. Gen. 31, 14. 29. *u) descendit a. in Aegyptum.* Gen. 46, 3. *x) cum hominibus paucitatis*, i. e. *paucis*. c. 28, 62. Gen. 34, 30. *y)* vid. Ex. 1, 7. 9. 11.

ꝟ. 6. *z)* Schmid. *Cumque male tractarent nos.* Num. 20, 15. *a)* Ex. 1, 14.

ꝟ. 7. *b)* Ex. 2, 23. *c) vexationem.* Ex. 4, 31. *s.* τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν. Luc. 1, 48. *d) laborem & aerumnam.* Iud. 10, 16. LXX. vt 1 Thess. 2, 9. *e) oppressionem.* Ps. 44, 25.

ꝟ. 8. *f)* c. 6, 21. c. 7, 8. c. 9, 26. *g)* c. 4, 34. c. 5, 15. *h)* c. 34, 12.

ꝟ. 9. *i)* Ex. 3, 8.

ꝟ. 10. *k) & sic depones ac relinques illud* canistrum. v. 4. c. 14, 28. Num. 17, 19. Hinc intelligimus, eum, qui superiorem testificationem pronunciabat, canistrum manu tenuisse, dum ita loqueretur, quasi manu sua id Deo offerentem. *Cler.*

ꝟ. 11. *l)* cf. c. 14, 22. 28. Leu. 27, 30. *m) qui annus est harum decimarum*, in vrbe patria solvendarum; nam alioquin erant terendae Hierosolymam, aut pecunia hinc confecta. *Cler.* Vt rectius hoc intelligatur, ex *Seldeni Differt. de Decimis* cap. II. sequentia observasse iuvabit: Ex soli fructibus, aut ex pecore offerebantur Sacerdotibus (1) *primitiae* Ex. 23, 19. &c. (2) *Trumah* seu oblatio de prouentibus Num. 15, 19. Tum vero de eo, quod superat, solvebantur (3) *decimae primae* Leuitis, ad Tabernaculum vel Templum ministrantibus Num. 18, 21 qui & ipsi de *hu decimis decimam* Sacerdotibus exsoluebant. ib. v. 26. (4) de reliquis nouem partibus *decimae secundae* tollebantur, quae (vel pretium earum) ad sacrarium ferendae, & in conuiuia absumendae erant. Deut. 12, 18. c. 14, 23 Has secunda autem *terti quonis anno* intra cuius- קמין בזק que oppidi moenia pauperibus & Leuitis diuidebant.

ꝟ. 13. *n) amoui, sustuli.* v. 14. *o.* ἐξεκάθαρα. 1 Cor. 5, 7. ꝟ. 14. *o) in tristitia* vel *luctu. Gusset.* p 8 *in concupiscentia mea* &c. Hos. 9, 4. vid. supra v. 11. & 2 Cor. 9, 7. *p)* Conferunt aliqui Leu. 7, 20. se quia lex nusquam vetat, decimas ab immundis comedi. *Clericus* id vertit *in vsum immundum*. Schmid. *remoui de eo inter immundum.* *q)* idolo Ps. 106, 18. Alii in specie ad *Osiridem* respici censent, quem qu si mortuum Aegyptii lugebant, vt & *Isidem*. Vide auctores apud *Clericum* ad h. l. *Ar. P.* ad necessitat mortui. ꝟ. 15. *r) respice ergo e sancto tuo habitaculo.* c. 33, 27. Es. 63, 15.

ꝟ. 8. ויוצאנו Io *defect.* 2. 3. 6 -16. 19. 20. 21. fu. 1. at *isi plene* 2-7. 11. 12. 15. 16. 20. sed vtrique variationi, etsi *Masora impressa* ad Deut. 6, 21. patrocinetur, tamen aduersantur *Masora* 1. & *Erff.* h. item *impressa* ad Num. 20, 16. & *O. T.* f. 25. 2. ובזרע *plene* 1. 3. 4. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ꝟ. 10. הנה *He paragogicum* omittunt 1. 2. 5. idemque v. 12. faciunt 1. 2. והשתחוית ita 1. 4. & *Ber.* at reliqui omnes loco *Kadma* substernunt *Metheg*, praeter 1. qui *Sekephgadol* cum *Metheg* habet. ꝟ. 12. שלישית *sehiših plene* 1. 2. 3. 5. fu. 4. sed *defect.* requirit *Masora* h. l. & Num. 15, 7.

וברך את־עמך את־ישראל ואת האדמה אשר נתתה
לנו כאשר נשבעת לאבתינו ארץ זבת חלב ודבש :
16 ס היום הזה יהוה אלהיך מצוך לעשות
את־החקים האלה ואת־המשפטים ושמרת ועשית
17 אותם בכל־לבבך ובכל־נפשך : את־יהוה האמרת
היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו ולשמר חקיו
18 ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקלו : ויהוה האמירך היום
להיות לו לעם סגלה כאשר דבר־לך ולשמר כל־
19 מצותיו : ולתתך עליון על כל־הגוים אשר עשה
לתהלה ולשם ולתפארת ולהיתך עם־קדש ליהוה
אלהיך כאשר דבר : פ
כז ויצו משה וזקני ישראל את־העם לאמר שמר את־
2 כל־המצוה אשר אנכי מצוה אתכם היום : והיה
ביום אשר תעברו את־הירדן אל־הארץ אשר־יהוה
אלהיך נתן לך והקמת לך אבנים גדלות ושדת אתם
3 בשיד : וכתבת עליהן את־כל־דברי התורה הזאת
בעברך למען אשר תבא אל־הארץ אשר־יהוה
אלהיך ׀ נתן לך ארץ זבת חלב ודבש כאשר דבר
4 יהוה אלהי־אבתיך לך : והיה בעברכם את־הירדן
תקימו את־האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם
ה היום בהר עיבל ושדת אותם בשיד : ובנית שם מזבח
ליהוה אלהיך מזבח אבנים לא־תניף עליהם ברזל :
6 אבנים שלמות תבנה את־מזבח יהוה אלהיך והעלית
7 עליו עולת ליהוה אלהיך : וזבחת שלמים ואכלת שם
8 ושמחת לפני יהוה אלהיך : וכתבת על־האבנים את־
כל־דברי התורה הזאת באר היטב : ס
9 וידבר משה והכהנים הלוים אל־כל־ישראל
לאמר הסכת ׀ ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם
ליהוה

teronomium; alii Decalogum intelligunt. *m*) Vid. Ios. 8, 32. *n*) vt, obseruatis his legibus, porro feliciter peruenias. *o*) c. 26, 15.
℣. 4. *p*) vid. v. 13. c. 11, 29. *q*) vid. v. 2.
℣. 5. *r*) Schmid. *post aedificabis*, At *Cler.* Non est nouum hoc mandatum a superiore diversum, sed Moses docet lapides, quos antea dixit, statuendos,
Cap. XXVII.
& tectorio oblinendos, debere in formam altaris inter se componi. *s*) *altare Domini.* Ios. 8, 30. seqq. *t*) c. 23, 26. *u*) Ex. 20, 22.
℣. 6. *x*) *integris.* Ios. 8, 31. 1 Reg. 6, 7. ὁ. ὁλοκλήρους. 1 Thess. 5, 23.
℣. 7. *y*) c. 14, 26. c. 26, 11.
℣. 8. *z*) vid. not. v. 3. *a*) *declarando*, *seu exprimendo* (3) c. 1, 5. ὁ. σαφῶς σφόδρα talibus sc. litteris, quae commode legi possint. *b*)
ב׳ פתוחה *probe* c. 9, 21.
℣. 9. *c*) *attende*, Schmid *ausculta* (1)
קמץ בז״ק ὁ. σιώπα, quod conuenit cum significatu rad. Arab. *fluit*, *tacuit*, *quieuit*. & in IV. Coni. quae respondet Hiphil, *desiit loqui.* *d*) vid. c. 26, 18. c. 29, 12.

s) vid. v. 9. c. 37, 3.
℣. 16. *t*) *toto animo*, & tota mente tua. vid. not. c. 4, 29. c. 6, 5.
℣. 17. *u*) Schmid. *contestatus es*; q. d. *adduxisti ad dicendum*, *seu fecisti*, *vt diceres*, nempe renouata promissione foederali; vt ex seqq. & c. 29, 9. seqq. constat. *Hiphil.* (2) v. 18. *Ar. P.* retenta eadem radice, ac coniugatione, quae Hebraeorum Hiphil respondet, & significat *Imperio aliquem praeficere*, *nobilitare*, reddit: *Et scias*, *quo magis facultatem principatus dederis Deo* - - v. 18. *eo digniorem te reddet*, &c. *x*) *se futurum tibi in Deum.* Gen. 17, 7. 8. ita quidem, vt tu ambules in viis ipsius, &c.
℣. 18. *y*) *Et sic Dominus te quoque dicere fecit*, promissa scilicet ipsius fide acceptantem, & obsequia ex agnitione tanti beneficii pollicitantem. cf. Zach. 13, 9. Schmid. *At Iehoua contestatus tibi est hodie*, *vt sis ipsi in populum peculii* &c. v. 19. *Ita se daturum te excelsum super omnes gentes.* *z*) vid. c. 7, 6. c. 14, 2.
℣. 19. *a*) c. 28, 1. *b*) Ier. 13, 11. c. 33, 9. *c*) Es. 62, 7. Zeph. 3, 19. 20. *d*) c. 7, 6. c. 28, 9. Ex. 19, 6.
Cap. XXVII, ℣. 1. *e*) Schmid. *Postea praecepit.* *f*) vid. c. 5, 12. *g*) Leu. 26, 3.
℣. 2. *h*) *oblines* (2) v. 4. *i*) *tectorio firmo ac tenaci* (4) v. 4. Es. 33, 12. Amos 2, 1. ὁ. καὶ κονιάσεις αὐτὰς κονίᾳ. Mat. 23, 27. *Vitruuius* lib. 7. c. 3. *Tectoria*, *quae recte facta*, *neque vetustatibus fiunt horrida*, *neque cum extergentur*, *remittunt colores.* &c.
℣. 3. *k*) in lateribus, tenaci tectorio oblinctis. *Cler.* *l*) v. 2. Nempe duodecim illarum maledictionum, & benedictionum, quae ex opposito facile intelliguntur. v. 15. seqq. Et v. 12. Quidam perperam totam legem Mosaicam; alii Deuteronomium

℣. 19. על Per *Makk.* coniungunt 3. 17. 18. & *Ber.* sic fu. 1. דבר *Beth* per *Sagol* 1. 17. 18. 22. *Ber.* at per *Tsere* reliqui omnes. CAP. XXVII, 2. והיה per *Graschaim* poscit *Mas. impressa* ad Exod. 12, 25. cui tamen heic ex nostris codd. scribendo nullus suffragatur. גדלת *Ioth defect.* 2. 3. 4. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 3. אשר־יהוה per repetitum *Makk.* 3. sic emendatum in 2. & 1. ex *En hakkore.* nam primus habuerat אשר יהוה. ℣. 7. שם sine *Dagesch* 3. 4. 5. 7. 11. 21. 22. contra *O. T.* f. 25. 2. ℣. 8. באר *Patach.* [s] quod habent 7. 13. 15. 17. 18. 22. & *Ber.* adprobat *O. T.* contra reliquos, qui hab. *Kametz.* ℣. 9. הסכת *Psik* omittunt 3. 5. 6. 9. 14. 20. fe. 4. contra *Mas.* 1. & *Erff.* נהיית *Iod* per *Sagol* 3. 4. 5. 6. 9. 12. fe. 2. & sic fu. 1. לעם ita cum *Dagesch* 17. 18. & *Ber.* at sine eo ceteri.

י ליהוה אלהיך: ושמעת בקול יהוה אלהיך ועשית
את־מצותו ואת־חקיו אשר אנכי מצוך היום: — מצותיו ק
11 ס ויצו משה את־העם ביום ההוא לאמר: אלה
12 יעמדו לברך את־העם על־הר גרזים בעברכם את־
13 הירדן שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימן: ואלה
יעמדו על־הקללה בהר עיבל ראובן גד ואשר וזבולן
14 דן ונפתלי: וענו הלוים ואמרו אל־כל־איש ישראל
טו קול רם: ס ארור האיש אשר יעשה
פסל ומסכה תועבת יהוה מעשה ידי חרש ושם
בסתר וענו כל־העם ואמרו אמן: ס
16 ארור מקלה אביו ואמו ואמר כל־העם אמן:
17 ס ארור מסיג גבול רעהו ואמר כל־העם
18 אמן: ס ארור משגה עור בדרך ואמר כל־
19 העם אמן: ס ארור מטה משפט גר־יתום
כ ואלמנה ואמר כל־העם אמן: ארור שכב עם־אשת
אביו כי גלה כנף אביו ואמר כל־העם אמן: ס
21 ארור שכב עם־כל־בהמה ואמר כל־העם אמן:
22 ס ארור שכב עם־אחתו בת־אביו או בת־אמו
23 ואמר כל־העם אמן: ס ארור שכב עם־חתנתו
24 ואמר כל־העם אמן: ס ארור מכה רעהו
כה בסתר ואמר כל־העם אמן: ס ארור לקח
שחד להכות נפש דם נקי ואמר כל־העם אמן:
26 ס ארור אשר לא־יקים את־דברי התורה־הזאת
לעשות אותם ואמר כל־העם אמן: פ

Cap. XXIIX.

כח והיה אם־שמוע תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר
לעשות את־כל־מצותיו אשר אנכי מצוך היום ונתנך
2 יהוה אלהיך עליון על כל־גויי הארץ: ובאו עליך כל־
הברכות האלה והשיגך כי תשמע בקול יהוה
אלהיך   Y 2   כב ב

Benedictio in monte Gerizim proclamanda, maledictio in monte Hebal.

℣. 10. e) vid. c. 26, 17.
℣. 12. f) vid. v. 3. c. 11. 29. Sic rem describunt *Hier.* & *Ion.* ad v. 15. Sex tribus stabunt in monte Gerizim, & sex super monte Hebal, & arca & Sacerdos, & Leuitæ in medio. Benedicentes conuertent facies suas ex aduerso montis Gerizim, & dicent: Benedictus sit Vir, qui non facit imaginem & figuram &c. Maledicentes vero conuertent facies suas ex aduerso montis Hebal, & dicent: Maledictus sit vir, qui facit imaginem &c. Benedictiones non memorat, silentio suo docens, eas ab alio, np Christo, exspectandas. Act. 3, 26. Silentium enim Scripturæ sæpe magna mysteria innuit. vid. Hebr. 7, 14. 6. *Ainsvvorth.* g) vid. not. Num. 17, 17.
℣. 14. h) c. 21, 7. c. 25, 9.
℣. 15. i) *maledictus esto* totus homo, anima & corpore; in hac & futura vita. sic v. 16. seqq. c. 28, 16. seqq. ὁ ἐπικατάρατος. Gal. 3, 17. k) c. 5, 8. Ex. 34, 17. l) c. 17, 1. m) v. 24. c. 13, 7. nam si publice de delicto constaret, morte talis plectebatur. c. 13. n) v. 16. seqq. Es. 65, 16. Ps. 106, 48. 1 Cor. 14, 16. vid. not. Num. 5, 22.
℣. 16. o) c. 25, 3. p) c. 5, 16. c. 21, 18. Ex. 21, 17. Ez. 22, 7.
℣. 17. q) c. 19, 14. Prou. 22, 28. c. 23, 10. Mich. 2, 6.
℣. 18. r) vid. Leu. 19, 14. ὁ ὁ πλανῶν. 2 Tim. 3, 13. s) *Ion.* viatorem, qui similis cæco. *Ar. P.* ignarum in itinere.
℣. 19. t) c. 24, 17.
℣. 20. u) c. 23, 1. Leu. 20, 11. x) Leu. 18, 8.
℣. 21. y) *cum bruto.* Ex. 22, 18.
℣. 22. z) Leu. 18, 9. c. 20, 17.
℣. 23. a) Schmid. *cum socru sua* (1) cf. Leu. 20, 14. al. *cum vxo-* *rore fratris sui.* coll. Leu. 18, 16. Matth. 14, 4. cf. masculinum Ex. 3, 1.
℣. 25. b) c. 16, 19. c) c. 19, 10. ὁ αἷμα τὸ ἀθῶον. Matth. 27, 4.
℣. 26. d) *non impleuerit* per omnia 1 Sam. 15, 11. Neh. 5, 13. cf. Rom. 3, 31. Ier. 11, 3. ὁ ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις, vt Gal. 3, 10. Ioh. 8, 31. Iac. 2, 10. e) non tantum vt sciat, & rata habeat, sed *vt etiam faciat.* c. 4, 1. c. 5, 1.
Cap. XXIIX. ℣. 1. f) c. 7, 12. Leu. 26, 3. g) imperio & gloria. c. 26, 19. ὁ ὑπεράνω ἐπὶ πάντα. cf. Eph. 1, 21.
℣. 2. h) c. 11, 27. i) *teque assequentur.* v. 15. 45

℣. 15. ךעברה *Defect.* 2. sic emendatum in 1. requirente *Masora* 1. & *Erff.* ℣. 17. מסיג per Sin loco *Samech* scribunt 2. 3. 4. contra *Masoram* 1. & *Erffurt.* ℣. 19. מטה *Tsere* habent 1. 2. 4. 5. 7. 8. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 22. at reliquos, qui *Sagol*, probat *O. T. f.* 25. a. ℣. 20. Sectionis minoris *Sethum* spatium versiculo præmittunt 1 -- 10. 12. 19. 20. 21. 22. *Hal.* & tres codd. quos vidit R. *Menachem*; quos tuetur *Hammeiri* ex suis libris nonnullis: sed abesse id vult *O. T.* secundum *Maimonidem*. R. *Me. Halleui*, & codd. *Hispp.* in quorum vnius marg. exstitit: *Neque Sethumam hic esse, neque Petucham* ℣. 25. דם per *Kametz* 5. 6. 9. 20. fe. 2. ℣. 26. דברי־התורה ita 1. fu. 2. Ceterum codex *Hebr. Samarit.* & Versio *Samaritana*, addita vniuersalitatis ׳ particula, legunt כל דברי, prout allegatur Paulo ad Gal. 3, 10.

Moses observantibus legem Dei benedictionem promittit cumulatissimam; transgressoribus contra omnia calamitatum genera comminatur.

3 4 אלהיך׃ ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה׃ ברוך
פרי־בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך שגר אלפיך
ה 6 ועשתרות צאנך׃ ברוך טנאך ומשארתך׃ ברוך
7 אתה בבאך וברוך אתה בצאתך׃ יתן יהוה את־איביך
הקמים עליך נגפים לפניך בדרך אחד יצאו אליך
8 ובשבעה דרכים ינוסו לפניך׃ יצו יהוה אתך את־
הברכה באסמיך ובכל משלח ידך וברכך בארץ
9 אשר־יהוה אלהיך נתן לך׃ יקימך יהוה לו לעם
קדוש כאשר נשבע־לך כי תשמר את־מצות יהוה
י אלהיך והלכת בדרכיו׃ וראו כל־עמי הארץ כי שם
11 יהוה נקרא עליך ויראו ממך׃ והותרך יהוה לטובה
בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך על
12 האדמה אשר נשבע יהוה לאבתיך לתת לך׃ יפתח
יהוה לך את־אוצרו הטוב את־השמים לתת מטר־
ארצך בעתו ולברך את כל־מעשה ידך והלוית גוים
13 רבים ואתה לא תלוה׃ ונתנך יהוה לראש ולא לזנב
והיית רק למעלה ולא תהיה למטה כי־תשמע אל־
מצות יהוה אלהיך אשר אנכי מצוך היום לשמר
14 ולעשות׃ ולא תסור מכל־הדברים אשר אנכי מצוה
אתכם היום ימין ושמאול ללכת אחרי אלהים אחרים
לעבדם׃ פ
טו והיה אם־לא תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר לעשות
את־כל־מצותיו וחקתיו אשר אנכי מצוך היום ובאו
16 עליך כל־הקללות האלה והשיגוך׃ ארור אתה
17 בעיר וארור אתה בשדה׃ ארור טנאך ומשארתך׃
18 ארור פרי־בטנך ופרי אדמתך שגר אלפיך ועשתרת
19 כ צאנך׃ ארור אתה בבאך וארור אתה בצאתך׃ ישלח
יהוה בך את־המארה את־המהומה ואת־המגערת
בכל

℣. 4. k) i. e. *soboles uxorum*. c. 7, 13. c. 30, 9. l) *fœtus* (4) v. 18. 51. c. 7, 13. m) *boum tuorum* Ps. 8, 8. n) *gregum* (4) c. 7, 13.
℣. 5. o) *canistrum, corbis*. Canistra habebis fructibus plena. (4) v. 17. c. 26, 2. p) *& mactra tua* (4) v. 17. Ex. 7, 28.
℣. 6. q) i. e. omnibus tuis coeptis. cf. v. 19. Num. 27, 17. Ps. 121, 8.
℣. 7. r) ὁ. τοὺς ἀνθεστηκότας σοι. 2 Tim. 4, 15. s) Leu. 26, 7. 8. t) i. e. *multis* Leu. 26, 18. sine ordine & duce. Locutio prouerbialis, qua maxima fuga describitur. sic v. 25.
℣. 8. u) Leu. 25, 21. Ps. 133, 3. x) *in horreis tuis* (2) Prou. 3, 10. y) v. 10. c. 11, 7.
℣. 9. z) c. 7, 6. c. 26, 19. c. 29, 13.
℣. 10. a) h. e. te populum Iehouæ vocari. cf. c. 12, 5. Gen. 48, 16.
℣. 11. b) Schmid. *abundare te faciet*. c. 30, 9. Vt qs. primogenitus omnibus *reliquis excellas & superior sis*. Gen. 49, 4. c) v. 4. 18. c. 7, 14.
℣. 12. d) *thesaurum suum*, non tantum opes reconditas, vt 1 Reg. 14, 26. sed & locum s. apothecam significat. cf. Ier. 50, 25. LXX. vt Mat. 2, 11. e) tunc enim cælum *aperiri* dicitur Gen. 7, 11. f) Leu. 26, 4. g) *& fœnori dabis* gentibus. Ex 22, 24. Ef. 24, 2. h) *non accipies*. v. 44. Neh. 5, 4.
℣. 13. i) h. e. aliis præibis & imperabis, & nullius imperata facere cogeris. cf. v. 44. Ef. 9, 14. 15. k) *& eris tantum sursum*, vel *supra* alios; nunquam infra. cf. v. 43.
℣. 14. l) c. 5, 29. c. 17, 11.
℣. 15. m) Leu. 26, 14. seqq. Mal. 2, 2. Thren. 2, 17. n) v. 45. c. 11, 28. o) v. 2. 45. Dan. 9, 11.
℣. 16. p) c. 27, 15. q) cf. v. 4.
℣. 17. r) vid. v. 5.
℣. 18. f) vid. v. 4.
℣. 19. t) v. 6. Amos 5, 3. Zach. 8, 10.
℣. 20. u) *ipsam maledictionem*, vt 2 Reg. 22, 19. Ef. 24, 6. Ier. 44, 22. Mal. 2, 2. x) c. 7, 23. y) *increpationem*, & inde veniens *exitium* (1) cf. Ef. 66, 15. Ps. 80, 17. Ps. 9, 6.

℣. 4. ועשתרות *Defective* 1. fu. 3. 4. act. quidem cum adiecta *Masora* דין חסר; at *plenam* scriptionem adprobat *Masora* 3. 4. & *Erffurtensis*. ℣. 7. יהוה cum adiecto *Psik* 2. ℣. 8. יהוה *Psik* adiicit 1. in marg. ex aliis libris, sec. *En hakkore*. ℣. 13. כי per *Manach* 1. 2. 22. aliique codd. in marg. 1. תשמע *Rbhia* habent 1. 2. 3. & liber *Hisp.* secundum notam marg. in 1. quæ vero & nostros accentus ex aliis codd. probat. מצות יהוה אלהיך ita 1. 2. 3. ℣. 14. ושמאל sine *Vau quiescente* 1--5. contra *Masoram Erffurt.* ℣. 20. ואת־המהומה cum *præf. Vau* 1. 3. 4. & *Hal.* contra *Masoram* 2. ad Gen. 11, 26. & *impressam* ad Ex. 21, 5.

בְּכָל־מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַד הִשָּׁמֶדְךָ וְעַד־אֲבָדְךָ
21 מַהֵר מִפְּנֵי רֹעַ מַעֲלָלֶיךָ אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי׃ יַדְבֵּק יְהוָה בְּךָ
אֶת־הַדָּבֶר עַד כַּלֹּתוֹ אֹתְךָ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה
22 בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ יַכְּכָה יְהוָה בַּשַּׁחֶפֶת וּבַקַּדַּחַת
וּבַדַּלֶּקֶת וּבַחַרְחֻר וּבַחֶרֶב וּבַשִּׁדָּפוֹן וּבַיֵּרָקוֹן וּרְדָפוּךָ
23 עַד אָבְדֶךָ׃ וְהָיוּ שָׁמֶיךָ אֲשֶׁר עַל־רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת וְהָאָרֶץ
24 אֲשֶׁר־תַּחְתֶּיךָ בַּרְזֶל׃ יִתֵּן יְהוָה אֶת־מְטַר אַרְצְךָ אָבָק
כה וְעָפָר מִן־הַשָּׁמַיִם יֵרֵד עָלֶיךָ עַד הִשָּׁמְדָךְ׃ יִתֶּנְךָ יְהוָה ׀
נִגָּף לִפְנֵי אֹיְבֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד תֵּצֵא אֵלָיו וּבְשִׁבְעָה
דְרָכִים תָּנוּס לְפָנָיו וְהָיִיתָ לְזַעֲוָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ׃
26 וְהָיְתָה נִבְלָתְךָ לְמַאֲכָל לְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת
27 הָאָרֶץ וְאֵין מַחֲרִיד׃ יַכְּכָה יְהוָה בִּשְׁחִין מִצְרַיִם
וּבַעְפֹלִים וּבַגָּרָב וּבֶחָרֶס אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל לְהֵרָפֵא׃
28 יַכְּכָה יְהוָה בְּשִׁגָּעוֹן וּבְעִוָּרוֹן וּבְתִמְהוֹן לֵבָב׃ וְהָיִיתָ
29 מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם כַּאֲשֶׁר יְמַשֵּׁשׁ הָעִוֵּר בָּאֲפֵלָה וְלֹא
תַצְלִיחַ אֶת־דְּרָכֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ עָשׁוּק וְגָזוּל כָּל־הַיָּמִים
ל וְאֵין מוֹשִׁיעַ׃ אִשָּׁה תְאָרֵשׂ וְאִישׁ אַחֵר יִשְׁגָּלֶנָּה בַּיִת
31 תִּבְנֶה וְלֹא־תֵשֵׁב בּוֹ כֶּרֶם תִּטַּע וְלֹא תְחַלְּלֶנּוּ׃ שׁוֹרְךָ
טָבוּחַ לְעֵינֶיךָ וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ חֲמֹרְךָ גָּזוּל מִלְּפָנֶיךָ
וְלֹא יָשׁוּב לָךְ צֹאנְךָ נְתֻנוֹת לְאֹיְבֶיךָ וְאֵין לְךָ מוֹשִׁיעַ׃
32 בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רֹאוֹת וְכָלוֹת
33 אֲלֵיהֶם כָּל־הַיּוֹם וְאֵין לְאֵל יָדֶךָ׃ פְּרִי אַדְמָתְךָ וְכָל־
יְגִיעֲךָ יֹאכַל עַם אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתָּ וְהָיִיתָ רַק עָשׁוּק וְרָצוּץ
34 כָּל־הַיָּמִים׃ וְהָיִיתָ מְשֻׁגָּע מִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃
לה יַכְּכָה יְהוָה בִּשְׁחִין רָע עַל־הַבִּרְכַּיִם וְעַל־הַשֹּׁקַיִם
אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל לְהֵרָפֵא מִכַּף רַגְלְךָ וְעַד קָדְקֳדֶךָ׃
36 יוֹלֵךְ יְהוָה אֹתְךָ וְאֶת־מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ אֶל־
גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ וְעָבַדְתָּ שָׁם אֱלֹהִים
אֲחֵרִים

Y 3 כב ג

z) *vsque dum deleatu.* v. 24. 45. a) Ef. 1, 4. 28. c. 65, 11. 12. Ier. 17, 13.

℣. 21. b) *facies, vt tibi adhareat.* Ez. 3, 26. c) 2 Sam. 24, 15. Ier. 14, 12. c. 21, 6.

℣. 22. d) Am. 4, 9. e) *tabe, phthisi* (2) Leu. 26, 16. rad. Arab. *tenuis ac macer euasit ex fame.* ὁ. ἐν ἀπο ψύξει Luc. 21, 25. f) *ardore.* vid. Leu. 26, 16. g) *astu* (1) *Ar. P.* febri quartana. h) *inflammatione* (1) cf. Prou. 26, 21. speciatim *oculorum,* iuxta *Ar. E.* i) *gladio,* sed *M. I. Arabb.* aliique *siccitate;* qs idem ac Gen. 31, 40. cf. 1 Reg. 17, 1. Hagg. 1, 10. k) *vredine* (5) 1 Reg. 8, 37. Am. 4, 9. *Ar. E.* gracilitate herbarum. l) *& morbo regio.* al. *rubigine.* qui frugum morbus est. ibid.

℣. 23. m) 2 Par. 6, 26. n) vid not. c. 11, 17. o) Leu 26, 19.

℣. 24. p) *puluus tenuis* (6) Nah. 1, 3. Ef. 5, 24. In calidis illis regionibus, æstiuo tempore, nisi subinde pluat, vento attollitur ingens copia tenuissimi pulveris, qui omnia peruadit, & molestissimus est. *Cler.* ex *Theuenot.* Itin. Or.

℣. 25. q) Leu. 26, 17. 36. Ef. 30, 17. 2 Par. 6, 24. r) *agitationi,* i. e. vndique expelleris, nec certas sedes habere poteris. Ier. 15, 4. c. 24, 9. Ez. 23, 46. 2 Par. 29, 8. ὁ. διασπορᾷ. Iac. 1, 1. 1 Pet. 1, 1.

℣. 26. s) Ier. 16, 4. t) *qui terreat eas.* Ier. 7, 33.

℣. 27. u) cf. v. 35. 60. c. 7, 15. Ex. 9, 9. x) 1 Sam. 5, 6. Pf. 78, 66. y) *scabie* (3) Leu. 21, 20.

℣. 28. z) *amentia* (3) 2 Reg. 9, 20. a) Rom. 11, 25. b) *stupore s. perturbatione animi* (2) Zach 12, 4. cf. Rom. 1, 28.

℣. 29. c) prouerbialiter; in rebus manifestis nescies, quid fieri a te debeat. Ef. 59, 10. Iob. 5, 14. c. 12, 25. d) *in caligine.* cf. Ex. 10, 21. 22. e) i. e. *nihil prospere ages.* Pf. 1, 3. Ios. 1, 8. f) c. 16, 15. g) v. 31. c. 22, 27.

℣. 30. h) c. 20, 7. i) 2 Sam. 11, 11. k) *vitiabit eam, concumbet cum ea* (4) Zach. 14, 2. ὁ. ἔξεστι αὐτήν. Mat. 14, 4. l) Ef. 65, 21. 22. 23. m) vid. c. 20, 6.

℣. 32. n) *deficientes* (1)

ובטחרים ק׳

v. 65. i. e. *deficient* respiciendo *ad eos* totum diem, & exspectando reditum illorum. cf.

ישכבנה ק׳

Leu. 26, 16. Pf. 69, 4. Pf. 119, 81. o) vid. Gen. 31, 29.

℣. 33. p) Leu. 26, 16. q) Hos. 5. 11.

℣. 34. r) *amens, vesanus.* 2 Reg. 9, 11.

℣. 35. s) v. 27. Iob. 2, 7. t) *& in cruribus.* Morbi crurum Kairi in Aegypto sunt grauissimi, & multorum crura portentosæ crassitiei cernuntur. *Cler.* ex *Theuenot.* Itin. Orient. u) Ef. 1, 6.

℣. 36. x) 2 Reg. 17. 4. seqq. c. 24, 12. seqq. y) 2 Reg. 25, 6. 7. z) vid. not. c. 4, 28.

℣. 25. יהוה Ita 4. & sic manu correctum in *Ber.* secundum *Masoram* ad Gen. 30, 16. at ceteri omnes habent *Munach* cum *Psik.* ℣. 33. יאכל *milel* ponunt accentum 1. 3. 4. 7. 8. 11 -- 16. 21. contra *O. T.* f. 25. 2. ℣. 35. רע per *Patach* 1. 2. 3. 4. ℣. 36. אשר־תקים ita per *Makk.* 1. & 2. שם *Schin* sine *Dagesch* 5. 11. 14. 17. 18. 21. *Ber.* & cum imposito *Raphe* 3.

Commi-nationes.

37 אחרים עין ואבן׃ והיית לשמה למשל ולשנינה בכל
38 העמים אשר־ינהגך יהוה שמה׃ זרע רב תוציא השדה
39 ומעט תאסף כי יחסלנו הארבה׃ כרמים תטע ועבדת
ויין לא־תשתה ולא תאגר כי תאכלנו התלעת׃
מ זיתים יהיו לך בכל־גבולך ושמן לא תסוך כי ישל
41 זיתך׃ בנים ובנות תוליד ולא־יהיו לך כי ילכו בשבי׃
42 כל־עצך ופרי אדמתך יירש הצלצל׃ הגר אשר
43 בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה
44 מטה׃ הוא ילוך ואתה לא תלונו הוא יהיה לראש
מה ואתה תהיה לזנב׃ ובאו עליך כל־הקללות האלה
ורדפוך והשיגוך עד השמדך כי־לא שמעת בקול יהוה
46 אלהיך לשמר מצותיו וחקתיו אשר צוך׃ והיו בך
47 לאות ולמופת ובזרעך עד־עולם׃ תחת אשר לא־
עבדת את־יהוה אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב
48 כל׃ ועבדת את־איביך אשר ישלחנו יהוה בך ברעב
ובצמא ובעירם ובחסר כל ונתן על ברזל על־צוארך
49 עד השמידו אתך׃ ישא יהוה עליך גוי מרחק מקצה
הארץ כאשר ידאה הנשר גוי אשר לא־תשמע
נ לשנו׃ גוי עז פנים אשר לא־ישא פנים לזקן
51 ונער לא יחן׃ ואכל פרי בהמתך ופרי־אדמתך
עד השמדך אשר לא־ישאיר לך דגן תירוש
ויצהר שגר אלפיך ועשתרת צאנך עד האבידו אתך׃
52 והצר לך בכל־שעריך עד רדת חמתיך הגבהת
והבצרות אשר אתה בטח בהן בכל־ארצך והצר לך
בכל־שעריך בכל־ארצך אשר נתן יהוה אלהיך לך׃
53 ואכלת פרי־בטנך בשר בניך ובנתיך אשר נתן־לך
יהוה אלהיך במצור ובמצוק אשר־יציק לך איבך׃
54 האיש הרך בך והענג מאד תרע עינו באחיו ובאשת
חיקו

✡. 37. a) *stupori.* Ps. 73, 19. b) *similitudini*, seu *exemplo*, cum aliæ gentes maximas calamitates describere volent. Ioel 2, 17. 1 Reg. 9, 7. c) *acerbo dicterio* (4) Ier. 24, 9. 2 Par. 7, 20. d) c. 4, 27.

✡. 38. e) Mich. 6, 15. Hagg. 1, 6. f) *quod penitus absumserit illud* (1) cf. Ioel 1, 4. Verbum Chaldæis magis in vsu. g) *locusta.* Ex. 10, 4. 12. seqq.

✡. 39. h) *colliges* (3) Prou. 6, 8. c. 10, 5. i) *vermis*; qui *conuolulus* dicitur *Plinio* lib. 17. c. 28. & racemos absumit.

✡. 40. k) *non unges te.* Mich. 6, 15. l) *quia excussa erunt* vento aliisque casibus oleæ, tuæ. c. 7, 1. al. a שלל *spoliata erit* l. *spoliabitur.*

✡. 42. m) Schmid. *occupabit* & depascet. Piel (1) cf. Prou. 20, 13. n) *densum agmen locustarum* (1) quod solem obscurat, a צל *vmbra*; al. a *strepitu* alarum.

✡. 43. o) *magis magisque sursum*, multo scilicet ditior, quam indigenæ futurus. cf. v. 13.

✡. 44. p) cf. v. 12.

✡. 45. q) v. 20. 51.

✡. 46. r) c. 13, 2. Num. 17, 3. 25. vt singulari prouidentia tot calamitates vobis accidisse omnes intelligant. cf. Deut. 29, 23. seqq.

✡. 47. s) eo quod. v. 62. ὁ. ἀνθ' ὧν. Luc. 19, 44. t) Es. 65, 14. u) *propter copiam omnium*, quia omnibus rebus abundabas. vid. c. 6, 11. c. 31, 20. c. 32, 15. Neh. 9, 25. 26.

✡. 48. x) *in nuditate & omnium rerum egestate.* v. 57. y) durissimæ seruitutis. Ier. 28, 14.

✡. 49. z) *adferet, adducet*, qs. *portabit.* c. 1, 31. Ex. 10, 19. a) Ier. 5, 15. b) *ab extremitate*, h. e. *e remotioribus locis terræ.* Es. 5, 26. cf. Ps. 61, 3. c) *aduolare solet* (4) Ps. 18, 11. Ier. 48, 40. c. 49, 22. cf. Ez. 17, 3. 12. Dan. 7, 4. & vid. Ex. 19, 4. & ib. not. q)

✡. 50. d) *duram facie*, perfrictæ frontis, ferocem & crudelem. Prou. 21, 29. Dan. 8, 23. בפתח cf. Prou. 7, 13. Coh. 8, 1. e) Gen. 19, 21. c. 32, 21.

✡. 51. f) idem de Chaldæis Ier. 5, 17. g) vid. c. 7, 13. h) c. 7, 10.

✡. 52. i) *&* *anget te.* Ier. 10, 18. Neh. 9, 27. k) *donec ceciderit.* c. 20, 20. l) c. 1, 28. Es. 2, 15.

✡. 53. m) vid. Leu. 26, 29. 2 Reg. 6, 28. 29. Ier. 19, 9. Thren. 4, 10. n) *in obsidione & angustia.* Luc. 19, 43. ὁ. ἐν τῇ στενοχωρίᾳ σου, καὶ ἐν τῇ θλίψει. Rom. 2, 9. o) *qua anget te.* v. 55. 57. Es. 29, 2. 7.

✡. 54. p) antea *mollis apud te & delicatus*, qui plebeios cibos spreuisset. v. 56. q) *malus* s. *parcus & inuidus erit oculus eius.* c. 15, 9. ita, vt de nefando illo cibo ne quidem charissimis quidquam concedere velit.

✡. 42. הצלצל Ita 2. 3. 17. *Ber.* & sic fe. 1. secundum *Masoram* 1. 2. & *Erffurtensem*, *M. I.* & *O. T.* f. 25. a. at ceteri posteriori *Tsade* subscribunt *Kamets.* ✡. 43. מעלה ita per *Chatephpat.* 1. 3. 22. requirente O. T. at reliqui simplex *Schua* habent. ✡. 48. עד per *Makkeph* 17. 18. *Ber.* השמידו *He patachatum*, forma regulari, scribit: 1. ✡. 51. בהמתך ita 6. 9. 20. & sic manu emendatum in *Ber.* sec. *Masor. Erffurt.* h. l. & *impressam*: ad Gen. 30, 16. sed per *Munach* ceteri. ופרי *Munach* loco *Makk.* habent 1. 3. sic fe. 4. ✡. 52. בכל־ארצך ita locant *Kadma* 7. 8. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 19. 20. 21. ✡. 53. איביך *plene cum Iod plur.* eli 4. 5. fu. 2. contra *Masoram* 7. 8. ac *Erffurt.* & *O. T.*

נה חֵיקוֹ וּבְיֶתֶר בָּנָיו אֲשֶׁר יוֹתִיר׃ מִתֵּת׀ לְאַחַד מֵהֶם
מִבְּשַׂר בָּנָיו אֲשֶׁר יֹאכֵל מִבְּלִי הִשְׁאִיר־לוֹ כֹּל בְּמָצוֹר
56 וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אֹיִבְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ׃ הָרַכָּה
בְךָ וְהָעֲנֻגָּה אֲשֶׁר לֹא־נִסְּתָה כַף־רַגְלָהּ הַצֵּג עַל־הָאָרֶץ
מֵהִתְעַנֵּג וּמֵרֹךְ תֵּרַע עֵינָהּ בְּאִישׁ חֵיקָהּ וּבִבְנָהּ
57 וּבְבִתָּהּ׃ וּבְשִׁלְיָתָהּ הַיּוֹצֵת׀ מִבֵּין רַגְלֶיהָ וּבְבָנֶיהָ
אֲשֶׁר תֵּלֵד כִּי־תֹאכְלֵם בְּחֹסֶר־כֹּל בַּסָּתֶר בְּמָצוֹר
58 וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אֹיִבְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ׃ אִם־לֹא
תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכְּתֻבִים
בַּסֵּפֶר הַזֶּה לְיִרְאָה אֶת־הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֵת
59 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְהִפְלָא יְהוָה אֶת־מַכֹּתְךָ וְאֵת מַכּוֹת
זַרְעֶךָ מַכּוֹת גְּדֹלֹת וְנֶאֱמָנוֹת וָחֳלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים׃
ס וְהֵשִׁיב בְּךָ אֵת כָּל־מַדְוֵה מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָגֹרְתָּ מִפְּנֵיהֶם
61 וְדָבְקוּ בָּךְ׃ גַּם כָּל־חֳלִי וְכָל־מַכָּה אֲשֶׁר לֹא כָתוּב
בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעְלֵם יְהוָה עָלֶיךָ עַד הִשָּׁמְדָךְ׃
62 וְנִשְׁאַרְתֶּם בִּמְתֵי מְעָט תַּחַת אֲשֶׁר הֱיִיתֶם כְּכוֹכְבֵי
63 הַשָּׁמַיִם לָרֹב כִּי־לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְהָיָה
כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהֵיטִיב אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת
אֶתְכֶם כֵּן יָשִׂישׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם
וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וְנִסַּחְתֶּם מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה
64 בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ וֶהֱפִיצְךָ יְהוָה בְּכָל־הָעַמִּים מִקְצֵה
הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ וְעָבַדְתָּ שָּׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
סה אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ עֵץ וָאָבֶן׃ וּבַגּוֹיִם הָהֵם
לֹא תַרְגִּיעַ וְלֹא־יִהְיֶה מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלֶךָ וְנָתַן יְהוָה לְךָ
66 שָׁם לֵב רַגָּז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ׃ וְהָיוּ חַיֶּיךָ
תְּלֻאִים לְךָ מִנֶּגֶד וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם וְלֹא תַאֲמִין
67 בְּחַיֶּיךָ׃ בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי־יִתֵּן עֶרֶב וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי־
יִתֵּן בֹּקֶר מִפַּחַד לְבָבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד וּמִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ

Comminationes.

חסר א

קמץ בז״ק

קמץ בז״ק

r) v. 56. c. 13, 7. ὁ. τὴν ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ. cf. Ioh. 1, 18. s) *quos sibi reliquos fecerit.* 2 Reg. 4, 44.

℣. 55. t) *ne det vni eorum aliquantum de carne &c.* u) *quod non reliquerit sibi* quidquam, vel *quod hostis ipsi nihil reliquit.* Ex. 10, 12. Ios. 8. 22. x) vid. v. 53.

℣. 56. y) *mulier tenera & delicata.* v. 45. Es. 47, 1. z) *quæ non tentauit.* 1 Sam. 17, 40. ὁ. οὐχὶ πεῖραν ἔλαβεν. Hebr. 11, 29. 36. a) *plantam pedis sui ponere in terram*, semper sc. carpento vecta, aut lectica gestata; præ deliciis & mollitie. cf. Es. 3, 16. seqq.

v. 57. b) *idque ob secundinam suam* (1) Membrana est, qua fœtus in vtero inuoluitur ac *quiescit*, a שָׁלָה. c) *quæ exiit e medio pedum ipsius.* Gen. 49, 10. d) *& ob filios*, quos peperit: de his enim non dabit aliis, sed ipsos, quod horrendum dictu, clam deuorabit. e) vid. v. 48.

℣. 58. f) Moses simul ore & scriptis Hebræos adloquebatur.

℣. 59. g) *miras faciet.* Ex. 11, 7. Es. 29, 14. h) *constantes, permanentes*, quæ non minuentur aut leuabuntur, donec te confecerint. cf. Es. 22, 23.

℣. 60. i) v. 27. vid. c. 7, 15. k) c. 9, 19.

℣. 61. l) *adducet* vel *imponet eos*, fut. Hiph. ab עָלָה cum suff. vt Iud. 16, 3. sed *Schmid.* ab עָלַם, *occulte mittet.*

℣. 62. m) vid. c. 26, 5. & cf. 2 Reg. 25, 12.

℣. 63. n) *quemadmodum lætatus fuit.* c. 30, 9. Es. 62, 5. o) *exterminabimini* (4) Ps. 52, 7. Prou. 2, 22. c. 15, 25.

℣. 64. p) c. 30, 1. Neh. 1, 8. q) c. 13, 8. r) v. 36. Ier. 2, 27. c. 5, 10. c. 16, 13.

℣. 65. s) *quietem habebis.* Es. 34, 14. t) Gen. 8, 9. u) *pauidum, trepidum* (1) x) *& tabem seu consumtionem.* vid. v. 32. y) *mœrorem animi* (1) rad. Ps. 88, 10. cf. Leu. 26, 16.

℣. 66. z) *tibi e regione* qs. *pendens*, h. e. æque dubia, vt facile, quæ tenuissimo filo suspensa sunt, pondere suo illud frangunt ac decidunt. Sic Ouidius: *Omnia sunt hominum tenui pendentia filo*, Et subito casu, quæ valuere, ruunt. Est *Paul* a תָּלָה, vt Ios. 10, 26. Hos. 11, 7. non a לָאָה vt vertit *Schmidius.* a) *nec fides vitæ tuæ.* Iob. 24, 22.

℣. 67. b) *dices* summe anxius, & vltimam iam horam tibi adesse suspicans: *vtinam vespera aduenisset!*

℣. 57. הַיּוֹצֵת *Tsk* omittunt 1. 6. 9. 20. ℣. 59. וְנֶאֱמָנוֹת *Metheg* pro *Munach* habent 1. 2. 3. 4. וַחֲלָאִים ita cum inserto *Aleph* 2. 3. sic su. 1. sed id reiicit *Masora* 1. ℣. 62. כִּי per *Ithibh* 1. 2. 6--16. 9. 20. 21. contra *O. T.* f. 25. 2. ℣. 64. שָׁם sine *Dagesch* 4. 5. 21. & cum imposita figura *Raphe* 13. ℣. 66. חַיֶּיךָ per *Tbhir* præced. *Merca* 1. 2. 3. 4. 5. ℣. 67. מִי יִתֵּן ita vtrobique h. l. 2.

68 אשר תראה : והשיבך יהוה ׀ מצרים באניות בדרך
אשר אמרתי לך לא־תסיף עוד לראתה והתמכרתם
שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה : ס
69 אלה דברי הברית אשר־צוה יהוה את־משה
לכרת את־בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית
אשר־כרת אתם בחרב : פ
כט ויקרא משה אל־כל־ישראל ויאמר אלהם אתם
ראיתם את כל־אשר עשה יהוה לעיניכם בארץ
2 מצרים לפרעה ולכל־עבדיו ולכל־ארצו : המסות
הגדלת אשר ראו עיניך האתת והמפתים הגדלים
3 ההם : ולא־נתן יהוה לכם לב לדעת ועינים לראות
4 ואזנים לשמע עד היום הזה : ואולך אתכם ארבעים
שנה במדבר לא־בלו שלמתיכם מעליכם ונעלך לא־
ה בלתה מעל רגלך : לחם לא אכלתם ויין ושכר לא
6 שתיתם למען תדעו כי אני יהוה אלהיכם : ותבאו
אל־המקום הזה ויצא סיחן מלך־חשבון ועוג מלך־
7 הבשן לקראתנו למלחמה ונכם : ונקח את־ארצם
ונתנה לנחלה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי :
8 ושמרתם את־דברי הברית הזאת ועשיתם אתם
למען תשכילו את כל־אשר תעשון :

פ פ פ נא 51

9 אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה אלהיכם
ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל:
י טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחטב עציך
11 עד שאב מימיך: לעברך בברית יהוה אלהיך ובאלתו
12 אשר יהוה אלהיך כרת עמך היום: למען הקים־אתך
היום לו לעם והוא יהיה־לך לאלהים כאשר דבר־לך
וכאשר

℣. 7. s) c. 3, 12.

℣. 8. t) *vt prudenter agatis, & feliciter vobis cedat.* Ios. 1, 7. 1 Reg. 2, 3. Ps. 19, 8. Ambæ significationes facile conueniunt, quia, qui *prosperum* in negotiis suis *successum* cupit, eum *considerate & prudenter agere* oportet. *M. I.*

℣. 9. u) *stantes estis, statis.* Num. 16, 27.

℣. 10. x) *& peregrinus s. peregrini,* qui sunt &c. quales ex Ægypto venerant Ex. 12, 38. y) *a cadente ligna sua* &c. i. e. ne iis quidem exceptis, *qui vilissima ministeria obeunt*, quales postea facti Gibeonitæ. Ios. 9, 21. 27.

℣. 11. z) *vt transeas in fœdus.* Locutio a consueto ritu ducta. Solebant enim, qui fœdus faciebant, per partes dissecti animalis, aut mactatæ auis transire, coll. Gen. 15, 10. seqq. Ier. 34, 18. 19. *M. I.* a) *& in iuramentum eius.* Sacramentum enim Deo dicebant; promittentes se ei parituros, eumque testem suorum promissorum vocantes, vltorem etiam futurum, nisi iis starent. vid. Coh. 8, 2. Neh. 10, 29. *Cler.* ℣. 12. b) vid. c. 27, 9.

℣. 68. c) *κατὰ νῆας* nempe Sidoniorum, aut Tyriorum, qui emta mancipia ab Assyriis ac Babyloniis, aut aliis vicinis gentibus, vehebant in Ægyptum vendenda, inter quæ erant plurimi Hebræi. *Cler.* Confer etiam Ioel 4, 4. 6. & *Ioseph.* de Bell. Iud. lib 7. c. 44. d) c. 17, 16. e) Cler. *prostabitis vendendi;* Schmid. *vendemini:* immo & rerum inopia *vosmetipsos vendetis.* Hithp. (4) 1 Reg. 20, 20. 25. 2 Reg. 17, 17. f) *qui vos emat*, vsque adeo contemti eritis.

℣. 69. g) *scindere, ferire.* iterati sunt ritus fœderales, paullo ante, quam Hebræi terram Cananæam ingrederentur, vt in memoriam iis reuocaretur, quod olim ipsi, aut ipsorum patres promiserant. *Cler.* De significatione horum rituum cf. not. c. 29, 13.

Cap. XXIX, ℣. 1. h) vid. c. 5, 1. i) vid. not. c. 11, 2. Ex. 19, 4.

℣. 2. k) vid. c. 4, 34. c. 7, 19.

℣. 3. l) *Non tamen dedit.* Gemitus suos atque dolorem hac locutione exprimit Moses, dum negato actu, eius *effectum & euentum* negat (cf. 2 Tim. 2, 25.) quem Deus ipse serio optauit c. 5, 26. omnique cura sua & miraculis efficere in Hebræis voluit. vid. v. 1. 2. 4. seqq. & not. c. 1, 32. c. 7, 19. c. 8, 2. c. 9, 4. seqq. &c. Nempe Deus *non dedit*, quia vos *noluistis* Matth. 23, 37. coll. c. 25, 29. Meliora tamen aliquando sperauit c. 30, 6. per CHRISTVM Ier. 31, 31. seqq. &c. *Clericus* interrogatiue legit: *Annon dedit* &c. vt Ex. 8, 22. sed coactius ita h. l. quia sequitur *vsque ad hunc diem.* m) Es. 6, 10. Ier. 5, 21. Ez. 36, 26.

℣. 4. n) c. 8, 2. cf. not. Num. 33, 1. o) vid. c. 8, 4. Neh. 9, 21.

℣. 5. p) cf. c. 8, 3.

℣. 6. q) c. 2, 30. Num. 21, 23. r) c. 3, 1. Num. 21, 33.

℣. 7.

℣. 68. יהוה per *Merca* cum *Psik* manu correctum est in *Ber.* postulante *Mas. impressa* ad Gen. 50, 16. quam lectionem, vnius *Masoræ* testimonio nixam, durius nobis visum fuit in textum admittere. אשר per *Makk.* 1. 2. 4. לך ita transpositis punctis pro לך legit 1. fu. 4. secund. *Mas.* 1. & *Erffurt.* sed contra *Mas. impressam* ad Gen. 3, 11. לראותה *plene* 1. & *Hammeiri*, quem confutat *O. T.* f. 25. a. ac *defect.* scribi iubet etiam *Masora Erff.* ℣. 69. Heic nouum Caput auspicantur 6.-16. 19. 20. 21. CAP. XXIX, ℣. 4. ונעלך לא ita 2. ℣. 12. הקים per *Munach* 1. 3. 4. היום cum adiecto *Psik* 1. 2. 4. 6. 9. 20. לך *Lamed* sine *Dagesch* 3. 4. 5. 14.

וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃
13 וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת
14 וְאֶת־הָאָלָה הַזֹּאת׃ כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד
הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ
טו הַיּוֹם׃ כִּי־אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר־יָשַׁבְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם
16 וְאֵת אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם׃ וַתִּרְאוּ
אֶת־שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֵת גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב
17 אֲשֶׁר עִמָּהֶם׃ פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ
מִשְׁפָּחָה אוֹ־שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם
18 פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה׃ וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ
אֶת־דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר
שָׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן סְפוֹת
19 הָרָוָה אֶת־הַצְּמֵאָה׃ לֹא־יֹאבֶה יְהוָה סְלֹחַ לוֹ
כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא וְרָבְצָה
בּוֹ כָּל־הָאָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמָחָה יְהוָה
כ אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ וְהִבְדִּילוֹ יְהוָה לְרָעָה
מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אָלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה
21 בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה׃ וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן
בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנָּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא
מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא
22 וְאֶת־תַּחֲלֻאֶיהָ אֲשֶׁר־חִלָּה יְהוָה בָּהּ׃ גָּפְרִית
וָמֶלַח שְׂרֵפָה כָל־אַרְצָהּ לֹא תִזָּרַע וְלֹא תַצְמִחַ
וְלֹא־יַעֲלֶה בָהּ כָּל־עֵשֶׂב כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה
אַדְמָה וּצְבֹיִים אֲשֶׁר הָפַךְ יְהוָה בְּאַפּוֹ וּבַחֲמָתוֹ׃ וצבוים ק
23 וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מֶה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ
24 הַזֹּאת מֶה חֳרִי הָאַף הַגָּדוֹל הַזֶּה׃ וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר
עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת

עִמָּם כב ה Yy

c) Gen. 17, 7. c. 22, 16. d) Gen. 26, 3. e) Gen. 28, 13. seqq. &c.
℣. 13. f) cf. Ioh. 17, 20. Act. 2, 39. g) *Fœderis factio* dicitur *fœderis sectio*, a ritu legitimo, quem Deus initiauit Gen. 15, 10. 17. & a populo obseruatus est Ier. 34, 10. Quo notatur (1) *fœdus cum Deo feri mediante sacrificio* Ps. 50, 5. Deus quippe neminem in amicitiam recipere potest, nisi interuentu sacerdotis fratris, qui secundum vim vitæ indissolubilis spondere posset pro peccatoribus Hebr. 7, 16. 22. c. 9, 14. vitamque fratribus suis *tum mereri* obediendo Es. 49, 5. 6. c. 53, 10. Ps. 16, 2. 3. *tum* per gratiã suam *decernere* Rom. 5, 15. Luc. 22, 29. atque adeo reuera Testatoris, morte voluntatem vltimam ratificantis, similitudinem habere Hebr. 9, 16. Vnde sanguis istius sacerdotis *sanguis fœderis* nuncupatur Zach. 9, 11. coll. c. 12, 10. c. 13, 7. Matth. 26, 28. Hebr. 10, 29. respondens typo suo, nempe sanguini, quo primum fœdus initiatum est Ex. 24, 8. qui reuera peccata tollere & animas sanctificare non potuit Hebr. 10, 5. 6. Ps. 40, 7. sed vmbra fuit sanguinis, meliora clamantis Hebr 9, 23. c. 12, 24. (2) notat, *fœderis consentores* διχοτομηθήσεσθαι. Luc. 12, 46. Cocc. ad c. 28, 69.
℣. 14. h) *qui est.* Esth. 5, 8. cum præsentibus & absentibus, seu posteris. cf. not. c. 5, 3.
℣. 15. i) *quomodo.* Gen. 30, 29. k) conf. not. Ex. 8, 22.
℣. 16. l) *detestandos Deos.* 1 Reg. 11, 5. Ier. 7, 30. m) Leu. 26, 30.
℣. 17. n) locutio prouerbialis, cf. Act. 8, 23 Hebr. 12, 15. o) *emittens.* ἀ. ἄνω φύουσα &c. Hebr. 12, 15. p) *venenum*, a rad. רוש vid. c. 32, 32. Ier. 8, 14. Ps. 69, 21. q) *absinthium* (8) Ier. 9, 15. amarum Thren. 3, 15.
℣. 18.

℣. 18. r) v. 11, 19. 20. Ps. 10, 7. s) Ps. 10, 3. Ps. 49, 19. Zach. 11, 5. t) Ier. 4, 10. 1 Thess. 5, 3. u) *quamuis.* Ios. 17, 18. x) Cleric. *in cogitatione.* Schmid. *in obfirmatione.* Hieron. *in malitia seu prauitate*, idque probat Arabismus, vbi radix est, *malus, improbus fuit*, malum fecit. (10) Ps. 81, 13. cf. Num. 15, 39. y) *vt, euentualiter.* Ier. 27, 15. z) *consumat vel perdat.* Gen. 18, 24. a) *irriguam.* (1) cf. Es. 58, 11. Ps. 66, 11. b) *cum arida seu sitiente* sc. *terra.* cf. c. 8, 1. 15 Locutio metaphorica & prouerbialis, de vniuersali interitu. Conf. Cocc. Lex. p. 794. seqq.
℣. 19. c) vid Ps. 50, 21. d) *fumabit.* 2 Sam. 22, 9. Ps. 74, 1. e) c. 25, 19. cf. not. Num. 27, 4.
℣. 20. f) Es. 56, 3. vide similem locutionem in re contraria Ex. 8, 18. c. 9, 4.
℣. 21. g) *morbos* (5) Ier. 14, 18. cf. Ex. 15, 26. h) *quibus ægrotare faciet* homines. Es. 38, 1.
℣. 22. i) Schmid. *Sulphur* dum erit. (7) vid. Gen. 19, 24. Ps. 11, 6. Iob. 18, 15. Es. 34, 9. k) *& sal*, seu *bituminosum solum*, quod diuinitus accensum Sodomæis subuersionem, & viciniæ sterilitatem attulit. cf. Iud. 9, 45. Ps. 107, 34 Ier. 17, 6. Ez. 47, 11. item not. Ex. 30, 35. & *Taciti* Hist. lib. 5. c. 6. & 7. &c. l) *incendium seu combustio* erit vid Es. 64, 10. Ier. 51, 25. m) c. 21, 4. cf. Ier. 14, 5. 6. n) Gen. 19, 25. Es. 1, 9. ℣. 23. o) 1 Reg. 9, 8. Ier. 22, 8.

℣. 14. ואת אשר Ita 1. 2. 4. 6. 9. 20. ℣. 15. כי per *Ithibb* 1. 3. ℣. 21. בניכם *Kadma* habent 4. 7. 8. 9. 10. 12. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 21. 22. sed male & contra Θ. T. f. 25. a. ℣. 22. וצביים ita *Iod* prius mobile, posterius autem quiescens faciunt 7. 8. 10. 13. 14. 19. 20. ac 22. Sed hoc quidem contra consuetam symboli *masorethici* rationem; conf. v. g. Gen. 14, 2. 8. Ceterum subesse sub scriptione litterali variam lectionem וצבים sine *Vau*, conjicit *Hillerus* p. 252. ℣. 23. המה חרי cum *præfixo* ה fuit 3. & sic in quibusdam libris scriptum reperiri, obseruat nota marg. in 7. 8.

עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיֵּלְכוּ וַיַּעַבְדוּ כה
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּם
26 וְלֹא חָלַק לָהֶם׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהִוא לְהָבִיא
27 עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה׃ וַיִּתְּשֵׁם
יְהוָה מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם
28 אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה׃ הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ
וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ ס וְהָיָה כִי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ ל
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי
לְפָנֶיךָ וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחֲךָ
2 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה׃ וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ
בְקֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּכָל־
3 לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ
וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְהוָה
4 אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה׃ אִם־יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם מִשָּׁם
יְקַבֶּצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ׃ וֶהֱבִיאֲךָ יְהוָה ה
אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ
6 וְהִרְבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ׃ וּמָל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־
לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ
7 וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ׃ וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל־
הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל־אֹיְבֶיךָ וְעַל־שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפוּךָ׃
8 וְאַתָּה תָשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ אֶת־כָּל־
9 מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃ וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּכֹל ׀ מַעֲשֵׂה יָדֶךָ בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי
אַדְמָתְךָ לְטֹבָה כִּי ׀ יָשׁוּב יְהוָה לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב
כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ עַל־אֲבֹתֶיךָ׃ כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ י
לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה
כִּי תָשׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃
כִּי

collectione nostrum vniuersali & decem tribuum, siquidem tempore secundi templi recollecti quidem sunt

ל׳רבתי

Israelitæ, ita tamen, vt

יא׳ נקודות

Cap. XXX.

maxima pars illorum sub aliis regnis relicta fuerit. Tunc a. circumcidet Deus cor nostrũ, ad amandum ipsum, sicut scriptum est Ez.36,26.&sic complebitur, quod h.l.promissum est. *R. Abendana*. cf. Ioh.11,51.52. Sic *R. Bechai* ad missionem Messiæ filii Dauidis f. ad vltimam redemtionem hæc refert. f. 210. b.

℣.4. *b) expulsus tuus*. Ef.27,13. Ez.34,16.Mich.4,6.Zeph.3,19.

℣.6 c) vid. c.10,16.c.29,3. Ier.4,4.c.32,39.Ez.11,19.c.36,26.Rom.2,29. Col.2,11.12. ὁ. περικαθαρεῖ, *purgabit* conscientiam a prauis adfectibus.Act.15,9. Hebr.9,14.c.10,2.22. Rescisso scilicet præputio cordis, praua concupiscentia. Nam prauæ concupiscentiæ indulgēs, vocatur præputiatus. Ier.9,26.At, qui cupiditatibus renunciat, circumcisus corde dicitur. Ergo hoc est fœdus illud nouum, de quo Ier.31,31.seqq. Hæc *Bechai* f.220.c. ℣.8.*d*)v.2.10.2 Cor.3,16. ℣.9.*e*)c.28,11.*f*)c.28,4.Pf.132,11.*g*) c.28,63.*h*) Abrahamo,Isaaco,Iacobo &c. ℣.10.*i*)*Si* inquam, *obedieris*,v.2.8.Quæsineris: quando ig.reuertetur (cf.v.9.)ad nos Dominus? Resp. quando obedieris &c. Reuertimini ad me, & sic ego reuertar ad vos. Mal.3,7. Ergo hæc tota promissio supponit ordinem pœnitentiæ. *Bechai*. f. 220. d.

℣.25. *p*) Schmid, *nec partem dedit illis*. Cler. *quorum nullus eis quidquam largitus erat*. sic Onk. *neque benefecerunt illis*. nempe Hebræis cf.c.4,19.Alii: *& quos non pro parte dederat eis*. cf. c.28,14.

℣.27.*q*)*& euellit eos*. Schmid. *Adeo,vt abiecerit eos*.1Reg.14,15.

℣.28.*r*) Schm.*Abscondita etiam Iehouæ Deo nostro* nota sunt. c.32,34. Rom.11,33. 1 Cor.2,7.conf.Iob.28,12--28. ita *Ion*. *s*) Schmid. *at reuelata sunt dicta nobis* &c. cf.Pf.25,14.Pf.147,19.20. Rogarunt forte Hebræorum principes, an reipsa posteri sui vsque adeo in Deum olim essent delicturi, vt pœnas memoratas sibi contracturi essent? Cui quæstioni sapientissime respondit Moses, eiusmodi euent⁹, in futuri temporis caligine latentes, Dei solius cognitioni relinquendos, quippe qui nihil ad officium hominum pertinent; sed reuelatis eius legibus parendum. *Clericus*. sic cf. Luc.13,23.24. & apertum responsum Deut.31.& 32.At *Brentius* ita: *mysteria Dei, quæ sunt lex & Euangelium, patefacta sunt populo Israelitico*. Idcirco tanto seuerius punietur propter idololatriam, quanto apertius prædicatur eis verbum Dei, sicut mox c.30,11.seqq. dicit &c.

CAP. XXX, ℣.1. *t*) In hoc capite prædicatur de pœnitentia, vt sciamus, quod, etsi peccauimus, & iam suppliciis adficimur; tamen si conuersi fuerimus ad Dominum, patet adhuc ianua liberationis. *Brentius*. *u*) *reuocabis ad animum*. 1 Reg.8,46.47. Neh.1,9. *x*) c.28,64. *y*) *qua expulit te*. Ier.16,15.

℣.3. *z*) *reducet captiuos*, vt temporibus Esræ & Nehemiæ factum. vid. Esr.1,1.seqq.conf.Pf.14,6.Pf.106,45.Pf.126,1. Ier.30,18. 2 Macc.2,18. Luc.21,24. *a*) Ier.32,37. Neh.1,8.9. Hoc procul dubio in futurum tendit; quia quod hic dicitur, nunquam fuit impletum. agit enim de col-

℣.26. וַיִּחַר־אַף Per iteratum *Makk*.1.su.2.4. ℣.27. וַיַּשְׁלִכֵם *Lamed maiusculum* non scribunt 2.6.9.11.20.& *Hal*. contra *Maf*.1.& *impressam* ad Gen.1,1.ac 1 Par.1,1. ℣.28. וְהַנִּגְלוֹת *plene* 4.5.6.9.20.contra *Maf*.1.2.&Erff. לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד Puncta totidem,ac nos,habent 1.3.4.17.18.22.& *Ber*. secund.O.T. f.25.a. at reliqui vel plura vel pauciora; decem requirit *Maf*.7.8.& *Erff*. Ceterum quid significent ista extraordinaria puncta, diuersæ diuersorum opiniones sunt: *Lightfoote* Tom.1.p.59.emphaseos caussa videntur adesse, *ad commonendum, ne per curiositatem in Dei secreta inquirere velimus, vtque voluntate illius reuelata simus contenti*; at *Hillerop*.158.significant variam lectionem, ex omissione vndecim consonantium ac transpositione reliquarum conflatam, וְהַנִּגְדָּלוֹת עוֹלָם at *magnalia sæculi sunt*. CAP XXX, ℣.9. כַּאֲשֶׁר ita 2.5.17.18.22. *Ber*. sic se 4.secund.O.T. at ceteri habent *Merca*.

11 כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ ס
12 הַיּוֹם לֹא־נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ וְלֹא־רְחֹקָה הִוא׃ לֹא
בַשָּׁמַיִם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ
13 וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה׃ וְלֹא־מֵעֵבֶר לַיָּם הִוא לֵאמֹר
מִי יַעֲבָר־לָנוּ אֶל־עֵבֶר הַיָּם וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ
14 וְנַעֲשֶׂנָּה׃ כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ
טו לַעֲשֹׂתוֹ׃ ס רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־
16 הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע׃ אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו
וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ וּבֵרַכְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃
17 וְאִם־יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ
18 לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם׃ הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד
תֹּאבֵדוּן לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה
19 עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ הַעִידֹתִי בָכֶם
הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי
לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה
כ אַתָּה וְזַרְעֶךָ׃ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ
וּלְדָבְקָה־בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל־
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם׃

פ פ פ נב 52

Cap. XXXI.

לא וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־
2 יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי
הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא
3 תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא עֹבֵר
לְפָנֶיךָ הוּא־יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם

יהושע

℣. 11. k) *Nam:* ne obiicias ignorantiam, aut τὸ ἀδύνατον τοῦ νόμου Rom. 8, 3. coll. c. 10, 5. Leu. 18, 5 Deut. 27, 26. l) *Praeceptum hoc* de pœnitentia & iustitia ex fide in Christum. v. 2. seqq. Rom. 10, 6. seqq. Hoc praeceptum, quo pœnitentia & conuersio vobis inculcatur v. 2. seqq. non est nimis remotum a vobis. Nam etiamsi ad vltimas terras inimicorum vestrorum detrusi fueritis; tamen hoc verbum vobis propinquum est, vt *corde* concipere, *ore* autem profiteri pœnitentiam possitis; ita *R. Nachmanides* ap. *Bechai* f. 221. b. m) *non mirabile*, captum tuum excedens, aut tibi ignotum est. c. 17, 8. Ps. 131, 1. sc. post factam reuelationem; extra eam enim omnem humanum intellectum longissime superat. *Calovius.* n) *neque longe remotum*, vt procul tibi petendum sit, & anxia indigeat indagatione. vid. amplificatio huius dicti. v. 12. 13.

℣. 12. o) *non in caelis* Illud a Deo occultatum est. cf. Es. 45, 19. p) *vt dicas.*

℣. 13. q) *vltra mare, ab vlteriore littore*, quod est *mari.* Num. 32, 19. Ios. 14, 3. r) difficili & periculosa nauigatione. Hoc est sec. Apostolum Rom. 10, 6. seqq. ad Christum obtinendum, non nostro opus est siue *adscensu*, siue *descensu*, vt ipsum e caelis deducamus, vel ex mortuis reducamus. Christus ipse nostri caussa e caelis descendit, vt nobis se iungeret. & ex mortuis rediit, vt se patefaceret nobis: sicque suo descensu & reditu nobis gratiam omnem promeruit, atque effecit, vt *verbum fidei prope sit nobis*, & quae per illud nobis obtingit salus & vita aeterna.

℣. 14. s) quia Deus id tibi indicauit. Nam praeter legem seu Decalogum Deus etiam concionatus est de Propheta mittendo & audiendo. Hic sermo nunquam defuit orbi. Ab initio praedictus est, & repetitus per Mosen c. 18, 15. seqq. *Brentius.* t) vt illud loquaris. c. 11, 19. & *confitearis.* Rom. 10, 9. 10. u) neque tantum vt memoria teneas, sed *vt etiam toto corde credas.* ibid.

℣. 15. x) v. 19. c. 11, 26.

℣. 16. y) v. 6. 20. z) c. 8, 1.

℣. 17. a) *auerterit se* l. *alio se conuerterit.* vid. c. 1, 24. b) c. 4, 19.

℣. 18. c) c. 4, 26. d) Num. 13, 27.

℣. 19. e) *contestor in vos caelum & terram*, Deum, Angelos & homines, & omnes, quos possum contestari. c. 4, 26. c. 31, 28. c. 32, 1. Ios. 24, 27. Es. 1, 2. Ps. 50, 4. 1 Tim. 5, 21. f) *quod vitam & mortem proposuerim tibi.* v. 15. Ier. 21, 8.

℣. 20. g) *vt ames.* v. 6. 16. h) c. 11, 22. i) Ps. 27, 1. Ioh. 6, 68. c. 11, 25. c. 17, 3. Gal. 2, 20. Phil. 1, 21. Cap. XXXI, v. 1. k) parat se Moses ad obeundam mortem. *Brentius.* ℣. 2. l) c. 34, 7. m) vid. Num. 27, 17. n) c. 1, 37. c. 3, 26. c. 32, 51. c. 34, 4. 5. Num. 20, 12. ℣. 3. o) v. 8. c. 9, 3. p) c. 7, 1.

℣. 11. ולא Per *Merca* 1--6. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. ℣. 12. לנו *Lamed* sine *Dagesch* 3. 5. 11. 20. contra O. T. f. 25. a. ℣. 13. ויקחה לנו *Lamed* denuo sine *Dag.* 3. 5. 7. 8. 10, 11. 13. 15. 16. 19. 21. itidem contra O. T. ℣. 15. *Spatium sectionis* non habent, 7. 8. 10. 12. 14. 15. 16. 19. 21. sed requirit illud O. T. ראה per *Rbbia* 1. 3. ℣. 18. אתה עבר את־הירדן ita 2. 4. & sic alius liber in marg. 1. qui tamen insuper praecedens אשר per ׳ *Tischakt.*[s] scribit. לבא *defect.* 2. 4. 5. sic su. *Hal.* contra *Mas. Erff.* ℣. 20. בן cum *Dagesch* 1. 4. 5. 7. 8. 14. 15. 16. 22. contra O. T. CAP. XXXI, ℣. 1. *Parascham* maiorem non habent 1. 3. 5. contra O. T. ℣. 3. הוא ישמיד *Munach* loco *Makk.* 1. 3, su. 4.

℣. 14.

Moses Iosuam successorem confirmat, & terra occupationem promittit.

4 יהושע הוא עבר לפניך כאשר דבר יהוה : ועשה
יהוה להם כאשר עשה לסיחון ולעוג מלכי האמרי
ה ולארצם אשר השמיד אתם : ונתנם יהוה לפניכם
6 ועשיתם להם ככל־המצוה אשר צויתי אתכם : חזקו
ואמצו אל־תיראו ואל־תערצו מפניהם כי יהוה
אלהיך הוא ההלך עמך לא ירפך ולא יעזבך :
7 ס ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני
כל־ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא את־העם הזה
אל־הארץ אשר נשבע יהוה לאבתם לתת להם
8 ואתה תנחילנה אותם : ויהוה הוא ׀ ההלך לפניך
הוא יהיה עמך לא ירפך ולא יעזבך לא תירא ולא

Commendat Leuitis & Senioribus populi Legem scriptam.

9 תחת : ויכתב משה את־התורה הזאת ויתנה אל־
הכהנים בני לוי הנשאים את־ארון ברית יהוה ואל־
י כל־זקני ישראל : ויצו משה אותם לאמר מקץ ׀ שבע
11 שנים במעד שנת השמטה בחג הסכות : בבוא כל־
ישראל לראות את־פני יהוה אלהיך במקום אשר
יבחר תקרא את־התורה הזאת נגד כל־ישראל
12 באזניהם : הקהל את־העם האנשים והנשים והטף
וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו
את־יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את־כל־דברי
13 התורה הזאת : ובניהם אשר לא־ידעו ישמעו
ולמדו ליראה את־יהוה אלהיכם כל־הימים אשר
אתם חיים על־האדמה אשר אתם עברים את־הירדן
שמה לרשתה : פ
14 ויאמר יהוה אל־משה הן קרבו ימיך למות קרא את־
יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו וילך משה
טו ויהושע ויתיצבו באהל מועד : וירא יהוה באהל
16 בעמוד ענן ויעמד עמוד הענן על־פתח האהל : ויאמר
יהוה

q) Num. 27, 18.
℣. 4. r) c. 29, 6.
℣. 5. s) c. 7, 2.
℣. 6. t) *fortes & constantes estote.* c. 7, 21. o. ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε, 1 Cor. 13, 16. u) *trepidetis.* ὁ. πτοηθῆς. Luc. 21, 9. x) v. 8. c. 4, 31. Hebr. 13, 5.
℣. 7. y) v. 14. Num. 27, 23. z) v. 23. c. 1, 38. Ios. 1, 6. a) *in possessionem eius eos intromittes.* c. 3, 28.
℣. 8. b) v. 3. Ios. 1, 5. 1 Par. 28, 20. c) c. 1, 21. Ios. 1, 9.
℣. 9. d) ℣. 11. 24. e) *eamque dedit docendam & seruandam.* v. 26. f) qui & alibi *arcam portasse* dicuntur Ios. 3, 3. 6. 8. c. 6, 6. 1 Reg. 8, 6. g) v. 4. 35.
℣. 10. h) c. 14. 28. Ier. 34, 14. i) Schmid. *in tempore stato.* Ex. 9, 5. Alii *in festo seu solemni conuentu.* Leu. 23, 2. k) *anno l. anni intermissionis.* c. 15, 1. 2. l) c. 16, 13. Leu. 13, 34.
℣. 11. m) *ad comparendum coram Domino.* Ex. 23, 17. c. 34, 23. *Infin. Niph.* contracte pro להראות. n) publice *praleges.* Regis hoc munus fuisse, tradunt Rabbini in *Sota* c. 7. §. 8. sic *Raschi* ad h. l. sed Esras eo functus est Neh. 8, 1. seqq. o) *totam legem* Mosis. v. 9. 24. vid. *Gusset.* p. 347. p) satis liquet, otium anni sabbathici ad hanc solemnem legis lectionem quaesitum; sed mirum est, Mosen non iussisse praeterea exemplaria Legis plurima describi, & per populum spargi: soli enim Regi hoc praecipit c. 17, 18. At forte perpauci illo aeuo inter Hebraeos legere & scribere poterant. *Cler.* Vide tamen, quid Moses praeceperit c. 6, 6. seqq.
℣. 12. q) v. 28. Leu. 8, 3. Num. 8, 9.
℣. 13. r) *qui non nouerunt* sc. Legem.
℣. 14. s) Gen. 47, 29. 1 Reg. 2, 1. Hinc intelligimus, esse cuiuis hominum suos dies ad viuendum constitutos, quos ipsi Deus aut pleno numero implet, Ex. 23, 26. Gen. 48, 29. 1 Reg. 2, 1. aut prorogat ex gratia 2 Reg. 20, 6. aut denique abrumpit ex poena 2 Reg. 1, 16. *Bechai* f. 222. b. c. t) *aduoca igitur* v. 7. u) *ad tentorium.* cf. Num. 4, 3. 4.
℣. 15. x) Schmid. *Tum apparuit,* vel *apparuit enim.* vid. Leu. 9, 4. y) Ex. 13, 21. Num. 12, 5. Ps. 99, 7.

℣. 5. ככל־המצוה ita 1. 2. 4. 6. 9. 20. & *Ber.* sed reliqui *Kadma* imponunt *praefixo He.* ℣. 9. *Spatium* sectionis minoris praemittunt *Hal.* 2--6. 9. 10. 12. 19. 20. 21. contra *O. T.* f. 25, 2. ℣. 12. והטף *Tet kametsatum* scribunt 1. 2. 3. 4. & 22. ℣. 13. האדמה *Munach* loco *Metheg* habent 17. 18. 22. & *Ber.* ℣. 15. על pro eo fe. 3. אל, & sic fu. 2. ℣. 16. *Sectionem* minorem cum hoc commate auspicantur 1. 2. 3. *Hal.* 6--10. 12. 19. 30. 21.

יהוה אל־משה הנך שכב עם־אבתיך וקם העם הזה
וזנה ׀ אחרי ׀ אלהי נכר־הארץ אשר הוא בא־שמה
בקרבו ועזבני והפר את־בריתי אשר כרתי אתו׃
17 וחרה אפי בו ביום־ההוא ועזבתים והסתרתי פני מהם
והיה לאכל ומצאהו רעות רבות וצרות ואמר ביום
ההוא הלא על כי־אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות
18 האלה׃ ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על
כל־הרעה אשר עשה כי פנה אל־אלהים אחרים׃
19 ועתה כתבו לכם את־השירה הזאת ולמדה את־
בני־ישראל שימה בפיהם למען תהיה־לי
כ השירה הזאת לעד בבני ישראל׃ כי־אביאנו
אל־האדמה ׀ אשר־נשבעתי לאבתיו זבת חלב
ודבש ואכל ושבע ודשן ופנה אל־אלהים
אחרים ועבדום ונאצוני והפר את־בריתי׃
21 והיה כי־תמצאן אתו רעות רבות וצרות וענתה
השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו כי
ידעתי את־יצרו אשר הוא עשה היום בטרם
22 אביאנו אל־הארץ אשר נשבעתי׃ ויכתב משה את־
23 השירה הזאת ביום ההוא וילמדה את־בני ישראל׃ ויצו
את־יהושע בן־נון ויאמר חזק ואמץ כי אתה תביא את־
בני ישראל אל־הארץ אשר־נשבעתי להם ואנכי אהיה
24 עמך׃ ויהי ככלות משה לכתב את־דברי התורה־
כה הזאת על־ספר עד תמם׃ ויצו משה את־הלוים נשאי
26 ארון ברית־יהוה לאמר׃ לקח את ספר התורה הזה
ושמתם אתו מצד ארון ברית־יהוה אלהיכם והיה־שם
27 בך לעד׃ כי אנכי ידעתי את־מריך ואת־ערפך הקשה
הן בעודני חי עמכם היום ממרים היתם עם־יהוה ואף
28 כי־אחרי מותי׃ הקהילו אלי את־כל־זקני שבטיכם
ושטריכם

✠. 16. z) *cubans eris, cubitum ibis.* 2 Sam. 7, 12. 1 Reg. 2, 10. cf. Dan. 12, 2. Ioh. 11, 11. 1 Theff. 4, 13. a) vid. not. Ex. 34, 15. b) *alienigenæ terræ.* Gen. 35, 2. Iof. 24, 23. c) vid. c. 32, 15. feqq.

✠. 17. d) cf. 2 Par. 12, 5. c. 15, 2. c. 24, 20. e) v. 18. Pf. 13, 2. h. e. *infenfus ero.* Metaphora a Regibus defumta, qui eos, quibus indignantur, in confpectum fuum admitti vetant; contra amicos, quoties placet, admittunt. cf. Matth. 18, 10. f) i. e. & ab hoftibus *veluti panis deuorabitur.* cf. c. 7, 16. Num. 14, 9. g) *& inuenient eum, accident ei.* v. 21. Gen. 44, 34. h) c. 1, 42. c. 32, 30. cf. Ioel. 2, 27.

✠. 18. i) v. 17. c. 32, 20. k) v. 20. c. 30, 17.

✠. 19. l) Tu Mofes v. 22. 24. Iofua, Sacerdotes & Seniores. m) *Tuque* Mofes, quem potiffimum adloquebatur, *edoce illud.* v. 22. n) *& pone illud in ore illorum.* i. e. inftrue illos de eo (vid. Num. 23, 5. Ef. 51, 16.) & effice, vt in ore illud habeant. c. 30, 14. & e memoria recitare poffint.

✠. 20. o) non ob merita ipfius. c. 9, 5. p) Ex. 3, 8. q) *& pinguefcet* (4) Pf. 22, 30. cf. Deut. 32, 15. Metaphora a pecudibus. r) Num. 14, 11.

✠. 21. s) vid. v. 17. t) *refpondere* teftes folent dici. c. 19, 16. Ex. 20, 13. u) *d.* κατὰ πρόσωπον. Act. 25, 16. Gal. 2, 11. x) *ut teftis fit.* cf. Ioh. 5, 45. 47. Vt fit veluti monumentum, quo conftet, me eos fatis fuperque monuiffe, nec fi iis faueam, id propter eorum virtutem me facere; vtque intelligant pœnas, quas dabunt, a me, qui eas prædixi, effe profectas. *Cler.* y) i. e. *quid fibi hodie animo fingat.* Gen. 6, 5. 1 Par. 28, 9. c. 29, 18. cf. Pf. 139, 1. 2. Am. 5, 25. Dicunt in Medrafch ad h. l. Væ illi maffæ, quam ipfe piftor malam effe teftatur! *Berachot f.* 223. a.

✠. 23. z) fc. Deus per Mofen. vid. finem verfus. & Iof. 1, 6.

✠. 24. a) *Deuteronomii* fec. aliquos: Aliis *totius Pentateuchi.* vid. v. 9. 11. b) *donec perfeciffet.* Schmid. *vsq; que dum confummauit ea:* Sic v. 30. Al. *ad finem eorum.*

✠. 25. c) vid. v. 9.

✠. 26. d) *accipiendo* fc. *accipite,* vid. Leu. 6, 7. e) *ad latus arcæ.* 1 Sam. 6, 8. Iof. 12, 9. &c. *Ion.* reponite eum *in capfa ad latus dextrum arcæ.* cf. 2 Reg. 8, 9. f) vnde tamen vetitum non fuit eum fumere, vt defcriberetur. vid. c. 17, 18. g) hoc cum forte alias, tum etiam tempore Iofiæ contigit. 2 Reg. 22, 10. feqq. *Cler.*

✠. 27. h) *indolem tuam rebellem.* Num. 17, 25. i) vid. Ex. 32, 9. k) c. 9, 7. l) *quanto magis ergo;* q. d. *etiam ergo* purandum, *quod* ita poft mortem. 1 Sam. 14, 30. Prou. 15, 11.

✠. 28. m) v. 12.

✠. 16. נכר *Nun* per *Sagol* fcribit 1. fecund. fuam *Maf.* אשר *Makk.* loco *Kadma* habent 1.-5. ✠. 17. אפי per *Makk.* 1. 2. 4. 5. ומצאהו per *Sakephgadol* 2. contra *En hakkore* in marg. 1. ✠. 18. ואנכי per *Tlifchagd.* 1. ✠. 20. ונאצוני per *Sakephgadol* cum *Meth.* 1. 3. 5. at per *Sakephk.* cum *Meth.* 17. 18. *Ber.* ✠. 23. אשר *Munach* pro *Makk.* habent 17. 18. & *Ber.* ✠. 25. *Sectionem* minorem hic aufpicantur *Hal.* 5. 6. 9. 20. 21. ✠. 26. את per *Sagol* & *Makk.* v. 2. 3. 4.

בראש
עמוד סימן
ביה שמו

ושטריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה
ואעידה בם את השמים ואת הארץ ׃ 29 כי ידעתי
אחרי מותי כי השחת תשחתון וסרתם מן
הדרך אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה
באחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני יהוה
להכעיסו במעשה ידיכם ׃ 30 וידבר משה באזני כל ל
קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמם ׃

53 נג פ פ פ

Cap. XXXII. *Canticum Mosis exponit*

לב האזינו השמים ואדברה | ותשמע הארץ אמרי פי ׃
2 יערף כמטר לקחי | תזל כטל אמרתי
כשעירם עלי דשא | וכרביבים עלי עשב ׃
3 כי שם יהוה אקרא | הבו גדל לאלהינו ׃
4 הצור תמים פעלו | כי כל דרכיו משפט
אל אמונה ואין עול | צדיק וישר הוא ׃
5 שחת לו לא בניו מומם | דור עקש ופתלתל ׃ ה
הליהוה

n) *& vt contester in eos.* c. 4, 26. c. 30, 19. o) Meton. Cœli & terræ incolas; *Angelos & homines.* vid. c. 32, 1. ℣. 29. p) v. 27. q) Gen. 6, 12. Pſ. 14, 1. Ex. 32, 7. r) *obueniet vobis.* Gen. 42, 4. 38. s) c. 4, 30. Gen. 49, 1. Eſ. 2, 1. Mich. 4, 1. Hebr. 1, 1. Nulli tempori exactius congruit, quam tempori finis reipublicæ Iudaicæ. c. 32, 21. *Sal. van Till.* in Cant. Moſis p. 3. ſeq. t) c. 32, 16. 21. ℣. 30. u) Recitauit ex ſcripto, & poſtea etiam vulgo deſcribēdū dedit, vt ab omnib⁹ addiſci poſſet. *Cler.* x) i. e. a capite ad calcē. vid. v 24. Cap. XXXII, ℣. 1. y) *Ar. P. & E.* cælites. c. 4, 26. c. 30, 19. c. 31, 28. Eſ. 1, 2. Pſ. 50, 4. 1 Tim. 3, 16. 1 Pet. 1, 12. z) Summa huius Cantici eſt, *vt Moſes coarguat* (NB. & cf. κατηγορῶν Ioh. 5, 45.) *populum Iſraeliticum*, indicetque eis ab initio finem, & omnia ipſis olim euentura: quābrem incipit a creatione mundi, indeque pergens, *cum diebus Meſſiæ* ſuam orationem terminat. Hæc *Bechai* f. 223. c. Habet hoc carmen auctoritatem (ſ. confirmatur) ex Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis; cuius *ſtatus eſt abiectio Iudæorum* & electio gentium in eccleſiam populi Dei. Conſtat autem *primum exordio*, in quo mouetur attentio, quod in teſtimonium citet cœlum & terram, & precetur, vt hæc concio & cantio fructum afferat; videlicet, vt in officio pietatis, ſi non omnes, at certe aliquos Iſraelitas contineat. *Deinde* conſtat *antitheſi* beneficiorum *Dei*, & maleficiorum *Iſraelis*. *Poſt hac* recenſetur *ſupplicium Iſraelis*, videlicet excæcatio & abiectio eorum, ne ſint amplius populus DEI. *Ad extremum* denique continet *vocationem Gentium*; Ita ſcribit *Brentius*. Scopus Cantici eſt, fidem Deitatis futuri Redemtoris adſerere. van *Till.* in h. l. p. 8. Bene monet *Auguſtinus* Tract. IX. in Iohannem: *Lege libros Propheticos, non intellecto CHRISTO, quid tam inſipidum, & fatuum inuenies? Intellige ibi CHRISTVM, non ſolum ſapit, quod legis, ſed etiam inebriat.* cf. Act. 10, 43. c. 3, 18. 24. Apoc. 19, 10. &c. ℣. 2. a) Schmid. *Deſluet namque.* l. *ſtillabit* (2) c. 33, 28. cf. Pſ. 45, 8. item Ez. 21, 2. Alii optatiue *ſtillet.* Optat Moſes, vt audiantur & cordibus audientium infigantur verba ſua, tali quidem effectu, qualis pluuiæ eſſe ſolet, quæ fœcundat terram, vt germina & plantas producat, &c. Eſ. 55, 10. 11. *Bechai* f. 223. d. b) vid. Iob. 29, 22. 23. cf. Deut. 11, 11. Eſ. 55, 10. Pſ. 72, 6. c) *doctrina mea*, a Deo *accepta, & omni acceptatione digna.* Num. 22, 20. Eſ. 29, 24. Prou. 1, 5. cf. 1 Cor. 11, 23. 1 Theſſ. 2, 13. 1 Tim. 1, 15. d) *fluat.* Schmid. *ſtillabit.* Num. 24, 7. Eſ. 55, 10. 11. e) Hoſ. 14, 6. Prou. 19, 12. f) *ſtilla* (1) Pluuia ſtillis frequentibus ac tenuibus, quæ dum cadens reſpicitur, *capillorum ſpeciem* oculis obiicit. Al. *imbres* cum tempeſtate. g) *teneram herbam.* Gen. 1, 11. h) *multæ guttulæ*, tenuiores pluuiæ (6) Pſ. 65, 11. Pſ. 72, 6. Ier. 3, 3. c. 14, 22. i) Mich. 5, 6. ℣. 3. k) & Filii Dei, ex ſeqq. & Ex. 3, 2. 4. c. 23, 21. &c. Ier. 23, 5. 6. l) *proclamabo.* Schmid. *prædicabo.* Ex. 33, 19. c. 34, 5. 6. m) *date ſc. magnificentiam.* c. 9, 26. Pſ. 29, 1. 2. Pſ. 96, 7. 8. Pſ. 145, 3. n) quem peruerſa generatio non agnoſcit vt Deum. Pſ. 45, 8. Pſ. 47, 1. 6. 1 Ioh. 2, 23. 2 Ioh. 9. ℣. 4. o) Schmid. *Petra* ille eſt. nempe inter proclamandum qs. digitum ſuum in hanc Petram intendit Moſes. cf. v. 15. 18. 37. Pſ. 18, 3. 32. Pſ. 19, 15. Eſ. 17, 10. c. 26, 4. Matth. 16, 18. 1 Cor. 10, 4. vid. not. Ex. 17, 6. Vt *petræ* ſ. rupes perfugia ſunt vbique, atque in Syria præſertim, contra hoſtium exercitus ac latrocinia; ſic CHRISTVS ſuis eſt tutiſſimum aſylum. Prou. 18, 10. p) *Omnimodo* ſc. *abſolutum & perfectum*, vt nihil ei deſit. 2 Sam. 22, 31. Pſ. 22, 31. Ioh. 17, 4. q) Eſ. 1, 27. Ez. 18, 25. Ioh. 5, 22. r) Schmid. *Deus fidelis veritatis ille.* Eſ. 11, 5. Ioh. 14, 6. 1 Ioh. 5, 20. LXX. vt 2 Cor. 1, 18. s) Pſ. 92, 16. Ier. 2, 5. cf. Eſ. 53, 9. Ioh. 8, 46. 1 Pet. 2, 22. t) Eſ. 53, 11. Zach. 9, 9. u) Eſ. 26, 7. Pſ. 5, 5. Pſ. 25, 8. ℣. 5. x) *Num Deus corrupit ſibi* l. *ipſi* Iſraeli? ſc. *vias ſuas.* v. 4. Gen. 6, 12. l. *Num ille eſt Iſraelitis cauſſa exitii?* vid. Num. 32, 15. 1 Sam. 23, 10. & cf Ioh. 7, 12. c. 10, 33. &c. *Cocc.* Num *corruptio ipſi?* coll. v. 35. Hoſ. 13, 9. y) *Nequaquam, minime!* Num 22, 30. Ioſ. 5, 14. Iud. 12, 5. z) ſed *filii ipſius.* v. 19. Eſ. 1, 2. Rom. 9, 4. a) *labes & macula ſua* ſunt. Prou. 9, 7. Alii: *filii ipſius* ex Deo renati perfidorum macula ſunt, quos impie deteſtantur & execrantur. Senſum & viuum loquentis affectum h. l. vel maxime produnt accentus, quos qui negligunt, contortas interpretationes fingunt, vt *Clericus* h. l. b) *praua* Prou. 28, 6. LXX. vt Act. 2, 40. Phil. 2, 15. Mat. 17, 17. cf. *Ioſeph* de B. I. Lib. 6. c. 16. c) *contortiſſima* (1) Verbum Dei peſſime torquentes 2 Pet. 3, 16. cf. Eſ. 5, 20. Ier. 8, 8. 9. it. 2 Sam. 22, 27. Rad. Arab *phatala*, proprie *torſit* funem, Metaph. *ſtrophas meditari, circumire aliquem* decipiendi cauſſa.

℣. 28. ואעידה *Notam margin.* habent 17. 22. *Ber.* ſed præceptionem ipſam nemo in ſcribendo obſeruat, præter *Hal.* qui hanc vocem primam *ab initio columnæ* figit. ℣. 29. הרע *Reſch kametsatum* habent 1. 5. 6. 9. 20. 21. ℣. 30. דברי השירה ita 1. & ſic ſu. 2. CAP. XXXII. In exprimenda forma huius Cantici, quam vult a ſcribis & impreſſoribus obſeruari, admodum ſolicitus eſt *R. Menachem* in O. T. f. 25. & 26. Ex quo damus, quæ ſunt potiora. Videlicet totum Canticum *ſexaginta ſeptem verſibus* ſeu (vt nunc vocant) *lineis* deſcribunt quidam codices *Hiſp.* iubentibus *R. Maimonide* in tribus exemplaribus Mſtis, & *Hammeiri*; ita quidem, vt tribus in locis cogantur binas noſtræ impreſſionis lineas redigere in vnam, quod accidit in linea decima, decima ſexta, & trigeſima octaua, quæ idcirco fiunt iuſto longiores & ſine interpoſito medio ſpatio. Sed *ſeptuaginta lineis* ſcripturā nobiſcū abſoluunt alii libri *Hiſp.* it. Hillelianus & *Hieroſolymitani*, præcipiente eodem *Maimonide*, in diuerſis tamen exemplaribus, Mſto vno & impreſſis: Quomodo requirunt etiam *R. Iſrael* in *Kethibhath Haſſopher*, Tract. Talmudicus *Sopherim*, & cum his ipſe *R. Menachem*, cauſſam allegans, ſecundum priorem ſcriptionem fieri non poſſe, quod fatente *Hammeiri* neceſſarium eſt, vt in mediis lineis ſpatium tantum, quantum ſectioni *ſethuma* ſufficit, vacuum relinquatur. Lineas autem nobiſcum eo ordine diſponit *R. Menachem*, quem præſcripſit impreſſa *Maimonidis* editio, excepta linea XXIII. in ℣. 14. quem vide. ℣. 2. כטל *Tet* per *Kametz* 1. 2. 3. 4. 20. 21. ℣. 4. הצור per *Tſade maius* 7. 8. 10. 12. 15. 16. 19. 21. contra O. T.

ה רבתי
והיא תיב
בפני עצמ

Beneficia Dei erga Israelem;

6 הֲלַיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת   עַם נָבָל וְלֹא חָכָם
הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָּנֶךָ   הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ
7 זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם   בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר
שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ   זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ׃
8 בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם   בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם
יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים   לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
9 כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ   יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ׃
10 יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר   וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן
יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ   יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ׃
11 כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ   עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף
יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ   יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ׃
12 יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ   וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר׃
13 יַרְכִּבֵהוּ עַל־בָּמוֹתֵי אָרֶץ   וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי
וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע   וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר׃
14 חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן   עִם־חֵלֶב כָּרִים
וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים   עִם־חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה
וְדַם

ו יתירה
קמץ בזק

℣. 6. *d*) Ps. 7, 5. *e*) v. 21. Ps. 14, 1. *f*) cf. c. 4, 6. Es. 29, 14. Mat. 15, 14. &c. *g*) ex creatione Es. 64, 7. Mal. 2, 10. adoptione Es. 1, 2. Ex. 4, 21. Es. 63, 16. & redemtione Es. 9, 6. c. 8, 18. *h*) *qui te possidet*, & dato lytro mercatur. Gen. 14, 19. c. 25, 10. c. 4, 1. Leu. 22, 11. Prou. 8, 22. Mat. 20, 28. Act. 20, 28. 2 Pet. 2, 1. *i*) v. 15. Ps. 100, 3. Es. 43, 7. *k*) Ps. 8, 4. Ps. 119, 73. Es. 45, 18.

℣. 7. *l*) c. 4, 32. Ps. 77, 11. *m*) *in animum reuocate, cogitate.* Ps. 50, 22. *n*) Ps. 90, 4.

℣. 8. *o*) *cum hereditatem* s. agros incolendos *dares*, iam olim Altissimus. c. 31, 7. *p*) *eum separaret*, *dispertiretur* post ædificationem turris Babylonicæ, filios Adami, ex diluuio sc. superstites. Gen. 10, 5. 32. *q*) *constituebat* in præterito, si verba Mosis; *constituet*, si verba sunt antiquorum Patrum. Ps. 74, 17. *r*) etiam Cananæorũ. vid. Act. 17, 26. Sensus est: iam tum, quando in dispersione & linguarum confusione Babelica homines per Orbem disseminati sunt, Deum filiis Israel prospexisse, & terminos distinctos populorum certorum constituisse, prout ipsis commodum fore præuidit, vt cura & prouidentia Dei erga Israelitas celebretur. Cuius prouidentiæ caussa redditur v. 9. *Calouius.* ℣. 9. *s*) *Portio*, e reliquis gentibus (Act. 14, 16.) adsumta. c. 7, 6. c. 10, 15. Ps. 135, 4. *t*) in quo ipse Rex. Num. 23, 21. *u*) c. 3, 13. Ex 34 9. Ps. 16, 6. Ps. 78, 55. cf. Ps. 1, 8. ℣. 10. *x*) *inueniebat eum.* cf. Ps. 119, 176. Ez. 34, 11. seqq. Luc. 15, 4. *y*) vid. c. 1, 19. Ex. 15, 22. Ier. 2, 6. seqq. Hos. 13, 5. *z*) Gen. 1, 2. Arab. *El-tihu* in specie notat *desertum illud magnum* inter mare rubrum, Palæstinam & Ægyptum, quod etiam *desertum Israelis* vocant. Rad. *Taha, per terram vagatus est attonitus & errabundus.* *a*) *vlulatus* (1) sc. ferarum. cf. Es. 13, 22. *b*) *solitudinis.* Ps. 68, 8. *c*) *circumdedit eum.* Ps. 26, 6. Ion. 2, 4. cf. Ps. 34, 8. vt murus igneus Zach. 2, 9. Ps. 125, 2. *d*) Gusset. *curauit*; al. *erudiuit eum.* Piel (1) cf. Dan. 8, 15. Ps. 147, 19. 20. *e*) *custodiebat eum* c. 33, 9. Ps. 12, 8. *f*) *sicut nigredinem* s. *pupillam* (4) Prou. 7, 9. Ps. 17, 8. Zach. 2, 12. Prouerbialis locutio de summa cura. ℣. 11. *g*) vid. Ex. 19, 4. *h*) *excitat* ad volandum *nidum*, i. e. *pullitiem suam.* vid. *Bochart.* Hieroz. P. II. lib. 2. c. 3. *i*) Gen. 15, 9. *k*) Gen 1, 2. Ier. 23, 9. Hac similitudine aptissime describitur nubes imminens Israelitarum castris, cuius motu excitabantur ad proficiscendum, & quæ semper pendula supra eos hærebat, aquilæ instar, quæ expansis alis circa nidum suum volitat. *Cler.* *l*) *sic expandebat* Dominus qs. alas suas, & suscipiebat eum. *m*) vid. c. 1, 31. Es. 63, 9. *n*) *ala* l. *fortior penna* alæ. Es. 40, 31. Ps. 55, 7. ℣. 12. *o*) c. 33, 28. *p*) *ducebat eum.* Ps. 78, 53. Ps. 80, 2. vid. Ex. 13, 21. c. 15, 13. Num. 9, 17. seqq. *q*) v. 39. nam *Angelus*, cui ductus ille tribuitur, erat ipse Iehouah. Ex. 3, 2-14. coll. Act. 7, 30. seqq. Ex. 19, 18. c. 20, 2. coll. Act. 7, 38. ratio Ex 23, 20. 21. c. 33, 2. Num. 20, 16. Ios. 5, 14. Es. 63, 9. cf. Mal. 3, 1. 2. ℣. 13. *r*) *vehebat eum.* Es. 58, 14. Ps. 66, 12. *s*) *ad edita* s. *excelsa loca terræ.* c. 33, 29. Am. 4, 13. Hab. 3, 19. vt ex desertis venientes fertilissimum montem Gilead, & munita quæuis loca occuparent. c. 3, 1. 10. *t*) *vt ederet prouentus.* cf. c. 8, 9. seqq. *u*) *agri* l. *agrorum*; idem quod שָׂדֶה sec. *Ab. Ezr.* vid. Ps. 96, 12. *x*) *& lactauit eum.* Ex. 2, 7. 9. *y*) i. e. *faui, e fissuris petrarum* erutis. cf. Iud. 14, 8. 9. 1 Sam. 14, 25. seqq. Locutio prouerbialis de fertilissima regione. Ex. 3, 8. 17. Num. 13, 27. c. 16, 13. &c. Ps. 81, 17. *z*) Ez. 16, 13. c. 27, 17. 1 Reg. 5, 25. *a*) *e saxo* l. *silice petræ.* c. 8, 15. Es. 50, 7. Ps. 114, 8. dum in ipsis rupibus & petrosis locis oleæ feliciter crescunt, pauca terra contentæ, modo radices suas hinc inde rupium fissuris inserere queant. *Till.* in h. l. p. 53. ℣. 14. *b*) Es. 7, 22. *c*) Es. 60, 16. *d*) Ez. 34, 3. cf. Leu. 3, 16. 17. *e*) *agnorum.* Es. 16, 1. *f*) i. e. *Basaniticorum.* Basan regio fuit pecori aptissima Num. 32, 2. seqq. Ez. 39, 18. Ps. 22, 13. *g*) Num. 7, 17. *h*) *cum adipe*, i. e. *optima farina.* metaph. Ps. 81, 17. & 147, 14. *i*) *renum*, i. e. granorum tritici, quæ præ se ferunt speciem testis aut *renunculi.* *Vatablus.*

℣. 6. הַלַיהוָה *He maiusculum* omnes nostri (præter 4. 11.) sec. *Masor.* h. l. & Gen. 1, 1. Sed in separata eius scriptione mire variatur. nam docente *O. T.* & *Masora*, coniunctim הַלַיהוָה scribunt *Occidentales* & *Hisp.* libri; diuisim הַל יהוָה (q. esset Arabicum הַל *num?*) *Nahardienses*; at denique h. m. הַ לַיהוָה *Sorienses*, quos probat *O. T.* ex optimis quibusque Criticis Hebræorum, ex *Tanchuma* & duobus peruetustis codd. *Hierosolymitt.* etsi fateatur, *Occidentales* alibi, vbi lectio controuersa fuerit, præferendos *Orientalibus* esse, iisdemque h. l. fauere analogiam scriptionis, ac *Masoræ* insuper cuiusdam MS. in libro *Hisp.* auctoritatem. Deinde, quod ad puncta, *Metheg* sub ה figunt 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. *Lamed* sine *Schua* (quod tn. *M. I.* & *O. T* requirunt) 2. 11. 13. 16. at per *Patach* cum *Metheg* 3. Porro *Iod* cum *Schua* 2. 4. 5. 11. 13. 16. 18. ac *mobile* quidem in legendo vult esse *D. Kimchi* in *M. I.* quamuis de scriptura nihil moneat. Denique de lectione huius vocis cf. diuersas, incertas tn. pariter, sententias *D. Kimchii* in *M. I.* *R. Menachemi* in *O. T.* f. 26. 27. & *Hilleri* p. 213. & 171. קָנֶךָ *plene* 5. 8. 11. 13. 15. *Kaph* cum *Dagesch* 1. 2. *Ber.* sec. *O. T.* & *Masorani* t.
℣. 7. וְיַגֵּדְךָ *milra* 1. 2. 4. 6. 7. 8. 9. 20. *Gimel* per *Segol* 3. 4. 6. 8-16. 19. 20. 21. contra *O. T.* ℣. 10. יְסֹבְבֶנְהוּ *Beth* per *Chateph-pat.* 1. 2. Ita & *Nun* in seq. יְבוֹנְנֵהוּ. יִצְּרֶנְהוּ *Tsade* sine *Dagesch* 1. 3. 4. 5. 11. 12. 15. 16. 21., contra *O. T.* f. 27. 2. ℣. 11. יְרַחֵף *Segol* loco *Tsere* habet 2. procul dubio ex male adplicata *Masora* sua & *Erff.* quæ habet ל וּפַת ℣. 13. בָּמוֹתֵי per *Meth.* & *Makk.* 1. 2. ℣. 14. וְאֵילִים *Maimonides* vult hanc vocem in fine præcedentis lineæ (sic versum vocant) collocari, vt scriptum in codd. *Hierosolymitt.* sed nostrum ordinem tuetur *O. T.* propter accentum distinctiuum & consensionem libri *Hilleliani* aliorumque.

ודם־ענב תשתה־חמר׃ 15 וישמן ישרון ויבעט טו קמץ בז״ק

שמנת עבית כשית ויטש אלוה עשהו

וינבל צור ישעתו׃ 16 יקנאהו בזרים

בתועבת יכעיסהו׃ 17 יזבחו לשדים לא אלה קדש

אלהים לא ידעום חדשים מקרב באו

לא שערום אבתיכם׃ 18 צור ילדך תשי י׳ זעירא

ותשכח אל מחללך׃ 19 וירא יהוה וינאץ

מכעס בניו ובנתיו׃ 20 ויאמר אסתירה פני מהם כ

אראה מה אחריתם כי דור תהפכת המה

בנים לא־אמן בם׃ 21 הם קנאוני בלא־אל קדש

כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא־עם קמץ בז״ק

בגוי נבל אכעיסם׃ 22 כי־אש קדחה באפי

ותיקד עד־שאול תחתית ותאכל ארץ ויבלה

ותלהט מוסדי הרים׃ 23 אספה עלימו רעות

חצי אכלה־בם׃ 24 מזי רעב ולחמי רשף

וקטב מרירי ושן־בהמת אשלח־בם

עם־חמת זחלי עפר׃ 25 מחוץ תשכל־חרב כה

ומחדרים אימה גם־בחור גם־בתולה

יונק

ingratum populi animum, & rebellionem ad Versus Petram salutis; & hinc secutura iudicia, abiectionem & varias pœnas populi, gentiumque electionem.

k) i. e. *vinum rubrum.* Genes. 49, 11. 1 Macc. 6, 34. l) *merum* (2) Es. 27, 2. vinum, quod ferbuit, & e musto transiit. Rad. Arab. *fermentauit.*

ỷ. 15. m) Schmid. *Sed cum pinguis factus esset.* Apostrophe ad testes v. 1. compellatos. cf. c. 6, 11. c. 8, 12. seqq. c. 31, 20. Prou. 30, 9. n) q. d. *rectus & iustus*, ex *Paul*, a rad. ישר seu *rectitudine*, quam sequi debebant. vid. not. Num. 23, 10. sed *Bechai* f. 224. d. a שור *contemplari*, quod oculis suis *vidissent* gloriam *Schechinæ*, cum lex promulgaretur Ex. 24, 17. Sic vocatur Israel c. 33, 5. 26. Es. 44, 2. o) *& recalcitrauit*, instar equi, qui nimiam pabuli copiam comedit, & propterea difficilius domatur. (2) 1 Sam. 2, 29. Syr. Act. 9, 5. cf. c. 6, 12. Es. 1, 2. Hos. 13, 6. p) *crassus* factus es. (3) 1 Reg. 12, 10. LXX vt Matth. 13, 15. q) *obductus es* pinguedine (1) cf. Iob. 15, 27. Ps. 73, 7. r) *& deseruit.* Es. 2, 5. Ier. 2, 5-13. Hos. 2, 7. Neh. 9, 25. 26. s) Schmid. *& vilipendit*; (quasi *flagitiosum nebulonem*, qui *scelus* commisit. c. 22, 21. Ios. 7, 15. dignum, qui *cadauer* fiat c. 21, 23.) Mich. 7, 6. Nah. 3, 6. cf. *Cocc.* Lex. p. 463. t) vid. v. 4. Ps. 95, 1. Es. 45, 21. 24. c. 63, 9. ỷ. 16. u) Vid. v. 21. c. 4, 25. Ex. 20, 5. Prou. 6, 34. x) *alienis* amasiis. cf. Hos. 2, 4. 7. seqq. Ps. 16, 4. y) vt 2 Reg. 21, 2-11. etiam sacrificiis, sine pœnitentia & fide oblatis. Es. 1, 13. c. 66, 3. Qui in Deitate Filium Assertorem, & Spiritum Dei Sanctificatorem non debite agnoscunt, & victimas pecudum peccatores expiare putant, illi Deum vt idolum concipiunt, vt Gentes Molochum; atque ei sacrificant. cf. Am. 5, 25. 26. *Till.* in Cant. Mos. p. 63. ỷ. 17. z) *dæmonibus*, non Deo (2) Ps. 106, 37. cf. Leu. 17, 7. 2 Par. 11, 15. LXX. vt 1 Cor. 10, 20. Rad. Ar. *Sâda*, dominatus est, propter affectatum *dominii* titulum Luc. 4, 6. al. a שדד, q. d. vastatoribus generis humani, vel quod in vastis locis habitent. Luc. 11, 24. a) *diis*, quos *non nouerant* pii maiores. c. 13, 7. b) Iud. 5, 8. c) *qui e propinquo venerunt*, nuper ortis; Iob. 20, 5. Ez. 7, 8. Ier. 23, 23. non æterno Deo. Gen. 21, 33. Es. 40, 28. d) *quos non timuerunt* Patriarchæ. Ier. 2, 12. ỷ. 18. e) *At Petram* v. 15. 30. Hab. 1, 12. f) *quæ te genuit.* v. 6. Es. 8, 18. c. 51, 1. Ps. 45, 17. Ioh. 1, 13. c. 3, 5. Iac. 1, 18. 1 Pet. 1, 23. g) *obliuioni tradidisti.* Kimchio fut. Kal. a נשה Ier. 23, 39. Thren. 3, 17. Facilius ex Arab. שוי *missam fecisti*, vel שוא *mœrore affecisti*, tanquam שוא *vanam* contemsisti; ad form. יחי c. 4, 33. &c. h) Iud. 3, 7. Hos. 8, 14. i) Schmid. *formatoris tui.* Gusset. *qui parere fecit te.* al. *qui parturiuit te*, qui acerbissimos dolores & mortem sustinuit, vt te ad vitam diuinam regeneraret. cf. Ps. 51, 7. Es. 51, 7. Ps. 89, 51. Es. 43, 4. 5. 10. 11. 1 Pet. 1, 11. Gal. 4. 19. ỷ. 19. k) Gen. 6, 5. Ps. 14, 2. l) & etiam *contemsit eos*, vt nullius pretii. Es. 1, 4. Ier. 14, 21. Thren. 2, 6. m) v. 16. 27. Ps. 10, 14. ỷ. 20. n) *ideo dixit*: Hic sequitur denunciatio sententiæ diuinæ aduersus nefarios illos contemtores. o) vid. c. 31, 17. 18. Ier. 33, 5. cf. Num. 6, 25. p) cf. Gen. 37, 20. q) *quis exitus illorum* futurus sit. v. 29. Thren. 1, 9. cf Prou. 1, 26. seqq. r) Prou. 6, 14. cf. supra v. 5. s) *veritas, fidelitas.* Ps. 12, 2. ỷ. 21. t) Vide v. 16. u) 1 Cor. 8, 4. 5. c. 10, 19. 20. x) *ægre mihi fecerunt.* v. 16. Ier. 8, 19. y) Ier. 14, 22. cf. Matth. 15, 9. z) Phrasis metaphorica ex isto amantium ingenio desumitur, quo amans, sibi parem non rependi amorem animaduertens, ipse quoque amorem suum alio deflectit, & in eius conspectu, a qua se despectum dolet, alteram suscipit, & vt despiciens inuidia rumpatur, beneficiis cumulat. Sic amantium in morem Deus concipitur agere velle cum Iudæis, fœderis desponsationis ruptoribus; vtpote qui par pari referre sponsæ ingratæ & perfidæ volens, amorem transferre statuit ad gentes, atque ex iis sibi sponsam electam adornare, & in Iudæorum conspectu omni beneficiorum genere accumulare, quo Iudæos vehementius vreret. Sane si maritus adulteram vxorem repudiet, &, ipsa intuente, eius loco ancillam ducat, aut mendicam, cui monilia priori erepta tradat; vtique id non potest non pessime eam habere. Veluti cum Ahasuerus, repudiata regina Vasthi, eius loco sibi iunxit Estheram, ex captiuis Iudæis adductam. *Till.* l. c. p. 100. a) clauem vide Rom. 10, 19. Vocatio gentium singularis est regni Christi character, & nota infallibilis. b) quatenus erant vera notitia Dei destituti gentiles. cf. not. c. 4, 6. ỷ. 22. c) c. 4, 24. Ps. 50, 3. Ps. 97, 3. d) *accensus est* (5) Es. 50, 22. e) vt Sodomæ accidit. c. 29, 22. cf. Num. 16, 30. Ps. 86, 13. f) *& inflammauit fundamenta.* Mal. 3, 19. Ps. 83, 15. Thren. 4, 11. Psalm. 82, 5. 2 Pet. 3, 7. 10. seqq. Non opus est, hic hyperbolem fingere; sed intelligitur ignis iræ diuinæ, qui & homines æternum perdit, & penetralia terræ perurit. Horrendum enim est, in manus Dei viuentis incidere. *Calou.* ỷ. 23. g) *accumulabo, consumam*, vel *faciam, vt consumantur* super eos mala omnia. Hiph. (1) Gen. 18, 24. vid. not. Num. 32, 14. h) famem, pestilentiam, hostium cædes, bestiarum incursus. v. 24. 25. Nam *mala a Deo immissa* sagittæ ipsius vocantur Ps. 38, 3. Ps. 91, 5. Iob. 6, 4. i) *absumam in eos*, hostis ipsorum factus. Es. 63, 10. cf. Apoc. 18, 8. ỷ. 24. k) *consumtos.* Ab. Ezra: *vstos* a rad. אזה Dan. 3, 19. Al. *ardores.* Fames enim instar flammæ adurit, & vitales spiritus depascit. cf. Thren. 5, 10. l) c. 28, 48. 53. m) *& absumtos.* Prou. 4, 17. n) *carbunculo*, ardente lue, quæ omnem succum exhaurit, nihilque relinquit: id enim rad. Arab. significat. Alii *fulmen* intelligunt. vid. Cant. 8, 6. Hab. 3, 5. o) *& exitio, lue.* (3) Es. 28. 2. Ps. 91, 6. p) *acerbo* (1) cf. 1 Sam. 15, 32. q) vid. Leu. 26, 22. Ez. 14, 21. Apoc. 6, 8. r) *cum veneno.* Ps. 58, 5. s) *serpentum terræ.* (2) Mich. 7, 17. cf. Ier. 8, 17. Am. 9, 3. ỷ. 25. t) Gen. 43, 14. u) cf. c. 28, 25. x) Ier. 51, 22. 2 Par. 36, 17.

ỷ. 14. ודם per *Merca* 3. 6. 9. 20 21. ỷ. 16. יקנאהו *ni plene* 4. 5. 10. 13. 14. 19. 20. 21. contra *Mas.* & *O. T.* יכעיסהו *i def.* 2. 3. sec. *Mas. Erff.* ỷ. 17. אלה Notam קדש habet 17. 18. 22. & *Ber.* at 1. & *Mas. Erff* contrariam notam חול adponunt. שערם *defect.* 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* sed contra *impressam.* ỷ. 25. בחור *Beth* per *Patach* scribunt 2 4

26 יונק עם איש שיבה : אמרתי אפאיהם
27 אשביתה מאנוש זכרם : לולי כעס אויב אגור
פן ינכרו צרימו פן יאמרו ידנו רמה
28 ולא יהוה פעל כל זאת : כי גוי אבד עצות המה
29 ואין בהם תבונה : לו חכמו ישכילו זאת
ל יבינו לאחריתם : איכה ירדף אחד אלף
ושנים יניסו רבבה אם לא כי צורם מכרם
31 ויהוה הסגירם : כי לא כצורנו צורם
32 ואיבינו פלילים : כי מגפן סדם גפנם
ומשדמת עמרה ענבמו ענבי רוש
33 אשכלת מררת למו : חמת תנינם יינם
34 וראש פתנים אכזר : הלא הוא כמס עמדי
לה חתום באוצרתי : לי נקם ושלם
לעת תמוט רגלם כי קרוב יום אידם
36 וחש עתדת למו : כי ידין יהוה עמו
ועל עבדיו יתנחם כי יראה כי אזלת יד
37 ואפס עצור ועזוב : ואמר אי אלהימו
38 צור חסיו בו : אשר חלב זבחימו יאכלו
ישתו

כג א Z

y) Leu. 19, 32. Extremæ fæuissimæq; cædis descriptio. cf. c. 20, 16. 17.

℣. 26. z) Schmid. *dixerim*, al. *dixissem*. a) *ad angulos vsque excidam eos*, nibil relicturas (1) vide nomen Leu. 19, 9. & cf. Ex. 32, 20. Num. 17, 10 &c. b) totius gentis abolitione. cf. Ex. 17, 14. Iob. 18, 17.

℣. 27. c) *hostium*, ipsius etiam Diaboli Ps. 8, 3. d) c. 1, 17. e) *ne alienent, aliis tribuant.* Cler. coll. Ier. 19, 4. vid. Es. 42, 8. c. 48, 9. Gusset. *ne ignorent*, me Israelitas percutere; coll. Iob. 21, 19. f) c. 9, 28. Ex. 32, 12. &c. g) Ex. 14, 8. cf. e. c. Es. 36. & 37.

℣. 28. h) *Nam gens perdita consiliis* sunt Israelitæ. Ratio ad v. 26. sic v. 32. Aliis gentiles, Dei & Ecclesiæ hostes. i) *Ludolffus* ex Aeth. *stulta*; sic Ier. 4, 9. k) Nihil curant neque iram, neque gratiam, neque aduertunt, vt habeant res illorum coram me: præsumtuosi fingunt me sibi propitium, cum sim iratus; ideo non cogitant, vt sibi consulant. *Lutherus.*

℣. 29. l) Verba Mosis aut serui Dei, ex ℣. 31. cf. Luc. 19, 42. m) Ier. 9, 11. Ps. 2, 10. Ps. 107, 43. Hos. 14, 10. n) ℣. 20. Ps. 73, 17.

℣. 30. o) *quomodo* vnus hostium *persequatur* l. *persequutus fuisset mille* Israelitarum? vid. Leu. 26, 8. Ios. 23, 10. p) cf. Iud. 3, 31. c. 20, 10. seqq. 1 Sam. 14, 13. seqq. q) *nonne?* vel *nisi, quod.* r) *rupes*, i. e. Deus & seruator Israelitarum. ℣. 4. 15. s) qs. *vendidit eos*, h. e. *abdicauit* & tyrannidi hostium permisit eos. cf. c. 1, 42. & vide Iud. 2. 14. Ps. 44, 13. t) c. 23, 16. Thren. 2, 7. ℣. 31. u) *Nam alioqui.* Gen. 48, 14. x) de qua ℣. 4. 15. 18. 30. y) *est rupes eorum*, npe hostium; diabolus sc. & dii eorum. z) *vel hostibus iudicibus*; maiorem enim Dei nostri potentiam agnoscere coguntur. cf. Ex. 8, 15. c. 14, 25. 1 Sam. 4, 8. c. 5, 7. c. 6, 5. a) *arbitris.* Ex. 21, 22. ℣. 32. b) Respicit versum 30. cf. ℣. 28. c) c. 29, 28. d) cf. Ps. 80, 9. 15. i. e. propagines habent ex vitibus Sodomiticis. Prouerbialis locutio, ad significandum, Hebræos imitari Sodomitas, aliarumque subuersarum vrbium incolas. cf. Es. 1, 10. c. 5, 2. Ier. 2, 21. Ez. 16, 46. 48. Alii id respici putant, quod de fructibus plantarum in vicinia Asphaltitidis referunt varii auctores, v. g. *Ioseph.* de B. I. lib. 5. c. 5. *Fructus colore quidem edulibus similes sunt, carpentium v. manibus in fumum & cineres resoluuntur.* cf. Sap. 10, 7. e) *& ex agris* (6) 2 Reg. 23, 4. Es. 16, 8. f) Gen. 40, 10. 11. g) sunt *vua venenata.* v. 33. c. 29, 17. Ier. 8, 14. Hos. 10, 4. h) Gen. 40, 10. i) *amaritudinum.* Iob. 13, 27. c. 20, 14. k) *illis* sunt, i. e. pro suaui fructu pietatis pessimos producunt fructus omnis impietatis, digni, qui sicut Sodoma pereant. ℣. 33. l) *venenum*, ℣. 24. m) Ex. 7, 12. n) est *vinum* s. noxia doctrina *eorum.* cf. Es. 55, 1. o) *& virus aspidum.* ℣. 32. Ps. 58, 5. Es. 11, 8. Iob. 20, 16. p) *atrox*, *sæuum.* Ier. 30, 14. ℣. 34. q) *reconditum est* (1) r) *apud me.* Deus loquitur. Hoc est, quæ fiunt ab Hebræis & eorum hostibus, ea omnia qs. in tabulas relata apud me asseruantur, vt suo tempore inspiciantur, & pœnæ de peccatoribus sumantur. *Cler.* s) *obsignatum.* cf. c. 29, 28. & vide Iob. 14, 17. Ier. 32, 11. 14. *Bechai*: obsignatum, sed extremis temporibus resignandum. Dan. 12, 9. t) *in thesauris meis.* c. 28. 12. Hic *Tabularia* s. conclauia significat, in quibus chartæ regiæ adseruantur. vid. Esr. 6, 1. ℣. 35. u) *mihi* (Iudici totius terræ Gen. 18, 25.) *vltio* ℣. 41. de perfidis Hebræis, & impiis eorum hostibus. Es. 61, 2. c. 63, 4. Ps. 94, 1. Rom. 12, 19. Hebr. 10, 30. x) *& retributio* (1) cf. ℣. 41. Iud. 1, 7. y) iusto suo *tempore*, quo *vacillabit* pes eorum. Ps. 38, 17. Ps. 94, 18. cf. Leu. 25, 35. z) *nam prope erit dies exitii eorum*, cum l. maxime ista putauerint a se remota esse. *Bechai.* f. 214. d. a) status *nebulosus* & tenebricosus. cf. Gen. 2, 6. Prou. 24, 22. Ps. 18, 19. Iob. 21, 30. b) *& festinat* (vnum quodque vt Gen. 1, 14. &c.) *properant omnia.* Es. 8, 1. Hab 1. 8. Ps. 119, 60. 2 Pet. 2, 3. c) *quæ euentura* s. *parata sunt illis.* Esth. 3, 14. ℣. 36. d) Nam *indicabit Dominus* populum suum, quod in bonum (vt Ps. 54, 3. Ps. 72, 4.) aut potius h. l. de pœna & vindicta, vt Gen. 15, 14. intelligi potest, pro diuersitate ipsorum ciuium populi sui. Sic Paulus Hebr. 10, 30. *Dominus indicabit*, & puniet *populum suum*, se contemnentem. Loquitur a. hic *Propheta*; l. sec. *Calou.* Pater de Filio, coll. Ioh. 5, 22. e) *super seruis tamen suis* l. *propter seruos suos.* ℣. 43. cf. Mal. 3, 18. Mat. 24, 22. Rom. 11, 1. 2. f) *pœnitebit eum.* Num. 23, 19. 1 Sam. 15, 29. Gen. 6, 6 Gusset. *solabitur se* exercitio vindictæ in hostibus; sic cf. Es. 1, 24. Ez. 5, 13. Gen. 27, 41. Ps. 90, 13. Ps. 135, 14. g) *cum videbit.* ℣. 19. Ex. 3, 7. h) *quod abierit, euanuerit*, vt panis consumtus. 1 Sam. 9, 7. aut aqua, quæ effluit, nec redit. Iob. 14, 11. i) *vis* eorum s. *manus*, in qua sunt præcipue hominum vires, Dan. 12, 7. k) *& nihil esse* clausum aut relictum; vel: *& in nihilum* abiisse Es. 40, 17. l) & *conclusum* hominem. Neh. 6, 10. seu *id, quod* tanquam pretiosum quid *conclusum*, aut tquam vile *relictum & neglectum* fuit. Prouerbialis locutio, qua totalis euersio significatur. vid. 1 Reg. 14, 10. c. 21, 21. 2 Reg. 9, 8. c. 14, 26. cf. Ez. 6, 12. Mich. 5, 9. seqq.

℣. 37. m) Schmid. *quando dicetur.* cf. c. 15, 1. Hoc alii Domino tribuunt, perfidis Israelitis sec. Iud 10, 14. (vel sec. alios, hostibus Ecclesiæ, & idolis illorum. cf. Es. 21, 9. c. 46, 1. Ier. 50, 2. c. 51, 44.) sic illudenti. Alii vero ipsis impiis & ethnicis irrisoribus seruorum Dei. n) Ioel 2, 17. Mich. 7, 10. Ps. 42, 4. Ps. 79, 10. o) *ad quam confugerunt*, Ps. 2, 12. Prou. 18, 10. ℣. 38. p) *qui* Pater, Filius & Spiritus S. q) cf. in sensu N. T. Rom. 12, 1.

℣. 26. מאנוש *Mem dageschatum* habent 1, 2, 4. ℣. 27. לולי per *Graschaim* 2. 3. ידינו *plene* 1. 3. 4. 5. *Hal.* 6. 9. 20. contra *Mas.* ℣. 31. כי ita 2. 3. 4. 5. 17. 18. 22. & *Ber.* sec. O. T. f. 27. a. at ceteri per *Munach.* ענבי *Nun* sine *Dagesch* 3. 5. 13. 14. contra *M. I.* ℣. 34. הלא per *Merca* 3. 17. 18. *Ber. plene* scribunt 2. 3. 4. 10--16. 19. 21. & sic correctum in 1. secundum ipsius aliorumque *Masoram*, sed contra *O. T.* Etiam *Masora impressa* h. l. & Num. 14, 3. inter dubiæ scriptionis exempla refert. באוצרתי *o defect.* 1. 2. 4. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. & sic emendatum in 2. 3. secundum *M. s. impressam* h. l. & 2 Reg. 20, 15. sed contra *O. T.* ℣. 35. וחש per *Patach* 1. 3. 4. fe. 2.

יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם | יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם
יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה׃ | 39 רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא
וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי | אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה
מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא | וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל׃
כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי | וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם׃ מ
אִם־שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי | 41 וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי
אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי | וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם׃ קמץ בז״ק
אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם | 42 וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר
מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה | מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב׃
הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ | 43 כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם
וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו | וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ׃

פ

Quod Canticum Israelitis & horum posteris serio commendat Moses.

44 וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה־הַזֹּאת בְּאָזְנֵי
מה הָעָם הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן׃ וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־
46 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׂימוּ
לְבַבְכֶם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵעִיד בָּכֶם הַיּוֹם
אֲשֶׁר תְּצַוֻּם אֶת־בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי
47 הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם כִּי־הוּא
חַיֵּיכֶם וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ פ

Tandem iubetur in monte Nebo terram contemplari,

48 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר׃ עֲלֵה אֶל־
49 הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר־נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי יְרֵחוֹ וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
נ לַאֲחֻזָּה׃ וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה וְהֵאָסֵף אֶל־
עַמֶּיךָ

r) *vinum libaminum eorum.* Emblema sanguinis Martyrũ. Phil. 2,17. s) *surgant,* dicunt irrisores. Num. 10,35. Ps. 12, 6. t) cf. Ps. 22,9. u) *sit super* l. *pro vobis.* Hebr. על interdum indicat Datiuum commodi. cf c. 7, 16. u) *latibulum,* sub quo tuti saltem lateatis. cf. Es. 4,6. c. 28,17. Ps. 32, 7. Ps. 119, 114.

℣. 39. y) *videte nunc,* & tandem intelligite. cf. Mat. 16,64. Apoc. 1, 6. z) *quod ego, ego inquam* (conf. c. 16,20.) quem vos induratã reiecistis. ℣. 15 Loquitur Deus Filius; Patrem enim nunquam Iudæi negarunt. *Gusset.* p. 765. cf. tn. 1 Ioh. 1,23. a) *Ille,* quem me esse dico, npe verus & æternus Deus, qui hæc dixi & feci. Ex. 3, 14. Es. 43,10. Ps. 102, 28. Hebr. 1, 12. LXX vt Ioh. 8,24. 28. c. 13, 19. b) vide ℣. 12. cap. 3,24. Es. 45,5. c) 1 Sam. 2,6. Sap. 16,13. Tob. 13, 2 Mihi competit ius vitæ & necis. cf. Mat. 28,18. d) *percussi.* c. 33,11. e) Ex. 15,26. Es. 30,26. c. 57, 17. 18. Ier. 17,14. Hos. 6, 1. Iob. 5, 18 f) 1 Sam. 14,6 conf. Apoc. 18,8.

℣. 40. g) i. e. *Iuraui.* vid. Gen. 14,22. Ex. 6,8. Dan. 12,7. Apoc. 10,5. 6. h) vt vere *viuus* l. *vita ego sum,* sc. tam vere etiam fiet, quod iuro. cf. Gen. 22, 16. c. 42,15. 1 Sam. 20,3. Ier. 4,2. Ez. 5,11. Hebr. 6,13. 18. i) Rom. 6, 9. 10. Hebr. 13,8. Apoc. 1,18.

℣. 41. k) *si acuero.* c. 6,5. Ps. 64,4. l) *fulgur.* i. e. gladium meum fulgurantẽ & coruscantem. Ez. 21,15. 20. Nah. 3,3. cf. Gen. 3,24. Ps. 7,13. Iob. 10,25. m) *& adprehenderit* eum *pro iudicio,* l. *adprehenderit manus mea iudicium.* cf. Iob. 23,11. Coh. 7,18. Ps. 45,4. 5. Apoc. 19,11. n) *tunc reddam vindictam* hostibus meis. ℣. 35. 43. Leu. 26,25. Ps. 149,6. 7. o) ℣. 34. cf. Ex. 20,5. Luc. 19,27. Apoc. 17,14. c. 19,15. ℣. 42. p) *Inebriabo, ebria* qs. *faciam.* Gen. 43, 34. cf. Es. 34, 5. Ier. 46, 10. q) vid. ℣. 23. r) Es. 1, 20. Immanis qs. bellua bellum est, circumquaque vorans. s) *sanguine confossorum.* c. 21, 1. t) *ipsarum etiam captiuarum.* c. 21, 11. ita, vt nulli parcatur: quemadmodum de Cananæis præcepit Deus. c. 20, 16. cf. Num. 31, 17. 1 Sam. 15, 32. 33. u) *de capite.* cf. Ps. 68, 22. Ps. 110, 6. Hab. 3,13. At Schmid *ex felle* vltionum hostis. sic vid. ℣. 33 x) *vltiones hostis,* (*de hostibus sumtæ*) sc. fient & incipient (2) Iud. 5, 2. cf. 2 Thess. 2, 8. ℣. 43. y) Verba sunt Prophetæ. Schmid. *Cantate itaque.* Exclamate præ gaudio, ô *gentes!* sic Ps. 32, 11. Ps. 81, 2. Ps. 67, 5. LXX. vt Rom. 15, 10. cf. Apoc. 12, 10. 12. c. 15, 3. sed Tigurini: *Excitato, o gentes, ad iubilum populum eius.* sic cf. Ps. 65, 9. Iob. 29, 13. Sed prior acceptio vsitatior est, & magis conueniens totius Cantici argumento. z) nunc *populus eius,* per appositionem. vid. ℣. 21. ὁ. μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Inde Rom. 15, 10. a) cf. Gen. 4, 10. Ps. 9, 13. Mat. 23, 31. 34. 35. b) sincerorum cultorum ac Martyrum. vid. ℣ 36. c) vid. ℣. 35. Luc. 18, 7. Apoc. 6, 10. c. 18, 20. c. 19, 2. d) vid. ℣. 35. 41. Ps. 58, 11. 12. e) *hostibus suis,* s. ex Iudæis, s. ex gentibus sint. Proprie tamen in hoc Cantico *inimici Dei* sunt *Israel secundum carnem.* ℣. 15. 16. 21. Totum en. hoc Canticum intendit docere hinc Dei fidelitatem in promissis perfecte præstandis; illinc Israelis istius ingratitudinem in defectione & pertinaci rebellione indeque iustitiam Dei vindicem in eius desertione ac reiectione, ad subrogandam aliam Ecclesiam, ex gentibus desumtam. *Gussetius* p. 795. f) *& expiabit.* Leu 16, 33. propter lytrum solutum *debita expanget,* & propitius erit. Metaph. ex Gen. 6, 14. g) *terram suam* vniuersam. Ps. 24, 1. etiam Palæstinam, quæ sub Tito anathemate percussa fuit Mal. 3, 24. h) *populum npe suum,* ex Iudæis & gentibus collectum. Rom. 11, 25. 26. Nota, inprimis maximum conuersionis populi Israelitici instrumentum fore, in fine dierum, hoc ipsum Canticum, ex Deut. 31, 21. coll. 2 Cor. 3, 16. Rom. 11, 15. Apoc. 11, 15. *Till.* in Cant. Mos. p. 207. seqq. Deus enim in hoc Cantico methodum suppeditat, & argumenta subministrat, quibus Iudæi apostatæ aliquando ad resipiscentiam vocandi essent. ibid. p. 188. ℣. 44. i) c. 31, 30. k) vid. Num. 13, 8. 16.

℣. 46. l) i. e. *diligenter attendite.* Hagg. 1, 5. 7. c. 2, 15. m) quibus *contestatus sum vos.* c. 31, 28. n) c. 6, 7. Gen 18, 19. ℣. 47. o) *inane* s. *inanius est.* Gen. 37, 24. LXX. vt Eph. 5, 6. p) *præ vobis,* vt non audiatis & faciatis illud. cf. similem Hebraismum Gen. 32, 11. Es. 7. 13. q) vid. c. 30, 15. 20. ℣. 49. r) vid Num. 27, 12. s) c. 34, 1. cf. Num. 32, 3. ℣. 50. t) c. 34, 5. Imperat. emphatice pro futuro, vt Gen. 12, 2. c. 20, 7. Ps. 37, 27. u) Gen. 25, 8. 17.

℣. 40. לְעוֹלָם *plene.* 5. 6. 9. 20. sic fu. 1. contra *Masoram.* ℣. 41. שַׁנּוֹתִי *defective* scribit 2. requirente *Mas. Erffurtens.* *Milel* seu per *Paschta* geminatum scribunt 3. 4. quo pertinere videntur 7--11. 13. 15. 16. 19. 20 qui sub *Nun* signant *Metheg*: sed *milra* poscit *M. I.* ℣. 43. יִקּוֹם *defect.* 1. 2. 4. fu. 3. contra *Mas. impress.* & *Erffurt.* ℣. 46. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׂימוּ לְבַבְכֶם ita 2. 9. לְכָל־הַדְּבָרִים *Kadma* præfixo *He* imponunt 8. 10--14. 17. 18. 19 21. ℣. 47. הַזֶּה per *Segol* 5. 8. 12. 15. 16. sic fu. 1. contra O. T. f. 27. 2.

עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּהֹר הָהָר וַיֵּאָסֶף אֶל־ *ibique diem obire supremum.*
51 עַמָּיו׃ עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי־
מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי
52 בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה
לֹא תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

פ פ פ נד 54

Cap. XXXIII. לג וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־
2 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ וַיֹּאמַר יְהוָה מִסִּינַי בָּא וְזָרַח *Moses moriturus*
מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ
3 מִימִינוֹ אֵשְׁדָּת לָמוֹ׃ אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ ב' מילין ק'
4 וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ׃ תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ *benedicit*
מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב׃ וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ ה *tribui*
6 בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ יְחִי רְאוּבֵן קמץ בז"ק
7 וְאַל־יָמֹת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר׃ ס וְזֹאת לִיהוּדָה *Ruben,*
וַיֹּאמַר שְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאֶל־עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו *Iuda,*
רָב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה׃ פ ר' בקמץ

וללוי Z 2 כג ב

x) Num. 20, 24. seqq. ℣. 51. y) *deliquistis.* Leu. 5, 15. 21. z) Num. 20, 13. 24. Ez. 47, 19. a) vid. Num. 27, 14. ℣. 52. b) *nam e regione* quidem Gen. 21, 16. 2 Reg. 2, 15. CAP. XXXIII, ℣. 1. c) Moses hic non vulgari modo bene precatur, quasi priuatus homo, sed prophetico Spiritu, quae a Deo speranda erant beneficia, in medium profert. *Calou.* d) Ios. 14, 6. Ps. 90, 1. i. e. *minister Dei* c. 34, 5. *& Propheta* Iud. 13, 6. 1 Sam. 9, 6. 7. e) cf. Gen. 27, 2. 4. c. 49, 1. ℣. 2. f) *Dominus, Angelus s. Filius Dei,* in nube Israelitis praecedens. vid. not. Ex. 13, 21. g) vbi Legem promulgauit Ex. 19, 1. 16. seqq. h) *venit* ad Israelitas. Hab. 3, 3. Es. 60, 1. sic *Raschi* confert illud *in occursum Domini* Ex. 19, 17. sed Cler. *profectus est*, & Israelitis proficiscendi signum dedit. Ita cf. Num 10, 11. i) *& ortus est.* cf. Es. 60, 1. 2. Mal. 3, 20. ɔ. κὴ ἐπέφανεν. Luc. 1, 79. Tit. 2, 11. k) *Cler.* quando, mota nube, profecti sunt Israelitae e vicinia Idumaeae; in qua mons Seir. c. 2, 1. seqq. *Calouius: de monte Seir ortus est eis*, cum multis morsu serpentum vulneratis, erecto serpente aeneo subuenit: hoc enim contigit, cum montem Seir circumirent. Num. 21, 4. seqq. l) *illuxit.* Ps. 80, 2. Ps. 94, 1. m) *de monte Pharan.* Hab. 3, 3. Eo post triduum venerunt Israelitae, e deserto Sinai profecti. Num. 10, 12. 33. c. 12, 16. in vicinia *Kades* c. 13, 26. quae in limite Idumaeorum c. 20, 16. *Calouius: De monte Pharan adparuit,* cum coturnices dedit, & LXX Iudices constituit. Num. 11, 16. 32. Ita *Brentius*, aliique. Sed fortassis non errat, qui apud *Ab. Ezram* totum hunc versum de statione Israelitarum ad montem Sinai intelligit, & de glorioso Domini aduentu in illum montem: ita, vt terribilis illa tempestas (quae respicitur etiam Iud. 5, 4. 5. Hab. 3, 3. seqq. Ps. 68, 9. &c.) Israelitis exorta sit primum versus Seir, & plenius illuxerit de monte Pharan, vsque dum tandem in monte Sinai subsideret. Dictio Silluki saltem de lata Lege intelligenda erit. n) *venit inquam* ℣. 21. Es. 21, 12. o) *e myriadibus sanctitatis* s. *sanctis*, ad myriadas Israelis Num. 10, 36. sc. e coelo, vbi reuera innumeri Angeli & Sancti ei seruiunt, & eum adorant Dan. 7, 10. eosque *sanctas myriades* vocat Iudas Apostolus *Ep.* ℣. 15. Huc respicit Ps. 68, 17. cf etiam Iob. 33, 23. p) Schmid. *a dextra ipsius* (cf. Hab. 2, 16.) datus est *ignis Legis illis*. de Lege loquitur, quae data fuit in fulgure--vt ostenderet, eam terrere homines, non aliter, quam ignis caelestis. *Vatablus.* q) vid. c. 4, 11. 36. r) Esth. 1, 8. 13. 19. &c. s) *eis* pro לָהֶם vt c. 32, 32. Hoc relatum ad *myriades sanctas*, i. e. ad Angelos, eundem sensum habebit, ac quae dicunt, *Legem datam fuisse per Angelos* Act. 7, 53. Gal. 3, 19. Hebr. 2, 2. Sic arcae impositi erant duo Cherubini, quibus innuebatur, Legem istam diuinam datam esse mediantibus Angelis. *Abarbanel.* ℣. 3. t) *Etiam.* ℣. 20. c. 2, 11. u) *amat* (1) Chald. Syr. & Arab. frequentissimum. quasi *in sinu gerens.* Iob. 31, 33. coll. Ps. 89, 51. Ioh. 13, 1. h. e. sec. *Cocc.* Filium Dei, cum promulgaret vna cum Patre & Spiritu S. Legem, quae iram operatur Rom. 4, 15. non deposuisse voluntatem & amorem Sponsoris, quo ab aeterno postulauit sibi gentes dari in hereditatem, & pro iis aeterno Spiritu se obtulit immaculatum Patri &c. Hebr. 7, 22. c. 9, 14. x) Aliqui *populos Israelis* intelligunt, coll. ℣. 19. Iud. 5, 14. sed vide, quae modo notauimus. y) *omnes sancti eius*, npe Iehouae Filii, qui proxime praecedit. cf. Ps 16, 3. Ps. 50, 5. Hebr. 2, 11. Ioh. 17, 17. 19. sed *Onk.* aliique: *sancti domus Israelis.* z) *in manu tua* sunt ô Deus! Ioh 10, 29. a) *& illi prouoluti sunt.* Schmid. *illi vero prosternuntur* ad pedes tuos. (1) ex Radicis Arab. תכא significatione. cf. Ex. 24, 1. 10. Act. 22, 3. & Ps. 99, 5. Apoc. 4, 10. c. 5, 8. &c. b) Schmid. *accipiet de verbis tuis.* (1) quisque; vel: *accipiebat* ille de verbis tuis, quod praecipiebat Mosi. cf. c. 18, 18. Ioh. 3, 32. c. 8, 26. 38. ℣. 4. c) Ioh. 1, 18. c. 7, 19. d) *hereditatem*, h. e. vt esset possessio illis propria & perpetua. Ez. 11, 15. non tam quoad vmbras, quam ipsam rerum substantiam. Hebr. 10, 2. cf. Ps. 119, 111. e) *coetus* (2) Neh. 5, 7. ℣. 5. f) Schmid *Fuitque ille in Ieschurun.* (Israele. ℣. 26. c. 32, 15.) *Rex.* intelligit ipsum Deum, cuius Numen propitium in Israele praesens fuit. Num. 23. 21. Cant. 7, 6. Ps. 21, 9. 10. &c. Haec *Bechai* f. 227. b. Dum per iudices administrata est. Resp. Hebraeorum, *Deus* (*Filius* Ps. 2, 6. Ps. 45, 1. 6. seqq. &c.) solus Rex esse putabatur, Ei soli tributum soluebant Hebraei, solisque Eius legibus obsequi tenebantur. vid. Iud. 8, 23. 1 Sam. 8, 7. *Cler.* Conf. not. Num. 23, 21. g) *cum congregarent se.* Hithp. (1) sc. eo die, quo Lex a Deo lata est. vid. c. 18, 16. Ex 19, 7. 17. & sic porro sub Mose & Iudicibus. ℣. 6. h) h. e. nunquam ea tribus intercidat. vid. not. c. 9, 7. i) *aut vt sit*, l. *nec sit*, repetendo negatiuam אַל. cf. 2 Sam. 1, 21. Ps. 26, 9. Prou. 6, 4. k) *hominum eius.* c. 2, 34. l) *numerus.* c. 4. 27. Ceterum mirum est, in hac benedictione mentionem non fieri *tribus Simeonis*, quae tu. prae ceteris ea indigere videbatur, vtpote valde imminuta in desertis. vid. not. Num. 26, 14. eam igitur h. l. supplent LXX. sec. *Cod. Alex.* & eum Rubene (cui natalibus proximus fuit Simeon) coniungunt h. m. κὴ Συμεὼν ἔςω πολὺς ἐν ἀριθμῷ. vt ℣. 18. *Sebulon* & *Isaschar* coniunguntur. Sed alii eam sub benedictione tribus Iudae subintelligunt, intra cuius terminos illa hereditatem sortita est. Ios. 19, 1. 9. ℣. 7. m) *& introduc* l. *intromitte eum ad populum suum*, i. e. in locum, quem expulso populo, qui eum nunc habitat, occupare debet. vid. Iud. 1, 4. seqq n) Schmid. *manibus suis erit contendens pro se*, a rad. ריב cf. Iud. 11, 25. Es. 19, 20. sed *Cler.* manus eius *satis ei* erunt. cf. c. 1, 6. o) *tuque esto auxilium* s. auxiliator *contra hostes.* cf. Ps. 60, 13.

℣. 51. בְּנֵי per *Makk.* loco *Merca* 17. 18. & *Ber.* ℣. 52. תָבֹא *defect.* 4. 5. 6. 9. 20. sic su. 2. CAP. XXXIII, ℣. 2. מרבבת *Metheg* sub ׳*Resch* figunt 1. 2. *Beth* per *Chateph patach* 1. 2. 22. *bhoth plene* 1. 2. 5. אשדת ita coniunctim scribunt 2. 3. 5. 17. 18. 22. & *Ber.* secundum notam in 1. 4. 7. 8. 17. 18. 22. *Ber.* ac *Masoram* ad 1 Par. 27, 12. & *O. T.* f. 27. a. sed ceteri diuisim אש דת in textu scribunt. *Daleth* per *Patach* 1. 7. 8. 10--16. 19. 21. ℣. 3. בידיך *plene* seu *pluraliter* 6. 9. 20. לרגליך cum *Iod plurali* 1. 2. 3. 4 contra *Mas.* h. l. & Ios. 5, 15. ℣. 5. בישורון *schu* per *Schurek* 1. 2. 4. contra *Mas. Erffurt.* ℣. 6. *Spatium* sectionis nouae *reminentia* 1. 2. 3. 4. *Hel.* 6. 9. 20. ℣. 7. רב per *Patach* 1. 3. 4. contra *Mas.* h. l. & 2 Par. 28, 8.

Leui, 8 וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ
בְּמַסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל־מֵי מְרִיבָה׃ הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ 9
בניו קרי לֹא רְאִיתִיו וְאֶת־אֶחָיו לֹא הִכִּיר וְאֶת־בְּנוֹ לֹא יָדָע כִּי
שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ׃ יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב י
וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יָשִׂימוּ קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל־
11 מִזְבְּחֶךָ׃ בָּרֵךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם
Beniamin, 12 קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן־יְקוּמוּן׃ ס לְבִנְיָמִן אָמַר
יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין
Ioseph, 13 כְּתֵפָיו שָׁכֵן׃ ס וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרֶכֶת
קמץ בז״ק יְהוָה אַרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת׃
14 טו וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים׃ וּמֵרֹאשׁ
16 הַרְרֵי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם׃ וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ
וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה תָּבוֹאתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר
17 אֶחָיו׃ בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם
עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם
Sebulon, 18 אַלְפֵי מְנַשֶּׁה׃ ס וְלִזְבוּלֻן אָמַר שְׂמַח זְבוּלֻן
Isaschar, 19 בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ׃ עַמִּים הַר־יִקְרָאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ
זִבְחֵי־צֶדֶק כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ וּשְׂפֻנֵי טְמוּנֵי חוֹל׃

ולגד

v. 8. p) vid. Ex 28, 29.30. Schmid. addit: *o Iehouah !* erunt. alii subintell. *o Israel !* q) *Viro sancto tuo.* Intelligitur Aharon ad sacerdotium Dei iussu consecratus Ex. 28, 36. qui peccauit quidem Ex. 32, 4. Num. 20, 12. receptus tamen in gratiam sanctitati vere studuit. cf. Mal. 3, 4. seqq. Totus a. Leuiticus cultus non fuit nisi vmbra Christi. *Brentius.* In emphasi dicitur de Christo Ps. 16, 10. ὁ. τῷ ὁσίῳ. sic Hebr. 7, 26 r) *quem tentasti o Israel,* & auctoritatem eius s. officium in dubium vocasti. vid. Ex. 17, 2. 7. s) *contendebas cum eo.* cons. Num. 20, 2. 13.

v. 9. t) *Qui dixit de Patre & Matre.* Hoc ad totam tribum Leuiticam pertinet, quæ, Deo iubente, idololatras plectit, nullam rationem necessitudinis aut consanguinitatis habuit. vid. Ex. 32, 26. seqq. *Cler.* Cf. Mat. 10, 37. c. 12, 49. c. 19, 29. Luc. 14, 26. *Luther:* significat, quales debeant esse Verbi ministri, nimirum mortui mundo. u) cf. Leu. 21, 11. x) c. 1, 17. y) *obseruabunt.* c. 32, 10. v. 10. z) *docebunt,* pro munere suo. c. 17, 9. seqq. c. 24, 8. Leu. 10, 11. Mal. 2, 7. a) *ponent suffitum in naribus tuis.* Ex. 30, 7. 8. cf. 2 Par. 26, 18. b) Leu. 6, 15. 16. sic & reliquas species sacrificiorum. Leu. 1. 2. & 3. v. 11. c) *opibus* l. *facultatibus eius.* Ps. 62, 11. d) *adprobes, gratum habeas.* Coh. 9, 7. Ps. 147, 11. e) c. 32, 39. f) *insurgentium contra ipsum.* Ex. 15, 7. sacerdotium ipsis erepturi, vt Num. 16, 3. seqq. g) *& osorum ipsius.* c. 32, 41. h) Schmid. *vt non resurgant.* sic מן negatiuum erit ante futurum sine pari exemplo; ante nomina a. & infinitiuos non infrequens est, e. c. 1 Sam. 15, 23. Hos. 6, 6. sed Cocc. Lex. p. 441. subintelligit אשר *ex quo surrexerint,* vt Ps. 45, 9. v. 12. i) *Ad l. de Beniamin.* v. 7. 8. Post *Leui* benedicit *Beniamin,* quia in eius parte ædificandum erat templum. *Calou.* k) *dilectus* (7) Es. 5, 1. l) Schmid. *dilectus est Iehoua* (vt olim Parenti Gen. 44, 20.) sec. *Calou.* intelligitur *Beniamini tribus, confidenter in Domino habitatura,* quod Deum secum habebat in templo & habitaculo suo. Nimirum non modo vrbs ipsa in hac tribu sita erat Ios. 18, 28. sed etiam potissima Sanctuarii pars. Pertinebat autem pars aliqua ad tribum Iuda Ps. 78, 68. atque ideo etiam illi accensetur vrbs Ios. 15, 63. Sed *Cocc.* Lex. p. 291. *Dilectus Iehoua* &c. De eo loquitur, quem postea v. 16. appellat habitantem in rubo: & Es. c. 48, 14. *quem Iehouah dilexit,* de quo Es. 5, 1. & Ier. 11, 15. Is est, inquam, de quo dici potest, quod *protegat Ecclesiam,* & in medio eius habitet: nempe ὁ υἱὸς τῆς ἀγάπης. Etiam Salomoh appellatus est *Iedidiah* 2 Sam. 12, 25. sed is non eodem modo, & propter illum dilectus est, cf. Ps. 60, 7. Ps. 127, 2. m) *protegens eum* erit Dominus (1) n) *& inter humeros eius habitabit,* l. *manebit.* h. e. in ipso sinu & gremio q. fouebitur a Deo. cf. Es. 49, 22. *Lutherus:* forte hoc Mose dicit, quod tribus Beniamin inter tribum Iuda & Ephraim, vtramque regiam & potentem, habitauit, & Templum in sua Tribu habuit. At *Cocc. Dilectus Domini inter scapulas,* h. e. quodammodo *inter Beniamini latera* habitabit: nam in diuisione terræ כתף *latus* vrbis & simile dici solet, e. c. Ios. 15, 8. 10. 11. &c. v. 13. o) *Benedicta a Iehouah erit.* cf. Gen. 26, 29. p) *præstantia* s. *pretioso munere.* (7) Cant. 4, 13. 16. Rad. Arab. *Gloria superauit, honore excelluit.* q) *& abysso deorsum iacente,* i. e. laticibus subterraneis & fontibus, quibus plantæ alantur. c. 8, 7. Gen. 49, 25. Ez. 31. 4. v. 14. r) *Prouentuum solis;* qui solis beneficio l. sec. *Cler.* qui semel tantum intra solarem periodum s. annum prouenlunt. s) *protrusionis* (1) s. fructuum *lunarium,* qui singulis mensibus, aut aliquot Lunæ periodis prætterlapsis, colliguntur, vt fœnum, *olera* &c. cf. Apoc. 22, 2. v. 15. t) *& a cacumine.* Gen. 8, 5. u) *montium æternorum* Ps. 68, 34. qui inde ab initio fuerunt; sed Schmid. *de primitiis item montium Orientis.* x) *collium perpetuorum,* qui semper fuerunt, & ad consummationem vsque seculi futuri videntur. Gen. 49, 26. v. 16. y) Ps. 24, 1. z) Schmid. *inprimis beneplacitum.* v. 23. Ps. 5, 13. Ps. 51, 20. a) *habitantis rubum,* qui *Iehouah* & *Angelus Iehoua* dicitur Ex. 3, 2. seqq. in quo *Angelo* etiam Iacobus filiis Iosephi bene precatus est. Gen. 48, 16. *Angelus fœderis gratiæ* Mal. 3, 1. & Filius Dei, a quo & in quo omnis benedictio Gen. 12, 3. Ioh. 1, 17. Eph. 1, 3. LXX. vt Act. 7, 30. 35. b) *Veniat inquam, omne hoc bonum.* Emphasis in duplici paragoge. cf. Iob. 22, 21. c) Gen. 49, 26. Schmid. *Nazirai.* At Cler. *Principis.* coll. Ex. 29, 6. & Nah 3, 17. v. 17. d) Schmid. *Sicuti primogenito bouis eius, honos ipsi.* ita poscit sensus & contextus. Videtur intelligere *cornua,* quæ sunt decor boum. Cler. e) Ps. 22, 22. *Bocharto:* duæ tribus Ephraim & Manassis. f) *Bochart. capreæ bicornis.* vid. Num. 23, 22. g) *petet populos vna.* Ex. 21, 28. vid. Ios. 17, 17. & cf. 2 Reg. 22, 11. Ps. 44, 6. Dan. 8, 4. h) *vsque ad terminos,* subintell. ל vt Ps. 59, 14 i) *illa* v. cornua sunt. k) v. 2. cf. 1 Sam. 18, 7. l) cf. Ios. 17, 14. Præponitur Ephraim Manassi, vt Gen. 48, 19. 20. m) cf. Iud. 6, 15. Mich. 5, 2. v. 18. n) vid. c. 28, 6. & cf. Iud. 4, 10. Videntur significari *nauigationes aut commercia* &c. coll. Gen. 49, 13. *Cler.* o) *domi manens,* & agris colendis occupatus. cf. Gen. 25, 27. c. 49, 14. 15. v. 19. p) vid. v. 3. q) *ad montem,* Templi sc. cf. Ex. 15, 17. r) *conuocabunt,* exemplo suo; & adductis salutaribus victimis, alios conuiuaturos *inuitabunt.* s) i. e. *legitima* & sancte oblata. cf. c. 16, 18. Leu. 19, 36. Ps. 4, 6. t) *affluentiam, exundationem* (1) cf. Iob. 22, 11. u) *sugent.* Es. 60, 16. c. 66, 11. 12. i. e. mercibus mari ad se aduectis, piscibusque abundabunt. *Cler.* x) *& obtecta.* v. 21. y) *occultorum* s. *absconditos thesauros.* Ios. 7, 21. 22. z) *arenæ,* i. e. sec. *Cler.* in ipsa littoris sui arena, ex qua vitrum conflabitur, abditos thesauros inuenient. Hoc probat ex *Ionathane, Strabone, Plinio, Tacito & Iosepho* de B. I. lib. 2. c. 9. (17.)

---

v. 15. הררי *He* per *Metheg* 1. 4. at per *Munach* seq. *Chatephpatach* 2. גבעת *defectiue* 2. secundum *Mas. Erffurtensem,* at contra *impressam* ad Gen. 49, 16. v. 17. רבבות *Resch* cum *Metheg* seq. *Chateph.* 1. 2. 22. At simplex *Schua* requirit *Mas. Erff.* v. 19. יד per *Munach* 3. 6. 9. 20 fu. 2. 4. & sic in marg. habet 1. טמוני *defect.* per *Kibbuts* sc. 1. secundum *Masoram suam,* sed contra Erffurtens [illegible]

כ ס וּלְגָד אָמַר בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד כְּלָבִיא Gad,
21 שָׁכֵן וְטָרַף זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד׃ וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי־שָׁם
חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם צִדְקַת יְהוָה עָשָׂה קמץ.בז״ק
22 וּמִשְׁפָּטָיו עִם־יִשְׂרָאֵל׃ ס וּלְדָן אָמַר דָּן גּוּר Dan,
23 אַרְיֵה יְזַנֵּק מִן־הַבָּשָׁן׃ וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע Naphtali,
רָצוֹן וּמָלֵא בִּרְכַּת יְהוָה יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה׃ ס
24 וּלְאָשֵׁר אָמַר בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר יְהִי רְצוּי אֶחָיו Ascher,
כה וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ׃ בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ׃
26 אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ וּבְגַאֲוָתוֹ שְׁחָקִים׃ toti denique populo,
27 מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם וַיְגָרֶשׁ מִפָּנֶיךָ
28 אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד׃ וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב
29 אֶל־אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אַף־שָׁמָיו יַעַרְפוּ־טָל׃ אַשְׁרֶיךָ
יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיהוָה מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר־חֶרֶב
גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל־בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ׃
לד ס וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל־הַר נְבוֹ רֹאשׁ Cap. XXXIV. Moses moritur,
הַפִּסְגָּה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיַּרְאֵהוּ יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ
2 אֶת־הַגִּלְעָד עַד־דָּן׃ וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי וְאֶת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם
3 וּמְנַשֶּׁה וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן׃ וְאֶת־

הנגב

℣. 20. a) Gen. 49, 19. b) c. 19, 8. Gen. 26, 22. Dum a. Moses Deo, Gadum amplianti, benedicit, ipsi Gado beneuolentiam suam ostendit. *Clericus*. coll. Gen. 14, 19. c) Gen. 49, 9. Num. 24, 9. cf. 1 Par. 12, 8. d) Ps. 7, 3.

℣. 21. e) *Et vidit primitias* s. primam partem terræ *sibi*, vid. Num. 32, 1. 2. 6. f) nam *ibi parte Legislatoris*, h. e. parte sibi concessa a Mose, qui est Israelis Legislator, & ita vocatur Num. 21, 18. g) *tectus*, ℣. 19. & tutus diuino præsidio, atque exstructis munitis vrbibus. Num. 32, 16. 36. Variant omnes. *Brentius* (sec. *Onk.*) Habet prophetas, *Mosen illic sepultum* & Eliam &c. sed *Calouius*: *portio* dicitur *abscondita*, quam Deus in sua promissione complexus non fuerat. At genus discrepat in textu, itaque *Gusset*. p. 821. in eundem sensum verba ita reddit: *Portio Legislatoris, quæ erat arcanum quid*, vtpote in verbis promissionum de danda terra Canaan, non expressa. Tandem *Cler*. ex significat. rad. Chald. *honorauit*, id interpretatur: quia illic parte Legislatoris *cohonestatus est*. h) *venit tamen* ℣. 2. Prou. 1, 27. l. *Veniet*: nam Prophetæ id quod futurum est, qs. præteritum intuentes, ita passim loquuntur. i) *cum capitibus populi*, i. e. cum reliquis tribubus traiicient Iordanem, *in principio etiam* l. *fronte exercitus*. vid. c. 20, 9. Num. 32, 17. Ios. 1, 14. c. 4, 12. k) i. e. faciet, quod Deus præcepit, & ipse promisit se facturum; h. e. comitabitur fratres, & cum iis exsequetur sententiam in Cananæos pronunciatam. vid. Ios. 22, 1. seqq. ℣. 22. l) cf. Gen. 49, 16. 17. Iud. 13, 1. seqq. c. 18, 27. 28. m) *catulus Leonis* magnanimus & fortis. Gen. 49, 9. n) qui *exsilit* (1) Ex Basanitidis montibus Leones solebant irruere in campos. *Cler*. ℣. 23. o) cf. Gen. 49, 21. p) *satur erit beneplacito*, i. e. abundabit rebus desideratis. cf. Ps. 145, 19. q) ob fertilissimũ Galilææ tractũ, quem occupauit. r) Schmid. *occidentem*. al. *mare* Tiberiadis. s) *& meridiem*. Coh. 1, 6. c. 11, 3. h. e. tractũ, qui est ad meridiem *Lais* s. *Danitarum*, de quibus ℣. 21. ℣. 24. t) Schmid. *Benedictus præ filiis*, sed Tig. *ob filios*, i. e. auctus multa sobole. vid. not. Num. 26, 47. u) *gratus sit fratribus suis*. Esth. 10, 3. cf. Gen. 49, 10. x) *tingens en. erit* vel *immerget oleo* pedem suum, i. e. oleo abundabit. cf. similis locutio Gen. 49, 11. ℣. 25. y) quibus abundabis; vid. c. 8, 9. z) *erit calceamentum tuum*. (1) quod iis munies & exornabis. Al. *quicquid calcabis, erit* ferrum & æs. Aliis idem, quod *ferà*, Cant. 5, 5. a) *quies tua* (1) Rad. Arab. *quieuit*.

℣. 26. b) c. 32, 12. Absolutis benedictionibus, celebrat Deum omnis benedictionis fontem. *Calou*. c) *o Israel*! ℣. 5. c. 32, 15. d) *vehitur cælis*. cf. Ps. 18, 10. 11. e) *in auxilio tibi ferendo*. Ex. 18, 4. f) *& in excellentia sua*. ℣. 29. Ex. 15, 1. Ps. 46, 4. g) *nubibus*. Iob. 36, 28. Prou. 3, 20. ℣. 27. h) Ita sursum *habitaculum* s. *refugium* tuum erit. vid. Ps. 90, 1. i) *Deus æternus*. ℣. 15. Videtur קדם *anteriorem partem æternitatis*, si ita loqui licet, significare: עולם v. hoc in loco posteriorem. Illud nempe præteritum semper sonat: hoc passim futurum, licet de præterito etiam dicatur. *Cler*. Conf. Mich. 5, 1. Ps. 55, 20. & sic *opponitur diu nouis* Deut. 32, 17. k) deorsum autem *brachia eius æterna*, quibus te tutabitur. cf. Gen. 49, 24. l) *sic expulit* iam tum ex parte hostes coram te, & porro sic faciet, vt promisit Ex. 23, 29. 30. c. 34, 11. m) *& dixit* tibi: *dele, disperde* eos. cf. c. 20, 16. 17. c. 31, 4. Impletum hoc est in Israelitis corporaliter, in nobis spiritualiter. Inimici nostri sunt peccatum, mors, Satan, infernus; qui vincuntur verbo Dei. *Brentius*. ℣. 28. n) *sic habitauit*, & porro *habitabit* Israel. o) *secure*. ℣. 12. c. 12, 10. Ier. 23, 6. p) & *solus*, sine mistura Cananæorum; inter quos tuto viuere non potuisset. vid. Num. 23, 9. q) *ad fontem Iacobi*. cf. Ioh. 4, 6. & Ps. 68, 27. Ps. 36, 10. Ioel 4, 18. &c. r) *in terra* frumenti. vid. c. 8, 7. seqq. s) ℣. 13. c. 11, 13. Hos. 2, 23. t) *rorem stillabunt* (2) c. 32, 2. ℣. 29. u) *beatitates tuæ sunt, beatus es*! Ps. 1, 1. Ps. 128, 2. x) Hæ gratulationes ad veros Israelitas, h. e. ad credentes in CHRISTVM, Deum & Seruatorem suum, pertinent. cf. Ioel 4, 16. Rom. 9, 6. Gal. 6, 16. y) vid. c. 4, 7. z) *saluatus* vel *qui seruatur per Dominum*. c. 31, 15. Es. 45, 17. LXX. vt Mat. 1, 21. a) *qui clypeus* est auxilii tui Gen. 15, 1. Ps. 3, 4. Ps. 84, 10. 12. b) cf. Ps. 45, 4. Apoc. 19, 15. 21. &c. c) *magnificentiæ tuæ*. v. 26. cf. c. 8, 16. 17. d) dissimulando & adulando, vt iram a se auertant, *mentientur tibi*, & humiliter seruire cogentur vel inimicissimæ gentes. cf. Ps. 18, 45. Ps. 66, 3. & Ios. 9, 4. seqq. e) *super excelsa eorum loca calcabis*, h. e. arces eorum, in montibus positas, præsidiis occupabis. *Cler*. Vid. c. 32, 13. Iud. 5, 21. Amos 4, 13. Ps. 60, 10. ὁ. ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτῶν ἐπιβήσῃ, cum quo cf. Ios. 10, 24.

CAP. XXXIV, ℣. 1. f) Extremum hoc libri caput scripsit nonnemo diuersus a Mose; narrat namque, vt is mortuus, atque a Domino sepultus sit; i. e. a Michaele, Iudæ v. 9. vel a Christo, qui Mosis ceremonias erat sepulturus. *Lightf*. Chron. V. T. Negat tamen illud *Abarbanel* Comment. f. 418. & omnia totius Pentateuchi a Mose scripta esse contendit, ex collatione c. 31, 9. 24. & c. 4, 25. c. 30, 1. c. 31, 16. g) Num. 22, 1. h) c. 32, 49. i) c. 3, 17. Num. 21, 20. k) c. 3, 27. l) Num. 26, 29. m) Prolepsis, vt Gen. 14, 8. c. 19, 22. Cum hoc caput non sit a manu Mosis, non mirum est, nomen vrbis recentius hic legi. *Cler*. *Leschem* Ios. 19, 47. & *Laisch* Iud. 18, 29. dicta fuit. cf. etiam Gen. 14, 14. vbi alter Iordanis fons, sec. *Ioseph*. *A*. I. lib 1. cap. 11. *Dani* nomine venit. ℣. 2. n) *vsque ad mare occidentale*. vid. c. 11, 24. Zach. 14, 8. Ioel 2, 20.

℣. 21. ויתא per duplex *Segol* 1. 2. 4. & B. *Ascher*. *Milra* per *Paschta* simplex vult scribi O. T. f. 27. a. sec. *B. Ascher*. ℣. 23. Nouam *sectionem*, præposito spatio ס, hic auspicantur, 1--10. 12. 14. 19. 20. 21. & *Hal*. contra O. T. ברכת *Caph* sine *Dagesch* 7. 8. 16. & cum expressa figura *Raphe* 4. ℣. 24. יהי רצוי 1. 2. 3. sn. 4. ℣. 25. מנעליך *plene* 1. 2. 4. 5. 20. sn. 3. contra *Mas. Erff*. ℣. 27. מעונה Pro eo alius codex habuit מעון; vid. *Ligthf*. ad Matth. 5, 18. p. 261. seq. & *R. Iac. Chaiim*, in Præf. Bibl. Rabb. col. 3. ℣. 29. נושע per *Kamets* 4. 5. contra *M. I.* & *Masoram*.

הַנֶּ֗גֶב וְאֶת־הַכִּכָּ֞ר בִּקְעַ֛ת יְרֵח֥וֹ עִ֥יר הַתְּמָרִ֖ים עַד־צֹֽעַר׃
4 וַיֹּ֨אמֶר יְהוָ֜ה אֵלָ֗יו זֹ֤את הָאָ֙רֶץ֙ אֲשֶׁ֨ר נִשְׁבַּ֜עְתִּי לְאַבְרָהָ֨ם
לְיִצְחָ֤ק וּֽלְיַעֲקֹב֙ לֵאמֹ֔ר לְזַרְעֲךָ֖ אֶתְּנֶ֑נָּה הֶרְאִיתִ֣יךָ בְעֵינֶ֔יךָ
5 וְשָׁ֖מָּה לֹ֥א תַעֲבֹֽר׃ וַיָּ֨מָת שָׁ֜ם מֹשֶׁ֧ה עֶֽבֶד־יְהוָ֛ה בְּאֶ֥רֶץ
6 מוֹאָ֖ב עַל־פִּ֥י יְהוָֽה׃ וַיִּקְבֹּ֨ר אֹת֤וֹ בַגַּי֙ בְּאֶ֣רֶץ מוֹאָ֔ב מ֖וּל
בֵּ֣ית פְּע֑וֹר וְלֹא־יָדַ֥ע אִישׁ֙ אֶת־קְבֻ֣רָת֔וֹ עַ֖ד הַיּ֥וֹם הַזֶּֽה׃
7 וּמֹשֶׁ֗ה בֶּן־מֵאָ֧ה וְעֶשְׂרִ֛ים שָׁנָ֖ה בְּמֹת֑וֹ לֹא־כָהֲתָ֥ה עֵינ֖וֹ
8 וְלֹא־נָ֥ס לֵחֹֽה׃ וַיִּבְכּוּ֩ בְנֵ֨י יִשְׂרָאֵ֧ל אֶת־מֹשֶׁ֛ה בְּעַרְבֹ֥ת
9 מוֹאָ֖ב שְׁלֹשִׁ֣ים י֑וֹם וַיִּתְּמ֔וּ יְמֵ֥י בְכִ֖י אֵ֥בֶל מֹשֶֽׁה׃ וִיהוֹשֻׁ֣עַ
בִּן־נ֗וּן מָלֵא֙ ר֣וּחַ חָכְמָ֔ה כִּֽי־סָמַ֥ךְ מֹשֶׁ֛ה אֶת־יָדָ֖יו עָלָ֑יו
וַיִּשְׁמְע֨וּ אֵלָ֤יו בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵל֙ וַיַּֽעֲשׂ֔וּ כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־
10 מֹשֶֽׁה׃ וְלֹֽא־קָ֨ם נָבִ֥יא ע֛וֹד בְּיִשְׂרָאֵ֖ל כְּמֹשֶׁ֑ה
11 אֲשֶׁר֙ יְדָע֣וֹ יְהוָ֔ה פָּנִ֖ים אֶל־פָּנִֽים׃ לְכָל־הָ֨אֹתֹ֜ת
וְהַמּוֹפְתִ֗ים אֲשֶׁ֤ר שְׁלָחוֹ֙ יְהוָ֔ה לַעֲשׂ֖וֹת בְּאֶ֣רֶץ
12 מִצְרָ֑יִם לְפַרְעֹ֥ה וּלְכָל־עֲבָדָ֖יו וּלְכָל־אַרְצֽוֹ׃ וּלְכֹל֙
הַיָּ֣ד הַחֲזָקָ֔ה וּלְכֹ֖ל הַמּוֹרָ֣א הַגָּד֑וֹל אֲשֶׁר֙ עָשָׂ֣ה מֹשֶׁ֔ה
לְעֵינֵ֖י כָּל־יִשְׂרָאֵֽל׃

נשלמו חמשה חומשי תורה תהלה לאל גדול ונורא:

חזק

סכום פסוקי דספר דברים תשע מאות וחמשים וחמשה הנ״ץ סימן: וחציו ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך: ופרשיותיו י״א אסרו חג בעבותים סימן: וסדריו כ״ז יפיח אמונה יגיד צדק סימן: ופרקיו ל״ד אודה יי בכל לבב סימן: מנין הפתוחות שלשים וארבעה והסתומות מאה ועשרים וארבעה הכל מאה וחמשים ושמנה פרשיות וכסא כבוד ינחילם סימן:

סכום הפסוקים של כל התורה חמשת אלפים ושמנה מאות וארבעים ותמשה ואור החמה יהיה שבעתים סימן: וחציו וישם עליו את החשן ויתן אל החשן את האורים ואת התמים:

מנין פתוחות של כל התורה מאתים ותשעים יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו סימן: והסתומות שלש מאות ושבעים ותשעה או אסרה אסר על נפשה בשבעה סימן: נמצאו מנין כל הפרשיות פתוחות וסתומות שש מאות וששים ותשעה לא תחסר כל בה סימן:

℣. 3. o) *meridiem* Iudæ vid. not. Nū. 13, 17. p) *planitiem* Gen. 13, 10. cuius pars *vallis Siddim* fuit Gen. 14, 3. q) *vallis Ierichuntina*. Beatissimus ille fuit tractus, de quo hæc inter alia *Iosephus* de B I. lib. 5. c. 4. (27) Fons Ierichuntinus 70. stadiis longam, 20. latam planitiem permeat. Optimos autem in ea paradisos ac densissimos educat, *palmarumque irriguarum genera* tam sapore, quam nominibus varia. Quarum pinguissimæ calcibus pressæ plurimum mellis emittunt; non multum alio melle deterius, quanquam & mellis altrix est illa regio. Fert etiam *Opobalsamum*, qui est pretiosissimus fructus eorum, qui illic sunt, *Cyprumque* & *myrobalanum*; vt, qui diuinum esse illum tractum dixerit, non errauerit. r) Iud. 1, 16. c. 3, 13. 2 Par. 28, 15. s) Gen. 19, 22. ℣. 4. t) Gen. 12, 7. &c. u) c. 1, 37. ℣. 5. x) *Ita mortuus ibi est* 120 annos natus ℣. 7. cf. not. c. 1, 3. y) Ios. 1, 2. 7. 13. Ps. 18, 1. z) *prout dixerat* c. 17, 11. ℣. 6. a) *sepeliuit autem illum*. vid. not. ℣. 1. Sine hominum opera sepeliendum curauit. *Cler.* b) *in valle* Num. 21, 20. Iudæ ℣. 9. *Iosephus* A. I. lib. 4. sub finem: Cum post mutuos complexus Eleazaro & Iosuæ valedixisset, & cum illis adhuc loqueretur, repentina nube circumdatus in vallem quandam raptus, & inconspicuus factus est. c) c. 3, 29. d) ne sc. ad eius monumentum adoratum irent. *Cler.* e) non dicit *sepulcrum eius*, sed *sepulturam eius*, i. e. quomodo sepultus sit: vtrum Moses illic sub terra relictus sit, an vero inde in alium locum transiuerit. Ita *Abarbanel*, in ani distinctione. Interim nusquam negat Sacra Scriptura, eum resurrexisse: quod colligendum potius videtur ex Mat. 17, 3. ℣. 7. f) c. 31, 2. g) *non caligauerat* Gen. 27, 1. h) *neque fugerat vigor* s. *vigor eius* (i) conf. Gen. 30, 37. ℣. 8. i) *vt Aharonem* Num. 20, 29. cf. Gen. 50, 3. k) *luctus Mosis*. cf. not. Num. 33, 49. ℣. 9. l) Num. 27, 18. ὁ. ἐπέθηκε. Act. 6, 6. c. 8, 17. 2 Tim. 1, 16. ℣. 10. m) *Non tamen surrexit amplius Propheta in Israele sicut Moses*. Nam Iosua, etsi fuit vmbra Christi officio suo, tamen persona non æquauit Mosen. *Brentius*. vid. not. c. 18, 15. & Num. 27, 21 n) *quippe quem nouerat*. Ioh. 10, 14. 1 Cor. 8, 3. 2 Tim. 2, 19. o) qs. *facie ad faciem conuersa*. c. 5, 4. Ex. 33, 11. Pulchre *R. Ioseph Albo* ad h. l. libro 3. *Ikkarim* c. 20. apud *Meierum* in notis ad *Seder Olam* p. 975. Fieri nequit, quin surgat aliquando similis Propheta Mosi, aut *maior eo*; *Rex enim Messias erit ei similis, aut eo maior*. Sic autem explicari debent hæc verba: non surrexit sicut ille. Non quasi nullus in æternum similis illi futurus sit, sed quod nullus similis illi futurus sit secundum particularem aliquam qualitatem; vel quod toto eo tempore, quo ipsum deinde secuti sunt Prophetæ, vsque ad cessationem prophetiæ, nullus surrexerit similis Mosi, *verum posthac quidem exstitit similis, vel potius maior Mose*. ℣. 11. p) ὁ. ἐν πᾶσι τοῖς σημείοις καὶ τέρασιν. conf. Ioh. 15, 24. Ioel 3, 1 seqq. Act. 2, 19. 22. 43. Heb. 2, 4. ℣. 12. q) vid. c. 4, 34. r) c. 26, 8. ὁ. τὰ θαυμάσια. Mat. 21, 15. s) conf. Ioh. 18, 20 t) c. 14, 15. u) c. 17, 10. x) Ps. 118, 27. y) Prou. 12, 17. z) Ps. 111, 1. a) 1 Sam. 2, 8. b) Es. 30, 26. c) Leu. 8, 8. d) Cant. 4, 16. e) Num 30, 14. f) Deut. 8, 9.

℣. 3. הנגב per *Tlischagdola* 2. sic se. 4. הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכִּכָּר ita 1. su. 4. ℣. 4. בְעֵינֶיךָ *Beth Dageschatum* faciunt 1. לֹא per *Mikk.* 3. 17. 18. & *Ber.* ℣. 7. לֵחֹה *Kri* לחו adiiciunt 1. 2. ceteri omittunt. ℣. 8. וַיִּתְּמוּ ita cum *Kadma*. manu (vt videtur) adscripto, *Berolinensis*; idem super *Iod* habuerat, sed deleuit 2. at reliqui omnes, in dictione vnius vocis, speciali anom. alia habent *Sakephk.* cum *Metheg*. ℣. 11. האתת per *Graschaim* & *Metheg*. 1. 2. 4. אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ ita 1. 2, 3. 4.

נביאים ראשונים

PROPHETAE
PRIORES.

יהושע	IOSVA.
שופטים	IVDICVM.
שמואל	SAMVEL.
מלכים	REGVM.

LIBER IOSVAE, Hebr.

יהושע

Describitur hoc libro introductio Israelitarum in terram Canaan: huiusque occupatio, deinde distributio; porro dimissio auxiliarium tribuum, & tandem Iosuæ vltima concio & fata suprema. Continet autem *historiam annorum septendecim*, qui, quamuis expresse nusquam determinentur, bene tamen ex annis Iudicum & Regum, ad complendos illos 480 annos 1 Reg. 6, 1. a *Lightfooto* in Chronotaxi ad h. l. colliguntur.

הפטרת שמחת תורה

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר׃
2 מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה
וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לִבְנֵי
3 יִשְׂרָאֵל׃ כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם
4 נְתַתִּיו כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה׃ מֵהַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן
הַזֶּה וְעַד־הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פְּרָת כֹּל אֶרֶץ הַחִתִּים
ה וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ יִהְיֶה גְּבוּלְכֶם׃ לֹא־
יִתְיַצֵּב אִישׁ לְפָנֶיךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה
6 אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אַרְפְּךָ וְלֹא אֶעֶזְבֶךָּ׃ חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי
אַתָּה תַּנְחִיל אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי
7 לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם׃ רַק חֲזַק וֶאֱמַץ מְאֹד לִשְׁמֹר
לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוְּךָ מֹשֶׁה עַבְדִּי
אַל־תָּסוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן תַּשְׂכִּיל בְּכֹל
8 אֲשֶׁר תֵּלֵךְ׃ לֹא־יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ
וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת
כְּכָל־הַכָּתוּב בּוֹ כִּי־אָז תַּצְלִיחַ אֶת־דְּרָכֶךָ וְאָז
9 תַּשְׂכִּיל׃ הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חֲזַק וֶאֱמָץ אַל־תַּעֲרֹץ
וְאַל־תֵּחָת כִּי עִמְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר
י תֵּלֵךְ׃ וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שֹׁטְרֵי הָעָם
11 לֵאמֹר׃ עִבְרוּ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר
הָכִינוּ לָכֶם צֵידָה כִּי בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים
אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ׃

כג ה ז Z ולראובני

מ׳ בפתח

Cap I, ℣. 1. a) Pendet principium huius libri a fine Deuteronomii *Vat.* b) v. 1. 7. 13. vid. Deut. 34, 5. c) cum finitus esset luctus Mosis. cf. not. Deut. 1, 3. d) vid. not. Num. 13, 16. Gerit Iosua typum Iesu Christi, & nomine eodem, (vid. Act. 7, 45. Hebr 4, 8.) & rebus gestis. Iosua induxit Israelitas trans Iordanem in terram fluentem lacte & melle: Iesus Christus inducit credentes in felicitatem perpetuam. *Brentius.* In eo primum ius primogeniti, quod Ephraimo collatum erat 1 Par. 5, 1. adparuit, & dignitas Ephraimi Gen. 48, 14. seqq. *Ligthf.* Chron. e) Deut. 1, 38. ℣. 2. f) v. 1. LXX. vt Hebr. 3, 5. ℣. 3. g) c. 14, 9. h) Deut. 11, 24. c. 34, 4. ℣. 4. i) vid. not. Deut. 11, 24. k) c. 3, 10. Gen. 15, 20. Num. 13, 29. cf. Ez. 16, 3. Gen. 15, 16. l) Ex. 23, 31. Num. 34, 6. m) i. e. *extendet se terminus vester. Schmid.* ℣. 5. n) Deut. 7, 24. ὁ. ἀντιστήσεται. Luc. 21, 15. o) v. 17. p) Deut. 31, 6. 8. 1 Par. 28, 20. cf. Hebr. 13, 5. q) Gen. 28, 15. ℣. 6. r) v. 7. 9. Deut. 31, 7. 23. ὁ. ἴσχυε καὶ ἀνδρίζου. 1 Cor. 16, 13. Verbum חזק proprie notat *vires*, quæ sunt *in manibus* ad prehendendum retinendumque viriliter; sicut contra אמץ *firmitudinem*, quæ *in genibus* est, ad consistendum, ne ab alio quis euertatur, coll. Es. 35, 3. & Hebr. 12, 12. 13. s) Deut. 1, 38. ℣. 7. t) c. 23, 6. Es. 30, 21. vid. not. Deut. 17, 11. u) v. 8. Deut. 4, 6. c. 29, 8. ὁ. ἵνα συνῇς ἐν πᾶσιν. cf. 2 Tim. 2, 7. x) *in omni sc. via, s. loco*, vt add. *Ion.* siue *in omnibus actionibus tuis.* sic v. 9. Gen. 28, 15. ℣. 8. y) *ne vel minimum discedat.* Num. 14, 44. Es 46, 9. Vult frequenter legem esse legendã, ac si vnicum hoc esset studium, scire, quid diuinæ Legi sit consentaneum, in quo solida prudentia consistit. *Calov.* z) ex corde & ore. nam ex cordis abundantia loquitur os. Matth. 12, 34. a) Deut. 17, 19. Ps. 1, 2. ὁ. μελετήσεις. 1 Tim. 4, 15. b) Ps. 1, 3. ὁ. εὐοδωθήσῃ. cf. 3 Ioh. v. 2. c) v. 9. Deut. 28, 29. ℣. 9. d) Iud. 6, 14. Interrogatio emphatica rem magis confirmat, soletque ab eo vsurpari, qui animum & alacritatem cupit alteri adiicere. Ita Iud. 6, 14. &c. M. I. Cf. not. Deut. 3, 11. ὁ. ἰδού. e) vid. v. 6. f) c. 8, 1. Deut. 1, 21. ὁ. μὴ δειλιάσῃς &c. Apoc. 21, 8. g) Filius de Deo Patre loquitur. *Schmid.* conf. Gen. 19, 24. ℣. 10. h) Deut. 16, 18. ℣. 11. i) *viaticum.* Gen. 45, 21. De ipso Manna intelligi potest, quod molendo, contundendo pinsendoque præparabatur, coll. Num. 11, 8. *Abend.* k) *Schmid.* infra, s. *sub finem tridui.* sic *Raschi.* Gen. 40, 13. 19. *Nold. post* coll. Es. 7, 8. l) a reditu exploratorum. *Calov.*

℣. 2. עבור *Plene* 1. 5. 6. 9. 12. 16. 20. contra *Mas. Erff.* ℣. 4. הנהר Ita 5. 7. 8. & sic, relicto tamen *Psik*, ſc. 2. aptius quidem hi, quam ceteri, qui distinguunt per *Psikmunachatum.* ℣. 5. ולא per *Merca* 1. 2. 3. 5. ℣. 6. ואמץ *Mem Patachatum* habent 7. 8. 10. 12. 13. 16. 17. 18. *Ber.* & sic emendatum in 3. cum nota 3. 17. 18. quam etiam habent 7. 8. & *Masora Erff.* at ceteri per *Kamets* secundum *Mas.* 1. ℣. 7. ושמאל *Sine Vau quiescente* 1. 3. 6. 9. 20. 21. su. 2. 5. referunt tamen id in marg. 6. 9. ℣. 8. ככל per *Cholem* & *Merca* 1. ac in marg. 6. 9. ℣. 9. הלא *defect.* 1. 3. & in marg. 6. 9. sic su. 2. 5. contra *Mas.* 2. & *Erffurt.* ואמץ *Mem* per *Patach* 3. in marg. 6. 9. sic ſc. 2. 5. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 11. וצוו את־העם ita 1. 3. 5. לבא *defect.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. su. 5.

12 ולראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה אמר יהושע
13 לאמר׃ זכור את־הדבר אשר צוה אתכם
משה עבד־יהוה לאמר יהוה אלהיכם מניח לכם
14 ונתן לכם את־הארץ הזאת׃ נשיכם טפכם
ומקניכם ישבו בארץ אשר נתן לכם משה בעבר
הירדן ואתם תעברו חמשים לפני אחיכם כל גבורי
טו החיל ועזרתם אותם׃ עד אשר־יניח יהוה׀ לאחיכם
ככם וירשו גם־המה את־הארץ אשר־יהוה אלהיכם
נתן להם ושבתם לארץ ירשתכם וירשתם אותה
אשר׀ נתן לכם משה עבד יהוה בעבר הירדן מזרח
16 השמש׃ ויענו את־יהושע לאמר כל אשר־צויתנו
17 נעשה ואל־כל־אשר תשלחנו נלך׃ ככל אשר־
שמענו אל־משה כן נשמע אליך רק יהיה יהוה אלהיך
18 עמך כאשר היה עם־משה׃ כל־איש אשר־ימרה
את־פיך ולא־ישמע את־דבריך לכל אשר־תצונו יומת
רק חזק ואמץ׃

עׄ Cap. II. הפטרת שלח לך

ב וישלח יהושע בן־נון מן־השטים שנים אנשים מרגלים
חרש לאמר לכו ראו את־הארץ ואת־יריחו וילכו
ויבאו בית־אשה זונה ושמה רחב וישכבו־
2 שמה׃ ויאמר למלך יריחו לאמר הנה אנשים
באו הנה הלילה מבני ישראל לחפר את־
3 הארץ׃ וישלח מלך יריחו אל־רחב לאמר הוציאי
האנשים הבאים אליך אשר־באו לביתך כי לחפר
4 את־כל־הארץ באו׃ ותקח האשה את־שני האנשים
ותצפנו ותאמר כן באו אלי האנשים ולא ידעתי מאין
ה המה׃ ויהי השער לסגור בחשך והאנשים יצאו
לא ידעתי אנה הלכו האנשים רדפו מהר אחריהם
6 כי תשיגום׃ והיא העלתם הגגה ותטמנם בפשתי
העץ

cubuerant seu pernoctare voluerunt ibi ✱.8. Gen. 28,11. tanquam in diuersorio publico. *Schmid.* ὁ. κατέλυσαν ἐκεῖ c.3,1. conf. Luc. 9,12. ✱. 2. *q) ad explorandam.* ✱.3. Deut. 1,22. Iob. 39,29. ✱.3. *r)* Gen. 19,5. c. 38,24. 25. *s)* q.d. quia certi sumus, quod ingressi sunt, nec negare id audebis. *Schmid.* ✱.4. *t) sumserat a. interea, dum ianua* aperiretur &c. vel cum ante aduentum regiorum nunciorum vicini de illis mussitarent. *u) & occultaue-rat eum, i.e. v-numquemque eorum s. singulos.* Ps. 27,5. cf. 2 Sam. 17,18.19. 20. *x) recte, s. ita est.* ✱.21. *y) vnde essent.* Gen. 29,4. ✱. 5. *z)* Schmid. *sed cum porta claudenda esset.* cf. Neh. 13, 19. Ion. Syr. *cumque tempus esset* ad claudendam portam. cf similis constructio Gen. 15, 12. & plenior infra c. 10,27. *a) cum tenebris*, cum iam tenebrae noctis incipe- rent. *b) nam certo eos adprehendetis.* Gen. 44, 4. ✱.6. *c) illa a.* (vt dictum ✱.4.) *ascendere fecerat eos.* Est 3 fem. sing. cum suff. retracto accentu. *d) in tectum.* 1 Sam. 9,25.26. cf. not. Deut. 22,8. ὁ. ἐπὶ τὸ δῶμα. Act. 10, 9. *e) & abscenderat eos.* c. 7,21. *f) sub linis.* Ex 9,31. Leu. 13,47.

✱.12. *m)* Num 32,1. seqq. ✱.13. *n) recordando* sc. recordemini. Ex. 20, 8. cf. not. Leu. 6,7. *o)* Num. 32,20.29. *p)* ✱.15. Deut. 34,5. *q)* ✱.15. Deut. 3,20. ὁ. κατέπαυσεν. ✱.15. Hebr. 4,8. ✱.14. *r) maneant.* Num. 32, 17. *s)* ✱.12. vid. Deut. 1,1. *t)* c. 4, 12. *u)* Ion. *armati.* Iud. 7,11. vid. not. Ex. 13,18. Forte est etiam ab Arab. חמש *vehemens strenuusque valde fuit in praelio*, aut חמש *concitauit ad pugnam. x) potentes robore ac virtute, i.e. viri fortes &* bello idonei c.6, 2. c. 8,3. *y)* Num. 32, 20. ✱.15. *z)* ὁ. ἐξ ἀνατολῶν. Mat. 2, 1. ✱.16. *a)* i.e. *quocunque* i. ad quodcunque negotium expediendum. cf. ✱.7.9. ✱.17. *b)* cf. Num. 27, 20. *c)* non diffidentium, sed gratulantium & vouentium est; q.d. nihil excipimus, *tantummodo* optamus. *d)* ✱.5. c.3, 7. ὁ. μετὰ σοῦ. cap. 6,27. Ioh. 3,2. Quid haec locutio valeat, vid. Iud. 6,12. Ier. 1,8. Act 18,10. ✱.18. *e) rebellis fuerit mandato tuo.* vid. Deut. 1,26. ὁ. ἀπειθήσῃ. Ioh. 3,36. *f) morte plectetur.* cf. not. Deut. 17,12. *g) Tig. modo fortiter age & strenue.* ✱. 6.7. CAP. II, ✱.1. *h)* Schmid, *Deinde misit*, Al. *miserat autem.* c.3, 1. Num. 25, 1. *i)* Gen. 42, 9. ὁ. κατασκοπεῦσαι. sic ✱.2. Gal. 2,4. *k) in silentio s. clam* (1) ci. Gen 24,21. *l) videte, i.e. explorate.* Gen. 42,9. *m) & inprimis* Ierichuntem. Gen. 7,21. *n) meretricis.* Gen. 38,15. ὁ. πόρνης. vt Hebr. 11, 31. Iac. 2,25. cf. Mat. 21,31. Crediderim, זונה h. l. non publicum *prostibulum, sed pellicem* viri iam mortui notare; sic dictam, quatenus legitimo matrimonio contradistinguitur. *Schmid.* sed Ion. *cauponaria.* sic Ar. c.6, 16.24. *o)* c. 6, 17.22, Mat. 1, 5. *p) & cubu-*

✱.15. יהוה׳ ita 5.7.8.12.13.16. & sic in *Ber.* videtur esse manu correctum, secundum *Mas.* ad Gen. 30,16. at ceteri habent *Munach* pro *Merca*. המה pro eo habent הם 1.3. fu. 5. & in marg. 6.9. להם Pro eo legunt לכם 3.12. fu. 2.5. & in marg. 6.9. contra *Mas.* h. l. & Num. 11, 21. אתה *def.* 1.3.5.7.8.10. 13.19. & in marg. 6.9. ✱.16. ויענו ita per *Sakeph.* cum *Metheg* anomalice omnes, praeter 3. qui habet *Merca*, quod fuerat etiam in 5. כל cum *praefixo* כ 3. fu. 2 & in marg. 6.9. ואל per *Tbhir* 2.3. ✱. 17. ככל־אשר ita 3. & in marg. 6.9. ✱.18. את־דבריך Pro את habent א 1.3. & in marg. 2. CAP. II, ✱.1. חרש per *Sin* 5.17. & in marg. 6. at dubie cum duplici puncto ש 2. ירחו *defect.* 17. & *Ber.* hic & ✱.2.3. בית per *Munach* 1.2.3.5.6.9.20.21. ✱.5. ולא cum *pref.* ו 2.3. sc. 1. & su. 5.

7 הָעֵץ הָעֲרֻכוֹת לָהּ עַל־הַגָּג׃ וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם
דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגָרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר
8 יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם׃ וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא
9 עָלְתָה עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג׃ וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי
כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נָפְלָה אֵימַתְכֶם
י עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם׃ כִּי שָׁמַעְנוּ
אֵת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם
בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הַחֲרַמְתֶּם אוֹתָם׃
11 וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם
כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־
12 הָאָרֶץ מִתָּחַת׃ וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ־נָא לִי בַּיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי
עִמָּכֶם חָסֶד וַעֲשִׂיתֶם גַּם־אַתֶּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד
13 וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת׃ וְהַחֲיִתֶם אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי
וְאֶת־אַחַי וְאֶת־אַחוֹתַי וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם
14 אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת׃ וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ
תַחְתֵּיכֶם לָמוּת אִם לֹא תַגִּידוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה
בְּתֵת יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת׃
טו וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה
16 וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשָׁבֶת׃ וַתֹּאמֶר לָהֶם הָהָרָה לֵּכוּ
פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים וְנַחְבֵּתֶם שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת
יָמִים עַד שֹׁב הָרֹדְפִים וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם׃
17 וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵךְ הַזֶּה
18 אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָאִים בָּאָרֶץ אֶת־
תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתֵּנוּ
בוֹ וְאֶת־אָבִיךְ וְאֶת־אִמֵּךְ וְאֶת־אַחַיִךְ וְאֵת כָּל־בֵּית
19 אָבִיךְ תַּאַסְפִי אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה׃ וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא
מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ הַחוּצָה דָּמוֹ בְרֹאשׁוֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם וְכֹל

אשר

g) sub linis *ligni* vel *arboris*. Dubium quid hoc? ὁ. ἐν τῇ λινοκαλάμῃ. *sub stipulis lini*, quo linum a suo calamo nondum decussum, s. de quo cortices & stipulæ nondum decussæ, cum aliis, sed inuersa constructione, intelligere videntur. Sic Syr. *Inter lini culmos*. Ion. *lini manipulos*. Sed Ar. *inter ligna gossypii*. Schmidio *lina ligni* discriminis caussa dicuntur de certo *ligno lino simili*, quod igni alendo commodum, & in hunc finem adseruatum. Sed neque illud absurdum videtur *Masio*, si id *linum* significari existimemus, quod *Xylinum* (quasi *ligneum* dicas) vocatur, de quo *Plin.* H. N. lib. 19. c. 1.

℣. 7. *h*) *iuxta*. Gen. 49, 13. *i*) *vada*, *transitus* sc. Iordanis. Iud. 3, 28. c. 12, 5. 6. *k*) *postquam*, q. d. *postea, quam*. cf. c. 9, 16.

℣. 8. *l*) *nondum cubabaut*. c. 3, 1. Gen. 2, 5. Ex. 9, 30.

℣. 9. *m*) non qualicunque notitia, sed *certa fide noui*, quæ laudatur Hebr. 11, 31. Plus habet fidei, quam 600000 viri Israelis, qui mira in Aegypto & desertis viderant. *Lightf.* Cf. Mat. 8, 10. *n*) *quod dederit*. Gen. 13, 15. c. 15, 18. c. 28, 4. &c. *o*) Deut. 11, 25. ὁ. ἐπιπέπτωκε γὰρ ὁ φόβος Luc. 1, 12. *p*) *soluti q. sunt*. v. 24. c. 5, 1. c. 7, 5. vid. Deut. 1, 28.

℣. 10. *q*) c. 4, 23. Ex. 14, 21. *r*) Num. 21, 24. 34. 35.

℣. 11. *s*) *Audiuimus inquam* v. 10. & *liquefactum est cor nostrum*. c. 5, 1. conf. Ex. 15, 14. *t*) *nec remansit amplius*. conf. 1 Reg. 10, 5. *u*) *Spiritus*, i. e. *respiratio* aut *motus vitalis*, vt c. 5, 1. ὁ. πνεῦμα. Iac. 2, 26. cf. LXX. Iud. 15, 19. 1 Sam. 30, 12. Ps. 135, 17. *x*) vid. Deut. 3, 24. c. 4, 39. c. 7, 9. *y*) Act. 4, 24.

℣. 12. *z*) Gen. 24, 32. 49. c. 40, 14. *a*) *signum veritatis* i. e. *verum, non fallax*. conf. Gen. 24, 48.

℣. 13. *b*) Num. 31, 15. 18. ὁ. ζωγρήσατε c. 6, 25. Luc. 5, 10. 2 Tim. 2, 26. *c*) c. 6, 23. *d*) Ps. 56, 14.

℣. 14. *e*) ὁ. ἀνθ' ὑμῶν. Matth. 20, 28.

℣. 15. *f*) *Tum demisit eos*. 1 Sam. 19, 12. ὁ. καὶ κατεχάλασεν αὐτοὺς. Act. 9, 25. *g*) ὁ. διὰ τῆς θυρίδος v. 18. 2 Cor. 11, 33. *h*) *in pariete* (Num. 35, 4.) *muri*, i. e. contigua erat muro vrbis, ita vt in ipso muro habitaret.

אחיותי ק

℣. 16. *i*) ὁ. εἰς τὴν ὀρεινὴν. v. 22. Luc. 1, 39. *k*) *ne incidant in vos*. Num. 35, 19. 21. *l*) 1 Sam. 19, 2. *m*) vid. Num. 24, 25.

℣. 17. *n*) *insontes enim*. Gen. 24, 8. 41. ὁ. ἀθῷοί ἐσμεν. Mat. 27, 24. *o*) *adiurasti nos*. Gen. 24, 3.

הת בצרי

℣. 18. *p*) *funiculum*. v. 21. Conuenit cum קו Es. 44, 13. nam alibi *spem* significat, vt Ruth. 1, 12. vnde Masio est *funiculus* s. *signum*, *in quo omnis spes salutis fœmininæ erat*. *q*) *fili coccinei*, c. 3, 3. *r*) Deut. 22, 2. Ex. 9, 19.

קי

℣. 19. *s*) Cf. Ex. 12, 22. *t*) 2 Sam. 1, 16. vid. Leu. 10, 9.

℣. 7. הרודפים ro *plene* 3. 6. 9. 10. 12. 14. 16. 20. ℣. 10. ארת per *Tlischakt*. 1. 2. 5. אתם *defect*. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 12. 16. 20. 21. præter *Mas. impress.* ad c. 5, 7. ℣. 13. אחיותי ita 1. sine *Kri* aut *Cthib*; sic fu. 3. 5. ℣. 14. האנשים per *Sakephk*. 6. 9. qui tamen & *Rbhia* ex aliis libris in marg. referunt. ℣. 15. ובחומה *plene* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 15. 16. 20. 21. & 22. ℣. 16. עד per *Makk*. 2. sic fu. 5 שוב *plene* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 22. fu. 2. 5. contra *Mas.* ℣. 17. & 19. נקיים *plene* 3. sic fu 2. 5. & in marg. 6. 9. sed vtrobique contra *Mas.* & *M. I.* ℣. 19. והיה cum *Gaja* requirit *Mas. Erff.* כל per *Makk.* & *Kametschatuph* 1. 2. 3. ביתך per *Darga* 7. 8. 10. 12. 14. 15. 17. 18. 19. 21. 22. וכל per *Tirchabtanna* 2. 5.

אשר יהיה אתך בבית דמו בראשנו אם־יד תהיה־בו׃
כ ואם־תגידי את־דברנו זה והיינו נקים משבעתך אשר
21 השבעתנו׃ ותאמר כדבריכם כן־הוא ותשלחם
22 וילכו ותקשר את־תקות השני בחלון׃ וילכו ויבאו
ההרה וישבו שם שלשת ימים עד־שבו הרדפים
23 ויבקשו הרדפים בכל־הדרך ולא מצאו׃ וישבו שני
האנשים וירדו מההר ויעברו ויבאו אל־יהושע בן־
24 נון ויספרו־לו את כל־המצאות אותם׃ ויאמרו
אל־יהושע כי־נתן יהוה בידנו את־כל־הארץ
וגם־נמגו כל־ישבי הארץ מפנינו׃

Cap III.

ג וישכם יהושע בבקר ויסעו
מהשטים ויבאו עד־הירדן הוא וכל־בני ישראל וילנו
2 שם טרם יעברו׃ ויהי מקצה שלשת ימים ויעברו
3 השטרים בקרב המחנה׃ ויצוו את־העם לאמר
כראתכם את ארון ברית־יהוה אלהיכם והכהנים
הלוים נשאים אתו ואתם תסעו ממקומכם והלכתם
4 אחריו׃ אך רחוק יהיה ביניכם ובינו כאלפים אמה
במדה אל־תקרבו אליו למען אשר־תדעו את־הדרך
אשר תלכו־בה כי לא עברתם בדרך מתמול
ה שלשום׃ ויאמר יהושע אל־העם
התקדשו כי מחר יעשה יהוה בקרבכם נפלאות׃
6 ויאמר יהושע אל־הכהנים לאמר שאו את־ארון
הברית ועברו לפני העם וישאו את־ארון הברית
7 וילכו לפני העם׃ ויאמר יהוה
אל־יהושע היום הזה אחל גדלך בעיני כל־ישראל
אשר ידעון כי כאשר הייתי עם־משה אהיה עמך׃
8 ואתה תצוה את־הכהנים נשאי ארון־הברית לאמר
כבאכם עד־קצה מי הירדן בירדן תעמדו׃

ויאמר

31,2. Deut. 4, 42.
℣. 5. y) conf. Ex. 19, 10. 14. Non tantum exteriorem ſanctificationem l. luſtrationem, quæ fiebat lauando veſtes, & abſtinendo ab vxoribus; ſed *inprimis interiorem* ſanctitatem poſtulat: vt fide diuinis promiſſis adhæreant, ſpem in Deum collocent, & veræ ſanctitati vitæ ſtudeant. *Calou.* Neque enim Deus miracula ſua deſtinavit inani mortalium curioſitati, ſed ſancte atque cum veneratione per fidem ea vult tractari. z) ό. θαυμαστά.
ובינו קרי
Apoc. 15, 3.
℣. 6. a) ℣. 3. 8. c. 4, 6. b) Ex. 25, 14 Id Leuitarum erat, & Kahatitis demandatum Num. 4, 15. ſed cum ad nudum miniſterium fiebat; hic vero portanda arca ob miraculi l. rei peragendæ celebritatem, immo ob Dei, ad arcam præſentis, per miraculum ſiccati Iordanis manifeſtationem. *Calou.* c) cf. Num. 10, 33.
℣. 7. d) *incipiam.* Deut. 2, 24. e) cap. 4, 14. per tranſitum Iordanis miraculoſum, ſicuti Moſen per tranſitum maris rubri. f) cap. 1, 5. 17. ℣. 8 g) vid. ℣. 15.

u) cf. Mat. 27, 25. x) *ſi manus fuerit aduerſus ipſum*, ſcil. ad ei vim inferendum, vel & ipſum occidendum. Deut. 17, 7.
℣. 20. y) *negotium hoc noſtrum.* ℣. 14. z) vid. ℣. 17.
℣. 21. a) ℣. 4. conf. Hoſ. 4, 7. b) *atque, ſic in pace dimiſit eos* Iac. 2, 25. c) vid. ℣. 18.
℣. 22. d) emiſſi fuerant *ſexto die menſis Niſan*, & euadunt Ierichunte iſthac nocte. *Septimo* die montibus ſe continent; *octauo* ad caſtra redeunt. Hic tres dies numerati ſunt eodem plane modo, vt tres dies ſepulturæ Seruatoris noſtri. *Lightf.*
℣. 23. e) *qua contigerant ipſis.* Ex 18, 8.
℣. 24. f) Schmid. *Certe dedit.* 1 Sam. 10, 19. Al. ſubint. *eamus, quia* &c. g) *dedit*, modo nos adprehendamus. *Schmid.* h) vid. v. 9.
CAP. III, ℣. 1. i) c. 7, 16. ό. ὤρθρισεν. cf. Luc. 21, 38. k) c. 2, 1. l) ό. καὶ κατέλυσαν. vid. c. 2, 1. m) *nondum.* c. 2, 8.
℣. 2. n) Schmid. *Atque ita factum eſt a fine trium dierum*, ſicut Ioſua fore dixerat c. 1, 10. 11.
℣. 3. o) cf. Num. 10, 33. Apoc. 11, 19. p) ℣. 6. 8. vid. Deut. 31, 9.
℣. 4. q) *ſed ſpatium longinquū erit*; ſubſtantiue, ad formam שלום. r) *& inter ipſam ſc. arcam.* Quod interſtitium partim reuerentiæ cauſſa, partim vt omnes commodius arcam & miraculum diuiſi per eam Iordanis, eminus cum gaudio ſpectarent, conſtitutum fuiſſe, docet *Auguſt.* qu. 3. cit. *Calou.* s) Hoc ſpatium *iter Sabbati* (Act. 1, 12.) eſſe, notant in *Sotah* f. 27. b. t) ό. μὴ προσεγγίσητε. cf. Ex. 24, 1. 2. Hebr. 7, 19. cap. 11, 13. Quo quis imbecillior fide eſt, eo remotius ſequitur arcam. *Brentius.* u) cf. Num. 10, 33. Arca præcedebat; nubes enim gloriæ, quæ hucusque illos duxerat, receſſerat mortuo Moſe. *Lightfoot.* x) vid. Gen. 31,

---

℣. 20. דברינו *Pluraliter* cum *Iod* 3. & in margine 6. 9. 15. 16. fu. 5. ℣. 23. אתם *defect.* 1. 2. 3. 5 præter *Maſ. impreſſ.* ad c. 5. 7. ℣. 24. בידינו *plene* cum *Iod plurali* 2. 3. fu. 5. ſic etiā in marg. 6. 9. CAP. III, ℣. 3. כראותכם *plene* 6. 9. 10. 12. 14. 16. 20. contra *Maſ.* 1. 7. 8. & *Erff.* ברית יהוה אלהיכם ita 1. 3. ℣. 4. אליו, per *Sakephk.* 2. 6. 9. 20. at *Rbhia* in margine ex aliis referunt 6. 9. למען אשר תדעו ita 1. at למען אשר תדעו 2. & 5. niſi quod hic loco *Rbhia* habeat *Kadma.* בדרך per *Mercha* & addito in margine הוה cum *Tiphcha* 1. מתמול *plene* omnes, (præter 2. & quædam exemplaria *Athiana*, de quibus vid. *Iabl.* præf. p. 4.) ſic manu correctum in *Ber.* contra *Maſ.* Gen. 31, 2. & 2 Reg. 13, 5. Denique כתמול legit 1. ſic fu. 3. fortaſſis ex perperam intellecta *Maſora* allegata, cum qua conf. *Buxt. Comm.* p. 82. ℣. 7. בעיני pro eo habent לעיני in marg. 6. 9. ſic fu. 3. 5.

9 וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל גֹּשׁוּ הֵנָּה וְשִׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
י וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי אֵל חַי בְּקִרְבְּכֶם
וְהוֹרֵשׁ יוֹרִישׁ מִפְּנֵיכֶם אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי
וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֱמֹרִי
11 וְהַיְבוּסִי׃ הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ
12 עֹבֵר לִפְנֵיכֶם בַּיַּרְדֵּן׃ וְעַתָּה קְחוּ לָכֶם שְׁנֵי
עָשָׂר אִישׁ מִשִּׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ־אֶחָד אִישׁ־אֶחָד
13 לַשָּׁבֶט׃ וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן
יְהוָה אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ בְּמֵי הַיַּרְדֵּן מֵי הַיַּרְדֵּן יִכָּרֵתוּן
14 הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְמָעְלָה וְיַעַמְדוּ נֵד אֶחָד׃ וַיְהִי
בִּנְסֹעַ הָעָם מֵאָהֳלֵיהֶם לַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְהַכֹּהֲנִים
טו נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן הַבְּרִית לִפְנֵי הָעָם׃ וּכְבוֹא נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן
עַד־הַיַּרְדֵּן וְרַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן נִטְבְּלוּ בִּקְצֵה
הַמָּיִם וְהַיַּרְדֵּן מָלֵא עַל־כָּל־גְּדוֹתָיו כֹּל יְמֵי קָצִיר׃
16 וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְמַעְלָה קָמוּ נֵד־אֶחָד הַרְחֵק
מְאֹד בָּאָדָם הָעִיר אֲשֶׁר מִצַּד צָרְתָן וְהַיֹּרְדִים עַל יָם
הָעֲרָבָה יָם־הַמֶּלַח תַּמּוּ נִכְרָתוּ וְהָעָם עָבְרוּ נֶגֶד יְרִיחוֹ׃
17 וַיַּעַמְדוּ הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן בְּרִית־יְהוָה בֶּחָרָבָה
בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן הָכֵן וְכָל־יִשְׂרָאֵל עֹבְרִים בֶּחָרָבָה
ד עַד אֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־הַגּוֹי לַעֲבוֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן׃ וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָל־הַגּוֹי לַעֲבוֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ
2 לֵאמֹר׃ קְחוּ לָכֶם מִן־הָעָם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים
3 אִישׁ־אֶחָד אִישׁ־אֶחָד מִשָּׁבֶט׃ וְצַוּוּ אוֹתָם לֵאמֹר
שְׂאוּ־לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים
הָכִין שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם
עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר־תָּלִינוּ בוֹ
הַלָּיְלָה

ỳ. 9. h) *accedite huc* 1 Sam. 14, 38. rad. נגש.
ỳ. 10. i) c. 22, 31. Ex. 17, 7. k) *& omnino expellet*, qs. *hereditate eiiciet.* vid. not. Num. 33, 53. l) cf. Gen. 15, 19. Ex. 3, 8. m) c. 1, 4. c. 9, 1. n) Am. 2, 9. Deleti iam erant duo Reges Amoræorum in terra *orientali* trans Iordanem Num. 21, 21. c. 32, 33. sed restabant alii *versus occidentem.* Num. 13, 29. Deut. 1, 20.
ỳ. 11. o) Deut. 10, 8. p) sic v. 13. 17. Ex. 23, 17. Zach. 4, 14. c. 6, 5.
ỳ. 12. q) ὁ. προχειρίσασθε. Act. 22, 14. c. 26, 16. r) Voluit Iosua, vt hi comitarentur arcam fœderis vsque in Iordanem, & ibi omnia, quæ Deus facturus erat, coram inspicerent, oculatique testes omnium essent. *Schmid.* Conf. de duodecim Apostolis Ioh. 15, 27. Act. 1, 21. 22. 1 Ioh. 1, 1. seqq. s) i. e. *de singulis tribubus vnum.* c. 4, 2. vid. Num. 17, 21. Ab his non exclusa videtur Leuitica tribus, neque Ex. 28, 9. 21. *Calou.*
ỳ. 13. t) *cum quieuerint.* Num. 11, 25. u) *planta.* c. 1, 3. x) v. 16. cf. 2 Reg. 2, 8. Ps. 66, 6. Ps. 114, 3. y) *cumulo, aceruo* (6) v. 16. Ex. 15, 8. Ps. 33, 7.
ỳ. 14. z) Act. 7, 45.
ỳ. 15. a) vid. v. 8. b) *immersi* vel *tincti* sunt. Deut. 33, 24. nam verbum significat *immersionem* vel ex toto, vel ex *parte M. I.* quocum conf. Græcum βαπτίζειν. Sed *Schmid. Immersi* dicuntur pedes, non quod reuera immersi aut madefacti sint, sed quod in actu immersionis essent, vt intingerentur; aquæ vero statim cesserunt, vt in sicco pedes figerentur. c) *plenus erat*, pleno alveo fluebat, immo erundabat, c. 4, 18. quod calor tunc incipiebat montium niuem dissoluere. d) *ripas suas* (4) c. 4, 18. 2 Par. 1 Par. 12, 15. Es. 8, 7. cf. Sir. 24, 36. e) Messis ibi a mense Nisan incipiebat. cf. Ex. 13, 4. Leu. 23, 10. Deut. 16, 1. *Calou.*
ỳ. 16. f) vid. v. 13. g) *elongando se* vel *procul* Ex. 33, 7. Hinc Ps. 114, 5. ad hoc miraculum quasi obstupescit. *Brentius.* h) *ab Adam vrbe*, de qua plura non habemus. *Lightf.* confert Ps. 78, 60. sed ibi rectius de *hominibus* exponitur. i) vrbs tribus Ephraimi 1 Reg. 4, 12. c. 7, 46. quæ etiam *Tsereda* 1 Reg. 11, 26. & *Tserara* Iud. 7, 22. dicta esse putatur. k) *planitiei*, vid Deut. 4, 49. l) nempe *lacum Asphaltitidem.* vid. Num. 34, 12. Deut. 29, 22. m) *consumta sunt, defecerunt.* Gen. 47, 18. n) c. 4, 7. o) c. 24, 11.

מאדם קרי

Cap. IV.

פסקא באמצע פסוק

ỳ. 17. p) *Schmid. præparando* viam. al. *figendo* vestigium, seu *pede fixo.* al. *parati.* cf. c. 4, 3. *Ar.* ordinatim; sed *Raschi*: dispositi & constituti erant vnus e regione alterius. q) cf. Nah. 1, 4. r) *absoluerunt.* c. 4, 1. 11. c. 5, 8. Cap. IV, ỳ. 2. s) *accipite*, iam selectos c. 3, 12. ỳ. 3. t) *de statione* vel *loco stationis*, in quo stabant. v. 9. u) *Schmid.* in Vers. vt c. 3, 17. *præparando*; in Comment. p. 715. seq. ad *erigendum.* x) v. 8. 20 y) *& transferetis eos.* Num. 27, 7. 8. z) Num. 17, 19. a) Gen. 42, 27. Es. 10, 29.

ỳ. 12. איש אחד איש Ita 3. 5. לשבט Pro eo legunt alii libri משבט in marg. 6. 9. sic su. 5. ỳ. 13. ארון ׳ per ׳ ׳ *Makk.* & *Meth.* addita voce ברית cum *Merca*, sic su. 2. ỳ. 16. ים vtrumque per *Patach* 1. 2. 3. at posterius per *Merca* loco *Makk.* scribunt 1. 2. 3. 5. ỳ. 17. לעבר *defect.* 6. 9. 10. 20. 22. sic su. 1. 2. 3. contra *Mas.* h. l. & Num. 22, 16. Ita iidem codices c. 4, 1. peccant contra eandem *Masoram.* CAP. IV, ỳ. 3. אתם vtrobique *defect.* scribunt 1. 3. 5. sed præter *Mas. impressam* ad c. 5, 7.

הלילה׃ ויקרא יהושע אל־ 4
שנים העשר איש אשר הכין מבני ישראל איש־
אחד איש־אחד משבט׃ ויאמר להם יהושע עברו ה
לפני ארון יהוה אלהיכם אל־תוך הירדן והרימו
לכם איש אבן אחת על־שכמו למספר שבטי בני־
ישראל׃ למען תהיה זאת אות בקרבכם כי־ 6
ישאלון בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה
לכם׃ ואמרתם להם אשר נכרתו מימי הירדן 7
מפני ארון ברית־יהוה בעברו בירדן נכרתו מי
הירדן והיו האבנים האלה לזכרון לבני ישראל עד־
עולם׃ ויעשו־כן בני־ישראל כאשר צוה יהושע וישאו 8
שתי־עשרה אבנים מתוך הירדן כאשר דבר יהוה
אל־יהושע למספר שבטי בני־ישראל ויעברום
עמם אל־המלון וינחום שם׃ ושתים עשרה אבנים 9
הקים יהושע בתוך הירדן תחת מצב רגלי הכהנים
נשאי ארון הברית ויהיו שם עד היום הזה׃
והכהנים נשאי הארון עמדים בתוך הירדן עד־תם י
כל־הדבר אשר־צוה יהוה את־יהושע לדבר
אל־העם ככל אשר־צוה משה את־יהושע
וימהרו העם ויעברו׃ ויהי כאשר־תם כל־העם 11
לעבור ויעבר ארון־יהוה והכהנים לפני העם׃
ויעברו בני־ראובן ובני־גד וחצי שבט המנשה חמשים 12
לפני בני ישראל כאשר דבר אליהם משה׃ כארבעים 13
אלף חלוצי הצבא עברו לפני יהוה למלחמה אל
ערבות יריחו׃ ביום ההוא גדל יהוה 14
את־יהושע בעיני כל־ישראל ויראו אתו כאשר יראו
את־משה כל־ימי חייו׃
ויאמר יהוה אל־יהושע לאמר׃ צוה את־הכהנים טו
16
נשאי

24, 26. nec absurdum erit, si quis obiecta loca a Samuele, Ieremia vel Esra addita esse existimet, aut obseruet, quod notauimus ad Deut. 3, 14.

℣. 10. q) *donec absolutum est.* cf. c. 3, 16. Leu. 25, 29. r) h. e. *sicut Moses* nomine Domini hoc officii *iniunxit Iosuæ*, vt hic loqueretur ad populum, quicquid Deus præcepturus esset. Præceperat enim Iosuæ, vt Dei mandata in ducendo populo requireretur. Num. 27, 21. Ac *Calouius* explicationem petit ex ℣. 12, in quo refertur executio mandati, quod Num. 32, 28. legitur. r) *festinarunt autem.* ὁ. καὶ ἔσπευσαν. Luc. 1, 39. sine vlla mora, & sine incredulitatis dubitatione. *Schmid.*

℣. 11. t) Cum absoluisset. ℣. 1. c. 3, 17.

℣. 12. u) Schmid. *Transiuerunt autem etiam.* c. 1, 14. x) Num. 32, 20. 29.

℣. 13. y) *selecti, s. expediti ad militiam.* Num. 31, 5. z) c. 5, 10. cf. Num. 22, 1.

℣. 14. a) c. 3, 7. ὁ. ηὔξησε. cf. 1 Cor. 3, 6. 7. b) i. e. *paruerunt ei* vt imperatori, sub Deo constituto.

℣. 15. c) *Dixerat enim.* vid. ℣. 11.

℣. 16. d) vid. c. 3, 5.

℣. 4. b) Schmid. *vocauit itaque.* c) eosdem, qui c. 3, 12. d) Schmid. *quos parauerat*, & in Comment. *quos in sua statione* prope arcam & sacerdotes *stare fecerat.* cf. ℣. 1. c. 3, 17. e) c. 3, 12. Ceterum *duodecim viri*, colligentes lapides de Iordane, significant duodecim Apostolos, qui prædicatione Euangelii erexerunt in toto orbe terrarum memoriam mirabilium per CHristum gestorum. *Brentius.* Conf. c. 3, 12.

℣. 6. f) ὁ. εἰς σημεῖον κείμενον. cf. Luc. 2, 34. g) ℣. 21. Ex. 12, 26. c. 13, 14. h) i. e. *in posterum.* Gen. 30, 33.

℣. 7. i) *quia excisæ sunt.* c. 3, 16. k) Ex. 12, 14. c. 13, 9. Ad conseruandam memoriam huius miraculi. cf. 1 Sam. 7, 12. & notam Deut. 16, 22.

℣. 8. l) de quibus ℣. 3. & 20.

℣. 9. m) sc. *alias.* vid. verba præcedentia. sic alii sunt lapides in monte Ebal erecti. c. 8, 32. n) *Erexit Iosua*, i. e. sec. *Abarbanelem* ad h. l. Lapidem lapidi imposuit, & magnum atque altum monumentum fecit, vt e longinquo in littore Iordanis conspiceretur. At ordine collocatos esse hos lapides, & non in altum erectos, *Calouio* probabile videtur ex eo, quod referre debuerint *duodecim tribus* Israelis. o) *in medio alueo.* al. in *Iordane* prope ripam, ne aqua prorsus tegerentur, sed videri possent. p) Ex hoc aliisque locis (v. g. c. 7, 26. c. 9, 27. c. 14, 14. c. 15, 63. c. 16, 10. &c.) colligit *Abarbanel*, hunc librum non a Iosua, sed a Samuele, vna cum libro Iudicum & rebus suo tempore gestis, scriptum esse. sed vt bene obseruat *Meierus ad Seder Olam* p. 193. sine sufficienti ratione. *Scripsisse* enim legitur Iosua c.

℣. 4. *Spatium* præmissum habent 7. 8. 10. 17. 18 & *Ber.* reliqui omittunt. ℣. 5. יהוה addit ab, initio vocem ברית־ 3. בני alii libri hanc vocem non habent in marg. 6. 9. ℣. 6. מחר את־אבתם לאמר sic textum auctiorem faciunt 6. 9. 10. 13. 19. 20. at nostram lectionem referunt 6. 9. in marg. ex aliis codicibus. ℣. 7. הירדן per *Rbhia*, præuio seruo *Munach*. 2. בעברו *Ain* per *Kamets* cum *Metheg* scribunt 1. 2. & sic emendatum in 5. Idem habent nonnulli libri in *M I* & requirit *Mas. Erff.* cum nota in marg. 1. quæ sic habet: כך הוא ברבם אך באחד מדויק נקד בעברו *Ita reperitur in plurimis, at in correcto quodam* ׃ ׃ *exemplari sine Metheg.* ℣. 8 וישאו per *Tlischa* kt. 1.
℣. 13. ירחו *defectiue* 17. *Ber.*

17 נשאי ארון העדות ויעלו מן־הירדן׃ ויצו יהושע את־
18 הכהנים לאמר עלו מן־הירדן׃ ויהי בעלות
הכהנים נשאי ארון ברית־יהוה מתוך הירדן נתקו
כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישבו מי־הירדן
19 למקומם וילכו כתמול־שלשם על־כל־גדותיו׃ והעם
עלו מן־הירדן בעשור לחדש הראשון ויחנו בגלגל
כ בקצה מזרח יריחו׃ ואת שתים עשרה האבנים האלה
21 אשר לקחו מן־הירדן הקים יהושע בגלגל׃ ויאמר
אל־בני ישראל לאמר אשר ישאלון בניכם מחר את־
22 אבותם לאמר מה האבנים האלה׃ והודעתם את־
בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל את־הירדן הזה׃
23 אשר־הוביש יהוה אלהיכם את־מי הירדן מפניכם עד־
עברכם כאשר עשה יהוה אלהיכם לים־סוף אשר־
24 הוביש מפנינו עד־עברנו׃ למען דעת כל־עמי הארץ
את־יד יהוה כי חזקה היא למען יראתם את־יהוה
אלהיכם כל־הימים׃

ה ויהי כשמע כל־מלכי האמרי אשר בעבר הירדן ימה
וכל־מלכי הכנעני אשר על־הים את אשר־הוביש יהוה
את־מי הירדן מפני בני־ישראל עד־עברנו וימס לבבם
ולא־היה בם עוד רוח מפני בני־ישראל׃
2 בעת ההיא אמר יהוה אל־יהושע עשה לך חרבות
3 צרים ושוב מל את־בני־ישראל שנית׃ ויעש־לו
יהושע חרבות צרים וימל את־בני ישראל
4 אל־גבעת הערלות׃ וזה הדבר אשר־מל יהושע כל־
העם היצא ממצרים הזכרים כל אנשי המלחמה
ה מתו במדבר בדרך בצאתם ממצרים׃ כי־מלים היו
כל־העם היצאים וכל־העם הילדים במדבר בדרך
6 בצאתם ממצרים לא־מלו׃ כי ארבעים שנה הלכו

בני

℣. 18. *e*) cum, inquam, *ascenderentur*, l. *educta* essent plantæ c. 3, 6. *f*) *sicut heri & nudius tertius*, i.e. *sicut antea*. c. 3, 4. *g*) vid. c. 3, 15.

℣. 19. *h*) *decimo* sc. *dier.* cf. not. c. 2, 22. *i*) h.e. in loco, qui paullo post *Gilgal* dictus est. c. 5, 9. ibi etiam Tabernaculum erectum fuit, & postea in Silo translatum c. 18, 1. cf. Deut. 11, 30. *k*) *in extremitate Orientis Ierichuntis*, i. e. qui locus situs est ibi, vbi fines territorii Ierichuntini versus Orientem finiuntur. *Schmid.*

℣. 20. *l*) de quibus ℣. 3. & 8. *m*) nempe in monumentum exsiccati Iordanis, & mirandæ deductionis Israelitarum per eundem, vt verba Iosuæ ℣. 21. seqq. testantur. vid. not. ℣. 7. & cf. Ex. 24, 7.

℣. 21. *n*) *quando interrogabunt* ℣. 6.

℣. 22. *o*) *tunc instruetis*. 1 Reg. 1, 27.

℣. 23 *p*) c. 3, 16. *q*) Ex. 14, 21.

℣. 24. *r*) ὁ. ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου ἰσχυρά. cf. Luc. 5, 17. *s*) *quod potens*, immo *omnipotens* illa sit. Deut. 3, 24. *t*) *& vt vos inprimis timeatis*. Deut 6, 2.

CAP. V, ℣. 1. *u*) *in ora Iordanis*, sc. occidentali. cf. Deut. 1, 1. *x*) ὁ. τῆς Φοινίκης. cf. ℣. 12. Mat. 15, 22. Marc. 7, 26. *y*) c. 3, 23. Cuius aquis ita putabant illos prohiberi, vt non possent occupare terram Canaan. *z*) i. e. *animum despondebant*. c. 2, 11. 24. c. 7, 5. *a*) c. 2, 11. ὁ. φρόνησις. Eph. 1, 8. ita *obstupescebant*, vt quo se verterent, nescirent. cf. Deut. 11, 25.

℣. 2. *b*) *cultros*. Schmid. *gladiolos*. significat in genere instrumentum secans, si ex ferro fit, siue ex lapide acuto. *M. I. c*) *acierum*, i. e. *acutos*. ℣. 3. Ex 4, 25. vid. Ps. 89, 44. Rad. Arab. *dissecuit*, *diuisit*. sed Schmid. cum aliis: *petrarum*. sic ὁ. μαχαίρας πετρίνας ἐκ πέτρας ἀκροτόμου, *d*) *& iterum circumcide*, l. *circumcidere*.

בעלות קרי

i. e. *denuo circumcide*. cf. Ps. 71, 20. Adumbrat autem, quod non possimus terram perpetuæ felicitatis ingredi aut occupare, nisi circumcisi, h.e. toti sanctificati. Sanctificamur autē per IESVM CHristum Dominum nostrū. *Brentius*. *e*) *secundum* l. *iterum*, scil. solenni & generali totius populi circumcisione ante Pascha. ℣. 10. vt factum fuerat ante exitum ex Aegypto. ℣. 5. coll. *Ex.* 12, 44. 48. Quemadmodum vero continuit tum Deus *Aegyptios* caligine tridui, vt loco sese mouere ne-

Cap. V.

quiuerint; ita nunc *Cananæos* terrore percu-

עברם קרי

sit, vt non audeant se commouere ad in-

הפטרת יום ראשון של פסח

ferendam populo noxam, dum is dolore distinetur. Circumcisio obsignat etiā chirographum de promissa terra *Canaanis* idcirco, vbi primū pedem in illā intulerunt, fuerunt circumcidendi. dies 11, 12. & 13. mensis *Nisan* isti negotio fuerunt impensi: die v. 14. *Pascha* celebrarunt; atq; ita vtroque suo sacramento vna fruiti sunt. iam anni 40. ab exitu ex Aegypto exacte effluxerunt. *Lightfoot.* Chronot. ℣. 4. *f*) cf. Deut. 30, 6. 1 Cor. 4, 13. *g*) vt dixerat Deus Num. 14, 29. 32. ℣. 5. *h*) *circumcisi*. Ier. 9, 24. *i*) *eos, qui nati erant* (5) 2. Sam 5, 14. *k*) *non circumciderant*, ℣. 7. LXX. vt Act. 7, 51. *Schmid.* Probabiliter ex dispensatione Dei. In deserto propter festinationem & incertitudinem profectionis infantes non potuerunt circumcidi, nisi parentes eos voluissent certo vitæ periculo exponere. Necessitas enim non habet legem ceremonialem. *Brent.* ℣. 6. *l*) vid. not. ad ℣. 4.

℣. 18. ויהי *Tlischakt.* habent 1. 5. כתמול *plene* 2. 3. 5. 6--16. 19. 20. 21. 22. contra *Masor.* Gen. 31, 2. ℣. 19 ירדני שלשום *plene*; 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. גדתדיו *defect.* sine *Vau* 1. 5. sic emendatum in 2. *defect.* 17. & *Ber.* vt sæpius in hoc libro. ℣. 21. ויאמר אל־בני ita 1. 2. 5. ℣. 22. והודעתם את־ בניכם ita 1. 5. ℣. 23. אלהיכם cum adiecto *Psik* 2. CAP. V, ℣. 1. את per *Tlischakt.* 1. 6. 7. 8. 9. 14. 20. 22. su. 5. היה *milra* vnicus *Ber.* בני per *Merca* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 21. ℣. 2. צורים per *Schurek* 1. 2. 3. se. 5. & sic quoque ℣. 3. habent 1. 2. 3. 5. & in marg. 6. 9. מול *plene* 2. 3. 14. 20. su. 5. contra *Mas.* 1. 2. *Erff.* ad h. l. & *impressam* ad Deut. 1, 1. ℣. 5. מלים *Lamed* sine *Dagesch* 1. 2. 11--16. 19. & cum imposito *Raphe* 5. contra *Masoram*.

autem est, quod Christus adsumta imagine hominis, priusquam vere incarnatus esset, adparuerit Patriarchis, vt Iacobo Gen. 32, 25. seqq. & Mosi Ex. 3, 2. seqq. &c. *Brentius.* l) Deut. 33, 29. Ps. 45, 4. cf. Apoc. 19, 15. m) Num. 22, 23. 1 Par. 21, 16. n) Intrepido sc. animo. o) *num noster*, l. *pro nobis.* Ps. 118, 6. 7.

℣. 14. p) *non* hostium. Num. 22, 30. Iud. 11, 5. q) Dan. 8, 11. c. 10, 13. coll. Eph. 1, 21. Col. 1, 16. c. 2, 10. r) Luc. 2, 13. sub quo omnes Creati Angeli comprehenduntur. Gen. 32, 2. 3. 1 Reg. 22, 19. qui illum Principē suum adorant. Neh. 9, 6. Ps. 97, 7. Ps. 103, 21. vt hic Iosua

קמץ בז"ק

fecit; quod Angeli creati nunquam postularunt. vid. Apoc. 19, 10. c. 22, 9. s) Schmid. *Iam veni cum exercitu meo caelesti bellum contra Cananaeos aggressurus, & te populumque tuum adiuturus.* Age igitur, te mecum para ad bellum;

בני־ישראל במדבר עד־תם כל־הגוי אנשי המלחמה
היצאים ממצרים אשר לא־שמעו בקול יהוה אשר
נשבע יהוה להם לבלתי הראותם את־הארץ אשר
נשבע יהוה לאבותם לתת לנו ארץ זבת חלב ודבש :
7 ואת־בניהם הקים תחתם אתם מל יהושע כי־ערלים
8 היו כי לא־מלו אותם בדרך : ויהי כאשר־תמו כל־הגוי
להמול וישבו תחתם במחנה עד חיותם :
9 ויאמר יהוה אל־יהושע היום גלותי את־
חרפת מצרים מעליכם ויקרא שם המקום ההוא
י גלגל עד היום הזה : ויחנו בני־ישראל בגלגל ויעשו
את־הפסח בארבעה עשר יום לחדש בערב בערבות
11 יריחו : ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות
12 וקלוי בעצם היום הזה : וישבת המן ממחרת באכלם
מעבור הארץ ולא־היה עוד לבני ישראל מן ויאכלו
מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא :
13 ויהי בהיות יהושע ביריחו
וישא עיניו וירא והנה־איש עמד לנגדו וחרבו
שלופה בידו וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו
14 אתה אם־לצרינו : ויאמר ׀ לא כי אני שר־
צבא־יהוה עתה באתי ויפל יהושע אל־פניו
ארצה וישתחו ויאמר לו מה אדני מדבר אל־עבדו :
טו ויאמר שר־צבא יהוה אל־יהושע של־נעלך מעל רגלך
כי המקום אשר אתה עמד עליו קדש הוא ויעש יהושע
כן :
ו ויריחו סגרת ומסגרת מפני בני ישראל אין יוצא
ואין בא :
2 ויאמר יהוה אל־יהושע ראה נתתי בידך את־
3 יריחו ואת־מלכה גבורי החיל : וסבתם
את־העיר כל אנשי המלחמה הקיף את־העיר
פעם

m) *donec absumta esset tota gens.* c. 3, 16. Num. 14, 33. 35. c. 31, 13. Deut. 2, 14. n) vid. Ex. 32, 7. Deut. 1, 21. 26. 32. &c. o) Num. 14, 20. seqq. p) vid. Ex. 3, 8.

℣. 7. q) *Filios itaque eorum excitauit* & conseruauit loco eorum. 1 Reg. 15, 4. vid. Num. 14, 31. r) vid. v. 5.

℣. 8. s) c. 4, 11. c. 3, 17. t) *manserunt in loco suo.* Ex. 10, 23. ό. ἡσυχίαν εἶχον αὐτόθι καθήμενοι. u) Schmid. *donec ita conualescerent, vt extra vitae periculum essent.* cf. 2 Reg. 1, 2.

℣. 9. x) *deuolui, amoui* (Gen. 29, 3. 8.) *opprobrium Aegypti a vobis*, dum vos actu in terram promissam introduxi, vid. Ex. 32, 12. Num. 14, 13. 16. At Schmid. *opprobrium Aegypti* exponit de *exprobratione* Israelitarum aduersus Deum, quasi eos ex Aegypto vanis promissis eduxisset. coll. Num. 14, 3. ό. ἀφεῖλον τὸν ὀνειδισμόν. Luc. 1, 25. y) q. d. *amotio*. v. 10. c. 4, 20. cf. Am. 5, 5. vbi aliam q. s. deriuationem vel paronomasiam adfert Propheta.

℣. 10. z) *& celebrarunt* Deut. 5, 15. a) Ex. 12, 3. seqq. Num. 9, 2. seqq. b) c. 4, 13.

℣. 11. c) v. 12. Deut. 32, 13. d) *de prouentu*, sec. Kimchium *anni praeteriti*, vt תבואה *praesentis anni.* (2) hoc vsu. v. 12. e) Ex. 12, 15. f) Leu. 2, 14. ό. νέα, & spicas *nouas tostas*.

℣. 12. g) *vnde cessauit*, s. non amplius descendit *Manna*. Gen. 2, 2. h) cf. Ex. 16, 35.

℣. 13. i) *in agro s. termino Ierichuntino.* M. I. (cf. c. 24, 25.) & quidem ad explorandum situm & aditum vrbis, vt nonnulli existimant. k) qui *Iehouah* c. 6, 2. coll. Ex. 23, 20. 23. Nempe *Christus* adparet armatus, estque Princeps militiae in bellis Cananaeis. *Ligthf.* Manifestum autem

quod quomodo suscipere debeas, tibi nunc exponam. cf. antityp. 1 Thess. 4, 16. ℣. 15. t) *Exue* (7) Ex. 3, 5. Act. 7, 33. Calcei namque habitus profanus fuit apud veteres, quo in locis sacris & actionibus sacri cultus vti non solebant. Vnde factum apud Iudaeos, vt ne cum calceis templum Domini ingredi liceret. *Schmid.* Cap. VI, ℣. 1. u) *Iericho autem.* Totus hic versus est parentheticus, vt Deut. 3, 9. 1 Reg. 8, 27. &c. x) *claudens erat se*, l. *portas suas.* c. 2, 7. y) *& clausa* pertinaciter manebat. Es. 24, 10. ℣. 2. z) cum Iosua calceos exuisset. c. 5, 15. a) c. 1, 1. 5. c. 5, 13. qui supra adparuit Iosuae in agro, Filius Dei, is etiam docet viam & rationem expugnandae vrbis Iericho. *Brentius.* b) *Fortissimos licet robore.* c. 1, 14. c. 8, 3. ℣. 3. c) *circumeundo.* v. 11. 2 Reg. 6, 14. Ps. 17, 9.

℣. 7. אתם *Defect.* 1. 2. 3. 5. contra *Mas.* 1. 2. 7. 8. & *Erff.* ℣. 8. עד per *Makk.* 3. 6 -- 16. 19 -- 22. contra *Mas.* h. l. & Gen. 32, 17. ℣. 9. שם per *Meth.* & *Makk.* 1. 2. 5. 6. 9. ℣. 14. ויאמר sine *Psik* 2. 2. 3. 5. לא per *Sakephk.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. CAP. VI, ℣. 2. Hic demum inchoant nonum caput cc. 12. 24. 15. 16. ירחו *defect.* 17. & *Berol.* ℣. 3. הקיף ita cum *Iod* requirit *Masora* & *M. I.* sed loco eius *Vau* scribit in textu, cum adiecto in marg. הקף ק i. quod *Kri* etiam refert 3.

4 פעם אחת כה תעשה ששת ימים : ושבעה כהנים
ישאו שבעה שופרות היובלים לפני הארון וביום
השביעי תסבו את־העיר שבע פעמים והכהנים יתקעו
ה בשופרות : והיה במשך בקרן היובל בשמעכם את־
קול השופר יריעו כל־העם תרועה גדולה ונפלה
6 חומת העיר תחתיה ועלו העם איש נגדו : ויקרא
יהושע בן־נון אל־הכהנים ויאמר אלהם שאו את־
ארון הברית ושבעה כהנים ישאו שבעה שופרות
7 יובלים לפני ארון יהוה : ויאמרו אל־העם עברו וסבו
8 את־העיר והחלוץ יעבר לפני ארון יהוה : ויהי כאמר
יהושע אל־העם ושבעה הכהנים נשאים שבעה
שופרות היובלים לפני יהוה עברו ותקעו בשופרות
9 וארון ברית יהוה הלך אחריהם : והחלוץ הלך
לפני הכהנים תקעו השופרות והמאסף הלך אחרי
י הארון הלוך ותקוע בשופרות : ואת־העם צוה יהושע
לאמר לא תריעו ולא־תשמיעו את־קולכם ולא־יצא
מפיכם דבר עד יום אמרי אליכם הריעו והריעתם :
11 ויסב ארון־יהוה את־העיר הקף פעם אחת ויבאו
12 המחנה וילינו במחנה : וישכם יהושע בבקר
13 וישאו הכהנים את־ארון יהוה: ושבעה הכהנים נשאים
שבעה שופרות היבלים לפני ארון יהוה הלכים הלוך
ותקעו בשופרות והחלוץ הלך לפניהם והמאסף הלך
14 אחרי ארון יהוה הולך ותקוע בשופרות : ויסבו את־
העיר ביום השני פעם אחת וישבו המחנה כה עשו
טו ששת ימים: ויהי ביום השביעי וישכמו בעלות השחר
ויסבו את־העיר כמשפט הזה שבע פעמים רק ביום
16 ההוא סבבו את־העיר שבע פעמים : ויהי בפעם
השביעית תקעו הכהנים בשופרות ויאמר יהושע אל־

העם

✠. 4. d) ✠. 6,13. cf. Apoc. 8,2. e) Schmid. *iubilantium*. vid. Leu. 25, 10. seqq. & *Gusset.* p. 307. qui hoc nomen *de motu multitudinis* ex condicto, eoque omnium consimili, & in eundem finem facto, interpretatur. f) Hunc *diem Sabbati* fuisse, Auctor *Seder Olam* tradit, & *Raschi* ad ✠. 15. cf. Num. 7,48 Observari meretur, quod sicut Iericho septem diebus mirabili obsidione cincta, ita tota terra septem annis subiugata fuerit. *Meierus* ad Seder Olam p. 369. At *Lightfoot* in Chronol. ad h. l. septem generationes, quæ ab *Abrahamo* per *Leui & Mosen* tum numerabantur, ex quo terra promissa fuerat, subindicari credit.

✠. 5. g) Schmid. *dum adhuc traxerint cornu iubili.* vid. Ex. 19,13. *Raschi*: ad clangorem vltimum, cum clangens vocem *protrahet.* h) *conclamabunt.* ✠. 10. i) ὁ. πεσεῖται αὐτόματα τὰ τείχη. cf. Act. 12,10. Voluit Deus hac expugnatione adumbrare, quomodo expugnandus sit hic mundus, mors & infernus. Apostoli prædicarunt Euangelium in vniuerso mundo, & expugnarunt eum. Quomodo? circumgestatione Christi, qui est Arca testamenti, & clangore buccinarum, qui est sonus Apostolorum, s. prædicatione Euangelii. *Brent.*

✠. 6. k) c. 3,3. 1 Reg. 8,6.

✠. 7. l) Quantum coniectura assequi possumus, hæc res non solum sapientibus iuxta carnē inter Israelitas, sed etiam inter ciues Ierichuntis stulta visa est, & promiserunt sibi Ierichuntini adhuc longam incolumitatem, si Israelitæ non alio genere belli ipsos innadant. At Israelitæ his nihil deterriti, obediunt man-

mandato Ducis. *Brentius.* m) Schmid. *ita vt expeditus.* ✠. 9. c. 4, 13. *Raschi*: Filii Ruben & filii Gad.

בשמעכם ק׳

✠. 8. n) ὁ. σημαινέτωσαν εὐτόνως. cf. Act. 18,28. Luc. 23, 20.

ויאמר קרי

✠. 9. o) & *qui claudebant agmen.* ✠. 13. vid. Nū. 10,25. Ion. tribus familiæ Dan.

✠. 10. p) ✠. 5. 17. 20. conf. Num. 10,9.

תקעי קרי

✠. 11. q) *ita circumire fecit s. circumduxit arcam.* Ex. 13, 18. At Schmid. *Ita circumiuit arca.* r) vid. ✠. 3. ✠. 13. s) vid. ✠. 4. ὁ. τὰς σάλπιγγας. Apoc. 8, 2. t) vid. ✠. 9.

✠. 14. u) Non dubium est, quin ciues vrbis, cum viderent

הלוך קרי

Israelitas suam vrbem ita circumire,

בעלות קרי

arbitrari sint eos insanire, *Brentius.* Cf. ✠. 7.

✠. 15. x) *eodem præscripto modo.* Leu. 9,16.

✠. 16. y) cf. 1 Thess. 4,16.

✠. 3. שֵׁשֶׁת pro eo legunt שִׁבְעַת in marg. 6. 9. ✠. 6. נוּן cum *Dagesch forti* ab initio, propter præcedens *Nun mobile*, more Arab. 3. 6. 9. 12. 14. 20. ישאו per *Paschta* 1. & sic correctum in 5. ✠. 7. ויאמרו pro eo habent in textu ויאמר, & in marg. ויאמרו 6. 9. 10. perperam & contra *Mas. impress.* ad 1 Reg. 12,12. ✠. 8. כאמר loco *Caph* habent præfix. *Beth* 1. 2. etiam tanquam *Kri* in margine 3. at *Caph* postulat *M. I.* הכהנים sine *præfixo He* su. in textu 2. & sic in marg. habent 6. 9. לפני יהוה ita cum plerisque legunt 6. 9. in marg. at in textu habent לפני ארון יהוה cum 14. 20. aliisque codd. biblicis & *Targumicis*, quos inspexit editor *Masora* impr. in 7. 8. ✠. 9. השופרות pro eo legit בשופרות 1. ✠. 15. כעלות per *præf. Caph* & scribunt & legunt 2. 5. 6. 9-16. 19. 20. 21. 22. notat tn. 2. esse hic פלוגתא seu variationem.

17 הָעָם הָרִיעוּ כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָעִיר׃ וְהָיְתָה הָעִיר
חֵרֶם הִיא וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ לַיהוָה רַק רָחָב הַזּוֹנָה תִּחְיֶה
הִיא וְכָל־אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבַּיִת כִּי הֶחְבְּאַתָה אֶת־
18 הַמַּלְאָכִים אֲשֶׁר שָׁלָחְנוּ׃ וְרַק־אַתֶּם שִׁמְרוּ מִן־הַחֵרֶם
פֶּן־תַּחֲרִימוּ וּלְקַחְתֶּם מִן־הַחֵרֶם וְשַׂמְתֶּם אֶת־מַחֲנֵה
19 יִשְׂרָאֵל לְחֵרֶם וַעֲכַרְתֶּם אוֹתוֹ׃ וְכֹל כֶּסֶף וְזָהָב וּכְלֵי
נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל קֹדֶשׁ הוּא לַיהוָה אוֹצַר יְהוָה יָבוֹא׃
20 וַיָּרַע הָעָם וַיִּתְקְעוּ בַּשֹּׁפָרוֹת וַיְהִי כִשְׁמֹעַ הָעָם אֶת־
קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיָּרִיעוּ הָעָם תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתִּפֹּל הַחוֹמָה
תַּחְתֶּיהָ וַיַּעַל הָעָם הָעִירָה אִישׁ נֶגְדּוֹ וַיִּלְכְּדוּ אֶת־
21 הָעִיר׃ וַיַּחֲרִימוּ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּעִיר מֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה
מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן וְעַד שׁוֹר וָשֶׂה וַחֲמוֹר לְפִי־חָרֶב׃
22 וְלִשְׁנַיִם הָאֲנָשִׁים הַמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ אָמַר יְהוֹשֻׁעַ
בֹּאוּ בֵּית־הָאִשָּׁה הַזּוֹנָה וְהוֹצִיאוּ מִשָּׁם אֶת־הָאִשָּׁה
23 וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לָהּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתֶּם לָהּ׃ וַיָּבֹאוּ
הַנְּעָרִים הַמְרַגְּלִים וַיֹּצִיאוּ אֶת־רָחָב וְאֶת־אָבִיהָ
וְאֶת־אִמָּהּ וְאֶת־אַחֶיהָ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לָהּ וְאֵת כָּל־
מִשְׁפְּחוֹתֶיהָ הוֹצִיאוּ וַיַּנִּיחוּם מִחוּץ לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל׃
24 וְהָעִיר שָׂרְפוּ בָאֵשׁ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ רַק הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב
כה וּכְלֵי הַנְּחֹשֶׁת וְהַבַּרְזֶל נָתְנוּ אוֹצַר בֵּית־יְהוָה׃ וְאֶת־
רָחָב הַזּוֹנָה וְאֶת־בֵּית אָבִיהָ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לָהּ הֶחֱיָה
יְהוֹשֻׁעַ וַתֵּשֶׁב בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי הֶחְבִּיאָה
אֶת־הַמַּלְאָכִים אֲשֶׁר־שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ לְרַגֵּל אֶת־יְרִיחוֹ׃
26 וַיַּשְׁבַּע יְהוֹשֻׁעַ בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר אָרוּר
הָאִישׁ לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר יָקוּם וּבָנָה אֶת־הָעִיר הַזֹּאת
אֶת־יְרִיחוֹ בִּבְכֹרוֹ יְיַסְּדֶנָּה וּבִצְעִירוֹ יַצִּיב דְּלָתֶיהָ׃
27 וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ
Cap. VII. בְּכָל־הָאָרֶץ׃ וַיִּמְעֲלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מַעַל בַּחֵרֶם וַיִּקַּח
עָכָן

℣. 26. a) Schmid. *Ceterum adiuravit.* cap. 2,17. Num. 5,19.21. sc. Israelitas; *Lightfooto* a. Rahabæ posteros. b) conf. Deut. 27,15. c) quisquis fuerit. d) *coram Domino* & de sententia ipsius: nam Eius instinctu hæc Iosua pronunciabat; quod effectus probauit post 500 & plures annos. e) *qui surrexerit* vel *aggressus fuerit.* Neh. 3,1. f) Prima vrbs erat, quæ divinæ vocationi Israelitarum resistebat in terra Canaan, quare necesse habuit, prima omnium immanissime & vsque ad solum dirui. *Brentius.* Vt perpetua miraculi divini exstaret memoria, iræque diuinæ contra impios documentum. *Schmid.* g) *Iactura primogeniti sui* fundabit eã. vid. 1 Reg. 16, 34. h) *& pro minimo suo,* l. *natu minore filio.* Gen. 25, 23. c. 48,14. i) *collocabit, constituet ianuas* s. *valuas eius.* conf. Neh. 3,1. 3. 6. &c.

℣. 27. k) *Fuit* ig. Dominus *cum* Iosua. c. 1,17. l) *fama eius.* cap. 9,9. Esth. 9,4.

℣. 17. z) LXX. *anathema,* i.e. *internecioni deuota* prorsus delebitur. cf. ℣. 18. Num. 21,2.3. Deut. 7,2. c. 20, 17. a) v. 22.23.24. c. 2,1. 14. Hebr. 11,31. b) *studiose* l. *fideliter occultavit.* v. 25. Paragoge emphatica, vt 2 Sam. 1, 26. cf. Deut. 33, 16.

℣. 18. c) *& vosmet ipsos, & vnusquisque alterum custodite ab anathemate.* Nam si quid vnus absulerit, vos omnes tamen, propter incuriam, pœna[m] lu[e]tis. M. I. d) Schmid. *ne anathematisetis quidem* vrbem, & quæ in ea sunt. v. 21. *& tamen accipiatis de anathemate;* vt postea factum c. 7, 1. e) c. 7,1. Deut. 7,26. c. 13,17. f) cap. 7,12. vid. Deut. 7,26. g) *& turbetis ea.* c. 7,25. Gen. 34, 30. 1 Sam. 14, 29.

℣. 19. h) tanquam primitiæ Canaanis *Lightf.* Cf. Leu. 27,28.

℣. 20. i) *conclamavit itaque populus.* v. 10. k) *clamore.* Am. 1,2. cf. 1 Thess. 4,16. l) vid. v. 5. Hebr. 11,30. conf. 2 Macc. 12,15. Figura expugnationis munitionum Satanæ inter gentiles per potentiam Euangelii. *Lightfoot.* Cf. 2 Cor. 10,4.5.

℣. 21. m) cap. 8, 2. cap. 10, 28.

℣. 22. n) c. 2,1. o) *& omnes, qui ipsi sunt.* v. 23. p) c. 2, 12 14.17.19.

℣. 23. q) sub quibus subintelliguntur etiam *sorores.* c. 2,13 18. r) *reliquerunt.* Gen. 4, 15. c. 19,16. s) *extra castra Israelis,* vt prius peragerentur ea, quæ necessaria erant, vt possent habitare inter Israelitas: vbi primum saltem omnium fuit, vt ad religionem Israeliticam accederent. *Schmidius.*

℣. 24. t) Num. 31,10. u) *dabant in thesaurum.* v. 19.

℣. 25. x) vid. v. 17 y) ὁ. ἐζώγρησεν. c. 2,13. z) cf. c. 9,7. *Rahab* recepta est velut primitiæ gentium, & deinde *Salmoni* nupsit Principi e *Iuda,* mater facta *Boazi,* & cum nuru sua *Moabitide Ruth* progenitrix Regum Iudæ, immo ipsius mundi Seruatoris. Mat. 1,5. Ruth. 4,17. 1 Par. 2,11.

℣. 26

CAP. VII, ℣. 1. m) *sed præuaricati sunt, scientes* voluntatem Domini, nihilominus *peccarunt.* 1 Par. 2, 7. n) nempe sec. *Schmid.* Achan facto ipso furto, reliqui negligentia & officii incuria, coll. ℣. 11. o) *peccato contra conscientiam.* cf. Leu. 5. 15. 20. Num. 5, 12. p) v. 11.12. cf. Deut. 13, 18. ὁ. add. καὶ ἐνοσφίσαντο ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος. conf. Act. 5, 2. 3. Tit. 2, 10. q) *subtraxit enim,* contra expressum mandatum Dei. cap. 6, 18. 19.

℣. 17. אשר־אתה per *Makk.* 1. 11. se. 5. sed אִשׁר אתה habet 2. sic su. 5. ההבאתה *Aleph patachatum* habet 2. sec. *Mas.* suam & *Erff.* requirente id etiam < *M. I.* quod itidem allegat *Masoram.* ℣. 18. החרם *Chet per Sagol* 3. sec. *Mas.* suam & *Erff.* quod ipsum est etiam c. 7, 1. in בחרם obseruandum. ℣. 20. ^ בשופרת *roth defect.* 1 3. secundum *Mas.* 1. 2. & *Erff.* cui tamen recentior ^ manus subscripsit, *plenam* scriptionem requirens. את־העיר ita cum plurimis habet 2. in marg. at in textu particulam אֶת־ omittit. ℣. 23. ויבאו per *Graschaim* irregulariter 6. 9. 11. 12. 17. 18. 20 21 & *Ber.* ויציאו *io defect.* 1. 5. sic emendatum in 3. secundum *Masoram impress.* ad Num. 15, 36. ℣. 24. וכל pro eo habet 2. וְאֵת־כָּל ℣. 25. ירחו *defective* 17. *Ber.* hoc loco & v. 26.

עכן בן־כרמי בן־זבדי בן־זרח למטה יהודה מן־
החרם ויחר־אף יהוה בבני ישראל :
2 וישלח יהושע אנשים מיריחו העי אשר עם־
בית און מקדם לבית־אל ויאמר אליהם לאמר
עלו ורגלו את־הארץ ויעלו האנשים וירגלו את־
3 העי : וישבו אל־יהושע ויאמרו אליו אל־יעל
כל־העם כאלפים איש או כשלשת אלפים
איש יעלו ויכו את־העי אל־תיגע שמה את־
4 כל־העם כי מעט המה : ויעלו מן־העם
שמה כשלשת אלפים איש וינסו לפני
ה אנשי העי : ויכו מהם אנשי העי כשלשים
וששה איש וירדפום לפני השער עד־השברים
ויכום במורד וימס לבב־העם ויהי למים :
6 ויקרע יהושע שמלתיו ויפל על־פניו ארצה לפני
ארון יהוה עד־הערב הוא וזקני ישראל ויעלו
7 עפר על־ראשם : ויאמר יהושע אהה ׀
אדני יהוה למה העברת העביר את־העם הזה
את־הירדן לתת אתנו ביד האמרי להאבידנו
8 ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן : בי אדני מה
אמר אחרי אשר הפך ישראל ערף לפני איביו :
9 וישמעו הכנעני וכל ישבי הארץ ונסבו עלינו
והכריתו את־שמנו מן־הארץ ומה־תעשה לשמך
י הגדול : ויאמר יהוה אל־יהושע
11 קם לך למה זה אתה נפל על־פניך : חטא
ישראל וגם עברו את־בריתי אשר צויתי אותם
וגם לקחו מן־החרם וגם גנבו וגם כחשו וגם
12 שמו בכליהם : ולא יכלו בני ישראל לקום
לפני איביהם ערף יפנו לפני איביהם כי היו

לחרם

r) c.22,20. s) Hic Zimri dicitur 1 Par. 2, 7. t) Gen. 38, 30. u) Multa hic obseruanda sunt. Primum, quod Deus propter vnum sceleratum totam gentem punire soleat. Quod si v. propter vnum tota gens aduersa fortuna adfligitur, quid fiet multis sceleratis existentibus. Proinde resipiscendum est. *Brentius.* Cf. not. c. 6, 18. Valet etiam hoc exemplum ad confirmandam disciplinam militarem. vult enim Deus eam facro sanctam haberi. Nam hæc est, quæ conseruat rempublicam, & hostes vincit. *Idem.*

℣. 2. x) c. 11, 9. y) *iuxta Beth-Aven* 1 Sam. 13, 5. Conf. ipsam *Bethel*, sic dictam Hos. 4, 15. &c. z) c. 2, 1.

℣. 3. a) Exemplum præfidentiæ & carnalis securitatis. cf. Iud. 20, 17. 23. 28. b) *ne fatiges* & ire cogas. Piel (1. Coh. 10, 15.

℣. 5 c) nomen loci, q. d. *fractiones:* Schmid. *lapidum*; al. *Israelitarum.* d) *in descensu* illius montis (4) c. 10, 11. e) *vnde* instar aquæ *liquefactum est.* c. 2, 11. 2 Sam. 17, 10. c. ἐπτοήθη ἡ καρδία. cf. Luc. 21, 9. Vides, quam imbecillis sit hominis animus, si suis viribus relinquatur. *Brentius.*

℣. 6. f) quod fieri solebat in magnis & horrendis casibus. vid. Gen. 37, 29. g) v. 10. Mat. 26, 39. h) 1 Reg. 3, 15. ὀ. ἐναντίον Κυρίου. i) maximi doloris indicium. 1 Sam. 4, 12, 2 Sam. 13, 19. Mich. 1, 10. LXX. vt Apoc. 18, 19. *Celonius* confert Gen. 3, 14.

℣. 7. k) *Ah!* Iud. 6, 22. c. 11, 35. l) *transire tamen fecisti* tanto cum miraculo? c. 3. & 4. Emphasis interrogationis & geminati verbi. m) *O si vero.* Num. 20, 3. ἡ. κα εἰ κατεμείναμεν. conf. Luc. 19, 42. εἰ ἔγνως. n) *animum induxissemus.* Deut. 1, 5. o) *vt mansissemus trans.* Deut. 3, 20.

℣. 8. p) vid. Gen. 43, 20. q) Dictum erat diuinitus ad Iosuam: *sicut fui cum Mose, sic tecum ero: nullus poterit tibi resistere.* c. 1, 5. Nunc Dei consilio conniuetur ad fugam Israelitarum, vt fides Iosuæ probetur. *Brentius.* r) *Postquam obvertit ceruicem* s. tergum. i. e. *dum fugit.* ℣. 12. Ex. 23, 27.

℣. 9. s) Schmid. *Circumdabunt nos.* Gen. 19, 4. cf. Num. 34, 4. t) i. e. non nos tantum, sed etiam vera religio peribit. *Brentius.* Cf. Exod. 32, 12. Num. 14, 13. Deut. 32, 27. Ioel. 2, 17. *Raschi: Nomini tuo,* quod coniunctum est

כצ״ל

nomini nostro -- & quid facies famæ de potentia tua, quæ iam exiit. Nunc enim dicent: debilitata est

הש׳ בצרי

potentia eius.

℣. 10. u) v. 13. cf. Esr. 10, 3. x) similis interrogatio est Ex. 14, 15. *M. I.* y) v. 6. q. d. *cur hic iaces?* nonne coniicere potuisti, quod Israel peccaverit? aut quare me non prius interrogasti? *Schmid.* coll. cap. 9, 14.

℣. 11. z) vid. v. 1. a) c. 6, 17. seqq. b) *dissimularunt*; quod statim cum pœnitentia fatendum fuisset, factum *negarunt.* Leu. 5, 21. 22. cf. Prou. 28, 13. c) sibi retinendum; cum quantocyus extermitandum fuisset. ℣. 12. d) v. 13. ἡ. ἡττηθεῖς. conf. Hebr. 2, 14. e) vid. v. 8

℣. 1. בן Beth post vocem כרמי & זבדי per Dagesch lene expriment 1. 3. 17. 18. & in margine 6. 9. ויחר אף־ ita 2. 3. בבני ישראל pro eo habent בישראל in marg. 6. 9. & in textu 2. sic emendatum in 3. fu. 5. ℣. 2. אלהם defect. 2. 3. & in marg. 6. 9. ℣. 3. כשלשת אלפים ita 1. fu. 5. ℣. 5. במורד Beth schuatum habent in marg 6. 9. contra Mas. 3. ℣. 6. שמלותיו Plene 6. . . 12. 15. 16. 20. 21. fu. 5. ℣. 7. למה Men dageschatum habent 14. 17. 18. & Ber. העברת ita 3. & in marg 6. 9 fu. 5. contra Mas. 1. Erff. impressamque h. l. & alibi. ℣. 8. אומר Plene in marg. 6. 9. Rebia loco Sakeph habent 2. 6. 9. 10. Sakeph tamen in marg. referunt 6. 9. ℣. 9. ונסבו per Merca & Patach 12. 15. 20. 21. ℣. 11. אתם Defect. 1. 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 19. & in margine 6. 9. præter Masoram ad c. 5, 7.

לחרם לא אוסיף להיות עמכם אם־לא תשמידו
13 החרם מקרבכם׃ קם קדש את־העם ואמרת התקדשו
למחר כי כה אמר יהוה אלהי ישראל חרם בקרבך
ישראל לא תוכל לקום לפני איביך עד־הסירכם החרם
14 מקרבכם׃ ונקרבתם בבקר לשבטיכם והיה השבט
אשר־ילכדנו יהוה יקרב למשפחות והמשפחה
אשר־ילכדנה יהוה תקרב לבתים והבית אשר ילכדנו
טו יהוה יקרב לגברים׃ והיה הנלכד בחרם ישרף באש
אתו ואת־כל־אשר־לו כי עבר את־ברית יהוה וכי־
16 עשה נבלה בישראל׃ וישכם יהושע בבקר
17 ויקרב את־ישראל לשבטיו וילכד שבט יהודה׃ ויקרב
את־משפחת יהודה וילכד את משפחת הזרחי ויקרב
18 את־משפחת הזרחי לגברים וילכד זבדי׃ ויקרב את־
ביתו לגברים וילכד עכן בן־כרמי בן־זבדי בן־זרח
19 למטה יהודה׃ ויאמר יהושע אל־עכן בני שים־נא
כבוד ליהוה אלהי ישראל ותן־לו תודה והגד־נא
כ לי מה עשית אל־תכחד ממני׃ ויען עכן את־
יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי ליהוה אלהי
21 ישראל וכזאת וכזאת עשיתי׃ ואראה בשלל
אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף
ולשון זהב אחד חמשים שקלים משקלו ואחמדם
ואקחם והנם טמנים בארץ בתוך האהלי
22 והכסף תחתיה׃ וישלח יהושע מלאכים וירצו
האהלה והנה טמונה באהלו והכסף תחתיה׃
23 ויקחום מתוך האהל ויבאום אל־יהושע
24 ואל כל־בני ישראל ויצקם לפני יהוה׃ ויקח
יהושע את־עכן בן־זרח ואת־הכסף ואת־האדרת
ואת־לשון הזהב ואת־בניו ואת־בנתיו ואת־שורו
ואת

ואראה קרי

f) c. 6, 18. g) *si non sustuleritis*, deleueritis *anathema*; nempe non res tantum, sed ipsum etiam Achanem. ὁ. ἐὰν μὴ ἐξάρητε. 1 Cor. 5, 13. *Brentius*: q. d. auferte vos peccatum, & ego auferam a vobis supplicium.

℣. 13. h) *surge* igitur, sine mora. v. 10. i) i. e. *fac, vt se sanctificet* populus cf. Ex. 19, 10. k) vid. c. 3, 5. l) vide v. 12. c. 6, 17. 18. m) v. 12.

℣. 14. n) *& accedetis* vel *sistetis vos*. Niph. (2) Ex. 22, 7. o) *deprehendet*, nempe per sortem v. 15. sqq. 1 Sam. 14, 41. 42. cf. not. Leu. 16, 8. p) *minores familias* cf. Num. 1, 2.

℣. 15. q) i. e. *reus anathematis*. v. 12. r) lapidibus prius obrutus v. 25. cf. Num. 15, 30. Deut. 13, 16. s) *ipse, & omnia qua habet*. t) *constitutionem* seu *mandatum* Regis sui. v. 11. c. 23, 16. u) *flagitium*, quod omnis prudens & conscientiosus homo damnat, & ab eo abhorret. *Schmid*. Gen. 34, 7. Deut. 32, 21. Iud. 20, 6. 2 Sam. 13, 12.

℣. 16. x) c. 3, 1. c. 8, 10.

℣. 19. y) Obserua hic paternum Iosuæ adfectum, coll. Prou. 1, 8. c. 5, 20. &c. Hac compellatione Achani spem veniæ & vitæ æternæ facere voluit Iosua, vt pœnitentiam ante mortem ageret, peccatum confiteretur, & in fide gloriam Deo daret. *Schmid*. z) *tribue saltim hanc gloriam Deo*. Ier. 13, 16. Ps. 66, 2. ὁ. δὸς δόξαν. Ioh. 9, 24. a) *& da ipsi confessionem*, ac fatere peccatum tuum. Esr. 10, 11. b) *& vltro atque ingenue mihi indica*. c) 1 Sam. 3, 17. ne sc. culpam tuam augeas, & tandem per oraculum Dei conuictus, fateri tamen cogaris. *Schmid*.

℣. 20. d) *vtique* (eheu!) *sic est*. Gen. 20, 12. e) *nam sic & sic feci*. 2 Sam. 17, 15.

℣. 21. f) *Nempe vidi*. cf. Gen. 3, 6. 1 Ioh. 1, 16. g) *togam, pallium*. Ion. 3, 6. 2 Reg. 2, 13. h) *Sinearis* s. *Babylonicum*. vid. Gen. 10, 10. c. 11, 2. Colores diversos picturæ (vestium) intexere Babylon maxime celebrauit, & nomen imposuit. Verba sunt *Plinii* H. N. lib. 8. c. 48. i) *præstantem*. Gen. 2, 12. k) cf. not. Num. 7, 13. l) *ornamentum* l. *fibula aurea in forma linguæ*. Schmid. m) Ex. 20, 14. n) cf. Iac. 1, 15. Gen. 3, 6. o) *abscondita sunt*. c. 2, 6. p) *sub ipsa* sc. *toga*.

℣. 22. q) ὁ. ἀγγέλους. Luc. 7, 24. r) sc. *toga*. v. 21. Gen. 35, 4.

℣. 23. s) *& effuderunt* l. *exposuerunt ea in terra coram Domino*, & toto populo, vt veritatem furtis & confessionis Achanis cognosceret. *Schmid*, Conf. verbum in *Hiphil* 2 Sam. 15, 24.

℣. 24. t) vid. v 21. u) Vna cum Patre familia punitur, quia familia consensit in furtum. *Brentius*. Conf. v. 11. adhibitum numerum pluralem. At *Caluinus*: non quod participes fuissent paterni delicti, sed vt Achan in iis puniretur &c. coll. Ex. 20, 5. Num. 31, 7. Deut. 13, 16. 2 Sam. 21, 6. sed cf. Deut. 24, 16. &c. Immo liberos, tantum vt spectatores essent paterni supplicii, *Abendana* aliique adductos esse opinantur. Id saltim optime obseruat *Brentius*, quod parentes non possint suos maiore damno adficere, quam si ipsi parentes impie viuant.

℣. 14. אשר ילכדנה ita per *Kadma* 1. 2. 5. אשר *Makk*. loco *Mun*. 1. 2. 3. su. 5. ℣. 15. ברית sic nobiscum ex aliis codd. in marg. legit 5. idem vero in textu loco eius habet בְּ, & sic emendatum est in 2. ℣. 17. וילכד pro eo habet 1. *Futurum Niphal* וילכד contra *M. I.* ויקרב per *Rbhia* in marg. 6. 9. ℣. 19. כבוד per *Sakephk*. 1. 6. 9. 13. 14. 17. 18. & *Ber*. ad sensum quidem incommodius illi; at *Rbhia*, quod cum reliquis nostris habet 6. in marg. etsi anomalia non careat, tamen & sensum habet facilem, & alibi similem per anomaliam ab imperio *Tiphcha* dependet, vt Gen. 38, 12. Ex. 36, 3. ℣. 21. ואראה *Orientales* inuerso ordine scribunt in textu ואראה & legunt ואראה. טמונים plene per *Schurek* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 15. 16. 19. 21. 22. ℣. 23. ויצקום per *Schurek* su. 1. 3. 5. & sic hab. in marg. 6. 9. contra *Mas*. 1. & *Ers*.

ואת־חמרו ואת־צאנו ואת־אהלו ואת־כל־אשר־לו
כה וכל־ישראל עמו ויעלו אתם עמק עכור׃ ויאמר יהושע
מה עכרתנו יעכרך יהוה ביום הזה וירגמו אתו כל־
ישראל אבן וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים׃
26 ויקימו עליו גל־אבנים גדול עד היום הזה וישב יהוה
מחרון אפו על־כן קרא שם המקום ההוא עמק עכור
עד היום הזה׃

ח ויאמר יהוה אל־יהושע אל־תירא ואל־תחת קח עמך
את־כל־עם המלחמה וקום עלה העי ראה נתתי
בידך את־מלך העי ואת־עמו ואת־עירו ואת־ארצו׃
2 ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית ליריחו ולמלכה
רק־שללה ובהמתה תבזו לכם שים־לך ארב לעיר
3 מאחריה׃ ויקם יהושע וכל־עם המלחמה לעלות העי
ויבחר יהושע שלשים אלף איש גבורי החיל וישלחם
4 לילה׃ ויצו אתם לאמר ראו אתם ארבים לעיר מאחרי
העיר אל־תרחיקו מן־העיר מאד והייתם כלכם
ה נכנים׃ ואני וכל־העם אשר אתי נקרב אל־העיר והיה
כי־יצאו לקראתנו כאשר בראשנה ונסנו לפניהם׃
6 ויצאו אחרינו עד התיקנו אותם מן־העיר כי יאמרו
7 נסים לפנינו כאשר בראשנה ונסנו לפניהם׃ ואתם
תקמו מהאורב והורשתם את־העיר ונתנה יהוה
8 אלהיכם בידכם׃ והיה כתפשכם את־העיר תציתו
את־העיר באש כדבר יהוה תעשו ראו צויתי אתכם׃
9 וישלחם יהושע וילכו אל־המארב וישבו בין בית־אל
ובין העי מים לעי וילן יהושע בלילה ההוא בתוך
י העם׃ וישכם יהושע בבקר ויפקד
את־העם ויעל הוא וזקני ישראל לפני העם העי׃
11 וכל־העם המלחמה אשר אתו עלו ויגשו ויבאו נגד

העיר

x) Cohæret, sec. accentus, cum initio vers^v: *Et sumsit Iosua, & totus Israel cum eo, Achanem.* *y)* *& ascendere fecerunt.* Quia prius ascendendum erat, donec tandem in vallem descenderetur. *Schmid & M. I.* *z)* q. d. *vallem turbatoris.* v. 26. Es. 65, 10. Vallis *Achoris* nunc est ianua consternationis & indignationis; deinceps autem *spei ianua* fieri debebat Hos. 2, 17. quod ad literam impletum est Ioh. 4. *Lightfoot.*

℣. 25. *a)* *Quid perturbasti nos?* c. 6, 18. 1 Reg. 18, 17. q. d. *Certe nulla tibi caussa est, nec excusare te vlla ratione potes,* quod tot viros ex Israele occidi fecisti? *Schmid.* *b)* ideo *te* quoque nunc ad mortem vsque *perturbabit* Dominus. *c)* *Tum lapidarunt eum,* vt caput, cum suis. *d)* *ipsum* inquam *cum liberis* ex diuino mandato v. 15. vid. not. ad v. 24. *e)* *& tandem* qs. iterum *lapidarunt eos,* dum post combustionem lapidum aceruum in eos congecerunt. *Schmid.*

℣. 26. *f)* c. 8, 29. *g)* 2 Sam. 18, 17. ὁ. σωρόν. cf. Rom. 12, 20. *h)* vid. c. 4, 9. *i)* cf. Num. 25, 11. *k)* *vocatur.* impersonaliter, vt Gen. 11, 9. *l)* v. 24. c. 15, 7.

Cap. VIII, v. 1. *m)* *Postea dixit Dominus.* Probabiliter *per Vrim & Thummim* ante Arcam fœderis c. 7, 6. seqq. *Schmid.* *n)* Deut 1, 21. c. 7, 18. c. 20, 3. *o)* c. 1, 9 *p)* exceptis custodibus castrorum. *Schmidius.* Improbat ergo Deus illam temerariam præsumtionem c. 7, 3. *q)* *bello aptum* v. 3.

℣. 2. *r)* c. 6, 20. 21. *s)* *spolia tamen eius & iumenta vobis diripietis.* v. 27. Ex spoliis enim Ierichuntis nihil ad eos peruenerat. c. 6, 17. seqq. *t)* *insidias* s. *insidiatorem.* v. 4. 12. 19. Iud. 20, 33. 37. *u)* *post eam*, a plaga occidentali. v. 4. 9.

℣. 3. *x)* c. 6, 2. *y)* sc.

Cap. VIII.

קמץ בז״ק

ad insidias.

℣. 4. *z)* *Vos eritis insidiatores.* v. 2. 7. *a)* *parati.* Ex. 19, 11. 15.

℣. 6. *b)* Schmid. *Cumque exiuerint, vsque dum satis longe abstraxerimus eos.* v. 16. c. 4, 18. *c)* Parenthesis vsque ad Atnachum. *d)* *& nos adhuc fugerimus coram illis.*

℣. 7. *e)* *& inuadetis.* Num. 33, 53.

℣. 8. *f)* *cum ceperitis.* Deut. 20, 19. *g)* *incendetis.* v. 19. *h)* *videte, præcepi vobis* Dei iussu: facite ergo, quod vestrum est. cf. 2 Sam. 13, 28.

℣. 9. *i)* *ad insidias* s. *locum insidiarum.* Iud. 9, 35.

℣. 10. *k)* c. 7, 16.

℣. 11. *l)* *populus, nempe militiæ,* *subintell.* עם in statu constructo, vt c. 3, 14. *M. I.*

℣. 24. חמורו *Plene* 7. 8. 10. 11. 13. 19. sic fu., 5. ℣. 25. Spatio, præmisso hic nouam *sectiunculam* incipiunt 6. 9. 10. 11. 19. 20. 21. CAP. VIII, ℣. 2. כאשר עשית ליריחו ita 1. 2. 3. 7. 8. 10. 13. 15. 19. fe. 5. רק per *Tbhir* 1. 2. 5. שללה *Psik* addunt 11. 12. 14. 15. 16. < 20. ℣. 4 נכונים *plene* cum inserto *Vau* fu. 5. & sic in marg habent 6. 9. ℣. 5. בראשונה *plene* 6. 9. 10. 11. 12. 19. 20. 21. fu. 5. contra *Mas.* h. l. & Ier. 7. 12. ℣. 6. עד per *Makk.* 1. 6. 9. 14 20. fu. 5. ℣. 9. בין per *Merca* 1. 3. 6. 9. 14. 20. 21. contra analogiam & *Mas.* ad Exod. 21, 35. ℣. 10. *Spatium* nullum præmittunt 2, 3. 5. 6, 9. 10, 12. 14. 19. 20. 21.

℣. 8.

בינו קרי 12 העיר ויחנו מצפון לעי והגי בינו ובין העי׃ ויקח
כחמשת אלפים איש וישם אותם ארב בין בית־אל
לעי קרי 13 ובין העי מים לעיר׃ וישימו העם את־כל־המחנה
אשר מצפון לעיר ואת־עקבו מים לעיר וילך יהושע
14 בלילה ההוא בתוך העמק׃ ויהי כראות מלך־העי
וימהרו וישכימו ויצאו אנשי־העיר לקראת־ישראל
למלחמה הוא וכל־עמו למועד לפני הערבה והוא
טו לא ידע כי־ארב לו מאחרי העיר׃ וינגעו יהושע וכל־
16 ישראל לפניהם וינסו דרך המדבר׃ ויזעקו כל־
בעי קרי העם אשר בעיר לרדף אחריהם וירדפו אחרי יהושע
17 וינתקו מן־העיר׃ ולא־נשאר איש בעי ובית אל
אשר לא־יצאו אחרי ישראל ויעזבו את־העיר
18 פתוחה וירדפו אחרי ישראל׃ ויאמר
יהוה אל־יהושע נטה בכידון אשר־בידך אל־העי
כי בידך אתננה ויט יהושע בכידון אשר־בידו אל־
19 העיר׃ והארב קם מהרה ממקומו וירוצו כנטות
ידו ויבאו העיר וילכדוה וימהרו ויציתו את־העיר
כ באש׃ ויפנו אנשי העי אחריהם ויראו והנה עלה
עשן העיר השמימה ולא־היה בהם ידים לנוס הנה
21 והנה והעם הנס המדבר נהפך אל־הרודף׃ ויהושע
וכל־ישראל ראו כי־לכד הארב את־העיר וכי עלה
22 עשן העיר וישבו ויכו את־אנשי העי׃ ואלה יצאו
מן־העיר לקראתם ויהיו לישראל בתוך אלה מזה
ואלה מזה ויכו אותם עד־בלתי השאיר־להם
23 שריד ופליט׃ ואת־מלך העי תפשו חי ויקרבו
24 אתו אל־יהושע׃ ויהי ככלות ישראל להרג את־
כל־ישבי העי בשדה במדבר אשר רדפום בו ויפלו
פסקא באמצע פסוק כלם לפי־חרב עד־תמם * וישבו
כל

m) Ita vt vallis tantum esset inter eum populum.

℣. 12. n) sc. Iosua. v. 10. al. populus. o) alios, quam 30000. illos in v. 3. & 9. p) & eos etiam posuit insidiatores. v. 2. q) in eadem plaga cum prioribus insidiis v. 9. sed hosce vrbi propiores; ad irruendum in erumpentes Aientes, dum maiores illæ insidiæ vrbem peterent. Abarb. & Kimchi.

℣. 13. r) & extremum eorum agmen, q. d. calcem corporis castrorum, s. extremam partem Gen. 3, 15. Ps. 41, 10. Intelligunt autem hoc loco illos insidiatores. s) quæ v. 11. גי dicebatur. Abarb. Iuit autem nocte cum parte exercitus (qui versus septentrionem vrbis erat) non in vallem, sed per vallem in planitiem ante vrbem, vt mane subito appareret, nec hostes diu deliberandi tempus haberent, sed præcipitarent consilia sua, & exitum; sicut actum est. Schmid.

℣. 14. t) certo tempore, quod ita erat constitutum, vt omnes derepente vno impetu ex vrbe erumperent. cf. Ex. 9, 5. 1 Sam. 13, 8. u) coram planitie s. campo (cf. c. 3, 16. Num. 22, 1.) unde Iosua occurrerat v. 13.

℣. 15. x) & percussi sunt s. percussos se gesserunt. Niph. (1) cf. Gen. 42, 7. 2 Sam. 13, 5. y) versus desertum, de quo vid. c. 16, 1.

℣. 16. z) præsidium in vrbe relictum. Schmid. a) & sic auulsi sunt. v. 5. Iud. 20, 31.

℣. 17. b) quibus forte, misso nuncio, Rex Ai significauit, hostes in fuga esse. c) sc. Ai, non Bethelem, de qua vid. Iud. 1, 22. seqq.

℣. 18. d) spirituali voce s. afflatu diuino. e) Inclina te, extende manum cum lancea aut telo. v. 26. 1 Sam. 17, 6. conf. Exod. 17, 11. 12.

℣. 19. f) v. 9. 12. g) v. 8. Iud. 9, 49.

℣. 20. h) v. 21. ὁ καπνὸς ἀναβαίνοντα ἐκ τῆς πόλεως. Apoc. 18, 9. c. 19, 3. cf. Gen. 19, 28. i) nec erat in iis scil. vis ac facultas ab vtraque manu. vid. Gen. 34, 21. prout dicimus: Non est in Medico semper, releuetur vt æger. Schmid. k) Nam populus Israelis. v. 15.

℣. 21. l) v. 20. Nah. 2, 14.

℣. 22. m) Isti vero insidiatores v. 19. post occupatam & incensam vrbem. n) donec non relinqueret Israel. c. 10, 33. Deut. 3, 3. c. 7, 2. o) Num. 21, 35. p) fuga ereptum. Gen. 14, 13.

℣. 11. והגיא cum Aleph in fine 2. sic fu. 5. contra Mas. 1. ac Erff. h. l. & impressam ad Deut. 34, 6. item M. I. והגי בינו ובין ita distinguit 1. & 5. ℣. 12. אותם sic plene 17. 18. 22. Ber. & in marg. 6. 9. at reliqui ' omnes defect. præter Mas. ad c. 5, 7. בין per Merca 1. 3. 6. 9. 14. 20. contra Mas. ad Exod. 21, 25. בית־אל ita legunt Orientales, at in textu scribunt בית־און quos sequitur Mas. Erff. לעיר ita in textu scribunt ac legunt 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. 22. sic fe. 3. 5. quin & notam כצ״ל addit 22. contra Masoram Erffurt. cui tamen recentior manus adscripsit: Orientales legere & scribere לעיר ℣. 13. את pro eo legunt אל 6. 9. in marg. לעיר ita scribit 1. cum Kri לעי; at Orientales bis ita scribunt ac legunt in hoc ℣. וילך pro eo habet וילן (& pernoctauit) in marg. 9. fu. 3. ℣. 18. העיר pro eo hab. העי 2. ℣. 19. כנטות per præf. ב fu. 5. sic in marg. 6. 9. וימהרו ita cum Mun. 1. 2. at reliqui cum Meth. ℣. 22. להם pro eo hab. לו 5. & in marg. 2. 6. 9.

℣. 19.

כה כל־ישראל העי ויכו אתה לפי־חרב ׃ ויהי כל־
הנפלים ביום ההוא מאיש ועד־אשה שנים עשר
26 אלף כל אנשי העי ׃ ויהושע לא־השיב ידו אשר
27 נטה בכידון עד אשר החרים את כל־ישבי העי ׃ רק
הבהמה ושלל העיר ההיא בזזו להם ישראל כדבר
28 יהוה אשר צוה את־יהושע ׃ וישרף יהושע את־העי
29 וישימה תל־עולם שממה עד היום הזה ׃ ואת־מלך
העי תלה על־העץ עד־עת הערב וכבוא השמש צוה
יהושע וירידו את־נבלתו מן־העץ וישליכו אותה אל־
פתח שער העיר ויקימו עליו גל־אבנים גדול עד היום
הזה ׃
ל אז יבנה יהושע מזבח ליהוה אלהי ישראל בהר
31 עיבל ׃ כאשר צוה משה עבד־יהוה את־בני ישראל
ככתוב בספר תורת משה מזבח אבנים שלמות
אשר לא־הניף עליהן ברזל ויעלו עליו עלות
32 ליהוה ויזבחו שלמים ׃ ויכתב־שם על־האבנים את
33 משנה תורת משה אשר כתב לפני בני ישראל ׃ וכל־
ישראל וזקניו ושטרים ושפטיו עמדים מזה ומזה
לארון נגד הכהנים הלוים נשאי ארון ברית־יהוה
כגר כאזרח חציו אל־מול הר־גרזים והחציו אל־מול
הר־עיבל כאשר צוה משה עבד־יהוה לברך את־
34 העם ישראל בראשנה ׃ ואחרי־כן קרא את־כל־דברי
התורה הברכה והקללה ככל־הכתוב בספר
לה התורה ׃ לא־היה דבר מכל אשר־צוה משה אשר
לא־קרא יהושע נגד כל־קהל ישראל והנשים והטף
ט והגר ההלך בקרבם ׃ ויהי כשמע כל־ Cap. IX.
המלכים אשר בעבר הירדן בהר ובשפלה ובכל חוף
הים הגדול אל־מול הלבנון החתי והאמרי הכנעני
הפרזי

℣. 24. q) *ipsam*; sc. *vrbem*, i.e. omnem turbam imbellem in ea reliquam, senes, mulieres & infantes. Neque enim infantibus aliquid iniqui infertur, quando in peccatis concepti & nati sunt: & iam multis annis Deo compertum erat, quod in vrbe Hai filii non degenerarent ab impietate parentum. *Brentius.*

℣. 25. r) non vsitatum id, nisi in pœna magnæ impietatis. Num. 31, 15. *Grot.*

℣. 26. s) *Iosua enim*, tanquam Imperator, non retraxit manum suam. cf. Ex. 5, 25. c. 9, 11. t) v. 18. 1 Sam. 17, 6. u) *internecione delexisset.* c. 2, 10.

℣. 27. x) Num. 31, 26. 27. y) vid. v. 2.

℣. 28. z) *Deinde combussit*, quod reliquum erat de vrbe ex incendio insidiatorum v. 19. a) *acervum perpetuum.* vid. Deut. 13, 17. b) *desolationis.* Leu. 26, 33. Aliam ergo *Ai* fuisse existimat *Schmidius* Esr. 2, 28. Neh. 7, 31. etsi in illius finibus extructam: prout alia prorsus fuit in regione Ammonitarum Ier. 49, 3. c) vid. c. 4, 9.

℣. 29. d) c. 10, 26. Hoc nobis ob oculos ponitur, vt sciamus iram Dei seriam esse super peccatores impœnitentes. *Brentius.* e) c. 10, 27. f) secundum Legem Deut. 21, 23. 2 Sam. 18, 17. g) *ad portam.* vid. Deut. 22, 14. & not. Num. 15, 35. h) c. 7, 26.

℣. 30. i) v. 33. Deut. 27, 4.

℣. 31. k) *altare scilicet*: constructio pendet a v. 30. l) Deut. 27, 6. 1 Reg. 6, 7. s. λίθων ὁλοκλήρων cf. 1 Thess. 5, 23. Iac. 1, 4. m) Ex. 20, 22. Deut. 27, 5. *Ferro tangere lapides*, est opus aliquod humana prudentia ad cultum instituere. Deo seruiendum est, non secundum nostram bonam, vt dici solet, intentionem, sed iuxta intentionem Domini Dei nostri. *Brentius.*

℣. 32. n) vid. Deut. 27, 3. sc. vt lex Domini rudi populo inculcaretur & imprimeretur. *Brentius.* o) *exemplum legis.* cf. Deut. 17, 18. & quidem *decalogum* sec. *Abarb.* sec. alios maledictiones & benedictiones. v. 34. p) quam Moses *praescripsit Israelitis.* vid. Deut. 27, 8. 15. seqq.

℣. 33. q) c. 1, 10. r) *ad extremitatem* s. *e regione.* c. 9, 1. c. 22, 11. Deut. 34, 3. s) Deut. 11, 29. c. 27, 12. Iud. 9, 7. t) v. 30. u) Deut. 11, 29. c. 27, 12. 13. x) c. 1, 1. Deut. 34, 5. y) *prius* enim de verbo ad verbum dixerunt: *Benedictus est vir, qui non fecerit sculptile aut fusile* &c. Dein pronunciarunt in eadem re contrarium: *Maledictus vir, qui* &c. Deut. 27, 15. seqq. *Abarb.* Conf. not. Deut. 27, 3.

℣. 34. z) Innuit, quod præter illas maledictiones & oppositas benedictiones, quas Moses iussit pronunciari a Leuitis, Iosua ipse adhuc pronunciauerit coram toto cœtu illas sectiones Deut. 28, 1. seqq. & v. 15. seqq. forte etiam Deut. 29, 9. seqq. quia h. l. v. 35. sequitur, quod nullum reliquerit verbum, quod non pronunciauerit. *Abarb.*

Cap. IX, ℣. 1. a) *citra* Iordanem, versus occidentem c. 5, 1. b) *in montanis* Iudæ c. 10, 6. Deut. 1, 24. Iud. 1, 19. Luc. 1, 39. c) Schmid. *tractu* (6) vid. Deut. 1, 7. Iud. 5, 17. d) c. 8, 33. e) c. 5, 10.

℣. 27. בזזו per *Chateph pat.* 5. 6. 9. 14. 20. & 22. ישראל pro eo scribit בני ישראל 3. sic fu. 1. 2. 5. & sic in marg. habent 6. 9. ℣. 28. תל *Tau* sine *Dagesch* 6. 9. 10. 14. 20. & cum expresso *Raphe* 1. at 9. in marg. referunt *Dagesch* ex aliis libris. ℣. 29. וכבא *defect.* 2. 5. secundum *Masoram Erffurtensem* ad h. l. at contra *impressam* ad h. l. & Deut. 23, 11. וירדו io *defect.* 1. 2. 5. 6. 9. 12. 14. 15. 20. 21. plene tamen 6. 9. in marg. ℣. 32 את per *Segol* & *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. fu. 5. at *Rbhia* cum *Tsere* habent 6. 9. in marg. ℣. 33. ושטרים pro eo sc. 2. ושטריו cum *suffixo.* עמדים cum adiecto *Psik* 6. 9. 11. 12. 16. 20. 21. 22. גרזים *Zain* sine *Dagesch* 1. 5. 10. 13. 19. & cum imposito *Raphe* 3. ℣. 34. התורה pro eo legunt alii משה in marg. 6. 9. ℣. 35. והטף per *Kametz* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20.

הפרזי החוי והיבוסי : ויתקבצו יחדו להלחם עם־
2 יהושע ועם־ישראל פה אחד : וישבי גבעון
3 שמעו את אשר עשה יהושע ליריחו ולעי : ויעשו גם־
4 המה בערמה וילכו ויצטירו ויקחו שקים בלים
לחמוריהם ונאדות יין בלים ומבקעים ומצררים :
ה ונעלות בלות ומטלאות ברגליהם ושלמות בלות
6 עליהם וכל לחם צידם יבש היה נקדים : וילכו אל־
יהושע אל־המחנה הגלגל ויאמרו אליו ואל־איש
ישראל מארץ רחוקה באנו ועתה כרתו־לנו ברית :
7 ויאמרו איש־ישראל אל־החוי אולי בקרבי אתה יושב — ויאמר קרי
8 ואיך אכרות־לך ברית : ויאמרו אל־יהושע עבדיך — יתיר ו
אנחנו ויאמר אליהם יהושע מי אתם ומאין תבאו :
9 ויאמרו אליו מארץ רחוקה מאד באו עבדיך לשם
יהוה אלהיך כי־שמענו שמעו ואת כל־אשר עשה
י במצרים : ואת ׀ כל־אשר עשה לשני מלכי האמרי
אשר בעבר הירדן לסיחון מלך חשבון ולעוג מלך־
11 הבשן אשר בעשתרות : ויאמרו אלינו זקינינו וכל־
ישבי ארצנו לאמר קחו בידכם צידה לדרך ולכו
לקראתם ואמרתם אליהם עבדיכם אנחנו ועתה
12 כרתו־לנו ברית : זה ׀ לחמנו חם הצטידנו אתו
מבתינו ביום צאתנו ללכת אליכם ועתה הנה יבש
13 והיה נקדים : ואלה נאדות היין אשר מלאנו חדשים
והנה התבקעו ואלה שלמותינו ונעלינו בלו מרב
14 הדרך מאד : ויקחו האנשים מצידם ואת־פי יהוה
טו לא שאלו : ויעש להם יהושע שלום ויכרת להם
16 ברית לחיותם וישבעו להם נשיאי העדה : ויהי מקצה
שלשת ימים אחרי אשר־כרתו להם ברית וישמעו
17 כי־קרבים הם אליו ובקרבו הם ישבים : ויסעו בני־
ישראל

℣. 9. c) cap. 6, 27. ℣. 10. d) Num. 21, 24. Deut. 1, 4. c. 2, 33. e) c. 13, 4. ℣. 11. f) vid. ℣. 8. Nihil nobis consultius, quam tradere nos captiuos in voluntatem Dei, manifeste propositam. *Brentius.* ℣. 12. g) *in viaticum nobis accepimus* (t) vid. nomen ℣. 5. 14. h) vid. ℣. 5. ℣. 13. i) ℣. 4. ℣. 14. k) *sumserunt ig. viri principes de viatico illorum.* Est veluti oppositio quædam inter illa, *sumere panem* Gabaonitarum in manus, suisque oculis satis fidere, *& os* siue *oraculum Domini* interrogare. *Masius.* l) Gen. 24, 57. Ef. 30, 2. m) nimis creduli. cf. c. 7, 10. ℣. 15. n) c. 11, 19. o) in deditionem eos accepit, vt subditi essent Israelitis. coll. 1 Reg. 9, 22. *Grot.* p) ℣. 18. 19. 2 Sam. 21, 2. Putabant enim, se eo tutius cetera regna terræ Canaan occupaturos, si haberent pacem cum finitimis regionibus. *Brentius.* ℣. 16. q) vid. ℣. 7. ℣. 17. r) Schmid. *Cum enim proficiscerentur.*

f) ℣. 1. Gentes iam olim a Deo maledictæ & in interitum definitæ. Gen. 9, 15. c. 15, 20. Deut. 7, 1. &c. ℣. 2. g) *vno ore & vnanimi consensu.* Gen. 11, 1. 1 Reg. 22, 13. ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό. Act. 3, 1. ℣. 3. h) *sed Gibeonitæ.* Non male hi agunt, quod se a Cananæis seiungunt, sed quod dolo atque fraude rem tractant. ℣. 4. i) vt ceteri Cananæi aperta vi, ita ipsi. k) *astutia* seu *dolo.* Ex. 21, 14. μετὰ πανουργίας. cf. Eph. 4, 14. l) *Legatos se finxerunt* (1) Nomen Ef. 18, 2. Obad. ℣. 1. Rad. Arab. *iuit, profectus est.* vel Aeth. *portare, ferre.* Vnde *Tsavvâre Zetâb* Tabellarius. *Tsavvâre Zena,* portator boni nuncii. m) *acceperunt enim.* n) *inueteratos* (4) ℣. 5. Ez. 23, 43. o) *& vtres* (6) ℣. 13. Iud. 4, 19. Rad. Arab. נאד *aquam emisit terra.* ὁ. καὶ ἀσκοὺς οἴνου παλαιοὺς, καὶ κατεῤῥωγότας. Mat. 9, 17. p) *& perruptos.* Ez. 26, 10. Hos. 14, 1. q) *colligatos.* Ex. 12, 34. ℣. 5. r) *& resartos* (1) Rad. Chald. *Assuit, resarsit.* & *Tela,* vel *Telaè* frusta panni, quæ vestibus assuuntur. s) *crustulæ.* & durus, instar *biscotti,* sec. *Raschi* a rad. יקד sed al. *punctis plenus.* l. ex mucore, vt h. l. & ℣. 12. l. ex coctione *punctis plena collyridæ.* 1 Reg. 14, 3. a rad. נקד (3) ℣. 6. t) c. 4, 10. c. 5, 8. 9. 10. u) ℣. 9. cf. Deut. 20, 15. c. 33, 29. ℣. 7. x) vid. ℣. 1. y) ℣. 16. 22. c. 6, 25. Num. 21, 9. z) Ex. 23, 32. Deut. 7, 2. c. 20, 15. seqq. ℣. 8. a) vltro id facere parati, quod alii extrema necessitate coacti. cf. 2 Sam. 8, 6. At Schmid. *nos erimus, si non verum dicimus.* sed vid. ℣. 11. b) *quinam?* de pluribus, vt Ex. 10, 8.

℣. 9.

℣. 4. ויצטירו Ita per *Daleth* (*raphatum* insuper) scribit 1. sic fu. 3. q. d. *viatico se instruxerunt.* ℣. 5. ומטלאות *plene* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 14. 19. 20. 21. יבש היה ita 3. 5. ℣. 6. הגלגלה cum *He paragog.* 1. sic fe. 3. & fu. 5. מארץ רחוקה מאד ita variat accentus 3. addito מאד ex ℣. 9. ℣. 8. ויאמר אלהם יהושע sic 3. ℣. 10. בעשתרות *defect.* omnes. præter 2. 3. 17. 18. 22. Ber. & in marg. 6. 9. ℣. 11. זקינינו *Iod* otiosum post *Kuph* omittunt 3. 5. & in marg. 6. 9. & sic emendatum in t. 2. contra *M. I.* ℣. 13. אשר per *Makk.* 1. 2. 3. fu. 5. ℣. 16. קרובים *plene* cum *Vau* 2. 3. & in marg. 6. 9.

ישראל ויבאו אל־עריהם ביום השלישי ועריהם גבעון
18 והכפירה ובארות וקרית יערים׃ ולא הכום בני
ישראל כי־נשבעו להם נשיאי העדה ביהוה אלהי
19 ישראל וילנו כל־העדה על־הנשיאים׃ ויאמרו כל־
הנשיאים אל־כל־העדה אנחנו נשבענו להם ביהוה
כ אלהי ישראל ועתה לא נוכל לנגע בהם׃ זאת
נעשה להם והחיה אותם ולא־יהיה עלינו קצף
21 על־השבועה אשר־נשבענו להם׃ ויאמרו אליהם
הנשיאים יחיו ויהיו חטבי עצים ושאבי־מים לכל־
22 העדה כאשר דברו להם הנשיאים׃ ויקרא להם
יהושע וידבר אליהם לאמר למה רמיתם אתנו לאמר
רחוקים אנחנו מכם מאד ואתם בקרבנו ישבים׃
23 ועתה ארורים אתם ולא־יכרת מכם עבד וחטבי עצים
24 ושאבי־מים לבית אלהי׃ ויענו את־יהושע ויאמרו
כי הגד הגד לעבדיך את אשר צוה יהוה אלהיך את־
משה עבדו לתת לכם את־כל־הארץ ולהשמיד את־
כל־ישבי הארץ מפניכם ונירא מאד לנפשתינו
כה מפניכם ונעשה את־הדבר הזה׃ ועתה הננו בידך
26 כטוב וכישר בעיניך לעשות לנו עשה׃ ויעש להם
27 כן ויצל אותם מיד בני־ישראל ולא הרגום׃ ויתנם
יהושע ביום ההוא חטבי עצים ושאבי־מים לעדה
ולמזבח יהוה עד־היום הזה אל־המקום אשר יבחר׃

Cap. X.

ויהי כשמע אדני־צדק מלך ירושלם כי־
לכד יהושע את־העי ויחרימה כאשר עשה ליריחו
ולמלכה כן־עשה לעי ולמלכה וכי השלימו ישבי
2 גבעון את־ישראל ויהיו בקרבם׃ וייראו מאד כי עיר
גדולה גבעון כאחת ערי הממלכה וכי היא גדולה
3 מן־העי וכל־אנשיה גברים׃ וישלח אדני־צדק

מלך

Aa 5 כד ה

s) postea Beniaminitarum c.18,25. t) & hæc cessit Beniaminitis. c.18,26. u) ibid. c. 18,25. x) q. d. *vrbs silvarum* in tribu Iudæ. Iud.18,12. 1 Sam.6,21. 1 Par.13,5.6. *Baalah* etiam dicta est, & *Kiriath Baal* Ios.15,9.10. c. 18,14. item ex observatione Hilleri *Iaar* Ps. 132, 6.

℣.18. y) vid. ℣.15. z) Ex.15,24. c.16,2. Vulgus inhiat prædæ, & Verbum Dei prætexunt, quo præcipitur Deut.7. vt omnes Cananæi deleantur. Iuramentum ig. non esse præstandum, quod tamen Deus ipse post 400 plus minus annos 2 Sam. 21, 2. confirmauit. *Brentius.*

℣. 19. a) Gen.26,11.

℣. 20. b) & quidem *viuos seruando* eos. c. 6,25. c) vid. 2 Sam. 21, 3. seqq.

℣. 21. d) *iterumque dixerunt.* e) vt vilissima ministeria obirent. cf. ℣. 27. & not. Deut. 29, 10.

℣. 22. f) *decepistis.* Gen. 29, 25. ὁ. παραλογίσασθέ με. conf. Coloss. 2,4. Iac. 1,22. g) vid. ℣.6.9. Plus fortassis impetrassent, si ingenue veritatem confessi essent. *Brentius.* h) vid. ℣. 7. 16.

℣.23. i) Vulg. *Itaque sub maledictione eritis*, nempe seruitutis. Gen.9,25.26. ob commissum illum dolum. k) i. e. *non desinet esse* ex vobis. 1 Reg. 8, 25. vid. not. Num. 11,33.

℣. 24. l) c. 1,1.2. m) Deut.31,3. c.33,26. Ceterum hi Gibeonitæ significant omnes peccatores, qui ob peccata sua damnationi adiudicati sunt, sicut Gibeonitæ internecioni. *Brent.* cf. not. ad ℣.8. & Ps.32, 1.2,3. &c.

℣. 26. n) sc. vt dictum ℣. 21. 23. o) *sic fecit eos.* Ps.56,14.

℣. 27. p) *Dedit ingum*, seu *dicauit eos.* Ideo *Nethinim* deinde dicti sunt, q. d. *dicati* ad abiectiora ministeria sanctuarii. vid. Esr.2,43.58.70. Neh.7, 46.60.73. c. 3, 26. c.11,21. vbi in vrbibus sacerdotum & Leuitarum, nec non in *Ophel* Hierosolymis habitasse dicuntur. conf. 1 Par. 9, 2. & not. Num.3,9. q) Deut. 29,11. r) ℣. 23. s) Schmid. *inprimis altari.* t) vid. c. 4, 9. u) *ad locum, quem electurus esset* i. e. vbi Tabernaculum (postea Templum) collocatum voluit: quod erat hoc tempore in *Gilgal* c.4,19. donec bellis seprennalibus finitis in *Silo* translatum est c.18,1. & inde *Noben* 1 Sam. 21, 2. c. 22,9. 11. &c.

CAP. X, ℣. 1. x) cf. Gen. 14, 18. y) q. d. *hereditas pax est*; alibi *Iebus* Iud. 19, 10. 11. vel *Iebusi*, i. e. *vrbs Iebusæorum* Ios.18,28. &c.

℣. 2. z) *extimuerunt*, sc. Hierosolymitani. a) *vrbium regni s. regiarum.* 1 Sam. 27, 5.

℣. 20. אתם *Defect.* hic & ℣. 26. habent 1. 3. 5. & in marg. 6. 9. præter *Mas. impress.* ad c. 5, 7. ℣. 21. ויהיו per *Tlischaki.* 6. 9. 20. at 2. *Tlischagd.* & *Graschaim* in eadem voce simul habet. להם pro eo se. אלהם 3 fu. 2. & sic habuit vetus quidam & correctus codex, teste editore *Masoræ* in marg. 7. 8. ℣. 22. אלהם *defect.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. ℣. 24. ונעשה *Sin* per *Segol* 1. 2. 3. fu. 5. & sic in marg. 6. 9. secundum *Mas. Erff.* cui tamen recentior manus subscripsit, *per Tsere scribendum esse*, vt requirit *Mas. impressa* & *M. I.* ℣. 25. הננו *Nun Dageschatum* habent 1. 3. 14. 20. secund. *Mas.* 1. sed contra *M. I.*

מלך ירושלם אל־הוהם מלך־חברון ואל־
פראם מלך־ירמות ואל־יפיע מלך־לכיש ואל־
4 דביר מלך־עגלון לאמר : עלו־אלי ועזרני ונכה
את־גבעון כי־השלימה את־יהושע ואת־בני ישראל :
ה ויאספו ויעלו חמשת ׀ מלכי האמרי מלך ירושלם
מלך־חברון מלך־ירמות מלך־לכיש מלך־עגלון
הם וכל־מחניהם ויחנו על־גבעון וילחמו עליה :
6 וישלחו אנשי גבעון אל־יהושע אל־המחנה הגלגלה
לאמר אל־תרף ידיך מעבדיך עלה אלינו מהרה
והושיעה לנו ועזרנו כי נקבצו אלינו כל־מלכי
7 האמרי ישבי ההר : ויעל יהושע מן־הגלגל הוא
וכל־עם המלחמה עמו וכל גבורי החיל :
8 ויאמר יהוה אל־יהושע אל־תירא
מהם כי בידך נתתים לא־יעמד איש מהם בפניך :
9 ויבא אליהם יהושע פתאם כל־הלילה עלה מן־
י הגלגל : ויהמם יהוה לפני ישראל ויכם מכה־
גדולה בגבעון וירדפם דרך מעלה בית־חורן
11 ויכם עד־עזקה ועד־מקדה : ויהי בנסם ׀ מפני
ישראל הם במורד בית־חורן ויהוה השליך
עליהם אבנים גדלות מן־השמים עד־עזקה וימתו
רבים אשר־מתו באבני הברד מאשר הרגו בני
12 ישראל בחרב : אז ידבר יהושע
ליהוה ביום תת יהוה את־האמרי לפני בני
ישראל ויאמר ׀ לעיני ישראל שמש בגבעון דום
13 וירח בעמק אילון : וידם השמש וירח עמד עד־
יקם גוי איביו הלא־היא כתובה על־ספר הישר
ויעמד השמש בחצי השמים ולא־אץ לבוא
14 כיום תמים : ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו
לשמע

Adparet hinc, Iosuam maxima fide præditum fuisse. *Idem.* Solem tamen prope meridiem, & Lunam occasui propinquiorem fuisse, probat *Gusset.* p. 280. seq. c) Es. 28, 21. d) *quiesce.* v. 13. 1 Sam. 14, 9. Iob. 30, 27. Ion. & Syr. *expecta.* e) quæ in tribu Dan c. 19, 42. c. 21, 24. 2 Par. 11, 9. Alia in tribu Sebulon Iud. 12, 12.

℣. 13. f) cf. 2 Reg. 20, 11. Es. 38, 8. Sir. 48, 23. c. 46, 5. Sol & Luna obsequium præstant filio Iosephi, vt Gen. 37, 9. vnde exti-

יתיר י'

tit dies miraculosus, triduum longus. *Lightfoot.* g) donec vlta est gens Israelis hostes suos. Nu. 31, 2. Ier. 46, 10. ὁ. ἕως ἠμύνατο ὁ Θεός. Act. 7, 24. h) qui etiam citatur 2 Sam. 1, 18. *Raschi* ad h. l. intelligit Genesin, & quidem c. 48, 19. sed ap. *Abarb.* somnium Iosephi c. 37, 9 Ipse vero *Abarb.* accipit de Deut. 33,

כולו קמין

26. seqq. Quidam cum *Masio* librum annalium populi Hebræorum intelligunt: alii poema seu librum metricum, quo res gestæ heroum decantatæ. conf. not. Num. 21, 14. i) *properavit.* cap. 17, 15. Gen. 19, 15.

℣. 3. b) a *societate* Abrahami cum Aner, Eschkol & Mamre fortassis dicta Gen. 13, 18. c. 14, 13. antea *Kiriath Arba* c. 23, 2. ex antiquissimis vrbibus Num. 13, 22. c) c. 22, 11. in tribu Iudæ c. 15, 35. alia in tribu *Isaschar* c. 21, 29. d) in tribu Iudæ c. 15, 39. 2 Reg. 14, 19. munita a Rechabeamo 2 Par. 11, 9. destructa Ier. 34, 7. instaurata Neh. 11, 30. e) v. 34. In eadem tribu c. 15, 39.

℣. 4. f) *pacem fecit cum* Iosua. c. 11, 19. ὁ. ηὐτομόλησαν. v. 1.

℣. 6. g) *ne remittas* vel *remissas retrahas* manus. c. 1, 5. h) *& serva* Ps. 12, 2. Non desiciendum est iterum ad impietates, sed ad verum *Iosuam*, qui est IESVS CHRISTVS, recurrendum est. *Brentius.* i) vid. c. 9, 1.

℣. 7. k) Iubente Deo v. 8. Proditio fuisset, si eos absque auxilio dimisisset. *idem.* l) c. 4, 19. c. 5, 9. m) c. 6, 2. c. 8, 3.

℣. 8. n) c. 8, 1. o) c. 1, 5.

℣. 9. p) *repente.* c. 11, 7. ὁ. ἄφνω. Act. 2, 2. nam tota nocte adscendit ex Gilgal.

℣. 10. q) *conturbavit a. eos.* Ps. 18, 15. cf. Ex. 23, 27. Deut. 11, 25. r) ὁ. συνέτριψεν αὐτοὺς. Rom. 16, 20. s) duplex illa fuit, *superior* & *inferior*, in tribu Ephraimi c. 16, 3. 5. c. 18, 13. 1 Reg. 9, 17. t) in tribu Iudæ c. 15, 35. 1 Sam. 17, 1. munita 2 Par. 11, 9. expugnata Ier. 34, 7. u) vid. v. 17. 18. 21. 28. in tribu Iudæ c. 15, 41.

℣. 11. x) c. 7, 4. Ier. 48, 5. y) i. e. grandines inusitatæ magnitudinis inter tonitrua & fulmina, qualis tempestas olim in Aegypto fuerat Ex. 9, 18. seqq. cf. Ps. 18, 14. Es. 28, 21. Ez. 38, 22. ὁ λίθους χαλάζης. Apoc. 8, 7. c. 11, 19. c. 16, 21.

℣. 12. z) *Ion.* laudes dicebat Iosua coram Domino. a) *die, quo dedit* 1 Reg. 17, 14. b) cum videret, diem inclinari, & timeret, ne, si nox prælium dirimeret, hostes vires suas recuperarent, aut ad tutiora loca fugerent. *Brent.*

Adpa-

℣. 4. אלי *Paschta* cum præcedente *Mahpach* habent 2. 5. ℣. 5. חמשת *Psik* omittunt 1. 6. 9. 20. fe. 5. at *Darga* loco *Mun.* habet 1. מלך ירושלם ita cum *Munach* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. at ceteri habent *Kadma.* ℣. 8. בידך sine *Iod* otioso 3. 6. 9. 10. 22 iu. 1. 2. 5. contra *Masoram* 1. 2. *in press.* & *Erffurt.* ℣. 9. כל־הלילה ita 1. 5. ℣. 11. בנסם ita 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. fe. 3. secundum *Masoram* 1. 2. 3. & *Erffurt.* h. l. & *impressam* ad Leu. 26, 36. at ceteri *plene* per *Schurek* scribunt. מאשר per *Merca* irregulariter 1. 6. 21.
℣. 12. ויאמר לעיני ita correctum in 2. ℣. 13. עמד *Mem* per *Patach* 3. fe. 2. contra *Mas.* & *M. I.*
℣. 14. ולא־היה ita emendatum in 5.

לשמע יהוה בקול איש כי יהוה נלחם לישראל ׃
טו וישב יהושע וכל־ישראל עמו אל־המחנה
16 הגלגלה ׃ וינסו חמשת המלכים האלה ויחבאו
17 במערה במקדה ׃ ויגד ליהושע לאמר נמצאו חמשת
18 המלכים נחבאים במערה במקדה ׃ ויאמר יהושע
גלו אבנים גדלות אל־פי המערה והפקידו עליה
19 אנשים לשמרם ׃ ואתם אל־תעמדו רדפו אחרי
איביכם וזנבתם אותם אל־תתנום לבוא אל־עריהם
כ כי נתנם יהוה אלהיכם בידכם ׃ ויהי ככלות יהושע
ובני ישראל להכותם מכה גדולה־מאד עד־תמם
21 והשרידים שרדו מהם ויבאו אל־ערי המבצר ׃ וישבו
כל־העם אל־המחנה אל־יהושע מקדה בשלום לא־
22 חרץ לבני ישראל לאיש את־לשנו ׃ ויאמר יהושע
פתחו את־פי המערה והוציאו אלי את־חמשת
23 המלכים האלה מן־המערה ׃ ויעשו כן ויציאו אליו
את־חמשת המלכים האלה מן־המערה את ׀ מלך
ירושלם את־מלך חברון את־מלך ירמות את־מלך
24 לכיש את־מלך עגלון ׃ ויהי כהוציאם את־המלכים
האלה אל־יהושע ויקרא יהושע אל־כל־איש ישראל
ויאמר אל־קציני אנשי המלחמה ההלכוא אתו קרבו
שימו את־רגליכם על־צוארי המלכים האלה ויקרבו
כה וישימו את־רגליהם על־צואריהם ׃ ויאמר אליהם
יהושע אל־תיראו ואל־תחתו חזקו ואמצו כי ככה
יעשה יהוה לכל־איביכם אשר אתם נלחמים
26 אותם ׃ ויכם יהושע אחרי־כן וימיתם ויתלם על
חמשה עצים ויהיו תלוים על־העצים עד־הערב ׃
27 ויהי לעת ׀ בוא השמש צוה יהושע וירידום מעל
העצים וישלכם אל־המערה אשר נחבאו־שם וישמו
אבנים

Quinque Cananæorum Reges in spelunca latitantes

pedibus conculcati suspenduntur.

Semper meminerimus, quod dicit Christus Luc. 13, 4. *Putatis, quod hi soli fuerint peccatores?* &c. *Brentius.* l) Deut. 21, 23.

℣. 27. m) ὁ. καθεῖλον αὐτοὺς. Marc. 15, 36. 46. n) vid. v. 16.

℣. 14. k) conf. ℣. 42. Iud. 5, 20.

℣. 15. l) vid. v. 7. 43.

℣. 16. m) cf. Am. 9, 1. seqq. n) vid. v. 3. o) Gen. 3, 8. 10. ὁ. κατεκρύβησαν εἰς τὸ σπήλαιον. v. 17. cf. Apoc. 6, 15. p) vid. v. 10.

℣. 18. q) v. 27. Gen. 29, 2. Dan. 6, 18. Mat. 27, 60. r) cf. Mat. 27, 66.

℣. 19. s) cf. Hebr. 12, 1. 2. t) *& in extremo agmine cadatis eos.* (2) vid. Deut. 25, 18. u) cf. Rom. 6, 12, 14.

℣. 20. x) *usque ad internecionem* c. 8, 24. Deut. 2, 15. y) v. 28. c. 8, 22. Schmid. *nisi quod residui de illis facti pauci sunt.* z) *superarant* (1) a) Num. 31, 17.

℣. 21. b) saluus atque incolumis Gen. 28, 21. Iud. 8, 9. c) Vat. *non mouit* quisquam *linguam suam*, i e. nemo vel verbo ausus est lædere Israelitas. Tig. vt nemo vel mutierit lingua sua contra filios Israel. vel sec. Cocc. Lex. p. 265. *non exacuebat vllus inter Israelitas linguam suam*, id est nemo conquerebatur de vlla molestia; quia ne minimum quidem damnum in hac expeditione acceperant. Quo pacto præfixum ל in לאיש non Datiui nota foret, sed *inclusiuum*, vt vocant, quod cum præced. לא significat *ne quidem*. vid. Ex 11, 7.

℣. 22. d) cf. Luc. 19, 27. e) Deut. 7, 24.

℣. 24. f) *duces, principes.* Es. 1, 10. g) *qui iuerant.* א *Paragog.* more Arabum, vt Es. 28, 12. ה ante verba est *relatiuum*. sic 1 Par. 26, 28. h) Ps. 60, 10.

℣. 25. i) Ps. 110, 1. cf. Rom. 16, 20. Sumamus tam virtutem, quam exemplum a Christo. *Brentius.*

℣. 26. k) c. 8, 29. Hic mihi vide horribile iudicium Dei aduersus impios magistratus &c. His exemplis significauit Deus, quod quo quis impius maiorem maiestatem in hoc mundo habeat, eo grauius supplicium in altero mundo eum maneat. Semi-

℣. 16. במקדה *Beth patachatum, seq. Dagesch,* habent 6. 9. in marg. ℣. 17. ויגד ליהושע ita 1. 2. su. 5. במערה *Mem sine Dagesch* 1. 2. 8. ℣. 20. ויהי per *Tlischagd.* 6. 9. 10. להכותם plene 1. 2. 3. 6. 9. 10. 12. 14. 16. 19 20. 21. 22. גדלה *defect.* 7. 8. 11. 13. 15. 17. 18. & *Ber.* ℣. 23. ויציאו *in defect.* 1. 2. 5. & in marg. 6. 9. secundum *Mas.* ad Num. 15, 36. cæteri omnes *plene*. מלך־עגלון per *Makk.* 10. 15. 17. 18. & *Ber.* ℣. 24. ויקרבו ita *Sakephk.* in ditione vnius vocis omnes. ℣. 25. תחתו posterius *Tau* sine *Dagesch* 17. 18. 21. & *Ber.* ℣. 26. וימיתם ita quidem legunt *Orientales*, sed in textu scribunt וימיתום. ויתלם *Tau Dageschatum* habent 1. 7. 8. 17. *Ber.* ℣. 27. וישליכם *li defect.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. וישימו *plene* 3. 6. 9. 12. 20. su. 1. 5. contra *Masoram* h. l. & Gen. 43, 32.

אֲבָנִים גְּדֹלוֹת עַל־פִּי הַמְּעָרָה עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה׃

Expugnatur Makkeda, 28 וְאֶת־מַקֵּדָה לָכַד יְהוֹשֻׁעַ בַּיּוֹם הַהוּא וַיַּכֶּהָ
לְפִי־חֶרֶב וְאֶת־מַלְכָּהּ הֶחֱרִם אוֹתָם וְאֶת־כָּל־הַנֶּפֶשׁ
אֲשֶׁר־בָּהּ לֹא הִשְׁאִיר שָׂרִיד וַיַּעַשׂ לְמֶלֶךְ מַקֵּדָה כַּאֲשֶׁר
Libna, 29 עָשָׂה לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ׃ וַיַּעֲבֹר יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־יִשְׂרָאֵל
ל עִמּוֹ מִמַּקֵּדָה לִבְנָה וַיִּלָּחֶם עִם־לִבְנָה׃ וַיִּתֵּן יְהוָה גַּם־
אוֹתָהּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מַלְכָּהּ וַיַּכֶּהָ לְפִי־חֶרֶב וְאֶת־
כָּל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־בָּהּ לֹא־הִשְׁאִיר בָּהּ שָׂרִיד וַיַּעַשׂ
31 לְמַלְכָּהּ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ׃ וַיַּעֲבֹר
Lachis, יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ מִלִּבְנָה לָכִישָׁה וַיִּחַן עָלֶיהָ
32 וַיִּלָּחֶם בָּהּ׃ וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־לָכִישׁ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיִּלְכְּדָהּ
בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וַיַּכֶּהָ לְפִי־חֶרֶב וְאֶת־כָּל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־בָּהּ
33 כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לְלִבְנָה׃ אָז עָלָה הֹרָם מֶלֶךְ
גֶּזֶר לַעְזֹר אֶת־לָכִישׁ וַיַּכֵּהוּ יְהוֹשֻׁעַ וְאֶת־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי
Eglon, 34 הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד׃ וַיַּעֲבֹר יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־
יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ מִלָּכִישׁ עֶגְלֹנָה וַיַּחֲנוּ עָלֶיהָ וַיִּלָּחֲמוּ עָלֶיהָ׃
לה וַיִּלְכְּדוּהָ בַּיּוֹם הַהוּא וַיַּכּוּהָ לְפִי־חֶרֶב וְאֵת כָּל־הַנֶּפֶשׁ
אֲשֶׁר־בָּהּ בַּיּוֹם הַהוּא הֶחֱרִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה
36 לְלָכִישׁ׃ וַיַּעַל יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ
Hebron, 37 מֵעֶגְלוֹנָה חֶבְרוֹנָה וַיִּלָּחֲמוּ עָלֶיהָ׃ וַיִּלְכְּדוּהָ וַיַּכּוּהָ־
לְפִי־חֶרֶב וְאֶת־מַלְכָּהּ וְאֶת־כָּל־עָרֶיהָ וְאֶת־כָּל־
הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־בָּהּ לֹא־הִשְׁאִיר שָׂרִיד כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה
לְעֶגְלוֹן וַיַּחֲרֵם אוֹתָהּ וְאֶת־כָּל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־בָּהּ׃
Debir. 38 וַיָּשָׁב יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ דְּבִרָה׃
39 וַיִּלָּחֶם עָלֶיהָ׃ וַיִּלְכְּדָהּ וְאֶת־מַלְכָּהּ וְאֶת־כָּל־עָרֶיהָ
וַיַּכּוּם לְפִי־חֶרֶב וַיַּחֲרִימוּ אֶת־כָּל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־בָּהּ לֹא
הִשְׁאִיר שָׂרִיד כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֶבְרוֹן כֵּן־עָשָׂה לִדְבִרָה
וּלְמַלְכָּהּ וְכַאֲשֶׁר עָשָׂה לְלִבְנָה וּלְמַלְכָּהּ׃

ויכה

o) vid. ꝟ. 18. p) Gen. 7, 13. q) c. 4, 9.
ꝟ. 28. r) vid. ꝟ. 10. s) ꝟ. 35. 40. cap. 8, 26. Deut. 20, 16. t) c. 6, 21. cap. 8, 2.
ꝟ. 29. u) Hæc postea tribus Iudæ c. 15, 42. & vrbs asyli c. 21, 13.
ꝟ. 30. x) c. 8, 22. &. διασεσωσμένος καὶ διαπεφευγώς. sic ꝟ. 33. y) vid. v. 28. Quod Scriptura h. l. multis verbis commemorat deuastationes vrbium & cædes regum, non existimemus id otiosum esse; coll. Num. 13, 31. seqq. *Brentius.*
ꝟ. 31. z) vid. ꝟ. 3. c. 15, 39.
ꝟ. 32. a) nempe ab obsidione. b) Caussa huius tantæ, vt videtur, immanitatis, quia Deus mandauit Deut. 7, 2. collato Ier. 48, 10. *Brentius.* Conf. not. Num. 21, 3. c. 31, 7.
ꝟ. 33. c) in tribu Ephraim. c. 16, 3. 10. c. 21, 21. Iud. 1, 29. 1 Par. 7, 28. c. 14, 16. d) c. 8, 22. c. 11, 8. 2 Reg. 10, 11.
ꝟ. 34. e) vid. ꝟ. 3. c. 15, 39.
ꝟ. 35. f) vid. ꝟ. 28. & not. ꝟ. 30. 32.
ꝟ. 36. g) vid. ꝟ. 3. & cf. c. 11, 21. seqq. Quomodo eiectio Anakæorum & expugnatio Hebronis & Debiræ contigerit, speciatim explicatur c. 15. 13. seqq. coll. c. 14, 12. *Abarbanel.*
ꝟ. 38. h) in Iudæa c. 11, 21. c. 12, 13. antea *Kiriath Sepher* c. 15, 15. & *Kiriath Sanna* ib. v. 49. Alia c. 13, 26. & cap. 15, 7.
ꝟ. 39. i) vid. v. 28. 30. 32. k) v. 36. seqq. l) vid. v. 29. seqq.

ꝟ. 28. מלכה החרם Ita 1. 3. 5. & in marg. 6. 9. החרים *plene* fu. 2. & sic in marg. habent 6. 9. contra *Masoram.* Ceterum in *Infinitiuo* הַחֲרֵם legit 3. sic fu. 5. אותם pro eo habent אוֹתָהּ 1. 2. 3. fe. 5. & sic in marg. 6. 9. ירחו *defect.* 17. & *Ber.* hic & v. 30. item c. 12, 9. c. 13, 32. c. 16, 1. c. 18, 12. c. 20, 8. & c. 24, 11. sed vbique contra *Masoram* ad Ios. 16, 1. ꝟ. 29. עם pro eo legit עַל 2. sic. fu. 5. ꝟ. 30. לא השאיר omissa particula בה, habent 1. 3. 5. fu. 2. contra *Mas. Erff.* & impressam ꝟ. 33. לעזר ' *Ain* per ' *Schua simplex* sine praeced. *Metheg* 2. 6. 9--15. 20. 21. fe. 5. ꝟ. 35. ואת per *Makk.* & *Segol* 1. 2. fu. 5. & sic in marg. habent 6. 9. ꝟ. 37. ויכוה per *Munach* loco *Makk.* & *Metheg* 2. 3. 5. 21. ꝟ. 39. וילכדה Pluralem וַיִּלְכְּדוּהָ cum *Geresch* habet 3. את מלכה sine praef. *Vau* fe. 2. fu. 5.

מ וַיַּכֶּה יְהוֹשֻׁעַ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ הָהָר וְהַנֶּגֶב
וְהַשְּׁפֵלָה וְהָאֲשֵׁדוֹת וְאֵת כָּל־מַלְכֵיהֶם לֹא הִשְׁאִיר
שָׂרִיד וְאֵת כָּל־הַנְּשָׁמָה הֶחֱרִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
41 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיַּכֵּם יְהוֹשֻׁעַ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ וְעַד־עַזָּה
42 וְאֵת כָּל־אֶרֶץ גֹּשֶׁן וְעַד־גִּבְעוֹן׃ וְאֵת כָּל־הַמְּלָכִים
הָאֵלֶּה וְאֶת־אַרְצָם לָכַד יְהוֹשֻׁעַ פַּעַם אֶחָת כִּי יְהוָה
43 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נִלְחָם לְיִשְׂרָאֵל׃ וַיָּשָׁב יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־
יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ אֶל־הַמַּחֲנֶה הַגִּלְגָּלָה׃

יא Cap. XI.

וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ יָבִין מֶלֶךְ־חָצוֹר וַיִּשְׁלַח אֶל־יוֹבָב
2 מֶלֶךְ מָדוֹן וְאֶל־מֶלֶךְ שִׁמְרוֹן וְאֶל־מֶלֶךְ אַכְשָׁף׃ וְאֶל־
הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מִצְּפוֹן בָּהָר וּבָעֲרָבָה נֶגֶב כִּנְרוֹת
3 וּבַשְּׁפֵלָה וּבְנָפוֹת דּוֹר מִיָּם׃ הַכְּנַעֲנִי מִמִּזְרָח וּמִיָּם
וְהָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי בָּהָר וְהַחִוִּי תַּחַת
4 חֶרְמוֹן בְּאֶרֶץ הַמִּצְפָּה׃ וַיֵּצְאוּ הֵם וְכָל־מַחֲנֵיהֶם עִמָּם
עַם־רָב כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־הַיָּם לָרֹב וְסוּס וָרֶכֶב
ה רַב־מְאֹד׃ וַיִּוָּעֲדוּ כֹּל הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה וַיָּבֹאוּ וַיַּחֲנוּ יַחְדָּו
אֶל־מֵי מֵרוֹם לְהִלָּחֵם עִם־יִשְׂרָאֵל׃
6 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ אַל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם
כִּי־מָחָר כָּעֵת הַזֹּאת אָנֹכִי נֹתֵן אֶת־כֻּלָּם חֲלָלִים לִפְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־סוּסֵיהֶם תְּעַקֵּר וְאֶת־מַרְכְּבֹתֵיהֶם תִּשְׂרֹף
7 בָּאֵשׁ׃ וַיָּבֹא יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־עַם הַמִּלְחָמָה עִמּוֹ עֲלֵיהֶם
8 עַל־מֵי מֵרוֹם פִּתְאֹם וַיִּפְּלוּ בָּהֶם׃ וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיַד־
יִשְׂרָאֵל וַיַּכּוּם וַיִּרְדְּפוּם עַד־צִידוֹן רַבָּה וְעַד מִשְׂרְפוֹת
מַיִם וְעַד־בִּקְעַת מִצְפֶּה מִזְרָחָה וַיַּכֻּם עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־
9 לָהֶם שָׂרִיד׃ וַיַּעַשׂ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ יְהוָה
אֶת־סוּסֵיהֶם עִקֵּר וְאֶת־מַרְכְּבֹתֵיהֶם שָׂרַף בָּאֵשׁ׃
י וַיָּשָׁב יְהוֹשֻׁעַ בָּעֵת הַהִיא וַיִּלְכֹּד אֶת־
חָצוֹר וְאֶת־מַלְכָּהּ הִכָּה בֶחָרֶב כִּי־חָצוֹר לְפָנִים הִיא
ראש

v. 40. m) c. 9, 1. n) *meridiem* Iudæ. c. 11, 16. c. 21, 8. vid. not. Num. 13, 17. o) Deut. 1, 7. p) Aliis propr. cf. c. 12, 3. Al. *decursus* vel *radices* montium. vid. not. Num. 21, 15. Deut. 3, 17. *Raschi*: locus, vbi aquæ collium se effundunt. q) vid. not. v. 30. 32. r) c. 11, 11. Deut. 7, 2. c. 20, 16. 17.

v. 41. s) vid. Deut. 1, 2. 19. &c. t) vrbs maritima Philistæorum & Gigantum c. 11, 22. a Iudæis expugnata Iud. 1, 18. & diu post a Pharaone Ier. 47, 1. 5. tandem ab Alexandro M. euersa, vt docet *Strabo* Geograph. lib. 16. Hinc ἔρημος dicta Act. 8, 26. Alia fuit Ephraimitica 1 Par. 7, 28. quam Orientales ibidem *Aiiah* legunt. u) c. 11, 16. sic dicta ab vrbe huius nominis c. 15, 51. in australi regione tribus Iudæ. Alia in Aegypto Gen. 46, 28. x) v. 2. c. 9, 3. seqq.

v. 42. y) vid. v. 14.

v. 43. z) Vid. v. 7. 15. c. 14, 6.

Cap. XI, v. 1. a) Alius fuit, de quo Iud. 4, 2. b) metropolis Cananæorum septentrionalium v. 10. a Iosua exusta v. 13. sita in tribu Naphtali c. 19, 36. 2 Reg. 15, 29. Tres aliæ eiusdem nominis in tribu Iudæ. vid. c. 15, 23. 25. Conf. etiam Neh. 11, 33. Ier. 49, 28. 30. 33. vbi illa Beniaminitis, hæc Kedarenis tribuitur. c) c. 12, 19. d) cum addito *Meron* c. 12, 20. in tribu Zebulon c. 19, 15. e) terminus Ascheris ad septentrionem c. 19, 25.

v. 2. f) in Libano monte, qui aquilonaris est Cananææ. *Calou.* g) *a meridie Cinnereth* c. 12, 3. Num. 13, 17. c. 34, 11. 1 Reg. 15, 20. Ion. דרום גנוסר. conf. Deut. 33, 23. Luc. 5, 1. h) cf. c. 9, 1. c. 10, 40. c. 12, 8. i) *& in tractibus Doræ* c. 12, 23. c. 17, 11.

v. 3. k) Deut. 1, 7. l) Ex quorum posteris Gibeonitæ erant v. 19. cf. Iud. 3, 3. m) v. 17. c. 12, 1. vid. Deut. 3, 8. n) nempe *Gileadis* v. 8. Iud. 10, 17. c. 11, 29. 34. 2 Reg. 25, 23. cf. Gen. 31, 49. Alia *Iudæ*, Ios. 15, 38. & alia *Beniaminis* c. 18, 26. non procul a Silo, vbi frequenter comitia populi habita sunt Iud. 20, 1. &c.

v. 4. o) *sicut arena*, i. e. *innumerabilis multitudo*. Gen. 22, 17. c. 32, 13. c. 41, 49. Iud. 7, 12. &c. Numerat tn. eos *Iosephus* A. I. lib. 5. c. 1.

v. 5. p) *ex condicto*, certo loco & tempore *conuenerunt*. Ps. 48, 5. Iob. 2, 11. q) *ad aquas Merom* v. 7. quas *lacum Samachonitem* vocat *Ioseph.* A. I. lib. 5. c. 6. Est ille in finibus terræ Canaan versus septentrionem, non procul ab origine Iordanis, & supra lacum Tiberiadis.

v. 6. r) Christus, sed nondum incarnatus. *Brent.* Conf. c. 5, 13. s) c. 8, 1. c. 10, 8. t) Vulg. *subneruabis*, i. e. *crura seu suffragines incides*: ne sc. Israelitæ equestres vllas copias haberent, iisque confiderent. Deut. 17, 16. Ps. 20, 8. u) Ps. 46, 10. 2 Sam. 8, 4. v. 7. x) c. 10, 8. ὁ. ἐξάπινα. Marc. 9, 8. y) *& irruerunt in eos.* Es. 9, 7. v. 8. z) a *Tsidone*, primogenito Canaanis, condita Gen. 10, 15. 19. *Tyro* antiquior, quæ *eius filia* dicitur Es. 23, 12. a) i. e. opulentam & populosam, vt Chamat *magna* Am. 6, 2. b) c. 13, 6. Ion. & Raschi, *salinas*; sed Ar. & Syr. *vsque ad thermas calidas*. *Kimchio* est nomen loci a *thermis* aut *salinis*; al. a *vitrariis* ita dicti. Conf. not. Deut. 33, 19. c) c. 8, 22. v. 9. d) vid. v. 6.

הר׳ בקמץ

---

v. 41. כי *Makk.* habet 1. at *Rbhia* 2. 3. sic se. 5. נלחם per *Patach* emendauit 2. CAP. XI, v. 1. שמרון pro eo legunt שמרון 1. 3. su. 2. 5. v. 2. מצפון *Tsade* per *Kamets* 3. su. 5. & sic in marg. habet 1. contra *M. I.* כנרות : Nun geminant per *Dagesch* 6 -- 16. 19. 20. 21. 22. contra *Maſ. Erff.* ad c. 12, 3. v. 4. עם per *Kamets* 3. 12. 13. 17. 18. & *Ber.* רב per *Patach* 1. 3. contra *Maſ.* h. l. & 2 Par. 28, 8. רב per *Merca* 1. 3. per *Kamets* 1. secund. suam *Maſ.* sed contra *Erff.* Denique pro רב legunt עד 6. 9. in marg. v. 5. ויבאו per *Rbhia* 1. 3. 5. v. 6. כי *Makk.* habent 3. 7. 8. 10. 13. 19. סוסיהם per *Paſchta* 3. & in marg. 6. 9. v. 8. יהוה cum adiecto *Psik* 2. מצפה *Pe Kametſatum* hab. 1. 3.

11 ראש כל־הממלכות האלה׃ ויכו את־כל־הנפש
אשר־בה לפי־חרב החרם לא נותר כל־נשמה ואת־
12 חצור שרף באש׃ ואת־כל־ערי המלכים האלה ואת־
כל־מלכיהם לכד יהושע ויכם לפי־חרב החרים אותם
13 כאשר צוה משה עבד יהוה׃ רק כל־הערים העמדות
על־תלם לא־שרפם ישראל זולתי את־חצור
14 לבדה שרף יהושע׃ וכל שלל הערים האלה והבהמה
בזזו להם בני ישראל רק את־כל־האדם הכו לפי־חרב
טו עד־השמדם אותם לא השאירו כל־נשמה׃ כאשר
צוה יהוה את־משה עבדו כן־צוה משה את־יהושע
וכן עשה יהושע לא־הסיר דבר מכל אשר־צוה יהוה
16 את־משה׃ ויקח יהושע את־כל־הארץ הזאת ההר
ואת־כל־הנגב ואת כל־ארץ הגשן ואת־השפלה
17 ואת־הערבה ואת־הר ישראל ושפלתה׃ מן־ההר
החלק העולה שעיר ועד־בעל גד בבקעת הלבנון
תחת הר־חרמון ואת כל־מלכיהם לכד ויכם וימיתם׃
18 ימים רבים עשה יהושע את־כל־המלכים האלה
19 מלחמה׃ לא־היתה עיר אשר השלימה אל־בני
ישראל בלתי החוי ישבי גבעון את־הכל לקחו
20 במלחמה׃ כי־מאת יהוה היתה לחזק את־לבם
לקראת המלחמה את־ישראל למען החרימם לבלתי
היות־להם תחנה כי למען השמידם כאשר צוה יהוה
21 את־משה׃ ויבא יהושע בעת ההיא ויכרת
את־הענקים מן־ההר מן־חברון מן־דבר מן־ענב ומכל
הר יהודה ומכל הר ישראל עם־עריהם החרימם
22 יהושע׃ לא־נותר ענקים בארץ בני ישראל רק בעזה
23 בגת ובאשדוד נשארו׃ ויקח יהושע את־כל־הארץ
ככל אשר דבר יהוה אל־משה ויתנה יהושע לנחלה
לישראל

ושפלתו קרי

℣. 11. e) cf. Num. 33, 52. Deut. 7, 2. f) v. 20. c. 6, 21. g) *non relicta est s. superstes fuit.* v. 22. Num. 26, 65. h) quod eius Rex bellum hoc inceperat, & reliquos adversus Israelitas concitauerat. v. 1. *Abarb.* cf. c. 6, 24. c. 8, 29.
℣. 12. i) v. 15. c. 10, 40. Num. 33, 52. Deut. 7, 2. k) c. 1, 1. Deut. 34, 5. Num. 12, 7.
℣. 13. l) stantes adhue *super aggere suo.* c. 8, 28. Ier. 30, 18. m) *Praeter*, vel *nisi, quod.* Deut. 1, 36. 1 Reg. 3, 18. n) vid. v. 1. 11.
℣. 14. o) c. 8, 2.
℣. 15. p) Ex. 23, 32. 33. c. 34, 12. Num. 33, 52. q) *non reiecit verbum*, nihil omisit eorum, quae Deus praeceperat. Es. 31, 2. r) v. 20. Deut. 7, 2. c. 20, 15. 17.
℣. 16. s) v. 21. c. 9, 1. t) c. 10, 40. u) vid. c. 10, 41. x) Deut. 1, 7. y) vid. v. 2. & cf. Deut. 1, 1. c. 3, 17. z) i. e. *montem Iacobi*, qui in eo habitauit, cuius nomine idcirco vocatus fuit. *M. I.* sed cf. v. 21. vbi potius montana Iudae & reliqui Israelis seu Ephraimi sibi opponuntur.
℣. 17. a) *glabro.* c. 12, 7. sic dicto, quod arbores nullae in eo essent. *M. I.* & in oppositione ad vicinum montem *Seir*, qui densis arboribus qs. *hirsutus* erat. *Hillerus.* Conf. Gen. 27, 11. b) mons c. 15, 10. Alius Idumaeae Deut. 2, 5. &c. c) c. 12, 7. c. 13, 5. d) vid. v. 3.
℣. 18. e) *septennio*, vt traditur in *Seder Olam.* Terra subiugata est *septem annis*, vt Iericho septem diebus fuerat cincta. Tantum autem fuisse tempus praeliorum Iosuae, adparet ex verbis *Calebi* c. 14, 7. 10. Emissus erat, inter exploratores terrae, altero, postquam ex Aegypto egressi erant, anno; & inde annos vixerat quadraginta & quinque; sc. annos 38. in deserto, & 7. in Canaane. *Lightfoot* Chron. V. T. f) Gen. 14, 2.
℣. 19. g) quae *pacifice se gessisset*, pacem obtulisset. c. 10, 4. h. e. quae credidisset verbo Domini. *Brentius.* h) *praeter.* Num. 32, 12. i) c. 9, 15. 18.
℣. 20. k) Schmid. *vt obfirmarent cor suum.* vid. not. Ex. 4, 21. c. 7, 13. c. 9, 12. Nam hic populus ab exordio gentis suae, & a primo eorum patriarcha Cham & Canaan, imple vixerant, in impietate adoleuerant, in impietate iam senuerant. Permittit igitur Deus in supplicium impietatis, vt indurentur adversus Israel, & repugnantes trucidentur. Principiis igitur obstandum est, & cito resipiscendum, vt oppressis cupiditatibus cordis nostri, voluntati Dei nos captiuos tradamus. *Brentius.* l) vid. v. 11. m) *gratia* seu *misericordia.* Esr. 9, 8. n) *nam vt eos exscinderent*, ita factum est. o) vid. v. 15. Deut. 20, 16. 17.
℣. 21. p) v. 22. c. 14, 12. Num. 13, 22. Vicit igitur Iosua, quos inuictos clamabant illi exploratores Num. 13, 33. q) v. 16. LXX. vt Luc. 1, 39. r) c. 10, 3. 36. s) c. 10, 38. t) c. 15, 50. u) vid. v. 16. ℣. 22. x) c. 10, 41. y) vid. 1 Sam. 17, 4. 2 Sam. 21, 19. z) c. 15, 46. 47.

℣. 10. כל Cum *praefixo* ל 1. 3. fu. 5. ℣. 12. ואת כל־ערי per *Tsere & Mun.* 2. 6. 9. 10. ℣. 13. לא per *Merca* 2. 3. 5. 6. 9. 21. etiam 10. 13. 20. sed hi cum *Makk.* simul. ℣. 14. בזזו cum *chatephpatach* 2. 5. 6. 9. 20. 22. השמידם *Kibbuts* sub ד habet 1. at 3. legit השמדם in *Niphal.* ℣. 17. העולה *plene* 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 22. contra *Mas.* שעיר cum *He paragogico* 1. 3. fu. 5. ההר per *Munach* 1. 2. 3. 5. ℣. 19. היתה *Munach milel* habet 2. אל pro eo scribunt את 1. 3. 5. fe. 2. ℣. 20. לבלתי היות ita 2. 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 19. ℣. 21. מן־ההר per *Sakeph.* 1. 6. 9. 20. 21. 22. fu. 5.

לישראל כמחלקתם לשבטיהם והארץ שקטה
ממלחמה ׃

יב ואלה ׀ מלכי הארץ אשר הכו בני־ישראל וירשו את־ Cap. XII.
ארצם בעבר הירדן מזרחה השמש מנחל ארנון עד־
2 הר חרמון וכל־הערבה מזרחה ׃ סיחון מלך האמרי
היושב בחשבון משל מערוער אשר על־שפת־נחל
ארנון ותוך הנחל וחצי הגלעד ועד יבק הנחל גבול
3 בני עמון ׃ והערבה עד־ים כנרות מזרחה ועד ים
הערבה ים־המלח מזרחה דרך בית הישמות ומתימן
4 תחת אשדות הפסגה ׃ וגבול עוג מלך הבשן מיתר
ה הרפאים היושב בעשתרות ובאדרעי ׃ ומשל בהר
חרמון ובסלכה ובכל־הבשן עד־גבול הגשורי
6 והמעכתי וחצי הגלעד גבול סיחון מלך־חשבון ׃ משה
עבד־יהוה ובני ישראל הכום ויתנה משה עבד־יהוה
ירשה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה ׃
7 ואלה מלכי הארץ אשר הכה יהושע
ובני ישראל בעבר הירדן ימה מבעל גד בבקעת
הלבנון ועד־ההר החלק העלה שעירה ויתנה יהושע
8 לשבטי ישראל ירשה כמחלקתם ׃ בהר ובשפלה
ובערבה ובאשדות ובמדבר ובנגב החתי האמרי
והכנעני הפרזי החוי והיבוסי ׃

9 מלך יריחו אחד
מלך העי אשר־מצד בית־אל אחד ׃
י מלך ירושלם אחד
מלך חברון אחד ׃
11 מלך ירמות אחד
מלך לכיש אחד ׃
12 מלך עגלון אחד
מלך

Summatim enarrantur Mosis & Iosuæ expeditiones cis & transIordanem.

℣. 23. a) Tunc terra *quieuit, quieta fuit.* Iud. 3, 11. Es. 14, 7. 2 Par. 13, 23.
CAP. XII, ℣. 1. b) cæsi a Mose v. 1-6. a Iosua v. 7. seqq. c) Hoc caput est ἀνακεφαλαίωσις & summa omnium earum victoriarum, quæ prius descriptæ sunt, vt harum commemoratione primum incredulitas eorum, qui in deserto perierunt, exprobretur; deinde vt fides in veritate Dei confirmetur. Non quidem talis terra Canaan & tales victoriæ nobis promissæ sunt, sed hoc exemplo declarauit Deus, quod verbo promissionum suarum nihil sit certius. *Brent.* d) cf. v. 7. & not. Deut. 1, 1. e) Num. 21, 13. Deut. 2, 24. Iud. 11, 13. 18. f) v. 5. c. 11, 3. c. 13, 5. g) Deut. 1, 1.
℣. 2. h) primus inter Reges deuictos. Num. 21, 21. seqq. i) *dominans erat.* v. 5. Deut. 15, 6. k) Es. 17, 2. vid. not. Num. 32, 34. l) Gen. 32, 22. Iud. 11, 13. m) Num. 21, 24. Deut. 3, 6.
℣. 3. n) vid. v. 1. o) c. 11, 2. c. 19, 35. Num. 34, 11. p) Deut. 3, 17. q) Num. 33, 49. Ez. 25, 9. r) *& a meridie.* c. 13, 4. c. 15, 1. s) v. 8. c. 10, 40. Deut. 3, 17. t) c. 13, 20.
℣. 4. u) Schmid. *Deinde in confinio: Og Rex Baschanu &c.* x) Deut. 3, 11. y) c. 9, 10. c. 13, 12. z) Num. 21, 33. Alia in tribu Naphtali. Ios. 19, 37.
℣. 5. a) vid. v. 2. Deut. 3, 8. 9. b) *Hillerus.* a ceteris *eiecti* Amorræi, intra Syriam & Basanitidem. c. 13, 11. 13. vid. not. Deut. 3, 14. 2 Sam. 3, 3. c. 13, 37. c. 15, 8. Alii sunt versus meridiem & Aegyptum c. 13, 2. vicini Amalekitis 1 Sam. 27, 8. c) c. 13, 13. 2 Sam. 10, 6. d) Num. 26, 29.
℣. 6. e) vid. Num. 21. f) Deut. 3, 12.
℣. 7. g) c. 10, 22. c. 11, 12. h) c. 10, 40. i) *citra* Iordanem, versus Occidentem. cf. v. 1. c. 9, 1. k) c. 11, 17. l) vid. c. 11, 17. m) c. 11, 23.
℣. 8. n) c. 11, 2. o) c. 9, 1. c. 10, 40. p) c. 11, 2. q) vid. v. 3. r) c. 15, 61. s) c. 10, 40. t) vid. c. 11, 3.
℣. 9. u) vid. c. 6, 21. x) c. 7, 2. c. 8, 29. Alia huius nominis vrbs in regione Ammonitarum Ier. 49, 3.
℣. 10. y) c. 10, 1. 23. 26. z) c. 10, 3.
℣. 11. a) c. 10, 3. 5. 23. b) c. 10, 3. c. 15, 3. 9.
℣. 12. c) c. 10, 3. 5.

℣. 23. במחלקתם Per præfixum Beth 1. 2. 3. 6. 9. 11. 13. 20. fu. 5. contra *Masor. Erff.* Conf. c. 12, 7. CAP. XII, ℣. 1. ועד cum *præfixo* ו 1. fe., 2. fu. 5. ℣. 2. היושב *plene* 1. 2. 22. secundum *Mas. Erff. impressamque* ad 6. 16. 10. ℣. 3. ים & ים vtrumque per *Patach* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. כנרות requirit *Mas. Erffurt.* at Nun cum *Dagesch* habent 6. 9. 11. 13. 15. 17. 18. 20. 22. ים itidem *patachatum* faciunt 1. 2. 3. הישמות *schi plene* 1. 3. 9. 14. 20. 22. fu. 2. 5. *moth defect.* 10. 11. 12. 13. 15. 19. 21. sed vtrisque repugnat *Masora* h. l. & Num. 33, 49. ℣. 4. ובאדרעי *Resch* per *Tsere* 1. 3. *Præfixum* ו deleuit 2. at absens restituit 5. ℣. 5. גבול סיחון מלך ita 2. & sic correctum in 5. ℣. 6. ירשה *schin* sine *Dagesch* 3. 6. 9. 20. 22. ℣. 7. העולה *plene* requirit *Masora Erff.* h. l. & *impressa* ad c. 11. 17. sed refragantibus omnibus nostris codd. במחלקתם per *præf:* ב 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. fu. 5. contra *Masoram.*

מלך גזר אחד׃
13 מלך דבר אחד
מלך גדר אחד׃
14 מלך חרמה אחד
מלך ערד אחד׃
טו מלך לבנה אחד
מלך עדלם אחד׃
16 מלך מקדה אחד
מלך בית־אל אחד׃
17 מלך תפוח אחד
מלך חפר אחד׃
18 מלך אפק אחד
מלך לשרון אחד׃
19 מלך מדון אחד
מלך חצור אחד׃
כ מלך שמרון מראון אחד
מלך אכשף אחד׃
21 מלך תענך אחד
מלך מגדו אחד׃
22 מלך קדש אחד
מלך־יקנעם לכרמל אחד׃
23 מלך דור לנפת דור אחד
מלך־גוים לגלגל אחד׃
24 מלך תרצה אחד
כל־מלכים שלשים ואחד׃

CAP. XIII.

חצי הספר

Cap. XIII. יג ויהושע זקן בא בימים ויאמר יהוה אליו אתה זקנתה באת בימים והארץ נשארה הרבה־מאד לרשתה׃
2 זאת הארץ הנשארת כל־גלילות הפלשתים וכל־הגשורי

e. c. Ier. 2, 7. c. 4, 26. &c.

℣. 13. c) vrbis *Dora*. c. 17, 11. Iud. 1, 27. d) *tractus Dora*. c. 11, 2. e) Schmid. *gentium*; al. nomen proprium *Goiitarum*. coll. Iud. 4, 2. Gen. 14, 1. Ef. 8, 23. f) ὁ. τῆς γαλιλαίας. vid. not. Deut. 11, 30.

℣. 24. g) pulcherrima vrbs fuit. Cant. 5, 4. & sedes Regum Israelis 1 Reg. 14, 17. c. 15, 21. h) Dubitabis fortasse, quid vtilitatis adferat nobis iste Regum catalogus? Paulus 2 Cor. 1, 20. ait, *in CHRISTO omnes promissiones Dei sunt Etiam & Amen*, h. e. omnia promissa & miracula edita respiciunt in Christum, & probant siue confirmant Euangelium Christi, & veritatem promissionum Dei, quarum præcipua est de Christo, & impletio eius. *Brentius.*

CAP. XIII, ℣. 1. i) Schmid. *Cum vero Iosua consenuisset* Gen. 24, 1. c. 27, 1. k) *prouecta ætatu*, Gen. 18, 11.

℣. 2. l) *termini Philistæorum*. Ioel 4, 4. (cf. Ios. 18, 17.) ita vt Philistæi sub hereditatis Israeliticæ periodo contineantur. Quod tamen negat *Gussetius*, & quæ in fine versus 3. subiunguntur, ad distinguendas a se inuicem Israelis ac Philistæorum terras inseruire existimat. Comment. p. 917.

d) vid. c. 10, 33.

℣. 13. e) c. 10, 38. f) Eadem fuisse videtur cum *Gederah*. In tribu Iudæ c. 15, 36.

℣. 14. g) in tribu Iudæ c. 15, 30. cf. Num. 21, 3. h) in meridiali parte Iudæ. cf. Num. 21, 1. c. 33, 40.

℣. 15. i) c. 10, 29. k) in tribu Iudæ c. 15. 35. in cuius speluncam Dauid se recepit 1 Sam. 22, 1. 2 Sam. 23, 13.

℣. 16. l) vid. c. 10, 10. 28. m) c. 8, 17.

℣. 17. n) Iudæ c. 15, 34. non procul a mari c. 16, 8. o) cf. 1 Reg. 4, 6.

℣. 18. p) c. 13, 4. Aseritarum c. 19, 30. 1 Sam. 4, 1. c. 29, 1. *Aphik* dicitur Iud. 1, 31. At *Apheka* est tribus Iudæ c. 15, 53. q) *Saronis*. Schmid. *Rex, qui Saroni*. Similis constructio Esr. 5, 11. Planities seu campus fuit, late patens & pascuus. Es. 33, 9. c. 35, 2. c. 65, 10. Cant. 2, 1. Act. 9, 35. inter Lyddam & Emauntem. *Talm. Hierof.* Schebiith. f. 38. 4. Vrbs huius nominis fuit trans Iordanem in Basanitide. 1 Par. 5, 16. Conf. ibid. c. 27, 29.

℣. 19. r) c. 11, 1. s) c. 11, 1. 11. 13.

℣. 20. t) vid. c. 11, 1. u) ibidem.

℣. 21. x) inter Manassitas, cis Iordanem c. 17, 11. data sacerdotibus c. 21, 25. cf. Iud. 1, 27. c. 5, 19. 1 Reg. 4, 12. y) c. 17, 11. 1 Reg. 9, 15. 2 Reg. 23, 29. 30.

℣. 22. z) Naphtalitarum in Galilæa c. 20, 7. Iud. 4, 6. 1 Par. 6, 61. Alia Iudæ Ios. 15, 23. & alia Ifaschatis 1 Par. 6, 57: quæ infra c. 19, 19. *Kischion* dicitur. a) postea inter Zebulonitas c. 19, 11. c. 21, 34. vrbs Leuitarum. b) *ad Carmelum* montem in Asseris & Zabulonis confiniis c. 19, 26. Alia vrbs & tractus *Carmel* erat in Iuda, de quo not. c. 15, 55. Vterque fertilissimus fuit, vnde sæpe pro monte aut agro culto ponitur.

c. c.

℣. 20. מראון ita cum *Aleph* otioso plerique nostri, quale est in יראו *timere* &c. at מראון per *Vau* otiosum, ad formam שמאול. 2. 22. *Hartm.* quin & מראון cum duplo *Cholem* scribunt 5. 11. 14. & denique א prorsus omittit 3. contra *Mas.* h. l. & *final.* f. 1. b. ℣. 21. תענך *Nun Kametsatum* 2. 3. 6. 9. 11. 12. 14. 15. 20. 21. 22. fu. 1. ℣. 23. לנפת *pluraliter*, per *Cholem*, ac *defectiue* quidem 1. fu. 5. requirente sic *Mas. Erffurtensi*, at *plene* cum *Vau* 3. ℣. 24. מלך תרצה אחד ita 1. CAP. XIII, ℣. 1. זקנת sine *He paragogico* 3. & *Orientales*, sic fu. 2. contra *Mas.* 1. *Erffurt.* & *impressam*. באתה cum *He paragog.* 1. 2. fu. 5.

3 הַגְּשׁוּרִי׃ מִן־הַשִּׁיחוֹר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם וְעַד גְּבוּל
עֶקְרוֹן צָפוֹנָה לַכְּנַעֲנִי תֵּחָשֵׁב חֲמֵשֶׁת סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים
הָעַזָּתִי וְהָאַשְׁדּוֹדִי הָאֶשְׁקְלוֹנִי הַגִּתִּי וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעַוִּים׃
4 מִתֵּימָן כָּל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וּמְעָרָה אֲשֶׁר לַצִּידֹנִים עַד־
ה אֲפֵקָה עַד גְּבוּל הָאֱמֹרִי׃ וְהָאָרֶץ הַגִּבְלִי וְכָל־הַלְּבָנוֹן
מִזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ מִבַּעַל גָּד תַּחַת הַר־חֶרְמוֹן עַד לְבוֹא
6 חֲמָת׃ כָּל־יֹשְׁבֵי הָהָר מִן־הַלְּבָנוֹן עַד־מִשְׂרְפֹת מַיִם כָּל־
צִידֹנִים אָנֹכִי אוֹרִישֵׁם מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַק הַפִּלֶהָ
7 לְיִשְׂרָאֵל בְּנַחֲלָה כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ׃ וְעַתָּה חַלֵּק אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת בְּנַחֲלָה לְתִשְׁעַת הַשְּׁבָטִים וַחֲצִי הַשֵּׁבֶט הַמְנַשֶּׁה׃
8 עִמּוֹ הָרְאוּבֵנִי וְהַגָּדִי לָקְחוּ נַחֲלָתָם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם מֹשֶׁה
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה כַּאֲשֶׁר נָתַן לָהֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה׃
9 מֵעֲרוֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנוֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר
י בְּתוֹךְ־הַנַּחַל וְכָל־הַמִּישֹׁר מֵידְבָא עַד־דִּיבוֹן׃ וְכֹל עָרֵי
סִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר מָלַךְ בְּחֶשְׁבּוֹן עַד־גְּבוּל בְּנֵי
11 עַמּוֹן׃ וְהַגִּלְעָד וּגְבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וְכֹל הַר חֶרְמוֹן
12 וְכָל־הַבָּשָׁן עַד־סַלְכָה׃ כָּל־מַמְלְכוּת עוֹג בַּבָּשָׁן אֲשֶׁר־
מָלַךְ בְּעַשְׁתָּרוֹת וּבְאֶדְרֶעִי הוּא נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים
13 וַיַּכֵּם מֹשֶׁה וַיֹּרִשֵׁם׃ וְלֹא הוֹרִישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַגְּשׁוּרִי
וְאֶת־הַמַּעֲכָתִי וַיֵּשֶׁב גְּשׁוּר וּמַעֲכָת בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל עַד
14 הַיּוֹם הַזֶּה׃ רַק לְשֵׁבֶט הַלֵּוִי לֹא נָתַן נַחֲלָה אִשֵּׁי יְהוָה
טו אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ׃ וַיִּתֵּן
16 מֹשֶׁה לְמַטֵּה בְנֵי־רְאוּבֵן לְמִשְׁפְּחוֹתָם׃ וַיְהִי לָהֶם הַגְּבוּל
מֵעֲרוֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנוֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־
17 הַנַּחַל וְכָל־הַמִּישֹׁר עַל־מֵידְבָא׃ חֶשְׁבּוֹן וְכָל־עָרֶיהָ אֲשֶׁר
18 בַּמִּישֹׁר דִּיבוֹן וּבָמוֹת בַּעַל וּבֵית בַּעַל מְעוֹן׃ וְיַהְצָה
19 וּקְדֵמֹת וּמֵפָעַת׃ וְקִרְיָתַיִם וְשִׂבְמָה וְצֶרֶת הַשַּׁחַר בְּהַר
כ הָעֵמֶק׃ וּבֵית פְּעוֹר וְאַשְׁדּוֹת הַפִּסְגָּה וּבֵית הַיְשִׁמוֹת׃ וְכֹל 21

עָרֵי

Deut. 3, 12. *l*) Num. 32, 19. Deut. 3, 8. *m*) Num. 32, 33.
℣. 9. *n*) Num. 32, 34. *o*) vid. v. 16. Num. 21, 13. *p*) Rubenitarum Num. 21, 30. 1 Par. 19, 7. a Moabitis occupata, sed deuastanda Ef. 15, 2. *q*) v. 17. Num. 21, 30.
℣. 10. *r*) Num. 21, 25. c. 32, 3.
℣. 11. *s*) Num. 26, 29. *t*) vid. v. 2. c. 12, 5. *u*) v. 5. *x*) c. 12, 5. Deut. 3, 10. Gaditarum 1 Par. 5, 11.
℣. 12. *y*) c. 9, 10. cf. c. 11, 27. *z*) vid. c. 12, 4. *a*) Deut. 3, 11. *b*) c. 17, 15. Gen. 14, 5. *c*) Num. 21, 33. Deut. 1, 4. *d*) Num. 33, 53.
℣. 13. *e*) male. sic cap. 17, 13. Iud. 1, 17. 29. cf. Num. 33, 55. *f*) v. 2. 11. *g*) c. 12, 5.
℣. 14. *h*) vid. v. 33. c. 14, 3. 4. c. 18, 7. & cf. c. 21, 3 *i*) Ex. 29, 18. Leu. 6, 10. &c. *k*) Num. 18, 20. seqq. Deut. 10, 9. c. 18, 1.
℣. 16. *l*) Deut. 2, 36. *m*) vid. v. 9.
℣. 17. *n*) vid. v. 10. *o*) v. 9. Num. 32, 3. *p*) Ef. 15, 2. *q*) Num. 32, 38. Ier. 48, 23.
℣. 18. *r*) Num. 21, 23. Iud. 11, 20. *s*) Deut. 2, 26. *t*) Leuitis a Rubenitis concessa 1 Par. 6, 64. a Moabitis erepta Ier. 48, 21.
℣. 19. *u*) Num. 32, 37. *x*) Num. 32, 3. 38. *y*) Nomen loci.
℣. 20. *z*) Deut. 3, 29. *a*) c. 12, 3. Deut. 3, 17. *b*) Num. 33, 49.

m) Adsignata erat hæc dimidiæ tribui Manassis v. 11. sed Israelitæ noluerunt eius incolas expellere v. 13. vnde Dauidis adhuc tempore Regem suum habuit, cuius filiam Dauid duxit 2 Sam. 3, 3. vid. not. Ios. 12, 5.

℣. 3. *n*) 1 Par. 13, 15. *Nilus* sic dicitur a *nigredine*, Græcis μέλας, i. e. *niger*, quia aquam limo turbidam ex Aethiopiæ campis prouehit. *Ludolffi* Hist. Aeth. lib. 1. c. 8. n. 5. Nilum esse, patet ex Ier. 2, 18. nam sic se habet ad Aegyptum, vt Euphrates ad Assyriam. Terminatur vero in riuulos tam varios, vt ex iis solutiones difficultatum fluant. *Gusset.* p. 849. Alius *Schichor* est in tribu Ascher Ios. 19, 26. *o*) c. 15, 4. vid. Num. 34, 5. *p*) vrbs Philistæorum in tribu Iudæ c. 15, 45. Iud. 1, 18. 1 Sam. 5, 10. vbi *Baal Zebub* cultus 2 Reg. 1, 2. 3. 6. Christo tamen sacranda Zach. 9, 7. *q*) *Satrapæ*, *Principes* Iud. 3, 3. *r*) c. 10, 41. *s*) Iud. 1, 18. *t*) c. 11, 22. *u*) c. 18, 23. Deut. 2, 23.

℣. 4. *x*) c. 11, 3. *y*) & *a Mearah*, Plinio H. N. lib. 5. c. 20. *Marathos*. sed Schmid. *spelunca*. cf. c. 15, 59. *z*) vid. c. 11, 18.

℣. 5. *a*) gens Phœniciæ, & artifices insignes. 1 Reg. 5, 32. (18) Ez. 27, 9. Alii videntur fuisse in Arabia Ps. 83, 8. *b*) vid. Deut. 3, 8. 9. *c*) c. 11, 17. c. 12, 7. *d*) v. 11. c. 11, 3. *e*) Num. 34, 8. Iud. 3, 3.

℣. 6. *f*) vid. c. 11, 8. *g*) *distribue eam* sc. *sorte*. c. 23, 4. Ez. 45, 1. *Terra* dicitur *coniici*, cuius *sors* coniicitur. vid. Prou. 1, 14. Ef. 34, 17.

℣. 7. *h*) Obseruatu dignum est, quod iubet terram distribuere, cum nondum sit vniuersa occupata; quod ridiculum videtur. Sed aliud est, ex verbi Domini obedientia facere, & ex fide, aliud ex carnis temeritate. *Brentius*.

℣. 8. *i*) *cum ipsa enim*, nempe dimidia parte Manassis v. 7. *k*) c. 1, 12. c. 20, 8. c. 22, 4. Deut.

℣. 3. הָאֶשְׁקְלוֹנִי *Aleph* per *Patach* 2. 3. וְהַגִּתִּי cum *præfixo* ו 6. 9. in marg. & sic in textu se. 3. ac su. 1. 2. 5. ℣. 4 וְעַד־אֲפֵקָה cum *præfixo* ו 6. 9. : in marg. אֲפֵקָה *milra* 1. 6. 9. 10. 23. ℣. 5. הַר per *Munach* 1. 2. 3. ℣. 10. סִיחוֹן chon *defect.* 3. 7. 8. 10. 11. 13. 15. 16. 29. עַד גְּבוּל ita 2. 6. 9. 12. 16. 20. 21. 22. 23. בְּנֵי per *Merca* 1. 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 15. 19. ℣. 11. וּגְבוּל per *Psikmunach.* 6. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. ℣. 13. וּמַעֲכָת *Caph Patachatum* habent 1. & in marg. 6. 9. ℣. 14. לֹא־נָתַן מֹשֶׁה ita, adiecto nomine מֹשֶׁה, legit 1. in marg. ℣. 15. לְמִשְׁפְּחֹתָם *defect.* 1. 3. 5. 22. & ו in marg. 6. 9. ℣. 16. שְׂפַת נַחַל ita 6. 9. 11. 12. 14. 15. 20. 21. 22. ℣. 17. דִיבֹן ita *bhon defect.* 2. 5. 6. 9. 20. 21. 22. secundum *Mas.* *Erffurtensem*. ℣. 18. וְיַהְצָה *milra* 1. 3. su. 5. *Iod Kametsatum* hab. 6. 9. 14. 20. *He* per *Chatephpatach* 1. 3. 7. 8. 10. 13. 19. su. 5. ℣. 20. וְאַשְׁדֹּת *defective* 1. secundum *Masoram* suam & *Erffurt.*

Quas portiones acceperint tribus duæ & dimidia transIordanem, repetitur.

עָרֵי הַמִּישֹׁר וְכָל־מַמְלְכוּת סִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר מָלַךְ
בְּחֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה אֹתוֹ וְאֶת־נְשִׂיאֵי מִדְיָן אֶת־אֱוִי
וְאֶת־רֶקֶם וְאֶת־צוּר וְאֶת־חוּר וְאֶת־רֶבַע נְסִיכֵי סִיחוֹן
22 יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ וְאֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר הַקּוֹסֵם הָרְגוּ בְנֵי־
23 יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב אֶל־חַלְלֵיהֶם׃ וַיְהִי גְּבוּל בְּנֵי רְאוּבֵן הַיַּרְדֵּן
וּגְבוּל זֹאת נַחֲלַת בְּנֵי־רְאוּבֵן לְמִשְׁפְּחוֹתָם הֶעָרִים
24 וְחַצְרֵיהֶן׃ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמַטֵּה גָד לִבְנֵי גָד
לְמִשְׁפְּחוֹתָם׃ וַיְהִי לָהֶם הַגְּבוּל יַעְזֵר וְכָל־עָרֵי הַגִּלְעָד כה
וַחֲצִי אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן עַד־עֲרוֹעֵר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי רַבָּה׃
26 וּמֵחֶשְׁבּוֹן עַד־רָמַת הַמִּצְפֶּה וּבְטֹנִים וּמִמַּחֲנַיִם עַד־
27 גְּבוּל לִדְבִר׃ וּבָעֵמֶק בֵּית הָרָם וּבֵית נִמְרָה וְסֻכּוֹת
וְצָפוֹן יֶתֶר מַמְלְכוּת סִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַיַּרְדֵּן וּגְבֻל
28 עַד־קְצֵה יָם־כִּנֶּרֶת עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה׃ זֹאת נַחֲלַת
29 בְּנֵי־גָד לְמִשְׁפְּחֹתָם הֶעָרִים וְחַצְרֵיהֶם׃ וַיִּתֵּן
מֹשֶׁה לַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה וַיְהִי לַחֲצִי מַטֵּה בְנֵי־מְנַשֶּׁה
לְמִשְׁפְּחוֹתָם׃ וַיְהִי גְבוּלָם מִמַּחֲנַיִם כָּל־הַבָּשָׁן כָּל־ ל
מַמְלְכוּת עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְכָל־חַוֺּת יָאִיר אֲשֶׁר בַּבָּשָׁן
31 שִׁשִּׁים עִיר׃ וַחֲצִי הַגִּלְעָד וְעַשְׁתָּרוֹת וְאֶדְרֶעִי עָרֵי
מַמְלְכוּת עוֹג בַּבָּשָׁן לִבְנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לַחֲצִי בְנֵי־
32 מָכִיר לְמִשְׁפְּחוֹתָם׃ אֵלֶּה אֲשֶׁר־נִחַל מֹשֶׁה בְּעַרְבוֹת
33 מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרִיחוֹ מִזְרָחָה׃ וּלְשֵׁבֶט הַלֵּוִי לֹא־
נָתַן מֹשֶׁה נַחֲלָה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא נַחֲלָתָם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם׃

Cap. XIV.

וְאֵלֶּה אֲשֶׁר־נָחֲלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר נִחֲלוּ
אוֹתָם אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְרָאשֵׁי אֲבוֹת
2 הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ בְּגוֹרַל נַחֲלָתָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה
3 יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה לְתִשְׁעַת הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה׃ כִּי־
נָתַן מֹשֶׁה נַחֲלַת שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן
וללוים

c) ℣. 9. 16. Deut. 3, 10. d) ℣. 10. e) Num. 32, 41. f) qui *Reges* dicuntur Num. 31, 8. g) *Principes*, q. s. *vnctos* a Sichone (5) Ez. 32, 30. Mich. 5, 4.

℣. 22. h) Num 22, 5. c. 24, 25. i) vid. Deut. 18, 10. k) *inter confossos eorum.* vid. Num. 31, 8. aut *propter casos Israelis* in re Peor, propter consilium Bileami. *Abarbanel.*

℣. 23. l) Num. 34, 12. m) Schmid. *& terminus reliquus.* sic v. 27. Conf. c. 15, 12. 47. Ion. *& termini eius*, i. e. vrbes Iordani vicinæ. *Abarb.* n) *& villa s. pagi earum* v. 28. c. 15, 32. Gen 25, 16.

℣. 25. o) Leuitis concessa c. 21, 37. vid. Num. 21, 32. c. 32, 1. 3. Es. 16, 8. 9. Ier. 48, 32. p) Num. 32, 34. q) 2. Sam. 11, 1. c. 12, 26. Alia Iudææ Ios. 15, 60.

℣. 26. r) vrbs asyli c. 20, 8. Deut. 4, 43. cf. Iud. 11, 29. &c. s) *a pistaciis* ibi copiose crescentibus dicta *Hillero*, sicut & *Betena* c. 19, 25. cf. Gen. 43, 11. t) v. 29. c. 21, 36. Gen. 32, 3. u) Alia c. 10, 38.

℣. 27. x) Num. 32, 36. y) Num. 32, 3. 36. z) Gen. 33, 17. Ps. 60, 8. 1 Reg. 7, 46. Alia Ex. 12, 37. c. 13, 20. Num. 33, 5. a) *Hillero* eadem, quæ *Athroth Schophan* Num. 32, 35. b) vid. v. 23. c) c. 11, 2. Num. 34, 11.

℣. 29. d) v. 7.

℣. 30. e) vid. Num. 32, 41.

℣. 31. f) ℣. 12. Deut. 1, 4. g) Num. 32, 40.

℣. 32. h) *hereditare fecit.* Piel (4) c. 14, 1. Num. 34, 29. i) Num. 22, 1.

℣. 33. k) v. 14. c. 14, 3. 4. In Leuitis vmbra exhibita est omnium Christianorum. Nam Christiani non sunt sicut gentes. Possident quidem agros; sed ita debent possidere, vt sciant; se ex dono & gratia, & mutuo Domini habere, nec proprie esse, sed ad Deum pertinere, quæ possit repetere, quandocunque lubeat, nosque sponte ea ad repetitionem Dei relinquamus. *Brentius.* Conf. Hebr. 13, 14. l) Num. 18, 20.

CAP. XIV. ℣. 1. m) c. 13, 32. c. 19, 51. n) Ex. 6, 25. Num. 1, 14. o) Num. 34, 17.

℣. 2. p) Num. 26, 55. c. 33, 54. c. 34, 13. Terminos per sortem declarare Deo visum est, ne esset contentio inter tribus, quia vnus locus præstantior erat altero; nec murmuratio oriretur, si vna tribus acciperet subiugatæ, altera nondum subiugatæ terræ possessionem. Quantitas a. terræ, quæ cuique tribui in isto termino sorte adsignato dari debebat, non forte alicui obuenit, sed

ר׳ בכפח

permissum hoc est Iosuæ & Eleazari &c. *Abarb.* q) c. 13, 7.

℣. 3. r) Num. 32, 19.

℣. 21. ממלכות Per *Cholem* in *plurali* 3. 6. 9. 20. contra *M. I.* ℣. 23. וגבל per *Kibbutz* 1. fe. 2. 5. sec. *Mas.* 2. ℣. 26. Notat ad hunc versiculum חצי הספר *Masora* 2. & *Erff.* ℣. 27. יתר per *Mahpach* 1. fu. 5. cum sequente *Paschta*, quod habet etiam 2. ממלכות per *Sakephk.* ad euitandam anomaliam in ordine accentuum, 3. 5. 6. 9. 14. 20. sed propter sensum incommodissime. יבם per *Patach* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. ℣. 28. וחצריהן per *suffix. femin.* 6. 9. in marg. contra *Masoram* 7. 8. & *Erffurt.* ℣. 29. שבט המנשה ita cum *præf. He* 1. 3 & fu. 5. למשפחותם *plene* fe. 1. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 30. גבולם Editor [1] *Masora* in vetusto codice ait se vidisse præmissam vocem כל *omnis*, cum adiecta in marg. epicrisi כ״ך, *ita legendum esse.* וכל־הבשן cum *præf.* ו 2. (in marg. habet cum reliquis כל) sic fu. 5. & sic habuit modo allegatus codex in marg. 7. 8. CAP. XIV, ℣. 2. משה addunt לתת dare 6. 9. 10. 20. 25. & in marg. 3.

Cap.

4 וללוים לא־נתן נחלה בתוכם׃ כי־היו בני־יוסף שני
מטות מנשה ואפרים ולא־נתנו חלק ללוים בארץ כי
אם־ערים לשבת ומגרשיהם למקניהם ולקנינם׃
ה כאשר צוה יהוה את־משה כן עשו בני ישראל ויחלקו
6 את־הארץ׃ ויגשו בני־יהודה אל־
יהושע בגלגל ויאמר אליו כלב בן־יפנה הקנזי אתה
ידעת את־הדבר אשר־דבר יהוה אל־משה איש
7 האלהים על אדותי ועל־אדותיך בקדש ברנע׃ בן־
ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד־יהוה אתי
מקדש ברנע לרגל את־הארץ ואשב אתו דבר כאשר
8 עם־לבבי׃ ואחי אשר עלו עמי המסיו את־לב העם
9 ואנכי מלאתי אחרי יהוה אלהי׃ וישבע משה ביום
ההוא לאמר אם־לא הארץ אשר דרכה רגלך בה לך
תהיה לנחלה ולבניך עד־עולם כי מלאת אחרי יהוה
י אלהי׃ ועתה הנה החיה יהוה אותי כאשר דבר זה
ארבעים וחמש שנה מאז דבר יהוה את־הדבר הזה
אל־משה אשר־הלך ישראל במדבר ועתה הנה אנכי
11 היום בן־חמש ושמונים שנה׃ עודני היום חזק כאשר
ביום שלח אותי משה ככחי אז וכחי עתה
12 למלחמה ולצאת ולבוא׃ ועתה תנה־לי את־ההר
הזה אשר־דבר יהוה ביום ההוא כי־אתה שמעת
ביום ההוא כי־ענקים שם וערים גדלות בצרות אולי
13 יהוה אותי והורשתים כאשר דבר יהוה׃ ויברכהו
14 יהושע ויתן את־חברון לכלב בן־יפנה לנחלה׃ על־
כן היתה־חברון לכלב בן־יפנה הקנזי לנחלה עד
היום הזה יען אשר מלא אחרי יהוה אלהי ישראל׃
טו ושם חברון לפנים קרית ארבע האדם הגדול בענקים
טו הוא והארץ שקטה ממלחמה׃

r) c. 13, 9. 33. c. 18, 7. Hoc non sine caussa toties repetitur. Inde firmiter probari potest, per hereditatem terrestrem ipsis maius quid præfiguratum fuisse: nempe Deum futurum hereditatem omnium Israelitarum (filiorum promissionis) sicut iam tum *Leuitarum hereditas* dicebatur. *Cocc.*

℣. 4. t) Gen. 48, 5. u) c. 21, 1. Num. 35, 2. x) Gen 34, 23. i. e. iumentis maioribus & minoribus. *M. I.*

℣. 6. y) c. 4, 19. c. 10, 7. 15. 43. z) vt Princeps Num. 34, 19. a) Num. 14, 14. b) Deut. 33, 1. ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. 1 Tim. 6, 11. c) *mei caussa.* Gen. 21, 11. Iud. 6, 7. d) Num. 13, 26. Deut. 1, 19.

℣. 7. e) vid v. 10. & not. c. 11, 18. f) Num. 13, 4. *anno secundo* ab exitu ex Aegypto. Num. 10, 11. g) Num. 13, 26. h) *sicut erat in animo meo, s. ex animi mei sententia*: non imitatus sum collegatum perfidiam, aut veritus populi furorem. vid. Num. 13, 30. c. 14, 6. &c.

℣. 8. i) *liquefecerunt* (4) Ps. 6, 7. forma Chald. pro המסו rad. מסה. k) v. 9. 14. Num. 14, 24.

℣. 9. l) iurantis, vt Num. 14, 35. m) c. 1, 3. Deut. 1, 36. n) v. 8. Deut. 1, 36. conf. Luc. 21, 28. 29. Hæc historia nos multa docet. *Primum*, quod nemo de sua ipsius salute desperare debet, etiamsi totus alioqui mundus pereat, & ipse solus bene sperare de promissione Dei videatur. Nam hoc fere solet homines auertere a fiducia Dei misericordiæ, & pietate, quod videant omnes homines impietati operam dare. *Deinde* obseruandum est in exemplo Calebi, quod Deus egregias virtutes etiam in hoc seculo remunerari soleat. - *Porro* cum Caleb non est ex virtutibus suis iustificatus (quanquam alia beneficia meruit) sed ex fide, videamus, quanta ea fuerit, quam etiam h. l. præstitit. Non enim petit v.

v. 12. partem terræ iam occupatam, sed adhuc habitatam ab hostibus, iisque Enakim s. gigantibus, quos nullus alius Israelita adgredi audebat. Petit ergo hanc, & sperat se vna cum familia sua ipsam e manibus hostium vindicaturum; id quod postea accidit. Exemplum est, quod *fides habens verbum Dei* etiam impossibilia alioqui molitur &c. Hæc enim non est varia, fluxa, caduca s. momentanea, sed constat in summis aduersis. *Brent.*

℣. 10. o) *cum adhuc ambularet.* Deut. 11, 6. p) cf. v. 7. & not. c. 11, 18.

℣. 11. q) *sic etiam est robur meum*

כ' רבתי

nunc. c. Deut. 34, 7. r) vid. Deut. 31, 2.

℣. 12. s) v. 15. cap. 11, 21. Num. 13, 33. 22. t) Deut. 1, 28. u) Schmid. *forte tamen.* submissam Deo spem in rebus difficillimis significat. Es. 37, 4. x) *mecum.* Ier. 20, 11. y) id factum c. 15, 14.

℣. 14. z) c. 10, 3. sc. *ager & villæ ipsius.* c. 21, 12. 1 Macc. 2, 56. vrbs enim ipsa Sacerdotibus data est. Ios. 21, 11. a) vid. c. 4, 9. ℣. 15. b) *olim.* Deut. 2, 10. c) c. 15, 13. c. 21, 11. Gen. 23, 2. d) Schmid. *qui Arba homo erat magnus inter Anakim*; vel statura vel natu maior reliquis vt Gen. 27, 1 vel opibus, potentia & auctoritate, vt Ex. 11, 3. 1 Sam. 25, 1. 2 Sam. 3, 38 *Anaki* pater Ios. 15, 13. e) *iam quieuerat* c. 11, 23.

Cap. XV.

℣. 4. המטות Cum *præfixo* He se. 2. & fu. 3. ולא per *Munach* 1. 2. 3. sic fu. 5. ℣. 6. משה איש־ ita 7. 8. 10. 13. 15. ¯ 16. 19. *Psik* quoque, sed male, omittunt 17. 18. על per *Makk.* 3. 5. 6. 9. 20. ℣. ־ 7. אותו *plene* 17. 18. *Bar.* ℣. 8. אשר per *Makk.* 1. 2. sic fu 5. ℣. 8. המסיו ita *Vau*, cum *Schua* 5. at cum *Schurek* המסיו 3. 10. 13. 14. 19. 20. 21. denique המסיו correxit 1. ℣. 10 דבר ita per *Tsere* 1. 2. 3. se. 5. secundum *Masoram* 1. 2. 3. & *Erff.* quam etiam allegat & probat *M. I.* quin & sec. *Masoram impressam*, quæ vero ad scriptionem per *Segol* perperam & contra inductionem exemplorum omnium adplicata est; reliqui habent *Segol.* ℣. 11. ככחי *Caph* ordinarium, non maiusculum, scribunt 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 19. 20. 21. 22. 23. contra *Masoram impressam.* ℣. 13. ויברכהו *Resch* per *Chatephpatach* 5. 6. 9. 10. 12. 13. 19. 20, 21, 21. 23.

הגורל למטה בני יהודה למשפחתם אל־גבול אדום
2 מדבר־צן נגבה מקצה תימן׃ ויהי להם גבול נגב
3 מקצה ים המלח מן־הלשן הפנה נגבה׃ ויצא אל־
מנגב למעלה עקרבים ועבר צנה ועלה מנגב לקדש
4 ברנע ועבר חצרון ועלה אדרה ונסב הקרקעה׃ ועבר
עצמונה ויצא נחל מצרים והיה תצאות הגבול ימה
ה זה־יהיה לכם גבול נגב׃ וגבול קדמה ים המלח עד־
קצה הירדן וגבול לפאת צפונה מלשון הים מקצה
6 הירדן׃ ועלה הגבול בית חגלה ועבר מצפון לבית
7 הערבה ועלה הגבול אבן בהן בן־ראובן׃ ועלה
הגבול דברה מעמק עכור וצפונה פנה אל־הגלגל
אשר־נכח למעלה אדמים אשר מנגב לנחל ועבר
הגבול אל־מי עין־שמש והיו תצאתיו אל־עין רגל׃
8 ועלה הגבול גי בן־הנם אל־כתף היבוסי מנגב היא
ירושלם ועלה הגבול אל־ראש ההר אשר על־פני־
9 הנם ימה אשר בקצה עמק־רפאים צפונה׃ ותאר
הגבול מראש ההר אל־מעין מי נפתוח ויצא אל־ערי
י הר־עפרון ותאר הגבול בעלה היא קרית יערים׃ ונסב
הגבול מבעלה ימה אל־הר שעיר ועבר אל־כתף הר־
יערים מצפונה היא כסלון וירד בית־שמש ועבר
11 תמנה׃ ויצא הגבול אל־כתף עקרון צפונה ותאר
הגבול שכרונה ועבר הר־הבעלה ויצא יבנאל והיו
12 תצאות הגבול ימה׃ וגבול ים הימה הגדול וגבול זה
13 גבול בני־יהודה סביב למשפחתם׃ ולכלב בן־יפנה
נתן חלק בתוך בני־יהודה אל־פי יהוה ליהושע את־
14 קרית ארבע אבי הענק היא חברון׃ וירש משם כלב
את־שלושה בני הענק את־ששי ואת־אחימן ואת־
טו תלמי ילידי הענק׃ ויעל משם אל־ישבי דבר ושם־דבר
לפנים

ibidem Molocho filium vel liberos per ignem transmittebant, ob quam detestandam idololatriam a Iosia tandem contaminata fuit.

והיו ק

2 Reg. 23, 10. Ier. 7, 31. 32. *h*) c. 18, 16.

✠. 9. *i*) *indefinitus l. descriptus est* (6) v. 11. c. 18, 14. 17. *k*) c. 18, 15. cf. Zach. 13, 1. *l*) 1 Par. 13, 19. cf. Gen. 23, 8. *m*) v. 10. c. 18, 14. 1 Par. 13, 6. Alia infra v. 29. & alia 1 Par. 4, 29. *n*) ✠. 60. c. 9, 17.

✠. 10. *o*) vid. c. 11, 17. *p*) quae Leuitis concessa c. 21, 16. 1 Sam. 6, 12. 2 Reg. 14, 11. Alia in tribu Naphtali c. 19, 38. 22. & alia Aegypti Ier. 43, 13. Conf. etiam 1 Reg. 4, 9. *q*) vid. v. 57.

✠. 11. *r*) c. 13, 3. *s*) vid. v. 9. *t*) In finibus Naphtali c. 19, 33.

✠. 12. *u*) Schmid. *Hinc terminus maris, versus mare magnum, quod ipsum terminus.* v. 47.

✠. 13. *x*) c. 14, 6. *y*) c. 14, 14. 15. *z*) c. 21, 11. Num. 13, 22. *a*) v. 54. Iud. 1, 20.

✠. 14. *b*) Iud. 1, 10. 20.

✠. 15. *c*) cf. v. 7. c. 10, 38.

Cap. XV, ✠. 1. *f*) *Iuda*, tribui regiae, primum attributa sedes. *Lightfoot.* Videtur hoc caput, & alia, quae de sortibus tribuum Israel scripta sunt, nobis lectu inutilia esse. At nihil in scriptura tam vile & impertinens est, quod non suam secum vtilitatem adferat. Ac primum quidem descriptio sortium necessaria fuit Israelitis, vt scirent, quis cuiusque tribus terminus esset. – Deinde vtilis est his, qui legunt scripturam. Nam in prophetis, aliisque libris scripturae saepenumero fit mentio horum locorum. In hoc ig. capite inuenitur, vbi sit situs eorum, & in qua tribu &c. *Brent.* Varia etiam parabolice ob oculos posita sunt. *Cocc.* *g*) Num. 34, 3. *h*) *extremitas s. ab extremitate* v. 2. 5. 21. *i*) c. 11, 3.

✠. 2. *k*) Schmid. *Contigit, inquam.* *l*) v. 5. Num. 34, 12. *m*) i. e. *a sinu* maris. v. 5. Es. 11, 15.

✠. 3. *n*) Num. 34, 4. Iud. 1, 36. *o*) Num. 34, 4. Deut. 1, 19. *p*) vid. v. 25. *q*) Num. 34, 4.

✠. 4. *r*) v. 47. c. 13, 3. *s*) Schmid. *Hic, dixit Iehosua, erit* &c.

✠. 5. *t*) vid. v. 2. c. 18, 19.

✠. 6. *u*) quae Beniaminitarum fuit c. 18, 19. 21. *x*) vid. v. 61. *y*) c. 18, 17.

✠. 7. *z*) cf. v. 15. *a*) c. 7, 24. 26. *b*) quae dicitur *Geliloth* c. 18, 17. cf. not. Deut. 11, 30. *c*) q. d. *ascensus Idumaeorum.* c. 18, 17. ignota nobis eius appellationis ratione. *d*) sc. *Kidron* 2 Sam. 15, 23. *Calou.* *e*) prope Hierosolyma, in finibus Beniamin c. 18, 16. 2 Sam. 17, 17. 1 Reg. 1, 9.

✠. 8. *f*) i. e. *vrbis* Iebusaeorum. v. 63. c. 10, 1. c. 18, 16. 28. Iud. 9, 10. *g*) c. 18, 16. Neh. 11, 30. Nomen accepit a pristinis possessoribus *Hinnom* vel filio *Hinnomi*. At *Hillero* est quasi *vallis magni luctus*, quod ibi-

✠. 1. צין *Plene* 1. 3. fu. 5. ✠. 2. ים per *Patach* 1. 2. & in marg. 6. 9. ✠. 3. צנה *Nun* sine *Dagesch* 1. 2. 5. 6. 7. 9 -- 13. 15. 16. 19. & cum imposita figura *Raphe* 3. ✠. 4. עצמנה *defect.* 1. 3. secundum *Masoram* 1. sed contra *Erffurtensem*. זה per *Tbhir* 1. ✠. 5. ים per *Patach* 1. 2. & cum *Makk.* 3. קצה הירדן וגבול ita 2. sc. 5. ✠. 6. בהן per *Chet* 23. & in marg. 6. 9. ✠. 7. הגבול per *Psikmunach.* 1. 3. 6. 9. 20. 21. 23. sic fu. *Ber.* contra *Mas.* Gen. 30, 16. אשר pro eo legit ועלה & *adscendet* 1. in marg. ✠. 10. ונסב per *Tlischagd.* male 3. 6 -- 15. 17 -- 23. fu. 5. כסלח ita legunt 1. 3. תמנה pro eo habet תימנה 1. sic fu. 5. at Chaldaeus in 1. legit תמנה. ✠. 11. שכרונה per *Beth* loco *Caph* 2. 5. ✠. 13. הענק *Nun* per *Cholem* 2. fu. 5.
✠. 14. שלשה *defect.* 3. 10. 19. 20. sic fu. 1. 2. 9. contra *Masoram*.

16 לפני קרית־ספר ׃ ויאמר כלב אשר־יכה את־קרית־
17 ספר ולכדה ונתתי לו את־עכסה בתי לאשה ׃ וילכדה
עתניאל בן־קנז אחי כלב ויתן־לו את־עכסה בתו
18 לאשה ׃ ויהי בבואה ותסיתהו לשאול מאת־אביה
שדה ותצנח מעל החמור ויאמר־לה כלב מה־לך ׃
19 ותאמר תנה־לי ברכה כי ארץ הנגב נתתני ונתתה לי
גלת מים ויתן־לה את גלת עליות ואת גלת תחתיות ׃
כ 21 זאת נחלת מטה בני־יהודה למשפחתם ׃ ויהיו
הערים מקצה למטה בני־יהודה אל־גבול אדום בנגבה
22 23 קבצאל ועדר ויגור ׃ וקינה ודימונה ועדעדה ׃ וקדש
24 כה וחצור ויתנן ׃ זיף וטלם ובעלות ׃ וחצור חדתה
26 וקריות חצרון היא חצור ׃ אמם ושמע ומולדה ׃
27 וחצר גדה וחשמון ובית פלט ׃ וחצר שועל ובאר
28 29 שבע ובזיותיה ׃ בעלה ועיים ועצם ׃ ואלתולד וכסיל
30 31 32 וחרמה ׃ וצקלג ומדמנה וסנסנה ׃ ולבאות ושלחים
ועין ורמון כל־ערים עשרים ותשע וחצריהן ׃
33 בשפלה אשתאול וצרעה ואשנה ׃ וזנוח
34 לה ועין גנים תפוח והעינם ׃ ירמות ועדלם שוכה
36 ועזקה ׃ ושערים ועדיתים והגדרה וגדרתים ערים
37 ארבע־עשרה וחצריהן ׃ צנן וחדשה
38 ומגדל־גד ׃ ודלען והמצפה ויקתאל ׃ לכיש ובצקת
39 מ ועגלון ׃ וכבון ולחמס וכתליש ׃ וגדרות בית־דגון
41 ונעמה ומקדה ערים שש־עשרה וחצריהן ׃
42 לבנה ועתר ועשן ׃ ויפתח ואשנה
43 44 ונציב ׃ וקעילה ואכזיב ומראשה ערים תשע
מה וחצריהן ׃ עקרון ובנתיה וחצריה ׃
46 מעקרון וימה כל אשר־על־יד אשדוד וחצריהן ׃
47 אשדוד בנותיה וחצריה עזה בנותיה וחצריה

עד Bb 3 כה ג

a) vel *Kiriath Sanna*. v. 49. De ratione appellationis confer *Gussetium* p. 567. & *Bochartum* Geograph. S. p. 855.

℣. 16. e) Iud. 1, 12. seqq. f) cf. 1 Par. 2, 49.

℣. 17. g) Narratur hic per anticipationem (hæc enim facta non fuerunt, nisi post Iosuæ mortem) quia Spiritui S. placuit, in descriptione hereditatis Iudæ specialiter considerare portionem Calebi, qui Domino adhæserat. *Lightfoot.* h) Num. 32, 12. Iud. 1, 13. c. 3, 9. 1 Par. 4, 13. i) *fratris Calebi*; ita vt hoc matrimonium tam ex lege Mosis, quam naturæ, fuerit licitum. *Schmid.* ad Iud. 1, 13.

℣. 18. k) *cum deduceretur* in domum sponsi. *Vat.* l) *incitavit* maritum, vt sibi petere liceret. 1 Reg. 21, 25. m) Schmid. *quin demisit se ipsa* (3) Iud. 1, 14. c. 4, 21. cf. Gen. 24, 64. 1 Sam. 25, 23.

℣. 19. n) Abend. *donum*, vt Gen. 33, 11. 2 Reg. 5, 15. o) M. I. *terram aridam*, & solis ardore exustam cf. not. Num. 13, 17. p) *scaturigines*. Iud. 1, 15. q) Schmid. *Gulloth*, i. e. *scaturigines.* r) pr. i. e. *superiores* (2) Iud. 1, 15. conf. Ios. 16, 3. 5.

℣. 21. s) vid. v. 1. t) 2 Sam. 23, 20. *Iekabseel* Neh. 11, 25. u) cf. Mich. 4, 8.

℣. 22. x) quæ *Dibon* Neh. 11, 25. Hillec.

℣. 23. y) Alia c. 11, 22. z) conf. v. 25.

℣. 24. a) Hæc in confinibus Idumææ. Alia prope Maon & Carmel v. 55. 1 Sam. 23, 19. b) *Telaim* 1 Sam. 15, 4.

℣. 25. c) & *Chatsor Chadatha*, q. d. *nova* cf. v. 23. d) Alia Moabitica Ier. 48, 14. e) vid. v. 3. f) vid. c. 11, 1.

℣. 26. g) Hæc *Scheba*, facta Simeonitarum c. 19, 2. h) Neh. 11, 26.

℣. 27. i) data Simeonitis, & dicta *Chatzar Susa* c. 19, 5. k) Neh. 11, 26.

℣. 28. l) c. 19, 3. Neh 11, 27. m) c. 19, 2. vid. Gen. 21, 31. c. 26, 33. 1 Reg. 19, 3. Am. 8, 14.

℣. 29. n) cf. v. 19. Hæc *Balaah* c. 19, 3. & *Bilhah* 1 Par. 4, 28. o) Al. Num. 33, 45

℣. 30. p) c. 12, 14. c. 19, 4.

℣. 31. q) c. 19, 5. r) cf. Es. 10, 31.

℣. 32. s) c. 19, 6. t) *Scharuchen* c. 19, 6. u) 1 Par. 4, 32. Ex hac & sequenti postea vna *En-Rimmon* Neh. 11, 29. x) c. 19, 7. Zach. 14, 10. a felici proventu arboris *malogranati*. Num. 13, 24. Ioel 1, 12.

℣. 33. y) c. 10, 40. z) c. 19, 41. Iud. 13, 25. cf. 1 Par. 2, 53. a) Patria Simsonis Iud. 13, 2. b) Alia v. 43.

℣. 34. c) vid. v. 56. d) Alia c. 21, 29. e) c. 12, 17.

℣. 35. f) c. 10, 3. Neh. 11, 29. g) c. 12, 15. Gen. 38, 1. 1 Sam. 22, 1. h) 1 Sam. 17, 1. 2 Reg. 4, 10. Alia in montanis hoc capite v. 48. i) vid. c. 10, 10.

℣. 36. k) cf. 1 Par. 4, 31. l) forte *Geder* c. 12, 13. cf. 1 Par. 12, 4.

℣. 38. m) Alia c. 11, 3. & c. 18, 26. n) cf. 2 Reg. 14, 7.

℣. 39. o) c. 10, 3. 31. p) 1 Reg. 22, 1. q) c. 10, 3.

℣. 41. r) 2 Par. 28, 12. s) c. 19, 27. t) c. 10, 10. c. 12, 16.

℣. 42. u) c 10, 29. vrbs asyli c. 21, 13. x) c. 19, 7. ℣. 43. y) vid. v. 33. ℣. 44. z) 1 Sam. 23, 1. Neh 3, 17. a) Mich. 1, 14. forte *Chesib* Gen. 38, 5. b) 2 Par. 2, 7. Mich. 1, 15. ℣. 45. c) c. 13, 3. ℣. 46. d) v. 47. c. 11, 22. ℣. 47. e) c. 10, 41.

℣. 18. ויהי *Psk adiiciunt* 6. 7. 9 -- 14. 15 -- 22. at reliqui omittunt, ita tamen, vt sequenti præfixo ב *schuato* (fieri enim hoc solet, quoties est ante similem) *Dagesch lene* impressum sit. מאת־ ita 5. & *Fer.* & sic in parallelo loco Iud. 1, 14. etiam plures scribunt; at reliqui h. l. מאת cum Metheg *milel* nonnulli, alii *milra*. ℣. 19. ונתת sine *He paragog.* 2. 3. ויתן־לה addit vocem כלב 2. etiam 3. 5. sed hi sine punctis. ℣. 21. ועדר *Vau* per *schua* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 19. 20. 21. 22. & in marg. 2. *Ain* per *Segol* 3. 17. 18. 21. 22. & *Ber.* ℣. 25. חדתה *Paschta* geminant 2. 5. ℣. 26. ושמע *Mem per Patach* 1. 3. 7. 8. 11. 12. 13. 21. 22. se. 5. ℣. 27. וחצר per *Makk.* 5. 6. 9. 14. 20. 21. 22 ℣. 30. ואל־תולד ita vocis scriptionem divellunt 2. 3. 5. 6. 9. 10. ℣. 32. ועין cum *Psk* 1. secundum *Masor.* suam & *Erffurtensem.* ℣. 39. ובצקת *Kuph* per *Kameis* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 22. ℣. 41. וגדרות *defect.* requirit *Mas. impr.* ad Num. 32, 24. sed plene *Erffurtensis* h. l.

הגדול קרי — 48 עד־נחל מצרים והים הגבול וגבול : ובהר
ושוכו קרי — 49 שמיר ויתיר ושוכה : ודנה וקרית־סנה היא דבר :
נ וענב ואשתמה וענים : וגשן וחלן וגלה ערים אחת־
51 עשרה וחצריהן : ארב ודומה ואשען :
52 וינום ובית־תפוח ואפקה : וחמטה וקרית ארבע היא
53 וינום קרי
54 חברון וציער ערים תשע וחצריהן : מעון
נה כרמל וזיף ויוטה : ויזרעאל ויקדעם וזנוח : הקין גבעה
56 ותמנה ערים עשר וחצריהן : חלחול
57
58 בית־צור וגדור : ומערת ובית־ענות ואלתקן ערים
59 שש וחצריהן : קרית־בעל היא קרית
ס יערים והרבה ערים שתים וחצריהן : במדבר
61 בית הערבה מדין וסככה : והנבשן ועיר־המלח ועין
62 גדי ערים שש וחצריהן : ואת־היבוסי
63 יושבי ירושלם לא־יוכלו בני־יהודה להורישם וישב
היבוסי את־בני יהודה בירושלם עד היום הזה :

Cap. XVI.

יו ויצא הגורל לבני יוסף מירדן יריחו למי
יריחו מזרחה המדבר עלה מיריחו בהר בית־אל :
2 ויצא מבית־אל לוזה ועבר אל־גבול הארכי עטרות :
3 וירד ימה אל־גבול היפלטי עד־גבול בית־חרון
4 תחתון ועד־גזר והיו תצאתו ימה : וינחלו בני־יוסף
ה מנשה ואפרים : ויהי גבול בני־אפרים למשפחתם
ויהי גבול נחלתם מזרחה עטרות אדר עד־בית חרון
6 עליון : ויצא הגבול הימה המכמתת מצפון ונסב
הגבול מזרחה תאנת שלה ועבר אותו ממזרח ינוחה :
7 וירד מינוחה עטרות ונערתה ופגע ביריחו ויצא
8 הירדן : מתפוח ילך הגבול ימה נחל קנה והיו תצאתיו
הימה זאת נחלת מטה בני־אפרים למשפחתם :
9 והערים המבדלות לבני אפרים בתוך נחלת בני־
מנשה

יתיר ו׳ · תוצאתיו קרי

℣. 2. a) quæ in tribu Beniamin c. 18, 22. non procul ab Ai c. 8, 9. Gen. 28, 19. b) in Luz. Ergo non prorsus eodem loco fuerunt, quamvis ad modum vicinæ & deinde coniunctæ. cf. Gen. 35, 1. 6. 7. c) Archai, in Atharoth. Enumerantur in hoc capite loca fortis Ephraim, etiam minima & obscura, sicut & in forte tribus Iudæ, vt admoneamur de prouidentia Dei B ent. d) v. 7. conf. Num. 32, 31. ℣. 3. e) cf. 1 Par. 7, 32. 33. f) inferioris. vid. v. 5. & c. 10, 10. g) v. 10. c. 10, 33. ℣. 4. h) Schmid. Hereditatem itaque hanc acceperunt &c. Sed distinctim fuit terminus v. 5. ℣. 5. i) c. 18. 13. k) vid. v. 3. & conf. c. 15, 19 ℣. 6. l) prope Sichem c. 17, 7. m) Num. 34, 4. 5. n) q. d. Taanath iuxta Silo, de qua c. 18, 1. o) 2 Reg. 15, 29. ℣. 7. p) ad Atharoth. v. 2. q) quæ Naaran 1 Par. 7, 28. ℣. 8. r) c. 12, 17. c. 17, 8. s) ad fluuium Kana c. 17, 9. c. 19, 28. ℣. 9. t) separatæ, separatim designatæ. (1) Particip. Hoph.

f) vid. v. 4. g) mare magnum. vid. Num. 34, 6. Keri sequuntur omnes versiones Orr. sic ὁ. καὶ ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη διορίζει. h) idque terminus erit. v. 11. c. 13, 23. 27. ℣. 48. i) vid. c. 9, 1. k) Alia in monte Ephraim Iud. 10, 1. l) postea vrbs Sacerdotalis c. 21, 14. cf. 1 Sam. 30, 27. m) alia v. 35. ℣. 49. n) vid. v. 15. ℣. 50. o) c. 11, 21. p) Sacerdotibus concessa c. 21, 14. 1 Par. 6, 42. ℣. 51. q) c. 10, 41. r) Sacerdotalis c. 21, 15. Alia Moabitica Ier. 48, 21. s) vnde Achitophel. 2 Sam. 15, 12. ℣. 52. t) Aliud Gen. 25, 14. & pro Idumæa Es. 21, 11. ℣. 53. u) Confer v. 34. aliam. it. c. 17, 7. x) cf. c. 12, 18. ℣. 54. y) vid. v. 13. ℣. 55. z) 1 Sam. 23, 25. c. 25, 2. a) 1 Sam. 15, 12. c. 25, 2. 5. 7. 40. vid. not. Iof. 12, 22. b) vid v. 24. ℣. 56. c) 1 Sam. 25, 43. Alia c. 19, 18. c. 17, 16. d) Alia v. 43. cf. Neh 3, 13. c. 11, 30. ℣. 57. e) 1 Par. 2, 49. Alia Biniamin. c. 18, 28. f) v. 10. Gen. 38, 12. 13. 2 Par. 28, 18. ℣. 58. g) Neh. 3, 16. 1 Par. 2, 45. 2 Par. 11, 7. h) 1 Par. 4, 18. 39. ℣. 59. i) cf c. 15, 4. ℣. 60. k) vid. v. 9. c. 18, 14 l) cf. c. 13, 25. ℣. 61. m) c. 12, 8. 1 Sam. 24, 2. n) v. 6. Beniaminitis tribuitur c. 18, 22. o) Iud. 5, 10. ℣. 62. p) non procul a lacu Asphaltitico, qui Iam hammelach dicitur. vid. Num. 34, 12. q) 1 Sam. 24, 1. Ez. 47, 10. a vineis laudata Cant. 1, 14. & a palmeris Plinio H. N. lib. 5. c. 17. Hinc Synonymum 2 Par. 20, 2. ℣. 63. r) vid. v. 8. s) c. 17, 12. t) idem in Beniaminitis reprehenditur Iud. 1, 21. u) c. 18, 28. 2 Sam. 5, 7. x) c. 4, 9. Cap. XVI, ℣. 1. y) ad aquas Ierichuntis. Cf. not. Deut. 34, 3. z) desertum sc. de quo c. 8, 15. cf. c. 15, 61. ℣. 2.

℣. 47. הגבול pro eo scribunt atque legunt הגדול 1. 2. 3. contra Mas. Erff. & M. I. ℣. 48. ושוכה Kri omittunt 3. 5. 6. 9 20. 21. 22. ℣. 50. ואשתמה cum adiecto Kri ואשתמו 1. 2. 5. & Masor. Erffurt. ℣. 51. וגשן ita quidem legunt Orientales, sed in textu scribunt sine præfixo Vau. וגלה cum Kri וגלו 1. & Mas. Erff. ℣. 52. ארב Resch per Patach 1. 3. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 21. 22. fe. 5. ורומה per Resch loco Daleth 1. 5. fu. 3. sic quoque legerunt Vulg. Latinus, Syrus, Græci in codd. 11. 13. 15. & Chaldæus in 11. ℣. 54. וחמטה Mem dageschatum habent 1. 2. 5. secund. Masor. 1. & Erffurt. ℣. 55. מעון Psik omittunt 1. 3. 5. contra Mas. 1. & Erff. ויוטה ita Tet geminant per Dagesch 1. 2. 5. 10 13. 19. secundum Mas. 1. 2. & Erffurt. sicut & c. 21, 16. idem geminant plurimi codd. at ceteri h. l. Dagesch non habent. ℣. 59. ענות defect. 1. sec. Mas. 1. 2. & Erff. CAP. XVI, ℣. 3. וירד milel 3. 6. 7. 21. ℣. 7. וירד pro eo legunt alii libri ועבר in marg. 2.

י מנשה כל־הערים וחצריהן׃ ולא הורישו את־הכנעני
היושב בגזר וישב הכנעני בקרב אפרים עד־היום הזה
יז ויהי למס־עבד׃ ויהי הגורל למטה
מנשה כי־הוא בכור יוסף למכיר בכור מנשה אבי
הגלעד כי הוא היה איש מלחמה ויהי־לו הגלעד
2 והבשן׃ ויהי לבני מנשה הנותרים למשפחתם לבני
אביעזר ולבני־חלק ולבני אשריאל ולבני־שכם
ולבני־חפר ולבני שמידע אלה בני מנשה בן־יוסף
3 הזכרים למשפחתם׃ ולצלפחד בן־חפר בן־גלעד
בן־מכיר בן־מנשה לא־היו לו בנים כי אם־בנות ואלה
שמות בנתיו מחלה ונעה חגלה מלכה ותרצה׃
4 ותקרבנה לפני אלעזר הכהן ולפני יהושע בן־נון
ולפני הנשיאים לאמר יהוה צוה את־משה לתת־לנו
נחלה בתוך אחינו ויתן להם אל־פי יהוה נחלה בתוך
ה אחי אביהן׃ ויפלו חבלי־מנשה עשרה לבד מארץ
6 הגלעד והבשן אשר מעבר לירדן׃ כי בנות מנשה
נחלו נחלה בתוך בניו וארץ הגלעד היתה לבני־
7 מנשה הנותרים׃ ויהי גבול־מנשה מאשר המכמתת
אשר על־פני שכם והלך הגבול אל־הימין אל־ישבי
8 עין תפוח׃ למנשה היתה ארץ תפוח ותפוח אל־
9 גבול מנשה לבני אפרים׃ וירד הגבול נחל קנה
נגבה לנחל ערים האלה לאפרים בתוך ערי מנשה
וגבול מנשה מצפון לנחל ויהי תצאתיו הימה׃
י נגבה לאפרים וצפונה למנשה ויהי הים גבולו ובאשר
11 יפגעון מצפון וביששכר ממזרח׃ ויהי למנשה
ביששכר ובאשר בית־שאן ובנותיה ויבלעם ובנותיה
ואת־ישבי דאר ובנותיה וישבי עין־דר ובנתיה
וישבי תענך ובנתיה וישבי מגדו ובנותיה שלשת

Cap. XVII. *Portio dimidiæ tribus Manassis.*

℣. 10. x) c. 13, 13. c. 17, 13. Iud. 1, 29. Supra ostensum est, quod Deus nondum omnibus populis in Canaan deuictis, iusserit Iosuam diuidere terram sorte. Post diuisam autem terram Iosua mortuus est. Post mortem igitur Ducis, Israelitæ mox peccarunt & Deum reliquerunt, idola colentes, sicut scriptum est Iud. 1. 2. & 3. capite. Itaque *non potuerunt Israelitæ, propter impietatem suam*, reliquas gentes mox eiicere. Atque ita manebant reliquiæ gentium vsque ad Dauidem. *Brentius.* x) v. 3. c. 21, 21. y) c. 4, 9. immo vsque ad Salomonem, quo tempore a Pharaone excisi sunt 1 Reg. 9, 16. quod h. l. in LXX. versione additum est. z) i. e. *operarius seruus*, seruilibus operis deseruiens. c. 17, 13.

Cap. XVII, v. 1. a) Gen. 46, 20. c. 48, 5. *Primogenitus* fuit & vnicus. cf. Mat. 1, 25. b) Gen. 50, 23. Num. 26, 29. Iud. 5, 14. c) Nam is *Gilead* l. *Gileadita* fuit bellicosus. cf. Iud. 11, 1. 2 Reg. 15, 25. & 2 Sam. 19, 43. 44. Alii de vno *Gileade*, & de bello Ephraimitarum cum Palæstinis, ante exitum ex Aegypto, intelligunt, coll. 1 Par. 7, 21. d) Deut. 3, 12. 13.
℣. 2. e) vid. Num. 26, 30.
℣. 3. f) Num. 26, 33. c. 17, 1. seqq. c. 36, 2.
℣. 4. g) vt Num. 27, 1. h) Num. 27, 6. seqq. ita tamen, vt nuberent viris familiæ suæ, ne tribus commiscerentur c. 36, 6. seqq. h. e. sec. *Brentium*, vt certa maneret tribus, e qua Christus erat nasciturus, per quē venit omnis benedictio. i) *Dedit ergo* Iosua & senatus Israelis *ipsis* & maritis earum.
℣. 5. k) Schmid *ceterum ceciderunt funes* Manassis, i. e. sortes & portiones funiculis mensuratæ. vid. Ps. 16, 6. & supra c. 13, 6. l) q. d. *seorsim a terra*, i. e. *præter terram.* Iud. 8, 26. m) quæ sic dicta a pronepote Iosephi Num. 26, 29.
℣. 7. n) c. 16, 6. o) Gen. 33, 18. c. 37, 12. 13. p) cf. c. 15, 53.
℣. 8. q) vid. v. 19. c. 16, 8.
℣. 9. r) c. 16, 8. c. 19, 28.
℣. 10. s) *incurrebant*, Ascherem attingebant. c. 16, 7. c. 19, 34.
℣. 11. t) v. 16. Iud. 1, 27. 1 Sam. 31, 10. 1 Par. 7, 29. 1 Macc. 5, 52. *Scythopolis* dicta 2 Macc. 12, 29. secundum *Euseb.* Chron. lib. 1. u) Hillero *Bileam* 1 Par. 6, 55. & *Gath Rimmon* Ios. 21, 25. Confer tamen 1 Par. 6, 54. x) c. 11, 23. Iud. 1, 27. y) Ps. 83, 11. 1 Sam. 28, 7. z) c. 11, 21. a) *ibidem* & Iud. 1, 27.

הנפת

℣. 2. מנשה Per *Merca* 7. 8. 10. 11. 13. 19. sed præter *Masor.* ad Gen. 30, 16. ℣. 4. הנשאים *si defect.* 8. 11. & in marg. 6. 9. את־משה pro eo legunt ביד־משה 1. 2. 5. su. 3. at nostram lectionem ex aliis codd. refert 2. in marg. ℣. 7. המכמתת ita 3. 6. 9. 10. 23. at per *Sakephk.* cum *Kadma* 2. reliqui vero *Sakephk.* cum , *Metheg* anomalice, præter 1. qui habet *Tbhir.* ℣. 9. ויהי pro eo scribit והיו 1. sic su. 5. ℣. 11. דר cum inserto *Aleph* 1. 2. 3. 6. 9. 15. 20. 23. sic su. 5. contra *Maſ. Erff.*

הנפרת׃ ולא יכלו בני מנשה להוריש את־הערים 12
האלה ויואל הכנעני לשבת בארץ הזאת׃ ויהי כי 13
חזקו בני ישראל ויתנו את־הכנעני למס והורש לא
הורישו׃ וידברו בני יוסף את־יהושע 14
לאמר מדוע נתתה לי נחלה גורל אחד וחבל אחד
ואני עם־רב עד אשר־עד־כה ברכני יהוה׃ ויאמר טו
אליהם יהושע אם־עם־רב אתה עלה לך היערה
ובראת לך שם בארץ הפרזי והרפאים כי־אץ לך
הר־אפרים׃ ויאמרו בני יוסף לא־ימצא לנו ההר 16
ורכב ברזל בכל־הכנעני הישב בארץ־העמק
לאשר בבית־שאן ובנותיה ולאשר בעמק יזרעאל׃
ויאמר יהושע אל־בית יוסף לאפרים ולמנשה 17
לאמר עם־רב אתה וכח גדול לך לא־יהיה לך גורל
אחד׃ כי הר יהיה־לך כי־יער הוא ובראתו והיה 18
לך תצאתיו כי־תוריש את־הכנעני כי רכב ברזל לו
כי חזק הוא׃

Cap. XVIII.

ויקהלו כל־עדת בני־ישראל שלה וישכינו שם את־ יח
אהל מועד והארץ נכבשה לפניהם׃ ויותרו בבני 2
ישראל אשר לא־חלקו את־נחלתם שבעה שבטים׃
ויאמר יהושע אל־בני ישראל עד־אנה אתם מתרפים 3
לבוא לרשת את־הארץ אשר נתן לכם יהוה אלהי
אבותיכם׃ הבו לכם שלשה אנשים לשבט ואשלחם 4
ויקמו ויתהלכו בארץ ויכתבו אותה לפי נחלתם
ויבאו אלי׃ והתחלקו אתה לשבעה חלקים יהודה ה
יעמד על־גבולו מנגב ובית יוסף יעמדו על־גבולם
מצפון׃ ואתם תכתבו את־הארץ שבעה חלקים 6
והבאתם אלי הנה וירית לכם גורל פה לפני יהוה
אלהינו׃ כי אין־חלק ללוים בקרבכם כי־כהנת יהוה 7
נחלתו

קמ״ץ בז״ק

b) tractus. c. 11, 2. ✠. 12. c) c. 15, 63. d) vnde proposuit sibi firmiter. Gen. 18, 27. ✠. 13. e) Factum quidem est, cum convaluerunt &c. f) in seruum s. mancipium; redegerunt quidem Cananæos in seruitutem c. 16, 10. de ipsis hominibus dicitur. vid. 1 Reg. 5, 27. c. 9, 15. 21. &c. g) c. 16, 10. quo ipso peccarunt contra præceptum diuinum Deut. 20, 16. cf. Iud. 2, 1. seqq. ✠. 14. h) Schmid. Cæterum locuti quidem sunt. i) i. e. Ephraimitæ & Manassitæ coniunctim. k) Schmid. quæ est sors. l) v. 5. c. 19, 9. m) conf. Num. 26, 54. n) quia hucusque benedixit, vel adeo, vt hucusque vberrime benedixerit mihi Deus o) Ex. 7, 16. Dan. 7, 28. ✠. 15. p) & resecta sylua, para tibi locum. v. 18. Ez. 23, 47. q) c. 13, 12. Gen. 15, 20. r) festinat tibi, & sese sine mora in manus tuas tradet. Gusset. p. 21. vt c. 10, 13. Al. vrget te. s) mons fuit Ephraimi; sed conuallis fuit Manassis v. 16. coll. v. 11. ✠. 16. t) non inuenietur s. non obtinebitur a nobis. al. non sufficiet nobis cf. Num. 11, 22. u) currus enim ferrei sunt inter omnes. Iud 1, 19. Ps. 20, 8. Hic produnt suam infidelitatem; quare Iosua non mutat sententiam &c. Brentius. x) Iud. 6, 33. y) c. 19, 18. Alia c. 15, 56. ✠. 17. z) cf. Deut. 33, 17. a) vid. v. 14. ✠. 18. b) Nam mons erit tuus, quem expugnari posse desperabant v. 16. Particula כי quinquies intra hunc versum repetita, complures respectus & rationes habet, quibus animum illorum accendere, & fidem confirmare voluit. c) quandoquidem sylua est, eatenus inutilis; ideo eam cædes. d) pares itaque ipsum. vid. v. 25. e) & tuus erit ad exitus s. terminos suos. v. 9. c. 16, 3. Ez. 48, 30. f) nam omnino eiicies eos, si promissioni diuinæ credis Deut. 7, 1 seqq. g) etiamsi (Deut 29, 18) currus ferrei ei sint, quia validus adhuc est. sed כי est particula caussalis, q. d. ideo magis etiam eos expellere debes, quia currus ferreos habent; nam si eos expellere prætermiseris, nocebunt tibi aliquando &c.

CAP. XVIII, ✠. 1. h) Factum hoc esse dicunt interpretes anno 14. postquam ingressi erant in terram Canaan. Abarb. i) in tribu Ephraim c. 16, 6. c. 21, 2. 1 Sam. 1, 24. c. 4, 4. Ier. 7, 12. Loco nomen Siluntis factum, quia hoc tempore terræ pax erat. Lightf. k) vid Deut. 12, 11. substratis parietibus lapideis aulæa Tentorii obtenderunt, vnde modo domus, modo Tabernaculum Dei in sequentibus libris dicitur. Abarb. l) quod prius erectum erat In Gilgal c. 4, 19. postea Noben translatum est 1 Sam. 21, 2. c. 22, 9. 11. mortuo sc. Eli Pontifice, & capta Arca 1 Sam. 4. Brentius. m) Gen. 1, 28. ✠. 3. n) segnes & ignavos vos geritis. Ex. 5, 16. Pertinet etiam ad nos hæc reprehensio. Semper ergo simus in excubiis, vt mortificemus reliquias carnis, quæ sunt reliquiæ Cananæorum. Brentius. ✠. 4. o) Deut. 1, 13. Iud. 20, 7. ✠. 5. p) & partiantur sibi, vel distribuite vobis. Hitpael (1) conf. Ps. 60, 8. q) manebit 1 Sam. 16, 21. r) respectu Iudæ. ✠. 7. s) cap. 13, 14. 33. cap. 14, 3. Num. 18, 20. Deut. 10, 9. c. 18, 2.

✠. 13. למס Mem per Kamets 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. 23. sic fu. 5. sed contra Mas. 3. ad Ios. 6, 18. הורישו pro eo legit הורישו 2 at 3. vtriusque lectionis puncta habet. ✠. 14. את loco eius hab. אל 1. sic fu. 2. 5. ואני עם ita 3. 5. 7. 8. 10. 19. ברכני per Schua simplex 1. 2. 3. 5 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 23. ✠. 15. היערה ita sine Meth. per Schua simplex 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. at reliqui Chatephpatach habent partim cum Meth. partim sine eo. ✠. 18. כי־הר sic per Makk. 1. 2. 3. 5. והיה pro eo correctum est, והיה in 2. sic fu. 5. CAP. XVIII, ✠. 1. שלה cum Kri שלו Masora Erffurtensis. ✠. 4. ויקמו ויתהלכו בארץ ita 1. 2. ✠. 5. יהודה per Rbhia 2. & in margine 6. 9. ✠. 6. לשבעה cum præfixo ל 6. 9 in margine, & 1. in textu; sic ie. 5. & fu. 5.

נחלתו וגד וראובן וחצי שבט המנשה לקחו נחלתם
מעבר לירדן מזרחה אשר נתן להם משה עבד יהוה׃
8 ויקמו האנשים וילכו ויצו יהושע את־ההלכים לכתב
את־הארץ לאמר לכו והתהלכו בארץ וכתבו אותה
ושובו אלי ופה אשליך לכם גורל לפני יהוה בשלה׃
9 וילכו האנשים ויעברו בארץ ויכתבוה לערים לשבעה
חלקים על־ספר ויבאו אל־יהושע אל־המחנה שלה׃
י וישלך להם יהושע גורל בשלה לפני יהוה ויחלק־שם
יהושע את־הארץ לבני ישראל כמחלקתם׃
11 ויעל גורל מטה בני־בנימן למשפחתם
12 ויצא גבול גורלם בין בני יהודה ובין בני יוסף׃ ויהי
להם הגבול לפאת צפונה מן־הירדן ועלה הגבול
אל־כתף יריחו מצפון ועלה בהר ימה והיה תצאתיו והיו קרי
13 מדברה בית און׃ ועבר משם הגבול לוזה אל־כתף
לוזה נגבה היא בית אל וירד הגבול עטרות אדר על־
14 ההר אשר מנגב לבית־חרון תחתון׃ ותאר הגבול
ונסב לפאת־ים נגבה מן־ההר אשר על־פני בית־חרון
נגבה והיה תצאתיו אל־קרית־בעל היא קרית יערים והיו קרי
טו עיר בני יהודה זאת פאת־ים׃ ופאת־נגבה מקצה
קרית יערים ויצא הגבול ימה ויצא אל־מעין מי
16 נפתוח׃ וירד הגבול אל־קצה ההר אשר על־פני גי
בן־הנם אשר בעמק רפאים צפונה וירד גי הנם אל־
17 כתף היבוסי נגבה וירד עין רגל׃ ותאר מצפון ויצא
עין שמש ויצא אל־גלילות אשר־נכח מעלה אדמים
18 וירד אבן בהן בן־ראובן׃ ועבר אל־כתף מול־
19 הערבה צפונה וירד הערבתה׃ ועבר הגבול אל־כתף
בית־חגלה צפונה והיה תוצאותיו הגבול אל־לשון ים־ והיו קרי
המלח צפונה אל־קצה הירדן נגבה זה גבול נגב׃ תוצאות קרי

Mittuntur, qui terram reliquam, ceteris tribubus forte distribuendam, describant.

Prima sors Beniamino contigit.

t) c. 13, 7. c. 14, 3. c. 22, 7.
℣. 8. u) coram Tabernaculo & Arca. v. 1. 10. c. 19, 51. conf. Ex. 23, 17.
℣. 9. x) *redierunt* ad Iosuam *septimo mense*, perlustrata regione, & æstimatione terræ peracta. *Ioseph.* A. I. lib. 5. c. 3.
℣. 10. y) c. 11, 23.
℣. 11. z) sc. ex vasculo vel vrna. vid. not. Leu. 16, 9. a) cf. not. Deut. 33, 12. Fuit autem hæc sors Beniamini spatio angustissima, sed bonitate præcipua. *Ioseph.* A. I. lib. 5. c. 3.
℣. 12. b) *versus septentrionem.* Ex. 26, 18. 20. c) c. 8, 15. c. 16, 1. d) c. 7, 2.
℣. 13. e) vid. c. 16, 2. f) Gen. 28, 19. g) c. 16, 2. h) vid. c. 10, 10. c. 16, 3. 5. 1 Reg. 9, 17.
℣. 14. i) Schmid. *inde processit* terminus (6) v. 17. vid. c. 15, 9. k) Num. 34, 4. 5. l) c. 15, 60. m) c. 9, 17. c. 15, 9. 60.
℣. 15. n) vid. c. 15, 9.
℣. 16. o) *Montis* sc. *Moriæ*. coll. c. 15, 8. Ex hoc versu constare potest, Templum partim in tribu Beniamin, partim in tribu Iudæ fuisse. Nam ההר est *mons Moriæ*, cui Templum inædificatum erat. Rabbini tamen volunt, sanctum sanctorum fuisse in tribu Iudæ. *Coccejus.* Conf. not. Deut. 33, 12. p) vid. c. 15, 8. Ier. 19, 2. q) c. 15, 8. 2 Sam. 5, 18. r) ὁ. γαέεννα. Inde Matth. 5, 22. s) vid. v. 28. t) vid. c. 15, 7. 1 Reg. 1, 9.
℣. 17. u) Schmid. *Porro processit.* v. 14. x) nomen loci vel vrbis, a fonte sic dicti, q. d. *fons solis*. vid. c. 15, 7. y) quæ *Gilgal*. c. 15, 7. cf. c. 13, 2. c. 22, 10. Nomen oriri potuit ex *sinuosis* vicinarum *terrarum commissuris*, quod maxime fit, vbi vicinorum fines montosi sunt. Ad boream autem Beniamini Ephraim montosus est. *Gussct.* p. 917. seqq. z) vid. c. 15, 7. a) c. 15, 6. b) *Rubenitæ* cuiusdam: de quo his plura non habemus.
℣. 18. c) *inclinationis* s. *partis*. vid. Num. 8, 2. d) *planitiei*, vel *Beth-Arabæ*. v. 22. c. 15, 6. 61.
℣. 19. e) v. 21. c. 15, 6. f) *ad sinum*. c. 15, 2. 5. g) Num. 34, 12.

℣. 9. שלה *Kri* שלו adiiciunt 2. 7. 8. & *Mas. Erff.* ℣. 10. לבני pro eo scribunt לפני alii codices in marg. 7. 8. & 23. במחלקתם per *præfixum Beth* loco *Caph* 1. 2. 6. 9. 20. 23. ℣. 11. ובין בני ita 1. 2. 3. 5. 22. at reliqui ובין בני, inuerso ordine. ℣. 12. מדברה per *Beth Kametsatum* 3. 7. 8. 10 -- 15. 18 -- 23. sic fu. 1. 5. & in marg. habent 6. 9. sed *Patach* requirit *Mas.* 1. 2. *Erff.* & *impressa* ad h. l. ac Esa. 16, 1. item *M. I.* ℣. 13. בית per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 14. אל pro eo legunt *Orientales* על. ℣. 16. גי cum א *paragogico* 5. & in marg. 6. 9. 13. sic fu. 2. contra *Mas.* ℣. 17. מעלה cum præfixo ל fe. 1. 3. sic fu. 5. בחן per *Chet* loco *He* in marg. 6. 9. ℣. 19. תוצאות sic in textu legunt sine *Cthibh* 1. 5. 6. 9. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 20. 23. sed cum reliquis nostris facit etiam *Masor. Erff.* ים per *Patach* 1. 2. 3.

כ והירדן יגבול־אתו לפאת־קדמה זאת נחלת בני בנימן
21 לגבולתיה סביב למשפחתם : והיו הערים למטה בני
בנימן למשפחותיהם יריחו ובית־חגלה ועמק קציץ :
22 23 ובית הערבה וצמרים ובית־אל : והעוים והפרה
24 ועפרה : וכפר העמוני והעפני וגבע ערים שתים־
כה 26 עשרה וחצריהן : גבעון והרמה ובארות : והמצפה
27 28 והכפירה והמצה : ורקם וירפאל ותראלה : וצלע
האלף והיבוסי היא ירושלם גבעת קרית ערים
ארבע־עשרה וחצריהן זאת נחלת בני־בנימן
Cap.XIX. יט למשפחתם : ויצא הגורל השני
לשמעון למטה בני־שמעון למשפחותם ויהי נחלתם
2 בתוך נחלת בני־יהודה : ויהי להם בנחלתם באר־
3 שבע ושבע ומולדה : וחצר שועל ובלה ועצם :
4 ה ואלתולד ובתול וחרמה : וצקלג ובית־המרכבות
6 וחצר סוסה : ובית לבאות ושרוחן ערים שלש־עשרה
7 וחצריהן : עין רמון ועתר ועשן ערים ארבע וחצריהן :
8 וכל־החצרים אשר סביבות הערים האלה עד־בעלת
באר ראמת נגב זאת נחלת מטה בני־שמעון
9 למשפחתם : מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון כי־
היה חלק בני־יהודה רב מהם וינחלו בני־שמעון
י בתוך נחלתם : ויעל הגורל השלישי
לבני זבולן למשפחתם ויהי גבול נחלתם עד־שריד :
11 ועלה גבולם לימה ומרעלה ופגע בדבשת ופגע אל־
12 הנחל אשר על־פני יקנעם : ושב משריד קדמה מזרח
השמש על־גבול כסלת תבר ויצא אל־הדברת ועלה
13 יפיע : ומשם עבר קדמה מזרחה גתה חפר עתה קצין
14 ויצא רמון המתאר הנעה : ונסב אתו הגבול מצפון
טו חנתן והיו תצאתיו גי יפתח־אל : וקטת ונהלל
ושמרון

℣. 20. h) *terminabat* (5) Zach. 9, 2.
℣. 21. i) de qua c. 2,1. c. 6,1. seqq. *Iericho* scribitur 2 Sam. 10,5. 2 Reg. 25,5. Etiam *vrbs palmarum* dicitur. vid. not. Deut. 34,3. Ceterum, quia vrbs Iericho euersa erat, nec muris & valuis instauranda c. 6, 26. quod h. l. & alibi de ea dicitur, vel de loco eius & agris, vel de ipsa etiam vrbe habitata, sed ea non clausa aut munita intelligendum videtur. k) vid. v. 19.
℣. 22. l) ὁ. Βαιθαβαρά. cf. Ioh. 1, 28. m) *mons Tsemaraim* Ephraimi fuit. 2 Par. 13,4. n) c. 16,2.
℣. 23. o) ab *Auæis* fortassis condita. c. 13,3. Deut. 2,23. p) 1 Sam. 13,17. Alia Manassitarum Iud. 6,11. 24. cf. Mich. 1, 10.
℣. 24. q) propr. vt sequens. r) & *Geba*. Es. 10, 29. Esr. 2, 26. Alia *Gibeat*, vel *Gibea*, est infra v. 28.
℣. 25. s) c. 9, 3. seqq. Sacerdotibus data c. 21, 17. Tempore Salomonis ibi fuit Tabernaculum & Altare æneum Mosis 2 Par. 1, 3. 5. *Gibbar* dicitur Esr. 2, 20. coll. Neh. 7, 25. t) Iud. 19, 13. Es. 10, 29. Ier. 31, 15. Matth. 2, 18. Alia in monte Ephraim 1 Sam. 1, 19. Alia in tribu Naphtali c. 19, 29. 36. &c. u) c. 9, 17.
℣. 26. x) 1 Sam. 7, 5. 6. 1 Reg. 15, 22. Neh. 3, 7. Alia Iudæ Ios. 15, 38.
℣. 28. y) vbi ossa Saul & Ionathan sepulta 2 Sam. 21, 14. z) propr. a) c. 15, 8. 63. b) sc. *Beniamin* Iud. 19, 14. & *Saulis* 1 Sam. 11, 4. item *Dei* 1 Sam 10, 3. 4. ob arcam eo translatam 1 Sam. 7, 1. nisi ibidem ipsa *Kiriath Iearim* intelligenda sit. 1 Sam. 6, 21. c. 7, 2. Etiam *Geba* dicitur 1 Sam. 13, 3. 16. coll. ibid v. 2. 15. Alia *Iudæ* fuit Ios. 15, 57. c) Aliqui pro *Kiriath Iearim* accipiunt, de qua v. 15. c. 9, 17.
Cap. XIX, ℣. 1. d) Simeon non accipit separatam sedem habitationis, sed in sortem Iudæ dispergitur. Brens. sc. quia portio Iudæ iusto maior fuit. v. 9. & 41. cf. Gen. 49, 7. 1 Par. 4, 24. seqq.
℣. 2. e) c. 15, 28. 1 Par. 4, 28. f) aut *Scheba*, s. una cum *Scheba*, quæ in numerum non venit, & *Schema* dicitur. c. 15, 26. conf. 1 Par. 4, 28.
℣. 3. g) c. 15, 18. h) *Baalah* c. 15, 29. 1 Par. 4, 29. i) c. 15, 29.
℣. 4. k) 1 Par. 4, 28. l) *Bethuel* 1 Par. 4, 30. Inde fortassis *Bethulia* Iudith 7, 1. coll. c. 9, 2. *Hillerus*. m) c. 15, 30. Iud. 1, 17.
℣. 5. n) c. 15, 31. 1 Sam. 26, 6. o) 1 Par. 4, 31. p) c. 15, 27.
℣. 6. q) c. 15, 32 r) *Schilchim*. c. 15, 32. & *Schaaraim* 1 Par. 4, 31.
℣. 7. s) *Ain & Rimmon*. c. 15, 32. 1 Par. 4, 32. t) c. 15, 42.
℣. 8. u) *Baal* 1 Par. 4, 33. x) 1 Sam. 30, 27.
℣. 9. y) vid. v. 1.
℣. 10. z) propr. sic v. 12.
℣. 11. a) *versus mare* mediterraneum. conf. Gen. 49, 13. b) propr. c) c. 16, 7. d) cf. Iud. 4, 7. e) c. 12, 22. ℣. 12. f) vid. v. 10. g) Hillero *Kartha* c. 21, 34. & *Tabor* 1 Par. 6, 62. h) quæ *iuxta montem Thabor* in occidentali parte Galilææ. v. 22. 34. cf. 1 Sam. 10, 3 Hos. 5, 1. Ps. 89, 13. *Itabyrius* dicitur *Ioseph*. A. I. lib. 5. c. 3 & de B. I. lib. 4. c. 6. i) c. 21, 28. 1 Par. 6, 57. ℣. 13. k) patria Ionæ Prophetæ 2 Reg. 14. 25. l) q. d. ad *Rimmon* definiti circuli, i. e. *Galilaa*, sec. Hillerum. *Rimmono* dicitur 1 Par. 6, 62. m) in *Nean*. ℣. 14 n) Propr. v. 27. ℣. 15. o) Forte *Kitron* Iud. 1, 30. p) c. 21, 35.

℣. 20. יגבל־ Ita 1. & in marg. 6. 9. etiam cum inserto *Vau* otioso 2. 5. contra *M. I.* sed secund. *Mas.* 2. 7. 8. & *Erff.* ℣. 23. והפרה per *Cheth* loco *He* 1. 2. sic fu. 2. 5. ℣. 27. וירפאל *Iod* per *Patach* 3. 5. ℣. 28. וצלע *Lamed Kametsatum* habent 2. & in marg. 6. 9. secund. *Mas.* 1. sed contra *impressam* & *Erffurt*. Item *M. I.* למשפחותם *plene* requirit *Mas.* 1. 2. & *Erff* sed *impressa* ad c. 19, 16. hunc locum non connumerat inter *plena*. CAP. XIX. ℣. 4. ואל־תולד Ita per *Makk*. in duas voces diuellunt 1. 3. 5. 6. 9. 20. & in marg. 7. 8. ℣. 5. וצקלג *Lamed* per *Kamets* 3. 23. & in marg. 6. 9. ℣. 6. ושרוחן per *He* 6. 9. 20. attn. in marg. scribunt per *Chet* 6. 9. ℣. 8. ראמת *Aleph* omittunt 3. 7. 8. 10. 19. 21. 23. contra *Mas.* 1. 2. 7. 8 & *Erff.* ℣. 14. מצפון *Tsade* per *Schua*, 2. 6. 9. 20. חנתן per *He* 6. 9. 10. 13. 14. 16. 19. 20. ℣. 15. וקטת *Tet* per *Patach* 1. 5. 13. & in marg. 6. 9. ונהלל per *Cholem* loco *He* 13. & in marg. 6. 5.

q) c. 11, 1. c. 12, 20. r) Hanc fuisse putant patriam Ibhzani Iud. 12, 8. 10. Alia Iudæ Gen. 35, 19. Mich. 5, 1. s) *duodecim*. sed numerum si ineas, numerabis 19. At non omnes ad tribũ Zabulon pertinent, sed narrantur simul confines. *Calov.* Conf. not. v. 2.

℣. 18. t) *ad Iezraelem* c. 17, 16. 1 Reg. 4, 12. Alia Iudæ Ios. 15, 56. u) 1 Reg. 1, 15.

℣. 19. x) Per *Sin* est nomen montis *Hermon* Deut. 4. 48.

℣. 20. y) Differt ab *Harabbit*, quæ Iudæ c. 15, 60. z) c. 21, 28. Eadem ex sententia Hilleri *Kedesch* dicitur 1 Par. 6, 57.

℣. 21. a) *Iarmuth* c. 21, 29. & *Ramoth* 1 Par. 6, 58. b) Gersonitis data c. 21, 29. c) propr. d) propr.

℣. 22. e) vid. v. 12. f) vid. v. 38.

℣. 25. g) c. 21, 31. Hillero *Chukok* v. 34. & 1 Par. 6, 60. h) propr. i) Conf. c. 13, 26. k) c. 11, 1.

℣. 26. l) Cessit Gersonitis c. 21, 30. *Maschal* dicta 1 Par. 6, 59. m) c. 12, 22. 1 Reg 18, 19. 20. 42. 2 Reg. 2, 25. n) Alius fluvius Aegypti c. 13, 3. o) in *Libnath*. Differt a *Libnah* Iudæ c. 15, 42.

℣. 27. p) Alia Iudæ c. 15, 41. q) v. 14. r) propr. s) ad terrã *Cabul* 1 Reg. 9, 13.

℣. 28. t) *Abdon* c. 21, 30. 1 Par. 6, 59. u) v. 30. Iud. 1, 31 Num. 13, 21. x) q. d. *Thermas*. cf. v. 35. y) c. 16, 8. c. 17, 9. z) c. 11, 8. Gen. 10, 19.

℣. 29. a) *Ramam* v. 36. Alia c. 18, 25. &c. b) ad vrbem, quæ *munimentum Tyri* vocatur. 2 Sam 24, 7. *Palætyrum* nonnulli intelligunt. c) i. e. *Tyri* 2 Sam. 5, 11. 1 Reg. 5, 1. &c. q. d. *Rupes*, quia in rupibus maris Phœnicii Ez. 27, 4. 5. a Sidoniis condita Es. 23, 12 & commerciis omnium gentium celeberrima ac florentissima fuit. Euersio eius Es. 23. Ez. 26 -- 28. Am. 1, 9. &c. & conuersio ad Christum Ps. 45, 13. Ps. 87, 4 prædicitur. d) Iud. 1, 31. Alia Iudæ Ios. 15, 44.

℣. 30. e) c. 12, 18 f) vid. v. 28. c. 21, 31.

℣. 33. g) a *Cheleph* & ab *Allon*. h) *Tsaanaim*. Iud. 4, 11. i) propr. cf. v. 36. & c. 3, 16. k) vid. c. 15, 11.

℣. 34. l) *ad Aznoth* iuxta montem *Tabor*. vid. v. 12. m) vid v. 25. n) Schmid. & *ad Iudam*, vsque ad *Iordanem*, *ad ortum solis*. Alii vertunt *per Iordanem*, sc. commercio facile instituto. At *Iunius* ex c. 15, 5. colligit, Iudam maximã partem possedisse ab extremitate illa Iordanis vsque ad lacum Gennesareth; etiamsi quarundam tribuum fines etiam in ipsũ Iordanem inciderent. Confer ita Matth. 3, 1. c. 19, 1.

℣. 35. o) propr. p) *Chammat Dor* c. 21, 32. ad differentiam eius, quæ supra v. 28. *Chammon* in tribu Asseris. q) *Tiberias* postea illic condita est ab Herode tetrarcha. *Ioseph.* A. I. lib. 18. c. 3. Conf. *Lightf.* Cent. Chorogr. in Mat. c. 74. &c. r) Ab hac vrbe nomen regionis & lacus. cf c. 11, 2. c. 12, 3. Num. 34, 11.

℣. 36. s) cf. v. 33. t) vid. v. 29. u) c. 11, 1.

℣. 37. x) vrbs asyli c. 20, 7. Alia Iudæ c. 15, 23. y) alia trans Iordanem c. 12, 4.

℣. 38. z) alia *Beth--anoth* c. 15, 59. a) v. 22. Iud. 1, 33. Alia c. 15, 10.

ושמרון וידאלה ובית לחם ערים שתים־עשרה
16 וחצריהן : זאת נחלת בני־זבולן למשפחותם הערים
17 האלה וחצריהן : לישׂשכר יצא הגורל
18 הרביעי לבני ישׂשכר למשפחותם : ויהי גבולם
19 יזרעאלה והכסלות ושונם : וחפרים ושיאון ואנחרת :
כ 21 והרבית וקשיון ואבץ : ורמת ועין־גנים ועין חדה
22 ובית פצץ : ופגע הגבול בתבור ושחצומה ובית
שמש והיו תצאות גבולם הירדן ערים שש־עשרה
23 וחצריהן : זאת נחלת מטה בני־ישׂשכר למשפחתם
24 הערים וחצריהן : ויצא הגורל
כה החמישי למטה בני־אשר למשפחותם : ויהי גבולם
26 חלקת וחלי ובטן ואכשף : ואלמלך ועמעד ומשאל
27 ופגע בכרמל הימה ובשיחור לבנת : ושב מזרח
השמש בית דגן ופגע בזבולן ובגי יפתח־אל צפונה
28 בית העמק ונעיאל ויצא אל־כבול משמאל : ועברן
29 ורחב וחמון וקנה עד צידון רבה : ושב הגבול הרמה
ועד־עיר מבצר־צר ושב הגבול חסה ויהיו תצאתיו
ל הימה מחבל אכזיבה : ועמה ואפק ורחב ערים
31 עשרים ושתים וחצריהן : זאת נחלת מטה בני־אשר
32 למשפחתם הערים האלה וחצריהן : לבני
נפתלי יצא הגורל הששי לבני נפתלי למשפחתם :
33 ויהי גבולם מחלף מאלון בצעננים ואדמי הנקב ויבנאל
34 עד־לקום ויהי תצאתיו הירדן : ושב הגבול ימה אזנות
תבור ויצא משם חקקה ופגע בזבולן מנגב ובאשר פגע
לה ים וביהודה הירדן מזרח השמש : וערי מבצר הצדים
36 37 צר וחמת רקת וכנרת : ואדמה והרמה וחצור : וקדש
38 ואדרעי ועין חצור : ויראון ומגדל־אל חרם ובית־ענת
39 ובית שמש ערים תשע־עשרה וחצריהן : זאת נחלת
מטה

וישחצימה קרי

והיו קרי

℣. 15. וידאלה Per *Rosch* 3 & in marg. 2. 7. 8 ℣. 18. והכסולות ita scribunt 1. 2. 5. 22. & in marg. 6. 9. ℣. 26. ואלמלך *Aleph* per *Kamets* 6. 9. in marg. at per *Chatephpat.* præcedente *Patach*, 1. 3. 5. & *Ms. Erff.* vtrique autem sine *Dagesch* in seq. *Lamed*. בכרמל, *Præfixum* ב per *Patach*, seq. *Dagesch* 1. 2 3 5 6 9. 14. 20. ℣. 27. ובני Pro *Gimel* habent *Nun* - 8. 21. sic in 5. יפתחאל ita velut vnam vocem coniungunt 1. 2. 3. sec. *Mas.* 1. & *Erffurt.* ℣. 29. מחבל *Chet* per *Segol* 1. 2. 3 5 6 9. 20. ℣. 33. גבולם per *Rebhia* 1. 2 per *Tifschah*. 6. 9. 11 -- 16. 20. 22. 23. מחלף *Chet* per *Segol* 3. 10. 17. 18. & *Ber.* מאלון ita scribunt 1. 2. 3. 6 9 etiam 5. sed hic *plene* cum interposito Iod contra *Masor.* ℣. 34. אזנות *Aleph* per *Kamets* 2. 2. *Tau* in fine omittit correctus aliquis liber in marg. 7. 8. בזבולן ita 1. 2. 22. & 5. sic in marg. 6 9. sec *Mas.* Gen. 45, 11. ℣. 38 חרם per solum *Kamets* 17. 18 21. *Ber.* Ceterum Orientales scribunt חרים. [illegible] חרים

מטה בני־נפתלי למשפחתם הערים וחצריהן׃
מ למטה בני־דן למשפחתם יצא הגורל
41 השביעי׃ ויהי גבול נחלתם צרעה ואשתאול ועיר
42 שמש׃ ושעלבין ואילון ויתלה׃ 43 ואילון ותמנתה
44 ועקרון׃ ואלתקה וגבתון ובעלת׃ מה ויהד ובני־ברק
46 וגת־רמון׃ ומי הירקון והרקון עם־הגבול מול יפו׃
47 ויצא גבול בני־דן מהם ויעלו בני־דן וילחמו עם־לשם
וילכדו אותה ויכו אותה לפי־חרב וירשו אותה וישבו
48 בה ויקראו ללשם דן כשם דן אביהם׃ זאת נחלת מטה
בני־דן למשפחתם הערים האלה וחצריהן׃
49 ויכלו לנחל את־הארץ לגבולתיה ויתנו בני־ישראל
נ נחלה ליהושע בן־נון בתוכם׃ על־פי יהוה נתנו לו
את־העיר אשר שאל את־תמנת־סרח בהר אפרים
51 ויבנה את־העיר וישב בה׃ אלה הנחלת
אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן־נון וראשי האבות
למטות בני־ישראל בגורל בשלה לפני יהוה פתח
אהל מועד ויכלו מחלק את־הארץ׃

Cap. XX.

כ וידבר יהוה אל־יהושע לאמר׃ דבר אל־בני ישראל
2 לאמר תנו לכם את־ערי המקלט אשר־דברתי אליכם
3 ביד־משה׃ לנוס שמה רוצח מכה־נפש בשגגה בבלי־
4 דעת והיו לכם למקלט מגאל הדם׃ ונס אל־אחת
מהערים האלה ועמד פתח שער העיר ודבר באזני
זקני העיר־ההיא את־דבריו ואספו אתו העירה אליהם
ה ונתנו־לו מקום וישב עמם׃ וכי ירדף גאל הדם
אחריו ולא־יסגרו את־הרצח בידו כי בבלי־דעת הכה
6 את־רעהו ולא־שנא הוא לו מתמול שלשום׃ וישב
בעיר ההיא עד־עמדו לפני העדה למשפט עד־מות
הכהן הגדול אשר יהיה בימים ההם אז ישוב הרוצח
ובא

hic incepit, huius hereditatis enarrationem absoluere. *Lightf.* y) vid. Deut.34,1. x) cf. Iud. 18,29. ℣. 49. a) ἐμβαλεῦσαι τὴν γῆν v. 51. cf. Col. 2,18. b) Iosua hereditatem accepit omnium postremus. *Lightf.* Chronot. Exemplum boni Principis, dum non suis commodis, sed vtilitati populi inseruiit. ℣. 50. c) קמין בז"ק cf. Num.14,6. 24.30. Ios.14,9. sed *Brentius*: Hoc haud dubie singulari consilio adiicitur. Scriptura enim significat, Israelitas tam incogitantes aut ingratos fuisse, vt ipsi sua sponte non agnouissent beneficia, quæ Iosua in ipsos contulisset &c. d) c.14,30. Iud. 2,9. de *Timnan* Danitarum vide supra v. 43. ℣. 51. e) c. 14,1. f) Ex. 6,25. g) c.18,1.8. h) *ante ostium* c. 20,4. Cap. XX, ℣. 2. i) 1 Par. 6,42. k) Num. 35, 1. 6. 13. Deut.4, 41. c. 19,1. seqq.

℣. 39. b) Etsi in recensendis nominibus locorum, quæ his tribubus adsignantur, Scriptura nullum nobis operæ pretium facere videtur; tamen & suo tempore necessaria fuit enumeratio, & Spiritus S. suum habet consilium, cur hæc nomina posteritati legenda proponat. -- In singulis quasi hæret & subsistit Spiritus S. intuens nos, vt admoneat de certitudine, possibilitate & facilitate impletionis promissionum Dei. &c. *Brentius.*

℣. 41. c) de tribu Iudæ c. 15, 33. Iud.13, 2. 25. c. 16, 31. conf. supra v.1.& 9. d) Iud. 13, 25. e) Hillero *Beth-Schemesch* 1 Reg. 4, 9. & *Har Cheres* Iud. 1, 35.

℣. 42. f) Iud. 1, 35. 1 Reg.4,9. g) c.10, 11. c.21,24. alia in tribu *Sebulon* Iud.12,12.

℣. 43. h) 1 Reg. 4, 9. i) Iud. 14, 1. Alia *Timnath Serach* infra v.50. k) c. 13, 3. 1 Sam. 5, 10.

℣. 44. l) *Kahatitis* data c.21,23. m) ibid. a Philistæis occupata 1 Reg 15, 27. n) a Salomone instaurata 1 Reg.9,18. sed *Baalah* fuit Iudæ Ios. 15, 29. &c.

℣. 45 o) propr. vrbis. Sed Chaldaice ponitur pro *Iudæa*. Esr. 5,1. p) q. d. vrbs *filiorum Beraki*. q) c. 21, 25.

℣. 46. r) propr. s) *prope, versus* c. 18, 18. Deut.2,19. t) *Joppen*. Ion.1,3. 1 Par. 2, 15. Act. 9, 36 Portus adhuc hodie Palæstinæ, & *Iafa* s. *Iaffa* dicitur.

℣. 47. u) Exiit tamen fors Danitarum *vltra eos* 1 Sam. 20, 22. cum termini fortis eorum angustiores essent, quam vt omnibus sufficerent *Abarb.* Conf Iud.18, 1. x) cf. Deut. 33,22. Expugnatio vrbis *Lais* s. *Leschem* refertur hic per anticipationem: illa enim nonnisi post mortem Iosuæ accidit Iud. 18,27. Sed voluit historicus sacer, quam hic

℣. 3. l) *vt eo fugiat* Ex.21,13. &c. m) v.5. Num.35, 11. n) v. 5. Deut. 4, 42. 1 Reg. 2, 29. Non instituuntur pro nocentibus, sed pro innocentibus tantum, & fortuitis homicidiis, idque donec caussa cognoscatur. Nam qui vere sunt nocentes, etiam ab altari auelluntur Ex.21,14. Deus enim magno odio prosequitur homicidas *Brentius*. ℣. 4. o) c. 19, 51. p) Ps. 27,10. ℣. 5. q) Gen. 31, 2. ℣. 6. r) *& vsque ad mortem*. vid. not. Num. 35, 25. Mors Pontificis est mors Christi, qua liberantur ab exilio omnes peccatores, qui in ipsum credunt. *Brentius.*

℣. 39. הערים האלה ita 1. addita voce האלה, sic su. 2. 5. ℣. 44. ואלתקה *Kuph* per *Kametz* 1. 3. ℣. 47. וילכדו אותה ויכו־אותה ita 2. 6. 9. 20. ℣. 48 זאת per *Makk.* & *Metheg* 3 10.12.17. 18. 23. & *Ber.* ℣. 50. נתנו per *Meth.* 5 & *Makk.* 1.3. sic su.5. ℣. 51. אשר per *Mun.* 3. 5. 7. 8. 13. בני cum præfixo ל 2. & sine vocali 1. sic su.5. ישראל *Mun.* pro *Kadma* habent 17.18. & *Ber.* *Psik* omittunt 1.2.5. contra *Mas.* 3. בשלה cum *Kri* בשלו 3. CAP. XX, ℣. 4. ודבר per *Rbhia* 6. 9.13.14.15.16. 20. ℣. 5. יסגירו plene 5. secundum *Mas. Erff.* sed contra *impressam* h. l. & Leu. 13, 11.

ובא אל־עירו ואל־ביתו אל־העיר אשר־נס משם׃
7 ויקדשו את־קדש בגליל בהר נפתלי ואת־שכם בהר *Sex Vrbes in asyla constituuntur.*
אפרים ואת־קרית ארבע היא חברון בהר יהודה׃
8 ומעבר לירדן יריחו מזרחה נתנו את־בצר במדבר
במישר ממטה ראובן ואת־ראמות בגלעד ממטה גד
9 ואת־גלון בבשן ממטה מנשה׃ אלה היו ערי המועדה גולן קרי
לכל בני ישראל ולגר הגר בתוכם לנוס שמה כל־
מכה־נפש בשגגה ולא ימות ביד גאל הדם עד־עמדו
כא לפני העדה׃ ויגשו ראשי אבות Cap. XXI.
הלוים אל־אלעזר הכהן ואל־יהושע בן־נון ואל־ראשי
2 אבות המטות לבני ישראל׃ וידברו אליהם בשלה
בארץ כנען לאמר יהוה צוה ביד־משה לתת־לנו
3 ערים לשבת ומגרשיהן לבהמתנו׃ ויתנו בני־ישראל
ללוים מנחלתם אל־פי יהוה את־הערים האלה ואת־
4 מגרשיהן׃ ויצא הגורל למשפחת
הקהתי ויהי לבני אהרן הכהן מן־הלוים ממטה יהודה
וממטה השמעני וממטה בנימן בגורל ערים שלש
5 עשרה׃ ולבני קהת הנותרים
ממשפחת מטה־אפרים וממטה־דן ומחצי מטה
6 מנשה בגורל ערים עשר׃ ולבני גרשון
ממשפחות מטה־יששכר וממטה־אשר וממטה
נפתלי ומחצי מטה מנשה בבשן בגורל ערים שלש
7 עשרה׃ לבני מררי למשפחתם ממטה
ראובן וממטה־גד וממטה זבולן ערים שתים עשרה׃
8 ויתנו בני־ישראל ללוים את־הערים
האלה ואת־מגרשיהן כאשר צוה יהוה ביד־משה
9 בגורל׃ ויתנו ממטה בני יהודה
וממטה בני שמעון את הערים האלה אשר־יקרא
אתהן

℣. 7. *s) consecrauunt igitur* Leu. 27,14. *t*) Iud. 4,6. 1 Par. 6,61. *u*) ὁ. ἐν τῇ γαλιλαίᾳ sic c. 21,32. Etiam Cl. *Hillerus* sic dictam putat a *circulari peripheria* istius tractus; quorum, pro numero vrbium refugii, tres maiores fuerunt 1) *Galilæa* 2) *Samaria* & 3) Iudæa. *x*) c. 19,37. *y*) vid. c. 17,7. c. 21,21. *z*) c. 14, 15. &c. *a*) vid. c. 15,48.54. Luc. 1,39.

℣. 8. *b*) Deut. 4,43. *c*) c. 13,26. c. 21, 36. *d*) c. 21,27. 1 Par. 6, 56. Quia regiones trans Iordanem valde amplæ fuerunt, tres vrbes in totidem tribubus designatæ sunt.

℣. 9. *e*) *destinationis*, passiue; s. publice *destinatæ* aut *constitutæ* (1) *f*) cap. 8, 35. *g*) 6. ἀκουσίως. sic v. 3. Cf. Hebr. 10, 26. *h*) in iudicio ad caussæ cognitionem v. 6. Num. 35, 12.

CAP. XXI, ℣. 1. *i*) *principes familiarum.* cf. c. 19,51. 1 Par. 7, 40. *k*) c. 14, 1.

℣. 2. *l*) c. 18,1. c. 22, 9. Iud. 21, 19. 21. *m*) Num. 35, 2. *n*) c. 14, 4.

℣. 3. *o*) Vsus vrbium Leuitis concessus erat; territorium vero & iurisdictio manebat penes tribus, quibus loca illa sorte obtigerant. *Pfeiff.* dub. vex. h. l. Conf. v. 12. & cap. 13, 14. Dispersi a. sunt Leuitæ per omnes tribus (1) ob populi informationem, vt de S. litteris & lege diuina omnes erudirentur. Erant enim hæc collegia quasi seminaria religionis & pietatis, ex quibus ciuitates vicinæ cælestis doctrinæ semina, & sanctioris vitæ exempla petere poterant. (2) ob oneris partitionem. (3) ob diuinam prædictionem Gen. 49, 7. vbi in pœnam quidem sancitur Leuitis dispersio; sed diuina commiseratione illis conuersa in honorem & gloriam. *Calouius.* Postquam nempe Leuitæ singulari feruore diuinam gloriam vlti erant. Ex. 32, 26. 29. vid. Num. 3, 6. 12. &c.

℣. 4. *p*) v. 10. Num. 3, 20. &c. 1 Par. 6, 39. *q*) *de tribu Iudæ & Simeon.* vid. v. 9. 13. seqq. *r*) vid. v. 17.

℣. 5. *s*) vid. v. 20. seqq. *t*) vid. v. 13. seqq. *u*) vid. v. 25.

℣. 6. *x*) v. 27. seqq. cf. Num. 3. 17. 23. seqq. *y*) v. 28. 29. *z*) v. 30. 31. *a*) v. 32. *b*) v. 27.

℣. 7. *c*) v. 34. seqq. cf. Num. 3, 33. seqq. &c. *d*) vid. v. 36. 37. 1 Par. 6, 63. 64. *e*) v. 38. 39. *f*) v. 34. 35.

℣. 9. *g*) *quas* Deus per Pontificem *vocabat*, s. requirebat. At *Tig.* & *Vat.* impersonaliter, *quæ nominatim sic vocantur.*

℣. 8. ראמת sine *Vau* quiescente 1. 5. secundum *Mas. Erff.* h. l. atque, si ita videbitur, *impressam* ad Deut. 4, 43. sed contra eandem ad Ezech. 27, 16. ℣. 9. לכל per *Kametschatuph* & *Makk* 2. 23. sic se. 3. & habent in marg. 6. 9. CAP. XXI, ℣. 2. בשלה cum *Kri* בשלו 2. ℣. 4. הקהתי *Koph* per *Chatephkamets* 1. 2. 5. 6. 9. 20. Ibidem & ℣. 8. בגורל per *Schua* 3. sic su. 5. contra *Masoram.*

אתהן בשם : ויהי לבני אהרן ממשפחות הקהתי י
דאשנה ק | 11 מבני לוי כי להם היה הגורל ראישנה : ויתנו להם
את־קרית ארבע אבי הענוק היא חברון בהר יהודה
12 ואת־מגרשה סביבתיה : ואת־שדה העיר ואת־
חצריה נתנו לכלב בן־יפנה באחזתו :

Quænam Vrbes datæ fuerint familiæ Aharonis;

13 ולבני אהרן הכהן נתנו את־עיר מקלט
הרצח את־חברון ואת־מגרשיה ואת־לבנה ואת־
14 מגרשיה : ואת־יתר ואת־מגרשה ואת־אשתמע
טו ואת־מגרשה : ואת־חלן ואת־מגרשה ואת־דבר
16 ואת־מגרשה : ואת־עין ואת־מגרשה ואת־יטה ואת־
מגרשה את־בית שמש ואת־מגרשה ערים תשע מאת
17 שני השבטים האלה : וממטה
בנימן את־גבעון ואת־מגרשה את־גבע ואת־מגרשה :
18 את־ענתות ואת־מגרשה ואת־עלמון ואת־מגרשה
19 ערים ארבע : כל־ערי בני־אהרן הכהנים שלש־

Leuitis Kahatitis;

כ עשרה ערים ומגרשיהן : ולמשפחות
בני־קהת הלוים הנותרים מבני קהת ויהי ערי גורלם
21 ממטה אפרים : ויתנו להם את־עיר מקלט הרצח את־
שכם ואת־מגרשה בהר אפרים ואת־גזר ואת־
22 מגרשה : ואת־קבצים ואת־מגרשה ואת־בית חרון
23 ואת־מגרשה ערים ארבע : וממטה־דן
את־אלתקא ואת־מגרשה את־גבתון ואת־מגרשה :
24 את־אילון ואת־מגרשה את־גת־רמון ואת־מגרשה
כה ערים ארבע : וממחצית מטה מנשה
את־תענך ואת־מגרשה ואת־גת רמון ואת־מגרשה
26 ערים שתים : כל־ערים עשר ומגרשיהן למשפחות בני־
27 קהת הנותרים : ולבני גרשון ממשפחת
הלוים מחצי מטה מנשה את־עיר מקלט הרצח את־
גולן קרי | גלון בבשן ואת־מגרשה ואת־בעשתרה ואת־מגרשה
ערים

h) vid. Ex. 35, 30.
ỷ. 10. i) v. 4. 1 Par. 6, 39. k) *Nam iis*, vtpote sacerdotibus, ex diuina prouidentia *contigit sors prima*. v. 4. & quidem inter Iudam & Beniamin, vt Templo vicini forent. *Masius.* Eadem obseruanda & in reliquis sortibus.
ỷ. 11. l) c. 14, 14. 15. m) c. 15, 13. n) c. 15, 13. 1 Par. 6, 40. 41.
ỷ. 12. o) vid. not. v. 3. p) c. 14, 14. 1 Par. 6, 41.
ỷ. 13. q) vid. c. 20, 7. r) c. 10, 29.
ỷ. 14. r) c. 15, 45. s) c. 15, 50.
ỷ. 16. u) c. 15, 51. x) cap. 15, 15. 49. z) c. 15, 32. quæ *Ascham* dicitur 1 Par. 6, 44. a) c. 15, 55. b) c. 15, 10. 1 Sam. 6, 12. 1 Par. 6, 22.
ỷ. 17. c) v. 4. 1 Par. 6, 45. d) c. 18, 25. e) c. 18, 24. 28. 1 Sam. 13, 3. 1 Par. 6, 45.
ỷ. 18. f) quæ patria fuit Ieremiæ Prophetæ Ier. 1. 1. g) dicitur *Allemeth* 1 Par. 6, 45.
ỷ. 20. h) vid. v. 5.
ỷ. 21. i) 1 Par. 6, 52. k) c. 20, 7. l) cap. 10, 33.
ỷ. 22. m) c. 10, 10. c. 16, 3. 5.
ỷ. 23. n) v. 5. o) c. 19, 44. p) ibidem.
ỷ. 24. q) c. 19, 42. r) c. 19, 45. Alia est seq. versu 25.
ỷ. 25. s) nempe citra Iordanem vid. v. 5. t) c. 12, 21. c. 17, 11. u) Hillero est *Iibleam* c. 17, 11. & 1 Par. 6, 54. ab Ephraimitis data dicitur, quia tribus istæ suis finibus sæpe coniunctæ fuerunt.
ỷ. 27. x) sc. trans Iordanem. vid. v. 6. y) c. 20, 8. Deut. 4, 43. 1 Par. 6, 56. z) *Hillero* eadem, quæ *Astharosh* c. 9, 10.

ỷ. 10. הקהתי *Kuph* per *chateph Kametz* 1. 2. 5. 6. 9. 20. ỷ. 13. מגרשה vtrumque *defect.* 2. 6. 9. 20. 21. sic fe. 1. secundum *Masoram* 1. 2. & *Erff.* quin & *impressam* h. l. quæ tamen ad v. 11. discrepantiam exemplarium *Masora*, quod ad hæc duo exempla attinet, obseruat. ỷ. 16. מגרשה primum per *Sakephk.* 7. 8. 11. 12. 17. 18. 20. & *Ber.* at per *Rbhia* ceteri. יטה *Tet* sine *Dagesch* 8. & cum Imposito *Raphe* 6. 9. in marg. ואת־בית־שמש cum *præfixo Vau* 3. 6. 9. 11. 20. 21. 22. 23. sic fu. 5. ỷ. 17. וממטה per *Paschta* seq. *Dagesch* 12. 16. 17. 18. 20. 21. 23. *Ber.* ואת־גבע cum *præf. Vau* 3. sic fu. 2. 5. ỷ. 18. את־עלמון sine *præfixo* 6. 9. 20. 23. sic fu. 3. ארבע *Beth* per *Kamets* 1. 3. 6. 9. 12. 14. 16. 18. 20. fu. 5. ita etiam in seqq. ỷ. 22. 24. &c. codices valde dissentiunt. ỷ. 23. וממטה per *Munach milra* 1. 2. 3. 5.

28 עָרִים שְׁתָּיִם׃ וּמִמַּטֵּה יִשָּׂשכָר אֶת־
29 קִשְׁיוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ אֶת־דָּבְרַת וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ׃ אֶת־
יַרְמוּת וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ אֶת־עֵין גַּנִּים וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ
ל עָרִים אַרְבַּע׃ וּמִמַּטֵּה אָשֵׁר אֶת־
מִשְׁאָל וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ אֶת־עַבְדּוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ׃
31 אֶת־חֶלְקָת וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ וְאֶת־רְחֹב וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ
32 עָרִים אַרְבַּע׃ וּמִמַּטֵּה נַפְתָּלִי אֶת־
עִיר מִקְלַט הָרֹצֵחַ אֶת־קֶדֶשׁ בַּגָּלִיל וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ
וְאֶת־חַמֹּת דֹּאר וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ וְאֶת־קַרְתָּן וְאֶת־
33 מִגְרָשֶׁהָ עָרִים שָׁלֹשׁ׃ כָּל־עָרֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי לְמִשְׁפְּחֹתָם
34 שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה עִיר וּמִגְרְשֵׁיהֶן׃ וּלְמִשְׁפְּחוֹת
בְּנֵי־מְרָרִי הַלְוִיִּם הַנּוֹתָרִים מֵאֵת מַטֵּה זְבוּלֻן אֶת־יָקְנְעָם
לה וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ אֶת־קַרְתָּה וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ׃ אֶת־דִּמְנָה
וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ אֶת־נַהֲלָל וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ עָרִים אַרְבַּע׃
36 וּמִמַּטֵּה רְאוּבֵן אֶת־בֶּצֶר וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ וְאֶת־
37 יַהְצָה וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ׃ אֶת־קְדֵמוֹת וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ וְאֶת־
מֵיפַעַת וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ עָרִים אַרְבַּע׃
38 וּמִמַּטֵּה־גָד אֶת־עִיר מִקְלַט הָרֹצֵחַ אֶת־רָמֹת
39 בַּגִּלְעָד וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ וְאֶת־מַחֲנַיִם וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ׃ אֶת־
חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ אֶת־יַעְזֵר וְאֶת־מִגְרָשֶׁהָ כָּל־עָרִים
מ אַרְבַּע׃ כָּל־הֶעָרִים לִבְנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם הַנּוֹתָרִים
41 מִמִּשְׁפְּחוֹת הַלְוִיִּם וַיְהִי גּוֹרָלָם עָרִים שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה׃ כֹּל
עָרֵי הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ אֲחֻזַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עָרִים אַרְבָּעִים
42 וּשְׁמֹנֶה וּמִגְרְשֵׁיהֶן׃ תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הָאֵלֶּה עִיר עִיר
וּמִגְרָשֶׁיהָ סְבִיבֹתֶיהָ כֵּן לְכָל־הֶעָרִים הָאֵלֶּה׃
43 וַיִּתֵּן יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר

נִשְׁבַּע

Gersonitis & Meraritis.

℣. 28. a) v. 6. b) c. 19, 20. Pro eo *Kedesch* legitur 1 Par. 6, 57. c) cap. 19, 12. Hillero *Thabor* 1 Par. 6, 62.

℣. 29. d) dicitur *Remeth* c. 19, 21. Alia c. 10, 3. e) c. 19, 21. Alia Iudæ c. 15, 34.

℣. 30. f) v. 6. 1 Par. 6, 59. g) c. 19, 26. h) 1 Par. 6, 59. *Ebron* dicta Ios. 19, 28.

℣. 31. i) cap. 19, 25. Pro ea *Chukok* 1 Par. 6, 60. k) c. 19, 28. 30. 1 Par. 6, 60.

℣. 32. l) c. 19, 37. c. 20, 7. Alia Iudæ c. 15, 23. m) vid. c. 19, 35. n) c. 11, 2. &c. o) Hillero est eadem cum *Rakkat* c. 19, 35. & *Kiriathaim* 1 Par. 6, 61.

℣. 34. p) v. 7. q) c. 12, 22. r) Hillero *Chislot* c. 19, 12.

℣. 35. s) c. 19, 15. Iud. 1, 30.

℣. 36. t) vid. v. 7. u) c. 20, 8. Deut. 4, 43. 1 Par. 6, 63. x) c. 13, 18. &c.

℣. 37. y) Deut. 2, 26. z) c. 13, 18. 1 Par. 6, 64.

℣. 38. a) c. 20, 8. 1 Reg. 22, 3. b) c. 13, 26.

℣. 39. c) Num. 21, 25. d) c. 13, 25. 1 Par. 6, 66.

℣. 40. e) cf. 1 Par. 6, 48. 62.

℣. 41. f) Num. 35, 7.

℣. 42. g) *erant vrbes istæ, vrbs vrbs, &c.* i. e. *singulæ* istarum vrbium habuerunt sua suburbana adsignata. *Vat.* h) conf. Num. 17, 21.

℣. 43. i) *sic dedit Dominus* &c. Hæc appendix singulari consilio Spiritus S. additur in hoc capite. Terra enim Canaan erat Abrahæ & Patribus a Deo promissa ante quadringentos annos Gen 12. & 15. Interea temporis tam varia acciderunt Israelitis, vt promisso videretur mendax. Vide ærumnas, quas sustinuerunt in Aegypto, in deserto, in oppugnatione terræ Canaan. sed omnibus his difficultatibus superatis, occupant tandem terram promissam, deletis incolis, & pacificatis finitimis. Publicum & generale exemplum veritatis diuinæ, quo admonemur ad exspectationem & patientiam, sicut & Ps. 27, 14. dicitur: *Exspecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum.* & Habac. 2, 3. *si moram fecerit, exspecta* &c. *Brentius.*

℣. 31. חלקת *Kaph per Patach* 1. 18. 22. *Ber.* contra *Mas.* 1. 2. 3. *Erff.* & *impressam.* ℣. 36. 37. Binos hos versiculos, (quos tamen in vnum contraxit 1.) in aliquibus libris omissos, textui restituendos esse duximus ex codd. 1. 2. 6. 9--16. 19--23. item editione *Veneta Iustiniani*, *B. Israelis*, Comment. *Abarbanelis*, tum *Venetiis*, tum *Lipsiæ* impresso, & *alio* codice Biblico, in *Hispania* A. C. 1508. impresso, quem 22. laudat in marg. tanquam emendatissimum. Equidem *D. Kimchi* in Comm. ad v. 7. pro genuinis h. l. non vult agnoscere, (1) quod abesse eos, aut obelo notatos viderit in correctioribus codd. (2) *R. Hai* de his ipsis vrbibus olim interrogatus, responderit: *Si non numerentur in Iosua, numerari tamen in Chronicis.* Addit *Masoræ impressæ* Editor aliud, quod vocat magni ponderis argumentum, (3) quod *Masora* in catalogo particulæ את, vicies octies hoc capite occurentis, excludit ambos hosce ℣. quippe quibus computatis, particula ista non 28. sed trigesies repetita esset. Et his rationibus subscribunt cum aliis *Editores* codicum 17. 18. *Ber.* peculiari nota, etiam *punctator* codicis 2. qui omissis in textu punctis, in marg. indicat, *hos versus ad Paralipomena pertinere.* Sed in contrarium monet 22. in marg. *Quod Kimchius scribit, non esse sufficientem probationem.* Nam & codicibus, quos inspexit ille, alii codices opponi possunt; & testimonium *R. Haii*, quo se munit, totum ex conditione pendet, neque certi quidquam in hac caussa definit, nisi quod hanc omissionem in nonnullis libris sat vetustam fuisse euincat. *Masora* a. quæ omissionem confirmat, tanti non est, vt, desertis grauioribus argumentis, eam sequamur: sæpe enim fallunt *Masorethica* exemplaria in numeris, quod & viri docti diligenter admonent, & hæ adnotationes haud raro obseruant. Ex altera a. parte pro his versibus stant rationes: (1) quod v. 7. expresse dicantur quædam vrbes a Rubenitis datæ fuisse, quas incongruum foret, non cum ceteris fuisse explicatas. (2) numerus XII. vrbium, Meraritis datarum, v. 7. & 40. falsus esset; siquidem sublatis hisce versibus, tantum octo efficerentur. (3) quia & vniuersæ summæ Leuiticarum vrbium, quæ v. 41. designatur, deessent quatuor; (4) denique Versiones fere omnes vernaculæ, & antiquissimæ pleræque illos versus referunt, *Græci*, *Vulg. Latinus*, *Syrus*, *Arabs*, *Aethiops* (quem MStum possidemus) & *Hieronymus*; quin & *Chaldæus* in aliquibus codd. Cf. *Gusset.* p. 509. & 868.

44 נשבע לתת לאבותם וירשוה וישבו בה׃ וינח יהוה
להם מסביב ככל אשר־נשבע לאבותם ולא־עמד
איש בפניהם מכל־איביהם את כל־איביהם נתן יהוה
מה בידם׃ לא־נפל דבר מכל הדבר הטוב אשר־דבר
יהוה אל־בית ישראל הכל בא׃

Cap. XXII. כב

אז יקרא יהושע לראובני ולגדי ולחצי מטה מנשה׃
2 ויאמר אליהם אתם שמרתם את כל־אשר צוה
אתכם משה עבד יהוה ותשמעו בקולי לכל אשר־
3 צויתי אתכם׃ לא־עזבתם את־אחיכם זה ימים רבים
עד היום הזה ושמרתם את־משמרת מצות יהוה
4 אלהיכם׃ ועתה הניח יהוה אלהיכם לאחיכם כאשר
דבר להם ועתה פנו ולכו לכם לאהליכם אל־ארץ
אחזתכם אשר נתן לכם משה עבד יהוה בעבר הירדן׃
ה רק שמרו מאד לעשות את־המצוה ואת־התורה
אשר צוה אתכם משה עבד־יהוה לאהבה את־יהוה
אלהיכם וללכת בכל־דרכיו ולשמר מצותיו ולדבקה־
6 בו ולעבדו בכל־לבבכם ובכל־נפשכם׃ ויברכם
יהושע וישלחם וילכו אל־אהליהם׃
7 ולחצי שבט המנשה נתן משה
בבשן ולחציו נתן יהושע עם־אחיהם מעבר הירדן ימה
8 וגם כי שלחם יהושע אל־אהליהם ויברכם׃ ויאמר
אליהם לאמר בנכסים רבים שובו אל־אהליכם
ובמקנה רב־מאד בכסף ובזהב ובנחשת ובברזל
ובשלמות הרבה מאד חלקו שלל־איביכם עם־
9 אחיכם׃ וישבו וילכו בני־ראובן ובני־
גד וחצי שבט המנשה מאת בני ישראל משלה אשר־
בארץ־כנען ללכת אל־ארץ הגלעד אל־ארץ אחזתם
י אשר נאחזו־בה על־פי יהוה ביד־משה׃ ויבאו אל־
גלילות הירדן אשר בארץ כנען ויבנו בני־ראובן ובני־
גד

בעבר קרי

impotentiam, *quærant Christum* Legis impletorem, & datorem Spiritus S. &c. *Brentius.*
✠. 6. e) v. 7. Ex. 39, 43.
✠. 7. f) c. 18, 7. Num. 31, 33.

g) *sed alteri dimidiæ* tribui Manassis. vid. c. 17, 1. seqq h) *citra* cap. 9, 1. Deut. 1, 1. i) *Etiam inquam, cum eos dimitteret, illis benedixit* v. 6. sed *Abarbanel* v. 6. de Rubenitis & Gaditis, & hunc v. 7. de Manassitis intelligit.
✠. 8. k) *cum opibus.* Coh. 5, 18. ό. ἐν χρήμασι. Marc. 10, 23. 24. l) Num. 31, 27. 1 Sam. 30, 26. m) qui domi ad custodiendam terram, & colendam, aut ad ædificandum remanserunt. *Brent.* sed *Abarb.* Vos Manassitæ citra Iordanem spolia cum altera parte tribus vestræ diuidite.
✠. 9. n) c. 18, 1. c. 21, 2. o) Vat. *cuius facti fuerant possessores.* v. 19. Gen. 34, 10.
✠. 10. p) *terminos.* Gullelio *circuitus*, quod Iordan ibi tortuoso cursu, Mæandri instar, *circulos quosdam* describeret, qui in terram Canaan excurrebant. v. 11. c. 13, 2. c. 18, 17. Ioel 4, 4.

k) Gen. 12, 7. c. 22, 16. &c.
✠. 44. l) Schmid. *Insuper quietem dedit illis.* c. 12, 4. ό. κατέπαυσεν αὐτοὺς. conf. Hebr. 4, 8. m) cap. 1, 5.
✠. 45. n) *Non cecidit seu excidit* vel vnum *verbum*, sed omnes promissiones Deus adimpleuit. c. 23, 14. 1 Sam. 3, 19. 1 Reg. 10, 10. 1 Reg. 8, 56. o) Deut. 11, 27. c. 28, 1. seqq. p) *omnia euenerunt.* Deut. 30, 1. Iud. 13, 17.
CAP. XXII, ✠. 1. q) *Tum vocabat*, finito sc. bello & pacatis finitimis. Vtrum tribus duæ & dimidia reuersæ sint domum statim, postquam terra quieuit a bellis, quod accidit anno septimo; an vero remanserint, donec terra esset diuisa, & populus suis sedibus collocatus, quod tempus requirebat multo longius; operæ pretium non est examinare: quia definiri non potest. Hoc tamen caput iusto proprioque loco positum est, quia æquum erat, historiam integram, quæ pertinet ad perdomationem & possessionem terræ, simul pertractari, antequam quæpiam aliæ narrationes, & emergentes casus filum istud inciderent abrumperentque. *Lightf.* Chronot.
✠. 2. r) Primum commendat eorum virtutem, & deinde eos adhortatur: Nam magistratus interest, non solum malos punire, sed etiam bonos laudare & commendare, coll. Rom. 13, 3. *Brentius.* s) Num. 32, 20. Deut. 3, 18.
✠. 3. t) Leu. 8, 35. u) conf. Deut. 33, 21.
✠. 4. x) c. 21, 42. c. 23, 1. y) Deut. 1, 7. z) c. 13, 8. Num. 32, 33. Deut. 3, 12.
✠. 5. a) c. 6, 18. Non enim sufficit, bene cœpisse, nisi etiam bene perseueraueris. b) Deut. 10, 12. c) Deut. 11, 22. c. 30, 20. d) Deut. 6, 5. Hæc mandata Dei & Mosis repetit, non vt significet, quod homo possit ea seruare suis viribus, sed vt agnoscentes suam im-

✠. 1. מטה Pro eo habent שבט 1. 2. 3. 5. 9. המנשה cum *præfixo He* 1. 2. 3. 5. ✠. 2. אשר per *Makk.* 5. 11. & *Ber.* at את כל־אשר צוה אתכם habent. 1. 2. ✠. 4. לדם pro colegit. 3. sic su. 5. contra *Mas.* ad h. l. & Num. 11, 21. ולכו ita cum plerisque legunt in marg. 6. 9. at in textu וסעו 6. 9. 10. ✠. 5. לאהבה ita per *Tlischakt.* vt sensus requirit, 6. 9. 12. 20. 21. 22. 23. su. 5. at ceteri habent *Tlischagdola.* בו cum *Dagesch* 2. 6. 9. 14. 17. 20. 21. 23. *Ber.* reliqui sine eo. ✠. 6. ויברכם per *Chatephpat.* 6. 7. 9. 10. 11. 13. 19. 20. 22. וישלחם ita vnicus *Ber.* at *Sakephgadol* 5. reliqui omnes habent *Sakephk.* tantum, anomalice. ✠. 7. כי per *Makk* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 21. 22. ויברכם per *Chatephp.* 1. 2. 3. 5. 8. 21. 23. &, *Ber.* ✠. 8. בנכסים cum *Psk* 6. 9. 11. 20. 21. 22. חלקו שלל־ ita 1. 2. 3. 7. 8. 10. 19, se. 5.

גד וחצי שבט המנשה שם מזבח על־הירדן מזבח גדול
11 למראה׃ וישמעו בני־ישראל לאמר הנה־בנו בני־
ראובן ובני־גד וחצי שבט המנשה את־המזבח אל־
מול ארץ כנען אל־גלילות הירדן אל־עבר בני
12 ישראל׃ וישמעו בני ישראל ויקהלו כל־עדת בני־
ישראל שלה לעלות עליהם לצבא׃
13 וישלחו בני־ישראל אל־בני־ראובן ואל־בני־גד ואל־חצי
שבט־מנשה אל־ארץ הגלעד את־פינחס בן־אלעזר
14 הכהן׃ ועשרה נשאים עמו נשיא אחד נשיא אחד
לבית אב לכל מטות ישראל ואיש ראש בית־אבותם
טו המה לאלפי ישראל׃ ויבאו אל־בני־ראובן ואל־בני־גד
ואל־חצי שבט־מנשה אל־ארץ הגלעד וידברו אתם
16 לאמר׃ כה אמרו כל עדת יהוה מה־המעל הזה אשר
מעלתם באלהי ישראל לשוב היום מאחרי יהוה
17 בבנותכם לכם מזבח למרדכם היום ביהוה׃ המעט־
לנו את־עון פעור אשר לא־הטהרנו ממנו עד היום הזה
18 ויהי הנגף בעדת יהוה׃ ואתם תשבו היום מאחרי יהוה
והיה אתם תמרדו היום ביהוה ומחר אל־כל־עדת
19 ישראל יקצף׃ ואך אם־טמאה ארץ אחזתכם עברו
לכם אל־ארץ אחזת יהוה אשר שכן־שם משכן יהוה
והאחזו בתוכנו וביהוה אל־תמרדו ואותנו אל־תמרדו
בבנתכם לכם מזבח מבלעדי מזבח יהוה אלהינו׃
כ הלוא עכן בן־זרח מעל מעל בחרם ועל־כל־עדת
ישראל היה קצף והוא איש אחד לא גוע בעונו׃
21 ויענו בני־ראובן ובני־גד וחצי שבט המנשה
22 וידברו את־ראשי אלפי ישראל׃ אל אלהים יהוה אל
אלהים יהוה הוא ידע וישראל הוא ידע אם־במרד ואם־
23 במעל ביהוה אל־תושיענו היום הזה׃ לבנות לנו מזבח
לשוב מאחרי יהוה ואם־להעלות עליו עולה ומנחה

ואם Cc כו א

q) Illo altari testari voluerunt ius suum, quod haberent in terra Canaan, inprimis ad sacrificandum in loco a Domino ad id electo. Non enim schismatis, sed communionis caussa id erigebant *Calou.*

✠. 11. r) Schmid. *e regione terræ* Canaan. c. 9, 33. c. 18, 18. Ex. 34, 3. vid. Num. 8, 2. s) Gusetio *in flexu aliquo pene angulari* aluei fluminis, eidem terræ Canaan sese aliquatenus insinuante. vid. v. 10. t) *ad oram* Ex. 28, 26 Deut. 30, 13.

✠. 12. u) *cum igitur hoc audirent* v. 11. *Abarb.* quod in animum induxissent, l. idololatriam exercere, vel verum Deum vetito in loco colere; coll. Ier. 2, 28. Ita in lege præceptum erat Deut. 12, 13. *caue, ne offeras holocausta tua in quouis loco.* Altare enim Dei & holocausta eius adumbrarunt Christum, qui solus est verum holocaustum pro peccatis nostris. *Brentius* Cf. not. Leu. 1, 3. & 17, 4. x) vid. Deut. 13, 13. sqq.

✠. 13. y) *Primo tamen miserunt.* vid. Deut. 13, 15. Non enim est properandum ad iudicium, nisi audita altera parte, & re probe perspecta. z) Num. 25, 7. 11.

✠. 14. a) cf. Num. 17, 21. b) Num. 1, 4. c) singuli autem seu *quiuque caput* erant. Gen. 10, 5. d) v. 21. Num. 1. 16.

✠. 15. e) v. 17. Num. 27, 17. f) v. 20. 31. c. 7, 1. g) v. 23. Leu. 17, 8 9. Deut. 12, 4. 5. 13. h) v. 18 29. Gen. 14, 4.

✠. 17. i) Num. 16, 13. Es. 7, 13. k) *ipsa*, q. d. *ipseitas.* Num. 16, 55. Neh. 9, 19. 32 Zach. 7, 7. l) Num. 25, 3. Deut. 4, 3. m) *a qua nondum penitus nos mundauimus* l. *mundati sumus.* Gen. 35, 2. cf. Es 1, 16. *Ar.* a quo restando nondum purgati sumus. At *Calou.* nec culpam nec pœnam h. l. sed *maculam infamiæ* intelligit, quæ manserit super toto populo, ob id scelus.

✠. 18. n) v 20. 6. not. (n) c. 7, 1.

✠. 19

✠. 19. o) *quod si vero immunda videtur* &c. vt absque oblatis in ea victimis eam non expiatam esse credatis. p) c. 18, 1. Ps. 78, 6. q) vid. v. 9. r) v. 16. s) *&* *contra nos ne rebelletis*, vos separando. cf. constructum sine præposit. Iob. 24, 13. t) vid. v. 12. 29.

✠. 20. u) c. 7, 1. 1 Par. 2, 7. x) cf. Deut. 13, 18. y) non tamen *solus.* M. I. z) *exspirauit* s. *periit* Gen. 7, 21. Zach. 13, 8.

✠. 21. a) v. 14.

✠. 22. b) M. I. *Deus Deorum* i. e. *Angelorum.* sic *Raschi* & *Kimchi* &c. perperam & contra *Psk*; de cuius emphasi vide, quæ ex ipsis Iudæis notauimus in Variant. Lection. ad Ex. 34, 6. cf. etiam Es. 6, 3. Mysterium *trium Middoth in vnitate essentiæ Dei* ex his tribus nominibus recte agnoscunt Veteres in *Ialkut* ad h. l. & *Medrasch Tillim* ad Ps. 50, 1. etsi illud non prorsus eodem modo nobiscum explicant. Conf. etiam *Raym. Martini Pug Fidei* p. 494. (al. 396.) & *Kabbal. denudat.* T. I. p 388. seq. c) per rebellionem (1) LXX. per apostasiam cf. Act. 21, 21. d) *ne serues nos* o Iehoua Saluator noster! Es. 33, 22 ✠. 23. e) v. 6. f) ἀποστῆναι Hebr. 3, 12. f) v. 26. 27. Leu 1, 3. seqq. g) Leu. 2, 1. seqq.

✠. 10. וחצי שבט המנשה ita 1. sic se. 5. ✠ 13. אל־בני Per *Kadma* 5 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. 23 המנשה cum *præfixo He* 1. sic se. 3. quomodo etiam legunt ✠ 13. פינחס בן־אלעזר ita 1. 5. ✠. 16. כה per *Makk.* & *Meth* 1. 5. 6. 9. 14. 20. 21. הזה per *Mun.* 1. 3 sic fu 5. ✠. 17. המעט *He* cum *Meth.* 1. 2. 3 5. 21 at reliqui sine eo. ✠. 18. תשבו per *Schurek* 3. fu. 5. & in marg. 5 9. ✠. 20. הלא *defect.* 1. 3. 5. & in marg 6. 9 ועל pro eo habent *Orient.* ואל. ✠. 21. וידברו ita 1. 5. את־ pro eo habent אל־ 1. fu 5 & sic 6. 9. in marg. ✠. 22. אל per *Murach* loco *Tiischa* 1. 3. fu. 5. & sic 6. 9. in marg. contra *Mas. Erff* h. l. & *impressam* ad 1 Sam. 12, 3. ✠ 22. ידע *Daleth* per *Patach* 1. secund. *Maf.* suam & *Erff.* אם־במעל sine *præfixo Vau* 1. & *Orientales*, sic fu. 2. & 5.

Duæ tribus cum dimidia rationem altaris ad Iordanem exstructi reddunt;

24 ואם־לעשות עליו זבחי שלמים יהוה הוא יבקש: ואם־
לא מדאגה מדבר עשינו את־זאת לאמר מחר יאמרו
בניכם לבנינו לאמר מה־לכם וליהוה אלהי ישראל:
וגבול נתן־יהוה בינינו וביניכם בני־ראובן ובני־גד את־ כה
הירדן אין־לכם חלק ביהוה והשביתו בניכם את־בנינו
26 לבלתי ירא את־יהוה: ונאמר נעשה־נא לנו לבנות
27 את־המזבח לא לעולה ולא לזבח: כי עד הוא בינינו
וביניכם ובין דורותינו אחרינו לעבד את־עבדת יהוה
לפניו בעלותינו ובזבחינו ובשלמינו ולא־יאמרו בניכם
28 מחר לבנינו אין־לכם חלק ביהוה: ונאמר והיה כי־יאמרו
אלינו ואל־דרתינו מחר ואמרנו ראו את־תבנית מזבח
יהוה אשר־עשו אבותינו לא לעולה ולא לזבח כי־עד
29 הוא בינינו וביניכם: חלילה לנו ממנו למרד ביהוה
ולשוב היום מאחרי יהוה לבנות מזבח לעלה למנחה
ולזבח מלבד מזבח יהוה אלהינו אשר לפני משכנו:

qua audita, legati bono animo discedunt.

וישמע פינחס הכהן ונשיאי העדה וראשי ל
אלפי ישראל אשר אתו את־הדברים אשר דברו בני־
31 ראובן ובני־גד ובני מנשה וייטב בעיניהם: ויאמר פינחס לא
בן־אלעזר הכהן אל־בני־ראובן ואל־בני־גד ואל־בני
מנשה היום ידענו כי־בתוכנו יהוה אשר לא־מעלתם
ביהוה המעל הזה אז הצלתם את־בני ישראל מיד יהוה:
32 וישב פינחס בן־אלעזר הכהן והנשיאים מארת בני־
ראובן ומאת בני־גד מארץ הגלעד אל־ארץ כנען אל־
33 בני ישראל וישבו אותם דבר: וייטב הדבר בעיני בני
ישראל ויברכו אלהים בני ישראל ולא אמרו לעלות
עליהם לצבא לשחת את־הארץ אשר בני־ראובן
34 ובני־גד ישבים בה: ויקראו בני־ראובן ובני־גד למזבח
כי־עד הוא בינתינו כי יהוה האלהים:

Cap. XXIII.

ויהי מימים רבים אחרי אשר־הניח יהוה לישראל כג
מכל

h) Leu. 3, 1. i) cf. not. Leu. 17, 4.

℣. 24. k) ex solicitudine (b) Ier. 49, 23. l) ex ea ratione, quam dicemus. conf. Gen. 12, 17. c. 20, 11. 18. c. 43, 18. m) cras forte dicent. cf. Gen. 30, 33. n) quid commercii? cf. v. 25. 27. Iud. 11, 12. 2 Sam. 16, 10. Declarant, se solum in testimonium communionis fidei, religionis & cultus vnius Dei, altare erexisse *Calov.*

℣. 25. o) v. 27. 1 Reg. 12, 16. cf. Ps. 18, 6. & 1 Sam. 26, 19. p) Ex. 5, 5.

℣. 26. q) *faciemus ergo hoc pro nobis, vt exstruamus* &c. r) vid. v. 23. 28. 29.

℣. 27. s) v. 28. c. 24, 27. Gen. 31, 48. t) v. 25.

℣. 28. u) *tunc dicemus* nos, aut posteri nostri. *M. I.* x) Ex. 25, 9. Deut. 4, 16 17.

℣. 29. y) al. *profanatio*, al. *placatio* (a חלה) *nobis sit ex eo* i. e. sicut profanum & deprecandum *absit!* c. 24, 16. Gen. 18, 25. c. 44, 7. z) v. 16. 18. Ex. 1, 3. a) v. 23. b) v. 19.

℣. 30. c) i. e. *placuit illis* responsio, & sic acquieuerunt. v. 33. cf. Gen. 41, 37. Leu. 10, 20. Obserua, quod hic locus interpretetur alia præcepta de non erigendis statuis Deut. 16, 22. & de non faciendis imaginibus. Quia, si non instituantur in cultum Dei, sed in alium ciuilem vsum, aut in monumentum rei gestæ, non sunt per se coram Deo abominandæ. *Brentius.*

℣. 31. d) c. 3, 10. e) v. 16. 20. c. 7, 1. f) *tunc, si ita est.* Cant. 8, 10. Es. 58, 9 14. Ps. 51, 21. g) vid. v. 18. 19.

℣. 32. h) c. 14, 7. Num. 13, 26.

℣. 33. i) vid v. 30.

℣. 34. k) *Ideo vocarent altare* sc. עד *testem* s. *altare testimonii.* M. I. Conf. Gen. 31, 47. 48. 52. l) quod *Iehoua sit Deus* noster v. 24 seqq. 1 Reg. 18, 39.

Cap. XXIII, ℣. 1. m) post dies multos Gen. 4, 3. Ez 38, 2. finitis bellis c. 11, 23. & facta distributione agrorum c. 12, 1. seqq. ac finitimis pacatis. vid. not. c. 22, 1. n) c. 22, 4. Ex 33, 14.

℣. 24. מחר per *Sakephgad.* 17. 18. & *Ber.* at per *Graschaim* 2. ℣. 25. נתן Per *Mun. milra* 2. בנינו *be def.* 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 17. 18. 23. & *Ber.* secundum *Masor.* 7. 8. & 23. sed reliqui *plene.* at syllabam *ne defect.* scribunt 1. 6. 9 20. 14. 21. 22. aliter applicata *Mas.* וביניכם *bhe defect.* 5. 17. 18. & *Ber.* ℣. 27. דורותינו *do defect.* 3. 6. 7. 8. 9. 22. 23. secundum *Mas. impressam*, sed " contra *Erffurt.* & aliam *Masoram* in 7. 8. quam variationem obseruant quoque 6. 9. in marg. ℣. 28. והיה per *Sakephg.* 6., 9. 20. אשר per *Pſikmun.* 1. sic se. 5. v. 29. לנו *Lamed* cum *Dagesch* 1. 2. 3. 5. ℣. 30. את־הדברים ita *Ber.* ℣. 31. היום *Psik* adiiciunt 2. 5. sec. *Masor. Erffurt.* ℣. 32. וישבו *defect.* 22. secundum *Mas. impress.* ad Num. 13, 16. ℣. 34. למזבח præmittunt vocem עד (ceteris per ellipsin intelligendam) 12. 20. 21. & in marg. 6. 9. 23. prout textum quoque allegat *M. I.* &. " interiecto vocabulo סהיד *testis*, Chaldaice conuertit *Ionathan* in codd. 1. 11, & *M. I* sed 22. tantummodo explicationis caussa in marg. adiecit notam ex *M. I.*
כי קראו למזבח עד

2 מכל־איביהם מסביב ויהושע זקן בא בימים : ויקרא
יהושע לכל־ישראל לזקניו ולראשיו ולשפטיו
3 ולשטריו ויאמר אלהם אני זקנתי באתי בימים : ואתם
ראיתם את כל־אשר עשה יהוה אלהיכם לכל־הגוים
האלה מפניכם כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם לכם :
4 ראו הפלתי לכם את־הגוים הנשארים האלה בנחלה
לשבטיכם מן־הירדן וכל־הגוים אשר הכרתי והים
ה הגדול מבוא השמש : ויהוה אלהיכם הוא יהדפם
מפניכם והוריש אתם מלפניכם וירשתם את־ארצם
6 כאשר דבר יהוה אלהיכם לכם : וחזקתם מאד לשמר
ולעשות את כל־הכתוב בספר תורת משה לבלתי
7 סור ממנו ימין ושמאול : לבלתי־בוא בגוים האלה
הנשארים האלה אתכם ובשם אלהיהם לא־תזכירו
8 ולא תשביעו ולא תעבדום ולא תשתחוו להם : כי
אם־ביהוה אלהיכם תדבקו כאשר עשיתם עד היום
9 הזה : ויורש יהוה מפניכם גוים גדלים ועצומים ואתם
י לא־עמד איש בפניכם עד היום הזה : איש־אחד מכם
ירדף־אלף כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם לכם כאשר
11 דבר לכם : ונשמרתם מאד לנפשתיכם לאהבה את־
12 יהוה אלהיכם : כי אם־שוב תשובו ודבקתם ביתר
הגוים האלה הנשארים האלה אתכם והתחתנתם
13 בהם ובאתם בהם והם בכם : ידוע תדעו כי לא יוסיף
יהוה אלהיכם להוריש את־הגוים האלה מלפניכם
והיו לכם לפח ולמוקש ולשטט בצדיכם ולצננים
בעיניכם עד אבדכם מעל האדמה הטובה הזאת אשר
14 נתן לכם יהוה אלהיכם : והנה אנכי הולך היום בדרך
כל־הארץ וידעתם בכל־לבבכם ובכל־נפשכם כי
לא־נפל דבר אחד מכל הדברים הטובים אשר דבר
יהוה אלהיכם עליכם הכל באו לכם לא־נפל ממנו

o) v. 2. c. 13, 1.
℣. 2. p) Alia hæc est concio ab illa c. 24. licet eadem videri posset. Nempe Iosua per omnem occasionem & sæpe cohortatus suos est ad pietatem &c. *Masius*. Exhortatio a ducitur a commodo, honesto & necessario: ita vt commemoratis beneficiis, quæ præstiterat Deus, maiora etiam obedientibus promittat, minetur autem omnia infelicia, si a verbo Dei deficiant.
℣. 3. q) v. 10. Deut. 1, 30. c. 3, 22. Insignis pietas Iosuæ. Non adscribit sibi laudem victoriæ, non suæ potentiæ l. industriæ, sed soli Domino Deo nostro, sicut & Moses Deut. 9. non adscribit victoriam iustitiæ aut multitudini Israelis &c. *Brentius*.
℣. 4. r) *cadere feci s. distribui vobis sc. per sortem* c. 13, 6. Ps. 78, 55. s) Schmid. *gentes inquam a Iordane.* t) *& vsque ad mare* (Mich. 7, 12.) *magnum, i. e. mediterraneum.* vid. Num. 34, 6.
℣. 5. u) *depellet eos.* Deut. 6, 19. 2 Reg. 4, 27. x) c. 13, 6. Ex. 24, 14. c. 23. 27. Num. 33, 53.
℣. 6. y) v. 11. c. 1, 7. z) Deut. 5, 29. c. 28, 14.
℣. 7. a) significat *connubia & communionem.* vid. v. 12. Deut. 23, 2. seqq. b) Ex. 23, 13. Deut. 12, 3. Ier. 5, 7. Zeph. 1, 6. ο. ἐστὶ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν. Eph. 5, 3. c) cf. Deut. 6, 13. Am. 8, 14. d) v. 16. cf. Deut. 32, 30.
℣. 8. e) Deut. 4, 4. c. 10, 20.
℣. 9. f) Leu. 26, 7. 8. Deut 28, 7. g) *Nam ad vos quod attinet* cf. Gen. 24, 27. h) c. 1, 5. c. 21, 44.
℣. 10. i) Leu. 26, 7. 8. Deut. 32, 30. Iud. 3, 31. c. 15, 15. 2 Sam. 23, 8. k) vid. v. 3.
℣. 11. l) Deut. 11, 13.
℣. 12. m) contra legem, Deut. 7, 3. Ex. 34, 16. vt male factum post mortem Iosuæ Iud. 3, 6. Etsi enim per se non est impium, si vir ducat alterius gentis & religionis vxorem, tamen est periculosum: & quia apud Israelitas pugnabat nominatim cum publicis legibus, nequaquam licebat. *Brent.* n) vid. v. 7. ο. συγκαταμίγνυσθε αὐτοῖς. 1 Cor. 5, 9. 11.
℣. 13. o) *laqueus & tendicula* Iud. 2, 3. c. 8, 27. cf. Es. 8, 14. p) *in flagellum* (1) Loro enim latera cædi mos erat. Sir. 30, 12. c. 42, 5. *Grot.* q) *in spinas, aculeos, vndique te obsidentes.* (2) Num. 33, 55.
℣. 14. r) 1 Reg. 2, 2. Coh. 12, 5. ο. ἀποτρέχω, quia vita nostra est continuus ad mortem cursus. 2 Tim. 4, 7. s) i. e. *breui*, quotidie expecto dissolutionem meam. conf. Deut. 9, 1. t) c. 21, 45. Ruth. 3, 18. u) *non inquam.*

℣. 3. מפניכם Pro eo habent מלפניכם 3. & in marg. 6. 9. ℣. 6. לבלתי סור־ממנו ita 1. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 7. לבלתי per ... *Maca* 3. 6. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. ℣. 12. והתחתנתם בהם ita 3. & in marg. 6. 9. ℣. 13. הגוים præmittunt vniuersalitatis particulam כל־ 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 19. 20. 23. עד per *Makk.* 3. 7. 8. sic fu. 5. ℣. 14. מכל per *Makk. & Kametsch.* 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5.

Comminatio contra legis transgressores.

דבר אחר ׃ והיה כאשר־בא עליכם כל־הדבר הטוב טו
אשר דבר יהוה אלהיכם אליכם כן יביא יהוה עליכם
את כל־הדבר הרע עד־השמידו אותכם מעל האדמה
16 הטובה הזאת אשר נתן לכם יהוה אלהיכם ׃ בעברכם
את־ברית יהוה אלהיכם אשר צוה אתכם והלכתם
ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם וחרה אף־
יהוה בכם ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר
נתן לכם ׃

Cap. XXIV.

כד ויאסף יהושע את־כל־
שבטי ישראל שכמה ויקרא לזקני ישראל ולראשיו
2 ולשפטיו ולשטריו ויתיצבו לפני האלהים ׃ ויאמר
יהושע אל־כל־העם כה־אמר יהוה אלהי ישראל
בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם
3 ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים ׃ ואקח את־אביכם
את־אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל־ארץ
4 כנען וארב את־זרעו ואתן־לו את־יצחק ׃ ואתן
ליצחק את־יעקב ואת־עשו ואתן לעשו את־הר שעיר
ה לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרים ׃ ואשלח את־
משה ואת־אהרן ואגף את־מצרים כאשר עשיתי
6 בקרבו ואחר הוצאתי אתכם ׃ ואוציא את־אבותיכם
ממצרים ותבאו הימה וירדפו מצרים אחרי אבותיכם
7 ברכב ובפרשים ים־סוף ׃ ויצעקו אל־יהוה וישם
מאפל ביניכם ובין המצרים ויבא עליו את־הים
ויכסהו ותראינה עיניכם את אשר־עשיתי במצרים
8 ותשבו במדבר ימים רבים ׃ ואביאה אתכם אל־ארץ
האמרי היושב בעבר הירדן וילחמו אתכם ואתן
אותם בידכם ותירשו את־ארצם ואשמידם מפניכם ׃
9 ויקם בלק בן־צפור מלך מואב וילחם בישראל וישלח
י ויקרא לבלעם בן־בעור לקלל אתכם ׃ ולא אביתי
לשמע

♰. 9. d) Num. 22, 2. e) Schmid. *& bellum molitus est.* conf. Gen. 37, 21. i. e. animo infesto & hostili in eos fuit, vt si potuisset, bellum etiam contra ipsos aperte gesturus fuisset: quem suum animum satis prodidit, accersito Bileamo ad execrandum Israelem. Scriptura autem animum hominis solet reputare pro facto. Nam quod in apertam vim proruperit Balak, haud vspiam legimus; quin & diserte id negare videtur Iephtah Iud. 11, 25. *Abend.* f) Num. 22, 5. Deut 23, 4. Iud. 11, 25.

וארבה קרי

יתיר ה׳

♰. 15. x) Ex. 33, 4. cf. Deut. 28, 15. seqq.
♰. 16. y) c. 7, 15. Deut. 17, 2. z) Deut. 11, 17.

Cap. XXIV, ♰. 1. a) Iosua morti propinquus conuocat vltima suæ ætatis comitia ad constituendam religionem, ne Israelitæ contagione incolarum, aut finitimorum, deficerent ad idolomaniam. *Brentius.* b) v. 25. in monte Ephraim v. 32, c. 17, 7. c. 20, 7. non procul adeo a Timnath - Serach, vbi erat iam grandæuus imperator v. 30. At. LXX. in Cod. Vat. εἰς Σηλω i. e. *Schiluntem.* Ita & alii censent. coll. c. 18, 1. Sed *Abarbenell* videtur arca Dei Sichemum translata, vt coram ea fœdus pangerent. Ideo vero eum locum elegisse Iosuam, quod ibidem iam olim Iacobus similiter dixerat suis: *Remouete Deos peregrinos e medio vestrum* Gen. 35, 2. cf. etiam 1 Sam. 4, 3. 2 Sam. 15, 24. c) Deut. 16, 18 d) c. 7, 6. 23. c. 18, 6. c. 19, 51.

♰. 2. e) sc. *Euphratem*, in Mesopotamia: Gen. 15, 18. Deut. 26, 5. f) *olim*, *a seculo.* Gen. 6, 4. Ier. 5, 15. g) *Therach inprimis* Gen. 11, 27. 31.

♰. 3. h) Gen. 12, 1. i) ὁ. ὁδηγήσω αὐτόν. Ioh. 16, 13. k) Gen. 11, 31. c. 12, 1. l) Gen. 21, 1. seqq.

♰. 4. m) Gen. 25, 25. 26. n) cf. Gen 36, 8. c. 32, 3. Deut. 2, 5. o) Gen. 46, 6.

♰. 5. p) Ex. 3, 10. q) Ex. 4, 14. 27. r) Ex. c. 7. & seqq.

♰. 6. s) Ex. 12, 37. 41. t) Ex. 14, 2. u) Ex. 14, 9.

♰. 7. x) Ex. 14, 15. y) *caliginem* (2) Ier. 2, 31. z) vid. Ex. 14, 19. 20. a) Ex. 14, 26. seqq. b) *Deinde in deserto mansistis, vestra culpa quadraginta annos.* Num. 14, 33.

♰. 8. c) Num. 21, 24. 29. Gen. 48, 22.

♰. 9.

♰. 15. כאשר *Kadma* loco *Makk.* habet 1. 5. אליכם per *Aia* scribunt 1. & in marg. 6. 9. sic fu. in textu 5. הרע *Resch* per *Patach* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. ^ sic emendatum in 5. עד per *Psikmun.* 1. 2. 5. ♰. 16. יהוה per *Merca* loco *Munach* 7. 8. 10 — 14. 17. 18. 19. 23. sed præter *Masoram impressam* ad Gen. 30, 16. CAP. XXIV, ♰. 3. ואתן per *Merca* & *Tsere milra* 2. 3. 5. ♰. 8. ואביאה *Orientales*, inuerso Occidentalium ordine, scribunt ואביא, sed legunt ואביאה. ארץ האמרי ita 2. & 5.

לשמע לבלעם ויברך ברוך אתכם ואצל אתכם
11 מידו׃ ותעברו את־הירדן ותבאו אל־יריחו וילחמו
בכם בעלי־יריחו האמרי והפרזי והכנעני והחתי
12 והגרגשי החוי והיבוסי ואתן אותם בידכם׃ ואשלח
לפניכם את־הצרעה ותגרש אותם מפניכם שני מלכי
13 האמרי לא בחרבך ולא בקשתך׃ ואתן לכם ארץ
אשר לא־יגעת בה וערים אשר לא־בניתם ותשבו
בהם כרמים וזיתים אשר לא־נטעתם אתם אכלים׃
14 ועתה יראו את־יהוה ועבדו אותו בתמים ובאמת
והסירו את־אלהים אשר עבדו אבותיכם בעבר
טו הנהר ובמצרים ועבדו את־יהוה׃ ואם רע בעיניכם
לעבד את־יהוה בחרו לכם היום את־מי תעבדון אם
את־אלהים אשר־עבדו אבותיכם אשר בעבר הנהר
ואם את־אלהי האמרי אשר אתם ישבים בארצם
ואנכי וביתי נעבד את־יהוה׃
16 ויען העם ויאמר חלילה לנו מעזב את־
17 יהוה לעבד אלהים אחרים׃ כי יהוה אלהינו הוא
המעלה אתנו ואת־אבותינו מארץ מצרים מבית
עבדים ואשר עשה לעינינו את־האתות הגדלות
האלה וישמרנו בכל־הדרך אשר הלכנו בה ובכל
18 העמים אשר עברנו בקרבם׃ ויגרש יהוה את־
כל־העמים ואת־האמרי ישב הארץ מפנינו גם־
19 אנחנו נעבד את־יהוה כי־הוא אלהינו׃ ויאמר
יהושע אל־העם לא תוכלו לעבד את־יהוה כי־
אלהים קדשים הוא אל־קנוא הוא לא־ישא
כ לפשעכם ולחטאותיכם׃ כי תעזבו את־יהוה
ועבדתם אלהי נכר ושב והרע לכם וכלה אתכם
21 אחרי אשר־היטיב לכם׃ ויאמר העם אל־יהושע
לא

Iosua omnes tribus, reuocatis in memoriam Dei beneficiis, ad constantiam in cultu & timore Dei cohortatur.

מעבד קרי

v. 10. g) Num.24, 10. cf. Gen.8,7. c.19,9.
v. 11. h) c.3,14.16. i) c.6,1. c.11,3. k) Schmid. *ciues.* Iud. 9, 2. c.20, 5.
v. 12. l) Ex.23,28. Ps. 44,3. Sap. 12, 8. m) *crabrones* (3) vid. Deut. 7, 20.
v. 13. n) Deut. 6, 10. 11.
v. 14. o) Commemoratis beneficiis Dei, nunc sequitur exhortatio ad constantiam in vera fide & pietate. p) *integro* sc. *animo*, vt Ps. 119, 80: al. *in integritate*, i.e. *sincere*. conf. Iud. 9, 16.19. Ps. 84,12. q) Ioh. 4, 24. r) vid v. 23. & not. v. 1. s) Ez. 20, 7 8.
v. 15. t) Ne vel ipsi, vel posteri dicant, se violenter ad accipiendam hanc religionem coactos, reponit in liberam ipsarum optionem, vt eligant, quam velint: non, quia liberum sit coram Deo, sequi quam quis velit; sed quia vera religio semel recepta semper retinenda sit. *Brentius.*
v. 16. u) c. 22,29. Hic obserua in Israele, quale sit vulgi ingenium. Nam & ad Mosen sic dicebant. Ex. 24, 3. 9. attamen mox præuaricantur contra legem Dei, contemnunt verbum Domini, ac seruiunt diis alienis. -- Nempe legem & Euangelium excipiunt *non fiducia Dei*, sed suarum virium. & putant se satis potentes ad seruandam legem, & credendum Euangelio, mox vt audiuerint. -- Proinde si vel legem vel Euangelium audierimus, primum agnoscamus imbecillitatem nostram, deinde auxilium Dei ex fide inuocemus. *Brent.* x) Ex.20,2.seq.
v. 17. y) 2 Reg.17, 7. Deut.5, 6. z) v. 7. Deut. 6,22.
v. 18. a) *ideo & nos tecum* v. 15. b) v. 21. 24. Ex. 19, 8. Matth. 8, 19.
v. 19. c) *non poteritis* ex humano proposito, & sine auxilio gratiæ Dei, sine solida ac seria conuersione ob omnibus idolis, & sine vera pœnitentia ac fide. cf. v. 14.15.23. Ier. 13, 23. d) *Sacrosancta Trinitas* in essentiæ vnitate c. 22, 22. Es. 6,3. cf. Ps. 58,12. e) Deut. 4, 24. Hebr. 12, 29. f) Ex.23, 21. Non autem ait hoc, ad deterrendum Israelitas a cultu veri Dei, sed vt eliciat eorum animum, ne postea dicant, se coactos fuisse ad hanc religionem, & ne imputent legislatoribus, si violando legem addiganturr *Brent.*
v. 20. g) *alienigena* v. 23. Deut.31,16.

v. 13. ארץ *Psik* omittunt 5. 6. 9. 14. 10. 11. 12. v. 14. ועתה per *Rbhia* 1. 2. sic correctum in 5. v. 15. ואם per *Makkeph* loco *Tlischakt.* 6. 9. 14. 20. בחרו per *Kadma* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 21. תעבדון ita scribunt 1. 21 & in marg. 6. 9. sic su. in textu 5. בעבר *Beth* sine *Dagesch* 1. 2. 3. sic se. 5. per *Scua* : : loco *Tsere* 6. 9. 10. 14. 19. 20. v. 17. אבותינו *bho plene* 2. 5. 6. 9. 20. 22. 23. secundum *Masoram impressam* ad Gen. 46, 34. alii *defect.* v. 18. Post hunc versiculum spatio *sectiunculam* terminant omnes, præter 2. 3. 17. 18. 22. & *Ber.* v. 19. העם præmittunt voculam כל־ 2. 5. קנא *defect.* Ben *Ascher* contra *Mas. 1. impressam* & *Erff.*

22 לא כי את יהוה נעבד : ויאמר יהושע אל העם עדים
אתם בכם כי אתם בחרתם לכם את יהוה לעבד
23 אותו ויאמרו עדים : ועתה הסירו את אלהי הנכר
אשר בקרבכם והטו את לבבכם אל יהוה אלהי
24 ישראל : ויאמרו העם אל יהושע את יהוה אלהינו
כה נעבד ובקולו נשמע : ויכרת יהושע ברית לעם
ביום ההוא וישם לו חק ומשפט בשכם :
26 ויכתב יהושע את הדברים האלה בספר תורת
אלהים ויקח אבן גדולה ויקימה שם תחת האלה אשר
27 במקדש יהוה : ויאמר יהושע אל כל
העם הנה האבן הזאת תהיה בנו לעדה כי היא
שמעה את כל אמרי יהוה אשר דבר עמנו והיתה
28 בכם לעדה פן תכחשון באלהיכם : וישלח יהושע
29 את העם איש לנחלתו : ויהי אחרי
הדברים האלה וימת יהושע בן נון עבד יהוה בן
ל מאה ועשר שנים : ויקברו אותו בגבול נחלתו
בתמנת סרח אשר בהר אפרים מצפון להר געש :
31 ויעבד ישראל את יהוה כל ימי יהושע וכל ימי
הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע ואשר ידעו
32 את כל מעשה יהוה אשר עשה לישראל : ואת
עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו
בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני
חמור אבי שכם במאה קשיטה ויהיו לבני יוסף
33 לנחלה : ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת
פינחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים :

סכום הפסוקים של ספר יהושע שש מאות וחמשים וששה · ותרן
לשון אלם סימן : וחציו · ומחשבון עד רמת המצפה : וסדריו ארבעה
עשר · היתה עלי יד יי סימן :

ehuntu vociferatione, fliterat folem, terram *Cananis* perdomuerat, erexerat *Tabernaculum*, populum fedibus fuis *locaverat*, Patriarcharum offa *Sichemi* metropoli terræ fepeliverat; populum religione deuinxerat, & gefferat fe glorioſe in generatione fua; in quorum plerisque typus Chriſti fuit. *Lightfoot.* d) Hic fummus honos. Deut. 34, 5.
✱. 30. e) c. 19, 50. Iud. 2, 9.
✱. 31. f) Iud. 2, 7. g) Deut. 22, 7. Quid vero poſt mortem eorum in Israele acciderit, liber Iudicum explicabit. *Brent.*
✱. 32. h) Gen. 50, 25. Ex. 13, 19. i) *Keſita*, nummi f. monetæ maioris certa ſpecies; al. *ouibus* f. *agnis*. (3) Gen. 33, 19. Iob. 42, 11. k) *factaque fuerunt iſta*, nempe vrbs & agri; at *Abarb.* aliisque *offa* Iofephi. l) non tantū forte, fed etiam ex donatione Iacobi Gen. 48, 22.
✱. 33. m) Alia Iudæ c. 15, 57. & Beniamini c. 18, 28.

✱. 22. h) *neq̃ua quam, minime!* Deut. 32, 5. i) v. 16. 18.
✱. 23. k) *iam ergo*, perrexit Iofua. l) v. 14. m) v. 20. Gen. 35, 2. Iud. 10, 16. n) Quamuis nullum iſto tempore idolum publicum fuerit, habere tamen nonnulli potuerant priuatim in ædibus fuis idola, quæ etiam in deferto ab ipſis privatim culta fuiſſe, conſtat ex Amos 5, 25. Act. 7, 43. nec tantum præſentes Iſraëlitas hæc concernunt, fed etiam poſteros ipſorum. *Calov.* Conf. not. Leu. 17, 7. Deut. 12, 8. o) Pf. 119, 36. Ef. 55, 3.
✱. 25. p) Iterauit ritus fœderales. Gen. 15, 18. q) Ex. 34, 10 27. Deut. 5, 2. & notam c. 28, 69. r) Ex 15, 25.
✱. 26. s) non modo de hisce, quæ inter ipſum & populum acciderunt, fed de omnibus, quæ hoc libro continentur; vt liber eius aſſociaretur, aut adiungeretur libro legis divinæ Etenim legem Mofis excepit liber Iofuæ, ita vt litera ב in בספר ſignificet h. l. idem, quod עם *cum*, vt Ex. 16, 9. *Abarbanel.* t) c 4, 9. 10. Prohibet lex ne lapis erigatur ad adorandum Leu. 26, 1. non autem prohibet erigi ad monumentum. *Brentius.* Conf. fupra not. c. 22, 30. & Deut. 16, 22. u) *fub quercu.* Gen. 35, 4. Iud 9, 6. x) *prope ſanctuarium.* cf. c. 5, 13. per quod *Abarb.* intelligit *Sichem*; alii ipſum illum locum, in quo poſita fuerat Arca Dei.
✱. 27. y) Gen. 31, 48. z) *audiit quaſi* verba, quæ iuxta eum Deus nobiscum locutus eſt. Profopopœia, vt Iud. 9, 8. feqq. a) *ne abnegetis* Deum veſtrum Prou. 30, 9. Ef. 59, 13.
✱. 28. b) *ita dimiſit.* Iud. 2, 6.
✱. 29. c) Iofua moritur natus annos 110 quæ ætas quoque fuit patris ipſius *Iofephi* Gen. 50, 26. diviferat *Iordanem*. deiecerat muros *Ierichuntis*.

n) Ef. 35, 6. o) c. 13, 26. p) Ez. 37, 1.

✱. 23. ועתה Per *Rbbi* emendatum eſt in 5 fecundum *Maſoram Erff.* ✱. 24. ויאמרו Expuncta terminatione *plurali*, quam in marg. ex aliis codicibus refert, *fingularem* ויאמר fecit 2. at 3. fcribit quidem *Vau* in textu. fed cum adiecta nota ו לא קרי. ✱. 26. ויקמה *defect.* 3. 7. 8. aliique. fecundum *Maſ.* 1. 2. 7. 8. & *Erff.* at *plene* ceteri fecund. aliud correctum exemplar in marg. 7. 8. שם fine *Dageſch* 7. 9 10. 13. 14. 19. 20. 21. 23. & cum impoſito *Raphe* 3. ✱. 30. אשר hanc vocem omittunt 1. & 2. attamen 2. in marg ex aliis libris habet. ✱ 31. ואשר *præfixum Vau* expunxit 2. ✱. 32. השדה per *Sekrphk.* 17. 18. 21. 22 & *Rec.* at reliqui per *Rbhia*. Ceterum in *Maſora* Verficulorum huius libri conueniunt omnes, præter 2. qui numerat verficulos 97. errore manifeſto. Sed & vulgatus numerus non caret defectu propter excluſos duos verficulos Iof. 21, 36. 37. de quibus videatur nota noſtra ibid.

LIBER IVDICVM,

Hebr.

שופטים

Continuatur hoc libro historia sacra primum certi, deinde incerti temporis (c. 17-21. sec. *Lightfootum* post c. 2,10. collocanda) a morte Iosuæ ad mortem Simsonis, s. ad Eli Pontificem, per tria & quod excedit, sæcula, aut sec. *Lightfooti* Chronotaxin per 299 annos XII. Iudicum, quibus anni oppressi Israelis subintelliguntur

Cap. I.

א ויהי אחרי מות יהושע וישאלו בני ישראל ביהוה
לאמר מי־יעלה־לנו אל־הכנעני בתחלה
2 להלחם בו׃ ויאמר יהוה יהודה יעלה הנה נתתי את־
3 הארץ בידו׃ ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי
בגורלי ונלחמה בכנעני והלכתי גם־אני אתך בגורלך
4 וילך אתו שמעון׃ ויעל יהודה ויתן יהוה את־הכנעני
ה והפרזי בידם ויכום בבזק עשרת אלפים איש׃ וימצאו
את־אדני בזק בבזק וילחמו בו ויכו את־הכנעני ואת־
6 הפרזי׃ וינס אדני בזק וירדפו אחריו ויאחזו אותו
7 ויקצצו את־בהנות ידיו ורגליו׃ ויאמר אדני־בזק
שבעים מלכים בהנות ידיהם ורגליהם מקצצים היו
מלקטים תחת שלחני כאשר עשיתי כן שלם־לי
אלהים ויביאהו ירושלם וימת שם׃
8 וילחמו בני־יהודה בירושלם וילכדו אותה ויכוה לפי־
9 חרב ואת־העיר שלחו באש׃ ואחר ירדו בני יהודה
י להלחם בכנעני יושב ההר והנגב והשפלה׃ וילך
יהודה אל־הכנעני היושב בחברון ושם־חברון לפנים
קרית ארבע ויכו את־ששי ואת־אחימן ואת־תלמי׃
11 וילך משם אל־יושבי דביר ושם־דביר לפנים קרית־
12 ספר׃ ויאמר כלב אשר־יכה את־קרית־ספר ולכדה
13 ונתתי לו את־עכסה בתי לאשה׃ וילכדה עתניאל
בן־קנז אחי כלב הקטן ממנו ויתן־לו את־עכסה בתו
14 לאשה׃ ויהי בבואה ותסיתהו לשאול מאת־אביה
השדה ותצנח מעל החמור ויאמר־לה כלב מה־לך׃

ותאמר

Cap. I. ℣. 1. a) sc. quod sequitur. cohæret cum libro Iosuæ cf. 1 Sam. 12, 7. 8. Sir. 46, 11. Act. 13, 19 20. Hebr. 11, 32. Nam caput hoc primum, immo & secundum, in hoc vnice occupata sunt, vt ostendant, post mortem Iosuæ filios Israel non fecisse, quod debuissent facere, h. e. non expulisse amplius Cananæos &c. *Schmid.* b) Ios. 24, 29. cf Act. 20, 29. c) per Vrim & Thummim Num. 27, 21. d) q. d. *apud Deum*, vel elliptice *de indicio* aut *verbo* Dei c. 18, 5. vid. not. Num. 27, 21. e) qui reliqui erant in terra & exterminandi. Ios. 23, 5. f) *primus* s. *in principio* c. 20, 18

℣. 2. g) vt indicaretur, ex hac tribu nasci debere Christum Gen. 49, 8. Num. 2, 3. 9. Hebr. 7, 14.

℣. 3. h) qui in possessione illi immixtus fuit. Ios. 19, 1. 9 cf. not. Deut. 33, 6.

℣. 4. i) cum Simeone, vt dictum v. 3. duce *Calebo*, cui senilis admodum *Othniel* successit. *Lightf.* k) nomen loci, vbi etiam Saul lustrauit copias suas. 1 Sam. 11, 8.

℣. 5. l) nomen regis Cananæorum, q. d. *Domini in Besek.* Sæuus ille fuit tyrannus, & crudelis in deuictos, vt patet ex v. 7.

℣. 6. m) & *abscideerunt* v. 7. 2 Sam. 4, 12. per pœnam talionis, & iusto Dei iudicio cf. Ex. 21, 24. Hab 2, 8. Sap. 11, 7. n) *pollices.* Ex 29, 20.

℣. 7. o) *contisi pollices.* v. 6. Deut. 25, 12. p) eos enim per summum contemtum canibus similes fecerat. conf. Matth 15, 27. Ceterum hæc bella Cananæorum intestina viam fecerunt victoriis Israelis. *Lightf.* q) cf. Deut. 32, 35. Leu. 24, 19. Luc. 6, 38. r) ita mutilatum deduxerunt *Hierosolymam*, ad maiorem Iebusæorum terrorem, ibique occiderunt. *Idem.*

℣. 8. s) Ios. 15, 63. c. 18, 28. t) quanquam rex prælio fusus erat in agro Ios. 10, 18. seqq. vrbs tamen nec dum capta erat, & neque ipsa, neque vlla vrbs alia tempore Iosuæ fuit combusta, nisi Ierzicho, Ai & Chatzor. Ios. 6, 24 c. 8, 28. c. 11, 11. 13. *Lightf.* Arx Sionis autem Dauidis demum tempore Iebusæis ademta fuit 2 Sam. 5, 7. u) Ps. 74, 7. 2 Reg. 8, 12. inuersa locutio auget emphasin, quia repræsentat *vrbem, vt in igne mersam*, quanta quanta est. *Gusset.* p. 859.

℣. 9. x) Iudæ. v. 19. Ios. 9, 1. c. 15, 42. y) Num. 13, 17. Ios. 15, 21. z) Ios. 15, 33.

℣. 10. a) Gen. 35, 27. c. 23, 2 Ios. 14, 15. b) v. 20. Ios. 15, 13. 14.

פתח
באתנח

℣. 12. c) Ios. 15, 16. seqq. d) saluis tn. eis, quæ pietas & honestas requirunt. *Schmid.*

℣. 13. e) qui iudex populi a Deo iam destinatus erat. c. 3, 9. f) *fratris*, sic LXX. vid. Ios. 15, 17.

℣. 14. g) *&* *despliit* (3) c. 4, 21. Ios. 15, 18.

℣. 6. ויקצצו ita *Ber.* cum *Kadma*, quod etiam (sed super *Kuph*) habet 1. at cum *Munach* sub *Kuph* 3. ceteri per *Sahephk.* cum *Meth.* ℣. 7. שבעים sine *Phk.* 1. 2. contra *Mas.* 3. ויביאהו vtrumque defect. 2. sic sc. 3. secund. *Mas. Erffurt.* at contra impressam & 1. ℣. 10. ארבע per *Kamets* 1. 2. 3. אחימן *Mem* per *Patach* 7. 8. 10 -- 13. 15 -- 19. 21. 22. 23. ℣. 12. אשר־יכה את־קרית ita 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 19. ℣. 14. בבואה *Beth* per *Dagesch* 1. 2. 3. 5. 22 *Ber* & in marg. 6. at sine ' co ceteri. conf. notata ad Ios. 15, 18. ℣. 8. מאת ita scribunt 1. 2. 11. 12. 13. 14 15. 19. 20. 21. 22. 23.

ותאמר לו הבה־לי ברכה כי ארץ הנגב נתתני ונתתה טו קמץ בז״ק
לי גלת מים ויתן־לה כלב את גלת עלית ואת גלת
16 תחתית : ובני קיני חתן משה עלו
מעיר התמרים את־בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב
17 ערד וילך וישב את־העם : וילך יהודה את־שמעון
אחיו ויכו את־הכנעני יושב צפת ויחרימו אותה
18 ויקרא את־שם־העיר חרמה : וילכד יהודה את־עזה
ואת־גבולה ואת־אשקלון ואת־גבולה ואת־עקרון
19 ואת־גבולה : ויהי יהוה את־יהודה וירש את־ההר
כי לא להוריש את־ישבי העמק כי־רכב ברזל להם :
כ ויתנו לכלב את־חברון כאשר דבר משה ויורש משם
21 את־שלשה בני הענק : ואת־היבוסי ישב ירושלם
לא הורישו בני בנימן וישב היבוסי את־בני בנימן
22 בירושלם עד היום הזה : ויעלו בית־
23 יוסף גם־הם בית־אל ויהוה עמם : ויתירו בית־יוסף
24 בבית־אל ושם־העיר לפנים לוז : ויראו השמרים
איש יוצא מן־העיר ויאמרו לו הראנו נא את־מבוא
כה העיר ועשינו עמך חסד : ויראם את־מבוא העיר
ויכו את־העיר לפי־חרב ואת־האיש ואת־כל־
26 משפחתו שלחו : וילך האיש ארץ החתים ויבן
עיר ויקרא שמה לוז הוא שמה עד היום הזה :
27 ולא־הוריש מנשה את־בית־שאן
ואת־בנתיה ואת־תענך ואת־בנתיה ואת־ישב דור
ואת־בנותיה ואת־יושבי יבלעם ואת־בנתיה ואת־
יושבי מגדו ואת־בנותיה ויואל הכנעני לשבת בארץ
28 הזאת : ויהי כי־חזק ישראל וישם את־הכנעני למס
29 והוריש לא הורישו : ואפרים לא
הוריש את־הכנעני היושב בגזר וישב הכנעני בקרבו
בגזר

℣. 21. g) *similiter adscenderunt* Iosephi posteri. ℣. 23. h) *explorari curarunt*. Hiph. (1) Num. 13, 2. i) Ios. 16, 2. k) ἐν ἔμπροσθεν. Ioh. 1, 15. l) cf. v. 16. Gen. 28, 19. ℣. 24. m) Ios. 1, 12. ℣. 26. n) extra terram Canaan. *Kimchi*. o) in patriæ suæ memoriam v. 23. cf. Gen. 35, 6. ℣. 27. p) *sed non eiecit etiam* (Manasse, aliæque tribus) v. 19. cf. Num. 14, 11. q) Ios. 17, 11. 12. addunt LXX hanc esse *Scythopolin*. r) c. 5, 19. vid Ios. 12, 21. c. 21, 15. s) Ios. 11, 23. c. 12, 23. t) Ios. 17, 11. u) *& sic obstinauit se* Ios. 17, 12. ℣. 28. x) *Factum quidem est*. y) Ios. 16, 10. z) *at penitus eos non exterminarunt* contra præceptum Dei c. 2, 2. Deut. 20, 16. ℣. 29. a) *& sic Ephraim etiam*. b) Ios. 10, 33. c. 16, 3. 10. c. 21, 21.

ישבי קרי

פתח באתנח

℣. 15. h) *benedictionem* realem. Gen. 33, 11. i) Ios. 15, 19. k) *superiorem* (2) Ios. 15, 19. ℣. 16. l) c. 4, 11. *Familia Iithronis* (qui *Kenaus* dictus, quia regionem inhabitauit, quæ *Kainum* dicebatur Num. 24, 22. vbi tamen vide not.) adscenderat cum Iosua & Israele in terram Canaan, confederatque circa Ierichuntem in tribu Iudæ, & remanserat ibi vsque ad hoc tempus. Vbi vero Iuda portionem suam iam ab inimicis perpurgauerat, ... Kenæi vna digrediuntur, & sedem figunt ad meridiem, in oris Amalekitarum: vnde est, quod Saulis tempore cum iis mixti inueniantur 1 Sam. 15, 6. Hi *Kenæi* radix fuere *Rechabæorum* Ier. 35, 1. 1 Par. 2, 55 *Lightf.* m) c. 4, 11. Ex. 18, 5. Num. 10, 29. n) c. 3, 13. Deut. 34, 3. o) Num. 21, 1. p) *iuit inquam* Kenæorum familia. Al. *iuerat enim Pater* illorum inuitatus a Mose Num. 10, 29. atque sic mansit apud populum Israelis. ℣. 17. q) *Deinde iuit etiam* Iuda, vt promiserat v. 3. r) cf. 2 Par. 14, 10. s) Deut. 2, 34. t) Num. 14, 45. c. 21, 3. Inf. 19, 4. ℣. 18. u) Ios. 1[3], 3. Hanc tamen & duas sequentes Philistæi mox recuperarunt. Iud. 3, 3. x) c. 14, 19. cf. Ios. 13, 3 y) Ios. 11, 22. ℣. 19. z) v. 9. Ios. 9, 1. a) *non enim potuit expellere* Deut 7, 22. idque tunc sine culpa sua. At v. 21. infelix sequitur clausula. Nam post mortem Iosuæ non expulerunt. *Schmid.* Variam h. l. constructionem patitur, vel *nolebat*, vel *nequibat*, vel *non audebat* eos expellere. *Lightf.* ad ℣. 2. Conf. not. Ios 16, 10. b) c. 4, 3. 13. Ios 17, 16. ℣. 20. c) Ios. 14, 13. d) Num 14 24 e) v. 10. Ios. 15, 14. f) *Biniaminitæ & Iudæi.* Inf. 15, 63. Conf. not. Deut. 33, 12.

℣. 22,

℣. 15. ונחת *He paragogicum* omittunt 1. 3. 5 לה per *Rbhia*, expuncta voce כלב, correxit 2. ℣. 16. מדבר יהודה אשר־ ita fe. 1. ℣. 17. ויכו per *Tbhir* fe. 2. צפת *Pe* per *Kamets* 3. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 19. ויורש *plene* 6. 9. 11. 12. 14. 20. 21. 23. fu 2 at ceteri cum 6. 9. in marg. *defectiue* secund. *Masoram.* ℣. 21. ישב ita quidem scribunt & *Orientales*, qui tamen legunt ישבי in *plur.* prout fu. 1. ℣. 24 לו per *Sakeph*. 1. 3. את־מבוא particulam את non habet 1. sic fu. 5. ℣. 26. הוא שמה עד־ ita fe. 5. ℣. 27. יושב *plene* per *Vau* 1. fe. secundum *Mas.* 1. & *Erff.* sed præter *Masoram* final. f. 37. b. דור per *Aleph* loco *Vau* 1. 2. 3. 5. ℣. 28. למס *Mem* per *Patach* 2. 17. 18. 19. *Ber.* sic fe. 5. at per *Kamets* ceteri. לא per *Merca* 2. 3. 5. 7. 8. 11.

ל בגזר׃ זבולן לא הוריש את־יושבי
קטרון ואת־יושבי נהלל וישב הכנעני בקרבו ויהיו
31 למס׃ אשר לא הוריש את־ישבי
עכו ואת־יושבי צידון ואת־אחלב ואת־אכזיב ואת־
32 חלבה ואת־אפיק ואת־רחב׃ וישב האשרי בקרב
הכנעני ישבי הארץ כי לא הורישו׃
33 נפתלי לא־הוריש את־ישבי בית־שמש
ואת־ישבי בית־ענת וישב בקרב הכנעני ישבי הארץ
34 וישבי בית־שמש ובית ענת היו להם למס׃ וילחצו
האמרי את־בני־דן ההרה כי־לא נתנו לרדת לעמק׃
לה ויואל האמרי לשבת בהר־חרס באילון ובשעלבים
36 ותכבד יד בית־יוסף ויהיו למס׃ וגבול האמרי
ממעלה עקרבים מהסלע ומעלה׃

ב Cap. II.

ויעל מלאך־יהוה מן־הגלגל
אל־הבכים
ויאמר אעלה אתכם ממצרים ואביא אתכם אל־
הארץ אשר נשבעתי לאבתיכם ואמר לא־אפר בריתי
2 אתכם לעולם׃ ואתם לא־תכרתו ברית ליושבי הארץ
הזאת מזבחותיהם תתצון ולא־שמעתם בקלי מה־
3 זאת עשיתם׃ וגם אמרתי לא־אגרש אותם מפניכם
4 והיו לכם לצדים ואלהיהם יהיו לכם למוקש׃ ויהי
כדבר מלאך יהוה את־הדברים האלה אל־כל־בני
ה ישראל וישאו העם את־קולם ויבכו׃ ויקראו שם־
המקום ההוא בכים ויזבחו־שם ליהוה׃
6 וישלח יהושע את־העם וילכו בני־ישראל
7 איש לנחלתו לרשת את־הארץ׃ ויעבדו העם את־
יהוה כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו
ימים אחרי יהושוע אשר ראו את כל־מעשה יהוה

פתחה בס"פ (v. 31) — פתחה בס"פ (v. 34) — פתחה בס"פ (v. 36) — פסקא באמצע פסוק (Cap. II, v. 1) — מלא ו' (v. 7)

e) Iof. 21, 29. Excisi a Pharaone 1 Reg. 9, 16.
v. 30. d) Hillero Kuttbat Iof. 19, 15. e) Nahalal Iof. 19, 15. f) quod tamen non fatis erat. vid. v. 28. Iof. 17, 13.
v. 31. g) cf. Iof. 19, 24. feqq h) portu & commerciis nobilis, poftea Ptolemais dicta. Videatur Græcus textus & Syrus interpres Act. 21, 7. i) c. 3, 3. Iof. 11, 8. k) Iof. 19, 29. Alia Iudæ Iof. 15, 44. l) Iof. 19, 30. m) Iof. 19, 18.
v. 33. n) Iof. 19, 33. feqq. o) etiam peccauit, quod non eiecit. p) Iof. 19, 38.
v. 34. q) Schmid. quin repreſſerant Amoræi 2 Reg. 6, 32. r) non enim permiſit illi vel illis Danitis c. 15, 1. Gen. 31, 7. s) hinc alias fedes quærere coacti funt c. 18, 1. Iof. 19, 47. Calou.
v. 35. t) Eft Hillero Ir ſchemeſch Iof. 19, 41. u) Iof. 19, 42. & 21, 24.
v. 36. x) Num. 34, 4. Iof. 15, 3. Conf. 1 Macc. 5, 3.
Cap. II. v. 1. y) ad populum, qui ad celebritatem aliquã coierat Silunte aut Bethele Lightfoot. z) Legatus Dei, h. e. Chriſtus. Nam verbis & fignis manifeftiſſimis ipfe Dominus Ifraelitarum effe declaratur. Cf. c. 5, 23. c. 6, 11. c. 13, 2. Gen. 16, 7. &c. Ex. 3, 4. c. 14, 19. c. 23, 20. &c. Filius Dei propriiſſime & fine omni tropo eft ille, per quem Deus fua omnia peragit & eloquitur. Schmid. Comment. p. 124. & 157. a) E caftris Iudæ, vbi fe obtulerat Iofuæ, vt qui duceret exercitũ in omnibus bellis; & fic etiam fecerat Iof. 5, 14. Fuerat cum Iuda Iud. 1, 19. & victorem fe erat ad id vsque tempus, quo ipfe etiam pepercit Cananæis, & incolas conuallis, metu an focordia illic fuit incolere. Tunc itaque Dux exercituum Domini, Angelus Foederis qui duxerat illos ex Aegypto vsque ad hunc locum, ab illis recedit, quod toti populo iuſtam plangendi cauſſam præbuit: & locum adpellarunt Bochim v. 5. Lightfoot. b) propriis verbis, ὡς ἐξουσίαν ἔχων. Matth. 7, 29. Ne dicatur, nomine Dei id facere, non additur hic illud folenne: fic dixit Dominus, vt Hagg. 1, 13. nec quicquã hic deprehenditur, quod doceat, nomine alieno hunc Angelum locutum fuiffe. Calou. c) Gen. 17, 7. Deut. 29, 14.
v. 2. d) Ex. 23, 32. c. 34, 12. Deut. 7, 2. e) Num. 33, 52. Deut. 12, 3. f) vt præceptum erat Ex. 23, 11. g) Gen 12, 18. q. d. nullam prorfus cauffam, aut idoneam excufationem habetis. conf. Iof. 7, 25.
v. 3. h) illos etiam ego dixi, non amplius expellam eos &c. i) Conf. Iof. 23, 13. k) Tremell. ad latera, vndique vos prementes. ὁ. εἰς συνοχάς. Luc. 21, 15. Al. in ſpinas lateribus veſtris. vid. Ex. 23, 33. c. 34, 11. Num. 33, 55. Deut. 7, 16. l) c. 8, 27. v. 4. m) v. 1. n) & fleuerunt ex animo valde contrito & pœnitente. Schmid. cf. Ex. 21, 4. v. 5. o) vnde vocarunt. p) q. d. locum flentium v. 1. q) Cum Filius Dei verum altare fit, merito in loco apparitionis ipfius peragebantur facrificia; quod ordinarie licitum non erat, nifi in tabernaculo Cf. c. 6, 10. c. 13, 19. 1 Sam. 16, 4 Calou. v. 6. r) Schmid. Ceterum poſtquam dimiſit - feruierunt quidem. v. 7. Iof. 24, 28. Quomodo populus dimiſſus fit a Iofua, qua is tum fuerit ætate &c - id omne eft h. l. expofitum, vt futuræ hiſtoriæ fundamenta commodius iaciantur, tempusque illud, quo populus degenerare incepit, accuratius obferuetur. Lightf. v. 7. s) Iof. 24, 31. Hæc repetuntur ex fuperioribus, vt liqueat oppofitio generationis Iofuæ & pofteriorum Conf. v. 10. 11. Coccejus

v. 30 לָמַס, Mem per Kametz 2. 3. 5. & fic iidem v. 33 & 35. fed vbique contra Maſ. 1. quæ habet כל פתחי בסוף פסוק v. 31. אחלב Aleph cum Meth. fequente Chatephp. 1. 3. 14. 10. Lamed per Tſere 6 9 in marg אפיק Pe per Tſere 1. fic fu. 5. & habent 6. 9. in marg. CAP. II, v. 1. Nec fpatium Piſka, nec notam habent 1. 3. 5. ואבא defect. requirit Maſ. Erff. fed nullo ex codd. fuffragante. v. 7. ראו ויאמר cum præfixo Vau 3. fic fu. 2.

8 הגדול אשר עשה לישראל׃ וימת יהושע בן־נון עבד
9 יהוה בן־מאה ועשר שנים׃ ויקברו אותו בגבול נחלתו
10 בתמנת־חרס בהר אפרים מצפון להר־געש׃ וגם כל־
הדור ההוא נאספו אל־אבותיו ויקם דור אחר
אחריהם אשר לא־ידעו את־יהוה וגם את־המעשה
11 אשר עשה לישראל׃ ויעשו בני־ישראל
12 את־הרע בעיני יהוה ויעבדו את־הבעלים׃ ויעזבו את־
יהוה ׀ אלהי אבותם המוציא אותם מארץ מצרים
וילכו ׀ אחרי ׀ אלהים אחרים מאלהי העמים אשר
13 סביבותיהם וישתחוו להם ויכעסו את־יהוה׃ ויעזבו
14 את־יהוה ויעבדו לבעל ולעשתרות׃ ויחר־אף יהוה
בישראל ויתנם ביד שסים וישסו אותם וימכרם ביד
אויביהם מסביב ולא־יכלו עוד לעמד לפני אויביהם׃
טו בכל ׀ אשר יצאו יד־יהוה היתה־בם לרעה כאשר דבר
16 יהוה וכאשר נשבע יהוה להם ויצר להם מאד׃ ויקם
17 יהוה שפטים ויושיעום מיד שסיהם׃ וגם אל־שפטיהם
לא שמעו כי זנו אחרי אלהים אחרים וישתחוו להם
סרו מהר מן־הדרך אשר הלכו אבותם לשמע מצות־
18 יהוה לא־עשו כן׃ וכי־הקים יהוה ׀ להם שפטים והיה
יהוה עם־השפט והושיעם מיד איביהם כל ימי השופט
כי־ינחם יהוה מנאקתם מפני לחציהם ודחקיהם׃
19 והיה ׀ במות השופט ישבו והשחיתו מאבותם ללכת
אחרי אלהים אחרים לעבדם ולהשתחות להם לא
כ הפילו ממעלליהם ומדרכם הקשה׃ ויחר־אף יהוה
בישראל ויאמר יען אשר עברו הגוי הזה את־בריתי
21 אשר צויתי את־אבותם ולא שמעו לקולי׃ גם־אני
לא אוסיף להוריש איש מפניהם מן־הגוים אשר־עזב
22 יהושע וימת׃ למען נסות בם את־ישראל השמרים
הם

Iam non solicite occupabimur in abominandis ethnicorum Diis inuestigandis, & eo minus, quod eorum quid etiam a solicitis scrutatoribus inuentum hactenus non esse videamus, plura v. sine fundamentis proferantur.

℣. 14. c) *depraedantium* v. 16. 2 Reg. 17, 20. Ies. 17, 14. rad. שסה. d) 1 Sam. 17, 53. rad. שסס. e) c. 3, 8. c. 4, 2. Deut. 32, 30. Ps. 44, 13. Ps. 50, 1. f) cf. Ios. 8, 5. c. 7, 12. &c. ὁ ἀντιστάμενος. 1 Pet. 5, 9.

℣. 15. g) Ios. 1, 7. 9. h) cf. Leu. 26, 15. 17. Deut. 28, 15. i) Schmid. *vsque dum angustia ipsis fuit magna.* vid. Gen. 32, 8.

℣. 16. k) v. 18. c. 3, 9. l) *Saluatorum nomine diuinitus donati Iudices*, typum Saluatoris summi & iudicis huius vniuersi prae se ferant. conf. Es. 63, 1.

℣. 17. m) vid. Ex. 34, 15. n) Ex. 32, 8.

℣. 18. o) c. 1, 19. Ios. 1, 5. p) Ex 32, 14. q) *ob gemitum ipsorum* (4) Ex. 2, 24. Ex. 30, 24. cf. Ps. 12, 6. r) c. 4, 3. Ex. 22, 20. s) *& depellentes s. prementes eos* (2) Ioel 2, 8.

℣. 19. t) Ps. 14, 1. u) *nihil cadere fecerunt s. omiserunt.* Ios. 21, 45. x) 1 Reg. 13, 33. y) vid. Ex. 32, 9.

℣. 21. z) Ios. 23, 13. ℣. 22. a) c. 3, 1. 4.

℣. 8. t) Ios. 24, 29. 30.

℣. 10. u) i. e. ad patres iuerunt, seu *mortui sunt.* nam & boni & mali dicuntur *ad patres suos venire*, cum moriuntur. cf. Gen. 15, 15. c. 25, 8. 17. Num. 20, 26. Deut. 32, 50. Ps. 49, 20. x) c. 10, 1. 3. y) Ex. 1, 8.

℣. 11. z) c. 3, 7. cf. Deut. 6, 18. a) c. 8, 33. c. 10, 6. 1 Sam. 7, 4. Ier. 2, 23. 2 Par. 28, 2. q. d. plures sub hoc nomine cultos, vel *imagines* ipsius *Baalis*. v. 23. Numen fuit Sidoniorum 1 Reg. 16, 31. & cum addito *Peor* Moabitarum Num. 23, 28. c. 25, 3. vt *Baal Zebub* Philistaeorum 2 Reg. 1, 2. Eo primum ipsum Deum T. O. M. quasi Κύριον absolute dictū, & *Dominum huius vniuersi* (quod etiam Aethiopicum *Ygziabher* denotat) designatum fuisse, ex Hos. 2, 18. inter alia obseruat *Seldenus* de DIS Syris Synt. 2. c. 1. Postquam v. illud nonsolum ad profana gentium Numina *Solis, Regum* &c. traductum fuit, sed etiam Israelitae gentilium ritus & imagines in suis sacris imitati sunt, (etsi videri volebant, Iehovam sub nomine Baalis colere) & impius ille cultus, & ipsum etiam nomen reiecta sunt. Hos. 2, 19.

℣. 13. b) c. 10, 6. Itidem Numen Sidoniorum & vicinarum gentium fuit. 1 Sam. 31, 10. 1 Reg. 11, 5. 2 Reg. 23, 13. Al. *Iuno*, aliis *Venus*; sed *Schmid.* Comm. p. 179. post multa: Haec, inquit, de *Baalibus* dicta sunto coniecturando. Scriptura namque indignos iudicauit *Baales* & alios deastros, de quibus, quid fuerint, exponeret clarius; sed ex notitia & ore hominum deleri voluit: vt magis pie videamur id ignorare, quam solicitius inuestigare. Idem dic de *Astaroth* p. 181. & addit: Laudandus potius Deus, qui tales cultus idololatricos ita aboleuit, vt hodie, cuiusmodi olim fuerint, ignoremus. Quare nos etiam

℣. 12. אשר סביבותיהם Ita 1. 2. 3. sic su. 5. ℣. 15. בכל אשר sic 2. & 5. להם pro eo habent in marg. לישראל 6. 9. ℣. 16. ויושיעום מיד Ita 2. 5. 6. 9. 20. at 6. 9. In marg. referunt lectionem nostram ex aliis libris. ℣. 17. מצות Vau per Patach in singulari 1. 3. su. 5. ℣. 18. יהוה per *Munach* loco *Merca* 1. 2. 3. su. 5. contra *Masoram* ad Gen. 30, 16. *Psik* omittunt 6. 9. 20. contra *Mas.* 3. & *Erffurtensem.* מנאקתם *Metheg* pro *Munach* 1. 2. 3. 5. 22. & *Ben Ascher.* ℣. 20. לקולי loco *Lamed* habet *praefixum* ב 2. sic su. 5. contra *Masoram impressam* ad Ps. 58, 6. ℣. 22. בם pro eo legit בה 3. contra *Masoram* s. 2, & *impressam.*

הֵם אֶת־דֶּרֶךְ יְהוָה לָלֶכֶת בָּם כַּאֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֲבוֹתָם
23 אִם־לֹא׃ וַיַּנַּח יְהוָה אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה לְבִלְתִּי הוֹרִישָׁם
ג מַהֵר וְלֹא נְתָנָם בְּיַד־יְהוֹשֻׁעַ׃ וְאֵלֶּה הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר הִנִּיחַ יְהוָה לְנַסּוֹת בָּם אֶת־יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־אֲשֶׁר
2 לֹא־יָדְעוּ אֵת כָּל־מִלְחֲמוֹת כְּנָעַן׃ רַק לְמַעַן דַּעַת
דֹּרוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלַמְּדָם מִלְחָמָה רַק אֲשֶׁר־לְפָנִים
3 לֹא יְדָעוּם׃ חֲמֵשֶׁת ׀ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וְכָל־הַכְּנַעֲנִי
וְהַצִּידֹנִי וְהַחִוִּי יֹשֵׁב הַר הַלְּבָנוֹן מֵהַר בַּעַל חֶרְמוֹן עַד
4 לְבוֹא חֲמָת׃ וַיִּהְיוּ לְנַסּוֹת בָּם אֶת־יִשְׂרָאֵל לָדַעַת הֲיִשְׁמְעוּ
אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־צִוָּה אֶת־אֲבוֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה׃
ה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָשְׁבוּ בְּקֶרֶב הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי
6 וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃ וַיִּקְחוּ אֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לָהֶם לְנָשִׁים וְאֶת־
בְּנוֹתֵיהֶם נָתְנוּ לִבְנֵיהֶם וַיַּעַבְדוּ אֶת־אֱלֹהֵיהֶם׃
7 וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי
יְהוָה וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיַּעַבְדוּ אֶת־הַבְּעָלִים
8 וְאֶת־הָאֲשֵׁרוֹת׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּמְכְּרֵם
בְּיַד כּוּשַׁן רִשְׁעָתַיִם מֶלֶךְ אֲרַם נַהֲרָיִם וַיַּעַבְדוּ בְנֵי־
9 יִשְׂרָאֵל אֶת־כּוּשַׁן רִשְׁעָתַיִם שְׁמֹנֶה שָׁנִים׃ וַיִּזְעֲקוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה וַיָּקֶם יְהוָה מוֹשִׁיעַ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיּוֹשִׁיעֵם אֵת עָתְנִיאֵל בֶּן־קְנַז אֲחִי כָלֵב הַקָּטֹן מִמֶּנּוּ׃
י וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ־יְהוָה וַיִּשְׁפֹּט אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵא
לַמִּלְחָמָה וַיִּתֵּן יְהוָה בְּיָדוֹ אֶת־כּוּשַׁן רִשְׁעָתַיִם מֶלֶךְ
11 אֲרָם וַתָּעָז יָדוֹ עַל כּוּשַׁן רִשְׁעָתָיִם׃ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ
אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיָּמָת עָתְנִיאֵל בֶּן־קְנַז׃
12 וַיֹּסִפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־עֶגְלוֹן מֶלֶךְ־מוֹאָב עַל־
13 יִשְׂרָאֵל עַל כִּי־עָשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה׃ וַיֶּאֱסֹף
אֵלָיו אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן וַעֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ וַיַּךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיִּירְשׁוּ
אֶת

✻. 10. *m*) c. 11, 29. c. 13, 25. conf. Ef. 11, 2. *n*) vid. v. 8. *o*) *& corroborata fuit, inualuit* c. 6, 2. ✻. 11. *p*) v. 30. c. 5, 31. Iof. 11, 23. ✻. 13. *q*) Oppreffores Ifraelis hoc tempore erant illæ ipfæ nationes, quæ venerunt aduerfus Iofaphatum 2 Par. 20, 1. *Lightf.*

✻. 2. לְמַעַן דַּעַת ita 1. 2. & fic fu. 5. לְלַמְּדָם cum *Gaiah* requirit *Mafora Erffurt.* ✻. 4. מִצְוֹת *Vau* per *Patach* in numero *fingulari* 1. ✻. 8. שְׁמוֹנֶה *plene* pofcit *Mafora Erffurtenfis*, fed præter *Maforam impreffam* ad v. 14. *Nun* per *Kameis* 1. & 8. ✻. 9. יְהוָה per *Darga* 3. etiam 2. fed hic, adiecto fimul *Pfik* emphatico. ✻. 11. קְנָז *Nun* per *Kameis* 1. 3. fic fu. 15. ✻. 13. בְּנֵי per *Makk.* & *Meth.* 15. 16. 17. 18. 22. & *Ber.*

✻. 23. *b*) *Reliquit ergo* c. 3, 1. 1 Reg. 19, 3. Vtile fuit, non quidem Ifraelitarum, fed Dei beneficio, vt aliquot gentes in Canaan reliquæ manerent. primum ne exftirpatis omnibus Cananæis, terra fieret inculta & plena ferpentibus Deut. 7, 22. deinde, vt Ifraelitæ haberent exercitium bellandi & refiftendi hoftibus. vid. Iud. 3, 2. Ad extremum adumbratur hoc facto, quid fiat in renato per Spiritum S. Sicut enim Ifraelitæ relinquunt aliquot gentes aduerfarias in Canaan, in exercitium belli, quas tn. faciunt tributarias; ita Spiritus S. regenerando hominem, non facit eum totum fanctum, fed relinquit carnis reliquias, vt homo habeat exercitium bellandi cum concupifcentiis carnis. Prouideamus tantū, ne caro præualeat, fed fiat tributaria &c. *Brentius* in Iof. c. 16. Conf. Gal. 5, 16. feqq.

Cap. III, ✻. 1. c) *Ceterum hæ funt gentes* &c. Hæc repetuntur ex c. 2, loco præfationis earum narrationum, quæ fequuntur &c. *Abarb.* *d*) c. 2, 23. *e*) c. 2, 22. *f*) *nempe omnes illos* de Ifraele Ex. 2, 5. Iof. 24, 3. *g*) *qui non* debito modo *agnouerunt* c. 2, 10. Intelligenda eft *fcientia f. agnitio*, cū fide & pietatis adfectu &c. *Schmid.*

✻. 2. *h*) *tantum.* c. 6, 39. *i*) vt illas gentes *cognofcerent* pofteræ generationes Ifraelis, fc. quam noxiæ illis effent. *Schmid.* *k*) *vt doceret eos* Deus *bellum*, quod vsq; ad internecionem hoftium continuandum fuiffet. *l*) *tantum ii.* *m*) *qui primo* (c. 11, 23.) *fuerunt*, *nempe* Patres eorum. *n*) *non nouerant eas* gentes, fibique perfuaferunt, quafi tam noxiæ fibi non effent futuræ, fed bona in pace fideli amicitia cum ipfis habitare poffent. *Schmid.*

✻. 3. *o*) c. 16, 5. Iof. 13, 3. *p*) Ex. 15, 14. *q*) c. 1, 31. *r*) vid. Iof. 11, 3. *s*) Deut. 3, 8. 1 Par. 5, 23. *t*) *vsque dum venitur Chamatam.* Num. 34, 8. Iof 13, 5. 2 Sam. 8, 9.

✻. 4. *u*) *Fuerunt enim* l. *facta funt* gentes iftæ, ex diuina permiffione. *x*) *vt conftaret.* Deut. 8, 2. *y*) omnia, inprimis de colendo folo Iehoua, & delenda cum Cananæis idololatria. *Schmid.*

✻. 5. *z*) *Sed filii* contra Dei mandatum *habitarunt* &c. vt iam fupra c. 1. & 2. dictum eft.

✻. 6. *a*) Gen. 6, 2. Ex. 23, 32. Deut. 7, 3. *b*) c. 2, 17. 19.

✻. 7. *c*) c. 2, 11. *d*) vid. Deut. 31, 18. *e*) *lucos* Baali vel aliis facratos. c. 6, 26. 28. Ex. 34, 13. conf. 1 Reg. 21, 7.

✻. 8. *f*) c. 2, 14. *g*) propr. v. 10. Hab. 3, 7. *h*) *Mefopotamiæ.* Gen. 24, 10. Deut. 23, 5. Pf. 60, 2.

✻. 9. *i*) v. 15. 2 Reg. 13, 5. Neh. 9, 27. Conf. fupr. c. 2, 16. *k*) Hic ex *Iuda* implet prophetiam Gen. 49, 9. *Lightf.* *l*. *fratris* c. 1, 13.

14 את־עיר התמרים׃ ויעבדו בני־ישראל את־עגלון
טו מלך־מואב שמונה עשרה שנה׃ ויזעקו בני־ישראל
אל־יהוה ויקם יהוה להם מושיע את־אהוד בן־גרא
בן־הימיני איש אטר יד־ימינו וישלחו בני־ישראל בידו
16 מנחה לעגלון מלך מואב׃ ויעש לו אהוד חרב ולה
שני פיות גמד ארכה ויחגר אותה מתחת למדיו על
17 ירך ימינו׃ ויקרב את־המנחה לעגלון מלך מואב
18 ועגלון איש בריא מאד׃ ויהי כאשר כלה להקריב
19 את־המנחה וישלח את־העם נשאי המנחה׃ והוא
שב מן־הפסילים אשר את־הגלגל ויאמר דבר־סתר
לי אליך המלך ויאמר הס ויצאו מעליו כל־העמדים
כ עליו׃ ואהוד בא אליו והוא ישב בעלית המקרה
אשר־לו לבדו ויאמר אהוד דבר־אלהים לי אליך ויקם
21 מעל הכסא׃ וישלח אהוד את־יד שמאלו ויקח את־
22 החרב מעל ירך ימינו ויתקעה בבטנו׃ ויבא גם־
הנצב אחר הלהב ויסגר החלב בעד הלהב כי לא
23 שלף החרב מבטנו ויצא הפרשדנה׃ ויצא אהוד
24 המסדרונה ויסגר דלתות העליה בעדו ונעל׃ והוא
יצא ועבדיו באו ויראו והנה דלתות העליה נעלות
כה ויאמרו אך מסיך הוא את־רגליו בחדר המקרה׃ ויחילו
עד־בוש והנה איננו פתח דלתות העליה ויקחו את־
26 המפתח ויפתחו והנה אדניהם נפל ארצה מת׃ ואהוד
נמלט עד התמהמהם והוא עבר את־הפסילים וימלט
27 השעירתה׃ ויהי בבואו ויתקע בשופר בהר אפרים
28 וירדו עמו בני־ישראל מן־ההר והוא לפניהם׃ ויאמר
אליהם רדפו אחרי כי־נתן יהוה את־איביכם את־
מואב בידכם וירדו אחריו וילכדו את־מעברות הירדן
29 למואב ולא־נתנו איש לעבר׃ ויכו את־מואב

בעת

℣. 21. i) c. 4, 21. ℣. 21. k) *ipse capulus s. manubrium* cui lamina infixa erat (1) cf. 1 Sam. 13, 21. l) *aciem s. mucronem*. cf. Nah. 3, 3 Gen.

הפ׳ בצרי

3, 24. m) Ps. 17, 10. n) Schmid. *vsque per adversam partem*, adeoque per totum corpus. al. *ad podicem* (1) ℣. 23. o) q. d. *ad locum ordinum*, al. *excubiarum*, Schmid. *Consiliariorum*. sic Tig. *Pretorium versus*. p) *super Eglone*; nam de eo vsurpatur, qui includitur Gen. 7, 16. 2 Reg. 4, 5. q) *& observuit* v. 24. 2 Sam. 13, 17. 18. ℣. 24. r) *vtique tegit pedes* 1 Sam. 24, 4. cf. Deut. 23, 14. s) v. 20. ℣. 25. t) *ideo exspectarunt* cum dolore Thren. 3, 26. u) *donec puderet eos* 2 Reg. 2, 17. x) *iacebat* collapsus *in terram*. c. 4, 22. 2 Par. 20, 24. ℣. 26. y) Gen. 19, 16. z) vid. v. 19. a) *Seiram*; conf. alium montem Ios. 15, 10. ℣. 27. b) Num. 10, 9. c) c. 4, 5. Ios. 17, 15. ℣. 28. d) *& interceperunt transitus*. c. 12, 5. 6.

v) c. 1, 16. Deut. 34, 3. Hanc possessionem Ierichuntis de solo, terminis, & tota regione vsque ad Iordanem intelligimus -- vt positis ibi statiuis castris, Israelitas ex his perpetuo sub iugo seruitutis contineret. Ita non opus fuit, Ierichuntem fuisse reædificatam, quæ in ruinis suis deuastata mansit vsque ad regnum Achabi. *Schmid.* ℣. 15. s) vid. v. 9. & c. 2, 16. t) *præclusum* (2) c. 20, 16. formæ אלם, עקש. Rad. Ps. 69, 16. ὁ. ἀμφοτεροδέξιον. sic *Lightfooto* creditur Ehud vnus fuisse ex Beniaminitis *præcludentibus dextram suam*, & vnus ex iis, qui in petram Rimmonis euaserunt c. 20. & 21. ℣. 16. u) ὁ. δίστομον. Hebr. 4, 12. Apoc. 1, 16. x) vnius *cubiti* (1) y) *sub vestibus suis*. 1 Sam. 17. 38. 39. ℣. 17. z) *pinguis*, *obesus*. Ps. 73, 4. Conf. 1 Sam. 2, 29. ℣. 19. a) al. *proprium*, al. *sculptilibus*. v. 26. Deut. 7, 25. Ier. 50, 38. Putamus esse nomen proprium certi loci prope Gilgal, (vt supra c. 2, 1. *Bochim*) sic dictum, quod idola Moabitica ibi ab Eglone & Moabitis posita fuerint. *Schmid.* b) *iuxta* c. 4, 11. c) *tace* (2) Amos 6, 10. ℣. 20. d) *cœnaculo*. ὁ. ὑπερῴῳ. Act. 1, 13. e) *refrigerationis* (2) v. 24. s. *æstiuo*, vbi frigus captabat opacum. cf. Amos 3, 15. f) cum ille sederet *sibi soli seu solus*. ὁ. μονώτατος. Hanc constructionem probare accentus. g) *Verbum Dei mihi est ad te*, vel *mandatum aduersum te*, vt iustum supplicium de te nunc sumam. Conf. *Schmid.* h) *ille vero* consternatus statim *surrexit de solio*, vel manibus, vel fuga sibi prospecturus.

℣. 14. ויעבדו בני ישראל את־עגלון מלך מואב Ita 2. 3 & sic correctum in 5. ℣. 15. איש אטר ita 2. fu. 5. מלך per *Makk.* & *Meth.* 17. 18. *Ber.* ℣. 16. שני pro eo habet שתי 1. 3. (fu. 2. 5.) & in marg. 6. 9. ℣. 19. הס per *Patach* 17 & *Ber.* contra *Masoram*. 1. *Erffurtens.* & impressam, : ac *M. I.* ℣. 22. כי לא־שלף ita 1. at כי לא־שלף 3. secundum suam *Mas.* sic fu. 5. ℣. 25. והנה אדניהם ita 1. sic fu. 5. ℣. 26. עד per *Makk.* 1. 2. 3. 5. ℣. 28. נתן יהוה את־איביכם sic 1.

℣. 21.

בָּעֵת הַהִיא כַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ כָּל־שָׁמֵן וְכָל־אִישׁ
חָיִל וְלֹא נִמְלַט אִישׁ׃ וַתִּכָּנַע מוֹאָב בַּיּוֹם הַהוּא תַּחַת
יַד יִשְׂרָאֵל וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ שְׁמוֹנִים שָׁנָה׃
31 וְאַחֲרָיו הָיָה שַׁמְגַּר בֶּן־עֲנָת וַיַּךְ אֶת־
פְּלִשְׁתִּים שֵׁשׁ־מֵאוֹת אִישׁ בְּמַלְמַד הַבָּקָר וַיּוֹשַׁע גַּם־
הוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ ד וַיֹּסִפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
2 לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וְאֵהוּד מֵת׃ וַיִּמְכְּרֵם יְהוָה
בְּיַד יָבִין מֶלֶךְ־כְּנַעַן אֲשֶׁר מָלַךְ בְּחָצוֹר וְשַׂר־צְבָאוֹ
3 סִיסְרָא וְהוּא יוֹשֵׁב בַּחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם׃ וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶל־יְהוָה כִּי תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב־בַּרְזֶל לוֹ וְהוּא לָחַץ אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחָזְקָה עֶשְׂרִים שָׁנָה׃
4 וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת־
ה יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא׃ וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תֹּמֶר דְּבוֹרָה
בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי
6 יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁפָּט׃ וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם
מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵי־
יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמָשַׁכְתָּ בְּהַר תָּבוֹר וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת
7 אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלוּן׃ וּמָשַׁכְתִּי אֵלֶיךָ
אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שַׂר־צְבָא יָבִין וְאֶת־רִכְבּוֹ
8 וְאֶת־הֲמוֹנוֹ וּנְתַתִּיהוּ בְּיָדֶךָ׃ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק אִם־
תֵּלְכִי עִמִּי וְהָלָכְתִּי וְאִם־לֹא תֵלְכִי עִמִּי לֹא אֵלֵךְ׃
9 וַתֹּאמֶר הָלֹךְ אֵלֵךְ עִמָּךְ אֶפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה תִּפְאַרְתְּךָ
עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי בְיַד־אִשָּׁה יִמְכֹּר יְהוָה
אֶת־סִיסְרָא וַתָּקָם דְּבוֹרָה וַתֵּלֶךְ עִם־בָּרָק קֶדְשָׁה׃
י וַיַּזְעֵק בָּרָק אֶת־זְבוּלֻן וְאֶת־נַפְתָּלִי קֶדְשָׁה וַיַּעַל בְּרַגְלָיו
11 עֲשֶׂרֶת אַלְפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוֹרָה׃ וְחֶבֶר הַקֵּינִי
נִפְרַד מִקַּיִן מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלוֹ עַד־אֵלוֹן
12 בְּצַעֲנִים אֲשֶׁר אֶת־קֶדֶשׁ׃ וַיַּגִּדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרָק
בֶּן

הפטרת בשלח, ויש מתחילין ותשר דבורה

הר׳ בקמץ

בצעננים קרי

℣. 29. e) *pingues* & robustos Ef. 30, 23. ℣. 30 f) *sic humiliata fuit* sc. *terra*, h. e. gens s. *regnum* Moabitarum. c. 4, 23 c. 8, 28. g) v. 11. h) initium capiunt anni octoginta Ehudis ab Othnielis morte. *Lightfoot.* ℣. 31. i) c. 5, 6. k) & *ille*, a Spiritu S. excitatus & confortatus, solus *percussit.* Schmid. l) *stimulo* (1) cf. Ier. 3, 18. vt Simson maxilla asini Iud. 15, 15. cf. 1 Sam. 14, 14. 2 Sam. 23, 8. seq. Cap. IV, ℣. 1. m) Parenthesis. c. 3, 15. *Samgar* quidem c. 3, 31. mirabilem victoriam pro Israelitis obtinuit, sed quæ ad plenam liberationem non perducta est. *Lightf.* Conf. c. 5, 6. Vt adeo res eius 40. annis Deboræ includantur. cf *Abarb.* ℣. 2. n) v. 9. c. 2, 14. 1 Sam. 12, 9. o) Ps. 83, 10. Alius Ios. 11, 1. p) quæ a Iosua exusta quidem Ios. 12, 11. sed deinde a Canaanæis instaurata fuit. q) propr. v. 13. 16. r) propr. vid. Ios. 12, 23. ℣. 3. s) vid. v. 13. 1 Sam. 13, 5. t) c. 2, 18. c. 10, 12. ὁ θλίψε. 2 Thess. 1, 6. u) *cum vehementia*, grauiter. c. 8, 1. ℣. 4. x) Ex. 15, 20. y) est mariti nomen, al verbis; *Abarbeneli* a. ita dicta videtur, quod fuerit intellectu suo, operibus & magnitudine cordis, *instar lampadis ignis.* z) Schmid. *Hæc iam erat electa index*, & incipiebat iudicare Israelem. ℣. 5. a) *palma.* Ier. 10, 5. quæ deinde a Debora nomen suum accepit. b) Beniaminitica c. 19, 13. Ios. 18, 25. vel Ephraimitica 1 Sam. 1, 19. c) Ios. 18, 22. d) c. 3, 27. e) tanquam *iudicem* v. 4. & matrem in Israele c. 5, 7. ℣. 6. f) Hebr. 11, 32. g) Ios. 19, 37. c. 20, 7. h) q. d. hæc res in cælo decreta est, & Deus semper curam habet Israelis. *Abarb.* Conf. Deut. 3, 11. i) Schmid. & *trahe buccinam*, coll. Ex. 19, 13. Ios. 6, 5. Abarb. *trahe Siseram* coll. v. 12. Tig. *contrahe* exercitum, i. e, sec. Vat. *duc tecum* in montem. Conf. v. 7. c. 20, 37. Ex. 12, 21. k) v. 12. vid. Ios. 19, 12. l) 1 Sam. 10, 3. Ps. 89, 13. Hos. 5, 1. m) v. 10. n) cf. Deut. 33, 18. ℣. 7. o) v. 6. p) c. 5, 21. Ps. 83, 10. ℣. 8. q) Aliquid infirmitatis passus est, etsi veram fidem habuit. *Schmid.* ℣. 9. r) Num. 13, 28. Castigatio paterna, non pœna proprie dicta. *Schmid.* s) v. 2. ℣. 10. t) & *conuocauit.* v. 13. 2 Sam. 20, 4. 5. u) & *ascendere fecit* 2 Sam. 21, 13. Fut. Hiph. x) Schmid. *pedibus suis* præcundo, coll. v. 14. c. 5, 15. c. 8, 5. Ex. 11, 8. ℣. 11. y) v. 17. c. 1, 16. 1 Sam. 15, 6. z) *separauerat se* Gen. 10, 5. 32. a) ab hoc dicti sunt *Kenai*; qui primum ad Ierichuntem, postea ad meridiem Iudæ in tentoriis viuebant. c. 1, 16. b) Num. 10, 19. c) in tribu Naphtali Ios. 19, 33. d) *prope* c. 3, 19.

℣. 30. ביום ההוא Pro collegit בָּעֵת הַהִיא 1. & sic fu. 5. ℣. 31. ואחריו Per *Rebia* 6. 9. 12. 10. 21. 23. CAP. IV, ℣. 4. והיא cum ֵ praefixo *Vau* 1. 3. 5. sic fu. 2. ℣ 6. יהוה cum adiecto *Psik* 2. 3. 5. זבולן ita ּ scribunt 1. 3. 6. 9. 14. 20. sic se. 5. contra *Masoram* h. l. & *final.* f. 12. c. ℣. 7. את־רכבו fine ׃ ְ praefixo *Vau* 6. 9. 20. fu. 1. 5. בידיך *plene cum Iod plurali* 6. 9. 14. 20. 23. ℣. 8. ואם־לא sic per *Merga* 2. 3. 17. 18. 21. *Ber.* & sic emendatum in 5. at ceteri omnes habent *Merca* contra analogiam. ℣. 9. אשר per *Mun.* 1. 2. 7. 8. 10. 11. 13. 19. fe. 5. כי ביד־ ita 5. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 10. קדשה *Kuph* per *Tsere* 1. 2. 3. 5. 21. 22. 23. & *Mas. Erffurt.* sicut v. 9. ceteri ֵ quoque libri. ℣. 11. נפרד per *Patach* 1. 2. 5. secundum *Mas.* 1. & *Erff.* sed contra *Mas.* 1. & *M. I.* ℣. 12. ויגידו *plene* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 21. contra *Masoram Erffurt.* h. l. & *impressam* ad Gen. 26, 32.

13 בֶּן־אֲבִינֹעַם הַר־תָּבוֹר׃ וַיַּזְעֵק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ
תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ
14 מֵחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישׁוֹן׃ וַתֹּאמֶר דְּבֹרָה אֶל־
בָּרָק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיָדֶךָ
הֲלֹא יְהוָה יָצָא לְפָנֶיךָ וַיֵּרֶד בָּרָק מֵהַר תָּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת
טו אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו׃ וַיָּהָם יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־
הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה לְפִי־חֶרֶב לִפְנֵי בָרָק וַיֵּרֶד
16 סִיסְרָא מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנָס בְּרַגְלָיו׃ וּבָרָק רָדַף אַחֲרֵי
הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־
17 מַחֲנֵה סִיסְרָא לְפִי־חֶרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד־אֶחָד׃ וְסִיסְרָא
נָס בְּרַגְלָיו אֶל־אֹהֶל יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין
18 יָבִין מֶלֶךְ־חָצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי׃ וַתֵּצֵא יָעֵל
לִקְרַאת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי
אַל־תִּירָא וַיָּסַר אֵלֶיהָ הָאֹהֱלָה וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה׃
19 וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם כִּי צָמֵתִי וַתִּפְתַּח
כ אֶת־נֹאוד הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ וַתְּכַסֵּהוּ׃ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֹד
פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׁאֵלֵךְ וְאָמַר
21 הֲיֵשׁ־פֹּה אִישׁ וְאָמַרְתְּ אָיִן׃ וַתִּקַּח יָעֵל אֵשֶׁת־חֶבֶר
אֶת־יְתַד הָאֹהֶל וַתָּשֶׂם אֶת־הַמַּקֶּבֶת בְּיָדָהּ וַתָּבוֹא
אֵלָיו בַּלָּאט וַתִּתְקַע אֶת־הַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ וַתִּצְנַח
22 בָּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם וַיָּעַף וַיָּמֹת׃ וְהִנֵּה בָרָק רֹדֵף
אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ
וְאַרְאֶךָּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ
23 וְהִנֵּה סִיסְרָא נֹפֵל מֵת וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ׃ וַיַּכְנַע
אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֵת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן לִפְנֵי
24 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַתֵּלֶךְ יַד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְקָשָׁה
עַל יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֵת יָבִין
מֶלֶךְ־כְּנָעַן׃

ותשר

primo Iael cum Sisera serio quidem & ex animo, nec vlla fraude, simulatione aut mendacio vsa est, quanquam non sine errore & peccato contra Israelitas commisso, quando optimis verbis in tentorium suum Siseram recepit, & aliquamdiu iuuit; neque Deus vllum ei dolum mendaciumque vel suggessit, vel adprobauit. Deinde v poeni-

מלרע

tentia ducta, & instinctu

חסר א׳.

diuino confirmata, laudabile factū cædis suscepit, atque perpetrauit. Ad quod, quando Deus eam instigavit, instinctus eius iustissimus fuit, tanquam per quem Iael ab iniqua pace & susceptione Siseræ, ad suum officium, quod Deo & populo Israelitico debuit, reuocata est. Schmid. u) stragulo denso & villoso (1) ὁ. ἐπιβολαίῳ. Tig. tegumento quodam. Cf. Bocharti Geogr. Sacr. p. 742.

℣. 12. e) v. 6.
℣. 13. f) v. 10. g) i. e. falcatos c. 1, 19. Nam superioribus sæculis Medi & Syri, & Arabes, & omnes Asiatici curribus sic vtebantur, vt nunc Cyrenaici -- Trecenti currus pugnantes quidem suppeditant trecentos, equos autem mille ducentos requirunt -- Hanc curruum agendorum rationem sustulit Cyrus, proq; ea bello aptiores currus instruxit, rotis firmis, ne facile comminuerentur, & axibus longis, quod minus euertantur omnia, quæ lata sunt. Sellam v. aurigis struxit, veluti turrim, ex lignis firmis. Atq; harum altitudo pertinebat ad aurigæ cubitos, vt equi supra sellas habenis regi possent. Aurigas ipsos totos, exceptis oculis, loricis armauit. Præterea falces ferreas duū fere cubitorum ad axes ab vtraque rotarum parte adposuit, & alias infra axem, quæ terram respicerent: tanquam his in aduersos cum curribus impetum facturis. Hæc Xenophon de Inst. Cyri lib. VI. p. m. 152. seq. vide etiam Curtium lib. 4. c. 15. h) v. 2. 16. i) v. 7. c. 5, 21. 1 Reg. 18, 40.
℣. 14. k) vid. v. 6. l) Ex. 23, 23. c. 32, 34. 2 Sam. 5, 24. m) v. 6. 10.
℣. 15. n) Conturbauit a. Ios. 10, 10. Esth. 9, 24. o) Ps. 83, 10.
℣. 16. p) Gen. 14, 14. q) v. 2. 13.
℣. 17. r) v. 11. s) pax abstinentiæ ab offensionibus, non iuratæ pacis. Malumus dicere, factam id esse ex parte quidem Iabini ex iure gentiū, quo æquum erat, vt quando de proprietate terrarū certabatur, parceretur peregrinis, qui nihil in terris possidebant; nisi hi partibus belligerantibus se vltro adiunxissent. Hoc cum Cheber non faceret, in pace cum Iabino manebat. Schmid.
℣. 18. t) Secede modo. Gen. 19, 2. Egit pri-

℣. 19. x) vtrem (6) Ios. 9, 4. 1 Sam. 16, 20. y) c. 5, 25. ℣. 21. z) sed illa, cum aliquamdiu in ostio tentorii stetisset, mutata mente, vt populus Dei a tyrannide liberaretur, accepit. a) pavillum s. ferreum s. ligneum, quo tentorium figebatur. cf Ex. 27, 19. & not. Num. 3, 26. b) tacite s. clam. Ruth 3, 7. c) c. 3. 21. c. 16, 14. d) per tempora ipsius v. 22. e) vt descenderet vel penetraret paxillus. Femin. (3) c. 1, 14. f) sopore oppressus. Ps. 76, 7. g) & defessus erat (4) 2 Sam. 21, 15. ℣. 22. h) c. 3, 25. i) v. 21. Cant. 4, 3. ℣. 23. k) c. 3. 30. ℣. 24. l) eundo, notat augmentum sequentis. vid. 2 Sam. 3, 1. Ion. 1, 11. m) & dura fuit. Es. 27, 1. cf. 1 Sam. 5, 7.

℣. 16. וברק Per Sakephg. 2. ℣. 18. ויסר Samech per Kamets 1. forma regulari. ℣. 19. ותפתח per Sakephg. 17. 18. & Ber. errore (vt videtur) typothetarum. ℣. 21. בלאט sine Aleph epenthetico 3. sic fu. 5. contra Masoram in 1. & final. f. 1. b ℣. 22. לך per Ithibb 1. 3. אליה per Rbbia 1. 2. 3. 5. ℣. 14. ותלך per Rbbia 1. 3. 6. 9. 20. sic se. 5. & su. 2. incommodius.

ה וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא
2 לֵאמֹר׃ בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב
3 עָם בָּרְכוּ יְהוָה׃ שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ
רֹזְנִים / אָנֹכִי לַיהוָה אָנֹכִי אָשִׁירָה אֲזַמֵּר
4 לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ יְהוָה בְּצֵאתְךָ
מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ
רָעָשָׁה גַּם־שָׁמַיִם נָטָפוּ גַּם־עָבִים נָטְפוּ
ה מָיִם׃ הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה
6 סִינַי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ בִּימֵי שַׁמְגַּר בֶּן־
עֲנָת בִּימֵי יָעֵל חָדְלוּ אֳרָחוֹת וְהֹלְכֵי
7 נְתִיבוֹת יֵלְכוּ אֳרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת׃ חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל
חָדֵלּוּ עַד שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה שַׁקַּמְתִּי
8 אֵם בְּיִשְׂרָאֵל׃ יִבְחַר אֱלֹהִים
חֲדָשִׁים אָז לָחֶם שְׁעָרִים מָגֵן
אִם־יֵרָאֶה וָרֹמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף
9 בְּיִשְׂרָאֵל׃ לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים
י בָּעָם בָּרְכוּ יְהוָה׃ רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת
צְחֹרוֹת יֹשְׁבֵי עַל־מִדִּין וְהֹלְכֵי
11 עַל־דֶּרֶךְ שִׂיחוּ׃ מִקּוֹל מְחַצְצִים בֵּין
מַשְׁאַבִּים שָׁם יְתַנּוּ צִדְקוֹת יְהוָה צִדְקֹת
פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם־
יב יְהוָה׃ עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה עוּרִי
עוּרִי דַּבְּרִי־שִׁיר קוּם בָּרָק וּשְׁבֵה שֶׁבְיְךָ בֶּן־
13 אֲבִינֹעַם׃ אָז יְרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים עָם יְהוָה
14 יְרַד־לִי בַּגִּבּוֹרִים׃ מִנִּי אֶפְרַיִם שָׁרְשָׁם
בַּעֲמָלֵק אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין בַּעֲמָמֶיךָ מִנִּי
מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים וּמִזְּבוּלֻן מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט
טו סֹפֵר׃ וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם־דְּבֹרָה וְיִשָּׂשכָר
כֵּן

Cap. V, ℣. 1. n) v. 5. Ex. 15, 1. Feminino vtitur, quia Debora in hoc opere erat præcipua, sicut Mirjam Num. 12, 1. M. I. o) de tribu Naphtali c. 4, 6. hinc conferunt Gen. 49, 21.

℣. 2. p) *pro vlciscendo* (1) ex vsu chald M. I. h. e. *pro eo, quod Iehoua* (c. 4, 14. 15.) *vltus est vltiones.* Schmid. q) Deut. 32, 42. r) *reddimus in Israele*, vt locus indicetur. In ipsa enim terra Israelis hostes prius dominabantur, & nunc cæsi sunt. *Schmid.* Cf. v. 7. 8. 11. s) *dum ita promtum se præstitit* v. 9. vid. c. 4, 10. Verbum hic sine accusatiuo positum interpretamur *libero & generoso motu cordis se impellere ad agendum*: maxime v. seipsum & membra sua sistere hostiã viuam &c. Rom. 12, 1. coll. Ps. 110, 3. Cant. 6, 12. Cocc.

℣. 3. t) *Principes* Ps. 2, 2. u) nam *ad me quod attinet* Gen. 24, 27. sec. accentus. x) *psallam* 2 Sam. 22, 50.

℣. 4. y) *quando olim exiuisti* miraculosa tempestate cum procella & turbine. vid. not. Deut. 33, 2. & cf. Ex. 19, 16. z) *quando progressus es* Ps. 68, 8. Hab. 3, 12. a) *contremuit* Ps. 18, 8. b) *stillarunt* Ps. 68, 9. conf. Ps. 114, 7.

℣. 5. c) *diffluxerunt & destluxerunt* imbribus Ex. 15, 8. Es. 64, 2. Ps. 97, 5. d) *ipse Sinai* Ps. 68, 9.

℣. 6. e) c. 3, 31. Iam describit miseriam terræ & populi sui temporis. f) quæ cæde Siseræ nobilis v. 24. c. 4, 18. Iungit Iaelem, vt eam æquipararet Schamgari; quod licet aliquam præstiterint salutẽ, non tn. perfectam. *Abarb.* g) *viæ*, i. e. *iter facientes in viis*, M. I. nempe itinera omnia infesta facta sunt viatoribus, propter hostium incursiones. h) *tortuosis* (2) Ps. 125, 5.

℣. 7. i) *villæ, vici & pagi* (2) v. 11. conf. Deut. 3, 5. k) c. 4, 4. 9. Iudicia Deboræ non fuerunt tantũ de iure aut iniuria inter homines, sed maxime de fide in Deum. Arguebat itaq; Israelitas propter defectionem suam a Deo, tanquam *mater filios*, ipsos parturiens ad imaginem Dei Gal. 4, 19. *Cocc.*

℣. 8. l) *eligebat* s. cum eligeret *Israel deos nouos*, sic sec. *accentus* Chald. LXX. M. I. Schmid. &c. m) i. e. *fictitios, nuper factos*. Deut. 32, 17. n) *debellatio* (1) Tunc facta etiam ab hostibus *expugnatio portarum* & summa calamitas. (הִשׁ בִּפְתַח) *Schmid.* Tunc fuit illis *bellum in portis*. M. I. o) conf. 1 Sam 13, 22. p) Loquitur de 40000 Israelis, quæ cæsa erant a Beniaminitis, c. 20. ac si neq; gladius neq; spiculum inter eos fuisset. *Lightf.* ad c. 21.

℣. 9. q) *cor meum erga magistratus* v. 14. qui itæ promti ad (מִלְרַע) bellum adfuerit cum populo suo. r) v. 2. Neh. 11, 2.

℣. 10. s) c. 10, 4. c. 12, 14. t) *albicantibus*, *subalbis*, in quibus rubedo cum albedine mixta est (1) cf. Ez. 27, 18. u) *Schmid.* propr. ex Iob. 15, 61. sic M. I. x) *meditamini* hæc cum laude Dei Ps. 145, 2.

℣. 11. y) ob vocem *diuidentium* (Cocc. *numerantium*) oues suas (3) Prou. 30, 27. Iob. 21, 21. Rad. Chald. & Arab. *diuisit*; sed Schmid. *cogentium* greges, cum quo cf. significationem Arab. in 5 Coniug. *celeriter iuit*. z) *haustra* (1) cf. Gen. 29, 2 seqq. Ex. 2, 16. seq. a) *ibi etiam colloquentur* (2) c. 11, 40. et Hos. 3. 10. b) cf. 2 Thess. 1, 6. 7. c) erga *pagos suos*. v. 7. cf. Hab 3, 14. d) *tunc rursus descenderunt ad portas*, antea ab hostib. occupatas v 8.

℣. 12. e) Es. 51, 9. f) Ps. 68, 19

℣. 13. g) *tunc* (v. 11.) *dominari fecit residuos*. Pih. l. tantum a cf. *Hiph.* Es. 41, 2. h) *in potentes hostes* Ex 15, 10. i) *populum* s. reliquias *populi* sui, super oues fecit. At Cocc. Lex. p. 791. *tunc subegit superstitem ducibus populi*, *subegit mihi superstitem in fortibus*.

℣. 14. k) *Ex Ephraim* ipsa Debora fuit c. 4, 5. l) *quorum* qs. *radix* victoriarum, nempe Iosua, consimili euentu præluit victoria de Amaleko. Ex. 17, 13. m) c. 3, 13. n) *Post te autem*, o Ephraim, est Beniamin, & sic interposito hoste tibi succurrere non potuit. *Gusset.* p. 819. Al. *Post te* Iosuam *Ehud* ex Beniaminitis c. 3, 15 al. cf 1 Sam. 15, 7. o) ex tribu Manasses Ios. 17, 1. descenderunt rectores v. 9. p) at e Zebulon *contrahentes* populum s. milites. c 4, 6. q) *virga numerantium* s. *conscribentium* eos. vid. *Gusset* l. c.

℣. 15. r) *Principes mei in Iaschar cum Debora* adfuerunt, & *vt Iaschar, sic etiam Barakus.*

℣. 1. וַתָּשַׁר *Schin* per *Kamets* 6. 7. 9. 20. ℣. 6. בִּימֵי per *Kadma* 7. 8 11 12. 16. at per *Rbhia* 1. 3. su. 5. incommode. וְהֹלְכֵי sine præfixo *Vau* 1. sic emendatum in 5. ℣. 7. חָדֵלּוּ *Lamed* geminant per *Dagesch* 1. 2. 5. 6. 9. 10. secundum *M. I.* ℣. 8. לָחֶם *Cheth* per *Tsere* 1. & in marg. 6. 9. contra *Msf. Erff.* ℣. 9. בָּרְכוּ per *Schua simplex* 1. 3. 5. ℣. 11. פִּרְזוֹנוֹ *defect.* 1. 2. te. 3. secundum *Msf.* 2. 2. at plene requirit *Masora Erffurt.* ℣. 12. וּשְׁבֵה *Schin* per *schua simpl.* 1. 3. 5. sed *Chateph* præced. *Metheg*, postulat *M. I.* ℣. 13. עַם־יְהוָה ita 1

32, -. &c. sed *Schmid.* intelligit *Angelos.*
ỳ. 21. p) c. 4, 7. 1 Reg. 18, 40. q) *conuoluit* l. *abripuit eos* (1) r) *præuentionum*, h. e. *rapidissimus.* Schmid. s) *sic conculcabis*, o anima mea, *potentiam* hostis cf. Ps. 91, 13. Es. 63, 2. 3. sed *Cocc.* q. d. *pro arcu fidem & preces anima mea tendebat.* Illas preces etiam efficaces fuisse, seque magis cum Deo, quam cum hostibus luctatam esse significat, coll. Hebr. 11, 33. Zach. 12, 5.
ỳ. 22. t) *Tunc contuderunt eos* hostes. v. 26. Es. 16, 8. u) *calcanei seu ungulæ equorum.* Gen. 49, 17. x) *a saltibus, saltibus*, inquam, *robustorum eius*, i. e. hostes, ab effusis & quadrupedantibus suis equis obtriti sunt. cf. Nah. 3, 2.
ỳ. 23. y) *maledicite.* Gen. 12, 3. z) ciuitati Galilææ; quæ loco prælii valde erat propinqua,

קמץ בז״ק

neque tamen auxilio venerat. consilio degeneri inter partes media. *Lightf.*

כֵּן בָּרָק בָּעֵמֶק שֻׁלַּח

בְּרַגְלָיו בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים

חִקְקֵי־לֵב׃ 16 לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין

הַמִּשְׁפְּתַיִם לִשְׁמֹעַ שְׁרִקוֹת עֲדָרִים לִפְלַגּוֹת

רְאוּבֵן גְּדוֹלִים חִקְרֵי־לֵב׃ 17 גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן

שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת אָשֵׁר

יָשַׁב לְחוֹף יַמִּים וְעַל־מִפְרָצָיו

יִשְׁכּוֹן׃ 18 זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי

עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה׃ 19 בָּאוּ מְלָכִים

נִלְחָמוּ אָז נִלְחֲמוּ מַלְכֵי כְנַעַן בְּתַעְנַךְ

עַל־מֵי מְגִדּוֹ בֶּצַע כֶּסֶף לֹא

לָקָחוּ׃ כ מִן־שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים

מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם־סִיסְרָא׃ 21 נַחַל קִישׁוֹן

גְּרָפָם נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי

נַפְשִׁי עֹז׃ 22 אָז הָלְמוּ עִקְּבֵי־

סוּס מִדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו׃ 23 אוֹרוּ

מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אֹרוּ אָרוֹר

יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת

יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים׃ 24 תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים

יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים

בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ׃ כה מַיִם שָׁאַל חָלָב

נָתָנָה בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה׃ 26 יָדָהּ

לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת

עֲמֵלִים וְהָלְמָה סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמָחֲצָה

וְחָלְפָה רַקָּתוֹ׃ 27 בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל

שָׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפָל בַּאֲשֶׁר

כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד׃ 28 בְּעַד הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה

וַתְּיַבֵּב אֵם סִיסְרָא בְּעַד הָאֶשְׁנָב מַדּוּעַ

בֹּשֵׁשׁ

s) *in vallem missus est Issaschar pedibus suis*, l. post pedes Baraki c. 4, 10. 14. t) *in partibus autem* s. *ad riuos Rubenis* (3) v. 16. Iob. 20, 17. u) *magni statuti cordis.* Rubenitæ etiam profunda cogitantes domi manebant. *Cocc.* Lex. p. 668.
ỳ. 16. x) *duo repagula* (1) Gen. 49, 14. y) *sibilos, balatus* (1) Ier. 18, 16. Conqueritur de his tribubus, quod nihil ad hoc bellum contulerint, ne consilio quidem. *Gusset.* p. 819. At *Schmid.* versum 15. seqq. in futuro accipit, quod illi omnes in posterum socii Deboræ & Baraki futuri sint.
ỳ. 17. z) Ios. 13, 25. a) *manebat.* Schmid. *tutus habitabit.* b) Deut. 1, 17. *& cur Dan timebat nauibus*, vt iis & maris opportunitate non vsus sit, ad auxilium ferendum populo Dei, *Gusset.* cum a loco prælii non procul abesset. *Lightf.* c) *Aser etiam desidebat ad portum marium* (6) Gen. 49, 13. Ier. 47, 7. d) in *perruptis* & laceris *locis* suis manebat (1).
ỳ. 18. e) *Sed ad Sebulonem quod attinet* c. 4, 10. 14. f) *populus eius contempsit animam suam etiam ad moriendum.* cf. c. 9, 17. g) *sic etiam Naphtali.* h) *in excelsis locis* agri Prou. 9, 3. in monte Tabor Iud. 4, 6.
ỳ. 19. i) sc. minores & Iabini confœderati. cf. c. 4, 2. 7. & Ios. 11, 10. k) vid c. 1, 27. l) Ios. 12, 21. cf. 2 Reg. 23, 29. Apoc. 16, 16. m) *quæstum argenti non acceperunt*, si quis vitam redimere vellet; nec munera, nec supplices preces admiserunt. cf. Es. 13, 17.
ỳ. 20. n) *E cælis pugnauerunt* sc. *Elohim*, Deus Trinunus, per nimbos & tempestates vid. v. 21. c. 4, 15. Ios. 10, 11. *Joseph.* A. I. lib. 5. c. 6. De constructione conf. Gen. 10, 13. o) *ipsa stellæ quasi de viis suis pugnarunt cum Sissera.* Locutio prouerbialis de infaustis rebus. cf. Es. 13, 10. ...

a) Dei Filius. c. 2, 1. c. 6, 11. ỳ. 24. b) LXX. vt Luc. 1, 28. 42. c) v. 6. c. 4, 18. seqq. d) quæ *in tentoriis habitant*, quales peregrinæ. *Schmid.* cf. not. c. 1, 16. c. 4, 17. ỳ. 25. e) c. 4, 19. f) absque simulatione & fraude, etsi postea Deus ipsi meliorem mentem indidit. *Schmid.* g) *in phiala*, al. *patina* (2) c. 6, 38. h) *butyrum.* Vat. *Lac butyri*, e quo fuerat expressum butyrum. ỳ. 26. i) 1 Sam. 6, 6. Trem. *sese extenderunt* sc. sinistra & dextra ipsius. Sed *Schmid.* aliique: *manum suam, ad paxillum emisit eam.* Cf. *Gusset* p. 860. k) *ad malleum* (1) laborantium. l) *& sic contudit.* v. 22. m) *percussit* (1) n) *& perfregit.* Ps. 110, 5. 6 o) *& transfixit, transuerberauit.* Iob. 20, 24. p) c. 4, 11. ỳ. 27. q) *incuruauit se*, cum percussus se erigere vellet. Ps. 20, 9 r) *vbi* l. *in loco, quo.* c. 17, 8. 9. s) *destructus.* Ps. 137, 8. ỳ. 28. t) *& clamauit, eiulauit* (1) u) *per fenestellam, cancellos* (2) Prou. 7, 6.

ỳ. 17. וְעַל Præfixum *Vau* omittit 3. sic su. 5. ỳ. 18. זְבֻלוּן per *Sakephgadol* 6. 9. 15. 17. 18. 20. 22. *Ber.* at 2. se. per *Geresch.* ỳ. 20. עִם per *Merca* 17. 18. & *Ber.* ỳ. 21. עִקְּבֵי *Koph* sine *Dagesch* 7. 8. 10. 12. 12. 13. 14. 15. 16. 19. 21. ỳ. 24. חֶבֶר *Chet* per *Tsere* 1. 3. 5. ỳ. 25. מָחֲצָה sine præfixo ו 1. sic su. 3. ỳ. 28 הַחַלּוֹן per *Geresch*, prævio *Kadma*, 1. 2. 3.

בְּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא מַדּוּעַ אֶחֱרוּ פַּעֲמֵי
29 מַרְכְּבוֹתָיו׃ חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶנָּה אַף־
ל הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ׃ הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ
שָׁלָל רַחַם רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר שְׁלַל
צְבָעִים לְסִיסְרָא שְׁלַל צְבָעִים
31 רִקְמָה צֶבַע רִקְמָתַיִם לְצַוְּארֵי שָׁלָל׃ כֵּן
יֹאבְדוּ כָל־אוֹיְבֶיךָ יְהוָה וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ
בִּגְבֻרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה׃

ו וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיַד־
2 מִדְיָן שֶׁבַע שָׁנִים׃ וַתָּעָז יַד־מִדְיָן עַל־יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי מִדְיָן
עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְהָרוֹת אֲשֶׁר בֶּהָרִים
3 וְאֶת־הַמְּעָרוֹת וְאֶת־הַמְּצָדוֹת׃ וְהָיָה אִם־זָרַע יִשְׂרָאֵל
4 וְעָלָה מִדְיָן וַעֲמָלֵק וּבְנֵי־קֶדֶם וְעָלוּ עָלָיו׃ וַיַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם
וַיַּשְׁחִיתוּ אֶת־יְבוּל הָאָרֶץ עַד־בּוֹאֲךָ עַזָּה וְלֹא־יַשְׁאִירוּ
ה מִחְיָה בְּיִשְׂרָאֵל וְשֶׂה וָשׁוֹר וַחֲמוֹר׃ כִּי הֵם וּמִקְנֵיהֶם
יַעֲלוּ וְאָהֳלֵיהֶם יָבֹאוּ כְדֵי־אַרְבֶּה לָרֹב וְלָהֶם וְלִגְמַלֵּיהֶם
6 אֵין מִסְפָּר וַיָּבֹאוּ בָאָרֶץ לְשַׁחֲתָהּ׃ וַיִּדַּל יִשְׂרָאֵל מְאֹד
מִפְּנֵי מִדְיָן וַיִּזְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה׃
7 וַיְהִי כִּי־זָעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה עַל
8 אֹדוֹת מִדְיָן׃ וַיִּשְׁלַח יְהוָה אִישׁ נָבִיא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי
הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וָאֹצִיא אֶתְכֶם מִבֵּית עֲבָדִים׃
9 וָאַצִּל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד כָּל־לֹחֲצֵיכֶם וָאֲגָרֵשׁ
י אוֹתָם מִפְּנֵיכֶם וָאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־אַרְצָם׃ וָאֹמְרָה
לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִירְאוּ אֶת־אֱלֹהֵי הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר אַתֶּם יוֹשְׁבִים בְּאַרְצָם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי׃
11 וַיָּבֹא מַלְאַךְ יְהוָה וַיֵּשֶׁב תַּחַת הָאֵלָה

x) *conflatur venire* (a) Ex. 32, 1. Vtique malum videtur omen! vel captus vel cæsus est filius meus. *Schmid.* y) *cur tardant, morantur.* Gen. 31, 5. 2 Sam. 10, 5. z) *incessus, per vices repetiti*; Ef. 26, 6.

℣. 29. a) *Sapientes principum eius*, respondebant illi. *Sapientes* hic sunt *sagaces*, prudentes & iudiciosæ, quæ de rebus & euentibus prudenter iudicant. *Principes* a. *præcipua ministra Matris Sisera*, quæ instar Reginæ erat, si non ex regia familia. *Schmid.* b) quælibet *respondit illi.* cf. Ex. 19, 19. Hab. 2, 11. *Discrepantia numeri indicat distributionem* vt Deut. 32, 35. c) *immo & ipsa sibi verba sua respondebat*, quibus se frustra solabatur, dicens cum reliquis:

℣. 30. d) q. d. vtique ob prædam conquirendam & diuidendam tempus labitur. e) *puellam aut binas puellas*, sic dictas per contemtum. At *Schmid.* forte, quia parci solet puellis in bello ob sexum & ætatem. f) *Capiti viri*, i.e. *singulis*, cuique militi. cf. Ex. 30, 11. g) *colorum, varii coloris.* h l. *tantum.* *Gussetio* p. 707. qs. *dignitas vestis.* h) *acupictura, acupictam.* Ps. 45, 15. cf. Ex. 26, 36. i) i.e. *ab vtroque latere acupicti* siue iisdem figuris, s. diuersis. *M.* l k) *collis prædæ* (i.e. *pecudum* coll. 1 Sam. 15, 19. 21. vel sec. Schmid. *mulierum*;) imponenda vel ad ostentationem c. 8, 21. 26. vel ad ferendum ea, ob nimiam prædæ copiam. cf. Thren. 1, 14. c. 5, 5. Iee. 27, 2.

℣. 31. l) *sic pereant* l. *peribunt.* Est conclusio Cantici, constans vel voto, vel prophetia (c. 4, 4.) de conuenientia iudiciorum DEI. sic conferenda est Apocalypsis. m) *sicut sol, cum oritur.* cf. Mal. 3, 20. Sap. 3, 7. Sir. 50, 7. Dan. 12, 3. Mac. 15. 43. n) *in robore suo*, h. e. quando pleno iubare ortus est, splendidissime fulgens. *Schmid.* o) c. 3, 11. c. 8, 28.

CAP. VI, ℣. 1. p) c. 4, 1. c. 10, 6. q) vid. ℣. 13. c. 2, 14. r) *Midianitarum.* Num. 25, 17. 18. Hi agunt cum Israelitis acerbius crudeliusque, quam vlli hostes adhuc fecerant, ex antiqua vindictæ cupidine, quod a Mose excisi

Cap. VI.

essent Num. 31, 2. seqq. *Lightf.*

℣. 2. s) c. 3, 10. Ps. 89, 14. t) *specus*, cum foramine vnde lux illabatur (1) ὀ. τὰς τρυμαλιάς. Marc. 10, 25. u) *arces in locis arduis* & ובאו קרי *præruptis rupibus.* Ps. 18, 3. Ez. 33, 27.

℣. 3. x) c. 5, 14. y) *Arabes.* ℣. 33. c. 7, 12. c. 8, 11. Iob. 1, 3. cf. Gen. 25, 3.

℣. 4. z) c. 1, 18. a) *victum, vitæ sustentationem* (8) c. 17, 10. Gen. 45, 5. ὀ. ὑπόστασιν ζωῆς. cf. Hebr. 11, 1.

℣. 5. b) *mensura æquante locustas.* Leu. 25, 26. c) c. 7, 12.

℣. 6. d) *& sic attenuatus viribus & facultatibus exhaustus est* Ps. 79, 8. Ps. 116, 6. ὀ. ἐπτώχευσεν. 2. Cor. 8, 9.

℣. 7. e) Gen. 21, 11. Ios. 24, 6. ℣. 8. f) i.e. *virum quendam, qui prophetico munere functus* pro necessitate illius temporis, cuius ideo nomen reticetur. Fuit autem scopus verborum eius, reprehendere Israelem, & demonstrare, quod propter peccata hæ angustiæ illis euenirent. *Abarb.* g) Ex. 20, 2. ℣. 9. h) c. 4, 3. ℣. 10. i) 2 Reg. 17, 35. ℣. 11. k) Filius DEI, ex coll. ℣. 14. 16. 18. 20. 23. c. 2, 1. c. 5, 23.

℣. 30. רחמתים sic *Tau Patachatum* habent 1. 2. 3. 5. 6. 9. 22. 23. regularius quam ceteri, qui *Kametz*. CAP. VI. 1. ביד Per *Merca* 1. 2. 3. sic fu. 5. ℣. 2. עשו per *Merca* 5. at per *Mun.* 1. ℣. 8. אמר per *Psik Mun.* 2. 3. אנכי per *Rbhia* se. 5. ממצרים pro eo legit 3. מארץ מצרים & sic fu. 5. ℣. 10. אשר־אתם ישבים ita 1. ℣. 11. וישב per *Geresch* 1. 3. at per *Mahpach*, sequente *Makk.* 2.

אם טל יהיה על הגזה לבדה ועל כל הארץ חרב
וידעתי כי תושיע בידי את ישראל כאשר דברת :
38 ויהי כן וישכם ממחרת ויזר את הגזה וימץ טל מן
39 הגזה מלוא הספל מים : ויאמר גדעון אל האלהים
אל יחר אפך בי ואדברה אך הפעם אנסה נא רק
הפעם בגזה יהי נא חרב אל הגזה לבדה ועל כל
מ הארץ יהיה טל : ויעש אלהים כן בלילה ההוא ויהי
חרב אל הגזה לבדה ועל כל הארץ היה טל :
ז וישכם ירבעל הוא גדעון וכל העם אשר אתו ויחנו
על עין חרד ומחנה מדין היה לו מצפון מגבעת
2 המורה בעמק : ויאמר יהוה אל
גדעון רב העם אשר אתך מתתי את מדין בידם פן
3 יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי : ועתה
קרא נא באזני העם לאמר מי ירא וחרד ישב ויצפר
מהר הגלעד וישב מן העם עשרים ושנים אלף ועשרת
4 אלפים נשארו : ויאמר יהוה אל
גדעון עוד העם רב הורד אותם אל המים ואצרפנו
לך שם והיה אשר אמר אליך זה ילך אתך הוא ילך
אתך וכל אשר אמר אליך זה לא ילך עמך הוא לא
ה ילך : ויורד את העם אל המים ויאמר
יהוה אל גדעון כל אשר ילק בלשונו מן המים כאשר
ילק הכלב תציג אותו לבד וכל אשר יכרע על ברכיו
6 לשתות : ויהי מספר המלקקים בידם אל פיהם שלש
מאות איש וכל יתר העם כרעו על ברכיהם לשתות
7 מים : ויאמר יהוה אל גדעון בשלש מאות
האיש המלקקים אושיע אתכם ונתתי את מדין בידך
8 וכל העם ילכו איש למקמו : ויקחו את צדה העם
בידם ואת שופרתיהם ואת כל איש ישראל שלח איש
לאהליו

ex parte פתח בסף montanam. q.d. ocius abeat ex montanis his Gileadicæ familiæ Abiezeris, quisque domum suam.

℣. 4. a) ad aquas illius fontis & fluvii infra montem, in quo castra

Cap. VII.

posita erant. ℣. 3. b) vt probem eum l. explorem eos. Ef. 48, 10. Mal. 3, 2. c) DEus enim eos iam satis nouerat, sed Gideon ignorabat, quos retinere debebat Schmid.

℣. 5. d) qui lambet (6) ℣. 6. 7. 1 Sam. 21, 19. nempe e manu, vt docet ℣. sequens. e) eum sistas seorsim Hos. 2, 5. f) Hanc probationem instituit DEus, vt separaret omnia genua, quæ se incuruauerant

קמץ בזק

Baali 1 Reg. 19, 18. *Abarb.* sic *Ialkut* etc.

℣. 6. g) ℣. 5. *capite elato*, vt est Ps. 110, 7. *Lightf.*

℣. 7. h) cf. 1 Sam. 14, 6.

℣. 8. i) *sumserunt itaque ex rebus totius exercitus commeatum.* Gen. 45, 21. k) *populus ille trecentorum virorum.* l) quisque, quantum sibi satis esse putabat, aut ferre poterat. *Schmid.* m) singuli singulas, & sic etiam hydrias. *Schmid.*

g) Signum, Gideoni ostensum in madido & sicco vellere, vera Israelis imago fuit, madidi rore doctrinæ diuinæ, quando solus mundus reliquus erat siccus; nunc v. sicci, quando totus mundus reliquus est madidus. *Lightf.* Sic in *Ialkut* citant Hos. 14, 6. cf. Ps. 72, 6. h) *siccitas.* ℣. 39. Ier. 50, 38. i) ℣. 36.

℣. 38 k) *& expressit* Ef. 1, 6. Iob 39, 15. Fut. *Kal* ad form. ויסר Iud. 4, 18. l) *& expressit exterſit* Ef. 51, 17. m) *phialæ* (2) c. 5, 25.

℣. 39. n) Gen. 18, 32. o) ℣. 37.

℣. 40. p) *Augustinus* de vnit. Eccles. c. 5. Non video, quid hic aliud figuratum & pronunciatum sit, nisi vt aream intelligamus orbem terrarum; locum velleris, populum Israel. Erat a. apud illum populum hoc munus in vellere; h. e. in velamine, & quasi in nube secreti, quia nondum fuerat reuelatum. Nunc a. videmus orbem terrarum iam reuelato rore saginari per Euangelium Domini nostri, quod tunc in illo tegmine figurabatur; illam v. gentem, amisso sacerdotio, quod habebat, quia in scripturis non intelligit Christum, tanquam in sicco vellere remansisse. vid. not. ad ℣. 37. CAP. VII. ℣. 1. q) c. 6, 32. r) *supra En Charod*, vel *ad fontem iuxta Charod*, quæ patria Schammæ inter heroas Dauidis 2 Sam. 23, 25 cf. 1 Sam. 29, 1. coll. Iud. 6, 33.

℣. 2. s) *glorietur.* Hithp. (7) Ef. 10, 15. t) Deut. 8, 17. Ps. 44, 4. cf. Ef. 59, 16.

℣. 3. u) Deut. 20, 8. 1 Macc. 3, 56 x) *& trepidus* 1 Sam. 4, 13 c. 13, 7. ὁ δειλός. Apoc. 21, 8. y) q. d. *auolet*, i. e. *ocius se amoueat* (1) z) quidam: *ex monte hoc versus Gileadem*; at *Schmid* Dicimus h. l. *Gilead* stare pro *Abiezer*, qui filius *Gileadis* fuit (vid. Num. 26, 30.) & cum dimidia tribu Manassis sortem cis Iordanem sortitus est (Ios. 17, 2.) eamque ei

℣. 37. ועל per *Makk.* 1. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. וידעתי per *Sakeph g.* 1. at per *Sakeph k.* cum *Mun.* in eadem voce 2. 5. דברת *Beth Kametsatum* habent 2. 3. sic fu. 5. contra *Maf.* ad ℣. 36. ℣. 38. ויזר ita 2. at ויזר 1. 13. 6 9. 20. ac denique ויזר 3. ℣. 39. אל הגזה pro אל habent על 3. & in marg. 6. 9. ויזר 12. 21. 23. & sic fuit in textu. 1. 2. 5. contra *Maf. Erff.* טל *Tet* sine *Dagesch* 3. 7. 12. 14. 20. 21. ℣. 40. אל pro eo habent על 1. 3. & in marg. 6. 9. sic fu. in textu 5. contra *Maf. Erff.* CAP. VII. ℣. 1. חרד per *He* loco *Chet* 6. 9. in marg. ℣. 3. נא per *Graschaim*, præced. *Makkeph*, 1. 2. 3. sic fu. 5. הגלעד sine præfixo *He* 6. 9. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. & sic correctum in 3. at 6. illud tamen in marg. habet. ℣. 4. והיה cum *Gaiah*, 1. sec. *Maf.* suam & *Erff.* ℣. 5. מן המים pro מן scribunt אל 1. & in marg. 6. 9. ℣. 8. ואת כל *Munach* loco *Kadma* irregulariter habent 17. 18. *Ber.*

לְאֹהָלָיו וּבִשְׁלֹשׁ־מֵאוֹת הָאִישׁ הֶחֱזִיק וּמַחֲנֵה מִדְיָן הָיָה
9 לוֹ מִתַּחַת בָּעֵמֶק׃ וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא
וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה קוּם רֵד בַּמַּחֲנֶה כִּי נְתַתִּיו בְּיָדֶךָ׃
י וְאִם־יָרֵא אַתָּה לָרֶדֶת רֵד אַתָּה וּפוּרָה נַעַרְךָ אֶל־
11 הַמַּחֲנֶה׃ וְשָׁמַעְתָּ מַה־יְדַבֵּרוּ וְאַחַר תֶּחֱזַקְנָה יָדֶיךָ
וְיָרַדְתָּ בַּמַּחֲנֶה וַיֵּרֶד הוּא וּפֻרָה נַעֲרוֹ אֶל־קְצֵה הַחֲמֻשִּׁים
12 אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה׃ וּמִדְיָן וַעֲמָלֵק וְכָל־בְּנֵי־קֶדֶם נֹפְלִים
בָּעֵמֶק כָּאַרְבֶּה לָרֹב וְלִגְמַלֵּיהֶם אֵין מִסְפָּר כַּחוֹל שֶׁעַל־
13 שְׂפַת הַיָּם לָרֹב׃ וַיָּבֹא גִדְעוֹן וְהִנֵּה־אִישׁ מְסַפֵּר לְרֵעֵהוּ
חֲלוֹם וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלוֹם חָלַמְתִּי וְהִנֵּה צְלוּל לֶחֶם שְׂעֹרִים
מִתְהַפֵּךְ בְּמַחֲנֵה מִדְיָן וַיָּבֹא עַד־הָאֹהֶל וַיַּכֵּהוּ וַיִּפֹּל
14 וַיַּהַפְכֵהוּ לְמַעְלָה וְנָפַל הָאֹהֶל׃ וַיַּעַן רֵעֵהוּ וַיֹּאמֶר אֵין
זֹאת בִּלְתִּי אִם־חֶרֶב גִּדְעוֹן בֶּן־יוֹאָשׁ אִישׁ יִשְׂרָאֵל נָתַן
הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ אֶת־מִדְיָן וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה׃
טו וַיְהִי כִשְׁמֹעַ גִּדְעוֹן אֶת־מִסְפַּר הַחֲלוֹם
וְאֶת־שִׁבְרוֹ וַיִּשְׁתָּחוּ וַיָּשָׁב אֶל־מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
קוּמוּ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיֶדְכֶם אֶת־מַחֲנֵה מִדְיָן׃
16 וַיַּחַץ אֶת־שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת הָאִישׁ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיִּתֵּן
שׁוֹפָרוֹת בְּיַד־כֻּלָּם וְכַדִּים רֵקִים וְלַפִּדִים בְּתוֹךְ
17 הַכַּדִּים׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִמֶּנִּי תִרְאוּ וְכֵן תַּעֲשׂוּ וְהִנֵּה
אָנֹכִי בָא בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה וְהָיָה כַאֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה כֵּן
18 תַּעֲשׂוּן׃ וְתָקַעְתִּי בַּשּׁוֹפָר אָנֹכִי וְכָל־אֲשֶׁר אִתִּי
וּתְקַעְתֶּם בַּשּׁוֹפָרוֹת גַּם־אַתֶּם סְבִיבוֹת כָּל־הַמַּחֲנֶה
19 וַאֲמַרְתֶּם לַיהוָה וּלְגִדְעוֹן׃ וַיָּבֹא
גִדְעוֹן וּמֵאָה־אִישׁ אֲשֶׁר־אִתּוֹ בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה רֹאשׁ
הָאַשְׁמֹרֶת הַתִּיכוֹנָה אַךְ הָקֵם הֵקִימוּ אֶת־הַשֹּׁמְרִים
כ וַיִּתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָרוֹת וְנָפוֹץ הַכַּדִּים אֲשֶׁר בְּיָדָם׃ וַיִּתְקְעוּ
שְׁלֹשֶׁת הָרָאשִׁים בַּשּׁוֹפָרוֹת וַיִּשְׁבְּרוּ הַכַּדִּים וַיַּחֲזִיקוּ

n) i.e. *ad suos* c. 20, 8. Deut. 5, 26. conf. Ex. 18, 23. o) *trecentos autem viros* qs. *adprehendit*. Deut. 22, 25. & *retinuit*. Ex. 9, 2. Ier. 50, 33. Al. imperterrita fide sua & exemplo *confirmauit*. Leu. 25, 35. p) *infra montem*. ℣. 3. *in valle* Iezreelis c. 6, 33.

℣. 9. q) c. 4, 14.

℣. 10. r) sc. solus, ad castra exploranda.

℣. 11. s) *vt audias*, vel *audies enim* ibi, quid ipsi hostes loquantur t) vid. Ex. 13, 18. & Ios. 1, 14.

℣. 12. u) c. 6, 3. 33. x) c. 8, 10. y) *iacentes*, *diffusi erant*. cf. Gen. 25, 18. 1 Sam 30, 16. *Schmid*. Dormiebant securi, quasi mortui essent. cf. supra c. 3, 25. c. 4, 21. z) c. 6, 5. Ier. 46, 23. Apoc. 9, 3. seqq. a) Ios. 11, 4. 1 Sam. 13, 5.

℣. 13. b) *& ecce vnus alteri*. c. 6, 29 c) *tostus panis* (2) rad. צלה. vt הגיג ab הגה al. *strepitus*. al. *vmbra* s. *species* panis hordeacei. d) *voluebat se. versabatur*. Hithp. (4) Iob. 37, 12. Gen. 3, 24.

℣. 14. e) *nisi* Gen. 47, 18. Am. 3, 3. 4. Non est dubium, quin hæc interpretatio fuerit ab impulsu diuino, vt confirmaret animum Gideonis. *Abarb.*

℣. 15. f) *recitationem* s. *recensionem* (2) alibi *numerum* denotat. g) *explicationem* s. *enucleationem eius*, qs. *fractio* eius cortice. Ps. 60, 4. ὀ σύγκρισιν. cf. 1 Cor. 2, 13. h) sc. DEo gratias agens. Gen. 24, 26. i) ℣. 9.

℣. 16. k) *Diuisit vero*. c. 9, 43. Gen. 32, 8. l) *in tria agmina*. 1 Sam. 11, 11. c. 2, 17. Iob. 1, 17. m) *& hydrias vacuas* Gen. 24, 15. n) ℣. 20. c. 15, 4. o) cf. 2. Cor. 4, 6. 7. Circumferunt *luminaria in hydriis*, aut id genus vasis testaceis, adeo ut nullum lumen apparuerit, vsque dum castra tota circumdedissent; tunc enim subito clangerunt, & confregerunt hydrias, ac protulerunt luminaria sua: vt tam clangore subito, quam improuisis luminaribus, corda Midianitarum concussa ri e

strepidatione. Hab. 3, 7. *Lightf.*

℣. 17. p) *Ex me videte*, & discite ex me faciente, quid vobis faciendum sit. *Schmid*. Conf. c. 9, 48.

℣. 18. q) *pro Iehoua & Gideone* adsumus. vid. ℣. 20.

℣. 19. r) *initio*, *sub initium*. Ex. 12, 2. Ez. 40, 1. s) *vigiliæ*; Ex. 14, 24. t) *mediæ* צליל קרי 1 Reg. 6, 8. i. e. *sub mediam noctem*, cum custodes & vigiles mutari solent. *Calov*. Nox enim trium fuit vigiliarum, vid. not. Ex. 14, 24. Vtitur Gideon omni militari industria ac mirabili prudentia. Armat trecentos suos viros, non lanceis, sed buccinis & lagenis, habentibus in se lampades inclusas. Adgreditur hostes in media noctis hora, quod tempus mortales altissimo somno premit: Collocat suos per circuitum castrorum in tres partes, & ipsos iussit, se imitari. *Brentius*. Veruntamen addimus hanc armaturam non a Gideone iouentam, sed a Iehoua subministratam fuisse vna cum toto agendi modo. *Schmid*. ad ℣. 16. u) *vix* (Gen. 27, 30) constituerant nouos custodes. x) *& diffringendo* Ps. 2, 9. sc. *diffregerunt*. cf. Leu. 6, 7. ℣. 20. y) *Deinde v. tenuerant*. Neh. 4, 10. 15.

℣. 10. ופּוּרָה *Plene* per *Schurek* hic & ℣. 11. scribunt 1. 3. sic su. 5. contra *Mas*. ad ℣. 10. & Es. 10, 33. ℣. 11. החמשׁים per *Schin dageschatum* 1. 7. 8. 11. 13. 15--18. 21. 22. *Ber*. sic su. 5. contra *Mas. Erffurt*. ad Exod. 13, 18. ℣. 12. כַּחוֹל *Caph* per *Kamets* 3. 6. 9. 14. 20. ℣. 13. הִנֵּה per *Psik Munach*. 1. 5. צליל ita per *Iod* scribunt. &, , legunt in textu 3. 14. contra *Mas. Erffurt*. שְׂעֹרִים per *Rbhia*, præuio *Munach*, 1. ℣. 14. ויען רעהו ויאמר ita 1. ℣. 17. תעשׁ cum adiecto *Nun paragogico* 3. quam variationem obseruat etiam *Mas. impressa* ad h. l. & Num. 32, 23. item *Buxtorff*. in *Tiber*. p. 87. Videlicet *Masora magna* notat, quindecim reperiri תַּעֲשׂוּן. connumerato scilicet hoc loco controuerso; at *Mas*. parua cum *Mas*. 2. & *Erff*. raorum modo *quatuordecim* numerat. ℣. 19. גִדְעוֹן sic per *Tlischak*. 1. 2. aptius, quam ceterorum *Tlischagd*. ℣. 20. וַיִּתְקְעוּ per *Tlischakt*. 1.

ביד־שמאולם בלפדים וביד־ימינם השופרות לתקוע
ויקראו חרב ליהוה ולגדעון: ויעמדו איש תחתיו 21
סביב למחנה וירץ כל־המחנה ויריעו ויניסו:
ויתקעו שלש־מאות השופרות וישם יהוה את־חרב 22
איש ברעהו ובכל־המחנה וינס המחנה עד־בית
השטה צררתה עד שפת־אבל מחולה על־
טבת: ויצעק איש־ישראל מנפתלי ומן־אשר ומן־ 23
כל־מנשה וירדפו אחרי מדין: ומלאכים שלח 24
גדעון בכל־הר אפרים לאמר רדו לקראת מדין
ולכדו להם את־המים עד בית ברה ואת־הירדן
ויצעק כל־איש אפרים וילכדו את־המים עד בית
ברה ואת־הירדן: וילכדו שני־שרי מדין את־ כה
ערב ואת־זאב ויהרגו את־עורב בצור־עורב ואת־זאב
הרגו ביקב־זאב וירדפו אל־מדין וראש־ערב וזאב
הביאו אל־גדעון מעבר לירדן: ויאמרו אליו איש ח
אפרים מה־הדבר הזה עשית לנו לבלתי קראות
לנו כי הלכת להלחם במדין ויריבון אתו בחזקה:
ויאמר אליהם מה־עשיתי עתה ככם הלא טוב עללות 2
אפרים מבציר אביעזר: בידכם נתן אלהים את־ 3
שרי מדין את־ערב ואת־זאב ומה־יכלתי עשות
ככם אז רפתה רוחם מעליו בדברו הדבר הזה:
ויבא גדעון הירדנה עבר הוא ושלש־מאות האיש 4
אשר אתו עיפים ורדפים: ויאמר לאנשי סכות תנו־ ה
נא ככרות לחם לעם אשר ברגלי כי־עיפים הם
ואנכי רדף אחרי זבח וצלמנע מלכי מדין: ויאמר 6
שרי סכות הכף זבח וצלמנע עתה בידך כי־נתן
לצבאך לחם: ויאמר גדעון לכן בתת יהוה את־ 7
זבח ואת־צלמנע בידי ודשתי את־בשרכם את־
קוצי

c.19,16. n) *iuxta Tabbath.* ℣. 23. o) *Vocatus a. est.* וינוסו קרי v. 24. c.10,16. c.12,1. ℣. 24. p) *Nuncios etiam* c.6,35. q) c.3,27. r) q.d. *locum limpidi fontis*, terminatione Chald. *Bethabarah*; Hiller. Ioh. 1, 28. & עינון Ioh. 3, 23. ℣. 25. s) Ef. 10, 26. Pf. 83,12. t) *in torculari Zeebi*, quo se absconderat. Loca autem hæc ab isto euentu nomen acceperunt. *Schmid.* u) *cis* Iordanem. Num. 32, 1.

Cap. VIII.

Cap. VIII, ℣. 1. x) dixerunt tn. simul ad ipsū, cum capita illa adferrent הב׳ רפה c.7,25. y) *Ephraimitæ*, arrogantes. c.12,1. z) *cum vehementia.* c.4,3. 1 Sam.2,16. Ion.3,8. vt plura etiam duriora verba, quam hic referuntur, effutierint. *Schmid.* ℣. 2. a) *nonne bonum s. melius quid.* Gen.49,15. b) *racemationes.* Obad. v.5. c) *quam ipsa vindemia Abiezeritarum* c.6,11. Locutio metaphorica & prouerbialis, quam sequentia exponunt. ℣. 3. *diremisit.* Ex. 4,26. Ef. 35,3. e) *animus*, indignatio. vid. Coh. 10, 4. ℣. 4. f) *defessi* & tamen hostes porro *persequi volentes.* v. 5. ℣. 5. g) Gen. 33,17. Iof. 13, 27. Pf. 60, 8. h) *tractas.* Ex. 29, 23. i) c. 4,10. ℣. 6. k) *sed dixerunt vno ore principes* s. Magistratus. v.14. cf. not. c.5,29. Num.32,25.27. l) v.5. Gen.14,18. 1 Sam. 25, 10. ℣. 7. m) *tum triturabo.* conf. Am. 1,3.

z) *faces* v. 16. ὁ. τὰς λαμπάδας. Luc. 12, 35. a) *gladius noster militat Iehoua &* *seruo Ipsius Gideoni.* v.19. *Schmid.* ℣. 21. b) *Constiterunt a.* illi adhuc. 2 Par. 20,17 c) *quisque* & vnuraquodque agmen *subter se*, nec pedem loco mouerunt. Ex. 16, 29. d) *tum v.* ex alto somno excitati, *omnes in castris* hostium trepidi & sine ordine *discurrerunt*: non ad arma & in ordines suos ad resistendum, sed partim ad conquirendum res suas, partim ad videndum, quæ via ad fugam pateret. *Schmid.* e) & consternati *clamarunt*, rem omnem perditā esse. *Schmid.* Mich. 4, 9. f) *& fugam capessere inceperunt.* cf. Ef. 9, 3. Lectio altera ex *Hiphil* significaret; atque Israelitæ eos *fugere fecerunt*: quemadmodum Ierîcho victa fuerat solo clamore & consternatione. ℣. 22. g) *cumque porro clangerent trecentis buccinis.* Schmid. h) *conuertit Dominus gladium vnius contra alterum*, *idque per tota castra.* Vide miraculum stupendum. Subitus clamor 300. virorum, clangor buccinarū, & splendor lampadum, tantum pauorem iniiciunt hostibus, vt continuo ita trepident, ac fugam quærant, quasi tergo eorum immineret totus orbis; & quod magis admirandum est, tanto furore corripiuntur, vt vnusquisque vertat gladium in proximum suum, q̄si in hostem. Hæc est admirabilis illa victoria, quam Deus promisit, se Gideoni per trecentos viros daturū. *Brent.* cf. Pf.83,10. 1 Sam.14, 20. 2 Par.20,22.27. i) nomen loci cis Iordanem. k) Eandem putant quidam esse cum *Tsereda* in tribu Ephraim 1 Reg. 11, 26. & *Tsartane* Iof. 3, 16. l) *vsque ad ripam* fluminis, vel riui alicuius. Iof.12,2. c.13,9. m) 1 Reg.4,12. patria & Elisai prophetæ ib. c.19,

℣. 20. וביד Per *Mun.* sine *Makk.* 2. 5. at per *Darga*, seq. *Tbhir*, 1. ויקראו per solum *Sakephk.* 2. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. & sic correctum in 5. per anomaliam. חרב ליהוה ita se. 5. ℣. 21. וירץ כל־המחנה ita 2. & 5. ℣. 24 עד vtrumque per *Makk.* 1. 2. 3. 20. posterius etiam 5. 10. 14. prius autem 6. 9. ℣. 25. שני per *Tlischakt.* 1. 2. 3. su. 5. עורב quater in hoc versu *plen.* scribit 1. secundum suam *Masoram.* וזאב per *Rbbia* 2. 3. 5. 6. 9. 20. CAP. VIII, 1. מה per *Mun.* 1. 2. 3. קראות sine *Vau epenthetico* scribunt 1. 2. 3. & *Maf. Erff.* contra *M. I.* ℣. 2. הלא per *Makk.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. מבציר *Beth* cum *Dagesch* 8. 10. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 23. contra *Maf.* 1. 2. 7. 8. *Erff.* & *M. I.* ℣. 3. כדברו ita legunt *Orientales*, sed in textu loco *Vau* scribunt *Iod*.

8 קוֹצֵי הַמִּדְבָּר וְאֶת־הַבַּרְקֳנִים׃ וַיַּעַל מִשָּׁם פְּנוּאֵל
וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כָּזֹאת וַיַּעֲנוּ אוֹתוֹ אַנְשֵׁי פְנוּאֵל כַּאֲשֶׁר
9 עָנוּ אַנְשֵׁי סֻכּוֹת׃ וַיֹּאמֶר גַּם־לְאַנְשֵׁי פְנוּאֵל לֵאמֹר
בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם אֶתֹּץ אֶת־הַמִּגְדָּל הַזֶּה׃
י וְזֶבַח וְצַלְמֻנָּע בַּקַּרְקֹר וּמַחֲנֵיהֶם עִמָּם כַּחֲמֵשֶׁת
עָשָׂר אֶלֶף כֹּל הַנּוֹתָרִים מִכֹּל מַחֲנֵה בְנֵי־קֶדֶם וְהַנֹּפְלִים
11 מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חָרֶב׃ וַיַּעַל גִּדְעוֹן
דֶּרֶךְ הַשְּׁכוּנֵי בָאֳהָלִים מִקֶּדֶם לְנֹבַח וְיָגְבֳּהָה וַיַּךְ אֶת־
12 הַמַּחֲנֶה וְהַמַּחֲנֶה הָיָה בֶטַח׃ וַיָּנוּסוּ זֶבַח וְצַלְמֻנָּע וַיִּרְדֹּף
אַחֲרֵיהֶם וַיִּלְכֹּד אֶת־שְׁנֵי מַלְכֵי מִדְיָן אֶת־זֶבַח וְאֶת־
13 צַלְמֻנָּע וְכָל־הַמַּחֲנֶה הֶחֱרִיד׃ וַיָּשָׁב גִּדְעוֹן בֶּן־יוֹאָשׁ
14 מִן־הַמִּלְחָמָה מִלְמַעֲלֵה הֶחָרֶס׃ וַיִּלְכָּד־נַעַר מֵאַנְשֵׁי
סֻכּוֹת וַיִּשְׁאָלֵהוּ וַיִּכְתֹּב אֵלָיו אֶת־שָׂרֵי סֻכּוֹת וְאֶת־
טו זְקֵנֶיהָ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה אִישׁ׃ וַיָּבֹא אֶל־אַנְשֵׁי סֻכּוֹת
וַיֹּאמֶר הִנֵּה זֶבַח וְצַלְמֻנָּע אֲשֶׁר חֵרַפְתֶּם אוֹתִי לֵאמֹר
הֲכַף זֶבַח וְצַלְמֻנָּע עַתָּה בְּיָדֶךָ כִּי נִתֵּן לַאֲנָשֶׁיךָ הַיְּעֵפִים
16 לָחֶם׃ וַיִּקַּח אֶת־זִקְנֵי הָעִיר וְאֶת־קוֹצֵי הַמִּדְבָּר וְאֶת־
17 הַבַּרְקֳנִים וַיֹּדַע בָּהֶם אֵת אַנְשֵׁי סֻכּוֹת׃ וְאֶת־מִגְדַּל
18 פְּנוּאֵל נָתָץ וַיַּהֲרֹג אֶת־אַנְשֵׁי הָעִיר׃ וַיֹּאמֶר אֶל־זֶבַח
וְאֶל־צַלְמֻנָּע אֵיפֹה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הֲרַגְתֶּם בְּתָבוֹר
19 וַיֹּאמְרוּ כָּמוֹךָ כְמוֹהֶם אֶחָד כְּתֹאַר בְּנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמַר
אַחַי בְּנֵי־אִמִּי הֵם חַי־יְהוָה לוּ הַחֲיִתֶם אוֹתָם לֹא הָרַגְתִּי
כ אֶתְכֶם׃ וַיֹּאמֶר לְיֶתֶר בְּכוֹרוֹ קוּם הֲרֹג אוֹתָם וְלֹא־
21 שָׁלַף הַנַּעַר חַרְבּוֹ כִּי יָרֵא כִּי עוֹדֶנּוּ נָעַר׃ וַיֹּאמֶר זֶבַח
וְצַלְמֻנָּע קוּם אַתָּה וּפְגַע־בָּנוּ כִּי כָאִישׁ גְּבוּרָתוֹ וַיָּקָם
גִּדְעוֹן וַיַּהֲרֹג אֶת־זֶבַח וְאֶת־צַלְמֻנָּע וַיִּקַּח אֶת־הַשַּׂהֲרֹנִים
22 אֲשֶׁר בְּצַוְּארֵי גְמַלֵּיהֶם׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ־
יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּדְעוֹן מְשָׁל־בָּנוּ גַּם־אַתָּה גַּם־בִּנְךָ גַּם בֶּן־

בנך   *Dd* 4   כז ד

Incolæ Succoth & Pnuel commeatum Gideoni denegant.

n) *cum spinis* deserti. v.16. Ier.4,3. o) & *cum acutis spinis vel tribulis* (2) v.16.conf. 1 Reg.12,11.

℣. 8. p) Gen.32,32. 1 Reg 12,25. q) Gen. 45,23. 2 Par.31,10.

℣. 9. r) Gen.28,21. Ios.10,21. s) *destruam* c.6,28.

℣. 10. t) Reges Midianitarum v. 5. 6.12. u) *in Karkor erant.* x) c 6,3. c.7,12. ὁ. ἀλλοφύλων, quo in genere denotant eos, *qui diuersæ sunt gentis, tribus aut nationis*, vt Syros 2 Reg.8,18. in specie *Philistæos*, qui aliunde aduentantes oram maritimam Cananææ iam olim insederant. vid. not. Ex.15,14. y) Ps.20,9. z) v.10. c.20,15.17.

℣. 11. a) *habitantium* (1) in tentoriis, quemadmodum Arabes ita vocantur *Scenitæ*, quos etiam nonnulli, vt *Ion.* & *Raschi*, &c. h. l. intelligunt. b) quæ olim *Kenath* dicta fuit Num.32,42. c) Num. 32,35. d) *fuerunt securitas, i. e. securissima*, vel *in securitate*, vt Deut.11,10.

℣. 12. e) *perterrefecit* 2 Sam.17,2. Ez.30,9.

℣. 13. f) *inde ab adscensu.* cf. Ios.15, 3.7. g) LXX. vt nom. proprium, quemadmodum supra c.1,35. adfuit in nomine alius vrbis vel montis. Alii exponunt: *ante ortum solis*, coll. c.14,18. Iob.9,7.

℣. 14. h) *atque is scripsit & dedit ipsi.* Schmid. Conf. not. Num.19,2.

℣. 15. i) *quorum caussa me probro affecistis* 1 Sam.17,10. d. ἐν οἷς ὠνειδίσατέ με Matth.5,11.

℣. 16. k) vid. v.7. l) & *erudiuit, scire* vel *sentire fecit* per eos, quid sit illudere Deo, aut viris a Deo vocatis Iob.21,19.

℣. 17. m) vid. v.9.

℣. 18. n) *quomodo* vel *quales erant?* Alibi significat *vbi?* Gen 27,33.&c Significatio autem h. l. frequentior est apud Aethiopes. o) Ios.19, 12.

p) concise per ellipsin אשר, pro *qui est sicut tu, est sicut ille.* Schmid. Cf. Gen.44,18. q) *vnus* seu *vnusquisque* ex illis. 2 Reg.15,20. Ps.82,7. r) *secundum formam* regiorum principum. 1 Reg.1,6. Gen.39,6.

℣. 19. s) Num.31,15.18. ὁ. ἐζωογονήκειτε. Act.7,19.

℣. 20. t) Ios.10,24. u) *adolescens.* cf. Gen.44,30. Videtur lethero non tam defuisse animus, quam robur & peritia tractandi gladium ad tantos viros vno ictu trucidandos. *Schmid.*

℣. 21. x) & *irrue in nos* 2 Sam.1,15. y) Ps.83,12. z) *lunulas* (3) v.26. Ef.3,18. סהרה Chald. & שהר Arab. *Lunam* significat.

℣. 22. a) cf. c.9,8.10. 12.14.

℣. 7. הברקנים *Kuph* per *Chatephkomets* hic & v.16. habent 1.2.5.6.9.20.21.&22. secundum *Masoram* 1. & *Erffurt.* at per *Schua simplex* 3. ℣. 10. והנפלים per *Rbhia* & *Meth.* 1.2. שלף *milel* & per *Sagol* 6.9. in marg. & sic su. 5. in textu. Plura conf. in Cl. *Iablonski* Præf. §. 17. ℣. 14. אליו per *Rbhia*, præuio *Munach*, correxit, 5. ℣. 15 הכף per *Tlischaktanna* 3. ℣. 19. יהוה per *Sakephgadol* 2. ℣. 20. שלף הנער הרבו ita 1. & sic su. 5. ℣. 21. השהרנים per *Meth.* loco *Munach* 1.2.3.5.22. ℣. 22. ויאמרו ita scribit in textu 1. cum adiecta nota: יוד דסבי singularem, vbi pluralis videatur requiri; sed *Mas. impress.* ויאמרו. *quaterdecies reperiri* eiusdem argumenti ad Num.32,25. hunc locum non connumerat, etsi Editor fateatur; הוב דוק ותשבח *duodecimum huius Masoræ exemplum, a se non repertum, adhuc inuestigandum esse.*

23 בנך כי הושעתנו מיד מדין׃ ויאמר אלהם גדעון לא־
אמשל אני בכם ולא־ימשל בני בכם יהוה ימשל בכם׃
24 ויאמר אלהם גדעון אשאלה מכם שאלה ותנו־לי
איש נזם שללו כי־נזמי זהב להם כי־ישמעאלים הם׃
ויאמרו נתון נתן ויפרשו את־השמלה וישליכו שמה כה
26 איש נזם שללו׃ ויהי משקל נזמי הזהב אשר שאל אלף
ושבע־מאות זהב לבד מן־השהרנים והנטיפות ובגדי
הארגמן שעל מלכי מדין ולבד מן־הענקות אשר
27 בצוארי גמליהם׃ ויעש אותו גדעון לאפוד ויצג אותו
בעירו בעפרה ויזנו כל־ישראל אחריו שם ויהי לגדעון
28 ולביתו למוקש׃ ויכנע מדין לפני בני ישראל ולא
יספו לשאת ראשם ותשקט הארץ ארבעים שנה
בימי גדעון׃
29 וילך ירבעל בן־יואש וישב בביתו׃ ולגדעון היו שבעים ל
31 בנים יצאי ירכו כי־נשים רבות היו לו׃ ופילגשו אשר
בשכם ילדה־לו גם־היא בן וישם את־שמו אבימלך׃
32 וימת גדעון בן־יואש בשיבה טובה ויקבר בקבר יואש
33 אביו בעפרה אבי העזרי׃ ויהי כאשר
מת גדעון וישובו בני ישראל ויזנו אחרי הבעלים
34 וישימו להם בעל ברית לאלהים׃ ולא זכרו בני ישראל
את־יהוה אלהיהם המציל אותם מיד כל־איביהם
מסביב׃ ולא־עשו חסד עם־בית ירבעל גדעון ככל־ לה
הטובה אשר עשה עם־ישראל׃

Cap. IX. ט וילך אבימלך בן־ירבעל שכמה אל־אחי אמו וידבר
2 אליהם ואל־כל־משפחת בית־אבי אמו לאמר׃ דברו־
נא באזני כל־בעלי שכם מה־טוב לכם המשל בכם
שבעים איש כל בני ירבעל אם־משל בכם איש אחד
3 וזכרתם כי־עצמכם ובשרכם אני׃ וידברו אחי־אמו
עליו

paruerat, ₰. psum ad liberandum Israelem miserat, & insignem quoque victoriam de hostibus concesserat, h.e. Iehouam, Filium DEi. *Schmid.* Scopus eius non fuit, DEum alienum colere.. at male hoc medium delegit, quia sacerdotii Leuitici vsurpationem inuexit; *Gusset.* p.89. Conf. c. 17,5. r) *&* publice *posuit illud.* c.6,37. s) ₰.32. c.6, 11. t) *idololatricæ superstitione.* v.33. Leu.20,5. u) etsi non exciderit e catalogo heroum fidei Heb.11,32. infelix tamen in filiis factus est. *Schmid.* x) c. 2,3. Deut. 7,16.

קמץ בז"ק

₰.28. y) *Ceterum ita humiliati sunt.* c.11,33. z) Iob. 10,15 Zach. 2, 4. a) c.3,11. b) sc. ab anno 40. post quietem a Debora & Barack restitutam c. 5, 31.

₰.29 c) ₰. 35. c.6,32. c.9,1.

₰.30. d) Gen.46,26.

₰.31. e) c.9, 28. Ios.17,7.

₰.32. f) c. 6,11.

₰.33. g) Ex. 34,15. Leu.17, 7. h) c.2,11. i) c.9,46. cf. not. c.2,11. & LXX h.l. ₰.34. k) c.6,9. ₰.35. l) cf. Ex.1,8. CAP. IX. ₰.1. m) *Abiit enim,* non excitatus a DEo, sed vt typus Antichristi, dominium ad se rapuit. n) c.8,31. ₰.2. o) ₰.3. c.20,5. p) *an ut dominentur?* q) *tum vero memineritis,* me præ ceteris vobis ex matre proxima cognatione coniunctum esse. c. 8, 31.

b) c.10,1. c.2,16. ἔσωσας ἡμᾶς. Matth. 1, 21.

₰. 23. c) cf. 1. Sam. 8, 7. c. 12, 12. & not. Deut. 33,5. Loquitur de iure, quod DEus sanxit in ordinatione reip. Israeliticæ, in qua ipse Iehoua se Regem populi sui fecit. - Moderatio simul animi adparet ingens & laude dignissima in Gideone &c. *Schmid.*

₰. 24. d) *Dixit tamen,* vel *contra dixit* ad eos, cum oblatum dominium recusasset. e) quam rectius sine dubio omisisset, vt euentus docet ₰ 27. f) *inaures siue monilia* (Gen.24,22) *prædæ suæ,* i. e. quæ in præda ipsius reperiuntur. g) *nam Ismaelitæ erant illi* sc. hostes *Midianitæ,* cum quibus & alibi commutantur, quod in vnam quasi gentem coaluissent. vid. Gen. 37, 25. 27. 28. 35. coll. c. 25, 1. 18. sed *Schmid.* quid si dicamus, Ismaelitas non sanguine, sed moribus & habitu. *Ion. Syr.* Arabes.

₰.25. h) i. e. *omnino lubentissime dabimus.* Emphasis geminati verbi. i) *ideoque expanderunt* Num.4,6. LXX, ut Luc. 4,17.

₰.26. k) sc. *sicli,* de quibus vid. not. Num.7, 14. l) *præter,* q. d. *seorsim a.* Num.29,39. 2 Reg 21,16. m) *myrothecidle,* al. *torques* (2) Es.3,19. sed Arab. נטפה est *inauris,* it. *margarita* pura aut pellucida; & נטופה *inaure ornata* & sad in V. Coni *inaures induit,* & iis ornata fuit puella. n) Ex 15,4. o) *torques* (3) Prou.1,9.

₰. 27. p) *& fecit* omne *illud* intentione non mala, non tamen sine imprudentia & tristi cum euentu q) Ex 25,7. c. 28,6. Arbitror, Filium DEi Gideoni apparuisse q. Ephodo indutum. Is ig. in huius apparitionis memoriam pretiosissimum fecit Ephodum, ut semper sibi aliisque in memoriam reuocaret eum, qui in eiusmodi Ephodo ipsi appar-

---

₰. 24. ויאמר אלהם גדעון ita 3. ₰. 25. ויאמרו *Merca* pro *Metheg* in eadem voce cum *Tiphcha* habent 8. 17.18. & forte etiam 1.2. 5. (nam in *Mstis* figura *Metheg* & *Merca* ambigua est); sed nullus, quod fieri oportebat, *Maseram* vel notam firmamenti caussa adiecit. ₰.26. הענקות *Meth.* pro *Munach* 1.2. 5.22. ₰. 35. ככל per *Cholem* & *Paschta* sine *Makk.* 2. 3. CAP. IX ₰. 1. אליהם per *Rbhia* 1. 2. משפחת ita pro *singulari pluralem* habet 3. & sic fu. 5. ₰. 2. באזני sic per *Legatum Kadma* 1. 3. 5. 20. 21. & *Ber.* at reliqui habent seruum *Munach* repetitum. המשל *He* cum *Meth.* 1. 2. 22. reliqui sine eo.

עָלָיו בְּאָזְנֵי כָּל־בַּעֲלֵי שְׁכֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּט
4 לִבָּם אַחֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ כִּי אָמְרוּ אָחִינוּ הוּא׃ וַיִּתְּנוּ־לוֹ
שִׁבְעִים כֶּסֶף מִבֵּית בַּעַל בְּרִית וַיִּשְׂכֹּר בָּהֶם אֲבִימֶלֶךְ
ה אֲנָשִׁים רֵיקִים וּפֹחֲזִים וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו׃ וַיָּבֹא בֵית־אָבִיו
עָפְרָתָה וַיַּהֲרֹג אֶת־אֶחָיו בְּנֵי־יְרֻבַּעַל שִׁבְעִים אִישׁ עַל־
אֶבֶן אֶחָת וַיִּוָּתֵר יוֹתָם בֶּן־יְרֻבַּעַל הַקָּטֹן כִּי נֶחְבָּא׃
6 וַיֵּאָסְפוּ כָּל־בַּעֲלֵי שְׁכֶם וְכָל־בֵּית מִלּוֹא
וַיֵּלְכוּ וַיַּמְלִיכוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ לְמֶלֶךְ עִם־אֵלוֹן מֻצָּב אֲשֶׁר
7 בִּשְׁכֶם׃ וַיַּגִּדוּ לְיוֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲמֹד בְּרֹאשׁ הַר־גְּרִזִּים
וַיִּשָּׂא קוֹלוֹ וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְעוּ אֵלַי בַּעֲלֵי שְׁכֶם
8 וְיִשְׁמַע אֲלֵיכֶם אֱלֹהִים׃ הָלוֹךְ הָלְכוּ הָעֵצִים לִמְשֹׁחַ
9 עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ וַיֹּאמְרוּ לַזַּיִת מָלוֹכָה עָלֵינוּ׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם מלכה ק׳
הַזַּיִת הֶחֳדַלְתִּי אֶת־דִּשְׁנִי אֲשֶׁר־בִּי יְכַבְּדוּ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים
י וְהָלַכְתִּי לָנוּעַ עַל־הָעֵצִים׃ וַיֹּאמְרוּ הָעֵצִים לַתְּאֵנָה לְכִי־
11 אַתְּ מָלְכִי עָלֵינוּ׃ וַתֹּאמֶר לָהֶם הַתְּאֵנָה הֶחֳדַלְתִּי אֶת־
מָתְקִי וְאֶת־תְּנוּבָתִי הַטּוֹבָה וְהָלַכְתִּי לָנוּעַ עַל־הָעֵצִים׃
12 13 וַיֹּאמְרוּ הָעֵצִים לַגֶּפֶן לְכִי־אַתְּ מָלוֹכִי עָלֵינוּ׃ וַתֹּאמֶר מלכי קרי
לָהֶם הַגֶּפֶן הֶחֳדַלְתִּי אֶת־תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים
14 וַאֲנָשִׁים וְהָלַכְתִּי לָנוּעַ עַל־הָעֵצִים׃ וַיֹּאמְרוּ כָל־
טו הָעֵצִים אֶל־הָאָטָד לֵךְ אַתָּה מְלָךְ־עָלֵינוּ׃ וַיֹּאמֶר
הָאָטָד אֶל־הָעֵצִים אִם בֶּאֱמֶת אַתֶּם מֹשְׁחִים
אֹתִי לְמֶלֶךְ עֲלֵיכֶם בֹּאוּ חֲסוּ בְצִלִּי וְאִם־אַיִן תֵּצֵא אֵשׁ
16 מִן־הָאָטָד וְתֹאכַל אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן׃ וְעַתָּה אִם־
בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים עֲשִׂיתֶם וַתַּמְלִיכוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ
וְאִם־טוֹבָה עֲשִׂיתֶם עִם־יְרֻבַּעַל וְעִם־בֵּיתוֹ וְאִם־
17 כִּגְמוּל יָדָיו עֲשִׂיתֶם לוֹ׃ אֲשֶׁר־נִלְחַם אָבִי עֲלֵיכֶם
וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־נַפְשׁוֹ מִנֶּגֶד וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד מִדְיָן׃
18 וְאַתֶּם קַמְתֶּם עַל־בֵּית אָבִי הַיּוֹם וַתַּהַרְגוּ אֶת־בָּנָיו

℣. 3. r) de eo. Num. 8, 22. s) v. 2. Gen. 23, 10. 13. t) ciuium. v. 2. u) & inclinauit se 1 Reg. 11, 9. ὁ. ἔκλινεν cf. 1 Tim. 5, 21. x) v. 1. nam mater eius sichemitica fuerat c. 8, 31.

℣. 4. y) sc. siclos. Gen. 20, 16. Num. 7, 13. z) c. 8, 33. a) inanes, sc. opibus & bonis destituti: qui nec agros colebant, nec opificia tractabant, adeoque non habebant, vnde viuerent. Schmid. cf. c. 11, 3. 2 Par. 13, 7. ὁ. κενὸς. Iac. 2, 20. b) & leues, temerarios (2) Zeph 3, 4. purgamenta vrbium suarum, vt Curtius loquitur lib. 6. c. 11.

℣. 5. c) c. 8, 27. 32. d) v. 2. 1 Sam. 12, 11. e) v. 2. c. 8, 30. f) v. 18. qui forte ibi ad certum aliquem vsum adfuit. Schmid. g) relictus tamen est s. remansit de illis 70. Ios. 11, 11.

℣. 6. h) locus munitus, iuxta Sichem v. 20. coll. v. 46. Alius erat inter Sion & Ierusalem 2 Sam. 5, 9. 1 Reg. 9, 15. i) cf. Hos. 8, 4. k) iuxta planitiem statuæ, a Iosua fortassis erectæ; Schmid. iuxta quercum valli s. tumuli agresti, ex quo Abimelech cum inauguraretur, ab omnibus conspici potuerit; coll. Es. 29, 3 Cf. infra v. 37. & Ios. 24, 26.

℣. 7. l) Cum vero annunciassent hoc. m) Deut. 11, 29. Ios. 8, 33. In monte benedictionis denunciauit maledictionem, quæ Impleta est Lightf. In vertice a montis stetit, partim, vt eo melius audiri posset, partim vt insidiis eo minus pateret, & effugere facile posset. Schmid. n) vt audiat vos vicissim Deus, si me auditis & serio resipiscitis.

℣. 8. o) q. d. vnanimi sententia iuerunt cf. c. 8, 25. p) cf. v. 10. 12. 14. & rem c. 8, 22.

℣. 9. q) an desistem, num desisterem. v. 11. 13. Al. Kal, al. Hophal. cf. Gusset. p 142. r) pinguedinem l quoad pinguedinem meam. 1 Reg. 15, 23. LXX. vt

vt Rom. 11, 17.

℣. 13. s) Ps. 104, 15. Hoc de sanguine Christi verissime dicitur. Grotius ad Ioh. 15, 1. coll. Ioh. 6, 51. t) Deus eq. creator. cf. Ps. 104, 31. u) ad quod me Deus nec creauit, nec vocauit. Schmid.

℣. 14. x) spinam seu rhamnum. Gen. 50, 10. Ps. 58, 10. ignobilissimum spinosorum fruticum genus merito intelligimus. Schmid. Ad nibil enim quidquam prodest, nisi vt per ipsum alia ligna facilius accendantur. Abarb.

℣. 15. y) q. d. nescio, an hoc faciatis, vt illudaris mihi? sed si serio agitis, venite & confugite sub vmbram meam; quod ironice dictum, cum spina non habeat vmbram ---- Omnis arbor vmbram spargit corpori suo similem; ego vero vmbra & sapore, & fructu & odore destituor. Abarb. z) Ez. 19, 14. Zach. 11, 1.

℣. 16. a) Incipit apologi applicatio. b) & in integritate. v. 19. vid. Ios. 24, 14. c) pro merito manuum eius. Es. 3, 11. Prou. 12, 14. ℣. 17. d) & proiecit quasi animam suam. cf. c. 5, 18. e) ex aduerso Gen. 21, 16. & in mediam quasi mortem. Vocula relatiua ad ipsum Gideonem respectum habet, s. locum, in quo is erat: quasi Gideon in loco tuto stetisset, & anima ipsius in eo salua; ipse vero hanc proiecisset in locum oppositum s. aduersum sibi in media mortis pericula. Schmid. ℣. 18. f) Conspirando, & pecuniam subministrando v. 4. 24.

℣. 6. ויאספו Per Graschaim & Methez sine Kadma 2. 3. sic su. 5. ℣. 7. ויגידו plene 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 12. 13. 19. 21. 23. contra Mas. ad Gen. 15, 32. ℣. 9. החדלתי Cheth per Chatephsagol 3. 21. & in marg. 6. 9. hic & v. 11. 13. והלכתי per Sakephk. cum Kadma 3. at per Merca 1. Idem obserua ad v. 13. ℣. 10. מלוכי ita in textu scribunt, cum adiecto Kri מלכי, 1. 3. ℣. 14. מלך per Merca & Cholem 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 15. ואם־אין per Rbhia 2. 3. sic emendatum in 1. האטד per Munach loco Meth. 1. 5 -- 14. 16. 19 -- 23. ℣. 16. עשיתם milra 2. 3. sic su. 5. ℣. 18. ואתם per Rbhia 6. 9. 20. contra Mas. h. l. & Ios. 18, 6.

שִׁבְעִים אִישׁ עַל־אֶבֶן אֶחָת וַתַּמְלִיכוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ בֶּן־
19 אֲמָתוֹ עַל־בַּעֲלֵי שְׁכֶם כִּי אֲחִיכֶם הוּא׃ וְאִם־בֶּאֱמֶת
וּבְתָמִים עֲשִׂיתֶם עִם־יְרֻבַּעַל וְעִם־בֵּיתוֹ הַיּוֹם הַזֶּה
כ שִׂמְחוּ בַּאֲבִימֶלֶךְ וְיִשְׂמַח גַּם־הוּא בָּכֶם׃ וְאִם־אַיִן תֵּצֵא
אֵשׁ מֵאֲבִימֶלֶךְ וְתֹאכַל אֶת־בַּעֲלֵי שְׁכֶם וְאֶת־בֵּית
מִלּוֹא וְתֵצֵא אֵשׁ מִבַּעֲלֵי שְׁכֶם וּמִבֵּית מִלּוֹא וְתֹאכַל
21 אֶת־אֲבִימֶלֶךְ׃ וַיָּנָס יוֹתָם וַיִּבְרַח וַיֵּלֶךְ בְּאֵרָה וַיֵּשֶׁב
22 שָׁם מִפְּנֵי אֲבִימֶלֶךְ אָחִיו׃ וַיָּשַׂר אֲבִימֶלֶךְ
23 עַל־יִשְׂרָאֵל שָׁלֹשׁ שָׁנִים׃ וַיִּשְׁלַח אֱלֹהִים רוּחַ רָעָה בֵּין
אֲבִימֶלֶךְ וּבֵין בַּעֲלֵי שְׁכֶם וַיִּבְגְּדוּ בַעֲלֵי־שְׁכֶם בַּאֲבִימֶלֶךְ׃
24 לָבוֹא חֲמַס שִׁבְעִים בְּנֵי־יְרֻבָּעַל וְדָמָם לָשׂוּם עַל־
אֲבִימֶלֶךְ אֲחִיהֶם אֲשֶׁר הָרַג אוֹתָם וְעַל בַּעֲלֵי שְׁכֶם
כה אֲשֶׁר־חִזְּקוּ אֶת־יָדָיו לַהֲרֹג אֶת־אֶחָיו׃ וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַעֲלֵי
שְׁכֶם מְאָרְבִים עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים וַיִּגְזְלוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר־
יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדָּרֶךְ וַיֻּגַּד לַאֲבִימֶלֶךְ׃
26 וַיָּבֹא גַּעַל בֶּן־עֶבֶד וְאֶחָיו וַיַּעַבְרוּ בִּשְׁכֶם
27 וַיִּבְטְחוּ־בוֹ בַּעֲלֵי שְׁכֶם׃ וַיֵּצְאוּ הַשָּׂדֶה וַיִּבְצְרוּ אֶת־
כַּרְמֵיהֶם וַיִּדְרְכוּ וַיַּעֲשׂוּ הִלּוּלִים וַיָּבֹאוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם
28 וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיְקַלְלוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר ׀ גַּעַל בֶּן־
עֶבֶד מִי־אֲבִימֶלֶךְ וּמִי־שְׁכֶם כִּי נַעַבְדֶנּוּ הֲלֹא בֶן־
יְרֻבַּעַל וּזְבֻל פְּקִידוֹ עִבְדוּ אֶת־אַנְשֵׁי חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם
29 וּמַדּוּעַ נַעַבְדֶנּוּ אֲנָחְנוּ׃ וּמִי יִתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי
וְאָסִירָה אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וַיֹּאמֶר לַאֲבִימֶלֶךְ רַבֵּה צְבָאֲךָ
ל וָצֵאָה׃ וַיִּשְׁמַע זְבֻל שַׂר־הָעִיר אֶת־דִּבְרֵי גַּעַל בֶּן־עָבֶד
31 וַיִּחַר אַפּוֹ׃ וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בְּתָרְמָה
לֵאמֹר הִנֵּה גַעַל בֶּן־עֶבֶד וְאֶחָיו בָּאִים שְׁכֶמָה וְהִנָּם
32 צָרִים אֶת־הָעִיר עָלֶיךָ׃ וְעַתָּה קוּם לַיְלָה אַתָּה וְהָעָם
33 אֲשֶׁר־אִתָּךְ וֶאֱרֹב בַּשָּׂדֶה׃ וְהָיָה בַבֹּקֶר כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ
תַּשְׁכִּים

g) vid. ℣. 5. h) *filium ancillæ*, h. e. *pellicis suæ*. c. 8, 31. LXX. ut Gal. 4, 30. i) v. 2. 3.

℣. 19. k) *Si inquam in veritate*, i. e. vere & iuste v. 16. fecistis, quod tamen nemo dixerit, cum res & facta vestra aliud loquantur. l) *& in integritate*, sine crimine & culpa v. 16. m) q. d. Obveniat vobis per Abimelechum felicitas & omne bonum. *Schmid.*

℣. 21. n) *Tum vero fuga se dedit* c. 7, 22. o) *& aufugit* 1 Sam. 19, 12. prius fugæ initium, hoc continuationem & terminum fugæ denotat. p) Schmid. *Beer-Sabam* intelligit in finibus Iudæ & Simeonis. Ios. 15, 28. c. 19, 2.

℣. 22. q) *Ceterum principem se gessit.* Kal (2) Esth. 1, 22.

℣. 23. r) *Misit a. & permisit*, per admirandam suam gubernationem Deus. 1 Reg. 22, 23. s) *spiritum* s. *affectum malum* c. 8, 3. 1 Sam. 16, 14. t) *ita, ut prævaricarentur* & rebellarent. Ier. 3, 20. Verbum hoc significat *deesse officiu*, exspectatis vi obligationis alicuius, communi ac simplici humano iuri superadditæ, qualis est inter fratres vi sanguinis, aut eiusdem religionis cultores, aut coniuges vi matrimonii, vel denique inter Regem & subditos, vi fidei, verbis datæ. *Gusset.* p. 115.

℣. 24. u) *violentia* Gen. 6, 11. x) *filiorum*, passive; ipsis per summum nefas illata. Ioel 4, 19. y) *& inprimis sanguis eorum; ad ponendum eum* & ulciscendum 1 Sam. 25, 39. 1 Reg. 2, 31. Esth. 9, 25. Ps. 7, 17. Act. 5, 28. z) vid v. 18.

℣. 25. a) *illi* Abimelecho, & hominibus ac rebus ipsius. b) & illi rapuerunt omne quod *præteribat* apud vel *præter ipsos* 2 Sam. 24, 20. Iob. 9, 11.

℣. 26. c) *venit etiam Gaal* sub specie auxilii: revera a. ut dominium ipse consequeretur. v. 29. d) *& transiverunt e loco* suo in *Sichem*.

℣. 27. e) *& calcarunt* sc. *uvas*. Es. 63, 2. f) solennes *laudes* & lusus cum choreis & canticis (2) Lev. 19, 24. cf. Es. 16, 9. 10. & 1 Thess. 5, 3. g) *nam primum ingressi sunt templum* v. 27. & sacra rite fecerunt. h) in sanitatem Gaali & sociorum v. 26. conf. Ex. 32, 6.

℣. 28. i) hausto vino generosior factus. k) *& qui* contra nos sumus *Sichemitæ*, ut serviamus ei. v. 38. Sic *Raschi*, *Abarb.* c. 8, 31. l) *nonne filius est Ierubbaalis*, qui nihil ad nos, & ex ignobili familia ortus fuit. c. 6, 15. m) *& sic etiam Zebul præfectus eius* ignobilis & obscuræ originis homo. n) *servite* ig. illi, quicunque vultis, *cum viris Chamori patris Sichemi*, ignavis illis hominibus, qui etiam a duobus superati fuerunt Gen. 34, 25. o) *quare enim nos serviamus ei*, qui & genere & viribus multo sumus superiores? ℣. 29. p) vid. v. 26. q) *tum facile removerem*. emph. Parag. LXX. ut Act. 13, 22. r) Kimchi: *dixit etiam* Gaal per apostrophen, al. *dixit Zebul*; melius alii Imperf. *dictum a. est*. cf. Ios. 7, 26. s) *auge*. Piel (2) Ps. 44, 13. ℣. 31. t) c. 11, 12. u) *per dolum* s. *astutiam* (1) cf. Ier. 8, 5. Sic *Syr.* & *Raschi*. al. in *Tormah* pro *Arumah* v. 41. x) *obsident*, & *præoccupant urbem adversus te*. 1 Par. 20, 1.

℣. 20. ואם־אין Per *Rbhia* 2. 5. ותצא *milel* 1. 2. sic fu. 5. ℣. 22. וישר *Schin* per *Kametschatuph* 5. 6. 9. 20. 23. ℣. 24. אשר per *Makk.* loco *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. sic fu. 5. ועל per *Makk.* 1. 6. 9. 20. 21. 22. ℣. 25. ויגזלו per ˩ *Sakephk.* anomalice 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 23. ℣. 27. ויקללו *Lamed* per *Chatephpatach* 1. 2. 6. 9. 20. 22. ac præcedente quidem *Metheg.* 1. sed *Dageschatum* faciunt 3. 6. 7. 9. 20. 21. ℣. 29. רבה *Beth* per *Tsere* 2. 5. & in marg. 6, 9. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 30. עבד *Ain* per *Segol* 1, 3. 15. & in marg. 6. 9.

תַּשְׁכִּים וּפָשַׁטְתָּ עַל־הָעִיר וְהִנֵּה־הוּא וְהָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ
יֹצְאִים אֵלֶיךָ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר תִּמְצָא יָדֶךָ׃
34 וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ
לה לַיְלָה וַיֶּאֶרְבוּ עַל־שְׁכֶם אַרְבָּעָה רָאשִׁים׃ וַיֵּצֵא גַּעַל בֶּן־
עֶבֶד וַיַּעֲמֹד פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וְהָעָם
36 אֲשֶׁר־אִתּוֹ מִן־הַמַּאְרָב׃ וַיַּרְא־גַעַל אֶת־הָעָם וַיֹּאמֶר
אֶל־זְבֻל הִנֵּה־עָם יוֹרֵד מֵרָאשֵׁי הֶהָרִים וַיֹּאמֶר אֵלָיו זְבֻל
37 אֵת צֵל הֶהָרִים אַתָּה רֹאֶה כָּאֲנָשִׁים׃ וַיֹּסֶף עוֹד גַּעַל
לְדַבֵּר וַיֹּאמֶר הִנֵּה־עָם יוֹרְדִים מֵעִם טַבּוּר הָאָרֶץ וְרֹאשׁ־
38 אֶחָד בָּא מִדֶּרֶךְ אֵלוֹן מְעוֹנְנִים׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו זְבֻל אַיֵּה
אֵיפוֹא פִיךָ אֲשֶׁר תֹּאמַר מִי אֲבִימֶלֶךְ כִּי נַעַבְדֶנּוּ הֲלֹא
זֶה הָעָם אֲשֶׁר מָאַסְתָּה בּוֹ צֵא־נָא עַתָּה וְהִלָּחֶם בּוֹ׃
39 מ וַיֵּצֵא גַעַל לִפְנֵי בַּעֲלֵי שְׁכֶם וַיִּלָּחֶם בַּאֲבִימֶלֶךְ׃ וַיִּרְדְּפֵהוּ
אֲבִימֶלֶךְ וַיָּנָס מִפָּנָיו וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים רַבִּים עַד־פֶּתַח
41 הַשָּׁעַר׃ וַיֵּשֶׁב אֲבִימֶלֶךְ בָּארוּמָה וַיְגָרֶשׁ זְבֻל אֶת־גַּעַל
42 וְאֶת־אֶחָיו מִשֶּׁבֶת בִּשְׁכֶם׃ וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּצֵא הָעָם
43 הַשָּׂדֶה וַיַּגִּדוּ לַאֲבִימֶלֶךְ׃ וַיִּקַּח אֶת־הָעָם וַיֶּחֱצֵם
לִשְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיֶּאֱרֹב בַּשָּׂדֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הָעָם יֹצֵא מִן־
44 הָעִיר וַיָּקָם עֲלֵיהֶם וַיַּכֵּם׃ וַאֲבִימֶלֶךְ וְהָרָאשִׁים אֲשֶׁר עִמּוֹ
פָּשְׁטוּ וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר וּשְׁנֵי הָרָאשִׁים פָּשְׁטוּ
מה עַל־כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה וַיַּכּוּם׃ וַאֲבִימֶלֶךְ נִלְחָם בָּעִיר כֹּל
הַיּוֹם הַהוּא וַיִּלְכֹּד אֶת־הָעִיר וְאֶת־הָעָם אֲשֶׁר־בָּהּ הָרָג
46 וַיִּתֹּץ אֶת־הָעִיר וַיִּזְרָעֶהָ מֶלַח׃ וַיִּשְׁמְעוּ
כָּל־בַּעֲלֵי מִגְדַּל־שְׁכֶם וַיָּבֹאוּ אֶל־צְרִיחַ בֵּית אֵל בְּרִית׃
47 וַיֻּגַּד לַאֲבִימֶלֶךְ כִּי הִתְקַבְּצוּ כָּל־בַּעֲלֵי מִגְדַּל־שְׁכֶם׃
48 וַיַּעַל אֲבִימֶלֶךְ הַר־צַלְמוֹן הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ
וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ אֶת־הַקַּרְדֻּמּוֹת בְּיָדוֹ וַיִּכְרֹת שׂוֹכַת עֵצִים
וַיִּשָּׂאֶהָ וַיָּשֶׂם עַל־שִׁכְמוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ מָה
רְאִיתֶם

y) Schmid. *diffundere* l. *irrue vndique* ℣. 44. c. 20, 37. 1 Sam. 23, 27. z) 1 Sam. 10, 7.

℣. 34. a) ℣. 37. 43. c. 7, 16.

℣. 35. b) *& exiit Gaal*, exitu militari; non tamen ad prælium, cuius nullas adhuc necessitates habebat, hoste, vt putabat, absente: sed agendum ordinarias excubias in omnem euentum, si forte hostis aliquis ad. propinquaret. *Schm.* c) *ante ostium.* ℣. 44. Ios. 20, 4. d) *ex insidiis* 2 Par. 13, 13.

℣. 36. e) ℣. 7. Gen. 8, 5.

℣. 37. f) *vmbilico* s. *medio* (1) Ex. 38, 11. Sed *Raschi*: ex monte omnium altissimo. g) *& agmen* ℣. 34. h) nomen loci, q. d. *planitiem* l. *quercum augurum* Deut. 18, 10. 14. cf. supra ℣. 6.

℣. 38. i) *vbi nunc* est Es. 19, 12. Iob. 17, 15. k) vid. ℣. 28. l) *quem reprobasti.* ב est obiecti, vt Es. 7, 15. 16. 2 Reg. 17, 20. ὁ. ὀυἐξουδένωσας. Marc. 9, 12. m) *si vir es!* Sarcasmus.

℣. 41. n) *in Aruma*, quam putant nonnulli eandem esse cum Tormah ℣. 31. sed existimamus, Arumam fuisse locum Sichemo vicinum, & insidiis idoneum. *Schmid.* o) *Sebul a. eiecit.* Verbis & astutia apud populum Sichemiticum tantum effecit, vt Gaalē & fratres eius ipsi expulerint l. saltem exire iusserint eo, vnde venisset. *Schmid.*

℣. 42. p) Homo astutissimus (Sebul) populo persuasisse videtur, si modo Galem & fratres ex vrbe eiicerent, Abimelechum aperta vi nihil amplius tentaturum, se vero eos cum ipso facile reconciliaturum, licet interitum illis moliretur. Hinc securi facti postridie in agrum exiuerunt. *Schmid.*

℣. 43. q) c. 7, 16. r) ℣. 34. 44.

℣. 44. s) *np. Abimelech & agmina illa.* ℣. 43. t) ℣. 33. u) ℣. 35. x) *deinde* cum vias ad vrbem occupasset, *duo agmina.*

℣. 45. y) *Sichemum* rursus constituitur miserabile theatrū sanguinis, quemadmodum ante fuerat Gen. 34. *Lightfoot.* z) Sic enim moris erat regibus, vt rebelles vrbes sale consererent. *Abarb.* Caussa illius apud *Plinium* extat H. N. lib. 31. c. 7. Omnis locus, in quo reperitur sal, sterilis est, nihilque gignit. Vid. not. Deut. 29, 22. Zeph. 2, 9.

℣. 46. a) *propugnaculum* (4) ℣. 49. 1 Sam. 13, 6. b) *Domus Dei* s. *sacræ ædis* ℣. 4. Nonnullis eadem est Domus Millo ℣. 25. c) Baal-Berith. c. 8, 33. sic *Raschi.*

℣. 48. d) non procul Sichemo. Ps. 68, 15. e) plures *secures secum* sumsit. Ier. 46, 22. ὁ. τὰς ἀξίνας. Matth. 3, 10. f) *ramum* l. *ramos* multos, quot quisque ferre potuit (2) ℣. 45. Conf. Es. 5, 5. 6. ἔκοψε κλάδον. Matth. 21, 8.

℣. 33. על Pro eo habent אל *Orientales* Iudæi. ℣. 34. ויארבו על־שכם ארבעה ita 1. 6. 9. 12. 13. 20. 21. 22. ℣. 36. וירא per *Munach* 1. 2. 3. 5. & in marg. 6. 9. ℣. 38. איפה ita scribunt 1. 3. הלא per *Makk.* 1. 5. ℣. 42. Spatium intersectionis minoris huic versiculo præmittunt omnes, præter 3. 11. 17. 18. & *Ber.* ℣. 45. נלחם *Cheth Kametsatum* habent 6. 9. in marg. sed contra *Masoram* ad ℣. 17. ℣. 46. וישמעו sic per *Sakeph k.* in vnius vocis ditione omnes attamen *Sakephgadol*, quod analogiæ fauet, habuerat 5. & Chaldaica Versio in 1. id etiamnum habet. בית אל ita 2. & sic correctum in 5. secundum *Mas.* 2. & *Erff.* sed nostris accentibus patrocinatur *Masora* 1.

ראיתם עשיתי מהרו עשו כמוני׃ ויכרתו גם־כל־העם 49
איש שוכה וילכו אחרי אבימלך וישימו על־הצריח
ויציתו עליהם את־הצריח באש וימתו גם כל־אנשי
מגדל־שכם כאלף איש ואשה׃ וילך נ
אבימלך אל־תבץ ויחן בתבץ וילכדה׃ ומגדל־עז היה 51
בתוך־העיר וינסו שמה כל־האנשים והנשים וכל
בעלי העיר ויסגרו בעדם ויעלו על־גג המגדל׃ ויבא 52
אבימלך עד־המגדל וילחם בו ויגש עד־פתח המגדל
לשרפו באש׃ ותשלך אשה אחת פלח רכב על־ 53
ראש אבימלך ותרץ את־גלגלתו׃ ויקרא מהרה 54
אל־הנער נשא כליו ויאמר לו שלף חרבך ומותתני
פן־יאמרו לי אשה הרגתהו וידקרהו נערו וימת׃
ויראו איש־ישראל כי־מת אבימלך וילכו איש למקמו׃ נה
וישב אלהים את רעת אבימלך אשר עשה לאביו 56
להרג את־שבעים אחיו׃ ואת כל־רעת אנשי שכם 57
השיב אלהים בראשם ותבא אליהם קללת יותם בן־
ירבעל׃ ויקם אחרי אבימלך להושיע י
את־ישראל תולע בן־פואה בן־דודו איש יששכר והוא־
ישב בשמיר בהר אפרים׃ וישפט את־ישראל עשרים 2
ושלש שנה וימת ויקבר בשמיר׃ ויקם 3
אחריו יאיר הגלעדי וישפט את־ישראל עשרים ושתים
שנה׃ ויהי־לו שלשים בנים רכבים על־שלשים עירים 4
ושלשים עירים להם להם יקראו חות יאיר עד היום
הזה אשר בארץ הגלעד׃ וימת יאיר ויקבר ה
בקמון׃
ויסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני יהוה ויעבדו 6
את־הבעלים ואת־העשתרות ואת־אלהי ארם ואת־
אלהי צידון ואת אלהי מואב ואת אלהי בני־עמון ואת
אלהי

Abimelech turrim in Thebez oppugnaturus perit.

Cap. X.

g) c. 7, 17.
℣. 49. h) v. 48. i) v. 46. k) Ios. 8, 8. 19. l) *super iu* sc. ciuibus turris & munimenti Sichemitici. v. 47. Conf. c. 12, 1.
℣. 50. m) 2 Sam. 11, 21.
℣. 51. n) Prou. 18, 10.
℣. 53. o) *frustum, segmentum* (5) 1 Sam. 30, 12. 2 Sam. 11, 21. Iob. 41, 15. Cant. 4, 3. p) *meta* s. lapidis molæ superioris. Deut. 24, 6. q) *& confregit.* Hiph. (1) c. 10, 8. r) 1 Par. 10, 10. 2 Reg. 9, 35. ό. τὸ κρανίον αὐτοῦ. conf. Matth. 27, 33.
℣. 54. s) 1 Sam. 14, 6. t) 1 Sam. 31, 4. u) *& interfice me* 2 Sam. 1, 9. Imper. Piel. x) *de me.* Gen. 20, 13. y) Num. 25, 8. ό. ἐξεκέντησεν αὐτόν. cf. Ioh. 19, 37.
℣. 55. z) *Cum autem viderent.* a) *quisque ad suum locum*, nemine tyranni necem vindicante.
℣. 56. b) *Sic igitur reduxit* DEVS *omnem malitiam in caput eorum* v. 57. c) vid. v. 4.
℣. 57. d) v. 20.
Cap. X, ℣. 1. e) v. 3. f) v. 13. c. 8, 22. c. 12, 2. g) idem nomen fuit primogeniti Isascharis Gen. 46, 13. h) *Schamire*, in montanis Ephraim; qui locus pro *Samaria* haberi potest *Lightf.* Alia in montanis Iudæ Ios. 15, 48.
v. 3. i) v. 1. c. 2, 10. Ex. 1, 8. k) Hic non est ille, cuius apud Mosen mentio fit Num. 32, 41. sed aliquis ex familia eadem, & eiusdem nominis: plane vt se res habet cum *Tola*, antecessore illius, qui idem nomen habuit cum primogenito Isascharis. *Lightf.* Si idem esset, vixisset 300. annos, quod absurdum. Ille erat filius Manassis, hic autem filius Gileaditæ. *Abarb.* l) Gen. 31, 21. Num. 32, 1. Ios. 17, 1.
℣. 4. m) c. 5, 10. Zach. 9, 9. ό. ἐπιβαίνοντες. Matth. 21, 5. n) *pullis asinorum.* c. 12, 14. ό. πώλους. Matth. 21, 5. 7. o) *& triginta vrbes.* conf. 1 Par. 2, 22. vbi senior ille *Iairus* viginti tres vrbes occupasse dicitur, quibus noster plures addidit. p) vid. Num. 32, 41. Itaque partim a seniore, partim a iuniore *Iaire* nomen sortitæ sunt. *Schmid.*
℣. 6. q) c. 3, 7. c. 4, 1. c. 6, 1. r) vid. v. 10. c. 2, 11. s) c. 2, 13. t) cf. 2 Reg. 16, 10. seqq. u) vid. c. 2, 13. x) c. 11, 24. 1 Reg. 11, 33. y) 1 Reg. 21, 5.

℣. 49. גם־כל Particulam גם omittunt 1. 3. שוכה Kri שוכו adiiciunt 1. 2. & *Erffurtensis Masora.* ℣. 53. ותריץ *plene* correctum in 2. contra *Mas.* 1. & *Erff.* גלגלתו posterius *Gimel* per *Patach* scribunt 3. 6 — 15. 19. 20. 21. 23. ℣. 54. הרגתהו *Gimel* per *Patach* correxit 2. 5. secundum *Mas.* 2. & *Erff.* ℣. 57. קללת per *Chatephpatach* præced. *Metheg*, 1. 5. 22. CAP. X, ℣. 1. והוא *Thhir* loco *Makk.* habet 6. 9. — 20. ℣. 5. יאיר per *Atnach*, prævio subdistinctiuo *Tiphcha*, 2. 3. sic fu. 5.

7 אֱלֹהֵי פְלִשְׁתִּים וַיַּעַזְבוּ אֶת־יְהוָה וְלֹא עֲבָדוּהוּ׃ וַיִּחַר־
אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּמְכְּרֵם בְּיַד־פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד בְּנֵי עַמּוֹן׃
8 וַיִּרְעֲצוּ וַיְרֹצְצוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁנָה הַהִיא שְׁמֹנֶה
עֶשְׂרֵה שָׁנָה אֶת־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
9 בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בַּגִּלְעָד׃ וַיַּעַבְרוּ בְנֵי־עַמּוֹן אֶת־
הַיַּרְדֵּן לְהִלָּחֵם גַּם־בִּיהוּדָה וּבְבִנְיָמִין וּבְבֵית אֶפְרָיִם
י וַתֵּצֶר לְיִשְׂרָאֵל מְאֹד׃ וַיִּזְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר חָטָאנוּ לָךְ וְכִי עָזַבְנוּ אֶת־אֱלֹהֵינוּ וַנַּעֲבֹד אֶת־
11 הַבְּעָלִים׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הֲלֹא מִמִּצְרַיִם וּמִן־הָאֱמֹרִי מִן־בְּנֵי עַמּוֹן וּמִן־פְּלִשְׁתִּים׃
12 וְצִידוֹנִים וַעֲמָלֵק וּמָעוֹן לָחֲצוּ אֶתְכֶם וַתִּצְעֲקוּ אֵלַי
13 וָאוֹשִׁיעָה אֶתְכֶם מִיָּדָם׃ וְאַתֶּם עֲזַבְתֶּם אוֹתִי וַתַּעַבְדוּ
14 אֱלֹהִים אֲחֵרִים לָכֵן לֹא־אוֹסִיף לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם׃ לְכוּ
וְזַעֲקוּ אֶל־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם בָּם הֵמָּה יוֹשִׁיעוּ לָכֶם
טו בְּעֵת צָרַתְכֶם׃ וַיֹּאמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה חָטָאנוּ
עֲשֵׂה־אַתָּה לָנוּ כְּכָל־הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ אַךְ הַצִּילֵנוּ נָא הַיּוֹם
16 הַזֶּה׃ וַיָּסִירוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר מִקִּרְבָּם וַיַּעַבְדוּ אֶת־
17 יְהוָה וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ בַּעֲמַל יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּצָּעֲקוּ
בְּנֵי עַמּוֹן וַיַּחֲנוּ בַּגִּלְעָד וַיֵּאָסְפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בַּמִּצְפָּה׃
18 וַיֹּאמְרוּ הָעָם שָׂרֵי גִלְעָד אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר
יָחֵל לְהִלָּחֵם בִּבְנֵי עַמּוֹן יִהְיֶה לְרֹאשׁ לְכֹל יֹשְׁבֵי גִלְעָד׃
יא וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶּן־
2 אִשָּׁה זוֹנָה וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח׃ וַתֵּלֶד אֵשֶׁת־גִּלְעָד לוֹ
בָּנִים וַיִּגְדְּלוּ בְנֵי־הָאִשָּׁה וַיְגָרְשׁוּ אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ
לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אָבִינוּ כִּי בֶּן־אִשָּׁה אַחֶרֶת אָתָּה׃
3 וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אֶחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל־
4 יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ׃ וַיְהִי
ה מִיָּמִים וַיִּלָּחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־
נִלְחֲמוּ

z) c. 2, 13. 1 Sam. 5, 2. a) Mirandum est pessimum populi Israelitici ingenium, & stultitia detestabilis; sed pulchre docet h. l. *Brent.* quod hoc omne factum sit ex prudentia carnis, quæ videbat gentiles Israelitico populo feliciores, adeoque eandem felicitatem quæsiuit. *Schmid.* vid. 2 Par. 28, 23.

℣. 7. *b*) c. 2, 14. *c*) ab occidente, & Ammonitarum ab ortu, qui vtrinq; Israelitas opprimebant. Conf. Es. 9, 11.

℣. 8. *d*) *& conquasserunt* Ammonitæ. Ex. 15, 16. rad. Arab. *commouit, conturbauit.* *e*) *& confregerunt.* c. 9, 53. Am. 4, 1. *f*) *illo ipso statim venditionis diuinæ anno.* Octodecim annos deinde continuarunt confringere Israelitas. *Schmid.* *g*) *trans* Iordanem. Ios. 7, 7. *h*) v. 18.

℣. 9. *i*) *Sed & transiuerunt* Iordanem. *k*) *& angustia fuit.* c. 2, 15.

℣. 10. *l*) *tum clamarunt.* c. 6, 6. Es. 26, 16. *m*) Dan. 9, 5. 8. *n*) *inprimis, quod deseruimus.* v. 6. 13.

℣. 11. *o*) per Vrim & Thummim. *Schmid.* cf. c. 1, 1. Al. per Prophetam; al. ipsum Filium Dei respondisse existimant. *p*) *sc. liberaui vos.* Abarb. aliique ex v. 13. Conf. c. 6, 9. At Schmid. præfixum מ sumit *partitiue*, idque conectit cum v. 12. h. m. *Nonne hostes de Aegyptiis & Amoræis &c. item Sidonii & Amalekitæ oppresserunt vos.* cf. not. Leu. 4, 17.

℣. 12. *q*) in numero Arabum 2 Par. 26, 7. Alii conf. Ios. 15, 55. 1 Sam. 23, 25. *r*) c. 2, 18.

℣. 13. *s*) v. 10. Deut. 32, 15. Ier. 2, 13. *t*) v. 1. 14.

℣. 14. *u*) Deut. 32, 38.

℣. 15. *x*) conf. 1 Sam. 7, 2.

℣. 16. *y*) 1 Sam. 7, 3. Gen. 35, 4. *z*) ό. καὶ ἐδούλευσαν τῷ Κυρίῳ μόνῳ. conf. Matth. 4, 10. *a*) q. d. *abbreuiata igitur fuit anima ipsius*, h. e. æque animo diutius ferre non potuit miseriam Israelis. Opponitur enim longanimitati, & patientiæ. vid. c. 16, 16. Iob. 21, 4. & conf. Ier. 31, 20. *b*) Ps. 73, 5. Deut. 26, 7. ό. ἐν κόπῳ. 2 Cor. 11, 27. Apoc. 2, 2.

℣. 17. *c*) *conuocati a. sunt.* c. 11, 1. 1 Sam. 13, 4. 2 Reg. 3, 21. *d*) c. 11, 11.

℣. 18. *e*) Conf. Deut. 20, 8. *f*) *incipiet.* Gen. 9, 20. *g*) *& erit ille Dux.* c. 11, 9.

Cap. XI, ℣. 1. *h*) 1 Sam. 12, 11. Hebr. 11, 32. *i*) Ios. 17, 1. *k*) Ios. 2, 1. Hos. 1, 2. Conf. Deut. 23, 3. Non tamen putarim publicum scortum, sed potius mulierem alius, quam Israeliticæ gentis fuisse, quæ etiam ex lege duci non debuerit, & inter vxores haberi. *Schmid.* ex Cap. XI. seq. versu 1.

הפטרת חקת

Ion. caupona.

℣. 2. *l*) *postea vero etiam peperit* legitima *vxor.* *m*) conf. Gen. 21, 10. LXX. vt Gal. 4, 30. *n*) *alienæ* s. *peregrinæ* 1 Par. 2, 26. Deut. 29, 27. Ier. 22, 26.

℣. 3. *o*) propr. Pars Syriæ v. 5. 2 Sam. 10, 6. 8. *p*) Hitp. (t) cf. Es. 27, 12. & quoad rem 1 Sam. 22, 2. *q*) *vacui*, sine hereditate. conf. c. 7, 16. c. 9, 4. 2 Sam. 6, 20. Prou. 12, 11. c. 28, 19. ℣. 4. *r*) Schmid. *post annum.* conf. v. 40. Ex. 13, 10. Num. 9, 22.

℣. 6. ולא Per *Makk.* 12. 17. 18. & *Ber.* ℣. 8. Ad hunc versiculum collocant חצי הספר seu *dimidium libri* 1. 2. 5. 7. 8. & *Mas. Erff.* ℣. 10. כי sine præfixo *Vau* 3. sic su. 2. 5. at, *Vau* quidem habet in textu 1. & restituerunt correctores in 2. & 5. sed sine *Schua*, & cum nota marginali לא קרי ו. *Vau legendum non esse*; quibus suffragatur etiam *Erffurtensis Masora.* ℣. 11. האמרי *Metheg* pro *Munach* habent 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. ומקבני cum præfixo ו 2. 3. 6. 9. 14. 20. 22. 23. sic correctum in 1. at 5. *Vau* quidem habet, sed sine *Schurek*; quomodo etiam scribit *Masora Erffurtensis.* ℣. 13. לכן לא ita 6. 9. 14. 20. 21. etiam 22. nisi quod hic pro *Merca* habeat *Makk.* ℣. 15. ככל per *Cholem* & *Merca* 1. sic su. 5. at ככל הטוב habet 2. CAP. XI, ℣. 5. כאשר per *Tbhir* 1, 2.

Iephta exul, belli contra Ammonitas dux futurus, a Gileaditis reuocatur;

נִלְחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי גִלְעָד לָקַחַת
6 אֶת־יִפְתָּח מֵאֶרֶץ טוֹב׃ וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לְכָה וְהָיִיתָה לָּנוּ
7 לְקָצִין וְנִלָּחֲמָה בִּבְנֵי עַמּוֹן׃ וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לְזִקְנֵי גִלְעָד
הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמַדּוּעַ
8 בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם׃ וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד
אֶל־יִפְתָּח לָכֵן עַתָּה שַׁבְנוּ אֵלֶיךָ וְהָלַכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ
9 בִּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָּנוּ לְרֹאשׁ לְכֹל יֹשְׁבֵי גִלְעָד׃ וַיֹּאמֶר
יִפְתָּח אֶל־זִקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם
בִּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנָי אָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם
10 לְרֹאשׁ׃ וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה יִהְיֶה שֹׁמֵעַ
11 בֵּינוֹתֵינוּ אִם־לֹא כִדְבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה׃ וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם־
זִקְנֵי גִלְעָד וַיָּשִׂימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקָצִין
וַיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת־כָּל־דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּצְפָּה׃

& per legatos frustra, Ammonitas a bello auertere studet.

12 וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־
עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי וָלָךְ כִּי־בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאַרְצִי׃
13 וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־מַלְאֲכֵי יִפְתָּח כִּי־לָקַח
יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצִי בַּעֲלוֹתוֹ מִמִּצְרַיִם מֵאַרְנוֹן וְעַד־
הַיַּבֹּק וְעַד־הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הָשִׁיבָה אֶתְהֶן בְּשָׁלוֹם׃
14 וַיּוֹסֶף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי
טו עַמּוֹן׃ וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא־לָקַח יִשְׂרָאֵל
16 אֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן׃ כִּי בַּעֲלוֹתָם
מִמִּצְרָיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־יַם־סוּף וַיָּבֹא
17 קָדֵשָׁה׃ וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים ׀ אֶל־מֶלֶךְ
אֱדוֹם לֵאמֹר אֶעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ
אֱדוֹם וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל
18 בְּקָדֵשׁ׃ וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר וַיָּסָב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת־
אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּן
בְּעֵבֶר אַרְנוֹן וְלֹא־בָאוּ בִּגְבוּל מוֹאָב כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל
מוֹאָב

Deut.2,9. occupatunt a. iusto titulo eos agros, quos Sihon rex Amorræorum sibi subiecerat. Conf.✠.11.22. 23.Num.21,21. seqq.
✠. 16. n). Num.20.1-16.
✠. 17. o) Num. 20, 14. seqq. p) Conf. Deut. 2, 9. seqq. q) ✠.16. Gen. 14, 7. Deut.1, 46.
✠. 18. r) vid.Deut.2,1. 9. r) Num.21, 13.Deut.2,24.

✠.5. t) Exod. 3, 16. ὁ. οἱ πρεσβύτεροι. Luc.7,3. t) vid. ✠.3.
✠.6. u) ✠.11.Iof.10, 24. ὁ. εἰς ἀρχηγόν. sic ✠.11. Heb. 2, 10.
✠.7. x) Gen. 21, 10. LXX. ut. Gal. 4, 30. Iniuria hæc, licet subtilior, fuit, quia filii alienigenarum nusquam per legem Mosis ab hereditate excluduntur. Quod a. Esr. 10. mulieres exteræ cum liberis suis eiectæ sunt, factum est ex noua & seueriore lege, quam mali mores inualescentes pepererunt. Vt de hoc non dicam, quod, si vtique per legem aliquam exclusus fuisset Iiphtachus, non tamen cum viro bono & probo statim ex rigore legis agendum fuerit, sed ex lege potius charitatis: quod etiam Iiphtachus maxime exprobrat, dicens: *nonne odistis me?* Schmid. y) *angustia.* Deut. 4, 30. 1 Sam.28, 15.
✠. 8. z) C.10, 18.
✠.9. a) *Egone ero?* ita vt deinceps etiam sim maneamque. *Schmid.*
✠.10. b) Gen. 25, 28. Mal. 2, 14. Thren. 3, 61.
✠. 11. c) ✠. 6. 8. d) Iof.18,1. Inuocato in testem & Iudicem Domino, promittens populo, se boni Ducis officio functurum. e) vbi castra Israelitarum erãt. c. 10,17, c,20, 1. c. 21. 1. 1 Sam. 7, 5.
✠. 12. f) Deinde *nuncios* misit. ✠.14. c. 9,31. Deut.20,10.11. g) Iof.22, 24. 2 Sam. 16, 10. ὁ. τί ἐμοὶ καὶ σοί. Ioh. 2, 4.
✠.13. h) ✠.18. Num. 21,13. Iof.12,1. i) ✠.22. Gen. 32, 23. k) *istas terras.*
✠. 14. l) v. 12. 17. 19. Sollicite a se infamiam belli iniusti amolitur, vt decebat bonum Principem. *Grotius.*
✠. 15. m) quam sc. Moabitæ tum possederunt: id namque vetuerat DEus.

✠. 7. ומדוע Per *Rbbia* 1. 5. per *Graschaim* 6. 9. 13. 17. 18. 20. 21. 22. & *Ber.* at per *Geretsch* reliqui secund. *Masoram* 3. & *impressam.* עתה *milra* 1. 6. 9--14. 16. 20. 22. at vtrobique accentum figit tum *milel*, tum *milra*, 5. ✠. 8. והייתה cum *He paragogico* 2. secund. notam suam, sed contra *Mas. impressam* ad ✠. 6. ✠. 13. ועתה per *Tbhir* 1. 3. sic su. 5. ✠. 16. בעלתם *defect.* 1. 2. secund. *Masoram Erffurt.* ✠. 17. מלאכים *Psik* omittunt 1. 9. 20. 21. אדום *Psik* adiicit 2. נא Hanc particulam, quasi redundantem, obelo notarunt 2. & 5. ac 2. quidem cum adiecta nota: כן הוא *ita fieri debere.*

19 מוֹאָב׃ וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ־
הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעְבְּרָה־נָּא
כ בְאַרְצְךָ עַד־מְקוֹמִי׃ וְלֹא־הֶאֱמִין סִיחוֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל
עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחוֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיַּחֲנוּ בְּיָהְצָה
21 וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
סִיחוֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיַּכּוּם וַיִּירַשׁ יִשְׂרָאֵל
22 אֵת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַהִיא׃ וַיִּירְשׁוּ
אֵת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וּמִן־הַמִּדְבָּר
23 וְעַד־הַיַּרְדֵּן׃ וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת־
24 הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִּירָשֶׁנּוּ׃ הֲלֹא אֵת
אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירָשׁ וְאֵת כָּל־
כה אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ׃ וְעַתָּה
הֲטוֹב טוֹב אַתָּה מִבָּלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב הֲרוֹב רָב
26 עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלְחֹם נִלְחַם בָּם׃ בְּשֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל
בְּחֶשְׁבּוֹן וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְעַרְעוֹר וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְכָל־הֶעָרִים
אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אַרְנוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמַדּוּעַ לֹא־
27 הִצַּלְתֶּם בָּעֵת הַהִיא׃ וְאָנֹכִי לֹא־חָטָאתִי לָךְ וְאַתָּה עֹשֶׂה
אִתִּי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי
28 יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן׃ וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־
29 דִּבְרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו׃ וַתְּהִי
עַל־יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מְנַשֶּׁה
וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֵּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן׃
ל וַיִּדַּר יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתוֹן תִּתֵּן אֶת־בְּנֵי
31 עַמּוֹן בְּיָדִי׃ וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי
לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה
32 וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה׃ וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי
33 עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ׃ וַיַּכֵּם מֵעֲרוֹעֵר וְעַד־
בּוֹאֲךָ מִנִּית עֶשְׂרִים עִיר וְעַד אָבֵל כְּרָמִים מַכָּה גְּדוֹלָה
מְאֹד

℣. 19. *i*) v. 12. Num. 21, 21. Deut. 2, 26.

℣. 20. *u*) *Non tamen fidum habuit.* Cum את h. l. tantum. Alibi sequente ל vel ב significat *fidem habere* l. *fidem concipere* in aliquo. *x*) Num. 21, 23.

℣. 21. *y*) Num. 21, 24. &c.

℣. 22. *z*) *Sic inquam hereditario iure occuparunt*, non tuam aut Moabitarum terram, sed Amoræorum, quos iusto bello deuicerant. *a*) vid. v. 13. Num. 21, 24. seqq.

℣. 23. *b*) *Nunc itaque, cum Deus noster vicerit nostro bono Amoraum, tune heres eius fueris?* Iniqua hæc esset postulatio, cum nec Dominum tu colas, neque etiam bellum cum Amoræis gesseris. *c*) Gen. 15, 3. 4.

℣. 24. *d*) *Nonne & tu, cuius te heredem fecisset* (vid. not. Num. 33, 53.) *Deus tuus* (sed ille misere impotens Num. 21, 29.) *eius hereditatem tibi vindicaturus esses?* Sic vtique est! Ergo & nobis idem ius relinque. *e*) 1 Reg. 11, 7. 2 Reg. 23, 13.

℣. 25. *f*) *iam porro* Schmid. *g*) *Num vllo modo tu melior es*, aut plus iuris habes *Balako?* Interrogatio vehementer negat: Estque prius vel infinitiuus verbi Num. 24, 5. vel nomen, emphatice repetitum. Cf. Iud. 13, 19. *h*) Num. 22, 2. seqq. *i*) *Num ille vnquam contendit.* Deut. 33, 7. Iob. 40, 2. *k*) sc. huius regionis caussa. cf. not. Ios. 24, 9.

℣. 26. *l*) *dum habitauit.* *m*) Num. 21, 25. *n*) *Aroer* v. 23. Num. 32, 34. *o*) *trecentos* ferme *annos*; numero rotundo, vt Num. 11, 21. coll. c. 1, 46. c. 2, 32. Groe.

℣. 27. *p*) *iudicabit* itaque, & caussam nostram vindicabit, si ab iniquo bello non desistis. Es. 1, 17. *q*) *Iudex ille* summus & iustissimus. conf. Gen. 18, 26. Ex. 5, 21. Ps. 7, 12. &c.

℣. 29. *r*) c. 3, 10. c. 6, 34. c. 13, 25. *s*) c. 10, 17 Gen. 31, 49. Ios. 13, 26. *t*) *ad filios* cf. c. 21, 31.

℣. 30. *u*) *Vouit autem* Gen. 28, 20. *x*) satis imprudenter, vt sequentia ostendunt.

℣. 31. *y*) Schmid. *qui*, alii: *quodcunque exibit.* v. 34. *z*) vel victima, vt Leu. 16, 8. 9. vel Deo & Sacerdotibus mancipatum, vt Num. 31, 39. 40. *a*) *Schmid.* Comment. p. 1048. *ita, vt in holocaustum offeram ipsum.* Sed *Noldius* de Partic. p. 271. *aut offeram illud* in holocaustum, si sc. res fuerit hostiis apta sec. Leu. 1, 2. seqq. coll. Deut. 12, 31. Disputant namque Interpretes Iudæi & Christiani, num Iephta filiam immolauerit, an vero ad perpetuam virginitatem eam tantum consecrauerit? Prius placet Chaldæo, veteribus Rabbinis & plerisque nostratium, differte etiam *Calouio*, *Schmidio*, *Pfeiffero*, & *Lightfooto* &c. Posterius *Abarbaneli*, *Grotio*, *Gussetio* p. 906. *Danzio* Interpret. p. 316. seq. &c. Illorum præcipuæ rationes sunt (1) quod *obuiam procedere* redeunti victori non de bestia, sed de homine sit intelligendum. (2) quod exile nimis donum fuerit bos aut ouis pro tanta victoria solenni voto promissum. (3) Patris acerbissimus luctus v. 35. & (4) ipsa littera textus. v. 31. 39. Addit (5) *Lightfootus*, & Sanhedrin & Sacerdotes adeo parum versatos in lege tum fuisse, vt nodum hunc soluere, & votum hoc sec. Leu. 27, 2. seqq. redimi posse nescíuerint. Vnde etiam pontificia dignitas ab Eleazari & Pinthasi posteris ad Ithamari familiam aliquamdiu transierit. (cf. not. Num. 25, 13.) Has tamen rationes, aut consequentias negant ceteri: nec minus sacros textus vrgent. ℣. 33. *b*) v. 26. Deut. 3, 12. *c*) Ez. 27, 17.

℣. 25. אַתָּה *Milel* scribitur in 1. 3. quibus in marg. 7. 8. opponitur nota: כן בספר מוגה *milra* *repertum fuisse in correcto exemplari.* הרוב *plene* 1. 22. & sic fu. 2. secundum *Masoram* Erff. & *impressam.* ℣. 26. אשר per *Makk.* 2. 3. at per ֣ *Munach* 1. ℣. 27. ואתה per *Rbhia* 3. sic fu. 5. ℣. 31. והעליתיהו ita quidem legunt *Orientales*, sed in textu scribunt per *Vau* והעלותיהו.

מאד ויכנעו בני עמון מפני בני ישראל ׃
34 ויבא יפתח המצפה אל־ביתו והנה בתו
יצאת לקראתו בתפים ובמחלות ורק היא יחידה אין
לה לו ממנו בן או־בת ׃ ויהי כראותו אותה ויקרע את־
בגדיו ויאמר אהה בתי הכרע הכרעתני ואת היית
בעכרי ואנכי פציתי פי אל־יהוה ולא אוכל לשוב ׃
36 ותאמר אליו אבי פציתה את־פיך אל־יהוה עשה לי
כאשר יצא מפיך אחרי אשר עשה לך יהוה נקמות
37 מאיביך מבני עמון ׃ ותאמר אל־אביה יעשה לי הדבר
הזה הרפה ממני שנים חדשים ואלכה וירדתי על־
38 ההרים ואבכה על־בתולי אנכי ורעיתי ׃ ויאמר לכי
וישלח אותה שני חדשים ותלך היא ורעותיה ותבך
39 על־בתוליה על־ההרים ׃ ויהי מקץ שנים חדשים
ותשב אל־אביה ויעש לה את־נדרו אשר נדר והיא
מ לא־ידעה איש ותהי־חק בישראל ׃ מימים ימימה
תלכנה בנות ישראל לתנות לבת־יפתח הגלעדי
יב ארבעת ימים בשנה ׃ ויצעק איש אפרים
ויעבר צפונה ויאמרו ליפתח מדוע עברת להלחם
בבני־עמון ולנו לא קראת ללכת עמך ביתך נשרף
2 עליך באש ׃ ויאמר יפתח אליהם איש ריב הייתי
אני ועמי ובני־עמון מאד ואזעק אתכם ולא־הושעתם
3 אותי מידם ׃ ואראה כי־אינך מושיע ואשימה נפשי
בכפי ואעברה אל־בני עמון ויתנם יהוה בידי ולמה
4 עליתם אלי היום הזה להלחם בי ׃ ויקבץ יפתח את־
כל־אנשי גלעד וילחם את־אפרים ויכו אנשי גלעד
את־אפרים כי אמרו פליטי אפרים אתם גלעד בתוך
ה אפרים בתוך מנשה ׃ וילכד גלעד את־מעברות
הירדן לאפרים והיה כי יאמרו פליטי אפרים אעברה
ויאמרו

d) c. 3, 30. c. 8, 28. ✱. 34. e) v. 31. 29. 2 Reg. 25, 23. f) v. 31. g) Ex. 15, 20. 1 Sam. 18, 6. Ps. 68, 26. h) Gen. 22, 2. Ps. 22, 21. LXX. ut Luc. 7, 12. i) ex se nati. Poterant uxori Iephtæ esse liberi ex alio marito, antequam Iephtæ nuberet; quos hic etiam educabat &c. *Kimchi & Abarb.* ✱. 35. k) vid. Ios. 7, 6. LXX. ut Mat. 26, 65. l) c. 6, 22. m) c. 5, 27. Ps. 17, 13. n) *tu præcipua es inter turbatores meos.* Ios. 7, 25. cf. similis constructi. Ps. 118, 7. o) v. 36. Ef. 10, 14 Ps. 66, 14. p) sc. revocando votum, sed is error eius fuit, non debitum. Poterat enim hoc votum redimere Lev. 27, 2. seqq. ✱. 37. q) *desiste.* Deut. 9, 14. Iob. 7, 19. r) *Sociæ meæ.* v. 38. Ps. 45, 15. ✱. 39. s) vid. v. 31. nempe, quod immediate additur; sc. *Abarb.* t) *ipsa itaque non cognovit virum. al. illa a. non cognoverat.* u) Schmid. *factumque est statutum in Israele*, sc. quod sequitur; sed Gussetio: *& fuit mos in Israele*, np. dicandi puellas Deo. Sic *Abarb.* nescio qua ratione, eam ab omnium hominum, non virorum tantum, sed & feminarum consortio remotā, & in ædibus separatis per totā vitam seclusam fuisse autumat, & inde moniales Christianorum derivare conatur; sed neutrum probat. coll. Num. 31, 35. 40. ✱. 40. x) i. e. *quotannis.* v. 4. c. 21, 19. Ex. 13, 10. non omnibus seculis, sed quamdiu illa vivebat. *Abarb.* y) Schmid. *ad meditandum* lugubria sur per filia Iephtæ; qui luctus illud impium Iephtæ factum improbavit. Sed Gusser. *ad alloquendum filiam* (a) Iud. 5, 11. Cap. XII, ✱. 1. z) *Ceterum convocatus est.* c. 7, 23. 24. a) ex fastu & invidia. cf. c. 8, 1. b) *transiverunt Iordanem in terram Gilead*, quæ ipsis septentrionalis erat. *Schmid.* c) c. 9, 49. 1 Reg. 16, 18. ✱. 2.

עכ, ✱. 2. d) *vir litis fui*, i. e. *litigavi.* cum Ammonitis; postquam in patriam reductus erat, & eum nuncios ad Regem Ammonitarum misit c. 11. Conf. Ier. 15, 10. 2 Sam. 15, 4. e) v. 3. c. 10, 1. f) conf. Ps. 78, 9. ✱. 3. g) Hæc phrasis summum vitæ discrimen & animi confidentiam ורעותי קרי denotat. vid. 1 Sam. 19, 5. c. 28, 21. Ps. 119, 109. Iob. 13, 14. ✱. 4. h) cum sc. illi non adquiescerent, sed conviciis etiam Gileaditas lacesserent. i) cf. Prov. 13, 1. k) *Fugitivi*

Cap. XII. *Ephraimi vos estis! Gilead* (vos Gileaditæ) *in medio Ephraimi, in medio Manassis.* Per convicium hæc verba dici, certum est; sed quid præcise ואשימה קרי velint, id admodum controversum apud Interpr. *Schmidi'* post plures sententias ita definit: Omnium optimum videtur, verba de prægresso bello Ammonitico accipere, quod Gileaditæ intra octodecim eius annos *refugium suum ad Ephraimitas* sumserint, & sic erepti sint, atque ab Ephraimitis defensi; iam v. postquam eorum beneficio superfuerint, contemserint eos, nec ad societatem belli vocaverint; (quibus addimus hoc) *atque ita clanculum ut fugitivi ab ipsis iterum elapsi sint, ac pro talibus inter Ephraimitas & Manassitas* merito habeantur. Nam Genitivus, qui post פליטי constructus sequitur, alibi semper vel *populum ex quo*, vel *terminum & periculum, a quo quis fuga elapsus est*, denotat. vid. v. 5. Ps. 45, 22. Ez. 6, 8. 9. Obad. v. 14. ✱. 5. l) v. 6. c. 3, 28.

✱. 34. המצפתה Ita cum *He paragogico* 1. & sic fu. 2. ובמחלת bis *defective* requirit *Masora* 5. & *Erff.* ad Exod. 15, 20. Eadem tamen *Masora Erff.* ad h. l. postremam syllabam *plene* scribi postulat. ✱. 35. הכרעתני *Tau per Patach* 3. sic fe. 5. contra *Mas. Erff.* ✱. 36. אבי per *Paschta* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 15. 19. 20. 22. ✱. 39. שנים Pro eo habet 2. ex alio libro in marg. שני, prout requirit etiam *Mas. Erff.* ידעה *milel* 1. 2. ✱. 40. מימים sine *Psik* 1. 2. 5. ארבעת ita 2. in marg. at in textu scribit ארבעה. CAP. XII, v. 2. הייתי pro *Darga* habent minorem *Tbhir* repetitum 2. 2. 6. 7. 8. 9. 10. 13. 19. 23. sic emendatum in 5. ויאזעק per *Tsade* loco *Zain* scribunt alii in *marg.* 7. 8. ✱. 3. ואשימה ita in textu sine *Kri* aut *Cthibh* scribunt 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 19. 20. 21. 22. & *Mas. Erff.* ✱. 5. והיה cum *Gaiah B. Naphtali* & 1. sec. *Mas. Ssam & Erff.* והיה כי ita 2. 5.

ויאמרו לו אנשי־גלעד האפרתי אתה ויאמר לא׃
6 ויאמרו לו אמר־נא שבלת ויאמר סבלת ולא יכין
לדבר כן ויאחזו אותו וישחטוהו אל־מעברות הירדן
ויפל בעת ההיא מאפרים ארבעים ושנים אלף׃
7 וישפט יפתח את־ישראל שש שנים וימת יפתח
8 הגלעדי ויקבר בערי גלעד׃ וישפט
9 אחריו את־ישראל אבצן מבית לחם׃ ויהי־לו
שלשים בנים ושלשים בנות שלח החוצה ושלשים
בנות הביא לבניו מן־החוץ וישפט את־ישראל שבע
י שנים׃ וימת אבצן ויקבר בבית לחם׃
11 וישפט אחריו את־ישראל
12 אילון הזבולני וישפט את־ישראל עשר שנים׃ וימת
אילון הזבולני ויקבר באילון בארץ זבולן׃
13 וישפט אחריו את־ישראל
14 עבדון בן־הלל הפרעתוני׃ ויהי־לו ארבעים בנים
ושלשים בני בנים רכבים על־שבעים עירם וישפט
טו את־ישראל שמנה שנים׃ וימת עבדון בן־הלל
הפרעתוני ויקבר בפרעתון בארץ אפרים בהר
יג העמלקי׃ ויספו בני ישראל
לעשות הרע בעיני יהוה ויתנם יהוה ביד־פלשתים
ארבעים שנה׃
2 ויהי איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו מנוח
3 ואשתו עקרה ולא ילדה׃ וירא מלאך־יהוה אל־
האשה ויאמר אליה הנה־נא את־עקרה ולא
4 ילדת והרית וילדת בן׃ ועתה השמרי נא ואל־
תשתי יין ושכר ואל־תאכלי כל־טמא׃ כי הנך
הרה וילדת בן ומורה לא־יעלה על־ראשו כי־נזיר
אלהים יהיה הנער מן־הבטן והוא יחל להושיע את־
ישראל Ee כח א

℣. 6. m) Schibboleth, i. e. sec. Vulg. *spica*, vt Iob. 24, 24. Gen. 41, 5. al. *fluxus*, vt Ps. 69, 3. 16. Satis autem adparet, quod de pronunciatione, non de significatione vocis actum fuerit. *Schmid.* n) *non enim recte poterat* (q. d. *rectificabat*) *loqui sic*, non exacte poterat ita eloqui. *Ar. P.* quia filii Ephraim non poterant pronunciare *Schin.* o) Sic fratrum gladio nunc pereunt, quos hostium crudelitas non potuit emendare. conf. v. 1. c. 10, 7.-10. Habes in Ephraimitis iudicium Dei aduersus seditiosos & gloriosos thrasones, qui eo turpius confunduntur, quo fastidiosius alios præ se contemnunt. *Brent.*

℣. 7. p) *in ciuitatibus*, i. e. *in vna ex ciuitatibus*, quam definire nihil attinebat. cf. Gen. 8, 4. c. 19, 29. Zach. 9, 9.

℣. 8. q) ℣. 11. Hillero *Zabulonis* Ios. 19, 5. alia *Iudæ* Gen. 35, 19.

℣. 9. r) conf. Ps. 127, 3. Ps. 128, 3. Ceterum numerosa proles, ob multas quidem alias, potissimum autem ob has caussas iudicatur benedictio Dei. Primum, quod dum liberi excitant in parentibus adfectum paternum, eo ipso admonent parentes, qualem adfectum erga ipsos Dominus Deus noster, pater cælestis gerat. &c. *Brentius.*

℣. 11. s) *Decimo anno Elonis* initium cepere *quadraginta anni* oppressionis Philistæorum memorat c. 13, 1. & Simson natus est circa hunc annum, si non in illo. *Lightf.*

℣. 12. t) alia in tribu Dan Ios. 19, 42. cf. 1 Par. 6, 54. c. 8, 13. 2 Par. 11, 10.

℣. 13. u) Ephraimita. v. 15. cf. 2 Sam. 23, 30.

℣. 14. x) c. 10, 4.

℣. 15. y) *in monte Amaleki* l. *Amalekitarum.* Cur ita sit di-dictus, nobis incertum. conf. c. 6, 3. 1 Sam. 15, 7.

CAP. XIII, 1. z) c. 2, 11. c. 3, 7. c. 4, 1. c. 6, 1. c. 10, 6. a) Ez. 16, 27.

℣. 2. b) in finibus Iudæ & Danis. v. 25. Ios. 15, 33. c. 19, 41. c) *sterilis.* v. 3. Gen. 11, 30. ὁ. στεῖρα Luc. 1, 7.

℣. 3. d) ὁ. καὶ ὤφθη. Luc. 1, 11. e) Filius Dei. ex v. 16. 22. 18. c. 2, 1. c. 6, 11. &c. Conf. *Vitringa* Obseru. S. lib. IV. c. 14. 15.

℣. 4. f) Ar. *aut quidquam inebrians.* sic v. 7. ex lege *Naziræorum* Num. 6, 3. cf. Luc. 1, 15. g) ὁ. ἀκάθαρτον. Act. 10, 14. cf. Leu. 11, 4.

℣. 5. h) *grauida.* Gen. 16, 11. Es. 7, 14. ὁ. ἐν γαστρὶ

CAP. XIII.

ἔχεις. Mat. 1, 18. 23. i) & *nouacula.* c. 16, 17. Num.

הפטרת נשא

6, 5. 1 Sam. 1, 11. k) Num. 6, 2. 13. ὁ. ὅτι Ναζιρ Θεοῦ. Mat. 2, 23. Primus factus est *Naziræus*, cuiusquidem mentio exstat. *Lightf.* l) v. 7. c. 15, 17. cf. Ier. 1, 5. Luc. 1, 15. m) *incipiet.* v. 25. c. 10, 18. n) vid. c. 2, 16. ὁ. σῶσαι. Matth. 1, 21.

℣. 5. ויאמרו Per *Makk.* copulant 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. האפרתי Ita *He* interrogatiuum per *Patach* 1. 3. 6. 9. secund. *Mas. Erff.* & analogiam grammaticam; reliqui per *Kamets.* ויאמר *Psik* adiiciunt 1. 3. secund. *Mas.* 1. 3. & *Erffurt.* ℣ 6 וישחטהו sic *defect.* per *Kibbuts* 1. 2. 3. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed repugnante *impressa.* CAP. XIII, ℣. 1. ביד per *Merca* 1. 2. sic fu. 5. ℣. 3. וילדת ita in marg. 2. cum reliquis; at in textu 2. & 3. participialiter וילדת sed hos quidem præter *Mas. impr.* ad ℣. 5.

6 ישראל מיד פלשתים: ותבא האשה ותאמר לאישה
לאמר איש האלהים בא אלי ומראהו כמראה מלאך
האלהים נורא מאד ולא שאלתיהו אי־מזה הוא ואת־
7 שמו לא־הגיד לי: ויאמר לי הנך הרה וילדת בן ועתה
אל־תשתי יין ושכר ואל־תאכלי כל־טמאה כי־נזיר
אלהים יהיה הנער מן־הבטן עד־יום מותו:
8 ויעתר מנוח אל־יהוה ויאמר בי
אדוני איש האלהים אשר שלחת יבוא־נא עוד
9 אלינו ויורנו מה־נעשה לנער היולד: וישמע
האלהים בקול מנוח ויבא מלאך האלהים עוד
אל־האשה והיא יושבת בשדה ומנוח אישה
י אין עמה: ותמהר האשה ותרץ ותגד לאישה
ותאמר אליו הנה נראה אלי האיש אשר־בא ביום
11 אלי: ויקם וילך מנוח אחרי אשתו ויבא אל־האיש ויאמר
לו האתה האיש אשר־דברת אל־האשה ויאמר אני:
12 ויאמר מנוח עתה יבא דבריך מה־יהיה משפט הנער
13 ומעשהו: ויאמר מלאך יהוה אל־מנוח מכל אשר־
14 אמרתי אל־האשה תשמר: מכל אשר־יצא מגפן היין
לא תאכל ויין ושכר אל־תשת וכל־טמאה אל־תאכל
טו כל אשר־צויתיה תשמר: ויאמר מנוח אל־מלאך יהוה
16 נעצרה־נא אותך ונעשה לפניך גדי עזים: ויאמר
מלאך יהוה אל־מנוח אם־תעצרני לא־אכל בלחמך
ואם־תעשה עלה ליהוה תעלנה כי לא־ידע מנוח כי־
17 מלאך יהוה הוא: ויאמר מנוח אל־מלאך יהוה מי
18 שמך כי־יבא דבריך וכבדנוך: ויאמר לו מלאך יהוה
19 למה זה תשאל לשמי והוא פלאי: ויקח מנוח את־
גדי העזים ואת־המנחה ויעל על־הצור ליהוה ומפלא
כ לעשות ומנוח ואשתו ראים: ויהי בעלות הלהב מעל
המזבח

℣. 18. o) quare sic scrio? 1 Reg. 14, 6. p) id vero est Admirabilis. h. e. qui mirabilia facit hominibus, & propter homines. vid. v. 19. Schmid. al. mirabile. Conf. Prov. 30, 4. ὁ.

הל' בדגש θαυμαστόν. cf. Mat. 21, 42. Id præ ceteris competit Filio Dei, cui tribuitur Es. 9, 5. tam respectu admirandæ eius naturæ, quam admirandorum, quæ Deus per ipsum perfecit in execucione consilii sui. Vitringa Obseru. sacr. lib. 4. c. 14. p. 220.

℣. 19. q) ℣. 15. r) idque obtulit Angelus Domini. c. 6, 21. 26. s) mirabiliter autem egit ille Angelus faciendo hunc actum sacerdotalem: quo testimonium edere voluit apud homines illius

יתיר י' temporis de

יתיר א' futuro suo sacerdotio. cf. c. 6, 21. Ps. 72, 13. Ps. 118, 23.

o) 1 Sam. 7, 13. 2 Sam. 5, 25. ℣. 6. p) Deut. 33, 1. Ios. 14, 6. 1 Sam. 2, 27. c. 9, 6. 8. ὁ. ἄνθρωπος Θεοῦ. 1 Tim. 6, 11. 2 Tim. 3, 17. 2 Pet. 1, 21. q) ὁ. ἡ ὄψις αὐτοῦ. Luc. 9, 29. 2 Cor. 5, 7. r) Gen. 28, 17. Ex. 15, 11. ὁ. φοβερά. Hebr. 12, 21. ℣. 7. s) vid. v. 5. ὁ. Θεοῦ ἅγιον. cf. Luc. 1, 35. ℣. 8. t) supplicavit igitur. Gen. 25, 21. u) vt doceat nos. Es. 2, 3. ὁ. συμβιβασάτω. 1 Cor. 2, 16. x) qui nasciturus est. c. 18, 19. de præf. ה conf. Ios. 10, 24. ℣. 9. y) vid. v. 3. z) ὁ. οὐκ ἦν μετ' αὐτῆς. Ioh. 20, 24. 26. ℣. 10. a) isto die, de quo v. 3. ℣. 12. b) itaque, quod opto. Gen. 32, 10. c) v. 17. Ios. 21, 45. d) quodnam autem erit ius pueri? ius scil. Dei dispositionum circa puerum, & eius viuendi rationem; Schmid. Conf. 2 Reg. 1, 7. vel Deut. 18, 3. ℣. 14. e) vid. not. Num. 6, 4. f) non comedet ipsa mater. v. 4. Num. 6, 3. ℣. 15. g) detineamus te, rogo. v. 16. 1 Reg. 18, 44. ὁ. κατάσχωμεν ὧδε σε. Luc. 4, 42. 2 Thess. 2, 6. h) v. 19. c. 6, 19. scil. vt de eo comedas; Schmid. Conf. Gen. 18, 5. ℣. 16. i) cf. c. 6, 21. k) Ar. præmitt. Hæc autem dixerat Manoach. ℣. 17. l) quis? de substantia intelligente dicitur; vnde resoluitur ita: quis tu es, & quod nomen tuum? al. quis tu es nomine tuo? Conf. Mich. 1, 5. m) Gen. 32, 30. n) Num. 22, 17. Es. 29, 13. Ar. vt imponamus puero nomen tuum.

℣. 18.

℣. 10. אליו per Rbhia 1. 2. 6. 9. 20. sic su. 5. secundum Masoram 1. 2. sed contra Masoram 3. & impressam. ℣. 11. דבריך plene seu pluraliter 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 17. 18. 19. 21. & sic su. 2. 5. contra Masoram 1. 2. & Erffurt. ℣. 17. דבריך Orientales & scribunt & legunt sine iod plurali.

המזבח השמימה ויעל מלאך־יהוה בלהב המזבח
21 ומנוח ואשתו ראים ויפלו על־פניהם ארצה׃ ולא־יסף
עוד מלאך יהוה להראה אל־מנוח ואל־אשתו אז ידע
22 מנוח כי־מלאך יהוה הוא׃ ויאמר מנוח אל־אשתו
23 מות נמות כי אלהים ראינו׃ ותאמר לו אשתו לו חפץ
יהוה להמיתנו לא־לקח מידנו עלה ומנחה ולא הראנו
24 את־כל־אלה וכעת לא השמיענו כזאת׃ ותלד האשה
בן ותקרא את־שמו שמשון ויגדל הנער ויברכהו
כה יהוה׃ ותחל רוח יהוה לפעמו במחנה־דן בין צרעה
יד ובין אשתאל׃ וירד שמשון תמנתה

Cap. XIV.

2 וירא אשה בתמנתה מבנות פלשתים׃ ויעל ויגד
לאביו ולאמו ויאמר אשה ראיתי בתמנתה מבנות
3 פלשתים ועתה קחו־אותה לי לאשה׃ ויאמר לו אביו
ואמו האין בבנות אחיך ובכל־עמי אשה כי־אתה
הולך לקחת אשה מפלשתים הערלים ויאמר שמשון
4 אל־אביו אותה קח־לי כי־היא ישרה בעיני׃ ואביו
ואמו לא ידעו כי מיהוה היא כי־תאנה הוא־מבקש
מפלשתים ובעת ההיא פלשתים משלים בישראל׃
ה וירד שמשון ואביו ואמו תמנתה ויבאו
עד־כרמי תמנתה והנה כפיר אריות שאג לקראתו׃
6 ותצלח עליו רוח יהוה וישסעהו כשסע הגדי ומאומה
7 אין בידו ולא הגיד לאביו ולאמו את אשר עשה׃ וירד
8 וידבר לאשה ותישר בעיני שמשון׃ וישב מימים
לקחתה ויסר לראות את מפלת האריה והנה עדת
9 דברים בגוית האריה ודבש׃ וירדהו אל־כפיו וילך
הלוך ואכל וילך אל־אביו ואל־אמו ויתן להם ויאכלו
י ולא־הגיד להם כי מגוית האריה רדה הדבש׃ וירד
אביהו אל־האשה ויעש שם שמשון משתה כי כן

יעשו

v. 20. t) *adscendit etiam* ipse Angelus Domini: figuram exhibens non tantum vitæ & mortis Simsonis, sed etiam mortis suæ, & resurrectionis ac adscensionis in cælos; quomodo se ipsum Deo in verum & admirandum pro peccatis nostris sacrificium obtulit. Eph. 5, 2. Hebr. 9, 14. 12. 24. &c. u) *rem hic adumbratam*, vide etiam Ioh. 3, 13. Hebr. 1, 3.

v. 22. x) c. 6, 22. Ex. 3, 20. Deut 5, 26. Angelus vero non est ipse Deus. Nullus ergo alius intelligi debet, quam *Filius Dei*, Angelus a Domino missus Es. 63, 8. 9. Mal. 3. 1. Rom. 9, 5. Accedit, quod Angelus hic nomen suum dicat *mirabile* v. 18. quod est nomen ipsius Filii Dei Es. 9, 5. vtpote quod nemo nouit, nisi Ipse Apoc. 19, 12. Fatetur etiam *Corn. a Lapide* ad v. 19. Angelum hunc sacrificasse, quod nulli creato angelo conveniat; Filium ergo Dei, qui solus Sacerdos est, & Angelus simul dicitur, intelligere oportet. *Calouius.*

v. 23. y) cf. Ioh. 9, 31. z) *& hoc tempore.* c. 21, 22.

v. 24. a) Hebr. 11, 32. typicum nomen; cf. Mal. 3, 20. Forte eum sic vocauit in memoriam Angeli Domini, qui ipsi in splendore & lumine qs. solari adparuit. *Schmid.*

v. 25. b) vid. v. 5. c) c. 3, 10. c. 14, 6. d) *impellere eum.* (5) Ps. 77, 5. sc. ad suscipiendum munus Iudicis s. liberatoris. *Schmid.* Conf. Gen. 49, 16. e) c. 18, 12. f) v. 2. c. 16, 31. Ios. 15, 33. c. 19, 41. 1 Par. 2, 53.

Cap. XIV, *v.* 1. g) Dani arum fuit. Ios. 19, 43. alia Iudæ Ios. 15, 57. h) Ex. 15, 14. 6. ἀλλοφύλων.

λων. v. 3. 4. &c. vid. c. 8, 10. *v.* 2. i) Gen. 34, 4. *v.* 3. k) Gen. 13, 8. l) 1 Sam. 17, 36. contra legem diuinam, Ex. 34, 16. m) v. 7. 1 Reg. 9, 12. nempe eum in finem, vt occasio adversus Philistæos illi inde nasceretur. *Schmid.* *v.* 4. n) *occasionem*,

ע״כ

iustam caussam. (1) conf. Ier. 2, 24. 2 Reg. 5, 7. *v.* 5. o) *Leo iuuenis.* vid. Ez. 19, 1. 3. 6. p) *rugiens.* Ps. 22, 14. 6. ὠρυόμενος. 1 Petr. 5, 8. *v.* 6. q) *Sed commodè venit.* Gussetio *pertransiit* cælo. v. 19. c. 15, 14. 1 Sam. 10, 6. 10. r) c. 13, 25. s) *discerpsit eum.* Leu. 1, 17. c. 11, 3. inde sibi ad maiora auspicium faciens, vt Dauid 1 Sam. 17, 34. seqq. *Grotius.* *v.* 8. t) *post dies bene multos*, & in sponsalibus procul dubio definitos. cf. c. 11, 4. c. 15, 1. Sed Schmidius; mallem, inquit, *dies* pro *anno* accipere, & vertere: *Et reuersus est post annum.*

Ita etiam Ralbag ad h. l. Sic cf. c. 11, 40. u) c. 4, 18. x) *cadauer.* q. d. *ruinam* s. *rudera*, Ez. 31, 13. y) *apum* (4) Deut 1, 44. Ps. 118, 12. z) *in corpore*, h. e. in relicta *ossium compage.* v. 9. cuiusmodi exempla plura notauit Bochart. Hieroz P. II. lib. 4. c. 10. a) cf. Ex. 3, 8. Deut. 32, 13. *v.* 9. b) *& occupauit* seu *accepit ipsum.* Alii: *& fluere fecit ipsum*, ex vsu Chald & Syr. *rad.* רדה vid. *Syr.* Matth. 9, 20.

---

v. 24. ויברכהו *Resch* per *Chatephpatach* 5. 6. 9. 10. *v.* 25. אשתאול *plene* requirit *Masora impressa* ad Ios. 15, 33. differre tamen masorethicos libros, ex eo patet, quod *impressi* tria, *MSti* vero 1. & *Erff.* duo solum loca plene scribi postulant. CAP. XIV, *v.* 2. ויאמר per *Sakephg.* 3. & sic correctum in 5. *v.* 8. ויסר *Samech* per Kamets 1. sic su. 5.

יַעֲשׂוּ הַבַּחוּרִים׃ וַיְהִי כִּרְאוֹתָם אוֹתוֹ וַיִּקְחוּ שְׁלֹשִׁים 11
מֵרֵעִים וַיִּהְיוּ אִתּוֹ׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן אָחוּדָה־ 12
נָּא לָכֶם חִידָה אִם־הַגֵּד תַּגִּידוּ אוֹתָהּ לִי שִׁבְעַת
יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה וּמְצָאתֶם וְנָתַתִּי לָכֶם שְׁלֹשִׁים סְדִינִים
וּשְׁלֹשִׁים חֲלִפֹת בְּגָדִים׃ וְאִם־לֹא תוּכְלוּ לְהַגִּיד לִי 13
וּנְתַתֶּם אַתֶּם לִי שְׁלֹשִׁים סְדִינִים וּשְׁלֹשִׁים חֲלִיפוֹת
בְּגָדִים וַיֹּאמְרוּ לוֹ חוּדָה חִידָתְךָ וְנִשְׁמָעֶנָּה׃ וַיֹּאמֶר 14
לָהֶם מֵהָאֹכֵל יָצָא מַאֲכָל וּמֵעַז יָצָא מָתוֹק וְלֹא יָכְלוּ
לְהַגִּיד הַחִידָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי טו
וַיֹּאמְרוּ לְאֵשֶׁת־שִׁמְשׁוֹן פַּתִּי אֶת־אִישֵׁךְ וְיַגֶּד־לָנוּ אֶת־
הַחִידָה פֶּן־נִשְׂרֹף אוֹתָךְ וְאֶת־בֵּית אָבִיךְ בָּאֵשׁ
הַלְיָרְשֵׁנוּ קְרָאתֶם לָנוּ הֲלֹא׃ וַתֵּבְךְּ אֵשֶׁת שִׁמְשׁוֹן 16
עָלָיו וַתֹּאמֶר רַק־שְׂנֵאתַנִי וְלֹא אֲהַבְתָּנִי הַחִידָה
חַדְתָּ לִבְנֵי עַמִּי וְלִי לֹא הִגַּדְתָּה וַיֹּאמֶר לָהּ הִנֵּה
לְאָבִי וּלְאִמִּי לֹא הִגַּדְתִּי וְלָךְ אַגִּיד׃ וַתֵּבְךְּ עָלָיו 17
שִׁבְעַת הַיָּמִים אֲשֶׁר־הָיָה לָהֶם הַמִּשְׁתֶּה וַיְהִי
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיַּגֶּד־לָהּ כִּי הֱצִיקַתְהוּ וַתַּגֵּד הַחִידָה לִבְנֵי
עַמָּהּ׃ וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַנְשֵׁי הָעִיר בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּטֶרֶם 18
יָבֹא הַחַרְסָה מַה־מָּתוֹק מִדְּבַשׁ וּמֶה עַז מֵאֲרִי וַיֹּאמֶר
לָהֶם לוּלֵא חֲרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי לֹא מְצָאתֶם חִידָתִי׃
וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְהוָה וַיֵּרֶד אַשְׁקְלוֹן וַיַּךְ מֵהֶם שְׁלֹשִׁים 19
אִישׁ וַיִּקַּח אֶת־חֲלִיצוֹתָם וַיִּתֵּן הַחֲלִיפוֹת לְמַגִּידֵי הַחִידָה
וַיִּחַר אַפּוֹ וַיַּעַל בֵּית אָבִיהוּ׃ וַתְּהִי אֵשֶׁת שִׁמְשׁוֹן כ
לְמֵרֵעֵהוּ אֲשֶׁר רֵעָה לוֹ׃

CAP. XV. טו

וַיְהִי מִיָּמִים בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים וַיִּפְקֹד שִׁמְשׁוֹן אֶת־
אִשְׁתּוֹ בִּגְדִי עִזִּים וַיֹּאמֶר אָבֹאָה אֶל־אִשְׁתִּי הֶחָדְרָה וְלֹא־
נְתָנוֹ אָבִיהָ לָבוֹא׃ וַיֹּאמֶר אָבִיהָ אָמֹר אָמַרְתִּי כִּי־שָׂנֹא 2
שְׂנֵאתָהּ וָאֶתְּנֶנָּה לְמֵרֵעֶךָ הֲלֹא אֲחוֹתָהּ הַקְּטַנָּה
טוֹבָה

tunc multo magis eram obstrictus ex subiectione & honore, quam tibi uxori &c. *Schmid.*

v.17. z) Gen. 29,17. a) *premebat, urgebat eum.* c.16, 16. LXX. ut Act.15,19.

v.18. b) *Sol.* c. 8,13. Iob. 9, 7. c) v.14. cf. Ps. 18, 18. d) *nisi arassetis vitula mea.* Proverbialis locutio, cum quis per suos proditorie expugnatur & indignissime. *Schmid.* Ion. *nisi investigassetis per uxorem meam.*

v.19. e) vid. v.6. f v.6. c.1, 38. 1 Sam. 6, 18. g) diuino instinctu & iusta de caussa, etsi nobis de eius circumstantiis non constet. h) *exuuias eorum* (2 2 Sam. 2, 21. i) uxorem tamen neutiquam deseruit aut repudiauit.

v.20. k) *interim tacita I. data est.* Gen. 20, 12. l) v. 11. c. 15, 1. Gen. 26,26. m) *qui socius fuerat.* Pi. (1) cf. v.11. & Prou. 22, 24.

CAP. XV. v.1. n) c.14,8. o) Gen.38,17. p) Gen.19,21. 23. q) *in conclaue.* cf. Gen.24,67. c. 31, 33. r) c. 8, 34.

v.10. c) *iuuenes.* 1 Sam. 2, 16.

v. 11. d) i. e. *cum considerassent Philistaei Schimschonis robur & vultum.* Crediderim autem, Philistaeis iam innotuisse non robur tantum Simsonis, sed promissionem quoque de illo, quod liberaturus esset Israelem a dominio ipsorum. &c. *Schmid.* e) Num.16,1. ex metu, & subdole. *Schm.* f) *socios.* v.20. c.15, 6. g) per omnes nuptiarum dies: non tam custodiae caussa, quam ut insidias ipsi struerent, si quam forte occasionem ipsis praeberet, capiendi & interficiendi illum. *Schmid.*

v. 12. h) *aenigma proponam* (4) v. 13. 16. cf. 1 Reg. 10, 1. i) *aenigma.* Ez. 17, 2. ὁ. πρόβλημα. sic v. 13. 14. k) *sindones.* (4) v. 13. Prou. 31, 23. ὁ. σινδόνας Matth. 27, 59. l) *mutationes.* vid. Gen. 45, 22.

v. 13. m) v.12. Es. 3, 23. ὁ. ὀθόνια. Ioh. 19, 40. n) ὁ ἀλλασσομένας στολάς. vid. v.12. cf. Luc. 15, 22. o) *dic modo.* v. 12. Ez. 17, 2.

v 14. p) *& a duro.* v.18. Deut. 28. 50.

v. 15. q) i. e. sec. *Raschi, Kimchium,* aliosque *die Sabbati.* LXX. *Syr.* & *Ar.* habent *die quarto.* Possumus tamen etiam explicare diem septimum sec. litteram suam, ut sit *septimus dierum conuiuii.* Schmid. r) *pellice.* c. 16, 5. Ex. 12, 15. s) ut deinde factum c. 15, 6. cf. c. 12, 1. t) *num ad exhereditandum nos.* *Piel* (2) Deut 28, 42. *Kal.* quod alii codd. habent. cf. Gen. 15, 3 4. c. 45, 11. u) *huc,* sic *Tigurini* aliique cum *Chald.* *Raschi,* & sec. accentus Sic conf. הלאה Gen 19, 9. At *Schmid.* aliique *annon?* i. e. *utique sic est.*

v. 16. x *proposuisti.* v. 12. y) quibus tamen tunc

v. 14. ומעז *Ain Kametsatum* habent 1. 2. 3. 5. ולא sic regularius 2. 3. reliqui *Merca.* v. 15. אישך per *Rbhia* 11. 12. 13 14. 17. 18. & *Ber.* הלירשנו *Kamets chatuph* sub *Iod* scribunt 5. 6. 9. 10. 12-16. 19. 20. 21. su. 2. & sic in marg. legit 3. qui in textu habet הלרשנו. קראתם *milel* 1. 2. & sic emendatum in 5. v. 16. רק per *mahpach* 1. 2. 3. 5. הגדתה *Gimel Kametsatum* faciunt 1. 2. 3. 6. 7. 9. 10. sic su. 5. v. 18. עז per *Kamets* 1. 2. 3. secund. *Mas.* 1, 2. & *Erff.* h. l. & Gen. 49, 7. reliqui per *Patach.* להם sic per *Sakephk.* 17. 18. & *Ber.* reliqui *Rbhia.*

3 טוֹבָה מִמֶּנָּה תְּהִי־נָא לְךָ תַּחְתֶּיהָ׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן
4 נִקֵּיתִי הַפַּעַם מִפְּלִשְׁתִּים כִּי־עֹשֶׂה אֲנִי עִמָּם רָעָה׃ וַיֵּלֶךְ
שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת שׁוּעָלִים וַיִּקַּח לַפִּדִים וַיֶּפֶן
זָנָב אֶל־זָנָב וַיָּשֶׂם לַפִּיד אֶחָד בֵּין־שְׁנֵי הַזְּנָבוֹת בַּתָּוֶךְ׃
ה וַיַּבְעֶר־אֵשׁ בַּלַּפִּידִים וַיְשַׁלַּח בְּקָמוֹת פְּלִשְׁתִּים וַיַּבְעֵר
6 מִגָּדִישׁ וְעַד־קָמָה וְעַד־כֶּרֶם זָיִת׃ וַיֹּאמְרוּ פְלִשְׁתִּים מִי
עָשָׂה זֹאת וַיֹּאמְרוּ שִׁמְשׁוֹן חֲתַן הַתִּמְנִי כִּי לָקַח אֶת־
אִשְׁתּוֹ וַיִּתְּנָהּ לְמֵרֵעֵהוּ וַיַּעֲלוּ פְלִשְׁתִּים וַיִּשְׂרְפוּ אוֹתָהּ
7 וְאֶת־אָבִיהָ בָּאֵשׁ׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן אִם־תַּעֲשׂוּן
8 כָּזֹאת כִּי אִם־נִקַּמְתִּי בָכֶם וְאַחַר אֶחְדָּל׃ וַיַּךְ אוֹתָם
שׁוֹק עַל־יָרֵךְ מַכָּה גְדוֹלָה וַיֵּרֶד וַיֵּשֶׁב בִּסְעִיף סֶלַע
9 עֵיטָם׃ וַיַּעֲלוּ פְלִשְׁתִּים וַיַּחֲנוּ בִּיהוּדָה
י וַיִּנָּטְשׁוּ בַּלֶּחִי׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ יְהוּדָה לָמָה עֲלִיתֶם עָלֵינוּ
וַיֹּאמְרוּ לֶאֱסוֹר אֶת־שִׁמְשׁוֹן עָלִינוּ לַעֲשׂוֹת לוֹ כַּאֲשֶׁר
11 עָשָׂה לָנוּ׃ וַיֵּרְדוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ מִיהוּדָה אֶל־
סְעִיף סֶלַע עֵיטָם וַיֹּאמְרוּ לְשִׁמְשׁוֹן הֲלֹא יָדַעְתָּ כִּי־
מֹשְׁלִים בָּנוּ פְּלִשְׁתִּים וּמַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ וַיֹּאמֶר לָהֶם
12 כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי כֵּן עָשִׂיתִי לָהֶם׃ וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֶאֱסָרְךָ
יָרַדְנוּ לְתִתְּךָ בְּיַד־פְּלִשְׁתִּים וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְשׁוֹן הִשָּׁבְעוּ
13 לִי פֶּן־תִּפְגְּעוּן בִּי אַתֶּם׃ וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֵאמֹר לֹא כִּי־אָסֹר
נֶאֱסָרְךָ וּנְתַנּוּךָ בְיָדָם וְהָמֵת לֹא נְמִיתֶךָ וַיַּאַסְרֻהוּ בִּשְׁנַיִם
14 עֲבֹתִים חֲדָשִׁים וַיַּעֲלוּהוּ מִן־הַסָּלַע׃ הוּא־בָא עַד־לֶחִי
וּפְלִשְׁתִּים הֵרִיעוּ לִקְרָאתוֹ וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְהוָה
וַתִּהְיֶינָה הָעֲבֹתִים אֲשֶׁר עַל־זְרוֹעוֹתָיו כַּפִּשְׁתִּים אֲשֶׁר
טו בָּעֲרוּ בָאֵשׁ וַיִּמַּסּוּ אֱסוּרָיו מֵעַל יָדָיו׃ וַיִּמְצָא לְחִי־חֲמוֹר
16 טְרִיָּה וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֶהָ וַיַּךְ־בָּהּ אֶלֶף אִישׁ׃ וַיֹּאמֶר
שִׁמְשׁוֹן בִּלְחִי הַחֲמוֹר חֲמוֹר חֲמֹרָתָיִם בִּלְחִי הַחֲמוֹר
17 הִכֵּיתִי אֶלֶף אִישׁ׃ וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר וַיַּשְׁלֵךְ הַלְּחִי

℣. 2. s) *pulcra.* Gen.6,2. t) sed incestæ fuissent istæ nuptiæ, nec magis etiam tutæ, quam cum priore.

℣.3. u) *purus f. innocens sum.* Ier 2,35. Ps.19,12 q.d. huc vsque aliquam, nunc vero iustam publici belli caussam nactus sum. *Schmid.*

℣.4 x) *& capiebat,* tum ipse, tum per alios. c.7,25. Iob.5,13. Am.3,4. &c. nec etiam necessario vna die vel hebdomade, aut vno loco. y) Numerum *trecentarum vulpium* nonnulli mirantur, quando eum ad nostræ terræ conditionem examinant, in qua raræ valde vulpes sunt. Sed recte annotant interpretes, quod terra Canaan valde vulpibus abundaverit, quod colligitur inprimis ex Cant. 2,15. ex quo loco hoc simul discitur, quod venari eas scite nouerint. *Schmid.* Addit *Bochartus* Hieroz.P.1.lib.3.c.13. p. m. 855. *Vulpium* nomen potuisse etiam complecti *thoes*, animal vulpi simillimum, & in Iudæa valde frequens, maxime in Palæstina, & circa Cæsaream. (cf. terram vulpium 1 Sam 13,17.) atque ita gregarium, vt quandoque ducentos thoas in vnum gregem conuenire testetur *Bellonius*, (& nobis idem testatur αὐτόπτης amicus) ita vt nullo negotio potuerint capi plurimi. Reliqua etiam dubia, quæ moueri solent, idem doctissimus *Bochartus* ita remouit, vt neutiquam hic necesse putemus, contra omnium interpretum & antiquitatis consensum, atque inprimis inuita phrasi textus, ad nouam significationem *manipulorum* confugere. z) *vulpes.* Ez. 13, 3. Ps 63,11. Thren. 5, 18. Cant.2.15. Neh. 3, 35. Rad Syr. Arab. & Aethiop. *tussiuit* It. Arab. per שׁ *parte caudæ candicauit.* a) *faces.* c.7,16. b) *& obuer-*

vertit. Ier. 48, 39. c) vt tardius currerent, & in medio sui fruges interciperent, ac facilius incenderent. *Schm.*

℣.5 d) Num. 21, 1. e) *& sic dimisit vulpes.* Iob. 39, 5. &c. f) Deut. 23,26. Es.17,5. g) Ex. 22, 5. Iob. 5, 26. h) *vineam & oleam.* asyndeton vt Ex. 32, 29. Hab. 3, 11.

℣.6. i) c.14, 11. 20.

℣.7. k) scil. vt desistam. concisa oratio irati. l) *Nam si vltionem sumsero de vobis, tum* demum cessabo.

℣.8. m) *crus.* Deut 28,35 n) *vna cum femore.* Num. 5, 21. i. e. sine discrimine. Locutio proverb. *Ion* equites & pedites. o) *in scopulo, in rupe.* v.11. Es.2,21 p) Simeonit. 1 Par.4,32. munita 2 Par. 11, 4.

℣.9. q) Num. 21,32. 2 Sam. 5, 18.22. r) *in Lechi,* loco postea sic dicto v.17. *a maxilla* asini, qua stragem edidit. v. 14. 15. 19.

℣.11. s) ex nimio timore. vid. v.12. t) auctoritate Liberatoris a Deo instructus.

℣.12. u) q.d. condonabo illud, modo hoc promittire. &c. Ingens fidei fortitudo. Conf. Hebr.11,32. x) c.8,21. ℣.13. y) *funibus.* c.16, 12.12. ℣.14. z) c.14.6.19. a) *sicut fila lini.* cf. Es 1,31. b) *ardent l. aduruntur* Ex.3,2.3. c) *ac si liquefacta essent.* Ios.7,5. ℣.15. d) *humidam.* (2) Es.1, 6. e) cf. c.3,31. ℣.16. f) *aceruus* hic est, *duo acerui.* Ex.8,10. Antanaclasis. Rad. Arab. in IV. Coniug. *collegit.* Verba autem sunt admirantis & gratias Deo agentis.

℣. 5. בלפידם *dim defect.* scribunt 7. 8. sec. suam *Mas.* sed contra *Mas. Erff.* ℣. 6. מי per *Makk.* 1. 2. 3. sic fu. 5. עשה per *Makk.* & *Metheg milel* 6. 9. 20. 21. 22. ואת־בית אביה ita nomen בית inserunt 1. 3. & sic fu. 2. ℣. 8. וירד pro eo habent וילך 1. 2. ℣. 11. להם per *Rbhia* 2. cum sua *Mas.* sed contra *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 12. ביד per *Munach* 1. 2. 3. 5. ℣. 14. אשר per *Mun.* loco *Makk.* 2. 3. 5--10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 23.

מידו ויקרא למקום ההוא רמת לחי׃ ויצמא מאד 18
ויקרא אל־יהוה ויאמר אתה נתת ביד־עבדך את־
התשועה הגדלה הזאת ועתה אמות בצמא ונפלתי
ביד הערלים׃ ויבקע אלהים את־המכתש אשר־בלחי 19
ויצאו ממנו מים וישת ותשב רוחו ויחי על־כן ׀ קרא
שמה עין הקורא אשר בלחי עד היום הזה׃ וישפט את־ כ
ישראל בימי פלשתים עשרים שנה׃ וילך יו
שמשון עזתה וירא־שם אשה זונה ויבא אליה׃ לעזתים ׀ 2
לאמר בא שמשון הנה ויסבו ויארבו־לו כל־הלילה
בשער העיר ויתחרשו כל־הלילה לאמר עד־אור
הבקר והרגנהו׃ וישכב שמשון עד־חצי הלילה ויקם ׀ 3
בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער־העיר ובשתי
המזוזות ויסעם עם־הבריח וישם על־כתפיו ויעלם אל־
ראש ההר אשר על־פני חברון׃ ויהי 4
אחרי־כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה׃ ויעלו ה
אליה סרני פלשתים ויאמרו לה פתי אותו וראי במה
כחו גדול ובמה נוכל לו ואסרנהו לענתו ואנחנו
נתן־לך איש אלף ומאה כסף׃ ותאמר דלילה אל־ 6
שמשון הגידה־נא לי במה כחך גדול ובמה תאסר
לענותך׃ ויאמר אליה שמשון אם־יאסרני בשבעה 7
יתרים לחים אשר לא־חרבו וחליתי והייתי כאחד
האדם׃ ויעלו־לה סרני פלשתים שבעה יתרים לחים 8
אשר לא־חרבו ותאסרהו בהם׃ והארב ישב לה בחדר 9
ותאמר אליו פלשתים עליך שמשון וינתק את־היתרים
כאשר ינתק פתיל־הנערת בהריחו אש ולא נודע
כחו׃ ותאמר דלילה אל־שמשון הנה התלת בי י
ותדבר אלי כזבים עתה הגידה־נא לי במה תאסר׃
ויאמר אליה אם־אסור יאסרוני בעבתים חדשים אשר 11
לא

℣. 5. c) c. 3, 3. 1 Sam. 5, 8. d) c. 14, 25. e) in quo sit l. consistat. f) & per quid seu quomodo praeualere queamus illi? Gen. 32, 26. g) ad subigen-

Cap.XVI.

dum vel affligendum eum. v. 6. 19. Ps. 102, 24. h) Siclos argenti. Ion.

℣. 7. i) restibus nerueis l. e corticibus arborum. v. 8. 9. Ps. 11, 2. k) humentibus s. recentibus.(7) Gen. 30, 37. l) qui nondum sicci vel aridi facti sunt. v. 8. Gen. 8, 13. m) cum infirmus reddar. v. 11. 17. n) cf. Phil. 2, 7. 8.

℣. 9. o) vt

הת בפתח

adessent statim, quibus eum traderet, si infirmus factus esset. v. 12. p) contra te adsunt, foris fortasse ex pacto comparentes. q) Sed diuulsit. Ps. 2, 3. r) stupa. (2) Es. 1, 31. s) cum odoratur seu sentit ignem. Dan. 3, 27.

℣. 10. t) illudis mihi. v. 13. 15. Gen. 31, 7.

℣. 11. u) c. 15, 13.

℣. 17. g) & vocauit ipse. vel imperson. vt v. 19. Ios. 7, 26. h) excelsum seu collis maxillae. Rad. רום Al. a רמה proiectio.

℣. 18. i) 1 Sam. 31, 4.

℣. 19. k) Tum diffidit. Es. 48, 21. l) cauitatem. al. nomen proprium loci. (3) Vas, in quo quid tunditur, seu locum concauum denotat, Prou. 27, 22. Zeph. 1, 11. m) in Lechi, loco sic dicto. v. 8. 14. al. in ipsa maxilla. n) 1 Sam. 30, 12. o. τὸ πνεῦμα. Iac. 2, 26. o) Gen. 45, 27. 1 Sam. 14, 27. p) Ion. fons, qui datus est ob preces Simsonis.

℣. 20. q) c. 16, 31.

Cap. XVI, ℣. 1. r) postea abiit. In hoc capite vitia Simsonis recensentur & actiones, quibus sese non cohibuit, vt pium & a Deo vocatum iudicem decebat. Schmid. A timore autem Domini deficiens, paullo post dono quoque fortitudinis destituitur. Brent. s) Gen. 3, 6. c. 6, 2. Ios. 7, 21. t) c. 4, 22. l. Gen. 6, 4. c. 16, 2. 4.

℣. 2. u) dicendo sc. dictum est. sic Ion. cf. Ier. 3, 1. x) tum circumiuerunt per totam vrbem, Ps. 59, 7. vel circumdederunt eum. vt Coh. 9, 14. y) quieuerunt, qs. surdi & muti se continuerunt. Hithp. (1) cf. c. 18, 9. Ier. 38, 27. Num. 30, 5. 8.

℣. 3. z) & amouit ea, fores & postes cum vecte. v. 14. Es. 33, 10. Al. & abiit cum iis, coll. Gen. 37, 4. Ps. 5, 5. &c. a) qui prope Gazam versus Hebronem. Gen. 18, 16.

℣. 4. b) in valle s. ad fluuium Schoreck; vel vt plures per Sin legunt, Sorek, i. e. praestantissimae vitis. Es. 5, 2. vnde idem esse volunt hoc nomen cum valle Eschcol Deut. 1, 24. Conf. Gusset. p. 290.

℣. 5.

℣. 2. והרגנהו plene per Schurek 1. sec. Mas. suam & Erff. sed contra impressam. ℣. 3. המזוזת sic 22. & sic se. 1. 5. secundum Mas. 1. & Erff. h. l. impressamque ad Ex. 12, 7. at reliqui המזוזות, plene scribunt. ℣. 4. שרק per Schin 6. 9. 17. 18. 20. 22. 23. & Ber. sed reliqui per Sin. ℣. 9. וינתק את־היתרים ita paulo durius distinguunt omnes praeter 1. 2. 3. ℣. 11. אליה per Rbhia 1. 2. 12. 23. secundum Mas. 1. sed contra impressam & Erff.

לֹא־נַעֲשָׂה בָהֶם מְלָאכָה וְחָלִיתִי וְהָיִיתִי כְּאַחַד הָאָדָם׃
12 וַתִּקַּח דְּלִילָה עֲבֹתִים חֲדָשִׁים וַתַּאַסְרֵהוּ בָהֶם וַתֹּאמֶר
אֵלָיו פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן וְהָאֹרֵב יֹשֵׁב בֶּחָדֶר וַיְנַתְּקֵם
13 מֵעַל זְרֹעֹתָיו כַּחוּט׃ וַתֹּאמֶר דְּלִילָה אֶל־שִׁמְשׁוֹן עַד־
הֵנָּה הֵתַלְתָּ בִּי וַתְּדַבֵּר אֵלַי כְּזָבִים הַגִּידָה לִּי בַּמֶּה
תֵּאָסֵר וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אִם־תַּאַרְגִי אֶת־שֶׁבַע מַחְלְפוֹת
14 רֹאשִׁי עִם־הַמַּסָּכֶת׃ וַתִּתְקַע בַּיָּתֵד וַתֹּאמֶר אֵלָיו
פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן וַיִּיקַץ מִשְּׁנָתוֹ וַיִּסַּע אֶת־הַיְתַד
טו הָאֶרֶג וְאֶת־הַמַּסָּכֶת׃ וַתֹּאמֶר אֵלָיו אֵיךְ תֹּאמַר
אֲהַבְתִּיךְ וְלִבְּךָ אֵין אִתִּי זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הֵתַלְתָּ בִּי
16 וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי בַּמֶּה כֹּחֲךָ גָדוֹל׃ וַיְהִי כִּי־הֵצִיקָה לּוֹ
בִדְבָרֶיהָ כָּל־הַיָּמִים וַתְּאַלְצֵהוּ וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ לָמוּת׃
17 וַיַּגֶּד־לָהּ אֶת־כָּל־לִבּוֹ וַיֹּאמֶר לָהּ מוֹרָה לֹא־עָלָה עַל־
רֹאשִׁי כִּי־נְזִיר אֱלֹהִים אֲנִי מִבֶּטֶן אִמִּי אִם־גֻּלַּחְתִּי
18 וְסָר מִמֶּנִּי כֹחִי וְחָלִיתִי וְהָיִיתִי כְּכָל־הָאָדָם׃ וַתֵּרֶא
דְלִילָה כִּי־הִגִּיד לָהּ אֶת־כָּל־לִבּוֹ וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא
לְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים לֵאמֹר עֲלוּ הַפַּעַם כִּי־הִגִּיד לָהּ אֶת־
כָּל־לִבּוֹ וְעָלוּ אֵלֶיהָ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיַּעֲלוּ הַכֶּסֶף בְּיָדָם׃
19 וַתְּיַשְּׁנֵהוּ עַל־בִּרְכֶּיהָ וַתִּקְרָא לָאִישׁ וַתְּגַלַּח אֶת־
שֶׁבַע מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ וַתָּחֶל לְעַנּוֹתוֹ וַיָּסַר כֹּחוֹ
כ מֵעָלָיו׃ וַתֹּאמֶר פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן וַיִּקַץ מִשְּׁנָתוֹ
וַיֹּאמֶר אֵצֵא כְּפַעַם בְּפַעַם וְאֶנָּעֵר וְהוּא לֹא יָדַע כִּי
21 יְהוָה סָר מֵעָלָיו׃ וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת־
עֵינָיו וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה וַיַּאַסְרוּהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם וַיְהִי
22 טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסִירִים׃ וַיָּחֶל שְׂעַר־רֹאשׁוֹ לְצַמֵּחַ
23 כַּאֲשֶׁר גֻּלָּח׃ וְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים
נֶאֶסְפוּ לִזְבֹּחַ זֶבַח־גָּדוֹל לְדָגוֹן אֱלֹהֵיהֶם וּלְשִׂמְחָה
24 וַיֹּאמְרוּ נָתַן אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ אֵת שִׁמְשׁוֹן אוֹיְבֵנוּ׃ וַיִּרְאוּ

אֹתוֹ

v. 12. x) *Miraculum* hic & v. 9. & c. 15, 14. non in funibus, sed in ipso Simsone factum existimamus, cui tantum robur a Deo datum fuit, vt illos, quamuis firmissimos, facillime dirumperet.

v. 13. y) *si intexueris*. 2 Reg. 23, 7. Ef. 59, 5. z) *cincinnos*, (2) v. 19. a) *tela*, licio vel *stamine* (2) v. 14.

v. 14. b) *Adfixit ergo texturam paxillo*. c. 4, 21. c) *& auulsit*. v. 3. d) *paxillum texturæ*, qui figebatur ad telam vel totum opificium firmandum.

v. 15. e) cum tamen alieno a me sis animo. cf. 1 Reg. 9, 3.

v. 16. f) c. 14, 17. g) *& moleste vrgeret eum*. (1) Syris vsitatissimum. ό. κὴ ἐστενοχώρησεν αὐτόν. 2 Cor. 4, 8. h) c. 10, 16. ό. ὠλιγοψύχησεν. cf. 1 Thess. 5, 14.

v. 17. i) *nouacula*. c. 13, 5. k) vid. c. 13, 5. 7. l) *si rasus fuero*. v. 19. 22. Gen. 41, 14. ό. vt Act. 21, 24. m) vid v. 7.

v. 18. n) *Satrapis* v. 5.

v. 19. o) *& dormire fecit eum*. Piel (1) p) *& vocauit virum quendam*, qui eum tonderet. q) *& ipsa ita rasit*, quia illi mandauerat. r) *& ita cepit infirmare eum*. v. 5. 6. s) recessit enim robur eius ab eo, quia totum pendebat a Nazaræatu, cuius conditiones iam violatæ erant.

v. 20. t) i. e. *vt antea*. c. 20, 30. Num. 24, 1. u) *& excutiam me* a Philistæis. qui aduersus me adfuerint. cf Ef. 52, 2. x) 1 Sam. 16, 14.

v. 21. y) Num. 16, 14. 1 Sam. 11, 2. z) *Gazam*. Ion. *locum, vbi se primum corruperat*. cf. v. 1. & vid. Ios. 10, 41. a) *duabus catenis* l. *compedibus æneis*. 2 Reg. 25, 7. b) *molens in pistrino*, vt add. Ion. Iob. 31, 10. ό. ἀλήθων. Matth. 24, 41. c) cf. Gen. 39, 20. seqq. Ex. 12, 29. Miserum hunc exitum habuit impurus amor nequissimi scorti!

v. 22. d) *renasci*. 2 Sam. 10, 5. Ez. 16, 7. e) *in quantum rasus erat*. Schmid.

v. 23. f) 1 Sam. 5, 2. seqq. Eius idolum ab vmbilico & infra figuram *piscis* habuisse, sed supra vmbilicum figuram ho-

הל' רפה

minis, ex loco citato & nomine דג *piscis*, coniiciunt Hebræi. Sed rectius a דגן *frumento* sic appellatum esse, ex Theologia

לי קרי

Phœnicum apud *Philonem Byblium* (vbi græce redditur Σίτων, *frumentarius*. addita caussa nominis. ἐπειδὴ εὗρε σῖτον καὶ ἄροτρον, ἐκλήθη Ζεὺς ἀρότριος)

האסורים קרי

planum fecit doctissimus *Bochartus* Hieroz. P. I. lib. 2. c. 6. p. 44.

v. 14. ויסע *Iod* per *Patach* in *Hiphil* 1. 3 sic fu. 5. v. 15. איך תאמר ita 3. ac fu. 5. v. 16. ותאלצהו *Lamed* per *Schua simplex* 1. 2. 3. 5. 21. v. 18. לה pro, eo scribit לי in textu sine vlla nota 1. & sic fu. 5. contra *Masor. Erffurt.* at 3. scribit לו cum *Kri* לי itidem cont. *Masoram Erffurtensem*. v. 20. ואנער *Aleph* per *Segol* 5. at in marg. per *Chirek* ex aliis libris. v. 23. נאספו per *Kadma* solus *Ber.* sic fu. 1. 5. at ceteri omnes per *Paschta* anomalice loco peioris *Rbhia*, vt Deut. 20, 20. & alibi. בידינו *pluraliter* 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21.

אתו העם ויהללו את־אלהיהם כי אמרו נתן אלהינו
בידנו את־אויבנו ואת מחריב ארצנו ואשר הרבה
כה את־חללינו: ויהי כי טוב לבם ויאמרו קראו
לשמשון וישחק לנו ויקראו לשמשון מבית האסירים
ויצחק לפניהם ויעמידו אותו בין העמודים:
26 ויאמר שמשון אל־הנער המחזיק בידו הניחה
אותי והימשני את־העמדים אשר הבית נכון
27 עליהם ואשען עליהם: והבית מלא האנשים
והנשים ושמה כל סרני פלשתים ועל־הגג כשלשת
28 אלפים איש ואשה הראים בשחוק שמשון: ויקרא
שמשון אל־יהוה ויאמר אדני יהוה זכרני נא
וחזקני נא אך הפעם הזה האלהים ואנקמה
29 נקם־אחת משתי עיני מפלשתים: וילפת שמשון את־
שני עמודי התוך אשר הבית נכון עליהם ויסמך
ל עליהם אחד בימינו ואחד בשמאלו: ויאמר שמשון
תמות נפשי עם־פלשתים ויט בכח ויפל הבית על־
הסרנים ועל־כל־העם אשר־בו ויהיו המתים אשר־
31 המית במותו רבים מאשר המית בחייו: וירדו אחיו
וכל־בית אביהו וישאו אתו ויעלו ויקברו אותו בין
צרעה ובין אשתאול בקבר מנוח אביו והוא שפט
את־ישראל עשרים שנה:
יז ויהי־איש
2 מהר־אפרים ושמו מיכיהו: ויאמר לאמו אלף ומאה
הכסף אשר לקח־לך ואתי אלית וגם אמרת באזני
הנה־הכסף אתי אני לקחתיו ותאמר אמו ברוך בני
3 ליהוה: וישב את־אלף־ומאה הכסף לאמו ותאמר
אמו הקדש הקדשתי את־הכסף ליהוה מידי לבני
4 לעשות פסל ומסכה ועתה אשיבנו לך: וישב את־
הכסף לאמו ותקח אמו מאתים כסף ותתנהו לצורף
ויעשהו

immerito eos facimus, si typos hic facere voluerimus. *Schmid.*

כה כתוב קרי

האסורים ק׳

k) c. 13, 2. l) vt dictū c. 15, 10.

CAP. XVII, ℣. 1. m) *Fuit autem*, sc. diu ante mortem Simsonis ex c. 13, 25. & c. 18, 12. add. c. 20, 28. Sequuntur hic duo insigniora specimina impietatis Israelitarum non diu post mortem Iosuæ. conf. c. 2, 10.

והמישניקי

הת׳ רפה

post quem versum locus proprius & ordo videtur esse horum capitum. n) *Idololatria* in Israele per mulierem est cœpta, & quidem in *Ephraimo*, vbi postea per *Ierobeamum* lege fuit stabilita 1 Reg. 12, 28. *Lightf.*

CAP. XVII.

קמץ בטרחא

ואת קרי

℣. 2. o) sc. *sicli* vt v. 4. 10. Ex. 38, 28. Num. 7, 13. p) *qui ablati tibi sunt.* 1 Sam. 30, 19. q) *tuque exsecrata es & diris deuouisti raptorem.* (6) Hos. 4, 10. 1 Reg. 8, 31. r) vid. Leu. 5, 1.

℣. 3. s) Ex. 20, 4. cf. not. Ex. 32, 4. ℣. 4. t) *conflatori.* Es. 40, 19. c. 46, 6.

℣. 24. g) Dan. 5, 23. h) conf. Deut. 32, 27. i) vid. c. 14, 19. c. 15, 3. k) c. 15, 5. l) c. 15, 15. conf. infra v. 30.

℣. 25 m) *cum bonum*, h. e. *hilare* ac *latum* esset *cor eorum.* 2 Sam. 25, 36. Esth. 1, 10. n) *vt ludat* vel *risum moueat nobis.* v. 27. *Schm.* de lusu fidium l. alius instrumenti musici. cf. 1 Sam. 18, 7. 2 Sam. 6, 5. o) *ex ergastulo* s. *carcere.* v. 21. p) quibus ædificium illud s. theatrum erat superstructū. v. 26. 29.

℣. 26. q) Es. 51, 18. Ier. 31, 32. r) *omitte quaeso.* Ex. 32, 10. s) *&* *sine me contrectare.* Gen. 27, 12. 21. Ps. 115, 7. t) *vt innitar illis.* 2 Sam. 1, 6.

℣. 27. u) *ibi enim erant*, l. *eo conuenerant.* Gen. 49, 31. x) v. 5. 18. y) Deut 22, 8.

℣. 28. z) submisse ac pœnitens. a) Bis vtitur hac vocula, quæ in precibus humilis deuotionis nota esse solet. *Schm.* b) Gen. 18, 32. q. d. Indignus hucusque fui, quem confortares, propter turpia peccata mea. *Schm.* c) *vt vlciscar.* Vltionem Dei ante omnia petiit, in cuius ignominiam tota res cedebat.

℣. 29. d) *adprehendit.* Sic LXX. *Ion.* & *Syr.* al ex Arab. *inflexit*, s. *distorsit.* (3) Ruth 3, 8. Iob. 6, 18. e) *duas columnas medietatis* l. *medianas.* Inde adparet, quod domus theatri habuerit suos parietes murosque, nec tota duabus columnis superstructa fuerit, sed in medio sui tantummodo. *Schm.* f) Es. 36, 6. Ps. 71, 6.

℣. 30. g) Num. 23, 10. Tribuitur potiori parti, quod totius est. Hic demum Simsonem rursus Christi typum factum credimus. *Schmid.* h) *& inclinauit se cum robore*, diuinitus reddito.

℣. 31 i Typum Iosephi Arimathiensis, qui corpus Christi a Pilato petiit, non imme-

---

℣. 25. וישחק per *Makk.* 7. 8. 10. 11. 13. 15--19. & Ber. ℣. 26. הנער Rbhia, sed inconuenienter, habent 10. 17--22. & *Ber.* ℣. 28. משתי *Tau dageschatum* faciunt 10. 12. 13 14. 19. 20, 21. contra *Mas. impr* & *Erff.* h. l. ac *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 33. a. & O. T. f. 7. b. ℣. 30. תמות *plene* 1. 2. 3. 22. secund *Mas.* 1. 3. & *Erff.* h. l. sed contra *Mas. impr.* h. l. & Num. 23, 14. CAP. XVII, ℣ 2. אליתי ita cum *Iod* otioso, & nota לא קרי יוד, *Masora Erffurt.*

ה וַיַּעֲשֵׂהוּ פֶּסֶל וּמַסֵּכָה וַיְהִי בְּבֵית מִיכָיְהוּ׃ וְהָאִישׁ
מִיכָה לוֹ בֵּית אֱלֹהִים וַיַּעַשׂ אֵפוֹד וּתְרָפִים וַיְמַלֵּא אֶת־
6 יַד אַחַד מִבָּנָיו וַיְהִי־לוֹ לְכֹהֵן׃ בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ
בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה׃
7 וַיְהִי־נַעַר מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה מִמִּשְׁפַּחַת
8 יְהוּדָה וְהוּא לֵוִי וְהוּא גָר־שָׁם׃ וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ מֵהָעִיר מִבֵּית
לֶחֶם יְהוּדָה לָגוּר בַּאֲשֶׁר יִמְצָא וַיָּבֹא הַר־אֶפְרַיִם עַד־
9 בֵּית מִיכָה לַעֲשׂוֹת דַּרְכּוֹ׃ וַיֹּאמֶר־לוֹ מִיכָה מֵאַיִן תָּבוֹא
וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֵוִי אָנֹכִי מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וְאָנֹכִי הֹלֵךְ
י לָגוּר בַּאֲשֶׁר אֶמְצָא׃ וַיֹּאמֶר לוֹ מִיכָה שְׁבָה עִמָּדִי
וֶהְיֵה־לִי לְאָב וּלְכֹהֵן וְאָנֹכִי אֶתֶּן־לְךָ עֲשֶׂרֶת כֶּסֶף
11 לַיָּמִים וְעֵרֶךְ בְּגָדִים וּמִחְיָתֶךָ וַיֵּלֶךְ הַלֵּוִי׃ וַיּוֹאֶל הַלֵּוִי
לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיְהִי הַנַּעַר לוֹ כְּאַחַד מִבָּנָיו׃
12 וַיְמַלֵּא מִיכָה אֶת־יַד הַלֵּוִי וַיְהִי־לוֹ הַנַּעַר לְכֹהֵן וַיְהִי
13 בְּבֵית מִיכָה׃ וַיֹּאמֶר מִיכָה עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יֵיטִיב יְהוָה
יח לִי כִּי הָיָה־לִי הַלֵּוִי לְכֹהֵן׃ בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ
בְּיִשְׂרָאֵל וּבַיָּמִים הָהֵם שֵׁבֶט הַדָּנִי מְבַקֶּשׁ־לוֹ נַחֲלָה
לָשֶׁבֶת כִּי לֹא־נָפְלָה לוֹ עַד־הַיּוֹם הַהוּא בְּתוֹךְ שִׁבְטֵי־
2 יִשְׂרָאֵל בְּנַחֲלָה׃ וַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי־דָן
מִמִּשְׁפַּחְתָּם חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים מִקְצוֹתָם אֲנָשִׁים בְּנֵי־חַיִל
מִצָּרְעָה וּמֵאֶשְׁתָּאֹל לְרַגֵּל אֶת־הָאָרֶץ וּלְחָקְרָהּ וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם לְכוּ חִקְרוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ הַר־אֶפְרַיִם עַד־
3 בֵּית מִיכָה וַיָּלִינוּ שָׁם׃ הֵמָּה עִם־בֵּית מִיכָה וְהֵמָּה הִכִּירוּ
אֶת־קוֹל הַנַּעַר הַלֵּוִי וַיָּסוּרוּ שָׁם וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִי־הֱבִיאֲךָ
4 הֲלֹם וּמָה־אַתָּה עֹשֶׂה בָּזֶה וּמַה־לְּךָ פֹה׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
כָּזֹה וְכָזֶה עָשָׂה לִי מִיכָה וַיִּשְׂכְּרֵנִי וָאֱהִי־לוֹ לְכֹהֵן׃
ה וַיֹּאמְרוּ לוֹ שְׁאַל־נָא בֵאלֹהִים וְנֵדְעָה הֲתַצְלִיחַ דַּרְכֵּנוּ
6 אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ הֹלְכִים עָלֶיהָ׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם הַכֹּהֵן לְכוּ
לְשָׁלוֹם נֹכַח יְהוָה דַּרְכְּכֶם אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ׃

CAP. XVIII.

u) *sculptile & fusile.* v. 3. c. 18, 17. 18.

ỽ. 5. x) c. 8, 27. y) c. 18. 14. 18. Gen. 31, 19. *Spencerus* formas fuisse putat *Cherubinorum*; & *credibile* fit *Calouio*, eum Vrim & Thummim adumbrare voluisse; quæ tamen ἐθελοθρησκεία vera fuerit idololatria. cf. not. Ex. 32, 4. z) *Ar. & consecrauit* vnum e filiis suis. vid. Ex. 28, 41. Leu. 7, 37. 1 Reg. 13, 33.

ỽ. 6. a) c. 18, 1. c. 19, 1. c. 21, 25. Dicit hoc statum libertatis magnæ sub Iudicibus, quo turpiter mali homines abusi sunt, & in caussa fuerunt, vt tandem status optimus, & a DEo datus, in statum regni mutaretur. (cf. not. ỽ. 1.) qualis nequam etiam fuit, qui sequitur, Leuita. *Schmid.* b) Gen. 36, 31. Deut. 33, 5.

ỽ. 7. c) *iuuenis*, c. 16, 26. Gen. 43, 8. Nomen eius vide c. 18, 30. d) non gente aut natione, sed habitatione. cf. 1 Sam. 1, 1. & Gen. 35, 19. e) quæ Bethlehem est *de familia Iuda* Mich. 5, 1. non *Sebulonis* Iof. 19, 15. nam ad descriptionem vrbis hoc pertinet, non personæ, vt patet ex ỽ. 9. & c. 18, 30.

ỽ. 8 f) *vbicunque inueniret* sc. victum suum. cf. 1 Sam. 23, 13. Animum mercenarii habebat, operam suam locaturus ei, qui maiorem mercedem daturus. *Schmid.* Conf. c. 18, 4. 20. g) petens pernoctationem aut stipem, *vt postea continuare posset iter suum.* *Schmid.*

ỽ. 10. h) 2 Reg. 6, 21. c. 13, 14. Es. 22, 21. Mat. 23, 9. Forte ante omnia respicitur eo, quod olim Patrum familias erat docere & sacerdotio fungi: vt *pater* sit, qui patris loco est, & patris officio fungitur. *Schmid* i) *decem* sc siclos *argenti*. vid. ỽ. 2. & obserua, quod argenti priscis temporibus maior fuerit æstimatio, quam nostris. k) *in annum* c. 21, 19. l) *& æstimationem* Iob. 28, 13. m) *& victum tuum.* c. 6, 4. n) *iuit itaque* cum eo intro. *Schmid.*

ỽ. 11. o) c. 19, 6. Deut. 1, 5.
ỽ. 12. p) ỽ. 5.
ỽ. 13. q) Quam nequā a. hic Leuita fuerit, supra iam indicatum ad ỽ. 6. 8. Certe contra omnia iura diuina fecit, quæ Leuitam nolunt esse sacerdotem, nedum idololatram, & ministrum idololatriæ mercenarium. *Schmidius.*

CAP. XVIII.
ỽ. 1. r) c. 17, 6. s) h. e. *quidam de tribu Dan*; l. dicendum, ex sententia atque consilio totius tribus negotiū susceptum esse. *Schmid.* t) sc. quam acta possiderent: repressi quippe erant ab Emoræis, vt not. c 1, 34. u) cf. not. Iof. 19, 40. 47. Diuersa fuit distributio terræ Canaan: *vna inter integras tribus*, quae facta per Iosuam; *altera in familias singularum tribuum*, quæ non per Iosuam, sed per ipsas tribus facta est &c. de qua h. l. *Schmid.* Conf. not. Iof. 13, 7. c. 16, 10.

ỽ. 2. x) *partem s. quosdam suorum.* Gen. 47, 2. 2 Reg. 17, 32. Neh. 7, 70. y) c. 21, 10. Deut. 3, 18. z) c. 13, 2. a) c. 13, 25. c 16, 31 b) 2 Sam. 10, 3. c) c. 17, 1. 8. Iof. 17, 15. 18. ỽ. 3. d) *& agnouerant vocem* & dialectum eius peregrinam in illo loco. ỽ. 4. e) *mercede enim conduxit me.* vid. not. c. 17, 8. ὁ. ἐμισθώσατό με. cf. Ioh. 10, 12. f) vid. not. c 17, 23. ỽ. 5. g) c. 1, 1. c. 20, 18. 1 Sam. 23, 9. h) *an felix futura sit.* 1 Reg. 22, 12. ὁ. εἰ εὐοδωθήσεται. Rom. 1, 10. ỽ. 6. i) ambigue, vt nequam & fraudulentus simulator. *Schmid* k) *coram Domino est* via vestra: Prou 5, 21. qui eam vel probat, vel improbat, & infelicem reddet. ita peccata hominum *coram DEo* semper sunt. Ps. 90, 8. *Schmid.*

ỽ. 11. : מיכה pro eo hab. מיכהו 22. in marg. ex alio libro. ỽ. 13. כי יהיה Ita 1. sic se. 5. at utrumq: per *Makk.* ׳ copulat 2, & sic su 5. CAP. XVIII, ỽ. 1. *spatium* nouo capiti ׳præmittunt 2. 7. 8. 22, 23. לו *Lamed* sine *Dagesch* 1. 2. 3. 5. 22. בתוך־שבטי ita 1. 2. 3. 5. ỽ. 2. דן *Psik* omittunt 1. 2. 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 20. 21.

Danitæ sedes ampliores quærunt.

וילכו חמשת האנשים ויבאו לישה ויראו 7
את־העם אשר־בקרבה יושבת לבטח כמשפט
צידנים שקט ובטח ואין־מכלים דבר בארץ יורש
עצר ורחוקים המה מצידנים ודבר אין־להם עם־אדם׃
ויבאו אל־אחיהם צרעה ואשתאל ויאמרו להם 8
אחיהם מה אתם׃ ויאמרו קומה ונעלה עליהם כי 9
ראינו את־הארץ והנה טובה מאד ואתם מחשים אל־
תעצלו ללכת לבא לרשת את־הארץ׃ כבאכם י
תבאו אל־עם בטח והארץ רחבת ידים כי־נתנה
אלהים בידכם מקום אשר אין־שם מחסור כל־דבר
אשר בארץ׃ ויסעו משם ממשפחת 11
הדני מצרעה ומאשתאל שש־מאות איש חגור כלי
מלחמה׃ ויעלו ויחנו בקרית יערים ביהודה על־כן 12
קראו למקום ההוא מחנה־דן עד היום הזה הנה
אחרי קרית יערים׃ ויעברו משם הר־אפרים ויבאו 13
עד־בית מיכה׃ ויענו חמשת האנשים ההלכים לרגל 14
את־הארץ ליש ויאמרו אל־אחיהם הידעתם כי יש
בבתים האלה אפוד ותרפים ופסל ומסכה ועתה דעו
מה־תעשו׃ ויסורו שמה ויבאו אל־בית־הנער הלוי טו
בית מיכה וישאלו־לו לשלום׃ ושש־מאות איש חגורים 16
כלי מלחמתם נצבים פתח השער אשר מבני דן׃
ויעלו חמשת האנשים ההלכים לרגל את־הארץ 17
באו שמה לקחו את־הפסל ואת־האפוד ואת־
התרפים ואת־המסכה והכהן נצב פתח השער ושש־
מאות האיש החגור כלי המלחמה׃ ואלה באו בית 18
מיכה ויקחו את־פסל האפוד ואת־התרפים ואת־
המסכה ויאמר אליהם הכהן מה אתם עשים׃ ויאמרו 19
לו החרש שים־ידך על־פיך ולך עמנו והיה־לנו לאב
ולכהן הטוב היותך כהן לבית איש אחד או היותך
כהן

℣. 7. *l*) v 15.27. cf. Ef.10,30. postea *Dan* dicta est ℣. 29. sed Ios. 19, 47. ubi hæc per anticipationem narrantur, *Leschem* appellatur. *m*) ordo hic est: & viderunt populum quietum & securum *in ea* (vrbe Laise), *sedente* s. habitante *secure*, more Sidoniorum. *n*) ἐπ᾽ ἐλπίδι, sic ℣. 10. 27. Act. 2, 26. *o*) cf. Ios. 11, 8. Zach. 9, 2. *p*) *nec erat in terra*, qui eos verbo vel vlla in re *pudefaceret* Iob. 11, 3. 1 Sam. 25, 7. *Ion. Ar.* qui læderet eos in terra sua. *q*) *qui hereditate teneret* & exerceret; al. *qui reprehenderit heredem* s. *principem*. *r*) *imperium* super eos (1) *Ar.* neque qui adfligeret aut vexaret eos. *s & res ipsis non erat cum vllo homine* ℣. 28. h. e. cum aliis fœdus aut societatem non inierant, qui eos adiuuissent in casu necessitatis. *Abarb.*

℣. 8. *t*) vid. ℣. 2. 11. *u*) *quid vos!* h. e. quomodo se res vestræ habent? *Schmid.* Al. subintell. *adfertis?* cf. Ruth 3, 16. *Raschi*: quid responsi adfertis?

℣. 9. *x*) *surge!* vt interiectio ponitur pro plurali, sicut הבה Gen. 11, 7. &c. *y*) *quiescitis? tacetis?* 1 Reg. 22, 3 Ps. 28, 1. *z*) *pigri sitis* (1) Nomen Prou. 6, 6.

℣. 10. *a*) Gen. 34, 21. ὁ πλατεῖα Mat. 7, 13. *b*) *vbi non est.* Ex. 12, 30. *c*) *defectus* vllius rei. c. 19, 19. *d*) *quæ est in terra* sc. Canaan. *Abarb.*

℣. 12 *e*) Ios. 9, 17 c. 15, 60. 1 Sam. 6, 21. *f*) c. 13, 25. Hinc argumentum sumitur, quod historia hæc ante Simsonis tempora contigerit: nam tempore Simsonis locus hoc nomen iam habuit. *Schmid.*

℣. 13. *g*) ℣. 2. c. 17, 1. 2.

℣. 14. *h*) Deut. 26, 5. Dan. 5, 10. καὶ ἀπεκρίθησαν. Apoc. 7, 13. *i*) *terram* sc. Laisch. Nomen absolutum cum subintell. statu constructo, vt Gen. 2, 17. Ios. 3, 14. &c. *k*) vid. ℣. 7. *l*) c. 17, 5. *m*) ℣. 17. 18. 20. Gen. 31. 19. &c.

℣. 15 *n*) q. d. *& interrogarunt eum de pace*, i. e. *salutarunt*. Gen. 43, 27. Ex. 18, 7.

℣. 16. *o*) Num. 16, 27.

℣. 17. *p*) *interea*, dum Leuita cum sexcentis illis loqueretur, *adscenderunt* illi quinque. *q*) c. 17, 3. 4. *r*) ℣. 14. Hos. 3, 4.

℣. 18. *s*) *Cum v. illi intrassent* &c. ℣. 17. & diceret ad eos reuersus sacerdos.

℣. 19. *t tace.* Iob. 33, 31. 33. *u*) Mich. 7, 16. Iob. 21, 5. *x*) c. 17, 10. *y*) Iob. 29, 3.

℣. 7. יושבת *Psik* adiiciunt 6. 9. 20. 22. 23. לבטח per *Tlischaktanna* 6. 9. 10. 20. 21. ישקט sine *Psik* 1. 2. 5. 6. 9. 20. ℣. 9. קומה pro eo habet *pluralem* קומו 3. 8 in marg. 6. 9. ℣. 10. אשר per *Makk.* 1. 2. ℣. 12. מחנה per *Munach milel* 6. 9. 14. 20. ℣. 13. הר per *Mun.* 1. 2. 3. su. 5. ℣. 14. ועתה דעו sic transponunt accentus. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 17. 18. 19. 22. 23. & sic su. 5. ℣. 19. לו Ita *Dageschatum* ʼ Lamed habent 2. 5. secundum *Masoram* 1. h. l. *impressam* ad Gen. 19, 2. & *R. Obesimed Mas.* fin. f. 31. d. at ceteri sine *Dagesch*.

כ כהן לשבט ולמשפחה בישראל : וייטב לב הכהן
ויקח את האפוד ואת התרפים ואת הפסל ויבא
21 בקרב העם : ויפנו וילכו וישימו את הטף ואת
22 המקנה ואת הכבודה לפניהם : המה הרחיקו מבית
מיכה והאנשים אשר בבתים אשר עם בית מיכה
23 נזעקו וידביקו את בני דן : ויקראו אל בני דן ויסבו
24 פניהם ויאמרו למיכה מה לך כי נזעקת : ויאמר את
אלהי אשר עשיתי לקחתם ואת הכהן ותלכו ומה
כה לי עוד ומה זה תאמרו אלי מה לך : ויאמרו אליו
בני דן אל תשמע קולך עמנו פן יפגעו בכם אנשים
26 מרי נפש ואספתה נפשך ונפש ביתך : וילכו בני דן
לדרכם וירא מיכה כי חזקים המה ממנו ויפן וישב
27 אל ביתו : והמה לקחו את אשר עשה מיכה ואת
הכהן אשר היה לו ויבאו על ליש על עם שקט ובטח
28 ויכו אותם לפי חרב ואת העיר שרפו באש : ואין
מציל כי רחוקה היא מצידון ודבר אין להם עם אדם
והיא בעמק אשר לבית רחוב ויבנו את העיר
29 וישבו בה : ויקראו שם העיר דן בשם דן אביהם
אשר יולד לישראל ואולם ליש שם העיר
ל לראשנה : ויקימו להם בני דן את הפסל ויהונתן
בן גרשם בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט
31 הדני עד יום גלות הארץ : וישימו להם את
פסל מיכה אשר עשה כל ימי היות בית האלהים
יט בשלה : ויהי בימים ההם ומלך אין
בישראל ויהי איש לוי גר בירכתי הר אפרים ויקח לו
2 אשה פילגש מבית לחם יהודה : ותזנה עליו פילגשו
ותלך מאתו אל בית אביה אל בית לחם יהודה
3 ותהי שם ימים ארבעה חדשים : ויקם אישה וילך
אחריה לדבר על לבה להשיבו ונערו עמו וצמד
חמרים

v. 30. z) Sic idolū, Michæ furto ereptū, Danitæ publice erigunt in tribu sua, vbi postea Iero-

הד׳ ברגש

beam etiam alterum vitulum collocauit 1 Reg. 12, 30. 2 Reg. 17, 16. 29. ideo tribus hæc inter obsignatos Domini non nominatur Apoc. 7. Lightf. a) ipse ille nequam Leuita, de quo hactenus a c. 17, 7. seqq. b) vsque ad diem, quo in exilium deportata est. Ier. 1, 3. sc. per Salmanassarem 2 Reg. 17, 6. 23. Al. de illo tempore, quo Arca capta & abducta fuit 1 Sam. 4, 10. 22.

v. 31. c) Fuit idolum Michæ in vrbe Dan cultum solennissimo

הל׳ ברגש

cultu, quamdiu fuit solennis veri DEi cultus in

נ׳ תלויה

Schilunte. Occultior vel minus solennis per po-

CAP. XIX.

steritatem Ionathanis conseruatus tamen est tempore Dauidis, Salomonis, vituli Ierobeami, vsque ad ca-

להשיבה קרי

ptiuitatem Salmanassaris, cum excelsis aliis. Schmid. d) vid not. Ios. 18, 1. CAP. XIX, v. 1. e) Alterum detestandæ licentiæ factum. f) quibus Arca in Silo c. 18, 31. g) c. 17, 6. h) in lateribus v. 18. Ps. 48, 3. 2 Reg. 19, 23. i) vxorem pellicem s. secundariam Gen. 22, 24. k) Gen. 35, 19. v. 2. l) & scortata est contra illum Hos. 9, 1. m) vid. c. 17, 7. n) per annum. Leu. 25, 29. Num. 9, 22. o) asyndeton: & quatuor menses, vt extat 1 Sam. 27, 7. ita pertinax fuit discessus mulieris. v. 3. p) Ruth 2, 13. Gen. 34, 3. Es. 40, 2. q) & par asinorum v. 10. 2 Sam. 16, 1

v. 20. z) Tum bonum fuit cor. c. 19, 6. 9. 1 Reg. 21, 7. Promtus ac lætus conditionem accepit pro leuitate animi, quæ ex tota historia apparuit. Schmid.

v. 21. a) & verterunt se. v. 26. vid. Deut. 1, 24. b) impubes. collectiuum vtriusque sexus Gen. 34, 29. c) onera, impedimenta; al. pretiosa (3) Ez. 23, 41. Ps. 45, 14.

v. 22. d) Cum illi iam procul abessent. Gen. 44, 4. e) i. e. vicini. f) connocati sunt ad arma & auxilium. c. 6, 34. 35. 1 Sam. 14, 20. g) adjecuti etiam sunt. c. 10, 42. 45. Gen. 31, 23.

v. 23. h) & illi conuerterunt 1 Reg. 8, 14. i) quod cum vicinis tuis connocatus es, te quidem auctore & duce. v. 22. Tig. quod sic quiritaris. sic Luth.

v. 24 k) DEos (vel DEum) vocat signum DEi, quem putabat falso illi præsentem. Schmid. Vocabant idololatræ statuas deorum, nomine ipso deorum, quibus erant sacræ, non quod ipsas statuas deos esse censerent; nemo n. tam insanus fuit, vt DEum facere se posse homo crederet; sed quia, vbi certis ritibus consecratæ fuerant, DEorum numen singulari quadam ratione iis adesse opinabantur. Clericus ad Gen. 31, 30.

v. 25. l) amari animo 2 Sam. 17, 8. 1 Sam. 30, 6. m) & simul tollas s. perdas. Ps. 26, 9. Ioel. 4, 15.

v. 26. n) cf. Luc. 14, 31. 32.

v. 27. o) vid. v. 7. 24. cf. Deut. 33, 22. p) ὁ. ἐνέπρησαν. Matth. 22, 7. Philistæa pars, quæ in hereditatem Danitis obuenerat. Ios. 19, 40. incupanda potius fuisset. si, vt debuerant, erga DEum se gessissent. Schmid.

v. 28. q) Ps. 7, 3. r) vid v. 7. s) domus s. familiæ Rechobi, Syri, vid 2 Sam. 10, 6. 8.

v. 29. t) Gen. 14, 14. Deut. 34, 1. u) Ios. 19, 47. x) natus est. Pyal. c. 13, 8. Iob. 5, 7. y) verum Gen. 28, 19.

v. 21. וישימו per Geresch 1. 2. 6. 7. 9.. 16. 20. 21. v. 22. אשר per Mekk. 1. 2. v. 23. ויסבו Kamets sub Iod sine seq. Dagesch 6. 9. 14. 20. sic fe. 1. & fu. 5. contra Mas. v. 24. לקחתם Psik addunt 1. 5. sec. Mas. 1. & Erff. v. 26. ויפן וישב ita 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. v. 29. בשם Per præfixum Caph 3. 6. 9. 14. 20. & Mas. Erff. sic fu. 1. & sic alii libri in marg. 7. 8. v. 30. ויהונתן sic 3. 5. 9. 20. fu. 5. at reliqui hab. Tlisehagd. incommode. נ׳ ה Nun suspensum quid Iudæis significet, vid apud Schmid Comm. p. 1399 Ceterum Cl. Hillero f. 187. v. 30. notat variationem primæ vocis transpositæ h. m. ויהונתן בן מנשה בן גרשם

Leuita quidam Bethlehemum venit, concubinam הע׳ בקמץ *reuocaturus;*

חֲמֹרִים וַתְּבִיאֵהוּ בֵּית אָבִיהָ וַיִּרְאֵהוּ אֲבִי הַנַּעֲרָה
וַיִּשְׂמַח לִקְרָאתוֹ׃ וַיֶּחֱזַק־בּוֹ חֹתְנוֹ אֲבִי הַנַּעֲרָה וַיֵּשֶׁב 4
אִתּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיָּלִינוּ שָׁם׃ וַיְהִי בַּיּוֹם ה
הָרְבִיעִי וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיָּקָם לָלֶכֶת וַיֹּאמֶר אֲבִי הַנַּעֲרָה
אֶל־חֲתָנוֹ סְעָד לִבְּךָ פַּת־לֶחֶם וְאַחַר תֵּלֵכוּ׃ וַיֵּשְׁבוּ 6
וַיֹּאכְלוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו וַיִּשְׁתּוּ וַיֹּאמֶר אֲבִי הַנַּעֲרָה אֶל־
הָאִישׁ הוֹאֶל־נָא וְלִין וְיִטַב לִבֶּךָ׃ וַיָּקָם הָאִישׁ לָלֶכֶת 7
וַיִּפְצַר־בּוֹ חֹתְנוֹ וַיָּשָׁב וַיָּלֶן שָׁם׃ וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר בַּיּוֹם 8
הַחֲמִישִׁי לָלֶכֶת וַיֹּאמֶר אֲבִי הַנַּעֲרָה סְעָד־נָא לְבָבְךָ
וְהִתְמַהְמְהוּ עַד־נְטוֹת הַיּוֹם וַיֹּאכְלוּ שְׁנֵיהֶם׃ וַיָּקָם 9
הָאִישׁ לָלֶכֶת הוּא וּפִילַגְשׁוֹ וְנַעֲרוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ חֹתְנוֹ אֲבִי
הַנַּעֲרָה הִנֵּה־נָא רָפָה הַיּוֹם לַעֲרֹב לִינוּ־נָא הִנֵּה חֲנוֹת
הַיּוֹם לִין פֹּה וְיִיטַב לְבָבֶךָ וְהִשְׁכַּמְתֶּם מָחָר לְדַרְכְּכֶם
וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶךָ׃ וְלֹא־אָבָה הָאִישׁ לָלוּן וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ י
וַיָּבֹא עַד־נֹכַח יְבוּס הִיא יְרוּשָׁלִָם וְעִמּוֹ צֶמֶד חֲמוֹרִים
חֲבוּשִׁים וּפִילַגְשׁוֹ עִמּוֹ׃ הֵם עִם־יְבוּס וְהַיּוֹם רַד 11
מְאֹד וַיֹּאמֶר הַנַּעַר אֶל־אֲדֹנָיו לְכָה־נָּא וְנָסוּרָה אֶל־
עִיר־הַיְבוּסִי הַזֹּאת וְנָלִין בָּהּ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנָיו לֹא 12
נָסוּר אֶל־עִיר נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵנָּה וְעָבַרְנוּ
עַד־גִּבְעָה׃ וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ לְךָ וְנִקְרְבָה בְּאַחַד 13
הַמְּקֹמוֹת וְלַנּוּ בַגִּבְעָה אוֹ בָרָמָה׃ וַיַּעַבְרוּ וַיֵּלֵכוּ 14
וַתָּבֹא לָהֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֵצֶל הַגִּבְעָה אֲשֶׁר לְבִנְיָמִן׃ וַיָּסֻרוּ טו
שָׁם לָבוֹא לָלוּן בַּגִּבְעָה וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בִּרְחֹב הָעִיר וְאֵין
אִישׁ מְאַסֵּף־אוֹתָם הַבַּיְתָה לָלוּן׃ וְהִנֵּה אִישׁ זָקֵן בָּא 16
מִן־מַעֲשֵׂהוּ מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וְהָאִישׁ מֵהַר אֶפְרַיִם
וְהוּא־גָר בַּגִּבְעָה וְאַנְשֵׁי הַמָּקוֹם בְּנֵי יְמִינִי׃ וַיִּשָּׂא 17
עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הָאִישׁ הָאֹרֵחַ בִּרְחוֹב הָעִיר וַיֹּאמֶר הָאִישׁ
הַזָּקֵן אָנָה תֵלֵךְ וּמֵאַיִן תָּבוֹא׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו עֹבְרִים 18
אֲנַחְנוּ מִבֵּית־לֶחֶם יְהוּדָה עַד־יַרְכְּתֵי הַר־אֶפְרַיִם מִשָּׁם
אָנֹכִי

Cum qua domum rediturus, pernoctat Gibeæ.

r) & gauisus est & lætus iuit in occursum eius. cf. Ex. 4, 14. ὁ. καὶ ηὐφράνθη Luc. 15, 23. 24

℣.4. s) detinuit v. eum, vim q.s. fecit. 2 Reg 4, 8. t) socer Ex. 3, 1.

℣.5. u) ad generum suum Gen. 19, 14. 1 Sam. 22, 14. x) fulcito, refi ito ℣.8. Gen. 18, 5. y) frusto 1 Sam. 2, 36.

℣.6. z) fac, velis. c. 17, 11. Gen. 18, 17. a) ℣. 9. c. 18. 20.

℣.7. b) & institit apud eum. Gen. 19, 3. 2 Reg. 5, 16.

℣.8. c) vid. ℣.5 d) & ita cunctati sunt Gen. 19, 16. e) usque dum inclinauit se dies & sol versus occidentem. cf. ℣.9. & Ps. 109, 23.

℣.9. f) remisit dies. oppos. Gen. 19, 7. g) ad vesperascendum, vt insiet vespera. cf. 1 Sam 17, 16. h) Gen. 19, 2. i) q. d. diuertere est diei, h. e tempus est, quo cum sole dies in suum quasi diuersorium diuertit, s. occumbit. cf. Num. 1, 51. Es. 29, 1.

℣.10. k) usque versus c. 20, 43. cf. Ez. 47, 20 l) Gen. 10, 16. Ios. 15, 8. 63. c. 18, 28. 2 Sam. 5, 6. m) Ios. 10, 1. 1 Par. 11, 4.

℣.11. n) Ion. attenuata erat (4) Es. 45, 1. al. descenderat coll. Ps. 23, 6.

℣.12. o) Ergo hoc contigisse videtur ante expugnatam vrbem. cf. c. 1, 7. 8. 21. Ios. 15, 63. p) ad Gibeam sc Beniaminitarum ℣.14. 16. Ios. 18, 28. postea Gibea Saulis 1 Sam. 11, 4.

℣.13. q) ito. vid. Num. 23, 13. r) c. 4, 5. 1 Reg. 15, 17.

℣.14. s) ℣.16. c. 20, 4. 10. t) Ios 18, 28.

℣.15. u) recipiens Ps. 27, 10. ὁ. συνάγων ℣.18. Mat. 25, 35. x) nec publica diversoria constituta fuerunt.

℣.16. y) Ciuis Leuitæ ℣.1. z) i.e. Beniaminitæ. Gen. 35, 18. 2 Sam. 16, 11.

℣.17. a) viatorem (4) 2 Sam. 12, 4. rad. Iob. 34, 8.

℣.5. חתנו Sic pro חֲתָנוֹ legunt 1.3. ℣.6. ויאמר per Gereschi 1.6.7.8 9.20. וייטב plene 1.2.3.5 6.9.11.14. ׳ 20. 22.23. ׳ contra Mas. ℣.9. הנה per Munach 7.8.13. & B. Ascher. לינו per Mun. 1. 2.5.6.9.14.20. ℣.11. נא Tbir loco Darga repetunt 2.3.6..10.13.19.20.23. at Graschaim se.5. ℣.17. ברחב defect. nonnulli sec. quosdam libros Masora in marg. 7.8. ℣.18. מבית per Kadma 1.3.5.

אָנֹכִי וָאֵלֵךְ עַד־בֵּית־לֶחֶם יְהוּדָה וְאֶת־בֵּית יְהוָה אֲנִי
19 הֹלֵךְ וְאֵין אִישׁ מְאַסֵּף אוֹתִי הַבָּיְתָה׃ וְגַם־תֶּבֶן גַּם־
מִסְפּוֹא יֵשׁ לַחֲמוֹרֵינוּ וְגַם לֶחֶם וָיַיִן יֶשׁ־לִי וְלַאֲמָתֶךָ
כ וְלַנַּעַר עִם־עֲבָדֶיךָ אֵין מַחְסוֹר כָּל־דָּבָר׃ וַיֹּאמֶר הָאִישׁ
הַזָּקֵן שָׁלוֹם לָךְ רַק כָּל־מַחְסוֹרְךָ עָלָי רַק בָּרְחוֹב אַל־
21 תָּלַן׃ וַיְבִיאֵהוּ לְבֵיתוֹ וַיָּבוֹל לַחֲמוֹרִים וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם
22 וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ הֵמָּה מֵיטִיבִים אֶת־לִבָּם וְהִנֵּה אַנְשֵׁי
הָעִיר אַנְשֵׁי בְנֵי־בְלִיַּעַל נָסַבּוּ אֶת־הַבַּיִת מִתְדַּפְּקִים
עַל־הַדָּלֶת וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָאִישׁ בַּעַל הַבַּיִת הַזָּקֵן לֵאמֹר
23 הוֹצֵא אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא אֶל־בֵּיתְךָ וְנֵדָעֶנּוּ׃ וַיֵּצֵא
אֲלֵיהֶם הָאִישׁ בַּעַל הַבַּיִת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־אַחַי אַל־
תָּרֵעוּ נָא אַחֲרֵי אֲשֶׁר־בָּא הָאִישׁ הַזֶּה אֶל־בֵּיתִי אַל־
24 תַּעֲשׂוּ אֶת־הַנְּבָלָה הַזֹּאת׃ הִנֵּה בִתִּי הַבְּתוּלָה
וּפִילַגְשֵׁהוּ אוֹצִיאָה־נָּא אוֹתָם וְעַנּוּ אוֹתָם וַעֲשׂוּ לָהֶם
הַטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם וְלָאִישׁ הַזֶּה לֹא תַעֲשׂוּ דְּבַר הַנְּבָלָה
כה הַזֹּאת׃ וְלֹא־אָבוּ הָאֲנָשִׁים לִשְׁמֹעַ לוֹ וַיַּחֲזֵק הָאִישׁ
בְּפִילַגְשׁוֹ וַיֹּצֵא אֲלֵיהֶם הַחוּץ וַיֵּדְעוּ אוֹתָהּ וַיִּתְעַלְּלוּ־בָהּ
כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וַיְשַׁלְּחוּהָ כַּעֲלוֹת הַשָּׁחַר׃
26 וַתָּבֹא הָאִשָּׁה לִפְנוֹת הַבֹּקֶר וַתִּפֹּל פֶּתַח בֵּית־הָאִישׁ
27 אֲשֶׁר־אֲדוֹנֶיהָ שָּׁם עַד־הָאוֹר׃ וַיָּקָם אֲדֹנֶיהָ בַּבֹּקֶר
וַיִּפְתַּח דַּלְתוֹת הַבַּיִת וַיֵּצֵא לָלֶכֶת לְדַרְכּוֹ וְהִנֵּה הָאִשָּׁה
28 פִילַגְשׁוֹ נֹפֶלֶת פֶּתַח הַבַּיִת וְיָדֶיהָ עַל־הַסַּף׃ וַיֹּאמֶר
אֵלֶיהָ קוּמִי וְנֵלֵכָה וְאֵין עֹנֶה וַיִּקָּחֶהָ עַל־הַחֲמוֹר וַיָּקָם
29 הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ לִמְקֹמוֹ׃ וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּקַּח אֶת־
הַמַּאֲכֶלֶת וַיַּחֲזֵק בְּפִילַגְשׁוֹ וַיְנַתְּחֶהָ לַעֲצָמֶיהָ לִשְׁנֵים
ל עָשָׂר נְתָחִים וַיְשַׁלְּחֶהָ בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל׃ וְהָיָה כָל־
הָרֹאֶה וְאָמַר לֹא־נִהְיְתָה וְלֹא־נִרְאֲתָה כָּזֹאת לְמִיּוֹם
עֲלוֹת בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה שִׂימוּ־
לָכֶם עָלֶיהָ עֻצוּ וְדַבֵּרוּ׃

כ Cap XX.

וַיֵּצְאוּ כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל

Marginal Qere: ויבל קרי (v. 21); בעלות קרי (v. 25).

℣. 18. b) Nold. de Partic. p. 114. *Et ad domum* Iehouæ ego eo, coll. Prou. 22, 15. sc. in Silo, vbi Tabernaculum & arca fœderis. vid. c. 18, 31. Iof. 18, 1. 1 Sam. 1, 3. Sic LXX. *Ar. Syr. Raschi* & plures Interpp. At *Schmidio* phrasis vertenda videtur: *& cum domo Dei ego eo s. ambulo,* h. e. *Leuita sum.* q. d. Dominus me dignatur, vt ipsi ministrem tanquam Leuita in domo Ipsius; & nemo de populo Dei est, qui me dignetur, vt hospitio suo me excipiat. Sic *Cocc.* Lex. p. 73. c) vid. v. 15.

℣. 19. d) *palea* Ex. 5, 7. 10. e) *pabulum* (5) Gen. 24, 25. 32. f) c. 18, 10.

℣. 20. g) q. d. *esto in pace* & bono animo! cf. Ioh. 20, 21. 2 Ioh. v. 10. h) Hebr. 23, 2.

℣. 21. i) *& pabulum dedit*, rad. בול Iob. 40, 20. vel *miscuit* Gen. 11, 7. 9. cf. nomen Iob. 6, 5. k) Gen. 18, 4. c. 24, 32. Luc. 7, 44. Ioh. 13, 5.

℣. 22. l) vid. v. 6. 9. Gen. 12, 15. m) Gen. 19, 4. n) *filii diaboli* Ps. 18, 5. vid. not. Deut. 13, 14. o) Iof. 7, 9. Num. 34, 4. p) *pulsantes* (3) Gen. 33, 13. Cant. 5, 2. ὁ. κρούοντες. Matt. 7, 7. 8. q) *herum* v. 23. Ex. 22, 7. r) Gen. 19, 5. s) *Israel* tolerat idololatriam c. 17. & 18. neque eius caussa se vel aduersus *Micham*, vel aduersus *Danitas* commouet: quæ illorum negligentia omnis iniquitatis fons & origo est; adeo vt *Gibea* ciuitas *Israelis* æque sit facta abominabilis ac *Sodoma*. *Lightf.* Chronot. cf. Hos. 9, 9. c. 10, 9.

℣. 23. t) *grauissimum hoc scelus* contra omnem sanam rationem. vid. Iof. 7, 15.

℣. 24. u) Extremum tentat, nec tamen laudandum remedium aduersus abominandum illud scelus. x) vide similem casum Gen. 19, 8. y) suffixa masculina, anomalice ad mulieres relata, forte repræ-hendunt nefandum illorum propositum.

℣. 25. z) Probari id factum non potest, quanquam hac ratione hospitis domum & filiam seruasse videri potest. Sane pellicis defensio cum vitæ periculo ipsi potius incumbebat, quam traditio. Et potuisset Deus efficere, vt etiam pellice intus seruata, illi desisterent. *Schmid.* a) *& scelerate tractarunt eam*, 1 Sam. 31, 4.

℣. 26. b) 1 vid. Ex. 14, 27. c) *& corruit ante ostium*, omnibus exhausta viribus c. 20, 5. *cecidit* sc. *ac mortua iacuit*. Gen. 14, 10. Ex. 32, 28. d) Gen. 18, 12. 1 Pet. 3, 6.

℣. 27. e) Num. 24, 25. fuga sibi consulturus. f) habitu dormientium, subiectis capiti manibus. *Schmid.*

℣. 28. g) *Sed nihil erat respondens*; non supererat in ea quicquam vitæ, aut motus, aut rationis, quod responderet. *Idem.*

℣. 29. h) Gen. 22, 6. i) *& dissecuit eam* sec. ossa ipsius. Ex. 29, 17. 1 Reg. 18, 23. ex nimia vindictæ cupiditate, vt animos omnium aduersus Gibeonitas accenderet. *Schmid.* k) Hinc colligit *Abarbanel*, etiam ad tribum Beniamin membrum missum fuisse. ℣. 30. l) cf. Matth. 9, 33. m) sc. *animum*, vt 1 Sam. 25, 25.

℣. 18. בֵּית־ per *Merca* 1. 7. 8. 10. 13. 19. sic sc. 5. הוֹלֵךְ *plene* 2. sec. *Mas. Erff.* ℣. 19. עֲבָדֶיךָ hanc scriptionem ex *Kabbala* defendit *Mas. Erffurtensis*; nota tamen, in alio codice reperiri עֲבָדֶךָ & sic sc. 3. ℣. 20. תָּלַן *Lamed* per *Kametz* 2. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 21. וַיָּבוֹל *Beth Patachatum* habent 3. 7. 8. 17. 18. וַיָּבָל *Ber.* & *D. Kimchi* in *Comment.* sic foret *Hiphil.* ℣. 22. הוֹצֵא per *Darga* 1. 11. 12. 14. 15. 20 -- 23. sic sc. 5. ℣. 24. Pro לָהֶם habet *fem.* לָהֶן 3. sic sc. 1. & su. 5. הַטּוֹב pro eo legit כַּטּוֹב 1. sc. 3. & su. 5. לֹא pro eo habet אַל־ 1. 3. su. 5. ℣. 25. וַיִּתְעַלְלוּ *Lamed* sine *Dag.* 1. 17. 18. 21. & *Ber.* בַּעֲלוֹת sine *Kri* 1. 10. 11. 14. 15. 20. 21. contra *Mas. impr.* Hos. 1, 1. & *Erff.* h. l. ℣. 27. הַסַּף per *Patach* 22. secundum suam notam & *Masoram Erffurt.* ℣. 29. וַיְשַׁלְּחֶהָ ita 2. at. 3. habet *Tiphcha* seq. *Makk.* reliqui omnes *Sakephk.*

Israelitæ ad vindicandum facinus, ab incolis Gibeæ patratum, Mizpæ conueniunt.

ישראל ותקהל העדה כאיש אחד למדן ועד־באר
2 שבע וארץ הגלעד אל־יהוה המצפה׃ ויתיצבו פנות
כל־העם כל שבטי ישראל בקהל עם האלהים ארבע
3 מאות אלף איש רגלי שלף חרב׃ וישמעו בני
בנימן כי־עלו בני־ישראל המצפה ויאמרו בני ישראל
4 דברו איכה נהיתה הרעה הזאת׃ ויען האיש הלוי
איש האשה הנרצחה ויאמר הגבעתה אשר לבנימן
ה באתי אני ופילגשי ללון׃ ויקמו עלי בעלי הגבעה ויסבו
עלי את־הבית לילה אותי דמו להרג ואת־פילגשי ענו
6 ותמת׃ ואחז בפילגשי ואנתחה ואשלחה בכל־שדה
7 נחלת ישראל כי עשו זמה ונבלה בישראל׃ הנה
8 כלכם בני ישראל הבו לכם דבר ועצה הלם׃ ויקם
כל־העם כאיש אחד לאמר לא נלך איש לאהלו ולא
9 נסור איש לביתו׃ ועתה זה הדבר אשר נעשה לגבעה
י עליה בגורל׃ ולקחנו עשרה אנשים למאה לכל
שבטי ישראל ומאה לאלף ואלף לרבבה לקחת צדה
לעם לעשות לבואם לגבע בנימן ככל־הנבלה אשר
11 עשה בישראל׃ ויאסף כל־איש ישראל אל־העיר
12 כאיש אחד חברים׃ וישלחו שבטי
ישראל אנשים בכל־שבטי בנימן לאמר מה הרעה
13 הזאת אשר נהיתה בכם׃ ועתה תנו את־האנשים
בני־בליעל אשר בגבעה ונמיתם ונבערה רעה
מישראל ולא אבו ° בנימן לשמע בקול אחיהם
בני־ישראל׃
14 ויאספו בני־בנימן מן־הערים הגבעתה לצאת
טו למלחמה עם־בני ישראל׃ ויתפקדו בני בנימן ביום
ההוא מהערים עשרים וששה אלף איש שלף חרב
לבד מישבי הגבעה התפקדו שבע מאות איש בחור׃
16 מכל העם הזה שבע מאות איש בחור אטר יד־ימינו
כל

בני קרי ולא כתיב

℣. 15. r) *recensiti autem sunt.* ℣. 17. cf. Num. 1, 47. s) v. 17. 25. c. 2, 10. t) *præter ciues Gibeæ, qui etiam numerati fuerunt.* Num. 29, 39.

℣. 16. u) *præclusi* (2) vid. c. 3, 15.

Cap. XX, ℣. 1. n) v. 8. 11. c. 6, 16. 2 Sam. 19, 15. Esr. 3, 1. Valde afficiebantur iniuria, meretrici illata Gibea, iniuriam vero, illatam Deo per *Danis* idololatriam, nihil morantur. *Lightfootus* in Chronol. cf. etiam Hos. 10, 9. o) 1 Reg. 4, 25. p) non Gileaditicam c. 11, 11. sed Beniaminiticam c. 21, 1. Ios. 18, 26.

℣. 2. q) *& constiterunt* vel *sistebant se* Ps. 2, 2. r) *anguli*, al. *principes* totius populi 1 Sam. 14, 38. Es. 19, 13. Zeph. 3, 6. Singulæ tribus constiterunt in locis vel angulis suis, separatæ ab aliis. *Abarb.* s) Num. 11, 29. Deut. 14, 2. 21. t) c. 8, 10.

℣. 3. u) quicunque de hac re certi quid nouerint.

℣. 4. x) *maritus mulieris interfectæ* c. 19, 26. y) v. 10. c. 19, 14.

℣. 5. z) *ciues* c. 9, 2. Ios. 24, 11. a) *cogitauerunt* Num. 33, 56. b) ita *subegerunt* vel *compresserunt* c. 19, 14. vt mortua sit.

℣. 6. c) *scelus* Leu. 18, 17. Ps. 26, 10. d) c. 19, 23.

℣. 7. e) Deut. 1, 13. f) *hic loci* Gen. 16, 13. i. e. antequam ex hoc loco discedatis.

℣. 8. g) i. e. *omnes ac singuli* v. 11. 1 Sam. 11, 7. Num. 14, 15. h) c. 7, 8.

℣. 9. i) *contra eam, per sortem* sc. ex antecedd. *quod faciemus, vel ibimus.* omissum videtur verbum ex festinatione. *Schmid.*

℣. 10. k) *Nempe vt de centum viris decem accipiamus.* l) *qui capiant commeatum* pro populo: vt faciamus, cum venerint ad Gibeam isti commeatum adferentes &c.

℣. 11. m) v. 1. 1 Sam. 11, 7. n) *coniuncti* seu *consociati.* Ez. 37, 16.

℣. 13. o) c. 19, 22. p) *vt tollamus* s. *extinguamus* Deut. 13, 6. i. e. καὶ ἐκκαθαρεῖτε. 1 Cor 5, 13.

℣. 14. q) *Gibeam.* cf. Hos. 10, 9.

℣. 15.

℣. 2. שלף Ita 1. 2. 5. vt poscit analogia: videlicet vltima syllaba composita, propter tonum in penultima suspensum, sustentatur fulcro *Metheg*, cuius vero figura in MSS tam ambigua est, vt a *Merca*, nisi ex analogia, discerni haud possit; vnde factum, vt ceteri libri erts nec h. l. scribant שלף, præter 3. & 8. qui *Merca* tantum *milra* habent. Conf. omnino de huiusmodi exemplis Præfationem *Iablonski* Bibliis *Ber.* præmissam §. 17. & conf. hic v. 15. 17. ℣. 13. בקול אחיהם ita 2. 3. 17. 18. & *Ber.* ℣. 15. שלף ita 1. 2. 6. 9. 11. 12. 14. 16. 17. 20. 22. sic se. 5. nodo obseruetur, impressos ex ambigua figura *Metheg* per errorem fecisse *Merca*. Sed 3. & *Ber.* solum *Munach* habent *milra*; idemque sed milel 7. 8. 10. 15. 19. 23.

כל־זה קלע באבן אל־השערה ולא יחטא׃
17 ואיש ישראל התפקדו לבד מבנימן
ארבע מאות אלף איש שלף חרב כל־זה איש
18 מלחמה׃ ויקמו ויעלו בית־אל וישאלו באלהים ויאמרו
בני ישראל מי יעלה־לנו בתחלה למלחמה עם־בני
19 בנימן ויאמר יהוה יהודה בתחלה׃ ויקומו בני־ישראל
כ בבקר ויחנו על־הגבעה׃ ויצא איש ישראל למלחמה
עם־בנימן ויערכו אתם איש־ישראל מלחמה אל־
21 הגבעה׃ ויצאו בני־בנימן מן־הגבעה וישחיתו בישראל
22 ביום ההוא שנים ועשרים אלף איש ארצה׃ ויתחזק
העם איש ישראל ויספו לערך מלחמה במקום אשר
23 ערכו־שם ביום הראשון׃ ויעלו בני־ישראל ויבכו
לפני־יהוה עד־הערב וישאלו ביהוה לאמר האוסיף
לגשת למלחמה עם־בני בנימן אחי ויאמר יהוה עלו
24 אליו׃ ויקרבו בני־ישראל אל־בני
כה בנימן ביום השני׃ ויצא בנימן ׀ לקראתם מן־הגבעה
ביום השני וישחיתו בבני ישראל עוד שמנת עשר אלף
26 איש ארצה כל־אלה שלפי חרב׃ ויעלו כל־בני
ישראל וכל־העם ויבאו בית־אל ויבכו וישבו שם לפני
יהוה ויצומו ביום־ההוא עד־הערב ויעלו עלות
27 ושלמים לפני יהוה׃ וישאלו בני־ישראל ביהוה ושם
28 ארון ברית האלהים בימים ההם׃ ופינחס בן־אלעזר
בן־אהרן עמד ׀ לפניו בימים ההם לאמר האוסף עוד
לצאת למלחמה עם־בני־בנימן אחי אם־אחדל ויאמר
29 יהוה עלו כי מחר אתננו בידך׃ וישם ישראל ארבים
ל אל־הגבעה סביב׃ ויעלו בני־ישראל
אל־בני בנימן ביום השלישי ויערכו אל־הגבעה
31 כפעם בפעם׃ ויצאו בני־בנימן לקראת העם הנתקו
מן־העיר ויחלו להכות מהעם חללים כפעם ׀ בפעם הל׳ דגושה
במסלות

x) *funditor*(4) 1 Sam. 17, 49. y) *ad pilum* 2 Sam. 14, 45. z) *vt non erraret.* Schmid. Conf. Prou. 19, 2. ό. κ̀ὶ οὐκ ἐξαμαρτάνοντες. cf. 1 Ioh. 3, 4.

℣. 17. a) q. d. *seorsim a Beniaminitis.* ℣. 15. b) non segnes aut ignaui homines, sed omnes *bellatores* Ios. 17, 1. 1 Sam. 16, 18.

℣. 18. c) *Bethelem* ℣. 31, quo Arcam e Mizpa ℣. 2. & Silo c. 18, 31. transtulerunt tempore belli, hoc cap. ℣. 26. 27. c. 21, 2. 4. & post finitum bellum Siluntem reduxerunt. c. 21, 12. *Schm.* Al. *ad domum DEi* sc. in Silo. d) ℣. 23. c. 1, 1. c. 18, 5. orta inter ipsos lite, quis dux esse deberet; cum peius obliti essent prorsus Domini. *Schmid.* e) c. 1, 1. f) q. d. quid opus est, vt quæratis, quis primus s. in principio adscendere debeat? Nonne Iuda iam est in possessione, & dux belli constitutus diuino oraculo c. 1, 2. Cum v. nec de *iure belli*, nec de eius *euentu* DEum interragauerint, absit, vt aliquid de eorum deceptione cogitemus. Immo nec Dominus dixit hic, quod Iuda ascendere deberet; sed tantum, quod esset in possessione huius principatus, & in eo relinqui deberet. *Schmid.*

℣. 20. g) *& instruxerunt cum eis bellum aduersus Gibeam.* ℣. 22. 30. Gen. 14, 8.

℣. 21. h) & *perdiderunt.* ℣. 25. 35. Dan. 8, 25.

℣. 23. i) non ex pœnitentia, sed dolore c. 21, 2. k) ℣. 18. 27. l) q. d. bonam aduersus Gibeonitas caussam habetis, si modo eo, quo decet, modo, h. e. acta prius pœnitentia, & auxilio meo rite implorato, adscenderitis. Hæc conditio per se subintelligenda est. *Schm.*

℣. 25. m) Ita vlus est DEus propriam caussam contra Israelem, quia Israel detrectauerat vlcisci caussam DEi contra idololatriam. *Lightf.* Chronol.

℣. 26. n) vid. v. 18. o) nunc vera pœnitentia ducti v. 23. p) pro peccatis suis c. 21, 4.

℣. 27. q) v. 18. 23. 1 Sam. 10, 22. r) vid. not. v. 18. cap. 21, 2.

℣. 28. s) zeli plenus in hoc negotio, vt in alio haud absimili antea Num. 25, 7. *Lightf.* cf. etiam Ios. 22, 13. Crediderim, propterea eius mentionem hoc loco fieri, quod populus iam omnia ex consilio eius egerit. *Schm.* t) Deut. 10, 8. Quemadmodum prius Dominum non rite quæsiuerunt, ita & Pinechasum eiusque consilia antea neglexerunt. *Schmid.* u) *an* v. *desistam?* 1 Reg. 22, 6. x) Postquam DEus vlus erat *Beniamine* ad exsequendum iudicium suum contra *Israelem*, ob non punitam idololatriam, vtitur porro Israele ad puniendum Beniaminem ob *Gibeam*, iudicio non permissam. *Lightf.*

℣. 29. y) *posuit itaque Israel insidiatores* Ios. 8, 2. 4.

℣. 30. z) *&* *instruxerunt* sc. *aciem* v. 20.

℣. 31. a) *sicut antea* semel & iterum factum. ℣. 31. c. 16, 20. ℣. 31. b) *auulsi sunt* ℣. 32. Ios. 8, 6. 16.

℣. 17. שלף sic plerique cum nota. כן בכל הספרים הטובים׳; at Ber. & 3. habent : *Mun. milra*
℣. 18. *Piska* post *Atnachum* requirit *Mas. Erff.* sed sine reliquorum suffragio. ויאמר יהוה יהודה ita 6. 9. 11. 12. 20. 21. 22. sic fu. 5. ℣. 22. ערכו *Merca milra*, præc. *Makk.* 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 25. בנימן sine *Psik* 3. 6. 9. 20. 21. contra *Mas.* לקראתם cum *Psik* 1. 3. 5. secund. *Mas.* 1. 3. & *Erff.* *Merca* tamen pro *Mun.* habet 5. ℣. 26. ויבכו per *Paschta* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. sic fe. 5. ויצומו per *Tbhir* seq. *Merca* 6. 9. 14. 20. fu. 5. ℣. 28. ופינחס ita 1. 2. bene; ceteri omnes per *Tliechagd.* עמד sic 7. 8. 13. 17. 18. & Ber. reliqui sine *Psk.* ℣. 31. כפעם sine *Psk.* 1. 5. 6. 9. 20. 21.

במסלות אשר אחת עלה בית־אל ואחת גבעתה
32 בשדה כשלשים איש בישראל׃ ויאמרו בני בנימן
נגפים הם לפנינו כבראשנה ובני ישראל אמרו ננוסה
33 ונתקנהו מן־העיר אל־המסלות׃ וכל איש ישראל הק׳ רגושה
קמו ממקומו ויערכו בבעל תמר וארב ישראל מגיח
34 ממקמו ממערה־גבע׃ ויבאו מנגד לגבעה עשרת
אלפים איש בחור מכל־ישראל והמלחמה כבדה
והם לא ידעו כי־נגעת עליהם הרעה׃
לה ויגף יהוה את־בנימן לפני ישראל
וישחיתו בני ישראל בבנימן ביום ההוא עשרים
36 וחמשה אלף ומאה איש כל־אלה שלף חרב׃ ויראו
בני־בנימן כי נגפו ויתנו איש־ישראל מקום לבנימן כי
37 בטחו אל־הארב אשר שמו אל־הגבעה׃ והארב
החישו ויפשטו אל־הגבעה וימשך הארב ויך את־כל־
38 העיר לפי־חרב׃ והמועד היה לאיש ישראל עם־
הארב הרב להעלותם משאת העשן מן־העיר׃
39 ויהפך איש־ישראל במלחמה ובנימן החל להכות
חללים באיש־ישראל כשלשים איש כי אמרו אך נגוף
נגף הוא לפנינו כמלחמה הראשנה׃ והמשאת החלה מ
לעלות מן־העיר עמוד עשן ויפן בנימן אחריו והנה
41 עלה כליל־העיר השמימה׃ ואיש ישראל הפך
42 ויבהל איש בנימן כי ראה כי־נגעה עליו הרעה׃ ויפנו
לפני איש ישראל אל־דרך המדבר והמלחמה
הדביקתהו ואשר מהערים משחיתים אותו בתוכו׃
43 כתרו את־בנימן הרדיפהו מנוחה הדריכהו עד נכח
44 הגבעה ממזרח־שמש׃ ויפלו מבנימן שמנה־עשר
מה אלף איש את־כל־אלה אנשי־חיל׃ ויפנו וינסו
המדברה אל־סלע הרמון ויעללהו במסלות חמשת
אלפים איש וידביקו אחריו עד־גדעם ויכו ממנו
אלפים

c) *in viis*, quarum vna adscendit versus Bethel. v. 32. 45. c. 21, 19.
✻. 32. d) Ios. 8, 6. 15. Ier. 8, 6. e) *vt abstrahamus eum* vel eos. v. 31.
✻. 33. f) nomen propr. loci in illo tractu. g) *prorupit*, (6) Ez. 32, 2. Mich. 4, 10. Ps. 22, 10. Iob. 38, 8. c. 40, 23. h) *e spelunca*. Ion. *e planitie*. q. d. loco nudo & aperto. (1) conf. c. 6, 2. 1 Sam. 24, 4.
✻. 34. i) *& graue factum est bellum* s. *prælium*. 1 Par. 10, 3. cf. 1 Sam. 14, 52. 2 Sam. 2, 17. 1 Reg. 22. 35. k) *quod eos iam attigisset*. v. 42. Ier. 4, 10. 18. l) *malum*. Ioel. 2, 13. Am. 3, 6. ὁ. ἡ κακία. Matth. 6, 34.
✻. 35. m) *Percussit enim*. v. 39. 1. Par. 14, 11. n) vid. v. 21. o) Supra v. 15. dixerat, Beniaminitas numeratos esse 26000, & ciues Gibeæ 700. Hic vero & v. 46. cecidisse dicit 25100. & v. 47. *effugisse* 600, Ergo deficiunt 1000. qui putandi sunt cecidisse prioribus duobus præliis. Etsi enim cæsi tum fuerint Israelitæ, non tamen existimandum est, nullos periisse de Beniaminitis. *Abarb.* Ideo *Grotius* additum esse existimat *in illo die*.
✻. 36. p) v. 33. Ios. 8. 2.
✻. 37. q) *festinarunt*, *accelerarunt* opus suum. Es. 5, 19. r) *& protraxit* s. *extendit se* agmine facto. c. 4, 6. 7.
✻. 38. s) *tempus vero constitutum*. Gen. 21, 2. Ex. 9. 5. t) *multiplica*! tu insidiator! Imperat. vt Ps. 51, 4. Ita insidiatoribus dixerunt, *vt ascendere facerent* &c. Transit oratio a 2 in 3 personam, ob adfectum. u) *elationem*. v. 40.
✻. 39. x) *conuertit itaque se*. v. 41. y) Similis forma Infinit. *Niphal* Gen 31, 30.
✻. 40. z) v. 38. Ier. 6, 1. a) q. d. *totum vrbis*. Ex. 28, 31. Leu. 6, 15.
✻. 41. b) vid. v. 34.
✻. 42. c) v. 4. 5. c. 18, 22. d) *& qui de vrbibus veniebant*. i. e. ab illo latere, in quo vrbes erant; opponuntur enim deserto, ad quod Beniaminitæ fugere voluerunt. *Schmid.*
✻. 43. e) *circumdederunt enim*. (5) Hab. 1, 4. f) subint. ב *cum quiete* 1 Par. 22, 9. i. e. facile & sine labore. al. *in loco quietis* Num. 10, 33. vbi quiescere Beniaminitæ volebant. *Schmid.* abstractum accipit pro concreto. *quietem seu quietum eum conculcarunt*. h. e. quotquot quiescere & dedere se, depositis armis, volebant, tamen sine misericordia conculcarunt. g) Iob. 28, 8. h) c. 19, 10.
✻. 44. i) *isti omnes*. vid. not. Ios. 22, 17.
✻. 45. k) *ad petram Rimmon*. v. 47. c. 21, 13. conf. Zach. 14, 10. Ios. 15, 32. l) *& racemarunt qs. eum*. Leu. 19, 10. m) vid. v. 31. n) v. 42. o) nom. propr.

✻. 34. pro מנגד fe. 1. מנגב *a meridie*, sic fu. 5. & sic in marg 6, 9. ✻. 35. יהוה per *Pāsik-munachatum* 1. 2. 6. 9. 17. 18 20. 21. 22. 23. contra *Masoram* ad Gen 30, 16. שלף ita 1. 5. 6. 9. 17. 20. 21. 22. at *Merca milra* sine *Meth*. 3. 6. 9 20. & Ber, ✻. 36. אל־הגבעה 6. 9. (in textu) 14. 20 22. & „Occidentales, sic fu. 2 secundum notam in marg. 22 כצ״ל למערבאי וכפי המסרה״ וכן בס״ס כי Ita oportet esse secundum *Occidentales* (qui præferuntur Orientalibus) *& Masoram, & sic est*, *in omnibus libris Hispanicis*; sed ceteri habent על ✻. 40. יהיי שאות ita tum ו otioso, & nota יתיר ו 2. 5. & in margine 1. secundum *Masoram* Erffurtensem החלוה *Lened* cum *Dag*. 1. 2. 3. 5. 6. 8. 23. ✻. 42. אל pro eo habent על *Orientales*. ✻ 43. הרדיפהו Ita *Resch Dageschatum* 1. 2. se. 5. secundum *Masoram* 1. 2. *Erffurt.* & tractatum *Peracten*; vnde & sequens *Daleth* suum *Dagesch* omisit secundum easdem *Masoras*. ✻. 44. אנשי per *Merca* 3. 12. 15. 17. 18. 21. 23. & *Berol.*

46 אַלְפַּיִם אִישׁ׃ וַיְהִי כָל־הַנֹּפְלִים מִבִּנְיָמִן עֶשְׂרִים
וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חֶרֶב בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־כָּל־אֵלֶּה
47 אַנְשֵׁי־חָיִל׃ וַיִּפְנוּ וַיָּנֻסוּ הַמִּדְבָּרָה אֶל־סֶלַע הָרִמּוֹן שֵׁשׁ
48 מֵאוֹת אִישׁ וַיֵּשְׁבוּ בְּסֶלַע רִמּוֹן אַרְבָּעָה חֳדָשִׁים׃ וְאִישׁ
יִשְׂרָאֵל שָׁבוּ אֶל־בְּנֵי בִנְיָמִן וַיַּכּוּם לְפִי־חֶרֶב מֵעִיר מְתֹם
עַד־בְּהֵמָה עַד כָּל־הַנִּמְצָא גַּם כָּל־הֶעָרִים הַנִּמְצָאוֹת
כא שִׁלְּחוּ בָאֵשׁ׃ וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִשְׁבַּע בַּמִּצְפָּה לֵאמֹר

CAP. XXI.

2 אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא־יִתֵּן בִּתּוֹ לְבִנְיָמִן לְאִשָּׁה׃ וַיָּבֹא הָעָם בֵּית־
אֵל וַיֵּשְׁבוּ שָׁם עַד־הָעֶרֶב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַיִּשְׂאוּ קוֹלָם
3 וַיִּבְכּוּ בְּכִי גָדוֹל׃ וַיֹּאמְרוּ לָמָה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָיְתָה
4 זֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל לְהִפָּקֵד הַיּוֹם מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁבֶט אֶחָד׃ וַיְהִי
מִמָּחֳרָת וַיַּשְׁכִּימוּ הָעָם וַיִּבְנוּ־שָׁם מִזְבֵּחַ וַיַּעֲלוּ עֹלוֹת
ה וּשְׁלָמִים׃ וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי אֲשֶׁר
לֹא־עָלָה בַקָּהָל מִכָּל־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה כִּי
הַשְּׁבוּעָה הַגְּדוֹלָה הָיְתָה לַאֲשֶׁר לֹא־עָלָה אֶל־יְהוָה
6 הַמִּצְפָּה לֵאמֹר מוֹת יוּמָת׃ וַיִּנָּחֲמוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־
בִּנְיָמִן אָחִיו וַיֹּאמְרוּ נִגְדַּע הַיּוֹם שֵׁבֶט אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל׃
7 מַה־נַּעֲשֶׂה לָהֶם לַנּוֹתָרִים לְנָשִׁים וַאֲנַחְנוּ נִשְׁבַּעְנוּ
8 בַיהוָה לְבִלְתִּי תֵת־לָהֶם מִבְּנוֹתֵינוּ לְנָשִׁים׃ וַיֹּאמְרוּ
מִי אֶחָד מִשִּׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לֹא־עָלָה אֶל־יְהוָה
הַמִּצְפָּה וְהִנֵּה לֹא בָא־אִישׁ אֶל־הַמַּחֲנֶה מִיָּבֵישׁ גִּלְעָד
9 אֶל־הַקָּהָל׃ וַיִּתְפָּקֵד הָעָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ מִיּוֹשְׁבֵי
י יָבֵשׁ גִּלְעָד׃ וַיִּשְׁלְחוּ־שָׁם הָעֵדָה שְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף אִישׁ
מִבְּנֵי הֶחָיִל וַיְצַוּוּ אוֹתָם לֵאמֹר לְכוּ וְהִכִּיתֶם אֶת־יוֹשְׁבֵי
11 יָבֵישׁ גִּלְעָד לְפִי־חֶרֶב וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף׃ וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר
תַּעֲשׂוּ כָּל־זָכָר וְכָל־אִשָּׁה יֹדַעַת מִשְׁכַּב־זָכָר תַּחֲרִימוּ׃
12 וַיִּמְצְאוּ מִיּוֹשְׁבֵי יָבֵישׁ גִּלְעָד אַרְבַּע מֵאוֹת נַעֲרָה בְתוּלָה
אֲשֶׁר לֹא־יָדְעָה אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר וַיָּבִאוּ אוֹתָם אֶל־
הַמַּחֲנֶה שִׁלֹה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃

ṽ. 46. o) v. 35. p) vid. v. 44.
ṽ. 48. q) a cæsis & fugitiuis *reuerterunt aduersus* reliquos *Beniaminitas*, senes, impuberes, mulieres atque imbelles. r) *ab vrbe hominu*, i. e. omnes homines in vrbibus ac pagis. vide not. Deut. 2, 34. Rad. מתה *Hilleri* Onomasticon S. p. 275. Alibi *integritas*, vt Es. 1, 6. a Rad. תמם s) vid not. c. 1, 8. Sic *Beniamin* nunc est *Benoni, filius mœroris*: & non defuit *Racheli* caussa deflendi filios suos. *Ligntfoot.* Chronol. Magna autem profecto fuit hæc crudelitas in Beniaminitas, quam nullo modo excusandam putamus: imo quam sequenti capite ipsi Israelitæ agnouerunt & deplorarunt. *Schmid.*
Cap. XXI, ṽ. 1. t) *iurauerat.* v. 7. 18. sc. Mitspæ corã Domino, antequam irent in prælium contra Gibeam *Abarb.* u) c. 20, 1. 1 Sam. 7, 5. 6.
ṽ. 2. x) *Beth-Elem.* c. 20, 18. y) *coram Deo* & Arca fœderis, quã illuc transtulerant. c. 20, 26. 27.
ṽ. 3. z) Pœnitentium, non Deum accusantium hæc verba putamus; q. d. *Ah, Domine Deus Israelis, quare factum est hoc a nobis, vt desideretur* &c. Fatemur, male nos & crudeliter fecisse, quod tum ad internecionem Beniaminem cecidimus, tum reliquis etiam filias denegauimus. *Schm.* a) *factum est hoc.* ὁ. ἐγενήθη αὕτη. Sic Ps. 118, 23. & Matth. 21, 42. b) Num. 31, 49.
ṽ. 4. c) *i.* Bethele v. 2. Alii. *in Silo*, (vid. not. c 20, 18.) ob multitudinem sacrificiorum. coll. 1 Reg. 8, 64. d) c. 20, 26.
ṽ. 5. e) *in congregationem.* vid. v. 8. f) *aduersus eum, qui.* Ex. 1, 10. g) c. 20, 1. h) cum tota familia, quod executio docet v. 10. seqq.
ṽ. 6. i) Gen. 6, 6. Ex. 13, 17. k) 2 Sam. 24, 16. Ier. 26, 19. l) *excisa est hodie.* Ier. 50, 23. Thren. 2, 3.
ṽ. 8. m) *Ideo, inquam, dixerunt.* ṽ. 5. n) 1 Sam. 11, 1. c. 31, 11.
ṽ. 9. o) *recensitus enim est* iterum populus c. 20, 17.
ṽ. 10. p) *de filiis roboris* s. *strenuitatis.* i. e. *de fortissimis.* c. 18, 2. q) c. 18, 21.
ṽ. 11. r) vid. Num. 31, 17. s) Num. 21, 2. 3. Deut. 7, 2. & inprimis c. 13, 26. quod admodum seuerum & rigidum mandatum illi etiam executi sunt.
ṽ. 12. t) *quoad concubitum maris.* v. 11. Habitus virgines ab vxoribus exacte distinguebat & a meretricibus. Si qua vero in nuptiis non deprehenderetur virgo, ad Iudices ducebatur. *Schmid.* u) *Siluntem.* c. 18, 31. conf. not. c. 20, 18. x) *quæ in terra Canaan*, cum Iabes esset extra eam trans Iordanem.

ṽ. 46. שלף Vid. ṽ. 35. notata. ṽ. 48. מתם pro eo habent מְתֹם *hominum* in textu (nam in marg. referunt per *Cholem*) 6. 9. 20. & sic scribit *Mas. Erff.* at 3. vtrumque, & *Cholem* & *Chirek* habet contra *Mas. impr.* ועד בהמה ita cum præfixo *Vau* 1. & sic emendatum in 3. CAP. XXI, ṽ. 3. ויאמרו per *Rbbia* sine *Munach* 2. at cum *Mun.* 6. 9. 10. 20. 21. 22. למה per *Rbbia* 1. 3. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 23. & sic 60. 5. ṽ. 8. מי *Rbhia* loco *Mahp.* habent 1. 2. 3. 5-19. 19. ṽ. 12. שלה cum adiecto *Kri* שלו 3.

13 וישלחו כל־העדה וידברו אל־בני בנימן
14 אשר בסלע רמון ויקראו להם שלום : וישב בנימן
בעת ההיא ויתנו להם הנשים אשר חיו מנשי יבש
טו גלעד ולא־מצאו להם כן : והעם נחם לבנימן
כי־עשה יהוה פרץ בשבטי ישראל :
16 ויאמרו זקני העדה מה־נעשה
לנותרים לנשים כי־נשמדה מבנימן אשה :
17 ויאמרו ירשת פליטה לבנימן ולא־ימחה שבט
18 מישראל : ואנחנו לא־נוכל לתת־להם נשים
מבנותינו כי־נשבעו בני־ישראל לאמר ארור נתן
אשה לבנימן :
19 ויאמרו הנה חג־יהוה בשלו מימים ׀ ימימה אשר
מצפונה לבית־אל מזרחה השמש למסלה העלה
כ מבית־אל שכמה ומנגב ללבונה : ויצו את־בני בנימן
21 לאמר לכו וארבתם בכרמים : וראיתם והנה אם־
יצאו בנות־שילו לחול במחלות ויצאתם מן־הכרמים
וחטפתם לכם איש אשתו מבנות שילו והלכתם ארץ
22 בנימן : והיה כי־יבאו אבותם או אחיהם לרוב אלינו
ואמרנו אליהם חנונו אותם כי לא לקחנו איש אשתו
במלחמה כי לא אתם נתתם להם כעת תאשמו :
23 ויעשו־כן בני בנימן וישאו נשים למספרם מן־המחללות
אשר גזלו וילכו וישובו אל־נחלתם ויבנו את־הערים
24 וישבו בהם : ויתהלכו משם בני־ישראל בעת ההיא
איש לשבטו ולמשפחתו ויצאו משם איש לנחלתו :
כה בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו
יעשה :

סכום פסוקים של ספר שופטים שש מאות ושמנה עשר . יראו את
יי קדשיו סימן : וסדריו יד . הובב שפתי ישנים סימן : וחציו .
וירעצו וירצצו את בני ישראל :

ויצו ק

לריב קרי

♈. 22. z) *ad litigandum nobiscum.* Ier. 2, 29. *scil.* quod hoc vobis suaserimus. *Schmid.* a) *misereamini nostrum* (gratiam facite nobis consulentibus) Iob. 19, 21. b) *& illorum rapientium.* vid. 2 Reg. 13, 23. Asyndeton, vt c. 15, 5. Al. *cum eis*, vt Es. 59, 21. sic *Schmid.* eodem sensu. c) *neque enim nos*, aut quisquam nostrum, *vxorem rapuimus* de filiabus vestris, vt iure nobis ideo succensere queatis. At *Schmid.* interrogatiue: *Nam nonne etiam quilibet nostrum iuste acciperemus* in extremo casu necessitatis *vxorem suam*, *vel bello* ab hostibus? Sic conf. 2 Reg. 5, 26. Ion. 4, 11. *Ion.* Non sufficienter dare potuimus. d) *quia vos metu iuramenti noluistis illis dare filias vestras.* *Arabs* præmittit: *Et ne timeatis pœnam ob caussam iurisiurandi.* e) *pro tempore.* c. 13, 23. Num. 23, 23. f) *culpa vestra est*, ex imprudenti iuramento: vel magis etiam *rei eritis*, si rigide id, quod male iuratum, seruare volueritis, 2 Par. 19, 10. ♈. 24. g) *Et sic omni re confecta inde abierunt.* Ios. 18, 4. Ps. 105, 13. ♈. 25. h) Iud. 17, 6.

♈. 13. y) c. 20, 47. x) *& vocarunt eos cum pace.* Leu 9, … al. *promulgauerunt illis pacem.* Cf Mich. 3, 5. Deut. 20, 11. Ar. *salutantes eos, & fidem eis pollicentes.*

♈. 14. a) *quas viuas seruauerant.* vid. Num. 31, 15. b) *non autem repererunt illis sic plures ex aliis tribubus, qui Mizpam non adscendissent, & quorum occisorum virgines reliquis ducentis Beniaminitis darent. Schmid.*

♈. 15. c) *unde populum denuo pœnituit.* v. 6. d) *rupturam.* 2 Sam. 6, 8.

♈. 16. e) *excisa, disperdita est.* Gen. 34, 30.

♈. 17. f) *Porro igitur dixerunt iidem* Senatores. v. 16. in secreto suo consilio. g) *Hereditas*, hereditaria possessio Deut. 2, 5. 9. 19. h) *euasionis* i. e. eorum, qui euaserunt de Beniaminitis. Gen. 32, 8. i) *Beniamini erit &* manebit: ideo & reliquis de vxoribus erit prospiciendum. k) Deut. 25, 6.

♈. 19. l) *sc.* *Abarb.* aliosque *Tabernaculorum.* al. *Paschatis.* Atqui in istis festis omnes mares oportebat esse in Schilo ex toto Israele, nec commoda fuisset occasio rapiendi; vt taceam de profanatione tantæ solemnitatis. Malo itaque, *peculiare fuisse vnius huius ciuitatis festum*, in memoriam particularis cuiusdam beneficii diuini &c. *Schm.* m) v. 21. Ios. 18, 1. n) i. e. *quotannis* c. 11, 40. c. 17, 10. 1 Sam. 1, 3. o) *ad viam* s. *respectu viæ.* c. 20, 31. p) c. 8, 31. Gen. 33, 18. q) *Lebona.* nomen oppidi.

♈. 20. r) *& insidiamini.* Iob. 31, … Deut. 19, 11.

♈. 21. s) v. 19. 1 Sam. 3, 21. t) *ad tripudiandum.* v. 23. Ps. 87, 7. u) Ex. 15, 20. 1 Sam. 18, 6. ó. ἐν τοῖς χοροῖς. Luc. 15, 25. x) *& rapietis* (3) Ps. 10, 9. y) *& ibitis in terram* … c. 11, 24.

z) Ps. 34, 10. k) Cant. 7, 10. l) c. 10, 8.

♈. 13. לשלום Sic præfigunt *Lamed* 1. & in marg. 6. 9. & sic te 3. fu. 2. ♈. 15. נחם in *Præterito* per *Patach* 3. 6. 9. … 14. 20. 21. 22. contra *Mas.* 1. ♈. 18. לא per *Merca* 1. 2. 3. 5. 6. 9. … 10. ♈. 19. בשילה ita per *He* scribunt 3. 5. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* h. l. & Gen. 49, 10. מימים *Psik* omittunt 1. 2. 5. 6. 15. 20. 21. למסלה *Lamed præf.* per *Patach* 1. 6. 9. 20. 21. 22. fu. 5. quæ lectio in tabulis variationum impressis vtrique, *B Nephtali & B Ascher*, tribuitur. ♈. 21. יצאו ita 2. 5. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 21. sec. *Mas. impr.* & *Erff. impressam* que iterum ad Gen. 30, 16. ♈. 22. לרוב sine *Psik* 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. 21. & 22. אליהם pro eo legunt להם 5. 9. in marg. ♈. 23. המחללות *Mem dageschatum* habent 2. 7. 8. 11 — 16. 22.

LIBER I. SAMVELIS, Hebr. שמואל א

Continet historiam 80 annorum, a gloriosa morte Simsonis ad mortem ignominiosam Saulis: de quibus *anni 40. Eli.* c. 4. 18. & 40. Samueli ac Sauli Act. 13, 21. tribuuntur. *Lightfoot.* Chron.

Cap. I, ℣. 1. *a*) Leuita 1 Par. 6, 1. & 12. *b*) *Schmid.* nomen vnius vrbis; sic appellatæ, quod duas altitudines seu *duos excelsos colles* complexa sit: ideo etiam *Ramah* v. 19. c. 2, 11. c. 7, 17. in singulari dicitur. cf LXX. cum Matth. 27, 57. *c*) nempe de ea, quæ dicebatur *Tsophim* seu *Tsophæorum*, a *Tsupho*, in fine huius versus, & c. 9, 5. 11-14 17 Alia enim *Beniamini* Ios. 18, 25. *Naphtali* Ios. 19, 29. & *Gileadis* 2 Reg. 8, 29. *d*) *Eliab* 1 Par. 6, 12. & *Eliel* ibid v. 19. *e*) *Nachat* 1 Par. 6, 11. & *Toach* v. 19. *f*) Sic c. 9, 5. & 1 Par. 6, 20. at *Tsophai* 1 Par. 6, 11. *g*) *Ephrataeus*, sic dictus a loco habitationis, non ratione originis. cf. Iud. 17, 7.

℣. 2. *h*) *Peninna* figura V. & *Hanna* N. Testamenti, vt Gal. 4, 21. *i*) cf. Gen. 16, 4. *k*) vid. Gen. 16, 1.

℣. 3. *l*) Ex. 23, 17. c. 34, 23. Deut. 16, 16. *m*) *quotannis.* c. 2 19. Iud. 21, 19. *n*) sc. *per Sacerdotes*, quibus id demandatum fuit a Deo. Num. 3, 10. c. 16, 10. &c. *o*) vbi Tabernaculum Mosis. Ios. 18, 1. Iud. 18, 31. *p*) c. 4, 17.

℣. 4. *q*) c. 14, 3. 1 Reg. 4, 8. 11. 18. Iob. 1, 6. 13. *Ar.* Cum itaque esset *dies proficiscendi* ad tabernaculum Silunticum, *profectus est* illuc Elkana *r*) plures *portiones* 2 Par. 31, 19. Neh. 8, 10 12. de sacrificio sc. eucharistico, ex lege diuina Deut. 12, 17. 18.

℣. 5. *s*) *Tum vero Hanna semper dedit partem tantum vnam!* quia liberos non habebat. *t*) cum *indignatione* Subintelligi potest איש, vel præf. כ. vt est Dan. 11, 20. Variant admodum Interpretes. Ion. *selectam*, Syr. *duplam* intelligit. *Vulgatam latinam*, quæ cum *Luthero* habet *tristis*, ceu pulcherrimam laudat *Abarbanel.* *u*) Gen. 29, 30. *x*) Gen 20, 18.

℣. 6. *y*) *Contristabat vero eam*, ægre ipsi faciebat. v. 7. Deut. 32, 21. *z*) *æmula ipsius.* Sic etiam Arabibus *mulier, quæ cum alia communem habet maritum*, dicitur, & rad. צרר. vxorem vxori addidit vid. Leu. 18, 18 *a*) *etiam* s. *insuper* i. e. alia atque alia ægritudine. M. I. *b*) *vt ad fremitum* seu impatientiam *commoveret eam.* Ez 27, 35. *Ar.* volens ei per hoc tristitiam concitare.

℣. 8. *c*) Ruth. 4, 15. *d*) *decem*, i. e ד׳ דגושה *pluribus.* cf Gen. 31, 7.

℣. 9. *e*) add. *Ar. & ascendit ad domum Domini.* *f*) Parenthesis vsque ad finem versus *g*) *iuxta postem.* Ex. 21, 6 Deut. 6, 9. *h*) *templi* s. *adis* h.e. *Tabernaculi* Dei v. 24. c. 3, 3.

℣. 10. *i*) *amara animo* tristis & perturbata. cf v. 15. c. 22, 2. 2 Reg. 4, 27. Iob. 3, 20. cf. Gen. 26, 35.

℣. 11. *k*) Leu. 27, 2. seqq. Num. 30, 7. consentiente marito. v. 21. *l*) Gen. 29, 32. LXX. vt Luc. 1, 48. *m*) v. 19. Gen. 30, 22. *n*) i. e. *masculum* seu quod sit *sexus masculini.* *o*) *tum dabo ipsum* Naziræum. Num. 6, 2. *Ar. faciam eum ministrum Domini.* *p*) cum alioquin ad communia ministeria Leuitarum ab anno ætatis 25. vsque ad 50. tantum obstrictus fuisset. Num 8, 24. 25. *q*) Num. 6, 5. Iud. 13, 5. ℣. 13. *r*) *mota sunt, mouebant se.* Es. 7, 2. ℣. 14. *s*) *ebriam te geres.* Hithp. (1)

Cap. I.

הפטרת יום ראשון של ראש השנה

ויהי איש אחד מן־הרמתים צופים מהר אפרים
ושמו אלקנה בן־ירחם בן־אליהוא בן־תחו
2 בן־צוף אפרתי׃ ולו שתי נשים שם אחת חנה ושם
השנית פננה ויהי לפננה ילדים ולחנה אין ילדים׃
3 ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחות
ולזבח ליהוה צבאות בשלה ושם שני בני־עלי חפני
4 ופנחס כהנים ליהוה׃ ויהי היום ויזבח אלקנה ונתן
5 לפננה אשתו ולכל־בניה ובנותיה מנות׃ ולחנה יתן
מנה אחת אפים כי את־חנה אהב ויהוה סגר רחמה׃
6 וכעסתה צרתה גם־כעס בעבור הרעמה כי־סגר יהוה
7 בעד רחמה׃ וכן יעשה שנה בשנה מדי עלתה בבית
8 יהוה כן תכעסנה ותבכה ולא תאכל׃ ויאמר לה
אלקנה אישה חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי
ולמה ירע לבבך הלוא אנכי טוב לך מעשרה בנים׃
9 ותקם חנה אחרי אכלה בשלה ואחרי שתה ועלי
10 הכהן ישב על־הכסא על־מזוזת היכל יהוה׃ והיא
11 מרת נפש ותתפלל על־יהוה ובכה תבכה׃ ותדר
נדר ותאמר יהוה צבאות אם־ראה תראה בעני
אמתך וזכרתני ולא־תשכח את־אמתך ונתתה
לאמתך זרע אנשים ונתתיו ליהוה כל־ימי חייו ומורה
12 לא־יעלה על־ראשו׃ והיה כי הרבתה להתפלל לפני
13 יהוה ועלי שמר את־פיה׃ וחנה היא מדברת על־
לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ויחשבה עלי
14 לשכרה׃ ויאמר אליה עלי עד־מתי תשתכרין הסירי

℣. 3. מימים Ita cum *Psik* 1. 3. & sic calamo emendatum in *Ber.* secund. *Mas.* 1. & *Erff.* reliqui omittunt. בשלה *Kri* בילו addit 3. ופינחס *plene* 2. 23. & *Orientales*, sic fu. 1. sed *defect.* poscit *Mas.* 1. 2. & *Erff.* Ceterum neque *Mun.*, neque *Metheg* sub *Pe* locant 1. 3. 6. 9. 20. 21. quo pertinet nota in marg. 1. כל בני עלי חסרין גלי מתג esse vocabulum *Pinchasi*, quoties *filium Eli* significet, *def & sine Metheg scribendum.* ℣. 6. הרעמה *Mem Dageschatum* habent 3. 7. 17. 18. 21. & *Ber.* ℣. 8. תבכי per *Rbhi* 2. 5. 8. 10 -- 16. 19. 23. ℣. 9. אכלה *He mappikatum* alius codex correctus habuisse in Marg. 22. dicitur. Ceterum אכלה scribunt 7. 8. 10. 11/12. 13. 15. 15. 19. 23. ℣. 10. ובכה cum *Kri* ובכו 1. 2. 8 *Mal. Erff.* ℣. 11. וזכרתני *Kamets* 27. & *Ber.* ℣. 13. נעות *Dagesch euphon.* In *Nun* 1. 5. 10. 13 15. 19. secund. notam in marg. 1.

את־יינך מעליך ׃ ותען חנה ותאמר לא אדני אשה טו
קשת־רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי ואשפך את־
16 נפשי לפני יהוה ׃ אל־תתן את־אמתך לפני בת־
17 בליעל כי־מרב שיחי וכעסי דברתי עד־הנה ׃ ויען
עלי ויאמר לכי לשלום ואלהי ישראל יתן את־שלתך
18 אשר שאלת מעמו ׃ ותאמר תמצא שפחתך חן
בעיניך ותלך האשה לדרכה ותאכל ופניה לא־היו־
19 לה עוד ׃ וישכמו בבקר וישתחוו לפני יהוה וישבו
ויבאו אל־ביתם הרמתה וידע אלקנה את־חנה
אשתו ויזכרה יהוה ׃ ויהי לתקפות הימים ותהר חנה כ
ותלד בן ותקרא את־שמו שמואל כי מיהוה שאלתיו ׃
21 ויעל האיש אלקנה וכל־ביתו לזבח ליהוה את־זבח
22 הימים ואת־נדרו ׃ וחנה לא עלתה כי־אמרה לאישה
עד־יגמל הנער והביאותיו ונראה את־פני יהוה וישב
23 שם עד־עולם ׃ ויאמר לה אלקנה אישה עשי הטוב
בעיניך שבי עד־גמלך אתו אך יקם יהוה את־דברו
24 ותשב האשה ותינק את־בנה עד־גמלה אתו ׃ ותעלהו
עמה כאשר גמלתו בפרים שלשה ואיפה אחת קמח
ונבל יין ותבאהו בית־יהוה שלו והנער נער ׃ וישחטו כה
26 את־הפר ויבאו את־הנער אל־עלי ׃ ותאמר
בי אדני חי נפשך אדני אני האשה הנצבת עמכה
27 בזה להתפלל אל־יהוה ׃ אל־הנער הזה התפללתי
ויתן יהוה לי את־שאלתי אשר שאלתי מעמו ׃
28 וגם אנכי השאלתהו ליהוה כל־הימים אשר היה
הוא שאול ליהוה וישתחו שם ליהוה ׃

Cap. II.

ב ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי
ביהוה רמה קרני ביהוה רחב פי על־אויבי כי שמחתי
2 בישועתך ׃ אין־קדוש כיהוה כי־אין בלתך ואין צור
כאלהינו

℣. 15. t) Sic compellant Hebræi honoratiorem. Ruth. 2,13. Ioh.12,21. Apoc. 7,14. u) *grauata animo, difficili spiritu.* cf. v. 10. & Iob. 30,25 x) Leu. 10,9. y) Pf.42,5. Pf. 62,9. Ar. *sed præ vehementia mœroris, qui est in me, proieci &c.* Ion. *& profuli afflictionem meam in precibus.*

℣. 16. z) *ne tradas* aut *prostituas* ancillam tuam *coram filia* Belialis, 1 Reg. 8, 46. Ez. 28, 17. Al. *ne habeas pro filia &c.* a) De Peninnah id accipit *Ion. Raschi, Kimchi.* b) Deut. 13,14. ὁ. λοιμὴν. c. 2,12. c.10,27. Act. 24,5. c) *solicitudinis* l. *querelæ meæ.* Iob. 9,27. c. 10, 1. d) Ar. *orationem meam hucusque protraxi.*

℣. 17. e) *det* l. *dabit.* In Spiritu S. locutus hoc est, quod intellexit Hanna v. 18. & respicit Elkana v. 23. *Schmid.*

℣. 18. f) *inueniat gratiam* sc. vt ita semper de me sentias & loquaris. Est adprobantis & acceptantis. cf. Ruth. 2,13. g) *& facies eius non fuit ei amplius*, sc. (sec. *Ion*) *tristis*, *vt antea*; mutato adfectu, qui in vultu se prodit cf. Iob. 9, 27. Cum LXX. confer Gen. 4,5.6. Ar. *neque turbata est amplius facies eius ob exprobrationem æmulæ eius.*

℣. 20. h) *post reuolutiones.* (4) Ex. 34, 22. Pf. 19,7. 2 Par. 24,23. i) qs. שמול אל *qui coram Deo* erit vel ministrabit conf. c. 2,18. *Hiller.* Al. *qui a Deo* sc. exoratus. k) cf. Gen. 21,2. Pf. 113,9. Luc. 1,57.

℣. 21. l) i. e. *annuum*, vel quod diebus istis præscriptum. cf. c. 2,19. Leu. 12,4.6.8.

℣. 22. m) sc. *manebo* v. 23. *donec ablactetur.* v. 24. n) Ex. 34,23.24. o) Num. 8, 25. Ar. *per omnem ætatem suam.*

℣. 23. p) *tantummodo* confirmet. Iud. 10,15.

℣. 24. q) v. 22. Gen. 21, 8. Ablactatio hic includit consequentia, educationem vsque ad annos præcepti, h. e. annum ætatis 13. ineuntem. *Schm.* r) Leu. 5,11. s) v. 9. c. 3,3.15. t) c. 4,4. u) in epitasi: *admodum puer.* cf. Iud. 8,20. Ar. *puer autem adhuc erat paruulus.*

℣. 26. x) Gen. 43,20. y) c. 20,3. conf. Gen. 42,15.

℣. 28. z) *precibus meis donatum ipsum censeo.* Al. *commodabo eum,* cf. Ex. 12,36. a) *quib' fuerit,* Ion. קים *viuus, superstes.* b) *petitus* al. *commodatus erit Domino.* c. 2,20. 2 Reg. 6,5. c) sc. *Elkana*, qui in votum Hannæ consenserat v. 11. Aut refer ad Samuelem l. Eli. *Abarb.*

Cap. II, ℣. 1. d) *Ion.* add. *in spiritu prophetico.* conf. Ex. 15,20. Iud. 5,1. Luc. 1,41. 46. e) Pf. 5,12. Luc. 1,47. f) Ier. 9,23. 1 Cor. 1,31. g) v. 10. Deut. 33, 17. Pf. 92,11. Luc. 1,69. h) Pf. 35,21. *vt libere dicam.* cf. Pf. 116,10. 2 Cor. 6,11. i) qui inimici iustitiæ & regni Dei, irrident spem fidelium. k) Pf. 9,15. Pf. 13,6. Gen. 49,18. Pf. 20,6. Luc. 2,30. ℣. 2. l) Es. 6,3. m) cf. Deut. 3,24. 2 Sam. 22,2.32. Pf. 86,8. quia nemo sit, nisi abs te. *Augustinus.* n) Deut. 32,4.15. Pf. 18,3.

℣. 15. כי *Munach* pro *Makk.* habent 1.3.6.9.10.12 -- 16.19.20.21.22. sic su. 5. וכעסי per *Sin* scripsit *R. Ionah*, sed sine correctorum codicum suffragio, notante *M. I.* ℣. 19. וישכמו *defect.* 3.22. secundum *Mas. Erff.* ℣. 22. והביאותיו per *Rbhia* 3.8.10.13.19. ℣. 24. ונבל *Sagol* subiiciunt לנ *Nun* 1.2.3.5.6.9.20.21.23. ℣. 28. השאלתהו *defect.* scribunt 1.3.22. contra *Mas.* 1. & *impr.* sed secund. *Mas. Erff.* aliosq; libros *masorethicos* in marg. 7. 8. CAP. II, ℣. 1. ביהוה ita scribit etiam 3. sed cum adiecto in marg. *Kri* באלהי. at sequens ביהוה 2. in marg. quidem refert, In textu vero habet באלהי *in Deo meo*, vt vertunt LXX. ὁ & *Vulgatus* interpres.

3 כאלהינו׃ אל־תרבו תדברו גבהה גבהה יצא עתק
4 מפיכם כי אל דעות יהוה ולא נתכנו עללות׃ קשת
ה גברים חתים ונכשלים אזרו חיל׃ שבעים בלחם
נשכרו ורעבים חדלו עד־עקרה ילדה שבעה ורבת
6 בנים אמללה׃ יהוה ממית ומחיה מוריד שאול
7 ויעל׃ יהוה מוריש ומעשיר משפיל אף־מרוממם׃
8 מקים מעפר דל מאשפת ירים אביון להושיב
עם־נדיבים וכסא כבוד ינחלם כי ליהוה מצקי
9 ארץ וישת עליהם תבל׃ רגלי חסידו ישמר ורשעים
י בחשך ידמו כי־לא בכח יגבר־איש׃ יהוה יחתו
מריבו עלו בשמים ירעם יהוה ידין אפסי־ארץ ויתן־עז
למלכו וירם קרן משיחו׃
11 וילך אלקנה הרמתה על־ביתו והנער היה משרת
12 את־יהוה את־פני עלי הכהן׃ ובני עלי בני בליעל לא
13 ידעו את־יהוה׃ ומשפט הכהנים את־העם כל־איש
זבח זבח ובא נער הכהן כבשל הבשר והמזלג שלש
14 השנים בידו׃ והכה בכיור או בדוד או בקלחת או
בפרור כל אשר־יעלה המזלג יקח הכהן בו ככה
טו יעשו לכל־ישראל הבאים שם בשלה׃ גם בטרם
יקטרון את־החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש הזבח
תנה בשר לצלות לכהן ולא־יקח ממך בשר מבשל
16 כי אם־חי׃ ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב
וקח לך כאשר תאוה נפשך ואמר לו כי עתה תתן
17 ואם־לא לקחתי בחזקה׃ ותהי חטאת הנערים גדולה
מאד את־פני יהוה כי נאצו האנשים את מנחת יהוה׃
18 ושמואל משרת את־פני יהוה נער חגור אפוד בד׃
19 ומעיל קטן תעשה־לו אמו והעלתה לו מימים ימימה
כ בעלותה את־אישה לזבח את־זבח הימים׃ וברך עלי

ולו קרי

חסידיו קרי

מריביו קרי

עליו קרי

לא קרי

✠. 3. o) *ne multiplicate loquamini!* asyndeton emphaticum, & apostrophe ad carnali sapientia tumentes p) i.e. *altissima*, ex stolida præsumtione. Ps. 12, 4.5. Ps. 73, 8. 1 Cor. 3, 21. Phil. 3, 3. q) *ne exeat amplius*. repetito אל ex præcedenti. *M.I.* r) *durum* Iudæ v. 15. aut *antiquum*. Ps. 31, 19. Ps. 75, 6. Ps. 94, 4. antiquitatis prætextu commendatum. 1 Petr. 1, 18. *Ion.* blasphemiæ. *Syr.* calumnia. s) cui omnia intime cognita, & qui sol⁹ sapiēs. Eph. 3, 10. 20. 1 Tim 2, 17. t) *& ipsi librata sunt opera*. cf. Ez. 18, 25. 29. c. 33, 17. *Ar. neque prosunt artes coram eo.*

✠. 4. u) *Quod attinet ad arcum fortium*. similis constructio Iob. 15, 20. x) *animo fracti s. consternati sunt* fortes cum arcu suo. v. 10. Ier. 46, 5. c. 51, 2. cf. Ez. 39, 3. Luc. 1, 51. 52. y) *& lapsantes*. Zach. 12, 8. z) Ps. 18, 3. Eph. 6, 10.

✠. 5. a) *saturi pane*. ita accentus. b) ob panis defectum *pro mercede seruire coguntur*. Niph. (1) Iud 18, 4. cf. Luc. 1, 53. Am. 8, 11. 12. c) *& esurientes desinunt* sc. tales esse vel *esurire*. vid. Es. 55, 1. c. 65, 13. Matth. 5, 6. *Ar. famelici vero saturati sunt, & superfuit illis.* d) *Schmidio* aliisque *numerus septenarius* est multitudinis, vt Prou. 24, 16. conf. Es. 54, 1. seqq. Gal 4, 27. *Augustinus* autem eo significatam intelligit *Ecclesiæ perfectionem*. coll. Prou. 9, 1. Apoc. 1, 4. 12. e) multiprolis autem *languet* & effoeta redditur. Ier. 15, 9. Ioel 1, 10. 12.

✠. 6. f) Deut. 32, 39. Iob. 5, 18. Sap. 16, 13. Tob. 13, 2. 3. g) Gen. 37, 35. Ps. 116, 3. cf. Matth. 11, 23. c. 16, 18. Ioh. 11, 25. 26.

✠. 7. h) *pauperem facit*. vid. not. Num. 33, 35. i) Prou. 10, 22 Ps. Ps. 107, 41. k) Ps. 147, 6. l) Ps. 75, 8.

✠. 8. m) Ps. 113, 7. Ps. 107, 41. Iob. 36, 7. Luc.

Luc. 1, 51. n) Ps. 41, 2. o) cf. Thren. 4, 5. p) *Ion.* iustis magnatibus mundi. q) cf. Iob. 36, 7. Dan. 7, 22. Luc. 1, 52. c. 22, 29. 30. Apoc. 3, 21. r) Cocc. *firmamenta*. Gusset. partes *solida*. (1) c. 14, 5. cf. Hebr. 1, 3. Ps. 24, 1. Ps. 102, 26.

✠. 9. s) Ps. 91, 15. t) *Ion* præmitt. *in Gehenna*. Matt. 22, 13. Apoc. 6, 12. u) *coercebuntur* s. *exscindentur*. Ex. 15, 16. Ier. 49, 26. x) *quia nemo per vires suas prævalebit*. Ps. 147, 10. Prou. 9, 11.

✠. 10. y) *Ad Dominum quod attinet*. cf. v. 4. Ps. 11, 4. z) *conterentur*. v. 4. Ier. 10, 2. a) *contendentes cum eo*. Deut. 33, 8. b) c. 7, 10. cf. Ex. 9, 22. seqq. Ios. 10, 11. &c. c) per Christum Ioh. 5, 27. Act. 17, 31. cf. Gen. 18, 25. d) Messiæ. Ps. 72, 1. Ps. 132, 17. 18. e) vid. v. 1. Sic *Anna* nomen *Messiæ* in S. S. expressit prima. De *Messia* h. l. explicant *Ion.* it. *Echah Rabbeti* f. 72. col. 3. & *Midrasch Tillim*.

את

in Ps. 75. f. 39. d. ✠. 11. f) c 1, 1. c. 7, 17. g) c. 3, 1. cf. not. c. 1, 24. h) *coram*. v. 27. 18. Gen. 19, 13. ✠. 12. i) c. 1, 16. Deut. 13, 13. 1 Reg. 21, 13. k) *Ion. ad timendum*. Ex. 5, 2. Es. 1, 3. Ier. 2, 8. Tit. 1, 16. ✠. 13. l) *Et quod ad ius Sacerdotum*. sc. ita peruerse actum est. cf. Ex. 29, 27. Leu. 7, 31. 32. m) *fuscina* (7) Ex. 38, 3. ✠. 14. n) *in labrum*. Ex. 30, 18. o) *in ollam, lebetem*. Iob. 41, 12. 2 Par. 35, 13. p) *ahenum*. (2) Mich. 3, 3. q) *cacabum* Num. 11, 8. ✠. 15. r) *ad assandum* (3) Es. 44, 16. 19. s) *crudam*. Leu. 13, 10. 14. ✠. 16. t) *Cumque diceret*. u) *pro ratione huius diei prius* Gen. 25, 31. 2 Reg. 22, 5. cf. Leu. 3, 3. x) *non, nequaquam!* sic c. 20, 2. *Aleph* exspirauit. y) *vi*. Iud. 8, 1. cf. 1 Petr. 5, 3. ✠. 17. z) Num. 14, 11. ✠. 18. a) Ex. 28, 40. 2 Sam. 6, 14.

✠. 5. חדלו *Lamed dageschatum* 1.2.5.6.8.9.16.20.23. sic requirente *M.I* Conf. notata ad Iud. 5, 7. ✠. 9. ידמו ita 12. sec. *Mas.* suam & *Erff.* at *Kamets* habent 3.5.6.9.17.18. *Ber.* quin & reliqui, sed omisso *Dagesch* in *Mem*. ✠ 16. יקטירון ita *plene* 3.6.9.22.23. sic se. 1. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* וקח per *Paschta* 7.8.11.12.15 16. 23. ויאמר sine *Psik* 2.11.12.16, 20.21.23. contra *Mas.* 1. & *Erff.* at *Merca* cum *Psik* habent 3.7.8.10.13.14.15.19. denique *Psik mahpach*. 1. sic se. 3. לו ita cum *Kri* לא 2.5. & 22. sec. *Mas.* *Erff.* & *M.I.* h. l. itemque *Mas.* impress. ad Esa. 9, 3. Sed ex *Kri* לא faciunt סביר, hoc est, *quod falso videatur* לא *scribendum esse*, 7.8.17.18. & *Ber.* nihil vero prorsus ad marg. adnotatū reliqui, præter 1. 3. qui לא scribi, & לו legi postulant. ✠. 19. מימים sine *Psik* 1, 6. 9, 12, 13. 14, 19. 30, 31. contra *Mas.* 3.

את־אלקנה ואת־אשתו ואמר ישם יהוה לך זרע מן
האשה הזאת תחת השאלה אשר שאל ליהוה והלכו
21 למקומו׃ כי־פקד יהוה את־חנה ותהר ותלד שלשה־
בנים ושתי בנות ויגדל הנער שמואל עם־יהוה׃
22 ועלי זקן מאד ושמע את כל־אשר
יעשון בניו לכל־ישראל ואת אשר־ישכבן את־הנשים
23 הצבאות פתח אהל מועד׃ ויאמר להם למה תעשון
כדברים האלה אשר אנכי שמע את־דבריכם רעים
24 מאת כל־העם אלה׃ אל בני כי לוא־טובה השמעה
כה אשר אנכי שמע מעברים עם־יהוה׃ אם־יחטא איש
לאיש ופללו אלהים ואם ליהוה יחטא איש מי יתפלל־
לו ולא ישמעו לקול אביהם כי־חפץ יהוה להמיתם׃
26 והנער שמואל הלך וגדל וטוב גם עם־יהוה וגם עם־
27 אנשים׃ ויבא איש־אלהים אל־עלי
ויאמר אליו כה אמר יהוה הנגלה נגליתי אל־בית
28 אביך בהיותם במצרים לבית פרעה׃ ובחר אתו מכל־
שבטי ישראל לי לכהן לעלות על־מזבחי להקטיר
קטרת לשאת אפוד לפני ואתנה לבית אביך את־
29 כל־אשי בני ישראל׃ למה תבעטו בזבחי ובמנחתי
אשר צויתי מעון ותכבד את־בניך ממני להבריאכם
ל מראשית כל־מנחת ישראל לעמי׃ לכן נאם־יהוה
אלהי ישראל אמור אמרתי ביתך ובית אביך יתהלכו
לפני עד־עולם ועתה נאם־יהוה חלילה לי כי־מכבדי
31 אכבד ובזי יקלו׃ הנה ימים באים וגדעתי את־זרעך
32 ואת־זרע בית אביך מהיות זקן בביתך׃ והבטת צר
מעון בכל אשר־ייטיב את־ישראל ולא־יהיה
33 זקן בביתך כל־הימים׃ ואיש לא־אכרית לך מעם
מזבחי לכלות את־עיניך ולאדיב את־נפשך וכל־
מרבית

Num. 18, 8. ℣. 29. c) *Cur ergo calcitratis?* (2) Deut. 32, 15. d) *quæ præcepi, vt faceres in habitaculo meo. M. I. e)* v. 31. Ps. 26, 8. f) Deut. 33, 9. g) *ad saginandum vos.* (1) cf. Iud. 3, 17. & 1 Sam. 3, 35. h) quæ oblationes fiunt *pro populo meo.*

℣. 30. i) sc. *Ithamari*, e cuius familia *Eli* primus dignitatem Sacerdotii nactus est. vide not. Num. 25, 13. k) Ion. & Syr. *ministrabunt.* l) Prou. 14, 31. Ioh. 13, 32. m) *at contemnentes me.* Mal 1, 6. Prou. 14, 2. 2 Par. 36, 16. n) *viles & contempti erunt.* Gen. 16, 4. 5. cf. 1 Reg. 2, 27.

℣. 31. o) *& excidam.* Es. 10, 33. p) *familiæ amplitudinem & dignitatem*; *Schmid.* Conf. Iob. 22, 9. Ps. 37, 17. Zach. 11, 17. q) *qui sc. munus Pontificis sustinere possit. Schm.*

℣. 32. r) *& videbis, spectabis tu & domus tua.* Thren. 1, 12. s) *angustiam.* Ps. 4, 2. t) *habitaculi tui & tuorum.* Alii ad *sanctuarium* Dei referunt, vt v. 29. quod impletum c. 4, 11. u) *in omnibus etiã, quibus.* x) *benefaciet Deus Israeli.* Deut. 28, 63. ℣. 33. y) Leu. 17, 10. c. 20, 3. 6. & c. Conf. Ps. 59, 12. z) Leu 26, 16. a) *cruciando.* (1)

℣. 20, b) vt c. 1, 17. in Spiritu S. ex partic. כי in v. 21. c) cf. Gen. 4, 14. ὁ. ἀποτίσω, Philem. v. 19. d) *pro petitione. al. commodatione.* 2 Reg. 2, 16. Iud. 8, 24. e) *quam vterque vestrum petiit.* f) *Domino.* c. 1, 28. cf. c. 12, 17. 19. & c.

℣. 21. g) Gen. 21, 1. h) Luc. 1, 80. c. 2, 40. 52. i) Ion. *ministrans coram Domino.*

℣. 22. k) *& hoc quod concumberent.* c. 24, 19. Ios 2, 10. l) vid. Ex. 38, 8. Ion. & Ar. *quæ veniebant adorandum.*

℣. 23. m) *Dixit quidem, sed sine iusta seueritate.* c. 3, 13. n) *quoniam.* c. 15, 15. 1 Reg. 15, 5. o) *res vestras & verba de vobis* mala conf. Gen. 37, 2.

℣. 24. p) *transgredi* s. *præuaricari facitis.* Ps. 17, 3.

℣. 25. q) *& iudicat eum* ac punit *Deus*, nisi reus læso se reconciliet pœnitentia & reparatione. Piel (4) Ez. 16, 52 r) *Si ergo contra Dominum* immediate & directe peccat quis. Argumentum a minori ad maius. s) *quis orabit* l. *deprecabitur pro eo*, nisi per pœnitentiam abstineatur cf. Num. 15, 30. 1 Ioh. 5, 16. Satis neruose dictum, modo satis cordate! *Schmid.* t) Nec crediderunt, *quod vellet* Iehouah ipsos propter hoc peccatum occidere.

℣. 26. u) i. e. *magis magisque crescebat.* 2 Sam. 3, 1. Es. 19, 19. x) *& bonus s. acceptus* erat apud Deum & homines. cf Luc. 2, 52. Ar. *& conspicua fiebat probitas eius coram Deo & hominibus.*

℣. 27. y) i. e. *Propheta quidam.* sic Ion. cf. c. 9, 6. Iud 13, 6. z) *Num ideo reuelaui me.* Alii: *Annon?* coll Ier. 31, 20. a) Ion. præmitt: *& seruirent.*

℣. 28. b) *ignita*, Leu. 7, 34. c. 10, 14. Num,

℣. 21. עם Pro eo scribunt את־ 6. 9. in marg. ℣. 23. מאת כל־העם sic transponunt acceptus 1. 3. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 23. & ׃ sic se. 5. ℣. 24. כי per ׳ Tiischagd. ׳2. 3. sic se. 5. ℣. 25. ופללו per *Schwa simplex* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10–13. 15–19. 21. 23. Pe sine *Metheg* 1. 2. 3. 5. 11. 12. 16. 20. 21. 23.

34 מרבית ביתך ימותו אנשים : וזה־לך האות אשר
יבא אל־שני בניך אל־חפני ופינחס ביום אחד ימותו
35 שניהם : והקימתי לי כהן נאמן כאשר בלבבי ובנפשי
יעשה ובניתי לו בית נאמן והתהלך לפני־משיחי כל־
36 הימים : והיה כל־הנותר בביתך יבוא
להשתחות לו לאגורת כסף וככר־לחם ואמר
ספחני נא אל־אחת הכהנות לאכל פת־
לחם :

ג והנער שמואל משרת את־יהוה לפני עלי ודבר יהוה
2 היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ : ויהי ביום ההוא
ועלי שכב במקומו ועינו החלו כהות לא יוכל לראות :
3 ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שכב בהיכל יהוה אשר
4 שם ארון אלהים : ויקרא יהוה אל־שמואל ויאמר
5 הנני : וירץ אל־עלי ויאמר הנני כי־קראת לי ויאמר לא־
6 קראתי שוב שכב וילך וישכב : ויסף יהוה קרא עוד
שמואל ויקם שמואל וילך אל־עלי ויאמר הנני כי קראת
7 לי ויאמר לא־קראתי בני שוב שכב : ושמואל טרם
8 ידע את־יהוה וטרם יגלה אליו דבר־יהוה : ויסף יהוה
קרא־שמואל בשלישת ויקם וילך אל־עלי ויאמר הנני
9 כי קראת לי ויבן עלי כי יהוה קרא לנער : ויאמר עלי
לשמואל לך שכב והיה אם־יקרא אליך ואמרת דבר
יהוה כי שמע עבדך וילך שמואל וישכב במקומו
10 ויבא יהוה ויתיצב ויקרא כפעם־בפעם שמואל
שמואל ויאמר שמואל דבר כי שמע עבדך :
11 ויאמר יהוה אל־שמואל הנה אנכי
עשה דבר בישראל אשר כל־שמעו תצלינה שתי
12 אזניו : ביום ההוא אקים אל־עלי את כל־אשר דברתי
13 אל־ביתו החל וכלה : והגדתי לו כי־שפט אני את־

b) *multitudo.* (5) *epitobolis.* cf. 1 Par. 12, 29. augmentum fœnoris s. *lucrum* Leu. 25, 37. c) *viri facti.* Ion *iuuenes.*

ꝟ. 34. d) Ar. & *ferum stabiliendi verbi mei hoc erit.* e) c. 4, 11.

ꝟ. 35. f) *Sadokum.* 1 Reg. 2, 35. 1 Par. 29, 22. Vt in Salomonis persona verum Salomonem, ita in hoc sacerdote summum Sacerdotem nostrum Iesum Christum Spiritus propheticus prædixit, docente *Augustino* lib. 17. de C. D. c. 5. g) 2 Sam 7, 11. vid. not. Num. 25, 13. h Salomone & successoribus.

ꝟ. 36. i) cf. 1 Reg. 2, 27. k) *pro nummo.* (5) al. ex Chald. Syr. & Arab *pro mercede.* l Prou 6, 26. m) *adiunge, coopta me* (5) c. 26, 19. Es. 14, 1.

Cap. III. ꝟ. 1. n) natus ex stirpe *Kore*, qui a terra est absorptus. Num. 26, 11. o) c. 2, 11. 18. p) *rarum.* Ps. 49, 9. Ps. 74, 9. Amos 8, 11. q) *visio prophetica*, vnde Prophetæ *Videntes* dicti c. 9, 9. 2 Reg. 17, 13. Es. 1, 1. r) *non erumpebat* h. e. non frequens aut *multa erat.* Sic R. *Esaias*, coll Gen. 28, 14. *nec diuulgata erat* in Israele 2 Par. 31, 5. Niph. (1) Arabs: *abstulerat Dominus reuelationem a filiis Israel in illis diebus, nec fiebat reuelatio cuiquam eorum, nec quicquam adparebat ei.*

ꝟ. 2. s) *hebescentes* s. *caligantes esse.* Leu. 13, 39. cf. Gen. 27, 1. Zach. 11, 17. Deut. 34, 7. t) Ar. add. *clare.* vid. Gen. 48, 8. 10.

ꝟ. 3. u) Ex. 27, 20. 21. Leu. 24, 2. 3. 2 Par. 13, 11. x) *nondum* v. 7. Gen. 2, 5. y) *extincta erat.* Es. 42, 17. Summum mane adhuc erat. z) c. 4. 15. a) i. e. in Tabernaculo. v. 15. c. 2. 24. Per accentus autem cohæret cum *lucerna Domini, quæ nondum exstincta erat,* (vt mane solebat, consumto oleo) *in Tabernaculo.* Lucerna erat in Sancto, Eli in atrio interiori, Samuel in atrio exteriori s. Leuitarum. Schmid. *Ion.* in atrio Leuitarum, & vox audiebatur ex templo Domini.

ꝟ. 4. b) Voce prodeunte e sancto sanctorum (e columna nubis & ignis Ps. 99, 6. 7.)

Cap III.

ועיניו קרי

& prætereunte locum, vbi Eli iacebat, adeo, vt is vocē non audierit. Quod per miraculum factum censeri debet, sicuti Act. 12, 9. *Maius.*

ꝟ. 5. c) cuius vocem fuisse putabat, quia verbum Domini prophetico more ipsi nondum reuelatum fuerat. v. 7.

ꝟ. 7. d) Non quoad cognitionem fidei, sed *reuelationis propheticæ*, vt sequitur. Schm. Bene Ar. *reuelationem Domini.*

ꝟ. 8. e) 2 Sam. 12, 19.

ꝟ. 9. f) sc. הקורא *qui te huc vsque vocauit.*

ꝟ. 10. g) Cum Samuel Deum non cognosceret clamantem e sanctuario procul & sine specie, *accessit prope eum.* Schmid. h) *& adstitit ei in visibili hominis vocantis specie.* cf. Ex. 34, 5. Num. 12, 22. i) *vt prius.* v. 4. 6. 8. c. 20, 25. Num. 24, 1. ꝟ. 11. k) *tinnient.* 2 Reg. 21, 12. Ier. 19, 3. Hab. 3, 16. vtrotus percellatur & cohorrescat. vide c. 4, 10. 11. 18. &c. ꝟ. 12. l) c. 2, 27. m) *incipiendo & deinceps consummando.* ꝟ. 13. n) *& monstrabo illi re ipsa* c. 24, 19. Sed Abarb. *indicaui enim ipsi.* coll. c. 2, 27. o) *iudicans* & puniens. Ez. 7, 3. conf. Apoc. 19, 2.

ꝟ. 35. והקימתי Ita *Ki plene* 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 22. 23. sec. *Mas.* 1. 2. *Erff.* & *impr.* at *defect.* Ber. cum aliis. כאשר ita ex aliis in marg. 1. qui in textu *præfixum* כ omittit. CAP. III. ꝟ. 2. החלו *Lamed* geminatum per *Dag.* hab. 1. 2. 3. 5. 6. 8. 9. 10. 14. 16. 23. ꝟ. 7. דבר per *Merca* 1. 3. sic fu. 5. ꝟ. 8 יהוה per *Merca* 6 — 23. præter *Mas. impr.* ad Ex. 6, 6. per *Munach* 3. *Ber.* & sic fe. 5. at per *Rbhia* præcedente *Mun* 1. & per *Mun.* & *Rbhia* simul 2. ꝟ. 9. לך *Psik* addunt 3. 5. 14. sec. *Mas.* 3. & *Erff.* ꝟ. 10. ויתיצב *Tsade Patachatum* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ad quam corrigi debet *impressa*; nam per *Tsere* quidem (quod 7. 8. cum reliquis habeat) vox scribitur in V. T. plus vice simplici.

בֵּיתוֹ עַד־עוֹלָם בַּעֲוֹן אֲשֶׁר־יָדַע כִּי־מְקַלְלִים לָהֶם בָּנָיו
14 וְלֹא כִהָה בָּם׃ וְלָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי אִם־יִתְכַּפֵּר
טו עֲוֹן בֵּית־עֵלִי בְּזֶבַח וּבְמִנְחָה עַד־עוֹלָם׃ וַיִּשְׁכַּב שְׁמוּאֵל
עַד־הַבֹּקֶר וַיִּפְתַּח אֶת־דַּלְתוֹת בֵּית־יְהוָה וּשְׁמוּאֵל
16 יָרֵא מֵהַגִּיד אֶת־הַמַּרְאָה אֶל־עֵלִי׃ וַיִּקְרָא עֵלִי אֶת־שְׁמוּאֵל
17 וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל בְּנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר מָה הַדָּבָר אֲשֶׁר
דִּבֶּר אֵלֶיךָ אַל־נָא תְכַחֵד מִמֶּנִּי כֹּה יַעֲשֶׂה־לְּךָ אֱלֹהִים
וְכֹה יוֹסִיף אִם־תְּכַחֵד מִמֶּנִּי דָּבָר מִכָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר־
18 דִּבֶּר אֵלֶיךָ׃ וַיַּגֶּד־לוֹ שְׁמוּאֵל אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים וְלֹא
כִחֵד מִמֶּנּוּ וַיֹּאמַר יְהוָה הוּא הַטּוֹב בְּעֵינוֹ יַעֲשֶׂה׃
19 וַיִּגְדַּל שְׁמוּאֵל וַיהוָה הָיָה עִמּוֹ וְלֹא־הִפִּיל מִכָּל־דְּבָרָיו
כ אָרְצָה׃ וַיֵּדַע כָּל־יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד־בְּאֵר שָׁבַע כִּי־
21 נֶאֱמָן שְׁמוּאֵל לְנָבִיא לַיהוָה׃ וַיֹּסֶף
יְהוָה לְהֵרָאֹה בְשִׁלֹה כִּי־נִגְלָה יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל בְּשִׁלוֹ
ד בִּדְבַר יְהוָה׃ וַיְהִי דְבַר־שְׁמוּאֵל לְכָל־יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵא
יִשְׂרָאֵל לִקְרַאת פְּלִשְׁתִּים לַמִּלְחָמָה וַיַּחֲנוּ עַל־הָאֶבֶן
2 הָעֵזֶר וּפְלִשְׁתִּים חָנוּ בַאֲפֵק׃ וַיַּעַרְכוּ פְלִשְׁתִּים
לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל וַתִּטֹּשׁ הַמִּלְחָמָה וַיִּנָּגֶף יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי
פְלִשְׁתִּים וַיַּכּוּ בַמַּעֲרָכָה בַּשָּׂדֶה כְּאַרְבַּעַת אֲלָפִים
3 אִישׁ׃ וַיָּבֹא הָעָם אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
לָמָּה נְגָפָנוּ יְהוָה הַיּוֹם לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים נִקְחָה אֵלֵינוּ
מִשִּׁלֹה אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְיָבֹא בְקִרְבֵּנוּ וְיֹשִׁעֵנוּ
4 מִכַּף אֹיְבֵינוּ׃ וַיִּשְׁלַח הָעָם שִׁלֹה וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם אֵת
אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי־
ה עֵלִי עִם־אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים חָפְנִי וּפִינְחָס׃ וַיְהִי
כְּבוֹא אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיָּרִעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל
6 תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתֵּהֹם הָאָרֶץ׃ וַיִּשְׁמְעוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־
קוֹל הַתְּרוּעָה וַיֹּאמְרוּ מֶה קוֹל הַתְּרוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת
במחנה

Domini, per Samuelem annunciatum. c.2,11.18. *l) Ion. præmitt. notum.* *m)* qui in terram Israelis expeditionem fecerant. cf. c.7,13. *n)* prolepsis. vt c. 5. 1. vide c. 7, 12. *o)* c. 29, 1. Ios. 12, 18.
ỿ. 2. *p) Et instruxerunt sc. aciem.* c. 17, 2. 21. *q)* Schmid. & *inclinauit se* בעיניו קרי prælium. Ion. & *expandebantur pugnantes.* c. 28, 16. Es. 21, 15. *r) ita vt caderetur.* v. 10. c. 7, 10. 2 Sam. 2, 17. ὁ. ἔθραυσεν.

CAP. IV.

2 Petr. 1, 10.
ỿ. 3. *s)* Bene, quod diuinitus id factum esse agnoscunt; male, quod hypocritæ, non purgati a peccatis & idololatria c. 7, 3. 4. spem suam in Arca collocant. *t)* c. 14, 18. cf. Num. 10, 33. c. 14, 44. c. 31, 6. Ios. 6, 4. 6.
ỿ. 4. *u)* c. 1, 24. c. 3, 21. Ios. 18, 1. *x)* Ex. 25, 22. Num. 7, 89. 2 Reg. 19, 15. Ps. 80, 2. *y)* de quibus c. 2, 22. 34.
ỿ. 5. *z)* læti *acclamarunt.* c. 10, 24. Iud. 15, 14. Arca fœderis in castra Israelitarum translata, falsam pseudo-christianorum fiduciam, quam in externis signis, imo in ipso Christo, absque pœnitentia collocant, eleganter adumbrat. Hincque apparet, ea quæ sanctissima sunt, in summam hominum perniciem cedere, si minus sancte, & contra Dei voluntatem adhibeantur. *Frankius.* *a) vt commoueret se terra*, h. e. vt omnes commouerentur. conf. 1 Reg. 1, 45. Ruth. 1, 19.

p) ob delictum conniuentiæ, quod sciuit. Nomen *construitur* cum אשר vt Gen. 40, 3. *q) quod maledictionem accerserent sibi.* *r) ne quidem frontem corrugauit in eos.* conf. v. 2. c. 2, 23. Es. 42, 4. ὁ. οὐκ ἐνουθέτει αὐτούς. Eph. 6, 4. 1 Thess. 5, 12.
ỿ. 14. *s) si expiabitur.* vid. Deut. 21, 8. & conf. Es. 22, 14. *t)* c. 28, 10. de *pœna* s. *castigatione* loquitur. Non quod culpa non remittenda aut expiabilis fuerit, sed quod *castigatio*. Nonne enim etiam Paulo tertium deprecanti dictum est: *Sufficiat tibi gratia mea.* Schmid *u)* c. 15, 22. Es. 1, 11. 13. Hos. 6, 6. Veteres Rabbini apud Kimchium & Abarb. *Non expiabitur per hoc* (sacrificium & oblationem); expiabitur tamen per studium Legis & opera misericordiæ, vel vt alii: expiabitur tamen per preces. Bene, si supponas veram resipiscentiam & fidem in Christum. 1 Ioh. 2, 2. *x)* conf. not. Ex. 20, 5.
ỿ. 17. *y) ne occultes a me*, ne celes aut *reticeas.* Ier. 38, 14. 25. Ps. 40, 11. *z)* Summæ contestationis formula. c. 14, 44. c. 20, 13. Ruth. 1, 17.
ỿ. 18. *a) Tum dixit Eli*, voluntati Dei se subiiciens.
ỿ. 19 *b) Creuit autem* Dei gratia & ope, non tantum ætate; sed & auctoritate, cum euentus per omnia ipsius dictis responderet. conf. Ex. 11, 3. Esth. 3, 1. *c)* c. 10, 7. Ios. 1, 5. Ioh. 3, 2. *d) nihil excidere fecit.* Ios. 21, 45. 1 Reg. 8, 56.
ỿ. 20. *e)* Iud. 20, 1. *f)* c. 2, 35. ὁ. πιστός. 1 Tim. 1, 12. *g) ita vt esset Propheta.* 1 Reg. 19, 16.
ỿ. 21. *h) apparere.* Iud. 13, 21. *i)* c. 4. 4. Iud. 18, 1. Ier. 7, 12.
Cap. IV, ỿ. 1. *k) Factum autem s. impletum est* verbum Do-

ỿ. 13. להם Esse hoc *Tikkun Sopherim*, notat M 1. & *Mas.* 1. 2. 3. & *Erff.* h. l. item *impressa* ad Ps. 106, 20. ỿ. 15. המראה per *Sagol* 3. 14. sed contra *Masoram* 1. h. l. & *Erffurtensem* ac 1. & *impressam* ad Dan. 10, 7. ỿ. 16. Pro את habent אל 2. 3. & in marg. 6. 9. ỿ. 17. יעשה per *Kadma*, praecedente *Makkeph*, 1. 5. ỿ. 21. בשלה cum *Kri* בשלו 2. CAP. IV, 1. העזר *Ain* per *Tsere* 1. 5 -- 13. 15. 16. 19. 23. ỿ. 4. את per *Makkeph* & *Sagol* 1. 2. 3. 5. ỿ. 5. ויריעו *plene* correctus codex in margine 22. ỿ. 6. קול posterius per *Kadma* 2. 6. 9. 11. 12. 17. 18. 20 - 23. contra analogiam.

במחנה העברים וידעו כי ארון יהוה בא אל־המחנה׃
7 ויראו הפלשתים כי אמרו בא אלהים אל־המחנה
ויאמרו אוי לנו כי לא היתה כזאת אתמול שלשם׃
8 אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה אלה
הם האלהים המכים את־מצרים בכל־מכה במדבר׃
9 התחזקו והיו לאנשים פלשתים פן תעבדו לעברים
י כאשר עבדו לכם והייתם לאנשים ונלחמתם׃ וילחמו
פלשתים וינגף ישראל וינסו איש לאהליו ותהי המכה
11 גדולה מאד ויפל מישראל שלשים אלף רגלי׃ וארון
12 אלהים נלקח ושני בני־עלי מתו חפני ופינחס׃ וירץ
איש־בנימן מהמערכה ויבא שלה ביום ההוא ומדיו
13 קרעים ואדמה על־ראשו׃ ויבוא והנה עלי ישב על־
הכסא יך דרך מצפה כי־היה לבו חרד על ארון
האלהים והאיש בא להגיד בעיר ותזעק כל־העיר׃
14 וישמע עלי את־קול הצעקה ויאמר מה קול ההמון
טו הזה והאיש מהר ויבא ויגד לעלי׃ ועלי בן־תשעים
16 ושמנה שנה ועיניו קמה ולא יכול לראות׃ ויאמר
האיש אל־עלי אנכי הבא מן־המערכה ואני מן־
המערכה נסתי היום ויאמר מה־היה הדבר בני׃
17 ויען המבשר ויאמר נס ישראל לפני פלשתים וגם
מגפה גדולה היתה בעם וגם־שני בניך מתו חפני
18 ופינחס וארון האלהים נלקחה׃ ויהי כהזכירו
את־ארון האלהים ויפל מעל־הכסא אחרנית
בעד יד השער ותשבר מפרקתו וימת כי־זקן האיש
וכבד והוא שפט את־ישראל ארבעים שנה׃
19 וכלתו אשת־פינחס הרה ללת ותשמע את־השמעה
אל־הלקח ארון האלהים ומת חמיה ואישה
כ ותכרע ותלד כי־נהפכו עליה צריה׃ וכעת מותה

ותדברנה Ff 5 כט ה

℣. 7. b) Ex. 14, 25. c) *quod dixissent nuncii.* d) sc. cum *Arca*, quæ erat divinæ præsentiæ symbolum. e) i. e. *antea.* c. 10, 11. Gen. 31, 2.

℣. 8. f) *Deorum magnificorum.* Ex. 15, 10. Ps. 8, 2. Philistæi loquuntur pluraliter de Deo Israelis -- (&) plures Deos intellexerunt. Error inde natus, quod pluraliter etiam Israelitas loquentes, & pluralitatem aliquam in Deo credentes obseruarunt. *Schmid.* g) *asyndeton.* q. d. tum alia omni plaga, *tum in deserto*; nempe in transitu maris rubri. *Cocc.* Lex. p 15.

℣. 9. h) Num. 13, 20. i) 1 Reg. 2, 2. k) Iud. 13, 1. c. 15, 11.

℣. 10. l) Ex. 12, 37.

℣. 11. m) *Arca fœderis* isto in casu Christi, inter Israelitas degeneres in carne manifestandi, & in ethnicorum manus tradendi, typus fuit. cf. Ps. 78, 61. seqq. n) c. 2, 34. o) cf. Ps. 78, 64.

℣. 12. p) *ex acie.* v. 2. 16. q) *& vestes eius.* c. 17, 38. c. 18, 4. r) *rupta.* Gen. 37, 34. Ios. 7, 6. 2 Sam. 1, 2. s) vid. not. Ios. 7, 6.

℣. 13. t) c. 1, 9. u) *iuxta viam*, q. d. *ad manum via.* vid. v. 18. 2 Sam. 15, 2. יך in ידך *latus* docte resoluit Cl *Hillerus* de Kri & Ctibh p. 108. & 321. x) *spectans, speculans.* Hab. 2, 1. y) *trepidans* (6) Iud. 7, 3. Es. 66, 2. z) *propter Arcam*, quam sine iussu diuino e sanctuario in castra deduxerant. a) *exclamauit, eiulauit* 2 Sam. 19, 19. ὁ. ἀνεβόησεν. Matt. 27, 46.

℣. 14. b) *tumultus* Ez. 23, 42.

℣. 15. c) *& vterque ipsius oculus stetit*, i. e. rigidi quasi erant & minus mouebantur. 1 Reg. 14, 4. d) vid. c. 3, 2. Gen. 48, 10.

℣. 16. e) *dixit igitur Eli, quid contigit rei, mi fili?*

℣. 17. f) *nuncius* proprie *faustus & bonus*, qualem scilicet Eli, aliiq; frustra exspectauerant vid. 2 Sam. 4, 10. c. 18, 19. 20. &c. g) *eheu capta est* v. 11. *He* paragogicum, aliis femininum.

℣. 18. h) *cum ille meminisset, mentionem faceret*, vel *nominaret.* Ex. 23, 13. i) *decidit* Eli qs. attonitus & plane consternatus: adeo vt hæc præcipua saltem mortis caussa ipsi fuerit, quod Arcam captam esse audiuit. *Schmid.* k) *ad latus* יד קרי *portæ.* vid. v. 13. 2 Sam. 18, 4. *Ion.* super gradu viæ (ad) portam. l) *ceruix eius* (1) ὁ. ὁ νῶτος αὐτοῦ. Rom. 11, 10. Arab. *mafrak* est *vertex* seu medium *capitis.* m) morte asini non redemti Ex. 13, 13. *Lightf. De salute Eli* rem in medio relinquimus. Cum eum Paulus in catalogo fidelium V. T. Hebr. 11. omiserit, nos inserere non audemus. *Schmid.*

℣. 19. n) *porro nurus ipsius* Gen. 38, 16. ὁ. νύμφη. Luc. 12, 53. o) *grauida* erat Gen. 16, 11. Es. 7, 14. p) *ad pariendum* s. *ad partum*; partui vicina. Contr. pro *laledat*; vt *mescharat*, pro *mescharatat* 1 Reg. 1, 15. q) famam *de capta Arca.* cf. אל c. 1, 27. r) *quia versa sunt apud eam.* vid. Dan. 10, 16. s) plerique *dolores* l. *tormina eius*, vt Es. 13, 8. c. 21, 3. Sic Arabs: *atque id, quia dolores partus occupauerant eam præ vehementia timoris.* Sed quia Prou. 26, 14. ציר sine dubio significat *cardinem* ostii, *Gusset.* p. 713. ita: Sensus est (vt Dan. 10, 16.) *cardines* s. *capita ossium eius ex acetabulis effluxerant*; laxatis præ spirituum dissipatione tendinibus, compages membrorum resolutæ erant, vnde summa debilitas & impotentia vtero retinendi fœtus, qui ideo lapsus est, eaque sic peperit.

℣. 7. לא Sic 3. 5. & *Ber.* secundum analogiam; at reliqui omnes per *Merca*, præter 2. qui כי־לא habet. ℣. 13. יך Pro eo scribunt & legunt in textu יד, 1. 3. sic fu. 5. at 2. scribit יך & leg. in marg. יד; quorum vtrumque est contra *M. I.* & *Mas. Erff.* והאיש בא ita 1. 6. 9. 11. 20. 22. ℣. 15. קמה ita quidem & *Orientales* scribunt, sed legunt in marg. קמו *pluraliter.* ℣. 16. ויאמר posterius, per *Sakephg.* 2. ℣. 17. לפני pro eo est מפני in marg. 6. 9. וגם posterius, per *Tlischaks.* 2. 5. 9. 11. 12. 16. 20. 21. 22.

ותדברנה הנצבות עליה אל־תיראי כי־בן ילדת ולא
21 ענתה ולא־שתה לבה׃ ותקרא לנער אי כבוד
לאמר גלה כבוד מישראל אל־הלקח ארון האלהים
22 ואל־חמיה ואישה׃ ותאמר גלה כבוד מישראל כי
נלקח ארון האלהים׃

ופלשתים לקחו את ארון האלהים ויביאהו מאבן ה
2 העזר אשדודה׃ ויקחו פלשתים את־ארון האלהים
ויבאו אתו בית דגון ויציגו אתו אצל דגון׃
3 וישכמו אשדודים ממחרת והנה דגון נפל
לפניו ארצה לפני ארון יהוה ויקחו את־דגון
4 וישבו אתו למקומו׃ וישכמו בבקר ממחרת
והנה דגון נפל לפניו ארצה לפני ארון יהוה
וראש דגון ושתי כפות ידיו כרתות אל־
המפתן רק דגון נשאר עליו׃ על־כן לא־ידרכו ה
כהני דגון וכל־הבאים בית־דגון על־מפתן דגון
באשדוד עד היום הזה׃
6 ותכבד יד־יהוה אל־האשדודים וישמם
7 ויך אתם בעפלים את־אשדוד ואת־גבוליה׃ ויראו
אנשי־אשדוד כי־כן ואמרו לא־ישב ארון אלהי ישראל
8 עמנו כי־קשתה ידו עלינו ועל דגון אלהינו׃ וישלחו
ויאספו את־כל־סרני פלשתים אליהם ויאמרו מה־
נעשה לארון אלהי ישראל ויאמרו גת יסב ארון אלהי
9 ישראל ויסבו את־ארון אלהי ישראל׃ ויהי אחריו
הסבו אתו ותהי יד־יהוה בעיר מהומה גדולה מאד ויך
את־אנשי העיר מקטן ועד־גדול וישתרו להם עפלים׃
וישלחו את־ארון האלהים עקרון ויהי כבוא ארון
האלהים עקרון ויזעקו העקרנים לאמר הסבו אלי את־
11 ארון אלהי ישראל להמיתני ואת־עמי׃ וישלחו
ויאספו

secante sed factum esset. i) iuxta limen. v.5. Ez.9,3 k) tantum Dagon, h. e. truncus cum brachiis & pedibus. Arabs: ac remansit truncus ipsius solum in loco suo.

Cap. V. ℣.5. l) Per multa secula durasse hunc ritum, colligere licet ex Zeph. 1,9. ℣.6. m) v.11. Ps.32,4. n) & obstupefecit vel vastavit eos Ez.20,16. Mich.6,13. o) hæmorrhoidibus Deut.28,27. Ps.78,66. At Hillerus de Arc. p.111. per עפלים nates & anum, & per טחורים ipsum morbum, s. mariscas intelligit; cum contrarium placeat Bochart. Hieroz. P.I. p. 364.

בטחורים קרי

℣.7. p) Cum sc. viderent ita fieri Gen.25,22. q) Iud.4,24. Ps.32,4. r) c.6,5, Deut.32,31. ℣.8. s) Satrapas s. Principes c.29,2.3.4. Ios.13,3. t) illi a. dixerunt. u) in urbem Gath. c.17,4. Ios.11,22. 2 Sam.8,1. 2 Reg.12,17. x) transferatur ℣.10 Num.36,7. Hab.2,16. ℣.9. y) postquam transtulerunt. Lev.25,48. z) tumultus sc. ℣.11. Zach.14,13. ὁ τάραχος. Act.19,23. a) omnes sine discrimine c.30,1. Gen.19,11. Ier.6,13. b) & occulta erant etiam illis Am.9,3. Mariscæ, quæ intus latent, gravius dolent, & difficilius curantur. Proinde non frustra observatur, illas intus delituisse, Bochart. d.l. sed Hillerus p.112. abscondebantur illis ani hæmorrhoidum l. mariscarum multitudine. ℣.10. c) Ios.15,45. c.15,45. Iud.1,18. 2 Reg.1,2.

טחורים קרי

℣.20. t) Gen.35,17. u) non attendit, neque curavit Ex.7,23. Prov.27,23. Ier.31,21. ℣.21. x) q.d. ingloriam. c.14,3. אי non Iob.22,30. & sic apud Rabbinos ac Aethiopes frequentissime. y) migravit, in captivitatem abiit, vel abducta est. 2 Reg.17,23. cf. Ps.78,61. ὁ. δόξα. Rom.9.4. Notabilis autem maxime est hæc Arcæ Fœderis a loco in tribu Ephraim sito, h.e. Silo abductio. Nunquam enim eo rediit, sed tempore procedente ad locum tribus Iudæ, nempe Kiriath-Iearim c.7,1.2. & postea in montem Tsion pervenit 2 Sam.6, 16.17. quo deinde tot ac tanta de CHristo vaticinia respexerunt. Conf. Ier.7.12.14. Ps.78, 60.67. seqq. CAP. V, ℣.1. z) c.4, 1. c.7,12. a) Ios.11,22. Act.8,40. ℣.2. b) in ædem delubri Dagonis, utpote cuius ope & Israelitas victos, & Arcam captam putabant. Conf. Iud.16,23. & ibi de Dagone notata. c) & collocarunt eam 2 Sam.6,17. d) iuxta (c.10,19.) Dagonem, tanquam amplissimum spolium: sed brevis ea fuit lætitia & congratulatio. ℣.3. e) collapsus iacebat coram ea Iud.3,25. f) supplex Ier.42,2. Gusset. f) nempe coram Arca ℣.4 conf. Ioh.18,6. CHRISTI in statu extremæ exinanitionis de hostibus victoria, & in ipsa captivitate ac morte triumphus hoc capite V. præfiguratur: simulque significatur, quod nulla plane CHristi cum Belial communio esse possit, sec. 2 Cor.6,14.15.16. g) & reposuerunt eam. 2 Par.24,11. ℣.4. h) excisa, limini sc. allisæ sec. Boch. Hieroz. P. I. p. 365. At Schmid. Comment. p. 128. Dicendum potius, quod & vox Hebræa vult, evidenti miraculo ita abscissas fuisse istas Dagonis partes quasi instrumento aliquo secante

℣.21. אי כבוד Sic per Mahpach 1.2.3.5. & Ber. regulariter, nisi quod 1.2.3 utramque vocem velut unam in scribendo coniungunt. at per Merca 7.8.10---19. 23. & per Makk. 6.9.20.21.22. CAP. V, ℣.1. ופלשתים per Mun. 1, 6.9.14.20.21. ℣.3. וישכמו defect. hic & v.4. scribunt 1.2.3.5. 22. secund. Mas. Erff. h.l. & c.1,19. וישיבו plene 2. & Ber. contra Mas.1. & Erff. ℣.6. בעפלים Beth cum Meth. 7.8.11.13.17.18.19. ℣.8. נעשה per Sakephg. 2.17.18.21. & Ber. incongrue & contra censum; at per Grafchaim 6.9.14.20, sic se.5. & per Pashta 1. ℣.9. יהוה cum Psik 3.6.7.9---13.15.16.19. sec. Mas. Erff. וישתרו per Schin 12. 23. & Bombergii magna, quam lectionem Cl. Gusset. frustra stabilire nititur in Comm. Ling. Heb. p.571.893. & 947. nostram enim confirmat non Masora solum impressa, sed etiam MSS. nostrorum codd. item Masora Erffurtensis.

וַיַּאַסְפוּ אֶת־כָּל־סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ שַׁלְּחוּ אֶת־אֲרוֹן
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב לִמְקֹמוֹ וְלֹא־יָמִית אֹתִי וְאֶת־עַמִּי
כִּי־הָיְתָה מְהוּמַת־מָוֶת בְּכָל־הָעִיר כָּבְדָה מְאֹד יַד
12 הָאֱלֹהִים שָׁם׃ וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־מֵתוּ הֻכּוּ בַּעְפָלִים
ו וַתַּעַל שַׁוְעַת הָעִיר הַשָּׁמָיִם׃ וַיְהִי אֲרוֹן
2 יְהוָה בִּשְׂדֵה פְלִשְׁתִּים שִׁבְעָה חֳדָשִׁים׃ וַיִּקְרְאוּ
פְלִשְׁתִּים לַכֹּהֲנִים וְלַקֹּסְמִים לֵאמֹר מַה־נַּעֲשֶׂה לַאֲרוֹן
3 יְהוָה הוֹדִעֻנוּ בַּמֶּה נְשַׁלְּחֶנּוּ לִמְקוֹמוֹ׃ וַיֹּאמְרוּ אִם־
מְשַׁלְּחִים אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַל־תְּשַׁלְּחוּ אֹתוֹ
רֵיקָם כִּי־הָשֵׁב תָּשִׁיבוּ לוֹ אָשָׁם אָז תֵּרָפְאוּ וְנוֹדַע לָכֶם
4 לָמָּה לֹא־תָסוּר יָדוֹ מִכֶּם׃ וַיֹּאמְרוּ מָה הָאָשָׁם אֲשֶׁר
נָשִׁיב לוֹ וַיֹּאמְרוּ מִסְפַּר סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים חֲמִשָּׁה עְפֹלֵי
זָהָב וַחֲמִשָּׁה עַכְבְּרֵי זָהָב כִּי־מַגֵּפָה אַחַת לְכֻלָּם
ה וּלְסַרְנֵיכֶם׃ וַעֲשִׂיתֶם צַלְמֵי עְפֹלֵיכֶם וְצַלְמֵי עַכְבְּרֵיכֶם
הַמַּשְׁחִיתִם אֶת־הָאָרֶץ וּנְתַתֶּם לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כָּבוֹד
אוּלַי יָקֵל אֶת־יָדוֹ מֵעֲלֵיכֶם וּמֵעַל אֱלֹהֵיכֶם וּמֵעַל
6 אַרְצְכֶם׃ וְלָמָּה תְכַבְּדוּ אֶת־לְבַבְכֶם כַּאֲשֶׁר כִּבְּדוּ
מִצְרַיִם וּפַרְעֹה אֶת־לִבָּם הֲלוֹא כַּאֲשֶׁר הִתְעַלֵּל בָּהֶם
7 וַיְשַׁלְּחוּם וַיֵּלֵכוּ׃ וְעַתָּה קְחוּ וַעֲשׂוּ עֲגָלָה חֲדָשָׁה אֶחָת
וּשְׁתֵּי פָרוֹת עָלוֹת אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עֲלֵיהֶם עֹל וַאֲסַרְתֶּם
אֶת־הַפָּרוֹת בָּעֲגָלָה וַהֲשֵׁיבֹתֶם בְּנֵיהֶם מֵאַחֲרֵיהֶם
8 הַבָּיְתָה׃ וּלְקַחְתֶּם אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וּנְתַתֶּם אֹתוֹ אֶל־
הָעֲגָלָה וְאֵת ׀ כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֲשֵׁבֹתֶם לוֹ אָשָׁם
9 תָּשִׂימוּ בָאַרְגַּז מִצִּדּוֹ וְשִׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהָלָךְ׃ וּרְאִיתֶם
אִם־דֶּרֶךְ גְּבוּלוֹ יַעֲלֶה בֵּית שֶׁמֶשׁ הוּא עָשָׂה לָנוּ אֶת־
הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְאִם־לֹא וְיָדַעְנוּ כִּי לֹא יָדוֹ נָגְעָה
י בָּנוּ מִקְרֶה הוּא הָיָה לָנוּ׃ וַיַּעֲשׂוּ הָאֲנָשִׁים כֵּן וַיִּקְחוּ שְׁתֵּי
פָרוֹת עָלוֹת וַיַּאַסְרוּם בָּעֲגָלָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם כָּלוּ בַבָּיִת׃

וישמו

v.11.d) vid. v.8. e) *tumultus mortis.* v.9. f) *aggrauata est.* v.6. v.12.g *& adscendit clamor.* Ex. 2, 23. ὁ ἡ κραυγή. Hebr. 5, 7. Apoc. 21, 4. h) *vsque in caelum.* Ps. 107, 16. CAP VI, v.1. i) Arca toto vere & aestate huius anni in terra est Philistaeorum. Ob eam caussam Dominus percutit *Dagonem, Deum* illorum *frumentarium*, & segetem, quando e terra proueniebat, exercitu murium perdit. Percutit populum haemorrhoidibus *in partibus posterioribus.* Ps. 78, 66. & infligit pudendam laesionem parte contraria & natura contraria illi, qua honorabilis laesio circumcisionis fiebat. Illi restituunt arcam cum donariis plane singularibus, multis aureis muribus, *& cum quinque anul podicibus aureis*; q. s. ἀφεδρῶνες. Lightf. Chronol.

v.2.k) *& diuinatores.* vid Deut. 18, 10. l) *cum quo* s. *quomodo?* Mich. 6, 6.

v.3. m) *si dimissuri* sc. *estis vos.* n) *vacue,* i. e. vt Arabs addit: *sine munere* Ex. 23, 15. o) *munus pro delicto* v.4. Leu 5, 9. p) Schm. subintelligit אם *tum si sanabimini*, notum fiet vobis, quare non recesserit.

v.4. q) *pro numero, secundum numerum* subintell. כ vt v.18. Ex 16, 16. Leu. 25, 16. coll. v.9. Fauent etiam accentus. r) c. 5, 6. s) *mures* (6) v. 5. 11. 18. Leu. 11, 29. t) *omnibus Philistaeis & ipsis etiam satrapis s. Principibus vestris.* Loquuntur nimirum cum Legatis metropolitanis in 2. persona, Schmid.

v.5. u) c. 5, 7. Ios. 7, 19. Ex. 8, 15. x) *forte leuabit* Ex. 18, 22. ὅπως κουφίσῃ. Act. 27, 38.

v.6. y) Ex 8, 15. Quis hic non posset observare conuictam ho-

hominum & consternatâ conscientiam? &c. *Schmid.* z) *postquam mira operatus est,*

בטחורים קרי

Cap. VI.

se q. s. exercuit. Ez 10, 2. a) Ex. 12, 31.

v. 7. b) 2 Sam. 6, 3. in honorem *Arcae*; quomodo *Christus* in monumento nouo, in quo nondum quisquam positus fuerat Matt. 27, 60. Luc. 23, 53. c) *lactantes* (5) Gen. 33, 13.

טחרי קרי

טחריכם קרי

Radix Arab. *ala*, sustentauit, *nutriuit, aluit.* d) cf. Num. 19, 2. Marc. 11, 2. e) *reducatis vitulos earum*, ad quos, natura duce, rediissent, nisi vis maior alio eas impulisset. Omen en. captabant Philistaei v.9. quod vt certius esset, iniuges etiam vaccas elegerunt: quia ad miraculum faciebat, vt vaccae hactenus indomitae sine vllo duce rectam viam insisterent. *Boch.* Hieroz. P. I. p. 369.

v. 8. f) *capsula* (3) v.15. 15. g) cf. Deut. 31, 26. v.9. h) *versus Beth-schemesch.* vrbem Sacerdotum in finibus tribus Iudae v.13. Ios. 15, 10. c. 21, 16. i) *Casus hoc fuit.* l. casu haec nobis contigerunt. c. 20, 16. v.10. k) vid. v.7. l) *concluserunt, detinuerunt* domi. Ier. 32, 2. א exspirauit, vt Ez. 28, 16.

---

v. 4. עְפֹלֵי Sic per *Schua simplex*, quod accommodatum est τῷ *Kri*, 1. 2. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. sc. 5. & sic alibi ex codicibus correximus, sc. v. 5. & c. 5, 9. nam *Chateph pat.* quod alii habent, ideo nequit obtinere, quia puncta substrata non τῷ *Ctibh*, sed τῷ *Kri* esse solent. v. 7. אחת *Aleph* per *Segol* 2. 3. 6. 9. 10. & *Mas. Erff.* sic sc. 5. & *Chet* per *Kamets* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. sec. *Mas. Erff.* v. 8. בארגז *Gimel Patachatum* hab. 3. 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. 23. secund. *M. I.* Conf. tamen v. 11. 15. vbi omnes per *Kamets*. v. 10. כלו alius codex bonae notae habet, כָּלְה in marg. 22.

11 וַיָּשִׂמוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה אֶל־הָעֲגָלָה וְאֵת הָאַרְגַּז וְאֵת
12 עַכְבְּרֵי הַזָּהָב וְאֵת צַלְמֵי טְחֹרֵיהֶם׃ וַיִּשַּׁרְנָה הַפָּרוֹת
בַּדֶּרֶךְ עַל־דֶּרֶךְ בֵּית שֶׁמֶשׁ בִּמְסִלָּה אַחַת הָלְכוּ הָלֹךְ
וְגָעוֹ וְלֹא־סָרוּ יָמִין וּשְׂמֹאול וְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים הֹלְכִים
13 אַחֲרֵיהֶם עַד־גְּבוּל בֵּית שָׁמֶשׁ׃ וּבֵית שֶׁמֶשׁ קֹצְרִים
קְצִיר־חִטִּים בָּעֵמֶק וַיִּשְׂאוּ אֶת־עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ אֶת־
14 הָאָרוֹן וַיִּשְׂמְחוּ לִרְאוֹת׃ וְהָעֲגָלָה בָּאָה אֶל־שְׂדֵה
יְהוֹשֻׁעַ בֵּית־הַשִּׁמְשִׁי וַתַּעֲמֹד שָׁם וְשָׁם אֶבֶן גְּדוֹלָה
וַיְבַקְּעוּ אֶת־עֲצֵי הָעֲגָלָה וְאֶת־הַפָּרוֹת הֶעֱלוּ עֹלָה
טו לַיהוָה׃ וְהַלְוִיִּם הוֹרִידוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־הָאַרְגַּז
אֲשֶׁר־אִתּוֹ אֲשֶׁר־בּוֹ כְלֵי־זָהָב וַיָּשִׂמוּ אֶל־הָאֶבֶן הַגְּדוֹלָה
וְאַנְשֵׁי בֵית־שֶׁמֶשׁ הֶעֱלוּ עֹלוֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים בַּיּוֹם הַהוּא
16 לַיהוָה׃ וַחֲמִשָּׁה סַרְנֵי־פְלִשְׁתִּים רָאוּ וַיָּשֻׁבוּ עֶקְרוֹן
בַּיּוֹם הַהוּא׃
17 וְאֵלֶּה טְחֹרֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֵשִׁיבוּ פְלִשְׁתִּים אָשָׁם לַיהוָה
לְאַשְׁדּוֹד אֶחָד לְעַזָּה אֶחָד לְאַשְׁקְלוֹן אֶחָד לְגַת אֶחָד
לְעֶקְרוֹן אֶחָד׃
18 וְעַכְבְּרֵי הַזָּהָב מִסְפַּר כָּל־עָרֵי פְלִשְׁתִּים לַחֲמֵשֶׁת
הַסְּרָנִים מֵעִיר מִבְצָר וְעַד כֹּפֶר הַפְּרָזִי וְעַד ׀ אָבֵל
הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר הִנִּיחוּ עָלֶיהָ אֵת אֲרוֹן יְהוָה עַד הַיּוֹם
19 הַזֶּה בִּשְׂדֵה יְהוֹשֻׁעַ בֵּית־הַשִּׁמְשִׁי׃ וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית־
שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן יְהוָה וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים
אֶלֶף אִישׁ וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם כִּי־הִכָּה יְהוָה בָּעָם מַכָּה
כ גְדוֹלָה׃ וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי בֵית־שֶׁמֶשׁ מִי יוּכַל לַעֲמֹד לִפְנֵי
יְהוָה הָאֱלֹהִים הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה וְאֶל־מִי יַעֲלֶה מֵעָלֵינוּ׃
21 וַיִּשְׁלְחוּ מַלְאָכִים אֶל־יוֹשְׁבֵי קִרְיַת־יְעָרִים לֵאמֹר הֵשִׁבוּ
פְלִשְׁתִּים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה רְדוּ הַעֲלוּ אֹתוֹ אֲלֵיכֶם׃

CAP. VII.

ז וַיָּבֹאוּ אַנְשֵׁי קִרְיַת יְעָרִים וַיַּעֲלוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וַיָּבִאוּ
אֹתוֹ

℣. 11. m) *& cistam*, *viscum* (3) ℣. 15. n) *mariscarum suarum* ℣. 17. *Becharto* a. *anorum* suorum, vt notauimus c. 5, 6.

℣. 12. o) *& recta iuerunt*, cf. Prou. 9, 15. Fut. Kal. Præformat. *mascul.* at terminatio *femin.* vt Gen. 30, 38 Dan. 8, 22. p) Num. 20, 19. *Duæ vaccæ nouerunt* Dominum suum, vt Es. 1, 3. *Hophni & Pinehas* Ipsum non nouerunt 1 Sam. 2, 12. *Lightf* q) *& mugiendo* (2) Iob. 6, 5. np. vitulorum desiderio, quos inuitæ reliquerant. vide not. ad. ℣. 7. r) Deut. 2, 27. s) c. 5, 8.

℣. 13. t) i. e. *Bethschemeschitæ*. vid. ℣. 15. Metonymia loci pro incolis. u) c. 12, 17. conf Gen. 30, 14. & Ex. 34, 22. x) *& gauisi sunt* (de *videndo*, vel occasionem nacti *ad eam* curiosius *videndam & introspiciendam*. ℣. 19. (cf. Prou. 2, 14.) quod DEus nonsolum plebeiis, sed & Leuitis sub pœna mortis interdixerat Num. 4, 15. 20. coll. c. 1, 51.

℣. 14. y) qui deinde *Abel gdola* dictus v. 18. 19. z) adhibitis sacerdotibus, quorum ibi copia fuit. vid. ℣. 9. 12. ne sc. in profanum vsum adhiberentur per Arcam iam DEo sacratæ, vt notat *Abarb.* Et quia tum Silo deserta iacebat c. 4, 21. & cultus DEI nulli loco certo affixus, pro altari fuit *saxum antiquum ingens, campo quod forte iacebat.*

℣. 17. a) vid. ℣. 11. b) c. 5, 1. c) Ios. 10, 41. d) Iud 1, 18. Zeph. 2, 4. 7. e) c. 5, 8. f) c. 5, 10.

℣. 18. g) *pro numero.* ℣. 4. h) *omnium vrbium*, quæ erant *quinque satrapis* Philistæorum. i) Num. 13, 19. Hæc & sequentia verba non significant eos, qui dederint, sed *pro quibus* data sunt donaria pro reatu. *Schmid.* k) *vicum.* Neh. 6, 2. conf. Ios. 18, 24. l) *paganorum* separatim habitantium (3) vid. Deut. 3, 5. m) *& vsque ad lapidem illum magnum* ℣. 14. qui a *luctu acerbissimo*, qui ℣. 19. describitur, *Abel* dictus fuit. n) sc. ille lapis est in agro Iosuæ ℣. 14. De locutione cf. not. Deut. 3, 14. Ios. 4, 9.

℣. 19. o) cf. 2 Sam. 6, 7. 1 Cor. 11, 30. p) *quod temere nudam Arcam vidissent* sine tegumento. v. 13. q) De istis occisis, eorumque numero magna est dissensio Interpp. *Abarbanel* ad h. l. ב in באנשי exponendum putat per *vna cum* coll. Ex. 25, 19. & intelligit omnes propter Arcam occisos, Bethsemitas sc. *septuaginta*, Philistæorum v. aliorumque impiorum *quinquaginta millia*. Illorum a. *septuaginta* interitum, *stragem magnam* ideo dici, quod Bethsemes exiguum oppidum esset. Aliam versionem & sensum dedit *Bochartus* Hieroz. P. I. 370. *Iosephum* secutus h. m. *Percussit*, inquam, *ex illo populo septuaginta homines, quinquaginta* sc. *e mille hominibus*; sed inuitis accentibus & longius accersita ratione. *Schmidius* itaque Comment. p 151. communem præfert sententiam, & cum D. *Kimchio* subintelligit *Vau*: percussit, inquam, de populo *septuaginta viros & quinquaginta millia virorum*: & post alia notat: *non est in textu vel quod vna die, vel quod vno loco omnes occisi.* Idque erudite probat. ℣. 20. r) Cf. Es. 33. 14. Nah. 1, 6. inter alia hoc notat viam sanctorum in pristino fœdere nondum ita manifestatam. Hebr. 9, 8. ℣. 21. s) ὁ. ἀγγέλους. sic c. 11, 3. Luc. 7, 24. t) c. 7. 1. vide c. 4, 21. Ios. 9, 17. CAP. VII, ℣. 1. u) Iud. 18, 12. 1 Par. 13, 5. Arca posita est *Kiriath-iearimis* s. *vrbe siluarum*: quo respicit illud Ps. 132, 6. *Lightf*

℣. 11. ואת Per *Makk.* & *Segol* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 13. 14. 20. טחריהם ita quidem & 1. scribit in textu; at in marg. id vult ״ esse *Kri*, & עפליהם *Ctibh.* conf. *R. Chaiim* Præf. col. 5. §. יקשה ℣. 12. במסלה præfixum ב per *Pataeh* cum *Meth.* 6. 9. 14. 20. & fine *Meth.* 3. ℣. 18. Ex אבל sc. 3. אבן *lapidem*; prout cum *Chaldæo* & LXX. interpretantur nonnulli in *M. I.* coll. ℣. 14. את per *Makk.* & ״ *Segol* 2. 3. 5. sic fu. 1.

אֹתוֹ אֶל־בֵּית אֲבִינָדָב בַּגִּבְעָה וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ קִדְּשׁוּ
לִשְׁמֹר אֶת־אֲרוֹן יְהוָה׃
2 וַיְהִי מִיּוֹם שֶׁבֶת הָאָרוֹן בְּקִרְיַת יְעָרִים וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַיִּהְיוּ
עֶשְׂרִים שָׁנָה וַיִּנָּהוּ כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי יְהוָה׃
3 וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִם־בְּכָל־
לְבַבְכֶם אַתֶּם שָׁבִים אֶל־יְהוָה הָסִירוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר
מִתּוֹכְכֶם וְהָעַשְׁתָּרוֹת וְהָכִינוּ לְבַבְכֶם אֶל־יְהוָה
4 וְעִבְדֻהוּ לְבַדּוֹ וְיַצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד פְּלִשְׁתִּים׃ וַיָּסִירוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעַשְׁתָּרֹת וַיַּעַבְדוּ אֶת־
ה יְהוָה לְבַדּוֹ׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
קִבְצוּ אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל הַמִּצְפָּתָה וְאֶתְפַּלֵּל בַּעַדְכֶם
6 אֶל־יְהוָה׃ וַיִּקָּבְצוּ הַמִּצְפָּתָה וַיִּשְׁאֲבוּ־מַיִם
וַיִּשְׁפְּכוּ ׀ לִפְנֵי יְהוָה וַיָּצוּמוּ בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמְרוּ שָׁם
חָטָאנוּ לַיהוָה וַיִּשְׁפֹּט שְׁמוּאֵל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
7 בַּמִּצְפָּה׃ וַיִּשְׁמְעוּ פְלִשְׁתִּים כִּי־הִתְקַבְּצוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
הַמִּצְפָּתָה וַיַּעֲלוּ סַרְנֵי־פְלִשְׁתִּים אֶל־יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְעוּ
8 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים׃ וַיֹּאמְרוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶל־שְׁמוּאֵל אַל־תַּחֲרֵשׁ מִמֶּנּוּ מִזְּעֹק אֶל־
9 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְיֹשִׁעֵנוּ מִיַּד פְּלִשְׁתִּים׃ וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל
טְלֵה חָלָב אֶחָד וַיַּעֲלֵה עוֹלָה כָּלִיל לַיהוָה וַיִּזְעַק
שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה בְּעַד יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲנֵהוּ יְהוָה׃
י וַיְהִי שְׁמוּאֵל מַעֲלֶה הָעוֹלָה וּפְלִשְׁתִּים נִגְּשׁוּ לַמִּלְחָמָה
בְּיִשְׂרָאֵל וַיַּרְעֵם יְהוָה ׀ בְּקוֹל־גָּדוֹל בַּיּוֹם הַהוּא עַל־
11 פְּלִשְׁתִּים וַיְהֻמֵּם וַיִּנָּגְפוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֵּצְאוּ אַנְשֵׁי
יִשְׂרָאֵל מִן־הַמִּצְפָּה וַיִּרְדְּפוּ אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיַּכּוּם עַד־
12 מִתַּחַת לְבֵית כָּר׃ וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶבֶן אַחַת
וַיָּשֶׂם בֵּין־הַמִּצְפָּה וּבֵין הַשֵּׁן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ
13 אֶבֶן הָעָזֶר וַיֹּאמַר עַד־הֵנָּה עֲזָרָנוּ יְהוָה׃ וַיִּכָּנְעוּ
הַפְּלִשְׁתִּים

x) 2 Sam. 6, 3. y) *in Gibea*, quæ quasi suburbium ad *Kiriath-iearim* pertinuit. *Schmid.* Conf. ℣. 2. & c. 6, 21. c. 10, 5. & Ios. 18, 24. 28. z) quando linea *Eleazaru* simul & *Ithamaris* (Num. 4, 16. 28.) depulsa erat. *Lightf.* Cf. not. c. 2, 30. a) *consecrarunt* Ex. 13, 2. Nam proprio ausu non debuit sibi istud officium sumere. *Schmid.*

℣. 2. b) *Tunc v. lamentati sunt, planxerunt* (3) Ez. 32, 18. Mich. 2, 4. c) cf. Iud. 20, 10. 15. 16. Elegantissima phrasis, ab humanis desumta, cum quis alterum sequitur, & lamentabundus tam diu solicitat, donec annuat. Exemplum est Matth. 15, 23. *Schmid.*

℣. 3. d) Deut. 30, 2. Ioel 2, 12. e) Gen. 35, 2. 2 Par. 14, 2. f) *& inprimis Venerem* ℣. 4. vid. not. Ex. 34, 15. Iud. 2, 13. g) 1 Par. 29, 18. 2 Par. 20, 33. Amos 4, 12. h) Deut. 6, 5. 13. Matt. 4, 10.

℣. 4. i) Ier. 2, 23. 2 Par. 28. 2. vid. not. Iud. 2, 11.

℣. 5. k) *Tum demum dixit.* Schm. l) *Mizpam* ℣. 6. c. 10, 17. Iud. 20, 1. c. 21, 1. 2 Reg. 25. 23. In confinio tribus Iudæ & Beniamin Ios. 18, 26.

℣. 5. m) *Schmid.* vt ab omni etiam aquæ potu in ieiunio isto abstinerent, coll. Ion. 3, 7. 1 Reg. 13, 9. adde 2 Sam. 23, 16. Sic *Raschio* nihil aliud est, quam signum humiliationis. ita *Midrasch Tillim* f. 62. c. Fusio aquæ nihil aliud significat, nisi quod fecerint pœnitentiam, & effuderint cor suum instar aquarum coram Domino, coll. Thren. 2, 19. At *Lightf.* intelligi vult lotionem, qua se ab idolis mundarint, vt Gen. 35, 2. Ex. 19, 14. n) Iud. 10, 10. 15. Dan. 9, 5. o) *deinde* rite *iudicauit* & disposuit ea, quæ necessaria erant ad iugum Philistæorum excutiendum. *Maius* Oecon. V. T. p. 731.

℣. 7. p) Iud. 9, 47. ό. συνηθροίσθησαν. Act. 12, 12. q) vox bellica vt c. 11, 11 Iud. 6, 3. 5. Es. 7, 1. r) c. 5, 8. s) cf. c. 13, 6. seqq. Iud. 15, 11.

℣. 8. t) *ne taceas. ne tacendo desistas a nobis* Ier. 38, 27. Ps. 28, 1. Iob. 13, 13. u) Precibus n. & fiducia in DEum collocata hostes potius, quam armis vincuntur. vid. Ex. 17. 9. seqq. x) Ps. 3, 9. Ps. 20, 8.

℣. 9. y) *agnum lactis, i. e. lactentem* (3) Es. 40, 11. c. 65, 25. Nom. pr. 1 Sam. 15. 4. z) Prophetica auctoritate & diuino instinctu, vt Elias, qui tamen ne Leuita quidem fuit 1 Reg. 18. Ardentissimis precibus sacrificium ויעלהו ק׳ iungit, vt earum exauditionem in solo Christo, Agno DEi sperandam esse, cum Mose & Patribus testetur. a) Leu. 6, 16. Es. 2, 18. b) cf. c. 12, 19. 23. c) Ps. 99, 6.

℣. 10. d) Ios. 10, 11. 2 Sam. 22, 14. Sir. 46. 27. Apoc. 16, 18. e) *& conturbauit eos* Ps. 18, 15. f) c. 4, 2.

℣. 11. g) infra *Beth-Car.* nomen loci. ℣. 11. h) se in memoriam insignis illius victoriæ cf. not. Deut. 16, 22. Ios. 4, 7. i) *dentem* s. *cornu* rupis aut *scopulum*, ab *acumine* sic dictum. vid. c. 14, 4. 5. Iob. 39, 28. Al. nomen propr. k) itaque fusi fuerunt Philistæi eodem loco, vbi Israelem fuderant & Arcam ceperant ante annos viginti & vnum. *Lightf.* Vide c. 4, 1. c. 5, 1. ℣. 13 l) Iud. 8, 28.

℣. 1. בגבעה cum præmisso *Pronomine* אשר 1. sic sc. 3. & su. 2. ℣. 6. המצפתה per *Tlischakt.* 3. per *Rbhia* 2. at per *Sakephk.* 7. 8. 14. 17. 18. & per ־: *Sakeph.* cum *Tlischagd* simul 10. 11. 15. 19. וישאבו cum *Meth.* sub *Iod* 5. 10. 13. 20. ℣. 10. יהוה sine *Psk* 1. 2. 3. 8. 11. 13. 14. 15. 19. sic sc. 5.

הפלשתים ולא־יספו עוד לבוא בגבול ישראל ותהי
14 יד־יהוה בפלשתים כל ימי שמואל׃ ותשבנה
הערים אשר לקחו־פלשתים מאת ישראל ׀
לישראל מעקרון ועד־גת ואת־גבולן הציל
ישראל מיד פלשתים ויהי שלום בין ישראל ובין
טו האמרי׃ וישפט שמואל את־ישראל כל ימי חייו׃
16 והלך מדי שנה בשנה וסבב בית־אל והגלגל והמצפה
ושפט את־ישראל את כל־המקומות האלה׃
17 ותשבתו הרמתה כי־שם ביתו ושם שפט את־ישראל
ויבן־שם מזבח ליהוה׃

ח ויהי כאשר זקן שמואל וישם את־בניו שפטים לישראל׃
2 ויהי שם־בנו הבכור יואל ושם משנהו אביה שפטים
3 בבאר שבע׃ ולא־הלכו בניו בדרכו ויטו אחרי הבצע
ויקחו־שחד ויטו משפט׃
4 ויתקבצו כל זקני ישראל ויבאו אל־שמואל
ה הרמתה׃ ויאמרו אליו הנה אתה זקנת ובניך לא הלכו
בדרכיך עתה שימה־לנו מלך לשפטנו ככל־הגוים׃
6 וירע הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו תנה־לנו מלך
לשפטנו ויתפלל שמואל אל־יהוה׃
7 ויאמר יהוה אל־שמואל שמע בקול
העם לכל אשר־יאמרו אליך כי לא אתך מאסו כי־
8 אתי מאסו ממלך עליהם׃ ככל־המעשים אשר־עשו
מיום העלתי אותם ממצרים ועד־היום הזה ויעזבני
9 ויעבדו אלהים אחרים כן המה עשים גם־לך׃ ועתה
שמע בקולם אך כי־העד תעיד בהם והגדת להם
משפט המלך אשר ימלך עליהם׃
י ויאמר שמואל את כל־דברי יהוה אל־
העם השאלים מאתו מלך׃

ויאמר

CAP. VIII. ℣. 1. e) bene educatos & sapientes ac probos viros, sed postea muneribus corruptos Ex. 23, 8. *Schmid.* d) *iudices* particulares & sibi subordinatos. cf. Ex. 18, 22, 26. LXX. vt Luc. 12, 14. ℣. 2. e) qui etiam *Vaschni* dictus 1 Par. 6, 13. 18. f) *secundo genitus*, כוליקמץ *ti, secundi* ab eo, *natiuitate* 2 Sam. 3, 3. *di*. Cap. VIII. *gnitate* 1 Sam. 23, 17. &c. g) 1 Par. 6, 13. h) בדרכיו קרי remotiore loco, in extrema parte Iudææ versus austrum. vid. Gen. 21, 31. Iof. 15, 28. ℣. 3. i) v. 5. 1 Reg. 3, 14. 2 Par. 17, 3. k) Gen. 33, 15. Ex. 23, 2. 1 Reg. 2, 28. l) Ex. 18, 21. Ps. 119, 36. *Ion.* mammon mendacii cf. Luc. 16, 9. m) Deut. 10, 17. c. 16, 19. n) auaritiæ dediti muneribus se corrumpi patiebantur, *vt ius peruerterent* Prou. 17, 23. Sic duo *filii Samuelis* populo creant fastidium *gubernationis*, vt duo *filii Eli* crearant antea fastidium religionis *Lightf.* ℣. 5. o) c. 12, 22. Hos. 13, 10. 11. c. 8. 4. Act.

m) *non amplius venerunt* sc. cum exercitu victore; etiamsi non plane expellerentur, nec stipendiis militiæ atributo & stationariis militibus liberarentur, vid. c. 10, 5. c. 13, 3. *Schmid.* ℣. 14. n) *Et redierunt vrbes* s. restitutæ sunt Israelitis cf. 1 Reg. 20, 34. o) quas vrbes possederat Israel aliquando Iof. 15, 45. 46. sed amiserat Iud. 3, 3. coll. Iof. 13, 3. *Lightf.* sed *Schm.* ad h. l. Has ipsas vrbes in potestatem Israelis venisse, credibile non est. Malim Israelem recepisse vrbes suas iuxta fines Philistæorum ab Ekrone vsque Gath. p) *præterea fuit pax*, sec. *Grotium* non ex fœdere, sed mutuo metu. *Lightf.* ita: Pax facta cum Amoræis: tertia enim & quarta generationi illorum osorum Domini incubuerant pœnæ peccatorum, quibus se eorum patres obstrinxerant sed *Schm.* melius dicitur, describi felicitatem temporum iudicatus Samuelis, quod *non tantum Philistæi victi, sed simul etiam pax* fuerit Israeli & quies ab Amoræis. ℣. 15. q) Act. 13, 20. Nam etsi post filios Samuelis substitutos Saul factus est Rex, honorem tamen Iudicis ille semper retinuit, nec curam reip. abiecit: adeo, vt quasi pater & rector, etiam correptor ipsius Saulis fuerit. cf. c. 12, 14, c 13, et. seqq. c. 15, 14. seqq. ℣. 16. r) c. 1, 7. s Gen. 28, 19. Iof. 8, 9. t) Iof. 4, 19. 20. c. 5. 9. 10. u) Schmid. *cum* Noldius *in omnibus locis his*. Adnotat *Schmidius*: Notanter dicitur, vt iudicasse *non in singulis illis locis iudicasse totum Israelem*, sed *ipsos istorum locorum incolas & vicinos*. ℣. 17. x) *Postea redituseius* erat 2 Sam. 1. y) *Ramam*. c 1, c. 19. 18, 22, 23. z) *Ramah* erat locus iudicii perpetuus, per totum annum. Conf. c. 8, 4. a) conf. not v 9. Lou. 17, 4 Deut. 12, 11. b) cf. c. 9, 12. Deut. 27, 6. Iof. 8, 30.

23, 21. p) Lex illa Deut. 17, 14. cautela est, cauens, ne alienigena Rex fieret, non mandatum, vt Rex fieret. *Schmid.* ℣. 6. q) c. 18, 8. Gen. 21, 11. r) Non ægre tulit, quod de filiis conquesti erant, sed quod se, meritissimum Iudicem repudiarent, v. 7 8. & spreto singulari Theocratias priuilegio (Deut. 33, 5.) *Regem* postularent. Quo ipso præfigurarunt Posteros suos, CHRISTVM verum Regem reiicientes, conf. Luc. 19, 14. 27. Ioh. 19, 15. & not. Num. 23. 21. s) consulens DEum, quid faciendum; nam quia sciebat, petitionem esse contra DEum, nullo modo fine iussu diuino in eam consentire voluit *Schmid.* ℣. 7. t) c. 10, 19. Ex. 16, 8. Num. 11, 20. u) c. 11, 12. vid. not. Num 13, 12. Iud 8, 23, ℣. 8. x) Huc respicit c. 10, 18. c. 12, 8. ℣. 9. y) *attamen* c. 18, 17. z) *cum serio hæc contestatus fueris illis* Ier. 11, 7. a) *etiam indicabis* illis *ius Regis* sec. consuetudinem vicinarum gentium; si, eo audito, a proposito suo dimoueri possint. b) vide v. 11. seqq. conf. Deut 18, 3.

℣. 14. ואת־גבולן per *Sekeph* fine *Kadma* 2. 3 sic su. 5. CAP. VIII, ℣. 3. בד־כי sic plene in textu fine nota 12. 14. 15. 20. 21 23. contra *Mas. Erff* h. l. & *impr.* ad Ps. 10, 5. ℣. 4. ויתקבצו ita 1. & *Ber.* at *Mun.* loco *Kadma* 3. per *Sekeph* k. cum *Meth.* 2. 5.-10. 13. 14. 17.-20. idemque fine *Meth.* 11. 12. 15. 16. 21. 22. ℣. 8. ויעזבני per *Sekeph* g. fine *Mun.* 1. 2. 3.

11 ויאמר זה יהיה משפט המלך אשר ימלך עליכם את־
בניכם יקח ושם לו במרכבתו ובפרשיו ורצו לפני
12 מרכבתו׃ ולשום לו שרי אלפים ושרי חמשים ולחרש
חרישו ולקצר קצירו ולעשות כלי־מלחמתו וכלי
13 רכבו׃ ואת־בנותיכם יקח לרקחות ולטבחות
14 ולאפות׃ ואת־שדותיכם ואת־כרמיכם וזיתיכם
טו הטובים יקח ונתן לעבדיו׃ וזרעיכם וכרמיכם יעשר
16 ונתן לסריסיו ולעבדיו׃ ואת־עבדיכם ואת־
שפחותיכם ואת־בחוריכם הטובים ואת־חמוריכם
17 יקח ועשה למלאכתו׃ צאנכם יעשר ואתם תהיו־לו
18 לעבדים׃ וזעקתם ביום ההוא מלפני מלככם אשר
בחרתם לכם ולא־יענה יהוה אתכם ביום ההוא׃
19 וימאנו העם לשמע בקול שמואל ויאמרו לא כי אם־
כ מלך יהיה עלינו׃ והיינו גם־אנחנו ככל־הגוים ושפטנו
21 מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את־מלחמתנו׃ וישמע
שמואל את כל־דברי העם וידברם באזני יהוה׃
22 ויאמר יהוה אל־שמואל שמע בקולם
והמלכת להם מלך ויאמר שמואל אל־אנשי ישראל
לכו איש לעירו׃

CAP IX.

ט ויהי־איש מבן ימין
ושמו קיש בן־אביאל בן־צרור בן־בכורת בן־אפיח בן־
2 איש ימיני גבור חיל׃ ולו־היה בן ושמו שאול בחור
וטוב ואין איש מבני ישראל טוב ממנו משכמו ומעלה
3 גבה מכל־העם׃ ותאבדנה האתנות לקיש אבי
שאול ויאמר קיש אל־שאול בנו קח־נא אתך את־
4 אחד מהנערים וקום לך בקש את־האתנת׃ ויעבר
בהר־אפרים ויעבר בארץ־שלשה ולא מצאו ויעברו
בארץ־שעלים ואין ויעבר בארץ־ימיני ולא מצאו׃
ה המה באו בארץ צוף ושאול אמר לנערו אשר־עמו
לכה

הל׳ דגושה | מבנימין קרי

℣. 11. e) v. 9. c. 10, 25. Deut. 17, 14. seqq. *Indigitat ius Regi a Deo indultum.* Pfeiff. in dub. vex. ad h. l. Sed illud non nisi *per Legem Mosaicam restrictum* intelligendum est: nec aliter intelligi ius divinum permittit. Quare hic sensus est DEi & Samuelis: Quoniam, o Seniores populi mei, postulatis vobis Regem, iuxta morem omnium vicinarum gentium; audite etiam, quodnam sit *ius regium* iuxta earundem gentium consuetudinem. Equidem ius hoc, non pro libidine gentilium Regum, sed *secundum legem divinam* Deut. 17, 6. seq. usurpandum erit; interim tamen non tantum radix eius, Maiestatis regiæ aliquis splendor, sed & specialia Regis iura, quatenus divinæ legi non contraveniunt, vi petitionis vestræ manebunt. Ubi videtis non tantum, *quod in se longe durior & onerosior futurus sit vester sub Regibus status, quam sub Iudicibus fuit*, sed etiam quam facilis sit Regis in tyrannidem lapsus, sive *iuris Regii abusus*.---Quare tempus est, ut iam rem maturius consideretis, dum pœnitentiæ locus datur. Electo semel Rege, sera erit pœnitentia. *Schmid.* d) *Exponet eos sibi in curribus suis* aurigas, Gen. 41, 43. conf. Ex. 33, 22. e) *& in equis suis* l. *inter equites.* Arabice *Pheras* notat *equum, pharis* a. *equitem*, Conf. etiam 2 Sam. 1, 6. Ef. 21, 7. 9. 8. 28, 28. f) 2 Sam. 15, 1. 1 Reg. 1, 5. ℣. 12. g) Ex. 18, 25. h) *& ad arandum* 1 Reg 19, 19. i) *arationem suam* (3) Gen. 45, 6. k) vid Deut. 1, 41. ℣. 13. l) *unguentariæ* (1) Neh. 3, 8 conf. Ex. 30, 25. m) *& coquas* (1) c. 9, 23 n) *& pistrices* (1) cf. c. 28, 24. ℣. 14. o) Atqui Achabus 1 Reg. 21 Nabothi vineam postulare non est ausus, & deinde gravissime punitus. Respondet Pfeifferus l. c. distinguendo הק׳ בקמץ inter Regem *constituendum*, cui talia cedenda erant; & *constitutum*, qui postmodum rebus suis debebat extra casum *veræ necessitatis* esse contentus. Conf. Ez. 45, 8. c. 46, 18. ℣. 16. p) c. 12, 3. q) *& adhibebit* l. *adpropriabit* eos ad opus suum. cf. Gen. 12, 5. ℣. 17. r) *decimabit, decimas exiget* ℣. 15. LXX. vt Hebr. 7, 5. ℣. 18. s) *quod si clamabitis ob Regem vestrum* cf. 1 Reg. 12, 4. t) *non respondebit* vel *audiet vos* Dominus, nec pro lubitu vestro Reip. statum mutabit. ℣. 19. u) *non mutamus sententiam* c. 12, 12. conf. Gen. 19, 2. Hagg. 2, 12. ℣. 20. x) q. d. si illæ fuerint tare Regem suum possunt, quid ni etiam nos? y) sc. contra Nachasum c. 11, 1. c. 12, 12. ℣. 22 z) q. d. fiat, quod pertinaciter vultis. Dabit vobis DEus Regem, sed iratus c. 12, 17. Hos. 13, 11. & invitus Hos. 8, 4. Ceterum quem exitum habiturum esset impium illud & noxium consilium, & quæ futura totius regiminis Regii in gente Iudaica fata, breui Saulis regimine adumbratum fuit. CAP. IX. ℣. 1. a) c. 14, 51. b) qui Ner vocatur 1 Par. 8, 33. c. 9, 39. c) filii Tseror, qui Tsur 1 Par. 8, 30. d) i. e. *Beniaminita* v. 4. 2 Sam. 10, 1. e) Ruth 2, 1. ℣. 2. f) *bonus forma* seu *pulcher* Gen. 6, 2. Exod. 2, 2. g) cap. 10, 9. h) c. 10, 23. ℣. 3. i) i. e. *amissæ* x. *fuerunt.* v. 20. Deut. 22, 3. ὁ καὶ ἀπωλόντα. Mat. 18, 11. Luc. 15, 4. ℣. 4. k) Ios. 17, 15. 18. Iud. 18, 2. l) propr. 2 Reg. 4, 42. m) q. d. *vulpium.* vid. c. 13, 17. cf. Ioh. 3, 23. ℣. 5. n) c. 1, 1. o) LXX. vt v. 8. 10. & Ioh. 6, 9.

℣. 16. עבדיכם Per *Tlischagdola* l. 2. contra *Masor. Erffurt.* quæ *Tlischakt.* cum *Psik* poscit. ℣. 19. ויאמרו *milel* l. 2. 5. & *Ber.* cum adiecto *Psik* l. secund. *Masor. Erff.* לא sine *Dagesch* 2. 3. 10. 19. 20. 23. contra *M. I.* & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 31. d. item contra *Mas. impr.* h. l. Gen. 19, 2. & Dan. 5, 11. CAP. IX. ℣. 1. מבן ימין ita l. 2. 3. 21. recte sine *Makk.* quod alii interponunt contra rationem τῆς *Kri & Ctibh.* בכורת per *Kametz* 2. sec. *Mas. Erff.* ℣. 2. היה *milel* l. 3. 5. 21. 22. ℣. 4. שלשה *milra* l. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. שעלים sic per *Dualem* exprimunt l. 2. & in marg. 6. 9. 22. sic sup. 5.

לְכָה וְנָשׁוּבָה פֶּן־יֶחְדַּל אָבִי מִן־הָאֲתֹנוֹת וְדָאַג לָנוּ׃
6 וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה־נָא אִישׁ־אֱלֹהִים בָּעִיר הַזֹּאת וְהָאִישׁ
נִכְבָּד כֹּל אֲשֶׁר־יְדַבֵּר בּוֹא יָבוֹא עַתָּה נֵלְכָה שָּׁם אוּלַי
7 יַגִּיד לָנוּ אֶת־דַּרְכֵּנוּ אֲשֶׁר־הָלַכְנוּ עָלֶיהָ׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל
לְנַעֲרוֹ וְהִנֵּה נֵלֵךְ וּמַה־נָּבִיא לָאִישׁ כִּי הַלֶּחֶם אָזַל
מִכֵּלֵינוּ וּתְשׁוּרָה אֵין־לְהָבִיא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים מָה אִתָּנוּ׃
8 וַיֹּסֶף הַנַּעַר לַעֲנוֹת אֶת־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר הִנֵּה נִמְצָא בְיָדִי
רֶבַע שֶׁקֶל כָּסֶף וְנָתַתִּי לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וְהִגִּיד לָנוּ אֶת־
9 דַּרְכֵּנוּ׃ לְפָנִים ׀ בְּיִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמַר הָאִישׁ בְּלֶכְתּוֹ
לִדְרוֹשׁ אֱלֹהִים לְכוּ וְנֵלְכָה עַד־הָרֹאֶה כִּי לַנָּבִיא הַיּוֹם
10 יִקָּרֵא לְפָנִים הָרֹאֶה׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לְנַעֲרוֹ טוֹב דְּבָרְיךָ
לְכָה ׀ נֵלֵכָה וַיֵּלְכוּ אֶל־הָעִיר אֲשֶׁר־שָׁם אִישׁ הָאֱלֹהִים׃
11 הֵמָּה עֹלִים בְּמַעֲלֵה הָעִיר וְהֵמָּה מָצְאוּ נְעָרוֹת יֹצְאוֹת
12 לִשְׁאֹב מָיִם וַיֹּאמְרוּ לָהֶן הֲיֵשׁ בָּזֶה הָרֹאֶה׃ וַתַּעֲנֶינָה
אוֹתָם וַתֹּאמַרְנָה יֵּשׁ הִנֵּה לְפָנֶיךָ מַהֵר ׀ עַתָּה כִּי הַיּוֹם
13 בָּא לָעִיר כִּי זֶבַח הַיּוֹם לָעָם בַּבָּמָה׃ כְּבֹאֲכֶם הָעִיר כֵּן
תִּמְצְאוּן אֹתוֹ בְּטֶרֶם יַעֲלֶה הַבָּמָתָה לֶאֱכֹל כִּי לֹא־
יֹאכַל הָעָם עַד־בֹּאוֹ כִּי־הוּא יְבָרֵךְ הַזֶּבַח אַחֲרֵי־כֵן
יֹאכְלוּ הַקְּרֻאִים וְעַתָּה עֲלוּ כִּי־אֹתוֹ כְהַיּוֹם תִּמְצְאוּן אֹתוֹ׃
14 וַיַּעֲלוּ הָעִיר הֵמָּה בָּאִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְהִנֵּה שְׁמוּאֵל יֹצֵא
טו לִקְרָאתָם לַעֲלוֹת הַבָּמָה׃ וַיהוָה גָּלָה
אֶת־אֹזֶן שְׁמוּאֵל יוֹם אֶחָד לִפְנֵי בוֹא־שָׁאוּל לֵאמֹר׃
16 כָּעֵת ׀ מָחָר אֶשְׁלַח אֵלֶיךָ אִישׁ מֵאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּמְשַׁחְתּוֹ
לְנָגִיד עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מִיַּד פְּלִשְׁתִּים
17 כִּי רָאִיתִי אֶת־עַמִּי כִּי בָּאָה צַעֲקָתוֹ אֵלָי׃ וּשְׁמוּאֵל
רָאָה אֶת־שָׁאוּל וַיהוָה עָנָהוּ הִנֵּה הָאִישׁ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי
18 אֵלֶיךָ זֶה יַעְצֹר בְּעַמִּי׃ וַיִּגַּשׁ שָׁאוּל אֶת־שְׁמוּאֵל בְּתוֹךְ
19 הַשַּׁעַר וַיֹּאמֶר הַגִּידָה־נָּא לִי אֵי־זֶה בֵּית הָרֹאֶה׃ וַיַּעַן
שְׁמוּאֵל

29.& c.7,9.17. ℣. 13. *l) quando statim intrabitis in urbem, sic certo inuenietis eum.* *m)* de sacro epulo. cf. Ex. 18, 12. c.24,5. c.32, 6. c.34,15. Leu. 7,19. Num. 25, 2. Deut. 12, 7. supplet a. *Schmid*: adeoque commoraturus non est hic. *Quia* &c. *n)* Deut. 8, 10. Luc. 24, 30. 1 Tim. 4, 4. *o) prout hodie* adest. cf. Neh. 5, 11.

℣. 14. *p) iamque ipsam urbem ingrediebantur.* cf. c. 11,11. Ex. 24,18. ℣. 15. *q) reuelauerat*, q. d. *retexerat aurem.* c. 20, 12. 2 Sam. 7, 27. cf. Es. 50, 4. 5. *r)* c.16, 8.12. ℣. 16. *s)* c. 26, 12. *t)* prouidentia mea eius iter ita dirigam, ut ad te veniat. cf. Gen. 45, 5. 7. 8. *u)* Act. 13, 21. *x)* c.10,1. ὁ χειροτονήσεις αὐτόν. Hebr. 1, 9. *y)* Ex. 2, 25. c. 3, 7. c. 4, 31. *z)* Ex 2, 23. 24. c. 3, 9. q. d. non tam respicio, quod Regem sibi male expetunt, quam seruitutem, qua Philistaei eos iniuste premunt.

℣. 17. *a)* adflatu spiritus sui ℣. 15. c. 16, 7. 11. *b) potens erit in populo meo*, imperium *obtinebit* 2 Par. 14, 10. Iob. 12, 15. ℣. 18. c) Num. 4, 19. *d)* vid. ℣. 9.

p) & solicitus fit de nobis. c. 10, 2. LXX ut Tit. 3, 8.

℣. 6. *q)* Iud. 13, 6. 2 Reg. 4, 40. vid. not. Deut. 33, 1. *r) venerabilis, grauis*, vel sec. *Schmid.* aliosque *celebris.* cf. c. 22, 14. Es. 3, 5. *s)* Iud. 13, 11. 17. *t)* qua ratione *iter nostrum*, quo hucusque defatigati sumus eundo, porro instituere debeamus. *Schm.*

℣. 7. *u) quid tum afferemus?* Honoraria n. dabantur Prophetis in sustentationem propriam vel discipulorum. *Schm.* Conf. 1 Reg. 14, 3. 2 Reg. 4, 42. c. 8, 8. *x) abiit* (6) Ier. 2, 36. *y) donarium, munus*, quod adfertur ab eo, qui ad videndum admittitur. *Coec. Lex.* (1) cf. Es. 57, 9. *z) non licet offerre.* Schmid.

℣. 8. *a) apud me.* Gen. 44, 16. Ex. 21, 16. *b) quadrans sicli* Ex. 29, 40. cf. *dimidium sicli* sanctuario inferendum Ex 30. 13.

℣. 9. *c) Antea, olim* Deut. 2, 10. 12. LXX ut Ioh. 1, 15. 27. *d)* Ex. 18, 15. *e)* 1 Par. 16, 28. c. 29, 29. cf. Num. 12, 6. c. 24, 4. 2 Reg. 17, 13. Es. 1, 1. c. 29, 10. Amos 7, 12. *f)* q. d. Saul & seruus ipsius vocabulo *Videntis* usi sunt, quod ex antiquitate apud illos remansit; cum alioquin isto tempore vocabulum *Nabi* usitatius esset. *Schmid.* coll. c. 10, 11. 12. quod tamen nec veteribus fuit ignotum. vid. Gen. 20, 7. Num. 11, 29. c. 12, 6. &c.

℣. 11. *g)* Gen. 24, 11. 13. Ioh. 4, 7.

℣. 12. *h)* Non quasi adeo prope adesset; sed *viam ipsis hac voce monstrant*, q. d. Pergite modo via recta, quae ante vos est *Schmid.* *i) sacrificium.* Arbitror ciuibus Ramae hoc peculiare, solenne, annuum votiuumque festum cum sacrificiis fuisse, in memoriam singularis beneficii diuini, fortassis ipso Samuele auctore ac suasore, pie institutum; ut illud Iud. 21, 19. *Schmid.* *k)* cf. not. ℣ 19.

℣. 5. ודאג *Milra* 1. 3. 6. 9. 20. sic su. 5. contra *Mas. Erff.* ℣. 6. שם *Schin* geminatum per *Dagesch.* 1. 2. 5. ℣. 8. ויאמר per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. ℣. 10. דבריך ita cum *Iod* otioso, & nota לא קרי י׳ *Mas. Erff.* & sic se. 2. לכה sine *Psik* 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. contra *Mas.* 3. ונלכה cum praef. *Vau* su. 5. & sic habet in marg. 6. 9. ℣. 12. מהר sine *Psik* 1. 3. ℣. 13. העיר per *Munach* non male 1. 2. 3. 6. 10. 19. & simul cum *Psik* 5 ℣. 15. ויהוה ita solus 1. sec. analogiam; reliqui omnes habent *Sakephk.* cum *Meth.* ℣. 16. כעת sine *Psik* 1. 5. contra *Mas.* 3. & *Erff.* ℣ 17. יעצר per *Chatephpat.* praec. *Meth.* 3. & *Ber.* sic. su 5.

שְׁמוּאֵל אֶת־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָרֹאֶה עֲלֵה לְפָנַי
הַבָּמָה וַאֲכַלְתֶּם עִמִּי הַיּוֹם וְשִׁלַּחְתִּיךָ בַבֹּקֶר וְכֹל אֲשֶׁר
כ בִּלְבָבְךָ אַגִּיד לָךְ׃ וְלָאֲתֹנוֹת הָאֹבְדוֹת לְךָ הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת
הַיָּמִים אַל־תָּשֶׂם אֶת־לִבְּךָ לָהֶם כִּי נִמְצָאוּ וּלְמִי כָּל־
21 חֶמְדַּת יִשְׂרָאֵל הֲלוֹא לְךָ וּלְכֹל בֵּית אָבִיךָ׃ וַיַּעַן שָׁאוּל
וַיֹּאמֶר הֲלוֹא בֶן־יְמִינִי אָנֹכִי מִקְּטַנֵּי שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִשְׁפַּחְתִּי הַצְּעִרָה מִכָּל־מִשְׁפְּחוֹת שִׁבְטֵי בִנְיָמִן וְלָמָּה
22 דִּבַּרְתָּ אֵלַי כַּדָּבָר הַזֶּה׃ וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת־שָׁאוּל וְאֶת־
נַעֲרוֹ וַיְבִיאֵם לִשְׁכָּתָה וַיִּתֵּן לָהֶם מָקוֹם בְּרֹאשׁ הַקְּרוּאִים
23 וְהֵמָּה כִּשְׁלֹשִׁים אִישׁ׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל לַטַּבָּח תְּנָה
אֶת־הַמָּנָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ שִׂים
24 אֹתָהּ עִמָּךְ׃ וַיָּרֶם הַטַּבָּח אֶת־הַשּׁוֹק וְהֶעָלֶיהָ
וַיָּשֶׂם ׀ לִפְנֵי שָׁאוּל וַיֹּאמֶר הִנֵּה הַנִּשְׁאָר שִׂים־
לְפָנֶיךָ אֱכֹל כִּי לַמּוֹעֵד שָׁמוּר־לְךָ לֵאמֹר הָעָם
קָרָאתִי וַיֹּאכַל שָׁאוּל עִם־שְׁמוּאֵל בַּיּוֹם
כה הַהוּא׃ וַיֵּרְדוּ מֵהַבָּמָה הָעִיר וַיְדַבֵּר עִם־שָׁאוּל
26 עַל־הַגָּג׃ וַיַּשְׁכִּמוּ וַיְהִי כַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר וַיִּקְרָא
שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל הַגָּג לֵאמֹר קוּמָה וַאֲשַׁלְּחֶךָּ וַיָּקָם
שָׁאוּל וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם הוּא וּשְׁמוּאֵל הַחוּצָה׃
27 הֵמָּה יוֹרְדִים בִּקְצֵה הָעִיר וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֶל־שָׁאוּל
אֱמֹר לַנַּעַר וְיַעֲבֹר לְפָנֵינוּ וַיַּעֲבֹר וְאַתָּה עֲמֹד כַּיּוֹם
וְאַשְׁמִיעֲךָ אֶת־דְּבַר אֱלֹהִים׃

CAP. X.

י וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת־פַּךְ הַשֶּׁמֶן וַיִּצֹק עַל־רֹאשׁוֹ וַיִּשָּׁקֵהוּ
וַיֹּאמֶר הֲלוֹא כִּי־מְשָׁחֲךָ יְהוָה עַל־נַחֲלָתוֹ לְנָגִיד׃
2 בְּלֶכְתְּךָ הַיּוֹם מֵעִמָּדִי וּמָצָאתָ שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִם־קְבוּרַת
רָחֵל בִּגְבוּל בִּנְיָמִן בְּצֶלְצַח וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ נִמְצְאוּ
הָאֲתֹנוֹת אֲשֶׁר הָלַכְתָּ לְבַקֵּשׁ וְהִנֵּה נָטַשׁ אָבִיךָ אֶת־
דִּבְרֵי הָאֲתֹנוֹת וְדָאַג לָכֶם לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לִבְנִי׃

הגגה קרי

פתח באתנח

v. 19. e) *in excelsum illud* v. 12. 13. 1 Reg. 3, 2. vbi ratio exstat, quod non exstructum esset Templum, de quo Deut. 12, 5-11. f) *quod in animo tuo* proposuisti me interrogare. c. 14, 7. 2 Sam. 7, 3. Deut. 8, 2. Sed Schmid. *Et quicquid desiderare potest cor tuum, dicam tibi:* respiciendo ad regnum, quod vt opinionem superabat, ita in temporalibus amplius quidem desiderari non poterat.

v. 20. g) c. 25, 25. Ex. 9, 21. h) cf. c. 8, 11. seqq. Hagg. 2, 7. q. d. *Quæ ex toto Israele splendidiora & meliora possidebit, quam tu?* Sed aliis interpretibus indicat Samuel, *quod omne desiderium Israelis* de Rege constituendo ad eum spectet.

v. 21. i) cf. Iud. 20, 46. seqq. c. 21, 1. seqq. k) Ps. 68, 28. Ps. 60, 22. l) cf. c. 10, 16. 22. & 2 Reg. 8, 13. Sic *Saul*, dum asinas quærit, *regnum* inuenit: & Gibea, quæ aliquando tam abominabilis fuerat, tamque abominabiliter destructa Iud. 20. nunc ex se *primum Regem Israelis* largitur. *Lightf.* Mysterium crucis in eo significatum. Cf. c. 15, 17. & de Dauide c. 16, 11. 2 Sam. 7, 8. Ps. 78, 70. 71.

v. 22. m) *in conclaue.* Neh. 13, 5. ὁ. εἰς τὸ κατάλυμα. Sic Marc. 14, 14. n) *in principio, i. e. summum locum inter inuitatos.* 1 Reg. 21, 9. Deut. 20, 9.

v. 23. o) c. 8, 13. p) *partem illam.* c. 1, 5.

v. 24. q) *Extulit ergo* sc. *ex olla.* coll. יַעֲלֶה c. 2, 14. r) *armum,* s. vt *Gusset* contendit, *crus* sinistrum, cum dexter esset Sacerdotis, Leu. 7, 32. 33. s) *& quod super eo.* conf. Mich. 1, 11. t) Et dixit Samuel: *ecce relictum* s. *residuum* hoc est: & reliquis inuitatis suæ portiones sunt. Gen. 43, 18. u) *in hoc tempus præstitutum* c. 13, 8. x) *adseruatum tibi est.* Coh. 5, 12. y) *dum dixi* coquo. z) *populum* l. *aliquos de populo inuitaui,* præter eos, quos inuitarunt, qui sacrificia offerunt. Subint. מן *Schmid.*

v. 25. a) Ios. 2, 6. cf. Deut. 22, 8.

v. 26. b) Gen. 19, 15.

v. 27. c) 2 Reg. 4, 31. cf. Iud. 3, 19. d) Parenthesis. e) *nunc.* c. 2, 16. Gen. 25, 31.

CAP. X, v. 1. f) *lenticulam.* (3) 2 Reg. 9, 1. 3. ὁ. τὸν φακόν. vt 1 Sam. 16, 13. g) osculo amoris & dignitatis. cf. 1 Reg. 19, 18. Ps. 2, 12. h) *nonne* hoc sic ideo? Interr. emph. Conf. not. Ios. 1, 9. Deut. 3, 11. i) c. 9, 16. k) Act. 13, 21.

v. 2. l) in maiorem eius rei fidem signa adduntur: *primo* nuncium de asinabus inuentis. cf. v. 3. 5. m) Gen. 35, 19. 20. n) *in confinibus* Iudæ & Biniamin. o) nomen loci, p) *omisit.* c. 12, 22. q) c. 9, 5.

v. 21. אָנֹכִי *Milra* per *Paschta* simplex 7. 8. 11. 12. 14--18. 23. & *Ber.* contra *Masoram* 1. 2. 3. & Erff. h. l. itemque *impressam* hic & Gen. 3, 10. v. 22. וַיְבִאֵם *defect.* 1. & sic correctum in 2. secund. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* v. 24. שָׁמוּר ita omnes nostri *milel* secund. *Mas.* 1. & *Erff.* ל מלעיל; at 3. *Metheg milra* figit. CAP. X, 2. קְבֻרַת sic *defect.* 1. 2. & sic se. 3. secund. *Mas.* 1. h. l. item *Erff.* ad Ier. 22, 19. & *impress.* ad Gen. 35, 20. Ceteri *plene* per *Schurek* scribunt. בְּצֶלְצַח per *Kamets* 7. 8. 15. sic sn. 2. 5. contra *Mas.* 1. 2. 3. & *Erffurt.*

3 וחלפת משם והלאה ובאת עד־אלון תבור ומצאוך
שם שלשה אנשים עלים אל־האלהים בית־אל
אחד נשא ׀ שלשה גדיים ואחד נשא שלשת
4 ככרות לחם ואחד נשא נבל־יין׃ ושאלו לך לשלום
ונתנו לך שתי־לחם ולקחת מידם׃ אחר כן ה
תבוא אל־גבעת האלהים אשר־שם נצבי
פלשתים ויהי כבאך שם העיר ופגעת חבל
נבאים ירדים מהבמה ולפניהם נבל ותף וחליל
6 וכנור והמה מתנבאים׃ וצלחה עליך רוח יהוה
7 והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר׃ והיה כי
תבאינה האתות האלה לך עשה לך אשר־
8 תמצא ידך כי האלהים עמך׃ וירדת לפני הגלגל
והנה אנכי ירד אליך להעלות עלות לזבח זבחי
שלמים שבעת ימים תוחל עד־בואי אליך והודעתי
9 לך את אשר תעשה׃ והיה כהפנתו שכמו
ללכת מעם שמואל ויהפך־לו אלהים לב אחר ויבאו
כל־האתות האלה ביום ההוא׃
י ויבאו שם הגבעתה והנה חבל־
נבאים לקראתו ותצלח עליו רוח אלהים ויתנבא
11 בתוכם׃ ויהי כל־יודעו מאתמול שלשם ויראו
והנה עם־נבאים נבא ויאמר העם איש אל־
רעהו מה־זה היה לבן־קיש הגם שאול
12 בנביאים׃ ויען איש משם ויאמר ומי אביהם
על־כן היתה למשל הגם שאול בנבאים׃
13 ויכל מהתנבות ויבא הבמה׃ 14 ויאמר דוד שאול
אליו ואל־נערו אן הלכתם ויאמר לבקש את־
האתנות ונראה כי־אין ונבוא אל־שמואל׃
טו ויאמר דוד שאול הגידה־נא לי מה־אמר
לכם

7,15.q)c.11,14. c.13,7. c.15,12. Iof. 4, 19. r) Ex.20,21. Leu. 3, 1. s) ex ſpe-ctabu. c. 13, 8. 2 Reg. 6, 33. ✠. 9. t) cum viueret. Ier. 48,39. u) c.9,2. Comprehendit hoc nomen vtrumq; humeri poſteriorem compagem, ideoque ſemper eſt ſingulare: כתף autem, quod humerum notat, dum homo ſpectatur ab anteriori parte (Iob 31,22.) etiam eſt plurale. c. 17, 6. Guſſet. x) vid. v. 6. y) Fecit eum ſolito fortiorem ac prudentiorem: etiam momentaneum propheticæ donum ei contulit. v.12. coll. c.19, 20. 24. Spiritum autem illum regno adminiſtrando idoneum. יתיר י צל״כ poſtea in pœnam ei abstulit Deus. c. 16,14. cf. Pſ.51, 13. 14. Grot. ✠.10. z) In primis cum venirent Saul & ſeruus eius. c.9,27. a) v.5. cf. c.19,20. b) vid. v.5. cf. Num. 11, 25. ✠.11. c) cf. Marc. 6,3. d) c. 19, 24. ✠.12. e) Reliqui vero pater eorum (ceterorum Prophetarum) niſi Deus, quipro ſua libertate dona diſtribuit. ✠.13. f) in excelſum prope Gibeam. v. 5. ✠. 14. g) Patruus Saulis, cauſſam doni prophetici exploraturus. c.14, 50. Leu. 10. 4. h) quo tandem? Iob. 8, 2.

✠.3. r) Cum que tranſieris. Iob. 4, 15. s) & vltra. c. 20, 22. Gen. 19, 9. t) vsque ad quercetum. Gen. 13, 18. c. 14, 13. u) Schmid aliud est mons Tabor, in terra Zabulon, & aliud quercetum vel planities Tabor h. l. Conf. Ioſ. 19, 12. Ier. 46, 18. Hoſ. 5, 1. x) Alterum ſignum ſalutatio officioſa & munus. ✠.4 conf. v. 2. 5. 6. y) domum Dei in Gibea ſ. Kiriath-iearim, vbi tum erat arca fœderis. cf. ✠.5. c. 6, 21. c. 7, 1. 2 Sam. 6, 3. 4. z) tractus 1 Par. 16, 3. pro quo eſt חלת 2 Sam. 6, 19. Planitiem notat Gen. 13, 10. 11. c. 19, 17. & Talentum Ex. 25, 39. c. 38, 27. a) vtrem vini. c. 1, 24. c. 25, 18. ✠.4. b) Gen. 43, 27. Iud. 18. 15. ✠.5. c) Gibeam Dei. Ion vbi ſerat arca Domini. Hillero eſt Kiriath-iearim. cf. not. c. 7. 1. d) ſtationes ſ. ſtationarii milites. c. 13, 3. 2 Sam. 8, 6. e) qui irruptionem fecerant, occupato vno alteroue loco. Schmid. vid not. c. 7. 13. f) cateruam. v. 10. proprie funis Ioſ. 2. 15. Vti Galli ſuum Bande ad vinculum & ad cateruam ſignificandam adhibent. g) Ef. 5, 12. conf. Iud. 11, 34 h) & fiſtula. (5) Ef. 30, 29. i) c. 19, 23. 24. Num. 11, 25. Ion. laudantes Deum ſe. inſtrumentis ſuis & pſalmis. Nabi is eſſe dicitur, qui verba Dei, alias ignota, ex loquitur ac profert. Schmidius. ✠.6. k) v. 10 Iud. 14. 6. conf. 2 Reg. 3, 15. Tertium ſignum. l) Ex. 3, 3. m) & ſubito mutaberis per regia Spiritus S. dona. v. 9. Tit 3, 3. 6. ✠. 7. n) Iud. 9, 33. o) c. 25, 8. Coh. 9, 10. p) alacri animo, quæ ſiue fors, ſiue neceſſitas obtulerit & fieri vrget. Sc. poſtquam Gilgale ſacra rite peracta. v. 8 & Mizpæ Rex proclamatus eſſet v. 17 ſeqq. Schmidius. ✠. 8. p) Hoc mandatum ad totam vitam Samuelis pertinet. Schm. vide not. c.

✠.3. נשא alterum, loco Rbhia Sakephk. habent 12. 14 16. 17. 18. 20. 21. 23. & Ber. incongrue & ſine ſenſu, at. 1. per Mahpach. נבל per Merca 1. 1. 3. 6. 9. 10. 12. 16. 20. 21. 21. 23. Nun per Segol 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 21. 22. 23. ſec. M. I. at cum ceteris noſtris per Tſere aliqui codd. in ✠. 1. ✠. 5. גבעת ſine præmiſſa particula אל 1. 2. 5. 11. 15. 22. qui poſtremus in marg. notat: בכל״ ס״ס כו אין כאן אל In omnibus libris Hiſpp. nullum h. l. אל reperiri. נבל Nun per Segol 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20 23. ✠.7. אשר per Mun. 1. 3. 7. 8. 10. 11. 19 ſic ſe. 5. ✠. 14. דוד defect. hic & ✠. 15. ſcribunt 1. 2. ſecund. Maſ. 2. & Erf. ויאמר per Rbhia 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22.

To

16 לכם שמואל : ויאמר שאול אל־דודו הגד הגיד
לנו כי נמצאו האתנות ואת־דבר המלוכה לא־
הגיד לו אשר אמר שמואל :
17 ויצעק שמואל את־העם אל־
18 יהוה המצפה : ויאמר ׀ אל־בני ישראל כה־
אמר יהוה אלהי ישראל אנכי העליתי את־
ישראל ממצרים ואציל אתכם מיד מצרים
ומיד כל־הממלכות הלחצים אתכם :
19 ואתם היום מאסתם את־אלהיכם אשר־הוא מושיע
לכם מכל־רעותיכם וצרתיכם ותאמרו לו כי־מלך
תשים עלינו ועתה התיצבו לפני יהוה לשבטיכם
כ ולאלפיכם : ויקרב שמואל את כל־שבטי ישראל
21 וילכד שבט בנימן : ויקרב את־שבט בנימן
למשפחתו ותלכד משפחת המטרי וילכד שאול בן־
22 קיש ויבקשהו ולא נמצא : וישאלו־עוד ביהוה הבא־
עוד הלם איש
23 ויאמר יהוה הנה־הוא נחבא אל־הכלים : וירצו
ויקחהו משם ויתיצב בתוך העם ויגבה מכל־העם
24 משכמו ומעלה : ויאמר שמואל אל־כל־העם הראיתם
אשר בחר־בו יהוה כי אין כמהו בכל־העם וירעו כל־
כה העם ויאמרו יחי המלך : וידבר
שמואל אל־העם את משפט המלכה ויכתב בספר
וינח לפני יהוה וישלח שמואל את־כל־העם איש
26 לביתו : וגם־שאול הלך לביתו גבעתה וילכו עמו
27 החיל אשר־נגע אלהים בלבם : ובני בליעל אמרו
מה־ישענו זה ויבזהו ולא־הביאו לו מנחה ויהי
כמחריש :

CAP. XI.

יא ויעל נחש העמוני ויחן על־יבש גלעד ויאמרו כל־

℣.15. *i*) Ex responsione Saulis v.14. *patruus* ipsius aliquid subodoratus est apud Samuelem gestum esse, vnde tanta mutatio existeret. Hinc dixit: *Quid vobis dixit Samuel?* non tam de asinabus responsum, quam aliud quid expiscaturus *Schmid.*
℣.16. *k*) ex modestia v.22.27. c.9,21. & quia Samuel nec puerum eius rei conscium adhuc esse voluit. c. 9, 27.
℣.17. *l*) *Samuel autem conuocauit* seu conuocari fecit. Hiph. (1) cf. Iud. 7, 23. 24. *m*) cf v.19 c.7, 6. quia illic altare fuit, & oratorium Deo sacrum. *Abarb.* *n*) c.7, 5. 6. 16 vbi Sanhedrin sedem habebat. *Lightf.*
℣.18. *o*) vid. c.8,8. *p*) Ex.3,9. Iud. 4,3.
℣.19. *q*) c.8,7. *r*) c. 8, 5. *s*) c. 12, 7.16. *t*) v.17. c. 11, 15. *u*) vid. Deut. 33, 17. & Iud. 6, 15.
℣.20. *x*) cf. Ios. 7, 14. seqq. *y*) per sortem, vt c 14, 41. 42. sed h. l. ex instinctu diuino, vt Ios. 7, 14.
℣.21. *z*) c 9,1.
℣.22. *a*) per Vrim & Thummim. c. 14, 37. Iud. 1, 1. *b*) *porro*, quia iam semel per sortem interrogauerant Deum. *c*) num adhuc ille veniet *huc?* Ex. 3, 5. Iud. 18, 3. *d*) adest, sed (ex modestia ℣.16.) *latet* 2 Sam. 17, 9. *e*) c. 17, 22. *apud vasa s. impedimenta populi* certo in loco deposita, quorum custodibus se ipse immiscuit. *Schmid.*
℣.23. *f*) sc. *in medium deductus* a Samuele, vt ab omnibus videri posset: quod eo melius fieri potuit, quia adeo procerus fuit. *Schm.* *g*) c. 9, 2.
℣.24. *h*) c.17, 25. *i*) Probat, quod sapientissime a Deo electus sit, vir quippe elegantissimus & singularis staturæ, quæ ipsa quoque sit venerabilis. *Schmid.* *k*) 1 Reg. 1, 25. 39. 2 Par. 23. 11. Rex renunciatus est, tum sorte, tum voto populi. *Lightf.*
℣.25. *l*) c 8, 11. Deut. 17, 18. *m*) *eumque reposuit.* Num. 17, 19. 22. *n*) in loco sacro. cf. v.19.
℣.26. *o*) vid. v.5. 10. *p*) *robur s. exercitus.* 2 Reg. 6, 15. vel subint. אנשי vt 2 Sam. 11, 16. Ps. 76, 6. *q*) conf. 1 Reg. 19, 5. 7.
℣.27. *r*) quâ humili noui Regis forma offendebantur. c. 11, 12. vid. not. Deut. 13, 14. *s*) 2 Par. 17, 5. *t*) sed ille fuit *sicut surdus*, Es. 42, 18. Ps. 38, 14. Mich. 7, 16. & *tacens* Gen. 24. 21. Num. 30, 5. 8.
CAP. XI, ℣.1. *u*) *Adscenderat autem* c.7. 7. *x*) antequam Saul Rex crearetur. vid. not. c. 8, 20. & conf. c. 12, 12. *y*) Ammonitæ, antea a Iiphtacho humiliati Iud. 11, 33. vires resumserant. *z*) *&* *castra posuit aduersus*, seu obsidione cinxit. 2 Reg. 25, 1. *a*) c. 31, 11. Iud. 21, 8.

למשפחתיו קרי
פסקא באמצע פסוק
ר' דגושה

℣.16. אמר per *Tiphcha*, præuio *Merca*, 1. 2. 3. 5. ℣.18. ומיד per *Munach* 17. 18. & *Ber.* ℣.19. ותאמרו לו post hæc addit 1. *negatiuam* לא cum *Sakephg.* ℣.21. למשפחתיו *plene* in textu sine nota 11. 12. 15. 16. 21. 23. contra *Mas.* h. l. & *final.* f. 34. b. ויבקשהו per ֵ *Tse* in *Singulari* 1. 3. 22. contra *Masor. Erff.* ℣. 22. הבא עוד הלם ita plerique distinguunt, lacerato nexu orationis grammatico. nostram lectionem habent 1. 2. 3. & sic fu. 5. איש *Piska* s. spatium omittunt 6. 9. 11. 16. 20. 21. 22. 23. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 26. וגם per *Mun.* sine *Makk.* 1. 2. sic fu. 5.

אנשי יביש אל־נחש כרת־לנו ברית ונעבדך׃ ויאמר 2
אליהם נחש העמוני בזאת אכרת לכם בנקור לכם כל־
עין ימין ושמתיה חרפה על־כל־ישראל׃ ויאמרו אליו 3
זקני יביש הרף לנו שבעת ימים ונשלחה מלאכים בכל
גבול ישראל ואם־אין מושיע אתנו ויצאנו אליך׃
ויבאו המלאכים גבעת שאול וידברו הדברים באזני 4
העם וישאו כל־העם את־קולם ויבכו׃ והנה שאול ה
בא אחרי הבקר מן־השדה ויאמר שאול מה־לעם כי
יבכו ויספרו־לו את־דברי אנשי יביש׃ ותצלח רוח־ 6
אלהים על־שאול בשמעו את־הדברים האלה ויחר
אפו מאד׃ ויקח צמד בקר וינתחהו וישלח בכל־גבול 7
ישראל ביד המלאכים ׀ לאמר אשר איננו יצא
אחרי שאול ואחר שמואל כה יעשה לבקרו ויפל
פחד־יהוה על־העם ויצאו כאיש אחד׃ ויפקדם בבזק 8
ויהיו בני־ישראל שלש מאות אלף ואיש יהודה שלשים
אלף׃ ויאמרו למלאכים הבאים כה תאמרון לאיש 9
יביש גלעד מחר תהיה־לכם תשועה בחם השמש
ויבאו המלאכים ויגדו לאנשי יביש וישמחו׃ ויאמרו י
אנשי יביש מחר נצא אליכם ועשיתם לנו ככל־הטוב
בעיניכם׃ ויהי ממחרת וישם שאול 11
את־העם שלשה ראשים ויבאו בתוך־המחנה
באשמרת הבקר ויכו את־עמון עד־חם היום ויהי
הנשארים ויפצו ולא נשארו־בם שנים יחד׃ ויאמר 12
העם אל־שמואל מי האמר שאול ימלך עלינו תנו
האנשים ונמיתם׃ ויאמר שאול לא־יומת 13
איש ביום הזה כי היום עשה־יהוה תשועה
בישראל׃
ויאמר שמואל אל־העם לכו ונלכה הגלגל ונחדש 14
שם

erat, & reliquarum huc vsque dux Iud. 1, 1. 2. vt-pote cui ius primogenituræ datum Gen. 49, 8. seqq. 1 Par. 5, 1. 2.

ṽ. 9. z) Saul, Samuel & populus. a) Ergo non adeo procul abfuit *Bezek*, aut locus, in quo tunc erat exercitus, a *Iabes* Gileadis. b) v. 13. 2 Sam. 23, 10. 12. Iud.

בשמעו קרי

15, 18. c) *cum caluerit sol* circa meridiem. v. 11. Ex. 16, 21. cf. Gen. 18, 1.

ṽ. 10. d) *prout lubet.* c. 14, 37. Iud. 10, 15. scil. si auxilia interea non venirent. *Schmid.*

ṽ. 11. e) *tria agmina.* c. 13,

כהם קרי

17. Iud. 7, 16. c. 9, 43. f) vid. Ex. 14, 24. Iud. 7, 19. g) maxima fuga. cf. Deut. 28, 25.

ṽ. 12. h) per contemtum. c. 10, 27.

ṽ. 13. i) 2 Sam. 19, 22. 23. typus Christi Es. 53, 12. Luc. 23, 34. k) cf. c. 14, 45.

ṽ. 14. l) Optimam ex hac victoria Saulis occasionem nactus m) c. 10, 8. c. 13, 7. Hic locus erat sanctificatus, quia

הפטרת קרח

cum terram ingrederentur, ibi primo stetit arca Dei, quam nunc forte eo deduxerunt, atque ibi sacrificia obtulerunt. *Abarb.* n) *vt renovemus*, & omnium consensu confirmemus Sauli regiam dignitatem, cum potestate ordinandi aulam, & alia, quæ ad regni statum pertinent.

b) *pange nobis fœdus*, i. e. pacem inito & conditiones præscribito. cf. Ex. 23, 32. Deut. 7, 2. c) tanquam subditi & tributarii. c. 4, 9.

ṽ. 2. d) *hac lege* l. *conditione*, *hoc modo*. Gen. 34, 15. 22. e) nempe *effodiendo*. Iud. 16, 21. Prou. 30, 17. conf. 2 Reg. 25, 7. f) carissimum Matth. 5, 29. scil. vt sequitur, in opprobrium totius gentis, quæ eos servare non potuerit. Alii cum *Iosepho*, vt inutiles eos bello faceret: quod sinister oculus sub scuto latere solebat.

ṽ. 3. g) *remitte, desiste.* c. 15, 16. 2 Reg. 4, 27. h) c. 6, 21. i) durissimas conditiones subituri. v. 10. Hoc autem spatium ipsis concessit hostis, qui Israelitarum segnitiem & impotentiam crudelissimo suo responso iam ante notare volebat.

ṽ. 4. k) sic dictam a nouo Rege; alias *Gibea Beniamini.* c. 13, 2. c. 15, 34 Es. 10, 29. cf. Iud. 19, 14.

ṽ. 5. l) *post boues* aratores ex. v. 7. coll. 1 Reg. 19, 19. status enim Regis & regni nondum plene ordinatus fuerat, tempore nondum permittente.

ṽ. 6. m) *& adflauit*, scil. sicut *ventus transiens* hominem adflat, non sine operatione aliqua. *Schm.* At *Gusset.* innuit, Spiritum *pertransire* a cælo & Deo ipso, *ad* illum hominem, *vt si incumbat.* c. 10, 6. 10. n) Gen. 1, 2. Es. 11, 2.

ṽ. 7. o) *per boum* sub iugo. conf. v. 5. 1 Reg. 19, 11. Iob. 1, 3. p) Iud. 19, 29. q) cf. not. c. 7, 15. r) in pœnam segnitiei & timiditatis. Seuerius multo decretum erat illud Iud. 21, 5. s) *pauor a Deo immissus.* 1 Sam. 14, 15. ὁ ἔκστασις. Luc. 5, 26. t) Iud. 20, 1. 2 Sam. 19, 15.

ṽ. 8. u) c. 15, 4. x) Iud. 1, 4. y) *viros autem ex Iuda* ad hoc bellum missos. sic c. 15, 4. Primaria illa tribus erat,

---

ṽ. 1. יבש *defect.* scribunt 1. 2. 3. 23. contra *Mas. Erff.* ṽ. 6. בשמעו sine *Kri'* 11. 12. 15. 23. & *B. Israel*, contra *M. I.* ac *Mas. Erff.* h. l. & *impressam* ad Hos. 1, 1. ṽ. 7. ואחר pro eo habent ואחרי 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. ṽ. 8. שלש per *Makk.* manente *Cholem* 1. 2. 3. sic su. 5. ṽ. 11. ממחרת per *Sakephk.* 17. 18. 23. & *Ber.* irregulariter.

טו שם המלוכה׃ וילכו כל־העם הגלגל וימלכו שם
את־שאול לפני יהוה בגלגל ויזבחו־שם זבחים
שלמים לפני יהוה וישמח שם שאול וכל־אנשי ישראל
עד־מאד׃

CAP. XII.

יב ויאמר שמואל אל־כל־ישראל הנה שמעתי
בקלכם לכל אשר־אמרתם לי ואמליך עליכם
2 מלך׃ ועתה הנה המלך מתהלך לפניכם
ואני זקנתי ושבתי ובני הנם אתכם ואני התהלכתי
3 לפניכם מנערי עד־היום הזה׃ הנני ענו בי נגד יהוה
ונגד משיחו את־שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי ואת־
מי עשקתי את־מי רצותי ומיד־מי לקחתי כפר ואעלים
4 עיני בו ואשיב לכם׃ ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו
ה ולא־לקחת מיד־איש מאומה׃ ויאמר אליהם עד יהוה
בכם ועד משיחו היום הזה כי לא מצאתם בידי מאומה
6 ויאמר עד׃ ויאמר שמואל אל־העם יהוה אשר עשה
את־משה ואת־אהרן ואשר העלה את־אבותיכם
7 מארץ מצרים׃ ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני
יהוה את כל־צדקות יהוה אשר־עשה אתכם ואת־
8 אבותיכם׃ כאשר־בא יעקב מצרים ויזעקו אבתיכם
אל־יהוה וישלח יהוה את־משה ואת־אהרן ויוציאו
9 את־אבותיכם ממצרים וישבום במקום הזה׃ וישכחו
את־יהוה אלהיהם וימכר אתם ביד סיסרא שר־צבא
י חצור וביד־פלשתים וביד מלך מואב וילחמו בם׃ ויזעקו
אל־יהוה ויאמר חטאנו כי עזבנו את־יהוה ונעבד את־
הבעלים ואת־העשתרות ועתה הצילנו מיד איבינו
11 ונעבדך׃ וישלח יהוה את־ירבעל ואת־בדן ואת־יפתח
ואת־שמואל ויצל אתכם מיד איביכם מסביב ותשבו
12 בטח׃ ותראו כי נחש מלך בני־עמון בא עליכם ותאמרו
לי

℣.15. o) c.11,1 nouo vnanimique omnium consensu *eum Regem declararunt & agnouerunt.* conf. 2 Sam.5,1-4. p) c.10,19. 2 Sam.21,9. *coram Iehouah* agitur, quicquid præeunte ministro Dei, qualis h. l. Samuel, & cum invocatione Dei agitur. *Schmid* q) c.10,8. CAP. XII, ℣. 1. r) *Postea dixit Samuel*, sancto ac solenni modo officio Iudicis se abdicaturus.

℣.2. s) ab hoc ipso die officium suum adgressurus, & imperium administraturus: cui etiam vos omnes obtemperare debetis. cf. Num. 27,17. t) & dignitati Regis nihil derogabo, sed tanquam priuatus iudicio vestro me subiicio vltro; licet etiam Regem vestrum instruam & moderabor, donec viuam. u) *& canus factus sum.* (t) 1 Reg.14,4. x) *vobiscum* etiam ab hoc die priuati erunt & viuent, vt vestrum aliquis, ita vt nihil ab iis metuendum vobis sit. y) vt cuiuis de officio & integritate mea satis constare possit.

℣.3. z) c.9,16 c.10,1. c.24,7. a) c.8,16. Num.16,15. Act.20,33. 2 Thess.3,8. Sir.46,19. b) Leu.5,20. c.19,13. ὅ. κατεδυνάστευσα. cf. Iac.2,5. c) *attriui.* v 4. Deut.28,33. Am. 1,1. cf. Es.42,3. d) *Ion.* Mammonam fallacem. sic Am. 5,12. cf. Ex 18,21. e) *vt occultarim qs. oculos meos* fingendo me nescire, quid agatur. Leu.20,4. Prou.28,27. f) *ob illud* pretium. Ez.23,18. g) q.d. ex lege furti tenebor, & restituam. Patet hinc, quod in factis iniquis filiorum innocens fuerit sanctus vir. *Schmid.*

℣.5. h) 1 Thess 2,10. i) adeoque grauissime peccaueritis, quod me innocentem, propter filios, immo Deum ipsum repudiaueritis. v.12.17.19. c.8,7. Non hoc agit Samuel, vt sibi gloriam, sed vt Israelitis salutem & resipiscentiam quærat. *Brentius.* k) *subint. populus.*

℣.6. l) *Ichoua est, qui fecit* & excitavit illos primos vestros liberatores Mosen & Aharonem. m) *fecit*, sc. quod fuerunt. cf. 1 Reg. 12,31. Hebr 3,2. *Ion.* fecit *miracula per Mosen.* n) Ex. 20,2.

℣.7. o) v.16. c.10,19. p) *disceptabo.* Ez. 20,36 q) *quoad* c.11,3. Ez 44,3. r) *iustitias* & beneficia erga vos ingratos. Mich.6,5.

ויאמרו סביר

℣.8. s) Gen. 46,6. t) Ex. 2,23. u) Ex.3,10. x) c.8,8. y) *& habitare fecerunt*, per Iosuam & Eleazarum; ipsi auctores habitationis, post Deum. Ps. 107,36.

℣.9. z) Iud. 4,2. a) c.4,1. c.7,7. Iud. 10,7. c.13,1. b) Iud. 3,12.

℣.10. c) c.7,6. Iud.10,5. d) vid. not. Iud. 2,11.13.

ויאמרו ק׳

℣.11. e) Iud. 6,14. f) non exstat hoc nomen inter Iudices, nec reperitur nisi 1 Par.7,17. de filio Vlami Manassitæ. *Ion. & Hebræi* intelligunt *de Simsone*, Danita, q d. *illum* qui *in Dane* fuit. Iud 13,2. Alii de *Isiro* Iud.10,3. al. de *Abdone* Iud.12,13. LXX pro eo ponunt *Barakum* ex Iud.4,6. g) Iud.11,1. 11. h) *& me Samuelem.* c.7,9.10. conf. c.11,7. i) *&* sic vndique ab hostibus *liberauit*, & in tuto collocauit *vos.* Neque enim propositum fuit Samueli, omnia exempla adducere. k) Deut. 12,10. ℣.12. l) c.11,1.

℣.1. בקלכם Ita Beth, sicuti debet, sine *Dagesch* 2.3.5.23. ℣.2. הנה per *Makk.* 1.2.3.6.9.20.21.22.23. עד cum præf. ו se. 2. sed in marg cum nostris facit ex alio libro. ℣.3. ענו per *Makk.* 1.2.3.5. ℣.5. ויאמר Notam marg. ויאמרו סביר habent 2.7.8.17.18. & *Ber.* ℣.7. אבותיכם *plene* 2.6.7.8.9.22. secund. *Mas.* 2. & *Erff.* h. l. sed contr. *impressam final.* s. 3.2. ℣.8. וישבום *defect.* sine *Iod* 2.3.22. secund. *Mas. Erff.* ℣.12. כי per *Makk.* 2.3.5.7.8.23.

לי לא כי־מלך ימלך עלינו ויהוה אלהיכם מלככם׃
13 ועתה הנה המלך אשר בחרתם אשר שאלתם והנה
14 נתן יהוה עליכם מלך׃ אם־תיראו את־יהוה ועבדתם
אתו ושמעתם בקולו ולא תמרו את־פי יהוה והיתם
גם־אתם וגם־המלך אשר־מלך עליכם אחר יהוה
טו אלהיכם׃ ואם־לא תשמעו בקול יהוה ומריתם את־פי
16 יהוה והיתה יד־יהוה בכם ובאבתיכם׃ גם־עתה
התיצבו וראו את־הדבר הגדול הזה אשר יהוה עשה
17 לעיניכם׃ הלוא קציר־חטים היום אקרא אל־יהוה
ויתן קלות ומטר ודעו וראו כי־רעתכם רבה אשר
18 עשיתם בעיני יהוה לשאול לכם מלך׃ ויקרא שמואל
אל־יהוה ויתן יהוה קלת ומטר ביום ההוא וייִרא
19 כל־העם מאד את־יהוה ואת־שמואל׃ ויאמרו כל־
העם אל־שמואל התפלל בעד־עבדיך אל־יהוה
אלהיך ואל־נמות כי־יספנו על־כל־חטאתינו רעה
כ לשאל לנו מלך׃ ויאמר שמואל אל־העם אל־תיראו
אתם עשיתם את כל־הרעה הזאת אך אל־תסורו
מאחרי יהוה ועבדתם את־יהוה בכל־לבבכם׃
21 ולא תסורו כי ׀ אחרי התהו אשר לא־יועילו ולא
22 יצילו כי־תהו המה׃ כי לא־יטש יהוה את־עמו בעבור
23 שמו הגדול כי הואיל יהוה לעשות אתכם לו לעם׃ גם
אנכי חלילה לי מחטא ליהוה מחדל להתפלל בעדכם
24 והוריתי אתכם בדרך הטובה והישרה׃ אך יראו את־
יהוה ועבדתם אתו באמת בכל־לבבכם כי ראו את
כה אשר־הגדל עמכם׃ ואם־הרע תרעו גם־אתם גם־
מלככם תספו׃

CAP. XIII.

בן־שנה שאול במלכו ושתי שנים מלך על־ישראל׃ יג
2 ויבחר־לו שאול שלשת אלפים מישראל ויהיו עם־
שאול

Deut. 5, 29. ℣.21. f) Ne, inquam, recedatis v.20. quoniam id fiet post inanitates. *Schmid.* Nec recedatis a vultu Domini, nec seruiatis idolis, quæ nihil sunt. *Ion.* Cf. 1 Cor. 8, 4. g) de idolis Es. 44, 9. cf. Leu. 19, 4. Ps. 115, 4. Ier. 3, 23. h) *non iuuant, non prosunt.* Ier. 16, 19. Hab. 2, 18. ℣.22. i) c.10, 2. Ps. 94, 14. οὐκ ἀπώσεται. Rom. 11, 2. k) Ios. 7, 9. vide illud Mosi reuelatum Ex. 34, 6. 7. l) *serio voluit.* Gen. 18, 27. Deut. 1, 5. 6. ἐπιεικῶς. cf. 2 Cor. 10, 1. Tit. 3, 4. 5. sec. promissionem Gen. 17, 7. 8. ℣.23. m) vid. Ios. 22, 29. n) v.19. c. 7, 9. o) *sed docebo, instituam.* Ps. 32, 8. ℣.24. p) *timete* עב Ios. 24, 14. Ps. 34, 10. q) c.7, 3. Deut. 6, 5. r) *quod magna præstitit.* Ps. 126, 2. 3. ℣.25. s) *male faciendo.* Es. 1, 16. Mich. 3, 4. cf. Ios. 24, 20. t) *peribitis, consumemini.*

Gen. 19, 17. Ez. 24, 2.

Cap. XIII, ℣.1. u) *filius anni* (annum habens Ex. 12, 5.) tunc erat Saul *in regno suo: & sic duos annos regnauit super Israelem.*

m) c.8, 19. Az. *non sumus, sicut fuimus.* n) c.8, 5. o) c.8, 7. qui vt semper vos seruauit, ita etiam contra Nachasum seruare poterat. ℣.13. p) contra quem ita grauiter peccastis, (vid. not. v. 5.) pro summa sua clementia *dedit*, etiam confirmauit *vobis Regem*: neque gratia sua & auxilio vos destituet. ℣.14. q) *si modo timebitis* Deut. 6, 2. r) Deut. 1, 26. s) *sed estis sectantes.* 1 Reg. 16, 21. 22. t) Num. 14, 24. c. 32, 11. 12. ℣.15. u) *nam sic etiam fuit*, l) *sicut fuit contra patres vestros.* cf. *Vun pref.* 2 Sam. 15, 34. Iob 5, 6. ℣.16. x) Additiam miraculum noui argumenti loco, quo manifeste probat, quod Deo displiceat postulatum eorum circa Regem. *Schmid.* ℣.17. y) c. 6, 13 quod tempus Hebræi alique sine pluuia esse dicunt in Palæstina. *B. Hieronymus* Com. in Am. 4, 7. *Nunquam* ait, *in fine mensis Iunii, siue in mense Iulio, in his prouinciis, maximeque in Iudæa pluuias vidimus.* z) i. e. *tonitrua* s. in genere maiores & protractos in aere sonos, quorū alius alium continuo excepit. cf. Ex. 9, 23. c. 19, 16. φωνὰς Ap. 4, 5. c. 8, 5. ℣.18. a) cf. Ex. 14, 31. ℣.19. b) v.23. c. 7, 5. 8. c) Ex. 20, 15. 16. ℣.20. d) Ex. 20, 17. Cum ostendisset impiis Israelitis peccatum suum, primum verbis legis, deinde repentino tonitru, ac coëgisset eos in extremum pauorem & summam desperationem ita vt iam nihil aliud, nisi præsentaneam mortem & perpetuam damnationem exspectarent; nunc Euangelion annunciat, per quod nouus homo renascitur, ac non solum iustitiæ, verum etiam perpetuæ vitæ ac salutis restituitur. &c. *Brentius.* e) v. 21. Deut.

℣.13. ואשר שאלתם Ita cum præfixo *Vau* 1. sic su. 2. & se. 3. ℣.14. אשר per *Munach* 1. 7. 8. 10. 13. 15. 19. 20. sic se. 5. ℣.15. ובאבתיכם *defect.* 1. 3. 6 7. 8. 9. 22. 23. & sic correctum in 2. secundum *Mas. Erff.* sed contra *impress. final.* s. 3. a. ℣.17. רעתכם ita cum duplici accentu *B. Naphtali.* ℣.24. יראו pro eo, legunt יראו 2. 3. sic su. 5. contra *M. & I. & Mas.* ad Ios. 24, 15. notamque in marg. 22. quæ habet א נחת *Aleph* quiescit. ℣.25. תספו sic *Milra* 2. 17. 22. & *Ber.* & se. 5. secundum notam marg. in 22. at reliqui *milel.*

ꝟ. 2. u) Partim in *Michmasoh*, partim monte Bethelis. Nomen vrbis in confinibus Beniamini. v. 5. 23. Es. 10, 28. *Michmas* Esr. 2. 27. x) v. 15. 16. Iud. 19, 12. *Geba* dicitur h. l. v. 3. 16. *Gibrath Saulu* c. 11, 4. y) quia bellum contra Philistæos ipse non moliebatur; tantummodo vt per suas stationes Philistæorum stationarios milites ab excursionibus prohiberet.
ꝟ. 3. z) *stationariorum militem, præsidium*. Gall. *Garnison*. v. 4. c. 10, 5. Par. 11, 16. a) Philistæi nimirum, quando audiverunt, quod Rex super populum Israeliticum constitutus esset, suspicati sunt, eundem iugum brevi conaturum excutere, ideoque inquietius agere cœperunt ex stationibus, quas adhuc in terra habebant. Vnde Saul coactus est militem colligere ad coercendos illos. *Schmid*. b) ꝟ. 16. c. 14, 5. Ios. 18, 24. c. 21, 17. c) offenso animo (cf. c. 17, 23.) vnde grauius bellum est ortum; quod Saul facile intelligebat. d) Iud. 3, 27 e) *audiant*, vt conueniant. f) v. 7. 19. c. 4, 6. Gen. 14, 13.
ꝟ. 4. g) i. e. *odiosi & inuisi facti sunt* apud Philist. c. 17, 12. Gen. 34, 30. 1 Par. 19, 6. h) Iud. 7, 23. 24. c. 20, 17. i) v. 7. 8. c. 10, 8.
ꝟ. 5. k) *triginta millia curruum*, vel sec. Lyram: *militum e curribus pugnantium*. Philistæi enim iam diu potentes c. 31, 9. exercitum supra modum auxerant. conf. 2 Sam. 8, 4. vid. not. Iud. 4, 13. l) *& populus scil. peditum, sicut arena*. Ios. 11, 4 Iud. 7, 12 m) vnde Saul cum suis discesserat. v. 2. 4. n) *ab oriente*. Gen. 4, 16. Ez. 39, 11. o) Ios. 7, 2. c. 18, 1.
ꝟ. 6. p) *quod angustia sibi instaret*. c. 28, 15 Iud. 11, 7. q) Schm. *eo quod pelleretur*. Vulg. *afflictus enim erat populus* scil. Israelis. cf. c. 14, 24. Es. 3, 5. c. 53, 7. Alii *vrgebatur enim populus* s. *exercitus hostium*. v. 5. 12. Sic *Abarb*. coll. Ex. 5, 13. r) Iud. 6, 2. Es. 2, 19. s) *in spinetis*. (1) et. 2 Par 33, 11. t) *in propugnaculis* (3) Iud. 9, 46. 49. u) *& foueis*. Gen. 37, 24. Ier. 38, 6.
ꝟ. 7. x) *Hebræi autem reliqui*. cf. v. 3. y) c. 10, 8. z) c. 16, 4. c. 28, 5. Iud. 7, 3.
ꝟ. 8. a) *Cum vero exspectasset*. c. 10, 8. b) *vsque ad tempus* c. 9, 24. c) Ion. *quod dixerat ipsi Samuel* Ex. 9, 5. d) *nec statim veniret*. e) *& dispergeret se magis magisque*. Ex. 5, 12.
ꝟ. 11. f) *dispersit se*. Gen. 9, 19. Es. 33, 3.
ꝟ. 12. g) Ex. 32, 11. 1 Reg. 13, 6. h) *& vim mihi feci*. Gen. 45, 1. Vulg. *necessitate compulsus*, meam voluntatem & tuum præceptum transgressus sum. *M. I.*
ꝟ. 13. i) *stultus fuisti, stulte egisti*. 2 Sam. 24, 10. 2 Par. 16, 9 k) meum aduentum exspectare, & ex me facienda cognoscere c. 10, 8. cf. *Abarb*. l) *nunc enim confirmaturus fuisset*. 2 Sam. 7, 12.
ꝟ. 14. m) *consistet*. Es. 7, 7. cf. Deut. 17, 19. 20. n) Ps. 89, 31. Act. 13, 22. o) *vt sit princeps*. c. 25, 30.
ꝟ. 15. p) v. 2.

שאול אלפים במכמש ובהר בית־אל ואלף היו עם־
יונתן בגבעת בנימין ויתר העם שלח איש לאהליו ׃
3 ויך יונתן את נציב פלשתים אשר בגבע וישמעו
פלשתים ושאול תקע בשופר בכל־הארץ לאמר
4 ישמעו העברים ׃ וכל־ישראל שמעו לאמר הכה
שאול את־נציב פלשתים וגם־נבאש ישראל
ה בפלשתים ויצעקו העם אחרי שאול הגלגל ׃ ופלשתים
נאספו ׀ להלחם עם־ישראל שלשים אלף רכב וששת
אלפים פרשים ועם כחול אשר על־שפת־הים לרב
6 ויעלו ויחנו במכמש קדמת בית און ׃ ואיש ישראל
ראו כי צר־לו כי נגש העם ויתחבאו העם במערות
7 ובחוחים ובסלעים ובצרחים ובברות ׃ ועברים עברו
את־הירדן ארץ גד וגלעד ושאול עודנו בגלגל וכל־
8 העם חרדו אחריו ׃ ויחלו שבעת ימים למועד אשר ויוחל קרי
שמואל ולא־בא שמואל הגלגל ויפץ העם מעליו ׃
9 ויאמר שאול הגשו אלי העלה והשלמים ויעל העלה ׃
י ויהי ככלתו להעלות העלה והנה שמואל בא ויצא
11 שאול לקראתו לברכו ׃ ויאמר שמואל מה עשית
ויאמר שאול כי־ראיתי כי־נפץ העם מעלי ואתה לא־
באת למועד הימים ופלשתים נאספים מכמש ׃
12 ואמר עתה ירדו פלשתים אלי הגלגל ופני יהוה לא
13 חליתי ואתאפק ואעלה העלה ׃ ויאמר שמואל אל־
שאול נסכלת לא שמרת את־מצות יהוה אלהיך
אשר צוך כי עתה הכין יהוה את־ממלכתך אל־
14 ישראל עד־עולם ׃ ועתה ממלכתך לא־תקום בקש
יהוה לו איש כלבבו ויצוהו יהוה לנגיד על־עמו כי לא
טו שמרת את אשר־צוך יהוה ׃ ויקם
שמואל ויעל מן־הגלגל גבעת בנימן ויפקד שאול את־

ꝟ. 2. בְּמִכְמָשׂ Per Patach 1. 5. 6, 9. 20. ꝟ. 6. נגש per Schin 1. 23. & sic fu. 5. Ita sensus foret quod accederet populus Philistæorum. Eadem variatio est c. 4. 24. Sed vtrobique Sin poscit Masor. impr. ad Esa. 53, 7. ꝟ. 8. אשר additum habuerant Verbum שָׂם constituerat 2. 3. 5. sed id censoris manu delesum. ꝟ. 10. לברכו Beth per Kametschetaph, qs. Infinitiuus Kal esset, 6. 7. 8--16. 19. 20. 21. Resch per Chatephpat. 2. 21. ꝟ. 11. כי ראיתי Ita per Mun. 1. 2. 6. 9. 11. 12. 20. 21. 22. ꝟ. 12. ואתאפק Ita 1. 5. at ceteri omnes per solum Sakeph. anomalice, præter Ber. qui ואתאפק habet. ꝟ. 13. Spatium Sectionis minoris præmittunt 1. 2. 3. 5--10. 12. 20. 21. 23. אֶל־יִשְׂרָאֵל pro ce habent עַל־ 6. 9. in margine.

Philistæorum agmina Iudæam depopulantur.

16 הָעָם הַנִּמְצְאִים עִמּוֹ כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ׃ וְשָׁאוּל וְיוֹנָתָן
בְּנוֹ וְהָעָם הַנִּמְצָא עִמָּם יֹשְׁבִים בְּגֶבַע בִּנְיָמִן וּפְלִשְׁתִּים
17 חָנוּ בְמִכְמָשׂ׃ וַיֵּצֵא הַמַּשְׁחִית מִמַּחֲנֵה פְלִשְׁתִּים
שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים הָרֹאשׁ אֶחָד יִפְנֶה אֶל־דֶּרֶךְ עָפְרָה אֶל־
18 אֶרֶץ שׁוּעָל׃ וְהָרֹאשׁ אֶחָד יִפְנֶה דֶּרֶךְ בֵּית חֹרוֹן
וְהָרֹאשׁ אֶחָד יִפְנֶה דֶּרֶךְ הַגְּבוּל הַנִּשְׁקָף עַל־גֵּי הַצְּבֹעִים
19 הַמִּדְבָּרָה׃ וְחָרָשׁ לֹא יִמָּצֵא בְּכֹל אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל כִּי־אָמַר פְּלִשְׁתִּים פֶּן יַעֲשׂוּ הָעִבְרִים חֶרֶב אוֹ
20 חֲנִית׃ וַיֵּרְדוּ כָל־יִשְׂרָאֵל הַפְּלִשְׁתִּים לִלְטוֹשׁ אִישׁ כ
אֶת־מַחֲרַשְׁתּוֹ וְאֶת־אֵתוֹ וְאֶת־קַרְדֻּמּוֹ וְאֵת מַחֲרֵשָׁתוֹ׃
21 וְהָיְתָה הַפְּצִירָה פִים לַמַּחֲרֵשֹׁת וְלָאֵתִים וְלִשְׁלֹשׁ
22 קִלְּשׁוֹן וּלְהַקַּרְדֻּמִּים וּלְהַצִּיב הַדָּרְבָן׃ וְהָיָה בְּיוֹם
מִלְחֶמֶת וְלֹא נִמְצָא חֶרֶב וַחֲנִית בְּיַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אֶת־
23 שָׁאוּל וְאֶת־יוֹנָתָן וַתִּמָּצֵא לְשָׁאוּל וּלְיוֹנָתָן בְּנוֹ׃ וַיֵּצֵא
מַצַּב פְּלִשְׁתִּים אֶל־מַעֲבַר מִכְמָשׂ׃

אמרו קרי

9. u) *fratris Icabodi.* c. 4, 21. o) c. 2, 34. p) *Sacerdotis.* c. 1, 24. q) *portans erat Ephod* Sacerdotis summi, in quo *Vrim & Thummim* Ex. 28, 6. 30.

Cap. XIV. יד

וַיְהִי הַיּוֹם וַיֹּאמֶר יוֹנָתָן בֶּן־שָׁאוּל
אֶל־הַנַּעַר נֹשֵׂא כֵלָיו לְכָה וְנַעְבְּרָה אֶל־מַצַּב פְּלִשְׁתִּים
2 אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַלָּז וּלְאָבִיו לֹא הִגִּיד׃ וְשָׁאוּל יוֹשֵׁב
בִּקְצֵה הַגִּבְעָה תַּחַת הָרִמּוֹן אֲשֶׁר בְּמִגְרוֹן וְהָעָם אֲשֶׁר
3 עִמּוֹ כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ׃ וַאֲחִיָּה בֶן־אֲחִטוּב אֲחִי אִי־
כָבוֹד בֶּן־פִּינְחָס בֶּן־עֵלִי כֹּהֵן יְהוָה בְּשִׁלֹה נֹשֵׂא אֵפוֹד
4 וְהָעָם לֹא יָדַע כִּי הָלַךְ יוֹנָתָן׃ וּבֵין הַמַּעְבְּרוֹת אֲשֶׁר
בִּקֵּשׁ יוֹנָתָן לַעֲבֹר עַל־מַצַּב פְּלִשְׁתִּים שֵׁן־הַסֶּלַע
מֵהָעֵבֶר מִזֶּה וְשֵׁן־הַסֶּלַע מֵהָעֵבֶר מִזֶּה וְשֵׁם הָאֶחָד
בּוֹצֵץ וְשֵׁם הָאֶחָד סֶנֶּה׃ הַשֵּׁן הָאֶחָד מָצוּק מִצָּפוֹן ה
6 מוּל מִכְמָשׂ וְהָאֶחָד מִנֶּגֶב מוּל גָּבַע׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן
אֶל־הַנַּעַר נֹשֵׂא כֵלָיו לְכָה וְנַעְבְּרָה אֶל־מַצַּב הָעֲרֵלִים
הָאֵלֶּה אוּלַי יַעֲשֶׂה יְהוָה לָנוּ כִּי אֵין לַיהוָה מַעְצוֹר
לְהוֹשִׁיעַ

✠. 4. r) *contra stationem* v. 1. s) *scopulus petra* v. 5. c. 7, 11.
✠. 5. t) *firmamentum*, solidum munimentum erat. (1) c. 2, 8. u) *versus.* Num. 8, 2, e regione Deut. 1, 1. x) c. 13, 5. 23. y) c. 13, 3.
✠. 6. z) v. 1. Iud. 9, 54. a) contemtus hostium, ex fide, vt c. 17, 26. 36. b) bene sperantis, vt c. 9, 6. Ios. 14, 12. c) *faciet, aget pro nobis.* Conf. Ps. 109, 21. Ps. 119, 126. Ar. & Syr. *iuuabit nos.* d) *impedimentum* Iud. 7, 7. 2 Par. 14, 10.

q) c. 14, 2. reliqui aufugerant.
✠. 16. r) vid. v. 2. 15. s) vid. v. 5. 11.
✠. 17. t) *vastator*, miles prædator. c. 14, 15. Ier. 51. 15. u) c. 11, 11. Iob. 1, 17. x) in tribu Beniamin. Ios. 18, 23 Mich. 1, 10. y) cf. c. 9, 4. Iud. 15, 4. Ios. 15, 28.
✠. 18. z) Ios. 16, 3. c. 18, 13. a) *qui prospicit.* Num. 21, 20. c. 23, 28. b) Beniaminitarum fuit. Neh. 11, 34. c) Ios. 16, 1.
✠. 19. d) Iud. 5, 8. e) sc. Philistæis vicina, & ab iis subiugata. *Schmid.*
✠. 20. f) *ad* Philistæos. subint. אל. vt c. 9, 13. Ios. 7, 2. c. 8, 1. 3. g) *ad acuendum* (5) Gen. 4. 22. h) *vomerem suum.* (1) i) *ligonem* (5) v. 21. Ps. 2, 4. Mich. 4, 3. k) *securim* (5) v. 21. Iud. 9, 48. l) *rutrum*, vel in genere *instrumentum fabrile.* (2) v. 21.
✠. 21. m) Tantum fuit illis *lima.* (1) duo nomina qs. vnum: quia *lima multis oribus instat.* Cocc. Lex. n) v. 20. Ioel 4, 10. o) q. d. *& pro triade furcæ*, i. e *pro tridente* (1) p) *aus ad infigendum.* cf. Iud. 3, 22. Ios. 6, 26. q *stimulum.* (2) Coh. 12, 11.
✠. 22. r) *Hinc factum est.* s) Iud. 5, 8. t) *& tantummodo reperiebatur.*
✠. 23. u) *statio* v. 3. c. 14, 1. x) *ad transitum.* c. 14, 4. y) vid. v. 2. 5. c. 14. 5.
Cap. XIV, ✠. 1. z) c. 1, 4. 2 Reg. 4, 8. a) ex fide v. 6. & diuino instinctu, quod euentus docet, & populus agnouit. v. 45. b) *armiger.* v. 7. 12. c. 16, 21. c) v. 4. c. 13, 3. 23. d) *ex parte nobis aduersa* v. 4. cf. Num. 21, 13. e) *ista* c. 17, 26. Iud. 6, 20. f) ne forte se impediret.
✠. 2. g) c. 13, 2. 3. 16. c. 21, 6. h) LXX. *mala punica.* Hag. 2, 19. aliis nomen scopuli. Iud. 20, 47. i) Es. 10, 28. k) c. 13. 15.
✠. 3. l) v. 18. idem putatur, qui c. 21, 2. *Ahimelech* m) c. 22, 9. n)

✠. 15. הנמצאים *Tsade per Kamets* 3. 5. ✠. 21. הדרבן *Beth per Patach* in marg. 6. 9. contra *M. I.* CAP. XIV, ✠. 3. אי־כבוד per *Tlischaks.* 3. 6. 9. 11-12. 16. 20, 21. 22. 23. su 5. regulariter quidem, sed contra *Mas.* h. l. & Gen. 28, 9. כהן cum *Psik* 1. sec. *Mas. Erff.* בשלה per ה scribit in fine 12. sec. *Mas. Erff.* h. l. & impressam ad Gen. 49, 10. ✠. 4. מצב sic per *Kamets* hic & ✠ 1. 6. c. 13, 23. scribit 1. sec. *Masor.* suam & *M. I.* item *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f.ᵀ 14. 2. סנה *Samech* per *Tsere* 3. 5. & sic scribit *Mas. Erff.* contra *Mas.* 1. & *M. I*, at *Nun* per *Dagesch*, quod abest in reliquis, geminant 1. 2. 5. 6. 9. secund. *Masoram* 1. & *Erff.* ac *M. I.*

7 להושיע ברב או במעט: ויאמר לו נשא כליו עשה
כל־אשר בלבבך נטה לך הנני עמך כלבבך:
8 ויאמר יהונתן הנה אנחנו עברים אל־האנשים
9 ונגלינו אליהם: אם־כה יאמרו אלינו דמו עד־הגיענו
י אליכם ועמדנו תחתינו ולא נעלה אליהם: ואם־כה
יאמרו עלו עלינו ועלינו כי־נתנם יהוה בידנו וזה־לנו
11 האות: ויגלו שניהם אל־מצב פלשתים ויאמרו
פלשתים הנה עברים יצאים מן־החרים אשר
12 התחבאו־שם: ויענו אנשי המצבה את־יונתן ואת־
נשא כליו ויאמרו עלו אלינו ונודיעה אתכם דבר
ויאמר יונתן אל־נשא כליו עלה אחרי כי־נתנם יהוה
13 ביד ישראל: ויעל יונתן על־ידיו ועל־רגליו ונשא כליו
אחריו ויפלו לפני יונתן ונשא כליו ממותת אחריו:
14 ותהי המכה הראשנה אשר הכה יונתן ונשא כליו
טו כעשרים איש כבחצי מענה צמד שדה: ותהי חרדה
במחנה בשדה ובכל־העם המצב והמשחית חרדו
16 גם־המה ותרגז הארץ ותהי לחרדת אלהים: ויראו
הצפים לשאול בגבעת בנימן והנה ההמון נמוג וילך
17 והלם: ויאמר שאול לעם אשר
אתו פקדו־נא וראו מי הלך מעמנו ויפקדו והנה אין
18 יונתן ונשא כליו: ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון
האלהים כי־היה ארון האלהים ביום ההוא ובני
19 ישראל: ויהי עד דבר שאול אל־הכהן וההמון אשר
במחנה פלשתים וילך הלוך ורב
ויאמר שאול אל־הכהן אסף ידך: פסקא באמצע פסוק
כ ויזעק שאול וכל־העם אשר אתו ויבאו עד־המלחמה
והנה היתה חרב איש ברעהו מהומה גדולה מאד:
21 והעברים היו לפלשתים כאתמול שלשום אשר עלו

e) vide c. e. Gen. 14, 14. seqq Iud. 3, 31. c. 7, 7. c. 15, 15. 2 Sam. 23, 10.

℣. 7. f) c. 9, 19. 2 Sam. 7, 3. g) diuerte tibi. Gen. 38, 1. 16. perge, quo voles. Vat. h) prout vis. Ps. 20, 5.

℣. 8. i) & detegemur coram illis v. 11. 2 Sam. 6, 20.

℣. 9. k) Cum Ionathan h. l. non peteret, sed det signum, id ipsi suggessisse Spiritum S. statuo, vt expectaret ductum diuinum, nec quidquam ipse faceret temere. Factum itaque est plane extraordinarium. Schmid. l) consistite Ios. 10, 12. Ps. 4, 5. m) donec peruenerimus. Es. 30, 4. n) consistemus in loco nostro Ex. 10, 23.

℣. 10. o) Colligere inde voluit Ionathan, Deum animos hostium fregisse, vt non auderent ipsum inuadere. p) Gen. 24, 14. Iud. 6, 36. 37.

℣. 11. q) vid. v. 1. 11. r) e foraminibus, cauernis Es. 11, 8. Nah. 2, 13. s) quo se abdiderant v. 22. c. 13, 6. c. 23, 23.

℣. 12. t) stationarii (1) conf v. 11. 15. u) & docebimus vos. conf. Iud. 8, 16. minantur, dum timent. v. 10. x) rem, belli scilicet; dum duo aduersus multos progredimini.

℣. 13. y) per praeruptos scopulos. z) vt prouidum Leu. 26, 7. Ar. Et ceciderunt illi, qui erant in praesidio, coram Ionathane saucii. a) c. 17, 51.

℣. 14. b) conf v. 6. c) positos scil fere per dimidium, vel sec. Tig. idque ferme in dimidio sulco iugeri in agro. i. e. rantillo spatio, quanta est pars media sulci, ducti a pari boum per integrum iugerum terrae. Vat. d) sulci (1) cf. Ps. 129, 3. e) iugeri. Proprie est par boum (asinorum &c.) copulatorum c. 11, 7. metonymice ager, quantum a pari boum arari potest. Es. 5, 10.

℣. 15. f) trepidatio, terror. Es. 21, 4. g) praesidium reliquum v. 11. h) c. 13, 17. i) terra etiam contremuit, commota est. Ioel. 2, 10. 2 Sam. 22, 8. k) pauor diuinitus incussus. Gen. 35, 5. Ex. 23, 27. Deut. 11, 25. 2 Par. 20, 29.

℣. 16. l) speculatores. 2 Sam. 18, 24. seqq. m) c. 13, 2. n) multitudo diffluxit, diffusa & dissoluta est. Es. 14, 31. Ex. 15, 15. o) ituque, quantum potuit, & contundendo se inuicem ex praecipiti fuga. cf. Iud. 5, 22. 26.

℣. 18. p) v. 3. q) e loco suo c. 23, 9. r) erat enim ibi Area in Gibea I. Kiriath-Iearim, illo tempore. vid. c. 4, 21. c. 7, 1. s) qui cum Saule permanserant. v. 2.

℣. 19. t) dum loqueretur. Iob. 1, 18. u) magis magisque progrediebatur 2 Sam. 5, 10. x) & rixabatur, ita vt in mutuas tandem caedes ruerent. Iud. 11, 25. y) collige manum tuam cf. Ios. 8, 26. i. e. desiste ab incepto, desine oraculum quaerere: q. si consilio aut auxilio Dei non amplius opus esset.

℣. 20. z) Iud. 18, 22. a) Iud. 7, 22. 2 Par. 20, 23. b) tumultus c. 5, 9. 6. σύγχυσις. Act. 19, 29. ℣. 21. c) c. 4, 7. cap. 19, 7.

℣. 12. דבר Piska s. spatium post Atnachum habent 3. 6. 7. 8. 9. & cum expressa nota 1. 2. 5. secundum Mss. Erff. ℣. 15. ודמצב cum praefixo Vau 6. 9. in marg. ℣. 17. ויפקדו ita quidem anomalice per Sch'va in vnius vocis dictione omnes, praeter 3. qui habet Rhaphe. ℣. 19. ידיך plene seu dualiter 1. 3. & se. 5. & fa. 2.

עמם במחנה סביב וגם־המה להיות עם־ישראל
22 אשר עם־שאול ויונתן : וכל איש ישראל
המתחבאים בהר־אפרים שמעו כי־נסו פלשתים
23 וידבקו גם־המה אחריהם במלחמה : ויושע
יהוה ביום ההוא את־ישראל והמלחמה עברה
24 את־בית און : ואיש־ישראל נגש ביום ההוא ויאל
שאול את־העם לאמר ארור האיש אשר־יאכל לחם
עד־הערב ונקמתי מאיבי ולא־טעם כל־העם לחם :
כה 26 וכל־הארץ באו ביער ויהי דבש על־פני השדה : ויבא
העם אל־היער והנה הלך דבש ואין־משיג ידו אל־פיו
27 כי־ירא העם את־השבעה : ויונתן לא־שמע בהשביע
אביו את־העם וישלח את־קצה המטה אשר בידו
ויטבל אותה ביערת הדבש וישב ידו אל־פיו ותראנה
28 עיניו : ויען איש מהעם ויאמר השבע השביע אביך
את־העם לאמר ארור האיש אשר־יאכל לחם היום
29 ויעף העם : ויאמר יונתן עכר אבי את־הארץ ראו־
ל נא כי־ארו עיני כי טעמתי מעט דבש הזה : אף כי
לוא אכל אכל היום העם משלל איביו אשר מצא כי־
31 עתה לא־רבתה מכה בפלשתים : ויכו ביום ההוא
32 בפלשתים ממכמש אילנה ויעף העם מאד : ויעש
העם אל־שלל ויקחו צאן ובקר ובני בקר וישחטו
33 ארצה ויאכל העם על־הדם : ויגידו לשאול לאמר הנה
העם חטאים ליהוה לאכל על־הדם ויאמר בגדתם
34 גלו אלי היום אבן גדולה : ויאמר שאול פצו בעם
ואמרתם להם הגישו אלי איש שורו ואיש שיהו
ושחטתם בזה ואכלתם ולא־תחטאו ליהוה לאכל
אל־הדם ויגשו כל־העם איש שורו בידו הלילה
לה וישחטו־שם : ויבן שאול מזבח ליהוה אתו החל לבנות
מזבח

ותארנה ק׳

ויעט קרי

השלל קרי

---

*. 22. וידבקו per *Darga* 3. 5. *. 24. נגש per *Schin*, apice ad cornu dexterum notato. 3. 7. 8. 21. sed contra *Maſ. impr.* ad Eſa. 53, 7. Conf. quæ obſeruauimus ad 1 Sam. 13, 6. *. 25. *Spatium* verſiculo præmittunt 5. 6. 9. 10. 19. 20. *. 27. אשר per *Makk.* 17. 18. *Ber.* *. 30. כי עתה ita 1. 3. 5. 6. 9. 14. 20. at כי עתה 2. *. 32. ויעט in textu ſine nota marg. 1. 3. ſic fu. 5. צאן per *Merca* 7. 8. 10--19. 21. 22. contra analogiam. וישחטו per *Makk.* 2. 7. 8. 10. 11. 13. 19. ſic fe. 9. *. 34. אל־הדם pro eo habet על־ 3. & in marg. 6. 9. contra *Maſoram.*

d) Schmid. *hi itaque etiam ipſi caperunt eſſe.* Vulg. *reverſi ſunt, ut eſſent cum Iſraele.* Hinc metus Philiſtæorum cap. 29, 4.

*. 22. e) v. 11. c. 13, 6. f) Ioſ. 17, 15. 18 Iud. 18, 2. g) *& perſecuti ſunt* c. 31, 2. Iud. 10, 45.

*. 23. h) *ſic mirabiliter ſeruauit.* v. 6. i) c. 13, 5.

*. 24. k) Schmid. Licet v. vir Iſraelis *defatigatus eſſet.* c. 13, 6. l) *adiurauit tn.* temerario iuramento & inopto mandato. rad. אלה (6) 1 Reg. 8, 31. *Guſſetius* tn. mauult יאל *& voluit* Saul cum populo; vt c. 17, 39. Ex. 2, 21. m) Deut. 27, 15. ſeqq. n) *panem*, aut aliud quid eſculenti, vt *mel* fuit. v. 27. 44. cf. Gen. 3, 19. c. 39, 6. o) cf. Ex. 21, 25. ne ſcil. cibum capiendo tempus amitterent victoriæ proſequendæ.

*. 25. p) i. e. *vniverſus populus* ſ. exercitus, meton. c. 17, 46. 2 Sam. 15, 23. q) Ex. 3, 8. Deut. 32, 13. Mar. 3, 4 Ar. *& ecce in ſilua mel deſluebat ex nido apum.*

*. 26 r) q. d. itio, *fluxus* (2) 2 Sam. 12, 4. conf. Gen. 2, 14. s) *qui manum ſuam admouiſſet.* Iob. 41, 18.

*. 27. t) *cum adiurauit* v. 28. Ex. 13, 19. ὁ. ἐν τῷ ὁρκίζειν. Marc. 5, 7. u) Leu. 4, 6. x) *in fauum* (2) Cant. 5, 1. LXX. cf. cum Luc. 24, 42. At Raſchi: *in ſiluam mellis* ſeu ſacchari. ſic Guſſet. y) *illuminati ſunt.* v. 29. Pſ. 60, 1. ὁ. ἀνέβλεψαν. ſec. Cthibh.

*. 28. z) Schmid. *unde delaſſatus eſt* rad. עיף (2) v. 31. 2 Sam. 21, 15. ὁ. καὶ ἐξελύθη. Marc. 8, 3.

*. 29. a) Gen. 34, 30. Ioſ. 6, 18.

*. 30. b) Nold. de Partic. p. 99. *Quanto magis, ſi omnino comediſſet.* q. d. Etiam ita de populo ſtatuendum: nam ſi modo comediſſet. cf. Deut. 31, 27. 2 Sam. 4, 11. c) Eſ. 63, 19. Num. 14, 1. Ioſ. 7, 7. d) *ideo non maior facta eſt ſtrages.* Iud. 16, 14. Pſ. 16, 4.

*. 31. e) Ioſ. 10, 12. 1 Par. 11, 10. f) v. 28. ὁ. ἐκοπίασε. cf. Matt. 11, 18.

*. 32. g) *Et fecit* Prou. 21, 23. vel ſec. Kri *contendit, irruit* inſtar avium. radix עיט c. 15, 19. & 25, 14. h) *cum* Ex. 12, 8. i) v. 33. Leu. 3, 17. c. 7, 26. c. 17, 10. 14. Deut. 12, 16. 23. &c.

*. 33. k) *perfide egiſtis.* vid. Iud. 9, 23. l) *hodie*, ſtatim ſine mora; vel. quod alias non ita factum eſſet, nec Saul de cultu Dei ſolicitus fuerat. v. 35. 1 Par. 10, 14. c. 13, 3.

*. 34. m) *diſpergimini* c. 11, 1. n) Inquit Rex. Schmid. o) Deut. 22, 1. p) vid. v. 32. & conf. Thren. 3, 41.

*. 35. q) c. 3. 2. 12.

36 מִזְבֵּחַ לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל נֵרְדָה אַחֲרֵי
פְלִשְׁתִּים לַיְלָה וְנָבֹזָּה בָהֶם עַד־אוֹר הַבֹּקֶר וְלֹא־נַשְׁאֵר
בָּהֶם אִישׁ וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה
37 וַיֹּאמֶר הַכֹּהֵן נִקְרְבָה הֲלֹם אֶל־הָאֱלֹהִים׃ וַיִּשְׁאַל
שָׁאוּל בֵּאלֹהִים הַאֵרֵד אַחֲרֵי פְלִשְׁתִּים הֲתִתְּנֵם בְּיַד
38 יִשְׂרָאֵל וְלֹא עָנָהוּ בַּיּוֹם הַהוּא׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל גֹּשׁוּ הֲלֹם
כֹּל פִּנּוֹת הָעָם וּדְעוּ וּרְאוּ בַּמָּה הָיְתָה הַחַטָּאת הַזֹּאת
39 הַיּוֹם׃ כִּי חַי־יְהוָה הַמּוֹשִׁיעַ אֶת־יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־יֶשְׁנוֹ
מ בְּיוֹנָתָן בְּנִי כִּי־מוֹת יָמוּת וְאֵין עֹנֵהוּ מִכָּל־הָעָם׃ וַיֹּאמֶר
אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם תִּהְיוּ לְעֵבֶר אֶחָד וַאֲנִי וְיוֹנָתָן בְּנִי
נִהְיֶה לְעֵבֶר אֶחָד וַיֹּאמְרוּ הָעָם אֶל־שָׁאוּל הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ
41 עֲשֵׂה׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָבָה
42 תָמִים וַיִּלָּכֵד יוֹנָתָן וְשָׁאוּל וְהָעָם יָצָאוּ׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל
43 הַפִּילוּ בֵּינִי וּבֵין יוֹנָתָן בְּנִי וַיִּלָּכֵד יוֹנָתָן׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל
אֶל־יוֹנָתָן הַגִּידָה לִּי מֶה עָשִׂיתָה וַיַּגֶּד־לוֹ יוֹנָתָן וַיֹּאמֶר
טָעֹם טָעַמְתִּי בִּקְצֵה הַמַּטֶּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי מְעַט דְּבַשׁ הִנְנִי
44 אָמוּת׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל כֹּה־יַעֲשֶׂה אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִף
מה כִּי־מוֹת תָּמוּת יוֹנָתָן׃ וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל־שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן
יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל
חָלִילָה חַי־יְהוָה אִם־יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי־
עִם־אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת־יוֹנָתָן
46 וְלֹא־מֵת׃ וַיַּעַל שָׁאוּל מֵאַחֲרֵי
47 פְּלִשְׁתִּים וּפְלִשְׁתִּים הָלְכוּ לִמְקוֹמָם׃ וְשָׁאוּל
לָכַד הַמְּלוּכָה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּחֶם סָבִיב בְּכָל־אֹיְבָיו
בְּמוֹאָב וּבִבְנֵי־עַמּוֹן וּבֶאֱדוֹם וּבְמַלְכֵי צוֹבָה וּבַפְּלִשְׁתִּים
48 וּבְכֹל אֲשֶׁר־יִפְנֶה יַרְשִׁיעַ׃ וַיַּעַשׂ חַיִל וַיַּךְ אֶת־עֲמָלֵק
49 וַיַּצֵּל אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד שֹׁסֵהוּ׃ וַיִּהְיוּ
בְּנֵי שָׁאוּל יוֹנָתָן וְיִשְׁוִי וּמַלְכִּישׁוּעַ וְשֵׁם שְׁתֵּי בְנֹתָיו שֵׁם
הַבְּכִירָה

r) Ios 11, 10. Iud. 6, 24 *Altare monumenti de victoria fuit*: de quo vt extaret, magis folicitus fuit, quam de placando & deprecando Deo *Schmidius*. Quantumcunque enim Saul speciosis operibus fulgeat, tamen quia non est vera fide præditus, opera eius, quæ adparent bona, nihil aliud sunt, quam impietatis opercula &c. *Brentius*.

℣. 36. s) *& prædas faciamus de iis* Ios. 8, 2. Nah. 2, 10. t) c. 2, 23. c. 11, 10. u) *accedamus huc* ad Deum Num. 27, 1. c. 36, 1. ne quid temere faciamus.

℣. 37. x) c. 10, 12. y) c. 28, 6. vtpote qui DEI responsum antea neglexerat v. 19. & imprudenti ac temeraria adiuratione populi v. 29. peccauerat: iam etiam propositum habuerat, inconsulto Deo cum populo hostes persequi. v. 36.

℣. 38. z) Iud. 20, 2. a) Fecit Saul, vt hypocritæ solent. *Peccatum finxit, de quo se innocentem satu mauit*, tantum vt in alium vel alios culpa deuolueretur. *Schmid.*

℣. 39. b) Abusio nominis Dei. Offensam Dei a se amoturus, grauius quoque offendit, ac quasi ipse nihil peccasset, iuramento magis temerario morte plectendum edicit, qui deprehenderetur. *Maius c)* est, q. d. *existentia eius*. Deut. 29, 14. d) qui tamen adiurantem non audiuerat v. 27. Videtur a. suspicatus de Ionathane.

℣. 41. e) *da innocentem* scil. quoad transgressionem illius interdicti. v. 24.

℣. 42. f) sc. *sortem* Ion. 1, 7. g) c. 10, 20. Ios. 7, 14. seqq. non propter Ionathanem, sed propter Saulem, vt huius imprudentia manifesta redderetur, & in iuramento temeritas *Schmid.*

℣. 43. h) *num ecce ego moriar?* Interrogatiue cum *Tig. Tremell. Schmid.* &c. vt Ionathan suam innocentiam defenderet & vitam; nec non Saulum

Saulum coargueret temerariæ adiurationis. conf. c. 21, 16.

פסקא באמצע פסוק

℣. 44. i) Ruth 1, 17. Temerarium iterum iuramentum, cui se populus merito opposuit: non imperio, sed deprecando. Neque hic obstare debebat iusiurandum Saulis, vt quod iniustam atrocitatem in se contineret. *Grot.*

℣. 45. k) cf. c. 11, 13. l) Ios. 22, 29. m) 2 Sam. 14, 11. Matt. 10, 30. n) *nam cum Deo fecit* hæc Luc. 11, 23. Ioh. 3, 2. grauissimum argumentum, quod Deus a partibus Ionathanis euidenter esset. o) *sic liberauerunt* l. *redemerunt*. Num. 18, 15. Saul sc. culpa temerarii iuramenti implicitus erat, pro qua erat sacrificandum sec. Leu. 5, 4 seqq. Ionathan v. etsi non in foro conscientiæ reus, attamen externa quadam transgressione legis Paternæ notatus fuit. Comparari itaque potuit cum illo Ex. 21, 29. 30 cuius status talis erat, vt occidi posset, non tamen necessario, sed lytro præscripto redimendus erat. Vtrumque suppeditauit populus &c. *Gusset* p. 664.

℣. 46. p) Ex ira, vt videtur & indignatione, quod non a Deo tantum, sed & a Ionathane atq; populo culpa omnis in ipsum collata esset. *Schmid.*

℣. 47. q) cf. c. 11, 5. c. 13. 1. & *Abarb.* ad h. l. r) Syros. vide 2 Sam. 8, 3. 5. c. 10, 6. 8. s) *eos damnabat* Prou. 17, 15. & meton. *vt iniustos tractabat. & pœnis afficiebat*. cf. Iob. 34, 29.

℣. 48. t) *strenue etiam egit* Num. 24, 18. Deut 8, 18. Ps. 60, 14. u) sed nondum ad internecionem, vt præcipitur c. 15, 2 x) c. 9, 16.

℣. 49. y) 1 Par. 9, 39. z) qui *Abinadab* c. 31, 2. 1 Par. 8, 33. a) qui perierunt c. 31, 2. 1 Par. 10, 2. Alioquin additur 1 Par. 8, 33. c. 9, 39. Eschbaal s. Ischboschet 2 Sam. 2, 8 10.

℣. 35. פלשתים *Psik* addunt 1. 6 9. ונבזה *Zain* geminant per *Dag.* 1. 7. 14. contra *Mas.* & M. 1 at *Gaiah* sub *Vau* habent 7 8. sec. *Mas. Erff.* ℣. 37. הארד He per *Kamets* 17. 18. male. ℣. 40. ישראל ita per *Sak.* 2. 3 10 12. 17. 18. 19 ceteri omnes per *Rbhia.* ויאמרו ita cum nostris habet 2. in marg. ex alio libro; at in textu correxit ויאמר per sing. ℣. 41. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 5.—10. 19–23. וילכד יונתן ושאול והעם ita recte 3 & *Ber* & sic correctum in 5. quibus proxime accedit 2. his tantum accentibus diuersus וילכד יונתן. at ceteri habent וילכד יונתן ושאול והעם erronee. ℣. 44. יעשה addunt 5. 9. in marg. pronomen. לי mi—; sic corr in textu 3. & sic — habuerant 1. 2. 5. Notam addit. 1. sec. *Mas.* לי abesse debere, reperiri tamen in quibusdam codd. ℣. 45. היונתן cum *Psik* 1. 5 sec. *Mas. Erff.*

הַבְּכִירָה מֵרַב וְשֵׁם הַקְּטַנָּה מִיכַל׃ וְשֵׁם אֵשֶׁת שָׁאוּל נ
אֲחִינֹעַם בַּת־אֲחִימָעַץ וְשֵׁם שַׂר־צְבָאוֹ אֲבִינֵר בֶּן־נֵר דּוֹד
51 שָׁאוּל׃ וְקִישׁ אֲבִי־שָׁאוּל וְנֵר אֲבִי־אַבְנֵר בֶּן־אֲבִיאֵל׃
52 וַתְּהִי הַמִּלְחָמָה חֲזָקָה עַל־פְּלִשְׁתִּים
כֹּל יְמֵי שָׁאוּל וְרָאָה שָׁאוּל כָּל־אִישׁ גִּבּוֹר וְכָל־בֶּן־חַיִל
וַיַּאַסְפֵהוּ אֵלָיו׃

Cap. XV. טו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל אֹתִי שָׁלַח יְהוָה לִמְשָׁחֳךָ
הפטרת זכור
לְמֶלֶךְ עַל־עַמּוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דִּבְרֵי
2 יְהוָה׃ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי
אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ
3 בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם׃ עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק
וְהַחֲרַמְתֶּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו וְהֵמַתָּה
מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה
4 מִגָּמָל וְעַד־חֲמוֹר׃ וַיְשַׁמַּע שָׁאוּל אֶת־
הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי וַעֲשֶׂרֶת
ה אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה׃ וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עֲמָלֵק
6 וַיָּרֶב בַּנָּחַל׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סֻּרוּ רְדוּ
מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי
7 מִתּוֹךְ עֲמָלֵק׃ וַיַּךְ שָׁאוּל אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה
8 בּוֹאֲךָ שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרָיִם׃ וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־אֲגַג
מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חָי וְאֶת־כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶב׃
9 וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אֲגָג וְעַל־מֵיטַב הַצֹּאן
וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים וְעַל־הַכָּרִים וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא
אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה נְמִבְזָה וְנָמֵס אֹתָהּ
הֶחֱרִימוּ׃
י 11 וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר׃ נִחַמְתִּי כִּי־
הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־
דְּבָרַי

℣.5.b) c.27, 10. Iud.1,16. c) *ne addam & disperdam te.* fut. Hiph. ex סוף & יסף vel אסף cf. Ps. 26, 9.
℣.7. d) pars est Arabiæ Gen.2,11. c.25, 18. a filio Ioctani Gen. 10, 29. sic dicta. e) Gen.16, 7. f) Gen. 25, 18.
℣. 8. g) Ios. 8,23. 1 Reg.18, 40. h) ℣.32.33. Num. 24, 7. confer etiam Esth. 3, 1.
℣.9. i) contra expressum mandatum Dei v.3. personæ respectu erga Regem vsi sunt. k) *& erga optimum* (6) v. 15. Gen.47, 6. 11. l) *& secundarios s. secundæ sortis.* cf. c. 23,17. 1 Par.15, 18. Esr. 1, 10. m) *agnorum.* Deut. 32, 14. Es.34,6. Ier. 51, 40. n) *rem,* quam curat & tractat homo, vt *opus suum* Gen.33, 14. o) *contemtam* (1) p) *& quod flaccidum,* fatiscens. Nah.2, 11.
℣.11. q) Gen. 6, 6.7. Nulla alia est huius loci sententia, quam voluisse Deum regnum, quod Sauli indulserat, ab illo iusto iudicio transferre; *quia plus iudicio suo aut studio tribuit, quam diuino mandato ac voluntati* &c. *Brentius.* Arbitror, *pœnitentiam* de Deo vsurpatam, vel maxime significare *mutationem* in rebus creatis *caussam; propter quam* Deus, non ex humanæ imperfectionis adfectu, sed immutabili sua iustitia mutationem inducere quasi cogatur. &c. *Schmid.*

b) Dauidi promissa, sed Adrieli data c. 18, 17.19.
℣.50. c) alia fuit Dauidis c. 25, 43. d) *patrui* c.10,14.
℣.51. e) *Nam Kisch erat pater Saulis: Ner vero pater Abneri:* vterq; *filius Abielis.* cf. c.9,1. 1 Par.8,33. c. 9, 39.
℣.52. f) 2 Sam.2,17. 2 Reg.3,26. g) Schm. *vnde circumspexit.* Tig. *& quemcunque vidisset.* h) *filium roboris,* i.e. *strenuum* & militiæ aptum. c. 18, 17.
CAP. XV, ℣.1. i) *Ceterum dixit.* Recensentur hæc ad indicandum complementum reiectionis, & occasionem vngendi Dauidem. *Schmid.* k) Probat legationem suam & auctoritatem ab vnctione c.9,16. l) Obedientiam eo diligentius ipsi inculcat, quod eam non rite præstiturum, DEus prænouerat.
℣. 2. m) *animaduerti.* Ex. 20,4.5. c.32, 34. Es 26,14. q. d. *decreui* iam nunc sine omni mora *visitare.* n) c. 14,48. Ex. 17, 8. 14. 15. Num. 24, 20. Deut.25,17. 18. o) *se opposuit illi,* vel *insidias struxit* cf. Ps.3, 7.
℣. 3. p) Leu.27,29. & not. Num.21,2.3. c. 31,7. Deut.7,2. q) ℣.9. Ex.2,5. Deut.13, 9. r) *ab infantibus s. paruulis* lacte depulsis, *ab agendo* l. actiuitate sic dictis. c. 22,19. Thren.2,11. Ier. 44,7. s) cf. Ios. 6, 21.
℣ 4. t) *Audire itaque fecit* hoc, s. audiendum proposuit. *Piel*(2) c.23,8. u) c.11, 8. x) nomen vrbis. *Hillero* idem quod *Telem* in tribu Iudæ Ios 15,24. ab *agnis* sic dicta. cf. 1 Sam.7,9. y) sc. *selectos.* cf. c. 11, 8.
℣. 5 z) *ad vrbem* l. collectiue *ad vrbes* Amalekitarum. *Schmid.* a) *& insidias posuit* Schmid. cum LXX. Vulgat. & Kimchio ex ארב; At *Syr. contendit* ex רוב. Ion. *disposuit exercitum.* Ar. *instruxit populum ibi ad pugnam.*
℣. 6.

℣. 49. מיכל Per *Patach* 7. 10.12.13.14.15.19.21.22. sic emendatum in 5. sec. *Mas. Erff.* CAP. XV, ℣. 1. למשחך *Schin* per *Patach* 1. 3. *Chet* per *Chatephpatach* 1.3.14.17.18.20.21. & *Ber.* vtrique vero contra *M. I.* & *Mas.* 2. ℣. 3. מעלל *defect.* 22. & sic correctum in 5. sec *Mas. impr.* & 1. ad Thren.2,20. ℣ 6. עמו ita quidem & *Orientales* legunt, in textu vero scribunt עמי. בעלתם *defect.* 1.3. & sic poscit *Mas. Erff.*
℣. 8. אגג *Gimel* per *Patach* 1. 3. 5-9. 11-16.19--23. quorum plerique tamen. ℣. 9. habent *Kametz.* ℣. 9. נְמִבְזָה ita 3. & sic scribit *Mas. Erff.* ℣. 10. דבר per *Makk.* 3. 6..10.19. sic &c. 5.

דברי לא הקים ויחר לשמואל ויזעק אל־יהוה
12 כל־הלילה׃ וישכם שמואל לקראת שאול בבקר
ויגד לשמואל לאמר בא־שאול הכרמלה והנה מציב
13 לו יד ויסב ויעבר וירד הגלגל׃ ויבא שמואל אל־
שאול ויאמר לו שאול ברוך אתה ליהוה הקימתי את־
14 דבר יהוה׃ ויאמר שמואל ומה קול־הצאן הזה באזני
טו וקול הבקר אשר אנכי שמע׃ ויאמר שאול מעמלקי
הביאום אשר חמל העם על־מיטב הצאן והבקר למען
זבח ליהוה אלהיך ואת־היותר החרמנו׃
16 ויאמר שמואל אל־שאול הרף ואגידה לך את אשר
17 דבר יהוה אלי הלילה ויאמרו לו דבר׃ ויאמר
שמואל הלוא אם־קטן אתה בעיניך ראש שבטי
18 ישראל אתה וימשחך יהוה למלך על־ישראל׃ וישלחך
יהוה בדרך ויאמר לך והחרמתה את־החטאים את־
19 עמלק ונלחמת בו עד־כלותם אתם׃ ולמה לא־שמעת
בקול יהוה ותעט אל־השלל ותעש הרע בעיני
כ יהוה׃ ויאמר שאול אל־שמואל אשר
שמעתי בקול יהוה ואלך בדרך אשר־שלחני יהוה
ואביא את־אגג מלך עמלק ואת־עמלק החרמתי׃
21 ויקח העם מהשלל צאן ובקר ראשית החרם לזבח
22 ליהוה אלהיך בגלגל׃ ויאמר
שמואל החפץ ליהוה בעלות וזבחים כשמע בקול
23 יהוה הנה שמע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים׃ כי
חטאת־קסם מרי ואון ותרפים הפצר יען מאסת את־
24 דבר יהוה וימאסך ממלך׃ ויאמר
שאול אל־שמואל חטאתי כי־עברתי את־פי־יהוה
כה ואת־דבריך כי יראתי את־העם ואשמע בקולם׃ ועתה
שא נא את־חטאתי ושוב עמי ואשתחוה ליהוה׃
ויאמר

r) Deut. 27, 26. 1 Par. 10, 13. *s*) *ægre a.* erat Samueli, vel sec. Vulg. *contristatus est*, nempe *cum indignatione aduersus Saulis inobedientiam*; clamavit tn. & intercessit pro eo, sed frustra 2 Sam. 6, 8. o. ἐθύμησε Col. 3, 21. *t*) qua DEus ei hoc reuelauit. ℣. 16.

℣. 12. *u*) c. 25, 2. 7. in Iudæa Ios. 15, 55. *x*) Gen. 35, 14 *y*) *manum*. h. e. sec. Tig. *tropæum*, l. vt Schmid. notat, *monumentum ad manum*, s. *latus viæ*, quod omnes prætereuntes videre, & facti, cuius gratia positum, recordari poterant, coll. 2 Sam. 18, 18. *z*) *& conuertit se* ℣. 27. 2 Sam. 14, 24. *a*) ad sacra facienda c. 10, 8.

℣. 13. *b*) c. 26, 25. Ruth 2, 20. Iud. 17, 2. *c*) *perfeci*. sed vide ℣. 21. diuinam sententiam. Apertissimum DEi mandatum ℣. 3. in alium potius sensum detorquere audet, quam vt suum delictum fateatur.

℣. 14. *d*) *quid ergo sibi vult vox ouium* &c. nonne deuouere omnia debebas? hoccine est verbum DEi perficere?

℣. 15. *e*) *quia* ℣. 20. c. 2, 23. *f*) sed et Saul ℣. 9. *g*) vid. ℣. 6. Ex. 22, 4. *h*) fingit bonum finē inobedientiæ & illiciti facti.

℣. 16. *i*) *desine* 1 Sam. 11, 3. scil. multa garrire frustra. *k*) *Tunc dixit* Saul indignabundus vid. v. 20.

℣. 17. *l*) *cum paruus tu esses* c. 9, 21. c. 10, 16. 22. cf. Matth. 18, 4. *m*) sc. vt obedires Deo in omnibus, quæ tibi per me mandaturus esset; quod tu etiam promisisti.

℣. 18. *n*) Gen. 13, 13. Ps. 26, 9. Ps. 104, 35. *o*) *donec consumseris eos*. Ps. 18, 38.

℣. 19. *p*) *sed irruisti*. Cap. 14, 32. c. 25, 14. ὁ. ἀλλ᾽ ὥρμησας. Act. 7, 57. sed Gussetius p. 598. *Te celauisti ad prædam*, induens quasi folia ficulnea Adami, ut prædam haberes, nec tamen prædator appareres;

res; ex rad. עטה *q*) c. 28, 18.

℣. 20. *r*) & nihilominus, re quasi bene gesta se excusare perrexit. *s*) *quia* obediui v. 15. an eo malum feci?

℣. 21. *t*) vide ad v. 19. *u*) *primitias* anathematis Deut. 18, 4. Nouus prætextus, fortassis ex Num. 31, 25. seqq. male quæsitus.

פתח בס״פ

℣. 22. *x*) ויאמר קרי coactus pertinaci hypocritæ peccatum exaggerare. *y*) cf. Es. 1, 11. 13. Hos. 6, 6. Ps. 51, 18. 19. Coh. 4, 17. Matt. 9, 13. c. 12, 7. *z*) *vt attendas* sc. aurem, Ps. 10, 17. Prou. 2, 2.

℣. 23. *a*) non leuius peccatum quam *diuinatio* s. *incantatio*.

פתח בס״פ

Num. 23, 23. *b*) *rebellio* est Num. 17, 25. Deut. 31, 27. *c*) *& iniquitas idololatriæ* Num. 23, 21. *d*) Gen. 31, 19. Iud. 17, 5. 2 Reg. 23, 24. Ez. 21, 26. *e*) *ita instare* l. contumaciter plures *instantias* DEo extorquere. Hiph (1) *Gussetio* p. 693. *contestari* cum DEo eiusque lege, vt eum quasi cogas velle id, quod non vult, rationes tuas contrarias præferens eius declarationibus. Conf. in *Kal* Gen. 19, 3. 9. c. 33, 11. 2 Reg. 2, 17. *f*) *propterea, quod* Gen. 22, 16. Ez. 5, 11. *g*) Hos. 4, 6. *h*) *a rege* i. e. *vt non sis rex*. מן vel מ præf. ante nomina & infinitiuos fit interdum priuatium, vt Es. 7, 8. c. 23, 1. ℣. 24. *i*) simulata pœnitentia. *k*) Ex. 9, 27. Conf. alium adfectum & effectum 2 Sam. 12, 13. ℣. 25. *l*) Ex. 10, 17. *m*) vtpote quod tantum non fuerit, vt regno ideo priuanda sit familia mea.

℣. 12. הכרמלה *Lamed* geminant per *Dagesch* 1. 6. 9. ℣. 13. הקימותי *mo plene* 1. sic fu. a. sec. *Masoram Erff.* ℣. 20. החרמתי *Resch* per *Kamets* 1, 2, 3. & sic fu. 5. contra *Mas. Erff.* ℣. 23. חטאת־ cum *Metheg milel* 17. 18. & *Ber.*

26 ויאמר שמואל אל־שאול לא אשוב
עמך כי מאסתה את־דבר יהוה וימאסך יהוה מהיות
27 מלך על־ישראל : ויסב שמואל ללכת ויחזק בכנף
28 מעילו ויקרע : ויאמר אליו שמואל קרע
יהוה את־ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך
29 הטוב ממך : וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי
לא אדם הוא להנחם : ויאמר חטאתי עתה כבדני נא ל
נגד־זקני עמי ונגד ישראל ושוב עמי והשתחויתי
31 ליהוה אלהיך : וישב שמואל אחרי שאול וישתחו
32 שאול ליהוה : ויאמר שמואל הגישו
אלי את־אגג מלך עמלק וילך אליו אגג מעדנת ויאמר
33 אגג אכן סר מר־המות : ויאמר שמואל
כאשר שכלה נשים חרבך כן־תשכל מנשים אמך
וישסף שמואל את־אגג לפני יהוה בגלגל :
34 וילך שמואל הרמתה ושאול עלה אל־ביתו גבעת
שאול : ולא־יסף שמואל לראות את־שאול עד־יום לה
מותו כי־התאבל שמואל אל־שאול ויהוה נחם כי־
המליך את־שאול על־ישראל :

Cap. XVI. ויאמר יהוה ון
אל־שמואל עד־מתי אתה מתאבל אל־שאול ואני
מאסתיו ממלך על־ישראל מלא קרנך שמן ולך
אשלחך אל־ישי בית־הלחמי כי־ראיתי בבניו לי מלך :
2 ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני
פסקא באמצע פסוק
ויאמר יהוה עגלת בקר תקח בידך
3 ואמרת לזבח ליהוה באתי : וקראת לישי בזבח ואנכי
אודיעך את אשר־תעשה ומשחת לי את אשר־אמר
4 אליך : ויעש שמואל את אשר דבר יהוה ויבא בית
לחם ויחרדו זקני העיר לקראתו ויאמר שלם בואך :
ויאמר שלום לזבח ליהוה באתי התקדשו ובאתם ה
אתי

27, 4. Gen. 38, 26.) l) *visitauit* sc. vt prius solebat, ad instruendum eum, tanquam Regem Deo gratum & acceptum. Non pugnat hoc cum c. 19, 24. l) *nam luxit & doluit* c. 16, 1. confer luctum Davidis 2 Sam. 19, 2. CAP. XVI, ✠. 1. m) ideo dixit in solatium Samuelis, de republica admodum solliciti, post rejectionem Saulis. n) q. d. *cornu* istud *tuum*, quo olim Saulem inunxisti. c. 10, 1. *Schmid.* Illud cornu in Tabernaculo postea repositum, & ad vngendos Reges domus Dauidis asseruatum fuisse, tradunt Rabb. conf. 1 Reg. 1, 39. o) sc. sacrum Ps. 89, 21. quod tamen ibi potius de Messia intelligitur. Sacrum vtique illud oleum fuit hoc ipso vsu, etsi non fuerit de sacerdotali. Ex. 30, 32. 33. adversus quod disputat pluribus Cl. Gusfetius. p. 868. p) *Regem*, vngendum sc. & designandum, nondum a. publice renunciandum. v. 12. 1 Par 28. 4. Act. 13, 22. ✠. 2. q) non renuit, sed quomodo certissimum vitæ periculum euitare queat, erudiri cupit. cf. Luc. 1, 34. nam, quod non male a *Grotio* indicatum est, si sine mandato Dei abiisset ad vngendum nouum Regem, crimen læsæ Maiestatis, adeoque reatum mortis incursurus fuisset. *Schmid.* r) Es. 7, 21. Deut 21, 3. s) i. e. *tecum*. cf c. 14, 34. c. 21, 9. ✠. 3. t) v. 5. c. 9, 13. ✠. 4. u) *sollicitati iuerunt* c. 13, 7. c. 21, 2. 1 Reg. 17, 18 Hos. 11, 10. 11. x) *& dixit vnus* nomine reliquorum. Num. 31, 15.

✠. 26. n) ne videretur reprobationem diuinam reuocare aut improbare. *Schmid.* ✠. 27. o) *sed Saul* pertinaciter instans *adprehendit*. 2 Sam. 13, 11. p) *alam* s. vnam de quatuor partibus tunicæ exterioris, vide Deut. 22, 12. c. 23, 1. q) *ita vt rumperetur*. Ex. 28, 32. infausto omine. ✠. 28. r) abscidit c. 28, 17. 1 Reg. 11, 13. 30. 31. s) non quidem a teipso, attamen a domo s. posteritate tua. ✠. 29. t) *atque etiam perpetuitas* (firmitas) Israelis. 1 Par. 29, 11 u) *non mentitur aut fallaciter agit* (&) Ps. 89, 34 Es. 63, 8. x) sc. ita, vt mentiatur, aut inconstantiæ & leuitatis argui queat. cf. v. 11. y) Num. 23, 19. ✠. 30. z) inuitus tandem peccatum fassus est. vide v. 24. a) cf Ioh. 5, 44. c. 12, 43. ✠. 31. b) vt pateret populo, eum dum viueret, regem mansurum, nec vt ethnicum a diuino cultu & Ecclesia plane exclusum esse. *Schm.* ✠. 32. c) Variant Interpp. *Cocceius* Lex. *in deliciis* i. e. *hilariter*; quod vel mortem miseræ vitæ præferret, vel vitam sibi a Samuele promitteret. Alii subintell. איש vt *Schmid. vir deliciarum*. Tig *delicatus*. Alii per metathesin *in vinculis*. cf. Iob. 38, 31. 36. cap. 38, 31. b. τρέμων. d) Gen. 28, 16. Es. 53, 4. ✠. 33. e) *orbauit* Gen. 32, 46. f) *orbabitur præ mulieribus* Gen. 27, 45. Es 49, 21. g) *iugulauit, dissecuit* (1) cf. 1 Reg. 18, 40. 2 Reg. 1, 10. 12. δ. ἔσφαξε. Ioh. 3, 11. Apoc. 5, 6. Sic ostendendum fuit publice, quod Saul contra mandatum Dei fecisset, idque omnino exequendum esse. *Schmid.* h) cuius iussu id factum. ✠. 34 i) c. 1, 1. 19. ✠. 35. k) i. e *non amplius vidit* (cf. c. 27,

✠. 27. *Sectionem* minorem, præmisso *spatio*, hic aperiunt 5. 6. 9. 10. 11 19. 20 ✠. 30. עתה per *Sakeph*. emendauit 5. נגד per *Merca*, seq. in זקני *Makkeph* 1. 2. sic su. c. ✠. 33. שמואל per *Rbhia* 1. 2. 5. 6. 9. 20. at *Sakeph* comprobat *Mas. final.* f. 10. b. CAP. XVI, 2. והרגני *Piska* s. *spatium* habent 1. 2. 17. 18. & *Ber.* requirente id etiam *Masora Erffurt.* Ceteri omittunt. ✠. 4. ויאמר ex eo fecit *pluralem* ויאמרו 3. & sic habuerat 1. & 2 sed *singularem* poscit *Masora Erff* h. l & *impressa* aliud. c. 16, 13. 11, 15. ✠. 5. ויאמר sine *Psik* 1. 2. 3. 5. 21. התקדשו ita 1. & per *Mun.* loco *Kadma* 6. 9. 12. 20. 23. at reliqui *Meth.* cum *Sakephk*, in eadem voce irregulariter.

אִתִּי בַּזָּבַח וַיְקַדֵּשׁ אֶת־יִשַׁי וְאֶת־בָּנָיו וַיִּקְרָא לָהֶם
6 לַזָּבַח׃ וַיְהִי בְּבוֹאָם וַיַּרְא אֶת־אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר אַךְ נֶגֶד
7 יְהוָה מְשִׁיחוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל
אַל־תַּבֵּט אֶל־מַרְאֵהוּ וְאֶל־גְּבֹהַּ קוֹמָתוֹ כִּי מְאַסְתִּיהוּ
כִּי לֹא אֲשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לַעֵינַיִם
8 וַיהוָה יִרְאֶה לַלֵּבָב׃ וַיִּקְרָא יִשַׁי אֶל־אֲבִינָדָב וַיַּעֲבִרֵהוּ
9 לִפְנֵי שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר גַּם־בָּזֶה לֹא־בָחַר יְהוָה׃ וַיַּעֲבֵר
י יִשַׁי שַׁמָּה וַיֹּאמֶר גַּם־בָּזֶה לֹא־בָחַר יְהוָה׃ וַיַּעֲבֵר יִשַׁי
שִׁבְעַת בָּנָיו לִפְנֵי שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־יִשַׁי לֹא־
11 בָחַר יְהוָה בָּאֵלֶּה׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־יִשַׁי הֲתַמּוּ
הַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר עוֹד שָׁאַר הַקָּטָן וְהִנֵּה רֹעֶה בַּצֹּאן
וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־יִשַׁי שִׁלְחָה וְקָחֶנּוּ כִּי לֹא־נָסֹב עַד־
12 בֹּאוֹ פֹה׃ וַיִּשְׁלַח וַיְבִיאֵהוּ וְהוּא אַדְמוֹנִי עִם־יְפֵה עֵינַיִם
וְטוֹב רֹאִי
13 וַיֹּאמֶר יְהוָה קוּם מְשָׁחֵהוּ כִּי־זֶה הוּא׃ וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל
אֶת־קֶרֶן הַשֶּׁמֶן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו וַתִּצְלַח רוּחַ־
יְהוָה אֶל־דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וָמָעְלָה וַיָּקָם שְׁמוּאֵל וַיֵּלֶךְ
14 הָרָמָתָה׃ וְרוּחַ יְהוָה סָרָה מֵעִם שָׁאוּל וּבִעֲתַתּוּ רוּחַ־
טו רָעָה מֵאֵת יְהוָה׃ וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי־שָׁאוּל אֵלָיו הִנֵּה־נָא
16 רוּחַ־אֱלֹהִים רָעָה מְבַעִתֶּךָ׃ יֹאמַר־נָא אֲדֹנֵנוּ עֲבָדֶיךָ
לְפָנֶיךָ יְבַקְשׁוּ אִישׁ יֹדֵעַ מְנַגֵּן בַּכִּנּוֹר וְהָיָה בִּהְיוֹת עָלֶיךָ
17 רוּחַ־אֱלֹהִים רָעָה וְנִגֵּן בְּיָדוֹ וְטוֹב לָךְ׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל
אֶל־עֲבָדָיו רְאוּ־נָא לִי אִישׁ מֵיטִיב לְנַגֵּן וַהֲבִיאוֹתֶם
18 אֵלָי׃ וַיַּעַן אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה רָאִיתִי בֵּן
לְיִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי יֹדֵעַ נַגֵּן וְגִבּוֹר חַיִל וְאִישׁ מִלְחָמָה
19 וּנְבוֹן דָּבָר וְאִישׁ תֹּאַר וַיהוָה עִמּוֹ׃ וַיִּשְׁלַח שָׁאוּל
מַלְאָכִים אֶל־יִשָׁי וַיֹּאמֶר שִׁלְחָה אֵלַי אֶת־דָּוִד בִּנְךָ אֲשֶׁר
כ בַּצֹּאן׃ וַיִּקַּח יִשַׁי חֲמוֹר לֶחֶם וְנֹאד יַיִן וּגְדִי עִזִּים אֶחָד

וישלח

פסקא באמצע פסוק

v. 5. y) *inprimis a.* sanctificauit *Ischaiam* *v.*1.3. Ex. 19. 10. & cum eo procul dubio vnctionis negotium communicauit.

v. 6. z) in loco secretiori eos excepit. *Schmid.* a) add. Ar. *filium Isai natu maximum*, ex c.17,13. 1 Par. 2,13. b) *vtique, enimvero*, Ps. 73.1. *Gussetie* p.38. *attamen*; q.d. Exspectare me monitum verbumque disertum, Dominus iussit, quod etiam exspecto: interea tamen iam rem perspicio.

v. 7. c) *v.* 13. c. 9, 17. d) cf. Deut. 10, 17. &c. e) Iud 13, 6. LXX. cf. cum Ioh. 7, 24 f) cf. c. 10, 23. 24. g) *v.* 1. Mal. 1, 3. ὁ. ἐξουδένωκα. Marc. 9, 12. h) *nam ego non id tantum* sc. *video*, quod videt homo. At *Gusset.* p. 146. *quia homo non est is, qui videt, sed DEus.* quasi Samuelis ἀβλεψία carpatur, & ipse notetur eq. *non Roeh* s. *non videns*, coll. c. 9, 9. i) *sec. oculos* & faciem externam. cf. Es. 11, 3. Ar. *non sum sicut homines, qui respiciunt venustates exteriores.* k) cf 1 Reg. 8, 39. Ier. 11, 20. c. 17, 10. Ps. 7, 10. 1 Par. 28, 9. 2 Par. 6, 30. Ar. *ego vero exploro, quod in cordibus est, & cognosco abscondita.*

v. 8. l) add. Ar. *filium suum secundum* ex 1 Par. 2, 14.

v. 9. m) Ar. add *filium suum tertium* ex c.l. vbi *Schimea* dicitur & 2 Sam. 21, 21.

v. 10. n) excepto Dauide. cf. c. 17, 12.

v. 11. o) *num omnes adsunt?* q. d. *completi sunt?* Iob. 31, 40 vel *num absoluerunt?* sc. *praterire*, vt Ios. 3, 17. c. 4, 1. p) cf. 2 Sam. 7, 8. Ps. 78, 70, 71. Ps. 613, 7. & de Saule 1 Sam. 9, 21. q) LXX. & Vulg. *discumbemus.* Tacite notat *mensam circumdatam* a conuiuis. Pari ellipsi Lacini *mensam* sup plent ad verbum *accumbere.* conf. Cant. 1, 12.

v. 12. r) Gen. 25, 25. cf. antitypo. Cant. 5, 10. s) *& simul* c. 17, 42. t) cf. Gen. 39, 6. LXX. add. Κυρίῳ. cf. Act. 7, 20. u) *adspectu.* Iob. 33. 21. x) *nam hic* הלי בפתח *ille est*, de quo dixi c. 13, 14.

v. 13. y) 2 Sam. 12, 7. Ps 89, 21. Act. 13, 22. quod repetitum 2 Sam. 2, 4. & tertium factum est 2 Sam. 5, 3. 1 Par. 11, 3. z) ipse Spiritus S. cum donis non administrantibus tantum, sed & sanctificantibus cf. c. 10. 6. 10. & Es. 11. 2. a) *& deinceps.* c. 30, 25. b) peracto conuiuio. c) nemine quidquam rescientе. d) c. 15. 34. c. 19, 18.

v. 14. e) c. 28, 16. Iud. 16. 20. vid. not. c. 10, 9 f) *& perturbauit eum.* *v.* 15. Ps. 18. 5. terroribus conscientiæ & melancholico morbo, sec. *Abarb.* 6. καὶ ἔπνιγεν αὐτόν. *v.* 15. Matt. 18, 28. g) *Schmid.* diabolus ex *v.* 15. 16. 23. h) ex iusta DEi permissione c. 18. 10. Ar. *ex mandato Domini.* Abarb: Tribuitur *DEo*, quia est caussa prima omnium rerum; aut comprehenditur his verbis *pœna* eius, quæ fuit *a Domino inflicta.* *v.* 15. i) a DEo immissus, vt Gen. 35, 3. DEI ob dominium, *malus* ob virium. *v.* 16. k) Ar. *serui tui præsto sunt tibi.* l) hymnos sacros *v.* 23. c. 10, 5. m) *v.* 23. Deut. 19, 13. *v.* 17. n) Ps. 33, 3. *v.* 18. o) Ex diuina prouidentia & directione, vt Dauid mature ad regnum præpararetur. p) c. 17, 33. Ios. 17, 1. Iud. 10, 17. q) *& rerum peritum* & prudentem in rebus gerendis. Gen. 41, 33. 39. r) *formosum* 1 Reg. 1, 6. s) Ios. 1, 5. 17. Iob. 3, 2. Ar. *super quem gratia Domini est.* *v.* 19. t) c. 8, 11. *v.* 20. u) *asinum* pane *onustum.* x) *vtrem* (6) Ios. 9, 4. Ps. 56, 9.

v. 7. לעינים *Lamed per Kamets* 1.2.3.5.6.9.11.15, 20. 21. 22. sec. *Mas.* 3. sed contra *M. T.* e8 h. l. & *Mas. impr.* ad Gen. 3, 6. *v.* 12. ראי *Milra* figunt accentum 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. Ceterum *Piska*, quod & *Mas. Erffurt.* requirit, non habent 1. 2. 3. 14. *v.* 14. יהוה per *Sakephk* præuio *Munach*, correxit 5. *v.* 17. והביאותם *o plene* 2. 3. 22. secund. *Mas. Erff.* *v.* 18. נגן per *Tlischaks.* 6. 9. 10. 14. 19. 20.

21 וישלח ביד־דוד בנו אל־שאול : ויבא דוד אל־שאול
22 ויעמד לפניו ויאהבהו מאד ויהי־לו נשא כלים : וישלח
שאול אל־ישי לאמר יעמד־נא דוד לפני כי־מצא חן
23 בעיני : והיה בהיות רוח־אלהים אל־שאול ולקח דוד
את־הכנור ונגן בידו ורוח לשאול וטוב לו וסרה מעליו
רוח הרעה :

CAP. XVII.

יז ויאספו פלשתים את־מחניהם למלחמה ויאספו שכה
אשר ליהודה ויחנו בין־שוכה ובין־עזקה באפס דמים :
2 ושאול ואיש־ישראל נאספו ויחנו בעמק האלה ויערכו
3 מלחמה לקראת פלשתים : ופלשתים עמדים אל־
ההר מזה וישראל עמדים אל־ההר מזה והגיא
4 ביניהם : ויצא איש־הבנים ממחנות פלשתים גלית
ה שמו מגת גבהו שש אמות וזרת : וכובע נחשת על־
ראשו ושריון קשקשים הוא לבוש ומשקל השריון
6 חמשת־אלפים שקלים נחשת : ומצחת נחשת על־
7 רגליו וכידון נחשת בין כתפיו : וחץ חניתו כמנור
ארגים ולהבת חניתו שש־מאות שקלים ברזל ונשא
8 הצנה הלך לפניו : ויעמד ויקרא אל־מערכת ישראל
ויאמר להם למה תצאו לערך מלחמה הלוא אנכי
הפלשתי ואתם עבדים לשאול ברו־לכם איש וירד
9 אלי : אם־יוכל להלחם אתי והכני והיינו לכם
לעבדים ואם־אני אוכל־לו והכתיו והייתם לנו
10 לעבדים ועבדתם אתנו : ויאמר הפלשתי אני חרפתי
את־מערכות ישראל היום הזה תנו־לי איש ונלחמה
11 יחד : וישמע שאול וכל־ישראל את־דברי הפלשתי
האלה ויחתו ויראו מאד :
12 ודוד בן־איש אפרתי הזה מבית לחם יהודה
ושמו ישי ולו שמנה בנים והאיש בימי שאול זקן
בא

ſ. ſemunciarum, quæ diviſa per 24. faciunt vltra libras Romanas 208. per 32. vltra 156. ℣.6. *a) tibialia etiam* (1) quæ quaſi *frontem* ſ. anteriorem tibiam potiſſimum tegebant cf. v. 49.

CAP. XVII. Ez. 9, 4. *b) & telum* ſ. *iaculum* v. 45. Ioſ. 8, 18. 16. *c)* cf. c. 10, 9 ſc. commodioris geſtationis cauſſa, & extra vſum. *d) ſicut iugum* (4) 2 Sam. 21, 19. 1 Par. 11, 23. c. 20, 5. *e) Lamina* vel *lancea* eius, q. d. *flamma*, per metaphoram Iob. 39, 23. *f)* ועץ קרי 25 l. 18. & dimid. librarum *g) ſcutum magnum*. vide 1 Reg. 10, 16. 17. ℣.8. *h) ordines* in acie. v. 10, 26. c. 13, 3 *i)* v. 2. cum totum hoc bel- קמץ בזק lum monomachia confici poſſit. *k) eligite*. cf. Ez. 20, 38. 1 Par. 7, 40. ℣.10. *l) cum opprobrio prouoco*. v. 25. 26. 2 Sam. 21, 21. ὁ. ὠνείδισα. Matt. 5, 11. c. 27, 44. ℣.11. *m) ſed conſternati ſunt*. c. 2, 4. 10. ℣.12. *n) ab Ephrata*. Gen. 35, 16. aliud ab *Ephraim* c. 1, 1. Iud. 12, 5. cuius regio etiam *Ephrata* dici videtur Pſ. 132, 6. *o) ille fuit* Ex. 32, 1. *p)* c. 16, 1. Mich. 5, 1. Matt. 2, 6. *q)* c. 16, 10. at 1 Par. 2, 13. *ſeptem* tantum recenſentur. Reſpondet *Raſchi*, octauum ſine liberis fuiſſe mortuum, ideoque in Paralipomenis non recenſitum. Alii octauum fuiſſe ex alia vxore ſ. adoptiuum. al. nepotem. *Schmidius* tandem ipſum Iſai connumerat, coll. Gen. 46, 8. cui adde *Schechaniam cum filiis*. 1 Par. 3, 22.

℣.21. *y) diuino ductu* v. 18. *q)* Deut. 1, 38. 1 Reg. 10, 8. LXX. vt Luc. 1, 19. Ar. *& miniſtrauit ei*. *a)* ſed non diu, nec ita candide, vt Ionathan c. 18, 1. *b)* c. 14, 1. ℣.22. *c)* Ioſ. 18, 5. Ar. *ſine Dauidem eſſe in miniſterio meo*. ℣.23. *d)* v. 16. Gen. 4, 21. c. 31, 27. *e) & reſpiratio* ſ. *relaxatio fiebat* (3) Iob. 32, 21. Ier. 22, 14. ὁ. ἀνέψυχε. 2 Tim. 1, 16. *f)* Hæc facultas Dauidi in ſpecie collata & res diuina fuiſſe videtur (non curatio naturalis,) quod David eſſet amœnus Pſalmis Iſraelis, & pulſatio eius muſica Deo grata atque accepta. *Abarb.* CAP. XVII, ℣.1. *g)* Poſt illam cladem, de qua c. 14. *h)* in planitie Iudæ Ioſ. 15, 35. 2 Reg. 14, 10. inſtauratæ 2 Par. 11, 7. *i)* vide Ioſ. 10, 10. *k)* quæ *Pacdammim* 1 Par. 11, 13. ℣.2. *l) in valle quercus* l. *querceti*. v. 19. c. 21, 10. *m)* v. 8. c. 4, 2. c. 14, 8. ℣.3. *n)* Ioſ. 8, 11. ℣.4. *o) vir medietatum* l. *duorum intermedius* ſ. *duellator*, vt ita dicam: ſic dictus ſec. Kimchium, quod quotidie *in medium duarum acierum* prodibat; vt *in medio vtriuſque exercitus* cum alterius partis viro depugnaret. v. 23. cf. Pſ. 9, 1. & Pſ. 10. quos David occaſione huius victoriæ ſcripſiſſe videtur. *p)* alius, qui *alter Goliathus*, fuit 2 Sam. 21, 19. frater huius, & *Lachmi* dictus 1 Par. 23, 5. *q)* vbi gigantes relicti ſunt, vt in Gaza & Asdod; in reliquis locis a Ioſua trucidati Ioſ. 11, 22. *r)* cf. Deut. 3, 11. *s) & ſpithama* (5) Ex. 28, 16. Eſ. 40, 12. ℣.5. *t) galea a*. Ez. 38, 5. ὁ. περικεφαλαία. Eph. 6, 17. *u)* Eſ. 59, 17. *x) lorica*. v. 38. Neh. 4, 10. ὁ. θώραξ. Eph. 6, 14. *y) ſquamarum* ſ. *ſquamis aneu operta* Ez. 29, 4. *z) 5000 ſiclorum* ſ. ſe-

---

℣.1. שוכה *Kri* שוכו adiicit *Maſora Erffurtenſ.* ℣.7. וחץ ſine *Kri* 2. 10. 14. 15. 20. nam & τοῦ *Ctibh* ſuus per ſe valor conſtat, & ſignificat æque *contum* ſ. *haſtile lanceæ*, ac *Kri* ועץ, quod confirmat *Maſ. Erff.* ℣.9. והכיתיו *plene* 1. 3. 5. 22. & ſic correctum eſt in 2. ſecundum *Maſor.* 1. & *Erffurt.* ℣.11. ויחתו Ita *milel* 1. 2. 5. 12. 23. *milra* vero alii, ſed ſine *Meth.* ſub *Iod*, quod forte mendum eſt. ויראו ita cum *Meth.* compenſatiua, quod *Ker.* omittit, recte 1. 2. 3. 5. 7. 8. cæterique; eſt enim *defectiue* ſcriptum pro וייראו *& timuerunt*, ſecundum *Maſoram* 1. 2. 3.

בָּא בַאֲנָשִׁים׃ 13 וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת בְּנֵי־יִשַׁי הַגְּדֹלִים הָלְכוּ
אַחֲרֵי־שָׁאוּל לַמִּלְחָמָה וְשֵׁם ׀ שְׁלֹשֶׁת בָּנָיו אֲשֶׁר הָלְכוּ
בַּמִּלְחָמָה אֱלִיאָב הַבְּכוֹר וּמִשְׁנֵהוּ אֲבִינָדָב וְהַשְּׁלִשִׁי
14 שַׁמָּה׃ וְדָוִד הוּא הַקָּטָן וּשְׁלֹשָׁה הַגְּדֹלִים הָלְכוּ אַחֲרֵי
טו שָׁאוּל׃ וְדָוִד הֹלֵךְ וָשָׁב מֵעַל שָׁאוּל לִרְעוֹת אֶת־צֹאן
16 אָבִיו בֵּית־לָחֶם׃ וַיִּגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשְׁכֵּם וְהַעֲרֵב וַיִּתְיַצֵּב
17 אַרְבָּעִים יוֹם׃ וַיֹּאמֶר יִשַׁי לְדָוִד בְּנוֹ קַח־נָא לְאַחֶיךָ
אֵיפַת הַקָּלִיא הַזֶּה וַעֲשָׂרָה לֶחֶם הַזֶּה וְהָרֵץ הַמַּחֲנֶה
18 לְאַחֶיךָ׃ וְאֵת עֲשֶׂרֶת חֲרִיצֵי הֶחָלָב הָאֵלֶּה תָּבִיא לְשַׂר
הָאָלֶף וְאֶת־אַחֶיךָ תִּפְקֹד לְשָׁלוֹם וְאֶת־עֲרֻבָּתָם תִּקָּח׃
19 וְשָׁאוּל וְהֵמָּה וְכָל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּעֵמֶק הָאֵלָה נִלְחָמִים
עִם־פְּלִשְׁתִּים׃
כ וַיַּשְׁכֵּם דָּוִד בַּבֹּקֶר וַיִּטֹּשׁ אֶת־הַצֹּאן עַל־שֹׁמֵר וַיִּשָּׂא
וַיֵּלֶךְ כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ יִשָׁי וַיָּבֹא הַמַּעְגָּלָה וְהַחַיִל הַיֹּצֵא אֶל־
21 הַמַּעֲרָכָה וְהֵרֵעוּ בַּמִּלְחָמָה׃ וַתַּעֲרֹךְ יִשְׂרָאֵל וּפְלִשְׁתִּים
22 מַעֲרָכָה לִקְרַאת מַעֲרָכָה׃ וַיִּטֹּשׁ דָּוִד אֶת־הַכֵּלִים
מֵעָלָיו עַל־יַד שׁוֹמֵר הַכֵּלִים וַיָּרָץ הַמַּעֲרָכָה וַיָּבֹא וַיִּשְׁאַל
23 לְאֶחָיו לְשָׁלוֹם׃ וְהוּא ׀ מְדַבֵּר עִמָּם וְהִנֵּה אִישׁ הַבֵּנַיִם
עוֹלֶה גָּלְיָת הַפְּלִשְׁתִּי שְׁמוֹ מִגַּת מִמַּעַרְוֹת פְּלִשְׁתִּים
24 וַיְדַבֵּר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁמַע דָּוִד׃ וְכֹל אִישׁ יִשְׂרָאֵל
כה בִּרְאוֹתָם אֶת־הָאִישׁ וַיָּנֻסוּ מִפָּנָיו וַיִּירְאוּ מְאֹד׃ וַיֹּאמֶר ׀
אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַרְּאִיתֶם הָאִישׁ הָעֹלֶה הַזֶּה כִּי לְחָרֵף אֶת־
יִשְׂרָאֵל עֹלֶה וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יַכֶּנּוּ יַעְשְׁרֶנּוּ הַמֶּלֶךְ ׀
עֹשֶׁר גָּדוֹל וְאֶת־בִּתּוֹ יִתֶּן־לוֹ וְאֵת בֵּית אָבִיו יַעֲשֶׂה חָפְשִׁי
בְּיִשְׂרָאֵל׃
26 וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־הָאֲנָשִׁים הָעֹמְדִים עִמּוֹ לֵאמֹר מַה־
יֵּעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת־הַפְּלִשְׁתִּי הַלָּז וְהֵסִיר
חֶרְפָּה מֵעַל יִשְׂרָאֵל כִּי מִי הַפְּלִשְׁתִּי הֶעָרֵל הַזֶּה כִּי חֵרֵף

מערכות Hh א לא

הב בפתח

ממערכות קרי

ר׳ דגושה

r) senex erat, *prouectus in mortalibus*, h. e. *prouecta ætatis*. quod alibi est *prouectus in diebus*. 1 Reg. 1, 1. Gen. 24, 1. c. 28, 11. Luc. 1, 7.

℣. 13. s) *secuti sc. Saulem* in militiam. cf. 1 Reg. 14, 8. t) v. 28. c. 16, 6. u) c. 8, 2. x) c. 16, 9.

℣. 14. y) c. 16, 11.

℣. 15. z) Ar. *Cumq; occupatus esset Saulus bello gerendo, rediit David, vt pasceret* &c. Sic *Maius* Oecon. p. 741. Quia per interualla tantum Saul spiritu malo vexabatur, & Dauidis musica diuina istum spiritum coercebat, rediit David subinde ad negotia œconomica, & Patri pariter ac fratribus fideliter seruiuit. Nec tamen interea neglexit, quæ siue ad seruitia aulica, siue alia opera, quibus magis magisque inclaruit, spectabant, quoties Rex & occasio diuinitus suppeditata poscebat &c. At prothysteron in c. 16. & 17. statuit *Schm.* & cum vnctionem Dauidis, tum eius vocationem in aulam, post pugnam cum Goliatho factam esse, scribit Comment. p. 539. 546. 576. idque p. 590. ex c. 16, 19. 21. 22. & c. 17, 55. 56. liquidum esse contendit. a) c. 16, 21. Participia arguunt, eum sæpius ita fecisse, in isto bello ad fratres a Patre missum. *Schm.*

℣. 16. b) *mane & vesperi ita faciendo*. cf. Iud. 19, 9. c) *& sistebat se s. immotus stabat* & attentus. 2 Sam. 13, 12. Hab. 2, 1. Ps. 2, 2.

℣. 17. d) c. 25, 18. Ar. *tritici frixi*. cf. Leu. 23, 14. Ruth. 2, 14. Non *frumentum* tantum *tostum*, sed & *ciceris* quandam speciem fuisse, docet *Bochart.* Hieroz. Part. 2. ex 2 Sam. 17, 28. Sic *Iobus Ludolffus* intelligebat *Caffe*. & consentit *Maius* in suppl. ad Cocc. *Lex.* p. 110. e) *& cito fer* in castra. 2 Par. 35, 13.

℣. 18. f) *caseos* (1) Alibi *tribulas* (2) significat, 1 Sam. 12, 31. 1 Par. 20, 3. g) *visitabis de pace*. cf. Gen. 37, 14. h) *vadimonium, tesseram ipsorum* (2) Prou. 17, 18. accipies & adferes. *M. I.* intelligit pignus, si debitum contraxissent. Ar. & Syr. *& adfer nuncium illorum*.

℣. 20. i) *& reliquit*. v. 22. 28. 1 Reg. 8, 57. k) *in illum hanc curam reponens*. cf. v. 22. Esr. 10, 11. l) *ad plaustra s. plaustrorum ambitum*. Schm. *ad castra*. Alibi *orbitam plaustri* significat. Hinc *Gusset.* p. 579. mauult intelligi *fossam castra ambientem*. Sic. Tig. *In vallum castrorum*. cf. c. 26, 5. m) *cum exercitus egrediens erat in aciem*. n) Tig. *clasicumque canebant ad pugnam* s. in ipsa acie. v. 52. Num. 10, 9.

℣. 21. o) *Et disposuit se* sc. acies, vt sequitur.

℣. 22. p) *super manum* s. curam. v. 20. 2 Reg. 14, 27. q) c. 10, 22.

℣. 23. r) vid. v. 4. s) Keri *ex aciebus*. Per accentus connectendum cum *ascendit*, non cum *Gath*, vt frustra fingit *Gusset.* p. 643. seqq. Cthibh *Hillerus* p. 108. exponit *ex fossis*, i. e. castris fossa vel aggere munitis. coll. Iud. 20, 33. t) de monomachia v. 8. seqq. u) cf. c. 13, 3. ℣. 25. x) i. e. *aliquis Israelitarum*. c. 24, 21. ad hoc subornatus a Saule, vt videtur. *Schmid.* y) v. 10. 26. z) *ditabit eum*. c. 2, 7. Gen. 14, 23. a) c. 18, 17. b) *liberam* fec. Raschi & Vat. *a tributo*. al. *a seruitute*, si seruili conditione fuerit. Opponitur seruo Ex. 21, 2. 5. item vexationi iudiciali. Es. 58, 6. ℣. 26. c) motus indignitate, & diuino instinctu haud obscure significans se iturum. d) *istum* c. 14, 1. e) v. 36. c. 14, 6.

℣. 15. בית Per *Merca* sine *Makk.* 1. 2. 5. 6. 9. 11. 12. 20. 21. 23. ℣. 17. הקליא cum *Kri* הקלי sine *Aleph* 3. ℣. 20. המעגלה *milel* figunt accentum 1. 2. 5. 6. 7. 9. 13. 14. 20. 21. 23. *Gimel* per *Dagesch* 1. 2. 3. 5. quod alii non habent. ℣. 23. גלית *Iod* per *Kamets* 6. 14. 19. 20. 21. 22. 23. מגת per *Kamets* 2. 3. 8. 15. 16. 17. 18. & *Ber.* ממערות *Cthibh* effert *Hillerus* p. 108. cum punctis suis מִמְּעָרוֹת *ex fossis*, id est, ex castris fossa munitis. Ita etiam conciliatur in *M. I.* vbi tamen vertitur *ex planitie*, ־ in qua castra metati fuerant Philistæi, coll. Iud. 20, 33. ממערה גבע, quod *Ionathan* reddidit *ex planitie Gibea.* ℣. 25. יעשרנו per *Psikmunach*. 6. 9. 20. 21. 22. per solum *Merca* 10. 11. 12. 13. 14. 23. at per *Darga* 1. 2. sic se 5. ℣. 26. לאיש per *Kadma* 2. 7. 8. 17. 18. & *Ber.*

מערכות אלהים חיים׃ ויאמר לו העם כדבר הזה 27
לאמר כה יעשה לאיש אשר יכנו׃ וישמע אליאב 28
אחיו הגדול בדברו אל האנשים ויחר אף אליאב
בדוד ויאמר למה זה ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן
ההנה במדבר אני ידעתי את זדנך ואת רע לבבך כי
למען ראות המלחמה ירדת׃ ויאמר דוד מה עשיתי 29
עתה הלוא דבר הוא׃ ויסב מאצלו אל מול אחר 30
ויאמר כדבר הזה וישבהו העם דבר כדבר הראשון׃
וישמעו הדברים אשר דבר דוד ויגדו לפני שאול 31
ויקחהו׃ ויאמר דוד אל שאול אל יפל לב אדם עליו 32
עבדך ילך ונלחם עם הפלשתי הזה׃ ויאמר שאול 33
אל דוד לא תוכל ללכת אל הפלשתי הזה
להלחם עמו כי נער אתה והוא איש מלחמה
מנעריו׃
ויאמר דוד אל שאול רעה היה עבדך לאביו בצאן 34
ובא הארי ואת הדוב ונשא שה מהעדר׃ ויצאתי 35
אחריו והכתיו והצלתי מפיו ויקם עלי והחזקתי
בזקנו והכתיו והמיתיו׃ גם את הארי גם הדוב הכה 36
עבדך והיה הפלשתי הערל הזה כאחד מהם כי חרף
מערכת אלהים חיים׃ ויאמר דוד יהוה 37
אשר הצלני מיד הארי ומיד הדב הוא יצילני מיד
הפלשתי הזה ויאמר שאול אל דוד לך
ויהוה יהיה עמך׃ וילבש שאול את דוד מדיו ונתן 38
קובע נחשת על ראשו וילבש אתו שריון׃ ויחגר 39
דוד את חרבו מעל למדיו ויאל ללכת כי לא נסה
ויאמר דוד אל שאול לא אוכל ללכת באלה כי לא
נסיתי ויסרם דוד מעליו׃ ויקח מקלו בידו ויבחר לו 40
חמשה חלקי אבנים מן הנחל וישם אתם בכלי
הרעים

Dauid, a fratre licet obiurgatus, ad certamen sese cum Goliatho offert,

fretus diuino præsidio, quod olim in leone & Vrso enecando erat expertus.

יתיר י׳

פסקא באמצע פסוק

℣. 40. *m) baculum suum*, v. 43. Gen. 32, 11. Ex. 12, 11. *n) laues* l. *læuigatos* lapides. (1) cf. Ps. 57, 6. & 2 Par. 26, 14. *o) e torrente.* Ps. 110, 7. ὁ. ἐκ τοῦ χειμάῤῥου. Ioh. 18, 1.

f) Ios. 3, 10. 2 Reg. 19, 4. 16. Ier. 10, 10. 1 Tim. 6, 17. in cuius contumeliam iactantia Goliathi cedebat, qs. Iehouah non æque fortem præstare posset virum, vt Dagon Philistæorum. cf. Iud. 16, 23.

℣. 28. *g)* vid. v. 13. *h) quare?* Gen. 18. 13. 2 Sam. 3, 24. *i)* vid. v. 20. *k) proteruiam & arrogantiam tuam.* Deut. 17, 12. Prou. 11, 2.

℣. 29. *l) nonne verbum est illud ipsum,* i. e. nonne verum est, quod dixi. v. 26. cf. c. 16, 13.

℣. 30. *m)* c. 15, 27. *n) versus.* Num. 8 2. *o)* vid. v. 26. *p) & responderunt illi.* 1 Reg. 20, 9. *q)* vid. v. 25. 27.

℣. 31. *r) accersiuit* vel *adsumsit eum* ad colloquium. cf. c. 30, 11. Ier. 37, 17.

℣. 32. *s)* cf. Ier. 4, 9. Deut. 28, 65.

℣. 33. *t) puer* s. *iuuenis* inexercitatus. v. 42. Iud. 8, 20. cf. c. 16, 11. *u)* c. 16, 18. 2 Sam. 17, 8.

℣. 34. *x) leo & quidem cum vrso.* 2 Reg. 2, 24. Sir. 47. 3.

℣. 35. *y)* Ps. 7, 3. *z)* Schm. *Cumque alter, np. vrsus, insurgeret contra me.* ὁ. ἐπανίστατο ἐπ᾽ ἐμέ. Matth. 10, 21.

℣. 36. *a)* v. 26. 1 d. 14, 3. cf. Eph. 2, 11. *d.* ἀπερίτμητος. Act. 7, 51. *b) sicut vnus tantum.* argum. a maiori ad minus. *c)* vid. v. 26.

℣. 37. *d)* Ps. 7, 2. *e)* Hebr. 11, 33. conf. 2 Tim. 4, 17.

℣. 38. *f) vestibus suis* l. *ipsius.* v. 39. c. 18, 4. Ps. 109, 18. *g) galeam.* (2) Ex. 23, 24. alibi per *Caph* scribitur, vt supra v. 17. *h) loricæ.* v. 5.

℣. 39. *i) & voluit.* Ex. 2, 21. Iud. 17, 11. *k) quia non tentauerat* sc. in armis incedere. cf. Deut. 28, 56. *l)* q. d. Hæc armatura non congruit cum funda mea; nisi is grauis est, cum funda levem poscat virum. *Schmid.*

℣. 40.

℣. 28. זה *Dagesch* omittunt 8. 11. 12. 13. 14. 15. 19. 20. 21. 22. ℣. 29. הלוא דבר ita 1. sic su. 5. ℣. 34. ונשא *milel* 1. 2. שה ita nobiscum scribunt ac legunt 1. 2. 3. 5. 6. 9. 13. 15. 16. 19. 22. 23. item omnes codd. *MSti*, quos inspexit Cel. *Iablonski.* in Præf. *Bibl. Ber.* §. 13. & duo alii *MSti*, quos allegat *Tremellius* in sua Versione, ac denique *Masora Erff.* At זה per *Zain* scribunt sine „ *Kri* 7. 8. 10. 11. 12. 14. 20 & cum *Kri* שה 17. 18. *Berol.* contra notam in „ marg 22. כצ״ל שׂ כתיב וקרי ita per *Sin* & scribi & legi oportet. ℣. 35. והמיתיו ita cum nota יתיר י׳ 23. quo pertinent etiam 7. 8. & *M. I.* at 17. 18. & *Ber.* notant התיו ברגש, quod tamen, quia regulam sequitur, marginalis notæ κείμενον proprie non est. ℣. 37. הזה Sine *Piska* 1. 3. 6. —16. 19. 20. 21. 22. 23. ℣. 38. קובע per *Caph* scribunt 5. & quidam libri in *M. I.* contra *Mas.* quæ ibid. allegatur. ℣. 39. חרבו per *Tlischaki.* 1. melius quam ceteri omnes.

הרעים אשר־לו ובילקוט וקלעו בידו ויגש אל־
41 הפלשתי : וילך הפלשתי הלך וקרב אל־דוד והאיש
42 נשא הצנה לפניו : ויבט הפלשתי ויראה את־דוד
43 ויבזהו כי־היה נער ואדמני עם־יפה מראה : ויאמר
הפלשתי אל־דוד הכלב אנכי כי־אתה בא־אלי
44 במקלות ויקלל הפלשתי את־דוד באלהיו : ויאמר
הפלשתי אל־דוד לכה אלי ואתנה את־בשרך לעוף
מה השמים ולבהמת השדה : ויאמר דוד אל־
הפלשתי אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי
בא־אליך בשם יהוה צבאות אלהי מערכות ישראל
46 אשר חרפת : היום הזה יסגרך יהוה בידי והכיתך
והסרתי את־ראשך מעליך ונתתי פגר מחנה פלשתים
היום הזה לעוף השמים ולחית הארץ וידעו כל־הארץ
47 כי יש אלהים לישראל : וידעו כל־הקהל הזה כי־לא
בחרב ובחנית יהושיע יהוה כי ליהוה המלחמה ונתן
48 אתכם בידנו : והיה כי־קם הפלשתי וילך ויקרב לקראת
דוד וימהר דוד וירץ המערכה לקראת הפלשתי :
49 וישלח דוד את־ידו אל־הכלי ויקח משם אבן ויקלע
ויך את־הפלשתי אל־מצחו ותטבע האבן במצחו
נ ויפל על־פניו ארצה : ויחזק דוד מן־הפלשתי בקלע
ובאבן ויך את־הפלשתי וימתהו וחרב אין ביד־דוד :
נא וירץ דוד ויעמד אל־הפלשתי ויקח את־חרבו וישלפה
מתערה וימתתהו ויכרת־בה את־ראשו ויראו
52 הפלשתים כי־מת גבורם וינסו : ויקמו אנשי ישראל
ויהודה וירעו וירדפו את־הפלשתים עד־בואך גיא ועד
שערי עקרון ויפלו חללי פלשתים בדרך שערים ועד־
53 גת ועד־עקרון : וישבו בני ישראל מדלק אחרי
54 פלשתים וישסו את־מחניהם : ויקח דוד את־ראש
הפלשתי Hb 2 לא ב

DauidGoliathum funda proſternit & ſuo ipſius gladio iugulat.

p) *nempe in pera.* (1) cf. v. 49. & *Vau* Num. 31, 6. q) *funda autem ipſum.* v. 50. c. 25, 29. cf. Iud. 20, 16.

✠. 42. r) *Cum vero adſpiceret ſeu intueretur.* 1 Par. 21, 21. s) *contempſit eum tanquam ineptum & ſtolidum.* c. 10, 27. t) conf. v. 33. u) c. 16, 12. x) *ſimulque pulcher adſpectu.* Gen. 12, 11. 2 Sam. 14, 27.

✠. 43. y) *Canis nomen vilitatis habet ſignificationem.* Grot. Conf. c. 24, 15. 2 Sam. 3, 8. c. 9, 8. c. 16, 9. 2 Reg. 8, 13. Matth. 15, 26. z) v. 40. qs. baculis tractandus ſim. Add. ό. καὶ εἶπε Δαυίδ, Οὐχὶ, ἀλλ' ἢ χείρων κυνός. Agnoſcenda eſt diuina prouidentia, vt cum ignominia caderet Goliathus, occiſus a viro cum baculo aduerſus ipſum egreſſo. Nam hoc ipſe pro ignominia interpretatus eſt. *Schmid.* a) 2 Sam. 19, 22. b) *per deos ſuos.* confer c. 4, 8.

✠. 44. c) v. 46. Pſ. 79, 2. Ier. 7, 33. cf. Apoc. 19, 17.

✠. 45. d) Pſ. 20, 8. e) v. 5. Ier. 50, 42. f) Prou. 18, 10. g) v. 10. 26.

✠. 46. h) *includet te* qs. captiuum. c. 24, 19. 2 Sam. 18, 28. i) vid. v. 51. 54. 57. k) *cadauera.* Nah. 3, 3. ό. τὰ κῶλα, vt Num. 14, 29. l) Eſ. 18, 6. m) *vniuerſitas terræ.* c. 14, 25. Gen. 11, 1. n) Eſ. 15, 5. 15. Pſ. 96, 5.

✠. 47. o) Loquitur de populo Iſrael, qui nimis infirmæ fidei fuit. *Schm.* p) Pſ. 44, 6. 7. q) *ſeruat.* futur. Hiph. more Chald. ſic Pſ. 116, 6. cf. Eſ. 52, 5. r) cf. 1 Par. 5, 22. 2 Par. 20, 15. Coh. 9. 11. Prou. 21, 30. 31. Pſ. 14, 8.

✠. 48. s) Hoc vult, quod cum vterque ſteriſſet inter colloquium, ira per verba Dauidis incenſus Philiſtæus, prior procedere cœperit inuaſurus Dauidem. *Schm.* t) v. 41. u) *verſus aciem Philiſtæorum.*

✠. 49. x) v. 40. y) *funda*

פתח בספ

proiecit. (4) c. 25, 29. Iud. 20, 16. Ier. 10, 18. z) cf. Ez. 3, 8. 9. a) *& infixus ſ. immerſus eſt.* Ier. 38, 6.

✠. 50. b) Sic diuina ope *præualuit David.* v. 43. Sir. 47, 5. 1 Macc. 4, 30.

✠. 51. c) c. 31, 4. Num. 22. 23. d) *& penitus interfecit eum.* c. 14, 13. 2 Sam. 1, 9. 10. e) vt heroica fide prædixerat. v. 46.

✠. 52. f) *conclamarunt.* v. 20. g) *vsque dum venis*, ſ. vsque ad ingreſſum vallis. cap. 27, 8. Iud. 6, 4. h) Ioſ. 13, 3. i) vrbs Simeonitarum. 1 Par. 4, 31. in tribu Iudæ. Ioſ. 15, 36.

✠. 53. k) *perſequendo.* Pſ. 10, 2. Gen. 31, 36. l) Iud. 2, 14. Eſ. 13, 16.

✠. 41. הלך Alius liber habet הלך in marg. 2. ✠. 42. היה *milel* 1. 2. ✠. 44. השדה Pro eo ſcriptum fuerat „הארץ „ *terræ* in 1. 2. quod vero „ alia manu deletum. Et ſic notat 22. in margine סא מוגה הארץ וכן חיי והזל״ עיין ברדק *Alius liber correctus*, inquit, *habet* הארץ, *& ſic vertit Ionathan cum Rabbinis noſtris; vide D. Kimchium.* Præterea ſic legiſſe videntur LXX. *Græci & Vulgatus Latinus.* ✠. 45. חרפה per *Kametz* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. ſic fu. 5. contra *Maſ.* 3. ✠. 46. יסגרך cum *Gaiah* 1. ſec. *Maſ. Erf.* ✠. 47. בידינו *plene* pluraliter 1. 2. 5. ✠. 51. חרבו per *Tliſchaſ.* 2. non male.

הפלשתי ויבאהו ירושלם ואת־כליו שם באהלו׃
נה וכראות שאול את־דוד יצא לקראת
הפלשתי אמר אל־אבנר שר הצבא בן־מי־זה הנער
56 אבנר ויאמר אבנר חי־נפשך המלך אם־ידעתי׃ ויאמר
המלך שאל אתה בן־מי־זה העלם׃
57 וכשוב דוד מהכות את־הפלשתי ויקח אתו
58 אבנר ויבאהו לפני שאול וראש הפלשתי בידו׃ ויאמר
אליו שאול בן־מי אתה הנער ויאמר דוד בן־עבדך ישי
יח בית הלחמי׃ ויהי ככלתו לדבר אל־שאול ונפש
יהונתן נקשרה בנפש דוד ויאהבו יהונתן כנפשו׃
2 ויקחהו שאול ביום ההוא ולא נתנו לשוב בית אביו׃
3 ויכרת יהונתן ודוד ברית באהבתו אתו כנפשו׃
4 ויתפשט יהונתן את־המעיל אשר עליו ויתנהו לדוד
ה ומדיו ועד־חרבו ועד־קשתו ועד־חגרו׃ ויצא דוד
בכל אשר ישלחנו שאול ישכיל וישמהו שאול על
אנשי המלחמה וייטב בעיני כל־העם וגם בעיני עבדי
6 שאול׃ ויהי בבואם בשוב דוד מהכות
את־הפלשתי ותצאנה הנשים מכל־ערי ישראל
לשור והמחלות לקראת שאול המלך בתפים
7 בשמחה ובשלשים׃ ותענינה הנשים המשחקות
8 ותאמרן הכה שאול באלפו ודוד ברבבתיו׃ ויחר
לשאול מאד וירע בעיניו הדבר הזה ויאמר נתנו לדוד
9 רבבות ולי נתנו האלפים ועוד לו אך המלוכה׃ ויהי
שאול עון את־דוד מהיום ההוא והלאה׃
י ויהי ממחרת ותצלח רוח אלהים רעה
אל־שאול ויתנבא בתוך־הבית ודוד מנגן בידו כיום
11 ביום והחנית ביד־שאול׃ ויטל שאול את־החנית
ויאמר אכה בדוד ובקיר ויסב דוד מפניו פעמים׃

וירא

Exod. 15, 20. p) Ex. 15, 1. 11. Iud. 11, 34. Ps. 68, 12. 26. q) *Chald* & LXX. *Cymbalis.* al. *trichordiis* vel *tribus choris.* (1) Alii: *eximiis carminibus*, principe dignis. Prou. 22, 20. coll. c. 8, 6. Alii tandem: *cum tribunis* Ex 23, 15. seu magistratibus, qui mulieres

Cap. XVIII. ויאהבהו קרי

duxerint: ne videretur fuisse importuna & immodesta procacia fœminarum concursatio, vt *Cocc.* Lex. p. 910.

℣. 7. v) alternis. Ex. 15, 21. 1 Sam. 6, 5. Iud 16, 25. t) *percussit quidem Saul*, quoties adversus hostes egressus est, *millenos suos.*

לשיר קרי

Verbum constr. cum ב v. 11. c. 19, 10. Ex.

באלפיו קי

17, 6. u) c. 21, 12. c. 29, 5.

℣. 8. x) c. 8, 6. y) *ergo superest ipsi tantum regnum*,

עוין קרי

vt me meosq; de throno deturbent.

℣. 9. z) Ion. *insidians*, vel infensis *oculis obseruans* (1) vt verbum Aethiop. est *oculis vidit*, & *homines oculi* sunt Æth. *exploratores.*

℣. 54. m) *& tandem* deportauit illud Hierosolymam.

℣. 55. n) *Ceterum cum videret Saul.* c. 5, 9. o) c 14, 50. p) *cuius filius?* v. 56. 58. Ex hoc autem loco cumprimis colligit *Schmidius* (quod ad versum 15. iam notauimus) Goliathum victum esse a Dauide, antequam hic in aulam vocaretur c. 16, 19. seqq. Dubium etiam mouet *Abarbanel*, qua ratione Saul interrogauerit de Dauide, qui iam antea cithara coram ipso pulsasset c. 16, 21. 23. sed respondet cum *M. I.* alisque: *non* interrogasse Saulem *de nomine*, sed *de virtute* Patris Dauidis; num & ille vir fortis & bello strenuus sit, sicuti Dauid. Ad quæ responderit Abner, se id quidem nescire. Aut dicendum esse, Saulem propter occupationes suas & spiritum malum, oblitum fuisse, quis pater Dauidis esset. q) *per vitam animæ tuæ.* cf. Gen. 42, 15. 16. 2 Sam. 11, 11. 2 Reg. 2, 2.

℣. 56. r) *adolescens.* (1) c. 20, 22.

℣. 57. s) cf c. 16, 21. 22. Cap XVIII, ℣. 1. t) *deuincta est* cum animo Gen 44, 30. u) c. 16. 21. x) *sicut seipsum.* v. 33. c. 20, 17.

℣. 2 y) *& id cirit eum*, vt supra iam dictum c 16, 22. ex mente *Schmidii.* sed confer, quæ sequuntur. z) Iud. 1, 34. a) vt antea c. 17, 15.

℣. 3. b c. 20, 15. 16. 42. c. 23, 18 2 Sam. 21, 7. c) *eo quod amaret.* c. 20, 17. Gen. 29, 20.

℣. 4. d) *Quin exuit sibi* c 19, 24. e) c 17, 27. f) in signum sinceri amoris. g) *etiam reliquas vestes* c. 4, 12. c. 17, 38. h) i e omnia, vsque ad minimum.

℣. 5. i) Cumque postea exiret *in omnibus* pacis & belli negotiis k) *prudenter* & feliciter res *peregit.* v. 14. 15. 30. Ios. 1, 8. l) *ministrorum* aulicorum. Gen. 41, 37

℣. 6. m) *cum venirent* Saul & Dauid vna. n) Gen. 14, 17. o) Exod.

℣. 10. a) a reditu v. 6. b) c. 16, 14. c) add. Ar. *eo quod eum auxilio suo destituisset Dominus.* d) c. 10, 6. Ar. add. *id est, dicebat verba hariolorum.* cf. 1 Reg. 18, 29. 2 Reg 9, 11. Ier. 29, 26. *Ion.* & insaniebat. s. verba multa eloquebatur, sec. *M. I.* Nimirum, quemadmodum olim Spiritus Dei veniebat super Saulem, vt prophetaret vere: ita spiritus hic malus imitatus est Spiritum S. illusitque Sauli, *vt se gereret, qs. Propheta esset, & prophetaret*, vt tamen, qui videbant, facile obseruare possent, verum esse diaboli lusum. *Schmid.* Sed *Abarbanel* existimat, Saulem his curis animum agitasse, quod Deum sibi infensum haberet, atque ita *per seipsum prophetasse*, quid esset futurum, sc. *quod Dauid reuera heres regni sui futurus sit.* e) Ezr. 3, 4. f) c. 19, 9. c. 22, 6. 8. ℣. 11. g) *proiecit igitur* Saul. diabolico odio incitatus, c 20, 33. cf. Ion. 1, 5. h) apud se v. 17. Pr. 10, 6. i) v. 7. c. 19, 10.

℣. 5. ויצא דוד Ita correctum in 5. non male ℣. 7. ותאמרן cum *Kri* ותאמרנה 3. & *Erff.* sed *plene* in textu ᵈfu. 1. 2. contra suam *Mas.* ברבבתו *def.* cum *Kri* תיו 1. 2. 5. & *Mas. Erff.* at ד fine *Meth*, 1. 2. 3. 5. 7. 8. 23. ℣. 10. רוח cum adiecto ᵀ *Psik* 2, 3.

12 ויירא שאול מלפני דוד כי־היה יהוה עמו ומעם שאול
13 סר : ויסרהו שאול מעמו וישמהו לו שר־אלף ויצא
14 ויבא לפני העם : ויהי דוד לכל־
טו דרכו משכיל ויהוה עמו : וירא שאול אשר־הוא (דרכיו קרי)
16 משכיל מאד ויגר מפניו : וכל־ישראל ויהודה אהב
את־דוד כי־הוא יוצא ובא לפניהם :
17 ויאמר שאול אל־דוד הנה בתי הגדולה מרב אתה
אתן־לך לאשה אך היה־לי לבן־חיל והלחם מלחמות
יהוה ושאול אמר אל־תהי ידי בו ותהי־בו יד־פלשתים :
18 ויאמר דוד אל־שאול מי אנכי ומי חיי משפחת אבי
19 בישראל כי־אהיה חתן למלך : ויהי בעת תת את־
מרב בת־שאול לדוד והיא נתנה לעדריאל המחלתי
כ לאשה : ותאהב מיכל בת־שאול את־דוד ויגדו
21 לשאול וישר הדבר בעיניו : ויאמר שאול אתננה לו
ותהי־לו למוקש ותהי־בו יד־פלשתים ויאמר שאול
22 אל־דוד בשתים תתחתן בי היום : ויצו שאול את־
עבדו דברו אל־דוד בלט לאמר הנה חפץ בך המלך (עבדיו קרי)
23 וכל־עבדיו אהבוך ועתה התחתן במלך : וידברו
עבדי שאול באזני דוד את־הדברים האלה ויאמר דוד
הנקלה בעיניכם התחתן במלך ואנכי איש־רש
24 ונקלה : ויגדו עבדי שאול לו לאמר כדברים האלה
כה דבר דוד : ויאמר שאול כה־תאמרו
לדוד אין־חפץ למלך במהר כי במאה ערלות פלשתים
להנקם באיבי המלך ושאול חשב להפיל את־דוד
26 ביד־פלשתים : ויגדו עבדיו לדוד את־הדברים האלה
וישר הדבר בעיני דוד להתחתן במלך ולא־מלאו
27 הימים : ויקם דוד וילך הוא ואנשיו ויך בפלשתים
מאתים איש ויבא דוד את־ערלתיהם וימלאום למלך

להתחתן Hb 3 לא ג

Dauid Saulo inuisus, populo gratus, dux belli constituitur.

℣.12. k) v. 14.28. c. 16,18. Ioh.3,2. ℣.13. l) *semouit igitur* vel amandauit *eum* honesto prætextu *a se*. qs eum a gradu armigeri & musici ad superiorem promoturus; sed ea intentione, vt periculis expositus interiret. m) vt imperatores solent. v. 16. ℣.15. n) inuidiæ & odio plane *exhorruit ipsum*. Deut.1,17. ℣.16. o) v. 13. cf. Num. 27, 17. ℣.17. p) speciosis verbis nouas insidias struens. q) v. 19. c. 14,49. r) in præmium virtutis, vt iam ante promiserat c. 17, 25. s) modo ne in otium te hæc dignitas coniiciat, *sed porro sis strenuus*. t) c. 14, 52. Deut.3,18. 1 Reg. 1,52. u) c.25,28. honesta oratio, qua dolus tegeretur, vt v.25. x) Gen.37,27. ℣.18. y) Ex. 3, 11. 2 Sam. 7, 18. z) cf. c. 16,11. Ps.78,71. a) aut *familia* patris. conf. Iud. 6, 15. ℣.19. b) *cum dare debuisset*, promissis iterum non stetit Saul c) cf. 2 Sam. 21, 8. ℣.20. d) c. 14, 49. Dauidi erepta c. 25, 44. reddita 2 Sam. 3, 15. improlis c. 6, 23. e) v. 26. 2 Sam. 17, 4. ℣.21. f) Ex. 23, 33. Ecc. 8, 14. *eis σκάνδαλον*. cf. Rom. 11, 9. Apoc. 2, 14. g) *per duas* filias gener meus eris; nempe cum id non factum sit per desponsatam tibi maiorem, saltim fiet per minorem, quæ & magis te diligit. h) q. d. *gener fies in me*. v. 22. 13. in quo est correlatum huius relationis. *Gusset*. ℣.22. i) *clam, occulto modo*. c. 24, 5. k) c. 19, 1. l) vid. v. 5. 16. ℣.23. m) *num facile* vel *leue* videtur vobis? Ez. 8, 17. n) *vir pauper*. 2 Sam 12, 1. 4. Prou. 22, 2. non æque diues, vt ille riualis meus Adriel v. 19. o) &

& ignobilis. Es. 3, 5. ℣.25. p) c. 15, 22. q) *in dote*. (3) Gen. 34, 12. r) *præputia*, cæsorum hostium indicia, quæ commodius afferri potuerunt, quam capita interfectorum. Conf. si mile signum occisi hostis apud Gallanos in I. *Ludolfi* Hist. Aeth. lib. 1. c. 16. & Comment. p. 215. s) speciosus prætextus, vt v. 17. t) *ita se effecturum, vt caderet Dauid*. 2 Sam. 21, 22. ℣.26. u) *placuit tandem*. v. 20. 2 Par. 30, 4. x) *se. nuptiis dicti*. Gen. 29, 21. cf. Deut. 20, 7. ℣.27. y) & *impleuerunt*, s. pleno numero obtulerunt ea: Ier. 51, 11. 1 Reg. 8, 15. 24.

℣.19. בעת Per *Darga* 7.17.18. at per repetitum *Tbhir* 1. 3. 5. 8. 10. 15. 16. & *Ber*. ℣.21. שאול per *Rbbia* præc *Munach* fe. 5. ℣.22. את pro eo habent אל 6. 9. in marg. ℣.23. הנקלה ita cum *Meth*. 1. 2. 5. 6. 8. 9. 10. 13. 19. 23. quod omittunt ceteri. ℣.25. כי *Orientales* addunt particul. אם, quam vero abesse iubet *Mis. Erff*. h. l. & *impressa* ad Gen. 24, 4. ℣.26. ולא per *Merca* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. ℣.27. ואנשו ita scribunt eum *Kri* ואנשיו 2. & *Mas. Erffurtensis*.

להתחתן במלך ויתן־לו שאול את־מיכל בתו לאשה׃
28 וירא שאול וידע כי יהוה עם־דוד ומיכל בת־שאול
29 אהבתהו׃ ויאסף שאול לרא מפני דוד עוד ויהי שאול
איב את־דוד כל־הימים׃
ל ויצאו שרי פלשתים ויהי מדי צאתם שכל דוד מכל
יט עבדי שאול וייקר שמו מאד׃ וידבר שאול אל־
יונתן בנו ואל־כל־עבדיו להמית את־דוד ויהונתן בן־
2 שאול חפץ בדוד מאד׃ ויגד יהונתן לדוד לאמר
מבקש שאול אבי להמיתך ועתה השמר־נא בבקר
3 וישבת בסתר ונחבאת׃ ואני אצא ועמדתי ליד־אבי
בשדה אשר־אתה שם ואני אדבר בך אל־אבי וראיתי
4 מה והגדתי לך׃ וידבר יהונתן בדוד
טוב אל־שאול אביו ויאמר אליו אל־יחטא המלך
בעבדו בדוד כי לוא חטא לך וכי מעשיו טוב־לך מאד׃
ה וישם את־נפשו בכפו ויך את־הפלשתי ויעש יהוה
תשועה גדולה לכל־ישראל ראית ותשמח ולמה
6 תחטא בדם נקי להמית את־דוד חנם׃ וישמע שאול
7 בקול יהונתן וישבע שאול חי־יהוה אם־יומת׃ ויקרא
יהונתן לדוד ויגד־לו יהונתן את כל־הדברים האלה
ויבא יהונתן את־דוד אל־שאול ויהי לפניו כאתמול
8 שלשום׃ ותוסף המלחמה להיות
ויצא דוד וילחם בפלשתים ויך בהם מכה גדולה וינסו
9 מפניו׃ ותהי רוח יהוה רעה אל־שאול והוא בביתו
י יושב וחניתו בידו ודוד מנגן ביד׃ ויבקש שאול
להכות בחנית בדוד ובקיר ויפטר מפני שאול ויך
את־החנית בקיר ודוד נס וימלט בלילה הוא׃
11 וישלח שאול מלאכים אל־בית
דוד לשמרו ולהמיתו בבקר ותגד לדוד מיכל אשתו
לאמר

David Michalem uxorem ducit.

פתח בס״פ ויוסף קרי

CAP. XIX.

Saul Davidis necem decernit, quam tamen Ionathan dissuadet, & Davidem Sauli reconciliat.

Mox vero hasta eum transfodere tentat.

David, docet Ps 59, 1. d) ne, fi statim eum quaererent, beneficio noctis elaberetur.

℣. 27. x) Cum autem videret Saul, quod &c. magis etiam timuit Davidem. v. 29. a) vid. v. 12. 14.
℣. 29. b) timere. Ios 21, 25. Iod exspiravit. c) inimico animo oppugnans. Ex. 23, 22.
℣. 30. d) c. 1, 7. e) prudens fuit, prudentem se gessit. Kal (1) cf. Gen. 48, 14. f) ideo illustre factum est, & in pretio fuit nomen eius. c. 26, 21. Coh. 10, 1. Iob. 31, 26.
CAP. XIX, ℣. 1. g) cum frustrata eum esset spes, Davidem per Philistaeos occisum iri. c. 18, 17. 21. 25. h) intimi consilii participem. c. 20, 2. i) primarios ministros. Gen. 41, 38. Ex. 5, 21. sine quorum consensu caedes Davidis periculosa & difficilis videbatur. k) c. 18, 22 Gen. 34, 19.
℣. 2. l) & conside in latibulo. cf. Ps. 91, 1. ὁ. κρυφῇ. Eph. 5, 12. m) & occultate. Ios. 2, 16. in agro sc. v. 3.
℣. 3. n) ad locum sc. quo exire quotidie solet pater meus. M I. o) quid sit, cur tibi succenseat, vel quid dicturus sit. ὁ. ὅ, τι ἐὰν ᾖ. Ar. bene: quid in corde ipsius sit. & Syr.
℣. 5. p) paratus es ad eam profundendam. c. 28, 21. Ps 119, 109. vid Iud. 12, 3. Ar. siquidem exposuit se ipsum morti. q) c. 17, 49. r) c. 11, 9. 13. 2 Sam. 23, 10. 11.
℣. 6. s) Num. 14, 21. cuius sancti promissi cito nimis oblitus fuit vid. v. 10.
℣. 7. t) c. 14, 21.
℣. 9. u) c. 16, 14. x) pro more ipsius; vide c. 18, 10. c. 20, 33. c. 22, 6.
℣. 10. y) c. 18, 7. 11. c. 23, 1. z) evasit autem (abduxit se vitam sibi fecit (5' Par 9, 33. a) sc in domum suam. v. 11
℣. 11 b) [illegible] sui, ut v. 20 [illegible] quomodo se gesserit David,

℣. 28. per אהבתהו Kameis 2. 6. 9. 14. 20. sic su. 5. contra M. I. & Mas. 1. 3. Erff. ℣. 29. ויאסף ita cum Kri ויוסף 3. 22. sec. Mas. 8. ad Num. 22, 26. & finalem f. 1 b. Ceteri Kri nullum habent. CAP. XIX, ℣. 3. אשר per Mun. 1. 3. & sic correctum in 5. ℣. 5. בדם per Patach 1. 3. ℣. 7. את כל ita per Tsere & Merca 2. 6. 9. 10. 19. 20. sic se. 5. אל־שאול pro eo habet לשאול 22. cum nota: [illegible] ita oportet scribi secundum Hispanicos codices omnes. כצל ס״ס כולם

לאמר אם־אינך ממלט את־נפשך הלילה מחר אתה
12 מומת ׃ ותרד מיכל את־דוד בעד החלון וילך ויברח
13 וימלט ׃ ותקח מיכל את־התרפים ותשם אל־המטה
ואת כביר העזים שמה מראשתיו ותכס בבגד ׃
14 וישלח שאול מלאכים לקחת את־דוד ותאמר חלה
טו הוא ׃ וישלח שאול את־המלאכים לראות את־דוד
16 לאמר העלו אתו במטה אלי להמתו ׃ ויבאו
המלאכים והנה התרפים אל־המטה וכביר העזים
17 מראשתיו ׃ ויאמר שאול אל־מיכל למה ככה רמיתני
ותשלחי את־איבי וימלט ותאמר מיכל אל־שאול
18 הוא־אמר אלי שלחני למה אמיתך ׃ ודוד ברח וימלט
ויבא אל־שמואל הרמתה ויגד־לו את כל־אשר
עשה־לו שאול וילך הוא ושמואל וישבו בנוית ׃
19 ויגד לשאול לאמר הנה דוד בנוית ברמה ׃ וישלח
כ שאול מלאכים לקחת את־דוד וירא את־להקת
הנביאים נבאים ושמואל עמד נצב עליהם ותהי על־
21 מלאכי שאול רוח אלהים ויתנבאו גם־המה ׃ ויגדו
לשאול וישלח מלאכים אחרים ויתנבאו גם־המה
ויסף שאול וישלח מלאכים שלשים ויתנבאו גם־
22 המה ׃ וילך גם־הוא הרמתה ויבא עד־בור
הגדול אשר בשכו וישאל ויאמר איפה שמואל ודוד
23 ויאמר הנה בנוית ברמה ׃ וילך שם אל־נוית
ברמה ותהי עליו גם־הוא רוח אלהים וילך הלוך
24 ויתנבא עד־באו בנוית ברמה ׃ ויפשט גם־הוא
בגדיו ויתנבא גם־הוא לפני שמואל ויפל ערם כל־
היום ההוא וכל־הלילה על־כן יאמרו הגם שאול
כ בנביאים ׃ ויברח דוד מנוית ברמה
ויבא ויאמר ׀ לפני יהונתן מה עשיתי מה־עוני ומה־

חטאתי Hb 4 לא ד

e) occisus eris. 2 Reg. 11, 1.

℣. 12. f) Ios. 2, 15. LXX vt 1 Cor. 11, 33. g) et Iud. 7, 11. h) v. 18. c. 21, 1.

℣. 13. i) quos pro diis, c. 15, 23. Gen. 31, 27. 30. seqq. & oraculis, Ez. 21, 26. Zach. 10, 10. superstitiosi mortales habuerunt. De illis ita *Abarbanel* ad h. l. mea sententia est, quod *Teraphim in genere habuerint formam humanam*; quædam eorum facta sunt in vsum idololatriæ, quædam ad deriuandam influentiam a superioribus; quædam ad cognoscendum horas diei; quædam facta ad formam hominis, quem eq. notum & similem in forma & figura repræsentabant, & mulieres eos faciebant ad formam maritorum suorum. -- Et huius vltimæ speciei fuerunt *Teraphim Michalis*, quæ *formam Dauidis habebant*. &c. Nomen idem esse putat *Schm.* aliique, cum Hebræo *Saraphim*. & *Angelos* per has formas repræsentatos fuisse. k) maiores pilos vel *stragulam*. (1) v. 16. cf. 2 Reg. 8, 15 *Schmidius* coniicit, fuisse aliquid expansum super faciem, quod muscas arceret. Videtur enim ipsi Michal simulare voluisse non tantum, quod Dauid ægrotaret, sed etiam quasi dormiret sub velamine, vt nec colloqui, nec videre eum possent. l) ex pilis *caprarum*, vt Ex. 25, 4. m) c. 15, 7. Gen. 28, 11. 2 Reg. 19, 6.

℣. 14. n) *ægrotus est*, nec ire potest. conf. Mat. 8, 6.

℣. 17. o) c. 13, 11. Ios. 9, 22. ὁ παραλογίσωμαι Col. 2, 4. Iac. 1, 22. p) c. 24, 20 q) Muliebre figmentum & mendacium. Rectius fecisset, si vt Ionathan c. 20, 32. maiori animi constantia egisset.

℣. 18. r) hunc consulturus, quid facto opus esset? fugeretne, an vi resisteret Sauli. s) c. 1, 1. 19. t) ex vrbe patria, ne forte in hanc totam sæuiret

ret Saul, vt factum c. 22, 19. u) *in Naioth*, prope Ramam v. 19.

℣. 19. x) v. 18. 22. c. 20, 1.

℣. 20. y) *cum autem videret* vnusquisque eorum. z) *collegium*. (1) R. Aeth. *senuit*, *presbyter fuit*, & *Lehik*, presbyter. ἀ. τὴν ἐκκλησίαν. quasi קהלת per metathesin. a) c. 10, 5. 10. b) *præfectum*, præsidem cf. c. 22, 9. Ruth. 2, 5. 6. Ion. *doctor* s. *director eorum*. c) cf. Num. 24, 2. בניות קרי Ioh. 7, 32. 44. בניות קרי seqq.

℣. 22. d) ad indignationem commotus, & Dauidem comprehensurus. e) v. 18. c. 20, 1. f) nomê loci. g) vid. v. 18. 19.

℣. 23. h) cf. Prou. 21, 1. i) Ion. & *psallens*. sic v. 24. cf. c. 10, 5. 6.

℣. 24. k) c. 17, 4. l) hoc infert, etiam בניות קרי ניות קרי reliquos prophetantes ita fecisse. *Kimchi*. בניות קרי m) exuit *vestes consuetas*, & induit sacras, pauciores & leuiores, vt Dauid coram arca

Cap. XX. מניות קרי

2 Sam. 6, 14. n) humilis coram Deo, vt reliqui Samuelis discipuli. cf. 1 Cor. 14, 24. 25. o) interea Samuel Dauidem dimisit, eique fugam & exilium suasit, donec Deus Saulem e medio tolleret. p) renouato veteri prouerbio. q) c. 10, 11. Saul a. procul dubio a Samuele seuere admonitus fuit, ne quid amplius contra insontem Dauidem tentaret.

CAP. XX, ℣. 1. r) c. 19, 18. c. 25, 1. s) vt huic de fuga se excusaret, & cum bona ipsius venia, confirmatoque fœdere, abiret.

℣. 15. להמיתו Sic *defect.* 2. 6. 9. 20. 22. & sic fe. 1. secundum *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. item sec. *Mas.* 1. & *impress.* 2 Sam. 14, 7. *impressamque* iterum ad Ier. 52, 27. Alii *plene*. ℣. 17. הוא per *Mun.* 1. 2. 5. שלחני per *Tsere* 6. 7. 9. 11. 12. 14. - 18. 20. 23. & *Ber.* sic fu. 3. 5. contra grammaticam analogiam, & contra *Mas.* 1. 2. 3. *impr.* & *Erff.* ℣. 18. בנוות ita in textu scribunt 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. contra *M.* 1. & *Mas. Erff.* ℣. 20. וירא per *Kadma* 17. 18. *Ber.* at per *Graschaim* 2. ℣. 21. המה *Piska* s. spatium post *Atnach* habent 1. 5. 7. 8. forte etiam 10, requirente id *Mas.* 1. 2. 3. & *Erff.* ℣. 22. ויבא per *Kadma* 1. 7. 8. 11. 12. per *Paschta* 3. 10. 13. 19. 21. ℣. 24. בנביאם *im def.* 7. 8. 21. 23. & forte plures, sic fe. 1. sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* sed *plene Ber.* sec. *Mas.* 2. CAP. XX, ℣. 1. ויבא per *Rbhia* 11. at per *Sakeph* 17. 18. & *Ber.*

David fugiens de iniuria sibi a Saulo facta conqueritur apud Ionathanem.

לא יעשה קרי

חטאתי לפני אביך כי מבקש את־נפשי׃ ויאמר לו
2 חלילה לא תמות הנה לו־עשה אבי דבר גדול או
דבר קטן ולא יגלה את־אזני ומדוע יסתיר אבי ממני
את־הדבר הזה אין זאת׃ וישבע עוד דוד ויאמר ידע
3 ידע אביך כי־מצאתי חן בעיניך ויאמר אל־ידע־זאת
יהונתן פן־יעצב ואולם חי־יהוה וחי נפשך כי כפשע
ביני ובין המות׃ ויאמר יהונתן אל־דוד מה־תאמר
4 נפשך ואעשה־לך׃ ויאמר דוד אל־יהונתן הנה־חדש
ה מחר ואנכי ישב־אשב עם־המלך לאכול ושלחתני
ונסתרתי בשדה עד הערב השלשית׃ אם־פקד
6 יפקדני אביך ואמרת נשאל נשאל ממני דוד לרוץ
בית־לחם עירו כי זבח הימים שם לכל־המשפחה׃
7 אם־כה יאמר טוב שלום לעבדך ואם־חרה יחרה לו
8 דע כי־כלתה הרעה מעמו׃ ועשית חסד על־עבדך
כי בברית יהוה הבאת את־עבדך עמך ואם־יש־בי עון
9 המיתני אתה ועד־אביך למה־זה תביאני׃ ויאמר
יהונתן חלילה לך כי אם־ידע אדע כי־כלתה הרעה
י מעם אבי לבוא עליך ולא אתה אגיד לך׃ ויאמר דוד
אל־יהונתן מי יגיד לי או מה־יענך אביך קשה׃
11 ויאמר יהונתן אל־דוד לכה ונצא השדה ויצאו שניהם
12 השדה׃ ויאמר יהונתן אל־דוד יהוה
אלהי ישראל כי־אחקר את־אבי כעת מחר
השלשית והנה־טוב אל־דוד ולא־אז אשלח אליך
13 וגליתי את־אזנך׃ כה־יעשה יהוה ליהונתן וכה יסיף
כי־ייטב אל־אבי את־הרעה עליך וגליתי את־אזנך
ושלחתיך והלכת לשלום ויהי יהוה עמך כאשר היה
14 עם־אבי׃ ולא אם־עודני חי ולא־תעשה עמדי חסד
טו יהוה ולא אמות׃ ולא־תכרית את־חסדך מעם ביתי
עד

Pater tuus duri responderit, quis mihi indicabit? vt ne & tu incidas in odium Parentis.

℣.11 b) add. Ar. & Syr. *testis mihi sit*. al. subint. *sic mihi faciat*. vt v. 9.13. c) v. 5.15. 26. c. 9, 16. d) aut *perendie*, quæ est dies tertia ab ea, qua hæc verba proferebantur. v. 5. 27. Asyndeton, vt Es. 17, 6. e) v. 2. 2 Sam. 7, 27.

℣.13. f) *sic* inquam, *faciat* c. 3, 17. g) *ipsum* malum. vel *cum malo* si volupe fuerit patri meo.

℣.14. h) *si non etiam*, *si* adhuc vixero; *si* inquam *non* feceris, vt non moriar. v. 12 sc. *tum Deus & tibi sic faciat, & sic addat*. Imprecatio frequentissime in iure iurando reticetur.

℣.15. i) *item vt non exscindas*.

t) vt vix me eripuerim. c. 19, 10. 11. 12.

℣.2. u) iurato Patris promisso c. 19, 6. fretus, & vltimarũ insidiarum ignarus. c. 19, 11. x) Ios. 22, 29. ὁ. μηδαμῶς σοι. sic v. 9. Act. 10, 14. y) *non*, vt c. 2, 16. z) i. e. *nihil*, quod sit alicuius momenti, c. 25, 36 cf. Num. 22, 18. a) c. 9, 15. Ruth. 4, 4. b) *non est hoc ita*, vt metuis.

℣.3. c) c. 25, 26. de Deo dicitur in statu absoluto חי *viuus*, vel *vita est Iehovah*, quod ipse fons omnis vitæ sit, & in se viuus. Deut. 32, 40. At de hominibus in statu constructo, ad ostendendum, quod vita ipsis a DEO communicata sit. d) *& per vitam animæ tuæ*. c. 1, 26. 2 Sam. 11, 11. e) *vix passus*. (t) cf. rad. Es. 27, 4. f) c. 27, 1. vult dicere, se in summo versari periculo.

℣.5. g) vide not. Num. 28, 11. h) pro more *sedere debebam*. i) v. 12.

℣.6. k) *curabit* l. desiderabit *me* absentem. v 18. c. 25, 15. l) *petendo petiit*. al. *exoratus est*. Niph. (3) v. 28. Nehem. 13, 6. ὁ. παρῃτήσατο. Luc. 14, 19. m) Ioh. 7, 42. n) *annuum* & solemne *sacrificium*. v. 29. cf. c. 9, 12. c. 16, 5.

℣.7. o) quod optaverim. p) *bonum est*. *bene!* 2 Sam. 3, 13. 1 Reg. 2, 18. q) Deut. 6, 15. quod certissime auguror. r) *quod consummatum sit malum* ab ipso, & desperata spes reconciliationis. v. 9. 33. Esth. 7, 7.

℣.8 s) c. 18, 3 t) qui potestatem habes occidendi perduellem. u) celando scilicet eius propositum.

℣.9. x) v. 2. 2 Sam. 20, 20. y) *num enim scinerim nec indicaverim tibi?* Alii per ellipsin: *nam sic mihi faciat Deus* &c. vt v. 13. c. 14, 44.

℣.10. z) *quis internuncius?* a) *aut quid* Pater

℣.1. חטאתי Ex Nomine facit Verbum חטאתי *peccavi* 1. 6c fu. 5. ℣.3. כפשע male *Schin* 6..9. 11.12.15.16 : 20. ℣.8. זה sine *Dagesch* 7 8 10-16. 19..23. ℣.9. לך pro eo habent in marg. לי 6. 9. ℣.12. ויאמר יהונתן אל־דוד sic se. 5. אבי ita per *Rbhia* 2. 3. 22.23. in *Manasse b. Israel*, & E. *van der Hooght*. *Sakephk*. quod alii habent, vitiosum est כעת sine *Psik* 6. 9. 15. 20. 21. 22. contra *Masoram* 1. 3. & *Erffurt*. ℣.13. יוסף ita scribunt 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed contra *Masoram impress*. 2 Sam. 3, 35.

עַד־עוֹלָם וְלֹא בְּהַכְרִת יְהוָה אֶת־אֹיְבֵי דָוִד אִישׁ מֵעַל
16 פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ וַיִּכְרֹת יְהוֹנָתָן עִם־בֵּית דָּוִד וּבִקֵּשׁ יְהוָה
17 מִיַּד אֹיְבֵי דָוִד׃ וַיּוֹסֶף יְהוֹנָתָן לְהַשְׁבִּיעַ אֶת־דָּוִד בְּאַהֲבָתוֹ
אֹתוֹ כִּי־אַהֲבַת נַפְשׁוֹ אֲהֵבוֹ׃
18 וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ׃
19 וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ
כ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל׃ וַאֲנִי
21 שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה׃ וְהִנֵּה
אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמֹר אֹמַר
לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֶנּוּ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם
22 לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה׃ וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה
23 הַחִצִּים מִמְּךָ וָהָלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה׃ וְהַדָּבָר
אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאָתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם׃
24 וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב
כה הַמֶּלֶךְ עַל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל׃ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ אל קרי
כְּפַעַם בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב
26 אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד׃ וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל
מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר
הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר׃
27 וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר
שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל
28 גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל
29 נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם׃ וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי
זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן
ל לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ׃ וַיִּחַר־אַף
שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא
יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת

k) quemlibet. c. 4, 10. ✠. 16. *l) sic de aue pepigit.* v 42. c. 18, 3. *m)* non tantum cum ipso, sed & *familia* ipsius, sc. לאמר *dicendo*, vt v. 21. Ps. 2, post versum 2. &c. *n)* si quid ego vel posteri mei in fraudem Dauidis faciemus ✠. 17. *o)* c. 18, 1. 3. ✠. 18. *p)* v. 11. *q)* v. 6. 25. Num. 31, 49. ✠. 19. *r) Tertium a. obseruabis diem s. cum tertiam videbis lucem*, respicit v. 12. *M. I.* subsistes a. vsque ad tertium diem. *Ion.* et in tertia die requireris nimis Confer verbum hoc 1 Reg. 18, 34. *s) descendas valde* in vallem & latibulum tuum. *Abarb. t) die huius facti*, quo hoc agimus inuicem. *Schmid.* sed *Abarb.* illius facti, de quo c. 19, 6. *Abendana*: die, quo faciam, quod dixi, vt loquar cum Patre meo. *Ion.* & LXX. die profesto. *u)* c. 5, 1. *x)* quem manu monstrauit. *y)* nomen lapidis; q. d. *abitus s. discessus.* coll. v. 41. 42. ✠. 20. *z) iaculabor* v. 36. 37. *a)* Ar. *quasi mitterem ea. b) ad metam, ad scopum* Iob. 16, 12. ✠. 21. *c)* adde subintelligendum: *dicendo*, vt v. 16. *d) fac inuenias* v. 36. Gen. 19, 11. *e) a se absunt, & quidem horsum* Ios 3, 9. Ar. *a tergo tuo sunt. f) tu* Dauid *hoc signum cape*, & veni; vel *adsume puerum.* Sic *Kimchi* & *Abarb.* item accentus. *g) & nihil est quidquam* scil. *mali.* Sic *Ion. Syr.* &c. cf. Num. 20, 19. ✠. 22. *h) adolescenti* παρθένῳ. (1) c. 17, 56 Conf. infra v. 35. i) Ios. 19, 47. *k) & quidem vlterius* v. 37. c. 10, 3. ✠. 23. *l)* scil. testis eius & vindex erit. v. 42. ✠. 25. *m)* c. 3, 10. *n)* Schmid. *astititque Ionathan.* Syr *& surrexit Ionathan & accubuit.* Vat. *& assurrexit*, subint. *venienti Abnero.* sic Rabbini non concedunt Ionathani proximum iuxta Parentem locum, qui fuerit Dauidis. Probabilior tamen omnino est versio Ar. *tum discubuit post eum* (Saulem) *Ionathan a dextra Regis, & Abner discubuit a finistra Saulis: Dauid autem desideratus est, quia locus eius vacabat.* Dauid a. ad latus Ionathanis assedisse videtur. *o)* sinistro, vt Ps. 91, 7. ✠. 26. *p)* Leu. 7, 19. c. 11, 24. c. 15. 2. 16. Deut. 23, 11. *q) non.* Iob. 14, 12. ✠. 27. *r)* c. 5, 3. 4. *s) secundo* sc. *die.* v. 34. quo de votiuis victimis adhuc licite comedebant Leu. 7, 16. *t) curabatur* s. iterum vacuus erat. v. 18. 25. *u)* v. 30. 31. per contemtum. *Abarb.* ✠. 28. *x)* v. 6. Ar. *efflagitauerat a me Dauid, vt sibi permitterem abire.* ✠. 29. *y) sacrificium solenne & annuum.* v. 6. *z) eripiam me quaeso tantisper curis officii mei.* Alibi de periculis. vt c. 27, 1. Gen. 19, 20. ✠. 30. *a) peruerse.* a rad. עות Iob. 8, 3. vel *peruersa* a rad. עוה Prou. 12, 8. *b) rebellione* (1) *c)* ὁ. μέτοχος εἶ σύ. Luc. 5, 7.

✠. 19. שם *Schin* sine *Dagesch* 7. 8. 10--14. 19. 20. 21. 23. & cum expresso *Raphe* 3. ✠. 20. לשלח per *Merca milra* 1. 2. 3. ✠. 21. הנה sic per *Merca* regulariter 3. 5. alii habent *Munach*. קחנו cum *Psik* 1. sic se. 5. secund. *Masor.* 1. & *Erff.* ✠. 24. על־ ita in textu per *Patach*, & in marg. אל־, 6. 9. at in textu אל־ sine punctis, & in margine על־ 3. vtrumque est contra *Mas. fin.* f. 6. col. 7. ✠ 25. כפעם sine *Psik* 1. 2. 5 6. 9. 10. ✠. 27. דוד *Piska* post *Atnachum* habent 2. 5. sec. *Mas. Erff.* מדוע per *Graschaim* poscit *Mas. Erff.* ✠. 29. ויאמר per *Sakephg.* 8. 27. 18. & *Ber.* contra *Mas.* t. h. l. & *impress.* Ex. 34, 9. לי *Lamed* geminant per *Dagesch* 1. 2.

31 אמך : כי כל־הימים אשר בן־ישי חי על־האדמה לא
תכון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי כי בן־
32 מות הוא : ויען יהונתן את־שאול אביו
33 ויאמר אליו למה יומת מה עשה : ויטל שאול את־
החנית עליו להכתו וידע יהונתן כי־כלה היא מעם
34 אביו להמית את־דוד : ויקם יהונתן מעם השלחן
בחרי־אף ולא־אכל ביום־החדש השני לחם כי נעצב
אל־דוד כי הכלמו אביו : ויהי בבקר לה
ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער קטן עמו :
36 ויאמר לנערו רץ מצא־נא את־החצים אשר אנכי
37 מורה הנער רץ והוא־ירה החצי להעברו : ויבא
הנער עד־מקום החצי אשר ירה יהונתן ויקרא יהונתן
38 אחרי הנער ויאמר הלוא החצי ממך והלאה : ויקרא
יהונתן אחרי הנער מהרה חושה אל־תעמד וילקט
39 נער יהונתן את־החצי ויבא אל־אדניו : והנער לא־
ידע מאומה אך יהונתן ודוד ידעו את־הדבר : ויתן מ
יהונתן את־כליו אל־הנער אשר־לו ויאמר לו לך הביא
41 העיר : הנער בא ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו
ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו איש את־רעהו
42 ויבכו איש את־רעהו עד־דוד הגדיל : ויאמר יהונתן
לדוד לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה
לאמר יהוה יהיה ביני ובינך ובין זרעי ובין זרעך עד־
עולם :

עד כאן

CAP. XXI.

ויקם וילך ויהונתן בא העיר : ויבא דוד נבה אל־ כא
2 אחימלך הכהן ויחרד אחימלך לקראת דוד ויאמר
3 לו מדוע אתה לבדך ואיש אין אתך : ויאמר דוד
לאחימלך הכהן המלך צוני דבר ויאמר אלי איש אל־
ידע מאומה את־הדבר אשר־אנכי שלחך ואשר
צויתך

Ionathan Dauidis, quem excusabat, caussa in vitæ periculum incidit.

Kiriath-iearim fuerit. Venit a. David eo, DEum per Vrim & Thummim consulturus, num prosperaturus esset viam suam? c. 22, 10. 15. g) c. 22, 9 qui *Achiiah* c. 14, 3. 18. h) Pontifi-

החצים קרי

cem maximum c. 1, 9. *Abiathare* quoque iam tum sacerdote, c. 22, 20 & vicario Patris Marc. 2, 26. i) c. 15, 4. turbatus improuiso & solitario aduentu Dauidis; alioquin enim sæpius ad eum venerat c. 22, 15. k)

suos enim, non procul inde ad certum aliquem locum amandauerat ỳ. 3. coll. Matth. 12, 4. ỳ. 3. l) c. 12, 7.

d) quæ te pessimum filium in lucem edidit. ỳ. 31. e) vide ỳ. 27. f) c. 26, 16. Deut. 25, 2. Eph. 2, 3. Ar. *dignus morte.* ỳ. 32. g) c. 26, 18. ỳ. 33. h) *Tum vero proiecit.* c. 18, 11. i) *quod consummatio hoc, s. omnino hoc constitutum esset.* ef. ỳ. 9. Ef. 10, 23. ỳ. 34 k) Ex. 11, 8. l) ỳ. 27. m) *dolebat.* ỳ. 3. Gen. 45, 5. n) *quod ita contumeliose tractasset, vel ignominia adfecisset eum* c. 25, 7. ỳ. 35. o) *ad tempus condictum* Dauidi. c. 13, 11. Ex. 9, 5. ὁ. καθὼς ἐτάξατο εἰς τὸ μαρτύριον Δαυίδ. p) cf. ỳ. 22. ỳ. 36. q) ỳ. 20. 37. c. 31, 3. r) *sagittam* ỳ. 3. 1 Reg 9, 24. s) *vt vltra eum* vel vltra metam *traiiceret eam.* 2 Sam. 19. 16. ỳ 37. t) vid. ỳ. 22. ỳ. 38. u) *festina.* Ps. 119, 60. x) Gen. 45, 9. Ier. 4, 6. ỳ. 41. y) *a meridie* sc. istius lapidis ỳ. 19. Ionathan miserat sagittas ad latus septentrionale, ne puer incurreret in Dauidem. *Vat.* z) cf. Gen 33, 3. a) *vsque dum* Dauid c. 2, 5. subintelligitur אשר, quo cum iungitur sæpe, vt c. 22, 3. c. 30, 4. b) *magnum fecisset* sc. *fletum.* i. e. plurimum s. *vehementer fleuisset* cf. c. 11, 24. ỳ. 42. c) ỳ. 13. Ex. 4, 18. addit M. l. *memento a. eius*, quod iurauimus. d) ỳ. 17. c. 18, 3. 2 Sam. 21, 7. e) sc. testis erit, vt ỳ. 23. CAP. XXI. ỳ. 2. f) Idem quod *Nobh* c. 22, 19. cum ה locali. Vrbs sacerdotum fuit, in tribu Beniamin. Neh. 11, 32. vbi tum fuit tentorium Mosis, eo translatum e Silo, vt postea Gibeonem, 1 Par. 16, 39. 2 Par. 1, 3. c. Schmidio probabile est, quod *Nobh* inter suburbia Ki-

ỳ. 37. החצי addit in marg. החצים קרי 3. sed præter *Mas.* ad ỳ. 38. ỳ. 41. וישקו *Schin* geminatum per *Dagesch* regularius quidem 5. 8. 15. 16 sed expressum *Raphe* habet 3. CAP. XXI, ỳ. 3. הכהן Hanc vocem in quibusdam libris deesse, notat 2. in marg. ידע *milra* per *Merca* 2. 5.

צִוִּיתִךָ וְאֶת־הַנְּעָרִים יוֹדַעְתִּי אֶל־מְקוֹם פְּלֹנִי אַלְמֹנִי׃
4 וְעַתָּה מַה־יֵּשׁ תַּחַת־יָדְךָ חֲמִשָּׁה־לֶחֶם תְּנָה בְיָדִי אוֹ
ה הַנִּמְצָא׃ וַיַּעַן הַכֹּהֵן אֶת־דָּוִד וַיֹּאמֶר אֵין־לֶחֶם חֹל
אֶל־תַּחַת יָדִי כִּי־אִם־לֶחֶם קֹדֶשׁ יֵשׁ אִם־נִשְׁמְרוּ
6 הַנְּעָרִים אַךְ מֵאִשָּׁה׃ וַיַּעַן
דָּוִד אֶת־הַכֹּהֵן וַיֹּאמֶר לוֹ כִּי אִם־אִשָּׁה עֲצֻרָה־
לָנוּ כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם בְּצֵאתִי וַיִּהְיוּ כְלֵי־הַנְּעָרִים
קֹדֶשׁ וְהוּא דֶּרֶךְ חֹל וְאַף כִּי־הַיּוֹם יִקְדַּשׁ בַּכֶּלִי׃
7 וַיִּתֶּן־לוֹ הַכֹּהֵן קֹדֶשׁ כִּי לֹא־הָיָה שָׁם לֶחֶם כִּי־אִם־
לֶחֶם הַפָּנִים הַמּוּסָרִים מִלִּפְנֵי יְהוָה לָשׂוּם לֶחֶם חֹם בְּיוֹם
8 הִלָּקְחוֹ׃ וְשָׁם אִישׁ מֵעַבְדֵי שָׁאוּל בַּיּוֹם הַהוּא
נֶעְצָר לִפְנֵי יְהוָה וּשְׁמוֹ דֹּאֵג הָאֲדֹמִי אַבִּיר הָרֹעִים אֲשֶׁר
9 לְשָׁאוּל׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד לַאֲחִימֶלֶךְ וְאִין יֶשׁ־פֹּה תַחַת־יָדְךָ
חֲנִית אוֹ־חָרֶב כִּי גַם־חַרְבִּי וְגַם־כֵּלַי לֹא־לָקַחְתִּי
בְיָדִי כִּי־הָיָה דְבַר־הַמֶּלֶךְ נָחוּץ׃
י וַיֹּאמֶר הַכֹּהֵן חֶרֶב גָּלְיָת הַפְּלִשְׁתִּי
אֲשֶׁר־הִכִּיתָ בְּעֵמֶק הָאֵלָה הִנֵּה־הִיא לוּטָה בַשִּׂמְלָה
אַחֲרֵי הָאֵפוֹד אִם־אֹתָהּ תִּקַּח־לְךָ קָח כִּי אֵין אַחֶרֶת
זוּלָתָהּ בָּזֶה וַיֹּאמֶר דָּוִד אֵין כָּמוֹהָ תְּנֶנָּה
11 לִי׃ וַיָּקָם דָּוִד וַיִּבְרַח בַּיּוֹם־הַהוּא מִפְּנֵי
12 שָׁאוּל וַיָּבֹא אֶל־אָכִישׁ מֶלֶךְ גַּת׃ וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי אָכִישׁ
אֵלָיו הֲלוֹא־זֶה דָוִד מֶלֶךְ הָאָרֶץ הֲלוֹא לָזֶה יַעֲנוּ
בַמְּחֹלוֹת לֵאמֹר הִכָּה שָׁאוּל בַּאֲלָפָו וְדָוִד בְּרִבְבֹתָו׃
13 וַיָּשֶׂם דָּוִד אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בִּלְבָבוֹ וַיִּרָא מְאֹד מִפְּנֵי
14 אָכִישׁ מֶלֶךְ־גַּת׃ וַיְשַׁנּוֹ אֶת־טַעְמוֹ בְּעֵינֵיהֶם וַיִּתְהֹלֵל
בְּיָדָם וַיְתָו עַל־דַּלְתוֹת הַשַּׁעַר וַיּוֹרֶד רִירוֹ אֶל־זְקָנוֹ׃
טו וַיֹּאמֶר אָכִישׁ אֶל־עֲבָדָיו הִנֵּה תִרְאוּ אִישׁ
16 מִשְׁתַּגֵּעַ לָמָּה תָּבִיאוּ אֹתוֹ אֵלָי׃ חֲסַר מְשֻׁגָּעִים אָנִי
כִּי

m) q. d. *scire feci* & eos venire iussi. *Kimchio* vel præteritum *Hiphil*, (futurum Es. 38, 19.) vel *Piel*, coll. Iob. 9, 15. cf. regularem formam Iob. 38, 12. n) ad locum *huius* l. *illius* 2 Reg. 6, 8. De certa, sed nomine suo nondum distincta persona dicuntur Ruth. 4, 1. & in vnum contracta sunt Dan. 8, 13.

ṽ. 4. o) *quinque panes?* p) quantulumcunque fuerit.

ṽ. 5. q) *communis* ṽ. 6. Leu. 10, 10 Ez. 48, 15. r) vide ṽ. 7. Ex. 25, 30. Leu. 24, 9. s) Ex. 19, 15. q. d. immunditiea alia leuior, præsertim in isto necessitatis casu, minus curanda erit, modo absit ista grauior secundum legem. *Schmidius*. Nam ne Sacerdotibus quidem & eorum familiæ licebat sanctificatis vesci, nisi mundi ac purificati essent.

ṽ. 6. t) *Nam si* c. 20, 9 u) *præclusa, prohibita fuit* ṽ. 8. Deut. 23, 8. x) quando exiui *fuerunt etiam vasa* iuvenum sacra. quod alii sine necessitate, ad *corpora* restringunt coll. 2 Cor. 4, 7. 1 Thess. 4, 4. y) Varie intelligunt Interpr. Quidam: *Cum itaque talis fuerit via s. modus noster agendi communis* (nam & דרך mascul. est, e. g. Ez. 18, 25. Prou. 14, 12. Deut. 17, 16. &c.) *quanto magis sancte tractabitur a nobis sacer panis in vase s. vasis nostris* Schmidius a. aliique: *sed & ipse panis instar profani* i. e. *communis*, qui DEo non consecratus est in casu necessitatis, vnde non est, cur metuas eius profanationem. Insuper tamen sancte tractabitur *in puro vase*.

ṽ. 7. z) ὁ. τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως. Matt. 12, 4. Luc 6, 3 *Kimchi* ex Vett: *Nihil cura de vita obesse potest, præter idololatriam, incestum & homicidium*. a) ṽ. 5 Ex. 25, 30.

ṽ. 8. b) *Arc. qui continebat se in domo Domini ti. votum suum persoluturus*. Neh. 6, 10. Sicut Paulus septem dies in purificatione sua exegit Act. 21, 26. 27. c) c. 22, 9. Ps. 52, 2. d) *amplissimus s. præfectus pastorum* Iob 24, 22.

ṽ. 9. e) *annon?* Chireck pro Tsere. *Kimchi*. f) c. 17, 54. g) c. 16, 2. h) *festinandum, vrgens* (1) rad. Arab. נחץ *instituit, vrsitque importune*.

ṽ. 10. i) c. 17, 2 19 k) *inuolutum* (3) 1 Reg. 19, 13. Es. 25, 7. l) in diuini istius beneficii memoriam adseruatus. cf. c. 31, 10.

ṽ. 11. m) cum diuinum responsũ accepisset c. 22, 10. n) imprudenter & ex infirmitate cf. c. 23, 5. c. 27, 1 o) communi nomine *Abimelech* Ps. 34, 1.

ṽ. 12. p) cum „ קמץ בזק הב׳ בפתח בסקא באמצע פסוק „ Dauidem פתח בספ comprehendissent Ps. 56, 1. q) Iam vnbאלפיו ק׳ ברבבתיו ק׳ ctus & designatus *Rex Israelitarum*, „ פתח בספ Sauli successurus. r) c. 18, 7.

ṽ. 13 s) Iob. 22, 22. LXX. cf. cum Luc. 1, 66. c. 21, 14.

ṽ. 14. t) *& mutauit (eum)* Iob. 14, 20. Ps. 34, 1. u) *nempe gestam l. mentem suam* Ps. 119, 66. vt insaniam vel simulauerit, vel timore perculsus mente vere motus fuerit cf. Prou. 17, 24. Alii ad DEum referunt verbum. Nec absurdus fuerit sec. *Schmid* Comm p. 712 qui dixerit mirabili DEi prouidentia factum esse, vt ad momentum Dauid per timorem mente motus sit, vel reuera esset & ageret insanum, quo manus Philistæorum euaderet. x) *& insanum ac furibundum agebat* Ier 25, 16. y) *& signabat*, ineptos & ridiculos characteres *scribebat* (6) Num. 34, 7 8. 10. Ps. 78, 41 Ez 9, 4. z) *salinam suam* (2) Iob. 6, 6. Rad Leu. 15, 3. ṽ. 15. a) *delirum*. Hithp. (2) ṽ. 16. ṽ. 16. b) *num carens?* 1 Sam 3, 19 subintell. ה interrog. vt c. 16, 4. c. 22, 15. Gen 27, 24. c) Deut. 28, 34. 2 Reg. 9, 11.

ṽ. 3. מקום פלני Ita 1. & sic fu 5. ṽ. 4. חמשה per *Merca* 1. 2. 3. 5. ṽ. 5. כי per *Munach* 1. 2. 5. ṽ. 6. לנו ʾ *Lamed geminant per Dagesch* 1 2. 3. 5 13. כי היום per *Merca* loco *Makk* 3. 5. 7. 8. 10. 13. 15. 19. 22. ṽ. 8. נעצר *Tsade per Patach* 6. 9. in marg contra *Mss.* 2. & ʾ *Erff.* ṽ. 10. בזה *Beth per Kametz* sine seq *Dagesch* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 20. Ceterum *Piska* nullum hic habent 3. 6--16. 19--23. ṽ. 11. גת per *Kametz* omnes, præter 5 11. 17. 18. 21. 22. & *Ber.* sic ṽ. 13. ṽ. 12. ויאמרו per *Graschaim* 6. 9. 11. 14. 16. 20. 21. 22. 23. ויתו ברנ ד היו sic *plene* in textu 10. 13. 14. 19. 20. ṽ. 13. ויירא *plene* 1 3 5. contra *M. I.* ṽ. 14. ויתו *Tau per Patach* 2. 3. 5. contra *M. I.* Ceterum *Kri* תין in marg. ponit 3. sec. *Mas. fin.* f. 34. c.

כִּֽי־הֲבֵאתֶם אֶת־זֶה לְהִשְׁתַּגֵּעַ עָלָי הֲזֶה יָבוֹא אֶל־
בֵּיתִֽי׃
כב וַיֵּלֶךְ דָּוִד מִשָּׁם וַיִּמָּלֵט אֶל־מְעָרַת עֲדֻלָּם וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו
2 וְכָל־בֵּית אָבִיו וַיֵּרְדוּ אֵלָיו שָֽׁמָּה׃ וַיִּֽתְקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל־
אִישׁ מָצוֹק וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ נֹשֶׁא וְכָל־אִישׁ מַר־נֶפֶשׁ
3 וַיְהִי עֲלֵיהֶם לְשָׂר וַיִּהְיוּ עִמּוֹ כְּאַרְבַּע מֵאוֹת אִֽישׁ׃ וַיֵּלֶךְ
דָּוִד מִשָּׁם מִצְפֵּה מוֹאָב וַיֹּאמֶר אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב יֵֽצֵא־
נָא אָבִי וְאִמִּי אִתְּכֶם עַד אֲשֶׁר אֵדַע מַה־יַּעֲשֶׂה־לִּי
4 אֱלֹהִֽים׃ וַיַּנְחֵם אֶת־פְּנֵי מֶלֶךְ מוֹאָב וַיֵּשְׁבוּ עִמּוֹ כָּל־יְמֵי
ה הֱיוֹת־דָּוִד בַּמְּצוּדָֽה׃ וַיֹּאמֶר גָּד הַנָּבִיא אֶל־דָּוִד לֹא
תֵשֵׁב בַּמְּצוּדָה לֵךְ וּבָֽאתָ־לְּךָ אֶרֶץ יְהוּדָה וַיֵּלֶךְ דָּוִד
6 וַיָּבֹא יַעַר חָֽרֶת׃ וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל כִּי נוֹדַע
דָּוִד וַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ וְשָׁאוּל יוֹשֵׁב בַּגִּבְעָה תַּֽחַת־
הָאֶשֶׁל בָּרָמָה וַחֲנִיתוֹ בְיָדוֹ וְכָל־עֲבָדָיו נִצָּבִים עָלָֽיו׃
7 וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לַעֲבָדָיו הַנִּצָּבִים עָלָיו שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי יְמִינִי
גַּם־לְכֻלְּכֶם יִתֵּן בֶּן־יִשַׁי שָׂדוֹת וּכְרָמִים לְכֻלְּכֶם יָשִׂים
8 שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאֽוֹת׃ כִּי קְשַׁרְתֶּם כֻּלְּכֶם עָלַי וְאֵין־
גֹּלֶה אֶת־אָזְנִי בִּכְרָת־בְּנִי עִם־בֶּן־יִשַׁי וְאֵין־חֹלֶה מִכֶּם
עָלַי וְגֹלֶה אֶת־אָזְנִי כִּי הֵקִים בְּנִי אֶת־עַבְדִּי עָלַי לְאֹרֵב
9 כַּיּוֹם הַזֶּֽה׃ וַיַּעַן דֹּאֵג הָאֲדֹמִי וְהוּא
נִצָּב עַל־עַבְדֵי־שָׁאוּל וַיֹּאמַר רָאִיתִי אֶת־בֶּן־יִשַׁי בָּא נֹבֶה
י אֶל־אֲחִימֶלֶךְ בֶּן־אֲחִטֽוּב׃ וַיִּשְׁאַל־לוֹ בַּיהוָה וְצֵידָה
11 נָתַן לוֹ וְאֵת חֶרֶב גָּלְיָת הַפְּלִשְׁתִּי נָתַן לֽוֹ׃ וַיִּשְׁלַח
הַמֶּלֶךְ לִקְרֹא אֶת־אֲחִימֶלֶךְ בֶּן־אֲחִיטוּב הַכֹּהֵן וְאֵת
כָּל־בֵּית אָבִיו הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בְּנֹב וַיָּבֹאוּ כֻלָּם אֶל־
12 הַמֶּֽלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל שְׁמַע־נָא בֶּן־
13 אֲחִיטוּב וַיֹּאמֶר הִנְנִי אֲדֹנִֽי׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו שָׁאוּל לָמָּה
קְשַׁרְתֶּם עָלַי אַתָּה וּבֶן־יִשָׁי בְּתִתְּךָ לוֹ לֶחֶם וְחֶרֶב
ושאול

10.c.26, 7. e) *stabant iuxta eum* ℣. 7. 17. Gen. 45, 1. 2 Sam. 13, 31.

Cap. XXII.

℣.7.d) vos *Beniaminitæ* Iud. 19, 16. e) *Etiamne?* vt ego feci. cf. not.c.19,24.& c.21, 16. f) Num.16,14. g) an *vos omnes ac singulos* constituet, vt ego? cf. ל c. 20,30.c.23, 10. ℣.8.h) *quod omnes* quasi coniurastis ℣.13. 1Reg.16, 9.20. i) qui vel secreto mihi indicauerit ℣.17.c.9,15. k) *quum* tœdus *pepigit* c.18,3. c.20,15. l) c.20, 27. m) *nec est, cui doleat, cui ægre sit* mei caussa. cf. c. 23,11. Cant. 2, 5. n) qui coacto exercitu mihi ex filuis *insidietur* ℣. 13. Egregie rheoricatus est Saul, sed in pessima caussa. *Brentius.*

℣.9. o) tacentibus reliquis ad iniquas & falsas querelas. p) ℣. 18. 22. c. 21, 8. Ps. 52, 2. sycophanta, & calumniator. q) *præfectus ministrorum* in aula. c. 19, 20. cf. *Ion.* & *Kimchi.* r) ℣. 11.19.c.21.2. s) ℣.11.20.c.14,3. ℣.10 t) vid. אליו קרי Iud. 1,1. c.18,5. u) Gen. 42, 25. Iud. 20, 10. 6. ἐπισιτισμόν. Luc. 9, 12. x) c.21,7. y) c.21,10. nunquam sc. hæc illi daturus, nisi & ipse cum suis esset inter coniuratos; cum tamen nec eos coniurare vidisset, nec aliquid tale factum esset.

d) sic ex aula eiecit, ac dimisit eum Ps. 34, 1. Hoc responsum Achischi prouidentiæ DEI omnino adscribendum est. *Schmidius.* Conf. not. Iud. 7, 14.

CAP. XXII, ℣. 1. e) non iam amplius insanus, sed periculo suo cautior factus. f) ℣. 20. c. 19, 10. 12. g) c. 24, 4. ὁ. εἰς τὸ σπήλαιον Hebr. 11, 38. Quas tentationes hic sustinuerit Dauid, ex c. 17. & Ps. 57. & 142. colligit *Brentius.* h) *in tribu Iudæ* Ios. 12, 15. c. 15, 35. 2 Sam. 23, 13. i) ne a tyrannide Saulis propter Dauidem occiderentur; quæ noua eius fuit afflictio.

℣. 2 k) cf. Iud. 11, 3. l) viri *angustiæ* s. oppressi Ps. 119, 143. m) *creditor* violentus, & acerbus ac rigidus nimis exactor *debitorum* Ex. 22, 24. Ps. 109, 11. Es. 14, 2. conf. Deut. 23, 20. Dauid hic typus Christi Luc. 15, 2. *Calouius.* n) ægre ferentes iniustam Dauidis persecutionem c. 1, 10. c. 30, 6. 2 Reg. 4, 27.

℣. 3. o) Alia Iudæ c. 7, 16. & Gileadis Iud. 10, 17. p) Eundem cum *Nachaso* Rege Ammonitarum fuisse dicunt, de quo 2 Sam 10, 1. 2.

℣. 4. q) *sic deduxit* eos 2 Reg. 18, 11 r) *ante Regem.* Gen. 33, 18. s) cf Ruth 1, 1. seqq. Es. 16, 4. t) *in loco illo arduo* s. *propugnaculo* ℣. 5. Idem quod מצד *præruptum montis iugum* 1 Par. 11, 7. c. 12, 8. 16. sic Ar. *masad* est *vertex montis.* Cf. not. Iud. 6, 26.

℣. 5 u) diuino beneficio ad Dauidem missus 2 Sam. 24, 11. qui etiam hos libros ex parte conscripsit 1 Par. 29, 29. cf. 2 Par. 29, 25. x) ℣. 4. quod ibi non satis esset tutus. y) non ad alienigenas, vt antea c. 21, 11. cf. Ps. 63, 1.

℣. 6. z) c. 14, 2. a) *arbore* l. *arboreto* in illo excelso. (3) c. 31, 13. Gen. 21, 33. b) c. 18, 10.

℣. 2. נשא per *Sin* vitiose 1. 7. 19. at per *He* loco *Aleph* in marg. 6. 9. sic se. in textu 3. & fu. 5. contra *M. I.* & *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ℣. 5. לך ובאת ita 1. 2. & sic fu. 5. אל־ארץ ita cum præposita particula אל 2. & sic fu. in marg. 5. ℣. 6. תחת per *Mun.* 1. 2. 5. ℣. 7. Pro לעבדיו habet 3. אל־עבדיו vti perperam quoque allegatur in *Mas. fin.* f. 19. b. ℣. 9. נצב per *Patach* loco *Kam.* 1. 2. Pro על עבדי legunt *Orientales* אל־עבדי, sed contra *Mas. impr.* & *Erff.* ℣. 10. גלירת Iod per *Kamets* 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 22. 23.

וְשָׁאוֹל לוֹ בֵּאלֹהִים לָקוּם אֵלַי לְאֹרֵב כַּיּוֹם הַזֶּה׃
14 וַיַּעַן אֲחִימֶלֶךְ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמַר וּמִי
בְכָל־עֲבָדֶיךָ כְּדָוִד נֶאֱמָן וַחֲתַן הַמֶּלֶךְ וְסָר אֶל־
טו מִשְׁמַעְתֶּךָ וְנִכְבָּד בְּבֵיתֶךָ׃ הַיּוֹם הַחִלֹּתִי לִשְׁאוֹל־לוֹ
בֵאלֹהִים חָלִילָה לִּי אַל־יָשֵׂם הַמֶּלֶךְ בְּעַבְדּוֹ דָבָר בְּכָל־
בֵּית אָבִי כִּי לֹא־יָדַע עַבְדְּךָ בְּכָל־זֹאת דָּבָר קָטֹן אוֹ
16 גָדוֹל׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מוֹת תָּמוּת אֲחִימֶלֶךְ אַתָּה וְכָל־
17 בֵּית אָבִיךָ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לָרָצִים הַנִּצָּבִים עָלָיו סֹבּוּ
וְהָמִיתוּ כֹּהֲנֵי יְהוָה כִּי גַם־יָדָם עִם־דָּוִד וְכִי יָדְעוּ כִּי־
בֹרֵחַ הוּא וְלֹא גָלוּ אֶת־אָזְנוֹ וְלֹא־אָבוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ
18 לִשְׁלֹחַ אֶת־יָדָם לִפְגֹעַ בְּכֹהֲנֵי יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
לְדוֹיֵג סֹב אַתָּה וּפְגַע בַּכֹּהֲנִים וַיִּסֹּב דּוֹיֵג הָאֲדֹמִי וַיִּפְגַּע־
הוּא בַּכֹּהֲנִים וַיָּמֶת בַּיּוֹם הַהוּא שְׁמֹנִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ
19 נֹשֵׂא אֵפוֹד בָּד׃ וְאֵת נֹב עִיר־הַכֹּהֲנִים הִכָּה לְפִי־חֶרֶב
מֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה מֵעוֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק וְשׁוֹר וַחֲמוֹר וָשֶׂה
כ לְפִי־חָרֶב׃ וַיִּמָּלֵט בֵּן־אֶחָד לַאֲחִימֶלֶךְ בֶּן־אֲחִטוּב
21 וּשְׁמוֹ אֶבְיָתָר וַיִּבְרַח אַחֲרֵי דָוִד׃ וַיַּגֵּד אֶבְיָתָר לְדָוִד כִּי־
22 הָרַג שָׁאוּל אֵת כֹּהֲנֵי יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאֶבְיָתָר יָדַעְתִּי
בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־שָׁם דּוֹיֵג הָאֲדֹמִי כִּי־הַגֵּד יַגִּיד לְשָׁאוּל
23 אָנֹכִי סַבֹּתִי בְּכָל־נֶפֶשׁ בֵּית אָבִיךָ׃ שְׁבָה אִתִּי אַל־תִּירָא
כִּי אֲשֶׁר־יְבַקֵּשׁ אֶת־נַפְשִׁי יְבַקֵּשׁ אֶת־נַפְשֶׁךָ כִּי־מִשְׁמֶרֶת
כג אַתָּה עִמָּדִי׃ וַיַּגִּדוּ לְדָוִד לֵאמֹר הִנֵּה
פְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בִּקְעִילָה וְהֵמָּה שֹׁסִים אֶת־הַגֳּרָנוֹת׃
2 וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּיהוָה לֵאמֹר הַאֵלֵךְ וְהִכֵּיתִי בַּפְּלִשְׁתִּים
הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד לֵךְ וְהִכִּיתָ
3 בַפְּלִשְׁתִּים וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת־קְעִילָה׃ וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי דָוִד
אֵלָיו הִנֵּה אֲנַחְנוּ פֹה בִּיהוּדָה יְרֵאִים וְאַף כִּי־נֵלֵךְ קְעִלָה
4 אֶל־מַעַרְכוֹת פְּלִשְׁתִּים׃ וַיּוֹסֶף עוֹד דָּוִד
לִשְׁאוֹל

z) vid. ℣. 10. 15. a) *sicut hodie res manifesta est* ℣. 8. Gen. 50, 20.
℣. 14. b) Num. 12, 7. Non tam ad commendandum Dauidem, quam ad se excusandum hæc dicit. *Schmid.* c) Iud. 19, 5. d) *& relictis omnibus, accedens ad auscultandum* & obediendum *tibi*, ad nutum tuum promtissimus. cf. Matth. 8, 9. e) *auscultatio, obedientia* (4) 2 Sam. 23, 23. Es. 11, 14. f) *& spectatissimus* c. 9, 6. Gen. 34, 19. ὁ ἔνδοξος. 1 Cor. 4, 10.
℣. 15. g) cf. c. 21, 16. h) demum *incepi* Deut. 2, 31. i) c. 23, 2. 9. c. 28, 6. cf. not. Num. 27, 22. q. d. Nonne Dauid semper petiit Dominum pro se interrogari, quotiescunque graue aliquod negotium sibi mandatum esset. k) sc. me ita res nouas molitum esse. Non negat factum, negat autem eam facti caussam, quæ obiiciebatur. l) *ne ponat*, neue imputet. Iob. 4, 18. m) *rem* sc. malam s. *crimen*, quod negamus & detestamur. cf. Deut. 22, 14. 17. n) asyndeton vel qsi *commissum illud sit in omni* &c. o) i. e. *nihil prorsus* c. 20, 2. c. 25, 36. q. d. si quid dissidii inter vos intercessit, nec ego conscius sui, nec mihi hoc curiosius perscrutari congruit. *Brent.*
℣. 16. p) *Nihilominus*, etsi verissima erat & idonea excusatio. q) conf. c. 2, 30. seqq.
℣. 17. r) *satellitibus*. 2 Reg. 10, 25. s) ℣. 6. 7. t) *vertite vos*, aut *cingite* eos. ℣. 18. 22. u) Ex. 23, 1. Ier. 26, 24. x) *ei iuncta*, eum iuvat. 1 Par. 4, 10. y) ℣. 8. z) quod innocentiam sacerdotum agnoscerent. cf. Act. 5, 29. a) Iud. 8, 21.
℣. 18. b) *ipse*, qui fuerat eorum calumniator & accusator ℣. 9. 10. c) ferentes *Ephod lini* h. e. DEo iam consecratos & ministrantes. c. 2, 18. Ex. 28, 40. seqq.
℣. 19. d) c. 21, 1. Es. 10, 32. e) c. 15, 3. f) Ios. 6, 21. Iud. 6, 4. equos enim vix habebant.
℣. 20. g) 2 Sam. 15, 29. qui cum suis coram Saule non comparuit, vicarius absentis Pa-

יתיר ו׳

tris c. 21, 2. Marc. 2, 26. h) in regionem Keilæ c. 23, 6.
℣. 21. i) Typus persecutorum Ecclesiæ & Bestiæ Apocalypticæ s. Antichristi.
℣. 22. k) Er-

אזני קרי

go iam antea sycophantam egerat, &

לדואג קרי

crudelem ac impium animum declarauerat Doeg: quem vivis coloribus depingit David Ps. 51. l)

הכי בצרי

conuerti me contra omnes &c. respicit ℣. 17. 18. nec sine dolore fatetur, se cæ-

דואג קרי

dis illius occasionem præbuisse, quod ex metu finxisset, se ad grauissimum negotium, a Rege missum esse. c. 21, 3. Necessi-

פסקא באמצע פסוק

tas itaque Davidi sacros panes quidem licitos fecit; non tamen in omnibus circumstantiis excusari ipse, & verba & facta ipsius possunt. *Schmid.* CAP. XXIII, ℣. 1. m) *Postea indicarunt* homines Dauidi, qui propior erat quam Saul, & citius sucurrere poterat. n) per turmas suas ℣. 3. o) *pugnant contra* s. oppugnant Keilam. Es. 7, 1. p) in planitie Iudæ Ios. 15, 44. q) iidemque *prædantur* c. 14, 48. r) *areas* vel horrea frugum in agris. Ioel 2, 24. ℣. 2. s) ℣. 4. 6. c. 21, 15. c. 30, 8. ne quid temere faceret. cf. Num. 27, 21. t) ℣. 5. c. 18, 7. ℣. 3. u) q. d. hic *in Iuda*, vbi Philistæi nulli sunt, subsistere & defendere nos non possumus in planitie, *quanto minus* aduersus Philistæos, qui sunt ad Keilam, proficiscemur, & eos impugnabimus. *Schmid* x) Deut 31, 27. y) c. 17, 8. z) cf. c. 21, 13. Ioh. 11, 8. ℣. 4. a) ad confirmandam suam, suorumq; fidem.

℣. 13. אֵלַי Pro eo scribunt עָלַי 6. 9. in marg. & sic te in textu 3. ℣. 15. לִשְׁאוֹל Vau otiosum & notam omittit 1. ℣. 17. וְהָמִיתוּ notat in marg. 1. כל עברי נקד והמיתו in codice quodam Hebræo punctari Vau per Patach seq. Chatephpatach. לִפְגֹּעַ ita per Patach quidam codd. in marg. 7. 8.
℣. 20. בֵּן־אֶחָד ita per Tsere sine Meth. pleriq; & in marg. 6. 9. sec. Mas. Gen. 30, 19. & R. Chaiim ad Mas. fin. f. 18. b. at per Segol 3. 6. 9. 14. 20. 21. 22. & sic su. 1. 5. CAP. XXIII. ℣. 1. הַגֳּרָנוֹת Gimel per Chatephkomets 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. ℣. 2. בַּפְּלִשְׁתִּים posterius, Beth dageschatum habent 1. 2. 3. 7. 8. 12. 13. 17. קְעִלָה def. posuunt nonnulli codd. masorethici, sed plene correctiores alii in marg. 7. 8. quibus suffragatur ex nostris masora *s. e. & Erff.*

Dauid ואנשיו קרי *Kegilam ab obsidione Philistæorum liberat, ibi Bero Saul eum prehendere tentat.*

לשאול ביהוה ויענהו יהוה ויאמר קום רד קעילה כי־
אני נתן את־פלשתים בידך : וילך דוד ואנשו קעילה ה
וילחם בפלשתים וינהג את־מקניהם ויך בהם מכה
גדולה וישע דוד את ישבי קעילה : ויהי 6
בברח אביתר בן־אחימלך אל־דוד קעילה אפוד ירד
בידו : ויגד לשאול כי־בא דוד קעילה ויאמר שאול 7
נכר אתו אלהים בידי כי נסגר לבוא בעיר דלתים
ובריח : וישמע שאול את־כל־העם למלחמה לרדת 8
קעילה לצור אל־דוד ואל־אנשיו : וידע דוד כי עליו 9
שאול מחריש הרעה ויאמר אל־אביתר הכהן הגישה
האפוד : ויאמר דוד יהוה אלהי ישראל י
שמע שמע עבדך כי־מבקש שאול לבוא אל־קעילה
לשחת לעיר בעבורי : היסגרני בעלי קעילה בידו הירד 11
שאול כאשר שמע עבדך יהוה אלהי ישראל הגד־נא
לעבדך ויאמר יהוה ירד :
ויאמר דוד היסגרו בעלי קעילה אתי ואת־אנשי ביד 12
שאול ויאמר יהוה יסגירו : ויקם 13
דוד ואנשיו כשש־מאות איש ויצאו מקעילה
ויתהלכו באשר יתהלכו ולשאול הגד כי־נמלט
דוד מקעילה ויחדל לצאת : וישב דוד במדבר 14
במצדות וישב בהר במדבר־זיף ויבקשהו שאול כל־
הימים ולא־נתנו אלהים בידו : וירא דוד כי־יצא שאול טו
לבקש את־נפשו ודוד במדבר־זיף בחרשה :
ויקם יהונתן בן־שאול וילך אל־דוד חרשה ויחזק את־ 16
ידו באלהים : ויאמר אליו אל־תירא כי לא תמצאך 17
יד־שאול אבי ואתה תמלך על־ישראל ואנכי אהיה־
לך למשנה וגם־שאול אבי ידע כן : ויכרתו שניהם 18
ברית לפני יהוה וישב דוד בחרשה ויהונתן הלך
לביתו

b) vid. ℣. 2. c) nemine impediente. cf. ℣. 14. Iud. 7, 14. c. 20, 28. &c.
℣. 5. d) *& abduxit* c. 30, 2. 20. Gen. 31, 18.
℣. 6. e) *Factum a. erat* &c. Versus hic est parentheticus, positus, vt ostenderetur, qua ratione Dauid Deum per Abiatharum interrogare potuerit, nempe quia secum habuit Ephod. *Schmid* f) cf. c. 22, 20. g) summi Pontificis cum Vrim & Thummim ℣. 9. Ex. 28, 6. 30. h) *descenderet in manu eius*, i. e. deportatum ab ipso fuerat. conf. Gen. 43, 22.
℣. 7. i) *abalienauit*, & pro suo non amplius habet *eum* Deus Ier. 19, 4. Conf. vsum Arabicum verbi. k) Deut. 3, 5.
℣. 8. l) *Conuocauit igitur* c. 15, 4. m) Hic finis fuit ipsius, sed quem astute reticuisse videtur populo, eumque conuocasse, quasi aduersus Philistæos exiturus esset. *Schmid.* n) *ad obsidendum* vel *oppugnandum* Dauidem Deut. 20, 19. o. συνέχειν τὸν Δαυίδ. Phil. 1, 23.
℣. 9. o) qs. tacite & dolose *machinaretur* c. 10, 27. Gen. 24, 21. Prou. 3, 29. Iob 4, 8. p) c. 14, 18. c. 30, 7. Num. 27, 21. q) Ex. 28, 6. 30.
℣. 10 r) *ad destruendam vrbem.* cf. ל c. 22, 7. & Num. 32, 15.
℣. 11. s) c. 26, 8. Deut. 23, 16. t) *ciues* Ios. 24, 11.
℣. 12. u) subintell. si hic permanseris. Egregium hic exemplum habemus *scientiæ DEi*, quam vocant, *mediæ*. Schmid.
℣. 13. x) *& abierunt, quo visum est*, vel quo poterant. conf. Iud. 17, 8. 9. 2 Sam. 15, 20. 2 Reg. 8, 1.
℣. 14. y) Ps. 63, 1. z) *in præruptis montibus* ℣. 19. cf. c. 22, 4. Es. 33, 16. a) ℣. 15, 19. 24. quæ vrbs fuit tribus Iudæ Ios. 15, 55. b) ℣. 4. vt in sequentibus plenius dicetur.
℣. 15. c) *eum videret* David פסקא באמצע פסוק non sine animi sui perturbatione, *quod* &c. ideoque esset in *solitudine Ziph*, in eius solatium *surrexit Ionathan* ℣. 16. d) Schmid. *in Choresch*, sic ℣. 16. 18. al. *in nemore* l. *sylua*, vt Es. 17, 9. Ez. 31, 3.
℣. 16. e) Es. 35, 5. Neh. 6, 9. f) cf. Luc. 22, 43.
℣. 17. g) *secundus tantum a te esse* desidero cf c. 15, 9. Ier. 52, 24. Esth. 10, 3. h) nouit sic fore l. esse in votis meis c. 15, 28. c. 24, 21.
℣. 18. i) c. 8, 3. c. 20, 16.

℣. 8. לצור Per *Daleth* לצור scribunt in marg. 6. 9. contra *Mas. Erff.* ℣. 11. לעבדך *Piska* non habet. 2. 3. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 22. & 23. contra *Mas. Erff.* ℣. 13. ואנשו *desect.* cum *Kri* ואנשיו posuit *Mas. Erff.* ℣. 14. ויבקשהו *Kuph* geminant per *Dagesch* 6. 9. 14. 15. 16. 20. ℣. 17. יד per *Ithibh* loco *Makk.* 1, & sic correctum in 5.

לְבֵיתוֹ׃
19 וַיַּעֲלוּ זִפִים אֶל־שָׁאוּל הַגִּבְעָתָה לֵאמֹר הֲלוֹא דָוִד
מִסְתַּתֵּר עִמָּנוּ בַמְּצָדוֹת בַּחֹרְשָׁה בְּגִבְעַת הַחֲכִילָה
כ אֲשֶׁר מִימִין הַיְשִׁימוֹן׃ וְעַתָּה לְכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ הַמֶּלֶךְ
21 לָרֶדֶת רֵד וְלָנוּ הַסְגִּירוֹ בְּיַד הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל בְּרֻכִים
22 אַתֶּם לַיהוָה כִּי חֲמַלְתֶּם עָלָי׃ לְכוּ־נָא הָכִינוּ עוֹד וּדְעוּ
וּרְאוּ אֶת־מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר תִּהְיֶה רַגְלוֹ מִי רָאָהוּ שָׁם כִּי
23 אָמַר אֵלַי עָרוֹם יַעְרִם הוּא׃ וּרְאוּ וּדְעוּ מִכֹּל הַמַּחֲבֹאִים
אֲשֶׁר יִתְחַבֵּא שָׁם וְשַׁבְתֶּם אֵלַי אֶל־נָכוֹן וְהָלַכְתִּי אִתְּכֶם
וְהָיָה אִם־יֶשְׁנוֹ בָאָרֶץ וְחִפַּשְׂתִּי אֹתוֹ בְּכֹל אַלְפֵי יְהוּדָה׃
24 וַיָּקוּמוּ וַיֵּלְכוּ זִיפָה לִפְנֵי שָׁאוּל וְדָוִד וַאֲנָשָׁיו בְּמִדְבַּר
כה מָעוֹן בָּעֲרָבָה אֶל יְמִין הַיְשִׁימוֹן׃ וַיֵּלֶךְ שָׁאוּל וַאֲנָשָׁיו
לְבַקֵּשׁ וַיַּגִּדוּ לְדָוִד וַיֵּרֶד הַסֶּלַע וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר מָעוֹן
26 וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי־דָוִד מִדְבַּר מָעוֹן׃ וַיֵּלֶךְ
שָׁאוּל מִצַּד הָהָר מִזֶּה וְדָוִד וַאֲנָשָׁיו מִצַּד הָהָר מִזֶּה וַיְהִי
דָוִד נֶחְפָּז לָלֶכֶת מִפְּנֵי שָׁאוּל וְשָׁאוּל וַאֲנָשָׁיו עֹטְרִים אֶל־
27 דָּוִד וְאֶל־אֲנָשָׁיו לְתָפְשָׂם׃ וּמַלְאָךְ בָּא אֶל־שָׁאוּל
לֵאמֹר מַהֲרָה וְלֵכָה כִּי־פָשְׁטוּ פְלִשְׁתִּים עַל־הָאָרֶץ׃
28 וַיָּשָׁב שָׁאוּל מִרְדֹף אַחֲרֵי דָוִד וַיֵּלֶךְ לִקְרַאת פְּלִשְׁתִּים
כד עַל־כֵּן קָרְאוּ לַמָּקוֹם הַהוּא סֶלַע הַמַּחְלְקוֹת׃ וַיַּעַל דָּוִד
מִשָּׁם וַיֵּשֶׁב בִּמְצָדוֹת עֵין־גֶּדִי׃
2 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁב שָׁאוּל מֵאַחֲרֵי פְּלִשְׁתִּים וַיַּגִּדוּ
לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה דָוִד בְּמִדְבַּר עֵין גֶּדִי׃
3 וַיִּקַּח שָׁאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ בָּחוּר מִכָּל־יִשְׂרָאֵל
וַיֵּלֶךְ לְבַקֵּשׁ אֶת־דָּוִד וַאֲנָשָׁיו עַל־פְּנֵי צוּרֵי הַיְּעֵלִים׃
4 וַיָּבֹא אֶל־גִּדְרוֹת הַצֹּאן עַל־הַדֶּרֶךְ וְשָׁם מְעָרָה וַיָּבֹא
שָׁאוּל לְהָסֵךְ אֶת־רַגְלָיו וְדָוִד וַאֲנָשָׁיו בְּיַרְכְּתֵי הַמְּעָרָה
ה יֹשְׁבִים׃ וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי דָוִד אֵלָיו הִנֵּה הַיּוֹם אֲשֶׁר־אָמַר
יְהוָה

℣. 19. k) Contra adscenderunt Siphai. ℣. 24. tanquam proditores c. 25, 1. Ps. 54, 1. vide Ios. 15, 55. *l)* c. 22, 6. *m)* Es. 29, 14. c. 45, 14. *n)* proprium c. 26, 1. *o)* nomen loci vel vrbis, vide v. 24. Tam accurate omnia explorauerant proditores.

℣. 20. *p) nostrum enim est, concludere eum.* v. 12.

℣. 21. *q)* pro sua hypocrisi. *r)* quasi rem DEO gratissimam præstitissent. 2 Sam. 2, 5. *s)* cf. c. 22, 8. c. 15, 3.

℣. 22. *t) adhuc magis preparate* omnia, quæ ad negotium hoc felicius ac facilius conficiendum requiruntur. conf. v. 23. *u) dictum est.* imperson. c. 24, 11 cf. Ios. 7, 26. *x)* quod *callendo s. (astute &) callide agat* ipse (4) Ps. 83, 4. Prou. 15, 4.

℣. 23. *y) latibulis* (1) cf. Es. 32, 2. *z)* c. 14, 11. *a) re explorata s. certa.* al. *ad certum* locum. vide v. 22. c. 26, 4. Gen. 41, 32. *b) si est, si fuerit.* Deut. 29, 14. *c) scrutabor* l. *inuestigabo* eum. Gen. 31, 35. *d)* cf. Deut. 33, 27. Iud. 6, 15. Mich. 5, 2.

℣. 24. *e)* vide v. 14. *f)* v. 25. c. 25, 2. vrbs Iudæ. Ios. 15, 55. *g) in planitie* campestri. Deut. 1, 1. 7. *h)* v. 19. c. 26, 3. Num. 21, 20.

℣. 25. *i) ideo descendit* per interpositam vallem *in rupem* Iud. 15. 8. 2 Sam. 5, 17.

℣. 26. *k)* trepide *festinans* Ps. 48, 6. *l)* ne sc. cum eo pugnandum esset, atque adeo præuenit Saulem ac feliciter in petram s. propugnaculum transit; quod eiusmodi fuit, vt Saul cum suis non ausus sit in illo eum oppugnare, sed inferius circumdederit, fame & siti diuturna Dauidem defatigaturus. *Schmid. m) cingebant, circumdantes* montem, conabantur peruenire *ad Dauidem* (2) Ps. 5, 13.

℣. 27. *n) Et subito ea diuina prouidencia venit nuncius. o) festina & ito.* illico venito vel abito hinc 2 Sam. 15, 14. cf. 2 Reg. 19, 9. *p)* Tig. *quoniam impetu quodam irruerunt.* c. 30, 1 Iud. 9, 33.

℣. 28. *q)* rupes *diuisionum.*

CAP. XXIV. ℣. 1. *r)* Ne forte Saul a Philistæis reuersus eum denuo ibi obsideret. Pro ista liberatione autem Ps. LIV. composuit. *s) in altis petrarum propugnaculis.* c. 23, 14. *t)* q. d. *fons excisi.* sc. palmeti. Hinc synonymum Gen. 14, 7. 2 Par. 20. 2. vrbs fuit in tribu Iudæ, non procul a mari mortuo, quæ & villas suas habuit. vide Ios. 15, 62.

℣. 2. *u)* Ios. 15, 61.

℣. 3. *x)* cf. c. 13, 2. c. 26, 2. *y) rupicaprarum* (3) Ps. 104, 18. Iob. CAP. XIXV. 39, 1. cf. Prou. 5, 19.

℣. 4. *z) ad caulas ouium.* Num. 32, 16. Zeph 2, 6. *a)* c. 22, 1. forsitan etiam manu hominum tempore belli amplificata. cf. Iud. 6, 2 *b)* nihil hic de Dauide cogitans. *c) ad tegendum.* sic loquebantur per modestiam. Iud. 3, 24. *d)* cf. 1 Macc. 2, 31. 36. Huc referunt Ps. 57. & 52. ℣. 5. *e) quo dixit*, hoc ipso opere s. traditione Saulis. *Schmidius.*

℣. 19. הַחֲבִילָה Per *Beth* scribit 21. & *Mss. Erff.* item textus Chaldaicus in 1. & sic correctum in 5. ℣. 21. *Spatium* præmittunt 3. 5. 6. 9. 10. 12. 16. 20. 21. 22. 23. בְּרֻכִים sic *defect.* 7. 8. 15. 17. 18. & *Ber.* sec. *Mas. impr.* h. l. & *Erff.* ad Ps. 115, 15. sed *plene* ceteri sec. *Mas. impr.* ad Ps. 115, 15. ℣. 24. אֶל־יְמִין ita 1. 2. 3. & sic fu. 5. ℣. 25. לְבַקֵּשׁ אֶת־דָּוִד ita cum additamento 3. 6. 9. לְדָוִד per *Sakeph k.* præuio *Mun.* 1. 2 5. 7. 8. 10. 13. 15. וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי sic 6. 9. 14. 20. sic fu. 5. ℣. 26. וַיֵּלֶךְ שָׁאוּל addunt in margine וַאֲנָשָׁיו 6. 9. וַיְהִי דָוִד ita 2. 6. 9. 11. 12. 20. 21. fe. 5. נֶחְפָּז *Pe* per *Patach* 1. 2 3. 5. 22. sec. *Mas.* 1. ℣. 28. מִרְדֹּף *Resch dageschatum* 5. sec. *Mas.* 1. qui tamen ipse *Dagesch* in textu non expressit. *Daleth* vero *Raphatum* posuit *Masora Erffurtensis.*

יהוה אליך הנה אנכי נתן את־איביך בידך ועשית
לו כאשר יטב בעיניך ויקם דוד ויכרת את־כנף־
6 המעיל אשר־לשאול בלט : ויהי אחרי־כן ויך לב־
דוד אתו על אשר כרת את־כנף אשר לשאול :
7 ויאמר לאנשיו חלילה לי מיהוה אם־אעשה את־
הדבר הזה לאדני למשיח יהוה לשלח ידי בו כי־
8 משיח יהוה הוא : וישסע דוד את־אנשיו בדברים
ולא נתנם לקום אל־שאול ושאול קם מהמערה וילך
9 בדרך : ויקם דוד אחרי־כן ויצא
מן המערה ויקרא אחרי־שאול לאמר אדני המלך ויבט
שאול אחריו ויקד דוד אפים ארצה וישתחו : ויאמר י
דוד לשאול למה תשמע את־דברי אדם לאמר הנה
11 דוד מבקש רעתך : הנה היום הזה ראו עיניך את
אשר־נתנך יהוה היום בידי במערה ואמר להרגך
ותחס עליך ואמר לא־אשלח ידי באדני כי־משיח יהוה
12 הוא : ואבי ראה גם ראה את־כנף מעילך בידי כי
בכרתי את־כנף מעילך ולא הרגתיך דע וראה כי אין
בידי רעה ופשע ולא־חטאתי לך ואתה צדה את־
13 נפשי לקחתה : ישפט יהוה ביני ובינך ונקמני יהוה
14 ממך וידי לא תהיה־בך : כאשר יאמר משל הקדמני
מרשעים יצא רשע וידי לא תהיה־בך : אחרי מי יצא טו
מלך ישראל אחרי מי אתה רודף אחרי כלב מת אחרי
16 פרעש אחד : והיה יהוה לדין ושפט ביני ובינך וירא
וירב את־ריבי וישפטני מידך :
17 ויהי ככלות דוד לדבר את־הדברים
האלה אל־שאול ויאמר שאול הקלך זה בני דוד וישא
18 שאול קלו ויבך : ויאמר אל־דוד צדיק אתה ממני כי
19 אתה גמלתני הטובה ואני גמלתיך הרעה : ואת הגדת
היום

יתיר י' *vlciscetur me, nisi abstinueris* Num. 31, 2. ỽ. 14. g) *Prouerbium Veterum.* Iob. 18, 20. h) *ne similis siam illis.* ỽ. 15. i) c. 26, 20. Nihil inde gloriæ habebis, si vsique me viceris & occideris. Quis enim ego cum meis respectu Tui & multitudinis tuæ? *Schmid.*

מהמערה קרי

k) cf. c. 17, 43. 2 Sam. 9, 8. c. 16, 9. l) *pulicem* (2) c. 26, 20. ỽ. 16. m) *Iudex* (2) Ps. 68, 6. n) c. 25, 39. Ps. 35, 1. o) Ez. 1, 17. Ps. 43, 1. q. d. mihi namque hic animus est, vt malim DEO causam meam committere, quam me ipsum vindicare. ỽ. 17. p) c. 26, 17. q) conuictus in conscientia de fide Dauidis, & innocentia erga se. conf. Prou. 25, 21. Rom. 13, 20. 21. ỽ. 18. r) Fatendum enim mihi hoc est. cf. Gen. 38, 26. s) Gen. 50, 15. 17. ỽ. 19. t) manifeste ostendisti. c. 3, 13. nec negari a me ipso potest.

ואתה קרי est.

f) i.e. *pro lubitu tuo.* 2 Sam. 18, 4. g) Schm. *Et surrexerat quidem;* Al. *surrexit igitur* Dauid sine strepitu. h) Fortassis ipsum Saulem percussurus, ex v. 6. & 11. quod tamen *Schmid.* ex iisdem reiicit. i) c. 15, 27. k) c. 18, 4. l) c. 18, 22. Ruth 3, 7. Id Saul eo minus animaduertit, quod neminem existimaret pacis tempore in ista spelunca latitare. Nec Dauidem etiam tam prope ad caulas accessisse putauit, ne a pastoribus proderetur. *Schmid.* ỽ. 6. m) 1 Sam 24, 10. ỽ. 7. n) Ios. 22, 29. o) c. 12, 3. p) c. 26, 9. cf. 2 Sam. 1, 14. Magistratui non inferenda vis in proprium, etsi bona caussa, ab eius subdito & priuato homine. *Schmidius.* ỽ. 8. q) *Auulsit etiam & abstraxit.* Ps. (4) Iud. 14, 6. ἐσπάσε. cf. Matth. 28, 14. 1 Ioh. 3, 19. r) c. 18, 2. ratus, quod & erat, sufficere caussæ ac defensioni suæ, quod per abscissam alam probare innocentiam & erga Regem reuerentiam posset. ỽ. 9. s) Gen. 43, 28. 1 Reg. 1, 16. t) c. 28, 14. Gen. 24, 26. ỽ. 10. u) malitiose me calumniantium. cf. c. 26, 19. Ps. 7, 1. x) Num. 35, 23. ỽ. 11. y) *dixit etiam quis s. quisque meorum.* v. 5. vel cf. c. 13, 22. Gen. 48, 1. z) *sed pepercit sc. oculus meus* Ez. 20, 17. c. 16, 5. Alii supplent: *manus mea* ex præcedenti. *Schmid.* impersonaliter, *sed parcitum tibi est.* ỽ. 12. a) *Etenim mi Pater,* cf. Gen. 22, 7. b) *etiamque vide s. vide inquam.* 2 Sam. 17, 5. c) *aut præuaricatio* c. 25, 28. s. *defectio a Rege.* 2 Reg. 1, 1. d) *insidiaris, venaris.* Ex. 21, 13. ỽ. 13. e) *Indicabit itaque* v. 16. Gen. 16, 5. 1 Pet. 2, 23. f) *et vlci-*

ỽ. 6. לב־ Cum adiecto *Meth.* 3. at per *Sagol* 6. 9. in margine. ỽ. 9 מן המערה Ita sine *Makk* quod habent ceteri, 1., 3. 5. 10. & 22. recte. Vid. notata ad c 9, 1. ỽ. 10. לשאול pro eo habet אל־שאול 2. ỽ. 11. יהוה sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 13. 20. 21. contra *Masoram Erffurtensem.* היום sine *Psik* 1. 6. 9. 11. 20. 21. contra *Masoram Erffurt.* להרגך *Chatephpatach* sub *Gimel* habet 22. sec. *Ben Ascher*, coll. *M. I.* at *Resch* per *Kometschatuph* scribunt 3. 6. 16. 19. 20. 21. 22. & *B. Naphtali.* ỽ 15. רודף ita *plene* 22. 23. & sic emendatum in 1. 2. & 5. secund. *Masoram* 1. 2. & *Erff.* ỽ. 18. גמלתני *Tau Kametsatum* habent 3. 17. 18. & *Ber.*

היום את אשר־עשיתה אתי טובה את אשר סגרני
כ יהוה בידך ולא הרגתני׃ וכי־ימצא איש את־איבו
ושלחו בדרך טובה ויהוה ישלמך טובה תחת היום
21 הזה אשר עשיתה לי׃ ועתה הנה ידעתי כי מלך
22 תמלוך וקמה בידך ממלכת ישראל׃ ועתה השבעה
לי ביהוה אם־תכרית את־זרעי אחרי ואם־תשמיד
23 את־שמי מבית אבי׃ וישבע דוד לשאול וילך שאול
כה אל־ביתו ודוד ואנשיו עלו על־המצודה׃ וימת CAP. XXV.
שמואל ויקבצו כל־ישראל ויספדו־לו ויקברהו בביתו
ברמה ויקם דוד וירד אל־מדבר פארן׃
2 ואיש במעון ומעשהו בכרמל והאיש גדול מאד ולו
צאן שלשת־אלפים ואלף עזים ויהי בגזז את־צאנו
3 בכרמל׃ ושם האיש נבל ושם אשתו אביגיל והאשה
טובת־שכל ויפת תאר והאיש קשה ורע מעללים
4 והוא כלבו׃ וישמע דוד במדבר כי־גזז נבל את־ כלבי קרי
ה צאנו׃ וישלח דוד עשרה נערים ויאמר דוד לנערים
עלו כרמלה ובאתם אל־נבל ושאלתם־לו בשמי
6 לשלום׃ ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום
7 וכל אשר־לך שלום׃ ועתה שמעתי כי גזזים לך עתה
הרעים אשר־לך היו עמנו לא הכלמנום ולא־נפקד
8 להם מאומה כל־ימי היותם בכרמל׃ שאל את־נעריך
ויגידו לך וימצאו הנערים חן בעיניך כי־על־יום טוב
בנו תנה־נא את אשר תמצא ידך לעבדיך ולבנך חסר אלף
9 לדוד׃ ויבאו נערי דוד וידברו אל־נבל ככל־הדברים
י האלה בשם דוד וינוחו׃ ויען נבל את־עבדי דוד ויאמר
מי דוד ומי בן־ישי היום רבו עבדים המתפרצים איש
11 מפני אדניו׃ ולקחתי את־לחמי ואת־מימי ואת
טבחתי אשר טבחתי לגזזי ונתתי לאנשים אשר לא

u) nempe quod c.2,22. Leu.26,35. x) c. 26, 8. ℣.20. y) Num en mi? 1 Reg.18,34 subint. ה interrog. vt supra c. 21, 16. coll. 2 Sam. 9. 1. z) c.17.25. 2 Sam. 16, 23. a) c.19, 17. b) saluum sc. atque incolumem. Ar. add. tum respondet ei Dominus bonum: c) quo id fecisti mihi: sed Ar per hyperbaton: pro eo, quod fecisti mihi hodie.

℣.21. d) ex hac pietate tua, qua Deo acceptus es c. 23, 17. forte etiam, sec. Kimchium, ex eo, quod Samuel eum vnxisset. e) stabile eris. c.13, 14.

℣.22. f) si! negat, subintell. si & sic tibi Deus faciat c.3, 17. c.14, 43. Gen.14, 23. g) vt Reges gentium faciunt. h) intelliguntur filii, in quibus viget memoria parentum. M.I. coll. Es. 14, 22. c. 48, 19. At Schmidio videtur in vsu fuisse apud Hebraeos, vt homines impii e genealogiis familiarum suarum delerentur. Sic conf. Ezr.2, 62 Apoc.3, 5.

℣.23. i) v.1. c. 22, 4. Ps.18,3. sc. non nimium fidentes Regi.

Cap. XXV. ℣.1. k) c. 28, 3. l) 1 Reg. 14, 18. Gen. 23, 2. c. 50, 10. m) in sepulcro familiae. Schmid n) c.1, 1. 19. c.28, 3. o) metu Saulis. p) in finibus Iudae & Idumaeae. Gen. 14, 6. c. 21, 21. conf. not. Num. 10, 10. & Deut. 33, 2.

℣.2. q) vrbe c.23, 25. in tribu Iudae Ios. 15,55 r) Kimchio pecus, coll. c. 15, 9. Gen. 33,14. ὁ κτῆμα τὰ ποίμνια αὐτοῦ. Schm. negotiatio eius, quae in pecoris cura consistebat. Conf. Gen. 46,33 c.47,3. s) v.5.7. 40 vid. not. Ios.12,12. t) opibus locuples. 2 Sam. 19, 33. u) 1 Sam. 13, 23.

℣.3. x) quod stultum notat. v.25. y) alia Dauidis soror 1 Par.2,16.17. z) Es. 19, 4. ὁ σκληρὸς. Matth. 25, 24. a) de posteris Calebi, conf. Ios. 15, 13. seqq. c.30,14. sed ὁ ἄνθρωπος κυνικός. Sic Abarb. caninae indolis. coll. Es.56, 11. & sic Ar. similis canibus in actionibus suis.

℣.5. b) Ex.18,7

℣.6. c) viuum sis! salue! Ar. bene ad sensum: Et sic ei dicite: Viuas! & multis annis tondeas, tu incolumi vna cum familia tua. d) ita vt saluus sis & incolumis. pax l. in pace. Aliis pacatus, formae gadol. Conf. similis constructio. Iob. 5, 24. c. 21, 9.

℣.7. e) Ceterum audiui f) c. 20, 34. Iud. 18,7. g) desideratum est. c. 20, 18.

℣.8. h) laetum & conuiuii, in quo & munera amicis ac pauperibus mitti solebant. 2 Sam. 13, 23. Esth.8,17. c. 9, 19. i) quantum potes sine damno, & lubet. c.10,7. cf. Gen. 32, 14. Iud. 9, 33. pro tutela pastoribus tuis praestita.

℣.9. k) Ex. 20,11.

℣.10. l) Probe sciuit, quis esset, sed per contemtum sic loquitur. m) qui praefracte proripiunt se. Hithp. (1) cf. Coh. 10, 8.

℣.11. n) Egone acceeperim? cf. c.21,16. c.24,20. o) panem cum reliquo cibo. Ex.23,25. p) ὁ τὸν οἶνόν μου. q) Prou. 9, 2. Ps.44,23.

℣.21. ועתה per Graschaim 17.18. Ber. ℣.23. על־המצודה Pro על habent אל 1. & in marg. 2. 5.6.7.8.9. sic su. in textu 2. & se.3. CAP. XXV, ℣.1. Pro וירד habent וילך 5.6.9. 14. 20. & sic su.2.3. at וירד in marg.6.9. ℣.3. כלבו Beth sine Dag. 5.8 17.18. & Ber. ℣.5. ושאלתם Aleph per Patach B. Ascher, & sic su.1. contra M.I. ℣.6. ואמרתם כה ita 1.20. & sic su. 5. ℣.7. הכלמנום He per Chirek 3. & in marg. 3. contra Mas. impr. & M. I. ℣.8. נא sine Dag. 2.3.7,8.10--16, 19.-22.

12 ידעתי אי מזה המה : ויהפכו נערי־דוד לדרכם וישבו
13 ויבאו ויגדו לו ככל הדברים האלה : ויאמר דוד
לאנשיו חגרו איש את־חרבו ויחגרו איש את־חרבו
ויחגר גם־דוד את־חרבו ויעלו אחרי דוד כארבע
14 מאות איש ומאתים ישבו על־הכלים : ולאביגיל
אשת נבל הגיד נער־אחד מהנערים לאמר הנה
שלח דוד מלאכים מהמדבר לברך את־אדנינו ויעט
טו בהם : והאנשים טבים לנו מאד ולא הכלמנו ולא־
פקדנו מאומה כל־ימי התהלכנו אתם בהיותנו
16 בשדה : חומה היו עלינו גם־לילה גם־יומם כל־ימי
17 היותנו עמם רעים הצאן : ועתה דעי וראי מה־תעשי
כי־כלתה הרעה אל־אדנינו ועל־כל־ביתו והוא בן־
18 בליעל מדבר אליו : ותמהר אביגיל ותקח מאתים
לחם ושנים נבלי־יין וחמש צאן עשוות וחמש סאים
קלי ומאה צמקים ומאתים דבלים ותשם על־החמרים :
19 ותאמר לנעריה עברו לפני הנני אחריכם באה
כ ולאישה נבל לא הגידה : והיה היא רכבת על־
החמור וירדת בסתר ההר והנה דוד ואנשיו ירדים
21 לקראתה ותפגש אתם : ודוד אמר אך לשקר
שמרתי את־כל־אשר לזה במדבר ולא־נפקד מכל־
22 אשר־לו מאומה וישב־לי רעה תחת טובה : כה־
יעשה אלהים לאיבי דוד וכה יסיף אם־אשאיר מכל־
23 אשר־לו עד־אור הבקר משתין בקיר : ותרא אביגיל
את־דוד ותמהר ותרד מעל החמור ותפל לאפי דוד
24 על־פניה ותשתחו ארץ : ותפל על־רגליו ותאמר בי־
אני אדני העון ותדבר־נא אמתך באזניך ושמע את
כה דברי אמתך : אל־נא ישים אדני את־לבו אל־איש
הבליעל הזה על־נבל כי כשמו כן־הוא נבל שמו
ונבלה

אביגיל קרי
עשויות ק׳

℣. 12. r) *Conuerterunt se itaque.* 2 Par. 9, 12.
℣. 13. s) ex præcipiti ira. cf. v. 21. 22. 39 t) cf. Pf. 45, 4. u) cf. c. 27, 2. c. 29, 10. x *apud vasa s. sarcinas.* c. 10, 23. c. 30, 24.
℣. 14. y) *nuncios.* c. 11, 7. z) *adgratulandum* & fausta quæuis precandum 2 Sam. 8, 10. Ar. *fausta precat. tot hero nostro, & dicturos prosit* ! a) c. 15, 19.
℣. 15. b) *vtilissimi.* c. 19, 4. c *ignominia vel iniuria adfecti sumus.* v. 7 Hoph. (2) Ier. 14, 3 d) *comperimus deficere.* v. 21. c. 20, 6. Ef. 34, 16. e) *quibus* versati sumus. ellipsis. Ex. 4, 13.
℣. 16. f) *instar muri fuerunt pro nobis.* conf. Zach 2, 9.
℣. 17. g) 2 Sam. 24, 13. h) *quid faciendum tibi sit.* Iud. 18, 14. i) *num*, quantum auguror, *consummatum iam est malum.* c. 20, 9. k) *aduersus herum nostrum.* Nomen hoc, vt & בעלי Ex. 22, 10. adsumit suffixa de *vno*, mediante *Iod plurali*, vt particulæ אליו, עדיו, עליו, vt obseruat *Ab. Ezra* ad Gen. 1, 1. sed male id torquet aduersus Christianos conf. Gen. 24, 19. c. 39, 2. 2 Sam. 2, 5. l) v. 25. Deut. 13, 14. m) *ut loqui non liceat ad eum.* conf. c. 16, 1. Ef. 23, 1.
℣. 18. n) c. 10, 3. 2 Sam. 16, 1. o) *paratas.* Gen. 18, 7. 8. p) *Seas.* 2 Reg. 7, 1. Aquila: σάτα. sic Gen. 18, 6. cf. Matt. 13, 33. Tertia pars Ephæ fuisse censetur. q) c. 17, 17. r) *vuas passas.* h. e. sec. Abarb. *botros*, vel *vasa* s. mensuras earum. (4) c. 30, 12. 2 Sam. 16, 1. 1 Par. 12, 40. 1 ad. Hos. 9, 14. s) *palathas s. massas siccarum ficuum*, quæ simul collectæ & compressæ vnam massam efficiunt. (4) c. 30, 12. rad. Ar. *rem in vnum cogit, ac rotundiore forma.*
℣. 19. t) cf. Gen. 32, 17. u) simul ac potero, marito non animaduertente. x) c. 14, 1.

℣. 20. y) *in latebra montis*, h. e. in valle & loco eiusmodi, vbi nec ipsa Davidem cum comitatu suo videret, nec ipse eam, donec conuenirent. cf. Iob. 21, 14. z) ab altera parte. a) Gen. 32, 18.
℣. 21. b) *dixerat* indignabundus. v. 13. Exemplum miseriæ & corruptionis humanæ, etiam in renatis, si adfectibus carnis indulgeant. c) Pf. 73, 1. d) *in vanum*, falla- cem spem. Pf. 33, 17. Ier. 3, 23. e) Gen. 30, 31. f) v. 15. c. 20, 18.
℣. 22. g) vt sc. hæc & illa mala faciant Dauidi. *Schm.* cf. c. 3, 17. At *Abarb.* *Sic det Deus & plus adiiciat de divitiis & bonis omnibus hostibus meis, sicut dedit Nabali; si relinquam &c.* coll. Pf. 38, 20. h) *mingentem ad parietem*, canem scil. masculum, cuiusque potioris sexus fit mentio. Locutio proverb. v. 34. 1 Reg. 14, 10. Non excusari potest, quod Dauid animum & adfectum iræ ita præcipitavit, vt propter vnum Nabalis delictum innocentissimam vxorem & domesticos ad canes vsque exstinguere iurauerit, nihil quidquam de eorum innocentia solicitus. Saul etiam iustam caussam persequendi ipsum tq. turbatorem publicæ pacis, inde nactus fuisset. &c. *Schm.* ℣. 23. i) *Cum igitur videret* Dauidem armatum & iratum, facile sensit instans malum. k) c. 24, 9. ℣. 24. l) 2 Reg. 4, 27. m) *in me* c. 20, 8. n) *me* inquam. cf. not. Num. 14, 32 Pf. 9, 7. o) Communis sententia est, vt sibi imputari Nabalis delictum velit; sed *Schm.* ita: Si forte iurasti, te Nabalis iniurias vlturum, & times, ne pecces, si iuramento non satisfacias, ego istud peccatum in me recipio, ut tibi non noceat. coll 2 Sam. 14, 9. ℣. 25. p) c. 9, 20. q) v. 17.

℣. 2

℣. 12. ויהפכו Ita in *Niphal* legunt 6. 9. in marg. ℣. 14. ויעט *Ain per Kametschat.* 1. & 6. 9. sed *Iod* per *Patach* 3. & in marg. 6. 9. contra *M. I.* & *Maf.* 1. 2. ac *Erff.* ℣. 17. אדננו *singulariter* sine *Iod* 1. 3. & sic correctum in 2. ℣. 18. קליא ita cum *Aleph paragog.* 2. & sic fe. 1. 5. secund. *Maf* 1. 2. 5. & *Erff.* ג׳ יתיר אלף . ℣. 19. הנני אחריכם ita 1. 2. 6. 9. 14. 20. 21. 22. sic fu. 5. ℣. 20. ותפגש *Gimel* sine *Dag.* 7. 8. sec. *Maf. Erff.* ℣. 22. אור Hanc vocem omittunt 5. 11. 15. 16. & 2. qui habuerat, expunxit. Habet tamen 16 in margine ex alio libro. sine punctis scripsit 3. ℣. 25. אדני sine *Psik* 3. 5. כן per *Tsere Munach* 1. 5. & 14. & in marg. 6. 9.

וּנְבָלָה עִמּוֹ וַאֲנִי אֲמָתְךָ לֹא רָאִיתִי אֶת־נַעֲרֵי אֲדֹנִי אֲשֶׁר
26 שָׁלָחְתָּ׃ וְעַתָּה אֲדֹנִי חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אֲשֶׁר מְנָעֲךָ
יְהוָה מִבּוֹא בְדָמִים וְהוֹשֵׁעַ יָדְךָ לָךְ וְעַתָּה יִהְיוּ כְנָבָל
27 אֹיְבֶיךָ וְהַמְבַקְשִׁים אֶל־אֲדֹנִי רָעָה׃ וְעַתָּה הַבְּרָכָה הַזֹּאת
אֲשֶׁר־הֵבִיא שִׁפְחָתְךָ לַאדֹנִי וְנִתְּנָה לַנְּעָרִים
28 הַמִּתְהַלְּכִים בְּרַגְלֵי אֲדֹנִי׃ שָׂא נָא לְפֶשַׁע אֲמָתֶךָ כִּי
עָשֹׂה־יַעֲשֶׂה יְהוָה לַאדֹנִי בַּיִת נֶאֱמָן כִּי־מִלְחֲמוֹת יְהוָה
29 אֲדֹנִי נִלְחָם וְרָעָה לֹא־תִמָּצֵא בְךָ מִיָּמֶיךָ׃ וַיָּקָם אָדָם
לִרְדָפְךָ וּלְבַקֵּשׁ אֶת־נַפְשֶׁךָ וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה ׀
בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֵת נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ
ל יְקַלְּעֶנָּה בְּתוֹךְ כַּף הַקָּלַע׃ וְהָיָה כִּי־יַעֲשֶׂה יְהוָה לַאדֹנִי
כְּכֹל אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֶת־הַטּוֹבָה עָלֶיךָ וְצִוְּךָ לְנָגִיד עַל־
31 יִשְׂרָאֵל׃ וְלֹא תִהְיֶה זֹאת ׀ לְךָ לְפוּקָה וּלְמִכְשׁוֹל לֵב
לַאדֹנִי וְלִשְׁפָּךְ־דָּם חִנָּם וּלְהוֹשִׁיעַ אֲדֹנִי לוֹ וְהֵיטִב יְהוָה
לַאדֹנִי וְזָכַרְתָּ אֶת־אֲמָתֶךָ׃
32 וַיֹּאמֶר דָּוִד לַאֲבִיגַל בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
33 שְׁלָחֵךְ הַיּוֹם הַזֶּה לִקְרָאתִי׃ וּבָרוּךְ טַעְמֵךְ וּבְרוּכָה אָתְּ
אֲשֶׁר כְּלִתִנִי הַיּוֹם הַזֶּה מִבּוֹא בְדָמִים וְהֹשֵׁעַ יָדִי לִי׃
34 וְאוּלָם חַי־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מְנָעַנִי מֵהָרַע אֹתָךְ
כִּי ׀ לוּלֵי מִהַרְתְּ וַתָּבֹאתִי לִקְרָאתִי כִּי אִם־נוֹתַר לְנָבָל ותבאת ק׳
לה עַד־אוֹר הַבֹּקֶר מַשְׁתִּין בְּקִיר׃ וַיִּקַּח דָּוִד מִיָּדָהּ אֵת
אֲשֶׁר־הֵבִיאָה לוֹ וְלָהּ אָמַר עֲלִי לְשָׁלוֹם לְבֵיתֵךְ רְאִי
36 שָׁמַעְתִּי בְקוֹלֵךְ וָאֶשָּׂא פָּנָיִךְ׃ וַתָּבֹא אֲבִיגַיִל ׀ אֶל־נָבָל
וְהִנֵּה־לוֹ מִשְׁתֶּה בְּבֵיתוֹ כְּמִשְׁתֵּה הַמֶּלֶךְ וְלֵב נָבָל טוֹב
עָלָיו וְהוּא שִׁכֹּר עַד־מְאֹד וְלֹא־הִגִּידָה לּוֹ דָּבָר קָטֹן
37 וְגָדוֹל עַד־אוֹר הַבֹּקֶר׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר בְּצֵאת הַיַּיִן מִנָּבָל
וַתַּגֶּד־לוֹ אִשְׁתּוֹ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיָּמָת לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ
38 וְהוּא הָיָה לְאָבֶן׃ וַיְהִי כַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־

r) cf. Iob. 12, 13. stulto autem a sapiente condonandum aliquid est. s) adeoque extra culpam sum cum meis domesticis.

℣. 26. t) q. d. Et nunc, quod adeo tempestiue tibi occurro, mecum pie agnosces prouidentiam diuinam, quæ hoc ita disposuerit, ne forte sanguinem innocentem funderes. S. u) vid. c. 20, 3. x) quod prohibuit te v. 34. Num. 24, 11. y) ne venires in culpam sanguinis v. 33. Ps. 51, 16. z) & opem ferret manus tua tibi. v. 31. 33. Hoc dicitur, cum quis propria virtute & instinctu de hostibus vindictam sumit, quod Deo competit Ps. 59, 16. c. 63, 5. a) si omiseris, quod suscepisti. b) per Deum vindicem Deut. 32, 35. c) quem deleuisses, nisi occurrissem.

℣. 27. d) Repetitio particulæ ex adfectu. e) c. 30, 26. Gen. 33, 11. ὁ. τὴν εὐλογίαν. 2 Cor. 9, 5. 6. f) q. d. seruus ancillæ tuæ. M. 1. g) vid. Ex. 11, 8. Iud 4, 10. c. 5, 15. 1 Reg. 20, 10. ὁ. τοῖς παρεστηκόσι τῷ κυρίῳ μου.

℣. 28. h) c. 24, 12. si quid mihi de Nabalis delicto imputare velis. Deprecata est hactenus culpam & vindictam in præsens tempus, iam pergit deprecari in futurum. S. i) Ion. regnum stabile, quod in familia ipsius constanter mansurum. k) c. 18, 17.

℣. 29. l) ligata. cf. Hos. 13, 12. m) in fasciculo viuentium, ita vt nunquam sit deferenda, sed æternum viuificanda ac beanda. Metaph. a rebus quæ fasciculo adseruantur diligentissime, ne quid pereat. v. g. pecunia Gen. 42, 35. myrrha Cant. 1, 13. cf. Iob 14, 17 n) eam proiiciet qs. funda. (z) c. 17, 49. cf. Ier 10, 18. o) volæ Intellige cauum fundæ, cui lapis inseritur. p) c. 17, 39.

℣. 30. q) c. 13, 14 ὁ. εἰς ἡγούμενον. Mat. 2, 6.

℣. 31. r) Tum etiam rogo ne sit hoc tibi &c. s) in titubationem. (1) rad Es. 28, 7. t) Ps. 119, 165. h. e. incitamentum ad vindictam de Nabale sumendam. S. Sed Ar aliiq;: offendiculum & cogitatio, quam reformides. u) sine culpa, immerito. Ps. 35, 7. x) vid. v. 31. y) sed cum benefecerit Dominus. Deut. 30, 5. z) ita vt mariti delictum non vlciscaris.

℣. 32 a) verbis eius pie in animo perpensis.

℣. 33. b) ratio, prudentia aut iudicium tuum. Iob. 12, 20. cf. Prou. 11, 22. c) probibuisti me. Ps. 119, 101. Gen 13, 6. d) vid. v. 26.

℣. 34. e) enimvero. Iob. 12, 7. c. 13, 4 c. 14, 18. f) c. 20, 3. g) Num. 16, 15. h) vid. v. 22.

℣. 35. i) cf. v. 13. 24. Gen. 19, 21. &c.

℣. 36. k) cf. 2 Sam. 13, 24. l) Iud. 16, 25. Luc. 16, 19. m) bene potus & stulte lætus erat, nihil quidquam de Dauide solicitus. n) c. 20, 2. c. 22, 15.

℣. 37. o) cum crapulam exhalasset. cf. c. 1, 14. ὁ. ὡς ἐξένηψεν ἀπὸ τοῦ οἴνου. p) 1 Cor. 15, 34. p) summum sc. discrimen, in quod imprudentia & auaritia sua se coniecisset. q) vnde mortuum qs. est cor eius. cf. c. 17, 32. r) & ipse Nabal. ὁ. καὶ αὐτὸς, factus est qs lapis. Tantopere fuit consternatus, vt ex iusta Dei vltione in repentinum morbum inciderit, quo corporis saxeo quodam stupore diriguit. Consternatio namque reddit apoplecticos, vt ait Schmid. ℣. 38. s) Sic apoplecticus fuit & iacuit per decem dies. t) nouo symptomate ita percussit eum c. 26, 10. Ex 12, 22. 2 Sam. 12, 15.

℣. 27. הביא Pro eo scribunt הֵבִיאָה in feminino 2. 3. 5 adiecta tamen nota יתיר הא He redundat, quam etiam 1. in marg. habet. at Mas. 1. & Erff. refert hoc inter סבירין הביאה ea qua falso existimantur in feminino legendi esse. ℣. 29. לרדפך Daleth sine Dag. B Aicher. ℣. 31. ולא per Mun. 3 7. 8. 10. 19. זאת sine Psik 2. 6. 9. 20. contra Mas. Erff. ולשפוך ita cum Vau otioso 1. & sic fe. 2. 5. sec. Mas. 2. & Erff. ℣. 32. לאביגל per Kamets 1. 14. 17. 18. 20. & Ber. sic fu. 5. at cum Iod לאביגיל 6. 9 & sic fu. 1. 2. 5. ℣. 33. את per Patach 3. sec. Mas. Erff. כלתני Tau geminant per Dag. 17. & Ber. 31 ℣. 34. לולא sic per Aleph in fine 1. 2. 3. 5. & in marg. 6. 9. sec. Mas. 2. & M. I. מהרתי ita cum Iod otioso Mas. Erff. ותבאתי per Parchta geminatum 1. 2. 5.

39 נָבָל וַיָּמֹת׃ וַיִּשְׁמַע דָּוִד כִּי מֵת נָבָל וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה
אֲשֶׁר רָב אֶת־רִיב חֶרְפָּתִי מִיַּד נָבָל וְאֶת־עַבְדּוֹ חָשַׂךְ
מֵרָעָה וְאֵת רָעַת נָבָל הֵשִׁיב יְהוָה בְּרֹאשׁוֹ וַיִּשְׁלַח דָּוִד
וַיְדַבֵּר בַּאֲבִיגַיִל לְקַחְתָּהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי דָוִד מ
אֶל־אֲבִיגַיִל הַכַּרְמֶלָה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ לֵאמֹר דָּוִד שְׁלָחָנוּ
41 אֵלַיִךְ לְקַחְתֵּךְ לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַתָּקָם וַתִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אַרְצָה
וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתְךָ לְשִׁפְחָה לִרְחֹץ רַגְלֵי עַבְדֵי אֲדֹנִי׃
42 וַתְּמַהֵר וַתָּקָם אֲבִיגַיִל וַתִּרְכַּב עַל־הַחֲמוֹר וְחָמֵשׁ
נַעֲרֹתֶיהָ הַהֹלְכוֹת לְרַגְלָהּ וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי מַלְאֲכֵי דָוִד
43 וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה׃ וְאֶת־אֲחִינֹעַם לָקַח דָּוִד מִיִּזְרְעֶאל
44 וַתִּהְיֶיןָ גַּם־שְׁתֵּיהֶן לוֹ לְנָשִׁים׃ וְשָׁאוּל
נָתַן אֶת־מִיכַל בִּתּוֹ אֵשֶׁת דָּוִד לְפַלְטִי בֶן־לַיִשׁ אֲשֶׁר
מִגַּלִּים׃

CAP. XXVI.

וַיָּבֹאוּ הַזִּפִים אֶל־שָׁאוּל הַגִּבְעָתָה לֵאמֹר כו
הֲלוֹא דָוִד מִסְתַּתֵּר בְּגִבְעַת הַחֲכִילָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן׃
2 וַיָּקָם שָׁאוּל וַיֵּרֶד אֶל־מִדְבַּר־זִיף וְאִתּוֹ שְׁלֹשֶׁת־אֲלָפִים
אִישׁ בְּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ אֶת־דָּוִד בְּמִדְבַּר־זִיף׃
3 וַיִּחַן שָׁאוּל בְּגִבְעַת הַחֲכִילָה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן עַל־
הַדָּרֶךְ וְדָוִד יֹשֵׁב בַּמִּדְבָּר וַיַּרְא כִּי בָא שָׁאוּל אַחֲרָיו
4 הַמִּדְבָּרָה׃ וַיִּשְׁלַח דָּוִד מְרַגְּלִים וַיֵּדַע כִּי־בָא שָׁאוּל
אֶל־נָכוֹן׃ וַיָּקָם דָּוִד וַיָּבֹא אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר חָנָה־שָׁם ה
שָׁאוּל וַיַּרְא דָּוִד אֶת־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר שָׁכַב־שָׁם שָׁאוּל
וְאַבְנֵר בֶּן־נֵר שַׂר־צְבָאוֹ וְשָׁאוּל שֹׁכֵב בַּמַּעְגָּל וְהָעָם
6 חֹנִים סְבִיבֹתָו׃ וַיַּעַן דָּוִד וַיֹּאמֶר אֶל־אֲחִימֶלֶךְ הַחִתִּי
וְאֶל־אֲבִישַׁי בֶּן־צְרוּיָה אֲחִי יוֹאָב לֵאמֹר מִי־יֵרֵד אִתִּי אֶל־
7 שָׁאוּל אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר אֲבִישַׁי אֲנִי אֵרֵד עִמָּךְ׃ וַיָּבֹא
דָוִד וַאֲבִישַׁי אֶל־הָעָם לַיְלָה וְהִנֵּה שָׁאוּל שֹׁכֵב יָשֵׁן
בַּמַּעְגָּל וַחֲנִיתוֹ מְעוּכָה־בָאָרֶץ מְרַאֲשֹׁתָו וְאַבְנֵר וְהָעָם
8 שֹׁכְבִים סְבִיבֹתָו׃ וַיֹּאמֶר אֲבִישַׁי אֶל־

סביבתיו קרי

מראשתיו קרי

סביבתיו קרי

דוד

℣. 2. r) quam celerrime potuit. s) vide c. 13, 2. c. 24, 2. t) 2 Sam. 10, 9. u) violata fide. cf. c. 19, 6. c. 24, 17. seqq.

℣. 3. x) c. 23, 19. 24. y) *statimque vidit per suos, quod veniret.*

℣. 4. z) *itaque misit.* al. *miserat enim.* a) Gen 42, 9. LXX. vt Hebr. 11, 31. b) *ad certum* locum c. 23, 23.

℣. 5. c) *inprimis autem obseruauit.* d) c. 14, 50. c. 17, 55. e) *in ambitu plaustrorum* vel *castrorum.* v. 7. vide c. 17, 20. f) fine excubiis, securi, quod magnus ipsorum numerus esset. *Schmidius.*

℣. 6. g) *Et respondit* ad illas circumstantias. al. *& locutus est.* cf. Iob. 3, 2. h) vt Vrias 2 Sam. 11, 3. i) quæ soror fuit Dauidis. 1 Par. 2, 16. k) heros 2 Sam. 23, 18. & ex diuino instinctu.

℣. 7. l) v. 12. 1 Reg. 18, 27. m) vid. v. 5. n) c. 18, 10. o) *defixa, depressa erat.* (3) Leu. 22, 24. Ez. 23, 3. p) *ad caput eius.* v. 11. 12. 16. c. 19, 13.

℣. 39 u) vt v. 32. x) c. 24, 16. y) Gen. 20, 6. Es. 14, 6 z) propriæ sc. & iniustæ vltionis, etsi eam sibi iurato proposuerat. Nam de iuramento iniusto agenda potius est pœnitentia, quam de executione cogitandum, ne bis peccetur; cum semel peccasse, nimium sit. *Schmid.* a) Non iam ex carne, vt v. 21. sed ex Spiritu loquitur David. *Brentius.* Hac autem occasione etiam Ps. 37. a Dauide, & ab Asapho Ps. 73. conscriptum esse existimat *D. Maius* Oecon. p. 754. seqq. b) post tempus scil. luctus *Schm.* c) Cant. 8, 8. d) liberali eu. erat forma v. 3. eloquio prudens, & optima materfamilias.

℣. 40. e) v. 2. 5. 7. c. 15, 12.

℣. 41. f) *assurrexit,* honorifice & modestissime annuens.

℣. 42. g) *Brentius* hic notat exemplum eius, quod Ps. 128, 4. dicitur, & Abigaili abstersas esse importunitates stulti mariti. Dauidi autem molestias exilii.

℣. 43 h) alia c. 14, 50. i) c. 27, 3. sc. Iudæ Ios. 15, 56. alia Isasch. c. 19, 18. k) qui forte alias vxores non duxisset, nisi Saul ei Michalem rapuisset. *Is enim dederat* &c. v. 44.

℣. 44. l) c. 18, 20. seqq. m) qui *Paltiel* 2 Sam. 3, 15. n) non procul a Gibea Beniamin. Es. 10, 30. Peccauit autem in eo Saul, qui vxorem Dauidi rapuit; Michal, quæ consensit; & Palti, qui eam duxit. Hinc Dauid iniustas nuptias rescidit 2 Sam. 3, 14. Cap. XXVI, ℣. 1. o) veteres & malitiosi proditores. c 23, 19. Ps. 54, 2. p) cuius inconstantem & exulceratum animum illi magis incenderunt; oppressione innocentis fauorem Regis quærentes. q) *iterum latitat.* c. 23, 19. Noli itaque optimam eius capiendi occasionem dimittere.

℣. 2.

℣. 40. ויבאו Per *Kadma* 2. 6. 9. 10. 20. at per *Rbhia* se. 5. ℣. 41. ותשתחו Tau per *Kamets* 1. 3 17. 18. & *Ber.* ℣. 42. ההלכות *plene* 1. 2. 6. 9. 22. 23. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* alii vero *defectiue.* ℣. 43. ותהיין גם־שתיהן ita melius 2. & sic su. 5. ℣. 44. ליש sic velut *Kri* habet in marg. 3. at in textu correxit לויש per *Vau.* CAP. XXVI, ℣. 1. הזיפים *plene* 2. 3. 6. 9. sec. *Mas. Erff.* החכילה sic per *Beth* loco *Caph* 3. 5. 21. Vid. notata ad c. 23, 19. אשר על־פני ita cum pronomine אשר 1. & in marg. 3. 5. 6. 9. & sic su. in textu 2. ℣. 2. וירד ita 2. in marg. at in textu וילך *& abiit.* ℣. 5. אשר חנה־ sic per *Mun.* 6--10. 13-23. & sic se. 5. at per *Makk.* ceteri. אשר שכב־ per *Makk.* pro *Mun.* *Ber.* & sic su. 5. ℣. 7. ואבישי sine *Psik* 2. 6. 9. 13. 20. 22. contra *Mas.* *Erff.* 2 per *Mun.* loco *Merca* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 12. 13. 17. 18. 20. 22. *Ber.* sic su. 5. contra *Masoram* Gen. 30, 16.

דוד סגר אלהים היום את־אויבך בידך ועתה אכנו נא
9 בחנית ובארץ פעם אחת ולא אשנה לו : ויאמר דוד
אל־אבישי אל־תשחיתהו כי מי שלח ידו במשיח יהוה
10 ונקה : ויאמר דוד חי־יהוה כי אם־יהוה יגפנו או־יומו
11 יבוא ומת או במלחמה ירד ונספה : חלילה לי מיהוה
משלח ידי במשיח יהוה ועתה קח־נא את־החנית
12 אשר מראשתו ואת־צפחת המים ונלכה לנו : ויקח
דוד את־החנית ואת־צפחת המים מראשתי שאול
וילכו להם ואין ראה ואין יודע ואין מקיץ כי כלם
13 ישנים כי תרדמת יהוה נפלה עליהם : ויעבר
דוד העבר ויעמד על־ראש־ההר מרחק רב
14 המקום ביניהם : ויקרא דוד אל־העם ואל־
אבנר בן־נר לאמר הלוא תענה אבנר ויען אבנר ויאמר
מי אתה קראת אל־המלך :
טו ויאמר דוד אל־אבנר
הלוא־איש אתה ומי כמוך בישראל ולמה לא
שמרת אל־אדניך המלך כי־בא אחד העם להשחית
16 את־המלך אדניך : לא־טוב הדבר הזה אשר
עשית חי־יהוה כי בני־מות אתם אשר לא־שמרתם
על־אדניכם על־משיח יהוה ועתה ראה אי־חנית
המלך ואת־צפחת המים אשר מראשתו :
17 ויכר שאול את־קול דוד ויאמר הקולך זה בני דוד
18 ויאמר דוד קולי אדני המלך : ויאמר למה זה אדני
רדף אחרי עבדו כי מה עשיתי ומה־בידי רעה :
19 ועתה ישמע־נא אדני המלך את דברי עבדו אם־
יהוה הסיתך בי ירח מנחה ואם בני האדם ארורים
הם לפני יהוה כי־גרשוני היום מהסתפח בנחלת יהוה
כ לאמר לך עבד אלהים אחרים : ועתה אל־יפל דמי

ארצה Ii 3 לב ג

℣.8. q) c.24, 19. sed eum in finem, vt Dauid eum posset malitiæ conuincere, & innocentiam suam demonstrare, non vt occideret. S. r) hasta, & quoque in terram c.16, 1. c. 19, 10. At Schm. hasta & terra. i. e. vtar beneficio hastæ, quæ corpus eius penetrabit; terræ, quæ se opponet, vt corpus non possit cedere ictui. s) iti. vt non repetam ei ictum. 1 Sam. 10, 10. 1 Reg. 18, 34. conf. Nah. 1, 12.

℣.9. t) v. 15. 2 Sam. 1,14. u) v.11. 16 c. 24, 7. x) & innocens erit. Ex.21,19. Num. 5, 31.

℣.10. y) v.16. c 20, 3. z) nisi Dominus percutiat eum singulari morbo, vt c.25,38. cf. Rom. 12, 19. a) dies mortis eius naturalis. Iob.14,6. c. 15, 32. Ps.37,13. b) & consumtus fuerit s. interierit. c.27,1. Gen.19,17.

℣.11. c) Ios. 22, 29. d) locum in quo est caput, vel quæ ad caput sunt, significat. v. 7.12.16. e) ampullam. (7) v.12.16. 1 Reg. 17, 12.14.16. c. 19, 6. Est autem ampulla aquæ vas, quod Saul secum sumsit, pura aqua plenum, ne in arido deserto illa destitutus esset. Schmid.

℣.12. f) de capite. v. 7.11. cf. Ier.13, 18. g) somno obruti v. 7. h) sopor, non naturalis, sed a Deo immissus, obruerat eos. conf. Gen.2,21. c.15,12. Ier. 2,31. ὁ. θάμβος. Luc. 5, 9.

℣.13. i) transitum, vel ad locum e regione. Gusset. oram castrorum Saulis. cf. c.14,1.4.40. k) vt melius exaudiri posset. l) vt fuga sibi consuleret, si opus esset. Iud.9, 7.

℣.14. m) quis tu es, qui ira immodeste clamas aduersus Regem? Seuera & indignantis Abneri responsio.

℣.15. n) nonne vir egregius & belli peritissimus tu es! o) custodiuisti vel excubias egisti & posuisti. ℣.16. p) ad custodiendum Dominum tuum. cf.

יתיר י'

cf. not. c. 25, 16. q) venit enim per vestram negligentiam quidam e populo Gen.26, 10. r) ad occidendum v. 9. quod fecisset etiam, si permisissem.

℣.16. s) Ps. 36,5. Neh.5,9.

מראשתיו קרי

t) c.20,31. 2 Sam.12, 5. Ps. 79,11. u) Prou. 6, 22. x) vt verbis meis credas. y) & quidem cum ampulla. v. 11. z) quæ ad caput eius erant. v. 7. 11. 1 Reg. 19, 6.

℣.17. a) agnouit autem Saul. Gen. 42, 7.8. b) c.24, 17.

℣.18. c) c.20, 32.

℣.19. d) incitauit vel a Satana incitari permisit te contra me. vid. 2 Sam.24, 1. coll. 1 Par. 21,1. Deut. 13, 7. Iac. 1, 13. e) Si ex permissione Iehouæ malus spiritus te aduer-

ומראשתיו קרי

sus me incitat, offeratur munus (cf Ex. 30,38.) Iehouæ, qui eum inhibeat. S. p 862. Vel sec. Cocc. Lex. p. 564. Si ea, quæ Deus de me dixit & fecit, tibi sunt occasio persequendi me, & Deus te sinit ferri consiliis malis, tempus est, vt agnoscas, hanc esse grauem tentationem, & Dei iram depreceris. f) c.24,10. Prou.16,28. c.18,8. Sir.28,18. g) ne adhæream, adiungam me reliquis. (5) c. 2, 36. h) Ar. bene: perinde, ac si dicerent. i) cf. Ios. 22,24. 25. dum me ad gentes deosque alienos confugere cogunt, nisi interfici velim. ℣.20. k) ne cadat, quod credo & scio cf. c.14, 45.

℣.8. אויבך Sine Iod otioso 1. 3. 22. contra M. I. ℣.10. Spatium præmittunt 3. 5--12. 19. 20. 21. 22. 23. ℣.11 ונלכה per Merca milel 1. 3. 5. ℣.16. חי per Munach 1. 2. sic fu. 5. ℣.19. ישמע Iod cum Meth. 2. 3. 5. Ber. &c. כי per Psik munach. 5. in marg. מהסתפח per Graschaim 6. 9. 14. 17. 18. 20. 21. 22. & Ber.

ארצה מנגד פני יהוה כי־יצא מלך ישראל לבקש
21 את־פרעש אחד כאשר ירדף הקרא בהרים : ויאמר
שאול חטאתי שוב בני־דוד כי לא־ארע לך עוד תחת
אשר יקרה נפשי בעיניך היום הזה הנה הסכלתי
22 ואשגה הרבה מאד : ויען דוד ויאמר הנה החנית
23 המלך ויעבר אחד מהנערים ויקחה : ויהוה ישיב
לאיש את־צדקתו ואת־אמנתו אשר נתנך יהוה היום
24 ביד ולא אביתי לשלח ידי במשיח יהוה : והנה כאשר
גדלה נפשך היום הזה בעיני כן תגדל נפשי בעיני יהוה
ויצלני מכל־צרה :
כה ויאמר שאול אל־דוד ברוך אתה בני דוד גם עשה
תעשה וגם יכל תוכל וילך דוד לדרכו ושאול שב
למקומו :

CAP. XXVII.

כז ויאמר דוד אל־לבו עתה אספה יום־אחד ביד שאול
אין־לי טוב כי המלט אמלט אל־ארץ פלשתים ונואש
ממני שאול לבקשני עוד בכל־גבול ישראל ונמלטתי
2 מידו : ויקם דוד ויעבר הוא ושש־מאות איש אשר
3 עמו אל־אכיש בן־מעוך מלך גת : וישב דוד עם־
אכיש בגת הוא ואנשיו איש וביתו דוד ושתי נשיו
אחינעם היזרעאלית ואביגיל אשת־נבל הכרמלית :
4 ויגד לשאול כי־ברח דוד גת ולא־יוסף עוד לבקשו :
ה ויאמר דוד אל־אכיש אם־נא מצאתי
חן בעיניך יתנו־לי מקום באחת ערי השדה ואשבה
6 שם ולמה ישב עבדך בעיר הממלכה עמך : ויתן־לו
אכיש ביום ההוא את־צקלג לכן היתה צקלג למלכי
7 יהודה עד היום הזה : ויהי מספר
הימים אשר־ישב דוד בשדה פלשתים ימים וארבעה
8 חדשים : ויעל דוד ואנשיו ויפשטו אל־הגשורי והגרזי
והעמלקי

Left margin: ℣.3 s) iussu Regis, qui non nimium ei credidit, sed fide meius ita propius explorare voluit. t) c.25, 43. c.30, 5. u) vxor quondam Nabalis c.25, 3. 42. x) ibid. v.2. c.30, 5. ℣.5. y) cuius astutiam v. 3. alia elusit. z) Ios. 10, 2. a) Hoc praeteriuit, reuera autem liberius religionis exercitium quaesiuit, & commodiorem locum, vnde ad vicinos excurrere, & praedas ex illis agere posset. ℣.6. b) vrbem iam olim Iudaeorum, Ios. 15, 31. c. 19, 5. sed a Philistaeis subactam, & habitaturibus nunc vacuam. ℣.7. c) illuc ad Dauidem multi ex aliis tribubus Israelis venerunt, ex ipsis etiam cognatis Saulis, qui nominatim referuntur 1 Par. 12, 1-22. d) annum. Leu. 25, 29. Iud. 19, 2.

חנית קרי — פתח נכף — פתח באתנח — יסף קרי — והגזרי קרי

Right margin: l) qui nunquam id fieri permittet. Schm. m) nam, quod indignissimum est. n) pulicem (2) c.24, 15. i. e. contra me, aeque impotentem & innocentem, quam pulex est, aut perdix in montibus. Schm. o) ac si persequeretur, rescendum est ad ipsum Saulem. Abend. p) Ier. 17, 11. Non perdicem, sed gallinaginem s. rusticulam significare, contendit Bochartus Hieroz. P. I. p. 66. & P. II. p. 80. seq.
℣.21 q) c.15, 24. 30. r) ad me & domum tuam. s) 2 Reg. 1, 13. t) stulte egi. Hiph. (2) Gen. 31, 28. δ. ματαίωμαι. Rom. 1, 21. u) & erraui. Leu. 4, 13. Iob. 6, 24.
℣.21. x) quam reddere paratus sum. redire namque ad te nec consultum mihi est, nec tutum.
℣.23. y) Hos. 3, 9. Ps. 18, 25. Ps. 28, 4. Prou. 24, 12. Iob 33, 26. z) cuique, tibi etiam, si iustitiam amplexus fueris. a) Ier. 7, 28. b) quia c.2, 23. reuera te mihi tradidit Deus. c) 2 Sam. 6, 10.
℣.24. d) cf. 2 Tim. 4, 18.
℣.25. e) c.15, 13. f) pro voto & sententia rem tuam perficies. Es. 44, 23. Dan. 2, 14. g) praualebis Num. 13, 30. vsq; ad regnum. cf. c.24, 21. h) Gen. 32, 2. Num 24, 25.
CAP. XXVII, ℣. 1. i) pertaesus tot persecutionum, & ex infirmitate fidei (cf. c.21, 11.) etsi Deus eum huc vsque mire conseruauerat k) incidam & consumar. c. 12, 25. c. 26, 10. l) die vno, aliquando. conf. Zach. 14, 7. m) 2 Sam. 19, 3. sc. secundum prudentiam carnis. n) quam vt omnino proripiam me. subint. אם, vel lege praecedd. interrogatiue o) vt desperet (s. Ps 37, 10. apud Arabes frequentius. Ion quiescet. Syr fatigabitur. p) c. 19, 12. 17.
℣.2 q) c.25, 13. c. 30, 9. r) alium, quam qui c.21, 11. eum expulit; vel eundem saltim iam reconciliatum.

℣. 3.

sic recte Ar. Conf. infra c.29, 3. ℣. 8. e) c.7, 7. contra infideles & perpetuos Iudaeorum, forte etiam ipsorum Philistaeorum, hostes, vel his saltem non confoederatos; quod exinde colligit Abarbanel, quod nullus eorum de hac iniuria apud Achisum conquestus sit f) v.10. c.23, 27. g) reliquias Cananaeorum. conf. not Ios. 12, 5. c.13, 2. h) & Girsaeos, vel secundum Kri transpositis litteris Gizraeos, dictos ab vrbe Gazer. Ios. 10, 33. c. 16, 3. 10. qui & ipsi portio Cananaeorum. Ergo nec hospitibus suis, nec popularibus nocuit Dauid.

℣. 20. הקורא Plene requirit Mas. Erff. ℣. 23. אמנתו Aleph per Chateph Segol 1.2.3.5.6. 9.14. יהוה fine Psik 2.6.9.12.13.14.15.20.21.23. contra Mas. Erff. ביד cum suffixo בידי 1.3. sic sec. & in marg. 6. 9. & ita quoque 1. sed fine substrato Chirek. ℣. 24. כן per Mun. 1.2.5. CAP. XXVII, ℣. 1. ביד per Makk. 7.8.10.11.13.19. כי per Mun. 7.8.10.19. המלט per Psikmunach 1.3.6.9.20.21. ℣. 2. מעוך ita per Schurek 7.8. & alius codex in marg 22. secund Mas. impr. ל מלא פום, sed contra Mas. 2. & Erff. ℣. 5. מקום sic per Rbhia 2.3.8.11.12.13.14.15.19. & ita correctum in 5. at per Sakephk. ceteri incommode. ואשבה per Meth. & Makk. 1.2.3. ℣. 6. לכן per Rbhia 5.6.9.20.21. contra Mas.

והעמלקי כי הנה ישבות הארץ אשר מעולם בואך
9 שורה ועד־ארץ מצרים ׃ והכה דוד את־הארץ ולא
יחיה איש ואשה ולקח צאן ובקר וחמרים וגמלים
10 ובגדים וישב ויבא אל־אכיש ׃ ויאמר אכיש אל־
פשטתם היום ויאמר דוד על־נגב יהודה ועל־נגב
11 הירחמאלי ואל־נגב הקיני ׃ ואיש ואשה לא־יחיה
דוד להביא גת לאמר פן־יגדו עלינו לאמר כה־עשה
דוד וכה משפטו כל־הימים אשר ישב בשדה
12 פלשתים ׃ ויאמן אכיש בדוד לאמר הבאש הבאיש
בעמו בישראל והיה לי לעבד עולם ׃

כח Cap. XXVIII.

ויהי בימים ההם ויקבצו פלשתים את־מחניהם לצבא
להלחם בישראל ויאמר אכיש אל־דוד ידע תדע כי
2 אתי תצא במחנה אתה ואנשיך ׃ ויאמר דוד
אל־אכיש לכן אתה תדע את אשר־יעשה עבדך
ויאמר אכיש אל־דוד לכן שמר לראשי אשימך כל־
הימים ׃
3 ושמואל מת ויספדו־לו כל־ישראל ויקברהו ברמה
ובעירו ושאול הסיר את־האבות ואת־הידענים
4 מהארץ ׃ ויקבצו פלשתים ויבאו ויחנו בשונם ויקבץ
ה שאול את־כל־ישראל ויחנו בגלבע ׃ וירא שאול
6 את־מחנה פלשתים וירא ויחרד לבו מאד ׃ וישאל
שאול ביהוה ולא ענהו יהוה גם בחלמות גם באורים
7 גם בנביאם ׃ ויאמר שאול לעבדיו בקשו־לי אשת
בעלת־אוב ואלכה אליה ואדרשה־בה ויאמרו עבדיו
8 אליו הנה אשת בעלת־אוב בעין דור ׃ ויתחפש
שאול וילבש בגדים אחרים וילך הוא ושני אנשים עמו
ויבאו אל־האשה לילה ויאמר קסומי־נא לי באוב
9 והעלי לי את אשר־אמר אליך ׃ ותאמר האשה אליו

i) vid. c.15, 2. & c. 6, 30. a. seqq. Forte hoc ex consilio Samuelis (cf. not. c. 19, 14.) non enim opinor Dauidem rem tanti momenti sine Dei consilio & promissione suscepisse. *Schmid.* p. 687. Quod Dauid fecit, opus fuit non impii latronis, sed iusti bellatoris. cf. c. 15, 2. & not. Num. 34, 5. k) c. 15, 7. ℣. 9. l) v. 11. c. 15, 3. Deut. 25, 19. Num. 31, 15. m) cf. c. 11, 19. ℣. 10. n) *Schm.* cum Ab. Esra *annon?* cf. 2 Sam. 13, 16. alii *quo? o)* v. 8. c. 30, 14. p) vid. Num. 13, 17. Deut. 34, 3. q) qui amici Dauidis c. 30, 29. 1 Par. 2, 9. 25 r) c. 15, 6. Iud. 1, 16. Ambigue loquitur Dauid, vt Achis quidem crederet, eum Iudæis nocuisse, ipse autem sentiret, se inuasisse finitimos eorum: ad quos (vt obseruat *Abarb.*) per Iudæos erat transeundum. At mendacibus eiusmodi illusionibus (℣. 5. opus non fuisset si Dauid Deo constanter confisus fuisset, & in terra Israelitica mansisset, vt inferat Deus c. 22, 5. ℣. 12. s) *Sic confisus est.* cf. not. Iud. 11, 20. t) *plane fœtidum & inuisum se reddidit.* c. 13, 4. Gen. 34, 30. Ex. 5, 21. u) cf. c. 1, 11. Ex. 21, 6. Deut. 15, 17. CAP. XXVIII. ℣. 1. a) quibus scil. Dauid erat apud Philistæos. c. 27, 7. y) *vt in vnum exercitum contraherent copias suas.* v. 4. c. 29, 1. z) aperto bello ℣. 15. ℣. 2. a) quia ita me tibi fidelem exstitisti ideo vicissim fidem meam non fallacem experieris. b) nolens volens fidelem operam promittit, & ingenue quidem, sed non satis bene. cf. c. 27, 10. c. 29, 8. Neque dubitamus cum *Majo* Oecon p. 758. quin Dauid peccatum hoc agnouerit, & supplex Deo deprecatus fuerit, forte in Ps. 143. ℣. 3. c) mortuus erat, & vt dictum c. 25, 1. d) c. 1, 19. e) semper in vrbe

be patria sua. cf. not. Num. 31, 6. f) *circumcirca*, & sub pœna capitis eos consulere prohibuerat, instinctu Samuelis, qui Saulem dirigebat. cf. not. c. 7, 15. & *Abarb.* h. l. g) *pythones.* v. 7. 8. 9. Leu. 19, 31. 2 Reg. 21, 6. Ef. 8, 19. ℣. 4. h) in tribu Issachar Ios. 19, 18. 2 Reg. 4, 8. i) c. 31, 1. coll. c. 29, 1. 2 Sam. 1, 6. 21. ℣. 5 k) multorum scelerum sibi conscius. cf. Rom. 2, 9. l) c. 25, 7. ℣. 6. m) c. 21, 15. sed sine humili ac vera pœnitentia clemens responsum obtenturus. cf. 1 Par. 10, 14. n) v. 15. c. 14, 37. vt sc. significata ita eum ad pœnitentiam inuitaret. o) Num. 12, 6. c. 22, 8. 9. &c. p) quæ frustra quæsiuit per Abiatharem ablata c. 23, 6. Ex. 28, 30. Num. 27, 21. ℣. 7. q) desperabundus apostata. *Flectere si nequeo superos* &c. r) v. 8. 9. Leu. 19, 31. c. 20, 1. Nah. 3, 4. Act. 16, 16. s) Ef. 8, 19. 1 Par. 10, 13. t) inter Manassitas, ad montem Thabor Ios. 17, 11. ℣. 8. u) *& mutauit se*, q. d. *vestigandum se fecit*, ne a muliere agnosceretur. 1 Reg. 22, 30. cf. Gen. 31, 35. vel rad. Ar. in vii. Conj. *mutata* & corrupta *fuit* aqua. x) quos Abnerum & Amasam fuisse, quidam Iudæi nugantur, merito reiecti ab *Abarb.* in h. l. y) ne quisquam alius id resciscere. cf. Ioh. 3, 2. z) *diuina.* c. 6, 2. 2 Reg. 17, 17. יתיר ו׳

℣. 8. הנה Per *Rbhia* 6. 9. 20. 21. ℣. 10. אל per *Merca* 1. 3. 5. ℣. 12. בישראל sine præf. ב 3. at 5. habet quidem illud, sed sine subiecto *Sebua.* CAP. XXVIII. ℣. 3. את־האבות particulam את omittunt 3. 5. 7. 8. 15. 21. eandemque expunxerunt 1. 2. Notat tamen 22. in marg. בקצת ספרים את *in quibusdam libris eam adesse.* ℣. 5. ויירא *plene* 1. sic fe. 3. & sic in marg. 6. 9. ℣. 6. גם־בנביאם ita per Masoretas 4. 9. 14. 19. 30. בנביאים *in plene* nonnulli, contra *Maf.* 5. 2. & Erf.

הנה אתה ידעת את אשר עשה שאול אשר הכרית
את האבות ואת הידעני מן הארץ ולמה אתה
י מתנקש בנפשי להמיתני ׃ וישבע לה שאול ביהוה
11 לאמר חי יהוה אם יקרך עון בדבר הזה ׃ ותאמר
האשה את מי אעלה לך ויאמר את שמואל העלי
12 לי ׃ ותרא האשה את שמואל ותזעק בקול גדול
ותאמר האשה אל שאול לאמר למה רמיתני ואתה
13 שאול ׃ ויאמר לה המלך אל תיראי כי מה ראית
ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עלים מן
14 הארץ ׃ ויאמר לה מה תארו ותאמר איש זקן עלה
והוא עטה מעיל וידע שאול כי שמואל הוא ויקד אפים
טו ארצה וישתחו ׃ ויאמר שמואל אל שאול
למה הרגזתני להעלות אתי ויאמר שאול צר לי מאד
ופלשתים נלחמים בי ואלהים סר מעלי ולא ענני עוד
גם ביד הנבאים גם בחלמות ואקראה לך להודיעני
16 מה אעשה ׃ ויאמר שמואל ולמה תשאלני ויהוה סר
17 מעליך ויהי ערך ׃ ויעש יהוה לו כאשר דבר בידי
ויקרע יהוה את הממלכה מידך ויתנה לרעך לדוד ׃
18 כאשר לא שמעת בקול יהוה ולא עשית חרון אפו
בעמלק על כן הדבר הזה עשה לך יהוה היום הזה ׃
19 ויתן יהוה גם את ישראל עמך ביד פלשתים ומחר
אתה ובניך עמי גם את מחנה ישראל יתן יהוה ביד
כ פלשתים ׃ וימהר שאול ויפל מלא קומתו ארצה
ויירא מאד מדברי שמואל גם כח לא היה בו כי לא
21 אכל לחם כל היום וכל הלילה ׃ ותבוא האשה אל
שאול ותרא כי נבהל מאד ותאמר אליו הנה שמעה
שפחתך בקולך ואשים נפשי בכפי ואשמע את דבריך
22 אשר דברת אלי ׃ ועתה שמע נא גם אתה
בקול

tium v.15. intelligendnm esse sec. falsam persuasionem Saulis, qui Samuelem adesse, הק' דגושה falso crediderit. Quæ omnia fusius adhuc refert *Aburb* f. 132. seq. & textui aduersa pronunciat, inprimis etiam, quod *Ralbag* cum *Maimonide* aliisque nihil horum ita factum, sed omnia in mente s. phantasia Saulis, ex terrore & diuinarum comminationum memoria ita concepta esse, imaginatus sibi fuit. Ipse tandem *Abarb.* f. 133. col. 3. animam quidem Samuelis e beatis sedibus minime a Pythonissa euocatam, recte statuit, at spiritum seu cacodæmonem aliquem magicis artibus excitatum, cadauer Samuelis induisse, ac futura prædixisse autumat. Cadauer a. Samuelis recte ipsius nomine dici, ex coll. Gen. 49, 31. concludit. Nos sententiam nostratium, quam stabiliuit *S.* Comm. p. 913. seqq lubenter amplectimur, & probamus hæc Grotii verba: *credibilius est, fuisse item fuisse spiritum. videturque id ipsa mulier satis significare, cum dicit deos ascendisse de terra; ita appellans spiritus illos, quorum unus Sam. uelis figuram induerat, ceteri ei velut comites erant.* ℣. 12. g) add. Ar. *peractis præstigiis.* h) c. 19, 17. 2 Sam. 19, 27. ℣. 13. i; *nam dic* potius, *quid videris?* sic ό. addunt εἰπόν. vel cf. c. 29, 8. k) plures *deos* vel *diabolos*, (vid not. v 11.) qui nihil ietiam, quis esses, reuelarunt. *Schm.* ℣. 14. l) quæ *forma eius*, quem adducunt. *S* m) Ps. 104. 2. n) c. 2, 19 c. 15, 27 Ex. 28, 6. o) pro falsa sua opinione. cf. 2 Sam. 19, 7. p) c. 24, 9. ℣. 15. q) *dixit* personatus ille *Samuel*, qs. indignabundus. r) Ier. 50, 34. ὁ παρενώχλησάς μοι. Act. 15, 19. s) c. 12, 5 t) v. 16. c. 16, 14. u) simile ה parag. Ps 20, 4.
℣. 16. x) *hostitutum.* Ps. 139, 20 Dan. 4, 16. ℣. 17. y) *sibi*, ad demonstrandam veritatem suam z) c. 15, 28
℣. 18. a) *Quandoquidem.* Num. 27, 14. b) *Abarb.* in Gilgal c. 13, 13. c) c. 15, 9. 19. Omnia vehementer exaggerat, & audacissime futura prænunciat diabolus, vt Saulem ad desperationem adigeret. *S.* ℣. 20. d) i e. quantus erat. ℣. 21. e) quem solum reliquerat in secreto loco. vt solus cum illo Samuele colloqueretur *S* f) c. 19, 5

a) Leu 20, 27. Deut. 18, 10. 11. b) ie qs *laqueum ponis, insidias struis.* (5) Ps. 9, 17.

℣. 10. c) vid. Hos. 4, 15. Ez. 20, 39. *Saul similis hic fuit adulteræ, quæ dum se prostituit alii, iurat tamen per vitam mariti.* Vajjikra rabba c. 26. f 195. col. 2. d) Num. 11, 23. e) *iniquitas* l. *pœna huic iniquitati debita.* c. 3, 14. Leu. 26, 41. 43. ό. ἀδικία. cf. Apoc. 2, 11.

℣. 11. f) Superstitiosorum opinio fuit, qs. reuera educerentur animæ. *S.* Vid. v. 8. At secundum *Kimchium* דברי התולים הם *s. meræ illusiones fuerunt.* Varias & perplexas quæstiones hic mouent interpretes, quarum pleniorem recensionem non capit hæc chartæ angustia *Verum fuisse Samuelem*, Talmudici quidem tradiderunt, at sec. R. *Saadiam* & R. *Hai* eum non præstigiis fœminæ, sed Dei virtute ac voluntate excitatum Quæ sententia etiam non tantum apud LXX. Interpp. 1 Par. 10, 33. & Siracidem c. 46, 20. verum etiam apud Patres reperitur, vt ipse *Abarbanel* ad h. l. obseruauit. Qui tamen *Augustino* aliam, & nostræ conuenientem tribuit, eamque reiicit, sed sine sufficienti ratione. Illam autem, quam diximus, R. Saadiæ aliorumque opinionem non spernendis rationibus refellit *Kimchi* ad h. l. inprimis ideo, quod nulla ratio sic reddi queat, cur Deus Sauli non per Vrim & Thummim, vel per somnia & Prophetas responderit potius, quam vt diabolicis lusibus ita qs annuerit. Meras autem præstigias & fraudes fallacis mulieris fuisse existimat, quæ etiam ex sententia R. *Samuelis ben Chophni* nihil protulerit sub nomine Samuelis, quam quod omni populo iam notum, vel ad coniiciendum facile fuerit. Initi.

℣. 12. שאול sine *Psik* 3 6.-23. ℣. 13. כי per *Mun.* 6.-23. ℣. 18 עשית *Meth.* nihil locant 1. 6. 9. 14. 20. 21. ℣. 20. ויירא *plene* 1. 2. 7. 8. 10.-13. 15. 16. 19. 21. 23. & in marg 6. 9. sic se 3. & su. 5 contra *M. l.* ℣. 21. ותבוא sic *plene* 2. 6. 7. 8. 9. 22. sec. *Mas.* 2. *Impr.* & *Erff.* h. l. & *Impress.* ad Ezech. 22, 4. Alii *defective.*

22 בקול שפחתך ואשמה לפניך פת־לחם ואכול ויהי בך
23 כח כי תלך בדרך: וימאן ויאמר לא אכל ויפרצו־בו
עבדיו וגם־האשה וישמע לקלם ויקם מהארץ וישב
24 אל־המטה: ולאשה עגל־מרבק בבית ותמהר
כה ותזבחהו ותקח־קמח ותלש ותפהו מצות: ותגש
לפני־שאול ולפני עבדיו ויאכלו ויקמו וילכו בלילה
ההוא:

כט ויקבצו פלשתים את־כל־מחניהם אפקה וישראל
2 חנים בעין אשר ביזרעאל: וסרני פלשתים עברים
למאות ולאלפים ודוד ואנשיו עברים באחרנה עם־
3 אכיש: ויאמרו שרי פלשתים מה העברים האלה
ויאמר אכיש אל־שרי פלשתים הלוא־זה דוד עבד
שאול מלך־ישראל אשר היה אתי זה ימים או־זה שנים
ולא־מצאתי בו מאומה מיום נפלו עד־היום הזה:
4 ויקצפו עליו שרי פלשתים ויאמרו
לו שרי פלשתים השב את־האיש וישב אל־מקומו
אשר הפקדתו שם ולא־ירד עמנו במלחמה ולא־
יהיה־לנו לשטן במלחמה ובמה יתרצה זה אל־אדניו
ה הלוא בראשי האנשים ההם: הלוא־זה דוד אשר
יענו־לו במחלות לאמר הכה שאול באלפו ודוד
6 ברבבתו: ויקרא אכיש אל־דוד
ויאמר אליו חי־יהוה כי־ישר אתה וטוב בעיני צאתך
ובאך אתי במחנה כי לא־מצאתי בך רעה מיום באך
אלי עד־היום הזה ובעיני הסרנים לא־טוב אתה:
7 ועתה שוב ולך בשלום ולא־תעשה רע בעיני סרני
8 פלשתים: ויאמר דוד אל־אכיש כי מה עשיתי ומה־
מצאת בעבדך מיום אשר הייתי לפניך עד היום הזה
9 כי לא אבוא ונלחמתי באיבי אדני המלך: ויען אכיש

ויאמר

I i 5 לב ה

באלפיו קרי
ברבבתיו ק

ỳ.22. g) vrbanitatis phrasis, vt Gen. 18, 5.
ỳ.23. h) Gen. 39, 8. Id timorem caussatum esse, non negamus; sed videtur simul, quod Saul ex aliqua conscientia residua noluerit cum incantatrice comedere, vt comunionem cum ea vitaret. *Schmidius*. i) 2 Sam. 13, 25. 27. ὁ. καὶ παρεβιάζοντο αὐτόν. Luc. 24, 29. Act. 16, 15.
ỳ.24. k) *saginatus* (4) Mal. 3, 10 rad. Chald *saginauit* Ar. *fune alligauit* collo pecus Hinc Bocharto proprie *Vitulus*, *qui in vinculis grana triturat, eorumque esu pinguescit* Hieroz. P. I p. 304. l) *eum ergo mactauit* Deut. 12, 15. 2 Par. 18, 2. m) *& depsuit* Gen. 18, 6. n) *& coxit eam*. Gen. 19, 3. א *exspirauit*, vt Leu. 6, 11.
ỳ.25 o) *deinde apposuit*. Gen. 27, 25. 2 Sam. 13, 13.
CAP. XXIX, ỳ.1. p) c. 28, 1. q) vbi iam tum sub Iudice Eli infeliciter ab Israele res gestæ erant. c. 4, 1. seqq r) Schmid. *In Ain*. al *iuxta fontem* cf. Iud. 7, 1. s) v. 11. non illa Iudæ, de qua c. 25. 43. Ios. 15, 56. sed Manassis & Isascharis. Ios. 17, 16. c. 19, 18. Iud. 6, 33.
ỳ.2. t) *Principes autem*. v. 3. 4. 6. 9. c. 5, 8. scilicet & confœderati Achisi, singuli suos ducentes transibant coram lustratoribus, per centurias & chiliadas. u) Num. 2, 31.
ỳ.3. x qui lustrationi præfuerunt. *Schmid*. y) c. 13, 3. z) a quo multum vexatus, & patria eiectus est. a) *iam vel hos*. Gen. 31, 38. Iob. 19, 19. b) *vel potius hos annos*, per exaggerationem: de altero namque anno iam 4. menses elapsi erant. cf. c. 27, 7. & pluralem de duobus Ez. 47, 13 c) *quidquam malæ fidei* v. 6. 8. d) *quod defecit*. Ier. 37, 13.
ỳ.4. e) Hæc DEI fuit prouidentia, vt Achis vel inuitus Dauidem dimittere cogeretur, atque sic David abstineretur a re non bona. f) sic habito consilio. 1 Par. 12, 19. g) 2 Reg. 7, 16. h) Num. 22, 22. 2 Sam. 19, 23. ita vt aduersus nos pro Rege suo & gente pugnet, & aciem nostram turbet. i) *reconciliabitur* vel. *acceptum se reddet*, Hithp. (1) ὁ. διαλλαγήσεται. Matt. 5, 24. k) *per capita*. 1 Par. 12, 19. cf. 2 Sam. 18, 13. l) totius exercitus nostri. cf. c. 14, 21. Tacitus Hist. 4. c. 18. de ala Batauorũ: *Quæ, iam pridem corrupta, fidem simulabat, vt proditu in ipsa acie Romanum, maiore pretio fugeret*.
ỳ.5. m) c. 18, 7. fortissimus & infensissimus quondã hostis, eoque magis nobis metuendus.
ỳ.6. n) c. 20, 3. A vera religione non videtur fuisse alienus, diuina gratia per conuersationem cũ Dauide, sicut Nebucadnetsar multa didicit a Daniele. S. Conf. v. 9. o) Iob. 1, 1. Coh. 7, 29. Ps. 25, 21. p) Cf c. 18, 16. Num. 27, 17. Intelliguntur actiones officii Dauidis, sub auctoritate & iussu Regis. S. q) non probatus. v. 9.
ỳ.7. r) Gen. 26, 29. 2 Sam. 15, 9. s) si scilicet maneas v. 4. 9.
ỳ.8. t) *quid vero feci? aut quid caussa est*, quod tam ignominiose me proditionis arguunt, & castris eiiciunt? cf. 1 Reg. 2, 12. & Luc. 23, 22. u) *vt pugnem contra hostes*. Arbitramur, candide rursus egisse Dauidem, licet minus prudenter, si conscientiam respicias potius, quam famam, quæ apud eum præualuit. cf. c. 28, 2. S. Aliis simulata tantum verba sunt. *Abarb*. autem custodem tantum capitis Achischi Dauidem futurum fuisse, existimat.

ỳ.23. ויפרצו Pro eo scribunt ויפצרו 1. 3. contra *M. I.* item contra *Mas. Erff.* h. l. *impressaque* ad Gen. 19. 3. & c 33. 11. *M dium libri* post hunc versiculum notant 1. 2. 6. 7. 8. 9. 14. 20. 22. ỳ. 24. קמח per *Pathach geminatum* 1. 3. sic su. 5. ותלש ita cum ו *otioso* 1. 2 & sic se. 5. CAP. XXIX, ỳ. 2. למאות sic per *Pat. seq. Dag.* 3 & in margine 6. 9. sic su 5. ואנשיו per *Sakeph k*. 6. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. ỳ. 3. וישב per *Paschta* 1. 8. 10. 12. 19 sic se. 5. אשר per *Makk.*, 1. 2. sic su. 5. ỳ. 5. דוד per *Rbhia* 1. 3. 5. 6 9. 10. 12. 14. 19. 20. באלפין *plene* in textu 21. cum nota ׳ נא באלפו כתיב חסר sic aliis codicibus defectiue scribitur. ỳ. 8. *Spatium* præmittunt 3. 5--12. 19. 20. 21. 23. בעבדך præfixum ב cum *Dagesch* 1. 12. 14. 18. 20. 21. 22. אשר per *Makk.* 2. 3. su. 5.

ויאמר אל־דוד ידעתי כי טוב אתה בעיני כמלאך
אלהים אך שרי פלשתים אמרו לא־יעלה עמנו
י במלחמה׃ ועתה השכם בבקר ועבדי אדניך אשר־
11 באו אתך והשכמתם בבקר ואור לכם ולכו׃ וישכם
דוד הוא ואנשיו ללכת בבקר לשוב אל־ארץ פלשתים
ל ופלשתים עלו יזרעאל׃ ויהי בבא
דוד ואנשיו צקלג ביום השלישי ועמלקי פשטו אל־נגב
2 ואל־צקלג ויכו את־צקלג וישרפו אתה באש׃ וישבו
את־הנשים אשר־בה מקטן ועד־גדול לא המיתו
3 איש וינהגו וילכו לדרכם׃ ויבא דוד ואנשיו אל־העיר
והנה שרופה באש ונשיהם ובניהם ובנתיהם נשבו׃
4 וישא דוד והעם אשר־אתו את־קולם ויבכו עד אשר
ה אין־בהם כח לבכות׃ ושתי נשי־דוד נשבו אחינעם
6 היזרעלית ואביגיל אשת נבל הכרמלי׃ ותצר לדוד
מאד כי־אמרו העם לסקלו כי־מרה נפש כל־העם
איש על־בנו ועל־בנתיו ויתחזק דוד ביהוה אלהיו׃
7 ויאמר דוד אל־אביתר הכהן בן־
אחימלך הגישה־נא לי האפוד ויגש אביתר את־
8 האפוד אל־דוד׃ וישאל דוד ביהוה לאמר ארדף
אחרי הגדוד־הזה האשגנו ויאמר לו רדף כי־השג
9 תשיג והצל תציל׃ וילך דוד הוא ושש־מאות איש
אשר אתו ויבאו עד־נחל הבשור והנותרים עמדו׃
י וירדף דוד הוא וארבע־מאות איש ויעמדו מאתים איש
11 אשר פגרו מעבר את־נחל הבשור׃ וימצאו איש־
מצרי בשדה ויקחו אתו אל־דוד ויתנו־לו לחם ויאכל
12 וישקהו מים׃ ויתנו־לו פלח דבלה ושני צמקים ויאכל
ותשב רוחו אליו כי לא־אכל לחם ולא־שתה מים
שלשה ימים ושלשה לילות׃

ויאמר

℣. 9. x) tam probus & gratus, *ut Angelus Dei* Zach 12, 8. cf. 2 Sam. 14, 17. y) adversus quos, & maiora eorum vota, ego nihil possum. cf. v. 4. 2.
℣. 10. z) Gen. 44, 3. 2 Sam. 2, 32.
℣. 11. a) Sic quem propria imprudentia in tantas conicit angustias, vt minus malum eligendum videretur, diuina prouidentia ita e periculis eduxit, vt nec fides Achischo debita frangenda, nec contra Israelem pugnandum esset. Quin & hoc lucratus videtur Dauid, vt occiso Saule iterum ad Israelitas illæsa fama transire potuerit, quod a Philistæis cum insigni ignominia dimissus, & non leuiter offensus esset. *Schmid.* Conf. v. 4. 8.
CAP. XXX, ℣. 1. b) 2 Sam. 1, 2. c) *interea Amalekitæ.* c. 27, 8. d) c. 23, 27. e) v. 14. Num. 13, 17. f) c. 27, 6. g) 1 Reg. 3, 19. Ez. 33, 21. i. e. *expugnarunt*, vel sec. *Schmid.* inuaserunt & *occuparunt eam animo percutiendi*, si quis resisteret. Cum autem absentibus viris id non fieret, neminem occiderunt, vt v. 2. dicitur. h) in castigationem Dauidis. cf. c. 27, 1. c. 28, 2.
℣. 2 i) cum omnibus liberis & seruis, qui relicti erant. k) c. 5, 9. 2 Reg. 25, 26. l) Ita damnum contemperauit diuina prouidentia. m) c. 23, 5.
℣. 4. n) c. 20, 41.
℣. 5. o) c. 25, 43. p) c. 27, 3.
℣. 6. q) *Tum vero* in magnas incidit angustias, *angustia ipsi fuit.* Gen. 32, 8. ὁ. ἐθλίβη. 2 Cor. 1, 6. c. 4, 8. r) tanquam caussam, nisi damnum restitueretur. Hinc colligendum videtur, eos inuitos iuisse cum Achischo, dissuasisse etiam Davidi,

vidi, ne iret. *Schmid.* s) c. 22, 2. 2 Sam. 17, 8. t) c. 23, 16. i. e. fide in Deum se ac viros suos erexit, cum spe, fore, vt prædam ab hostibus recuperaret. ὁ.

CAP. XXX.

ἐκραταιώθη. 1 Cor. 16, 13. Eph. 3, 16. c. 6, 10.
℣. 7. u) adfer *pro me*, vt mei caussa Deum interroges. Num. 27, 21. x) c. 23, 6. 9 c. 28, 6.
℣. 8. y) per Sacerdotem c. 23, 2. 4. 2 Sam. 5, 19. z) *turmam prædatoriam.* v. 15. 23. conf. Ps. 18, 30.

בניו קרי

℣. 9. a) c. 27, 2 b) *fluuium Besor*, in finibus Iudææ. v. 10. 21. c) *vbi relicti aliqui* (nempe 200. in v. 10.) substiterunt cum sarcinis; expectaturi, donec ceteri redirent. v. 21. 24. c. 25, 13. Fluuius a. eos a tergo, si impugnarentur, tutos reddebat, aut a fronte aduersus transituros hostes muniebat. *S.*
℣. 10. d) *lassiores s. nimis defessi erant.* (2) v. 21.
℣. 11. e) *captumque adduxerunt* c. 17, 31.
℣. 12. f) *frustum* (5) Iud. 9, 53. Cant. 4, 3. g) *palathæ s. massæ ficuum* (4) c. 25, 18. h) *vuas passas* (4) 2 Reg. 20, 7. i) *sic recreatus est.* Iud. 15, 19. k) ex quo ægrotare cœperat. v. 13.

℣. 1. בבוא *plene* alii codices in marg. 22. צקלג *Tiade* cum *Meth.* 1. 5. 22. quod iidem codd. in hac voce constanter fere obseruant. ℣. 2. וינהגו וילכו ita 3. sic fu. 1. regularius. ℣. 5. היזרעאלית ita cum inserto *Aleph* 20. & in margine 6. ' 9. & sic fu. ' 1. 3. 5. contra *Masoram* 1. 2. & *impressam.* ℣. 8. אחרי־הגדוד i. 2 & 5. האשגנו *defectiue* 22. secundum *Masoram impressam* ad Gen. 44, 6.

13 ויאמר לו דוד למי־אתה ואי מזה אתה ויאמר נער
מצרי אנכי עבד לאיש עמלקי ויעזבני אדני כי חליתי
14 היום שלשה: אנחנו פשטנו נגב הכרתי ועל־אשר
ליהודה ועל־נגב כלב ואת־צקלג שרפנו באש:
טו ויאמר אליו דוד התורדני אל־הגדוד הזה ויאמר
השבעה לי באלהים אם־תמיתני ואם־תסגרני ביד־
16 אדני ואורדך אל־הגדוד הזה: וירדהו והנה נטשים
על־פני כל־הארץ אכלים ושתים וחגגים בכל השלל
הגדול אשר לקחו מארץ פלשתים ומארץ יהודה:
17 ויכם דוד מהנשף ועד־הערב למחרתם ולא־נמלט
מהם איש כי אם־ארבע מאות איש־נער אשר־רכבו
18 על־הגמלים וינסו: ויצל דוד את כל־אשר לקחו
19 עמלק ואת־שתי נשיו הציל דוד: ולא נעדר־להם
מן־הקטן ועד־הגדול ועד־בנים ובנות ומשלל ועד כל־
כ אשר לקחו להם הכל השיב דוד: ויקח דוד את־כל־
הצאן והבקר נהגו לפני המקנה ההוא ויאמרו זה שלל
21 דוד: ויבא דוד אל־מאתים האנשים אשר־פגרו
מלכת אחרי דוד וישיבם בנחל הבשור ויצאו לקראת
דוד ולקראת העם אשר־אתו ויגש דוד את־העם
22 וישאל להם לשלום: ויען כל־איש
רע ובליעל מהאנשים אשר־הלכו עם־דוד ויאמרו יען
אשר לא־הלכו עמי לא־נתן להם מהשלל אשר הצלנו
23 כי אם־איש את־אשתו ואת־בניו וינהגו וילכו: ויאמר
דוד לא־תעשו כן אחי את אשר־נתן יהוה לנו וישמר
24 אתנו ויתן את־הגדוד הבא עלינו בידנו: ומי ישמע
לכם לדבר הזה כי כחלק | הורד במלחמה וכחלק
הישב על־הכלים יחדו יחלקו:
כה ויהי מהיום ההוא ומעלה וישמה לחק
ולמשפט

l) eximus? 2 Sam. 3, 12. m) & cuius s. ex quanam gente? 2 Sam. 1, 3. n) æger factus sum i. ægrotaui 1 Reg 14, 1. o) hodie tres sc. dies. cf. ℣. 12. Notanda est phrasis biblica, qua tres dies & noctes durasse dicitur, quod tamen in tertium tantum diem, & per duas noctes durauit. Vt mirum non sit, quod v. c. Matt. 12, 40. dicitur. Schmid.

℣. 14 p) c. 27, 8. 10. q) vid. ℣. 1. r) ℣. 16. 2 Sam. 8, 18. Ez. 25, 16. Zeph. 2, 5. Hos Raschi & Kim. hi aliique colligunt familiam fuisse Philistæorum, ex citatis locis. Alii Dauidis socios, ita dictos q. s. exterminatos e patria & gente sua. cf. not. Ex. 12, 15. c. 15, 14. s) & super terram l. agros. 6. καὶ ἐπὶ τὰ τῆς Ἰουδαίας μέρη. Matt. 25, 21. t) c. 25, 3. Ios. 14, 13. c. 15, 14.

℣. 15. u) ℣. 8. x) c. 26, 8. Deut. 23, 16.

℣. 16. y) omni abiecta cura, diffusi & genio indulgentes Iud. 7, 12. c. 15, 9. 2 Sam. 5, 18. z) & tripudiantes s. festum celebrantes Ps. 42, 5.

℣. 17. a) a crepusculo Es. 5, 11. c. 21, 4. b) i. e. noctu eos adgressus, ne paucitatem suorum viderent, eos percussit tota hac nocte, & die sequenti vsque ad vesperam. Abarb. c) postridie eorum, i. e. postridie, quam eos deprehenderat. Cocc. Lex. p. 545. Existimauerim suffixū referri ad Amalekitas comissantes, & hunc sensum esse: Dauid, vbi prope ad Amalekitas venit, vidit eos securos & comissantes, eosque passus est bene inebriari, & alto somno obrui. Circa crepusculum a, cum somnus altissimus esset, irruit in eos, & percussit vsque ad vesperam. d) velocibus sc. siue dromadibus, iet. R. Ieschaiam.

℣. 18. e) Sic recuperauit. ℣. 8. 22.

℣. 19. f) 2 Sam. 17, 22. g) Dauidi & commilitonibus. h) vid. ℣. 1. i) abstulerant ℣. 16. Iud. 17, 2.

℣. 20. k) Immo abstulit etiam Amalekitis omnes pecudes & armenta, quæ Iudæis l. Philistæis rapuerant, vel ipsi habebant. l) ductores incedebant ℣. 2. Ps. 80, 2.

℣. 21. m) ℣. 10. n) vt manere eos iuberent ℣. 24. Gen 22, 5. o) ℣. 9. 10. p) humaniter eos salutauit. c. 25, 5. Iud 18, 15.

℣. 22. q) c. 25, 17. Iud. 19, 22. r) i. e. nobiscum, singularis distributiuus. s) nempe res eorum raptas ipsis reddere nolebant. Schm.

℣. 23. t) Ex. 2, 11. u) Nold. cum illo, quod,

פתח באתנח

al. quandoquidem c. 24, 19. vel quoad id, quod dedit. c. 22, 7.

℣. 24. x) Num. 31, 27. Deut. 18, 8. Ios.

היורד קרי

22, 8. 2 Macc. 8, 28. y) c. 25, 13.

℣. 25. z) & deinceps Hagg. 2, 18.

℣. 15. לי Lamed geminant per Dagesch 1. 2. 5. 6. 8. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. ℣. 16. אשר sic per Darga 2. 3. & Ber. sec. analogiam; at reliqui omnes Merca. ℣. 21. ולקראת העם אשר sic 1. 2. 6. 9. 14. 20. & sic fu. 5. ℣. 22 רע per Patach 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. אשר per Mun. loco Makk. 6.-23. עמי Pro eo habent Plur. עמנו 6. 9. in marg. כי per Makk. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 15. 19. ℣. 23. Spatium præmittunt 3. 5.-10. 12. 19. 20. 21. 23. ℣. 24. כי per Rbhia 17. 18. Ber. at per Tlischaki. 3. הירד ita in textu sine Kri scribunt 3. 6. 9. 14. 22. & sic fu. 5.

וּלְמִשְׁפָּט לְיִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃
26 וַיָּבֹא דָוִד אֶל־צִקְלַג וַיְשַׁלַּח מֵהַשָּׁלָל
לְזִקְנֵי יְהוּדָה לְרֵעֵהוּ לֵאמֹר הִנֵּה לָכֶם בְּרָכָה
27 מִשְּׁלַל אֹיְבֵי יְהוָה׃ לַאֲשֶׁר בְּבֵית־אֵל וְלַאֲשֶׁר
28 בְּרָמוֹת־נֶגֶב וְלַאֲשֶׁר בְּיַתִּר׃ וְלַאֲשֶׁר בַּעֲרֹעֵר וְלַאֲשֶׁר
29 בְּשִׁפְמוֹת וְלַאֲשֶׁר בְּאֶשְׁתְּמֹעַ׃ וְלַאֲשֶׁר בְּרָכָל וְלַאֲשֶׁר
ל בְּעָרֵי הַיְּרַחְמְאֵלִי וְלַאֲשֶׁר בְּעָרֵי הַקֵּינִי׃ וְלַאֲשֶׁר
31 בְּחָרְמָה וְלַאֲשֶׁר בְּכוֹר־עָשָׁן וְלַאֲשֶׁר בַּעֲתָךְ׃ וְלַאֲשֶׁר
בְּחֶבְרוֹן וּלְכָל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר־הִתְהַלֶּךְ־שָׁם דָּוִד הוּא
וַאֲנָשָׁיו׃

Cap. XXXI. לא

וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּנֻסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל
2 מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים בְּהַר הַגִּלְבֹּעַ׃ וַיַּדְבְּקוּ
פְלִשְׁתִּים אֶת־שָׁאוּל וְאֶת־בָּנָיו וַיַּכּוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־
יְהוֹנָתָן וְאֶת־אֲבִינָדָב וְאֶת־מַלְכִּישׁוּעַ בְּנֵי שָׁאוּל׃
3 וַתִּכְבַּד הַמִּלְחָמָה אֶל־שָׁאוּל וַיִּמְצָאֻהוּ הַמּוֹרִים אֲנָשִׁים
4 בַּקָּשֶׁת וַיָּחֶל מְאֹד מֵהַמּוֹרִים׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לְנֹשֵׂא
כֵלָיו שְׁלֹף חַרְבְּךָ וְדָקְרֵנִי בָהּ פֶּן־יָבוֹאוּ הָעֲרֵלִים
הָאֵלֶּה וּדְקָרֻנִי וְהִתְעַלְּלוּ־בִי וְלֹא אָבָה נֹשֵׂא כֵלָיו כִּי
ה יָרֵא מְאֹד וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת־הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ׃ וַיַּרְא
נֹשֵׂא־כֵלָיו כִּי־מֵת שָׁאוּל וַיִּפֹּל גַּם־הוּא עַל־חַרְבּוֹ וַיָּמָת
6 עִמּוֹ׃ וַיָּמָת שָׁאוּל וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו וְנֹשֵׂא כֵלָיו גַּם כָּל־
7 אֲנָשָׁיו בַּיּוֹם הַהוּא יַחְדָּו׃ וַיִּרְאוּ אַנְשֵׁי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
בְּעֵבֶר הָעֵמֶק וַאֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן כִּי־נָסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל
וְכִי־מֵתוּ שָׁאוּל וּבָנָיו וַיַּעַזְבוּ אֶת־הֶעָרִים וַיָּנֻסוּ וַיָּבֹאוּ
פְלִשְׁתִּים וַיֵּשְׁבוּ בָּהֶן׃
8 וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹאוּ פְלִשְׁתִּים לְפַשֵּׁט אֶת־הַחֲלָלִים
וַיִּמְצְאוּ אֶת־שָׁאוּל וְאֶת־שְׁלֹשֶׁת בָּנָיו נֹפְלִים בְּהַר
9 הַגִּלְבֹּעַ׃ וַיִּכְרְתוּ אֶת־רֹאשׁוֹ וַיַּפְשִׁטוּ אֶת־כֵּלָיו וַיְשַׁלְּחוּ
בְאֶרֶץ

℣.26. a) beneuolentiæ & grati animi caussa. b) *benedictionis* pignus c. 25, 27. Gen. 33, 11. c) cf. c. 15, 2. 3. 18.

℣.27. d) vide Ios. 16, 2. in tribu Beniamin c. 18, 22. e) Simeonitarum Ios. 19, 8. f) vid. v. 1. 14. g) vrbs fuit Sacerdotum in tribu Iudæ Ios. 15, 48.

℣.28. h) Alia Num. 32, 34. Ios. 13, 16. &c. i) proprium k) in tribu Iudæ vrbs Sacerdotum Ios. 15. 50. c. 21, 14.

℣.29. l) c. 27, 10. m) c. 15, 6. Iud. 1, 16.

℣.30. n inter Simeonitas Ios. 19, 4. Iud. 1, 17. o) in *Choraschan*. propr.

℣.31. p) Ios. 10, 3. c. 14, 14.

CAP. XXXI, ℣. 1. q) *Philistæi autem*, coacto & lustrato exercitu c. 29, 2. *prælium committebant*. 1 Par. 10, 1. r) c. 4, 10. c. 28, 19. s) c. 28, 4.

℣.2. t) *Præ cæteris autem persecuti sunt* c. 14, 22. Gen. 31, 23. u) cf. 1 Reg. 22, 31. x) c. 14, 49.

℣.3. y) Ita, vt tota moles belli in eum incumberet, sic vt resistere amplius non posset. cf. Iud. 20, 34. Ef. 21, 15. z) cumq; euasisse sibi videretur, *inuenerunt eum* l. *inciderunt in eum*. 1 Reg. 20, 36. 2 Reg. 9, 21. a) *iaculatores* c. 20, 36. b) i. e. *viri cum arcu* s. *sagittarii*. Exegesis c. *& extimuit*, *exhorruit valde*, sine spe effugii & vitæ, ita vt mortem præoccupare statuerit. rad. חול vide Ps. 97, 4. Ier 5, 22. S. *& laboraret* s. infirmus factus esset. cf. 2 Reg. 1. 2. ex rad. חלה sed Tig. *vulneratusque grauiter est*, qsi rad. חלל Ps. 109, 22.

℣. 4. d) c. 17, 51. vide similem desperationem improbi hominis. Iud. 9, 54. e) c. 14, 6. c. 17, 26. Iud. 14, 3. Pro ingenio hypocritarum se existimat illis longe meliorem, cum peior sit desperatione sua. *Schmid.*

Schmid. f) *& illudant mihi*, ludibrio me habeant. Iud. 19, 25. Ier. 38, 19. g) ob periculum ex cæde Regis. cf. c. 26, 9. 2 Sam. 1, 14. seqq. h) *& irruit in eum*, seipsum interfecturus; sed aliquamdiu semianimis siciauit. iaculatores enim, cum eminus cadentem vel non viderent, vel quis esset, nescirent, alio se verterunt.

℣.5. i) *quod moreretur* l. *moriturus esset*. Etsi aliquantisper ad se rediret. vid. 2 Sam. 1, 9.

℣.6. k) ab Amalekita tandem extinctus. 2 Sam. 1, 10. 1 Par. 10, 6. Cum Saul mortuus sit in suis iniquitatibus, & ex desperatione seipsum interfecerit, amisit etiam cælestem salutem, & traditus est æterno supplicio gehennæ. *Brent.* l) selecti sc. domestici ei cognati 1 Par. 10, 6.

℣.7. m) *in ora* Deut. 1, 1. *Nold.* de Partic p. 205 *circa*, vt Ier. 25, 22. n) ad radices montis Gilboæ ℣. 1. o) *cis* Iordanem. vid. Ios. 5, 1. p) parum munitas *vrbes*.

℣.8. q) *ad exuendum* ℣. 9 Gen. 37, 23. 2 Sam. 23, 10 r) *iacentes*, *vt ceciderant*. Iud. 3, 25.

℣. 9. s) tandem in idoleo Dagonis suspensum 1 Par. 10, 10. t) nam regia ornamenta Amalekita detraxerat 2 Sam. 1, 10.

℣.26. Nullum *Spatium* præponunt 2.5.9.10.12.19.20.21.22. צקלג sine adposito *Munach* 1.3.6.9.20.21. ℣.28. בשפמות per *Schin* scribunt 1.3.5.6.9.14.20. at *Pe* per *Chatephpat*. 1.2.6 9.14.20. ℣.30. בכור pro eo scribunt בבור per duplex *Beth* 1.2.3.6.9.20. CAP. XXXI, ℣.4. שלוף per *Merca* 1.5.7.8.10. 15.19.20.23. & sic correctum in 5. at per *Mun*. 3.

בארץ־פלשתים סביב לבשר בית עצביהם ואת־העם׃
10 וישמו את־כליו בית עשתרות ואת־גויתו תקעו
11 בחומת בית שן׃ וישמעו אליו ישבי יביש גלעד את
12 אשר־עשו פלשתים לשאול׃ ויקומו כל־איש חיל
וילכו כל־הלילה ויקחו את־גוית שאול ואת גוית בניו
מחומת בית שן ויבאו יבשה וישרפו אתם שם׃
13 ויקחו את־עצמתיהם ויקברו תחת־האשל ביבשה
ויצמו שבעת ימים׃

LIBER II.

SAMVELIS,

Hebr.

שמואל ב

Est historia 40 annorum c. 5, 4. a morte Saulis vsque ad finem regni Dauidis, qui successor illius dudum erat designatus 1 Sam. 16, 13. typus CHRISTI, & exemplar aliorum Regum ac Principum in bene factis. Initium regni c. 1.-4. confirmatio & progressus c. 5-10. Dauidis lapsus c. 11. 12. secutæ calamitates c. 13.-19. restitutio in regnum & vltima Dauidis c. 20. seqq.

CAP. I. א

ויהי אחרי מות שאול ודוד שב מהכות את־
2 העמלק וישב דוד בצקלג ימים שנים׃ ויהי ביום
השלישי והנה איש בא מן־המחנה מעם שאול
ובגדיו קרעים ואדמה על־ראשו ויהי בבאו אל־דוד
3 ויפל ארצה וישתחו׃ ויאמר לו דוד אי מזה תבוא
4 ויאמר אליו ממחנה ישראל נמלטתי׃ ויאמר אליו דוד
מה־היה הדבר הגד־נא לי ויאמר אשר־נס העם מן־
המלחמה וגם־הרבה נפל מן־העם וימתו וגם שאול
5 ויהונתן בנו מתו׃ ויאמר דוד אל־הנער המגיד לו
6 איך ידעת כי־מת שאול ויהונתן בנו׃ ויאמר הנער
המגיד לו נקרא נקריתי בהר הגלבע והנה שאול
נשען על־חניתו והנה הרכב ובעלי הפרשים הדבקהו׃
7 ויפן אחריו ויראני ויקרא אלי ואמר הנני׃ ויאמר לי
8
9 מי־אתה ויאמר אליו עמלקי אנכי׃ ויאמר אלי עמד־

נא

u) vt latum hoc nuncium publicarent. cf. c. 4, 17. 2 Sam. 1, 20. x) in domo *idolorum suorum* 1 Sam. 5, 21. immo ipsis *idolis* 1 Par. 10, 9 in quorum cultu nihil nisi labor, dolor & ægritudo est sine fructu. Cocc. Lex. y) *& populo* f. vt bearent hoc nuncio *populum.* 2 Sam. 18, 19.

℣. 10. z) Arma ab hostibus capta in locis sacris ponebantur. *Grot.* vide c. 21, 10. & Virg. Aen. VII. 183. seqq. a) Iud 2, 13. b) & reliquum *corpus ipsius* & filiorum ℣. 12. Gen. 47, 18 Iud. 14, 8. 9. c) *suffixerunt* 1 Par. 10, 10. clauis sc. Vat. d) Sic *corpora extra vallum obiecta ostentui,* ait *Tacitus* 1 Annal c. 29. Conf. Ios. 8, 29. c. 10, 26. e) quæ prope Iordanem Manassitarum fuit. Ios. 17, 11. Iud. 1, 27.

℣. 11. f) *Id vero cum audiuissent, in eum attenti.* cf. Gen. 16, 11. g) quos graui obsidione & ignominia liberauerat Saul initio regni sui. c. 11, 1. seqq. Fortem & gratum eorum animum commendat Dauid 2 Sam. 2, 5.

℣. 12. h) Iud. 3, 29. c. 20, 44. i) *& combusserunt eos* vel *ea* cadauera. Id insuetum & in tumultu factum est, ne hostes ea reciperarent, & rursus contumelia adficerent. *Gusset.* p. 889. Aliud fuit *combustio aromatum* in funere Ier. 34, 4. 5. 2 Par. 16, 14. c. 21, 19. sic accepit Ion: *Et cremarunt super iis, sicut cremarunt super Regibus.* At Ar. *Et accenderunt eis lampades, quemadmodum accendi solent Regibus.*

℣. 13. k) 1 Par. 10, 12. prout apud Romanos *ossilegium* e busto fiebat. l) c. 22, 6. h. e. *sub quercu* aliqua in loco (col. 1 Par. 10, 11.) vbi non facile ab hostibus inueniretur. *S.* m) vt fieri solebat in solemni & publico luctu 2 Sam. 1, 12. Iud. 20, 26. & c. n) Gen. 50, 10. Ez 3, 15.

II. SAM.

o) Cuius vaticinia, Dauidi facta, comprobant ea quæ de rebus illius refert hic liber, a Gade & Nathane conscriptus, vt censet *Abarb.* f. 74. a. b. Cf. not. 1 Sam. 22, 5.

CAP. I. ℣. 1. p) 1 Sam. 31, 6. q) 1 Sam. 30, 17.

℣. 2 r) Amalekita ℣. 8. proselytus ℣. 13. cum Israelitis in prælium egressus, sed fuga elapsus. ℣. 3. s) ℣. 11. Gen 37, 29. vid. Ios. 7, 6. Egregius fuit hypocrita. Vestes scidit ob Saulis mortem, quem ipse interfecit. *S.* t) hoc habitu tristissimum quid præ se ferens. vid. 1 Sam. 4, 12. Iob. 2, 12. u) nihil sibi timens ob Saulis cædem, sed egregium nuncii præmium pollicitus c. 4, 10. x) tanquam Domino & Regi ℣. 11. 1 Sam. 24, 9.

חל' בקמץ

℣. 3. y) 1 Sam. 30, 17.

℣. 4. z) *quod victus fugisset* 1 Sam. 18, 15.

℣. 5. a) Iob. 1, 15. 16. b) cum tu procul dubio nec inter custodes corporis illius, nec proximus fueris.

℣. 6. c) *fortuito casu in eum incidi* c. 18, 19. c. 20, 1. ὁ. περιέπεσον. Luc. 10, 30. vt in fuga contingere solet, vbi plus casus, quam prudentia valet. d) ℣. 21. 1 Sam. 28, 4. e) *innitebatur.* Iud. 16, 26. auxilio hastæ tentans resurgere, sed frustra sine viribus. f) Kimchio *duces equitum.* ἑ. ἱππάρχαι. al. *equites.* cf. 1 Sam. 8, 11. Gen. 49, 23. g) *ferme adsecuti erant ipsum.* 1 Sam. 31, 2. significat, quod non procul abfuerint, etsi iacentem non amplius persequebantur. *S.* ℣. 8. h) vid. ℣. 2.

ואומר קרי

℣. 11. יבש Defect sine Iod 1. 2. 3. 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 23. ℣. 12. יבישה plene se. 2. sec. Massuam. II SAM. I. Librum hunc posteriorem a priori non nisi per Sectiunculam Petucham aut Setumam distingnunt 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 19. 21. 22. ℣. 4. וגם־שאול sic per Makk. 1. 3. 6. 9. 13. 14. 20. sic se. 5. ℣. 6. נשען per Patach in Prater. 1. 2. 3. 5. 6. 8. 9. 14. 20. 21.

נא עלי ומתתני כי אחזני השבץ כי־כל־עוד נפשי בי׃
10 ואעמד עליו ואמתתהו כי ידעתי כי לא יחיה אחרי
נפלו ואקח הנזר אשר על־ראשו ואצעדה אשר על־
11 זרעו ואביאם אל־אדני הנה׃ ויחזק דוד בבגדו
12 ויקרעם וגם כל־האנשים אשר אתו׃ ויספדו ויבכו
ויצמו עד־הערב על־שאול ועל־יהונתן בנו ועל־עם
יהוה ועל־בית ישראל כי נפלו בחרב׃
13 ויאמר דוד אל־הנער המגיד לו אי מזה
14 אתה ויאמר בן־איש גר עמלקי אנכי׃ ויאמר אליו דוד
איך לא יראת לשלח ידך לשחת את־משיח יהוה׃
טו ויקרא דוד לאחד מהנערים ויאמר גש פגע־בו ויכהו
16 וימת׃ ויאמר אליו דוד דמיך על־ראשך כי פיך ענה
בך לאמר אנכי מתתי את־משיח יהוה׃
17 ויקנן דוד את־הקינה הזאת על־שאול
18 ועל־יהונתן בנו׃ ויאמר ללמד בני־יהודה קשת הנה
19 כתובה על־ספר הישר׃ הצבי ישראל על־במותיך
כ חלל איך נפלו גבורים׃ אל־תגידו בגת אל־תבשרו
בחוצת אשקלון פן־תשמחנה בנות פלשתים פן־
21 תעלזנה בנות הערלים׃ הרי בגלבע אל־טל ואל־
מטר עליכם ושדי תרומות כי שם נגעל מגן גבורים
22 מגן שאול בלי משיח בשמן׃ מדם חללים מחלב
גבורים קשת יהונתן לא נשוג אחור וחרב שאול לא
23 תשוב ריקם׃ שאול ויהונתן הנאהבים והנעימם
בחייהם ובמותם לא נפרדו מנשרים קלו מאריות
24 גברו׃ בנות ישראל אל־שאול בכינה המלבשכם
כה שני עם־עדנים המעלה עדי זהב על לבושכן׃ איך
נפלו גברים בתוך המלחמה יהונתן על־במותיך חלל׃
26 צר־לי עליך אחי יהונתן נעמת לי מאד נפלאתה
אהבתך

τὸν θρῆνον.

ו' פתוחה.

נון בחירק

בבגדיו קרי

Mat. 2, 18. Elegantissimum hoc carmen funebre magni æstimatum ab omnibus, & memoriæ proditum quoque est ab auctore libri, qui *Sepher Iaschar*, h. e *liber recti* dictus fuit ✠. 18.

✠. 18. *m*) *iussit etiam, vt filii Iudæ docerentur tractare arma & arcum*, pro salute populi. coll. 1 Sam. 31, 3. c. 13, 19. seqq. *n*) Gen. 49, 8. 9. *o*) vid. not. Ios. 10, 13.

יתיר י'

✠. 19. *p*) S. *caprea*, vt c. 2, 18. Deut. 12, 15. 22. al. *decus illud* Israelis Ier. 3, 19. Dan. 11, 16. *q*) *super excelsis tuis* ✠. 25. Ier. 17, 3. np. montis Gilboæ ✠. 21. Dauid hoc suum lamentum eleganter ex abrupto exorditur, ita, vt oculos suos intentos habeat & in personas, quæ ceciderant, & in locum, in quo occubuerant, nullam tn. vel loci l. personarum faciens mentionem, quia vtrumque iis notissimum erat, coram quibus lamentum hoc instituebatur. Simile Ioh 20, 15. & Ps. 87, 1. *Vitringa* Obs. S. Lib. 1. p. m. 159. seqq. ✠. 20. *r*) Mich 1, 10. *s*) 1 Sam. 31, 9. *t*) Iud. 14, 3. ✠. 21. *u* o *montes* Gilboæ, si iussom & in mea potestate hoc esset, optarim &c. cf. Iob. 3, 3. seqq Rom 9, 3 Gal 4, 15. *x*) ✠. 6. Nah. 1, 6. *y*) ὁ. μὴ καταβάτω, quod in textu eleganter per lamenta & suspiria absorbetur. *z*) & *agri oblationum*, Num. 15, 19. 20. sc. frugiferi. Ez. 17, 5. *a*) *pollutus* aut *fastidiose repulsus est*. Leu. 26, 11. 15 30 *b*) ac si *non vt esset fuisset* Saul. 1 Sam. 10, 1. al ad clypeum coll. Es. 21, 5. ✠. 22. *c*) *non vertit se retro* Ps. 44. 9. ✠. 23 *d*) Extra caussam Dauidis verissimū hoc fuisse discimus ex 1 Sam. 20, 2 S. *e*) Ier. 4, 13. Hab. 1, 8. quæ maxima gaudent in volando celeritate, præsertim cum in prædam ruunt. *Bochart* Hieroz. *f*) c. 17, 10. Iud. 14, 18. Prou. 30, 30. ✠. 24. *g* Prou 31, 21. *h* Ps 49, 18. ✠. 25. *i*) ✠. 19. ✠ 26. *k* c. 24, 14. *l*) non vulgaris, sed singularis *plane & admirabilis mihi fuit* amor tuus cf. Ios. 6, 17.

הא' בפתח

i) S. *contra me*. Dan 8, 25. al. *iuxta me*. Gen. 18, 8. ὁ. ἐπάνω μου. Luc. 4, 39. *k*) ✠. 10. 16. Iud. 9, 54. *l*) *nam me id tenentem detinuit*. Iob. 17, 9. al. *corripuit me*, Es. 13. 14. 15. *m*) *ocellata chlamys*, quæ sc. Regi conueniebat, & telum retinere potuit, ob crassitiem duritiemque operis (1) cf. Ps. 45, 14. Kimchio *morbus*, Ion. & Raschi *tremor*, Talmud. *spasmus*, Syr. *caligines*. sic ὁ. σκότος δεινόν. Caet Lex. *vertigo*, confusio lucis & tenebrarum. *De lorica*, aut simili armatura S. Comm. p. 9. *n*) q. d. *nam omnis duratio animæ meæ* adhuc est *in me*, qui tamen lethali vulnere saucius sum Iob. 27, 3. cf. Ps. 104, 33.

✠. 10. *o*) ✠. 9. Ier. 20, 17 vt doloribus eum liberarem. *p*) *diadema* Ex. 39, 30. 2 Reg. 11, 12. *q*) & *armillam* (1) Num. 31, 50. Es. 3. 20.

✠. 11. *r*) vid ✠. 2. c. 13. 31 LXX. vt Matt. 26, 65.

✠. 12. *s*) c. 3, 31. *t*) 1 Sam. 31, 13.

✠. 13. *u*) 1 Sam. 30, 13. *x*) vid. ✠. 2. qui forte proselytus factus. M. 1.

✠. 14. *y*) 1 Sam. 24, 7. Ps. 105, 15. *z*) Iud. 20, 21. 1 Sam. 26. 9. quod nefas esse non nesciebat, cum inter Israelitas ageret, nec hostis esset, & Dauidis gratiam consecuturum se scelere commisso existimaret. *a*) 1 Sam. 10, 1. 1 Reg 1, 34.

✠. 15. *b*) iusto ac breui processu vtus. cf. c. 4, 10 *c*) Gen. 19, 9. *d*) Iud. 6, 21. *e*) Dauid eum iuste interfici iussit, regicidam ex propria confessione, quæ malam ipsius mentem prodebat, &, vt bene obseruat *Abarb.* ne homines leue indicarent crimen Regis cædem.

✠. 16. *f* Leu. 20, 9. Ios. 2, 19. Iud 9, 24. 1 Reg. 2, 37. *g*) Prou. 6, 2. Iob. 15, 5. 6. *h*. Num. 35. 30. Es. 3, 9. *i*) ✠. 16. 1 Sam. 14, 13.

✠. 17. *k*) *Lamentatus est* c. 3, 33. Ier. 9, 16. 2 Par 35, 25. 2. ἐθρήνησε. Mat. 11, 17. *l*) *lamentum* Ez. 19, 1 ὁ. τὸν

✠. 14. ידך *Mun.* pro *Meth* 2. 6 7. 11. 12 14. 16. 20 21 22. 23. sic se. 5. ✠. 21. כי per *Makk* 3 5. ✠. 22. במחב *Chet* per *Segol* 1. 2. 3. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15 16. 19. 21. 22. 23. נסוג per *Samech* scribunt 1. 3. contra *Mas.* & *M. I.* Notat tamen 3. in marg. ובס' ספרים אחרים כתוב נשוג בשין ומס־ת עליו לית כתיב בשין *In aliis codicibus scribitur per Sin, cum ac'k Ela Masora: Nullibi, nisi hic, scribitur per Sin.* ✠. 24. המלבשכן *cum suffixo femin.* 3. sic se. 1. 5. ✠ 25. גברים *sic def* Et. 6. 7. 8. 9. 22. 22. & *sic correctum in* 3. *sec.* ✠ *Mas.* 3. & *impress.* alii *plene*.

✠. 16. לי *sine Dag.* 2 7. 8. 22. נפלאתה *Aleph per Ka* 2. 1. 3. 5. 8. 9. 14. 16. 19. 20. 23. at נפלאתה correxit 5. vtrique contra *M. I.* & notam marg. 2. 3. 7. 17. 18. & Bar.

27 אהבתך לי מאהבת נשים: איך נפלו גבורים ויאבדו
כלי מלחמה:

Cap. II.

ב ויהי אחרי־כן וישאל דוד ביהוה לאמר האעלה באחת
ערי יהודה ויאמר יהוה אליו עלה ויאמר דוד אנה אעלה
2 ויאמר חברנה: ויעל שם דוד וגם שתי נשיו אחינעם
3 היזרעלית ואביגיל אשת נבל הכרמלי: ואנשיו אשר־
4 עמו העלה דוד איש וביתו וישבו בערי חברון: ויבאו
אנשי יהודה וימשחו־שם את־דוד למלך על־בית יהודה
ויגדו לדוד לאמר אנשי יביש גלעד אשר קברו את־
שאול:
ה וישלח דוד מלאכים אל־אנשי יביש גלעד ויאמר אליהם
ברכים אתם ליהוה אשר עשיתם החסד הזה עם־
6 אדניכם עם־שאול ותקברו אתו: ועתה יעש־יהוה
עמכם חסד ואמת וגם אנכי אעשה אתכם הטובה
7 הזאת אשר עשיתם הדבר הזה: ועתה תחזקנה ידיכם
והיו לבני־חיל כי־מת אדניכם שאול וגם אתי משחו
8 בית־יהודה למלך עליהם: ואבנר בן־נר
שר־צבא אשר לשאול לקח את־איש־בשת בן־שאול
9 ויעברהו מחנים: וימלכהו אל־הגלעד ואל־האשורי
ואל־יזרעאל ועל־אפרים ועל־בנימן ועל־ישראל כלה:
י בן־ארבעים שנה איש־בשת בן־שאול
במלכו על־ישראל ושתים שנים מלך אך בית יהודה
11 היו אחרי דוד: ויהי מספר הימים אשר היה דוד מלך
בחברון על־בית יהודה שבע שנים וששה חדשים:
12 ויצא אבנר בן־נר ועבדי איש־בשת בן־שאול
13 ממחנים גבעונה: ויואב בן־צרויה ועבדי דוד יצאו
ויפגשום על־ברכת גבעון יחדו וישבו אלה על־הברכה
14 מזה ואלה על־הברכה מזה: ויאמר אבנר אל־
יואב

m) quam amor erga uxores, quamuis ille summus sit Gen. 2, 24. sicut Ionathan Dauidem magis etiam, quam Parentem suum dilexit. cf. 1 Sam 18, 1.

ỷ. 27. *n*) ỷ. 19. 25. Bene in Rep. gesta & heroica facta Saulis commendat, minus laudabilia silentio præterit, ne maligni animi odiique suspicionem incurreret.

CAP. II, ỷ. 1. *o*) 1 Sam. 30, 7. Iud. 1, 1. sc. ne quid DEo inconsulto faceret, cum de capessendo regno. ad quod dudum designatus & vnctus a Samuele fuerat 1 Sam. 16, 12. seqq. macure cogitaret, ne populus duce ac defensore destitutus esset. *p*) quæ tribus ipsi præ ceteris fauens & addicta erat. cf. ỷ. 4. 10. 1 Sam. 30, 26. *q*) Ios. 10, 13. cap. 14, 14.

ỷ. 3. *r*) 1 Sam. 22, 2. c. 30, 3. *s*) nam ipsa vrbs erat Sacerdotum Ios. 21, 11, seqq. cum iure asyli c. 20, 7.

ỷ. 4. *t*) *denuo vnxerunt* (vt postea reliqui c. 5, 3.) & sic pie confirmarunt primam illam Dauidis vnctionem 1 Sam. 16, 13. cf. 1 Macc. 2, 57. 1 Par. 11, 18. *u*) non vt reliquas tribus excluderent, sed exemplo suo ad præstandum legitimo Regi obsequium inuitarent. cf. ỷ. 7. *x*) *Tunc etiam indicarunt Dauidi*, Gileaditas fuisse, qui non sine maximo periculo suo pie & honeste Saulem cum filiis sepeliuissent. 1 Sam. 31, 11. seqq.

ỷ. 5. *y*) c. 3, 14. commodam occasionem nactus, qua beneuolentiam iis testaretur, & officii eos admoneret. *z*) qui hoc pietatis officium vobis rependat ỷ. 6. 1 Sam. 23, 21. Ps. 115, 15. *a*) de vno Saule potius, vt ỷ. 7. 1 Sam. 26, 16. 1 Reg. 1, 33. quam vt respectus habeatur ad filios. Nempe nomen אדון *semper adsumit suffixa secundæ & tertiæ personæ cum י, & sic* plurali simile est, cum re-vera sit singulare, sic אל, בעל, אחר, על, עד &c. Cf. Gen. 24, 9. 10. 1 Sam. 25, 16.

ỷ. 6. *b*) c. 15, 20. Ps. 25, 10. Ex. 34, 6. *c*) subintell. כ, *secundum bonum hoc*, i. e. *simile*. Schm.

ỷ. 7. *d*) Existimo, Dauidem eos exhortari, vt tanquam cordati viri ipsum Regem agnoscant. S.

ỷ. 8. *e*) *sed*, quo minus reliquæ tribus Iudæ exemplum sequerentur, effecit *Abner*. ỷ. 12. 1 Sam. 14, 50. c. 26. 5. *f*) hominem segnem & regno indignum c. 3. 15. c. 4. 1. qui *Esch-baal* 1 Par. 8, 33. *g*) trans Iordanem, quo tutior ibi esset a Philistæis, & a Dauide. Cf. c. 17. & 1 Sam. 31, 7. *h*) ỷ. 12. 29 munitam vrbem c. 17, 24. seqq. inter Gaditas Ios. 21, 38. vide Gen. 32, 3.

ỷ. 9. *i*) rebelli ausu, contra voluntatem DEi & conscientiæ dictamen. vid. c. 3, 9. *k*) vide Num. 25, 29.

l) i. e. *Aseritæ* Iud. 1, 32. *m*) 1 Sam. 29, 1. 11. *n*) excepto Iuda ỷ. 10. ỷ. 10. *o*) *cum* post mortem Saulis suasu Abneri *regnum arriperet* *p*) c. 15, 13. Ex. 23, 2. 1 Reg. 16. 21. ỷ. 11. *q*) per biennium Ischboseti super Iudam, deinde super vniuersum Israelem c. 5, 1 seqq donec regni sedes Hierosolymam transferretur. S. *r*) c. 5, 5. 1 Reg. 2, 11. 1 Par. 3, 4. ỷ. 12. *s*) qui dux aduersæ factionis quiescere non potuit, sed vltro etiam Dauidem pacis studiosum, & diuina pro se ac regno suo prouidentia fretum, lacessiuit, eum, si posset, regno eiecturus *t* i. e. *milites*. sic ỷ. 13. *u*) ỷ. 13. vid. Ios. 18, 25. ỷ. 13. *x*) ỷ. 13 c. 8, 16. *y*) ỷ 17. c. 18, 2 c 20, 6. *z*) ad defendendos regni terminos & obseruanda hostium molimina. *a*) Ier. 41, 12. ỷ 14. *b*) pugnæ cupidior Ioabum ad decernendum prælio prouocauit.

ỷ. 1. ביהוה *Psik* omittunt 3. 6. 9. 20. 21. ỷ. 7. וגם per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. ỷ. 9. כלה cum adiecto *Kri* כלו 1. 2. 3. ỷ. 10. שנים pro eo habet *Sing.* שנה 1. & in marg. 6. 9.

יואב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו ויאמר יואב
טו יקמו׃ ויקמו ויעברו במספר שנים עשר לבנימן
ולאיש־בשת בן־שאול ושנים עשר מעבדי
16 דוד׃ ויחזקו איש׀ בראש רעהו וחרבו בצד רעהו
ויפלו יחדו ויקרא למקום ההוא חלקת הצרים אשר
17 בגבעון׃ ותהי המלחמה קשה עד־מאד ביום ההוא
18 וינגף אבנר ואנשי ישראל לפני עבדי דוד׃ ויהיו שם
שלשה בני צרויה יואב ואבישי ועשהאל ועשהאל
19 קל ברגליו כאחד הצבים אשר בשדה׃ וירדף עשהאל
אחרי אבנר ולא־נטה ללכת על־הימין ועל־
כ השמאל מאחרי אבנר׃ ויפן אבנר אחריו ויאמר
21 האתה זה עשהאל ויאמר אנכי׃ ויאמר לו אבנר
נטה לך על־ימינך או על־שמאלך ואחז לך אחד
מהנערים וקח־לך את־חלצתו ולא־אבה עשהאל
22 לסור מאחריו׃ ויסף עוד אבנר לאמר אל־עשהאל
סור לך מאחרי למה אככה ארצה ואיך אשא פני אל־
23 יואב אחיך׃ וימאן לסור ויכהו אבנר באחרי החנית
אל־החמש ותצא החנית מאחריו ויפל־שם וימת
תחתו ויהי כל־הבא אל־המקום אשר־נפל שם
24 עשהאל וימת ויעמדו׃ וירדפו יואב ואבישי אחרי
אבנר והשמש באה והמה באו עד־גבעת אמה אשר
כה על־פני־גיח דרך מדבר גבעון׃ ויתקבצו בני־בנימן
אחרי אבנר ויהיו לאגדה אחת ויעמדו על־ראש
26 גבעה אחת׃ ויקרא אבנר אל־יואב ויאמר הלנצח
תאכל חרב הלוא ידעתה כי־מרה תהיה באחרונה
27 ועד־מתי לא־תאמר לעם לשוב מאחרי אחיהם׃ ויאמר
יואב חי האלהים כי לולא דברת כי אז מהבקר נעלה
28 העם איש מאחרי אחיו׃ ויתקע יואב בשופר ויעמדו
כל

quærere iubebat. d) gloriæ cupidior, & nimium ſibi confiſus, ex bona cauſſa Dauidis.

℣. 22. e) Ier. 40, 15. cum pudori mihi ſit, inermem l. leuiter armatum occidere. f) Iud. 8, 28. Iob. 11, 15. g) cuius iram & vindictam timebat.

℣. 23. h) 1 Sam. 28, 23. qua imprudentia tamen aut pertinacia & ſibi & Abnero cauſſa mortis extitit. i) c. 3, 27. 30. k) *Nold.* de Partic. p. 18. *parte poſteriori.* cf. Gen. 16. 12. ſed S. *eiecta poſt tergum haſta.* l) Vulgata Lat. *in inguine* aut *abdomine.* c. 3, 27. c. 4, 6. quocum conuenit Aethiopicum *hyms*.

תחתיו קרי

quod matricem & muliebria ſignificat. Vid. *Iobi Ludolfi.* Lex. Aethiop. col. 31. Schmid. *ad quintam coſtam*, locum periculoſum. m) *in ipſo loco, quo erat.* Ex. 16, 29. n) *qui veniebant* de exercitu Ioabi, quem Aſahel præuene-

פתח באתנח

rat. o) ex dolore & commiſeratione. cf. c. 20, 12.

b) *& ludant ante nos* ſ. *præludant nobis.* q. d. leuem velitationem incipiant, quæ reſpectu iuſtæ pugnæ ſit quaſi luſus. *Schmid.* al. *& ludant* ſ. luſum faciant *coram nobis.* coll c. 6, 5. 16. Prou. 8, 30. c) ne timidior videretur.

℣. 15. d) Ex diſpoſita vtrinque acie ad prælium incipiendum *prodierunt.* e) pari *numero*, confer Deut. 25, 2. Eſ. 40. 26. 1 Par. 23, 31. f) vide v. 12. 13. 17.

℣. 16. g) ne elaberetur. h) mira ſane pertinacia, an fortitudine. i) *ideo vocatum eſt* Iud. 15, 17. ſc. *nomen* Gen. 1, 5. k) *pars agri* c. 14, 30. Ier. 12. 10. l) *acierum*, acutorum gladiorum. vide notam Ioſ. 5, 2. At *Schmid.* cum Kimchio aliisque, *petrarum*, a viris *petrarum inſtar immobilibus* atque inuictis. ſic cf. c. 22, 33. Eſ. 44, 8. &c.

℣. 17. m) 1 Sam. 14, 52. n) 1 Sam. 4, 2.

℣. 18. o) *Fuerunt a. ibi* in exercitu Dauidis. p) quæ ſoror erat Dauidis 1 Par. 2, 16. q) vid. v. 13. r) 1 Sam. 26, 6. s) inter heroas recenſitus c. 23, 24. t) Amos 2, 15. u) *caprearum* ſilueſtrium. c. 1, 19. Deut. 14, 5. 1 Par. 12, 8. de quarum mira velocitate vide ſis *Bochartum* Hieroz. P. I.

℣. 19. x) ſuos ſcil. præcurrit, & velocitate pedum adſecutus eſt Abnerum. y) v. 21. Num. 20, 17. z) quærens eum, ſi poſſet occidere. Procul dubio namque nouerat, quod Abner omnis rebellionis contra Dauidem auctor & caput eſſet, quo exſtincto facilius exſtingui poſſit rebellio *Schmidius.*

℣. 20. a) Vir alioqui fortiſſimus & robore exellens. 1 Sam. 26, 15.

℣. 21. b) v. 19. 1 Sam. 14, 7. c) (2) Iud. 14, 19. ὁ. τὴν πανοπλίαν. Luc. 11, 22. Eph. 6, 13. Eum imparem ſibi eſſe exprobrabat, & parem ſibi quæ

℣. 24. p) Iud. 19, 14. q) propr. ſic ſequens *Giach.* ℣. 25. r) *ibi collegerunt ſe* e fuga 1 Sam. 22, 2. s) *in faſciculum*, turmam vnam (4) Ex. 12, 22. Amos 9, 6. t) loco ſc. tuto. ℣. 26. u) quem nunc temeritatis ſuæ pœnitebat. x) *num in perpetuum?* Eſ. 28, 28. ὁ. εἰς νῖκος. 1 Cor. 15, 54 y) *exacerbatus animus* & atrociſſimum bellum. c. 17, 8. 1 Sam. 30, 6. ℣. 27. z) 1 Sam. 20, 3. a) *niſi.* (1 Sam. 25. 34.) *tu dixiſſes*, ſc. quod dixiſti, & me ad pugnam prouocaſſes. v. 14. b) *quod inquam*, tunc ſtatim. 1 Sam. 20, 12. c) Ex. 40, 36. Eſr. 1, 11. ℣. 28. d) *receptui cecinit.* c. 18, 16. c. 20, 22.

℣. 18. ויהיו Per *Makk.* 1. 3. 6. 9. 14. 20. ℣. 24. פני per *Mun.* 1. 2. 3. ſic ſu. 5. ℣. 25. ראש גבעה ſic 1. 2. 3. 5. ſatis bene. ℣. 27. דברת per *Kamez* 2. 3.

כל־העם ולא־ירדפו עוד אחרי ישראל ולא־יספו עוד
29 להלחם : ואבנר ואנשיו הלכו בערבה כל הלילה
ההוא ויעברו את־הירדן וילכו כל־הבתרון ויבאו
ל מחנים : ויואב שב מאחרי אבנר ויקבץ את־כל־העם
ויפקדו מעבדי דוד תשעה־עשר איש ועשהאל :
31 ועבדי דוד הכו מבנימן ובאנשי אבנר שלש־מאות
32 וששים איש מתו : וישאו את־עשהאל ויקברהו בקבר
אביו אשר בית לחם וילכו כל־הלילה יואב ואנשיו
ג ויאר להם בחברון : ותהי המלחמה ארכה בין בית
שאול ובין בית דוד ודוד הלך וחזק ובית שאול הלכים
2 ודלים : וילדו לדוד בנים בחברון
3 ויהי בכורו אמנון לאחינעם היזרעאלית : ומשנהו
כלאב לאביגל אשת נבל הכרמלי והשלשי אבשלום
4 בן־מעכה בת־תלמי מלך גשור : והרביעי אדניה בן־
ה חגית והחמישי שפטיה בן־אביטל : והששי יתרעם
לעגלה אשת דוד אלה ילדו לדוד בחברון :
6 ויהי בהיות המלחמה בין בית שאול ובין בית דוד
7 ואבנר היה מתחזק בבית שאול : ולשאול פלגש
ושמה רצפה בת־איה ויאמר אל־אבנר מדוע באתה
8 אל־פילגש אבי : ויחר לאבנר מאד על־דברי איש־
בשת ויאמר הראש כלב אנכי אשר ליהודה היום
אעשה־חסד עם־בית שאול אביך אל־אחיו ואל־
מרעהו ולא המציתך ביד דוד ותפקד עלי עון האשה
9 היום : כה־יעשה אלהים לאבנר וכה יסיף לו כי כאשר
י נשבע יהוה לדוד כי־כן אעשה־לו : להעביר הממלכה
מבית שאול ולהקים את־כסא דוד על־ישראל ועל־
11 יהודה מדן ועד־באר שבע : ולא־יכל עוד להשיב את־
אבנר דבר מיראתו אתו :

ꝟ. 29. e) vid. v. 12. 26. f) c. 4, 7. conf. Deut. 1, 1. 7. c. 11, 30. g) nomen loci. conf. Cant. 2, 17. h) vid. v. 8.
ꝟ. 30. i) 1 Sam. 20, 18. k) *& inprimis Asahel.* v. 23.
ꝟ. 31. l) v. 13. m) *occiderunt.* c. 13, 30. sc. multo plures.
ꝟ. 32. n) *illuxitque, illustris factus est aer.* Niph. (3) Ps. 76, 5. Iob. 33, 30. confer 1 Sam. 29, 10.
CAP. III, ꝟ. 1. o) Post primum illud acre prælium & qualescunque inducias c. 2, 17. 26. seqq. status belli non plane cessauit, sed satis *longa fuit* contentio de regno totius Israelis, etsi hostili acie non concurrerint. cf. 1 Reg. 14, 30. c. 15, 6. 32. Sic etiam fit in lucta carnis & spiritus, Christi & Antichristi. p) cui regnum erat vindicandum. q) i. e. *magis magisque inualescebat.* Esth. 9, 4. conf. Iud. 4, 24. r) *& tenues fiebant,* atterebantur, & subinde insignia sua decrementa patiebantur. cf. Ier. 39, 10. Iud. 6, 6.
ꝟ. 2. s) sex *filii* ex totidem vxoribus. 1 Par. 3, 1. seqq. & sic non regnum tantum, sed familia quoque Dauidis aucta est. t) qui & *Aminon* dictus. c. 13, 1. 20. u) 1 Sam. 25, 43.
ꝟ. 3. x) *Secundus autem ab eo natiuitate erat.* vid. 1 Sam. 8, 2. y) qui *Daniel* 1 Par. 3, 1. z) c. 2, 2. 1 Sam. 25, 39. c. 30, 5. a) de quo multa c. 13. & seqq. Alius fuit huius nominis e Gibea, de quo 1 Reg. 15, 2. *Vriel* dictus 2 Par. 13, 2. b) alia 1 Reg. 15, 2. Nomen vrbis sinfra c. 10, 6. c) c. 13, 13. alius Ios. 5, 14. d) Populus fuit Syriæ c. 15, 8. ad septentrionem agrorum tribus Manasse, ad ortum Iordanis vid. not. Deut. 3, 14. Ios. 12, 5. c. 13, 13. Alii *Geschurai* sunt meridionales. 1 Sam. 27, 8. coll Ios. 13, 2.
ꝟ. 4. e) Salomonis æmulus. 1 Reg. 1, 5. seqq. f) 1 Par. 3, 3.
ꝟ. 5. g) quæ & ipsa fuit *vxor Dauidis,* non minus, quam prius enumeratæ.
ꝟ. 6. h) vt versu 1. iam dictum. i) *obfirmauit* vel *confirmauit se* omnibus viribus pro domo Saulis, idque strenue egit, vt regnum eorum stabiliret. cf. 1 Sam. 4, 9. 1 Par. 11, 10. 2 Par. 13, 7. 8. donec dissidium inter ipsum & Ischbosethum exortum est, vt CAP. III sequentia dicunt.
ꝟ. 7. k) *Saul* וילדו קרי *enim,* cum in viuis esset, *habebat pellicem* לאביגיל ק' f. secundariam vxorem c. 15, 16. l) c. 21, 8. 10. 11. m) *rem habuisti* Gen. 6, 4. n) cum regiæ vxores & concubinæ sint inuiolabiles, neque id facinus extra suspicionem adfectati regni. *Schm.* Cf. 1 Reg 2, 22.
ꝟ. 8. o) Gen. 4, 5. tantum abest, vt ille delictum suum agnouisset aut deprecatus esset. p) indignabundus, & potentia sua superbus. q) *an caput canis,* i. e. *homo nullius pretii,* sec. Rabb. *canibus præfectus.* sed cf. 2 Reg. 6, 25. & infra cap. 9, 8. 1 Sam. 17, 43. c. 24, 15. r) *qui ad tribum Iudæ pertineat?* q. d. certissime ita mecum agis, ac si essem homo non maioris pretii, quam est caput canis, & qs. sim infensissimus hostis tuus, quales sunt, qui de tribu Iudæ; cum tamen longe aliud de te & domo tua meruerim. *Schm.* s) adhuc *hodie.* t) quam non deberem. u) *erga.* 1 Reg. 14, 13. x) Gen. 26. 26. y) *nec,* quod dudum potuissem, *te tradidi.* Leu. 9, 12. 13. Zach. 11, 6. z) *& tu visitas in me,* & eq. crimen mihi imputas. cf. Ex. 20, 5. a) *iniquitatem* commissam in illa *muliercula.* cf. Num. 18, 1. Non negat, sed extenuat factum.
ꝟ. 9. b) v. 35. Ruth. 1. 17. 1 Sam. 14, 44. c) v. 18. c. 5, 2. Dudum vero id sciuerat; sed non facturus ita fuisset, nisi iniusta ira & vindictæ cupiditate fuisset accensus. *Schmid.* d) *sic inquam.* c. 2, 27. ꝟ. 10. e) *vt transferam* regnum. Num. 27, 7. Esth. 8, 2. f) i. e. super vniuersum populum c. 17, 11. Deut. 34, 1. 1 Reg. 11, 29. 30. Iud. 20, 1. ꝟ. 11. g) Deut. 8, 6. nouerat enim viri potentiam & audaciam, confer infra v. 39.

ꝟ. 30. ויפקדו *Kadma* super *Vau* figunt 7. & Eer. CAP. III, 2. ויולדו Sic in textu & legunt & scribunt 6. 9. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Mas. impr.* היזרעאלת *defect.* correctum in 1. 2. sec. suam *Mas.* sed contra *impressam.* ꝟ. 3. לאביגיל ita cum *Iod* in textu scribit 1. ꝟ. 8. אנכי *milel* requirit accentum *Mas. impr.* ad Gen. 3, 10. atque iccirco 1. 2. *Sarka* (vt solent in penacutis) geminant, nullum habentes *Metheg,* etsi hoc reperiatur in ceteris libris.

תחתיו קרי

12 וישלח אבנר מלאכים אל־דוד תחתו לאמר למי־
ארץ לאמר כרתה בריתך אתי והנה ידי עמך להסב
13 אליך את־כל־ישראל׃ ויאמר טוב אני אכרת אתך
ברית אך דבר אחד אנכי שאל מאתך לאמר לא־
תראה את־פני כי אם־לפני הביאך את מיכל בת־
14 שאול בבואך לראות את־פני׃ וישלח
דוד מלאכים אל־איש־בשת בן־שאול לאמר תנה
את־אשתי את־מיכל אשר ארשתי לי במאה ערלות
פלשתים׃ וישלח איש בשת ויקחה מעם איש מעם טו
16 פלטיאל בן־לוש׃ וילך אתה אישה הלוך ובכה
אחריה עד־בחרים ויאמר אליו אבנר לך שוב
וישב׃

ליש קרי

17 ודבר־אבנר היה עם־זקני ישראל לאמר גם־תמול גם־
18 שלשם הייתם מבקשים את־דוד למלך עליכם׃ ועתה
עשו כי יהוה אמר אל־דוד לאמר ביד דוד עבדי הושיע
את־עמי ישראל מיד פלשתים ומיד כל־איביהם׃
19 וידבר גם־אבנר באזני בנימן וילך גם־אבנר לדבר
באזני דוד בחברון את כל־אשר־טוב בעיני ישראל
ובעיני כל־בית בנימן׃ ויבא אבנר אל־דוד חברון ואתו כ
עשרים אנשים ויעש דוד לאבנר ולאנשים אשר־אתו
21 משתה׃ ויאמר אבנר אל־דוד אקומה ואלכה
ואקבצה אל־אדני המלך את־כל־ישראל ויכרתו
אתך ברית ומלכת בכל אשר־תאוה נפשך וישלח דוד
22 את־אבנר וילך בשלום׃ והנה עבדי דוד ויואב בא
מהגדוד ושלל רב עמם הביאו ואבנר איננו עם־דוד
23 בחברון כי שלחו וילך בשלום׃ ויואב וכל־הצבא
אשר־אתו באו ויגדו ליואב לאמר בא־אבנר בן־נר
24 אל־המלך וישלחהו וילך בשלום׃ ויבא יואב אל־
המלך

℣. 12. *h) nuncios* v. 14. c. 2, 5. *i) loco sui*. Leu. 16, 32. h. e. occulte rem egit cum Dauide per alios, ne quid Ischbosethus resciceret. *S. k) cuius* 1 Sam. 30, 13. est terra? tua vtique propter diuinam illam vnctionem, quod nunc demum agnosco. cf. not. v. 9. *l) & vt porro dicerent* ipsius nomine nuncii, si comiter eos Dauid susciperet, & praeteritorum veniam Abnero promitteret. *m)* 1 Sam. 11, 1. *n)* 1 Sam 22, 17. *o)* 1 Par. 12, 23. *s.* ἐπιστρέψαι πρός σε. Luc. 1, 16.

℣. 13. *p) bene!* 1 Sam. 20, 7. 1 Reg. 2, 18. *q)* Gen. 43, 3. *r) nisi* Gen. 28, 17. *s) prius adduxeris*. Schin. q. d. *in respectu eius* quando adducis. Vel: non videbis faciem meam, *quod si* 1 Sam. 14, 39. id postulas; priusquam restitui feceris. cf. v. 35. 1 Sam. 9, 15. aut cum Kimchio: *sed ante omnia fiat, vt restituas* = לפני כל דבר יהיה הביאך &c.

℣. 14. *t) misit etiam* cum hoc inter eos transactum esset. *u)* v. 12. c. 11, 4. *x)* quam nunquam repudiavi Deut. 24, 1. 4. *y)* 1 Sam. 14, 49. c. 18, 20. *z) dessponsaui* Deut. 20, 7. *a)* ex pacto Saulis 1 Sam. 18, 25. etsi 200. ex abundanti persolueret v. 27. Sic etiam gentem inter Habessinos & Zingitanos, quae hostium absciderit virilia, eaque pro dote vxoribus assignauerit, *Alcamus* memorat ap. *Bochart.* Hieroz. P. 2. libr. 1. c. 19. p. 120.

℣. 15. *b)* facile ab Abnero adid persuasus, cum praesertim non iniqua esset postulatio. *c) & recepit eam a marito*, per ipsum Abnerum v. 16. *d) qui Palti* 1 Sam. 25, 44.

℣. 16. *e)* In tribu Beniamin. c. 16, 5. c. 19, 17. *f) vbi cum diceret ad ipsum* Abner, non sine indignatione.

℣. 17. *g)* Inter haec etiam *locutus est Abner*. *h) & heri & nudius tertius*, i. e. iam dudum antea. c. 5, 1. 1 Sam. 4, 7.

℣. 18. *i)* vid. v. 9. *k) saluando saluabo*. vid. not. Leu. 6, 7. *l)* 1 Sam. 9, 16. quod frustra adhuc de Saule aut eius familia exspectamus, postquam ille reiectus, Dauid autem diuina voluntate vnctus est.

℣. 19. *m)* inprimis etiam hoc dixit & persuasit *Beniaminitis*, quos prae ceteris domui Saulis fauere sciebat. 1 Par. 12, 29.

℣. 20. *n)* Gen. 26, 30. postquam negotiũ regni transactum erat.

℣. 21. *o)* peracto conuiuio, quo cum suis adeo humaniter a Dauide exceptus erat *p)* 1 Sam. 2, 16. 1 Reg. 11, 37. *q) bona cum pace* & gratia Regis, vt rem perficeret. v. 23. 24. Gen. 26, 29. 31.

℣. 22. *r) Ecce autem interea serui* s. milites Dauidis. c. 2, 13. *s) a turma* s. expeditione, qua eriuerant, vt hostibus nocerent. cf. c. 4, 2. Alii *a turma hostium*, quae in regnum Iudae irruptionem fecisset. cf. 1 Sam. 30, 8. 15. *t)* Num. 31, 11. ὁ. σκῦλα. Luc. 11, 22.

℣. 24. *u)* Abnero iam dudum infensus, v. 17. forte etiam timens, ne ipse posteriori loco apud Regem haberetur, si Abneri conatus succederet. cf. c. 19, 14. c. 20, 10.

℣. 17. Versum hunc cum praecedenti sine interposito *spatio* connectunt omnes, praeter 17. 18. & *Ber.* ℣. 21. אקומה *Psik* omittunt 2. 5. בכל אשר־תאוה ita 1. 2. 3. & sic fn. 5. ℣. 23. בא per *Munach* loco *Makk.* 1. 2. 3.

℣. 17.

המלך ויאמר מה עשיתה הנה־בא אבנר אליך למה־
זה שלחתו וילך הלוך׃ ידעת את־אבנר בן־נר כי כה
לפתתך בא ולדעת את־מוצאך ואת־מבואך ולדעת מובאך קרי
26 את כל־אשר אתה עשה׃ ויצא יואב מעם דוד וישלח
מלאכים אחרי אבנר וישבו אתו מבור הסרה ודוד לא
27 ידע׃ וישב אבנר חברון ויטהו יואב אל־תוך השער
לדבר אתו בשלי ויכהו שם החמש וימת בדם עשהאל
28 אחיו׃ וישמע דוד מאחרי כן ויאמר נקי אנכי
וממלכתי מעם יהוה עד־עולם מדמי אבנר בן־נר׃
29 יחלו על־ראש יואב ואל כל־בית אביו ואל־יכרת
מבית יואב זב ומצרע ומחזיק בפלך ונפל בחרב
וחסר־לחם׃ ויואב ואבישי אחיו הרגו לאבנר על ל
אשר המית את־עשהאל אחיהם בגבעון במלחמה׃
31 ויאמר דוד אל־יואב ואל־כל־העם
אשר־אתו קרעו בגדיכם וחגרו שקים וספדו לפני
32 אבנר והמלך דוד הלך אחרי המטה׃ ויקברו את־
אבנר בחברון וישא המלך את־קולו ויבך אל־קבר
33 אבנר ויבכו כל־העם׃ ויקנן המלך אל־
34 אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר׃ ידך לא־אסרות
ורגליך לא־לנחשתים הגשו כנפול לפני בני־עולה
נפלת ויספו כל־העם לבכות עליו׃ ויבא כל־העם לה
להברות את־דוד לחם בעוד היום וישבע דוד לאמר
כה יעשה־לי אלהים וכה יסיף כי אם־לפני בוא־השמש
36 אטעם־לחם או כל־מאומה׃ וכל־העם הכירו וייטב
בעיניהם ככל אשר עשה המלך בעיני כל־העם טוב׃
37 וידעו כל־העם וכל־ישראל ביום ההוא כי לא היתה
מהמלך להמית את־אבנר בן־נר׃
38 ויאמר המלך אל־עבדיו הלוא תדעו

x) Regi persuasurus, non bene ita factum esse. Gen. 4, 10. y) c. 19, 43 z) *vt abierit* saluus & incolumis, ac *pro lubitu suo*: occidi ille tanquam hostis debuisset, vel saltem nunc ex itinere retrahendus, & vt explorator in vincula coniiciendus est.

℣. 25. a) *nostiac* Abnerum & eius animum? subint. ה vt 1 Sam. 21, 16. vel: *Tu nosti* ex illis, quæ huc vsque fecit c. 2, 8. seqq. b) *ad pelliciendum te.* Iud. 14, 15. 1 Reg. 22, 21. c) Deut. 28, 6. d) Ez. 43, 11.

℣. 26. e) cum talia Regi persuadere non posset. f) *&*, communicato cum Abischaio fratre consilio v. 30. *misit* fraudulenter & nomine Regis, qui tamen nihil quidquam de ea re sciebat. v. 26. g) nomen loci.

℣. 27. h) comiter exceptum *diuertit*, *abduxit* Ioabus a via c. 6, 10. Num 22, 23. i) forte, qs. Rex ibi esset. coll. c. 18, 23. c. 19, 9. k) *securius, in omni securitate.* (1) Rad. שלה *securus, tranquillus fuit.* cf. c. 6, 7. 2 Reg. 4, 28. ὁ. ἐνεδρεύων. Luc. 11, 54. Act. 23, 21. l) *atque ita percussit eum ibi* contra omne ius & æquum. cf. c. 20, 10. 1 Reg. 2, 5. 31. m) Ion. *in latere femoris eius.* vid. c. 2, 23. n) v. 30. c. 2, 22. 23.

℣. 28. o) postquam nefaria cædes iam facta erat. p) vehementer indoluit *& dixit.* q) c. 14, 9. ὁ. ἀθῷός εἰμι ἐγώ. Matth. 27, 24.

℣. 29. r) *maneant* Ier. 23, 19. Hos. 11, 6. Gusset. *pariant* illi sanguines varias pœnas & supplicia. sic cf. Mich. 4, 10. s) c. 1, 16. Ps. 7, 17. t) scil. quæ consensit, vt Abisai v. 30. u) i. e. nunquam fiat, vt non sit aliquis. vid. Ios. 9, 23. x) immundo *fluxu laborans.* Leu. 15, 2. ὁ. γονορρυής. y) Num. 12, 10. Deut. 24, 8. 9. z) *&* ex infirmitate *tenens* s. *prehendens scipionem*, c. 2, 16. Sed Vulg. *tenens fusum*, vt Prou. 31, 19. Sic Ar. *qui pilos nent.* a) c. 1, 12. b) Prou. 12, 9. Es. 51, 14.

℣. 30. c) *Ioab manu, Abisai* consensu & auxilio. Grot. d) v. 27. c. 2, 23. e) adeoque sine culpa, qua Ioab *in pace.* 1 Reg. 2, 5.

℣. 31. f) vt suum testaretur dolorem & innocentiam, eumque ad pœnitentiam prouocaret. g) c. 1, 11. Gen. 37, 29. h) 1 Reg. 20, 32. Es. 3, 24. i) c. 1, 12. ὁ. κόπτεσθε. Luc. 23, 27. k) ante feretrum eundo.

℣. 32. l) cf. Ioh. 11, 35. m) c. 4, 12.

℣. 33. n) c. 1, 17. ὁ. ἐθρήνησεν. Luc. 23, 27. o) Ion. *an sicut moriuntur impii*, quâ scil. propter impietatem suam moriuntur At S. *sicut stultus aliquis*, qui se passus sit a Ioabo ex itinere retrahi, & in porta non cauerit sibi? minime! credidit enim Ioabo, vt bono viro, a quo dum occisus est, mortuus est, sicut qui cadit coram filiis Belial.

℣. 34. p) Iud. 16, 21. ὁ. ἐν πέδαις. Marc. 5, 4. Luc. 8, 29. q) *immissi sunt* a victore tuo. r) c. 7, 10. ℣. 35. s) *vt cibum sumere facerent* Dauidem, vel *ei persuaderent*. c. 12, 17. c. 13, 5. 6. 7. t) v. 9. u) cf. v. 13. ℣. 36. x) Iud. 18, 3. add. Ar. ex v. 37. *innoxium esse Dauidem a sanguine Abneri.*

℣. 25. ולדעה Per *Rbhia* 3. 5. & cum *Paschta* simul 2. ℣. 27. אל־החמש ita cum præmissa *Particula* אל 3. & in marg. 6. 9. ℣. 28. ויאמר per *Rbhia* 2. 3. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. ℣. 31. *Spatium* præmittunt omnes, præter 12. 17. 18. 23. & *Ber.* ℣. 32. ויבך sic per geminatum *Paschta* 1. 3. 5. 6. 9. 20. 22. secundum regulam; at per simplex ceteri. ℣. 33. ויקונן *plene* scribunt 1. 2. & sic fu. 3. sec. *Mas.* 1. 2. ℣. 34. ידיך ita cum *Iod plurali* 1. 3. 5. 6. 9. 13. 14. 19. 20. 23. fu. 2. *Psik* vero adiiciunt 3. 6. 9. 14. 20. לא אסרות sic per *Munach* 1. 2. 6. 9. 11. 14. 20. 21. ℣. 35. להברות Ita velut *Kri* habent quidem in marg. 6. 9. 10. 19. 20. at in textu scribunt להכרות per *Caph*, sec. *Mas.* 1. 5. & *D. Kimchium* sub rad. כרה. Idemque probatur in *M. I.* ex *Talmudistis* & *R. Menachem b. Saruk* ac *R. Iehuda*. Sed auctor *M. I.* & *R. Ionah* negant, se in vllo codice vel biblico vel masorethico hanc variationem reperisse.

39 כִּי־שַׂר וְגָדוֹל נָפַל הַיּוֹם הַזֶּה בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְאָנֹכִי הַיּוֹם רַךְ
וּמָשׁוּחַ מֶלֶךְ וְהָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּנֵי צְרוּיָה קָשִׁים מִמֶּנִּי
יְשַׁלֵּם יְהוָה לְעֹשֵׂה הָרָעָה כְּרָעָתוֹ׃

Iuuandum Ischboschecum inidoneus & ineptus. cf. *Kimchi* h.l. *s*) c. 13, 30. 2 Sam. 4, 19.

Cap. IV. ד וַיִּשְׁמַע בֶּן־שָׁאוּל כִּי מֵת אַבְנֵר בְּחֶבְרוֹן
2 וַיִּרְפּוּ יָדָיו וְכָל־יִשְׂרָאֵל נִבְהָלוּ׃ וּשְׁנֵי אֲנָשִׁים שָׂרֵי־
גְדוּדִים הָיוּ בֶן־שָׁאוּל שֵׁם הָאֶחָד בַּעֲנָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִי רֵכָב
בְּנֵי רִמּוֹן הַבְּאֶרֹתִי מִבְּנֵי בִנְיָמִן כִּי גַּם־בְּאֵרוֹת תֵּחָשֵׁב
3 עַל־בִּנְיָמִן׃ וַיִּבְרְחוּ הַבְּאֵרֹתִים גִּתָּיְמָה וַיִּהְיוּ־שָׁם גָּרִים
4 עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וְלִיהוֹנָתָן בֶּן־שָׁאוּל בֵּן
נְכֵה רַגְלָיִם בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים הָיָה בְּבֹא שְׁמֻעַת שָׁאוּל
וִיהוֹנָתָן מִיִּזְרְעֶאל וַתִּשָּׂאֵהוּ אֹמַנְתּוֹ וַתָּנֹס וַיְהִי בְּחָפְזָהּ
ה לָנוּס וַיִּפֹּל וַיִּפָּסֵחַ וּשְׁמוֹ מְפִיבֹשֶׁת׃ וַיֵּלְכוּ בְּנֵי־רִמּוֹן
הַבְּאֵרֹתִי רֵכָב וּבַעֲנָה וַיָּבֹאוּ כְּחֹם הַיּוֹם אֶל־בֵּית אִישׁ
6 בֹּשֶׁת וְהוּא שֹׁכֵב אֵת מִשְׁכַּב הַצָּהֳרָיִם׃ וְהֵנָּה בָּאוּ עַד־
תּוֹךְ הַבַּיִת לֹקְחֵי חִטִּים וַיַּכֻּהוּ אֶל־הַחֹמֶשׁ וְרֵכָב וּבַעֲנָה
7 אָחִיו נִמְלָטוּ׃ וַיָּבֹאוּ הַבַּיִת וְהוּא־שֹׁכֵב עַל־מִטָּתוֹ בַּחֲדַר
מִשְׁכָּבוֹ וַיַּכֻּהוּ וַיְמִתֻהוּ וַיָּסִירוּ אֶת־רֹאשׁוֹ וַיִּקְחוּ אֶת־
8 רֹאשׁוֹ וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ הָעֲרָבָה כָּל־הַלָּיְלָה׃ וַיָּבִאוּ אֶת־
רֹאשׁ אִישׁ־בֹּשֶׁת אֶל־דָּוִד חֶבְרוֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ
הִנֵּה־רֹאשׁ אִישׁ־בֹּשֶׁת בֶּן־שָׁאוּל אֹיִבְךָ אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ אֶת־
נַפְשֶׁךָ וַיִּתֵּן יְהוָה לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נְקָמוֹת הַיּוֹם הַזֶּה
9 מִשָּׁאוּל וּמִזַּרְעוֹ׃ וַיַּעַן דָּוִד אֶת־רֵכָב וְאֶת־בַּעֲנָה אָחִיו
בְּנֵי רִמּוֹן הַבְּאֵרֹתִי וַיֹּאמֶר לָהֶם חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה
י אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה׃ כִּי הַמַּגִּיד לִי לֵאמֹר הִנֵּה־מֵת
שָׁאוּל וְהוּא־הָיָה כִמְבַשֵּׂר בְּעֵינָיו וָאֹחֲזָה בוֹ וָאֶהְרְגֵהוּ
11 בְּצִקְלָג אֲשֶׁר לְתִתִּי־לוֹ בְּשֹׂרָה׃ אַף כִּי־אֲנָשִׁים רְשָׁעִים
הָרְגוּ אֶת־אִישׁ־צַדִּיק בְּבֵיתוֹ עַל־מִשְׁכָּבוֹ וְעַתָּה הֲלוֹא
אֲבַקֵּשׁ אֶת־דָּמוֹ מִיֶּדְכֶם וּבִעַרְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ׃

וַיְצַו

t) de occiso Saule &c. 1 Sam. 31, 6. 7. *u*) 1 Sam. 19, 1. 11. *x*) Ez. 12, 7. *y*) *nutrix*. (2) Ruth. 4, 16. *z*) *in festinatione eius*. (6) 2 Reg. 7, 15. *a*) *vt claudus fieres*. cf. c. 5, 6. 8. c. 19, 27. 1 Reg. 28, 21. *b*) c. 9, 6. c. 19, 25. Alius c. 21, 8. filius ipsius Saulis. ℣. 5. *c*) Gen. 18, 2. ὁ, ἐν τῷ καύματι τῆς ἡμέρας. Mat. 20, 12. Apoc. 7, 16. *d*) *cum ipse* more suo (& Regum sec. *Ion.*) in frigidiori conclaui ad leuandum æstum meridiei cubaret; quod adhuc vsitatum in regionibus calidioribus. S. ℣. 6. *e*) *isthuc autem*. c. 5, 6. 2 Reg. 4, 35. *f*) qs. *accepturi triticum* pro militibus suis, qui Regis annona alebantur. S. *g*) Dum alii occupati erant frumento mensurando aut ferendo, nec quid isti agerent, obseruabant. *h*) c. 3, 27. ℣. 7. *i*) *Intrarunt inquam*. vid. v. 5. 6. Sic sæpe Hebræi præcedentia repetunt, vt noui quid addatur, vt h.l. resciffio & ablatio capitis. cf. c. 6, 3. 4. &c. *k*) c. 16, 9 *l*) quam celerrime poterant; gratiam apud Dauidem inituri, qui Abneri conatus tam beneuole excepisset. ℣. 8. *m*) 1 Sam. 23, 15. Ps. 54, 5. *n*) SS. Dei nomen & prouidentiam sceleri suo prætexunt nequissimi homines, & insigne a Dauide præmium, gratiam & honorem sibi promittunt. *o*) Ps. 18, 48. ℣. 9. *p*) longe aliter, quam ipsi putabant. *q*) 1 Sam. 20, 3. *r*) 1 Sam. 14, 45. ℣. 10 *s*) *quod, quantum ad annunciantem*. Subiectum prædicationis sæpe diuisim a prædicato suo ponitur. cf. Gen. 24, 27. c. 49, 8. &c *t*) 1 Sam. 4, 17 *u*) c. 1, 2. non sine specie aliqua, vt pote iussus ab ipso Saule. *x*) c. 1, 15. *y*) *qui venerat*, vel *cui deburram*. *z*) *beni nuncii præmium*. c. 18, 19. cf. not. Num. 22, 7. ℣. 11. *a*) vid. 1 Sam. 14, 30. *b*) qui nihil ipsis nocuerat, & propterea nihil tale ab ipsis metuebat. *c*) vbi tutum eum esse oportebat. *d*) cum quietus esset, & ne verbo quidem ipsos offenderet. *e*) Deut. 13, 6. c. 19, 13.

y) cuius nefaria cædes iusto supplicio vindicanda mihi esset in auctoribus, si id quidem nunc in potestate mea esset. ℣. 39. *z*) adhuc sum *tener* & infirmus. cf. 1 Par. 22, 5. 2 Par. 13, 7. *a*) Et qs hodie *vnctus* Rex totius Israelis, vel *quamuis* vnctus sim Rex. cf. 2 Reg. 14, 5. *b*) auctores cædis. v. 30. c. 2, 18 *c*) *grauiores* s. potentiores *me sunt*, ita vt eos coercere aut vlcisci nunc non possim cf. v. 11. Ex. 32, 9. Es. 48, 4. Ez. 2, 4. & R. *Ieschaia* h.l. *d*) *reddet* tamen suo tempore. 1 Reg. 2, 33. ἀποδώη. 2 Tim. 4, 14. *e*) Iustus Iudex. Ps. 7, 12. Deut. 32, 35.

CAP. IV. ℣. 1. *f*) np. Ischboseth. sic v. 2. coll. v. 5. c. 2. 8. &c. *g*) regni sui fulcrum, & postea proditor. c. 3, 6. 9. *h*) & qua de caussa illuc cum suis venisset. c. 3, 20 *i*) *remissæ factæ sunt manus eius*, animumque despondit. Es. 13, 7. c. 35, 3. Ier. 50, 43. Zeph. 3, 16. ὁ ἐξελύθησαν. Gal. 6, 9. Hebr. 12, 3. 5. *k*) *consternati sunt*, incerti quid agerent. Ier. 51, 32. ὁ, παρείθησαν. cf. Hebr. 12, 12.

℣. 2. *l*) c. 3, 22. *m*) *erant filio* Saulis, & sic noti *duces turmarum* s. militum, quos Rex perpetuo alebat cum ad custodiam corporis, tum ad pellendum aut oppugnandum hostes. *n*) Ios. 9, 17. c. 18, 25. *o*) Deut. 2, 20 Ios. 13, 3 *p*) Iure enim ad Beniaminitas pertinebat, quamquam vi a Philistæis tenebatur, coll. 1 Sam. 13, 7. Grot.

℣. 3. *q*) quæ & ipsa in tribu Beniamin. Neh. 11, 33. Sed *Schm.* Postquam a duobus istis Regicidium factum esset, reliqui etiam *Beerothitæ* suum a Dauide metuentes excidium, *aufugerunt in Gittaim*, finitimam & gentilem vrbem, quam deinde retinuerunt.

℣. 4. *r*) *percussus*, *claudus*. (2) c. 9, 3. Es. 66, 2. cf. Ps. 35, 15. adeoque non tantum regno & rebus gerendis, sed etiam ad it-

---

℣. 6. Pro וְהֵנָּה scribunt וְהִנֵּה 3. (su. 5.) & in marg. 6, 9. contra *M. I.* ℣. 7. ויסרו *defect*, 1. & 28. sec. *Mas.* 1. ℣. 9. Versum praemisso *Spatio* aperiunt 5. 6. 9. 10. 19. 20. 21. 23. ac, vt videtur, etiam 7. 8. ℣. 10. ואהרגהו *He* per *Sagol* 2. 3. 5. 17. 18. & sic su. 5, ℣. 11. רשעים per *Sakephk*. 17. 18. & *Ber*. איש per *Merca* 2. 17. 18. 33.

12 ויצו דוד את־הנערים ויהרגום ויקצצו את־ידיהם ואת־
רגליהם ויתלו על־הברכה בחברון ואת ראש איש־
בשת לקחו ויקברו בקבר־אבנר בחברון :

CAP. V.

ויבאו כל־שבטי ישראל אל־דוד חברונה ויאמרו ה
2 לאמר הננו עצמך ובשרך אנחנו : גם־אתמול גם־
שלשום בהיות שאול מלך עלינו אתה הייתה מוציא
והמבי את־ישראל ויאמר יהוה לך
אתה תרעה את־עמי את־ישראל ואתה תהיה לנגיד
3 על־ישראל : ויבאו כל־זקני ישראל אל־המלך חברונה
ויכרת להם המלך דוד ברית בחברון לפני יהוה
וימשחו את־דוד למלך על־ישראל :
4 בן־שלשים שנה דוד במלכו ארבעים
שנה מלך : בחברון מלך על־יהודה שבע שנים וששה ה
חדשים ובירושלם מלך שלשים ושלש שנה על כל־
6 ישראל ויהודה : וילך המלך ואנשיו ירושלם אל־
היבסי יושב הארץ ויאמר לדוד לאמר לא־תבוא הנה
כי אם־הסירך העורים והפסחים לאמר לא־יבוא דוד
7 הנה : וילכד דוד את מצדת ציון היא עיר דוד : ויאמר
8 דוד ביום ההוא כל־מכה יבסי ויגע בצנור ואת־
הפסחים ואת־העורים שנאו נפש דוד על־כן יאמרו
9 עור ופסח לא יבוא אל־הבית : וישב דוד במצדה ויקרא־
לה עיר דוד ויבן דוד סביב מן־המלוא וביתה : וילך דוד י
הלוך וגדול ויהוה אלהי צבאות עמו :
11 וישלח חירם מלך־צר מלאכים אל־דוד ועצי ארזים
12 וחרשי עץ וחרשי אבן קיר ויבנו־בית לדוד : וידע דוד
כי־הכינו יהוה למלך על־ישראל וכי נשא ממלכתו
בעבור עמו ישראל :
13 ויקח דוד עוד פלגשים ונשים מירושלם אחרי באו

מחברון Kk 3 לג ג

℣.12. *f*) satellitibus suis, c. 1, 15. *g*) Deut.25.12. *h*) vt spectaculo essent & exemplo, quo absterrerentur alii ab eiusmodi sceleribus. cf. Deut.21,22. *i*) c. 3, 32.

CAP. V, ℣.1. *k*) i. e. seniores cum selectis ex singulis tribubus, ac consentientibus ceteris. vid. 1 Par.11,1. seqq. c.12,23. & 38. *l*) cum ex infelicibus satis Ischboscheti & ducum ipsius conuicti essent de diuina voluntate. *m*) per oratores suos, veniam petentes prioris dissidii, seque humiliter ei submittentes. cf. ℣. 3. *n*) c. 19, 14. Gen. 29, 14. Iud.9,2. orta videtur phrasis ex Gen. 2, 23. cf. Eph 5, 30. *o*) non minus, quam tribus Iudæ.

℣.2. *p*) c.3,17. 1 Par. 11,2. Est secundum eorum argumentum. *q*) Num.27,17. 1 Sam. 28,5.13.16. prudentissime sc. & felicissime. *r*) cf. c.3, 9.18. cum Samuel te vngeret. *s*) c.7,7. 1 Sam.16,13. Ps. 78,71.72. LXX cf. cum Mat.2,6. *t*) c.6, 21.

℣.3. *u*) *Atque ita*, eum oratoribus clementer annueret Rex ℣.1. *venerunt*. *x*) super lege Dei Deut. 18. & iure regio 1 Sam.8. c.10, 25 ita quidem, vt illis indulgentiam, ipsi vero obedientiam Regi promitterent. *y*) cf. 1 Sam.11, 15. *z*) vt pridem tribus Iudæ c. 2. 4. procul dubio per summum Sacerdotem, qui cum suis adfuit 1 Par.12,26.27. & tunc per triduum festiuum epulum instituerunt. ibid. v. 39. 40. *a*) additur 1 Par. 11,3. *secundum verbum Iehouæ per manum Samuelis*, quo sc. Rex totius Israelis designatus erat.

℣.4 *b*) 1 Reg. 2, 11. 1 Par.29, 27.

℣.5. *c*) vid. c.2, 11. 1 Par.3,4. *d*) reliquum sc. de 33. annis, coll. 1 Reg.2,11. *Schmid.*

℣.6. *e*) iam tum Rex totius Israelis in Hebrone. *f*) pro hoc est *& totus Israel* 1 Par.11,4. *g*) viri ex toto Israele electi. cf. 1 Par. 12, 23. seqq. *h*) Iud.19, 10. *h*) 18.24,26. Gen.15, 21. c. 10,16 *i*) qui de veteribus terræ incolis, & a Deo deuotis supererant, nec a tribu Iudæ Ios.15, 63. aut

היית קרי
המוציא ק׳
והמביא ק׳
פסקא באמצע פסוק

Beniamin Iud. 1, 21. nec ab ipso etiam Rege Saul expugnati erant. *k*) *huc*. c. 4, 6. Gen.45, 8. *l*) *sed arcebit* s. *repellet te*. præteritum, vt 2 Par.15,16. al. Infinit. sic Ar. *donec exstinxeris omnes cæcos* &c. *m*) *quisque deorum nostrorum*, quos tu contemtim *cæcos & claudos* dicis. vide Ps.115, 5. 7. quem hac occasione scripsisse vi-

שנואי קרי

detur Dauid. Alii *homines cæcos & claudos* Dauidi per contemtum oppositos fuisse putant. cf. Es. 33, 23. *n*) *dicere volebant, non veniet Dauid huc*: dii nostri & muri nos satis defendent. Inexpugnabilem enim arcem suam putabant.

℣.7. *o*) c. 12, 26. *p*) vid. 1 Sam.22.4. *q*) v.9. 1 Reg.2,10. c.8,1. ℣.8. *r*) *Dixerat autem Dauid*, vt alacres ad pugnam redderet milites suos. *s*) *quisquis percusserit Iebusæos*, & primus pertigerit. *t*) *ad canalem* (1) Ps.42,8. vbi dii eorum tutelares positi putantur. *u*) *inuisum* vel *inuisos anima* Dauidis, qui percusserit aut deiecerit &c. scil. *is erit dux et princeps*, vt 1 Par.11,6. hæc plenius enarrantur. *x*) prouerbio, quando aliquid, ceu exsecrabile, procul abesse iubebant. *y*) h.e. nemo eiusmodi idololatricas imagines in domo sua collocet. ℣.9. *z*) nam ipsum *Millo* ædificauit Salomo 1 Reg.9,15.24 c.11,27. LXX. ἀπὸ τῆς ἄκρας. S. p.217. forte locus iste sic dictus est, quod qs. *complementum* s. appendix montis Sion esset. *a*) Gen.16,13. 1 Sam.14,19. Esth.9.4. ℣.11. *b*) *Vnde vltro misit*. 1 Par.14,1. seqq cf. 1 Reg.5,15. *c*) vid. Ios 19,29. *d*) c.7,2. ℣.12. *e*) Esth.3,1 *f*) c.5,13. ℣.13. *g*) 1 Par.14,3. ex more illorum temporũ & tradito a Saule, non laudabili, cf. Mat.19,4.5. coll. LXX, Gen.2,24. & Deut.17,17. cuiusmodi quid fuit etiã in libellis repudii.

℣.12. ואת־ראש sic per *Makk.* & *Segol* 1,2.5.14.15.16. לקחו *milra* & *Kuph* per *Schua* 1.3.5. CAP. V, ℣. 1. הייתה מוציא ita vocales locant 1.2.3.5.6.9.10.22. at ceteri *Patach* sub *He finali* ponunt. ישראל Nullum *Pleka* c. Spatium hic agnoscunt 1.2.3.5.13.16.22. ℣.5. על per *Makk*.1.2.3.5. ℣.6. הסירך per *Chatephpat*. 1. 5. contra *M. I.* ℣.6. העורים *He Kametsat*. 3.5.6.9,13,14.17. 18.19.20.22. & *Ber* contra *Mas*. 1. & *impr*. ℣.8. מכה sic per *Tsere* etiam 6,9. in marg. at *Segol* in textu habent 1.6.9.20, & sic fu.5. העורים *He* denuo per *Kametz* scribunt 5.6.9.17.18.22. & *Ber* contra *Mas*. 1. & *impr*. ℣.11. וישלח sic per *Tlischakt*. ad sensum recte 1.3 at ceteri omnes *Tlischagd*. ℣.12. דוד per *Rbhia* 5.15.25 26.17.18. & *Ew*. ℣.13. פלגשים *Lamed dageschatum* habent 7.8.11.16 19.28.53.

14 מחברון ויולדו עוד לדוד בנים ובנות ׃ ואלה שמות
הילדים לו בירושלם שמוע ושובב ונתן ושלמה ׃
16 ויבחר ואלישוע ונפג ויפיע ׃ ואלישמע ואלידע טו
ואליפלט ׃
17 וישמעו פלשתים כי משחו את דוד למלך על ישראל
ויעלו כל פלשתים לבקש את דוד וישמע דוד וירד
18 אל המצודה ׃ ופלשתים באו וינטשו בעמק רפאים ׃
19 וישאל דוד ביהוה לאמר האעלה אל פלשתים
התתנם בידי
ויאמר יהוה אל דוד עלה כי נתן אתן את הפלשתים
בידך ׃ ויבא דוד בבעל פרצים ויכם שם דוד ויאמר פרץ כ
יהוה את איבי לפני כפרץ מים על כן קרא שם המקום
21 ההוא בעל פרצים ׃ ויעזבו שם את עצביהם וישאם
22 דוד ואנשיו ׃ ויספו עוד פלשתים לעלות
23 וינטשו בעמק רפאים ׃ וישאל דוד ביהוה ויאמר לא
תעלה הסב אל אחריהם ובאת להם ממול בכאים ׃
24 ויהי בשמעך את קול צעדה בראשי הבכאים אז תחרץ
כי אז יצא יהוה לפניך להכות במחנה פלשתים ׃ ויעש כה
דוד כן כאשר צוהו יהוה ויך את פלשתים מגבע עד
באך גזר ׃ ויסף עוד דוד את כל בחור ו
2 בישראל שלשים אלף ׃ ויקם וילך דוד וכל העם אשר
אתו מבעלי יהודה להעלות משם את ארון האלהים
אשר נקרא שם שם יהוה צבאות ישב הכרבים עליו ׃
3 וירכבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה וישאהו
מבית אבינדב אשר בגבעה ועזא ואחיו בני אבינדב
4 נהגים את העגלה חדשה ׃ וישאהו מבית אבינדב
אשר בגבעה עם ארון האלהים ואחיו הלך לפני
הארון ׃ ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני יהוה ה
בכל

tum tuum *ad posteriora eorum*, vt eos a tergo adgrediaris. cf. 1 Sam. 5, 8.9. *l*) Deut. 1, 6. *m*) *mororum*.(5) v. 24. 1 Par. 14, 24.15 Pf. 84, 7. Arabibus *Bacaon* est genus fruticis longioribus foliis, prope Meccam crescens. ℣.24. *n*) *incessus*.(2) 1 Par. 14, 15. motus

פסקא באמצע פסוק

intelligi videtur insolito in cacuminibus arborum, quiescentibus ventis. *S. o*) Gen 8, 5. Ef.17, 6. *p*) Kimchi *moveas te*, coll. Ex. 11, 7. Iof. 10, 21. At Guffet. p. 290. tunc compendiaria via ibis, *abbreviabis* viam, *in oppositione ad*

כשמעך ק'

הפטרת שמיני

CAP. VI.

circuitum. Cf. 2 Reg. 20, 40. *q*) Iud. 4, 14.
℣.25. *r*) Iud. 19, 13. *a Gibeone* exstat 1 Par. 14, 16. *s*) Iud. 6, 4. 1 Sam. 17, 52. *t*) vid. Iof. 10, 33. c. 16, 10. Huc refert *Maius* Oecon. V. T. p. 765. feqq. Pfalmum 114. & 144. it Pf. 20. & 21. nec non Pf. 101. Huc etiam commodiffime referri poffe videtur Pf. 2. Nam ficvt iftas machinationes Philiftæorum *fruftra fuiffe*, euentus docuit, *ita Spiritu prophetico prævidit*, prædixitque David fimilem euentum Antichriftianarum gentium. Cap. VI, ℣. 1. *u*) *Deinde congregavit*, ab אסף vt Pf. 104, 29. cf. 1 Par 13, 5. vbi plures circumftantiæ. *x*) 30000 elegit ex vniuerfo populo Hierofolymam conuocato.
℣ 1. *y*) confentiente populo 1 Par 13, 4. *z*) felecti fc. ifti: reliqui enim Hierofolymis arcam excepturi erant. *a*) *a loco Baale* Iudæ f. *Baalah*, quo venerant 1 Par. 13, 6. *b*) a Saule neglectam ibid. v. 3. *c*) fec. accentus, conftr. cum עליו *fuper qua* inuocatur. *d*) Leu. 24, 11. 16. fc. *Iehoua*, vt fequitur, per parenthefin. *e*) Pf. 80, 2 Ex 25, 22.
℣. 3. *f*) per errorem imitati Philiftæos 1 Sam. 6, 7. nam portanda erat a Leuitis Num. 1, 50. c. 4, 15 c. 7, 9. 1 Par. 15, 2. 13. *g*) vbi 20. annos fuerat 1 Sam. 7, 1, 2. Ceterum cum hoc v. 3 Pfalmum 68. legendum effe, cenfet *Lightf*. Chronot. ℣. 4 *h*) cf. not. c. 3, 7. *i*) recte R. Sal. & R. Iefchaia *venientes* vel *incedentes iuxta arcam*, fec. accentus & v. 7.
℣. 5. *k*) 1 Sam. 18, 7 Ion. *laudes dicebant*, fic v. 21.

h) Dei tamen non oblitus eft David, fed beneficia eius grata mente recoluit in Pfalmo 128.
℣.14. *i*) vide 1 Par. 3, 5. c. 14, 4. *k*) *natorum*. (5) c. 12, 14 Ex. 1, 22. Iof. 5, 5. Ier. 16, 3. *l*) qui *Simea* 1 Par. 3, 5.
℣.15. *m*) *Elifchama*. 1 Par. 3, 6. His adduntur 1 Par 14, 5. 6. *Elpelet* & *Nogah*, quos Kimchi hic putat omiffos effe, quod fine liberis obierint; S. autem, quod fortasfis nondum nati effent, cum hæc fcriberentur.
℣.16. *n*) *Beeliada* 1 Par. 14, 7.
℣.17. *o*) 1 Par. 14, 8. *p*) cum indies maiora incrementa caperet regnum eius, a potentiori vicino fibi timuerunt. cf. not. 1 Sam. 13, 3. *q*) numerofo exercitu. cf. 1 Sam. 28, 15. c. 29, 1. & not. c. 13, 5. *r*) *ad quærendum* (fi fugeret) & ad opprimendum Davidem. cf. 1 Sam. 23, 14. 15. *s*) cum exercitu obuiam Philiftæis *S* vel cf. 1 Sam. 23, 15. *t*) *S. in locum aliquem natura munitum*, in quo caftra fua ita pofuit, ne ab hoftibus obrueretur. Ar. add. *videlicet in Sione*, quod etiam aliis placet. cf. v. 7. 8. & not. 1 Sam 22, 4.
℣.18. *u*) v. 22. Iud. 15, 9. *x*) c. 23, 13. Iof. 15, 8. Non procul ab vrbe Hierofolyma fita fuit. *Iofeph*. A. I. lib. 7. c. 4.
℣ 19. *y*) c 2, 1. 1 Sam. 23, 2. c. 30, 8.
℣.20. *z*) q. d *locum multarum rupturarum* f irruptionum, quibus David caftra hoftium perrupit. Ef. 28, 21. 1 Par. 14, 11 *a*) cf. Mich. 2, 13. *b*) cui victoriam debebat. *c*) *ficut aquæ* quando cum impetu feruntur, *omnia perrumpunt* & obruunt.
℣. 21. *d*) in fumma fuga. cf. 2 Reg. 7, 7. *e*) 1 Sam. 31, 9. Pf. 135, 15. *idola* vel *deos fuos*, quos in auxilium fecum duxerant. cf. 1 Sam. 4, 3. feqq. *f*) & combusfit 1 Par. 14, 12. ex lege Deut. 7, 5.
℣. 22. *g*) Nondum tamen quieuerunt, *fed iterum adfcenderunt*. cf. Gen. 4, 2. 1 Sam. 7, 7. *h*) v. 18. 1 Sam. 30, 26.
℣. 23. *i*) recta fc. via, vt v. 19. *k*) q. d. *circumducito* exercitum

℣.17. על המצודה Ita pro אל habent על 1. 5. ℣. 19. בידי *Piska f fpatium* nullum habent 2 23. 15. 16. 22. at 3. *Spatium* quidem habet, fub expreffo nomine פת' *Petuchæ*, fed loco *Atnachi* habet *Silluk* cum *Soph Pafuk*. בידיך *pluraliter* 6. 9. 14. 20. 23. ℣. 20. דוד per *Mun* loco *Merca* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 14. 20. 23. contra *Maf impr*. ad Ex. 6, 6 ויכם fic per *Segol*, fequente *Makk*. 1 5. & *Ber*. ℣. 24. צעדה cum præfixo *He* 3. & in marg. 1. CAP. VI, ℣. 3. וישאהו per *Sakephg*. 1, 3. fic fu. 5. ועזא ita cum reliquis noftris 6. 9. in marg. fec. *Maf*. 1. et *imp*. at par ה in fine fcribunt 6. 9. 10 14 20. 21. 22. אבינדב per *Mun*. loco *Metheg* 5--10. 12, 13--23.

בכל עצי ברושים ובכנרות ובנבלים ובתפים
6 ובמנענעים ובצלצלים: ויבאו עד־גרן נכון וישלח עזה
7 אל־ארון האלהים ויאחז בו כי שמטו הבקר: ויחר־אף
יהוה בעזה ויכהו שם האלהים על־השל וימת שם עם
8 ארון האלהים: ויחר לדוד על אשר פרץ יהוה פרץ
בעזה ויקרא למקום ההוא פרץ עזה עד היום הזה:
9 וירא דוד את־יהוה ביום ההוא ויאמר איך יבוא אלי
י ארון יהוה: ולא־אבה דוד להסיר אליו את־ארון יהוה
11 על־עיר דוד ויטהו דוד בית עבד־אדם הגתי: וישב
ארון יהוה בית עבד אדם הגתי שלשה חדשים ויברך
12 יהוה את־עבד אדם ואת־כל־ביתו: ויגד למלך דוד
לאמר ברך יהוה את־בית עבד אדם ואת־כל־אשר־
לו בעבור ארון האלהים וילך דוד ויעל את־ארון
13 האלהים מבית עבד אדם עיר דוד בשמחה: ויהי כי
צעדו נשאי ארון־יהוה ששה צעדים ויזבח שור ומריא:
14 ודוד מכרכר בכל־עז לפני יהוה ודוד חגור אפוד בד:
טו ודוד וכל־בית ישראל מעלים את־ארון יהוה בתרועה
16 ובקול שופר: והיה ארון יהוה בא עיר דוד ומיכל
בת־שאול נשקפה בעד החלון ותרא את־המלך דוד
17 מפזז ומכרכר לפני יהוה ותבז לו בלבה: ויבאו את־
ארון יהוה ויצגו אתו במקומו בתוך האהל אשר
18 נטה־לו דוד ויעל דוד עלות לפני יהוה ושלמים: ויכל
דוד מהעלות העולה והשלמים ויברך את־העם בשם
19 יהוה צבאות: ויחלק לכל־העם לכל־המון ישראל
למאיש ועד־אשה לאיש חלת לחם אחת ואשפר אחד
כ ואשישה אחת וילך כל־העם איש לביתו: וישב דוד
לברך את־ביתו ותצא מיכל בת־
שאול לקראת דוד ותאמר מה־נכבד היום מלך
ישראל

פתח באתנח

ע״כ

פסקא באמצע פסוק

l) i. e. *instrumentis* e ligno abietum factis.meton.cf. Ex. 7, 19. 1 Reg.10,12. m) Ez. 27,5. 2 Par. 2, 7. n) up. *citharis*. 1 Sam.16, 23. o) 1.Sam. 10, 5. p) & *crotalis* s. *sistris*.(1) rad. נוע. De illorum vsu apud Aethiopes cf. *Ludolffi* Hist. Aeth. libr. 3. c.6. & Comment. p.380. q) & *tintinnabulis* l. *cymbalis*. (3) Ps. 150, 5.

℣. 6. r) *ad aream Nachonis*, pro quo *Kidon* est 1 Par.13, 9. al. *ad aream aliquam certam*, coll. 1 Sam. 25, 4. *Hillero* significat *cadis*, a rad. נכה formæ חזון, & sic *Kidon* a כיד Iob. 21, 20. s) sc. *manum*, vt Iud.5,26. Es. 5, 7. sic *Ion. Syr.*&c. t) quod tamen Leuitis sub pœna mortis prohibitum Num. 4, 15. u) Gusset. quod *cadere faciebant* eam coll. Ex. 23,11. al. *deiecturi essent eam*, vt 2 Reg. 9, 33. At S. Comment. p.270. *quod intermissionem facerent & declinarent e via ad subsistendum*, singulari prouidentia Dei, vt 1 Sam. 6, 14 si forte hoc omine moniti errorem suum corrigerent. cf. Deut. 15, 2. 3. x) currum trahentes, vt 1 Sam. 6, 7.

℣. 7. y) violenta & repentina morte. cf. 1 Sam. 6, 19. z) *ob errorem*, *ex securitate* natum, & cum irreuerentia erga diuinam maiestatem coniunctum. (1) cf. c. 5, 27. & Leu. 10, 1. seqq. Nimirum Vza ex præcipitatione mentis & consternatione quod boues in recta via *pergere nollent* obliti est sibi non licere Arcam tangere, adeoque *inconsiderate* tetigit. S. p.279. a) Ex caritate bene sperare licet de æterna salute Vzæ, propter Christum, quod non videtur ex malitia, sed ex præcipitantia per timorem & stuporem, Arcam tetigisse. ibid p. 280.

℣. 8. b) 1 Par. 13, 11. vid. 1 Sam. 15, 11. c) c. 5, 20. d) Iud. 21, 15.

℣. 9. e) Gen. 28, 17. Puniendo errorem Vzæ Deus & Dauidis & reliquorum errorem redarguit, qui eius errori occasionem culpabilem dedissent. *Schmid.*

℣. 10. f) 1 Par 13, 13. 1 Sam. 26, 23. g) tanquam indignum. cf. Luc. 5, 8. h) c. 3, 27. i) tq. magis digni, & Leuitæ v. 12. 1 Par. 15, 18. 24 c. 16, 5. k) ex *Gath-Rimmon*, vrbe Leuitarum Ios. 21, 25. Al quod vel ipse, l. parentes in *Gath Philist.* peregrinati.

℣. 11. l) donatione omnis generis bonorum, & auersione malorum. 1 Par. 13, 14. forte etiam fœcundam tunc reddidit sterilem alias vxorem. coll. 1 Par. 26, 5.

℣. 12 m) inde collegit Dauid, quod non ipsum propositum suum de recipienda in vrbem Arca Deo displicuisset, sed quod non rite aut debito modo id susceptum esset 1 Par. 15, 13. Quare voto & iuramento se obstrinxit ad illud perficiendum. vid. Ps. 132. n) conuocato populo, Sacerdotibus & Leuitis 1 Par. 15, 3 seqq. o) c. 5, 7.

℣. 13. p) Gen. 49, 22. Hab. 3, 12. q) *sex gressus*. c. 22, 37. np. ab initio deductionis. r) *boues* sc. *septem* 1 Par. 15, 26. s) & *saginatas* pecudes. (7) 1 Reg. 1, 9. Es. 1, 11. *arietes* 1 Par. 15, 26. ℣. 14 t) *gestiens*, *exsultans* erat. (2) v. 16. Ion. & Syr. *laudes dicebat*. u) sancto gaudio totus perfusus. x) depositis vestibus regiis v. 20. ex pio & humili animo se non tq. Regem, sed vt Prophetam & musicum sacrum gessit. cf. 1 Sam. 19, 30. c. 19, 24. ℣. 15. y) Huc referri possunt Ps. 47. & 48. sed de Christo, quem Arca adumbrabat. cf. v. 3. & Ps. 47, 6. ℣. 16. z) 1 Par. 15, 29. Iud. 5, 28. a) Schm. *tripudiantem*, Gusset. *brachia exserentem*. (2) Gen. 49, 24 Rad. Ar. *exsiliit loco*, *cum alacritate excitatus fuit*. b) & *saltantem*. (2) v. 14. cum reliquo populo ex antiquo more gentis. cf. Ex. 15, 1. 20. Iud. 21, 19. 21. 1 Sam 18, 6. & prophetarum c. 10, 10. prout adhuc in sacris suis tripudiant Aethiopes &c. Conf. *I. Ludolffi* Comment. H. Aeth. p. 380. seq. c) profano & superbo animo.

℣. 17. d) 1 Sam. 5, 2. 1 Par. 16, 1. e) non Illo Mosis, quod cum altari æneo Gibeone fuit 2 Par. 1, 3. 5. 1 Par. 16, 39.

℣. 18. f) vt piissimus Rex & Propheta 1 Par. 16, 2. Formulam huius benedictionis præbet Ps. 134, 3. quem huc refert *Mains*. ℣. 19. g) Ex. 29, 2. pro eo est *Kikkar* 1 Par. 16, 3. h) *frustum* pulcrum *carnis*, honestam ac decentem carnis portionem. (2) ibid. i) & *vasculum* s. *lagenam vini*. (4) Hos. 3, 1. Cant. 2, 5. ℣. 20. k) in nomine Domini, qui tantam ipsi & populo vniuerso gratiam fecisset.

℣. 5 ובמנענעים *Ain* prius per *Schua* 1. 3. 5. contra *M. I.* ℣. 6. עזה per *Aleph* loco *He* 2. 3. sic su. 5. atque sic etiam v, 7. & 8. בעזא scribunt 1. 2. 3. 5. ℣. 11. את־בית־עבד sic inserto nomine בית 2 in marg ex alio libro. ℣. 12. ויגד per *Rbhia* 2. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 19. ℣. 13. ויזבח שור ita 1. & 3. ℣. 20. ביתו *Fiska*, quod habent 5, 17, 18, & *Ber*, ceteri omittunt omnes.

ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות
21 נגלות אחד הרקים ׃ ויאמר דוד אל־מיכל לפני יהוה
אשר בחר־בי מאביך ומכל־ביתו לצות אתי נגיד על־
22 עם יהוה על־ישראל ושחקתי לפני יהוה׃ ונקלתי עוד
מזאת והייתי שפל בעיני ועם־האמהות אשר אמרת
23 עמם אכבדה ׃ ולמיכל בת־שאול לא־היה לה ולד
ז עד יום מותה ׃ ויהי כי־ישב המלך
2 בביתו ויהוה הניח־לו מסביב מכל־איביו ׃ ויאמר
המלך אל־נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית
3 ארזים וארון האלהים ישב בתוך היריעה ׃ ויאמר
נתן אל־המלך כל אשר בלבבך לך עשה כי יהוה
4 עמך ׃ ויהי בלילה ההוא
ויהי דבר־יהוה אל־נתן
לאמר ׃ לך ואמרת אל־עבדי אל־דוד כה אמר יהוה ה
6 האתה תבנה־לי בית לשבתי ׃ כי לא ישבתי בבית
למיום העלתי את־בני ישראל ממצרים ועד היום הזה
7 ואהיה מתהלך באהל ובמשכן ׃ בכל אשר־
התהלכתי בכל־בני ישראל הדבר דברתי את־אחד
שבטי ישראל אשר צויתי לרעות את־עמי את־ישראל
8 לאמר למה לא־בניתם לי בית ארזים ׃ ועתה כה־
תאמר לעבדי לדוד כה אמר יהוה צבאות אני
לקחתיך מן־הנוה מאחר הצאן להיות נגיד על־עמי
9 על־ישראל ׃ ואהיה עמך בכל אשר הלכת ואכרתה
את־כל־איביך מפניך ועשתי לך שם גדול כשם
הגדלים אשר בארץ ׃ ושמתי מקום לעמי לישראל י
ונטעתיו ושכן תחתיו ולא ירגז עוד ולא־יסיפו בני־
11 עולה לענותו כאשר בראשונה ׃ ולמן־היום אשר
צויתי שפטים על־עמי ישראל והניחתי לך מכל־
איביך

multum sanguinis effudisset, eam ædificasset. vid. 1 Par. 22, 8. c. 28, 3. ℣. 2. b) Virum piissimum. c. 12, 1. seqq. & consiliarium suum. 1 Reg. 1, 10. seqq. c) super qua DEVS præsentissimus est. c. 6, 2.

Cap VII.

d) *intra cortinas* tentorii. c. 6, 17. Ex. 26, 1. ℣. 3. e) non ex diuina reuelatione, quam ea de re nondum

פסקא באמצע פסוק

habebat; sed ex mente sua pium Regis propositum approbabat. f) 1 Sam. 14, 7. ℣. 4. g) Donum prophetiæ *de rebus diuinis aut occultis aliis, atque futuris*, quæ diuinæ reuelationis sunt, non ita inhæret Prophetæ, quemadmodum fides, spes & caritas &c. sed est actualis gratia Spiritus S. reuelantis, instigantis, & ad loquendum mouentis &c. *Schmid.* coll. 2 Reg. 4, 27. ℣. 5. h) interrogatio negat, coll. 1 Par. 17, 4. i) Es. 66, 1. ℣. 6. k) Versus 6. & 7. non improbant pium propositum, sed dilationem operis solantur. *Schm.* l) 1 Reg. 8, 16. m) Deut. 23, 15. LXX vt 2 Cor. 6, 15. sine nra sede. ℣. 7. n) *cum vllo Iudice.* 1 Par. 17, 6. o) c. 5, 2. p) sed gratus mihi fuit eorum cultus pie piis filius, sic & tu non minus dilectus eris, etsi optata perficere non possis. ℣. 8. q) Quæ v. 8–16. habentur, Dauidem certum reddunt de gratia & amore Dei, tum ex præteritis beneficiis, tum ex futuris, maxime spiritualibus. r) *de caula.* Ez. 34, 19. s) 1 Sam. 16, 1. Ps. 78, 70. t) c. 6, 21. ℣. 9. u) c. 8, 6. 14. x) v. 23. 1 Par. 14, 17. y) *maximorum* Regum in orbe: vt cum Alexander *Magnus* dicitur. ℣. 10. z) Ex. 21, 13. 1 Reg. 8, 21. a) *& plantabo eum.* Ier. 24, 6. b) constanter & quiete *in loco suo.* 1 Par. 17, 9. c) Deut. 2, 25 Ioel 2, 10. d) c. 3, 3?. e) *sicut prius* sub Iudicibus & ipso Rege Saule. ℣. 11. f) *nam inde a die* c. 19, 25. g) *tibi primo* quietem dedi. v. 1.

l) *qui detectus fuit* l. conspiciendum se præbuit, omni ornatu regio spoliatus v. 14. cf. Gen. 3?, 7. 1 Sam. 19, 8. 11. Reges in Oriente raro se vulgo conspiciendos præbuerunt. Hinc familiares & intimi consiliarii *videntes faciem Regis* dicuntur 2 Reg. 25, 19. Ier. 52, 25. Esth. 1, 14. conf. Matth. 18, 10. m) *vanorum* siue *inanium* hominum Iud. 9, 4. c. 11, 3. Prou. 12, 11. Videtur superba mulier Leuitas pungere, quorum habitum, & humilem eiusmodi deuotionem, regiæ maiestati minime conuenire putabat. ℣. 21. n) *vt essem dux* c. 5, 2. c. 7, 8. o) *lusi inquam.* v. 5. ℣. 22. p) *vilescam etiam* magis. Gen. 16, 5. q) Ps. 138, 6. ἀχρεῖος. cf. Luc. 17, 10. r) Ps. 131, 1. s) *& cum ancillis* seu piis mulieribus, quas tu contemtim appellas v. 20. Nam & feminæ in publicis sacris gaudium suum testabantur. cf. Ex 15, 20. &c. t) *cum illis*, inquam, maiorem apud Deum & omnes pios *gloriam consequar*, quam tu superbia tua ac fastu. v. 20. 1 Sam. 2, 30. Ar. *neque honoratior sum apud Dominum, quam ancillæ, de quibus dixisti*, q. d. coram Deo æque sum homo, vt ceteri. ℣. 23. u) *Ideo Michali*, licet alias Dauidi charissima esset c. 3, 13. in pœnam huius superbiæ non fuit proles. Nam sororis sunt, de quibus infra c. 21, 8. CAP VII, ℣. 1. x) 1 Par. 17, 1. c 28, 2. y) add Ar. *quietus.* z) nuper magnifice exstructa c. 5, 11. a) Deut. 25, 19 1 Reg. 5, 18. memor diuini mandati Deut. 12, 10. 11. iam tempus adesse putauit, quo templum castrueretur. Veruntamen neque pax illa perpetua fuit, vt sequens c. 8. & verba Salomonis 1 Reg. 5, 17 18 ostendunt, neque obseruauit scandalum, quod infirmiores accipere potuissent contra sanctitatem domus, si ipse, vir bellis deditus, & qui multa in

℣. 23. ולד Ita sine *Kri* scribunt 1. 2. 3. 5. 6. 9 11. 12 14. 20. 21. 23. etiam *Occidentales*, sec. notam 1. & sic recensetur in *Buxt. Concordant.* at ילד scribunt ac legunt 7. 8. 22. & alii libri in marg. 1 2. 23 quod ipsum & *Occidentalibus* tribuit *Index Basilcensis* & *Anglicanus*. Sed ילד in textu habent cum *Kri* ולד 17. 18 *Ber.* & *Menasse b. Israel*; & hanc quoque lectionem *Occidentalibus* asserit *D. Kimchi* in *Comm.* cuius tamen fides vel ideo suspecta est, quia *Mas. fin.* f. 34. c. d. hunc locum inter similia *Chibban* non recenset. Denique ולד scribunt & ילד legunt *Orientales*. CAP. VII, 4. ההוא sine *Piska* 1. 2. 5. 6. 9. 14. 15. 20. ℣. 10. לישראל *præfixum* ל *omittunt* 3. 5. 6. 9. 14. 20. 21. habent tamen illud 6. 9. in margine.

h) quamuis maxima sint enumerata ista beneficia, insuper tn. & hoc tibi indicat Deus. i) domum longe nobiliorem, quam tu ipsi fecisses; cuius architectus ipse DEus est Hebr. 11, 10. k, ♈. 27. per Messiam; quem primum & vltimum huius vaticinii scopum, cum in typo Salomone, cum in persona sua & mysticum s. in membris suis esse, passim docet SpiritusS. v. gr Act. 2, 30. c 3, 24. &c. Ac consentiunt nonnulli Iudæorum Interpretes, de Messia quoque sermonem hic esse, vt R. Alschech Comment. ad h. l. f. 66. c. eamque sententiam vltimo quidem loco refert Abarb. ad h. l. f. 148. d. sed nihil prorsus contra eam profert. Minime ig. probandi sunt, qui de solo Salomone hic cogitant; nec eo, illud euictum, nihil quidquam de Salomone typo, omnia autem tantummodo de Christo intelligenda esse, quod refellit S. & ita sentit p. 324. seq. coll. p. 348. Videntur quædam pertinere ad Salomonem in persona ipsius; quædam ad personam Messiæ; ad Salomonem v. non nisi in semine ipsius, qui est ipse Messias. Similis explicatio est promissionum Abrahamo factarum Gen. 12, 3. quod ad Abrahamum non pertinuit, nisi in semine Messia c. 22, 18. Conf. Gal. 3, 8. 16. & Gen. 28, 18. c. 26, 3. &c.

12 איביך והגיד לך יהוה כי בית יעשה לך יהוה : כי 10. 1 Par. 22, 10. c. 17, 12. De Christo vide
ימלאו ימיך ושכבת את אבתיך והקימתי את זרעך ♈. 11. Ioh. 2, 19. Hebr. 3, 3. 4. 1
13 אחריך אשר יצא ממעיך והכינתי את ממלכתו : הוא Tim. 3, 16. &c. x) ♈. 16. Ps. 45.
יבנה בית לשמי וכננתי את כסא ממלכתו עד 7. Ps 89, 30. LXX. vt Luc. 1,
14 עולם : אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן אשר 32. 33. ♈. 14. y) cf.
בהעותו והכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם : Ps. 89, 27. 28. Hebr. 1, 5. z) sec. humanam naturam, qui ab
טו וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסרתי מעם שאול אשר æterno etiam est DEi filius
16 הסירתי מלפניך : ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם Prou. 8, 22. seqq. Mich. 5,
17 לפניך כסאך יהיה נכון עד עולם : ככל הדברים 1. Ps. 2, 7. a) Matt. 3, 17. c.
האלה וככל החזיון הזה כן דבר נתן אל דוד : 17, 5. & Es. 9, 5. Ps. 80, 16. vbi
18 ויבא המלך דוד וישב לפני יהוה ויאמר vide chaldæum b) Ier. 5, 21. cum peccatum
מי אנכי אדני יהוה ומי ביתי כי הביאתני עד הלם : fecero l. pœnis adfecero cum coll. 1 Cor. 5,
19 ותקטן עוד זאת בעיניך אדני יהוה ותדבר גם אל בית 21. Es. 53, 4-12. Ps. 40, 13. Ps.
כ עבדך למרחוק וזאת תורת האדם אדני יהוה : ומה 69, 6. S. de Salomone;
יוסיף דוד עוד לדבר אליך ואתה ידעת את עבדך אדני cum prauum quid fecerit. c) Ps. 6, 2. d) Es.
21 יהוה : בעבור דברך וכלבך עשית את כל הגדולה ל' דגושה
22 הזאת להודיע את עבדך : על כן גדלת יהוה אלהים 27, 7. e) cf. Ps. 89, 31. seqq.
כי אין כמוך ואין אלהים זולתך בכל אשר שמענו ♈. 15. f) sed per passiones consummabitur Luc. 24,
23 באזנינו : ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ אשר 26 Hebr. 2, 9.
הלכו אלהים לפדות לו לעם ולשום לו שם ולעשות 10. S. est promissio hactenus sine con-
לכם הגדולה ונראות לארצך מפני עמך אשר פדית ל' דגושה
24 לך ממצרים גוים ואלהיו : ותכונן לך את עמך ישראל ditione, vt Messias ex semine Dauidis
לך לעם עד עולם ואתה יהוה היית להם לאלהים : nascatur, si vel ipse Salomo reproba-
כה ועתה יהוה אלהים הדבר אשר דברת על עבדך ועל bilis fiat 1 Par. 28, 9. cf. Luc. 1, 72.

♈. 12. l) Tempus excitandi Messiæ. m) Deut. 31, 16. n) 1 Reg. 2, 10. Act. 13, 36. o) Hoc in Salomonem non quadrat, quia is non post Dauidem natus, immo eo adhuc viuente in regem electus & inunctus est. Mal. 4. Conf. tn. de typo 1 Reg. 8, 10. p) 1 Par. 17, 11. q) mediate sc. vt Gen. 15, 23. ergo etiam Salomo nondum natus erat, cum hæc promissio fieret. coll. 1 Par. 22, 9. r) Ps. 90, 5. 1 Sam. 13, 13. ὁ ἀνοστήσω. Act. 15, 16. s) cf. Ps. 89, 4. Ps. 132, 11.

♈. 13. t) Salomo & Christus Gen. 3, 17. ille typice, hic vere. u) 1 Reg. 5, 5. c. 6, 12. c. 8, 20.

♈. 16. g) ita stabilis, firma erit Es. 22, 23. h) ♈. 13. Ps. 72, 17. Ps. 89, 37. Ioh. 12, 34. cf. 1 Reg. 11, 34. 36. i) Id impletur, dum Iesus ad dexteram Patris sublatus regnat, Dauide spectante in cælis, vbi beatus est. Gesset p. 591. Nam Dauid Rex Israelis viuit adhuc & superest, vt scribit Alschech d. l. ♈. 17. k) visionem (3) Es. 22, 1. 5. l) fideliter & exacte. ♈. 18. m) add. Ar in domum Domini. Non tm. consensit in voluntatem Domini, vt structuram Templi omitteret, sed adeo gauisus etiam est de diuina promissione, vt venerit &c. n) diu sc. immoratus in precibus & humili gratiarum actione cf. Ex. 17, 12 o) 1 Par. 17, 16. Raschi coram arca p) familia posterorum l. maiorum 1 Sam. 1, 21. c. 18, 18. q) eo vsque ad regiam dignitatem Ar. ad tantam magnitudinem. cf. Gen. 32, 11. ♈. 19. r) Atqui parum fuit (4) adhuc 1 Par. 17, 17. s) 2 Reg 19, 25. promissione in longe adhuc remotum tempus spectante. Ion. in seculum venturum coll. Hebr. 2, 5. Fuit enim hæc visio magna, & David quoque dixit & locutus es etiam de familia serui tui in longinquum, innuens Messiam filium Dauidis Abarb. c. l. t) idque lege l ordine (1 Par. 17, 17) hominum, mortalium & miserorum, quorum redimendorum caussa, statum istum mortalem sine peccato tamen subiturus es &c. vide Schm. p. 317. 358. seqq. u) Schm. cum LXX. Vulg. aliisque in vocat. ó Domine DEus! vt ♈. 13. 19. 20. 22 25. ♈. 21 x) np. promissionis, seruo tuo iam factæ 1 Par. 17, 19. y) sine vllo merito meo. z) magnitudinem s. maximum hoc & summum beneficium ♈. 23. ♈. 22. a) bene Ar. propterea dico te magnum esse misericordia, ex qua sola istæ promissiones factæ sunt. cf. Ps. 48, 2. Ps. 57, 11. & c. b) c. 21, 2; Deut. 3, 24. c. 4, 34. Marc. 12, 29. 32. c) a maioribus nostris. Nempe istam misericordiam DEi porro laudat & exaggerat a maximis beneficiis populo Israelitico præstitis. Schm. ♈. 23. d) Deut. 4, 7. c. 33, 29. e) de Israele Deut. 4, 34. Es. 14, 3. f) ad quem redimendum iuit Deus trinunus. cf. Gen. 1, 1. 26. c. 3, 22. c. 20, 13. &c. Alschech f. 67. b. intelligit Schechinam & totam familiam cælestem cum Angelis currus ipsius. g) c. 4, 9. Deut. 21, 8. h) & ad faciendum sibi 1 Par. 17, 21. i) nomen celebre, gloriosum ♈. 9. c. 8, 13 Es. 63, 12. 14. k) ó Elohim DEus trinunc. l) dum expulisti 1 Par. 17, 21. propter populum tuum gentes Cananæas, & deos vniuscuiusque earum. ♈. 24. m) sub Christo & regno eius. n) Gen. 17, 7. ♈. 25. o) His versibus rogat Dauid implementum promissionum, non per merita sua, sed diuinam veritatem. ♈. 27. 28. cf 1 Par. 17, 23. p) de Christo & regno eius æterno

♈. 16. ונאמן Aleph per Schua simplex 23. secund. M. I. ♈. 21. הגדולה sic Lamed per Dagesch geminant 1. 2. 5. 6. 8. 9 ——— 10. 23. secundum M. I. at. הגדלה per Cholem & def. 3. contra Mas. 1. & impr. ♈. 22. יהוה אלהים pro eo scribunt אדני יהוה 2. 3. 5. & sic fu 1 contra Mas. impr. ♈. 23 לך Lamed sine Dag 1. 2. 3. 5. 11. ♈. 24. ותכונן per solum Mun. mitra 1. 2. 3. sic fu. 5. לך per Tlischa. rectius 1

26 ביתו הקם עד־עולם ועשה כאשר דברת: ויגדל שמך
עד־עולם לאמר יהוה צבאות אלהים על־ישראל
27 ובית עבדך דוד יהיה נכון לפניך: כי־אתה יהוה צבאות
אלהי ישראל גליתה את־אזן עבדך לאמר בית אבנה־
לך על־כן מצא עבדך את־לבו להתפלל אליך את־
28 התפלה הזאת: ועתה אדני יהוה אתה־הוא האלהים
ודבריך יהיו אמת ותדבר אל־עבדך את־הטובה
29 הזאת: ועתה הואל וברך את־בית עבדך להיות
לעולם לפניך כי־אתה אדני יהוה דברת ומברכתך
יברך בית־עבדך לעולם:

CAP. VIII.

ח ויהי אחרי־
כן ויך דוד את־פלשתים ויכניעם ויקח דוד את־מתג
2 האמה מיד פלשתים: ויך את־מואב וימדדם בחבל
השכב אותם ארצה וימדד שני־חבלים להמית ומלא
החבל להחיות ותהי מואב לדוד לעבדים נשאי מנחה:
3 ויך דוד את־הדרעזר בן־רחב מלך צובה בלכתו
4 להשיב ידו בנהר־ : וילכד דוד ממנו אלף ושבע־
מאות פרשים ועשרים אלף איש רגלי ויעקר דוד את־
5 כל־הרכב ויותר ממנו מאה רכב: ותבא ארם דמשק
לעזר להדרעזר מלך צובה ויך דוד בארם עשרים־
6 ושנים אלף איש: וישם דוד נצבים בארם דמשק ותהי
ארם לדוד לעבדים נושאי מנחה וישע יהוה את־דוד
7 בכל אשר הלך: ויקח דוד את שלטי הזהב אשר היו
8 אל עבדי הדרעזר ויביאם ירושלם: ומבטח
ומברתי ערי הדרעזר לקח המלך דוד נחשת הרבה
מאד:
9 וישמע תעי מלך חמת כי הכה דוד את כל־חיל
10 הדרעזר: וישלח תעי את־יורם־בנו אל־המלך דוד
לשאל־לו לשלום ולברכו על אשר נלחם בהדרעזר
ויכהו כי־איש מלחמות תעי היה הדרעזר ובידו היו
כלי

פתח בספ Gen. 32, 14. Iud. 3, 15. 2 Reg. 8, 8. ℣. 3. r) qui HadarEzer 1 Par. 18, 3. seqq. s) ℣. 5. c. 10, 6. 8. 1 Sam 14, 47. t) cum ille abiisset, post vexatas vicini Thoi provincias ℣. 10. u) ad recuperandam. Thren. 1, 11. & stabiliendam 1 Par. 18, 3. potentiam suam. x) ad fluvium Euphratem; bello sc. recuperaturus, quæ olim forte eripuerant Syris Amoræi, & his excisis, Israelitæ hucusque possederant. Similem casum habemus Iud. 11. inter Iephtam & Regem Ammonitarum. S. Conf. Gen. 15, 18. Iof. 1, 4. ℣. 4. y) quos retinuisse videtur de 7000. captis 1 Par. 18, 4. z) & enervavit s. corrupit (5) vid. not. Iof. 11, 6. idque ex lege Deut. 17, 16. Eiusmodi incisio fuit subneruatio equorum, per quam non omni usui hominum, sed bellico, h. e. ad celerem cursum & circumagitationem inidonei essent. &c. *Schmid.* a) vt פרש aliquando *equum* (vid. not. 1 Sam. 8, 11.) Ita רכב quandoque *equos currules* notat. cf. c. 10, 18. 1 Reg. 10, 29. b) de 1000 captis 1 Par. 18, 4. ℣. 5. c) Gen. 14, 15. ℣. 6. d) ℣. 14. 1 Sam 10, 5. e) cf. 1 Reg. 22, 34. f) vid. ℣. 2. g) ℣. 14. c. 7, 9. ℣. 7. h) *clypeos* (7) 2 Reg. 11, 10. Cant. 4, 4. al. *pharetras*. coll. Ier. 51, 11. i) præcipuis ducibus. ℣. 8. k) quæ *Tibchat* 1 Par. 18, 8. l) *Berotha* Ez. 47, 16. & *Chun* 1 Par. 18, 8. ℣. 9 m) *Thou* 1 Par. 18, 9. n) Num. 34, 8. 1 Reg. 8, 65. Ef. 11, 11. o) ℣. 3. c. 10, 16. ℣. 10. p) *ad salutandum* Gen. 43, 27. 1 Sam. 25, 5. q) *& ad congratulandum ei* 1 Sam. 25, 14. r) *vir bellorum*, s. hostis *oppugnator*. cf. Iud. 11, 2. s) *Ion.* præmittit *cum* vel *contra* Thoi. cf. Iud 3, 1. t) Gen. 24, 10.

פרת קרי ולא כתיב

℣. 3. הדרעזר Sic per *Resch* loco *Daleth* 1. & 21. etiam in consequentibus versibus 5. 7. 8. 9 10 quin etiam notam singulis locis adiectam habet codex 22. כצל *ita omnino scribi oportere.* פרת in ipso textu cum vocalibus consonantes scribunt 2. 3. 6. 9. 11. 12. 14. 16. 20. 23. contra *Maf.* 1. 2. 3. & *impr.* heic, & *impress. initialem* ad Deut 1, 1. ℣. 4. פרשים *Mun.* pro *Meth.* 5. 6. 9. 14. 20. 21. 22. ℣. 10. יורם per *Munach* 1. 3. sic su. 5. qui vero per *Meth.* correxit.

℣. 26. q) vid. ℣. 22. 23. o. μεγαλυνθείη. Luc. 1, 46. r) *Deus est* ℣. 28. cf. 1 Reg. 18, 39. s) ℣. 12. 13. 1 Reg. 1, 45. ℣. 27. t) Non enim temere hæc oro, sed fretus promissione tua. u) Ef. 50, 5 Iob. 33, 16. 1 Sam. 9, 15. x) vid. ℣. 11. y) obstrictum. nempe & *paratum* Ps. 57, 8. ℣. 28. z) *tu DEus es* ℣. 26. a) Ioh. 17, 17. Ar. *itaque confirma verbum tuum, quod promisisti mihi: quia tantum bonum promisisti seruo tuo tantummodo ex gratia tua.* ℣. 29. b) Iud. 19, 6. 2 Reg. 5, 23. c) ℣. 13. 16. Hac occasione & in huius rei memoriam perpetuam David composuit Ps. 89. vt ex multis commatibus inter se collatis constabit.

CAP. VIII. ℣. 1. d) Capitis huius connexio cum c. 7, 29. sedulo obseruanda est: demonstrat enim hic Spiritus S. exaudiitas esse preces Dauidis. e) qui post binas illas clades c. 5, 17. seqq. resumtis viribus, novum bellum mouerunt f) Iud. 4, 23. g) q. d. frenum *cubiti*, al. *nationis*, al. *matris* s. metropoleos Philistæorum, coll. 1 Sam. 27, 5. c. 29, 2. 8. i. e. *Gath & filias eius* 1 Par. 17, 1. Lightfoot o *Ammæ*, quod *in colle Amma* c. 2, 24. perpetuum Philistæi habuerint præsidium, ad tractum istum coercendum. ℣. 2 h) atrociter & nefarie Israelem invadentes. cf. Num. 22, 3. c. 24, 17. Ps. 60, 10. Deut. 2, 9. Iud. 3, 14. 1 Sam. 14, 47. i) *& funiculo qsi eos dimensus est.* Ps. 60, 8. Deut. 3, 4. cf. 2 Reg. 21, 13. k) *ita vt in terram deiiceret, & plane prosterneret eos.* cf. Ef. 25, 10. 12. Ez. 32, 19 32. l) *duas partes.* cf. Iof. 17, 5. 14. m) vt crudelitatem eorum refrenaret cf. Ef. 15, 6. n) *at integram partem tertiam.* cf. Ez 41, 8. o) Gen. 6, 19. 20. ne tota gens interiret prettiam Salomoni Reg. 5, 1 defecerunt autem 2 Reg. 1, 1. c. 3, 5. q) *munus* tributarium ex subiectione ℣. 6.

Gen.

11 כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי־זָהָב וּכְלֵי נְחֹשֶׁת׃ גַּם־אֹתָם הִקְדִּישׁ
הַמֶּלֶךְ דָּוִד לַיהוָה עִם־הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ
12 מִכָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר כִּבֵּשׁ׃ מֵאֲרָם וּמִמּוֹאָב וּמִבְּנֵי עַמּוֹן
וּמִפְּלִשְׁתִּים וּמֵעֲמָלֵק וּמִשְּׁלַל הֲדַדְעֶזֶר בֶּן־רְחֹב מֶלֶךְ
13 צוֹבָה׃ וַיַּעַשׂ דָּוִד שֵׁם בְּשֻׁבוֹ מֵהַכּוֹתוֹ אֶת־אֲרָם בְּגֵיא־
14 מֶלַח שְׁמוֹנָה עָשָׂר אָלֶף׃ וַיָּשֶׂם בֶּאֱדוֹם נְצִבִים בְּכָל־
אֱדוֹם שָׂם נְצִבִים וַיְהִי כָל־אֱדוֹם עֲבָדִים לְדָוִד וַיּוֹשַׁע
טו יְהוָה אֶת־דָּוִד בְּכֹל אֲשֶׁר הָלָךְ׃ וַיִּמְלֹךְ דָּוִד עַל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל־עַמּוֹ׃
16 וְיוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה עַל־הַצָּבָא וִיהוֹשָׁפָט בֶּן־אֲחִילוּד
17 מַזְכִּיר׃ וְצָדוֹק בֶּן־אֲחִיטוּב וַאֲחִימֶלֶךְ בֶּן־אֶבְיָתָר כֹּהֲנִים
18 וּשְׂרָיָה סוֹפֵר׃ וּבְנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע וְהַכְּרֵתִי וְהַפְּלֵתִי וּבְנֵי
דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ׃

ט וַיֹּאמֶר דָּוִד הֲכִי יֶשׁ־עוֹד אֲשֶׁר נוֹתַר לְבֵית שָׁאוּל
2 וְאֶעֱשֶׂה עִמּוֹ חֶסֶד בַּעֲבוּר יְהוֹנָתָן׃ וּלְבֵית שָׁאוּל עֶבֶד
וּשְׁמוֹ צִיבָא וַיִּקְרְאוּ־לוֹ אֶל־דָּוִד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֵלָיו
3 הַאַתָּה צִיבָא וַיֹּאמֶר עַבְדֶּךָ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הַאֶפֶס עוֹד
אִישׁ לְבֵית שָׁאוּל וְאֶעֱשֶׂה עִמּוֹ חֶסֶד אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
4 צִיבָא אֶל־הַמֶּלֶךְ עוֹד בֵּן לִיהוֹנָתָן נְכֵה רַגְלָיִם׃ וַיֹּאמֶר־
לוֹ הַמֶּלֶךְ אֵיפֹה הוּא וַיֹּאמֶר צִיבָא אֶל־הַמֶּלֶךְ הִנֵּה־הוּא
ה בֵּית מָכִיר בֶּן־עַמִּיאֵל בְּלוֹ דְבָר׃ וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ דָּוִד
6 וַיִּקָּחֵהוּ מִבֵּית מָכִיר בֶּן־עַמִּיאֵל מִלּוֹ דְבָר׃ וַיָּבֹא
מְפִיבֹשֶׁת בֶּן־יְהוֹנָתָן בֶּן־שָׁאוּל אֶל־דָּוִד וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו
וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר דָּוִד מְפִיבֹשֶׁת וַיֹּאמֶר הִנֵּה עַבְדֶּךָ׃
7 וַיֹּאמֶר לוֹ דָוִד אַל־תִּירָא כִּי עָשֹׂה אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ חֶסֶד
בַּעֲבוּר יְהוֹנָתָן אָבִיךָ וַהֲשִׁבֹתִי לְךָ אֶת־כָּל־שְׂדֵה שָׁאוּל
8 אָבִיךָ וְאַתָּה תֹּאכַל לֶחֶם עַל־שֻׁלְחָנִי תָּמִיד׃ וַיִּשְׁתַּחוּ
וַיֹּאמֶר מָה עַבְדֶּךָ כִּי פָנִיתָ אֶל־הַכֶּלֶב הַמֵּת אֲשֶׁר
9 כָּמוֹנִי׃ וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ אֶל־צִיבָא נַעַר שָׁאוּל וַיֹּאמֶר
אֵלָיו

u) add. Syr. *eaque attulit Dauidi.*

℣. 11. x) sicut ad Tentorium in deserto erigendum adferebantur spolia Aegypti. Conf. antitypum Es. 60, 10. 11. Apoc. 21, 24. y) Ios. 18, 1. 1 Par. 22, 18. ὁ. κατεδυνάστευσεν. Iac. 2, 6.

℣. 12. z) vid. v. 3. a) v. 2. b) qui in auxiliis vicinorum fuerunt, *Schmid.* p. 412. Alii per prolepsin ad c. 11, 30. c) v. 1. d) cf. 1 Sam. 27, 8. e) vid. v. 7.

℣. 13. f) *Dauid* tanquam Rex, *Ioabus* vt summus militiæ dux Ps. 60, 2. & *Abischaius*, qui a fratre præmissus, hostes prostrauit 1 Par. 18, 12. g) magnam *nominis famam* & gloriam sibi *parauit.* c. 7, 9. Gen. 11, 4. h) conf. 2 Reg. 14, 7. Gen. 14, 3. i) in vniuersum 18000. e quibus 12000 Idumæi fuerunt Ps. 60, 2.

℣. 14. k) v. 6. 2 Par. 18, 2. l) tributarii v. 6. cf. Gen. 25, 23. c. 27, 29. Num. 24, 18. sic sub Iosaphato 1 Reg. 22, 48. defecerunt a. sub Ioramo 2 Reg. 8, 20. m) v. 6. Ios. 1, 9.

℣. 15. n) Ps. 103, 6. Ps. 146, 7. & 2 Sam. 15, 1. 3. o) SVVM CVIQVE.

℣. 16. p) c. 2, 13. 18. c. 20, 23. 1 Par. 11, 6. q) c. 20, 24. r) Ion. & Vulg. *a commentariis*, qs. Historiographus. cf. 1 Reg. 11, 41. al. *Secretarius*: al. *Cancellarius*, vel *libellis præfectus*. Abarb. f. 1. 1. b. ita: מַזְכִּיר *q. d. qui referebat Regi* caussas l. *res iudicii*, *vt quod iustum videretur, decerneret.* sic etiam sub Salomone 1 Reg. 4, 3.

℣. 17. s) c. 20, 25. postea Pontifex 1 Reg. 2, 35. conf. not. Num. 25, 13. t) qui *Abimelech* 1 Par. 18, 16 u) 1 Sam. 22, 20. x) *Vicarii Pontificis* Abjatharis erant Gibeone 1 Par. 16, 39. dum ille Hierosolymis mansit coram Arca, Conf. supra c. 6, 17. 1 Reg. 2, 26. seqq. y *Scheia* c. 20, 25. *Schauscha* 1 Par. 20, 16. z) *Scriba*, *Secretarius*, ab epistolis erat.

℣. 18. a) heroi c. 23, 20. *sc. erat Dauidi, & Crethai & Plethai*, quibus ille præfectus fuit c. 20, 23. 1 Par. 18, 17. b) vide sequentem notam & 1 Sam. 30, 14. Ion. *præpositus erat sagittariis & funditoribus.* sic constanter vertit. cf. c. 1, 18. c) (7) c. 15, 18. c. 20, 7. 23. 1 Reg. 1, 38. 44. 1 Par. 14, 17. Aliis duæ gentes Philistæorum, aliis Israelitarum, seu sociorum Dauidis in exilio, qsi *exterminati & separati* a patria sua. Custodes corporis & perpetui milites regis facti &c. d) Ion. *magnates* seu *principes*, vt Gen 41, 45. c. 46, 20. sic Ar. & LXX. Schm. *Vicarii Regis*. Pro eo est 1 Par. 18, 17. & *filii Dauidis erant primi ad manum Regis.* *Gussetio* p. 356. sic dicti videntur, quod *muneribus Regi oblatis* (conf. v. 2. 6. 1 Sam. 10, 27. 2 Par. 17, 5.) *præfecti* essent, idque facerent pro populo apud Regem, quod Sacerdos pro populo apud Deum, coll. adpellatione *Dei & Prophetæ* Ex. 7, 1. sic *Schmid.* p. 394. & 437. forte vox translate vsurpata: quod sicut sacerdos immediate in sacris sub Deo est, nonmediate, vt Leuitæ, sic isti secundi a Rege forent. Atque vt *Câhen* Arab. est *administrator alieni negotii*, sic ipsi paternas vices, vbi res postulabat, gerebant, & exsequebantur ex mandato eius, vt *Vice-Reges*. Nam & sacerdotes V. T. quid aliud fuerunt, quam *Vicarii summi Sacerdotis* Filii Dei? (cf. not. Leu. 17, 4.) sicut in N. T. ministri ecclesiæ legatione pro Christo funguntur. 2 Cor. 5, 20. CAP. IX, ℣. 1. e) pace ac tranquillitate jam victis hostibus recuperata. f) Ar. *vtinam scirem, num* &c. cf. 1 Sam. 24, 20 g) *gratiam* v. 3. luculentiorem, quam hucusque potuit fieri ob bella & turbas Ischboscheti. h) v. 7. 1 Sam. 20, 15. ℣. 2. i) hereditarius, sec. Veteres apud Kimchium *Cananæus*, al. Israelita, hereditati Saulis, s. fundis, quos habuit antequam Rex fieret, pro certa parte redituum præfectus. k) c. 16, 1. c. 19, 18 l) sc. de quo audiui. ℣. 3. m) *annon?* l *an nullus?* Es. 45, 6. n) 1 Sam. 20, 14. bene Ar. *propter Deum.* cf. Luc. 6, 36. o) *claudus* (3) c. 4, 4. cf. infra v. 13. ℣. 4 p) *ecce ille* exul & latitans est. cf. v. 7. q) c. 17, 27. in Gileade trans Iordanem. cf. c. 2, 8. 9. ℣. 6. r) c. 4, 4. c. 16, 1. c. 19, 25. *Meri-baal l, Meribh-Baal* vocatur 1 Par. 8, 34. ℣. 7. s) regio fisco per rebellionem Ischboscheti obnoxios factos cf. c. 12, 8. sed sec. *Schm. inique a Ziba vsurpatos agros.* cf. not. v. 10. t) *hereditatem* Ion. u) *aui tui* Gen. 28, 13. Dan. 5, 11. ℣. 8. x) Leu. 26, 9. LXX. vt Luc. 1, 48. y) c. 16, 9. 1 Sam. 24, 15. z) *qualis ego sum* Gen 44, 15. claudus & abiectus, ac inutilis homo. ℣. 9. a) i. e. *seruum* v. 2. Gen. 22, 3. 1 Sam. 2, 13.

CAP. IX, ℣. 5. וַיִּקָּחֵהוּ per *Sakeph* g. 5. ℣. 7. עִמְּךָ cum adiecto *Kri* עִמִּי 2.

אליו כל אשר היה לשאול ולכל ביתו נתתי לבן
אדניך׃ ועבדת לו את האדמה אתה ובניך ועבדיך י
והבאת והיה לבן אדניך לחם ואכלו ומפיבשת בן
אדניך יאכל תמיד לחם על שלחני ולציבא חמשה
עשר בנים ועשרים עבדים׃ ויאמר ציבא אל המלך 11
ככל אשר יצוה אדני המלך את עבדו כן יעשה עבדך
ומפיבשת אכל על שלחני כאחד מבני המלך׃
ולמפיבשת בן קטן ושמו מיכא וכל מושב בית ציבא 12
עבדים למפיבשת׃ ומפיבשת ישב בירושלם כי על 13
שלחן המלך תמיד הוא אכל והוא פסח שתי רגליו׃

CAP. X.

ויהי אחרי כן וימת מלך בני עמון וימלך י
חנון בנו תחתיו׃ ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון 2
בן נחש כאשר עשה אביו עמדי חסד וישלח דוד
לנחמו ביד עבדיו אל אביו ויבאו עבדי דוד ארץ בני
עמון׃ ויאמרו שרי בני עמון אל חנון אדניהם המכבד 3
דוד את אביך בעיניך כי שלח לך מנחמים הלוא
בעבור חקר את העיר ולרגלה ולהפכה שלח דוד את
עבדיו אליך׃ ויקח חנון את עבדי דוד ויגלח את חצי 4
זקנם ויכרת את מדויהם בחצי עד שתותיהם וישלחם׃
ויגדו לדוד וישלח לקראתם כי היו האנשים נכלמים ה
מאד ויאמר המלך שבו בירחו עד יצמח זקנכם
ושבתם׃ ויראו בני עמון כי נבאשו בדוד וישלחו בני 6
עמון וישכרו את ארם בית רחוב ואת ארם צובא
עשרים אלף רגלי ואת מלך מעכה אלף איש ואיש
טוב שנים עשר אלף איש׃ וישמע דוד וישלח את 7
יואב ואת כל הצבא הגברים׃ ויצאו בני עמון 8
ויערכו מלחמה פתח השער וארם צובא ורחוב ואיש
טוב ומעכה לבדם בשדה׃ וירא יואב כי היתה אליו 9
פני המלחמה מפנים ומאחור ויבחר מכל בחורי
בישראל

Dei. Schmid. q) dolorem de patris obitu testaturus, & oblaturus constantem amicitiam. ℣. 3. r) Pee temerariam calumniam. s) *dominum suum* vide c. 2. 5. t) *num honorans in oculis tuis, unm tibi honorare* videtur? u) 1 Par. 19, 3. u) Iud. 18, 2. x) Iof. 2, 1. y) Gen. 19, 21. 25. 29. sicut multis fecit. ℣. 4. z) Imprudens iuvenis. conf. 1 Reg. 12, 13. a) cf Leu. 19, 27. b) *vestes* (2) 1 Par. 19, 4. c) *nates* (2) Es. 20, 4. cf Es. 47, 3. Retegebat eorum turpitudinem, significans, se eorum cogitationes retexisse. *Abarb.* ℣. 5. d) 1 Sam. 20, 34. e) Iof. 18, 28. 1 Reg. 16, 34. ne tantam ignominiam cum regis opprobrio vsque in regiam vrbem perferrent. f) *ve refcat.* 1 Par. 19, 5. Ez. 16, 7. ℣. 6. g) c. 16, 21. vide 1 Sam. 13, 4. h) Iud. 9, 4. mille argenti talentis 1 Par. 19, 6. etiam 32000 currus ex vniuersa Syria. ib. v. 7. i) v. 8. Iud. 18, 28. & e Mesopotamia 1 Par. 19, 6. k) c. 8, 3. 5. l) *Regulum Maacha.* cf. c. 23, 34. Deut. 3, 14. Iof. 12, 5. c. 13, 13. m) *Tobaer.* v. 8. vid. Iud. 11, 3. ℣. 7. n) *heroes*, seu fortissimos viros. c. 16, 6. c. 17, 8. ℣. 8. o) ex vrbibus suis. 1 Par. 19, 7. seqq. p) *ante portam* vrbis *Medeba* l. allus. ibid. q) *seorsim* erant. Gen. 21, 28. 29. vt Ioabum in medio concluderent. ℣. 9. r) *a fronte & a tergo* 1 Par. 19, 10. 2 Par. 13, 14. s) 1 Sam. 26, 2.

הב׳ בצרי

b) cf. v. 4. Vult dicere: Iniquum est Ziba, te possidere Domini tui bona. Mea essent, si quis iuste ea arrogare sibi vellet, non tua. Itaque ego ea dedi filio Domini tui Mephiboscheto, quem tu pro Domino non agnouisti &c. *Schmidius* p 461. ℣. 10. c) *Coles itaque* inposterum non pro te, sed *pro eo.* Gen. 4, 2. d) & fideliter ei *adferes.* Videtur Ziba post mortem Saulis, cum posteri eius procul ab hereditate sua abessent & latitarent, quasi sua potius, quam Dominorum suorum, bona illa administrasse. Sicut hominem Domino suo infidum fuisse, infra ex c. 16. & 19. constabit. *Schmid.* p. 445. e) *Micha* sc. v. 12. f) quos ex bonis heri sui adquisiverat, conserui potius dicendi. *Schmidius.* ℣. 11. g) *Cumque diceret Ziba.* h) Tum Rex iterabat: *Mephiboschet a. comedet*, vt iam dixi v. 10. *ad mensam meam*, non vt peregrinus & seruus, sed vt regius princeps, l. vt *aliquis filiorum meorum.* ℣. 12 i) *minorennis* vel *paruae aetate.* Gen. 44, 20. k) & *tota habitatio*, *domus* i. e. habitantes s. *domestici.* metonymia. ℣. 13. l) *Erat tamen clandus* v. 3. & eatenus infelix c. 19, 29. CAP. X, ℣. 1. m) cf. 1 Par. 19, 1. seqq. n) Amicus Dauidis, *Nachas* nomine. v. 2. sed alius procul dubio, quam ille tyrannus 1 Sam. 11, 1. aut ille Moabitarum Rex 1 Sam. 22, 3. vt nonnulli existimant. Videtur noster clade populi sui sub antecessore accepta c. 8, 11. prudentior redditus esse Hinc amicitiam cum Dauide officiose coluit, nec bello Idumaeorum sese immiscuit c. 8, 13. 14. ℣. 2. o) conf. not. Deut. 23, 7. p) pie ac humaniter, etsi Ammonitas nondum pro fratribus haberet secundum legem Dei

℣. 2. ביד *Makk.* habent 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 3. העיר Pro eo legunt alii הארץ in margine 6. 9. ℣. 5. בירחו sic per *Chirek* & *plene* 1. 2. 3. & sic correctum in 5. ℣. 9. יואב sic per *Sakephk.* commodius 17. 18. & *Ber.* at ceteri omnes per *Rbbia.*

י בְּיִשְׂרָאֵל וַיַּעֲרֹךְ לִקְרַאת אֲרָם׃ וְאֵת יֶתֶר הָעָם נָתַן בְּיַד
11 אַבְשַׁי אָחִיו וַיַּעֲרֹךְ לִקְרַאת בְּנֵי עַמּוֹן׃ וַיֹּאמֶר אִם־תֶּחֱזַק
אֲרָם מִמֶּנִּי וְהָיְתָה לִּי לִישׁוּעָה וְאִם־בְּנֵי עַמּוֹן יֶחֶזְקוּ מִמְּךָ
12 וְהָלַכְתִּי לְהוֹשִׁיעַ לָךְ׃ חֲזַק וְנִתְחַזַּק בְּעַד עַמֵּנוּ וּבְעַד
13 עָרֵי אֱלֹהֵינוּ וַיהוָה יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינָיו׃ וַיִּגַּשׁ יוֹאָב
14 וְהָעָם אֲשֶׁר עִמּוֹ לַמִּלְחָמָה בַּאֲרָם וַיָּנֻסוּ מִפָּנָיו׃ וּבְנֵי
עַמּוֹן רָאוּ כִּי־נָס אֲרָם וַיָּנֻסוּ מִפְּנֵי אֲבִישַׁי וַיָּבֹאוּ הָעִיר
טו וַיָּשָׁב יוֹאָב מֵעַל בְּנֵי עַמּוֹן וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִָם׃ וַיַּרְא אֲרָם כִּי
16 נִגַּף לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּאָסְפוּ יָחַד׃ וַיִּשְׁלַח הֲדַרְעֶזֶר וַיֹּצֵא
אֶת־אֲרָם אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַנָּהָר וַיָּבֹאוּ חֵילָם וְשׁוֹבַךְ שַׂר־
17 צְבָא הֲדַרְעֶזֶר לִפְנֵיהֶם׃ וַיֻּגַּד לְדָוִד וַיֶּאֱסֹף אֶת־כָּל־
יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן וַיָּבֹא חֵלָאמָה וַיַּעַרְכוּ אֲרָם
18 לִקְרַאת דָּוִד וַיִּלָּחֲמוּ עִמּוֹ׃ וַיָּנָס אֲרָם מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיַּהֲרֹג דָּוִד מֵאֲרָם שְׁבַע מֵאוֹת רֶכֶב וְאַרְבָּעִים אֶלֶף
19 פָּרָשִׁים וְאֵת שׁוֹבַךְ שַׂר־צְבָאוֹ הִכָּה וַיָּמָת שָׁם׃ וַיִּרְאוּ
כָל־הַמְּלָכִים עַבְדֵי הֲדַרְעֶזֶר כִּי נִגְּפוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיַּשְׁלִמוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיַּעַבְדוּם וַיִּרְאוּ אֲרָם לְהוֹשִׁיעַ עוֹד
אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן׃

יא וַיְהִי לִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה לְעֵת צֵאת הַמַּלְאכִים וַיִּשְׁלַח
דָּוִד אֶת־יוֹאָב וְאֶת־עֲבָדָיו עִמּוֹ וְאֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל
וַיַּשְׁחִתוּ אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן וַיָּצֻרוּ עַל־רַבָּה וְדָוִד יוֹשֵׁב
2 בִּירוּשָׁלִָם׃ וַיְהִי לְעֵת הָעֶרֶב וַיָּקָם דָּוִד מֵעַל מִשְׁכָּבוֹ
וַיִּתְהַלֵּךְ עַל־גַּג בֵּית־הַמֶּלֶךְ וַיַּרְא אִשָּׁה רֹחֶצֶת מֵעַל הַגָּג
3 וְהָאִשָּׁה טוֹבַת מַרְאֶה מְאֹד׃ וַיִּשְׁלַח דָּוִד וַיִּדְרֹשׁ לָאִשָּׁה
וַיֹּאמֶר הֲלוֹא־זֹאת בַּת־שֶׁבַע בַּת־אֱלִיעָם אֵשֶׁת אוּרִיָּה
4 הַחִתִּי׃ וַיִּשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים וַיִּקָּחֶהָ וַתָּבוֹא אֵלָיו
וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ וְהִיא מִתְקַדֶּשֶׁת מִטֻּמְאָתָהּ וַתָּשָׁב אֶל־
ה בֵּיתָהּ׃ וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתִּשְׁלַח וַתַּגֵּד לְדָוִד וַתֹּאמֶר
6 הָרָה אָנֹכִי׃ וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶל־יוֹאָב שְׁלַח אֵלַי אֶת־
אוּרִיָּה

ישראל קרי

in bellum, h. e. tempore verno, quando copiæ ex hybernis educuntur. Ar. quo tempore belligerari potest. Rashi: cum terra plena est segete, & equi in agris inueniunt, quod comedant. u) hostilem pertinaciam Ammonitarum seuere victurus. x) perpetuos milites. v. 11. c. 2, 13. y) qui gladio & igne omnia

יתיר א

deuastarunt. Iud. 6, 4. c. 20, 21. Dan. 8, 25. z) indemque obsederunt c. 20, 15. Deut. 20, 19. a) c. 12, 26. Deut. 3, 11. b) de felici belli successu quasi certus, & quod Am-

Cap. XI.

יתיר א

monitæ auxiliis destituti nunc essent c. 10, 19. securior factus. c) otio suo turpissime abusus. v. 2. d) Gen. 24, 11. cum æstus remissior factus esset. e) de cubitu suo meridiano. vid. c. 4, 5. f) cf. Deut. 22, 8. g) in monte Sion exstructæ c. 5, 9. 11. h) inde conspicatus & praua cupiditate erga eam accensus est. cf. Gen. 6, 2. Mat. 5, 28. v. itque videndo fœmina. i) lauantem se (domi suæ, in vrbe, monti Sion subiecta cf. v. 8. seqq.) vel ob munditiem Ruth 3, 3. l vt probabile est, & secundum Rabbinos, ob impuritatem legalem cf. Leu. 15, 19. k) Gen. 24, 16. v. 3. l) quæ etiam Bathschua & pater eius Ammiel dictus est 1 Par. 3, 5. m) c. 23, 39. n) vt Ahimelech 1 Sam. 26, 6. v. 4. o) protinus accersiuit eam cf. Gen. 12, 15 p) cum ea, blanditiis & promissis inducta, adulterium commisit. Leu. 18, 20. Ceterum lapsus Dauidis per exemplum inculcat, quod Paulus docet Phil 2, 12. cum timore & tremore salutem quærendam esse, & vt quilibet, qui stat, caueat sibi, ne cadat 1 Cor. 10, 12. q) cum illa se vi: sanctificasset s. mundasset (cf. v. 2. Ex. 19, 22. Gen. 35, 2. &c.) ab impuritate sua menstrua Leu. 15, 19. sic Rabbini, quibus fauere videntur accentus. At Schmid. aliique: Illa a. purgabat se ab impuritate sua ex concubitu. coll. Leu. 15, 18. v. 5. r) grauida sum Gen. 16, 11. nec facinus occultare possum. v. 6. s) sc. cum litteris, quæ quasi alicuius momenti per fidum hominem mittendæ sint S.

t) qui bellicosiores. Schmidius. v. 10. u) cf. c. 8, 13. c. 20, 6. v. 11. x) auxilio mihi eris. cf. Ex 15, 2. Es. 12, 2. v. 12. y) Ios. 1, 5. 6. ἀνδρίζεσθε καὶ κραταιοῦσθε. 1 Cor. 16, 13. z) 1 Sam. 11, 10. v. 13. a) sic vltro processit Ioab ad pugnam, vt ostenderet hostibus, se maiorem eorum numerum non extimescere. cf. 1 Sam. 17, 40. v. 14. b) prope quam aciem suam instruxerant. v. 8. c) & sic Ioab cum victore exercitu saluus & incolumis tunc quidem Hierosolymam reuersus est, quod tempus bellis gerendis non satis commodum esset, vel etiam ex disiectis hostibus nihil metuendum amplius videretur. v. 15. d) non quieuerunt, sed cladem suam vlturi denuo omnes se congregarunt numerosissimo exercitu, quod ex clade eius colligi potest. v. 16. e) ingentem stragem passus c. 8, 3. 9. f) cis Ephratem. cf. Num. 21, 13. c. 22, 1. Esr. 4, 10. 11. g) & tum venerunt cum terribili illo curruum numero, de quo ad v. 6. h) Ion. Syr. in Chelam vt v. 17. al. cum copiis suis. i) vt dux & imperator totius exercitus. cf. c. 20, 8. v. 17. k) vrbem Syrorum v. 16. v. 18. l) septingentos in ipso prælio, deinde plures, & in vniuersum 7000. vide 1 Par. 19, 18. m) i. e. equos septingentorū curruum vid. not. c. 8, 4. At. addit: singulis autem curribus quatuor insidebant viri. conf. not. Iud. 4, 13. n) 40000. equitum, totidemque pedites. 1 Par. 19, 18. nisi vtrosque connumeres & subintelligas. v. 19. o) c. 8, 2. 6. p) Ios. 10, 1. 4. CAP. XI, v. 1. q) 1 Par. 20, 1. seqq. r) q. d. ad reditum anni 1 Par. 7, 17. 1 Reg. 20, 22. 26. s) tempore, circa tempus v. 1. t) exitus Regum, quo exire solent Reges in

v. 12. ויהוה Sic per Sakeph. in vnius vocis ditione omnes conueniunt. v. 14. עַמּוֹן sine Psik 2. 3. 5. 23. v. 15 נִגַּף in Particip. per Kametz 1. 2. sec. Mas. 1. & Erff. sed contra M. I. v. 16. הדדעזר Daleth loco Resch 5. sic v. 19. ד ישׁב per Kametz 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. 23. contra Mas. Erff. sic v. 18. v. 19. ויראו plene 1 3. 6. 9. 11. 20. sic sc. 5. CAP. XI, v. 1. וישׁב plene 2. 6. 9. 22. sic correctum in 2. sec Mas. 1. 2. Erff. h. l. & impressum ad 2 Sam. 19, 9. v. 4. והיא per Sakephgadol 2. A Ser.

אוריה החתי וישלח יואב את־אוריה אל־דוד : ויבא 7
אוריה אליו וישאל דוד לשלום יואב ולשלום העם
8 ולשלום המלחמה: ויאמר דוד לאוריה רד לביתך ורחץ
רגליך ויצא אוריה מבית המלך ותצא אחריו משאת
9 המלך : וישכב אוריה פתח בית המלך את כל־עבדי
י אדניו ולא ירד אל־ביתו : ויגדו לדוד לאמר לא־ירד
אוריה אל־ביתו ויאמר דוד אל־אוריה הלוא מדרך
11 אתה בא מדוע לא־ירדת אל־ביתך : ויאמר אוריה
אל־דוד הארון וישראל ויהודה ישבים בסכות ואדני
יואב ועבדי אדני על־פני השדה חנים ואני אבוא אל־
ביתי לאכל ולשתות ולשכב עם־אשתי חיך וחי נפשך
12 אם־אעשה את־הדבר הזה : ויאמר דוד אל־אוריה
שב בזה גם־היום ומחר אשלחך וישב אוריה
13 בירושלם ביום ההוא וממחרת : ויקרא־לו דוד ויאכל
לפניו וישת וישכרהו ויצא בערב לשכב במשכבו עם־
14 עבדי אדניו ואל־ביתו לא ירד : ויהי בבקר ויכתב דוד
טו ספר אל־יואב וישלח ביד אוריה : ויכתב בספר לאמר
הבו את־אוריה אל־מול פני המלחמה החזקה ושבתם
16 מאחריו ונכה ומת : ויהי בשמור יואב אל־העיר ויתן
את־אוריה אל־המקום אשר ידע כי אנשי־חיל שם :
17 ויצאו אנשי העיר וילחמו את־יואב ויפל מן־העם
18 מעבדי דוד וימת גם אוריה החתי : וישלח יואב ויגד
19 לדוד את כל־דברי המלחמה : ויצו את־המלאך
לאמר ככלותך את כל־דברי המלחמה לדבר אל־
כ המלך : והיה אם־תעלה חמת המלך ואמר לך מדוע
נגשתם אל־העיר להלחם הלוא ידעתם את אשר־ירו
21 מעל החומה : מי־הכה את־אבימלך בן־ירבשת
הלוא אשה השליכה עליו פלח רכב מעל החומה
וימת

relicit, tanquam prorsus ineptum, & intelligendam h. l. censet *arcam, in qua Ephod cum Vrim & Thummim* adservatum, eamque cum Sacerdote bellicis expeditionibus interfuisse putat, vt in casu summæ necessitatis Deum consulerent. i) *in tuguriis castrorum* cf. 1 Reg. 20, 12. 16. at *Schmid.* in pascuis vernalibus. sic cf. h. l. 1, 8. k) 1 Sam. 17, 55. 2 Reg. 2, 2. ℣. 13. l) Hab. 2, 15. Altera hæc fraus erat, vt, qui sobrius noluerat, ebrius saltim ad vxorem abiret. m) qua in re diuina prouidentia agnoscenda, quæ peccatum Dauidis manifestari voluit. *Schm.* ℣. 14. n) ad indignissimum facinus & crudele consilium conuersus. o) *epistolam* 2 Reg. 5, 5. cf. Num. 5, 23. ℣. 15. p) *in fronte pugnæ*, loco periculosissimo. cf. Ex. 26, 9. c. 28, 37. Num. 8, 2. 3. q) *vt a suis destitutus ab hostibus cadatur & pereat*; sc. vt tum saltim cum aliqua specie Bathschebam suam faceret Rex.

t) vt sc. Dauid mariti prætextu adulterium celaret, eumque pro suscepti fœtus parente supponeret. ℣. 7. u) qsi admodum solicitus de statu belli. x) *de salute & incolumitate*. Gen 37, 14. 2 Reg. 4, 26. y) Catachresis, q. d. *de bono statu belli*; num bellum bene succederet, & omnia adhuc bene haberent? ℣. 8. z) *Postea dixit Dauid* ad Vriam, quasi lassum ex via & belli laboribus satis defatigatum. a) Gen. 18, 4. & defessum recrea corpus. b) *cumque exiisset Vrias &c.* c) *munus s. fercula* Regis. Gen. 43, 34. Ier. 40, 5. npe delicati cibi & potus, quos qsi ex singulari gratia Regis domi suæ comederet ac biberet, & suauiter cum vxore dormiret. v. 11. ℣. 9. d) *cum omnibus* reliquis *servis* s. militibus v. t. prætorianis, qui ante palatium Regis nocturnas excubias agebant. e) vid. nnt. c. 2, 5 f) quod vel aliquid de adulterio vxoris inaudiuisset, vel vt se hominem voluptatibus deditum non esse ostenderet, qui iussu imperatoris sui, non deliciarum caussa e castris venisset. ℣. 10. g) vt tibi diserte concessum a me fuit v. 8. ℣. 11. h) quidam ipsam *Arcam Dei* in bellum eductam esse volunt, vt 1 Sam. 4, 4. vid. *R. Ischaia* h. l. quod tn. *Schmid.* merito refellit p. 516. seq. & existimat, Vriam a maiori ad minus argumentari: npe haud graue sibi esse debere, si pugnans pro Arca fœderis & pro populo Israel, in domo non cubet, cum idem omni tempore sustineat arca, & plerique de populo. sic etiam Talmudici doctores nonnulli ap. *Abarb.* f. 86. b. ad h. c. qui tn. id etiam reiicit.

℣. 16. r) vid. 1 Sam. 26, 15. s) *fortissimi viri* intra vrbem. conf. 2 Reg. 24, 16. Ps. 76, 6. ℣. 17 t) *vnus & alter*. conf. not. Leu. 4, 17. cum Vria fraudulenter a reliquis deserti. u) c. 12, 9. ℣. 19. x) verbis speciose confictis. ℣. 20. y) Ez 38, 18 Coh. 10, 4. z) 1 Sam. 2, 22. a) v. 24. ℣. 21. b) i. e. Gideonis, qui *Ierubbaal* dictus est Iud. 6, 32. vt *Baal* per contemtum *Boschet* seu *pudendus Deus* etiam alibi dicitur. confer Ier. 11, 13. Hos. 9, 10. c) vid. Iud. 9, 53.

℣. 11. חיך *plene* 10. 19. 20. 23. sic fu. r. contra *Maf.* 2. *Erff.* & *impr.* & contra *M. I.* ℣. 15. מול per *Pasehta* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 28. ℣. 17. גם אוריה ita 17. 12. & *Ber.* ℣. 21. הלוא per *Maff.* 7. 8. 10. 13. 15. 19.

וַיָּמָת בְּתֵבֵץ לָמָּה נִגַּשְׁתֶּם אֶל־הַחוֹמָה וְאָמַרְתָּ גַּם
22 עַבְדְּךָ אוּרִיָּה הַחִתִּי מֵת׃ וַיֵּלֶךְ הַמַּלְאָךְ וַיָּבֹא וַיַּגֵּד לְדָוִד
23 אֵת כָּל־אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יוֹאָב׃ וַיֹּאמֶר הַמַּלְאָךְ אֶל־דָּוִד
כִּי־גָבְרוּ עָלֵינוּ הָאֲנָשִׁים וַיֵּצְאוּ אֵלֵינוּ הַשָּׂדֶה וַנִּהְיֶה
24 עֲלֵיהֶם עַד־פֶּתַח הַשָּׁעַר׃ וַיֹּרְאוּ הַמּוֹרְאִים אֶל־עֲבָדֶיךָ
מֵעַל הַחוֹמָה וַיָּמוּתוּ מֵעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְגַם עַבְדְּךָ אוּרִיָּה
כה הַחִתִּי מֵת׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־הַמַּלְאָךְ כֹּה־תֹאמַר אֶל־
יוֹאָב אַל־יֵרַע בְּעֵינֶיךָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה כִּי־כָזֹה וְכָזֶה
תֹּאכַל הֶחָרֶב הַחֲזֵק מִלְחַמְתְּךָ אֶל־הָעִיר וְהָרְסָהּ
26 וְחַזְּקֵהוּ׃ וַתִּשְׁמַע אֵשֶׁת אוּרִיָּה כִּי־מֵת אוּרִיָּה אִישָׁהּ
27 וַתִּסְפֹּד עַל־בַּעְלָהּ׃ וַיַּעֲבֹר הָאֵבֶל וַיִּשְׁלַח דָּוִד וַיַּאַסְפָהּ
אֶל־בֵּיתוֹ וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ בֵּן וַיֵּרַע הַדָּבָר
יב CAP. XII. אֲשֶׁר־עָשָׂה דָוִד בְּעֵינֵי יְהוָה׃ וַיִּשְׁלַח יְהוָה
אֶת־נָתָן אֶל־דָּוִד וַיָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁנֵי אֲנָשִׁים הָיוּ
2 בְּעִיר אֶחָת אֶחָד עָשִׁיר וְאֶחָד רָאשׁ׃ לְעָשִׁיר הָיָה צֹאן
3 וּבָקָר הַרְבֵּה מְאֹד׃ וְלָרָשׁ אֵין־כֹּל כִּי אִם־כִּבְשָׂה אַחַת
קְטַנָּה אֲשֶׁר קָנָה וַיְחַיֶּהָ וַתִּגְדַּל עִמּוֹ וְעִם־בָּנָיו יַחְדָּו
מִפִּתּוֹ תֹאכַל וּמִכֹּסוֹ תִשְׁתֶּה וּבְחֵיקוֹ תִשְׁכָּב וַתְּהִי־לוֹ
4 כְּבַת׃ וַיָּבֹא הֵלֶךְ לְאִישׁ הֶעָשִׁיר וַיַּחְמֹל לָקַחַת מִצֹּאנוֹ
וּמִבְּקָרוֹ לַעֲשׂוֹת לָאֹרֵחַ הַבָּא־לוֹ וַיִּקַּח אֶת־כִּבְשַׂת
ה הָאִישׁ הָרָאשׁ וַיַּעֲשֶׂהָ לָאִישׁ הַבָּא אֵלָיו׃ וַיִּחַר־אַף דָּוִד
בָּאִישׁ מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־נָתָן חַי־יְהוָה כִּי בֶן־מָוֶת הָאִישׁ
6 הָעֹשֶׂה זֹאת׃ וְאֶת־הַכִּבְשָׂה יְשַׁלֵּם אַרְבַּעְתָּיִם עֵקֶב אֲשֶׁר
עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְעַל אֲשֶׁר לֹא־חָמָל׃
7 וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־דָּוִד אַתָּה הָאִישׁ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי מְשַׁחְתִּיךָ לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאָנֹכִי
8 הִצַּלְתִּיךָ מִיַּד שָׁאוּל׃ וָאֶתְּנָה לְךָ אֶת־בֵּית אֲדֹנֶיךָ וְאֶת־
נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחֵיקֶךָ וָאֶתְּנָה לְךָ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה
ואם

d) Iud. 9, 50. seqq. e) qs. damnum hoc per aliud grauius excusaturus. f) fortissimus ille vir c 23, 39. etiam in acri illo conflictu occubuit. *Ioab ergo hoc praeceptum ita diuigebat, vt ne nuncius quidem animaduerteret, Vriam ex mandato Regis periisse.* Abarb. f. 154. 2.

ꝟ. 22. g) *ob quae miserat ipsum.* Ex. 4, 28. Deut. 34, 11.

ꝟ. 23. h) q. d. *Id ita accidit, quia.* ὁ. ὅτι. Marc. 1, 37. 40. i) *praeualuerunt aduersum nos,* & vehementi impetu in nos eruperunt. cf. Es. 42, 13. k) *fuimus tamen aduersus eos,* eosque repressimus Ier. 51, 2.

ꝟ. 24 l) *Isthic a. iaculati sunt iaculatores.* ꝟ. 10. 1 Sam. 20, 36. c. 31, 3 m) *aliqui de militibus.* vid. ꝟ. 17.

ꝟ. 25. n) ꝟ. 27. Gen. 21, 11. 12. o) conf. not. Deut. 20, 8. 1 Sam. 20, 23. p) Iud. 18, 3. 1 Reg. 14, 5. q) q. d. varius belli euentus est, & vix aliter fieri potest, quam vt modo hic, modo alius caedatur. r) *fortiter gere bellum,* nec remitte. cf. Ier. 51, 12. s) *& destrue eam.* Ier. 45, 4. ita factum 1 Par. 20, 1. t) *tuque nuncie! ita confirma eum.* Deut. 3, 28.

ꝟ. 26. u) alias non prorsus nequissima. x) c. 1, 12. 1 Reg. 13, 30. maxime ob conscientiam culpae suae, & innocentiam mariti.

ꝟ. 27. y) *Cum primum a. praeteriit luctus,* septem dierum sec. S Cf. not. Gen 50, 10. 1 Sam. 31, 13. z) *ita, vt vxor eius fieret,* vt vel hac ratione adulterium tegeretur. a) ꝟ. 15. Gen. 38, 10. b) qui vehementer hoc Dauidis facinore offensus est, quo ille non tam piis & populo suo, sed ipsis etiam improbis & gentilibus grauissimum scandalum praebuit. vid. c. 12, 14.

CAP. XII, ꝟ. 1. c) Cum seriam Dauidis poenitentiam diu expectasset. cf. S. p. 547. d) c. 7, 2. 4. 17. e) *Historiam* quidam narrari putant, Schmid aliique rectius *parabolam.* f) *pauper.* ꝟ. 3. 4. Prou. 10, 4. c. 22, 2.

ꝟ. 3. g) *defectus omnium,* nihil quidquam erat. Num. 11, 6. Prou. 13, 7. h) *nisi.* Gen. 18, 27. i) *ouicula.* ꝟ. 4. 5. Gen. 21, 28. k) Num. 32, 15. l) Iob. 3, 17. m) ꝟ. 8. 1 Reg. 1, 2. n) Parabola vero non absimilis: nam & Arabes solent insignem aliquam ouem apud se habere, quam mansuefaciunt, & domi mulgent, nec foras pastum dimittunt. *Boch. Hieroz.* P. I. p. 521.

ꝟ. 4. o) q. d. *isto,* s. subintell. איש vt Ps. 109, 4. *Viator* (2) 1 Sam. 14, 26. In Codice Succah f. 52. b. Rabba ait: Praua concupiscentia h. l. dicitur primum הלך deinde אורח & randem איש quia ab initio similis est *viatori praetereunti* praeter alium; postea *viatori, qui ad paucos dies diuertitur,* hospitio vtitur; tandem assimilis redditur patrifamilias s. *hero domus.* cf. Iac. 1, 14. 15. p) Gen. 18, 7. 8. q) Ier. 9, 1. Iud. 19, 17. r) ꝟ. 1. 1 Sam. 18, 23. s) quid ergo tibi de isto viro videtur? ꝟ. 5. t) praecipiti, sed insto iudicio. u) 1 Sam. 20, 3. x) 1 Sam. 20, 31. cf. Gen 20, 3. Ion. *reus est mortis,* npe aeternae in foro diuino, tam iniusta & violenta rapina. ꝟ. 6. y) in foro humano *restituet quadruplum* ex lege Ex. 21, 37. Alii Dauidem, ob crudelem violentiam raptoris, poenam legis duplicasse putant; & *bis quatuor* s. *octuplum* intelligunt, immo Ion. *quadraginta.* sed male; nam haec *forma dualis* non numerum, sed rem ipsam per istum numerum multiplicari significat. sic שִׁבְעָתַיִם non *bis septem,* sed *septuplum* notat Gen. 4, 15. 24. Prou. 6, 31. &c. ὁ. ἀποτίσει. Philem ꝟ. 19. ꝟ. 7. z) & multo magis *aeternae mortis reus* es, qui longe atrocius peccasti. a) 1 Sam. 16, 13. 14. b) vid. 1 Sam. 23, 14. ꝟ. 8 c) s. Saulis, s. filiorum eius fuerint. *Schmid* Non autem (vt *Abarb.* obseruat) hoc dicitur, qs. vxores Saulis ad Dauidem pertinerent, sed *ait, esse eas in potestate Dauidis,* vt ducere illas potuisset, si voluisset, nemine impediente. viduas enim Regis nemo nisi Rex ducere debuit per morem orientalium. Inde tantam Adonia incurrit poenam 1 Reg. 1, 21. & tanta lis orta inter Ischoschet & Abner c 3, 7. S. p. 541. d) ꝟ. 3. q. d. si vtique castus esse noluisti, nec suffecerunt tot, quas iam habes vxores. non probat DEus polygamiam, sed crimen Dauidis exaggerat. S. p. 557.

ꝟ. 20. בְּעָלָיו ; ne per *chatephpat.* 2. 3. su. 5. CAP. XII, ꝟ. 1. אֵלָיו per *Sakephk.* 6. 9. 10. ꝟ. 3. וְלָרָאשׁ ita cum *Aleph* epenthetico 6. 9. 10. 14. 20. praeter *Mas. impr* ad ꝟ. 1. כְּבַת per *Kametz* 3 6. 9 14. 10 23. sic su. 5. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ꝟ 4. הֵלֶךְ *He per Segol* 6. 9. 14. 20 21. 22 ꝟ. 7 Sine intercedente *Spatio* hunc ꝟ. cum praecedenti coniungunt 1. 6. 8. 9. 10. 12. 15. 16. 19. 20. 23. ꝟ. 7. הָאִישׁ *Spatium s Piska* post *Atnachum* habet 5. & id ipsum requirit *Mas.* 2.

יתיר א' יתיר א' יתיר א' קמץ בזק יתיר א'

ואם־מעט ואספה לך כהנה וכהנה : מדוע בזית ׀ 9
את־דבר יהוה לעשות הרע בעינו את אוריה החתי
הכית בחרב ואת־אשתו לקחת לך לאשה ואתו
הרגת בחרב בני עמון : ועתה לא־תסור חרב מביתך 10
עד־עולם עקב כי בזתני ותקח את־אשת אוריה החתי
להיות לך לאשה : כה ׀ אמר יהוה 11
הנני מקים עליך רעה מביתך ולקחתי את־נשיך לעיניך
ונתתי לרעיך ושכב עם־נשיך לעיני השמש הזאת : כי 12
אתה עשית בסתר ואני אעשה את־הדבר הזה נגד
כל־ישראל ונגד השמש : ויאמר דוד אל־ 13
נתן חטאתי ליהוה ׀ ויאמר נתן אל־דוד
גם־יהוה העביר חטאתך לא תמות : אפס כי־נאץ 14
נאצת את־איבי יהוה בדבר הזה גם הבן הילוד לך
מות ימות : וילך נתן אל־ביתו ויגף יהוה את־הילד טו
אשר ילדה אשת־אוריה לדוד ויאנש : ויבקש דוד 16
את־האלהים בעד הנער ויצם דוד צום ובא ולן ושכב
ארצה : ויקמו זקני ביתו עליו להקימו מן־הארץ ולא 17
אבה ולא־ברא אתם לחם : ויהי ביום השביעי וימת 18
הילד ויראו עבדי־דוד להגיד־לו כי־מת הילד כי אמרו
הנה בהיות הילד חי דברנו אליו ולא־שמע בקולנו
ואיך נאמר אליו מת הילד ועשה רעה : וירא דוד כי 19
עבדיו מתלחשים ויבן דוד כי־מת הילד ויאמר דוד
אל־עבדיו המת הילד ויאמרו מת : ויקם דוד מהארץ כ
וירחץ ויסך ויחלף שמלתו ויבא בית־יהוה וישתחו
ויבא אל־ביתו וישאל וישימו לו לחם ויאכל : ויאמרו 21
עבדיו אליו מה הדבר הזה אשר עשיתה בעבור הילד
חי צמת ותבך וכאשר מת הילד קמת ותאכל לחם :
ויאמר בעוד הילד חי צמתי ואבכה כי אמרתי מי יודע 22
יחנני

e) quod tamen nemo sanæ mentis dixerit. f) additurus etiam fuissem talia plura g) Iob.25,14. Manifestum est, quod hoc dixerit de regno & dominio &c Abarb. ℣.9. h) quare ergo oblitus es summorum beneficiorum, & adeo leuiter transgressus es verba Domini? i) ℣.10. 1 Sam. 2,3. Contemnit DEum & verbum eius non tantum is, qui omnino de DEo & verbo eius non cogitat, sed etiam is, qui credens Deo & verbo eius, np. promissioni aut Euangelio de iustitia non ita id considerat, prout oportebat, & in fiducia gratiæ non cauet peccatum. Cocc. Lex. p. 93. k) np. non occides! non mœchaberis! Ex.20. &c. l) qui omnia vides Ps. 139,1. seqq. qui tamen coram hominibus facinora tua omnibus modis occultare voluisti. m) c. 11, 17. cf. 1 Reg.15,5 n) adulterio vitiatam rapuisti tibi. o) quibus eum per fraudem obiecisti. Nonne ergo multo magis æternæ mortis tu reus es, quam is, qui ouiculam malitiose rapiebat? ℣.10. p) audi itaque iustam DEi vindictam ac pœnas. q) cf. c.3,?? r) al. quamdiu stabit domus tua, sed Schmid.: et totam vitam tuam, vt 1 Sam. 1,11. s) in compensationem ℣.6. Gen.26,5 cf. Rom.6,23. t) nefario modo. ℣.11. u) DEus hoc loco se facturum dicit, quod ex iusto iudicio Absolomo permisit. x) per domesticos immo filios tuos. cf. c. 13,14. c. 15, 1. y) quas coactus relinques c.15, 16. z) & concumbet aliquis np filius tuus c.16, 22. a) Ar. lucente sole, h.e. palam & aperte, omnibus conscijs. vid. Num. 25, 4. & cf. Deut. 28, 30. ℣.12. b) in occulto hæc patrasti. cf. Ioh. 3, 20. 21. c) vt iustitiæ meæ testis sit. ℣.13. d) cum grauissimum, immo æternum supplicium peccatorum suorum ex sententia legis intelligeret: vere pœnitens, ac sine vlla ex-

קמץ בזק
excusatione
בעיניו קרי
dixit. e) Breuis fuit confessio, sed maxima contritio, quam longius exposuit publice, dum Ps. LI. edidit in Ecclesia decantandum. Referri etiam huc potest Ps. 6. qui sensus exprimit dolorum Dauidi diuinitus incussorum. f) c.24,10. Zach. 3, 4.
פסקא באמצע פסוק
Iob.7,21. g) & culpam & pœnam proprie dictam.
הני בפתח
cf. Mich 7, 18. Sir. 47, 1?. Prou.28,13. Iob.1,19. h) æterna morte, quam merueras ℣. 5.?. ℣.14. i) attamen. Deut. 15, 1. k) ad contemtum DEi prouocasti. Es. 52,5. Ez.36,20. Rom. 2, 24. ὁ. παρώξυνας Rom. 10, 19. l) qui saltem factis
שמלתיו קרי
DEum oderunt, dum amant & faciunt, quod verbo & præceptis eius aduersatur: quales fuerunt tempore Dauidis non tantum gentiles, sed multi etiam homines nequam in Israele, cf. populo DEi. S. p 574. m) præter calamitates ℣.10.11.& 12. prædictas, *etiam plius* ex adulterio tibi natus, in castigationem tuam, & testimonium indignationis diuinæ aduersus peccata & scandala, *morietur*. n) c.5,14. ℣.15. o) *graui morbo adflixit*. 1 Sam. 25, 38. p) *vt extreme ægrotus fieret* (1) cf. Ier 15,18. Ps. 69,11. ℣.16. q) 2 Par. 20, 3. 4. Ps. 27, 8. Ps. 34, 13. Ps. 77, 3. r) sec. *Kimchium* ex habitatulo DEi. cf. ℣.20. & c.7.18 s) c.13,31. cf. Ps. 5,13. ℣.17. t) *comedit*. c.12,6.10. ℣.18. u) S. a natiuitate, al. ab initio morbi. x) *nam mali quid faciet*. sec. Vulg. *se magis etiam adfliget*. l. sibi ipsi mortem consciscet *Abarb*. Cf. Ion. 2,10. ℣.19. y) *mussitarent*. Hithp. (1) Ps. 41, 8. z) 1 Sam. 3,8. ℣.20. a) a luctu & squalore. cf. Ruth. 3,3. Mat. 6,17. b) *& vnxit se*. c.14,2 c) Piel (2) Gen. 41,14. coll. c.35,2. d) *ipseque postulauit*. 1 Sam. 12,17. 19. e) Gen. 43, 31. ℣. 22. f) *dum adhuc*, quamdiu. Ier. 15, 9. Ps. 39, 1. g) Ioel 1, 14. Esth. 4, 14.

℣.8. ואם מעט ita 1.2.5. at per *Mun.* loco *Kadma* & sine *Makk.* 17 1?. *Ber* Ceteri omnes tantum modo *Sakephk.* habent. לך *Lamed* sine *Dag.* 1. 1 3.5.11.22. ℣.9. בעינו per *Kamets* cum *Kri* בעיניו 6.9.14.17.18.20. & *Ber.* at בעיניו scribit 2. cum *Kri* בעיני . בחרב *Beth dageschatum* habent 3.8.17.18. & *Ber* לך *Lamed* sine *Dag.* 2.3.5.8 11.14.15.16.20.21. ℣.13. ליהוה *Piska*, quod *Mas.* 2. & *Erff.* requirit, non habent 1.3. 6--16.19--23.
℣.15. יהוה per *Kbbia* cum præuio *Mun.* 1.3.5.10.13.19. ℣ 17 ברא sic per *A'esh* 1. 2.3.7. 22. secund. *Mas.* 1. h. l. & *impr.* ad Iud 7.24. & Cant. 6, 9. Notam habet 22. in marg. כן צריך להיות ע״ פי המס״ה ita *scribendum est, requirente Masora*. at ceteri omnes per *He*. ℣. 22. ויאמר per *Kbbia* 2.5.6.9.2?.21.? *n.*

23 יחנני יהוה וחי הילד : ועתה מת למה זה אני צם
האוכל להשיבו עוד אני הלך אליו והוא לא־ישוב
24 אלי : וינחם דוד את בת־שבע אשתו ויבא אליה וישכב
עמה ותלד בן ויקרא את־שמו שלמה ויהוה אהבו :
כה וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את־שמו ידידיה בעבור
יהוה :
26 וילחם יואב ברבת בני עמון וילכד את־עיר המלוכה :
27 וישלח יואב מלאכים אל־דוד ויאמר נלחמתי ברבה
28 גם־לכדתי את־עיר המים : ועתה אסף את־יתר העם
וחנה על־העיר ולכדה פן־אלכד אני את־העיר ונקרא
29 שמי עליה : ויאסף דוד את־כל־העם וילך רבתה
ל וילחם בה וילכדה : ויקח את־עטרת מלכם מעל
ראשו ומשקלה ככר זהב ואבן יקרה ותהי על־ראש
31 דוד ושלל העיר הוציא הרבה מאד : ואת־העם אשר־
בה הוציא וישם במגרה ובחרצי הברזל ובמגזרת
הברזל והעביר אותם במלכן וכן יעשה לכל ערי
בני־עמון וישב דוד וכל־העם ירושלם :
יג ויהי אחרי־כן ולאבשלום בן־דוד אחות יפה ושמה
2 תמר ויאהבה אמנון בן־דוד : ויצר לאמנון להתחלות
בעבור תמר אחתו כי בתולה היא ויפלא בעיני אמנון
3 לעשות לה מאומה : ולאמנון רע ושמו יונדב
4 בן־שמעה אחי דוד ויונדב איש חכם מאד : ויאמר לו
מדוע אתה ככה דל בן־המלך בבקר בבקר הלוא
תגיד לי ויאמר לו אמנון את־תמר אחות אבשלם אחי
ה אני אהב : ויאמר לו יהונדב שכב על־משכבך והתחל
ובא אביך לראותך ואמרת אליו תבא נא תמר אחותי
ותברני לחם ועשתה לעיני את־הבריה למען אשר
6 אראה ואכלתי מידה : וישכב אמנון ויתחל ויבא

המלך　　*Ll*　　לד א

וחנני קרי

coronam tantum ostentationis caussa ita factam esse volunt, & ותקרא קרי super throno regio suspensam, vel saltem in coronatione Regis per certos viros super capite eius sustentatam. Vide *Kimchium* & *Schmid* ad h.l. Al. vt *Noldius* nota 1674. ad Conc. Part. ומשקלה hic 1 Par. 21. *pretium* significare existimant, sc. cum gemmis coronæ insertis; quia pretiũ per pondus constituebatur. vide Iob. 28. 15. c) במלבן קרי Solebant victores victorum Regum coronas sibi

CAP. XIII.

imponere. cf. Apoc. 19, 12. & c. 11. 5. ℣. 31. d) in I. *sub serra.* (4) 1 Reg. 7, 9. Non incognitum istis terris supplicium, quo & Esaiam a Manasse adfectum aiunt Hebræi. vid. Hebr. 11, 37. coll. LXX. h. l. Quia tamen id nimis crudele videtur, alii hæc dira instrumenta adhibita fuisse putant, non vt occideret, sed

h) nouerat Dauid, promissiones Dei de temporalibus esse conditionatas, idem ergo sentiebat de comminatione v. 14. cum de absoluta Dei voluntate ei nondum constaret. s. ℣. 23. i) cf. 1 Thess. 4, 13. k) Superest, sed in longe meliori loco, vnde eum reducere non possum, nec debeo l) spe futuræ coniunctionis in vita beatorum se solatur; quin credidit se per mortem peruenturum. ℣. 24. m) Gen. 30, 16. n) Dauid, ex reuelatione Dei 1 Par. 22, 9. Altera lectio in *Kri* referenda ad matrẽ, vt Luc. 1, 60. Gen. 4, 25. quæ etiam *Lemuelem* eum adpellauit Prou. 31, 1. vt Propheta *Iedidiam.* & *Salomo* semetipsum *Kohelet*, qs. sapientiæ filium, Coh. 1, 1. o) cf. 1 Par. 3. 5. Matth. 1, 6. Typus Christi Ef. 9, 5. ℣. 25. p) h. e *sub curam & disciplinam* Nathanis cf. Num. 4, 28. q) reale. vt Ef. 7, 14. r) q. d. *Dilectum Domini.* cf. Deut. 33, 12 Ef. 5, 1. Matth. 3, 17. Eph. 1, 6. s) *propter Dominum*, & diligentem v. 24 & dilectum, np. Christum, qui est verus ille ἀγαπητὸς τῶ Θεῶ υἱός, c. 7. 14. in quo fuit beneplacitum Patris, vt in eo acceptum redderetur totum genus humanum. ℣. 26. t) *Ceterum*, vt ad illud bellum Ammoniticum redeamus, *interea oppugnavit.* u) c. 10, 1. Ez. 21, 25. x) c. 5, 7. y) *partem* sc. *regiæ vrbis*, quæ vrbs aquarum dicitur, v. 27. ℣. 28. z) I. e. ne mihi victoriæ gloria adscribatur. ℣. 30. a) 1 Par. 20, 2. b) *& pondus eius erat talentum auri*, siue 225 libræ Romanæ. vid not. 1 Sam. 17, 5. & cf. Ex. 38, 25-28. vbi 603550. *dimidiis*, seu 301775 *siclis* respondẽt talenta 100. & sicli 1775. adeoque 3000 *siclis Talentum* constitit. Quia vero probabile non videtur, siue Regem Ammonitarum, siue Dauidem tantam molem capite sustinuisse, interpretes istam co-

tantum *vt castigaret eos*, coll. Iud. 8, 16. e) *tribulis* Am. 1, 3. cf. Prou. 20, 26 f) *securibus* (1) cf. Hebr. 11, 37. g) cf. Deut. 18, 10. 2 Reg. 16, 3. Dan. 3, 6. Ps. 21, 10. Matt. 13, 42. 50. h) sec Kri *per fornacem laterariam*, vt Ier. 43, 9. Nah. 3, 14. vel sec. Cthibh per *Molochi adem*, similem fornaci laterariæ, vbi filios flammis exurendos immolabant, *traduxit eos.* cf. Zeph. 1, 5. Am 5, 26. & *Hillerum* de Kri & Cthibh p. 326. seq. i) pertinaciter resistentibus. CAP. XIII, ℣. 1. k) post mortem pueri c. 12, 14. 18. gladius c. 12, 10. prædictus, in familia Dauidis grassari cœpit hac occasione. l) c. 3, 3. m) vterina; alioquin etiam Amnonis v. 5. 6. sed ex alia matre. n) c. 3, 2. ℣. 2. o) q. d *& arctum erat Amnoni* 1 Sam. 30, 6. p) ita efflictim eam amabat vt præ insano amore etiam *ægrotum se redderet* v. 5. 6. & animo ac corpore perire inciperet. q) quam violare, ab omnibus nefas habebatur. v. 12. 13. r) *& mirum, insolens ac supra captum eius erat.* Deut. 17, 8. s) *quidquam* per vim aduersus pudicitiam eius tentare. Ier. 39, 12. ℣. 3. t) 1 Sam. 16, 9. 2 Sam. 21, 21. u) qui ægrotum amici animum facillime obseruabat; cf. ℣. 14. ℣. 4. x) *ita macilentus es.* Gen. 41, 19. y) Ex. 16, 21. c. 30, 7. ℣. 5. z) prudentia sua v. 3. laudata, ad sceleratum consilium abutens. cf. c. 16, 20. 23. a) *æger* cum sis ℣. 2 *ægrotum te gere* v. 6. cf. Gen. 42, 7. b) *vt cibet me* (5) v. 6. c. 3, 35. c) *cibum* (3) v. 7. 10.

℣. 23. ועתה *Psik* deest in 2. 5. 6. 9. 20. 21. ℣. 24. ויקרא *Kri* nullum habent 5. 10. 12. 13. 14. 19. 20. 21. 23. quod tamen poscit *M. I.* & *Mas. Erff.* ac impr. final. f. 54. col. 6. ℣. 25. ידידיה per *He Mappikatum* 5. & in marg. 2. secund. *Mas. Erff.* ℣. 27. וגם cum Præfixo *Vau* 1 5. & sic correxit 2. ℣. 30. עטרת per *Makk.* & *Meth.* 3. 7. 8. 10. 13. 17. 18. & *Ber.* ומשקלה per *Rbhia* 11. 12. 15. 16. 17 18. & *Ber.* contra sensum. CAP. XIII, ℣. 5. תבא *mil-el* 1. 7. 8. 10. 11. 13. 24. 19. at per *Makk.* 2. 5. 6. 9. 20. 21. 22.

המלך לראותו ויאמר אמנון אל־המלך תבוא־נא
תמר אחותי ותלבב לעיני שתי לבבות ואברה מידה׃
7 וישלח דוד אל־תמר הביתה לאמר לכי נא בית אמנון
8 אחיך ועשי־לו הבריה׃ ותלך תמר בית אמנון אחיה
והוא שכב ותקח את־הבצק ותלוש ותלבב לעיניו
9 ותבשל את־הלבבות׃ ותקח את־המשרת ותצק
לפניו וימאן לאכול ויאמר אמנון הוציאו כל־איש מעלי
10 ויצאו כל־איש מעליו׃ ויאמר אמנון אל־תמר הביאי
הבריה החדר ואברה מידך ותקח תמר את־הלבבות
11 אשר עשתה ותבא לאמנון אחיה החדרה׃ ותגש
אליו לאכל ויחזק־בה ויאמר לה בואי שכבי עמי
12 אחותי׃ ותאמר לו אל־אחי אל־תענני כי לא־יעשה
13 כן בישראל אל־תעשה את־הנבלה הזאת׃ ואני
אנה אוליך את־חרפתי ואתה תהיה כאחד הנבלים
בישראל ועתה דבר־נא אל־המלך כי לא ימנעני
14 ממך׃ ולא אבה לשמע בקולה ויחזק ממנה ויענה
טו וישכב אתה׃ וישנאה אמנון שנאה גדולה מאד כי
גדולה השנאה אשר שנאה מאהבה אשר אהבה
16 ויאמר־לה אמנון קומי לכי׃ ותאמר לו אל־אודת
הרעה הגדולה הזאת מאחרת אשר־עשית עמי
17 לשלחני ולא אבה לשמע לה׃ ויקרא את־נערו
משרתו ויאמר שלחו־נא את־זאת מעלי החוצה ונעל
18 הדלת אחריה׃ ועליה כתנת פסים כי כן תלבשן
בנות־המלך הבתולת מעילים ויצא אותה משרתו
19 החוץ ונעל הדלת אחריה׃ ותקח תמר אפר על־
ראשה וכתנת הפסים אשר עליה קרעה ותשם ידה
כ על־ראשה ותלך הלוך וזעקה׃ ויאמר אליה אבשלום
אחיה האמינון אחיך היה עמך ועתה אחותי החרישי
אחיך

tamen pro regia sua potestate de ea dispensare, & tibi me concedere poterit, sicut Deus contra legem Mosis ali- יתיר ו׳ quando dispensauit; sic S. p. 619. Alii eam ex errore & ex ignorantia legis sic opinatam esse volunt: alii simulate tantum, pro conseruanda pudicitia ita dixisse putant. ✠. 14. f) v. 22 per vim. g) Vide legem modo citatam v. 13. ✠. 15. h) Mox post scelus commissum, cum conscientiæ morsus sentiret, odisse cœpit eam, aduersus quam furiose peccauerat, cum debuisset seipsum odisse. i) eoq; etiam insano & diabolico. ✠. 16. k) Difficilis locus, & magna circa hanc particulam dissensio. LXX. Chald. aliiq; eam pro על acceperunt, quocum sequens nomen alibi constanter iungitur, e.c. Gen 21, 11. 25. &c. Hinc Cocc. in Lexic. p. 14. duplicem lectionem subesse autumat, quarum altera על ex littera, altera אל ex vocali agnosci possit, pro qua coniectura conferri poterat 1 Sam. 20, 34. 1 Reg. 1, 33. Ex. 65, 7. vbi tamen varia lectio a Masorethis est notata. *Abarbanel* nostrum אל l. pro articulo nominis Arabico habuit (vt quidam Prou. 30, 31) l pro *Hal* Arabica interrogatione accepit (vt Ab. Ezra 1 Sam. 27, 10.) ita namque exponit h l q. d. *Ecce caussæ mali magni huius* nunc *proueniunt & consequuntur ex altero malo*: nam quia *concubuit cum ea, eam demo eiecit, adeoque malum eiectionis venit e malo stuprationis* & *concubitus* f. 157. b. Alii dehortantis l. deprecantis esse volunt, vt ✠. 11. 25. *ne sinas caussa* l. *ne sumas caussam mali magni huius ex altero, quod fecisti mecum, vt eiicias me.* Alii negatiue: *minime tibi caussa sunt* &c. Mittimus plura. l) per summam iniuriam, contra Deut. 22, 29 ✠. 18. m) ✠. 19. Gen. 37, 3. n) ✠. 17. Iud. 3, 23. ✠. 19 o) Ez. 61, 3. vid. Ios. 7, 6. p) Gen. 37, 34. Iob. 2, 12. q) Ier. 2, 37. r) cf. Deut. 22, 24. ✠. 20. s) Gen. 39, 10. t) Iud. 18, 19. ne plures te violatam esse rescicant.

d) vt liba s. placentas praepares (1) v. 8. ex sequenti nomine. Ali ud Cant. 4, 9. quamuis subordinanda sint omnia. e) *duas modo placentulas* s. *liba cordialia*, quæ cor reficiant. (3) ✠. 8. 10. f) *vt comedam ex amica manu ipsius* (5) v. 5. 10. c. 12, 17. ✠. 7. g) Satis imprudenter, ex iusta Dei permissione, de filio nequam nihil mali suspicatus, & insolenti petito gratificatus est. h) *cibum.* (3) v. 5. 10. ✠. 8. i) *massam farinaceam dilutam,* (5) Ier. 7, 18. k) *eamque magis subegit.* Gen. 18, 6. l) *& liba formauit* v. 6. m) *& coxit aqua, vel igne,* vt h. l. cf. Deut. 16, 7. ✠. 9. n) *sartaginem.* (1) o) q. s. qui præsentibus domesticis edere non posset. p) Gen. 45, 1. ✠. 10. q) v. 5. 7. r) *in conclaue interius.* cf. 2 Sam. 13, 10. s) v. 6. t) Videtur Thamar imprudenter fecisse, quod cum Amnon omnes domesticos exire iussit, nihilominus apud illum sola mansit non tantum, sed etiam vocata in conclaue interius intrauit. Nimis saltem credula fuit, & nimium fraternis pietati & pudori confisa est. Num etiam clamauerit, vt Lex requirit, (& illa postea fecit v. 19.) textus ibidem non dicit. *Schmid.* ✠. 11. u) 1 Sam. 28, 25. x) cf. Gen. 39, 7. 12. ✠. 12. y) grauissimis rationibus meliora suadens. z) v. 14. Deut. 21, 14. a) *non ita fit,* sed pro nefando facinore habetur. Gen. 34, 7. b) in populo Dei, etsi intergentiles talia impune perpetrentur. c) *stultitiam & insanam impietatem.* Deut. 22, 21. Ios. 7, 15. ✠. 13. d) *quo ire faciam* Ps. 125, 5. *ignominiam meam?* indelebilis erit labes, quam per omnem vitam amoliri non potero: tuque pro stulto & flagitioso ab omnibus habeberis e) *non denegabit me tibi.* Gen. 30, 2. Ps. 21, 2. q d. Etsi ex lege Mosis prohibita tibi sum, (vid Leu. 18, 9. 11. c. 20. 17. Deut. 27, 22.) Fatet tamen

✠. 6. תבוא *Metheg milra* figunt 7. 8. 10. 11. 21—18. 22. 21. 23. ✠. 12. תעשה *Sin* per *Segol* 3. 6. 9. 14. 17. 18. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. & *impress.* h l. & hauc itidem ad Gen. 26, 29. ✠. 15. שנאה גדולה ita 2. 5. 7. 8. 10. 13. 19. ✠. 16. לו per *Sakephk.* 17. 18. & *Ber.* אודות sic scribunt 1. 2. & *Mas. Erff.* secund. *Mas.* 1. *impressamque* h l. sed contra *impr.* ad Gen. 29, 11. ✠. 18. תלבשנה cum *He paragogico* 3. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 23. & *Ber.* contra *M.* 1. & *Mas Erff.* Ceterum נה קי adiicit in marg. 1. secund. *Mas. Erff.* ✠. 20. החרישי per *Pathah* simplex *milra* 3. 6—13. 17—22. & *Ber.*

אחיך הוא אל־תשיתי את־לבך לדבר הזה ותשב
21 תמר ושממה בית אבשלום אחיה׃ והמלך דוד שמע
22 את כל־הדברים האלה ויחר לו מאד׃ ולא־דבר
אבשלום עם־אמנון למרע ועד־טוב כי־שנא אבשלום
את־אמנון על־דבר אשר ענה את תמר אחתו׃
23 ויהי לשנתים ימים ויהיו גזזים לאבשלום
בבעל חצור אשר עם־אפרים ויקרא אבשלום לכל־
24 בני המלך׃ ויבא אבשלום אל־המלך ויאמר הנה־
נא גזזים לעבדך ילך־נא המלך ועבדיו עם־עבדך׃
כה ויאמר המלך אל־אבשלום אל־בני אל־נא נלך כלנו
ולא נכבד עליך ויפרץ־בו ולא־אבה ללכת ויברכהו׃
26 ויאמר אבשלום ולא ילך־נא אתנו אמנון אחי ויאמר
27 לו המלך למה ילך עמך׃ ויפרץ־בו אבשלום וישלח
28 אתו את־אמנון ואת כל־בני המלך׃ ויצו אבשלום
את־נעריו לאמר ראו נא כטוב לב־אמנון ביין ואמרתי
אליכם הכו את־אמנון והמתם אתו אל־תיראו הלוא
29 כי אנכי צויתי אתכם חזקו והיו לבני־חיל׃ ויעשו נערי
אבשלום לאמנון כאשר צוה אבשלום ויקמו כל־בני
ל המלך וירכבו איש על־פרדו וינסו׃ ויהי המה
בדרך והשמעה באה אל־דוד לאמר הכה אבשלום
31 את־כל־בני המלך ולא־נותר מהם אחד׃ ויקם המלך
ויקרע את־בגדיו וישכב ארצה וכל־עבדיו נצבים קרעי
32 בגדים׃ ויען יונדב בן־שמעה אחי־דוד ויאמר אל־
יאמר אדני את כל־הנערים בני־המלך המיתו כי־
אמנון לבדו מת כי־על־פי אבשלום היתה שומה מיום
33 ענתו את תמר אחתו׃ ועתה אל־ישם אדני המלך
אל־לבו דבר לאמר כל־בני המלך מתו כי־אם אמנון
34 לבדו מת׃ ויברח אבשלום וישא הנער הצפה את־

כתיב ולא קרי

u) *Domestica mala silentio obtegenda:* non male hoc dictum. Neque tamen hoc sentiebat Absalomus, sed tale abditum vlciscendi consilium prodere ante occasionem nolebat. *Grot.* x) c. 18, 3. 1 Sam. 4, 20. Ps. 48, 14. Iob. 1, 8. y) q. d. non inultum hoc feret, sed iustas suo tempore pœnas nobis dabit. z) *& quidem desolata s. solitaria* Es. 54, 1. Thren. 1, 1 13. *Desolata* est, quæ læsa pudicitia a nemine ambitur amplius, *S.*

v. 21. a) *exarsit illi* sc. *ira.* c. 6, 9. c. 12, 5. adeo vt indignatus & contristatus fuerit vehementer de commisso scelere. Nec male; quod nefarium stupratorem non coegit vitiatam in matrimonio habere, erat enim id contra legem Leu. 18, 9. Deut. 27, 22. Quod a. incestum & stuprum sorori per vim illatum in Amnone non seuere puniuit, aut eundem non *excidit in conspectu filiorum populi ipsius,* vt lex Leu. 20, 17. loquitur, in eo non immerito indulgentior & a peccato non plane liber videtur *Schmidio* p. 616. quod forte sibi Regi circa propriorum filium dispensare, licere existimavit; qui tn postea ex iusto iudicio Dei misere periit. Cum n. Dauid ad tantum scelus ex nimia indulgentia conniueret, Abschalom de vindicta tanto magis cogitare cœpit.

v. 22. b) Gen. 24, 50. c) Deut. 22, 24.

v. 23. d) c. 14, 28. Gen. 29, 14. e) quod solemni conuiuio celebrari moris erat. 1 Sam. 25, 2. 36. f) nomen loci.

v. 24. g) Sic de se & fratribus loquitur ex veneratione regiæ maiestatis. h) certus erat, regem non venturum. *S.*

v. 25. i) cf. Ex. 5, 9. 2 Cor. 12, 16. 1 Tim. 5, 16. k) v. 27. 1 Sam. 28, 23. l) & regiis liberis abeundi veniam dedit, excepto Amnone, de quo mali quid Dauidi mens præsagiebat.

v. 26. v. 25. m) q. d. *& non vis? & non fiet,* quod petii? 2 Reg. 5, 17. Ar. *quod si ipse ergo non venies* &c. n) sc. mecum & reliquis, quibus id Rex permiserat.

v. 27. o) v. 25. cf. Gen. 19, 3. p) nihil doli porro suspicatus. Ita Absalom, quod volebat, obtinuit. Lauto itaque conuiuio omnes excepit, & nihil non amicum & fraternum æmulans, id egit, vt omnes hilari animo & securi essent. *Schmid.*

v. 28. q) 1 Sam. 25, 36. Esth. 1, 10. r) q. d. *annon sic facietis? quia* &c. 1 Sam. 10, 2. s) Ios. 8, 8. t) cf. Ios. 10, 25. Es. 35, 4. u) c. 2, 7.

v. 29. x) *surrexerunt autem omnes* consternati. y) 1 Reg. 1, 33. z) ad vitam seruandam.

v. 30. a) *cum ipsi in via essent* b) *fama* s. *nuncium* tristissimum *præuenit,* sc. per famulos & ministros: ex quibus quidam homines timidi, cum viderent homines armatos, & ingentem in loco conuiuii tumultum, inter primos elapsi, putarunt, omnes Regis filios occisos esse. *S.* c) Num. 26, 65.

v. 31. d) c. 1, 2. 11. e) c. 12, 16. f) 1 Sam. 22, 6. g) 2 Reg. 18, 37. Ier. 41, 5.

v. 32. h) qui sceleratum illud consilium dederat v. 3. 5. hinc facile coniiciens, quid factum esset. i) *nam in ore* (Ex. 23, 13.) Absalomi *positum* fuit, & ex verbis eius facile colligi potuit, quod vltionem meditaretur. Al. *nam ad mandatum* (Num. 4, 27) Absalomi factum est *propositum,* quod habuit a die, quo Amnon *vitiauit* v. 14 sororem eius. Tacite ostendit Dauidi, quam imprudenter fecerit, quod Amnonem ad conuiuium illius dimisisset.

v. 33. k) v. 20. 1 Sam. 21, 13.

v. 34. l) *Aufugit autem* Absalom v. 37. nec quenquam præter Amnonem læsit vel occidit. m) *speculator.* c. 18, 24. seqq.

v. 21. את Hanc particulam omittunt *Orientales.* v. 25. ויברכהו per *Schua simplex* 1. 2. 8. v. 28. נערו ita in textu, cum *Kri* נעריו 2. secund. *Mas. Erff.* ראו per *Munach* loco *Makk.* 7. 8. 10. 13. 19. v. 32. שמעא: sic per *Aleph* correxit 2. cū sua *Mas.* at contra *Mas.* 1. & *impr.* אדני addit 6. 9. in marg. vocem המלך sed accentus quidem repugnat sensui. שומה in textu sine *Kri* 1. 5. 6. 9. 20. 22. & *Occidentales;* at שימה scribunt, & שומה legunt cum reliquis nostris *Orientales,* aliique libri in marg. 22. v. 33. pro אל habent על *Orientales.* v. 34. *Spatium* præmittunt 1. 5. 6. 9. 10. 16. 20. 21.

עיניו וירא והנה עם־רב הלכים מדרך אחריו מצד
ההר׃ ויאמר יונדב אל־המלך הנה בני־המלך באו לה
כדבר עבדך כן היה׃ ויהי ככלתו לדבר והנה בני־ 36
המלך באו וישאו קולם ויבכו וגם־המלך וכל־עבדיו
בכו בכי גדול מאד׃ ואבשלום ברח וילך אל־תלמי 37
בן־עמיחור מלך גשור ויתאבל על־בנו כל־הימים׃
ואבשלום ברח וילך גשור ויהי־שם שלש שנים׃ ותכל 38
דוד המלך לצאת אל־אבשלום כי־נחם על־אמנון כי־ 39
מת׃ וידע יואב בן־צריה כי־לב המלך יד
על־אבשלום׃ וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה 2
חכמה ויאמר אליה התאבלי־נא ולבשי־נא בגדי־אבל
ואל־תסוכי שמן והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת
על־מת׃ ובאת אל־המלך ודברת אליו כדבר הזה וישם 3
יואב את־הדברים בפיה׃ ותאמר האשה התקעית אל־ 4
המלך ותפל על־אפיה ארצה ותשתחו ותאמר הושעה
המלך׃ ויאמר־לה המלך מה־לך ותאמר ה
אבל אשה־אלמנה אני וימת אישי׃ ולשפחתך שני 6
בנים וינצו שניהם בשדה ואין מציל ביניהם ויכו
האחד את־האחד וימת אתו׃ והנה קמה כל־ 7
המשפחה על־שפחתך ויאמרו תני את־מכה אחיו
ונמתהו בנפש אחיו אשר הרג ונשמידה גם את־היורש
וכבו את־גחלתי אשר נשארה לבלתי שום־לאישי
שם ושארית על־פני האדמה׃ ויאמר 8
המלך אל־האשה לכי לביתך ואני אצוה עליך׃
ותאמר האשה התקועית אל־המלך עלי אדני המלך 9
העון ועל־בית אבי והמלך וכסאו נקי׃
ויאמר המלך המדבר אליך והבאתו י
אלי ולא־יסיף עוד לגעת בך׃ ותאמר יזכר־נא המלך 11
את

עיניו קרי

♈. 3. k) ap. vt casum perpetrati fratricidii Regi proponeret, & dispensationem a rigore legis Gen 9,6. Deut. 19, 11. seqq expete-עמיהוד ק-ret, atque a commiseratione Regis impetraret. l) v. 9. Num. 12, 36. Es. 51,16.

Cap. XIV.

♈. 4. m) v. 2. c. 23, 26. n) 1 Sam. 20, 41. c. 25, 23. Ruth. 2, 10. o) solemni formula 2Reg. 5, 26.

♈. 5. p) Gen. 42, 21. 2 Reg. 4, 41. Ion. Syr. reuera! certe! Nempe talem se simulabat v. 2. pro suscepto negotio.

♈. 6 q) rixati sunt. Ex. 2, 13. r vt Gen. 4, 8. s) diremptor litis, qui infirmiorem liberasset ab altero. conf. Deut. 32, 39. Ps. 7, 3. t) & sic percussit (eum) vnus, vnp. alte-קמץ בזק-rum. pleona-שים קרי-smus emph. vt Ex. 2, 6.

♈. 7. u) qui defendere deberent filium meum, hi ad mortem postulant. x) Num. 35, 13. Deut. 19, 12. y) pro anima Deut. 19, 21. z) v. 11. 16. 1 Sam. 24, 23. a) cum tamen in lege

n) 1 Sam. 23, 26. LXX. add. ἐν τῇ καταβάσει. Luc. 19, 37.

♈. 36. o) intellecto, quid factum esset. p) 1 Sam. 30, 3.

♈. 37. q) vt dictum v. 34. male sibi conscius, & mortis reus r) auum maternum. c. 3, 3. s) c. 14, 23. c. 15, 8 t) Dauid a. luxit Amnonem. Gen. 37, 34.

♈. 38. u) postea a Ioabo reductus c. 14, 23.

♈. 39. x) ideo cessauit tandem. Gen. 24. 19. sc. anima Dauidis. cf. Ps. 16, 2. At Gusset. p. 384. & 931. seqq. idque consumsit pene (coll. Ps. 106, 31. Gen. 15, 6.) Dauidem, ita vt bellicam expeditionem aduersus Absalomum tandem decerneret, quando per triennium eatenus luctu satiatus fuit &c. y) exire aduersus Absalomum. Iud 9, 33 1 Sam. 17, 4. 5. vt de eo meritas pœnas sumeret. z) tristitiam tandem deposuit. Ps. 77, 3. & dolor interemti filii temporis diuturnitate paullulum conquieuit.

CAP. XIV, ♈. 1. a) homo aulicus & ipse homicida c. 3, 27. b) quod iratum nihilominus animum seruaret Rex. c) contra Absalomum Dan. 11, 28. quem restitutione, quam pœna digniorem existimabat.

♈. 2. d) Ier. 6, 1. vrbs Iudæ & patria Amosi Am. 1, 1. a Rechabeamo munita 2 Par. 11, 6. e) quæ caussam Absalomi apud Regem scite peroraret, cum ipse aperte pro eo intercedere non auderet. Voluit autem hoc beneficio eum, quem sperabat heredem regni fore, sibi deuincire, vt postea Adoniam. Et hinc ortum esse hoc consilium, Dauid, vt erat solers, facile olfecit v. 19. Grot. Mulierem a. astute elegit, quia probe sciebat, mulieres inprimis viduas, plus miserationis inuenire, quam viros, apud magistratum & quosuis homines. f) lugentem tegere, cf. c. 13, 5. 37. g) cf. Gen. 38, 14. 19. h) c. 12, 20. Ruth 3, 3. i) 1 Sam. 29, 3. ♈. 3.

tantopere curatum sit de posteritate, vt fratre mortuo sine liberis, alter frater iussus sit mortui vxorem ducere, & fratri suo semen excitare. Deut. 25, 5. seqq. b) & exstinguere volunt. c. 21, 17. Am. 5, 6. c) prunam meam c. 22, 9. Prou. 25, 22. cf. 1 Reg. 11, 36. Ion. & quærunt occidere vnicum meum. d) Ier. 11, 23. LXX. vt Rom. 9, 27. e) Quæ adfert hactenus; quod ipsa mater sit vidua, nullum præterea filium habeat, hereditas in alios transferenda, nullum marito defuncto superfuturum nomen, nullum sibi viduæ solatium aut auxilium, omnia eo faciunt, vt in tam tristi casu, & talibus rationibus, dispensatio a Rege obtineretur. Id vero cum impetrasset femina, a ficto illo casu argumentata est pro Absalomo: si dispensationi locus sit in vno, quidni etiam in alio homicidii casu: cum etiam Deus nonnunquam dispensauerit. ♈. 9. f) vt omnem ei scrupulum e conscientia eximeret. g) si qua sc. sit in hac re, quam tamen in hoc casu non esse, certissime persuasum habeo. cf. Gen. 27, 13 1 Sam. 25, 24. h) c. 3, 28. ♈. 10. i) Si quis porro locutus aduersum te fuerit, modo adducas eum. Suffix. vt 2 mascul. ne cum 1. Pers. confund. ♈. 11. k) cf. Num. 35, 11. 12.

♈. 1. צריה Iod sine Dag. 1 1. at צרויה plene 5. 10. 12. 13. 14 16 19. 20. 21. & in textu 0. 9. contra Mas. 1. & impress. ♈. 2. תקועה milra 5. 6. 9. 14. 10. והיית Schua sub Tau omnes nostri, sicut & ♈. 3. ובאת ♈. 4. Pro ותאמר (quod hab. 5. in marg.) habent ותבא 1. 5. & in marg. 6. 9. ♈. 6. ויכו sic in plurali 10. 13. 14. 19 20. 21. & per Cholem & Schurek simul 6. 9. ♈. 7. על־שפחתך loco על Orientales scribunt אל. ♈. 9. ותאמר per Kadma 2. 5. 6. 9. 14. 20. 21. 22. ♈. 10. והבאתו ita Aleph per Cholem mouent 2. 5. 14.

את־יהוה אלהיך מהרבית גאל הדם לשחת ולא
ישמידו את־בני ויאמר חי־יהוה אם־יפל משערת בנך
12 ארצה: ותאמר האשה תדבר־נא שפחתך אל־
13 אדני המלך דבר ויאמר דברי: ותאמר האשה ולמה
חשבתה כזאת על־עם אלהים ומדבר המלך הדבר
14 הזה כאשם לבלתי השיב המלך את־נדחו: כי־מות
נמות וכמים הנגרים ארצה אשר לא יאספו ולא־ישא
אלהים נפש וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח:
טו ועתה אשר־באתי לדבר אל־המלך אדני את־הדבר
הזה כי יראני העם ותאמר שפחתך אדברה־נא אל־
16 המלך אולי יעשה המלך את־דבר אמתו: כי ישמע
המלך להציל את־אמתו מכף האיש להשמיד אתי
17 ואת־בני יחד מנחלת אלהים: ותאמר שפחתך יהיה־
נא דבר־אדני המלך למנחה כי כמלאך האלהים כן
אדני המלך לשמע הטוב והרע ויהוה אלהיך יהי עמך:
18 ויען המלך ויאמר אל־האשה אל־נא
תכחדי ממני דבר אשר אנכי שאל אתך ותאמר
19 האשה ידבר־נא אדני המלך: ויאמר המלך היד יואב
אתך בכל־זאת ותען האשה ותאמר חי נפשך אדני
המלך אם־אש להמין ולהשמיל מכל אשר־דבר אדני
המלך כי־עבדך יואב הוא צוני והוא שם בפי שפחתך
כ את כל־הדברים האלה: לבעבור סבב את־פני הדבר
עשה עבדך יואב את־הדבר הזה ואדני חכם
כחכמת מלאך האלהים לדעת את־כל־אשר
בארץ:
21 ויאמר המלך אל־יואב הנה־נא עשיתי את־הדבר הזה
22 ולך השב את־הנער את־אבשלום: ויפל יואב אל־
פניו ארצה וישתחו ויברך את־המלך ויאמר יואב

l) Ar. *Memineris, o Rex, quod Dominus Deus tuus non puniat omnem homicidam, neque illico perimat eum, sed misereseat; ne permittas igitur, interfici filium meum. m) ut multiplicet* Gen.3,16. c.16,10. n) Num.35,12.19. o) v.7.16. p) 1 Sam. 20,3. q) 1 Sam 14,45.1 Reg.1,52. Act 27,34. h e ne minima qd. poena ei infligetur.

℣.12. r) ex iurata promissione Regis confidentior facta. nunc pro Absalomo aperte agere incipit. s) 1 Sam. 15,16.1 Reg.2,14.16.

℣.13. t) eccur tale quid *cogitasti*, tale iudicium tulisti? Iob.35,2. u) *de populo Dei* s. de caussa, quæ ad populum pertinet; cum illa sententia temere ipsum damnes. x) qui non, nisi iusto iudicio etiam sine dubio iudicandus est. y) *loquitur enim*. eadem forma Num.7,89. Ez.2,2. z) *vt reus*, ita vt seipsum *reum* arguat, & peragat iudicio suo. Le 1. 4,22.27. c.5,2.3. a) *propter non reducere. dum non reduxit* v.21. b) *expulsum suum* v.24. Deut.30,4.

℣.14. c argumentum a periculo, ne Absalom in exilio moriatur, & deinde reduci non posset, cum Rex reductum vellet. S. p. 668. d) *effusæ*. Iob. 20, 28. Mich.1,4. e) *quæ recolligi non possunt* cf. Ps. 78,39. f) *annon etiam?* c 19,41. Ex. 8, 22. g) *suscipit*. Gen.19,21. 1 Sam.25,35 h) Ez. 18, 31. c.33,11. i) i.e *hominem* Leu.2,1. k) bonas sc. vid. v.13. Ps. 55,6. seqq l) *ita vt non* absolute & sine omni spe veniæ, aut æternum *a se repellat*. m) *expulsum* peccatorem modo hic resipiscat vid. Deut. 30, 1. seqq

℣.15 n) *Et nunc* sc. hoc est, vel aperte dicam, hanc tantum caussam subesse, *quod venerim* &c Concisa oratio o) *quod vel quasi terreant me*. Piel (5) Neh. 6,9. p) 1 Sam. 14,6 q) pro notissima clementia sua r) vt dispensationem a rigore legis mihi concedat.

℣.16.

מהרבת קי

℣.16. s) *nam audiet Rex* tristem hunc casum non sine commiseratione. t) *qui paratus est, qui conatur exscindere*. v.7.19. u) Deut. 32, 9. Ps.28, 9. Ps. 94,5. Ion. *ex hereditate populi Dei*.

℣.17. x) *Et sic porro dixit* v.15. *ac nunc etiam dicit ancilla tua*. y) *inquietem pro* extorri & exule Absalomo cf. Ier. 45, 3. Ps. 116, 7. z) q d. non *enim* dubitaui, caussam eius, etsi iu se turpem ac malam, coram clementissimo Rege per orare: *nam*. a) c.19,28. 2 Sam.29, 9. b) *Sic etiam sine* intemperie adfectuum & iracundiæ sapientissimus ac prudentissimus est. v.20. c) *vt mansuete audiat*. d) *& bonum*, *& ma*

כצל

lum neque enim in caussa, quam suscepi, iudicium mihi temere arrogo, aut quidquam tibi præscribo, sed rei decisionem summæ tuæ sapientiæ submisse re-

עשית קרי

linquo e) Ion. *Verbum a. Domini Dei tui, sit tecum sit*, sc, vt, quod æquum est, decernas, & quod pro filio tuo te rogo, facias. ℣.18. g) 1 Sam.3,17. ℣.19. h) 1 Sam.22, 17. i) Luc.1, 66. Ar *an iussu Ioabi fecisti hoc, quod fecisti? k)* c.11,15.1 Sam.20,3. l) *si quisquam* est. cf. c.16,23. Gen.45,1. 1 Sam.24,21. & Mich.6,10. m) *qui possit* v.16. *ad dextram aut sinistram abire*. Gen.13,9. n) is totius rei motor & auctor est. o) v.3 Ex.4,15. ℣.20. p) *vt* qs. per ambages *circumducerem* Ez.47,2. vel vt ænigmatice *conuerterem* Iud.18,23. q) vid. v.17. 1 Reg. 3, 18.

℣.21. r) Indulgentior omnino David in hoc negotio fuit: qui iure iam Ioabum, quam Thekoitidem, cum indignatione, quod ficto casu suo ipsum decipere voluerunt, repudiare potuisset. *Schmid.* p. 673.

℣.13. חשבה *He paragogicum* non habent 6.9.14.20.21 sic fu. 1. 2. contra *Mas.* 1. & *impress.* ℣.19. חי per *Makk* 5.7.8.10.19 אש pro eo habent איש 6.9. in marg. at 5. correxit per יש *est*, (quo sensu etiam vocem אש h.l. accipiunt *Masorethæ, Ionathan*, aliique plures) sed vtrique contra *Mas.* 1.2. *impr.* & *Erff.* ℣.21. עשיתי cum *Kri* עשית 2.5.6.9.17.18 21. *Ber.* & correctus liber in *M. I.* sec. *Mas. Erff.* & notam in marg. ʺ. quæ sic habet: המסורת לא זכרו מכל מקום הוא כן *Etsi in Masora nuspiam reperiatur, rectum tamen est* at 7 8 12.13.16.23 scribunt itidem עשיתי sed cum *Kri* עשיתי; quod est contra indolem *Kri & Cthibh*. Denique עשית scribunt leguntque 1.22. atque sic *D Kimchi* & *M I.* multo adcommodatius, quam ceteri. Hanc enim lectionem expresserunt antiquæ versiones, *Græca, Chald. Syr. Arabica*; & Editor *Mas.* in marg. 7.8. ait, *se in multis codicibus quæsiuisse illud Kri & Cthib, & vix in nullo se inuenisse*.

הַיּוֹם יָדַע עַבְדְּךָ כִּי־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
23 אֲשֶׁר־עָשָׂה הַמֶּלֶךְ אֶת־דְּבַר עַבְדּוֹ ׃ וַיָּקָם יוֹאָב וַיֵּלֶךְ
גְּשׁוּרָה וַיָּבֵא אֶת־אַבְשָׁלוֹם יְרוּשָׁלָ͏ִם ׃
24 וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ יִסֹּב אֶל־בֵּיתוֹ וּפָנַי לֹא יִרְאֶה וַיִּסֹּב
אַבְשָׁלוֹם אֶל־בֵּיתוֹ וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה ׃
כה וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא־הָיָה אִישׁ־יָפֶה בְּכָל־יִשְׂרָאֵל לְהַלֵּל
26 מְאֹד מִכַּף רַגְלוֹ וְעַד קָדְקֳדוֹ לֹא־הָיָה בוֹ מוּם ׃ וּבְגַלְּחוֹ
אֶת־רֹאשׁוֹ וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים ׀ לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלֵּחַ כִּי־כָבֵד
עָלָיו וְגִלְּחוֹ וְשָׁקַל אֶת־שְׂעַר רֹאשׁוֹ מָאתַיִם שְׁקָלִים
27 בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ ׃ וַיִּוָּלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם שְׁלוֹשָׁה בָנִים וּבַת אַחַת
וּשְׁמָהּ תָּמָר הִיא הָיְתָה אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה ׃
28 וַיֵּשֶׁב אַבְשָׁלוֹם בִּירוּשָׁלַ͏ִם שְׁנָתַיִם יָמִים וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא
29 רָאָה ׃ וַיִּשְׁלַח אַבְשָׁלוֹם אֶל־יוֹאָב לִשְׁלֹחַ אֹתוֹ אֶל־
הַמֶּלֶךְ וְלֹא אָבָה לָבוֹא אֵלָיו וַיִּשְׁלַח עוֹד שֵׁנִית וְלֹא
ל אָבָה לָבוֹא ׃ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב אֶל־
יָדִי וְלוֹ־שָׁם שְׂעֹרִים לְכוּ וְהוֹצִיתִיהָ בָאֵשׁ וַיַּצִּתוּ עַבְדֵי
31 אַבְשָׁלוֹם אֶת־הַחֶלְקָה בָּאֵשׁ ׃ וַיָּקָם
יוֹאָב וַיָּבֹא אֶל־אַבְשָׁלוֹם הַבָּיְתָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה
32 הִצִּיתוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־הַחֶלְקָה אֲשֶׁר־לִי בָּאֵשׁ ׃ וַיֹּאמֶר
אַבְשָׁלוֹם אֶל־יוֹאָב הִנֵּה שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ ׀ לֵאמֹר בֹּא הֵנָּה
וְאֶשְׁלְחָה אֹתְךָ אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה בָּאתִי מִגְּשׁוּר
טוֹב לִי עֹד אֲנִי־שָׁם וְעַתָּה אֶרְאֶה פְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם־יֶשׁ־
33 בִּי עָוֺן וֶהֱמִתָנִי ׃ וַיָּבֹא יוֹאָב אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיַּגֶּד־לוֹ וַיִּקְרָא
אֶל־אַבְשָׁלוֹם וַיָּבֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ לוֹ עַל־אַפָּיו
אַרְצָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשַּׁק הַמֶּלֶךְ לְאַבְשָׁלוֹם ׃

CAP. XV.

טו וַיְהִי מֵאַחֲרֵי כֵן וַיַּעַשׂ לוֹ אַבְשָׁלוֹם מֶרְכָּבָה
2 וְסֻסִים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו ׃ וְהִשְׁכִּים אַבְשָׁלוֹם
וְעָמַד עַל־יַד דֶּרֶךְ הַשָּׁעַר וַיְהִי כָּל־הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה־
לוֹ

cundito eum.. v.31 Ios. 8, 8

עבדך קרי

conf. Ex.22,5. Iud.15,5. Prodidit nouo hoc specimine audaciam suam homo impius, & indulgentia paterna non melior, sed peior etiam factus est: vt verba eius ad Ioabum manifesto ostendunt.

℣. 32. r) Si *adhuc* essem ibi. Sordet ingrato homini beneficium reductionis in patriam, vt etiam malit prius exitiũ: & tam impudens est, vt velit hoc etiam Patri suo, Regi Dauidi,

והציתוה קרי

proponi S. s) *occidat me.* Sic *Ion. Syr.* Conf. 1 Sam. 20, 8.

℣. 33. t) & osculo eum in gratiam recepit. conf. Gen. 27, 26. 27. c. 33, 4. sed quam male fecerit Ioabus, qui id Regi persuasit, quamque infeliciter hæc reconciliatio cesserit, euentus comprobauit.

Maiores enim turbas dedit homo improbus, & regnum paternum adfectauit, idque Salomoni per diuinam reuelationem (vid. 1 Par. 22, 9.) destinatum, vi ac dolo sibi rapere constituit. CAP. XV, ℣. 1. u) *Comparauit sibi* homo ambitiosus, erga fratrem Salomonem inuidus, & indulgentissimo Patri omnium ingratissimus. x) *currum*, quo veheretur ostentationis gratia. y) *& equos* pro equitibus; etiam in belli vsum, quod moliebatur. z) *currebant*, vt regium satellitium. 1 Sam. 8, 11. Idem plane postea fecit Adonia, *semet ipsum* superbe *efferens* 1 Reg. 1, 5. ℣. 2. a) Ios. 3, 1. Cum Pater arrogantiæ & audaciæ eius nimium indulgeret (cf. 1 Reg. 1, 6.) insolentior factus, populi fauorem & animos sibi furtim etiam conciliare studuit; ideoque ius a Rege petituros ante portam præoccupauit. b) v. 12. c. 18, 4.

r) Gen. 33, 10. Ex. 33, 16. s) Cum *Kri* confer similem permutationem personæ v. 11.

℣. 23. t) v. 32. c. 13, 37.

℣. 24. u) *conuertat se* 1 Sam. 15, 12. x) i. e. in conspectum meum nondum veniat cf. v. 32. Gen. 43, 3. præsertim vt interioris admissionis amicus Esth 1, 14.

℣. 25. y) *Ceterum sicut Absalom* (vt constet, qualis ille fuerit, de quo tam multa) nemo ita formosus aut pulcher fuit in toto Israele. z) *ita vt* omnes admirarentur eum *& laudarent valde.* Gen. 12, 15. a) cf. contrar. Deut. 28, 35 Iob. 2, 7. Es. 1, 6. b) conf. Cant. 4, 7. ὁ. μῶμος 2 Petr. 3, 13.

℣. 26. c) *Cumque tonderet*, vt Naziræi Num. 6, 9. sec. traditionem Hebræorũ. Quod autem Absalom superbierit pulcritudine & capillis suis, quis de homine impio non credat facile? Interim fieri potuit, vt quo magis honeste & pie eos aleret, & in iis superbire posset, Nazirææatum vouerit. Et certe probabile est, quod viri apud Hebræos non soliti fint tam longos s. prolixos capillos nutrire, vt per integrum annũ non detonderent: quod namque alioquin discrimen inter Nazaræos & reliquos viros hic fuisset? S. d) *de anno in annum*, quotannis. Ex. 13, 10. Iud. 11, 4. e) Gen. 2, 26. ὁ. ἔστησε. Matth. 26, 15. f) 200 siclorum s. *semunciarum* vid. not. c. 12, 30. Pondus a. hoc non esse pretii, sed grauitatis capillorum, statuere iubet phrasis. S. g) i. e. *pondere regio* Sic *Ion Syr* Cf. Deut. 25, 13. Ez. 30, 13.

℣ 27. h) sed mortui. cf. c. 18, 18. i) vt amitæ c. 13, 1. k) Gen. 12, 11. 1 Sam. 17, 42.

℣. 28. l) c. 13, 23. Ier. 28, 3. 11.

℣. 29. m) timens procul dubio Regis offensionem.

℣. 30. n) quibus etiam supra c. 13, 24. 29. netarie abutebatur. o) c. 2, 16. Amos 4, 7. p) *iuxta manum meam* c. 18, 4. Ion *qui est prope meum* q) *& incen-*

℣. 22. עַבְדוֹ Ita Cholem, velut punctum *Kri* litteralis, in textu simul exprimunt 6. 7. 8. c. 11. 13. 15. 16. 19. 30. ℣. 25. קָדְקֳדוֹ sic per *Chatephkomets* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 22. ℣. 26. יָמִים sine *Psik* 1. 6. 9. 20 21. 22, contra *Mas. Erff.* ℣. 30. והוצִיתה ita Cthib scribit 1 sui 5. & sic videtur requirere *M. s. Erff.* quippe quæ, hoc refert *inter 62. voces, transposita consonantium scriptura notabiles*, at nobiscum facit *M. I.* ℣. 31. ואשלחה אותך אל־ המלך ita 1. 2. 5. 7. 8. 10--13. 15. 16. 19. 21. 23. באתי *Beth* sine *Dag.* 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. 23. ℣. 33. ארצה *Aleph* per *Kamets* 17. 18. & B. r. CAP. XV, ℣. 1. מֵאַחֲרֵי per *Makk.* & *Meth.* 2. 5. 6. 9, 20. 22.

לו ריב לבוא אל־המלך למשפט ויקרא אבשלום
אליו ויאמר אי־מזה עיר אתה ויאמר מאחד שבטי־
3 ישראל עבדך׃ ויאמר אליו אבשלום ראה דבריך
4 טובים ונכחים ושמע אין־לך מאת המלך׃ ויאמר
אבשלום מי־ישמני שפט בארץ ועלי יבוא כל־איש
ה אשר־יהיה־לו ריב־ומשפט והצדקתיו׃ והיה בקרב־
איש להשתחות לו ושלח את־ידו והחזיק לו ונשק לו׃
6 ויעש אבשלום כדבר הזה לכל־ישראל אשר־יבאו
למשפט אל־המלך ויגנב אבשלום את־לב אנשי
7 ישראל׃ ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום
אל־המלך אלכה נא ואשלם את־נדרי אשר־נדרתי
8 ליהוה בחברון׃ כי־נדר נדר עבדך בשבתי בגשור בארם
לאמר אם־ישיב ישיבני יהוה ירושלם ועבדתי את־יהוה׃
9 ויאמר־לו המלך לך בשלום ויקם וילך חברונה׃
י וישלח אבשלום מרגלים בכל־שבטי ישראל לאמר
כשמעכם את־קול השפר ואמרתם מלך אבשלום
11 בחברון׃ ואת־אבשלום הלכו מאתים איש מירושלם
12 קראים והלכים לתמם ולא ידעו כל־דבר׃ וישלח
אבשלום את־אחיתפל הגילני יועץ דוד מעירו מגלה
בזבחו את־הזבחים ויהי הקשר אמץ והעם הולך ורב
13 את־אבשלום׃ ויבא המגיד אל־דוד לאמר היה לב־איש
14 ישראל אחרי אבשלום׃ ויאמר דוד לכל־עבדיו אשר־
אתו בירושלם קומו ונברחה כי לא־תהיה־לנו פליטה
מפני אבשלם מהרו ללכת פן־ימהר והשגנו והדיח
טו עלינו את־הרעה והכה העיר לפי־חרב׃ ויאמרו
עבדי־המלך אל־המלך ככל אשר־יבחר אדני המלך
16 הנה עבדיך׃ ויצא המלך וכל־ביתו ברגליו ויעזב המלך
17 את עשר נשים פלגשים לשמר הבית׃ ויצא המלך

וכל

c) grauior *lis*. Deut. 25,1. cf Ex.18,22.26. d) *ex quanam* ciuitate tu es? c.1,13. Ion. 1,8. e) *ex quadam* Deut. 15,7. tribu: non qs. dubie responderint illi, sed nomen vrbis & tribus singulorum distincte referri non opus fuit.

v.3. f) Ex 18,16. c. 24,14. g) *& recta* (3) Prou. 8,9. Es. 57,2. sem. c. 59,14. h) i. e. iudicem *qui te audiat*, & ius tibi dicat, nec habebis; sed vel bona caussa cades, vel lis in longū tempus protrahetur. Callida fuit, sed atrox calumnia. vide c. 8,15. i) q. d. nosti, o bone vir, quomodo se habeant res Regis, patris mei: senex nimirum est, & iudiciis raro præsens, ita vero assessores Sanhedrin faciunt, quod volunt &c.

v.4. k) *iudicem* qs. vicarium Pareutis: nimis enim inuidiosum erat affectatum *Regiæ maiestatis* nomen. l) *& iustificarem eum*, & iuris sui compotem redderem. Deut. 25,1.

v.6. m) atq; ita *suffuratus est* vid not. v. 2. & cf Gen. 31,20. i. e. inscio Patre, ad se traxit blanditiis & technis nimis credulos Israelitas, fama saltem omnibus notus & gratus redditus.

v.7. n) *ab vltima parte*. i. e. circa *finem quadraginta annorum* sc. regni Dauidis c.2, 4. (sec. Abarb. etiam vitæ Absalomi. c. 3. 3.) quos Scriptura numerare solet, vid. c. 5, 4. 5. 1 Reg. 2, 11. Cum ad finem suum properarent, & vix vnus & alter superesset annus, vel vltimus etiam iam initiū sumsisset. *Mem* enim, nomini temporis præfixum, plerumque saltim, si non semper, *est inclusiuum*, vt probe ostendit *Gusset* p. 438. seq. & קץ non finem præcise, sed *vltimam partem* etiam significare, vide not. Deut. 15,1. e cuius loci collatione *Abarb.* h. l intelligit *quartum decennium*. f.151 c Alios numerandi modos aliorū hic omittimus. o) de fauore populi iam certus, deuinctis etiam

iam sibi clandestina coniuratione potentibus quibusdam aulicis, & in his Achitophele. v. 12. p) Deut. 23, 22. q) vbi Excelsum sacrum. idq; ante exstructum templum licitum fuisse statuunt. Quidni v. potius Hierosolymis coram arca? aut Gibeone coram Tabernaculo Domini?

v.8. r) merum figmentum! sed nimia indulgentia Dauidem fecit cre-

ישוב קרי.

dulum. s) c. 3, 3. c. 13, 37 Ios. 12,5. t) *si reducet* & *restituet me*. nam & *Kal transitiuum*. e. c. Es. 2.16,53. Ps. 126,1. Cf. similem variationem lectionis Prou. 12, 14 Iob. 39, 12. vel: *si renertetur & reducet*, i. e. *iterum reducet me*. u) Deut. 6,13. scilicet! cf. Gen. 28, 21.

v.9. x) bene precantis. cf. c. 3, 21. 1 Sam. 29, 7. etsi Iudæi id distinguant, a לשלום 1 Sam. 1,17. c. 20, 13. 42.

v.10. y) Simulac veniam abeundi impetrauit. z) *emissarios* suos. c. 13, 3. c. 19, 28.

v.11. a) ad conuiuium *inuitati* 1 Sam. 9,22. ab Absalomo, vt ipse etiam minus de dolo & coniuratione suspectus esset b) *in simplicitate sua* 1 Reg. 22,34 rebellionis plane non conscii. c) cf. Apoc. 1,14. v.12. d) *Inprimis vero etiam* ad concitandum & adducendum populum *misit*. e) in montanis Iudæ Ios 15,51. f) 2 Reg. 11,14. 1 Sam. 22,8. g) acris & *valida* Es 28,2. h) i e *indies plures confluebant* ad Absalom. cf c. 3,1. v.13. i) v. 6. k) c. 1,10. c. 20,2. v.14. l) Tum demum intellexit, se nimis indulgentem fuisse, ac ingens periculum imminere. m) cf. Ps. 3,1. n) 1 Sam 23,27. o) *impellat*. Deut. 20,19. v.16. p) *pedibus*. v 17. Iud. 4,17. Ion. & alii *qui cum ipso*, vt v. 18. sed contra accentus h. l. q) c. 3, 3. quibus nihil mali timuit, *Schmid*. at sic diuina comminatio c. 12, 11. implebatur. r) c. 16, 21. 22. c. 20, 3.

v. 3. דבריך *Orientales* scribunt sine *Iod*. v. 5. בקרב ita nostri complures cum *Meth.* sub *Beth*, quod requirit etiam *M. I.* לו pro eo habent בו 1. se. 5. & su. 2. ונשק Per *Makk*. 7. 8. 10. 17. 18. 19. 22. 23. & *Ber.* v. 7. *Spatium* præmittunt 1. 2. 5- 10. 19-23. ceteri omittunt. v. 8. ישיב sic per *Cholem* 1. 2. 6. 8-13. 15. 16. 19-23 & sic emendatum in 5. secund. *Mas impress*. h. l. & Ind. 7, 3. at ישיב scribunt 17. 18. & *Ber*. neutrum vero punctum habent 7. 14. 21. v. 12. יועץ cum adiecto *Psik* 1. 6. 9. 10 11. 13. 19. 20. 21. 23. מגלה cum *Kri* מגלו 1. 2. v. 13. לב per *Segol* sine *Meth*. 7. 8. 10 -16 19. 21, 22. 23. & sic se. 5. v. 16. את per *Segol* & *Makk* 2. 5. 6. 9 14. 20. פילגשים *plene* 2. se. 5. & in marg. 6. secund. *Mas. Eff*. Lamed vero sine *Dag*. omnes præter 7. 8. 11. 14-18. 21-23. & *Ber*.

18 וְכָל־הָעָם בְּרַגְלָיו וַיַּעַמְדוּ בֵּית הַמֶּרְחָק׃ וְכָל־עֲבָדָיו
עֹבְרִים עַל־יָדוֹ וְכָל־הַכְּרֵתִי וְכָל־הַפְּלֵתִי וְכָל־הַגִּתִּים
שֵׁשׁ־מֵאוֹת אִישׁ אֲשֶׁר־בָּאוּ בְרַגְלוֹ מִגַּת עֹבְרִים עַל־פְּנֵי
19 הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־אִתַּי הַגִּתִּי לָמָּה תֵלֵךְ גַּם־
אַתָּה אִתָּנוּ שׁוּב וְשֵׁב עִם־הַמֶּלֶךְ כִּי־נָכְרִי אַתָּה וְגַם־
כ גֹּלֶה אַתָּה לִמְקוֹמֶךָ׃ תְּמוֹל בּוֹאֶךָ וְהַיּוֹם אֲנִועֲךָ עִמָּנוּ
לָלֶכֶת וַאֲנִי הוֹלֵךְ עַל אֲשֶׁר־אֲנִי הוֹלֵךְ שׁוּב וְהָשֵׁב אֶת־
21 אַחֶיךָ עִמָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ וַיַּעַן אִתַּי אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמַר
חַי־יְהוָה וְחֵי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כִּי אִם בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה־
שָּׁם אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אִם־לְמָוֶת אִם־לְחַיִּים כִּי־שָׁם יִהְיֶה
22 עַבְדֶּךָ׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־אִתַּי לֵךְ וַעֲבֹר וַיַּעֲבֹר אִתַּי
23 הַגִּתִּי וְכָל־אֲנָשָׁיו וְכָל־הַטַּף אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ וְכָל־הָאָרֶץ
בּוֹכִים קוֹל גָּדוֹל וְכָל־הָעָם עֹבְרִים וְהַמֶּלֶךְ עֹבֵר בְּנַחַל
קִדְרוֹן וְכָל־הָעָם עֹבְרִים עַל־פְּנֵי־דֶרֶךְ אֶת־הַמִּדְבָּר׃
24 וְהִנֵּה גַם־צָדוֹק וְכָל־הַלְוִיִּם אִתּוֹ נֹשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית
הָאֱלֹהִים וַיַּצִּקוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיַּעַל אֶבְיָתָר עַד־תֹּם
כה כָּל־הָעָם לַעֲבוֹר מִן־הָעִיר׃ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לְצָדוֹק הָשֵׁב אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים הָעִיר אִם־
אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה וֶהֱשִׁבַנִי וְהִרְאַנִי אֹתוֹ וְאֶת־נָוֵהוּ׃
26 וְאִם כֹּה יֹאמַר לֹא חָפַצְתִּי בָּךְ הִנְנִי יַעֲשֶׂה־לִּי כַּאֲשֶׁר
27 טוֹב בְּעֵינָיו׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־צָדוֹק
הַכֹּהֵן הֲרוֹאֶה אַתָּה שֻׁבָה הָעִיר בְּשָׁלוֹם וַאֲחִימַעַץ בִּנְךָ
28 וִיהוֹנָתָן בֶּן־אֶבְיָתָר שְׁנֵי בְנֵיכֶם אִתְּכֶם׃ רְאוּ אָנֹכִי
מִתְמַהְמֵהַּ בְּעַבְרוֹת הַמִּדְבָּר עַד בּוֹא דָבָר מֵעִמָּכֶם
29 לְהַגִּיד לִי׃ וַיָּשֶׁב צָדוֹק וְאֶבְיָתָר אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים
ל יְרוּשָׁלִָם וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ וְדָוִד עֹלֶה בְמַעֲלֵה הַזֵּיתִים עֹלֶה
וּבוֹכֶה וְרֹאשׁ לוֹ חָפוּי וְהוּא הֹלֵךְ יָחֵף וְכָל־הָעָם
31 אֲשֶׁר־אִתּוֹ חָפוּ אִישׁ רֹאשׁוֹ וְעָלוּ עָלֹה וּבָכֹה׃ וְדָוִד הִגִּיד
לֵאמֹר

25. q) *tandem etiam Rex*, post lustratum & ordinatum exercitum *transiit*. r) 1 Reg. 2, 37. Ier. 31, 40. cf. Ioh. 18, 1. typus Christi. s) *versus*. Gen 18,

אניעך קרי

16. t) *ipsius deserti*. cf. Num. 23, 10. & Ios. 8, 15. c. 16, 1.

℣. 24. u) c 8, כתיב ולא קרי

17. Hactenus enim recensiti sunt milites. x) cf. c. 6, 13. Num. 31, 6, 1 Sam. 4, 3. c. 14, 18 y) *collocauerant autem* certo loco. Ios. 7, 23. z) & holocausta, ad Deum placandum, coram Arca *obtulit* c. 6, 17. *Abiathar* Pontifex. c. 8, 17.

℣. 25. a) Ex. 15, 13. cf. Ps. 26, 8.

℣. 26. b) cf. Num. 14, 8. c) 1 Sam 3, 18.

℣. 27. d) *anne videns es? viden?* admonentis & excitantis est, vt v. 28. q. d. *videsne* statum rerum præsentem,

בערבות ק

& quid in illo factu opus sit.

℣. 28. e) Gen. 19, 16. f) *in campestribus deserti* c. 17, 16. Ios. 4, 13. 2 Reg. 25, 4. 5.

℣. 30. g) *per ascensum*. 1 Sam. 9, 11. Ios. 10, 10. h) Ion *montis oliuarum*. cf Zach. 14, 4. i) *opertum*. Ier. 14, 3. 4. Esth 6, 12. Ez. 12, 6. k) *discalceatus*, nudis pedibus (5) Es. 20, 2. 3. 4. Ier. 2, 25. l) cf. Es. 15, 5. ℣. 31. m) *Cumque Dauidi* annunciaret l. *indicaret* aliquis. v. 13.

℣. 17 s) vt v 16. ὁ πεζῇ Matth. 14, 13. t) *substiterunt autem*. Gen. 19, 17. 1 Sam. 20, 38. u) Ion. *in loco remoto*, vel potius *in loco spatioso* & copiarum capace, inter vrbem & torrentem Kidron v. 23 cf. c. 12, 20. Crediderim esse *nomen proprium*, domui & loco aliquantum a Ierusalem distanti impositum, scribit *Schmid*.

℣. 18. x) *milites* Dauidis, qui constanter seruiebant. c. 11, 1 y) *transibant* coram Rege, vt qui & quales essent, quos secum ducebat, cognosceret. conf. v. 22. c. 28, 4. 1 Sam. 29, 2. z) *iuxta eum* vel *iuxta manum eius*. vid. v. 2. a) qs. *extorres olim & exules*. c. 8, 18. c. 20, 7. 23. b *Gathenses* s. Gitthæi quos olim cum duce Ithaio e Gath Philistæorum vrbe Ios. 11, 22. in militiam adsciuerat. Alii Israelitas fuisse putant c 2, 8. 1 Sam. 30, 9. c) q. d *cum pede* i. e *sub ductu et imperio eius* cf. Ex. 11, 8. Iud. 4, 10. d) qui eos lustrabat.

℣. 19. e) forte non nimium peregrinis confisus, cum eum suis dimittere volebat, aut minus acceptos eos hospitibus suis fore, metuebat. f) c 18, 2. 5. Alius Beniaminita c. 23, 29. g) *etiam que exul es*. 1 Reg. 24, 14. h) *loco tuo*. Diuersimode intelligunt & exponunt. LXX. Vulg. Syr. Ar. Tig *de loco* s. *patria tua*. al. & S. *ad locum tuum*, i. e. vt locum inuenias, vbi concedatur tibi habitare. Conf. *Ion*.

℣. 20 i) *Heri* qs. i. e. *vix nuper* venisti Iob. 8, 9. k) Num. 32, 13. l) *quo possum*. cf 1 Reg. 18, 12 Sic loquuntur Hebræi, cum certum locum exprimere nolunt, aut fugam significant. vid. 1 Sam 23, 13. Ion. *abeo in locum, nescioquem*. m) *cum misericordia & veritate Dei* c. 2, 6. Gen 24, 49.

℣. 21. n) 1 Sam. 20, 3. o) Ier 15, 2.

℣. 23. p) 1 Sam. 14, 25

℣ 18. בְּרַגְלוֹ sic in textu scribit 1. cum *Kri* בְּרַגְלָיו secund. *Mas. Erff.* ℣. 19. *Spatium* inter hunc & præced. ℣. interponunt 1. 5. 6. 9. 10. 19 20. ℣. 20. תְּמוֹל sine *Psik* 1. 2 6. 9. 20 ℣. 21. אֲשֶׁר per *Malk*. 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 23. פְּנֵי *Malk*. loco *Merca* hab. 5 -- 10. 13. 14. ℣. 26. וְאִם per *Malk*. 6. 9. 14. 20 21. 22 & sic correctum in 5. ℣. 27. שֻׁבָה sic *milel* omnes nostri, & sic requirit *Hannagid* in M. I. cuius tamen auctor negat, in correctis codicibus *milel* reperiri, & sic esse in exemplari *Masora*. ℣. 30. בְמַעֲלֵה Beth cum *Dagesch*. contra analogiam, 1 2 5. 7. 8. 10. 11. 12. 13 15. 17. 18. 19. 21. 23. עֹלֶה sine *Psik* 1. 2. 5 -- 9. 14. 15. 20. עָלֹה וּבָכֹה cum *Kri* עָלוּ וּבָכוּ 2. & *Mas. Erff.*

לאמר אחיתפל בקשרים עם־אבשלום ויאמר דוד
32 סכל־נא את־עצת אחיתפל יהוה : ויהי דוד בא עד־
הראש אשר־ישתחוה שם לאלהים והנה לקראתו
33 חושי הארכי קרוע כתנתו ואדמה על־ראשו : ויאמר
34 לו דוד אם עברת אתי והית עלי למשא : ואם־העיר
תשוב ואמרת לאבשלום עבדך אני המלך אהיה עבד
אביך ואני מאז ועתה ואני עבדך והפרתה לי את עצת
לה אחיתפל : והלוא עמך שם צדוק ואביתר הכהנים
והיה כל־הדבר אשר תשמע מבית המלך תגיד
36 לצדוק ולאביתר הכהנים : הנה־שם עמם שני בניהם
אחימעץ לצדוק ויהונתן לאביתר ושלחתם בידם אלי
37 כל־דבר אשר תשמעו : ויבא חושי רעה דוד העיר
יו ואבשלום יבוא ירושלם : ודוד עבר מעט מהראש
והנה ציבא נער מפיבשת לקראתו וצמד חמרים חבשים
ועליהם מאתים לחם ומאה צמוקים ומאה קיץ ונבל יין :
2 ויאמר המלך אל־ציבא מה־אלה לך ויאמר ציבא
החמורים לבית־המלך לרכב ולהלחם והקיץ לאכול
3 הנערים והיין לשתות היעף במדבר : ויאמר המלך
ואיה בן־אדניך ויאמר ציבא אל־המלך הנה יושב
בירושלם כי אמר היום ישיבו לי בית ישראל את
4 ממלכות אבי : ויאמר המלך לצבא הנה לך כל אשר
למפיבשת ויאמר ציבא השתחויתי אמצא־חן בעיניך
ה אדני המלך : ובא המלך דוד עד־בחורים והנה
משם איש יוצא ממשפחת בית־שאול ושמו שמעי בן
6 גרא יצא יצוא ומקלל : ויסקל באבנים את־דוד ואת־
כל־עבדי המלך דוד וכל־העם וכל־הגברים מימינו
7 ומשמאלו : וכה־אמר שמעי בקללו צא צא איש
8 הדמים ואיש הבליעל : השיב עליך יהוה כל דמי

n) consiliarius Dauidis v. 11. o) 2 Reg. 21, 24. p) *fatuum quæso, redde.* Es. 44, 25. cf. infra c. 24, 10. q) fuit enim vir cetera prudentissimus c. 16, 23. c. 17, 14. sed prudentia tm. humana & naturali, cuius abusio tristissimum & stultissimum exitum habuit c. 17, 23.

℣. 32. r) *in verticem* montis oliuarum v. 30. c. 16, 1. cf. c. 2, 25. 1 Sam. 26, 13. s) *vbi Deo supplicabat* c. 12, 20. scil. dum adhuc videret Arcam cum sacerdotibus remissam, *Schmid.* ei q̃si valedicens, *Kimchi.* vel sec. *Abarb.* vt Deus consilia Achitophelis infatuaret. Hac supplicatione effudit, sec. *Lightfooti* obseruationem, Psalmum III. quocum conuenit Ps. XXVII. Conf. Antitypum Matt. 26, 36. seqq. Alii: *vbi* quisque Hierosolymam petens, cum eo venisset, *solebat Deo sese incuruare.* t) *tum* ecce in tempore *ipsi obuiam fiebat.* u) v. 37. c. 16, 16. c. 17, 7. intimus Regi 1 Par. 27, 33. x) Ios. 16, 2. y) c. 13, 31. z) c. 13, 9.

℣. 33. a) cum sibi diuinitus oblatum sentiens. b) c. 19, 36.

℣. 34. c) *seruus tuus ego, o Rex, ero!* seruus Patris tui sicut ego fui dudum, ita nunc tuus etiam ero. d) cf. not. 1 Sam. 12, 15. e) *a longo tempore.* Es. 16, 13. c. 44, 8. f) *tum* infringes & *irritum reddere poteris* Num. 15, 31. g) vid. c. 17, 14. Hic vero neque Dauid, neque Chusai ab officioso mendacio excusatur; sic cum *Sanctio* iudicat *Schm.* p. 705. secus tn. censet *Brentius* aliique, ex caussæ bonitate. confer c. 16, 16.

℣. 35. h) in vrbem reuersi v. 19.

℣. 36. i) cf. c. 17, 17. k) vid. v. 27. l) c. 17, 21.

℣. 37. m) 1 Par. 27, 33. n) *Absalom v. etiam*, vt Pater auguratus erat v. 34. cum Achitophele & tota seditiosorum turba Hierosolymam *veniebat.* c. 16, 15.

CAP. XVI, ℣. 1. o) Syr. *a loco, vbi adorauerat.* vid. c. 15, 32. p) c. 4, 4. c. 9, 2. seqq. q) non inscio tantum, sed defraudato etiam hero suo. Dicendum videtur, ex coll. c. 19, 27. quod Mephiboschetus ex vrbe miserit, & Tsibæ

כצל

imperauerit, vt asinum sibi adduceret, secuturo Regem; Tsiba asinus & munera ad Regem adduxit, Hierosolymis relicto Mephiboscheto &c. *Schmid.* r) Iud. 19, 3. s) *strati, clitellati.* c. 17, 23. t) non adeo magnos sine dubio, vt facile parari, & a duobus asinis cum reliquo onere portari potuerint. u) vid. 1 Sam. 25, 18. x) lon. *& centum li-*

והלדם קרי

bras palatharum. קיץ proprie maturam *æstatem*, meton. *fructus* æstiuos, & in specie *ficus* denotat. vid. v. 2. Es. 16, 9. Ier. 40, 10. Mich. 7, 1. Am. 8, 1. 2. y) 1 Sam. 10, 3. Munus quidem fuit non adeo magnum, non tn. spernendum in fuga.

℣. 2. z) quem in finem hæc adfers? conf. Gen. 21, 29. a) c. 17, 29. b) v. 14. Gen. 25, 29. Deut. 25, 18. ὁ. ἐκλελυμένοις Matt. 15, 32. c) c. 15, 23. ℣. 3. d) vaferrima calumnia. vid. not. v. 1. & cf. c. 19, 27. ℣. 4. e) calumniæ incaute credulus, iniquo & nimis præcipitato iudicio, quod ex parte etiam retractauit c. 19, 30. f) c. 1, 2. c. 14, 33. q. d. cum humillima gratiarum actione accipio donum. Ion. *gratias ago.* g) porro me commendo. 1 Sam. 2, 18. Ruth 2, 13. ℣. 5. h) *iuxta l. prope ad* Iud. 4, 11. nam ipsam vrbem demum ingressus est infra v. 14. i) c. 3, 16. k) c. 19, 17. 19. 1 Reg. 2, 8. 43. l) insano ausu. cf. geminatum verbum v. 13. Gen. 19, 9. m) contra Ex. 22, 27.

℣. 6. n) *Quin & lapidibus petebat*, v. 13. o) c. 10, 7. c. 20, 7. ℣. 7. p) Es. 30, 22. q) v. 8. cf. c. 21, 2. Ps. 5, 7. r) c. 20, 1. Deut. 13, 14. ℣. 8. s) cf. Ps. 3, 3. t) Schmidio videtur Simei Dauidi præcipue imputare sanguinem 7 virorum de domo Saulis, qui ob Gibeonitas suspensi sunt c. 21, 9.

℣. 32. *Spatium* præmittunt 1. 2. 6—10. 19. 20. 22. 23. ℣. 33. אם per *Makk.* 1. sic & 5. והיית *milra* 7. 8. 10. 13. 17. 18. 19. 23. & *Ber.* & cum nota כצל 17. 18. & *Ber.* quæ tamen potius ad *defectiuam* vltimæ & penultimæ syllabæ scriptionem pertinere videtur, vt notat *Mas.* 1. *impress.* & *M.* 1. neque vero illi ipsi codices sub *He* figunt *Meth.* quod necessarium foret, si vox esset *milra.* ℣. 34. עבדך sic recte per *Kadma* (caue enim, ne *Paschta* interpreteris) 1. 2. 5. 10. 11. 13. 14. 19. 21. & *Ber.* *Sakeph.* quod habent ceteri, incongruum parit sensum, aut certe coactum. ℣. 37. רעה *Ain* per *Tsere* 2. 5. 17. 18. & *Ber.* contra *M.* 1. ואבשלם defectiue 7. 8. sec. *Mas.* suam. CAP. XVI, ℣. 1. ונבל *Nun* per *Segol* 1. 5. 6. 8. 9. 14. 16. 20. 23. ℣. 2. מה per *Patach* 2. 7. 8. 13. 17. 18. & *Ber.* לך sine *Dagesch* 1. 6—11. 13—16. 19—23. ℣. 7. בקללו *Metheg* sub ק hab. 6—10. 13. 19. 23. Pox *Chateph-patach* sub ל 1. 6. 9. 11. 15. 16. 20. 21. 23.

תחתיו קרי

Cusch per Ironisionem impositum putat *Lightfootus* pro *Kisch*. Huc etiam referunt Ps. XI. & XII.

כה קרי

✝. 13 *s*) *in* כי קרי

latere montis. Ex. 16, 16. *t*) *secus eum*. Ex. 25, 27. *u*) insanientis in modum. cf. v. 5. *x*) *propt eum*, בעיני קרי קללתו קרי

etsi non tersit, quia po- פסקא באמצע פסוק pulus & militia Regem cingebant v. 6. *y*) q. d. *&* *conspergere volebat eum* (1) glebis aut puluere.

✝. 14. *z*) v. 2. Iud. 8, 4 5. *a*) Ex. 23, 12. *b*) in Bachurim v. 5.

✝. 15. *c*) c. 15, 37. *d*) c. 15, 12. 31.

✝. 16. *e*) c. לו קרי 15, 32. 37. *f*) 1 Sam. 10, 24. 1 Reg. 1, 39.

✝. 17. *g*) *Haccine est benignitas tua?* Gen. 20, 13. Ruth 3. 10. *h*) qua agis *cum amico tuo*, vel erga amicum tuum cf. c. 3, 8. Zach. 7, 9. Ruth 2, 20.

✝. 18 *i*) Ion. Syr. *ipsius ero*, cf. Ex. 21, 8. & ibi varr. lectiones.

בית־שאול אשר מלכת תחתו ויתן יהוה את־המלוכה
ביד אבשלום בנך והנך ברעתך כי איש דמים אתה׃
9 ויאמר אבישי בן־צרויה אל־המלך למה יקלל הכלב
המת הזה את־אדני המלך אעברה־נא ואסירה את־
י ראשו׃ ויאמר המלך מה־לי ולכם בני צרויה כי יקלל
וכי יהוה אמר לו קלל את־דוד ומי יאמר מדוע עשיתה
11 כן׃ ויאמר דוד אל־אבישי ואל־כל־עבדיו הנה
בני אשר־יצא ממעי מבקש את־נפשי ואף כי־עתה בן־
12 הימיני הנחו לו ויקלל כי־אמר לו יהוה׃ אולי יראה
יהוה בעוני והשיב יהוה לי טובה תחת קללתי היום
הזה׃
13 וילך דוד ואנשיו בדרך ושמעי
הלך בצלע ההר לעמתו הלוך ויקלל ויסקל באבנים
14 לעמתו ועפר בעפר׃ ויבא המלך
טו וכל־העם אשר־אתו עיפים וינפש שם׃ ואבשלום
וכל־העם איש ישראל באו ירושלם ואחיתפל אתו׃
16 ויהי כאשר־בא חושי הארכי רעה דוד אל־אבשלום
ויאמר חושי אל־אבשלום יחי המלך יחי המלך׃
17 ויאמר אבשלום אל־חושי זה חסדך את־רעך למה
18 לא־הלכת את־רעך׃ ויאמר חושי אל־אבשלם לא
כי אשר בחר יהוה והעם הזה וכל־איש ישראל לא
19 אהיה ואתו אשב׃ והשנית למי אני אעבד הלוא
לפני בנו כאשר עבדתי לפני אביך כן אהיה לפניך׃
כ ויאמר אבשלום אל־אחיתפל הבו
21 לכם עצה מה־נעשה׃ ויאמר אחיתפל אל־אבשלם
בא אל־פלגשי אביך אשר הניח לשמור הבית ושמע
כל־ישראל כי־נבאשת את־אביך וחזקו ידי כל־אשר
22 אתך׃ ויטו לאבשלום האהל על־הגג ויבא אבשלום
אל

u) cuius te successorem fecisti; & thronum occupasti. At id factum erat diuina voluntate, vid. nota c. 2, 9. c. 3, 9. 12. *x*) Verum erat, sed longe alio sensu, quam furiosus homo calumniabatur. cf. v. 10. c. 12, 11. *y*) *in malo tuo* c. 17, 14. Num. 11, 15. quod malitia tua promeritus es. *z*) v. 7.

✝. 9. *a*) vehementer iratus, & iniquissime ferens, quod Rex adhuc taceret. cf. c. 19, 22. *b*) c. 9, 8. 1 Sam. 24, 15. *c*) *permitte modo, vt transeam* c. 2, 15. Deut. 3, 25. *d*) c. 4, 7. 1 Sam. 17, 45. cf. Luc. 22, 49. seqq. Ioh. 18, 10. seqq.

✝. 10. *e*) Ios. 22, 24. 1 Reg. 17, 18 *f*) c. 19. 23. quos vindictæ nimis cupidos esse, iamdudum expertus erat, c. 3, 30. *g*) *quia maledicat*; q. d. sine eum maledicere: hunc enim hominem ego nequidquam curarem, nisi plus momenti mihi in Deo, quam in Simei considerandum esset (denim in Deo me castigante agnosco, acsi quis dixisset Simei: maledic Dauidi. *Schm*. *h*) *dicere Domini*, non est aliud, quam *permittere*. Emphasis a. eius ostendit, quantum in permissione diuina situm sit, & quantopere nobis consideranda, np. quod iusta sit contra nos, &c. *Schm*. *i*) *ecquis vidiet* ad DEVM. *k*) cf. Iob. 9, 12. c. 21, 22. Coh 8, 4. non vindicandi se, sed patiendi iam tempus est.

✝. 11. *l*) c. 7, 12. *m*) c. 4, 8. *n*) Deut. 31, 27. *o*) c. 19, 17. *p*) *permittite itaque illi* Ex. 32, 10.

✝. 12. *q*) 1 Sam. 14, 6. *r*) *ad oculum meum* lacrymas fundentem c. 15, 30. sic Ion. *fortassis manifestabuntur Domino lacrymæ oculi mei*. Sed Syrus aliique; *miseriam meam*, & LXX. vt Luc. 1, 48. Hac a. occasione Dauid composuit Psalmum VII, vt ex inscriptione eius colligitur. Fuit en. Simei Beniaminita v. 11. cui nomen (*Cusch*

✝. 19. *k*) *Et secundo* Gen. 22, 15. *l*) eius successore, ad quem regnum translatum est. ✝. 20. *m*) consilii præsidem v. 15. *n*) Iud. 20, 7. Es. 16, 3. ✝. 21. *o*) nefario consilio, vt eum in nequissimo proposito confirmaret, & totum sibi deuinciret. cf. c. 13, 5. *p*) v. 22. c. 15, 16. *q*) *quod putidus factus sis* apud Patrem c. 10, 6. *r*) intelligent enim rem serio agi, & inexpiabilem esse inter vos inimicitiam. ✝. 22. *s*) regiæ domus, vbi pellices relictæ. cf. c. 12, 2. *t*) Gen. 6, 4.

✝. 10. *Spatium* præmittunt 5—10. 19—23. צריה sic *defect*. correctum in 1. 2. & sic postulat *Mas*. t. ac *Erff* h. l. & *impressa* ad c. 14, 1. Ceteri omnes *plene*. ✝. 11. *Spatium* præmittunt 2. 5. 6. 9. 10. 19. 20. 21. ✝. 12. בעוני Hoc inter *Tikkune Sopherim* connumerat *Mas. impr*. ad Ps. 106, 20. קללתו sic in textu sine nota 1. 2. 5. 6. 9. 14. 15. 16. 20. 22. 23. ✝. 13. sine interposito *spatio* hunc ✝. cum præced. coniungunt 1. 5—10. 14. 19—23. בדרך sine *Piska* omnes, præter 17. 18. & *Ber*. בצלע *Tsade* per *Segol* 1. 5. 6. 9. 10. 19. 20. 23. ✝. 16. רעה *Ain* per *Segol* 1. 6. 9. 14. 20. 22. 23. conf. c. 15, 37. ✝. 17. לא־ *Lamed* geminant per *Dagesch* 17. 18. *Ber*. ✝. 21. בא sic *defect*. se. 1. 2. secundum *Masoram* 1. 2. h. l. & *impress*. ad Ps. 126, 6. פלגשי *Lamed* cum *Dagesch* 7. 8. 13. 14—18. 21. 23. & sic iidem fere v. 22.

u) Gen. 35, 22. Leu. 18, 8. c. 20, 11. x) easque constuprauit & incestum palam commisit. c. 12, 11.

ꝟ. 23. y) *Erat namq; consilium Achitophelis* &c. Ratio est, cur nefarium illud consilium adeo prompte exsecutus sit Absalom. z) *quis* 1 Sam. 24, 20.

CAP. XVII, ꝟ. 2. a) subito & ex improviso. Ios. 10, 9. b) *dum ille fessus est* Deut. 25, 18. c) *& remissus manibus*, & ad resistendum imparatus. cf. Num. 13, 18. Es. 35, 3. d) *& perterrefaciam eum* ac milites eius Iud. 8, 11. Ez. 30, 9. ὁ. ἐκστήσω. Luc. 24, 22. e) *tum vero percutiam*. ὁ. πατάξω. Matt. 26, 31. f) *solum* cum paucis, qui forte restiterint. Dauid Christi, Absalom Antichristi, Achitophel a. Iudæ vel Caiphæ figuram exhibet, coll. Ioh. 11, 49. seqq.

ꝟ. 3. g) *cum enim redierint*, vel reducti fuerint *omnes*. h) tum etiam *Vir* s. *viri*, singularis collectiuus. i) *quos tu* tibi conciliare *quaeris* cf. c. 11, 26. Ier. 45, 5. Alii: *tum vir, quem quaeris* c. 5, 27. c. 16, 11. sc. solus occisus erit. k) *totus* inquam *populus*. l) *erit* mera pax. l *in pace*! vid. 1 Sam. 25, 6.) sicut mortuo Ischboscheto sub Patre suo factum c. 5, 1. seqq. & sic bellum breui labore confectum erit.

ꝟ. 4. m) 1 Sam. 18, 20. sine dubio etiam sic factum esset, nisi aliter DEus pro Dauide curasset.

ꝟ. 5. n) *Dixit tn. Absalom* cuidam ministro, ex mira prouidentia DEi, quæ precibus Dauidis exorata c. 15, 31. animum illius ita flexit, vt Chuschaiũ etiam audire voluerit s. o) c. 15, 16. seqq. p) *quid in ore ipsius*, i. e. *quid* consilii ex eodem suo proferre queat. cf. Gen. 24, 57. q) *etiam ipsius* 1 Sam. 24, 12. Ez. 5, 8.

ꝟ. 6. r) adprobasne eius consilium? s) *sin*

23 אל־פלגשי אביו לעיני כל־ישראל : ועצת אחיתפל
אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל־* בדבר האלהים
כן כל־עצת אחיתפל גם־לדוד גם־לאבשלם :

יז ויאמר אחיתפל אל־אבשלם אבחרה־
נא שנים־עשר אלף איש ואקומה וארדפה אחרי־דוד
2 הלילה: ואבוא עליו והוא יגע ורפה ידים והחרדתי
אתו ונס כל־העם אשר־אתו והכיתי את־המלך
3 לבדו: ואשיבה כל־העם אליך כשוב הכל האיש
4 אשר־אתה מבקש כל־העם יהיה שלום: ויישר הדבר
בעיני אבשלם ובעיני כל־זקני ישראל :
ה ויאמר אבשלום קרא נא גם לחושי
6 הארכי ונשמעה מה־בפיו גם־הוא : ויבא חושי אל־
אבשלום ויאמר אבשלום אליו לאמר כדבר הזה
דבר אחיתפל הנעשה את־דברו אם־אין אתה
7 דבר : ויאמר חושי אל־
אבשלום לא־טובה העצה אשר־יעץ אחיתפל
8 בפעם הזאת: ויאמר חושי אתה ידעת את־אביך ואת־
אנשיו כי גברים המה ומרי נפש המה כדב שכול
9 בשדה ואביך איש מלחמה ולא ילין את־העם: הנה
עתה הוא־נחבא באחת הפחתים או באחד המקומת
והיה כנפל בהם בתחלה ושמע השמע ואמר היתה
י מגפה בעם אשר אחרי אבשלם : והוא גם־בן־חיל
אשר לבו כלב האריה המס ימס כי־ידע כל־ישראל
11 כי־גבור אביך ובני־חיל אשר אתו : כי יעצתי האסף
יאסף עליך כל־ישראל מדן ועד־באר שבע כחול
12 אשר־על־הים לרב ופניך הלכים בקרב : ובאנו אליו
באחת המקומת אשר נמצא שם ונחנו עליו כאשר
יפל הטל על־האדמה ולא־נותר בו ובכל־האנשים
אשר

z) *sic nimirum* Gen. 30, 1.

איש קרי
לא כתיב

2 Reg. 2, 10. s) non probas

Cap. XVII.

quod ille dixit, nec putas, ita faciendum esse nobis, *tu*, quid tibi rectius videatur, *dicito*. sic Ion. & accentus.

ꝟ. 7. t) prudens modestia.

ꝟ. 8. u) c. 16, 6. x) *&* exacerbati animo. Iud. 18, 25. 1 Sam. 30, 6. Hab. 1, 6. sc. ob regnum Dauidi ablatum. y) Hos. 13, 8. cf. Ier. 18, 21. z) *orbatus* (3) Prou. 17, 12. sicut vrsa exacerbatur, cum ei catuli auferuntur. Sic si vel maxime eos non opinantes adgressus fuerit Achitophel, non tn. ipsi fugient, & Regem suum deserent, sed acerrime potius pro eo pugnabunt. a) belli peritissimus 1 Sam. 16, 18. b) *nec in campo*, vbi nocturnis pateat insidiis & facile opprimi possit, cum populo suo manebit.

באחד קרי

מלעיל

ꝟ. 9. c) *latet* fortassis cum suis 1 Sam. 10, 22. d) *in quadam fouea* c. 18, 17. cf. Iud. 6, 2. 1 Sam. 13, 6. e) *aut in loco quodam* insidiis opportuno, vnde prætereuntem hostem ex improuiso adoriri & cædere possit. f) Schm. *cum ceciderint de his nostris*, vt 1 Sam. 14, 13. At Gesset. *cum obruerit eos David*, coll. Ios. 11, 7. ꝟ. 10 g) *Si ille etiam* sit. h) 1 Sam. 14, 52. i) c. 1, 23. Prou. 30, 30. 1 Par. 12, 8 k) *liquescendo tn. liquescet*. Es. 13, 7. Frequens phrasis ad significandam eorum animi adfectionem, qui desperant, se hostibus posse superiores esse. vid Deut. 1, 28. l) *nam*, vt concludam, quod dixi, non tu solum scis ꝟ. 8. sed *totus Israel nouit* &c. ꝟ. 11. m) *Quin* hoc *consuluerim*. n) c. 3. 10. Iud. 20, 1. o) i. e. *tuque ipse præsens sis*, non Dux tantum aliquis, exercitui cf. Ex. 33, 15. p) *in prælio* s. *conflictu*. Zach. 14, 3. Ps. 144, 1. ꝟ. 12. q) q. d. tunc enim neque ipse dubito inter primos te sequi, de victoria certissimus.

ꝟ. 1. אבחרה *Mun.* loco *Makk* hab. 7. 8. c. 11. 12. 15. 16. 23. ꝟ. 5. ויאמר per *Paschta geminum* 1. 2. 7. 8. 10. 13. 15 19. ꝟ. 9. באחת המקומת sic per *Tau* in *femin.* genere 1. & in marg. 6. 9. sic su. 5. ꝟ. 11. מדן per *Paschta* 6. 9. 11. 12. 13. 14 16. 19. 10, 21. 22. 23. & sic se. 5. בקרב *Kuph* geminant per *Dag.* 2. 5. 7. 8. 14. 15. 16, 17. 18. 20. 22. 23. contra *Mas. Erff.* ꝟ. 12. באחת sine adiecto *Kri* 6. 9. 14. 16. 20, 23. & *B. Israel*; poscit tamen illud *M.* 1. & *Mas. impr.* ad 1 Reg. 19, 4. נותר *milra* 1. 2. 5.

13 אֲשֶׁר־אִתּוֹ גַּם־אֶחָד׃ וְאִם־אֶל־עִיר יֵאָסֵף וְהִשִּׂיאוּ כָל־
יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר הַהִיא חֲבָלִים וְסָחַבְנוּ אֹתוֹ עַד־הַנַּחַל
עַד אֲשֶׁר־לֹא־נִמְצָא שָׁם גַּם־צְרוֹר׃
14 וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם וְכָל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל טוֹבָה עֲצַת
חוּשַׁי הָאַרְכִּי מֵעֲצַת אֲחִיתֹפֶל וַיהוָה צִוָּה
לְהָפֵר אֶת־עֲצַת אֲחִיתֹפֶל הַטּוֹבָה לְבַעֲבוּר הָבִיא יְהוָה
אֶל־אַבְשָׁלוֹם אֶת־הָרָעָה׃
טו וַיֹּאמֶר חוּשַׁי אֶל־צָדוֹק וְאֶל־אֶבְיָתָר הַכֹּהֲנִים כָּזֹאת
וְכָזֹאת יָעַץ אֲחִיתֹפֶל אֶת־אַבְשָׁלֹם וְאֵת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
16 וְכָזֹאת וְכָזֹאת יָעַצְתִּי אָנִי׃ וְעַתָּה שִׁלְחוּ מְהֵרָה וְהַגִּידוּ
לְדָוִד לֵאמֹר אַל־תָּלֶן הַלַּיְלָה בְּעַבְרוֹת הַמִּדְבָּר וְגַם
עָבוֹר תַּעֲבוֹר פֶּן יְבֻלַּע לַמֶּלֶךְ וּלְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ׃
17 וִיהוֹנָתָן וַאֲחִימַעַץ עֹמְדִים בְּעֵין־רֹגֵל וְהָלְכָה הַשִּׁפְחָה
וְהִגִּידָה לָהֶם וְהֵם יֵלְכוּ וְהִגִּידוּ לַמֶּלֶךְ דָּוִד כִּי לֹא יוּכְלוּ
18 לְהֵרָאוֹת לָבוֹא הָעִירָה׃ וַיַּרְא אֹתָם נַעַר וַיַּגֵּד לְאַבְשָׁלֹם
וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם מְהֵרָה וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּית־אִישׁ בְּבַחֻרִים וְלוֹ
19 בְאֵר בַּחֲצֵרוֹ וַיֵּרְדוּ שָׁם׃ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה וַתִּפְרֹשׂ אֶת־
הַמָּסָךְ עַל־פְּנֵי הַבְּאֵר וַתִּשְׁטַח עָלָיו הָרִפוֹת וְלֹא נוֹדַע
כ דָּבָר׃ וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶל־הָאִשָּׁה הַבַּיְתָה
וַיֹּאמְרוּ אַיֵּה אֲחִימַעַץ וִיהוֹנָתָן וַתֹּאמֶר לָהֶם הָאִשָּׁה
עָבְרוּ מִיכַל הַמָּיִם וַיְבַקְשׁוּ וְלֹא מָצָאוּ וַיָּשֻׁבוּ יְרוּשָׁלָם׃
21 וַיְהִי אַחֲרֵי לֶכְתָּם וַיַּעֲלוּ מֵהַבְּאֵר
וַיֵּלְכוּ וַיַּגִּדוּ לַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמְרוּ אֶל־דָּוִד קוּמוּ וְעִבְרוּ
22 מְהֵרָה אֶת־הַמַּיִם כִּי־כָכָה יָעַץ עֲלֵיכֶם אֲחִיתֹפֶל׃ וַיָּקָם
דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּעַבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן עַד־אוֹר
הַבֹּקֶר עַד־אַחַד לֹא נֶעְדַּר אֲשֶׁר לֹא־עָבַר אֶת־הַיַּרְדֵּן׃
23 וַאֲחִיתֹפֶל רָאָה כִּי לֹא נֶעֶשְׂתָה עֲצָתוֹ וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־
הַחֲמוֹר וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־בֵּיתוֹ אֶל־עִירוֹ וַיְצַו אֶל־בֵּיתוֹ
ויחנק

ꝟ.13. r) *reaperiisse* Ios.20, 4. s) *iniicient* omnis &c. vel *iubebunt* duces *iniicere omnem* &c. Hiph. (2) Leu.22,16. t) *funes* c. 2,2.q.d. nostra multitudine tam facile muros subruemus,& vrbem solo æquabimus, quam facile potest vnus a multis in vincula coniici & ad supplicium rapi. u) *trahemus* (4) Ier. 15,3. x) *eum* cum vrbe. y) *lapillus* cum alio congestus, l. lapidum *congeries* aceruus cf. Am.9,9. alibi *fasciculus*, vt pecuniæ Gen. 42,35. myrrhæ Cant. 1,13. vid. 1 Sam.25, 29. Rhetoricatur Chuschai, & omnes eloquentiæ suæ neruos intendit ad consilium Achitophelis refutandum, vt fidem suam Dauidi probaret.

ꝟ.14. z) vid. ꝟ.5. c. 15, 32. a) reuera tn. melius non erat, licet verbosum esset & speciosum. *Schm.* b) *at Dominus* ita *præceperat* Ps. 33,9. & prouidentia sua rem ita dirigebat, vt Chuschaii consilium præferrent. cf. Prou. 21,1. Rursus verbum est emphaticum de prouidentia diuina: non quod præceperit, sed quod tantum valeat *permissio divina*, quantum alias præceptum. *S.* Cf. c. 16,10.11. c) c.15,34. Iob. 5,13 d) bonum namque euentum pro Absalomo habiturum fuisset, si effectui datum esset. cf. ꝟ.4 e) c.16, 8.

ꝟ.15. f) vt iusserat Rex. c.15,27. 28. & 35. 36. g) Ios. 7, 20.

ꝟ.16 h) c.15, 28. i) sc. Iordanem ꝟ. 22. & loco tuto consideas. cf c.2.8. k) *ne quis deuoretur* c.20,20. Ps. (3) Es.9,15. Iob.37,20.

ꝟ.17. l) c.15, 36. m) *ad fontem Rogel* Ios. 15,7. c.18,16 non procul ab vrbe 1 Reg.1, 9. n) *ancilla aliqua* ה demonstratiuum indefiniti. vt c.14,10. c. 19,27.&c. o) 1 Reg.18, 2. p) suspecti coniuratæ multitudini.

ꝟ.18. q) *vidit tn. Iuer*, cum in via iam essent & festinarent *Schmid.*

Schm. r) tempestiue, obseruatis persecutoribus l, elapsi. s) sibi noti ac fidi. t) c.16,5.14. u) *cisterna*, in quā

פסקא באמצע פסוק

confluebant aquæ pluuiales, sed hoc tempore sicca cf. Gen. 37, 20.22. Ier 2,13. c.38. 6.

ꝟ. 9. x) *unguentum* Es. 22,8. Ps.105,39.

בערבות ק'

y) quia os putei s. cisternæ æquale terræ fuit. cf. Ex. 21, 33. z) *& diffudit, expandit* qs. sole siccanda Ier.8,2. Num.11, 32. a) *grana contusa*. (1) Prou. 27, 22 b) Ex.2,14.

ꝟ. 20. c) *riuulum* (1) conuenit cum Arab. *makilon*, quod est *exhaustæ aquæ puteus*, a rad. *makila*, parū aquæ, vel in medio tantum colle ctam. continuit puteus.

ꝟ.21. d) c.15, 36 e) substiterat en. Dauid hucusq; prope Iordanem; cuius aquas, dum contemplabatur, suas meditatus

קמץ בז"ק

est miserias, easq; Ps. XLII. & XLIII. expressit, quemadmodum ex Ps. 42, 7. haud abs re colligit *Lightfootus* & ꝟ.8. calamitatum fluctus cum fluctibus Iordanis confert. f) Huc refert *Lightfoot.* Ps. LV. ꝟ.22. g) Iud.16,2. h) 1 Sam.30,19. ꝟ. 23. i) quod pro oraculo suscipiendum putabat. cf c. 16,23 k) c.16,1. Gen 22,3. l) indigne ferens, sibi non esse obtemperatum,& infelicem rebellionis exitum animo præsumens. m) c.15,12. n) 2 Reg.20,1. Es 38, 1. cum domi suæ audiuisset, quod victus & occisus esset Absalom, præsentissimam videns suam pœnam, voluntaria morte eam præuenit. *Schmid.*

ꝟ 14. אחיתפל *Piska* nemo habet, præter 17.18. & *Ber.* לבעבור per *Graschaim* 2. su.5. Pro אל (quod 6. 9. in marg. referunt habent על 6.9.16.20.21. אבשלם *defect.* se.2.& sic requirit *Mas. impr.* ad h.l. monet tn. huius *Editor*, alia exemplaria *Masorethica* hunc locum in numero *defectiuorum* non recensere.
ꝟ. 16. בערבות sic in ipso textu, sine nota, 1.2.5.6.9.20.22. neque etiam *Mas. Erff.* quidquā de hoc Kri notat. עבור *Ain per chateph pat.* 2. 7. 17. 18. 22. & *Ber.* at cum ceteris nostris facit 2. in marg. פן per *Makk.* 17.18.22. *Ber.* & sic su.5. ꝟ.20. את־מיכל sic cum præmissa partic. את 6. 9. in marg. ꝟ. 23. וְאל־עירו cum præfixo *Vau* 1. 2.5. 14 aliique codices in *M. I.* & sic 6. 9. in marg.

ויחנק וימת ויקבר בקבר אביו : ודוד
24 בא מחנימה ואבשלם עבר את־הירדן הוא וכל־איש
כה ישראל עמו : ואת־עמשא שם אבשלם תחת יואב על־
הצבא ועמשא בן־איש ושמו יתרא הישראלי אשר־
בא אל־אביגל בת־נחש אחות צרויה אם יואב :
26 ויחן ישראל ואבשלם ארץ הגלעד :
27 ויהי כבוא דוד מחנימה ושבי בן־נחש
מרבת בני־עמון ומכיר בן־עמיאל מלא דבר וברזלי
28 הגלעדי מרגלים : משכב וספות וכלי יוצר וחטים
29 ושערים וקמח וקלי ופול ועדשים וקלי : ודבש וחמאה
וצאן ושפות בקר הגישו לדוד ולעם אשר־אתו לאכול
יח כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר : ויפקד דוד
את־העם אשר אתו וישם עליהם שרי אלפים ושרי
2 מאות : וישלח דוד את־העם השלשית ביד־יואב
והשלשית ביד אבישי בן־צרויה אחי יואב והשלשת
ביד אתי הגתי   ויאמר המלך אל־העם
3 יצא אצא גם־אני עמכם : ויאמר העם לא תצא כי אם־
נוס ננוס לא־ישימו אלינו לב ואם־ימתו חצינו לא־
ישימו אלינו לב כי־עתה כמנו עשרה אלפים ועתה
4 טוב כי־תהיה־לנו מעיר לעזיר : ויאמר אליהם המלך
אשר־ייטב בעיניכם אעשה ויעמד המלך אל־יד השער
ה וכל־העם יצאו למאות ולאלפים : ויצו המלך את־
יואב ואת־אבישי ואת־אתי לאמר לאט־לי לנער
לאבשלום וכל־העם שמעו בצות המלך את־כל־
6 השרים על־דבר אבשלום : ויצא העם השדה לקראת
7 ישראל ותהי המלחמה ביער אפרים : וינגפו שם עם
ישראל לפני עבדי דוד ותהי־שם המגפה גדולה ביום
8 ההוא עשרים אלף : ותהי־שם המלחמה נפצות על־
פני

CAP. XVIII.

פסקא באמצע פסוק

לעזור קרי

נפוצת קרי

o) *strangulatus est*, & laqueo mortem sibi ex mala conscientia consciuit (2) Nah. 2, 13. ό. ἀπήγξατο. Matt. 27, 5. Excipit quidem cum aliis *Gusset.* p. 273. quia non dicitur in *Hithpael* sed *Niphal*, ideo non dixerim eum *se se strangulasse*, sed *strangulatum esse*, nempe fauces arctatas, & halitum interceptum fuisse, symptomate orto ex moerore iraque mistis; vt etiam Iob. 7, 15. alii intelligunt. Sed respondet *Schm.* p. 796. *strangulatus s. suffocatus est*, non immediate a se, sed a laqueo, quem gulæ suæ innexuit. Præterea coniugationis Niphal significatio sæpe est reciproca s. deponentialis, vt in grammaticis docetur, v. g. נשמר, נשען . נשבע &c. sic supra ℣. 13.

℣.24. p) ℣. 27. c.2, 8. c. 19, 33.

℣.25. q) c. 19, 14. r) *filius viri cuiusdam*, cuius nomen &c. cf. 1 Reg. 7, 14. Kimchio aliisque *viri illustris*, s. *strenui*, coll. 1 Reg. 2, 2. s) *Iether* 1 Par. 2, 17. t) natione, at *Ismaelita* dicitur 1 Par. 2, 17. quia inter Ismaelitas habitauit, aut etiam educatus fuit. vid. *Hillerus*, *Abarb.* ceteri. sed *S.* p. 798. aliam conjecturam adfert: *Iithra* nobis omnino Israelita gente fuit, in quam forte receptus est ex familia Iethronis, soceri Mosis, qui *Midianita* & *Ismaelita* dictus est. Cum quo cf. Gen. 37, 25. 28. Iud. 8, 22. 24. u) *Abigail* 1 Par. 2, 16. 17. alia 1 Sam. 25, 3. x) Raschio aliisque hic est *Isai*, *pater*, Hillero autem *mater* Dauidis: at Schmidio *prior* eius *maritus*; ita vt Abigail & Tseruia vterinæ Dauidis sorores fuerint, sed non consanguineæ. y) item Abischaii & Asahelis c. 2, 18.

℣.26. z) consilium Chusai secutus ℣. 11. a) Num. 26, 29. c. 32, 1.

℣.27. b) vid. ℣. 24. c) c. 11, 1. c. 12, 26. d) c. 9, 4. 5. e) 1 Reg. 2, 7. Esr. 2, 61. f) ex *Rogelim*.

lim. c. 19, 32.

℣. 28. g) *lectos* c. 4, 11. h) *& pocula* 1. *scyphos*, coll. Zach. 12, 1. cum Es. 51, 17. 22. i) *& frumentum tostum*, vid. not. Leu. 2, 14. k) *& fabas* (2) Ez. 4, 9. l) *& lentes* (4) c. 23, 11. m) *& cicer frixum* sec. B. Hieronymum. vid. not. 1 Sam. 17, 17.

℣. 29. n) *item caseos vaccinos* (1) o) c. 16, 2. p) c. 15, 23.

CAP. XVIII. ℣. 2. q) *sub manu s. ductu* Ioabi. conf. Num. 4, 28. r) ℣. 5. c. 15, 19. s) cum vt præsentia sua animaret milites, tum vt filium obseruaret, ne sine pœnitentia occisus æternum periret.

℣. 3. t) c. 21, 17. u) cf. c. 13, 20. 1 Sam. 9, 20. q. d. non fiet, vt vel hostes triumphũ canant, vel amici desperent, te viuo. x) nam adhuc *sicut nos tibi erunt* 10000. Ion. *siquidem tu poteris facile reparare sicut nos decem millia.* y) *itaque melius* erit. 1 Sam. 27, 1. z) *si nobis ex vrbe fueris auxilio*, vt subsidia sc. submittas, si opus sit. Ion. *orabis pro nobis*. cf. not. Gen. 48, 12.

℣. 4. a) 1 Sam. 24, 5 b) c. 15, 2. c. 14, 30.

℣. 5. c) cuius crudelem animum perspectum habebat. d) *leniter mihi agite erga puerum* (4) 1 Reg. 20, 27. Gen. 33, 14. Es. 8, 6. ό. Φείσασθε. Act. 20, 29. sic Raschi: si vobis in prælio occurrerit, ei parcite. Ion *cauti sitis mihi*. Syr. *prehendite mihi viuum*. Adeo solicitus de vita Absalomi fuit, iam certo persuasus, quod in manus ducum suorum venturus esset *S.* e) Ex. 8, 8 Num. 23, 18.

℣. 6. f) Tremellio, aliisque sic dicta, quod Ephraimitæ olim illic cæsi essent Iud. 12, 4. *Schmidio*, quod in finibus esset Ephraimi, qui ad Iordanem vsque excurrebant Ios. 16, 7.

℣. 7. g) ℣. 9. c. 2, 13. c. 20, 6.

℣. 8. h) *pugna dispersa*, cum turbatis ordinibus fugerent Israelitæ cf. c. 20, 22. 1 Reg 25, 5. Ier. 10, 21.

℣. 15. אביגר Sic 1. (u. 5. ad formam ירושלם &c. sed per solũ *Vau* 1.5.

℣. 27. מלוא *plene* 6 9 12. 24. 15. 20. 21. 23.

CAP. XVIII, ℣. 2. הגתי *Piska* non habet nisi 2. 5. 17. 18. & *Ber*.

℣. 3. כמנו *plene* requirit *Mas. impr.* ad Gen. 34, 15. eadem vero h l. *defectiue*.

פני כל-הארץ וירב היער לאכל בעם מאשר אכלה
החרב ביום ההוא׃ ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד 9
ואבשלום רכב על-הפרד ויבא הפרד תחת שבך
האלה הגדולה ויחזק ראשו באלה ויתן בין השמים ובין
הארץ והפרד אשר-תחתיו עבר׃ וירא איש אחד ויגד 10
ליואב ויאמר הנה ראיתי את-אבשלם תלוי באלה׃
11 ויאמר יואב לאיש המגיד לו והנה ראית ומדוע לא-
הכיתו שם ארצה ועלי לתת לך עשרה כסף וחגרה
אחת׃ 12 ויאמר האיש אל-יואב ולא אנכי שקל על-כפי
אלף כסף לא-אשלח ידי אל-בן-המלך כי באזנינו צוה
המלך אתך ואת-אבישי ואת-אתי לאמר שמרו-מי
בנער באבשלום׃ 13 או-עשיתי בנפשו שקר וכל-דבר
לא-יכחד מן-המלך ואתה תתיצב מנגד׃ 14 ויאמר
יואב לא-כן אחילה לפניך ויקח שלשה שבטים בכפו
ויתקעם בלב אבשלום עודנו חי בלב האלה׃ ויסבו טו
עשרה נערים נשאי כלי יואב ויכו את-אבשלום
וימתהו׃ 16 ויתקע יואב בשפר וישב העם מרדף אחרי
ישראל כי-חשך יואב את-העם׃ 17 ויקחו את-אבשלום
וישליכו אתו ביער אל-הפחת הגדול ויצבו עליו גל-
אבנים גדול מאד וכל-ישראל נסו איש לאהלו׃
18 ואבשלם לקח ויצב-לו בחיו את-מצבת אשר בעמק-
המלך כי אמר אין-לי בן בעבור הזכיר שמי ויקרא
למצבת על-שמו ויקרא לה יד אבשלום עד היום
הזה׃
19 ואחימעץ בן-צדוק אמר ארוצה נא ואבשרה את-
המלך כי-שפטו יהוה מיד איביו׃ 20 ויאמר לו יואב
לא איש בשרה אתה היום הזה ובשרת ביום
אחר והיום הזה לא תבשר כי-על- בן-המלך
מת׃ 21 ויאמר יואב לכושי לך הגד
למלך

cum periculo animæ meæ. c. 23, 17. 1 Reg. 2, 23. e) *f. illatem, mendacium.* Ex. 23, 7. Prou. 13, 5. f) Immo tu ipse stares *ex adverso.* Obad. v. 11. vel *contra me.* confer Prou. 21, 30. Al. q. d. si tibi placet, *tu ipse te aduersus Absalomum*, & percute illum.

ולו קרי

℣. 14. g) 2 Reg. 6, 33. h) *spicula, hastilia.* cf. c. 23, 21. i) *&* crudeliter

בנפשי קרי

infixit ea. Iud. 3, 21. k) *cum adhuc* viveret, & ad Patrem deduci potuisset. Num. 11, 33. l) *in media.* vid. Ex. 15, 8. ℣. 15. m) c. 43, 22. c. 13, 28. n) 2 Sam. 14, 1. ℣. 16. o) c. 2, 28. c. 20, 22. p) *nam cohibuit,* detinuit suos 1 Sam. 25, 39.

לאהליו קי

℣. 17. q) *in*

בחייו קרי

vastam quandam foueam f. voraginem. c. 17, 9. ô. εἰς χάσμα μέγα. Luc. 16, 26. r) cf. Deut. 21, 21. s) Ios. 7, 26. c. 8, 29. huius ignominiæ monumentum.

בנקרי ולא כתיב

℣. 18. t) *Absalom quidem etiam sibi* monumentum erexerat. u) conf. Gen. 35, 20. x) prope Kiriathaim Gen. 14, 5. 17. inter Rubenitas, coll. Num. 32, 37. y) Ion. *filius superstes*, nam mortui erant. cf. c. 14, 27. z) vid. 2 Sam. 15, 12. ℣. 19. a) c. 15, 27. c. 17, 17. b) 1 Sam. 31, 9. Ier. 20, 15. c) v. 31. Ef 1, 17. vt precursus erat PF. 43, 1. cf. not. c. 17, 21. ℣. 20. d) v. 22. c. 4, 10. e) Num. 14, 43. ℣. 21. f) Schm. cum LXX. Ion Syr. Ar. &c. *ad Cuschium*; sed Vat. Trem. *cuidam Aethiopi*, seruo Regis v. 29. aut natione, aut propter nigrorem faciei sec. Kimchium. cf. Ier. 13, 23. Num. 12, 1.

i) *multiplicauit a. consumere*, i. e. plures consumsit cf. Ef. 55, 7. k) *silua.* Ion. Syr. Ar. *seta siluestris.* Trem. adnotat: siue in stipites impingerent, siue in arbores illiderent, denique in scrobes & præcipitia caderent. At (c. S. p. 820. silua ista ad Iordanis ripas sita erat, atque inde per exundantes Iordanis aquas paludosa valde. Populus itaq; fugiens & in siluam se recipiens, in loca ista paludosa incidit, & in iis magno numero interiit &c.

℣. 9 l) *obuiam a factus est* c. 1, 6. c. 20, 1. m) pugnæ ex consilio Chuschaii præsens c. 17, 1 sed fusis sociis nunc fugæ intentus. n) concitato cursu. o) *perplexitatem f.* implexos ramos (2) Ier. 4, 7. cf. Gen. 22, 13. p) *firmum factum f. retentum est* (cf. 2 Reg. 14, 5.) *caput eius in quercu*, dum volantes capilli, quibus c. 14, 26. superbiebat, quercui adstricti sunt; vel etiam ex mente Theodoreti caput ab implexis ramis detentum fuit. q) se proripuit, & suspensum reliquit.

℣. 10. r) tanquam summo duci, vt Absalom viuus caperetur.

℣. 11. s) c. 2, 22 Ion. *percussisti & deiecisti eum in terram.* t) *tum meum fuisset* c. 19, 39. Gen. 30, 28. quæ debemus, Hebraice *super nobis* esse dicuntur. Num. 30, 7. 1 Reg. 4, 7. u) cf. *si los.* Gen. 20, 16. Ez. 38, 28. Num. 7, 13. Iud. 17, 8

℣. 12. x Tig. *nequaquam ego, si appenderer* sed Ion. *etiamsi ego appenderem* l *appendens essem super manus meas*, aut appensos iam numerarem &c. cf. c. 19, 7. y) Gen. 23, 16. Ier. 31, 9. 10 z) summa centuplo maiori, quam promisisti a) *obseruate* 2 Reg. 9, 14. b) S. *quisquis sit*; Trem. *quicunque estis.* vid. Ex. 24, 14. Iud. 7, 3 sed Gusset. p. 467. Obseruate, *quis inciderit in* iuuenem &c. ellipsin verbi efficit affectus sine obscuritate.

℣. 13 c) *aut si commisissem.* Leu 4, 23. & Sam. 20, 1. & c. 27, 5. d) [illegible]

℣. 9. שובך per *Schin* 1. 6. 7. 9. 14. 20. at vtrumque punctum *Sin* & *Schin* habet 13. neutrum vero 10. 11. 19. 21. 22. ℣. 11. ולוא sic plene in textu 1. 5. secund. *Mas Erff.* ℣. 14. אחילה sic in textu 2. 5. cum *Kri* אחילה secundum *Mas. Erff.* ℣. 16. מרדף *Resch dageschatum* habent 2. 5. secundum *Mas* 1. 2. & *Erff.* ℣. 18. בחיו sine *Kri* 1. 9. 11. 12. 23. בעמק per *Munach* 1. 2. 6. 9. 14. 20. su. 5. ℣. 20. בשרה sic *defect.* requirit *Mas. impr.* h. l. at *Mas. Erff.* heic, & *impressa* ad 2 Reg. 7, 9. omisso hoc loco substituit versum 22. quam varietatem hic quoque adnotauit *Editor Masoræ.*

22 לַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר רָאִיתָה וַיִּשְׁתַּחוּ כוּשִׁי לְיוֹאָב וַיָּרֹץ׃ וַיֹּסֶף
עוֹד אֲחִימַעַץ בֶּן־צָדוֹק וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹאָב וִיהִי מָה אָרֻצָה־
נָּא גַם־אָנִי אַחֲרֵי הַכּוּשִׁי וַיֹּאמֶר יוֹאָב לָמָּה־זֶּה אַתָּה רָץ
23 בְּנִי וּלְכָה אֵין־בְּשׂוֹרָה מֹצֵאת׃ וִיהִי־מָה אָרוּץ וַיֹּאמֶר
לוֹ רוּץ וַיָּרָץ אֲחִימַעַץ דֶּרֶךְ הַכִּכָּר וַיַּעֲבֹר אֶת־הַכּוּשִׁי׃
24 וְדָוִד יוֹשֵׁב בֵּין־שְׁנֵי הַשְּׁעָרִים וַיֵּלֶךְ הַצֹּפֶה אֶל־גַּג הַשַּׁעַר
אֶל־הַחוֹמָה וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אִישׁ רָץ לְבַדּוֹ׃
כה וַיִּקְרָא הַצֹּפֶה וַיַּגֵּד לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אִם־לְבַדּוֹ
26 בְּשׂוֹרָה בְּפִיו וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְקָרֵב׃ וַיַּרְא הַצֹּפֶה אִישׁ־
אַחֵר רָץ וַיִּקְרָא הַצֹּפֶה אֶל־הַשֹּׁעֵר וַיֹּאמֶר הִנֵּה־אִישׁ
27 רָץ לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גַּם־זֶה מְבַשֵּׂר׃ וַיֹּאמֶר הַצֹּפֶה
אֲנִי רֹאֶה אֶת־מְרוּצַת הָרִאשׁוֹן כִּמְרֻצַת אֲחִימַעַץ בֶּן־
צָדוֹק וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אִישׁ־טוֹב זֶה וְאֶל־בְּשׂוֹרָה טוֹבָה
28 יָבוֹא׃ וַיִּקְרָא אֲחִימַעַץ וַיֹּאמֶר אֶל־הַמֶּלֶךְ שָׁלוֹם
וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ לְאַפָּיו אָרְצָה וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֲשֶׁר סִגַּר אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־נָשְׂאוּ אֶת־יָדָם בַּאדֹנִי
29 הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ שָׁלוֹם לַנַּעַר
לְאַבְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר אֲחִימַעַץ רָאִיתִי הֶהָמוֹן הַגָּדוֹל
לִשְׁלֹחַ אֶת־עֶבֶד הַמֶּלֶךְ יוֹאָב וְאֶת־עַבְדֶּךָ וְלֹא יָדַעְתִּי
ל מָה׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ סֹב הִתְיַצֵּב כֹּה וַיִּסֹּב וַיַּעֲמֹד׃ וְהִנֵּה
31 הַכּוּשִׁי בָּא וַיֹּאמֶר הַכּוּשִׁי יִתְבַּשֵּׂר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כִּי־
שְׁפָטְךָ יְהוָה הַיּוֹם מִיַּד כָּל־הַקָּמִים עָלֶיךָ׃
32 וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־הַכּוּשִׁי הֲשָׁלוֹם לַנַּעַר
לְאַבְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הַכּוּשִׁי יִהְיוּ כַנַּעַר אֹיְבֵי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
יט וְכֹל אֲשֶׁר־קָמוּ עָלֶיךָ לְרָעָה׃ וַיִּרְגַּז הַמֶּלֶךְ Cap.XIX.
וַיַּעַל עַל־עֲלִיַּת הַשַּׁעַר וַיֵּבְךְּ וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ בְּנִי
אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי אַבְשָׁלוֹם מִי־יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ
2 אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי׃ וַיֻּגַּד לְיוֹאָב הִנֵּה הַמֶּלֶךְ בֹּכֶה
3 וַיִּתְאַבֵּל עַל־אַבְשָׁלוֹם׃ וַתְּהִי הַתְּשֻׁעָה בַּיּוֹם הַהוּא
לְאֵבֶל

f) læto animo excipiens mandatum, quod Regi gratissimum nuncium se ferre putabat v. 31. 33. ℣. 22. g) *sit ergo, quidquid erit.* sic v. 23. Iob. 13, 13. cf. supra v. 12. h) c. 3, 24. 1 Sam. 17, 23. i) v. 20. 25. 27. k) *reperitur.* vid. Num. 11, 22. vel ex Aethiopico vsu, præmium tibi nullum inde *venit.* ℣. 23. l) sc. *rursus dixit.* m) *viam planitiei.* Gen. 13, 10. Deut. 34, 3. 1 Reg. 7, 46. Neh 3, 22 n) insigni pedum velocitate eum præuenit. ℣. 24. o) c. 19, 9. belli casus & euentum obseruaturus. p) cumque iret *speculator* v. 25. c. 13, 34. ℣. 25. q) *bonum nuncius est* v. 20. 22. nam rebus aduersis non vnus currit, sed plures fugiunt. r) conf. Gen. 8, 7. s) 1 Sam. 17, 41. ℣. 26. t) *ad ianitorem*, custodem portæ. 2 Reg. 7, 10. 11. cf. 1 Par. 9, 17. 24. u) c. 4, 10. Nah. 2, 1. ℣. 27. x) cf. 1 Reg. 1, 42. ℣. 28 y) *Pax & salva omnia!* cf. 1 Sam. 20, 21. 2 Reg. 5, 21. z) cf. c. 1, 2. & not. c. 13, 24. &c. a) sc. *in manus tuorum* 1 Sam. 24, 19. c. 26, 8. caute autem ac prudenter nullam Absalomi mentionem faciebat. ℣. 29. b) Num *pax & incolumitas est?* v. 32. Gen. 29, 6. c. 43, 27. 28. cf. not. 1 Sam. 21, 16. c) *tumultum* 1 Sam. 4, 14. d) *mittendo* vel *dum mitteret* Ioabus. cf. similem constructionem. c. 3, 7. e) puta Cuschitum v. 21. f) *& me seruum tuum.* de se loquitur. ℣. 30. g) Iam admodum solicitus de filio suo. h) *verte te, circumito.* 2 Reg. 9, 18. 19. i) Num. 23, 3. 15. donec alter certiores nos faciat. ℣. 31. k) *bonum nuncium sibi audiat.* Hithp (1) cf. v. 19. 20. ℣. 32 l) imprudentius. m) satis aperte mortem Absalomi significat, de qua

qua Regi putabat esse gratulandum. CAP. XIX. ℣. 1. n) *Tum v. commotus, perturbatus valde est.* c. 7, 10. c. 22, 8. Ef. 14, 3. o) *superiorem partem.* Iud. 3, 20. sq. locum secretiori lamentationi aptum conf. Gen. 43, 30. p) acerbissime. vid. v. 5. Videtur David simul recordatus esse indulgentiæ suæ, quæ nonnulla Absalomi interitus caussa fuerit; adeoque & suam indulgentiam & Absalomi mortem deplorasse. *Schmid.* q) Ex. 16, 3. Deut. 5, 26. r) *vt mortuus fuissem.* sc. Dei gloria, reip. & propria salus permittebant. cf. c. 1, 21. s) *ego ipse.* cf. Num. 14. 32. 1 Sam. 25, 24. t) qui eheu! irreparabilem & æternam animæ iacturam fecisti. Eadem charitas adparuit in Mose & postea in Paulo; præ omnibus autem in Iesu Christo Domino nostro, vero Dauide, qui & Hierosolymitanos deflebat, quod non resipiscerent &c. *Brentius.* u) nouerat enim in peccatis suis rebellem filium mortuum esse; nec poterat non succensere Ioabo, qui eum contra expressum mandatum suum interfecisset. ℣. 2. x) c. 13, 2?. 1 Sam. 15, 35. ℣. 3. y) *salus* f. gaudium de *victoria*, per quam Deus & regem & populum seruauit. c. 23, 10. confer 1 Sam. 14, 45.

℣. 22 אני Sic in margine 2. at in textu *Aleph* per *Chatephpatach* & accentum *milra* habet. למה, per *Makk.* 7. 8. 10. ℣ 13. 15. 19 ℣. 24. החומה *Meth.* pro *Mun.* 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 22. ℣. 29. השרום ita cum præfixo *He interrogatiuo* in margine 6. 9. & sic fin. in textu 5. contra *Masoram* 1. 3. & *Erff.* quæ hoc refert inter סבירין ea, *quæ falso existimantur* השלום *legenda esse.*

לָאֵבֶל לְכָל־הָעָם כִּי־שָׁמַע הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר
4 נֶעֱצַב הַמֶּלֶךְ עַל־בְּנוֹ׃ וַיִּתְגַּנֵּב הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא לָבוֹא
הָעִיר כַּאֲשֶׁר יִתְגַּנֵּב הָעָם הַנִּכְלָמִים בְּנוּסָם בַּמִּלְחָמָה׃
ה וְהַמֶּלֶךְ לָאַט אֶת־פָּנָיו וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ קוֹל גָּדוֹל בְּנִי
6 אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי׃ וַיָּבֹא יוֹאָב
אֶל־הַמֶּלֶךְ הַבָּיִת וַיֹּאמֶר הֹבַשְׁתָּ הַיּוֹם אֶת־פְּנֵי כָל־
עֲבָדֶיךָ הַמְמַלְּטִים אֶת־נַפְשְׁךָ הַיּוֹם וְאֵת נֶפֶשׁ בָּנֶיךָ
7 וּבְנֹתֶיךָ וְנֶפֶשׁ נָשֶׁיךָ וְנֶפֶשׁ פִּלַגְשֶׁיךָ׃ לְאַהֲבָה אֶת־
שֹׂנְאֶיךָ וְלִשְׂנֹא אֶת־אֹהֲבֶיךָ כִּי הִגַּדְתָּ הַיּוֹם כִּי אֵין לְךָ
שָׂרִים וַעֲבָדִים כִּי יָדַעְתִּי הַיּוֹם כִּי לֹא אַבְשָׁלוֹם חַי
8 וְכֻלָּנוּ הַיּוֹם מֵתִים כִּי־אָז יָשָׁר בְּעֵינֶיךָ׃ וְעַתָּה קוּם צֵא
וְדַבֵּר עַל־לֵב עֲבָדֶיךָ כִּי בַיהוָה נִשְׁבַּעְתִּי כִּי־אֵינְךָ יוֹצֵא
אִם־יָלִין אִישׁ אִתְּךָ הַלַּיְלָה וְרָעָה לְךָ זֹאת מִכָּל־הָרָעָה
אֲשֶׁר־בָּאָה עָלֶיךָ מִנְּעֻרֶיךָ עַד־עָתָּה׃
9 וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב בַּשָּׁעַר וּלְכָל־הָעָם הִגִּידוּ לֵאמֹר הִנֵּה
הַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בַּשַּׁעַר וַיָּבֹא כָל־הָעָם לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְיִשְׂרָאֵל
י נָס אִישׁ לְאֹהָלָיו׃ וַיְהִי כָל־הָעָם נָדוֹן בְּכָל־
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַמֶּלֶךְ הִצִּילָנוּ מִכַּף אֹיְבֵינוּ וְהוּא
מִלְּטָנוּ מִכַּף פְּלִשְׁתִּים וְעַתָּה בָּרַח מִן־הָאָרֶץ מֵעַל
11 אַבְשָׁלוֹם׃ וְאַבְשָׁלוֹם אֲשֶׁר מָשַׁחְנוּ עָלֵינוּ מֵת בַּמִּלְחָמָה
וְעַתָּה לָמָה אַתֶּם מַחֲרִשִׁים לְהָשִׁיב אֶת־הַמֶּלֶךְ׃
12 וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד שָׁלַח אֶל־צָדוֹק וְאֶל־אֶבְיָתָר הַכֹּהֲנִים
לֵאמֹר דַּבְּרוּ אֶל־זִקְנֵי יְהוּדָה לֵאמֹר לָמָּה תִהְיוּ אַחֲרֹנִים
לְהָשִׁיב אֶת־הַמֶּלֶךְ אֶל־בֵּיתוֹ וּדְבַר כָּל־יִשְׂרָאֵל בָּא אֶל־
13 הַמֶּלֶךְ אֶל־בֵּיתוֹ׃ אַחַי אַתֶּם עַצְמִי וּבְשָׂרִי אַתֶּם וְלָמָּה
14 תִהְיוּ אַחֲרֹנִים לְהָשִׁיב אֶת־הַמֶּלֶךְ׃ וְלַעֲמָשָׂא תֹּאמְרוּ
הֲלוֹא עַצְמִי וּבְשָׂרִי אַתָּה כֹּה יַעֲשֶׂה־לִּי אֱלֹהִים וְכֹה
יוֹסִף אִם־לֹא שַׂר־צָבָא תִּהְיֶה לְפָנַי כָּל־הַיָּמִים תַּחַת
טו יוֹאָב׃ וַיֵּט אֶת־לְבַב כָּל־אִישׁ־יְהוּדָה כְּאִישׁ אֶחָד
וַיִּשְׁלְחוּ

x) *victoriæ die.* a) 1 Sam. 20, 3. 34.

℣. 4. b) *Ideo clam* & furtim qs. *subduxit se populus.* cf. v. 42. c) fine triumpho aut gaudii demonstratione; l. secius interpretati luctum Regis, vel potius Ioabo succensentes, qui egregiam victoriam prohibita cæde Absalomi commaculasset. d) *pudibundi* Es. 45, 16.

℣. 5. e) *obuelauit, operuit* (2) Iob. 15, 21. more lugentium c. 15, 30. f) ex acerbissimo dolore cf. Gen. 27, 34. g) ita vt omnes in porta præsentes vel prætereuntes eum audirent, idque ad milites alii referrent.

℣. 6. h) vt erat audax & impudens cf. c. 18, 5. 11. seqq. i) Ier. 2, 26. k) non me tantum, quem odio habes ob degenerem filium, sed *omnes*, qui tamen summo suo cum periculo te saluum præstiterunt. Nempe probrosum sibi putabat, quod Rex cædem Absalomi non probaret, & astute de omnibus interpretabatur, quod ipsius malitiam redarguebat. l) v. 10. 1 Sam. 19, 11.

℣. 7. m) *amando, dum amas.* cf. c. 18, 29. n) *quod cordi tibi non sint.* o) ex immoderato illo luctu. cf. 1 Sam. 23, 14. p) *si modo* c. 18, 12. q) impudens erat, & iniquissima Interpretatio.

℣. 8. r) define lugere, ac *prodi* in publicum. s) Es. 40, 2. humaniter alloquere populum, age gratias ob fidelitatem, & commenda eorum fortitudinem. t) temerarium iuramentum est: & quod dixit, pro ingenti potius contra totum exercitum calumnia, quam pro minima veritate habemus. *Schm.* u) sed omnes a te deficient vel hac ipsa nocte.

℣. 9. x) Cessit impudentibus minis, ne maioribus malis occasionem præberet. y) c. 18, 24. gratulari ei de victoria, & condolere de filio possent, quotquot vellent.

℣. 10. z) *se redarguens.* Niph. (1) cf. Gen. 6, 3. a) in omnibus enim tribubus erant meliores quidam & cordatiores viri, qui & suam & aliorum iniquitatem agnoscebant, qua

לו קרי

peccauerant in Regem, de se optime meritum. b) c 3, 18. c) iniquissime coactus est aufugere.

℣. 11. d) cf. c. 2, 4. c. 5, 3. 1 Sam. 20, 1. e) sic ceteris meliores in populo dicebant. f) *tacentes* cunctamini. cf. c. 13, 20. Iud. 18, 9.

℣. 12. g) sibi constanter addictos. cf. c. 15, 24. &c. h) cognatos sibi & fauentiores. cf. c. 2, 1. i) de reducendo rege &c. Parenthesis vsque ad finem versus.

℣. 13. k) Proximi consanguinei. cf. v. 43.

℣. 14. l) c. 17, 25. m) sic

כצל״

deficit א Ps. 139, 20. n) cf. c. 5, 1. 1 Par. 2, 16. 17. o) Ruth. 1, 17. 1 Reg. 19, 2. p) supremus militiæ dux c. 9, 16. q) vt sub Absalomo c. 17, 25. r) cui non parum infensus erat. Politica hæc fuit, sed intempestiua & satis iniqua prudentia, quam Deus etiam non adprobauit, vt euentus docuit c. 20, 10. cf. de Abnero c. 3, 24. ℣. 15 s) *sic itaque inclinauit* Dauid per sacerdotes & Amasam. al. Amasa 1 Reg 11, 2. 4. t) Iud. 20, 1. Esr. 3, 1.

℣. 3. נֶעֱצַב *Ain* per *Schua* simplex 21. contra *Mas.* 1. & 2. ℣. 4. בְּנוּסָם *Defect.* 5. secund. *Mas. impr.* ad Leu 26, 36. ℣. 6. פִּלַגְשֶׁיךָ *Lamed dageschatum* habent 6. 8. 14. 16. 17. 18. 23. *Ber.* ℣. 8. עֲבָדֶיךָ *Piska* post *Atnachum* requirit *Mas.* 2. & *Erff.* ℣. 9. וְיִשְׂרָאֵל per *Merca* u. su. 5.

16 וישלחו אל־המלך שוב אתה וכל־עבדיך׃ וישב המלך
ויבא עד־הירדן ויהודה בא הגלגלה ללכת לקראת
17 המלך להעביר את־המלך את־הירדן׃ וימהר שמעי
בן־גרא בן־הימיני אשר מבחורים וירד עם־איש יהודה
18 לקראת המלך דוד׃ ואלף איש עמו מבנימן וציבא
נער בית שאול וחמשת עשר בניו ועשרים עבדיו אתו
19 וצלחו הירדן לפני המלך׃ ועברה העברה לעביר
את־בית המלך ולעשות הטוב בעינו ושמעי בן־גרא
כ נפל לפני המלך בעברו בירדן׃ ויאמר אל־המלך
אל־יחשב־לי אדני עון ואל־תזכר את אשר העוה
עבדך ביום אשר־יצא אדני־המלך מירושלם לשום
21 המלך אל־לבו׃ כי ידע עבדך כי אני חטאתי והנה־
באתי היום ראשון לכל־בית יוסף לרדת לקראת אדני
22 המלך׃ ויען אבישי בן־צרויה ויאמר התחת זאת לא
23 יומת שמעי כי קלל את־משיח יהוה׃ ויאמר דוד מה־
לי ולכם בני צרויה כי־תהיו־לי היום לשטן היום יומת
איש בישראל כי הלוא ידעתי כי היום אני־מלך על־
24 ישראל׃ ויאמר המלך אל־שמעי לא תמות וישבע לו
כה המלך׃ ומפיבשת בן־שאול ירד
לקראת המלך ולא־עשה רגליו ולא־עשה שפמו
ואת־בגדיו לא כבס למן־היום לכת המלך עד־היום
26 אשר־בא בשלום׃ ויהי כי־בא ירושלם לקראת
המלך ויאמר לו המלך למה לא־הלכת עמי
27 מפיבשת׃ ויאמר אדני המלך עבדי רמני כי־אמר
עבדך אחבשה־לי החמור וארכב עליה ואלך את־
28 המלך כי פסח עבדך׃ וירגל בעבדך אל־אדני המלך
ואדני המלך כמלאך האלהים ועשה הטוב בעיניך׃
29 כי לא היה כל־בית אבי כי אם־אנשי־מות לאדני
המלך ותשת את־עבדך באכלי שלחנך ומה־יש־לי

עוד

u) allegatos suos. cf. c. 13, 7. & subintell. *dicendo*, vt 1 Sam. 20, 16. x) ad Iordanem autem, in finibus tribus suæ, Regem excepturi erant. vid. Ios. 15, 5.

℣. 16. y) v. 41. Ios. 4, 19.

℣. 17. z) c. 16, 5. 1 Reg. 2, 8.

℣. 18. a) nomine totius tribus, quæ se Iudæ adsociauerat. cf. v. 44. b) & inter hos *inprimis Ziba*. c. 3, 16. c) c. 9, 10. d) *cum eo præsto erant*, honoris caussa, & vt magis sibi obstrictum haberet Regem. e) Schm. *peruenerunt ad Iordanem vsque, ante Regem*, s. priusquam etiam Rex adesset. Sed Gusset. *pertransiuerunt Iordanem*, coll. 1 Par. 12, 15. cf. 1 Sam. 11, 6.

℣. 19. f) *nauis transportatrix*. (1) g) Vulg. *cum iam transiisset Iordanem*. al. *cum iam vellet transire*. h) sic v. 32.

℣. 20. i) Ps. 32, 2. k) *peruerse egit* & enormiter *deliquit*. c. 24, 17. 1 Reg. 8, 47. l) c. 16, 5. m) conf. 1 Sam. 21, 13.

℣. 21 n) *agnosco & fateor me peccasse*. Ps. 51, 5. o) *prior vniuersa domo Iosephi* (i. e. Ephraimitis & Manassitis, qui Regi tamen propiores sunt) vltro nec coactus cum meis tribulibus adueni; vnde adparebit, quod mentem serio mutauerim, nec venia sim indignus.

℣. 22. p) Pro suo ac fratris ingenio interloquitur, & Regi temere, quid faciendum sit, præscribit. cf. c. 16, 9. q) *an propter hoc?* Zeph. 2, 10. r) Ex. 22, 27. 1 Reg. 21, 10. s) 1 Sam. 24, 7.

℣. 23. t) Intempestiuam esse vltionem ratus. u) c. 16, 10. x) quod mihi hodie aduersamini. 1 Sam. 29, 3. 1 Reg. 11, 14. cf. Matth. 16, 23. y) cf. 1 Sam. 11, 13. z) quod hodie qs. Rex *primum fio*: quo die non vindicta, sed clementia exercenda est.

℣. 24. a) sc. propter vnum hoc crimen, si modo imposterum talem te geris, vt nunc contestaris. b) sc. eum ob hoc vnum delictum non moriturum. cf. not. 1 Reg. 2, 8. 9.

℣. 25. c) *nepos*. c. 4, 4. c. 9, 3. 6. Syr. *filius Ionathanis; filii Saulis*, quem in-

בעיניו קרי

nocentem Ziba nequissime calumniatus erat c. 16, 3. d) sed

נקוד על יצא

parem gratiam non inuenit. e) Ion. *lauerat*. Deut. 21, 12. f) *non exornauerat*. Iob. 16, 15. Ez. 23, 21. Ion. Syr. *non raserat*. g) *barbam*. (5) Ez. 24, 17. 22. h) in luctu ob Regis exilium. i) c. 7, 11. k) v. 31. 1 Reg. 22, 27.

℣. 26. l) *Hierosolymis*, vel *Hierosolymam*, cum ex agro venisset. m) non sine indignatione. n) nimirum ingratus sperasti, auitum regnum ad te rediturum. coll. c. 16, 3.

℣. 27. o) c. 16, 3. p) Gen. 29, 25. Thren. 1, 19. LXX. vt Col. 2, 4. cf. not. c. 16, 1. q) *quendam*. c. 17, 17. r) c. 9, 13.

℣. 28. s) Et instar exploratoris *insidiose de me locutus est*. Ps. 15, 3. t) sapiens. c. 14, 17. 20. ℣. 29. u) *mortis rei*, ob rebellionem Ischbosetl c. 2, 8. seqq. conf. c. 12, 5. x) *& tu tamen* ex liberrima gratia *collocasti*. cf. Iob. 30, 1. y) c. 9, 10. 11. z) *ecquid igitur* præter gratiam Regis iure postulare queam; cum secundum rigorem iuris mihi iniuria ita fieri non possit.

℣. 16. Pro ללכת, quod in margine cum nostris, habent in textu לרדו 6. 9. 20. ℣. 19. ולעשות per *Tiphcha* seq. *Munach*, 1. 2. ℣. 20. יצא *Puncta* extraordinaria *Hillero* p. 153. indicant variam lectionem absentis in alio codice totius vocabuli. ℣. 21. לרדת per *Sakeph* g. 1. 2. 5. ℣. 25. כבס *Segol* sub *Beth* 2. contra *M. I.* ℣. 27. Pro את habent אל־ 1. 2.

עוד צדקה ולזעק עוד אל־המלך׃ ויאמר לו ל
המלך למה תדבר עוד דבריך אמרתי אתה וציבא
31 תחלקו את־השדה׃ ויאמר מפיבשת אל־המלך גם את־
הכל יקח אחרי אשר־בא אדני המלך בשלום אל־ביתו׃
32 וברזלי הגלעדי ירד מרגלים ויעבר את־המלך
33 הירדן לשלחו את־בירדן׃ וברזלי זקן מאד בן־שמנים
שנה והוא־כלכל את־המלך בשיבתו במחנים כי־איש
34 גדול הוא מאד׃ ויאמר המלך אל־ברזלי אתה עבר אתי
וכלכלתי אתך עמדי בירושלם׃ ויאמר ברזלי אל־ לה
המלך כמה ימי שני חיי כי־אעלה את־המלך ירושלם׃
36 בן־שמנים שנה אנכי היום האדע בין־טוב לרע אם־
יטעם עבדך את־אשר אכל ואת־אשר אשתה אם־
אשמע עוד בקול שרים ושרות ולמה יהיה עבדך עוד
37 למשא אל־אדני המלך׃ כמעט יעבר עבדך את־
הירדן את־המלך ולמה יגמלני המלך הגמולה הזאת׃
38 ישב־נא עבדך ואמת בעירי עם קבר אבי ואמי והנה
עבדך כמהם יעבר עם־אדני המלך ועשה־לו את
39 אשר־טוב בעיניך׃ ויאמר המלך אתי יעבר כמהם
ואני אעשה־לו את־הטוב בעיניך וכל אשר־תבחר
עלי אעשה־לך׃ ויעבר כל־העם את־הירדן והמלך עבר מ
וישק המלך לברזלי ויברכהו וישב למקמו׃
41 ויעבר המלך הגלגלה וכמהן עבר עמו וכל־
עם יהודה ויעברו את־המלך וגם חצי עם ישראל׃
42 והנה כל־איש ישראל באים אל־המלך ויאמרו אל־
המלך מדוע גנבוך אחינו איש יהודה ויעברו את־
המלך ואת־ביתו את־הירדן וכל־אנשי דוד עמו׃
43 ויען כל־איש יהודה על־איש ישראל כי־
קרוב המלך אלי ולמה זה חרה לך על־הדבר הזה
האכול אכלנו מן־המלך אם־נשאת נשא לנו׃

ויען

seruitia non ineptus. ✠.29. b) cf. Ier.41,17. c) cf. c.13, 11. ✠.30. d) eiq; valedixit. Gen 47,10. ✠.41. e) v 16. 42. f, v. 38. g) honorifice deduxerunt, & הירדן קרי traduxerunt per Iordanem. v. 16. h) pars melior populi. (vid v. 20. & cf 1 Reg. 16, 21. Ex. 14, 6.) præsertim trans-Iordanenses sec. Schmid qui comitati Regem cum Barsillai aliisque principibus suis vltra Iordanem vsq; , postea domū reuersi sunt. ✠.42 i) Et ecce tum demum illi cunctatores v.11. k tardius omnino, quā par erat. l & tamen dixerunt ambitiosi homines, prætextum suæ tardidatis & malitiæ quærentes, & culpam moræ in Iudæos, imo in ipsum Regem reiicientes, qs. qui non sine העבירו ק ignominia neglecti aut sersus inultati essent. m) qs. furtim abduxerunt te. cf. ✠.4. n) Vulg. & plures in accusat. omnesque viros Dauid cum eo, sed in nominatiuo, omnesque viri Dauid cum eo, viro Iudæ, LXX. Abarb. Tremelli. quibus fauent accentus. ✠. 43. o) Ion. propinquior mihi Rex est, quam tibi; consanguineus sc. f. contribulis v. 13. p) c.3, 24. 1 Sam. 17,28. q) Ion. de opibus Regis. r) num donando donatum est nobis quidquam, 1 Reg. 9, 11. Aliis nisset est nomen, formæ millet Cant 5, 12.

a) ins. Neh. 2,20. b) de restitutione bonorum. ✠.30. c) Quamuis verissima esset hæc excusatio, Rex etiam iudicium suum præcipitatum quodammodo agnosceret, tamen dixit ad eum. d) dixi illud c. 16, 4. & nunc dico ita, si adeo innocens tibi videris, tu & Ziba partiamini agros; ceterum gratia liberalis mensæ porro frueris. e) Dauid medium elegit, vt ambo agrum partirentur; eo magis, quod Ziba & serui eius totum aetum coluerant. Ideo non erat iniquum, vt dimidium acciperet, tanquam mercedem culturæ. Abarb. ✠. 31. f) vt tua sibi constet donatio. Prudens, in Regis honorem exiguum quid amittere maluit, vt maiorem apud eum gratiam obtineret. ✠. g) vid v 25. ✠ 31. h) c. 17, 27. 1 Reg. 2, 7. i. vt dimitteret eum, & valediceret ei Gen. 18, 6. Sequentia arguunt variam lectionem, נפ את הירדן a Iordane. coll. Gen. 24.4. vel omisso את ה per Iordanem, vt v. 19. Vel cum affectio subint. איש ad deducendum Regem cum illis, qui in Iordane, qui in eo traiiciendo erant; coll. 2 Par. 1, 4. c. 19, 36. ✠.33. k) v. 34. Gen. 45, 11. l) in mora ipsius. (1) quamdiu commoratus est rad. ישב m) c.17. 24.27. n) 1 Sam. 25, 2. ✠. 35. o) eum honorem modestissime deprecaturus. p) quotnam sunt? Ps. 119, 84. ✠.36. q) differentiam boni ad malum. vid. Leu. 27, 12. r) cantorum & cantatricum. conf. Ez. 2, 65. Coh 2, 8. c. 12, 4. s) c. 15, 33. ✠ 37. t) Paulisper Cant 3, 4. u) c. 22, 21. d. ἀνταποδώσει μοι. cf. Luc 14, 12. 14. x) q. d. exiguum est, quod præstiti, idque ex debito, nec tanta remuneratione dignum. ✠.38. y) apud l. c. 6, 7. Ion. & sepeliar in sepulcro. z) ea tamen, ne gratiam Regis contemsisse videar. a) v. 39. 41. iuuenis, & ad-

---

✠.32. את־בירדן את־הירדן, Particulam את omittunt alii libri, vt notat 2 in marg. ✠.33. והוא per Kadma 1. 2. sic fu. 5. ברכל per Tsere 7. 17. 18. & Ber. sed per Patach cum reliquis nostris D. Kimchi in Michlol & libro Radicum. בשברו sic defect. 1. sec. Mas. 1. & Erff. כי איש גדול ita 22. at correctum in 2. ✠.38. עם־קבר per Makk. 1. 2. 6. 9. 14. 10. sic fu. 5. אבי קבר sic 1. 2. sic fu. 5. ✠ 39 Spatium præmittunt 3. 5. 6. 9. 10. 19 20. המלך per Rbbia 1. 5. 6. 9. 14. 20. ✠. 40. ויברכהו per Meth. loco Mun. 2. 3. 5. & Ber. ✠.41. ויעברו defect. 1. 22. secund. Mas. Erff.

ויען איש־ישראל את־איש יהודה 44
ויאמר עשר־ידות לי במלך וגם־בדוד אני ממך ומדוע
הקלתני ולא־היה דברי ראשון לי להשיב את־מלכי
ויקש דבר־איש יהודה מדבר איש ישראל :

Cap. XX.

כ ושם נקרא איש בליעל ושמו שבע בן־בכרי איש ימיני
ויתקע בשופר ויאמר אין־לנו חלק בדוד ולא נחלה־
2 לנו בבן־ישי איש לאהליו ישראל : ויעל כל־איש
ישראל מאחרי דוד אחרי שבע בן־בכרי ואיש יהודה
3 דבקו במלכם מן־הירדן ועד־ירושלם : ויבא דוד אל־
ביתו ירושלם ויקח המלך את עשר־נשים פלגשים
אשר הניח לשמר הבית ויתנם בית־משמרת ויכלכלם
ואליהם לא־בא ותהיינה צררות עד־יום מתן אלמנות
4 חיות : ויאמר המלך אל־עמשא הזעק־
ה לי את־איש־יהודה שלשת ימים ואתה פה עמד : וילך
עמשא להזעיק את־יהודה וייחר מן־המועד אשר
6 יעדו : ויאמר דוד אל־אבישי עתה ירע לנו שבע בן־
בכרי מן־אבשלום אתה קח את־עבדי אדניך ורדף
7 אחריו פן־מצא לו ערים בצרות והציל עיננו : ויצאו
אחריו אנשי יואב והכרתי והפלתי וכל־הגברים
8 ויצאו מירושלם לרדף אחרי שבע בן־בכרי : הם עם־
האבן הגדולה אשר בגבעון ועמשא בא לפניהם
ויואב חגור מדו לבשו ועלו חגור חרב מצמדת על־
9 מתניו בתערה והוא יצא ותפל : ויאמר יואב לעמשא
השלום אתה אחי ותחז יד־ימין יואב בזקן עמשא
י לנשק־לו : ועמשא לא־נשמר בחרב אשר ביד־
יואב ויכהו בה אל־החמש וישפך מעיו ארצה ולא־
שנה לו וימת ויואב ואבישי אחיו רדף אחרי שבע
11 בן־בכרי : ואיש עמד עליו מנערי יואב ויאמר מי אשר
12 חפץ ביואב ומי אשר־לדוד אחרי יואב : ועמשא מתגלל

℣. 44. s) sc. præter tribum Iudæ & Beniamin v. 15. t) partes q. d. portiones manu captæ. Gen. 43, 34 2 Reg. 11, 7. meton. u) ergo etiam in Dauide ego plus habeo quam tu. Quasi vero per maiora vota eligendus aut restituendus fuisset Rex, iniquissima rebellione electus. x) Es. 8, 23. y) ita vt non fuerit meum primum votum. Al. annon fuit? coll. v. 10. seqq. & c. 14, 14. z) cf. Iud. 8, 1. c. 12, 1. a) sed durius fuit 1 Sam. 5, 7. Gen. 49, 7. CAP. XX, ℣. 1. b) Forte autem ibi fuit, qui seditiosus deesse videbatur. c) insigniter nequam. c. 6, 7. c. 23, 5. ita vt ducem & caput rebellionis se præberet. d) Beniaminita. c. 16, 11. 1 Sam. 9, 1. sed habitans inter Ephraimitas, infra v. 21. e) signum discessus dedit. f) ad duriora verba Iudæorum. g) Act. 8, 21. h) Gen. 31, 14. 1 Reg. 12, 16 nec vitiMim ipsi aut posteris eius regnum hereditarium. i quisque ad sua iam abeat aliumque Regem dispiciamus cf. v. 22. c. 19, 9.

℣. 2. k) rixatores sc. qui tarde venerant, & malo animo erant. c. 19, 11. 42. seqq. l) v. 7. c. 15, 13. m) Gen. 2, 14 n) eum comitati c. 19, 16.

℣. 3. o) quas in lupanar conuerterat filius c. 16, 22. ante omnia repurgauit, ideoque Dei clementiam Ps XXX. celebrauit. p) c. 15, 16. q) q. d. in domum obseruationis. 1 Sam. 22, 13. vbi sc. a marito aliisque viris segregatæ, honeste sustentabantur. Aliud est בית משמר s. carcer Gen 42, 19. r) c. 19, 33 s c. 11. 24. t) q. d. arcte collecta, conclusæ. vid. 1 Sam. 25, 39. u) qs. in viduitate Gen 38, 14 19. Es 54, 4 x) per totam vitam (1)

℣. 4 y) cum familiam in tuto collocasset, & aulam rursus constituisset. z) vid. c. 19, 14. a) hic te siste, vt quid porro faciendum sit, præcipiam tibi. Deut. 5, 28.

℣. 5. b) v. 4 Iud. 4, 10 13. c) sed moratus est, vel cunctari fecit eos. Hiph. (1) Iud. 5, 28. d) vltra præstitutum tempus 1 Sam. 13, 8. 11.

℣. 6. e) cf. c. 8, 13. c. 10, 10. c. 18, 2. Ioabo enim succensebat. f) si segnes fumus, nec malo tempestiue occurrimus. g) malus, nocinus erit. c. 11, 25. h) milites meos. c. 1, 13. c. 18, 7. i) & qs. eruat oculos nostros. Ion. angustias faciat nobis, grauissimumque moliatur bellum. Raschi: & soeripiat oculis ויוחר קרי nostris. cf. Gen. 31, 20.

℣. 7. k) Mansit enim Ioabo sua legio, sed summa belli Amasæ concredita fuit: quam, eo occiso, Ioab metu magis quam fauore Dauidis recuperauit. v. 11. ועליו קרי 23. Grot. l) v. 23. c. 8, 18. 1 Reg. 1, 38. m) c. 10, 7. c. 16, 6.

℣. 8. n) iuxta. c. 19, 38. o) prope Gibeonem c. 2, 13. c. 17, 17. Ios. 24, 26. p) tanquam imperator exercitui præfuturus c. 10, 16. q) accinctus erat chlamyde sua vestimenti sui. Leu. 6, 3. r) alligati. (5) Num. 25, 3. 5. Ps. 50, 19. cf. Num. 19, 15. s) 1 Sam. 17, 51. t) Rabbini: cumque ipse Ioabus Amasæ obuiam prodiret, excidit e vagina gladius. Sed Schmid. p. 920. Et quotiescunque Ioab exiuit aduersus hostem tq. summus dux, excidit s. eductus ab ipso est gladius, ita vt cum gladio denudato exercitui præiuerit. Vel, quando exiuit in hostes, & gladium in eos stringere voluit, gladius qs. excidit in manum excipientis, facile eam secutus.

℣. 9. u) Gen. 43, 27. x) & prehendit. א exspirauit, vt c. 19, 14. ℣. 10. y) cf. Deut. 24, 8. z) nequissime. c. 3, 27. 1 Reg. 2, 5. 32. a) c. 2, 23. b) 1 Sam. 26, 8. c) ex iusta Dei permissione & vindicta. ℣. 11. d) iuxta interfectum. e) ex huius mandato. cf. c. 18, 15 f) quisquis fauet l. bene adfectus est erga Ioabum. cf. 1 Sam. 19, 1. g) & quisquis est Dauidis. cf. Ex. 32, 26. h) sine mora post Ioabum sc. eat, vt add. Ion.

℣. 44. ידות Loco Kadma repetunt ierum Mun. 1. 5. 6. 9. 20. CAP. XX, ℣. 1. איש לאהליו ישראל hoc inter Tikkune Sopheri n refert Masora ad Ps. 106, 20. ℣. 3. את־עשר ita 1. 6. 9. 12. 14. 20. sic su. 5. פילגשים Lamed per Dagesch 7. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. ℣. 4. לי per Tbbir 2. 17. 18. & Ber. sic su. 5. contra Masoram ad Exod. 21, 35. ℣. 6. Spatium præmittunt 5--9. 12. 16. 19. 20. 21. ירע per Merca 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. contra Masoram ad Exod. 21, 35. עינינו plene cum Iod plurali 6. 9. 12. sic su. 1, 5. contra Mss. 1. 2. impress. & Erff. ℣. 9. Spatium præmittunt 3. 6. 9. 10. 19. 20. 21. 22.

בדם בתוך המסלה וירא האיש כי־עמד כל־העם
ויסב את־עמשא מן־המסלה השדה וישלך עליו בגד
13 כאשר ראה כל־הבא עליו ועמד׃ כאשר הגה מן־
המסלה עבר כל־איש אחרי יואב לרדף אחרי שבע
14 בן־בכרי׃ ויעבר בכל־שבטי ישראל אבלה ובית
טו מעכה וכל־הברים ויקלהו ויבאו אף־אחריו׃ ויבאו
ויצרו עליו באבלה בית המעכה וישפכו סללה אל־
העיר ותעמד בחל וכל־העם אשר את־יואב משחיתם
16 להפיל החומה׃ ותקרא אשה חכמה מן־העיר שמעו
שמעו אמרו־נא אל־יואב קרב עד־הנה ואדברה
17 אליך׃ ויקרב אליה ותאמר האשה האתה יואב
ויאמר אני ותאמר לו שמע דברי אמתך ויאמר שמע
18 אנכי׃ ותאמר לאמר דבר ידברו בראשנה לאמר
19 שאול ישאלו באבל וכן התמו׃ אנכי שלמי אמוני
ישראל אתה מבקש להמית עיר ואם בישראל למה
כ תבלע נחלת יהוה׃ ויען יואב ויאמר חלילה
21 חלילה לי אם־אבלע ואם־אשחית׃ לא־כן הדבר כי
איש מהר אפרים שבע בן־בכרי שמו נשא ידו במלך
בדוד תנו־אתו לבדו ואלכה מעל העיר ותאמר האשה
אל־יואב הנה ראשו משלך אליך בעד החומה׃
22 ותבוא האשה אל־כל־העם בחכמתה ויכרתו את־
ראש שבע בן־בכרי וישלכו אל־יואב ויתקע בשפר
ויפצו מעל־העיר איש לאהליו ויואב שב ירושלם אל־
המלך׃
23 ויואב אל כל־הצבא ישראל ובניה בן־יהוידע על־
24 הכרי ועל־הפלתי׃ ואדרם על־המס ויהושפט בן־
26 אחילוד המזכיר׃ ושיא ספר וצדוק ואביתר כהנים׃
Cap. XXI. א וגם עירא היארי היה כהן לדוד׃ ויהי רעב
בימי דוד שלש שנים שנה אחרי שנה ויבקש דוד את־
פני

טו ויקהלו קרי

הכרתי ק

כה פתח באתנ

ושוא קרי

℣. 12. i) cum ergo idem ille vir v. 11. videret. k) quod tristis ac dubius subsisteret. l) longius avertit, avertit 1 Reg. 21, 4. m) in agrum. c. 18, 6. n) cum, inquam, videret, quod omnis veniens ad eum, etiam consisteret. o) vt c. 2, 23.

℣. 13. p) cum itaque amotus esset. Psal. cf. Ef. 27. 8. Prou. 25, 4. Verbum significat propellere, protrudere e loco, ex ore, ex animo, seu motum, quo obiectum huc illuc flectitur, volutatur atque versatur.

℣. 14. q) sc. vel Scheba fugiens, sec. Tremell. Schm. &c. vel Ioab, cum suis illum persequens, sec Syr. Ar. &c. r) vsque in Abel v. 15. i. e. s. Abilam, vnde Abilenem dictam putant Luc. 3, 1. regionem in Cœlesyria. s) nempe eam Abel, quæ Manassitarum in confiniis Naphtali etiam Beth-Maacha v. 15. 1 Reg. 15, 20. 2 Reg. 15, 29. & Abel-maiim 2 Par. 16, 4. discriminis caussa dicitur. cf. 1 Reg. 4, 12. Iud. 11. 33. &c. t) & omnes Beræos, Kimchio omnia loca vicina vrbi Beeroth Beniaminitarum c. 4, 2. u) & congregauat se. Num. 16. 3. Esth. 9, 15 metathesis, vt Esdr. 4, 4. Ef. 17, 14. &c.

℣. 15. x) c. 21, 1. 2 Reg. 16, 17. y) & effuderunt s. aggesserunt aggerem. 2 Reg. 19, 32. Ier. 6, 6. z) ita vt iam staret agger prope (c. 17, 17.) murum s. in ipso propugnaculo. a) 1 Reg. 21, 23. b) obuia quæuis destruebant. Ier. 22, 7. Gen. 19, 13. c) vt deiicerent Ps. 73, 18. murum. cf Ier. 32, 24.

℣. 16. d) cf c. 14, 2.

℣. 18. e) Satis obscuri sunt hi duo versus, Inquit Schmid. p. 922. nec abnuet lector peritus. Hinc variæ interpretum sententiæ; potiores duæ. (1) q. d. Diserte omnino loquendum fuisset (Ex. 4. 14.) primo c. 7, 10. dicendo, quæ belli caussa esset? Interrogandi omnino fuissent in Abela ex lege Deut 20, 10. seqq. & totam rem sic absoluissent Ef. 33. 1. vel & sic recte fecissent. Iob. 21, 3. militesque tui. vid. Ion. Syr. Ar. Kimchi, Trem. &c. (2) Al. Tanti hanc ciuitatem dudum omnes fecerunt, vt de ea tanti iam olim prouerbio dixerint l. carmine: consulendo consulent c. 16, 23. Abelam &c. vid. R. Ieschaia, S. &c.

℣. 19. f) Ego sum pacificorum ciuis l. ciuitas. (1) cf. Ps. 55, 21. g) & fidelium. (8) Deut. 32, 20. Ps. 12, 3. h) eamque matrem qs. aliarum. ώ. Μητρόπολιν. i) cur præcipiti consilio qs. absorbebis & disperdes v. 20. c. 17, 16. k) vrbem, quæ ad hereditatem Dei pertinet. c. 21, 3.

℣. 20. l) Ios. 22, 29. m) v. 19. Ef. 25. 7. Thren. 2, 5.

℣. 21. n) vid. v. 1. o) c. 18, 28. p) in quam se recepit. q) de muro c. 6, 16.

℣. 22. r) cf. v. 16. Coh. 9, 25. s) c. 2, 28. t) 1 Sam. 14, 34.

Cap. XXI. u) v. 1. c. 18, 17. x) re aduersus Sebam bene gesta.

℣. 23 y) c. 8, 16. cf. supra not. v. 7. z) c. 8, 18. a) præcipuum militem, cohortem prætoriam. vid. 2 Reg. 11, 4. Kri vid. supra v. 7. ℣. 24. b) Adoniram 1 Reg. 4, 6. c) præerat tributo. 1 Reg. 12, 18. d) c. 8, 16. ℣. 25. e) vid. c. 8, 17. f) ibid. ℣. 26. g) Iairita, a Iairo Num. 32, 14. dictus, vt Calibita 1 Sam. 25, 3. h) vicarius. vid. c. 8, 18. i) pro Dauide: Iud. 18, 19. CAP. XXI, ℣. 1. k) ne quid in præteritis relinquatur eorum, quæ & Dauidem & regnum eius adflixerunt. l) fames, & ipsa ad publicas calamitates reiicienda, quæ regnante Dauide acciderunt, sicut etiam pericula bellica v. 15. & pestilentia c. 24, 1. seqq. m) Schmid. probabiliter ante Absalomi rebellionem. n) i. e. continua. conf. Ef. 32, 20. o) c. 12, 16.

℣. 18. בראשנה sic defect. scribunt 1. 2. sec. Mas. 1. ac Erff. h. l. & impress. ad Gen. 7. 12. alii plene. ℣. 19. אנכי defect. per Kibbuts 2. secundum Maseram suam & Erff. ℣. 23. אל per Merca 7. 8. 10. 13. 17. 18. 19. & Ber.

פני יהוה ויאמר יהוה אל־שאול ואל־
2 בית הדמים על אשר־המית את־הגבענים׃ ויקרא
המלך לגבענים ויאמר אליהם והגבענים לא מבני
ישראל המה כי אם־מיתר האמרי ובני ישראל נשבעו
להם ויבקש שאול להכתם בקנאתו לבני־ישראל
3 ויהודה׃ ויאמר דוד אל־הגבענים מה אעשה לכם
4 ובמה אכפר וברכו את־נחלת יהוה׃ ויאמרו לו
הגבענים אין־לי כסף וזהב עם־שאול ועם־ביתו ואין־
לנו איש להמית בישראל ויאמר מה־אתם אמרים
ה אעשה לכם׃ ויאמרו אל־המלך האיש אשר כלנו
ואשר דמה־לנו נשמדנו מהתיצב בכל־גבל ישראל׃
6 ינתן־לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום ליהוה בגבעת
שאול בחיר יהוה ויאמר המלך אני אתן׃
7 ויחמל המלך על־מפיבשת בן־יהונתן בן־שאול על־
שבעת יהוה אשר בינתם בין דוד ובין יהונתן בן־שאול׃
8 ויקח המלך את־שני בני רצפה בת־איה אשר ילדה
לשאול את־ארמני ואת־מפבשת ואת־חמשת בני
מיכל בת־שאול אשר ילדה לעדריאל בן־ברזלי
9 המחלתי׃ ויתנם ביד הגבענים ויקיעם בהר לפני
יהוה ויפלו שבעתים יחד והם המתו בימי קציר
י בראשנים תחלת קציר שערים׃ ותקח רצפה בת־
איה את־השק ותטהו לה אל־הצור מתחלת קציר
עד נתך־מים עליהם מן־השמים ולא־נתנה עוף
השמים לנוח עליהם יומם ואת־חית השדה לילה׃
11 ויגד לדוד את אשר־עשתה רצפה בת־איה פלגש
12 שאול׃ וילך דוד ויקח את־עצמות שאול ואת־
עצמות יהונתן בנו מאת בעלי יבש גלעד אשר גנבו
אתם מרחב בית־שן אשר תלום שם הפלשתים
13 ביום הכות פלשתים את־שאול בגלבע׃ ויעל משם

פסקא באמצע פסוק

לנו קרי

יתן קרי

פסקא באמצע פסוק

יתיר יוד

והמה קרי

בתחלת ק

תלאום קרי

שמה קרי

פלשתים קרי

d) Deum deprecatus, & de caussa quærens huius iræ & famis cf. Ps. 27, 8. Prou. 29, 26. *q*) *S.* per Vrim & Thummim, vt c. 2, 1. c. 5, 19. Num. 27, 21. *Iosepho* aliisque per Prophetam. *r*) *propter Saulem.* c. 1, 24. 1 Sam. 4, 21. *s*) *S.* quia cædes & crimina Saulis eius familiæ incumbebant. cf. Ex. 20, 5. *t*) contra datam fidem. Ios. 9, 15.

ṽ. 2. *u*) *Gibeonitæ autem.* Parenthesis vsque ad finem versus. *x*) Deut. 3, 11. *y*) Hi præcipua gens fuerunt in Cananitide, ideoque pro omnibus Cananæis ponuntur. Ex *Chivvæis* en. erant Gibeonitæ Ios. 9, 7. *z*) Ios. 9, 15. 19. *a*) dolose v. 5. vt eorum bona sibi & familiæ suæ, sub prætextu *pii zeli pro Iuda & Israele*, adsereret. *Schm.* *b*) 1 Reg. 19, 10. 24. cf. 1 Sam. 14, 47.

ṽ. 3. *c*) ex responso diuino intelligens, iis satisfaciendum esse. *d*) Gen. 32, 21. sc. *illud dicite.* *e*) *& benedicite* s. *orate.* *f*) c. 20, 19. 1 Sam. 26, 19.

ṽ. 4. *g*) *non agitur mihi* l. *nobis* de argento &c. *h*) 1 Sam. 20, 4.

ṽ. 5. *i*) *excidium intendit nobis.* Num. 33, 56. Es. 14, 24. Ier. 8, 14. Hos. 4, 5. 6. *k*) *exscindebamur enim* Gen. 34, 30. *l*) *ita vt consistere non possemus.* 2 Par. 20, 6.

ṽ. 6. *m*) *& suspendemus eos*, & i. q. piacula suspensos relinquemus. v. 9. 13. Num. 25, 4. cf. Num. 35, 33. Deut. 21, 23. & not. Ios. 7, 24. *n*) non ex priuata vindicta, sed *ad placandum Dominum.* Raschi: *In honorem Domini, ad demonstrationem iustitiæ ipsius.* *o*) vnde malum prodiit. 2 Sam. 15, 34. *p*) *a Deo electi* 1 Sam. 10, 24. sed qui reprobus factus c. 15, 26. cf. Ps 42, 1. Ps. 106, 23. *q*) consultis scil. Prophetis, quod hic diserte adiicit Iosephus & fames θεήλατος exigebat. Et certe aliter si esset, non tantum peccasset Dauid in legem fatis apertam Deut. 24, 16. semper obseruatam a bonis Regibus 2 Reg. 14, 6. 2 Par. 25, 4. & in legem alteram Deut. 21, 23. verum etiam apud omnes prudentes suspicione se oneraffet, qs. qui prætextus quæreret, vt se & posteros suos liberaret a posteris Saulis, vno tantum, eoque debili, seruato. *Grotius.*

ṽ. 7. *r*) 1 Sam. 20, 16. c. 18, 3.

ṽ. 8. *s*) v. 10. 11. c. 3, 7. *t*) alius v. 7. c. 4, 4. *u*) adoptiuos sec. *Ion.* qui ita: *& quinque filios Merab, quos educauerat Michal filia Saulis* &c. vid. Raschi h. l. & cf. Ruth 4, 17. Ex. 2, 10. sed vide notam sequentem. *x*) non vxor Dauidis, sed alio nomine *Merab dicta*; sicut 1 Par. 3, 6. 8. duo ex filiis Dauidis *Elischama*, & duo *Eliphelet* eodem nomine dicuntur. Sic infra v. 19. *Goliathi* frater eodem nomine venit, alibi *Lachmi* dictus. *y*) vid. 1 Sam. 18, 19. *z*) ex *Abelmechola* 1 Reg. 4, 12. Iud. 7, 22. ṽ. 9. *a*) Gibeæ v. 6. *b*) 1 Sam. 11, 15. *c*) *ita occubuerunt.* v. 22. c. 1, 19. *d*) *septem illi.* cf. simile ו redundans 2 Par. 34, 5. *e*) quæ messem incepit. Ruth 1, 22. c. 2, 23. ṽ. 10. *f*) mater duorum interfectorum v. 8. *g*) c. 3, 31. *h*) instar tentorii. c. 6, 17. *i*) *donec effusa est* copiosa pluuia a placato Deo. Ex. 9, 33. *k*) Gen. 20, 6. ṽ. 12. *l*) *& e muro*, plateæ adiacente. 1 Sam. 31, 10. seqq. ṽ. 13. *m*) Iud. 4, 10.

ṽ. 4 ויאמרו *Milel* figunt accentum 1. 2. 5. ṽ. 5. לנו cum *Dagesch* 1. 2. 9. ṽ. 6. יהוה *Piska*, quod etiam *Mas. Erff.* requirit, non habent 6. 7. 8. 9. 11--16. 19. 20. 21. 22. 23. ṽ. 7. אשר per *Makk.* 12. 17. 18. & *Ber.* - ṽ. 8. אשר, sic nobiscum 2. *Ber.* & sic correctum in 5. secund. analogiam; at per *Merca* ceteri omnes. ṽ. 11. פלגש Lamed sine Dag. 1. 5. 6. 10. 15. ṽ. 12. שן per *Kamets* 2. 5. 14.

את־עצמות שאול ואת־עצמות יהונתן בנו ויאספו את־
14 עצמות המוקעים׃ ויקברו את־עצמות־שאול ויהונתן
בנו בארץ בנימן בצלע בקבר קיש אביו ויעשו כל אשר־
צוה המלך ויעתר אלהים לארץ אחרי־כן׃
טו ותהי־עוד מלחמה לפלשתים את־ישראל וירד דוד
16 ועבדיו עמו וילחמו את־פלשתים ויעף דוד׃ וישבו
בנב אשר בילידי הרפה ומשקל קינו שלש מאות
משקל נחשת והוא חגור חדשה ויאמר להכות את־
17 דוד׃ ויעזר־לו אבישי בן־צרויה ויך את־הפלשתי
וימיתהו אז נשבעו אנשי־דוד לו לאמר לא־תצא עוד
אתנו למלחמה ולא תכבה את־נר ישראל׃
18 ויהי אחרי־כן ותהי־עוד המלחמה בגב עם־פלשתים
אז הכה סבכי החשתי את־סף אשר בילדי הרפה׃
19 ותהי־עוד המלחמה בגוב עם־פלשתים
ויך אלחנן בן־יערי ארגים בית הלחמי את גלית הגתי
כ ועץ חניתו כמנור ארגים׃ ותהי־עוד
מלחמה בגת ויהי איש מדין ואצבעות ידיו ואצבעות
רגליו שש ושש עשרים וארבע מספר וגם־הוא ילד
21 להרפה׃ ויחרף את־ישראל ויכהו יהונתן בן־
22 שמעי אחי דוד׃ את־ארבעת אלה ילדו להרפה בגת
ויפלו ביד־דוד וביד עבדיו׃

CAP. XXII.

הפטרת האזינו ויום ז׳ של פסח

כב וידבר דוד ליהוה את־דברי השירה הזאת ביום
הציל יהוה אתו מכף כל־איביו ומכף שאול׃
2 ויאמר יהוה סלעי ומצדתי ומפלטי־לי׃ 3 אלהי
צורי אחסה־בו מגני וקרן ישעי משגבי
ומנוסי משעי מחמס תשעני׃ 4 מהלל
אקרא יהוה ומאיבי אושע׃ ה כי אפפני משברי־
מות נחלי בליעל יבעתני׃ 6 חבלי
שאול סבני קדמני מקשי־
מות

vir excelsus, ex altera lectione. cf. 1 Par. 20, 6. t) v. 16. 22. ℣. 21. u) singulos ignominiose provocavit. vid. 1 Sam. 17, 10. x) 1 Par. 2, 14. Schammah 1 Sam. 16, 9. וישבי קרי ℣. 22. y) q. d. isti quatuor illi. conf. not. Deut. 20, 8. z) nam ipse contra primum etiam pugnauit v. 16 17. CAP. XXII, ℣. 1. a) add. Ion. propheticè, np. non suo tantum, sed & Christi nomine, ad quem, vt antitypum Dauidis, totum hoc caput, ר׳ זעירא suo modo referri debet. b) quod verbis quibusdam מדון קרי mutatis hic refert sacer historicus, in Ps. XVIII. autem exstat, vt a Dauide שמעא קרי conscriptum fuit, ex sententia Schmidii p. 1010. Sic Ps. CV. & 1 Par. 16, 8. seqq. Alii alio tempore Ps. 18. scriptum existimant, & sic variationes conciliant. c) cf. Ex. 6, 28. d) & inprimis de manu. Ios. 2, 1. ℣. 2. e) in laudem Dei cum gratiarum actione. f) Ps. 40, 3. cf. 1 Sam. 23, 25. g) 1 Sam. 22, 4. h. Ps. 144, 2. ℣. 3. i) i. e. qui petra mea, i consti. vt v. 47. cf. Deut. 32, 4. 15. Ps. 31, 3. k) v. 31. Hebr. 2, 13. l) Gen. 15, 1. Ps. 7, 11. m) 1 Sam. 2, 1. 10. LXX. vt Luc. 1, 69 n) Es. 33, 16 o) Ier. 16, 19. ℣. 4. p) laudandum Ps. 48. 2. ℣. 5. q) circumdederunt. (5) Ion. 2, 6. r) fluctus. Ps. 42, 8. s) conf. Apoc. 12, 15. t) 1 Sam. 16, 14. ℣. 6. u) funes. al. agmina, vt 1 Sam. 10, 5. LXX. vt Act. 2, 24. x) v. 19. Deut. 23, 5. y) Prov. 13, 14. confer Iob. 22, 10. Ps. 116, 3.

n) & reliquorum 1 Sam. 31, v. 12. o) v. 6. 9. quia caro consumpta fuit & vix ossa relicta fuerunt. Placatum a. Deum esse, collegit Dauid ex data pluuia. ℣. 14. p) Ios. 18, 28. q) 1 Sam. 9, 1. r) Gen. 25, 21. nec offensus est Ritspæ custodia, nec mandata a Dauide sepultura. s) cf. Num. 35, 33. Ceterum etsi non participarunt filii & nepotes de peccato Saulis, nisi per subsecutam approbationem; satis tamen ad iustitiam Dei fuit, quod alia habuerunt peccata, per quæ, coram Deo saltim, mortis rei fuerunt. Quo in casu Deus propter patres filios & nepotes pœnis temporalibus punire potest Schm. ℣. 15. t) præter ea, quæ supra c. 5, 17 enarrata sunt; post Ammonitarum bellum, vt videtur ex coll. 1 Par. 20, 4. u) & delassatus fuit pugnando (4) Iud. 4, 21. 1 Sam. 14, 28. ℣. 16. x) nomen gigantis. y) de natis Rapha, famosi gigantis. v. 18. cf. natos Anaki Num. 13, 23. & veteres Rephaim Gen. 14, 5. &c z) cuspidis s. ferri lanceæ eius. (1) rad. Ar. קין cudit ferrum, & Kunah Ar. lamina æris l. ferri. cf. 1 Sam. 17, 7. a sc. gladii, vt Num. 7, 12. b) Ion. add. cingulo. Syr. gladio c) 2 Par. 12, 8. d) cum te lassum & ex acie cedentem videbat. ℣. 17. e) c. 2, 18. f) c. 18, 3. g) c. 14, 7. h) lucernam, quæ ipse erat cf. 1 Reg. 11, 36. c. 15, 4. Ps. 132, 17. ℣. 18. i) ad Gobh v. 19. nomen loci prope Gezer, coll. 1 Par. 20, 4. k) Mebünnai c. 23, 27. l) patronymicum a Chusha 1 Par. 4, 4. m Sippai 1 Par. 20, 4. ℣. 19. n) v. 18. o) alius c. 23, 24 p) filius Iairi 1 Par 20, 5. qui h. l. Iaare Oregim cf. Hillerum. q) Lachmi dicitur 1 Par. 20, 5. & Goliathi 1 Sam. 17, 4. frater fuit. cf not ad v. 8. huius capitis. r) vid. 1 Sam. 17, 7. ℣. 20. s) vir contentionis, s provocans. Hab. 1, 3. Ion. mensurarum. Vulg. vir

℣. 14. עצמות Munach loco Makk. habent 1. 2. 5. ויעשו ita per Schurek cum Mun. 1. rectè; at ceteri omnes pro Munach habent Meth. הכל ita cum præfixo כ 1. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. ℣. 19. בגוב pro eo habent בנוב per Nun 1. 2. 6. 9. 21. 22. & sic etiam ℣. 18. legunt 1. 10. 22. 22. יערי iustæ magnitudinis Resch est in 1. 2. 5. 7. 8. 10. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. & Ben Israel. ועץ sic legendum, in textu vero וחין scribi ait M. I. sed nullo adstipulante codice. ℣. 20. מדין ita cum Rbhia & Cholem 1. 23. alii tantum simplex punctum habent. ℣. 21. שמעי cum Kri שמעה per He 1. 2. 5. 6. 9. 22. & Masora Erfurt. CAP. XXII, ℣. 6. מקשי per Metea milel 1. 5. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19.

7 מות ׃ בצר־לי אקרא יהוה ואל־
אלהי אקרא וישמע מהיכלו
8 קולי ושועתי באזניו ׃ ו תגעש
ותרעש הארץ מוסדות השמים
9 ירגזו ויתגעשו כי־חרה לו ׃ עלה
עשן באפו ואש מפיו
י תאכל גחלים בערו ממנו ׃ ויט
שמים וירד וערפל תחת
11 רגליו ׃ וירכב על־כרוב ויעף וירא
12 על־כנפי־רוח ׃ וישת חשך סביבתיו
13 סכות חשרת־מים עבי שחקים ׃ מנגה
14 נגדו בערו גחלי־אש ׃ ירעם מן־שמים
טו יהוה ועליון יתן קולו ׃ וישלח
16 חצים ויפיצם ברק ויהמם ׃ ויראו אפקי
ים יגלו מסדות תבל בגערת
17 יהוה מנשמת רוח אפו ׃ ישלח ממרום
18 יקחני ימשני ממים רבים ׃ יצילני
מאיבי עז משנאי כי אמצו
19 ממני ׃ יקדמני ביום אידי ויהי
כ יהוה משען לי ׃ ויצא למרחב
21 אתי יחלצני כי־חפץ בי ׃ יגמלני
יהוה כצדקתי כבר ידי ישיב
22 לי ׃ כי שמרתי דרכי יהוה ולא
23 רשעתי מאלהי ׃ כי כל־משפטו
24 לנגדי וחקתיו לא־אסור ממנה ׃ ואהיה
כה תמים לו ואשתמרה מעוני ׃ וישב יהוה לי
26 כצדקתי כברי לנגד עיניו ׃ עם־
חסיד תתחסד עם־גבור תמים
27 תתמם ׃ עם־נבר תתבר ועם־

℣.7.z) *sed cum angustia mihi esset*, invocabam. Deut. 4, 30. Es. 25, 4. a) ad Deum, *inquam*, meum c. 11, 9. c. 14, 4. &c. b) cf. 1 Sam. 1, 9. seqq. c) Ex. 2, 23. 1 Sam. 5, 12. d) *auribus suis* audiuit. cf. Ps. 18, 7. *venit ad eum.*

℣.8.e) *Tum vero concussa s. commota est.* (9) Ps. 18, 8. f) cf. Ps. 68, 9. 1 Sam. 14, 15. Ioel 2, 10. g) cf. Iob. 26, 11. *fundamenta montium* Ps. 18, 8. h) *commota sunt* c. 19, 1. Es. 5, 15. qs. ipsum cælum ruiturum esset. Nempe auxilium Dei [i] pugna in hostes per modum horrendæ tempestatis describitur. i) *cum nouerunt se inquam* omnia Ier. 5, 22 c. 25, 16. k) *cum ira exarsit ei.* Gen. 4, 5. 6. Ps. 2, 12.

℣.9. l) Ps. 18, 9. Es. 65, 5. m) *& ignis ex ore ipsius erumpens.* Symbola vehementer irati, & vindictæ cupiditate æstuantis. cf. Apoc. 9, 17. Iob. 41, 11. 13. n) *prunæ* qs v. 13. c. 14, 7. Prou. 25, 22. o) *arserunt.* Num 11, 1. 3.

℣.10 p) *flectebat cælos* ac descendebat. Ps. 18, 10. Ps. 144, 5. q) Deut. 4, 11.

℣.11. r) cf. Deut. 33, 26. Es. 19, 1. s) cf. Ex. 25, 18. 22. Ps 99, 1. Ez. 9, 3. c. 10, 4. t) *& visus est*, adparuit præsens esse. Ps 18 *vectus est.* u) Ps. 104, 3.

℣.12 x) densas puta & atras nubes, vt Deut. 4, 11. y) *pro tentoriis*, in quibus ipse iratus qs. latebat. z) al. ex rad. Ar. *collegit*, congregauit. *congregationem, constrictionem.* al. per metathesin *obscuritatem* aquarum, coll. Ps. 18, 12. Sic Tig. *aquas atras.* cf. infra v. 46 cum Ps. 18, 46. a) *densæ nubes.* Ex. 19, 9. 1 Reg. 18, 45. b) pluentium *nubium.* Deut. 33, 26.

℣.13 c) Es. 4, 5. Ez. 10, 4. d) v. 9. eruptio tempestatis nunc describitur.

℣.14. e) *tonabat.* 1 Sam. 7, 10. Ps. 29, 3. Apoc. 16, 18. f) sc. toni tru cf. Am. 1, 2.

℣.15. g) fulmina sc. ac fulgura h) *& dispersit hostes.* Ier. 13, 24. i) *fulgur* emisit. Ps. 144, 6. k) *& conturbauit eos.* Ex. 14, 24.

℣.16 l) *aluei* Ioel 1, 20. m) retecta sunt in fundo maris, dum aquæ ventis vel exsiccatæ, vel alio actæ sunt, vt Ex. 14, 21. cf. Ion. 2, 7. n) Es. 50, 2. Ps. 76, 7. o) Gen. 2, 7. Es. 30, 33.

ויתגעש ק׳

℣.17. p) *mittebat autem* sc. *manum suam.* Ps. 144, 7. q) Es. 57, 15. Ps. 102, 20. r) *& desumpsit me* Ps. 49, 16. s) Ex. 2, 10. t) Ps. 69, 2. 3.

℣. 18. u) Num. 13, 28. Iud. 14, 18.

℣.19. x) v. 6. Es. 37, 3. y) vid. Deut. 32, 35. z) Es. 3, 1.

וירכ קרי

℣ 20. a) v. 37. cf. c. 15, 14. 17. Gen. 26, 22. Ps. 31, 9.

℣.21. b) c. 19, 37. c) ℣ 25. Ps. 7, 9. 1 Ioh. 2, 29. Raschi intelligit h. l. fidem in diuinam promissionem d) sec. puritatem, v. 25 Iob. 9, 30.

℣.22. e) quas hominibus præscripsit. Hos 14, 10. f) *impie defecio.* Ps. 18, 22. Iob. 10, 7. 15.

℣.23. g) 1 Reg 15, 5. h) *ab vllo eorum.*

משפטיו קרי

℣.24. i) *sincere & integre*, non simulate *pie.* v. 26. Gen. 6, 9. c. 17, 1. Deut. 18, 13. k) Ps. 18, 24. 1 Cor. 10, 12. l) Rom. 6, 12. 1 Ioh. 1, 8. 10.

℣. 25. m) *Ideo inquam* ℣. 21. n) non tamen extra Christum, sub legis rigore &c. vid. S. p. 1024. ℣. 26. o) nam *cum sancto* &c. ratio, a natura DEi desumta. p) (3) Ps. 18, 26. Prou. 15, 10. sc. bene illi faciendo q) cf. c. 23, 8. qui strenue pugnat & vincit 1 Ioh. 5, 4. Apoc. 2, 7. 11. ℣. 27. r) *puro.* Es. 52, 11. 1 Ioh. 3, 3. s) Dan. 11, 35. c. 11, 10.

℣. 16. אפקי sic *defect.* scribunt 6. 9. 21. se. 1. secund. *Mas. L. & Erff.* alii *plene.* ℣. 23. משפטיו *plene* in textu 12. 24. 15. 26. 20. sicut est Ps. 18, 23. Ceterum de vniuersa huius capitis & Psalmi 18. variatione cons. *Hilleri Cthib & Kri* p. 13. seqq.

עקש תתפל : 28 ואת־עם עני
תושיע ועיניך על־רמים תשפיל : 29 כי־
אתה נירי יהוה ויהוה יגיה
חשכי : כי בכה ארוץ גדוד באלהי
אדלג־שור : 31 האל תמים
דרכו אמרת יהוה צרופה מגן
הוא לכל החסים בו : 32 כי מי־אל מבלעדי
יהוה ומי צור מבלעדי אלהינו : 33 האל
מעוזי חיל ויתר תמים
דרכו : משוה רגליו כאילות 34 ועל־
במתי יעמידני : מלמד ידי לה
למלחמה ונחת קשת־נחושה זרעתי : 36 ותתן־
לי מגן ישעך וענתך תרבני : 37 תרחיב צעדי
תחתני ולא מעדו קרסלי : 38 ארדפה
איבי ואשמידם ולא אשוב עד־
כלותם : ואכלם ואמחצם ולא יקומון 39 ויפלו
תחת רגלי : ותזרני חיל מ
למלחמה תכריע קמי תחתני : 41 ואיבי
תתה לי ערף משנאי ואצמיתם : 42 ישעו ואין
משיע אל־יהוה ולא ענם : 43 ואשחקם
כעפר־ארץ כטיט־חוצות אדקם
ארקעם : ותפלטני מריבי עמי 44 תשמרני
לראש גוים עם לא־ידעתי
יעבדני : בני נכר יתכחשו־לי לשמוע מה
אזן ישמעו לי : 46 בני נכר יבלו ויחגרו
ממסגרותם : חי־יהוה וברוך צורי 47 וירם
אלהי צור ישעי : 48 האל הנתן נקמת
לי ומריד עמים תחתני : 49 ומוציאי
מאיבי ומקמי תרוממני מאיש חמסים
תצילני

tur id, quod ceeui per prærupta in pium secure grassantur. ibid.

ỳ.35. u) Ps. 144,1. x) & facit descendere arcum æneum, h. e. facit eum curuari, & cornibus descendere secundum brachia mea, dum tenditur. Ps. 38,3. Ps. 65,11.

ỳ.36. y) S. & affligere tuum.

דרכי קרי
רגלי קרי

cf. 1 Reg. 8,35. Ps. 55,20. al. & mansuetudo tua, coll. Ps. 18,36. z) Gen. 17,2.

ỳ.37. a) v. 20. Ps. 4,2. b) c. 6,13. Prou. 4, 12. c) vacillent. (7) Iob. 11,5. d) tali s. malleoli mei. (2) Ps. 18, 37.

ỳ.38. e) Persequar itaque. ỳ.39 f) consumam, in. quam, eos.

ỳ.40. g) Tu enim accingis me. א exspirauit, vt c. 19,14. coll. Ps. 18,40. conf. Ps. 139,3. h) Iud. 5, 27. i) v. 49. Ex. 15,7.

ỳ. 41. k) dedisti, per aphæresin, vid. Ps. 18, 41. l) Gen. 49,8. vid. Ex. 23,27 m) vt exscindam eos. Ps. 18, 41.

ỳ.42. n) Es. 17,7.8. o) Deut. 22, 27.

ỳ.43. p) conteram igitur eos. (4) Iob. 14, 19. q) 1 Reg. 13. 7. r) Es. 10, 6. Ps. 83,11. Ier. 8, 2. s) Ex. 30,36. t) Ex. 39,3. Ez. 6, 11.

s) Deut. 32,5. t) q.s. Insulsum te prabes, (1) non ad gustum perversi. cf. Iob 5,12. c. 6, 6. 1 Cor. 1,23. Pro eo est q.s. distorqueste Ps. 18, 27.

ỳ.28. u) ad tempora Messiæ referunt in Sanhedrin c. XI. f. 98. a. x) Ps. 66, 7. 1 Petr. 5,5. Luc. 1,51.52 y) Iob. 21,22. 6. μετεώρων. Luc. 12,29. z) demittis oculos tuos. sec. accentus, conf. Ps. 113,6. Sed Tig. oculi vero tui super elatos, vt eos deprimas. Sic Schmid. at oculi tui sunt contra altos, quos deiicis.

ỳ.29 a) Ps. 27,1. Ps. 119,105. Iob. 1,4. c. 8,12. cf. Iob. 29,3. Apoc. 21, 23. b) illustras. (6) Ps. 18,29. Es. 9, 1. c. 13,10. Iob. 18,5. c. 22,28. c) Lucerna s. lux est prouidentia diuina, ducens & secundans in consiliis & actionibus, vt res bene gerantur & eueniant; sicut tenebræ inopia consilii & infelices euentus. Schmid.

ỳ.30. d) nam per te! & tuo auxilio. ה parag. emph. cf. Ex. 7, 29 e) excurram in turmam hostium. Dan. 8, 6. Iob. 16,14 f) 1 Sam. 30, 8. 15. g) transiliam. (5) Ps. 18,30. h) Gen. 49, 22.

ỳ.31. i) nam ad Deum quod attinet. cf. c. 4, 10. k) Deut. 32, 4. Dan. 4,34 Apoc. 15,3. l) Ps. 12,7. Ps. 11, 140 Prou. 30, 5. Raschi: facit Deus, quod promittit. m) Gen. 15,1. Ps. 3,4.

ỳ. 32. n) c. 7, 22. Deut. 32,39. 1 Sam. 2, 2. Es. 45,5. Ps. 86,8. Ps. 71, 19. Mich. 7, 18.

ỳ.33 o) Ps. 31,5. Iud. 6,26. p) & robur similis constructio Ps. 71, 7. q) S. & expediet perfectiam viam meam. Cocc. Lex. & soluit integer viam meam &c. cf. Ps. 146,7. Altera lectio habet: et expeditum facit integrum in via sua. sic sequenti versu pedes eius.

ỳ.34. r) æqualis facit. Es. 28,25. Hos. 10, 1. s) Hab. 3,19. Ceruarum pedibus nihil est firmius, vnde inconcussa gaudent incessus firmitate. Boch. Hieroz. P. I. p. 882. t) Deut. 33, 29. Respicitur

ỳ.44. u) a contentionibus populi mei: nam & Dauid & Christus in populo Israelitico contentiosos aduersarios habuerunt. At Masorethæ h. l. & Ps. 144,2. & Thren. 3, 14. per Apocopen pro plurali accipiunt. ỳ.45. x) alienigenæ. v.46. Es. 60,10. y) vid. Deut. 33,29. z) cf. 1 Sam. 22,14. ỳ.46. a) Ps. 1,3; b) & præ terrore accingunt se, vt prodeant, quod extat Ps. 18,46. ỳ. 47. c) Deut. 32,40. Ps. 42,3. d) vid. v.3. e) ideoque a me & omnibus piis exaltetur. cf. Ex. 15,2. ỳ. 48. f) Ps. 47,4. ỳ. 49. g) Ps. 140, 5

ỳ. 33. מעזי Defect. per Kibbuts, seq. Dagesch, 2. 5. Dagesch etiam requirit M. I. sed præcedente Schurek. ỳ. 34. רגלו sine Iod in textu 1. 5. ועל per Merca 7. 8. 10. 11. 13. 19. במותי plene 1. 22. & se. 2. secundum Masoram 2.2. & Erffurtensem.

נ 51 תצליני: על־כן אודך יהוה בגוים ולשמך אזמר: מגדיל
ישועות מלכו ועשה־חסד
למשיחו לדוד ולזרעו עד־ עולם:
כג ואלה דברי דוד האחרנים נאם דוד בן־ישי ונאם הגבר
2 הקם על משיח אלהי יעקב ונעים זמרות ישראל: רוח
3 יהוה דבר־בי ומלתו על־לשוני: אמר אלהי ישראל
לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת
4 אלהים: וכאור בקר יזרח־שמש בקר לא עבות מנגה
ה ממטר דשא מארץ: כי־לא־כן ביתי עם־אל כי ברית
עולם שם לי ערוכה בכל ושמרה כי־כל־ישעי וכל־
6 חפץ כי־לא יצמיח: ובליעל כקוץ מנד כלהם כי־לא
7 ביד יקחו: ואיש יגע בהם ימלא ברזל ועץ חנית
ובאש שרוף ישרפו בשבת:
8 אלה שמות הגברים אשר לדוד ישב בשבת תחכמני
ראש השלשי הוא עדינו העצנו על־שמנה מאות חלל
9 בפעם אחד: ואחרו אלעזר בן־דדי בן־
אחחי בשלשה גברים עם־דוד בחרפם בפלשתים
י נאספו־שם למלחמה ויעלו איש ישראל: הוא קם ויך
בפלשתים עד | כי־יגעה ידו ותדבק ידו אל־החרב
ויעש יהוה תשועה גדולה ביום ההוא והעם ישבו אחריו
11 אך לפשט: ואחריו שמה בן־אגא
הררי ויאספו פלשתים לחיה ותהי־שם חלקת השדה
12 מלאה עדשים והעם נס מפני פלשתים: ויתיצב
בתוך־החלקה ויצילה ויך את־פלשתים ויעש יהוה
13 תשועה גדולה: וירדו שלשים מהשלשים ראש
ויבאו אל־קציר אל־דוד אל־מערת עדלם וחית
14 פלשתים חנה בעמק רפאים: ודוד אז במצודה ומצב
טו פלשתים אז בית לחם: ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני

℣. 50. *h*) Huic voto satisfecit Dauid in Christo semine suo Rom. 15, 9. *i*) Iud. 5, 3.

℣. 51. *k*) Ion. veteresque versiones sec. *Ctib: qui multiplicat facere.* sic Ps. 18, 51. at sec. Kri: *Turris salutum.* Sic quærunt in Midrasch Tilli m f. 18. a. *ecquid hæc Turris? & respondent: Rex Messias fuis instar turris est,* vt dictum h. l. & Prou. 18, 10. *l*) CHRISTO Ps. 89, 30. Non dicit, *& seminibus*, quasi de multis, sed quasi de vno: *& semine ipsius*, qui est Christus Gal. 3, 16. *m*) c. 7. 12--16.

CAP. XXIII, ℣. 1. *n*) *Porro hæc sunt*; non antecedentia, sed quæ sequuntur. *o*) Ier. 1, 1. Ion. *verba prophetica, qua vaticinatus est Dauid de fine seculi, de diebus plagii venturi.* cf. Luc. 2, 25. *p*) vt Gen. 49, 1. seqq. Deut. 32. & 33. *vltima*, scil. eo fine scripta l. dicta a Dauide, vt scripturis insererentur. S. Cf. c. VII. huius libri, & reliqua de Christo vaticinia, ad hoc rectius intelligendum. *q* Num 24, 3. *r*) qui *constitutus est* (Deut. 28, 36.) *alte*; על proprie eminentiam &c. significat; h. l. dignitatem regiam *super* populum Dei c. 6, 21. cf. Hos. 7, 16. c. 11, 7. Ion. *qui euectus est in regnum.* cf. 1 Par. 28, 4. 5. *s*) *vncti* c. 19, 22. 1 Sam. 24, 7. *t*) *& iucundi.* Ps. 141, 6. Prou. 16, 24. *u*) Ps. 119, 54.

℣. 2. *x*) Es. 34, 16. 1 Pet 1, 11. 2 Pet. 1, 21. *y*) Num. 12, 2. Hos. 1, 2. Hebr. 1, 1. in diuinis Scriptis & Psalmis. *z*) Ps. 19, 5. *a*) Ps. 45, 2.

℣. 3. *b*) c. 22, 3. Deut. 32, 4. 15. 18 *c*) *dominantem* dixit s. promisit. cf. Deut. 9, 3. 28. Al. *Dominans erit* in omnes homines. *d*) Ier. 23, 5. c. 33, 15. Zach. 3, 9. Es. 53, 11. Ps. 72, 2. *e*) Ion. *Regem Messiam, qui regnabit in timore Domini.* conf. Es. 11, 1, 2.

℣. 4. *f*) *Et sicut lux matuta.* al. *cum lux matutina adfulserit.* coll. Gen. 44, 3. cf. Es. 8, 20. 2 Pet. 1, 19. Apoc. 2, 28. c. 22, 16. Prou. 4, 18. *g*) *cum sol oritur*; l. *sic orietur sol ille iustitiæ* Mal. 3, 20. Sic quærunt in Midrasch Schemuel f. 85. c. *An nescimus, quod cum luce matutina sol oritur? sed respondent: cum Deus benedictus illucescere faciet auroram Messiæ, tunc exoriri faciet solem illum, de quo scriptum est Ps. 89, 37. & thronus eius sicut sol erit coram me.* Conf. etiam Raymundi Pug. Fid. p. 410. §. 10. *h*) Hic Messias est, זה משיח Midrasch Schemuel l. c. *i*) *sine l. ita vt nullæ sint* 1 Par. 2, 30. 32. Ps. 59. 4. *k*) Ps. 77, 18. *l*) vnde ex splendore illius solis. conf. Es. 60, 3. Prou. 4, 18. *m*) *& ex pluuia.* conf. Deut. 32, 2. Es. 44, 3. 4. c. 45, 8. &c. *n*) *herba ex terra oritur* Gen. 1, 11. cf. Es. 55, 10. c. 65, 14. &c.

℣. 5. *o*) S. *nam nonne?* cf. Iud. 21, 22. 2 Reg. 5, 26. *p*) cf. Ps. 78, 37. *q*) cf. c. 7, 11. seqq. quantumuis labascat. Am. 9, 11. Ier. 22, 30. *r*) vid. c. 7, 13. 16. Es. 55, 3. 2 Par. 13, 5. *s*) *bene dispositum in omnibus* Ps. 132, 17. Iob 13, 18. *t*) *& seruandum* Deut. 7, 12. cf. Ps. 89, 35. seqq. *u*) c. 22, 3. 47. Ps. 27, 1. *x*) cf. Ps. 73, 25. Hagg. 2, 7. Mat. 13, 17. *y*) *num* inquam? vid. not. 1 Sam. 24, 20. *z*) Ier. 23, 5. c. 33, 15. Zach. 3, 8. Ioh 15, 1. ℣. 6. *a*) c. 20, 1. Deut. 13, 14. *b*) Gen. 3, 18. Es. 33, 12. cf. Ps. 58, 10. Nah. 1, 10. Matth. 3, 10. Hebr. 6, 8. *c*) *abiecta vel remouenda.* Part. Hoph. Rad. נוד Ps. 36, 12. l. נדד Iob. 20, 8. d) epenth. vt 1 Reg. 7, 37. *e*) Intractabiles sunt. cf. Es. 16, 10. Mat. 7, 6. c. 10, 16. &c. ℣. 7. *f*) subintell. כי, vt Leu. 19, 20. c. 22, 14. &c. *g*) i. e. vulneribus & plagis vndique ab iis excipitur. sic Ralbag in h. l. Al. *totus armatus sit* necesse est; *instrumento* ferreo, ad succidendum, *hastili lanceæ* ad remouendum eas. vid. Kimchi, Vat. alii. *h*) cf. Es. 1, 31. Ez. 15, 4. Matt. 7, 19. c. 13, 42. Ioh 15, 6. *i*) i. e. in loco, quo crescunt. Al. *in cessatione*, quando cessabunt ac esse desinent. coll. Iud. 9, 15. 20. Hebr 6, 8. Prou. 20, 3. ℣. 8. *k*) 1 Par. 11, 10 seqq. *l*) nomen herois, qui *Iaschobham* l. c. & *filius* l. nepos *Chachmoni* dicitur. *m*) Ex. 14, 7. *n*) *is ornamentum s. decus Etznæorum fuit.* Hilleri Onom. p. 231. seq. *o*) cf. Iud. 3, 31. *p*) Hillero *profanos* s. Philistæos, coll. Ez. 21, 30. Leu. 21, 7. 14. al. *ad mortem vulneratos* Ier. 51, 52. aut *occisos*, vt c. 1, 19. 25. vno prælio. ℣. 9. *q*) 1 Par 11, 12. & *Dodai* ib. c. 27, 4. *r*) ℣. 28, *s*) c. 21, 21. ℣. 10. *t*) v. 12. 1 Sam. 11, 9. 13. *u*) 1 Sam. 31, 8. ℣. 11. *x*) *in turmam* v. 13. Ps. 68, 11. *y*) c. 17, 28. Gen. 25. 34. ℣. 12. *z*) 1 Sam. 17, 15. ℣. 13. *a*) *tres illi* v. 8. seqq. *ex triginta primarii*, l. *qui principes erant super triginta.* cf. v. 18. *b*) In qua defendenda occupatus erat Dauid. *Abarb* *c*) 1 Sam. 22, 1. *d*) c. 5, 18. Es. 17, 5. 1 Par. 11, 15. ℣. 14. *e*) Abarb hoc refert ad c. 5, 17. Kimchi ad 1 Sam. 22, 1. *f*) vid 1 Sam. 13, 3. 23. ℣. 15. *g*) cf. Num. 11, 4. *h*) sed sine mandato, vt quis cum maximo suo periculo abiret.

מגדול קרי
Cap. XXIII.
קמץ בזק
העצני קרי
אחרת קרי
ואחריו קרי
דודו קרי
הגבורים ק
ואחריו קרי
שלשה קרי

CAP. XXIII, ℣. 1. הקם *Kuph* per *Dagesch* omnes, præter 5. 21. 22. & *Ber.* ℣. 5. יצמח *defect.* se. 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* ℣. 6. מנד *Nun* geminant per *Dag.* 1, 6. 7. 9. 11. 16. 20. 21. 22. sic su. 5. contra *Masoram Erffurt.*

16 מים מבאר בית־לחם אשר בשער : ויבקעו שלשת
הגברים במחנה פלשתים וישאבו־מים מבאר בית־
לחם אשר בשער וישאו ויבאו אל־דוד ולא אבה
17 לשתותם ויסך אתם ליהוה : ויאמר חלילה לי יהוה
מעשתי זאת הדם האנשים ההלכים בנפשותם ולא
אבה לשתותם אלה עשו שלשת הגברים :
18 ואבישי אחי יואב בן־צרויה הוא ראש
השלשי והוא עורר את־חניתו על־שלש מאות חלל
19 ולו־שם בשלשה : מן־השלשה הכי נכבד ויהי להם
כ לשר ועד־השלשה לא־בא : ובניהו
בן־יהוידע בן־איש־חי רב־פעלים מקבצאל הוא הכה
את־שני אראל מואב והוא ירד והכה את־הארי
21 בתוך הבאר ביום השלג : והוא הכה את־איש מצרי
אשר מראה וביד המצרי חנית וירד אליו בשבט ויגזל
22 את־החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו : אלה עשה
23 בניהו בן־יהוידע ולו־שם בשלשה הגברים : מן־השלשים
נכבד ואל־השלשה לא־בא וישמהו דוד אל־משמעתו :
24 עשהאל אחי־יואב בשלשים אלחנן בן־דודו
כה בית לחם : שמה החרדי אליקא החרדי :
26 חלץ הפלטי עירא בן־עקש התקעי :
27 אביעזר הענתתי מבני החשתי : 28 צלמון
29 האחחי מהרי הנטפתי : חלב בן־בענה
30 הנטפתי אתי בן־ריבי מגבעת בני בנימן : ל בניהו
31 פרעתני הדי מנחלי־געש : אבי־עלבון הערבתי
32 עזמות הברחמי : אליחבא השעלבני בני ישן
33 יהונתן : שמה ההררי אחיאם בן־שרר הארדי :
34 אליפלט בן־אחסבי בן־המעכתי אליעם בן־
לה אחיתפל הגלני : חצרו הכרמלי פערי הארבי :
36 יגאל בן־נתן מצבה בני הגדי : 37 צלק
העמוני

מבר קרי · i) vid. ℣. 8. 9.
מבר קרי
℣. 11. k) q. d. *ad immediatam obedientiam suam* (4) 1 Par. 11, 25. 1 Sam. 22, 14. 1 Par. 11, 14. 1 e. constituit eum præfectum *super viros obedientia suæ*, h. e.
השלשה ק' super Crethæos & Plethæos, vt supra c. 8, 18. *Abarb.*
חיל קרי ℣. 14. l) c. 2,
הארי קרי
הבר קרי
איש קרי
18. seqq. Incipit tertiam classem heroum *m) numero rotundo* sic dicti, cum Asahele enim fuerunt 32. n) alius c. 21, 19. o) e Bethlehem, vt erat 1 Par. 11, 26. ℣. 25 p) qui *Schammoth* & *Harorita* dicitur 1 Par. 11, 27. Sic etiam plurium nomina in seqq. vel aliter inflexa, vel prorsus alia sunt in Paralipomenis, quia binomines fuerunt, vt obseruat *Abarb.* q) Iud. 7, 1. ℣. 26. r) cf. c. 14, 2. 4. Neh. 3, 5.
הצרי קרי
℣. 27. s) Ios. 21, 18. t) *Sibbechai* c. 21, 18. coll. 1 Par. 11, 29.

i) *e cisterna* ℣. 20. cf. c. 17, 18.
℣. 16. k) *perruperunt igitur* 2 Reg 3, 26. 1 Par. 21, 17. ex amore Dauidis & ipso initio; quem febri aut simili morbo fortassis laborasse, coniicit *Schmidius.* l) *sed effudit eas* 1 Par. 11, 18. m) conf. 1 Sam. 7, 6.
℣. 17. n) Ios. 22, 29. o) *an sanguinem* sc. *bibam?* 1 Par. 11, 19. cf. Leu. 3, 17. &c p) *cum periculo animæ s. vitæ suæ.* c. 18, 13. Thren. 5, 9.
℣. 18. q) 1 Sam. 26, 6. 1 Par. 11, 20. Altera classis Heroum, in qua duo tantum, *Abisai* & *Benaiah* ℣. 20. r) *Princeps trium illorum* fuit, non fortitudine, sed dignitate ℣. 19. s) *agitauit.* Ps. 80, 3. t) vid. ℣. 8.
℣. 19. u) vid. ℣. 23. Gen. 30, 19. 1 Sam. 22, 14. v) fortitudine sc.
℣. 20. y) c. 8, 18. 1 Par. 11, 22. cf. alium infra ℣. 30. z) *viri viuidi.* cf. Ex. 1, 19. l. *strenui*, q. d. *roboris*, vt c. 24, .. a *multis rebus gestis magnus* & inclitus cf. Prou. 14, 29. b) In finibus Iudae, versus austrum Ios. 15, 21. c) i. e. *duos validissimos viros*, sed S. *leones magnos* Moabiticos, *DEi* dictos, quod leones præcipua inter quadrupedes sint DEI creatura. Abarbaneli *duas turres*, coll Ps. 19, 1. & Ps. 36, 7. Gusletio *duas aras* idololatricas, coll Ez. 43, 15. 16. Bocharto autem in Phaleg & Hieroz. id *cognomen* fuit *virorum fortium* apud Moabitas. Sic Ion. & Raschi *magnates.* Syr. *heroes* l. *gigantes* & sic nomen viri, sed alius est. Esr. 8, 16. d) itaque vel vestigia leonis est secutus, vel niue ingruente, vt aduersus aeris inclementiam aliquadiu se tueretur, in idem antrum ingressus, in leonem ex improuiso incidit, & obluctantem interemit.
℣. 21. e) *qui vir terribilis aspectus*, vel *magnus specie* fuit. *quinque* sc. *vlnarum* 1 Par. 11, 23. cf. Ios. 22, 10. f) cf. 1 Sam. 17, 44.
℣. 22. g) vt Abisai ℣. 18.
℣. 23. h) vid. ℣. 19 i)

℣. 28. u) ℣. 8. patronymicum ab *Acheath* 1 Par. 8, 4. x) ℣. 29. 2 Reg. 25, 23. Esr. 2, 22. ℣. 29 y) *Itai.* 1 Par. 11, 31. Alius supra, c 15, 19. z) Ios 18, 24 28. ℣. 30. a) Alius ℣. 20. b) in tribu Ephraim Iud. 12, 13 15. c) cf. Ios. 24, 30. Iud. 2, 9. ℣. 31. d) *Abiel* 1 Par. 11, 32. e) Ios. 18, 18. 22. f) e *Bachurim* c. 16, 5. coll 1 Par. 11, 33. ℣. 32. g) Ios. 19, 41. h) *Bne-Iaschen.* Pro eo est *Bne-haschem, Gizonita* 1 Par. 11, 34. i) & *Ionathan, filius Schage, Hararita.* ibid Tres enim numerandi sunt hoc versu. ℣. 33. k) alius ℣. 11. & 25. ℣. 34 l) Ios. 13, 13. 2 Reg. 25, 23. cf. 2 Sam. 10, 6. m) c. 15, 12. 31. ℣. 35. n) vid. 1 Sam. 25, 2. o) *Naarai* 1 Par. 11, 37. p) Ios. 15, 52.

℣. 15. מבאר sine *Kri* 1. 2. 5. 11. 13. 14. 15. 16. 20. 22. 23. ac *Mas. Erff.* Et sic ℣. 16. iidem. ℣. 17. מיהוה ita cum præfixo *Mem* 1. su. 2. 5. בנפשתם sic *defect.* 1. 2. & in marg. 6. 9. secund. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 20. איש־ per *Merca* 6. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. אריאל per *Munach*, præced. *Paschta*, 1. 2. sic su. 5. הבאר sine *Kri* 6. 9. 11. 13. 14. 23. vid. ℣. 15. ℣. 23. וישמהו sic *defect.* 1. 2. 5. 22. secund. *Mas. Erff.* ad Num. 21. 9. alii *plene.* ℣. 27. הענתתי *Nun* cum *Dag.* omnes, præter 1. 2. 21. 22. sed conf. 1 Par. 11, 28. c. 12, 3. c. 27, 12. &c. ℣. 30. מנחלי per *Merca mileil* 5. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 20. 22. & *milra* 1. ℣. 33. שמה per א in fine scribunt 1. 5. & sic ℣. 25. ℣. 34. הגלני *Lamed dageschatum* 1. 6. 9. 10. 20.

העמני נחרי הבארתי נשאי כלי יואב בן־צריה :
38 עירא היתרי גרב היתרי : אוריה
39 החתי כל שלשים ושבעה : ויסף אף־
כד
יהוה לחרות בישראל ויסת את־דוד בהם לאמר לך
2 מנה את־ישראל ואת־יהודה : ויאמר המלך אל־
יואב ׀ שר־החיל אשר־אתו שוט־נא בכל־שבטי
ישראל מדן ועד־באר שבע ופקדו את־העם וידעתי
3 את מספר העם : ויאמר יואב אל־המלך ויוסף יהוה
אלהיך אל־העם כהם וכהם מאה פעמים ועיני אדני־
המלך ראות ואדני המלך למה חפץ בדבר הזה :
4 ויחזק דבר־המלך אל־יואב ועל שרי החיל ויצא יואב
ושרי החיל לפני המלך לפקד את־העם את־ישראל :
ה ויעברו את־הירדן ויחנו בערוער ימין העיר אשר
6 בתוך־הנחל הגד ואל־יעזר : ויבאו הגלעדה ואל־ארץ
7 תחתים חדשי ויבאו דנה יען וסביב אל־צידון : ויבאו
מבצר־צר וכל־ערי החוי והכנעני ויצאו אל־נגב יהודה
8 באר שבע : וישטו בכל־הארץ ויבאו מקצה תשעה
9 חדשים ועשרים יום ירושלם : ויתן יואב את־מספר
מפקד־העם אל־המלך ותהי ישראל שמנה מאות
אלף איש־חיל שלף חרב ואיש יהודה חמש־מאות
י אלף איש : ויך לב־דוד אתו אחרי־כן ספר את־העם
ויאמר דוד אל־יהוה חטאתי מאד
אשר עשיתי ועתה יהוה העבר־נא את־עון עבדך כי
11 נסכלתי מאד : ויקם דוד בבקר ודבר־
12 יהוה היה אל־גד הנביא חזה דוד לאמר : הלוך ודברת
אל־דוד כה אמר יהוה שלש אנכי נוטל עליך בחר־לך
13 אחת־מהם ואעשה־לך : ויבא־גד אל־דוד ויגד־לו
ויאמר לו התבוא לך שבע שנים ׀ רעב ׀ בארצך ואם־
שלשה חדשים נסך לפני־צריך והוא רדפך ואם־היות
שלשת

פסקא באמצע פסוק

פסקא באמצע פסוק

℣.37. q) c. 4, 2. 1 Par. 11, 39. r) c. 18, 15. ℣. 38. s) alius ℣. 26. & c. 20, 26. t) vid. 1 Par. 2, 53. ℣. 39. u) c. 11, 3. x) np. tres illi primæ classis *Ioscheb-basch-schebeth* ℣. 8. *Eleazar* ℣. 9. *Schamma* ℣. 11. duo secundæ *Abisaius* ℣. 18. *Benaiah* ℣. 20. & triginta duo in tertio ordine ℣. 24. seqq. sic numerat etiam S. alii aliter. Vid. *Abarb.* ceteri

CAP. XXIV, ℣. 1. y) præter iram, qua DEus efferbuerat in caussa Gibeonitarum c. 21, 1. 7. vnde fames existebat per aliquot annos. *Ralbag.* z) ob propria eius & varia peccata cf. ℣. 15. 17. a) Schm. *ideo incitauit*, & *Satana* accusatori Israelis incitare *permisit*, coll. 1 Par. 21, 1 & 1 Sam. 26, 19. b) *in Israelitas.* Interpretatione intelligendum, cum Dauid nihil minus cogitaret, quam Israeli damnum creare. S. c) vid not. c. 16, 10. d) *abi*, *numera* in nominis sui gloriam. Hæc autem historia, sine dubio facta ante ciuiles seditiones Absalomi & Sebæ, hic demum recensetur propterea, quod in ea habetur designatio loci, in quo Templum erat ædificandum. *Schmid.*

℣. 2. e) Satana instigante, & DEo permittente, ex superbia *dixit.* f) *discurre* ℣. 8. Iob. 1, 7. g) Iud. 20, 1. h) cf. Gen. 15, 5. c. 32, 13. &c. sc. vt illo se oblectaret ac superbiret, si annalibus insereretur, quantum auctus sit populus sub regno Dauidis. q. d. Hæc ingens est illa multitudo, quæ per regnum meum in tantum excreuit numerum, in gloriam nominis & felicitatis meæ. *Sch.* coll. Dan. 4, 27.

℣. 3. i) cui summopere displicebat hæc arrogantia Regis 1 Par. 21, 7.

℣. 4. k) *Præualuit tamen* Regis *mandatum* 1 Par. 27, 5. qui *durioribus etiam verbis* auctoritatem suam Ioabo opposuit. cf Mal. 3, 13. l) *a conspectu Regis*; nam etiam sine מן constr. verborum. vt Gen. 44, 4. 2 Reg 20, 4. al. *iussu Re-*

Regis, coll. 2 Sam. 16, 19. ℣. 5. m) donec ad se

CAP. XXIV.

conuocaretur populus terræ circumiacentis, vt numeraretur. *Schm.* n) Deut. 2, 36. Iud. 13, 15. o) *fluuii, qui Gad* dictus est. cf. Deut. 2, 36. Ios. 13, 9. 16. p) Num. 21, 32. c. 32, 1. 3. ℣. 6. q) c. 17, 24. r) in terram *inferiorum Chodschi* s. nouorum incolarum dictam. s) *Danem*, quæ Hillero iam olim Gen 14, 14. sic dicta, & postea *Iaan* cognominata, a *Iamai* 1 Par. 5, 12. ad discrimen illius, quæ olim *Leschem* adpellata fuit. Ios 19, 47. t) cf. Iud. 18, 7.

℣. 7. u) in tribu Aser Ios. 19, 29. x) Deut. 7, 1. quos sc. Dauid imperio suo ibi subiecerat. *Schm.* y) Num. 13, 17. Deut. 34, 3. z) ℣. 2. Ios. 15, 28. ℣. 8. a) *ita peragrarunt.* ℣. 2 b) excepta tribu Beniamin. 1 Par. 21, 6.

℣. 9. c) *recensionis* 1 Par. 21, 5. d) at 1100000 in Paralipomenis, sc. *cum peregrinis*, sec. obseruationem *Schmidii*; vel cf. 1 Par. 27, 24. e) Iud. 8, 10. f) np. connumeratis seruis Dauidis s. stipendiario milite: nam sine his 470000. fuere 1 Par 21, 5. Alii aliter; & Abarb. tribum Leui ac Beniamin hic omissam, ibi connumeratam putat. ℣. 10. g) 1 Sam. 24, 6. i. e. conscientia eum redarguit peccati. Ar. *tum adfectus est Dauid ingenti moerore.* h) *postquam ita.* vid. not. Leu. 25, 48. i) c. 12, 13. k) cf. c. 15, 31. 1 Sam. 13, 13. ℣. 11. l) 1 Sam. 22, 5. m) 1 Sam. 9, 9. 1 Par. 21, 9. ℣. 12. n) cf. Ez. 14, 21. o) *tollo* & *impono tibi* Thren. 3, 28. in tuam aliorumque castigationem. Castigat DEus etiam eos, quibus peccata remittit. *Schm.* coll. c. 12, 13. 14. ℣. 13. p) additis sc. *tribus annis* aliis (1 Par. 21, 12.) ad superiores tres c. 21, 1. vt fames se in septimum vsque extendat. q) *an vero* sc. *eliges.*

℣. 37 צריה *Dag.* in *Iod* habent 3. 12. 17. 18. & *Ber.* ℣. 38. *Masora Erff.* hic inter גרב & היתרי, ac ℣. 39. inter כל & החתי requirit *Piska* s. *Spatium.* CAP. XXIV, ℣. 3. כהם וכהם per *Segol* 1. 2. 5. 6 9. 20. ℣. 5. בערער *defect* requirit *Mas. impr.* ad 2 Reg. 10, 33. sed sine suffragio codicum. הגד *Gimel* per *Patach* postular *M. I.* ita tamen, vt obseruet, *Kamets* in aliquibus libris reperiri. ℣. 9. שלף per *Manach milra* solus *Ber.* ℣. 10. העם sine *Piska* 1. 2 7. 8. 11. 13. 14. 15. 16. 23. יהוה per *Rbhia* 1. 2. 5. ℣. 11. בבקר sine *Piska* 1. 2. 5. 13. 14. 15. 16. 22. 23. ℣. 13. שנים *Psk* abest in 1. 2. 13. contra *Mas. Erff.*

שְׁלֹשֶׁת יָמִים דֶּבֶר בְּאַרְצֶךָ עַתָּה דַּע וּרְאֵה מָה־אָשִׁיב
14 שֹׁלְחִי דָּבָר׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־גָּד צַר־לִי
מְאֹד נִפְּלָה־נָּא בְיַד־יְהוָה כִּי־רַבִּים רַחֲמָו וּבְיַד־אָדָם
אַל־אֶפֹּלָה׃ וַיִּתֵּן יְהוָה דֶּבֶר בְּיִשְׂרָאֵל מֵהַבֹּקֶר וְעַד־עֵת טו
מוֹעֵד וַיָּמָת מִן־הָעָם מִדָּן וְעַד־בְּאֵר שֶׁבַע שִׁבְעִים אֶלֶף
16 אִישׁ׃ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ הַמַּלְאָךְ ׀ יְרוּשָׁלַם לְשַׁחֲתָהּ וַיִּנָּחֶם
יְהוָה אֶל־הָרָעָה וַיֹּאמֶר לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית בָּעָם רַב
עַתָּה הֶרֶף יָדֶךָ וּמַלְאַךְ יְהוָה הָיָה עִם־גֹּרֶן הָאוֹרְנָה
17 הַיְבֻסִי׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־יְהוָה בִּרְאֹתוֹ ׀ אֶת־
הַמַּלְאָךְ ׀ הַמַּכֶּה בָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי חָטָאתִי וְאָנֹכִי
הֶעֱוֵיתִי וְאֵלֶּה הַצֹּאן מֶה עָשׂוּ תְּהִי נָא יָדְךָ בִּי וּבְבֵית
18 אָבִי׃ וַיָּבֹא־גָד אֶל־דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר
19 לוֹ עֲלֵה הָקֵם לַיהוָה מִזְבֵּחַ בְּגֹרֶן אֲרַנְיָה הַיְבֻסִי׃ וַיַּעַל
דָּוִד כִּדְבַר־גָּד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ וַיַּשְׁקֵף אֲרַוְנָה וַיַּרְא כ
אֶת־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־עֲבָדָיו עֹבְרִים עָלָיו וַיֵּצֵא אֲרַוְנָה
21 וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ אַפָּיו אָרְצָה׃ וַיֹּאמֶר אֲרַוְנָה
מַדּוּעַ בָּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אֶל־עַבְדּוֹ וַיֹּאמֶר דָּוִד לִקְנוֹת
מֵעִמְּךָ אֶת־הַגֹּרֶן לִבְנוֹת מִזְבֵּחַ לַיהוָה וְתֵעָצַר הַמַּגֵּפָה
22 מֵעַל הָעָם׃ וַיֹּאמֶר אֲרַוְנָה אֶל־דָּוִד יִקַּח וְיַעַל אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
הַטּוֹב בְּעֵינָו רְאֵה הַבָּקָר לָעֹלָה וְהַמֹּרִגִּים וּכְלֵי הַבָּקָר
23 לָעֵצִים׃ הַכֹּל נָתַן אֲרַוְנָה הַמֶּלֶךְ לַמֶּלֶךְ
וַיֹּאמֶר אֲרַוְנָה אֶל־הַמֶּלֶךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ יִרְצֶךָ׃
24 וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־אֲרַוְנָה לֹא כִּי־קָנוֹ אֶקְנֶה מֵאוֹתְךָ
בִּמְחִיר וְלֹא אַעֲלֶה לַיהוָה אֱלֹהַי עֹלוֹת חִנָּם וַיִּקֶן דָּוִד
אֶת־הַגֹּרֶן וְאֶת־הַבָּקָר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים׃ וַיִּבֶן שָׁם כה
דָּוִד מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיַּעַל עֹלוֹת וּשְׁלָמִים וַיֵּעָתֵר יְהוָה
לָאָרֶץ וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה מֵעַל יִשְׂרָאֵל׃

סכום הפסוקים של זה הספר אלף וחמש מאות וששה וסימנו אשר״ו
חזו״ן וסדריו ל״ד וסימנו פותח את ידך וחציו ולאשה עגל מרבק׃

r) 1 Sam. 25, 16. s) vid. Num. 13, 26.

℣. 14. t) c. 1, 26. 1 Sam. 28, 15. u) paterne sc. castigantis Hebr. 12, 9. non autem irati, in cuius manus incidere horrendum est Hebr. 10, 31. Ar. optimum tu. erit, vt DEus Dominus noster suscipiat nos castigare. Ion. in manum Verbi Domini. cf. Ex. 34, 6. 7. x) Ps. 103, 8. 13. Sir. 2, 18. hostes a. crudeles sunt. y) Es. 47, 6.

℣. 15. z) vsque ad tempus conuentus, quo ad sacra conueniebant homines, Act. 3, 1. Ion. vsque ad tempus, quo iuge sacrificium adolebatur. Syr. & Ar. vsque ad horam diei sextam. Tempus ig. vespertinum primi plaga diei ℣. 18. intelligit Bochartus Hieroz. P. I. lib. 2. c. 34. Alii pestem vsque ad triduum illud ℣. 13. elapsum, grassatam esse existimant. Sed rectius putatur abbreviatum esse malum Matth. 24, 22. quia statim hic ℣. 16. additur, DEum pœnituisse mali. DEum a. non pœnitet mali, i. e. pœnæ iam inflictæ, sed infligendæ Ier. 26, 3. 13. 19. non quod DEus sit mutabilis, sed quia quæ decreverat sub certa conditione (np. si Dauid & populus non resipiscerent) reuocat. Neque DEus diceretur Angelum repressisse, si hic iam impleuisset quidquid erat sui muneris. a) Quia Dauid multitudine populi superbire voluit, ideo DEus eum diminutione populi puniuit. Schm. Nec tamen plane innocens erat populus. vid. ℣. 1. & 17.

℣. 16. b) ad supplices preces Dauidis & populi. cf. Ion. 3, 10. 1 Par. 21, 16. c) Iud. 21, 5. d) Ex. 12, 23. e) Deut. 1, 6. f) 1 Par. 21, 15. Neh. 6, 9. g) visibili specie cf. ℣. 17. 1 Par. 21, 15. seqq. h) ℣. 18. c. 5, 6.

℣. 17. i) c. 19, 20. Iob. 33, 17. k) 1 Sam 20, 32 Quanquam Dauid ipse populum innocentem pronunciavit, np. quantum ad peccatum numerationis, revera tamen aliis & pro-

רחמיו קרי

priis peccaris suis pestem a DEo immissam populus meruerat. Schmid. ad c. 21, 1. 2. l) cf. Christum Es. 53, 12. Ioh. 18, 8 it. Ex. 32, 32. Rom. 9, 3.

הארונה קרי

℣. 18. m) iussu Angeli Domini 1 Par. 21, 18. n) vid. ℣. 15. o) ℣. 16. quæ postea Templo locum præbuit

ארונה קרי

in monte Moriah 2 Par. 3, 1. p) id signo fuit veri Templi DEi, h. e. Christi Ioh. 2, 19. non Iudæos tantum, sed & gentes futuras esse participes.

℣. 20. q) Gen. 19, 28. c. 26, 2. r) Iud. 9,

בעיניו קרי

פסקא באמצע פסוק

25. s) ad se c. 15, 4. c. 17, 11. t) c. 1, 2.

℣. 21. u) ℣. 25. Num. 17, 13.

℣. 22. x) tribulas (3) Es. 41, 15. 1 Par. 21, 23. Eas ita describit Raschi: Instrumentum est ligneum acuminatum s. vndique præfectum & grave, quod trahunt super stramen continuo, vt concidat illud, quo fiat palea in cibum iumentorum. ℣. 23. y) Rex quondam Iebusæorum, vel e regio sanguine descendens, sed proselytus factus & amicus Dauidis, vt inter Israelitas habitauerit. Schm. z) Mal. 1, 8. Leu. 1, 4. ℣. 24. a) Leu. 5, 15. b) sc. pro area & bobus ad aram exstruendam; at pro toto monte ad Templum exstruendum dedit 600. siclos. 1 Par. 21, 25. ℣. 25. c) cf. 2 Par. 3, 1. Gen. 22, 7. d) c. 6, 17. e) c. 21, 14. f) ℣. 21. g) Es. 1, 17. h) Ps. 145, 16. i) 1 Sam. 28, 24.

℣. 14. נא Nun cum Dag. 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 21. ℣. 16. המלאך sine Psik 3. 6. 9. 14. 20. contra Mas. Erff. per Munach 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. & Ber. contra Mas. Erff. ℣. 17. נא per Merca 1. 2. 6. 9. 14. 20. sic se. 5. contra regulam. ℣. 18. עלה per Paschta 3. 5. at per Craschaim 2. ℣. 21. sine præmisso spatio 1. 2. 3. 5. 7. 8. 12. 14. 21. 22. ℣. 22. והמרגים Gimel sine Dag. 1. Ber. ℣. 23. למלך Piska (quod tamen etiam Erff. Mas. requirit) non habent 3. 6–16. 19. 20. 21. 22. 23.

LIBER I.
REGUM,
Hebr.
מלכים א

Continuatur hoc libro historia ecclesiæ & reip. Israeliticæ sub Regibus per 118. annos: de quibus 40. ad Salomonem c. 1—11. reliqui ad quatuor eius in Iuda successores, Rehabeam c. 12—14. Abiam, Assam & Iehoschaphatum c. 15—22. & octo Reges Israelis pertinent.

a) A Ieremia hos libros conscriptos esse, censet Abarbanel præfat. Comment. in 1 Sam. f. 74. 2.
CAP. I, ♈. 1. b) i.e. prouectæ ætatis Gen. 18, 11. Iam septuagenariū, aut prope. coll. 2 Sam. 5, 4. & Ps. 90, 10. c) & contexerunt quidem eum vestibus. cf. Ex. 22, 26. Deut. 24, 13. d) sed non calefiebat illi. fut. Niph. Coh. 4, 11. imperson. vel subintell. caro s. corpus.
♈. 2. e) vid. Num. 35, 2. f) quæ stet, i. e. ministret. ♈. 4. 15. c. 10, 8. Deut. 1, 38. g) adiutrix, proma conda, & vsibus necessariis ac secretioribus inseruiens (2) ♈. 4. cf. Es. 22, 15. ὁ θάλπων. 1 Thess. 2, 7. sic
♈. 4. h) instar vxoris Mich. 7, 5. Ideo Adonia reus mortis erat, quod eam sibi peteret, secut Salomo respondit matri: immo pete pro ipso regnum. c. 2, 22. Abarb.
♈. 3. i) ♈. 15. c. 2, 17. k) 2 Reg. 4, 8. 12. e Sunem 1 Sam 28, 4. in tribu Isaschar Ios. 19, 18.
♈. 4. l) Gen. 4, 1. ob senium. Hinc autem procul dubio prætextum fraudi suæ quæsiuit Adonia, eoque Bathschebam decepit c. 2, 17.
♈. 5. m) 2 Sam. 3, 4. 1 Par. 3, 2. n) Num. 16, 3. Ez. 17, 14. o) cf. ♈. 11. 25. c. 2, 15. & not. 2 Sam. 14, 33. p) ad exemplum Abschalomi 2 Sam. 15, 1.
♈. 6. q) nec tamen castigauit aut contristauit eum Pater 1 Par. 4, 10 r) a diebus ipsius, quibus sc. ita fecit. s) vt diceret: cur tu ita facis? Nimia Dauidis indulgentia reprehenditur. cf. 2 Sam. 15, 1. 2. t) erat autem etiam ipse æque vt Abschalom 2 Sam. 14, 25. u) Gen. 39, 6. x) sc. Chaggith mater ♈ 5. conf. Num. 26, 59. y) post natum ex Maacha Abschalomum 1 Par. 3, 2. diu ante Salomonem; vnde ad se, non ad illum regnum pertinere putauit c. 2, 15. forte ex Deut. 21, 17. sed per reue-

Cap. I.

הפטרת
חיי שרה

א והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא
2 יחם לו׃ ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני
המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי־לו סכנת
3 ושכבה בחיקך וחם לאדני המלך׃ ויבקשו נערה יפה
בכל גבול ישראל וימצאו את־אבישג השונמית ויבאו
4 אתה למלך׃ והנערה יפה עד־מאד ותהי למלך סכנת
ה ותשרתהו והמלך לא ידעה׃ ואדניה בן־חגית מתנשא
לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש
6 רצים לפניו׃ ולא־עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה
עשית וגם־הוא טוב־תאר מאד ואתו ילדה אחרי
7 אבשלום׃ ויהיו דבריו עם יואב בן־צרויה ועם אביתר
8 הכהן ויעזרו אחרי אדניה׃ וצדוק הכהן ובניהו בן־
יהוידע ונתן הנביא ושמעי ורעי והגבורים אשר לדוד
9 לא היו עם־אדניהו׃ ויזבח אדניהו צאן ובקר ומריא עם
אבן הזחלת אשר־אצל עין רגל ויקרא את־כל־אחיו
י בני המלך ולכל־אנשי יהודה עבדי המלך׃ ואת־נתן
הנביא ובניהו ואת־הגבורים ואת־שלמה אחיו לא
11 קרא׃ ויאמר נתן אל־בת־שבע אם־שלמה לאמר
הלוא שמעת כי מלך אדניהו בן־חגית ואדנינו
12 דוד לא ידע׃ ועתה לכי איעצך נא עצה ומלטי את־
13 נפשך ואת־נפש בנך שלמה׃ לכי ובאי אל־
המלך דוד ואמרת אליו הלא־אתה אדני המלך
נשבעת לאמתך לאמר כי־שלמה בנך ימלך אחרי
והוא

reuelationem de DEI voluntate iam satis constabat. vid. 1 Par. 22, 9 c. 28, 5.
♈. 7. z) vid. c. 2, 22. 28. a) c. 2, 22. 26. cf. 2 Sam. 8, 17. c. 15, 24. 1 Sam. 22, 20. b) qui adiuuerunt impios eius conatus. cf. Zach 1, 15. c) Adoniam sectantes c. 2, 28. 2 Sam. 15, 13.
♈. 8. d) ♈. 26. 32. 2 Sam. 8, 17. e) 2 Sam. 20, 23. f) ♈. 10. 2 Sam. 7, 2. c. 12, 1. 25. g) forte idem, qui c. 4, 18. filius Ela dicitur. cf. 1 Par. 27, 27. Schmidius aliique h. l. filium Geræ intelligunt, de quo c. 2, 8. 36. h) nomen Ministri regii tunc notissimi. i) ♈. 10. 2 Sam. 23, 8.
♈. 9. k) mactauit a. ♈. 19. 25. 1 Sam. 28, 24. al. sacrificauit, vt 2 Sam. 15, 12. l) vid. 2 Sam. 6, 13. m) Zocheleth, q. d. repentis sc. roleah, vermis. cf. Deut. 32, 24. Forte, quod serpens raræ magnitudinis ibi quondam inuentus, & in eius rei memoriam lapis erectus fit. Schm. coll. 1 Sam. 7, 12. n) 2 Sam. 17, 17. Ios. 15, 7. o) & inuitauit ad conuiuium

♈. 10. p) ministros Regis 1 Sam. 22, 7. ♈. 10. q) vid. ♈. 8. ♈. 11. r) 2 Sam. 12, 24. s) regnum sibi arrogauerit ♈. 5. 13. & a factione sua Rex salutatus fit ♈. 25. t) 1 Sam. 25, 16. ♈. 12. u) vid. ♈. 21. ♈. 13. x) ♈. 17 30. forte rogatus a Bathscheba, cum Abschalom regnum adfectasset. y) sc. iurato tibi confirmo, quod &c. ♈. 17. 30.

♈. 3. אבישג per Kamets 1. 3. השנמית defect. sine Vau poscit Mas. impr. ad c. 2, 21. sed citra auctoritatem librorum. ♈. 5. אמלך plene requirit Mas. impr. ad 1 Sam. 14, 21 sed neque hic assentiuntur codices. ♈. 7. דבריו per Sakeph. 1. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. , ויעזרו אחרי ita pleraque libri, sed nostra lectio, quam habent 2. 3. 5. sequitur regulam, ♈. 13. הלא אתה ita 1. 2.

והוא ישב על־כסאי ומדוע מלך אדניהו :
הנה עודך מדברת שם עם־המלך ואני אבוא 14
אחריך ומלאתי את־דבריך : ותבא בת־שבע טו
אל־המלך החדרה והמלך זקן מאד ואבישג השונמית
משרת את־המלך : ותקד בת־שבע ותשתחו למלך 16
ויאמר המלך מה־לך : ותאמר לו אדני אתה נשבעת 17
ביהוה אלהיך לאמתך כי־שלמה בנך ימלך אחרי
והוא ישב על־כסאי : ועתה הנה אדניה מלך ועתה 18
אדני המלך לא ידעת : ויזבח שור ומריא־וצאן לרב 19
ויקרא לכל־בני המלך ולאביתר הכהן וליאב שר
הצבא ולשלמה עבדך לא קרא : ואתה אדני המלך כ
עיני כל־ישראל עליך להגיד להם מי ישב על־כסא
אדני־המלך אחריו : והיה כשכב אדני־המלך עם־ 21
אבתיו והייתי אני ובני שלמה חטאים : והנה עודנה 22
מדברת עם־המלך ונתן הנביא בא : ויגידו למלך 23
לאמר הנה נתן הנביא ויבא לפני המלך וישתחו
למלך על־אפיו ארצה : ויאמר נתן אדני המלך אתה 24
אמרת אדניהו ימלך אחרי והוא ישב על־כסאי :
כי ׀ ירד היום ויזבח שור ומריא־וצאן לרב ויקרא כה
לכל־בני המלך ולשרי הצבא ולאביתר הכהן והנם
אכלים ושתים לפניו ויאמרו יחי המלך אדניהו :
ולי אני־עבדך ולצדק הכהן ולבניהו בן־יהוידע 26
ולשלמה עבדך לא קרא : אם מאת אדני המלך נהיה 27
הדבר הזה ולא הודעת את־עבדיך מי ישב על־
כסא אדני־המלך אחריו : ויען המלך דוד ויאמר 28
קראו־לי לבת־שבע ותבא לפני המלך ותעמד
לפני המלך : וישבע המלך ויאמר חי־יהוה 29
אשר־פדה את־נפשי מכל־צרה : כי כאשר נשבעתי ל
לך

v. 24. c) *tune dixisti?* cf. 1 Sam. 21, 26.
v. 25. d) vid. v. 9. 19. e) *ad multitudinem*, i. e. *plurima*. v. 19. c. 4, 20. f) *& inuitauit* v. 9. g) solenni formula v. 34. 39. 2 Sam. 16, 16. 1 Sam. 10, 24. 2 Par. 23, 11.
v. 26. h) Schm *me vero, qui sum seruus tuus*. Trem. *me vero*, me seruum tuum. Pleonasmus emphaticus. conf. 1 Sam. 25, 24. 2 Sam. 19, 1 i) v. 8. 32. k) vid. v. 19.
v. 27. l) *Num?* 2 Sam. 19, 36. 43. m) *ita, vt non notum fecerit* seruo l. seruis tuis. Ios. 4, 22. n) vid. v. 13.
v. 28. o) vid. v. 22. p) egresso scil. Nathane v. 32

עבדך קרי

v. 29. q) *Tunc iterum iurauit* v. 13. 17. r) 1 Sam. 20, 3. s) 2 Sam. 4, 9. Gen. 48, 16.
v. 30. t) *quod inquam, sicut iuraui* v. 13. 17.

v. 13. z) v. 17. Ex. 21, 5. a) *regnum sibi rapuit* v. 11. 18. quod vti inscio te factum esse puto, ita tamen concedendum a te minime est, cum nihilominus illud sit contra datam mihi fidem.
v. 14. b) Ion. *& confirmabo verba tua*, sc. si forte Rex non plene a te persuasus fuerit.
v. 15. c) 2 Sam. 13, 10. d) v. 1. ideoque in interiori conclaui erat a rebus gerendis abstractus. e) vid. v. 3. f) *ministrabat* v. 4. contracte pro *meschartet*; vt *lalat* pro *laladet* 1 Sam. 4, 19.
v. 16. g) *& inclinauit se* honoris caussa v. 16. 1 Sam. 24, 9. h) 2 Sam. 14, 5.
v. 17. i) v. 13, 30. k) v. 13. 35. 1 Par. 29, 23.
v. 18. l) pro Rege se gerit v. 13. 25.
v. 19. m) vid. v. 9. 25. n) v. 7. o) 2 Sam. 20, 23. p) v. 10. Non solicita de eo est, quod filius suus non particeps sit conuiuii – sed eo ipso suæ vitæ ac Salomonis periculum vult indicare, quod ipsos, quos odio prosequebatur, occidere intenderet. *Abarb.* q) vid. 2 Sam. 13, 24.
v. 20. r) *Iam ad te quod attinet*. cf. Gen. 24, 37. 2 Sam. 4, 10. s) cf. Ps. 123, 2. 2 Par. 20, 12. t) *vt tu indices ipsis*, q. d. decisio huius rei penes te adhuc est: populus enim nondum adhæret Adoniæ, vt quondam Absalomo, sed tuam sententiam expectat. u) cf. 1 Par. 28, 5.
v. 21. x) c. 2, 10. y) Gen. 15, 15. c. 47, 30. Deut. 31, 16. z) Gen. 43, 9. Ex. 5, 16. q. rei mortis non tam adulterio Bathschebæ 2 Sam. 11, 4. vt putant Abarb aliique, quam crimine regni adfectati.
v. 23. a) egressa Bathscheba, vt patet ex v. 28. b) vt v. 16.

v. 24.

---

v. 16. ויאמר addidit 1. Pronomen לה, præced. *Makkeph*; additamentum quoque (sed sine punctis) habet 3. v. 18. Pro ועתה habent ואתה per *Aleph* 2. 3. & sic fu. 5. contra *M. I.* & *Mas. fin.* f. 13. col. 6. v. 19. שור per *Munach* 6. 12. 14. 17. 18. 20. 21. 22. 23. contra *Masor impress.* ad Exod. 6, 6. v. 25. שור itidem per *Munach* 3. 6. 9. 12. 14. 17. 18. 20. 21. 22. & sic fu. 5. contra *Masor.* 2. & *Erff.* h. l. ac *impressam* Ex. 6, 6. v. 26. אני per *Munach* 1. 2. 5.

לְךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ
אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַּחְתָּי כִּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם
31 הַזֶּה׃ וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע אַפַּיִם אֶרֶץ וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ
וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם׃ עד כאן
32 וַיֹּאמֶר ׀ הַמֶּלֶךְ דָּוִד קִרְאוּ־לִי לְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּלְנָתָן
33 הַנָּבִיא וְלִבְנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע וַיָּבֹאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לָהֶם קְחוּ עִמָּכֶם אֶת־עַבְדֵי אֲדֹנֵיכֶם וְהִרְכַּבְתֶּם
אֶת־שְׁלֹמֹה בְנִי עַל־הַפִּרְדָּה אֲשֶׁר־לִי וְהוֹרַדְתֶּם אֹתוֹ
34 אֶל־גִּחוֹן׃ וּמָשַׁח אֹתוֹ שָׁם צָדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתָן הַנָּבִיא
לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וּתְקַעְתֶּם בַּשּׁוֹפָר וַאֲמַרְתֶּם יְחִי
לה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה׃ וַעֲלִיתֶם אַחֲרָיו וּבָא וְיָשַׁב עַל־כִּסְאִי
וְהוּא יִמְלֹךְ תַּחְתָּי וְאֹתוֹ צִוִּיתִי לִהְיוֹת נָגִיד עַל־יִשְׂרָאֵל
36 וְעַל־יְהוּדָה׃ וַיַּעַן בְּנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר ׀
37 אָמֵן כֵּן יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ׃ כַּאֲשֶׁר הָיָה
יְהוָה עִם־אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כֵּן יְהִי עִם־שְׁלֹמֹה וִיגַדֵּל אֶת־ יהיה קרי
38 כִּסְאוֹ מִכִּסֵּא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד׃ וַיֵּרֶד צָדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתָן
הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע וְהַכְּרֵתִי וְהַפְּלֵתִי וַיַּרְכִּבוּ אֶת־
שְׁלֹמֹה עַל־פִּרְדַּת הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּלִכוּ אֹתוֹ עַל־גִּחוֹן׃
39 וַיִּקַּח צָדוֹק הַכֹּהֵן אֶת־קֶרֶן הַשֶּׁמֶן מִן־הָאֹהֶל וַיִּמְשַׁח
אֶת־שְׁלֹמֹה וַיִּתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָר וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם יְחִי הַמֶּלֶךְ
מ שְׁלֹמֹה׃ וַיַּעֲלוּ כָל־הָעָם אַחֲרָיו וְהָעָם מְחַלְּלִים בַּחֲלִלִים
41 וּשְׂמֵחִים שִׂמְחָה גְדוֹלָה וַתִּבָּקַע הָאָרֶץ בְּקוֹלָם׃ וַיִּשְׁמַע
אֲדֹנִיָּהוּ וְכָל־הַקְּרֻאִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וְהֵם כִּלּוּ לֶאֱכֹל וַיִּשְׁמַע
יוֹאָב אֶת־קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ קוֹל־הַקִּרְיָה
42 הוֹמָה׃ עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר וְהִנֵּה יוֹנָתָן בֶּן־אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן בָּא
וַיֹּאמֶר אֲדֹנִיָּהוּ בֹּא כִּי אִישׁ חַיִל אַתָּה וְטוֹב תְּבַשֵּׂר׃
43 וַיַּעַן יוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לַאֲדֹנִיָּהוּ אֲבָל אֲדֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ־דָּוִד
44 הִמְלִיךְ אֶת־שְׁלֹמֹה׃ וַיִּשְׁלַח אִתּוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת־צָדוֹק
הַכֹּהֵן

w) vid. ℣. 13. x) loco mei s. post me. ℣. 35 coll. ℣. 20. 27. c. 3, 7. c. 5, 15. y) hoc ipso die, sine mora. cf. 1 Par 23, 1.
℣. 31. z vid ℣. 16. a) i.e. quam diutissime in hoc seculo, & aeternum in futuro. cf. Dan. 2, 4. c. 5, 10. c. 6, 22. Neh 2, 3.
℣. 32. b) ℣. 8. 39. c. 8, 35. 1 Par. 5, 34. c. 19, 21. c) cf. ℣. 28. d) vid. ℣. 8. 2 Sam. 8, 18.
℣. 33. e) Crethaeos & Plethaeos ℣. 38 vid. 2 Sam. 20, 6. f) 2 Sam. 2, 5. 2 Reg. 10, 1 g) tanquam socium meum in regno & successorem. Privatus enim non vehebatur equo Regu. Raschi. h) ℣. 38. 44. 2 Sam. 18, 9. i) cf. Esth. 6, 8. k) ad Gihonem 2 Par. 32, 30. c. 33, 14. rivum s. fluvium ex fonte s. piscina Siloa Es. 8, 6. vid. Abarb. h. l. Ar. ad fontem Siloa. sic ℣. 38 45. Unctio a. ad fontem s. fluvium peracta, Rabbinis diutinum regnum eiusq; perennitatem significat. Vid. Abarb. Raschi, &c. Sed Schmidio videtur ibi fuisse planities ampla & multitudinis capax, quae eo confluxit ℣. 39. seqq. Inde etiam solemnis in urbem ingressus institui potuit.
℣. 34. l) vid ℣. 39. & 25.
℣. 35. m) vid. ℣. 13. 47. n) vid. ℣. 30. o) 2 Sam. 6, 21. c. 7, 8. p) c. 14, 7.
℣. 36. q) cf. c. 8, 26. & vid. Num. 5, 22. Deut. 27, 15.
℣. 37. r) 2 Sam. 7, 9. s) immo maiorem & augustiorem reddet thronum eius. ℣. 47. cf. 1 Par 29, 25. 2 Par. 1, 1. Ios. 4, 14.
℣. 38. t) ℣. 44. 1 Sam 30, 14. u) ut Rex mandaverat ℣. 33. x) & deduxerunt eum. 2 Reg. 6, 19. y) vid. ℣. 33.
℣. 39. z) ℣. 32. a) 1 Sam. 10, 1 b) e tabernaculo Mosis in Gibeon. cf 1 Par. 16, 39. al. e tabernaculo Arcae in monte Sion. 2 Sam. 6, 17. c) ℣. 34. 1 Sam. 10, 24. 2 Sam. 16, 16.
℣. 40. d) canentes (1) al.

(1) al. tripudiabant ad tibias, sed tunc alia est forma verbi, ut Iud. 21, 23. e) fistulis (5) 1 Sam. 10, 5. f) ita ut rumpi s. findi videretur terra per vocem eorum. cf. Num. 16, 31. hyperbole a fragoris similitudine. Ion. & Ar. ita ut commoveretur s. concuteretur terra.
℣. 41. g) invitati convivae ℣. 9. 49. 2 Sam. 15, 11. h) ℣. 25. i) Vulg. quid sibi vult clamor civitatis tumultuantis? k) Deut. 2, 36. Prov. 11, 10. l) ℣. 45. Es. 17. 22. c. 22, 2.
℣. 42. m) 2 Sam. 15, 27. 36 n) cf. 2 Sam. 18, 27.
℣. 43. o) immo vero 2 Sam. 14, 5. Gen. 17, 19. p) vid. ℣. 33. & 1 Sam. 25, 15.

℣. 33. אֶל־גִּחוֹן ita 1. 2 3. 6. 9. 20. 21. fe. 5. & sic omnes MSti, quos contulit Celeberr. Iablonskii (vid. Praef. Bibl Ber. §. 12.) prout requirit Mas. 1. & Erff at ceteri in textu scribunt עַל cum Kri אֶל, & hoc ipsum notat 22. in marg. ex aliis libris. ℣. 37. מִכִּסֵּא per Sakephgad. 1 2. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 43. יוֹנָתָן Munach pro Meth 1. 5. 6. 9. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. אֲדֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ ita 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 21. 22. ℣. 44. אִתּוֹ per Makk. 3. 7. 8. 10, 13. 17. 23. & Ber.

הכהן ואת־נתן הנביא ובניהו בן־יהוידע והכרתי
מה והפלתי וירכבו אתו על פרדת המלך : וימשחו אתו
צדוק הכהן ונתן הנביא למלך בגחון ויעלו משם
46 שמחים ותהם הקריה הוא הקול אשר שמעתם : וגם
47 ישב שלמה על כסא המלוכה : וגם־באו עבדי המלך
לברך את־אדנינו המלך דוד לאמר ייטב אלהיך את־
שם שלמה משמך ויגדל את־כסאו מכסאך וישתחו
48 המלך על־המשכב : וגם־ככה אמר המלך ברוך יהוה
אלהי ישראל אשר נתן היום ישב על־כסאי ועיני
49 ראות : ויחרדו ויקמו כל־הקראים אשר לאדניהו
נ וילכו איש לדרכו : ואדניהו ירא מפני שלמה ויקם
51 וילך ויחזק בקרנות המזבח : ויגד לשלמה לאמר
הנה אדניהו ירא את־המלך שלמה והנה אחז
בקרנות המזבח לאמר ישבע־לי כיום המלך שלמה
52 אם־ימית את־עבדו בחרב : ויאמר שלמה אם יהיה
לבן־חיל לא־יפל משערתו ארצה ואם־רעה תמצא־
53 בו ומת : וישלח המלך שלמה וירדהו מעל המזבח
ויבא וישתחו למלך שלמה ויאמר־לו שלמה לך
לביתך :

Cap. II. ב

הפטרת ויחי יעקב

ויקרבו ימי־דוד למות ויצו את־שלמה בנו לאמר :
2 אנכי הלך בדרך כל־הארץ וחזקת והיית לאיש :
3 ושמרת את־משמרת ׀ יהוה אלהיך ללכת
בדרכיו לשמר חקתיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו
ככתוב בתורת משה למען תשכיל את כל־
אשר תעשה ואת כל־אשר תפנה שם :
4 למען יקים יהוה את־דברו אשר דבר עלי לאמר אם־
ישמרו בניך את־דרכם ללכת לפני באמת בכל־
לבבם ובכל־נפשם לאמר לא־יכרת לך איש מעל
כסא

peccata. sic ℣. 42. c. 2, 2. n) 1 Sam. 14, 45. 2 Sam. 14, 11. o) seuera fuit hæc comminatio, q. d. iam veniam huius delicti ei dabo, sed si iterum peccauerit, non

אלהים קרי item.

℣. 53. p) cf. 2 Sam. 14, 33.

CAP. II, ℣. 1. q) Gen. 47, 29. Deut. 31, 14. r) Plura tamen, quæ ante obitum dixit aut fecit Dauid, descripta vide 1 Par. XXII. seqq.

℣. 2. s) vid. not. Ios. 23, 14. *Abire* s. moriens dicitur, quia anima non perit, sed abit in locum suum. *Schm.* Conf. Coh. 12, 5. t) i. e. *hominum*. meton. 2 Sam. 15, 23. Gen. 21, 1. u) 1 Sam. 4, 9. Ion. *vir timens peccata*. cf. c. 1, 52.

℣. 3. x) Gen. 26, 5 Ios. 22, 3. y) *custodiam*, quam Iehouæ debes præstare. *s.* Conf. 2 Reg. 11, 5. z) Gen. 26, 5 Deut. 5, 28. c. 8, 11. a) 2 Reg 23, 5. Ier. 44, 15 b) Deut. 17, 18. Ios 23, 6. c) *vt recte ac prudenter agas*. Deut. 29, 18. Ios 1, 7. d) Ion. & *omni loco*, *quo*. cf. 1 Sam. 14, 47. Prou. 17, 8. ℣. 4. e) cf. 2 Sam. 7, 12. f) Ps. 132, 12. g) 2 Reg 20, 3. h) *dicendo* sc. *dico*. cf. Iud. 16, 2 Ier. 3, 1. i) i. e. nullus ex posteris tuis deiicietur de solio, aut ita exscindetur, vt successorem e familia sua non habeat. *Schm. id.* Conf. 2 Sam 3, 29. Ier. 33, 17.

℣. 44. q) ℣. 38. 2 Sam. 8, 18. r) vid. ℣. 33.

℣. 45. s) *& commota ac strepitu repleta est*. cf. ℣. 41 Ruth. 1, 19. 1 Sam. 4, 5.

℣. 46. t) vid. ℣. 13. 35.

℣. 47. u) vid. not. 1 Sam. 25, 14. x) ℣. 43. & not. 1 Sam. 25, 16. y) *S. bonum faciat nomen* i. e. clariorem & illustriorem etiam reddat famam. conf. Prou. 17, 22. z) vid. 2 Sam. 7, 9. c. 8, 13. a) *& augustius reddat solium eius*. ℣. 37. b) non ipse tantum hæc vota adprobauit, sed DEum etiam, vt cœpta bene Salomoni, bene populo verteret, *precatus est*. cf. Gen. 47, 31.

℣. 48. c) *Ita vt ipsi oculi mei videant* complementum istius vaticinii 2 Sam. 7, 12. seqq. quantum ad Salomonem. conf. phrasin 2 Sam. 24, 3. Gen. 45, 12. Deut. 11, 7. &c. Etiam Ps. 72. a Dauide sub finem vitæ in gratiam inaugurati Salomonis scriptum, eique traditum & testamenti loco relictum esse, vt inde futuram Messiæ maiestatem agnosceret, tantoque filio se dignum gereret parentem & typum &c. plures largiuntur Interpretes, vt obseruat *Maim* Oeron. p. 805.

℣. 49. d) Gen. 27, 33. c. 42, 28. e) vid. ℣. 9. 41. f) Num. 24, 25.

℣. 50. g) Nam Patrem indulgentem non ita meruebat. cf. ℣. 6. h) ℣. 51. c. 2, 28. quod sc. Dauid exstruxerat in area Araunæ 2 Sam. 24, 25. altare enim Mosis erat adhuc Gibeone 1 Par. 21, 29.

℣. 51. i) Syr. *cepitque asylum in cornibus altaris*. sic ℣. 50. k) 1 Sam. 2, 16. l) *quod non interfecturus sit*, subintell. *sc. & sic mihi faciat DEus* & c. cf. Gen. 26, 29. & vide not. 1 Sam. 24, 22.

℣. 52. m) Regi fideliter & fortiter seruiens. cf. 1 Sam. 18, 17. Ion. *Vir fugiens* pec-

---

℣. 47. לברך per *Tilschaktanna* 6. 9. 12. 14. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. & *Ber.* male, nisi sequatur *Kadma* quem loco *Gereschi* habet 23. ℣. 49. הקראים אשר ita 3. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 51. הנה per *Paschta* 1. 2. 3. 7. 8. 13. 19. 23. ישבע per *Kadma milel* 2. 8. 9. 11. 14. 16. 20. 21. 22. 23. CAP. II, ℣. 3. ומצותיו cum præfixo ו 3, 6, 9. 10. 14. 15. 16. 20. 21. 23. sic fe. 1 & fu. 5. ℣. 4. לאמר per *Rbhia* 1. 3. 5. 6. 9. 20.

ה כסא ישראל׃ וגם אתה ידעת את אשר־עשה לי יואב
בן־צרויה אשר עשה לשני־שרי צבאות ישראל
לאבנר בן־נר ולעמשא בן־יתר ויהרגם וישם דמי־
מלחמה בשלם ויתן דמי מלחמה בחגרתו אשר
6 במתניו ובנעלו אשר ברגליו׃ ועשית כחכמתך ולא־
7 תורד שיבתו בשלם שאל׃ ולבני ברזלי
הגלעדי תעשה־חסד והיו באכלי שלחנך כי־כן קרבו
8 אלי בברחי מפני אבשלום אחיך׃ והנה עמך שמעי בן־
גרא בן־הימיני מבחרים והוא קללני קללה נמרצת
ביום לכתי מחנים והוא־ירד לקראתי הירדן ואשבע
9 לו ביהוה לאמר אם־אמיתך בחרב׃ ועתה אל־
תנקהו כי איש חכם אתה וידעת את אשר תעשה־
י לו והורדת את־שיבתו בדם שאול׃ וישכב דוד עם־
11 אבתיו ויקבר בעיר דוד׃ והימים אשר מלך דוד על־
ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים
12 ובירושלם מלך שלשים ושלש שנים׃ ושלמה ישב
על־כסא דוד אביו ותכן מלכתו מאד׃
13 ויבא אדניהו בן־חגית אל־בת־שבע אם־שלמה
14 ותאמר השלום באך ויאמר שלום׃ ויאמר דבר לי אליך
טו ותאמר דבר׃ ויאמר את ידעת כי־לי היתה המלוכה
ועלי שמו כל־ישראל פניהם למלך ותסב המלוכה
16 ותהי לאחי כי מיהוה היתה לו׃ ועתה שאלה אחת
אנכי שאל מאתך אל־תשבי את־פני ותאמר אליו דבר׃
17 ויאמר אמרי־נא לשלמה המלך כי לא־ישיב את־פניך
18 ויתן־לי את־אבישג השונמית לאשה׃ ותאמר בת־שבע
19 טוב אנכי אדבר עליך אל־המלך׃ ותבא בת־שבע
אל־המלך שלמה לדבר־לו על־אדניהו ויקם המלך
לקראתה וישתחו לה וישב על־כסאו וישם כסא לאם

Nn לו א המלך

✠. 5. i) meo scil. cum summo periculo ac damno S. k) 2 Sam. 3, 13. l) v. 31. 2 Sam 3, 27. m) 1 Sam. 20, 10 n) sic v. 32. 1 Par. 2, 17. at *Iithra* 2 Sam. 17, 25. o) i. e. hostili manu & animo eos occidit *in pace*, cum nihil minus, quam cædem, suspicarentur; idque sibi æque licitum putavit, acsi *in prælio & bello* eos fudisset p) conf 1 Sam. 3, 30. q) Ar. *& sanguinem eorum gladio suo effudit, ocreisque suis calcauit*

✠. 6. r) cf. v. 9. non vt fingas caussas, sed iustam eius puniendi occasionem obserues. s) Gen. 42, 38. Neque n. remiserat illi crimen Dauid, nec per legem remittere poterat, sed distulerat pœnam hominis & potentis & in bello vtilis. *Grotius*.

✠. 7. t) 2 Sam. 17, 27. c. 19, 33. 38. u) c. 18, 19. 2 Sam. 9, 19. subintell. מן vt Gen. 3, 17. vel על 2 Sam. 9, 7. 10. 11. x) *sic n. ad me venerunt s., vt ipse de mensa eorum comederim. Abarb.* Vid 2 Sam. 17, 27. seqq. y) 2 Sam. 16, 14.

✠. 8. z) *apud te*, i. e. in regno & potestate tua, vt punire eum possis, si volueris, & iustitia permiserit S. a) v. 36 41. b) 2 Sam. 16, 5. c) Tiz. *acerbissima*; S. *crudeli*, quasi *ægerrima*; d) Iob 6, 25. c. 16, 3. Mich. 2. 10 rad. Ar *ægrotavit* in 2 coniug. *orbum intulit, ægrotum fecit.* d) 2 Sam. 17, 24. e) 2 Sam. 19, 17 24.

✠. 9. f) *non insontem habebis & impunem dimittes* Ex. 20, 7. Iob. 9, 28. Tu eum sontem ne absoluito, si contra te peccet. *Abarb.* g) & iustam pœnæ caussam obserues v. 6. Credo Dauidem obseruasse animum & mores Simei, quod parum in melius mutati essent, post tantum exhibitum beneficium. *Schmid.*

✠. 10. h) q. d. *sic subitum init.* c. 1. 21 c. 11, 43. Deut. 31, 16. Act. 2, 29. c. 13, 36. cf. plura de felicibus obitis 1 Par. 29, 28 De Dauide, typo Christi. vid. D. *Maii Oecon. V. T.* p. 807 seqq.

✠. 11. i) rotundo numero cf. 2 Sam. 2, 11. c. 5, 5. vbi adduntur *sex menses*. k) 1 Par. 29, 27.

✠. 12. l) c. 1, 13. 17. m) v. 46. 1 Par. 29, 25. 2 Par. 1, 1.

✠. 13 n) *Venit tamen*, nouas turbas sub nouo prætextu daturus c. 1, 4. o) c. 1, 5. seqq. p) c. 1, 11. q) 1 Sam. 16, 4.

✠. 14. r) v. 15. 2 Sam. 14, 12.

✠. 15. s) fraudulenter, vt facile obseruauit Salomo v. 22. seqq. t) vid. not. c. 1, 6. u) falsum; vid. c. 1, 20. 38. seqq. x) Num. 36, 7. y) 1 Par. 28, 5. simulabat itaque se voluntatem Domini ad כאן ad כאן & agnoscere nunc, & in ea adquiescere.

✠. 16. z) v. 20. Iud. 8, 24. a) v. 17. 20. 2 Par. 6, 42. contrar. נשא 1 Sam. 25, 35. &c.

✠. 17. b) Parenthesis vsque ad Atnachum. c) v. 21. 22. c. 1, 3. 15.

✠. 18. d) pro muliebri simplicitate. e) 1 Sam. 20, 7. Re vera autem regnum ambiuit per istud matrimonium, vt mox ipse Salomo, Rex sapientissimus, interpretatur nobis. Est vero etiam omnis Hebræorum sententia, quod, qui aliquid ad Regem pertinens suum facit, regnum ambiat, immo Rex fit. Sic Abner correptus est ob pellicem regiam 2 Sam. 3, 7. 8. Dauidi datum est regnum Saulis, vt huius vxores & domus in potestatem eius venerint 2 Sam. 12, 8. Absolom per incestum suas se is pellices regias, vt videretur populo regnum serio ambire 2 Sam. 16, 21 22. Et vtique Adonias sciuit, hanc rem maximi momenti esse, alioquin enim non opus fuisset, eam ad Regem deferri, eiusque veniam impetrari. *Schmid.* ✠. 19. f) Gen. 19, 1.

✠. 8. גרא sic per *Mss.* 1. 3. 5. *Ber.* & sic su. 2. at per *Merca* ceteri, præter Mss. Gen. 30, 16. ואשבע *Aleph* per Chirek in margine 2. ✠. 13. אם per *Mss.* 1. 3. 5. 6. 9. 14. 20. sic se. 2. ✠. 18. עלי pro eo habet אליך 1. & in margine 3.

כ המלך ותשב לימינו: ותאמר שאלה אחת קטנה אנכי
שאלת מאתך אל־תשב את־פני ויאמר לה המלך
21 שאלי אמי כי לא־אשיב את־פניך: ותאמר יתן את־
22 אבישג השנמית לאדניהו אחיך לאשה: ויען המלך
שלמה ויאמר לאמו ולמה את שאלת את־אבישג
השנמית לאדניהו ושאלי־לו את־המלוכה כי הוא אחי
הגדול ממני ולו ולאביתר הכהן וליואב בן־צרויה:
23 וישבע המלך שלמה ביהוה לאמר כה יעשה־
לי אלהים וכה יוסיף כי בנפשו דבר אדניהו את־הדבר
24 הזה: ועתה חי־יהוה אשר הכינני ויושיביני על־כסא
דוד אבי ואשר עשה־לי בית כאשר דבר כי היום יומת
כה אדניהו: וישלח המלך שלמה ביד בניהו בן־יהוידע
26 ויפגע־בו וימת: ולאביתר הכהן אמר המלך
ענתת לך על־שדיך כי איש מות אתה וביום הזה לא
אמיתך כי־נשאת את־ארון אדני יהוה לפני דוד אבי
27 וכי התענית בכל אשר־התענה אבי: ויגרש שלמה
את־אביתר מהיות כהן ליהוה למלא את־דבר יהוה
28 אשר דבר על־בית עלי בשלה: והשמעה
באה עד־יואב כי יואב נטה אחרי אדניה ואחרי
אבשלום לא נטה וינס יואב אל־אהל יהוה ויחזק
29 בקרנות המזבח: ויגד למלך שלמה כי נס יואב אל־
אהל יהוה והנה אצל המזבח וישלח שלמה את־בניהו
ל בן־יהוידע לאמר לך פגע־בו: ויבא בניהו אל־אהל
יהוה ויאמר אליו כה־אמר המלך צא ויאמר | לא כי־
פה אמות וישב בניהו את־המלך דבר לאמר כה־דבר
31 יואב וכה ענני: ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר
ופגע־בו וקברתו והסירת | דמי חנם אשר שפך יואב
32 מעלי ומעל בית אבי: והשיב יהוה את־דמו על־
ראשו

Abimelechi a Saule per Doegum interfecti 1 Sam. 22, 9. 19. nepos Achitobi, qui frater fuit Icabodi 1 Sam. 14, 3. & nepos Eli ex filio Pineha ibid. c. 8, 34. c. 4, 11. ℣. 28. p) Cum vero rumor s. fama hac veniret 2 Sam. 13, 30. np. vt Syr. addit: *quod occisus esset Adoniam.* q) Pareothesis

יתיר י׳

vsque ad Atnachum. r) Exod. 23, 2. s) c. 2, 7. t) 1 Sam. 25, 13. u) c. 11, 9. cum optime sciret, Salomoni esse regnum destinatum. *Schm.* x) ex sceleris sui conscientia. y) c. 1, 50. Nempe altare apud Hebræos, vti apud alias gentes, erat asyli locus. conf. not. Ex. 21, 14.

℣. 29. z) vid. v. 25. 31. 34. 46.

℣. 30. a) cf. 2 Reg. 1, 9. 11. b) Ioabus homo malitiosus, cum dixit *hic moriar*, prouocauit ad diuinum iudicium, voluitque apud altare mori, vt Deus esset testis & vltor innocentiæ ipsius. Itaque Salomo non declinans iudicium diuinum in caussa optima, ibi occidi iussit eum, ex conscientia, quod Deus iustitiæ iusti ipsius iudicii testis & confirmator futurus esset. Hæc nisi ratio fuisset Salomoni, vi educi potuisset Ioabus. S. c) 2 Sam. 24, 13. ℣. 31. d) conf. Exod. 21, 14. e) *sine caussa* effusos. Similis construct. Prou. 26, 2. Ex. 30, 16.

g) conf. Ps. 45, 10. Ps. 110, 1.

℣. 20. h) vt ipsa putabat, cum reuera maxima esset. vid. v. 18. 22. i) vid. v. 16. k) si sc. res talis sit, vt pie & honeste annuere possim.

℣. 21. l) *detur ipsa.* Similis constructio Num. 26, 55. Deut. 20, 8. m) vid. v. 17. 22. c. 1, 3.

℣. 22 n) fraudem facile pro sapientia sua animaduertens. cf. v. 15. o) *quin pete illi etiam regnum*, quod subdole ad se pertrahere conatur hoc matrimonio. cf. notam v. 15. & 2 Sam. 3, 7. p) *natu maior* c. 1, 6. q) Schm. *illi, inquam, & Abiathari Sacerdoti & Ioabo filio Zeruiæ.* Al. *illi enim & Abiathari* hoc propositum est. sic Ion. *nonne in vnum consilium conspirarunt ille & Abiathar?* Al. *Et illi res est cum Abiathare.* coll. 2 Sam. 16, 10. r) v. 26. 2 Sam. 8, 17. s) cf. v. 28. c. 1, 7.

℣. 23. t) Ruth 1, 17. u) *contra animam & vitam suam* Prou. 7, 23.

℣. 24. x) 1 Sam. 20, 3. y) vid. v. 12. z) 2 Sam. 7, 11. 12. 13.

℣. 25. a) v. 34. cf. Ex. 4, 13. c. 9, 35. b) v. 29. 31. 2 Sam. 1, 15.

℣. 26. c) v. 22. c. 1, 7. d) ad agros tuos *Anathotam* abi. Ios. 21, 18. Ier. 1, 1. e) 2 Sam. 12, 5. c. 19, 29. ob rebellionem. f) hodie parcam, non tamen in posterum, si porro tale quid molitus fueris. conf. c. 1, 52. g) conf. 2 Sam. 15, 24. h) *& quia adflictus es* vel *adflictionibus te submisisti* Hithp. (5) Ps. 107, 17 ὁ. ἐκακουχήθης. Hebr. 11, 37. c. 13, 3. i) ita erga Abiatharem se clementem, erga Deum autem & Parentem se pium exhibuit Salomo.

℣. 27 k) *sic eiecit, remouit.* Iud. 9, 41. l) cf. 1 Par. 24, 22. Hos. 4, 6. m *vt impleretur* Ps. 7., 5. n) 1 Sam. 2, 30. 33. 36. o) Erat sc. hic Abiathar filius

Abi-

℣. 22. ולמה *Mem* geminant per *Dag.* 3. 7. 8. 12. 15--18. contra analogiam, quia sequitur Initiale *Aleph.* ℣. 23. בנפשו per *Rbhia* 1 3. 5. 6. 9. 10. 11. 14. 20. ℣. 24. ויושיבוני ita per *Vau* scribit *Mas. Erff.* cum nota ן קרי לא. ℣. 27. בשלה cum *Kri* בשלו 1. 2. & *Mas. Erff.* ℣. 29. כי per *Makk.* 1. 2. 3. 5. ℣. 30. ויאמר *Psik* omittunt 1. 5. contra *Indicem Basil.* f. 60. d. ℣. 31. והסירת *milra* 1. 2. fu. 5.

רֹאשׁוֹ אֲשֶׁר פָּגַע בִּשְׁנֵי־אֲנָשִׁים צַדִּקִים וְטֹבִים
מִמֶּנּוּ וַיַּהַרְגֵם בַּחֶרֶב וְאָבִי דָוִד לֹא יָדָע אֶת־אַבְנֵר בֶּן־נֵר
שַׂר־צְבָא יִשְׂרָאֵל וְאֶת־עֲמָשָׂא בֶן־יֶתֶר שַׂר־צְבָא יְהוּדָה׃
33 וְשָׁבוּ דְמֵיהֶם בְּרֹאשׁ יוֹאָב וּבְרֹאשׁ זַרְעוֹ לְעֹלָם וּלְדָוִד
וּלְזַרְעוֹ וּלְבֵיתוֹ וּלְכִסְאוֹ יִהְיֶה שָׁלוֹם עַד־עוֹלָם מֵעִם
34 יְהוָה׃ וַיַּעַל בְּנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע וַיִּפְגַּע־בּוֹ וַיְמִתֵהוּ וַיִּקָּבֵר
לה בְּבֵיתוֹ בַּמִּדְבָּר׃ וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת־בְּנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע
תַּחְתָּיו עַל־הַצָּבָא וְאֶת־צָדוֹק הַכֹּהֵן נָתַן הַמֶּלֶךְ תַּחַת
אֶבְיָתָר׃
36 וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרָא לְשִׁמְעִי וַיֹּאמֶר לוֹ בְּנֵה־לְךָ בַיִת
בִּירוּשָׁלִַם וְיָשַׁבְתָּ שָׁם וְלֹא־תֵצֵא מִשָּׁם אָנֶה וָאָנָה׃
37 וְהָיָה בְּיוֹם צֵאתְךָ וְעָבַרְתָּ אֶת־נַחַל קִדְרוֹן יָדֹעַ תֵּדַע כִּי
38 מוֹת תָּמוּת דָּמְךָ יִהְיֶה בְרֹאשֶׁךָ׃ וַיֹּאמֶר שִׁמְעִי לַמֶּלֶךְ
טוֹב הַדָּבָר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כֵּן יַעֲשֶׂה עַבְדֶּךָ
39 וַיֵּשֶׁב שִׁמְעִי בִּירוּשָׁלִַם יָמִים רַבִּים׃ וַיְהִי
מִקֵּץ שָׁלֹשׁ שָׁנִים וַיִּבְרְחוּ שְׁנֵי־עֲבָדִים לְשִׁמְעִי אֶל־אָכִישׁ
בֶּן־מַעֲכָה מֶלֶךְ גַּת וַיַּגִּידוּ לְשִׁמְעִי לֵאמֹר הִנֵּה עֲבָדֶיךָ
מ בְּגַת׃ וַיָּקָם שִׁמְעִי וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיֵּלֶךְ גַּתָה אֶל־
אָכִישׁ לְבַקֵּשׁ אֶת־עֲבָדָיו וַיֵּלֶךְ שִׁמְעִי וַיָּבֵא אֶת־עֲבָדָיו
41 מִגַּת׃ וַיֻּגַּד לִשְׁלֹמֹה כִּי־הָלַךְ שִׁמְעִי
42 מִירוּשָׁלִַם גַּת וַיָּשֹׁב׃ וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרָא לְשִׁמְעִי
וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲלוֹא הִשְׁבַּעְתִּיךָ בַיהוָה וָאָעִד בְּךָ לֵאמֹר
בְּיוֹם צֵאתְךָ וְהָלַכְתָּ אָנֶה וָאָנָה יָדֹעַ תֵּדַע כִּי־מוֹת תָּמוּת
43 וַתֹּאמֶר אֵלַי טוֹב הַדָּבָר שָׁמָעְתִּי׃ וּמַדּוּעַ לֹא שָׁמַרְתָּ
אֵת שְׁבֻעַת יְהוָה וְאֶת־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר־צִוִּיתִי עָלֶיךָ׃
44 וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־שִׁמְעִי אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הָרָעָה
אֲשֶׁר יָדַע לְבָבְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְדָוִד אָבִי וְהֵשִׁיב יְהוָה
מה אֶת־רָעָתְךָ בְּרֹאשֶׁךָ׃ וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּרוּךְ וְכִסֵּא דָוִד

℣. 32. f) 2 Sam. 3, 29. 39. g) ſc. comparate dicendo, vt ſequitur ſtatim. h) cf. 2 Sam. 3, 26. 37. i) 2 Sam. 3, 27 k) Iud. 4, 7. 2 Sam. 10, 16. l) 2 Sam. 20, 10. m) vid. v. 5.

℣. 33 n) cf. Gen 9, 6. o) vid. 2 Sam. 3, 29. p) 2 Sam. 3, 28.

℣. 34 q) v. 25. 46. r) vid. not. 1 Sam. 25, 1. ſed Abarb. i. e. *apud domum ſuam ad Intus deſerti. s) in deſerto* ſc. Iudæ Ioſ. 15, 61. ſic vocabatur iſte tractus, quamvis in eo pagi & vrbes eſſent. *Schmid.*

℣. 35 t) c. 4, 4. u) c. 1, 32 1 Par. 5, 34. cf. Num. 25, 13. x) *pro Abiathare*, qui Pontifex maximus fuerat. v. 26. 27. vid. 2 Sam. 8, 17.

℣. 36. y) vid. v. 8. 42. z) *huc aut illuc* v. 42. q. d. Tu quidem, o Simei, iam inter coniuratos non es, olim tamen fuiſſe te recordor; ideoque cauendum, ne deinde ſimile quid facias. Mando itaque, vt Hieroſolymis non exeas, ne res nouas moliri poſſis. *Schm.*

℣. 37. a) c. 15, 13. c. 23, 6. 12 2 Sam. 15, 23. Ier. 31, 40. Ioh. 18, 1. b) Gen. 2, 17. c. 20, 7. &c. c) 2 Sam. 1, 16. d) Talem autem pœnã ipſe etiam Dauid, ſalua promiſſione & iuramento 2 Sam. 19, 24. Simeio imponere potuiſſet; quanto magis Salomo ſecundum ſapientiam ſuam & monitum Patris. *Schm.* Comment. in II Sam. p. 888. ſeq.

℣. 38. e) benignam & iuſtam eſſe ſententiam Regis, fatetur. cf. v. 42. c. 18, 24. 2 Reg. 20, 19. ℣. 39, 8 f) np. per triennium v. 39.

℣. 39 g) Gen. 31, 22. cf. not. Ex 14, 5. h) cf. alium 1 Sam 27, 11. & c. 27, 2. *filium Machi.*

℣. 40 i) *& ſtrauit* Gen. 22, 3. k) *abiit inquam.*

℣. 41. l) v. 29. c. 1, 31.

℣. 42. m) *adiurani te* per Dominum Gen. 24, 3. 37. ὁ. ὡρκισά σε κατὰ τοῦ Κυρίου. Marc. 5, 7. n) *& obteſtatus te ſum, vel & alios etiam in te conteſtatus ſum* Deut. 4, 26. c. 30, 19. &c. o) v. 36. 2 Reg. 5, 25. ὁ. εἰς δεξιὰ, ἢ εἰς ἀριστερά. cf. 1 Sam. 6, 12. p) vid v 38.

℣. 44. q) *quia nouit cor tuum*, & conſcientia te redarguit de eo, quod feciſti &c. cf. Coh. 7, 22. & 2 Sam. 19, 21. r) v. 8. 2 Sam. 16, 5 6. ſeqq. s) *rediré itaque nunc fecit Dominus malitiam tuam in caput tuum* v. 32. cf. 2 Sam. 16, 5. ὁ. καὶ ἀνταπέδωκε. Rom. 12, 19.

℣. 45. t) v. 33. cui adeo atrociter maledixiſti.

℣. 36. בירושלים per *Meth.* loco *Mun.* 17. 18. & *Ber.* ℣. 37. כי per *Mun.* 6--23. ℣. 39. גת per *Kamets* 1. 2. 3 6. 9. 14. ſic ſu. 5. בגת per *Kamets* 1. 2. 5. 6. 9 14. 20. ℣. 40. גתה *Gimel* per *Kamets* 1. 3. 5. 6. 9 14. 19. 20. *Dageſch* vero in *Tau* omittunt omnes, præter 8. 15. 17. 18. & *Ber.* מגת per *Kamets* 1. 2. 6. 9. 14. 20. contra *Maſ. impr.* ℣. 42. ואעד per *Chirek* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 11. 19. 20. 22. 23. ſic poſcere videtur *Maſ.* 1. *Erff.* & *impr.* h. L. itemque *impr.* ad Gen. 43, 3. reliqui habent *Tſere.* ℣. 44. הרעה per *Sakephk.* 1. 7. 17. 18 21. & *Ber.*

46 יְהִיֶה נָכוֹן לִפְנֵי יְהוָה עַד־עוֹלָם׃ וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־בְּנָיָהוּ
בֶּן־יְהוֹיָדָע וַיֵּצֵא וַיִּפְגַּע־בּוֹ וַיָּמֹת וְהַמַּמְלָכָה נָכוֹנָה בְּיַד
שְׁלֹמֹה׃ ג וַיִּתְחַתֵּן שְׁלֹמֹה אֶת־פַּרְעֹה
מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַיִּקַּח אֶת־בַּת־פַּרְעֹה וַיְבִיאֶהָ אֶל־עִיר דָּוִד
עַד כַּלֹּתוֹ לִבְנוֹת אֶת־בֵּיתוֹ וְאֶת־בֵּית יְהוָה וְאֶת־חוֹמַת
2 יְרוּשָׁלַםִ סָבִיב׃ רַק הָעָם מְזַבְּחִים בַּבָּמוֹת כִּי לֹא־נִבְנָה
3 בַיִת לְשֵׁם יְהוָה עַד הַיָּמִים הָהֵם׃ וַיֶּאֱהַב
שְׁלֹמֹה אֶת־יְהוָה לָלֶכֶת בְּחֻקּוֹת דָּוִד אָבִיו רַק בַּבָּמוֹת
4 הוּא מְזַבֵּחַ וּמַקְטִיר׃ וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּבְעֹנָה לִזְבֹּחַ שָׁם
כִּי־הִיא הַבָּמָה הַגְּדוֹלָה אֶלֶף עֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה עַל
5 הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא׃ בְּגִבְעוֹן נִרְאָה יְהוָה
אֶל־שְׁלֹמֹה בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׁאַל מָה
6 אֶתֶּן־לָךְ׃ וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה אַתָּה עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ
דָוִד אָבִי חֶסֶד גָּדוֹל כַּאֲשֶׁר הָלַךְ לְפָנֶיךָ בֶּאֱמֶת וּבִצְדָקָה
וּבְיִשְׁרַת לֵבָב עִמָּךְ וַתִּשְׁמָר־לוֹ אֶת־הַחֶסֶד הַגָּדוֹל הַזֶּה
7 וַתִּתֶּן־לוֹ בֵן יֹשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וְעַתָּה יְהוָה
אֱלֹהָי אַתָּה הִמְלַכְתָּ אֶת־עַבְדְּךָ תַּחַת דָּוִד אָבִי וְאָנֹכִי
8 נַעַר קָטֹן לֹא אֵדַע צֵאת וָבֹא׃ וְעַבְדְּךָ בְּתוֹךְ עַמְּךָ אֲשֶׁר
9 בָּחָרְתָּ עַם־רָב אֲשֶׁר לֹא־יִמָּנֶה וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹב׃ וְנָתַתָּ
לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ לִשְׁפֹּט אֶת־עַמְּךָ לְהָבִין בֵּין־טוֹב לְרָע
10 כִּי מִי יוּכַל לִשְׁפֹּט אֶת־עַמְּךָ הַכָּבֵד הַזֶּה׃ וַיִּיטַב הַדָּבָר
11 בְּעֵינֵי אֲדֹנָי כִּי שָׁאַל שְׁלֹמֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֵלָיו יַעַן אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא־
שָׁאַלְתָּ לְּךָ יָמִים רַבִּים וְלֹא־שָׁאַלְתָּ לְּךָ עֹשֶׁר וְלֹא שָׁאַלְתָּ
12 נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ וְשָׁאַלְתָּ לְּךָ הָבִין לִשְׁמֹעַ מִשְׁפָּט׃ הִנֵּה
עָשִׂיתִי כִדְבָרֶךָ הִנֵּה ׀ נָתַתִּי לְךָ לֵב חָכָם וְנָבוֹן אֲשֶׁר
כָּמוֹךָ

supponebat, eos non obligabat. cf. Leu. 27, 3. 4. Deut. 12, 5. seqq.

Cap. III.

℣. 3. l) vid. 1 Par. 28, 9. seq. m) pro more, tunc licito. cf. *Abarb.* ad h. l. ℣. 4 n) *ideo iuit* cum magno principum & populi comitatu 2 Par. 1, 2. 3. o) quæ vrbs Sacerdotum Ios. 21, 17. in tribu Beniamin c. 18, 25. p) aliis nobilius conf. 1 Par. 16, 39. c. 21, 19. propter altare æneum & Tabernaculum Mosis eo allata, quando Schilo excisa fuit 2 Par. 1, 5. q) non tam magnificentiæ caussa, quam vt publicum pietatis suæ exemplum populo præberet.

קמץ בזק

℣. 5. r) c. 9, 2. s) *S. pete, quid dare debeam tibi* 2 Par. 1, 7. conf. 2 Reg. 2, 9. ℣. 6. t) v. 14. Gen. 17, 1. u) Es. 38, 3. Zach. 8, 8. x) c. 9, 4. 1 Par. 29, 17. Ps. 119, 7. y) c. 1, 48. z) c. 8, 24. 1 Sam. 12, 8. ℣. 7. a) *loco Dauidis* c. 1, 30. c. 5, 15. b) Virilem tamen ætatem iam ingressum fuisse, inde satis patet, quod Dauid adhuc viuus eum *virum sapientem* vocat c. 2, 9. Nempe נַעַר Hebræis est, qui eam ætatem nondum impleuit, in qua decrescere homo incipit. *Schmidius* p. 20. Conf. Gen. 44, 20. Ex. 33, 11. 2 Sam. 18, 5. 12. 2 Par. 13, 7 coll. 1 Reg 14, 21. Vid. *Abarbanel*, qui concludit, Salomonem minimum 20 annos natum fuisse, cum regnum iniret. c) Deut. 31, 2. 1 Sam. 18, 13. addit Ar. explicationis caussa: *& gubernare populum, quem elegisti.* ℣. 8. d) Gen. 15, 5. ℣. 9. e) 2 Par. 1, 10. f) *recte* sc. *& sapienter audiens* lites & caussas ad iustum ferendum iudicium. *Schmidius*. Conf. Prou. 21, 28. Vat. intelligit *mentem docilem*, Deo & Spiritui monenti audientem. g) Ar. *quod nisi sit, quis valeat &c.* h) iuste sc. & feliciter. ό. διακρίνειν. Iudæ v. 22. Hebr. 5, 14. i) Num. 20, 20. ℣. 10. k) Leu. 10, 20. 1 Sam. 24, 5. ℣. 11. l) 2 Par. 1, 11. m) 1 Sam. 30, 22. ό. ἀνθ' ὧν. Luc. 1, 20. n) conf. Prou. 30, 8. o) conf. Iob. 36, 20. Matth. 5, 44. ℣. 12. p) c. 5, 9. 26.

u) 2 Sam. 7, 26. ℣. 46. x) Fecit Salomo, quod pii & prudentis est principis, iuxta exemplum Patris Ps. CI. odio habendo malos, & excindendo calumniatores & superbos, *Maius* Oecon. p. 810. y) v. 25. 29. z) v. 34. a) v. 12. 2 Par. 1, 1. b) cui id eripere conatus erat Adonias cum coniuratis suis. CAP. III. ℣. 1. c) 1 Sam. 18, 21. Regno intus confirmato Salomo foris etiam præsidia quæsiuit per adfinitatem & fœdus cum potentibus principibus; *Maius* d. l. Hoc & sequenti capite exponitur, quis status Regis & totius regni fuerit interim, donec Templum & domus regia ædificata est. *Scom* p. 17. d) c. 11, 1. postquam proselyta facta esset, vt haud abs re multi interpretes censent. Hanc præ omnibus adamauit, eique domum parauit regiam c. 9, 24. Secus quidem statuit etiam *Schmidius* ad h. l. p. 17. illamque non factam esse proselytam, adeoque Salomonem peccasse putat hoc matrimonio. Sed multis ostendit *Abarbanel* ad hoc comm., Salomonem in eo non peccasse, tum ex subsequentibus mox adparitionibus diuinis, & egregio ipsius encomio v. 3. 5. &c. tum quod loca ab aliis obiecta Deut. 7, 3. c. 23, 4. non cum Aegyptiis societatem prohibeant, sed de septem duntaxat Canaanis populis, aut Ammonitica & Moabitica loquantur iniquitate. Quibus alium opponit locum Deut. 23, 8 quo cauetur, ne Aegyptium habeant abominationi &c. Idem quoque ad 1 Reg. 11, 1. seqq. reponit. e) c. 2, 10. 1 Par. 8, 11. f) c. 9, 15. g) cf. 2 Sam. 5, 9. ℣. 2. h) Attamen v. 3. c. 8, 19. c. 7, 13. pro statu illorum temporum; ex quo Schilo deuastata erat cf. Ps. 78, 60. seq. i) vt olim Patriarchæ & Prophetæ vid. Sam. 9, 12. 19. k) Ideoque lex Dei nostrina quæ certo aliquem... [illegible]

℣. 46. וַיֵּצֵא per *Sakephg.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 23. בְּיַד per *Makk.* 1. 3. sic se. 5. CAP III, ℣. 1. עַד per *Makk.* 1. 2. ℣. 3. רַק per *Mun.* 1. 2. 5. 22. ℣. 6. שְׁלֹמֹה per *Sakephk.* 6. & *Ber.* anomalice, quale quid vid. Deut. 5, 1. & Ex. 20, 1. in accentibus I. præcepti. ℣. 8. רָב per *Patach* 6. 9. 14. 20. contra *Masoram* 1 Par. 28, 8. ℣. 9. לְעַבְדְּךָ per *Geresh*, prævio *Kadma*. 1. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 19. 12. ℣. 10. אֲדֹנָי pro eo habent יְהוָה 5. 6. 9. 11. 2. 21. contra *Masoram finalem* fol. 3. col. 5. ℣. 11. לְּךָ sine *Dagesch* 1. 2. 3. 6. 7. 11. 15. 21. Sic in seq. לְּךָ 1. 2. 3. 11. 21. & i [illegible] 1. 2. 3. 11

13 כמוך לא־היה לפניך ואחריך לא־יקום כמוך: וגם
אשר לא־שאלת נתתי לך גם־עשר גם־כבוד אשר לא־
14 היה כמוך איש במלכים כל־ימיך: ואם תלך בדרכי
לשמר חקי ומצותי כאשר הלך דויד אביך והארכתי
טו את־ימיך: ויקץ שלמה והנה חלום
ויבוא ירושלם ויעמד ׀ לפני ׀ ארון ברית־אדני ויעל
עלות ויעש שלמים ויעש משתה לכל־עבדיו:

16 אז תבאנה שתים נשים זנות אל־המלך ותעמדנה
17 לפניו: ותאמר האשה האחת בי אדני אני והאשה
18 הזאת ישבת בבית אחד ואלד עמה בבית: ויהי ביום
השלישי ללדתי ותלד גם־האשה הזאת ואנחנו יחדו
אין־זר אתנו בבית זולתי שתים־אנחנו בבית:
19 וימת בן־האשה הזאת לילה אשר שכבה עליו:
כ ותקם בתוך הלילה ותקח את־בני מאצלי ואמתך
ישנה ותשכיבהו בחיקה ואת־בנה המת השכיבה
21 בחיקי: ואקם בבקר להיניק את־בני והנה־
מת ואתבונן אליו בבקר והנה לא־היה בני אשר
22 ילדתי: ותאמר האשה האחרת לא כי בני החי
ובנך המת וזאת אמרת לא כי בנך המת ובני החי
23 ותדברנה לפני המלך: ויאמר המלך זאת אמרת זה־
בני החי ובנך המת וזאת אמרת לא כי בנך המת ובני
24 החי: ויאמר המלך קחו־לי חרב ויבאו החרב לפני
כה המלך: ויאמר המלך גזרו את־הילד החי לשנים ותנו
26 את־החצי לאחת ואת־החצי לאחת: ותאמר האשה
אשר־בנה החי אל־המלך כי־נכמרו רחמיה על־בנה
ותאמר ׀ בי אדני תנו־לה את־הילוד החי והמת אל־
27 תמיתהו וזאת אמרת גם־לי גם־לך לא יהיה גזרו: ויען
המלך ויאמר תנו־לה את־הילוד החי והמת לא
28 תמיתהו היא אמו: וישמעו כל־ישראל את־המשפט
אשר שפט המלך ויראו מפני המלך כי ראו כי־חכמת
אלהים לו ג

q) Coh. 1, 16. Mosis enim, Prophetarum & Apostolorum potior sapientia erat potius illuminatio immediata aut revelatio, quam sapientia cordis, vt propterea excipiendi non videantur.-- Nisi hinc intelligitur sapientia acuti ingenii, omnia cum studio (quod non excluderatur) penetrantis, quae non sunt immediatae revelationis, sed scrutantur inis & iudicii. Eaque infusa … ratione perfectionis, non initii &c. Schm. p. 21. seq.
✱. 13. r) cf. Eph. 3, 20. s) veluti προσεθέτο Matth. 6, 33. Sap. 7, 11. t) cf. Coh. 1, 16. c. 2, 7. 9.
✱. 14. u) Lev. 26, 3. x) v. 6. c. 9. 4. c. 11, 38. 1 Sam. 8, 3. y) Deut. 22. Prov. 3, 16. 19, 23.
✱. 15. z) Gen. 41, 7. Ar. … cognouit id, quod viderat, esse visionem a Deo factam … Gen. 2… Num. 12, 6. Schmidio h. e. distincte & plene … omnes … [illegible] … erat … Deus promiserat etiam Abarb. … a) latus & … dubitans de veritate dictorum. b) … gratum animum pro tantis beneficiis testaturus: cf. 2 Sam. … 18. … d) Ex. 24, 5. Lev. 3. e) conf. Deut. 12, 18. Gen. 40, …
✱. 16. f) Ion. cauponariae, sed Schmid. … pallas singulae ab vno viro … g) vt singulari … diuinae sapientiae suae v. 28. … sententia specimen ederet.
✱. 17. h) … mi Domine v. 26. Gen. 43, 20. …
✱. 18. i) postquam pepereram Gen. 38, 27. 28. k) … Num. … 43. … l) … paragog. vt c. … 30.
… m) quia 1 Sam. 2, 13. n) iacuit super eo eumque dormiens oppressit, cuius rei indicium ipse in puero habuit. Schmidius.
✱. 20.

✱. 20. o) a iuxta me c. 20, 36. 1 Sam. 17, 30. ὁ. ἐκ τῶν ἀγκαλῶν μου. conf. Ier. 38, 12. & Luc. 2, 28. p) cum

הפטרה מקץ

ancillae tua dormiret 1 Sam. 26, 7. 12.
✱. 21. q) Ex. 2, 7. 9. r) tum ecce mortuus puer aderat. s) cum vero diligentius attenderem Iob. 31, 1. c. 37, 14.
✱. 22. t) Non certe! v. 23. 2 Reg. 2, 10. Ier. 41, 14. Ion. Syr. non ita est, sic ὃ χαι. Act. 16, 37. u) filius meus est ille, qui viuit s. viuus ille, meus: mortuus autem, tuus filius est. x) Ef. 30, 16. y) Tig. sicque altercabantur. Ion. & Vulg. contendebant coram Rege: eademque saepius dictitabant. Coniug. Piel frequentatiua. conf. 2 Sam. 19, 30. 1 Sam. 4, 20.
✱. 24. z) Gen. 15, 9. 2 Reg. 2, 10.
✱. 25. a) discindite v. 26. 2 Reg. 6, 4. Ps. 136, 13. b) in duas partes 2 Reg. 2, 12. Ier. 34. 18. c) Iosephus A. I. lib. VIII. c. 2. Hanc sententiam totus populus tacite damnabat, vt puerilem: sed interim cum vera mater exclamasset--visum est hoc populo insigne argumentum regiae prudentiae simul & sapientiae.

✱. 26. d) incaluerunt, commota sunt viscera eius ex materno adfectu erga filium suum. a) Gen. 43, 30. Thren. 5, 10. Hos. 11, 8. e) vid. v. 17. ✱. 27. f) ita perplexam litem Rex sapientissime diremit. ✱. 28. g) 2 Sam. 14, 20. Dan. 5, 11.

✱. 14. Pro חקי habet חקתי 3. in marg. ✱. 15. ויקץ Kuph sine Dag. 2. 3. 21. & Ber. sic sc. 1. & cum expresso Raphe 5. ceteri habent Dagesch. אדני sic 1. 2. 3. 6. 9. 20. sec. Masoram final. f. 3. col. 5. reliqui habent יהוה. ✱. 18. זולתי שתים fi 3. 6. 9. 14. 20 21. 22. ✱. 20. ישנה plene Occidentales; sed defect. Orientales … sec. Mas. 1. & Erff. ✱. 21. והנה … pro Makk. 1. 6. 9. 11. 14. 15. 20. 23. sic su. 5. ✱. 24. Spatium praemittunt 1. 2. 5. 10. 19. 20. 21, 22. 23. קחו לי ita 3. 7. 8. 10. 11. 17. 18. 19. & Ber. at vtrobique Makk. habet 5. reliqui קחו־לי ✱. 25. לאחת Notam … marg. פתח בזק superuacue habent 17. & Ber. ✱. 26. אמרת per … Sakeph. 1. 2. 5. ✱. 22. אשר per Makk. 2. su. 5.

אלהים בקרבו לעשות משפט : ויהי המלך שלמה ד
מלך על־כל־ישראל :
ואלה השרים אשר־לו עזריהו בן־צדוק הכהן : אליחרף 2
ואחיה בני שישא ספרים יהושפט בן־אחילוד המזכיר : 3
ובניהו בן־יהוידע על־הצבא וצדוק ואביתר כהנים : 4
ועזריהו בן־נתן על־הנצבים וזבוד בן־נתן כהן רעה ה
המלך : ואחישר על־הבית ואדנירם בן־עבדא על־ 6
המס : ולשלמה שנים־עשר נצבים על־כל־ 7
ישראל וכלכלו את־המלך ואת־ביתו חדש בשנה
יהיה על־ אחד לכלכל : ואלה שמותם בן־חור בהר 8
אפרים : בן־דקר במקץ ובשעלבים ובית שמש ואילון 9
בית־חנן : בן־חסד בארבות לו שכה וכל־ארץ חפר : י
בן־אבינדב כל־נפת דאר טפת בת־שלמה היתה לו 11
לאשה : בענא בן־אחילוד תענך ומגדו וכל־ 12
בית שאן אשר אצל צרתנה מתחת ליזרעאל מבית
שאן עד אבל מחולה עד מעבר ליקמעם :
בן־גבר ברמת גלעד לו חות יאיר בן־מנשה 13
אשר בגלעד לו חבל ארגב אשר בבשן ששים ערים
גדלות חומה ובריח נחשת : אחינדב בן־ 14
עדא מחנימה : אחימעץ בנפתלי גם־הוא טו
לקח את־בשמת בת־שלמה לאשה : בענא 16
בן־חושי באשר ובעלות : יהושפט בן־ 17
פרוח ביששכר : שמעי בן־אלא בבנימן : 18
גבר בן־ארי בארץ גלעד ארץ סיחון מלך 19
האמרי ועג מלך הבשן ונציב אחד אשר בארץ : יהודה כ
וישראל רבים כחול אשר־על־הים לרב אכלים ושתים
ושמחים : ושלמה היה מושל בכל־הממלכות מן־ ה
הנהר ארץ פלשתים ועד גבול מצרים מגשים מנחה
ועבדים

Cap. IV. quæ debemus Hebraice *supernobis* esse dicuntur. 2 Sam. 18, 11.
℣. 8. *f*) Ios. 17, 15. 18. Iud. 18, 2.
℣. 9. *g*) in *Makats & Schaalbim* Danitarum Ios. 19, 42. *h*) Hillero *IrSchemesch* Ios. 19, 41. *i*) Danit. פתח בספ Ios. 19, 43. *k*) & in *Beth-Chanan* in tribu Dan.
℣. 10. *l*) nomen האחד קרי vrbis l. regionis in planitie Iudææ. *m*) Ios. 15, 35. *n*) cf. Ios. 12, 17. l. 1 Par. 4, 6.
℣. 11. *o*) in toto *tractu Dora* Ios. 11, 1. c. 17, 11. *p*) non quando præfectus constituebatur, sed diu post; narratur autem hoc loco per anticipationem, vt v. 15. *Abarb.*
℣. 12. *q*) cf. v. 3. idem vel alius. *r*) inter Manassitas cis Iordanem vid. Ios. 12, 21. *s*) vid. Ios. 17, 11. *t*) c. 7, 46. vid. Ios. 3, 16. *u*) quæ Regum Israelitarum sedes c. 18, 45. *x*) c. 19, 16. Iud. 7, 22. cf. 2 Sam. 21, 8. *y*) *vsque ex adverso.* seu *vltra* c. 14, 15. *z*) inter Ephraimitas 1 Par. 6, 53.
℣. 13. *a*) c. 22, 3. 4. vrbs refugii Deut. 4, 43. Meraritis data Ios. 21, 36. *b*) Num. 32, 41. *c*) vid. Deut. 3, 4. 13. 14. *d*) cf. Ios. 13, 30. *e*) Syr. *quibus erat murus.* Ion. *circumdatæ muro.* *f*) Deut. 3, 5. ℣. 14. *g*) Ios. 13, 26. ℣. 15. *h*) cf. v. 11. ℣. 16. *i*) *&* in *Aloth.* ℣. 18. *k*) cf c. 1, 8. ℣. 19 *l*) in reliqua *terra Gileadis*. cf. ℣. 13. Num. 32, 1. *m*) *terra* sc. *Sichonis.* Num. 21, 21. seqq. *n*) *præsidium autem vnum* erat, *quod fuit in terra*, quippe tempore pacifico, quod statim v. 20. describitur. *Gusset.* p. 526. coll. 2 Par. 17, 2. &c. ℣. 20 *o*) c. 5, 9. Gen. 22, 16. c. 15, 5. c. 22, 17. Ios. 10, 11. *p*) c. 10. 10. *q*) c. 1, 25. 1 Sam. 30, 16. *r*) c. 8, 66. cf. c. 5, 5. CAP. V, 1. *s*) Ion. Abarb. *ab Euphrate.* sic v. 4. cf. Gen. 15, 18. c. 31, 21. Ex. 23, 31. Num. 22, 5. &c. *t*) *vsque ad terram Philistæorum.* 2 Par 9, 26. cf. Deut. 11, 24. Ios. 1, 4. &c. *u*) cf. not. Num. 34, 5. *x*) 1 Sam. 8, 2. 6. 2 Reg. 17, 3. 2 Par. 26, 8.

h) i. e. *diuina*, & *a Deo data* cf. Ex. 35, 31. 35. *i*) Es. 63, 11.
CAP. IV, 2. *k*) Putarim, *Tsadokum* esse Sacerdotem magnum, cuius frequens hactenus mentio. Vid. v. 3. c. 1, 8. 26. 32 c. 2, 35. & *Azariam* eius abnepotem. *Schmid.* *l*) Dissentiunt interpretes: aliis fuit *vicarius Regis*, vt 2 Sam. 8, 18. aliis *præses Synedrii*, coll v. 19. Abarbaneli *scriba Regis*, vt v. 3. Eli horeph & Achia per asyndeton, vt Ex. 1, 2. 3. Hab. 3, 11. At sec. *Schmidii* obseruationem ad h. l. *summus ille Sacerdos & primus Pontifex in Templo Salomonis* fuit, vt diserte legimus 1 Par. 5, 36.
℣. 3. *m*) idem videtur, qui *Seraia* 2 Sam. 8, 17. *Seoia* c. 20, 25. at *Schauscha* 1 Par 18, 16. dicitur. *n*) vid. Esth. 3, 12. *o*) ὁ. ἀναμιμνήσκων. 1 Cor. 4, 17. 2 Tim. 1, 6 Abarb ad h. l. *Procurator fiscalis*, Grotio: *Magister libellorum supplicum* &c. vid. 2 Sam. 8, 16.
℣. 4. *p*) c. 2, 35. *q*) vid. v. 2. *r*) c. 1, 7. &c. *s*) np. ab initio regni Salomonis. Nam Abiathar mox ab officio motus est c. 2, 26. 27. Tsadok autem breui post mortuus. conf not v. 2.
℣. 5. *t*) *præfectos.* sc. qui habentur v. 7. *u*) *Sacerdos*, al *vicarius* vt 2 Sam. 20, 26. *x*) *amicus* & familiaris erat 2 Sam. 15, 37. ὁ. ἑταῖρος. Matth. 26, 50.
℣. 6. *y*) c. 16, 9. Es. 22, 15. *z*) *Adoram* c. 12, 18. & 2 Sam. 20, 24. *a*) c. 5, 28. Ion. *super adferentes tributa.* ὁ. ἐπὶ τῶν φόρων. Rom. 13, 6. 7.
℣. 7. *b*) v. 5. c. 5, 7. cf. Mat 19, 28. *c*) c. 18, 4 2 Sam. 19, 33. ὁ. χορηγεῖν. 2 Cor. 9, 10 ne propter nimiam exterorum frequentiam alimenta nimis pretiosa fierent Hierosolymis &c. *Abarb* *d*) ne totum Regis seruitium vnam vel alteram regionem nimis oneraret. *Abarbanel.* *e*) quæ

℣. 3. ספרים *Piska* post *Atnachum* habent 1. 2. 3. & *Mas. Erff.* ℣. 5. רעה *Ain* per *Tsere* 1. 2. 5. & *Mas. Erff.* ℣. 6. ואחישר *Schin* per *Pat.* 1. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 7. ולשלמה sic 2. 7. 8. 11-16. 19. 22 23. at per *Kadma* 1. & per *Rbhia* 6. 9. 10. 20. sc. 5. ceteri per *Gerisch* vitiose. נצבים pro eo legunt נצבים 1. & in margine 6. 9. ℣. 8. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 5-10. 19. 20. 21. 22. ℣. 9. במקץ ita 1. 2. 3. 5. ℣. 13. לו per *Mun.* loco *Itibb* 17, 18. & *Ber.*

2 ועבדים את־שלמה כל־ימי חייו׃ ויהי
לחם־שלמה ליום אחד שלשים כר סלת וששים כר
3 קמח׃ עשרה בקר בראים ועשרים בקר רעי ומאה צאן
4 לבד מאיל וצבי ויחמור וברברים אבוסים׃ כי־הוא
רדה ׀ בכל־עבר הנהר מתפסח ועד־עזה בכל־מלכי
ה עבר הנהר ושלום היה לו מכל־עבריו מסביב׃ וישב
יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו
מדן ועד־באר שבע כל ימי שלמה׃
6 ויהי לשלמה ארבעים אלף ארות סוסים למרכבו
7 ושנים־עשר אלף פרשים׃ וכלכלו הנצבים האלה
את־המלך שלמה ואת כל־הקרב אל־שלחן המלך
8 שלמה איש חדשו לא יעדרו דבר׃ והשערים והתבן
לסוסים ולרכש יבאו אל־המקום אשר יהיה־שם איש
9 כמשפטו׃ ויתן אלהים חכמה לשלמה
ותבונה הרבה מאד ורחב לב כחול אשר על־שפת
י הים׃ ותרב חכמת שלמה מחכמת כל־בני־קדם
11 ומכל חכמת מצרים׃ ויחכם מכל־האדם מאיתן
האזרחי והימן וכלכל ודרדע בני מחול ויהי־שמו בכל־
12 הגוים סביב׃ וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו
13 חמשה ואלף׃ וידבר על־העצים מן־הארז אשר
בלבנון ועד האזוב אשר יצא בקיר וידבר על־הבהמה
14 ועל־העוף ועל־הרמש ועל־הדגים׃ ויבאו מכל־
העמים לשמע את חכמת שלמה מאת כל־מלכי
טו הארץ אשר שמעו את־חכמתו׃ וישלח
חירם מלך־צור את־עבדיו אל־שלמה כי שמע כי אתו
משחו למלך תחת אביהו כי אהב היה חירם לדוד
16 כל־הימים׃ וישלח שלמה אל־
17 חירם לאמר׃ אתה ידעת את־דוד אבי כי לא יכל

y) conf. v. 5. ℣. 2. z) in dies singulos c. 4, 7. c. 8, 32 a) Cori (5) v. 25. 2 Par. 2, 9. c. 17, 5. Decem continuit Ephas aridæ s. Bathos liquidæ rei, quot etiam Chomer. vid. Ez. 45, 11. 14. ὁ κόρος quod pro חמר habent Leu. 27, 16. cf. Luc. 16, 7. ℣. 3. b) pingues, saginati. Iud. 3, 17. c) pascui s. pascuales, quales redeunt a pascuis (1) d) præter v. 30 vid. Num. 29, 39. e) Deut. 12, 15. f) Cervi vel capreæ genus. (2 vid. Deut. 14, 15. g) & alia lectissima animalia (1) h) saginata (2) Prou. 15, 17. ℣. 4. i) Gen. 1, 26. k) in omnem citeriorem partem. cf. Iud. 7, 25. l) Plin. lib. V. c. 24. post descriptum Euphratem & conterminos eius: At in Syria oppida, inquit, Europum, Thapsacum quondam, nunc Amphipolis. Alia fuit Thirsæ vicina 2 Reg. 15, 16. m) Ios. 10, 41. n) v. 1. Esr. 5, 3. 6. o) Ier. 49, 32. ℣. 5. p) cf. c. 4, 20. Gen. 49, 9. Deut. 33, 28. Regnum crucis per regnum Davidis; regnum gloriæ per regnum Salomonis præfiguratum. q) Deut. 26, 1. Es. 36, 16. Mich. 4. 4. Zach. 3, 10. r) v. 1. non absolute vsque ad mortem, sed vsque ad senectutem, Abarb. coll. c. 11, 14. 25. & 1 Par. 21, 9. ℣. 6. s) sc. per vniuersum regnum; at 4000. Hierosolymis 2 Par. 9, 25. t) præsepia, al. stabula l. potius loculi in stabulis, singulis equis destinati. (3) 1 Par. 32, 28. u) cf. Deut. 17, 16. x) c. 10, 26. ℣. 7. y) c. 4, 7. c. 18, 4. z) c. 2, 48. a) Num. 3, 11. b) non deesse sinebant. Fi. (1) conf. 1 Sam. 30, 19. Es. 34, 16. ℣. 8. c) Hordeum apud Veteres equorum fuisse pabulum vulgatissimum pluribus probat Bochartus Hieroz. P I lib. 2. c. 9. d) F vulgo equorum exprimitur reches, vt equi genus præstantissimum & velocissimum &c. Boch. (4) Mich. 1, 13. Esth. 8, 10. 14. cf. Syr. Iac. 3, 3. e) Ios. 6, 15. ℣. 9.

℣. 9. f) ℣. 26. Sir. 47, 14. g) vid. Coh. 1, 16. h) Ps. 119, 32. Es. 60, 5. Dicitur h. l. amplitudo cordis de amplitudine scientiæ, iuxta quam scibilia multitudine æquauerint arenam maris &c. Schm. i) c. 4, 20. ℣. 10. k) Gen. 29, 1. Iob. 1, 3. Iud. 6, 3. l) cf. Es. 19, 11. Act. 7, 22. ℣. 11. m) qui Propheta & auctor Psalmi LXXXIX. 1 Par. 2, 4. 5. n) Sic Ps. 89, 1. ex posteris Zerachi, filii Iudæ 1 Par. 2, 6. Alius Merarita, filius Kischi 1 Par. 6, 29. o) 1 Par. 2, 6. Ps. 88, 1. p) 1 Par. 2, 6. Hillerus coniicit, eundem esse cum Vcale Prou. 30, 1. q) Dara 1 Par. 2, 6. r) filii Macholis. Sed Hillero sacras choreas ducendi periti, vt Coh. 12, 4. Zach. 4, 14. s) celebre 2 Sam. 8, 13. ℣. 12. t) cf. Cohel. 12, 9. Prou. 1, 1. u) cf. Cant. 1, 1. x) De his non habemus, nisi quæ in Prouerbiis & Cantico Canticorum supersunt. Quanquam Sanctio incertum, num illis adnumeranda, quæ in Scripturis habentur; nec contendimus. Schmidius. ℣. 13. y) add. Ar. & exposuit virtutes illarum z) v. 20. Ps. 91, 13. a) Ex. 12, 22. inter arbores censetur, quia in scapum adsurgit & caulescit. b) quæ hyssopus ad mœnia vrbis Hierosolymitanæ (nam auctor libri Regum Hierosolymis scripsit) feliciter & copiose provenit, vt probat Bochartus Hieroz. P. I. p. 587. seq. c) add. Ar. deque vtilitatibus, quæ insunt illis. ℣. 15. d) Ceterum statim sub initia regni misit. Schm. e) cf. 2 Sam. 5, 11. 1 Par. 14, 1. f) add. Ar. gratulaturus ei & fausta precaturus. g) c. 3, 7. h) Prou. 18, 23. ℣. 16. i) vicissim igitur misit 2 Par. 2, 2.

℣. 2. ויהי לחם ita 2. 3. שלשים per Mahpach 3. 6. 9. 12. 17. 18. 20. 21. 22. & Ber. contra regulam. ℣. 15 Hic ׳ ׳ demum ordiuntur Caput V. 6--16. 19. 20. 21. 23. וישלח per Tlischagdola 1. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 17. 18. 19. & Ber. haud bene. ℣. 17. יכול plene pascit Masora impressa Num. 13, 31. sed codd. h. l. non suffragantur.

לבנות בית לשם יהוה אלהיו מפני המלחמה אשר
סבבהו עד־תת יהוה אתם תחת כפות רגלו : ועתה 18
הניח יהוה אלהי לי מסביב אין שטן ואין פגע רע :
19 והנני אמר לבנות בית לשם יהוה אלהי כאשר דבר
יהוה אל־דוד אבי לאמר בנך אשר אתן תחתיך על־
כסאך הוא־יבנה הבית לשמי : ועתה צוה ויכרתו־לי כ
ארזים מן־הלבנון ועבדי יהיו עם־עבדיך ושכר עבדיך
אתן לך ככל אשר תאמר כי אתה ידעת כי אין בנו
21 איש ידע לכרת־עצים כצדנים : ויהי כשמע
חירם את־דברי שלמה וישמח מאד ויאמר ברוך יהוה
22 היום אשר נתן לדוד בן חכם על־העם הרב הזה : וישלח
חירם אל־שלמה לאמר שמעתי את אשר־שלחת אלי
אני אעשה את־כל־חפצך בעצי ארזים ובעצי ברושים :
23 עבדי ירדו מן־הלבנון ימה ואני אשימם דברות בים
עד־המקום אשר־תשלח אלי ונפצתים שם ואתה
24 תשא ואתה תעשה את־חפצי לתת לחם ביתי : ויהי
חירום נתן לשלמה עצי ארזים ועצי ברושים כל־חפצו :
ושלמה נתן לחירם עשרים אלף כר חטים מכלת כה
לביתו ועשרים כר שמן כתית כה־יתן שלמה לחירם
26 שנה בשנה : ויהוה נתן חכמה לשלמה
כאשר דבר־לו ויהי שלם בין חירם ובין שלמה ויכרתו
27 ברית שניהם : ויעל המלך שלמה מס מכל־ישראל
28 ויהי המס שלשים אלף איש : וישלחם לבנונה עשרת
אלפים בחדש חליפות חדש יהיו בלבנון שנים
29 חדשים בביתו ואדנירם על־המס : ויהי
לשלמה שבעים אלף נשא סבל ושמנים אלף חצב
בהר : לבד משרי הנצבים לשלמה אשר על־המלאכה ל
שלשת אלפים ושלש מאות הרדים בעם העשים
במלאכה

compensatum. cf. Ez. 9,

רגלי קרי

4. 18. & 1 Sam. 20, 9. *i) pro aula ipsius*. v. 23. At pro operariis data vide 2 Par. 2, 9. *k)* cont. Deut 31, 13. Ez. 27, 17. *l) tusi*, primæ scilicet pressuræ & purissimi (5) Ex. 27, 10. At

המי בצרי

communis olei pro seruis 20000 *Bathi* s. 2000 *cori* dati sunt 2 Par. 2, 9.

℣. 26. *m)* v. 9 c. 3, 12. scil. subinde maiorem, eamque magis magisque vsu auxit. *Schmid*

℣. 27 *n)* q. d. *adscendere tributum fecit*; s. *sustulis* de omni populo. c. 9, 15. 21. *o)* Ios. 16, 10. c. 17, 13. ὁ. φόρου. Rom. 13, 7. Raschi intelligit *pecuniam tributariam*, Kim hi *delectum operariorum*.

הפטרת תרומה

Vtrumque iungit *Schm.* p. 32. scilicet, inquiens, ex omni Israele debebant sisti 30000 virorum. Vt vero hi suis sumtibus laborarent, & domi rerum suarum damnum facerent, iniquissimum fuisset. Reliqui itaque, qui domi manebant, pecuniam in mercedem eorum proculdubio contribuebant. *p)* Gen. 49, 15. Deut. 20, 11. ℣. 28. *q) per vices*, alternatim. Iob. 10, 17. c. 14, 14. *r)* quisque erat *domi suæ*. *s)* c. 4, 6. ℣. 29. *t) Praeterea fuerunt* *u)* 2 Par. 2, 1. 17. *x) portantes & baiuli* (5) Neh. 4, 4. qui lapides deferrent ad locum, ad quem currus accedere possent Asyndeton, vt Iud. 15, 5. vel appositio, vt Iud. 10, 1. *y) caesores, latomi* Esr. 3, 7. 1 Par. 22, 2. ℣. 30. *z) præter principes* v. 3. *a) præfectorum* v. 7. quorum hic inferiores. præter eos autem c. 9, 23. etiam 550. superiores enumerantur, de quibus trecenti e peregrinis, huius loci numero superadduntur 2 Par. 2, 17. reliqui autem 250 ibid. c. 8, 10. de communi Interpretum sententia supremi atque ex Israelitis fuisse putantur. *b) qui præerant populo* v. 4. 2 Par. 8, 10. *c) qui occupati erant in opere faciendo*. c. 9, 23. conf. Ex. 5, 9. c. 31, 5.

℣. 17. *k)* vid. 1 Par. 28, 3. & not. 2 Sam. 7, 1. *l) quo eum ab initio regni circumdederunt* hostes. vid. similis constr. Ps. 109, 3 *m) donec dedit* c. 17, 14 *n)* Mal. 3, 21. Rom. 16, 20. cf. Ios. 10, 24.

℣. 18. *o)* 2 Sam. 7, 1. *p) aduersarius* c. 11, 14. 23. 1 Sam. 29, 4. Matth. 16, 23. *q) casus malus* s. *infortunium* (1) Coh. 9, 11.

℣. 19. *r)* vnde *ecce ego constitui*. sic Ar. Conf. 2 Sam. 21, 16. *s)* c. 8, 19. vid. 2 Sam. 7, 13.

℣. 20. *t)* v. 13. Esr. 3, 7. *u)* Tyri & Sidonis incolis indulserat DEus ingenium acre, viuidum & ad omnia flexile. Arithmetica & Astronomia ab iis manarunt ad Græcos--sed præcipua illis celebritas ex mechanicis artibus. Tyri mixtura purpuræ, Sidone vitraria & textura sindonum ex lino tenuissimo feruntur innotuisse primum. Et fabrorum peritiam hisce impense laudat Salomon.-- His artibus illorum opes in immensum breui creuerunt, dum iis vacare licuit per longæ pacis otium, coll. Iud 18, 7 *Boch.* Phaleg p. 343 seqq.

℣. 21. *x)* Deum Israelis agnouit & coluit An sincere & solum semper adfirmare vix possumus certo; quanquam probabile est propter perpetuam cum Dauide & Salomone amicitiam. *S.* Conf c. 10, 9. 1 Sam. 29, 6.

℣. 22. *y)* c. 8, 24. 25 *z)* v. 24 2 Sam. 6, 5.

℣. 23. *a) deducent ea* Gen. 37, 25. *b) componam*, componi faciam *ea*. *c) rates* (1) cf. 2 Par 2, 15. *d) vt ea ibi dissoluam*, vel in littus *disiiciam*. cf Ier. 13, 14. *e)* v. 25. conf. Ez. 27, 17. Esr. 3, 7 Act. 12, 20.

℣. 24. *f)* sic v. 32 at *Chirom* v. 15. 21. 25. & *Churam* 2 Par. 2, 2. quod etiam Patris nomen fuit ibid. v. 13. cf. infra c. 7, 40.

℣. 25. *g)* conf. Deut 8, 8 *h) in cibum* (1 א expirauit, per Dagesch com-

℣. 17. עד תת־ ita 1. 7. 8. 10. 13. 17. 18. 19 רגלו, cum Kri רגליו 2. 3. 12. 13. 16. sed nostris assentitur etiam *Ma*, *Erff.* ℣. 20. כי־אין בנו ita 3 at כי אין 2. ℣. 27. מכל־ *Mem* sine vocali & in margine על habet 3. ℣. 29. לשלמה per *Sakeph*. præced. *Paschta* 2. at præced. *Mun.* 1.

31 במלאכה ׃ ויצו המלך ויסעו אבנים גדלות אבנים יקרות
32 ליסד הבית אבני גזית ׃ ויפסלו בני שלמה ובני חירום
והגבלים ויכינו העצים והאבנים לבנות הבית ׃
ו ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני־
ישראל מארץ־מצרים בשנה הרביעית בחדש זו הוא
החדש השני למלך שלמה על־ישראל ויבן הבית ליהוה ׃
2 והבית אשר בנה המלך שלמה ליהוה ששים־אמה
3 ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו ׃ והאולם על־
פני היכל הבית עשרים אמה ארכו על־פני רחב הבית
4 עשר באמה רחבו על־פני הבית ׃ ויעש לבית חלוני
ה שקפים אטמים ׃ ויבן על־קיר הבית יצוע סביב את־
קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב ׃
6 היצוע התחתנה חמש באמה רחבה והתיכנה שש
באמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה כי מגרעות
נתן לבית סביב חוצה לבלתי אחז בקירות הבית ׃
7 והבית בהבנתו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן
8 כל־כלי ברזל לא־נשמע בבית בהבנתו ׃ פתח הצלע
התיכנה אל־כתף הבית הימנית ובלולים יעלו על־
9 התיכנה ומן־התיכנה אל־השלשים ׃ ויבן את־הבית
י ויכלהו ויספן את־הבית גבים ושדרת בארזים ׃ ויבן
את־היצוע על־כל־הבית חמש אמות קומתו ויאחז את־
11 הבית בעצי ארזים ׃ ויהי דבר־יהוה אל־
12 שלמה לאמר ׃ הבית הזה אשר־אתה בנה אם־תלך
בחקתי ואת־משפטי תעשה ושמרת את־כל־
מצותי ללכת בהם והקמתי את־דברי אתך אשר
13 דברתי אל־דוד אביך ׃ ושכנתי בתוך בני ישראל ולא
14 אעזב את־עמי ישראל ׃ ויבן שלמה את־
טו הבית ויכלהו ׃ ויבן את־קירות הבית מביתה בצלעות

℣. 31. *d) vt transferrent, aueherent.* Coh. 10, 9. *e)* id est, *optimos & magni pretii*, vt c. 7, 9. 10. non tamen *gemmas*, quæ singulari numero ita dicuntur, vt c. 10, 2. 10. 11. &c. *f) lapides cæsiones*, i. e. cæsos & politos. c. 6, 36. Ex. 20, 22. Ez. 40, 42. rad. גזה Chal. & Syr *amputauit, dolauit*; conuenit cum Hebr. גזז.
℣. 32. *g) Et sculpserunt, & polinerunt eos* (6) Hab. 2, 18. Ex. 34, 1. 4. *h) & Giblæi* Ios. 13, 5. Ps. 83, 8. Ez. 27, 9. Phœnices, qui Gabala tenent. *Gabalen promontorium* nominat Plinius lib. V. c. 20. *i)* 1 Par. 22, 3. 5.
CAP. VI, ℣. 1. *k)* anno 480. post exitum ex Aegypto. Np. 40. annos fuerunt in deserto Num. 14, 33. 34. *septendecim* sub Iosua, & 299. sub Iudicibus; sub Eli 40. 1 Sam. 4, 18. sub Samuele & Saulo 40. Act. 13, 21. sub Dauide 40. 1 Reg. 1, 11. & sub Salomone 4. annos h. l. *l)* Sicut post exitum ex Aegypto & exstructum Tabernaculum effluxerunt 480. anni, ita hinc vsque ad structuram Templi secundi fluxerunt alii anni 430. &c. *Abarb. m)* Ion. *splendoris florum.* sic v. 37. *n)* ab æquino. ctio verno. vid. Ex. 12, 1. *o)* i. e. *cœpit ædificare* 2 Par. 3, 1. *p)* Act. , 17. in monte Moriah 2 Sam. 24, 18.
℣. 2. *q)* Templum igitur habebat duplum longitudinis & latitudinis Tabernaculi, sed altitudo triplo maior fuit. *Abarbanel. r)* Interior sc. altitudo vsque ad primam contignationem; exterior autem [illegible] ædificii altitudo fuit 120. cubitorum 2 Par. 3, 4. Cf etiam infra v. 20. Alii vestibulum s. porticum v. 3. instar altissimæ turris 120. vlnarum, Templum a ipsum 30. cubitorum fuisse statuunt, vt *Kimchi.*
℣. 3. *s) At vestibulum* 2 Par. 3, 4. 1 Par. 28, 11. Ioel 2, 17. Ar. *& porticus, quæ collocata fuit ante portam ædis*; nempe ad plagam orientalem, vbi introitus erat. *t)* latus sc. 20. cubitos plus extensum altero, quod erat in tantum cubitorum. Ex Sciagraphia, qualem dederunt Cl. *Sturmius* & קמץ בטרחי *Gusset.* Comm. p. 3[..]. seq. hæc facilius intelliguntur.

Cap. VI.

℣. 4. *u) prospectuum* (1) c. 7, 4. *x) contractorum*, interius angustiorû (8) Prou. 17, 28. cf. Ez. 40, 16. *Rischi* h. l. & *Lutheri* glossa ad 1 Cor. 1, 15. it. *Maii* Oecon. V. T. p. 820. v. קמץ בזק biluculentius יציע קרי omnia describuntur
℣. 5. *y) substructionem*, היציע קרי appendicem Templi, inferioris ordinis structuram (3) ℣. 6. 10. rad. Hebr. *strauit*, Ar. *depressit. z) cum parietibus*, i. e contigue ad parietes. S. *a) ad Templum* in specie sic dictum ℣. 17. quod alibi *sancti m* vocatur, *& Adytum s. sanctum sanctorum* v. היציע קרי 16. *b) fecit autem eas substructiones asseres*, s. ex asseribus *circumcirca*. S. Al. *latera tabulata* s. *conclauia lateralia*, l. *cellas* v. 15. Ez. 41, 5. 6. Totidem a. conclauia fuisse putant, quot in Tem- עד כאן plo 11. fuerunt, nimirum 38 quindecim in septentrionali, 15. in australi, & 8. in occidentali. vid. *Maius* d. l. p. 823. In iis reposita asseruataque omnia pretio a Templi fuisse, probabile est. Inseruiisse etiam vino, tritico, oleo, omnibusque decimis ac primitiis, sustentationi Sacerdotum destinatis, ex Neh. 12, 44. c. 13, 5. colligitur. ℣. 6. *c) infima.* Tres erant conclauium series, & vnaquæque 5. cubitos alta v. 10. at latitudo illarum diuersa, quia murus Templi a fundamento assurgensin crassitie post quintum quemque cubitum extrinsecus diminuebatur cubito vno, eum in finem, vt trabes sine muri perforatione imponi istis diminutionibus possent. Hinc substructio infima habuit latitudinem 5 cubitorum, media 6. & tertia 7. *d) diminutiones* (1 e) Ez. 4, 6. alio sensu vide infra v. 10. ℣. 7. *f)* Deut. 27, 6. Ios. 8, 31. *g) adductio, aductio, profectio* ædificata fuit Num. 10, 2. Iob. 41, 18 h. e. *lapides, quales erant profecti e loco, vnde adducebantur*, vt negetur de iis aliquid decisum fuisse in ipso ædificii loco, vt statim sequitur. ℣. 8. *h)* Ez. 41, 11. *i)* v. 6 Ex. 26, 28 quo ostio sc. in mediam substructionem ascendebatur. *k)* erat *ad extremitatem* c. 7, 39 *l) ita, vt testudinibus*, s. *cochleis ascenderent* (1) *m)* Ez. 41, 7. ℣. 9 *n) & contexit* c. 7, 3. 7. *o)* S. *trabibus*, sec. Vatabl. incuruis & instar fornicis arcuatis, al e *cauatis*. cf. 2 Reg. 2, 16. *p)* S. *& ordinibus* cedrorum, s. vt ordines asserum interpositi essent trabibus *ex cedris*. (1) 2 Reg. 11, 8. adeoque laqueatum s. laquearibus illustratum tectũ Templo imposuit, & quidem fastigiatum, ne calcari a quouis & contemni posset. &c. *Maius* p. 823. seq. ℣. 10 *q)* vid. v. 5. *r)* vid. not. v. 6. *s)* S. *adhæsitque domui per ligna cedrorum.* cf. v. 6. & Ez. 41, 6. ℣. 12. *t)* Leu 26, 3. *u)* c. 9, 5. 1 Sam. 7, 13. 1 Par 22, 10. ℣. 13. *x)* Leu. 26, 11 *y)* Es. 49, 14. ℣. 14. *z)* np. exterius, imposito tecto, & structis parietibus v. 9. ℣. 15 *a) tunc intus etiam contabulando eam ædificauit* i. e. adornauit. *b) asseribus* s. *tabulis cedrinis*. v. 5. 16.

CAP. V. ℣. 1. מארץ per *Mun.* 2. 3. ℣. 2. אמה per *Tbbir* præc. *Merca.* 6. 9. 20. ℣. 6. והתיכונה per *Kadma* (nisi mendum sit) 17. 18. *Ber.* ℣. 7. אבן־שלמה נסע ita 2. 3. & sic se. 5. ℣. 8. ובלולים *Lamed* (posterius) cum *Dag.* 1. 2. 3. 6.--9. 20. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 10. היציע ita in textu sine *Kri* 5. 6. 9.--16. 19. 20. 25.

ארזים מקרקע הבית עד־קירות הספן צפה עץ מבית
16 ויצף את־קרקע הבית בצלעות ברושים : ויבן את־
עשרים אמה מירכותי הבית בצלעות ארזים מן־
הקרקע עד־הקירות ויבן לו מבית לדביר לקדש
17 הקדשים : וארבעים באמה היה הבית הוא ההיכל
18 לפני : וארז אל־הבית פנימה מקלעת פקעים ופטורי
19 צצים הכל ארז אין אבן נראה : ודביר בתוך־הבית
מפנימה הכין לתתן שם את־ארון ברית יהוה : ולפני כ
הדביר עשרים אמה ארך ועשרים אמה רחב ועשרים
21 אמה קומתו ויצפהו זהב סגור ויצף מזבח ארז : ויצף
שלמה את־הבית מפנימה זהב סגור ויעבר ברתיקות
22 זהב לפני הדביר ויצפהו זהב : ואת־כל־הבית צפה
זהב עד־תם כל־הבית וכל־המזבח אשר־לדביר צפה
23 זהב : ויעש בדביר שני כרובים עצי־שמן עשר אמות
24 קומתו : וחמש אמות כנף הכרוב האחת וחמש אמות
כנף הכרוב השנית עשר אמות מקצות כנפיו ועד־
כה קצות כנפיו : ועשר באמה הכרוב השני מדה אחת
26 וקצב אחד לשני הכרבים : קומת הכרוב האחד עשר
27 באמה וכן הכרוב השני : ויתן את־הכרובים בתוך
הבית הפנימי ויפרשו את־כנפי הכרבים ותגע כנף־
האחד בקיר וכנף הכרוב השני נגעת בקיר השני
28 וכנפיהם אל־תוך הבית נגעת כנף אל־כנף : ויצף
29 את־הכרובים זהב : ואת כל־קירות הבית מסב קלע
פתוחי מקלעות כרובים ותמרת ופטורי צצים
מלפנים ולחיצון : ואת־קרקע הבית צפה זהב לפנימה ל
31 ולחיצון : ואת פתח הדביר עשה דלתות עצי־שמן
32 האיל מזוזות חמשית : ושתי דלתות עצי־שמן וקלע
עליהם מקלעות כרובים ותמרות ופטורי צצים וצפה
זהב

ziffe, & reliquum 10. cubitorum spaciū vacuum esse pu-ctum יתיר ו' cant. vt per illud fumus ex altari thymiamatis ingrederetur. a) *a-nnvo clauso*, i.e. *solido vel præstantissimo*, quod *Segor* dicitur Iob 28, 15. cf. seq v. 21. c. 7, 49. 50. &c. b) *altare thymiamatis* v. 22. c. 7, 48 Ex. 30, 1. seqq. ✱. 21. c) *intrinsecus* v. 19. 2 Par. 3, 4. d) & ברתוקות קרי *conseruit, connexuit* valuas. vid Cocc. Lex. p. 587. e) *repagulis* l. *catenis* (3) Ez. 7, 23. Ef. 40, 19. Rad. est *constringi* Nah. 3, 10. Chald. *sepire, circumdare*. Ar. *claudere, opplere, consuere*. ✱. 22. f) Tig. *donec totam ædem absolueret*, vt tota domus vestita fuerit auro. cf. c. 7, 32. Ios. 4, 20. ✱. 23. g) c. 8, 6. 7. præter duos istos, arcam superne tegentes Ex. 25, 18 c. 37, 7. h) *e lignis oleæ* fis v. 31. ne carie aut vetustate corrumperentur. i) *Vtriusque altitudo fuit decem cubitorum*, ac maior quam gigantea, vt stare inter eos & sub iis arca cum propitiatorio potuerit. cf. c. 8, 6. 7. & de positu eorum 2 Par. 3, 13.

c) *a solo* s. *pauimento* (8) v. 16. 30. d) *vsque ad parietes tecti* s. *laquearis contabulati* (1) i.e. vsque ad summam & extremam partem, qua parietes laquear contingebant. e) omnia ligno *obduxit* v. 21, 30. Ex. 25, 11. f) *obduxit tabulis abiegnis*. v. 3. 2 Par. 3, 5. ✱. 16. g) *a lateribus* s. *cruribus domus* versus occasum. Ex. 26, 22. 23. 27. h) vid. v. 15. i) S. *ædificauitque sibi pariete intergerino*. al. *contabulauitque ei Templo*. k) S. *intra adytum* v. 5. vt esset sanctissimum. c. 7, 50. ✱. 17. l) *Itaque*, subtractis 20. vlnis adyti, *reliqua domus* fuit 40. *cubitorum*. m) vid. v. 5. n) *anterius*, (1) ita distinctum ab adyto. ✱. 18. o) *Cedrus autem ad domum intus contabulandam adhibita*. p) Leu 10, 18. q) *variegata erat cælatura* (4) v. 29. 32. c. 7, 11. r) *colocynthidum*, cucurbitarum agrestium. Tig. *nodos prominulos* (3) c. 7, 24. s) *cum aperturis florum* (4) ✱. 29. 32. 35. prima eruptio florum esse videtur, h. e. figura repræsentans florem, ex quo primulum aliquid erumpit, qui flatus eius gratissimus est. *Gussetius* p. 675. ✱. 19. t) *Adytum autem* s. *Oraculum* v. 15. 16. sic dictum, quod illinc Deus responsa daret, iuxta Num. 7, 89. u) *introrsum* v. 21. parauit. Hoc Templi sacratissimum penetrale fuit emblema cœli. *Vitringa* ad Apoc. 4, 2. p. 229. x) *vt illic reponerent*. Infinit. cum Nun paragog. vt c. 17, 14. ✱. 20. y) *Quod ad interiora a. adytū attinet*, cf. v. 29. 30. z) *& 20. cubitorum altitudo eius fuit*, forma cubica, vt olim Tentorium; np. si cum Raschio aliisque statuas, adytum depressius Sancto fuisse 10. cubitis, vid v. 2. At Kimchio Adytum etiam 30. cubitorum altitudinem habuit, quorum 20. cedris tecti, 10. autem vt laquear adyti, gemmis exornatum fuerit 2 Par. 3, 6. Abarban. a. aliique parietem intergerinum non vltra 20. cubitos surrexisse.

✱. 24. k) *vna ala*. ✱. 25. l) *cubitorum* v. 37. 26. m) S. *proportio*, Tig. *eademque forma*, resultans sc. ex amputatione superfluorum (3) c. 7, 37. Ion. 2, 7. Rad. 2 Reg. 6, 6. ✱. 26. n) v. 17. 25. vid. Ez. 26, 2. c. 36, 15. ✱. 27. o) *intima* c. 7, 50 p) *alæ autem eorum* interiores in medio Adyti se mutuo contingebant. ✱. 29. q) *circuitus*. circumquaque Cant. 1, 12. r) *variegauit* l. sculpsit v. 32. 35. s) *sculpturis* Ex 28, 11. 21. t) *& palmarum* v. 32. 35. c. 7, 36. u) vid. v. 18. x) *intrinsecus* in adyto (1) cf v. 20. 30. y) *& exterius* v. 30. in parte Templi priore v 17. ✱. 30. z) v. 15. c. 7, 7. a) v. 29. Ez. 40, 16. ✱. 31. b) v. 20. Neh. 8, 15. c) In ædificiis est *proiectura parietis* in imo prominentis paullo altior solo aut pauimento, in qua palmæ ad parietem & columnæ ponuntur, quales in ædificiis splendidioribus videntur, & ni fallor *in tecto suggrundia*. vid. Ez. 40, 16. 37 49. *Cocc* Lex p. 27. sic *Gusset*. p. 32. Dum specto Ez. 40, 49. puto fuisse *id, quod supra portam extra muri perpendiculum excurrit*, quo superliminare munitur, amplificatur, coronatur: nam dicuntur columnæ eo adscendisse, *vna hinc & vna inde*. Oportet autem has fuisse *columellas*, postibus ornatus gratia extrinsecus appositas, &c. Dori insuper *proiecturas & supercilia parietum* cornigeris *arietum* atque taurorum capitibus exornabant. vid. *Neumanni* Exodus L. S p. 63. d) *& postes* Ex. 12, 7. e) S. vt essent *pars domus quinta* Gen. 47, 14. Videtur referri ad latitudinem muri, qui cum esset 20. cubitorum, porta, pars eius quinta, patebat cubitos quatuor. Hæc oraculi porta; sed Templi porta v 33. eadem ratione 5. cubitos habuerit &c. *Gusset*. p 267. 330. vide plura v. 33. ✱. 31. f) vid. v. 29. e) vid. v. 18.

✱. 16. ועד cum præf. *Vau* 1. 3. 5. & in marg. 6. 9. לדביר *plene* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. ✱. 23. *Spatium* præponunt 6. 9. 10. ✱. 19. 20. 21. ac (vt videtur) 7. 8. 11. ✱. 17. ita correctum in 5. at ותגע כנף per *Grefthaim*, seq. *Mahpach*, 2. ✱. 29. מסב fine *Psik* 2. 5. 6. 9. 10. 13. < 19 20. 21. 22. contra Indicem *Basil*. f. 60. d. ותמרת *Mem* fine *Dagesch* 2. 6. 10. 13. 19. 20. 21. 22. & cum expresso *Raphe* 3. sic fe. 1. 5. cf. ✱. 32. 35. c. 7, 36. ✱. 32. שמן *Schin* per *Kametz* 3. 5. 10. 11. 21. & in margine 5. 9. ותמרת *Mem* fine *Dagesch* 2. 11. 13. 14. sic fe. 1. 5. bis h. l.

33 זהב וירד על־הכרובים ועל־התמרות את־הזהב׃ וכן
עשה לפתח ההיכל מזוזות עצי־שמן מאת רבעית׃
34 ושתי דלתות עצי ברושים שני צלעים הדלת האחת
לה גלילים ושני קלעים הדלת השנית גלילים׃ וקלע
כרובים ותמרות ופטרי צצים וצפה זהב מישר על־
36 המחקה׃ ויבן את־החצר הפנימית שלשה טורי גזית
37 וטור כרתת ארזים׃ בשנה הרבעית יסד בית יהוה
38 בירח זו׃ ובשנה האחת עשרה בירח בול הוא החדש
השמיני כלה הבית לכל־דבריו ולכל־משפטו ויבנהו
ז שבע שנים׃ ואת־ביתו בנה שלמה שלש עשרה
2 שנה ויכל את־כל־ביתו׃ ויבן את־בית יער הלבנון
מאה אמה ארכו וחמשים אמה רחבו ושלשים אמה
קומתו על ארבעה טורי עמודי ארזים וכרתות ארזים
3 על־העמודים׃ וספן בארז ממעל על־הצלעת אשר
על־העמודים ארבעים וחמשה חמשה עשר הטור׃
4 ושקפים שלשה טורים ומחזה אל־מחזה שלש
ה פעמים׃ וכל־הפתחים והמזוזות רבעים שקף
6 ומול מחזה אל־מחזה שלש פעמים׃ ואת אולם
העמודים עשה חמשים אמה ארכו ושלשים אמה
רחבו ואולם על־פניהם ועמדים ועב על־פניהם׃
7 ואולם הכסא אשר ישפט־שם אלם המשפט עשה
8 וספן בארז מהקרקע עד־הקרקע׃ וביתו אשר־ישב
שם חצר האחרת מבית לאולם כמעשה הזה היה
ובית יעשה לבת־פרעה אשר לקח שלמה כאולם
9 הזה׃ כל־אלה אבנים יקרת כמדות גזית מגררות
במגרה מבית ומחוץ וממסד עד־הטפחות ומחוץ עד־
י החצר הגדולה׃ ומיסד אבנים יקרות אבנים גדלות
11 אבני עשר אמות ואבני שמנה אמות׃ ומלמעלה
אבנים

h) *auro præstantissimo* 2 Par. 3, 6. a Davide cum in finem adseruato 1 Par. 28, 14. & quidem ita diducto, vt acciperet illas rerum formas, quas suppositæ tabulæ ad sigillorum similitudinem inducerent. *Maius* Oecon. p. 815. conf. v. 35. i) *&* *diduxit* (3) Ef. 45, 1. Pf. 144, 1. k) vid. v. 29.

✱. 33. l) add. Ar. *hoc est ædis exterioris*, cf. v. 17. 31. m) vid. v. 23. n) S. *inde a quarta domus parte*. cf. v. 31. *Abarb.* autem intelligit *quartum* totius Templi *ostium*, ita vt primum sit atrii laicorum, 2. atrii Sacerdotum, 3. vestibuli v. 3. quartum Sancti h. l. & quintum Sancti Sanctorum v. 31.

✱. 34. o) *duo asseres* vel *tabulæ* v. 15. p) Ar. *bipartitam*, *per fibulas flexibilem*. *Connolubiles* erant. conf. Ez. 41, 24. idque beneficio quorundam minorum cardinum, & intra ligna ipsa, vt fieri solet, fere mersorum. Nisi placet, *gelilim* esse ipsos illos minores cardines, annulorum instar formatos (conf. Esth. 1, 6. Cant. 5, 14.) omissa coniunctione *Vau*. Gusset p. 170. q) *tabulæ* exsculptæ s. *variegatæ* vid. v. 29. idem, quod צלעים. Albi *fun tas*, vt 2 Par. 26, 14. vel *tapetes* Ex. 27, 9. significat.

✱ 35. r) vid. v. 29 31. s) v 18. t) *aptato & exacte inducto* super figuratum. cf. not. v. 31. sed Schmid. *planum cum sculpto* auro obduxit. u) Ez. 8. 10.

✱. 36. x) Atrium *interius* c. 7, 12. quod & *superius* Ier. 36, 10. vel *sacerdotum* 2 Par. 4, 9. & *domus Iehouæ* (cui proxime adiacebat) dicitur 2 Par. 24, 21. Maii Oec. p 328. y) *ordinibus* c. 7, 2. 4. Ex. 28, 17. z) c. 5, 31. a) c. 7, 2. 12. Murus triam cubitorum altitudine ex *triplici carum lapidum & vno sectarum cedrorum* ordine affabre constructus & ita perforatus fuit, vt per ipsum murum non minus, quam supra pateret conspectus. *Maius* d. l. p. 819.

✱. 37. b) vid. v 1.

✱. 38. c) *mense Bul* (2) s. Octobri. d) *finem suum ac complementum sortitu est*. coll. Pf. 143, 7. e) *&* *sec. omnia requisita eius* Ex. 26, 30. f) Hoc subiicitur, vt declareturSalomonis solertia & alacritas in stupendo isthoc ædificio, benedictioque Dei singularis, quæ ædificantibus adfuit. &c. *Maii* Oecon. p. 818. De mystico septenario vide Doctiss. *Vitringæ* Com. משפטיו ק׳ ment. in Apoc. p. 55. seq.

Cap. VII.

CAP. VII,

✱. 2. g) c. 9, 10. Tametsi inter hanc & Templi fabricam similitudo intercessit, tamen nec tanta cura extructa, nec tam breui tempore perfecta fuit, ac domus Dei. &c. *Maii* Oec. p. 829.

✱. 2. h) q. d. *domum silua Libani*. Erat domus columnis multis & tabulatis cedrinis facta. Ex columnæ *silua* instar habebant. & quidē *Libani*, quia cedrinæ erant. *Cocc.* Lex. p. 314. Reposita ibi *scuta*, clypei & vasa aurea c. 10, 17. 21. 2 Par. 9, 16. 20. cf. Ef. 22, 8. Ar. *Deinde ædificauit domum magnam pro armis suis, eratque palatium sedis regiæ ipsius, vocauitque eam saltum Libani*. S. p. 37. Putarim fuisse primam partem Palatii Regii, post quam vestibulum iudicii v. 7. & inferius atrium domus Regis; tum domus Regis ipsa v. 8 Domus autem filiæ Pharaonis in vestibulo domus regiæ. i) cf. Zach. 11, 1. k) & sic contignatio vna fuit 10. cubitorum. l) v. 11. c. 6, 36. ✱. 3. m) *contabulata autem fuit* v. 7. c. 6, 9. n) *superne* v. 20. 29. o) *super conclauia ex assribus* facta c. 6, 5. quæ columnis imposita fuerunt, 45. numero: ita, vt in vnaquaque contignatione s. ordine 15. conclauia essent. vide figuram apud *Gusset*. p. 247. ✱. 4. p) *fenestræ* autem (2) c. 6, 4. per *tres ordines* dispositæ erant, vnus nempe in quauis contignatione. q) ita, vt *prospectus* vnus *responderet alteri tribus vicibus* (3) v. 5. ✱. 5. r) c. 6, 31. s) *quadrati erant* Ez. 41, 21. Ex. 27, 1. t) *adspectu* vel *prospectu* (1) al. cum *superliminari*, coll. Ex. 12, 7. u) *&* erant *e regione* s. parallela lineis Deut. 1, 1. ✱. 6. v) v. 7. c. 6, 3. Ez. 40, 7. y) *&* *trabs* (2) Ez. 41. 25. ✱. 7. z) *throni* c. 1, 20. a) *porticum inquam*, iudicii. cf. v. 12. 21. b) vid. v. 3. Ier. 22, 14. c) c. 6, 15. Am. 9, 3. ✱. 8. d) *domui vero sua*. vid. not. v. 2. e) *intra* v. 31. f) c. 3, 1. ✱. 9. g) v. 10. c. 5, 31. h) v. 11. i) *ferrati*. *secti* (1 k 2 Sam. 12, 31. l) *&* *a fundamento* (1) m) Tig. *vsque ad suggrundia*. S. *præcinctiones* Cocc. Lex. p. 281. *a lapidibus fundationis vsque ad palmos*, h. e. tum magni, tum parui lapides, palmi quantitatem habentes. Conf. v. 26. Pf. 29, 6. n) v. 12.

✱. 34. דלתות ita in statu absoluto 5. & sic fe. 2. ✱. 35. ותמרת *Mem* sine *Dag.* 2. &c. vt supra v. 29. ✱. 38. כלה sic˅ per *Piel* in marg. 2. 6, 9. CAP. VII, ✱. 2. על per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 6. 9 20. 22. 23. ✱. 7. אלם *Lam.* gem. ˅ per *Dagesch* 1. 17. 18. 22. idem per *Patach* 1. 5. 22. ‾ contra *R. Chaiim* ad *Masoram finalem* f. 14. a

12 אֲבָנִים יְקָרוֹת כְּמִדּוֹת גָּזִית וָאָרֶז׃ וְחָצֵר הַגְּדוֹלָה סָבִיב
שְׁלֹשָׁה טוּרִים גָּזִית וְטוּר כְּרֻתֹת אֲרָזִים וְלַחֲצַר בֵּית־
יְהוָה הַפְּנִימִית וּלְאֻלָם הַבָּיִת׃
13 וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת־
14 חִירָם מִצֹּר׃ בֶּן־אִשָּׁה אַלְמָנָה הוּא מִמַּטֵּה
נַפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ־צֹרִי חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וַיִּמָּלֵא אֶת־
הַחָכְמָה וְאֶת־הַתְּבוּנָה וְאֶת־הַדַּעַת לַעֲשׂוֹת כָּל־
מְלָאכָה בַּנְּחֹשֶׁת וַיָּבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיַּעַשׂ אֶת־
טו כָּל־מְלַאכְתּוֹ׃ וַיָּצַר אֶת־שְׁנֵי הָעַמּוּדִים נְחֹשֶׁת שְׁמֹנֶה
עֶשְׂרֵה אַמָּה קוֹמַת הָעַמּוּד הָאֶחָד וְחוּט שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה
16 אַמָּה יָסֹב אֶת־הָעַמּוּד הַשֵּׁנִי׃ וּשְׁתֵּי כֹתָרֹת עָשָׂה לָתֵת
עַל־רָאשֵׁי הָעַמּוּדִים מֻצַק נְחֹשֶׁת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמַת
הַכֹּתֶרֶת הָאֶחָת וְחָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמַת הַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית׃
17 שְׂבָכִים מַעֲשֵׂה שְׂבָכָה גְּדִלִים מַעֲשֵׂה שַׁרְשְׁרוֹת
לַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שִׁבְעָה לַכֹּתֶרֶת
18 הָאֶחָת וְשִׁבְעָה לַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית׃ וַיַּעַשׂ אֶת־הָעַמּוּדִים
וּשְׁנֵי טוּרִים סָבִיב עַל־הַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־
הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָרִמֹּנִים וְכֵן עָשָׂה לַכֹּתֶרֶת
19 הַשֵּׁנִית׃ וְכֹתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים מַעֲשֵׂה שׁוּשַׁן
כ בָּאוּלָם אַרְבַּע אַמּוֹת׃ וְכֹתָרֹת עַל־שְׁנֵי הָעַמּוּדִים גַּם־
מִמַּעַל מִלְּעֻמַּת הַבֶּטֶן אֲשֶׁר לְעֵבֶר שְׂבָכָה וְהָרִמּוֹנִים
21 מָאתַיִם טֻרִים סָבִיב עַל הַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית׃ וַיָּקֶם אֶת־
הָעַמֻּדִים לְאֻלָם הַהֵיכָל וַיָּקֶם אֶת־הָעַמּוּד הַיְמָנִי וַיִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ יָכִין וַיָּקֶם אֶת־הָעַמּוּד הַשְּׂמָאלִי וַיִּקְרָא אֶת־
22 שְׁמוֹ בֹּעַז׃ וְעַל רֹאשׁ הָעַמּוּדִים מַעֲשֵׂה שׁוֹשָׁן וַתִּתֹּם
23 מְלֶאכֶת הָעַמּוּדִים׃ וַיַּעַשׂ אֶת־
הַיָּם מוּצָק עֶשֶׂר בָּאַמָּה מִשְּׂפָתוֹ עַד־שְׂפָתוֹ עָגֹל
סָבִיב וְחָמֵשׁ בָּאַמָּה קוֹמָתוֹ וְקָוֶה שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה
יָסֹב

ỷ. 18. r) ita vt duo ordines malorum punicorum v. 42. essent circumcirca. s) super vel sec. Guffet.

הפטרת ויקהל כמנהג הספרדים

eum reticulo. t) i. e. ſelues coronamentorum. vid. v. 41. & 2 Par. 4, 12.

ỷ. 19. u) opus lilii v. 22. 26. s. figuram lilii imitabatur. x) v. 21. c. 6, 3. y) vid. not. v. 16.

ỷ. 20 z) etiam desuper v. 3. 19. nempe tegendo. Atque hoc pacto 4. cubitis reticulo cinctis v. 19. addendo quintum cubitum, absoluitur mensura coronamentis tributa Gussetim p. 414. a) prope

קמץ כרביע

ventrem Ex. 25, 27. Nam coronamenta, vt vaſa vacua, lataque ac profunda ventrem efformabant,

השבכה קרי

super quo erat illud tegmen, ac ei directe respondens sursum. Guſſet. b) qui erat vltra reticulum v.

כצל

17. c) ducenta erant in ordinibus; centum sc. vno ordine, de quibus 96. tantum

וקו קרי

cernebantur Ier. 52, 23.

ỷ. 11. o) c. 5, 31. p) v. 9.

ỷ. 12. q) v. 9. cf. 2 Par. 4, 9. r) cf not. c. 6, 36. s) v. 2. t) c. 6, 36. u) cf. v. 7. 21.

ỷ. 13. x) non Regem, de quo c. 5, 15. 24. sed artificem Insignem, qui Chirom dicitur infra v 40.

ỷ. 14. y) feminæ cuiusdam viduæ, cf. 2 Sam. 17, 25. z) sc. respectu Patris; mater enim erat e tribu Dan 2 Par. 2, 13. a) Tyrius habitatione, non natione. cf. Iud. 17, 7. 1 Sam. 1, 1. b) Gen 4, 21. c) Ez. 10, 4. 1 Reg. 3, 20.

ỷ. 15 d) Et is formanit Ex. 31, 4. e) cf. v. 21. Prou. 9, 1. ǫ. στύλους. cf. 1 Tim. 3, 15 Apoc. 3, 12. f) 18. vlnarum altitudo erat singularum columnarum 1 Reg. 25, 17. ita quidem, vt dimidius cubitus pelui s. coronamento insertus fuerit, nec apparuerit. Hinc 2 Par. 3, 15. ambarum columnarum longitudo coniunctim 35. cubitorum fuisse dicitur. Densitas a. æris seu crassities concauæ columnæ fuit 4. digitorum Ier. 52, 21. g) secundam sc. æque vt priorem.

ỷ. 16. h) Duo etiam coronomenta v. 17. seqq 2 Reg. 25, 17. 2 Par. 4, 12. 13. i) fusa, q. d fusile s. fusum opus (1) cf. v. 23. 33. 37. k) 5. cubitorum altitudo totius coronamenti fuit: pars enim reticulis vestita 4. erat cubitorum v. 19. vel trium cubitorum sec. 2 Reg. 25, 17. si demas partem inferiorem & peluim v. 41. seu cauitatem, quæ summitatem columnæ sibi inditam habebat; item supremam partem s. coronamenti coronidem. Conf Maii Oecon. p. 83. & figuram coronamenti apud Guſſet p 414. seq. it. Ab. rb. h. l

ỷ. 17. l) reticula, plexos cancellos (1) frequentius est femininum, quod sequitur. m) opus reticulatum v 18 20. n) item fimbrias s. funiculos, penicu'amenta ex catenulis facta (2) Deut 22, 12. o) 2 Par. 3, 16. p) coronamentis v. 16. q) septem scil. plexus eiusmodi reticulatos fecit.

ỷ. 21. d) v. 19. c. 6, 3. e) meridialem. cf. v. 39. f) 2 Par. 3, 17. g) q. d confirmabit Dominus Templum vel ecclesiam suam, & promissa patribus facta. Es. 9, 6. Emblema Prophetarum, vt altera Apostolorum. cf. Apoc. 3, 12. Prou. 9, 1. & Vitringa in Apoc. p. 186. h) i. e. borealem. cf. 2 Par. 3, 17. i) q. d in Chr ſto robur est vid. Es. 45, 24.

ỷ. 22. k) v. 19. l) & sic absolutum est c. 6, 22. ỷ. 23. m) v. 16. 33. Ar. Deinde fecit vas quoddam factum ex ære fuso, & vocauit nomen eius Mare; sc. propter ingentem aquarum copiam, quas capiebat. n) v. 17. c. 6, 26. o) v. 26. 2 Par. 4. 2. Labium maris est pars lateris summa & extrema oblique a perpendiculo deflectens extrorsum, ad formam lilii imitandam. Guſſetius p. 880 p) rotundum (6) v. 31. 35. q) & filum s. linea Zach. 1, 16.

ỷ. 12. ולאלם per Patach 2. 5. 7. 22. ỷ. 16. האחת per Daleth in fine. 2. 9. 10. haud bene. ỷ. 17 גדלים Lamed sine Dagesch omnes, præter 17. & Ber. ỷ. 18. אשר per Makk. 1 3. הרמנים pro eo habent העמודים colu nas 1. 3. 5. & sic vertit Chaldæus in I. ỷ. 19. מעשה שושן ita 1. 2. ỷ. 21. העמדים sic def. Et. per Kibbuts 1. 3 22. sec. Masoram mac Erff. h. l. itemque impress. & Mss. ad Ex 28, 12. לאלם Lamed (posterius) per Patach 1. 5. 21, idemque per Dagesch 1. 5. 6. 9. 17. 18. 20. 21. 22. הימיני sic in textu, cum nota ' לא קרי 1. 2. secundum Masoram Erffurtensem.

ỷ. 12·

24 יִסֹּב אֹתוֹ סָבִיב : וּפְקָעִים מִתַּחַת לִשְׂפָתוֹ ׀ סָבִיב
סֹבְבִים אֹתוֹ עֶשֶׂר בָּאַמָּה מַקִּפִים אֶת־הַיָּם
כה סָבִיב שְׁנֵי טוּרִים הַפְּקָעִים יְצֻקִים בִּיצֻקָתוֹ : עֹמֵד
עַל־שְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר שְׁלֹשָׁה פֹנִים ׀ צָפוֹנָה וּשְׁלֹשָׁה פֹנִים
יָמָּה וּשְׁלֹשָׁה ׀ פֹּנִים נֶגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה פֹּנִים מִזְרָחָה וְהַיָּם
26 עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה וְכָל־אֲחֹרֵיהֶם בָּיְתָה : וְעָבְיוֹ טֶפַח
וּשְׂפָתוֹ כְּמַעֲשֵׂה שְׂפַת־כּוֹס פֶּרַח שׁוֹשָׁן אַלְפַּיִם בַּת
27 יָכִיל : וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּכֹנוֹת עֶשֶׂר נְחֹשֶׁת אַרְבַּע
בָּאַמָּה אֹרֶךְ הַמְּכוֹנָה הָאַחַת וְאַרְבַּע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ
28 וְשָׁלֹשׁ בָּאַמָּה קוֹמָתָהּ : וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּכוֹנָה מִסְגְּרֹת
29 לָהֶם וּמִסְגְּרֹת בֵּין הַשְׁלַבִּים : וְעַל־הַמִּסְגְּרוֹת אֲשֶׁר ׀
בֵּין הַשְׁלַבִּים אֲרָיוֹת ׀ בָּקָר וּכְרוּבִים וְעַל־הַשְׁלַבִּים כֵּן
מִמָּעַל וּמִתַּחַת לָאֲרָיוֹת וְלַבָּקָר לֹיוֹת מַעֲשֵׂה מוֹרָד :
ל וְאַרְבָּעָה אוֹפַנֵּי נְחֹשֶׁת לַמְּכוֹנָה הָאַחַת וְסַרְנֵי נְחֹשֶׁת
וְאַרְבָּעָה פַעֲמֹתָיו כְּתֵפֹת לָהֶם מִתַּחַת לַכִּיֹּר הַכְּתֵפוֹת
31 יְצֻקוֹת מֵעֵבֶר אִישׁ לֹיוֹת : וּפִיהוּ מִבֵּית לַכֹּתֶרֶת וָמַעְלָה
בָּאַמָּה וּפִיהָ עָגֹל מַעֲשֵׂה־כֵן אַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה וְגַם־עַל־
פִּיהָ מִקְלָעוֹת וּמִסְגְּרֹתֵיהֶם מְרֻבָּעוֹת לֹא עֲגֻלּוֹת :
32 וְאַרְבַּעַת הָאוֹפַנִּים לְמִתַּחַת לַמִּסְגְּרוֹת וִידוֹת הָאוֹפַנִּים
בַּמְּכוֹנָה וְקוֹמַת הָאוֹפָן הָאֶחָד אַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה :
33 וּמַעֲשֵׂה הָאוֹפַנִּים כְּמַעֲשֵׂה אוֹפַן הַמֶּרְכָּבָה יְדוֹתָם
34 וְגַבֵּיהֶם וְחִשֻּׁקֵיהֶם וְחִשֻּׁרֵיהֶם הַכֹּל מוּצָק : וְאַרְבַּע
כְּתֵפוֹת אֶל אַרְבַּע פִּנּוֹת הַמְּכֹנָה הָאֶחָת מִן־הַמְּכֹנָה
לה כְּתֵפֶיהָ : וּבְרֹאשׁ הַמְּכוֹנָה חֲצִי הָאַמָּה קוֹמָה עָגֹל סָבִיב
36 וְעַל רֹאשׁ הַמְּכֹנָה יְדֹתֶיהָ וּמִסְגְּרֹתֶיהָ מִמֶּנָּה : וַיְפַתַּח
עַל־הַלֻּחֹת יְדֹתֶיהָ וְעַל ׀ וּמִסְגְּרֹתֶיהָ כְּרוּבִים אֲרָיוֹת
37 וְתִמֹרֹת כְּמַעַר־אִישׁ וְלֹיוֹת סָבִיב : כָּזֹאת עָשָׂה אֵת
עֶשֶׂר הַמְּכֹנוֹת מוּצָק אֶחָד מִדָּה אַחַת קֶצֶב אֶחָד
לְכֻלָּהְנָה

כצ״ל
עד כאן
נסר
מסגרתיה קרי

℣. 24. r) & colocynthides (3) bis h. versu & c. 6, 18. De iis ita *Abarb.* ad h. l. *Colocynthides* sunt figurae ouorum: rotundae enim fuerunt instar ouorum; & in singulis figura capitis bubali, e cuius ore aqua promanabat. Ideo etiam 2 Par. 4, 3. easdem *boues* appellat, respectu figurae capitum & facierum. s) i. e. *intra singulos cubitos decem* earum fuerunt. *Abarb.* t) *fusae* v. 24. u) *in fusura eius* (1).

℣. 25. x) stabat super *duodecim boues*, qui symbolum 12. Apostolorum fuerunt. *Vitringa* Obseruat. S. IV. 2. p. 35 y) c. 8, 7. z) Ex. 33, 23. Ez. 8, 16. a) *introrsus* erant Ex. 28, 26.

℣. 26. b) *crassities autem eius* (3) Ier. 52, 21. c) erat *palmi*. cf. v. 9. 2 Par. 4, 5. Ex. 37, 12. d) vid. v. 23. e) sicut *flos lilii* v. 19. 22. f) *bis mille bathos* c. 5, 2. Ez. 45, 11. Nempe ad summum poterat continere *ter mille bathos* 2 Par. 4, 5. sed non solebat impleri, nisi ad bis mille. Vnde *Mare* dici poterat, propter tantam aquarum copiam, quae ex fonte *Ethan* in id iugiter influebat, & iterum defluebat per epistomia educta siue ora aut capita boum, quorum duo ordines ambiebant mare. Ita fons aquae perennis fuit, ex quo Sacerdotes ministerium adgressuri quotidie manus pedesque abluebant &c. Conf antitypum Es. 12, 3 Zach. 13, 1. & *Maii* Oecon. p. 833. g) *capiebat, continebat* v. 38. Ez. 40, 12.

℣. 27. h) *decem bases*, quibus decem labra v. 38. imponerentur. i) v. 23. Ex. 36, 15.

℣. 28. k) vid. Num. 8, 4. l) *clausurae, abaci* s. tabulae, quae eminentium & aliquo spatio ab inuicem distinctarum columellarum interualla vacua implebant, atque ita totum opus quasi *concludebant* & compaginabant. Ex. 25, 25 m) *inter limbos* seu *columellas* eminentiores (3 v. 23. cf. Ez. 26, 17.

℣. 29. n) cf. Ez. 1, 10. o) *similiter* c. 12, 32. al. *firmamentum* v. 3. Ex. 30, 18. cui ad quatuor basium angulos aptari fuerunt totidem *humeri* v. 30. qui circulum describentes apertura rotunda ipsam illam *concham aeneam*, cuius causa tota haec basis constructa est, ferre debuerunt *Vitringa* Obs. S. IV. p. 10. seq. p) *a superiore parte* v. 20. c. 8, 23. q) *adiectiones* (3) v. 30. 36. r) quae *speciem* habuerunt (conf. v. 19. 22. 26.) *gradum in decliue descendentium* Ios 7, 5.

℣. 30. s) *rotae* v. 32. & 2. 1, 15. seqq Hinc etiam species augustissimi illius visi apud Ezechielem c. 1. & 10. vid. *Vitrin* a l. c. t) S & *tabulae*, quasi idem esset cum Rabb. נסר Al. *axes* (1) cf. Ios. 13, 3. u) & *in quatuor angulis eius* cf v. 31. Ex. 25, 12. x) vid not v. 29. y) *sub labro* v. 38. Ex. 30, 18.

z) *fusi erant* v. 24 a) *e regione cuiusque* labri cf. v. 36. Gen. 10, 5. b) *appendices* illae erant instar tabularum supra fenestras ad abigendam pluuiam positarum, eo inseruientes. vt cum membra victimarum aqua per epistomia e lauacro missa abluerentur in istis marginibus, inde immunditias defluerent. *Maii* Oecon. p. 833. ℣. 31. c) *intra coronamentum* v. 8. 16. d) v. 23 35. e) vid. v. 29. f) c. 6, 18. g) *tabula autem* v. 28. h) *quadrata* erant (3) Ez 40, 47. ℣. 32. i) Tig. *axesque* v. 33. 35 cf. c. 10, 19. Ex. 26, 17. ℣. 33. k) & *apsides earum*. s. *summa curuatura*, in qua radii figuntur Ez. 1, 18. l) *modioli earum* (1) m) & *radii* (1) n) *omnia fusa* erant v. 23. 27. ℣. 34. o) v. 30. p) *ad quatuor angulos* Ex. 27, 2 q) *cuiusque* v. 32. c. 4, 7. ℣. 35. r) v. 31. c 10, 19. s) Tig. *limbi eius*. cf. v. 32. 36. ℣. 36. t) Ex 28, 9. u) c. 6, 29. x) *sec. nuditatem*, s. *prout patebat nuditas* (2) Nah. 3, 5. y) *cuiusque* v. 29. z) vid. v. 29. ℣. 37. a) *eodem modo fusos* v. 16. 33. b) c. 6, 25. Ion. 2, 7.

℣. 23. לשפתו Sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 11. 12. 16. 20. 21. 22. 23. ℣. 25. עומד plene correctum in 1. sec. *Massoram*, & sic habet emendatus liber in marg. 21. ℣. 29. אריות sine *Psik* 1. 3. 5. 23. contra *Mas. impr* Deut. 8, 15. *Erff.* h. l. & *Indicem Basil.* f. 60. d. ℣. 32. האופן per *Kam.* 1. 3. 5. 6. 9. 20. 21. ℣. 34. אל pro eo habent 1. 3. & *Orientales* ומן cum praef. *Vau* 1. 2. ℣. 35. עגל cum *Psik* requirit *Index Basil.* f. 60 d. ℣. 36. על ותמרת *Mem* sine *Dag.* 1. 2. 3. 5. 6—9. 11—16. 19. 20. cf. c. 6, 29. ℣. 37. יקצה cum praefixo ... 2. ; sic 5. at *Koph* per *Sagol* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 17. 18. 20. 23.

לכלהנה : 38 ויעש עשרה כירות נחשת
ארבעים בת יכיל הכיור האחד ארבע באמה הכיור
האחד כיור אחד על־המכונה האחת לעשר
המכנות : 39 ויתן את־המכנות חמש על־כתף הבית
מימין וחמש על־כתף הבית משמאלו ואת־הים נתן
מכתף הבית הימנית קדמה ממול נגב :
ויעש חירום את־הכירות ואת־היעים ואת־המזרקות מ
ויכל חירם לעשות את־כל־המלאכה אשר עשה
למלך שלמה בית יהוה : 41 עמדים שנים וגלת הכתרת
אשר־על־ראש העמודים שתים והשבכות שתים
לכסות את־שתי גלות הכתרת אשר על־ראש
העמודים : 42 ואת־הרמנים ארבע מאות לשתי השבכות
שני־טורים רמנים לשבכה האחת לכסות את־שתי
גלת הכתרת אשר על־פני העמדים : 43 ואת־המכנות
עשר ואת־הכירת עשרה על־המכנות : 44 ואת־הים
האחד ואת־הבקר שנים־עשר תחת הים : ואת־הסירות מה
ואת־היעים ואת־המזרקות ואת כל־הכלים האהל
אשר עשה חירם למלך שלמה בית יהוה נחשת
ממרט : 46 בככר הירדן יצקם המלך במעבה האדמה
בין סכות ובין צרתן : 47 וינח שלמה את־כל־הכלים
מרב מאד מאד לא נחקר משקל הנחשת : 48 ויעש שלמה
את כל־הכלים אשר בית יהוה את מזבח הזהב ואת־
השלחן אשר עליו לחם הפנים זהב : 49 ואת־המנרות
חמש מימין וחמש משמאל לפני הדביר זהב סגור
והפרח והנרת והמלקחים זהב : והספות והמזמרות נ
והמזרקות והכפות והמחתות זהב סגור והפתות
לדלתות הבית הפנימי לקדש הקדשים לדלתי הבית
להיכל זהב : 51 ותשלם כל־המלאכה אשר
עשה

examine ponderis. p) quod vehementer multa essent. Conf. Esr. 1, 11. Ubi aurea & argentea vasa 5400. memorantur. q) ideo non investigatum est pondus. 2 Par. 4, 18. Ier. 46, 23. ✶. 48. r) 2 Par. 4. 19. s) c. 6, 20. 22. Ex. 30, 1. seqq. t) Ex. 25, 23. seqq. u) Ex. 25, 30. ✶. 49. x) candelabra. Ex. 25, 31. seqq. y) c. 6, 19. z) v. 50. c. 6, 20. 21. a) Ex. 25, 33. b) Ex. 25, 37. c) Ex. 25, 38. 2 Par. 4, 21. ✶. 50. d) & phialas seu scyphos, e quibus vinum oblationis effundebatur. conf. 2 Sam. 17, 28. e) Tig. falces. S. psalteria (5) 2 Reg. 12, 14. c. 25, 14. f) v. 40. 45. Ex. 27, 3. Num. 7, 13. g) & lances. acerras Num. 7, 14. h) Ex. 38, 3. Num. 4, 13. i) v. 49. c. 10, 21. 2 Par. 4, 20. k) & cardines cavi sc. qui circa cardinem postium vertuntur. Al. vertentes in utroque limine, non inhaerentes unco. (1) Ps. 3, 17. l) c. 6, 26. m) c. 6, 16. c. 8, 6. n) c. 6, 33. o) c. 6, 17. ✶. 51. p) sic absolutum est c. 9, 25. Neh. 6, 15. q) 2 Par. 5, 1.

פתח בז״ק

הפטרת ויקהל כמנהג אשכנזים והיא הפטרת פקודי כפי הספרדים

האלה קרי

עד כאן הפטרת פקודי כמנהג אשכנזים

c) illis omnibus. epenth. ut 2 Sam. 23, 6. ✶. 38. d) conchas s. labra aenea v. 30. Ex. 30, 18. 2 Par. 4, 6. e) 4 c. bathos. cf. c. 5, 1. Ex. 45, 11. f) v. 26. c. 8, 64. g) unumquodque v. 32. 34. h) 4. cubitorum v. 23. 27. i) vid. v. 27. ✶. 39. k) c. 6, 8. proprie est humerus hominis, dum hic spectatur a parte anteriore, ut notavimus 1 Sam. 10, 9. l) a dextro latere, i. e. meridionali. vid. v. 21. m) i. e. a parte septentrionali. n) v. 23. seqq. o) versus Orientem c. 17, 3. Ex. 27, 13. p) e regione meridiei, h. e. a parte Templi orientali, sed a latere meridiali. ✶. 40. q) vid. v. 13. & cf. c. 5, 24. r) v. 38. s) palas & pateras v. 45. Ex. 27, 3. t) pro domo Domini. v. 45. 51. ✶. 41. u) vid. v. 15. seqq. x) & orbes seu pelves (6) v. 41. 2 Par. 4, 12. 13. Gullah cavitas erat, ambiens & complectens summitatem columnae sibi inditam, ut sic coronamentum ipsi columnae iunctum haereret. conf. not. ad v. 16. y) v. 17. 42. ✶. 42. z) vid. v. 18. ✶. 43. a) vid. v. 27. seqq. b) v. 38. seqq. ✶. 44. c) v. 23. seqq. d) v. 25. ✶. 45. e) ollas. Ex. 27, 3. 2 Reg. 25, 14. f) vid. v. 40. g) S. Tentorii seu qualibus in Tabernaculo utebantur. Altera lectio habet ista vasa, quae fecit &c. h) v. 40. i) ex aere terso, polito. Ez. 21, 14. 15. 33. Ar. graeco. ✶. 46. k) Gen. 33, 17. 2 Par. 4, 17. 2 Sam. 18, 23. l) in densitate terrae (1) Ion. in densitate argillae. Vulg. in argillosa terra. Syr. & Ar. in pulcherrimo terrae loco m) Gen. 33, 17. Ios. 13, 27. inter Gaditas. n) c. 4, 12. Ios. 3, 16. ✶. 47. o) S. Respexit autem c. 2, 9. Num. 17, 19. 22. sine exa-

✶. 40. את־הכירות ita 6. 10. 13. 19. at per Merca 1. 2. 5. 6. 9. 20. ✶. 42. שני per Kadma 2. 3. 5. ✶. 45. האהל ita cum Dagesch in textu 1. 22. ✶. 48. שלמה per Rebhia 1. 2. 6. 9. 13. 19. 20. ✶. 50. לדלתות pro eo habet לדלתי 2. in margine.

עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת־קָדְשֵׁי
דָּוִד אָבִיו אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֵּלִים נָתַן
בְּאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה׃

Cap. VIII.

ח אָז יַקְהֵל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־רָאשֵׁי
הַמַּטּוֹת נְשִׂיאֵי הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
יְרוּשָׁלָ͏ִם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִד
2 הִיא צִיּוֹן׃ וַיִּקָּהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ
יִשְׂרָאֵל בְּיֶרַח הָאֵתָנִים בֶּחָג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי׃
3 וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרוֹן׃
4 וַיַּעֲלוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כְּלֵי
הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם׃
ה וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל הַנּוֹעָדִים עָלָיו אִתּוֹ
לִפְנֵי הָאָרוֹן מְזַבְּחִים צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפְרוּ וְלֹא
6 יִמָּנוּ מֵרֹב׃ וַיָּבִאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־
מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אֶל־תַּחַת
7 כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים׃ כִּי הַכְּרוּבִים פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם אֶל־מְקוֹם
הָאָרוֹן וַיָּסֹכּוּ הַכְּרֻבִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־בַּדָּיו מִלְמָעְלָה׃
8 וַיַּאֲרִכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי
9 הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ אֵין
בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנִּחַ שָׁם מֹשֶׁה
בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ
י מִצְרָיִם׃ וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וְהֶעָנָן מָלֵא אֶת־
11 בֵּית יְהוָה׃ וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעָנָן
12 כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה׃ אָז אָמַר
13 שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל׃ בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֻל
14 לָךְ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים׃ וַיַּסֵּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ
טו אֵת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל עֹמֵד׃ וַיֹּאמֶר
בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֵת דָּוִד אָבִי

וּבְיָדוֹ

הפטרת יום שני של סכות

r) v. 40. 45. s) & intulit Salomoh ea, quæ dedicauerat Dauid 2 Par. 5, 1. t) 2 Sam. 8, 7. 11. u) conf. Apoc. 21, 24.

CAP. VIII, v. 1. x) congregabat 2 Par. 5, 2. ὁ. ἐξεκκλησίασεν. cf. Coh. 1, 1. y) v. 3. Ex. 3, 16. z) Num. 30, 2. a) Num. 1, 16. Ex. 18, 21. b) i. e. ad se, Regem Salomonem. cf. c. 12, 21, 2 Par. 11, 1. vt in solemni Arcæ deductione sibi adessent socii & comites. cf. 2 Sam. 6, 1. c) q. d. *vt adscendere facerent* np. in templum, quod in monte Moriah exstructum erat. 2 Par. 3, 1. d) 1 Sam. 5, 9. c. 6, 12. e) Ps. 2, 6.

v. 2. f) *Præterea se congregarunt etiam ad Regem* 2 Par. 5, 3. cf. Num. 16, 3. g) vt spectatores. cf. 2 Sam. 6, 2. h) *Ethanim* (1) postea *Tisri*. cf. aliud Mich. 6, 2. i) *mensis septimus* s. *Septemberin* cuius primum diem incidebat *festum buccinarum* Leu. 23, 24. in decimum *dies expiationum* ib. v. 27. die autem 15. incipiebat *festum tabernaculorum*. ib. v. 34.

v. 3. k) v. 6. qui & ipsi Leuitæ erant 2 Par. 5, 4. Num. 4, 15. Veteres Rabbini obseruant, quod ter *sacerdotes* portauerint Arcam, in transitu Iordanis Ios. 3, 3. 6. 8. cum circumirent Ierichuntem Ios. 6, 6. & cum Dauid fugeret coram Abschalomo, vbi Zadok & Abiathar Arcam reportarint in vrbem 2 Sam. 15, 29.

v. 4. l) non illud Dauidis 2 Sam. 6, 17. sed Mosis Ex. 28, 44. quod fuerat Gibeone 2 Par. 1, 3. m) *Sacerdotes* Arcam, *Leuitæ tabernaculum* & reliqua vasa. *Schmid.*

v. 5. n) Num. 10, 4. o) 2 Sam. 6, 5. 14. p) 2 Sam. 6, 13. q) *non recenseri* c. 3. 8. r) *nec numerari poterant* 2 Par. 5, 6.

v. 6. s) vid. v. 3. Deut. 31, 9. t) v. 8. c. 6, 20. u) c. 6, 16. c. 7, 50. x) c. 6, 23.

v. 7. y) c. 6, 27. z) Ex. 25, 20. a) *vectes* Ex. 25, 13. seqq. b) c. 7, 15. cf. not. c. 6, 23.

v. 8. c) *Protendebant antem vectes* Es. 57, 4 scil. in partem anteriorem adyti. *Abarb.* d) np. ab *Arca*, vt extat 2 Par. 5, 9. e) *ante adytum* c. 7, 6. i. e. in ingressu adytis non tamen ex ta adytum videbantur. Inter vectes illos etiam Pontificem, semel in anno ingressum, incensum posuisse volunt. vid. *Abarb.* h. l. f) cf. Ex. 25, 15.

v. 9. g) cf. Ex. 25, 16. 21. Deut. 10, 5. 2 Par. 5, 10. & Deut. 31, 26. Hebr. 9, 4. h) *nisi tantum* c. 15, 5. i) c. 7, 47. k) S. *fœderis, quod pepigit.* Vulg. & Syr. *quando pepigit Dominus fœdus* Vat. *quod fœdus exciderat.* Cf. similem ellipsin 2 Sam. 20, 16. 2 Par. 7, 10. *Tig.* ad tabulas referunt: *quas exciderat.* Sic *Schmidius* 2 Par. 5, 10. minus bene.

v. 10. l) cf. Leu. 9, 23. *Raschi*: Sacerdotes, qui portarant Arcam in adytum, cum exiissent, habitauit *Schethina* in Templo. m) Ex. 40, 34. Num. 9, 15. Es. 6, 4. Ez. 43, 5. 2 Par. 7, 1. Act. 2, 2. Apoc. 15, 8. Ignis etiam cælo delapsus sacrificia consumsit. 2 Par. 7, 1. v. 11. n) 2 Par. 5, 14. v. 12. o) *Tunc* gratiam Dei ex illustri hoc symbolo agnoscens, dixit 2 Par. 6, 1. p) *se habitaturum esse in caligine* & in nube Ex. 19, 16. 21. c. 20, 18. Leu. 16, 2. quare certo credo, quod etiam in hac nube gratiose præsens sit. v. 13. q) *habitationis* vel *domicilii* (4) Es. 63, 15. Rad. Gen. 30, 20. r) *tibi*, o Deus! Apostrophe. s) *paratum locum* v. 39. Ex. 15, 17. t) *ut habites ibi per secula* Ps. 132, 13. 14. Indicatur, hanc domum non futuram vt *Gilgal, Nob & Gibeon* &c. *Abarb* v. 14. u) *Deinde conuertit* Iud. 18, 23. x) vt enarratur v. 55. seqq. conf. Num. 6, 23. Ps. 118, 26. y) Nemini enim intra atrium licuit sedere, nisi soli Regi de familia Dauidis. Talmud *Ioma* fol. 69. b. v. 15. z) Ion. *per Verbum suum*, sic v. 24.

CAp. VIII, v. 1. ואת sine præf. *Vau* 1. 2. 5. 6. 9. 11. 20. secund. *Mas. fin.* f. 13. c. & *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. sed contra *Masor. fin.* f. 12. b. Habet tamen *Vau* 1. in marg. v. 6. ויבאו *defect.* 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 22. 23. sec. *Mas. Erffurt.* at ceteri *plene.* v. 9. לחת *defect.* poscit *Mas. fin.* f. 43. b. sed sine suffragio codicum h. l.

16 וּבְיָדוֹ מִלֵּא לֵאמֹר׃ מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִד לִהְיוֹת עַל־
17 עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם
18 יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר
הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לִשְׁמִי הֱטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם־
19 לְבָבֶךָ׃ רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבָּיִת כִּי אִם־בִּנְךָ הַיֹּצֵא
כ מֵחֲלָצֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי׃ וַיָּקֶם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ
אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקֻם תַּחַת דָּוִד אָבִי וָאֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וָאֶבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי
21 יִשְׂרָאֵל׃ וָאָשִׂם שָׁם מָקוֹם לָאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית
יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ
22 מִצְרָיִם׃ וַיַּעֲמֹד שְׁלֹמֹה לִפְנֵי מִזְבַּח
יְהוָה נֶגֶד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו הַשָּׁמָיִם׃
23 וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵין־כָּמוֹךָ אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם
מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד
24 לַעֲבָדֶיךָ הַהֹלְכִים לְפָנֶיךָ בְּכָל־לִבָּם׃ אֲשֶׁר שָׁמַרְתָּ
לְעַבְדְּךָ דָּוִד אָבִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לוֹ וַתְּדַבֵּר בְּפִיךָ
כה וּבְיָדְךָ מִלֵּאתָ כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
שְׁמֹר לְעַבְדְּךָ דָוִד אָבִי אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לּוֹ לֵאמֹר לֹא־
יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מִלְּפָנַי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל רַק אִם־
יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת־דַּרְכָּם לָלֶכֶת לְפָנַי כַּאֲשֶׁר הָלַכְתָּ לְפָנָי׃
26 וְעַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֵאָמֶן נָא דבריך אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ
27 לְעַבְדְּךָ דָּוִד אָבִי׃ כִּי הַאֻמְנָם יֵשֵׁב אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ
הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ אַף כִּי־הַבַּיִת
28 הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתִי׃ וּפָנִיתָ אֶל־תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל־תְּחִנָּתוֹ
יְהוָה אֱלֹהָי לִשְׁמֹעַ אֶל־הָרִנָּה וְאֶל־הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר עַבְדְּךָ
29 מִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ הַיּוֹם׃ לִהְיוֹת עֵינֶךָ פְּתֻחֹת אֶל־הַבַּיִת
הַזֶּה

עד כאן

דבריך קרי

…tiam suam coram Domino — sed si fiant idolo atræ, iam indignos se fecerunt hoc priuilegio &c. *Abarb.* ad c. 14. f. 149. Cf. tamen not. 2 Sam. 7, 15.

℣. 16. g) *verum, firmum & ratum sit* 1 Par. 17, 23. 2 Par. 1, 9. conf. supra c. 1, 36. h) addit *Schmidius* p. 43. etiam illud, quo promisisti, te gratiose habitaturum Hierosolymis & in templo, quod ædificaturus tibi essem. Hanc tuam gratiam te rogo: Scio enim, quod nec Hierosolymis indigeas, nec templo, cum tantus sis, vt cæli cælorum te non capiant. &c.

℣. 27. i) *Num enim reuera habitabit.* Ps. 58, 2. Ion. *Ecquis existimasset, & cogitasset, quod vere beneplacitum sit Domino, vt habitare faciat Schechinam suam in medio hominum.* confer Ioh. 1, 14. Apoc. 21, 3. k) altissimum & capacissimum cælum Deut. 10, 14. Ps. 148, 4. l) *non sustentabunt* vel *continebunt te.* c. 4, 7. Ier. 20, 9. 2 Par. 2, 5. m) *multo minus* Ex. 15, 5. vid. Deut. 31, 27. n) confer Es. 66, 1. Act. 7, 48. c. 17, 24. ℣. 28. o) *orationem* 2 Sam. 7, 27. p) *supplicationem* vel *deprecationem eius* v. 30. 52. 54 Ier. 42, 2. 9. q) S *suspirium*; sed nomen hoc in genere *clamorem* s. *altam vocem*, vt in præconio c. 22, 36. vel in cantu & lætitia vt Ps. 126, 15. vel in luctu & tristitia, siue in precibus significat, vt Ps. 17, 1. conf. etiam verbum Thren. 2, 19. ℣. 29. r) v. 52. Neh. 1, 6. 2 Par. 6, 20. conf. Es. 37, 17.

a) ℣. 24. cf. 1 Sam. 28, 27.

℣. 16. b) cf. 2 Sam. 7, 6. c) Ion. *ad habitare faciendum Schechinam meam ibi.* sic c. 9, 3. Confer supra v. 12. & Ex. 25, 11. Hebræum textum.

℣. 17. d) v. 18. 2 Sam. 7, 5. 1 Par. 17, 1.

℣. 18. e) *quandoquidem* c. 3, 11. Gen. 22, 16. f) *statuisti animo tuo.* Deut. 15, 9: 2 Par. 6, 8. g) *benefecisti* 2 Reg. 10, 30.

℣. 19. h) *Attamen* c. 3, 2. 3. i) cf. not. 2 Sam. 7, 2. k) Gen. 35, 11.

℣. 20. l) *Confirmauit itaque Dominus verbum suum*, & stetit promissis 2 Par. 6, 10. Dan. 9, 11. m) 2 Sam. 7, 12. n) ibid. not. o)

℣. 21. o) 2 Sam. 7, 10. Ex. 21, 13. p) c. 6, 19. q) cf. Ex. 25, 16. r) Ex. 34, 27.

℣. 22. s) *coram altari magno holocaustorum*, quod erat in atrio sacerdotum. Illic orabant (Reges) in suggestu exstructo supra labrum æneum, vt ex 2 Par. 6, 13. intelligitur. *Vat.* Sic communiter illud Hebræi & Christiani accipiunt, quod Salomoh suggestum æneum fecerit, in quo steterit, cum hæc diceret & faceret. Quanquam aliter etiam verba accipi possint, quod se labrum ibi aliquod collocauerit in vsum sacrificantium, & non *super*, sed *iuxta illud* steterit. Schmid. ad v. 14. huius capitis. t) Ex 9, 29. flexis etiam genibus, vt liquet ex v. 54. & 2 Par. 6, 12. u) *versus cælum.* conf. v. 30. 1 Sam. 13, 20.

℣. 23. x) 2 Sam. 7, 22. c. 22, 32. Es. 46, 9. y) Ex. 20, 4. z) Deut. 7, 9 Dan. 9, 4. a) c. 3, 6.

℣. 24. b) *id, quod* v. 20. c. 5, 22. c) vid. v. 15. d) c. 3, 6. Ier. 44, 6.

℣. 25. e) c. 9, 5. 2 Sam. 7, 12. cf. Ios. 9, 23. it. Luc. 1, 32. f) *si modo* Deut. 15, 5. 2 Reg. 21, 8. Ar. *id tamen eueniet* tum demum, *si obseruauerint.* Deus l. rat, hereditatem regni pendere ab ea conditione si semen Danidis seruet [illegible]

℣. 18. יען per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. ℣. 20. דבר per *Sagol* 1. 6. 8. 9. 16. 20. 21. contra *Masor.* in *M. I.* ad Ios. 14, 10. ℣. 26. ועתה יהוה ita 3. addita voce יהוה, & sic su. 5. יאמן sic per *Tsere* (quod quidem & 11. 17. 28. habent) cum *Metheg.* 1. su. 5.

הזה לילה ויום אל־המקום אשר אמרת יהיה שמי שם
לשמע אל־התפלה אשר יתפלל עבדך אל־המקום
ל הזה׃ ושמעת אל־תחנת עבדך ועמך ישראל אשר
יתפללו אל־המקום הזה ואתה תשמע אל־מקום
31 שבתך אל־השמים ושמעת וסלחת׃ את אשר יחטא
איש לרעהו ונשא־בו אלה להאלתו ובא אלה לפני
32 מזבחך בבית הזה׃ ואתה תשמע השמים ועשית
ושפטת את־עבדיך להרשיע רשע לתת דרכו בראשו
33 ולהצדיק צדיק לתת לו כצדקתו׃ בהנגף
עמך ישראל לפני אויב אשר יחטאו־לך ושבו אליך
והודו את־שמך והתפללו והתחננו אליך בבית הזה׃
34 ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת עמך ישראל
והשבתם אל־האדמה אשר נתת לאבותם׃
לה בהעצר שמים ולא־יהיה מטר כי יחטאו־לך
והתפללו אל־המקום הזה והודו את־שמך ומחטאתם
36 ישובון כי תענם׃ ואתה תשמע השמים וסלחת
לחטאת עבדיך ועמך ישראל כי תורם את־הדרך
הטובה אשר ילכו־בה ונתתה מטר על־ארצך אשר־
37 נתתה לעמך לנחלה׃ רעב כי־יהיה בארץ דבר
כי־יהיה שדפון ירקון ארבה חסיל כי יהיה כי יצר־לו
38 איבו בארץ שעריו כל־נגע כל־מחלה׃ כל־תפלה
כל־תחנה אשר תהיה לכל־האדם לכל עמך ישראל
אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל־הבית הזה׃
39 ואתה תשמע השמים מכון שבתך וסלחת ועשית
ונתת לאיש ככל־דרכיו אשר תדע את־לבבו כי־אתה
מ ידעת לבדך את־לבב כל־בני האדם׃ למען יראוך
כל־הימים אשר־הם חיים על־פני האדמה אשר נתתה
41 לאבתינו׃ וגם אל־הנכרי אשר לא־מעמך ישראל
42 הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך׃ כי ישמעון את־
שמך הגדול ואת־ידך החזקה וזרעך הנטויה ובא

s) Ef. 27, 3. t) Non enim vult Salomo Deum e cælo detrahere sec. v. 27. sed vt e cælis gratiose respiciat ad domum hanc, in ea gratiose præsens & exaudiens. *Schm.* u) cf. c. 9, 3. Deut. 12, 11. 2 Reg. 21, 4.

℣. 30. x) non tantum *in* hoc loco, sed & *versus* locum hunc. cf. v. 42. 44. 48. y) *Schm.* p. 44. ita vt veniant preces *ad locum habitationis tuæ in cælum.* אל indicat locum, *ad quem* dirigitur oratio, seu preces *ad cælum* directas. *Gusset.* p. 865. & 869. Ion. *e loco Schechinæ tuæ de cælis*, vt legitur 2 Par. 6, 21. z) v. 34. 39. 50. Ex. 34, 9.

℣. 31. a) S. *quicquid* peccauerit quis. Sic Ralbag coll. Leu. 5, 1. 15. 21. cf. 2 Par. 6, 22. vbi est, *si peccauerit.* b) *vt proferat* hic *contra eum.* Ibid. cf. Iud. 17, 2. Al. *vt deferat ei iuramentum.* Sic Syrus &c. c) *execrationem* Deut. 29, 11. 19. d) *vt adiuret* 1 Sam. 14, 24. vel *iurare faciat eum.* Sic Syrus. e) S. *veneritque execratio* eius. Al. *veneritque ad iuramentum.* Syr. *veneritque ac iuret.* f) vt Num. 5, 16. *Raschi.*

℣. 32. g) vid. not. v. 30. alii e *cælo* coll. 2 Par. 6, 23. h) Deut. 25, 1. i) *prout viam vel vitam suam instituit.* Ez. 9, 10. c. 16, 43. k) cf. c. 2, 37. l) Ef. 5, 23.

℣. 33. m) Leu. 26, 17. Deut. 28, 25. n) *&* *confessi fuerint nomen tuum* v. 35. scelera sua & peccata agnoscentes. ὁ. ἐξομολογήσονται. Mat. 3, 6. si fatebuntur, te illum esse, qui es, qui nominaris: *Deum sanctum, misericordem, iustum.* Cocc. Lex. p. 291. o) v. 20. 35. 1 Sam. 2, 27. & captiui, & reliqui in terra. p) v. 47. Gen. 42, 21. Deut. 3, 23.

℣. 34. q) v. 30. 32. r) v. 39. 50. Ex. 34, 9.

℣. 35. s) Deut. 11, 17. t) c. 17, 1. u) vid. v. 33. x) S. *cum adflixeris eos* 2 Par. 6, 26. 2 Sam. 22, 36. Ps. 55, 20. Sic LXX. &c. sed

℣. 36. y) vid. v. 30. & 32. z) v. 34. a) *dum docebis* vel *cum docueris eos.* 1 Sam. 12, 23. Ps. 25, 8. seqq. Ps. 27, 11. Prou. 9, 6. Ef. 35, 8.

℣. 37. b) *Fames* Gen. 41, 54. 56. 2 Sam. 21, 1. ὁ. λιμός. Luc 15, 14. c) *pestis* 2 Sam. 24, 13. ὁ. θάνατος. Apoc. 2, 23. c. 18, 8. d) vid. Deut. 28, 22. e) Ex. 10, 4. f) *bruchus* vel aliud *locustæ genus* (6) Ef. 33, 4. Ioel 1, 4. g) S. *cum angustabit eum;* q. d. *cum angustiam faciet ei* obsidione vid. c. 20, 1. h) *in terra portarum s. vrbium ipsius* Ex. 20, 10. Deut. 11, 15. seqq. c. 28, 57. i) Gen. 12, 17. Ex. 11, 1. k) Ex. 15, 23.

℣. 38. l) v. 28. m) cf. Ps. 25, 17. n) v. 22. Ef. 1, 15.

℣. 39. o) vid. v. 30. p) v. 15. Ef. 18, 4. Ps. 33, 14. q) conf. 1 Sam. 16, 7. Ps. 7, 10. Ier. 17, 10. Prou. 17, 3. & Ioh. 21, 17.

℣. 41 r) *Quin etiam ad alienigenam* 2 Par. 6, 32. Ef. 56, 6. sc. *attendas* v. 43. coll. Gen. 16, 11. c. 21, 17. &c. s) 2 Reg. 20, 14. cf. infra c. 10, 1. seqq. Act. 8, 27. t) cf. Ios. 9, 9. Ar. *vt confugiat ad nomen tuum.* cf. Prou. 18, 10.

℣. 42. u) Parenthesis vsque ad Atnachum. x) 2 Par. 6, 32. y) Deut. 3, 24. Ps 136, 12. z) Ex. 6, 6. Deut. 7, 19.

℣. 29. אל־המקום ita 2. 11. 12. 16. 21. 22. 23. אשר posterius per *Paschta* 1. 6. 9. 20. 21. 22. sic fe. 5. ℣. 31. ובא per *Merca* 5. ℣. 33. והתחננו media, *Nun* sine *Dagesch* 1. 2. 5. sic iidem v. 47. ℣. 34. Pro לאבותם habent לאברהם 6. 9. in marg. ℣. 39. שבתך ita *milra*, præced. *Schua* 1. 2. ℣. 40. כל־

43 וְהִתְפַּלֵּל אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה׃ אַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מְכוֹן
שִׁבְתֶּךָ וְעָשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר־יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנָּכְרִי לְמַעַן
יֵדְעוּן כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת־שְׁמֶךָ לְיִרְאָה אֹתְךָ כְּעַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל וְלָדַעַת כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר
44 בָּנִיתִי׃ כִּי־יֵצֵא עַמְּךָ לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבוֹ בַּדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵם וְהִתְפַּלְלוּ אֶל־יְהוָה דֶּרֶךְ הָעִיר אֲשֶׁר
בָּחַרְתָּ בָּהּ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּנִתִי לִשְׁמֶךָ׃ וְשָׁמַעְתָּ הַשָּׁמַיִם מה
46 אֶת־תְּפִלָּתָם וְאֶת־תְּחִנָּתָם וְעָשִׂיתָ מִשְׁפָּטָם׃ כִּי
יֶחֶטְאוּ־לָךְ כִּי אֵין אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יֶחֱטָא וְאָנַפְתָּ בָם
וּנְתַתָּם לִפְנֵי אוֹיֵב וְשָׁבוּם שֹׁבֵיהֶם אֶל־אֶרֶץ הָאוֹיֵב
47 רְחוֹקָה אוֹ קְרוֹבָה׃ וְהֵשִׁיבוּ אֶל־לִבָּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ־
שָׁם וְשָׁבוּ וְהִתְחַנְּנוּ אֵלֶיךָ בְּאֶרֶץ שֹׁבֵיהֶם לֵאמֹר חָטָאנוּ
48 וְהֶעֱוִינוּ רָשָׁעְנוּ׃ וְשָׁבוּ אֵלֶיךָ בְּכָל־לְבָבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם
בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אֲשֶׁר־שָׁבוּ אֹתָם וְהִתְפַּלְלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ
אַרְצָם אֲשֶׁר נָתַתָּה לַאֲבוֹתָם הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ וְהַבַּיִת
בניתי קרי 49 אֲשֶׁר־בָּנִית לִשְׁמֶךָ׃ וְשָׁמַעְתָּ הַשָּׁמַיִם מְכוֹן שִׁבְתְּךָ אֶת־
תְּפִלָּתָם וְאֶת־תְּחִנָּתָם וְעָשִׂיתָ מִשְׁפָּטָם׃ וְסָלַחְתָּ לְעַמְּךָ נ
אֲשֶׁר חָטְאוּ־לָךְ וּלְכָל־פִּשְׁעֵיהֶם אֲשֶׁר פָּשְׁעוּ־בָךְ וּנְתַתָּם
51 לְרַחֲמִים לִפְנֵי שֹׁבֵיהֶם וְרִחֲמוּם׃ כִּי־עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ הֵם
52 אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם מִתּוֹךְ כּוּר הַבַּרְזֶל׃ לִהְיוֹת עֵינֶיךָ
פְתֻחוֹת אֶל־תְּחִנַּת עַבְדְּךָ וְאֶל־תְּחִנַּת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
53 לִשְׁמֹעַ אֲלֵיהֶם בְּכֹל קָרְאָם אֵלֶיךָ׃ כִּי־אַתָּה הִבְדַּלְתָּם
לְךָ לְנַחֲלָה מִכֹּל עַמֵּי הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּיַד מֹשֶׁה
עַבְדֶּךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־אֲבֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם אֲדֹנָי יְהוִה׃
הפטרה 54 וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אֵת כָּל־
שמיני הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלִּפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה מִכְּרֹעַ
חג עצרת עַל־בִּרְכָּיו וְכַפָּיו פְּרֻשׂוֹת הַשָּׁמָיִם׃ וַיַּעֲמֹד וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־ נה
56 קְהַל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר׃ בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן
מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֵּר לֹא־נָפַל דָּבָר אֶחָד
57 מִכֹּל דְּבָרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדּוֹ׃ יְהִי יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבֹתֵינוּ אַל־יַעַזְבֵנוּ וְאַל־
יִטְּשֵׁנוּ׃

℣. 54. r) vid. v. 22. s) *a procumbendo, ab incuruando se* 2 Reg. 1, 13. Ef. 45, 23. t) vid. v. 22.
℣. 55. u) *Stetitque* in atrio Sacerdotum, quod aliquot gradibus altius fuit atrio populi, ita vt facile eum videre & audire potuerint. x) & facie ad populum nunc conuersa bene precatus est toti cœtui Israelis, vt iam supra v. 14. indicatum fuit. *Schmidius.*
℣. 56. y) 1 Sam. 25, 32. z) conf. c. 5, 18. Deut. 12, 9. a) *non excidit* Iof. 21, 43. c. 23, 14. b) conf. Ex. 9, 35. & rem vid. Leu. 26, 3. seqq.

Deut. 28, 1-14.
℣. 57. c) Ion. *Verbum Domini.* d) cf. Iof. 1, 5. 17. e) Pf. 9, 11. Pf. 37, 28. Pf. 94, 14. cf. Ef. 54, 7. f) Pf. 27, 9. 1 Sam. 17, 20. Ef. 2, 5.

a) *versus.* vid. v. 30. Ipsum enim Templum peregrinis intrare non permissum erat. *Schmidius.* Conf. Act. 21, 28. 29.
℣. 43. b) vid. v. 30. c) v. 13. 39. d) *quod nomen tuum iure meritoque ac vtile vocetur.* Schm. e) cf. Ef. 56, 7. Marc. 11, 17.
℣. 44. f) Deut. 23, 10. g) in iusta belli caussa, vi cuius per legem suam vult Deus, vt bellum suscipiatur: quæ *bella Domini* vocantur. S. Conf. 1 Sam. 25, 28. h) *versus* vrbem v. 48. sc. conuersi vel *respicientes*, vt c. 18, 43.
℣. 45. i) vid. v. 30. k) v. 28. l) v. 49. 59. Pf. 9, 5.
℣. 46. m) 2 Par. 6, 36. Coh. 7, 20. Prou. 20, 9. Rom. 3, 23. 1 Ioh. 1, 8. Iac. 3, 2. n) *& iratus fueris aduersus eos* c. 11, 9. Ef. 12, 1. Pf. 2, 12. o) Deut. 31, 5. Iof. 10, 12. p) *& captiuos eos abduxerint* Deut. 21, 1. q) v. 47. 50. r) Leu. 26, 34.
℣. 47. s) Deut. 4, 39. c. 30, 1. t) Ez. 6, 9. u) vid. v. 33. x) cf. Dan. 9, 5. y) *& peruerse egimus* Pf. 106, 6.
℣. 48. z) Deut. 30, 3. 2 Par. 15, 4. Neh. 1, 9. a) *captiuos duxerunt* v. 46. b) v. 44. cf. Dan. 6, 11. c) *versus vrbem* v. 44. cf. v. 22.
℣. 49. d) vid. v. 30. 43. Pf. 79, 11. Pf. 102, 21. e) v. 45. i. e. *vindictam ipsorum ab hostibus.* Raschi.
℣. 50. f) *& condones* v. 34. g) Neh. 2, 2. Esdr. 9, 9. c. 10, 7. Ier. 41, 12 Prou. 16, 7. Dan. 1, 9. 10. h) v. 46. Ef. 34, 1. i) *vt misereantur eorum* Deut. 13, 18. ὁ. οἰκτειρήσουσιν. Rom. 9, 15.
℣. 51. k) Ratio hæc ad omnia spectat, quæ præcedunt. l) Deut. 4, 20. significatur *seruitus tam dura*, vt in ea *liquefiat*, h. e. intereat populus præ nimio labore; sicut *ferrum* liquescit in *catino* vel fornace.
℣. 52. m) v. 29. n) v. 28. o) vid. Deut. 4, 7. Pf. 91, 15.
℣. 53. p) vid. Leu. 20, 24. 26. q) Ex. 19, 5.
℣. 54.

℣. 43. ואתה cum præf. *Vau* 3. sic fu. 5. contra *Maf. final.* f. 13. col. 6. ℣. 44. אשר posterius per *Makk.* 1. 2. 5. ℣. 48. אשר נתת sic per *Mun.* repertum 1. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. 21. ℣. 49. שבתך *milel* per *Segol* 1. 2. 3. 22. fu. 5. cf. v. 39. ℣. 52. בכל־קראם ita 1. 2. 3. ℣. 54. פרשות per *Tiphcha* praced., *Merca*, 2. 3. ℣. 56. דבר sic per *Tsire* 2. 3. 5. 22. &c. *Maf.* In *M. I.* ad Iof. 14, 10. Alii per *Segol.*

58 יטשנו: להטות לבבנו אליו ללכת בכל־דרכיו ולשמר
59 מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את־אבתינו: ויהיו
דברי אלה אשר התחננתי לפני יהוה קרבים אל־יהוה
אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו
ס ישראל דבר־יום ביומו: למען דעת כל־עמי הארץ
61 כי יהוה הוא האלהים אין עוד: והיה לבבכם שלם
עם יהוה אלהינו ללכת בחקיו ולשמר מצותיו כיום
62 הזה: והמלך וכל־ישראל עמו זבחים זבח לפני
63 יהוה: ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח
ליהוה בקר עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים
אלף ויחנכו את־בית יהוה המלך וכל־בני ישראל:
64 ביום ההוא קדש המלך את־תוך החצר אשר לפני
בית־יהוה כי־עשה שם את־העלה ואת־המנחה ואת
חלבי השלמים כי־מזבח הנחשת אשר לפני יהוה קטן
מהכיל את־העלה ואת־המנחה ואת חלבי השלמים:
סה ויעש שלמה בעת־ההיא את־החג וכל־ישראל עמו
קהל גדול מלבוא חמת עד־נחל מצרים לפני יהוה
אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום:
66 ביום השמיני שלח את־העם ויברכו את־המלך וילכו
לאהליהם שמחים וטובי לב על כל־הטובה אשר
ט עשה יהוה לדוד עבדו ולישראל עמו: ויהי ככלות — Cap. IX.
שלמה לבנות את־בית יהוה ואת־בית המלך ואת כל־
2 חשק שלמה אשר חפץ לעשות: וירא יהוה
3 אל־שלמה שנית כאשר נראה אליו בגבעון: ויאמר
יהוה אליו שמעתי את־תפלתך ואת־תחנתך
אשר התחננתה לפני הקדשתי את־הבית הזה אשר
בנתה לשום שמי־שם עד־עולם והיו עיני ולבי שם כל־
4 הימים: ואתה אם־תלך לפני כאשר הלך דוד אביך

בתם

עד כאן

℣. 58. *a*) cf. c. 11, 2. 4. Ps. 119, 36. 112. Ps. 141, 4. *b*) cf. c. 3, 14.
℣. 59. *c*) v. 33. 47. c. 9, 3. *d*) *propinqua* Ps. 145, 18. *e*) omni tempore v. 29. Ps. 1, 2. *f*) vid. v. 45. *g*) *rem diei in die suo* vt tempus & res postulabit. cf. Ier. 52, 34. Ex. 5, 13. & Hebr. 4, 16.
℣. 60. *h*) *vt agnoscant* v. 43. *i*) Es. 45, 10. c. 45, 21.
℣. 61. *k*) Vulg. *sit quoque*. Tig. *sit igitur*. S. *sit autem*. *l*) *integrum* c. 11, 4. c. 15, 3. 14. ὁ. τέλειοι. Mat. 5, 48. Phil. 3, 15. *m*) v. 58. c. 6, 12.
℣. 62. *n*) 2 Par. 7, 4.
℣. 63. *o*) c. 9, 25. Ex. 24, 5. Leu. 3, 1. *p*) boum 22000. ouium & caprarum 120000. non sine miraculo. Nam etiamsi 14. dies huic rei tribuantur, tamen tempus æquo breuius videbitur, vt haud abs re *Lightfootus* existimet, ignem cælitus delapsum 2 Par. 7, 1. celerius victimas consumsisse, quam ordinarios ignes. *Maii* Oecon. p. 856. *q*) *& ita initiarunt* (5) Prou. 22, 6. cf. Ps. 30, 1. ὁ. ἐνεκαίνισε. Hebr. 9, 18. cf. Ioh. 10, 22.
℣. 64. *r*) q. d. non tantum altare, sed totum spatium, quod erat intra atrium Sacerdotum *consecrauit*, non inunctione, sed ipsa oblatione; nec in futurum, sed illum duntaxat vsum præsentem. *s*) Leu. 1, 3. seqq. *t*) Leu. 2, 1. *u*) v. 63. Leu. 3, 1. *x*) c. 9, 25. 2 Par. 4, 1. c. 8, 12. *y*) *quam vt caperet* c. 7, 38.
℣. 65. *z*) *festum* sc. Tabernaculorum. cf. not. v. 2. *a* *inde quo venitur in Chamath* Num. 34, 8. Ier. 49, 23. Amos 6, 2. *b*) Ion. addit *initiationis domus* *c*) Ion. add. *festi*, sc. Tabernaculorum.
℣. 66. *d*) die octauo, qui 2 Par. 7, 9. *clausula festi* dicitur, & incidit in diem mensis 22. vid. not. v. 2. Ar. add. *posterioris octidui post festum*. *e*) i. e. *abeundi potestatem populo fecit*: vt die 23. Septembris domum redirent 2 Par. 7, 10. *f*) Gen. 47, 10. *g*) 2 Sam. 20, 1. *h*) c. 4, 20. *i*) Esth. 5, 9. *k*) 1 Pet. 2, 3.

CAP. IX. *℣.* 1. *l*) c. 8, 54. 2 Par. 7, 11. *m*) c. 6, 1. seqq. *n*) c. 7, 1--12. *o*) *desiderium* (4) v. 19. Es. 21, 4. *p*) cf. c. 8, 1. c. 10, 13.
℣. 2. *q*) 2 Par. 7, 12. *r*) *secundum, iterum* Gen. 22, 15. *s*) c. 3, 5. Existimat autem *Schmidius* Annot. p. 49. quod Deus ideo distulerit hanc adparitionem vsque ad tempus, quo Salomonis peccatum adpropinquabat; vt non diu ante, quam fieret, eum admoneret.
℣. 3. *t*) c. 8, 33. 47. 59. *u*) v. 7. c. 8, 29. *x*) Ion. & *Schechina mea habitabit in eo, si beneplacitum meum ibi fiat, omnibus diebus*. *y*) cf. Iud. 16, 15.
℣. 4. *z*) c. 3, 14. c. 14, 8.

℣. 63. אשר per *Makk.* 1. 2. su. 5. *℣.* 65. בעת præf. ב cum *Dagesch* 1. 3. 7. 8. 20. contra regulam. ההוא sic per *Vau* plerique, exceptis 1. 2. 17. 18. & 6. 9. in margine. *℣.* 66. ויברכו *Chatephpat.* sub *Resch* 2. 5. 6. 7. 9--16. 19--23. CAP. IX *℣.* 1. לבנות per *Merca*, seq. *Makk.* post בית, 1. 2. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. 21. *℣.* 3. הקדשתי per *Rbhia* 1. 3. 5. 7. 8. 10--16. 19. 20. לשום־שמי ita 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. 23. sic se. 5. at 2. sub שמי hab. *Tbhir* præced. *Merca*.

בתם־לבב וביֹשר לעשות ככל אשר צויתיך חקי
ומשפטי תשמר׃ והקמתי את־כסא ממלכתך על־ ה
ישראל לעלם כאשר דברתי על־דוד אביך לאמר לא־
6 יכרת לך איש מעל כסא ישראל׃ אם־שוב תשבון
אתם ובניכם מאחרי ולא תשמרו מצותי חקתי אשר
נתתי לפניכם והלכתם ועבדתם אלהים אחרים
7 והשתחויתם להם׃ והכרתי את־ישראל מעל פני
האדמה אשר נתתי להם ואת־הבית אשר הקדשתי
לשמי אשלח מעל פני והיה ישראל למשל ולשנינה
8 בכל־העמים׃ והבית הזה יהיה עליון כל־עבר עליו
ישם ושרק ואמרו על־מה עשה יהוה ככה לארץ הזאת
9 ולבית הזה׃ ואמרו על אשר עזבו את־יהוה אלהיהם
אשר הוציא את־אבתם מארץ מצרים ויחזקו באלהים
אחרים וישתחו להם ויעבדום על־כן הביא יהוה עליהם
את כל־הרעה הזאת׃ ויהי מקצה עשרים י
שנה אשר־בנה שלמה את־שני הבתים את־בית יהוה
11 ואת־בית המלך׃ חירם מלך־צר נשא את־שלמה
בעצי ארזים ובעצי ברושים ובזהב לכל־חפצו אז יתן
12 המלך שלמה לחירם עשרים עיר בארץ הגליל׃ ויצא
חירם מצר לראות את־הערים אשר נתן־לו שלמה ולא
13 ישרו בעיניו׃ ויאמר מה הערים האלה אשר־נתתה לי
אחי ויקרא להם ארץ כבול עד היום הזה׃
14 וישלח חירם למלך מאה ועשרים ככר זהב׃
וזה דבר־המס אשר־העלה המלך שלמה לבנות את־ טו
בית יהוה ואת־ביתו ואת־המלוא ואת חומת ירושלם
16 ואת־חצר ואת־מגדו ואת־גזר׃ פרעה מלך־מצרים
עלה וילכד את־גזר וישרפה באש ואת־הכנעני הישב
17 בעיר הרג ויתנה שלחים לבתו אשת שלמה׃ ויבן
שלמה

quotannis in iisdem colligeret triticum & oleum, quæ ipsi dederat.&c. a) LXX. in Galilæa. cf. Ios. 11, 23. c. 20, 7. Ef. 8, 23. ℣. 11. b) Iud. 14, 3. Abarban. quia non videbantur ipsi tantum tritici & olei suppeditaturæ. Sed Schmid. p. 50. Communis quidem sententia est, quod Hiramo displicuerint vrbes tq. nimis viles. &c. sed aliter sentimus--imo maius videbantur munus, quam quod amico

וישתחוו
קרי

ad omnia parato daretur, & ita amice easdem Salomoni reddidit, vt est 2 Par. 8, 2. ℣. 13. c) quales Num. 13, 18. 19. cf. Gen. 33, 8. d) non Chiram, sed quinque alim. Imperson. vt Gen. 11, 9. Ios. 7, 26. Iud. 15, 17. e) forte Hiramo similis visa est vico prius Cabul dicto in tribu Ascher Ios. 19, 27. Gusset. At Hillero in Onomast. S. p. 435. tanquam nihil, pene nihil. Ar. Oppida finarum. Rabbinis qs. terra lutosa & arenosa, in qua pes constringitur aut submergitur. Bocharto in Phaleg. p. 794. maxime arridet Græcorum interpretatio per ὅριον terminum, ac si idem sit, quod gebul, Caph & Gimel permutatis. sed Schmidio a כבל compede Ps. 105, 18. quod ea terra qs. indissolubili amicitiæ compede aut vinculo, duo isti reges se mutuo obstrinxerint; Salomon dando, Hiramus restituendo. ℣. 15. f) Deut. 15, 2. Qui Capite V. recensiti, sunt homines israelitæ; at hic v. 20. Amorræi, & similes priscorum Cananæorum reliquiæ. g) vid. c. 5, 27. h) v. 24. c. 11, 27. 2 Sam. 5, 9. 2 Par. 32, 5. i) c. 3, 1. k) Ios. 11, 11. 13. l) Ios. 12, 21. 2 Reg. 23, 29 30. m) v. 16. Ios. 10, 33. ℣. 16. n) Ios. 16, 10. Iud. 1, 29. o) munera dotis loco, donum elocationis Mich. 1, 14. conf. Iud. 11, 9.

a) Ps. 101, 2. b) c. 3, 6. Ps. 25, 21. ℣. 5. c) c. 6, 12. 1 Par. 17, 12. d) 2 Sam. 7, 12. e) c. 8, 25. ℣. 6. f) Sin auertetis vos Ios. 23, 12. g) 1 Sam. 12, 10. 2 Reg. 18, 6. ℣. 7. h) Ez. 48, 9. Ez. 21, 9. i) cf. Ps. 51, 13. k) Ion. a facie Verbi mei. l) in acerbum dicterium (4) Deut. 28, 37. Ier. 24, 9. 2 Par. 7, 20. ℣. 8. m) Cumque domus hæc summa fuerit; vel per ellipsin אשר quod extat 2 Par. 7, 21 Et ad domum hanc, qua erat altissima, quod attinet. Sic Ion. Raschi &c. n) Ier. 18, 16. c. 19, 8. o) obstupescet Ier. 50, 13. 21. a נשם spirabit, anhelabit. coll. Ef. 42, 14. p) Deut. 29, 23. Ier. 22, 8. 2 Par. 7, 21. ℣. 9. q) Ex. 20, 2. Leu. 25, 55. Ios. 24, 17. seq. r) Tig. & adprehenderunt deos alios S. adhæserunt. cf. Ef. 4, 1. Zach. 8, 23. ℣. 10. s) 2 Par. 8, 1. Sæpe dicitur de tempore in quo, notatque partem temporis nominati intrinsecam. vid. Deut. 14, 28. Ios. 3, 2. c. 9. 16. 2 Sam. 24, 8. Gusset. p. 749. t) septem sc. annis exstruxerat Templum c. 6, 38. & tredecim annis palatium regium c. 7, 1. ℣. 11. u) Chiramus a. adiuuerat Salomonē 2 Sam. 19, 32. Esr 1, 4. ὁ. ἀντελάβετο. Luc. 1, 54. x) c. 5, 23. 20. 22. y) tunc sub finem vicennii v. 10. dabat. z) non Israeliticas, sed gentiles in Galilæa gentium a Salomone vel Dauide subactas: hic namque grauia bella cum Syris gessit, multumque terræ ipsis abstulit. S. At Abarb. Mea sententia est, inquit, Salomonem singulis annis Hiramo dedisse, vt supra memoratum, triticum & oleum in magna quantitate in alimentum aulæ ipsius; & postquam absoluit totum opus, Hiramo ciuitates Galilææ dedisse, non vt subiicerentur Hiramo, vt esset earum Dominus- quomodo Salomo legem transgressus esset, sed vt

℣. 5. דויד plene 2. sic se. 2. secundum Masoram 2. & Erffurt. ℣. 9. ויחזקו Sic defect. 1. 2. 6. 9. 22. 23. secundum Masoram 2, & Erffurt. h. l. impressamque ad Gen. 19, 16, ac Dan. 11, 32. ℣. 14. המס Mem per Kametz …

18 שלמה את־גזר ואת־בית חרן תחתון׃ ואת־בעלת קמץ בז״ק
19 ואת־תמר במדבר בארץ׃ ואת כל־ערי המסכנות תדמר קרי
אשר היו לשלמה ואת ערי הרכב ואת ערי הפרשים
ואת ׀ חשק שלמה אשר חשק לבנות בירושלם ובלבנון
כ ובכל ארץ ממשלתו׃ כל־העם הנותר מן־האמרי
החתי הפרזי החוי והיבוסי אשר לא־מבני ישראל
21 המה׃ בניהם אשר נתרו אחריהם בארץ אשר לא־
יכלו בני ישראל להחרימם ויעלם שלמה למס־עבד
22 עד היום הזה׃ ומבני ישראל לא־נתן שלמה עבד כי־
הם אנשי המלחמה ועבדיו ושריו ושלשיו ושרי רכבו
23 ופרשיו׃ אלה ׀ שרי הנצבים אשר על־
המלאכה לשלמה חמשים וחמש מאות הרדים בעם
24 העשים במלאכה׃ אך בת־פרעה עלתה מעיר דוד אל־
כה ביתה אשר בנה־לה אז בנה את־המלוא׃ והעלה
שלמה שלש פעמים בשנה עלות ושלמים על־המזבח
אשר בנה ליהוה והקטיר אתו אשר לפני יהוה ושלם
26 את־הבית׃ ואני עשה המלך שלמה בעציון־גבר אשר
27 את־אלות על־שפת ים־סוף בארץ אדום׃ וישלח חירם
באני את־עבדיו אנשי אניות ידעי הים עם עבדי שלמה׃
28 ויבאו אופירה ויקחו משם זהב ארבע־מאות ועשרים
י ככר ויבאו אל־המלך שלמה׃ ומלכת־שבא

CAP. X.

שמעת את־שמע שלמה לשם יהוה ותבא לנסתו
2 בחידות׃ ותבא ירושלמה בחיל כבד מאד גמלים נשאים
בשמים וזהב רב־מאד ואבן יקרה ותבא אל־שלמה
3 ותדבר אליו את כל־אשר היה עם־לבבה׃ ויגד־לה
שלמה את־כל־דבריה לא־היה דבר נעלם מן־המלך

✠. 17. p) in tribu Ephraim Ios. 16, 3. c. 10, 10. c. 15, 13. sic etiam *superiorem* instaurauit 2 Par. 8, 5. Ios. 16, 5.

✠. 18. q) 2 Par. 8, 6. Danitarum Ios. 19, 44. r) Duplex vrbi Syriæ nomen fuit in distinctis olim voluminibus scriptum. sc. *Thadmor*, 2 Par. 8, 4. quam adhuc Arabes ita vocitant, & *Thamar* i. e. *palma*. Nomen eiusdem vrbis a Græcis dictum *Palmyre*, & regio circumiecta *Palmyrene*. Hilleri Onomast. p. 19. s) *in terra illa* sc. Syriæ 2 Par. 8, 3. cf. supra c. 5, 4.

✠. 19. t) *promtuariorum*, in quibus frumenta reponebantur (6) Ex. 1, 11. 2 Par. 8, 4. 6. c. 16, 4. u) in quibus *currus militares* (cf. not. Iud. 4, 13. 2 Sam. 10, 18.) adferuabantur. c. 10, 26. x) 1 Sam. 8, 11. y) vid. v. 1. z) *desiderauit* (8) 2 Par. 8, 6. a) *in Libano* sicut in Syria Palmyrene v. 18. Alii conferunt c. 7, 2.

✠. 20. b) 2 Par. 8, 7. Zach. 14, 16. c) vid. e. c. Iud. 1, 33. 35. in tribu Naphtali, & cf. not. 2 Sam. 21, 2. d) Ios. 3, 10. Gen. 15, 20. e) in tribu Ephraim Ios. 17, 15. & Iudæ Iud. 1, 4. f) qualem Gibeonitæ cum sociis Ios. 9, 3. 7. 17. g) Hierosolymis Iud. 1, 21. Conf. ibid. etiam v. 27. 29. 30. 31.

✠. 21. h) ob impietatem suam & per segnitiem concessa illis ab initio quiete, vid. not. Ios. 16, 10. c. 17, 13. & Iud. 2, 3. & exemplum in Gibeonitis Ios. 9, 19. 2 Sam. 21, 1. i) Deut. 7, 2. k) v. 15. c. 5, 27. l) *in tributum seruiens* sq. publicos seruos c. 5, 27. cf. Gen. 49, 15. & not. Ios. 17, 13. it. Ios. 9, 27. m) conf. Esr. 2, 55.

✠. 22. n) cf. Leu. 25, 39. o) ingenui sc. & *ministri* c. 11, 26.

✠. 23. p) *Hi porro sunt principes*. np. 550. vt sequitur q) *præfectorum* inferiorum, quorum c. 5, 30. numerabantur 3300. at 2 Par. 2, 17. sunt 3600, si nimirum inferioribus addas 300. de 500 ex 8, 10. supremi 250. ex Israelitis, 300. autem reliqui ex ipsis proselytis s. peregrinis fuerunt. r) c. 5, 30.

✠. 24. s) *Sed*. 1 Sam. 29, 9. t) c. 3, 1. c. 11, 1. x) cf. 2 Par. 8, 11. y) c. 7, 8. Super eius in illam deductione Canticum Canticorum compositum coniicit *Lightfootus*, cum non tantum gentilis fuerit, sed etiam Afra, vt Cant. 1, 5. 6. eo alludatur, atque adeo aptus typus eorum, quæ Rex per omnia intendebat. *Maius* Oecon. p. 811.

✠. 25. z) 2 Par. 8, 13. Ex. 23, 17. a) c. 8, 63. 64. b) 2 Par. 4, 1. c) *&* qd. *adolendo*. Ex. 30, 7. d) Tig. *præter ista* sc. holocausta, & pacifica; vel *cum singulis*. e) quod coram Domino adolendum erat. cf. e. c. Leu. 1, 9. c. 2, 2. 9. c. 3, 5. Alii ad suffitum quotidie in altari aureo adolendum Ex. 30, 7. 8. hoc referunt. f) *Atque ita absoluerat* domum c. 7, 51. 2 Par. 8, 16. Clauditur ita historia ædificati Templi. ✠. 26. g) *Sed & naues* v. 27. c. 10, 11. 22. 2 Par. 8, 18. h) Num. 33, 35. Deut. 2, 8. i) quæ *cum*, iuxta, Elath sita fuit 2 Reg. 14, 22. k) Ex. 14, 30. l) maris *Suph* Deut. 1, 1. m) vnde vicinum mare rectius *Idumæum*, quam cum Græcis *rubrum* dixeris. ✠. 27. o) bene Ar. *in illis nauibus* v. 26. Dubium ex 2 Par. 8, 18. vid. ibid. solutum. ✠. 28. p) c. 10, 11. 2 Par. 8, 18. *Ophir* ex filiis Ioctani fuit & frater Chauilæ. Gen. 10, 29. 1 Par. 1, 23. Inde nomen regionis auriferæ, vt Chauilæ Gen. 2, 11. in Arabia in Cassanitis & vicinia Sabæorum. Quo refert *Bochartus* Iob. 22, 24. c. 28, 16. 1 Par. 29, 4. Deinde alia h. l. remotior & in Indiis, ad illius similitudinem qs. *vberrima* & opulentissima, ex rad. Arab. ופר *abundare*, dicta a Phœnicibus fuit, forte *Taprobana*. vid. *Bocharti* Geogr. S. p. 156. seqq. Ar. habet: *ad regiones Dahlak, quæ sunt pars Indiæ*. q) at quadringenta & quinquaginta attulisse dicuntur 2 Par. 8, 18. sc. nondum subtractis sumtibus. CAP. X, ✠. 1. r) partis Arabiæ felicis Es. 60, 6. Ier. 6, 20. Ps. 72, 10. 2 Par. 9, 1. cf. Mat. 12, 42. Luc. 11, 31. s) *quoad nomen* s. famam *Domini* c. 8, 41. t) 2 Par. 32, 31. LXX. vt Mat. 22, 35. u) Prou. 1, 6. Iud. 14, 12. Ps. 78, 2. Mat. 13, 35. ✠. 2. x) Vberioris sapientiæ cupiditate accensa. y) cum *exercitu* aut comitatu cf. Dan. 11, 13. z) c. 3, 9. Gen. 50, 9. 2 Reg. 6, 14. a) v. 10. 25. quorum ferax est Arabia felix. Ar. *ambarum*. sic v. 10. b) vid. v. 10. c) *& gemmas* v. 10. 11. 2 Sam. 12, 30. d) Tig. *quidquid corde suo conceperat* 2 Par. 9, 1. 1 Par. 22, 7. grauissimas sc. & sacras quæstiones, ita, vt de anilibus nugis & stultis quæstionibus, hic cogitandum non sit. D. *Maius* in Oec. p. 838. hic scire confert librum *Prouerbiorum*. ✠. 3. e) Ar. *& respondit ei Salomo, & exposuit illi* f) Leu. 4, 13.

אשר לא הגיד לה׃ ותרא מלכת־שבא את כל־חכמת 4
שלמה והבית אשר בנה׃ ומאכל שלחנו ומושב עבדיו ה
ומעמד משרתו ומלבשיהם ומשקיו ועלתו אשר יעלה
בית יהוה ולא־היה בה עוד רוח׃ ותאמר אל־המלך 6
אמת היה הדבר אשר שמעתי בארצי על־דבריך ועל־
חכמתך׃ ולא־האמנתי לדברים עד אשר־באתי 7
ותראינה עיני והנה לא־הגד־לי החצי הוספת חכמה
וטוב אל־השמועה אשר שמעתי׃ אשרי אנשיך אשרי 8
עבדיך אלה העמדים לפניך תמיד השמעים את־
חכמתך׃ יהי יהוה אלהיך ברוך אשר חפץ בך לתתך 9
על־כסא ישראל באהבת יהוה את־ישראל לעלם
וישימך למלך לעשות משפט וצדקה׃ ותתן למלך מאה י
ועשרים ככר זהב ובשמים הרבה מאד ואבן יקרה לא
בא כבשם ההוא עוד לרב אשר־נתנה מלכת־שבא
למלך שלמה׃ וגם אני חירם אשר־נשא זהב מאופיר 11
הביא מאפיר עצי אלמגים הרבה מאד ואבן יקרה׃
ויעש המלך את־עצי האלמגים מסעד לבית־יהוה 12
ולבית המלך וכנרות ונבלים לשרים לא בא־כן עצי
אלמגים ולא נראה עד היום הזה׃ והמלך שלמה נתן 13
למלכת־שבא את־כל־חפצה אשר שאלה מלבד אשר
נתן־לה כיד המלך שלמה ותפן ותלך לארצה היא
ועבדיה׃ ויהי משקל הזהב אשר־בא לשלמה 14
בשנה אחת שש מאות ששים ושש ככר זהב׃ לבד טו
מאנשי התרים ומסחר הרכלים וכל־מלכי הערב
ופחות הארץ׃ ויעש המלך שלמה מאתים צנה זהב 16
שחוט שש־מאות זהב יעלה על־הצנה האחת׃ ושלש־ 17
מאות

thyina, aliis *cedri* præstantissima *species*, in Libano erescens 2

משרתיו ק

Par. 2, 7. Iosepho & Hillero *pinus*, quod *gummi* s. resinam aliquã emittat. rad Ar. מגג *eiecit* ex ore saliuam. &c. Durabile & præstantissimum lignum fuisse, probant ea eo iacta. v. 22.

♈. 12. m) *fulcra* (1) manuum, in gradibus ad domum Dei cf. 2 Par. 9, 11. n) 2 Sam. 6, 5. o) 2 Sam. 19, 36. p) sic v. 10. q) nam ex Libano allata, non eadem præstantia fuerunt.

♈. 13. r) Ar. *præter munera, quæ sibi reges inuicem dare solent.* s) *pro facultate* & magnificentia *Regum*. Esth. 1, 7. c. 2, 18. t) cf. c. 2, 1. 19. u) Deut. 1, 24. Aethiopes Christiani in Africa s. Habessini suam fuisse Reginam, ex Salomone filium concepisse, & sacra Israelitarum ad suos retulisse gloriantur; Reges etiam eorum adhuc hodie *Israelitici* vocantur. Vid. I. Ludolfi Hist. Aeth. lib. II. c. 3. & Confessio fidei *Regis Claudii* nuper a nobis recusa. p. 8. ♈. 14. x) v. 21. 22. c. 9, 28. Coh. 2, 8. y) 2 Par. 9, 13. ♈. 15. z) *præter id, quod redibat a viris* c. 5, 3. a) 2 Par. 9, 14. i. e. sec. Rab. Leui *maiorum*, vel sec. Kimchi *minorum mercatorum*; at Schmid intelligit *scrutatores metallorum*, coll. Deut. 8, 9. b) *& negotiatione* (1) *c mercatorum* Ez. 17, 4. Cant. 3, 6. d) *Arabiæ*, a multis gentibus ibi commixtis Ier. 25, 20. & *Arab* Es. 21. 13. e) c. 20, 24. ♈. 16. f) *scuta maiora* 1 Sam. 17, 7. 2 Par. 9. 15. 16 g) ad ostentandam magnificentiam & opulentiam suam. cf. c. 14, 26. 27. h) *præstantissimo*, sic Ion. *auro optimo*, sic v. 17. 2 Par 9, 15. *Cocceio* idem quod שטיח expansum, malleo diductum, sed radix Ar. per ש significat *carius pretium rei constituit, carius vendidit, & pretium constitutum excessit.* i) sc *siclos* 1 Sam. 17, 7. Num. 7, 13. k) *impendebat* v. 27. 2 Par. 9, 25. 16. al. ex Kal: sexcenti sicli ascendebant. sic *Schmidius*. &c.

♈. 4. g) Templum sc. cuius mysteria Reginæ etiam indicabat. *Maius*. coll. Prou. 9, 1. seqq.

♈. 5. h) *& sedem* Ps. 1, 1. Ion. *accubitum*. i) v. 8. c. 9, 22. *principum* adsidentium mensæ S. k) & *stationem* (5) Es. 22, 19. 1 Par. 23, 28. l) Esth. 2, 2. mensæ ministrantium. *Schmid*. m) *& pincernas eius*. coll. 2 Par. 9, 4. Gen. 40, 1. *potum* significat intra v. 21. Leu. 11, 34. n) *& adscensum eius*. Ez. 40, 26. vid. 2 Par. 9, 4. vbi est ועליתו & conf. ibid. v. 9. & 2 Reg. 16, 18. o) *obstupuit* np. vt Ar. add. *præ admiratione ipsius*. conf. Ios. 2, 11.

♈. 6. p) S. *de rebus tuis* c. 11, 41.

♈. 7. q) *dimidium* Ex. 25, 10. r) Coh. 1, 16. Auxit præsentia famam.

♈. 8. s q. d *beatitates, felicitates* sunt. Prou. 3, 13. LXX. vt Luc. 10. 23. t) Gen. 41, 46. 1 Sam. 16, 21. cf. Esth. 1, 14. Apoc. 8, 2. u) Maiorem humana sapientia in Salomone agnouit, sicque ad verum Deum cognoscendum commota fuit, v. 9. vt propterea Iudæos condemnatura sit, teste Christo Mat. 12, 42.

♈. 9. x) cf. c. 5, 21. y) *quia amat* Deut. 7. 8. 2 Par. 2, 10. z) cf. Deut. 5, 26. Iud. 2, 1. &c. a) cf Es. 9, 6

♈. 10. b) add. Ar. *regina austri*. cf. Mat. 12, 42. c) i. e. *duos milliones* Maius d. l. p. 840. d) cuius apud Sabæos magna copia fuit. cf. Es. 60, 6. Ps 72, 15. & *Bocharti Phaleg* p. 159. e) v. 2. cf. c. 5, 30. f) Parenthesis vsque ad finem v. 12. g) v. 27. c. 4, 20.

♈. 11. h) i. e. *classis* s. *nauis* sic v 22. c. 9, 26. 27. i) qui materiam submiserat & nautas, qui eam gubernabant, sed cum seruis Salomonis, cf. 2 Par 9, 10. k) v 14 c. 9, 28. Ar. *ex terra India* l) v. 12. & 2 Par. 9, 11 Variant interpretes. Ar. *lignum oloratum*; est *autem lignum illud naturaliter pictum variis olorum gene-*

♈. 5. משרתו ita cum *Kri* & *Cthib* 1. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 12 secundum *Masor. Erff* h. l. & *impr. final.* f. 34. b. Ceteri in textu *plene* scribunt sine *Kri*. ♈. 9. לעשות per *Tiphcha*. seq. *Merca* 1. 5. ♈. 10. מאה per *Mun*. 3. 12. 16. 17. 18 20, 21. 22. 23 sic su. 5. at per *Pskmun*. seq. *Mun*. simplici 2. ככר per *Makk* 2., 6. 9. 20., 21. 22 לא. *Makk*. 2. 7. 8. 13. 19. 23. sic se. 5. ♈ 12. ויעש המלך את־עצי per *Tlischakt*. 1. at האלמגים 2. non male vterque. לא בא כן ita 1. 5. 7. 8. 10. 13. 15. 19. & (qui *Mun*. sub בא. præced *Makk*. habet) 11. at כן per *Geresch* & בא per *Kadma* 2. 5. Ceteri male per *Rbhia* præced. *Munach*. ♈. 15.

מאות מגנים זהב שחוט שלשת מנים זהב יעלה על־
18 המגן האחת ויתנם המלך בית יער הלבנון : ויעש
19 המלך כסא־שן גדול ויצפהו זהב מופז : שש מעלות
לכסה וראש עגול לכסה מאחריו וידת מזה ומזה אל־
כ מקום השבת ושנים אריות עמדים אצל הידות : ושנים
עשר אריים עמדים שם על־שש המעלות מזה ומזה לא־
כא נעשה כן לכל־ממלכות : וכל כלי משקה המלך שלמה
זהב וכל כלי בית־יער הלבנון זהב סגור אין כסף לא
22 נחשב בימי שלמה למאומה : כי אני תרשיש למלך בים
עם אני חירם אחת לשלש שנים תבוא׀ אני תרשיש
23 נשאת זהב וכסף שנהבים וקפים ותכיים : ויגדל המלך
24 שלמה מכל מלכי הארץ לעשר ולחכמה : וכל־הארץ
מבקשים את־פני שלמה לשמע את־חכמתו אשר־נתן
כה אלהים בלבו : והמה מביאים איש־מנחתו כלי־כסף
וכלי זהב ושלמות ונשק ובשמים סוסים ופרדים דבר־
26 שנה בשנה : ויאסף שלמה רכב ופרשים ויהי־לו
אלף וארבע־מאות רכב ושנים־עשר אלף פרשים
27 וינחם בערי הרכב ועם־המלך בירושלם : ויתן המלך
את־הכסף בירושלם כאבנים ואת הארזים נתן
28 כשקמים אשר־בשפלה לרב : ומוצא הסוסים אשר
לשלמה ממצרים ומקוה סחרי המלך יקחו מקוה
29 במחיר : ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש־מאות
כסף וסוס בחמשים ומאה וכן לכל־מלכי החתים
יא ולמלכי ארם בידם יצאו : והמלך שלמה אהב
נשים נכריות רבות ואת־בת־פרעה מואביות עמניות
2 ארמית צדנית חתית : מן־הגוים אשר אמר־יהוה אל־
בני ישראל לא־תבאו בהם והם לא־יבאו בכם אכן יטו

את Oo 4 לז ד

CAP. XI.

℣. 17. *l) minora scuta*, vt ex minore pondere colligitur. *m) tres minas* l. *minas* auri Esr. 2, 69. Pro eo 2 Par. 9, 16. sunt 300. sc *sicli* auri, ita vt vna mina 100. siclos habuerit. Cf. etiam Ez. 45, 12. *n)* v. 12. vid. c. 7, 2.
℣. 18. *o) eboris*, eburneum. cf. v. 22. & c. 22 39. Ps. 45, 9. *p) solido* (1) h. e. sec. Ion. *optimo* aut *purissimo*, vt extat 2 Par. 9, 17.
℣. 19. *q) gradus* v. 20. conf. 2 Reg. 20, 9. Neh. 12, 37. *r) solio* v. 18. Iob. 26, 9. *s)* c. 7, 23. 2 Par. 4, 2. *t) & manus* s. fulcra manuum. 2 Par. 9, 18. cf. supra c. 7, 32.
℣. 21. *u) potus*. cf. v. 5. Es. 32, 6. *x)* v. 17. *y)* Ion. *optimo*. Syr. *puro*. vid. c. 6, 20. 2 Par. 9, 20 *z) nihil erat argenteum*. *a)* non aestimabatur Thr. 4, 2. *b)* Deut. 4, 20. 2 Sam. 13, 2. cum auri copia abunde suppeteret, non conueniens magnificentiae Regis putabatur, vt ex argento vasa fierent.
℣. 22 *c)* i. e. *naues* v. 11. 2 Par 9, 21. *d)* classis abiens in *Tarsis* c. 22, 49. quam cum *Ophira* c. 9, 29. & *Parvaim* 2 Par. 3, 4. in *Indiae* insula Taprobana seu Seilam ponit Bochartus, quia huic omnia quadrent ad amussim. Ibi enim aurum & ebur, gemmasque & margaritas magna copia reperiri. &c *Phaleg* p. 160. Alia fuit *Tarsis* s. *Tartessus* Hispaniae Baeticae, de qua Ez. 27, 12. Ion. 1, 3. sic dicta a *conditore filio Iauani* Gen. 10, 4. ibid. p. 188. seqq. & p. 672. *e)* vid. v. 11. c. 9, 27. *f) semel*. 2 Reg. 4, 35. *g) intra tres annos*. Hinc aliqui colligunt, eas naues totam Africam circumiuisse vsque in Hispaniam. vid. Gusset. p. 910. *h)* v. 21. 27. *i) dentes s. cornua elephantorum* (2) 2 Par. 9, 21. conf. supra v. 18. Ez. 27, 15. Hillero de Kri p. 332. q. *Schen habbehim* s. *habbohemoth*, Bestiae. Bocharti vero Hieroz. P. I. lib. 2. c. 22 *ipsos elephantes* intelligendos esse contendit. Vid. tamen Maii suppl. ad Cocc. Lex. p. 123. *k) & simias & pauos* (2) 2 Par. 9, 21.
כצל ℣. 23. *l)* 2 Par. 1, 1. *m)* c. 3, 12. 13.
℣. 24. *n)* Gen. 41, 57. *o)* 2 Par. 9, 23. Prou. 29, 26.
℣. 25. *p)* cf. 2 Sam. 8, 2. 2 Reg. 20, 12. *q) & arma* Es. 22, 8. *r)* vid. v. 2. *s)* c. 1, 33. Ps. 32, 9. *t)* Tig. *idque singulis annis*, q. d. *rem anni in anno* 2 Par. 9, 24. cf. supra c. 8, 59.
℣. 26. *u)* 2 Par. 1, 14. c. 9, 25. *x)* vid. c. 5, 6. *y)* 1 Sam. 32, 4. *z)* c. 9, 19. *a)* vel *cum Rege* erant. Ion. *praeter illos, qui erant apud Regem*. Syr. *& ex illis aliqui erant apud Regem*.
℣. 27. *b)* cf. v. 21. 22. *c)* cf. Coh. 2, 8. 2 Par. 1, 15. c. 9, 27. *d)* vt *sycomoros*. (7) Es. 9, 9. Am. 7, 14. Ο. ὡς συκαμίνους. Luc. 17, 6. *e)* 1 Par. 27, 28. in occidentali parte Iudae Ios. 15, 33. *f)* v. 10. c. 1, 25.
℣. 28. *g) Exitus autem* s. *egressio* (Ps. 19, 7.) *equorum, qui Salomoni comparabantur*. *h) ex Aegypto* fiebat. cf. Es. 30, 1. & not. Deut. 17, 16. *i)* 2 Par. 1, 16. Valde dissentiunt, & potiora tantum attingimus. *Boch. Hier. P. I. p. 171. Et ad vectigal* quod attinet, *mercatores Regis Salomonis vectigal illud accipiebant pretio* redemtum a Rege Aegypti. Sed Schmid. Cocc. &c. *netum*, Vat. *telam byssinam* intelligunt. At Gusset. p. 735. *mercatum*, quo equi *confluebant* (Ier. 3, 17. Ex. 7, 19. &c.) hoc sensu: *quod autem ad mercatum*, mercatores certum pretium soluebant Salomoni, vt mercatum sibi habere liceret, & sic vendere equos Regibus Chittaeis & Aramaeis, nec hi aliunde habere possent. ℣. 29. *k) currus s. quadriga*. cf. Ez. 29, 20. 2 Sam. 8, 4. At. *Et quilibet currus constabat 600. siclis, nam vnicuique curru quatuor simul equi coniugati erant, eique insidebant 4. viri ad pugnandum*; cf. not. Iud. 4, 13. *l) manu sua educebant* mercatores. CAP. XI, 1. *m)* cf. 1 Pet. 2, 11. *n)* v. 8. *o)* cf. not. Deut. 17, 17. *p)* Nold. *idque praeter*, sic v. 25 *q) legitimam vxorem* c. 3, 1. *r) ita*, vt in superstitione gentili illae manerent. ℣. 2. *s)* ὁ. ὡ ν ἀπεῖπε. 2 Cor. 4, 2. *t)* conf. Ex. 34, 16. Deut. 7, 3.

℣. 18. ויעש המלך ita 2. כסא per *Meres* 1. 2. 3. ℣. 19. וראש *Makk. & Meth.* 3. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 20. דמצרים cum ד praef. *He* 3. sic fe. 2. & su. 5. ℣. 23. *Spatium* praemitt. 3. 5. 6. 9. 10. 19. 20. 21. ℣. 25. ... per *Meres* ... דבר per *Meres* 1. 2. 5.

אֶת־לְבַבְכֶם אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם בָּהֶם דָּבַק שְׁלֹמֹה לְאַהֲבָה׃
3 וַיְהִי־לוֹ נָשִׁים שָׂרוֹת שְׁבַע מֵאוֹת וּפִלַגְשִׁים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
4 וַיַּטּוּ נָשָׁיו אֶת־לִבּוֹ׃ וַיְהִי לְעֵת זִקְנַת שְׁלֹמֹה נָשָׁיו הִטּוּ אֶת־
לְבָבוֹ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְלֹא־הָיָה לְבָבוֹ שָׁלֵם עִם־
ה יְהוָה אֱלֹהָיו כִּלְבַב דָּוִיד אָבִיו׃ וַיֵּלֶךְ שְׁלֹמֹה אַחֲרֵי
6 עַשְׁתֹּרֶת אֱלֹהֵי צִדֹנִים וְאַחֲרֵי מִלְכֹּם שִׁקֻּץ עַמֹּנִים׃ וַיַּעַשׂ
שְׁלֹמֹה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וְלֹא מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה כְּדָוִד
7 אָבִיו׃ אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה לִכְמוֹשׁ שִׁקֻּץ
מוֹאָב בָּהָר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרוּשָׁלִָם וּלְמֹלֶךְ שִׁקֻּץ בְּנֵי
8 עַמּוֹן׃ וְכֵן עָשָׂה לְכָל־נָשָׁיו הַנָּכְרִיּוֹת מַקְטִירוֹת וּמְזַבְּחוֹת
9 לֵאלֹהֵיהֶן׃ וַיִּתְאַנַּף יְהוָה בִּשְׁלֹמֹה כִּי־נָטָה לְבָבוֹ מֵעִם
י יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּרְאָה אֵלָיו פַּעֲמָיִם׃ וְצִוָּה אֵלָיו
עַל־הַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי־לֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְלֹא
שָׁמַר אֵת אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה׃
11 וַיֹּאמֶר יְהוָה לִשְׁלֹמֹה יַעַן אֲשֶׁר הָיְתָה־זֹּאת עִמָּךְ וְלֹא
שָׁמַרְתָּ בְּרִיתִי וְחֻקֹּתַי אֲשֶׁר צִוִּיתִי עָלֶיךָ קָרֹעַ אֶקְרַע אֶת־
12 הַמַּמְלָכָה מֵעָלֶיךָ וּנְתַתִּיהָ לְעַבְדֶּךָ׃ אַךְ־בְּיָמֶיךָ לֹא
13 אֶעֱשֶׂנָּה לְמַעַן דָּוִד אָבִיךָ מִיַּד בִּנְךָ אֶקְרָעֶנָּה׃ רַק אֶת־
כָּל־הַמַּמְלָכָה לֹא אֶקְרָע שֵׁבֶט אֶחָד אֶתֵּן לִבְנֶךָ לְמַעַן
14 דָּוִד עַבְדִּי וּלְמַעַן יְרוּשָׁלִָם אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי׃ וַיָּקֶם
יְהוָה שָׂטָן לִשְׁלֹמֹה אֵת הֲדַד הָאֲדֹמִי מִזֶּרַע הַמֶּלֶךְ הוּא
טו בֶּאֱדוֹם׃ וַיְהִי בִּהְיוֹת דָּוִד אֶת־אֱדוֹם בַּעֲלוֹת יוֹאָב שַׂר
16 הַצָּבָא לְקַבֵּר אֶת־הַחֲלָלִים וַיַּךְ כָּל־זָכָר בֶּאֱדוֹם׃ כִּי
שֵׁשֶׁת חֳדָשִׁים יָשַׁב־שָׁם יוֹאָב וְכָל־יִשְׂרָאֵל עַד־הִכְרִית
17 כָּל־זָכָר בֶּאֱדוֹם׃ וַיִּבְרַח אֲדַד הוּא וַאֲנָשִׁים אֲדֹמִיִּים
18 מֵעַבְדֵי אָבִיו אִתּוֹ לָבוֹא מִצְרָיִם וַהֲדַד נַעַר קָטָן׃ וַיָּקֻמוּ
מִמִּדְיָן וַיָּבֹאוּ פָּארָן וַיִּקְחוּ אֲנָשִׁים עִמָּם מִפָּארָן וַיָּבֹאוּ
מִצְרַיִם אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וַיִּתֶּן־לוֹ בַיִת וְלֶחֶם אָמַר
לוֹ

pheram *Achiam* v.29. *Kimchi.* a) *abscindam.* v.31.
℣.11. b) v. 13. & promissionem ei factam 2 Sam.7, 12. 14. c) c. 12, 15.
℣. 13. d) *Attamen* c. 3, 2.3. e) nempe *Beniamin*, vel *Iudam* cum appendice Beniaminitarum. cf. v. 31. 32. c. 12,21.23. 2 Par. 11, 12. f) v. 12. 34. Ex. 20,6. g) v.32.& cultum in ea instauratum, qui Messiam respiciebat.
℣. 14. h) vt ostenderet, minas non esse inanes 2 Sam. 12, 11. i) *aduersarium* v. 23. c. 5,18. k) qui etiam *Adad* v. 17. Alius Gen. 36,35.
℣. 15. l) cf. Ps. 60,10. 11. 2 Sam. 8, 14. m) *cum Edom*, i.e. in *Edom* vel *apud Edumæos.* cf. c.9,26. Syr.

קמץ בזק

cum vastasset David Edom. Ar. *cum oppugnasset.* n) cum *adscendisset.* cf. 1 Sam. 7, 7. o) v. 21. 2 Sam. 8, 15. p) ad *sepeliendum* Israelitas, ab Idumæis nefarie occisos, nec sepultos. q) v. 16. conf. Num. 24, 18. c. 31, 7. Deut. 20, 13. r) np. quoad illam partem, a qua facinus illud contra Israelitas commissum. *S.* Comm. ad 2 Sam. p. 417.

u) c. 8, 58. 2 Sam. 19, 15. x) cf. Deut. 4, 4. 2 Reg. 18, 6. ὁ, ἐκολλήθη. 1 Cor. 6. 16. y) 2 Sam. 19, 7.
℣. 3. z) *principes & primariæ.* Ion. *reginæ.* cf. Ps. 49, 23. a) cf. not. 2 Sam. 5, 13. Notum vero est, apud Orientales Reges moris fuisse, vt *vxores* aut *pellices* dicerentur, quæ in gynæceum deductæ, si vel nunquam matrimonialiter cognitæ fuissent. Sic *Abisag* c. 1, 3. *pellex* fuit *Davidis*, quam nunquam tamen cognouit. Sic Esther, anno Ahasueri tertio vel quarto in gynæceum regium assumta, anno septimo demum ad Regem adducta. & intra aliquot annos semel tantum ab eo cognita fuit. Esth. 1, 3. c. 2, 16. Hoc eum in finem diximus, vt ostendamus quorundam obiectiones ineptas esse. *Schm.* b) cf. Neh. 13, 26.
℣. 4. c) c. 15, 23. Ps. 71, 9. d) v. 2. Prou. 7, 21. Sir. 46, 21. e) vt non permitteret tantum, sed ipse quoque committeret fœdam idololatriam. f) vid. c. 8, 61. c. 15, 3. reclamante enim conscientia peccabat. g) v. 6. cf. 2 Sam. 24, 10. c. 21, 12.
℣. 5. h) v. 33. vid. Iud. 2, 13. c. 10, 6. 2 Reg. 23, 13. i) v. 33. qui etiam *Molech* v. 7. & *Malcam* q. d. *Rex eorum* Zeph. 1, 5. dicitur. k) *abominando idolo* v. 7. 2 Reg. 23, 13. cf. Deut. 7, 26.
℣. 6. l) cf. 2 Sam. 11, 4. 27. m) Num. 14, 24. 1 Sam. 12, 14. n) v. 4.
℣. 7. o) cf. Leu 26, 30. Num. 33, 52. p) Num. 21, 29. Iud. 11, 24. Ier. 48, 7. q) 2 Reg. 23, 13. in monte sc. oliueti *Raschi.* r) v. 5. *Soli Regi* siderum Leu. 18, 21. 2 Reg. 23, 10. Ier. 32, 35.
℣. 9. s) c. 8, 46. Deut. 9, 8. 2 Reg. 17, 18. t) c. 2, 28. Iud. 9, 3. u) c. 3, 5. c. 9. 2.
℣. 10. x) *Hoc ipsum enim ei præceperat.* ib. & c. 6, 11. seqq. y) v. 11. 1 Sam. 13, 13. 14.
℣. 11. z) per Prophe-

℣. 16. s) ὁ. ἐνεκάθητο. Luc. 20, 20. t) De vniuersa Idumæa id intelligi non potest, cum populus Edomiticus semper etiam post hæc tempora superfuerit. *Schmidius.* ℣. 17. u) vid. v. 14. x) conf. c. 3, 7. Iud. 8, 20. ℣. 18. y) vid. Num. 10, 12. Deut. 33, 2. z) *addixit*, constituit, & dari iussit. conf. Iob, 20, 29.

℣. 10. לבלתי per *Mun. milra.* sine *Makk.* 1. 2. 5. ℣. 14. יהוה cum *Psik* (quod ceteri omittunt) 2. 5. 6. 9. 11. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. secundum *Masoram Erffurt.* ℣. 15. בעלות per *Rbhia* 1. 3. 7. 8. 10. 14. 19. ℣. 17. אדר *Daleth Kamets.* 2. 5. 6. 9. 14. 20. & sic iidem fere in seq. והדר · קטן *Tet* per *Cholem* 1. 2.

19 לו וארץ נתן לו׃ וימצא הדד חן בעיני פרעה מאד ויתן
לו אשה את־אחות אשתו אחות תחפניס הגבירה׃
כ ותלד לו אחות תחפניס את גנבת בנו ותגמלהו
תחפנס בתוך בית פרעה ויהי גנבת בית פרעה בתוך
21 בני פרעה׃ והדד שמע במצרים כי־שכב דוד עם־
אבתיו וכי־מת יואב שר־הצבא ויאמר הדד אל־פרעה
22 שלחני ואלך אל־ארצי׃ ויאמר לו פרעה כי מה־אתה
חסר עמי והנך מבקש ללכת אל־ארצך ויאמר׀ לא כי
23 שלח תשלחני׃ ויקם אלהים לו שטן את־רזון בן־
אלידע אשר ברח מאת הדדעזר מלך־צובה אדניו׃
24 ויקבץ עליו אנשים ויהי שר־גדוד בהרג דוד אתם וילכו
כה דמשק וישבו בה וימלכו בדמשק׃ ויהי שטן לישראל
כל־ימי שלמה ואת־הרעה אשר הדד ויקץ בישראל
וימלך על־ארם׃
26 וירבעם בן־נבט אפרתי מן־הצרדה ושם אמו צרועה
27 אשה אלמנה עבד לשלמה וירם יד במלך׃ וזה הדבר
אשר־הרים יד במלך שלמה בנה את־המלוא סגר
28 את־פרץ עיר דוד אביו׃ והאיש ירבעם גבור חיל
וירא שלמה את־הנער כי־עשה מלאכה הוא ויפקד
29 אתו לכל־סבל בית יוסף׃ ויהי בעת
ההיא וירבעם יצא מירושלם וימצא אתו אחיה השילני
הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה ושניהם
ל לבדם בשדה׃ ויתפש אחיה בשלמה החדשה אשר
31 עליו ויקרעה שנים עשר קרעים׃ ויאמר לירבעם קח־
לך עשרה קרעים כי כה אמר יהוה אלהי ישראל הנני
קרע את־הממלכה מיד שלמה ונתתי לך את עשרה
32 השבטים׃ והשבט האחד יהיה־לו למען׀ עבדי דוד
ולמען ירושלם העיר אשר בחרתי בה מכל שבטי
33 ישראל׃ יען׀ אשר עזבוני וישתחוו לעשתרת אלהי צדנין
לכמוש אלהי מואב ולמלכם אלהי בני־עמון ולא־הלכו

℣. 19. a) Gen. 39, 4. 2 Sam. 20, 3. b) *Thahpenesa* v. 20. cf. nomen vrbis Ier. 2, 16. c) *Domina*. i. e. *Regina* vt habet *Ion*. cf. c. 15, 13. 2 Reg. 10, 13.
℣. 20. d) *Genubhatum*. e) Gen. 20, 8. 1 Sam. 1, 22. 24. f) cf. similem honorem Mosi datum Ex. 2, 10. Act. 7, 21. 22. sed ex fide contemtum Hebr. 11, 24. seqq.
℣. 21. g) *Cum autem Hadad audiuisset*. h) c. 2, 10. i) trucidatus c. 2, 34. k) v. 15. l) Gen. 30, 25.
℣. 22. m) *dixit*, subintell. *mane, quaeso, apud me*. n) *nam quid deest tibi?* q. d. *cuius rei tu indigus es?* Coh. 6, 2. conf. Deut. 2, 7. o) *non* sc. *faciam*, vel *manebo*. cf. c. 2, 30. Gen. 19, 2. Num. 10, 30.
℣. 23. p) v. 25. Ar. *aduersarium alium*. vid. v. 14. q) *qui aufugerat* Gen. 16, 6. 8. r) 2 Sam. 8, 3. seqq. s) vid. 2 Sam. 11, 9.
℣. 24. t) Schm. cum *Vulg*. congregauit namque *contra illum*, dominum suum; vt Ez. 16, 37. sed *Tig*. collectisque *ad se viris*. Sic cf. Ef. 54, 8. 2 Par 13, 7. u) *dux turmae praedatoriae* Gen. 49, 19. s. *militaris* 2 Sam. 3, 22. c. 4, 2. x) 2 Sam. 8, 3. c. 10, 18. y) Syrorum exercitum. z) Gen. 14, 15. a) excusso iugo & praesidio Salomonis. cf. 2 Sam. 8, 5. 6.
℣. 25. b) *Fuit inquam aduersarius* v. 23. c) sc. reliquis, ex quo peccauerat. d) *idque cum malo*. v. 1. 1 Sam. 17, 34. e) Ion. *quod fecit Hadad*. f) Leu. 20, 13. Num. 22, 3. Ef. 7, 16.
℣. 26. g) S. *Sed & Ierobeamus*. h) Alter fuit filius Ioasi 2 Reg. 13, 13. c. 14. 23. i) *Ephraimita* Iud. 12, 5. k) 2 Par. 4, 17. cf. Ios. 3, 16. l) Parenthesis vsque ad *vidua*. m) c. 9, 22. n) *Sed sustulit manum*, i. e. *rebellauit* contra Regem. v. 27. 2 Par. 13, 6. cf. 2 Sam. 18, 28. c. 20, 21. Notandum hoc est, quod Ierobeamo *rebellio* adscribitur: vt ostendatur malitia viri & superbia, qui mox ab initio promissione prophetica abusus est. Schm.
℣. 27. o) *Haec autem ratio est*. Ios. 5, 4. p) c. 9, 15. 24. quod deinde reparauit Hiskias 2 Par. 32, 5. q) Ef. 58, 12. r) c. 8, 1. 2 Sam. 5, 9. Ef. 22, 9.
℣. 28. s) Iud. 11, 1. 1 Sam. 9, 1. t) v. 17. Gen. 44, 30. u) scil. *strenue*. conf. 1 Par. 23. 24. promtus & expeditus in opere suo. *Raschi*. x) Gen. 41, 34. y) *omni oneri* (3) Ps. 81, 7. conf. infra not. c. 12, 3.
℣. 29. z) c. 12, 15. c. 14, 2. 4. qui etiam vaticinium hoc scriptum reliquit 2 Par. 9, 29. a) c. 15. 29 e *Siloh* Ios. 18, 1. b) S. *cum ille*, & sic v. 30. *super isto* Ierobeamo. sed melius *Syr. Ar. Vulg. Tig.* &c. ad Achiam referunt. Syrus diserte. *& Achia opertus erat*. c) 2 Reg. 19, 1. 2.
℣. 30. d) Vulg. *quo coopertus erat*. vid. v. 29. e) *frusta* (4) v. 31. 2 Reg. 2, 12.
℣. 31. f) symbolum decem tribuum. v. 35. g) vid. v. 11.
℣. 32. h) vid. v. 13. & cf. 2 Par. 11, 10. 12. i) v. 13.
℣. 33. k) Salomo cum suis v. 4. 1 Par. 28, 9. l) vid. v. 5. m) Iud. 10, 6. n) v. 5. 2 Reg. 23, 13. o) vt praeceptum c. 6, 12. c. 9, 4.

℣. 22. ¹ ויאמר *Psik* omittunt 1. 2. 5. 21. contra *Mas.* 3. *& impr.* ac *Indic. Basil.* f. 60. d. לא *Dagesch* in *Lamed* habet 3. & sic ² requirit *Mas. impr.* h. l. incertum cui bono. ℣. 23. ברח per *Sakephk.* 1. 3. הדרעזר sic per *Resch*, *Hadarezer*, 1. 2. ℣. 26. צרועה per *Sakephk.* plerique, praeter 1. 3. & (qui sic fu.) 5. qui per *Paschta* conuenientius. ℣. 28. עשה per *Segol* 1. 2. 5. cf. c. 12, 21. ℣. 31. כי per *Makk.* 2. 5. עשרה sic in margine 2. at in textu habet עשרת in regimine. ℣. 33. לעשתרת per *Mus.* 17. 18. ³ *Ber.*

בדרכי לעשות הישר בעיני וחקתי ומשפטי כדוד אביו׃
34 ולא־אקח את־כל־הממלכה מידו כי נשיא אשתנו כל
ימי חייו למען דוד עבדי אשר בחרתי אתו אשר שמר
לה מצותי וחקתי׃ ולקחתי המלוכה מיד בנו ונתתיה
36 לך את עשרת השבטים׃ ולבנו אתן שבט־אחד למען
היות־ניר לדויד־עבדי כל־הימים לפני בירושלם העיר
37 אשר בחרתי לי לשום שמי שם׃ ואתך אקח ומלכת
38 בכל אשר־תאוה נפשך והיית מלך על־ישראל׃ והיה
אם־תשמע את־כל־אשר אצוך והלכת בדרכי ועשית
הישר בעיני לשמור חקותי ומצותי כאשר עשה דוד
עבדי והייתי עמך ובניתי לך בית־נאמן כאשר בניתי
39 לדוד ונתתי לך את־ישראל׃ ואענה את־זרע דוד למען
מ זאת אך לא כל־הימים׃ ויבקש שלמה
להמית את־ירבעם ויקם ירבעם ויברח מצרים אל־
שישק מלך־מצרים ויהי במצרים עד־מות שלמה׃
41 ויתר דברי שלמה וכל־אשר עשה וחכמתו הלוא־הם
42 כתבים על־ספר דברי שלמה׃ והימים אשר מלך
שלמה בירושלם על־כל־ישראל ארבעים שנה׃
43 וישכב שלמה עם־אבתיו ויקבר בעיר דוד אביו וימלך
רחבעם בנו תחתיו׃

Cap. XII.

יב וילך רחבעם
שכם כי שכם בא כל־ישראל להמליך אתו׃
2 ויהי כשמע ׀ ירבעם בן־נבט והוא עודנו
במצרים אשר ברח מפני שלמה המלך וישב
3 ירבעם במצרים׃ וישלחו ויקראו־לו ויבאו ירבעם
וכל־קהל ישראל וידברו אל־רחבעם לאמר׃
4 אביך הקשה את־עלנו ואתה עתה הקל מעבדת
אביך

קמץ בוק

הא נחה

ויבא קרי

Salomoni, quantum potuit; & vt regnum quouis modo ad se traheret, sibi homines nequam ex Israele adiunxit, quorum ope tandem rex factus est 2 Par. 13, 7. Atque hoc est, quod dicitur v. 26. 27. *manum sustulisse contra Regem. Schmid.* ✡. 41. *m) rerum* c. 10, 6. 2 Par. 9, 29. *n)* sed sacris historiis inserta non sunt, quia ad fidem & institutionē Ecclesiæ vel parum, vel nihil faciunt: quum non sapienter, vt antea, sed stolide egerit; & maculam gloriæ suæ adsperserit. Sir. 47, 19. seqq. Resipuisse tamen Salomonem, post alios colligit *D. Maius* Occon. p. 843. seqq. ex Prou. 24, 32. c. 30, 7. seqq. inprimis e libro Coheleth & Cant. Canticorum. Et *S.* p. 69. Præcipua forte ratio est, inquit, pro conuersione eius, quod 2 Par. 11, 17. Rehabeam & subditi eius dicuntur ambulasse *in viis Dauidis & Salomonis.* &c. De Salomone typo Christi cf. *Maii* Occonom. p. 845. seqq. ✡. 43. *o)* c. 2, 10. 2 Par. 9, 31. Sir. 47, 23. *p)* c. 2. 10. CAP. XII, ✡. 1. *q)* populo sic volente, & tantum non cogente. cf. 2 Par. 10, 1. seqq. *r)* Gen. 33, 18. c. 37, 12. seqq. Ios. 17, 7. Iud. 8, 31. *s)* Hoc initium est rebellionis, auctore sine dubio Iarobeamo. *Schm.* Qui fuerunt occasionem transferendi regni in Iarobeamum, ideoque noluerunt venire Hierosolyma, sed venerunt Sichemum, quæ est Ephraimi, & Iarobeam fuit Ephraimita. *Kimchi. t)* scil. si Rex vellet populo seruire v. 7. scopus erat, quem prætendebant, cum quærerent potius occasionem, eum de throno deturbandi *S.* ✡. 2. *u) nam adhuc in Aegypto erat,* cum Salomo moreretur. *x)* c. 11, 40. *y)* donec morte Salomonis a fautoribus quos *homines leues & nequam* Abia vocat 2 Par. 13, 7.) indicata, *reuersus est* 2 Par. 10, 2. ✡. 3. *z) vocarunt eum* ad comitia v. 20. vbi ipsis persuasit, vt occasionem repudiandi Rechabeamum quærerent, & defectionis auctor fuit. ✡. 4. *a) graue & durum fecit iugum nostrum,* exigendo seruitia, & immodica tributa, quæ tanto reginarum & pellicum numero alendo sufficerent. sic quidam. conf. tamen sequentia. *b)* v. 9. Ez. 18, 22.

✡. 34. *p) Non tamen auferam.* cf. 2 Sam. 7, 12. 16. *q) principem* sc. super vniuersum Israelem. cf. Ez. 34, 24. c. 37, 25. *r)* Ps. 45, 17. *s)* v. 13. 32. 36. *t)* vid. v. 38. ✡. 35. *u)* vid. v. 31. ✡. 36. *x)* vid. v. 13. *y) vt sit lucerna,* i. e. filius, in parentis dignitatem succedens c. 15, 4. 1 Reg. 8, 19. conf. 2 Sam. 14, 7. c. 21, 17. Ps. 18, 29. *z)* Ion. *Schechinam meam.* ✡. 37. *a) quod anima tua* pie ac licite *cupere potest.* 2 Sam. 3, 21. ✡. 38. *b)* Promissio ergo fuit conditionata, vt supra c. 3, 14. c. 6, 12. c. 9, 4. *c)* vid. v. 34. c. 3, 14. c. 14, 8. *d)* sicut cum Dauide 1 Sam. 16, 18. c. 18, 14. & Iosua Ios. 1, 5. &c. Ion. *Verbum meum tibi erit in auxilium. e)* 1 Sam. 2, 35. 2 Sam. 7, 16. ✡. 39. *f) adfligam enim* Deut. 8, 3. *g) propter hoc* ipsum eorum peccatum, quod in me commiserunt. *h) at non perpetuo.* addit *Raschi:* quia in diebus Messiæ regnum ad ipsum reuertetur. quod probat *Kimchi* ex Ez. 37, 19. 22. 24. item *Ralbag* & *Abarbanel.* idque impletum esse in Christo Iesu Domino nostro, qui sedit super solio Dauidis patris sui, ex Luc. 1, 32. obseruat *Vatablus.* sed quia Iudæi regnum Messiæ mundanum expectant; *Schmid.* in annot ad h. l. p. 67. mauult dicere, impleri hoc debuisse ante captiuitatem decem tribuum, vt tamen certum tempus definiri non possit. sed quemadmodum promissio Ierobeamo facta conditionalis fuit, sic ista appendix de reditu regni ad semen Dauidis. Interim ex hac promissione ius repetendi regnum mansit domui Dauidis &c. Conf. Hos. 8, 4. 2 Par. 13, 5. 6. 7. ✡. 40. *i)* cf. 1 Sam. 19, 1. *k)* qui Salomonis socero successerat. cf. c. 14, 25. *l)* Hic incepit aduersari Salo-

✡. 35. לך *Lamed* sine *Dag.* 1. 2. 5. 21. 21. ✡. 36. לדויד per *Mun.* t. 1. 3. 5. 6. 9. הימים sine *Psik* 2. 3. 5. contra *Indic. Basil.* f. 60. d. ✡. 37. אקח *Kuph patachatum* 2. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 20. 21. בכל per *Tiphcha* seq. *Mun.* 2. sic su. 5. מלך *Mem* sine *Dagesch* 5. 7. 8. 10.–16. 18.–22. ✡. 38 עמך sic milra 1. 2. 5. ✡. 39. ואענה *Vau* per *Kamets* in textu 6. 9. 20. ✡. 40. וישיש *Tsere* sub *Schin* 1. 3. sic [illegible] su. 5. ✡. 41. [illegible] praef.

c) Ex. 1, 14. Ef. 14, 3. d) v. 11. 2 Par. 10, 4. e) Quæritur, an verum fit, quod Salomo tam graue iugum imposuerit Ifraelitis? Et funt, qui id adfirmant, faltem de fenectute Salomonis. vide notam ad initium huius verfus. At *mentitum effe populum*, ait D. *Brentius* ad h. l. coll. c. 4, 20. c. 9, 22. c. 10, 21. 27. Nec *Schmidio* querela populi probabilis videtur, quia præfertim c. 9, 22. vbi de poftremis operibus Salomonis fermo eft, dicitur, quod ne vnum quidem ex Ifraele fervilibus oneribus prefferit. Impium ergo fuiffe prætexeum, vt occafionem rebellandi nancifcerentur. p. 71. Nos diftinguenda omnino tempora Salomonis putamus, ita tamen, vt nec populus a crimine rebellionis plane excufandus fit. cf. not. 2 Sam. 19, 10. 41. c. 20, 1.

℣. 6. f) *Confultauit igitur* v. 8. 9. Ef. 40, 14. g) v. 10. c. 10, 8. h) *coram*, 1 Sam. 2, 11. i) *confulitis inuicem* v. 9. Prou. 13, 10 k) *vt refpondeam* populo v. 16. Num. 13, 26.

℣. 7. l) Confilium hoc fuit prudentiæ, non iuftitiæ: h. e. non damnant Salomonem, nec populum excufant; fed putant prudenter, indulgendum effe populo, vt maius malum vitetur. &c. *Schm.* m) Zach. 2, 13.

℣. 8 n) *fed dereliquit* imprudens Rex confilium feniorum, quod indignum videbatur, Regem populo & feruis fuis feruire. v. 13. o) v. 6. 9. p) *iuuenibus*, iunioribus v. 10. 14. q) *adoleuerant* Gen. 21, 20. r) *Schmid.* qui miniftrauerant ipfi, etiam cum Salomo adhuc viueret. conf. v. 6.

℣. 9. s) vid. v. 6. t) *leua, diminue* v. 4. 10. u) q. d. *partem* iugi. Dan. 1, 33. Leu. 4. 17.

℣. 10. x) v. 8. y) *minimum* membrum *meum*, vel *minimus* digitus. z) *craffius eft* vel *erit* (3) Deut. 32, 15. 2 Par. 10, 10.

אביך הקשה ומעלו הכבד אשר־נתן עלינו ונעבדך׃
ה ויאמר אליהם לכו־עד שלשה ימים ושובו אלי וילכו
6 העם׃ ויועץ המלך רחבעם את־הזקנים אשר־היו
עמדים את־פני שלמה אביו בהיתו חי לאמר איך אתם
7 נועצים להשיב את־העם־הזה דבר׃ וידבר אליו
לאמר אם־היום תהיה־עבד לעם הזה ועבדתם ועניתם
ודברת אליהם דברים טובים והיו לך עבדים כל־
8 הימים׃ ויעזב את־עצת הזקנים אשר יעצהו ויועץ את־
9 הילדים אשר גדלו אתו אשר העמדים לפניו׃ ויאמר
אליהם מה אתם נועצים ונשיב דבר את־העם הזה
אשר דברו אלי לאמר הקל מן־העל אשר־נתן אביך
י עלינו׃ וידברו אליו הילדים אשר גדלו אתו לאמר כה־
תאמר לעם הזה אשר דברו אליך לאמר אביך הכביד
את־עלנו ואתה הקל מעלינו כה תדבר אליהם קטני
11 עבה ממתני אבי׃ ועתה אבי העמיס עליכם על כבד
ואני אסיף על־עלכם אבי יסר אתכם בשוטים ואני
12 איסר אתכם בעקרבים׃ ויבו ירבעם וכל־העם אל־
רחבעם ביום השלישי כאשר דבר המלך לאמר שובו
13 אלי ביום השלישי׃ ויען המלך את־העם קשה ויעזב
14 את־עצת הזקנים אשר יעצהו׃ וידבר אליהם כעצת
הילדים לאמר אבי הכביד את־עלכם ואני אסיף על־
עלכם אבי יסר אתכם בשוטים ואני איסר אתכם
טו בעקרבים׃ ולא־שמע המלך אל־העם כי־היתה סבה
מעם יהוה למען הקים את־דברו אשר דבר יהוה ביד
16 אחיה השילני אל־ירבעם בן־נבט׃ וירא כל־ישראל
כי לא־שמע המלך אליהם וישבו העם את־המלך
דבר ׀ לאמר מה־לנו חלק בדוד ולא־נחלה בבן־ישי
לאהליך ישראל עתה ראה ביתך דוד וילך ישראל
לאהליו

℣. 11. a) *fi impofuit* 2 Par. 10, 11. Gen. 44, 13. b) *caftigauit* ℣. 14. Deut. 21, 18. c) S. *fcuticis* v. 14. qualis equo percutiendo

וידברו קרי

adhibebatur Prou. 26, 3. d) *fcorpionibus* Ez. 2, 6. i. e. per metaph. *flagris aculeatis* v. 14. *Hillero* in Onom. p. 820. *fentibus*, vt Iud. 8, 7. 16. *Abarb.* fcuticæ, quæ pungunt, in quibus funt *fpinæ ferreæ*. &c. Arabice hoc nomen fignificat *fcorpionem*, item *capiftrum*, & *lorum*, quo folea adftringitur fupra pedem. cf. v. 14. Verbis nimirum atrocibus terrendum putabant

ויבא קרי

populum; fed intempeftiua erat, & fine viribus illa feueritas.

℣. 12. e) vid. v. 3. Dux & caput ille iam factus erat feditioforum, & pro fua parte in hoc negotio ftrenue id egit, vt omnes a Rechabeamo abalienaret.

℣. 13. f) *durum* refponfum l. *dura* c. 14, 6. g) v. 8. Exemplum communis imprudentiæ iuuenilis, apud quos plus valet commilitonum temeritas, quam feniorum doctrina. ℣. 14. h) vid. v. 11. i) Ar. h. l. habet *loris*. vid. v. 11. ℣. 15. k) S. *reuolutio*, *conuerfio* rerum (1) Ion. *diffenfio*. fic Syr. Ar. l) v. 24. cf. not. 2 Sam. 16, 10. 11. c. 17, 14. m) c. 9, 35. n) c. 11, 29.

℣. 16. o) S. *cum ergo videret*. p) vid. v. 6. q) cf. Iof. 22, 24. 25. r) *neque enim hereditas nobis*. vid. not. 2 Sam. 20, 1. s) *ad tentoria tua abi*. vid. ibid. t) Tig. *prouide nunc domui tuæ, David!* fic Syr. Schm. Et Cocc. *cura domum tuam*. cf. Gen. 22, 8. Ef. 22, 11. At Ion. & Ar. *nunc regna fuper viros (gentem) domus tuæ, o David!*

℣. 6. עמדים fic recte per *Rbbia* 3. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. fe. 5. ceteri mendofe per *Sakephk*. להשיב את־העם ita 2. 5. & Ber. ℣. 8. אשר (pofterius) per *Makk*. 1. 2. ℣. 10. הילדים per *Kadma*, feq. *Makkeph*, 2. ℣. 11. אבי per *Kadma* 7. 8. 11. 12. 14--18. 23. per *Grafchaim* 2. העמיס *chateph Segol* fub *Ain* 1. 2. 3. 6. 8. 9. 20. 22. 23. fic fu. 5. ℣. 12. ויבא fic in textu fine nota 2. 5. contra *Maf impr*. h. l. & Ier. 39, 16. ℣. 16. המלך cum adiecto *Pfk* 1. 3. 6. 9. fec. *Maf. Erff*. h. l. & *Indic*. *Baf*. f. 60. d. דבר fine *Pfk* 2. 20 contra *Maf* . . & *Erffurtenfem*.

17 לאהליו ׃ ובני ישראל הישבים בערי יהודה וימלך
עליהם רחבעם ׃
18 וישלח המלך רחבעם את־אדרם אשר על־המס
וירגמו כל־ישראל בו אבן וימת והמלך רחבעם
19 התאמץ לעלות במרכבה לנוס ירושלם ׃ ויפשעו
ישראל בבית דוד עד היום הזה ׃
כ ויהי כשמע כל־ישראל כי־שב ירבעם וישלחו ויקראו
אתו אל־העדה וימליכו אתו על־כל־ישראל לא היה
21 אחרי בית־דוד זולתי שבט־יהודה לבדו ׃ ויבאו
רחבעם ירושלם ויקהל את־כל־בית יהודה ואת־שבט
בנימן מאה ושמנים אלף בחור עשה מלחמה להלחם
עם־בית ישראל להשיב את־המלוכה לרחבעם בן־
22 שלמה ׃ ויהי דבר האלהים אל־שמעיה
23 איש־האלהים לאמר ׃ אמר אל־רחבעם בן־שלמה
מלך יהודה ואל־כל־בית יהודה ובנימין ויתר העם
24 לאמר ׃ כה אמר יהוה לא־תעלו ולא־תלחמון עם־
אחיכם בני־ישראל שובו איש לביתו כי מאתי נהיה
הדבר הזה וישמעו את־דבר יהוה וישבו ללכת כדבר
כה יהוה ׃ ויבן ירבעם את־שכם בהר אפרים
26 וישב בה ויצא משם ויבן את־פנואל ׃ ויאמר ירבעם
27 בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד ׃ אם־יעלה
העם הזה לעשות זבחים בבית־יהוה בירושלם ושב לב
העם הזה אל־אדניהם אל־רחבעם מלך יהודה והרגני
28 ושבו אל־רחבעם מלך־יהודה ׃ ויועץ המלך ויעש שני
עגלי זהב ויאמר אלהם רב־לכם מעלות ירושלם הנה
29 אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים ׃ וישם את־
ל האחד בבית־אל ואת־האחד נתן בדן ׃ ויהי הדבר הזה
31 לחטאת וילכו העם לפני האחד עד־דן ׃ ויעש את־בית
במות

ויבא קרי

gis prudentia, quam fiducia in Deum, & virtute stabilire quæsivit. vid. v. 26. seq. x) v. 1. cf. Iud. 9, 45. y) Ios. 17, 15. 18. z) cf. Iud. 8, 8. 17.

*. 26. a) Recordatus est verborum Achiæ c. 11, 39. quod regnum super 10. tribus non esset in perpetuum a domo Davidis auferendum. &c. *Schm.* Et regnum, quod per rebellionis molimina occupaverat, non fore stabile metuens, ad malas artes confugit.

*. 27. b) 2 Sam. 10, 3. c) si rem totam Deo commisisset, eum sartum tectumque inter tot pericula tueri poterat.

*. 28. d) v. 6. manifesta imago principum, omnem religionis usum ad privatam utilitatem & dominandi libidinem accomodantium. e) 2 Reg. 17, 16. Ut Aharon, ita & Ierobeā vitulorum cultum in Aegypto didicerat, ubi degerat per multos annos 1 Reg. 11, 40. cf. *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 354. f) Deut. 2, 3. Ar. *nimis longum est iter vestrum, cum adscenditis.* conf. *Bochart.* l. c. p. 356. g) q. d. non est nova religio: hoc cultu iam olim patres nostri in deserto usi sunt, auctore ipso Aharone. *S.* Cf. Ex. 32, 4. 8. Non significabant his verbis, se ab hisce idolis eruros, quæ inanimata esse sciebant, & nuper fusa; sed ne viderentur idololatræ, credi voluerunt, verum Deum a se in his idolis coli. Quod ipsum respiciens olim Aharon *festum Iehovæ* vocat Ex 32, 5. quod tamen inane fuit subterfugium, nec eos ab idololatriæ crimine coram Deo liberavit. *Bochart.* p. 347. *. 29. h) c. 13, 1. 2 Reg. 23. 15 Ier. 48. 13. quæ dudum celebris Gen. 28, 17. 19. sed postea *Beth-aven* dicta fuit Hos. 4, 15. i) 2 Reg. 10, 29. Am. 8, 14. ubi iam pridem etiam sculptile a Danitis erat erectum Iud. 18, 30. *. 30. k) Ar. *occasio vel caussa peccati*, ut prius illud Iud. 18. l) Quamvis *Dan* in extremo terræ sanctæ termino versus aquilonem fuit Deut. 34, 1. Iud. 20, 1. tamen eo usque se conferebat populus, huic idolo sacra facturus, cui grave fuerat, ad *viri Dei* cultum se Hierosolymam conferre. *Boch.* p. 356. sed *Schmidius* eo se contulit pars populi, quæ in vicinia Dan erat.

u) c. 8, 6. & not. 2 Sam. 20, 1.

*. 17. x) Schmid. *Quod tamen ad filios Israel attinet.* y) *sup. er illos inquam regnavit.* Præfixum *Vau* (emphatice) redundat, ut Gen. 22, 4. & alibi. *Kimchi.*

*. 18. z) Syr. *Adoniram.* c. 4, 6. a) Lev. 24, 16. Ez. 23, 47. b) *omnibus viribus contendit.* 2 Par. 10, 18. c. 13, 7. Ruth 1, 18.

*. 19. c) *Et sic rebellarunt* 2 Reg. 1, 1. Es. 1, 2. cf. supra v. 4. c. 11, 39.

*. 20. d) ut iam indicatum v. 3. e) Quanquam autem Ierobeamo a Deo regnum per Prophetam promissum erat, non tamen a populo eligitur ex fide, nec ipse ex fide regnum occupat. &c. *Brentius.* f) præter c. 3, 18. Ps. 18, 32. g) sc. totam tribum; nam pars tantum tribus Beniamin, & nonnulli de aliis tribubus coniunxerunt se Rechabeamo cum Iuda v. 17. 21. 23. *S.*

*. 21. h) 2 Par. 11, 1. i) v. 20. 13. cf. c. 11, 13. 31. 32. k) *bello gerendo idoneos* 2 Par 26, 13. l) i. e. *ad se.* cf c. 8, 1.

*. 22. m) 2 Par. 11, 2. c. 12, 5. 7. 15. n) c. 13. 1. vid. not. Deut. 33, 1.

*. 23. o) vid. v. 20. 21. 2 Par. 11, 21. p) cf. v. 17.

*. 24. q) non quod probaret Deus Ierobeami & populi rebellionem, sed ne Rechabeamus & populus eius se innocentes existimarent, & peccatum Salomonis non puniretur, sed divinum iudicium iustum adversus domum Davidis agnosceretur. &c. *Schm.* r) vid. v. 15. s) sc. privatio regni super 10. tribus; non a. rebellio earum, cuius vindictam mihi reservabo. *Schm.* t) Interim Rechabeam varia oppida in Iuda & Beniamine munivit & præsidiis firmavit, atque sic tribus annis bene satis regnavit, & Dei gratia invaluit. vid. 2 Par. 11, 5. seqq.

*. 25 u) Non expectaverat, donec Deus regnum in se

בָּמוֹת וַיַּעַשׂ כֹּהֲנִים מִקְצוֹת הָעָם אֲשֶׁר לֹא־הָיוּ מִבְּנֵי לֵוִי׃
32 וַיַּעַשׂ יָרָבְעָם ׀ חָג בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי בַּחֲמִשָּׁה־עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ כֶּחָג ׀ אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיַּעַל עַל־הַמִּזְבֵּחַ כֵּן עָשָׂה
בְּבֵית־אֵל לְזַבֵּחַ לָעֲגָלִים אֲשֶׁר־עָשָׂה וְהֶעֱמִיד בְּבֵית אֵל
33 אֶת־כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה׃ וַיַּעַל עַל־הַמִּזְבֵּחַ ׀ אֲשֶׁר־
עָשָׂה בְּבֵית־אֵל בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי
בַּחֹדֶשׁ אֲשֶׁר־בָּדָא מִלִּבַּד וַיַּעַשׂ חָג לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעַל
יג עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְהַקְטִיר׃ וְהִנֵּה ׀ אִישׁ אֱלֹהִים
בָּא מִיהוּדָה בִּדְבַר יְהוָה אֶל־בֵּית אֵל וְיָרָבְעָם עֹמֵד עַל־
2 הַמִּזְבֵּחַ לְהַקְטִיר׃ וַיִּקְרָא עַל־הַמִּזְבֵּחַ בִּדְבַר יְהוָה וַיֹּאמֶר
מִזְבֵּחַ מִזְבֵּחַ כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה־בֵן נוֹלָד לְבֵית־דָּוִד
יֹאשִׁיָּהוּ שְׁמוֹ וְזָבַח עָלֶיךָ אֶת־כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת הַמַּקְטִרִים
3 עָלֶיךָ וְעַצְמוֹת אָדָם יִשְׂרְפוּ עָלֶיךָ׃ וְנָתַן בַּיּוֹם הַהוּא מוֹפֵת
לֵאמֹר זֶה הַמּוֹפֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה הִנֵּה הַמִּזְבֵּחַ נִקְרָע
4 וְנִשְׁפַּךְ הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר־עָלָיו׃ וַיְהִי כִשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ אֶת־דְּבַר
אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר קָרָא עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּבֵית־אֵל וַיִּשְׁלַח
יָרָבְעָם אֶת־יָדוֹ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ לֵאמֹר ׀ תִּפְשֻׂהוּ וַתִּיבַשׁ
ה יָדוֹ אֲשֶׁר־שָׁלַח עָלָיו וְלֹא יָכֹל לַהֲשִׁיבָהּ אֵלָיו׃ וְהַמִּזְבֵּחַ
נִקְרָע וַיִּשָּׁפֵךְ הַדֶּשֶׁן מִן־הַמִּזְבֵּחַ כַּמּוֹפֵת אֲשֶׁר נָתַן אִישׁ
6 הָאֱלֹהִים בִּדְבַר יְהוָה׃ וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר ׀ אֶל־אִישׁ
הָאֱלֹהִים חַל־נָא אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדִי
וְתָשֹׁב יָדִי אֵלָי וַיְחַל אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַתָּשָׁב
7 יַד־הַמֶּלֶךְ אֵלָיו וַתְּהִי כְּבָרִאשֹׁנָה׃ וַיְדַבֵּר הַמֶּלֶךְ אֶל־
אִישׁ הָאֱלֹהִים בֹּאָה־אִתִּי הַבַּיְתָה וּסְעָדָה וְאֶתְּנָה לְךָ
8 מַתָּת׃ וַיֹּאמֶר אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֶל־הַמֶּלֶךְ אִם־תִּתֶּן־
לִי אֶת־חֲצִי בֵיתֶךָ לֹא אָבֹא עִמָּךְ וְלֹא־אֹכַל לֶחֶם וְלֹא
9 אֶשְׁתֶּה־מַּיִם בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃ כִּי־כֵן ׀ צִוָּה אֹתִי בִּדְבַר יְהוָה
לֵאמֹר לֹא־תֹאכַל לֶחֶם וְלֹא תִשְׁתֶּה־מָּיִם וְלֹא תָשׁוּב
בַּדֶּרֶךְ

℣. 31. m) *domum excelsorum*, i. e. *sacellum* vtroque in loco. c. 13, 32. n) *constituitque* 2 Par. 11, 15. c. 13, 9. o) *partes de populo*, s. *eos, qui erant de vulgo*. c. 13, 33. vid. Gen. 47, 2. Iud. 18, 2. p) Num. 3, 10. quasi solius Aharonis virgam floruisse nesciret Num. 17, 23. & terram absorpsisse eos, qui in Mosen & Aharonem insurrexerant Num. 16, 31. 32. Immo Leuitas, a Deo ex omnibus tribubus sacerdotio destinatos expulit, ne isthoc munere fungerentur 2 Par. 11, 14.

℣. 32. q) non *septimo*, vt Lex iusserat Leu. 23, 24. 34. sed *octauo*, quem ipse commentus erat. vid. v. 33. Forte rationem suæ impietatis (in mutatione festi) dedit, quod Deus illud festum iusserit celebrari post collectionem fructuum agri, & quia Hierosolymis ac in terra Iehuda citius maturescebant fructus, tardius a. in terra Israelis. &c. *Abarb.* r) sc *Tabernaculorum*, quod in diem 15. Septembris incidebat. vid. c. 8, 2. s) *&* *obtulit* v. 33. t) vid. v. 28. Hic ig. profana sunt omnia, Dii, sacerdotes, festa, sacrificia. Nam in materia religionis profanum est, quidquid non habet Deum auctorem. Itaque hi vituli pro *diis* vocantur *diaboli* 2 Par. 11, 15. & horum mystæ pro *sacerdotibus sacrificuli* Hos. 10, 5. & solemnia pro *Dei festis*, *Regis dies* Hos. 7, 5. & locus pro *Bethele Beth-auen* Hos. 10, 5. 8. *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 357.

℣. 33. u) *Ipse ipse*, vt maiorem commentis suis auctoritatem conciliaret, sacerdotis partes sibi sumsit, & victimas *obtulit*. x) *excogitauerat* (2) Neh. 6, 8. y) Num. 16, 28. Ez. 13, 2. Cthibh habet *tantummodo*, vel *separatim* a cultoribus veri Dei. vid. *Hiller. Kri & Cthibh* p. 322. z) cf. 2 Par. 26, 16.

CAP. XIII.

℣. 1. a) *Sed ecce!* c. 3, 21. c. 19, 6. cum iam Rex ad aram adolendi caussa staret c. 12, 33. b) v. 5. 6. c. 12, 22. Hunc *Iddo* Prophetam fuisse, Rabbini existimant. vid. *Raschi*. sed melius esse

מלבו קרי

Cap. XIII.

ἐπέχειν, bene censet S. c) S. *cum verbo*, Tig. *iussu Domini*. vid. v. 2. 5. 9.

℣. 2. d) S. *per verbum*, Tig. ex *mandato Domini* v. 5. 9. conf. not. Num. 31, 16. & Esth. 1, 12. c. 3, 15. ὁ, ἐν λόγῳ Κυρίου. 1 Thess. 4, 15. e) cf. Gen. 22, 11. Ps. 22, 2. f) *nascendus* Ps. 22, 32. Ps. 102, 19. nempe post annos

קמץ בז״ק

supra 300. g) c. 12, 32. 2 Reg. 23, 20. h) *hominum*, at Raschio *Ierobeami*, quem honoris caussa non nominauerit. i) vid. 2 Reg. 23, 16. seqq.

הס׳ בחטף קמץ

℣. 3. k) v. 5. Ex. 7, 9. l) *quod hæc locutus sit*. Al. *ex quo agnoscetis, me a Deo missum esse*. m) *rumpetur* v. 5. cf. simile Participium v. 2.

℣. 4. n) c. 18, 40. o) *sed statim exaruit*. Thren. 4, 8. ὁ. ἐξηράνθη. Marc. 3, 1. ℣. 5. p) vid. v. 1. 2. 9. ℣. 6. q) vid. 1 Sam. 13, 12. r) cf. Ex. 8, 4. c. 9, 28. Act. 8, 24. s) non dicit dei *mei*; persistebat enim in sua rebellione. *Raschi*. t) *sicut prius*. Iud. 20, 32. ℣. 7. u) *&* *refice te* cibo. vid. Gen. 18, 5. Iud. 19, 5. x) *donum* Coh. 3, 13. c. 5, 18. pro beneficio restitutæ manus. ℣. 8. y) cf. Num. 22, 18. ℣. 9. z) *præceptum mihi est*. Imperson. vt Deut. 15, 2. sed S. *præcepit Deus*. a) vid. v. 2. 17. c. 20, 35. b) ne συμμέτοχος eorum videretur 1 Cor. 5, 11. 2 Ioh. v. 10. 11. Mihi maxime placet, quod ex 1 Sam. 15, 25. seqq. habemus, vbi Samuel a Saule abire voluit, nec cum eo comedere. Id vero ipse Saul ita accepit, quod ipsum omni honore indignum iudicaret. &c. *Schmidius*.

℣. 32. בחמשה per *Mun.* 1. 2. 3. 5. יום sine *Psik* 2. 3. 6. 7. 9. 10. 21. 22. sic fe. 5. contra *Maf. Erff.* & *Ind. Bas.* f. 60. d. CAP. XIII. ℣. 1. בית per *Makk.* & *Meth.* 7. 8. 10. 12. 13. 14. 19. 23. at velut vnam vocem cum sequenti connectunt 1. 2. 3. 5. ℣. 2. מזבח cum *Psik* 1. 2. ℣. 3. ונשפך הדשן אשר ita 1. 2. ℣. 4. דבר

י בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלַכְתָּ : וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אַחֵר וְלֹא־שָׁב בַּדֶּרֶךְ
11 אֲשֶׁר בָּא בָהּ אֶל־בֵּית־אֵל : וְנָבִיא אֶחָד
זָקֵן יֹשֵׁב בְּבֵית־אֵל וַיָּבוֹא בְנוֹ וַיְסַפֶּר־לוֹ אֶת־כָּל־
הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִישׁ־הָאֱלֹהִים הַיּוֹם בְּבֵית־אֵל
אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיְסַפְּרוּם לַאֲבִיהֶם :
12 וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֲבִיהֶם אֵי־זֶה הַדֶּרֶךְ הָלָךְ וַיִּרְאוּ בָנָיו
אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלַךְ אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־בָּא
13 מִיהוּדָה : וַיֹּאמֶר אֶל־בָּנָיו חִבְשׁוּ־לִי הַחֲמוֹר וַיַּחְבְּשׁוּ־
14 לוֹ הַחֲמוֹר וַיִּרְכַּב עָלָיו : וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אִישׁ הָאֱלֹהִים
וַיִּמְצָאֵהוּ יֹשֵׁב תַּחַת הָאֵלָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַאַתָּה אִישׁ־
טו הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־בָּאתָ מִיהוּדָה וַיֹּאמֶר אָנִי : וַיֹּאמֶר
16 אֵלָיו לֵךְ אִתִּי הַבָּיְתָה וֶאֱכֹל לָחֶם : וַיֹּאמֶר לֹא אוּכַל
לָשׁוּב אִתָּךְ וְלָבוֹא אִתָּךְ וְלֹא־אֹכַל לֶחֶם וְלֹא־
17 אֶשְׁתֶּה אִתְּךָ מַיִם בַּמָּקוֹם הַזֶּה : כִּי־דָבָר אֵלַי בִּדְבַר יְהוָה
לֹא־תֹאכַל לֶחֶם וְלֹא־תִשְׁתֶּה שָׁם מָיִם לֹא־תָשׁוּב
18 לָלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־הָלַכְתָּ בָּהּ : וַיֹּאמֶר לוֹ גַּם־אֲנִי נָבִיא
כָּמוֹךָ וּמַלְאָךְ דִּבֶּר אֵלַי בִּדְבַר יְהוָה לֵאמֹר הֲשִׁבֵהוּ
19 אִתְּךָ אֶל־בֵּיתֶךָ וְיֹאכַל לֶחֶם וְיֵשְׁתְּ מָיִם כִּחֵשׁ לוֹ : וַיָּשָׁב
כ אִתּוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם בְּבֵיתוֹ וַיֵּשְׁתְּ מָיִם : וַיְהִי הֵם יֹשְׁבִים אֶל־
פסקא באמצע פסוק הַשֻּׁלְחָן וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־הַנָּבִיא אֲשֶׁר
21 הֱשִׁיבוֹ : וַיִּקְרָא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־בָּא מִיהוּדָה
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה יַעַן כִּי מָרִיתָ פִּי יְהוָה וְלֹא שָׁמַרְתָּ
22 אֶת־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ : וַתָּשָׁב וַתֹּאכַל
לֶחֶם וַתֵּשְׁתְּ מַיִם בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֶיךָ אַל־תֹּאכַל
לֶחֶם וְאַל־תֵּשְׁתְּ מָיִם לֹא־תָבוֹא נִבְלָתְךָ אֶל־קֶבֶר
23 אֲבֹתֶיךָ : וַיְהִי אַחֲרֵי אָכְלוֹ לֶחֶם וְאַחֲרֵי שְׁתוֹתוֹ וַיַּחֲבָשׁ־
24 לוֹ הַחֲמוֹר לַנָּבִיא אֲשֶׁר הֱשִׁיבוֹ : וַיֵּלֶךְ וַיִּמְצָאֵהוּ אַרְיֵה
בַּדֶּרֶךְ וַיְמִיתֵהוּ וַתְּהִי נִבְלָתוֹ מֻשְׁלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ וְהַחֲמוֹר
עֹמֵד

infra videbimus. *Schmid.* n) Hoc initium peccati fuisse videtur, quod moras necteret. vid. v. 9. o) Iud. 6, 21.

℣. 16. p) vid. v. 9.

℣. 17. q) sc. *factum est*, vt c. 6, 11. c. 12, 22. r) vid. v. 2. 9.

℣. 18. s) Fuerat *Propheta*, non autem erat hoc tempore. vid. v. 11. t) cf. Gal. 1, 8. 9. 2 Thess. 2, 2. u) v. 2. 9. 17. nefandum mendacium! x) *mentitus autem est illi.* Zach. 13, 4 Iob. 31, 28. Leu. 5, 21. 22.

℣. 19. y) male. cf. not. v. 9. 14. & Gal. 1, 8. 9.

℣. 20. z) Ar. *ad Prophetam illum Dei, quem falsus propheta reduxerat.* sic Tremell. sed rectius alii: *ad Prophetam illum senem v. 11. qui eum reduxerat* v. 18. 19.

23. 26. Locutus vero etiam Deus est per Bileamum, cum is tamen incantationibus intentus esset. *S.*

℣. 21. a) v. 26. Mirum Dei iudicium! vterque peccati sui conuincitur, vt anima seruetur. vide *S.* p. 83.

℣. 22. b) sed morte violenta, antequam in patriam redeas, peribis. vid. v. 24. 29. 30. cf. etiam c. 14, 13. ℣. 23. c) S. *instrauit* senex v. 13. ℣. 24. d) c. 20, 26. e) v. 26. Etsi seuerum, iustum tamen hoc fuit iudicium: quo docemur, *ne minima quidem Dei mandata esse negligenda,* vt hic habet *Theodoretus.* coll. Matth. 5, 19. Iac. 2, 10. Praeterea hac ipsa poena, in Prophetam alioquin sanctum inflicta, Deus deterrere voluit idololatras a prauo cultu, sic edoctos, quam sit tremendum incidere in manus Dei viuentis, quem par erat, poenas ab ipsis tanto grauiores repetere, quanto grauius peccabant. *Bochartus* Hieroz. P. I. p. 207.

c) ne occurreret vlli, qui eum prius vidisset, adeoque de nouo cum eo in colloquium veniret, & moras necteret. Nouerat autem Deus Prophetae huius animum, quod libenter mansurus esset, adeoque magis hoc mandato eum vrsit. Ac sane tepor zeli ipsius inde patet, quod dixit v. 8. *si dederis mihi &c.* q. d. libenter quidem manerem & tecum ederem, sed non licet. vid. v. 16. Quam frigidum hoc est! *S.*

℣. 11. d) *Erat autem Propheta quidam.* add. Ion. Ar. Raschi *falsus s. mendax.* sic v. 25. 29. Satis clarum esse videtur, eum factum esse idololatram & impium (vel saltim hypocritam) & dono prophetico priuatum, quantumcunque illud antea fuerit. *Schm.* e) quo venerat ex Samaria, 2 Reg. 23, 18. commodum suum ibi aucupaturus. *Schm.* f) *quod* (dicebat ille) *fecit hodie.* Mixtus sermo ex verbis scriptoris, & filii referentis. *S.* g) *& haec narrarunt etiam* reliqui filii.

℣. 12. h) *quanam?* 2 Reg. 3, 8. Iob. 38, 24. i) *viderant vero.* At Ion. Syr. ex Hiphil *ostendebant*, quod secutus est *Lutherus.* Vatablus: *& viderunt,* i. e. *explorauerunt.* S. *cumque vidissent.* sic conf. 1 Sam. 23, 22.

℣. 13. k) v. 23. 27. l) senex enim pedibus alterum adsequi non poterat. conf. 2 Sam. 19, 27.

℣. 14. m) Hypocritice se in illius familiaritatem insinuaturus, quasi valde probaret ipsius Prophetiam, & cui semper displicuisset Jerobeami impietas. Credimus tamen, eum reuera conscientiam arguisse, sed poenitentiae viam ingressus est non veram, sed hypocriticam, velando peccatum suum. Et periisset, nisi ad saniorem poenitentiam peruenisset per casum Prophetae, vt infra

---

℣. 10. אשר per *Makk.* 2. 3. 5. 6. 9. 20. ℣. 11. האלהים sine *Psik* 1. 3. contra *Indic. Bas.* f. 60. d. ℣. 13. לו per *Paschta* 1. 2. ℣. 17. תאכל *milel* 2, 6, 9. 10. 13. 14. 19. 20. su. 5. ולא־תשוב cum praef. *Vau* 2, 3. 5. ℣. 21. אשר per *Makk.* 1. 2. su. 5.

כה עמד אצלה והאריה עמד אצל הנבלה׃ והנה אנשים
עברים ויראו את־הנבלה משלכת בדרך ואת־האריה
עמד אצל הנבלה ויבאו וידברו בעיר אשר הנביא
26 הזקן ישב בה׃ וישמע הנביא אשר השיבו מן־הדרך
ויאמר איש האלהים הוא אשר מרה את־פי יהוה
ויתנהו יהוה לאריה וישברהו וימתהו כדבר יהוה
27 אשר דבר־לו׃ וידבר אל־בניו לאמר חבשו־לי את־
28 החמור ויחבשו׃ וילך וימצא את־נבלתו משלכת
בדרך וחמור והאריה עמדים אצל הנבלה לא־אכל
29 האריה את־הנבלה ולא שבר את־החמור׃ וישא
הנביא את־נבלת איש־האלהים ויניחהו אל־החמור
ל וישיבהו ויבא אל־עיר הנביא הזקן לספד ולקברו׃ ויניח
31 את־נבלתו בקברו ויספדו עליו הוי אחי׃ ויהי אחרי
קברו אתו ויאמר אל־בניו לאמר במותי וקברתם אתי
בקבר אשר איש האלהים קבור בו אצל עצמתיו הניחו
32 את־עצמתי׃ כי היה יהיה הדבר אשר קרא בדבר יהוה
על־המזבח אשר בבית־אל ועל כל־בתי הבמות אשר
33 בערי שמרון׃ אחר הדבר הזה לא־שב
ירבעם מדרכו הרעה וישב ויעש מקצות העם כהני
34 במות החפץ ימלא את־ידו ויהי כהני במות׃ ויהי
בדבר הזה לחטאת בית ירבעם ולהכחיד ולהשמיד
מעל פני האדמה׃

Cap. XIV.

יד בעת ההיא חלה אביה בן־ירבעם׃ ויאמר ירבעם
2 לאשתו קומי נא והשתנית ולא ידעו כי־אתי אשת
ירבעם והלכת שלה הנה־שם אחיה הנביא הוא־דבר
3 עלי למלך על־העם הזה׃ ולקחת בידך עשרה לחם
ונקדים ובקבק דבש ובאת אליו הוא יגיד לך מה־יהיה
4 לנער׃ ותעש כן אשת ירבעם ותקם ותלך שלה ותבא
בית

את קרי

f) cf. v. 28. Quod fuisse magnum miraculum, *R. Leui* merito adserit. Nam & præter naturam leonis id fuit, quod cadauer non attigit, neque asinum inuasit, neque viatores illac iter habentes; atque abstinuit a præda tam obuia & parabili; & præter asini naturam, quod leone viso, non territus est, neque fuga sibi prospexit. Porro leo cadaueri non modo pepercit & iumento, sed & illa seruauit, tanquam custos appositus, vt miraculum esset illustrius, ne crederetur id casu accidisse. Sed & voluit Deus ita honorare vt Prophetam, quem punierat vt transgressorem. *Bochart.* l. c. Sine dubio autem pœnitentiam egit occisus Propheta. Hinc etiam Iosias sepulcrum eius in honore habuit, tanquam viri sancti; Deus autem vindicauit verbi sui veritatem. *S.*

℣. 25. g) v. 24. 28. Ier. 36, 30. h) Ar. *pseudopropheta*, sic v. 29. conf. v. 11.

℣. 26. i) vid. v. 20. k) v. 21. Num. 20, 24. l) vid. v. 22. m) vid. v. 20. 22.

℣. 27. n) v. 13.

℣. 28. o) v. 25. p) vid. v. 24. q) v. 26. i. e. ossa eius non comminuit neque contriuit, vt Dan. 6, 25. Es. 38, 13. r) cf. Num. 22, 33.

℣. 29. s) *imposuit* v. 30. 31. c. 7, 47. t) *prophetæ senis*, i. e. *suam*. cf. c. 8, 1. Gen. 1, 27. Sic recte Verss. Orr. sec. accentus. u) v. 30. Gen. 23, 2. quo luctu non potuit non se ipsum accusare, quod in caussa mortis eius fuisset. *Schmidius.*

℣. 30. x) cum eximio monumento 2 Reg. 23. 17. y) 2 Sam. 21, 16. z) Ier. 22, 18. ὀ, οὐαί. Apoc. 18, 10. 16.

℣. 31. a) plenissima fides hinc putamus recte colligi, quod senex iste hypocrita pœnitentiam egerit seriam. Miranda itaque est diuina Prouidentia, quæ hunc ex vtriusque Prophetæ peccato bonum elicuit finem &c. *S.* b) 2 Reg. 23, 18.

℣. 32. c) *certissime eueniet.* Gen. 18, 18. d) vid. v. 2. e) c. 12, 31. 2 Reg. 23, 13.

℣. 33. f) conuersus erat Propheta, qui hypocrita factus erat; vtinam etiam hypocrita Rex! sed hic etiam peior est factus *S.* g) Vulg. *sed e contrario fecit.* conf. c. 19, 6. 2 Par. 2, 22. & Gen. 26, 18. h) *de vulgo* c. 12, 31. i) *volentis* c. 21, 6. Ps. 34. 23. sc. qui pecunia & adulatione *ambiebant*, horum *impleuit manus*, i. e. *potestatem obeundi Sacerdotii dedit*, eosque *initiauit & inuestiuit*, vt prius facere cœperat. *S.* k) vt Moses Ex. 28, 41. c. 29, 9. 35. conf. Iud. 17, 5. l) *S. vt esset quilibet eiusmodi hominum sacerdos.* alii *de sacerdotibus*, subintell. מ vel ב præfixo.

℣. 34. m) *Factum itaque est hac ratione*, Ex. 18, 11. n) *vt id cederet in peccatum & reatum totius familiæ Ierobeami.* cf. Ex. 20, 5. o) Ex. 13, 23. p) Deut. 9, 8. c. 28, 63.

CAP. XIV, ℣. 1. q) c. 15, 25.

℣. 2. r) q. d. *& muta te: aliam te gere*, adsumto alio habitu. Hisp. (1) cf. Esth. 3, 8. Non ausus est hypocrita aperte mittere ad Achiam, quia sciuit se indignum, ideoque prophetiam suffurari voluit. *Schm.* s) Ios. 18, 1. t) c. 11, 30. 31. u) i. e. *me regem futurum.* cf. 1 Sam. 13, 14. c. 25, 30.

℣. 3. x) muneris vel honorarii loco. vid. 1 Sam. 9, 7. 2 Reg. 5, 15 y) Præferimus eorum opinionem, qui pro *pane bis cocto* accipiunt. *Schm.* (3) vid. Ios. 9, 5. 12. Exigua munera, ne regia mulier agnosceretur. z) *lagenam*, melle plenam (3) Ier. 19, 1. 10. a) nam verum prædicit, quod me euentus docuit.

℣. 26. אשר per *Makk.* 1. 2. 3. 5. ℣. 32. היה cum *Kri* היו 2. & *Mas. Erff.* ℣. 33. מקצות *Koph dageschatum* 1. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 22. 23. sic su. 5. CAP. XIV, ℣. 2. שלדה cum *Kri* שלך poscit *Mas. Erff.* hic & v. 4. ℣. 3. ולקחת *Chet per Schua simplex* 1. 3. 6. 7. 9. 17. 18. 20. 21. & *Ber.* contra analogiam. ונקדים *Daleth dageschatum* 7. 14. 17. 18, 29. & *Ber.*

בית אחיה ואחיהו לא־יכל לראות כי קמו עיניו
ה משיבו׃ ויהוה אמר אל־אחיהו הנה אשת
ירבעם באה לדרש דבר מעמך אל־בנה כי־חלה הוא
כזה וכזה תדבר אליה ויהי כבאה והיא מתנכרה׃
6 ויהי כשמע אחיהו את־קול רגליה באה בפתח ויאמר
באי אשת ירבעם למה זה את מתנכרה ואנכי שלוח
7 אליך קשה׃ לכי אמרי לירבעם כה־אמר יהוה אלהי
ישראל יען אשר הרמתיך מתוך העם ואתנך נגיד על
8 עמי ישראל׃ ואקרע את־הממלכה מבית דוד ואתנה
לך ולא־היית כעבדי דוד אשר שמר מצותי ואשר הלך
9 אחרי בכל־לבבו לעשות רק הישר בעיני׃ ותרע
לעשות מכל אשר־היו לפניך ותלך ותעשה־לך אלהים
אחרים ומסכות להכעיסני ואתי השלכת אחרי גוך׃
י לכן הנני מביא רעה אל־בית ירבעם והכרתי לירבעם
משתין בקיר עצור ועזוב בישראל ובערתי אחרי בית־
11 ירבעם כאשר יבער הגלל עד־תמו׃ המת לירבעם
בעיר יאכלו הכלבים והמת בשדה יאכלו עוף השמים
12 כי יהוה דבר׃ ואת קומי לכי לביתך בבאה רגליך
13 העירה ומת הילד׃ וספדו־לו כל־ישראל וקברו אתו
כי־זה לבדו יבא לירבעם אל־קבר יען נמצא־בו דבר
14 טוב אל־יהוה אלהי ישראל בבית ירבעם׃ והקים יהוה
לו מלך על־ישראל אשר יכרית את־בית ירבעם זה
טו היום ומה גם־עתה׃ והכה יהוה את־ישראל כאשר
ינוד הקנה במים ונתש את־ישראל מעל האדמה
הטובה הזאת אשר נתן לאבותיהם וזרם מעבר לנהר
16 יען אשר עשו את־אשריהם מכעיסים את־יהוה׃ ויתן
את־ישראל בגלל חטאות ירבעם אשר חטא ואשר
17 החטיא את־ישראל׃ ותקם אשת ירבעם ותלך ותבא
תרצתה

℣. 4. b) rigidi stabant & minus mobiles 1 Sam. 4, 15. c) præ senio ipsius (1) cf. 1 Sam. 12, 2. Leu. 19, 32.

℣. 5. d) cf. 1 Sam. 9, 15. Amos 3, 7. e ad quærendum aliquid. cf. Gen. 25, 22. Ez. 20, 3. f) S. de filio suo. cf. 1 Sam. 1, 27. g) Iud. 18, 4. 2 Sam. 11, 25. h) alienam se gereret v. 6. Gen. 42, 7.

℣. 6. i) nam visus defecerat v. 4. k) 2 Reg. 6, 32. l) 1 Sam. 17, 28. m) cum duro l. cum dura scil. visione. Es. 21, 2. cf. supra c 12, 13. Gen. 42, 30.

℣. 7. n) cf. c. 16, 2. o) c. 11, 29. p) c. 1, 35.

℣. 8. q) c. 11, 11. 31. r) c. 11, 38. c. 15, 5. Ps. 18, 24. s) c. 3, 6. 14. t) cf. Ier. 8, 2. 1 Sam. 17, 13. u) In præcepto Deut. 6, 5. summam perfectionem in rigore; hic vero sinceritatem denotat. x) cf. c. 15, 5.

℣. 9. y) sed malum fecisti c. 16, 25. Gen. 44, 5 z) Ex. 32, 4. 8. a) c. 16, 2. b) Neh. 9, 26. Es. 38, 17. Ez. 23, 35.

℣. 10. c) c. 15, 29. d) c. 16, 11. vid. 1 Sam. 25, 22. sed Bochartus Hieroz. P. I. p. 676. Iis accedo potius, quibus mingens ad parietem maris aut viri est periphrasis, ita R. Levi & Elias. Ex hac sententia sensus est: Exscindam omnem marem s. captiuum s. liberum; vel in vrbe degentem, vel in agris, vel coniugatum aut cælibem. &c. e) c. 21, 21. vid. Deut. 32, 36. S. ad h. l. Forte clausus est infans aut puer minorennis, qui domi adhuc detinetur; relictus autem, qui iam maiorennis a patre emancipatus & dimissus est, vt suas res ipse curet. Conf. Gen. 2, 24. f) & eliminabo, exterminabo c. 16, 3. Deut. 13, 6. g) stercus (2) Zeph. 1, 17. h) Ier. 24, 10. Deut. 2, 15.

℣. 11. i) c. 16, 4. c. 21, 24. k) 1 Sam. 17, 45. l) add. Ar. sententia secante, i. e. irreuocabili. conf. Rom. 9, 28.

℣. 12. m) in vrbem Tirzam, & prope domum tuam v. 17. n) puer vel adolescens. Gen. 21, 16. conf. Coh. 11, 9. 10.

℣. 13. o) v. 18. c. 13, 29. 30. p) cf. c. 13, 22. Es. 14, 19. Ier. 22, 19. q) 2 Par. 12, 12. c. 19, 3. Sap. 4, 14. r) erga 2 Sam. 3, 8.

℣. 14. s) Vt discamus, etiam in malis Deum tamen esse summum gubernatorem. Schm. cf. not. 2 Sam. 16, 10. c. 17, 14. t) Hic Baesa fuit homo impius c. 15, 27. seqq. u) isto die. conf. Iud. 5, 5. x) & quid etiam nunc viuo Ierobeamo suscitabit Dominus?

℣. 15. y) percuties enim Israelem in-[...]enti strage. [...]id. 2 Par. 13, [1]7. seqq. z) atque ita infir[m]um ac tremidum red[d]et, sicut in omnes partes [m]ouetur. a) [G]en. 4, 12. 14. [2] Reg. 21, 8. b) [v]id. Mat. 11, 7. [...] immo tan[de]m euellet [D]eut. 29, 27. d) [...] disperget e[...] Ps. 44, 12. e) [vl]tra Euphra[te]m Ios. 24, 9. [...] Assyriam. [vi]d. 2 Reg. 17, [6]. c. 18, 11. f) [lu]cos suos v. 23. [D]eut. 7, 5. a [...]ctis & pro[ce]ris arbori[bu]s sic dictos. [...] v. 9. 2 Reg. [...] 15.

℣. 16. h) S. [...] tradet Ez. [...] 27. c. 23, 9. l. [...]m faciet Ier. 49, 25. i) c. 15, 26. c. 12, 28. 29. k) qui in peccatum consensit.

℣. 4. כי per Makk. 1. 2. 5. 23. ℣. 8. ולא per Makk. 1. 3. 7. 8. 10. 13. 14. 19. 23. sic se. 5. ℣. 9. ותעשה [pe]r Mun. 2. 6. 9. 11. 18. 20. 21. 22. 23. sic su. 1. לך sine Dag. 1. 2. 3. 20. 21. 22. 23. ℣. 10. pro אל se. על 3. & [...] su. 5. ועצור cum præf. Vau 1. 3. & in marg. 2. 6. 9. יבער sic per Patach 1. 3. 7. 8. 11. 15. 16. 17. 18. 21. & [...] secund. Masor. I. at per Kametz reliqui. ℣. 16. בגלל per Tlischagdola 1. 2.

18 תרצתה היא באה בסף־הבית והנער מת׃ ויקברו אתו
ויספדו־לו כל־ישראל כדבר יהוה אשר דבר ביד־
19 עבדו אחיהו הנביא׃ ויתר דברי ירבעם אשר נלחם
ואשר מלך הנם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי
כ ישראל׃ והימים אשר־מלך ירבעם עשרים ושתים
שנה וישכב עם־אבתיו וימלך נדב בנו תחתיו׃
21 ורחבעם בן־שלמה מלך ביהודה בן־ארבעים
ואחת שנה רחבעם במלכו ושבע עשרה שנה מלך
בירושלם העיר אשר־בחר יהוה לשום את־שמו שם
22 מכל שבטי ישראל ושם אמו נעמה העמנית׃ ויעש
יהודה הרע בעיני יהוה ויקנאו אתו מכל אשר עשו
23 אבתם בחטאתם אשר חטאו׃ ויבנו גם־המה להם
במות ומצבות ואשרים על כל־גבעה גבהה ותחת כל־
24 עץ רענן׃ וגם־קדש היה בארץ עשו ככל התועבת הגוים
כה אשר הוריש יהוה מפני בני ישראל׃ ויהי בשנה
החמישית למלך רחבעם עלה שושק מלך־מצרים על־
26 ירושלם׃ ויקח את־אצרות בית־יהוה ואת־אוצרות בית
המלך ואת־הכל לקח ויקח את־כל־מגני הזהב אשר
27 עשה שלמה׃ ויעש המלך רחבעם תחתם מגני נחשת
והפקיד על־יד שרי הרצים השמרים פתח בית המלך׃
28 ויהי מדי־בא המלך בית יהוה ישאום הרצים והשיבום
29 אל־תא הרצים׃ ויתר דברי רחבעם וכל־אשר עשה
הלא־המה כתובים על־ספר דברי הימים למלכי יהודה׃
ל ומלחמה היתה בין־רחבעם ובין ירבעם כל־הימים׃
31 וישכב רחבעם עם־אבתיו ויקבר עם־אבתיו בעיר דוד
ושם אמו נעמה העמנית וימלך אבים בנו תחתיו׃
טו ובשנת שמנה עשרה למלך ירבעם בן־נבט מלך אבים Cap. XV.
2 על־יהודה׃ שלש שנים מלך בירושלם ושם אמו מעכה
3 בת־אבישלום׃ וילך בכל־חטאות אביו אשר־עשה
לפניו ולא־היה לבבו שלם עם־יהוה אלהיו כלבב דוד

 אביו

✠.17. *l*) c.15,21. Ios. 12, 24. *m*) festinans sine dubio, vt puerum adhuc viuum inueniret *n*) ad limen domus Iud. 19,27 Ef. 6, 4. *o*) vt propheta praedixerat v. 12. ✠.18. *p*) v.13. Gen. 23, 2. ✠.19. *q*) c. 11,41. *r*) S. *quibus bellauit*. Tig. *qualiter bella gesserit, quomodoque regnauerit*. *s*) *Chronicorum* f. *annalium* ciuilium, *Regum Israelis*. Nam libri Paralipomenon, quos quidam intelligunt, diu post haec scripti sunt. S. *t*) conf. 2 Par. 10, 15. ✠. 20. *u*) a Deo percussus 2 Par. 13, 20. *x*) cum quibus mortalis & ipse fuit. v. 31. c. 11, 21. 43. c. 15, 8. 24. *y*) anno secundo Asae Regis Iudae c. 15, 25. ✠.21. *z*) c.12,17. *a*) 2 Par. 12,13. *b*) omittit menses excurrentes. *Grot.* coll. c. 15, 1. *c*) c. 11,36. *d*) i.e. vt illic inuocaretur, & vt diceretur vrbs sua. *Vat.* Ion. *ad habitare faciendum Schechinam suam*. cf. c. 9, 3. *e*) v. 31. cf. c. 15, 1. 5. ✠.22. *f*) c.11,6. Tribus tamen Rehabeami annis bene se gesserant c. 12, 24. *g*) Deut. 4, 24 *h*) Salomo & populus; non vxores tantum Salomonis. *Schmidius*. ✠.23. *i*. Iudaei, qui veram ecclesiam alioquin habebant, *etiam ipsi*, vt Ierobeam & X. tribus, item vt Salomo & eius vxores. *k*) 2 Reg. 17, 10. *l*) vid. v. 15. 2 Reg. 23, 7. *m*) Deut. 12, 2. 2 Reg. 16, 4. Fallor, aut cultus idolorum in lucis ac sub arboribus inde traxit originem, quod Deus Adamo in Paradiso, Abrahamo in quercero Mamre inter arbores adparuit. *Gurtleri* Theol. Proph. p. 175. ✠.24. *n*) *meritorius, cinaedus, Veneri sacer*. (5) c. 15, 12. Deut. 23, 18. Quod genus flagitii diuino permissu, plerumque idololatriam sequitur 2 Reg. 23, 7. Rom. 1, 21-28. *Grot.* *o*) cf. Deut. 18, 9. 2 Par. 33, 2. Rom. 1, 25. *p*) Num. 33, 53. ✠.25. *q*) 2 Par. 12, 2. *r*) c. 11, 40. *s*) Del [illegible]

autem misericordia factum est, vt Ierusalem ab Aegyptio non euerteretur: quum Rehabeam & principes, correpti a Schemaia Propheta, se Deo submisissent 2 Par. 12, 5. seqq. ✠.26. *t*) 2 Par. 11, 9. *u*) *& quidem* vniuersos. cf. 2 Sam. 22, 7. *x*) *inprimis etiam* abstulit. Gen. 7, 21. *y*) c. 10, 16. ✠.27. *z*) S. *deposuitque*, Tig. *commisitque vel tradidit* Ps. 31, 6. *a*) 2 Sam. 17, 22. *b*) v. 28. 1 Sam. 22, 17. ✠.28. *c*) *portabant ea* Ef. 15, 7. *d*) *in conclaue* (12) Ez. 40, 7. rad. Ar. חוי *subsistit*, *diuertit*. שישק קרי ✠.29. *e*) cf. not. v. 19. *f*) 2 Par. 12, 15. ✠. 30. *g*) *Bellum autem* seu contentio de regno. vid. 2 Sam. 3, 1. *h*) c. 15, 6. etsi hostili acie non concurrerunt, prohibente Deo c. 12, 24. ✠.31. *i*) v. 20. *k*) c. 2, 10. c. 15, 8. *l*) v. 21. *m*) quem Pater carissimum habuit, & natu maioribus praetulit. 2 Par. 11, 21. 22. CAP. XV. ✠. 1. *n*) cf. v. 9. c. 14, 21. *o*) 2 Par. 13, 1. ✠. 2. *p*) sic v. 13. 2 Par. 11, 20. 21. Illa nimirum, quae alias *Michaiah filia Vrielis Gibeonitae* dicta fuit 2 Par. 13, 2. non autem *Maacha*, quae vxor Rechabeami & Asae mater fuit infra v. 10. *q*) non filii Davidis 2 Sam. 3, 3. sed Beniaminitae de Gibea, qui *Vriel* dicitur 2 Par. 13, 2. Idem nomen fuit etiam socero Rechabeami infra v. 10. ✠.3. *r*) cf. c. 14, 22. *s*) v. 14. c. 11, 4. ὁ. τελεία. Matth. 5, 48. quamuis pie se gessit in bello contra Ierobeamum 2 Par. 13, 5 12. 18. *t*) c. 14, 8.

✠.18. ביד per *Merca* 1. 2. sic su. 5. ✠.21. ושבע per *Makk*. 2. 2. 3. 5. ✠.22. אתו per *Sakephk*. 7. 8. 15. 17. 18. 22. & Ber, ✠.25. שושק *Kamets* loco *Patach* 6. 9. 2'.

4 אביו : כי למען דוד נתן יהוה אלהיו לו ניר בירושלם
ה להקים את־בנו אחריו ולהעמיד את־ירושלם : אשר
עשה דוד את־הישר בעיני יהוה ולא־סר מכל אשר
6 צוהו כל ימי חייו רק בדבר אוריה החתי : ומלחמה
7 היתה בין־רחבעם ובין ירבעם כל־ימי חייו : ויתר דברי
אבים וכל־אשר עשה הלוא־הם כתובים על־ספר דברי
הימים למלכי יהודה ומלחמה היתה בין אבים ובין
8 ירבעם : וישכב אבים עם־אבתיו ויקברו אתו בעיר דוד
9 וימלך אסא בנו תחתיו : ובשנת עשרים
י לירבעם מלך ישראל מלך אסא על־יהודה : וארבעים
ואחת שנה מלך בירושלם ושם אמו מעכה בת־
11 אבישלום : ויעש אסא הישר בעיני יהוה כדוד אביו :
12 ויעבר הקדשים מן־הארץ ויסר את־כל־הגללים אשר
13 עשו אבתיו : וגם את־מעכה אמו ויסרה מגבירה אשר־
עשתה מפלצת לאשרה ויכרת אסא את־מפלצתה
14 וישרף בנחל קדרון : והבמות לא־סרו רק לבב־אסא
טו היה שלם עם־יהוה כל־ימיו : ויבא את־קדשי אביו
16 וקדשו בית יהוה כסף וזהב וכלים : ומלחמה היתה
17 בין אסא ובין בעשא מלך־ישראל כל־ימיהם : ויעל
בעשא מלך־ישראל על־יהודה ויבן את־הרמה לבלתי
18 תת יצא ובא לאסא מלך יהודה : ויקח אסא את־כל־
הכסף והזהב הנותרים באוצרות בית־יהוה ואת־
אוצרות בית מלך ויתנם ביד־עבדיו וישלחם המלך
אסא אל־בן־הדד בן־טברמן בן־חזיון מלך ארם הישב
19 בדמשק לאמר : ברית ביני ובינך בין אבי ובין אביך
הנה שלחתי לך שחד כסף וזהב לך הפרה את־
בריתך

36. cf. Ier. 49, 16. *Seldeno* de Diis Syr. II, 5. *Simulacrum Priapi*, aliis *Astartes* s. *Veneris* Hinc etiam *phallus* in pompa Bacchi. *Boch.* Geogr. p. 484. *f*) c. 16, 33. c. 14, 23. *g*) *combussit* iuxta torrentem, & cineres *in eum* proiecit. *S.* coll. c. 17, 5. *h*) c. 2, 37. 2 Reg. 23, 4. 6.

℣. 14. *i*) c. 14, 23. Iehouæ sc. sacra; nam idolis dicata, remota sunt 2 Par. 14, 4. *S.* *k*) c. 22, 44. ob pertinaciam populi 2 Par. 20, 33. *l*) v. 3. c. 8, 61. 2 Reg. 20, 3. *m*) Ps. 78, 7. ita vt vnum Deum Iehouam semper profiteretur, fiducia tamen & pietate non semper idem. cf. v. 18. 2 Par. 16, 7. 10. 12.

וקדשי קרי

℣. 15. *n*) sc. in domum Dei c. 7, 51. *o*) *&* reliqua consecrata domus 2 Par. 24, 7. quæ et ipse Asa consecrauerat 2 Par. 15, 18.

המלך קרי

℣. 16. *p*) v. 32. c. 14, 30. *q*) qui Ierobeami familiã excidit anno Asæ tertio v. 28. 29. *r*) ita tamen, vt decem annis primis quietum ab hostili incursione regnum Asa haberet 2 Par. 13, 23. ℣. 17. *s*) anno Iudaici regni 36. Asæ 16. vid. 2 Par. 16, 1. & quidem suffultus potentia confœderati Benhadadi. vid. infra v. 19. *t*) *Ramam* v. 21. 22. S. Ephraimit. 1 Sam. 1, 1. 19. aliis Beniaminit. Ios. 18, 25. Viam ita obstructurus erat magno numero ad Asam deficientibus. 2 Par. 15, 9. ℣. 18. *u*) male metuens nimis coniunctionem duorum exercituum, nuper expertus potentissimum Iehouæ auxilium aduersus numerosissimum hostem Aethiopem, 2 Par. 14, 8. vt hoc merito ei exprobretur ibid. c. 16, 7. seqq. conf. supra v. 14. & 2 Reg. 16, 8. *x*) dedis scilicet, quæ ipse Asa & pater consecrauerat v. 15. nam a Salomone consecrata omnia abstulerat Aegyptius c. 14, 26 *y*) conf. c. 20, 1. *z*) alius filius *Chazaelis* 2 Reg. 13, 3. *a*) conf. c. 11, 24. ℣. 19. *b*) conf. 2 Sam. 8, 6. 2 Reg. 16, 25. *c*) 1 Sam. 20, 3. 2 Reg. 16, 8. *d*) Gen. 27, 14. Num. 30, 9. Es. 33, 8.

℣. 4. *u*) *Nam non* propter ipsum, sed *propter Dauidem* c. 11, 13. 2 Par 21, 7. *x*) Ion. *regnum*. vid. c. 11 36. 2 Reg. 8, 19. *y*) Ios. 5. 7. *z*) *&* *vt conseruaret* Prou. 29, 4.

℣. 5. *a*) *eo quod*. 1 Sam. 2, 23. *b*) c. 14, 8. *c*) *nec ita turpiter & præfracte, vt Abia, recesserat* 2 Sam 22, 23. *d*) *tantum modo* c. 22, 16. Particulæ exceptiuæ excipiunt sæpe id, quod præcipuum est, vt maiora excludant, minora includant. Peccauit enim Dauid etiam enormiter v. g. 2 Sam. 24, 10. cf. Ps. 19, 13. *e*) 2 Sam. 11, 17. c. 12, 9. de quo tamen etiam egit pœnitentiam, vt postea imputatum ei non fuerit. Ps. 32. 1. 2.

℣. 6. *f*) v. 7. 16. c. 14. 30. *g*) quod Abiam continuauit v. 7. *h*) v. 32. c. 14, 30.

℣. 7. *i*) vid. c. 14. 19. & cf. 2 Par. 13, 22. *k*) in quo ingens illa strages Israelitarum facta est 2 Par. 13, 17.

v. 8. *l*) v. 24. c. 14. 20. *m*) c. 2, 10. c. 11. 43. *n*) 2 Par. 13. 23.

℣. 9. *o*) cf. v. 1.

℣. 10. *p*) Cognomines ergo fuerunt *mater* h. l. & auia v. 2. Hebræi *auiam* matris nomine intelligunt, idque in laudem Asæ dictum putant, qui, cum ab hac auia educatus esset, eius tamen idololatriam minime sectatus fuerit. Vid. *Abarb.* h. l. *q*) vid. v. 2.

℣. 11. *r*) 2 Par. 14, 2. *s*) v. 3. 5.

℣. 12. *t*) *&* *amouit, eiecit, abegit* cf. Ion. 5. 6. Coh. 11, 10. *u*) c. 14, 24. 2 Reg 23, 7. *x*) c. 20, 41. *y*) Leu. 26, 30. *z*) Ahiam, Rehabeam, Salomon.

℣. 13. *a*) v. 10 scil. *abegit*, *coercuit*. v. 12. *b*) 2 Par. 36, 3. 6. μετέστησε. Luc. 16. 4. *c*) Ion. *a re* R a s. in qua *minime* esset *Augusta* c. 1, 1 . quæ cum Rege imperat Ier. 29, 2. *d*) *quia* 1 Sam. 2, 23. c. 15, 1. Abusa est muliebri potentia sua ad augendam & stabiliendam idololatriam. *S.* c. 1. d. *horrificum, horrendum idolum* 2 Par 15, 16

℣. 7. כתובים per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. יהודה loco *Atnachi* hab. *Silluk* cum *Soph.* 2. 3. sic 4. 5. ℣. 9. pro על hab. מלך 1. sic su. 3. 5. ℣. 16. בעשא per *Sin* 2. 3. 20. & sic 2. 3. habent v. 17. seqq. *Ain* per *Chateph pat.* 3. 7. 8. 11. 14. 15. 16. 20. 21. 23. sic su. 5. ℣. 18. ביד per *Makk.* 3. 7. 8. 10. 13. 14. 19. sic se. 5. ℣. 19. ובין אבי cum præfixo *Vau* 1, 3. secundum *Masoram*.

כ בְּרִיתְךָ אֶת־בַּעְשָׁא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְיַעֲלֶה מֵעָלָי׃ וַיִּשְׁמַע
בֶּן־הֲדַד אֶל־הַמֶּלֶךְ אָסָא וַיִּשְׁלַח אֶת־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר־
לוֹ עַל־עָרֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּךְ אֶת־עִיּוֹן וְאֶת־דָּן וְאֵת אָבֵל בֵּית־
21 מַעֲכָה וְאֵת כָּל־כִּנְרוֹת עַל כָּל־אֶרֶץ נַפְתָּלִי׃ וַיְהִי
כִּשְׁמֹעַ בַּעְשָׁא וַיֶּחְדַּל מִבְּנוֹת אֶת־הָרָמָה וַיֵּשֶׁב בְּתִרְצָה׃
22 וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת־כָּל־יְהוּדָה אֵין נָקִי וַיִּשְׂאוּ אֶת־
אַבְנֵי הָרָמָה וְאֶת־עֵצֶיהָ אֲשֶׁר בָּנָה בַּעְשָׁא וַיִּבֶן בָּם
23 הַמֶּלֶךְ אָסָא אֶת־גֶּבַע בִּנְיָמִן וְאֶת־הַמִּצְפָּה׃ וְיֶתֶר כָּל־
דִּבְרֵי אָסָא וְכָל־גְּבוּרָתוֹ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהֶעָרִים אֲשֶׁר
בָּנָה הֲלֹא־הֵמָּה כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי
24 יְהוּדָה רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת־רַגְלָיו׃ וַיִּשְׁכַּב אָסָא
עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ
יְהוֹשָׁפָט בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃
כה וְנָדָב בֶּן־יָרָבְעָם מָלַךְ עַל־יִשְׂרָאֵל בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְאָסָא
26 מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עַל־יִשְׂרָאֵל שְׁנָתָיִם׃ וַיַּעַשׂ הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אָבִיו וּבְחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הֶחֱטִיא
27 אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּקְשֹׁר עָלָיו בַּעְשָׁא בֶּן־אֲחִיָּה לְבֵית
יִשָּׂשכָר וַיַּכֵּהוּ בַעְשָׁא בְּגִבְּתוֹן אֲשֶׁר לַפְּלִשְׁתִּים וְנָדָב
28 וְכָל־יִשְׂרָאֵל צָרִים עַל־גִּבְּתוֹן׃ וַיְמִתֵהוּ בַעְשָׁא בִּשְׁנַת
29 שָׁלֹשׁ לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו׃ וַיְהִי כְמָלְכוֹ
הִכָּה אֶת־כָּל־בֵּית יָרָבְעָם לֹא־הִשְׁאִיר כָּל־נְשָׁמָה
לְיָרָבְעָם עַד־הִשְׁמִדוֹ כִּדְבַר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד־עַבְדּוֹ
ל אֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי׃ עַל־חַטֹּאות יָרָבְעָם אֲשֶׁר חָטָא וַאֲשֶׁר
הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּכַעְסוֹ אֲשֶׁר הִכְעִיס אֶת־יְהוָה
31 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי נָדָב וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־
הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃
32 וּמִלְחָמָה הָיְתָה בֵּין אָסָא וּבֵין בַּעְשָׁא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל כָּל־
יְמֵיהֶם׃
33 בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ בַּעְשָׁא בֶן־אֲחִיָּה
עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּתִרְצָה עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁנָה׃

e) Baesa nempe & Syrus coniunctis viribus erant adgressuri Iudam (vt 2 Reg. 16,5. Ies. 7,1. 2.) & quantum colligere licet, exercitus Syri iam erat in itinere; sed reuocatus a Syro, muneribus Asæ conciliato, inuasit Israelem v. 20. Hoc inde colligimus, *quod Deus daturus fuisset etiam exercitum Syrorum in manus Asæ* 2 Par. 16, 7. nisi cum Syro fœdus fecisset. S.

ỷ. 20. f) 2 Reg. 25, 23. g) 2 Reg. 15, 29. h) Deut 34, 1. i) 2 Sam. 20, 14. 15. *Abel-maiim* 2 Par. 16, 4. Alia est *Abel-mechola* infra c. 19, 16. k) omnia loca vrbi *Cinnereth* vicina Ios. 11, 2. c. 19, 35. l) *vna cum, præter* Gen. 32, 12.

ỷ. 21. m) v. 33. c. 14, 17. Ios. 12, 24.

ỷ. 22. n) *audire fecit* Es. 44, 8. Ion. *congregauit*. o) *non vel nullus erat immunis* Gen. 24, 41. p) Ios. 18, 24. c. 21, 17. q) Ios. 18, 26.

ỷ. 23. r) c. 11, 41. s) vid. c. 14, 19. & cf. 2 Par. 14, 1. t) c. 11, 4. nempe anno regni sui trigesimo nono 2 Par. 16, 12. u) *a rotauit* c. 14, 1. x) *pedibus* s. *quoad pedes suos* Gen. 17, 15.

ỷ. 24. y) 2 Par. 16, 13. z) v. 8. c. 14, 10. a) *& sepultus est* magnifice 2 Par. 16, 14. b) c. 2, 10. c. 14, 31. c) c. 22, 2. d) 2 Par. 17, 1.

ỷ. 25. e) *Interea* Nadabus, vt dictum c. 14, 20.

ỷ. 26. f) v. 34. c. 11, 6. c. 14. 21. g) c. 12, 30. seqq. h) v. 30. c. 14, 16.

ỷ. 27 i) *sed coniurauit*, conspirauit *aduersus eum* c. 16, 9. 16. 1 Sam. 22, 8. Impia fuit coniuratio, quam Deus minime probauit, etiamsi domui Ierobeami eam prædixit, & rebellionem Baesæ permisit. Vid. infra c. 16, 7. & supra c. 14, 14. k) v. 16. 17. l) prope Gibbethon Ios. 5, 13. m) olim Danitarum & Leuitarum Ios. 19, 44. c. 21, 23. n) *obsidebant* 1 Sam. 11, 2. o) c. 15, 15

ỷ. 28. p) cf. v. 16. 33.

ỷ. 29. q) cf. c. 14, 10. r) c. 16, 11. Ios. 10, 28. 30. s) Ios. 11, 14. t) S. *donec disperdidit* Tig. *deleret eum*. cf. 2 Reg. 9, 9. c. 10, 17. u) c. 11, 29. c. 14, 10. 14.

ỷ. 30. x) v. 26. c. 16, 26. y) S. *& ob prouocationem eius* Tig. *propterque irritationem*. cf. c. 21, 22. Deut. 32, 19. z) *qua ad indignationem aut iram prouocauit* c. 14, 9. 1 Sam. 1, 6.

ỷ. 31. a) c. 11, 41. b) vid. c. 14, 19.

ỷ. 32. c) vid. v. 6. 7. 16. 2 Sam. 3, 1.

ỷ. 33. d) vid. v. 28. e) v. 27. c. 21, 22. f) v. 21. vbi tandem etiam sepultus est c. 16, 6. g) Mortuus igitur est *vigesimo sexto* (vid. c. 16, 8.) *Asæ anno, & trigesimo sexto regni Iudaici* siue *decimo sexto Asæ anno* contra hunc adscendit. v. 17. 2 Par. 16, 1.

ỷ. 22. וַיִּשְׂאוּ sic 1. 2. 12. 17. 18. & *Ber.* at ceteri per *Graschaim*. ỷ. 23. כְּתוּבִים per *Sakephk*. 2. 3. 10. 14. 15. contra *Maseram*. ỷ. 26. וּבְחַטָּאתוֹ *Kadma* super præf. ו locant 6--11. 13--20. 23. plane omittunt 2. 3. 21. 22. sic singuli v. 34. ỷ. 28. בַּעְשָׁא per *Sin* 1. 2. 3. sec. *Mas*. 7. 8. cf. not. v. 16. ỷ. 29. כְּמָלְכוֹ per præf. ב loco כ 3. sic sc. ỷ. 32. Pro יְמֵיהֶם hab. הַיָּמִים alius liber in margine 3.

34 וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ יָרָבְעָם וּבְחַטָּאתוֹ
אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל : וַיְהִי דְבַר־ יו
Cap.XVI. יְהוָה אֶל־יֵהוּא בֶן־חֲנָנִי עַל־בַּעְשָׁא לֵאמֹר : יַעַן אֲשֶׁר 2
הֲרִימֹתִיךָ מִן־הֶעָפָר וָאֶתֶּנְךָ נָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל
וַתֵּלֶךְ ׀ בְּדֶרֶךְ יָרָבְעָם וַתַּחֲטִא אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל
לְהַכְעִיסֵנִי בְּחַטֹּאתָם : הִנְנִי מַבְעִיר אַחֲרֵי בַעְשָׁא
וְאַחֲרֵי בֵיתוֹ וְנָתַתִּי אֶת־בֵּיתְךָ כְּבֵית יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט :
4 הַמֵּת לְבַעְשָׁא בָּעִיר יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים וְהַמֵּת לוֹ בַּשָּׂדֶה
יֹאכְלוּ עוֹף הַשָּׁמָיִם : וְיֶתֶר דִּבְרֵי בַעְשָׁא וַאֲשֶׁר עָשָׂה ה
וּגְבוּרָתוֹ הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי
הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל : וַיִּשְׁכַּב בַּעְשָׁא עִם־ 6
7 אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּתִרְצָה וַיִּמְלֹךְ אֵלָה בְנוֹ תַּחְתָּיו : וְגַם
בְּיַד־יֵהוּא בֶן־חֲנָנִי הַנָּבִיא דְּבַר־יְהוָה הָיָה אֶל־בַּעְשָׁא
וְאֶל־בֵּיתוֹ וְעַל כָּל־הָרָעָה ׀ אֲשֶׁר־עָשָׂה ׀ בְּעֵינֵי יְהוָה
לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו לִהְיוֹת כְּבֵית יָרָבְעָם וְעַל אֲשֶׁר־
הִכָּה אֹתוֹ :
8 בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וָשֵׁשׁ שָׁנָה לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ אֵלָה
9 בֶן־בַּעְשָׁא עַל־יִשְׂרָאֵל בְּתִרְצָה שְׁנָתָיִם : וַיִּקְשֹׁר עָלָיו
עַבְדּוֹ זִמְרִי שַׂר מַחֲצִית הָרָכֶב וְהוּא בְתִרְצָה שֹׁתֶה
שִׁכּוֹר בֵּית אַרְצָא אֲשֶׁר עַל־הַבַּיִת בְּתִרְצָה : וַיָּבֹא זִמְרִי י
וַיַּכֵּהוּ וַיְמִיתֵהוּ בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וָשֶׁבַע לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה
11 וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו : וַיְהִי בְמָלְכוֹ כְּשִׁבְתּוֹ עַל־כִּסְאוֹ הִכָּה
אֶת־כָּל־בֵּית בַּעְשָׁא לֹא־הִשְׁאִיר לוֹ מַשְׁתִּין בְּקִיר וְגֹאֲלָיו
12 וְרֵעֵהוּ : וַיַּשְׁמֵד זִמְרִי אֵת כָּל־בֵּית בַּעְשָׁא כִּדְבַר יְהוָה
13 אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶל־בַּעְשָׁא בְּיַד יֵהוּא הַנָּבִיא : אֶל כָּל־חַטֹּאות
בַּעְשָׁא וְחַטֹּאות אֵלָה בְנוֹ אֲשֶׁר חָטְאוּ וַאֲשֶׁר הֶחֱטִיאוּ
אֶת־יִשְׂרָאֵל לְהַכְעִיס אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַבְלֵיהֶם :
ויתר

℣. 9. p) v. 16, 30. c. 15, 27.
Cap.XVI.
q) v. 10. 15. r) dux dimidiæ partis quadrigarum ipsius. cf. ℣. 10, 26. s) cum Elah esset. t) c. 20, 16. cf. Dan. 5, 1. 4. 30. u) in domo Artsa, Aulæ præfecti in Thirtsa. x) c. 4, 6. c. 18, 3. ℣. 10. y) cf. 2 Reg. 9, 31. z) sub finem anni 27. vid. v. 8. ℣. 11. a) c. 15, 29. b) i. e. marem vel canem vid. c. 14, 10. c) & vindicer Ruth 2, 20. Ion. Syr. cognatos eius. sc. proximos domus, vt moris fuisse in illis locis ait Philo in vita Iosephi. Grot. ne sc. cædem cognatorum vindicarent. S. d) aut vllum amicum ipsius c. 4, 5. 2 Sam. 15, 37. ℣. 12. e) c. 15, 29. f) i. e. sicut prædixerat Dominus, nam & Zimri rebellione sua peccauit. cf. v. 7. g) v 3. 7. h) vid. v. 1. 7. ℣. 13. i) c. 15, 33. 34. Ita punit Deus peccata patrum in filiis, qui in paternorum delictorum communionem veniunt Ex. 20, 5. Secus est Ez. 18, 17. k) c. 14, 16. l) v. 2. 7. m) v. 26. i. e. per idola sua. Sic Ion. Syr. Conf. Ier. 10, 15.

℣. 34. h) v. 26. c. 16, 25. i) v. 26. c. 16, 2. quasi prudenter ab illo factum esset, quod religionem & cultum Dei suis commodis aptauit.
CAP. XVI. ℣. 1. k) v. 7. 12. 2 Par. 19, 2. l) qui etiam ipse Propheta fuit 2 Par. 16, 7. m) c. 15, 33. 34.
℣. 2. n) permissione & mirabili directione. cf. c. 14, 7. 14. o) Ps. 113, 7. p) c. 14, 7. q) v. 26. c. 15, 34. r) v. 7. c. 14, 9. c. 15, 30.
℣. 3. s) S. Ecce ego ero euerrens, al. exterminaturus c. 14, 10. t) post Baesam. Qui aliquid euerrit, stat post illud, vt id ante se remoueat. S. u) v. 7. 11. c. 15, 29. conf. 2 Reg. 9, 9.
℣. 4. x) c. 14, 11.
℣. 5 y) v. 14. c. 11, 41. z) S. & potentia. al. virtus aut fortitudo eius v. 27. c. 22, 46. Esth. 10, 2. a) vid. c. 14, 19. & conf. 2 Par. 16, 1.
℣. 6. b) v. 8. c. 15, 33. c) v. 8. Alius fuit pater Regis Hoseæ 2 Reg. 15, 30. c. 17, 1.
v. 7. d) S. Sed tamen etiam propter rebellionem ipsius, & occisam familiam Ierobeami verbum Dei contra Baesam factum est. vide finem versus. e) per. Ex. 9, 35. f) vid. v. 1. 11. g) idq e propter omne malum, quod fecit. h) vt iam dictum v. 2. i) vt sc. fieret sic. vt domus Ierobeami. v. 3. k) inprimis etiam ideo, quod trucidasset eum, vel peruertisset familiã Ierobeami. cf. not. c. 15, 27. Quia ipse ambulauit in peccatis eius, patet, quod non debuerit eum occidere, ideoque ob cædem eius punitus est. Sic Hos. 1, 4. quia a moribus Achabi non recesserunt, etiam ob eorum cædem puniti sunt. Raschi.
℣. 8. l) cf. v. 10. 15. m) vid. Gen. 7, 11. n) v. 6. 15. o) i. e. prope duos annos. coll. v. 8. 10. 15.

CAP. XVI. ℣. 1. חנני *milra* 1. 7. 20. 21. sic fu. 5. על pro eo habent אל־ *Occidentales* in margine 7. 8. sed contra *Maſ. Erff.* cf. v. 12. ℣. 5. דברי per *Darga* 5. 6. 9. 11. 12. 17. 18. 20. 21. 22. 23. contra analogiam & *Maſ.* 3. ℣. 7. ביד per *Tlischakt.* 17. 18. & *Ber.* ℣. 12. pro אל־ hab. על־ 1. & *Orientales.* ℣. 13. אל per *Makkeph.* 5.

℣. 9.

14 ויתר דברי אלה וכל־אשר עשה הלוא־הם כתובים
על־ספר דברי הימים למלכי ישראל :
טו בשנת עשרים ושבע שנה לאסא מלך יהודה מלך
זמרי שבעת ימים בתרצה והעם חנים על־גבתון אשר
16 לפלשתים : וישמע העם החנים לאמר קשר זמרי
וגם הכה את־המלך וימלכו כל־ישראל את־עמרי
17 שר־צבא על־ישראל ביום ההוא במחנה : ויעלה
18 עמרי וכל־ישראל עמו מגבתון ויצרו על־תרצה : ויהי
כראות זמרי כי־נלכדה העיר ויבא אל־ארמון בית־
19 המלך וישרף עליו את־בית־מלך באש וימת : על־
חטאתיו אשר חטא לעשות הרע בעיני יהוה ללכת
בדרך ירבעם ובחטאתו אשר עשה להחטיא את־
כ ישראל : ויתר דברי זמרי וקשרו אשר קשר הלא־הם
כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל :
21 אז יחלק העם ישראל לחצי חצי העם היה אחרי
22 תבני בן־גינת להמליכו והחצי אחרי עמרי : ויחזק העם
אשר אחרי עמרי את־העם אשר אחרי תבני בן־גינת
23 וימת תבני וימלך עמרי : בשנת שלשים ואחת
שנה לאסא מלך יהודה מלך עמרי על־ישראל שתים
24 עשרה שנה בתרצה מלך שש־שנים : ויקן את־ההר
שמרון מאת שמר בככרים כסף ויבן את־ההר ויקרא
את־שם העיר אשר בנה על שם־שמר אדני ההר
כה שמרון : ויעשה עמרי הרע בעיני יהוה וירע מכל אשר
26 לפניו : וילך בכל־דרך ירבעם בן־נבט ובחטאתיו אשר
החטיא את־ישראל להכעיס את־יהוה אלהי ישראל
27 בהבליהם : ויתר דברי עמרי אשר עשה וגבורתו אשר
עשה הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי
28 ישראל : וישכב עמרי עם־אבתיו ויקבר בשמרון וימלך
29 אחאב בנו תחתיו : ואחאב בן־עמרי מלך
על־ישראל בשנת שלשים ושמנה שנה לאסא מלך
יהודה Pp 3 לח ג

℣. 14. n) v. 5. c. 11, 41. o) vid. c. 14, 19.
℣. 15. p) cf. v. 29. Gen. 7, 11. Leu. 25, 10. q) cf. v. 10. 23. r) vid. v. 6. 8. 23. s) v. 17. vid. c. 15, 27.
℣. 16. t) v. 9. c. 15, 27. u) qui sc. erant in castris v. 15. 17. non autem, qui domi manserant v. 21. x) c. 2, 5. c. 11, 15.
℣. 17. y) vid. v. 16. z) v. 25 a) 2 Sam. 11, 1. 2 Reg. 16, 5.
℣. 18. b) 2 Reg. 18, 10. 2 Sam. 11, 26. c) ingressus est *arcem* s. *palatium* 2 Reg. 15, 25. d) *& combussit super se* Iud. 12, 1. e) Hinc aliam postea in Samariæ monte sibi exstruxit Omri v. 24.
℣. 19. f) v. 25. c. 15, 34. g) *dum* i. *ipse* homo pessimus prius etiam, quam regnum inuaderet, in viis Ierobeami. v. 26. Patet his exemplis, impietatem & idololatriam familias principum cito exstinguere.
℣. 20. h) v. 14. c. 11, 41. i) 2 Sam. 15, 12. 2 Reg. 15, 15. k) v. 25. 2 Sam. 22, 8. l) vid. v. 14.
℣. 21. m) q. d. *in dimidium*. Ion. *in duas partes*. n) 2 Sam. 19, 41. o) 1 Sam. 12, 14. p) 2 Sam. 2, 10.
℣. 22. q) *Praualuit tamen* vel prælio, si quod commissum fuit, vel numero saltem & potentia *superauit illam partem populi*, quæ Thibnio adhærebat. cf. Ier. 20, 7. r) *Cum igitur mortuum esset Thibni* naturali morte sec. Kimchium aliosque, vel potius *occisus*, vt Raschi aliique censent s) solus totum regnum obtinuit quarto regni sui anno. vid. v. 23. coll. v. 15.
℣. 23. t) sc. totum. vid. v. 15. 22. u) duodecim annos in vniversum. x) vid. v. 15.
℣. 24. y) Deinde emit *montem Samariæ* Amos 4, 1. Ion. *arcem*. z) 2. *talentis*. 2 Reg. 5, 23. cf. 2 Sam. 12, 30. a) nam *Schemer* permutatur cum *Schemer* 1 Par. 7, 32. 34 b) *domini* Gen. 42, 30. 33. Plurale vt videatur, reuera esse non existimo; sed singulare adsumto *Iod* in constructione permanet, æque ac quando sine *Iod* more communi construitur. Sic dicitur אחר & אחרי *achare*. אל *el* & אלי, על & עלי, מן & מני Gusset. p. 57.
℣. 25. c) Mich. 6, 16. d) v. 19. c. 11, 6. e) c. 14, 9. Alium quoque se ipso peiorem reliquit. vid. v. 30. 33.
℣. 26. f) c. 14, 16. c. 21, 53.

הא׳ בסגול

g) v. 13.
℣. 27. h) c. 11, 41. i) vid. v. 5. k) vid c. 14, 19.

ובחטאתו קרי

℣. 28. l) 1 Reg. 14, 20. m) postquam regia in Tirtsa per incendium deuastata fuerat v. 18. 24.
℣. 29. n) vid v. 15. o) conf. v. 8. 10. 15. 23.

℣. 19. חטאתו sic *defect*. in textu, cum nota תיו קרי 5. & in margine 2. ℣. 21. לחצי *Lamed* per *Kametz* 1. 3. contra *Indic. Basil.* f. 60. e. ℣. 22. גינת per *Kametz* 1. 5. 6. 9. 10. contra *Indic. Basil.* f. 60. e. ℣. 24. מארת per *Tsere milra* 1. 21. ℣. 26. ובחטאתו sine *Iod* otioso 5. 6. 9. 10. sic sc. 3. contra *Masor. final.* f. 34. c. *Kelma* super ה figunt 1. 5. 21. & *Ber*, at ceteri super ו. ℣. 27. עמרי addunt vocem וכל 1. 2. & in margine 6. 9.

יהודה וימלך אחאב בן־עמרי על־ישראל בשמרון
עשרים ושתים שנה: ויעש אחאב בן־עמרי הרע בעיני ל
31 יהוה מכל אשר לפניו: ויהי הנקל לכתו בחטאות
ירבעם בן־נבט ויקח אשה את־איזבל בת־אתבעל מלך
32 צידנים וילך ויעבד את־הבעל וישתחו לו: ויקם מזבח
33 לבעל בית הבעל אשר בנה בשמרון: ויעש אחאב את־
האשרה ויוסף אחאב לעשות להכעיס את־יהוה
34 אלהי ישראל מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו: בימיו
בנה חיאל בית האלי את־יריחה באבירם בכרו יסדה
ובשגיב צעירו הציב דלתיה כדבר יהוה אשר דבר ביד
יהושע בן־נון: ויאמר אליהו התשבי מתשבי יז
גלעד אל־אחאב חי־יהוה אלהי ישראל אשר־עמדתי
לפניו אם־יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם־לפי
דברי:
2 ויהי דבר־יהוה אליו לאמר: לך מזה ופנית לך קדמה
3 ונסתרת בנחל כרית אשר על־פני הירדן: והיה 4
מהנחל תשתה ואת־הערבים צויתי לכלכלך שם:
ה וילך ויעש כדבר יהוה וילך וישב בנחל כרית אשר
6 על־פני הירדן: והערבים מביאים לו לחם ובשר בבקר
7 ולחם ובשר בערב ומן־הנחל ישתה: ויהי מקץ ימים
וייבש הנחל כי לא־היה גשם בארץ:

ויהי

℣. 30. *p)* v. 33. vt pater v. 1

℣. 31. *q) Factum namque est, vt vxorem etiam duceret* &c. *r) num enim leue fuit hoc?* 1 Sam. 18, 23. 2 Reg. 20, 10. Ez. 8, 17. Incipit hic Parenthesis, cum Achabo finienda. *s) quod iuit in peccatis.* v. 2. 26. *t)* qui tamen verum Deum sub vitulis se colere prætendebat c. 12, 28. *u)* imperiosam & crudelem, libidinosam & luxuriosam, item superstitiosam, & idololatriæ promotricem mulierem c. 18, 4. 19. c. 19, 2. c. 21, 7. 2 Reg. 9, 22. 30. & typum meretricis mysticæ Apoc 2, 20. conf. etiam *Iosephi* A. I. lib. 8. c. 7. p. 285 edit. Lips. *x)* qui etiam ipse fuit Astartes Sacerdos, antequam regnum, interempto Phalete, occuparet. vid. *Iosephus contra Appionem* lib. I. p. 1043. *y)* Iud. 2, 13. Ier. 32, 29. 35.

℣. 32. *z) in æde Baalis*, quam in gratiam soceri sui Samariæ exstruxerat. vid. *Ioseph.* A. I. lib. 9. c. 6. p. 311.

℣. 33. *a)* c. 15, 13. conf. Deut. 7, 5.

℣. 34. *b) Bethelita* בית האלי (vt בית הלחמי *Bethlehemita* 1 Sam. 16, 1.) e familia *Rahaba* nunc autem Bethele degens. *Lightfooti* Chronol. *c) iactura siue pretio* Abirami. c. 10, 29. *d)* Gen. 19, 31. *Raschi*: Cum fundamentum poneret, moriebatur filius eius primogenitus, quem sepeliuit. Sic porro sepeliuit omnes filios suos, vsque dum moreretur vltimus, cum portas statueret, vt prædixerat maledictio Iosuæ c. 6, 26. *e)* 1 Sam. 15, 12. Neh. 6, 1. c. 7, 1. *f)* cuius contemtum ita seuere vindicauit Deus, Achabo & populo in exemplum.

CAP. XVII. ℣. 1 *g)* Cum Ahab nihil exemplo illo c. 16, 34. emendatus esset. *h)* Vir magni spiritus & zeli c. 18, 40. c. 19, 10 Sir. 48, 1. seqq. *i)* c. 21, 17. 2 Reg. 1, 3. e *Thisba* Nephtalitarum vrbe oriundus. deinde vero aduena &

& inquilinus in Gileatitide. *Hillerus* Onom. S. p. 947. & p. 236. coll. Tob. 1, 2. in Græco; vbi tamen in sua editione Hebraic. *Munsterus* מתושבי habet, & Græcum interpretem מתישבי legisse existimat. *k)* Leu. 25, 23. Elias tantus vir non fuit ex Israelitis, sed peregrinus, vt

ובשגוב קרי

CAP. XVII.

discamus, Deum personas non accipere. *Schmidius*. p. 105. At LXX. ὁ ἐκ Θεσβῶν τῆς Γαλαάδ. *l)* impiissimum & non resipiscentem c. 16, 33. 34. *m)* 1 Sam. 20, 3. *n)* c. 10, 8. c. 18, 15. *o) his sequentibus*. *p)* cuius destillatio diuinum donum. Gen. 27, 28. *q)* c. 8, 35. in pœnam idololatriæ vestræ. *Abarb.* coll. Deut. 11, 16. 17. *r) ad meum verbum*, Dei iussu prolatum, quicquid tibi mentiantur alii. Ad meas imprecationes incipiet malum, ad meas precationes desinet. *Grot.* coll. Iac. 5, 17. Fames hæc *tres annos cum dimidio* (cf. c. 18, 1 Luc. 4, 25. Iac. 5, 17.) durans in regno Achabi idololatrico typus est penuriæ cibi salutaris in regno Antichristiano tres mysticos annos cum dimidio. Apoc. 11, 2. 3. 6. ℣. 3. *s)* e Samaria *versus Orientem* c. 7, 39. *t)* 1 Sam. 10, 5. 19. ne ante præstitutum tempus vlla intercederet solicitatio pro pœnæ remotione, & Achabus per diuturnam castigationem emollitus concederet, quod deinde Elias petebat c. 18, 19. *u) ad torrentem* c. 15, 13. *x)* propr. sic v. 5. Putant eundem esse cum נחל קנה f. *torrente arundineti* Ios. 16, 8. c. 17, 9. ab arundinum copia, in quibus latuit Elias. &c. *Bochartus* Hieroz. P. II. p. 216. *y) ante Iordanem*, in quem tandem incidit.

℣. 4. *z) & coruis*. Sic LXX. Ion. Syr. Vulg. & versiones Occidentales, item *Iosephus*, Hieronymus, plerique ex Hebræis, & omnes Ecclesiæ doctores. Idem vocabulum Hebræum *mercatores* (1) Ez. 27, 27. & *sponsores* Prou. 22, 26. vel *in permutationem aliquid tradentes* Neh. 5, 3. significat; sed semper cum additamento, id ipsum indicante. Absolute autem positum (nisi sit proprium, vt Iud. 7, 25. Ps. 10, 26. Ps. 83, 12.) *coruos* omnino denotat; vt v. 6. Prou. 30, 17. &c. Quod quia morosis ingeniis (sic censet *Bochartus*) parum credibile visum est, alii apud Kimchium *magnates*, alii *mercatores*, alii *Arabes*, al. *Orebim*, vt nomen gentis s. familiæ (vt Arabs) al. *ciues vrbis* (at fictæ) *Orbo* explicant. Sic in Talmude *Tr. Cholim* c. 1. f. 5. a. tres sententiæ memorantur. 1) de coruis sec. literam. 2) de *duobus hominibus* sic appellatis, vt *Oreb* quondam princeps Midianitarum Iud. 7, 25. 3) de hominibus *a loco* h. e. sec. *Raschii* explicationem, *a petra Oreb* sic dictis; quomodo tamen ערביים scribendum fuisse, & Gemara monet, & Glossa marginalis. Sic etiam in *Bereschit Rabba* f. 36. seq. Rabbini dissentiunt. *R. Iehuda* dicit: *fuisse oppidum in confinibus Beth-Scheanis, cuius nomen fuerit Orbo*: cui succinit Commentator *Mattenoth Kehunnah* ad eundem locum. Bene; si modo probassent, quod more suo confidenter coniiciunt. Ideoque R. *Nehemias* ibid. statim excipit, *coruos* ad literam esse intelligendos. Et hanc sententiam non sine ratione propugnant Kimchi, *R. Leui Abarb. Ben Melech, Abendana* &c. Neque enim noua opinio est, quæ nuper Gallico schediasmate exornata fuit, sed dudum a doctissimo Bocharto cum aliis recensita ac profligata *Hieroz. P. II. lib. II. c.* 13. *p.* 214. seqq. Meminit etiam ficti illius oppidi *Lightfootus* in Chorographia Marco præmissa C. VII §. 7. At probat contrariam Kimchii obiectionem: *Iussit Deus Eliam se ipsum abscondere, & ne quis eum cognosceret, illic existere. Videmus etiam, quod Achabus eum requisiuerit vndique.* &c. *a)* recte *Kimchi* i. e. *in animum ipsis indidi.* vt v. 9. *Præcipere* brutis, nubibus &c. est iis vti ad exsequenda decreta sua. vid Ps 5, 6. Am. 9, 3. Ion. 2, 11. 2 Par 7, 13. Ps 33, 9. Ps 78, 23. &c. *b)* per miraculum, vt v. 9. 14. 15. A coruis voluit Deus id officium præstari, quod c. 19, 5. 6. Angelus exsequitur, vt doceret, omnes creaturas imperio suo subesse *Bochart*. ℣. 5. *c)* vid. v. 3. ℣. 6 *d)* vid v. 4 *e)* vnde cunque Deus voluit. *f)* quæ licite comedit, quia Deus sic iussit. R. *Leui* ℣. 7 *g)* i. e. *post annum*. S. coll. c. 18, 1 Cf Iud. 1, 4.

8 9 ויהי דבר־יהוה אליו לאמר׃ קום לך צרפתה אשר
לצידון וישבת שם הנה צויתי שם אשה אלמנה
י לכלכלך׃ ויקם וילך צרפתה ויבא אל־פתח העיר
והנה־שם אשה אלמנה מקששת עצים ויקרא אליה
11 ויאמר קחי־נא לי מעט־מים בכלי ואשתה׃ ותלך
לקחת ויקרא אליה ויאמר לקחי־נא לי פת־לחם בידך׃
12 ותאמר חי־יהוה אלהיך אם־יש־לי מעוג כי אם־מלא
כף־קמח בכד ומעט־שמן בצפחת והנני מקששת שנים
13 עצים ובאתי ועשיתיהו לי ולבני ואכלנהו ומתנו׃ ויאמר
אליה אליהו אל־תיראי באי עשי כדברך אך עשי־לי
משם עגה קטנה בראשנה והוצאת לי ולך ולבנך תעשי
14 באחרנה׃ כי כה אמר יהוה אלהי ישראל כד הקמח
לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר עד יום תתן־יהוה
טו גשם על־פני האדמה׃ ותלך ותעשה כדבר אליהו
16 ותאכל הוא־והיא וביתה ימים׃ כד הקמח לא כלתה
וצפחת השמן לא חסר כדבר יהוה אשר דבר ביד
אליהו׃
17 ויהי אחר הדברים האלה חלה בן־האשה בעלת הבית
ויהי חליו חזק מאד עד אשר לא־נותרה־בו נשמה׃
18 ותאמר אל־אליהו מה־לי ולך איש האלהים באת אלי
19 להזכיר את־עוני ולהמית את־בני׃ ויאמר אליה תני־
לי את־בנך ויקחהו מחיקה ויעלהו אל־העליה אשר־
כ הוא ישב שם וישכבהו על־מטתו׃ ויקרא אל־יהוה
ויאמר יהוה אלהי הגם על־האלמנה אשר־אני מתגורר
21 עמה הרעות להמית את־בנה׃ ויתמדד על־הילד
שלש פעמים ויקרא אל־יהוה ויאמר יהוה אלהי תשב־
22 נא נפש־הילד הזה על־קרבו׃ וישמע יהוה בקול
23 אליהו ותשב נפש־הילד על־קרבו ויחי׃ ויקח אליהו
את־הילד וירדהו מן־העליה הביתה ויתנהו לאמו

ויאמר Pp 4 לח ד

תת קרי

היא קרי

והוא קרי

קמץ בזק

קמץ בזק

℣. 9. h) ὁ. εἰς Σάρεπτα. v. 10. Luc. 4, 26. i) qua Sidonis Ios. 11, 8. Hoc additur sec. Rabbinos, ad differentiam alterius Sareptæ, Obad. v. 20. quam tamen alii eandem cum hac nostra existimant. k) vid. v. 4. l) pauperi & inopi v. 11. m) c. 18, 4. in tertium vsque annum v. 1. 4. 7. & per nouum miraculum. v. 15.

℣. 10. n) colligens v. 12. Num. 15, 32. Soph. 2, 1. o) sume quaeso, & adfer v. 11. Gen. 15, 9. c. 27, 9. p) Videtur omnino ex reuelatione diuina eam statim agnouisse, hoc autem petiisse, vt cum ea veniret in colloquium. Schmid. p. 110. seq. Conf. Gen. 24, 17. Ioh. 4, 7.

℣. 11. q) Gen. 18, 5.

℣. 12. r) cf. c. 5, 21. & 1 Sam. 29, 6. s) placenta, panis subcinericius (1) Ps. 35, 16. t) in cado v. 14. 16. Alibi est hydria Gen. 24, 14. seqq. vel urceus Iud. 7, 16. u) in vasculo s. ampulla (7) v. 14. 16. c. 19, 6. 1 Sam. 26, 11. x) v. 10. Ex. 5, 7. y) duo ligna, i. e. pauca numero. cf. Ps. 17, 6. Ier. 3, 14. z) & deinde fame moriamur, cum nihil amplius supersit nobis.

℣. 13. a) cf. Ps. 33, 18. 19.

℣. 14. b) non consumetur v. 16. cf. Ps. 119, 96. c) non deficiet Gen. 18, 18. d) Ioel 2, 10, 32.

℣. 15. e) Notanda ante omnia est fides egregia huius viduæ, quæ omnino eam seruauit, non aliquod meritum f Cf. Mat. 10, 41. 42. f) S. per annum, vt v. 7. donec filius eius mortuus est. v. 17. Syr. in diebus istis.

℣. 16. g) v. 12. 14.

℣. 17. h) heræ domus. Conf. Iud. 19, 22. 23. i) S. donec non relicta est in eo anima. Nempe vere mortuus est, vt patet ex coll. v. 20. 21. 22. Aliud est c. 10, 5. de summa admiratione, & Dan. 10, 17. de terrore aut deliquio animi, per hyperbolen. k) Iob. 27, 3. ὁ. πνεῦμα, vt Iac. 2, 26.

℣. 18. l) ex consternatione. cf. Luc. 5, 8. m) 2 Reg. 3, 13. n) v. 14. c. 11, 22. o) vt in memoriam revocares iniquitatem meam. cf. Num. 5, 15. Consternata putauit se ingentem peccatricem esse, & Prophetam venisse, vt si quid in eo peccaretur, ipsa ob præterita peccata etiam insigniter puniretur. Sed mors ista fuit ad gloriam Dei immissa (Ioh. 11. 4.) vt innotesceret auctoritas Prophetæ v. 24. Schmidius.

℣. 19. p) cf. Thr. 2, 12. 2 Reg. 4, 20. q) 2 Reg. 4, 10. 11. ὁ. ὑπερῷον. Act. 1, 13. r) c. 3, 20.

℣. 20. s) apud quam ego commoror 2 Reg. 8, 1. cf. Ier. 30, 23. t) S. malum misisti Ex. 5, 22. u) vid. v. 17. 18.

℣. 21. x) Hithp. (1) Ar. bene: Et extendit se: hoc etiam radix מדד Arabice significat. conf. 1 Par. 20, 6. Rem conf. 2 Reg. 4, 34. Act. 20, 10. ℣. 22. y) Ios. 10, 14. z) & reuixit. conf. v. 17. 18. 20. 23. ℣. 23. a) Luc. 7, 15.

℣. 9. צרפתה Pe per Kametz 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 22. Tau geminant per Dag. 14. 17. 18. 20. & Ber. Sic fere singuli v. 10. ℣. 11. לקחת Kaph per Kametz 2. 3. 5. 21. contra Mas. 1. ac 3. h. l. & Iudic. Basil f 60. e. ℣. 13. עוגה plene per Schurek 1. 2. 6. 9. 10. 11. 23. Gimel gemin. per Dag. 7. 8. 11. 12--18. & Ber. והוצאת sine Schua 3. ... ℣. 14 כי per Makk. 5. 6. 9. 21. 12. תתן cum Meth. 5. at per Darga præced. Kadma 1. 2. 3. Ceterum Chib est forma Infinitiui irregularis (התן), quæ reperitur 1 Reg. 6, 19. ℣. 15. הוא per Merca

24 ויאמר אליהו ראי חי בנך׃ ותאמר האשה אל־אליהו
עתה זה ידעתי כי איש אלהים אתה ודבר־יהוה בפיך
יח אמת׃ ויהי ימים רבים ודבר יהוה היה אל־
אליהו בשנה השלישית לאמר לך הראה אל־אחאב
2 ואתנה מטר על־פני האדמה׃ וילך אליהו להראות
3 אל־אחאב והרעב חזק בשמרון׃ ויקרא אחאב אל־
עבדיהו אשר על־הבית ועבדיהו היה ירא את־יהוה
4 מאד׃ ויהי בהכרית איזבל את נביאי יהוה ויקח
עבדיהו מאה נבאים ויחביאם חמשים איש במערה
ה וכלכלם לחם ומים׃ ויאמר אחאב אל־עבדיהו לך
ו בארץ אל־כל־מעיני המים ואל כל־הנחלים אולי
נמצא חציר ונחיה סוס ופרד ולוא נכרית מהבהמה׃
6 ויחלקו להם את־הארץ לעבר־בה אחאב הלך בדרך
7 אחד לבדו ועבדיהו הלך בדרך־אחד לבדו׃ ויהי
עבדיהו בדרך והנה אליהו לקראתו ויכרהו ויפל על־
8 פניו ויאמר האתה זה אדני אליהו׃ ויאמר לו אני לך
9 אמר לאדניך הנה אליהו׃ ויאמר מה חטאתי כי־אתה
י נתן את־עבדך ביד אחאב להמיתני׃ חי־יהוה
אלהיך אם־יש־גוי וממלכה אשר לא־שלח אדני שם
לבקשך ואמרו אין והשביע את־הממלכה ואת־הגוי
11 כי לא ימצאכה׃ ועתה אתה אמר לך אמר לאדניך
12 הנה אליהו׃ והיה אני אלך מאתך ורוח יהוה ישאך
על אשר לא־אדע ובאתי להגיד לאחאב ולא ימצאך
13 והרגני ועבדך ירא את־יהוה מנערי׃ הלא־הגד לאדני
את אשר־עשיתי בהרג איזבל את נביאי יהוה ואחבא
מנביאי יהוה מאה איש חמשים חמשים איש במערה
14 ואכלכלם לחם ומים׃ ועתה אתה אמר לך אמר
טו לאדניך הנה אליהו והרגני׃ ויאמר אליהו חי יהוה
16 צבאות אשר עמדתי לפניו כי היום אראה אליו׃ וילך
עבדיהו לקראת אחאב ויגד־לו וילך אחאב לקראת
אליהו

Cap. XVIII.

הפטרת כי תשא כמנהג האשכנזים.

קמץ בז״ק

v. 7. c) *agnouit eum* Gen. 42, 7. 8. d) Gen. 18, 2. 2 Sam. 14, 22. 2 Reg. 1, 13. e) v. 17. Gen. 27, 21.

v. 8. f) *hero tuo* vid. c. 16, 24. 2 Sam. 2, 5.

v. 9. g) Gen. 20, 9. 1 Sam. 20, 1.

v. 10. h) v. 15. 1 Sam. 20, 3. i) sc. vicinum. S. k) vt pluuiam tandem aliquando obtineret. S. l) *sed vbique dixerunt: non adest.* Iud. 4, 20. 1 Sam. 10, 14. m) tum vero adiurauit, vel *vt iurato dicerent*, rogauit.

v. 11. n) vid. v. 8.

v. 12. o) *Fiet namque, dum ego abeo.* p) *interea spiritus* S. 2 Reg. 2, 16. q) *abripiet te* Ez. 3, 12. 14. Act. 8, 39. r) *quo ego nescio.* 2 Sam. 15, 20. Ion. *in locum, quem* &c. s) Iam incipit opponere id, quod dixerat v. 9. *quid peccaui?* S. t) Ps. 71, 5. ἐκ νεότητός μου. Mat. 19, 20.

v. 13. u) vid. v. 4. x) id est *quinquagenos in singulis speluncis.* conf. Gen. 32, 17. Num. 28, 13. y) Ex. 23, 25. Deut. 9, 9.

v. 14. z) v. 8. *v.* 15. a) vid. v. 10. b) c. 17, 1. 2 Reg. 3, 14. c) vid. v. 1.

b) cf. 2 Reg. 4, 36. Hebr. 11, 35.

v. 24. c) *Nunc certissime hoc scio.* Ps. 20, 7. Ioh. 16, 30. d) v. 18. Deut. 33, 1. e) c. 10, 6. Ioh. 17, 17.

CAP. XVIII, *v.* 1. f) *Et fuerunt*, i. e. elapsi sunt *dies multi.* Nomini plurali iungitur Verbum Singulare distribuens. g) Numerandi sunt hi dies a resuscitatione filii viduæ, de qua sub finem c. 17. S. h) *anno* sc. *tertio*, ex quo Sareptam venerat, at quarto post negatam pluuiam Luc. 4, 25. Iac. 5, 17. Nempe Elias sedit ad torrentem Krith per *annum vnum* c. 17, 7. Sareptæ etiam *per annum* fuit c. 17, 15. cum filius viduæ moreretur, & hinc ibidem mansit *dies multos*; vt iam laberetur *annus tertius*, ex quo Sareptam venerat. Schm. i) *ostende te Achabo* v. 2. 15. Mitti debuit Elias, vt quod dixerat c. 17, 1. impleretur. Simul autem ei mandauit Deus, quæ faceret in certamine cum Baalitis. S.

v. 2. k) v. 1. 2 Sam. 17, 17.

v. 3. l) c. 17, 10. 11. Gen. 3, 9. m) qui vir religiosissimus fuit, vt sequitur; non tamen ipse Propheta *Obadias*, vt nonnullis visum est. n) c. 4, 6. 2 Reg. 10, 5. ὁ. οἰκονόμον. Luc. 12, 42. o) Parenthesis vsque ad finem versus 4.

v. 4. p) *cum prorsus exscindere vellet* c. 14, 14. quod ex parte effecit v. 13. c. 19, 10. Conf. not. Deut. 21, 11. q) *& abdidit eos* Ios. 6, 17. 25. r) cf. 1 Sam. 22, 1. c. 24, 4. Hebr. 11, 38. s) c. 4, 7. c. 17, 4.

v. 5. t) cf. Am. 4, 8. u) *forte ibi reperitur* vel *reperiemus* gramen. x) *vt viuos seruemus* Num. 31, 15. y) *nec porro exscindi* seu *fame perire sinemus.* z) *aliqua de iumentis* c. 12, 9. Leu. 4, 17.

v. 6. a) *Diuiserunt ergo sibi regionem.* b) *solus*, excluso sc. Obadia, non aliis ministris. S.

v. 7.

CAP. XVIII, *v.* 1. ודבר per *Makk.* 2. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. 23 sic ic. 5 אל־יה *Metheg* pro *Mun.* 1. 3. 5. 6. 9. 20. 21. *v.* 3. ועבדיהו per *Sukeph k.* 3. & vna cum *Mun.* 2., *v.* 5. מהבהמה ita 1. 2. 3. 5 22. & hic quidem adiecta nota כצ״ל כתיב וקרי כפי המסורה וספ׳ כולם *Ita & scribi & legi oportet* sec. *Mas.* & *libros Hisp.* omnes. Ceteri in margine, sic legunt, at in textu scribunt מן־ הבהמה. *v.* 9. כי־ יהוה
per *Makkeph* 1. 2. 5. 7. 8. 10. 12. 14. 19. ... *v.* 10. ... per *Kadma* & *Tlere* 2. 3. sic su. 5. ... *v.* 13.

17 אליהו׃ ויהי כראות אחאב את־אליהו ויאמר אחאב
18 אליו האתה זה עכר ישראל׃ ויאמר לא עכרתי את־
ישראל כי אם־אתה ובית אביך בעזבכם את־מצות
19 יהוה ותלך אחרי הבעלים׃ ועתה שלח קבץ אלי את־
כל־ישראל אל־הר הכרמל ואת־נביאי הבעל
ארבע־מאות וחמשים ונביאי האשרה ארבע מאות
אכלי שלחן איזבל׃ וישלח אחאב בכל־בני ישראל כ
21 ויקבץ את־הנביאים אל־הר הכרמל׃ ויגש אליהו
אל־כל־העם ויאמר עד־מתי אתם פסחים על־שתי
הסעפים אם־יהוה האלהים לכו אחריו ואם־הבעל
22 לכו אחריו ולא־ענו העם אתו דבר׃ ויאמר אליהו אל־
העם אני נותרתי נביא ליהוה לבדי ונביאי הבעל
23 ארבע־מאות וחמשים איש׃ ויתנו־לנו שנים פרים
ויבחרו להם הפר האחד וינתחהו וישימו על־העצים
ואש לא ישימו ואני אעשה את־הפר האחד ונתתי על־
24 העצים ואש לא אשים׃ וקראתם בשם אלהיכם ואני
אקרא בשם־יהוה והיה האלהים אשר־יענה באש הוא
האלהים ויען כל־העם ויאמרו טוב הדבר׃ ויאמר כה
אליהו לנביאי הבעל בחרו לכם הפר האחד ועשו
ראשנה כי אתם הרבים וקראו בשם אלהיכם ואש לא
26 תשימו׃ ויקחו את־הפר אשר־נתן להם ויעשו ויקראו
בשם־הבעל מהבקר ועד־הצהרים לאמר הבעל עננו
ואין קול ואין ענה ויפסחו על־המזבח אשר עשה׃
27 ויהי בצהרים ויהתל בהם אליהו ויאמר קראו בקול־
גדול כי־אלהים הוא כי־שיח וכי־שיג לו וכי־דרך לו
28 אולי ישן הוא ויקץ׃ ויקראו בקול גדול ויתגדדו
כמשפטם בחרבות וברמחים עד־שפך־דם עליהם׃
29 ויהי כעבר הצהרים ויתנבאו עד לעלות המנחה ואין
קול ואין־ענה ואין קשב׃ ויאמר אליהו לכל־העם גשו ל
אלי

℣. 17. d) vid. v. 7. e) Gen. 34, 30. Ios. 7, 25. Est autem *turbator*, infortunii & calamitatis auctor, vt h. l. famis in Israele. S. ὁ. διαστρέφων. Luc. 23, 2. cf. Am. 7, 10.

℣. 18. f) c. 16, 31. 32. quo ipso Dominum ad puniendum prouocasti. Id quod vnus ego aduersus multos demonstrare paratus sum.

℣. 19. g) v. 20. 42. 2 Reg. 1, 9. c. 2, 25. vid. Ios. 12, 22. h) ὁ. τῆς αἰσχύνης. per contemtum. vid. 2 Sam. 11, 21. & cf. Phil. 3, 19. 2 Cor. 4, 2. i) c. 16, 33. k) *de mensa* c. 2, 7.

℣. 20. l) cf. not. c. 17, 3. m) Ion. Ar. *pseudoprophetas*: item populum v. 19. 21.

℣. 21. n) *claudicatis* v. 26. 2 Sam. 4, 4. & *quasi volitatis* Es. 31, 5. o) S. *super duabus opinionibus*, in vtramque partem. Iob. 4, 13. c. 20, 2. cf. Ps. 119, 113. Ion. Syr. *diuisi in duas partes*. cf. Iac. 1, 8. dum & Iehouam & Baalem pro Deo habetis; cum tamen non possit esse, nisi vnus verus Deus, cui vni cultus debetur. p) vt omnino est v. 39. q) add. Ion *solum*. conf. Mat. 6, 24. r) nec Iehouam plane abnegare volentes, nec euidenti argumento contradicere ausi.

℣. 22. s) pro quo maxime Elias laborabat, cum in eo maior resipiscentiæ spes esset, quam in corruptissimo Rege. t) præter 400. luci prophetas v. 19. Cf. c. 22, 6.

℣. 23. u) *Dent igitur*. x) *& in frusta secent*, membratim diuidant. Iud. 19, 29. y) *adparabo* Iud. 6, 19. Ez 45, 21. cf. Ex. 29, 36. 39.

℣. 24. z) *Inuocetis autem* ℣. 26. *vos omnes*, qui Baalem adhuc colitis; vel vos Baalis prophetæ, per Apostrophen. a) Ioel 2, 5. Ps. 116, 4. b) v. 38. 1 Par. 21, 26. c) c. 2, 38. Deut. 1, 14. 1 Sam. 9, 10.

℣. 25. d) Incipit iam illis tuto zelo illudere. *Schmidius*.

℣. 26. e) *quem permisit illis* c. 22, 23. f) v. 24. 25. g) *o Baal!* He vocantis, vt Cant. 1, 8. Es. 12, 8. &c. h) v. 24. 29. i) Vulg. *transiliebantque altare*. ὁ. διέτρεχον ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Cocc. Lex. &

הפטרת כי תשא כמנהג הספרדים
הפ׳ דגושה

grandi gradu incesserunt iuxta altare. Ion. *insanos se gerebant*. Nempe quasi furore prophetico, extra se raptio, incompositis motibus huc illuc ferebantur. *Bochartus Hieroz*. P. II. p. 555. Lutherus: *claudicabant*. vid. v. 21. sic *Schmid. Annot.* præferimus, qui reddidit *claudicare*, hoc sensu, quod Spiritus S. ipsorum *genu flexiones & gestus* vocabulo claudicationis contemtim exprimere voluerit. k) *quod fecerat sc. faciens*. Impersonaliter. cf. c. 13, 9. Deut. 15, 2. Hinc plerique Interpp. habent *fecerant*. Alii ad Eliam referunt. coll. v. 30. minus bene.

℣. 27. l) *illusit illis* (9) Gen. 31, 7. LXX. vt Gal. 6, 7. m) Ion. *siquidem vos dicitis, Deus est*: nimirum ridiculus, qui simul omnibus satisfacere non potest, nec vbique præsens est, & interdum dormiens. n) *meditatio*, cura animi 1 Sam. 1, 16 Prou. 23, 29. o) S. *insectatio* (r) a שיג], sed forma minus vsitata. Alii itaque a סוג. sic Cocc. *in secessu*. Vulg. *in diversorio est*. Ion. Syr Ar *negotiis distinetur*. ℣. 28. p) *& inciderunt se* Leu. 19, 28. Deut. 14, 1. ℣. 29. q) 1 Sam. 18, 10. Ion. *insanos se gerebant*. Ar *denuo cœperunt precari*. r) Tig. *vsque ad tempus sacrificii vespertini*. conf v. 36. 2 Reg. 16, 15. Dan. 9, 21. Esr. 9, 4. 5. s) v. 26. conf. Es. 46, 7. Mich. 3, 7. t) *attentio, auscultatio*. (3) Es. 21, 7. 2 Reg. 4, 31.

℣. 19. ארבע per *Darga* 2. 5. 7. 8. 13. 19. at per *Mun*. 3. 10. 12. 15. ℣. 20. *Spatium* præmittunt 1. 2. 6. 7. 8 9. 12. 21. 22 23. ℣. 22. אני per *Kadma* 1. 2. sic fu. 5. ℣. 23. העצים *Meth*. pro *Mun*. 2. 6. 9. 20. ℣. 26. [illegible] ויקראו per *Kadma* loco *Meth*. 1. regularius

אלי ויגשו כל־העם אליו וירפא את־מזבח יהוה
31 ההרוס׃ ויקח אליהו שתים עשרה אבנים כמספר
שבטי בני־יעקב אשר היה דבר־יהוה אליו לאמר
32 ישראל יהיה שמך׃ ויבנה את־האבנים מזבח בשם
יהוה ויעש תעלה כבית סאתים זרע סביב למזבח׃
33 ויערך את־העצים וינתח את־הפר וישם על־העצים׃
34 ויאמר מלאו ארבעה כדים מים ויצקו על־העלה ועל־
לה העצים ויאמר שנו וישנו ויאמר שלשו וישלשו׃ וילכו
36 המים סביב למזבח וגם את־התעלה מלא־מים׃ ויהי
בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר יהוה אלהי
אברהם יצחק וישראל היום יודע כי־אתה אלהים
בישראל ואני עבדך ובדבריך עשיתי את כל־הדברים
37 האלה׃ ענני יהוה ענני וידעו העם הזה כי־אתה
יהוה האלהים ואתה הסבת את־לבם אחרנית׃
38 ותפל אש־יהוה ותאכל את־העלה ואת־העצים ואת־
האבנים ואת־העפר ואת־המים אשר־בתעלה
39 לחכה׃ וירא כל־העם ויפלו על־פניהם ויאמרו יהוה
מ הוא האלהים יהוה הוא האלהים׃ ויאמר אליהו להם
תפשו את־נביאי הבעל איש אל־ימלט מהם ויתפשום
41 ויורדם אליהו אל־נחל קישון וישחטם שם׃ ויאמר
אליהו לאחאב עלה אכל ושתה כי־קול המון הגשם׃
42 ויעלה אחאב לאכל ולשתות ואליהו עלה אל־ראש
43 הכרמל ויגהר ארצה וישם פניו בין ברכו׃ ויאמר אל־
נערו עלה־נא הבט דרך־ים ויעל ויבט ויאמר אין
44 מאומה ויאמר שב שבע פעמים׃ ויהי בשבעית ויאמר
הנה־עב קטנה ככף־איש עלה מים ויאמר עלה אמר
מה אל־אחאב אסר ורד ולא יעצרכה הגשם׃ ויהי עד־
כה ועד־כה והשמים התקדרו עבים ורוח ויהי גשם
גדול

יתיר י

עד כאן

ברכיו קרי

℣. 40. *d*) zelo plane heroico & divino, vt miserum populum a deceptoribus liberaret. *e*) c. 13, 4. Ios. 8, 23. *f*) v. 19. seqq. *g*) conf. Ier. 51, 40. *h*) Iud. 4, 7. c. 5, 21. *i*) Num. 14, 26. Ier. 41, 7. secundum legem Dei Deut. 13, 15. 16. c. 17, 5. cf. etiam 1 Sam. 15, 33. Apoc. 13, 10.

℣. 41. *k*) cf. 2 Reg. 9, 34. Coh. 9, 7. *l*) *nam vocem audio multitudinis*. Ez. 23, 42. *m*) conf. c. 27, 1.

℣. 42. *n*) 2 Reg. 1, 9. *o*) vid. v. 19. *p*) *& inflexit, depressit se*. (3) 2 Reg. 4, 34. 35 *q*) nempe sessum *demisit corpus, & faciem pronam inter genua posuit*, orans simul & expectans pluuiam. *Cocc. Lex.* Conf. Iac. 5, 18.

℣. 43. *r*) prospice *versus mare* c. 8, 44. 48.

℣. 44. *s*) *iunge* sc. currum, 2 Reg. 9, 21. Gen. 46, 29. vel equos currui, *& domum descende*. *t*) *ne detineat* deinde *te*. Iud. 13, 15. 2 Reg. 4, 24.

℣. 45. *u*) i. e. *Interea factum est*; q. d. *Et factum est vsque sic & vsque sic*. Ion. *cum se accingeret & descenderet*. Syr. *cum se verteret huc & illuc*. *x*) *obscurati sunt atris* nubibus & vento. Hithp. (1) vid. Ier. 4, 28. Ioel 2, 10. & cf. Ex. 19, 9. 2 Sam. 22, 12. *y*) Iac. 5, 18.

℣. 30. *u*) *& sanauit, reparauit, refecit*. Ps. 60, 4. conf. 1 Par. 11, 8. *x*) *in honorem Iehouæ* antea ibi a piis hominibus exstructum, cum Hierosolymam ire non liceret c. 12, 28. seqq. sed iussu Iezabelis cum aliis euersum. *y*) vid. c. 18, 10.

℣. 31 *z*) cf. Ios. 4, 5. 20. Ex. 24, 4. *a*) Gen. 32, 29. c. 35, 10. 2 Reg. 17. 34.

℣. 32 *b*) S. *pro nomine Iehouæ*; non Baalis aut alius idoli. cf. Col. 3, 17. *c*) *aquæductum*, *canalem* v. 35. 38. 2 Reg. 18, 17. *d*) S. *ad spatium duarum searum seminis*. 2 Reg. 7, 1. ὁ. χωροῦσαν δύο μετρητάς. Ioh. 2, 6.

℣. 33. *e*) Gen. 22, 9. *f*) vid. v. 23.

℣. 34 *g*) c. 17, 12. ὁ. ὑδρίας. Ioh. 2, 6. 7. *h*) cf. Iud. 6, 20. *i*) 1 Sam. 26, 8. 2 Sam. 20, 10. *k*) q. d. *& tertiarunt*, s. *tertium fecerunt*. cf. Coh. 4, 12.

℣. 35. *l*) v. 32.

℣. 36. *m*) *cum adscenderet*, vel *cum offerri solebat oblatio* vespertina. vid. v. 29. *n*) Ex. 3, 6. *o*) *hodie innotescat*, notum fiat. Ex. 33, 16. Ruth 3, 14. *p*) Ion. *quod tu sis Dominus, & sua Schechina habitet in Israele*. *q*) cf. Ioh. 11, 42. c. 12, 30. *r*) *& quod iussu tuo fecerim*. c. 13, 1. 2.

℣. 37. *s*) Ps. 4, 2. Respicit v. 24. *t*) v. 21. 24. 38. *u*) *& quod tu conuerteris* Esr. 6. 22. conf. Ex. 13, 18. 1 Sam. 3, 12. *x*) *retro*, ab idololatria (6) Gen. 9, 23. 2 Reg. 20. 10. 1 Sam. 4, 18.

℣. 38. *y*) conf. Gen. 4. 4. Leu. 9, 24. Iud. 6, 21. 1 Par. 21, 26. 2 Par. 7, 1. it. 2 Reg. 1, 10. 12. *z*) v. 32. 35. *a*) *lambendo absumsit*. Num. 22, 4. Es. 49, 23.

℣. 39. *b*) Leu. 9, 24. *c*) v. 21. 24. 37. Ios. 22, 34. 2 Sam. 7, 26.

℣. 40.

℣. 36. בישראל pro eo hab. לישראל 6. 9. & sic fe. In textu 3. *℣.* 37. כי אתה יהוה ita 2. 5. *℣.* 42. ואליהו per *Geresch* loco *Sakephk*. 1. 2. 5. 6. 9. 20. 23. *℣.* 44. ויאמר per *Sakephg*. 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. sic fu. 5. הנה per *Merca* 1. 2. 3. sic fu. 5. *℣.* 44. אל־אחאב pro eo hab. לאחאב 6. 9. in margine.

הפטרת פנחס

46 גָּדוֹל וַיִּרְכַּב אַחְאָב וַיֵּלֶךְ יִזְרְעֶאלָה׃ וְיַד־יְהוָה
הָיְתָה אֶל־אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב
עַד־בֹּאֲכָה יִזְרְעֶאלָה׃

Cap. XIX. יט

וַיַּגֵּד אַחְאָב
לְאִיזֶבֶל אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֵלִיָּהוּ וְאֵת כָּל־
2 אֲשֶׁר הָרַג אֶת־כָּל־הַנְּבִיאִים בֶּחָרֶב׃ וַתִּשְׁלַח אִיזֶבֶל
מַלְאָךְ אֶל־אֵלִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִפוּן
כִּי־כָעֵת מָחָר אָשִׂים אֶת־נַפְשְׁךָ כְּנֶפֶשׁ אַחַד מֵהֶם׃
3 וַיַּרְא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־נַפְשׁוֹ וַיָּבֹא בְּאֵר שֶׁבַע אֲשֶׁר
4 לִיהוּדָה וַיַּנַּח אֶת־נַעֲרוֹ שָׁם׃ וְהוּא־הָלַךְ בַּמִּדְבָּר
דֶּרֶךְ יוֹם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב תַּחַת רֹתֶם אֶחָת וַיִּשְׁאַל אֶת־
נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר ׀ רַב עַתָּה יְהוָה קַח נַפְשִׁי כִּי־לֹא־
5 טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי׃ וַיִּשְׁכַּב וַיִּישַׁן תַּחַת רֹתֶם אֶחָד
6 וְהִנֵּה־זֶה מַלְאָךְ נֹגֵעַ בּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ קוּם אֱכוֹל׃ וַיַּבֵּט
וְהִנֵּה מְרַאֲשֹׁתָיו עֻגַת רְצָפִים וְצַפַּחַת מָיִם וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ
7 וַיָּשָׁב וַיִּשְׁכָּב׃ וַיָּשָׁב מַלְאַךְ יְהוָה ׀ שֵׁנִית וַיִּגַּע־בּוֹ
8 וַיֹּאמֶר קוּם אֱכֹל כִּי רַב מִמְּךָ הַדָּרֶךְ׃ וַיָּקָם וַיֹּאכַל
וַיִּשְׁתֶּה וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ ׀ הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם
9 וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵב׃ וַיָּבֹא־שָׁם אֶל־
הַמְּעָרָה וַיָּלֶן שָׁם וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־
10 לְּךָ פֹה אֵלִיָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה ׀ אֱלֹהֵי
צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ
הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי
11 וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ׃ וַיֹּאמֶר צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר
לִפְנֵי יְהוָה וְהִנֵּה יְהוָה עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק
הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים לִפְנֵי יְהוָה לֹא בָרוּחַ יְהוָה וְאַחַר
12 הָרוּחַ רַעַשׁ לֹא בָרַעַשׁ יְהוָה׃ וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ לֹא
בָאֵשׁ

z) S. *vectus curru est.* Sic 2 Reg. 9, 16. a) c. 4, 11. 2 Reg. 9, 10.

℣. 46. b) *Manus autem* & instinctus *Dei.* 2 Reg. 3, 15. Ez. 1, 3. c) *vt accingeret* (1) d) sc. antequam pluuia veniret, vt Regem incolumem Iezreelem perduceret. *Schm.* e) 2 Sam. 5, 25.

CAP. XIX, ℣. 1. f) c. 18, 22. 40.

℣. 2. g) c. 22, 13. h) Loquitur superstitiosa mulier de diis suis, in plurali. Formulam cf. 1 Sam. 3, 17. c. 14, 44. i) c. 20, 6. Ex. 9, 18. cf. Ios. 11, 6. &c. k) *animam tuam* l. *temetipsum, sicut vnum ex illis,* quos tu occidisti. Sic mature animi sui consilium ipsa prodidit, non sine Dei prouidentia, vt Elias sibi fuga consuleret. *Schmidius.*

℣. 3. l) *Vidit itaque* præsentissimum vitæ discrimen, si maneret; & quod Achabus & Israelitæ non impedituri essent furiosæ feminæ conatum. m) Ion. *ad seruandam vitam suam.* Ar. *contendens eripere animam suam.* cf. 2 Reg. 7, 7. Gen. 21, 31. c. 25, 36. n) *quæ Iuda* & Simeonis, vide Ios. 15, 28. c. 19, 2. o) Iud. 2, 23. p) vt solus abiret. conf. 2 Reg. 2, 2. 4. 6.

℣. 4. q) Spiritus S. instinctu, sicut CHRISTVS antitypus Mat. 4, 1. r) *iunipero*, vel vt alii malunt, sub *genista* (4) v. 5. Iob. 30, 4. Ps. 120, 4. Vid. *Vossii Arboret. Bibl.* p. 355. seqq. s) cf. Num. 11, 15. & c. 23, 10. it. not. Iud. 16, 30. t) i. e. plus, quam *satis est*, adflictionum & laborum, quorum nec finem nec fructum aliquem in impio populo video. conf. Num. 16, 3. 2 Sam. 24, 16. u) Ion. 4, 3. x) *non melior*, sed æque peccator ac morti obnoxius, vt maiores mei.

℣. 6. y) c. 3, 21. c. 13, 1. z) *ad caput suum* Gen. 28, 11. a) *prunarum*, inter prunas tostum panem. Es. 5, 6. *Bochartus* tamen Hieroz. P. I. p. 328. putat intelligendum h. l. esse *panem coctum ad lapides candefactos;* quos hoc nomen Arabice denotat. Et rad. Ar. per *Dal* est: *vssit, coxit, assauit ignito lapide* lac, carnes &c. Aliud autem est רצפה *pauimentum*, vel lapis, cuius in pauimento vsus est. Ez. 40, 17. 18. Esth. 1, 6. a rad. Ar. *rasapha*, per *Sad, strauit, ordine iunxit* lapides. conf. Cant. 3, 10. 2 Reg. 16, 17. b) *& ampulla* (7) 1 Sam. 26, 11. 12. c) cont. c. 13, 33.

אחד קרי

℣. 7. d) i. e. *longior est via, quam vt conficere eam possis,* nisi cibum hunc comederis.

℣. 8. e) *deinde iuit* ductu Spiritus S. v. 4. f) *cibi* s. *comestionis* (1) g) cf. Ex. 24, 18. c. 34, 28. typus ieiunii Christi Mat. 4, 2. Iter quidem a terra Israelitica (seu potius Idumæa) vsque ad Sinai fuit *vndecim dierum* Deut. 1, 2. sed Elias, quia senex & infirmus erat, eidem impendit 20. l. 19. dies, & vnum illic mansit, ac reditum totidem 20. diebus absoluit. *Abarb.* ad h. l. h) Ion. *ad montem, super quo adparuerat gloria Domini.* cf. Ex. 3, 2.

℣. 9. i) Gen. 19, 30. cf. Ex. 33, 22. ὁ. εἰς τὸ σπήλαιον. Hebr. 11, 38. k) vt in colloquium cum eo veniret. *S.* l) in horridis desertis.

℣. 10. m) cf. Num. 11, 29. c. 25, 11. 13. & falsos eorum prophetas occidi iussi. n) vid. c. 18, 30. o) vid c. 18, 4. 13. LXX. vt Rom. 11, 3. Hebr. 11, 37. p) v. 14. Iud. 9, 5. q) scil. in officio publico, reliquis omnibus, qui non occisi sunt, fuga dilapsis. cf. v. 18. r) non Isabel tantum v. 2. sed & alii v. 3. cf. Rom. 11, 2. Elias hostes & persecutores habuit præ ceteris Achabum & Isabelem, vt Iohannes Baptista, alter Elias, Herodem & Herodiadem Marc. 6, 17. 19.

℣. 11. s) cf. Ex. 33, 21. t) Ex. 34, 6. u) c. 18, 45. Ez. 1, 4. Iob. 38, 1. Act. 2, 2. x) substantiuum generis communis cum vtroque genere hic iungitur. cf. Iob. 20, 26. y) *disrumpens* (8) Zach. 11, 16. z) *terræ motus* v. 12. Es. 29, 6. Am. 1, 1. conf. Apoc. 6, 12. c. 16, 19.

℣. 46. *Spatium* præmittunt 1. 2. 6. 9. 10. 11. 12. 19. 20. 21. 22. CAP. XIX, ℣. 2. אל pro eo hab. על־ *Orientales.* ℣. 4. והוא per *Kadma* 1. 2. ויאמר sine *Psik* 1. 3. 11. 15. & per *Sakephg* 2. contra *Indic. Basil.* f. 60. d. רב per *Kamets* 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff* sed expuncto *Kamets* se. *Pat.* 5. ℣. 6. עגת *Gimel* geminant per *Dag.* 7. 8. 11. 12. 14--18. 21. 22. 23. ℣. 7. יהוה sine *Psik* 3. contra *Mas.* 1. impr. & *Erff.* h. l. & *Indic. Basil* f. 60. d. ℣. 8. עד per *Makk.* 1. 3. 5. ℣. 11. צא per *Kad* a solus *Ber* והנה per *Psikmun.* 1. sic se. 5. גדולה per *Tlischagl.* 1. וחזק per *Graschaim* 1. 2. 6--16. 19--23. sic se. 5. לא־ברוח per *Makk.* 17. 18. 20. 21. & *Ber.*

13 בָּאֵשׁ יְהוָה וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה׃ וַיְהִי ׀ כִּשְׁמֹעַ
אֵלִיָּהוּ וַיָּלֶט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הַמְּעָרָה
14 וְהִנֵּה אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר מַה־לְּךָ פֹה אֵלִיָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר
קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה ׀ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ
בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ׃
טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו לֵךְ שׁוּב לְדַרְכְּךָ
מִדְבַּרָה דַמָּשֶׂק וּבָאתָ וּמָשַׁחְתָּ אֶת־חֲזָאֵל לְמֶלֶךְ עַל־
16 אֲרָם׃ וְאֵת יֵהוּא בֶן־נִמְשִׁי תִּמְשַׁח לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל
וְאֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט מֵאָבֵל מְחוֹלָה תִּמְשַׁח לְנָבִיא
17 תַּחְתֶּיךָ׃ וְהָיָה הַנִּמְלָט מֵחֶרֶב חֲזָאֵל יָמִית יֵהוּא וְהַנִּמְלָט
18 מֵחֶרֶב יֵהוּא יָמִית אֱלִישָׁע׃ וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת
אֲלָפִים כָּל־הַבִּרְכַּיִם אֲשֶׁר לֹא־כָרְעוּ לַבַּעַל וְכָל־הַפֶּה
19 אֲשֶׁר לֹא־נָשַׁק לוֹ׃ וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם וַיִּמְצָא אֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־
שָׁפָט וְהוּא חֹרֵשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר צְמָדִים לְפָנָיו וְהוּא בִּשְׁנֵים
כ הֶעָשָׂר וַיַּעֲבֹר אֵלִיָּהוּ אֵלָיו וַיַּשְׁלֵךְ אַדַּרְתּוֹ אֵלָיו׃ וַיַּעֲזֹב
אֶת־הַבָּקָר וַיָּרָץ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אֶשְּׁקָה־נָּא לְאָבִי
וּלְאִמִּי וְאֵלְכָה אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ שׁוּב כִּי מֶה־עָשִׂיתִי
21 לָךְ׃ וַיָּשָׁב מֵאַחֲרָיו וַיִּקַּח אֶת־צֶמֶד הַבָּקָר וַיִּזְבָּחֵהוּ
וּבִכְלִי הַבָּקָר בִּשְּׁלָם הַבָּשָׂר וַיִּתֵּן לָעָם וַיֹּאכֵלוּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
כ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיְשָׁרְתֵהוּ׃ וּבֶן־הֲדַד מֶלֶךְ־
אֲרָם קָבַץ אֶת־כָּל־חֵילוֹ וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם מֶלֶךְ אִתּוֹ וְסוּס
2 וָרֶכֶב וַיַּעַל וַיָּצַר עַל־שֹׁמְרוֹן וַיִּלָּחֶם בָּהּ׃ וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים
3 אֶל־אַחְאָב מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל הָעִירָה׃ וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר
בֶּן־הֲדַד כַּסְפְּךָ וּזְהָבְךָ לִי־הוּא וְנָשֶׁיךָ וּבָנֶיךָ הַטּוֹבִים לִי־
4 הֵם׃ וַיַּעַן מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לְךָ
ה אֲנִי וְכָל־אֲשֶׁר־לִי׃ וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים וַיֹּאמְרוּ כֹּה־אָמַר
בֶּן־הֲדַד לֵאמֹר כִּי־שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר כַּסְפְּךָ וּזְהָבְךָ
6 וְנָשֶׁיךָ וּבָנֶיךָ לִי תִתֵּן׃ כִּי ׀ אִם־כָּעֵת מָחָר אֶשְׁלַח אֶת־
עבדי

Eſ. 7. b) v. 13. h. e. ex mente *Grotii*: habitum ei propheticum dedit, & ſic eum velut inaugurauit; coll. 2 Reg. 1, 8. ſed S. q. d. en togam meam mihi portabis, & deinceps miniſtrabis. coll. v. 20. 21. ℣. 20. c) Luc. 5, 11. d) Gen. 31, 28. e) cf. Luc. 9, 60. 61. 61. f) Matt. 8, 21. g) *abi, redi tamen*. aſyndeton. h) *quid namque feci tibi?* An non credis, me Dei iuſſu id feciſſe? Quare omnino tibi obſequendum eſt. S. ℣. 21. i) 1 Sam. 11, 7. k) Vulg. Tig. alique: *& mactauit*. cf. Gen. 31, 54. at S. *ſacrificauit illud*. l) cf. 2 Sam. 24, 22. m) S. *coxit eos, quoad carnem*. 1 Sam. 12, 7. n) vt Ioſua Moſi Ex. 24, 13. Ioſ. 1, 1. &c. CAP. XX. ℣. 1. o) *Ceterum Benhadad* c. 15, 18. 2 Reg. 8, 7. p) 32. *reguli* Benhadado ſubiecti v. 16. 24. cf. Ioſ. 12, 9. ſeqq. q) verbum militare, vt Eſ. 36, 1. 10. Apoc. 20, 9. r) c. 8, 37. 2 Reg. 6, 24. ℣. 2. s) vel vltro, vel cum Achabus conditiones pacis rogaſſet.

הב' בפתח

מלרע

הש' בחק

עד כאן CAP. XX.

℣. 12. a) *tranquillitatis ſ. ſilentii* (3) Pſ. 107, 29. cf. Apoc. 8, 1. b) *tenuis*. reſpectu iſtius terræ motus, venti procelloſi, & ignis vehementis. LXX. *vox auræ* (Syr. *loquelæ*) *tenuis*. Ion. & Ar. *vox laudantium ſubmiſſa*. Oſtendere voluit Deus ſuum poſt duras afflictiones ſuaue auxilium, & in cælis requiem, quo breui ſit transferendus. *Schm.* Aliis eſt Euangelii figuratio, coll. Hebr. 12, 18 ſeq. vid. *Grot.* ℣. 13. c) *operuit* (3) 1 Sam. 21, 10. d) ὁ. ἐν τῇ μηλωτῇ. ſic v. 19. 2 Reg. 2, 8. Hebr. 11, 37. e) vid. v. 9. ℣. 14. f) vid. v. 10. c. 17, 1. ℣. 15. g) *in deſertum Damaſci*, in quo latebis, a me defendendus & ſuſtentandus, d nec mihi placuerit *Schmid.* Conf. not. v. 8. h) *deinde vices in terram Iſraelis* v. 10. ſed *Schmid.* Venire eſt h. l. *venire poteſtatis*, q. d. *& poteſtatem habeto* a me tria hæc faciendi, *vt vngas* &c. i) per Eliſam. cf. 2 Reg. 8, 13. Eſ. 45, 1. ℣. 16. k) per Eliſæ diſcipulum 2 Reg. 9, 1. 2. 3. l) v. 19. m) c. 4, 12. 1 Sam. 20, 15. 18. n) vnctione *conſecrabis* cf. 2 Sam. 1, 21. o) 1 Sam. 3, 20. ℣. 17. p) *quicunque de impiis Iſraelitis effugerit* c. 8, 40. q) cf. 2 Reg. 9, 24. 25. c. 10, 3 ſ. c. 13, 3. 7. r) vid. 2 Reg. 9, 24. 33. c. 10, 6. 11. 25. s) gladio Spiritus, quo ipſis mala quæuis, & æternam mortem non fruſtra denuntiabit. cf. Eſ. 11, 4. Apoc. 11, 6. & ſic vindicabitur illa hoſtium tuorum ſæuitia, aduerſus quos meum auxilium implorasti. Rom. 11, 2. ℣. 18. t) cf. Zeph. 3, 12. Apoc. 3, 2. c. 12, 17. u) Rom. 11, 4. Certum numerum ponit Deus, vt oſtendat, ſe omnes ac ſingulos in numerato habere. *Schmid.* x) Hoſ. 13, 2. cf. 1 Sam. 10, 1. Pſ. 2, 12. ℣. 19. y) e deſerto Damaſceno ℣. 15. z) 1 Sam. 8, 12. Eſ. 28, 24. Iob. 1, 14. a) 1 Sam.

℣. 3. t) *præcipuum* ex legatis S. Conf. c. 1, 2. u) vt ſc. mihi illud des, tanquam tributarius. S. x) *mihi obſidum loco dandi ſunt*: & tunc ſoluam obſidionem vrbis. S. ℣. 4. y) tributarius ſc. z) vt accipias, prout iubet, modo obſidionem ſoluas. S. Adeo miſer & imbecillus erat Rex impius & in Deo non confiſus ℣. 5. a) *Sed mox reuerſi ſunt*. Benhadad cum videret, quod Achabus tam promte conſenſiſſet, pœnitentia ductus eſt, quod non plura petiiſſet. Itaque ſtare noluit conditionibus prioribus; ſed addidit de nouo, vt etiam principum Achabi bona ſibi darentur. S. ℣. 6. b) q. d. Verum quidem eſt, *quod miſerim ad te* &c. v. 5. *Verum enim vero cras* &c. c) c. 19, 2.

℣. 15. מדברה *Beth Kametſatum* hab. 3. contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. item Ioſ. 18, 12. & Eſ. 16, 1

עבדי אליך וחפשו את־ביתך ואת בתי עבדיך והיה
7 כל־מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו׃ ויקרא מלך־
ישראל לכל־זקני הארץ ויאמר דעו־נא וראו כי רעה
זה מבקש כי־שלח אלי לנשי ולבני ולכספי ולזהבי
8 ולא מנעתי ממנו׃ ויאמרו אליו כל־הזקנים וכל־העם
9 אל־תשמע ולוא תאבה׃ ויאמר למלאכי בן־הדד
אמרו לאדני המלך כל אשר־שלחת אל־עבדך
בראשנה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשות וילכו
י המלאכים וישבהו דבר׃ וישלח אליו בן־הדד ויאמר
כה־יעשון לי אלהים וכה יוספו אם־ישפק עפר שמרון
11 לשעלים לכל־העם אשר ברגלי׃ ויען מלך־ישראל
12 ויאמר דברו אל־יתהלל חגר כמפתח׃ ויהי כשמע
את־הדבר הזה והוא שתה הוא והמלכים בסכות
13 ויאמר אל־עבדיו שימו וישימו על־העיר׃ והנה נביא
אחד נגש אל־אחאב מלך־ישראל ויאמר כה אמר
יהוה הראית את כל־ההמון הגדול הזה הנני נתנו
14 בידך היום וידעת כי־אני יהוה׃ ויאמר אחאב במי
ויאמר כה־אמר יהוה בנערי שרי המדינות ויאמר מי־
טו יאסר המלחמה ויאמר אתה׃ ויפקד את־נערי שרי
המדינות ויהיו מאתים שנים ושלשים ואחריהם פקד
16 את־כל־העם כל־בני ישראל שבעת אלפים׃ ויצאו
בצהרים ובן־הדד שתה שכור בסכות הוא והמלכים
17 שלשים־ושנים מלך עזר אתו׃ ויצאו נערי שרי
המדינות בראשנה וישלח בן־הדד ויגידו לו לאמר
18 אנשים יצאו משמרון׃ ויאמר אם־לשלום יצאו
תפשום חיים ואם למלחמה יצאו חיים תפשום׃
19 ואלה יצאו מן־העיר נערי שרי המדינות והחיל אשר
כ אחריהם׃ ויכו איש אישו וינסו ארם וירדפם ישראל
21 וימלט בן־הדד מלך ארם על־סוס ופרשים׃ ויצא מלך
ישראל

d) *vt perquirant* Gen. 31, 35. e) *desiderium*, quod desiderio est oculis. cf. Es. 64, 10. Ez. 24, 16. f) & tunc demum soluam obsidionem.

ÿ. 7. g) Ex. 3, 16. Iud. 11, 5. h) v. 22. 1 Sam. 24, 12. 2 Reg. 5, 7. i) non tantum iniquissima postulat, sed *mala quauis nobis intendit*, nec serio pacem promittit. k) conf. Num. 35, 23. 1 Sam. 24, 10. l) *pro*, vel *propter* vxores vid. v. 3. 5. m) *& nihil bonum ei denegaui*, prohibui ab eo. Gen. 30, 2. & ecce iam etiam duriora postulat.

ÿ. 8. n) Deut. 13, 9. Prou. 1, 10.

ÿ. 9. o) *ob quod*. 2 Sam. 11, 22. p) *primum*, priori legatione v. 2. q) 1 Sam. 27, 30.

ÿ. 10. r) c. 19, 2. s) *si suffecerit* (2) Es. 2, 5. Audax hyperbole. *Grot.* t) Negauerat Achabus pretiosa seruorum Benhadado v. 9. minatur itaque hic & iurat, quandoquidem pauca ista sibi negata fuerint, cum ingenti exercitu suo se effecturum, vt nec puluerem in Samaria relinquat. *S.* u) *pugillis*, al. *plantu pedum* (3) Es. 40, 12. Ez. 13, 19. cf. Iud. 15, 4. x) vid. Iud. 8, 5. 1 Sam. 25, 27.

ÿ. 11. y) Ion. *qui se accingit & descendit in pugnam, sicut is, qui inde victor reuertitur.* q. d. Benhadadus multa quidem de exspolianda vrbe minatur, sed nondum eam expugnauit. *Schmidius.*

ÿ. 12. z) vid. v. 16. a) 2 Sam. 11, 11. b) *admouete* sc. *castra* vel *exercitum* Ios. 8, 13. cf. Es. 22, 7. Ps. 3, 7. c) sed dum illi se ad oppugnationem pararunt, & Benhadad inter pocula moras fecit, Achab eos cum suis præuenit. *Schmidius.*

ÿ. 13. d) conf. v. 22. 35. c. 18, 4. Hunc Micham filium Iimlæ c. 22, 8. fuisse, tradunt Hebræi. vid. *Raschi. Abarb.* &c. e) Adparet hinc, quod etsi persecutionem passus est Elias, tantum tamen effectum sit miraculo eius c. XVIII. vt Achabus aliis Prophetis aliquem in ipsa vrbe regia locum concesserit iterum. *S.* f) v. 28. 2 Par. 14, 10.

ÿ. 14. g) *per quos?* de pluribus, vt Ex. 10, 8. Ios. 9, 8. h) *per iuuenes*, filios vel potius *seruos* v. 15. 17. conf. 2 Sam. 18, 15. i) *prouinciarum* tibi sc. subiectarum. conf. Thren. 1, 1. Esth. 1, 1. k) *iunget* s. *incipiet prælium?* 2 Par. 13, 3. Ion. Syr. *quis aciem instruet?* l) Nominatur Rex, ad tentandam eius fidem. *Schm.*

ÿ. 15. m) cf. Iud. 7, 7. n) sc. quos Achabus in obsessa vrbe secum habebat. Cf. eundem numerum c. 19, 18.

ÿ. 16. o) non noctu, sed *in ipso meridie*. cf. etiam not. 2 Sam. 4, 5. p) v. 12. c. 16, 9. q) v. 12. Es. 1, 8.

ÿ. 17. r) v. 14. 15.

ÿ. 18. s) *siue ad pacem*, se nobis traditur, exiuerint &c. Achabi responso adhuc exacerbatus, omnes sine discrimine acerba morte in conspectu suo puniri volebat.

ÿ. 19. t) *& deinde exercitus* 7000. hominum v. 15.

ÿ. 20. u) *& percusserunt* pueri principum, qui primi exiuerunt v. 17. x) *virum suum*, quicunque ex mandato Benhadadi primus accesserat ad eos capiendos v. 18. Reliqui autem in fugam se coniecerunt, & sic Israelitæ persecuti sunt fugientes. y) S. *cum* equis ac equitibus. cf. Gen. 32, 12. Ex. 35, 12. Ion. *& cum ipso erant duo paria equitum.* ÿ. 21. z) *Sic*, vt dictum est v. 14. Rex Israelis inter primos *egressus est*, & deinde percussit. *Schmid.*

ÿ. 8. Pro אל alius liber in margine 2. habet אל *o Deus! audias* &c. velut esset apostrophe ad Deum auerruncum. ÿ. 10. יעשון־לי ita 1. 2 & sic se. 5. ÿ. 18. ואם per *Makk.* 1. 2. 5. למלחמה per *Patach* seq. *Dag.* 2. 3. & in margine 6. 9. contra *Mas. impr.* Ier. 28, 8. ÿ. 20. וינסו *Singular.* וינס reperiri in codd. correctis & vetustis, ait nota in margine 7. 8. וימלט per *Mahpach* 17. 18. & *Bet.*

ישראל ויך את־הסוס ואת־הרכב והכה בארם מכה
22 גדולה׃ ויגש הנביא אל־מלך ישראל ויאמר לו לך
התחזק ודע וראה את אשר־תעשה כי לתשובת
השנה מלך ארם עלה עליך׃
23 ועבדי מלך־ארם אמרו אליו אלהי הרים אלהיהם על־
כן חזקו ממנו ואולם נלחם אתם במישור אם־לא
24 נחזק מהם׃ ואת־הדבר הזה עשה הסר המלכים איש
כה ממקמו ושים פחות תחתיהם׃ ואתה תמנה־לך חיל
כחיל הנפל מאותך וסוס כסוס ורכב כרכב
ונלחמה אותם במישור אם־לא נחזק מהם וישמע
לקלם ויעש כן׃
26 ויהי לתשובת השנה ויפקד בן־הדד את־ארם ויעל
27 אפקה למלחמה עם־ישראל׃ ובני ישראל התפקדו
וכלכלו וילכו לקראתם ויחנו בני־ישראל נגדם כשני
28 חשפי עזים וארם מלאו את־הארץ׃ ויגש איש
האלהים ויאמר אל־מלך ישראל ויאמר כה־אמר
יהוה יען אשר אמרו ארם אלהי הרים יהוה ולא־אלהי
עמקים הוא ונתתי את־כל־ההמון הגדול הזה בידך
29 וידעתם כי־אני יהוה׃ ויחנו אלה נכח אלה שבעת
ימים ויהי ביום השביעי ותקרב המלחמה ויכו בני־
ל ישראל את־ארם מאה־אלף רגלי ביום אחד׃ וינסו
הנותרים אפקה אל־העיר ותפל החומה על־עשרים
ושבעה אלף איש הנותרים ובן־הדד נס ויבא אל־
31 העיר חדר בחדר׃ ויאמרו אליו עבדיו הנה־נא
שמענו כי מלכי בית ישראל כי־מלכי חסד הם נשימה
נא שקים במתנינו וחבלים בראשנו ונצא אל־מלך
32 ישראל אולי יחיה את־נפשך׃ ויחגרו שקים במתניהם
וחבלים בראשיהם ויבאו אל־מלך ישראל ויאמרו
עבדך

a) 1 Sam. 19, 8.
✡. 22. b) cf. v. 13. c) S. *corrobora te.* 1 Sam. 30, 6. 2 Sam. 3, 6. 2 Par. 13, 7. d) v. 7. 2 Sam. 24, 13. e) *quid faciendum tibi sit*; vt ad nouum bellum paratus sis. f) v. 26. 2 Sam 11, 1. g) vid. v. 1.
✡. 23. h) *Nam Ministri* c. 10, 5. i) Hoc propterea dicunt, quia Samaria in monte sita fuit c. 16, 24. k) ita stolide loquuntur de *Iehoua* v. 28. l) 1 Sam. 25, 34. m) *in planitie* v. 25. cf. Deut. 3, 10. 2 Par. 26, 10. Ps. 26, 12.
✡. 24. n) *remoue Reges* v. 1. *virum de loco suo.* Videtur mihi segnities eorum & imperitia bellandi accusari, in eo cognita, quod ederunt & biberunt, nec hostem obseruarunt ex vrbe egredientem. 5. o) *duces* c. 10, 15. 2 Reg. 18, 24.
✡. 25. p) *Tu vero numeres & conscribas tibi exercitum.* cf. 2 Sam. 24, 1. Es. 65, 12. q) *qui de te*, vel de tuis *cecidit*. vid. v. 21. & conf. 1 Sam. 31, 1.
✡. 26. r) v. 22. 2 Sam. 11, 1. s) 1 Sam. 13, 15 t) Ios. 19, 30. 1 Sam. 4, 1. c. 29, 1.
✡. 27. u) vid. Num. 1, 47. x) *& omnes in vnam summam collecti vel congregati sunt*; ex כל vel כלל Ez. 27, 4. Sic *Kimchi, R. Leui, Gussetius, & Schmid Annotat.* ad h. l. At in versione sua idem cum aliis habet: *& commeatu instructi sunt.* coll. c. 4, 7. c. 5, 7. y) exercitu in duas partes diuiso. cf. not. c. 17, 12. z) S. *greguli*, al. *greges nudi* (1) quod præ paucitate & raritate ipsorum terra quasi nuda adparuerit, coll. Ps. 29, 9. cum contra Syri multitudine sua terram oppleuerint, vt statim sequitur. Vel ex rad. Ar. *vilis, minutus fuit, defecit*, essent *greges minuti & deficientes* respectu ingentis multitudinis Syrorum.

tum. Conf. *Maii Supplem.* ad Cocc. Lex. p. 39. a) *caprarum*, quarum greges semper parui sunt, & minores gregibus ouium.
✡. 28. b) v. 23. 22. c) *dixit, inquam* 2 Sam. 22, 7. d) vid. v. 23. e) v. 13.
✡. 29. f) S. *vt consereretur prælium.* conf. Deut. 20, 2. Iob. 38, 23.
✡. 30. g) v. 26. h) per miraculum. cf. Ios. 6, 20. i) *effugit* ruinam muri & in vrbem penetrauit cum paucis suorum. k) *e conclaui in conclaue aliud.* c. 22, 25. 2 Reg. 9, 2. sic *de anno in annum* Leu. 25, 53. Deut. 15, 20. coll. 1 Sam. 7, 16.
✡. 31. l) *Reges misericordiæ s. benigni*, vt Es. 57, 1. Prou. 11, 17. m) ✡. 32. Gen. 37, 34. n) *& funes in capite.* Ar. *in collis nostris.* Tig. *& capita nostra restibus inseremus.* Sontica nota, qua restabantur, se vltimum supplicium promeritos esse. Iun. o) Num. 31, 15.
✡. 32. p) 2 Sam. 3, 31. 2 Reg. 19, 1.

✡. 22. התחזק per *Tsere* 1. 2. 3. sic fu. 5. ✡. 23. לא נחזק sic 1. 2. ✡. 24. פחות *Pe* per *Kamets* 1. 2. 3. 5. in marg. 6. 9. ✡. 25. לך cum *Dag.* 17. 18. 20. 21. & *Ber.* וסוס per *Merca* 5. 7. 8. 10. 13. 14. 19. at per *Mun.* 3. ✡. 27. מלאו per *Kamets* 1. 2. 20. fu. 5. & sic in textu etiam 6. 9. ✡. 28. ארם, addunt vocem לאמר 6. 9. in marg, ✡ 30. הנותרים sine *Psik* 1. 2. 5. 21. contra *Indic Basil.* f. 60. d. at per *Psikmun.* 3. 6. 9. 17. 18. 20--23. contra *Mas. impr.* Gen. 30, 16. ✡. 31. שמענו per *Rbhia* 1. 3. 6. 9. 12. 17. 18. 20. 23. & *Ber.* כי prius, per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 19.

עַבְדְּךָ בֶן־הֲדַד אָמַר תְּחִי־נָא נַפְשִׁי וַיֹּאמֶר הַעוֹדֶנּוּ חַי
33 אָחִי הוּא׃ וְהָאֲנָשִׁים יְנַחֲשׁוּ וַיְמַהֲרוּ וַיַּחְלְטוּ הֲמִמֶּנּוּ
וַיֹּאמְרוּ אָחִיךָ בֶן־הֲדַד וַיֹּאמֶר בֹּאוּ קָחֻהוּ וַיֵּצֵא אֵלָיו בֶּן־
34 הֲדַד וַיַּעֲלֵהוּ עַל־הַמֶּרְכָּבָה׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֶעָרִים אֲשֶׁר־
לָקַח־אָבִי מֵאֵת אָבִיךָ אָשִׁיב וְחוּצוֹת תָּשִׂים לְךָ בְדַמֶּשֶׂק
כַּאֲשֶׁר־שָׂם אָבִי בְּשֹׁמְרוֹן וַאֲנִי בַּבְּרִית אֲשַׁלְּחֶךָּ וַיִּכְרָת־
לוֹ בְרִית וַיְשַׁלְּחֵהוּ׃
לה וְאִישׁ אֶחָד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים אָמַר אֶל־רֵעֵהוּ בִּדְבַר יְהוָה
36 הַכֵּינִי נָא וַיְמָאֵן הָאִישׁ לְהַכֹּתוֹ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ יַעַן אֲשֶׁר לֹא־
שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה הִנְּךָ הוֹלֵךְ מֵאִתִּי וְהִכְּךָ הָאַרְיֵה וַיֵּלֶךְ
37 מֵאֶצְלוֹ וַיִּמְצָאֵהוּ הָאַרְיֵה וַיַּכֵּהוּ׃ וַיִּמְצָא אִישׁ אַחֵר
38 וַיֹּאמֶר הַכֵּינִי נָא וַיַּכֵּהוּ הָאִישׁ הַכֵּה וּפָצֹעַ׃ וַיֵּלֶךְ הַנָּבִיא
39 וַיַּעֲמֹד לַמֶּלֶךְ עַל־הַדָּרֶךְ וַיִּתְחַפֵּשׂ בָּאֲפֵר עַל־עֵינָיו׃ וַיְהִי
הַמֶּלֶךְ עֹבֵר וְהוּא צָעַק אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ ׀ יָצָא
בְקֶרֶב־הַמִּלְחָמָה וְהִנֵּה־אִישׁ סָר וַיָּבֵא אֵלַי אִישׁ וַיֹּאמֶר
שְׁמֹר אֶת־הָאִישׁ הַזֶּה אִם־הִפָּקֵד יִפָּקֵד וְהָיְתָה נַפְשְׁךָ
מ תַּחַת נַפְשׁוֹ אוֹ כִכַּר־כֶּסֶף תִּשְׁקוֹל׃ וַיְהִי עַבְדְּךָ עֹשֶׂה
הֵנָּה וָהֵנָּה וְהוּא אֵינֶנּוּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל כֵּן
41 מִשְׁפָּטֶךָ אַתָּה חָרָצְתָּ׃ וַיְמַהֵר וַיָּסַר אֶת־הָאֲפֵר מֵעַל
42 עֵינָיו וַיַּכֵּר אֹתוֹ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כִּי מֵהַנְּבִיאִים הוּא׃ וַיֹּאמֶר
אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה יַעַן שִׁלַּחְתָּ אֶת־אִישׁ־חֶרְמִי מִיָּד
43 וְהָיְתָה נַפְשְׁךָ תַּחַת נַפְשׁוֹ וְעַמְּךָ תַּחַת עַמּוֹ׃ וַיֵּלֶךְ מֶלֶךְ־
יִשְׂרָאֵל עַל־בֵּיתוֹ סַר וְזָעֵף וַיָּבֹא שֹׁמְרוֹנָה׃

הס׳ בפתח

מעלי קרי

כא Cap. XXI.

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כֶּרֶם הָיָה לְנָבוֹת
הַיִּזְרְעֵאלִי אֲשֶׁר בְּיִזְרְעֶאל אֵצֶל הֵיכַל אַחְאָב מֶלֶךְ
2 שֹׁמְרוֹן׃ וַיְדַבֵּר אַחְאָב אֶל־נָבוֹת ׀ לֵאמֹר ׀ תְּנָה־לִּי אֶת־
כַּרְמְךָ וִיהִי־לִי לְגַן־יָרָק כִּי הוּא קָרוֹב אֵצֶל בֵּיתִי וְאֶתְּנָה
לְךָ תַּחְתָּיו כֶּרֶם טוֹב מִמֶּנּוּ אִם טוֹב בְּעֵינֶיךָ אֶתְּנָה־לְךָ
כֶּסֶף

v. 33. q) Id vero viri illi studiose *obseruabant* Gen. 30, 27. aut *diuinabant*. Gen. 44, 15. Tig. *faustum omen interpretati sunt*. r) *vt pracise cognoscerent* (1) al. *ideo occuparunt*, aut ex Arabismo, *pervicacius contenderunt*, vt cognoscerent. s) *num esse*, aut ex animi sui sententia Benhadadum *fratrem suum* diceret. t) *ideoque dixerunt* repetitis Achabi verbis. u) Ita sane *frater tuus Benhadad* te supplex rogat, vt vitam ei dones. x) *iussitque eum adscendere in currum suum*. 2 Reg. 10, 15.

v. 34. y) Benhadad. z) Sed vide c. 21, 3. & cf. 1 Sam. 7, 14. a) *& plateas ponas*, h. e. permitto, vt aedificent tui integras plateas Damasci, aut occupent, in quibus habitent suis iuribus & sacris vtentes &c. S. Sed Grot. intelligit *munitiones*, quibus reprimerentur Damasceni, ne in terras Israelitarum posthac erumperent. Alii *de foro*, vbi vectigal aut tributum colligere debuerit Achab. &c. b) cf. 2 Reg. 14, 28. 2 Sam. 8, 5. 6. c) *ego vero*, respondit Achabus, *hoc pacto* te *dimittam*. d) Ios. 9, 15. 2 Sam. 5, 3.

v. 35. e) Hunc iterum Micham fuisse, volunt Hebraei. vid. v. 13. f) 2 Reg. 2, 3. g) *ad socium* s. *symmystam suum*, qui proinde melius nouerat illorum verborum pondus. *Bochart*. h) vid. c. 13, 1. 9. i) 2 Reg. 5, 16. contra manifestum verbum Dei.

v. 36. k) c. 3, 20. l) cf. c. 13, 24.

v. 37. m) *& vulnerando* ipsum (3) Cant. 5, 7. vt fingere posset Propheta, quasi ita percussus & tantum non interfectus esset ab eo, cuius captiuum dimisisset. &c. *Schmidius*.

v. 38. n) c. 22, 30. 1 Sam. 28, 8. o) *cinere* v. 41. al. *velamine*.

v. 39. p) Ars egregia, suppositis nominibus aliis, conuincere reges ex ipsorum confessione. vid. 2 Sam. 12, 1. c. 24, 5. seqq. *Grot*. Non autem mentitus est Propheta, quia eiusmodi apologi, etsi absolute concipiantur, conditionaliter tamen intelligendi sunt. q. d. *Si mihi ita factum esset, vt exiissem* &c *Schmid*. q) *divertebat* a loco suo. c. 22, 32. Gen. 19, 2. 3. Ruth 4, 1. r) 1 Sam. 10, 6. 18. s) 2 Sam. 12, 30. t) *pendes*. Gen. 23, 16. ὁ. στήσεις. vt 2 Sam. 14, 26. Matt. 26, 15.

v. 40. u) Dum v. *servus tuus esses occupatus in agendo*. Ex. 5, 9. Prou. 13, 16. x) Nold. *hic & illic*, vel subintell. distractus *huc & illuc*, vt Ios. 8, 20. y) *ille aufugit nec amplius adfuit*. Gen. 37, 30. c. 42, 36. Es. 17, 14. z) cf. 2 Sam. 12, 5. a) *decidisti* vel *abbreuiasti*. Iob. 14, 5. q. d. quid opus est multis? tu rem expediuisti legis declaratione & facti confessione. *Gussct*. p. 290. Conf. 2 Sam. 5, 24.

v. 41. b) c. 15, 12. c) v. 38. v. 42. d) 2 Reg. 22, 19. e) *virum* ob blasphemiam v. 23. & continuum eius odium ac bellum *a me internecioni deuotum*. v. 28. 29. 30. Es. 34, 5. cf. Leu. 27, 29. Ios. 6, 17. al. *retis mei*. coll. Mich. 7, 2. Hab. 1, 15. 17. f) vid. c. 22, 35. v. 43. g) 1 Sam. 2, 11. 1 Sam. 24, 20. h) *secedens* & ex hominum conspectu se subducens c. 21, 4. 5. nomen formae צר, פחָ; *Gussetius* p. 552. i) *& indignabundus* (1) c. 21, 4. conf. Gen. 40, 6. Prou. 19, 3.

CAP. XXI. v. 1. k) c. 17, 17. Gen. 15, 1. c. 21, 1. l) *quae vinea* erat, vel *qui Naboth* habitabat in Iezreel. c. 18, 45. Ios. 17, 16. m) vbi alioquin residebat v. 18. c. 16, 29. c. 20, 1. seqq. v. 2. n) *olerum* Deut. 11, 10. Prou. 15, 17. o) *pro ea*. Gen. 30, 15.

---

v. 33. עד Hoc expuncto sc. אל־ 1. 5. sec. *R. Eleazarum* ac duos codd. quos laudat 9. in marg. item sec. *Mas. Erff.* v. 34. לקח per *Mun.* *cum ilra* 1. 2. 3. 5. v. 35. הכני *defect.* 3 sic fu. 2. contra *Mas. impr.* Sic v. 37. הכני itidem *defect.* 3. & in marg. 6. 9. sic fu. 2 contra *Mas.* *impr.* & *Erff.* v. 38. אל pro eo habent על־ 1. 2. fu. 5. & sic 6. 9. in marg. sec. *Mas.* 1. at contra *impr.* ad 1 Sam. 17, 3. באפר Praef. ב per *Patach* 1. 2. 5. & in marg. 6. 9. v. 41. וימהר per *Rbhia* 2. 6. 9. 20. 21. 22. 23. sic fu. 5. v. 42. שלחת in *Kal* 3.

3 כסף מחיר זה : ויאמר נבות אל־אחאב חלילה לי
4 מיהוה מתתי את־נחלת אבתי לך : ויבא אחאב אל־
ביתו סר וזעף על־הדבר אשר־דבר אליו נבות
היזרעאלי ויאמר לא־אתן לך את־נחלת אבותי וישכב
ה על־מטתו ויסב את־פניו ולא־אכל לחם : ותבא אליו
איזבל אשתו ותדבר אליו מה־זה רוחך סרה ואינך
6 אכל לחם : וידבר אליה כי־אדבר אל־נבות היזרעאלי
ואמר לו תנה־לי את־כרמך בכסף או אם־חפץ אתה
אתנה־לך כרם תחתיו ויאמר לא־אתן לך את־כרמי :
7 ותאמר אליו איזבל אשתו אתה עתה תעשה מלוכה
על־ישראל קום אכל־לחם ויטב לבך אני אתן לך את־
8 כרם נבות היזרעאלי : ותכתב ספרים בשם אחאב
ותחתם בחתמו ותשלח הספרים אל־הזקנים ואל־
9 החרים אשר בעירו הישבים את־נבות : ותכתב
בספרים לאמר קראו־צום והשיבו את־נבות בראש
י העם : והושיבו שנים אנשים בני־בליעל נגדו ויעדהו
לאמר ברכת אלהים ומלך והוציאהו וסקלהו וימת :
11 ויעשו אנשי עירו הזקנים והחרים אשר הישבים בעירו
כאשר שלחה אליהם איזבל כאשר כתוב בספרים
12 אשר שלחה אליהם : קראו צום והשיבו את־נבות
13 בראש העם : ויבאו שני האנשים בני־בליעל וישבו
נגדו ויעדהו אנשי הבליעל את־נבות נגד העם לאמר
ברך נבות אלהים ומלך ויצאהו מחוץ לעיר ויסקלהו
14 באבנים וימת : וישלחו אל־איזבל לאמר סקל נבות
טו וימת : ויהי כשמע איזבל כי־סקל נבות וימת ותאמר
איזבל אל־אחאב קום רש את־כרם נבות היזרעאלי
16 אשר מאן לתת־לך בכסף כי אין נבות חי כי־מת : ויהי
כשמע אחאב כי מת נבות ויקם אחאב לרדת אל־כרם
נבות

coacti, cum summo suo dolore. At longe aliud

הס' בפתח

dici putamus, inquit Schmid. nempe sistendum & producendum Nabothum ante vniversum populum in iudicium. &c.
℣. 10. m) v. 13. Deut. 13, 14. 1 Sam. 2, 12. quia sciuit, cordatos viros non dicturos falsum testimonium. S. n) qui testentur contra eum. sic v. 13. LXX. vt Matth.

ספרים קרי

26, 61. o) imprecatus es vel q. s. valedixisti v. 13. Iob. 1, 5. c. 2, 9. Ion. blasphemasti Deum, & Regi maledixisti. p) Deut. 13, 11. c. 17, 5. similis processus Act. 6, 11. c. 7, 58.
℣. 12. q) v. 9. Deut. 10, 9.
℣. 13. r) v. 10. bene Vulg. filii diaboli. cf. Syr. 2 Cor. 6, 15. s) & testati sunt contra eum, falso testimonio oppresserunt eum. v. 10. t) cf. Num. 15, 35. Ios. 7, 24. Act. 7, 57. 58. u) Leu. 24, 15. vna cum filiis, vt patet ex 2 Reg. 9, 26.
℣. 14. x) Execrabiles isti fuerunt iudices, quotquot Isabelis minis territi sententiam tulerunt in innocentis Nabothi caput. Schmidius. ℣. 15. y) Deut. 1, 21. Titulus confiscationis apud Hebraeos locum habebat in omnibus delictis aduersus regiam maiestatem, coll. 2 Sam. 9, 7. Grot. Adde 2 Sam. 16, 4.

p) S. pretium huius. c. 10, 28. Ar. tantum pecuniae, quanti valet. 6. ἀλλαγμα. Marc. 8, 37. conf. Leu. 25, 14. 17.
℣. 3. q) Ios. 22, 29. r) secundum ius & praescriptum Dei. vid. Leu. 25, 23. Num. 36, 7. Ez. 46, 18.
℣. 4. s) vid. c. 20, 43. t) cf. Apoc. 2, 21. u) & auertit c. 8, 14. x) more tristium, qui conuersationem, colloquium, aut conspectum hominum fugiunt & declinant. Schmidius.
℣. 5. y) pessima mulier v. 25. c. 16, 31. effigies meretricis Apocalypticae Apoc. 2, 20. seqq. z) quare? qui sic? 2 Reg. 1, 5. Gen. 27, 20. a) alienatus aut commotus est v. 5. cf. Iob. 19, 17.
℣. 6. b) c. 13, 33.
℣. 7. c) S. Tu itaque nunc exerce regnum super Israelem! q. d. Quandoquidem tu obtulisti ea, quae iuris sunt & humanitatis, nec vineam obtinuisti, iam per vim age, prout tanquam Rex Israelis potes. Alii ironice verba accipiunt, quasi reprehendat in Achabo animi abiectionem, h. m. tu scilicet egregie administras regnum Israelis! Ar. Te sane non decet esse Regem. d) Iud. 18, 20. e) sine omni cura tua, modo me agere ex regia potestate permittas.
℣. 8. f) litteras. 2 Reg. 10, 1. c. 20, 12 g) Esth. 3, 12. c. 8, 8. 10. h) claros, nobiles Ec. 33, 12. Ier. 27, 20. Neh. 6, 17.
℣. 9. i) Ion. 3, 5. Ioel 1, 14. Ieiunia proclamabantur, quando aliquod piaculum deprehensum erat remouendum. S. Conf. Raschi h. l. k) & collocate, sedere facite v. 10. 12. c. 2, 24. l) S. in primo loco. 1 Sam. 9, 22. Ier. 31, 7. h. e. ex mente Grotii aliorumque: in Synagoga ei locum date honorificum, idque ideo, ne odio damnasse crederentur, quem ipsi honorauerant, sed religione testium coacti.

℣. 5. סרה milel se. 2. contra Mas. impr. ℣. 6. כי per Mun. 1. 5. אדבר per Tlischakt. 2. satis bene. על לך sine Dag. 1. 2. 7. 8. 12. 15. 16. 21. sic su. 5. ℣. 7. אתה per Rbhia 5. 6. 9. 20. 22. 21 per Mercae 2. pro eo habent אל Orientales. ℣. 9. צום sic per Sakephg. regulariter 1. 3. su. 5. ceteri hab. Sakephk. ℣. 13. ויבאו per Tlischakt. 1. 2. ℣. 14. וישלחו אל־איזבל sic 1. 2. su. 5. ℣. 16. כי per Mun. repertum 5. 7. 8. 10--14. 17--23.

17 נבות היזרעאלי לרשתו׃ ויהי דבר־יהוה
18 אל־אליהו התשבי לאמר׃ קום רד לקראת אחאב
מלך־ישראל אשר בשמרון הנה בכרם נבות אשר־
19 ירד שם לרשתו׃ ודברת אליו לאמר כה אמר יהוה
הרצחת וגם־ירשת ודברת אליו לאמר כה אמר יהוה
במקום אשר לקקו הכלבים את־דם נבות ילקו
כ הכלבים את־דמך גם־אתה׃ ויאמר אחאב אל־אליהו
המצאתני איבי ויאמר מצאתי יען התמכרך לעשות
21 הרע בעיני יהוה׃ הנני מבי אליך רעה ובערתי אחריך
והכרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל׃
22 ונתתי את־ביתך כבית ירבעם בן־נבט וכבית בעשא
בן־אחיה אל־הכעס אשר הכעסת ותחטא את־
23 ישראל׃ וגם־לאיזבל דבר יהוה לאמר הכלבים יאכלו
24 את־איזבל בחל יזרעאל׃ המת לאחאב בעיר יאכלו
כה הכלבים והמת בשדה יאכלו עוף השמים׃ רק לא־היה
כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני יהוה אשר־
26 הסתה אתו איזבל אשתו׃ ויתעב מאד ללכת אחרי
הגללים ככל אשר עשו האמרי אשר הוריש יהוה
27 מפני בני ישראל׃ ויהי כשמע אחאב את־הדברים
האלה ויקרע בגדיו וישם־שק על־בשרו ויצום וישכב
בשק ויהלך אט׃
28 ויהי דבר־יהוה אל־אליהו התשבי לאמר׃ הראית כי־
29 נכנע אחאב מלפני יען כי־נכנע מפני לא־אבי הרעה
כב בימיו בימי בנו אביא הרעה על־ביתו׃ וישבו שלש שנים
2 אין מלחמה בין ארם ובין ישראל׃ ויהי
בשנה השלישית וירד יהושפט מלך־יהודה אל־מלך
3 ישראל׃ ויאמר מלך־ישראל אל־עבדיו הידעתם כי־
לנו רמת גלעד ואנחנו מחשים מקחת אתה מיד מלך

ארם

Qq לט א

℣. 27. z) v. 28. c. 17, 1. 2 Reg. 1, 3. 8.
℣. 18. a) *qui* alias in *Samaria* habitat v. 1. b) *ecce* iam est Iezreele *in vinea Nabothi*. c) vid. v. 16.
℣. 19. d) *itane* per summum nefas *homicidium commisisti*, *&* nunc *etiam* bona & vineam innocentis *occupasti*? vid. v. 25. Duo crimina ipsi exprobrat, cædem & raptum. e) vid. 2 Reg. 9, 25. 26. & cf. infra v. 29. At *Gusset*. p. 740. intelligit sanguinem Achabi reposcendum *loco ac vice* sanguinis Nabothi, coll. Ef. 33, 21. & infra c. 22, 38. &c. f) *lambrrunt* (6) Iud. 7, 5. 6. 7. g) sc. *etiam tuum* inquam. Prou. 23, 15.
℣. 20. h) *num deprehendisti me in ipsa* cæde, homo *mihi* omnium *inimicissime*! Ex. 22, 1. 6. 7. sane non occidi Nabothum, neque peccavi, si vtique alii peccauerint: nec mihi quicquam imputare potes huius cædis, nisi per odium. S. i) *quia vendidisti te*, & *mancipium es* teterrimorum vitiorum. Hitp. (4) v. 25. Deut. 28, 68. 2 Reg. 17, 17. conf. Es. 50, 1. ἐπέπρασαι, sic v. 25. cf. Rom. 7, 14.
℣. 21. k) c. 14, 10. c. 16, 3. l) 2 Reg. 9, 8. m) 1 Sam. 25, 22. n) vid. c. 14, 10. Deut. 32, 36.
℣. 22. o) c. 15, 29. p) c. 16, 3. q) c. 15, 27. 2 Reg. 9, 9. r) c. 15, 30. s) vid. c. 16, 30. 33.
℣. 23. t) *Etiam ad Isabelem* v. 5. quod attinet. cf. Gen. 20, 13. u) vid. 2 Reg. 9, 33. seqq. x) S. *intra antemurale* 2 Sam. 20, 15. y) 2 Reg. 9, 10.
℣. 24. z) vid. c. 14, 11.
℣. 25. a) *Enimvero* vel sec. Gusset. p. 809. *solummodo* h. e. pro multis verbis, quæ de Achabo fieri possent, *hæc solummodo dicemus*, *non fuit vllus sicut Achab*. cf. c. 3, 2. 3. c. 8, 19. c. 11, 13. b) vid. c. 16, 30. c) ita vt omni iure hoc ipsi obiectum sit v. 20. d) quia *incitabat* eum Ios. 15, 18. 2 Reg. 18, 32. e) v. 9.

℣. 26. f) *abominanda fecit* Ps. 14, 1. Ez. 16, 52. g) c. 15, 12. h) Num. 33, 53.
℣. 27. i) Gen. 37, 29. 2 Sam. 1, 11. 2 Reg. 22, 11. k) c. 20, 31. Gen. 37, 34. l) 2 Reg. 6, 30. m) Es. 58, 5. n) *lente*, tanquam præ mœrore languens (4) Gen. 33, 14. 2 Sam. 18, 5. cf. Es. 58, 5. Ion. & Syr. מביא קרי *discalceatus*.
℣. 28. o) vid. v. 17.
℣. 29. p) Leu. 26, 41. 2 Reg. 22, 19. 2 Par. 33, 12. 23. ὁ. κατενύγη. Act. 2, 37. q) q. d. *quandoquidem humiliauit se coram me*, ideo non remissum tantum erit peccatum, sed etiam pœna eius temporalis mitigabitur, in æternum quoque remittenda, si in vera pœnitentia perseuerauerit. Potest, & hoc di- קמץ בזק פתח בספ ci, quod Dominus tantum pœnam tem- אביא קרי

Cap. XXII.

poralem mitigauerit, quia hæc mitigatio non erat reuocanda; remissionis autem culpæ & pœnæ æternæ propterea mentionem non fecerit, quia pœnitentiam non duraturam, adeoque remissionem peccati reuocandam præsciuerit. Sicut in N. T. Christus non probauit pœnitentes, quos sciebat non perseueraturos Ioh. 2, 23. seqq. c. 6, 64. 70. 71. *Schmidius*; qui Achabo tribuit *pœnitentiam hypocriticam* non ratione essentiæ, sed *ratione durationis*, coll. c. 22, 8. seqq. r) conf. 2 Reg. 9, 21. seqq. s) in qua vindicata fuit iniquitas per Nabothi cædem patrata; at quod minatus erat Propheta c. 20, 42. id c. 22, 35 seqq. in ipso Achabo impletum fuit. CAP. XXII, ℣. 1. t) *Ceterum quiete sederunt* vel manserunt 2 Reg. 19, 36. 2 Par. 19, 4. u) non tamen completis. v. 2. ℣. 2. x) ab initio fœdere cum Benhadado c. 20, 34. y) non bene. conf v. 32. 45. 2 Par. 19, 2. z) v. 41. c. 15, 24. 2 Par. 18, 2. ℣. 3. a) de iure sc. quum vi pacti restituere eam etiam debuisset Syrus. b) v. 4. 2 Reg. 8, 28. 29. quondam vrbs refugii Deut. 4, 43. Meraritis data Ios. 21, 36. Eandem recuperare tentauit Ioramus 2 Reg. 8, 28. c) Iud. 18, 9.

℣. 20. אליהו *Meth.* pro *Mun.* habent 1. 2. 5. 6. 9. neutrum vero 7. 8. ℣. 23. וגם־לאיזבל ita 7. 8. 10--18. 21. 22. at per *Mun.* loco *Kadma* 1. 5. & per solum *Sakephk.* reliqui. בחל pro eo habent בחלק 3. 5.

4 אֲרָם׃ וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוֹשָׁפָט הֲתֵלֵךְ אִתִּי לַמִּלְחָמָה רָמֹת
גִּלְעָד וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כָּמוֹנִי כָמוֹךָ
ה כְּעַמִּי כְעַמֶּךָ כְּסוּסַי כְּסוּסֶיךָ׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אֶל־
6 מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל דְּרָשׁ־נָא כַיּוֹם אֶת־דְּבַר יְהוָה׃ וַיִּקְבֹּץ
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַנְּבִיאִים כְּאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם הַאֵלֵךְ עַל־רָמֹת גִּלְעָד לַמִּלְחָמָה אִם־אֶחְדָּל
7 וַיֹּאמְרוּ עֲלֵה וְיִתֵּן אֲדֹנָי בְּיַד הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט
8 הַאֵין פֹּה נָבִיא לַיהוָה עוֹד וְנִדְרְשָׁה מֵאוֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוֹשָׁפָט עוֹד אִישׁ־אֶחָד לִדְרֹשׁ אֶת־
יְהוָה מֵאֹתוֹ וַאֲנִי שְׂנֵאתִיו כִּי לֹא־יִתְנַבֵּא עָלַי טוֹב כִּי
אִם־רָע מִיכָיְהוּ בֶּן־יִמְלָה וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אַל־יֹאמַר
9 הַמֶּלֶךְ כֵּן׃ וַיִּקְרָא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל־סָרִיס אֶחָד וַיֹּאמֶר
י מַהֲרָה מִיכָיְהוּ בֶן־יִמְלָה׃ וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט
מֶלֶךְ־יְהוּדָה יֹשְׁבִים אִישׁ עַל־כִּסְאוֹ מְלֻבָּשִׁים בְּגָדִים
בְּגֹרֶן פֶּתַח שַׁעַר שֹׁמְרוֹן וְכָל־הַנְּבִיאִים מִתְנַבְּאִים
11 לִפְנֵיהֶם׃ וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן־כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל וַיֹּאמֶר
כֹּה־אָמַר יְהוָה בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת־אֲרָם עַד־כַּלֹּתָם׃
12 וְכָל־הַנְּבִאִים נִבְּאִים כֵּן לֵאמֹר עֲלֵה רָמֹת גִּלְעָד
13 וְהַצְלַח וְנָתַן יְהוָה בְּיַד הַמֶּלֶךְ׃ וְהַמַּלְאָךְ אֲשֶׁר־הָלַךְ
לִקְרֹא מִיכָיְהוּ דִּבֶּר אֵלָיו לֵאמֹר הִנֵּה־נָא דִּבְרֵי
הַנְּבִיאִים פֶּה־אֶחָד טוֹב אֶל־הַמֶּלֶךְ יְהִי־נָא דְבָרְיךָ
14 כִּדְבַר אַחַד מֵהֶם וְדִבַּרְתָּ טּוֹב׃ וַיֹּאמֶר מִיכָיְהוּ חַי־
יְהוָה כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֵלַי אֹתוֹ אֲדַבֵּר׃
טו וַיָּבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֵלָיו מִיכָיְהוּ
הֲנֵלֵךְ אֶל־רָמֹת גִּלְעָד לַמִּלְחָמָה אִם־נֶחְדָּל
וַיֹּאמֶר אֵלָיו עֲלֵה וְהַצְלַח וְנָתַן יְהוָה בְּיַד הַמֶּלֶךְ׃
16 וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַמֶּלֶךְ עַד־כַּמֶּה פְעָמִים אֲנִי מַשְׁבִּעֶךָ
17 אֲשֶׁר לֹא־תְדַבֵּר אֵלַי רַק־אֱמֶת בְּשֵׁם יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר
רָאִיתִי

℣. 10. x) sc. regiis & splendidis, Kimchi. y) v. 6. 12. etsi Michas vocaretur, constanter tamen continuarunt & defenderunt prophetiam suam.
℣. 11. z) Mich. 4, 13. a) cf. not. v. 6. & c. 13, 18. b) tropica & symbolica locutio. vid. Deut. 33, 17. Ps. 44, 6.
℣. 12. c) Iud. 18, 5. 2 Par. 20, 20.
℣. 13. d) c. 19, 2. e) addit Ar. *putabat autem falsas.* f) vno ore bona sunt. Gen. 11, 1. Ios. 9, 2.
℣. 14. g) 1 Sam. 20, 3. h) Ier. 23, 28. c. 42, 4. sc. si serio interrogatus fuero. S. coll. v. 15.
℣. 15. i) vid. v. 6. k) ironice, iis gestibus eoque habitu oris, vt facile quiuis prudens colligeret, eum acerbe taxare & Regem & falsos prophetas. S. l) q. d.

דברך קרי

Quandoquidem vis, o Rex, vt tibi blandiar, nec dicam, nisi quod gratum est, & tibi placet, & quia odio me habes (v. 8.) quod hactenus ita non feci; age nunc sic faciam, & cum falsis tuis prophetis dicam tibi, *ascende* &c. Certo tamen experieris, quod hoc verum non sit. Quod si mendacia amas, credas per me licet. Neq; enim adeo vile mihi est verbum Iehouæ, vt id tibi obtrudam resistenti & odio habenti. S. m) *dabit enim*, si quidem vera tui prædicant.
℣. 16. n) commotior factus ex ironia Prophetæ. o) *vsque quot vicibus? quoties?* 2 Par. 18, 15. p) *nisi* nudam & simplicem veritatem c. 15, 5.

d) qui pactis non stetit c. 20, 34. in pœnam Achabi. ibid. v. 42.
℣. 4. e) 2 Par. 18, 2. 3. f) male. v. 2. 2 Par. 19, 2. g) 2 Reg. 3, 7. Male autem fecit Iosaphat, quod impio homini annuit, & arctiori dignatus est amicitia hostem Dei 2 Par. 19, 2. ab eo incitatus ad ferendum auxilium 2 Par. 18, 2. titulo iustæ aduersus Syrum prætensionis, vi pacti c. 20, 34.
℣. 5. h) Gen 25, 22. i) Gen. 25, 31. 1 Sam. 2, 16. Ar. *tali tantaque die.*
℣. 6. k) Achabi v. 23. Ar. *pseudoprophetas*, sic v. 10. 12. 22. Lucorum sc. aut vitulorum, sub quibus Iehouam se colere prætexebant Israelitæ c. 12, 18. Baaliticos enim deceptores excidi fecerat Elias c. 18, 40. Conf. tamen etiam 2 Reg. 10, 19. l) cf. c. 18, 22. m) Iud. 20, 28. 2 Par. 18, 5. 14 n) Putarunt autem, se veritatem dicere, ex diabolica persuasione v. 23. S.
℣. 7. o) non immerito dubitans de veritate illorum, qui damnandam superstitionem contra expressum Dei verbum propagabant. p) *annon alius quidam* Propheta Dei *hic est?* e.c. Elias, vel eiusmodi quis? 2 Reg. 3, 11.
℣. 8. q) sicut Eliam c. 21, 20. quia tales & impium vitulorum cultum, & improbos Regis mores damnabant. Non ergo constans aut diuturna fuit eius pœnitentia c. 21, 27. r) cf. not. c. 20, 13. 35. s) sine dubio non tam defendere voluit personam Michæ, cui ipse mox non obediuit; quam religionem & cultum, cuius ipse erat particeps. *Schmidius.*
℣. 9. t) Gen. 37, 36. 2 Reg. 8, 6. u *festina accersere, cito adduc* Esth. 5, 5. Imperat. cum ה parag. vt 1 Sam. 23, 27. Ior. *festina & quare.* vid. 2 Par. 18, 8.

℣. 6. כארבע per *Makk.* 1. 2. sic fu. 5. אלהם per *Sakephk.* 2. 3. ℣. 7. מאיתו pro eo habent מאתו 1. 3. 5. & in marg. 2. cf. v. 8. ℣. 8. ישראל sine *Psik* 1. 2. 22. contra *Mas.* 3. *impr.* ac *Erff.* item contra " *Indic. Bas.* f. 60. d. מאהו sic iterum *Chirek* pro *Cholem* 3. 5. רע per *Patach* 2. 3. sec. *Mas.* 2 at contra *Masor. Erffurt.* & præter *impr.* " *final.* f. 56. b. ימלא sic per א in fine 3. 5. contra *Mas. impr.* & *Erff.* ℣. 12. הנבאים sic *defect.* 6. 7. 8. 9. 22. 23. sec. *Mas. impr.* alii *plene.* ℣. 13. פה אחד טוב sic 1. fu. 5. ℣. 14. יהוה per *Rbhia* 2. 3. 5. ℣. 10.

ראיתי את־כל־ישראל נפצים אל־ההרים כצאן
אשר אין־להם רעה ויאמר יהוה לא־אדנים לאלה
18 ישובו איש־לביתו בשלום : ויאמר מלך־ישראל אל־
יהושפט הלוא אמרתי אליך לוא־יתנבא עלי טוב כי
19 אם־רע : ויאמר לכן שמע דבר־יהוה ראיתי את־יהוה
ישב על־כסאו וכל־צבא השמים עמד עליו מימינו
כ ומשמאלו : ויאמר יהוה מי יפתה את־אחאב ויעל ויפל
21 ברמת גלעד ויאמר זה בכה וזה אמר בכה : ויצא
הרוח ויעמד לפני יהוה ויאמר אני אפתנו ויאמר יהוה
22 אליו במה : ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל־
23 נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה־כן : ועתה
הנה נתן יהוה רוח שקר בפי כל־נביאיך אלה ויהוה
24 דבר עליך רעה : ויגש צדקיהו בן־כנענה ויכה את־
מיכיהו על־הלחי ויאמר אי־זה עבר רוח־יהוה מאתי
כה לדבר אותך : ויאמר מיכיהו הנך ראה ביום ההוא
26 אשר תבא חדר בחדר להחבה : ויאמר מלך ישראל
קח את־מיכיהו והשיבהו אל־אמן שר־העיר ואל־
27 יואש בן־המלך : ואמרת כה אמר המלך שימו את־
זה בית הכלא והאכלהו לחם לחץ ומים לחץ עד באי
28 בשלום : ויאמר מיכיהו אם־שוב תשוב בשלום לא־
29 דבר יהוה בי ויאמר שמעו עמים כלם : ויעל
ל מלך־ישראל ויהושפט מלך־יהודה רמת גלעד : ויאמר
מלך ישראל אל־יהושפט התחפש ובא במלחמה
ואתה לבש בגדיך ויתחפש מלך ישראל ויבוא
31 במלחמה : ומלך ארם צוה את־שרי הרכב אשר־לו
שלשים ושנים לאמר לא תלחמו את־קטן ואת־גדול
32 כי אם־את־מלך ישראל לבדו : ויהי כראות שרי
הרכב את־יהושפט והמה אמרו אך מלך־ישראל הוא

ויסרו Qq 2 לט ב

קמץ בז״ק

✠. 17. q) h. e. vidi exercitum Israelis fuga disiectum, & Regem eorum occisum. S. r) 2 Reg. 25, 5. s) Nihil vero tam miserum, quam oves sine pastore; quod Scriptura toties repetiit. Num. 27, 17. Ez. 34, 6. Mat. 9, 36. t) eorum misertus. u) num non? Iud. 21, 22. x) redeant ergo quaeque domum, nam. cf. c. 12, 16. 2 Sam. 20, 22. y) sine persecutione Syrorum, & maiori damno; vt factum v. 36. Schmidius.

✠. 18. z) vid. v. 8. a) ex odio quodam, nec verum est, quod eiusmodi Prophetae in nomine Dei loquuntur. Schmidius.

✠. 19. b) Es. 6, 1. Dan. 7, 9. Elegantissima adumbratio diuinae gubernationis. S. c) Ios. 5, 14. Neh. 9, 6. LXX. vt Luc. 2, 13. d) c. 10, 8. Ier. 36, 21. e) circa thronum. cf. Apoc. 4. 4. c. 5, 11. Per stantes ad dextram & sinistram intelligimus, vt litters habet, exercitum caelestem, h. e. bonos Angelos. S.

✠. 20. f) pelliciet, verbum medium est, & cum veris rationibus, (vt Ier. 20, 7. Hos. 2, 14.) tum falsis persuadere significat, vt v. 21. 2 Sam. 3, 25. Iud. 14, 15. Sic boni angeli hic volebant Achabum, sine culpa, pro sua sapientia, in iustum interitum praecipitare. S. g) hoc modo, alius illo modo. q. d. per sic & sic. vid. 2 Par. 18, 19.

✠. 21. h) Tandem prodiit, non ab exercitu illo bonorum, sed aliunde e tenebris vel loco suo, quem vidit Michas in visione. S. i) Satanas Iob. 1, 6. c. 2, 1. cf. not. 1 Sam. 16, 23. k) vid. v. 20. & conf. Apoc. 16, 13. 14.

✠. 22. l) cf. 1 Ioh. 4, 1. m) vid. v. 6. 10. 12. n) Verba sunt praescientiae diuinae. S. o) Verba permissionis. cf. 1 Sam. 16, 14. Iob. 1, 6. Deus nimirum molitus est Achabo malum poenae, & diabolo permisit malum culpae. Conf. Schmidium ad h. l.

✠. 24. q) vid. v. 11. r) Ier. 20, 2. s) Tim. 3, 3. t) Ps. 3, 8. Iob. 16, 10. LXX. vt Mat. 5, 39. cf. Marc. 14, 65. Ioh. 18, 22. Act. 23, 2. t) quanam scil. via? 2 Par. 18, 23. u) q. d. Ego verus Propheta Iehouae fui iuxta cultum vitulorum, qui verus Dei cultus & publice receptus est; tu autem non fuisti verus propheta, qui temere damnas, quod prudenter constitutum est. Quo igitur argumento probare potes, quod ista secus se habeant? Schmid.

✠. 25. x) c. 20, 30. y) 2 Reg. 7, 12. 2 Par. 18, 24.

✠. 26. z) Iud. 9, 30. 2 Reg. 23, 8.

✠. 27. a) 2 Reg. 17, 4. Ier. 37, 15. 18. b) Ps. 30, 20. Ps. 80, 6. c) Saluus & incolumis v. 28. 2 Sam. 19, 25.

✠. 28. d) verba sunt contestantis populum, se officium suum monendo fecisse, & verum dixisse. e) vniversitas eorum, sc. hominum.

✠. 29. f) contemtis & monitis Dei non emendatus. cf. c. 21, 20. & Rom. 2, 4. 5. g) cum magno suo periculo v. 33. h) v. 3. 2 Par. 18, 28.

✠. 30. i) postquam audiuerat aliquid de mandato Regis Syrorum v. 31. k) mutando sc. mutabo me. c. 20, 38. 1 Sam. 28, 8. cf. not. Leu. 6, 7. l) Tig. mutandus est habitus, & eundum in bellum. Ion. Syr. mutabo me & ibo. Ar. ego quidem mutato habitu accedam.

✠. 31. m) Iud. 4, 13. 2 Sam. 10, 18. n) Ar. neminem destinato impetetis in praeliando. Dedisse autem videtur Syrus mandatum istud praecipue propter Iosaphatum, cuius amicitiam potius, quam inimicitiam optabat. cf. 2 Par. 17, 10. seqq. Hinc duces eius etiam statim ab illo abstinuerunt, cum eum cognouerunt. Schmidius. o) conf. 1 Sam. 3, 2.

✠. 18. הלוא sic plene 1. 2. 3. 8. 22. 23. sec. Mas. 2. impr. & Erff. alii defect. ✠. 20. בכה cum Kri בכן 1. 2. ✠. 22. Post alterum ויאמר addit 5. in marg. לו יהוה. תוכל per Patach 1. sc. 5. contra Mas. 2. impr. & Erff. ✠. 23. ויהוה per Mun. loco Metheg ˉ solus 1. ˉ regulariter. ✠. 24. ויאמר per Rbhia ... 17. 20. 21. 22. ✠. 25. להחבא sic per א scribunt 3. 5. sc. 2. contra Masoram 1. 2. impressam & Erffurtens.

33 ויסרו עליו להלחם ויזעק יהושפט׃ ויהי כראות שרי
34 הרכב כי־לא־מלך ישראל הוא וישובו מאחריו׃ ואיש
משך בקשת לתמו ויכה את־מלך ישראל בין הדבקים
ובין השרין ויאמר לרכבו הפך ידיך והוציאני מן־
לה המחנה כי החליתי׃ ותעלה המלחמה ביום ההוא
והמלך היה מעמד במרכבה נכח ארם וימת בערב
36 ויצק דם־המכה אל־חיק הרכב׃ ויעבר הרנה במחנה
כבא השמש לאמר איש אל־עירו ואיש אל־ארצו׃
37 וימת המלך ויבוא שמרון ויקברו את־המלך בשמרון׃
38 וישטף את־הרכב על ׀ ברכת שמרון וילקו הכלבים
39 את־דמו והזנות רחצו כדבר יהוה אשר דבר׃ ויתר
דברי אחאב וכל־אשר עשה ובית השן אשר בנה וכל־
הערים אשר בנה הלוא־הם כתובים על־ספר דברי
מ הימים למלכי ישראל׃ וישכב אחאב עם־אבתיו וימלך
41 אחזיהו בנו תחתיו׃ ויהושפט בן־אסא
מלך על־יהודה בשנת ארבע לאחאב מלך ישראל׃
42 יהושפט בן־שלשים וחמש שנה במלכו ועשרים וחמש
43 שנה מלך בירושלם ושם אמו עזובה בת־שלחי׃ וילך
בכל־דרך אסא אביו לא־סר ממנו לעשות הישר בעיני
44 יהוה׃ אך הבמות לא־סרו עוד העם מזבחים ומקטרים
מה בבמות׃ וישלם יהושפט עם־מלך ישראל׃ ויתר דברי
46 יהושפט וגבורתו אשר־עשה ואשר נלחם הלא־הם
47 כתובים על־ספר דברי הימים למלכי יהודה׃ ויתר
הקדש אשר נשאר בימי אסא אביו בער מן־הארץ׃
48 ומלך אין באדום נצב מלך׃ יהושפט עשר אניות תרשיש
49 ללכת אופירה לזהב ולא הלך כי־נשברה אניות
נ בעציון גבר׃ אז אמר אחזיהו בן־אחאב אל־יהושפט
ילכו עבדי עם־עבדיך באניות ולא אבה יהושפט׃
וישכב

עשרה קרי

נשברו קרי

℣. 32. p) S. *ideoque concurrerunt, deflexerunt* e loco suo c. 20, 39. q) corde ad Dominum, voce ad suos, vt sibi subsidio venirent, ita vt intelligerent etiam Syri, quod Rex Iudæ esset. *Schmidius.*

℣. 33. r) singulari Dei beneficio 2 Par. 18, 31.

℣. 34. s) *in simplicitate sua*, h. e. sine vllo delectu, & citra propositum feriendi Regem: nihil aliud cogitans, quam vt sagittam suam in hostilem exercitum emitteret, non vt isti, qui data opera Achabum occidere quærebant. conf. 2 Sam. 15, 11. t) *& nihilominus tamen percussit* Regem Israelis, vt eo magis constaret iudicium Dei, & certitudo in comminationibus ipsius cf. Ps. 7, 13. 17. u) *iuncturas* thoracis vel *appendices* loricæ (3) Es. 41, 7. 2 Par. 18, 33. x) 1 Sam. 17, 5. y) *aurigæ suo* (5) 1 Reg. 9, 17. 2 Par. 18, 33. z) ex vulnere *infirmus factus sum* 2 Par. 35, 23.

℣. 35. a) S. *Quia tamen creuit: bellum* seu *prælium* 2 Par. 18, 34. cf. Iud. 20, 34. 1 Sam. 31, 3. Videtur allusio esse in verbo ad fluvium tumescentem, & abundantia violentum ac rapidum, coll. Ier. 46, 7. 8. *Gusset.* b) *persistere coactus fuit.* c) iuxta vrbem refugii ipse anathema factus c. 20, 42. c. 21, 20. d) *& fusus est* Leu. 8, 15. c. 9, 9. e) *vulneris* ex ictu teli v. 34. conf. Es. 1, 6. Ier. 10, 19. f) in eo collectus & coagulatus. cf. v. 38.

℣. 36. g) *Mox pertransiit vox clamoris.* cf. c. 8, 28. Ion. *transire fecerunt præconem.* Syr. *& præco proclamauit.* h) *cum occidisset sol.* conf. 2 Par. 18, 34. i) vid. v. 17.

℣. 38. k) *Abluit autem* s. *inundauit* Leu. 6, 21. c. 15, 11. sc. *abluens*, vt Es. 28, 4. Impersonaliter, vt c. 18, 26. S. *Ablutus autem est currus.* l) *lacum* 2 Sam. 2, 13. m) *Abarb.* vbi lamberunt canes, ex illo lacu bibentes, san-

[san]guinem eius, [&] vbi *meretrices se lauerunt.* [v]id. c. 3, 16. n) [c]. 20, 41. c. 21, [1]9.

℣. 39. o) *&* יתיר׳ [d]*omus eboris*, [e]bore multo [spl]endens. cf. c. [10], 18. Am. 3, [1]5. Ps. 45, 9. Ez. [2]7, 6. p) vid. [c]. 14, 19. & cf. [2] Par. 18, 2. [s]eqq.

℣. 40. q) c. [1]4, 20. r) v. 50. [c]. 2 Reg. 1, 2.

℣. 41. s) v. 2. [c]. 15, 24.

℣. 42. t) 2 [P]ar. 20, 31.

℣. 44. u) Ie[h]ouæ erecta [v]id. c. 15, 14. [H]oc & se[q]uenti versu [n]æui Iosa[p]hati recen[s]entur. S. x) 2 [R]eg. 12, 4. 2 [P]ar. 15, 17.

℣. 45. y) S. *Pacem quoque* [s]*oluit* 1 Sam. [7], 19. Quia [b]ellum fuit [i]nter Asam [p]atrem eius [&] Baesam Regem Israelis, [i]deo hoc ad[d]endum fuit. *Raschi.* z) cor[r]eptus 2 Par. [1]9, 2.

℣. 46. a) c. [1]1, 41. b) c. 16, [5]. 2 Reg. 13, 12. [c]) vid. c. 14, 19. [&] cf. plura de [e]ius pietate ac felicitate 2 Par. 17, 20.

℣. 47. d) c. 15, 12. c. 14, 24. e) c. 14, 10. 2 Reg. 23, 24.

℣. 48. f) *Tunc etiam Rex non erat in Idumæa.* g) *Præfectus* aliquis c. 4, 7. c. 5, 7. h) *Prorex* erat. cf. 2 Reg. 3, 9. Idumæa a Dauide in prouinciam redacta erat 2 Sam. 8, 14. ℣. 49. i) vid. c. 10, 22. Ps. 72, 10. 2 Par. 9, 21. Es. 60, 9. k) vid. c. 10, 11. Pro *Ophir* est *Tarsis* 2 Par. 20, 36. l) c. 9, 26. in ipso portu, antequam inde soluerent. Nam sinus Arabicus maxime in superiore s. intima parte, vbi *Etsiongaber*, littus habet saxosum, & nauibus periculosissimum est ob breuia plurima. vid. *Boch. Phaleg.* p. 764. & *Iobi Ludolffi Comment. Hist. Aeth.* p. 81. ℣. 50. m) *Tunc*, fractis illis nauibus S. n) v. 40. 51. o) cf. 2 Par. 20, 35. seqq.

℣. 33. כי per *Tbhir* 1. 3. 6. 9. 11. 12. 16. 20. 21. 22. 23. ℣. 34. ואיש per *Kadma* 1. 3. 5. ידך sine *Iod* otioso & nota 1. 2. 5. 22. ℣. 38. על per *Makk.* 1. 2. 5. 6. 9. 10. ℣. 39. אשר־בנה sic per *Makk.* 17. 18. & *Ber.* ℣. 48. נצב per *Patach* 1. 2. ℣. 49. עשר sub *Kthib* lectionem variantem per duas voces עשה עשר *fecit, decem* &c. subesse putat *Hiller.* p. 193. אפירה sic *defect.* 1. 22. sec. *Masor. Erffurt.* ℣. 50.

51 וַיִּשְׁכַּב יְהוֹשָׁפָט עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר
דָּוִד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ יְהוֹרָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃
52 אֲחַזְיָהוּ בֶן־אַחְאָב מָלַךְ עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן
בִּשְׁנַת שְׁבַע עֶשְׂרֵה לִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עַל־
53 יִשְׂרָאֵל שְׁנָתָיִם׃ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ
אָבִיו וּבְדֶרֶךְ אִמּוֹ וּבְדֶרֶךְ יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא
54 אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ וַיַּעֲבֹד אֶת־הַבַּעַל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיַּכְעֵס
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה אָבִיו׃

✱. 51. p) c. 14, 20. q) c. 2, 10. r) cf. not. v. 41. 2 Par. 21, 1. ✱. 52. s) vid. v. 40. 50. t) biennium, non plenum tamen, vt constat ex coll. 2 Reg. 3, 1. ✱. 53. u) c. 11, 6. c. 14, 22. x) cf. c. 21, 20. 25. y) vid. c. 16, 31. &c. z) c. 14, 16. 2 Reg. 3, 3. ✱. 54. a) c. 16, 31. b) c. 21, 22.

LIBER II.

REGVM,

Hebr.

מלכים ב

Continuatur hoc libro historia XII. Regum Israelis per 155. & XVI. Regum Iudæ per 330. annos. Illa definit cum regno Israelis sub Hosea c. 17. hæc cum vrbis excidio sub Tsedekia, & euecto deinde Iolachino c. 25.

CAP. I.

1 וַיִּפְשַׁע מוֹאָב בְּיִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי מוֹת אַחְאָב׃ וַיִּפֹּל אֲחַזְיָה 2
בְּעַד הַשְּׂבָכָה בַּעֲלִיָּתוֹ אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן וַיָּחַל וַיִּשְׁלַח
מַלְאָכִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ דִרְשׁוּ בְּבַעַל זְבוּב אֱלֹהֵי
3 עֶקְרוֹן אִם־אֶחְיֶה מֵחֳלִי זֶה׃ וּמַלְאַךְ יְהוָה דִּבֶּר אֶל־
אֵלִיָּה הַתִּשְׁבִּי קוּם עֲלֵה לִקְרַאת מַלְאֲכֵי מֶלֶךְ־שֹׁמְרוֹן
וְדַבֵּר אֲלֵהֶם הֲמִבְּלִי אֵין־אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל אַתֶּם הֹלְכִים
4 לִדְרֹשׁ בְּבַעַל זְבוּב אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן׃ וְלָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
הַמִּטָּה אֲשֶׁר־עָלִיתָ שָּׁם לֹא־תֵרֵד מִמֶּנָּה כִּי מוֹת תָּמוּת
ה וַיֵּלַךְ אֵלִיָּה׃ וַיָּשׁוּבוּ הַמַּלְאָכִים אֵלָיו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
6 מַה־זֶּה שַׁבְתֶּם׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִישׁ עָלָה לִקְרָאתֵנוּ
וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ לְכוּ שׁוּבוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁלַח אֶתְכֶם
וְדִבַּרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה הֲמִבְּלִי אֵין־אֱלֹהִים
בְּיִשְׂרָאֵל אַתָּה שֹׁלֵחַ לִדְרֹשׁ בְּבַעַל זְבוּב אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן
לָכֵן הַמִּטָּה אֲשֶׁר־עָלִיתָ שָּׁם לֹא־תֵרֵד מִמֶּנָּה כִּי־מוֹת

CAP. I, ✱. 1. c) S. Ceterum defecit, rebellauit contra Israelitas c. 3, 5. 7. c. 8, 20. 1 Reg. 12, 19. ὁ. ἠθέτησε. Luc. 10, 16. d) Moabitæ, a Dauide subacti 2 Sam. 8, 2. huc vsque sub regibus Israelitarum manserant, & tributum pependerant. vid. infra c. 3, 4. e) 1 Reg. 22, 35. ✱. 2. f) 1 Reg. 22, 40. 52. g) S. per cancellos, al. per scalas s. gradus in modum cochleæ dispositos: alii conferunt Deut. 22, 8. Et quia alibi, e. c. infra c. 25, 17. opus reticulatum ea voce notatur, Gusset. p. 548. tale quid tabulato Achaziæ instratum fuisse conicit, vt sordibus calceorum peruium esset, eaque ad tabulatum subsidere sineret. h) c. 4, 10. 11. i) 1 Reg. 22, 52. k) S. & decumbebat, ægrotus sc. 2 Par. 16, 12. l) v. 3. Es. 8, 19. m) v. 3. 6. 16. q. d. Dominum aut principem muscarum, a muscis abigendis sic appellatum, qualem Deum etiam Græci coluerunt. vid. Bochart. Hieroz. P. II. p. 499. seq. In N. T. autem Beelzebul i. e. Dominus habitationis dicitur, qs. qui cultoribus suis habitationem ac domicilium indulgeret; vel etiam inter Deos stercoreos eo ipso nomine a Iudæis reiectus est. conf. Hiller. Onomast. & Lightfoot. Hor. Hebraic. in Matth. 12, 24. & Luc. 11, 15. n) vid. Ios. 13, 3. o) c. 8, 8. 9. p) ab infirmitate seu debilitate hac ex lapsu. v. 2. cf. 1 Reg. 22, 34. ✱. 3.

✱. 3. q) v. 15. r) v. 8. c. 9, 21. 36. 1 Reg. 17, 1. Vbi huc vsque fuerit Elias, incertum est: forte fuit in monte Carmel, quo reuersus, & inde ab Achazia accersitus fuit. S. s) an propter omnimodum defectum v. 6. 16. vid. not. Ex. 14, 11. t) v. 2. 1 Par. 20, 13. ✱. 4. u) Abiit itaque Elias, vt præceperat Dominus, in occursum nuntiorum; iisque sententiam Dei indicauit. ✱. 5. x) iussu Eliæ v. 6. y) ad mittentem Regem v. 2. z) Gen. 27, 20. Iud. 18, 24. 1 Reg. 21, 5. ✱. 6. a) vir quidam. Apparet hinc, quod nuncii non cognouerint Eliam; quod non mirandum &c. S. b) v. 3.

CAP. I, ✱. 1. Librum huoc priori adnectunt sine vllo spatio aut nota 1, 2, 3. 5. 7. 8. Noua tantum sectiuncula eum distinguunt 6. 9. 12. 20, 21. 22. 23. ✱. 3. אתם per Paschta 2. 3. 8. 10. 13, 19. ✱. 4. שם Schin sine Dagesch 5. 7. 8. 11. 12. 13. 18. 19. 21. & cum expresso Raphe 3. כי per Makk. 1. 2. 3. 5.

תמות ׃ וידבר אלהם מה משפט האיש אשר עלה 7
לקראתכם וידבר אליכם את־הדברים האלה ׃ ויאמרו 8
אליו איש בעל שער ואזור עור אזור במתניו ויאמר
אליה התשבי הוא ׃ וישלח אליו שר חמשים וחמשיו 9
ויעל אליו והנה ישב על־ראש ההר וידבר אליו איש
האלהים המלך דבר רדה ׃ ויענה אליהו וידבר אל־ י
שר החמשים ואם־איש אלהים אני תרד אש מן־
השמים ותאכל אתך ואת־חמשיך ותרד אש מן־
השמים ותאכל אתו ואת־חמשיו ׃ וישב וישלח אליו 11
שר־חמשים אחר וחמשיו ויען וידבר אליו איש
האלהים כה־אמר המלך מהרה רדה ׃ ויען אליה 12
וידבר אליהם אם־איש האלהים אני תרד אש מן־
השמים ותאכל אתך ואת־חמשיך ותרד אש־אלהים
מן־השמים ותאכל אתו ואת־חמשיו ׃ וישב וישלח שר־ 13
חמשים שלשים וחמשיו ויעל ויבא שר־החמשים
השלישי ויכרע על־ברכיו לנגד אליהו ויתחנן אליו
וידבר אליו איש האלהים תיקר־נא נפשי ונפש עבדיך
אלה חמשים בעיניך ׃ הנה ירדה אש מן־השמים 14
ותאכל את־שני שרי החמשים הראשנים ואת־
חמשיהם ועתה תיקר נפשי בעיניך ׃
וידבר מלאך יהוה אל־אליהו רד אותו אל־תירא מפניו טו
ויקם וירד אותו אל־המלך ׃ וידבר אליו כה־אמר יהוה 16
יען אשר־שלחת מלאכים לדרש בבעל זבוב אלהי
עקרון המבלי אין־אלהים בישראל לדרש בדברו לכן
המטה אשר־עלית שם לא־תרד ממנה כי־מות תמות ׃
וימת כדבר־יהוה ׀ אשר־דבר אליהו וימלך יהורם 17
תחתיו בשנת שתים ליהורם בן־יהושפט מלך יהודה
כי לא־היה לו בן ׃ ויתר דברי אחזיהו אשר עשה הלוא־ 18
המה כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל ׃

Cap., II. הס בחטף קמץ

ויהי בהעלות יהוה את־אליהו בסערה ב
השמים

℣.13. x) v.11. In Regis facto plane nihil videtur discriminis, discrimen autem hic tantum est in duce pio. a) 1 Reg.8, 54. Esth. 3, 2. 5. b) cf. 1 Reg 18, 7. Dan. 2, 46. c) Gen. 42, 21. Deut. 3, 23. Esth. 8, 3. d) S. Sit ... in aliquo pretio v. 24. 1 Sam. 25, 41. Ef. 43, 4. e) ne scil. punias nos, vt merito suo priores: quod enim hic adsumus, iussu Regis facimus & coacti, nec tamen vim tibi inferre cogitamus. Schmid.

℣.14. f) v. 13. cf. Ps. 72, 14. & vide eundem animum in Obadia 1 Reg 18, 9. seqq.

℣.15. g) v.3. cf. 1 Reg. 17, 2. 8. &c. h) cum eo c. 3, 12. 26. i) a Rege minante v. 9. 11.

℣.16. k) vid. v. 2. l) num ex defectu defectus! v. 3. Parenthesis vsque ad Atnach.

℣.17. m) Ion. add. frater ipsius. vid. c. 3, 2. n) anno secundo Iorami, Proregis Iudae 2 Reg. 22, 42. 2 Reg. 8, 16. 2 Par. 21, 5. anno autem 18. Iosaphati. vid. infra c. 3, 1. coll. 1 Reg. 22, 52. o) illi Achaziae.

℣.18. p) c. 20, 34. 1 Reg. 11, 41. q) vid. 1 Reg 14, 19.

c) vid. v. 17. ℣. 7. d) S. quis habitus? cf. Iud. 13, 12. Ex. 16, 30. Mischpat notat consuetudinem & ordinem, quem quis seruat in victu, amictu, gestibus. Nuncii autem inprimis de amictu responderunt, qui praecipue singularis erat. Schmidius.

℣. 8. e) vid not. v. 6. f) cf. Coh. 10, 20. Prou. 29, 22. g) S. vir est pilosus, idque recte non de barba aut pilis corporis, sed de vestitu, in annotationibus suis ad h. l. intelligit. Vel lanea vestis olim, hodieque est in vsu promiscuo, sic villosa s. cilicina videtur Prophetarum fuisse propria, vt. Eliae h. l. & pseudoprophetarum Zach. 13, 4. Hoc exemplo Iohanni Baptistae talis vestis fuit. conf. Hebr. 11, 37. Quod vestimenti genus vt est simplicissimum, ita etiam antiquissimum. Bochartus Hieroz. P. I. p. 12. h) ὁ. ἐν ζώνῃ δερματίνῃ. Mat. 3, 4. i) v. 3. c. 9, 36.

℣.9. k) siue vt cum eo de morbo suo loqueretur, s. vt eum trucidaret. l) armatos sc., vt Prophetam, si ire nollet, comprehenderent, & ad se adducerent. m) sc. Carmeli c. 2, 25. 1 Reg. 18, 42. n) audacter & impie. o) v. 11. 1 Reg. 17, 18. p) cf. 1 Reg. 2, 30. q) v. 11. nisi per vim rapi malueris.

℣. 10. r) vt ipse fateris, nec tamen me, vel potius Deum, vereris. s) v. 12. cf. Num. 16, 35. Ier. 5, 14. Luc. 9, 54. Apoc. 11, 5. c. 13, 13. & 1 Reg. 18, 38. it. infra c. 2, 24. Ps. 105, 15. t) Id vero vicinia ad Regem retulit, vt ex v. 14. colligitur. S.

℣. 11. u) v. 13. cf. 1 Reg. 13, 33. x) v. 9. Minatur & hic, q. d. moras nectis, & elabi conaris; sed frustra eris, nec Rex ab incepto desistet. Festina itaque, nec amplius tergiuerseris, ne Regis iram experiaris. Schmidius.

℣. 12. y) v. 10. Iob. 1, 16. Num. 11, 1.

CAP. II, ℣. 1. r) cum sublaturus esset, vt ante diluuium Henochum Gen. 5, 24. & in N. T. Christum cum multis Sanctis resuscitatis Mat. 27, 52. 53. Marc. 16, 19. Voluit enim Deus omnibus seculis extare testimonium resurrectionis mortuorum, vt ab hac calamitosa vita abduceret animos nostros. Michael. s) in procella seu turbine v. 11. conf Iob. 38, 1. Ef. 40, 24.

v. 7. אלהם per Rbhia 1. 2. 6. 9. 23. ℣. 11. וישב per Rbhia 1. 5. 17. 18. & Ber. per Kadma 11. ℣. 12. וידבר pro eo habent Orientales ויאמר, & sic 1. sine vocalibus. ℣. 13. ויכרע per Mun. 3. 6. 9. 12. 16. 17. 18. 20. 21. 22, 23. at per Darga 1. 2. האלהים Meth. loco Mun. 1. 2. 3. 5 15. 22. ℣. 14. ירדה per

2 השמים וילך אליהו ואלישע מן־הגלגל׃ ויאמר אליהו
אל־אלישע שב־נא פה כי יהוה שלחני עד־בית־אל
ויאמר אלישע חי־יהוה וחי־נפשך אם־אעזבך וירדו
3 בית־אל׃ ויצאו בני־הנביאים אשר־בית־אל אל־אלישע
ויאמרו אליו הידעת כי היום יהוה לקח את־אדניך
4 מעל ראשך ויאמר גם־אני ידעתי החשו׃ ויאמר לו
אליהו אלישע שב־נא פה כי־יהוה שלחני יריחו ויאמר
חי־יהוה וחי־נפשך אם־אעזבך ויבאו יריחו׃ ויגשו בני־ ה
הנביאים אשר־ביריחו אל־אלישע ויאמרו אליו הידעת
כי היום יהוה לקח את־אדניך מעל ראשך ויאמר גם־
6 אני ידעתי החשו׃ ויאמר לו אליהו שב־נא פה כי יהוה
שלחני הירדנה ויאמר חי־יהוה וחי־נפשך אם־אעזבך
7 וילכו שניהם׃ וחמשים איש מבני הנביאים הלכו
8 ויעמדו מנגד מרחוק ושניהם עמדו על־הירדן׃ ויקח
אליהו את־אדרתו ויגלם ויכה את־המים ויחצו הנה
9 והנה ויעברו שניהם בחרבה׃ ויהי כעברם ואליהו
אמר אל־אלישע שאל מה אעשה־לך בטרם אלקח
מעמך ויאמר אלישע ויהי־נא פי־שנים ברוחך אלי׃
י ויאמר הקשית לשאול אם־תראה אתי לקח מאתך
11 יהי־לך כן ואם־אין לא יהיה׃ ויהי המה הלכים הלוך
ודבר והנה רכב־אש וסוסי אש ויפרדו בין שניהם ויעל
12 אליהו בסערה השמים׃ ואלישע ראה והוא מצעק
אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק
13 בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים׃ וירם את־אדרת אליהו
14 אשר נפלה מעליו וישב ויעמד על־שפת הירדן׃ ויקח
את־אדרת אליהו אשר־נפלה מעליו ויכה את־המים

ויאמר

t) v. 11. ό. add. ὡς sic v. 11. quod quidam eo sensu accipiunt, vt Ioh. 1, 14. At ex sententia Iudæorum Elias proxime quidem ad cælum, non tamen in ipsum cælum sublatus est, vt habent in Codice Succah fol. 5. a. u) c. 4, 38. Ios. 4, 19.

℣. 2. x) hic Gilgale v. 1. conf. v. 4. 6. & 1 Reg. 10, 3. y) ad scholam Prophetarum v. 3. cf. Ios. 16, 2. z) rem iam cognitam habens ex reuelatione diuina v. 3. a) Num. 14, 21. vid. 1 Sam. 20, 3. b) v. 4. 6. 2 Sam. 17, 55.

℣. 3. c) i. e. vt habet Ion. & Ar. discipuli Prophetarum. Sic v. 5. 7. 15. 1 Reg. 20, 35. sic Græce παῖδες φιλοσόφων, ποιητῶν, Philosophi, Poetæ. d) Bethele erat schola Prophetarum, qui veri Dei cultum pro viribus adserebant, & propugnabant. Sed & ibi vitulum exerexat Ierobeam, quem pro Deo colebat populi pars longe maxima. Cui non dubium, quin Prophetæ valde fuerint odiosi, quia in idololatras acrius inuehebantur; & in his Elisa inprimis, qui veritatem sermone & miraculis confirmabat. coll. v. 23. Boch. Hieroz. P. I. p. 218. e) Pluribus ex reuelatione Spiritus S. innotuit Eliæ adsumptio, antequam accidit, ob rei magnitudinem; vt tot virorum testimonio confirmata, negari non posset. cf. v. 5. & 1 Cor. 15, 5. 6. f) v. 9. 9. Gen. 5. 24. Non significatur mors hac phrasi; eorum enim sumsit vel adsumsit Deus, vt les. 38, 14. cf. Gusset. p. 443. g) v. 5. 16. 1 Reg. 16, 24. c. 18, 8. h) v. 5. cf. Act. 21, 2. vel c. 1, 9. 10. i) 1 Reg. 22, 3.

℣. 4. k) vid v. 2. l) Ios. 18, 21. 1 Reg. 16, 34. m) vid. v. 2. c. 4, 30.

℣. 5. n) v. 3. c. 4, 1. o) vid. v. 3.

℣. 6. p) ad Iordanem. q) vt antea v. 2. 4. ex instinctu Spiritus Sancti. Schmid.

℣. 7. r) v. 16. 17. s) eos honoris caussa comitati. S. t) e regione v. 15. Gen. 21, 16.

℣. 8. u) pallium suum v. 13. 1 Reg. 19, 13. x) idque convoluit (1) conf. Ez. 27, 24. y) & diuisa sunt v. 14. Ez. 37, 22. conf. Ios. 3, 16. Ex. 14, 21. 22. z) Ios. 8, 10. 1 Reg. 20, 40. a) Gen. 7, 22. Ios. 3, 17.

℣. 9. b) cf. 1 Reg. 3, 5. c) cf. c. 4, 13. d) vid. v. 2. e) pars dupla Zach. 13, 8. q. d. portio duorum. Respicitur ad diuisionem hereditatis in V. T. vbi primogenitus accipiebat partem duorum. vid. Deut. 21, 17. & cf. Rom. 8, 23. f) de donis Spiritus S. qui hucvsque in se & per se operatus est. Num. 11, 17. g) ad recte obeundum difficillimum munus, ad quod vocatus sum 1 Reg. 19, 16. seqq.

℣. 10. h) rem difficilem fecisti hoc postulando. cf. Ex. 13, 25. i) ablatum (1) k) 2 Sam. 17, 6.

℣. 11. l) cf. c. 6, 17. m) Angeli sc. Ps. 104, 4. Hebr. 1, 14. n) Gen. 30, 40. Ruth 1, 17. o) corpore & animo, sed illo immutato 1 Cor. 15, 51. 52. ό. ἀνελήφθη. Luc. 24, 51. c. 9, 51. Act. 1, 11. p) vid. v. 1. q) Typus Christi Marc. 16, 19. Sic mystice, veritatis testes Apoc. 11, 12.

℣. 12. r) adeoque consecutus erat petitum; respicit v. 10. s) c. 6, 21. Per Patrem fidelissimum intelligit doctorem; sicuti discipuli Prophetarum filii dicuntur v. 3. &c. S. t) c. 13, 14. Ion. & Ar. qui precibus tuis vtilior fuisti populo Israelitico, quam currus & equites eorum. u) ex dolore, quod Patrem & doctorem optimum, & firmissimum Israelis præsidium amisisset. conf. Ios. 7, 6. x) 1 Reg. 3, 25. y) frusta (4) 1 Reg. 11, 30. 31. Prou. 23, 21.

℣. 13. z) vid. v. 8. a) ad confirmandam petitionis Elisæ impletionem. Schmidius. b) conf. 2 Cor. 5, 2. c) ad ripam Gen. 41, 3.

℣. 3. הנביאים per Merca 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 19. præter Mas. Gen. 30, 16. בבית cum præf. ב 3. fu. 5. contra Mas. 1. impr. & Erff. h. l. item impr. Exod. 8, 20. ℣. 4. שב per Segol fine Meth. 5. 6. 17. 18. & Ber. sic v. 6. ℣. 5. הנביאים per Merca 7. 8. 10. 11. 13. 19. Psik addunt 6. 9. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 20. 22. 23. אשר per Mun. 6–13. 15–20. 22. 23. ℣. 9. כעברם sic in marg. cum reliquis 6. 9. at בעברם per Beth iidem in textu & 2. 20. ℣. 11. בסערה Sameeh cum Dagesch 5. 14. 21. 22. per Chatephkamets. 2 & in margine 5. conf. v. 4. ℣. 12. מצעק per Kamets 2. 5. 6. 9. 14. 20. ℣. 14. אשר per Kadma 1. 2. sic fu. 5.

ויאמר איה יהוה אלהי אליהו אף־הוא ויכה את־המים
טו ויחצו הנה והנה ויעבר אלישע : ויראהו בני־הנביאים
אשר־ביריחו מנגד ויאמרו נחה רוח אליהו על־אלישע
16 ויבאו לקראתו וישתחוו־לו ארצה : ויאמרו אליו הנה־
נא יש־את־עבדיך חמשים אנשים בני־חיל ילכו־נא
ויבקשו את־אדניך פן־נשאו רוח יהוה וישלכהו באחד
17 ההרים או באחת הגיאות ויאמר לא תשלחו : ויפצרו־
בו עד־בש ויאמר שלחו וישלחו חמשים איש ויבקשו
18 שלשה ימים ולא מצאהו : וישבו אליו והוא ישב ביריחו
ויאמר אלהם הלוא־אמרתי אליכם אל־תלכו :
19 ויאמרו אנשי העיר אל־אלישע הנה־
נא מושב העיר טוב כאשר אדני ראה והמים רעים
כ והארץ משכלת : ויאמר קחו־לי צלחית חדשה ושימו
21 שם מלח ויקחו אליו : ויצא אל־מוצא המים וישלך־שם
מלח ויאמר כה־אמר יהוה רפאתי למים האלה לא־
22 יהיה משם עוד מות ומשכלת : וירפו המים עד היום
23 הזה כדבר אלישע אשר דבר : ויעל משם
בית־אל והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן־
העיר ויתקלסו־בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח :
24 ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם יהוה ותצאנה שתים
דבים מן־היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים :
כה וילך משם אל־הר הכרמל ומשם שב שמרון :

CAP. III.

ג ויהורם בן־אחאב מלך על־ישראל בשמרון
בשנת שמנה עשרה ליהושפט מלך יהודה וימלך
2 שתים־עשרה שנה : ויעשה הרע בעיני יהוה רק לא
כאביו וכאמו ויסר את־מצבת הבעל אשר עשה אביו :
3 רק בחטאות ירבעם בן־נבט אשר־החטיא את־
4 ישראל דבק לא־סר ממנה : ומישע מלך־
מואב

℣. 21. k) *Sanata itaque sunt* Ier. 51, 9. Ps. 60, 4. At *Gusset.* p. 800. *mitigata sunt* ab operatione sua maligna.
℣. 23. l) vid. v. 2. 3. m) sic dicuntur respectu *virorum iuuenum*,

הגאיות קרי

qui etiam *nearim* vocantur. vid. not. 1 Reg. 3, 7. &c. Non itaque tam parui fuerunt, vt vsu rationis destituerentur. *S.* n) *& proterue illudebant ei* (4) Ez. 16, 31. c. 22, 5. Hab. 1, 10. ab idololatricis parentibus, vt quidam existimant, ad hoc instigati. cf. not. v. 3. o) amplius eum, etiam factis, vexaturi erant. *S.* coll. 1 Sam. 14, 12. p) *calue.* Leu. 13, 40.
℣. 24. q) *iisque maledixit.* Neh. 13, 25. non carnis, sed Dei instinctu. cf. Iob. 5, 3. Gen. 12, 3. Ps. 37, 22. r) Ps. 44, 6. Col. 3, 17. Et Deus, qui nouerat illorum animum, eos ideo morti addixit, quia in serui sui persona sciebat, se ipsum despici. Hoc ergo suggessit Elisæ Dei Spiritus, quo plenus erat, se non tam vt *caluum* traduci & sugillari, quam vt Prophetam veri Dei. *Boch. Hieroz.* P. I. lib. 3. c. 9. Conf. supra c. 1, 10. 12. Deut. 18, 19. Ps. 105, 15. s) *vrsæ* 1 Sam. 17, 34. 2 Sam. 17, 8. t) c. 8, 12. Hos. 13, 8. u) non vnum aut alterum, qui latranti stomacho suffecisset.
℣. 25. x) c. 1, 9. c. 4, 25. 1 Reg. 18, 19. y) cf. c. 1, 2. 15. CAP. III, ℣. 1. z) vt supra iam dictum. cf. c. 1, 17. a) *anno* 18. *Iosaphati*, vel anno 2. Iorami filii ipsius & Proregis c. 1, 17. anno etiam 2. Achaziæ, sed non completo 1 Reg. 22, 52. ℣. 2. b) c. 8, 18. 1 Reg. 11, 6. c) Ar. *nisi quod eo vsque non processit, quo processerunt pater & mater eius: nam ipse sustulit* &c. d) c. 17, 10. e) vid. 1 Reg. 16, 32. ℣. 3. f) 1 Reg. 12, 28. 29. g) c. 10, 29. 1 Reg. 14, 16. h) S. *ab vllo eorum.* Vnde aduersarium ipsi Deus excitauit Regem Moabitarum rebellantem: quem quidem oppressit, adiutus a Iosaphato ac Idumæo rege, sed nanæ & capitales inimicitiæ ortæ sunt inter illum & Idumæum, quæ maximas calamitates Israelitis postea attulerunt, de quibus Prophetæ passim. v. c. Obadias per totum.

℣. 14. d) Interrogatio desiderantis ac precantis, vt Es. 63, 11. 15. Ier. 2, 6. 8. Ps. 89, 50. Ion. & Ar. *Suscipe preces meas, o Domine, Deus Eliæ.* e) S. *Etiam ille iam adfit.* vel: *etiam ipse Elisa* (vt Elias v. 8.) *sic fecit* & percussit aquas.
℣. 15. f) Ion. *discipuli.* vid. v. 3. c. 4, 1. g) v. 7. Deut. 32, 52. h) Num. 11, 25. Es. 11, 2. i) instinctu Spiritus S. S. k) honoris caussa. cf. 1 Sam. 24, 9.
℣. 16. l) cf. v. 7. 17. m) Iud. 18, 2. 2 Sam. 2, 7. n) vid. v. 3. o) S. *forte sustulit.* q. d. *veremur enim, ne sustulerit eum.* c. 10, 13. p) cf. 1 Reg. 18, 12. Act. 8, 39. q) *valliium* Ez. 7, 16. r) v. 18. non enim in terris amplius existit, sed in cælis. v. 1.
℣. 17. s) c. 5, 16. O. καὶ παρεβιάσαντο αὐτόν. Luc. 24, 29. Act. 16, 15. t) S. *ad pudorem vsque.* Tig. *donec pudore perpelleretur.* c. 8, 11. Iud. 3, 25. u) v. 7. 16.
℣. 18. x) v. 4. 1 Reg. 16, 34. y) vid. v. 16.
℣. 19. z) Ierichuntis v. 18. a) *sedes, habitatio* seu *conditio habitationis.* Gen. 27, 39. b) quia abortum animalium specifico quodam veneno efficiebant, ita vt fœtus in matrum vtero contabescerent, vel in partu interimerentur. *Gusset.* p. 351. Vel cf. Ex. 15, 23. c) *& regio orbitatem efficit* vel *abortire facit* v. 21. Mal. 3, 11. ob aquæ vitium.
℣. 20. d) 1 Reg. 3, 24. e) *phialam, paropsidem* nouam & mundam (1) cf. c. 21, 13.
℣. 21. f) S. *ad exitum.* Vulg. *fontem.* Tig. *scaturiginem aquarum.* cf. Es. 41, 18. c. 58, 11. 2 Par. 32, 30. g) quod per naturam reddit aquas minus potabiles. Duplex miraculum; aquæ sanatæ, idque per medium natura ineptum. h) *sanaui aquas* Es. 6, 10. i) *& orbitatem efficiens terra* v. 19.

℣. 14. איה per *Sakepkg.* 1. 2. 3. 5. 7. 10--16. 19. ℣. 16. ילכו per *Monach milel* 3. 7. 8. 13. 15. sic se. 5. ℣. 17. ויבקשו שלשה־ sic 1. 2. 3. 7. 8. se. 5. ℣. 19. Sine præmisso *Spatio* 1. 2. 3. 6. 9. 12. 14. 17. 20. 23. ℣. 21. הבאת cum ' *kri* [illegible]

מואב היה נקד והשיב למלך־ישראל מאה־אלף כרים
ה ומאה אלף אילים צמר׃ ויהי כמות אחאב ויפשע מלך־
6 מואב במלך ישראל׃ ויצא המלך יהורם ביום ההוא
7 משמרון ויפקד את־כל־ישראל׃ וילך וישלח אל־
יהושפט מלך־יהודה לאמר מלך מואב פשע בי
התלך אתי אל־מואב למלחמה ויאמר אעלה כמוני
8 כמוך כעמי כעמך כסוסי כסוסיך׃ ויאמר אי־זה
9 הדרך נעלה ויאמר דרך מדבר אדום׃ וילך מלך
ישראל ומלך יהודה ומלך אדום ויסבו דרך שבעת
ימים ולא־היה מים למחנה ולבהמה אשר ברגליהם׃
י ויאמר מלך ישראל אהה כי־קרא יהוה לשלשת
11 המלכים האלה לתת אותם ביד־מואב׃ ויאמר יהושפט
האין פה נביא ליהוה ונדרשה את־יהוה מאותו ויען
אחד מעבדי מלך־ישראל ויאמר פה אלישע בן־שפט
12 אשר־יצק מים על־ידי אליהו׃ ויאמר יהושפט יש אותו
דבר־יהוה וירדו אליו מלך ישראל ויהושפט ומלך
13 אדום׃ ויאמר אלישע אל־מלך ישראל מה־לי ולך לך
אל־נביאי אביך ואל־נביאי אמך ויאמר לו מלך ישראל
אל כי־קרא יהוה לשלשת המלכים האלה לתת אותם
14 ביד מואב׃ ויאמר אלישע חי־יהוה צבאות אשר
עמדתי לפניו כי לולי פני־יהושפט מלך־יהודה אני
טו נשא אם־אביט אליך ואם־אראך׃ ועתה קחו־לי מנגן
16 והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד־יהוה׃ ויאמר כה אמר
17 יהוה עשה הנחל הזה גבים גבים׃ כי־כה אמר
יהוה לא־תראו רוח ולא־תראו גשם והנחל ההוא
ימלא מים ושתיתם אתם ומקניכם ובהמתכם׃
18 ונקל זאת בעיני יהוה ונתן את־מואב בידכם׃
19 והכיתם כל־עיר מבצר וכל־עיר מבחור וכל־עץ טוב

תפילו Qq5 לט ה

℣. 4. i) *pecuarius* (2) Am. 1, 1. Ion. *dominus* f. diues *pecorum*. Neque id fuit ἀσύστατον, vt qui Rex erat, etiam esset pastor. Tum enim non priuatorum modo, sed & Regum opes pecore constabant. Est & hoc ex veterum vsu, quod hic Rex tributarius non aliud soluit tributum, quam ex ouibus. *Boch. Hieroz.* P. I. p. 441. seq. k) & *reddiderat* tributi loco, vt c. 17, 3. *Ion.* add. *quotannis*. Supponitur victor agnoscere, se reum esse caussæ belli, & ideo damnum illatum offensa *reparare* donis *Gusset.* p. 837. l) 1 Sam. 15, 9. Ad hoc alludit Es. 16, 1. m) *arietes* cum *lana* sua, i. e. *intonsos*. asyndeton, aut subintell. ב vel עם conf. c. 4, 7.

℣. 5. n) vt dictum c. 1, 1. iniuste, coll. sequenti v. 6. & 27.

℣. 6. o) 1 Sam. 13, 15. 1 Reg. 20, 15. 26. p) vt in bellum educeret. Non iniustum autem hoc bellum fuisse, ex successu, quem Deus largitus est, colligit *Schmid*.

℣. 7. q) affinem. c. 8, 18. & potentem. vid. 1 Reg. 22, 31. coll. 2 Par. 17, 10. seqq. r) ad coercendos rebelles. s) Improuide & inconsulto Deo, quem imminente periculo demum requisiuit v. 11. t) In idem peccatum lapsus, ob quod pridem reprehensus erat 1 Par. 19. 2. quod cum Achabo exiuisset 1 Reg. 22, 4. u) vid. 1 Reg. 22, 4.

℣. 8. x) 1 Reg. 13, 12. y) vt Moabitas nec opinantes a tergo inuaderent v. 9. sed frustra, coll. v. 21. S.

℣. 9. z) Prorex. 1 Reg. 22, 48. a) vid. Ex. 11, 8. 2 Sam. 15, 18.

℣. 10. b) *Ah!* c. 6, 5. c) ℣. 13. Loquitur in tertia persona, cum se includat; & honoris caussa vult sequi sermonem non primam, i. e. non suam personam, sed tertiam Regum Iudæ & Edom. S. d) Exemplum hominis sibi male conscii, & in aduersis desperabundi. S.

℣. 11. e) 1 Reg. 22, 7. f) quod ab initio male neglexímus v. 7. cf. 1 Reg. 22, 5. g) *hic*, in vicinia, vt ad eum descendere potuerint Reges v. 12. Forte e Samaria c. 2, 25. ad castra vocatus, vel a Deo ire iussus erat. h) Ion. *qui ministrauit Eliæ*. idque Ar. præmittit. i) nuper in cælum transuecti. c. 2, 11.

℣. 12. k) cum eo v. 26. Ios. 24, 12. l) & verus Propheta est.

℣. 13. m) Ios. 22, 24. n) 1 Reg. 22, 6. 33. o) cf. 1 Reg. 18, 19. p) S. *minime!* Ion. *obsecro, ne recorderis peccata & impietatem istam; expete nobis misericordiam Dei.* Sic Ar. *Ne quaeso memineris delictorum hac hora, sed concede nobis clementiam.* q) Emphasis est in nomine Dei. *Is* vocauit, ergo & *ab eo* expectanda est salus. cf. Ps. 78, 34. seqq.

℣. 14. r) c. 2, 2. cf. 1 Reg. 14, 7. s) c. 5, 26. 1 Reg. 17, 1. c. 18, 25. Ion. *cui seruio*, cf. Rom. 1, 9. 2 Tim. 1, 3. t) Ar. *Nisi vultum Iosaphati spectarem, eumque revererer.* cf. 1 Sam. 25, 35. u) quia nullum adhuc veræ pœnitentiæ signum in te deprehendo. cf. Ps. 15, 4. ℣. 15. x) 1 Sam. 16, 16. vt animus ex impietate Israelitarum commotus sedaretur, & spirituali carmine præpararetur ad diuina. cf. 1 Sam. 10, 5. 6. y) vid. 1 Reg. 18, 46. ℣. 16. z) *faciendo* sc. *faciant*, l. *facite* vallem istam. cf. Leu. 6, 7. Iud. 7, 19. a) *foueas* Ier. 14, 3. cf. 1 Reg. 6, 9. & nom. pr. Es. 10, 31. ℣. 17. b) 1 Reg. 18, 45. ℣. 18. c) *Quin leue hoc est* Prou. 14, 6. ℣. 19. d) 1 Sam. 30, 1. Non autem mandatum hoc est, sed prædictio & promissio victoriæ. e) Num. 13, 19. c. 32, 36. f) *electionis* s. eximiam (2) c. 19, 23.

℣. 4. ומאה־ per *Meth.* & *Makk.* 1. 2. 5. ℣. 9. ישראל ומלך sic 1. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 19. היה *milel* 2. 5. 20. ℣. 12. דבר per *Mun.* 1. 2. sic fu. 5. ℣. 13. אל per *Sakeph.* 2. ℣. 14. אשר per *Makk.* 2, sic fu. 5. ℣. 15. יד per *Makk.* 1. 3. 5. 6. 9. Ceterum expuncto יד־, sc. רוח 2.

תפילו וכל־מעיני־מים תסתמו וכל החלקה הטובה
תכאבו באבנים ׃ ויהי בבקר כעלות המנחה כ
והנה־מים באים מדרך אדום ותמלא הארץ את־
21 המים ׃ וכל־מואב שמעו כי־עלו המלכים להלחם בם
ויצעקו מכל חגר חגרה ומעלה ויעמדו על־הגבול ׃
22 וישכימו בבקר והשמש זרחה על־המים ויראו מואב
23 מנגד את־המים אדמים כדם ׃ ויאמרו דם זה החרב
נחרבו המלכים ויכו איש את־רעהו ועתה לשלל
24 מואב ׃ ויבאו אל־מחנה ישראל ויקמו ישראל ויכו את־
מואב וינסו מפניהם ויכו־בה והכות את־מואב ׃
כה והערים יהרסו וכל־חלקה טובה ישליכו איש־אבנו
ומלאוה וכל־מעין־מים יסתמו וכל־עץ־טוב יפילו עד־
השאיר אבניה בקיר חרשת ויסבו הקלעים ויכוה ׃
26 וירא מלך מואב כי־חזק ממנו המלחמה ויקח אותו
שבע־מאות איש שלף חרב להבקיע אל־מלך אדום
27 ולא יכלו ׃ ויקח את־בנו הבכור אשר־ימלך תחתיו
ויעלהו עלה על־החמה ויהי קצף גדול על־ישראל
ויסעו מעליו וישבו לארץ ׃ ואשה ד

Cap. IV.

הפטרה וירא

אחת מנשי בני־הנביאים צעקה אל־אלישע
לאמר עבדך אישי מת ואתה ידעת כי עבדך
היה ירא את־יהוה והנשה בא לקחת את־
2 שני ילדי לו לעבדים ׃ ויאמר אליה אלישע מה
אעשה־לך הגידי לי מה־יש־לכי בבית ותאמר אין
3 לשפחתך כל בבית כי אם־אסוך שמן ׃ ויאמר לכי
שאלי־לך כלים מן־החוץ מאת כל־שכניכי כלים
4 רקים אל־תמעיטי ׃ ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד־
בניך

ויכו קרי

לך קרי

שכניך קרי

g) c. 6,5. quod Deut. 20, 19. in occupatione terræ Canaan erat prohibitum. cf. not. præcedentem. h) 1 Reg. 18, 5. i) ℣. 25. 2 Par. 32,3.4. Gen. 26,15.18. k) c. 9,21. l) S. *adfligetis*. Ez. 28,24. Iou. *obruetis*. Syr. *implebitis*.

℣. 20. m) cf. Ex. 29, 39. 1 Reg. 18, 29. n) Ex. 1, 7. 1 Reg. 7,14. o) Siculim Israelitis e petra aquam suppeditauit Deus. Sic exercitui M. Antonini pluuia data ad preces Christianorum.

℣. 21. p) *audiuerant*, cf. not. v. 8. q) Iud. 10, 17. r) i. e. ab ea ætate, qua ensem gestare solent. cf. 1 Reg. 20,11. Iud. 18,11. 17. s) *& sursum*, vsque ad veteranos. cf. Ex. 30,14. Num. 1,20. t) angustias viarum ita obsederunt, vt nec progredi illi possent, nec tuto regredi. *Schmidius*.

℣. 22. u) per solis radios, non sine miraculo. S x) c. 2,7. y) *rubicundas* Zach. 1, 8. Es. 63,2. z) quod ipsis exitium portendebat.

℣. 23. a) quia nunquam ibi aquas viderant. *Raschi*. b) Ez. 26, 2. 19. c) S. *euertendo euersi sunt*. al. *digladiati sunt* cf. Ier. 50,21.27. d) c. 1. Ez. 38, 12. 13.

℣. 24. e) S. *Percusserunt, inquam, in ea terra*. vel *illi autem percusserunt omnia in ea*. Vel sec. Cthibh: *& omnia euacuarunt* s. *vastarunt in ea*. rad. בהה (1) vid. *Hiller.* *Kri* p. 322. f) & *quidem cadendo Moabitas*, qui primus vastationis gradus fuit. conf. v. 25.

℣. 25. g) 2 Sam. 17, 25. h) vid. v. 19. i) *donec reliquit* populus *tantum* lapides c. 13, 7. k) S. *in pariete*, vel *muro* Num. 35, 4. l) vrbis *Charaseth*, quæ etiam *Kir Cheres*, & *KirChareseth* Es. 16, 7. 11. it. *Kir Moab* Es. 15, 1. dicitur. m) *Eam tamen etiam circumdederunt*, vltra modum a Deo præstitutum progressi, qui subigi gentem, sed non prorsus deleri volebat. n) *funditores* (1) o) *& eam etiam*

℣. 26. p) qui cum reliquiis Moabitarum se in istam vrbem receperat. q) 1 Sam. 24, 5. r) *secum* v. 11. c. 1, 15. s) Iud. 20, 25. 35. t) *vt perrumperet* per eam partem, quam Rex Edomi infederat. conf. 2 Sam. 23,16. Es. 7, 6.

℣. 27. u) Cepit tamen *filium Regis Edom*. Abarb. Schm. &c. coll. Am. 2, 1. x) regni heredem. cf. Ex. 11, 5. vnde *Rex Edom* dicitur Am. 2, 1. y) ob quod immane facinus pœna Moabitis denuntiatur Am. 1, 1. 2. 3. z) Quod de ira Dei aduersus Israelitas, & magna plaga ipsis immissa intelligit *Schmidius*, vt Num. 1, 53. c. 18, 5. &c. Alii de Idumæorum aduersus Israelitas indignatione. vid. not. ad v. 3. Non dubium videtur, inquit *Schmidius*, quod in tantis angustiis, e quibus quocunque modo, etiam per eruptionem euadere conatus est, pacem & tributum obtulerit: & terra sic iam humiliata erat, vt rebellionis nouæ non esset periculum. Pax itaque cum tandem data non est, tyrannis fuit, a Deo seuere punita, vt soluenda etiam esset ab inuitis & cum damno obsidio, quæ cum victoria & commodo finiri potuisset, si in deditionem accipere voluissent. *Seditione, dolis, scelere atque libidine, & ira Iliacos intra muros peccatur & extra.* a) ita tandem soluerunt obsidionem c. 19, 8. CAP. IV, ℣ 1 b) v. 38. 1 Reg. 20, 35. Ion. *discipulorum*, vt supra c. 2, 3. 5. Hi scholam Prophetarum frequentabant, & nihilominus rem familiarem curabant, & opificia tractabant. *S.* c) auxilium eius implorauit c. 6, 26. d) nec debitum sua culpa contraxit. e) cf. Ex. 22, 24. Es. 50, 1. f) conf. Ex. 21, 2. Matt. 18, 25. Leu 25. 39. Deut 24, 12. 13 Neh 5, 5.

℣. 2. g) cf. v. 13. h) *quidquam* 2 Sam. 12, 3. i) *lecythus* vas olearium (1) rad. סוך ℣. 3. k) c 6, 5. l) Iud 12, 9. m) Ex. 3, 22. c. 12, 4. n) *nec pauca petas*. Ex. 16, 17. 18. vt sufficiat oleum debito soluendo. Conf. c. 12, 19. Ps 81, 11.

℣. 4. o) v. 5. 33. Es. 26, 20. Mat. 6, 6. Voluit sine dubio, vt nemine præsente faceret, quod facere debebat, tum ne impediretur, tum modestiæ caussa, quod Propheta gloriam suam declinauit. *Schmid.* p) Gen. 7, 16.

℣. 21. מכל Sic per *Makk.* 2. 5. ℣. 23. נחרבו Chet per *Schua* 1. & sic fe. 5 ac criticus quidem in marg. 1. ait, hanc lectionem se reperisse in duobus codd. monet tamen, ei refragari *Masoram R. Dauidis*. ℣. 24. ויכו *Hillerus* p. 332. Cthib effert per ויכו pro ויבהו *& euacuarunt*; etsi radix hæc in Hebr. Cod. alibi non occurrit. Quid? si coll. 1 Reg. 11, 12. sit exprimendum per ויבאו & su-

בניך ויצקת על כל־הכלים האלה והמלא תסיעי :
ה ותלך מאתו ותסגר הדלת בעדה ובעד בניה הם
6 מגישים אליה והיא מיצקת : ויהי ׀ כמלאת הכלים
ותאמר אל־בנה הגישה אלי עוד כלי ויאמר אליה
7 אין עוד כלי ויעמד השמן : ותבא ותגד לאיש האלהים
ויאמר לכי מכרי את־השמן ושלמי את־נשיכי ואת
8 בניכי תחיי בנותר : ויהי היום ויעבר אלישע
אל־שונם ושם אשה גדולה ותחזק־בו לאכל־לחם ויהי
9 מדי עברו יסר שמה לאכל־לחם : ותאמר אל־אישה
הנה־נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא עבר עלינו
י תמיד : נעשה־נא עלית־קיר קטנה ונשים לו שם מטה
ושלחן וכסא ומנורה והיה בבאו אלינו יסור שמה :
11 ויהי היום ויבא שמה ויסר אל־העליה וישכב־שמה :
12 ויאמר אל־גיחזי נערו קרא לשונמית הזאת ויקרא־
13 לה ותעמד לפניו : ויאמר לו אמר־נא אליה הנה
חרדת אלינו את־כל־החרדה הזאת מה לעשות לך
היש לדבר־לך אל־המלך או אל־שר הצבא ותאמר
14 בתוך עמי אנכי ישבת : ויאמר ומה לעשות לה ויאמר
טו גיחזי אבל בן אין־לה ואישה זקן : ויאמר קרא־לה
16 ויקרא־לה ותעמד בפתח : ויאמר למועד הזה כעת
חיה אתי חבקת בן ותאמר אל־אדני איש האלהים
17 אל־תכזב בשפחתך : ותהר האשה ותלד בן למועד
18 הזה כעת חיה אשר־דבר אליה אלישע : ויגדל הילד
19 ויהי היום ויצא אל־אביו אל־הקצרים : ויאמר אל־אביו
ראשי ׀ ראשי ויאמר אל־הנער שאהו אל־אמו :
כ וישאהו ויביאהו אל־אמו וישב על־ברכיה עד־הצהרים
21 וימת : ותעל ותשכבהו על־מטת איש האלהים
22 ותסגר בעדו ותצא : ותקרא אל־אישה ותאמר
שלחה

מוצקת קרי

נשיך קרי

ובניך קרי

את קרי

℣. 5. q) laudabili fide. conf. v. 12. r) effundebat in admota a filiis vasa. v. 4.
℣. 6. s) tum stetit, i. e. vt Ion. habet, defecit, vel vt Ar. crescere desiit oleum. cf. Gen. 19, 35. c. 30, 9. &c.
℣. 7. t) v. 16. c. 1, 9. Deut. 33, 1. LXX. vt 1 Tim. 6, 11. u) Ps. 37, 21. ὁ. ὑπολίσεις. Philem. v. 19. x) debitum tuum (t) y) tuque cum filiis tuis. cf. c. 3, 4.
℣. 8. z) v. 11. 18. 1 Sam. 1, 4. a) Ios. 19, 18. 1 Sam. 28, 4. 1 Reg. 1, 3. b) diues & spectata. cf. 1 Sam. 25, 2. 2 Sam. 19, 33. Ion. fugiens peccata. Ar. insignis pietate erga Deum, prauas actiones deuitans. c) Iud. 19, 4. cf. Act. 16, 15. d) S. quoties praeteriuit. 1 Sam. 1, 7. 1 Reg. 14, 28. e) secessit, diuertit illuc v. 10. 11. Gen. 19, 2. 1 Reg. 20, 39.
℣. 9. f) ex aliqua conuersatione magis noui. g) & tamen transit semper ad nos. Gen. 18, 5.
℣. 10. h) hyperoum v. 11. 1 Reg. 17, 19. i) parietis 1 Sam. 18, 11. siue ex ligno s. alia materia solida; non per tapetes tantum ab aliis distinctum cubiculum. Schmid.
℣. 11. k) vid. v. 8. 18.
℣. 12. l) v. 15. c. 5, 20. seqq. c. 8, 4. m) non quidem ad me, sed vt eius desiderium expleres. Vide sequentia. n) vid. v. 8. & cf. 1 Reg. 1, 3. o) coram Gehasio, at v. 15. 16. coram Elisa.
℣. 13. p) cum hospitam praesto esse dixisset. q) S. En reueritus es nos omni reuerentia hic. Significat honorem reuerentiae seu inferioris erga superiorem, coll. 1 Sam. 16, 4. Aliis significat ex amore solicitum & pauidum esse, ne quid eorum, quae facienda sunt, omittatur. vid. 1 Sam. 21, 2. & cf. Es. 66, 5. LXX. vt Marc. 3, 21. r) Gen. 27, 33. Est timor generosus, ex amore nascens. Gusset. p. 285. s) cf v. 2. c. 1, 9. t) ego quiesco, vel satis quiete habito. Ar. & aequali cum illis fortunae vtor. Nec querelas ad Regem habeo, nec ampliora ab eo peto. S.
℣. 14. u) S. Atqui. 2 Sam. 14, 5. Ion. in veritate. x) vt prolis vix spes supersit. cf. Gen. 18, 12. ὁ. πρεσβύτης. Luc. 1, 18.
℣. 15. y) ad me. cf. v. 12.
℣. 16. z) v. 17. Gen. 18, 10. 14. S. iuxta tempus praesens. Ion. tempore, quo vos viuetis. Syr. cum vixeris. At Munstero: h. e. post certum tempus, quo foetus in vtero tuo viuificabitur (q. d. sec. ipsum tempus viuentis animae s. sobolis) & ad iustum robur peruenerit. a) tu amplexaberis. Gen. 29, 13. b) vid. v. 7. 22. c) ne, inquam, mentiaris ancillae tuae. Ps. 78, 36. Num. 23, 19. q. d. accepto promissionem, modo filius promissus viuax sit, non breuis vitae, dolori potius, quam gaudio futurus. sic seipsam interpretatur v. 28. S. ὁ. μὴ διαψεύσῃ τὴν δούλην σου. conf Act. 5, 3.
℣. 18. d) cf. Ex. 2, 10. Gen. 25, 27. e) v. 8.
℣. 19. f) S. o caput meum! caput meum! cf. Thren. 1, 16.
℣. 20. g) cf. 1 Reg. 17, 19. Threo. 2, 11.
℣. 21. h) vid. v. 10. 11. i) v. 4. quasi dormiret puer, & ne quisquam mortuum resciret. Schmidius.
℣. 22. k) per nuntium. Schmidius.

℣. 7. ובניכי Ita punctum Schurek (vt ratio τῶν Kriian & Kthiban poscit) in textu exprimunt 3. 8. 20 ובניכי scribunt & ובניך legunt 1. 2. 5. contra Mas. Erff ℣. 10. וכסא sine praef. Van 3. sic fu. 5. ℣. 13. הנה ita 1. 2. 5. & Ber. qualem consecutionem vide Gen. 37, 22. at per Mss. plerique, & per Pfikmaa 6. 9. 20. 22. ℣. 14. ומה Praef. Van expunxit 3. & sic sine eo 2. in marg. לה pro eo hab. לך 2. sic fu. 5 ויאמר גיחזי ita 1. 2. 6. 9. 20. 23. per Sekeph etiam 3. sed praeced. Paschta gemin. ℣. 20. ויביאהו ita plene 1, 2. 22. + secundum Masoram Erffurtensem h. l. & impressam Gen. 29, 13. alii defect.

שלחה נא לי אחד מן־הנערים ואחת האתנות וארוצה
23 עד־איש האלהים ואשובה: ויאמר מדוע את הלכתי
אליו היום לא־חדש ולא שבת ותאמר שלום:
24 ותחבש האתון ותאמר אל־נערה נהג ולך אל־תעצר־
כה לי לרכב כי אם־אמרתי לך: ותלך ותבוא אל־איש
האלהים אל־הר הכרמל ויהי כראות איש־האלהים
אותה מנגד ויאמר אל־גיחזי נערו הנה השונמית
26 הלז: עתה רוץ־נא לקראתה ואמר־לה השלום לך
27 השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום: ותבא
אל־איש האלהים אל־ההר ותחזק ברגליו ויגש גיחזי
להדפה ויאמר איש האלהים הרפה־לה כי־נפשה
28 מרה־לה ויהוה העלים ממני ולא הגיד לי: ותאמר
השאלתי בן מאת אדני הלא אמרתי לא תשלה אתי:
29 ויאמר לגיחזי חגר מתניך וקח משענתי בידך ולך כי
תמצא־איש לא תברכנו וכי־יברכך איש לא תעננו
ל ושמת משענתי על־פני הנער: ותאמר אם הנער חי־
31 יהוה וחי־נפשך אם־אעזבך ויקם וילך אחריה: וגחזי
עבר לפניהם וישם את־המשענת על־פני הנער ואין
קול ואין קשב וישב לקראתו ויגד־לו לאמר לא הקיץ
32 הנער: ויבא אלישע הביתה והנה הנער מת משכב
33 על־מטתו: ויבא ויסגר הדלת בעד שניהם ויתפלל
34 אל־יהוה: ויעל וישכב על־הילד וישם פיו על־פיו
ועיניו על־עיניו וכפיו על־כפו ויגהר עליו ויחם בשר
לה הילד: וישב וילך בבית אחת הנה ואחת הנה ויעל
ויגהר עליו ויזורר הנער עד־שבע פעמים ויפקח
36 הנער את־עיניו: ויקרא אל־גיחזי ויאמר קרא אל־
השנמית הזאת ויקראה ותבוא אליו ויאמר שאי בנך:
37 ותבא ותפל על־רגליו ותשתחו ארצה ותשא את־
38 בנה ותצא: ואלישע שב הגלגלה והרעב
בארץ ובני הנביאים ישבים לפניו ויאמר לנערו שפת
39 הסיר הגדולה ובשל נזיד לבני הנביאים: ויצא אחד
אל־השדה ללקט ארת וימצא גפן שדה וילקט ממנו
פקעת

...bitam. S. Cf. Marc. 6, 5.

את קרי

הולכת קרי

עד כאן

℣. 30. s) 1 Sam. 10, 3. t) vid. ...7, 27.

℣. 31. u) 1 Sam. 9, 27. x) ... Reg. 18, 29. y) ...non euigilauit ... Ef. 26, 19. Lex ...non viuificat, ...ed Christus. ...apsum enim ...& restitutionem generis ...humani per ...mortem & re...suscitationem ...huius pueri ...figuratam fu...isse, quidam ...obseruant.

℣. 32. z) vid. ...20. a) v. 21. ...z. 32, 19. 32.

℣. 33. b) v. 4. ... Mat. 6, 6. cf. ...Act. 9, 40. Mat. ..., 25.

℣. 34. c) cf. ... Reg. 17, 21. d) ...r pronus se de...misit super eum ...3) v. 35. 1 Reg. ...8, 42. e) 1 Reg. ..., 2. Ef. 44, 15.

℣. 35. f) ...ox iterauit 1 ...Reg. 13, 33. g) ...emel 1 Reg 10. ...2. h) huc 2 ...Sam. 5, 6. i) il...c 2 Sam. 4, 6. ...) vid. v. 34. l) ...um sternuta...it. Pi. (1) rad. זרר compri...ere, exprime...e, alienare. m)

כפיו קרי

...6, 17.

℣. 36. n) v. ...5. o) 1 Reg. 17, ...5. Luc. 7, 15.

℣. 37. p) cf. ...1, 13. 1 Reg. ...8, 7. q) conf. ...Hebr. 11, 35.

℣. 38. r) vid. ...2, 1. s) vid. v. ... c. 5, 22. t) ...auscultantes ...verbum Dei. ...6, 1. cf. Act. ...2, 3. u) adpone ...4) Ez. 4, 3. x) ...ultem, pul...tenium. (6) v. ...9. 40. Gen. 25, ...9. 34.

℣. 39. y) o...era, herbas. Ef. ...6, 19. rad. ארו formæ ...עולן &c. z) sic dictam vitem agrestem. vid. not. Num. 6, 4.

l) vid. v. 7. Commendatur nobis in hac muliere insignis fides in verbum Dei. Credit enim, filium suum potius e mortuis excitandum, quam vt verbum prophetæ fallat, quem aduenientem habuerat, cum filium viuacem peteret. ℣. 16. Schmidius.

℣. 23. m) vid. not. Num. 28, 11. n) conf. Leu. 23, 3. S. supplet: suspicor filium mortuum esse. o) q. d. Bene se res pueri habet: ne iter suum impediretur. S. coll. v. 26.

℣. 24. p) Gen. 22, 3. 2 Sam. 19, 27. q) S. age (asinam) ac perge. cf. 1 Sam. 30, 2. 20. 23. r) 1 Reg. 18, 44. s) 2 Sam. 16, 2.

℣. 25. t) vid. v. 7. 27. 40. u) c. 2, 25. x) c. 2, 7. 15. y) v. 12. c. 5, 20. seqq. c. 8, 4. z) vid. v. 8. 12. a) istam vid. 1 Sam. 14, 1. q. d. oportet sane grauem esse caussam, quare hoc tempore venit, & valde desidero scire, quid sit. S.

℣. 26. b) Gen. 37. 14. c) vt marito v. 23.

℣. 27. d) v. 25. Deut. 33, 1. e) quasi quæ eum dimissura non esset, nisi secum iret. coll. v. 30. Conf. Mat. 28, 9. Ioh. 20, 17. f) ad depellendum eam Ef. 21, 19. quod videretur inuerecunda importunitas, Prophetam hac ratione vrgere, & quasi cogere velle. S. g) 1 Sam. 1, 3. h) vid. 1 Sam. 1, 10. Iob. 21, 25. i) vid. not. 2 Sam. 7, 3. 4.

℣. 28. k) num petii filium, qui subito moreretur? l) vid. v. 16. m) ne fallaci spe securam reddas. cf. 2 Sam. 3, 27. 2 Par. 29, 11.

℣. 29. n) c. 9, 1. Ex. 12, 11. Ier. 1, 17. LXX. vt Eph. 6, 14. o) cf. Iud. 6, 21. Ps. 23, 4. p) Gen. 47, 7. Ion. ne interroges de salute ipsius, ne scil. cum aliis confabularetur. Raschi. Cf. Luc. 10, 4 q) festinationis caussa, ne moras necteret, aut cum aliis hac de re quidquam loqueretur. r) ne sibi tribueret Gehasi miraculum, si quod fieret. Frustra autem fuit hæc missio v. 31. ...

פַּקֻּעֹת שָׂדֶה מְלֹא בִגְדוֹ וַיָּבֹא וַיְפַלַּח אֶל־סִיר הַנָּזִיד כִּי־
מ לֹא יָדָעוּ׃ וַיִּצְקוּ לַאֲנָשִׁים לֶאֱכוֹל וַיְהִי כְּאָכְלָם מֵהַנָּזִיד
וְהֵמָּה צָעָקוּ וַיֹּאמְרוּ מָוֶת בַּסִּיר אִישׁ הָאֱלֹהִים וְלֹא יָכְלוּ
41 לֶאֱכֹל׃ וַיֹּאמֶר וּקְחוּ־קֶמַח וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַסִּיר וַיֹּאמֶר צַק
42 לָעָם וְיֹאכֵלוּ וְלֹא הָיָה דָּבָר רָע בַּסִּיר׃ וְאִישׁ
בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים
עֶשְׂרִים־לֶחֶם שְׂעֹרִים וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם
43 וְיֹאכֵלוּ׃ וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ
וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אָכֹל וְהוֹתֵר׃
44 וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתִרוּ כִּדְבַר יְהוָה׃

הפטרת תוריע

ה Cap. V.

וְנַעֲמָן שַׂר־צְבָא מֶלֶךְ־אֲרָם הָיָה
אִישׁ גָּדוֹל לִפְנֵי אֲדֹנָיו וּנְשֻׂא פָנִים כִּי־בוֹ נָתַן־
יְהוָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה גִּבּוֹר חַיִל מְצֹרָע׃
2 וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה
3 וַתְּהִי לִפְנֵי אֵשֶׁת נַעֲמָן׃ וַתֹּאמֶר אֶל־גְּבִרְתָּהּ אַחֲלֵי
אֲדֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן אָז יֶאֱסֹף אֹתוֹ
4 מִצָּרַעְתּוֹ׃ וַיָּבֹא וַיַּגֵּד לַאדֹנָיו לֵאמֹר כָּזֹאת וְכָזֹאת
ה דִּבְּרָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־
אֲרָם לֶךְ־בֹּא וְאֶשְׁלְחָה סֵפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ
וַיִּקַּח בְּיָדוֹ עֶשֶׂר כִּכְּרֵי־כֶסֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב
6 וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת בְּגָדִים׃ וַיָּבֵא הַסֵּפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה אֵלֶיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ
7 אֶת־נַעֲמָן עַבְדִּי וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ׃ וַיְהִי כִּקְרֹא
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַסֵּפֶר וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר הַאֱלֹהִים
אָנִי לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת כִּי־זֶה שֹׁלֵחַ אֵלַי לֶאֱסֹף אִישׁ
מִצָּרַעְתּוֹ כִּי אַךְ־דְּעוּ־נָא וּרְאוּ כִּי־מִתְאַנֶּה הוּא לִי׃
8 וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ ׀ אֱלִישָׁע אִישׁ־הָאֱלֹהִים כִּי־קָרַע מֶלֶךְ־
יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה
קָרַעְתָּ בְּגָדֶיךָ יָבֹא־נָא אֵלַי וְיֵדַע כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל׃

ויבא

a) *colocynthidas s. cucurbitas siluestres* (1) cf. 2 Reg. 6, 18. b) *& dissecuit, discidit* noxios illos fructus (5) Ps. 141, 7. c) vid. v. 38.

℣. 40. d) *Et effuderunt.* v. 4. 41. 2 Sam. 13, 9. e) cf. Ex. 10, 17. f) vid. v. 25. 1 Tim. 6, 11. g) cf. Ex. 15, 23.

℣. 41. h) v. 40. Ez. 24, 3. i) sed subito dulcis ac salutaris per miraculum factus erat cibus. *S.*

℣. 42. k) Raschio est nomen prouinciæ. vid. 1 Sam. 9, 4. l) vid. not. 1 Sam. 9, 7. m) cf. Num. 18, 12. 13. n) Iud. 7, 13. LXX. vt Ioh. 6, 9. o) *& spicam viridem.* vid. Leu. 2, 14. c. 23, 14. p) S. *in gluma sua.* Tlg. *in folliculis suis.* Ion. Syr. Ar. *in veste,* Vulg. *in pera sua* (1) Gussetio idem, quod טנא Deut. 26, 2.

℣. 43. q) cf. Num. 11, 11. 22. Ioh. 6, 7. r) *comedendo* sc. *comedent.* cf. c. 3, 16. s) *& relinquendo relinquent.* v. 44. Ex. 36, 7. 2 Par. 31, 10.

℣. 44. t) Deut. 28, 54. Mat. 15, 37. Marc. 8, 8.

CAP. V, ℣. 1. u) c. 4, 13. 1 Reg. 2, 32. x) Gen. 39, 9. Ex. 11, 3. y) v. 4. 2 Sam. 21, 9. z) *honoratus* Es. 3, 3. Iob. 22, 8. ὁ. τεθαυμασμένος προσώπῳ. Iudæ v. 16. a) vid. Ps. 144, 10. b) Iud. 11, 1. c) *sed leprosus* c. 7, 3.

℣. 2. d) exiuerunt *per turmas* c. 6, 23. 2 Sam. 3, 22. e) i. e. *seruiebat.* S. Conf. v. 1.

℣. 3. f) *vtinam* Ps. 119, 5. Kimchio plurale constr. vt *aschre,* a rad. חלה 1 Sam. 13, 12. &c. g) *qui frequenter Samariæ est.* vid. c. 2, 25. h) *tunc recolligeret s. curaret eum.* v. 6. 7. 11. Vtitur hac voce pro *sanare,* quod curatus *recolligebatur* ad reliquos homines, a quibus ob lepram exclusus fuit. *Munsterus.* vid. Num. 12, 14. 15.

℣. 4. i) v. 1. 2 Sam. 11, 9. 1 Reg. 16, 24. k) c. 9, 12. 2 Sam. 17, 15.

℣. 5. l) Ion. Syr. *epistolam.* sic v. 6. 7. conf. 1 Reg. 20, 7. a) *occasionem captet* Ps. 91, 10. cf. Iud. 14, 4. ὁ. προφασίζεται. conf. Ioh. 15, 22. ℣. 8. b) v. 20. c. 4, 25. c) v. 7. q. d. Quare non tandem aliquando Iehouam & verum eius cultum agnoscis, abiecto idololatrico cultu & impietatis pertinacia? d) verus *propheta,* & verus Deus. v. 15.

cf. Esth. 3, 13. c. 8, 10. 2 Sam. 21, 14. m) i. e. *secum* Gen. 24, 10. c. 45, 12. &c. n) vid. 2 Sam. 12, 30. o) S. & 6000. nummorum *auri,* vel subintell *siclorum,* vt Num. 7, 13. p) *mutationes* vestium. v. 22. 23. Gen. 45, 22. Iud. 14, 12. 13. *Vestes mutatoriæ,* quas tanto numero habebant & optabant, intelligendæ sunt ex more Orientalium, nunc apud Maroccanos ex Orientalibus pridem deductos, remanente, quo solent vestes lineas, candidas & molles, vestibus aliis superimponere ornatus caussa: & quia facile eximii candoris sui decus amittunt, sæpe commutare. *Gusset.* p. 162.

℣. 6. q) hoc argumento, vel post alia *ita dicendo.* Pauca enim tantum verba ex litteris referuntur, quæ ad rem maxime faciunt. r) c. 10, 2. s) 1 Reg. 9, 22. c. 10, 5. t) vid. v. 3. 7.

℣. 7. u) c. 6, 30. Ios. 7, 6. x) cf. Deut. 32, 39. 1 Sam. 2, 6. y) S. *vt liberem.* vid. v. 3. z) *iam cognoscite me.*

℣. 40. ויאמרו sic per *Paschta* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. at ceteri per *Kadma.* ℣. 41. וקחו sine præfixo *Vau* 1. sic se. 5. ℣. 42. עשרים per *Munach* repetitum 1. 3. 6. 9. 20. at עשרים לחם 2. ℣. 43. כי per *Makk.* 1. 2. CAP. V, ℣. 5. לך per *Makk.* & *Sagol* 3. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. ℣. 7. האלהים per *Kamets* 22. 23. contra *Mas.* 1. 2. 3. ℣. 8. וישלח אל־המלך ita 2. 5.

9 ויבא נעמן בסוסו וברכבו ויעמד פתח־הבית לאלישע׃
י וישלח אליו אלישע מלאך לאמר הלוך ורחצת
11 שבע־פעמים בירדן וישב בשרך לך וטהר׃ ויקצף
נעמן וילך ויאמר הנה אמרתי אלי יצא יצוא ועמד
וקרא בשם־יהוה אלהיו והניף ידו אל־המקום ואסף
12 המצורע׃ הלא טוב אבנה ופרפר נהרות דמשק
מכל מימי ישראל הלא־ארחץ בהם וטהרתי ויפן
13 וילך בחמה׃ ויגשו עבדיו וידברו אליו ויאמרו אבי
דבר גדול הנביא דבר אליך הלוא תעשה ואף כי־
14 אמר אליך רחץ וטהר׃ וירד ויטבל בירדן שבע
פעמים כדבר איש האלהים וישב בשרו כבשר נער
טו קטן ויטהר׃ וישב אל־איש האלהים הוא וכל־מחנהו
ויבא ויעמד לפניו ויאמר הנה־נא ידעתי כי אין אלהים
בכל־הארץ כי אם־בישראל ועתה קח־נא ברכה
16 מאת עבדך׃ ויאמר חי־יהוה אשר־עמדתי לפניו
17 אם־אקח ויפצר־בו לקחת וימאן׃ ויאמר נעמן ולא
יתן־נא לעבדך משא צמד־פרדים אדמה כי לוא־
יעשה עוד עבדך עלה וזבח לאלהים אחרים כי אם־
18 ליהוה׃ לדבר הזה יסלח יהוה לעבדך בבוא אדני
בית־רמון להשתחות שמה והוא ׀ נשען על־ידי
והשתחויתי בית רמן בהשתחויתי בית רמן יסלח־נא
19 יהוה לעבדך בדבר הזה׃ ויאמר לו לך לשלום וילך
כ מאתו כברת ארץ׃ ויאמר גיחזי נער אלישע
איש־האלהים הנה ׀ חשך אדני את נעמן הארמי הזה
מקחת מידו את אשר־הביא חי־יהוה כי־אם־רצתי
21 אחריו ולקחתי מאתו מאומה׃ וירדף גיחזי אחרי נעמן
ויראה נעמן רץ אחריו ויפל מעל המרכבה לקראתו
22 ויאמר השלום׃ ויאמר ׀ שלום אדני שלחני לאמר הנה
עתה זה באו אלי שני־נערים מהר אפרים מבני
הנביאים

בסוסיו קרי

℣. 17. l) vid. 2 Sam. 13, 26. m) 1 Sam. 11, 7. n) *de terra*, sc. vt altare ex ea conficeret, in quo vni Iehouæ, Deo Israelis, rem sacrã faceret.

אמנה קרי

℣. 18. o) S. *quoad verbum hoc.* Tig. *Hac in re propitius sit.* Gen. 19, 21. 1 Sam. 30, 24. p) Certum est, quod non tantum deprecatus sit idololatriam hucusque commissam, sed etiam sese obstrinxerit ad vnius Iehovæ verum cultum; de eo autem dissentiunt, an hæc & sequentia verba intelligenda sint de præterito tantum, vt vult *Lightfoot.* Hor. Hebr. ad Luc. 4, 27. an vero de futuro tempore, vt simplex constructionis sensus suadet. q) nomen idoli Syrorum. r) vid. c. 7, 2. 17. s) *& incuruauero me* sc. Regi, Domino meo. S. t) *cum*, inquam, ita *me incuruavero* (1) Infin. Hithp. forma Syrorũ.

נא כתיב ולא קרי עד כאן

℣. 19. u) Ex. 4, 18. Iud. 18, 6. conf. 2 Sam. 15, 9. Est formula faustum iter precantis, nec sonat rationem haberi petitionis, illamque adprobari. *Gusset.* p. 863. coll. 1 Sam. 29, 7. 2 Sam. 3, 21. c. 15, 27. x) vid. Gen. 35, 16. ℣. 20. y) c. 4, 12. c. 8, 4 z) *abstinuit* 1 Sam. 25, 39. sc. *a dando.* cf Prou. 21, 26. a) vid. v. 16. b) *nisi* c. 4, 24. c) *aliquid* 1 Sam. 22, 4. ℣. 21. d) *delapsus est*, desiliit honoris caussa Gen. 24, 64. e) c. 9, 11. ℣. 22. f) c. 4, 16. cf. 2 Sam. 18, 28. g) *Iam nunc.* conf. 1 Reg. 17, 24. h) 1 Reg. 12, 25. i) c. 4, 1. c. 6, 1.

℣. 10. e) In conspectum suum eum statim non admisit. Voluit enim Deus fidem Naamani exercere, & spiritus ipsius altos deprimere. *S.* coll. v. 11. 12. f) *eundo* sc. abeas 2 Sam. 14, 12. cf. supra c. 4, 43. &c. g) conf. Gen. 4, 15. Ps. 12, 7. Ps. 119, 164. Naeman exemplum gentilium ad Deum convertendorum per septem tempora, quibus lauantur in fonte patente domui Dauidis &c. Zach. 13, 1. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 179. h) per lepram absumta. *S.* cf. v. 14. i) *& sic mundus esto.* Imperatiuus certæ promissionis, vt Mat. 8, 3. cf. Gen. 12, 2. &c.

℣. 11. k) c. 13, 19. Gen. 40, 2. l) *omnino* & confestim *exibit.* cf. Ios. 7, 7. m) Ex. 13, 2. LXX. vt Mat. 9, 18. n) *Ion.* add. *lepra.* o *& sic curabit* v. 3. p) Schmid. *me leprosum.*

℣. 12. q) *Abana* (vel vt *Ion.* habet *Amana*, ex nomine montis Cant. 4, 8. vnde fortassis scaturiit hic amnis) & *Pharphar* duo insignes Syriæ Damascenæ fluuii ex monte Hermone descendunt, ita vt Pharphar vrbem alluat, Abana mediam secet. vid. *Itinerarium Beniamini* p. 55.

℣. 13. r) quibus non tantum erat supercilium. vid. v. 10. s) c. 6, 21. 1 Sam. 24, 12. Ion. Syr *Domine!* t) *si locutus esset.* אם subintell. vt 1 Reg. 18, 12. Iob. 10, 19. u) *quanto magis itaque* quando dixit. Deut. 31, 27.

℣. 14. x) *& intinxit, immersit* sc. c. 8, 15. LXX. vt Mat. 3, 6. y) vid. v. 10. z) cf. Ps. 103, 5. a) cum multi ex Israelitis leprosi ita non purgarentur. vid. c. 7, 3. Luc. 4, 27.

℣. 15. b) cf. Luc. 17, 15. 16. c) c. 8, 9. d) cf. 1 Reg. 8, 43. e, Gen. 33, 11.

℣. 16. f) 1 Sam. 20, 3. g) cf. v. 15. & vid. c. 3, 14. h) vid. 1 Sam. 24, 22. i) c. 2, 17. Iud. 19, 7. k) Gen. 19, 8. ...

℣. 12. אבנה 6. exprimunt *Cthibh* Αβανά, qui est fluuius a monte *Amana* (sec. *Kri*) Cant. 4, 38. *Strabo* lib. 14. *Hiller.* p. 83. ופרפר per *Kamets* 1. 2. הלא per *Tbhir* 2. sic su. 5. ℣. 13. גדול sic per *Rbhia* 2. 3. 5. 10. 13. 19. at per *Sakephk.* ceteri contra nexum orationis. ואף sine præf. *Vau* 2. in mar. c. ℣. 18. נשען per *Patach* 2. 5. 6. 9. 10. 13. בהשתחויתי *milra* per simplex *Pachta* 2. 3. 5. 6. 9. 10. at n illi ...

הַנְּבִיאִים תְּנָה־נָּא לָהֶם כִּכַּר־כֶּסֶף וּשְׁתֵּי חֲלִפוֹת בְּגָדִים׃
23 וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כִּכָּרָיִם וַיִּפְרָץ־בּוֹ וַיָּצַר כִּכְּרַיִם
כֶּסֶף בִּשְׁנֵי חֲרִטִים וּשְׁתֵּי חֲלִפוֹת בְּגָדִים וַיִּתֵּן אֶל־שְׁנֵי
24 נְעָרָיו וַיִּשְׂאוּ לְפָנָיו׃ וַיָּבֹא אֶל־הָעֹפֶל וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּפְקֹד
כה בַּבָּיִת וַיְשַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיֵּלֵכוּ׃ וְהוּא־בָא וַיַּעֲמֹד אֶל־
אֲדֹנָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱלִישָׁע מֵאַן גֵּחֲזִי וַיֹּאמֶר לֹא־הָלַךְ
26 עַבְדְּךָ אָנֶה וָאָנָה׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא־לִבִּי הָלַךְ כַּאֲשֶׁר
הָפַךְ־אִישׁ מֵעַל מֶרְכַּבְתּוֹ לִקְרָאתֶךָ הַעֵת לָקַחַת אֶת־
הַכֶּסֶף וְלָקַחַת בְּגָדִים וְזֵיתִים וּכְרָמִים וְצֹאן וּבָקָר
27 וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת׃ וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק־בְּךָ וּבְזַרְעֲךָ
ו לְעוֹלָם וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו מְצֹרָע כַּשָּׁלֶג׃ וַיֹּאמְרוּ
בְנֵי־הַנְּבִיאִים אֶל־אֱלִישָׁע הִנֵּה־נָא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ
2 יֹשְׁבִים שָׁם לְפָנֶיךָ צַר מִמֶּנּוּ׃ נֵלְכָה־נָּא עַד־הַיַּרְדֵּן
וְנִקְחָה מִשָּׁם אִישׁ קוֹרָה אֶחָת וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שָׁם מָקוֹם
3 לָשֶׁבֶת שָׁם וַיֹּאמֶר לֵכוּ׃ וַיֹּאמֶר הָאֶחָד הוֹאֶל נָא וְלֵךְ
4 אֶת־עֲבָדֶיךָ וַיֹּאמֶר אֲנִי אֵלֵךְ׃ וַיֵּלֶךְ אִתָּם וַיָּבֹאוּ הַיַּרְדֵּנָה
ה וַיִּגְזְרוּ הָעֵצִים׃ וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקּוֹרָה וְאֶת־הַבַּרְזֶל
נָפַל אֶל־הַמָּיִם וַיִּצְעַק וַיֹּאמֶר אֲהָהּ אֲדֹנִי וְהוּא שָׁאוּל׃
6 וַיֹּאמֶר אִישׁ־הָאֱלֹהִים אָנָה נָפָל וַיַּרְאֵהוּ אֶת־הַמָּקוֹם
7 וַיִּקְצָב־עֵץ וַיַּשְׁלֶךְ־שָׁמָּה וַיָּצֶף הַבַּרְזֶל׃ וַיֹּאמֶר הָרֶם לָךְ
וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֵהוּ׃
8 וּמֶלֶךְ אֲרָם הָיָה נִלְחָם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּוָּעַץ אֶל־עֲבָדָיו לֵאמֹר
9 אֶל־מְקוֹם פְּלֹנִי אַלְמֹנִי תַּחֲנֹתִי׃ וַיִּשְׁלַח אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִשָּׁמֶר מֵעֲבֹר הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־שָׁם
י אֲרָם נְחִתִּים׃ וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אָמַר־לוֹ אִישׁ־הָאֱלֹהִים וְהִזְהִירֹה וְנִשְׁמַר שָׁם לֹא־אַחַת
11 וְלֹא שְׁתָּיִם׃ וַיִּסָּעֵר לֵב מֶלֶךְ־אֲרָם עַל־הַדָּבָר הַזֶּה
וַיִּקְרָא אֶל־עֲבָדָיו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הֲלוֹא תַּגִּידוּ לִי מִי
12 מִשֶּׁלָּנוּ אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אַחַד מֵעֲבָדָיו לוֹא
אדני

k) vid. 2 Sam. 12, 30. l) vid. not. v. 5. ℣. 23. m) c. 6, 3. Gen. 16, 27. 1 Sam. 12, 22. n) cf. 1 Reg. 16, 24. o) cf. v. 16. 1 Par. 13, 2. p) & coarctauit, colligauit. cf. c. 5, 24. c. 12, 11. Deut. 14, 25. q) *sacculis, crumenis* (1) Ef. 3, 22. r) v. 5. 22. ℣. 24. s) *in cliuum* f. montem vrbis Samariæ. Alius Hierosolym. Ef. 31, 14. Mich. 4, 8. t) *& reposuit.* cf Num. 4, 27. ℣. 25. u) *coram hero suo* v. 4. 2 Sam. 11, 9. x) *vnde?* 1 Sam. 10, 14. Pro Kri vid. c. 6, 27. Gen. 29, 4. Pf. 121, 1. y) *huc vel illuc* 1 Reg. 2, 35. ℣. 26. z) *nonne!* 2 Sam. 23, 5. a) *cor meum se monuit.* Ion. *per spiritum prophetiæ mihi est indicatum.* Syr. *cor meum indicauit mihi.* Vat. q. d. aderam mente f. animo & spiritu. sic *Grot.* cf. 1 Cor. 5, 3. 4. sed *Schm.* nonne *cor meum ambulauit a me?* h. e. nonne præ dolore vita & mens, cuius fedes cor, a me fere discesserunt & me deseruerunt, cum mihi in spiritu Dominus reuelaret, quod Naaman tibi obuiam iret. b) *verteret se.* Iud. 20, 39. 41. c) vid. v. 21. d) *Ion.* bene præmittit: *vt cogites animo tuo emere oliueta,* &c. ℣. 27. e) *Lepra itaque*, qua Naaman omni vita sua laborasset. f) Deut. 28, 60. In detestationem auaritiæ tuæ, & mendacii in Spiritum S. Ita purgatorum gentilium lepra transiuit in Iudæos, aquis Mesfiæ ablui nolentes, & terræ bonis auare inhiantes. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 179. g) cf. 2 Sam. 3, 29. h) cf. c. 8, 4. 5. *Olam* autem primario *durationem Dei æternam* f. infinitam fignificat, in humanis autem finitam, feu *quamdiu hac ipsa existunt.* cf. Deut. 23, 4. 1 Reg. 8, 13. i) vid. Ex. 4, 6. Num. 12, 10.
CAP. VI, ℣. 1. k) c. 4. 1. c. 5, 22. l) Scholæ f. auditorii. S. m) ad audiendum c. 4, 38. n) Ef. 49, 20. ob au-

℣. 2. o) ... bem (5) v. 5. Gen. 19, 8. Cant. 1, 17. p) auditorium: vid. v. 1. ℣. 3. q) cu- ius fecuris poftea ercu... v. 5. S. r) c. 5, 23. ℣. 4. s) & cadebant. conf.
מאין קרי
1 Reg. 3, 25. Thren. 3, 54. ℣. 5. t) *vnus ille* v. 3. u) c. 3. 19. x) v. 2. y) & *ipsum ferrum* 2 Sam. 21, 12. sic *Ion. Syr.* in Nominatiuo Ab... i: & cumfer...
Cap. VI.
cecidit in a... quam. z) v. 1. ... c. 3. 10. a) *commodatum est.* c. 4, 3. 1 Sam. ... 28. ℣. 6. b) c. 2. 9. 11. Deut. 33, 1. c) *quo?* Gen. 26, 8. d) *præcidit itaque* (2) Cant. 4, 2. npr. fec. *Gusset.* p. 748. a ramis & fuperfluis, vt fieret manubrium fecuris. e) in ipfum foramen fecuris, fec. Ebræos, at in locum tantum, vbi fecuris deciderat. S. f) & *sic natare fecit* (4) Deut. 11, 4. ℣. 8 g) cf. ... Reg. 22, 4. &c. h) 1 Reg. 12, 6. 8. i) S. *aduer... sus*, vt Zach. 14, 2. Iof. 10, 6. k) *hunc vel il...*
והזהירו
קרי
lius, cuius nomen Rex Syriæ procul dubio expresfit, Scriptura autem referre noluit. vid. ... Sam. 21, 3.

Ruth. 4, 1. l) S. *castrametatio mea erit.* (1) ℣. 9. m) *ne negligas, ne prætereas* cura tua. *Schmidius.* cf. Mich. 7, 18. Prou. 19, 11. n) *demissi, demittent se.* (1) cf. Dan. 4, 10. Ioel 4. 11. Pf. 38, 3. ℣. 10. o) præfidia fua. S. p) v. 5. 9 *monueratque eum* Ez. 18, 10. Ez. 33, 3. r) v. 9. 2 Sam. 20, 10. ne sc. Syri vrbem illam ex improuiso occuparent. ℣. 11. s) *Conturbatum itaque fuit.* cf. Ion. 1, 11. 13. t) *de nostratibus, de iis, qui nostri, vel nobis sunt.* cf. Iof. 5, 13. Cant. 1, 6. u) fupplet S. *inclinet.* Ion. *ecquis nostrum arcana mea Regi Ifraelis detexerit?* ℣. 12. x) vid. 1 Reg. 11, 22.

℣. 22. חלפות ita 6. 7. 8. 9. 17. 18. 22. & Ber. sec. *Mas.* 3. & impr. at חליפת scribunt 1. 2. aliique sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff* ℣. 23. וקח cum præf. *Vau* 3. sic fu. 2. 5. ℣. 25. אנה per ּ Kametz 3. 5. 7. 8. ℣. 27 תדבק cum *Meth. milel* 5--17. 19. 20. & *Ber.* at per *Mun.* 1. 2. 3. sic fu. 5. CAP. VI, ℣. 3. הואל per *Makk* & *Meth.* 2. 6. 9. 20. 21. 22. 23. ℣. 9. המקום cum præmissa partic. את 1. 2. & in marg. 6. 9. חתים

אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כִּי־אֱלִישָׁע הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּיִשְׂרָאֵל יַגִּיד
לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר בַּחֲדַר
13 מִשְׁכָּבֶךָ׃ וַיֹּאמֶר לְכוּ וּרְאוּ אֵיכֹה הוּא וְאֶשְׁלַח וְאֶקָּחֵהוּ
14 וַיֻּגַּד־לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה בְדֹתָן׃ וַיִּשְׁלַח־שָׁמָּה סוּסִים וְרֶכֶב
טו וְחַיִל כָּבֵד וַיָּבֹאוּ לַיְלָה וַיַּקִּפוּ עַל־הָעִיר׃ וַיַּשְׁכֵּם מְשָׁרֵת
אִישׁ הָאֱלֹהִים לָקוּם וַיֵּצֵא וְהִנֵּה־חַיִל סוֹבֵב אֶת־הָעִיר
וְסוּס וָרָכֶב וַיֹּאמֶר נַעֲרוֹ אֵלָיו אֲהָהּ אֲדֹנִי אֵיכָה נַעֲשֶׂה׃
16 וַיֹּאמֶר אַל־תִּירָא כִּי רַבִּים אֲשֶׁר אִתָּנוּ מֵאֲשֶׁר אוֹתָם׃
17 וַיִּתְפַּלֵּל אֱלִישָׁע וַיֹּאמַר יְהוָה פְּקַח־נָא אֶת־עֵינָיו וְיִרְאֶה
וַיִּפְקַח יְהוָה אֶת־עֵינֵי הַנַּעַר וַיַּרְא וְהִנֵּה הָהָר מָלֵא
18 סוּסִים וְרֶכֶב אֵשׁ סְבִיבֹת אֱלִישָׁע׃ וַיֵּרְדוּ אֵלָיו וַיִּתְפַּלֵּל
אֱלִישָׁע אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר הַךְ־נָא אֶת־הַגּוֹי־הַזֶּה בַּסַּנְוֵרִים
19 וַיַּכֵּם בַּסַּנְוֵרִים כִּדְבַר אֱלִישָׁע׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלִישָׁע
לֹא־זֶה הַדֶּרֶךְ וְלֹא־זֹה הָעִיר לְכוּ אַחֲרַי וְאוֹלִיכָה אֶתְכֶם
אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר תְּבַקֵּשׁוּן וַיֹּלֶךְ אוֹתָם שֹׁמְרוֹנָה׃ וַיְהִי כ
כְּבֹאָם שֹׁמְרוֹן וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע יְהוָה פְּקַח אֶת־עֵינֵי־אֵלֶּה
וְיִרְאוּ וַיִּפְקַח יְהוָה אֶת־עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה בְּתוֹךְ
21 שֹׁמְרוֹן׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־אֱלִישָׁע כִּרְאֹתוֹ
22 אוֹתָם הַאַכֶּה אַכֶּה אָבִי׃ וַיֹּאמֶר לֹא תַכֶּה
הַאֲשֶׁר שָׁבִיתָ בְּחַרְבְּךָ וּבְקַשְׁתְּךָ אַתָּה מַכֶּה שִׂים
לֶחֶם וָמַיִם לִפְנֵיהֶם וְיֹאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ וְיֵלְכוּ אֶל־
23 אֲדֹנֵיהֶם׃ וַיִּכְרֶה לָהֶם כֵּרָה גְדוֹלָה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ
וַיְשַׁלְּחֵם וַיֵּלְכוּ אֶל־אֲדֹנֵיהֶם וְלֹא־יָסְפוּ עוֹד גְּדוּדֵי אֲרָם
לָבוֹא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃
24 וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַיִּקְבֹּץ בֶּן־הֲדַד מֶלֶךְ־אֲרָם אֶת־כָּל־
כה מַחֲנֵהוּ וַיַּעַל וַיָּצַר עַל־שֹׁמְרוֹן׃ וַיְהִי רָעָב גָּדוֹל בְּשֹׁמְרוֹן
וְהִנֵּה צָרִים עָלֶיהָ עַד הֱיוֹת רֹאשׁ־חֲמוֹר בִּשְׁמֹנִים כֶּסֶף
26 וְרֹבַע הַקַּב חרייונים בַּחֲמִשָּׁה כָסֶף׃ וַיְהִי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
עֹבֵר עַל־הַחֹמָה וְאִשָּׁה צָעֲקָה אֵלָיו לֵאמֹר הוֹשִׁיעָה
אֲדֹנִי

איכו קרי

דביונים קרי

v. 13. e) Paravit itaque. cf. Deut. 2, 6. d) S, conuiuium, adparatum (t) e) sc. illo tempore & bello. Aliud enim est, quod sequitur v. 24. f) c. 5, 2. c. 13, 20. g) amoti & pacati ab Elisæ mansuetudine.

v. 24. h) cum sine dubio nouis peccatis Israelitæ Deum prouocassent. i) c. 8, 7. k) c. 17, 5. 1 Reg. 20, 1. v. 25. l) cf. c. 8, 1. 1 Reg. 18, 2. m) cuius esus, quantumlibet ceremoniali lege vetitus, tamen in summa fame licitus erat; quia inuicta necessitas huiusmodi prohibitionum violationem excusabat. coll. 1 Sam. 21, 6. 7. Mat. 12, 4. Bochart. Hieroz. P. I. p. 190. n) Num. 23, 10. o) Cabi (t) nomen mensuræ non magnæ. vid. Eduardi Bernardi c. t. §. 23. p) stercoris columbarum (t) sic communiter. cf. c. 10, 27. c. 18, 27. rad. Ar. deposuit aluum, exonerauit ventrem. At Boch. Hieroz. P. II. p. 38. seqq. copiose probat, esse id ciceris genus, quod inter cibos vilissimum fuit; stercus autem columbarum nunquam. Doctissimus Neumannus in Dissert. epist. ad Dn. Leibnitzium p. 21. intelligit purgamenta leguminum & frumentorum, columbis alias proiecta. v. 26. q) vid. c. 4, 1. c. 8, 3. r) 2 Sam. 14, 4.

y) Ex. 7, 28. 1 Sam. 4, 7. q. d. eum ergo nisi ceperis, non erit quidquam occultum, si vel maxime a nobis occultes, & in intimo conclaui tuo apud solum animum tuum decernas. Schmidius.

v. 13. z) ubinam? Cant. 1, 7. a) Gen. 37, 17.

v. 14. b) c. 18, 17. 1 Reg. 10, 1. c) c. 11, 8. Ios. 6, 3. 11. Prophetam sc. comprehensuri.

v. 15. d) 1 Reg. 19, 21. e) v. 6. 10. f) v. 5. c. 3, 10. g) quomodo facimus vel geremus nos? Deut. 18, 21.

v. 16. h) qui nobiscum vel nobis præsidio sunt. cf. Num. 14, 9. 2 Par. 32, 7. 1 Ioh. 4, 4. i) cum illis c. 3, 12.

v. 17. k) v. 20. Num. 22, 31. l) c. 4, 35. m) supernaturali ipsis concessa virtute. S. n) i. e. Angelis vid. c. 2, 11. o) conf. Gen. 32, 2. 3. Ps. 34, 8.

v. 18. p) Sic ex vrbe & de monte absque timore descendebant Elisa ac minister ipsius ad eum exercitum Syrorum. v. 15. S. q) Scotomate (3) Gen. 19, 11.

v. 19. r) ipsis illudens, & vltro obuiam factus. S. s) Etsi suos habuerunt exploratores, & regionis non fuerunt ignari, quin ipsum Elisam nouerant, tamen percussis cæcitate plane alia adparebat species, vt errasse se putarent, & tanquam dubitabundi quærerent. S. t) 1 Reg. 1, 38.

v. 20. u) v. 17. visum eis in integrum restituendo. Schmid.

v. 21. x) geminatio ex affectu. cf. Ps. 40, 1. Dan. 10, 19. y) cf. c. 2, 11. c. 5, 13. c. 8, 9. c. 13, 14. Ion. Rabbi!

v. 22. z) num enim, quos captiuos duxisti (c. 5, 2.) occidis? Est argumentum a maiori. Parceres tuis captiuis; quanto magis his, quos Dei benignitas tibi in manus dedit Grot. a) cf. Prou. 25, 21. Rom. 12, 20. 21. b) v. 23. 2 Sam. 10, 3.

v. 23.

v. 15. וישכם per Tifchagdola 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 19. איש per Merca 3. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. per Makk. 2. 5. v. 18. נא את־הגוי ita 1. 2. 3. 5. v. 19. תבקשון Kuph per Schva 1. 2. 3. 6. 9. 10. su. 5. idem ine Dag. 1. 2. v. 20. פקח־נאי ita particulam נא addit 3. in marg. & sic su. 2. in textu. v. 25. ורבע הקב ita 2. דביונים sic in ipso textu scribit 2. at in marg. habet nostrum Cthib & Kri, vti & 1. quinta men cum 3. & 5. In textu scribis diuisim חרי יונים.

27 אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר אַל־יוֹשִׁעֵךְ יְהוָה מֵאַיִן אוֹשִׁיעֵךְ
28 הֲמִן־הַגֹּרֶן אוֹ מִן־הַיָּקֶב׃ וַיֹּאמֶר־לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ
וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַזֹּאת אָמְרָה אֵלַי תְּנִי אֶת־בְּנֵךְ
29 וְנֹאכְלֶנּוּ הַיּוֹם וְאֶת־בְּנִי נֹאכַל מָחָר׃ וַנְּבַשֵּׁל אֶת־בְּנִי
וַנֹּאכְלֵהוּ וָאֹמַר אֵלֶיהָ בַּיּוֹם הָאַחֵר תְּנִי אֶת־בְּנֵךְ
ל וְנֹאכְלֶנּוּ וַתַּחְבִּא אֶת־בְּנָהּ׃ וַיְהִי כִשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ אֶת־
דִּבְרֵי הָאִשָּׁה וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו וְהוּא עֹבֵר עַל־הַחֹמָה
31 וַיַּרְא הָעָם וְהִנֵּה הַשַּׂק עַל־בְּשָׂרוֹ מִבָּיִת׃ וַיֹּאמֶר כֹּה־
יַעֲשֶׂה־לִּי אֱלֹהִים וְכֹה יֹסִף אִם־יַעֲמֹד רֹאשׁ אֱלִישָׁע
32 בֶּן־שָׁפָט עָלָיו הַיּוֹם׃ וֶאֱלִישָׁע יֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ וְהַזְּקֵנִים
יֹשְׁבִים אִתּוֹ וַיִּשְׁלַח אִישׁ מִלְּפָנָיו בְּטֶרֶם יָבֹא הַמַּלְאָךְ
אֵלָיו וְהוּא ׀ אָמַר אֶל־הַזְּקֵנִים הַרְּאִיתֶם כִּי־שָׁלַח בֶּן־
הַמְרַצֵּחַ הַזֶּה לְהָסִיר אֶת־רֹאשִׁי רְאוּ ׀ כְּבֹא הַמַּלְאָךְ
סִגְרוּ הַדֶּלֶת וּלְחַצְתֶּם אֹתוֹ בַּדֶּלֶת הֲלוֹא קוֹל רַגְלֵי
33 אֲדֹנָיו אַחֲרָיו׃ עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְהִנֵּה הַמַּלְאָךְ יֹרֵד
אֵלָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה־זֹאת הָרָעָה מֵאֵת יְהוָה מָה־אוֹחִיל
לַיהוָה עוֹד׃

CAP. VII

ז א וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה כָּעֵת ׀
מָחָר סְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל וְסָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל בְּשַׁעַר
2 שֹׁמְרוֹן׃ וַיַּעַן הַשָּׁלִישׁ אֲשֶׁר־לַמֶּלֶךְ נִשְׁעָן עַל־יָדוֹ אֶת־
אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמַר הִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם
הֲיִהְיֶה הַדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנְּכָה רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם
לֹא תֹאכֵל׃
3 וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר וַיֹּאמְרוּ
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד־
4 מָתְנוּ׃ אִם־אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר
וָמַתְנוּ שָׁם וְאִם־יָשַׁבְנוּ פֹה וָמָתְנוּ וְעַתָּה לְכוּ
וְנִפְּלָה אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם אִם־יְחַיֻּנוּ נִחְיֶה וְאִם־יְמִיתֻנוּ
ה וָמָתְנוּ׃ וַיָּקֻמוּ בַנֶּשֶׁף לָבוֹא אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם וַיָּבֹאוּ עַד־

קְצֵה

Rr מא

℣. 27. t) S. *Neque seruauerit te Iehouah, vnde ergo seruem ego te?* al. quandoquidem *non* iuuat te, coll. 1 Sam. 27, 10. & subintell. *fi*, vt supra c. 5, 13. c. 7. 2. t) *frumento an vino?* conf. Deut. 15. 14. c. 16, 13.

℣. 28. u) *Porro tamen ei dixit.* x) 2 Sam. 14, 15. y) cf. Leu. 26, 29 Deut. 28, 53: Thr. 4, 10.

℣. 29. z) c. 4. 38. 1 Reg. 19, 21. a) 1 Reg. 18, 4. 13.

℣. 30. b) c. 5, 7. vid. Ios 7. 6. c) *etsi super muro transiret* v. 26. d) 1 Reg. 21, 27. Es. 58, 5. quod eum in finem recensetur, vt discamus, quod Ioramus pœnitentiam agere cœperit, ideoque Deus eum non plane in hostium potestatem dederit: licet constans non fuerit ipsius pœnitentia, & in Elisæum sæuire cogitauerit. *S.* Conf. not. 1 Reg. 21, 29. e) *intrinsecus* Ex. 25, 11. Ar. *subter vestes illius.*

℣. 31. f) 1 Sam. 14, 44. 1 Reg. 19, 2. g) Cf. honorificam illam compellationem v. 21. Sic Romani Imperatores omnium calamitatum publicarum reos faciebant Christianos, vt apologetici horum libri omnes testantur. Causa furoris ex v. 33. colligenda est, quod Elisa post feriam pœnitentiam certissimum Dei auxilium pollicitus esset, & deditionem dissuasisset.

℣. 32. h) boni viri, consilium & auxilium a Deo apud Prophetam quærentes. i) sc. *Rex.* k) *Elisa dixit*, ex reuelatione Dei. cf. c. 5, 26. 1 Sam 9, 15. 1 Reg. 14, 5. Am. 3, 7. l) i. e. *videte & scitote.* Interrogatio imperatiua, vt 1 Sam. 10, 24. m) *patrissans.* cf. Ex. 16, 45. n) vid. 1 Reg. 21, 19. c. 19, 10. o) 2 Sam. 16, 9. p) *& reprimite eum* Num. 11, 25. Iud. 1, 34. q) 1 Reg. 14, 16. r) c. 5, 4. s) remoram ergo ponite iniusto conatui carnificis, donec ipse Rex adsit.

℣. 33. t) *&* *dixit Rex.* occluserunt autem illi seniores statim ianuam & apud Regem intercedebant; Prophetaque ipsum ad fidem & patientiam adhortabatur. conf. Hab. 2, 3. quibus ille respondit: *Ecce &c. S.* u) obsidio sc. & dira fames v. 25. seqq. x) *quid ergo expectem Iehouam amplius?* 1 Sam. 10, 8. 2 Sam. 28, 14. Verba plena sunt ריש דגושה desperationis. q. d. iussisti me expectare, idque ego feci cum ingenti ciuitatis damno. Vrbem itaque nunc dedam, & meritas de te pœnas sumam. *Schmid.*

CAP. VII, ℣. 1. y) Rex & Principes, immo omnes, *audite certissimum verbum Dei.* Es. 1, 10. z) 1 Reg. 19, 2. a) *Sea* v. 16. 18. vid. 1 Sam. 25. 18. b) sc. venalis *erit* v. 16. c.

הפטרה מצורע

6, 25. c) 1 Reg. 18, 32.

℣. 2. d) Ex. 14, 7. e) *qui erat Regi, nitenti* &c. vid. v. 17. f) vid. v. 17. c. 5, 18. g) *ecce si.* cf. c. 6, 27. Ex. 8, 22. h) Gen. 7, 12. Mal. 3, 10. i) & frumentum deplueret. *Ion.* add. *& bona de cælis demitteret.* sic v. 19. k) *en tute.* cf. Ex. 7, 29. ℣. 3. l) v. 8. cf. c. 5, 1. 14. m) cf. Leu. 13, 46. c. 14, 3. Num. 5, 2. 3. ℣. 4. n) *& deficiamus potius* c. 25, 11. o) Num. 31, 15. ℣. 5. p) *in crepusculo* matutino, seu vltima vigilia noctis v. 7. 1 Sam. 30, 17.

℣. 30. השק Sin per *Kamets* 2. 3. sec. *Mas. impr.* Leu. 11, 32. ℣. 31. בטרם יבא המלאך אליו in 3. & sic fu. 5. אמר pro eo scrib. אֹמֵר *Masora R. Dauidis* in marg. 1. הלוא per *Merca* 1. 2. 3. sic fu. 5. CAP. VII, ℣. 1. דבר per *Mun.* 1. 2. sic fu. 5. ℣. 2. אשר per *Makk.* 1. 3. 7. 8. 10. 13. 14. 19. למלך pro eo habet הַמֶּלֶךְ 5. נשען per *Patach* 1. 2. 5.

קצה מחנה ארם והנה אין שם איש׃ ואדני השמיע 6
את מחנה ארם קול רכב וקול סוס קול חיל גדול
ויאמרו איש אל אחיו הנה שכר עלינו מלך ישראל
את מלכי החתים ואת מלכי מצרים לבוא עלינו׃
ויקומו וינוסו בנשף ויעזבו את אהליהם ואת סוסיהם 7
ואת חמריהם המחנה כאשר היא וינסו אל נפשם׃
ויבאו המצרעים האלה עד קצה המחנה ויבאו אל 8
אהל אחד ויאכלו וישתו וישאו משם כסף וזהב ובגדים
וילכו ויטמנו וישבו ויבאו אל אהל אחר וישאו משם
וילכו ויטמנו׃ ויאמרו איש אל רעהו לא כן אנחנו 9
עשים היום הזה יום בשרה הוא ואנחנו מחשים וחכינו
עד אור הבקר ומצאנו עוון ועתה לכו ונבאה ונגידה בית
המלך׃ ויבאו ויקראו אל שער העיר ויגידו להם לאמר י
באנו אל מחנה ארם והנה אין שם איש וקול אדם כי
אם הסוס אסור והחמור אסור ואהלים כאשר המה׃
ויקרא השערים ויגידו בית המלך פנימה׃ ויקם המלך 11
לילה ויאמר אל עבדיו אגידה נא לכם את אשר 12
עשו לנו ארם ידעו כי רעבים אנחנו ויצאו מן המחנה
להחבה בהשדה לאמר כי יצאו מן העיר ונתפשם
חיים ואל העיר נבא׃ ויען אחד מעבדיו ויאמר ויקחו 13
נא חמשה מן הסוסים הנשארים אשר נשארו בה
הנם ככל ההמון ישראל אשר נשארו בה הנם ככל
המון ישראל אשר תמו ונשלחה ונראה׃ ויקחו שני 14
רכב סוסים וישלח המלך אחרי מחנה ארם לאמר
לכו וראו׃ וילכו אחריהם עד הירדן והנה כל הדרך טו
מלאה בגדים וכלים אשר השליכו ארם בהחפזם
וישבו המלאכים ויגדו למלך׃ ויצא העם ויבזו את 16
מחנה ארם ויהי סאה סלת בשקל וסאתים שערים
בשקל כדבר יהוה׃ והמלך הפקיד את השליש אשר 17
נשען

v. 6. q) cf. c. 19, 7. r) *vnus ad alterum* v. 9. Gen. 26, 31. c. 37, 19 s) 2 Sam 10, 6. t) Gen. 15, 20. Num. 13, 2 . Ios. 9, 1. per Synecdochen pro omnibus Cananæis h. l. vt alibi *Amoræi* Deut. 1, 20. Am. 2, 9. u) In varios namque nomos & partes diuisa fuit Aegyptus, nec semper vni summo Principi omnes paruerunt. Vid. *Herodotus* aliique.

v. 7. x) panico terrore a Deo immisso v. 6. in fugam acti. y) vid v. 5. z) cf. 2 Sam 5, 21. a) S. *in castris, sicut hæc erant.* cf. v. 10. b) Sic emphatice in oppositione ad relictas opes. *Ad vitam seruandam* animo intenti, & pedibus currentes Gen. 19, 17. 1 Reg. 19, 3.

v. 8. c) v. 3. d) Ios. 7, 21.

v. 9. e *Tandem tamen dixerunt.* f vid. v. 6. g) Syr. *non recte* vid. Num. 27, 7. Ion. *non rectum est, quod* facimus. vid. infra c. 17, 9. h) 2 Sam. 18, 20. i) quod si ergo *tacentes fuerimus* 1 Reg. 21, 3. k) *& expectauerimus* c. 9, 3. l) Iud. 16, 2. 1 Sam. 25, 31. 36. m) Num. 32, 23. & in defectionis suspicionem ac pœnam apud nostros incurremus. n) per ex ubitores v. 10. etsi postea forte ipsi quoque propius admissi sunt.

v. 10. o) S. *versus custodem portæ* v 11 2 Sam 18, 26. p) *vt instructa esse solent.* v. 7.

v. 11. q) S. cum LXX. *Clamarunt ergo custodes portæ* Sed Kimchius alique: *Clamauit ergo custos portæ vrbis ad excubitores Regis.* v) *intus, introrsum* Leu. 10, 18.

v. 12. r) vid. c. 6, 25. 1 Sam. 2, 5. Ps. 107, 5. s) 1 Reg. 22, 25.

v. 13. n) aliquot vel *quinque saltem.* x) *in ea s. vrbe*, cuius Rex meminerat v. 12. y) *ecce illi equi sicuti omnis multitudo Israelitarum, qui reliqui sunt in ea;* sc. fame premuntur, & nihilominus certo peribunt, etiamsi in vrbe remanserint. z) *en, inquam,* inedia & fame pene consumti sunt. a) *qui iam perierunt.* Num. 27, 28. Deut. 2, 14. 16. b) *mittamus itaque & videamus.* Magnam enim iacturam non faciemus, si perierint. Argumentatur, vt leprosi v. 4.

v. 14. c) S. *currus ab aliquot equis tractos,* vt celerius irent. conf. Es. 21, 7.

v. 15. d) *dum festinarunt.* (6) Iob. 40, 23.

v. 16. e) Es. 33, 23. f) *fuitque* venalis. v. 1. g) v. 1. 28. h) 1 Sam. 25, 28.

v. 17. i) *constituerat, præfecerat,* 1 Sam. 29, 4. k) vid. v. 2.

בשדה קרי

המון קרי

בחפזם קרי

---

v. 6. ואדני per *Aleph* mobile 1. 3. 5. 8. 9. 10. 13. 19. Ceterum *Mas. impr.* Gen. 19. 24. iubet h. l. scribi ויהוה, sed contra *Mas. 2. impr. & Erff.* h. l. item præter *impr.* Iob. 42, 10. וקול sine *Vau* 1. 3. 22. sic fe. 2. & fu. 5. sec. *concordantias* Hebr. & notam in margine 22. כצל נא וקול *Ita scribendum; alii tamen libri habent præf. Vau.* v. 7. כאשר per *Makk.* 1. 3. sic fe. 5. הוא sic per *Vau* 3. 6–16. 19. 20. 21. 23. fu. 5. at היא in textu, & היא in marg. habet 2. v. 8. המצרעים cum *Dag.* 1. 2. 12. 14. 15. 21. 23. v. 9. מחשים per *Sakeph* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 12. 20. 21. 22. 23. v. 11. ויקרא pro eo correxit ויקראו 3. ויגידו בית ita 2. 3. 5. v. 16. סלת *Samech* cum *Dag.* 2. 5. v. 17. אשר sic per *Kadma* 1. 2. 5. 17. 28. & *Ber.* at per *Makk.* ceteri.

נִשְׁעָן עַל־יָדוֹ עַל־הַשַּׁעַר וַיִּרְמְסֻהוּ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּרֶדֶת הַמֶּלֶךְ
18 אֵלָיו׃ וַיְהִי כְּדַבֵּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר
סָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל וּסְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל יִהְיֶה כָּעֵת
19 מָחָר בְּשַׁעַר שֹׁמְרוֹן׃ וַיַּעַן הַשָּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים
וַיֹּאמַר וְהִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם הֲיִהְיֶה כַּדָּבָר
כ הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנְּךָ רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכֵל׃ וַיְהִי־
לוֹ כֵּן וַיִּרְמְסוּ אֹתוֹ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת׃

ח וֶאֱלִישָׁע דִּבֶּר אֶל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֶחֱיָה אֶת־בְּנָהּ
לֵאמֹר קוּמִי וּלְכִי אַתִּי וּבֵיתֵךְ וְגוּרִי בַּאֲשֶׁר תָּגוּרִי כִּי־קָרָא
2 יְהוָה לָרָעָב וְגַם־בָּא אֶל־הָאָרֶץ שֶׁבַע שָׁנִים׃ וַתָּקָם
הָאִשָּׁה וַתַּעַשׂ כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתֵּלֶךְ הִיא וּבֵיתָהּ
3 וַתָּגָר בְּאֶרֶץ־פְּלִשְׁתִּים שֶׁבַע שָׁנִים׃ וַיְהִי מִקְצֵה שֶׁבַע
שָׁנִים וַתָּשָׁב הָאִשָּׁה מֵאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וַתֵּצֵא לִצְעֹק אֶל־
4 הַמֶּלֶךְ אֶל־בֵּיתָהּ וְאֶל־שָׂדָהּ׃ וְהַמֶּלֶךְ מְדַבֵּר אֶל־
גֵּחֲזִי נַעַר אִישׁ־הָאֱלֹהִים לֵאמֹר סַפְּרָה־נָּא לִי אֵת כָּל־
ה הַגְּדֹלוֹת אֲשֶׁר־עָשָׂה אֱלִישָׁע׃ וַיְהִי הוּא מְסַפֵּר לַמֶּלֶךְ
אֵת אֲשֶׁר־הֶחֱיָה אֶת־הַמֵּת וְהִנֵּה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֶחֱיָה
אֶת־בְּנָהּ צֹעֶקֶת אֶל־הַמֶּלֶךְ עַל־בֵּיתָהּ וְעַל־שָׂדָהּ וַיֹּאמֶר
גֵּחֲזִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ זֹאת הָאִשָּׁה וְזֶה־בְּנָהּ אֲשֶׁר־הֶחֱיָה
6 אֱלִישָׁע׃ וַיִּשְׁאַל הַמֶּלֶךְ לָאִשָּׁה וַתְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּתֶּן־לָהּ
הַמֶּלֶךְ סָרִיס אֶחָד לֵאמֹר הָשֵׁיב אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לָהּ וְאֵת
כָּל־תְּבוּאֹת הַשָּׂדֶה מִיּוֹם עָזְבָה אֶת־הָאָרֶץ וְעַד־עָתָּה׃
7 וַיָּבֹא אֱלִישָׁע דַּמֶּשֶׂק וּבֶן־הֲדַד מֶלֶךְ־
אֲרָם חֹלֶה וַיֻּגַּד־לוֹ לֵאמֹר בָּא אִישׁ הָאֱלֹהִים עַד־הֵנָּה׃
8 וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־חֲזָהאֵל קַח בְּיָדְךָ מִנְחָה וְלֵךְ
לִקְרַאת אִישׁ הָאֱלֹהִים וְדָרַשְׁתָּ אֶת־יְהוָה מֵאוֹתוֹ
9 לֵאמֹר הַאֶחְיֶה מֵחֳלִי זֶה׃ וַיֵּלֶךְ חֲזָאֵל לִקְרָאתוֹ
וַיִּקַּח מִנְחָה בְיָדוֹ וְכָל־טוּב דַּמֶּשֶׂק מַשָּׂא אַרְבָּעִים
גמל

l) *cuius super manum innitebatur.* v. 2. scil. quando Rex in publicum prodibat, hi eum comitabantur, & q.s. sustentabant; eumque honorem Reges habebant charissimis sibi, vid. c. 5, 18. Sed *Schm.* ad v. 2. ita: Quando Reges vel adscendebant, vel descendebant de curru, aut adsurgebant, & si quid simile; tum manibus suis eiusmodi duces cogebantur subleuare, tollere aut sustinere Reges suos *m)* *praefecit eum Rex portae vrbis*, vt illic maneret, populumque cohiberet, ne promiscue (aut sine ordine) in castra exirent. Sed quia multus fuit populus, eum in porta vrbis conculcarunt. Ille namque in terram prolapsus est, & populus super ipsum transiuit &c. *Abarb.* *n)* c. 9, 33. Dan. 8, 7. *o)* c. 6, 32.

℣. 18. *p)* v. 1. 16. *q)* v. 1. c. 10, 6.

℣. 19. *r)* v. 2. vt olim in diluuio Gen. 7, 11. Es. 24, 18. conf. Mal. 3, 10.

℣. 20. *s)* vid. v. 17.

CAP. IIX, ℣. 1. *t)* *Ceterum Elisa locutus erat.* *u)* ὁ. ἐζωπύρησε. sic v. 5. 2 Tim. 1, 6. *x)* c. 4, 35. *y)* Gen. 26, 3. *z)* *vbicunque peregrinari vis vel poteris.* cf. 1 Sam. 23, 13. &c. Ion. *in loco ad commorandum apto.* *a)* cf. Rom. 4, 17. Ps. 33, 9. *b)* Hinc crudelis illa fames in Samaria obsessa c. 6, 25. s *c)* conf. Gen. 41, 27. 54.

℣. 2. *d)* Laudabili fide obsecuta non curauit damnum rei familiaris praesentissimum.

℣. 3. *e)* *sub finem* Ez. 3, 16. vid. not. 1 Reg. 9, 10. *f)* Probabile est, quod reditus Sunammitidis contigerit post obsidionem Samariae; ipsam autem obsidionem in septennium famis inciderit. *S.* *g)* vid. v. 5. c. 4, 1. c. 6, 21. *h)* *pro domo sua.* v. 5. vel *ad eam recuperandam*, coll. c. 7, 7.

℣. 4. *i)* c. 4, 12.

c. 5, 27. conficit *Lightfoot.* *in Horis Hebr.* ad Matth. 8, 2. *k)* c. 7, 17. Deut. 33, 1. *l)* *res magnas s. miracula* Ps. 71, 19. LXX. vt Luc. 1, 49.

℣. 5. *m)* quod v. 12. 1 Sam. 2, 22. *n)* vid. v. 1. *o)* *& ecce*, non sine singulari prouidentia Dei ea ipsa hora Sunamitis cum filio suo Regis auxilium implorabat.

עד כאן

Cap. VIII.

את קרי

℣. 6. *p)* *ipsam mulierem.* cf. similis constructio Num. 27, 11. *q)* *ministrum aulae quendam* 1 Reg. 22, 9. Ier. 34, 19.

℣. 7. *r)* 1 Reg. 11, 24. *S.* non in ipsam vrbem, sed eius regionem. cf. v. 29. Ios. 5, 13. 1 Reg. 5, 27. sec. *Raschii* fabulam, vt ad resipiscendum inuitaret Gehasium, apostatam factum. Sed rectius *Kimchio*

לא מפיק ה׳

ad *vngendum Hazaelem*, sec. 1 Reg. 19, 15. h. e. *ad praedicendum, quod ab aliis vngendus esset*, ex diuina gubernatione & prouidentia, ad quam totum negotium referendum. *S.* *s)* quo de c. 6, 24. 1 Reg. 20, 1. Alius infra c. 13, 3. *t)* vid. v. 4.

℣. 8. *u)* *munus* ex veneratione Gen. 32, 14. 19. c. 33, 10. c. 43, 11. 2 Sam. 8, 2. Ps. 45, 13. 1 Sam. 9, 7. 1 Reg. 14, 2. 3. *x)* cui supra c. 6, 14. vim intendebat, eidem iam honorificentissime obuiam ire iubet praecipuum ministrum. *y)* v. 9. c. 1, 2. ℣. 9. *z)* *& omnis generis bona* Gen. 24, 10. *a)* conf. c. 5, 5.

℣. 17. נשען per *Pat.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. ℣. 18. וסאה *Samech* per *Chatephkomets* 1. 2. 22. sic fu. 5. sec. *Masor. Erff.* CAP. VIII, ℣. 5. הוא per *Kadma* 2. 3. 10. 13. 19. את־אשר per *Makk.* & *Seg.* 2. 3. 6. 9. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22 23. אשר per *Mun.* 6. 9. 11. 12. 15--18. 20--23. ואת per *Munach* 1. 10. 14. ℣. 6.

גמל ויבא ויעמד לפניו ויאמר בנך בן־הדד מלך־
ארם שלחני אליך לאמר האחיה מחלי זה :
ויאמר אליו אלישע לך אמר־לא חיה תחיה והראני י
יהוה כי־מות ימות : ויעמד את־פניו וישם עד־בשו ויבך 11
איש האלהים : ויאמר חזאל מדוע אדני בכה ויאמר 12
כי ידעתי את אשר־תעשה לבני ישראל רעה
מבצריהם תשלח באש ובחריהם בחרב תהרג
ועלליהם תרטש והרתיהם תבקע : ויאמר חזהאל 13
כי מה עבדך הכלב כי יעשה הדבר הגדול הזה
ויאמר אלישע הראני יהוה אתך מלך על־ארם : וילך 14
מאת אלישע ויבא אל־אדניו ויאמר לו מה־אמר לך
אלישע ויאמר אמר לי חיה תחיה : ויהי ממחרת ויקח טו
המכבר ויטבל במים ויפרש על־פניו וימת וימלך
חזהאל תחתיו : ובשנת חמש ליורם 16
בן־אחאב מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה מלך
יהורם בן־יהושפט מלך יהודה : בן־שלשים ושתים 17
שנה היה במלכו ושמנה שנה מלך בירושלם : וילך 18
בדרך מלכי ישראל כאשר עשו בית אחאב כי בת־
אחאב היתה־לו לאשה ויעש הרע בעיני יהוה : ולא־ 19
אבה יהוה להשחית את־יהודה למען דוד עבדו
כאשר אמר־לו לתת לו ניר לבניו כל־הימים : בימיו כ
פשע אדום מתחת יד־יהודה וימלכו עליהם מלך :
ויעבר יורם צעירה וכל־הרכב עמו ויהי־הוא קם לילה 21
ויכה את־אדום הסביב אליו ואת שרי הרכב וינס
העם לאהליו : ויפשע אדום מתחת יד־יהודה עד היום 22
הזה אז תפשע לבנה בעת ההיא : ויתר דברי יורם 23
וכל־אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים
למלכי יהודה : וישכב יורם עם־אבתיו ויקבר עם־אבתיו 24
בעיר דוד וימלך אחזיהו בנו תחתיו :

בשנת

b) c. 5, 15. c) cf. c. 6, 21. c. 13, 14. d) cf. v. 8. c. 1, 2. Ios. 5, 8.
℣. 10. e) Magna dissensio. sec. Kri & accentus: *dic ei; vt* Ion. Syr. Schmid. & plerique. sec. Cthib *dic non*: vt לא negat c. 6, 12. 1 Reg. 11, 22. f) *Raschi* ad Hazaelem: *tu viuendo viues*; Benhadadum autem ostendit mihi Deus moriturum. Sic *Gusset* p. 421. Sed *Kimchi*: ex morbo quidem certissime non morieris, per vim tamen vita priuaberis. S vero interrogatiue: *dic illi, num viuendo viues?* Tune, qui populum meum adeo adflixisti, hoc a me impetrares, vt vitam tibi promitterem? nullo modo!
℣. 11. g) S. *Deinde stare fecit facies suas*, i. e. stato & immoto vultu intuitus est Hazaelem, donec pudorem ipsi incuteret, & sibi lacrimas eliceret. Sed *Gussetio* p. 616. Hazaelis hoc factum fuisse videtur; cui inciuilis & immodestus ille modus respiciendi magis conuenit, quam Elisæ. h) c. 2, 17. Iud. 3, 25. i) Ier. 14, 17. Luc. 19, 41.
℣. 12. k) vid. v. 5. 1 Sam. 2, 22. l) cf. c. 10, 31. 32. c. 13, 3. 7. 22. non ex approbatione, sed permissione Dei. cf. Am. 1, 3. seqq. m) c. 3, 19. Num. 13, 19. n) Iud. 1, 8. o) *iuuenes* 2 Par. 36, 17. p) *infantes* 1 Sam. 15, 3. q) *allides* Hos. 10, 14. c. 14, 1. r) *& grauidas eorum diffindes*, disscabis c. 15, 16. Hos. 14, 1. Am. 1, 13. conf. Ier. 13, 18.
℣. 13. s) 1 Sam. 29, 8. t) i. e. vilissimus homo. vid. 1 Sam. 17, 43. c. 14, 15. 2 Sam. 3, 8. u) cf. 1 Sam. 9, 21. x) cf. v. 7. 15. 1 Reg. 19, 15.
℣. 14. y) c. 5, 4. c. 9, 11. z) vid. v. 10. Dolose recitauit Regi, quod de Hazaele dictum fuerat, vt securiorem mortis factum, commodius opprimeret. *Gussetius* p. 616
℣. 15. a) Hazael b) *stragulum*, *pannum*

...leretur spiritus eius, nec tamen vestium violentæ mortis appareret. S.
לו קרי
℣. 16. e) S. ...um *Iehoschaphatus adhuc* ...ex *esset Iehu*...a. Vid. 1 Reg. 22, 41. & fu...ra c. 1, 17. c. ..., 1. 2 Par. 21, 3.
℣. 17. f) 2 Par. 21, 20. g) 2 Par. 21, 5.
℣. 18. h) c. 6, 3. scripto ...b Elia vati...inio ideo re...rehensus 2 Par. 21, 12. i) *&* ...εξαρολια, pessimorum parentum pessima *filia*, *Athalia* nimirum ...v. 26. quæ plurima mala re...gno Iudæ intulit. vid. c. 11. ... seqq. k) 1 Reg. 11, 6. re...gnum a cæde fratrum auspicatus 2 Par. 21, 4.
שנים קרי
℣. 19. l) 1 Reg. 11, 12. 13. non quidem ...ob merita ipsius, quibus ...ne sibi quidem regnum meruerat; sed propter promissionem diuinam de regno in familia ipsius & tribu Iudæ vsque ad Messiam conseruando, & in Christo æternitati consecrando. m) Ion. *regnum* i. e. *splendorem regalem* s. dignitatem regiam 1 Reg. 11, 36. n) cf. 2 Sam. 7, 13. 1 Reg. 15, 4.
℣. 20. o) in pœnam impietatis. conf. de pluribus 2 Par. 21, 14. seqq. p) v. 22. c. 1, 1. Gen. 27, 40. q) 2 Par. 21, 8. antea subiecta Dauidi 2 Sam. 8, 14. & Iosaphato 1 Reg. 22, 48. ℣. 21. r) *in Sair* vrbem vel regionem. s) *&* feliciter *quidem percussit*. t) *diffugit tamen populus* Iudæ, ab Idumæis vel antea vel deinde grauiter adflictus, *in tentoria sua* 2 Sam. 18, 17. ideoque ipse Rex non sine damno redire etiam coactus fuit. ℣. 22. u) *Tunc*, post infelicem illius belli euentum. x) vel vrbs Iudæ Ios. 10, 29. c. 21, 13. vel vt *Schmid.* vult, alia in finibus Idumææ; prout alia est eiusdem nominis Num. 33, 20. ℣. 23. y) vid. 1 Reg. 14, 19. & conf. 2 Par. 21, 1. ℣. 24. z) misere & pessimo morbo 2 Par. 21, 18. seqq. a) 2 Par. 22, 1. qui *Azarias* ibid. v. 6. & *Iehoachaz* 2 Par. 21, 17. eadem nominis significatione.

℣. 10. לא sic legit in marg. at in textu scribit לו 2. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* ad Leu. 11, 21. חיה cum *Kri* חיו *Mas. Erff.* ℣. 12. כי per *Makk.* 1. 7. 8. 14. ℣. 13. חזאל ita sine *He* in medio, 2. 3. 10. & in textu (nam in marg. habent) 6. 9. sic su. 1. 5. contra *Mas. impr.* & *Erff.* h. l. & v. 8. ℣. 14. חיה cum *Kri* חיו 1. & *Mas. Erff.* ...

כה בשנת שתים־עשרה שנה ליורם בן־אחאב
16 מלך ישראל מלך אחזיהו בן־יהורם מלך יהודה: בן־
עשרים ושתים שנה אחזיהו במלכו ושנה אחת מלך
בירושלם ושם אמו עתליהו בת־עמרי מלך ישראל:
27 וילך בדרך בית אחאב ויעש הרע בעיני יהוה כבית
28 אחאב כי חתן בית־אחאב הוא: וילך את־יורם בן־
אחאב למלחמה עם־חזאל מלך־ארם ברמת גלעד
29 ויכו ארמים את־יורם: וישב יורם המלך להתרפא
ביזרעאל מן־המכים אשר יכהו ארמים ברמה בהלחמו
את־חזהאל מלך ארם ואחזיהו בן־יהורם מלך יהודה
ירד לראות את־יורם בן־אחאב ביזרעאל כי־חלה
ט הוא: ואלישע הנביא קרא לאחד מבני
הנביאים ויאמר לו חגר מתניך וקח פך השמן הזה
2 בידך ולך רמת גלעד: ובאת שמה וראה־שם יהוא
בן־יהושפט בן־נמשי ובאת והקמתו מתוך אחיו
3 והביאת אתו חדר בחדר: ולקחת פך־השמן ויצקת
על־ראשו ואמרת כה־אמר יהוה משחתיך למלך אל־
4 ישראל ופתחת הדלת ונסתה ולא תחכה: וילך
ה הנער הנער הנביא רמת גלעד: ויבא והנה שרי החיל
ישבים ויאמר דבר לי אליך השר ויאמר יהוא אל־מי
6 מכלנו ויאמר אליך השר: ויקם ויבא הביתה ויצק
השמן אל־ראשו ויאמר לו כה־אמר יהוה אלהי
ישראל משחתיך למלך אל־עם יהוה אל־ישראל:
7 והכיתה את־בית אחאב אדניך ונקמתי דמי ׀ עבדי
8 הנביאים ודמי כל־עבדי יהוה מיד איזבל: ואבד כל־
בית אחאב והכרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב
9 בישראל: ונתתי את־בית אחאב כבית ירבעם בן־נבט
י וכבית בעשא בן־אחיה: ואת־איזבל יאכלו הכלבים
11 בחלק יזרעאל ואין קבר ויפתח הדלת וינס: ויהוא

יצא

℣. 25. b) vid. Gen. 7, 11. c) anno *duodecimo* ineunte, & *undecimo* c. 9, 29. completo; vel anno *duodecimo*, ex quo Rex post obitum Patris Achabi & fratris Achaziæ designatus, & *undecimo*, ex quo ipsum regnum capesfuit. *S.* d) vid. v. 24.
℣. 26. e) *ut* 42. *annorum* dicitur fuisse 2 Par. 22, 2. vbi vide. f) Athalia filia Achabi v. 18. & *neptis Omri* 1 Reg. 16, 22. seqq.
℣. 27. g) cf. c. 11, 18. 1 Reg. 15, 26. c. 16, 30. h) c. 3, 2. i) *S. affinis.* Tig. *affinitate iunctus.* Sed nihil impedit, quo minus, vt alibi, *gener* significetur, etsi vxor nominata non sit.
℣. 28. k) 2 Par. 22, 5. l) vid. v. 15. m) cf. v. 29. 1 Reg. 22, 3. 4. n) per multa illa Elisæ miracula, sibi satis comperta v. 4. & illustria gratiæ ac potentiæ Dei documenta non emendatum. vnde etiam regno & vita mox priuandus fuit diuino iudicio c. 9, 7. &c.
℣. 29. o) *vt sanandum se curaret* c. 9, 15. p) 1 Reg. 21, 1. seqq. q) *a plagis*, vulneribus (?) c. 9, 15. Alibi femininum. vid. 1 Reg. 22, 35. r) *prope Ramam* v. 18. conf. not. v. 7. s) vid. not. v. 24. t) magno cum malo suo c. 9, 27. u) *aeger* vulneribus *decumbebat*. conf. v. 7. & c. 1, 2.
CAP. IX, ℣. 1. x) *Tum vero*, cum Ioram ab exercitu abesset y) diuino instinctu v. 6. cf. c. 2, 2. & dudum ab Elia ad hoc instructus 1 Reg. 19, 16. z) Raschio *Ionam Prophetam*; sed sine fundamento, sic c. 10, 30. a) c. 6, 1. 1 Reg. 20, 35. b) vt expeditus sis ad iter c. 4, 29. c) *lenticulam* (?) v. 3. 1 Sam. 10, 1. d) c. 8, 28.
℣. 2. e) 1 Reg. 19, 16. f) *e medio fratrum suorum*, i. e. reliquorum c. 7, 6. vel ducum eiusdem officii. *S.* g) *ex vno conclaui in alterum*, 1 Reg 20, 30. donec satis ab aliis remotus & latens tibi videberis.

℣. 3. h) 1 Reg. 19, 16. 2 Par. 22, 7. i) *super Israel.* &c. vide plura verba v. 7. seqq. k) v. 10. non tam ob periculum, vt alii censent, quam ne pluribus ille negotiis se immisceret, aut finem rei obseruare vellet. *S.* l) c. 7, 9. Zeph. 3, 8.
℣. 4. m) *S. puer* inquam *Propheta.* Vulg. *puer*, Tig. *minister Prophetæ*, vtrumque non male; nam ob ætatis vigo-

Cap. IX.

rem & ob ministerium sic dicitur. cf. c. 8, 4. 2 Sam. 18, 15. Gen. 44, 30. seqq
℣. 5. n) *aliquid* secreto *dicendum.* cf. Act. 13, 19.
℣. 6. o) 1 Sam. 10, 1.
℣. 7. p) vid. c. 8, 18. 1 Reg. 21, 21. q) v. 11. 1 Reg. 18, 8. r) Ier. 51, 36. Deut. 32, 43. LXX. vt Apoc. 6, 10. c. 19, 2. s) 1 Reg. 18, 4. c. 19, 10. t) omnium piorum, etsi non essent Prophetæ. u) conf. Ec. 1, 15.
℣. 8. x) vid. 1 Reg. 21, 21. y) Deut. 31, 36.
℣. 9. z) 1 Reg. 15, 29. a) 1 Reg. 16, 3.
℣. 10. b) vid. v. 35. 1 Reg. 21, 23. c) S. *in parte* vrbis *Iezreel*, coll. v. 37. & 1 Reg. 21, 23. d) vt iussus erat v. 3.

℣. 25. שנה Omittit hanc vocem 20. & in textu 6. 9. ℣. 26. ושם אמו עתליהו Ita 1. 2. 3. 5. ℣. 29. בהלחמו per *Caph* loco ב 6. 9. in marg. at per *Mercat.* ירד per *Tlischagd.* 1. 2. 5. חלה *milel* 2. 3. CAP. IX, ℣. 2. ובארת *Makk.* sc. 5. & *Ber.* at ceteri omnes omittunt, repugnante tamen (vt videtur) *Mas. impr.* ad Num. 28, 14. & *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. Similes accentus conf. Gen. 8, 18. Ez. 7, 25. c. 10, 13. c. 11, 18. &c. ℣. 3. אל־ pro eo hab. על־ 5. 20. & in textu 6. 9. sic fu. 1. הדלת per *Sakephk.* præuio *Mun.* 1. 2. fu. 5. ℣. 7. והכיתה per *Sakeph.* 5. ℣. 10. איזבל per *Graschaim* mendose 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 17. 18. 19. 21. & *Ber.* יזרעאל per *Segol* 23. sic fu. 1.

יצא אל־עבדי אדניו ויאמר לו השלום מדוע בא־
המשגע הזה אליך ויאמר אליהם אתם ידעתם את־
12 האיש ואת־שיחו : ויאמרו שקר הגד־נא לנו ויאמר
כזאת וכזאת אמר אלי לאמר כה אמר יהוה משחתיך
13 למלך אל־ישראל : וימהרו ויקחו איש בגדו וישימו
תחתיו אל־גרם המעלות ויתקעו בשופר ויאמרו מלך
14 יהוא : ויתקשר יהוא בן־יהושפט בן־נמשי אל־יורם
ויורם היה שמר ברמת גלעד הוא וכל־ישראל מפני
טו חזאל מלך ארם : וישב יהורם המלך להתרפא
ביזרעאל מן־המכים אשר יכהו ארמים בהלחמו את־
חזאל מלך ארם ויאמר יהוא אם־יש נפשכם אל־יצא
16 פליט מן־העיר ללכת לגיד ביזרעאל : וירכב יהוא וילך
יזרעאלה כי יורם שכב שמה ואחזיה מלך יהודה ירד
17 לראות את־יורם : והצפה עמד על־המגדל ביזרעאל
וירא את־שפעת יהוא בבאו ויאמר שפעת אני ראה
ויאמר יהורם קח רכב ושלח לקראתם ויאמר
18 השלום : וילך רכב הסוס לקראתו ויאמר כה־אמר
המלך השלום ויאמר יהוא מה־לך ולשלום סב אל־
אחרי ויגד הצפה לאמר בא־המלאך עד־הם ולא־
19 שב : וישלח רכב סוס שני ויבא אליהם ויאמר כה־אמר
המלך השלום ויאמר יהוא מה־לך ולשלום סב אל־
כ אחרי : ויגד הצפה לאמר בא עד־אליהם ולא־שב
21 והמנהג כמנהג יהוא בן־נמשי כי בשגעון ינהג : ויאמר
יהורם אסר ויאסר רכבו ויצא יהורם מלך־ישראל
ואחזיהו מלך־יהודה איש ברכבו ויצאו לקראת יהוא
22 וימצאהו בחלקת נבות היזרעאלי : ויהי כראות יהורם
את־יהוא ויאמר השלום יהוא ויאמר מה השלום עד־
23 זנוני איזבל אמך וכשפיה הרבים : ויהפך יהורם ידיו
24 וינס ויאמר אל־אחזיהו מרמה אחזיה : ויהוא מלא ידו
בקשת

להגיד קרי

ỳ. 19. g) v. 18.

ỳ. 20. h) S. *est vero ductus* (2) h. l. i) *quasi cum furore & praecipiti cursu.* (3) Deut. 28, 18. Syr. *velocissime. k) ducit* c. 4, 24.

ỳ. 21. l) 1 Reg. 18, 44. m) nihil mali de Iehu suspicatus, quin potius laeta quaeuis, quae nuncio committere nollet, ab eo accepturus. n) v. 16. 23. 27. o) 1 Sam 31, 3. p) v. 25. 26. c. 3, 19. q) 1 Reg. 21, 1.

ỳ. 22. r) v. 21. 17. s) v. 30. conf. 1 Reg. 16, 31. Leu. 17, 7. c. 20, 5. Apoc. 2, 20. 21. t) & *veneficia, praestigias eius* (6) Es. 47, 9. 12. Nah. 3, 4. LXX. conf. cum Apoc. 18, 23. c. 21, 8. c. 22, 15.

ỳ. 23. u) iubens aurigam deflectere. Ion. *tum vertit se retro. x) dolus* est, *Achazia*, quod nuncios apud se retinuit, de quo ego non cogitaui vid. v. 21. conf. Prou. 12, 20.

ỳ. 11. e) *domini sui* v. 7. 31. c. 8, 14. f) *&* *dicerent.* Imperf. vt 1 Sam. 24, 11. c. 13, 22. g) *num boni quid est*, quod iste homo nunciauit. cf v. 17. c. 5, 21. h) *amens, vesanus* 1 Sam. 21, 16. Deut. 28, 34. Videbantur vulgo Prophetae non satis compotes mentis. vid. Ier. 29, 26. Hos. 9, 7. i vt animos eorum explorarct, callide simulauit, qs. duces ita ex composito fecissent, & Prophetam ioci caussa subornassent. S. k) *sermonem eius* Ps. 101, 1.

ỳ. 12. l) Ier. 37, 14. Iob. 36, 4. sc. qs. nos eum subornauerimus. m) c. 5, 5.

ỳ. 13. n) cf. Mat. 21, 8. o) *sub se*, al. *subter eum.* p) *in fastigio* ex Arab. sed Syr. *in sella*, S. *super solo graduum.* Sic Kimchi *in ipsis gradibus* ex vsu Chald. quod solium s. thronum regiū non haberent. Alibi os (4) Hebraice significat. vid. Gen. 49, 14. Prou. 17, 22. c. 25, 15. Iob. 40, 18.

ỳ. 14. q) *ita coniurauit, obligauit se* Hithp. (3) 2 Reg. 24, 25. 26. cf. infra c. 10, 9. & 1 Reg. 15, 27. r) *fuerat obseruans*; cf. c. 6, 10. 2 Sam. 11, 16. c. 18, 12.

ỳ. 15. s) c. 8, 29. 2 Par. 22, 6. t) Gen. 23, 8. Ion. *si est voluntas animae vestrae.*

ỳ. 16. u) *Mox curru vectus est.* vid. c. 10, 15. 1 Reg. 18, 45. x) ita tamen conualuerat, vt curru ei obuiam exire iam posset v. 21. y) v. 21. c. 8, 29. cum fratribus seu cognatis c. 10, 13.

ỳ. 17. z) 2 Sam. 13, 34 a) *turmam* seu *agmen.* (5) Es. 60, 6. b) v. 11. 18. i. e. interroget, *quid boni vel mali* aduentantes adferant?

ỳ. 18. c) cf. c. 1, 11. d) v. 17. 19. 22. 31. e) i. e. nihil hoc ad te attinet; , sitne pax, nec ne? f) v. 19. 2 Sam. 18, 30. volebat enim ipse praeuenire omnem nuncium.

ỳ. 19.

ỳ. 11. ויאמר pluraliter ויאמרו 3. sic se. 2. 5. fu. 1. & quidem 3. 5. cum nota לא קרין; sed contra Masor. 1. impr. < ac Erff. h. l. & < : 1 impr. Iud. 11, 15. secundum quam refertur inter סבירין s. quae falso existimantur esse pluralia ויאמרו . המשגע Mem sine Dag. praeuio Metheg 1. 3. 22. ỳ. 14. חזהאל cum He 6. 9. in margine. ỳ. 15. נפשכם cum praemisso את־ 1. 5. sic fu. 2. לגיד ita & scribunt & legunt 1. ac Orientales. ỳ. 17. וירא per *Kadma* 1. 3. ỳ. 19. ויאמר per *Sakephg.* fe. 5. השלום sine praef. He 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 22. sic fe. 5. & fu. 1. ỳ. 21. ישראל per *Tlischakt.* 1 melius, quam ceteri. היזרעאלי per *Segol* 1. 6. 9. 20. 23. sic v. 25.

בקשת ויך את־יהורם בין זרעיו ויצא החצי מלבו ויכרע
כה ברכבו׃ ויאמר אל־בדקר שלשה שא השלכהו בחלקת
שדה נבות היזרעאלי כי זכר אני ואתה את רכבים
צמדים אחרי אחאב אביו ויהוה נשא עליו את־המשא
26 הזה׃ אם־לא את־דמי נבות ואת־דמי בניו ראיתי
אמש נאם־יהוה ושלמתי לך בחלקה הזאת נאם־
יהוה ועתה שא השלכהו בחלקה כדבר יהוה׃
27 ואחזיה מלך־יהודה ראה וינס דרך בית הגן וירדף
אחריו יהוא ויאמר גם־אתו הכהו אל־המרכבה
במעלה־גור אשר את־יבלעם וינס מגדו וימת
28 שם׃ וירכבו אתו עבדיו ירושלמה ויקברו אתו
בקברתו עם־אבתיו בעיר דוד׃
29 ובשנת אחת עשרה שנה ליורם בן־אחאב
ל מלך אחזיה על־יהודה׃ ויבוא יהוא יזרעאלה ואיזבל
שמעה ותשם בפוך עיניה ותיטב את־ראשה ותשקף
31 בעד החלון׃ ויהוא בא בשער ותאמר השלום זמרי
32 הרג אדניו׃ וישא פניו אל־החלון ויאמר מי אתי מי
33 וישקפו אליו שנים שלשה סריסים׃ ויאמר שמטוהו
וישמטוה ויז מדמה אל־הקיר ואל־הסוסים וירמסנה׃
34 ויבא ויאכל וישת ויאמר פקדו־נא את־הארורה הזאת
לה וקברוה כי בת־מלך היא׃ וילכו לקברה ולא־מצאו
36 בה כי אם־הגלגלת והרגלים וכפות הידים׃ וישבו
ויגידו לו ויאמר דבר־יהוה הוא אשר דבר ביד־עבדו
אליהו התשבי לאמר בחלק יזרעאל יאכלו הכלבים
37 את־בשר איזבל׃ והית נבלת איזבל כדמן על־פני
השדה בחלק יזרעאל אשר לא־יאמרו זאת איזבל׃

CAP. X.

י ולאחאב שבעים בנים בשמרון ויכתב יהוא
ספרים וישלח שמרון אל־שרי יזרעאל הזקנים ואל־
האמנים אחאב לאמר׃ ועתה כבא הספר הזה אליכם

שלשו קרי

שמטוהו קרי

והיתה קרי

℣. 24. y) S. inter brachia eius, al. inter scapulas f. medio tergo. z) telum. Iod paragog. vt 1 Sam. 20, 36. 37. a) Iud. 5, 27.

℣. 25. b) tribunum suum, S. ducem tertianum c. 7, 2. 17. c) v. 2. 26. d. cum l. inter. Num. 35, 6 e per paria, bini c. 5, 17. Ion. cum equitaremus vna pari f. iunctim. Sed S. curribus a binis equis tractis. Sic Boch. Hieroz. I. p. 173. videntur esse, qui bini in eodem curru vehantur. f) onus Ef. 13, 1 &c.

℣. 26. g) cf. 1 Reg. 21, 19. c. 22, 38. h) quos per summum nefas etiam occiderunt. cf. Deut 24, 16. 1 Sam. 22, 19. 2 Par. 25, 4. i) Pf. 10, 14. k) S. heri h. e. pridie, quam Elias veniret ad Achabum. Gen. 31, 29. 42.

℣. 27. l) v. 16. 21. m) & fugit per viam domus horti, & e manibus Iehu elapsus venit Samariam. Ibi vero latere volentem, & e latibulis protractum atque ad se adducendum 2 Par. 22, 9. versus montem Gur iuxta Iibleamum auehi & interfici praecepit Iehu. n) 2 Sam. 15, 30. Forte, quia Pater illius Ioramus fratres suos ibi occidisset 2 Par. 21, 4. Maim. o) inter Manassitas Iof. 17, 11 p) accepto lethali vulnere 1 Reg. 9. 15. q) c. 11, 1. 2 Par. 22, 9.

℣. 28. r) 1 Reg. 2, 10.

℣. 29 si anno undecimo completo. vid. c. 8, 25.

℣. 30. t) v. 16. 1 Reg. 4, 12. c. 18. 45 u) vid. v. 22. x) in stibio (sive fuco.(4) Ef. 54, 11 Ier. 4, 30. ἐστιμμίσατο. Vid. pluribus de hac re Ludolfi Comment. ad Hist. Aeth. p. 107-110. y) cf. Ez. 23, 40. z) & pulchrum fecit Ex. 30, 7. Exornauit se quantum potuit, vt etiam maiestate & forma aduersarium ab incepto deterreret.

℣. 31. a) num pax? v. 18. b) o Zimri! 1 Reg. 16, 10. 16. i. e annon vel tandem desistis ab impiis coeptis? annon feminae saltim dabis pacem? Nonne satis peccatum, dum factus es Zimri aliquis, Domini tui interfector? Tempus vtique est desistere, ne easdem cum Zimrio poenas experiaris. Schmid.

℣. 32. c) quis mecum facit? Matth. 12, 30. d) cf. Ex. 10, 8. e) c. 8, 6. c. 24, 12. 15. ipsi aduenientes.

℣. 33. f) demittite, deiicite eam Pf. 141. 6 g) & sparsa est pars sanguinis Leu. 4, 17. 1 Reg. 12, 9. h) equis. conf. c. 7, 17.

℣. 34. i) cf. 1 Reg. 12, 41. k) Sidoniorum 1 Reg. 16, 31.

℣. 35. l) Iud. 9, 53. 2 Par. 10, 20. m) atque volas manuum. cf. 1 Sam. 5, 4. & Iof. 3, 13.

℣. 36. n) c. 1, 3. 8. 1 Reg. 17, 1. o) conf. 1 Reg. 21, 23. p) vid. v. 10.

℣ 37. q) cadauer Ier. 36, 30. r) non maioris pretii aestimabitur, quam stercus. (s) Ier. 8, 2. Pf. 83, 11. & canibus devorandum relinquetur. Effigies meretricis Apocalypticae, tandem occidendae & conculcandae Apoc. 2, 20. seqq.

CAP. X, ℣. 1. s) filii & nepotes. v. 6. cf. Iud. 8, 30. t) c. 20, 12. 1 Reg. 20, 3. u) qui occiso Ioramo se Samariam receperant. x) tutores, nutritios v. 5. Esth. 2, 7. qui educabant filios Achabi, Raschi. ℣. 2. y) c. 5, 6. Bellum autem his litteris indicit, si resistere audeant.

℣. 25. בדקר per Kamets 1. si se. 5. כן per Makk. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. זכר pro eo scripserat scriba MSti I. Berol. זוכר, in Participio Praesenti memor ego sum (vt vertunt ό. Vulg. Ar. Syr & Chald.) sed superueniens punctator reformauit ad nostram lectionem. vid. Celeb. Iablonskii Praef. in Bibl. Ber. §. 36. ℣. 28. בקברתו Praef ב per Dag. 3. 7. 8. 11. 12. 15. 17. 18. 21. 2 post seruum vicarium, contra analogiam. ℣. 30. הית per Mun. mil. a 1. 3 sic se. 5. ℣. 33. שמטוה ita sine Cthib & nota z. sic se. 1. 5. contra Masf. Erffurt h 1 & impr. 1 Reg. 12, 12. וישמטוהו hic addunt ו cum Kri וישמטוה 1. 2. 5. sec. Masor.

ואתכם בני אדניכם ואתכם הרכב והסוסים ועיר מבצר
3 והנשק : וראיתם הטוב והישר מבני אדניכם ושמתם
4 על־כסא אביו והלחמו על־בית אדניכם : ויראו מאד
מאד ויאמרו הנה שני המלכים לא עמדו לפניו ואיך
ה נעמד אנחנו : וישלח אשר־על־הבית ואשר על־
העיר והזקנים והאמנים אל־יהוא ׀ לאמר עבדיך
אנחנו וכל אשר־תאמר אלינו נעשה לא־נמליך איש
6 הטוב בעיניך עשה : ויכתב אליהם ספר ׀ שנית לאמר
אם־לי אתם ולקלי ׀ אתם שמעים קחו את־ראשי אנשי
בני־אדניכם ובאו אלי כעת מחר יזרעאלה ובני המלך
7 שבעים איש את־גדלי העיר מגדלים אותם : ויהי כבא
הספר אליהם ויקחו את־בני המלך וישחטו שבעים
איש וישימו את־ראשיהם בדודים וישלחו אליו
8 יזרעאלה : ויבא המלאך ויגד־לו לאמר הביאו ראשי
בני־המלך ויאמר שימו אתם שני צברים פתח השער
9 עד־הבקר : ויהי בבקר ויצא ויעמד ויאמר אל־כל־
העם צדקים אתם הנה אני קשרתי על־אדני ואהרגהו
י ומי הכה את־כל־אלה : דעו אפוא כי לא יפל מדבר
יהוה ארצה אשר־דבר יהוה על־בית אחאב ויהוה
11 עשה את אשר דבר ביד עבדו אליהו : ויך יהוא את
כל־הנשארים לבית־אחאב ביזרעאל וכל־גדליו
12 ומידעיו וכהניו עד־בלתי השאיר־לו שריד : ויקם ויבא
13 וילך שמרון הוא בית־עקד הרעים בדרך : ויהוא מצא
את־אחי אחזיהו מלך־יהודה ויאמר מי אתם ויאמרו
אחי אחזיהו אנחנו ונרד לשלום בני־המלך ובני
14 הגבירה : ויאמר תפשום חיים ויתפשום חיים וישחטום
אל־בור בית־עקד ארבעים ושנים איש ולא־השאיר
טו איש מהם : וילך משם וימצא את־
יהונדב בן־רכב לקראתו ויברכהו ויאמר אליו הישׁ
את

z) *vobiscum autem* fuot v. 6. c. 11, 3. a) v. 3. 6. 2 Sam. 2, 5. b) c. 3, 19. c. 17, 9. c) 1 Reg. 10, 25.

℣. 3. d) *pugnate*, si Iubet, *pro domo Domini vestri* : tum vero & ego fine mora tanquam hostis vester adfuturus fuero.

℣. 4. e) *Illi vero* maximopere *tim*e*rant*. 1 rad *Iod* exspirauit, vt 1 Sam. 7, 7. f) vid. c. 9, 21. g) Ios. 1, 5.

℣. 5. h) Misit igitur *is*, *qui super domum* regiam, Aulæ Præfectus. c. 15, 5. 1 Reg. 4, 6. i) & *præfectus vrbis* cf. c. 23, 8. 1 Reg. 21, 26. k) vid. v. 1.

℣. 6. l) *si mei estis*. cf. c. 9, 32. 2 Sam. 20, 11. m) v. 2. n) c. 7, 1. 18. Ex. 9, 18. o) c. 9, 30. p) *Erant autem filii Regis* &c. Parenthesis ad finem versus. q) *cum* vel *apud* v. 2. Iud. 17, 11. r) *magnates* v. 11. cf. 1 Sam. 25, 2. 2 Sam. 19, 33. s) *qui educabant* Es. 1, 2.

℣. 7. t) *in corbibus*, *in sportis* Ps. 81, 7. Ier. 24, 2.

℣. 8. u) *acervis* (1) cf. verbum Gen. 41, 35. x) ante vel *extra ostium portæ* c. 7, 3. ne domi suæ ipsos trucidasse crederetur.

℣. 9. y) S *vos me iusti estis*? Ar. *Si dicatis*, *rebellasse me contra Dominum meum*, *eumque occidisse*, *verum vtique dicitis* : *at quis interfecit* &c. z) c. 9, 14. a) ego sane eos non interfeci. b) cf. Apoc. 2, 23.

℣. 10. c) *Cognoscite itaque*. Iob. 19, 6. Ne id facinus crudele ac inhumanum videretur, populo significet, se non absque Dei nutu ac iussu tale quid fecisse, aut exsequi potuisse. d) Ios. 21, 43. cf. 1 Sam. 14, 45. Ar. *ne litteram quidem excidisse*. cf. Matth. 5, 18. e) v. 17. 1 Reg. 21, 21. 22.

℣. 11. f) *deinde percussit*. g) v. 17. h) v. 6. quos ipse ad honores euexerat, & in impi-

impietate ac idololatria obsequentes habuerat. i) *notos*, *familiares*. Ps. 55, 14. k) v. 14. Num. 21, 35.

℣. 12. l) quo confugerat Ahazias c. 9, 27. m) *iamque erat iuxta Beth-eked haroim*. n) q. d. *ligationis ad tondendum* (1) v. 14. conf. verbum Gen. 22, 9. Ion. *conuentus pastorum*.

℣. 13. o) c. 9, 16. 2 Par. 22, 8. Samariam cum Achazia aufugituros. p) q. d. *ad salutem* s. *ad salutandum*. cf. 2 Sam. 11, 7. Ar. *ad inquirendam cognitionem de incolumitate* &c. q) *domina* 1 Reg. 15, 19. sc. Isabelis, *Raschi*.

℣. 14. r) 1 Reg 20, 18. s) *in foueam* Gen. 37, 22. Ier. 41, 7. 9. t) v. 11. c. 13, 7.

℣. 15. u) v. 23. vid. Ier. 35, 6. x) Ruth 2, 4. y) Ps. 58, 12.

℣. 4. לא per *Makk*. 17. 18. & *Ber*. ℣. 5. יהוא sine *Psk* 2. 5. 6. 9. 20. contra *Indic. Basil*. f. 60. d. ℣. 6. ספר sine Psik 5. contra *Masoram Erffurtensem* & *Indicem Basileensem* f. 60. e. ℣. 11. את per *Makkaph* & *Segol* 2. 3. sic se. 5.

אֶת־לְבָבְךָ יָשָׁר כַּאֲשֶׁר לְבָבִי עִם־לְבָבֶךָ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָדָב
יֵשׁ וָיֵשׁ תְּנָה אֶת־יָדֶךָ וַיִּתֵּן יָדוֹ וַיַּעֲלֵהוּ אֵלָיו אֶל־
16 הַמֶּרְכָּבָה׃ וַיֹּאמֶר לְכָה אִתִּי וּרְאֵה בְּקִנְאָתִי לַיהוָה
17 וַיַּרְכִּבוּ אֹתוֹ בְּרִכְבּוֹ׃ וַיָּבֹא שֹׁמְרוֹן וַיַּךְ אֶת־כָּל־
הַנִּשְׁאָרִים לְאַחְאָב בְּשֹׁמְרוֹן עַד־הִשְׁמִדוֹ כִּדְבַר יְהוָה
18 אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶל־אֵלִיָּהוּ׃ וַיִּקְבֹּץ יֵהוּא אֶת־כָּל־
הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַחְאָב עָבַד אֶת־הַבַּעַל מְעָט יֵהוּא
19 יַעַבְדֶנּוּ הַרְבֵּה׃ וְעַתָּה כָל־נְבִיאֵי הַבַּעַל כָּל־עֹבְדָיו
וְכָל־כֹּהֲנָיו קִרְאוּ אֵלַי אִישׁ אַל־יִפָּקֵד כִּי זֶבַח גָּדוֹל לִי
לַבַּעַל כֹּל אֲשֶׁר־יִפָּקֵד לֹא יִחְיֶה וְיֵהוּא עָשָׂה בְעָקְבָּה
כ לְמַעַן הַאֲבִיד אֶת־עֹבְדֵי הַבָּעַל׃ וַיֹּאמֶר יֵהוּא קַדְּשׁוּ
21 עֲצָרָה לַבַּעַל וַיִּקְרָאוּ׃ וַיִּשְׁלַח יֵהוּא בְּכָל־יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ
כָּל־עֹבְדֵי הַבַּעַל וְלֹא־נִשְׁאַר אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־בָא וַיָּבֹאוּ
22 בֵּית הַבַּעַל וַיִּמָּלֵא בֵית־הַבַּעַל פֶּה לָפֶה׃ וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר
עַל־הַמֶּלְתָּחָה הוֹצֵא לְבוּשׁ לְכֹל עֹבְדֵי הַבָּעַל וַיֹּצֵא לָהֶם
23 הַמַּלְבּוּשׁ׃ וַיָּבֹא יֵהוּא וִיהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב בֵּית הַבָּעַל
וַיֹּאמֶר לְעֹבְדֵי הַבַּעַל חַפְּשׂוּ וּרְאוּ פֶּן־יֶשׁ־פֹּה עִמָּכֶם
24 מֵעַבְדֵי יְהוָה כִּי אִם־עֹבְדֵי הַבַּעַל לְבַדָּם׃ וַיָּבֹאוּ לַעֲשׂוֹת
זְבָחִים וְעֹלוֹת וְיֵהוּא שָׂם־לוֹ בַחוּץ שְׁמֹנִים אִישׁ וַיֹּאמֶר
הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִמָּלֵט מִן־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא עַל־
כה יְדֵיכֶם נַפְשׁוֹ תַּחַת נַפְשׁוֹ׃ וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לַעֲשׂוֹת הָעֹלָה
וַיֹּאמֶר יֵהוּא לָרָצִים וְלַשָּׁלִשִׁים בֹּאוּ הַכּוּם אִישׁ אַל־יֵצֵא
וַיַּכּוּם לְפִי־חָרֶב וַיַּשְׁלִכוּ הָרָצִים וְהַשָּׁלִשִׁים וַיֵּלְכוּ עַד־
26 עִיר בֵּית־הַבָּעַל׃ וַיֹּצִאוּ אֶת־מַצְּבוֹת בֵּית־הַבַּעַל
27 וַיִּשְׂרְפוּהָ׃ וַיִּתְּצוּ אֵת מַצְּבַת הַבָּעַל וַיִּתְּצוּ אֶת־בֵּית
28 הַבַּעַל וַיְשִׂמֻהוּ לְמַחֲרָאוֹת עַד־הַיּוֹם׃ וַיַּשְׁמֵד יֵהוּא למוצאות קרי
29 אֶת־הַבַּעַל מִיִּשְׂרָאֵל׃ רַק חֲטָאֵי יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט
אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא־סָר יֵהוּא מֵאַחֲרֵיהֶם
עֶגְלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בֵּית־אֵל וַאֲשֶׁר בְּדָן׃
ל וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יֵהוּא יַעַן אֲשֶׁר־
הֱטִיבֹתָ לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינַי כְּכֹל אֲשֶׁר בִּלְבָבִי עָשִׂיתָ

z) *ipsum cor tuum* c. 6, 5. a) *est & erit*. Tig. *omnino est*. Cum textu Hebr. Ion. & Syr. Arabs autem: *Immo vero, & maiorem in modum*. At alii diuidunt has particulas h. m. *cumque Ionadab diceret est*; dixit Iehu *quod si est*, da manum tuam. Sic LXX. Vulg. Schmid. &c. b) in fidei confirmationem & concordiæ signum Gal. 2, 9. c) cf. Leu. 5, 21. d) 1 Reg. 20, 33.

℣. 16. e) 1 Reg. 19, 10. f) c. 9, 24.

℣. 17. g) v. 11. c. 7, 13. h) v. 28. 1 Reg. 15, 27. i) vid. v. 10.

℣. 18. k) c. 6, 24. ὁ. κ̀ συνήθροισεν. Act. 19, 25. l) 1 Reg. 16, 31.

℣. 19. m) cf. 1 Reg. 18, 19. 40. c. 22, 6. n) 1 Sam. 10, 18. o) *astu* (1) *per fraudem*, non omnino laudandam vel excusandam. S.

℣. 20. p) S. *proclamate*. Ioel 2, 15. 16. q) *ferias* Es. 1, 13. Ioel 1, 14. vid. Leu. 23, 36.

℣. 21. r) v. 25. cf. c. 3, 2. s) *ab ore ad os*. i. e. *undique* c. 21, 16. Esr. 9, 11. *Os* loci est *aditus*, quo quis in eum ingredi solet, vt *os terræ* Num. 16, 30. *sepulcri* Ps. 141, 7. Es. 5, 14. &c. Scil. cum vrbs & templum ita plena sunt, vt homines vel res intus contentæ ad portam vsque venire conspiciantur, id signum est perfectæ plenitudinis. *Gusset*. p. 666.

℣. 22. t) *vestiarium* (1) Conuenit Aethiopicum אַרְתַח Ioh. 19, 13. de quo vide *Ludolffi Lex*. col. 319. & *Maii* Supplem. ad Coccell Lex. col. 63.

℣. 23. u) Gen. 31, 35. LXX. vt Ioh. 7, 52. x) *ne forte sit* c. 2, 16. y) *hic* c. 3, 11.

℣. 24. z) S. *Quod ad virum, a quo eripiet se vllus de viris* &c. a) conf. 1 Reg. 20, 39. anima custodis erit pro anima euadentis. *Raschi, Kimchi*. &c.

℣. 25. b) 1 Sam. 22, 17. c) c. 9, 25. d) *& abiecerunt* sc. *occisos*, vt add. *Ion*. at Ar. *sic prostrauerunt eos confossos*. cf. c. 3, 25. c. 9, 25. 26. c. 13, 21. Ios. 8, 29. c. 10, 27. Ier. 22,

templum Baalis magnifice fuisse exstructum instar *arcis* alicuius; foris autem fuisse atrium, in quo sacrificia peracta. In hoc itaque atrio sacerdotes occisi sunt, & ex atrio irruperunt satellites Iehu in ipsam arcem templi, & eiecerunt statuas Baalis. *Schm*.

℣. 27. f) c. 11, 18. g) conf. c. 3, 2. h) *latrinas* (1) cf. c. 6, 25. c. 18, 27.

℣. 28. i) v. 17.

℣. 29. k) v. 31. 1 Reg. 14, 16. l) v. 31. idem metuens, quod Ierobeam 1 Reg. 12, 26. seqq. m) 1 Reg. 12, 29.

℣. 30. n) Raschi *per Ionam*. sed vid. not. c. 9, 1. o) 1 Reg. 8, 18. p) 1 Sam. 2, 35.

℣. 15. אל pro eo habent על־ 1. 2. 5. ℣. 19. עֲבָדָיו pro eo habet עֲבָדָיו 3. sic su. 5. בְּעָקְבָּה sic per Dag. 2. 22. 23. עֲבָדַי pro eo legunt עֲבָדַי substantiue 1. 3. sic su. 5. Ita quoq; 3. ad v. 22. 23. ℣. 22. ויאמר per *Paschta* gemin. seq. *Mun*. 1. 2. ℣. 24. זבחים per *Tiphcha* præced. *Merca*. 1. 2. 3. 5. שם per *Mun*. 1. ℣. 25. יהוא per *Tlischakt*. 1. 2. 20. 21. rectius, quam ceteri per *gdola*.

לבית אחאב בני רבעים ישבו לך על־כסא ישראל׃
31 ויהוא לא שמר ללכת בתורת־יהוה אלהי־ישראל
בכל־לבבו לא סר מעל חטאות ירבעם אשר החטיא
32 את־ישראל׃ בימים ההם החל יהוה לקצות בישראל
33 ויכם חזאל בכל־גבול ישראל׃ מן־הירדן מזרח
השמש את כל־ארץ הגלעד הגדי והראובני והמנשי
34 מערער אשר על־נחל ארנן והגלעד והבשן׃ ויתר
דברי יהוא וכל־אשר עשה וכל־גבורתו הלוא־הם
כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל׃
לה וישכב יהוא עם־אבתיו ויקברו אתו בשמרון
36 וימלך יהואחז בנו תחתיו׃ והימים אשר
מלך יהוא על־ישראל עשרים־ושמנה שנה
בשמרון׃

Cap. XI. יא

ועתליה אם אחזיהו וראתה כי־מת בנה ותקם ותאבד
2 את כל־זרע הממלכה׃ ותקח יהושבע בת־המלך־
יורם אחות אחזיהו את־יואש בן־אחזיה ותגנב אתו
מתוך בני־המלך הממותים אתו ואת־מינקתו בחדר
המטות ויסתרו אתו מפני עתליהו ולא הומת׃
3 ויהי אתה בית יהוה מתחבא שש שנים ועתליה מלכת
4 על־הארץ׃ ובשנה השביעית שלח
יהוידע ויקח את־שרי המאות לכרי ולרצים ויבא
אתם אליו בית יהוה ויכרת להם ברית וישבע אתם
ה בבית יהוה וירא אתם את־בן־המלך׃ ויצום לאמר
זה הדבר אשר תעשון השלשית מכם באי השבת
6 ושמרי משמרת בית המלך׃ והשלשית בשער סור
והשלשית בשער אחר הרצים ושמרתם את־משמרת
7 הבית מסח׃ ושתי הידות בכם כל יצאי השבת ושמרו
8 את־משמרת בית־יהוה אל־המלך׃ והקפתם על־המלך
סביב איש וכליו בידו והבא אל־השדרות יומת והיו
את

Ex. 21, 27. cf. 2 Sam. 20, 23. Obserua apocopen *Mem Pluralis*; vt sec. alios 1 Sam. 20, 38. Iob. 31, 28. coll. v. 11. nisi sit a radice כרה. g) & regios *satellites* v. 6. 11. h) Ios. 24, 25. 2 Par. 23, 3.
℣. 5. i) Notandum, quod a temporibus Dauidis & Salomonis omnes sacerdotes & Leuitæ diuisi fuerint in tres partes; quarum quælibet vnam septimanam ministraret in Templo, custodiendo

ראתה קרי

portas & alia officia obe-

המומתים קרי

undo; duabus autem septimanis domi ...det, idque in ...bem. Pri-

המאות קרי

...nam autem ...ertiam ite...um distin...uit in tres ...artes hic & ... 6. 5. k) qui ...niunt Sabba... 9. v. 9. conf. ... Par. 9, 25. c. ..., 1. l) 1 Reg. ... 3.
℣. 6. m) in ...orta *Suri*, ...uæ *fundamenti* s. præ...ipua 2 Par. ...3, 5. sec. *Ab...*, porta ori...entalis, q. d. ...eede, qui im...undus es. ...hren. 4, 15.
...) subintell. ב *amotione* (1) remouendo s. arcendo omnes, ad Regem penetrare volentes. vid. verbum ...eut. 28, 63. Ps. 52, 7. S. *separatim* a reliquis. ℣. 7. o) *Dua autem* reliquæ maiores *partes* de vobis. 2 Sam. 19, ...4. Dan. 1, 20. ℣. 8. p) c. 6, 14. q) *in illos ordines* (4) v. 15. 1 Reg 6, 9. 2 Par. 23, 14.

q) q. d. *filii quartorum* h.e. aliquis abnepotum tuorum, *Zacharias*. vid. c. 15, 12. r) sed amplius præmium non habebis, quia non peregisti etiam in reformatione cultus diuini, quæ lex mea tibi mandauit. *Schmid.*
℣. 31. s) Ar. *Nihilominus Iehu.* t) 1 Reg. 11, 10. u) Deut. 6, 5. x) vid. v. 29. c. 13, 6. y) c. 13, 2.
℣. 32. z) *Ideo in diebus illis.* Pœna istius impietatis. a) *incepit* c. 15, 37. b) S. *decurtare*, *abscindere partem* (5) Prou. 26, 6. Hab. 2, 10. Leu. 14, 41. 43. c) cf. c. 8, 11. 12. c. 13, 3. 1 Reg. 19, 17.
℣. 33. d) Num. 32, 1. e) Num. 32, 34. f) Num. 21, 13. 14. g) Num. 21, 33.
℣. 34. h) 1 Reg. 11, 41. i) c. 13, 8. c. 20, 20. k) vid. not. 1 Reg. 14, 19. & cf. 2 Par. 22, 7.
℣. 35. l) vid. 1 Reg. 14, 10. m) 1 Reg. 16, 24. c. 21, 37. n) c. 13, 1. seqq.
CAP. XI, ℣. 1. o) c. 8, 18. 26. p) *vidit* oculis suis Ahaziam mortuum, sic enim Hierosolymam deportatus fuit c. 9, 27. 28. q) & plures cognati c. 10, 13. 14. r) hic & alibi notat *studium*, *conatum* & ipsum operis initium. S. s) c. 13, 7. Ps. 5, 7. t) c. 25, 25. Dan. 1, 3. & sic regnum Iudæ ipsa tyrannice occupauit. cf. 2 Par, 22, 10. seqq
℣. 2. u) *Ieheschabhat* 2 Par. 22, 11. x) c. 8, 16. y) c. 8, 24. z) *quæ interficiebantur* 1 Sam. 19, 11. a) Gen. 24, 59. Ex. 2, 7. b) eumque sustentauit 2 Par. 22, 11. *in conclaui lectorum*, in atrio Sacerdotum & Leuitarum, vbi hi dormiebant. coll. 1 Sam. 3, 3. S. c) Deo prouidente, & promissa stare volente de conseruanda Dauidis lucerna, & excitando ex eius semine Messia.
℣. 3. d) *apud eam* v. 8. c. 10, 2. 6.
℣. 4. e) *centuriones* Leuitarum, qui etiam nominantur 2 Par. 23, 1. cum pluribus circumstantiis. f) asyndeton. *item duces, capita vel præcipuos milites* cohortis prætoriæ. v. 19.

℣. 31. חטאת *defect.* sine *Vau Orientales.* ℣. 33. אשר per *Makk.* 2. 7. 8. 10. 13. 14. 19. at per *Paschta* 1. ℣. 34. וכל־גבורתו pro eo habent וגבורתו 6. 9. in marg.; sic fu. 2. CAP. XI, ℣. 2 המלך־ per *Mun.* 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. הממותים pro eo scribit המומתים 22. cum nostro *Kri.* sec. *Masoram* ... ו׳ כת חולא קרי *septies scribitur* ו in codice Hebræo, sed non legitur. Ita Cthib exprimen... ...um foret Particip. Pual הממותתים eodem sensu.

9 את־המלך בצאתו ובבאו : ויעשו שרי המאיות ככל | המאות קרי
אשר־צוה יהוידע הכהן ויקחו איש את־אנשיו באי
י השבת עם יצאי השבת ויבאו אל־יהוידע הכהן : ויתן
הכהן לשרי המאיות את־החנית ואת־השלטים אשר | המאות קרי
11 למלך דוד אשר בבית יהוה : ויעמדו הרצים איש
וכליו בידו מכתף הבית הימנית עד־כתף הבית
12 השמאלית למזבח ולבית על־המלך סביב : ויוצא
את־בן־המלך ויתן עליו את־הנזר ואת־העדות וימלכו
אתו וימשחהו ויכו־כף ויאמרו יחי המלך : | קמץ בז"ק
13 ותשמע עתליה את־קול הרצין העם
14 ותבא אל־העם בית יהוה : ותרא והנה המלך עמד על־
העמוד כמשפט והשרים והחצצרות אל־המלך וכל־
עם הארץ שמח ותקע בחצצרות ותקרע עתליה את־
טו בגדיה ותקרא קשר קשר : ויצו יהוידע הכהן את־שרי
המאיות פקדי החיל ויאמר אליהם הוציאו אתה אל־ | המאות קרי
מבית לשדרת והבא אחריה המת בחרב כי אמר
16 הכהן אל־תומת בית יהוה : וישמו לה ידים ותבוא דרך־
17 מבוא הסוסים בית המלך ותומת שם : ויכרת | הפטרת שקלים
יהוידע את־הברית בין יהוה ובין המלך ובין העם להיות
18 לעם ליהוה ובין המלך ובין העם : ויבאו כל־עם הארץ
בית־הבעל ויתצהו את־מזבחתו ואת־צלמיו שברו | מזבחותיו
היטב ואת מתן כהן הבעל הרגו לפני המזבחות וישם
19 הכהן פקדת על־בית יהוה : ויקח את־שרי המאות
ואת־הכרי ואת־הרצים ואת כל־עם הארץ ויורידו את־
המלך מבית יהוה ויבואו דרך־שער הרצים בית
כ המלך וישב על־כסא המלכים : וישמח כל־עם הארץ
והעיר שקטה ואת־עתליהו המיתו בחרב בית מלך : | המלך קרי

בן

v) ne homines nequam & seditiosi in templum penetrarent, & Regi damnum inferrent, *quando prodiret e* conclaui sc. suo in atrio sacerdotum & Leuitarum; in quod præter ipsos nemini, excepto Rege, intrare permissum fuit. *Schmidius.*

℣. 9. t) v. 4. 10. t) Leuitas *venientes Sabbato* v. 5. u) v. 7.

℣. 10. x) *hastas* Singul. collectiuus. cf. 2 Par. 23, 9. y) 2 Sam. 8, 7. Ier. 51, 11. z) in vsum Templi facta. Nam Leuitæ armati Templum custodiebant, vt vel ex hoc loco discimus. *Schm.*

℣. 11. a) v. 4. in atrio exteriori s. Israelitarum. b) Ez. 47, 1. vid. 1 Reg. 7, 39.

℣. 12. c) legitimum regni heredem. 2 Par. 23, 3. d) 2 Sam 1, 10. In genere est *notæ distinctionis*, insigniens personam supra alias venerabilem. *Gusset.* p. 504. e) i. e. *librum legis*, vt mandatum Deut. 17, 18. 19 si *Raschi, Aharb. Schmidius.* f) Ioiada np. & *filii ipsius* 2 Par. 23, 11. Non autem vnxerunt Reges, nisi qui principes s. radices familiæ fuerunt, aut quando lis de regno incidit, vt communiter h. l. Hebræi notant. *S.* Conf. infra c. 23, 30. & 1 Reg. 1, 34. 39. g) *plaudebant.* cf. Ps. 47, 2. h) 1 Reg. 1, 25. 39.

℣. 13. i) S. *satellitum & populi.* v. 4. 11. alii *currentium*, i. e. *populi.* cf. 2 Par. 23, 12. Terminatio Chald. vt Prou. 31, 3. k) in atrio Israelitarum. *Schmidius.*

℣. 14. l) *iuxta columnam.* cf. c. 23, 3. & 2 Par. 23, 13. m) Ar. *pro more Regum.* Ibi enim fuit locus stationis Regis in domo Domini; *Raschi.* Ibi Salomon quoque fuit. vid. 1 Reg. 8, 22. 25 n) centuriones scil. Leuitarum v. 4. 9. & satellitum v. 15. o) c. 12, 14. cf. c. 9, 13. & vid. Num. 10, 2 p) 1 Reg. 16, 9. 20. Quo clamore voluit mouere populum, & in suas partes vocare, atque adeo ipsa excitare turbas seditiosas, vnde rex mortis facta, & sibi ipsi mortem consciuit: cuius vitæ fortassis parcitum fuisset, quod esset auia Regis. Nullo autem modo coniuratio contra ipsam facta est, cum ipsa regnum tyrannice contra legitimum Regem occupauerit, &c. *S.*

℣. 15. q) non Leuitarum, sed satellitum v. 19. *S.* r) *præfectis exercitui* Num. 31, 14. 48. s) *intra*, q. d. *ad locum* s. *viam intra.* Leu. 16, 15. 2 Par. 23, 14. t) vid. v. 8. u) qui partes eius fumit, ei auxiliaturus. *S.* x) *interfice*, ad præfectum dicitur. vel *interficiendo* sc. *interficite.* cf. c. 3, 16. c. 4, 43.

℣. 16. y) S. *Iniecerunt itaque ei manus.* sic LXX. sed Ion. *locum ipsi fecerunt*, s. *spatium* ad exeundum. Sic *Cocc. Lex.* p. 290. coll. Deut. 23, 13. Ez. 21, 24. &c. z) cf. Neh. 3, 28. Ier. 31, 40.

℣. 17. a) c. 23, 3. 2 Par. 23, 16. b) sacrum; deinde etiam ciuile. c) *vt essent in populum Iehouæ* Deut. 4, 20. c. 27, 9.

℣. 18. d) cuius cultus per adfinitatem Achabi introductus c. 8, 27. e) c. 10, 27. f) Deut. 9, 21. g) restituit *custodias, præfecturas* Num. 3, 32. Ez 44, 11. olim a Dauide constitutas 1 Par. 24, 3. 19. h) cf. 2 Par. 23, 18.

℣. 19. i) v. 4. 15. k) vid. v. 4.

℣. 20. l) Iud. 3, 11. Es. 14, 7. m) *prope domum regiam* v. 16.

℣. 12. ויוצא per *Tsere* 2. 3. 5. 6. 9. 20. 23 sic su. 1. at ויוציא *plene* in marg. 6. 9. vtrique vero contra *Masor. impr.* Deut. 4, 20. הנזר *Nun* per *Segol* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. ℣. 14. עם per *Makk.* 11. 16. 17. 18. & Ber. ℣. 17. *Spatium* præmissum habent 2. 6--10. 17. 18. 19. 20. 22. 23. & *Ber.* at ceteri omittunt. ובין המלך ita (in ditione *Atmachi*) 1. su. 5. ℣. 18. ואת־מתן per *Makk.* & *Segol* 1. 3. su. 5. & sic in marg. 6. 9. ℣. 19. הרצים pro eo habet הסוסים *equos* alius liber in marg. 2. ℣. 20. המלך ita in textu sine nota 2. sic sc. 3. & su. 5. Nostrum vero *Kri* & *Cthib* retulit 2. ad v. 19.

יב בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ׃ בִּשְׁנַת־שֶׁבַע
2 לְיֵהוּא מָלַךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם
3 אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר שָׁבַע׃ וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה
4 כָּל־יָמָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן׃ רַק הַבָּמוֹת לֹא־
ה סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת׃ וַיֹּאמֶר
יְהוֹאָשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יוּבָא בֵית־
יְהוָה כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֶרְכּוֹ כָּל־כֶּסֶף אֲשֶׁר
6 יַעֲלֶה עַל לֶב־אִישׁ לְהָבִיא בֵּית יְהוָה׃ יִקְחוּ לָהֶם
הַכֹּהֲנִים אִישׁ מֵאֵת מַכָּרוֹ וְהֵם יְחַזְּקוּ אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת
7 לְכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא שָׁם בָּדֶק׃ וַיְהִי בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים
וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לֹא־חִזְּקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־בֶּדֶק
8 הַבָּיִת׃ וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לִיהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וְלַכֹּהֲנִים
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מַדּוּעַ אֵינְכֶם מְחַזְּקִים אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת
וְעַתָּה אַל־תִּקְחוּ־כֶסֶף מֵאֵת מַכָּרֵיכֶם כִּי־לְבֶדֶק הַבַּיִת
9 תִּתְּנֻהוּ׃ וַיֵּאֹתוּ הַכֹּהֲנִים לְבִלְתִּי קְחַת־כֶּסֶף מֵאֵת הָעָם
י וּלְבִלְתִּי חַזֵּק אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת׃ וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן
אֶחָד וַיִּקֹּב חֹר בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ בַּיָּמִין בְּבוֹא־
אִישׁ בֵּית יְהוָה וְנָתְנוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי הַסַּף אֶת־
11 כָּל־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵית־יְהוָה׃ וַיְהִי כִּרְאוֹתָם כִּי־רַב
הַכֶּסֶף בָּאָרוֹן וַיַּעַל סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַיָּצֻרוּ
12 וַיִּמְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵית־יְהוָה׃ וְנָתְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף
הַמְתֻכָּן עַל־יַד עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַפְּקֻדִים בֵּית יְהוָה
וַיּוֹצִיאֻהוּ לְחָרָשֵׁי הָעֵץ וְלַבֹּנִים הָעֹשִׂים בֵּית יְהוָה׃
13 וְלַגֹּדְרִים וּלְחֹצְבֵי הָאֶבֶן וְלִקְנוֹת עֵצִים וְאַבְנֵי מַחְצֵב
לְחַזֵּק אֶת־בֶּדֶק בֵּית־יְהוָה וּלְכֹל אֲשֶׁר־יֵצֵא עַל־הַבַּיִת
14 לְחָזְקָה׃ אַךְ לֹא יֵעָשֶׂה בֵּית יְהוָה סִפּוֹת כֶּסֶף מְזַמְּרוֹת
מִזְרָקוֹת חֲצֹצְרוֹת כָּל־כְּלִי זָהָב וּכְלִי־כָסֶף מִן־הַכֶּסֶף
טו הַמּוּבָא בֵית־יְהוָה׃ כִּי־לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּנֻהוּ וְחִזְּקוּ־בוֹ
16 אֶת־בֵּית יְהוָה׃ וְלֹא יְחַשְּׁבוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ
את

Cap. XII. ℣. 7. e) c. 8, ...5. Gen. 7, 11. f) ...egnes & negligentes in ...demandato si...i colligendi ...munere. vid. ...8. 2 Par. 24, ...
℣. 8. g) vid. ...6. h) statim ...abitis in ar...am: prius ...nim retinu...runt pecuni...m, donec o...nnem a notis ...uis collegis...ent. Schmid.
℣. 9. i) acquieverunt au...em, consense...unt (5) Gen. ...4, 15. 22. 23. ...er. 10, 7. k) ...id. v. 6.
℣. 10. l) iu...ente etiam ...ege 2 Par. 24, ... m) arcam ...uiusdam ho...iuis l. sacer...otis. n) & ...erforavit c. 18, ... Hag. 1, 6. o) ...ramen in o...erculo Es. 11, ...Ez 8, 7. p) in
מימין קרי
...trio interio...i s. sacerdo...um. q ergo ...cerdotes pe...uniam foris ...cceperunt & ...ox in atri...m & arcam ...tulerunt. S.
ידי קרי
המפקדים קרי
...oll. Luc. 21, ...2. r) c. 22, 4. ...um. 18, 4. Ion. ...thesaurarii.
℣. 11. s) 2 ...ar. 24, 11. t) & ...n fasciculos ...olligarunt c. ...23. u) c. 22, ...
℣. 12. x) Rex ... Pontifex 2 ...ar. 24. 12. y) ...umeratum. ...y. (1) cf. Es. ...0, 12. Ex. 5, 18. ...r. in fascicu...or compositum.

CAP. XII, ℣. 1. n) cf. v. 2. & c. 11, 2. o) 2 Par. 24, 1.
℣. 2. p) Ios. 15, 28.
℣. 3. q) 1 Sam. 12, 24. ὁ. ὡς ἐφώτισεν αὐτόν. Eph. 3, 9. 2 Cor. 4. 6. Hebr. 6, 4. r) hoc enim defuncto ad impietatem a principibus seductus est. vid. 2 Par. 24. 17. seqq.
℣. 4. s) c. 14, 4. vid. 1 Reg. 15, 14. t) sed Iehoaz 2 Par. 33. 17.
℣. 5. u) Postea dixit, adultior factus coll. v. 7. & 2 Par. 24. 4. cf. etiam infra c. 22, 3. seqq. x) v. 19. Ex. 28, 38. Num. 18. 19. 1 Par 26, 20. 26. y) S. tanquam argentum usuarium s. pecunia, quae in usu est. coll. Gen. 23, 16. Cant. 5, 5. 13. At Ion. aliique intelligunt pecuniam transeuntis s. transeuntium in censum virorum coll. Ex. 30, 13. 14. z) viri seu cuiusque argentum animarum aestimationis eius. S. quoad virum, cuius aestimatio erit argentum animarum. Tig. pecuniam animarum, quam quisque dat pro aestimatione sua. vid. Leu. 27, 2. a) quam quisque conferre vult. b) Ier. 7, 31. Petebatur a populo, ut quemadmodum alias ordinarie quilibet iuxta capita numerata ultra annum vigesimum conferret pro cultu sacro semisiclum, sic nunc extraordinarie ad reparationem & ex liberalitate simile quid faceret, aut quantum ipsi liberet. Hac ratione sacrificiis & ordinario cultui nihil decessit. S. Sed Abarb. ad h. l. cum Ion. ceterisque: triplex argentum Scriptura commemorat (1) transeuntis, s. dimidii sicli coll. 2 Par. 24, 9. Ex. 30, 13. (2) aestimationis, cum quis se vel alium Deo aestimaret. (3) voluntariae & votivae oblationis.
℣. 6. c) quisque a noto sibi. (2) v. 8. singuli ex suis dioecesibus d) & ipsi resarciant rupturas. v. 7. Ez. 27, 9. multa enim

℣. 13. z) c. 22, 6. Es. 58, 12. a) caesionis (3) ibid. b) v. 6. 8. c) Ar. & quidquid opus erat domui ad eius reparationem. ℣. 14. d) se donec instauratum esset Templum vid. 2 Par. 24, 14. e) 1 Reg. 7, 50. Ier. 52, 19. f) c. 25, 14. vid. 1 Reg. 7, 50. g) Ier. 52, 18. 2 Par. 4, 22. h) c. 11, 14. ℣. 15. i) v. 12. 16. c. 22, 5. ℣. 16. k) Schmidius: Neque ...ationem inierunt cum viris. al. rationem eos non reddere iubebant. conf. Leu. 25, 27. 50.

℣. 5. אשר per Makk. 1. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 16. 19. at per Mun. mendose 17. 18. Ber. עַל־לֵב ita 1. 2. 3. & ...sic fu. 5. ℣. 8. תקחו per Merca 1. 2. 3. 6. 9. 20. sic fu. 5. ℣. 10. בַּיָּמִין cum Dagesch in ב plerique, ...contra rationem τοῦ Kri marginalis, cui se puncta textualia perpetuo adcommodant. at fine

את־הכסף על־ידם לתת לעשי המלאכה כי באמנה
17 הם עשים׃ כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית יהוה
לכהנים יהיו׃
18 אז יעלה חזאל מלך ארם וילחם על־גת וילכדה וישם
19 חזאל פניו לעלות על־ירושלם׃ ויקח יהואש מלך־
יהודה את כל־הקדשים אשר־הקדישו יהושפט ויהורם
ואחזיהו אבתיו מלכי יהודה ואת־קדשיו ואת כל־הזהב
הנמצא באצרות בית־יהוה ובית המלך וישלח לחזאל
כ מלך ארם ויעל מעל ירושלם׃ ויתר דברי יואש וכל־
אשר עשה הלוא־הם כתובים על־ספר דברי הימים
21 למלכי יהודה׃ ויקמו עבדיו ויקשרו־קשר ויכו את־יואש
22 בית מלא היורד סלא׃ ויוזכר בן־שמעת ויהוזבד בן־שמר
עבדיו הכהו וימת ויקברו אתו עם־אבתיו בעיר דוד
יג וימלך אמציה בנו תחתיו׃ בשנת עשרים ושלש
שנה ליואש בן־אחזיהו מלך יהודה מלך יהואחז בן־יהוא
2 על־ישראל בשמרון שבע עשרה שנה׃ ויעש הרע בעיני
יהוה וילך אחר חטאת ירבעם בן־נבט אשר־החטיא
3 את־ישראל לא־סר ממנה׃ ויחר־אף יהוה בישראל
ויתנם ביד חזאל מלך־ארם וביד בן־הדד בן־חזאל כל־
4 הימים׃ ויחל יהואחז את־פני יהוה וישמע אליו יהוה
כי ראה את־לחץ ישראל כי־לחץ אתם מלך ארם׃
ה ויתן יהוה לישראל מושיע ויצאו מתחת יד־ארם וישבו
6 בני־ישראל באהליהם כתמול שלשום׃ אך לא־סרו
מחטאת בית־ירבעם אשר־החטי את־ישראל בה
7 הלך וגם האשרה עמדה בשמרון׃ כי לא השאיר
ליהואחז עם כי אם־חמשים פרשים ועשרה רכב
ועשרת אלפים רגלי כי אבדם מלך ארם וישמם כעפר
8 לדש׃ ויתר דברי יהואחז וכל־אשר עשה וגבורתו
הלוא־הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי
ישראל

l) quia *fide* ipsi agebant c. 22, 7.
℣. 17. m) vid. Leu. 5, 19. n) Leu. 4, 3. o) ex lege Leu. 5, 15. 16. c. 7, 7.
℣. 18. p) Postquam sc. descecerant a pietate, mortuo Ioiada, & filio eius occiso 2 Par. 24, 17. 23. q) 1 Sam. 7, 7. r) cf. c. 10, 32. c. 13, 3. s) c. 8, 13. 15. t) Ios. 11, 22. u) Ier. 42, 15. Luc. 9, 51.
℣. 19. x) v. 5. cf. c. 18, 15. 1 Reg. 15, 18. y) c. 16, 8.
℣. 20. z) c. 10, 34. a) vid. 1 Reg. 14, 19. & cf. 2 Par. 24, 1. seqq.
℣. 21. b) Ps. 3, 1. c) c. 15, 10. c. 21, 23. d) ægrotum, in lecto suo 2 Par. 24, 25. e) in domo *Millo*. vid. 2 Sam. 5, 9. 1 Reg. 9, 15. &c. f) al. *qua descendit*, al. *quod descendit*, al. *quo loco descenditur* in *Silla*, s. vt al. *in viam aggestam*, quæ *Olah* dicta 1 Reg. 10, 5. & *Mesillah* 1 Par. 26, 16. 2 Par. 9, 11.
℣. 22. g) Ammonitidis. h) & matris *Schimrit*, Moabitidis 2 Par. 24, 26. i) cf. 2 Sam. 4, 7. k) nequiter, licet impius esset Ioasus. cf. c. 14, 5. l) c. 9, 28. non tamen in sepulcris Regum 2 Par. 24, 25.
CAP. XIII, ℣. 1. m) S. *anno extremo*. sic v. 10. cf. c. 12, 7. n) Iehu regnauit 28. annis c. 10, 36. subtractis igitur de his 6. primis annis, post quos Ioas in Iuda Rex factus est c. 11, 1. supersunt anni tantum 22. Ergo Iehoachaz regnare cepit statim initio anni 23. Ioasi, cum 28. Iehu compleretur, & inter huius mortem ac filii inaugurationem aliquot septimanæ intercessissent. S. o) c. 11, 2. p) c. 10, 35. q) mortuus igitur est anno Ioasi Regis Iudæ 39. cum biennium, ipso superstite, Filius Rex declaratus esset. v. 10.
℣. 2. r) v. 11. c. 8, 18. 1 Reg. 11, 6. s) 1 Reg. 12, 28. seqq. t) v. 6. 11. c. 14, 24. u) c. 3, 3.
℣. 3. x) Iud. 2, 14. y) v. 7. 22. c. 8, 11. 12. c. 10, 32. c. 12, 18. z) v. 24.

v. 24. Allus fuerat c. 8, 7. 1 Reg. 15, 18.
℣. 4. a) 1

עד כאן

Reg. 13, 6. b) cf. v. 23. Nec tamen constans hæc ipsorum pœnitentia fuit. vid. v. 6. c) c. 14, 26. Ex. 3, 7. 9. Ps. 31, 8. d) dura seruitute *pressit eos* v. 22. Iud. 4, 3.
℣. 5. e) *Servatorem* Iud. 3. 9. 15. Neh. 9. 27. S. quendam ex ducibus, vt olim Syris Naamanum c. 5, 1. sed alii intelligunt ipsum *Ioasum* Proregem. v. 1. cf.

Cap. XIII.

c. 14, 27. f) c. 17, 7. A seruitute liberati sunt, sed vrbes non receperunt, nisi mortuo Hazaele v. 25. g) Gen. 31, 2. Ex. 4, 10.
℣. 6. h) v. 2. c. 10, 31. Totus versus est parentheticus. i) c. 17, 16. 1 Reg. 16, 33.
℣. 7. k) Nam suis viribus resistere prorsus non potuissent Syris.

החטיא קרי

sine singulari Dei auxilio & respicit v. 4. & 5. l) c. 11. 1. m) v. 12. c. 10, 34. n) Iud. 8, 7. vid. Am. 1, 3.
℣. 8. o) c. 12, 20. p) v. 12. c. 10, 34. q) v. 12. vid. 1 Reg. 14, 19.

℣. 19. וירשלח per *Mahpach* 11. 12. 15. 16. 17. 18. 23. & *Ber.* sic su. 5. CAP. XIII, ℣. 5. יד per *Mun.* 1. 2. sic fu. 5. כתמול *defect.* vult scribi *Masora impressa* ad Gen. 31, 2. sed nullo hic adstipulante libro. ℣. 6. החטיא cum *Aleph* in textu 1. 5. contra *Mas.* 2. *Erff.* & ipsius 1. ℣. 7. ועשרה *milra* 3. 5.

יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׁכַּב יְהוֹאָחָז עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּשֹׁמְרוֹן 9
וַיִּמְלֹךְ יוֹאָשׁ בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃
בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וָשֶׁבַע שָׁנָה לְיוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ י
יְהוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
שָׁנָה׃ וַיַּעֲשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא סָר מִכָּל־חַטֹּאות 11
יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר־הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּהּ הָלָךְ׃
וְיֶתֶר דִּבְרֵי יוֹאָשׁ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר נִלְחַם 12
עִם אֲמַצְיָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר
דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׁכַּב יוֹאָשׁ עִם־ 13
אֲבֹתָיו וְיָרָבְעָם יָשַׁב עַל־כִּסְאוֹ וַיִּקָּבֵר יוֹאָשׁ בְּשֹׁמְרוֹן עִם
מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃
וֶאֱלִישָׁע חָלָה אֶת־חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ וַיֵּרֶד אֵלָיו יוֹאָשׁ 14
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַיֵּבְךְּ עַל־פָּנָיו וַיֹּאמַר אָבִי ׀ אָבִי רֶכֶב
יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו׃ וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלִישָׁע קַח קֶשֶׁת וְחִצִּים טו
וַיִּקַּח אֵלָיו קֶשֶׁת וְחִצִּים׃ וַיֹּאמֶר ׀ לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הַרְכֵּב 16
יָדְךָ עַל־הַקֶּשֶׁת וַיַּרְכֵּב יָדוֹ וַיָּשֶׂם אֱלִישָׁע יָדָיו עַל־יְדֵי
הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר פְּתַח הַחַלּוֹן קֵדְמָה וַיִּפְתָּח וַיֹּאמֶר 17
אֱלִישָׁע יְרֵה וַיּוֹר וַיֹּאמֶר חֵץ־תְּשׁוּעָה לַיהוָה וְחֵץ־
תְּשׁוּעָה בַאֲרָם וְהִכִּיתָ אֶת־אֲרָם בַּאֲפֵק עַד־כַּלֵּה׃
וַיֹּאמֶר קַח הַחִצִּים וַיִּקָּח וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל הַךְ־אַרְצָה 18
וַיַּךְ שָׁלֹשׁ־פְּעָמִים וַיַּעֲמֹד׃ וַיִּקְצֹף עָלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים 19
וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת חָמֵשׁ אוֹ־שֵׁשׁ פְּעָמִים אָז הִכִּיתָ אֶת־
אֲרָם עַד־כַּלֵּה וְעַתָּה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים תַּכֶּה אֶת־אֲרָם׃
וַיָּמָת אֱלִישָׁע וַיִּקְבְּרֻהוּ וּגְדוּדֵי מוֹאָב יָבֹאוּ כ
בָאָרֶץ בָּא שָׁנָה׃ וַיְהִי הֵם ׀ קֹבְרִים אִישׁ וְהִנֵּה 21
רָאוּ אֶת־הַגְּדוּד וַיַּשְׁלִיכוּ אֶת־הָאִישׁ בְּקֶבֶר אֱלִישָׁע וַיֵּלֶךְ
וַיִּגַּע הָאִישׁ בְּעַצְמוֹת אֱלִישָׁע וַיְחִי וַיָּקָם עַל־רַגְלָיו׃
וַחֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם לָחַץ אֶת־יִשְׂרָאֵל כֹּל יְמֵי 22
יְהוֹאָחָז׃ וַיָּחָן יְהוָה אֹתָם וַיְרַחֲמֵם וַיִּפֶן אֲלֵיהֶם לְמַעַן 23
בְּרִיתוֹ

℣. 19. y) c. 5, 11. z) c. 8, 11. a) S. percutiendum fuisset, vel ea mente dixerat, vt ille perçuteret. Ion. debuisses percutere. b) cf. c. 4, 3. c) vid. v. 17. d) ter tantum. vid. v. 25.

℣. 20. e) v. 21. cf. c. 5, 2. c. 6, 23. c. 24, 1. f) S. in versione: De turmis autem Moabi, quæ veniebant in terram, venit aliqua anno eodem. Ar. in annot.: & cum turmæ Moabitarum venirent, venerat annus sc. alter s. nonus, i. e. elapsus iam erat annus. Raschi & Kimchi cum Ion. ineunte anno, sed R. Leui, Syr. Ar. eodem anno, א suppositо pro ה vt Ez. 31, 5.

℣. 21. g) sepulturi erant. h) c. 9, 25. i) humandum. k) Ita mortuus quoque Elisa miracula fecit Sir. 48, 14. seqq. vel potius ipse Deus consternatis hoc signum dedit, vt doceret, nihil esse metuendum ab hostibus, si Deus Elisæ timeatur; & vt crederetur vaticiniis Elisæ, nondum impletis. S. De Elisa typo Christi vid. Maii Oecon. p. 875.

℣. 22. l) v. 3. Reassumitur hoc ad exponendum complementum Prophetiæ Elisæ. S. m) vt dictum v. 4.

℣. 23. n) Ex. 33, 19. Iud. 21, 22. o) ad preces ipsorum v. 4. 14. 15. Ion. add. in Verbo suo.

℣. 9. r) anno Ioasi Regis Iudæ 39. vid. v. 1. & cf. v. 10. s) v. 13. 1 Reg. 14, 20.

℣. 10. t) vid. ℣. 1. u) biennium adhuc Patre superstite coll. v. 1. & 9.

℣. 11. x) vid. v. 2.

℣. 12. y) Eadem extant verba c. 14, 15. 16. sed diuerso scopo, de quo ibidem. z) v. 8. c. 14, 15. 1 Reg. 16, 5. a) vid. c. 14, 8. seqq. b) vid. v. 8. & cf. 2 Par. 25, 17. seqq.

℣. 13. c) v. 9. d) filius eius c. 14, 16. 23. e) 1 Reg. 1, 13.

℣. 14. f) quemadmodum vnicuique homini suus morbus & mors destinata; sic etiam Elisa tandem iuxta sorte generis humani ægrotauit lethaliter, estque tacita oppositio inter ipsum & Eliam, qui viuus in cælum adscendit. S. g) serias putamus fuisse has lacrymas, nec hypocriticas; nisi quod non perrexerit in seria pœnitentia. S. Conf. not. c. 6, 30. 1 Reg. 21, 27. seqq. h) c. 5, 13. c. 6, 21. Gen. 45, 8. Es. 22, 21. i) vid. c. 2, 12.

℣. 15. k) signum & initium aliquot pœnitentiæ aduertens.

℣. 16. l) adplica. Ps. 66, 12. o. ἐπιβίβασον. Luc. 10, 34. m) tanquam benedicens eis, vt prospere agerent contra Syros. Schmidius.

℣. 17. n) versus Syros. Raschi. o) & iaculatus est c. 19, 32. p) tunc dixit Elisa. q) conf. Deut. 32, 23. 42. Ps. 45, 6. r) vt 1 Reg. 20, 26. seqq. s) ad internecionem vsque. Esr. 9, 14. idque in exercitu Syrorum omnino completum censet Schmidius; versum a. 19. de regno & gente Syrorum intellicit.

℣. 18. t) adfer mihi plures sagittas: ad plures victorias. u) percute terram, vel ar u eiaculare sagittas versus terram Syrorum. sic S. x) & desiit c. 4, 6. ex incredulitate, dubitans de fide euentus.

℣. 19.

℣. 10. מלך per Tlischakt. fe. 5. commodius. על־ pro eo habet מלך־ 2. ℣. 11. לא per Makk. 1. 3. 6. 9. 20. 21. sic fe. 5. סר per Tlischagd. 1. 2. 3. 5. at per Tlischakt. 20. ℣. 12. עם־אמציה מלך ... a 1. 3. הלוא plene 1. sic fe. 2. sec. Mas. 2. & Erff. ℣. 17. חץ per Mun. 3. וחץ itid. ... per Mun. 1. 5. ... t per Mahpach. seq. Paschta, 2. ℣. 21. וילך per Rbhia 5. 12. 14. 17. 18. 23. & Ber.

בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְלֹא אָבָה הַשְׁחִיתָם
24 וְלֹא־הִשְׁלִיכָם מֵעַל־פָּנָיו עַד־עָתָּה׃ וַיָּמָת חֲזָאֵל מֶלֶךְ־
כה אֲרָם וַיִּמְלֹךְ בֶּן־הֲדַד בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ וַיָּשָׁב יְהוֹאָשׁ בֶּן־
יְהוֹאָחָז וַיִּקַּח אֶת־הֶעָרִים מִיַּד בֶּן־הֲדַד בֶּן־חֲזָאֵל אֲשֶׁר
לָקַח מִיַּד יְהוֹאָחָז אָבִיו בַּמִּלְחָמָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הִכָּהוּ
יד יוֹאָשׁ וַיָּשֶׁב אֶת־עָרֵי יִשְׂרָאֵל׃ בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם
לְיוֹאָשׁ בֶּן־יוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ אֲמַצְיָהוּ בֶן־יוֹאָשׁ
2 מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ
וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וְשֵׁם אִמּוֹ יְהוֹעַדִּין
3 מִן־יְרוּשָׁלָםִ׃ וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה רַק לֹא כְּדָוִד אָבִיו
4 כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה יוֹאָשׁ אָבִיו עָשָׂה׃ רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ
ה עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר חָזְקָה
הַמַּמְלָכָה בְּיָדוֹ וַיַּךְ אֶת־עֲבָדָיו הַמַּכִּים אֶת־הַמֶּלֶךְ אָבִיו׃
6 וְאֶת־בְּנֵי הַמַּכִּים לֹא הֵמִית כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרַת־מֹשֶׁה
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים
7 לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת כִּי אִם־אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יָמוּת׃ הוּא־
הִכָּה אֶת־אֱדוֹם בְּגֵי־הַמֶּלַח עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וְתָפַשׂ
אֶת־הַסֶּלַע בַּמִּלְחָמָה וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ יָקְתְאֵל עַד
8 הַיּוֹם הַזֶּה׃ אָז שָׁלַח אֲמַצְיָה מַלְאָכִים
אֶל־יְהוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז בֶּן־יֵהוּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
9 לְכָה נִתְרָאֶה פָנִים׃ וַיִּשְׁלַח יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־
אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר הַחוֹחַ אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן שָׁלַח
אֶל־הָאֶרֶז אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן לֵאמֹר תְּנָה אֶת־בִּתְּךָ לִבְנִי
לְאִשָּׁה וַתַּעֲבֹר חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן וַתִּרְמֹס אֶת־
י הַחוֹחַ׃ הַכֵּה הִכִּיתָ אֶת־אֱדוֹם וּנְשָׂאֲךָ לִבֶּךָ הִכָּבֵד וְשֵׁב
בְּבֵיתֶךָ וְלָמָּה תִתְגָּרֶה בְּרָעָה וְנָפַלְתָּה אַתָּה וִיהוּדָה
11 עִמָּךְ׃ וְלֹא־שָׁמַע אֲמַצְיָהוּ וַיַּעַל יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל
וַיִּתְרָאוּ פָנִים הוּא וַאֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּבֵית שֶׁמֶשׁ
12 אֲשֶׁר לִיהוּדָה׃ וַיִּנָּגֶף יְהוּדָה לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּנֻסוּ אִישׁ
לאהלו

יתיר י

יומת קרי

מלח קרי

p) h. e. propter datam illis ex mera gratia promissionem Gen. 17, 7. &c. q) prolonganimitate sua c. 8, 19. r) Ion. e terra domus Schechinæ suæ. s) vt postea factum c. 17, 18.

℣. 24. t) v. 3. 15.

℣. 25. u) conf. v. 5. x) ter, nec sæpius tamen. vid. v. 19. y) c. 14, 22. 25.

CAP. XIV, ℣. 1. z) postquam scil. (ex mente Kimchii) mortuo parente, ipse solus Rex Israelis factus est, anno Ioasi Iudaici 39. vid. not. c. 13, 9. 10. At Schmidio ipse quoque Amazias cum patre Ioaso ægroto 2 Par. 24, 25. biennium regnasse videtur. a) c. 13, 10. b) 2 Par. 25, 1.

℣. 2. c) i. e. sec. S. in oppositione ad regnum Samaritanum v. 23. nomen habuit Regis Hierosolymitani, etsi per plures annos Hierosolymis abfuerit. vid. v. 17.

℣. 3. d) c. 15, 3. e) c. 17, 2. f) c. 16, 2. c. 18, 3.

℣. 4. g) c. 12, 4. c. 15, 4. 35. cf. 1 Reg. 3, 2. h) quod sub Hiskia demum factum est c. 18, 4.

℣. 5. i) cf. 2 Sam. 3, 39. k) vid. c. 12, 21. 22.

℣. 6. l) Deut. 24, 16. 2 Par. 25, 4.

℣. 7. m) 2 Sam. 8, 13. Ps. 60, 2. n) v. 13. c. 10, 14. Deut. 20, 19. Ios. 8, 8. o) Petram, Hillero metropolin Arabiæ Petrææ. sic Boch. Phaleg. p. 312. Sela & Arabibus Hagar, id ipsum sunt quod Græcis Πέτρα. Atque hoc nomen vrbi inditum, quia illi imminent saxosi montes. Conf. Es. 16, 1. In hanc petram & arcem fugisse videntur decem illa millia Idumæorum, qui viui capti, & de rupe deiecti sunt 2 Par. 25, 12. S. p) conf. alia in tribu Iudæ Ios. 15, 38.

℣. 8. q) Tunc, in turpissimam idololatriam prolapsus, & ex pessimo consilio suorum 2 Par. 25, 17. r) c. 13, 10. s) q. d. videamus nos inuicem faciebus v. 11. c. 23, 29. Ion. add. in prælio. sic v. 11. quis sc. altero in pugna superior esse possit. Ar. veni dimicatum alter cum altero. Occasio huius belli fuisse videtur, quod dimissus ab Amazia mercenarius exercitus Israelitarum Iudææ agros populatus esset. 2 Par. 25, 13. At Schmidio videtur ille textus potius hoc velle, quod Iudæi ex istis prædatoribus 3000. occiderint, omnemque prædam receperint. Et oportet vel nullam vel leuem admodum caussam fuisse, cum Ioas nulli alii id adscribat, nisi superbiæ Amaziæ. S.

℣. 9. t) per parabolam, vt Iud. 9, 8. seqq. u) spina Cant. 2, 2. Es. 34, 13. i. e. homo s. Amazias vana superbia elatus. x) i. e. postulans rem iniquam, & sine iusta caussa. y) & sic arrogantia sua & temeritate maximam calamitatem atque exitium sibi accersiuit.

℣. 10. z) 2 Par. 25, 19. cf. Ex 35, 21. a) S. habe tibi gloriam. cf. Ex. 14, 4. b) vid. Deut 2, 5. ℣. 11. c) iusto Dei iudicio & permissu, ob turpissimam Amaziæ idololatriam 2 Par. 25, 20. d) citius etiam, quam opinatus ille fuit; præuenit namque illum, & sedem belli in Iudæa fixit. e) vid. v. 8. f) vid. Ios. 15, 10. ℣. 12. g) 1 Sam. 4, 2. 10.

℣. 2. ירושלים : sic plene cum Iod duali 1. 2. sec. Mas. 2. & Erff. ℣. 6. תורת per Mun. 2. 3. 5. ℣. 7. בגיא cum Aleph in fine 3. 5. contra Mas. impr. h. l. & Ios. 15, 16. ℣. 9. יהואש pro eo habet יואש 2. sic su. 5. Psik adiiciunt 5. 6. 9. 11. 16. 20. 21.

לְאֹהָלוֹ׃ וְאֵת אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בֶּן־יְהוֹאָשׁ בֶּן־ 13
אֲחַזְיָהוּ תָּפַשׂ יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בְּבֵית שָׁמֶשׁ וַיָּבֹאוּ
יְרוּשָׁלַםִ וַיִּפְרֹץ בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלַםִ בְּשַׁעַר אֶפְרַיִם עַד־
שַׁעַר הַפִּנָּה אַרְבַּע מֵאוֹת אַמָּה׃ וְלָקַח אֶת־כָּל־הַזָּהָב 14
וְהַכֶּסֶף וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הַנִּמְצְאִים בֵּית־יְהוָה וּבְאוֹצְרוֹת
בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת וַיָּשָׁב שֹׁמְרוֹנָה׃ וְיֶתֶר טו
דִּבְרֵי יְהוֹאָשׁ אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ וַאֲשֶׁר נִלְחַם עִם
אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי
הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׁכַּב יְהוֹאָשׁ עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר 16
בְּשֹׁמְרוֹן עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ יָרָבְעָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃
וַיְחִי אֲמַצְיָהוּ בֶן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה אַחֲרֵי 17
מוֹת יְהוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה
שָׁנָה׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי אֲמַצְיָהוּ הֲלֹא־הֵם כְּתֻבִים עַל־סֵפֶר 18
דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃ וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו קֶשֶׁר בִּירוּשָׁלַםִ 19
וַיָּנָס לָכִישָׁה וַיִּשְׁלְחוּ אַחֲרָיו לָכִישָׁה וַיְמִתֻהוּ שָׁם׃ וַיִּשְׂאוּ כ
אֹתוֹ עַל־הַסּוּסִים וַיִּקָּבֵר בִּירוּשָׁלַםִ עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר
דָּוִד׃ וַיִּקְחוּ כָּל־עַם יְהוּדָה אֶת־עֲזַרְיָה וְהוּא בֶּן־שֵׁשׁ 21
עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיַּמְלִכוּ אֹתוֹ תַּחַת אָבִיו אֲמַצְיָהוּ׃ הוּא 22
בָּנָה אֶת־אֵילַת וַיְשִׁבֶהָ לִיהוּדָה אַחֲרֵי שְׁכַב־הַמֶּלֶךְ עִם־
אֲבֹתָיו׃ בִּשְׁנַת חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה 23
לַאֲמַצְיָהוּ בֶן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ יָרָבְעָם בֶּן־יוֹאָשׁ
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה׃ וַיַּעַשׂ הָרַע 24
בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא סָר מִכָּל־חַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר
הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ הוּא הֵשִׁיב אֶת־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל כה
מִלְּבוֹא חֲמָת עַד־יָם הָעֲרָבָה כִּדְבַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד־עַבְדּוֹ יוֹנָה בֶן־אֲמִתַּי הַנָּבִיא אֲשֶׁר מִגַּת
הַחֵפֶר׃ כִּי־רָאָה יְהוָה אֶת־עֳנִי יִשְׂרָאֵל מֹרֶה מְאֹד וְאֶפֶס 26
עָצוּר וְאֶפֶס עָזוּב וְאֵין עֹזֵר לְיִשְׂרָאֵל׃ וְלֹא־דִבֶּר יְהוָה 27
לִמְחוֹת אֶת־שֵׁם יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם וַיּוֹשִׁיעֵם בְּיַד
יָרָבְעָם

לאהליו ק׳
ויבא קרי

℣. 23. g) solus & pleno iure; cum iam antea vndecim annis, a sexto anno Patris & quarto Vziæ, regno vna cum Patre præfuisset, coll. c. 15, 1. h) sub quo Deus plures excitavit Prophetas, vt Ionam v. 25. cf. Hos. 1, 1. Am. 1, 1. c. 7, 9. 10. &c.
℣. 24. i) c. 13, 2. 11. c. 15, 9. k) c. 15, 9. 18. 24.
℣. 25. l) ℣. 22. c. 13, 25. m) ab aditu Chamatæ, versus septentrionem. n) ad vsque mare campestrium seu mortuum, versus meridiem. vid. Deut. 3, 17. Hinc illa confidentia, quam refellit Propheta Am. 6, 13. 14. qui cum Hosea & Ioele reiectionem subuersionemque Israelis & Iudæ nunciauit. o) Alibi hoc Ionæ oraculum non extat, neque liquet, quando id pronunciatum sit. p) qui deinde Niniven missus fuit. conf. not. c. 15, 20. Ion. 1, 1. seqq. q) in tribu Sebulon Ios. 19, 13.
℣. 26. r) c. 13, 4. cf. Es. 59, 16. s) quod pernicax quasi esset, & remedia non admittens adflictio, cf. Deut. 21, 18. al. amara, rad. marar; S. abiecti, rad. ירה. t) c. 9, 8. Deut. 32, 36. ℣. 27. u) S. Et nondum locutus erat. conf. c. 13, 23. x) Gen. 6, 7. y) conf. c. 13, 5.

h) c. 8, 21.
℣. 13. i) v. 7. c. 25, 6. k) vid. v. 11. l) 2 Par. 25, 23. c. 26, 6. m) Neh. 8, 16. n) Ier. 31, 38. Zach. 14, 10. 2 Par. 25, 23. c. 26, 9. Maxime adflictus tum fuit status regni Iudaici, vt quisque facile colligere potest.
℣. 14. o) filios sponsionum, i. e. obsides (1) 2 Par. 25, 24. vt de obsequio & tributo certus esset.
℣. 15. p) v. 28. 1 Par. 29, 30. Eadem hæc dicuntur supra c. 13, 12. seqq. sed diverso scopo. Ibi vt historiam Ioasi Scriptura compleret, hic autem vt ostendat, Amatsiam ei superstitisse, laudetque diuinam misericordiam, quæ tamen Amatsiam non plane perdere voluerit, abrepto ex hac vita Ioaso. S. q) v. 18. vid. 1 Reg. 14, 19.
℣. 16. r) v. 29. c. 10, 35. s) v. 23. c. 13, 13.
℣. 17. t) quos maximam partem eum Lachisæ in exilio transegisse volunt Interpretes, filio Vsia Hierosolymis ei substituto v. 21. vid. Schmid. ad v. 19. 20. 21.
℣. 18. u) conf. 2 Par. 25, 1. seqq.
℣. 19. x) 2 Par. 25, 27. y) Facile coniici potest, quod in grauissimum odium incurrerit Hierosolymitanorum: in caussa namque fuit, vt vrbs caperetur, & ingens damnum pateretur. S. z) vrbem in tribu Iudæ Iosua 15, 39. & munitam, infra c. 18, 14. 2 Par. 11, 9. a) S. forte, quod res nouas molitus esset: nec legimus etiam, quod Vzias cædem Patris vltus sit.
℣. 20. b) c. 9, 28. 2 Reg. 2, 10.
℣. 21. c) c. 15, 1. Syr. Vziam, sicut dicitur c. 15, 30. 31. 2 Par. 26, 1. d) pro Patre, adhuc per aliquot annos viuo. vid. v. 17.
℣. 22. e) vrbem Idumææ Deut. 2, 8. quæ & Eloth dicitur infra c. 16, 6. & 1 Reg. 9, 26. f) v. 15. 18.
℣. 23.

℣. 12. לאהליו Ita in textu plene sine nota 5. 10. 13. 19. sic fu. 1. contra Maf. Erff. ℣. 13. ויבאו sic sine Kri 3. & ־ sic fu. 5. contra Maf. Erff. h. l. & impr. ad 1 Reg. 12, 12. בשער pro eo habent Orientales משער a porta. ℣. 23. מלך pro eo hab. על 5. 6. 9. 20. sic fe. 1. & fu. 2. ℣. 25. ים per Patach 1. 2. fu 5. ביד־עבדו sic per Graschaim & Makk. 2. 3. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. sic fe. 5. החפר Chet per Segol. 1. sec. Maf. suam ac Erff. it. Ind. Basil. f. 60, d.

28 ירבעם בן־יואש ׃ ויתר דברי ירבעם וכל־אשר עשה
וגבורתו אשר־נלחם ואשר השיב את־דמשק ואת־ קמץ בז״ק
חמת ליהודה בישראל הלא־הם כתובים על־ספר
29 דברי הימים למלכי ישראל ׃ וישכב ירבעם עם־
אבתיו עם מלכי ישראל וימלך זכריה בנו תחתיו ׃

טו Cap. XV.

בשנת עשרים ושבע שנה
לירבעם מלך ישראל מלך עזריה בן־אמציה
2 מלך יהודה ׃ בן־שש עשרה שנה היה במלכו
וחמשים ושתים שנה מלך בירושלם ושם אמו
3 יכליהו מירושלם ׃ ויעש הישר בעיני יהוה ככל
4 אשר־עשה אמציהו אביו ׃ רק הבמות לא־סרו
5 עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות ׃ וינגע יהוה את־
המלך ויהי מצרע עד־יום מתו וישב בבית החפשית
6 ויותם בן־המלך על־הבית שפט את־עם הארץ ׃ ויתר
דברי עזריהו וכל־אשר עשה הלא־הם כתובים על־
7 ספר דברי הימים למלכי יהודה ׃ וישכב עזריה עם־
אבתיו ויקברו אתו עם־אבתיו בעיר דוד וימלך יותם
8 בנו תחתיו ׃ בשנת שלשים ושמנה
שנה לעזריהו מלך יהודה מלך זכריהו בן־ירבעם על־
9 ישראל בשמרון ששה חדשים ׃ ויעש הרע בעיני יהוה
כאשר עשו אבתיו לא סר מחטאות ירבעם בן־נבט
10 אשר החטיא את־ישראל ׃ ויקשר עליו שלם בן־יבש
11 ויכהו קבל־עם וימיתהו וימלך תחתיו ׃ ויתר דברי
זכריה הנם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי
12 ישראל ׃ הוא דבר־יהוה אשר דבר אל־יהוא
לאמר בני רביעים ישבו לך על־כסא ישראל
ויהי־כן ׃
13 שלום בן־יבש מלך בשנת שלשים ותשע שנה לעזיה
14 מלך יהודה וימלך ירח־ימים בשמרון ׃ ויעל מנחם

בן

ỿ. 28. a) c. 13,12. a) v. 15. 1 Reg. 16, 5. b) vid. v. 22. c) olim a Davide occupatam 2 Sam. 8, 6. sed Salomoni ereptam 1 Reg. 11, 24. cf. 1 Reg. 20, 34. d) vid. Num. 34, 8. & 2 Par. 8, 3. e) *ad Iudaam* sibi tunc tributariam vid. v. 24. f) quum ipse Rex esset *in Israele*.

ỿ. 29. g) Horribilis terræ motus, concussionem regni minitans, ante Ierobeami mortem incidit, biennio ante prædictus Am. 1, 1. h) anno 38. Vsiæ c. 15, 8. & sic post vndecim annorum & 6. mensium interregnum. Nam Vsias Rex factus est anno 16. Ierobeami, qui regno Israelis præfuit 41. annos, vsque ad annum Vsiæ 26. Hinc ergo relinquitur spatium vndecim annorum vsque ad annum Vsiæ 38. quo demum Zacharias Rex factus est c. 15, 8.

CAP. XV, *ỿ*. 1. i) Amatsias regnauit *viginti & nouem annis* c. 14, 2. Ierobo-am autem Rex factus est *decimo quinto* illius anno c. 14. 23. Mortuus igitur fuit Amatsias *anno* 15. Ierobeami. His 15. annis si adduntur anni *vndecim*, quibus iam antea Ieroboamus Rex a Patre fuerat declaratus c. 14, 23. prodeunt anni 26. ac sequenti anno 27. Vsias Rex factus est secundum hunc locum. k) v. 7. c. 14, 21. *Vsias* v. 13. 30.

ỿ. 2. l) 2 Par. 26, 1. 3.

ỿ. 3. m) v. 34. c. 14, 3. Hinc felix fuit, quamdiu Deum submisse coluit 2 Par. 26, 5. seqq.

ỿ. 4. n) v. 35. c. 14, 4.

ỿ. 5. o) Gen. 12, 17. p) c. 5, 27. Vide caussam 2 Par. 26, 16. seqq. & conf. Num. 12, 10. Deut. 24, 8. q) ex lege Leu. 13, 46. r) S. *dimissionis* s. *solitaria* vitæ, instar mortui Ps. 88, 6. s) c. 10, 5. c. 18, 18.

ỿ. 6. t) v. 11. 15. c. 14, 28. u) 1 Reg. 14, 19.

ỿ. 7. x) 2 Par. 26, 23. y) 1 Reg. 14, 20. z) 1 Reg. 2, 10.

ỿ. 8. a) v. 1. c. 8, 25. b) c. 14, 29.

ỿ. 9. c) v. 18. c. 14, 24. d) v. 24. c. 10, 31. e) v. 18. 24. 1 Reg. 14, 16.

ỿ. 10. f) v. 15. 25. c. 12, 21. g) *coram omni populo* (2) Ez. 26, 9. ex vsu Chald. vid. Dan. 3, 3. h) Hos. 1, 4. cf. Am. 7, 9. i) *regnum* per vim *occupantes*, vt successores tyranni, seditiosi & *fures* Hos. 7, 1. dicendi potius, quam legitimi Reges.

ỿ. 11. k) vid. v. 6.

ỿ. 12. l) vid. c. 10, 30.

ỿ. 13. m) v. 30. Ion. *Azariæ*, vt est supra v. 1. 8. & infra v. 17. n) Deut. 21, 13.

ỿ. 28. וגבורתו Ita 2. 3. sic se. 5. at per *Paschta* 1. נלחם per *Patach* 1. 2. 5. 23. sec. *Masor*. 1. 2. & *Erff.* sed contra *Masor*. impr. h. l. item præter impr. ad Iud. 9, 17. CAP. XV, *ỿ*. 2. בירושלם per *Mun*. loco *Meth*. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. *ỿ*. 9. לא per *Makk*. 1. se. 5. *ỿ*. 10. קבל־עם ita *Kuph* per *ChatephKamets* sine *Meth*. 6. 9. 11. 14. 16. 20. 21. at velut vnam vocem קבלעם scribunt 1. 2. 3. 5. quo pacto foret Nomen pr. vitiose r. 6. qui habent Κεβλαάμ. *ỿ*. 13. לעזיה pro eo hab. לעזריה (prout idem Rex vocatur v. 1.) 2. 3. sic fu. 1. 5. & sic legerunt 6. *Vulg.* & *Ien.*

בן־גדי מתרצה ויבא שמרון ויך את־שלום בן־יביש
15 בשמרון וימיתהו וימלך תחתיו׃ ויתר דברי שלום
וקשרו אשר קשר הנם כתובים על־ספר דברי הימים
16 למלכי ישראל׃ אז יכה־מנחם את־
תפסח ואת־כל־אשר־בה ואת־גבוליה מתרצה כי לא
פתח ויך את כל־ההרותיה בקע׃
17 בשנת שלשים ותשע שנה לעזריה מלך
יהודה מלך מנחם בן־גדי על־ישראל עשר שנים
18 בשמרון׃ ויעש הרע בעיני יהוה לא־סר מעל חטאות
ירבעם בן־נבט אשר־החטיא את־ישראל כל־ימיו׃
19 בא פול מלך־אשור על־הארץ ויתן מנחם לפול אלף
ככר־כסף להיות ידיו אתו להחזיק הממלכה בידו׃
כ ויצא מנחם את־הכסף על־ישראל על כל־גבורי החיל
לתת למלך אשור חמשים שקלים כסף לאיש אחד
21 וישב מלך אשור ולא־עמד שם בארץ׃ ויתר דברי
מנחם וכל־אשר עשה הלוא־הם כתובים על־ספר
22 דברי הימים למלכי ישראל׃ וישכב מנחם עם־
אבתיו וימלך פקחיה בנו תחתיו׃
23 בשנת חמשים שנה לעזריה מלך יהודה
מלך פקחיה בן־מנחם על־ישראל בשמרון שנתים׃
24 ויעש הרע בעיני יהוה לא סר מחטאות ירבעם בן־נבט
כה אשר החטיא את־ישראל׃ ויקשר עליו פקח בן־
רמליהו שלישו ויכהו בשמרון בארמון בית־מלך
את־ארגב ואת־האריה ועמו חמשים איש מבני גלעדים
26 וימתהו וימלך תחתיו׃ ויתר דברי פקחיה וכל־אשר
עשה הנם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי
27 ישראל׃ בשנת חמשים ושתים שנה
לעזריה מלך יהודה מלך פקח בן־רמליהו על־ישראל
28 בשמרון עשרים שנה׃ ויעש הרע בעיני יהוה לא סר מן־
חטאות

המלך קרי

℣. 21. m) v. 6, 11. 16. n) vid. v. 15. ℣. 22. o) 1 Reg. 14, 10. ℣. 23. p) v. 17. c. 8, 25. q) v. 17. 27. r) nec dignus fuit diuturniore regno. conf. c. 21, 19. ℣. 24. s) v. 9. t) v. 18. 28. ℣. 25. u) v. 10. 30. x) v. 27. 37. y) c. 9, 25. z) 1 Reg. 16, 18. a) cum *Argobo* & cum *Arieho*, quos socios habuit coniurationis, sec. *Vatabl.* aliosque, sed melius *Schmidius* censet, quod fuerint duo principes Pekachiæ, quorum potentiam & auctoritatem timuerit Pekach, ideoque cum Rege eos trucidauerit. b) *cum ipso autem Pekacho erant* &c. c) de *Gileaditis*, qui bellicosi erant homines. vid. Ios. 17, 1. & conf. Hos. 6, 8. d) Crebræ & violentæ hæ mutationes grauiter adfliaerunt populum durum, qui tamen calamitatibus istis melior factus non est, licet per Prophetas bene multos, Hoseam, Esaiam, Amosum, Ioelem &c. commoneretur c. 17, 13. ℣. 26. e) vid. v. 15. ℣. 27. f) vid. v. 23. g) v. 1, 17. Vsiæ v. 13. h) v. 25. qui valde infestus fuit regno Iudæ, idque auxilio Syri euertere conatus est primum sub Iothamo v. 37. maxime vero sub Achazo c. 16, 5. Ef. 7, 1. 6. 2 Par. 28, 6. seqq. ℣. 28. i) v. 24. c. 17, 2.

℣. 14. o) v. 15. 1 Reg. 15, 21. p) vid. not. v. 10. ℣. 15. q) v. 6. 1 Reg. 11, 41. r) 1 Reg. 16, 20. s) vt v. 10. t) v. 11. 21. 1 Reg. 14, 19. ℣. 16. u) Alia fuit vrbs huius nominis ad Euphratem 1 Reg. 5, 4. vide *Curtium* lib. 10. c. 1. x) vid. v. 14. y) *quod non aperuisset, & pro Rege eum agnouisset.* Ratchi subintell. *præfectus vrbis.* Syr. add *portas*, ita Ion. *portas suas ad pacem ineundam.* Tiphsah terminatione masculinum est, significatione femininum. Sic *Damascus* Ef. 17, 1. & 6. z) *idee percussit eam.* a) crudelissime imitatus Chazaelem c. 8, 12. & Ammonitas Am. 1, 13. R. *Leui* quidem *pro dissectis grauidis* mulieribus intelligit *turres s. arces munitas in montibus* expugnatas; sed sine vrgente aliqua ratione. ℣. 17. b) vid. v. 8. c) v. 1. 23. Vsiæ v. 13. ℣. 18. d) v. 9. 24. ℣. 19. a) Venit itaque *Phul* diuino iudicio 1 Par. 5, 26. symbolice significatus Am. 7, 1. seqq. f) vt se iuuaret cf. 1 Sam. 12, 17. & infra c. 16, 7. 8. Hac ratione vero Ephraim eo perductus est, vt confideret in Assyriis, quod eis exitio fuit, & passim a Prophetis reprehenditur. vid. Hos. 5, 13. c. 7, 11. c. 8, 9. & cf. Ef. 7, 20. ℣. 20. g) S. Exegit *autem*. q. d. extrefecit pecuniam e manibus s. crumena Israelitarum. Ion. Syr. *imposuit insuper omnes etiam*. adynd. i) *strenuos milites* c. 24, 14. Ius. 1, 14. c. 16, 7. nemine excepto Al. *valentes opibus.* Sic Syr. *diuites terræ.* k) *singulis* imponebat Iud. 8, 18. Ps. 21, 7. l) diuina fauente misericordia ad preces piorum Am. 7, 2. 3. Quamque nimis insolescerent Assyrii, ad eos *Ionam* Deus ablegauit; quod verisimiliter, circa hæc tempora factum esse, colligitur. conf. c. 14, 25.

℣. 16. יכה per *Mun.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. ויך *Iod* per *Kametz* 6. 9. 17. 18. 20. 21. 22. 23. & *Ber.* sic su. 5. contra *Mas.* 1. ac *Erff.* item contra *Ind. Basil.* s. 6. e. ההרותיה sic per *Tiphcha* & *Merca* simul 3. 8. 16. & sic manu correctum in *Ber.* sec. *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* ad Leu. 23, 21. at ceteri loco *Merca* habent *Metheg.* ℣. 25. ארגב per *Paschta* 1. 6. 9. 11. 16. 20. 21. 23. האריה *Meth.* pro *Munach* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19.

℣. 21.

29 חטאות ירבעם בן־נבט אשר החטיא את־ישראל׃ בימי
פקח מלך־ישראל בא תגלת פלאסר מלך אשור
ויקח את־עיון ואת־אבל בית־מעכה ואת־ינוח ואת־קדש
ואת־חצור ואת־הגלעד ואת־הגלילה כל ארץ נפתלי
ל ויגלם אשורה׃ ויקשר־קשר הושע בן־אלה על־פקח בן־
רמליהו ויכהו וימיתהו וימלך תחתיו בשנת עשרים
31 ליותם בן־עזיה׃ ויתר דברי פקח וכל־אשר עשה הנם
כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל׃
32 בשנת שתים לפקח בן־רמליהו מלך ישראל
33 מלך יותם בן־עזיהו מלך יהודה׃ בן־עשרים וחמש שנה
היה במלכו ושש עשרה שנה מלך בירושלם ושם אמו
34 ירושא בת־צדוק׃ ויעש הישר בעיני יהוה ככל אשר־
לה עשה עזיהו אביו עשה׃ רק הבמות לא סרו עוד העם
מזבחים ומקטרים בבמות הוא בנה את־שער בית־
36 יהוה העליון׃ ויתר דברי יותם וכל־אשר עשה הלא־
הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי יהודה׃
37 בימים ההם החל יהוה להשליח ביהודה
38 רצין מלך ארם ואת פקח בן־רמליהו׃ וישכב יותם
עם־אבתיו ויקבר עם־אבתיו בעיר דוד אביו וימלך
טז אחז בנו תחתיו׃ בשנת שבע־עשרה
שנה לפקח בן־רמליהו מלך אחז בן־יותם מלך יהודה׃
2 בן־עשרים שנה אחז במלכו ושש־עשרה שנה מלך
בירושלם ולא־עשה הישר בעיני יהוה אלהיו כדוד
3 אביו׃ וילך בדרך מלכי ישראל וגם את־בנו העביר
באש כתעבות הגוים אשר הוריש יהוה אתם מפני
4 בני ישראל׃ ויזבח ויקטר בבמות ועל־הגבעות ותחת
ה כל־עץ רענן׃ אז יעלה רצין מלך־ארם ופקח בן־
רמליהו מלך־ישראל ירושלם למלחמה ויצרו על־
6 אחז ולא יכלו להלחם׃ בעת ההיא השיב

רצין Ss 2 מא ב

k) v. 9. 18. cf. c. 21, 16. ℣. 29. l) ab Achazo accersitus c. 16, 7. 2 Par. 28, 16. contra voluntatem Dei Ef. 7, 4. & in propriam perniciem ibid. v. 17. 20. c. 8, 7. 2 Par. 28, 20. 21. 23. m) cf. Ef. 8, 4. n) 1 Reg. 15, 20. o) ibid. p) Iof. 16, 6. q) Iof. 12, 22. Iud. 4, 6. r) Iof. 11, 1. Alia in Arabia Ier. 49, 18. 30. 33. s) Num. 26, 29. t) Iof. 20, 7. 1 Reg. 9, 11. u) cf. Ef. 8, 23. Hof. 1, 5. x) vid. 1 Par. 5, 26. & cf. Am. 7, 4. feqq.

℣. 30. y) v. 10. 25. z) c. 17, 1. a) *anno vigesimo*, ex quo fc. regnare cœpit, dum in viuis erat Iothamus: *fedecim* enim annos tantum regnauit, & iam quadriennium mortuus fuit v. 33. Erat autem hic vigesimus annus Iothami *quartus Achazi* c. 16, 1. Aliud dubium confer c. 17, 1. b) fic v. 13. 33. ac *Azaria* v. 1. 7. &c.

℣. 31. c) 1 Reg. 11, 41. d) vid. 1 Reg. 14, 19. & cf. 2 Par. 38, 6.

℣. 32. e) 2 Par. 27, 1. f) vid. v. 30.

℣. 33. g) cf. v. 30.

℣. 35. h) v. 4. 1 Reg. 15, 4. i) cuius tamen perditos mores Rex corrigere debuiffet. k) nec tamen ipfe templum Iehouæ ingreffus eft. vid. 2 Par. 27, 2. l) 2 Par. 23, 20. quæ verfus Beniamin Ier. 20, 2. & fepremtrionem Ez. 9, 2. Circa hæc autem tempora, & principio quidem regni Iothami, vaticiniis contra vtrumque regnum inclaruit *Micha Moraschtæus*. Mich. 1, 1. His etiam temporibus facta eft recenfio Transiordanenfium 1 Par. 5, 17. paullo poft in captiuitatem ab Affyriis abreptorum, vt fupra dictum v. 29.

℣. 37. m) c. 10, 32. n) non tam propter Regem Iothamum, quam ob populi peccata. v. 35. 2 Par. 27, 3. o) c. 16, 5. Ef. 7, 1. p) cui durum fuit Iudæ flagellum. vid. not. v. 27. & 2 Par. 28, 6. feqq.

℣. 38. q) c. 9, 28. 1 Reg. 2, 10. r) c. 16, 1. feqq. homo pesfimus, & hypocrita maximus.

CAP. XVI.

℣. 1. s) c. 8, 25. t) conf. c. 15, 32. u) c. 15, 27. x) c. 15, 38.

℣. 2. y) 2 Par. 28, 1. z) c. 15, 34. a) c. 14, 3 fed prorfus contrarium. Baalibus enim fimulacra conflauit, & filios fuos adoleuit, omnisq; generis idololatriam vbique locorum inftituit.

℣. 3. b) c. 8, 18. c) forte *Maafciam* 2 Par. 28, 7. S. d) c. 17, 17. Leu. 18, 21. Deut. 18, 10. aliosque *combuffit* 2 Par. 28, 3. e) c. 21, 3. f) c. 17, 8.

℣. 4. g) 2 Par. 28, 4. h) vid. 2 Par. 28, 25. i) Ef. 65, 7. cf. Deut. 12, 2. k) c. 17, 10. 1 Reg 14, 23.

℣. 5. l) c. 15, 38. Ef. 7, 1. m) v. 1. c. 15, 27. 37. n) poftquam ingentem ftragem iam tum in Iudæa dederant 2 Par. 28, 5. feqq. o) 2 Sam. 11, 1. Ier. 39, 1. vt regnum in alium transferrent. Ef. 7, 6. p) *non tamen potuerunt vrbem expugnare*: non ob fortitudinem Achazi, qui totus pauebat, fed ex mifericordia Dei Ef. 7, 2. feqq.

℣. 6. q) c. 13, 25. c. 14, 38. 35.

℣. 30. ויקשור ita *Vau* otiofum in textu addidit 1. fec. *Maf.* fuam & *Erff.* עזיהו cum adiecto *Schurek* 1. 3. 6. 9. fic fe. 2. & fu. 5. ℣. 33. וששׁ־עשׂרה ita 1. 3. 7. 8. 13. 14. 19. fic fe. 5. ℣. 35. לא per *Makk.* 3. 6. 9. 20. fic fu. 5. עוד per *Merca* 2. 5. 6. 9. 16. 20. 21. 22. 23. at per *Darga* 3. ℣. 36. וכל Hanc vocem penitus omittunt 1. 5. 12. & notam infuper addit 22. כצ״ל סס כולם ובדפוסים נפל טעות וכל ita fieri debere fec. omnes libros *Hifpp.* vitiofe igitur in impreffos וכל *irrepfiffe* attamen noftram lectionem expreffcrunt omnes *Verfiones*. ℣. 37. ואת־פקח ita 2. 6. 9. 16. 20. 21. 22. fic fu. 1. 5. contra *Maf.* 1. impr. & *Erff.* ℣. 6. *Spatium* nullum præmittunt 2. 2. 5. 6. 9. 10. 19. השיב per *Tlifchaktanna* aptius 3. & fic fu. 5.

רצין מלך־ארם את־אילת לארם וינשל את־היהודים
מאילות וארומים באו אילת וישבו שם עד היום הזה׃
7 וישלח אחז מלאכים אל־תגלת פלסר מלך־אשור
לאמר עבדך ובנך אני עלה והושעני מכף מלך־
8 ארם ומכף מלך ישראל הקומים עלי׃ ויקח אחז את־
הכסף ואת־הזהב הנמצא בית יהוה ובאצרות בית
9 המלך וישלח למלך־אשור שחד׃ וישמע אליו מלך
אשור ויעל מלך אשור אל־דמשק ויתפשה ויגלה
י קירה ואת־רצין המית׃ וילך המלך אחז לקראת
תגלת פלאסר מלך־אשור דומשק וירא את־המזבח
אשר בדמשק וישלח המלך אחז אל־אוריה הכהן
את־דמות המזבח ואת־תבניתו לכל־מעשהו׃
11 ויבן אוריה הכהן את־המזבח ככל אשר־שלח
המלך אחז מדמשק כן עשה אוריה הכהן עד־בוא
12 המלך־אחז מדמשק׃ ויבא המלך מדמשק וירא
המלך את־המזבח ויקרב המלך על־המזבח ויעל
13 עליו׃ ויקטר את־עלתו ואת־מנחתו ויסך את־נסכו
ויזרק את־דם־השלמים אשר־לו על־המזבח׃
14 ואת המזבח הנחשת אשר לפני יהוה ויקרב
מאת פני הבית מבין המזבח ומבין בית יהוה ויתן
טו אתו על־ירך המזבח צפונה׃ ויצוהו המלך אחז
את־אוריה הכהן לאמר על־המזבח הגדול הקטר
את־עלת־הבקר ואת־מנחת הערב ואת־עלת
המלך ואת־מנחתו ואת עלת כל־עם הארץ
ומנחתם ונסכיהם וכל־דם עלה וכל־דם זבח עליו
16 תזרק ומזבח הנחשת יהיה־לי לבקר׃ ויעש אוריה
17 הכהן ככל אשר־צוה המלך אחז׃ ויקצץ המלך
אחז את־המסגרות המכנות ויסר מעליהם ואת־
הכיר ואת־הים הורד מעל הבקר הנחשת אשר
תחתיה

℣. 12. r) ipse Sacerdo- ... [ו]ארומים קרי ... ter munus sibi sumens, vt olim Ierobeamus 1 Reg. 12, 33. c. 13, 1. tacente Vria, turpissimo adulatore; vel tantum vt adstaret. Schm.

℣. 13. s) Leu. 8, 20. 21. t) Ier. 44, 17. u) Ex. 24, 5.

כצ״ל

℣. 14. x) v. 15. a Salomone factum 2 Par. 4, 1. y) illud *inquam transtulit*, longius loco suo *amouit*, & in alium *admouit*. cf. Ef. 65, 5. z) *inter* altare suum. Num. 7, 89.

℣. 15. a) *super ara ista magna*. v. 11. b) Ps. 141, 2. Ex. 29, 41. c) vid. v. 14. d) *ad quaerendum* illud, si mihi visum fuerit. Ps. 27, 4.

℣. 16. e) v. 11. Pessime omnino fecit Vrias, qui haec omnia Regi indulsit.

ויצוה קרי

℣. 17. f) Vnde licentiose perrexit, & *truncauit* seu *abscidit* c. 18, 16. 2 Par. 28, 24. g) 1 Reg. 7, 28. h) 1 Reg. 7. 38. i) cf. Coh. 2, 19. k) & *labra* 1 Reg. 7. 30. 38. l) 1 Reg. 7, 23.

את קרי

r) c. 14, 22. 2 Par. 26, 2. Etiam *Eloth* quercus, in plurali dicitur. De ea B. *Hieronymus* in locis Hebraicis ita: *Ailat* veteribus, nunc *Aila*, in extremis finibus Palaestinae iuncta meridianae solitudini & mari rubro, vnde ex Aegypto in Indiam, & inde ad Aegyptum nauigatur. s) Deut. 7, 1. t) 1 Reg. 9, 26. u) Ion. Syr. & *Syri*; & his confoederati (sec. Kri) *Idumaei*, qui itidem, vt etiam *Palaestini*, Iudaeam grauissime adflixerunt. vid. 2 Par. 28, 17. seqq.

℣. 7. x) *Miserat autem*, antequam obsidione conclusus esset, S. coll. 2 Par. 28, 6. 16 y) c. 15, 29. quumque interea hostes vrbem obsiderent, & in summo metu versaretur, solatium diuinum & signum vltro oblatum ingrato animo contemsit, etsi religiosissimum se simularet. vid. Ef. 7, 2--13. z) c. 17, 3. a) Deut. 28, 7. Ps. 3, 2.

℣. 8. b) cf. c. 18, 15. 1 Reg. 15, 18. c) c. 11, 19. d) conf. 2 Par. 28, 21. e) cf. c. 15, 19. 1 Reg. 15, 19. Ef. 7, 20.

℣. 9. f) c. 15, 29. Ion. *sc. populum, qui in ipsa*. g) Am. 1, 5. c. 9, 7. pars Albaniae est, vbi fluuius *Cyrus*. vid. *Hiller*. h) cf. Ef. 8, 4. Idem tamen etiam Achazo postea admodum grauis fuit, vid. v. 18. 2 Par. 28. 20, 21. & supra c. 15, 29.

℣. 10. i) *Dammesek* v. 9. 2 Sam. 8, 5. 6. *Darmesek* 1 Par. 18, 5. 6. k) cf. Iud. 10, 6. l) stolido consilio. vid. 2 Par. 28, 23. m) v. 11. 15. Ef. 8, 2. n) *exemplar*, *speciem*, *similitudinem*. Ef. 13, 4. Ez. 1, 13. o) *formam*, *figuram* 1 Par. 28, 11. 12. p) 1 Reg. 7, 33. vt talem aram Hierosolymis construeret, ad quam redux Rex rem diuinam faceret.

℣. 11. q) v. 16. quum Regem ab impietate auocare debuisset. ℣. 12.

℣. 8. וישלח למלך ita *Mss.* sic per *Mun.* ℣. 15. ויצוהו *Psik* addunt 6. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 22. 23. עלת הבקר *milra* 1. 2. 3. 5. עלת per *Kadma* 17. 18. *Ber.* ℣. 17. הורד sic *defect.* 1. 2. 3. 5. 22. sec. *Mas.* 1. 2. 3. *impressam* ac *Erffurtensem*, alii *plene*.

מוסף קרי מלעיל

18 תחתיה ויתן אתו על מרצפת אבנים : ואת־מיסך
השבת אשר־בנו בבית ואת־מבוא המלך החיצונה
19 הסב בית יהוה מפני מלך אשור : ויתר דברי אחז
אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים
כ למלכי יהודה : וישכב אחז עם־אבתיו ויקבר עם־
אבתיו בעיר דוד וימלך חזקיהו בנו תחתיו :

Cap. XVII.

יז בשנת שתים עשרה לאחז מלך יהודה
מלך הושע בן־אלה בשמרון על־ישראל תשע שנים :
2 ויעש הרע בעיני יהוה רק לא כמלכי ישראל אשר היו
3 לפניו : עליו עלה שלמנאסר מלך אשור ויהי־לו
4 הושע עבד וישב לו מנחה : וימצא מלך־אשור בהושע
קשר אשר שלח מלאכים אל־סוא מלך־מצרים ולא־
העלה מנחה למלך אשור כשנה בשנה ויעצרהו מלך
ה אשור ויאסרהו בית כלא : ויעל מלך־אשור בכל־
6 הארץ ויעל שמרון ויצר עליה שלש שנים : בשנת
התשיעית להושע לכד מלך־אשור את־שמרון ויגל
את־ישראל אשורה וישב אתם בחלח ובחבור נהר
גוזן וערי מדי :
7 ויהי כי־חטאו בני־ישראל ליהוה אלהיהם המעלה
אתם מארץ מצרים מתחת יד פרעה מלך־מצרים
8 וייראו אלהים אחרים : וילכו בחקות הגוים אשר
הוריש יהוה מפני בני ישראל ומלכי ישראל אשר
9 עשו : ויחפאו בני־ישראל דברים אשר לא־כן על־
יהוה אלהיהם ויבנו להם במות בכל־עריהם ממגדל
י נוצרים עד־עיר מבצר : ויצבו להם מצבות ואשרים על
11 כל־גבעה גבהה ותחת כל־עץ רענן : ויקטרו־שם
בכל־במות כגוים אשר־הגלה יהוה מפניהם ויעשו
12 דברים רעים להכעיס את־יהוה : ויעבדו הגללים אשר
13 אמר יהוה להם לא תעשו את־הדבר הזה : ויעד יהוה
בישראל

m) vid. 1 Reg. 7, 25. n) *stratum* (1) conf. Esth. 1, 6. & not. 1 Reg. 1, 4. o) non ipsi pauimento Templi, sed substratis lapidibus illud imposuit. *Scmidius*.

✠. 18. p) S. *Velamen quoque Sabbati*. al. *Tegmen in vmbraculum factum* (1) q) quod cum in finem factum erat, vt sederent sub eo die Sabbati. *Raschi*. al. *vt docerent*, al. vt ibi satellitium Regis consisteret. r) conf. 1 Reg. 10, 5. s) *exterius*, extra Templum & omnia eius atria. t) *conuertit intra domum Domini*. u) cf. v. 9. ne, si veniret murum Templi oppugnaturus, istud tegmen ei prodesset. *Maii Oecon*. Immo ipsum ostium Templi tandem conclusit 2 Par. 28, 24.

✠. 19. x) c. 15, 31. y) vid. 1 Reg. 14, 19. & cf. 2 Par. 28. tot.

✠. 20. z) 1 Reg. 2, 10. non tamen in sepulcris Regum 2 Par. 28, 27. cf. supra c. 12, 22. a) c. 18, 1.

CAP. XVII, ✠. 1. b) at *vigesimo* Iothami s. *quarto anno Achazi* Rex iam factus erat c. 15, 30. vid. not. seq. c) nempe pleno iure, & compositis turbis, quæ prioribus 9. annis intercesserant; vel ab ipso etiam Salmanassere denuo nunc coronatus, aut sub conditione tributi in regno confirmatus fuit.

✠. 2. d) c. 15, 24. 28 e) cf. c. 14, 3. f) Et grauius tamen illis punitus fuit. Solet nimirum Deus pœnam maiorum differre ex sua longanimitate, si forte posteri seriam agant pœnitentiam; quod si non fit, etsi hi minus mali sint, ad vindictam tandem procedit ira Dei, coll. Ex. 20, 5. S.

✠. 3. g) cuius filius & successor fuit Sancherib c. 18, 13. h) c. 16, 7. i) vid. c. 3, 4. k) v. 4. 1 Reg. 5, 1

✠. 4. l) c. 11, 14. Es. 8, 12. m) vid. Hos. 7, 11. c. 8, 13. c. 9, 3. c. 11, 5. c. 12, 2. Quæ Prophetiæ illius capita omnia circa hæc tempora edita esse censet *Lightfoot*. Chronol. p. 105. n) 1 Reg. 10, 25. o) c. 4, 24. p) c. 25, 27. 1 Reg. 22, 27.

✠. 5. q) c. 18, 9. Es. 8, 3.

✠. 6. r) Raschio *anno nono* post rebellionem Hoseæ. cf. v. 1. Erat autem hic *annus sextus Hiskiæ* c. 18, 10. s) v. 23. c. 8, 11. t) totam residuam gentem. cf. supra c. 15, 29. & Am. 7, 8. u) Hos 1, 4. x) v. 24. 1 Par. 8. 2. y) Hillero *in Colchide*, Bocharto autem aliisque Ptolomæi *Calachena* ad aquilonem Assyriæ. z) Hillero *in Iberia*. Plin. H. N. lib. VI. c. 10. Bocharto autem Ptolomæi *Chaboras* mons, siue Assyriæ montosa pars, qua Mediam attingit. a) *ad fluuium Gauzaniæ* 1 Par. 5, 26. quæ vrbs & regio Albaniæ inter duos Cyri alueos. vid. *Phaleg*. p. 220. & 274. b) c. 18, 11. sicut hæc omnia prædixerat *Ahia* Silonites 1 Reg. 14, 14. seqq.

✠ 7. c) *idque factum est, quod*. Vel *imo factum est, quum ita contumaciter peccarent*. vt Deus eos prorsus reiiceret v. 18. S. d) Ier. 2, 6. e) c. 13, 5. f) v. 35. Ex. 20, 3. ✠. 8. g) cf. Ier. 15, 2. h) c. 16, 3. c. 21, 2. ✠. 9. i) *&* *occultarunt* apud se 2 Par. 3, 5. 2 Sam. 15, 30. h. e. turpes fuerunt hypocritæ, falsis opinionibus intus referti & omni malitia cordis etiam sub externa specie pietatis; S. cf. Ier. 2, 33. k) *non recta*. sic Ion. Syr. Conf. v. 11. c. 7, 9. Ier. 23, 10. l) *aduersus Dominum*, qui eos serio dehortabatur. m) c. 18, 8. n) *custodum* publicorum Ier. 31, 6. aut priuatorum Prou. 27, 18. o) c. 3, 19. ✠. 10. p) v. 16. c. 3, 2. 1 Reg. 14, 23. Leu. 26, 1. Deut. 16, 22. q) c. 16, 4. ✠. 11. r) vid. v. 9. s) v. 17. 1 Reg. 16, 2. ✠. 12. t) c. 21, 11. u) Ex. 20, 2. c. 23, 13. ✠. 13. x) *Contestatus quoque est* v. 15. Zach. 3, 6.

✠. 18. החיצונה *milra* 2. 3. 6. 9. 20. 21. sic & 5. contra *Mas*. 1. *impr*. ac *Erff*. CAP. XVII, ✠. 2. רק per *Sakeph*. 3. 5. ✠. 4. סוא ita *Occidentales*; at *Orientales* pro *Cthib* habent סיא & pro *Kri* סוא, sic 2. 3. & 5. ✠. 6. בשנת cum *Kri* בשנה 3. at בשנת se. in textu 2. cum *Kri* לשנה. בחלח sic per *Chateph pat*. (vt c. 18, 11. omnes) h. l. 2. 3. 6. 9. 12. 20. 21. 22. 23. at ceteri per *Schua simplex*. ✠. 12. את־הגללים ita particulam את־ præmittunt 2. & in margine 6. 9.

בישראל וביהודה ביד כל־נביאו כל־חזה לאמר
שבו מדרכיכם הרעים ושמרו מצותי חקותי ככל־
התורה אשר צויתי את־אבתיכם ואשר שלחתי
14 אליכם ביד עבדי הנביאים׃ ולא שמעו ויקשו את־
ערפם כערף אבותם אשר לא האמינו ביהוה אלהיהם׃
טו וימאסו את־חקיו ואת־בריתו אשר־כרת את־אבותם
ואת עדותיו אשר העיד בם וילכו אחרי ההבל ויהבלו
ואחרי הגוים אשר סביבתם אשר צוה יהוה אתם
16 לבלתי עשות כהם׃ ויעזבו את־כל־מצות יהוה
אלהיהם ויעשו להם מסכה שנים עגלים ויעשו אשירה
17 וישתחוו לכל־צבא השמים ויעבדו את־הבעל׃ ויעבירו
את־בניהם ואת־בנותיהם באש ויקסמו קסמים וינחשו
18 ויתמכרו לעשות הרע בעיני יהוה להכעיסו׃ ויתאנף
יהוה מאד בישראל ויסרם מעל פניו לא נשאר רק
19 שבט יהודה לבדו׃ גם־יהודה לא שמר את־מצות
כ יהוה אלהיהם וילכו בחקות ישראל אשר עשו׃ וימאס
יהוה בכל־זרע ישראל ויענם ויתנם ביד שסים עד
21 אשר השליכם מפניו׃ כי־קרע ישראל מעל בית דוד
וימליכו את־ירבעם בן־נבט וידא ירבעם את־ישראל
22 מאחרי יהוה והחטיאם חטאה גדולה׃ וילכו בני ישראל
23 בכל־חטאות ירבעם אשר עשה לא־סרו ממנה׃ עד
אשר־הסיר יהוה את־ישראל מעל פניו כאשר דבר
ביד כל־עבדיו הנביאים ויגל ישראל מעל אדמתו
אשורה עד היום הזה׃
24 ויבא מלך־אשור מבבל ומכותה ומעוא ומחמת
וספרוים וישב בערי שמרון תחת בני ישראל וירשו
כה את־שמרון וישבו בעריה׃ ויהי בתחלת שבתם שם
לא יראו את־יהוה וישלח יהוה בהם את־האריות
26 ויהיו הרגים בהם׃ ויאמרו למלך אשור לאמר
הגוים

נביאי קרי

ב׳ טעמים במלה אח׳

קמץ בזק

שני קרי

וירח קרי

ומספרוים קרי

Sic Israeliticæ status in captiuitate Assyriaca fuerit, cogitari facilius potest, quam describi, ob defectum monumentorum, quæ indubiā fidem mereantur. Conferri tamen potest liber *Tobiæ*, qui veram historiam continet, licet non omnia apte quadrent; quemadmodum vsu venire solet historiis humano studio conscriptis. *Maii Oeconom.* p. 911.

✱ 24. q) *Adduxit vero deiectos & sedibus suis abreptos.* coll. v. 26. c. 18, 34.

v) *Salmanesser* v. 3. deinde *Esarchaddon* v. 27. Esr 4, 2. s) vnde postea Samaritani a Iudæis dicti sunt *Cuthæi*. Cutham autem alii in Media, alii cum Bocharto in *Susiana* Persiæ, Scaliger autem & Hillerus in *Colchide* ponunt. t) v. 31. Hillero eadem, quæ *Iuuah* c. 18, 34. idem confert Deut. 2, 23. u) Num. 34, 8. x) vid. v. 31. y) v. 6. 26. ✱. 25. z) a Salmanasere ad Esarchaddonem s. a) cf. Leu. 26, 22. b) propterea, quod non agnoscerent, Israelitas ob falsum cultum & impietatem eiectos esse, neo ipsi alios & meliores mores inducerent in terra Iehouæ.

y) per Achiam, Eliam, Elisam, Hoseam, Amos, aliosque. z) per Esaiam, Ioelem &c. a) *omnis generis Videntium*, h. e. per omnis generis Prophetas. S. Am. 7, 12. Es. 1, 1. b) Ier. 25, 5. c) 1 Reg. 3, 14.

✱. 14. d) Ex. 32, 9. Deut. 31, 27. 2 Par. 36, 13. e) conf. v. 40. c. 21, 15.

✱. 15. f) cf. de pœna v. 20. & 1 Sam. 15, 23. 26. Hos. 4, 6. g) c. 23, 3. h) v. 13. i) Ier. 10, 3. 15. k) *& vani facti sunt.* (4) Ier. 2, 5. l) Leu. 18, 3. 24.

✱. 16. m) c. 22, 17. n) Ex. 32, 8. o) 1 Reg. 12, 28. p) v. 10. c. 13, 6. c. 18, 4. q) c. 21, 3. Deut. 4, 19. r) 1 Reg. 16, 31.

✱. 17. s) v. 31. c. 16, 3. c. 21, 6. c. 23, 10. t) 1 Sam. 28, 8. u) c. 21, 6. x) 1 Reg. 21, 20. 25. ὁ. ἐπράθησαν. Rom. 7, 14. y) v. 31. c. 21, 6.

✱. 18. z) *Ideo, inquam, iratus est* 1 Reg. 11, 9. cf. supra v. 7. a) v. 20. 23. c. 13, 23. c. 22, 27. b) cum annexa sibi tribu Beniamin, idque ex mera gratia Dei.

✱. 19. c) *Nam etiam Iuda* &c. v. 19. s. cf. Ez. 16, 51. Totus hic versus parentheticus est. s. d) cf. Hos. 4, 15.

✱. 20. e) Ier. 7, 15. cf. supra v. 15. de culpa. f) ב obiecti, vt Iud. 9, 38. g) scil. decem tribuum. Iudam enim modo excepit v. 18. h) Iud. 2, 14. i) vid. v. 18.

✱. 21. k) S. *auulsit namque se.* vid. 1 Reg. 11, 31. c. 12, 20. l) Cthibh: *& auolare qs. fecit* Ier. 48, 40. Altera lectio: *& abstraxit, depulit* 2 Par. 21, 11. Inu. Syr. *aberrare fecit*, sc. prohibendo, ne Hierosolymam adscenderent. 1 Reg. 12, 28. m) 1 Reg. 14, 16.

✱. 23 n) v. 18. o) cf. v. 13. 1 Reg. 14, 15. Ier. 25, 9. p) v. 33. *Vide itaque benignitatem & seueritatem Dei* &c. Rom. 11, 22. *ne & tu excidaris*, vt Iudæis postea factum est v. 25. Quam adflictus autem Ecclesia

✱. 13. שבו *Geresch* omittunt 11. 12 15. 16. 21. 22. 23. contra *Mas. impr.* h. l. item *Mas.* 1. & *impr.* ad Gen. 5, 29. ✱. 15. אשר per *Mun.* loco *Makk.* 5 -23. עדותיו sic per *Vau* quiescens 2. 3. 5. 15. 16. ; contra, *Masor. impr.* & *Erff* ✱. 17. בנתיהם *defect.* sine *Vau* 1. 3. sic " se. 2. secund. *Masoram* 2. & *Erff.* ויתמכרו sic 1. at per solum *Sakeph* 9. 20. & : sic su. 5. ✱. 24. ומעוא per *He* scribunt in fine 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. item *Occidentales* & *Mas. Erff.* *Aleph* tamen poscit *Mas. impr.* h. l. ספרוים ita *Chirek* in textu exprimunt 10. 11. 13. 15. 19. ceteri omittunt, at וספרוים sine *Kri* 1. 22. 23. ✱. 25. יהוה cum *Psk* poscit *Mas. Erfurt.*

הגוים אשר הגלית ותושב בערי שמרון לא ידעו את
משפט אלהי הארץ וישלח בם את האריות והנם
ממיתים אותם כאשר אינם ידעים את משפט אלהי
27 הארץ׃ ויצו מלך אשור לאמר הליכו שמה אחד
מהכהנים אשר הגליתם משם וילכו וישבו שם וירם
28 את משפט אלהי הארץ׃ ויבא אחד מהכהנים אשר
הגלו משמרון וישב בבית אל ויהי מורה אתם איך
29 יראו את יהוה׃ ויהיו עשים גוי גוי אלהיו ויניחו
בבית הבמות אשר עשו השמרנים גוי גוי בעריהם
ל אשר הם ישבים שם׃ ואנשי בבל עשו את סכות
בנות ואנשי כות עשו את נרגל ואנשי חמת עשו
31 את אשימא׃ והעוים עשו נבחז ואת תרתק
והספרוים שרפים את בניהם באש לאדרמלך
32 וענמלך אלה ספרים׃ ויהיו יראים את יהוה ויעשו
להם מקצותם כהני במות ויהיו עשים להם בבית
33 הבמות׃ את יהוה היו יראים ואת אלהיהם היו
עבדים כמשפט הגוים אשר הגלו אתם משם׃
34 עד היום הזה הם עשים כמשפטים הראשנים
אינם יראים את יהוה ואינם עשים כחקתם
וכמשפטם וכתורה וכמצוה אשר צוה יהוה
לה את בני יעקב אשר שם שמו ישראל׃ ויכרת
יהוה אתם ברית ויצום לאמר לא תיראו אלהים
אחרים ולא תשתחוו להם ולא תעבדום ולא
36 תזבחו להם׃ כי אם את יהוה אשר העלה אתכם
מארץ מצרים בכח גדול ובזרוע נטויה אתו תיראו ולו
37 תשתחוו ולו תזבחו׃ ואת החקים ואת המשפטים
והתורה והמצוה אשר כתב לכם תשמרון לעשות
38 כל הימים ולא תיראו אלהים אחרים׃ והברית אשר
כרתי אתכם לא תשכחו ולא תיראו אלהים אחרים׃

כי

אלהי קרי
ספרוים קרי
זין רבתי

v. 26. c) v. 6, 24. d) Mich. 3, 4. e) Cui malo vt mederentur Assyrii, *Esar-chaddon* deinceps populum discedentem, eo secundum reduxit, & sacerdotem Israeliticum adiunxit, qui veram colendi verum Deum Israelis rationem traderet. Sed illi idola sua retinuerunt & adorarunt, licet simul Iehouæ religionem sequerentur, atque sic monstrum religionis & syncretistæ facti sunt!

v. 27. f) *Esar-chaddon* v. 24. Esr. 4, 2. g) c. 6, 19. h) qui inde recesserunt ob leones. i) vid. c. 12, 3.

v. 28. k) vbi fuerat alter vitulus a Ieroboamo positus 1 Reg. 12, 29. Am. 6, 10. 13. sed ab Assyriis ablatus Hos. 10, 5. 6.

v. 29. l) *singulæ gentes.* cf. Num. 17, 21. c. 22, 13. m) Es. 45, 7. n) *Samaritæ illi*, ex variis gentibus coalescentes. Mihi tamen illis videntur etiam quidam Israelitarum ab Assyriis vel relicti, vel reversi. Hinc Samaritana vocat Iacobum Patrem suum Ioh. 4, 12. *Schmidius.*

v. 30. o) vid. v. 24. p) q. d. *tentoria filiarum.* Hebræorum traditio habet, Succoth benoth fuisse formam gallinæ cum pullis suis. Aliis *simulacra & sacraria Mylittæ Veneris*, vbi se puellæ aduenis prostituerent. Vid. *Pfeiff. Dub. Vexat.* h. l. aliique. q) *Nergalem*, qui Hillero dictus qs. *luminis scaturigo.* Talmudistis *forma galli*, ex incertissima allusione ad *vocem Tarnegol*, quod *gallum* significat. r) Talmudistis *forma hirci*, aliis *Simiæ*; Hillero in Onom. p. 609. *Leonis*, solis symbolum.

v. 31. s) vid. v. 24. t) Talmudicis *Canis.* Hillero *sol omnia intuens.* Onom. S. p. 606. u) Talm. *asini*; sed eadem incertitudine, qua cetera. x) *Sepharuitæ autem*, ab vrbe *Sepharuaim* v. 24. c. 18, 34. c. 19, 13. Es. 36, 19. vel a monte *saphar* in Arabia Gen. 10, 30. Grotius; Est vrbs Ptolomæo Σίπφαρα dicta, Syris numero binionis, quod eam Euphrates interflueret. Σιπφαρηνῶν πόλις Abydeno. y) hic *muli*, alter *equi* figuram ferretur habuisse Talmudistis. Vid. R. Sal. & Kimchi ad h. l. *Adram-melech* autem *Regem magnificum* sonat Boch. Phal. p. 584. *Hillero* vero *Ignis est Rex.* Hinc dictus filius Sancheribi infra c. 19, 37.

v. 32. z) v. 33. 41. sed non vere aut sincere v. 34. a) Iud. 18, 2. 1 Reg. 12, 31. Syr. *ex seipsis.* b) *& fuerunt facientes.* S. subintell. *deos.* al. *sacra s. sacrificia*, vt Tig. Trem. al. *cultum*, sic Ion. Syr. Ar.

v. 33. c) vide limitationem v. 32. 34. & not. v. 26.

v. 34. d) v. 23. 41. quo hæc libri pars scribebatur. Varii enim Scriptores horum librorum fuerunt, alii post alios. *Gusset.* p. 421. Confer tamen etiam notas Deut. 3, 14. Ios. 4, 9. e) *illi* Samaritani v. 29. f) sc. vere & sincere v. 32. 33. g) quam tamen edocti fuerant v. 28. Habemus hic aliquod Spiritus S. iudicium de cultu Samaritano. *S.* h) Gen. 32, 28. 1 Reg. 18, 31.

v. 35. i) Ex. 24, 8. Deut. 4, 23. &c. k) *cum illis sc. Israelitis*, in fine v. 34. l) Iud. 6, 10. m) v. 7. 37. 38.

v. 36. n) cf. Ex. 20, 2. o) Ex. 6, 6.

v. 28. ייראו *plene* 1. 6. 9. 20. 22. (qui tn. in marg. *defect.* cum aliis) sic su. 2. 5. at יראו per *Kametz* fe. 5. v. 30. נרגל *Gimel* per *Patach* 2. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *Ind. Basil.* f. 60. e. alii per *Kametz.* v. 31. עשו addunt particulam את 2. & in marg. 6. 9. 20. נבחז per *Kametz* 1. 2. 3. sic fe. 5. *Zain* ordinarium habent 6. 9. 10. 21. 22. 23. at per *Nun* scribunt *Mas. Erff.* & aliqui codd. in Comment. *Kimchii & Bechai*, qui tamen probant *Zain*; & per זין זעירה s. *Zain minusculum* 2. והספרוים ita *dualiter* 3. 5. & in marg. 2. at *Samech* gem. per *Dag.* 3. 5. ספרוים ita in textu sine nota 2. 11. 16. 21. 23. & *Occidentales*, sic su. 5. at ספרוים *pluraliter* 1. denique ספרים scribi & ספרוים legi iubet *Mas. Erff.* v. 34. עשים (posterius) per *Rbhia* 2. 7. 10–16. 20. 23. fe. 5. v. 36. מצרים per *Rbhia* præuio *Mun.* 1. 2. su. 5. בכח per *Darga* analogice 1. 2. 3. fe. 5. v. 37. המשפטים per *Geresch* præc. *Kadma* 1. 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 22.

39 כי אם־את־יהוה אלהיכם תיראו והוא יציל אתכם מיד
כל־איביכם׃ ולא שמעו כי אם־כמשפטם הראשון מ
הם עשים׃ ויהיו הגוים האלה יראים את־יהוה ואת־ 41
פסיליהם היו עבדים גם־בניהם ובני בניהם כאשר עשו
אבתם הם עשים עד היום הזה׃

CAP. XVIII.

ויהי בשנת שלש להושע בן־אלה מלך ישראל מלך יח
חזקיה בן־אחז מלך יהודה׃ בן־עשרים וחמש שנה 2
היה במלכו ועשרים ותשע שנה מלך בירושלם ושם
אמו אבי בת־זכריה׃ ויעש הישר בעיני יהוה ככל 3
אשר־עשה דוד אביו׃ הוא הסיר את־הבמות ושבר 4
את־המצבת וכרת את־האשרה וכתת נחש הנחשת
אשר־עשה משה כי עד־הימים ההמה היו בני־ישראל
מקטרים לו ויקרא־לו נחשתן׃ ביהוה אלהי־ישראל ה
בטח ואחריו לא־היה כמהו בכל מלכי יהודה ואשר
היו לפניו׃ וידבק ביהוה לא־סר מאחריו וישמר מצותיו 6
אשר־צוה יהוה את־משה׃ והיה יהוה עמו בכל אשר־ 7
יצא ישכיל וימרד במלך־אשור ולא עבדו׃ הוא הכה 8
את־פלשתים עד־עזה ואת־גבוליה ממגדל נוצרים עד־
עיר מבצר׃ ויהי בשנה הרביעית 9
למלך חזקיהו היא השנה השביעית להושע בן־אלה
מלך ישראל עלה שלמנאסר מלך־אשור על־שמרון
ויצר עליה׃ וילכדה מקצה שלש שנים בשנת־שש י
לחזקיה היא שנת־תשע להושע מלך ישראל נלכדה
שמרון׃ ויגל מלך־אשור את־ישראל אשורה וינחם 11
בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי׃ על אשר לא־שמעו 12
בקול יהוה אלהיהם ויעברו את־בריתו את כל־אשר
צוה משה עבד יהוה ולא שמעו ולא עשו׃
ובארבע עשרה שנה למלך חזקיהו עלה 13
סנחריב מלך־אשור על כל־ערי יהודה הבצרות
ויתפשם

℣. 39. p) Deut. 13, 5. q) cf. c. 12, 35. Ex. 18, 9. Deut. 23, 15. Iof. 24, 10. Iud. 6, 9. c. 8, 34. ℣. 40. r) sc. Israelitæ v. 24. ℣. 41. s) *Et sic quoque gentes istæ* non pure colebant Dominum. v. 26, 32. 33. t) vid. v. 34. Hinc odium illud Iudæorum aduersus Samaritanos e libris Esræ, Nehemiæ & N. T. satis notum. Vide fis etiam *Cellarii Collectanea* Historiæ Samaritanæ, & post hæc eiusdem *Exercitationem*.

... u) Prouerbialis locutio, de eo quod rarissimum, & cuius nulla memoria est: *Cler.* ad Ex. 10, 14. Nam eadem infra c. 23, 25. de *Iosia* dicuntur.

CAP. XVIII, ℣. 1. u) cf. v. 9. 10. c. 17, 1. x) anno Patris 14. vel 15. adeoque illo per vnum vel alterum annum adhuc superstite; nam 16. annis regnauit c. 16, 2. coll. c. 17, 1. y) Impii patris plus filius, quem Deus mirabiliter excitauit & saluum præstitit. Nam, vt ex temporum ratione colligitur, natus fuit a Patre non amplius, quam 10. aut 11. annos habente. Cui in vniuersa Scriptura nihil simile reperitur. *Maii Oecon.* p. 912. ℣. 2. z) plenius *Abiiah* 2 Par. 29, 1. a) Ef. 8, 2. ℣. 3. b) cf. c. 20, 3. c) c. 14, 3. c. 22, 2. ℣. 4. d) Quum probe intelligeret, regnum Israelis & Iudæ propter idololatriam & impietatem vastatum esse, feliz regnandi auspicium a reformationis opere fecit, quod latius describitur 2 Par. c. 29. 30. & 31. e) c. 14. 4. c. 16, 4. quod malitiosissime ei obiectabat *Rabsake* infra v. 22. Ef. 36, 7. f) cf. c. 17, 10. c. 23, 14. g) c. 13, 6. c. 17, 16. c. 21, 3. h) Deut. 9, 21. i) Num. 21, 8. 9. huc vsque in maximi miraculi memoriam seruatum. k) non amplius eum pro nudo memoriali miraculi diuini habebant, sed & diuino cultu superstitiose prosequebantur. l) cumque *vocabat* populus. S. *vocaruntque eum*. cf. Iud. 15, 17. ℣. 5. m) cf. v. 19. 22. 30. 2 Par. 32, 8. Ef. 26, 3.

Verum hic in fine vitæ non obediuit ori Dei. S. coll. 2 Par. 35, 22. o) Grauius namque peccauit Dauid, Salomo. *Abarb.* At S. coll. v. 3 *non fuit, qui esset sicut Dauid, ita vt Hiskias*, nec ante nec post hunc. ℣. 6. p) Deut. 10, 20. 1 Cor. 6, 17. cf. 1 Reg. 11, 3. q) c. 17, 37. ℣. 7. r) Iof. 1, 5. 9. 2 Sam. 7, 9. s) Iof. 1, 7. 1 Sam. 18, 14. 15. t) v. 14. 20. c. 24, 1. rebus, vt putant, secundis, 2 Par. 31, 21. elatior factus. Nam ipse infra v. 14. se rebellione sua *peccasse fatetur*, & in satisfactionem Assyrio magnam pecuniæ summam exsoluit. Sunt tamen, qui iuste eum seruitutis iugum excussisse existimant. Nam etsi Pater tributum aliquod pro præstito sibi auxilio promiserat c. 16, 7. dudum tamen illius expeditionis sumtus compensati erant; nec Hiskias a llo titulo Assyriorum Regi obligatus fuit. ℣. 8. u) vt prædixerat Esaias c. 14, 28. seqq. x) qui Achaso multa ademerant 2 Par. 28, 18. y) vid. c. 17, 9. ℣. 9. z) cf. v. 1. 10. a) vid. c. 17, 5. 6. ℣. 10. b) *circa finem* tertii anni. vid. not. 1 Reg. 9, 10. c) c. 17, 6. d) 1 Reg. 16, 18. ℣. 11. e) c. 24, 15. f) 1 Sam. 22, 4. g) vid. c. 17, 6. c. 19, 12. ℣. 12. h) LXX. vt Luc. 19, 44. i) c. 17, 22. ℣. 13. k) conf. v. 9. 10. Ef. 36, 1. seqq. 2 Par. 32, 1. Postquam interea Hiskias defecerat, supra v. 7. mortuo Salmanesere. l) qui etiam *Sargon* dictus est, coll. v. 17. & Ef. 20, 1. filius & successor Salmaneseris. m) c. 19, 25.

℣. 41. כאשר per *Paschta* mendose 17. 18. & *Ber.* CAP. XVIII. ℣. 5. ביהוה אלהי ita 3. 5. ℣. 7. יצא pro eo alius codex in marg. 1. habet יפנה, & sic su. in textu 2. sed mendum esse, docet criticus in marg. 1. ex *Masora*. וימרד במלך ita 6. 9. 20. ℣. 8. הוא per *Makk.* r. 2. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. sic fe. 5. ℣. 10. וילכדה sic per Verbum *Singulare* 3. contra *Mas.* h. l. & Num. 31, 39. בשנת per *Merca* t. 2. 3. sic su. 5.

14 ויתפשם : וישלח חזקיה מלך־יהודה אל־מלך־אשור
לכישה לאמר חטאתי שוב מעלי את אשר־תתן עלי
אשא וישם מלך־אשור על־חזקיה מלך־יהודה שלש
טו מאות ככר־כסף ושלשים ככר זהב : ויתן חזקיה את־
כל־הכסף הנמצא בית־יהוה ובאצרות בית המלך :
16 בעת ההיא קצץ חזקיה את־דלתות היכל יהוה ואת־
האמנות אשר צפה חזקיה מלך יהודה ויתנם למלך
17 אשור : וישלח מלך־אשור את־תרתן
ואת־רב־סריס ואת־רבשקה מן־לכיש אל־המלך
חזקיהו בחיל כבד ירושלם ויעלו ויבאו ירושלם ויעלו
ויבאו ויעמדו בתעלת הברכה העליונה אשר במסלת
18 שדה כובס : ויקראו אל־המלך ויצא אלהם אליקים
בן־חלקיהו אשר על־הבית ושבנה הספר ויואח בן־
19 אסף המזכיר : ויאמר אלהם רבשקה אמרו־נא אל־
חזקיהו כה־אמר המלך הגדול מלך אשור מה
כ הבטחון הזה אשר בטחת : אמרת אך־דבר שפתים
עצה וגבורה למלחמה עתה על־מי בטחת כי מרדת
21 בי : עתה הנה בטחת לך על־משענת הקנה הרצוץ
הזה על־מצרים אשר יסמך איש עליו ובא בכפו ונקבה
22 כן פרעה מלך־מצרים לכל־הבטחים עליו : וכי־
תאמרון אלי אל־יהוה אלהינו בטחנו הלוא־הוא אשר
הסיר חזקיהו את־במתיו ואת־מזבחתיו ויאמר
ליהודה ולירושלם לפני המזבח הזה תשתחוו
23 בירושלם : ועתה התערב נא את־אדני את־מלך אשור
ואתנה לך אלפים סוסים אם־תוכל לתת לך רכבים
24 עליהם : ואיך תשיב את פני פחת אחד עבדי אדני
הקטנים ותבטח לך על־מצרים לרכב ולפרשים :
כה עתה המבלעדי יהוה עליתי על־המקום הזה להשחתו
26 יהוה אמר אלי עלה על־הארץ הזאת והשחיתה : ויאמר

אליקים Ss 5 מא ה

n) ve prædictum erat Ef. 8, 8.

℣. 14. o) v. 17. c. 24, 19. c. 19, 8. quam obsederat Assyrius 2 Par. 28, 9. cf. not. Ios. 10, 3. p) vid. v. 7.

℣. 15. q) c. 12, 19. c. 16, 8.

℣. 16. r) c. 16, 17. c. 23, 13. Ion. Syr. Ar. *decorticauit.* s) laminis aureis obductas 1 Reg. 6, 32. 35. t) *limina* vel *postes* (1) u) sc. laminis aureis, cum Templum rursus aperiret 2 Par. 29, 3. x) Quo ipso tamen, cum non contentus esset, nec promissis staret ferocissimus hostis, Hiskias & muros & arces Hierosolymorum refecit, aliaque necessaria ad defensionem procurauit, & populum denique ad Dei præsidium validissimum pie remisit. vid. 2 Par. 32, 1–8.

℣. 17. y) *Sancherib.* vel *Sargon* v. 13. z) Ef. 20, 1. a) *præfectum eunuchorum* s. *aulicorum.* vid. Ier. 39, 3. al. *proprium.* b) v. 19. plerisque *proprium.* S. *præfectum pincernarum.* cf. Onkelos Gen. 40, 2. vbi etiam est *Rabschake.* c) v. 14. d) c. 6, 24. Ez. 17, 17. vt metropolin in fidem reciperent, ac præsidiis occuparent. e) 1 Reg. 18, 32. *ad aquaductum* ab Hiskia factum infra c. 20, 20. f) 2 Reg. 21, 38. LXX. vt Ioh. 5, 2. 4. 7. g) cf. Ef. 22, 9. h) Ef. 7, 3. c. 36, 2. ὁ. τοῦ γναφέως. Marc. 9, 3.

℣. 18. i) cum aditum in vrbem iis denegarent. k) v. 26. 37. Ef. 36, 3. coll. c. 22, 20. seqq. l) c. 15, 5. m) 2 Sam. 8, 16.

℣. 19. n) v. 17. Orator Assyrius disertus satis, at blasphemus. cf. not. v. 25. 35. o) v. 28. p) *confidentia* (3) Ef. 36, 4. Coh. 9, 4. q) in Deo sc. v. 5. 22. 25. 30. c. 19, 10. pro quo Assyrius Regem Aegypti suspicabatur v. 21. 24. quia pars Iudæorum ad eum confugiebant. Ef. 30, 2. seqq.

℣. 20. r) Parenthesis: *sed verbum tantum labiorum est.* futile sc. & inane. Ef. 36, 5. Prou. 14, 23. cf. Iob. 11, 2. s) cf. 2 Par. 32, 3. t) vid. c. 20, 20. u) *iam ergo*

ergo c. 4, 16. 2 Par. 25, 19. x) v. 7. 14.

℣. 21. y) Nold. *Nem.* S. *vtique.* conf. 2 Par. 7, 15. z) c. 4, 29. 31. a) *fragilis.* Ef. 36, 6. Ez. 29, 7. b) *super quo finititur quis.* Iud. 16, 29. c) c. 12, 10.

℣. 22. d) vide v. 5. 19. 30. 2 Par. 32, 8. e) 2 Par. 32, 12. f) cultum a maioribus religiose obseruatum. vid. v. 4. adeoque non reformauit, sed potius deformauit Ecclesiam vestram. g) 2 Par. 29, 18.

℣. 23. h) S. *sponsionem quase ini.* Ef. 36, 8. *commercium* hic notat, aut *pactum certandi pignoribus.* Guffet. Conf. Prou. 20, 19. i) nam propter equorum penuriam pauci erant inter Hebræos, qui artem equitandi didicissent. *Grot.*

℣. 24. k) Ef. 36, 9. 2 Par. 6, 42. l) 1 Reg. 20, 24 m) vid. v. 21.

℣. 25. n) *Porro.* S. *Insuper.* cf. v. 20. 21. 23. Transit ad aliud argumentum, & nunc vrget diuinum mandatum de vastanda terra Iudaica, idque gloriose iactitat, sed mendaciter & malitiose: nam non ignorare debuisset, vtpote satis peritus & linguæ & religionis Iudaicæ, quemadmodum ex eius oratione patet (vnde Hebræi apostatam a religione sua putant) ex variis Esaiæ vaticiniis publice iam propositis, hanc expeditionem Senacheribo exitiosam, regno autem Iudæ triumphalem fore. vid. Ef. 10, 12. c. 14, 25. c. 33, 11. o) vid. Ef. 10, 5. seqq.

℣. 16. קצץ per *Tsere* 1. 3. sic fuit 5. contra *Masoram impressam* ad Psalmum 129, 4. ℣. 17. סרים per ״ *Tlischaktanna* sine *Psik* 1. 6. 9. 12. 16. 20. 22. 23. contra *Masoram Erff.* quæ requirit *Psik.* at per *Tlischakt.* cum *Psik* 2. 17. 18. 21. & *Ber.* præter *Maf. impr.* 1 Sam. 12, 3. & contra *Maf. impr.* Gen. 28, 9. quæ poscit *Psikmun.* בחיל ita in statu absoluto 1. 3. & sic fu. 5. ℣. 18. ושבנא per *Aleph* in fine 2. & in marg. 6. 9. sic fu. 1. contra *Maf. impr.* & 1. cf. v. 26. ℣. 19. רבשקה per *Segol* 1. 2. 3. 5. sic iidem v. 17. 26. 27. &c. ℣. 23. את־מלך particulā את omittunt 2. & in marg. 6. 9. sic fe. 5. at pro מה הבטחון sic 1. fu. 5. מלך habent iidem (præter 5.) המלך. ℣. 24. את per *Segol* & *Makk.* 1. 3. 5.

אליקים בן־חלקיהו ושבנה ויואח אל־רבשקה דבר־
נא אל־עבדיך ארמית כי שמעים אנחנו ואל־תדבר
27 עמנו יהודית באזני העם אשר על־החמה : ויאמר
אליהם רבשקה העל אדניך ואליך שלחני אדני לדבר
את־הדברים האלה הלא על־האנשים הישבים על־
החמה לאכל את־חריהם ולשתות את־שיניהם עמכם :
28 ויעמד רבשקה ויקרא בקול־גדול יהודית וידבר ויאמר
29 שמעו דבר־המלך הגדול מלך אשור : כה אמר
המלך אל־ישא לכם חזקיהו כי־לא יוכל להציל
אתכם מידו : ואל־יבטח אתכם חזקיהו אל־יהוה ל
לאמר הצל יצילנו יהוה ולא תנתן את־העיר הזאת ביד
31 מלך אשור : אל־תשמעו אל־חזקיהו כי כה אמר מלך
אשור עשו־אתי ברכה וצאו אלי ואכלו איש־גפנו ואיש
32 תאנתו ושתו איש מי־ברו : עד־באי ולקחתי אתכם אל־
ארץ כארצכם ארץ דגן ותירוש ארץ לחם וכרמים ארץ
זית יצהר ודבש וחיו ולא תמתו ואל־תשמעו אל־
33 חזקיהו כי־יסית אתכם לאמר יהוה יצילנו : ההצל
34 הצילו אלהי הגוים איש את־ארצו מיד מלך אשור : איה
אלהי חמת וארפד איה אלהי ספרוים הנע ועוה כי־
הצילו את־שמרון מידי : מי בכל־אלהי הארצות אשר־ לה
הצילו את־ארצם מידי כי־יציל יהוה את־ירושלם מידי :
36 והחרישו העם ולא־ענו אתו דבר כי־מצות המלך היא
37 לאמר לא תענהו : ויבא אליקים בן־חלקיה אשר־
על־הבית ושבנא הספר ויואח בן־אסף המזכיר אל־
חזקיהו קרועי בגדים ויגדו לו את דברי רבשקה :

Cap. XIX. יט ויהי כשמע המלך חזקיהו ויקרע את־בגדיו ויתכס יט
2 בשק ויבא בית יהוה : וישלח את־אליקים אשר־על־
הבית ושבנא הספר ואת זקני הכהנים מתכסים
3 בשקים אל־ישעיהו הנביא בן־אמוץ : ויאמרו אליו כה
אמר

℣.34. z) c. 19, 13. vrbs Phœniciæ, secundum Stephanum; vid. Num. 34, 8. y) Esf. 10, 9. quæ & Aruad Gen. 10, 18. vrbs & insula Aradus prope Phœniciam ceu continenti iuncta. z) vid. c. 17, 31. a) Hena & Iuua? c. 17, 24 c. 19, 13. Esf. 37, 13. al. commouit & subuertit eos. vid. Num. 32, 33. Ps. 59, 12. Esf. 24, 1. Thren. 3, 9. b) num enim eripuerunt? vid. 1 Sam. 24, 20. vel nam sic quoque liberassent Israelitas consanguineos vestros. c) vid. ℣. 9. 10.

צואתם קרי מימי רגליהם קרי

℣.35 d) Quinam, inquam, sunt inter omnes deos. e) quorum exemplo doceri possit, quod liberaturus etiam sit Ithena. ℣. 30. c. 17, 39. Nam maiorem se esse & potentiorem omnibus gentium diis, nondum demonstrauit. ℣.36. f) Conticuerunt autem ad illas blasphemias & legati & populus. Esf. 36, 21.

℣.37. g) ℣. 18. c. 17, 2. h) c. 19, 1. 2 Sam. 13, 31. dolorem suum ita testantes.

CAP. XIX, ℣. 1. i) Esf. 37, 1. seqq. k) c. 18, 37. Ios. 7, 6. 2 Sam. 1, 11. l) doloris & pœnitentiæ indice ℣. 2. 2 Sam. 3, 31. 1 Reg. 20, 32. m) vt DEI opem imploraret ℣. 14. cf. 1 Reg. 8, 37. Esf. 56, 7. ℣. 2. n) c. 18, 18. o) c. 22, 3. p) eodem habitu, vt ℣. 1. 1 Par. 21, 16. Esf. 20, 2.

℣.26. p) vid. ℣. 18. q) c. 6, 3. Gen. 41, 11. Num. 32, 25. Iud. 19, 19. r) Syriace Dan. 2, 4. Linguam Chaldæam s. Syram, etsi Hebraicæ valde vicinam, Iudæos ante captiuitatem Babylonicam non intellexisse, testatur Ier. 5, 15. s) Gen. 11, 7. ἀκούουσιν. cf. Act. 21, 37. 1 Cor. 14, 2. t) ℣. 28. Esf. 36, 11 Neh. 13, 24 i. e. Hebræa lingua, quæ lingua Canaan dicitur Esf. 19, 18. ℣. 27. u) ad modestissimum illorum petitum multo audentior factus. x) 1 Sam. 25, 16. y) excrementa sua. cf. c. 6, 25. c. 10, 27. z) lotia, vrinas suas (2) Esf. 36, 12. rad. Arab. שין deturpavit. Hillero autem de Kri p. 113. 2 rad. שנה mutari, variari, vt קנין possessio, a rad. קנה. ℣. 28. a) Iudaice ℣. 26. b) ℣. 19. ℣. 29. c) Tig. Nec imponat vobis. S. ne decipiat vos. c. 19, 10. Gen. 3, 13. ℣. 30. d) nec vana spe vos lactet. Ps. 22, 19. e) vid. ℣. 19. 27. f) ℣. 32. 35. cf. 2 Par. 32, 6. seqq. g) ipsa vrbs. Deut. 20, 2. ℣. 31. h) Ier. 27, 9. 14. i) facite mecum benedictionem Esf. 36, 16. Ion. Syr. pacem. Cocc. Lex. col. 118. pacem & amicitiam faciamus, vt bene nobis inuicem dicamus. Cf. solemnem formulam c. 11, 12. 1 Reg. 1, 25. 39. sed quia nomen hoc sæpissime rem ipsam notat, ideo Trem. vertit: transige mecum munere, respiciens forte ad c. 5, 15 Gen. 33, 11. &c. k) i. e. dedite vos c. 24, 12. clementissime a me excipiendi. l) 1 Reg. 5, 5. m) Zach. 3, 10. n) Esf. 36, 16. Prou. 5, 15. ℣. 32. o) Si Iosepho credimus de A. I. lib. 1. c. 7. Assyrii omnium hominum maxime beati fuere. Id quod nomen etiam sonat. p) Deut. 33, 28. q) vid. not. Deut 8, 8. r) ne itaque auscultetis ℣. 31. s) quum inclinare vos vult in contrarium 1 Reg. 21, 25. t) vid. ℣. 30. ℣. 33. u) cf. Esf. 10, 7. seqq.

℣.26. ושבנא per Aleph 3. & in marg. 6. 9. 20. contra Mas. 1. & Erff. cf. v. 18. ℣. 27. החמה sic per Mun plerique; at ֽ per Meth. 2. 5. neutrum habent 17. 18 Ber. ℣. 29. ישא defect. 1. 22. sec. Mas. 1. מידו ita 3. cum Kri מידי quomodo in textu scribunt Orientales. ℣. 31. עשו per Makk. 7. 8. 10. 13. 14. 19. ℣. 32. ודבש per Kametz 2. 3. 6. 9. 14. 16. 20. 21. 22. 23. ℣. 33. ההצל per Chirek & defect. 1. 22. 23. sec. Mas. 1. ℣. 34. שמרון pro eo habet ארצם alius codex in marg. 2. ℣. 37. את דברי pro eo habent דברי sine את 2. 5. & Occidentales. CAP. XIX, ℣. 2. וישלח per Tifschakt. 1. 2, 5. ℣. 3. אליו per Sakephk. 17. 18. 20. & Ber.

℣. 34.

אָמַר חִזְקִיָּהוּ יוֹם־צָרָה וְתוֹכֵחָה וּנְאָצָה הַיּוֹם הַזֶּה כִּי
4 בָאוּ בָנִים עַד־מַשְׁבֵּר וְכֹחַ אַיִן לְלֵדָה׃ אוּלַי יִשְׁמַע
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵת ׀ כָּל־דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ
מֶלֶךְ־אַשּׁוּר ׀ אֲדֹנָיו לְחָרֵף אֱלֹהִים חַי וְהוֹכִיחַ בַּדְּבָרִים
אֲשֶׁר שָׁמַע יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְנָשָׂאתָ תְפִלָּה בְּעַד הַשְּׁאֵרִית
ה הַנִּמְצָאָה׃ וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ אֶל־
6 יְשַׁעְיָהוּ׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם יְשַׁעְיָהוּ כֹּה תֹאמְרוּן אֶל־
אֲדֹנֵיכֶם כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה אַל־תִּירָא מִפְּנֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
7 שָׁמַעְתָּ אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֹתִי׃ הִנְנִי נֹתֵן בּוֹ
רוּחַ וְשָׁמַע שְׁמוּעָה וְשָׁב לְאַרְצוֹ וְהִפַּלְתִּיו בַּחֶרֶב בְּאַרְצוֹ׃
8 וַיָּשָׁב רַבְשָׁקֵה וַיִּמְצָא אֶת־מֶלֶךְ אַשּׁוּר נִלְחָם עַל־לִבְנָה
9 כִּי שָׁמַע כִּי נָסַע מִלָּכִישׁ׃ וַיִּשְׁמַע אֶל־תִּרְהָקָה מֶלֶךְ־
כּוּשׁ לֵאמֹר הִנֵּה יָצָא לְהִלָּחֵם אִתָּךְ וַיָּשָׁב וַיִּשְׁלַח
י מַלְאָכִים אֶל־חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר׃ כֹּה תֹאמְרוּן אֶל־חִזְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר אַל־יַשִּׁאֲךָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בֹּטֵחַ
11 בּוֹ לֵאמֹר לֹא תִנָּתֵן יְרוּשָׁלַםִ בְּיַד מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ הִנֵּה ׀
אַתָּה שָׁמַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר לְכָל־הָאֲרָצוֹת
12 לְהַחֲרִימָם וְאַתָּה תִּנָּצֵל׃ הַהִצִּילוּ אֹתָם אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר שִׁחֲתוּ אֲבוֹתַי אֶת־גּוֹזָן וְאֶת־חָרָן וְרֶצֶף וּבְנֵי־עֶדֶן
13 אֲשֶׁר בִּתְלַאשָּׂר׃ אַיּוֹ מֶלֶךְ־חֲמָת וּמֶלֶךְ אַרְפָּד וּמֶלֶךְ
14 לָעִיר סְפַרְוָיִם הֵנַע וְעִוָּה׃ וַיִּקַּח חִזְקִיָּהוּ אֶת־הַסְּפָרִים
מִיַּד הַמַּלְאָכִים וַיִּקְרָאֵם וַיַּעַל בֵּית יְהוָה וַיִּפְרְשֵׂהוּ חִזְקִיָּהוּ
לִפְנֵי יְהוָה׃
טו וַיִּתְפַּלֵּל חִזְקִיָּהוּ לִפְנֵי יְהוָה וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים אַתָּה־הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכֹל מַמְלְכוֹת
16 הָאָרֶץ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ׃ הַטֵּה
יְהוָה ׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח יְהוָה עֵינֶיךָ וּרְאֵה וּשְׁמַע אֵת
17 דִּבְרֵי סַנְחֵרִיב אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ לְחָרֵף אֱלֹהִים חָי׃ אָמְנָם
יְהוָה הֶחֱרִיבוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר אֶת־הַגּוֹיִם וְאֶת־אַרְצָם׃

ונתנו

℣.3. q) Es. 33, 2. r) & euidentis redargutionis Hos. 5, 9. s) & contumeliæ (5) Neh. 9, 18. 26. t) Prouerbialis locutio. u) orificium vteri, cuius si ruptura, in primo saltim partu (2) Es. 37, 3. cf. Hos. 13, 13.

℣.4. x) Fortassis. bene sperantis, vt Ios. 14, 12. Hillero in Onom. S. p. 255. primum, quod sperem, audiet &c. y) quem misit ℣. 16. z) 1 Sam. 11, 9. a) ℣. 16. 1 Sam. 27, 10. b) S. & ad obiurgandum verbis. Gen. 21, 25. c. 31, 41. Al. commodius: vt DEus redarguat verbis, coll. Prou. 30, 6. c) suscipias ergo, vel sursum feras & mittas preces. Es. 37, 4. d) ℣. 31. gentis Iudaicæ, ad inclitas ferme redactæ.

℣.5. e) vid. ℣. 2.

℣.6. f) 1 Sam. 2, 5. g) blasphemarunt (7) ℣. 11. Es. 37, 6. Ez. 20, 27.

℣.7. h) spiritum timoris. Es. 37, 7. cf. 1 Sam. 16, 14. seqq. Es. 29, 10. i) c. 7, 6. Ier. 49, 23. k) vid. ℣. 37.

℣.8. l) quæ vrbs asyli erat, in tribu Iuda Ios. 10, 29. m) & soluisset obsidionem. c. 3, 27. n) c. 18, 14. 17.

℣.9. o) Cum v. audiret de Tirhaka Es. 37, 9. p) ct. alium antiquiorem, & potentissimum Cuschitarum Regem Zerachum ante 200. annos diuinitus prostratum 2 Par 14, 8. seqq. q) cf. 1 Sam 23, 27. r) iterum misit c. 4, 35. significans, se in terram suam non recessurum, sed victo Aethiope reuersurum. Raschi. s) cum litteris ℣. 14.

℣.10. t) vid. c. 18, 29. u) vid. c. 18, 29. 22. 30. x) vid. ℣. 6. 7. 32. seqq.

℣.11. y) Deut. 2, 34. Ios. 9, 26.

℣.12. z) a fluuio sic dictam c. 17, 6. c. 18, 11. Ptolomæo Gauzania in Albania. a) In Mesopotamia. Gen. 11, 31. c. 12, 4. Ptolomæo Carræ, clade Romanorum nobiles. b) Ez. 27, 23. cf. Gen. 2, 8. 10. c) In Mesopotamia. Es. 37, 12.

℣.13. d) Vbi est ipse. Mich. 7, 10. e) c. 28, 34. f) ibid. g) c. 17, 31. h) vid. c. 18, 34.

℣.14. i) c. 20, 12. Es. 37, 14. k) vid. ℣. 1. Num. 17, 8. l) Num. 4, 6. 8. Deut. 22, 17. LXX. vt Luc. 4, 17.

℣.15. m) cf. Deut. 4, 34. n) Ex. 25, 22. 1 Sam. 4, 4. Ionathius Schechinah habitat super Cherubim. o) vid. Es. 43, 20. p) Deut. 4, 35. Es. 46, 9. q) i. e. hoc vniuersum. Gen. 1, 1. Es. 37, 16. Ps. 115, 15. Act. 4, 24.

℣.16. r) c. 6, 17. s) cf. 1 Reg. 8, 29. t) ℣. 4.

קמץ בוֹק

℣.17. u) Vtique, q. d. veritas eorum est Iob. 9, 2. x) deuastarunt Es. 42, 15. Ez. 19, 7.

℣.3. יוֹם per Mem 2. 3. 6. 9. 12. 16. 20. 21. 22. 23. כִּי per Mem 1. 2. 3. 7. 8. Sic fu. 5. ℣.4. אשוה sine Pbk 2. 5. contra Mas. 3. impr. & Erff. item Ind. Bas. f. 60. c. ℣.9. אל־תרהקה pro אל habent על Orientales, contra Mas. 1. 2. impr. & Erff. h. l. & impr. ad Es. 37, 9. ℣.12. שחתו pro eo fe. 2. השחתו ex Esa. 37, 12. sed contra Mas. 1. & Erff. h. l. בתלאשר sine Aleph in medio 2. 3. ℣.15. לְבַדְּךָ sic milel 1. 3. cf. notanda ad Neh. 9, 6. ℣.16. ושמע per Schva simplex 2. 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. כָּל־דִּבְרֵי sic præmittit voculam כל 3. sic fe. 2. & fu. 1, 5.

18 ונתנו את־אלהיהם באש כי לא אלהים המה כי אם־
19 מעשה ידי־אדם עץ ואבן ויאבדום: ועתה יהוה אלהינו
הושיענו נא מידו וידעו כל־ממלכות הארץ כי אתה
יהוה אלהים לבדך: וישלח ישעיהו בן־אמוץ כ
אל־חזקיהו לאמר כה־אמר יהוה אלהי ישראל אשר
21 התפללת אלי אל־סנחרב מלך־אשור שמעתי: זה
הדבר אשר־דבר יהוה עליו בזה לך לעגה לך בתולת
22 בת־ציון אחריך ראש הניעה בת ירושלם: את־מי
חרפת וגדפת ועל־מי הרימות קול ותשא מרום עיניך
23 על־קדוש ישראל: ביד מלאכיך חרפת אדני ותאמר
ברכב רכבי אני עליתי מרום הרים ירכתי לבנון ואכרת
קומת ארזיו מבחור ברשיו ואבואה מלון קצה יער
24 כרמלו: אני קרתי ושתיתי מים זרים ואחרב בכף־פעמי
כל יארי מצור: הלא־שמעת למרחוק אתה עשיתי כה
למימי קדם ויצרתיה עתה הביאתיה ותהי להשות
26 גלים נצים ערים בצרות: וישביהן קצרי־יד חתו ויבשו
היו עשב שדה וירק דשא חציר גגות ושדפה לפני
27 קמה: ושבתך וצאתך ובאך ידעתי ואת התרגזך אלי:
28 יען התרגזך אלי ושאננך עלה באזני ושמתי חחי באפך
29 ומתגי בשפתיך והשבתיך בדרך אשר־באת בה: וזה־
לך האות אכול השנה ספיח ובשנה השנית סחיש
ובשנה השלישית זרעו וקצרו ונטעו כרמים ואכלו
פרים: ויספה פליטת בית־יהודה הנשארה שרש ל
31 למטה ועשה פרי למעלה: כי מירושלם תצא שארית
ופליטה מהר ציון קנאת יהוה ° תעשה־זאת:
32 לכן כה־אמר יהוה אל־מלך אשור לא יבא
אל־העיר הזאת ולא־יורה שם חץ ולא־יקדמנה מגן
33 ולא־ישפך עליה סללה: בדרך אשר־יבא בה ישוב
34 ואל־העיר הזאת לא יבא נאם־יהוה: וגנותי אל־העיר
הזאת

103,15.16. r) Ps. 37,1. Num. 22, 4. s) Ps. 129, 6. quod cito arescit. t) aut viridine tacta segetes (1) conf. 1 Reg. 8, 37. u) Ion. antequam spicas produceret. conf. Deut. 16, 9. c. 23, 16. ♈. 27. x) Ps. 139, 2. Ion. add. ad consilium capiendum. y) Ion ad praelium ineundum. z) Ion in terram Israel. a) v. 22. Es. 37, 28. b) arsi tu esses terrarum dominus, non ego.

ברב קרי

קצו קרי

♈. 28. c) Ier. 5, 14. d) & secure agere tuum. Inf. Pi. cf. Iob. 3, 18. LXX. vt Apoc. 18, 3. e) Ez. 35, 21. Ez. 29, 4. Praeter hamum significat etiam vncinum, ferarum naribus aut malis affixum, quo inuitae trahuntur. Quomodo hodieque Itali bubulos, annulo naribus infixo ferro, quouis ducunt. Eo videtur alludere hic textus. Boch. Hieroz. P. I. p. 764. f) & frenum meum (5) Ps. 32, 9. cf. Es. 30, 28.

צבאות קרי ולא כתיב

♈. 29. g) c. 20, 9. h) Hiskiae aliisque, qui famem metuunt, vastatis agris. Es. 37, 30. i) cf. Es. 7, 14. k) comedendo comederis hoc anno. l) sponte nascens (5) Leu. 25, 5. LXX. vt Marc. 4, 28. m) inde renatum s. vltro crescens. (1) ♈. 30. n) Es. 4, 2. c. 10, 20. o) i. e. multi relinquentur & erunt superstites. metaph. ab arboribus in solo laeto. Vat. ♈. 31. p) vid. Es. 2, 3. q) cf. v. 4. Ion. add. iustorum. r) Es. 4, 2. c. 10, 20. s) Es. 9, 6. ♈. 32. t) c. 13, 17. 1 Sam. 20, 36. u) 2 Sam. 22, 19. x) 2 Sam. 20, 15. Es. 37, 33. Ier. 6, 6. ♈. 34. y) protegam c. 20, 6.

♈. 18. y) cf. Es. 21, 9. 1 Par. 14, 12. z) Ier. 2, 11. a) Ps. 115, 4. seqq. Es. 40, 19. seqq. c. 44, 9. seqq. b) c. 21, 3. Num. 33, 52. ♈. 19. c) Ps. 106, 47. LXX. vt Mat. 1, 21. c. 8, 25. d) 1 Sam. 17, 46. 47. Ez. 36, 23. e) Es. 37. 20. Neh. 9, 6. ♈. 20. f) respicit ad v. 4. cf. c. 20, 5. ♈. 21. g) spreuit 2 Sam. 6, 16. te hostem Assyrium. Apostrophe. LXX. vt Marc. 9, 12. h) Es. 37, 22. Ps. 22, 8. LXX. vt Gal. 6, 7. i) Ion. regnum ecclesia Sionitica k) Iob. 16, 4. ♈. 22. l) v. 4. 23. Ps. 44, 17. m) vid. v. 10. c. 18, 28. seqq. o) & sustulisti in altum. Ps. 75, 6. p) Es. 1, 4. c. 5, 24. ♈. 23. q) Per nuncios tuos v. 9. c. 18, 17. cf. Ex 9, 35. r) v. 16. 22. s) cum curribus curruum, i. e. sec Kri cum vniuersa multitudine curruum meorum. t) cf. Es. 49, 16. Ion. in validissimas arces ipsorum. u) Es. 37, 24. cf. Iud. 19, 1. x) altissimas cedros. cf. Es. 14, 8. Zach. 11, 1. Ion. splendorem heroum eorum. y) lectissimas abietes. c. 3. 19. cf. Es. 22, 7. Ier. 22, 7. Ion. principum ipsorum &c. z) in extremum eius diuersorium. Ier. 9. 1. a) vsque in siluam arui eius, aruo contiguam. cf. Es. 16, 10. c. 35, 2. & Ios. 12, 21. ♈. 24. b) fodi fontes (3) Es 37, 5. Ies. 6, 7. c) etsi Hiskias fontes obturauerat 2 Par. 32, 3. 4. d) & exsiccabo Es. 50, 2. e) pedum Es. 26, 6. f) fluuios Aegypti. Es. 19, 6. Mich. 7, 12. i. e. Aegyptus, cui confidit, mihi erit tam peruia, quasi me veniente omnes fluuii, quibus munitur, exarescerent. Bochart. Hieroz. P. II. p. 766. ♈. 25. g) Es. 37, 26. h) quod ego id fecerim. cf. Es. 22, 11. i) iam inde a diebus priorum temporum id feci & efformaui. cf. Mich. 7, 20. Thren. 2. 17. k) vt fiat, vel vt sit ad vastandum Es. 6, 11. l) in aceruos. Es. 25, 2. m) vastos. Ier. 4, 7. ex vsu Chald. n) c. 18, 13. 2 Sam. 20, 6. ♈. 26. o) ita vt earum incolae qs. curta manu. Es. 37, 27. p) consternati & pudore suffusi sint Es. 20, 5. q) Ps. 103,

♈. 20. אל־סנחרב Pro אל Orientales habent על. ♈. 22. קדוש fine Dag. 3. 11. 12. 13. 16. 21, 22. sic fu. 5. ♈. 23. חרפת Psk adiici postulat Mas. Erff. h. l. & Ind. Basil. f. 60. e. ברכב pro eo scribunt ברב sine Kri 1. 2. sic fe. 5: attamen Kthib & Kri refert 1. in marg. (ceterum Kthib esset Hiller. p. 102. ברכב רכבי cum curribus curruum meorum i. e. cum vniuersa aurigatione mea. מבחור pro eo habent in marg. מבחר 6. 9. קצה sine Kri 2. 6. 9. 20. 21. 22. at קצו in textu 5. ♈. 25. הלא per Kadma 1. 2. 3. sic fu. 5. אותה plene 1. sic fe. 2. sec. Mas. 1. 2. & Erff. להשות ita plerique & 22. in marg. aliique libri in M. I. at להשית 1. (cum nota א חס) 2. 5. להשות 3. quod probat M. I. & להשות 22. Denique Kri להשאות (cui tamen puncta textualia aegre adcommodantur, quodq; nec a Kimchio nec in M. I. memoratur) adiiciunt 7. 8. 11—19. 21. 23. & Ber. cf. Es. 37, 26. ♈. 27. ואת התרגזך ita 3. 4. ♈. 30. בית pro eo hab. בת bath 6. 9. 20. 21. 22. fe. 2.

לה הַזֹּאת לְהוֹשִׁיעָהּ לְמַעֲנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי׃ וַיְהִי
בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מַלְאַךְ יְהוָה וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר מֵאָה
שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אָלֶף וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וְהִנֵּה כֻלָּם פְּגָרִים
36 מֵתִים׃ וַיִּסַּע וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר וַיֵּשֶׁב
37 בְּנִינְוֵה׃ וַיְהִי הוּא מִשְׁתַּחֲוֶה בֵּית נִסְרֹךְ אֱלֹהָיו וְאַדְרַמֶּלֶךְ
וְשַׂרְאֶצֶר הִכֻּהוּ בַחֶרֶב וְהֵמָּה נִמְלְטוּ אֶרֶץ אֲרָרָט
וַיִּמְלֹךְ אֵסַר־חַדֹּן בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃

כ בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה חִזְקִיָּהוּ לָמוּת וַיָּבֹא אֵלָיו יְשַׁעְיָהוּ בֶן־
אָמוֹץ הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה צַו לְבֵיתֶךָ כִּי
2 מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה׃ וַיַּסֵּב אֶת־פָּנָיו אֶל־הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל
3 אֶל־יְהוָה לֵאמֹר׃ אָנָּה יְהוָה זְכָר־נָא אֵת אֲשֶׁר
הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בֶּאֱמֶת וּבְלֵבָב שָׁלֵם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ
4 עָשִׂיתִי וַיֵּבְךְּ חִזְקִיָּהוּ בְּכִי גָדוֹל׃ וַיְהִי
יְשַׁעְיָהוּ לֹא יָצָא הָעִיר הַתִּיכֹנָה וּדְבַר יְהוָה הָיָה אֵלָיו
ה לֵאמֹר׃ שׁוּב וְאָמַרְתָּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ נְגִיד־עַמִּי כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי דָּוִד אָבִיךָ שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּפִלָּתֶךָ רָאִיתִי
אֶת־דִּמְעָתֶךָ הִנְנִי רֹפֶא לָךְ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי תַּעֲלֶה בֵּית
6 יְהוָה׃ וְהֹסַפְתִּי עַל־יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמִכַּף
מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אַצִּילְךָ וְאֵת הָעִיר הַזֹּאת וְגַנּוֹתִי עַל־הָעִיר
7 הַזֹּאת לְמַעֲנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי׃ וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ קְחוּ
דְּבֶלֶת תְּאֵנִים וַיִּקְחוּ וַיָּשִׂימוּ עַל־הַשְּׁחִין וַיֶּחִי׃
8 וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ מָה אוֹת כִּי־יִרְפָּא יְהוָה לִי
9 וְעָלִיתִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בֵּית יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ זֶה־
לְּךָ הָאוֹת מֵאֵת יְהוָה כִּי יַעֲשֶׂה יְהוָה אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר
דִּבֵּר הָלַךְ הַצֵּל עֶשֶׂר מַעֲלוֹת אִם־יָשׁוּב עֶשֶׂר מַעֲלוֹת׃
י וַיֹּאמֶר יְחִזְקִיָּהוּ נָקֵל לַצֵּל לִנְטוֹת עֶשֶׂר מַעֲלוֹת לֹא כִּי
11 יָשׁוּב הַצֵּל אֲחֹרַנִּית עֶשֶׂר מַעֲלוֹת׃ וַיִּקְרָא יְשַׁעְיָהוּ
הַנָּבִיא אֶל־יְהוָה וַיָּשֶׁב אֶת־הַצֵּל בַּמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר יָרְדָה
בְּמַעֲלוֹת אָחָז אֲחֹרַנִּית עֶשֶׂר מַעֲלוֹת׃

בעת

z) c. 20, 5. 6. 1 Reg. 11, 13. 32.

℣. 35. a) Ef. 37, 36. c. 17, 12. b) illa ipfa nocte, qua Sancheribus Aegypti Aethiopiæque fpoliis triumphator, caftra ad Hierofolyma repetiit, fequenti die eam terribili impetu inuafurus. Hebræi primam pafchalem noctem Ex. 12, 29. 42. fuiffe putant, ex Ef. 30, 29. *Maim.* c) *&* *percuffit* lethali plaga, ardentiffima lue, & flamma vehementiffima. Ef. 10, 16. feqq. cf. Ef. 33, 11. Ex. 9, 15. c. 12, 12. 29. Num. 14, 12. 1 Sam. 6, 19. 2 Sam. 24, 17 d) fc. pauci, qui reliqui erant. Ef. 10, 19. e) conf. Ex. 12, 30.

℣. 36. f) vid. v. 8. g) 1 Reg. 22, 1. 2 Par. 19, 4. h) Gen. 10, 11. Ion. 1, 1.

℣. 37. i) ad quam, velut afylum, deprecaturus aufugerat. *Maim.* k) Ef. 37, 38. l) quod fupra nomen erat idoli c. 17, 31. m) Alius Zach. 7, 2. n) v. 7. Cf. Nah. 1, 14. o) *in Armeniam* Gen. 8, 4. Ier. 51, 27. p) Ef. 37, 39. Efr. 4, 2. *Ofnappar* dictus Efr. 4, 10. Ceterum notatu dignum eft, hanc hiftoriam etiam legi apud *Herodotum*, fed adulteratam ab Aegyptiis facerdotibus; qui, cladis Affyriacæ gloriam Deo Ifraelis inuidentes, Vulcano fuo eam transfcripferunt. Ille namque lib. II. fcribit, noctu effufam in ipfos hoftes vim murium agreftium, qui illorum tum pharetras, tum arcus, tum fcutorum habenas abederunt, ita, vt poftera die hoftes, armis exuti, fugam fecerint, multis amiffis. Eoque nunc ifte Rex Sanacherib in Templo Vulcani lapideus ftat, murem manu tenens, atq; hæc per litteras dicens, ἐς ἐμέ τις ὁρέων εὐσεβὴς ἔστω. *in me quis intuens, pius efto.* p. m. 91. feq. ed. Steph.

CAP. XX, ℣. 1. q) Anno regni Hifkiæ 14. c. 18, 13. ftatim poft liberatam vrbem. alii triduo ante cædem Affyrii. Vid. *Rafchi* aliique. r) morbo peftilentiali, & vlcere maligno. v. 7. s) Ef. 38, 8. 2 Par. 32, 24. t) 2 Sam. 17, 23. u) Num. 14, 38. nifi fc. prodigiofam impetraueris fanationem. Tentatio fuit, vt Gen. 22, 1. coll. Ioh. 6, 6. & morbus ad gloriam Dei Ioh. 11, 4.

בניו קרי ולא כתיב

CAP. XX.

℣. 2. x) *auertit itaque.* 2 Par. 29, 6. y) devotionis caufa. Ion. add. *domum Sanctuarii.* Sic alii, coll. 1 Reg. 8. 48. z) fponfore nixus Ef. 38, 14. cf. Iac. 5, 15.

℣. 3. a) *Obfecro*, Pf. 116, 15. b)

חצר קרי

quod 1 Sam. 2, 22. c) Gen. 17, 1. d) 1 Reg. 2, 4. 3 Ioh. 3. e) 1 Reg. 8, 61. 1 Par. 12, 38. c. 28, 9. quod Deus refpicit 1 Sam. 16, 7. ὁ πλήρει. Act. 9, 36. Apoc. 3, 2. f) vid. c. 18, 3. g) 2 Sam. 13, 36. plura etiam animo precatus Ef. 38, 9. feqq.

℣. 4. h) *exierat ex vrbe.* Gen. 44, 4. 2 Sam. 24, 4. fec. Kri: *atrio.* i) *media*, in qua Templum in monte *Moriah*, cui ad feptentrionē erat *Tfion*, & verfus auftrum *Akra.* cf. etiam c. 22, 14. k) per infpirationem, vt Hof. 1, 1. Act. 10, 19. c. 11, 12.

℣. 5. l) 2 Sam. 7, 8. m) c. 19, 34. quocum fœdus gratiæ de Meffia Deus conftituerat 2 Sam. 7, 12. feqq. cf. 1 Reg. 8, 25. 26. n) c. 19, 20. Pf. 10, 17. o) Pf. 50, 14. p) *medebor tibi* v. 8. vid. Ex. 15, 26. ℣. 6. q) vt nuper c. 19, 35. al. poft triduum. vid. not. v. 1. r) c. 19, 34. Ef. 31, 5. s) Ef. 43, 25. Pf. 25, 7. Ion. *propter Verbum meum.* ℣. 7. t) Ef. 38, 21. u) 1 Sam. 25, 18. x) cf. Ioh. 9, 6 y) Ion. *&* *fanatus fuit.* cf. c. 1, 2. c. 8, 8. 9. ℣. 8. z) *Signum* petens ad fidei fuæ confirmationem, vt titubans baculum, quo fuftentetur. Sic Gideon Iud. 6, 17. 36. 37. cf. Gen. 15, 8. Aliter Pharifæi Mar. 16, 1. a) v. 5. ℣. 9. b) c. 19, 29. Ef. 38, 7. c) S. *num procedet?* cf. 1 Sam. 21, 16. al. *proceſſit iam umbra. num ergo reuertetur?* d) *gradibus* 1 Reg. 10, 19. femihorariis vel quadrantariis. *Pfeifferi* Dub. Vex. ℣. 10. e) *facile eft.* Ef. 49, 6. f) S. *vt pergat*, vt protendatur. Pf. 109, 23. g) Syr. *non ita, fed.* vid. 1 Reg. 3, 22. h) v. 11. 1 Reg. 18, 37. ℣. 11. i) *&* *folem* Ef. 38, 8. manifefto prodigio. vid. 2 Par. 32, 31. & conf. Iof. 10, 12 13 k) fc. *fol*, fœminin.

℣. 37. וְשַׂרְאֶצֶר per *Sin* 2. 3. 5. *Aleph* per *Tfere* iidem. אסרחדון ita vt vnicam vocem fcribunt 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. CAP. XX, ℣. 2. את pro eo hab. חִזְקִיָּהוּ 3. & in marg. 2. fic fu 1. 5. ויתפלל per *Metea* 1. 2. 5. ℣. 3. אָנָּה יְהוָה ita 2. & fic etiam 5. nifi quod pro *Mun.* hab. *Meth.* את per *Makk.* & *Sagol* 5. 16. & *Ber.* at per *Darga* feq. *Makk.* 2. cf. eosdem acc. in parall. Efa. 38, 3. ℣. 5. חִזְקִיָּהוּ נְגִיד ita 1. 2. 3. 7. 8 10. 13. 19. & fic fe. 5. ℣. 7 *Spatium* præmittunt 2. 6. 9. 10. 19. 20. 23.

12 בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן־
בלאדן מלך־בבל ספרים ומנחה אל־חזקיהו כי שמע
13 כי חלה חזקיהו׃ וישמע עליהם חזקיהו ויראם את־
כל־בית נכתה את־הכסף ואת־הזהב ואת־הבשמים
ואת שמן הטוב ואת בית כליו ואת כל־אשר
נמצא באוצרתיו לא־היה דבר אשר לא־הראם
14 חזקיהו בביתו ובכל־ממשלתו׃ ויבא ישעיהו הנביא
אל־המלך חזקיהו ויאמר אליו מה־אמרו האנשים
האלה ומאין יבאו אליך ויאמר חזקיהו מארץ רחוקה
טו באו מבבל׃ ויאמר מה ראו בביתך ויאמר חזקיהו את
כל־אשר בביתי ראו לא־היה דבר אשר לא־הראיתם
16 באצרתי׃ ויאמר ישעיהו אל־
17 חזקיהו שמע דבר־יהוה׃ הנה ימים באים ונשא
כל־אשר בביתך ואשר אצרו אבתיך עד־היום הזה
18 בבלה לא־יותר דבר אמר יהוה׃ ומבניך אשר
יצאו ממך אשר תוליד יקח והיו סריסים בהיכל
19 מלך בבל׃ ויאמר חזקיהו אל־ישעיהו טוב דבר־יהוה
אשר דברת ויאמר הלוא אם־שלום ואמת יהיה בימי׃
כ ויתר דברי חזקיהו וכל־גבורתו ואשר עשה את־
הברכה ואת־התעלה ויבא את־המים העירה הלוא־
הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי יהודה׃
21 וישכב חזקיהו עם־אבתיו וימלך מנשה בנו תחתיו׃

CAP. XXI. כא
בן־שתים עשרה שנה מנשה במלכו
וחמשים וחמש שנה מלך בירושלם ושם אמו חפצי־
2 בה׃ ויעש הרע בעיני יהוה כתועבת הגוים אשר
3 הוריש יהוה מפני בני ישראל׃ וישב ויבן את־הבמות
אשר אבד חזקיהו אביו ויקם מזבחת לבעל ויעש
אשרה כאשר עשה אחאב מלך ישראל וישתחו לכל־
4 צבא השמים ויעבד אתם׃ ובנה מזבחת בבית יהוה
אשר

h) degener admodum pii patris filius, vt supra c. 15, 38. sub quo omnia in deterius ruebant.

נכתו קרי

CAP. XXI. ℣. 1. z) natus ig. fuit anno tertio post morbum Hiskiæ, coll. c. 20, 6. a) 2 Par. 33, 1. b) cf. Es. 62, 4.

℣. 2. c) ℣. 6. c. 8, 18. forte a consiliariis suis post mortem Patris turpissime seductus. Quanquam enim Hiskias Rex fuit piissimus, inter ministros tamen eius, nedum subditos, multi insignes erant hypocritæ & idololatræ: inter quos Magister

יקחו קרי

demum expresse indicatur Es. 22, 15. seqq.

פתח באתנח

S. d) c. 16, 3. Deut. 32, 16. e) c. 17, 8. cf. infra ℣. 9.

℣. 3. f) adeo vt in contrarium ille rursus instauraret. cf. c. 14, 1. Gen. 26, 18. Num. 11, 4. 1 Reg. 13, 33. g) qua abrogauerat c. 18, 4. h) c. 18, 4. aduersus quem etiam insigniter impius ita fuit. i) aras ℣. 4. k) vid c. 11, 18. c. 23. 4. 6. τῇ Βααλ, vt Rom. 11, 4. l) ℣. 7. c. 18, 4. c. 23, 6. m) 1 Reg. 16, 31. seqq. n) ℣. 5. c. 17, 16. c. 23, 4. 5. ℣. 4. o) ℣. 3. c. 23, 12. scr. exercitui cælorum ℣. 5. 2 Par. 33, 4. p) ℣. 7.

℣. 12. l) Merodach Es. 39, 1. cf. Hilleri Onom. S. m) cf. 2 Par. 32, 31. n) c. 10, 1. c. 19, 14. o) 1 Reg. 10, 25. p) quod ægrotasset. vid. ℣. 1. & prodigiose v. 11. sanatus esset ℣. 7.

℣. 13. q) S. Quum autem audiuisset eos vel de iis c. 19, 9. Es. 37, 9. lætatus de ipsis est ex carnali affectu Es. 39, 2. & minus pie 2 Par. 32, 25. r) se & opera sua iactans; ac parum solicitus de DEi gloria ac honore, ad cuius laudes celebrandas occasionem opportunam & materiam amplissimam habuisset. s) thesaurorum & aromatum (4) Es. 39, 2. Gen. 37, 25. c. 43, 11. t) Cogitare debuisset improuidus Rex, quæ de Babelis superbia ac crudelitate, eiusque poena, Esaias sæpius vaticinatus erat.

℣. 14. u) vt Nathan ad Dauidem 2 Sam. 12, 1. diuino iussu eum castigaturus. x) & vnde veniunt? c. 5, 25. Gen. 29, 4. y) non sine iactantia quadam. z) 1 Reg 8, 41.

℣. 15. a) improuidum factum ingenue confessus, forte etiam non sine mixtura vanæ ex munificentia & hospitalitate gloriolæ. Maius.

℣. 16. b) 1 Sam. 15, 16. Hos 4, 1.

℣. 17. c) & auferetur Es. 8, 4. d) reposuerunt (5) Am. 3, 10. Neh. 13, 13. e) Ex. 29, 34. f) cf. c. 24, 13. Ier. 52, 7.

℣. 18. g) Raschi confert Chananiam, Mischaelem & Asariam Dan. 1, 6. h) mediate, vt Gen. 17, 6. c. 35, 11. i) c. 8, 6. Gen. 39, 1. k) vid. Dan. 1, 5.

℣. 19. l) humiliter agnoscit & iustitiam & clementiam DEI. cf. 1 Reg. 2, 38. 42. & 2 Par. 32, 26. m) S. & porro dixit: annon v. pax &c. q. s. אם esse redundans. Al. nonne benignum est DEI verbum erga me, siquidem pax &c. n) Ier. 33, 6. Esth. 9, 30.

℣. 20. o) c. 10, 34. p) c. 18, 20 q) cf. c. 18, 17. 20. Es. 7, 3. r) vid. ibid. s) cf. 2 Par. 32, 30. t) vid. 1 Reg 14, 19. cf. 2 Par. 29, 1.

℣. 21. u) vid. 1 Reg. 2, 10. x) 1 Reg. 14, 20. y) de-

℣. 12. בראדך per Kametz 1, 2, 5. 6. 9. 20. 23. ℣. 13. וישמע pro eo hab. In marg. וישמח 6. 9. procul dubio ex parall. Esa. 39, 2. עליהם Aleph loco Ain 1. 3. sic se. 5. & su. 1. contra Mas. impr. & Erff. נכתה sine Kri 1. 2. 5. 6. 9. 20. 21. cf. Esa. 39, 2. כל־בית כליו Hic omittunt voculam כל 1. 2. 7. 8. 10. 11. 13. 15. 19. 21. & sic se. 5. at 6. 9 12. 16. 20. 21. 23. scribunt בית כליו, cum nota כל קרי ולא כתיב. ℣. 14. ויאמר per Patcha gemin. 3. 7. 8. 10. 13. 15. 19. sic se. 5. ℣. 16. *Spatium nullum habent 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 19. 20. 23. ℣. 17. את־כל ita præponit particulam את 2. & sic su. 5. ℣. 20. הלוא sic plene 1. 7. 8. & sic se. 2. secund. Mas. 2. *impr. & Erff. alii defect.

ה אשר אמר יהוה בירושלם אשים את־שמי : ויבן
מזבחות לכל־צבא השמים בשתי חצרות בית־יהוה :
6 והעביר את־בנו באש ועונן ונחש ועשה אוב וידענים
7 הרבה לעשות הרע בעיני יהוה להכעיס : וישם את־
פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר יהוה אל־
דוד ואל־שלמה בנו בבית הזה ובירושלם אשר
בחרתי מכל שבטי ישראל אשים את־שמי לעולם :
8 ולא אסיף להניד רגל ישראל מן־האדמה אשר נתתי
לאבותם רק אם־ישמרו לעשות ככל אשר צויתים
9 ולכל־התורה אשר־צוה אתם עבדי משה : ולא
שמעו ויתעם מנשה לעשות את־הרע מן־הגוים אשר
י השמיד יהוה מפני בני ישראל : וידבר יהוה
11 ביד־עבדיו הנביאים לאמר : יען אשר עשה מנשה
מלך־יהודה התעבות האלה הרע מכל אשר־עשו
האמרי אשר לפניו ויחטא גם־את־יהודה בגלוליו :
12 לכן כה־אמר יהוה אלהי ישראל הנני מביא
רעה על־ירושלם ויהודה אשר כל־שמעיו תצלנה שתי
13 אזניו : ונטיתי על־ירושלם את קו שמרון ואת־משקלת
בית אחאב ומחיתי את־ירושלם כאשר־ימחה את־
14 הצלחת מחה והפך על־פניה : ונטשתי את שארית
נחלתי ונתתים ביד איביהם והיו לבז ולמשסה לכל־
טו איביהם : יען אשר עשו את־הרע בעיני ויהיו מכעסים
אתי מן־היום אשר יצאו אבותם ממצרים ועד היום הזה :
16 וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר־מלא
את־ירושלם פה לפה לבד מחטאתו אשר החטיא
17 את־יהודה לעשות הרע בעיני יהוה : ויתר דברי מנשה
וכל־אשר עשה וחטאתו אשר חטא הלא־הם כתובים
18 על־ספר דברי הימים למלכי יהודה : וישכב מנשה עם־
אבתיו ויקבר בגן־ביתו בגן־עזא וימלך אמון בנו
תחתיו

q) Deut. 12, 5. 11. 1 Reg. 8, 29. Ier. 32, 34. 2 Par. 33, 4. Ion. *Schechinam meam.* sic ℣. 7.

℣. 5. r) vid. ℣. 3. s) c. 23, 12 *in atrio* sc. *Sacerdotum* 1 Reg. 6, 36. 2 Par. 4, 9. & *maiore* s. *Israelitarum* 1 Reg. 7, 12.

℣. 6. t) c. 16, 3. Leu. 18, 21. u) c. 23, 10. Ier. 32, 35. 2 Par. 33, 6. x) S. *auguria fecit* (y) vid. Leu. 19, 26. Es. 2, 6. y) c. 17, 17. vid. Leu. 19, 26. z) vid. Leu. 20, 27. &c. a) c. 23, 24. vid. Leu. 19, 31. b) ℣. 15. c. 17, 17. c. 23, 19. 2 Par. 33, 6.

℣. 7. c) *luci* ℣. 3. cf. Iud. 3, 7. Pro eo est *simulacri* 2 Par. 33, 7. *Priapi* sc. aut *Veneris*, coll. infra c. 23, 6. & 1 Reg. 15, 13. d) *in illa ipsa domo.* ℣. 4. cf. Ier. 9, 30. e) 2 Sam. 7, 13. f) 1 Reg. 8, 29. c. 9, 3. g) quam promissionem ita irritam fecit Manasses.

℣. 8. h) *vt sinam moveri*; S. *facere vacillantem* Ps. 36, 12. cf. 1 Reg. 14, 15. vt ante Dauidem & Solomonem sæpius ex parte factum. S. i) 1 Reg. 8, 25. 2 Par. 6, 16. c. 33, 8. k) Deut. 34, 5. Ios. 1, 1. 2.

℣. 9. l) Ier. 17, 23. m) 2 Par. 33, 9. Es. 3, 12. n) cf. ℣. 2.

℣. 10. o) *per servos suos* Ex. 9, 35. Es. 20, 2. p) c. 24, 2. 2 Par. 33, 18. Inter Prophetas, Regem populumque corripientes, Habakkuk etiam fuit, quod inter alia colligi posse videtur ex h. l. coll. cum Hab. 1, 1. seqq. Addunt Rabbini etiam ex *Seder Olam Nahumum*; immo etiam *Esaiam*, quem a Manasse occisũ tradunt in *Sanhedrin* fol. 103. b. &c. Conf. Præfat. in Esaiam §. 5.

℣. 11. q) c. 24, 3. Ier. 15, 4. r) vid. ℣. 2. s) 1 Reg. 14, 9. t) ℣. 16. u) ℣. 21. c. 17, 12. c. 23, 24.

℣. 12. x) *tinnient*, vt cum vehementissimus sonus aures offendit. 1 Sam. 3, 11. Ier. 19, 3.

℣. 13. y) Thren 2, 8. Ion. *filum deuastationis.* Metaphora a mensoribus, qui *funiculo* terram demetiuntur, & quid cuique parti fieri debeat, designant. cf. 2 Sam. 8, 2. Es. 34, 11. Am. 7, 7. z) *libellam, perpendiculum* (1) cf. Es. 28, 17. Ion. add. *exitii.* a) & *extergam*, Num. 5, 23. cf. 9, 6. i. e. ciuibus suis repurgabo. b) Trem. *vt, qui abstergere soles gabatam, abstergit, deinde subuertiteam in os* c) *patinam* (3) Prou. 19, 24. cf. supra c. 2, 20. d) cf. Es. 24, 1. vt in re domestica Hebræorum fierî solebat, vt ab-

קמץ בז״ק

stersas patinas probe verterent, ne quid immundi incideret easque contaminaret. *Kimchi.* Al. vt omnia eiiciantur & prorsus euacuentur.

℣. 14. e) 1

שמעה קרי

Reg. 8, 57. Es. 2, 5. f) vid. Es. 42, 22. 24.

℣. 15. g) ℣. 6. 2 Reg. 14, 9. 15. h) cf. c. 17, 14. Maiorum autem peccata DEus in filiis vindicat, si hi impii sint. cf. Ex. 20, 5.

℣. 16. i) c. 24, 3. 4. k) dum Prophetas ℣. 10. aliosque viros pios, qui in idololatriam non consentiebant, trucidauit, vt olim Iezabel 1 Reg. 18, 4. l) *ab ore ad os*, vid. c. 10, 21. m) 2 Par. 9, 14. n) ℣. 11. c. 23, 15. o) vid. ℣. 2. Quare DEus etiam fidem dictis suis fecit, & Assyrios Iudææ immisit, qui *captum Manassen, & compedibus vinctum, Babylonem duxerunt*; vbi cum in angustiis esset, in semetipsum descendit &c. vid. 2 Par. 33, 10. seqq. ℣. 17. p) ℣. 25. c. 20, 34. q) vid. 1 Reg. 14, 19. & cf. 2 Par. 33, 1. ℣. 18. r) ℣. 26.

℣. 6. ועשה *milra* 1. 3. וידענים alias liber in marg. 2. singulariter וידעני · להכעיס ita plerique nostri, & in marg. 2. 6. 9. 22. at להכעיסו cum suffixo (quod Versiones omnes exprimunt) 1. 2. 6. 9. 20. 22. & hic quidem cum nota בצל ℣. 7. ובירושלם *Meth.* pro *Mun.* 1. 2. 5. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 8. את־רגל cum præmissa partic. את 1. 2. 5. & in marg. 6. 9. ℣. 11. שמעיו pro eo scribunt leguntque שמעו *Orientales.* ℣. 13. כאשר per *Kadma* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. ℣. 16. וגם per *Tlischakt.* 1. 2. 3. 5--11. 13. 14. 15. 16. 19. 21.

תחתיו : בן־עשרים ושתים שנה אמון 19
במלכו ושתים שנים מלך בירושלם ושם אמו משלמת
בת־חרוץ מן־יטבה : ויעש הרע בעיני יהוה כאשר כ
עשה מנשה אביו : וילך בכל־הדרך אשר־הלך אביו 21
ויעבד את־הגלולים אשר־עבד אביו וישתחו להם :
ויעזב את־יהוה אלהי אבתיו ולא־הלך בדרך יהוה : 22
ויקשרו עבדי־אמון עליו וימיתו את־המלך בביתו : 23
ויך עם־הארץ את כל־הקשרים על־המלך אמון 24
וימליכו עם־הארץ את־יאשיהו בנו תחתיו : ויתר כה
דברי אמון אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר
דברי הימים למלכי יהודה : ויקבר אתו בקברתו בגן 26
עזא וימלך יאשיהו בנו תחתיו : בן־שמנה כב

C. XXII.

שנה יאשיהו במלכו ושלשים ואחת שנה מלך
בירושלם ושם אמו ידידה בת־עדיה מבצקת : ויעש 2
הישר בעיני יהוה וילך בכל־דרך דוד אביו ולא־סר
ימין ושמאול :
ויהי בשמנה עשרה שנה למלך יאשיהו שלח המלך 3
את־שפן בן־אצליהו בן־משלם הספר בית יהוה
לאמר : עלה אל־חלקיהו הכהן הגדול ויתם את־ 4
הכסף המובא בית יהוה אשר אספו שמרי הסף מאת
העם : ויתנה על־יד עשי המלאכה המפקדים בבית ה
יהוה ויתנו אתו לעשי המלאכה אשר בבית יהוה
לחזק את־בדק הבית : לחרשים ולבנים ולגדרים 6
ולקנות עצים ואבני מחצב לחזק את־הבית : אך לא־ 7
יחשב אתם הכסף הנתן על־ידם כי באמונה הם
עשים : ויאמר חלקיהו הכהן הגדול על־שפן 8
הספר ספר התורה מצאתי בבית יהוה ויתן חלקיה
את־הספר אל־שפן ויקראהו : ויבא שפן הספר אל־ 9
המלך וישב את־המלך דבר ויאמר התיכו עבדיך
את

r) v.12. c.19,2. 2 Sam.8,17. aliosque præcipuæ dignitatis viros 2 Par.34,8. ✝. 4. s) v.8. 12. c.23,4. Huius pronepos fuit Ezras Ezr. 7,1. t) vt omnem tradat pecuniam Ez. 34,10. S. vt in summam conferat. Ion. ordinet. cf. supra c.12,11. u) c.23,4. Nam ita area posita fuit in Templo, sicut dictum est ad c.12,10. vt non populus, sed Leuitæ in eam immediate pecuniam coniicerent. S. x) Iudæ & Israelis reliquiarum. 2 Par.34,9. ✝. 5. y) Hilkias sc. & eidem adiuncti 2 Par.34,8. z) v.9. c.12,15.16. a) c.12,12. Leuitarum 2 Par.34,12. b) c.12,6. ✝. 6. c) c.12,13. d) ib. & 2 Par.34,11. ✝. 7. e) supputabitur; S. ineantur rationes. Leu.25,27.

ויתנהו קרי
בית קרי

f) fide, i.e. fideliter eam pecuniam dispensabunt. vid. c.12,16. ✝. 8. g) v.4. m. h) Mosis autographum 2 Par.34,14. Putamus intelligi non tantum Pentateuchum, sed vniuersam Scripturam, quantum de illa tunc Prophetæ scripserunt, & in sanctuarium illatum fuit. Id quod ex specialissimis comminationibus aduersus Hierosolymam, quales v.16. extant, & v.10. supponendæ sunt, colligitur. &c. S. i) in loco sc. suo, ad latus Arcæ Deut.31,26. k) cum, vt Pontifex, sanctuarium ingressus esset, aut diligentius Templi rimas scrutaretur. l) Regi prælegendum, vid. 2 Par.34,15. ✝. 9. m) v.20. Num.15,26. Deut.1,22. n) effuderunt. 2 Par.34,17. 21. 15. Iob.10,10.

✝. 19. z) 1 Par. 3[illegible] 21 1) biennium tantum: iusto iudicio Dei longiore vita indignus fuit, qui ad faciendum mala tantum promtus erat. cf. v.23. c.15,13. u) Eadem, vel potius alia huius nominis vrbs Num.33,33.34. ✝. 20. x) vid. v.2. seqq. ✝. 21. y) cf. 1 Sam.8,3. z) v.11. Leu.26,30. ✝. 22. a) c.21,17. nec ad frugem rediit, vt Pater v.16. sed plura etiam deliquit 2 Par.33,23. b) 1 Reg.3,6.14. ✝. 23. c) c.12,21. d) Iniuste quidem illi v.24. at non sine ipsius merito. v.19. nec sine prouidentia diuina, dum cito e medio sublatus, optimum successorem reliquit. ✝. 24. e) vt par erat, cf. c.14,5. f) c.21,14. c.23,30. g) 2 Sam.15,31. 2 Par.33,25. h) de quo locutus erat Deus ante 340. annos 1 Reg.13,2. ✝. 25. i) vid. v.17. ✝. 26. k) S. Sepelierunt autem. Impersou. vt 1 Reg.22,38. &c. l) vid. v.18. CAP. XXII. v.1. m) 2 Par.34,1. n) vrbs Iudæ Ios.15,39. ✝. 2. o) c.18,3. p) Deut.5,29. c.17,11. c.28,14. cf. [illegible] Ideoque adolescens adhuc anno regni octauo Deum serio & sincere quærere cœpit, & anno regni 12. a religione & cultu Dei instaurando auspicatus, Iudam & Hierosolyma ab excelsis, lucis & simulacris purgare aggressus est, dirutis aris, & lucis, idololatriæ consecratis, confractis & comminutis sculptilibus, & crematis sacrificulis. Quod etiam per Simeonis, Manassis & Ephraimi oppida fecit, vsque ad Naphthalitas; & sic redux Hierosolymam factus, anno regni 18. ad restituendum [illegible], dumque Templum animum adiecit. vid. 2 Par.34,3.4. ✝. 3. q) cf. studium Ioasi c.12,5. r) v.10.

✝. 19. חרוץ pro eo habet 3. צדוק in marg. CAP. XXII. ✝. 1. מבצקת per Kametz 1. 6. 9. 23. sic fu. 5. contra Mas. 1. Erff. & Ind. Bas. fol. 7 6o. col. 6. at Meth. sub ב 1. 2. 3. & sic fe. 5. ✝. 4 איש־ sic per Darga regulare 1. 2. 3. & sic fe. 5. at per Merca ceteri. ✝. 5. אשר per Mun. 1 2. 3. את Particulam hanc omittunt 2. 5. sic fe. 1. ✝. 8. על pro eo hab. אל־ 1. sic fu. 5. & fe. 3. חלקיהו ita cum terminatione Schurek 1. 2. 3. 5.

אֶת־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בַבַּיִת וַיִּתְּנֻהוּ עַל־יַד עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה
י הַמֻּפְקָדִים בֵּית יְהוָה׃ וַיַּגֵּד שָׁפָן הַסֹּפֵר לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר
סֵפֶר נָתַן לִי חִלְקִיָּה הַכֹּהֵן וַיִּקְרָאֵהוּ שָׁפָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃
11 וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ אֶת־דִּבְרֵי סֵפֶר הַתּוֹרָה וַיִּקְרַע אֶת־
12 בְּגָדָיו׃ וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּה הַכֹּהֵן וְאֶת־אֲחִיקָם
בֶּן־שָׁפָן וְאֶת־עַכְבּוֹר בֶּן־מִיכָיָה וְאֵת ׀ שָׁפָן הַסֹּפֵר וְאֵת
13 עֲשָׂיָה עֶבֶד־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר׃ לְכוּ דִרְשׁוּ אֶת־יְהוָה בַּעֲדִי
וּבְעַד־הָעָם וּבְעַד כָּל־יְהוּדָה עַל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר הַנִּמְצָא
הַזֶּה כִּי־גְדוֹלָה חֲמַת יְהוָה אֲשֶׁר־הִיא נִצְּתָה בָנוּ עַל
אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֲבֹתֵינוּ עַל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה לַעֲשׂוֹת
14 כְּכָל־הַכָּתוּב עָלֵינוּ׃ וַיֵּלֶךְ חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וַאֲחִיקָם
וְעַכְבּוֹר וְשָׁפָן וַעֲשָׂיָה אֶל־חֻלְדָּה הַנְּבִיאָה אֵשֶׁת ׀ שַׁלֻּם
בֶּן־תִּקְוָה בֶּן־חַרְחַס שֹׁמֵר הַבְּגָדִים וְהִיא יֹשֶׁבֶת
טו בִּירוּשָׁלַםִ בַּמִּשְׁנֶה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ׃ וַתֹּאמֶר אֲלֵיהֶם כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִמְרוּ לָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁלַח
16 אֶתְכֶם אֵלָי׃ כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל־
הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר
17 אֲשֶׁר קָרָא מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ תַּחַת ׀ אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי
וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים לְמַעַן הַכְעִיסֵנִי בְּכֹל
מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וְנִצְּתָה חֲמָתִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְלֹא
18 תִכְבֶּה׃ וְאֶל־מֶלֶךְ יְהוּדָה הַשֹּׁלֵחַ אֶתְכֶם לִדְרֹשׁ
אֶת־יְהוָה כֹּה תֹאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
19 יִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמָעְתָּ׃ יַעַן רַךְ־לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע ׀
מִפְּנֵי יְהוָה בְּשָׁמְעֲךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־
יֹשְׁבָיו לִהְיוֹת לְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה וַתִּקְרַע אֶת־בְּגָדֶיךָ וַתִּבְכֶּה
כ לְפָנָי וְגַם אָנֹכִי שָׁמַעְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ לָכֵן הִנְנִי אֹסִפְךָ עַל־
אֲבֹתֶיךָ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־קִבְרֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם וְלֹא־תִרְאֶינָה
עֵינֶיךָ בְּכֹל הָרָעָה אֲשֶׁר־אֲנִי מֵבִיא עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה

CAP. XXIII.

כג וַיָּשִׁבוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּבָר׃ וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו
2 כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלָםִ׃ וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־
אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים

הפטרת יום שני של פסח

o) v. 5. p) Nam *facientes opus* sunt vel *præfecti* Leuitæ, vel ipsi *artifices* v. 5.

℣. 10. q) v. 3. r) tibi prælegendum v. 8. 2 Par. 34, 15. q. d. dedit mihi Hiskias aliquod legis exemplar, cuiusmodi adhuc Rex non vidit, nec ego: idque propterea, quod auctius erat illud exemplar scriptis Prophetarum. *S.* Conf. ad v. 8. & 16.

℣. 11. s) conf. not. Deut. 17, 18. t) v. 19. 1 Reg. 21, 27. Ier. 36, 24.

℣. 12. u) v. 4. 8. 14. x) v. 14. qui *Abbdon* 2 Par. 34, 20. y) v. 3. 10.

℣. 13. z) v. 18. Gen. 25, 22. 1 Sam. 9, 9. a) Viderat enim scriptum Deut. 28, 36. *abducet Dominus te & Regem tuum*. Rabbini ad h. l. sed *S.* confert Es. 39. & Sophoniam, item infra v. 16. b) v. 17. Neh. 1, 3.

℣. 14. c) v. 4. 8. d) vid. v. 12. e) quales in V. T. *Miriam* Ex. 15, 20. *Debora* Iud. 4, 4. *Anna* 1 Sam. 2, 1. in N. T. *Anna* Luc. 2, 36. *Elisabeth & beata Virgo* Luc 1, 41. 47. it. *Philippi filiæ* Act. 21, 9. f) pro *Tikvah* est *Tokhat*, pro *Charchas* autem *Charrah* 2 Par. 34, 22. eadem significatione *spei & defectus*. g) Leuitæ & *custodis* sacrarum *vestium*. cf. c. 10, 22. h) *Hierosolymis*, adeoque præsto erat; cum contra *Ieremias*, (qui anno 13. Iosiæ prophetare incepit Ier. 1, 2. 3. & certum vrbis populique excidium denunciauit illo ipso reformationis tempore, vid. not. ad v. 2. & c. 23, 26.) in patria sua *Anathot* tum esset. *Kimchi*. i) LXX. aliisque *nomen vici* in vrbe Hierosolym. Schmidio *in parte altera vrbis*, quæ fuerit suburbium intra duos vrbis muros, q. d. *secunda vrbs*. cf. c. 20, 4. sed *Gussetio* p. 875. notat *sedes adsignatas Leuitis*, cum Sacerdotes præ iis essent primarius ordo; aut *sacerdotibus secundariis*, cum summus eiusque filii essent primarii &c. Conf. c. 23, 4.

℣. 16. k) Prædictio est prophetica, non legalis; ac manifestum satis est in hoc versu, quod iam supra ad v. 8. 11. notavimus, legisse Iosiam eiusmodi comminationes, quæ non essent conditionatæ; h. e. voluntatis consequentis &c. *S.* l) conf. 2 Par. 34, 24.

℣. 17. m) c. 17, 16. c. 21, 22. n) c. 16, 4. c. 23, 5. o) c. 17, 7. 35. p) Deut. 31, 29. q) Es. 1, 8. Ps. 115, 4. r) *ideo accensa est*. v. 13. s) Ier. 7, 20. c. 17, 27. LXX. vt Marc. 9, 44.

℣. 18. t) v. 13. u) *S.* quod *ad verba*. cf. 2 Sam. 4, 10.

℣. 19. x) *propterea quod*. Es. 37, 29. y) *emollitum est* Deut. 20, 3. Iob. 23, 16. z) 1 Reg. 21, 29. LXX. vt Matth. 21, 37. a) Deut. 28, 37. Es. 5, 9. b) Ier. 24, 9. c. 44, 12. c) v. 11.

℣. 20. d) subest conceptus *acerui*, quanquam tropicus. *Gusset.* p. 916. coll. Iob. 5, 26. c. 21, 33. e) de mortuorum compositione & repositione in sepulcro, vt Ier. 8, 2. c. 9, 21. c. 25, 33. f) *in pace publica*, vt sequentia clare ostendunt: nam ipse Iosias flebili morte periit, cum se Pharaoni temere opposuisset 2 Par. 35, 23. g) vid. v. 9. h) quo responso ille magis accensus est in diuini cultus studio.

CAP. XXIII, ℣. 1. i) *qui congregarent*, ex mandato Regis 2 Par. 34, 29. ℣. 2. k) Pro his habentur *Leuitæ* 2 Par. 34, 30. forte quod hi *Prophetæ* ex Sacerdotibus & Leuitis essent, vt Ierem. &c. Vixit a. hoc tempore *Ier. & Soph.* forte etiam *Vrias*, postea a Ioiakimo occisus Ier. 26, 20. seqq. *Abarb.*

℣. 12. חלקיהו cum ו in fine 1. 2. 3. 6. 9. 12. 20. 23 sic su. 5. contra *Mas. impr. & Erff.* ℣. 13. בעדי ובעד ita 2. 6. 9. 11, 14. 16. 20. 21, 22. 23. כל־עם יהודה Sic vocem עם interponit 2. & sic fu. in marg. 5. ℣. 14. חרחס per *Kamets* 1. 2. 5. at per ס loco ס 1. 5. 6. 9. 20 sic se. 2. ℣. 17. הכעיסני sic *plene* 1. 2. 3. 6. 9. 22. 23. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed contra *impr.* ולא תכבה notat 22. in marg. correctum codicem hoc non habuisse. ℣. 20. לכן per *Tlischagd.* 1. אספך *Samech* cum *Meth.* 1. 5. q. esset *Hiphil* a יסף. עיניך per *Rbbia* 1. 3. CAP. XXIII, ℣. 2. כל cum præmisso את־ 3. sic se. 5.

וכל־העם למקטן ועד־גדול ויקרא באזניהם את־כל־
3 דברי ספר הברית הנמצא בבית יהוה : ויעמד המלך
על־העמוד ויכרת את־הברית לפני יהוה ללכת אחר
יהוה ולשמר מצותיו ואת־עדותיו ואת־חקתיו בכל־
לב ובכל־נפש להקים את־דברי הברית הזאת
4 הכתבים על־הספר הזה ויעמד כל־העם בברית : ויצו
המלך את־חלקיהו הכהן הגדול ואת־כהני המשנה
ואת־שמרי הסף להוציא מהיכל יהוה את כל־הכלים
העשוים לבעל ולאשרה ולכל צבא השמים וישרפם
מחוץ לירושלם בשדמות קדרון ונשא את־עפרם בית־
5 אל : והשבית את־הכמרים אשר נתנו מלכי יהודה
ויקטר בבמות בערי יהודה ומסבי ירושלם ואת־
המקטרים לבעל לשמש ולירח ולמזלות ולכל צבא
6 השמים : ויצא את־האשרה מבית יהוה מחוץ לירושלם
אל־נחל קדרון וישרף אתה בנחל קדרון וידק לעפר
7 וישלך את־עפרה על־קבר בני העם : ויתץ את־בתי
הקדשים אשר בבית יהוה אשר הנשים ארגות שם
8 בתים לאשרה : ויבא את־כל־הכהנים מערי יהודה
ויטמא את־הבמות אשר קטרו־שמה הכהנים מגבע
עד־באר שבע ונתץ את־במות השערים אשר־פתח
שער יהושע שר־העיר אשר־על־שמאול איש בשער
9 העיר : אך לא יעלו כהני הבמות אל־מזבח יהוה
10 בירושלם כי אם־אכלו מצות בתוך אחיהם : וטמא
את־התפת אשר בגי בני־הנם לבלתי להעביר איש
11 את־בנו ואת־בתו באש למלך : וישבת את־הסוסים
אשר נתנו מלכי יהודה לשמש מבא בית־יהוה אל־
לשכת נתן־מלך הסריס אשר בפרורים ואת־מרכבות
השמש

34, 3. 4. sed alii *picturas lucorum* intelligunt. vid. h. l. 17, 8. q) S. *ad locum extra*, subintellig. אל, vt est Leu. 4, 12. 21. r) V. 4. 12. 1 Reg. 2, 37. c. 15, 13. 2 Par. 15, 16. s) Ex. 30, 36. c. 32, 20. Deut. 9, 21. t) sc. idololatrarum 2 Par. 34, 4. in contemtum, si non etiam maledicto. העשוים ק׳ nem mortuorum, & in terrorem viventium. *S.* ✠. 7. u) *domos*, i. e. tentoria ex cortinis in luco pro scortis erecta. *S.* x) *scortorum masculorum*. (6) vid. 1 Reg. 14, 24. c. 15, 12. y) eo vsque enim progressa erat impietas Iudæorum. z) *quia*. 1 Sam. 2, 23. a) conf. Hos. 4, 14. Sic Byblii, apud quos sanctissime colebatur *Astarte* & *Adonis*, mulieres, quæ tonderi in huius luctu nolebant, corpore quæstum facere cogebant. *Clericus* ad Ex. 34, 15. ex בן קרי *Luciano, Eusebio & Augustino.* Cf. etiã de meretricibus Græcorum & Corinthiorũ *Athenæi Dipnosoph.* lib. 13. b) Ex. 28, 32. Iud. 16, 13. c) i. e. *tentoria*, vt 1 Sam. 2, 24. c. 3, 15. Np. qui in lucis prope sacella morabantur religionis caussa, egebant aliquo tecto, saltim lineo, contra pluuiam, præsertim si pernoctarent &c. *Gusset.* p. 126. d) *luco*, v. 6. 15. i. e. *scortu in luco*. S. al. *Veneri*. 1 Reg. 14, 23. ✠. 8. e) *Porro Hierosolymam accersiuit*. f) 1 Reg. 15, 22. g) Ios. 15, 28. h) *quæ ad portas* vrbis erant; & in primis illud, *quod erat ante ostium* &c. Cf. Es. 57, 8. i) 1 Reg. 22, 26. k) *quæ* scil. *porta*. ✠. 9. l) Ez. 44, 13. m) cf. Leu. 6, 9. c. 22, 13. ✠. 10. n) per cadauera, ossa, aliasque res immundas v. 14. o) cf. Ier. 7, 31. c. 19, 13. Es. 30, 33. *Raschi*: Hic est *Molech*; quia vero sacrificuli *tympana* pulsabant, ne audiret Pater clamorem filii, dum comburebatur in manibus (candefacti ænei) idoli, eum *Tophet* vocarunt. Pro qua coniectura vid. *Hilleri Onom. S.* p. 948. sed *Schmidio* a rad. תוף Talmud. *exspuere, excreare*, Syr. *detrahere* (vid. Mat. 9, 16.) id significat *piaculum* igne remouendum aut expiandum, vt pœnas peccatorum remoueat & secum auferat. coll. Iob. 17, 6. p) Ios. 15, 8. 2 Par. 33, 6. q) c. 17, 17. c. 21, 6. r) l. ad adurendũ tantum, l. etiã ad comburendum. *S.* s) Leu. 18, 21. 1 Reg. 11, 7. ✠. 11. t) vid. v. 5. u) *veros equos* hic intelligo cum Hebræis interpretibus, non sculptas eorum effigies; Soli l. mactandos, l. mane cum pompa versus Orientẽ solẽ deducendos. *Boch. Hier.* P. I. l. 2. c. 10. x) *Manasses* sc. & *Amon*. c. 21, 3. & 10. y) v. 5. z) *ab ingressu* c. 12, 10. a) *domum* s. *mansionem* 1 Sam. 9, 22. Ier. 35, 4. b) *Nethan Melechi* c) c. 8, 6. d) S. *in suburbiis*. al. in *Paruarim*, qui locus fuit Templo vicinus, a quo ad Templi fores nihil fuit præter equorum stationem: & plurale videtur esse τοῦ *Parbar* 1 Par. 26, 18. loci ad occasum Templi. *Boch.* l. c.

l) vid. 1 Sam. 5, 9. Ier. 42, 8. m) *ipseque* Rex recitauit. vid. *Abarb.* & cf. Deut. 17, 18. seqq. c. 31, 10. seqq. n) c. 22, 8. ✠. 3. o) *ad columnam*, loco sc. suo c. 11, 14. cf. 2 Par. 23, 13. c. 34, 31. p) c. 11, 17. q) c. 17, 15. Ier. 44, 23. r) 1 Reg. 2, 3. LXX. vt Luc. 1, 6. s) v. 25. Deut. 6, 5. t) v. 24. Deut. 27, 26. u) *stetitque* populus contentiens *in illud fœdus*, i. e. vt *Ion.* reddidit *& recepit totum populus illud fœdus.* vid. not. Deut. 29, 11. & cf. Ier. 34, 10. 2 Par. 15, 12. ✠. 4. x) S. *secundi ordinis* c. 25, 18. Ion. *vicario sacerdotum*. Syr. *sacerdotibus, qui post ipsum Pontificem.* Conf. not. c. 22, 14. y) c. 22, 4. c. 25, 18. z) Cœpit quidem Iosias anno 12. purgare Templum 2 Par. 34, 3. id vero nunc denuo vrsit & complevit. *S.* Conf. not. c. 21, 2. a) vid. c. 21, 3. b) vid. v. 5. c) *in arvis, agris*. (6) Deut. 32, 32. Es. 16, 8. Ier. 31, 40. Ion. *in planitie*, Syr. *in valle*, vt est v. 6. d) v. 6. 2 Sam. 15, 23. e) vt aram illic pollueret v. 15. ✠. 5. f) *aboleuit etiam*, *cessare fecit* v. 11. cf. v. 20. g) *sacrificulos* idololatricos (3) Hos. 10, 5. ex mente *Schmidii* hi suffitum tantum fecerunt. *Pfeiffero* in Dub. Vex. ad h. l. *a seclusione* (coll. rad. Talmud. *seclusit*) sic dicti, quod latebras & secessus quærerent, quo tutius vulgo imponerent. Aliis dicti ab *atris vestibus*, cum Hebræorum sacerdotes albis vterentur. Vel cf. rad. Syr. *mœstus, tristis, tetricus & morosus fuit*, coll Mat. 6, 16. h) Ahas, Manasse, Amon. i) *vt suffiret* quisque eorum, vel *& qui suffierat*. k) *& in circuitibus* 1 Reg. 6, 29. l) c. 22, 17. m) vid. v. 11. n) S. *planetis*. Tig. *influentiis*. al. *signis cælestibus*. (1) cf. Iob. 38, 32. o) v. 4. c. 21, 3. ✠. 6. p) S. *lucum* cum sculptili suo, vid. c. 21, 3. 7. nimirum in ipsa domo Domini plantatus fuit lucus quidam, vt idolum eo collocaretur. *S.* coll. 2 Par. 34.

✠. 3. ויכרת per *Psikn.* nn. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 15. 17-20. & *Ber.* אחרי יהוה ita 1. 1. ✠. 4. הנשוים ita cum *Ktibh* & *Kri* 6. 9. 20. fe. 1. & in marg. 5. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* ad Ex. 39, 4. at ceteri scrib. העשוים sine not. בשדמות per *Sin* 1. 3. ✠. 8. ועד cum præf. *Vau* 3. sic fe. 5. ✠. 11. Pro מבא habet 1. מבא ad *ingressum*, eodem sensu.

12 הַשֶּׁמֶשׁ שָׂרַף בָּאֵשׁ׃ וְאֶת־הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר עַל־הַגָּג
עֲלִיַּת אָחָז אֲשֶׁר־עָשׂוּ ׀ מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת־הַמִּזְבְּחוֹת
אֲשֶׁר עָשָׂה מְנַשֶּׁה בִּשְׁתֵּי חַצְרוֹת בֵּית־יְהוָה נָתַץ הַמֶּלֶךְ
13 וַיָּרָץ מִשָּׁם וְהִשְׁלִיךְ אֶת־עֲפָרָם אֶל־נַחַל קִדְרוֹן׃ וְאֶת־
הַבָּמוֹת אֲשֶׁר ׀ עַל־פְּנֵי יְרוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר מִימִין לְהַר־
הַמַּשְׁחִית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל לְעַשְׁתֹּרֶת ׀
שִׁקֻּץ צִידֹנִים וְלִכְמוֹשׁ שִׁקֻּץ מוֹאָב וּלְמִלְכֹּם תּוֹעֲבַת
14 בְּנֵי־עַמּוֹן טִמֵּא הַמֶּלֶךְ׃ וְשִׁבַּר אֶת־הַמַּצֵּבוֹת וַיִּכְרֹת
טו אֶת־הָאֲשֵׁרִים וַיְמַלֵּא אֶת־מְקוֹמָם עַצְמוֹת אָדָם׃ וְגַם
אֶת־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר בְּבֵית־אֵל הַבָּמָה אֲשֶׁר עָשָׂה יָרָבְעָם
בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל גַּם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
הַהוּא וְאֶת־הַבָּמָה נָתָץ וַיִּשְׂרֹף אֶת־הַבָּמָה הֵדַק לְעָפָר
16 וְשָׂרַף אֲשֵׁרָה׃ וַיִּפֶן יֹאשִׁיָּהוּ וַיַּרְא אֶת־הַקְּבָרִים אֲשֶׁר־
שָׁם בָּהָר וַיִּשְׁלַח וַיִּקַּח אֶת־הָעֲצָמוֹת מִן־הַקְּבָרִים
וַיִּשְׂרֹף עַל־הַמִּזְבֵּחַ וַיְטַמְּאֵהוּ כִּדְבַר יְהוָה אֲשֶׁר קָרָא
17 אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר קָרָא אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וַיֹּאמֶר
מָה הַצִּיּוּן הַלָּז אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַנְשֵׁי הָעִיר
הַקֶּבֶר אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־בָּא מִיהוּדָה וַיִּקְרָא אֶת־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עַל הַמִּזְבַּח בֵּית־אֵל׃
18 וַיֹּאמֶר הַנִּיחוּ לוֹ אִישׁ אַל־יָנַע עַצְמֹתָיו וַיְמַלְּטוּ עַצְמֹתָיו
19 אֵת עַצְמוֹת הַנָּבִיא אֲשֶׁר־בָּא מִשֹּׁמְרוֹן׃ וְגַם אֶת־כָּל־
בָּתֵּי הַבָּמוֹת אֲשֶׁר ׀ בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל לְהַכְעִיס הֵסִיר יֹאשִׁיָּהוּ וַיַּעַשׂ לָהֶם כְּכָל־
כ הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר עָשָׂה בְּבֵית־אֵל׃ וַיִּזְבַּח אֶת־כָּל־כֹּהֲנֵי
הַבָּמוֹת אֲשֶׁר־שָׁם עַל־הַמִּזְבְּחוֹת וַיִּשְׂרֹף אֶת־עַצְמוֹת
21 אָדָם עֲלֵיהֶם וַיָּשָׁב יְרוּשָׁלָםִ׃ וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם
לֵאמֹר עֲשׂוּ פֶסַח לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּכָּתוּב עַל סֵפֶר
22 הַבְּרִית הַזֶּה׃ כִּי לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה מִימֵי הַשֹּׁפְטִים
אֲשֶׁר שָׁפְטוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְכֹל יְמֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי
יְהוּדָה

℣. 12. e) cf. Ier. 19, 13. Soph. 1, 5. it. Neh. 8, 16. & not. Deut. 22, 8. f) c. 1, 2. c. 4, 11. g) c. 21, 4. h) c. 21, 5. i) Miranda est turpissima & cumulatissima idololatria in ipso Templo Dei; & quid de tota terra cogitabimus? *S.* k) v. 7. Iud. 6, 18. 30. l) *S.* *& procurrit inde.* Syr. *statim deportauit.* cf. Num. 17, 12. 1 Sam. 17, 27. Al. *abrupit, contriuit ea ac remouit inde,* sic *Ion.* aliique a rad. רצץ. m) vid. v. 6.

℣. 13. n) Forte prius destructa fuerunt, sed reparata ab idololatris. Sic Manasses Templum purgauit ab iis, quibus ipsum polluerat 2 Par. 33, 15. sed filius eius impius Amon omnia restituit. *S.* o) *corruptionis* f. vt Syr. *corrumpentis* f. *corrupte agentis* per idololatriam Ex. 32, 7. cf. Ier. 51, 25. Sed Ion. *oliuarum,* Iunio per antiphrasin, vt pro *Beth-el* est *Beth-auen* Hos. 4, 15. Sic dicitur *mons oliuarum* eleganti amphibologia: nam nomen q. s. incertum pendet inter Radices *corrumpere & vngere;* haec ad oleas alludit, illa ad mentem loquentis. *Gusset.* p. 483. p) Ex. 34, 15. Iud. 2, 13. q) vid. 1 Reg. 11, 5. r) vid. ibid. v. 7.

℣. 14 s) Num. 33, 52. Deut. 7, 5. t) c. 18, 4. u) v. 4. 6. c. 17, 10. 2 Reg. 14, 23.

℣. 15. x) vid. v. 4. y) 1 Reg. 12, 29. z) 1 Reg. 14, 16. a) v. 6. vt Moses Aharonis vitulum Ex. 32, 20.

℣. 16. b) Schmid. *circumspexit autem,* c. 2, 24. Ex. 2, 12. ἐξένευσεν. Ioh. 5, 13. c) 1 Reg. 13, 2. ante plures, quam 350. annos.

℣. 17. d) *monumentum, seu signum.* (3) Ier. 31, 21. Ex. 39, 15. e) *istud* c. 4, 25. f) 1 Reg. 13, 30. Mirum est, qua ratione vigilet Deus super veritate verbi sui. Hinc factum, vt per tria

tria secula traditio retinuerit memoriam rei per Prophetam ex Iuda gestae. *Schmid.*

℣. 18. g) 2 Sam. 16, 11. Hos. 4, 17. h) *ne moueat* c. 19, 21. Num. 32, 13. i) 1 Reg. 13, 31. k) Inn. *pseudopropheta.* l) *qui Beth elem venerat e Samaria.* Hic est ille Propheta senex 1 Reg. 13, 11. *Abarb.*

℣. 19. m) 1 Reg. 13, 31. n) cf. not. ad c. 22, 2. Rex namque totius Israelis erat Iosias, eorum scil. qui per Ieremiam reducti fuerant, *Raschi.* o) c. 21, 6.

℣. 20. p) *S. Sacrificauit autem.* cf. c. 11, 18. & 1 Reg. 13, 2. q) vid. v. 15. r) cf. 2 Par. 34, 7.

℣. 21. s) de hoc vid. plura 2 Par. 35, 1. seqq. t) Ex. 12, 3. seqq. u) sc. nuper inuento c. 22, 8. 13.

℣. 22. x) *nam & hoc inter laudes eius referendum est, quod nunquam simili promtitudine, tanta sollemnitate & frequentia, atque ita exacte in omnibus sec. Legem Dei Hierosolymis v. 23. celebratum est Pascha.* y) etiam Samuelis 2 Par. 35, 18. z) etsi sub piis Regibus id nequaquam prorsus omissum fuit.

℣. 12. עֲלִיַּת ita scribunt *Orientales*, nostram lectionem in *QKri* reponentes. אֲשֶׁר־עָשָׂה sic per *Makk.* 2. 3. 6. 7. 8. 9. 10. 13. 14. 15. 19. & vna cum *Mun.* 20. ℣. 13. אֲשֶׁר־בָּנָה ita 1. satis commode לְעַשְׁתֹּרֶת pluraliter 1. 3. תּוֹעֲבַת *defect.* poscit *Mas. impr.* ad Leu. 18, 30. sed sine codicum h. l. suffragio. ℣. 17. וַיֹּאמֶר per *Rbhia* 2. 3. 5. עַל־הַמִּזְבֵּחַ ita 1. 2. sed הַמִּזְבַּח in statu absoluto 1. sic sq. 2. 5. contra *Mas. impr.* ℣. 22. וְכֹל per *Makkeph* & *Kametschas.* 1. 2. 3. sic su. 5.

23 יהודה׃ כי אם־בשמנה עשרה שנה למלך יאשיהו
24 נעשה הפסח הזה ליהוה בירושלם׃ וגם את־האבות
ואת־הידענים ואת־התרפים ואת־הגללים ואת כל־
השקצים אשר נראו בארץ יהודה ובירושלם בער
יאשיהו למען הקים את־דברי התורה הכתבים על־
כה הספר אשר מצא חלקיהו הכהן בית יהוה׃ וכמהו
לא־היה לפניו מלך אשר־שב אל־יהוה בכל־לבבו
ובכל־נפשו ובכל־מאדו ככל תורת משה ואחריו לא־
26 קם כמהו׃ אך ׀ לא־שב יהוה מחרון אפו הגדול
אשר־חרה אפו ביהודה על כל־הכעסים אשר
27 הכעיסו מנשה׃ ויאמר יהוה גם את־יהודה אסיר
מעל פני כאשר הסרתי את־ישראל ומאסתי את־
העיר הזאת אשר־בחרתי את־ירושלם ואת־הבית
28 אשר אמרתי יהיה שמי שם׃ ויתר דברי יאשיהו וכל־
אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים
29 למלכי יהודה׃ בימיו עלה פרעה נכה מלך־מצרים
על־מלך אשור על־נהר פרת וילך המלך יאשיהו
ל לקראתו וימיתהו במגדו כראתו אתו׃ וירכבהו
עבדיו מת ממגדו ויבאהו ירושלם ויקברהו בקברתו
ויקח עם־הארץ את־יהואחז בן־יאשיהו וימשחו אתו
31 וימליכו אתו תחת אביו׃ בן־עשרים
ושלש שנה יהואחז במלכו ושלשה חדשים מלך
32 בירושלם ושם אמו חמוטל בת־ירמיהו מלבנה׃ ויעש
33 הרע בעיני יהוה ככל אשר־עשו אבתיו׃ ויאסרהו
פרעה נכה ברבלה בארץ חמת במלך בירושלם ויתן־
34 ענש על־הארץ מאה ככר־כסף וככר זהב׃ וימלך
פרעה נכה את־אליקים בן־יאשיהו תחת יאשיהו אביו
ויסב את־שמו יהויקים ואת־יהואחז לקח ויבא מצרים
לה וימת שם׃ והכסף והזהב נתן יהויקים לפרעה אך
העריך

ex Aegypto in Syriam itur. vid. Iof. 12, 21. & Zach. 12, 11. Mortem autem Iofiæ luxit Ieremias, & omnes Poetæ Iudæorum illius temporis 2 Par. 35, 25. *g*) c. 14, 8. Pharao autem, omisfis Hierofolymis, properauit, vt oppugnaret Carchemifum ad flumen Euphratis 2 Par. 35, 21. 22. eaque vrbe capta, ac præfidiis munita, omnique Syria fub poteftatem redacta, poft 3. menfes regreffus eft, coll. v. 33. & c. 24, 7.

℣. 30. *h*) non autem eft expugnata Ierufalem, aut terra deuaftata ante fepulturam eius, & hactenus cum pace in fepulcrum fuum venit fec. promiffum Dei. c. 22, 20. *S. i*) c. 14, 21. *k*) c. 21, 24. *l*) 2 Par. 36, 1. Hic *Schallum* dicitur Ier. 22, 11. & minor fuit Iofiæ filius (vid. v. 31. coll. v. 36.) aliis quartus, qui & ipfe vocatur *Schallum*; fed Schmidio

ממלך קרי

is, qui *Iohannes* & *primogenitus* dicitur 1 Par. 3, 15. vbi vide. *m*) Vngere non folebant Regem, filium Regis, nifi de fucceffionis iure lis ipfi cum alio intercederet; *Kimchi* coll. exemplo Salomonis 1 Reg. 1, 34. 39. & Ioafi 2 Reg. 11, 12. ℣. 31. *n*) minor itaque fuit Ioiakimo v. 36. *o*) nam cum Ioiakim ad Nechonem decurreret, Iehoachas poft 3. menfes throno deiectus, & captiuus abductus eft. *S. p*) c. 24. 18 *q*) vid. Iof. 10, 29. ℣. 32. *r*) v. 37. c. 8. 18 Eius imaginem vide Ez. 19, 3. *s*) vid. v. 37. vnde factum, vt populus & facerdotes magno ftudio a Patre repurgati, in priftina delaberentur peccata, & iudicia diuina maturarent. ℣. 33. *t*) c. 17, 4. vinctumque in Aegyptum deduxit feq. v. 34. quod regnum, inconfulto victore, vfurpauerat. *u*) c. 25, 6. Num. 34, 11. Huc eum accufator Ioiakim citari fecerat. *S. x*) c. 18, 34. *y*) *mulctam* (2) Prou. 19, 19. LXX. vt Mat. 16, 26. Act 27, 21. *z*) cf. c. 15, 19. 2 Sam. 12, 30. ℣. 34. *a*) *& conuertit* c. 24, 17. 2 Par. 36, 4. cf. 2 Sam. 14, 20. *b*) cf. Dan. 1, 7. *c*) nec in Iudæam reuerfus eft, vt Ieremias prædixerat Ier. 22, 11. 12. ℣. 35. *d*) de quo v. 33.

℣. 23. *a*) *Vitring.* Ff. 1, 2. Guffet. p. 72. *nam an* fimile exemplum habuit prius Pafcha hoc, quod celebratum eft &c. *b*) Quod eo fpectabat, vt *Agni Dei* immaculati memoria refricaretur & inftillaretur. *Maius.*

℣. 24. *c*) c. 21, 5. *d*) Leu. 19, 31. *e*) Gen. 31, 19. Ez. 21, 26. Hof. 3, 4. vid. 1 Sam. 19, 13. *f*) c. 21, 11. *g*) v. 13. Hof. 9, 10. *h*) 1 Reg. 14, 10. c. 22, 47. *i*) v. 3. Deut. 27, 26. ὁ ἵνα στήσῃ. Rom. 3, 31. *k*) c. 22, 8.

℣. 25. *l*) *Sinceritatem* in Hiskia laudabat Scriptura c. 18, 5. in Iofia autem *opus reformationis* fec. normam Legis. *S. m*) 1 Reg. 2, 4. *n*) Deut. 6, 5. LXX. vt Luc. 10, 27.

℣. 26. *o*) Attamen *non* plane *auertit fe.* Iof. 7, 26. etfi diftulit iram propter Iofiam: a quo inceptum anno 12. reformationis opus. (vid. not. ad c. 22, 2. 14.) tardius procedebat, ob Principum populique focordiam, & altas idololatriæ radices. *p*) 1 Reg. 21, 21. *q*) c. 21, 2. 15. *r*) c. 24, 3. A quibus vitiis non repurgatus erat populus, quamuis Manaffes refipuerat. 2 Par. 33, 12. feqq.

℣. 27. *s*) etiam per Ieremiam, vid. not. c. 22, 2. 14. & Ier. 25, 3. *t*) cf. c. 21, 12. feqq. c. 24, 3. Ier. 15, 1. *u*) vid. c. 17, 18. 20. *x*) Pf. 33. 8. Ier. 14, 19. Hof 9, 17. LXX. vt Rom. 11, 1 *y*) c. 21, 4.

℣. 28. *z*) 1 Reg. 11, 41. *a*) 1 Reg. 14, 19.

℣. 29. *b*) anno regni ipfius 31. *c*) 1 Sam. 7, 7. *d*) v. 33. 34. 35. 2 Par. 35, 20. Pfammitichi filius, elati & magna fpirantis animi Rex, vt docet *Herodotus* lib. 2. p. 96. feq. ed. Steph. *e*) Num. 21, 23. tranfitum temere negaturus hofti Babyloniorum, fub quorum tutela Iudæorum Reges fuiffe videntur a tempore deportati Manaffis. *f*) *in valle f. planitie Megiddo* Iud. 5, 19. quæ vrbs in via, qua ex

℣. 24. בנית cum præf. ב 2. & in marg. 6. 9. ℣. 25. בכל תורת ita per ב loco כ, in marg. 6. 9. & infuper pr[illegible] mif. [illegible] 2. 3. fic fu 5. fed vtrumque eft contra *Maf. impr.* ad [illegible] Ex. 21, 30. ℣. 29. נכה cum *Kri* נכו *Maf. Erff* fic v. 33. בראתו fic per ב loco כ 6. 9. in marg. ℣. 31. חמוטל fic legunt in marg. 2. 3. 5. in tex[illegible] tanquam *Ktib* habentes חמיטל.

e) æstimauit, taxauit. Leu. 27, 8. 14. *f) a quolibet* Gen. 10, 5. *g)* Leu. 27, 12. *h) exigebat, singulos dare iubebat.* Deut. 15, 2. *i) np. populum, vel exigebat a populo terræ* v. 30. ℣. 36. *k)* maior ergo fuit Ioachazo v. 31. *l)* v. 34. 2 Par 36, 5. *m) Zebudda vel Zebida. n)* cf. Iud. 9, 41. ℣. 37. *o)* v. 32. c. 24, 9. 1 Reg. 14, 21. *p) aui s. maiores ipsius* impii v. 32. Amon, Manasses, Ahas, Ioram &c. nam Pater eius Iosias Deum pie colebat. Auaritiam, Iniustitiam, fastum, grassationes cruentas Ioiakimi, depictas lege apud Ier. 22, 13-17. c. 26, 21. c. 36, 29. qui inde a c. XIII. in illum populumque Iudaicum insurrexit, & mala vtrisque prædixit. *Maii Oecon.* p. 1000. CAP. XXIV, ℣. 1. *q) anno sc. quarto* Ioiakimi, vel *primo* Nebucadnetsaris, coll. Ier. 25, 1. S. Al. *anno regni ipsius octauo*, coll. 2 Par. 36, 6. & Dan. 1, 1. qui ab hoc renouati regni exordio *annum tertium Ioiakimi* numerauerit. sed cf. infra not. ad v. 16. *r)* v. 10. 1 Sam. 7, 7. *s)* etiam *Assyriorum*, quorum Regem *Chyniladanum* pater Nebucadnetsaris *Nabopolasar*, Medorum ope, expugnata vrbe Niniue, occidit, & imperium ad Babylonios iterum transtulit, quod his antea ab *Asarchaddone* ereptum erat. cf. 2 Par. 33, 11. Alii tamen hunc Nebucadnetsarem in Canone Ptolomæi *Nabopolassarum* vocari censent vid. *Marshami Canon Chron.* p. m. 530. *t)* c. 21, 3. *u)* fiducia Aegyptiorum. conf. v. 7. 20. c. 18, 7. ℣. 2. *x)* c. 13, 20. cf. Esr. 5, 1. &c. *y)* conf. Deut. 2, 19. Iud. 10, 7. Ier. 49, 1. seqq. *z)* Ex. 9, 35. *a)* c. 21, 10. *Ieremiam* in primis c. 25, 2. & *Chuldam* c. 22, 14. [illegible] *Vriam*, quem Ioiakim occidit Ier. 26, 20. & Ieremiæ prophetiam combussit c. 36, 29. conf. Deut. 28, 25. ℣. 3. *b) Enimuero* 1 Sam 16, 6 *c)* Leu. 24, 12 Num 4, 27. *d) Ita factum est in Iuda*, vel

העריך את־הארץ לתת את־הכסף על־פי פרעה איש
כערכו נגש את־הכסף ואת־הזהב את־עם הארץ
לתת לפרעה נכה : 36 בן־
עשרים וחמש שנה יהויקים במלכו ואחת עשרה
שנה מלך בירושלם ושם אמו זבידה בת־פדיה
מן־רומה : 37 ויעש הרע בעיני יהוה ככל אשר־עשו
כד אבתיו : בימיו עלה נבכדנאצר מלך בבל ויהי־לו
2 יהויקים עבד שלש שנים וישב וימרד־בו : וישלח יהוה
בו את־גדודי כשדים ואת־גדודי ארם ואת גדודי מואב
ואת גדודי בני־עמון וישלחם ביהודה להאבידו כדבר
3 יהוה אשר דבר ביד עבדיו הנביאים : אך על־פי יהוה
היתה ביהודה להסיר מעל פניו בחטאת מנשה ככל
4 אשר עשה : וגם דם־הנקי אשר שפך וימלא את־
ה ירושלם דם נקי ולא־אבה יהוה לסלח : ויתר דברי
יהויקים וכל־אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר
6 דברי הימים למלכי יהודה : וישכב יהויקים עם־אבתיו
7 וימלך יהויכין בנו תחתיו : ולא־הסיף עוד מלך מצרים
לצאת מארצו כי־לקח מלך בבל מנחל מצרים עד־
נהר פרת כל אשר היתה למלך מצרים :
8 בן־שמנה עשרה שנה יהויכין במלכו ושלשה
חדשים מלך בירושלם ושם אמו נחשתא בת־אלנתן
9 מירושלם : ויעש הרע בעיני יהוה ככל אשר־עשה
י אביו : בעת ההיא עלה עבדי נבכדנאצר מלך־בבל
11 ירושלם ותבא העיר במצור : ויבא נבכדנאצר מלך־
12 בבל על־העיר ועבדיו צרים עליה : ויצא יהויכין מלך־
יהודה על־מלך בבל הוא ואמו ועבדיו ושריו וסריסיו
13 ויקח אתו מלך בבל בשנת שמנה למלכו : ויוצא
משם את־כל־אוצרות בית יהוה ואוצרות בית המלך
ויקצץ את־כל־כלי הזהב אשר עשה שלמה מלך־

vel contra Iudam. cf. v. 20. *e)* v. 20. c. 23, 27. *f)* c. 21, 11. vid. c. 23, 26. ℣. 4. *g)* c. 21, 16. *h)* 2 Sam. 6, 10. 2 Par. 21, 7. *i)* Deut. 29, 19.

זבודה קרי

והד' ברגש LXX. vt Luc. 16, 13.

CAP. XXIV.

℣. 5. *k)* c. 23, 28. *l)* vid. 1 Reg. 14, 19. & cf. 2 Par. 36, 5. ℣. 6. *m)* np: a Chaldæis rursus captus, & abductus, mox tamen in via vel morbo, vel alio casu oppres-

קמץ בז"ק

sus, & extra Hierosolymorum mœnia proiectus est. Ier. 22, 19. c. 36, 30. *n)* qui *Iechoniiah* 1 Par. 3, 16. & *Coniahu* Ier. 22, 24. 28. c. 37, 1. dicitur. ℣. 7. *o)* quo fretus, aduersus Babylonios rebellauerat Ioiakim v. 1. *p)* Bellicosissimus enim Rex Nebucadnetsar, quæ Rex Aegypti in Syria obti-

עלו קרי

nuerat (vid. not. c. 23, 29.) propere recuperauit, & sub initia regni exercitum contra Aegyptiorum præsidium duxit Ier. 46, 2. & Nechonem tota Syria priuauit; postea tamen hic vires recollegit Ier. 37, 5. *q)* i. e. *a Nilo*, vt in Scriptura passim. Vid. Num 34, 5. Ios. 15, 4. 47. ℣. 8. *r)* at *octo* tantum *annorum* 2 Par. 36, 9. cum regni heres diceretur. *s)* v. 6. *t) & decem dies*, qui hic ob numerum rotundum omittuntur. *u)* inconsulto Rege Babyloniæ, qui ideo indignatus eum per duces primum obsedit, deinde ipse adueniens, dedentem se gratiæ victoris, Babylonem abduxit v. 15. *x)* quæ & ipsa captiua abducta est v. 15. Ier. 22, 26. ℣. 9. *y)* ante regnum & deinde. cf. v. 19. c. 23, 32. Hinc Ez. 19, 5. seqq. vt *crudelis leunculus* pingitur. Habuisse eum alioquin egregia naturæ dona, ex Ier. 22, 24. colligit *Brentius*. ℣. 10. *z)* cf. v. 1. Dan. 1, 1. *a)* c. 15, 2. Deut. 20, 19. ℣. 12. *b)* c. 18, 31. *c)* v 8 15 Ier. 29, 2. c. 13, 18. *d)* c. 9, 32. *e)* vt prædixerat Ieremias Ier. 22, 24. seqq. *f) anno octauo* regni sui; sed *anno septimo* Ier. 52, 28. ex quo potitus erat Iudæa. *S. g) postquam Rex factus erat* Nebucadnetsar conf. c. 25, 8. ℣. 13. *h)* c. 25, 13. Esr. 1, 7. 2 Par. 36, 18. 10. *i)* c. 16, 17. 2 Par. 28, 24.

℣. 36. זבידה *Daleth* sine *Dag.* 1. 2, 6. 9. 20. 22. 23. CAP. XXIV, ℣. 2. יהוה, sine *Psik* 2. contra *Ind. Bas.* f. 60 e. ℣ 7. נהר per *Makk.* 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. ℣. 10. נבכדנאצר *Tsade* sine *Dag.* 7. 17. 22. & cum expresso *Raphe* 3. ℣. 11. נבכדנאצר צ itidem sine *Dag.* 1. 3. 7. 8. 17. 22. at sine א quiescente 1. 2. su. 51

14 ישראל בהיכל יהוה כאשר דבר יהוה ׃ והגלה את־
כל־ירושלם ואת־כל־השרים ואת ׀ כל־גבורי החיל
עשרה אלפים גולה וכל־החרש והמסגר לא נשאר
טו זולת דלת עם־הארץ ׃ ויגל את־יהויכין בבלה ואת־אם
המלך ואת־נשי המלך ואת־סריסיו ואת אולי הארץ
16 הוליך גולה מירושלם בבלה ׃ ואת כל־אנשי החיל
שבעת אלפים והחרש והמסגר אלף הכל גבורים עשי
17 מלחמה ויביאם מלך־בבל גולה בבלה ׃ וימלך מלך־
בבל את־מתניה דדו תחתיו ויסב את־שמו צדקיהו ׃
18 בן־עשרים ואחת שנה צדקיהו במלכו ואחת
עשרה שנה מלך בירושלם ושם אמו חמיטל בת־
19 ירמיהו מלבנה ׃ ויעש הרע בעיני יהוה ככל אשר־
כ עשה יהויקים ׃ כי ׀ על־אף יהוה היתה בירושלם וביהודה
עד־השלכו אתם מעל פניו וימרד צדקיהו במלך
כה בבל ׃ ויהי בשנת התשיעית למלכו בחדש
העשירי בעשור לחדש בא נבכדנאצר מלך־בבל
הוא וכל־חילו על־ירושלם ויחן עליה ויבנו עליה דיק
2 סביב ׃ ותבא העיר במצור עד עשתי עשרה שנה
3 למלך צדקיהו ׃ בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר
4 ולא־היה לחם לעם הארץ ׃ ותבקע העיר וכל־אנשי
המלחמה ׀ הלילה דרך שער ׀ בין החמתים אשר על־
גן המלך וכשדים על־העיר סביב וילך דרך הערבה ׃
ה וירדפו חיל־כשדים אחר המלך וישגו אתו בערבות
6 ירחו וכל־חילו נפצו מעליו ׃ ויתפשו את־המלך
ויעלו אתו אל־מלך בבל רבלתה וידברו אתו משפט ׃
7 ואת־בני צדקיהו שחטו לעיניו ואת־עיני צדקיהו עור
ויאסרהו בנחשתים ויביאהו בבל ׃

וכחדש

ꝟ. 18. *l*) 2 Par.36,11. Ier. 52,1. *m*) *Chamital* vel *Chamutal* c. 23, 31.
ꝟ. 19 *n*) cf. v. 9. & vid. 1 Par. 36, 11. seqq. *o*) c. 23, 37.
עשרת קרי
אילי קרי
ꝟ. 20. *p*) *propter iram Dei* irreuocabilem. 2 Par. 36, 16. *q*) ita *factum est* v. 3. vt Zedekias homo impius & impœnitens, rex fieret. *S. r*) *donec tandem, vt dudum meruerant, eos proiiceret*. vid. v. 3. c. 17, 18 *s*) anno regni sui octauo; ad defectionem sollicitatus a vicinis; & falsis prophetis, Ieremiæ contradicentibus, plus credens, quam verbo Dei. cf. v. 1. Ier. 27, 3.12. &c. *t*) qui Regem ipsum constituerat, & per Iehouam adjurauerat. 2 Par. 36, 13. cf. Ez. 17, 1. seqq.
חמוטל קרי

CAP. XXV.

CAP. XXV, ꝟ. 1. *u*) conf. 2 Par. 36, 17. Ier. 39, 1 seqq. c. 52, 2. seqq. *x*) vt prædixerat etiam Ezechiel c. XXI. idemque testatus est in Babylonia eo ipso die, quo obsidio cœpit Ez 24, 1. 2. *y*) post victas reliquas Iudææ vrbes Ier. 34, 1. 7. *z*) 1 Sam. 11, 1. 2 Par 32, 1. *a*) *vallum*, aut potius *turres ligneas* prope murum, ad expugnandum vrbem. (6) Ez. 4, 2. c. 17, 17. Rad Chald. & Syr. *attendit, prospexit, introspexit* it. *explorauit*, quid penes alium esset. *b*) Has in angustias redactus Tsedekias petiit quidem a Ieremia, vt pro se & vrbe apud Deum intercederet &c. Ier. 21, 1. mox tamen Aegyptiorum opem implorauit, & Ieremiam in carcerem conclusit Ier 32, 3. Illi etiam ad liberandam Hierosolymam exercitum protinus collegerunt, & sic Chaldæi obsidionem tantisper soluerunt, Ier. 37, 5. sed prælio fusis Aegyptiis *Ioseph. A. I.* lib. 10. c. 10. breui post ad vrbem reuersi Chaldæi Ier. 34, 21. 22. Ieremia deditionem frustra suadente Ier XXI. XXXVII XXXVIII. eam tandem expugnarunt. ꝟ. 2. *c*) c. 24, 10. Ier. 52, 5. ꝟ. 3. *d*) *mensis* sc. *quarti* Ier. 39, 2. *e*) Ier. 52, 6. vid Thren. 4, 9. 10. Eam obsidionem & famem, item excidium vrbis, Ezechiel quoque præfigurauit Ez 4 & 5. *f*) vnde viribus exhausti resistere amplius non potuerunt. ꝟ. 4. *g*) Ier 39, 3. Ez. 26, 10. cum obsidio durasset menses 18. *Ioseph.* lib 10. c. 11 *h*) *noctu erant* in via portæ &c. quo se, irrumpentibus in vrbem Chaldæis, receperunt vt mox & eadem nocte aufugerent. *S.* At *Syr.* præmittit *fugerunt & egressi sunt ex vrbe*. cf. Ier. 39, 4. c. 52, 7. *i*) *abiit igitur* etiam Rex, vt itidem Ezechiel Iudæis in Babylonia typice significauerat. Ez 12, 10. 12. *k*) 1 Sam. 15, 23. 28. ꝟ. 5. *l*) Ins. 4, 13. c. 5, 10. c. 18, 21. *m*) 1 Reg 12, 17. Ier. 52, 8. ꝟ. 6. *n*) c. 14, 13. *o*) vt prædixit Ez. 12, 13. *p*) v. 20. 21. c. 23, 33. quo Nebucadnetsar remeauerat, cum obsidio in alterum annum traheretur. *S. q*) Ier. 1, 16. c. 39, 5. Hos. 5, 1. i. e. *aduersus eum*, vt periurum & rebellem c. 24, 20. 2 Par. 36, 13. *sententiam tulerunt* procuratores Regis Babyloniorum. ꝟ. 7. *r*) Ier. 39, 6. *s*) cf. Iud. 16, 21. 1 Sam. 11, 2. LXX. vt 2 Cor. 4, 4. *t*) c. 23, 3. *u*) Ier. 39, 7. LXX. *compedibus*, vt Marc. 5. 4. *x*) Ier. 32, 5. c. 34, 3. 4. 5. nec tn. eã vidit Ez. 12, 13 excœcatus.

k) etiam per Esaiam. c. 20, 17.
ꝟ. 14. *l*) np. quoad honoratiores, & potentiores ciues, vt sequitur. *m*) cf. v. 16. c. 15, 20. *n*) puta in vniuersum; np. 7000. bellatores v. 16. *mille artifices* ibid. & 2000, de domo & ministerio Regis. *S. o*) Am. 6, 7. 2 Sam. 15, 19. *p*) *claustrarios*. (4) v. 16. Ier. 24, 1. *q*) *texuitas*. c. 25, 12. Ier. 40, 7. ό. πτωχοί. Mat. 5, 2. *r*) c. 25, 19. a quibus nullas seditiones metuebat.
ꝟ. 15. *s*) c. 17, 6. *t*) Ier. 24, 1. *u*) vbi tandem ad honores iterum euectus est c. 25, 27. cf. Ier. 14, 5. *x*) vid. v. 8. *y*) vid. v. 12. *z*) *principes* s. *præcipuos*. Ez. 31, 11. *a*) c. 25, 20. *b*) v. 16. Tunc etiam Ezechiel adhuc puer *Ioseph. A. I.* X. c. 8. deportatus est Ez. 1, 1. 2. & Daniel, & Mordochæus Esth 2, 5. 6.
ꝟ. 16. *c*) vid. v. 14. & Es. 3, 2. *d*) Hos Ieremiam c. 52, 28. ideo forte præteriisse censet *S.* quod eos non tam captiuos abduxerit Nebucadnetsar, quã suis exercitibus addiderit; sed aliis diuersa hæc sunt, vt mox dicemus. *e*) (4) v 14. Ier. 29, 2. Alibi *carcerem* notat, vt Es. 24, 22. *f*) *captiuitatem*, captiuos. v 14. LXX. vt Mat. 1, 11. Post hanc captiuitatem *Ieremias*, diuina prouidentia relictus, vidit *duas corbes ficuum* Ier. 24, 1. seqq. Ceterum 4. *gradus captiuitatis* incolarum numerat *Gurtler*. I. *anno Ioiakimi* 4. *ineunte* Ier. 25, 1. inter quos fuerit Daniel, cum sociis Dan. 1, 1 seqq. II. *anno Ioiakimi* 2. s. *Nebucadnetsaris* 7. Ier. 52, 28. II. sub Iechonia *anno Nebucadnetsaris* 8. de qua h. l. III sub Tsedekia *anno Nebucadnetsar*. 18. vid. c. 25, 11. & c. IV. *anno Nebucadn*. 23. Ier. 52 30. quã erat post incẽsas Hierosolymas *quintus*.
ꝟ. 17 *g*) cf. Ez. 17, 1. seqq. *h*) *patruum*: Iechoniæ, vid. Ier. 37, 1. qui *frater* s. *cognatus* eius dicitur 2 Par. 36, 10. ob consanguinitatem, & *filius* ob successionem. 1 Par. 3, 16. *i*) c. 23, 34. *k*) 1 Par. 3, 15. boni ominis caussa, cuius tn. nominis mensuram ille minime impleuit.
ꝟ. 18.

ꝟ. 14. והגלה per *Sag*. 2. 3. 5. ꝟ. 15. הוליך גולה ita 2. ꝟ. 20 השלכו *He* per *Chirek* 1. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 21 22. sic se. 2. ״ & su. 5. CAP. XXV, ꝟ. 1. בשנת pro בשנה scrib. *Oriental*.

8 ובחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת
תשע־עשרה שנה למלך נבכדנאצר מלך־בבל בא
9 נבוזראדן רב־טבחים עבד מלך־בבל ירושלם׃ וישרף
את־בית־יהוה ואת־בית המלך ואת כל־בתי ירושלם
י ואת־כל־בית גדול שרף באש׃ ואת־חומת ירושלם
11 סביב נתצו כל־חיל כשדים אשר רב־טבחים׃ ואת
יתר העם הנשארים בעיר ואת־הנפלים אשר נפלו
על־המלך בבל ואת יתר ההמון הגלה נבוזראדן רב־
12 טבחים׃ ומדלת הארץ השאיר רב־טבחים לכרמים
13 ולגבים׃ ואת־עמודי הנחשת אשר בית־יהוה ואת־
המכנות ואת־ים הנחשת אשר־בבית יהוה שברו
14 כשדים וישאו את־נחשתם בבלה׃ ואת־הסירות
ואת־היעים ואת־המזמרות ואת־הכפות ואת כל־
טו כלי הנחשת אשר־ישרתו־בם לקחו׃ ואת־
המחתות ואת־המזרקות אשר זהב זהב ואשר־כסף
16 כסף לקח רב־טבחים׃ העמודים ׀ שנים הים
האחד והמכנות אשר־עשה שלמה לבית יהוה לא־
17 היה משקל לנחשת כל־הכלים האלה׃ שמנה
עשרה אמה קומת ׀ העמוד האחד וכתרת עליו
נחשת וקומת הכתרת שלש אמה ושבכה ורמנים
על־הכתרת סביב הכל נחשת וכאלה לעמוד השני
18 על־השבכה׃ ויקח רב־טבחים את־שריה כהן הראש
ואת־צפניהו כהן משנה ואת־שלשת שמרי הסף׃
19 ומן־העיר לקח סריס אחד אשר־הוא פקיד ׀ על־
אנשי המלחמה וחמשה אנשים מראי פני־המלך
אשר נמצאו בעיר ואת הספר שר הצבא המצבא
את־עם הארץ וששים איש מעם הארץ הנמצאים
כ בעיר׃ ויקח אתם נבוזראדן רב־טבחים וילך אתם
21 על־מלך בבל רבלתה׃ ויך אתם מלך בבל וימיתם
ברבלה בארץ חמת ויגל יהודה מעל אדמתו׃

והעם

℣. 8. *y) septima die* a Rege discedens, *decima* Hierosolymam venit Ier. 52, 12. S. *z)* cf. c. 24. 12, Ier. 32, 1. *a)* Ier. 39, 9. 11. c. 52, 12. *b) præfectus satellitum*, al. cum LXX. *coquorum*. sic v. 11. 15. 18. 20. cf. Gen. 37, 36. c. 39, 1. &c. in aula Pharaonis.

℣. 9. *c)* cf. Ez. 16, 41. ο. ἐνέπρησε. Mat. 22, 7. *d)* cum stetisset annos integros 417. vel vt alii numerant per 422. annos. *e)* Esr. 32, 13. *f)* in primis vero Hierosolymis omnes domos *magnatum*. cf. c. 5, 11. 1 Sam. 25, 2. sic Ion. sed S. in Annot intelligit *domos magnatum* in terra circumiacente, *munitas* sc. s. arces. *g)* cf. Ps. 74, 7.

℣. 10. *h) destruxe. runt* c. 11, 18. ne iis confisi denuo rebellarent Iudæi. conf. Esr. 4, 13. *i)* exercitus, *qui erat præfecti*, vel *cum præfecto*, vt extat Ier. 52, 14. sic *Ion. Syr.*

℣. 11. *k)* Ier. 52, 15. *l)* c. 10, 11. 17. qui vel occisi non erant, vel in fuga cum rege v. 5. non dispersi. *m) deficientes* c. 7, 4. Ier. 21, 9. *n)* 1 Par. 12, 19. *o)* vid. v. 8.

℣. 12. *p) Tantum de tenuitate* seu *infima plebe*, qui extra vrbem Chaldæis non restiterant c. 24, 14. aliquos reliquit; non tamen omnes, ne multitudo aliquid moliretur. S. *q)* cf. Deut. 28, 62. *r) vinitores*. (5) Es. 61, 5. LXX. vt Luc. 13, 7. *s) agricolas*. (2) Ier. 52, 16. cf. Ier. 39, 10.

℣. 13. *t)* cf. c. 24, 13. Ier. 27, 19. & vid. 1 Reg. 7, 15. seqq. *u)* v. 16. 1 Reg. 7, 27. *x)* vid. 1 Reg. 7, 27. & cf. Ier. 27, 19. seqq.

℣. 14. *y)* 1 Reg. 7, 45. *z)* vid. c. 12, 14. *a)* 1 Reg. 7, 50.

℣. 15. *b)* vid. Ibid. *c)* q. d. *quod aurum erat, ex auro*, & *quod argentum, ex argento factum*, i. e. *tam aurea, quam argentea vasa*. sic Ier. 52, 19. *d)* vid. v. 8.

℣. 16. *e)* vid. v. 13. 2 Par. 3, 15. *f)* 1 Reg. 7, 47.

℣. 17. *g)* vid. 1 Reg. 7, 15. Ier. 52, 21. *h)* 1 Reg 7, 16. *i)* at 5. *cubitorum*, alio respectu. Ibid. *k)* 1 Reg. 7, 17. Ceterum Arcæ fœderis nulla in his fit mentio, vt omnino combusta sit. *Schmidius*.

℣. 18. *l)* Patrem Ezræ Esr. 7, 1. Ier. 51, 24. 1 Par. 5, 40. *m) Sacerdotem caput* seu *principem*, i. e. *summum Pontificem*. sic *Ion.* Cf. 2 Par. 19, 11. c. 26, 20. *n)* cf. Ier. 21, 1. c. 37, 3. It. Zach. 6, 10. 14. *o) Sacerdotem secundi ordinis*. c. 23, 4. Neh. 11, 17. Ion. ולידגביםק׳ *Sacerdotem Vicarium*, si scil. Pontifex officio suo fungi non posset propter immunditiem l. morbum. vid. R. *Kimchi*. R. *Levi*. & conf. Num 3, 32. *p)* c. 12, 10. Ier. 35, 4.

℣. 19. *q)* vid. c. 8, 6. *r)* Iud. 9, 28. *s)* at *septem* habet Ier. 52, 25. *quinque* sc. nobiliores, & *duos* eorum scribas. S. ex *Kimchio*. *t)* i. e. de intimis consilia-

אמות קרי

riis Regis. Ier. 52, 25. Esth. 1, 14. cf. 2 Sam. 6, 20. LXX. vt Mat. 18, 10. *u) principem* l. *principis*. c. 4, 13. *x)* S. *qui militare docebat*: Cocc. *qui militatum ducebat*. Vulg. *qui probabat tyrones de populo terræ*. Hiph. (2) Ier. 52, 25. *y)* v. 3. c. 24, 14. *z)* Leu. 4, 27.

℣. 20. *a)* vid. v. 8. *b)* c. 24, 15 *c)* v. 6. 21. Ier. 39, 5. 6.

℣. 21. *d)* sup. v. 19. enumeratos, qui se ei opposuerant: nam *Seraiam* non occisum, sed senem admodum ex captiuitate cum aliis reuersum fuisse, ex Esr. 3, 11. & Neh. 11, 11. colligimus. *e)* v. 6. 20. c. 23, 33. *f) sic demigrauit Iehuda*, & completa fuerunt, quæ Deus illis interminatus fuerat. cf. c. 17, 23. Ier. 52, 27. Tristia autem hæc fata Ieremias vt prædixit sæpius, ita posteaquam euenerunt, flebili & eleganti carmine *Threnorum* deplorauit.

℣. 8. למלך נבכדנאצר מלך ita 1. & sic fu. 5. ℣. 9. וישרף per *Merca* 1. 2. 3. 5. 8. 10. 13. 19. בית per *Merca* 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15 16. 20--23. ℣. 10. רב per *Merca* 1. 2. 6. 9. 10 11. 13. 14. 16 19. 20--23. sic fu. 5. Particulam את־ præmittunt 1. 2. ℣. 12. וליגבים ita in textu sine nota 1. 2. 3. 5. 6. 9. 11. 12. 15. 16. 20--23. neque *Mas. Erff.* quidquam notat. *Cthib* effert *Hiller* p. 248. ולגבים & ad *fossw.* ℣. 13. אשר בבית ita 1. 2. 5. 6. 8 9. 10. 13. 14. 19. 22. 23. ℣. 14. אשר ישרתו ita 1. 2. 3. 8. 10. 13. 14. 19. 23. sic fe. 5. ℣. 16. העמודים sine *Psik* 1. 2. 3. 6. 9. 10. contra *Ind. Bas.* f. 60. e. ℣. 17. עליו sine *Psik* 2. 6. 9. 12 15. 16. 20. 21. 23. contra *Indic. Bas.* f. 60. e. at per *Mun.* loco *Merca* 1. 2. 3. 6. 7. 9. 12. 15. 16. 17. 18. 20--23. contra *Mas. impr.* ad Gen. 30, 16. ℣. 21. וימתם *defect.* sine *Iod.* 5. sec. *Masoram impressam* ad 2 Sam. 14, 7. & Ier. 52, 27.

22 והעם הנשאר בארץ יהודה אשר השאיר נבוכדנאצר
מלך בבל ויפקד עליהם את גדליהו בן אחיקם בן
שפן ׃
23 וישמעו כל שרי החילים המה והאנשים כי הפקיד
מלך בבל את גדליהו ויבאו אל גדליהו המצפה
וישמעאל בן נתניה ויוחנן בן קרח ושריה בן תנחמת
הנטפתי ויאזניהו בן המעכתי המה ואנשיהם ׃
24 וישבע להם גדליהו ולאנשיהם ויאמר להם אל תיראו
מעבדי הכשדים שבו בארץ ועבדו את מלך בבל
כה ויטב לכם ׃ ויהי בחדש
השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע
מזרע המלוכה ועשרה אנשים אתו ויכו את גדליהו
וימת ואת היהודים ואת הכשדים אשר היו אתו
26 במצפה ׃ ויקמו כל העם מקטן ועד גדול ושרי
החילים ויבאו מצרים כי יראו מפני כשדים ׃
27 ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכין
מלך יהודה בשנים עשר חדש בעשרים ושבעה
לחדש נשא אויל מרדך מלך בבל בשנת מלכו את
28 ראש יהויכין מלך יהודה מבית כלא ׃ וידבר אתו
טבות ויתן את כסאו מעל כסא המלכים אשר אתו
29 בבבל ׃ ושנא את בגדי כלאו ואכל לחם תמיד לפניו
ל כל ימי חיו ׃ וארחתו ארחת תמיד נתנה לו מאת
המלך דבר יום ביומו כל ימי חיו ׃

חזק ונתחזק

סכום פסוקי דספר מלכים אלף וחמש מאות ושלשים וארבעה · וסימנו
אשרי הגוי אשר ה' אלהיו · וסדריו חמשה ושלשים · וסימנו
ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה ·
ותציו ויקבץ מלך ישראל את הנביאים ׃ ברוך הנותן ליעף כח ולאין
אונים עצמה ירבה ׃

℣. 27. d) *Ceterum factum est tandem* Ier. 52, 31. quod Deus prædixerat Ier. 24, 5. e) vid. c. 24, 12. 15. f) *die sc. 27.* absolutum est, quod inceptum & factum esse dicitur *die* 25. Ier. 52, 31. R. *Levi.* g) vid. Gen. 40, 13. h) filius Nebucadnezaris, & Pater Belsatsaris Dan. 5, 1. conf. Ier. 27, 7. c. 52, 31. 2 Par. 36, 20. i) quo Patri mortuo successit, postquam is 43. l. 44. annis imperio præfuisset. k) cf. c. 17, 4. c. 24, 15. Es. 42, 7.

℣. 28. l) Ier. 12, 6. c. 52, 32. m) Esth. 3, 1.

℣. 29. n) *Mutanit etiam* Ier. 52, 33. Esth. 2, 9. o) conf. 2 Sam. 9, 7. 10.

℣. 30. p) *Demensum quoque ipsius*, pro familia domum missum. S. cum R. *Levi.* Rad. Ar. *statuit, determinavit seu digessit quid sec. tempus.* Proprie fuit *commeatus s. cibus ad iter* sumtus l. datus Ier. 40, 5. deinde vox a specie ad genus translata, & *pro omni cibo* usurpata fuit. vid. Prov. 25, 17. q) *omnis temporis.* conf. Ex. 29, 38. c. 30, 7. 8. Num. 28, 6. &c. r) Ex. 5, 13. Dan. 1, 5. s) *sc. Iechoniæ.* Motus haud dubie est Evilmerodach calamitatibus & miseriis, quas Pater per 7. annos sustinuerat, & omnipotenti Dei liberatione, ut populum Iudaicum, & Regem Iechoniam benigne haberet. vid. Dan. 4, 28. seqq. Forte etiam ex voluntate & auctoritate Patris, qui, postquam ad regnum rediit, morte inopina præventus destinata efficere non potuit. *Maii Oecon.* p. 1062. t) Excitatio lectoris ex 2 Sam. 10, 12. u) Ps. 33, 12. x) Zach. 2, 9. y) 1 Reg. 22, 6. z) Doxologia ex Es. 40, 29.

℣. 22. g) *Quod autem ad populum attinet.* cf. c. 12, 18. 2 Sam. 4, 10. h) vid. v. 12 i) *constituit* v. 23. c. 7, 17. k) cuius fata pluribus describuntur Ier. 40, 5. seqq.

℣. 23. l. v. 16. 1 Reg. 15, 20. vide plura Ier. 40, 7. seqq. m) *Mitspam* Ier. 40, 6. 10. 12. Beniaminit. 1 Reg. 15, 22 vel Gileadis Iud. 11, 11. 29. 34. Ios. 11, 3. n) *in primis etiam Ismael ille* v. 25. o) 2 Sam. 23, 28. 29. p) Ier. 40, 8. q) cf. 2 Sam. 23, 34.

℣. 24. r) cf. Ier. 40, 9. s) *ut bene sit vel & bene erit vobis* Ier. 38, 20. Tristis quidem facies erat Ecclesiæ Iudaicæ post occupatam eversamque urbem & ædem sacram, in magni tamen beneficii parte merito poni debet, quod divinum verbum audire & legere, quod secure vivere, quod necessaria vitæ subsidia habere, quod tutela frui *Gedaliæ* in terra sancta relicti potuerint. Nec parvum censeri debet munus, quod *Ieremias* Propheta inter eos vixerit, ex cuius ore doceri, & semper instrui poterant de Dei voluntate, & suis erga Deum & proximum officiis. vid. Ier. 40, 2. seqq. Verum enim vero non dignos satis gratosve pro tot tantisque beneficiis se præstiterunt; imo longe peiores fuerunt illis, qui inter medios hostes in Babylonia degebant, prout Ieremias c. 24. prædixit. Cum sub duce Gedalia secure vivere in Iudæa licuisset &c. vid seqq. & cf. *Maii Oecon.* p. 1024.

℣. 25. t) cf. v 3. & 8. u) v. 23. instinctu Regis Ammonitarum. Ier. 40, 14. vid. plura Ier. 41, 1. seqq. x) *ex regio Iudæorum sanguine.* conf. c. 11, 1. Dan. 1, 3. y) Ier. 41, 2. z) v 25.

℣. 26. a) 1 Sam. 5, 9. b) v. 23. Ier. 41, 1. c. 43, 5. c) Ier. 43, 7. frustra id, Dei iussu, dissuadente Ieremia c. 42. & 43. quem & secum illuc rapuerunt, nec minus in Aegypto adversus Deum peccarunt Ier. 44.

℣. 27.

℣. 24. בארץ per *Sakephk.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. ℣. 25. *Spatium* nullum præmittunt 1. 6. 9. 10. 12. 14. 19. ℣. 25. אלישמע per *Graschaim* sine *Kadma* 1. 2. 3. sic fu. 5. ℣. 26. כשרים ita cum reliquis hab. 2. in marg. at in textu הכשדים 2. 3. & sic fu. 1. ℣. 27. מרדך per *Kametz* 1. 2. 6. 9. 20. 23. ℣. 29. ואכל *milel* 17. 18. & *per.* 21 per *Paschta* 1. 10. 13. 14. 19. 20. ℣. 30. חיו sic *defect.* sine *Kri* 2, 6. 7. 8. 9. 22, 23. sic fe. 2. secundum *Masoram* 1. 2. impressam & *Erffurtensem.*

נביאים אחרונים

PROPHETAE POSTERIORES.

IESAIAS ישעיה
IEREMIAS ירמיה
EZECHIEL יחזקאל

NAHVM	נחום	HOSEAS	הושע
HABAKVK	חבקוק	IOEL	יואל
ZEPHANIA	צפניה	AMOS	עמוס
HAGGAI	חגי	OBADIA	עובדיה
ZACHARIAS	זכריה	IONA	יונה
MALACHIAS	מלאכי	MICHA	מיכה

IN IESAIAM PROPHETAM
PRAEFATIO.

§. I.

Ordo librorum Biblicorum & Prophetarum.

ABſoluto Moſe & hiſtoricis aliquot libris *a*) inter *Prophetas* præmittuntur, quorum *maiora* ſunt opera, ſequuntur autem quorum *minora*, Hebræis a numero תרי עשר h. e. *Duodecim*, nobis *Minores* Prophetæ dicti *b*). *Maiorum* autem *alium ordinem* in nonnullis codicibus olim fuiſſe, veteres Rabbini memoriæ prodiderunt: ita, vt primus fuerit *Ieremias*, alter *Ezechiel*, & tertius demum *Ieſaias*: de quo *variæ noſtræ lectiones ad Ieremiæ initium*, & *Diſſertatio de Codicibus Bibliorum MStis* §. 5. conſuli poterunt.

Inter hos primus Ieſaias.

Merito tamen *primum* omnium *locum inter Prophetas Ieſaias tenet*, non repugnante ipſius etiam temporis ratione, quo vel ceterorum illa *ſcripta* vaticinia præceſſit, vel ſaltem coæuos eos habuit *c*). Vt de eminentiore dono prophetico in Ieſaia, & regio ipſius genere pro hac cauſſa nihil dicamus: quod vtrumque alioquin etiam vrget *Abarbanel* Commentarii ſui fol. :. col. 1. 2. qui eum ſub *initium* regni *Vzziæ*, & ſic omnino ante

)(Hoſe-

a) Quos a diuinis ſcriptoribus Hebræi *Prophetas priores* nuncupant, noſtros autem *poſteriores*; *Daniele* ad tertiam *Hagiographorum* claſſem ſine iuſta ratione relato.

b) *Auguſtinus* de Civ. Dei Lib. 18. c 29. Propterea, inquit, dicuntur *minores*, quia ſermones eorum ſunt breues in eorum comparatione, qui *maiores* ideo vocantur, quia prolixa volumina condiderunt. Sic *Abarbanel* Præf. in Ieſaiam fol. 1. col. 2. *Quia XII. illi Prophetæ mole exigui ſunt, ideo in vnum volumen eos collegerunt.*

c) Si illud *Ionæ oraculum* excipias, quod 2. Reg. 14, 25. commemoratur, ſed alibi amplius non extat. Miſſio enim Ionæ ad Nineuitas paullo ſequioris ætatis fuiſſe videtur, vt ad 2 Reg. 15, 20. monuimus. Conf. *Vſſerii* Annal. V. T. p. 78. *Ligthf.* Chron. p. 96. & *Maii* Oecon. p. 895.

d) Nihil

Hoſeam & *Amoſum* prophetaſſe, ex 2. Par. 26, 22. ſed infirma ratione colligit. *d*)

§. II. *Nomen* noſter nactus eſt ישעיה *e*) vel quod idem eſt ישעיהו *f*) *IESAIAS*, Gr. Ἡσαΐας, vulgo *ESAIAS* aut *ISAIAS* &c. quod, ex præcipuo fidei Iſraeliticæ articulo deſumtum, idem ſignificat *g*), ac ſi diceres *Iehoua ſ. Dominus ſaluabit*, coll. Eſ. 12, 2. c. 35, 4. &c. Vel vt veteres, e. c. *Hieronymus* Proœm. Comment. in Ioelem tom. 6. p. 65. Σωτηρία Κυρίου, i. e. *Salus Domini eſt* &c. rectius, quam quum idem Hieronymus id tom. 5. p. 5. *Saluatorem Domini* vertit *h*). Nempe fidem ſuam in naſcendum mundi Saluatorem non tantum explicabant pii parentes per nomina, quæ liberis imponebant *i*); ſed & noſter Propheta, vt *Ioſua*, *Hoſeas*, aliique, ipſo etiam nomine ſuo, *IESVM*, verum *ſalutis* **Cuius nomen**

d) Nihil enim impedit, quo minus Ieſaias ſcribere potuerit poſtea, quæ ab Vzzia geſta iam fuerant ante, quam ille munus ſuum propheticum auſpicaretur, vt *Kimchi* in præfatione ſua ad Ieſaiam ſcite monuit. Nec tamen firmiori fundamento nititur contraria plane coniectura *Abrahami b. Ezra*, cui ſub initium Comment. in Ieſaiam *probabiliſſimum videtur, quod anno mortis Vzziæ prophetare Ieſaias inceperit.* Quod verum eſt de vaticinio ſexti capitis, non autem de antecedd. Et quamuis difficile eſt, indicare, quis inter coætaneos Ieſaiam, Hoſeam & Amoſum primus, quis ſecundo, quisque tertio loco vaticinatus ſit; mera tamen coniectura eſt, quæ Ieſaiam inter eos ætate vltimum facit: rectiſſimeque negauit Kimchi l. c. ex c. 6, 1. & 8. auſpicia prophetici muneris poſſe probari. Quando etiam B. *Hieronymus* ad Eſa. 1, 1. poſt verba, quæ recte habent: *Vno quidem atque eodem tempore Eſaiam, Oſee, Ioel & Amos prophetaſſe, ex Regibus, qui ponuntur in titulo cognoſcimus*, ita ſcribit: *Sed principium verbi Domini fuit in Oſee filio Beeri:* præſumta verborum Hoſ. 1, 1. explicatione nititur.

e) Vt in titulo libri Ieſaiæ Hebraico; ſicut etiam 1. Par. 3, 21. cuidam ex poſteris Dauidis tributum ita ſcriptum legimus.

f) Vt in textu Biblico conſtanter de noſtro ſcriptum reperitur. Alioquin etiam בניה & בניהו *Benaias*, זכריה & זכריהו *Zacharias*, אליה & אליהו *Elias*, & ſimilia, eodem ſenſu dicuntur.

g) Sec. Cl. *Hilleri* analyſin in Onom. S. p. 318. ex fut. Hiph. radicis שוע, vnde ſupereſſe cenſet שוע in nomine יהושע & תשועה i. e. *Salus*: ſicut טוב & יטב, צור & יצר &c. eamdem ſignificationem habent.

h) Laudatus quidem *Hillerus* pag. 487. Male, inquit, deduxeris a ישע *ſalute*; quia ישעיה *Iiſchiah*, ad formam חזקיה *Chiskiah*, ſic dicendum fuiſſet. Dabimus tamen pro Hieronymo aliisque analogiam, qua in tuto eorum ſit compoſitio. Sicut enim a שבע *Schæba* fit in ſtatu conſtr. שבע *Schebà*, & a תשע *Theſcha* conſtr תשע *Theſchà*, ita pari modo a ישע *Ieſcha* in ſtatu conſtr. ישע *Ieſchà Salutem* (Domini) formare & explicare licebit,

i) Vide rurſus *Hilleri* Onomaſticon p. 270. vbi talia plura.

k) Sic

tis cornu, Luc. 1, 69. non ſine diuinæ prouidentiæ nutu *k*) præfigurabat.

familia

§. III. Ortus autem fuit noſter, ſi quam fidem conſtans Hebræorum traditio in re hiſtorica meretur, *l*) e familia minime obſcura, ſed illuſtriſſima & regia Dauidis. Pater eius fuit non עמוס *Amos*, Propheta tertius inter minores, vt perperam nonnulli, etiam docti patres Eccleſiæ, ex ignoratione Hebrææ ſcripturæ crediderunt *m*), ſed אמוץ *Amots*, c. 1, 1. quem *Amatſiæ*, Regis Iudæ 2 Reg. 14, 1. fratrem fuiſſe, Iudæi e maiorum traditione conſtanter adfirmant. Videatur *Abr. Zachuti* liber *Iuchaſin* fol. 12. a. R. *Gedaliæ Schalſcheleth Hakkabbala* fol. 18. b; item *R. Salomo*, *Kimchi*, *Abarbanel*, aliique ad Ieſaiæ librum *n*). Inde etiam Meſſiam ab Eſaia c. 5, 1. *Patruelis ſui* nomine vocatum eſſe, multi ex Chriſtianis perſuaſi ſunt. Vide D. *Pfeifferi* Dubia Vexata ad iſtum locum p. m. 671. &c.

)(2 §. IV. Na-

k) Sic *Abarbanel* non male cenſuit Præf. in Ezechielem fol. 153. col. 4. cuius verba exhibebimus in Præf. noſtra ad Ezech. §. 2.

l) Breuiter & ingenue D. *Kimchi* ad Eſ. 1, 1. ſcribit: *Neſcimus genus ſ. familiam eius, ex qua tribu fuerit; niſi quod Doctores noſtri per traditionem habent, Amotſum & Amatſiam fratres fuiſſe.* Sic *R. Salomo*: *Traditum hoc nobis a maioribus eſt, quod Amots & Amatſias fratres fuerint.* Eadem dicit *R. Leui* in Codice *Megilla* c. 1. fol. 10. col. 2. idemque vrget *Abarbanel* Præf. fol. 1. col. 2.

m) E. gr. ex Sæc. II. poſt Chriſti natiuitatem *Clemens Alexandrinus* lib. 1. Strom. p. m. 327. ex Sæc. XI. Georgius *Cedrenus* in Synopſi ſ. Compendio Hiſt. p. 107. edit. Pariſ. Sic *Auctor* incertus de *vitis Prophetarum*, qui inter opera *Epiphanii* Tom. II. p. 235. ſeqq. habetur. Ex latinis Sæc. IV. & V. dubius quaſi, meliori tamen ſententiæ accedens eſt *Auguſtinus* de Civ. Dei Libr. 18. c. 27. *Amos quoque in diebus Oziæ regis prophetaſſe ſe ſcribit --nec non Eſaias, filius Amos, ſiue ſupra dicti Prophetæ, ſiue, quod magis perhibetur, alterius, qui non Propheta eodem nomine vocabatur.* Sed recte *Hieronymus* Procemio in Amos Prophetam ad Pammachium cenſuit: *Amos Propheta, qui ſequitur Ioelem, & eſt tertius duodecim Prophetarum, non eſt ipſe, quem patrem Eſaiæ prophetæ legimus. Ille enim* אמוץ *ſcribitur per primam & vltimam nominis ſui litteram* א *&* ץ, *& interpretatur fortis atque robuſtus; hic vero* עמוס *per* ע *&* ס, *& interpretatur populus auulſus* (rectius dixiſſet Hieronymus *Oneratus*). *Mediæ litteræ* מ *&* ו *vtrique communes ſunt. Apud nos autem, qui tantam vocalium litterarum, & S litteræ, quæ apud Hebræos triplex eſt, differentiam non habemus, hæc & alia nomina videntur eſſe communia, apud Hebræos elementorum diuerſitate & ſuis proprietatibus diſtinguuntur.* Eadem repetit doctiſſimus Pater ad Eſa. I, 1. *Amos autem pater Eſaiæ, non vt plerique autumant, tertius duodecim prophetarum eſt, ſed alius, diuerſiſque apud Hebræos ſcribuntur litteris. - - - Iſte ſecundum quosdam interpretatur fortitudo ſ. robuſtus, ille populo durus & grauis, de quo in Amos plenius diximus.*

n) Immo (vt taceamus, quod habet *Autor Epiſtolæ de ſcientia Legis* inter opera

§. IV. Natus vero est *ante natiuitatem CHRISTI* Seruatoris nostri *octingentis circiter annis*, *docuitque* verbum Domini *minimum* per 60. vel 64. vt communiter, aut *plus minus octoginta*, immo vt alii computant, *centum* etiam *annos*: quemadmodum illud titulus & *inscriptio*, eademque tutissima *diuisio* totius libri c. 1, 1. & ratio eorum Regum, quorum temporibus Esaias prophetico munere functus est, liquido testatur *o*). *Primum* quidem a c. I. ad V. sub Azaria s. *Vzzia*, qui annos 52. in Iudæa regnauit, 2. Reg. 15, 2. *Deinde* c. VI. sub *Iothamo* 16. annis, 2. Reg. 15, 33. *Porro* c. VII -- XIV, 27. sub *Ahazo*, per 16. annos, 2. Reg. 18, 2. & tandem c. XIV, 28. ad finem vsque libri sub *Hiskia*, qui 29. annos regno præfuit, 2. Reg. 18, 2. E quorum collectione numerus 113. annorum conficitur *p*). Ita vt & senio, & ceteris donis diuinis

ætas.

Diuisio libri.

pera Hieronymi tom. 4. edit. Bas. p. 76. *Esaias vir in sua gente nobilissimus, qui socer Regis Ezechiæ fuisse refertur.*) ipse *Hieronymus* in Comment. ad finem capitis Esa. XX. scribit: *Tradunt Hebræi, Esaiam socerum* (h. e. vt *Cornelius a Lapide* ad Esaiam p. 43. explicat, *pro-socerum* s. patrem soceri) *fuisse Manassæ, filii Ezechiæ Regis Iudæ.* Sed infirmissima traditio est, quæ nec tribules adplaudentes habuit, nec fidem nostram meretur.

o) Quanti momenti sit primus Iesaiæ versiculus, luculentissime B. *Lutherus* Præf. Germ. dixit, quam hic præ ceteris omnibus studiosis etiam atque etiam commendamus. Similiter B *Hieronymus* sub initium Comment. in Iesaiam: *Quod in titulo ponitur, prophetasse eum sub Osia & Ioatham, & Achaz & Ezechia regibus Iuda, non, vt in aliis prophetis, confuse intelligendum est, vt nesciamus, quid sub quo specialiter rege dictum sit, sed vsque ad finem voluminis scriptum referatur, quid seorsim sub Osia, & quid sub Ioatham, & quid sub Achaz, & quid sub Ezechia ei a Domino reuelatum sit.* Videntur tamen nonnulla ex superioribus temporibus ad vltimam partem libri grauibus de caussis relata; de quibus suo loco.

p) *Quot tamen annos præcise vixerit aut docuerit Iesaias*, in incerto manet, nec accurate definiri poterit: cum nec de fine nec de initio vel vitæ vel officii eius, in S. litteris quidquam diserte sit determinatum. Aetatem eius *centum & viginti*, *munus propheticum octoginta quinque annorum* spatio descripsit *Abul-Pharagius* in Hist. Dyn. Ar. p 67. Lat. p. 43. *Lightfootus* autem (cum *Eusebii* Chronico, vtpote quod in Thesauro Temporum Scaligeriano p. 112. post annum Vsiæ 22; alii, & latina operum Eusebii editio ad annum Vsiæ 17. vsque ad 26. id adnotant.) in Chron. V. T. p. 97. prophetici muneris initium ad annum mundi 3223. anno *Vsiæ vigesimo tertio*, & pag. 110. finem eius ad mortem Hiskiæ A. M. 3310 collocat: quomodo spatium intercedit *octoginta & septem* annorum: quod prope conuenit cum Abul-Pharagii summa; etsi is aliter numerat, vt mox dicemus. *Sethus Caluisius* in Opere Chronologico p. m. 264. ita habet: *A. M. 3192. ante C. N. 756. Esaias Propheta ex regio semine ortus anno hoc Sabbathico vidit Dominum in solio sedentem. Vnde patet, eum munus propheticum ante exorsum esse. Docuit sub quinque* (forte leg. *quatuor*) *regibus, sub Vsia, Iotham, Achas, Ezechia, annis fere nonaginta* Esa. 1. & 6. Immo pluribus etiam annis

Auctoritas Iesaiæ, nis, admiranda præsertim fide in difficillimis temporibus & precum virtute (vid. c. 36. & 37.) vere venerabilis, & magna auctoritate apud Regem Hiskiam hic Vir Dei fuerit; non tamen eodem pretio habitus ab Ahazo aliisque impiis, principibus, sacerdotibus & plebeiis, sed eadem cum omnibus vere piis 2 Tim. 3, 12. *fata* fata expertus: quemadmodum ipse passim indicat, e. c. c. 7, 13. c. 28, 22. c. 30, 10. seqq. c. 57, 4. &c. & B. *Lutherus* in præfatione sua grauiter monet.

& mors. §. V. Vaticinari autem & viuere desiit secundum nonnullos sub Hiskia *q*); vel potius, vt communiter sentiunt, sub de-

)(3 genere

annis docuit, si *Cornelium a Lapide* audias. Is namque in Esaiam p. 44. *Quare*, inquit, *si dicamus, eum instar Christi & Ioannis Baptistæ, ex more Hebræorum, non cœpisse prophetare ante annum ætatis trigesimum, hinc sequetur, eum ad decrepitam ætatem vixisse, vsque ad annum 126. & vlterius. Occidit enim eum Manasses, idque non statim initio regni (cœpit enim ipse regnare puer anno 12. ætatis) sed cum iam grandior & nequior esset effectus.* At plura sic temere ponuntur, & difficultates sine necessitate augentur. Audiamus adhuc ex Hebræis R Salomonem, qui ita ad Esa. 1, 1. *Anno, quo lepra percussus est Vzias* (2. Par. 26, 19.) *Schechina super Esaiam venit, & vaticinatus est toto illorum regum tempore, donec Manasses surrexit, & ipsum occidit.* Si quæras, quoto anno regni sui lepra percussus sit Vsias? Iudæi id factum esse dictitant *anno eius vigesimo septimo*, vna cum horribili terræ motu, de quo Am. 1, 1 Zach. 14, 5. quo etiam illi trahunt Esa. 6, 1. 4. Quomodo tamen Amos *biennio* ante Esaiam vaticinari cœpisset, coll. iterum Am 1, 1. Sed respondet *Abarb.* Præf. in Ies. fol. 1. a *Licet Amos prophetauerit biennio ante illum terræ motum, non tamen ideo præcessit Iesaiam. Nam Esaias forte vaticinari incepit sub initium regni Vsiæ, cum contra iste terræ motus anno eius 27. contigerit; illeque in vniuersum 52. annos regnauerit* Ceterum *Orientales Christiani* Esaiam 28. annis donum propheticum amisisse, adeoque Vsiam anno regni sui 24. lepra percussum esse volunt. Ita refert de illis *Herbelot* in Biblioth Orient. pag. 500 seq Consentitque cum ista relatione *Abul-Pharagius* in hist. Dyn. p. 39. Ar. 60. Verum, quid de talibus circumstantiis nos sentiamus, ad sequentia dicemus.

q) Sic *A. b. Ezra*, etsi communi sententiæ suorum penitus contradicere ausus non sit, libere tamen mentem suam profitetur, & post supra allata ita pergit: *Simplicissimum etiam erit statuere, Esaiam mortuum esse tempore Hiskiæ. Si enim Manassis tempora viuendo attigisset, procul dubio id scriptum fuisset. Est quidem in cuiusdam* Doctoris (ap. R. Simeonis in Tr. Iebhamoth superius in §. V. allegato *dictis* aut traditionibus, *a Manasse eum ideo occisum esse, quod suis oculis Dominum se vidisse dixisset* c. 6, 5. *Quod, si traditio est, erit verissimum.* Sic *Vitringa* in typo doctr. proph. p 34. *De genere,* inquit, *ortu & obitu Esaiæ, quæ feruntur, vel incerta sunt, vel fabulosa - - nec probabile, illum Manassis regnum attigisse.* Et *Calouius*, præloquio in Esaiam p. 10. *Quæ vero traditio*, Esaiam sub Manasse serra dissectum esse, *fidem vix meretur. Nam nec ætas tanta prophetæ, quem oportuisset ita vltra 120. annos viuendo confecisse, verisimilis est, istis sæculis inusitata; neque titulus congruit vel inscriptio, qua dicitur, tantum*

genere prorſus Hiskiæ filio, & immani impietatis atque idololatriæ propagatore *Manaſſe*, qui in diuinæ veritatis confeſſores crudeliter ſæuiit, vt ſacra hiſtoria 2. Reg. 21, 16. palam teſtatur. Ab eo venerandus noſter ſenex impie prius exagitatus, deinde etiam interfectus, & *ſerra* quidem inter cedri aſſeres viuus *diſſectus* eſſe traditur ab Hebræis. Vid. Tract. Talmud. *Iebhamoth* fol. 49. b. *Sanhedrin* fol. 103. b. *Ialkut* part. II. fol. 38. c. d. *Schalſcheleth Hakkab.* fol. 19. a. item *Raschi* & *Abarbanel* ab initio Commentariorum ſuorum, aliique. Eam traditionem Iudæorum, quamuis non æque diuina aut firma prorſus fide, ſequuntur etiam plerique veteres & recentiores Chriſtiani ſcriptores, coll. Hebr. 11, 37. inter alios B. *Brentius* in Eſaiam p. m. 130 *Gerhardus* Comment. in epiſt. ad Hebræos, *Bochartus* Hieroz. II. 669. cet. *r*)

§. VI Il-

tum prophetaſſe Eſaias ſub Vſia, Iotham, Achaz & Ezechia, non vero ſub Manaſſe: Cuius mentionem vtique non neglexiſſet, ſi tempora eiusdem attigiſſet, &, quum ille iam grandior & nequitior eſſet, vixiſſet. Vnde Abulenſis (Alphonſus Toſtatus) *ipſe non dubitauit traditioni illi contradicere in* 4. *librum Regum c.* 21. 9. 17. *quæ etiam aliunde non hauſta, quam e lacunis Judaicis & Talmude Babylonico, Hieronymo ipſi, etſi eam certiſſimam vocet,* in fine lib. 15. Comment. in Eſaiam, *vel fabellis iſtis, quibus ſtipata eſt, prorſus ſuſpectam ſe reddit; vt taceam, quod cauſæ, quas reddunt occiſionis prophetæ, nullius ſint veriſimilitudinis &c.* Sed vide, quæ mox ſequenti nota ad hæc monemus.

r) Communis & conſtans traditio Chriſtianæ etiam antiquitatis eſt, hoc ſupplicii genere Eſaiam trucidatum fuiſſe. *Iuſtinus Martyr* dialogo cum Tryphone Iudæo p. 349. de cæde Eſaiæ, ὃν πρίονι ξυλίνῳ ἐπρίσατε, *quem ſerra lignea diſſecuiſtis. Tertullianus* de patientia c. 14. *His patientiæ viribus ſecatur Eſaias.* Conf. eundem in Scorpiace c. 8. *Lactantius* lib. IV. c. 11. *Eſaias, quem ipſi Iudæi ſerra confectum crudeliſſime necauerunt. Ambroſius* in Lucæ cap. 20. p. 197. *Eſaias, cuius facilius compagem corporis ſerra diuiſit, quam fidem inclinauit, Auguſtinus* de Civ. Dei lib. 18. c. 24. *a quo impio rege* Manaſſe *propheta Eſaias perhibetur occiſus. Hieronymus* ad Eſa. 57, 1. *Iudæi & hæc & cetera, quæ ſequuntur, vel generaliter de omnibus iuſtis arbitrantur intelligi, quorum Manaſſes fudit ſanguinem, & impleuit Hieruſalem a porta vsque ad portam; vel certe Eſaiam de ſua prophetare morte, quod ſerrandus ſit a Manaſſe ſerra lignea, quæ apud eos certiſſima traditio eſt. Vnde & noſtrorum plurimi illud, quod de paſſione ſanctorum in epiſtola ad Hebræos ponitur, ſerrati ſunt, ad Eſaiæ referunt paſſionem.* Idem ad Eſa. 1, 10. *Aiunt Hebræi ob duas cauſas* (immo plures, ſed futiles, ſi Talmudicos adeas, locis ſupra allegatis) *interfectum Eſaiam: quod principes Sodomorum & populum Gomorrha eos adpellauerit, & quod Domino dicente ad Moyſen* (Ex. 33, 20.) *non poteris videre faciem meam, iſte auſus ſit dicere: vidi Dominum ſedentem ſuper thronum excelſum & eleuatum &c.* Vt plura auctorum verba hic ob chartæ anguſtiam non addamus, conferri etiam poſſunt *Prudentius* periſteph. hymno V. v. 524. & ad eum B. noſter *Cellarius,*

Iesaiæ auditores, §. VI. Illas vero conciones suas, (ex quibus quæ scire omnium ætatum intererat, Dei iussu c. 30, 8. coll. c. 8, 1. ipse Iesaias litteris consignauit) *ad Iudæos*, & *in regia* potissimum *Hierosolymorum vrbe* habuit, quum *Hoseas* & *Amos* Samariæ aut Bethele inter Israelitas eodem munere prophetico fungerentur. Iisdemque deinde instar testium accesserunt *Ioel* & *Michas*, atque eodem fere tempore, quo Iesaias, in Iudæa vaticinati sunt; de quibus tamen in præsentia plura non addimus.

§. VII. Of-

us, p. 161. Georgius *Cedrenus* in Synopsi s. Comp. Hist. p. 110. *Chronicon Paschale s. Fasti Siculi* edit. du Fresne p. 118. 155. *Martyrologium Romanum* die 6. Iulii p. m. 373. cum notis *Baronii*, aliique plures Adscribemus tamen vnum adhuc *Abul Pharagii* ex Sæc. XIII. testimonium Hist. Dynast. Lat. p. 43. Arab. p. 66. seq. *Hic Manasses omne quidquid vetitum atque illicitum est, patrauit -- & Esaiam, ipsum a scelere cohibentem, inter binos asseres colligatum, serra dissecuit.* Nec abnuunt ipsi quoque *Muhammedani*, etsi more suo nouos errores admittant. Vid. de iis *Herbelot* in Biblioth. Orient. p. 500. seq. sub titulo *Ischaia*. Nos mediam viam hic sequimur. Nondum enim graues satis & sufficientes rationes videmus, quo minus cum veteribus Christianis & Iudæis, Esaiam ab impio Rege Manasse cum aliis viris piis & iustis e medio esse sublatum statuamus. Concedimus tamen etiam solertiæ & animaduersioni aliorum, ad historiam accessisse circumstantias ex ingenio Iudaico depromtas: quibus plura quoque recentiores addiderunt. Nec tamen sequitur necessario, quod supra *A. b. Ezra* & *Calouius* communi sententiæ obiiciebant: (1) In titulo libri *Manasses* non memoratur, E. regnum eius non attigit Iesaias. Sufficit enim, immo plus non requirebatur, quam titulum eos indicare Reges, sub quibus vaticinia hæc Iesaiæ, quæ scripta supersunt, edita fuerunt. *Non refert Scriptura Manassen, quia mox, ex quo ille regnauit, Iesaias a prophetico munere abstinuit, & ab eo occisus est, sicut memoriæ prodiderunt Rabbini*; inquit *Abarb.* ad Esa. 1, 1. fol. 4. a. Nec (2) ab *iterata* s. speciali eius *vocatione*; quæ c. 6. describitur, argumentari licet ad vocationem eius primam, quæ ad c. 1. & seqq. merito supponitur; nisi velis cum quibusdam Rabbinis caput Esaiæ sextum pro primo venditare; quod merito tamen improbant *Kimchi*, *Abarb.* aliique. Nec (3) vlla ex parte solidior est obiectio, quæ ex Iesaiæ longæuitate incredibili, vt putant, desumitur. Non enim desunt alia istorum temporum exempla: e quibus vnum sufficit produxisse *Iehoiadam*, qui tempore Ioasi (patris Amatsiæ, & aui Vsiæ) floruit. De illo namque diserte scriptum est 2. Par. 24, 15. *Et consenuit Iehoiada, & satiatus est diebus, tandemque mortuus: centum & triginta annos natus erat, cum moreretur.* Quo exemplo pro hac caussa nostra nihil potest esse manifestius; hodieque publicæ relationes, præsertim ex Gallia, frequenter confirmant dicta *Lactantii* Instit. l. 2. c. 12. p. m. 101. *quod ad centesimum ætatis annum* homines *perueniant sæpissime*, & quod auctores idonei tradant, ad *CXX. annos perueniri.* Sic apud *Socratem* Hist. Eccl. l. 7. c. 6. *Dorotheus* Arrianorum Constantinopoli episcopus, sub Honorio diem suum obiit, *quum CXIX. annos natus esset.* Et ne recentius exemplum desideretur, referendum hic putamus, quod de celebris Historici, Christoph. Hartknochii abauo, *Stephano Hartknochio*, in Actis Erud. Lips. mense Iun.

1712,

Fides in obeundo munere ex argumento demonstratur,

§. VII. Officium vero suum, ad quod semel iterumque a Spiritu S 2 Pet. 1, 21. excitatus fuit (vid. c. 6, 1. 8.) diuino zelo, & summa fide, tam *comminando*, quam *consolando* & *exhortando* executus est. Nam corruptam totius gentis suæ vitam & fidem *s*) cordate adgreditur *t*): hypocrisin & vitia, principum & sacerdotum non minus, quam populi, acerrime reprehendit, horrendaque Dei iudicia, reiectionem, grauissimasque pœnas impiorum prædicit, & hostes eorumque truculentiam, ad viuum describit: idque agit serio, vt omnes *per veram pœnitentiam ad fidem in Christum*, & sic in viam æternæ salutis suæ reuocarentur, c. 45, 22. Paucas vero piorum reliquias grauissimis argumentis de Dei omnipotentia, iustitia & veritate, inprimis autem promissa ipsius gratia in Christo, huiusque certissimo aduentu; de morte ipsius & resurrectione, nostraque redemtione: item de spirituali & glorioso eius regno, super omnes tandem hostes triumphaturo, idemtidem in fide erigit, atque in via crucis amplissima spe æternæ lucis & gloriæ solatur. Ita vt B. Hieronymo *non tam Propheta dicendus* videatur, *quam Euangelista. Ita enim* (pergit Hieronymus) *vniuersa Christi Ecclesiæque mysteria ad liquidum prosecutus est, vt non putes eum de futuro vaticinari, sed de præteritis historiam texere. u*)

Eloquentia Iesaiæ & grauitas in dicendo.

§. VIII. Id vero agit noster *eloquentissime*, & semper diuina cum grauitate. Summi enim Numinis & Seruatoris sui CHRI-

1711. p. 307. seq. Iac. Henr. *Zerneke* im Kern der Thornischen Chronic p. 327. testatur, *eum vna cum vxore Catharina centum annorum spatio in coniugio vixisse, & denique annos natum centum & triginta diem suum obiisse.*

s) Dum maxima pars populi vel in fœda idololatria aut superstitione, cum impiis suis rectoribus, qualis fuit Ahazus, hærebat; aut sub bonis etiam Regibus, qualis initio erat Vzzias, item Iotham & Hiskias, sine vera tamen resipiscentia & fide, in cultu externo acquiescebat, aut rebus florentibus elati, & humanis præsidiis freti, securi in diem viuebant.

t) Vnde Apostolus Rom. 10, 20. Ἡσαΐας δὲ ἀποτολμᾷ ϗ λέγει, *Esaias autem audet & dicit.* Vbi *Origenes*, *audet*, inquit, *& libere prædicat, cum sciret sibi ex eo mortem imminere.* De intrepido Iesaiæ animo vide sis etiam *Abarb.* Præf. fol. 1. col. 2.

u) Præfatione in translationem Iesaiæ ex Hebraica veritate ad Paulam & Eustochium, mihi tom. III. p. 26. Idem in Procemio Comment. ad Eustochium: *Sic*, inquit, *exponam Esaiam, vt illum non solum Prophetam, sed Euangelistam & Apostolum doceam.* &c. Et in epist ad Paulinum, t. III p. 8. *Non prophetiam mihi videtur texere Esaias, sed euangelium.* *Augustinus* de Civ. Dei lib. 8 c 29. *Esaias ergo inter illa, quæ iniqua arguit, & iusta præcepit, & peccatorum mala futura prædixit, etiam de Christo & Ecclesia, h. e de Rege, & ea, quam condidit ciuitate, multo plura, quam ceteri, prophetauit: ita, vt a quibusdam Euangelista, quam Propheta potius diceretur,* coll. Esa. LII -- LIV.

x) Sira-

CHRISTI maieſtatem ſupra omnia humana longisſime & mirifice extollit; ita vt terribiles Eccleſiæ hoſtes, potentisſimos etiam mundi Reges, vaſtique imperia, ad illam Dei potentiam vix cum *locuſta* aut *guttula aquæ*, vel cum *terræ puluiſculo* comparandos eſſe cenſeat. vid. c. X. XXXVII. XL &c. Sancto in Deum & Saluatorem amore ardentisſimus fuit, & luce prophetica præ ceteris vberrime donatus; ita, vt non ea tantum, quæ ad Iudæos ſui temporis ſenſu proximo & litterali ſpectabant, indicet; ſed etiam vsque ad tempora Chriſti, & per omnia mundi ſæcula; immo vsque ad triumphantem in cælis Eccleſiam, vna eademque concione ſæpe proſpiciat, typicis & ſymbolicis dictionibus eam in rem frequentisſime vſus *x*). Ad mouendos in auditore *adfectus*, quod maximum oratoris artificium eſt, non ficta vtitur eloquentia, aut inani Rhetorum πιθανολογίᾳ, ſed divino zelo armatus aduerſus hypocriſin aut perfidiam ſuorum totus inſurgit, verbisque ac phraſibus, quæ Spiritus S. eum docuit, 1 Cor. 2, 13. docilem quemque & attentum lectorem in obſequium fidei non flectit tantum, ſed trahit & rapit, nec vllum ſine fructu a ſe dimittit, niſi præfracte impium & perdite malitioſum. Tanta certe eſt in Ieſaia dictionis grauitas, tanta ſermonis ipſius dulcedo & elegantia, tamque viuidæ rerum imagines ſunt, vt ab artificioſisſimo oratore ſimile quid præſtitum eſſe, nunquam viderimus *y*) Et quod optime ad Eſa. 1, 2. dixit B. noſter *Lutherus* Tom. III. Ien. Lat. fol. m 236. b. *Si quis penitus poſſet introſpicere adſectus Prophetæ, videret in ſingulis verbis caminos ignis, & vehementisſimos ardores eſſe.*

ex diuino adfectu.

)( )(

§. IX.

x) Siracides c. 48, 24. 25. πνεύματι μεγάλῳ εἶδε τὰ ἔσχατα, ϗ παρεκάλεσε τοὺς πενθοῦντας ἐν Σιών. Ἕως τοῦ αἰῶνος ὑπέδειξε τὰ ἐσόμενα, ϗ τὰ ἀπόκρυφα, πρὶν ἢ παραγενέσθαι αὐτά. *Cornelius a* Lapide ad Eſaiæ init. p 43. ſeq. *Eſaias non tantum præuidit & prædixit ea, quæ paullo poſt, nec tantum ea, quæ vltimis ſæculis Chriſti, ſed etiam, quæ tempore Antichriſti in fine mundi euentura ſunt: hoc eſt enim, quod ait Eccleſiaſticus* c. 48. Spiritu magno vidit vltima, & conſolatus eſt lugentes in Sion, vsque in ſempiternum.

y) *Hieronymus* Præf. in translationem Eſaiæ iam ſupra citata: *Ac primum quidem de Eſaia ſciendum, quod in ſermone ſuo diſertus ſit, quippe vir nobilis & vrbanæ eloquentiæ, nec habens quidquam in eloquio ruſticitatis admixtum: vnde accidit, vt præ ceteris florem ſermonis eius translatio non potuerit conſeruare.* Moſes *Amyraldus* præf. ad paraphraſin pſalmorum f. 3. b In reuelationibus ſuis Eſaias & alii prophetæ ſpirant aliquid longe altius, & quod lectoris mentem vehementer attollit. *Tonat ille nonnunquam atque fulgurat, & terribili verborum ſtrepitu atque fragore, non Græciam,* vt de Pericle dictum eſt olim, non Iudæam & vicinas regiones, *ſed cælum & terram & elementa reliqua, & vniuerſam mundi naturam, miſcere & confundere videtur.* Petrus *Cunæus* de republ. Hebr

§. IX. Ex hoc igitur ſacrorum adfectuum fonte deriuanda ſunt, quæ in ſtilo Ieſaiæ frequentisſime occurrunt, *tropi & ſchemata* orationis. Hinc illæ ſæpius adhibitæ *ſimilitudines* aut comparationes, *exclamationes*, *interrogationes*, *apoſtrophæ*, *paronomaſiæ*, *aſyndeta*, aut conciſæ locutiones. Hinc crebræ non ſolum perſonarum, generum, numerorum & temporum *enallagæ*; ſed etiam loquentium mutationes & *mimeſes* &c. tanquam ſi *viuum dialogismum* tibi ipſius ſcripta interdum referrent. *Ita enim rem, quam tractat, tibi vult propoſitam, quaſi eam ex ore eius coram audires; eamque ſæpe non tam eloquitur, quam certis adhibitis geſtibus & adfectibus agit, & quaſi in comœdia viua repraeſentat*, vt bene B. Wolfgang *Franzius* de Interpret. Script S. p. m. 501. obſeruauit.

Hinc ſtilus figuratus.

§. X. *Magnus* igitur *& fidelis Propheta* Ieſaias merito vocatur z), talis enim reuera fuit, & eſt; ſiue materiam intueare, ſiue genus orationis, ſiue rerum, quas vaticinatur, veritatem, multitudinem, ordinem ac maieſtatem. Et quia poſt *Dauidem* nullus, præter Ieſaiam, extat Propheta, qui totius regni Dei myſteria diſertius & magis perſpicue exponat a), ſentiamus cum *Brentio* p. 128. eum principem inter cæleſtis & vere ſalutaris doctrinæ Interpretes locum tenere; prout in N. T. Deus Pater, Chriſtus, Angeli, Euangeliſtæ & Apoſtoli, eius teſtimoniis in confirmationem diuinæ veritatis frequentisſime vſi ſunt.

Elogium Ieſaiæ a Siracide datum.

§. XI. Ceterum vt tota Scriptura S. non eſt ἰδίας ἐπιλύσεως, 2 Pet. 1, 21. ita etiam *non eſt cuiuslibet, ob adfectuum ſummam vehementiam, interpretari prophetas, niſi Spiritum ſanctum doctorem habeat*, vt iterum l. c. rectisſime monuit *Lutherus*. „Valde tamen etiam prodeſſet ad verum intellectum, vt totius „Scripturæ, ſic & Ieſaiæ, probe noſſe varios caſus, motus & „conditiones, qui in animo hominis accidunt: ſiue a noſtra „propria malitia aut fragilitate, vt ſunt varii prauique adfectus, „vel cupiditatum, vel timiditatis; ſiue a prauo ſpiritu, nos va„rie tentante, cribrante & adfligente: tum & a Spiritu conſo„lan-

Adfectus Ieſaiæ in lectione eius obſeruandus, & imduendus.

Hebr. lib. 3. c. 7. *Inter eos vates, qui de Meſſia ſcripſere, perquam diſertus eſt Eſaias. Oratio eius, erudita vbique & maieſtatis plena, facile oſtendit, qua eſſet natus origine. Vir enim nobilisſimus, & Principum conſanguinitate clarus, artes omnes ſcientiasque didicerat, quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultum excitantur. Liber autem eius non tam vaticinia continere, quam Euangelia videtur. Res eſſe pridem geſtas, non futuras putes.*

z) Sirac. 48, 22. Ἡσαΐας ὁ προφήτης ὁ μέγας ϗ πιστὸς ἐν ὁράσει Κυρίου. *Ioſephus* A. I. lib. 10. c. 3. ὁ προφήτης ὁμολογουμένως θεῖος ϗ θαυμάσιος τὴν ἀλήθειαν.

a) *Iſidorus Peluſiota* lib. 1. epiſt. 43. ὁ διορατικώτατος *perſpicacisſimus Eſaias.* & ibid. epiſt. 366. Ἡσαΐας τῶν προφητῶν σαφέστατος, *omnium apertisſimus.*

"lante. Quare quemadmodum in Scripturis obseruáre oportet "mutationes temporum & personarum, ita & in eisdem operæ "pretium est, obseruare frequentes *mutationes adfectuum & passio-"num*, secundum vicissitudinem Spiritus S. euntis & redeuntis, "ac hominis animam multifariam visitantis. -- Multum con-"ducit ad intellectum Scripturarum, si lector consideret, alia di-"ci sciscitantis seu percunctantis animo, alia vero admirantis, "alia deprecantis, alia gratias agentis, alia peccata deplorantis "adfectu. *Scripturam vtiliter legis, si vniuscuiusque sancti loquen-"tis adfectu induaris*; vt bene scribit *Flacius* in Claue Script. Part. II p. 43 §. 21.

Parallelismus attendendus in historicis.

§. XII. Præterea conferendi ante omnia sunt *libri historici*, & eorum præsertim *Regum historia*, quorum expressa in titulo huius libri mentio fit. Nam vt *Abarbanel b*) monuit, sunt *posteriores Prophetae quasi rami priorum*; & in Iesaia ac reliquis ea omnia supponuntur, quæ in prioribus, vel Prophetis vel historicis, de vtriusque reipublicæ & ecclesiæ statu tractata fuerunt. Ideoque, vt incipientium commodo consuleremus, succinctam *status in Iuda*, tempore Iesaiæ, *descriptionem*, a D. *Augusto Varenio* in Prodromo Iesaiano p. m. 13. seq. ex 2 Reg. XIV--XXI. & 2 Par. XXVI-XXXII. capitibus collectam, hic statim subiungere voluimus.

Status in Iuda tempore Iesaiæ

sub Amatsia,

1. *Stabat* nimirum *regnum Iuda sub AMATSIA, Idumæorum victore, gloriosum; at illo, insolenti ex tot victoriis animo, belli signum efferente, & prouocante suadentem meliora Israelis Regem, dum infelicissime pugnatur, factum vt parum a funere abesse videretur sceptrum Iuda. Capta ipsa metropolis, diruti amplo spatio muri, thesauri sacris pariter & profanis locis erepti, cæsi sine numero. Rex ipse non diu post a coniuratoribus Hierosolymitanis trucidatur.*

sub Vsia,

2. *Successit Rex ASARIAS, sub quo status ille luctuosus in gloriosiorem paullatim enitebatur, iamque in fastigio stabat splendoris regii. Rex ipse VSIAS s. Asarias Arabibus, Philistinis, Ammonitis, aliisque nationibus bello victis, expugnatis editissimis illarum gentium castellis, nominis pariter ac armorum terrore per ipsam Ægyptum circumlato, triumphator magnificus, tot gentibus tributariis imperator factus, id magno opere egit, vt illa calamitas Hierosolymitana sub Patre, admirabili aliqua temporum emendatione insigniretur. Exædificantur Hierosolymis turres; munimenta stupenda mo-*

b) Comment. in Prophetas posteriores fol. 1. a. Conf. iterum laudatam supra *Lutheri Præfationem*.

lis & artis. Extra vrbem sanctam hinc inde fortalitiis & castellis firmissimis exaggerandis, ad intercludendos hosti futuro similes aditus, opera summa impenditur. Florida omnia. Virorum praeterea pacis belliqueartibus incomparabilium copia. In castris numerabantur (præter 2600 duces, vid. 2 Par 26,12.13.) *trecenta & septem millia & quingenti* (307500) *bellatores. Ita status regni & Regis in gloriæ mundanæ fastigio. Et regni quidem status mansit pro tempore inclutus, ipsius autem Regis luctuosus: dum sceptro destinatus, sacris ex insolentia sese obtrudit, vim etiam elata manu minatus sanctissimis monitoribus, simul sacerdos esse parat, fit leprosus, & eiicitur templo cum fremitu, impurus vsque ad mortem.*

3. Mansit tamen Leo Iuda, seu ipsum regnum in flore sub IOTHAMO successore, Rege Amatsia & Vsia nec pietate, nec bello, nec gloria regni minore. Rebellionem parabant Ammonitæ, sed redigebantur in ordinem felicibus vbique armis Iothami. In mœnibus magis exaggerandis, turribus, palatiis, vrbibus, castellis siue fundandis, siue amplificandis, id Rex agit, vt Patris laudem si non superet, certe exæquet. Ita & hic splendida, & quæ sæculo habentur gloriosa, in summo gradu. *sub Iothamo,*

4. Successit Iothamo ACHAZ, rex impietate nullo minor, & cum illo adeo noua calamitas. Pangunt sociale fœdus bellicum Retzin & Pecah; *ille Syriæ, hic Ephraimitici regni s. Israelis Rex: qui, etsi in turbulento hactenus (per carnificinas Regum & succesfiones cruentas sine lege, nisi quam parricidium armabat) imperio Rex, armis tamen in Iuda felix fuit. Fit per Iudæam omnem strages & ruina ingens.* Cadunt ex castris Iuda vno prælio 120 mille bellatores, *quos gladius absumit:* capitur viduarum *(tales enim bellum fecerat)* & puerorum ac puellarum numerus mixtus ad 200000, *qui tamen ex commiseratione victoris, consilio prophetæ, domum remittitur.* Obsidetur vrbs sancta. *Fiunt iam in castris,* de eradicanda domo Davidica, *& dando alio successore, atrocia senatus consulta. Rex Achaz, re desperata (ita enim videbatur, nequicquam contra, fidem Immanuelis inculcante Propheta) adorat deos opitulatores Assyrios, auro argentoque ex thesauris regiis ac* *sub Achaso,*

sacris

ſacris ſine diſcrimine ſumto. Expugnatur ab Aſſyrio Damaſcus, retrahitur Syrus. Sed, dum it Damaſcum Ahazus opitulatori gratulaturus, per aram Damaſcenam & profanisſimum Vriam, *fit ſacrilegus Templi profanator, & cultus reformator ſceleratisſimus; quia ad ſcelera omnia expromtus eſt ſacerdos.*

ſub Hiskia, *5. Succedit Rex magis ſceptro dignus, & hactenus Dauidi proximus, ceteris omnibus maior, & temporum nouus emendator,* CHISKIAS; *qui a reformatione ſolemni regimen auſpicatus, paſchali etiam ſolemnitate publicata, & ad illam per oratores legatos conuocatis Iſraelis regni reliquiis, tantum pietatis & ſancti regiminis exemplum dedit, quantum antecesſorum Regum nullus. Rediit ita facile gloria externi ſtatus ſatis ſplendidi, niſi interceſſiſſet* captæ anno Chiskiæ ſexto ab Aſſyrio Salmanaſſare Samariæ, Regis vltimi Hoſeæ, & Iſraelis *deportati lamentabile ſpectaculum; cuius cauſſæ in Manifeſto Dei, velut programmate publico, intimantur 2. Reg. 17, 7-24. Succesſit calamitas noua, etſi euentu illi ipſi, qui intulit, pasſiua. Noluit Chiskias ſceptrum Iuda vaſallagio Aſſyriis obligari, quod ſtipulatus erat Pater. Belli cauſſam id interpretatus* Aſſyrius Sennacheribus anno 14. Chiskiæ *iuit in Iudæos, conſilio eodem, quo anteceſſor paucis annis ante in Iſraelis X. tribus.* Ruit alto a culmine Iuda. Triſtis vbique pauor, & plurima mortis imago. *Occurrit Chiskias auri argentique talentis, cum lacrimis etiam, deprecaturus & auerſurus tyrannum; ſed ſagax ille accipit aurum, æque implacabilis. Mittit ad vrbem quinque oratores blasphemos. Nihil armorum, præter officium precum, ſupererat. In has totus effuſus Chiskias expertus eſt, interprete Eſaia, quamdiu tales ſuperſint precatores, inuictam vrbem, nec victorem fore tyrannum, ſed cum filiæ Sionis iubilis, ſuperiori manu extemplo tollendum. Fit* ſtrages Angelica. *Vnus Angelus cædit bellatores hoſtes 185000. Hinc triumphus Hieroſolymorum & Iſraelis iam tum captiui. Succesſit beneficium beneficio, miraculum miraculo, in Chiskia ſanato, annis vitæ aucto, & ſigno dato; hoc vno infelix, & oſtendens, quam ſibi relictus homo miſer ſit, quod gratulatoribus ex vrbe Babylone adfectu humano nimis indulſerit: vnde vltimo ab Eſaia noſtro de arcanis hactenus cæli iudiciis informandus fuit. Hic Eſaias,*

Orator apud Reges in scripturis notatus, desinit. Finimus & nos, vsum huius tituli in sequentibus ostensuri. Sufficit vnum exempli loco monuisse: sine illis, quæ thesi 1. diximus, intelligere nemo potest caput Esaiæ primum, sine illis, quæ thesi 2. & 3. diximus, probe intellectis, nemo caput 2. 3. 4. 5. 6. Eadem sequentium ratio. Hactenus verba Varenii & descriptio rerum Iudaicarum *ex historicis* Regum & Paralipomenon libris facta.

Nec tamen negligendi sunt etiam *Prophetæ*, qui Iesaiæ vel σύγχρονοι, vt supra §. VI. diximus, vel & *posteriores*, ea nonnunquam referunt, quæ a Iesaia in specie non memorata fuerunt; vt sunt inter horrenda DEI iudicia horribilis ille *terræ motus*, Amos 1, 1. Zach. 14, 5. *locustarum strages*, Ioel 1. & 2. item *calamitas ignis*, Am. 7, 4. s. *maximæ siccitatis*, Ioel 1, 20. cum qua commixtæ fuerunt terribiles flammæ de cælo decidentes, vt olim in Aegypto, Exod. 9, 23. per quas & *ciuitates* quædam *euersæ* sunt, sicut Sodoma & Gomorrha, Am. 4, 11. Esa. 1, 7. 9. &c. Immo non tantum libri historici antecedentes, *Regum* & *Paralipomenon*, item *Iosuæ*, *Iudicum* & *Samuelis*, tanquam fundamentum eorum, quæ in Prophetis dicuntur, conferendi; sed & *Mosis scripta* perpetuo, quasi in animo & ante oculos habenda sunt: ex his enim velut oceano Sir. 24, 23. seqq. cetera omnia hauriuntur. Sic euidentissime Iesaias statim c. 1, 2. ad Deut. 4, 26. & c. 32, 1. item ad Exod. 4, 22. respicit; vt plura omittamus. Nec minus, vt modo dictum, legendi sunt sequentes Prophetæ & *reliqui V. T. libri*: qui omnia ea euenisse Iudæis ostendunt, quæ ab Esaia in nomine Domini prædicta fuerunt. Inprimis quoque diligenter cum Iesaia conferendum est *N. Testamentum*, quod ad hunc frequentissime respicit, & in *S. Apocalypsi* vltimum eius ceterorumque vaticiniorum complementum tradit. *Scopus enim principalis*, vt totius Scripturæ, sic *Iesaiæ*, *CHRISTVS est*, Act. 3, 24. c. 10, 43. per quem, vt omnia facta sunt, ita ad eum etiam, tanquam caput & fundamentum Ecclesiæ suæ, cuncta huius referuntur.

Parallelismus in Prophetis, Mose & N. Test. siue vniuersa Scriptura: cuius Scopus principalis.

§. XIII. Ex hoc perspiciet quisque cum *B. Hieronymo c)* quanti laboris sit, Prophetas intelligere; quamque necessarium, quod B. *Lutherus* monebat, Spiritus S. gratiam & auxilium exorare. *Quo enim Spiritu Scripturæ factæ sunt, eo Spiritu legi desiderant, ipso etiam intelligendæ sunt*, &c. vt aureum habet *Bernhardi* s. *Gui-*

Difficultas in libris propheticis.

c) Verba eius sunt in Præf. translationis iam supra §. VII. allegata: *Nec ignoro, quanti laboris sit, Prophetas intelligere; nec facile quempiam posse iudicare de interpretatione, nisi intellexerit ante, quæ legerit,*

f. *Guilielmi Abbatis* consilium in epistola ad fratres de monte Dei, p. m. 1749. Vnde nec ita facile quispiam iudicare poterit de vera interpretatione, nisi qui per *Spiritum veritatis* & res diuinas probe intellexerit, & in Scripturis ac lingua Hebraica non leuiter fuerit versatus, animumque habuerit ipso vsu subactum. Quare incipientibus Iesaianæ scholæ studiosis magnopere suademus, vt post probe perlectam vernaculam eius versionem, & haud supine institutam Fontium Hebraicorum in Mose & historicis libris degustationem, docentem cum illo Eunucho Act. 8, 31. circumspiciant, qui viua verborum & phrasium declaratione viam in difficilibus sternat *d*), ipsasque res, quas tractat Iesaias, indicato parallelismo Scripturæ, & attenta perpetuæ praxeos in Ecclesia obseruatione, breuiter illustret.

Monitum de adnotatis nostris.

§. XIV. Nos pro instituti ratione adnotauimus in scholiis nostris non tam ea, quæ præstantissimi commentatores, vt ex nostris sunt B. *Lutherus*, *Brentius*, *Varenius*, *Dorscheus*, *Calouius* & *Schmidius*, cet. copiose suppeditare poterant, vt veteres & Orientales taceamus, quos hic parcius attigimus; quam quæ haud supine instituta lectio textus, & scripturarum collatio suggessit: neque tamen omnia, quæ habuimus, sed quæ chartæ angustia admisit. In qua collatione locorum quod ad rem parallelorum (alia enim verba & phrases potissimum respiciunt, quædam & rem & phrasin eandem exhibent) animaduertendum diligenter erit, quomodo eadem materia, alibi in Scripturis tractata, cum Iesaia congruat, siue *historia* cum eadem alibi narrata vel allegata, siue *sententia* cum eadem alibi obuia, vel *typus* aut *symbolum* cum antitypo alibi euoluto, seu *parabola* cum expositione alibi facta, seu *prophetia* cum complemento alibi descripto, & contra. Sic facile diuinas sanctissimi huius vatis virtutes, & vberrimum laboris sui fructum percipient, qui eamdem nobiscum diligentis scrutinii viam ingredi voluerint, de virtute in virtutem ex eo proficientes. Tum vero familiares quodammodo cum ipso sacro oratore facti, in confirmationem veritatis, non

d) *Hieronymus* epist. CIII. ad Paulinum cap. II. *Habet nescio quid latentis energiæ viua vox, & in aures discipuli de auctoris ore transfusa fortius sonat.* Plinius Lib. II. Epist 3. ad Nepotem: *Dices, Habeo hic, quos legam, non minus disertos. Etiam: sed legendi semper occasio est, audiendi non semper. Præterea multo* magis, *vt vulgo dicitur*, viua vox afficit. *Nam licet acriora sint quæ legas, altius tamen in animo sedent, quæ pronunciatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis adfigit. -- Quæ omnia huc tendunt, vt audias Isæum* (Isaiam); *vel ideo tantum, vt audieris.*

non ſine iudicio & proprio ſenſu in vſum ſuum adhibere poterunt, quæ ex aliorum induſtria in communem vſum elaborata ſunt.

Finis in lectione Ieſaiæ obſeruandus.

§. XV. Hoc ergo vos facite, ſacrarum litterarum ſtudioſi, & Ieſaiam hac mente cognoſcite, *vt reportetis finem fidei veſtræ, ſalutem animarum: de qua ſalute exquiſiuerunt & ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de ventura in vos gratia vaticinati ſunt, ſcrutantes, ad quem, aut cuiusmodi temporis articulum ſignificaret, qui in illis erat* SPIRITVS CHRISTI, *qui, priusquam acciderent, teſtabatur venturas in Chriſtum adflictiones, &, quæ has ſecuturæ eſſent, glorias; quibus & illud reuelatum eſt, quod haud ſibi ipſis, immo* nobis *miniſtrarent hæc.* &c. 1 Petr. I, 9. ſeqq.

Μηδεὶς δὲ πολυπράγμων εἰσίτω !

LIBER IESAIAE,

LIBER
IESAIAE,
Hebr.
ישעיהו

De argumento huius libri ita *Hieronymus*: Quidquid sanctarum est Scripturarum, quidquid potest humana lingua proferre, & mortalium sensus attingere, isto volumine continetur. Attamen, si paucis verbis summam & argumentum Esaiæ explicare volueris, vno *Pœnitentiæ* vocabulo omnia dices. Docuit enim, quod fuit omnium Prophetarum officium, sese a via sua mala auertere, & in futuro Messia veniam peccatorum quærere atque æternam salutem. vide præfat. nostram §. 7.

CAP. I.

הפטרת אלה הדברים

א חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה
וִירוּשָׁלִָם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ
2 מַלְכֵי יְהוּדָה׃ שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֵּר
3 בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי׃ יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ
וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן׃
4 הוֹי ׀ גּוֹי חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֺן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים
עָזְבוּ אֶת־יְהוָה נִאֲצוּ אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ אָחוֹר׃
ה עַל־מֶה תֻכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כָּל־רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל־
6 לֵבָב דַּוָּי׃ מִכַּף־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מְתֹם פֶּצַע
וְחַבּוּרָה וּמַכָּה טְרִיָּה לֹא־זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ וְלֹא רֻכְּכָה
7 בַּשָּׁמֶן׃ אַרְצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ אַדְמַתְכֶם
לְנֶגְדְּכֶם זָרִים אֹכְלִים אֹתָהּ וּשְׁמָמָה כְּמַהְפֵּכַת זָרִים׃
8 וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן כְּסֻכָּה בְכָרֶם כִּמְלוּנָה בְמִקְשָׁה כְּעִיר
9 נְצוּרָה׃ לוּלֵי יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט
כִּסְדֹם הָיִינוּ לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ׃
י שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה קְצִינֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם
11 עֲמֹרָה׃ לָמָּה־לִּי רֹב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהוָה שָׂבַעְתִּי
עֹלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדַם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים

לא

CAP. 1, ℣. 1. Titulus & diuisio libri generalis. *a) Visio Prophetica*. cf. Gen. 15, 1. Num. 12, 6. 1 Sam. 9, 9. 1 Par. 9, 22. c. 21, 9. *b)* q.d. *Dominus saluabit*. Ef. 35, 4. ipso nomine *IESVM*, verum *salutis cornu* Luc. 1, 69. præfigurabat. *c)* vid. Præf. §. 3. *d)* Am. 2, 1. *e)* eaque occasione de Israelitis, Syris, Assyriis, Babyloniis, Moabitis &c. *f) & inprimis* de Hierosf. sic ו c. 2, 1. Gen. 7, 21. Marc. 16, 7. *g)* qui *Asarias* dicitur 2 Reg. 15, 1. seqq. Eius etiam priora & posteriora facta Esaias descripsit 2 Par. 26, 22. *h)* cf. 2 Reg. 15, 32. *i)* c. 7, 1. 2 Reg. 16, 1. *k)* 2 Reg. 18, 1. Conf. Præfat. nostram §. 4. & 12. & lectu dignissimam *Præfationem Lutheri* §. 1. 2.

℣. 2. *l)* Exordium emphaticum respicit ad Deut. 32, 1. cf. Mich. 1, 2. Ps. 50, 4. *m)* Deut. 31, 28. Ier. 2, 12. 13. *n)* respicit Deut. 4, 26. *o) ipse Dominus!* v. 20. c. 21, 17. *p)* Incipit querela de malitia Iudæorum, & respicit Ex. 4, 22. Deut. 32, 5. 15. coll. c. 14, 2. *q) eduxaui*, enutriui. 2 Reg. 10, 6. Esth. 3, 1. *r) & exaltaui*. c. 23, 4. in spiritualibus Rom. 9, 4. 5. & temporalibus. cf. Ps. 80, 9-12. & Ps. 147, 20. item Mat. 11, 23. *s)* v. 29. vid. 1 Reg. 12, 19. 2 Reg. 1, 1. 2 Par. 10, 19. Hos. 7. 13. 14. LXX. vt Luc. 10, 16. 1 Thess. 4, 8. Ion. *rebellavunt contra Verbum meum*.

℣. 3. *t) bos & asinus*, quibus vix quidquam est stupidius. Comparatio epanorthotica. conf. Ier. 8, 7. *u)* Zach. 11, 5. *x) præsepe*, Gussetio *area*, in qua trituratur. (3) Prou. 14, 4. Iob. 39, 9. LXX. vt Luc. 2, 12. *y)* Ex. 21, 29. cf. not. 1 Sam. 25, 27. 2 Sam. 2, 5. *z)* c. 48, 2. Hos. 2, 2. ab illo Gen. 32, 29. plane alius. cf. not. 1 Sam. 6, 12. *a)* ignorantia plus quam brutali. Hos. 2, 10. Luc. 19, 42. Ier. 8. 7. *b)* Ex. 19, 5. 6. *c) non excitat, aut adplicat se ad intelligendum*, c. 52, 15.

℣. 4. *d) Va!* c. 5, 8. 11. in tempore Apoc. 9, 12. & æternum Mat. 18, 7. c. 23, 13. *e)* malitiose *peccanti*. c. 3, 9. *f)* populo *gravi seu onusto* iniquitate. (1) Gen. 18, 20. Ef. 24, 20. conf. 1 Reg. 21, 25. *g) semini malitiosorum* c. 9, 16. c. 14, 20. non Dei aut Abrahami &c. Mat. 3, 7. c. 12, 39. *h) perditoribus* Ier. 6, 28. *corrupte* & perdite omnia *facientibus*. Ex. 32, 7. cf. Mat. 23, 15. *i)* c. 65, 11. Hos. 4, 10. Omnia hæc præterita intelligenda cum continuatione præsenti, q.d. *dereliquerunt*, & pergunt derelinquere. *S. k)* cf. Ier. 2, 27. *l)* vid. Num. 14, 11. Deut. 32, 19. Ps. 10, 3. *m)* c. 5, 24. c. 6, 3. c. 30. 11. Redemtorem. *n) abalienarunt se*. Ez. 14, 5. *o)* cf. c. 59, 13. 14.

℣. 5. *p)* Ier. 2, 30. c. 5, 3. *q) quod addisis apostasiam*, defectionem & rebellionem c. 59, 13. Deut. 13, 6. Hos. 4, 16. Reprehenditur contumacia malitiosorum: q. d Quis furor, quod pergitis in malo? num amplius vultis percuti, quod additis præuaricationem. *S. r)* q.d. *in morbum* abiit. 2 Par. 21, 18. Depingitur autem Ecclesia Iudæa omni parte laborans, suisque fœda vitiis & maculis, ob regnans peccatum. cf. Gen. 6, 3. 5. Rom. 7, 18. &c. *s) languidum*. (3) Ier. 8, 18. Thren. 1, 22. cf. ibid. c. 5, 17. ℣. 6. *t)* Deut. 28, 35. Iob. 2, 7. *u)* cf. Leu. 13, 12. *x) integritas*. (2) Ps. 38, 4. *y)* sed *vulnus*. Gen. 4, 24. *z) & tumor* c. 53, 5. Ps. 38, 6. *a)* Ier. 10, 19. *b) humida*, saniosa & purulenta. (2) Iud. 15, 15. *c) expressa sunt*. c. 59, 5. Iud. 6, 38. Iob. 39, 15. *d) nec obligata*. c. 3, 7. c. 30, 26. Ez. 30, 21. Hos. 6, 1. *e) nec vllum emollitum est*. Py. (2) cf. c. 7, 4. *f)* Luc. 10, 34. ℣. 7. *g)* Ideo *terra vestra solitudo* s. *in solitudinem redacta est & erit* c. 61, 4. Respicit Leu. 26, 33. Extendenda hæc sunt vsque ad tempora Christi. *S. h)* 2 Reg. 25, 9. cf. Ef. 5, 5. Am. 4, 11. *i) alieni*, extranei hostes. Hos. 7, 9. *k) sec. euersionem*, sicut fit in euersione hostili, quam extranei faciunt. c. 13, 20. Deut. 29, 22. *l)* qualis fuit Romanorum c. 29, 5. Dan. 9, 26. cf. Ps. 137, 7. ℣. 8. *m)* i. e. *Hierosolyma*, a regia sede sic dicta. 2 Sam. 5, 7. *n)* Ion. 4, 5. Ps. 18, 12. *o) ficus tuguriolum*. (2) c. 24. 20. cf. c. 10, 29. *p) in cucumerario*, loco cucumerum. (1) cf. Num. 11, 5. *q) vix* ex reliquarum omnium excidio *seruata* c. 49, 6. c. 65, 4. al. *obsidione vastata*, a rad. צור. ℣. 9 *r) Nisi*. Gen. 31, 42. *s)* ex mera gratia *reliquisset*. Ier. 44, 7 Ez. 12, 16. *t)* Num. 21, 35. LXX vt Rom. 9, 29. *u)* cf. c. 17, 6. & vid. Ps. 105, 12. *x)* Gen. 19, 24. 25. Zeph. 2, 9. *y)* v. 10 Am. 4, 11. *z) similes essemus*, Cant. 2, 9. præsertim tempore N. T. ℣. 10. *a)* c. 48, 1. Hos. 4, 1. ne præter meritum hæc mala vobis contingere puteris. *b)* c. 3, 6. Ios. 10, 24. Mich. 3, 1. *c)* quia Hierosolyma tota corrupta & vitiis inquinata. cf. Deut. 32, 32. Apoc. 11, 8. Ez. 16, 46. *d)* de qua falso gloriabantur Ier. 8, 8. Rom. 2, 17. *e)* v. 9. Ier 23, 14. ℣. 11. *f)* Gen. 27, 46. *g)* si pœnitentia & fide destituuntur. 1 Sam. 15, 22. Ier. 6, 20. Hos. 6, 6. Am. 5, 22. *h)* Ps. 88, 4. *i)* c. 11, 6. vid. 2 Sam. 6, 13. *k)* Ps. 50, 9. 13.

℣. 9. ולעמרה cum præf. *Vau* 1. 3. sic su. 2. 5. ℣. 11. למה per *Makk*. 2. 5. 7. 8. 12. 13. 15. 16. 19.

12 לא חפצתי׃ כי תבאו לראות פני מי־בקש זאת
13 מידכם רמס חצרי׃ לא תוסיפו הביא מנחת־שוא
קטרת תועבה היא לי חדש ושבת קרא מקרא לא־
14 אוכל און ועצרה׃ חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי
טו היו עלי לטרח נלאיתי נשא׃ ובפרשכם כפיכם
אעלים עיני מכם גם כי־תרבו תפלה אינני שמע ידיכם
16 דמים מלאו׃ רחצו הזכו הסירו רע מעלליכם מנגד
17 עיני חדלו הרע׃ למדו היטב דרשו משפט אשרו
חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה׃
18 לכו־נא ונוכחה יאמר יהוה אם־יהיו חטאיכם כשנים
19 כשלג ילבינו אם־יאדימו כתולע כצמר יהיו׃ אם־תאבו
כ ושמעתם טוב הארץ תאכלו׃ ואם־תמאנו ומריתם
21 חרב תאכלו כי פי יהוה דבר׃ איכה היתה
לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה
22 מרצחים׃ כספך היה לסיגים סבאך מהול במים׃ שריך
23 סוררים וחברי גנבים כלו אהב שחד ורדף שלמנים
יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא־יבוא אליהם׃
24 לכן נאם האדון יהוה צבאות אביר ישראל
כה הוי אנחם מצרי ואנקמה מאויבי׃ ואשיבה ידי עליך
26 ואצרף כבר סגיך ואסירה כל־בדיליך׃ ואשיבה
שפטיך כבראשנה ויעציך כבתחלה אחרי־כן יקרא לך
27 עיר הצדק קריה נאמנה׃ ציון במשפט תפדה ושביה
28 בצדקה׃ ושבר פשעים וחטאים יחדו ועזבי יהוה יכלו׃
29 כי יבשו מאילים אשר חמדתם ותחפרו מהגנות אשר
בחרתם

l) Pf. 51,18. 19.
℣. 12. m) *Quando venitis*. c. 8,19. Gen. 4, 12. n) q. d. *vt videantur facies meæ*. Ex. 23, 15. c. 34, 23. 24. Pf. 42, 3. o) *calcare atria mea* c. 26, 6. Ez. 26, 11. cf. Am. 5, 21.
℣. 13. p) cf. c. 66, 3. q) *abominandus suffitus* illa mihi eft. cf. Leu. 26, 31. Prou. 15, 8. Pf. 16, 4. r) Leu. 23, 4. s) *ferre non possum* prauitatem & festas, quæ vos coniungitis. Pf. 101, 5. Hof. 8, 5. t) c. 10, 1. u) 2 Reg. 10, 20. Ioel 1, 14. cf. Num. 29, 35.
℣. 14. x) *nouilunia* Hof. 5, 7. y) Leu. 23, 2. 4. z) Pf. 21, 5. a) vid. Deut. 1, 12. b) *defeffus fum* c. 16, 12. Ex. 7, 18. Ier. 15, 6. c) *ferendo*. Ier. 44, 22. Pf. 69, 8. vel *condonando* Pf. 99, 8.
℣. 15. d) c. 25, 11. 1 Reg. 8, 38. Ier. 4, 31. Pf. 143, 6. e) 1 Sam. 12, 3. Ez. 22, 26. f) *Etiam fi, fi vel maxime* Hof. 8, 10. g) conf. 1 Sam. 1, 12. Mat. 6, 7. h) Ier. 14, 12. Ez. 8, 18. i) *quia manus veftræ* c. 59, 5. 2 Reg. 9, 7. k) Pf. 51, 16. Ez. 13, 37.
℣. 16. l) *Lauate vos*. Ex. 29, 4. Ier. 4, 14. 1 Cor. 6, 11. Præceptum eft Euangelicum, quod pœnitentiam & fidem, verumque & internum cultum poftulat: adeoque lotio non humanarum virium, fed diuinæ operationis cf. Act. 22, 16. m) *mundate vos* Hithp. (1) Pf. 73, 13. n) Pf. 28, 4. o) *ceffate* Pf. 34, 15. Pf. 37, 27. 1 Pet. 3, 11. p) 1 Sam. 12, 25.
℣. 17. q) Ier. 4, 22. c. 7, 3. r) *bonum facere* Ier. 13, 23. s) *dirigite*, in rectam viam reducite. c. 3, 12. t) *quod corruptum*, f. *eum*, qui fermento vitiorum *corruptus eft* (1) cf. Pf. 71, 4. u) *ius dicite* pro orphano v. 23. Deut. 24, 17. Pf. 10, 8. x) *cauffam agite* c. 51, 22. y) *viduæ*, quæ *loqui nequit*. Pf. 39, 3. pro tuendo iure fuo. Pf. 82, 3. 4.
℣. 18. z) *& difceptemus, demonftratione inuicem vtamur*. Mich. 6, 2. a) *ficut dibapha*. Ex. 25, 4. Prou. 31, 21. b) *albefcent* Pf. 51, 9. c) *fi rubuerint* Hiph (t) cf. Ex. 25, 5. d) *ficut purpura* f. *coccinum* (1) Thr. 4, 5. cf. Ex. 25, 4. e) *ficut lana* fc. *alba* f. *munda*, vt add. Ion. Cf. Pf. 147, 26. Refpici autem putant hoc verfu ad ritum Iudæorum, f. *particulam* illam *coccineam*, quæ ponebatur inter cornua ad frontem *hirci emiffarii* (de quo Leu. 16, 8. feqq.) & ad ianuam porticus Templi. Ea fi *albefceret* poft hircum emiffum, lætati admodum funt, & fignum ipfis fuit remifforum peccatorum. Id vero cum aliis *defiiffe quadraginta annis ante Templi defolationem* (a morte fcil. Chrifti) ipfi tradunt in Codice *Ioma* fol. 39. b. cf. *Buxtorff*. de Abbreuiat. p. m. 218. feqq. *Lundius* p. 1038. aliique.
℣. 19. f) Prou. 1, 29. g) Gen. 45, 18. 20. h) cf. c. 55, 2.
℣. 20. i) Gen. 39, 8. Ier. 5, 3. k) c. 3, 8. c. 63, 10. Thr. 1, 18. l) *gladio* c. 31, 8. Deut. 32, 42.

עד כאן

Ier. 14, 12. m) v. 2. c. 40, 5. qui fallere nefcit Num. 23, 19. Ion. *quia Verbum Domini ita decreuit*. ℣. 21. n) Thr. 1, 1. Cum parum fe proficere videret, fœdiffimam corruptionem fecum deplorat Propheta. o) Leu. 17, 7. Ier. 2, 20. Ez. 16, 15. c. 23, 45. Hof. 1, 2. Apoc. 17, 1. p) *vrbs* Hierofolyma c. 22, 2. Deut. 2, 36. q) olim *fida* Deo v. 26. Hof. 12, 1. cf. Num. 12, 7. r) *plena* quondam. *Iod parageg*. ex adfectu, vt Thr. 1, 1. s) *noctesque diesque* in ea *manebat* &c. Iob. 19, 9. Cant. 1, 13. t) cf. 2 Reg. 6, 32. Ier. 7, 9. Mat. 23, 37.
℣. 22. u) *in fcorias* v. 25. Ez. 22, 18. cf. Thr. 4, 1. x) *potus tuus* & doctrina (2) Hof. 4, 18. y) *mixtus* f. *adulteratus* eft (1) ℣. 23. z) c. 30, 1. Hof. 9, 15. a) Ier. 7, 9. Pf. 50, 18. Prou. 29, 24. b) c. 5, 23. Ez. 22, 12. Mich. 3, 11. c) cf. Mich. 7, 2. d) vid. v. 17. e) c. 10, 2. f) Ier. 5, 28. Zach. 7, 10. ℣. 24. g) c. 3, 15. Num. 24, 3. 2 Sam. 23, 1. h) c. 3, 1. c. 10, 16. Ex. 23, 17. i) *Iehouah* Deus *exercituum* 2 Sam. 5, 10. 1 Reg. 19, 14. k) *fortis, potens*, omnipotens Deus c. 49, 26. l) 1 Reg. 13, 30. m) *confolabor me* Ez. 5, 13. i. e. efficiam, vt ceffet animus meus ægritudine adfici & indignari, vt extet in iis demonftratio iuftitiæ & fanctitatis meæ. *Cocc. Lex*. 493. n) Iud. 15, 7. c. 16, 28. Ier. 46, 10. ℣. 25. o) *Conuertam enim* Am. 1, 8. Pf. 81, 15. p) *igne excoquam* Pf. 66, 10. Ier. 6, 29. cf. Iud. 7, 4. ὀ. πυρώσω. 1 Petr. 4, 12. q) S. *ficut fmegmate* Iob. 9, 30. al. *ficut puritatem*, h. e. puriffimum aurum. Pf. 18, 21. cf. Mal. 3, 2. 3. r) v. 22. improbos puta. s) *ftanna tua* (5) Ez. 22, 18. *feparanda* ab auro & argento. hypocritas. ℣. 26. t) Etfi tales fuerunt *Zerubbabel* & *Nehemias* &c. recte tamen fcribit *Kimchi*: hoc fiet tempore Meffiæ. cf. Mat. 19, 28. u) Ier. 33, 7. cf. Mich. 4, 8. 9. Ita poft Zedekiam, & reuerfi ex deportatione Babylonica, vixerunt. *Cocc. Lex*. p. 943. fed cf. Dan. 7, 22. Apoc. 20, 4. x) fcil. *nomen* Gen. 2, 23. np. reale, vt infra c. 7, 14. y) v. 21. cf. Zach. 8, 3. Apoc. 21. & 22. ℣. 27. z) Iufto *iudicio* c. 4, 4. c. 9, 6. quo Satanas & peccatum damnabitur Ioh. 16, 8. 11. Rom. 8, 3. 4. coll. c. 3, 26. a) Leu. 27, 29. cf. not. 1 Sam. 14, 45. b) S. *& reduces*, al. *conuerfi eius* c. 59, 20. c) per *veram* Chrifti *iuftitiam* c. 5, 16. 1 Cor. 1, 30. ℣. 28. d) *Sed confractio* c. 15, 5. e) *qui a Deo & Seruatore deficiunt* v. 2. c. 48, 8. f) *qui* conftanter *pergunt in peccatis* v. 4. c. 33, 14. 1 Ioh. 3, 8. 9. g) *vna fiet*. c. 18, 6. h) v. 4. c. 65, 11. i) c. 31, 3. Apoc. 19, 15. 21. ℣. 29. k) *a quercubus* c. 57, 5. c. 61, 3. l) *quas defideraftis*. c. 53, 2. m) *& erubefcetis* pudore fuffufi c. 24, 23. demiffis oculis, vt qui terram *fodiunt*. Apud Arabes radix hæc fcripta per *Hha* eft *fodere* & *fcrutari*, vt Hebr. Gen. 21, 30. Iof. 2, 2. 3. per *Cha* a. *pudore fuffundi*, vt h. l. n) c. 65, 3.

℣. 16. הזכו *milel* 1. 14. ℣. 21. משפט fic per *Rbbia* ℣. 8. 12. 13. 15. 16. 19. 21. at per *Sakephk*. reliqui. ℣. 22. לסיגים fic 1. 2. 3. 6. 9. 22. 23. fec. *Maf*. 1. & *Erff*. h. l. & *impr*. Prou. 25, 4. at לסגים *def*. & cum *Dag*. alti. ℣. 23. סוררים per *Chatephpat*. 1. 22. at *fo. defect*. 2. 3. & in marg. 6. 9. fec. *Maf. Erff*. ℣. 25. בבר per præf. ב loco כ 6. 9. in marg.

ל בחרתם׃ כי תהיו כאלה נבלת עלה וכגנה אשר־
31 מים אין לה׃ והיה החסן לנערת ופעלו לניצוץ ובערו
שניהם יחדו ואין מכבה׃

ב הדבר אשר חזה ישעיהו בן־אמוץ על־יהודה וירושלם׃
2 והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית־יהוה בראש
3 ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל־הגוים׃ והלכו
עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל־הר־יהוה אל־בית
אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון
4 תצא תורה ודבר־יהוה מירושלם׃ ושפט בין הגוים
והוכיח לעמים רבים וכתתו חרבותם לאתים
וחניתותיהם למזמרות לא־ישא גוי אל־גוי חרב ולא־
ילמדו עוד מלחמה׃
ה בית יעקב לכו ונלכה באור יהוה׃ כי נטשתה עמך
6 בית יעקב כי מלאו מקדם ועננים כפלשתים ובילדי
7 נכרים ישפיקו׃ ותמלא ארצו כסף וזהב ואין קצה
לאצרתיו ותמלא ארצו סוסים ואין קצה למרכבתיו׃
8 ותמלא ארצו אלילים למעשה ידיו ישתחוו לאשר עשו
9 אצבעתיו׃ וישח אדם וישפל־איש ואל־תשא להם׃
י בוא בצור והטמן בעפר מפני פחד יהוה ומהדר גאנו׃
11 עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים ונשגב יהוה
לבדו ביום ההוא׃
12 כי יום ליהוה צבאות על כל־גאה ורם ועל כל־נשא
13 ושפל׃ ועל כל־ארזי הלבנון הרמים והנשאים ועל כל־
14 אלוני הבשן׃ ועל כל־ההרים הרמים ועל כל־הגבעות

℣. 30. o) *sicut quercus.* c. 6, 13. p) *defluens*, decidens. c. 28, 1. 4. q) *foliis suis* c. 64, 5. Ier. 8, 13.

℣. 31. r) *fortis.* (2) Am. 2, 3. S. intelligit *idola.* s) *in stupam.* (2) Iud. 16, 9. t) *& factor*, al. *opus eius.* Ier. 22, 13. u) *in scintillam.* (1) Ez. 1, 7. x) *conflagrabunt* c. 10, 17. æternis flammis inferni. y) c. 43, 17. Ier. 4, 4. Am. 5, 6. Mat. 3, 12. Apoc. 19, 3.

CAP. II, ℣. 1. z) c. 1, 1. in confirmationem vaticinii præcedentis, de statu Ecclesiæ N. T. Spectat igitur hæc concio ad Iudæos tempore Prophetæ & tempore Christi, litteralis, & mystica s. symbolica.

℣. 2. a) Deut. 4, 30. Ier. 23, 20. Mich. 4, 1. Dan. 10, 14. mundi, & in primis politiæ Iudaicæ. S. Sic tempora Messiæ vocari solent, vt obseruat *Kimchi.* b) *confirmatus, stabilitus*, ita firmiter constitutus, vt portæ inferorum præualere non possint. de domo 2 Sam. 7, 26. de throno 1 Reg. 2, 45. de perfectione diei Prou. 4, 18. c) 2 Par. 3, 1. c. 33, 15. Ps. 24, 3. d) 1 Reg. 6, 1. e) *in summitate montium.* Ps. 72, 16. Ez. 43, 12. f) & eminentior, *sublimior erit*, v. 13. 14. c. 57, 7. g) vid. Ez. 40, 2. Apoc. 21, 10. h) *& confluent* c. 60, 5. Ier. 31, 12. i) cf. Ier 3, 17. Ioh. 12, 19.

℣. 3. k) cf. Mat. 8, 11. 12. Marc. 3, 6. seqq. Act. 2, 9. 10. Hinc illa panegyris Hebr. 12, 23. l) cf. v. 5. Ier. 31, 6. Hos. 6, 1. m) cf. Zach. 8, 21. 22. n) Ps. 122, 1. vbi Iesus quotidie docebat Luc. 19, 47. o) *vt doceat nos.* 1 Reg. 8, 36. *de viis suis* infr. c. 48, 17. Ps. 103, 7. p) v. 4. Hos. 14, 10. q) c. 26, 7. 8. Ps. 25, 4. 10. r) v. 2. c. 59, 20. Ps. 2, 6. Ps. 110, 2. cf. Act. 8, 1. 4. c. 11, 20. s) c. 51, 4. Ps. 19, 8. *doctrina* Euangelii s. *lex fidei* Rom. 3, 27. cf. Iac. 1, 25. t) vid. Act. 4, 31. c. 6, 7. &c. u) c. 37, 32. cf. Luc. 24, 47. Act. 8, 1. 4. 14. &c.

℣. 4. x) cf. c. 42, 1. c. 51, 5. iudicio doctrinæ Ioh. 8, 16. c. 16, 8. qua peccata arguuntur, pœnitentes absoluuntur, & impii damnantur. S. y) *idque demonstrabit* c. 11, 3. 4. z) *& cudent illi.* Mich. 4, 13. Ioel 4, 10. conf. Zach. 9, 10. Ps. 72, 7. a) *in ligones.* (5) 1 Sam. 13, 20. 21. b) *in falces s. cultros putatorios.* c. 18, 5. Mich. 4, 3. c) conf. c. 11, 9. Hos. 2, 20. Rom. 12, 18. Act. 4, 32. 1 Cor. 1, 10. Eph. 2, 14.

℣. 5. d) *o domus Iacobi!* c. 48, 1. Verba Prophetæ; secundum alios ex gentibus conuersorum ad Iudæos, Rom. 11, 11. e) v. 3. seria Iudæorum ad Messiam inuitatio. f) c. 60, 1. Ioh. 1, 5. c. 3, 19. c. 8, 12. c. 12, 35. Eph. 5, 8.

℣. 6. g) *nam* iusto iudicio *deseruisti, o Deus!* Iud. 6, 13. 1 Reg. 8, 57. 2 Reg. 21, 14. Ier. 12, 7. Am. 5, 2. ex iure talionis Deut. 32, 15. h) *domum* v. 5. cf. Matth. 8, 12. i) *nam repleti sunt* superstitione & idolis *ex Oriente* c. 9, 11. Orientales, vt viri docti obseruarunt, semper summopere dediti fuerunt cum incantationibus, tum etiam prædictionibus, futurique cognoscendi summa cupiditate flagrarunt, & præcognosci posse existimarunt. Vid. *Selden.* de Diis Syris Synt. 1. c. 2. *Stanleii* Phil. Or. libr. I. Sect. 2. c. 22. seqq. & *Clerici* not. ad Deut. 18, 11. k) *& augurantur ex nubibus* c. 57, 3. Ier. 27, 9. Mich 5, 11. cf. Deut. 18, 10. 14. l) ab Occidente. m) *& filiis alienigenarum*, h. e. gentilium superstitioni deditis. cf. c. 57, 3. 4. Ez 44, 7. n) *abundant*, al. *plaudunt* in iis, & acquiescunt. (2) 1 Reg. 20, 10. cf. Iob. 27, 23.

℣. 7. o) *Etenim repleta est* cf. v. 8. p) diuino indultu Hos. 2, 10. q) *nec finis*, aut modus est. Nah. 2, 10. c. 3, 3. 9. r) cf. 2 Par. 26, 5. seqq. s) c. 31, 1. Ps. 20, 8. cf. Deut. 17, 16. t) cf. Mich. 5, 9. seq.

℣. 8. u) *ideo repleta est idolis* v. 18. vt apud Israelitas Hos. 2, 10. c. 8, 4. c. 10, 1. x) Mich. 5, 12. Hos. 14, 4. y) *per summam insaniam.* cf. c. 44, 15. seqq. z) *ei idolo, quod fecerunt.* a) *digiti ipsius* c. 17, 8.

℣. 9. b) *Et idolis deprimit se homo* c. 29, 4. qui Deo tamen se non vult submittere. seq. v. 11. c) *& humiliat se quisque* c. 5, 15. c. 57, 9. d) *ne igitur condones illis, o Deus.* Gen. 18, 24. 26. Num. 14, 19. nisi scil. serio resipiscant, quod moneo. v. 10. cf. Num. 16, 15.

℣. 10. e) Resipisce igitur, & vera pœnitentia ductus, potius *ingredere in petram* v. 19. quam vt porro sis elato & obstinato aduersus Deum animo. cf. v. 19. f) *& abscondere.* Niph. (1) cf. Kal Gen. 35, 4. Ex. 2, 12. g) 1 Sam. 11, 7. 2 Sam. 17, 10. h) *& præ splendore* s. gloria *maiestatis* aut magnificentiæ *eius.* v. 19. 21.

℣. 11. i) *Quoad oculos* namq; superbiæ s. *altitudinis* (2) v. 17. *hominis* Ps. 101, 5. Ps. 131, 1. k) *humiliabitur* homo v. 17. Similis constructio 1 Sam. 2, 4. l) *& deprimetur* v. 17. Iob. 9, 13. m) quam Deus ferre non potest c. 10, 12. Prou. 21, 4. 1 Petr. 5, 5. cf. Es. 40, 4. n) *& exaltabitur Dominus* Messias v. 17. c. 33, 5. conf. Phil. 2, 10. 11. o) de quo v. 12. seqq.

℣. 12. p) cf. c. 13, 6. Ier. 46, 10. q) c. 1, 24. r) *elatum*, superbum. (2) Ps. 94. 2. Iob. 40, 11. 12. s) cf. v. 2. 13. c. 6, 1. t) *vt humilietur* v. 11. al. *& humilem*; coll. 2 Sam. 6, 22.

℣. 13. u) mystice *proceres* s. primarios populi c. 14, 8. x) conf. v. 2. 12. 14. y) *quercus Baschanis* Ez. 27. 6. Am. 2, 9. Zach. 11, 2.

℣. 14. z) regna eminentiora. cf. v. 2. c. 40, 4. c. 41, 15. Zach. 4, 7. Luc. 3, 5. a) conf. Mich. 6, 1.

℣. 30. עליה sic plene s. pluraliter 1. su. 2. 5. & sic in marg. 6. 9. contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* וכגנה ita 1. 2. at per *Sakephg.* 3. 13. su. 5. & per *Sakephk.* reliqui. CAP. II, ℣. 3. וירנו *def.* 3. 22. sic se. 1. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 4. ולא ילמדו ita 1. 3. ℣. 12. על per *Makk.* 1. 2. 3. sic su. 5.

טו הנשאות ׃ ועל כל־מגדל גבה ועל כל־חומה
16 בצורה ׃ ועל כל־אניות תרשיש ועל כל־
17 שכיות החמדה ׃ ושח גבהות האדם ושפל רום אנשים
18 ונשגב יהוה לבדו ביום ההוא ׃ והאלילים כליל יחלף ׃
19 ובאו במערות צרים ובמחלות עפר מפני פחד יהוה
כ ומהדר גאונו בקומו לערץ הארץ ׃ ביום ההוא ישליך
האדם את אלילי כספו ואת אלילי זהבו אשר עשו־
21 לו להשתחות לחפר פרות ולעטלפים ׃ לבוא
בנקרות הצרים ובסעפי הסלעים מפני פחד יהוה
22 ומהדר גאונו בקומו לערץ הארץ ׃ חדלו לכם מן־
האדם אשר נשמה באפו כי־במה נחשב הוא ׃

ג כי הנה האדון יהוה צבאות מסיר מירושלם
ומיהודה משען ומשענה כל משען־לחם וכל משען־
2 מים ׃ גבור ואיש מלחמה שופט ונביא וקסם וזקן ׃
3 שר־חמשים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש ׃
4 ונתתי נערים שריהם ותעלולים ימשלו־בם ׃ ונגש
ה העם איש באיש ואיש ברעהו ירהבו הנער בזקן
6 והנקלה בנכבד ׃ כי־יתפש איש באחיו בית אביו
שמלה לכה קצין תהיה־לנו והמכשלה הזאת תחת
7 ידך ׃ ישא ביום ההוא לאמר לא־אהיה חבש ובביתי
8 אין לחם ואין שמלה לא תשימני קצין עם ׃ כי כשלה
ירושלם ויהודה נפל כי־לשונם ומעלליהם אל־יהוה
9 למרות עני כבודו ׃ הכרת פניהם ענתה בם וחטאתם
כסדם

℣. 15. b) c. 30, 25. ab Vzzia magnifice structas 2 Par. 26, 9. 15. c) *murum*, resartum a ruptura 2 Reg. 14, 13. d) *munitum*. Deut. 3, 28. c. 28, 52. cf. Ier. 51, 58.

℣. 16. e) c. 23, 1. Ps. 48, 8. vid. 1 Reg. 22, 49. f) *imagines*. (1) cf. Num. 33, 52. g) *desiderii*. Ier. 25, 34. 2 Par. 32, 27.

℣. 17. h) S. *vt deprimatur superbia*. vid. v. 11. i) v. 11. 20.

℣. 18. k) *idola vero*. c. 10, 11. vid. Leu. 19, 4. l) *in totum*, *omnia*. Leu. 6, 15. 16. Deut. 13, 16. 17. m) *transibunt* & euanescent Ps. 90, 5. 6. per lucem Euangelii. cf. Mich. 5, 12.

℣. 19. n) *Et intrabunt* idololatræ pœnitentes v. 10. o) Iud. 6, 2. 1 Sam 13, 6. cf. Hos. 10, 8. Luc. 23, 30. Apoc. 6, 15. 16. p) *& in fissuras*. (1) cf. Iob. 30, 6.

℣. 20. r) *in die itaque illo* v. 11. 17. c. 11, 10. s) *abiiciet*. c. 30, 22. c. 31, 7. t) v. 8. 18. cf. Gen. 35, 4. u) *ad talpas*. (1) vna voce diuisim scripta, vt c. 61, 1. i. e. e summo loco, in quo eminebant, in tenebras detrudet. Prouerbialis locutio fuisse videtur, qua ad *talpas* & *vespertiliones proiici* dicebatur, quod erat plane despectum atque in summo contemtu. ¶ *Bochart. Hieroz.* Al. *ad fodiendum* (cf. not. c. 1, 29.) pro iis *foueas* (1) c. 24, 19. Al. cum Vulg. *vt adoraret talpas & vespertiliones*, vt dementes Aegyptii omnes bestias pro sacris habuerunt. x) Leu. 11, 19. Deut. 14, 18.

℣. 21. y) *in scissuras*. (2) Ex. 33, 22. z) c. 57, 5. Iud. 15, 8. 11. a) v. 10. 19. b) c. 33, 2. Ps. 8, 6. LXX. vt 2 Thess. 1, 9. c) v. 19. Ps. 10, 18.

℣. 22. d) *Desistite igitur*, o Iudæi, ab irritando. 2 Par. 25, 16. c. 35, 21. e) *ab homine illo* θεανθρώπῳ v. 11. c. 3, 1. cf. Ps. 2, 10. seqq. f) c. 30, 33. Ps. 12, 9. 16. Iob. 4, 9. quia non nudus homo est, sed talis, qui spirare potest ignem vindictæ in æternum; *Mains*. g) nam *pro quo reputatur ille?* c. 53, 8. cf. Ioh. 5, 26. 27. Act. 17, 31. Alii cum Chald. *Desistite ergo* Ex. 14, 12. 1 Sam. 9, 5. *ab homine superbo* v. 17. & impio v. 20. *qui naribus respirat* Gen. 7, 22. *Nam pro quo ille a vobis reputatur*, i. *quomodo* tanti habetur, vt in eo fiduciam collocetis? Nam & c. c. 3, 1.

CAP. III, ℣. 1. h) *Nam ecce*, quod non putastis. Respicit c. 2, 7. conf. Ier. 30, 3. Am. 6, 11. i) c. 1, 24. k) Messias a vobis malitiose spretus c. 2, 22. l) *ablatum est* v. 18

Cap. III.

bis & præ[illegible]ris; & si[illegible] destruet [illegible] fiducia vestram, t[illegible] respectu virorum, cuiuscunque ordinis, v. 1. seqq. quam fœminarum superbarum v. 16. seqq. m) i. e. *omnis generis fulcimentum* vestrum. (1) n) Leu. 26, 26. Ez. 4, 16. c. 5, 16. cf. 2 Sam. 22, 19.

℣. 2 o) cf. c. 2, 7. Mich. 5, 9. seqq. & vid. 2 Reg. 24, 14. 16. 2 Par. 28, 6. p) חסר יוד cf. Hos. 13, 10. Mich. 3, 11. q) *falsos* c. 9, 14. c. 28, 7. & veros Ps. 74, 9. Thr. 2, 9. r) c. 44, 25. 2 Reg. 17, 17. Mich. 3, 7. 11. cf. Prou. 16, 10. ℣. 3. s) Ex. 18, 21. 2 Reg. 1, 9. 11. t) c. 9, 14. 2 Reg. 5, 1. u) Mich. 4, 9. x) *& peritissimos artifices*. cf. Ex. 31, 6. & vid. 2 Reg. 24, 14. 16. y) 1 Sam. 16, 18. z) *mussitationis* s. *incantationis*. (5) v. 10. c. 26, 16. Ier. 8, 17. Coh. 10, 11. ℣. 4. a) non ratione ætatis, sed imprudentiæ & ineptitudinis. cf. v. 12. Coh. 10, 16. b) *ludificationibus*. (2) c. 66, 4. ℣. 5. c) *Et vrgebitur*, exactionibus premetur, c. 53, 7. c. 58, 3. 1 Sam. 13, 6. d) *vir per virum*. conf. 1 Reg. 20, 20. e) *& vnus per alterum*. conf. Gen. 21, 3. & Marc. 13, 12. & vid. *Ioseph.* de B. I. libr. 4. c. 11. seqq. f) *insolescent, violenter agent*. (4) Prou. 6, 3. Cant. 6, 5. g) 1 Sam. 18, 23. Prou. 12, 9. h) *aduersus nobilem*. c. 23, 8. 9. 1 Sam. 9, 6. ℣. 6. i) *adprehendet*. Gen. 39, 12. Ier. 37, 13. 14. k) *vir fratrem suum* s. cognatum. cf. Gen. 13, 11. Post אביו subintell. *dicens*, vt 1 Sam. 20, 6. l) *tibi adhuc est*, Paragoge emph. vt Gen. 27, 37. m) *Dux*. v. 7. c. 1, 10. Dan. 11, 18. n) *itaque ruina hac*. (2) Zeph. 1, 3. o) *esto sub manu* seu potestate *tua*, vt ei medeiam adferas. ℣. 7. p) *Tollet vero ille* sc. *manum*, more iurantis Gen. 14, 22. Ex. 6, 8. vel *dictum suum*, vt Num. 23, 7. 18. S. *sed excipiet in die isto*. q) c. 1, 26. ℣. 8. r) *Nam ruit* Ierusalem Hos. 14, 2. sub Patre Vzziæ. vid. 2 Reg. 14, 12. seqq. s) *cecidit* ibid. idque porro fiet, infra v. 25. vsque ad excidium. vid. 2 Par. 28, 6. 8. 16--19. 2 Reg. 18, 13. 2 Par. 33, 11. 2 Reg. 23, 29. &c. t) verbis & operibus in Deum sunt blasphemi. vid. c. 1, 4. c. 5, 19. Ps. 10, 3. 4. Ps. 73, 9. u) *vt ad iram prouocent rebellione sua* c. 1, 20. Ps. 78, 17. ℣. 9. x) *Obfirmatio*. (1) conf. Iob. 19, 3. Al. *cognitio*, seu *id quod dant cognoscendum in facie sua*. Sic *Gussetius* p 514. y) *respondet* seu *testatur contra eos*. c. 59, 12. Iob. 16, 8. Hos. 5, 5. vid. Deut. 31, 21. 2 Sam. 1, 16.

℣. 19. במערת *defect*. sc. 1. secundum *Masoram* suam & *Erffurtensem*. ℣. 20. *Spatium* præmittunt 6. 9. 10. 19. 20. לחפר פרות *Vnum nomen* esse testatur *Criticus* in margine 1. relectis, qui *Chet* per *Chateph-patach* scribunt. CAP. III, ℣. 1. Sine interposito *Spatio* præcedentibus adnectunt 2. 3. 6. 9. 10. 19. 20. ℣. 3. שר per *Merca* 2. 3. sic su. 5. ℣. 7. ההוא sine *Psik* 2. 3. 21. contra *Indicem Basileensem* fol. 60. col. 6.

כִּסְדֹם הִגִּידוּ לֹא כִחֵדוּ אוֹי לְנַפְשָׁם כִּי־גָמְלוּ לָהֶם רָעָה׃
11 אִמְרוּ צַדִּיק כִּי־טוֹב כִּי־פְרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ׃ אוֹי
12 לְרָשָׁע רָע כִּי־גְמוּל יָדָיו יֵעָשֶׂה לּוֹ׃ עַמִּי נֹגְשָׂיו מְעוֹלֵל
וְנָשִׁים מָשְׁלוּ בוֹ עַמִּי מְאַשְּׁרֶיךָ מַתְעִים וְדֶרֶךְ אֹרְחֹתֶיךָ
13 בִּלֵּעוּ׃ נִצָּב לָרִיב יְהוָה וְעֹמֵד לָדִין עַמִּים׃
14 יְהוָה בְּמִשְׁפָּט יָבוֹא עִם־זִקְנֵי עַמּוֹ וְשָׂרָיו וְאַתֶּם בִּעַרְתֶּם
טו הַכֶּרֶם גְּזֵלַת הֶעָנִי בְּבָתֵּיכֶם׃ מַלָּכֶם תְּדַכְּאוּ עַמִּי וּפְנֵי
16 עֲנִיִּים תִּטְחָנוּ נְאֻם־אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה יַעַן כִּי גָבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וַתֵּלַכְנָה נְטוּוֹת גָּרוֹן
וּמְשַׂקְּרוֹת עֵינָיִם הָלוֹךְ וְטָפֹף תֵּלַכְנָה וּבְרַגְלֵיהֶם
17 תְּעַכַּסְנָה׃ וְשִׂפַּח אֲדֹנָי קָדְקֹד בְּנוֹת צִיּוֹן וַיהוָה פָּתְהֵן
18 יְעָרֶה׃ בַּיּוֹם הַהוּא יָסִיר אֲדֹנָי אֵת תִּפְאֶרֶת
19 הָעֲכָסִים וְהַשְּׁבִיסִים וְהַשַּׂהֲרֹנִים׃ הַנְּטִפוֹת וְהַשֵּׁירוֹת
כ וְהָרְעָלוֹת׃ הַפְּאֵרִים וְהַצְּעָדוֹת וְהַקִּשֻּׁרִים וּבָתֵּי הַנֶּפֶשׁ
21 וְהַלְּחָשִׁים׃ הַטַּבָּעוֹת וְנִזְמֵי הָאָף׃ הַמַּחֲלָצוֹת 22
23 וְהַמַּעֲטָפוֹת וְהַמִּטְפָּחוֹת וְהָחֲרִיטִים׃ הַגִּלְיֹנִים
24 וְהַסְּדִינִים וְהַצְּנִיפוֹת וְהָרְדִידִים׃ וְהָיָה תַחַת בֹּשֶׂם מַק
יִהְיֶה וְתַחַת חֲגוֹרָה נִקְפָּה וְתַחַת מַעֲשֶׂה מִקְשֶׁה קָרְחָה
כה וְתַחַת פְּתִיגִיל מַחֲגֹרֶת שָׂק כִּי־תַחַת יֹפִי׃ מְתַיִךְ בַּחֶרֶב
26 יִפֹּלוּ וּגְבוּרָתֵךְ בַּמִּלְחָמָה׃ וְאָנוּ וְאָבְלוּ פְּתָחֶיהָ וְנִקָּתָה

CAP. IV.

ד לָאָרֶץ תֵּשֵׁב׃ וְהֶחֱזִיקוּ שֶׁבַע נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד בַּיּוֹם
הַהוּא לֵאמֹר לַחְמֵנוּ נֹאכֵל וְשִׂמְלָתֵנוּ נִלְבָּשׁ רַק יִקָּרֵא
2 שִׁמְךָ עָלֵינוּ אֱסֹף חֶרְפָּתֵנוּ׃ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה
צֶמַח

z) *impudentissime, vt Sedomæi, profitentur.* Gen. 19, 5. a) *ne quidem celant.* Iof. 7, 19. 1 Sam. 3, 17. 18. cf. infra c. 5, 19. c. 22, 13. Ier. 44, 16. Rom. 1, 32. b) *væ animæ ipsorum.* v. 11. Hof. 7, 13. c) Gen. 50, 16. 17.

v. 10. d) *Dicite iusto,* subint. ל vt Gen. 41, 12. c. 43, 27. &c. Al. *prædicate iustum,* coll. Pf. 145, 6. e) *quia bene ipsi erit,* vel *quia felix erit.* c. 24, 6. Ier. 41, 17. Coh. 8, 12. f) Pf. 58, 12. Pf. 77, 12. Apoc. 14, 13.

v. 11. g) *impio & improbo.* asyndet. vt c. 1, 1. Iud. 15, 5. per accent. Vel ; *heu! impio malum eueniet.* h) Iud. 9, 16. Prou. 12, 14. 2 Theff. 1, 6. 8. Hof. 4, 9. i) *ex æterna* iustitiæ diuinæ lege. Ez. 33, 20.

v. 12. k) *Ad populum meum* quod attinet. cf. 1 Sam. 4, 10. l) quisque *exactorum eius.* v. 5. c. 9, 3. Ex 5, 6. LXX. cf. cum Luc. 12, 53. m) *infans* eft f. *pueriliter agens.* (1) cf. v. 4. n) molles & effœminati principes. cf. c. 21, 11. o) *O popule mi!* Vocat. vt c. 10, 24. Mich 6, 3. 5. p) *ductores tui.* c. 1, 17. c. 9, 15. Prou. 4, 14. al. *beatum te prædicantes,* vt Gen. 30, 13. coll. Mich. 3, 5. Ez. 13, 10. q) *sunt seductores.* Ier. 50, 6. 2 Petr. 2, 2. 3. r) viam pœnitentiæ & fidei, quæ ad verã felicitatem tibi eundum erat, *q. absorbent,* nec ediſſerunt, coll. Prou. 19, 28. vel: *viam,* qua eos fectaris, per æternum exitium, quo te ducunt, *absorbent,* coll. c. 9, 5. Pf. 1, 6. Math. 15, 14. LXX. *turbant,* vt Gal. 1, 7. c. 5, 10.

v. 13. s) *ſtitit ſe ad litigandum* Hof. 4, 1. Pf. 82, 1. t) cf. Pf. 96, 13.

v. 14 u) *in iudicium,* vt Pf. 143, 2. x) Ex. 3, 16. Iud 11, 5. y) c. 1, 23. z) *vos enim,* Principes & Seniores. a) *ipſi depauiſtis.* c. 5, 5. Ex. 22, 4. cf. Pf. 80, 13. b) i. e. Ecclesiam & rempublicam. vid c. 5, 1. c) Leu. 5, 23. c. 19, 13. Ex. 18, 7. LXX. vt Luc. 11, 39. c. 20, 47.

v. 15. d) Synæresis ex adfectu, vt Ex. 4, 2. Mal 1, 13. e) Am. 2, 7. Pf. 80, 9. 10. Pf. 94, 5. f) *q. ſ. commoliti.* c. 47, 2. Ex. 32, 20. LXX. vt 1 Cor. 11, 23. g) c 1, 24.

v. 16. h) *altæ ſunt* 1 Sam. 10, 23. h. e. *per ſuperbiam ſe efferunt* 2 Par. 26, 16 Zeph. 3. 11. In immanem hanc ſuperbiam incidit populus & ſequior ſexus, pacatis Vzziæ rebus. Vid. 2 Par. 26, 5. ſeqq. & cf. 2 Sam. 1,

מה לכם קי

24. i) *& nictantes* f. *laſciue innuentes*

נטויות קרי

oculis. al. ex ſignif. Chald. & Syr. rad. סקר *[illegible] vel fuco oculos illinentes* (1) k) *& [illegible]unlos imi[illegible]do ince[illegible]* (1) conf. Deut. 28, 56. l) *Sensu pedibus ſuis impeditæ ſunt.* al. *ornamenta adhibent.* (1) conf. v. 18.

v. 17. m) *ea ſcabie caluum reddet.* (1) cf. c. 5, 7. n) Ier. 2, 16. o) *S. podicem.* al. *pudenda earum.* (2) 1 Reg. 7, 50. cf. infr. c. 47, 3. Ier. 13, 22. 26. Ez. 16, 37. p) *denudabit* 2 Par. 24, 11. Pf. 137, 7.

v. 18. q) vid. v. 1. r) *ornatus* c. 61, 3. s) *compedum.* (2) Prou. 7, 22. cf. hic v. 16. t) S. *& reticulorum.* al. *vittarum.* (1) ὁ. ἐμπλόκια. 1 Petr. 3, 3. Syr. סכים eſt *frequens, denſus, coniunctus.* u) *lunularum.* (3) Iud. 8, 21. 26. v. 19. x) *myrothecidiorum.* (2) Iud 8, 26. y) *catenularum.* (1) fic apud Chald. שיר *ſchir.* z) *bracteolarum.* (1) cf. Nah. 2, 4. v. 20. a) *tiaras, capitis ornamenta* c. 61, 3. Ex. 39, 28. Ez. 24, 17. 23. b) *armillas.* 2 Sam. 1, 10. c) *redimicula, alligamenta.* (2) Ier. 2, 32. d) Rabbinis *monile* aureum vel argenteum, a collo in *pectus,* animæ ſedem, inter vbera *demiſſum.* Al. cum Vulg. *olfactoriola,* i. e. *pyxides* vel ſphærulæ *odoriferæ.* Al. *buccula,* quibus ori admotis halitus excipiatur. e) *amuleta.* ſ. *incantationes* in auro & argento ſcriptæ, ſec. Ab. Ezram. Vid. v. 3. v. 21. f) Num. 31, 50. g) Gen. 24, 47. Iud. 8, 24. v. 22. h) *veſtes mutatorias* ſ. feſtiuas. (2) Zach. 3, 4. Al. *lumborum veſtes* ſ. ſubſtrictiones. coll. infr. c. 5, 27. i) *amicula.* (1) k) *ventralia.* (2) Ruth. 3, 15. l) *ſacculos, loculos.* (2) 2 Reg. 5, 23. v. 23. m) *ſpecula.* Guſſetio *veſtes pellucidas.* (1) cf. c. 8, 1. n) *ſindones.* (4) Iud. 14, 12. 13. Prou. 31, 14. o) *& cidares* ſeu *mitras,* fœm. (1) cf. c. 62, 3. p) *carbaſa* ; Guſſetio *vmbella.* (2) Cant. 5, 7. conf. 1 Reg. 6, 32. v. 24. q) *loco aromatis.* 1 Reg. 10, 10. Ez. 27, 22. r) *ſqualor & fœtor.* c. 5, 24. Pf. 38, 6. s) *ſolutio* al. *perforatio.* (1) t) *ſoliditatis* in plexis crinibus. (1) cf. Ex. 25, 18. u) c. 15, 2. x) *toga,* al. *faſciæ pectoralis.* (1) y) c. 15, 3. Ez. 7, 18. Pf. 30, 12. z) *aduſtio.* (1) coll. c. 43, 2. formæ כי Iob. 37, 11. Al. *Quia luctus & ſqualor tibi euenient pro pulchritudine.* v. 25. a) *Viri tui* Deut. 2, 34. b) vid. ad v. 8. LXX. vt Luc. 21, 24. v. 26. c) *Vnde mœrebunt* c. 19, 8. Hof. 9, 4. d) *oſtia eius* c. 13, 2. Mich. 5, 5. Ez. 33, 30. e) *ipſaque euacuata,* mundata. cf. Am. 4, 6. Zach. 5, 3. ὁ. ἐδαφισθήσῃ. Luc. 19, 44. al. *quæ ſe puram & mundam cenſuit.* Ier. 2, 35. f) c. 25, 12. c. 47, 1. Iob. 2, 13. CAP. IV, v. 1. g) *Tunc adprehendent.* Zach. 8, 23. h) ob maritorum cædem & raritatem. cf. Ef. 3, 6. i) reſpicit ad c. 2, 11. c. 3, 25. 26. k) non expectabimus abs te, quæ Lex a maritis exigit Ex. 21, 10. l) *tantum vocetur nomen tuum ſuper nos,* vt dicamur vxores tuæ. cf. Gen. 48, 16. m) *aufer modo opprobrium* ſterilitatis & cœlibatus Gen. 30, 23. Ef. 54, 4. 5. LXX. vt Luc. 1, 25. v. 2. n) in extremitate dierum, ſub N. T. c. 2, 2. ſeqq.

---

v. 11. לו *Lamed* ſine *Dag.* 2. 7. 8. 21. & cum expreſſo *Raphe* 3. v. 12. מעלל *def.* 2. ſec. *Maſor.* ſuam & *Erff.* v. 13. לרב *defect.* requirit *Maſ. impr.* ad Ex. 23, 2. (*Maſ.* 4. ibidem hunc locum omittit) contra *Maſ. impr.* ad Prou. 25, 8. v. 16. ומפף *defect.* 2. 3. 5. 22. ſec. *Maſ. Erff.* v. 17. פתהן *Pe per Patach Orientales* ; at *He* per *Sagol* 2. 14. v. 19. והשירות *plene* ſe. 2. & alius liber correctus in marg. 22. v. 21. האף, per *Patach* 3. 17. 18. & *Ber.* v. 23. והגליונים cum præf. ו 3. 6. 9. 14. 20. 22. ſic ſu. 2. 5. ſec. notam in marg. 22. כצל עכ ו ברת ita oportet eſſe cum *Vau ab initio vocis.* v. 24. כי תחת ita 1. 2. 3. & ſic ſu. 5. ſumto כי *nominaliter,* ſicut noſtri contra accentus כי ceu *particulam* coniungunt, vt c. 4, 5.

צֶמַח יְהוָה לִצְבִי וּלְכָבוֹד וּפְרִי הָאָרֶץ לְגָאוֹן וּלְתִפְאֶרֶת
3 לִפְלֵיטַת יִשְׂרָאֵל׃ וְהָיָה ׀ הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר
בִּירוּשָׁלִַם קָדוֹשׁ יֵאָמֶר לוֹ כָּל־הַכָּתוּב לַחַיִּים בִּירוּשָׁלִָם׃
4 אִם ׀ רָחַץ אֲדֹנָי אֵת צֹאַת בְּנוֹת־צִיּוֹן וְאֶת־דְּמֵי יְרוּשָׁלִַם
ה יָדִיחַ מִקִּרְבָּהּ בְּרוּחַ מִשְׁפָּט וּבְרוּחַ בָּעֵר׃ וּבָרָא יְהוָה
עַל כָּל־מְכוֹן הַר־צִיּוֹן וְעַל־מִקְרָאֶהָ עָנָן ׀ יוֹמָם וְעָשָׁן
6 וְנֹגַהּ אֵשׁ לֶהָבָה לָיְלָה כִּי עַל־כָּל־כָּבוֹד חֻפָּה׃ וְסֻכָּה
תִּהְיֶה לְצֵל־יוֹמָם מֵחֹרֶב וּלְמַחְסֶה וּלְמִסְתּוֹר מִזֶּרֶם
ה וּמִמָּטָר׃ אָשִׁירָה נָּא לִידִידִי שִׁירַת דּוֹדִי
2 לְכַרְמוֹ כֶּרֶם הָיָה לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן־שָׁמֶן׃ וַיְעַזְּקֵהוּ
וַיְסַקְּלֵהוּ וַיִּטָּעֵהוּ שֹׂרֵק וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ וְגַם־יֶקֶב חָצֵב
3 בּוֹ וַיְקַו לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֻשִׁים׃ וְעַתָּה יוֹשֵׁב
4 יְרוּשָׁלִַם וְאִישׁ יְהוּדָה שִׁפְטוּ־נָא בֵּינִי וּבֵין כַּרְמִי׃ מַה־
לַּעֲשׂוֹת עוֹד לְכַרְמִי וְלֹא עָשִׂיתִי בּוֹ מַדּוּעַ קִוֵּיתִי לַעֲשׂוֹת
ה עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֻשִׁים׃ וְעַתָּה אוֹדִיעָה־נָּא אֶתְכֶם אֵת
אֲשֶׁר־אֲנִי עֹשֶׂה לְכַרְמִי הָסֵר מְשׂוּכָּתוֹ וְהָיָה לְבָעֵר פָּרֹץ
6 גְּדֵרוֹ וְהָיָה לְמִרְמָס׃ וַאֲשִׁיתֵהוּ בָתָה לֹא יִזָּמֵר וְלֹא
יֵעָדֵר וְעָלָה שָׁמִיר וָשָׁיִת וְעַל הֶעָבִים אֲצַוֶּה מֵהַמְטִיר
7 עָלָיו מָטָר׃ כִּי כֶרֶם יְהוָה צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאִישׁ
יְהוּדָה נְטַע שַׁעֲשׁוּעָיו וַיְקַו לְמִשְׁפָּט וְהִנֵּה מִשְׂפָּח
8 לִצְדָקָה וְהִנֵּה צְעָקָה׃ הוֹי מַגִּיעֵי בַיִת

בבית

umbraculum f. *protectio* erit. (3) Ioel 2, 15. cf. Pf. 84, 12. ✠. 6. t) *Et tugurium.* Ion. 4, 5. refpicit ad Leu. 23, 43. cf. Pf. 31, 20. 21. u) vid. v. 5. & cf. Pf. 121, 6. Apoc. 7, 16. x) *ab aftu* c. 25, 4. Gen. 31, 40. y) *& refugium.* Ioel 4, 16. Pf. 46, 2. Pf. 2, 12. z) *& in latibulum* (1) cf. Ier. 23, 24. a) In quo tuti fint

Cap. V.

ab inundatione c. 28, 17. c. 32, 2. cf. Pf. 32, 7. Deut. 32, 38. b) conf. Gen. 7, 12. feqq.

CAP. V, ✠. 1. c) Ez. 15, 1. q. d. Propheta; Hactenus prolixe ac ferio Iudæos ad pœnitentiam exhortatus

הכ׳ ברגש

fum; iam vero eventum hoc cantico parabolico exponam. S. Aliis verba Dei Patris de Filio, coll. v. 5. & Deut. 33, 12. d) *dilecto meo* (7) Ier. 11, 15. Pf. 60, 7. conf. Pf. 45, 1. Ioh. 3, 29. e) *canticum* allegoricum. cf. Deut. 31. 19. feqq. f) *dilecti mei* Cant. 1, 13. feq. al. *patruelis, f. cognati mei,* vt Leu. 10, 4. coll. Hebr. 2, 14. & quod Efaias é familia Dauidis ortus fit. Vide Præfationem noftram §. 3. Quod *Canticum ipfe etiam* Meffias Iudæis recitauit Mat. 21, 31. Marc. 12, 1. Luc. 20, 9. g) *de vinea eius* c. 3, 14. Pf. 80, 9. feqq. Ier. 2, 21. Ioh. 15, 1. feqq. h) cf. c. 27, 2. Mat. 20, 1. feqq. c. 21, 28. feqq. i) *in cornu,* i. e. *in tractu montium* vel *in cliuo,* qui vineis aptiffimus eft Pf. 80, 11. Vt *Syris* hoc nomen denotat *extremitatem* v. c. veftis Mat. 9, 20. & lintei Act. 11, 5. ita ... quoque non tantum eft *tractus & extremitas terræ*, fed etiam *vertex montis,* item paruus mons ab aliis ... ftans, *aut pars montis ab aliis divifa,* quod huc quadrare præ ceteris putamus, coll. Ex. 15, 17. Deut. 3, ... 11. Pf. 68, 16. 17. k) i e. montofo quidem, non tamen fterili, fed *pinguiffimo loco.* cf. Cant. 2, 11. & 1 Par. 4, 4... ✠. 2. l) Plerique: *Et circumfepfit eam.* (1) fed malumus ex vfu Syr. & Ar. *fodit eam.* m) *elapidauit* c. 62, 10. n) c. 51, 16. c. 61, 3. Pf. 80, 9. 16. o) *vite nobili.* (3) Gen. 49, 11 Ier. 2, 21. cf. not. Iud. 16, 4. & rem Ioh. 15, 5. p) ad vineæ cuftodiam & defenfionem. cf. Ier. 6, 1. & Ez. 33, 7. Hab. 2, 1. q) *etiam lacum torcularem* Hagg. 2, 16. r) *excidit* c. 10, 15. c. 22, 16. Deut. 6, 11. s) *vt ferret vuas bonas.* cf. Zach. 11, 12. Luc. 13, 6. feqq. t) *labrufcas,* prauas & *malas vuas* (2) v. 4. Rad. Aeth. *malus & prauus fuit.* Cf. Deut. 32, 32. 33. ὁ. ἀκάνθας. Hebr. 6, 8. ✠. 3. u) *Iam ergo, o habitator* &c. x) Mat. 21, 40. 41. Luc. 20, 15. ✠. 4. y) *Quid amplius faciendum fuiffet vineæ meæ, quod non fecerim in ea?* z) cf. Ier. 2, 5. Mich. 6, 3. a) v. 2. cf. Iob. 31, 40. ✠. 5. b) *Itaque indicem vobis, fcire vos faciam.* Prou. 1, 23. quid facturus fim vineæ meæ. c) *remouendo* fc. *remouebo* Gen. 31, 22. cf not. Leu. 6, 7. d) *fepem eius.* Prou. 15, 19. e) c. 3, 14. c. 6, 13. Ex. 22, 4. f) *diruendo* fc. diruam. Pf 80, 13. g) *maceriem eius* Num. 22, 24. h) c. 7, 25. c. 10, 6. c. 26, 6. LXX. cf. cum Luc. 21, 24. Apoc. 11, 2. ✠. 6. i) cf. Hof. 2, 5. k) *in vineam prorfus defolatam* (2) c. 7, 18. vbi *Kamets* tranfit in *Patach,* feq. Dages. Hinc conferri poteft Arab. *batta, fecuit, refecuit, abrupit* ita, vt non detur in eo regreffus; & nomen *batât res abrupta,* quæ haud iterum fit. l) Leu. 25, 3. 4. m) *farrietur* (2) hac fignif. c. 7, 25. n) *& exorietur,* fuccrefcet in ea. Prou. 24, 31. Gen. 41, 5. o) *fentis ac fpina* c. 7, 23. 24. 25. c. 10, 17. p) *& nubibus* interdicam. 1 Reg. 18, 44. Iob. 26, 8. q) *ne pluant.* vid. Am. 4, 7. Simile *Mem* priuatiuum cf. infra c. 8, 11. c. 23, 1. c. 24, 10. *Ion.* non male: *Et Prophetis meis præcipiam, ne prophetiarum fuarum copiam illis faciant.* Conf. infra c. 55, 10. 11. & Apoc. 11, 6. ✠. 7. r) *Nam,* vt generatim adplicem hoc Canticum, *Vinea Domini,* de qua v. 1. feqq. dixi, *eft domus Ifraelis.* s) *planta* (5) c 17, 10. 11. ὁ. νεόφυτον. 1 Tim. 3, 6. t) *deliciarum ipfius.* Prou. 8, 31. u) *Et expectauit* Iehouah, v. 2, 4. x) *ius* & omnium morum probitatem. conf. Mich. 6, 8. Mat. 23, 23. y) *fcabies,* pertinaciter adhærens. (1) conf. c. 3, 17. Am. 5, 7. z) conf. Gen. 18, 20. Iob. 34, 28. Obferua duplicem, eamque elegantem *paronomafiam.* ✠. 8. a) *Væ!* v. 11. 18. 20. c. 1, 4. Nunc copiofius peccata ac pœnas eorum enarrat. b) *admoventibus, adiungentibus* c. 6, 7. domum ad domum.

a) *Germen Iehouæ,* i. e. fec. Ion. *Meffias Domini,* & Filius Dei æternus. cf. c. 11, 1. Ier. 23, 5. Zach. 3, 8. it. Ioh. 15, 1. huc vsque fpretus & contemtus a populo Iudaico. p) *in decus & gloriam* c. 24, 16. c. 28, 5. cf. 2 Sam. 1, 19. Rom. 13, 14. Gal. 3, 27. 1 Cor. 1, 30. 31. c. 2, 8. q) *& fructus huius terræ,* idem fc. Meffias in ea exhibendus & e Iuda nafcendus Mich. 5, 1. Pf. 132, 11. Act. 2, 30. Hebr. 7, 14. r) *in excellentiam,* f. magnificentiam c. 60, 15. s) cf. c. 62, 3. Ex. 28, 2. Ier. 13, 11. t) *euafioni* i. e. *euaforibus* & refiduis Ifraelis c. 10, 20. c. 37, 31. Gen. 32, 9. qui, agnitis erroribus & fceleribus, ad Chriftum fe recipient, & veftigiis Abrahami infiftent Rom. 4, 12. ✠. 3. u) Ez. 6, 12. x) cf. c. 1, 9. c. 7, 22. y) Ex. 19, 6. Num. 16, 7. Deut. 7, 6. 2 Reg. 4, 9. Rom. 1, 7. 1 Cor. 1, 2. c. 6, 11. &c. cf. infr. c. 61, 6. z) *omnis adfcriptus* ad falutem & vitam æternam. cf. Mal. 3, 16. Pf. 69, 29. Apoc. 13, 8. it. Pf. 49, 16. Ez. 13, 9. a) *in cælefti Hierofolyma,* Luc. 10, 20. Apoc. 21, 2. Gal. 4, 26. Hebr. 12, 22. ✠. 4. b) *Quum vel quando* Gen. 38, 9. *Bocharto* aliisque eft confirmantis, vt c. 29, 15. Pf. 59, 16. Pf. 63, 7. Prou. 23, 18. &c. c) Prou. 30, 12. 1 Cor. 6, 11. Eph. 5, 25. 26. d) Meffias iuftitia noftra Ier. 23, 6. e) *fordes, excrementa.* c. 28, 8. cf. Mat. 15, 18. 19. f) c. 1, 15. Pf. 51, 16. Ez. 24, 6. 7. g) *abluerit, lauando eiecerit* (4) Ier. 51, 34. Ex. 40, 38. 2 Par. 4, 6. cf. Zach. 13, 1. 1 Ioh. 1, 7. h) c. 1, 27. c. 28, 6. Gen. 6, 3. Ioh. 16, 8. feqq. i) *& fpiritu ardoris,* f. *confumtionis.* c. 40, 16. cf. Mal. 3, 2. Mat. 3, 11. ✠. 5. k) cf. 1 Reg. 8, 29. l) Hebr. 12, 22. ... *fuper cœtus eius.* cf Leu. 23, 2. n) *nubem interdiu,* vt olim Ex. 13, 22. c. 14, 20. c. 40, 38. 1 Reg. 8, 10. 11. o) cf. c. 6, 4. Ex. 19, 12. Apoc. 15, 8. p) *& fplendorem* Pf. 18, 13. Ef. 60, 19. q) Thr. 2, 3. r) *nam fuper omni gloria* Hagg. 2, 7. eloti *fcil.* Ecclefiæ Eph. 5, 27. s) ...

✠. 5. יוֹמָם fine *Plik* 1. 3. 6. 9. 10. 20. contra *Maf impr.* & *Erf.* h. l. item *impr.* ad Deut. 8, 13. ac *Ind. Baf.* f. 60. col. 6. כָּל־כָּבוֹד Voculam כל omittit alius liber in marg. 22. CAP. V, ✠. 5. מְשׂוּכָּתוֹ *Caph* fine Dag. 7. & cum *Raphe* 2. 3. fic fu. 5. contra *Mafor. Erffurt.* ל׳ וכול׳ וד׳ג.

c) *adiiciunt*, Tig. *continuant*, vi aut fraude. cf. Mich. 2, 2. d) *vsque ad defectum* loci, vt nihil pauperibus superfit. cf. Prou. 26, 20. e) *quandoquidem habitatores facti estis soli*. Hoph (2) c. 44, 26. Tig. cum LXX. interrogat. *num vos soli habitabitis in terra?* cf. Leu. 25. 23.

ꝟ. 9. f) *in auribus meis est*. c. 22, 14. cf Num. 14. 28. g) c. 13, 24 Ios. 14, 9. h) respicit v. 8. cf. Am. 3, 15. i) c. 13. 9. Ps. 45, 9. vid. 2 Reg. 22, 19. k) scil. *domus*. cf. Deut. 8, 12. l) desolatæ erunt ex *defectu incolarum*. c. 6, 11. Ier. 19, 11.

ꝟ. 10. m) Nam 10. *iugera* 1 Sam. 14. 14 n) vix *vnum Bathum* ferent. vid. 1 Reg. 7, 26. o) *& semen Chomeris*. vid. Leu. 27, 16. & Ez. 45, 11. p) vix *Epham* s. decimam partem reddet. vide loca citata, & cf. Hag. 1, 10. 11. c. 2, 16. seqq. Item Ioel c. 1. & 2.

ꝟ. 11. q) v. 8. 18. 20. vid. c. 1, 4. & cf. c. 14, 8. 11. r) v. 22. c. 56, 12. vid. Leu. 10, 9. & Prou. 20, 1. Cohel. 10, 15. s) *morantibus*. Prou. 23, 29. 30. Gen. 32, 5. t) *in obscura nocte*. c. 21, 5. c. 59, 10. cf. 1 Sam. 30, 17. u) *fervidos facit, inflammat eos*; aut vt mauult D. *Neumann* In Exodo L. S. p. 330. *tumultuari, & in aduersa quaque incurrere facit eos*. Hiph. (2) Ez. 24, 10.

ꝟ. 12. x) *Estque cithara*. 1 Sam. 16, 23. y) 1 Sam. 10, 5. Am. 6, 5. z) c. 30, 29. Ier. 48, 36. instrumenta Deo sacranda. Ps. 150, 1. seqq. a) *& vinum* copiosum. cf. Hos. 4, 11. b) *in conuiuiis ipsorum*. cf. Sap. 2, 9. c) cf. Deut. 29, 3. d) Ps. 19, 2. cf. Ps. 28, 5 e) cf. c. 22, 11. Ioel 1, 5.

ꝟ. 13. f) *in exilium migrabit*. 2 Reg. 17, 23. c. 25, 11. Am. 6, 7. vt ipse certissime ex Dei reuelatione præuidit. *Præteritum Propheticum*. g) *ob defectum*. Thr. 1, 4. cf. 2 Reg. 1, 3. h) *veræ notitiæ Dei & cognitionis*. Hos. 4, 1. 6. i) magnates & principes. c. 8. 3. c. 17. 3. k) c. 3, 25. Deut. 4, 27. cf. Thr 4, 5. 1 Reg. 25, 3. l) *& multitudo* s. *turba eius*. v. 14. Ez. 7, 12. 13. m) *ardet siti*. (1) cf. c. 58, 11. & rad. Syr. צחא *aridus*

בבית בשדה יקריבו עד אפס מקום והושבתם

9 לבדכם בקרב הארץ׃ באזני יהוה צבאות אם־לא

בתים רבים לשמה יהיו גדלים וטובים מאין יושב׃

י כי עשרת צמדי־כרם יעשו בת אחת וזרע חמר יעשה

11 איפה׃ הוי משכימי בבקר שכר ירדפו

12 מאחרי בנשף יין ידליקם׃ והיה כנור ונבל תף

וחליל ויין משתיהם ואת פעל יהוה לא יביטו ומעשה

13 ידיו לא ראו׃ לכן גלה עמי מבלי־דעת וכבודו מתי

14 רעב והמונו צחה צמא׃ לכן הרחיבה שאול נפשה

ופערה פיה לבלי־חק וירד הדרה והמונה ושאונה

טו ועלז בה׃ וישח אדם וישפל־איש ועיני גבהים

16 תשפלנה׃ ויגבה יהוה צבאות במשפט והאל הקדוש

17 נקדש בצדקה׃ ורעו כבשים כדברם וחרבות מחים

18 גרים יאכלו׃ הוי משכי העון בחבלי

19 השוא וכעבות העגלה חטאה׃ האמרים ימהר יחישה

מעשהו למען נראה ותקרב ותבואה עצת קדוש

כ ישראל ונדעה׃ הוי האמרים לרע טוב

ולטוב רע שמים חשך לאור ואור לחשך שמים מר

21 למתוק ומתוק למר׃ הוי חכמים בעיניהם

22 ונגד פניהם נבנים׃ הוי גברים לשתות יין

23 ואנשי־חיל למסך שכר׃ מצדיקי רשע עקב שחד

24 וצדקת צדיקים יסירו ממנו׃ לכן כאכל

קש לשון אש וחשש להבה ירפה שרשם כמק יהיה

ופרחם כאבק יעלה כי מאסו את תורת יהוה צבאות

ואת

viduus fuit. Item Aeth. *t'sâbai sol*.

קמץ בטרחא

ꝟ. 14. n) *dilatauit infernus* se Ipsam. Hab. 2, 5. Num. 16, 30. seqq. cf. Luc. 16, 23. Es. 30, 33. o) Ps. 119, 131. Iob. 16, 10. p) *absque modo*, q. d. *vsque ad defectum flatuti*. v. 13. Iob. 38, 41. c. 14, 13. vid. Prou. 30, 16. & 1 Cor. 6, 10. Gal. 5, 21. q) *decor eius & Principes*. Thr. 1, 6. cf. Ps. 49, 15. r) vid. v. 13. s) *& strepitus eius*. c. 25, 5. t) *& quicunque exultat in ea*, vrbe. cf. c. 24, 8.

ꝟ. 15. u) c. 2, 9.

ꝟ. 16. x) *Et exaltabitur Dominus*, ab illis nefarie contemtus. v. 12. 19. cf. c. 2, 11. c. 3, 16. & c. 52, 13. y) c. 1, 24. z) cf. Apoc. 16, 5. c. 21, 2 a) c. 1, 27. c. 9, 7.

ꝟ. 17. b) c. 14, 30. c) *agni*. c. 1, 11. qui audiunt vocem Pastoris Ioh. 10, 27. secus quam hœdi Mat. 25, 32. cf. Ez. 34, 13-17. &c. d) *iuxta ductum vel sepum suum*. (2) Mich 2, 12. quo a Pastore ... cuntur.

26. f) *pinguium*, notat arietes *medulla plenos*. (2) Ps. 66, 15. cf. Es. 25, 6. Iob. 21, 24. g) Leu. 19, 33. 34. He 13. Mat. 21, 43. h) Ps. 34, 11. Mat. 8, 11. etiam gentiles *famelici implebuntur bonis*. 1 Sam. 2, 5. Luc. 1, 53. ꝟ. 18. i) *Væ!* nunc & in æternum v. 11. 20. seqq. k) *protrahentibus*, Ps. 36, 11. promouentibus vel *diuturnam facientibus*. Ps. 109, 12. Neh. 9, 30. l) tropica locutio. conf. Prou. 5, 22. m) *& quasi fune plaustri*. conf. Hos. 11, 4. Ps. 129, 4. n) dum nec prouidentiam, nec pœnam diuinam credunt. ꝟ. 19. o) ex obfirmata aduersus Deum malitia c. 3, 8. p) 1 Sam. 23, 27. 2 Sam. 15, 14. q) *propere producat*. c. 60, 22. cf. c. 28, 16. Hab. 2, 3. 4. r) conf. Am. 5, 18. Mat. 24, 48. 49. s) *& veniat modo*, conf. Deut. 33, 16. t) conf. c. 22, 13. Ier. 17, 15. Zeph. 1, 12. 2 Petr. 3, 3. 4. Esse aliquod Numen, vel subterranea regna, vix pueri credunt. ꝟ. 20. u) locutiones prouerbiales. conf. Iob. 17, 12. x) conf. Prou. 27, 7. & Iudæ v. 4. seqq. ꝟ. 21. y) Prou. 3, 7. z) c. 10, 13. Rom. 12, 16. ꝟ. 22 a) conf. v. 11. c 56, 12. b) v. 11. conf. Prou. 23, 29. ꝟ. 23. c) Deut. 25, 1. Prou. 17, 5. d) c. 1, 23. 1 Sam 8, 3. e) *tollunt ab eo*, vnoquoque iustorum. conf. not. Iud. 5, 29. & Iob. 27, 2. ꝟ. 24. f) *sicut stipulam consumit*. Ex. 15, 7. g) i. e. metaphor. *flamma ignis*, quæ speciem linguæ præ se fert. conf. *linguam maris* c. 11. 15. h) *& fœnum flammæ* i. e. Inflammatum aut *flagrans*. sed *Gusset*. p. 801. *& id, quod vstum euolat e flamma*, sese remittit, vel remissum concidit. (2) c. 33, 11. i) *remittit*, nec flammis resistit. conf. Ier. 6, 24. c. 49, 24. k) sic *radix* & *robur eorum*. c. 14, 30. Hos. 9, 16. Mal. 3, 19. Iob. 18. 16. l) c. 3, 24. m) *& flos*, gemma *eorum*. c. 18, 5. n) *sicut pulvis*. (6) c. 29, 5. o) *adscendet & euanescet*, vt fumus ex incendio vrbis. Ios. 8, 20. 21. conf. infra c. 40, 6. 7. 8. p) Num. 11, 20. 1 Sam. 15, 23. 26. Ier. 9. q) c. 1, 24.

ꝟ. 8. והושבתם male per *Cholem* in Hiph. 1. 3. 7. 21. 22. sic fu. 5. ꝟ. 9. אם־לא per *Rbhia* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 12. 14. 20-23. ꝟ. 12. חליל sine præf. ו se. 1. 2. ꝟ. 14. לבלי per *Mun*. 17. 18. & *Ber*. ꝟ. 15. תשפלנה sic per *Kamets* 2. & sic fu. 5. contra *Mas*. 1. ac *Erff*. h. l. & *Ind Bas*. f. 60. col. 8. ꝟ. 18. הוי per *Sakephg*. sic fu. 5. ꝟ. 19. ותבואה *defect*. requirit *Masor*. *Erffurt*. ꝟ. 20. הוי per *Mun*. 1. 2. 3. 5. 7. 8. 13. 14. 19. ꝟ. 21. נבנים *defect*. 22. sec. *Mas*. *impr*. ad Deut. 1, 15. ꝟ. 22. pro למסך habet 1. למשוך *ad protrahendum*, (cf. Ps. 36, 11.) & 3. למשוך cum nota ל׳ ובשין. ꝟ. 24. כמק sic 1. 5. & *Ber*. sed reliqui *Mem* per *Kamets*. אח per *Itibh* 1. 2. 13. 19. sic fe. 5. secund. *Mas*. 1. b. l. sed contra *impressam* ad Leu. 5, 2.

כה ואת אמרת קדוש־ישראל נאצו ׃ על־כן חרה אף־
יהוה בעמו ויט ידו עליו ויכהו וירגזו ההרים ותהי
נבלתם כסוחה בקרב חוצות בכל־זאת לא־שב
26 אפו ועוד ידו נטויה ׃ ונשא־נס לגוים מרחוק
ושרק לו מקצה הארץ והנה מהרה קל יבוא ׃
27 אין־עיף ואין־כושל בו לא ינום ולא יישן ולא
28 נפתח אזור חלציו ולא נתק שרוך נעליו ׃ אשר
חציו שנונים וכל־קשתתיו דרכות פרסות סוסיו
29 כצר נחשבו וגלגליו כסופה ׃ שאגה לו כלביא ושאג
ל ככפירים וינהם ויאחז טרף ויפליט ואין מציל ׃ וינהם
עליו ביום ההוא כנהמת־ים ונבט לארץ והנה־חשך
צר ואור חשך בעריפיה ׃

Cap. VI. הפטרת וישמע יתרו

ו בשנת־מות המלך עזיהו ואראה את־אדני ישב על־
2 כסא רם ונשא ושוליו מלאים את־ההיכל ׃ שרפים
עמדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים
3 יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף ׃ וקרא
זה אל־זה ואמר קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות
4 מלא כל־הארץ כבודו ׃ וינעו אמות הספים מקול
ה הקורא והבית ימלא עשן ׃ ואמר אוי־לי כי־נדמיתי
כי איש טמא־שפתים אנכי ובתוך עם־טמא שפתים
אנכי

℣.29. b) *Rugitus* est hosti Zach. 11, 3. Iob. 4, 10. c) *Boch.* Hieroz. I. p. 719. *vt leæna*, quæ leonem æquat, aut etiam superat, robore & feritate. cf. Num. 23, 24. & Ier. 2, 15. Ez. 22, 25. d) Am. 3, 8. e) Iud. 14, 5. f) *& fremet.* (5) v. 30. Ez. 24, 23. g) Iud. 16, 21. Iob. 16, 12. Num. 23, 24. h) ישאג קרי *eamque eripiet* s. in tuto ponet. Mich. 6, 14. i) Pf. 7, 3.

℣. 30. k) *Fremet inquam* v. 29. l) *quasi fremitu.* (2) Pf. 38, 9. m) *Et si respexerit populus* Iudæorum *ad terram*, humana auxilia expectans, vt habet *Ion.* Pi. (1) cf. c. 22, 8. 11. c. 8, 22. n) c. 59, 9. Thr. 3, 2. Am. 5, 18. 20. o) *angustia* Iud. 11, 6. *& luce* Ef. 9, 1. c. 60, 1.

r) 2 Sam. 22, 31. Prou. 30, 5. s) CHRISTI Seruatoris, cf. v. 19. c. 11, 6. c. 41, 14. Luc. 1, 35. &c. t) c. 1, 4. Vide complementum in historia Euangelica.

℣. 25. u) Num. 11, 33. 2 Reg. 23, 26. Hos. 8, 5. x) Ez. 6, 14. conf. Ex. 7, 19. c. 8, 1. c. 9, 15. &c. y) *Ita, vt commoti sint montes.* c. 14, 16. 2 Sam. 22, 8. cf. Am. 1, 1. & infra c. 29, 6. z) Ier. 16, 4. cf. 2 Reg. 13, 7. c. 14, 11. 2 Par. 28, 6. 9. &c. & Matth. 21, 7. &c. a) *sordes, purgamenta*, aut vt LXX. reddunt, *stercus*. (1) similis forma extat Ier. 24, 2. Radix Hebr. Chald. & Syr. est *excidit, succidit, amputauit*; vid Ef. 33, 12. Pf. 80, 17. Idem quoque notat *Arabice*, sed præterea etiam *verrit, euerrit domum, purgauit limo puteum* &c. & nomen *Cosâbh* sordes s. *purgamentum*, quod verrendo eiicitur. *Aethiopice* autem *stercus seu excrementum*, vt Phil. 3, 8. Cf. etiam cognatum סחה *abrasit. amouit* Ez 26, 4. & סחי *purgamentum* Thr. 3, 45. b) 2 Sam. 22, 43. Ef. 10, 6. Zach. 10, 5. c) c 9, 11. vt sibi blandiebantur Ier. 2, 35. d) c. 9, 11. 16. 20. c. 10, 4. respicit ad Ios. 8, 26.

℣. 26. e) *Attollet enim signum.* c. 11, 12. c. 13, 2. c. 18, 3. c. 49, 22. c. 62, 10. f) *longe, remotis* Romanis; quorum celeritas, alacritas, animositas & crudelitas in sequentibus describitur. g) *& sibilabit ipsi*, vel *per sibilum aduocabit sibi.* c. 7, 18. h) *vel de extremitate terræ.* vid. Deut. 28, 49. i) Ioel 2, 4.

℣. 27. k) Deut. 25, 18. 2 Sam. 16, 14. l) c. 36, 3. Iob. 4, 4. 2 Par. 28, 15. m) c. 56, 10. n) Pf. 121, 4. o) cf. c. 45, 1. p) cf. c. 11, 5. Ez. 23, 15. q) *nec rumpetur.* Pf. 3, 3. r) Gen. 14, 23. cf. Ier. 2, 23.

℣. 28. s) *Cuius tela.* t) Pf. 45, 6. Pf. 120, 4. u) *vngula equorum* Ez. 26, 11. Ier. 47, 3. x) *sicut saxum aut silex*, pro צור. (1) ne vix asperitate & longitudine atterantur. y) c. 40, 15. 17. Iob. 41, 21. z) *& rota eius* c. 17, 13. a) c. 66, 15.

℣. 29.

ille prorsus *obscuratus erit.* Ioh. 1, 5. 2 Cor. 4, 4. &c. Vel: *in angustia etiam lux obscurabitur*, coll. c. 13, 11. Iob. 18, 6. *Hiller.* a. sub finem *Onomastici* sui coniicit, צר h. l. contractum esse pro צהר *Tsehar splendor*, coll. p. 457. p) *in ruinis terræ & vrbis.* (1) cf. Hos. 10, 2. ὁ. ἐν τῇ ἀπορίᾳ αὐτῶν. Luc. 21, 25. Alii *in fluidis calu*, coll. Deut. 32, 2. c. 33, 28. vt aer notetur, qui luci transitum præbet, eiusque vehiculum est. Conf. Apoc. 16, 10. CAP. VI, ℣. 1. q) *Anno mortis* s. *quo mortuus est.* cf. c. 14, 28. r) c. 1. 1. 2 Par. 26, 23. *Asarias* 2 Reg. 15, 7. s) Ion. *vidi gloriam Domini*; non tantum prophetica, sed etiam oculari & externa visione. *S.* scil. in adsumta specie, *Dorsch.* coll. Ex. 33, 20. Ioh. 1, 18. Deus natura non cernitur, sed videtur hominibus, vt voluerit. *Hieron.* t) *Deum* Trinunum ex v. 3. 8. Patrem ex confessione omnium, Filium ex coll. Ioh. 12, 41. & Spiritum S. coll. Act 28, 25. 26. u) *sedentem* tanquam Iudicem & Regem. v. 5. cf. Pf. 110, 1. Visus est Filius in regnantis habitu, & locutus est Spiritus S. propter consortium maiestatis, vnitatemque essentiæ. *Hieron.* x) cf. Ez. 1, 4. seqq. Apoc. 4, 2. y) cf. c. 57, 15. z) *& fimbriæ eius* s. potius *oræ* vel *extremæ partes* vestis amplæ & magnificæ. Ex. 28, 33. a) *Templum*, anteriorem etiam partem 1 Reg. 6, 5. 17. 33. remoto velo Hebr. 10, 20. ℣. 2. b) *Seraphim*, qs. flammantes s. *ignei Angeli.* Pf. 104, 4. Heb. 1, 7. propter incendium Templi a Deo decretum; *Lightf.* Hor. Hebr. ad Ioh. 12, 41. Abenezra, *quod os Prophetæ adusserint.* Alibi *serpentes* significat, qs. *vrentes*, vt c. 14, 29. vid. not. Num 21, 6. Ion. *Ministri sancti*, sic v. 6. c) *Stabant* vt ministri 1 Reg. 10, 8. c. 22, 19. d) *iuxta ipsum*, non *supra*; vt Ier. 36, 21. e) Apoc. 4, 8. Repetitio indicat distributionem, vt Gen. 7, 2. c. 32, 17. Ez. 4, 6. f) *Ion.* add. *vt non videret.* cf. Ex. 3, 6. 1 Reg. 19, 13. His non indigebant *subter thronum* Dei, vnde 4. tantum alæ illis tribuuntur Ez. 1, 6. g) *Ion.* add. *ne viderentur.* h) vid. v. 6. vt aues Gen. 1, 20.

℣. 3 i) *vnus ad alterum* Ex. 14, 20. k) *Pater* sine omni dubio. cf. Apoc. 4, 8. l) *Filius* Ioh. 12, 41. m) *Spiritus S* Act. 28, 25. S. S. Trinitatis testimonium. Cf. illud לנו v. 8. & c. 63, 7. 9. 11. Gen. 1, 26. c. 3, 22. Num. 6, 24 seqq. Ios. 24, 19. & not. ad Deut. 6, 4. Frustra excipiunt Iudæi ex Ier 7, 4. c. 22, 29. & Ez. 21, 32. namque in his omnibus *cum vnitate coniuncta est Triplicitas.* Templi, in vestibulo, sancto & adyto; Terræ, in Iudæa, Transiordanensi & Galilæa; & *subuersa trium Regum corona*; vt ipsi Iudæorum Interpretes obseruant, nec diffitentur. Conf. *Cl. Danzii Interpres* p. 16. seqq. n) *plenitudo* c. 8, 8. s. quod implet totam terram Num. 14, 21. Pf 72, 19. neque vnum tantum Tabernaculum Ex. 40, 35. aut Templum 1 Reg. 8, 11. o) Pf. 29, 9. Col. 1, 6 23. 27. ℣. 4. p) *Commoti autem sunt* c. 7, 2. c. 19, 1. Ex. 20, 15. qs. in ruinam vergentes. q) *postes.* (1) Alibi, vt Gen. 6, 15. Ex. 26, 16. est nomen *cubiti*, qui erectus cum brachio angulum rectum facit; sic *postis* erectus in extremo limine. r) Iud. 19, 27. s) *clamantis* cuiusque Seraphini. v. 3. t) c. 4, 5. cf. Ex. 40, 34. 1 Reg. 8, 10. 11. Ez. 10, 4. Apoc. 15, 8. Id quod alii gloriæ & præsentiæ diuinæ in Ecclesia symbolum, alii vero incendii & conflagrationis prognosticon interpretantur. vide *Lightf.* d. l. ℣. 5. u) vnde etiam ego perterrefactus *dixi.* x) *heu mihi!* c. 24, 16. y) *excisus* vel *excidendus sum*, perii. c. 15, 1. Ier. 14, 17. c. 47, 5. Hos. 4, 6. cf. Luc. 5, 8. z) cf. Iob. 14, 4. Iac. 3, 2. nec ad sacrosanctum hunc concentum idoneus. cf. Apoc. 15, 3.

℣. 25. ויט per *Mereas* 5. 7 8. 11. 13. 15. 16. 17. 18. 19. חוצות *Tsade* cum *Dag.* 6. 9 10. 11. 12. 16 . 20. 22. 23 at *Bn* plene 1. 2. 3. 4. 7. 8. 15. ℣. 27. אין per *Mun.* 1. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. - 23. sic fu. 5. ℣. 28. קשתתיו sic per *Schin dag.* 3. 17. 28. *Bor.* & sic fe. 5. sec. *M. L.* at קשתתיו ceteri. ℣. 29. ושאג per *Paschta* male 17. 18. 21. *Br.* CAP. VI, ℣. 2. עמדים ita cum *Psik* 1. 2. 5. secund. *Mas.* 1. in pr. & *Eriff.* ac *Ind. Bas.* f. 60. col. 6. at ceteri omittunt.

6 אנכי ישב כי את־המלך יהוה צבאות ראו עיני : ויעף
אלי אחד מן־השרפים ובידו רצפה במלקחים לקח
7 מעל המזבח : ויגע על־פי ויאמר הנה נגע זה על־
8 שפתיך וסר עונך וחטאתך תכפר : ואשמע את־
קול אדני אמר את־מי אשלח ומי ילך־לנו ואמר הנני
9 שלחני : ויאמר לך ואמרת לעם הזה שמעו שמוע
י ואל־תבינו וראו ראו ואל־תדעו : השמן לב־העם
הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן־יראה בעיניו ובאזניו
11 ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו : ויאמר עד־מתי אדני
ויאמר עד אשר אם־שאו ערים מאין יושב ובתים מאין
12 אדם והאדמה תשאה שממה : ורחק יהוה את־האדם
13 ורבה העזובה בקרב הארץ : ועוד בה עשיריה ושבה
והיתה לבער כאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת
בם זרע קדש מצבתה :
ז ויהי בימי אחז בן־יותם בן־עזיהו מלך יהודה עלה רצין
מלך־ארם ופקח בן־רמליהו מלך־ישראל ירושלם
2 למלחמה עליה ולא יכל להלחם עליה : ויגד לבית
דוד לאמר נחה ארם על־אפרים וינע לבבו ולבב
3 עמו כנוע עצי־יער מפני־רוח : ויאמר יהוה
אל־ישעיהו צא־נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב
בנך אל־קצה תעלת הברכה העליונה אל־מסלת
4 שדה כובס : ואמרת אליו השמר והשקט אל־תירא

ולבבך X x 2 מר ב

a) c.1,24. b) v.1. Ex.33, 20. Gen.32,31. Iud. 6, 22.23. c.13,22.

ṽ. 6. c) *sed volauit* v.1. Dan.9,21. d) vid. v.2. e) *pruna s. carbo ignitus*. sed *Hieronymus*, Aquilam, Symmachum & Theodotionem secutus, vertit: & in manu eius *calculus*. Et sic *Boch.* intelligendum putat *lapidem ignitum* seu *candefactum*, & in altari huiusmodi fuisse lapides, quorum contactu caro victimarum, quæ Deo offerebatur, vel coqueretur, vel absumeretur citius. Et horum vno, per visionem ablato, Seraphinum Prophetæ labia tetigisse & mundauisse. *Hieroz.* I. p. 328. Conf. not. 1 Reg.19,6. f) *forcipe.* (6) Ex.25,38. g) conf. Leu.16,12. Num.17,11. item Apoc. 8, 5.

ṽ. 7. h) *Eamque admonuit* ad os meum. c. 25,12 Ier.1,9. Dan.10, 16. i) *ideo abolita est iniquitas tua*. c.10,27. c. 17,9. Prou. 27, 22. k) *expiabitur*. c.22,14. Ex.19, 33. *obliterabitur & condonabitur* propter *Copher* s. *lytrum* Mediatoris Iob. 33,24. cf. not. Leu. 1, 3. c.15,34. Num. 7, 51. & supra c. 4, 4. Act. 2, 3.

ṽ. 8. l) vid. v.1. m) vt promtitudinem Prophetæ eliceret. n) vid. not. ad v.1.3. & conf. Gen. 1, 26. 27. c.3, 22.

ṽ. 9. o) Act. 28, 25. p) immediate intelliguntur Iudæi tempore Prophetæ, & simul temporibus Messiæ atque nouissimis. Nam Prophetæ ob amplum lumen ad plures, & plane diuersis temporib9, oracula sua extendunt *Dorsch*. p. 5. q) *Audite audiendo* & sufficientissime. cf. Ios.7,7. 2 Sam.18, 25. Ez. 12, 2. Matt. 13,14. Marc. 4, 12. Luc.8,10. Ioh. 12,40. Act 28,26. Rom. 11,8. r) *nec tamen intelligetis*. Non autem propterea Deus quemquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata nouit: ipsorum enim præsciuit peccata, non sua. *Augustinus* Tract. 53. in Ioh. s) cf. Ier. 5, 21.

ṽ. 10. t) *impingua* q. s. *concionibus tuis, & crassius facito*, minas diuinas sæpius inculcando, ad quas tamen animum non aduertent. Deut.32, 15. c.28, 28. c. 29, 3. Neh. 9, 25. Deus sic præcipit *iudicialiter*, populus agit *criminaliter*, Propheta autem קמץ ברביע *ministerialiter* s. *intimatiue*. Nam verba actiua & passiua sæpe sunt tantum *declaratiua*, v. c. Leu. 13, 3.6.17. Es.5, 23. Prou. 17,15. Ez. 43,3. cf. etiam *Franzius* de Interp. Sciptura p.m. CaP. VII. 202. u) sæpius hæc eadem repetendo sine vtique non nisi optimo, מרעיד euentu tamen propter hanc caussam irrito, quod non statim vident impii, sequi furoris diuini incendium Ioh.8,11. *Franzius* d.l. Conf. Ier.6,10. x) *auerte, transuersos age*, c.32, 3. Ps. 39, 14. ad nauseam vsque proponendo ipsis *Sanctum Israelis*. c. 5, 24. c.30, 11. c. 31, 1. c. 53, 2. 3. &c. cf. c.8, 16. 2 Cor. 3. 15. y) eo euentu, *ne videat*. cf. c. 42, 18. z) *vt sanetur* 2 Reg.2,21. Hos.5, 13. ṽ. 11. a) *deuastabuntur*. c. 37,26 b) c.5, 9. c) c.17, 12.13. 2 Reg. 19, 25. d) c. 1, 6. Ios. 8, 28. ṽ. 12. e) *non procul amouebit* c.26, 15. c. 29, 13. f) *& multa erunt deserta* regiones aut *vrbes*, vt c.17, 2. Ier. 4, 29. Zeph. 2, 4. ṽ. 13. g) *& cum vix supererit in ea decima pars*, (1) cf. Zach. 13, 9. h) *rursus tamen fiet*, q. d. *redibit tamen* ad eandem miseriam. cf. 1 Reg.13, 33. 2 Reg. 4, 35. & vide 2 Reg. 25. 11. &c. i) c. 5, 5. c. 44, 15. k) c. 1, 30. l) *aut sicut robur*. c. 2, 13. Gen. 35, 8. m) constr. *quibus in iis*, i. e. *in quibus*, coll. Gen. 1, 11.29. &c. n) *in deiectione*, dum deiiciuntur, vel *dum folia abiiciunt*. Nomina huius formæ *habitum* aut *qualitatem*, pleraque *vitiosam* s. morbum, denotant, vt *Dallaket, Baharet, Iabbalet, Iabbaschet*, Karachat, *Sappachat*, &c. Aliis est nomen loci in *Schallechet*. (2) 1 Par. 26, 16. o) *stabilitas* vix superest. cf. Gen. 35, 20. p) sic *semen sanctum* c. 53, 10. c. 59, 21. c. 61, 9. c.65, 9. 23. Hos. 2, 25. Zach. 8, 12. & in primis *Christus* Gen. 3, 15. c. 22, 18. Gal. 3. 16. q) *erit stabilitas* & radix *Iudaea* cf. c.11, 1. 10. CAP. VII, ṽ. 1. r) Probabiliter anno regni ipsius tertio. cf. c. 1, 1. & de eius impietate 2 Reg.16,1. seqq. 2 Par. 28,1. seqq. s) 1 Sam. 7, 7. t) v. 4. 8. c. 9, 10. 2 Reg. 15, 37. u) qui durum Iudæ flagellum fuit. vid. 2 Par.28, 6. seqq. x) S. *sed non valuit expugnare eam*. vid. not. 2 Reg. 16, 5. Al. *non enim potuerat* Retzin solus *tum successu oppugnare* Hierosolymam. ṽ. 2. y) *cum ergo* per exploratores Ahazo & cognatis *renuntiaretur*. z) cuius excidium hostes moliebantur v. 6. a) *requieuit* & animos cepit. conf. Hab. 3, 16. Iob. 3, 26. Ion. *quod coniunxisset se Rex Syriæ cum Rege Israelis, vt venirent contra eum* Ahazum. b) conf. Ps. 78, 9. & not 1 Reg. 15, 19. c) c. 6, 4. cf. Deut. 28, 65. actum enim nunc esse de regno suo homo impius existimabat. ṽ. 3. d) Pro summa misericordia sua, memor promissi, quod dederat Dauidi, de conseruanda eius familia, & Messia inde nascendo 2 Sam. 7, 11. seqq. 1 Reg. 11,36. &c. e) *& Schear-Iaschubh*, conf. c. 10, 21. f) c. 36, 2. Ez. 31, 4. vid. 2 Reg. 18, 17. g) conf. c.21, 9. h) Num. 20, 19. i) c. 36, 2. 2 Reg. 18, 17. ṽ. 4. k) *Caue tibi* a nouo peccato Iob. 36, 21. ne omnipotenti Deo diffisus ad Regem Assyriæ porro confugias. vid. not. 2 Reg. 16, 7. l) c. 30, 15. m) conf. Ps. 46,11.

ṽ. 8. ואשמע per *Rbbia* 1. 2. 3. ṽ. 10. לב per *Mun.* 3. sic se. 5. ṽ. 13. עשיריה *defect. Orientales.* לבער per *Pat.* 1. 3. וכאלון per *Sakephk.* 7. 8. 10. 12--16. 19. 23. CAP. VII, ṽ. 1. אחז per *Tlischakt.* 1. 3. sic se. 5. ṽ. 3. ושאר ישוב mirus accentuum positus, in quo tamen nostri conueniunt omnes, præter 2, qui vtrinque *Tiphcha* habet.

וּלְבָבְךָ אַל־יֵרַךְ מִשְּׁנֵי זַנְבוֹת הָאוּדִים הָעֲשֵׁנִים הָאֵלֶּה
בָּחֳרִי־אַף רְצִין וַאֲרָם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ ׃ יַעַן כִּי־יָעַץ עָלֶיךָ 5
אֲרָם רָעָה אֶפְרַיִם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ לֵאמֹר ׃ נַעֲלֶה בִיהוּדָה 6
וּנְקִיצֶנָּה וְנַבְקִעֶנָּה אֵלֵינוּ וְנַמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֵת בֶּן־
טָבְאַל ׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לֹא תָקוּם וְלֹא 7
תִהְיֶה ׃ כִּי רֹאשׁ אֲרָם דַּמֶּשֶׂק וְרֹאשׁ דַּמֶּשֶׂק רְצִין וּבְעוֹד 8
שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יֵחַת אֶפְרַיִם מֵעָם ׃ וְרֹאשׁ אֶפְרַיִם 9
שֹׁמְרוֹן וְרֹאשׁ שֹׁמְרוֹן בֶּן־רְמַלְיָהוּ אִם לֹא תַאֲמִינוּ כִּי לֹא
תֵאָמֵנוּ ׃ וַיּוֹסֶף יְהוָה דַּבֵּר אֶל־אָחָז י
לֵאמֹר ׃ שְׁאַל־לְךָ אוֹת מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַעְמֵק 11
שְׁאָלָה אוֹ הַגְבֵּהַּ לְמָעְלָה ׃ וַיֹּאמֶר אָחָז לֹא־אֶשְׁאַל 12
וְלֹא־אֲנַסֶּה אֶת־יְהוָה ׃ וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא בֵּית דָּוִד 13
הַמְעַט מִכֶּם הַלְאוֹת אֲנָשִׁים כִּי תַלְאוּ גַּם אֶת־אֱלֹהָי ׃
לָכֵן יִתֵּן אֲדֹנָי הוּא לָכֶם אוֹת הִנֵּה הָעַלְמָה הָרָה וְיֹלֶדֶת 14
בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ עִמָּנוּ אֵל ׃ חֶמְאָה וּדְבַשׁ יֹאכֵל לְדַעְתּוֹ טו
מָאוֹס בָּרָע וּבָחוֹר בַּטּוֹב ׃ כִּי בְּטֶרֶם יֵדַע הַנַּעַר מָאֹס 16
בָּרָע וּבָחֹר בַּטּוֹב תֵּעָזֵב הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה קָץ מִפְּנֵי
שְׁנֵי מְלָכֶיהָ ׃ יָבִיא יְהוָה עָלֶיךָ וְעַל־עַמְּךָ וְעַל־בֵּית אָבִיךָ 17
יָמִים

n) Deut. 20, 3. 1 Reg. 22, 19. Ier. 51, 46. o) Iud. 15, 4. p) titionum. (3) Am. 4, 11. Zach. 3, 2. q) fumantium (2) Ex. 20, 15. quorum furor & potentia breui desinet. r) Ex 11, 8. s) Retsini & Syria seu Syrorum. v. 1. 5. 8. t) nempe Pekachi v. 1.

℣. 5. u) Vide post Præfat. excerpta ex Varenio §. 4. x) item Ephraim, i. e. Israelitæ X. tribuum. v. 2. a principe tribu, in qua etiam Samaria regni caput, sic dicti.

℣. 6. y) v. 1. 1 Sam. 7, 7. z) S. & infestabimus eam, stam diu eos adfligemus, donec pertæsi malorum ad nos deficiant. cf. v. 16. Gen. 27, 46. a) q. d. & findamus, perrumpamus & expugnemus eam. cf. 2 Reg. 3, 26. 2 Par. 21, 17. c. 32, 1. b) vt ad nos deficiant. Ion. inungamus & adsumamus eos nobiscum. A quo proposito multi ex Iudæis non abhorrebant. coll. c. 8, 6. c) clientem fiduciarium. cf. 1 Reg. 23, 34. c. 24, 17. excisa familia Dauidis. conf. not. 1 Reg. 11, 39. d) filium Tabealis. Ion. qui nobis idoneus visus fuerit.

℣. 7. e) c. 61, 1. Ps. 73, 28. Nah. 1, 1. 2. 3 f) non consistet illud consilium hostium c. 8, 10. c. 14, 24. conf. 2 Sam. 7, 12. seqq. Ps. 132, 11.

℣. 8. g) Nam caput ac metropolis Syrorum, non Iudæorum, erit porro Damascus. cf. 1 Reg 11, 24. Act. 17, 26. h) hic post vel intra c. 21, 16. Ios. 1, 11. Gen. 40, 13. 19. Ier 28, 3. 11. i) Non dicunt Hebræi sex & quinque, pro vndecim, vt legendum esse temere censuit Capellus, merito reprehensus a Buxtorffio in Vindic. p. 943. seqq. nec etiam שִׁשִּׁים bis sex, aut 12, vspiam significat, vt confingit Cl. Gusset. p. 891. sed omnino sexaginta & quinque annorum periodus notatur. Huius vero duæ potiores sunt sententiæ. Prior simplicissime computat a tempore huius Prophetiæ ad annum 21. aut 23. Manassis,

massis, quo totalis facta reliquiarum Israelis cum aliis gentibus ab Assaradino s. Esarhaddone in Samariam introductis 2 Reg. 17, 24. Esr. 4, 2. 10. commixtio: vt pauci illi, qui supererant Israelitæ Amos 5, 3. (cf. etiam 2 Par. 34, 33. c. 35, 18.) pro populo ab aliis gentibus discreto amplius habiti non sint: plurimis peste Am. 4, 10. gladio Hos. 9, 13. 16. Am. 4, 10. & fame Hos. 8, 7. c. 9, 2. Am. 4, 6. extinctis, aut fuga dilapsis Am. 2, 16. præter illos, qui dudum in exilium abrepti fuerant 1 Reg. 17, 6. 23. Altera autem sententia, quam communiter sequuntur Hebræi, incipit a tempore Prophetiæ Amosi contra Syros Am. 1, 3. 4. & Israelitas Am. 2, 6. c. 3, 1. seqq. c. 4, 1. seqq. c. 7, 8. seqq. ab anno 22. Vzziæ, biennio ante terræ motum Am. 1, 1. Zach. 14, 5. & definit in destructione regni Israelitici 2 Reg. 17, 6. anno Hiskiæ 6. Hanc probat Nold. ad Conc. Part. nota 966. & S. Comm. ad h. l. &c. Priorem vero, cui iudice Glassio phrasis Hebræa magis conuenit, Trem. Calou. Dorsch. Gurtl. &c. k) c. 8, 9. l) adeo tunc potens & Iudæ formidolosus. cf. v. 1. m) vt populus amplius non sit. cf. c. 17, 1. c. 23, 1. 1 Sam. 13, 23. ℣. 9. n) Caput ergo Ephraim, i. est Samaria, & huius, non Iudææ Rex & caput erit filius Ramaliæ o) Si non credítis hæc esse scitote, quod. cf. c. 8, 20. p) non consistetis, permanebitis, aut stabiles eritis c. 22, 23. 25. 2 Par. 20, 20. 2 Sam. 7, 16. np. aduersus Assyrios. infr. v. 17. cf. 2 Par. 28, 21. ℣. 10. q) quum nec promissionibus, aut minis Ahazus moueretur ad credendum. ℣. 11. r) signum & miraculum, quod rem certo sic euenturam tibi confirmet. cf. c. 38, 7. 22. c. 66, 19. Gen. 4, 15. Iud. 6, 17 s) profundum fac l. pete. cf. c. 29, 15. t) & posce modo asyndeton, cum He parag. Altis Infin. postulando. u) aut exalta te s. eleua te Iob. 5, 7. x) sursum h. e. l. de profundis, l. de cælis tibi signum pete. cf. Ps. 50, 4. Matth. 16, 1. & Ion. h. l. ℣. 12. y) ex diffidentia potius & contemtu, quam ex religione, etsi hanc simularet. cf. not. 2 Reg. 15, 38. c. 16, 7. z) Respicit hypocrita ad Deut. 6, 16. sed cum tacita ironia; q. d. non perdam operam tentando illum: scio enim, quod præstare non possit, quæ promittit. Munera a. iam miserat ad Assyrium. v. 20. 2 Reg 16, 7. 8. ℣. 13. a) Dixit igitur Esaias. b) cf. Num. 16, 8. c) v. 2. d) Gen. 30, 15. Num. 16, 9. 13. Ios. 22, 17. e) quod tædio afficitis, s. defatigatis Prophetas. Mich. 6, 3 f) dum verbum ipsius & oblatam gratiam contemnitis. cf. 2 Par. 28, 22. 23. 1 Thess. 2, 13 c. 4, 8. ℣. 14. g) Proinde ex mera gratia, ad animi vestri conuictionem, dat Ipse vltro. h) vobis ingratis, nec postulantibus, imo nolentibus. i) signum v. 11. non prognosticon quidem, sed memoratiuum s. confirmatiuum, vt c. 37, 30. Ex. 3. 12. 1 Sam. 10, 2. 3. Ier. 44, 29. 30. Act. 27, 24. k) Ecce rem stupendam, quam negare non potestis, nisi prorsus a fide Patrum deficiatis Matth. 1, 23. Luc. 1, 31. l) Virgo pura & illibata, cuius pudorem vir non retexit, & quæ virum Luc. 1, 34. non cognouit. (7) Gen. 24, 43. Ex. 2, 8. cf. Gen. 3, 15. Ier. 31, 22. & quidem e regia Dauidis stirpe Ps. 11, 1. 2 Sam. 7, 12. m) grauida erit Gen. 16, 11. Iud. 13, 5. n) & paritura est filium Mich. 5, 2. non (1) Schear-Iaschubum, is enim non nascendus adhuc, sed Regi cum Patre iam obuiam factus erat v. 3. nec (2) alterum Esaiæ filium: quia is non e virgine, sed ex Esaiæ vxore prognatus; neque Immanuel, sed tristi nomine Maher schalal Chasch baz vocandus fuit c. 8, 3. nec etiam (3) alium quendam puerum, vulgari modo nascendum: in tali enim vt nihil eximii, ita nec signum, ad erigendos desperantium animos idoneum fuisset, neque (4) ipsum etiam Hiskiam, vt quidam obiiciunt: is enim, vt cetera mittamus, nunc pene adultus, & 9 annos iam tum natus fuit, quum Pater Ahazus Rex factus esset, vid. not. 2 Reg. 18, 1. sed (5) Messiam & talem filium, in quo non nomen tantum Immanuelis, & cetera c. 9, 5. aliisque locis enarrata, sed ipsa etiam res ac diuina maiestas in omnium timidorum certissimum solatium euidentissime conspicienda essent. Cf c. 8, 8. 10. c. 9, 5. &c. o) & vocabit. vid. Leu. 25, 21. p) nomen eius reale, vt c. 9, 5. aut officii & qs. appellatiuum; sicut Gideon dictus est Ierubbaal Iud. 6, 32 aut Salomo Iedidiah 2 Sam 12, 25. q) c. 8, 8. ad designandam eius diuinam humanamque naturam, & opem omnipotentem. cf. Ioh. 1, 14. Rom. 9, 5. 1 Tim. 3, 16. ℣. 15. r) qui cibus in Iuda vsitatus v. 22. Deut. 32, 14. nec pueris disconueniens vt Boch. in Hier. suo, & cum eo VVagens. in Tel. Sat. p. 388. seqq. fuse probarunt. s) vt alii infantes, quibus similis erit. cf. Phil. 2, 7. Hebr. 2, 14. t) vsque dum sciat Luc. 2, 52. u) Iud. 9, 38. Ier. 8, 9. x) i. e. donec paullo sit adultior. Verbum vtrumque; sæpe cum ב construitur, vt c. 14, 1 c. 44, 1. 2. &c.

℣. 16 y) cf. c. 8. 4. sed illud de Esaiæ filio z) ille puer Imanuel, necessario e regia stirpe Dauidis nascendus Gen. 49, 10. a) dudum deserta erit vtraque; illa regio Syriæ & Samariæ. Cf. etiam v. 8 & vide verbum Leu. 26, 43. Iob. 18, 4. b) quam tu horres propter duos reges illius. v. 2. c. 2, 10. 19. qui regnum Iudæ extirpare conabantur. v. 6. Al. a duobus regibus suis deserta erit. ℣. 17. c) Adduces tamen etiam, in pœnam impietatis tuæ c. 8. 7.

℣. 6. טָבְאַל Tet per Pat. 1. 2. 3. ℣. 9 אִם per Makk. 1. 3. 5. ℣. 11. הַעְמֵק per Scheua simpl. 1. 2. sec. Mas. 1. & Ers. ℣. 12. וְלֹא־אֲנַסֶּה אֶשְׁאַל ita; faciliori nexu. ℣. 14. עִמָּנוּאֵל ita coniunct. scribunt 3. 5. 7. 13. 15--. 9. ℣. 15. מָאוֹס def 2. 3. 5. sec. Mas impr. ad Thren. 5, 22. ℣. 16. מָאֹס def. 2. 3. 22. sec. Mas ib. אֲשֶׁר per Mak. 5. 8. 13. 19. ℣. 17. Spatiolum præmittunt 7. 8. 14. 19. 22. 23.

יָמִים אֲשֶׁר לֹא־בָאוּ לְמִיּוֹם סוּר־אֶפְרַיִם מֵעַל יְהוּדָה אֵת
18 מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִשְׁרֹק
יְהוָה לַזְּבוּב אֲשֶׁר בִּקְצֵה יְאֹרֵי מִצְרָיִם וְלַדְּבוֹרָה אֲשֶׁר
19 בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר׃ וּבָאוּ וְנָחוּ כֻלָּם בְּנַחֲלֵי הַבַּתּוֹת וּבִנְקִיקֵי
כ הַסְּלָעִים וּבְכֹל הַנַּעֲצוּצִים וּבְכֹל הַנַּהֲלֹלִים׃ בַּיּוֹם הַהוּא
יְגַלַּח אֲדֹנָי בְּתַעַר הַשְּׂכִירָה בְּעֶבְרֵי נָהָר בְּמֶלֶךְ אַשּׁוּר
אֶת־הָרֹאשׁ וְשַׂעַר הָרַגְלָיִם וְגַם אֶת־הַזָּקָן תִּסְפֶּה׃
21 וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יְחַיֶּה־אִישׁ עֶגְלַת בָּקָר
22 וּשְׁתֵּי־צֹאן׃ וְהָיָה מֵרֹב עֲשׂוֹת חָלָב יֹאכַל חֶמְאָה כִּי־
23 חֶמְאָה וּדְבַשׁ יֹאכֵל כָּל־הַנּוֹתָר בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ וְהָיָה
בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה כָל־מָקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁם אֶלֶף גֶּפֶן
24 בְּאֶלֶף כָּסֶף לַשָּׁמִיר וְלַשַּׁיִת יִהְיֶה׃ בַּחִצִּים וּבַקֶּשֶׁת יָבוֹא
כה שָׁמָּה כִּי־שָׁמִיר וָשַׁיִת תִּהְיֶה כָל־הָאָרֶץ׃ וְכֹל הֶהָרִים
אֲשֶׁר בַּמַּעְדֵּר יֵעָדֵרוּן לֹא־תָבוֹא שָׁמָּה יִרְאַת שָׁמִיר
וָשָׁיִת וְהָיָה לְמִשְׁלַח שׁוֹר וּלְמִרְמַס שֶׂה׃

ח CAP. VIII.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קַח־לְךָ גִּלָּיוֹן גָּדוֹל
2 וּכְתֹב עָלָיו בְּחֶרֶט אֱנוֹשׁ לְמַהֵר שָׁלָל חָשׁ בַּז׃ וְאָעִידָה
לִּי עֵדִים נֶאֱמָנִים אֵת אוּרִיָּה הַכֹּהֵן וְאֶת־זְכַרְיָהוּ בֶּן
3 יְבֶרֶכְיָהוּ׃ וָאֶקְרַב אֶל־הַנְּבִיאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיֹּאמֶר
4 יְהוָה אֵלַי קְרָא שְׁמוֹ מַהֵר שָׁלָל חָשׁ בַּז׃ כִּי בְּטֶרֶם יֵדַע
הַנַּעַר

d) *tempora & dies, quales nondum venerunt.* cf. Ex. 10, 6. e) Iud 19, 30. 2 Sam. 7, 6. f) cum aliis tribubus v. 5 g) a *Iuda recessit* 1 Reg. 12, 19. & peculiare regnum constituit. h) *nempe Regem* Assyriæ, in quo plus quam Deo confidis v. 20. isque non tibi tantum & filio mala quævis inferet, sed postea quoque, Deo advocante, vna cum Aegyptiis, muscarum & apum instar, totam terram infestis armis occupabit & deuastabit. v. 18. seqq.

℣. 18. i) c. 5, 26. k) *muscas.* Coh. 10, 1. i. e. exercitus muscarum instar numerosos. Sic *Ion.* aliique. l) c. 19, 7. Ex. 7, 19. Ez. 29, 3. 4. vid. 2 Reg. 23, 29. seqq m) *& apes* (4) Ps. 118, 12. Ion. *validas copias, quæ sunt fortes vt apes.* Hæ namque in tam tenui corpusculo ingentes habent animos, atque vt mel suum tueantur, non solum homines, sed & vastissima quæque animalia infestis aculeis aggredi non timent, & quandoque interimunt. *Boch. Hieroz.* II. p. 509. Vid. etiam nota Deut. 1, 44. n) c. 8, 7.

℣. 19. o) *& omnes consident* Ex. 10, 14. 2 Sam. 21, 10. p) *in vallibus* c. 57, 5. q) vid. c. 5, 6. r) *& in fissuris* (3) Ier 13, 4. c. 16, 16. s) *vepretis.* al. locis, quæ *palis munita* sunt. (2) c. 55, 13. t) S. *ductibus viarum.* al. *pascuis.* (1) rad. נָהַל c. 40, 11.

℣. 20. u) *nouacula* (5) Ps. 52, 4. x) *illa conductitia* s. *mercenaria.* fœm. (1) cf. c. 16, 14. & vid 2 Reg. 16, 8. 2 Par. 28, 20. y) *trans* Deut. 1, 1. c. 3, 20. Ier. 48, 28. z) *Euphratem* Ier. 2, 18. Ios. 24, 2. a) vid. v. 17. b) *Regem & proceres,* vid. c. 9, 13. 14. c) *& pilos pedum* (siue infimam plebem) i. e. *pudenda* sec. Kimchium; coll. Gen. 49, 10. Deut. 28, 57. d) *absumet* Ps. 40, 15.

℣. 21. e) de quo v. 17, 18. 23. f) *si viuam seruauerit* Num. 31, 15. de ellipsi vid. 2 Reg. 5, 15. g) Deut. 21, 3.

℣. 22. h) *Tum, inquam,* fec. coll. v. 21. i) c. 40, 26. k) q. d. *faciendi lac* s. *confectionis lactis,* i. e. quod vnica vacca aut duæ ouiculæ *tantam lactis copiam,* ob vberrima pascua in desolata terra, *præbebunt.* l) vid. v. 15. Deut. 32, 14. Prou. 27, 27. m) conf. c. 4, 3.

℣. 23. n) *Fiet namque* in die illo v. 21. o) *vbi fuerint mille vites* p) *pro mille argenti* sc. siclis Num. 7, 13. cf. Gen. 20, 16. 2 Sam. 18, 12. Cant. 8, 11. q) v. 24. 25. c. 5, 6. c. 27, 4.

℣. 24. r) *Cum telis & arcu,* 1 Par. 12, 2. metu sc. ferarum, eo accedent. cf. Leu. 26, 22.

℣. 25. s) *sarculo* (1) t) *sarriebantur,* iusto *ordine* colebantur c. 5, 6. u) *illuc non amplius venies.* x) *ex metu* veptium & spinarum v. 23. 24. y) *pro emissione bouis* vel *in locum, in quem boues mittuntur.* conf. c. 27, 10. c. 32, 14. & Deut. 11, 7. z) vid c. 5, 5.

CAP. VIII, ℣. 1. a) *Porro,* vt etiam populo innotescerent superiori c. 7 ad Achazum dicta, *mihi dixit Dominus,* Messias v. 5. 11. 17. 18. Noua hæc Prophetia superiorem explicat & confirmat; in v. 4. vel potius cum c. 12. plene finienda. b) *Volumen* explicatum (1) Veterum more conuolvi solitum. conf. supra c. 3, 23. *velum* quoddam muliebre. c) vt maiusculis litteris aptum sit, quæ & in omnium oculos incurrant. Hab. 2, 2. d) conf. c. 30, 8. e) *stilo* (2) Ex. 32, 4. f) *hominum,* i. e. vulgari & *inter homines vsitato,* ab omnibus legendo & intelligendo. conf. Apoc. 13, 18. c. 21, 17. g) Gen. 27, 20. Hæc ipsa verba Inscribenda erant Tabulæ publicæ: q. d. *ad accelerandum* seu festinanter capiendum *spolium festinauit* Assyrius, & ex voto suo Damasci ac Samariæ *prædam fecit.* conf. v. 3. h) c. 10, 6. i) Ps. 22, 20. k) *prædatus est* v. 3. Al. *festinauit prædam.* c. 10, 6.

℣. 2. l) *idque vt attestari facerem mihi,* scilicet præcepit Deus. conf. Ier. 32, 11. m) *fidos* seu *fide dignos.* Neh. 13, 13. n) Pontificem 2 Reg. 16, 10. Al. alium. o) Forte socerum ~~Achazi~~ 2 Reg. 18, 2. 2 Par. 29, 1. p) LXX. *Barachia,* vt Matth. 23, 35. vbi *Lightfootus* cum Rabbinis ad hunc locum aliisque, verba huius commatis tanquam a DEO dicta, ita interpretatur: *Atque ego* insuper, inquit DEVS, *duos martyres fideles mihi excitabo,* qui & verbo & sanguine hoc ipsum testabuntur & obsignabunt: *Vriam Sacerdotem,* qui olim est martyrio ob hoc ipsum coronandus Ier. 26, 20. seqq. & *Zachariam filium Barachiæ* vel *Iojadæ,* qui nuper est coronatus 2 Par. 24, 20. seqq. Alii ipsum Prophetam Zachariam Zach. 1, 1. sed minus probabiliter, intelligunt.

℣. 3. q) *Postea etiam caste accessi* Gen. 20, 4. Leu. 18, 6. 14. 19. Deut. 22, 14. r) *ad Prophetissam* a vxorem meam; sic dictam, vt *Regina* a Rege, *Principissa* a Principe, *coqua* a coquo. &c. s) ex Esaia. cf. Hos. 1, 3. t) conf. Hos. 1, 4. Hoc alterum erat signum illud v. 1. datum confirmans. u) vid. v. 1. & cf. c. 10, 6. x) v. 1. Hab. 1, 8.

℣. 4. y) confer c. 7, 16.

℣. 19. וּבָאוּ per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 20. 23. ℣. 24. יָבֹא ita *milel* 1. 6. 9. secundum *Masoram Erffurtensem.* alii *milra.* ℣. 25. וְכֹל־ *Psik* requirit *Index Basileensis* folio 60. c. 6, sed sine codd. suffragio; at per *Makkeph* & *Kometschatuph* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. CAP. VIII, ℣. 1. וּכְתוֹב *plene* 1. secundum *Masoram suam & Erffurtensem.* בֵּן per *Kametz* 1. 6. 9. 10. 14. 20. & fu. 5. sic iidem v. 3. sed vtrobique contra *Mas.* 1. *impressam. Erff.* & *Indicem Basileensem* folio 60. c. 8. ℣. 2. בֶּן ita per *Merca & Segol* 1. 7. 8. sic se. 2. secundum *Masoram* 1. 2. *impressam & Erffurtensem* h. l. & *impressam* ad Gen. 30, 19. Alii per *Makkeph.*

הַנַּעַר קְרֹא אָבִי וְאִמִּי יִשָּׂא ׀ אֶת־חֵיל דַּמֶּשֶׂק וְאֵת שְׁלַל
ה שֹׁמְרוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר ׃ וַיֹּסֶף יְהוָה
6 דַּבֵּר אֵלַי עוֹד לֵאמֹר ׃ יַעַן כִּי מָאַס הָעָם הַזֶּה אֵת מֵי
הַשִּׁלֹחַ הַהֹלְכִים לְאַט וּמְשׂוֹשׂ אֶת־רְצִין וּבֶן־רְמַלְיָהוּ ׃
7 וְלָכֵן הִנֵּה אֲדֹנָי מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם אֶת־מֵי הַנָּהָר הָעֲצוּמִים
וְהָרַבִּים אֶת־מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְאֶת־כָּל־כְּבוֹדוֹ וְעָלָה עַל־
8 כָּל־אֲפִיקָיו וְהָלַךְ עַל־כָּל־גְּדוֹתָיו ׃ וְחָלַף בִּיהוּדָה שָׁטַף
וְעָבַר עַד־צַוָּאר יַגִּיעַ וְהָיָה מֻטּוֹת כְּנָפָיו מְלֹא־רֹחַב
9 אַרְצְךָ עִמָּנוּ אֵל ׃ רֹעוּ עַמִּים וָחֹתּוּ וְהַאֲזִינוּ
כֹּל מֶרְחַקֵּי־אָרֶץ הִתְאַזְּרוּ וָחֹתּוּ הִתְאַזְּרוּ וָחֹתּוּ ׃ עֻצוּ י
עֵצָה וְתֻפָר דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם כִּי עִמָּנוּ אֵל ׃
11 כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֵלַי בְּחֶזְקַת הַיָּד וְיִסְּרֵנִי
12 מִלֶּכֶת בְּדֶרֶךְ הָעָם־הַזֶּה לֵאמֹר ׃ לֹא־תֹאמְרוּן קֶשֶׁר
לְכֹל אֲשֶׁר־יֹאמַר הָעָם הַזֶּה קָשֶׁר וְאֶת־מוֹרָאוֹ לֹא־
13 תִירְאוּ וְלֹא תַעֲרִיצוּ ׃ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֹתוֹ תַקְדִּישׁוּ
14 וְהוּא מוֹרַאֲכֶם וְהוּא מַעֲרִצְכֶם ׃ וְהָיָה לְמִקְדָּשׁ וּלְאֶבֶן
נֶגֶף וּלְצוּר מִכְשׁוֹל לִשְׁנֵי בָתֵּי יִשְׂרָאֵל לְפַח וּלְמוֹקֵשׁ
טו לְיוֹשֵׁב יְרוּשָׁלִָם ׃ וְכָשְׁלוּ בָם רַבִּים וְנָפְלוּ וְנִשְׁבָּרוּ
16 וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ ׃ צוֹר תְּעוּדָה
17 חֲתוֹם תּוֹרָה בְּלִמֻּדָי ׃ וְחִכִּיתִי לַיהוָה הַמַּסְתִּיר
פָּנָיו ׃

z) *auferet hostis*, vel *auferetur*. Imperf. c. 39, 6. Ier. 49, 29. a) vid. 2 Reg 16, 9. Am. 1, 3. 4 b) vid. 2 Reg. 15, 29. c) nempe *Tiglath Pilezerum* Nam *sexto* demum *Hiskiæ* anno ipsa destructio regni Israelis per Salmanassarem facta est. 2 Reg 18, 10.

℣. 5. d) Ion. *Verbum Domini*. cf. v. 17. 18. & not. v. 1.

℣. 6. e) non Israelis tantum, sed & Iudæ. cf. v. 11. 12. 14. c. 7, 6. c. 9, 7. 8. seqq. f) Ion. *regnum domus Davidis*. g) fontis Siloæ, s. Gichon prope Hierosolyma, vbi Reges vncti 1 Reg 1, 33. cf. etiam Neh. 3, 15. h. vt Luc. 13, 4. Ioh. 9, 7. 11. h) *quæ fluunt*. Gen. 2, 14. i) *leniter*. (4) 1 Reg. 21, 27. quia valde attritæ tunc erant res & potentia Regis Achazi. c. 7, 2. 2 Par. 28, 5. seqq. At *Schmid.* & *Maius* ad auxilium diuinum, gratiose oblatum c. 7, 4. seqq. sed nefarie ab Achazo & domo Davidis contemtum, id referunt; quod instar aquarum fontis Siloæ, non strepitu bellico, sed lente, verbo & mirabili prouidentia incedat. cf. Ps. 23, 2. k) *at gaudium*. c. 62, 5. sc. *ipsius* populi. conf. Prou. 11, 6. l) *est cum Resino* c. 66, 10. 6. ἀλλὰ βούλεσθε ἔχειν τὸν Ῥεσὶν ἐφ' ὑμῶν. m) c. 7, 1.

℣. 7. n) *Ideo inquã*. cf. v. 6. o) Israelitas & Iudæos. v. 6. p) cf. c. 17, 12. 13. Apoc. 17, 15. q) *Euphratis*. 1 Reg. 5, 1. r) c. 60, 22. Ios. 13, 9. s) c. 7, 17. 18. t) c. 5, 13. u) conf. Ier. 51, 42. x) *alueos* populi huius. Ps. 18, 16. y) *ripas* populi. (4) Ios. 3, 15.

℣. 8. z) *& pertransibit hic*. c. 21, 1. Hab. 1, 11. a) vide 2 Reg. 18, 13. b) *inundabit*. c. 28, 2. Ier. 47, 2. Ps. 69, 3. c) Dan. 11, 10. d) c. 30, 28. Hab. 3, 13. Ion. *vsque ad Hierosolymam perueniet*. e) c. 30, 4. Iob. 20, 6. f) *& erit*. cf. Gen. 24, 14. 43. g) cum *extensæ fuerint*. (1) cf. c. 5, 25. h) *alæ*, i. e. *exercitus eius*. Ier. 48, 40. c. 49, 22. i) cf. c. 6, 3. k) cf. Hab. 1, 6. Apoc. 20, 9. l) *in qua nihilominus nascendus es, Rex & Dominus, & spes nostra*. c. 7, 14.

פתח באתנח

Ier. 30, 9. Ez. 34, 23. Ps. 2, 6. Luc. 1, 32. m) *o Immanuel!* v. 10. c. 7, 14.

℣. 9. n) Magna circa hoc verbum dissensio est, nec sine difficultate sententia, *Luth.* in vers. Germ. *mali s. maligni estote*, a rad. רוּעַ, & sic *Gusset.* p. 799. ad formam בָּאַף, coll. Ier. 15, 12. sed nondum probata est radix illa, præsertim in Kal, vsitata. *Vatablus* igitur cum Ab. Ezra & Kimchio aliisque *conterite* seu *quassate*, a rad. רעע, coll. Ps. 2, 9. at hoc cum sequenti *accingite vos*, non bene conuenit, nec Esaias hac apostrophe hostium effectum, sed conatum exprimit. Melius itaque cum *Ion.* Raschi & Abarb. Vulgata *congregamini* s. vt Schmid. & Trem. vertunt: *Consociamini*. Et sic *Cocc.* Lex. p. 820. ex Imperat. Pyel, a rad. רָעָה, coll. Iud. 14, 20. Prou. 22, 24. Verum, quia insolentior est *Imperatiuus Pyal*, & tonus in penultima, malumus id accipere vt *Imperatiuum Kal* a rad. רעע, coll. Prou. 18, 24. prout שחת & שָׁחָה, item שסס & שסה formas miscent, *eadem significatione*. o) hostes, Israelitæ, Syrii & Assyrii. c. 7, 1. 17. cf. Mich. 4, 11. 12. Ps 37, 12. 15. p) *sed consternamini*. c. 7, 8. Obad. v. 9. q) cf. c. 33, 13. r) cf. Ps. 93, 1. Iob. 38, 3. 1 Sam. 25, 13. ℣. 10. s) Iud. 19, 30. t) c. 14, 27. Ier. 33, 21. cf Iob. 5, 12. 13. u) c. 7, 7. c. 46, 10. x) *nam nobiscum est Deus*, ideo *Immanuel* dictus v. 8. c. 7, 14. 1 Tim. 2, 5. Ion. *quia in auxilio nostro Deus est*. cf. Num. 14, 9. Prou. 18, 10. Ps. 46, 7. 8. 2 Par. 32, 8. Rom. 8, 31. ℣. 11. y) Immanuel v. 8. Messias v. 17. 18. z) Tig. *quum manu me apprehenderet*. vid. c. 42, 6. S. *in confirmatione*, Trem. *adhibita confirmatione manus*, me ipsum confirmans, coll. 1 Sam. 23, 16. a) *vt erudiret me*. Ps. 16, 7. b) S. *de non eundo*, ne inirem ego, & mecum omnes pii, *viam*, (Ps. 1, 1.) populi huius impii. cf. not. c. 5, 6. & Thren. 4, 18. 2 Par. 25, 13. c) v. 6. 12. d) dum ita mihi *dixit Dominus*. cf. c. 9, 8. ℣. 12. e) cf. v. 19. f) *ad omnia*, *quando dicit*. g) *coniuratio* nobis sit aduersus Regem. v. 6. c. 7, 6. cf. 1 Reg. 16, 9. 20. 2 Reg. 11, 14. c. 17, 4. h) *timore eius*, Achazi & populi. c. 7, 2. cf. etiam Ioh. 11, 48. c. 19, 12. 15. & *Gurtleri* Theol. Prophet. p 345. i) *nec formidetis*. Al. *nec illo alios terreatis*. v. 13. c. 19, 23. Deut. 1, 29. ℣. 13. k) sed *Iehouam* Deum *exercituum* c. 1, 24. & summum rerum arbitrum, qui v. 8. 10. & c. 7, 14. *Immanuel*. cf. c. 54, 5. Ps. 24, 10. l) *hunc inquam sanctificate*, vos pii & fideles, *in cordibus vestris*. 1 Pet. 3, 15. Quid vero est Christum sanctificare, nisi de CHRISTO, quæ sancta sunt, cogitare? quæ cogitatio non illum, sed nos sanctificat, & sanctificando conseruat. *Fulgentius*. cf. Gen. 28, 16. 17. 2 Sam. 7, 18. seqq. &c. m) cf. Gen. 31, 42. 1 Tim. 3, 16. n) S. *formido vestra*. Al. is, *qui terreat vos*. v. 2. cf. Ps. 2, 11. Matth. 10, 28. Phil. 2, 12. ℣. 14. o) S. *Erit enim* vobis fidelibus *in sanctuarium*. c. 63, 18. Ier. 17, 12. Ez. 11, 16. 1 Cor. 1, 30. Apoc. 21, 22. & tutissimum asylum 1 Reg. 1, 50. 1 Tim. 1, 15. De *Messia Filio Davidis* bene *Iallut* ad h. l. f. 43. c. p) *licet in lapidem*. cf. c. 28, 16. Dan. 2, 45. q) *offensionis*. conf. Ier. 13, 16. Alibi *plagam* notat, vt Num. 17, 11. 12. r) c. 57, 14. Luc. 2, 34. Rom. 9, 33. 1 Pet. 2, 7. 8. s) Ex. 10, 7. Ios. 23, 13. 1 Sam. 18, 21. t) cf. 1 Cor. 1, 13. 2 Cor. 2, 16. Marc. 16, 16. ℣. 15. u) *Impingent enim* c. 59, 14. *inter Iudaeos & Israelitas ex vtroque regno* x) Ex. 21, 9. Ps. 34, 21. y) c. 28, 13. Prou. 6, 2. ℣. 16. z) *Liga, colliga o Esaia!* 1 Sam. 25, 29. Hos. 13, 12 Ion *Serua, o Propheta, testimonium, nec amplius testeris inter eos, quia id non recipiunt*. cf. supra c. 6, 10. c. 29, 11. vel Deut. 6, 8. Luc. 8, 15. a) *testimonia* Scripturæ de Christo. (2) v. 20. Ruth 4, 7. Act. 10, 43 Apoc. 1, 2. b) *obsigna*. Dan 12, 4. Ioh. 3, 33. 2 Tim. 2, 19. c) *in discipulis meis*, a me eductis. c. 54, 13. cf. Deut. 33, 3. 4. ℣. 17. d) *Exspectabo tamen*. Ps. 33, 20. *ego Messias* Hebr. 2, 13. e) c. 64, 6. vt prædixerat Deut. 31, 17. 18. c. 32, 20.

℣. 6. לאט per *Kam.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. contra *Mas. impr* ac *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 60. col. 8. ℣. 9. והאזינו sic ✝ 1. 2. & *Ber.* at ceteri omnes per *Sakeph*. cum *Meth.* ℣. 17. וְחִכִּיתִי per *Tsere* 1. 2.

פָּנָיו מִבֵּית יַעֲקֹב וְקִוֵּיתִי־לוֹ׃ הִנֵּה אָנֹכִי 18
וְהַיְלָדִים אֲשֶׁר נָתַן־לִי יְהוָה לְאֹתוֹת וּלְמוֹפְתִים
בְּיִשְׂרָאֵל מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת הַשֹּׁכֵן בְּהַר צִיּוֹן׃
19 וְכִי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם דִּרְשׁוּ אֶל־הָאֹבוֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים
הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהְגִּים הֲלוֹא־עַם אֶל־אֱלֹהָיו יִדְרֹשׁ בְּעַד
כ הַחַיִּים אֶל־הַמֵּתִים׃ לְתוֹרָה וְלִתְעוּדָה אִם־לֹא יֹאמְרוּ
21 כַּדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֵין־לוֹ שָׁחַר׃ וְעָבַר בָּהּ נִקְשֶׁה וְרָעֵב
וְהָיָה כִּי־יִרְעַב וְהִתְקַצַּף וְקִלֵּל בְּמַלְכּוֹ וּבֵאלֹהָיו וּפָנָה
22 לְמָעְלָה׃ וְאֶל־אֶרֶץ יַבִּיט וְהִנֵּה צָרָה וַחֲשֵׁכָה מְעוּף
23 צוּקָה וַאֲפֵלָה מְנֻדָּח׃ כִּי לֹא מוּעָף לַאֲשֶׁר מוּצָק לָהּ
כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבֻלוּן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי
וְהָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד דֶּרֶךְ הַיָּם עֵבֶר הַיַּרְדֵּן גְּלִיל הַגּוֹיִם׃
ט הָעָם הַהֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל יֹשְׁבֵי בְּאֶרֶץ
2 צַלְמָוֶת אוֹר נָגַהּ עֲלֵיהֶם׃ הִרְבִּיתָ הַגּוֹי לֹא הִגְדַּלְתָּ
הַשִּׂמְחָה שָׂמְחוּ לְפָנֶיךָ כְּשִׂמְחַת בַּקָּצִיר כַּאֲשֶׁר יָגִילוּ
3 בְּחַלְּקָם שָׁלָל׃ כִּי אֶת־עֹל סֻבֳּלוֹ וְאֵת מַטֵּה שִׁכְמוֹ

f) c. 1, 5. 6. propter obdurationem ipsius. c. 57, 17. c. 59, 2. g) Ps. 40, 2. cf. intra c. 49, 1. seqq.

℣. 18. h) *Ecce namque ego* Messias. Hebr. 2, 14. i) cf. Gen. 33, 5. Ps. 45, 17. Ps. 89, 51. Ioh. 1, 12. Rom. 8, 17. 29. k) Ioh. 6, 39. c. 17, 24. l) facti sumus *in signa & portenta*. c. 20, 3. Zach. 3, 8. Act. 2, 6. 22. c. 4, 13. c. 5, 11. Heb. 1, 13. quibus ab Israele contradicitur. Es. 52, 14. Luc. 2, 34. m) cf. Ps. 118, 22. 23. n) Ioel 4, 17. 21. o) c. 2, 2. c. 33, 21. Ez. 48, 35. Apoc. 21, 3.

℣. 19. p) *Quod si vero*. c. 1, 12. q) *sciscitamini*, consultum abite. c. 19, 3. Deut. 18, 11. coll. Gen. 25, 22. r) c. 29, 4. Leu. 19, 31. 1 Sam. 28, 3. 7. s) Leu. 19, 31. Pharisaei simul indigitantur, Christo semper obloquentes. t) c. 29, 4. proprie notat *garritum auium*, coll. c. 10, 14. c. 38, 14. & speciatim *pipitum passerum*, vt ex Arabico constat. Engastrimythi enim & necromantici vates, mortuorum vmbras euocantes, exili solebant & submissa voce loqui. Videsis *Bochart*. Hieroz. P. I. p. 731. seq. u) *& mussitantes* seu cogitata sua *proferentes*. Hiph. (1) cf. c. 59, 3. 11. 13. x) sc. *vos respondete*. y) c. 11, 10. Deut. 17, 9. Iob. 5, 8. z) *pro viuis* hominibus an consulendi sunt mortui? c. 37, 4. Ier. 21, 1. a) Deut. 18, 11. Ps. 106, 28. Ps. 115, 5 cf. Ier. 3 23.

℣. 20. b) v. 16. Ps. 19, 8. sc. *attendite* vel *quærite*, ex v. 19. coll. Ier. 38, 4. Ez. 14, 7. Gal. 6, 16. c) *quod si enim non dixerint secundum hoc verbum* legis & Euangelii. vid. 1 Tim. 6, 3. 4. 5. d) sc. *scitote*. c. 7, 9. vel *dicite* 2 Sam. 1, 4. *quod non sit vlli* eorum, vel *illi populo* v. 19. e) *aurora*. Am. 4, 13. 2 Sam. 23, 4. Hos. 6, 3. 2 Pet. 1, 19. Notat diem *gratiæ & gloriæ sempiternæ*, a Christo adducendum & illustrandum. cf. Ps. 49, 15. Apoc. 2, 28.

℣. 21. f) *sed transibit in ipsa* scil. *terra*, ex seq. v. 22. quam Propheta hoc dicens digito monstrauit sec. *Grot*. vel *transibit in lege* aut Scriptura. v. 20. Conf. simile verbum Dan. 12, 4. Am. 8, 12. At S. *Nam qui transibit* vel transgressus fuerit *eam legem*: quemadmodum *transire in terra* Num. 21, 23. & *terram*. Es. 23, 10. idem plane fit. Verum in hac *transgressionis* significatione verbum hoc vel cum nudo nomine, vt Es. 24, 5. vel cum את construitur. vt Ios. 7,

Cap. IX.

לו קרי

ב 11. 15. cum autem semper est *pertransire*, vt Es. 28, 28. Gen. 10, 46. Prou. 4, 15. 2 Sam. 20, 14. &c. Immo *transire* בברית contrarium est transgressionis. vid. Deut. 29, 11. g) vel *obduratus* in peccatis suis, cf. Ex. 13, 15. Prou. 28, 14. Deut. 10, 16. vel *duris* rebus & *difficultatibus pressus*. coll. 1 Sam. 5, 7. Niph. (1) h) Ps. 59, 15. 16. Am. 8, 11. 12. i) spiritualibus & temporalibus bonis destitutus. cf. c. 3, 10. 11. Luc. 1, 53. c. 6, 25. k) meliora desperans *ira efferuescet*. Hithp. (1) cf. Esth. 2, 21. l) occæcatus Iudæus *maledicet*. Leu. 24, 11. m) Ps. 2, 2. 6. Matth. 12, 24. Act. 4. 27. Ioh. 19, 12. 15. &c. cf. supra v. 6. & 12. n) cf. c. 59, 4. 13. Apoc. 16, 9. 21. & supra c. 7, 12. 13. o) *atque ita* indignabundus *suspiciet, respiciet*, Hag. 1, 9. Iob. 5, 1. p) *sursum* c. 7, 11. Coh. 3, 21. iratum sibi cælum sentiens. cf. infra c. 59, 9. 1 Sam. 28, 5. seqq. &c. ℣. 22 q) *Quod si vero ad terram* & humana auxilia *respexerit*. c. 5, 30. Thr. 4, 17. r) *ecce* vndique instabit *angustia*. 1 Sam. 26, 24. Gen. 42, 21. vt prædictum Deut. 31, 17. s) *& tenebræ*. (5) Ps. 18, 12. t) *& obscuritas*. (1) formæ מִצּוֹק 1 Sam. 2, 8. c. 14, 5. מִבְנֵשׁ Deut. 25, 11. a rad. עוּף *obscuratum esse* v. 23. Iob. 11, 17. vt oculi obductis *palpebris* Iob. 16, 16. quæ sic dicuntur ob motum, motui *volantis* auis similem, quæ prima verbi significatio est. u) *angoris* s. *angustiæ*. (3) c. 30, 6. x) *& in caligine* c. 59, 9. vt quondam Aegyptii Ex. 10, 22. y) *agitatus erit*. Py. (1) cf. c. 13, 14. Ier. 23, 2. 12. sicut prædictum Deut. 28, 29. cf. Prou. 4, 19. Ps. 82, 5. Matth. 23, 24. 16. Luc. 6, 39. 2 Cor. 4, 4. ℣. 23. z) *Quia* hinc etiam augebitur occæcatio Iudæorum. vid. Ioh. 7, 41. 42. Alii: *Verumtamen*, coll. Coh. 6, 2. a) non erit *obscuratio* s. *caligo* æternum duratura. subst. formæ Partic. Hoph. vt etiam sequens, a rad. עוּף; vid. v 22. & cf. Am. 4, 13. Iob. 10, 22. b) *ei terræ, cui*. Gen. 43, 16. Ier. 27, 5. cohæret cum seq. לָהּ in constructione. c) *angustia* fuit. cf. v. 22. & vid. Iob. 36, 16. c. 37, 10. Al. *quia non erit perpetua caligo ei, qui angustatus est ab ista* obscuritate temporaria, coll. ל Ez. 14, 3. Esth. 5, 12. 1 Par. 28, 9. Attende autem h. l. *Segoltam*; quem dum plerique Interpp. negligunt, difficilem locum difficiliorem reddunt. Hoc vero comma in seqq. declaratur. Nam Galilæi, & vicini illorum, qui primi miseriam illam experti sunt, primi etiam Messiam Seruatorem audiuerunt, & miracula eius viderunt. Ioh. 2, 11. c. 4, 3. d) *Quemadmodum* enim *tempus prius* calamitosum. Ps. 9, 10. Iob. 24, 1. e) *vilem reddidit*, aut in contemtum deduxit. c. 23, 9. 2 Sam. 19, 44. f) *vsque in terram* Zebulon & Naphtali. vid. 2 Reg. 15, 29. & cf. Ioh. 1, 47. c. 7, 41. 42. g) *ita alterum*, & N. T. tempus. c. 60, 22. h) *gloriosam* s. *honorabilem reddet*. 2 Par. 25, 19. scil. *Galilaam*, vt mox sequitur: cum Christus in ea plurimum versatus sit, & ex ea etiam Apostolos elegerit. vid. Matth. 4, 12. seqq. i) *viam maris* s. eam regionem, quæ est *versus* (Ios. 2, 7. c. 8, 15.) *mare* s. *lacum Genesareth*. Num. 34, 11. Ios. 11, 2. c. 12, 3. k) *oram Iordanis*. cf. Deut. 1, 1. Ios. 5, 1. 1 Sam. 31, 7. &c. l) *Galilaam*, de qua Ios. 20, 7. 2 Reg. 15, 29. Matth. 4, 15. m) *gentium*. vid. Gen. 14, 1. Ios. 12, 23.

CAP. IX, 1. n) *Populus namque hic* c. 8, 23. designatus. Arctissime hoc cum antecedentibus adhuc cohæret. o) *qui ambulantes* fuerunt *in tenebris* c. 50, 10. Matth. 4, 16. p) primi omnium *viderunt* Ioh. 1, 14. c. 2, 11. q) c. 10, 17. c. 49, 6. c. 60. 1. cf. Ps. 36, 10. Ioh. 1, 9. seqq. r) c. 42, 7. Ps. 107, 10. Luc. 1, 79. s) Ier. 2, 6. Ps. 23, 4. Iob. 10, 21. t) c. 42, 6. u) *illis* primum per conciones & miracula *effulsit*. (6) c. 13, 10. Iob. 22, 28. Luc. 1, 78. Ioh. 2, 11. vid. supra c. 8, 23. ℣. 2. x) *Multiplicasti gentem* fidelium c. 26, 15. spiritualem Israelem. vid. c. 54, 1. seqq. c. 60, 3. seqq. Ier. 30, 19. Ez. 37, 26. & cf. Gen. 17, 2. c. 26, 4. 24. c. 48, 4. Deut. 1, 10. c. 30, 5. Rom. 4. 16. seqq. y) *ei* pio Galilæo & Apostolo, sec. *Kri*. cf. c. 49, 5. & Ioh. 4, 36. &c. S. cum multiplicasti gentem, *ei* magnum reddidisti gaudium. Al. gentem, *cui non multum gaudii dederas*, coll. Ex. 4, 13. Ps. 53, 6. Ps. 118, 21. z) *Lætabuntur* enim *coram te* effusissime, quicunque te vera fide cognoscent. *Præteritum Propheticum*, vt c. 5, 13. Conf. Luc. 2, 10. Matth. 2, 10. 11. 1 Pet. 1, 6. 8. Act. 5, 41. Col. 1, 24. & phrasin Deut. 12, 18. a) Leu. 23, 40. Deut. 16, 15. Es. 16, 10. Ioel 1, 13. Ps. 4, 8. b) *sicut exultant* homines. cf. c. 25, 9. c. 29, 19. c. 41, 16. c. 61, 10. c. 66, 10. Ps. 14, 7. Ps. 97, 1. Ps. 149, 2. &c. c) c. 53, 12. Ps. 119, 162. cf. Num. 31, 9. seqq. Ios. 8, 27. Iud. 5, 30. &c. ℣. 3. d) *Nam iugum* hostium spiritualium. conf. Gen. 27, 40. Ebr. 2, 14. 15. e) *oneris ipsius* c. 10, 27. f) conf. c. 14, 5. & 1 Cor. 15, 56. Gal. 3, 22. seqq.

℣. 17. וְקִוֵּיתִי ita per *Makk.* & *Tipheha* simul 5. & *Ber.* secund. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* maxime vero *impr.* ad Leu. 21, 4. at ceteri omnes *Makk.* omittunt. ℣. 19. *Spatium* præmittunt 1. 5. 6. 7. 8. 9. 12. 20--23. ℣. 23. Cap. IX. hic auspicantur 6. 8. 9. 10. 13--16. 19. 20. זְבֻלוּן ita 1. 6. 9. 17. 18. 22. 23. & *Ber.* sec. *Mas.* 1. & *Erff.* at זְבוּלֻן scribunt 3. 7. 8. secundum *Masor. impress.*

4 שֵׁבֶט הַנֹּגֵשׂ בּוֹ הַחִתֹּתָ כְּיוֹם מִדְיָן׃ כִּי כָל־סְאוֹן סֹאֵן
בְּרַעַשׁ וְשִׂמְלָה מְגוֹלָלָה בְדָמִים וְהָיְתָה לִשְׂרֵפָה
ה מַאֲכֹלֶת אֵשׁ׃ כִּי־יֶלֶד יֻלַּד־לָנוּ בֵּן נִתַּן־לָנוּ וַתְּהִי
הַמִּשְׂרָה עַל־שִׁכְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר
6 אֲבִי־עַד שַׂר־שָׁלוֹם׃ לְםַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין־
קֵץ עַל־כִּסֵּא דָוִד וְעַל־מַמְלַכְתּוֹ לְהָכִין אֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ
בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם קִנְאַת יְהוָה
7 צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹּאת׃ דָּבָר שָׁלַח אֲדֹנָי
8 בְּיַעֲקֹב וְנָפַל בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְיָדְעוּ הָעָם כֻּלּוֹ אֶפְרַיִם וְיוֹשֵׁב
9 שֹׁמְרוֹן בְּגַאֲוָה וּבְגֹדֶל לֵבָב לֵאמֹר׃ לְבֵנִים נָפָלוּ וְגָזִית
י נִבְנֶה שִׁקְמִים גֻּדָּעוּ וַאֲרָזִים נַחֲלִיף׃ וַיְשַׂגֵּב יְהוָה אֶת־
11 צָרֵי רְצִין עָלָיו וְאֶת־אֹיְבָיו יְסַכְסֵךְ׃ אֲרָם מִקֶּדֶם
וּפְלִשְׁתִּים

מ׳ סתומה באמצע תיבה

g) c. 10, 24. h) *adigentis cum* ad laborem c. 3, 5. 12. c. 14, 4. cf. Ex. 5, 6. 13. i) *contrivisti.* Ier. 1, 17. k) c. 10, 26. Iud. 7, 19. 22.

℣. 4. l) *Nam vt* porro, qua id ratione futurum sit, explicem. m) quemadmodum in bello illo Midianitico *omnis impetus*, concursus hostium. (1) n) *irruebat*, concurrebat. (1) o) *cum* terribili *strepitu* aut fragore, Ier. 10, 22. c. 47, 3. Nah. 3, 2. non tantum Gideonis & sociorum; sed ipsorum etiam hostium (Iud. 7, 20. seqq.) *tremore.* Ez. 12, 18. Iob. 39, 24. ita etiam in illa pugna Christi fiet. cf. infra c. 63, 3. Apoc. 19, 13. Al. *cum concussione aut terræ motu*, vt Am. 1, 1. Zach 14, 5. sic cf. Matth. 27, 51. 54. c. 28, 2. 4. Hebr. , 26. Apoc. 5, 1.. c. 11, 13. c. 16, 18 p) *ita vt vestis* hostium *volutaretur* & commacularetur. Py. (1) 2 Sam. 20, 12. q) *sanguine* ipsorum hostium. conf. Zeph. 1, 17. & Epist. Iud. v. 23. r) c. 64, 10. Num. 19, 6. cf. Ez. 39, 19. s) *cibus* seu pabulum *ignis.* (2) v. 18.

℣. 5. t) *puer* θεάνθρωπος. Luc. 2, 12. 21. 27. Hebr. 2, 14. semen illud mulieris promissum Gen. 3, 15. u) homo *natus est* e matre virgine c. 7, 14. Gal. 4, 4. x) *nobis*, nostro bono. Luc. 2, 10. 11. Rom. 3, 25. c. 8, 32. &c. y) *Filius Dei* æternus, de quo Ps. 2, 7. Prou 30, 4. *datus est nobis* Ioh. 3, 16. Rom. 8, 3. De *Messia* vero hunc locum intelligendum esse, non tantum omnia verba textus probant, sed id *Ionathan* etiam, Chaldæus Interpres (qui tamen & ipse nomina Pueri male diuidit) aliique veteres Iudæi testantur. Ita in *Debharim Rabba* ad Deut. 2, 4. probaturi, Messiam e Iacobi posteris excitandum esse, ad hæc ipsa verba prouocant: *Puer natus est nobis.* f. 287. c. sic *Ben Sira* edit. Amstelod. 1679. in 12. fol. 40. b. inter octo Messiæ nomina non tantum *Jinnon* (ex Ps. 72, 17.) *Tsemach* (ex Ier. 23, 6. Zach. 3, 8. &c.) & commune nomen *Messias*, sed etiam *Mirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater æternitatis, & Princeps pacis* e nostro loco recenset. z) *estque principatus.* (1) v. 6. a) *super humeris eius.* conf. c. 22, 22. 1 Sam. 10, 9. Ion. *Et suscepit legem super se, vt seruaret eam.* conf. Gal. 4, 4. 5. ita vt non honos tantum sit hic principatus, sed & onus. vid *Lutherus* ad h. l. Ipse vniuersum gubernat regnum, præsens & potens vbique, & omnia sciens Mat. 28, 18. Eph. 1, 21. Hebr. 1, 3. haud nixus consiliariorum ope, more principum terræ; sed ipse Rex, & omnia in omnibus. Simili locutione *Cicero in Orat. pro Flacco* ad Iudices dixit: *Rempublicam* vos vniuersam in hoc iudicio *vestris humeris, vestris inquam humeris sustinetis.* Et *Plinius in Paneg. ad Traianum* c. X. quum abunde expertus esset Pater, quam bene *humeris tuis sederet imperium*, i. e. ita compositum esset, vt constanter & stabiliter maneret; vt adnotauit B. *Cellarius.* b) *Et vocatur.* Imperson. vt Ios. 7, 26. Iud. 15, 17. c) reale, & quasi appellatiuum, vt c. 7, 14. conf. Gen. 32, 30. Sic cum alibi dicitur *Schiloh* Gen. 49, 10. *Stella prodiens e Iacobo* Num 24, 17. *Iehouah, iustitia nostra*, Ier. 23, 6. *vnicus Pastor* Ez. 34, 23. *Vir Tsemach* Zach. 6, 12. coll. Es 11, 1. *Desiderium gentium* Hag. 2, 7. *Sol iustitiæ* Mal. 3, 20. *Sanctissimus*, Dan. 9, 24. *Salomoh* Cant. 3, 11. d) Iud. 13, 18. conf. Apoc. 19, 12. Ps. 72, 18. Prou. 30, 4. Non *admirabilis* tantum, sed κατ᾽ ἐξοχὴν *Miraculum* (Es. 25, 1.) ille est: per se Deus, & per vnionem hypostaticam Θεάνθρωπος. Gusset. p. 675. Ceterum obserua, quod hæc & sequentia nomina neutiquam sint nominantis, vt perfide, & contra accentus, confingunt Iudæi; ac si sensus verborum esset: *Et vocauit Iehouah,* qui est *Mirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater æternitatis*, nomen pueri *Princeps pacis*, quod solum huic relinquunt, & imperite (vid. c. 7, 14.) ad Hiskiam referunt; vid. *Raschi, Kimchi, Abarbanel* aliique; sed vt recte eatenus docuit *Aben Ezra* Comment. h. l. nec diffiteri potest blaspheme iniurius *Abarbanel*, omnia *sunt denominati pueri*; quemadmodum perpetuus huius constructionis vsus inuicte demonstrat. e. c. Gen. 4, 25. 26. c. 5, 3. 29. c. 16, 11. c. 27, 36. & in ipsis Concordantiis Hebraicis sub שֵׁם multo plura. e) Mich. 4, 9. Ioh. 1, 18. Apoc. 3, 18. *Dei* potentia ac *sapientia* 1 Cor. 1, 24. Respicit hoc nomen consilia æternitatis. *Dorscheus.* f) c. 10, 21. c. 11, 2. c. 12, 2. Zeph. 3, 17. Ps. 24, 8. Ps. 45, 4. g) *Pater æternitatis* c. 45, 17. Iob. 20, 4. cuius ipse non tantum *possessor* (vt apud Arabes *pater pulchritudinis*, pulchrum &c. significat) sed etiam nobis *auctor est*: qui eam nobis felicitatem peperit, & dedit, vt simus filii illius seculi Luc. 20, 35. cf. Hebr. 1, 2. c. 2, 5. & infra c. 63, 16. h) *Princeps pacis* spiritualis & æternæ. Rom. 5, 1. cf. v. 6. Gen. 49, 10. Ps. 72, 3. 7. & Cant. 3, 11. Quam belle autem hoc nomen & eius vis, v. 6. exposita, conueniat Hiskiæ, vt Iudæi volunt, docet 2 Reg. 18, 8. seqq. ℣. 6. i) S. *Multiplicanti* huic *principatum, & multiplicanti pacem*, Sic Participium erit, vt Leu. 11, 42. At al. substant. *Multiplicationi* vel *Amplitudini principatus*, & paci non erit finis, formæ *mar'ah, machsah*; sicut etiam *maschkah* modo substantiue, modo adiectiue accipitur. Ceterum quæ mysteria in hoc *clauso Mem* tum Christiani, tum Iudæi inquirunt, videsis apud alios. *Messiam* eo innui, putat *Abarbanel*, cui in multis fuerit similis Hiskias. vid. infra *Varr. Lect.* k) v. 5. c. 26, 3. 12. l) conf. Ps. 72, 7. 8. Zach. 9, 10. m) spirituali Ps. 45, 7. Luc. 1, 32. n) 2 Sam. 7, 12. 13. o) 1 Reg. 2, 12. 24. Ier. 33, 2. p) Prou. 20, 28. q) c. 1, 27. c. 5, 16. c. 48, 1. c. 54, 14. Conf. typum 1 Reg 10, 9. r) ita vt nunquam deficiat illa Dauidi facta promissio 2 Sam. 7, 13. Respicit autem hoc ad superius c. VII. de non metuendo excidio totali familiæ Dauidis, ex qua Messias adhuc erat nascendus. s) 2 Reg. 19, 31. t) c. 1, 24. u) c. 37, 32. ℣. 7. x) S. *Verbum* autem interea *misit.* Respicit ad c. 8, 4. y) per plures prophetas 2 Reg. 17, 13. Ier. 25, 4. z) c. 6, 1. a) c. 2, 4. 5. b) Schmid. *Et cecidit* fors *in Israele.* sic conf. Gen. 25, 18. coll. Ps. 16, 6. Ion. 1, 7. Al. *idque irruet in Israelem.* conf. Ios. 11, 7. ℣. 8. c) *ita vt sentiant.* Iud. 8, 16. Iob. 21, 19. d) *vniuersus populus* Israelis & Iudæ v. 12. Ephraim in primis. e) Am. 4, 1. c. 6, 1. f) *in elatione vel per superbiam.* c. 16, 6. Ps. 31, 19. Prou. 29. 23. g) c. 12, 10. h) *dum dicunt*: conf. c. 8, 21. ℣. 9. i) *Lateres* Gen. 11, 3. *ceciderunt*, expugnatis & destructis vrbibus. conf. 2 Reg. 13, 3-7. k) *sed lapide cæsionis* 1 Reg. 5, 31. nunc ædificabimus. vid. Am. 5, 11. florentibus sub Ierobeamo II. & Pekacho Israelitarum rebus. vid. 2 Reg. 14, 25. seqq. 2 Par. 28, 16. &c. l) *sycomori.* (5) 1 Reg. 10, 27. Am. 7, 14. m) c. 45, 2. Deut. 7, 5. n) c. 40, 31. Leu. 27, 10. ℣. 10. o) *Ideo exaltabit* Ps. 107, 41. p) c. 7, 1. 4. 8. nempe Assyrios. vid. 2 Reg. 16, 9. q) *eosque cum hostibus Israelis.* r) *commiscebit.* (2) c. 19, 2. ℣. 11. s) Sic *Syrus* est *ab ortu* hostis c. 2, 6. conf. 2 Reg. 16, 6. c. 24, 2.

℣. 5. אֲבִיעַד coniunctim scribunt 1. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. ℣. 6. לְםַרְבֵּה *Hillerus* p. 139. nihil agnoscit sub ם *clauso*, nisi variam lectionem רַבָּה, resecto penitus & omisso לם: vt expresserunt *Versf.* Vulg. *Multiplicabitur eius imperium*; Ion. *augebitur dignitas*; Ar. cum ó. Gr. μεγάλη ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ. Et sic *Elias* in *Masoreth* p. m. 52. nisi quod hic malit efferre לָם רַבָּה, parum grammatice, pro לָהֶם רַבָּה *eis multiplicabitur*: hoc tamen contra plerosque libros (qui in margine vocant ם *clausum in medio vocis*) obseruat, secundum *Ceib* rectius diuidi b. m. לְםַרְבֵּה, vti ex nostris hab. 22. expresse id requirente *Masora impressa* ad 2 Par. 34, 6.

ופלשתים מאחור ויאכלו את־ישראל בכל־פה בכל־
12 זאת לא־שב אפו ועוד ידו נטויה׃ והעם לא־שב עד־
המכהו ואת־יהוה צבאות לא דרשו׃
13 ויכרת יהוה מישראל ראש וזנב כפה
14 ואגמון יום אחד׃ זקן ונשוא־פנים הוא הראש ונביא
טו מורה־שקר הוא הזנב׃ ויהיו מאשרי העם־הזה
16 מתעים ומאשריו מבלעים׃ על־כן על־בחוריו לא־
ישמח אדני ואת־יתמיו ואת־אלמנותיו לא ירחם כי
כלו חנף ומרע וכל־פה דבר נבלה בכל־זאת לא־שב
17 אפו ועוד ידו נטויה׃ כי־בערה כאש רשעה שמיר
ושית תאכל ותצת בסבכי היער ויתאבכו גאות
18 עשן׃ בעברת יהוה צבאות נעתם ארץ ויהי העם
19 כמאכלת אש איש אל־אחיו לא יחמלו׃ ויגזר על־
ימין ורעב ויאכל על־שמאול ולא שבעו איש בשר־
כ זרעו יאכלו׃ מנשה את־אפרים ואפרים את־מנשה
יחדו המה על־יהודה בכל־זאת לא־שב אפו ועוד ידו
י נטויה׃ הוי החקקים חקקי־און ומכתבים
2 עמל כתבו׃ להטות מדין דלים ולגזל משפט עניי
3 עמי להיות אלמנות שללם ואת־יתומים יבזו׃ ומה־
תעשו ליום פקדה ולשואה ממרחק תבוא על־מי
4 תנוסו לעזרה ואנה תעזבו כבודכם׃ בלתי כרע
תחת אסיר ותחת הרוגים יפלו בכל־זאת לא־שב

s) *& Philistai a tergo* s. *ab occasu*. cf. c. 11, 14. Iud. 10, 7. & vid. 2 Par. 28, 18. u) cf. c. 17, 3. x) *toto* seu *pleno ore* instar truculentarum bestiarum *devorarunt*, cf. Hos. 5, 14. Al. *vndiquaque*, vt 2 Reg. 10, 21. y) *Per omne tamen hoc* s. per omnes has castigationes v. 16. 20. z) *non auersa est ira Dei*, vt vtrique & Iudaei & Israelitae sibi imaginabantur. v. 8. 9. c. 5, 25.

℣. 12. a) *Populus namque* Iudae & Israel v. 8. 20. b) Hos. 5, 4. c. 7, 10. Am. 4, 6. 8. c) cf. c. 22, 11. c. 42, 25. d) cf. c. 8, 19. c. 31, 1. c. 55, 6. Am. 5, 4. 14.

℣. 13. e) *Ideo etiam exscidit Dominus* & porro exscindet. vid. not. v. 2. & c. 5, 13. f) Locutio prouerb. c. 19, 25. g) *ramum*. (3) ib. & Iob. 15, 32. cf. Leu. 23, 40. h) *& iuncum*. (5) c. 19, 15. c. 58, 5. Iob. 40, 26. c. 4, 12. vbi *ahenum*; ab אגם *stagno*, in quo *iuncus* crescit, & cui *aheno* aliquo modo simile, sic dictum. Sic *lacus* latinis *stagnum* & *magnum vas* significat. *Gussetius*.

℣. 14. i) c. 3, 2. 3. Iob. 22, 8. k) v. 13. c. 7, 20. l) c. 3, 2. c. 28, 7. Ion. *Scribae*. m) conf. Ioel 2, 25. Hab. 2, 18. traditiones humanas pro diuinis obtrudentes Matth. 15, 1. seqq. n) cf. Deut. 28, 13. 44.

℣. 15. o) Facti enim sunt *directores*, al. *beatum praedicantes*. vid. c. 3, 12. p) Mich. 3, 5. q) *& directi*, al. *beatificati eius*. Py. (3) Ps. 40, 3. Prou. 3, 18. r) vid. c. 3, 12. Py. (3) 2 Sam. 17, 15.

℣. 16. s) 2 Reg. 8, 12. Am. 3, 10. t) conf. Am. 6, 8. u) conf. Ps. 109, 12. x) Ier. 15, 8. c. 18, 21. y) ex iusta talione. vid. c. 1, 23. c. 10, 2. Ex. 22, 23. & cf. Hos. 14, 4. z) *vniuersitas populi & quisque*. v. 8. Ier. 6, 13. a) *hypocrita*. c. 10, 6. b) *& malitiosus*. c. 1, 4. Prou. 17, 4. c) c. 32, 6. Ps. 14, 1. d) *Itaque in omnibus his malis*. vid. v. 11. e) ad grauius percutiendum. cf. Leu. 26, 21. 28. 41.

℣. 17. f) S. *Eo quod ardens*. c. 1, 31. c. 10, 17. c. 62, 1. g) *improbitas populi*. Deut. 9, 4. 5. Mal. 3, 19. Prou. 11, 5. h) c. 5, 6. c. 10, 17. c. 32, 13. i) *consumet*. Ex. 3, 2. cf. 2 Sam. 23, 6. 7. k) *& incendit*, incendium fecit. c. 33, 12. l) *implexa*. (3) c. 10, 34. Gen. 22, 13. m) *vt expandant & eleuent se*. (1) n) *eleuatione fumi* s. sicut fumus sese conuolutus extollit, & in aere extenuatur ac euanescit. cf. c. 28, 1. 3. Hos. 13, 3. Ps. 68, 3.

℣. 18. o) *in ira* aut furore s. *excandescentia Domini* c. 10, 6. c. 13, 9. 13. p) c. 1, 24. q) S. & Tig. *obscurata est*. Vulg. *conturbata est*; rectius LXX. Ion. Ar. *combusta* i. *exusta est terra*. (1) nam *Ghatmon* per Grain Arab. est *aestus ingens & suffocans*. Cf. Ioel 1, 12. 19. 20. Am. 7, 4. r) *factusque est populus sicut pabulum ignis*. (2) v. 4. coll. 1 Reg. 5, 25. cf. Am. 4, 11. s) 2 Reg. 7, 6. t) *non parcunt*, aut clementia vtuntur. 1 Sam. 15, 3. Conf. 2 Par. 28, 6. 9.

℣. 19. u) *Et licet* (vnus alterum v. 18.) *abripuerit* vel *exsciderit* Hab. 3, 17. Ez. 37, 11. Thr. 3, 54. x) *ad dextram*, vt Ephraim Iudam cf. 2 Reg. 14, 12. seqq. 2 Par. 28, 6. y) *esurit tamen* adhuc & sitit alterius sanguinem. Nam quod illud quidam de fame ventris accipiunt ad litteram, non placet etiam *Schmidio*, sed potius accipiendum videtur de fame odii & crudelitatis vnius aduersus alterum. Conf. infra c. 29, 8. z) & licet deuoret alterum *ad sinistram*. conf. c. 54, 3. Zach. 12, 6. a) *non tamen exsatiantur*. conf. c. 56, 11. b) *vnusquisque carnem brachii sui vorant* mutuis caedibus & rapinis. Locutio prouerbialis, vt Gal. 5, 15.

℣. 20. c) Modo *Manasses* rodit & odit Ephraimum; & hic vicissim illum, quod ex hoc loco discimus. d) modo *coniunctim illi* agunt *contra Iudam*. vid. c. 7, 1. & conf. c. 11, 13. e) vid. v. 11. 16. c. 10, 4.

CAP. X.

CAP. X, ℣. 1. f) c. 1, 4. Continuatur hic vsque ad v. 5. Comminatio aduersus Israelitas & Iudaeos c. 9, 7. seqq. coepta. Deinde Assyriis oppressoribus grauissimas poenas minatur v. 6.–19. & tandem piorum reliquias solatur v. 20. seqq. g) *statuentibus*, *decernentibus* Iud. 5, 9. Prou. 8, 15. h) *statuta*. (2) Iud. 5, 15. i) c. 1, 13. c. 59, 4. k) *& scriptitantibus*. Pi. h. l. tantum. l) *laborem* ad malum comparatum Num. 23, 21. Ps. 7, 15. m) qui praua illa decreta *scribunt*.

℣. 2. n) *vt declinare faciunt* c. 29, 21. Prou. 18, 5. Am. 2, 7. c. 5, 12. o) *a iudicio* vel *causa sua* Ier. 5, 28. p) *miseros*. Am. 4, 1. q) Prou. 22, 22. Ps. 35, 10. r) Coh. 5, 7. s) c. 14, 31. t) c. 1, 17. 23. u) conf. c. 9, 16. Ex. 22, 21. x) c. 8, 1. c. 11, 14.

℣. 3. y) *diei* vel *in die*. Hab. 3, 16. z) *visitationis*. Hos. 9, 7. LXX. vt 1 Pet. 2, 12. a) *& deuastationi*. c. 6, 11. Ps. 35, 8. b) *quae a longinquo*, remoto loco. c. 30, 27. c) *ad quem?* c. 22, 15. d) 2 Sam. 13, 29. e) c. 20, 6. c. 21, 1. f) *& vbi*. Ruth 2, 19. g) Ps. 30, 14. h) opes & principes. conf. v. 16. 18. c. 5, 13.

℣. 4. i) *si non*, subintell. אם, vt c. 7, 21. conf. Gen. 43, 3. al. *qui non*, subintell. relatiuo, vt Ex. 4, 13. k) *incuruauerint se* coram hoste victore. conf. Iud. 11, 35. Homine Esth. 3, 2. 5. Deo 1 Reg. 8, 54. l) *pro vincto* vel *sub vinctum* (2) c. 24, 22. m) *tum sub occisis* cadent. qui autem caduut sub aliis, miseriores sunt cadentibus super ipsos. *Gussetius* p. 128. seqq.

℣. 15. העם־ sine *Metheg* 1. 2. 5. 6. 9.–12. 17. 18. 20. 21. ℣. 16. אלמנתיו *defect.* 1. 6. 9. 22. & sic sec. secundum *Masor.* & *Erffurtensem*. ℣. 18. *Spatium* praemittunt 17. 18. & *Ber.* CAP. X, ℣. 2. Pro עניי hab. עני 1. 2. 5.

אַפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה׃ הוֹי אַשּׁוּר שֵׁבֶט ה
אַפִּי וּמַטֶּה־הוּא בְיָדָם זַעְמִי׃ בְּגוֹי חָנֵף אֲשַׁלְּחֶנּוּ וְעַל־ 6
עַם עֶבְרָתִי אֲצַוֶּנּוּ לִשְׁלֹל שָׁלָל וְלָבֹז בַּז וּלְשִׂימוֹ מִרְמַס
כְּחֹמֶר חוּצוֹת׃ וְהוּא לֹא־כֵן יְדַמֶּה וּלְבָבוֹ לֹא־כֵן יַחְשֹׁב 7
כִּי לְהַשְׁמִיד בִּלְבָבוֹ וּלְהַכְרִית גּוֹיִם לֹא מְעָט׃ כִּי יֹאמַר 8
הֲלֹא שָׂרַי יַחְדָּו מְלָכִים׃ הֲלֹא כְּכַרְכְּמִישׁ כַּלְנוֹ אִם־לֹא 9
כְאַרְפַּד חֲמָת אִם־לֹא כְדַמֶּשֶׂק שֹׁמְרוֹן׃ כַּאֲשֶׁר מָצְאָה י
יָדִי לְמַמְלְכֹת הָאֱלִיל וּפְסִילֵיהֶם מִירוּשָׁלִַם וּמִשֹּׁמְרוֹן׃
הֲלֹא כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְשֹׁמְרוֹן וְלֶאֱלִילֶיהָ כֵּן אֶעֱשֶׂה 11
לִירוּשָׁלִַם וְלַעֲצַבֶּיהָ׃
וְהָיָה כִּי־יְבַצַּע אֲדֹנָי אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂהוּ בְּהַר צִיּוֹן 12
וּבִירוּשָׁלִָם אֶפְקֹד עַל־פְּרִי־גֹדֶל לְבַב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר וְעַל־
תִּפְאֶרֶת רוּם עֵינָיו׃ כִּי אָמַר בְּכֹחַ יָדִי עָשִׂיתִי וּבְחָכְמָתִי 13
כִּי נְבֻנוֹתִי וְאָסִיר ׀ גְּבוּלֹת עַמִּים וַעֲתִידֹתֵיהֶם שׁוֹשֵׂתִי
וְאוֹרִיד כַּאבִּיר יוֹשְׁבִים׃ וַתִּמְצָא כַקֵּן יָדִי לְחֵיל הָעַמִּים 14
וְכֶאֱסֹף בֵּיצִים עֲזֻבוֹת כָּל־הָאָרֶץ אֲנִי אָסָפְתִּי וְלֹא הָיָה
נֹדֵד כָּנָף וּפֹצֶה פֶה וּמְצַפְצֵף׃ הֲיִתְפָּאֵר הַגַּרְזֶן עַל טו
הַחֹצֵב בּוֹ אִם־יִתְגַּדֵּל הַמַּשּׂוֹר עַל־מְנִיפוֹ כְּהָנִיף שֵׁבֶט
אֶת־מְרִימָיו כְּהָרִים מַטֶּה לֹא־עֵץ׃ לָכֵן יְשַׁלַּח 16
הָאָדוֹן אֲדֹנָי צְבָאוֹת בְּמִשְׁמַנָּיו רָזוֹן וְתַחַת כְּבֹדוֹ יֵקַד
יְקֹד כִּיקוֹד אֵשׁ׃ וְהָיָה אוֹר־יִשְׂרָאֵל לְאֵשׁ וּקְדוֹשׁוֹ 17
לְלֶהָבָה וּבָעֲרָה וְאָכְלָה שִׁיתוֹ וּשְׁמִירוֹ בְּיוֹם אֶחָד׃
וּכְבוֹד יַעְרוֹ וְכַרְמִלּוֹ מִנֶּפֶשׁ וְעַד־בָּשָׂר יְכַלֶּה וְהָיָה 18
כמסס

ולשומו קרי

ועתודותיה קרי

כביר קרי

n) vid. c. 5, 25. c. 9, 11. 16. 20.

℣. 5. o) *Væ* tamen etiam *Assyrio*. vid. not. v. 1. & c. 36, 1. seqq. p) *qui virga* est *ira mea*. v. 15. 2 Sam. 23, 21. q) *nam ipse baculus in manu hostium*, quo tam potenter percutiunt, *est indignatio* s. *ira mea*, v. 25. cf. c. 7, 17. seqq. c. 8, 7. 2 Reg. 16, 2. c. 17, 7. 18. 19. &c. cf. etiam Ier. 25, 9.

℣. 6. r) contra gentem *hypocriticam* c. 9, 16. c. 32, 6. c. 33, 14. mittam equidem illum. s) c. 9, 18. t) cf. c. 36, 10. Am. 6, 11. & not. 2 Sam. 12, 11. c. 16, 10. u) vid. c. 8, 1. 4. x) c. 33, 23. y) c. 13, 9. c. 37, 9. z) c. 5, 5. a) c. 5, 25. c. 41, 25. Mich. 7, 10. cf. 2 Reg. 13, 7.

℣. 7. b) *At ille Assyrius* v. 5. c) *cogitabit* c. 14, 24. Num. 33, 56. d) 1 Sam. 18, 25. e) *nam ut disperdat eos*, in animo habebit c. 23, 11. cf. Apoc. 11, 18. f) *non Iudæos tantum*, sed alias etiam & *complures gentes*.

℣. 8. g) cf. 1 Reg. 20, 1. 2 Reg. 25, 28. hinc fastuosus ille Regum Orientis titulus: *Rex regum* Ez. 26, 7. Deo & CHRISTO tribuendus 1 Tim. 6, 15. Apoc. 17, 14. c. 19, 16. coll. c. 1, 5.

℣. 9. h) *sicut Carchemis* ad Euphratem Ier. 46, 2. 2 Par. 35, 20. i) etiam *Calno* fuit. Am. 6, 2. Bocharto *Callinicon* in Osroena. k) vid. 2 Reg. 18, 34. l) c. 11, 11. vrbs vetus & amplissima Am. 6, 2. in extremis finibus Israelis a septemtrione Num. 34, 8. m) c. 8, 4. n) *ita etiam Samaria* facile expugnabitur. c. 8, 4.

℣. 10. o) v. 14. Ps. 21, 9. sc. *vires* ad regna illa euertenda. conf. Leu. 25, 16. 28. Iob. 31, 25. p) *idoli* vel *inanis* cuiusdam *numinis* v. 11. Ier. 14, 14. Leu. 19, 4. cf. infra c. 36, 20. c. 37, 19. q) S. *ita etiam sculptilia eorum* (c. 30, 22.) *de Hierosolyma & Samaria inueniet*. Kimchi subintell. adiectiuo: quamuis sculptilia ipsorum *robustiora* essent, quam Hierosolyma & Samaria.

℣. 11. r) v. 10. c. 2, 8. 18. s) c. 46, 1. 1 Sam. 31, 9. vt vrbem scil. facile expugnem, & idola eorum igni tradam. cf. infra c. 37, 20. seqq. & ibid. v. 19.

℣. 12. t) *Verum fiet*. Opponit nunc iudicium Dei aduersus consilium & ferociam Assyriorum. u) *cum produxerit* seu *perfecerit* c. 38, 12. Zach. 4, 9. Thren. 2, 17. x) opus *suum*, quod ipse intendit v. 6. cf. c. 28, 21. y) vide c. 37, 36. 2 Reg. 19, 35. z) i. e. *superbiam in actum deductam*. cf. Rom. 6, 21. a) c. 9, 8. b) c. 14, 25. c) c. 3, 18. c. 13, 19. d) cf. v. 33. c. 2, 11.

℣. 13. e) cf. Deut. 8, 17. f) cf. Ier. 9, 22. Ez. 28, 4. g) c. 5, 21. 1 Sam. 26, 8. h) Deut. 32, 8. i) *& thesauros*, *paratas* ab iis opes. (1) conf. Prou. 24, 27. k) *prædatus sum* vel *prædabor*. Pi. (1) cf. c. 17, 14. l) *& descendere faciam*, deturbabo c. 14, 21. 15. Obad. v. 3. 4. m) *vt Omnipotens* quis Deus c. 1, 24. cf. c. 14, 14. n) *sedentes*, S. in alto honorum & potentiæ gradu constitutos, sed *Ion*. add. *in validissimis* arcibus s. *munimentis*. sic cf. Obad. v. 3.

℣. 14. o) *Immo inuenit* v. 10. p) c. 8, 4. c. 60, 5. 11. q) *aut sicut colliguntur*, vna auferuntur. Gen. 30, 23. Ier. 16, 5. r) c. 59, 5. Deut. 22, 6. s) i. e. omnem populum & bona terræ, meton. t) *mouens*, volitans, *aufugiens* ℣. 31. c. 16, 2. 3. u) *aut aperiens os*. Ez. 2, 8. Iob. 35, 16. x) c. 8, 19. Ion. *aut verbum oblocutus*.

℣. 15. y) c. 44, 23. Ex. 8, 5. Iud. 7, 2. z) *securis*. (4) Deut. 19, 5. c. 20, 19. 1 Reg. 6, 7. a) *contra illum*, *qui ea* lignum vel lapidem *cadit* c. 5, 2. *Ion*. add. *dicendo: en ego scidi!* b) Hitp. (4) Dan. 11, 36. 37. Ez. 38, 23. c) *serra*. (1) rad. 1 Par. 20, 3. d) v. 32. Ex. 20, 22. *Ion*. add. *dicens: nonne ego secui!* Comparatur autem Rex Assyrius cum serra ratione effecti, item determinationis & subordinationis. *Dorscheus* e) *ac si mouere* vel *agitare vellet* virga. f) v. 5. c. 28, 27. g) *eos*, *qui ipsam tollunt*. Ex. 14, 16. 2 Reg. 6, 7. h) *ac si tollere vellet baculus* hominem, qui eum gestat, *nec lignum* est.

℣. 16. i) v. 33. c. 1, 24. c. 19, 4. k) *in pinguia eius* c. 17, 4. Ps. 78, 31. l) *maciem*. (3) Mich. 6, 10. Ps. 106, 15. conf. infra c. 24, 16. m) v. 3. 18. c. 8, 7. n) *ardebit* Deut. 32, 22. o) *ardor*. (1) lues sc. ardentissima. conf. 2 Sam. 24, 15. seqq. p) *sicut ardet ignis*. c. 65, 5.

℣. 17. q) c. 9, 1. c. 60, 1. Angelus Domini c. 37, 36. r) conf. c. 33, 14. Deut. 4, 24. c. 9, 3. Hebr. 12, 29. s) c. 1, 4. t) conf. Obad. v. 18. u) c. 1, 31. x) c. 9, 17. y) vid. 2 Reg. 19, 35.

℣. 18. z) *Tunc etiam gloriam*. v. 16. a) *silua eius*, immanium bellatorum, coll. v. 19. 34. sed *Schmid*. sedem regni intelligendam esse putat. b) *aut Carmeli eius*, si culti montis vel agri figura instructissimum & numerosissimum exercitum magis exprimit. cf. c. 16, 10. c. 29, 17. & not. Ios. 12, 22. c) i. e. *totes* quoad animum & corpus ex viuis tollet.

℣. 6. מִרְמַס sic per *Patach* 1, 2. 6. 9. 11. 14. 17. 18. 20. & *Ber*. sec. *M. I.* at ceteri per *Kamets*. ℣. 13. נְבֻנֹתִי sic defect. 1. 2. 6. 9. sec. *Maſ. Erff.* גְּבֻלוֹת ita 2. sec. *Maſ. impr.* ad Ps. 74, 17. שׁוֹסֵתִי sic per ס loco שׂ 5. 9. in margine & 1. in textu; sic su. 5. contra *Maſ. impr.* Hos. 2, 6. (8) ℣. 14. כַקֵּן fine *Psik* 2. 10. 14. contra *Ind. Baſ.* f. 60. c. 6. ℣. 15. וְאֵת eum præf. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 22. sec. explicationem *Raschi*: quasi agitaret virga seipsam & manum attollentis ipsam. sed sine ו ceteri & in marg. 22. sec. *Masor. fin.* f. 12. d. ℣. 16. Pro אֲדֹנָי hab. יְהוָה 1. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 22. ℣. 17. וּבָעֲרָה per *Darga* 17. 18. *Ber*. & cum *Rbhia* simul 22.

a) *ficut cum labescit* vel *cadit*. Kal (1) cf. c. 13, 7. Ios. 14, 8. e) *fignifer, qui vexillum erigit*. (4) c. 59, 19. Quemadmodum si in exercitu fignifer cadit, reliqui sub vexillo eius militantes diffugiunt, sic Assyrii diffugituri erant præcipuis & fortioribus ipsorum occisis. *Schmid.*

℣ 19. f) *quod vero attinet ad residuum*. cf. c. 16, 14. g) *arborum silua eius* v. 18. 34. h) exigui *numeri* illæ *erunt*. Gen. 34, 30. Deut. 4, 27. vt vel puer eas describere possit, quæ antea innumeræ erant.

℣. 20. i) Exponitur nunc fructus & effectus istius iudicii apud Israelitas, conuersio reliquiarum ad Deum & Messiam suum. v. 23. k) v. 21. c. 11, 11. 16. l) c. 4. 2. m) *insulti*. c. 30, 12. 2 Par. 16, 7. n) *percussori suo* v. 24. c. 14, 6. c. 27, 7. vid. c. 7. 17. seqq. c. 8, 4. & cf. c. 2 Reg. 15, 19. c. 16, 7. 8. o) c. 50, 10. 2 Par. 13, 18. p) Ion. *Verbo Domini*: q) v. 17. c. 1, 4. c. 12, 6. r) c. 47, 1.

℣. 21. s) *Reliquiæ enim conuertentur*. v. 22. quod nomen filii Esaiæ significabat c. 7, 3. cf. Hos. 3, 5. t) Messiam c. 9, 5. cf. c. 11, 2.

℣. 22. u) *Nam sic* etiam N. T. tempore fiet, *etsi fuerit populus tuus, ô Israel*. x) Ps. 139, 18. Hos. 2, 1. Iob. 6, 3. y) non quidem omnes, sed *reliquiæ* tamen conuertentur. v. 21. Rom. 11, 5 z) *in illa* infinita multitudine. a) *Consumtio* (2) Deut. 28, 65. b) *decisa* vel *abbreuiata est* Iob. 14, 5. cf Matt. 24, 22. c) *exundans, redundans* erit c. 28, 18. vt torrens 2 Par. 32, 4. aut equus effusus Ier. 8, 6. d) *per iustitiam* seu *cum iustitia*. Finalis & pœnalis hæc sententia *exundabit in iustitia*, vt agnoscant reliquiæ *benignitatem & seueritatem Dei*. Rom. 9, 27. c. 11, 22.

℣. 23. e) *Nam consummationem*. 1 Sam. 20, 33. f) sed *abbreuiatam* facturus est. c. 28, 22. Dan. 9, 17. g) Ion.

19 כמסס נסס׃ ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם׃

כ והיה ביום ההוא לא־יוסיף עוד שאר ישראל

ופליטת בית־יעקב להשען על־מכהו ונשען על־יהוה

21 קדוש ישראל באמת׃ שאר ישוב שאר יעקב אל־אל

22 גבור׃ כי אם־יהיה עמך ישראל כחול הים שאר ישוב

23 בו כליון חרוץ שוטף צדקה׃ כי כלה ונחרצה אדני

יהוה צבאות עשה בקרב כל־הארץ׃

24 לכן כה־אמר אדני יהוה צבאות אל־תירא עמי ישב

ציון מאשור בשבט יככה ומטהו ישא־עליך בדרך

כה מצרים׃ כי־עוד מעט מזער וכלה זעם ואפי על־

26 תבליתם׃ ועורר עליו יהוה צבאות שוט כמכת מדין

בצור עורב ומטהו על־הים ונשאו בדרך מצרים׃

27 והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועלו מעל

28 צוארך וחבל על מפני־שמן׃ בא על־עית עבר במגרון

29 למכמש יפקיד כליו׃ עברו מעברה גבע מלון לנו

ל חרדה הרמה גבעת שאול נסה׃ צהלי קולך בת־גלים

31 הקשיבי לישה עניה ענתות׃ נדדה מדמנה ישבי הגבים

32 העיזו׃ עוד היום בנב לעמד ינפף ידו הר בית־ציון

33 גבעת ירושלם׃ הנה האדון יהוה צבאות

מסעף פארה במערצה ורמי הקומה גדעים והגבהים

34 ישפלו׃ ונקף סבכי היער בברזל והלבנון באדיר

יפול׃

ויצא

Ion. *cum omnibus impiis in terra*. LXX. vt Rom 9, 28.

℣. 24 h) *Proinde sic dixit Dominus* in solatium piorum. i) c. 37, 6. c 41, 10. 13. k) *qui virga te percutiet*. v. 15. 20. c. 7, 17. c. 8, 3. Mich 4, 14 l) *& baculum suum* v. 15 c. 9. 3. c. 14 5. m) *pro more Aegyptiorum* sicut olim Aegyptiis v. 26. Am. 4, 10. coll Ex. 1, 13.

℣. 25. n) c. 16, 14 c. 29, 17. o) *& consummata erit indignatio mea* aduersus impios c. 27, 4. c. 54, 9. Ez. 16, 42 Dan. 11, 36. Ion. *& desinent a vobis maledictiones, o domus Iacobi*. p) *& ira mea erit propter consumtionem*

בת קרי

הפטרת יום שמיני של פסח

Assyriorum, (t) ad eos consumendos. Ion. *& ira mea erit contra gentes, quas scelus perpetrant, ad eas consumendas*. ℣. 26. q) *& tunc excitabit* Deus contra Assyrium, & eius similes. 2 Sam. 23, 18. r) c. 28, 15 s) c. 9, 3. Iud. 7, 21. seqq. t) Iud. 7. 25 u) *& sic baculus* Dei iterum quasi tolletur *aduersus mare*, vt Ex. 14, 16. 26. cf. infra c. 11, 15. x) *eumque tollet* aduersus Assyrios *in via Aegypti*; vel *sicut* olim *in Aegyptios* v. 24. quos vna omnes in mari submersit Deus Ex. 14, 27. ℣. 27. y) c. 9. 3. c. 14, 25. z) *& iugum eius* Gen. 27, 40. Ier. 30. 8. a) *corrumpetur enim* iugum c. 13, 5. Iob. 17, 1 b) *propter pinguedinem* c. 25. 6. c. 30, 23. Ps. 104, 15. sed Cocc. Lexicon p 213. *propter oleum*, h. e. propter spiritum filiationis, & effusum Spiritum S., abolebitur iugum seruituris. sic cf. c. 11, 2. c. 61, 3. Ps. 23, 5. Ion. *frangentur gentes coram Messia*. ℣. 28. c) *Venit* seu *veniet* (præteritum prophet. vt c. 5, 13. c. 9. 2.) quidem hostis *ad Aiiath*. Repræsentatur nunc a Propheta expeditio hostium, & quomodo de die in diem castra versus Hierosolyma promouerint; sed irrito conatu & suo cum exitio v. 33. d) Hillero locus *Ai*, vrbis olim euersæ Ios. 8, 28. e) 1 Sam. 14, 2. f) S. *contra Michmasch* 1 Sam. 13, 2. g) *deponet* s. *mandabit* Ps. 31, 6. Ps. 100, 6. Ier. 36, 20. h) *arma* & bellica sua impedimenta 1 Sam. 10, 22. c. 17, 22.

℣. 29. i) Transiuerunt iam *transitum* c. 16, 2. 1 Sam. 14, 4. k) Ios. 18, 24. l) c. 1, 8. Ios. 4, 3. m) *nobis erit*, dicunt hostes. n) c. 19, 16. 1 Sam. 13. 7. o) Ios 18, 25. p) 1 Sam. 11, 4. q) *fugit* c. 17, 13. c. 31. 8. ℣. 30. r) *Eiula*, *attolle* vocem. (8) vel tristem, vt h. l. vel lætam, vt c. 12, 6. c. 24, 14. c. 54, 1. Ier. 50, 11. Esth. 8, 15. proprie est *hinnire*, vt equus Ier. 5, 8. s) 1 Sam. 25. 44. t) *attende* c. 28, 23. 1 Sam. 15, 22. u) *ad Lais*. cf. Iud. 18, 27. 7. x) *o misera* c. 54, 11. Paronom. vt c. 5, 7. y) Ios. 21. 18. Ier. 1, 1. ℣. 31. z) *Amouit se* c. 10, 14. *diffugit* c. 22, 3. a) cf. Ios. 15, 31. b) *incolæ Gebim*. cf. 2 Reg. 3, 26. c) *congregarunt se* & pecora sua. Ier. 4, 6. c. 6, 1. Ex. 9, 19. ℣. 32. d) ad consistendum in *Nobe* 1 Sam. 21, 1. c. 22. 19. e) & tunc *mouebit* Assyrius *manum suam* v. 15. c. 11, 15. c. 13, 2. cf. c. 19, 16. Iob. 31, 21. f) versus *montem filiæ Sionis* c. 1, 8. & versus *colles Hierosolymorum*. Ps. 125, 2. Præpositio subintell. vt 1 Sam. 13, 20. ℣. 33. g) sed ecce! admirandam Seruatoris tui potentiam & vindictam. h) vid v. 12. 16. i) *amputaturus est*. (1) cf. nomen c. 27, 10. Coniug. Piel hic est priuatiua, vt in סקל, חטא, זנב. k) *ramum*. (1) cf Ez. 17, 6. l) *cum violentia*. (1) m) *& alti proceritate rami*. cf. c. 37, 24. n) *excisi erunt*. c. 14, 12. Iud. 21, 6. o) Ps. 138, 6. p) c. 5, 15. Ez. 21, 31. ℣. 34. q) S. *Exscindet etiam*. (3) c. 29, 1. Iob. 19, 26. r) *implexa* c. 9, 17. s) vid. v. 19 t) *& iste Libanus*, s. exercitus Assyriacus, qui Libano eiusque arboribus robore & multitudine confertur. conf. Ez. 31, 3. Ion. *& bellatores eius in terra Israelis prosternentur*. u) *per magnificum* Ecclesiæ suæ vindicem, Messiam c. 33, 21. 1 Sam. 4, 8. x) *cadet*. 2 Sam. 1, 19.

℣. 24. ומטהו ישא sic 1. 3. & su. 5. ℣. 28. עית *Iod* per *Pat*. 5--9. 11, 12. 13. 15. 16. 19. 22. למכמש ב per *Pat*. 1. 6, 9. 10. 14. 20. ℣. 34. סבכי sine *Meth*. 1. 2. 5. 21, 23. contra *M. I*. at per *Chateph pat*. sub 3. 6. 9. 10. 14, 10. 22. contra *M. I*.

CAP.XI.

יא ויצא חטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה : ונחה עליו 2
רוח יהוה רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח
3 דעת ויראת יהוה : והריחו ביראת יהוה ולא־
למראה עיניו ישפוט ולא־למשמע אזניו יוכיח :
4 ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי־ארץ והכה־
ה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע : והיה צדק
6 אזור מתניו והאמונה אזור חלציו : וגר זאב עם־כבש
ונמר עם־גדי ירבץ ועגל וכפיר ומריא יחדו ונער קטן
7 נהג בם : ופרה ודב תרעינה יחדו ירבצו ילדיהן ואריה
8 כבקר יאכל־תבן : ושעשע יונק על־חר פתן ועל
9 מאורת צפעוני גמול ידו הדה : לא־ירעו ולא־ישחיתו
בכל־הר קדשי כי־מלאה הארץ דעה את־יהוה כמים
י לים מכסים : והיה ביום ההוא שרש ישי
אשר עמד לנס עמים אליו גוים ידרשו והיתה מנחתו
כבוד :
11 והיה ביום ההוא יוסיף אדני שנית ידו לקנות את־שאר
עמו אשר ישאר מאשור וממצרים ומפתרוס ומכוש
ומעילם

CAP. XI, ℣. 1. *y) Prodibit a.* Gen. 1, 12. Iob. 31, 40. post longam annorum seriem, & tempore a Deo definito; destructo dudum Assyrio hoste. c. 10, 33. 34. *z) virga seu baculus.* (2) Prou. 14, 3. cf. supra c. 4, 2. Inde radix Chald. *baculo percussit.* Baculus, qui *sceptrum* erit, de quo Num. 24, 17. nempe *Messias*, cuius hic describitur persona & officium v. 3. seqq. & *regni* seu Ecclesiæ congregatio & propagatio, hostibus eius vel interemtis v. 4. vel conuersis v. 6. seqq *a) de trunco*, accisa stirpe. (3) c. 40, 24. Iob. 14, 8 *b) & surculus, propago.* (4) c. 11, 9. c. 60, 21. Dan. 11, 7. Ion. *& Messias.* cf. Matt. 2, 23. & Ioh. 1, 46. 47. *c) e radicibus Isai* v. 10. & Dauidis. cf. Matt. 1, 1. Luc. 1, 4 Act. 13, 23. Hebr. 7, 14. Ion. *de filiis filiorum eius* propagabitur. sic v. 10. *d) fructuosus erit,* spirituali sobole augebitur. c. 53, 10. Ex. 17, 23. cf. Gen. 1, 28. c. 9, 1. 7. c. 35, 11. Ex. 1, 7. Intelligitur omnino *Messias*, vt recte habet Chaldæus hic & v. 6. ex toto contextu. *Immanuel* sc. ille, de quo ceu fundamento omnis spei ac salutis hactenus a c. 7. pluribus locutus est Propheta; nequaquam v. Hiskias, qui dudum natus erat (vid. not. c. 7, 14.) non, cum truncus esset familia Dauidis, sedcum regia dignitate sua adhuc floreret.

℣. 2. *e) Quiescet enim super eo,* sec. humanam naturam. cf. c. 61, 1. Num. 11, 25. 2 Reg. 2, 15. Mat. 3, 16. Luc. 2, 40. 52. Ioh. 1, 33. Act. 1, 3. c. 10, 38. & quidem sine mensura Ioh. 3, 34. Ps. 45, 8. vt ex eius plenitudine nos omnes accipiamus Ioh. 1, 16. c. 4, 14. c. 7, 38. 39. LXX. vt 1 Pet. 4, 14. *f) Spiritus S.* cum donis suis vere diuinis & infinitis. cf. c. 42, 1. c. 61, 1. c. 63, 10. 14. Apoc. 1, 4. c. 3. 1. & tvpit 1 Sam. 25, 13. *g)* cf. Num. 27, 18. Deut. 34. 9. *h) & intelligentia s discretionis* Prou. 18, 14. *i)* cf. c. 9, 5. *k)* c. 18, 11. cf. Iud. 3, 10. c. 11, 29. c. 13, 25. *l)* cf. v. 3. 2 Sam. 23, 2. ℣. 3.

℣. 3. *m) Et suffire eius* seu munus sacerdotale. cf. Ex. 30, 38. Eph. 5, 2. Apoc. 8, 3. Al. *& odorari* seu cognitio *eius*, coll. Leu. 26, 31. sed coactius. *n) erit s. fiet in timore Dei.* vid. Hebr. 5, 7. Ps. 16, 8. *o)* cf. 1 Sam. 16, 7. Ioh. 2, 24. 25. c. 7, 24. Apoc. 2, 23. *p)* tanquam Rex & Propheta, cf. c. 42, 4. Ps. 82, 1. *q)* cf. Matt. 7, 22. *r)* v. 4. c. 2, 4.

℣. 4. *s)* Ps. 72, 2. 4. Apoc. 19, 11. *t)* pauperes spiritu Matt. 5, 3. 6. secus quam faciunt iudices Iudæorum supra c. 10, 1. *u)* v. 3. Prou. 9, 7. 8. *x)* Ps. 45, 7. Ps. 67, 5. *y)* Zeph. 2, 3. Ps. 76, 10. Mat. 5, 5. *z)* Mal. 3, 24. Apoc. 19, 15. *a)* i. e. sec. LXX. *verbo oris sui.* cf. Rom. 1, 16. 2 Thess. 2, 8. *b)* cf. c. 4, 4. c. 40, 7. c. 63, 10. Iob. 15, 30. Ion. *& verbo labiorum suorum occisurus est Armillum* (Antichristum) *impium.* c) cf. 1 Reg. 19, 17. 2 Reg. 1, 10. 12. *d)* Antichristum cum impio grege suo. Apoc. 19, 21. Hunc versum citat & adcommodat Paulus ad Antichristum 2 Thess. 2, 8. adeoque ad extremum iudicium, quoad vltimum complementum. Interim generalis manet sententia & omnium temporum. Nam *improbus* se tam late extendit, quam terra. *Dorscheus.* ℣. 5. *e)* c. 31, 1. Ps. 45, 8. Apoc. 19, 11. *f)* cf. c. 5, 27. 2 Reg. 1, 8. Apoc. 1, 13. *g)* c. 25, 1. c. 33, 6. Deut. 32, 4. *h)* cf. Eph 6, 14. 1 Pet. 1, 13. Non carnalibus armis, *sed iustitia & fide promissionum* regnum suum stabiliet & propagabit: hostibus Ecclesiæ, qui veluti feræ bestiæ eam vastabant, vel conuersis, vel iusto iudicio tollendis. ℣. 6. *i) Tunc commorabitur* c. 33, 14. *lupus cum agno* c. 65, 25. Qualis amica cohabitatio etiam in statu integritatis fuit, antequam creatura per hominis peccatum vanitati subiecta est Rom. 8, 20. Conf. seq. v. 7. & Gen. 1, 30. Parabolice tamen *ferarum nomine* vel feræ & truculentæ gentes intelliguntur ad Christum conuertendæ, vel violenti homines, qui per vim Spiritus Christi mitescent & mansueti fient. Prout Paulus ex lupo factus est agnus, immo Pastor in Christi ouili. Conf. *Bochart.* Hieroz. P. I, p. 410. & 776. *k) & pardus.* (6) Ier. 5, 6. Hos. 13, 7. Hab. 1, 8. *l)* v. 9. conf. c. 35, 9. Hos. 2, 20. significatur, gentes ferocissimas in concordiam christianam coituras. *Dorscheus.* *m)* Iud. 14, 5. *n)* c. 1, 11. *o) vna* erunt sine antipathia aut discordia. *p) ducet ea.* c. 20, 4. c. 60, 11. Ex. 3, 1. ℣. 7. *q) sic etiam iuuenca & vrsa* 2 Reg. 2, 24. vna *pascent*; inter quæ etiam maximum odium & discordia est. *Clemens Alexandrinus* per vaccam *Iudæum*, per vrsum autem *gentilem* intelligit, in eandem Ecclesiam consociandos. Strom. VI. p. m. 640. *r)* c. 65, 25. Gen. 1, 30. ℣. 8. *s) Quin ludet, & cum delectatione convertet coniiciet seu visum oblectabit.* Ps. 94, 19. conf. Es. 66, 12. *t)* 1 Sam. 14, 11. *u) aspidis.* (6) Ps. 58, 5. Ps. 91, 13. *x) foramen* seu egressum. (1) *y) basilisci.* (4) c. 59, 5. Ier. 8, 17. conf. Ps. 14, 29. *z) ablactatus.* c. 28, 9. *a) manum suam mittet.* (1) Arab. frequentius. Luc. 10, 3. 19. 28. ℣. 9. *b)* c. 41, 23. Gen. 19, 7. Iud. 19, 23. 1 Sam. 12, 25. *c)* c. 1, 4. c. 56, 10. c. 65, 25. Iud. 2, 19. Ps. 14, 1. *d)* conf. c. 2, 4. c. 32, 17. 18 c. 54, 13. *e)* conf. c. 30, 20. Ier. 31, 34. Hab 2, 14. Dan. 12, 4. *f)* c. 28, 9. conf. not. Deut. 1, 27. c. 10, 11. Ion. *cognitione timoris Domini.* *g) qua mari* seu maris alveo Gen. 1, 10. *tegumentum præbent, mare obtegunt.* vid. Ez. 31, 15. Hab. 2, 14. Ps. 104, 6. Iob. 36, 30. ℣. 10. *h)* v. 11. c. 2, 17. 20. *i)* quod ad *Radicem Isai* v. 1. c. 53, 2. Christum scilicet Rom. 15, 12. in quo solo stat & conseruatur familia Dauidis. Apoc. 5, 5. c. 22, 16. *k) qui stans* erit. Mich. 5, 3. *l) in signum* omnium *populorum.* v. 12. Ex. 17, 15. Num. 21, 8. 9. *m) ad Eum*, tanquam verum & diuinum oraculum Ioh 1, 18. *consultum ibunt*; missis falsorum fictorumque numinum vaticiniis. 1 Cor. 12, 2. *n)* conf. c. 8, 19. 2 Reg. 1, 3. 1 Par. 10, 13. *o) quies*, quam ipse dabit suis. Ps. 95, 11. Matt. 11, 29. al. *locus quietis ipsius*, scilicet Ecclesia. conf. c. 66, 1. Ps. 132, 14. *p)* c. 4, 5. c. 24, 23. Apoc. 21, 11. ℣. 11. *q)* quando Ecclesia quiete gloriosa fruetur. v. 10. c. 12, 1. *r) iterum adplicabit.* conf. c. 7, 10. c. 8, 5. 2 Sam. 24, 1. *s)* conf. Ex. 2, 20. c. 7, 4. c 13, 9. &c. *t)* Ex. 15, 16. *u)* v. 16. vid. c. 10, 20. seqq. *x)* v. 10. c. 24, 6. Zach. 9, 7. *y)* c. 10, 5. *z)* Ex. 1, 13. Ioel 4, 19. Apoc. 11. 8. *a) ex Thebaide* seu superiore & Aethiopiæ contermina parte Aegypti, Ier. 44, 1. Ez. 29, 14. in qua *Phaturites* nomus, teste *Plinio H. N. libr.* 5. c. 9. & *Pathrusim*, a quibus Philistæi originem suam duxerunt. Gen. 10, 14 *b)* Gen. 2, 13.

CAP. XI, ℣. 1. *Spatium* præmissum repudiat h. l. *Abarbanel* ex libris correctis. ℣. 2. ונחה *milel* 2. 6. 9. contra *Mas.* 1. *Erffurt.* h. l. & præter *impressam* ad 2 Reg. 2, 15. ℣. 5. והיה *milel* 1. 2. 6. 9. 10. 20. ℣. 8. מארת ita 1. & in margine 6. 9. at מאירת cum *Kri* מאורת 2. & מאירת *Masora Erffurtensis.* ℣. 11. אדני ita cum *Ffk* 2. 5. 7. 8. secundum *Indicem Basileensem* f. 60. c. 6. אשר per *Makk.* 17. 18. & *Ber.*

12 ומעילם ומשנער ומחמת ומאיי הים : ונשא נס לגוים
ואסף נדחי ישראל ונפצות יהודה יקבץ מארבע
13 כנפות הארץ : וסרה קנאת אפרים וצררי יהודה
יכרתו אפרים לא־יקנא את־יהודה ויהודה לא־יצר
14 את־אפרים : ועפו בכתף פלשתים ימה יחדו יבזו
את־בני־קדם אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון
טו משמעתם : והחרים יהוה את לשון ים־מצרים והניף
ידו על־הנהר בעים רוחו והכהו לשבעה נחלים
16 והדריך בנעלים : והיתה מסלה לשאר עמו אשר
ישאר מאשור כאשר היתה לישראל ביום עלתו
יב מארץ מצרים : ואמרת ביום ההוא אודך יהוה כי Cap. XII.
2 אנפת בי ישב אפך ותנחמני : הנה אל ישועתי אבטח
ולא אפחד כי עזי וזמרת יה יהוה ויהי־לי לישועה :
3 ושאבתם־מים בששון ממעיני הישועה : ואמרתם
4 ביום ההוא הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו בעמים
ה עלילתיו הזכירו כי נשגב שמו : זמרו יהוה כי גאות
6 עשה מידעת זאת בכל־הארץ : צהלי ורני יושבת
יג ציון כי־גדול בקרבך קדוש ישראל : משא Cap. XIII.
2 בבל אשר חזה ישעיהו בן־אמוץ : על הר־נשפה שאו־
נס

מודעת קרי עד כאן

c) c. 21, 2. Gen. 10, 22. c. 14, 1. 9. Susiana Dan. 8, 2. d) Gen. 10, 10. c. 11, 2. c. 14, 1. e) c. 32, 13. vrbs vetus & amplissima Am. 6, 2. in extremis finibus Israelis a septentrione. Num. 34, 8. f) c. 24, 15.

℣. 12. g) v. 10. c. 5, 26. c. 49, 22. h) c. 27, 12. c. 56, 8. i) *& dispersas* oues. c. 33, 3. k) Mich. 4, 6. LXX. vt Ioh. 11, 52. l) c. 24, 16. Ez. 7, 22. conf. not. Deut. 22, 12.

℣. 13. m) c. 10, 27. Ez. 16, 42. n) respicit ad c. 7, 2. 5. o) Esth. 3, 10. p) Mich. 5, 8. Prou. 2, 22. Ps. 37, 22. q) vid. c. 9, 19. 20. r) Num. 25, 17. s) cf. Ez. 37, 19. 22.

℣. 14. t) *Sed volabunt.* Hab. 1, 8. u) *in humerum*, subintellecto *constructo*, vt Gen. 2, 17. Ios. 3, 14. 1 Reg. 22, 17. At Ion. *Et coniungentur vno humero* (& vno animo) vt percutiant Philistaeos. Sic *Rasch.* coll. Zeph. 3, 9. x) cf. c. 9, 11. 2 Par. 28, 18. y) c. 10, 2. z) Iud. 6, 3. Iob. 1, 7. a) mysticus. cf. c. 34, 5. 6. c. 63, 1. & 2 Sam. 8, 14. Ps. 60, 10. 2 Par. 28, 17. b) c. 25, 10. Ps. 83, 7. 2 Sam. 8, 2. 2 Reg. 24, 2. c) erunt *immissio* manus eorum. (3) Esth. 9, 19. 22. d) cf. 2 Sam. 10, 11. 12. 2 Reg. 24, 2. e) *obedientia eorum* erunt, i. e. ad nutum parati & obedientes. cf. 1 Sam. 22, 14. 2 Sam. 23, 23. Ion. *obedient illis.* Illustris fidei Christianae per omnes gentes erga hostes victoria describitur verbis ex historia V. T. depromtis, & significantibus non istos, sed tales. *Dorscheus.*

℣. 15. f) S. *contra deuouebit.* cf. Num. 21, 23. Es. 34, 2. Ion. *exsiccabit.* g) i. e. *sinum.* conf. supra c. 5, 24. & vid. Ios. 15, 2. 5. h) vid. c. 10, 26. & cf. c. 27, 12. 13. Apoc. 17, 1. 15. i) c. 19, 4. 5. conf. Ioel 4, 18. Apoc. 11, 8. k) c. 10, 32. cf. c. 23, 11. l) populos fortes & numerosos. c. 44, 27. Apoc. 16, 12. m) *vehementia.* (1) Spiritus vel venti sui. sic LXX. Vulg. Ar. & plerique veteres. cf. c. 40, 7. Ex. 14, 21. c. 15, 8. 2 Sam. 22, 16. 1 Reg. 19, 11. Vel significantur *nubes & tenebrae* cum turbido vento. si conferas Ex. 14, 20. 1 Reg. 18, 45. & Syr. *Aimo*, Ar. *Gaimo*, nebula & *nubes, qua caelum tegit.* &c. At Ion. habet *a Verbo Prophetarum suorum.* n) cf. Zach. 10, 11. o) i. e. *in plures.* cf. c. 4, 1. Leu. 26, 18. 21. Prou. 26, 25. &c. p) S. *vt viam faciat transeundi.* Ps. 25, 9. q) *cum calceis*; sicut olim per Iordanem transierunt. Ios. 3, 17.

℣. 16. r) Num. 10, 19. Ier. 31. 21. s) v. 11. c. 10, 20. t) Ex. 14, 29.

CAP. XII, ℣. 1. u) sc. *tu popule mi* c. 10, 24. & reliquiae veri Israelis ad Christum conuersae. c. 11, 11. 16. Est autem hymnus hic conclusio concionum de Christo eiusque beneficiis, a c. VII. huc vsque. cf. not. c. 8, 1 x v. 4. c. 11, 11. y) c. 25, 1. z) *nam* iure quidem *mihi iratus fuisti.* 1 Reg. 8, 46. Ps. 60, 3. Ion. add. *quia peccaueram coram te.* a) nunc tamen *recedet ira tua.* cf. c. 9, 20. b) c. 49, 13. c. 66, 13. Zach. 1, 17. cf. infra c. 25, 8. Apoc. 7, 17. c. 21, 4. ℣. 2. c) En Deus Messias. c. 9, 5. c. 11, 1. seqq. c. 25, 9. Ion. *En super Verbo Dei, Redemtore meo*, ego confido! d) est *salus mea.* c. 25, 9. c. 33, 2. Ps. 62, 2. 3. 7. e) c. 36, 4. c. 26, 4. f) c. 33, 14. Ps. 27, 1. g) Habes hic canticum Mosis Ex. 15, 2. & Agni Ps. 118, 14. Apoc. 15, 3. h) Hillero *is qui erit*, nomen essentiale Dei T. O. M. & non minus, quam *Iehouah* omnes Dei perfectiones in conceptu suo inuoluens. c. 26, 4. c. 38, 11. Al. a rad. יאה significat *Deum in omni decore* maiestatis ac perfectionis, *& decentia* virtutum viarumque suarum se Ecclesiae manifestantem. i) 2 Sam. 10, 11. cf. Apoc. 7, 10. c. 19, 1. & Mat. 1, 21. ℣. 3. k) Gen. 24, 11. 13 LXX. vt Ioh. 2, 8 l) c. 55. 1. m) c. 35, 10. c. 51, 3. 11. cf. typum Num. 21, 17. seq. Ps. 105, 43. Ad declarandum ritum quendam singularem Festi Tabernaculorum aquae hauriendae ex fonte Siloam, eiusdemque cum magna pompa & hilaritatis demonstratione, vino mixtae a Sacerdote in altare effundendae, hoc veteres adhibuerunt in Codice *Succah* fol. 50. b. n) *ex Christo.* Zach. 13, 1. qui fons & petra est, ex qua olim Israelitae quoque biberunt. 1 Cor. 10, 4. Is namque *fontes* habet *salutis* scaturientes in vitam aeternam Ioh. 4, 14. c. 7, 38. & ex plenitudine eius omnes acceperunt Ioh. 1, 16. *Pluralem tamen*, qui etiam infra occurrit c. 41, 18. & Ps. 87, 7. non male de *Doctoribus Euangelii* intellexit *Ionathan*, ac versum 3. ita declarauit; *Et suscipietis doctrinam nouam cum gaudio ex electis iustorum.* ℣. 4. o) Tunc cantabitis *Te Deum laudamus!* conf. v. 1. p) vid. Ps. 105, 1. seqq. 1 Par. 16, 8. seqq. q) *commemorate* etiam aliis. c. 19, 17. c. 26, 13. r) c. 2, 11. Ps. 148, 13. s) Act. 4, 12. Phil. 2, 9. ℣. 5. t) Messiam. Ier. 23, 6. Ps. 47, 7. Ps. 68, 5. 1 Tim. 3, 16. u) c. 26, 10. Ps. 93, 1. x) conf. c. 25, 1. seqq Ex. 15, 1. Ps. 135, 6. y) *notum* hoc *factum est.* Hoph. (1) Altera lectio est ex *Pyal.* z) conf. c. 26, 9. c. 52, 10. Apoc. 15, 4. ℣. 6. a) vid. c. 10, 30. b) c. 24, 14. c. 54, 1. c) Ier. 51. 35. d) Ps. 145, 3. Deut. 32, 3. Apoc. 11, 15. e) conf. c. 54, 10. seqq. c. 27, 3. &c. Mat. 18, 20. Apoc. 21, 3. c. 22, 3. f) c. 1, 4. c. 17, 7. Dan. 9, 24. Luc. 1, 35. 1 Cor. 1, 30. Ioh. 17, 19. Hebr. 10, 10.

CAP. XIII, ℣. 1 g) c. 14, 28. 2 Reg. 9, 25. conf. Ier. 23. 33. seqq. h) conf. c. 21, 1. c. 45, 46. 47. item Ier. 50. & 51. &c. Noua haec est Prophetia de Babelis interitu, ad superiorum confirmationem & Ecclesiae solatium scripta. Vt enim promissa c. XI. & XII. pace & quiete frueretur ciuitas Dei, inimica Babylon euertenda fuit. Loquitur vero Esaias de Babylone, non tantum proprie sic dicta, sed etiam de mystica, vt quisque ex collatis scripturis & S. Apocalypsi animaduertere facile potest. i) c. 1, 1. Eodem fortassis tempore, quo superiora, & viuo adhuc Ahaso, coll. c. 14, 28. ℣. 2. k) *alto, eminenti,* al. *plano.* LXX. *campestri.* (1) cf. c. 49, 9. & not. Num. 23, 3. l) c. 5, 26. c. 49, 22. Ier. 4, 6.

℣. 15. ים sine *Metheg* omnes praeter 5. at per *Patach* 6. 9. 10. 14. 20. CAP. XII, ℣. 2. כי per *Makk.* 1. 2. 5. 7. 8. 13. 19. ℣. 4. ואמרתם per *Sakeph.* male 17. 18. *Ber.* ℣. 6. יושבת sic *plene* 1. 7. 8. 23. fu. 2. at *defect.* ceteri, praeter *Masoram impressam* Leu. 15, 23.

נֵס הָרִימוּ קוֹל לָהֶם הָנִיפוּ יָד וְיָבֹאוּ פִּתְחֵי נְדִיבִים׃ אֲנִי 3
צִוֵּיתִי לִמְקֻדָּשָׁי גַּם קָרָאתִי גִבּוֹרַי לְאַפִּי עַלִּיזֵי גַּאֲוָתִי׃
4 קוֹל הָמוֹן בֶּהָרִים דְּמוּת עַם־רָב קוֹל שְׁאוֹן מַמְלְכוֹת
גּוֹיִם נֶאֱסָפִים יְהוָה צְבָאוֹת מְפַקֵּד צְבָא מִלְחָמָה׃
בָּאִים מֵאֶרֶץ מֶרְחָק מִקְצֵה הַשָּׁמָיִם יְהוָה וּכְלֵי זַעְמוֹ ה
לְחַבֵּל כָּל־הָאָרֶץ׃ הֵילִילוּ כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה כְּשֹׁד מִשַּׁדַּי 6
יָבוֹא׃ עַל־כֵּן כָּל־יָדַיִם תִּרְפֶּינָה וְכָל־לְבַב אֱנוֹשׁ יִמָּס׃ 7
וְנִבְהָלוּ צִירִים וַחֲבָלִים יֹאחֵזוּן כַּיּוֹלֵדָה יְחִילוּן אִישׁ אֶל־ 8
רֵעֵהוּ יִתְמָהוּ פְּנֵי לְהָבִים פְּנֵיהֶם׃ הִנֵּה יוֹם־יְהוָה בָּא 9
אַכְזָרִי וְעֶבְרָה וַחֲרוֹן אָף לָשׂוּם הָאָרֶץ לְשַׁמָּה וְחַטָּאֶיהָ
יַשְׁמִיד מִמֶּנָּה׃ כִּי־כוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וּכְסִילֵיהֶם לֹא יָהֵלּוּ י
אוֹרָם חָשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ בְּצֵאתוֹ וְיָרֵחַ לֹא־יַגִּיהַּ אוֹרוֹ׃ וּפָקַדְתִּי 11
עַל־תֵּבֵל רָעָה וְעַל־רְשָׁעִים עֲוֹנָם וְהִשְׁבַּתִּי גְּאוֹן זֵדִים
וְגַאֲוַת עָרִיצִים אַשְׁפִּיל׃ אוֹקִיר אֱנוֹשׁ מִפָּז וְאָדָם מִכֶּתֶם 12
אוֹפִיר׃ עַל־כֵּן שָׁמַיִם אַרְגִּיז וְתִרְעַשׁ הָאָרֶץ מִמְּקוֹמָהּ 13
בְּעֶבְרַת יְהוָה צְבָאוֹת וּבְיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ׃ וְהָיָה כִּצְבִי מֻדָּח 14
וּכְצֹאן וְאֵין מְקַבֵּץ אִישׁ אֶל־עַמּוֹ יִפְנוּ וְאִישׁ אֶל־אַרְצוֹ
יָנוּסוּ׃ כָּל־הַנִּמְצָא יִדָּקֵר וְכָל־הַנִּסְפֶּה יִפּוֹל בֶּחָרֶב׃ טו
וְעֹלְלֵיהֶם יְרֻטְּשׁוּ לְעֵינֵיהֶם יִשַּׁסּוּ בָּתֵּיהֶם וּנְשֵׁיהֶם 16
תִּשָּׁגַלְנָה׃ הִנְנִי מֵעִיר עֲלֵיהֶם אֶת־מָדָי אֲשֶׁר־כֶּסֶף לֹא 17
יַחְשֹׁבוּ וְזָהָב לֹא יַחְפְּצוּ־בוֹ׃ וּקְשָׁתוֹת נְעָרִים תְּרַטַּשְׁנָה 18
וּפְרִי־בֶטֶן לֹא יְרַחֵמוּ עַל־בָּנִים לֹא־תָחוֹס עֵינָם׃ וְהָיְתָה 19
בָבֶל

תשכבנה קרי

m) tollite vocem, alta voce clamate. c. 37, 23. c. 58, 1. Gen. 39, 14. 15. Ez. 21, 27. *n) illis*, destructoribus Babelis v. 3. vt veniant. cf. Apoc. 19, 17. *o) agitate manum* c. 10, 32. *p) vt veniant in portas, ingrediantur portas* cf. Ios. 2, 1. Obad. v. 11 *q)* Iob. 12, 21. Ps. 107, 40.

℣. 3. *r) ego* Deus exercituum v. 4. & supremus rerum arbiter. *s)* c. 10, 6. Ier. 34, 22. Am. 6, 11. cf. not. 2 Sam. 16, 10. *t) consecratis meis* ad sacrum hoc bellum, vt Ier. 6, 4. c. 51, 27. 28. vel ad sacrum conuiuium, vt 1 Sam. 16, 5. *paratis*. cf. infr. c. 45, 1. & Apoc. 9, 15. *u) latos & exsultantes*. (4) c. 22, 2. *x) magnificentia seu excellentia mea*. Zeph. 3, 11. in euersione Babelis demonstranda.

℣. 4. *y)* c. 17, 11. c. 33, 3. *z) species* 2 Reg. 16, 10. *a) tumultus* c. 17, 12. c. 65, 6. *b)* ad bellum *congregatarum*. 1 Sam. 13, 5. 11. *c)* c. 1, 24. *d) lustrat*. Ex. 38, 21. 1 Sam. 13, 15. *e)* Num. 31, 14. 1 Par. 7, 4.

℣. 5. *f)* c. 46, 11. Ion. *ex terra remota*, *g)* e remotissimis etiam locis cf. supr. c. 5, 26. Neh. 1, 9. & not. Deut. 4, 32. Inter illos autem Medos præcipuos fore, v. 17. indicat, & euentus docuit sub Dario Dan. 6, 1. & sub Cyro Dan. 6, 29. c. 10, 1. Hic enim, dirutis extimis muris, vrbis vastationem incepit, eamque Darius Hystaspides continuauit, tempus autem, vel potius prouidentia Dei, ita consummauit, vt de stupenda vrbe dudum nihil supersit. Vid. *Bocharti* Phaleg libr. 4. c. 15. *h) Iehoua* nimirum *cum instrumentis iræ suæ* paratus est. *i)* c. 30, 27. Ier. 10, 10. *k)* c. 10, 27. c. 32, 7. *l)* ὁ. πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. sic v. 7. c. 14, 26. cf. Luc. 21, 26. Apoc. 3, 10.

℣. 6. *m) Eiulate* igitur, Babylonii. c. 14, 31. LXX. vt Iac. 5, 1. *n)* v. 9. Ioel. 1, 15. Am. 5, 18. Apoc. 16, 14. *o)* qui *sicut ipsa vastatio* c. 22, 4. *p)* Ioel 1, 15. *Dium* significat

ficat T. O. M. qui *solus* omnibus *necessitatibus & desideriis satisfacere potest*. Gen. 17, 1. In paronomasia autem sæpe non grammatica s. radix, sed sensus obseruatur, vt supra c. 5, 7.

℣. 7. *q)* c. 35, 3. LXX. vt Mat. 15, 32. *r)* c. 19, 1. 2 Sam. 17, 10. ὁ. δειλιάσει. Ioh. 14, 27.

℣. 8. *s)* c. 21, 3. ὁ. ταραχθήσονται. 1 Petr. 3, 14. *t) tormina*, c. 21, 3. 1 Sam. 4, 19. *u) & dolores* Hos. 13, 13. *x)* eos *corripient*. c. 33, 14. Ier. 49, 24 *y)* c. 42, 14. Ier. 6, 24. 1 Thess. 5, 3. *z)* c. 26, 17. c. 23, 5. *a)* Gen. 34, 33. Ps. 48, 6. *b) facies flammarum*, i. e. truculenti & non nisi iram ac deuastationem spirantes vultus, vt *flammas* fundere videantur. cf. c. 66, 15. Apoc. 9, 17. *c)* erunt *vultus* oppugnatorum Babelis.

℣. 9. d) de quo v. 6. *e) crudelis*. (4) Ier. 6, 23. *f)* v. 13. c. 10, 6. *g)* Ps. 69, 25. *h)* c. 10, 6. *terram*. LXX. vt v. 6. *i)* c. 5, 9. c. 24, 12. *k)* c. 1, 28. *l)* 1 Reg. 15, 27. Ps. 104, 34. ℣. 10. *m)* conf. c. 34, 4. Ez. 32, 7. Iud. 5, 20. *n) & sidera s. Oriones eorum*. (4) Am. 5, 8. Iob. 9, 9. Plerique existimant, *Orionem* ita vocari, ab inconstantia & mutabilitate aeris, quam induecat. Vnde etiam mensem *Kisleu* dictum coniiciunt a *frigore*, quod radix *Arab.* notat. Alii *Bootem s. caudam Vrsæ* sideris intelligi putant, aut *Arcturum*, qua voce Vulgatus nostram expressit Iob. 38, 31. Optime vero *Hillero* nostro in Onom. S. p. 56. *a fiducia s. spe* Ps. 78, 7. Iob. 31, 24. sic dicitur *Cynosura s. Vrsa minor*, sidus, *in quo fiducia & spes a Phœniciis nautis posita fuit*, teste *Cicerone* in 2. de nat. deorum p. m. 47. *Hac fidunt duce nocturna Phœnices in alto* &c. ex *Arato*. *o) non lucere aut splendere facient* v. 20. c. 14, 12. Iob. 31, 26. cf. infra c. 50, 3. Ioel 2, 10. c. 3, 4. c. 4, 15. Am. 5, 8. Mat. 24, 29. Marc. 13, 24. Luc. 21, 25. It. Apoc. 6, 12. *p)* c. 5, 30. c. 24, 23. Am. 8, 9. *q) non splendere faciet*. (6) c. 9, 1. 2 Sam. 22, 29.

℣. 11. *r) Visitabo namque* Ex. 20, 5. *s)* c. 14, 17. *t)* Ez. 7, 24. *u)* v. 19. c. 23, 9. *x) superborum*, præfracte malorum. Ier. 43, 2. Mal. 3, 15. 19. Ps. 119, 21. *y)* c. 9, 8. c. 16, 6. Ps. 10, 2. *z) terribilium* c. 25, 3. seqq. c. 29, 5. 20. Ier. 15. 21. *a)* c. 25, 11. c. 26, 5. ℣. 12. *b)* Rariores & *cariores faciam* viros. Hiph. (1) Prou. 25, 17. *c) quam* solidum *aurum*. Ps. 19, 11. Ps. 21, 4. Thr. 4, 2. *d) quam aurum* Ophiricum, quod ob præstantiam *reconditur*. (9) Ps. 45, 10. *e)* vid. not. 1 Reg. 9, 28. ℣. 13. *f) commouebo* c. 14, 9. 16. c. 23, 11. Iob. 9, 6. *g) & mouebitur* c. 24, 5. *h)* conf. Apoc. 6, 12. *i)* v. 9. c. 9. 18. *k)* c. 1, 24. *l)* Ex. 32, 12. ℣. 14. *m) Et erit* Babyloniorum exercitus. *n)* Prou. 6, 5. Deut. 12, 15. *o) expulsa* Hoph. (1) conf. c. 8, 22. Ier. 23, 2. Agitur de Babylone, in cuius vmbram multi secesserant, tanquam in tutissimum propugnaculum. Sed *Medis* ad eam deuastandam vndiquaque concurrentibus, prædicitur fore, vt vnusquisque eam deserat, atque vt *caprea* e latibulo *expulsa*, inde discedat, nunquam postliminio reversurus, sed venatoris reti illaqueandus. *Bochart. Hieroz.* P. I. p. 928. *p)* conf. 1 Reg. 22, 17. Marc. 6, 34. *q)* Ier. 49, 5. Nah. 3, 18. *r)* Gen. 10, 5. *s) se vertent*. Ier. 50, 16. Deut. 1, 24. *t)* conf. Deut. 28, 7. ℣. 15. *u)* Ion. add. *in ea*; vt extat Deut. 20, 11. *x)* Num. 25, 8. Ier. 51, 4. *y)* Schmid. *congregatus*, al. *adiunctus* auxiliator. Sic plerique, coll. c. 29, 1. c. 30, 1. At *Gusset.* quisquis *consumetur*, ob hostium festinationem & crudelitatem *gladio cadet*. Conf. not. Num. 32, 14. ℣. 16. *z)* 2 Reg. 8, 12. Hos. 10, 14. c. 14, 1. conf. Ps. 137, 9. *a)* Gen. 42, 24. *b)* Iud. 2, 14. Zach. 14, 2. *c) vitiabuntur*, concubitum patientur. (4) Ier. 3, 2. Zach. 14. 2. ℣. 17. *d)* Ier. 50, 9. c. 51, 1. *e)* c. 21, 2. Dan. 6, 1. *f)* conf. c. 33, 9. *g)* conf. Iud. 5. 19. ℣. 18. *h) sed arcus eorum*. c. 5, 28. *i) pueros s. iuuenes solo allident*. (6) v. 16. Nah. 3, 10. *k)* Deut. 28, 18. *l)* c. 9, 16. Ier. 50, 42. conf. 2 Reg. 8, 11. *m)* Deut. 7, 16. c. 13, 9.

℣. 16. וְעֹלְלֵיהֶם per *Chateph patach* 6. 9. 10. 24. 30. 32.

בָּבֶל צְבִי מַמְלָכוֹת תִּפְאֶרֶת גְּאוֹן כַּשְׂדִּים כְּמַהְפֵּכַת
כ אֱלֹהִים אֶת־סְדֹם וְאֶת־עֲמֹרָה׃ לֹא־תֵשֵׁב לָנֶצַח וְלֹא
תִשְׁכֹּן עַד־דּוֹר וָדוֹר וְלֹא־יַהֵל שָׁם עֲרָבִי וְרֹעִים לֹא־
21 יַרְבִּצוּ שָׁם׃ וְרָבְצוּ־שָׁם צִיִּים וּמָלְאוּ בָתֵּיהֶם אֹחִים
22 וְשָׁכְנוּ שָׁם בְּנוֹת יַעֲנָה וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ־שָׁם׃ וְעָנָה אִיִּים
בְּאַלְמְנוֹתָיו וְתַנִּים בְּהֵיכְלֵי עֹנֶג וְקָרוֹב לָבוֹא עִתָּהּ וְיָמֶיהָ
יד לֹא יִמָּשֵׁכוּ׃ כִּי יְרַחֵם יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּבָחַר עוֹד Cap. XIV.
בְּיִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחָם עַל־אַדְמָתָם וְנִלְוָה הַגֵּר עֲלֵיהֶם
2 וְנִסְפְּחוּ עַל־בֵּית יַעֲקֹב׃ וּלְקָחוּם עַמִּים וֶהֱבִיאוּם אֶל־
מְקוֹמָם וְהִתְנַחֲלוּם בֵּית־יִשְׂרָאֵל עַל אַדְמַת יְהוָה
לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְהָיוּ שֹׁבִים לְשֹׁבֵיהֶם וְרָדוּ
3 בְּנֹגְשֵׂיהֶם׃ וְהָיָה בְּיוֹם הָנִיחַ יְהוָה לְךָ מִעָצְבְּךָ
4 וּמֵרָגְזֶךָ וּמִן־הָעֲבֹדָה הַקָּשָׁה אֲשֶׁר עֻבַּד־בָּךְ׃ וְנָשָׂאתָ
הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאָמָרְתָּ אֵיךְ שָׁבַת נֹגֵשׂ
ה שָׁבְתָה מַדְהֵבָה׃ שָׁבַר יְהוָה מַטֵּה רְשָׁעִים שֵׁבֶט
6 מֹשְׁלִים׃ מַכֶּה עַמִּים בְּעֶבְרָה מַכַּת בִּלְתִּי סָרָה רֹדֶה
7 בָאַף גּוֹיִם מֻרְדָּף בְּלִי חָשָׂךְ׃ נָחָה שָׁקְטָה כָּל־הָאָרֶץ
פָּצְחוּ

℣. 19. n) *quæ decus fuit.* c. 23, 9. Ier. 3, 19. Ez. 20, 6. cf. not. 2 Sam. 1, 19. o) c. 10, 12. p) v. 11. c. 16, 6. q) c. 1, 7. 9. Gen. 19, 15. Ier. 50, 40. r) qua Deus euertit *Sodomam.* Am. 4, 11. cf. not. Deut. 1, 27. c. 10, 11.

℣. 20. s) *non habitabitur*, non manebit, aut *confidebit.* Ier. 17, 6. Zach. 9, 5. t) c. 33, 20. 2 Sam. 2, 26. u) *nec habitaculum habebit.* Ier. 50, 39. x) Ion. *non tendet ibi Arabs tentorium suum*, & sic plerique, coll. Iob. 25, 5. exspirante א, vt 2 Sam. 29, 9. sed alii: *neque lucere ibi faciet ignem*; coll. supra v. 10. y) Zeph. 2, 15. Ps. 23, 2.

℣. 21. z) c. 17, 2. Zeph. 2, 14. a) Ier. 50, 39. ό. θηρία. *feræ bestiæ.* sic plerique. Bocharto *feles agrestes*, ex Arabico. b) Schmid. *Ochim*; animalia nimirum, *ab associando* sic dicta, sec. D. *Neumanni* principia in Exodo L. S. p. 33. sed quorum genus nobis incertum. LXX. Syr. & Ar habent *echo*, cum quibus non genus animalium, sed *ferarum vlulatus*, quibus deserta personant, intelligendos esse, contendit *Bochartus* Hieroz. I. p. 865. seq. c) c. 34, 13. Mich. 1, 8. *struthiones feminæ* sec. *Boch.* Hieroz. II. p. 218. seqq. d) *spectra pilosa*, aut *hirci speciei*. conf. Leu. 17, 7. ό. καὶ δαιμόνια. sic Ion. Syr. Ar. Vid. Apoc. 18, 2.

℣. 22. e) *Et respondebunt*, certatim vlulabunt. cf. c. 27, 2. 2 Sam. 21, 12. f) Ier. 50, 39. *thoes*, vt fuse docet *Bochartus*, quorum & maxime proprium est, quod alternis vlulatibus sibi mutuo respondent. Hieroz. I. p. 842. seqq. g) *in rudevibus ipsius*; quod quia alibi *viduam* significat (cf. c. 47, 8.) alii hic per antistœchon *palatia* c. 32, 14. quasi *viduata*, h. e. incolis suis orba, intelligunt. *Gussetius* autem p. 96. id reddendum censet: Et respondebunt feræ *viduu* eius. sed erudite obseruat D. *Neumann* in Exodo S. L. p. 68. seq. quod hoc nomen in genere significet *aliquid a parte sua adversa separatum*, vt viduum vel viduam a suo coniuge, & partem destructi ædificii ab altera & aduersa parte. h) *& dracones.* c. 34, 13. Ier. 9, 10. c. 51, 37. i) in palatiis *voluptatis*. (2) c. 58, 13. המם בחירק

Ceterum quomodo hæc ad litteram impleta sint, locuples testis est historia, & testimonia veterum ac recentiorum scriptorum. vid. *Bochartus* loco supra ad v. 5. citato. Pauca hic ex multis adscribemus. De ea sic *Pausanias* in Arcadicis; *Illa autem Babylon, vrbium, quas vnquam sol adspexit, maxima, iam præter muros nihil reliqui habet.* Et *Beniamin* in Itinerario suo p. 76. *Hæc est*, inquit, *antiqua illa Babel iam deuastata, quæ plateis suis ad triginta milliaria extendebatur. Vbi etiamnum vastatum Nebucadnetsaris palatium visitur; sed homines eo ingredi verentur propter serpentes & scorpiones locum occupantes.* Ita scil. prædixerat Esaias h. l. Sic *Teixeira*, a Bocharto allegatus, *Huius veteris Babylonis*, ait, *nihil nisi pauca supersunt vestigia; nec locus vllus minus frequens est in tota illa regione.* k) *prope autem est, vt veniat.* cf. v. 6. c. 56, 1. Ier. 48, 16. ό. ταχὺ ἔρχεται. cf. Apoc. 1, 1. c. 22, 7. 12. l) *protrahentur.* Niph. (3) Ez. 12, 25. 28. cf. Neh. 9, 30. Idem sensus est Apoc. 6, 10. 11. ό. οὐ χρονιεῖ. Hebr. 10, 37. CAP. XIV, ℣. 1. m) c. 49, 13. c. 60, 10. n) c. 7, 15. Zach. 1, 17. o) c. 40, 27. p) *& collocabit eos.* Gen. 2, 15. q) c. 56, 3. Gen. 29, 34. Zach. 2, 15. vid. Num. 18, 2. r) Ex. 22, 20. Deut. 10, 19. s) cf. Esth. 8, 17. Ezr. 6, 21. t) *& cooptabuntur.* (5) 1 Sam. 2, 36. Hab. 2, 15. Iob. 30, 7. ℣. 2. u) cf. 2 Sam. 7, 8. Ez. 36, 24. x) *& deducent eos*; sicut paulo ante Iudæis tale quid factum erat ab Israelitis. 2 Par. 28, 15. Aliquod huius promissionis complementum vid. Ezr. 1, 3. 4. 6. c. 7, 13. seqq. c. 8, 36. Neh. 2, 7. 9. plura tamen confer infra c. 60. y) q. d. *dabunt Israelitæ operam, vt illos populos tanquam hereditatem possideant.* Leu. 25, 46. z) cf. 2 Par. 7, 20. quæ sub N. T. est vbiuis gentium. cf supra c. 11, 9. Ioh. 4, 21. seqq. Ion. *super terra Schechinæ Domini.* cf. Ioh. 1, 14. Apoc. 21, 3. a) Vide aliquid huius Ezr. 2, 65. Neh. 7, 67. & meliora infra c. 60, 12. b) Deut. 21, 10. c) 1 Reg. 8, 46. Ps. 137, 3. LXX. cf. cum Apoc. 13, 10. d) v. 6. Gen. 1, 28. Ps. 49, 15. e) v. 4. c. 9, 3. c. 60, 17. cf. Zach. 9, 8. c. 10, 4. Ex. 5, 6. & infra c. 60, 14. ℣. 3. f) *quo requiem dabit.* c. 28, 13. cf. Deut. 12, 10. Ios. 22, 4. 2 Sam. 7, 1. 1 Reg. 5, 18. & 2 Thess. 1, 7. g) *a dolore*, s. ægritudine tua. (3) Ps. 139, 24. 1 Par. 4, 9. h) *& a commotione* et trepidatione *tua.* (8) Ez. 12, 18. Hab. 3, 1. cf. 2 Sam. 7, 10. i) 1 Reg. 12, 4. respicit ad Ex. 1, 14. k) q. d. *quæ seruitus præstita est per te*, h. e. sec. Schm. *qua servire coactus es*, Tig. *qua seruitum est a te.* Pyal. (2) Deut. 21, 3. cf. Ex. 1, 14. Ier. 25, 14. ℣. 4. l) Num. 23, 7. Am. 5, 1. m) sermonem figuratis verbis & sententiis ornatum. Iob. 27, 1. cf. not. Num. 21, 27. n) per quem non vnus tantum Sancherib Assyrius, aut Nebucadnetsar; sed vel Beltsatsar Dan. 5, 1. seqq. vel tota Babyloniorum monarchia intelligitur. o) v. 2. c. 9, 3. p) *aurea.* (1) Chaldaica vox, in Chaldæorum s. Babyloniorum contemtum adhibenda, qua vel *auri insatiabilis*, vel *auri cupido* sec. Schmid. vel aurea pensio, siue *aurum tributarium* sec. Tig. vel sec. Tremell. opibus, potentia, dignitate ac splendore *aurea Babylon* notatur, coll. Dan. 2, 32. 38. ℣. 5. q) cf. c. 9, 3. c. 10, 24. ℣. 6. r) c. 10, 20. s) *cum furore.* c. 16, 6. Prou. 21, 24. t) q. d. *plaga defectus recessionis*, i. e. *quæ non recedit*, sec. Tig. Difficile hoc comma alii, ob analogiam posterioris hemistichii, ad pœnam; plerique autem ad culpam Babylonii referunt. Sic *Nold.* Conc. Part. p. 101. *Percutienti* populos cum excandescentia *plaga erit absque euersione*; bene, si constructio faueret. sed *Ion.* cum Tig. qui baculus populos percussit, *plaga, quæ non desinit.* Vulg. *plaga insanabili.* S. *non curabili.* cf. supra c. 11, 13. At *Cocc.* Lex. p. 101. alio & mystico sensu: *plaga* non recessionis, i. e. plaga fidei caussa, tanquam ob apostasiam aut hæresin, quæ tamen non est hæresis aut defectio, inflicta, coll. Apoc. 13, 15. sic cf. supra c. 1, 5. &c. u) c. 10, 4. Num. 21, 35. 1 Sam. 20, 26. x) *qui dominabatur* gentibus. v. 2. Leu. 26, 17. y) persecutionem nunc patitur. c. 17, 13. z) quam *non*, vel *nihil impediuit.* cf. c. 28, 8. Gen. 31, 20. Ps. 19, 4. & 1 Sam. 25, 39. ℣. 7. a) Vnde *quieta* & tranquilla *est.* c. 7, 2. c. 57, 2. Deut. 5, 14. b) Ios. 11, 23. 2 Reg. 11, 20.

℣. 20. יהל sic per *Patach* 2. 6. 7. 8. 9. 22. 23. sec. *Mas.* 2. ac *impr.* h. l. item secund. *Mas. impr.* & *Erff.* ad Iob. 31, 26. at ־ per *Kamets* alii. ℣. 22. ושכנו per *Makk.* & *Meth.*, 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. CAP. XIV, v. 3. מעצבך Mem per *Chirek* 17. 18, & *Ber.* cum nota ב המימים בחירק, præter *M. I.* & *D. Kimchi.* at ומרגזך per ״ *Tsere* 1. 8. 10--16. 19. 20. 21. 23. contra *M. I.* & *D. Kimchi.* cf. similem præfixionem 1 Sam. 23, 28.
אשר per *Makk.* 17. 18. *Ber.* sic su. 5.

8 פצחו רנה׃ גם־ברושים שמחו לך ארזי לבנון מאז
9 שכבת לא־יעלה הכרת עלינו׃ שאול מתחת רגזה לך
לקראת בואך עורר לך רפאים כל־עתודי ארץ הקים
10 מכסאותם כל מלכי גוים׃ כלם יענו ויאמרו אליך גם־
11 אתה חלית כמונו אלינו נמשלת׃ הורד שאול גאונך
12 המית נבליך תחתיך יצע רמה ומכסיך תולעה׃ איך
נפלת משמים הילל בן־שחר נגדעת לארץ חולש על־
13 גוים׃ ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה ממעל
לכוכבי־אל ארים כסאי ואשב בהר־מועד בירכתי
14 צפון׃ אעלה על־במתי עב אדמה לעליון׃ אך אל־
טו
16 שאול תורד אל־ירכתי־בור׃ ראיך אליך ישגיחו אליך
יתבוננו הזה האיש מרגיז הארץ מרעיש ממלכות׃
17 שם תבל כמדבר ועריו הרס אסיריו לא־פתח ביתה׃
18 כל־מלכי גוים כלם שכבו בכבוד איש בביתו׃ ואתה
19 השלכת מקברך כנצר נתעב לבש הרגים מטעני חרב
יורדי אל־אבני־בור כפגר מובס׃ לא־תחד אתם כ
בקבורה כי־ארצך שחת עמך הרגת לא־יקרא לעולם
21 זרע מרעים׃ הכינו לבניו מטבח בעון אבתם בל־
22 יקמו וירשו ארץ ומלאו פני־תבל ערים׃ וקמתי
עליהם נאם יהוה צבאות והכרתי לבבל שם ושאר ונין
23 ונכד נאם־יהוה׃ ושמתיה למורש קפד ואגמי־מים
וטאטאתיה במטאטא השמד נאם יהוה צבאות׃

נשבע

Hieron. ad h. l. *tiula*, vt Ex.

קמץ בוק

21, 17. Zach. 11, 2. *d) fili auroræ*, h. e. *qui mane*, s. sub auroram oritur, lucens inter matutinam diei lucem. cf. c. 49, 20. Ion. 4, 10. Mystice Episcopus notatur Coccejo, ex Apoc. 1, 20. cf. supra ad v. 6. *e) excisus es.* c. 10, 33. c. 22, 25. *f) qui debilitater eras.* Ex. 17, 13. ℣. 13. *g)* cf. v. 12. Apoc. 11, 12. *h)* Ier. 43, 20. *i)* c. 13, 10. Ion. *supra populum Dei.* *k)* cf. Ier. 52, 32. c. 49, 38. *l)* cf. c. 2, 2. c. 33, 20. Ex. 25, 22. c. 27, 21. *m)* Iud. 19, 1. Ps. 48, 3. Mysticum huius vaticinii implementum pulchre ostendit *Maimburgius* Hist. Schism.

קמץ בוק

Græc. libr. VI. p. 222. vt obseruat *Vitringa* ad Apoc. 16, 10. ℣. 14. *n)* cf. c. 58, 14. Iob. 9, 8. *o) similem me geram.* c. 40, 18. 25. Ez. 31, 18. Ps. 89, 7. *p)* cf. c. 10, 13. ℣. 15 *q)* 1 Sam. 16, 6. *r)* cf. v. 9. 11. Ez. 26, 20. Num. 16, 30. Mat. 11, 23. Luc. 10, 15. *s) ad Lateræ foueæ* infernalis. v. 13. 20. Ez. 32, 23. Ps. 88, 7. ℣. 16. *t) attente ad te respicient.* Ps. 33, 14. *u)* c. 1, 3. c. 43, 18. sc. *dicendo*, vt v. 8. *x)* c. 13, 13. c. 5, 10. *y)* Ez. 31, 16. Ps. 60, 4. ℣. 17. *z)* v. 21. c. 13, 11. *a) vinctos suos.* Ps. 69, 34. *b) non soluit*, nec apertis carceribus dimisit. c. 58, 6. Ier. 40, 4. Ion. vinctis suis *non aperuit ianuam.* *c)* cf. Ier. 39, 14. ℣. 19. *d)* c. 34, 3. Ez. 16, 5. *e)* cf. 1 Reg. 14, 13. Ier. 22, 19. *f) vt surculus abominandus.* Iob. 15, 6. plantæ sc. inutilis aut noxiæ, vel ab erucis & animalculis immundis infessus. S. *g) vt vestimentum interfectorum* sanguine maculatum ac pollutum. cf. c. 9, 4. *h) transfixorum.* (1) quod radix Chald. & Ar. significat. Sic LXX. vt Ioh. 19, 37. Quia tamen hoc verbum Gen. 45, 17. *onerare* notat, ideo alii h. l. *confossos* sic dici existimant, qui non vno, sed plurimis gladiorum ictibus confossi fuerunt, quasi *gladiis onustos & grauatos.* Sic Gusset p. 304. *i)* sicut illi, qui *descendunt* aut coniiciuntur ad lapidos *foueæ* in fundo eius iacentes. cf. v. 15. Ier. 41, 7. 9. *k)* c. 34, 3. 1 Sam. 17, 46. *l) conculcatum.* Hoph. (1) cf. v. 25. & 2 Reg. 9, 33. ℣. 20. *m) coniungeris*, (3) Gen. 49, 6. *n)* cf. Ier. 22, 19. Coh. 6, 3. it. 2 Par. 21, 19. 20. *o)* infestis armis, vel peccatis tuis. cf. Gen. 9, 11. Ios. 22, 33. Iud. 6, 5. Ez. 30, 11. & Apoc. 19, 2. *p)* c. 1, 4. c. 31, 2. conf. Nah. 1, 14. Ps. 37, 28. Apoc. 2, 23. ℣. 21. *q)* Ios. 1, 11. *r) mactationem.* (1) conf. 2 Reg. 10, 1. 7. *s)* Ex. 20, 5. *t) non resurgant.* c. 26, 14. *u) vrbes* hostium. cf. v. 17. al. *hostes*, coll. 1 Sam. 27, 16. ℣. 22. *x)* Ipse *namque insurgam aduersus eos.* Am. 7, 9. Ps. 12, 6. *y)* c. 1, 24. Num. 24, 3. *z)* c. 48, 19. *a)* vid. 1 Sam. 24, 22. Ps. 109, 13. *b)* c. 10, 19. 20. c. 17, 3. *c) & filium.* (3) Iob. 18, 19. *d) aut nepotem.* Gen. 21, 23. conf. Ps. 21, 11. Ps. 37, 28. Ps. 109, 13. ℣. 23. *e)* Hos. 2, 5. *f) hæreditatem, possessionem.* Obad. v. 17. Ez. 11, 15. *g) histricis seu erinacei.* (3) c. 34, 11. Vide sis *Bochart.* Hieroz. l. p. 1035. seqq. *h) etiam stagna aquarum.* c. 19, 10. c. 42, 15. i. e. non modo desolabitur vrbs, sed & vicina stagna sic exarescent, vt tam apta sit in iis, quam in vrbe echino terrestri sedes, qui locis aridis maxime delectatur. Sic Niniue Zeph. 2, 14 *Bochart.* l. c. p. 1042. Conf. etiam infra not. ad c. 21, 1. *i) & euerram eam.* (1) *k) euerriculo seu scopis.* (1) *l)* c. 10, 7.

c) prorumpunt omnes, personant omnia. (7) c. 44, 23. *d) alta* ac læta voce. c. 35, 10. vid. not. 1 Reg. 8, 28. ℣. 8 *e)* c. 37, 24. figurate homines eximii & potentiores. cf. c. 41, 19. *f) propter te* Prou. 17, 5. 1 Sam. 6, 13. Obad. v. 12. *g)* c. 1, 13. sc. *dicentes* : cf. v. 15. 1 Sam. 20, 26. *h) a momento* quo, *ex quo tempore.* Ex. 4, 10. c. 5, 23. c. 9, 14. Ier. 44, 18. *i)* c. 18, 15. Ier. 46, 25. ℣. 9. *k)* v. 15. *infernus*, h. l. damnatorum, vt Num. 16, 32. Deut. 32, 22. Ps. 86, 13. *l) commotus est propter te*, c. 13, 13. stilus est figuratus (vid. supra v. 4.) & dramaticus, ac si ipse Infernus esset animatus. cf. Apoc. 20, 13. & Ez. 31, 16. *m) excitauit*, c. 23, 13. sc. *infernus*, quod nomen commune vtrumque genus admittit. cf. 1 Reg. 19, 11. *n)* Rephaim, *gigantes.* c. 16, 14. cf. Gen. 14, 5. Deut. 2, 11. 1 Sam. 21, 16. 22. *o)* Ez. 34, 17. Zach. 10, 3. proprie *hirci*, Num. 7, 17. metaph. *antistites s. ductores* populi. Ier. 40, 8. ℣. 10. *p) debilitatus es?* Py. (1) Iud. 16, 7. 17. 1 Reg. 22, 34. *q) nobis similis factus es?* Ps. 28, 1. Ps. 143, 7. ℣. 11. *r)* Itane *in infernum* v. 9. *deturbata est.* v. 15. c. 10, 13. cf. Ez. 32, 18. seqq. *s)* c. 13, 11. c. 16, 6. *t) tumultus, strepitus.* (1) cf. c. 17, 12. Am. 5, 23. *u)* c. 5, 12. *x) stratum fiet.* Hoph. (2) Esth. 4, 3. *y) vermis*, s. *vermibus.* Iob. 7, 5. c. 21, 26. Ex. 16, 24. vt fastus deprimatur ferocientis hominis, qui tandem in prædam cedit tam vili animalculo. *Bochart.* Hieroz. II. p. 621. *z) & tegumenta tua* erunt. c. 23, 18. Ez. 27, 7. *a) vermiculi* cf. c. 66, 24. Ex. 16, 20. ℣. 12. *b) Quomodo decidisti de cælo?* quo scilicet ex præsumtione tua adscendere volebas. v. 13. *c) Lucifer* [illegible] cf. c. 13, 10. Ion. *qui splendidus eras inter homines*, sicvt stella splendoris inter reliquas stellas. At *Gusset.* p. 1 [illegible] & *Hie* [illegible]

℣. 9. שאול per Meta 1. sic su. 5 ℣. 10. כמנו *defect.* 6. 7. 8. 9. secundum *Masoram impressam* Gen. 34, 15. sed contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. ℣. 11. ומכסך *defect.* 1. 2. 21. sic sc. 5. contra *Mas. impr.* ℣. 15. תורד sic per *Kametz* 1. 7. 8. 22. 23. sec. *Masor.* 1. at ceteri per *Patath.* ℣. 19. Pro אל־ *Orientales* hab; על. ℣. 23. וטאטאתיה sic per *Tsere* 1. 2. 10. 14. 19. 20. 23. & sic su. 5. sed sine *Aleph.*

24 נשבע יהוה צבאות לאמר אם־לא כאשר
כה דמיתי כן היתה וכאשר יעצתי היא תקום : לשבר
אשור בארצי ועל־הרי אבוסנו וסר מעליהם עלו וסבלו
26 מעל שכמו יסור : זאת העצה היעוצה על־כל־הארץ
27 וזאת היד הנטויה על־כל־הגוים : כי־יהוה צבאות יעץ
28 ומי יפר וידו הנטויה ומי ישיבנה : בשנת־
29 מות המלך אחז היה המשא הזה : אל־תשמחי פלשת
כלך כי נשבר שבט מכך כי־משרש נחש יצא צפע
ל ופריו שרף מעופף : ורעו בכורי דלים ואביונים לבטח
31 ירבצו והמתי ברעב שרשך ושאריתך יהרג : הלילי
שער זעקי־עיר נמוג פלשת כלך כי מצפון עשן בא
32 ואין בודד במועדיו : ומה־יענה מלאכי־גוי כי יהוה יסד
ציון

Y y מה א

קמץ בפרחא

℣. 24. m) c. 62, 8. Am. 4, 2. Pſ. 110, 4. n) c. 5, 9. Ioſ. 14, 9. o) c. 10, 7. p) Makef. q) v. 27. c. 19, 12. 17. Ier. 49, 20. r) c. 7, 7.

℣. 25. s) vt frangam. v. 5. c. 30, 14. Ez. 30, 18. 21. 24. t) c. 10, 5. 12 u) cf. c. 37, 36. 2 Reg. 19, 35. x) v. 19. c. 63, 6. y) ab Iſraelitis. v. 1. z) c. 10, 27.

℣. 26. a) a Deo deliberatum ſeu decretum. (2) cf. c. 19, 17. Ier. 50, 45. b) LXX. vt c. 13, 5. c) inimicas Deo, & Babeli ſeruientes; quæ etiam omnes tandem corruent. Conf. de Philiſtæis v. 29 ſeqq. de Moabitis c. 15, 1. ſeqq. de Syris c. 17, 1. &c.

℣. 27. d) v. 24. c. 23, 9. e) c. 8. 10. f) extenſa eſt ad percutiendum. c. 5, 25. c. 9, 11. c. 21, 3. g) ecquis igitur recedere faciet ſeu reprimet eam. c. 43, 13.

℣. 28. h) c. 6, 1. cf. 2 Par. 28, 27. i) c. 7, 1. ſeqq. Incipit hic IV. pars libri. Vid. c. 1, 1. & Præfat §. 4. k) c. 13, 1. aduerſus Philiſtæos v. 29. Iudæis proximos & infeſtiſſimos, Iud. 10, 7. c. 13, 1. &c. qui a Dauide quondam ſub iugum miſſi 2 Sam. 5, 17--25. c. 21, 15. ſeqq. & Ioſaphato tributarii 2 Par. 17, 11. impium eius filium Ioramum grauiter adflixerunt 2 Par. 21, 16. 17. & ab Vzzia repreſſi c. 26, 6. 7. ſub Achazo iterum plurima Iudæis mala intulerunt 2 Par. 28, 18. Eſ. 9, 11. Ioel 4, 4. Am 1, 6. ab Hiskia rurſus frangendi Eſ. 11, 14. Ioel 4, 8. 2 Reg. 18, 8. ab Aſſyriis autem & Aegyptiis aliiſque Ier. 47, 1. ſeqq. excidendi tandem atque prorſus delendi. Ez. 25, 15. Am. 1, 8. Zeph. 2, 5. Zach. 9, 5. 6.

℣. 29. l) Mich. 7, 8. m) Philiſtæa, q. d. terra exilii ſeu exulum. Ioel 4. 4. Pſ. 60, 10. quia ſcil. Philiſtæi e regione vel inſula Caphtor Deut. 2, 23. Ier. 47. 4. h. e. ſec. Bochartum aliosque e Cappadocia & Colchide, ſecundum Clericum vero ad Gen. 10, 14. ex Africa Pentapolitana & vicinia Syrtis maioris in Canaanææ maritimam oram commigrarunt, eique nomen Palæſtinæ dederunt. vid. Ex. 15, 14. n) tu tota. v. 31. c. 9, 8. c. 22, 1. o) v. 5. 15. c. 42, 3. p) virga percutiens te. cf. v. 5. 6. c. 9, 3. c. 10, 24. q) e radice ſerpentis. &c. locutio figurata & prouerbialis. conf. c. 11, 1. r) vipera ſeu baſiliſcus. (1) cf. c. 11, 8. Baſiliſcum ſignificari, contendit Bochartus Hieroz. II. p. 399 & p. 405. ſenſum ita declarat: Vos omnes Palæſtini, qui olim exultaſtis propter Vziæ Regis, qui vos male mulctauerat, abdicationem & mortem, & ſub Achazo auſi eſtis in noſtros inſurgere, ne lætamini amplius: nam e radice ſerpentis, i. e. e ſtirpe Vſiæ, qui ſerpentis inſtar vos pupugerat, exit alius ſerpens, iſque vnus e grauiſſimis, Ezechias ſcilicet, baſiliſcus, quem ipſo Vſia grauiorem & infenſiorem experiemini maximo veſtro malo. Conf. not. ad v. 28. At Ion. quia ex poſteris Iſai prodibit Meſſias, cuius opera inter vos erunt ſicut ſerpentes volantes. s) Num. 21, 6. preſter ſeu hydrus, vt copioſe probat idem Bochartus Hieroz. II. p. 421. ſeqq. docetque hydrum & cherſydrum parum differe. Qui enim hydrus hieme fuerat in lacunis, poſtquam aqua defecit æſtu, in ſicco degere cogitur, atque ita fit cherſydrus, i. e. hydrus in ſicco degens. Tum vero, infeſtante ſiti in calidis regionibus, virus habet multo acrius & nocentius, vt morſu ſuo exurat, quicquid attingit. Immo vel halitu peſtilenti necat; vt poſt Bochartum oſtendit etiam Ludolffus in Commentario Hiſtoriæ Aethiopicæ p. 167. ſeq. t) hydra volans, c. 30, 6. quæ veſpertilionum inſtar membranaceas habet alas. Bochartus Hieroz. I. p. 23. ℣. 30. u) Tunc paſcentur. c. 5, 17. x) primogeniti miſerorum. c. 10, 1. adflictiſſimi Iſraelitæ, Deo ſacri Ex. 4, 22. Ier. 31, 9. Mat. 5, 3. vt olim Ex. 13, 1. c. 22, 28. Num. 3, 13. occiſis Aegyptiorum primogenitis Ex. 11, 5. c. 12, 12. 29. y) & adflicti egeni c. 29, 19. c. 41, 17. z) Leu. 25, 18. Deut. 33, 12. 28. Ion. addit in diebus Meſſiæ; vt ſub typico Salomonis imperio 1 Reg. 5, 5. a) c. 11, 7. Gen. 49, 9. Iob. 11, 19. b) Hoſ. 9, 16. c) c. 5, 24. d) conf. Ier. 25, 20. c. 47, 4. Ez. 25, 16. Am. 1, 8. e) occidet hoſtis tuus Hiskias v. 29. & Aſſyrius v. 31. vid. not. v. 28. ℣. 31. f) c. 13, 6. g) c. 15, 4. vid. 1 Sam. 4, 13. h) diſſoluta eſt, viribus & animo labefactata eſt. c. 64, 6. Ex. 15, 15. 1 Sam. 14, 16. i) vniuerſitas tua. v. 29. k) nempe ab Aſſyriis & Chaldæis conf. notam ad v. 28. & c. 20, 1. Ier. 1, 14. c. 46, 10. c. 47, 2. Ez. 26, 7. Alii Iudæos ſub Hiskia militantes intelligunt. l) fumus venit, iræ & incendii hoſtilis monumentum. conf. c. 34, 10. 2 Sam. 22, 9. Apoc. 9, 17. m) & nullus erit ſolitarius. (3) dicitur de fera in ſyluis Hoſ. 8, 9. & de aue in tecto Pſ. 102, 8. n) in cœtibus, ſeu conuentibus eius. c. 33, 20. Leu. 23, 2. i. e. nemo remanebit in ſolitudine, aut ſe ſubtrahet ab exercitu eiuſque laboribus. Schmidius. ſed omnes prompto & alacri animo aduerſus te confluent. ℣. 32. o) Multiplex hic occurrit difficultas in breui commate, vt ipſæ etiam Verſiones ſtatim indicant. Schmidius: Quid tum reſpondebit (quiſque legatorum, vel reſpondebunt, vid. Iud. 5, 29.) legati (conf. c. 33, 7. c. 37, 2.) gentis? Iſraeliticæ videlicet, vt Gen. 17. 4. 16. Deut. 4, 34. c. 32, 28. Ioſ. 10, 13. Ier. 33, 24. ſed Ion. Et quid annunciabunt nuncii populorum? vt גוי collectiue ſeu indefinite accipiatur. Sic LXX. & Ar. Et quid reſpondebunt (reges) gentium? Nempe his omnibus מלאכי eſt nominatiuus, vt frequenter in tali poſitu nominis cum hoc verbo. Vid. ſupra c. 13, 22. Iud. 8, 8. Ier. 23, 35. Dantur tamen etiam, ſed pauciora exempla Datiui poſt hoc verbum ſine particula præmiſſa, v. c. Pſ. 119, 42. Prou. 26, 4 5. Hinc Vulg. Et quid (Tig. Quid tum) reſpondebitur nunciis gentis? Tremellius vero: Quid ergo reſponſurus eſt Hiskias legatis gentis Philiſtæorum? &c. Nos in magna ſententiarum diuerſitate cum B. Schmidio aliiſque Nominatiuum retinendum putamus, & Iudæorum quidem nuncios, vel Hiskiæ de Philiſtæis victoriam 2 Reg. 18, 8. vel vrbem ab hoſtibus liberatam infra c. 37, 36. cum gaudio annunciantes, ceu typos non prorſus excludimus; textum tamen hunc cum Chaldæo de Chriſto eiuſque regno accipimus; adeoque per nuncios gentis Iudææ, Apoſtolos ex Iudæis in vniuerſum orbem mittendos, intelligimus. Hoc enim omni tempore certiſſimum in dubiis rebus, ac tutiſſimum aduerſus pericula præſidium eſt, ſi Deum ſcias ac ſentias in Chriſto tibi propitium ac vere conciliatum. Rom. 8, 31. ſeqq. conf. ſupra c. 7, 14. c. 8, 8. &c. p) Hoc ſcilicet reſpondebunt, quod ipſe Iehoua, Deus Optimus & maximus, cuius promiſſa non fallunt Num. 23, 19. ſed in Chriſto certa & ipſa veritas ſunt 2 Cor. 1, 20. q) fundauerit ſuper fundamentum inuictum & petram nunquam mouendam, ipſum nempe Meſſiam, Filium ſuum, & Eccleſiæ ſuæ ſtatorem ac Seruatorem. Vide infra c. 28, 16. Pſ. 87, 1. & verba Chriſti apud Matthæum c. 16, 18. confer etiam ſupra c. 2, 2. & Pſ. 2, 6.

℣. 24. לא per Rbhia 2 ſic fu. 5. ℣. 27. יעץ per Patach 2. 5. 6. 9. 10. 11. 14. 20. contra Maſoram impreſſam & Erffurtenſem.

ציון ובה יחסו עניי עמו׃ משא מואב כי Cap. XV. טו
בליל שדד ער מואב נדמה כי בליל שדד קיר־מואב
2 נדמה׃ עלה הבית ודיבן הבמות לבכי על־נבו ועל
מידבא מואב ייליל בכל־ראשיו קרחה כל־זקן גרועה׃
3 בחוצתיו חגרו שק על גגותיה וברחבתיה כלה
4 ייליל ירד בבכי׃ ותזעק חשבון ואלעלה עד־יהץ
נשמע קולם על־כן חלצי מואב יריעו נפשו ירעה
ה לו׃ לבי למואב יזעק בריחה עד־צער עגלת
קמץ בז״ק
שלשיה כי מעלה הלוחית בבכי יעלה־בו כי דרך
6 חרנים זעקת־שבר יעערו׃ כי־מי נמרים משמות יהיו כי־
7 יבש חציר כלה דשא ירק לא היה׃ על־כן יתרה
8 עשה ופקדתם על נחל הערבים ישאום׃ כי־הקיפה
הזעקה את־גבול מואב עד־אגלים יללתה ובאר אלים
9 יללתה׃ כי מי דימון מלאו דם כי־אשית על־דימון
Cap. XVI. טז נוספות לפליטת מואב אריה ולשארית אדמה׃ שלחו־
2 כר מושל־ארץ מסלע מדברה אל־הר בת־ציון׃ והיה
כעוף־נודד קן משלח תהיינה בנות מואב מעברות
לארנון

r) Ps. 2, 12. Ps. 36, 8. Ps. 61, 5. s) c. 10, 2. c. 49, 13. Mat. 11, 28.

CAP. XV, ℣. 1. t) c. 13, 1. c. 14, 28. Ion. *Onus calicis maledictionis, propinandum Moabitis.* Sic c. 13, 1. c. 17, 1. u) i. e. *posterorum Moabi*, qui in Ecclesia quidem, sed ex incestu natus fuit Gen. 19, 33. 37. Illi vero apostatæ a Deo, Num. 21, 29. Iud. 11, 24. 1 Reg. 11, 7. & alieni ab Ecclesia facti Deut. 23, 3. 4. Neh. 13, 1. infensi Israelitarum hostes fuerunt Num. 22, 2. --- c. 25, 1. seqq. Ps. 83, 7. Hos etiam per 18. annos subiugarunt, Iud. 3, 12. seqq. sed a Saulo feliciter oppugnati 1 Sam. 14, 47. a Dauide autem superati 2 Sam. 8, 1. 3. Salomoni 1 Reg. 5, 1. & Regibus Israelis tributarii fuerunt, donec sub Ahabo aut filio eius Ioramo deficerent, 2 Reg. 1, 1. c. 3, 5. ex quo Israelitis 2 Reg. 13, 20. graues fuerũt; vastãdi ideo ac minuendi ab Assyriis sub Salmanassere, aut Sancheribo post triennium Es. 16, 14. Am. 2, 1. seqq. frangendi autem magis *anno quinto* post Hierosolymorum excidium *Ioseph.* A. I. X, 11. a Nebucadnetsare & Babyloniis Ier. 27, 3. c. 48, 1. seqq. quos in oppugnandis Iudæis adiuuerant 2 Reg 24, 2. & tandem a Iuda Maccabæo 1 Macc. 5, 35. 36. aliisque ad incitas ita redigendi, vt singularis populus esse dudum desierint, secundum vaticinia Ier. 48, 42. Zeph. 2, 9. x) *Quia.* y) *nocte*, qua *vastata est.* cf. c. 29, 1 c. 23, 1. 14. z) *Ar Moabitarum* vid. Num. 21, 15. 28. a) *excisa eadem, vel excisus est* populus c. 6, 5. Ier. 47, 5. Zeph. 1, 11. b) *quia nocte.* cf. Obad. v. 5. c) *quæ ex improuiso vastata est.* Ier. 48, 15. 20. d) *Kir Moabi*, quæ etiam *Kircheres* c. 16, 7. 11. Alia est Am. 1, 5.

℣. 2. e) Ideo adscendit *Baiith*, seu *Beth-Baal Meon* Ios. 13, 17. f) *& Dibon.* Num. 21, 30. c. 32, 3. Vrbes Rubeniticæ quondam; sed a Moabitis occupatæ. Zeph. 2, 8. cum illi ab Assyriis in captiuitatem abrepti essent. 2 Par. 5, 26. g) Ion. *in excelsa.* conf. c. 16, 12. Al. *in Bamoth-Baal.* Ios. 13, 17. h) *propter Nebo.* vid. Num. 32, 3. Ier. 48, 1. 22. i) Num. 21, 30. Ios. 13, 9. k) *eiulabit.* v. 3. c. 16, 7. l) c. 3, 24. c. 22, 12. Ier. 47, 5. c. 48, 37. Ez. 7, 18. Iob. 1, 20. m) *barba rasa* erit. Ier. 41, 5. luctus indicia & signa. cf. Leu. 21, 5. Deut. 14, 1.

℣. 3. n) c. 3, 24. c. 22, 12. c. 58, 5. Gen. 37, 34. o) conf. c. 22, 1. Ier. 48, 38. p) *totus.* c. 14, 29. 31. q) domo & per plateas *descendens cum fletu.* v. 5. c. 22, 4. ℣. 4. r) c. 14, 31. s) c. 16, 8. Num. 21, 25. t) c. 16, 9. Ier. 48, 34. Num. 32, 3. u) *Iahtsah.* Ier. 48, 21. Num. 21, 23. x) *expediti* milites. Num. 31, 5. 1 Par. 12, 23. y) Mich. 4, 9. Iud. 7, 21. z) conf. 1 Sam. 1, 10. Ps. 42, 7. Iob. 14, 22. a) *male habet.* 1 Sam. 1, 8. Neh. 2, 3. ℣. 5. b) Immo & *cor meum* ex commiseratione *super Moabo clamat.* conf. Ier. 4, 19. c) conf. c. 16, 9. 11. d) *fugitiui eius.* c. 43, 14. e) *vsque ad Tsoar.* Gen. 19, 22. f) sunt sicut *vitula*, in feminino, quia in hoc solo genere femina est vocalior. *Bochartus* Hieroz. I. p. 410 g) *tertii* c. 19, 24. scilicet *anni*, seu *triennis*, qua ætate vox plenior, & firmius robur est: vitula sc. quæ a grege vel vitulo abducta magno boatu illa repetit. conf. 1 Sam. 6, 12. & Ier. 48, 34. h) quod attinet *ad adscensum.* 2 Sam. 15, 30. i) *Luchit.* Ier. 48, 5. k) v. 3. cf. 2 Sam. 15, 30. l) *in via Choronaim.* Ier. 48, 3. 5. 34. m) *clamorem confractionis.* c. 1, 28. c. 30, 26. Ion. *bello fractorum.* n) *excitabunt.* cf. c. 10, 26. c. 14, 9. ℣. 6. o) *Nam* iuxta fœcundas *aquas Nimrim.* Ier. 48, 34. quæ etiam *Nimra* s. *Beth-Nimra* dicta fuit, vid. Num. 32, 3. 36. vbi Moses cum Iosua c. 13, 27. eam in Gaditis ponunt, sed Esaias & Ieremias in Moabitis, qui eam tunc temporis vsurparunt Vid. supra ad v. 2. p) meræ *desolationes* erunt Ez. 6, 14. q) c. 40, 7. r) cf. Ioel 1, 18 Ier. 14, 5. ℣. 7. s) Ideo *abundantiam* (2) Ier. 48, 36. quidem fecit s. parauit Moab, cf. infra c. 16, 14. t) *at depositum ipsorum.* Num. 3, 36 c. 4, 16. u) *ad torrentem.* c. 27, 12. al. in *vallem.* Gen 26, 19. x) *salicum.* c. 44, 4. Ps. 137, 2. al. *Arabum*, vt supra c. 13, 21. y) *auferent ea* omnia hostes, vel ipsimet *portabunt* ea. 1 Reg. 14, 28. ℣. 8. z) *circumdedit.* Ios. 6, 3. a) vid. v. 5. c. 14, 31. b) *Eglaim.* c) *est eiulatus eius.* (4) Ier. 25, 36. Zeph. 1, 10. d) *& vsque ad Beer Elim.* ℣. 9. e) Hillero eadem quæ *Dibon* v. 2. f) *Ion.* add. *interfectorum;* aqua non tantum videbitur sanguine rubere, vt 2 Reg. 3, 22. sed sanguine tingetur. g) *addita* s. plura *mala*, de quibus loquitur textus. cf. Ier. 36, 32. Prou. 11, 24. Ion. *congregationem castrorum*, s. quicquid in recessu est militum. Sic cf. Ex. 1, 10. h) c. 4, 2. c. 10, 20. i) qui Moabitarum hostes euaserint, *a leonibus* occidentur. cf. Leu. 26, 22. Ier. 5, 6. c. 15, 3. 2 Reg. 17, 25. k) *& sic residuis* totius *terræ* Moabiticæ. cf. c. 14, 30. CAP. XVI, ℣. 1. l) *mittite* vos Moabitæ! Consilium s. monitum Prophetæ, quomodo si non prorsus tolli, mitigari tamen aut minui possit malorum grauitas c. 15. descripta; quorum alioqui certissimum euentum nunc in sequentibus exponit. m) *agnum.* Deut. 32, 14. Am. 6, 4. non quidem tributarium, vt 1 Reg. 3, 4. sed sacrificialem & typicum Christi Redemtoris. n) *Dominatoris terræ*, Dei scilicet & Christi, qui colebatur in monte Tsion. cf. 2 Sam. 23, 3. Ier. 30, 21. Mich. 5, 1. Ps. 22, 29. 1 Par. 29, 12. o) *a Sela* i. *petra*, quæ est versus desertum; i. e. ab *Areer*, s. *Rabbath Moab*, metropoli Moabitarum in petra sita. *Bochartus* Hieroz. I. p. 90. & 434. seq. conf. 2 Reg. 14, 7. & infra c. 42, 11. ℣. 2. p) *Fiet enim* certissime, *sicut cum auis e nido eiecta vagatur* q) v. 3. c. 10. 14. Prou. 27, 8. Nah 3, 17. r) cf. c. 10, 14. s) c. 27, 10. c. 50, 2. t) *sic vos eritis, vel erunt.* u) vid. Num. 21, 25. x) *ad transitus* seu *vada.* c. 10, 29. Ier. 51, 32.

CAP. XV, ℣. 1 עַר sic per *Patach* (q. constructum esset cum seq. מואב) 1. 2. 5. 6. 9. 10 20. sed per *Kam.* alii. cf. Varr. Lect. ad Num. 21, 28. ℣. 2. ועל per *Makk.* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. וכל זקן cum præf. *Vau* fu. 2. & sic in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.* & *Erff.* ℣. 3. עד per *Makk.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. כלה כליה cum *Kri* כלה 1. 2. 6. 9. cf. c. 16, 7. ℣. 4. על־כן per *Graschaim* 1. 2. sic fe. 5. ℣. 5. בריחיה *plene* 1. 2. sic fu. 5. sec. *Mas.* 1. sed contra *impress.* ℣. 7. על per *Makk.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. ℣. 9. מלאו *milra* 17. 18. & *Ber.* CAP. XVI, ℣. 1. כר per *Kam.* 1 17. 18. & *Ber.* contra *M. I.* מושל־ ita *Ber.* & *B. Naphtali*, at מושל *milel* 5. 22. & *B. Asher*; sed nullum omnino *Metheg* habent ceteri.

3 לארנון׃ הביאו עצה עשו פלילה שיתי כליל צלך
4 בתוך צהרים סתרי נדחים נודד אל־תגלי׃ יגורו בך
נדחי מואב הוי־סתר למו מפני שודד כי־אפס המץ
ה כלה שד תמו רמס מן־הארץ׃ והוכן
בחסד כסא וישב עליו באמת באהל דוד שפט ודרש
6 משפט ומהר צדק׃ שמענו גאון־מואב גא מאד גאותו
7 וגאונו ועברתו לא־כן בדיו׃ לכן ייליל מואב
למואב כלה ייליל לאשישי קיר־חרשת תהגו
8 אך־נכאים׃ כי שדמות חשבון אמלל גפן
שבמה בעלי גוים הלמו שרוקיה עד־יעזר נגעו תעו
9 מדבר שלחותיה נטשו עברו ים׃ על־כן אבכה בבכי
יעזר גפן שבמה אריוך דמעתי חשבון ואלעלה כי על־
י קיצך ועל־קצירך הידד נפל׃ ונאסף שמחה וגיל מן־
הכרמל ובכרמים לא־ירנן לא ירעע יין ביקבים לא־
11 ידרך הדרך הידד השבתי׃ על־כן מעי למואב ככנור
12 יהמו וקרבי לקיר חרש׃ והיה כי־נראה כי־נלאה
מואב על־הבמה ובא אל־מקדשו להתפלל ולא יוכל׃
13 זה הדבר אשר דבר יהוה אל־מואב מאז׃ ועתה דבר

y) *Arnonis.* Num. 21, 13.
✠. 3. z) cf. 2 Sam. 16, 20. Versiculo 1. resipiscentia & fides in Deum ac Seruatorem v. 5. hic autem & v. 4. officia humanitatis erga adflictos Israelitas a Moabitis postulantur; sed frustra v. 6. a) rectum *iudicium.* (1) mala sec. æquitatem æstimando. cf. c. 28, 7. b) *umbram tuam*, vt protegas ab Assyriis vexatos. cf. c. 4, 6. Iud. 9, 15. Thr. 4, 20. c) v. 4. 2 Reg. 11, 1. Ier. 36, 26. Ps. 31, 21. Iob. 14, 13. d) *exules.* c. 27, 13. e) v. 2. c. 21, 14. f) *ne prodas.* c. 21, 8. Ier. 49, 10. Prou. 11, 13.
✠. 4. g) *commorentur in te.* c. 11, 6. c. 33, 14. conf. Ruth 1, 1. h) vid. v. 3. i) Ps. 32, 7. k) *coram vastatore* Assyrio. c. 33, 1. conf. Deut. 23, 4. 5. Ier. 48, 26. 27. l) *Nam breui esse desines.* Ps. 77, 9. præteritum prophet. vt supra c. 5, 13. c. 9, 2. &c. m) *oppressio*, vel oppressor. (1) conf. Prou. 30, 33. n) *finem habebit.* c. 15, 6. c. 10, 25. *vastatio.* c. 22, 4. o) Deut. 2, 16. p) *omnes conculcatores.* c. 26, 6. c. 41, 25. c. 63, 3. q) Ps. 104, 34.
✠. 5. r) *Et e contrario firmatus est*, seu *firmabitur.* c. 9, 6. 1 Reg. 2, 45. s) c. 54, 8. Ps. 21, 8. Prou. 20, 28. t) Ion. *thronus Messiæ* Israelis. cf. Ps. 45, 7. cuius typus & vmbra tantum fuit Hiskias. u) Dan. 7, 14. 27. x) c. 61, 8. y) cf. Am. 9, 11. Luc. 1, 31. 33. z) c. 2, 4. c. 11, 3. 4. Ps. 72, 2. 4. &c. a) v. 1, 17. Deut. 19, 18. b) *& festinans, accelerans.* (4) Ps. 45, 2. Prou. 22, 29.
✠. 6. c) Sed fastum aut *superbiam Moabitarum audiuimus*; nihil vero de ipsius resipiscentia aut emendatione. Ier. 48, 29 Zeph. 2, 8. d) c. 13, 11. 19. e) *elati*, s. qui *elatus & fastuosus* est valde. (1) cf. c. 2, 12. & Ier. 48, 29. f) *elationem.* c. 9, 8 c. 25, 11. g) *& superbiam* c. 14, 11. h) *& furorem eius.* c. 14, 6. Am. 1, 11. i) *non sic*, vt postulo v. 3. seqq. Vel *nihil rectum*

הביאי קרי
עשי קרי

rectum sentiunt. Num. 27, 7. 2 Reg. 17, 9. Ier. 8, 6. c. 23, 10. k) q. d. *ve-ctes eius*, i. e. *antistites*, aut optimates, ceteris auctoritate præpollentes. Videsis *Forsteri Dictionarium.* & cf. c. 44, 25. Ier. 48, 30. c. 50, 36. Iob. 11, 3. בר vt D. *Neumann* Exodi p. 144.

דגש אחר חג: מלעיל

obscurat, In

מלעיל

genere *multum protrusum quid* notat. Ita *linum* Leu. 6, 3. ob caulem procerum.

פתח בס״פ

Vectes arcæ. Ex. 25, 13. *Ramos* vel *propagines vitis* Ez. 17, 6. protensa *membra* hominis Iob. 18, 13. protrusionem vnius ex capedine alterius, h. e. *seorsim* &c. At *Coccejus* aliique *mendaces* s. *mendacia eius* vertunt, formæ חי & די *dai*; a rad. בדא 1 Reg. 12, 33. ✠. 7. l) quia meliora non admittit m) c. 15, 2. 3. c. 65, 14. cf. Ier. 48, 20. n) *super Moabo.* v. 11. c. 15, 5. vnus super altero, superstites propter interfectos. Conf. c. 6, 3. Gen. 25, 23. o) c. 15, 3. p) plerique hic intelligunt *de fundamentis.* (1) coll. c. 45, 8. c. 19, 10. Ier. 50, 15. At quia alibi *sextarium* s. *vasculum vini*, quantum fere homini per diem sufficiebat, denotat, vid. 2 Sam. 6, 19. Cant. 2, 5. &c. ideo doctissimus D. *Neumann* Exodi p. 119. non male hunc locum ita reddendum esse obseruat: *Ad sextarios* Kirchareścheth meditabimini: verumtamen *percussi sunt. Quia* &c. ex seqq. q) v. 11. 2 Reg. 3, 15. r) c. 31, 4. c. 59, 3. Ier. 48, 31. s) *enimvero.* vid. 1 Sam. 16, 6. t) *fracti sunt.* c. 66, 2. ✠. 8. u) suburbani agri & vineæ. Deut. 31, 32. 2 Reg. 23, 4. Hab. 3, 17. Ion. *castra.* x) *languent.* c. 19, 8. c. 24. 7. c. 33, 9. y) Ion. *turba.* z) v. 9. vid. not. Num. 32, 2. a) *Domini* s. *duces* gentium. vid. 2 Sam. 1, 6. b) *contuderunt.* Ps. 74, 6. Prou. 23, 35. c) *generosas vites eius.* (1) cf. c. 5, 2. Ion. *interfecerunt potentes eius.* d) v. 9 Num. 21, 32. Ios. 13, 25. e) *peruenerunt* euulsæ aut contusæ propagines eius. vid. Ier. 48, 32. f) *propagines eius.* (1) cf. Cant. 4, 13. Ps. 80, 12. Ion. *fugitiui eorum transiuerunt, & traiecerunt mare.* g) c. 2, 6. c. 33, 23. h) vel lacum Iazeris. Ier. 48, 32. vel mare mortuum, quod Moabitis conterminum erat. ✠. 9. i) v. 11. sc. propter illam miseriam v. 8. descriptam. k) etiam ipse commiserans *fleo* s. lugeo ob *luctum Iaezeris.* Conf. c. 15, 5. l) *& ob vites Sibma.* v. 8. Ier. 48, 32. m) *rigabo te lacrymis meis.* cf. Ps. 36, 9. n) c. 15, 4. o) vid. 2 Sam. 16, 1. p) exclamatio, celeusma hostium. (5) cf. v. 10. Ier. 25, 30. c. 48, 33. c. 51, 14. Ion. *direptores irruerunt.* q) Ios. 11, 7. ✠. 10. r) c. 4, 1. c. 57, 1. s) Ier. 15, 9. c. 48, 33. t) *e Carmelo*, e fertilissimo monte vel agro, c. 29, 17. Ier. 2, 7. vid. not. Ios. 12. 22. u) Pyal (1) conf. c. 14, 7. Ps. 89, 13. x) Pyal (1) conf. Hithp. Ps. 60, 10. y) conf. Iud. 9, 27. Ier. 25, 30. z) c. 63, 2. a) *hoc celeusma*, s. calcantium *clamorem.* v. 9. b) c. 21, 2. ✠. 11. c) *Ideo* inquam. vid. v. 9. d) *viscera mea propter Moabum.* v. 7. c. 15, 5. At Ion. *viscera Moabitarum.* Quia Prophetæ sæpe faciunt id, quod prænunciant. vid. e. c. c. 20, 2. seqq e) 1 Sam. 16, 23. f) *strepunt.* c. 17, 12. c. 59, 11. g) Ps. 103, 1. Ion. *& corda eorum.* h) *propter Kircheres.* v 7. conf. c. 15, 1. ✠. 12. i) *Fiet autem* v. 2. k) *cum videbitur, seu perspicuum erit*, & aperte conflabit. conf. c. 47, 3. Prou. 27, 25. l) *quod defatigatus sit.* c. 1, 14. m) *super excelsis vel editis locis.* c. 15, 2. 2 Reg. 23, 15. Leu. 26, 30. vt quondam Balak rex Moabitarum Num. 22, 10. 40. 41. c. 23, 10. 13. 27. c. 24, 10. seqq. n) Ion. *ad idoleum suum*, velad commune gentis *sacrarium* ipsis sic dictum. conf. Am. 7, 9. 13. o) *sed nihil efficiet*; vel non poterit, vlis vndique clausis. ✠. 13. p) *a tunc*, i. e. iam olim, & priusquam hoc vaticinium scriberetur. c. 44, 8. vid. 2 Sam. 15, 34.

✠. 3. עשי sic in textu cum *Kri* עשו 2. 6. 9. 10 14. 20. 21. 22. sec. *Mas. Erffurt.* & *M. I.* & *D. Kimchi.* at עשו in textu sine *Kri* 1. & עשי sc. 5. ✠. 7. *Spatium* præmittunt 5. 6. 9. 10. 12. 20. 21. 22. 23. כלה cum *Kri* בדו 2. אך per *Merca* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. ✠. 8. שרוקיה sine *Dag.* 1. 5. 6. 7. 9. 10. 11. 13. 14. 19. 20. 21. 22. 23. contra *Mas. Erff.* & *M. I.* ✠. 9. ואלעלה per *Sagol* 1. 5. 5. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 23. ✠. 10. ולא ירעע cum præf. *Vau* 1. sic fu. 2. 5. & in marg. 6. 9. contra *Mas. fin.* f. 41. col. 7. & *Erffurtensem* h. l. ✠. 13. *Spatium* præmittunt 6.-10. 13. 19. 20. 21, 22. 23.

יהוה לאמר בשלש שנים כשני שכיר ונקלה כבוד
מואב בכל ההמון הרב ושאר מעט מזער לוא כביר ׃
משא דמשק הנה דמשק מוסר יז
2 מעיר והיתה מעי מפלה ׃ עזבות ערי ערער לעדרים
3 תהיינה ורבצו ואין מחריד ׃ ונשבת מבצר מאפרים
וממלכה מדמשק ושאר ארם ככבוד בני־ישראל יהיו
4 נאם יהוה צבאות ׃ והיה ביום ההוא ידל
ה כבוד יעקב ומשמן בשרו ירזה ׃ והיה כאסף קציר
קמה וזרעו שבלים יקצור והיה כמלקט שבלים בעמק
6 רפאים ׃ ונשאר־בו עללות כנקף זית שנים שלשה
גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעפיה פריה
7 נאם־יהוה אלהי ישראל ׃ ביום ההוא ישעה האדם
8 על־עשהו ועיניו אל־קדוש ישראל תראינה ׃ ולא
ישעה אל־המזבחות מעשה ידיו ואשר עשו אצבעתיו
9 לא יראה והאשרים והחמנים ׃ ביום
ההוא

℣. 14. q) *post tres annos.* conf. c. 15, 5. Propheta namque hæc dixisse videtur *anno primo Hiskiæ* c. 14, 28. *quarto autem Hiskiæ anno* Salmanasser adscendit contra Samariam 2 Reg. 18, 9. vnde *Noldio* nota 713. ad Conc. Part. valde verisimile est, tunc etiam a Salmanassere in transitu factum esse Moabitiæ cladis initium. (E. not. ad v. 1. Alii vero *in tribus annis* s. *intra tres illos annos*, quibus Samaria obsidio durauit 2 Reg. 18, 10. etiam Moabitas a Salmanassere euersos fuisse coniiciunt. Vid. *Gurtleri* Theol. Proph. p. 205. seq. r) *vt anni sunt mercenarii*, præcise numerati. c. 21, 16. Iob. 7, 1. s) *vilescet.* Deut. 25, 3. t) conf. c. 17, 4. u) illa *multitudine magna*, conf. c. 15, 7. opum Ps. 37, 16. & hominum Ps. 42, 5. x) *residuum autem erit.* conf c. 10, 19. y) c. 10, 25. c 24, 6. z) *non magnum aut validum.* c. 17, 12. Iob. 31, 25.

CAP. XVII, ℣. 1. a) *Onus* funerale. c. 13, 1. c. 14, 28. c. 15, 1. b) *Damasci*, (c. 7, 8.) eiusque confœderatorum *Israelitarum* v. 3 seqq imo & Assyriorum v. 12 hostium Iudææ v 14. Ceterum ipsa vrbs Damascus haud ita pridem expugnata ac direpta, ciuibusque spoliata fuerat a Tiglat-Pilesere Assyrio; sicut fuerat c. 8, 4. Am. 1, 3. seqq. prædictum, & 2 Reg. 16, 9. item apud *Iosephum* de A. I. libr IX c 12 impletum legimus. Sed nouis incolis repleta, ac destructio deinde Assyriorum imperio (vid. not. 2 Reg. 24, 1) susisque paullo post Aegyptiis (ibid. v 7.) qui Syria potiti fuerant 2 Reg. 23, 29. etiam ipsa

ipsa denuo vastanda fuit. Conf. Ier. 49,

CAP. XVII.

23. seqq. & *Ioseph.* A. I libr. X. c. 7. c) c. 3, 1. d) Gen. 14, 15. 2 Sam. 8, 5. 6. 1 Reg. 2, 34. *Darmesek* 1 Par. 18, 5. 6. & *Dummesek* 2 Reg. 16, 10. e) *amota* erit. cf. 2 Reg 17, 18. 23. c. 23, 27. Ier. 32, 31. f) *vt non sit vrbs.* c. 25, 2. 1 Sam. 25, 23. conf. supra c. 7, 8. & infra c. 23, 1. g) *aceruus.* (1) conf. Mich. 1, 6. h) *ruina* s. *ruderum.* (1) conf. c. 23, 13. ℣. 2. i) *desertæ aut derelictæ* erunt. c. 6, 12. Ier. 4, 29. k) quæ quondam Gaditarum Num. 32, 34. & Rubenitarum Ios. 13, 16. l) *pro gregibus* erant. c. 32, 14. Zeph. 2, 14. m) qui illic *cubabunt.* vid. c. 13, 21. n) *nec supererit* ciuis aliquis, *qui eos abigat.* Deut. 28, 26. Zeph. 3, 13. ℣. 3. o) *Ita cessabit*, abolebitur. Niph. (4) Ez. 6, 6. p) *propugnaculum.* Num. 13, 19. 2 Reg. 8, 12. q) c. 7, 2. c. 9, 8. 9. r) *& regnum e Damasco* porro sublatum erit, nam Retsinum occiderat *Tiglat-Pileser.* 2 Reg. 16, 9. s) *& reliquiis* Syrorum. c. 10, 19. 20. t) v. 4. c. 5, 13. u) quorum misertima vastatio in sequentibus describitur. conf. c. 9, 10. 11. x) Syri quoque *erunt.* y) c. 1, 24. ℣. 4. z) *Fiet namque.* c. 16, 2. 12. a) Ita de tempore Noui Testamenti dicitur c 2, 17. 20. c. 11, 10. hic vero de excidio regni Israelis per Salmanasserem 2 Reg. 17, 3. seqq. b) *extenuabitur*, Neumanno *protrudetur.* c. 19, 6. Iud. 6, 6. c) v. 3. conf. c. 16, 14. Ps. 49, 7. 12. 17. Hoc *Schmidius* de *regia dignitate*, & quod sequitur de *opibus ac diuitiis* intelligit. d) i. e. decem tribuum Israelis v. 3. Am. 7, 2. 5. e) c. 10, 16. conf. Ps. 73, 7. seqq. f) *emaciabitur.* (2) Zeph. 2, 11. sicut illis *fit*, qui phtisi laborant. confer Ps. 10, 16. c. 24, 16. Hos. 10, 11. ℣. 5. g) *Fiet namque* cum gloria Israelis v. 4. h) *sicut cum quis colligit messem.* c. 10, 14. Ex. 23, 10. 16. Ion. *sicut cum messor colligit* i) *stantem segetem* Ex. 22, 5. k) *& brachium* messoris. l) *spicas.* Gen. 41, 5. 7. 24. Ruth 2, 2. m) *demetit.* Leu. 23, 10. n) *immo* sic *erit* cum regno Israelis. o) *acsi quis* post factam messem etiam *spicilegium instituit*, ita vt parum vel nihil relinquatur. conf. Leu. 19, 9. 10. p) *in valle Rephaim*, de qua Ios. 15, 8. 2 Sam. 5, 18. ℣. 6. q) *Relinquentur enim in eo*, regno Israelis. r) vix *racemationes.* (6) Ier. 49, 9. Iud. 8, 1. conf. Ier. 6, 9. Iud. 20, 45. Prius simile in v. 5. de spicilegio ex agro, hic per alterum ex horto vel vinea illustratur. s) *sicut in decussione* seu *st. ictura oleæ.* (1) c. 24, 13. t) cum *duæ.* Binarius numerus passim in Scripturis *paucitatem* significat. vid. 1 Reg. 17, 12. Ier. 3, 14. Hos 6, 1. & conf. supra c. 1, 9. u) aut *tres.* asyndeton, vt 1 Sam. 20, 12. x) *baccæ*, seu *deglutitiones.* (1) Ter baccæ, quot tribus, aut quatuor deglutitionibus absumuntur. *Neumanni* Exodus p. 291. y) *in summitate* 2 Sam. 5, 24. z) *culminis.* (1) v. 9. a) *Ion* hic incipit applicationem: *sic singulares* (i. e *pauci*, vt idem v. 3.) *iusti in mundo inter regna relinquentur.* b) *in ramis eius.* c. 27, 10. conf. Ez. 31, 6. c) *fructifera.* c. 32, 12. Gen. 49, 22. d) c. 1, 24. ℣. 7. e) conf. v. 4. Effectus istius iudicii diuini partim sub Hiskia 2 Par. 30, 10. 11. in primis vero sub Nouo Testamento obtinendus. f) *respiciet.* v. 8. c. 31, 3. g) *ad Factorem suum.* c. 54, 5. h) c. 1, 4. c. 12, 6. c. 29, 23. i) conf. c. 40, 26. Ps. 121, 1. 2. Ps. 123, 1. 2. ℣. 8. k) c. 37, 19. l) vid. c. 2, 8. m) *aut lucos*; aliis *picturas nemorum.* conf 2 Reg. 23, 6. *Lucos* autem sic dictos esse *ab arboribus rectis & proceris*, cupressis præsertim, ex quibus Syriæ luci fere constabant, in speciminibus suis obseruat *Marcus Meibomius.* n) c. 27, 9. vid. Leu. 26, 30. ℣. 9. o) vid. v. 4.

CAP. XVII. ℣. 1. מפלה ita cum reliquis 2. In marg. qui vero in textu habet מפלה per *Sere.* ℣. 3. ונשבת Notat hic *Mas.* 2. & *impr.* חצי הנביאים *Dimidium Prophetarum* (vide! connumeratis *prioribus Prophetis*) & quidem *Mas. Erff.* cum restrictione בפסוקים *ratione versiculorum.* Verum computatis summis, quas *Masora* in fine singulorum Prophetarum exhibet, factaq; diuisione, comparet, claudicare hanc nostram *Masoram.* ℣. 6. בסעפיה *Pe* cum *Dagesch* 1. 6. 8. 9. 10. 14. 16. 20. 23. ℣. 7. *Spatium præmissis* 5. 7. 8. 10. 12. 19. 21. 23.

ההוא יהיו ערי מעזו כעזובת החרש והאמיר אשר
10 עזבו מפני בני ישראל והיתה שממה׃ כי שכחת
אלהי ישעך וצור מעזך לא זכרת על־כן תטעי נטעי
11 נעמנים וזמרת זר תזרענו׃ ביום נטעך תשגשגי
ובבקר זרעך תפריחי נד קציר ביום נחלה וכאב
אנוש׃
12 הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון ושאון
13 לאמים כשאון מים כבירים ישאון׃ לאמים כשאון
מים רבים ישאון וגער בו ונס ממרחק ורדף כמץ הרים
14 לפני־רוח וכגלגל לפני סופה׃ לעת ערב והנה בלהה
בטרם בקר איננו זה חלק שוסינו וגורל לבזזינו׃

יח CAP. XVIII.

הוי ארץ צלצל כנפים אשר מעבר לנהרי־
2 כוש׃ השלח בים צירים ובכלי־גמא על־פני־מים
לכו מלאכים קלים אל־גוי ממשך ומורט אל־עם נורא

p) *munitæ vrbes* Ifraelitarum, nondum cum reliquis euerfæ. v. 10. Pf. 52, 9. conf. Iud. 6, 26. q) *ficut relictum* quid filuæ feu nemoris, cum cæfa filua raræ fuperfunt arbores. al. *vt relicti fructus* in nemore. r) 1 Sam. 23, 15. Ez. 31, 3. s) aut vt fructus *relictus in culmine* arboris. vid. v. 6. t) *quem relinquere folent.* Ruth 2, 16. Leu. 19, 10. c. 23, 21. u) *coram.* aliis *propter*, vt Gen. 36, 6. 7. Ex. 9, 11. x) *erit enim* tota terra *defolatio.* c. 1, 7.

℣. 10. y) *Quia tu*, Ecclefia Ifraelitica, *oblita es.* Ier. 13, 27. Hof. 2, 15. z) *falutis & Saluatoris tui.* Mich. 7, 7. a) c. 26, 4. Deut. 32, 18. Ion. *& timorem Omnipotentis, cuius Verbum fuit in auxilio tuo, non meministi.* b) v. 9. c. 27, 5. c. 30, 2. 3. c) c. 57, 11. d) *plantas* quidem. Deut. 28, 30. 39. e) *plantas*, v. 11. c. 5, 7. f) Schmidius *iucundarum* fcilicet vitium. (1) g) *fed palmites.* Num. 13, 23. h) *alieni.* c. 1, 7. quem peregrinus hoftis decerpat. Nam *Barbarus has fegetes, & culta noualia habebit.* conf. Iud. 6, 3. 4. i) *conferes*, aut *plantabis eam.* Deut 22, 9.

℣. 11. k) Ipfo *die plantationis* v. 10. Iob. 14, 9. l) *fac eam excrefcere.* Piel. (1) cf. Pf. 92, 13. Ioel 8, 11. vt factum cum ricino Ion 4, 10. m) *fac efflorefcere.* Hiph. (5) Ez. 17, 13. n) *attamen aceruus, cumulus* meſſis erit. (6) Ex. 15, 8. o) Schmid. *ad mortem ægræ.* Ier. 10, 19. c. 11, 17. p) *& dolor* erit. c. 65, 14. q) *defperatus* & incurabilis. Ier. 30, 15.

℣. 12. r) c. 1, 4. s) *multitudini.* c. 13, 4. c. 29, 7. Gen. 17, 4. t) fub Affyrio militantium. conf. not. v. 5. u) *fecundum ftrepere maris*, vt mare fluctibus fuis ftrepitum & fragorem excitat. conf. Ier. 6, 23. x) fic *tumultuantur.*

tor. c. 16, 11. c. 51, 15 1 Reg. 1, 41. y) *& væ tumultui.* c. 13, 4. z) *nationum.* c. 34, 1. Pf. 2, 1. a) quæ *inftar tumultus aquarum.* conf. Apoc. 17, 1. 15. b) c. 16, 14. c. 28, 2. c) *tumultuantur.* Niph. (3) v. 13. c. 6, 11.

℣. 13. d) S. *populi* inquam. e) conf. c. 8, 7. f) *fed Deus increpabit eum* Pf. 9, 6. g) *vt fugiat.* vid. c. 31, 8. h) c. 30, 27. conf. c. 22, 3. Prou. 7, 19. i) c. 13, 6. k) *ficut gluma* in montibus. c. 29, 5. conf. Pf. 1, 4. l) *& ficut res volubilis.* al. *pila*, al. *puluis rotatus.* conf. c. 5, 28. Pf. 83, 14. m) *coram turbine.* c. 21, 1. ℣. 14. n) Gen. 8, 11. 2 Sam. 11, 2. o) v. 1. c. 3, 1. p) *terror erit.* Pf. 73, 19. conf. infra c. 33, 3. c. 37, 7. q) *non aderit* amplius, q. d. *abfentia* erit illius. Gen. 42, 36. cum reliquis namque Rex fummo mane aufugiet, ftrage 185000. per vnam noctem facta. vid. infra c. 37, 36. 2 Reg. 19, 35. r) conf. c. 54, 17. Iob. 27, 13. s) c. 10, 13. Ier. 50, 11. Iud. 2, 14. t) *& fors.* c. 57, 6. Ier. 13, 25. u) c. 10, 6. c. 42, 24. CAP. XVIII, ℣. 1. x) *Væ!* c. 1, 4. y) *terra.* Hoc vaticinium multi ad Iudæos, nonnulli ad Aegyptios, immo etiam aliqui ad Affyrios; rectius vero *Schmidius* aliique ad *Chufæos* feu *Aethiopes* referunt. Quomodo hoc, & fequens XIX. caput cum XX. arcte cohærent. Difficilis autem (vt *Munfterus* obferuat) eft fenfus huius capitis propter inufitata verba, figuratas fententias & dubiam atque obfcuram hiftoriam. z) Schmid. *inumbranti*, al. *obumbratæ.* (1) coll Neh. 12, 19. Malim *ftrepera*, feu *quæ alis ftrepitum facit*, coll. verbo Arabico *falfala*, cum tinnitu quodam fonuit, *fragorem ftrepitumque eddidit*, & Pf. 150, 5. Apoc. 9, 9. a) *alis*, i. e. copiis bellicis. c. 8, 8. Conf. numerofiffimum exercitum *Zerachi* Chufæi 2 Par. 14, 8. & infra c. 37, 9. b) *quæ* alæ vel terra. c) *ab ora* Iof. 22, 11. quod aliis eft *citra*, vt Num. 21, 13. c. 22, 1. al. *vltra*, vt Iof. 14, 3. 2 Sam. 10, 16. d) *fluminum.* Zeph. 3, 10. e) c. 20, 4. per quam *Bochartus* Phaleg. libr. 4. c. 2. p. 240. feq. *Arabiam Chufæam* intelligit; alii *Aethiopiam Africanam* Aegypto vicinam; atque hoc loco de expeditione *Thirhaka* (de qua infra c. 37, 9. 2 Reg. 19, 9.) fermonem effe, eamque infelicisfimam ipfi fuiffe, colligunt. *Sancheribum* autem non tantum aduerfus Aegyptios, fecundum *Herodotum* libr. 2. p. m. 91. fed etiam contra Aethiopes exercitum duxiffe, diferte *Iofephus* de A. I. libr. 10. c. 1. teftatur. Confer etiam aliam cladem Zeph. 2, 12. & infra ad v. 7. notata. ℣. 2. f) *Mittenti* fcilicet Regi vel *populo væ!* Conftructio ad fenfum. g) *per mare* fcilicet *Rubrum* feu Arabicum. *Schmidius.* h) *nuncios* feu *legatos.* c. 57, 9. Obad. v. 1. Prou. 13, 17. conf. not. Iof. 9, 4. Subaudiunt autem plerique, hos miffos effe ad Iudæos & Ifraelitas, vt auxilium contra Affyrios offerrent, coll. infra c. 37, 9. Mittimus alias coniecturas. i) *& in vafis fcirpi vel iunci*, i. e. *nauigiis iunceis.* (4) c. 35, 7. Ex. 2, 3. Iob. 8, 11. *Plinius.* H. N. libr. VII. c. 56. *in Nilo*, inquit, *fiunt naues ex papyro, ex fcirpo & arundine.* Sic libr. XIII. c. 11. *ex ipfo papyro nauigia texunt.* Et libr. VI. c. 22. talibus nauibus Taprobanam petitam effe refert. Item libr. V. c. 9. *Ibi* (in Elephantide infula) *Aethiopicæ conueniunt naues. Namque eas plicatiles humeris transferunt, quoties ad catarrhactas ventum eft.* k) Schmidius *Nili.* l) *ite.* Schmid. ad Aethiopes. Alii putant nuncios ab Aethiopibus ita amandari ad Ifraelitas. m) *nuncii celeres.* c. 30, 16. Iob. 24, 19. Thren. 4, 19. n) ad gentem Aethiopum *diftractam* feu *diftrahendam* vel abripiendam. v. 7. Pf. 28, 3. Iob. 40, 25. Cæfus enim & difperfus eft *Thirhaka* exercitus. *Schmidius.* Alii vero, vt modo diximus, per gentem *diftractam & depilatam* Ifraelitas intelligunt. o) *& depilatam.* (2) v. 7. conf. c. 50, 6. Eft formæ לקח *Lykkahh* 2 Reg. 2, 10. p) *formidabilem.* c. 21, 1. Hab. 1, 7. confer terribilem illum numerum 2 Par. 14, 8. Neque exigua procul dubio fuit illa manus *Thirhakæ*, qua fe Affyriis opponere aufus eft infra c. 37, 9.

✱ 9. מעוזו fic 7. 8. 22. 23. & fic fe. 1. fecundum *Mafo: am impreffam & Erffurtenfem.* at מעזו alii. ℣. 10. תטעי cum Dagefch 7. 8. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 23. fic fu. 5. ℣. 11. תשגשגי cum *Gaiah* 1. fecundum *Mafor.* Iuem & *Erffurtenfem.* at תשגשגי cum *Metheg* 22. נחלה per Schua fimplex 1. 2. fecund. *Maf.* 1. 2. & *Erffurtenfem.* ℣. 13. ורדף per Grafchaim 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21.

מִן־הוּא וָהָלְאָה גּוֹי קַו־קָו וּמְבוּסָה אֲשֶׁר־בָּזְאוּ נְהָרִים
3 אַרְצוֹ׃ כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל וְשֹׁכְנֵי אָרֶץ כִּנְשֹׂא־נֵס הָרִים
4 תִּרְאוּ וְכִתְקֹעַ שׁוֹפָר תִּשְׁמָעוּ׃ כִּי כֹה אָמַר
יְהוָה אֵלַי אֶשְׁקוֹטָה וְאַבִּיטָה בִמְכוֹנִי כְּחֹם צַח עֲלֵי־אוֹר
ה כְּעָב טַל בְּחֹם קָצִיר׃ כִּי־לִפְנֵי קָצִיר כְּתָם־פֶּרַח וּבֹסֶר
גֹּמֵל יִהְיֶה נִצָּה וְכָרַת הַזַּלְזַלִּים בַּמַּזְמֵרוֹת וְאֶת־הַנְּטִישׁוֹת
6 הֵסִיר הֵתַז׃ יֵעָזְבוּ יַחְדָּו לְעֵיט הָרִים וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ
וְקָץ עָלָיו הָעַיִט וְכָל־בֶּהֱמַת הָאָרֶץ עָלָיו תֶּחֱרָף׃
7 בָּעֵת הַהִיא יוּבַל־שַׁי לַיהוָה צְבָאוֹת עַם
מְמֻשָּׁךְ וּמוֹרָט וּמֵעַם נוֹרָא מִן־הוּא וָהָלְאָה גּוֹי קַו־קָו
וּמְבוּסָה אֲשֶׁר בָּזְאוּ נְהָרִים אַרְצוֹ אֶל־מְקוֹם שֵׁם־יְהוָה
צְבָאוֹת הַר־צִיּוֹן׃

Cap. XIX. יט

מַשָּׂא מִצְרָיִם הִנֵּה יְהוָה
רֹכֵב עַל־עָב קַל וּבָא מִצְרַיִם וְנָעוּ אֱלִילֵי מִצְרַיִם מִפָּנָיו
2 וּלְבַב מִצְרַיִם יִמַּס בְּקִרְבּוֹ׃ וְסִכְסַכְתִּי מִצְרַיִם בְּמִצְרַיִם
וְנִלְחֲמוּ אִישׁ־בְּאָחִיו וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ עִיר בְּעִיר מַמְלָכָה
3 בְּמַמְלָכָה׃ וְנָבְקָה רוּחַ־מִצְרַיִם בְּקִרְבּוֹ וַעֲצָתוֹ אֲבַלֵּעַ
וְדָרְשׁוּ אֶל־הָאֱלִילִים וְאֶל־הָאִטִּים וְאֶל־הָאֹבוֹת וְאֶל־
4 הַיִּדְּעֹנִים׃ וְסִכַּרְתִּי אֶת־מִצְרַיִם בְּיַד אֲדֹנִים קָשֶׁה וּמֶלֶךְ
ה עַז יִמְשָׁל־בָּם נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת׃ וְנִשְּׁתוּ־מַיִם
מֵהַיָּם

gemma s. oculus. c. 5, 24. Num. 17, 23. u) *& cum omphax seu uva immatura vel labrusca.* (4)

יתיר ו'

Ier. 31, 29. 30. x) *excrescens s.*

ה' רפה

פתח בס"פ

maturescens. Num. 17, 23. y) *adhuc fuerit.* z) *flos eius sc. Aethiopicae vitis.* (2) Iob. 15, 33. a) *tunc abscindet Deus* c. 14, 8. b) *flagella in viti-*

bus. (1) cf. Ier. 6, 9. c) *cultris s. falcibus putatoriis.* c. 2, 4. Ion. *occidet potentes populorum gladio.* d) *& ipsas propagines.* (3) Ier. 5, 10. e) *tollet.* 2 Sam. 16, 9. f) *& amputabit s. deiicit.* (1) Ion. *& fortes eorum tollet ac removebit.*

q) S. *ex quo ille fuit*, al. *ab hoc tempore.* v. 7. r) *& porro* s. deinceps. De tempore Leu. 22, 27. Num. 15, 23. de loco 1 Sam. 10, 3. c. 20, 22. s) *regula s. lineas*; ad caedem qs. *delineatam* cf. c. 34, 11. 2 Reg. 21, 13. & 2 Sam. 8, 2. 11. Thr. 2, 8. t) *& eliminationis, s. conculcationis.* (3) v. 7. c. 22, 5. cf. c. 5, 5. u) construe, *cuius terram ipsius.* x) *inundarunt & diripuerunt.* (2) v. 7. y) i. e. sec. Ion. *populi*, scil. Assyrii. cf. c. 8, 7. 8.

℣. 3. z) *omnes incolae orbis.* c. 26, 9. 18. Vocatiuus. Verba autem sunt Prophetae, Assyrios per apostrophen excitantis, ex oraculo Dei. v. 4. a) cf. c. 26, 19. Iob. 4, 19. sub imperatore Assyrio. S. b) *cum signum tollitur.* c. 5, 26. c. 49, 22. c) Ion. *super montibus.* cf. c. 13, 2. d) *videte*, vt parati & prompti adsitis. e) *& cum clangitur buccina.* Iud. 7, 22. f) *audite*, vt strenue in Aethiopes consurgatis: felicem namque successum Deus largietur. v. 4.

℣. 4. g) *quiescam* & stragem Aethiopum permittam. cf. c. 62, 1. h) *& despiciam*, spectabo. c. 63, 5. tanquam summus rerum arbiter. i) *in sede mea caelesti.* cf. Ps. 33, 14. k) *sicut aestus.* Ier. 17, 8. Iob 24, 19. l) *aridus* vel *serenus*, cum sudum est caelum. (4) Ier. 4, 11. cf. supra ad c. 5, 13. m) *ad lucem*, vel *una cum* Iob. 30, 4. *luces. effluxu solis.* Hab. 3, 4. Iob. 31, 26. c. 30, 21. Sic Ion. *super sole.* n) *sicut nubes.* c. 44, 22. o) *roris*, quae cito evanescit, nec aestum restinguit cf. Hos. 6, 4. Al. *ero hostibus instar aestus sicci super eius* c. 26, 19. id exsiccantis & arefacientis; *Israelitis autem sicut nubes rorida.* Sic *Maii* Oecon. p. 917. p) *in aestu messis* gravissimo; vnde rubigo nascitur. *Schmid.*

℣. 5. q) Continuantur nunc verba Prophetae v. 3. S. r) *ante messem.* c. 48, 7. s) *cum consummata erit.* 1 Reg. 6, 22. t) *gemma*

℣. 6. g) *Relinquentur* excisi illi palmites. c. 7, 16. h) *volucribus* carniuoris. (8) c. 46, 11. Gen. 15, 11. Ez. 39, 4. i) 1 Sam. 17, 46. Ier. 7, 33. k) *& nauseabit.* c. 7, 16. Num. 21, 5. l) *propter* (c. 65, 7.) vel *aduersus eum probris vtetur*, & putidam escam *exprobrabit.* Iob. 27, 6. ℣. 7. m) *In tempore isto* sc. N. T. Ier. 3, 17. cf. supra c. 2, 17. 20. c. 11, 10. Igitur etiam minae & iudicia Dei, hoc capite denunciata, non ad vnam illam Aethiopum stragem, quam a Sancheribo passi sunt, sed plus vltra respiciunt. Prout iam supra ad v. 1. aliam ipsorum cladem ex Zeph. 2, 12. obseruauimus. n) *adducetur.* c. 55, 12. Hos. 10, 6. ab Apostolis & Euangelii Doctoribus. conf. infra c. 66, 20. 21. & Rom. 12, 1. c. 15, 16. o) *munus.* (3) Ps. 76, 12. Ps. 68, 30. p) conf. Zeph. 3, 10. q) vide hoc & sequentia. v. 2. r) Ex. 20, 21. s) c. 2, 2. seqq. CAP. XIX, ℣. 2. t) c. 13, 1. c. 14, 28. c. 15, 1. u) *Aegypti* superioris & inferioris, cuius (1) miseria & vastatio (2) felicitas & conuersio ad Christum v. 18. seqq. praedicitur. Est igitur hoc generale vaticinium de calamitatibus, quas partim a Babyloniis sub Nebucadnetsare, & a bellis intestinis inter Apriem & Amasin, partim a Persis, Syris & Romanis vsque ad tempora N. T. accepit. Conf. Ier. 25, 19. c. 43, 10. c. 46, 1. Es. 29, 19. c. 30, 10. seq. c. 32, 1. &c. Immo etiam ad nouissima & *Aegyptum mysticam* spectat, coll. Apoc. 11, 8. x) c. 3, 1. c. 17, 1. y) conf. 2 Sam. 22, 11. Ps. 68, 5. Ion. *adparituius est* s. reuelabit se *in nube gloriae suae ad vindictam sumendam de Aegyptiis.* Respicit ad Ex. 14, 19. 24. &c. z) conf. Ps. 104, 13. Mat. 26, 64. & Apoc. 14, 14. a) *celeri.* c. 5, 26. c. 18. 2. Ioel 4, 4. Id accipiendum de nube tempestuosa fulgurante, tonante & fulminante. Solent veloces nubes vel maxime esse tempestuosae. *Schmid.* coll. Ps. 18, 8.-16. b) c. 6, 4. c) conf. Ex. 12, 12. Ier. 43, 13. c. 46, 25. Ez. 30, 13. d) c. 13, 7. Deut. 20, 8. 2 Sam. 17, 10. Ez. 21, 12. ℣. 2. e) *Et commiscebo.* (2) c. 9, 10 Ion. *committam.* f) *vnus aduersus alterum.* conf. c. 9, 18. g) Iud. 7, 22. h) *regnum* (infra v. 13. *tribus*) *contra regnum.* Notum est ex *Herodoti* lib. 2. ed. Steph. p. 91. *Sancheribum* Assyrium sub *Sethone* Aegyptum inuasisse, atque eo mortuo, Aegyptios sibi 12. reges constituisse p. 93. sed breui post, ortis inter eos iurgiis turbisque ciuilibus, summa rerum ad vnum *Psammitichum* iterum deuoluta est, nouaque calamitas secuta sub *Aprie*, qui ab *Amasi* & regno & vita spoliatus fuit. LXX. hic habent νόμος ἐπὶ νόμον, pro quo νομὸν legendum esse, quisque fatebitur. ℣. 3. i) *Et peruertetur.* al. *euacuabitur.* c. 24, 1. 3. Ier. 29, 7. k) Ios. 2, 11. c. 5, 1. Ps. 76, 13. l) c. 25, 8. 7. m) c. 8, 19. n) c. 10, 10. o) *praestigiatores.* (1) p) c. 8, 19. c. 29, 4. q) Leu. 19, 31. ℣. 4. r) *Ego vero concludam.* Piel. (1) Niph Gen. 8, 2. s) *dominorum.* t) quorum quisque *durus.* c. 20, 4. 1 Sam. 25, 3. conf. Prou. 2, 12. & not. Iud. 5, 29. LXX. vt Mat. 25, 24. & recte in Plurali. u) Iud. 14, 14. Dan. 9, 23. Ion. *potens* sc. Nebuchadnetsar. conf. Ier. 46, 25. 26. x) Gen. 3, 16. c. 37, 8. y) Num. 24, 3. z) c. 1, 24. Mal. 3, 1. ℣. 5. a) *Tunc consumentur*, deficient. (3) c. 41, 17. Ier. 51, 36.

CAP. XVIII, ℣. 2. קָו posterius per *Kamets* 6.-10. 13. 14. 16. 18.-21. 23. vid. v. 7. ℣. 4. כְּעָב per *Pat.* 1. 5. 6. 9. 10. 14. 20. contra *M. f.* ℣. 5. גֹּמֵל sic *milel* & per *Segol* 1. 10 14. 20. & (in textu) 6. - 9. sic su. 5. הֵתַז per *Kamets* 2. su. 5. contra *Masor.* 1. [illegible] *in pr. ac Erff. & Ind Bes. f.* 60. c. 8. ℣. 7. קָו posterius per *Kam.* 1. 6.-10. 11.-16. 18.-23. CAP. XIX, ℣. 2. וְנִלְחֲמוּ אִישׁ ita 6. 9. 10. 12. 14. 20.

6 מֵהַיָּם וְנָהָר יֶחֱרַב וְיָבֵשׁ׃ וְהֶאֶזְנִיחוּ נְהָרוֹת דָּלְלוּ
7 וְחָרְבוּ יְאֹרֵי מָצוֹר קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ׃ עָרוֹת עַל־יְאוֹר
8 עַל־פִּי יְאוֹר וְכֹל מִזְרַע יְאוֹר יִיבַשׁ נִדַּף וְאֵינֶנּוּ׃ וְאָנוּ
הַדַּיָּגִים וְאָבְלוּ כָּל־מַשְׁלִיכֵי בַיְאוֹר חַכָּה וּפֹרְשֵׂי
9 מִכְמֹרֶת עַל־פְּנֵי־מַיִם אֻמְלָלוּ׃ וּבֹשׁוּ עֹבְדֵי פִשְׁתִּים
י שְׂרִיקוֹת וְאֹרְגִים חוֹרָי׃ וְהָיוּ שָׁתֹתֶיהָ מְדֻכָּאִים כָּל־
11 עֹשֵׂי שֶׂכֶר אַגְמֵי־נָפֶשׁ׃ אַךְ־אֱוִלִים שָׂרֵי צֹעַן חַכְמֵי
יֹעֲצֵי פַרְעֹה עֵצָה נִבְעָרָה אֵיךְ תֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה בֶּן־
12 חֲכָמִים אֲנִי בֶּן־מַלְכֵי־קֶדֶם׃ אַיָּם אֵפוֹא חֲכָמֶיךָ וְיַגִּידוּ
13 נָא לְךָ וְיֵדְעוּ מַה־יָּעַץ יְהוָה צְבָאוֹת עַל־מִצְרָיִם׃ נוֹאֲלוּ
שָׂרֵי צֹעַן נִשְּׁאוּ שָׂרֵי נֹף וְהִתְעוּ אֶת־מִצְרַיִם פִּנַּת
14 שְׁבָטֶיהָ׃ יְהוָה מָסַךְ בְּקִרְבָּהּ רוּחַ עִוְעִים וְהִתְעוּ אֶת־
טו מִצְרַיִם בְּכָל־מַעֲשֵׂהוּ כְּהִתָּעוֹת שִׁכּוֹר בְּקִיאוֹ׃ וְלֹא־
יִהְיֶה לְמִצְרַיִם מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה רֹאשׁ וְזָנָב כִּפָּה
16 וְאַגְמוֹן׃ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מִצְרַיִם
כַּנָּשִׁים וְחָרַד ׀ וּפָחַד מִפְּנֵי תְּנוּפַת יַד־יְהוָה צְבָאוֹת
17 אֲשֶׁר־הוּא מֵנִיף עָלָיו׃ וְהָיְתָה אַדְמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם
לְחָגָּא כֹּל אֲשֶׁר יַזְכִּיר אֹתָהּ אֵלָיו יִפְחָד מִפְּנֵי עֲצַת יְהוָה
18 צְבָאוֹת אֲשֶׁר־הוּא יוֹעֵץ עָלָיו׃ בַּיּוֹם הַהוּא
יִהְיוּ חָמֵשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מְדַבְּרוֹת שְׂפַת כְּנַעַן

וְנִשְׁבָּעוֹת Yy 4 מה ד

b) e mari vel ingenti lacu, qualis fuit ad vrbem No Nah. 3, 8. siue ad *Memphin*, a Mene factus, sec. Herodoti lib. II. p. m. 79. versus Boream & Occasum vrbis. cf. intra c. 21, 1. symbolice *gentes*, coll. Ier. 51, 42. Apoc. 17, 1. 15. c) cf. c. 11, 15. Ion. addit *eorum*. d) v. 6. Hos. 13, 15. Iob 14, 11.

ꝟ. 6. e) *Et ipsimet Aegyptii abiicient* s. *omittent* ac *negligent* Hiph. (4) 1 Par. 28, 9. 2 Par. 11, 14. c. 29, 19. א epenth. auget neglectum. f) *fluuios* Aegypti, c. 50, 2. quibus agros rigabant. cf. Deut. 11, 10. g) *comminuentur*, s. *alio protrudentur*. c. 17, 4. h) *& exsiccabuntur*. v. 5. c. 44, 27. Gen 8, 13. i) c. 7, 18. k) *Aegypti*. c. 37, 25. Mich. 7, 12. ipsa natura magnam partem *angusta & munitissima* regionis. Vid *Diod. Sic.* lib. I. p. m. 26. seq. &c. l) *arundo*. c. 35, 7. m) *& vlua*. Ex. 2, 5. n) *marcescent*. (1) c. 33, 9.

ꝟ. 7. o) *Gramineta*. S. *Papyri*. (1) cf. Ps. 37, 35. De papyri multiplici & vario vsu apud Aegyptios vide *Plinium*. p) *iuxta Nilum*. Gen. 41, 1. seqq. q) *ad ipsum os* Nili, quod alibi *labium* dicitur, vt Gen. 41, 3. Ex. 2, 3. r) Ps. 1, 4. s) *vt nihil eius supersit*. c. 17, 14.

ꝟ. 8. t) c. 3, 26. u) *piscatores*. (3) Ier. 16, 16. Ez. 47, 10. x) *hamum*. (3) Hab. 1, 15. Iob. 40, 25. y) *& explicantes, expandentes*. Ez. 12, 13. Hos. 5, 1. c. 7, 12. z) *rete*. c. 51, 20. Hab. 1, 15. a) c. 16, 8. c. 24, 4.

ꝟ. 9. b) nescii, quid agant. Mich. 3, 7. c) c. 30, 14. Ez. 9, 31. d) *optimum & tenuissimum linum*, bene pexum & carminatum, a rad. סרק *pectere*, vt quidã volunt. *Sericum* hic non intelligi posse, probarunt alii Vid. *Maii* Supplem. ad Cocc. Lex. p. 115. e) *& texentes*. 1 Sam. 17, 7. 2 Reg. 12. 7. f) Sic sec. *Boch.* Hieroz. II. p. 607. *vela* vocantur, ob *foramina*, quibus scatent. cf. c. 11, 8. At S. *aulaea*. cf. Esth. 1, 6. c. 8, 15.

ꝟ. 10. g) *fundamenta eius*. (1) Ps. 11, 3. h) *contusa*. c. 3, 15. c. 53, 5. i) *facientes mercedem*. Prou. 11, 18. k) *ex stagnis*. Ex. 7, 18. c. 8, 1. l) *anima*, i. e. in quibus haeret anima eorum ob vtilitatem & lucrum, quod inde habent. S. Conf. c. 26, 9. Prou. 23, 2.

ꝟ. 11. m) 1 Sam. 16, 6. n) *stulti*, quia *via recta* post cupiditates suas *deficiunt*. c. 35, 8. Prou. 17, 22. Rad. Arab. *defecit, desciuit*. o) *Taneos*, vt habet *Ion.* etiam v. 13. Ps. 78, 12. vid. Num. 13, 22. p) *sapientissimi*. cf. Iud. 5, 29. q) *consilium emotum* vel *sublatum* est. al. *abbrutuit*. Ier. 10, 14. 21. r) Ier. 48, 14. *quomodo dicitis*, vos adulatores, *ad Pharaonem*, posse eum dicere. s) *sapientissimorum Regum*. cf. 1 Reg. 5, 10.

ꝟ. 12. t) *vbi igitur sunt illi?* Nah. 3, 17. u) *vbi* sunt inquam. c. 22, 1. Ex. 33, 16. Iud. 9, 38. x) 1 Cor. 1, 20. y) c. 14, 24. 27. z) c. 1, 24. ꝟ. 13. a) S. sed *stulti facti sunt*, vel vt bene Neumann, Exod. p. 60. *in contrarium versi sunt*. Niph. (4) Num. 12, 11. Ier. 5, 4. c. 50, 36. b) v. 11. c. 30, 4. c) *decepti, in errorem seducti sunt*. Gen. 3, 13. d) *Noph*. Ier. 2, 16. Ez. 30, 13. 16. Alia est *Moph* Hos. 9, 6. i. e. *Memphis*, vt habet *Ion.* Conf. *Hilleri* Onom. p. 575. & 671. e) v. 14. cf. Ier. 50, 6. Ion. *& in errorem duxerunt Aegyptios, ipsi principes prouinciarum eius*. f) *& angulum*. Ps. 118, 22. Zeph. 3, 6. i. e. *Regem* seu *principem*, metaph. conf. Iud. 20. 2. 1 Sam. 14. 38. g) *tribuum* seu nomorum *eius*. conf. supra v. 2. ꝟ. 14. h) *miscuit*. c. 5, 22. Ps. 75, 9. non infundendo malum, sed retrahendo bonum. *Dorscheus*. i) *peruersitatum*. (1) cf. Hos. 4, 12. k) v. 13. ό. καὶ ἐπλάνησαν. Apoc. 19, 20. l) *sicut oberrat*, circumagitur. Niph. (2) Iob. 15, 31. m) *ebrius* quis. c. 24, 20. 1 Sam. 25, 36. Iob. 12. 25. n) *in vomitu suo*. (4) c. 28, 8. Ier. 48, 26. ꝟ. 15. o) *Non enim fiet* aut *succedet*. c. 7, 7. p) quodcunque faciet vel *caput* vel *cauda*, i. e. summus vel infimus. c. 9, 13. q) *ramus*. (3) Iob. 15, 32. r) *aut iuncus*. (5) c. 9, 13. ꝟ. 16. s) *In die*, vel tempore *illo* iudiciorum diuinorum. v. 1. seqq. t) Ier. 50, 37. Nah. 3, 13. *infirmi* scilicet seu *debiles & pusillanimes*, vt addit *Ion.* u) c. 10, 29. x) c. 12, 2. c. 33. 14. y) *coram agitatione*. c. 30, 32. gestum intellige, quasi ipsa adpareret manus Domini eos percussura. conf. c. 10, 32. Iob. 31. 21. ꝟ. 17. z) *in terrorem*. (1) conf. Ps. 107, 27. scilicet ex memoria malorum, quae Iudaeis intulerunt, (vid. e. c. sub Iosia 2 Reg. 23, 29. seqq.) & vindictae diuinae sensu. *Schmidius*. a) *quisque pauebit*. b) constr. *quem ad eum* seu *ad quem*. c) *mentionem* quis fecerit *eius*, seu *commemorauerit* Iudaeam. c. 12, 4. d) *pauebit*. v. 16. c. 44, 11. e) c. 14, 26. f) conf. v. 12. ꝟ. 18. g) tempore N. T. de quo etiam v. 19. 23. 24. conf. supra notata ad v. 1. h) non vna, sed *quinque* & plures *ciuitates*. Numerus finitus pro infinito. *Schmidius*. i) loquentes *labio* seu lingua (Gen. 11, 1.) *Canaan*, i. e. de cultu diuino idem sentient ac loquentur *cum Iudaeis*, qui *Canaanitidem* incolebant. *Schmidius*. At *Cocc.* Lex. p. 379. loquentur verba, quae in terra Canaan pronunciata, & audita sunt, & in Sacris Scripturis extant. Sic *Dorscheus*: Intelligitur, inquit, lectio Scripturae Sacrae, ad quam adsuescent.

ꝟ. 5. pro וְיָבֵשׁ (quod in margine ex aliis refert) in textu hab. וִיבַשׁ 1. ꝟ. 7. נִדָּף per *Kametz* posuit *Masora impr.* ad Leu. 26, 36. contra *Mas.* 1. & *Erffurt.* h. l. ꝟ. 13. נִשְּׁאוּ per *Sin* 1. 6--10. 12. 14. 20. 21. וְהִתְעוּ sine praefixo *Vau* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 19. 21. 22. ꝟ. 14. עִוְעִים cum *Dagesch* 2. 23. ꝟ. 16. וחרד sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. sic Ce. 5. contra *Ind. Bas.* E. 60. c. 6. ꝟ. 17. והיתה per *Graschaim* 6. 9. 10. 14. 20.

ונשבעות ליהוה צבאות עיר ההרס יאמר לאחת :

19 ביום ההוא יהיה מזבח ליהוה בתוך

ארץ מצרים ומצבה אצל־גבולה ליהוה : והיה לאות כ

ולעד ליהוה צבאות בארץ מצרים כי־יצעקו אל־יהוה

21 מפני לחצים וישלח להם מושיע ורב והצילם : ונודע

יהוה למצרים וידעו מצרים את־יהוה ביום ההוא

22 ועבדו זבח ומנחה ונדרו־נדר ליהוה ושלמו : ונגף

יהוה את־מצרים נגף ורפוא ושבו עד־יהוה ונעתר

23 להם ורפאם : ביום ההוא תהיה מסלה

ממצרים אשורה ובא־אשור במצרים ומצרים באשור

24 ועבדו מצרים את־אשור : ביום

ההוא יהיה ישראל שלישיה למצרים ולאשור ברכה

בקרב הארץ : אשר ברכו יהוה צבאות לאמר ברוך כה

עמי מצרים ומעשה ידי אשור ונחלתי ישראל :

Cap. XX.

בשנת בא תרתן אשדודה בשלח כ

אתו סרגון מלך אשור וילחם באשדוד וילכדה :

2 בעת ההיא דבר יהוה ביד ישעיהו בן־אמוץ לאמר לך

ופתחת השק מעל מתניך ונעלך תחלץ מעל רגלך

ויעש

k) & iuramento ac religioso cultu *se Domino obstringent.* c. 45, 23. Deut. 6, 13. cf. Ps. 63, 12. *l) ciuitas destructionis,* (1) dicetur vnaquæque: quia per Euangelium destruent, quidquid ipsis aduersabitur. S. At *Vulg.* habet *vrbs Solis* (quasi in textu fuisset עיר חרס coll. Iud. 8, 13. & hoc idem, quod בית שמש Ier. 43, 13.) *vocabitur vna.* Ion. coniunxit vtrumque, sed alio sensu: *Vrbs domus solis* (seu Heliopolis) *quæ destruetur.* Respexit procul dubio ad Oniæ temeritatem, qui hac Prophetia abusus, ex permissu Regis Aegypti, οὐ μὴν ἐξ ὑγιοῦς γνώμης, altare & magnificum templum in regione Heliopolitana condidit, quod vltra 300. annos, & vsque ad Vespasiani tempora stetit, vt *Iosephus* refert de B. I. libr. 7. c. 37. Lat. 30. At *Hiller.* Onom. S. p. 665. seq. versum hunc 18. non de Aegypto, sed de Iudæis, post vrbis & Templi excidium in Aegyptum migrantibus (2 Reg. 25, 26. &c.) intelligit h. m. Tempore illo erunt *quinque ciuitates* in Aegypti terra (op. *Magdolus, Daphne, Noph* & in terra *Pathros* Goschen seu ἡρώων πόλις. LXX. Gen 46, 28. 29. & Patumos s. *Pithom*) *Cananæo sermone vtentes,* & iuratæ Domino Deo exercituum; quarum vnaquæque dicetur *ciuitas destructionis;* quoniam qui isthic remanserint, omnes ad vnum exscindentur, coll. Ier. 44, 1. 12. 13. 14. *m) singulis.* Ez. 1, 6.

℣. 19. *n)* vid. v. 18. *o)* cf. Mal. 1, 11. Phrasis est veteris Testamenti, conuenienter tamen Nouo intelligenda de cultu & sacrificiis spiritualibus. Cum enim tale altare intelligendum sit, in quo sacrificia offerenda sec. v. 21. hinc manifestum est, quod ad tempora Messiæ hæc pertineant: cum antea non liceret sacrificare, nisi Hiero-solymis. S. *p) & statua,* quæ indicet omnibus, hanc esse terram Dei: non obiectum cultus, sed monumentum. cf. not. Deut. 16, 22.

℣. 20. *q)* cf. c. 55, 13. c. 66, 19. *r)* Gen. 31, 51. 52. *s)* c. 1, 24. *t)* cf. c. 27, 13. *u)* cf. Iud. 2, 18. *x)* c. 63, 1. cf. Iud. 3, 9. *y) & litigatorem* s. *vindicem.* Deut. 33, 7. 1 Sam. 25, 39. cf. supra c. 1, 17. *z) vt liberet* s. *eripiat eos.* Ex. 21, 17. Ps. 34, 18. 2 Thess. 1, 10. Longe illustrior est promissio, quam vt vmbris V. T. impleatur, cum diserte Vates mentionem faciat *Saluatoris,* Principis, Liberatoris, quem in vnitate fidei cum Assyriis & Israelitis agnituri & adoraturi sint Aegyptii. *Maius* Oec. p. 917. ℣. 21. *a) Tunc notum fiet.* c. 66, 14. Ps. 9, 17. *b)* cf. Ex. 5, 2. 1 Sam. 2, 12. *c)* v. 23. Ex. 13, 5. Ion. *& colent* (Dominum) *hostiis sacris & oblationibus. d)* cf. Ps. 51, 21. Mal. 3, 3. 1 Pet. 2, 5. *e)* vid. Ps. 50, 14. ℣. 22. *f) Sic percutiet quidem.* Ex. 12, 23. 27 *g) sed iterum sanando* eos. c. 6, 10. Hos. 6, 1. LXX. vt Mat. 13, 15. Olim non sic factum, cum percussi primogeniti morerentur Ex. 12, 29. 30. *h)* Gen. 25, 21. ℣. 23. *i)* vid. v. 18. 19. 21. *k)* c. 11, 15. c. 40, 3. *l) vt veniat* conuersus *Assyrius in Aegyptum, & vicissim Aegyptius in Assyriam.* Concordia namque erit conuersorum ad Christum, & mutua communicatio agnitæ veritatis. Ceterum vt *Dorsch.* notat, de complemento est concertatio. Plerique omnia hæc ad tempora N. T. referunt, quibus non renitor. Certum enim est, mirificam fuisse Aegyptiorum in regnum Dei collectionem in primitiua Ecclesia. Sed tn. illi, qui de magna luce veritatis, etiam ante Christum in Aegypto & Assyria existente, ista interpretantur, non videntur reiiciendi. Notum enim est ex historia Iudaica, quod magnus numerus Iudæorum dudum ante aduentum Christi in Aegypto & Assyria fuerit, & quod illustres Scholas passim excitauerint. Vnde procul dubio etiam multos proselytos ex vtraque gente vero Deo conciliarunt; quod inter beneficia Dei numerandum est. Cf. Act. 2, 10. Possunt itaque coniungi duæ istæ sententiæ. Hactenus verba *Dorschei. m)* Tig. *& colent Aegyptii Dominum.* v. 21. Deut. 6, 13. Sic Varenius & eadem sententia S. *seruientque. n) cum Assyriis.* Ita Tig. Varen. & S. ex contextu. Ceteræ autem Versiones, LXX. Vulg. Ion. Syr. Ar. *& seruient Aegyptii Assyriis:* nimirum את cum hoc verbo alias constanter fere notat *obiectum, cui* seruitur aut quod colitur, e. c. Gen. 14, 4. c. 27, 40. c. 31, 6. Ex. 14, 12. &c. Quod si quis hic etiam præferendum putet, comma hoc cum antecedd. sic connectendum erit: *seruient tn.* prius *Aegyptii Assyriis* sub Nebucadnetsare, quod etiam Ier. prædixit Ier. 27, 7. 8. 9. 12. & Ez. c. 29, 19. &c. Est tn. locus alius etiam præter hunc, vbi את post verb. עבד commodius per *cum* redditur, quam per not. obiecti. vid. Iud 9, 28. & ibid. a nobis adnotata. ℣. 24. *o)* v. 18. 19. 21. 23. *p)* c. 10, 20. Rom. 9, 6. Gal. 6, 16. *q) tertia.* (3) c. 15, 5. sc. terra l. *regio,* ad quam confluent. c. 2, 2. 3. *r) & sic benedictio* erit Gen. 12, 2. 3. Eph. 1, 3. *s) in tota terra.* c. 10, 23. Ps. 74, 12. ℣. 25. *t) nam* Deut 3, 24. 1 Sam. 2, 23. l. *quandoquidem.* Ios. 22, 31. *u) benedixit* illis singulis. c. 61, 9. Gen. 27, 17. Num. 6, 24. Ps. 67, 2. *x)* cf. c. 52, 15. c. 65, 1. Hos. 2, 1. Col 3, 11 *y)* c. 60, 21. cf. supra c. 11, 6. seqq. CAP. XX, 1. *z) Anno, quo venit.* cf. simile construct. c. 6, 1. Ez. 38, 18 *a)* Dux Assyriaci exercitus, etiam contra Hiskiam missus 2 Reg. 18, 17. *b)* probabiliter idem, qui *Sancherib* c. 36, 1. coll. 2 Reg. 18, 13. 17. Alii tn. *Salmanassarem* malunt intelligere, & rursus alii tertium quendam inter Salman. & Sanch. vid. S. ad h. l. Imo *Marsh.* in Can. suo p. 514. seq. *Asarhaddonem* intell. esse contendit, sed inuita temporum ratione. *c) isque oppugnauit Azotum* 2 Sam. 12, 26. 19. Erat v. *Asdod* vrbs valida Philist. Ios. 11, 22. in vltimis Palæstinæ & Iudææ finibus versus Aegypti prope mare sita Ios. 15, 46. 47. Dagonis cultui dedita 1 Sam. 5, 2. ab Vsia Philistæis erepta & munita 2 Par. 26, 6. ab Ahazo a. cum aliis amissa 2 Par. 28, 18. & ab Hiskia haut ita pridem recuperata 2 Reg. 18, 8. Neq; solum ab hoc Assyrio duce expugnata, vt Amos quoq; c. 1, 8. prædixerat, sed non diu post etiam a Psammeticho Rege Aegypti & patre Nechonis, post 29. annorum obsidionem, vt *Herodot.* refert lib. II p. m. 95. Tandem etiam a Iuda Macc. 1 Macc. 5, 68. iterumq; a fratre eius Ionathane expugnata & exusta fuit. 1 Macc. 10, 84. *d)* Ios. 10, 32. 39 id v. ante ann. 14. Hiskiæ c. 36, 1. Assyrio funestum c. 37, 36. euenisse necesse est. Posteaquam enim Hiskias Assyrii iugum excussit 2 Reg. 18, 7. Sancheribus plerasq; ciuitates Iudææ munitas occupauit, inter quas tum Asdod fuit. ℣. 2 *e)* Hanc ann. 14. Hiskiæ 2 Reg. 18, 13. factam expugnationem Esaias triennio ante prædixit, vt patet ex v. 3. *Dorsch. f)* sc. ad. Iudæos; vt erubescere discerent vanum præsidium Aethiopum & Aegyptiorum contra Assyrium, & soli Deo protectori confidere v. 5 6. *g)* i. e. *per.* Ex. 9, 35. Hos. 12, 11. *h) & nunc solue.* c. 5, 27. 1 Reg 20, 11. Ps. 30, 12. *i)* c. 37, 1. 2. 1 Par. 21, 16, quo Esaias tanquam concionator pœnitentiæ, infra c. 22, 12. indutus fuerat. conf. Apoc. 11, 3. ideo Ionathan habet: *accinge saccum super lumbos tuos. k) exuas.* Deut. 25, 9.

℣. 18. ההרס sic per Chet 1. & in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.* & *Erff.* ℣. 21. ועבדו per *Makk.* 7. 8. 11. 12 15. 16. 19. 21. 22. 23. ℣. 23. ובא אשור ita 6. 9. 10. 12. 14. 16. 20 - 23. ℣. 25. ברכו per *Schua simpl.* 1. 2. 5. 7. 8. 13. 15. 19. 22.
CAP. XX, ℣. 1. סרגון *Gimel raphatum* 1. 2. & *Mas. Erf.*

3 וַיַּעַשׂ כֵּן הָלֹךְ עָרוֹם וְיָחֵף׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה כַּאֲשֶׁר הָלַךְ עַבְדִּי יְשַׁעְיָהוּ עָרוֹם וְיָחֵף שָׁלֹשׁ שָׁנִים
4 אוֹת וּמוֹפֵת עַל־מִצְרַיִם וְעַל־כּוּשׁ׃ כֵּן יִנְהַג מֶלֶךְ־אַשּׁוּר
אֶת־שְׁבִי מִצְרַיִם וְאֶת־גָּלוּת כּוּשׁ נְעָרִים וּזְקֵנִים עָרוֹם
ה וְיָחֵף וַחֲשׂוּפַי שֵׁת עֶרְוַת מִצְרָיִם׃ וְחַתּוּ וָבֹשׁוּ מִכּוּשׁ
6 מַבָּטָם וּמִן־מִצְרַיִם תִּפְאַרְתָּם׃ וְאָמַר יֹשֵׁב הָאִי
הַזֶּה בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה־כֹה מַבָּטֵנוּ אֲשֶׁר־נַסְנוּ
שָׁם לְעֶזְרָה לְהִנָּצֵל מִפְּנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְאֵיךְ נִמָּלֵט
אֲנָחְנוּ׃

Cap. XXI.

כא מַשָּׂא מִדְבַּר־יָם כְּסוּפוֹת בַּנֶּגֶב לַחֲלֹף מִמִּדְבָּר
2 בָּא מֵאֶרֶץ נוֹרָאָה׃ חָזוּת קָשָׁה הֻגַּד־לִי הַבּוֹגֵד
בּוֹגֵד וְהַשּׁוֹדֵד שׁוֹדֵד עֲלִי עֵילָם צוּרִי מָדַי כָּל־
3 אַנְחָתָהּ הִשְׁבַּתִּי׃ עַל־כֵּן מָלְאוּ מָתְנַי חַלְחָלָה
צִירִים אֲחָזוּנִי כְּצִירֵי יוֹלֵדָה נַעֲוֵיתִי מִשְּׁמֹעַ נִבְהַלְתִּי
4 מֵרְאוֹת׃ תָּעָה לְבָבִי פַּלָּצוּת בִּעֲתָתְנִי אֵת נֶשֶׁף חִשְׁקִי
ה שָׂם לִי לַחֲרָדָה׃ עָרֹךְ הַשֻּׁלְחָן צָפֹה הַצָּפִית אָכוֹל
שָׁתֹה קוּמוּ הַשָּׂרִים מִשְׁחוּ מָגֵן׃

כי   x y s מה ה

l) Mich. 1, 8. m) *& discalceatus.* (5) v. 3. 4. 2 Sam. 15, 30. Ier. 2, 25 vt similem Chuszis & Aegyptiis nuditatem & discalceationem portenderet v. 3. 4. eorumque cladem c. 18. & 19. prænuntiatam hoc euidenti symbolo obsignaret. Cf. similes typos propheticos Ier. 27, 2. Hos. 1, 2.

✠. 3. n) in tres annos *signum & portentum.* cf. c. 8, 18. Deut. 13, 1. o) cf. c. 19, 2. Ez. 29. & 30. p) c. 18, 1. Nah. 3, 9.

✠. 4. q) c. 11, 6. c. 60, 21 r) *captiuos.* Ps. 68, 19. Num. 21, 1. s) c. 19, 1. t) *deportationem s. deportatos.* c. 45, 13. cf. 2 Reg. 24, 15. 16. u) v. 5. c. 28, 1. x) i. e. *omnes* sine discrimine. cf. Ps. 148, 12. Thren. 4, 16. y) *immo detectos,* nudatos c. 52, 10. z) *nates.* (2) 2 Sam. 10, 4. a) in *turpitudinem s. opprobrium.* 1 Sam. 20, 30.

✠. 5. b) *Tunc consternabuntur & pudore suffundentur* omnes confœderati eorum c. 37. 27. c) *ob Cuschaos* v. 4. d) *spem s. respectum eorum.* (3) v. 6. Zach. 9, 5. e) cf. c. 30, 2. c. 31, 1. f) c. 28, 1. Ez. 14, 25.

✠. 6. g) *ora* huius *maritima* c. 11, 11. c. 41, 1. 5. Ier 47, 4. Iudææ & Palestinæ. h) *ecce sic cæsa & prostrata est expectatio nostra,* Aegyptus & Aethiopia v. 5. i) Ion. *quo fugere voluimus.* k) c. 10, 3. c. 31, 1. l) *quomodo itaque nos eripiemur?* 1 Sam. 19, 14. Ion. præmitt. *adeo seipsos non eripuerunt.*

CAP. XXI, ✠. 1. m) vid. c. 13, 1. Habet vero hoc caput triplex vaticinium: (1) contra Babylonem. (2) aduersus Idumæam v. 11. 12. & (3) contra Arabiam v. 13. seqq. n) *deserti maris s. lacuum.* cf. c. 19, 5 Ier. 51, 36. s. *vasti maris;* mystice *populorum,* coll. Es. 17, 12. c. 27, 1. Ez. 20, 35. Apoc. 17, 1. 2. 15. Titulus hic ex situ vrbis illustrandus est. Scil. *Babel* variis Euphratis ductibus & fossis vndique eum in modum cincta erat, Euphrate etiam eam mediam secante, vt tota vel vti *in aquis & ad aquas* sita videretur. Et quod huc maxime pertinet, *meridionalis regio,* Babyloni subiecta, quæ Arabiam spectat, tota *paludosa* cum tempore

הפ׳ בפתח

& deserta euasit, dum *stagna aquarum,* quæ ab illa parte plura erant, tandem fuerunt neglecta, & Euphrates etiam ipse in paludes, Babyloni subiectas, se effudit; vt vere vrbs hæc amplissima, tam frequens ha-

ה׳ רפה " פתח בספ

bitata, tamen sedes imperii, visa fuerit sita esse in *deserto,* nempe *maris,* s. magni aquarum confluxus, qui *terram* eius sterilem reddebat & *desertam.* *Vitringa* ad Apoc. 17, 3. p. 1015. Vid. de istis paludibus *Herodotus* lib. I. p. m. 47. seq. ed. Steph. *Strabo* Geogr. lib. XVI. p. m. 493. & *Plinius* lib. V. H. N. c. 26. o) quod onus *sicut turbines* c. 17, 13. c. 29, 6. vid. Prou. 1, 27. p) *in terra australi & sicca* Ps. 126, 4. cf. Num. 13, 17. vnde grauissimæ veniebant tempestates. S. coll. Zach. 9, 14. Iob. 37, 9. sic Virg. Aen. l. v. 89. *creber procellis Africus.* q) *ad pertranseundum.* c. 8, 8. r) *ex horridis incultisque locis* adueniet. cf. Hos. 13. 15. Iob. 1, 19. s) *e terra terribili* c. 18, 2. Medorum atque Persarum. v. 1. Ier. 51, 11. ✠. 2. t) *Visio.* (5) c. 22, 18. c. 29. 11. Ion. præmitt. *Dixit Propheta.* u) *dura* 1 Reg. 14, 6. nam & visa dantur læta atq; iucunda, vt Ioel 3, 1. *Abarb.* x) *indicata,* l. *visio dura est,* quod *indicatum mihi est* a Deo. c. 40, 21. 2 Reg. 4, 27. y) quia nimirum *perfidus iste* Babylonius c. 33, 1. z) *perfide agit* c. 24, 16. a) & *vastator* ille c. 33, 1. Ier. 6, 26. *deuastat* alios. b) *ideo* contra Babelem *adscende* c. 7, 1. 1 Sam. 7, 7. c) *Persia* c. 11, 11. c. 22, 6. sub Cyro c. 44, 28. d) *obside eam* Deut. 20, 19. e) *Media* s. *Medi* sub Dario Dan. 6, 1. & sub Cyro, cui Media quoque parebat. cf. supra c. 13, 17. Ier. 51, 11. 28 f) nam *omnes gemitus eius* c. 35, 10. Ps. 6, 7. quos sc. aliis expressit ipsa. g) *cessare faciam,* c. 16, 10. Ion. *omnes, qui propter regem Babelis gemebant, quiescere feci.*

✠. 3. h) *Propterea,* inquit Babel. i) Deut. 33, 11. Ps. 69, 24. Ion. *lumbi eorum.* Hæc namque verba Esaias exprimit sub persona Babylonis, eamque introducit tanquam exterritam & tremefactam. *Dorsch.* Cf. v. 4. 5. k) *grauissimo dolore* (4) Ez 30, 4. 9. Nah. 2, 11. l) *tormina* 1 Sam. 4, 19. m) Ex. 15, 15. Ier. 49, 24. Ion *corripuerunt eos.* n) c. 13, 8. o) Gusset. *totus subuersus sum,* vt nihil amplius audiam. cf. c. 24, 1. Ps. 38, 7. p) c. 13, 8. 1 Sam. 28, 21. q) *a videndo,* l. *vt nihil videam.* cf. מ c. 5, 6. ✠. 4. r) c. 28, 7. c. 29, 24. Ion. *cor eorum,* vt v. 3. s) *horror.* (4) Ez. 7, 18 t) *consternauit, perterrefecit me.* 1 Sam. 16, 14. u) c 5, 11 c. 59, 10. cf. 1 Sam. 30, 17. x) *desiderii mei.* (4) 1 Reg 9, 1. 19. Nox, quam Babylonii voluptatibus consecrauerant. *Dorsch.* y) Ioel 1, 7. z) *in terrorem* 1 Sam. 14, 15. vid. Dan. 5, 5. 6. 9. 30. & cf. Ier. 50, 43. Nam ad duplicem & similem Babyloniorum casum hoc vaticinium referri potest, etsi ad Cyrum potissimum respicit. Np. *Belsatsar* ea nocte vitam amisit, quam voluptatibus destinauerat Dan. 5, 30. & regnum tunc accepit *Darius Medus,* qui exteris *Nabonidus* dictus videtur. Hoc autem anno regni XVII. superato, & cæso ante vrbem Babyloniorum exercitu, destructis etiam exterioribus muris Babylonis, *Cyrus* tandem altero anno Euphratem per vada in paludem immisit Es. 44, 27. 28. Ier. 50, 38. & Babyloniis festum Saceæ intemperanter celebrantibus Es. 21, 5. Ier. 51, 39. per alueum, ex quo aqua abscesserat, & qui vrbem secabat, ex improuiso superuenit, vrbis parte vna potitus, dum id altera adhuc ignoraret; præfecto vrbis illud demum per nuntios rescisceute, Ier. 51, 31. vide disertius hæc enarrantem *Herodotum* lib. 1. p. m. 49. & *Xenophontem* de Instit. Cyri lib. VII. p. m. 190. seqq. ✠. 5. a) dum *adparando* paratur *mensa.* Ps. 23. 5. b) *& speculando* sc. speculatur. cf. Leu. 6, 7. Iud. 7, 19. 2 Reg. 3, 16. &c. c) *speculationem.* (1) sed qui in muro stabant Babylonii, ignari, quid Cyrus ageret, *obsidionem irridebant:* postea etiam, occupata iam vrbe, regiæ portæ custodes, *ad luculentum ignem potantes,* a Persis ex improuiso oppressi sunt. *Xenophon* d. l. d) dum *comedendo* comedunt, *& bibendo* bibunt. vid. Dan. 5, 1. seqq. sic *Xenophon* d. l. *Ac fossæ quidem,* inquit, *iam actæ erant. Cyrus vero, quum audiisset, celebrari Babylone festum quendam eiusmodi diem, quo Babylonii omnes nocte tota potarent, & comissarentur.* &c. Conf. 1 Thess. 5, 3. e) sc. nuntius venit, qui dicit: *Surgite principes!* cf. Ier. 51, 31. f) *vngite clypeos.* sc. ne coria rumpantur. S. sed *Gusset.* p. 483. suspicor, boni ominis caussa clypeos inungi solitos ante pugnam, in modum consecrationis. Non enim hoc verbum de omni vnctione dicitur, sed de solemni & ad consecrationem adhibita. conf. 2 Sam. 1, 21. Ion. *tergite ac polite arma.*

✠. 4. וַחֲשׂוּפַי per *Tsere* 7. 8. 12. 14. 15. 16. 21. 23. contra *M. I.* CAP. XXI, ✠. 2. הַבּוֹגֵד sine *Psik* 6. 9. 10. 12. 13. 20. 23. contra *Inl. Bas. E.* 60. c. 6. & *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. וְהַשּׁוֹדֵד sine *Psik* 6. 7. 9. 10. 12. 20. 21. 22. 23. contra *Mas.* 1. & *Erff.* אַנְחָתָה cum *Mappik* 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* ✠. 5. צָפֹה cum *Kri* צפן 23. שָׁתֹה cum *Kri* שָׁתוּ 1. *& Masora Erffurtensis.*

6 כִּי כֹה אָמַר אֵלַי אֲדֹנָי לֵךְ הַעֲמֵד הַמְצַפֶּה
7 אֲשֶׁר יִרְאֶה יַגִּיד׃ וְרָאָה רֶכֶב צֶמֶד פָּרָשִׁים רֶכֶב חֲמוֹר
8 רֶכֶב גָּמָל וְהִקְשִׁיב קֶשֶׁב רַב־קָשֶׁב׃ וַיִּקְרָא אַרְיֵה עַל־
מִצְפֶּה ׀ אֲדֹנָי אָנֹכִי עֹמֵד תָּמִיד יוֹמָם וְעַל־מִשְׁמַרְתִּי אָנֹכִי
9 נִצָּב כָּל־הַלֵּילוֹת׃ וְהִנֵּה־זֶה בָא רֶכֶב אִישׁ צֶמֶד פָּרָשִׁים
וַיַּעַן וַיֹּאמֶר נָפְלָה נָפְלָה בָּבֶל וְכָל־פְּסִילֵי אֱלֹהֶיהָ שִׁבַּר
י לָאָרֶץ׃ מְדֻשָׁתִי וּבֶן־גָּרְנִי אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי מֵאֵת יְהוָה
11 צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִגַּדְתִּי לָכֶם׃ מַשָּׂא
דּוּמָה אֵלַי קֹרֵא מִשֵּׂעִיר שֹׁמֵר מַה־מִלַּיְלָה שֹׁמֵר מַה־
12 מִלֵּיל׃ אָמַר שֹׁמֵר אָתָא בֹקֶר וְגַם־לָיְלָה אִם־תִּבְעָיוּן
13 בְּעָיוּ שֻׁבוּ אֵתָיוּ׃ מַשָּׂא בַּעְרָב בַּיַּעַר בַּעְרַב
14 תָּלִינוּ אֹרְחוֹת דְּדָנִים׃ לִקְרַאת צָמֵא הֵתָיוּ מָיִם יֹשְׁבֵי
אֶרֶץ

℣. 9. a) *Tum vero ecce!* 1 Reg. 19, 5. Cant. 2, 9. b) *currum viri*, qui currui insidebat, & sententiam diuinam de expugnatione Babelis ferebat. cf. c. 11, 6. & not. 2 Reg. 7, 14. c) *& par equitum*; al. *par* scil. *equorum*, vt v. 7. d) nempe hic, qui responsum diuinum, ad illam Cyri querelam adferebat. S. e) Geminatio tum certitudinem, tum magnitudinem lapsus; immo etiam secundum Ionathan & Kimchium, *duplicem eius casum* denotat. conf. c. 47, 11. Ier. 50, 2. 9. c. 51, 8. Apoc. 14, 8. c. 18, 2. f) conf. c. 46, 1. Deut 7, 25. Ier. 50, 38. c. 51, 47. g) *confregit*, 2 Reg. 18, 4. & *in terram* deiecit. conf. 2 Reg. 19, 18. ℣. 10. h) *o trituramea!* (1) Babel, quæ antea triturabat alios, nunc ipsa triturationi obnoxia. *Dorschem.* Conf. c. 25, 10. c. 41, 15. Mich. 4, 13. i) *& fili area mea*, sicut frumentum *in area mea triturande* & excutiende. conf. Ier. 51, 33. Mich. 4, 12. sic *filius plagarum* est verberandus, Deut. 25, 2. *filius mortis*, morti tradendus 1 Sam. 20, 31. *filius regni*, regno destinatus Matt. 8, 12. *filius geenna* in geennam coniiciendus Matt. 23, 15. k) *qua audiui a Domino*, Obad. v. 1. adeoque certissima, vobis indicaui. conf. Ier. 51, 62. Verba sunt Prophetæ, vt addit *Ion.* ℣. 11. l) v. 1. c. 17, 1. m) *Duma* s. *Idumaa.* conf. c. 34, 5. 6. Nomen est *paronomasticum* s. allusiuum, vt Mich. 1, 10. seqq. q. d. ad *silentium* redigendæ insolenter clamosæ gentis, coll. Ps. 94, 17. Ps. 115, 17. Alii intelligunt posteros *Duma*, filii Ismaelis Gen. 25, 14. Arabiæ populum Vrbs autem Iudææ Ios. 15. 52. huc non pertinet. Ceterum Idumæi, a Dauide subacti, Iosaphato adhuc paruerunt 1 Reg. 22, 48. sed deinde rebelles facti 2 Par. 20, 10. a filio eius Ioramo defecerunt 2 Reg. 8, 20. Gen. 27, 40. & victi ab Amatsia 2 Par. 25, 11. Ahazo tamen iterum præualuerunt 2 Par. 28, 17. Israelitarum ac Iudæorum calamitatibus impie lætati Ps. 137, 7. Obad. v. 10. seqq. Thren. 4, 21. 22. ideoque non tantum a Nebucadnetsare castigandi erant Ier. 25, 21. c. 27, 2. Thren. 4, 21. 22. sed porro etiam a Iudæis Es. 11, 14. Num. 24, 18. Ez. 25, 12. seqq Obad. v. 18. per Iudam Maccabæum 1 Macc. 5, 3. & Hyrcanum Ioseph. A. I. lib. XIII. c. 17. subacti, tandemque cum ipsis Iudæis a Romanis victi & excisi sunt. Conf. Ier. 49, 7. seqq. Ez. 25. 12. seqq. c. 32, 29. c. 35, 2. seqq. c. 36, 5 Obad v. 1. seqq. n) *versus me*, & me audiente, *clamans* quis fuit. o) *de* montibus *Seir*. Gen. 36, 8 9, 20. p) *o custos*, Propheta. vid. *Maii* Oecon. p. 919. At *Schmid.* Propheta loquitur tanquam in visione constitutus, in qua audiuerit & vocem quærentis, & respondentis. q) *quid de nocte*, miseriarum Mich. 3, 6. sc. superest? sec. *Schmid.* r) Ps. 130, 6. s) *quid de nocte* obuentura adfers & nuntias? quamdiu illa durabit? &c. Al. *quid* (inquam) *custos loquitur*? coll. Gen. 21, 7. sed cf. supra c. 15, 1. ℣. 12. t) Ion. *Propheta.* u) *venit* Mich. 4, 8. x) *Mane* Ps. 90, 14. & Phosphorus 2 Pet. 1, 19. oriens ex alto Luc. 1, 78 lux gentium & mundi. Luc. 2, 32. Ioh 1, 9. &c. cf. not. 2 Sam. 23, 4. *Ion.* add. *& premium pro iustis.* y) *Sed etiam* venit *nox* v. 11. Mich. 3, 6. ignorantiæ & æternarum tenebrarum Ioh. 9, 4. c. 12, 35. 36. Ion. *& pœna pro impiis.* z) *Si ergo inquirere vultis* (5) c. 30, 13. c. 64, 1. a) *inquirite* sincere ac serio. Obad. v. 6. cf. Ier. 4. 1. *Gussetio* p. 137. notat *adfectu vehementi bullientem animum*, coll non ine Ex. 9, 9. q. d. *si bullitis, bullite,* i. e. si commoti estis voluntatis Dei cognoscendæ studio sincero ac feruido, commoueamini magis ac magis. b) nempe *conuertimini* c. 31, 6. Ier. 3, 14. 22. Ez. 14, 6. ac *resipiscite* Mat. 3, 2. c. 4, 17. Marc. 1, 15. c) *&* per fidem ad Christum *venite* c. 56. 9. conf Ioh. 5, 40. c. 6, 37. 45. Prædicitur igitur hic vocatio Idumæorum & reditus ad Ecclesiam, quos testatur *Iosephus* integro fere seculo ante regnum Herodis factos esse Iudæos lib. XIII. c. 17. Vnde N. T. tempore occasionem habuerunt, lucem, quæ iis etiam adparuit, agnoscendi & amplectendi. *Maii* Oecon. p. 919. ℣. 13. d) *Onus* s. *onerosa Prophetia* v. 1. 11. c. 22, 1. e) *in* vel *aduersus Arabiam* pronuntiata. Hæc a *mixtura* populorum, & in oppositione ad *Kedem* seu Arabiam versus Orientem Iob. 1, 3. Gen. 25, 6. etiam *Erebh* ex parte dicta 1 Reg. 10, 15. Ier. 25, 20. 24. &c. variis gentibus sedem præbuit: nempe posteris Ioktani Gen. 10, 26. Lothi Gen. 19, 36. 37. Ismaelis Gen. 21, 21. c. 25, 12. seqq. Nachori Gen. 22, 21. & Abrahami ex Ketura Gen. 25, 1. seqq. it. Esaui s. Edomi Gen. 36, 6. seqq. Midianitis & Amalekitis. &c. Hoc tamen vaticinium potissimum ad *Arabiam Petream* & *Kedarenos* respicit, qui intra annum omnem suam gloriam amiserunt, infra v. 16. siue id passi sunt a Sennacheribo, quem diserte *Herodotus* (loco ad 2 Reg. 19, 37. allegato) Assyriorum & *Arabum regem* vocat: siue a Nebucadnetsare, cuius iugum ipsi cum vicinis suis portarunt. vid. Ier. 25, 23. seqq. c. 49, 28. seqq. Conf. etiam supra c. 13, 21. & c. 15, 7. f) *In siluis in Arabia* in posterum *pernoctabitis*, o turmæ Dedanitarum: vastatis nempe & desolatis oppidis & vicis, quæ commodum alias diuersorium præbebant. g) Gen. 37, 25. h) *Dedanitarum*, mercatorum Ez. 27, 15. 20. a *Dedane*, Abrahami filio Gen. 25, 3. descendentium. ℣. 14. i) conf. Gen. 21, 16. 19. 2 Sam. 17, 29. Ex. 15, 22. Ps. 107, 5. k) Imper. *adducite*, al. Præter, Hiph. *adducunt.* conf. Ier. 12, 19. & rad. in præced. v. 13.

℣. 6. g) *Nam*, vt porro dicam, qua ratione id mihi innotuerit, *sic mihi dixit Dominus* in visione. h) *constitue*, fac constituant, *speculatorem.* 1 Sam 4, 13. Mich. 7, 4. Neh. 7, 3. i) *qui videat & nuntiet*, quod vidit. ℣. 7. k) *Vidit itaque* ille speculator aduenientem exercitum, & totum bellicum adparatum. l) *currus.* Gen. 50, 9. collectiuum. m) *par* seu *paria* 1 Sam. 11, 7. *equitum*, vel vt alii malunt, equorum. v. 9. c. 28, 28. vid. not. 1 Sam. 8, 11. Prout Cyrus etiam Persicis peditum & equitum tribunis imperauit, apud se adessent, & mille suos *in binos explicatos* singuli ducerent; reliqui socii hos a tergo sequerentur, instructi quemadmodum prius. *Xenoph.* p. 191. n) nam & asini tum temporis curules erant. vid. *Bocharti* Hieroz. l. p. 186. at Ion. *vectum super asino.* o) *quem cameli vehebant.* Nam & hi curribus quandoque iungebantur. *Boch.* Hieroz. l. p. 77. p) *aduertit igitur* ille speculator *attentione.* 1 Reg. 18, 29. q) summa attentione s. *attentissime.* Duplicatio emphasin intendit. ℣. 8. r) *Clamabat autem leo* aliquis; vel *Darius* Dan. 6, 1. vel potius *Cyrus*, infra c. 45, 1. seqq. s) *in specula.* (1) cf Gen. 31, 49. t) *o Domine!* v. 6. summe rerum arbiter. v. 10. u) *ego sto.* 2 Par. 7, 6. x) Hab. 2, 1. y) *constitutus sum.* c. 3, 13. Gen. 24, 13. x) *omnibus noctibus.* cf. Ps. 134, 1. quando ergo dabis laborum finem? *S.* Et Cyrus, inquit *Herodotus* l. c. cum iam in longo tempore nihil admodum res proficerent, inops consilii erat. &c. Sic apud *Xenoph.* p. m. 189. vrbem, ait, facili, vndique contemplati sumus: & quidem quo pacto quis adeo firmos & excelsos muros oppugnando capere possit, videre mihi non videor. &c.

℣. 7. רֶכֶב per *Sakephk.* 1. ℣. 2. מִצְפֶּה sine *Psik* 1. contra *Ind. Bas.* f. 60, c. 6. ℣. 11. pro דּוּמָה codex R. *Meiri* habuit אֱדוֹם & sic LXX. vid. D. *Kimchi.* ad h. l. ℣. 12. אָתָה per *He* 13. 21. sic fu., 2., & in margine 6., 9. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* בְּעָיוּ ita *milel* 1. 2. 15. 18. 21. 23. alii ע vero *milra.* ℣. 13. בַּיַּעַר ita 1. 2. בַּעְרָב per *Schua simpl.* 2. 7. 13. 19. sic *fe.* 5. & sic in margine 6, 9. at, ר per *Kam.* 2. 5. 6. 9. 10. 24. 20. ℣. 14. הֵיתָיוּ plene Orientales.

℣. 9.

טו אֶרֶץ תֵּימָא בְּלַחְמוֹ קִדְּמוּ נֹדֵד׃ כִּי־מִפְּנֵי חֲרָבוֹת נָדָדוּ
מִפְּנֵי ׀ חֶרֶב נְטוּשָׁה וּמִפְּנֵי קֶשֶׁת דְּרוּכָה וּמִפְּנֵי כֹּבֶד
16 מִלְחָמָה׃ כִּי־כֹה אָמַר אֲדֹנָי אֵלָי בְּעוֹד
17 שָׁנָה כִּשְׁנֵי שָׂכִיר וְכָלָה כָּל־כְּבוֹד קֵדָר׃ וּשְׁאָר מִסְפַּר־
קֶשֶׁת גִּבּוֹרֵי בְנֵי־קֵדָר יִמְעָטוּ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל
כב דִּבֵּר׃ מַשָּׂא גֵּיא חִזָּיוֹן מַה־לָּךְ אֵפוֹא כִּי־
2 עָלִית כֻּלָּךְ לַגַּגּוֹת׃ תְּשֻׁאוֹת ׀ מְלֵאָה עִיר הוֹמִיָּה קִרְיָה
3 עַלִּיזָה חֲלָלַיִךְ לֹא חַלְלֵי־חֶרֶב וְלֹא מֵתֵי מִלְחָמָה׃ כָּל־
קְצִינַיִךְ נָדְדוּ־יַחַד מִקֶּשֶׁת אֻסָּרוּ כָּל־נִמְצָאַיִךְ אֻסְּרוּ יַחְדָּו
4 מֵרָחוֹק בָּרָחוּ׃ עַל־כֵּן אָמַרְתִּי שְׁעוּ מִנִּי אֲמָרֵר בַּבֶּכִי
ה אַל־תָּאִיצוּ לְנַחֲמֵנִי עַל־שֹׁד בַּת־עַמִּי׃ כִּי יוֹם מְהוּמָה
וּמְבוּסָה וּמְבוּכָה לַאדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת בְּגֵי חִזָּיוֹן מְקַרְקַר
6 קִר וְשׁוֹעַ אֶל־הָהָר׃ וְעֵילָם נָשָׂא אַשְׁפָּה בְּרֶכֶב אָדָם
7 פָּרָשִׁים וְקִיר עֵרָה מָגֵן׃ וַיְהִי מִבְחַר־עֲמָקַיִךְ מָלְאוּ רָכֶב
8 וְהַפָּרָשִׁים שֹׁת שָׁתוּ הַשָּׁעְרָה׃ וַיְגַל אֵת מָסַךְ יְהוּדָה
9 וַתַּבֵּט בַּיּוֹם הַהוּא אֶל־נֶשֶׁק בֵּית הַיָּעַר׃ וְאֵת בְּקִיעֵי
עִיר־דָּוִד רְאִיתֶם כִּי־רָבּוּ וַתְּקַבְּצוּ אֶת־מֵי הַבְּרֵכָה
י הַתַּחְתּוֹנָה׃ וְאֶת־בָּתֵּי יְרוּשָׁלַםִ סְפַרְתֶּם וַתִּתְצוּ הַבָּתִּים
לְבַצֵּר

Seph. de B. I. VI. c. 13. lat. 6. & quia contra Hierosolyma inprimis hoc & reliqua vaticinia Esaiæ directa sunt. vid. not. c. 1, 1. Aliis autem & plerisque, *vallis visionis*

Cap. XXII.

idem dicitur Hierosolyma, quia Deus ibi inter Cherubinos habitavit, Prophetis frequentissime se manifestauit, & omnibus aliquando in carne manifestare se voluit, Spiritumque effundere, vt *visiones* viderent filii Sionis Ioel 3, 1. Act. 2, 17. vid. *Maii* Occon. p. 910. Neque alienum a veritate erit, si in figurato hoc titulo Hi-

הת רפה

erosolymam intelligas fore *vallem* tristis *visionis* s. *spectaculi*, coll. verbo Mich. 4, 11. ob contemtas & neglectas diuinas visiones Prophetarum. Commentarium ita dabunt 2 Reg. 25, 1. seqq. Ier. 39, 1. seqq. c. 52, 4. seqq. 2 Par. 36, 15. seqq. *Lightfootus* autem in Chron. p. 107. per vallem visionis *Iudæam* intelligit, & prædictas h. l. censet calamitates, quas eidem Assyrii sub Sennacheribo intulerunt c. 36, 1. seqq. Verum vti initium maiorum vtique illo tempore adparuit, ita complementum Nebucadnetsaris expeditio dedit. Immo neque vltima obsidio & vastatio per Romanos hic prorsus est excludenda, secundum ea, quæ notauimus ad c. 6, 9. & in Præfatione ad h. libr. §. 8. *f*) c. 19, 12. *g*) c. 14. 29. 32. Mich. 2, 12. *h*) ad spectandum inde hostes. v. 6. 7. cf. c. 15, 3. Ier. 48, 38. Mat. 24, 17. ℣. 2. *i*) *O strepitu antea plena.* (4) Zach. 4, 7. *k*) *tumultuosa* 1 Reg. 1, 41. Prou. 1, 21. *l*) *ciuitas* c. 1, 21. *m*) *exultans* s. *hilaris.* (4) c. 24, 8. c. 23, 7. c. 32, 13. *n*) atqui *occisi tui.* conf. Iud. 16, 24. *o*) Ier. 14, 18. Ez. 31, 17. 18. c. 5, 10. *p*) sed fame ac peste mortui 2 Reg. 25, 3. Thren. 4, 9. conf. Leu. 26, 25. 26. Ier. 9, 20. c. 14, 12. Thren. 1, 19. 20. c. 2, 11. 12. c. 4, 4. seqq. ℣. 3. *q*) c. 1, 10. *r*) c. 21, 14. 15. cf. Ier. 39, 4. 5. c. 52, 7. *s*) *ab arcu vincti sunt* 2 Reg. 25, 6. i. e. timore arcuum aut sagittarum maluerunt vincula, quam mortem subire. *Schmid.* *t*) c. 13, 15. *u*) conf. c. 17, 13. ℣. 4. *x*) verba sunt Prophetæ. *y*) *auertite vos a me*, vani consolatores. Ps. 39, 14. Iob. 7, 19. c. 14, 6. *z*) *amare, acerbe agam in fletu*, i. e. acerbe flebo. Piel. (3) Gen. 49. 23. Ex. 1, 14. conf. Zach. 12, 10. *a*) c. 15, 3. *b*) *ne vrgeatis aut instetis* Gen. 19, 15. me consolari. *c*) c. 13, 6. c. 16, 4. c. 59, 7. quæ nimis eheu luctuosa & grauis erit. *Nam* &c. ℣. 5. ℣. 3. *d*) *tumultus* Deut. 7, 23. *e*) *& conculcationis.* (3) c. 18, 2. 7. conf. 2 Par. 22, 7. *f*) *& confusionis.* (2) Mich. 7, 4. rad. Ioel 1, 18. *g*) est *Domino*, tanquam summæ caussæ. *h*) v. 1. 2 Sam. 7, 17. *i*) *euertens.* (1) Num. 24, 17. *k*) *murum* s. *parietem*, c. 25, 4. *l*) *ita vt clamor* ad montes vsque pertingat. c. 29, 9. c. 31, 5. Iob. 30, 24. conf. 1 Sam. 5, 12. ℣. 6. *m*) *Nam Elymais*, Persiæ regio c. 21, 2. Ier. 49. 35. Nebucadnetsari subiecta Ier. 25, 25. Ez. 32, 24. *n*) *pharetram.* (6) c. 49, 2. Iob. 39, 23. *o*) *cum curribus hominum & equitibus.* conf. c. 21, 9. *p*) *& Kir*, Albaniæ s. Mediæ oppidum Am. 1, 5. 2 Reg. 16, 9. *q*) *nudauit* Zeph. 2, 14. depromsit *scuta* detractis tegumentis, quibus extra tempus belli tegebantur. conf. Nah. 3, 9. & Ier. 34, 1. ℣. 7. *r*) Vnde factum est, *quod lectissimas valles tuas.* conf. c. 37, 24. *s*) vt omnes *plenæ sint curribus* hostium. v. 6. *t*) & ipsos equites ponendo *posuerunt.* Gen. 30. 40. Ps. 3, 7. conf. 1 Reg. 20, 12. Ion. *& equites dispositi* sunt *ad portas.* Imago vrbis obsessæ. S. ℣. 8. *u*) *Cumque* (Dominus v. 5.) *retexisset* c. 16, 3. *x*) *tegumentum*, Ex. 26, 36. 2 Sam. 17, 19. per quod *Varenius* aliique intelligunt *castella limitanea* Iudææ. coll. Gen. 42, 9. *Schmidius* vero diuinam protectionem & auxilium, coll. supra c. 4, 5. 6. nos vtrumque, coll. Ier. 34. 7. *y*) *tu*, impie & impœnitens Iuda, *respexisti* non ad Dominum v. 11. sed ad vana & humana præsidia. conf. c. 5, 30. c. 20, 5. 6. *z*) *ad arma* 1 Reg. 10, 25. conf. Ier. 34. & 78. *a*) *domus siluæ* s. armamentarii, vid. 1 Reg. 7, 2. 2 Par. 9, 16, 20. & conf. 2 Par. 32, 5. ℣. 9. *b*) *Rupturas* etiam. Am. 6, 11. *c*) 1 Reg. 11, 27. *d*) v. 11. cf. c. 7, 3. ℣. 10. *e*) *numerastis* partim destructas, & ad paucitatem ferme redactas c. 21, 17. *f*) *& ipsimet destruxistis.* 2 Reg. 11, 18. vid. Ier. 33, 4.

l) incolæ regionis *Thema*, quæ vrbs Arabiæ desertæ Iob. 6, 19. Ier. 25, 23. a conditore, filio Ismaelis Gen. 25, 15. sic dicta. *m*) *cum pane suo* c. 33, 16. *n*) *occurrant* Deut. 23, 5. *o*) *fugitiuo*, vagabundo. c. 16, 2. 3. c. 22, 3. Ion. in 2. Pers. *Panem, quem vos editis, parate fugientibus.*

℣. 15. *p*) Leu. 26, 37. Ier. 46, 16. *q*) v. 14. c. 33, 3. *r*) *gladium strictum, vibratum*, non retentum, sed agitatum 1 Sam. 4, 2. c. 30, 16. *s*) c. 5, 28. *t*) *& propter grauitatem.* c. 30, 27. cf. 1 Sam. 31, 3.

℣. 16. *u*) *intra tempus* anni c. 7, 8. Ps. 104, 33. *x*) c. 16, 14. *y*) c. 10, 25. c. 15, 6. *z*) *Kedaris*, Arabiæ Kedarenæ v. 17. c. 60, 7. Ier. 49, 28. Ez. 27, 21. ab Ismaelis filio Gen. 25, 13. *Bocharto* autem a subfusco s. *nigricante* colore sic dicuntur Saraceni, Phaleg. lib. IV. c. 2. p. 144.

℣. 17. *a*) *Et* quod ad *residuum numeri arcuum*, i. e. paucorum arcuum. cf. c. 10, 19. *b*) *minuentur* seu pauci fient. Ier. 30, 19. *c*) c. 1, 2. c. 22, 25.

CAP. XXII, ℣. 1. *d*) *Prophetia onerosa* (c. 13, 1. c. 17, 1. &c.) tum generalis aduersus Hierosolyma cum vallibus & montibus suis, immo tota terra v. 1. seqq. tum specialis aduersus eius Principem *Schebnam*, cuius prædicitur remotio, & Eliakimi in eius locum substitutio v. 15 seqq. *e*) *vallis visionis.* (3) v. 5. 2 Sam 7, 17. Inscriptio mystica seu figurata, vt c. 18, 1. c. 21, 1. 11. de cuius subiecto & sensu, item de tempore calamitatum diuersa sentiunt Interpretes. *Ion.* non male hic & v. 5. *Guus prophetiam aduersus ciuitatem in valle habitantem, aduersus quam Prophetæ vaticinati sunt:* quia vrbs in valle & duobus montibus ita posita fuit, vt amphith atri speciem præberet. vid *Ioseph.*

CAP. XXII, ℣. 2. תשׁאות sine *Psik* 1. 2. 5. contra *Ind. Bas.* f. 60. c. 6. ℣. 5. בְּגֵיא cum *Aleph* 5. sic fu. 2. & sic in marg. 6. 9. 22. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & *impr.* ad Ies. 18, 16. ℣. 8. נשׁק per *Tsere* 2. 17. 18. & *Ber.* contra *Mas.* in *M. I.* ℣. 9. כי per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 14. 20. ותקבצו ita 1. 2. & *Ber.* at per solum *Sakephk* ceteri. מי הברכה ita 2. non male. conf. v. 11. ℣. 10. ותתצו cum *Dag.* 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 23. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. & *Erff* הבתים ita simul cum *Mun.* 1. 5. sec. *Mas.* 2. ad Ex. 12, 7.

cf. S. ad h. l. *n*) *Præfectus palatii regii* c. 36, 3. 1 Reg. 4, 6. 2 Reg. 18, 18. Ceterû *Schebna* hic (veteranus hypocrita, & emendationis temporum aduersarius,

קמץ
בטרחא

vid. not. 2 Reg. 23, 1.) in figura emblematica exhibet *præfectos rei Iudæorum*, homines carnales, Epicuræos, fastu & arrogantia turgidos, quales essent circa tempus Christi Iesu inter illos apparituri. In *Eliakimo* autem pingitur & spectari debet *Christus Iesus*, principibus illis & præfectis populi DEI, quos Paulus ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας vocat, substituendus & ad summam dignitatem *præfectura totius domus Dei* euehendus; dum reliqui a gradu suo deiiciendi, & subuersa per Romanos Rep. & diruto Templo, misere essent interituri, & expellendi in turpe & calamitosum exilium. *Vitringa* ad Apoc. 1, 20. p. 74. seq.

11 לבצר החומה : ומקוה ׀ עשיתם בין החמתים למי
הברכה הישנה ולא הבטתם אל־עשיה ויצרה מרחוק
12 לא ראיתם : ויקרא אדני יהוה צבאות ביום ההוא
13 לבכי ולמספד ולקרחה ולחגר שק : והנה ׀ ששון
ושמחה הרג ׀ בקר ושחט צאן אכל בשר ושתות יין
14 אכול ושתו כי מחר נמות : ונגלה באזני יהוה צבאות
אם־יכפר העון הזה לכם עד־תמתון אמר אדני יהוה
טו צבאות : כה אמר אדני יהוה צבאות
16 לך־בא אל־הסכן הזה על־שבנא אשר על־הבית : מה־
לך פה ומי־לך פה כי־חצבת לך פה קבר חצבי מרום
17 קברו חקקי בסלע משכן לו : הנה יהוה מטלטלך
18 טלטלה גבר ועטך עטה : צנוף יצנפך צנפה כדור
אל־ארץ רחבת ידים שמה תמות ושמה מרכבות
19 כבודך קלון בית אדניך : והדפתיך ממצבך וממעמדך
כ יהרסך : והיה ביום ההוא וקראתי לעבדי לאליקים
21 בן־חלקיהו : והלבשתיו כתנתך ואבנטך אחזקנו
וממשלתך אתן בידו והיה לאב ליושב ירושלם ולבית
22 יהודה : ונתתי מפתח בית־דוד על־שכמו ופתח ואין
23 סגר וסגר ואין פתח : ותקעתיו יתד במקום נאמן והיה
לכסא

g) Neumanni Exodus p. 199. *ad continuandum*, & magis magisque producendum murum. cf. Ier. 51, 53.

℣. 11. *h*) *Quin & lacum*, receptaculum aquarum. (1) cf. Gen. 1, 10. *i*) cf. 2 Par. 32, 5. c. 33, 14. *k*) *veteris lacus*; idem hic videtur fuisse cum *superiore* c. 7, 3. ob antithesin huius & 9. versus. *l*) *sed non respexistis* v. 8. *m*) ad Deum trinunum, *qui hoc fecit*. cf. c. 54, 5. Hos. 8, 14. *n*) *& formatorem huius rei a longo tempore*. c. 25, 1. c. 37, 26. *o*) conf. c. 5, 12. c. 9, 12.

℣. 12. *p*) *Et Deus quidem vos vocauit* ad pœnitentiam, & euidentia huius signa. *q*) vid. Ioel 2, 12. *r*) c. 15, 2. 3. Mich. 1, 16. *s*) cf. c. 3, 24. c. 20, 2. Ioel 2, 16.

℣. 13. *t*) *Sed ecce ex* aduerso. Gen. 15, 4. Leu. 10, 16. *u*) *gaudium* apud vos fuit c. 35, 10. Ier. 7, 34. *x*) Gen. 31, 27. *y*) *cadendo boues*, vel fuit vobis *cadere boues* & mactare pecudes. Ion. *dicunt, cadamus tauros & mactemus oues*. *z*) c. 5, 11. 22. *a*) *edendum & bibendum est* sc. *dicunt*, vt recte supplent LXX. cf. v. 15. 16. & c. 14, 8. *b*) c. 56, 12. Sap. 2, 6. LXX. vt 1 Cor. 15, 32. Vox manifeste Epicuræorum. cf. supra c. 5, 19. Ion. *ex quo mortui fuerimus, non reuiuiscemus*.

℣. 14. *c*) *Idque apertum est*. Hos. 7, 1. *d*) c. 5, 9. *e*) c. 1, 24. *f*) 1 Sam. 24, 22. *g*) c. 6, 7. c. 27, 9. Num 35, 33. 1 Sam. 3, 14. *h*) c. 5, 18. c. 30, 13. *i*) *Ion.* add. *morte secunda*, vt Onk. Deut. 33, 6. i. e. *æterna*. cf. Apoc. 2, 11.

℣. 15. *k*) *promum condum*, i. e. *præfectum annonæ* s. penuariorum, vt Iosephus quondam erat in Aegypto. (1) conf. 1 Reg. 1, 2. it. Ex. 1, 11. *l*) ad. c. 10, 3. *m*) *Schebnam*, qui infra v. 3 *scriba*, h. e. Regi ab epistolis & commentariis, & sic de gradu honoris præfecturæ, ob arrogantiam, superbiam & ingratum in Deum animum, deiectus notatur c. 36, 3. Alium tamen istum fuisse censent alii. cf.

℣. 16. *o*) *Quid tibi* hic est? Iterum subintellige ante hunc versum לאמר *dicendo*, l. *& dicito ad eum*. cf. v. 15. *p*) cf. c. 52, 5. *q*) *excidisti* c. 5, 2. c. 51, 1. ὁ. ἐλατόμησας. Matt. 27, 60. *r*) sc. ex elatione animi *excidens* est, l. *excidi curauit* sibi regale monumentum. Iod paragog. vt Gen. 49, 11. *s*) *altitudinis m* f in alta petra. cf. Hab 2, 9. *t*) *incidens*, designans, c. 49, 16. Ez 4, 1. ℣. 17. *u*) *proiecturus te est*. Pi. (1) Hi. Ez 32, 4. *x*) *proiectione* (1) *y*) *o vir!* Voc. sic recte Syrus *z*) & *inuoluendo inuoluet te*. c. 59, 17. Mich 3, 7. Cant. 1, 7. Ion. *operiet te ignominia*. Cf. Esth. 7, 8. ℣. 18. *a*) Cocc. Lex. p. 718. *rotando rotabit*, Gussetio *conglobando conglobabit*, & in rotundam formam con*pinget te*. (3) Leu. 15, 4. Arab. radix significat *in diuersas species s. formas ordinauit, composuit aut discreuit rem*. *b*) *conglobatione*. (1) *c*) *sicut pilam*. (2) c. 29, 3 *d*) c. 33, 21. Gen. 34, 21. *e*) *ignominia erunt domui domini tui*. Hos. 4, 7. dum dicetur: En! hic est ille princeps regis Iuda, qui curru magnifico antea vehebatur. S. *f*) 1 Reg. 18, 8. ℣. 19. *g*) *sic depellam te*. Num. 35, 20. 22. Ier. 46, 15. *h*) *de statione tua*. Ios. 4, 3. 9. *i*) *& de loco tuo*, in quo stas. 1 Reg. 10, 5. *k*) *euertet te* Ps. 28, 5. Etsi vero ex historia non constat, quo tempore & qua occasione hæ minæ complementum suum nactæ sint, de euentu tn. non est dubitandum. Cum Manasse eum in captiuitatem abreptum esse, & in Assyria misere obiisse, quidam coniiciunt. ℣. 20. *l*) c. 36, 3 2 Reg. 18, 18. ℣. 21. *m*) Gen. 41, 42. Dan. 5, 29. Esth 6, 8. 9. *n*) *balteo tuo*. Ex. 28, 4. *o*) *confirmabo eum*. c. 33, 23. c. 41, 7. Nah. 2, 2. *p*) c. 39, 2. conf. Gen. 45, 8. *q*) conf. Esth. 8, 2. *r*) Gen. 45, 8. 2 Reg. 6, 21. ℣. 22. *s*) *claues*. (3) Iud. 3, 25. 1 Par. 9, 27. *domus Dauidis*. Grammatica horum verborum sententia est, *Eliakimum* ob pietatem, modestiam, fidem in Deum, & fidele obsequium ipsi præstitum in summa dignitate præfecturæ palatii Regii esse substituendum tanta cum auctoritate & potestate, vt secundum ipsius sententiam omnia componerentur, absque ipsius sententia & consilio nihil in aula regia gereretur, omnis cura rerum gerendarum in ipsum deuolueretur. Insigne illius dignitatis erant *claues*: quæ hic dicuntur *humeris imponi*, quia, vt existimo; per balteum ornatioris artificii ab humeris pendebant, fere ad eundem modum, vt gladii apud veteres. *Vitringa* ad Apoc. 3, 7. p. 177. *t*) cf. c. 9, 5. *u*) Iob. 12, 14. Apoc. 3, 7. c. 5, 2. seqq. de Christo phrases intelligendæ sunt absolute, de Eliakimo limitate. *Dorscheus*. Vt *Sebna* figuram gessit præfectorum Ecclesiæ Iudææ (vid. not. ad v. 15.) ita *Eliakim*, vt Præfectus palatii Dauidis, figuram gessit Christi Iesu, summi Præfecti Ecclesiæ, quæ est *domus Dei*. Illius enim est *summa potestas in calo & in terra*, Matt. 28, 18. & summa in Ecclesia auctoritas. Ipse, vt *Filius domui Dei praest*, *cuius domus nos sumus*, Hebr. 3, 6. In ipsius manu sunt *claues regni calorum*, de quibus pro auctoritate dispensat, Mat. 16, 19. &c. *Vitringa* d. l. p. 178. ℣. 23. *x*) *Et figam eum* v. 25. Iud. 4. 21. *y*) sicut *clauum*. Iud. 16, 14. *z*) v. 25. 2 Sam. 7, 16.

℣. 11. ומקוה sine *Psik* 2. 7. 8. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. 23. ℣. 18. יצנפך ita cum ן otioso & nota r. ac *Masora Erff.* ℣. 21. *Spatium* præmittunt 17. 18. & *Bir.*

24 לכסא כבוד לבית אביו: ותלו עליו כל כבוד בית־אביו
הצאצאים והצפעות כל כלי הקטן מכלי האגנות ועד
כה כל־כלי הנבלים: ביום ההוא נאם יהוה צבאות תמוש
היתד התקועה במקום נאמן ונגדעה ונפלה ונכרת
כג המשא אשר־עליה כי יהוה דבר: משא צר
הילילו אניות תרשיש כי־שדד מבית מבוא מארץ
2 כתים נגלה־למו: דמו ישבי אי סחר צידון עבר ים
3 מלאוך: ובמים רבים זרע שחר קציר יאור תבואתה
4 ותהי סחר גוים: בושי צידון כי אמר ים מעוז הים לאמר
לא־חלתי ולא־ילדתי ולא גדלתי בחורים רוממתי
ה בתולות: כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צר:
6
7 עברו תרשישה הילילו ישבי אי: הזאת לכם עליזה
8 מימי־קדם קדמתה יבלוה רגליה מרחוק לגור: מי יעץ
זאת על־צר המעטירה אשר סחריה שרים כנעניה
9 נכבדי־ארץ: יהוה צבאות יעצה לחלל גאון כל־צבי
י להקל כל־נכבדי־ארץ: עברי ארצך כיאר בת־
11 תרשיש אין מזח עוד: ידו נטה על־הים הרגיז ממלכות
יהוה

a) *in sedem gloriæ* 1 Sam. 2, 8. b) toti sc. tribui Iudæ. *Schmid.* ℣. 24. c) *Et suspendent super eo.* Ez. 15, 3. d) *filiorum.* c. 42, 5. c. 48, 19. c. 61, 9. Iob. 5, 22. e) *& natarum,* al. *nepotum.* (1) f) *peluium* seu *craterum.* (3) Ex. 24, 6. Cant. 7, 3. g) 1 Sam. 10, 5. ℣. 25. h) *in die iræ* aduersus gentem Iudæorum v. 5. i) c. 1, 24. k) *recedet* tandem, *dimouebitur* c. 54, 10. beata morte. l) *clauus hic* in loco solido infixus. v. 23. m) *abscindetur inquam,* & cadet. c. 10, 33. c. 14, 12. Mors Eliakimi non ipsi, sed domui Iuda in pœnam prædicitur. S. n) *tum vero exscindetur* & corruet. cf. c. 29, 20. c. 48, 19. o) totum *illud onus* c. 46, 1. quod de eo pependit. p) c. 8, 2. c. 25, 8.

CAP. XXIII, v. 1. q) c. 13, 1. c. 17, 1. c. 21, 1. r) *Tyri* Ios. 19, 29. cuius hic prædicitur deuastatio, per Nebucadnetsarem facta, deinde restitutio v. 15. seqq. & ad Christum conuersio v. 18. Ea *a rupibus* sic dicta, Phœniciæ vrbs celeberrima, & post Sidonem maxima & antiquissima fuit; *Strabo Geogr.* lib. XVI. p. m. 504. quippe a Sidoniis ante cladem Troianam, & 240. annis ante Templum Salomonis in terra continenti condita; *Iustinus* lib. 18. c. 3. *Ioseph.* A. I. lib. 8. c. 2. *Palætyrus* s. *vetus Tyrus* ideo vocata, *Bocharti* Canaan l. 1. c. 17. p. 861. Emporium fuit totius pene orbis, Asiæ, Africæ & Europæ; vide hoc cap. v. 3. & Ez. 27, 3. seqq. A Salmanassare frustra oppugnata *Ioseph.* A. I. lib. 9. c. 14. a Nebucadnetsare v. post grauissimam 13. *annorum obsidionem* (& post Hierosolymam Ez. 26, 2.) expugnata & excisa Ier. 15, 22. c. 27, 3. Ez. 26, 7. seqq. c. 29, 18. *Ioseph.* A. I. lib. 10. c. 11. & contra Apion. 1. p. m. 1046. originem dedit Tyro *nouæ* insulari, quæ ab Alexandro M. septimo mense, quam oppugnari cœpta erat, capta & horrendum in modum destructa est. vid. *Curtius* lib. 4. c. 4. 3. 4.

CAP. XXIII.

Rursus tamen instaurata variis iterum casibus obnoxia, tandemque *ad Christum conuersa* fuit, infra v. 18. Zach. 9, 2. Ps. 45, 13. Ps. 87, 4. Act. 21, 3. c. 21, 3. Typum eandem fuisse Meretricis mysticæ, ex parallelismo Apoc. 18, 23. manifesto liquet. cf. *Gurtleri* Theolog. Proph. p. 719. Plura, quæ ad recentiorem eius historiam pertinent, & quomodo a Saracenis ac Turcis occupata sit, apud alios videantur. s) v. 6 14. c. 13, 6. t) c. 2, 16. c. 60, 9. commercia cum Tyro tractantes. Ez. 27, 12. 25. cf. not. 1 Reg. 10, 22. LXX. *Carthaginis,* sic v. 10. 14. *quippe Carthaginem Tyrii condiderunt, semper parentum loco culti.* Curt. lib. 4. c. 2. u) *quia deuastata est Tyrus.* cf. not. 2 Reg. 15, 16. x) *vt non supersit domus.* cf. c. 17, 1. y) *nec accedat* quis amplius. cf. c. 24, 10. 1 Sam. 15, 27. z) *Chittæorum* v. 12. Plerique *Macedones* intelligunt, qui Alexandro duce Tyrum oppugnarunt & deuastarunt. Et sic procul dubio *Chittim* Macedones esse putauit Scriptor libri Maccabæorum 1 Macc. 1, 1. c. 8, 5. At Boch. in reliquis Scripturæ locis v. c. Num. 24, 24. Ez. 27, 6. Dan. 11, 30. *Romanos*; hoc vero loco *Cuthæos* 2 Reg. 17, 24. siue *Cissios* aut *Cittios,* Susianæ prope Babyloniam incolas, intelligendos esse, ex argumento huius vaticinii probat in *Phaleg.* p. 179. & 181. a) *hoc manifestabitur illis.* c. 21, 14. c. 40, 5. Dan. 10, 1. ℣. 2. b) *Quiescite.* Ps. 4, 5. Prophetæ imperant, quod certo futurum præsciunt. *Dorsch.* c) *habitatores insulæ* s. *insularum* v. 6. c. 20, 6. d) *mercator* v. 8. cf. Ez. 27, 21. 36. e) v. 4. 12. f) *transiens per mare* & commercia sic exercens. cf. Ps. 8, 9. g) *qui te impleuerunt.* Ez. 27, 25. cf. Ier. 51, 14. ℣. 3. h) *Et per aquas multas* maris cf. Ps. 77, 20. Ps. 107, 23. i) *semen Schichoris.* Gen. 15, 18. Ier. 2, 18. 1 Par. 13, 5. vid. not. Ios. 13, 3. k) *messis Nili* c. 19, 7. Gen. 41, 1. seqq. l) *prouentus Tyri* fuit Gen. 47, 24. non quod Tyri cresceret, sed quia per mare frumentum ex Aegypto copiose Tyrum vehebatur. conf. Ez. 27, 17. m) *vt ipsa* Tyrus *esset mercatura* s. *negotiatio,* emporium. v. 18. c. 45, 14. n) omnium pene *gentium.* vid. Ez. 27, 1 seqq. ℣. 4. o) Ez. 16, 52. p) vicina & mater Tyri v. 1. 12. etiam ipsa subigenda Ier. 25, 22. c. 27, 3. & vastanda Ez. 28, 21. seq. q) *dicit enim mare, & munimentum maris,* nempe Tyrus. r) v. 14 cf. Ez. 27, 4. s) *non amplius parturio.* c. 54, 1. c. 66, 8. t) *nec amplius educo.* c. 1, 2. u) 1 Reg. 8, 12. x) *nec educo,* pro ioho. c. 1 2 negatio ex præced. repetenda, vt Ps. 9, 19. y) *virgines*; incolis quippe orbata. ℣. 5. z) *Sicut olim ob famam de Aegypto* populi indoluerunt; Ex. 15, 14. sic *dolore corripientur secundum famam de Tyro*; simile metuentes excidium. At Schm. *Cum fama Aegypto* (ad Aegyptios) venerit: *dolore corripientur*; *sicut ad famam Tyri.* a) Hos. 7, 12. b) c. 13, 8. Ier. 5, 22. ℣. 6. c) *Transite.* v. 10. 11. o Tyrii! al. ex seq. o habitatores insularum. d) LXX. *Carthaginem,* vt v. 1. 10. 14. Aliquid huius a Tyriis in obsidione Nebucadnetsaris factum esse, ad Ez. 29, 18. notabimus. Nec etiam ab Alexandro in angustias redacti *animis defecere, quanquam ob ingenti spe auxilii Carthaginensis destituti erant; sed coniuges liberosque deuehendos Carthaginem tradiderunt*: fortius quidquid accideret laturi, si carissimam sui partem extra commune periculum fortem habuissent. *Curtius* lib. 4. c. 3. e) v. 2. c. 20, 6. ℣. 7. f) v. 12. c. 22, 2. Zeph. 2, 15. g) *a diebus antiquitatis.* c. 37, 26. Mich. 7, 20. h) *prioris conditionis* seu *pristini status eius.* (4) Ez. 16, 55. c. 36, 11. i) *abducent eam pedes eius* c. 18, 7. c. 53, 7. k) *procul,* eminus. q. d. *e remoto* loco Tyrum respicientem. conf. c. 17, 13. c. 22, 3. sicut etiam, obseruante *Gussetio* p. 417. præfixum *Mem,* in מבית *intus,* מחוץ *foris,* מתחת *inferius,* ממעל *superius* &c. non dicit res ex eiusmodi locis remotas esse, sed in iis stare, & *inde se nobis obiicere.* l) *ad circumuagandum,* Schmid. ad exulandum. Gen. 21, 13. ℣. 8. m) cf. c. 9, 5. c. 19, 12. n) S. in vers. *sese coronantem* & in Comment. *quæ reginam se gerebat.* Hiph. (1) cf. Ps. 65, 12. & Ez. 27, 5. o) *Cananæi*; al. *mercatores, negotiatores eius.* Hos. 12, 8. Iob 40, 30. p) c. 3, 5. Gen. 34, 10. LXX. vt Apoc. 18, 23. ℣. 9. q) v. 8 c. 14, 27. r) *ad profanandum,* vt communis quasi iuris faciat. Deut. 20, 6. Ez. 28, 16. s) c. 13, 11. 19. t) *decoris.* c. 24, 16. cf. not. 2 Sam. 1, 19. u) v. 8, 22. ℣. 10. x) *Transi* itaque *per terram tuam.* v. 6. 12. y) *instar torrentis* s. *fluuii Nili* v. 3. z) *o filia Tarsis,* quæcunque ad Tarsis pertinet vrbs aut regio. cf. v. 12. c. 1, 8. a) *non erit tibi zona vel cingulum amplius* (1) Ps. 109, 19. sed tota in luctum soluta eris. confer supra c. 3, 24. ℣. 11. b) *Manum suam* namque *extendit* Deus. confer c. 5, 25. c) c. 13, 12.

CAP. XXIII, ℣. 2. מלאוך cum suffixo mascul. 1. & in margine 22. ℣. 4. כי per *Makk.* 1. 2. 5. 7. 8. ילדתי per *Sakephk.* 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. sic fu. 5. ℣. 8. יעץ milel 1. 6. 9. 10. 14. 20. 21. sic fe. 5. ℣. 10. אין מזח ita 1. 2. satis bene.

12 יהוה צוה אל־כנען לשמד מעזניה׃ ויאמר לא־תוסיפי
עוד לעלוז המעשקה בתולת בת־צידון כתיים קומי
13 עברי גם־שם לא־ינוח לך׃ הן ארץ כשדים זה העם
לא היה אשור יסדה לציים הקימו בחוניו עוררו
14 ארמנותיה שמה למפלה׃ הילילו אניות תרשיש כי
טו שדד מעזכן׃ והיה ביום ההוא ונשכחת צר
שבעים שנה כימי מלך אחד מקץ שבעים שנה יהיה
16 לצר כשירת הזונה׃ קחי כנור סבי עיר זונה נשכחה
17 היטיבי נגן הרבי־שיר למען תזכרי׃ והיה מקץ שבעים
שנה יפקד יהוה את־צר ושבה לאתננה וזנתה את־
18 כל־ממלכות הארץ על־פני האדמה׃ והיה סחרה
ואתננה קדש ליהוה לא יאצר ולא יחסן כי לישבים
לפני יהוה יהיה סחרה לאכל לשבעה ולמכסה עתיק׃

CAP. XXIV.

הנה יהוה בוקק הארץ ובולקה ועוה כד
פניה

d) *Iehoua* inquam ita *præcepit*. c. 34, 16. Nah. 1, 14. cf. not. 2 Sam. 17, 14. e) *contra Canaan*. v. 8. Gen 9, 25. seqq. c. 10, 15. seqq. f) c. 10, 7. g) *munimenta eius*. (1) conf. v. 4. 14.

✠. 12. h) sc. intra certum tempus. v. 15. i) v. 7. 2 Sam. 1, 20. Ier. 11, 15. k *oppressa*. Pyal (1) cf. c. 51, 4. 1 Sam. 12, 3. 4. Mich. 2, 2. Deut. 28, 29. 33. l) *virgo*, i. e. pulchra adhuc & *libera*, *instar virginis*. cf. c. 37, 22. Ier. 46, 11. Thren. 1, 15. c. 2, 13. m) i. e. sec. *Schmid.* & *Both.* *Tyre*, a Sidoniis condita. vid. not. v. 1. al. ipsa *Sidon*. vid. v. 4. & cf not. Ios. 11, 8. c. 19, 29. n) ad *tissios*. v. 1. o) *quies erit tibi*. Iob. 3, 13. Quidni vero? caussam habes versu proximo. *Bochart*. Phaleg. p. 183.

✠. 13. p) *En terra!* vel *terram* Chaldæorum! Hic profecto versus inter obscuros est & vexatos, ait *Schmid.* & communiter quidem statuunt, continuari hic sermonem ad Tyrum. sic *Bochart*. l. c. Ecce etiam *terram Chaldæorum*, in quam deportabimini, *quam olim non habitatam*, *Assyrii fundauerant eremicolis*, vt in eam illi secederent, qui antea in locis desertis habitabant, & *arces in ea erexerant*, & *palatia excitauerant*, eam, inquam, terram Deus *posuit in ruinam* & excidio destinauit. Quam Prophetiam impleuit Cyrus, aliquanto post capta & vastata Babylone. Merito igitur negat Esaias etiam in illa terra tutum fore Tyriis secessum. At *S.* ita: *Ecce ô terra Chaldæorum! populus hic Tyrius non est amplius in decreto diuino O Assur, fundauit Deus eam Tyr in inaceruos*, vel *desolationes*. Erit quidem Tyrii *speculatorias turres suas*, *excitabunt palatia sua*, tamen *posuit eam* Deus in decreto suo *in ruinam*. q) cf. Ez. 29, 18. r) *constituit eam*. Am. 9, 6. Hab 1, 12. Esth. 1, 8. s) *cateris* s. *feris*, (7) vel *bestiis*. vt c. 13, 21. c. 34, 14. Ier. 50, 39. vel *hominibus*, qui in desertis

כתים קרי

locis degunt. Ps. 72, 9. Ps. 74, 14. At Dan. 11,

בחוניו קרי

30. conf. cum Num. 24, 24. Es. 33, 21. Ez. 30, 9. t) *exploratorias turres*. (1) cf. Ier. 6, 29. u) *excitarunt*. c. 14, 9. x) *palatia* Tyri, Amos 1, 10. quibus ita superbie-

לא מפיקה

bat, vt aliores in ea do-

לא מפיקה

mus fierent, quam Romæ. *Strabo Geogr.* lib. XVI. y) c. 17, 1. c. 25, 2. ✠. 14. z) vid v. 1. 6. a) v. 1. c. 15, 1. b) v. 4. 11. c. 17, 10. LXX. vt 2 Cor. 10, 4. ✠. 15. c) *& obliuioni dabitur*. v. 16. Gen. 41, 30. d) v. 17. cf. 2 Par. 36, 21. Ier. 25, 11. 12 Mystice hos quidam ab A. C. 1552. ad 1622. numerant. e) *secundum dies Regis vnius*, non vnius indiuidui, sed *vnius regni* s. imperii, i. e. *quamdiu durabit regnum Babyloniorum*, a Cyro post 70. annos destructum. f) conf. Deut. 15, 1. 2 Sam. 15, 7. g) *sc. canticum meretricis*, quod de vel a meretrice canitur. v. 16. h. e. quæstui & lucro intenta, iterum merces suas venales exponet, sicut meretrix, quæ canendo & circumeundo per vrbem voce musica ac blanditiis suis amatores inuitat. cf. supra c. 5, 1. ✠. 16. h) 1 Sam. 16, 23. 2 Sam. 6, 5. i) *ambula per vrbem* Cant. 3, 3. Coh. 12, 5. k) *o meretrix* ob morbum vel alium casum *obliuioni tradita!* v. 15. l) *benefac pulsando*, i. e. eleganter & suauiter pulsa. conf. Ier. 1, 12. Ps. 33, 3. m) & *multum cane*. conf. Ez. 24, 10. n) *vt in memoriam reuoceris*. cf. Num. 10, 9. ✠. 17. o) vid. v. 15. p) Ruth. 1, 6. Gen. 21, 1. Ps. 80, 15. q) *ad quæstum suum meretricium* figurate sic dictum Hos. 9, 1. sic vicissim spiritualis scortatio *mercatura* vocatur Apoc. 18, 3. *Dorscheus*. Conf. etiam Iac. 4, 4. r) *& scortabitur*. conf. Ier. 3, 1. Ez. 16, 26. 28. h. e. subiiciet se deditione, Fœdusque, & amicitiam proprio quæstu conclusam obseruabit. conf. *Herodot.* lib. III. p. m. 107. edit. Steph. LXX. καὶ ἔσαι ἐμπόριον πάσαις ταῖς βασιλείαις τῆς οἰκουμένης ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς. conf. Apoc. 17, 2. ✠. 18. s) *Tandem vero erit* in N. T. t) *mercatura eius* v. 3. u) vid. v. 17. x) *Iehoua sacra*. conf. Ex. 28, 36. Leu. 27, 14. 21. 30. Ios. 6, 19. Suppeditarunt quidem Tyrii, accepto pretio, ligna ad Templi II. structuram, in quo Messias adparere debebat Esdr. 3, 7. & eatenus Tyri negotiatio ac merx sacra fuit Deo: verum longe illustrius quid de eorum conversione ad Christum hic promittit Propheta, de quo conf. Zach. 9, 2. Ps. 45, 13. Ps. 87, 4. Act. 21, 3. 4. item Mich. 4, 13. y) *in thesauris reponetur*. (5) c. 39, 6. z) *custodietur*. c. 33, 6 a) cf. Matt. 15, 21. Marc. 3, 8. b) c. 45, 14. c) cf. c. 61, 6. d) c. 55, 2. Ez. 39, 19. e) *& ad tegumentum*. c. 14, 11. Ez. 27, 7. f) *durabile*. (1) Prou. 8, 18. CAP. XXIV, ✠. 1. g) c. 19, 1. Caput hoc cohæret cum 25. 26. & 27. habetque ex sententia *S.* (1) *comminationem* aduersus terram, vrbem & populum. (2) *promissionem* de reliquiis v. 13. seqq. & gratiosa visitatione v. 22. & *de regno Christi* v. 23. Præcipua difficultas est, quia titulum non habet, de quibus agat, seu *quæ terra sit intelligenda?* Quidam cum B. *Hieronymo* totum orbem terrarum intelligunt, & vaticinium hoc ad mundi interitum referunt. Alii terras, de quibus hactenus Propheta, hic coniungunt. *Grotius* X. tribus; *Dorsch. Schmid. Ion.* aliique *terram* in primis *Iudaicam*, non exclusa tamen finitima regione, coll. Ier. 25, 9. seqq. Huic sententiæ & nos subscribimus, ita tamen, vt *Prophetice* simul nouissima iudicia Dei in Apocalypsi enarrata, his quoque capitibus indigitata putemus. Nam vt iam supra ad c. 6, 9. ex Reg. IV. *Dorschei* obseruauimus, *Propheta ob amplum lumen, ad plures, & plane diuersis temporibus futura, oracula sua extendunt. Sic Prophetiæ de primo Ierusalem excidio postremum quoque, quin & orbis ipsius inuoluunt* Mat. 24. &c. Et Reg. V. *Sæpe dubium est*, inquit, *an Propheta loquantur de typo, an de antitypo*, vt Es. 45. vbi de Cyro loquitur. Hic duplex obseruandum κριτήριον. 1) si prædicata tam augusta atque ampla sunt, vt excedant capacitatem typi, intelligendus est antitypus; 2) sensus litteralis ad typum adcommodetur, quatenus & quousque potest; & sensus mysticus, qui exhaurit vim verborum, subiungatur. Sic docuit Spiritus Sanctus in Nouo Testamento. Conf. 2 Sam. 7, 14. 1 Reg. 8, 20. cum Hebr. 1, 5. Hinc etiam D. *Maius* in recensione horum capitum ad vltimum eorum complementum potissimum respicit in Oeconom. V. T. p. 912. seqq. h) *euacuaturus*, Neumanno euersurus est. v. 3. Hos. 10, 1. i) *terram* Iudaicam, quæ habet *Sacerdotes*. v. 2. Deo olim sacra v. 5. &c. k) *& exinaniens*, Neumann. *diffringens* eam. (1) Nah. 2, 11. Ion. *& tradet eam hosti*. l) *& inuertet facies eius*. Thren. 3, 9. vide 2 Reg. 21, 13.

✠. 12. כתיים sic *Orientales*; at *Occidentales* כתים & scribunt & legunt. at כתיים hab. in textu 2. 6. 9. ✠. 17. לאתננה cum *Mapp.* 6 9. 14. 20. 21. 22. contra *Masoram* 1. & *impress.* h. l. item *final.* f. 21. a. ✠. 18. סחרה per *Chatephpatach* 1. 11. 16. 17. 18. 23. & Ber sic fu. 5. ואתננה cum *Mapp.* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. 23. secundum *Masoram Erffurtensem* h. l. & *impr.* finalem folio 21. c. sed contra *impressam* h. l.

2 פניה והפיץ ישביה ׃ והיה כעם ככהן כעבד כאדניו
כשפחה כגברתה כקונה כמוכר כמלוה כלוה כנשה
3 כאשר נשא בו ׃ הבוק תבוק הארץ והבוז תבוז כי
4 יהוה דבר את־הדבר הזה ׃ אבלה נבלה הארץ
ה אמללה נבלה תבל אמללו מרום עם־הארץ ׃ והארץ
חנפה תחת ישביה כי־עברו תורת חלפו חק הפרו
6 ברית עולם ׃ על־כן אלה אכלה ארץ ויאשמו ישבי בה
7 על־כן חרו ישבי ארץ ונשאר אנוש מזער ׃ אבל
8 תירוש אמללה־גפן נאנחו כל־שמחי־לב ׃ שבת
משוש תפים חדל שאון עליזים שבת משוש כנור ׃
9 בשיר לא ישתו־יין ימר שכר לשתיו ׃ נשברה קרית־
11 תהו סגר כל־בית מבוא ׃ צוחה על־היין בחוצות
12 ערבה כל־שמחה גלה משוש הארץ ׃ נשאר בעיר שמה
13 ושאיה יכת־שער ׃ כי־כה יהיה בקרב הארץ בתוך
14 העמים כנקף זית כעוללת אם־כלה בציר ׃ המה ישאו
טו קולם ירנו בגאון יהוה צהלו מים ׃ על־כן בארים כבדו
יהוה באיי הים שם יהוה אלהי ישראל ׃
16 מכנף הארץ זמרת שמענו צבי לצדיק
ואמר רזי־לי רזי־לי אוי לי בגדים בגדו ובגד בוגדים
17 18 בגדו ׃ פחד ופחת ופח עליך יושב הארץ ׃ והיה
הנס

m) Gen. 11, 8. Ier. 13, 14. c. 18, 17. Ez. 5, 10. ✠. 2. n) qui est *sicut populus*, sicut Sacerdos, Hos. 4, 9. cf. Gen. 18, 25. o) qui est *sicut seruus*, erit *sicut herus ipsius*. cf 2 Sam. 21, 9 p) *mutuo dans*, sicut qui mutuo accipit. Deut. 28, 12. q) *fænerator*, in vsuram dans. Ex. 22, 24. 1 Sam. 22, 2. r) *S. ita in vsuram accipiens*, q. d. sicut is, *in quo seu apud quem* creditor *vsuram exigit*. conf. Deut. 24, 11.

✠. 3. s) *Euacuando*. v. 1. c. 19, 3. t) Ier. 51, 2. u) *diripietur*. Niph. (3) Am. 3, 11. x) idque certissime, *quia Dominus dixit*. c. 1, 2. c. 25, 8.

✠. 4. y) *Luget, lugebit* terra. c. 33, 9. Ier. 4, 28. ob deuastationem, vt homo ob mortuum. z) *concidet*. c. 40, 7. a) *languet, languescet*. c. 19, 8. b) *orbis*. c. 34, 1. c) qui sunt *altitudo* populi terræ. cf. v. 21. c. 22, 16. c. 26, 5. Ion. *consumti sunt*, qui *fortitudo populi terræ*. Non vulgus tantum, sed magnates etiam affligendi sunt. *S.*

✠. 5 d) *Nam terra*, quæ Deo sancta erat. Zach. 2, 16. Ier. 16, 18. Caussa iudicii, vniuersalis corruptio, hypocrisis & transgressio fœderis diuini. e) summa *hypocrisi prophanata est*. Num. 35, 33. Ier. 3, 1. 2. 9. Ps. 106, 38. cf. supra c. 9, 16. c. 10, 6. f) Hos. 8, 1. g) Gen. 26, 5. h) *transeunt*. Iob. 4, 15. Gussetio p. 261. *quasi transuerberant*, vt Iael Siseram. Iud. 5, 26. i) *statutum* perpetuo obseruandum. Num. 18, 19. k) Leu. 26, 15. Gen. 17, 14. l) c. 55, 3. Gen. 9, 16. c. 17, 7. 13. 2 Sam. 23, 5. Ps. 105, 10. 1 Par. 16, 17. cf. etiam Rom. 1, 20. 21. 25.

✠. 6. m) *maledictio*. Deut. 29, 13. Ier. 23, 10. n) *& luent ob reatum*. Ioel 1, 18. o) *propterea* inquam. p) quasi igne *vsti sunt*. Iob. 30, 30. Ion *consumti sunt*. q) c. 17, 6. r) c. 16, 11.

✠. 7 s) *Lugere* Hebræis dicitur, quidquid vastatum aut desolatum est, & in deterius mutatum, vid. v. 4. t) Ioel 1, 10. u) c. 16, 8. x) *gemunt*. Ex. 2, 23. כצל Ez. 21, 11. y) *læti corde*, qui animo læti erant. cf. 1 Reg. 8, 66.

✠. 8. z) cf. c. 5, 12. a) c. 5, 14. c. 25, 5. b) *exultantium*. (4) c. 13, 3. cf. c. 22, 2. c) cf. c. 5, 11. seqq. & Ier. 16, 9. *i.* φωνὴ κιθαρῳδῶν. conf. Apoc. 18, 21.

✠. 9. d) *Cum cantico*. Gen. 31, 27. e) v. 11. c. 22, 13. vid. Am. 6, 5. f) *amarescet*. Ier. 48, 11. g) c. 5, 11. Leu. 10, 9.

✠. 10. h) c. 24, 19. Ier. 14, 17. Ez. 26, 2. i) c. 25, 2. c. 22, 2. k) *inanitatis*. c. 34, 11. h. e. hypocritica, & veræ pietatis expers, vanis idolis & persuasionibus suis confisa. cf. c. 41, 29. c. 44, 9. c. 59, 4. 1 Sam. 12, 21. quæ verissime de Ierusalem, metropoli Iudææ dicuntur. *S.* l) Ios. 6, 1. Ier. 13, 19. m) *vt nemo intret*. c. 23, 1.

✠. 11. n) *Clamor est*. (4) Ier. 14, 2. conf. c. 42, 11. o) *confusa*, cum tristitia *mixta est*. Prou. 20, 19. p) c. 5, 13. 1 Sam. 4, 21 Hos. 10, 5.

✠. 12. q) *Reliquum* in vrbe, quod adhuc superest. v. 10. r) *desolatio* erit. c. 5, 9 c. 13, 9. s) Schmidius: *vsque ad deuastationem*. (1) conf. c. 6, 11. t) *contundetur*. Mich. 1, 7. u) conf. c. 15, 2.

✠. 13. x) *Nam sic erit* sc. reliquus *in terra* populus, ex v. 12. 14. Ion. *sic enim reliqui erunt pauci iusti in terra inter regna*. y) vid. c. 17, 6. z) Iud. 8, 2. a) *quum* vel *quando* Am. 7, 2. b) c. 32, 10.

✠. 14. c) Schmidius: *Isti residui extollent vocem suam*. d) lætitiæ, c. 12, 6. tristitiæ, Thren. 2, 19. e) c. 2, 19. Mich. 5, 3. f) alta voce *clamabunt*. c. 10, 30. c. 54. 1. g) *a mari* ex insulis v. 15. vel *ab occidente*. conf. Mat. 8, 11. Hoc & sequenti versu interspergitur promissio, quod Prophetis solemne est. *S.*

✠. 15. h) Maii Oeconom. p. 912 *in ignibus*, seu flammis iræ diuinæ, impios consumentis. conf. c. 51, 11. Ez. 5, 2. Al *in vallibus*, al *in antris* seu cauernis terræ; sed vtrumque sine iusta probatione, etsi conferas c. 11, 8. *Schmid.* Versio: *in Vrim*; cui tamen in Comment. præfert sententiam eorum, qui per *ignes* id reddunt, quanquam forte Propheta ad Chaldæam (in qua *Vr* Gen. 11, 28.) simul respexerit. *Gussetius* denique p. 22. exponn, ait, *in luminibus*, quos Deus *in lumine* constituit. 1 Petr. 2, 9. Sic conf. Ex. 28, 30. & supra c. 2, 5. Ioh. 12, 35. Ion. *Ideo quum lux venerit iustis, laudes dicent coram Domino*. i) *glorificate* c. 15, 3. Propheta per istam promissionem v. 14. iam ad patientiam cohortatur captiuos & dispersos Iudæos, consolaturque, quod sciant, se adeo non fore a Deo reiectos, vt Euangelium etiam ad dispersos venturum sit. *Schmidius*. k) v. 14. c. 11, 11.

✠. 16. l) vid. c. 11, 12. & conf. Matt. 8, 11. Ioh. 11, 52. Mal 1, 11. m) *cantica*, c. 25, 1. c. 26, 1. n) c. 15, 6. c. 21, 10. o) *decus* & gloria. c. 23, 9. c. 28, 5. Rom. 2, 10. p) c. 3, 10. q) Existimamus, Prophetam sic loqui. *Schmidius*. sic Ion. r) *macies mihi est*. (1) conf. c. 17, 4. ex tristitia & luctu, coll. Ps. 109, 24. *S.* At *Ion*. aliique ex Chaldaica significatione *mysterium*, non bene. s) c. 6, 5. 1 Sam. 4, 8. conf. Mich 7, 1. t) *nam perfidi perfide agunt* c. 21, 2. u) *& perfidia* Ier. 12, 1. *perfidorum*, i. e. nequissima: atrocitatem perfidiæ significat constructio cognatorum; ipsum vero nomen in genere *ambages*, h. e. vel *vestem* sinuosam & per varios flexus pretensam; vel *actionem vitiosam*, & per multos deflexus a recto excurrentem, seu *prævaricationem* denotat. vid. Neumanni Exodus p. 142. seq. x) conf. not. Iud. 9, 23.

✠. 17. y) Ideo *pauor*. Ex. 15, 16. Deut. 28, 67. z) *& fouea*. (8) Ier. 48, 43. 2 Sam. 17, 9 a) *& laqueus* super te venient. c. 8, 15. Iob. 18, 9. c. 21, 10.

CAP. XXIV. ✠. 2. כַּנֹּשֶׁה per He 5. 10. 14. 20. 21. & in textu 6. 9. sic su. 1. contra *Mas*. 1. 2. *impr*. ac *Erffurt*. ✠. 3. הִבּוֹק sine *Psik* 10. 12. 14 15. 16. 20. 21. 23. contra *Ind. Bas*. f. 60. c. 6. וְהִבּוֹז sine *Psik* 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. contra *Ind. B* f. ibid. ✠. 6. pro אָכְלָה hab. אָבְלָה per *Beth* 1. su. 5. & sic in marg. 6. 9. prout legisse videntur *Ion*. & *Syr*. contra *M. I.* חָרוּ *n ilel* per *Pas bta* gemin. 6. 9. 10. 14. 20--23. ✠. 12. נִשְׁאַר per *Kam*. 7. 8. 12. 13. 15--19. 23. & *Ber*. 21 per *Pat*. ceteri. ✠. 18. וְהָיָה cum *Gaia* 1. secundum *Masoram suam* & *Erff*.

הנס מקול הפחד יפל אל־הפחת והעולה מתוך
הפחת ילכד בפח כי־ארבות ממרום נפתחו וירעשו
19 מוסדי ארץ׃ רעה התרעעה הארץ פור התפוררה
כ ארץ מוט התמוטטה ארץ׃ נוע תנוע ארץ כשכור
והתנודדה כמלונה וכבד עליה פשעה ונפלה ולא־
21 תוסיף קום׃ והיה ביום ההוא יפקד יהוה על־צבא
המרום במרום ועל־מלכי האדמה על־האדמה׃
22 ואספו אספה אסיר על־בור וסגרו על־מסגר ומרב
23 ימים יפקדו׃ וחפרה הלבנה ובושה החמה כי־מלך
יהוה צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד׃

CAP. XXV.

כה יהוה אלהי אתה ארוממך אודה שמך כי
2 עשית פלא עצות מרחק אמונה אמן׃ כי שמת מעיר
לגל קריה בצורה למפלה ארמון זרים מעיר לעולם
3 לא יבנה׃ על־כן יכבדוך עם־עז קרית גוים עריצים
4 ייראוך׃ כי־היית מעוז לדל מעוז לאביון בצר־לו
מחסה מזרם צל מחרב כי רוח עריצים כזרם קיר׃
ה כחרב בציון שאון זרים תכניע חרב בצל עב זמיר
6 עריצים יענה׃ ועשה יהוה צבאות לכל־
העמים

℣. 18. b) c. 33, 3. c) *catarrhactæ*, alibi *caverna*. (8) c. 60, 8. cf. Gen. 8, 2. d) e cælo. c. 32, 15. Ier. 25, 30. Thren. 1, 13. e) vt olim in diluuio Gen. 7, 11. f) *& commotæ sunt*, contremiscunt. Ps. 18, 8. Am. 9, 1. g) conf. Ps. 82, 6.

℣. 19. h) *frangendo*. Infin. Kal. conf. Ps. 2, 9. Prou. 25, 19. i) *fracta est*. Prou. 11, 15. k) *rumpendo*. l) *rupta est*. Ps. 74, 13. m) *commouendo*. Ps. 60, 4.

℣. 20. n) *Titubando titubabit*. c. 19, 9. o) c. 19, 14. Ps. 107, 27. p) *& vagabitur*, hinc inde mouebitur. c. 21, 14. 15. Ier. 48, 27. Ps. 64, 9. q) c. 1, 8. Ion. *sicut lectulus* vel cunabula. r) nimium *enim grauis facta est super ea*. cf. v. 5. c. 1, 2. 4. Gen. 18, 20. s) Am. 5, 2. t) vt antea a plagis fuit, & a clade, quam v. c. sub Ahazo a Rezino & Pekacho acceperat, conualuit tandem Iudah; sed expugnata Hierosolyma omnino superabitur a Chaldæis. *Schmid*.

℣. 21. u) c. 26, 1. c. 27, 1. 3. x) c. 27. 1. y) *exercitum altitudinis*. v. 4. seu *cæli* v. 18. i. e. Draconis eiusque Angelorum, seu potestatis infernalis in aere regnantium. *Maii* Oecon. p. 922. Ita etiam *Angelos apostatas* intelligunt *Lyra*, & *glossa interlinearis*, item *Varenius* in Esaiam P. II. p. 265. coll. 2 Petr. 2, 4. Iudæ v. 6. Luc. 10, 18. Apoc. 12, 10. Eph. 6, 12. Alii *solem*, *lunam* & *stellas*, coll. Deut. 17, 3. Es. 40, 26. Ier. 19, 13. quod refellunt *Varenius* & *Schmidius*, item *Dorscheus*, qui existimat rectius *Lutherum* alioquin intelligere *victoriosum Assyriorum & Babyloniorum exercitum* &c. Sed tamen neque hoc arridet *Schmidio*; cui *Reges super terra* dicuntur regna Infidelium; *exercitus autem altitudinis* seu *cæli* Ecclesia Iudaica s. *Iudæi*, a Babylonii vincendi & in captiuitatem abripiendi v. 22. coll. Dan. 8, 10. confer not. ad v. 1. z) c. 26, 5. a) conf. Ier. 25, 28. & Apoc. 6, 15. c. 15, 14. c. 17, 2. c. 18, 3. 9. c. 19, 18.

℣. 22. b) Gen. 42, 17. c) *collectione* vna omnes. (1) d) *vinctus* quisque. c. 10, 4. e) Gen. 40, 15. c. 41, 14. Ex. 12, 29. conf. Apoc. 20, 2. 3. f) v. 10. Num. 11, 14. 15. Iob. 12, 14. g) *in carcere*. (3) c. 42. 7. conf. not. 2 Reg. 24, 16. h) *& a multitudine dierum*, i. e. *post multos dies*. Coh. 11, 1. Ies. 23, 1. Ez. 38, 8. i) *visitatio iterabitur* Maius, coll. Apoc. 12, 7. seqq. c. 20, 1. 2. 3. 10. Dorscheus: *visitabuntur*, i. e. scelerati, quos iustitia diuina in lacum conijciet, *post multos dies etiam torquebuntur*, nec vnquam erit pœnarum terminus. Loquitur enim Propheta de visitatione iræ, non gratiæ, vt ex antecedentibus liquet. At *Schmidius*, non est, inquit, hæc visitatio *iræ*, sed *gratiæ*; quia 1) post calamitatem 2) priori v. 21. opposita, & 3) in qua regnat Dominus in Sion v. 23. statuimus itaque esse visitationem liberationis e captiuitate Babylonica, cum insecuta visitatione per Messiam, vbi Dominus in Sione regnauit. &c. Conf. not. ad v. 1. ℣. 23. k) c. 1, 29. l) *Luna*. (3) c. 30, 26. Cant. 6, 10. mystice *Pontifex* Ps. 121, 6. *Vitringa* ad Apoc. 6, 14. p. 381. m) Ier. 15, 9. Mat. 24, 29. n) c. 13, 10. c. 30, 26. cf. c. 60, 19. Apoc. 21, 23. symbolice *Reges* vel *Imperatores huius terræ*, Ecclesiæ graues & molesti. *Vitringa* ad Apoc. 16, 8. p. 955. seq. Hi erubescent propter maiestatem regni spiritualis Messiæ, pudor autem iste est pudor pœnitentium. S. o) Ps. 97, 1. Apoc. 11, 15. c. 19, 6. p) c. 1, 24. Messias. Ps. 24, 7. 10. q) c. 2, 2. c. 25, 6. Ps. 2, 6. Apoc. 14, 1. r) c. 27, 13. Apoc. 11, 2. s) Apoc. 4, 4. 10. c. 22, 15. En Iehouam regnantem cum Presbyteris! *Vitringa* ad Apoc. 4, 4. p. 233. quibus sc. de gloria sua communicabit. S. t) c. 4, 5. c. 11, 10. CAP. XXV, ℣. 1. u) O Domine Deus mi! Oratio Eucharistica Ecclesiæ pro miraculosa liberatione, & æterna Babylonis deuastatione. cf. c. 24, 14. x) *tu es*, ille Rex gloriæ. c. 24, 23. y) Ps. 145, 1. z) c. 12, 1. a) c. 9, 5. Ex. 15, 11. Ps. 77, 15. cf. Apoc. 15, 3. b) *consilia* tua. cf. c. 5, 19. c. 11, 2. c. 28. 29. Ier. 32, 19. Ps. 33. 11. c) *a longo* tempore facta. c. 22, 11. c. 37, 26. d) *veritas*, *fidelitas* sunt. c. 33, 6. Ps. 33, 4. e) *& firmitas* s. talia, quæ destrui aut impediri non possunt. (1) ℣. 2. f) *redegisti* enim inimicam Babylonem. Ios. 8, 28. Ez. 35, 4. Mal. 1, 3. Ier. 6, 8. Zeph. 2, 13. Zach. 7, 12. 14. g) *de vrbe*. c. 17, 1. h) in *aceruum*. Gen. 31, 46. Ier. 9, 10. c. 51, 37. Iob. 15, 18. i) cf. c. 24, 10. c. 26, 5. c. 27, 10. *Babylonem* nempe non veterem tantum, sed & mysticam, vt probat *Dorscheus*: quia non omnia huius vaticinii exhaurit Babylonis euersio, & quia in Apoc. 7, 17. c. 18, 18. c. 21, 4. hoc vaticinium ad N. T. refertur. k) c. 23, 13. cf. c. 30, 25. Apoc. 14, 8. c. 16, 19. c. 18, 2. l) palatium. c. 23, 13. c. 32, 14. 1 Reg. 16, 18. m) v. 5. c. 1, 7. c. 61, 5. Ier. 30, 8. cf. Apoc. 11, 2. n) *ex vrbe* euertisti. o) cf. c. 13, 19. 20. Ier. 51, 64. Apoc. 18, 21. ℣. 3. p) c. 24, 15. q) cf. c. 19, 4. Num. 13, 28. Deut. 28, 50. r) *terribilium*. v. 4. 5. c. 13, 11. s) *timebunt te* casu Babelis eruditæ. cf. Apoc. 21, 13. c. 15, 4. c. 18, 10. Est hic honor inuitæ & extortæ confessionis, quomodo honorant etiam inferi Phil. 2, 10. & est bonor tremoris & seruilis conditionis. Iac. 2, 19. *Dorsch*. ℣. 4. t) c. 17, 10. c. 27, 5. Ioel. 4, 16. u) *misero*, & protruso. Iob. 5, 16. Leu. 14, 21. x) c. 14, 30. y) Ier. 16, 19. Nah. 1, 7. 2 Sam. 22, 7. z) *refugium*. cf Ps. 14, 6. Ps. 36, 8. S. a) c. 4, 5. c. 32, 2. cf. Apoc. 12, 15. b) *vmbra ab æstu*. v. 5. c. 4, 6. Apoc. 7, 16. c) *animus*, ira. Coh. 10, 4. d) v. 3. S. Babyloniorum. e) *est sicut inundatio parietis*, quæ parietes etiam inundat & deiicit. c. 12, 5. c. 50, 10. ℣. 5 f) *sicut æstum*. v. 4. Gen. 31, 40. g) *in siccitate*, vel arido & *sitienloso deserto*. (2) c. 32, 2. sc. reprimebas. h) sic tumultum & *strepitum peregrinorum* v. 2. c. 5, 14. c. 24, 8. i) *deprimes*. Ps. 81, 15. k) sicut olim *æstus*. l) *per vmbram densæ nubis*. Ex. 19, 9. minuebatur. vid. supra c. 4, 5. 6. & Ex. 13, 22. m) *sic cantus*. al. propago s. *ramus*. (2) Cant. 2, 12. n) *terribilium* hostium. v. 3. 4. o) *humiliabitur*. c. 31, 4. vel *adfligetur*. Ps. 116, 10. Ps. 119, 67. Hinc felix & lætus status Ecclesiæ erit, indicatus per *conuiuium* omnibus quidem paratum, sed non omnibus gratum: piis quidem & fidelibus opiparum, sed infidelibus fæcum impurissimarum. v. 6. adeoque acerbum & letale, Mat. 8, 11. 12. c. 22, 1. seqq. Luc. 22, 29. 30. *Maii* Oeconom. p. 923. ℣. 6. p) *Facietque*. Verba sunt Prophetæ ex fine v. 8. *Schmidius*. q) c. 1, 24. *Messias*. c. 51, 15. Ps. 24, 10. r) Luc. 2, 10. 1 Tim. 4, 10. c. 2, 4. 6.

℣. 19. *Spatium* præmitt. 5. 6. 9. 10. 21. 23. ℣. 21. *Spatium* præmitt. 1. 2. 5--10. 19-23. CAP. XXV, ℣. 1. אתה *milel* 1. 2. sic su. 5. ℣. 4. לדל per *Patach* 2. sic se. 1. secundum *Masoram* 1. 2. & *Erffurtensem*.

הָעַמִּים בָּהָר הַזֶּה מִשְׁתֵּה שְׁמָנִים מִשְׁתֵּה שְׁמָרִים
7 שְׁמָנִים מְמֻחָיִם שְׁמָרִים מְזֻקָּקִים׃ וּבִלַּע בָּהָר הַזֶּה פְּנֵי־
הַלּוֹט ׀ הַלּוֹט עַל־כָּל־הָעַמִּים וְהַמַּסֵּכָה הַנְּסוּכָה עַל־
8 כָּל־הַגּוֹיִם׃ בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה אֲדֹנָי יְהוִה דִּמְעָה
מֵעַל כָּל־פָּנִים וְחֶרְפַּת עַמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל־הָאָרֶץ כִּי
יְהוָה דִּבֵּר׃
9 וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה
10 יְהוָה קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ׃ כִּי־תָנוּחַ יַד־
יְהוָה בָּהָר הַזֶּה וְנָדוֹשׁ מוֹאָב תַּחְתָּיו כְּהִדּוֹשׁ מַתְבֵּן בְּמֵי
11 מַדְמֵנָה׃ וּפֵרַשׂ יָדָיו בְּקִרְבּוֹ כַּאֲשֶׁר יְפָרֵשׂ הַשֹּׂחֶה
12 לִשְׂחוֹת וְהִשְׁפִּיל גַּאֲוָתוֹ עִם אָרְבּוֹת יָדָיו׃ וּמִבְצַר
מִשְׂגַּב חוֹמֹתֶיךָ הֵשַׁח הִשְׁפִּיל הִגִּיעַ לָאָרֶץ עַד־
עָפָר׃

CAP. XXVI.

כו בַּיּוֹם הַהוּא יוּשַׁר הַשִּׁיר־הַזֶּה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה עִיר עָז־לָנוּ
2 יְשׁוּעָה יָשִׁית חוֹמוֹת וָחֵל׃ פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי־
3 צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים׃ יֵצֶר סָמוּךְ תִּצֹּר שָׁלוֹם ׀ שָׁלוֹם כִּי
4 בְךָ בָּטוּחַ׃ בִּטְחוּ בַיהוָה עֲדֵי־עַד כִּי בְּיָהּ יְהוָה צוּר

עולמים Zz מו א

t) v. 7. 10. c. 24, 23. Hebr. 12, 22. 23. t) Evangelicum conuiuium & epulum nuptiale. conf. Pf. 22, 30. Prou. 9, 2. Mat. 8, 11. c. 22, 1. Luc. 14, 16. c. 22, 30. Apoc. 19, 7. 9. u) *pinguium ferculorum.* c. 28, 1. 4. conf. Deut. 32, 14. Neh. 8, 10. & Rom. 14, 17. x) *fæcum.* (4) Pf. 75, 9. h. e. fec. *Dorscheum* aliosque, fæcum non retentarum, fed purgatarum, fiue *vini a fæcibus purgati*; fecund. *Schmid.* vero *vini fuauis & odoriferi, quod fæcibus fuis infidet*, & probe retinet odorem fuum ac faporem, coll. Ier. 48, 11. Zeph. 1, 12. Simplicius alii in malam partem (vide not. ad fin. v. 5.) & *Varenius* de doloribus inferni, coll. Mat. 25, 34. 41. 42. y) q. d. *medullatorum.* (1) conf. c. 5, 17. Iob. 21, 24. z) *purgatarum*, i. e. merarum & putarum. (7) Alibi de metallis liquando purgatis. Mal. 3, 3. Iob. 36, 27. 1 Par. 28, 18. &c. Hinc *Schmid.* coniectat *de vino adusto*, quod ex fæcibus igne deftillatis conficitur. &c. fed minus bene.

℣. 7. a) *Et abolebit.* v. 8. c. 19, 3. 2 Sam. 20, 19. 20. b) v. 6. 10. c. 24, 23. c) *facies.* cf. 1 Reg. 19, 13. d) *operimenti, opirimenti*, fiue multipliciter opertas ignorantia & cæcitate; ex R. לוט (3) 1 Sam. 21, 10. Qui guftabunt virtutes futuri feculi Hebr. 6, 4. 5. intus recreabuntur, & illuminabuntur egregie, Deo abolente inuolucri omne genus, quo gentes populique omnes velati erant, vt Euangelium & maieftas Mesfiæ omnibus fulgeat 2 Cor. 4, 3. feqq. *Majus* d. l. e) cf. c. 60, 2. Vt enim Iudæi, quum legitur Mofes, velamen cordi impofitum ad hunc vsque diem geftant 2 Cor. 3, 14. 15. 16. ita gentes aliæ (non tantum fub V. T. Act. 14, 16. c. 17, 30. fed adhuc etiam) contectas habent mentes erroribus (vid. Eph. 4, 17. feqq.) idolorum cultu & fuperftitionibus, vt viam ad Deum invenire, & veritatem falutarem cernere nequeant. *Gertler.* Theol. Proph. p. 705. f) *& velum.* c. 28, 20. g) quod *obductum* erat. c. 30, 1. h) Confufionem notat, & caliginem, qua facra mixta fuerant profanis, fpiritualia carnalibus, & *velo* במו קרי *velati obductæ fuerant omnes hominum facies.* cf. 2 Cor. 3, 18.

℣. 8. i) *Abforbebit* etiam & deftruet *mortem* v. 7. 1 Cor. 15, 54. cf. Hof. 13, 14. Ebr. 2, 14. k) Pf. 16, 11. cf. 2 Tim. 1. 10. Pertinent verba & ad regnum gratiæ & ad regnū gloriæ. *S.* l) *& absterget.* 2 Reg. 21, 13. m) Apoc. 7, 17. & c. 21, 4. conf. Thr. 1, 2. Pf. 42, 4. n) cf. c. 61, 7. Ez 36, 15. 30. Pf. 74, 22. Eft autem *opprobrium populi Dei* (ex Iudæis & gentilibus conftantis) quo adfecti funt ab infidelibus ob expectationem Mesfiæ, quæ rifui ipfis erat. &c. *S.* Conf. v. 9. o) c. 1, 2. c. 24, 3. Num. 23, 19. Pf. 33. 4.

℣. 9. p) *Et dicet* populus Dei v. 8. q) c. 26, 1. r) c. 12, 2. s) c. 35, 4. t) *hic eft, quem expectauimus.* c. 26, 8. conf. Apoc. 13, 10. c. 14, 12. u) c. 33, 22. Luc. 21, 28. x) c. 26, 8. c. 33, 2. ὑπεμείναμεν. Mat. 10, 22. Hebr. 10, 32. c. 12, 3. 7. y) c. 9, 2. c. 29, 19. z) c. 12, 2. conf. Apoc. 19, 6. 7.

℣. 10. a) *Manus enim Domini* omnipotens *quiefcet*, refidebit, & præfens erit Ecclefiæ fuæ. conf. c. 7, 19. c. 11, 2. b) v. 6. Apoc. 14, 1. c) *vt fubigantur, triturentur* & humilientur. conf. c. 21, 10. d) *Moabitæ.* c. 11, 14. c. 15, 1. & his fimiles Ecclefiæ hoftes. e) *fub Iehoua.* al. *fubter fe*, i. e. *in loco fuo*, vt 1 Sam. 2, 23. f) *ficut conculcatur palea.* (1) g) *in fterquilinio vel in aquis fterquilinii* (2) c. 10, 31.

℣. 11. h) *Et expandet* Iehouah *manus fuas.* Thr. 1, 10. i) *inter Moabitas.* conf. Gen. 14, 3. k) *natans.* (3) Pf. 6, 7. l) *& fic humiliabit.* v. 11. c. 13, 11. c. 26, 5. m) c. 16, 6. Ier. 38, 12. Ez. 13, 18. n) S. *cum obicibus*, al. *cum infidiis.* (1) coll. Ier. 9, 7. forte melius, *cum digitis indicibus manuum eius*, quibus proterue populo Dei illufit. coll. c. 58, 9. Nam Arab. nomen *Arbon* eft *index digitus*, & radix Ar. ad *digitum indicem percusfit*, it. *manum amputauit.*

℣. 12. o) *Et munimentum.* c. 34, 13. Num. 13, 19. p) c. 33, 16. q) *murorum tuorum*, o impie hoftis. conf. c. 26, 1. r) *deiiciet.* c. 26, 5. s) vid v. 11. t) *profternet in terram.* conf. 2 Sam. 8, 2. c. 26, 5. Ex. 4, 25. u) c. 26, 5. S. de humiliatione fpirituali per pœnitentiam, coll. c. 2, 11. 12. 17. c. 40, 4.

CAP. XXVI, ℣. 1. x) c. 24, 21. c. 25, 9. feqq. y) *cantabitur.* Hoph. (1) conf. c. 42, 10. z) *canticum hoc* triumphale, de reftitutione regni Ifraeli facta Act. 1, 6. a) i. e. *in Ecclefia*, coll. Rom. 2, 29. c. 9, 8. tum *typica*, e captiuitate Babylonica, cui vbique Propheta præludit; tum *antitypica*, poft fuperatas perfecutiones ethnicas, & in primis Antichriftianas. Triumphantem Ecclefiam non excludimus, in qua confummatio erit huius Triumphi. &c. *Dorfcheus* p. 84. feq. Refpicitur *ad initium Ecclefiæ N. T.* quod ipfi in terra Iudah datum eft. *Schmidius.* b) *vrbs munita* feu *valida.* cf. Iud. 9, 51. Prou. 18, 10. 11. 19. *Dorfcheus*: Ciuitas hæc eft Hierofolyma terrena *in typo*, *in antitypo* autem fuperna Gal. 4, 26. a Deo defcendens Apoc. 21, 2. conf. infra c. 60, 14. Pf. 46, 5. Pf. 87, 1. Mat. 16, 18. & oppofitam huic in fequenti v. 5. & Apoc. 18, 10. *Schmidius* vero mauult intelligere ipfum Deum, & diuinam protectionem, coll. Prou. 18, 10. adde Pf. 61, 4. Pf. 71, 7. c) *Salutem.* c. 60, 18. Pf. 3, 9. d) *ponet* Pf. 12, 6. ipfe Iehouah Mesfias. cf. infra c. 45, 21. Vulg. *Saluator ponetur in ea murus & antemurale.* e) c. 60, 18. Pf. 115, 1. Zach. 2, 9. Apoc. 21, 11. Refpicit in oppofitione ad c. 25, 12. f) 2 Sam. 20, 15. 1 Reg. 21, 23.

℣. 2. g) *Aperite*, Doctores Euangelii, *portas.* c. 60, 11. Pf. 118, 19. 20. Apoc. 22, 14. h) Hab. 2, 4. Rom. 5, n 2. 1 Ioh. 3, 7. i) *cuftodiens.* c. 56, 6. Prou. 10, 17. Ion. add. *corde integro.* k) *veritates.* (8) Pf. 31, 24. cf. Apoc. 22, 7. 9.

℣. 3. l) *Cogitatio, meditatio.* c. 29, 16. Gen. 6, 5. c. 8, 21. At S. homines a Deo *fenatos*, & Deo confifos, *nouam creaturam* 2 Cor. 5, 17. *in pace cuftodies.* m) folido promisfionum diuinarum fundamento nixa & *fuffulta* hæc eft, Pf. 111, 8. Pf. 112, 8. n) quod tu, o pacis Princeps c. 9, 5. *feruabis, cuftodies.* c. 27, 3. o) *pacem omnimodam*, in primis fpiritualem v. 12. c. 27, 5. Ioh. 14, 27. Phil. 4, 7. p) *quia*: non cauffam meritoriam, fed organicam f. medium adprehenfionis defignat. *Dorfch.* q) *in te* Domine *confifus* & de falute fua fecurus ac certus eft Pf. 112, 7. fidelis. Pronunciant autem hæc verba fideles, vt fidei fuæ πληροφορίαν oftendant. *S.*

℣. 4. r) *Confidite* itaque *in Domino.* c. 12, 3. Ita fe aliosque fideles cohortantur. s) *in perpetuum.* c. 9, 5. c. 30, 8. c. 65, 18. t) vid. c. 12, 2. u) *petra* eft. c. 30, 29. c. 44, 8. conf. Deut. 32, 4. 15. 1 Cor. 10, 4.

---

c. 7. הַלּוֹט fine *Pfk* 1. 2. 10. 14. 20. 21. fic tu. 5. contra *Ind. Baf.* f. 60. c. 6. וְהַמַּסֵּכָה הַנְּסוּכָה ita 6. 9. 10. 20. ℣. 11. אָרְבּוֹת cum *Dag.* 1. 2. 5. CAP. XXVI, ℣. 1. חוֹמוֹת fic *plene* 2. 5. 7. 8 15. 21. 23. fec. *Maf.* ad Pf. 51, 20. at *defect.* alii. ℣ 3. שָׁלוֹם fine *Pfk* 5--11. 13. 14. 15. 20. 21. contra *Ind. Baf.* f. 60. c. 6. ℣. 4. עַד per *Kam.* 1. 5. contra *Ind. Baf.* f. 60. c. 8.

cupit precari coram te noctu, etiam *spiritus in visceribus meis benedicit tibi*. Iesum quæram in lectulo, clauso cordis cubiculo &c. *y*) Ps. 32, 2. Notatur illa συναντίληψις, quam Spiritus S. nobis præstat Rom. 8, 26. estque opus Christi offerentis in altari preces sanctorum, vt perpetuo ad Deum adscendant. Apoc. 8, 3. *Dorsch.* *z*) *mane* & *sub auroram quære te.* Hos. 5, 15. Ps. 63, 2. Prou. 1, 28. Iob. 24, 5. *a*) *quando*. c. 51, 13. *b*) v. 8. Apoc. 15, 4. *c*) *terra* sc. manifesta sunt. *d*) *Dorsch.* confert Hebr. 8, 11. *e*) cf. Apoc. 21, 13.

עולמים׃ כי השח ישבי מרום קריה נשגבה ישפילנה ה
6 ישפילה עד־ארץ יגיענה עד־עפר׃ תרמסנה רגל
7 רגלי עני פעמי דלים׃ ארח לצדיק מישרים ישר מעגל
8 צדיק תפלס׃ אף ארח משפטיך יהוה קוינוך לשמך
9 ולזכרך תאות־נפש׃ נפשי אויתך בלילה אף־רוחי
בקרבי אשחרך כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו
י ישבי תבל׃ יחן רשע בל־למד צדק בארץ נכחות יעול
11 ובל־יראה גאות יהוה׃ יהוה רמה ידך
בל־יחזיון יחזו ויבשו קנאת־עם אף־אש צריך תאכלם׃
12 יהוה תשפת שלום לנו כי גם כל־מעשינו
13 פעלת לנו׃ יהוה אלהינו בעלונו אדנים זולתך
14 לבד־בך נזכיר שמך׃ מתים בל־יחיו רפאים בל־יקמו לכן
טו פקדת ותשמידם ותאבד כל־זכר למו׃ יספת לגוי יהוה
16 יספת לגוי נכבדת רחקת כל־קצוי־ארץ׃ יהוה
17 בצר פקדוך צקון לחש מוסרך למו׃ כמו הרה תקריב
ללדת תחיל תזעק בחבליה כן היינו מפניך יהוה׃
הרינו

x) *non ipsa tantum in omnia secula stabilis & immota*, sed fidelibus etiam propugnaculum inuictum ac perpetuum. cf. c. 28, 16. Mat. 16, 18.

℣. 5. *y*) *Nam*, vt c. 25, 12. dictum, *deiecit*. *z*) cf. v. 18. c. 24, 21. c. 33, 16. *a*) vid. c. 25, 2. 12. ὀ πόλεις ὀχυράς. cf. Apoc. 18, 10. *b*) c. 25, 11. 12. *c*) *humiliabit*, inquam, *eam* in terram vsque. c. 13, 11. Ez. 17, 24. Ps. 147, 6. *d*) c. 25, 12.

℣. 6. *e*) ita *vt eam conculcent pedes*. c. 28, 3. cf. c. 5, 5. c. 16, 4. Luc. 21, 24. *f*) c. 37, 25. Iud. 5, 28. 2 Reg. 19, 24. Ion. *plantæ miserorum*. *g*) c. 25, 4. Leu. 14, 21. 1 Cor. 1, 26. seqq.

℣. 7. *h*) *Via iusti*, iusto præscripta, in qua ambulat. c. 30, 11. Prou. 2, 20. *i*) *sunt rectitudines*. Prou. 1, 3. c. 2, 9. Vulg. *Semita iusti recta est*. cf. infra c. 32, 15. Hos. 14, 10. Ps. 27, 11. Prou. 3, 6. *k*) *iustum* Ps. 11, 7. & orbitam iusti tu probas; vel tu, *o iuste* Deus Deut. 32, 4. *l*) *orbitam*. Ps. 23, 3. Prou. 2, 9. c. 4, 11. cf. not. 1 Sam. 17, 20. *m*) *libras*, probas. (6) Ps. 58, 3. Prou. 4, 26. c. 5, 6. & dirigis, remouendo impedientes hostes. *Maius*.

℣. 8. *n*) *Etiam* itaque nos. c. 48, 13 Ratio est hæc; quemadmodum ipse Deus iustitiam requirit a fidelibus suis v. 7. sic iustum est, ipsum fidelibus, expectantibus *iudicia contra hostes*, non deesse. *S.* *o*) *in via*. v. 7. c. 2, 3. *p*) *iudiciorum tuorum* contra hostes. v. 9. & iustitiæ tuæ c. 40, 14. Prou. 2, 8. *q*) c. 25, 9. *r*) *ad nomen tuum* np. I E S V. v 1. c. 12, 2. Cant. 1, 2. Act. 4, 12. *s*) *& memoriam tui* s. memoriale suum. v. 14. Ex. 3, 15. Ps. 135, 13. Conf. Iubilus Bernhardi: *Iesu, dulcis memoria* &c. *t*) est *desiderium animæ nostræ*. conf. Gen. 49, 18. Col. 3, 17. Ps. 63, 2.

℣. 9. *u*) *Anima mea desideraui*, & *desidero te*. Mich. 7, 1. conf. Luc. 21, 28. *x*) cf. Ps. 63, 7. Apoc. 22, 17. Ion. *Anima mea cupit*

℣. 10. *f*) *An porro*, vel *etsi gratiam consequetur* impius. Hoph. (2) Prou. 21, 10. Frequentes sunt in hoc capite ellipses particularum. *g*) qui *non*, vel *non tamen discit* iustitiam. v. 9. 11. 14. conf. Rom. 2, 4. 5. Apoc. 16, 9. *h*) *in terra rectitudinum*. (4) c. 30, 10. In qua pietas & iustitia florere debent. Ps. 85, 10. seqq. *i*) *ille peruerse aget*. (2) Ps. 71, 4. cf. Ps. 7, 4. *k*) c. 5, 12. c. 22, 11. *l*) c. 11, 5. Notatur efficacia erroris 2 Thess. 2, 11. *Dorscheus*.

℣. 11. *m*) Domine, *exaltata* iam fuit *manus tua*. Ps. 89, 14. Deut. 31, 27. *n*) *nec tamen* id *vident* aut agnoscunt. v. 10. *o*) nunc tamen *videbunt*, ita vt pudefiant, *zelum tuum pro populo tuo*. *p*) conf. Ps. 69, 10. *q*) c. 66, 15. 16. 2 Thess. 1, 8. *r*) c. 64, 1. LXX. vt Hebr. 10, 27. *s*) conf. Apoc. 14, 10. c. 18, 8. c. 20, 9.

℣. 12. *t*) Schmid. *dispones ergo*. Tig. *præparato* nobis. (4) 2 Reg. 4, 38. Ps. 22, 16. *u*) v. 3. cf. c. 9, 5. *x*) ratio desumta est ab operibus bonis, quibus studuerunt fideles, fundata super promissione diuina Deut. 28, 1. seqq. *Schmidius*. *y*) intelliguntur *opera*, quæ ex fide, quam gens sancta seruat v. 2. promanant. -- Est itaque hoc beneficium idem cum eo, quod Phil. 2, 13. Deo adscribitur. *Dorscheus*. *z*) conf. Rom. 5, 2. 9. Apoc. 19, 8.

℣. 13. *a*) *dominati sunt nobis*. 1 Par. 4, 22. & qs. *mariti superioritatem in nos exercuerunt* tristissimis illis temporibus. conf. Ps. 62, 4. 5. Deut. 24, 1. Ier. 3, 14. *b*) 1 Cor. 8, 5. *c*) *præter te*. c. 64, 3. 2 Sam. 7, 22. *d*) *tamen solummodo* Coh. 7, 14. *per te*, & tuam gratiam ac virtutem vers. 12 celebratam. 1 Petr. 1, 5. 6. *e*) *commemoramus* & prædicamus *nomen tuum*. c. 48, 1. Ps. 20, 8. cuius splendor etiam in media tyrannorum dominatione elucescit; ita vt in ipsis adflictionibus de te gloriemur, Rom. 5, 3. 11. nec a spe nostra Es. 25, 9. aut fidei confessione dimoueamur. Hebr. 4, 14. c. 10, 23. Apoc. 13, 10.

℣. 14. *f*) Impii illi v. 10. a Deo peremti v. 11. & *mortui*, *nunquam* ad hanc vitam *reuiuiscent* ad nos iterum vexandos. Ita nobiscum *Dorsch. Schmid* &c. Al. *Spiritualiter mortui* coll. Eph. 5, 14. *nolunt e spirituali morte reuiuiscere* aut resurgere. Al. *mortui sunt* illi, qui maritare nos voluerunt v. 13. *gentilium* sc. *dii* c. 8. 19. *non viuunt* Ps. 135, 15. seqq. Sic Ion. *Illi colunt mortuos, qui non viuunt, heroes suos, qui non resurgent: ideo cum visitaueris super eos peccata ipsorum, eos consumes & memoriam eorum delebis*. Sed prima sententia præferenda est per contextum. *g*) Iob. 14, 14. *h*) *Rephaim*, tyranni hoc titulo digni. v. 19. vid. c. 14, 9. *i*) *non resurgent* ad hanc vitam. c. 14, 21. Ps. 88, 11. Iob. 14, 12. *k*) *propterea namque*. Ier. 23, 2. Ez. 5, 10. *l*) Ex. 20, 4. 1 Sam. 15, 2. *m*) 1 Reg. 15, 27. *n*) vid. Deut. 11, 4. Zeph. 2, 13. Ps. 21, 11. *o*) v. 8. conf. Ex. 17, 14. *p*) *illis*. v. 16.

℣. 15. *q*) *Augmentum fecisti populo* tuo Israeli. c. 14, 32. conf. supra v. 9. & c. 9, 2. Ps. 115, 14. *r*) *elongasti*, in longum *extendisti*. conf. c. 33, 17. Ps. 2, 8. De glorificatione elongata, & maiestate Dei in omnes fines terræ diffundenda hoc accipimus. *Dorscheus*. Conf. Apoc. 11, 13. *s*) *fines*. (3) Ps. 40, 11. Ps. 65, 6.

℣. 16. *t*) *in angustia illa magna*. Apoc. 7. 14. Hos. 5, 15. Ps. 18, 7. Ps. 118, 5. *u*) tui *quæsiuerunt* vel *desiderarunt te*. c. 34, 16. 1 Sam. 20, 16. 18 *x*) Nihil mutandum esse censemus, inquit *Schmidius*. In recepta versione *clamauerunt submisse*, vel *clamauerunt mussitatione*; Grammaticæ tamen sic restant difficultates. Plerisque est idem ac *fundunt*, a rad. יצק per aphæresin primæ Iod & cum Nun paragogico. Aliis a rad. צוק *vigent, premunt*, vt Hiphil Iud. 14, 17. & Aeth. צקן *trusit* clauum vel cuneum Quod si vero ponis rad. צקן Aeth. *muniuit, circumsepsit*, צקון nomen formæ יצוע *stratum*, significabit *munimentum* aut *sepimentum*, seu *præsidium* piorum, secund. illud: *Preces & lacrimæ sunt arma Ecclesiæ*. *y*) *submissa voce* c. 3, 3. &c. conf. 2 Sam. 12, 19 *z*) *Schmidius*: cum venit *castigatio tua* illis. conf. c. 53, 5.

℣. 17. *a*) *Sicut* vel *Quum* grauida partui est vicina. coll. Gen 19, 15. *b*) c. 7, 14. 1 Sam. 4, 19. conf. Ioh. 16, 21. *c*) Gen. 12, 1. *d*) *parturit*, ac *dolores sentit*. v. 18. c. 13, 8. *e*) & *clamat*. vid. Apoc. 12, 2. *f*) *in doloribus suis*. c. 66, 7. Hos. 13, 13. *g*) conf. Ier. 30, 6. *h*) c. 63, 19. c. 64, 1. 2. Ion. *propterea, quod peccauimus coram te*.

℣. 9. אויתך sic *defect.* 1. 7. 8. 15. 21. sic se. 2. & 5. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* alii vero *plene*. כי per *Rbhia* 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. ℣. 10. למד *milel* 1. 2. 5. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed contra *M. I.* ℣. 12. sine præmisso *Spatio* 2. 5--9. 12. 20. 21. 22. לנו׃ sine *Dag.* 1. 10. 14. 20. 21. 23. ℣. 13. לבד Ita cum *Gaiah B. Naphtali* & *Mas.* 1. ac *Erff.* ℣. 14. זכר per Tsere 2. 5. 7. 8. 10. 12. 13. 14. 16. 19. 20. 21. 22. 23.

18 הרינו חלנו כמו ילדנו רוח ישועת בל־נעשה ארץ ובל־
19 יפלו ישבי תבל : יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו
שכני עפר כי טל אורת טלך וארץ רפאים תפיל :
כ לך עמי בא בחדריך וסגר דלתיך בעדך חבי
21 כמעט־רגע עד־יעבור־זעם : כי־הנה יהוה יצא ממקומו
לפקד עון ישב־הארץ עליו וגלתה הארץ את־דמיה
כז ולא־תכסה עוד על־הרוגיה : ביום ההוא
יפקד יהוה בחרבו הקשה והגדולה והחזקה על לויתן

נחש Zz 2 מו ב

℣. 18. *i) Concepimus* quidem, & *parturivimus* v. 17. Mich. 4, 10. spem spiritualis seminis & libertatis ex grauissima illa adflictione. *k) sed quasi ventum peperimus*, & vires nostras frustra consumsimus. cf. infra c. 33, 11. c. 49, 4. *l) opem & salutem*. c. 33, 6. Ps. 74, 12. *m) non fecimus*, nec præstare potuimus *terræ*, vt hostes caderent. Nulla species salutis inter calamitates nobis visa fuit adparere, neque spes, hostes nostros casuros esse. *Dorsch.* *n) cadebant* Num. 14, 32. 2 Sam. 1, 12. 19. *o)* v. 9. c. 18, 3.

℣. 19. *p)* Nunc autem *viuunt* vel *viuent mortui tui*. Multæ in hoc versu occurrunt difficultates & quæstiones, de quibus potiora tantum attingemus. Nam (1) nonnullis hæc sunt verba Prophetæ; *Varenio* autem in Esaiam Part. II. p. 288. & *Maio* in Oecon. p. 925. verba Christi ad Ecclesiam; *Schmidio* vero & nobis adhuc, sicut antecedentia, Ecclesiæ ad Deum & Seruatorem. (2) *De resurrectione propria & vltima*, cuius beata spe sub adflictionibus se Ecclesia solatur, textum hunc intelligunt *Ionath. Schmid.* & plures; alii vero vt *Dorscheus*, *de tropica morte & resurrectione*, i. e. de liberatione ex miseria & in pristinum statum restitutione. Alii tandem (vt mox ex *Vitringa* audiemus) *de figurata & symbolica resurrectione Martyrum*, quando caussa horum solemniter a Deo vindicatur & iustificatur, & oppressi olim ac pro hæresiarchis atque seditiosis habiti, nunc sancti Martyres Christi agnoscuntur: vt talis resurrectionis exemplum fuit circa tempora M. Constantini. (3) Alii initium versus h. v. intelligunt: *Viuunt* Deo, Mat. 22, 32. *mortui in fide Seruatoris* Ioh. 11, 25. 26. & tandem etiam *corpore resurgent*

resurgent &c. *q) cadauer meum* s. *mortui mei*. Aliis, quia *Tsere* non est mutatum, *Iod paragogicum*, est, *ipso* יתירי *corpore etiam* יתיר ו׳ mortuo resurgent. cf. 2 Reg. 13, 24.

CAP. XXVII.

seqq. sc. quos duri illi dominatores (supra v. 13.) & diabolica bestia Apoc. 11, 7. 8. ob veritatis confessionem Apoc. 12, 11. trucidarunt toto die Ps. 44, 23. Ps. 79, 2. &c. De iis mortuis hoc intelligimus, inquit *S.* quos Ecclesia in diuturna sua adflictione siue calamitate sepeliuit. *r) resurgent* sc. ad meliorem & æternam vitam, sec. *S.* vt modo diximus. At *Dorscheus*: Exitus, inquit, *e calamitatibus* tanquam e sepulcro describitur, phraseologia ex articulo de resurrectione mortuorum depromta, sicut etiam Ez. 37. Est igitur non resurrectio proprie dicta, sed potius *restitutio in statum felicitatis*, tum spiritualis tum ciuilis. *Vitringa* autem ad Apoc. 20, 4. p. 1159. post alia: *Hæc est*, inquit, *resurrectio Ecclesiæ*, simul Prophetarum, Apostolorum, Martyrum & eximiorum Christi ministrorum, de qua hæc meminit Prophetia, *figurata & symbolica*; qualem ipse Iohannes nobis conspiciendam dedit *in resurrectione duorum testium* Apoc. 11, 11. & Esaias quoque h. l. de eodem tempore Ecclesiæ agens, sub hoc emblemate depingit; extantque exempla similia, *spirituali sensu* huc referenda apud Hoseam c. 6, 2. Ezechielem c. 37, 1. seqq. & Danielem c. 12, 1. 2. Conf. etiam Luc. 15, 24. Rom. 11, 15. *s) euigilate*. c. 29, 8. Dan. 12, 2. *t) in terra* seu puluere *habitantes*. Oppressi Ps. 22, 30. & sepulti. cf. Ioh. 12, 24. 1 Cor. 15, 36. 1 Thess. 4, 16. Apostrophe. Imperatiua locutio emphatica est, & id, quod certo futurum, indicat. *S.* Conf. not. c. 23, 2. *u)* sicut ros *olerum*, herbarum. (2) 2 Reg. 4, 39. qui olera marcida & veluti mortua recreat. *x)* est *ros tuus*, o Seruator, a te effusus. cf. Deut. 32, 2. Hos. 6, 3. *y) S.* in versione: *sed terram Rephaim deturbabis*: pro quo, sec. accentus & puncta (quæ nusquam וארץ in constructo ponunt, vid. e. c. c. 65, 17. Prou. 25, 3. &c.) legendum est: *sed in terram*, Rephaim deturbabis aut *deiicies*, vt vertit Vat. & Trem. Ideo etiam in Comment. suo *S.* habet: *& terra, Rephaim ruere faciet, eiiciet*; (nam תפיל vel 2. masc vel 3. feminini est) putatque respicere Ecclesiam ad gigantum regionem, quæ illos ob scelera sua quasi exspuerit. Vid. Leu. 18, 25. 28. c. 20, 22. Hoc si præfers, intellige *cadere eos faciet* in lacum ignis, sec. Ps. 141, 11. Apoc. 20, 13. seqq. &c. ℣. 20. *z) Interea abi, mi popule.* Propheticum monitum ad populum Dei de secessu in patientia & spe ad Deum faciendo. *Dorsch* *a) intra cubicula*, seu *penetralia tua*. Gen. 43, 30. 1 Reg. 20, 30. c. 22, 25. Hoc *S.* cum *Gerhardo* aliisque accipit *de cubiculis sepulcrorum*; fatetur tamen alteram expositionem *de cubiculis solitudinis, precum & silentii*, sibi non displicere. *Dorscheo* notat חדר *locum refugii & receptus* quemcunque, quem calamitosi vrgente necessitate quærunt; sicut tempestate obrutus in speluncam aut cauam arborem se recipit. *Bocharto in* Hieroz. P. I. p. 610. non male videtur hic textus alludere ad Ex. 12, 22. 23. *b)* 2 Reg. 4, 4. Mat. 6, 6. *c)* Gen. 7, 16. *d) late* sub vmbra & protectione diuina. Iud. 9, 5. conf. Hab. 3, 4. *e) quasi paruum momentum*. c. 27, 3. c. 54, 7. ὁ. μικρὸν ὅσον ὅσον. Hebr. 10, 37. *f) donec transierit* & consummata fuerit *ira* Dei in hostes. c. 10, 5. 25. & plena tua liberatio adpropinquet. Rom. 8, 19. seqq. ℣. 21. *g)* Vindex Ecclesiæ suæ. c. 27, 1. c. 25, 10. *h)* Mich. 1, 3. Ps. 60, 12. Ps. 10, 1. cum angelis maiestatis suæ Mat. 25, 31. Luc. 21, 27. seqq. *i)* c. 27, 1. Leu. 18, 25. cf. Apoc. 18, 5. *k)* Ecclesiæ hostis, vt v. 18. *l)* cf. 2 Thess. 1, 7. seqq. *m)* c. 16, 3. Iob. 20, 27. *n) sanguines*, quos a Martyribus accepit. cf. Mat. 23, 35. Apoc. 6, 10. c. 16, 6. c. 17, 6. c. 18, 24. *o)* Gen. 37, 26. Iob. 16, 18. *p) interfectos suos*. c. 27, 7. Apoc. 6, 9. sed eos reddet. CAP. XXVII. ℣. 1. *q) In die illo*, v. 2. 12. 13. c. 24, 21. c. 25, 9. c. 26, 1. illarum sc. miseriarum, quæ superioribus capitibus deploratæ sunt: vbi pii in Ecclesia mortui habebantur, & in penetralibus suis lugent, & quidem etiam semper quotiescunque Ecclesiam conabitur ille absorbere Apoc. 12, 4. *Non itaque dies extremi iudicii intelligitur*; *nam post hanc diem florebit Ecclesia in terra* v. 2. & seqq. &c. *Dorsch.* Continuari hic vaticinium seu Canticum prius, largiuntur Interpretes fere omnes, & iudicium contra hostes regni Christi, Diabolum serpentem infernalem, & Antichristum, gladio verbi durissimo, maximo & fortissimo, occidendum, innui dant v. 1. coll. 2 Thess. 2, 8. Apoc. 20, 10. vbi *duplex Leuiathan* (& Draco in mari) explicatur per diabolum, bestiam & falsum prophetam. *Maii* Oec. p. 925. per quos tamen *Schmidius* regnum Babylonicum & Aegyptiacum ex v. 13. cum *Luthero* ad h. l. intelligit, quia ad liberationem populi Iudaici e captiuitate Babylonica omnia huius vaticinii præcipue refert. sed conf. not. ad c. 24, 1. 22 *r)* vid. c. 26, 14. 21. *s)* c. 25, 6. c. 26, 21. 1 Ioh. 3, 8. Filius Dei, Ecclesiæ Vindex, & Iudex orbis Gen. 18, 25. ad quem pertinet vinea spiritualis supra c. 5. descripta: cuius gloria visa c. 6. & mater descripta c. 7. regnum delineatum c. 8. natiuitas indicata c. 9. cuius vnctio enarrata c. 11. &c. cui Pater dedit iudicium Ioh. 5, 27. coll. Ioh. 15, 1. *Dorsch.* *t)* cf. c. 34, 5. 6. Ps. 45, 4 Eph. 6, 17. *u) duro*. v. 8. cf. Ier. 23, 29. *x)* cf. Apoc. 6, 4. *y)* cf. c. 40, 10. Ex. 3, 19. c. 6, 1. Hebr. 4, 12. Apoc. 19, 15. 21. *z) Leuiathanem*. Iob. 3, 8. Ita *crocodilos* Iob. 40, 25. seqq. vocari, minus dubii habet, estque in eo consensus eruditorum cum *Bocharto* certior, vt adfirmat *Ludolffus* in Comment. ad Hist. Aeth. p. 259. Sed vt vox synonyma תנין ita *draconem* significat, vt sæpe transferatur ad *cetos* & *marinas belluas*, quia draconum formam & flexum aliquo modo referunt; ita, vt nomine *Leuiathan* passim *cetos & balænas* adpellari videas, vt h. l. & Ps. 74, 14. Ps. 104, 26. &c. Qua ipsa de caussa factum, vt vtroque nomine *Thannin* & *Leuiathan* *Crocodili* significentur; quia Crocodili sunt ad *similitudinem draconis*. *Bochart. Hieroz.* P. II p. 770. Ceterum non *propria tantum* & litteralis, sed & *tropica* s. figurata significatio h. l. attendenda est. Diuersas de ea sententias, quas ex parte iam adduximus, ita conciliat *Dorscheus*: Plerique, inquiens, immediate *Satanam* intelligunt. & huc totum ad N. T. referunt; nos ampliamus, & sub hac metaphora intelligimus *Regnum diabolorum & impiorum*, a serpente antiquo Gen. 3, 15. Apoc. 12, 3. contra Ecclesiam excitatorum; atque ita etiam *hostes Ecclesiæ* temporales & visibiles, spirituales quoque & inuisibiles, de quibus Eph. 6, 12. Et inter temporales h. l. præcipue *regnum Assyriacum & Babylonicum*, quod tempore Esaiæ Ecclesiæ imminebat, quæ propterea consolatione eguit. Conf. *Glassii* Rhet. S. p. m. 1787.

℣. 18. נעשה sic per *Munach* (quod *Mas. Erff.* & *impr.* poscit) 1. 5. sic sc. 2. & simul cum *Makk.* 7. 8. 12. 13. 15. 16. 19. 23. ceteri per *Makk.* & *Meth.* CAP. XXVII. ℣. 1. והגדולה sine præf. *Vau* 1. sic sc. 2. 5. על per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 14. 20. 21. 22. sic fu. 5.

נחש ברח ועל לויתן נחש עקלתון והרג את־התנין
אשר בים ׃
2 ביום ההוא כרם חמר ענו־
לה ׃
3 אני יהוה נצרה לרגעים אשקנה פן יפקד עליה
לילה ויום אצרנה ׃
4 חמה אין לי מי־יתנני שמיר שית
במלחמה אפשעה בה אציתנה יחד ׃
5 או יחזק במעזי
יעשה שלום לי שלום יעשה־לי ׃
6 הבאים ישרש יעקב
יציץ ופרח ישראל ומלאו פני־תבל תנובה ׃
7 הכמכת מכהו הכהו אם־כהרג הרגיו
הרג ׃
8 בסאסאה בשלחה תריבנה הגה ברוחו הקשה
ביום קדים ׃
9 לכן בזאת יכפר עון־יעקב וזה כל־פרי
הסר חטאתו בשומו ׀ כל־אבני מזבח כאבני־גר
מנפצות לא־יקמו אשרים וחמנים ׃
10 כי עיר בצורה בדד
נוה משלח ונעזב כמדבר שם ירעה עגל ושם ירבץ
וכלה סעפיה ׃
11 ביבש קצירה תשברנה נשים באות
מאירות אותה כי לא עם־בינות הוא על־כן לא־
ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו ׃

והיה

eius. Sic cf. Ps. 1,3. q) 1 Reg. 8, 29. r) *custodiam eam.* c. 26, 3. ℣. 4. s) *Ira* c. 42, 25. *mihi a Deo non est*

הצ׳ בחק

הש׳ בחק

metuenda, Inquit Ecclesia. vid. Rom. 5, 9. Sed potius auxilium mihi est certissimum contra quasuis hostium incursiones. t) *Quis ergo dabit mihi.* Iob. 9, 18. c. 29, 2. *inimicam* sc. *ciuitatem*, ex fine versus. u) sq. *vepres & sen-*

קמץ בטרח׳

tes. c. 5, 6. x) *inuaderem* namque *in eam* Dei virtute. (1) Nom. 1 Sam. 20, 3. y) *succenderem eam.* cf. Ios. 8, 8. Iud. 9, 49. z) *vna,* totam in vniuersum. c. 22, 3. c. 42, 14. ℣. 5. a) *Aut* si quis hostium temere *adprehenderit* ad id destruendum, Vt Deut. 25, 11. 1 Sam. 17, 35. 2 Sam. 2, 16. b) *munimentum meum.* vid. c. 26, 1. c. 17, 10. c) *pacem* tamen *faciet mihi* Princeps pacis c. 9, 5. & custos Israelis, supra v. 3. Ps. 121, 4. d) *pacem* inquam. c. 26, 3. c. 57, 19. *praestabit mihi.* Al. hunc versum ita accipiunt: *Aut* si quis aduersariorum per poenitentiam & fidem *adprehenderit munimentum & praesidium meum*, is *pacem mecum faciet*, & desinet esse hostis. Sed prius praeferendum putamus. ℣. 6. e) Vnde quod ad *venturos & posteros* attinet. al. *venturis* sc. *diebus*, vt c. 39, 6. Coh. 2, 16 f) firmas *radices aget.* Hiph. (3) Ps. 80, 10. cf. Es. 37, 31. g) Ps. 72, 15. h) Num. 17, 23. i) Rom. 11, 26. k) c. 14, 21. l) *prouentu & fructibus* Spiritus. (5) rad. Ps. 62, 11. Ps. 67, 7. Iud. 9, 11. vid. Ez. 36, 30. ℣. 7. m) *Num* enim *secundum plagam.* cf. c. 10, 26. Incipit hic posterior pars capitis, qua Propheta describit naturam castigationis populi Dei siue Ecclesiae, de qua hactenus saepius, *S. Dorscheus* autem putat hic describi iudicium contra Hierosolymam, & sub hoc typo contra Ecclesiam tantis beneficiis ingratam futuram. n) *percussoris ipsius.* c. 10, 20. qua hostis a Deo ad internecionem eius percussus & deletus est. c. 26, 14. o) Deus *percussit* Iacobum? v. 6. minime. cf. Apoc. 3, 19. p) *an?* c. 29, 16. q) *iuxta caedem.* (5) c. 30, 15. Ez. 26, 15. r) *occisorum eius*, qui *de hostibus occisi sunt.* cf. c. 26, 21. Ier. 18, 21. Esth. 9, 11. s) & ipse populus Dei *interfectus* ac prorsus deletus *est*? *Pyal* (2) Ps. 44, 23. Interrogatio negat. cf. etiam Ier. 30, 11. c. 46, 28. ℣. 8. t) *Magna* quidem *mensura.* (1) moderata tamen, & cum misericordiae temperamento. cf. Ier. 10, 24. c. 30, 11. c. 46, 28. u) *cum dimitteres eam* sq. adulteram c. 50, 1. Ier. 3, 1. 8. Deut. 24, 1. 3. x) *litigabas cum ea* sponsa s. Ecclesia tua. Cf. c. 57, 16. Ier. 2, 9. Hos. 2, 4. c. 4, 1. & quoad constructionem Deut. 33, 8. Iob. 10, 2. y) sic inquam *voluendo amouit* eam. al. *hostes* autem amouit. 2 Sam. 20, 13. Prou. 25, 4. 5. aut *dispulit.* cf. Ps. 115, 7. Iob. 37, 2. z) *vento suo duro.* v. 1. Ps. 60, 5. cf. infra c. 29, 6. c. 66, 15. Iob. 21, 18. a) veluti *die* flantis *Euri.* Hos. 13, 15. qui herbas & plantas exurit Gen. 41, 6. 23. Ez. 17, 10. c. 19, 12. Ion. 4, 8. locustas Ex. 10, 13. ac mare Ex. 14, 21. & quaeuis obuia abripit Ier. 18, 17. Iob. 27, 21. ac diffringit. Ez. 27, 26. Ps. 48, 8. &c.

℣. 9. b) *Propterea* vero, sec. id quod dictum est v. 7. 8. c) *hoc modo.* Gen. 34, 15. 22. per paternam Dei castigationem & resipiscentiam ac restitutionem Iacobi, de quibus hactenus a c. 24, 1. seqq. d) *expiabitur*, c. 22, 14. Prou. 16, 6. e) *& hic erit omnis fructus*, & effectus. f) *abolitionis peccati eius.* conf. c. 6, 7. Iob. 33, 17. Rom. 11, 27. g) *quum ponet* Deus. al. ipse populus resipiscens. c. 10, 6. h) *altarium* sc. idololatricorum. c. 17, 8. vid. 1 Reg. 12, 33. c. 16, 32. 2 Reg. 16, 10. 11. c. 21, 3. seqq. Ier. 11, 13. Hos. 8, 11. & Hos. 10, 2. i) *vt lapides* vel fragmenta *calcis* induratae, quae nullius vsus sunt. (1) cf. Dan. 5, 5. k) Ps. 2, 9. l) *non resurgent* vel amplius *existent.* cf. 2 Reg. 13, 6. 2 Par. 33, 19. m) vid. c. 17, 8. Deut. 16, 21. Iud. 3, 7. 1 Reg. 14, 15. n) vid. Leu. 26, 30. ℣. 10. o) c. 2, 15. c. 25, 2. 12. p) *solitudo, solitarius* locus erit. Thr. 1, 1. Leu. 13, 46. cf. Es. 22, 2. c. 24, 12. c. 26, 5. q) *habitaculum.* c. 33, 20. r) *disiectum erit*, c. 16, 2. s) c. 7, 16. c. 62, 12. t) *instar solitudinis.* c. 14, 17. Ier. 9, 11. u) cf. c. 7, 25. c. 32, 14. x) cf. c. 13, 21. c. 17, 2. y) *& consumet.* Ios. 24, 20. 2 Sam. 21, 5. z) c. 17, 6. ℣. 11. a) *Cum exaruerit.* Ez. 17, 10. Apoc. 14, 15. b) Ier. 51, 33. Ioel 4, 13. c) *frangentur* sc. vrbes munitae. v. 10. c. 24, 10. Iob. 24, 20. d) ita vt vel *mulieres.* cf. c. 3, 12. Ier. 50, 37. e) *venturae & igne accensurae sint.* Mal. 1, 10. Num. 8, 2. f) *vrbem* in solitudinem siluamque conuersam. v. 10. g) Ier. 5, 21. Iob. 28, 28. h) conf. c. 14, 2. c. 55, 7. i) c. 17, 7. c. 51, 13. k) c. 29, 16. c. 43, 1. c. 64, 7. Gen. 2, 7. l) confer v. 7. c. 26, 10. c. 30, 16. &c.

a) Gen. 3, 1. 2 Cor. 11, 3. Apoc. 12, 9. c. 20, 2. b) *fugitiuum* seu celerem & *lubricum.* c. 15, 5. Iob. 26, 13. Quales esse solent serpentes, qui non alibi sunt, quum eos hic esse putares. Conf. de diabolo 1 Petr. 5, 8. Al. serpentem *oblongum* vel *penetrantem*, instar *vectis* Ex. 26, 26. Hinc *Bochartus* Hieroz. Part. II. p. 746. seq litteraliter intelligendam esse putat *Zygaenam*, quae caput Ζυγὸς aut *vectis* instar habet ex transuerso situm: eamque vel diaboli, vel in genere Ecclesiae hostium naturam exprimere cum forma portentosa, tum immanitate & robore, quo inter cetaceos pisces *Zygaena* plurimum valet. c) *tortuosum.* (1) Ps. 125, 5. Hab. 1, 4. qui nunc aperta vi nocet, modo per ambages & sinuosos flexus astute fallit. cf. Eph. 6, 11. d) Gen 3, 15. Col. 2, 15. Hebr. 2, 14. e) Apoc. 12, 9. f) *diabolum*, qui regnat in *mundo.* conf. c. 21, 1. Apoc. 17, 15.

℣. 2. g) v. 1. abolitis scilicet hostibus, qui vineam Dei vastabant. Ps. 80, 12. 14. h) *vinea* erit. c. 5, 1. Cant. 8, 11. 12. i) *meri.* (2) Deut. 32, 14. cf. Gen. 49, 11. 12. k) *certatim* hoc *accinite* sc. *cantate* illi. Ex. 32, 18. Num. 21, 17. Ps. 87, 7. Inn. *In tempore illo Ecclesia Israelis*, quae est *instar vineae, plantata erit in terra bona; celebrate eam.*

℣. 3. l) *Ego Iehouah* Messias, qui eam repurgaui, v. 1. conf. c. 5, 1. m) etiam *custoditurus sum eam.* c. 41, 6. Nah. 2, 1. n) *singulis momentis.* c. 26, 20. Iob. 7, 18. o) *rigabo eam* Gen. 2, 10. c. 24, 14. Spiritus S. donis. conf. Apoc. 7, 17. p) *ne quis animaduertat in eam* i. e. aut hostis noxae caussa *eam visitet.* vt Mat. 13, 25. Al. *ne quis desideret* quid in ea, coll. 1 Sam. 25, 15. Immo *Gussetius* p. 668. *ne deficiant folia eius.*

℣. 3. pro יפקד hab. אפקד 1. sic se. 5. & in marg. 6. 9. אצרנה *Tsade* sine *Dag.* 1. 5. 7. 8. 11. 13. 16--19. & *Ber.* Idem per *Schua simpl.* 7. 8. 12--16. 19. 23. & nonnulli codices in *M. I.* ℣. 4. אפשעה per *Schua simpl.* 6-- 10. 12--16. 19. 20. 21. 23. & alii nonnulli in *M. I.* אציתנה sic per *Pat.* seq. *Dagesch* post It *Mas. Erff.* attamen nostram lectionem probat *R. Perachon* in marg. 1. & ipsa quoque *Mas. Erff.* יחד sine *Dag.* 1. 6. 9--15. 19--23. ℣. 6. ופרח ita quidem & *Orientales* legunt, sed scribunt יפרח . ℣. 9. בשומו ita legit 2. sed in textu scribit בשימו sec. *Mas. Erff.* ℣. 10. ירבץ per *Pat.* 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. 23.

12 והיה ביום ההוא יחבט יהוה משבלת
הנהר עד־נחל מצרים ואתם תלקטו לאחד אחד בני
ישראל׃
13 והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים
בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו ליהוה
כח בהר הקדש בירושלם׃ הוי עטרת גאות
שכרי אפרים וציץ נבל צבי תפארתו אשר על־ראש
2 גיא־שמנים הלומי יין׃ הנה חזק ואמץ לאדני כזרם
ברד שער קטב כזרם מים כבירים שטפים הניח לארץ
3 ביד׃ ברגלים תרמסנה עטרת גאות שכורי אפרים׃
4 והיתה ציצת נבל צבי תפארתו אשר על־ראש גיא
שמנים כבכורה בטרם קיץ אשר יראה הראה אותה
5 בעודה בכפו יבלענה׃ ביום
ההוא יהיה יהוה צבאות לעטרת צבי ולצפירת
6 תפארה לשאר עמו׃ ולרוח משפט ליושב על־המשפט
ולגבורה

℣. 12. m) v. 1. 2. Loquitur hic versus de liberatione e captivitate Babylonica, & aggregatione dispersorum in Aegyptum; minime vero v. 13. nam longe excellentiora sunt, quæ illic dicuntur. &c. S. n) excutiet. (5) c. 28, 17. Iud. 6, 11. Ruth 2, 17. sc. hostes & persecutores populi sui. o) S. bene e spica. vid. c. 17, 5. Iob. 24, 24. al. e fluxu vel alueo. Ps. 69, 3. p) Euphratis. 1 Reg. 5. 1. vid. Num. 34, 5. Ios. 15, 4 r) Py. (1) cf. Iud. 11, 3. Mat. 3, 12. c. 13, 30. 40. s) sigillatim, vnus ad alterum. cf. Ez. 37, 17. Ioh. 8, 9. t) qs. buccina magna euocati & excitati. v. 13. cf. c. 11, 12.

℣. 13. u) clangetur. Am. 3, 6. x) Mat. 24, 31. 1 Thess. 4, 16. 1 Cor. 15, 52. cf. Ex. 19, 16. i. e. per edictum Cyri (2 Par 36, 22. 23.) e captiuitate Assyriæ & Aegypti exilio euocabantur & ad Hierosolymam recolligentur; atque sic omnium piorum, post Ethnicas, Antichristianas, Turcicasque persecutiones tandem liberandorum, persecutorum vero & diabolorum conculcandorum imaginem exhibebunt. Dorschem. Satis manifestum est, idem hoc loco dici, quod ab initio capitis v. 1. 2. S. y) amissi, extrusi. Ier. 50, 6. Ez. 34, 4. 16. Ps. 119, 176. z) c. 11, 11. Esr. 1, 1. seqq. & spiritualiter Act. 2, 5. c. 21, 20 Apoc. 7, 14. &c. a) c. 16, 3. Ez. 34, 16. Deut. 30, 4. Ier. 30, 17. b) cf. c. 19, 1. 19. Hos. 11, 11. Apoc 11, 8. c) vid. Apoc. 7, 15. c. 12, 3. 4. d) c. 2, 2. c. 24, 23. c. 25, 6. 10. Apoc. 14, 1. e) cf. not. c. 26, 1. & vid. Apoc. 21, 2. 10. 27. c. 22, 14. 15.

CAP. XXVIII, ℣. 1. f) c. 1, 4. Habet hoc caput duplex vaticinium. 1) contra Samariam s. regnum X. tribuum. 2) contra regnum Iudæ seu Hierosolymam v. 7. 14. seqq. Idque Lightf. in Chronol. p. 101. coniungit cum capite

CAP. XXVIII.

VII. VIII. & IX. & ad initium regni Ahazi refert, sicut etiam c. XVII. Ideo vero hic positum esse coniicit vtrinque inter ea capita, quæ ad posterius tempus spectant, vt comminationes aduersus Ephraimum simul tractarentur cum comminationibus aduersus alia loca. g) coronæ. c. 61, 3. 2 Sam. 12, 30.

h) excellentiæ, quale regnum suum esse, Ephraimitæ iactitabant v. 3. Proprie hoc nomen de tumido mari dicitur. Ps. 89, 10. Superbiebat autem regnum X. tribuum temporibus Esaiæ sub Pekacho, filio Remaliæ. &c. S. i) ebriorum. cf. c. 5, 11. k) & vt flori. c. 40, 7. 8. Num. 17, 23. l) deciduo, vel decidentis populi & reipublicæ. Ps. 1, 3. m) decori. v. 4. 5 n) gloriæ eius. c. 20, 5. o) qui sunt. p) super vertice, Ex. 17, 9. 1 Reg. 18, 42. scilicet montis, in quo exstructa Samaria erat 1 Reg. 16, 24. conf. etiam Gen. 49, 26. Deut. 33, 15. q) vallis pinguedinum. v. 4. c. 25, 6. r) perturbati seu quassati a vino. c. 16, 8. Prou. 23, 25. ℣. 2. s) Ecce enim. c. 3, 1. t) fortis. Num. 13, 31. u) & validus quis, c. 40, 26. 2 Sam. 15, 12. Rex scilicet Assyriæ Salmanasser. Schmidius. x) Domino, summo rerum arbitro, paratus est; quia Assyrius iudiciorum Dei contra Israelitas executor fuit & administer y) sicut tempestas. c. 25, 4. z) v. 17. c. 30, 30. Ez 9, 18. seqq. Ios. 10, 11. Ps. 18, 14. a) sicut turbo. (4) Ez. 27, 25. Iob. 18, 20. b) exitii seu exitialis. (3) Deut. 32, 24. Ps. 91, 6. c) sicut inundatio inquam. c. 4, 6. d) c. 17, 13. e) inundantium omnia. v. 15. 17. c. 8, 5. f) sic potens ille hostis deiiciet Ephraimitas. Am. 5, 7. g) in terram. c. 25, 12. h) manu valida. cf. Ez. 13, 11. seqq. Ion. sic venient super eos populi & abducent eos a terra sua in aliam, propter peccata, quæ in manibus ipsorum. ℣. 3. i) Pedibus conculcabimini vel conculcabuntur. c. 26, 6. Mich. 7, 10. conf. Ps 119, 119. Dan. 7, 7. k) munimenta, quæ sunt corona superbiæ. v. 1. confer c. 9, 7. 8. ℣. 4. l) flos. (1) conf. v. 1. per quem ipsam metropolin Samariam intelligit Schmidius. m) v. 1. c. 1, 30. n) v. 1. c. 22, 9. o) super vertice vallis pinguedinum. v. 1. Tribus hisce nominibus notatur Samaria in monte sita. Schmidius. p) sicut primitiuus & reliquos maturitate antevertens ficus. Hos. 9, 10. Mich. 7, 1. conf. Nah. 3, 12. Ier. 24, 2. q) ante æstatem, vel dum nondum est æstas. In omnibus illis locis, quæ Noldius p. 187. seq. notauit, constanter cum Verbo (plerumque futuro) iungitur, e. c. supra c. 7, 16. c. 8, 4. & infra c. 42, 9. c. 66, 7. Itaque & hic intelligimus antequam fit vel venit. r) æstas matura. confer not. 2 Sam. 16, 1. s) construe, quem ipsum simul ac videt videns. t) dum adhuc ille ficus est Gen. 25, 6. in manu ipsius. u) ex vehementia adpetitus statim deglutit. Ion. 2, 1. non reponit nec siccat, aut in futuros vsus adseruat eum. ℣. 5. x) In die seu tempore illo, post destructum & euersum regnum Israelis v. 1. seqq. non tamen desperandum erit piorum reliquiis de promisso Redemptore. Ita namque hunc & sequentem versum de temporibus Messiæ recte exponunt Ion. & Veteres apud Kimchium ad hunc locum. y) c. 1, 24. Ion. Messias Iehouæ exercituum erit in diadema lætitiæ & coronam gloriæ. &c. ℣. 5. z) longe eminentior, quam illa Israelis superba corona v. 1. confer c. 24, 16. c. 62, 3. Prou. 4, 9. 1 Petr. 4, 14. a) diadema cidaris. (3) Ez. 7, 7. 10. conf. Sap. 4, 2. b) conf. Ex. 28, 2. 27. 39. c) c. 4, 2. c. 10, 20. 21. ℣. 6. d) v. 17. c. 4, 4. confer 1 Cor. 7, 40. e) sedentibus ad iudicium, Apostolis & Ecclesiæ antistitibus. confer Mat. 19, 28. 1 Cor. 6, 2. Dan. 7, 22. Apoc. 20, 4.

CAP. XXVIII, ℣. 2. שער per Schin (q. d. porta, per quam magno impetu excidium erumpet. confer analogam phrasin Hos. 2, 17. vel horror seu horrendum excidium, coll. Ier. 5, 30.) 6. 7. 8. 9. 10. 12. 15. 16. 17. 18. 20. 22. 23. attamen Sin probat etiam Cocc. Lex. 938. ex MS. Leidensi, & requirit id nostra Masora 1. 2. ac Erffurtensis. ℣. 4. בבכורה sine Mapp. 8. 21. sic su. 2. contra M. 1. & Masoram impressam h. l. ad finalem Folia 11. c.

וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעְרָה׃ וְגַם־אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ 7
וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַיַּיִן תָּעוּ
מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגוּ בָּרֹאֶה פָּקוּ פְּלִילִיָּה׃ כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת 8
מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם׃ אֶת־מִי יוֹרֶה 9
דֵעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם׃
כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם׃ 10
כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה׃ 11
אֲשֶׁר ׀ אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְזֹאת 12
הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ׃ וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צַו 13
לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם לְמַעַן יֵלְכוּ
וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבָּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ׃ לָכֵן 14
שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה אַנְשֵׁי לָצוֹן מֹשְׁלֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר
בִּירוּשָׁלִָם׃ כִּי אֲמַרְתֶּם כָּרַתְנוּ בְרִית אֶת־מָוֶת וְעִם־ טו
שְׁאוֹל עָשִׂינוּ חֹזֶה שִׁיט שׁוֹטֵף כִּי־עֲבַר לֹא יְבוֹאֻנוּ כִּי
שַׂמְנוּ כָזָב מַחְסֵנוּ וּבַשֶּׁקֶר נִסְתָּרְנוּ׃ לָכֵן כֹּה 16
אָמַר

שוט קרי

יעבור קרי

mente. c. 4, 4. Ion. *cibo impuro & detestabili.* x) *non est locus*, q. d. *defectus* est loci. cf. c. 5, 13. Iob. 8, 11. x) Ion. add. *qui mundus sit a rapina.*

℣. 9. y) *Quem igitur* vel *quotnam?* z) *docebit* Deus per Prophetas. c. 2, 3. Ioel 2, 23. a) *veram scientiam &* cognitionem Dei. c. 11, 9. b) *erudiet*, aut *distincte; excipere facies*, Iob. 6, 24. c) verbum annunciatum & *auditum*. v. 19. c. 53, 1. Rom. 10, 17. d) *ablactatos a lacte?* c. 11, 8. Pſ. 131, 2. dum reliqui omnes ebrii sunt. Atqui per ætatem isti doceri non possunt. Sic nemo superest. *S.* Sed alii in Nominatiuo: *ablactati sunt a lacte* (c. 55, 1. 1 Petr. 2, 2.) *auulsi ab vberibus*, non nutriti verbo Dei, sed fascinati humanis traditionibus. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 344. Sic post alia etiam *S.* Videtur metaphora sumta ab ablactatis, qui lac atque vbera non amplius desiderant, immo abnuunt, si præbeantur. &c. e) *auulsor.* (1) f) cum præter paruulos & simplices homines, *qui dociles sint*, vix reperiantur vlli. conf. Mat. 11, 25. 1 Cor. 1, 27. At *S.* in Comment. iam *consenuerunt*, postquam *ab vberibus amoti sunt.* ℣. 10. g) Nam *præceptum ad præceptum* adfertur; sic dicunt impii irrisores v. 14. quorum personam Propheta hac mimesi quodammodo induit. *S.* Conf. v. 13. c. 42, 20 Iob. 21, 14. h) *regula ad regulam* v. 17. c. 18, 2. 7. Pſ. 19, 5. i) *paruum hic, paruum* illic. (3) v. 13. Iob. 36, 2 Al. stultus & vagus s. fanaticus Propheta modo hic modo illic exsurgit. coll. Arab. Prout etiam priora membra non nemo ex Armenica lingua ita illustrari posse putabat: *Nam*, dicunt irrisores, *fabula ad fabulam* narratur; *lutum ad lutum* profertur: *stultus hic, stultus illic* est. ℣. 11. k) Nam *cum irrisionibus labii.* Hoſ. 7, 16. Pſ. 35, 16. non serio aut ex animo loqui, sed iocari videtur ipsis Deus, quando se illis iratum esse minatur. conf. infra c. 33, 19. 1 Cor. 14, 21. l) *&* quasi *alia lingua*, quam ipsi non intelligant. conf. Hoſ. 8, 12. 1 Cor. 2, 14. m) *loquitur* Deus ad hunc populum; ita vt nihil amplius de verbo ipsius attendant vel intelligant, occæcati erroris sui pertinacia. conf. supra c. 6, 9. 10. ℣. 12. n) *Quoniam.* 1 Sam. 2, 23. o) sæpius *ad eos dixit* per Prophetas & testes veritatis. conf. 2 Reg. 17, 13. p) *hæc quies est.* Eſ. 32, 18. Mat. 11, 28. Hebr. 4, 9. q) *quietem* ergo *concedite.* c. 14, 3. r) *fesso.* c. 5, 26. 2 Sam. 17, 29. conf. Act. 15, 10. Mat. 11, 28. & c. 23, 4. s) *requies.* (1) Ier. 6, 16. t) *Sed* prorsus *noluerunt.* c. 30, 9. Ez. 20, 8. א paragog. vt Ioſ. 10, 24. u) conf. c. 42, 20. 24. 2 Reg. 17, 14. Ier. 25, 4. ℣. 13. x) *Sed e contrario illis est* pro verbo Dei. y) vanum & humanum *præceptum vnum ad alterum.* Retorsio Prophetæ, respiciens ad v. 10. conf. c. 29, 13. Hoſ. 5, 11. Mat 15, 3. seqq. Marc. 7, 1. seqq. z) vid. v. 10. a) ibid. b) eo cum euentu, *vt abeant.* Ier. 27, 15. Pſ. 51, 6. c) c. 3, 8. c. 59, 10. d) c. 8, 15. Pſ. 9, 17. ℣. 14. e) *Propterea*, quia res se ita habet, vt dictum. f) c. 1, 10. g) *viri irrisionis.* (3) Prou. 1, 22. c. 29, 8. seu *irrisores.* conf. supra v. 11. & infra v. 22. h) Tig. *qui imperitatis* super populum istum. conf. c. 14, 15. c. 52, 5. *S. parabolisantes*, s. figurato sermone vtentes, vt Num. 21, 27. Ez. 16, 44. c. 18, 2. conf. etiam supra c. 14, 4. ℣. 15. i) scil quoties securos homines Prophetæ metu pœnarum & mortis, tum miseræ ac violentæ naturalis, tum æternæ, ad pœnitentiam excitare volebant. k) Gen. 15, 18. l) *cum morte* v. 18. vel quod sec. *S.* sibi imaginarentur, per promissiones diuinas se adeo tutos esse a morte, quasi pactum cum ea fecissent; vel quod irrisores v. 14. de morte æterna nihil etiam crederent, vt supra c. 5, 19. & c. 22, 13. quæ & Sadducæorum detestanda erat opinio Mat. 22, 23. Act. 23, 8. m) *inferno*, cuius pœnas obiicitis. c. 5, 14. Num. 16, 30. n) *fecimus & parauimus.* Gen. 12, 5. vt Ierobeam Sacerdotes 1 Reg. 12, 31. 2 Par. 13, 9. o) Vulg. Tig. & plerique *pactum.* al. *præcautionem.* Schmidius in Verſ. *visionem* pacis. *Gussetius* p. 647. *pactum ad præcauendum.* Sed nihil impedit, quo minus & forma participialis retineatur, & vsitata eius significatio *Videntis* seu Prophetæ, vt 2 Sam. 24, 11. 2 Reg. 17, 13. Am. 7, 12. Sic *Schmidius* in Comment. *per Prophetas* eorumque prophetias certissimi sumus, nihil ab inferno timendum esse. Attamen non veri, sed falsi vates erant, qui impiis fausta & felicia quævis ominabantur, vt 1 Reg. 22, 6. conf. Ez. 13, 6.-9. 16. Mich. 3, 7. p) *flagellum.* c. 10, 26. q) *inundans.* vel *inundantis* hostis v. 2. 17. c. 10, 22. Pſ. 69, 3. Nah. 1, 8. r) *quum transibit.* v. 18. c. 8, 8. Nah. 2, 1. c. 3, 19. Zach. 9, 8. s) *non veniet ad nos.* Prou. 28, 22. Iob. 15, 21. t) *posuimus mendacium.* Non exponit mentem hypocritarum simpliciter, sed cum diuina interpretatione mixtam. &c. *S.* Conf. Ier. 9, 14. c. 23, 14. Ez. 13, 10 19. Am. 2, 4. Zach. 10, 2. u) *refugium nostrum.* conf. c. 4, 6. c. 25, 4. x) conf. Ier. 7, 4. y) *occultati* & tuti *sumus.* Ier. 16, 17. ℣. 16. z) *Propterea*, vt omisso vano illo ac falso refugio sciatis, in quo sit confidendum.

f) cf. c. 9, 5. c. 11, 2. g) intellige vel *repellentibus* s. *auertentibus bellum* & oppugnationem hostium; sicut dicitur quis *auertere* iram Num. 25, 11. Prou. 24, 18. sapientes Eſ. 44, 25. inimicum Thren. 2, 13. vel *reddentibus*, i. e. *contra instaurantibus bellum* aduersus hostes: vt *reddentes rationem* l. verbum, sunt *reponentes*, seu *respondentes* Prou. 18, 13. c. 26, 16. h) quo hostium furor iam processit *ad portam vsque.* c. 22, 7. vel vsque *ad ipsam portam* hostium. Gen. 24, 60. conf. inf. 7, 5. & Iud. 9, 40. Bellum in spiritu iudicii gerendum, est spirituale, & phr. s. translata ab obsessis in vrbe, qui non raro in hostem erumpunt, eumque repellunt. Sic fideles in virtute Spiritus hostes tentantes, ipsasque tentationes, repellunt fortiter. *S.* Conf. Iac. 4, 7.

℣. 7. i) *Verum etiam isti*, sc. proxime sequentes, Sacerdotes & Prophetæ; Iudæi & Beniaminitæ v. 14. qui eodem luxuriæ vitio laborabant. k) c. 5, 11. 22. c. 22, 13. c. 24, 8. Prou. 20, 1 Pſ. 119, 118. l) *& per siceram* Leu. 10, 9. m) *in errore versantur.* c. 21, 4. c. 29, 24. n) c. 9, 14. cf. Mal. 2, 5. 6. o) q. d. non tantum vinum ingurgitant, sed ipsi quasi *absorpti sunt.* Niph. (2) Hoſ. 8, 8. cf. Pſ. 69, 16. Ebrietas notatur non tantum proprie sic dicta per excessum in vino & potu, sed vel maxime metaphorica per errores Sacerdotum in spiritualibus, & Iudicum in forensibus rebus. *S.* p) *in Videnie*, cuius oracula non agnoscunt, nec a falsis discernunt c. 30, 10. 1 Sam. 9, 9. al. *per Videntes*, qui scil. tales se falso iactitabant. cf. infra v. 15. q) *titubant.* (2) Ier. 10, 4. conf. 1 Sam. 25, 31. Nah. 1, 11. r) discretiuo *iudicio.* (1) confer c. 16, 3.

℣. 8. s) *vomitu.* (4) c. 19, 14. t) *& excremento*

℣. 7. *Spatium* præmittunt 5. 7. 8. 12. 19. 20. 21. 23. Pro שָׁגוּ, quod in marg. ex aliis codd. referunt, habent in textu תָּעוּ 2. 5. פָּקוּ *milel* 1. 22. ℣. 10. זְעֵיר vtrobique *defect.* 6. 9. 10. 13. 24. 19. 20. 21. 23. sic v. 13. ℣. 15. שַׂמְנוּ per *Kamets* 6.-21. 23.

אמר אדני יהוה הנני יסד בציון אבן אבן בחן פנת
17 יקרת מוסד מוסד המאמין לא יחיש ׃ ושמתי משפט
לקו וצדקה למשקלת ויעה ברד מחסה כזב וסתר
18 מים ישטפו ׃ וכפר בריתכם את־מות וחזותכם את־
שאול לא תקום שוט שוטף כי יעבר והייתם לו
19 למרמס ׃ מדי עברו יקח אתכם כי־בבקר בבקר יעבר
כ ביום ובלילה והיה רק־זועה הבין שמועה ׃ כי־קצר
21 המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס ׃ כי כהר־
פרצים יקום יהוה כעמק בגבעון ירגז לעשות מעשהו
22 זר מעשהו ולעבד עבדתו נכריה עבדתו ׃ ועתה אל־
תתלוצצו פן־יחזקו מוסריכם כי־כלה ונחרצה שמעתי
מאת אדני יהוה צבאות על־כל־הארץ ׃
23 האזינו ושמעו קולי הקשיבו ושמעו אמרתי ׃

הכל Zz 4 מוד

a) ad arguendum falsam illam fiduciam vestram. b) Deus Pater. c. 42, 5. seqq. c) ecce ego sum, c. 7, 14. scil. is, qui. ellipsis relatiui, vt Ex. 4, 13. &c. d) qui fundauit. c. 14, 32. Ps. 87, 1. Hebr. 11, 10. Apoc. 21, 12. e) c. 33, 20. Ps. 2, 6. f) lapidem fundamentalem sc. & angularem, np Christum 1 Cor. 3, 11. Eph. 2, 20. conf. Deut. 32, 15. Ps. 118, 22. Zach. 3, 9. Dan. 2, 34. 45. Mat. 21, 42. Act. 4, 11. 1 Petr. 2, 6. Rom. 9, 33. De Messia sermonem esse docet (1) textus ipse, quoniam in nullum alium, siue prophetici, siue regii, siue alius cuiuscunque ordinis, ista elogia quadrant. (2) docent id allegationes in N. T. (3) loca citata V. T. (4) Ion. paraphrasis: *Dixit Dominus Deus: ecce ego constituens sum in Sione Regem* (Messiam sc. vt sensus poscit; & sic expresse h. l. legit מלך המשיח Raim. Mart. in Pug. Fid. ed. Lips. p. 342.) *regem fortem, potentem & formidabilem, corroborabo & confirmabo eum. Iusti autem, qui hæc crediderint, cum venerit adflictio, non commouebuntur.* Accedit (5) testimonium R. *Salomonis*, qui his verbis textum hunc interpretatur: *Dudum ita decretum est coram me, vt Regem constituam Messiam, qui erit in Sione in lapidem probationis, siue munitum & firmum.* coll. infra c. 32, 14. & supra c. 23, 13. quæ repetuntur in *Aiiala Schelucha* edit. Cracou. in Folio f. 28. a. Itaque (vt D. *Dassouius* obseruat in tract. de altari c. 3.) ad Messiam fortassis attendebatur, dum angulares lapides Altaris sanguine sacrificiorum tingebantur, &c. g) *probationis*. (2) Ez. 21, 18 sc. actiue, qui probat homines tum bonos tum malos, & hypocritas. S. Conf. Mat. 3, 15. Iob. 23, 10. sed Vulg. Tig aliique passiue, *probatum*. Sic LXX. & N. T. h) *angularem* c. 1, 13. Ier. 51, 26. Zach. 10, 4. Eph. 2, 20. i) lapidis pretiosi. 1 Reg. 5, 31.

5, 31. k) *ad fundationem*. 2 Par. 8, 16. l) דגש אחר שורק bene *fundatam*. Ezr. 3, 11. vt Luc. 6, 48. cf. infra c. 54, 11. & typum 1 Reg. 7, 9. 10. 11. m) *qui credit* hoc. c. 43, 10. Deut. 1, 32. n) *non festinabit* ad alium. Iud. 20, 37. coll. Ps. 16, 4. aut cum impiis, c. 5, 19. propere aduentum Messiæ *accelerare iubebit*, sed in silentio ac spe eum *expectabit*. c. 30, 18. Hab. 2, 3. 4. quia in alio salutem nunquam reperiet. Act. 4, 12. Apud *Arabes*

hæc radix inter alia significat *Recessit, erubuit & territus fugit*; hinc LXX. οὐ μὴ καταισχυνθῇ, & sic Rom. 10, 11. ℣. 17. o) S. *Tum ponam iudicium*. v. 6. c. 1, 27. p) *in normam* s. *regulam*. v. 9. c. 44, 13. Ion. *vt funiculum extructionis*. q) & *iustitiam*. Am. 5, 24. Christi. Rom. 4, 25. r) *in trutinam* (1) cf. 2 Reg 21, 13. Dan. 5, 27. Es. 40, 12. Iudicat Deus iuxta Euangelium Rom. 2, 16. s. iustitiam Christi; quam qui non habet per fidem, is iudicabitur & peribit &c. coll. Ioh. 3, 18. S. s) *sed abolebit*. (1) al. *euerret*, coll. c. 14, 23. t) vid. v. 2. Ex. 9, 24. 25. Ios. 10. 11. u) v. 15. Ez 13, 11--15. x) & *latebram aquarum*, in qua ab inundatione earum vos tutos putatis. cf. c. 4, 6. c. 32, 2. Ps. 32, 7. & Iob. 24, 15. y) illæ aquæ *inundabunt*. v. 2. c. 8, 8. Concitabitur vndiquaque in populum Iudaicum tempestas & procella vehemens, qua, vti seges grandine, prosternetur & conculcabitur; templum, in quo temere fiduciam ponunt, subuertetur, vrbes atque arces, in quas se abdunt, ab exercitibus, qui torrentis instar ingruent, occupabuntur. *Gurtler*. Theol. Proph. p. 501. coll. Es. 29, 6. ℣. 18. z) *Ita expiabitur* & abolebitur. c. 27, 9. a) illud imaginarium *fœdus vestrum* v. 15. b) & *visio* s. *prouisio vestra*. (5) c. 29, 11. cf. h. l. v. 15. c) *non consistet*. c. 7, 7. d) v. 15. c. 10, 22. Ion. *plaga hostium*. e) v. 15. Deut. 24, 5. f) v. 3. c. 5, 5. Mich. 7, 10. ℣. 19. g) *Ex quo transiuerit*, q. d. ex *sufficientia transitus sui*. cf. 1 Sam. 1, 7. c. 18, 30. 2 Reg. 4, 8. h) *abripiet vos*. Iob. 1, 15. 21. cf. Mat. 7, 17. i) c. 50, 4. Ex. 36, 3. k) Coh. 8, 16. sine intermissione. l) S. *Vnde erit tantum commotio intelligere facere auditum*. Tig. & *fiet, vt duntaxat vexatio faciat intelligere auscultationem*. Vulg. & *tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui*, &c. m) *tantummodo*. c. 4, 1. Deut. 28, 33. n) *commotio* & terror. (1) cf. Ier. 15, 4. o) quidam intransitiue, *intelligere*, vt c. 56, 11. Prou. 14. 8. q. d. Propheta: & tunc cum terrore ac tremore ad hoc vaticinium attendetis. Sic Ion. & *erit, antequam adueniat tempus maledictionis, intelligetis verba Prophetarum*; alii transitiue, *intelligere facere*, quod vos intelligere faciat, vt supra v. 9. cf. Dan. 8, 16. 17. p) Respicit ad v. 9. vbi conquestus est Propheta, quod nemo verbum lætitiæ audire vel intelligere vellet; ergo nunc ex iure talionis audient tantum verbum trepidationis. S. ℣. 20. q) *Nam breuius erit*. c. 50, 2. ὁ. στενοχωρούμενοι. 2 Cor. 4, 8. r) *stratum* vestrum. (1) cf. verbum c. 14, 11. c. 58, 5. s) *quam vt quis latius se extendat*. (1) cf. Leu. 21, 18. t) & *tegumentum*. c. 25, 7. u) *angustius erit*. c. 49, 20. x) *quum quis se recondere voluerit* sub eo. Hitp. (1) cf. Ez. 22, 21. Nullum habebunt Iudæi refugium, in quo delitescere & a malis tuti esse possint. S. Ob immensam populi multitudinem in summa erunt Hierosolymis angustia. *Ioseph.* de B I. libr. 7. c. 17. vel 45. *Tunc velut in carcerem tota gens fato conclusa est, & farta hominibus ciuitas bello obsidebatur.* ℣. 21. y) *Nam sicut olim in monte Peratsim* aduersus Philistæos Ion. *Nam sicut commoti sunt montes, quum manifestaret se gloria Domini in diebus Vzziæ Regis*, &c. cf. Am. 1, 1. Mich. 1, 4. z) vid. 2 Sam. 5, 20. 1 Par. 14, 11. a) tunc in Iudæos *consurget Dominus*. c. 2, 21. c. 14, 22. Ps. 12, 6. b) iterum *quasi in valle* seu loco humili. Gen. 14, 10. c) *prope* (vid. Ios. 5, 13. 1 Reg. 15, 27.) *Gibeonem*. Ios. 10, 12. vel potius 1 Par. 14, 16. quæ *Geba* dicitur 2 Sam. 5, 25. d) *commotus erit, commouebitur*. Ps. 4, 5. Gen. 45, 24. e) cf. c. 10, 12. f) hoc S. in Parenthesi, (*alienum* autem erit *opus eius*) iræ nimirum, non gratiæ, quale illud olim in monte Peratsim fuit: idque ideo, quia ipsi verbum Dei pro alieno ac peregrino habebant. vid. supra v. 11. & cf. Hos. 8, 12. g) & *ad operandum*. Num. 4, 23. h) *operationem suam*. c. 32, 17. i) *peregrina* autem erit *operatio eius*, qualem Deus exercet erga eos, qui extra Ecclesiam, & alieni a fœdere ipsius sunt. cf. Deut. 14, 21. c. 15, 3. quibus similes erant superstitiosi & impii Iudæi, c. 2, 6. Deus enim (vt adnotat S) cum Ecclesia sua agit pure *sec. naturam suam*, h. e. meram suam misericordiam; sed cum impiis agit *sec. materiam*, vt sic dicam, i. e. sec. opera eorum. ℣. 22. k) *Nunc itaque*. Ps. 2, 10. Habemus hic dehortationem Propheticam, & v. 23. ac seqq. consolationem. l) ne porro *vos irrisores ostendatis*. Hitp. (1) cf. Kal. Prou. 9, 12. & supra v. 14. it. c. 29, 20. m) *ne firmiora fiant* & duriora reddantur. cf. Gen. 41, 56. Ez. 3, 7. 8. 9. Mal 3, 13. n) *vincula vestra*. (3) c. 52, 2. Ps. 116, 16. q. d. patiemini iam vincula captiuitatis Babylonicæ; sed reiectio sub N. T. grauius omnibus vinculis malum erit. S. Cf. 2 Petr. 2, 4. o) *nam consumtionem totalem* c. 10, 23. p) *eamque decisam*, al. *etsi abbreuiatam*, s. cum aliqua deductione. Dan. 11, 36. ὁ. συντετμημένα. Rom. 9, 28. q) cf. c. 21, 10. ℣. 23. r) c. 1, 10. c. 51, 4. s) c. 30, 30. c. 34, 1. t) *sermonem meum*. c. 32, 9. sc. de fine & mitigatione castigationis, si seriam modo pœnitentiam vos agatis.

℣. 16. בחן per *Rbhia* 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. מוסד per *Patach* 1. 2. 5. 6. 8. 9. 10. 14. 19. 20. 22. מוסד sine *Dag.* 1. 7. 13. 22. contra *M. I.* ac *Mas.* 2. & *Erff.* ℣. 17. וסתר מים ita 2. ℣. 18. והייתם *milel* 1. sic se. 5. ℣. 20. צרה *milra* 6. 7. 9. 10. 13. 14. 20. 21. contra *M. I.* ac *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ℣. 22. יחזקו *Chet per Sagol* 1. 5. & *Ber.* contra *M. I.*

הכל היום יחרש החרש לזרע יפתח וישדד אדמתו׃ 24
הלוא אם־שוה פניה והפיץ קצח וכמן יזרק ושם חטה כה
שורה ושערה נסמן וכסמת גבלתו׃ ויסרו למשפט 26
אלהיו יורנו׃ כי לא בחרוץ יודש קצח ואופן עגלה על־ 27
כמן יוסב כי במטה יחבט קצח וכמן בשבט׃ לחם יודק 28
כי לא לנצח אדוש ידושנו והמם גלגל עגלתו ופרשיו
לא ידקנו׃ גם־זאת מעם יהוה צבאות יצאה הפליא 29
עצה הגדיל תושיה׃

CAP. XXIX.

כט הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד ספו שנה על־שנה
חגים ינקפו׃ והציקותי לאריאל והיתה תאניה ואניה 2
והיתה לי כאריאל׃ וחניתי כדור עליך וצרתי עליך 3
מצב

is dicitur מורג & חרוץ (vid. I. c.) & a bobus trahebatur. (3) *plostello Punico, rotas habente*, de quo דגש אחר שורק קמץ בזק Intelligimus, id, quod hic sequitur & v. 28. (4) *boum ungulis*, quo alluditur.

Mich. 4, 13. Vide de his *Bochartum* copiose in Hieroz. P. I. p. 310. seq. Vt tamen de modo exterendi frumenta secundo & tertio, ad quem alludit hic textus, paullo plenius constet lectori, addemus adhuc verba *Focekii* ad Ioelis 3, 14. p. 334. seq. qui ita: Nimirum non intelligitur talis trituratio, quam ex more nostro sic nuncupamus, quæ fit *baculis* aut *flagellis*; sed quæ fiebat ope cuiusdam instrumenti, quod stramen atque glumas frangebat & *secabat*, atque ita grana extrudebat. Duo vero adhuc hodie sunt horum instrumentorum genera, quorum *vnum* conficitur *ex grauissimis ligneis asseribus, quibus infiguntur acutissimi lapides aut silices*, qui, a iumentis tracti, per frumenta ordine digesta, vna vice exterunt grana, glumas frangunt, stramenque secant vel confringunt in minutissima frustula instar paleæ, quæ in iumentorum cedat pabulum. — *Alterum* huius instrumenti genus *exferre* conficitur, idque consistit *ex duabus ferreis rotis*, crenarum incisione notatis, *dentibus acutissimis, serræ instar, praeditis*, quæ inter se connectuntur axe ligneo: quod cum per frumenta in area trahitur, idem efficit in exterendis granis, & frangendis scindendisque glumis & stramine, atque id, quod prius descriptum est. *r*) *trituratur* vel *exteritur*. Hoph. (1) cf. v. 28. c. 25, 10. *s*) *papauer*. v. 25. *t*) *aut rota*, vel *nec rota*. Ex. 14, 25. Prou. 20, 26. negatio ex præcedenti repetitur vt supra c. 23, 4. *u*) *currus* s. *plostelli*, quod modo descripsimus. *x*) vid. v. 25. *y*) *circumagitur, circumducitur*. Hoph (1) cf. 1 Sam. 5, 9. 10. *z*) *excutitur*. c. 27, 11. *a*) *virga*. cf. c. 10, 5. 24. 2 Sam. 23, 21. ♈. 28. *b*) S. Poll *in panem comminuitur*. Hoph. (1) cf. Ex. 30, 36. 2 Reg. 23, 6. *c*) non enim *in perpetuum*. 2 Sam. 2, 26. *d*) *triturando*. Inf. Kal. (1) *e*) *triturat* frumentum. vid. v. 27. *f*) *& licet agitet* super eo. Ier. 51, 34. *g*) *rotam*. (1) cf. c. 5, 28. *h*) *plostelli sui*. vid. v. 27. *i*) *& equites* vel *equos suos*. c. 21, 7. 9. vid. not. 1 Sam. 8, 11. *k*) *non tamen comminuit*. c. 41, 15. Deut. 9, 21. sed tantum exterit *ipsum*. ♈. 29. *l*) *Etiam hæc* sc. moderatio pœnarum & directio in salutarem finem. *m*) c. 1, 24. *n*) Gen. 14, 50. *o*) *admirandum* ille *fecit*. cf. c 29, 14. Iud. 13, 18. 19. & Iob. 38, 2. *p*) *consilium*. cf. c. 9, 5. Ier. 32, 19. *q*) *magnam præstitit*. 1 Sam. 12, 24. Ioel. 2, 20. 21. *r*) *sapientiam, rei veritate*, & per idonea media procedendo ad propositum sibi finem. Mich. 6, 9. CAP. XXIX, ♈. 1. *s*) *Væ*! c. 1, 4. Habet hoc caput 29. Iudæorum, & in primis Hierosolymæ (1) miseriam (tum corporalem, tum spiritualem v. 9. seqq.) eorumque pœnas, & vrbis interitum. (2) pœnarum caussas s. meritum v. 1, 15. seqq. (3) Iudæorum reliquias & pœnarum exitum v. 22 seqq. Agit autem minime de obsidione Sancheribi, vt quidam opinantur, nec etiam de expugnatione Nebucadnetsaris & Babyloniorum, de qua c. 22. & 39. sed de excidio Hierosolymæ per Romanos, ex contextu, cuius omnia ad N. T. rectius quadrant. Prædixit np. (vt S. adnotat) Propheta irrisionis verbi Dei, suo tempore factæ, pœnas c. 28, 17. seqq. deinde adhortatus est ibid. v. 22. vt saltem in futurum tempus Iudæi ab irrisione abstinerent, ne post captiuitatem Babylonicam vincula inualescerent tempore consummationis sub N. T. faciendæ, & spem veniæ resipiscentibus promisit v. 23. seqq. Mox vero in spiritu videns populum Iudaicum sub N. T. neglecturum fidelissimam istam adhortationem, prædicit propterea *in pœnam, euersionem totalem Iudææ & Ierusalem*, ob grauissimas caussas. Hæc nobis persuadent, vt de obsidione & excidio per Romanos, temporibusque N. T. totum caput accipiamus. *t*) *Ariel, Ariel*! q. d. *Leo Dei, Leo Dei*! Multum disceptatur, quid velit sibi nomen illud mysticum h. l. Dicitur vero (1) de *fortissimis* duobus Moabitis 2 Sam. 23, 20. (2) de *Altari holocausti* Ez. 43, 15. 16. cuius ignis, sec. *Boch.* Hieroz. P. I. p. 717. aliosque, perpetuo accensus holocausta *leonis instar* vorabat & consumebat; quod tn. *Hill.* mauult ita qs. *præsepe Dei dictum* esse. (3) Id dicitur h. l. propter ipsum altare, per Synecdochen partis pro toto. I. ob similitudinem, *de ipsa vrbe Hierosolyma*, coll. v. 8. q. d. Propheta, sec. *Gusset*. p. 94. tu vrbs *es* altare per consumtionem populi tui in te, & per cadauera circa te iugulata. Sed *S.* sub eo immediate intelligit *tribum Iuda, & sic in primis metropolin eius Hierosolymam*, neque incommode illud desumtum esse putat ex Gen. 49, 9. q. d. Propheta: *Væ tibi, o Iuda*! qui *leo* quidem *Dei* es, & qs. leo, & Rex inter fratres tuos ab Ipso Deo constitutus! qui habitas *in Ierusalem vrbe, in qua castrametatus est Dauid*. Guttl. autem In Typicis p. 15. Etsi, inquit, incolæ Hierosolymitani *instar leonis fortissimi* pugnent, tn. vrbs a Romanis occupabitur. *u*) *Væ tibi o vrbs*, c. 15, 1. cf. Dan. 9, 26. *x* LXX. aliique, *quam oppugnauit*: sed rectius Ion. & plures: *in qua castrametatus est* l. *resedit*. In qua Dauid cum arca fœderis *sedem suam & tentorium fixit*. Num. 1, 51. Nah. 3, 17. Simul ellipsis hic est relatiui, vt Ps. 81, 6. Hos. 1, 2. cum præf. ב, coll Ios. 4, 19. 1 Sam. 25, 3. *y*) vid. 2 Sam. 5, 7. 9. c. 23, 14. Mentio fit *Danidis*, ob fœdus Dei, quod cum eodem de throno eius pepigerat, qui Hierosolymæ collocatus. Vnde tanto atrocior & inopinatior videri debuit prædictio. cf. 2 Sam. 7, 1, seqq. *Dorsch.* *z*) *addite modo*, pro altissima vestra securitate, *annum super annum* Imperat. exprobrantis. Rad. *Guss.* יסף, aliis ספה, cf. c. 30, 1. c. 13, 15. Num. 32, 14. *a*) S. *festa* mobilia definiant, s. *determinent* calculo suo. (cf. Am. 5, 21. Nah. 2, 1.) q. d. scribite modo calendaria vestra in plures annos, & festa in iis determinate, quibus lætaturi sitis. Al *festiuas victimas* cædant, coll. Ps. 118, 27 *b*) *cædant* l. *decidant* (3) c. 10, 34. Taxatur ergo h. l. securitas. *Dorsch.* ♈. 2. *c*) *Ego v. angam* Arielē, s. *angustias parabo* Arieli, Deut. 28, 53. sc. per Romanos, hostes suos v. 7. quorum multitudo v. 5. celeritas v. 7. & auiditas v. 8. describitur. cf supra c. 5, 26. *d*) *vt* nihil ibi *sit*, nisi *mœror & mœstitia*. (2) Thr 2, 5. cf. Mat. 24, 21. *e*) *erit namque mihi*. *f*) *sicut Altare* s. *præsepe Dei* Ez. 43, 16. vid. not. ad v. 1. sed *S.* & *Dorsch* ego ferocissimā vrbē ac populū tractabo *sicut leonem Dei*, quē Deo oppugnat, l. *qui se Deo opponit*; coll. Iud. 14, 5. 6. 1 Sam. 17, 34. seqq. ita vt *Genit*. (leo *Dei*) in v. 1 sit possidentis & *amantis*, hic v. *aduersantis*. vt supra c. 3, 14 Mat. 10, 1. ♈. 3. *g*) *castra namque ponam*. cf. 1 Reg 25 1 Ier 6, 3. *h*) *velut orbis* s. *in orbem*. (2) Ps 2?, 18. vt fit, cum vrbs obsidione cingitur. vid. 2 Reg. 25, 4. Rad. Arab. in Coniug. X. est *rotundare*, in I. *circumire*, in II. *vertere, in orbem agere*. Vc. *i*. Deut. 20, 12. LXX. vt Luc. 19, 43.

♈. 24. *u*) *Num enim omni die*, vel *semper*? c. 51, 13. c. 62, 6. Gen. 6, 5. Interrogatio vehementer negat. *x*) *arat*. 1 Sam. 8, 12. Ier. 26, 28. *y*) *arator*. 1 Reg. 19, 19. Am. 9, 13. *z*) num quotidie *aperit & fodit*? Zach. 3, 9. *a*) *& occat*? (3) Hos. 10, 11. Iob. 39, 10. non sane sic facit.

♈. 25. *b*) *quando adaptauit & complanauit eam*. c. 40, 25. *c*) *tunc spargit*. c. 24, 1. *d*) S. *nigellam*, sed al. *papauer album*, panibus inspergi solitum. (3) hic & v. 27. cf. *Meibomii* Spec. p. 36. 2. *e*) *aut cuminum*. (3) v. 27. *f*) *dispergit*. cf. Ex. 9, 10. 2 Par. 34, 4. *g*) S. *ita reponit* metens *triticum*. Sed potest & hic intelligi *positio sementis*, coll. Ez. 17, 4. 5. *h*) *principale* seu præstantissimum. (1) cf. c. 9, 5. *i*) *pingue* vel *insigne*. (1) Radix Arab. *pinguis & obesus fuit*. In constructione similis discrepantia generis vid. Gen. 1, 15. c. 49, 15. & c. *k*) *& Zeam*. (2) Ex. 9, 32 *l*) *in termino suo*, quem ipse determinauit. c. 10, 13.

♈. 26. *m*). *Ita quoque* Deus Israelem *castigat*. Leu. 26, 28. Deut. 8, 5. c. 21, 18. 1 Reg. 12, 11. Ier. 10, 24. Est in hoc versu applicatio similitudinis præmissæ. *S.* *n*) *ad*, s. *secundum ius*, non vltra modum. cf. Ier. 30, 11. c. 45, 28. Hab. 1, 12. *o*) *Deus ipsius* vel ita per adflictiones *docet eum*. vid. v. 9. Ps. 25, 12. Ps. 119, 102.

♈. 27. *p*) *Nam*, vt alio simili id declarem, quod de castigationibus Dei ad finem suum moderatis, dixi. *q*) *non per tribulam* s. tribula. c. 41, 15. Vt sibi constet huius aliorumque locorum Scripturæ sensus, sciendum, quod quatuor fuerint triturandi modi: (1) baculis & flagellis Gr. ῥαβδίζειν, quod ex nostro more satis notum. (2) traha vel trahea, facta ex tabula, ferro vel lapidibus exasperata, quæ Hebræis

♈ 24. וישדד per *Schin* 1. 6. 9 10. 12—16. 23. CAP. XXIX, ♈. 2. והיתה per *Makk*. 1 6 9. 10. 12 14. 15 16 20 21 22. 2..

4 מצב והקמתי עליך מצרת ׃ ושפלת מארץ תדברי
ומעפר תשח אמרתך והיה כאוב מארץ קולך ומעפר
ה אמרתך תצפצף ׃ והיה כאבק דק המון זריך וכמץ
6 עבר המון עריצים והיה לפתע פתאם ׃ מעם יהוה
צבאות תפקד ברעם וברעש וקול גדול סופה וסערה
7 ולהב אש אוכלה ׃ והיה כחלום חזון לילה המון כל־
הגוים הצבאים על־אריאל וכל־צביה ומצדתה
8 והמציקים לה ׃ והיה כאשר יחלם הרעב והנה אוכל
והקיץ וריקה נפשו וכאשר יחלם הצמא והנה שתה
והקיץ והנה עיף ונפשו שוקקה כן יהיה המון כל־
9 הגוים הצבאים על־הר ציון ׃ התמהמהו
ותמהו השתעשעו ושעו שכרו ולא־יין נעו ולא שכר ׃
י כי־נסך עליכם יהוה רוח תרדמה ויעצם את־עיניכם
11 את־הנביאים ואת־ראשיכם החזים כסה ׃ ותהי לכם
חזות הכל כדברי הספר החתום אשר־יתנו אתו אל־
יודע *הספר לאמר קרא נא־זה ואמר לא אוכל כי — ספר קרי

חתום Zz 5 מו ה

k) *aggerem, vallum.* Iud. 9,6. cf. infra c. 37, 33. 2 Sam. 20, 15. immo & murum *Ioseph.* de B. I. libr. VI. c. 3. l. η. ϑ. & c. 7. vel ιζ. c. 13. vel λα. &c. l) *machinas bellicas*, obsidentium *munimenta.* Deut. 20, 20. ὁ. πύργους. Vid. *Ioseph.* de B. I. libr. VI. c. 8. vel κ. ♈. 4. m) *Tunc destructa humiliaberis.* c. 26, 5. c. 32, 19. vid. Luc. 19, 44. n) quasi *e terra loqueris.* cf. c. 25, 12. & Thren. 1, 12. &c. Accipi id debet de ruderibus vrbis Ierusalem, quæ adspicientibus futura erant indicia miseranda tantæ vrbis, nunquam conuallituræ, aut in pristinum statum restituendæ, condolentibus suspiria & gemitus commoturæ. S. Sic *Iosephus* de B. I. libr. VII. c. 1. quum de extructis secundis aggeribus & vastatis suburbiis Hierosolymorum locutus esset, ita scribit: *Erat autem miserabilis terræ facies: nam quæ antea arboribus & paradisis ornata fuerat, ea tunc deserta, præcisis vndique arboribus (ad aggeres exigendos) cernebatur. Nec vllus, qui pridem Iudæam viderat alienigena, & suburbana pulcherrimæ ciuitatis, cum eius solitudinem tunc videret, continere lacrimas poterat, vel non gemere mutationem, quantum pristinis derogasset. Omnia namque insignia pulchritudinis bellum deleuerat: nec si quis subito aduenisset, qui locum prius sciuerat, eum cognosceret, sed præsens quæreret ciuitatem.* o) cf. c. 25, 12. c. 26, 5. c. 47, 1. Neh. 3, 34. c. 4, 4. p) *humilis* admodum erit. S. *humiliter sonabit.* c. 2, 9. c. 5, 15. Coh. 12, 4. q) *sermo tuus* cf. c. 28, 23. r) *sicut pythonis.* c. 8, 19. cf. Iob. 32, 19. Leu. 19, 31. s) *mussitabit*, quod sec. *Boch.* sumtum est ex garritu auium, & pipitu passerum. vid. c. 8, 19. c. 28, 14.

♈. 5. t) Erit namq; *sicut puluis.* (6) c. 5, 24.

24. Ez. 26, 10. u) *minutus.* Deut. 9, 21. cuius innumeræ sunt particulæ. x) *multitudo.* v. 7. 8. c. 17, 12. y) *peregrinorum* & a religione Iudaica *alienorũ hostium*, c. 1, 7. np. Romanorũ. vid. Dan. 9, 26. & cf. Eph. 2, 12. z) *aut sicut gluma.* c. 17, 13. Ps. 1, 4. Ps. 35, 5. Iob. 21, 18. a) *transiens*, & subito aduolans, a vento sublata, Nah. 1, 12 b) *terribilium* hostium tuorum. v. 20. c. 25, 3. 4. 5. ὁ. καταδυναστευόντων. Iac. 2, 6. Act. 10, 38. c) *ita fiet hoc ad momentum & derepente.* c. 30, 13. ὁ. ὡς στιγμὴ πα-ρεχεῆμα.

Luc. 4, 5. ♈. 6. d) *Ab ipso Domino*, qui iustus iudex est & vindex. Ps. 7, 12. seqq. *Deo plane adiuuante*, inquit *Titus* apud *Iosephum* libr. VII. de B. I. c. 16. vel ιγ. *pugnauimus, & Deus erat, qui detraxit ab istis munimentis Iudæos. Nam quæ hominum manus, aut quæ machina ad ista valerent?* e) in summa ira vrbs *visitabitur*, l. tu Ariel v. 1. 7. *visitaberis*, vt Ez. 38, 8. ἀνθ᾽ ὧν οὐκ ἔγνως τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου. Luc. 19, 44. f) *cum concussione* s. qs. *cum tonitru.* Ps. 77, 19. Iob. 39, 25. g) *& cum terræ motu* c. 9, 4. 1 Reg. 19, 11. 12, Am. 1, 1. cf. supra c. 5, 25. & Luc. 21, 25. 26. h) cf. Ex. 19, 16. i) qs. cum *procella.* c. 17, 13. Am. 1, 14. k) *& turbine.* c. 40, 24. l) *& cum flammis ignis.* c. 30, 30. c. 66, 15, cf. supra c. 6, 4. & LXX. cum 2 Thess. 1, 8. m) c. 33, 14. Deut. 5, 22. c. 4, 24. ♈. 7. n) *Idque* tam subito tibi nec opinanti *fiet, sicut* ex improuiso venit *somnium.* cf. e. c. Iud. 7, 13. Dan. 3, 1. 2. o) *aut visum nocturnum.* Iob. 4, 13. Dan. 2, 19. c. 7, 2. p) Sic inquam, subito aderit *multitudo* hostium v. 5. Vel etiam connecti poterit hic versus cum sequenti, ita vt inceptam comparationem versus 8. absoluat, h. m. *Et erit sicut in somnio s. viso nocturno, multitudo omnium gentium*, quæ militant aduersus Arielem, vniuersitas np. oppugnantium eam & munimenta eius, eamque angustantium. *Erit inquam* auidissima & insatiabilis. &c. v. 8. q) quæ sub Romanorum imperio fuerunt. r) *militantium contra Arielem* v. 8. cf. Num. 31, 7. Zach. 14, 12. s) vid v. 1. t) *omnes inquam militantes contra eam.* א exspirauit, vt 1 Sam. 25, 8. u) *& munimenta eius.* (2) Ez. 19, 9. cf. 1 Sam. 22, 4. x) *& angustantes eam.* v. 2. Ier. 19, 9. ♈. 8. y) *Erit inquam, acsi somniet quis.* &c. vid. not. v. 7. z) *famelicus.* c. 58, 7. qui *esuriens* cubitum iuit. a) *qs. ecce* Gen 41, 1. 2. 3. 5. 6. comedens esset b) *sed quando euigilat* c. 26, 19. Ez. 7, 6. c) *tum vacua* adhuc est. 2 Reg. 4, 3. Neh. 5, 13. d) c. 32, 6. h. e. *appetitui* tn. nondum est satisfactum. e) *lassus est*; vt ex siti fit. cf. Gen 25, 30. Deut. 25, 18. 2 Sam. 16, 14. c. 17, 29. f) *nutritiua* sc., vt Mat. 6, 25. g) adhuc est *appetens.* Ps. 107, 9. h) *Sic* auida & insatiabilis erit *multitudo* v. 6. 7. *gentium*, quæ aduersus montem Sionis & Hierosolymam pugnabunt; semper qs. esurientes & sitientes Iudæorum sanguinem, neque difficillimis laboribus ab expugnatione dimouebuntur. vid. *Ioseph.* de B. I. libr. VI. & VII. & cf. supra c. 9, 19. ♈. 9. i) S. *Cunctamini.* (9) Gen. 19, 16. q. d. Propheta: subsistite lectores & immoramini huic rei considerandæ. Sed Vulg. aliique, *obstupescite*, ac si forma verbi esset ex תמה, vt Hab. 1, 5. Alii ad ipsos Iudæos hæc dicta esse putant, & imperatiuos permissiue intelligunt, coll. Ps. 5, 5. Ps. 21, 12. 13. Rursus aliis est imperat. pro futuro & euentu positus, vt c. 6, 10. k) *& admiramini.* c. 13, 8. Ps. 48, 6. l) *dispicite*, l. *excitate vos ad spectandum* rem miram. c. 41, 23. 10. Ps. 119, 16. cf. Es. 11, 8. m) *& attoniti exclamate!* c. 22, 5. c. 58, 9. n) *ebrii sunt* Iudæi. Gen. 9, 21. o) *sed sine vino.* c. 51, 21. p) *vacillant* & titubant. c. 24, 20. Thr. 4, 14. ita vt neque in fide stent Rom. 11, 20. neque de virtute in virtutem proficere possint. Ps. 84, 8. q) *nec tn. a potu inebriante.* cf. c. 28, 7. ♈. 10. r) iusto iudicio *effudit.* c. 30, 1. c. 40, 19. non positiue, sed priuatiue & permissiue. cf. not. 2 Sam. 12, 11. c. 16, 10. c. 17, 14. s) *super vos*, o perfidi Iudæi, quos ipsos nunc alloquor t) 1 Sam. 26, 12. Hos. 4, 12. c. 5, 4. LXX. vt Rom. 11, 8. cf. supra c. 6, 9. 10. & 2 Thess. 2, 10. 11. 12. u) S. *& occlusit*, al. qs. *in ossa conuertit*, squamis cartilaginosis l. osseis. cf. c. 33, 15. LXX. vt Mat. 13, 15. Commode *ad spiritum soporis* referri potest, ipsiq; attribui, quod ista faciat. Quod si de Deo accipiuntur, de *permissione diuina* interpretanda sunt: S. x) vid. v. 15. y) *principes.* Deut. 1, 15. c. 19, 9. z) qui *videntes* se iactitant. vid. c. 28, 15. c. 30, 10. Ez. 13, 9. cf. etiam Ioh. 9, 40. 41. c. 11, 49. seqq. a) qs. velamine *obtexit*, cf. c. 6, 2. c. 60, 2. ille soporis spiritus, vt veritatis Euangelicæ splendorem non sentiant. vid. 2 Cor. 3, 14 c. 4, 4. ♈. 11. b) *Vnde facta est vobis* Iudæis, populo, doctoribus & principibus. c) *visio omnis* & totius Scripturæ. (5) c. 21, 2. c. 28, 18. d) c. 8, 16. Dan. 12, 4. vid. Act. 13, 27. 2 Cor. 3, 14. 15. Apoc. 5, 1. 5. Non autem Prophetia aut Scriptura talis est a principio, & ex fine caussæ efficientis, sed ex euentu, & ex ἀταξίᾳ recipientis. Non est liber Scripturæ obsignatus τεταγμένοις, de quib9 Act. 13, 48. *qui ordini diuino sese accomodant*; sed vti 2 Petr. 3, 16. Spiritus S. loquitur, *indoctis & instabilibus.* Dorsch. Notetur a h. l. contra arrogãtiam & imaginariã sapiẽtiã Rabbinorũ. Negare n. nequeunt h. l. de sua gẽte agere.

♈. 4 ומעפר אמרתך sic 2. 5. satis commode: & sic fu 1. ♈. 5. כאבק quidam, codd. in M. I legunt כאבק q. d. *sicut pulusculi* rei contritæ. ♈. 6. ולהב אש ita 2. 5. 8. ♈. 8. כן יהיה המון ita 2. 5. 9. 14. 20. 21. 22. fu. 5. ♈. 11. קרא־נא ita 2. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. fu. 5. sic iidem v. 12. & 11.

חָתוּם הוּא׃ וְנִתַּן הַסֵּפֶר עַל אֲשֶׁר לֹא־יָדַע סֵפֶר לֵאמֹר 12
קְרָא נָא־זֶה וְאָמַר לֹא יָדַעְתִּי סֵפֶר׃ וַיֹּאמֶר 13
אֲדֹנָי יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ
רִחַק מִמֶּנִּי וַתְּהִי יִרְאָתָם אֹתִי מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה׃
לָכֵן הִנְנִי יוֹסִף לְהַפְלִיא אֶת־הָעָם־הַזֶּה הַפְלֵא וָפֶלֶא 14
וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמָיו וּבִינַת נְבֹנָיו תִּסְתַּתָּר׃
הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵיהוָה לַסְתִּר עֵצָה וְהָיָה טו
בְמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וַיֹּאמְרוּ מִי רֹאֵנוּ וּמִי יוֹדְעֵנוּ׃ הַפְכְּכֶם 16
אִם־כְּחֹמֶר הַיֹּצֵר יֵחָשֵׁב כִּי־יֹאמַר מַעֲשֶׂה לְעֹשֵׂהוּ לֹא
עָשָׂנִי וְיֵצֶר אָמַר לְיֹצְרוֹ לֹא הֵבִין׃ הֲלוֹא־עוֹד מְעַט מִזְעָר 17
וְשָׁב לְבָנוֹן לַכַּרְמֶל וְהַכַּרְמֶל לַיַּעַר יֵחָשֵׁב׃ וְשָׁמְעוּ בַיּוֹם־ 18
הַהוּא הַחֵרְשִׁים דִּבְרֵי־סֵפֶר וּמֵאֹפֶל וּמֵחֹשֶׁךְ עֵינֵי עִוְרִים
תִּרְאֶינָה׃ וְיָסְפוּ עֲנָוִים בַּיהוָה שִׂמְחָה וְאֶבְיוֹנֵי אָדָם 19
בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל יָגִילוּ׃ כִּי־אָפֵס עָרִיץ וְכָלָה לֵץ וְנִכְרְתוּ כ
כָּל־שֹׁקְדֵי אָוֶן׃ מַחֲטִיאֵי אָדָם בְּדָבָר וְלַמּוֹכִיחַ בַּשַּׁעַר 21
יְקֹשׁוּן וַיַּטּוּ בַתֹּהוּ צַדִּיק׃

לכן

v. 15. *b*) v. 1. c. 1, 4. *c*) *qui adeo profunde sapiunt præ ipso Domino.* c. 31, 6. *d*) ita, *vt occultare quasi audeant consilia* sua a Domino. cf. 1 Sam. 10, 2. Ioh. 2, 25. *e*) *quumque fit in tenebris* vni. versitas *operum eorum.* *f*) c. 41, 16. *g*) cf. Ioh. 3, 20. *h*) c. 47, 10. Ez. 8, 12. Iob 24, 15. Ps. 94, 5. Sir. 23, 18. quasi nulla esset prouidentia Dei, & summa caussa, aut qs. nulla esset omniscientia, vel ipsi independentes, & ex se oriundi. *Dorschens.*

v. 16. *i*) q. d. *Peruertere vestrum*, i. *peruersitas vestra* hæc est. Al. *O peruersitatem vestram!* conf. Ier. 2, 21. Ez. 16, 34. At S. *Subuersio* (vestra) *vestra est*, & vos in caussa vestræ euersionis; quia verbum hoc *de vrbium euersione* alibi vsurpatur, vt Gen 19, 21. 25. Iob. 12, 15. sed ita inuita constructione & distinctione Accentuum. *k*) *num?* c. 27, 7. Bocharto h. l. est particula confirmantis, vt supra c. 4, 4. *l*) *sicut lutum figuli.* c. 45, 9. Ier. 18, 4. 6. *m*) *reputatur?* v. 17. c. 5, 28. scilicet Dominus v. 15. vel ipse *figulus.* conf. similem constructionem Prou. 11, 6. *n*) *Num enim?* 1 Reg. 18, 34. vid. 1 Sam. 24, 20. *o*) c. 2, 8. c. 64, 7. *p*) c. 17, 7. c. 51, 13. ὁ. μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι αὐτό. Rom. 9, 20. *q*) *& vasfictile.* c. 26, 3. Hab. 2, 18. num dicit? *r*) c. 27, 11. c. 45, 9. *s*) c. 40, 21. c. 44, 18. ὁ. οὐ συνετῶς με ἐποίησας. *v.* 17. *t*) Ex. 17, 4. Ier. 51, 33. Hos. 1, 4. *u*) *& exiguum est.* (4) c. 10, 25. c. 16, 14. c. 24, 6. *x*) *& conuertetur.* Ps. 73, 10. Ps. 94, 15. per regenerationem nempe & renouationem. *y*) *Libanus*, mons siluosus & incultus. coll. c. 33, 15. 2 Reg. 19, 23. & a *nimium albedine* ita dictus. vid. not. Deut. 3, 8. 9. *z*) *in Carmelum*, i. e. montem vel aruum fertilissimum. vid. Ios. 12, 22. Ier. 2, 7. c. 4, 26. *a*) *& vicissim Carmelus.* c. 16, 10. Mich. 7, 14. *b*) *pro silua reputabitur.* c. 32, 15. h. e. gentiles in Ecclesiam Dei adoptabuntur; Iudæi autem reiicientur. conf. Rom 11, 17. 24. Sic *Schmidius*, Conuersio, inquit, Libani in Carmelum, est *gentium receptio in Ecclesiam*; & conuersio Carmeli in Libanum, *Iudæorum reiectio.* *v.* 18. *c*) spiritualiter *surdi* gentiles. c. 42, 18. c. 43, 8. *d*) *verba* S. *Codicis*, qui obstinatis Iudæis quasi clausus & obsignatus erit v. 11. 12. in specie confer Ps. 40, 8. Hebr. 10, 7. *e*) *& ex caligine & tenebris* gentilismi. conf. c. 8, 22. c. 60, 2. Iob. 3, 6. Sensus est, tam subitaneam & repentinam fore mutationem status cæcorum, lumine diuinæ gratiæ collustrandorum, quasi ex ipsis tenebris & caligine ipsis lux & oculi nascerentur. *Vitringa* in Apoc. 9, 2. p 494. *f*) c. 35, 5. c. 61, 1. Mat. 11, 5. *g*) conf. c. 9, 1. seqq. *v.* 19. *h*) *Tunc addent* seu nouam & auctiorem *lætitiam* habebunt. conf. c. 35, 31. *i*) *miseri ac mansueti & humiles.* c. 61, 1. 2. 3. *k*) c. 25, 9. c. 61, 10. *l*) vid. c. 9, 2. *m*) *& miserrimi*, seu pauperrimi *inter homines.* c. 14, 30. c. 41, 17. conf. Mat. 5, 3. seqq. c. 11, 5. Luc. 4, 18. 19. Ioh. 7, 48. *n*) v. 23. c. 1, 4. c. 30, 11. 12. *o*) c. 25, 9. c. 41, 16. c. 61, 10. Ioel 2, 23. Zach. 9, 9. Luc. 21, 28. confer Act. 5, 41. *v.* 20. *p*) Schmid. *Nam desinet.* al. *Quod* vel *Quum* desierit. c. 1, 12. c. 8, 19. 21. *q*) c. 16, 4. Gen. 47, 15. 16. *r*) *terribilis* Ecclesiæ hostis & persecutor. v. 5. c. 13, 11. c. 49, 25. conf. etiam Ez. 39, 18. Apoc. 19, 17. *s*) *& consumtus fuerit.* c. 21, 16. *t*) *irrisor* verbi diuini. conf. c. 28, 14. 22. Prou. 3, 34. c. 19, 29. Ps. 1, 1. *u*) c. 48, 19. Ps. 37, 34. *x*) Schmid. *maturantes* T. e. qui *inuigilant* iniquitati. Sic Vulg. non male. (32) Ier. 1, 12. Ps. 127, 1. Prou. 8, 34. Esr. 8, 29. conf. Mich. 2, 1. Tales Esaiæ tempore erant Pseudoprophetæ, ante primam euersionem Hierosolymæ grassantes, & tempore Christi Doctores Iudæorum. *Dorschæus.* *y*) c. 1, 13. conf. Num. 23, 21. *v.* 21. *z*) *Qui peccare faciunt homines* & ad peccandum inducunt. 1 Reg 14, 16. c. 15, 26. &c. *a*) *verbo* sc. vano & inani. cf. Iob. 15, 5. & supra c. 2, 12. At S. in Comment. *ob verbum* Dei. *Peccatum imputant*, si quis verbum Dei annunciat. Sic cf. c. 30, 12. deest enim alius locus, qui probet hunc significatum huius verbi in Hiphil. *b*) *& qui in porta* s. foro & publice eos *coarguit.* c. 37, 10. Am. 5, 10. *c*) Ier. 5, 2. c. 17, 19. *d*) aduersus eum *inquirunt.* (8) rad. קשש, vt Zeph. 2, 1. cf. Am. 5, 12. Mal. 3, 5. *e*) *& peruertunt ac declinare faciunt.* c. 10, 2. c. 30, 11. *f*) *per vanitatem* suam. c. 24, 10. c. 59, 4. al. In *vanitatem* eos deducunt. cf. Iob 6, 18. c. 12, 24. *g*) c. 2, 10. Ez 2, 20. 21. cf. Rom. 16, 18. Mat. 24, 24.

v. 13. *e*) S. *Petro dixit.* *f*) *Propterea.* Num. 20, 13. Iam caussæ illius miseriæ explicantur. vid. not. v. 1. *g*) *quod* dolose & hypocritice *adpropinquauit*, & adhuc ita facit. cf. Ex. 19, 22. c. 24, 2. & infra c. 58, 2. LXX. vt Mat. 15, 8. 9. Marc. 7, 6. *h*) *ore & labiis suis.* Ier. 12, 2. egregiis etiam formulis, hymnis & precibus. *i*) c. 43, 23. Iud. 13, 17. *k*) *& cor tamen suum* Hos. 7, 14. Ps. 66, 18. *l*) *procul auertit a me.* c. 6, 12. *m*) *& quia factus est.* *n*) *timor eorum* & cultus *erga me*, s. *quo me colunt.* Deut. 1, 17. *o*) c. 28, 10. 13. *p*) *condocefactum*, Hos. 10, 11. quod *magno studio* ab insanis doctoribus *inculcatur*: dum superstitiosi homines religionē esse putant, sic loqui & sic agere, vt isti pædagogi præcipiunt. Reprehenditur enim hypocrisis & ἐθελοθρησκεία. conf. Marc. 7, 3.

v. 14. *q*) c. 38, 5. *r*) *mirabiliter agere* cum. conf. c. 28, 29. Deut. 28, 59. Ioel 2, 26. *s*) *mirabiliter agendo*, 2 Par. 2, 9. *t*) *& mirum in modum*, s. vsque ad *miraculum.* c. 25, 1. Ceterum quodnam illud *mirum* sit, de quo Propheta hoc loco vaticinatur, exponit nobis Paulus 1 Cor. 1, 18. 19. np. mysterium Euangelii, quod est *mirabilium mirabilissimum.* S. Conf. Hab 1, 5. Act. 13, 41. *u*) *vt pereat.* Ier. 49, 7. *x*) vid. Deut. 32, 6. Ier. 8, 9. c. 49, 7. Obad. v. 8. Mat. 11, 25. LXX. conf. cum 1 Cor. 1, 19. *y*) *& discretio*, intelligentia, *distincta perceptio ac diiudicatio.* cf. v. 24. c. 27, 11. *z*) vid. Deut. 4, 6. *a*) *se penitus abscondet*, c. 45, 15. 1 Sam. 23, 19. nec amplius apparebit, dum summa sapientia ab ipsis pro stultitia habebitur. Notent igitur hoc, qui vsque ad omnium stuporem sibi sapere videntur, cæci magistri & peruersi doctores.

v. 15.

---

v. 13. נגש per *Sin* (*Cocc. Lex.* 470. vertit *adigitur*, seruili ingenio sunt, nihil sponte faciunt.) 17. *Ber.* & in marg. 6. 9. ac in notis 13 aliique codd. in *M. I.* & apud *Kimchium* h. l. item *Mas. Erff.* cum nota ג ter exstat. sic legit *Ion.* qui vertit דאתרברב *quod magnificat sese*, instar principis s. Domini Es. 60, 17. Porro 22. legit quidem per ש, sed Glossa Italica exponit *su epresse.* Et *R. Nathan* in *Concordant.* hunc locum vtrobique refert, sub נגש & ניש. Verum nos sequimur lectionem plurium, quam *Syr. Vulg.* ó. & *Ar.* expresserunt, confirmatam in N. T. Matth. 15. 8. Marc. 7, 6. quam & *Kimchi* in Comm. suo & *M. I.* præfert, auctoritate *R. Iona*, & ad mentem *Masora* impr ל׳ בסיפרא *Non exstat amplius in hoc libro*; נגש vero adhuc semel exstat Es 53, 7. Fallit etiam *Mas. Erff.* ram נגש (si per *Sin* h. l. scribendum sit) pluries quam ter, reperitur, coll. 1 Sam. 13, 6. c. 14, 24. Es 53, 7. *v.* 16. הפכם per *Pat.* 1. 2. 5. 7. 8. 12. 13. 16. 19. עשני per *Pat.* 1. 2. 10. 14. 20. 21. sic fe. 5. & in textu 6. 9. & *Masora Erff.*

v.22. h) Propterea, sc. propter illam datam promissionem v.19. *i)* Leu. 17,17. cf. Gen. 48,16. *k)* c. 54,4. Ioel 2, 26. *l)* vera & spiritualis Iacobi progenies. cf. c. 19, 24. c. 41, 8. Ps. 24, 6. Rom. 9,6. Gal. 6, 16. *m) pallescent.* (1) cf. Esth. 1, 6. sc. pudore peccatorum suorũ, idq; vi meriti Redemtoris. More sacrarum litterarum per negatiuam hic intelligenda sunt affirmatiua, coll. c. 28, 16. Est ergo sensus: Iacob redibit ad gloriam Ecclesiæ, quam antea amiserat, habebit gloriam coram Deo, quo antea caruit. *Dorsch.*

v.23. n) Nam quando videbit verus Israel. *o) natos suos* ex gentibus. v.17. al. *Apostolos. p)* c. 19,25. c. 60,21. vere regenitos & nouas creaturas. 2 Cor. 5, 17. Ps. 100, 3. Eph. 2,10. Hebr. 2,10. *q) in medio sui* c.12,6. *r) qui* l. *quod sanctificent nomen meum.* cf. c. 52,6. Mal. 1,11. l. ipsi quoque Israelitæ *sanctificabunt* nomen meum. Exponitur hic *occasio instaurationis* Ecclesiæ apud Israelitas, sc. spectata gentium conuersio, in qua vident, quod nati spirituales numero crescant, Rom. 11, 25. & quod alieni ab omni veritate errones sapientia & doctrina fulgeant. *Dorsch. s) tunc etiam ipsi*, vel *tunc vtrique*, conuersi ex gentibus & Israelitis, *sanctificabunt.* c. 8,13. Ez. 20,39. 40. *t)* v.19. c.1,4. c.30, 11 12. *u)* c.24,15. c.45, 15. c. 52. 11. *x) timebunt*, l. sec. *Gusset.* p. 846 *facient*, vt Deum Israelis *timeant* homines: non modo ipsi eum *reuerebuntur*, quod Kal significat Iob. 31, 34. *sed etiam alios timorem eius docebunt.* cf. supra c. 8, 12. & Hos. 3,5 Ps. 2,11. Hebr. 12,28.

v. 24. y) S. scient nimirum, s. agnoscent tandem. c 19,21. c. 49, 26. *z)* Ps. 95,10. *a)* respicit ad v. 14. cf. etiam c. 27,11. Ier. 23,20. *b) & murmurantes* aduersus doctrinam Euangelicam. Kal (1) Niph.

לכן כה־אמר יהוה אל־בית יעקב אשר 22
פדה את־אברהם לא־עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו
יחורו: כי בראתו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי 23
והקדישו את־קדוש יעקב ואת־אלהי ישראל יעריצו:
וידעו תעי־רוח בינה ורוגנים ילמדו־לקח: 24
הוי בנים סוררים נאם־יהוה לעשות עצה ל
ולא מני ולנסך מסכה ולא רוחי למען ספות חטאת
על־חטאת: ההלכים לרדת מצרים ופי לא שאלו 2
לעוז במעוז פרעה ולחסות בצל מצרים: והיה לכם 3
מעוז פרעה לבשת והחסות בצל־מצרים לכלמה: כי־ 4
היו בצען שריו ומלאכיו חנס יגיעו: כל הבאיש על־עם ה
לא־יועילו למו לא לעזר ולא להועיל כי לבשת וגם־
לחרפה:
משא בהמות נגב בארץ צרה וצוקה לביא וליש מהם 6
אפעה

Niph. Deut. 1, 27. Ps. 106, 25. *c)* Ita tandem etiam *discent.* c.1,17. c.26, 9. Ier. 12,16 *d) doctrinam* Euangelii. (9) Prou. 1,5. c.4,2. vid. Deut. 32,2. Locum agere de conuersione

CAP. XXX.

Iudæorum ante mundi finem, inde constat, quia versus præcedentes docent cum cæcitatem Iudæorũ, Messiam non agnoscentiũ, tum vocationem aliarum gentium. *Gurtler.* Theolog. Proph. p. 721.

CAP. XXX. *v. 1. e)* c. 1, 4. c. 18,1. c. 29,1. *f)* v. 9. c. 32.4. *g) refractarius*

Dei consilium & auxilium contemnentibus. c.1,23. c. 65, 2. vid. Deut. 21,18,20. Habetur in hoc capite 1) reprehensio Iudæorum, præsertim australium v.6. ob fiduciam in Aegyptiis male collocatam. 2) Consolatio & promissio prophetica fidelibus facta v. 18. seqq Sc. vt *Lightfoot.* in Chron. p. 108 bene obseruat: (multum enim interest, Chronologiam huius capitis scire, *Dorsch.* p. 97.) Oppressio atque terror *exercitus Assyrii* ita conturbauit Iudæam, *vt oculos coniiceret* in brachium carnale, *arundinem Aegypti.* c. 36, 9. Carnalem hanc fiduciam itaque Propheta seuere taxat hoc & sequenti capite; factæ tn. promissionis caussa pollicetur liberationem, & prædicit vindictam *de Assyrio.* Piscator aliiqueid referunt ad defectionem Zedekiæ a Nebucadnetsare, de qua Ez. 17, 13 15 Ier. 37, 5. 7. 2 Par. 36, 13. recte tn. alii *ad tempus Hiskiæ* a Sancheribo oppugnandi 1) quia hoc periculum instabat, vid. c. 36, 1. seqq. & quidem 2) ab Assyrio v. 31. c.31,8. non a Chaldæis aut Babylonio. 3) quia hic hostis non hominum manu delendus erat c. 31, 8. 9. 4) quia omnia quadrant ad Sancheribi oppugnationem; ingens periculum, subita liberatio, & maximum gaudium. Hæc *Dorsch.* Addit *Schmid.* Hiskiæ tempore missum esse in Aegyptum pro auxilio impetrando, indicium satis euidens est c. 36, 6. 9. 2 Reg. 18,21. *h)* c. 1, 24. *i) & ad fundendum fusile.* v. 22. Iudæi sc. faciebant & consulebant *idola, in quibus non erat Spiritus Dei.* Schmidius. Sed Dorscheus aliique cum Vat. *ad obtegendum* sibi *tegumentum* c.25,7. sc. ad defensionem, & sec. LXX. per *fœdera* cum Aegyptiis. *k)* Ion. & LXX. Sc. *vt addant.* c. 29,1. Gusset. *vt perdat vos peccatum super peccatum* accumulatum. Sic Num. 32, 14. Deut. 19,18. *v. 2. l) Qui abeunt.* Non omnes abierunt, sed legatos & principes suos ad petendum auxilium miserunt, vt v. 4. habet S. *m)* c.20,5.6. c.31,1. cf. Ier. 2,18. c.37,7. Ez. 17,15. *n)* Ios. 9,14. Ion. *verba Prophetarum meorum. o) ad corroborandum* vel *muniendum* sc. Iud. 3,10. Dan. 11,12. *p)* v. 3. c. 17, 10. *q)* Ps. 36, 8. *r)* vid. c.36,6. 2 Reg. 18,19. *v. 3. s) in erubescentiam s. pudorem.* v. 5. Ier. 2,16. Esr. 9, 6. *t) & refugium.* (1) *u) in ignominiam.* c. 45, 16. Ps. 4, 3. *v.4. x) Nam,* respicit ad v. 3. S. *Cum enim in Zoan fuerint Principes eius, & legati eius in Chanes peruenerint: Vnusquisque* (totus) *pudefiet.* &c. *y)* vid. c.19,11.13. Ez. 30,14. *z)* cf. Ez. 17,15. *a) vsque ad Chanes;* eadem videtur quæ *Tachpanches* s. *Taphna* vel *Daphna* Ier. 2,16. c.43, 7.8. Ez. 30,18. *b) peruenient.* 1 Sam. 14,9. *v. 5. c)* Vulg. *Omnes confusi sunt.* Tig. *pudefient;* & sic operam *male posuisse se sentient* in conciliando populo, qui eis non proderit. cf. Ier. 10,14. c.48,20. *d) qui non proderunt* ipsis. v.6. Ier. 2,36. *e) Non* enim erunt Aegyptii Iudæis *auxilio.* c.20,6. c.31,1. cf. 2 Par. 28,21. *f)* c.44,10. c.48,17. *g)* vid. v.3. *h)* c. 4,1. Ier. 14,9. *v. 6. i)* cf. c.13,1. c.15,1. c.17,1. c.19,1. Non est hic noua Prophetia quoad materiam, sed quoad verba: nimirum duæ de eadem re sunt conciones, quæ propterea coniunctæ, & per alteram prior confirmatur. S. Vel vt prior generalis, ita hæc speciatim spectat ad Iudæos australes. *k) bestiarum.* Ioel 1,20. cf. Ps. 32,9. Rationem ex textu malumus hanc, quod *bestiæ* vocentur australes Iudæi, quia vltro ad impetrandum ab Aegyptiis auxilium, in seruilem conditionem cum omnibus opibus se tradere non dubitarunt. Sic e. c. Gen. 49,14. Issachar dicitur *asinus*, quia, vt v.15. explicat, inclinauit humerum suum ad baiulandum & factus fuit tributarius. S. *l) meridiei.* vid. Num. 13,17. Deut. 34,3. Obad. v.19. Intelligitur autem *Iudæa australis*, vicina Aegypto, in qua fuit *Lachis* & *Libna*, a Sancheribo deuastatæ infra c.37. Has namque ciuitates innixas fuisse Aegyptiis s. Aethiopibus, forte argumentum satis perspicuum est ex 2 Reg. 19, 8.9. Quem enim in finem exiit Tirhaka, nisi vt iuuaret Libnam obsessam? Quis vero crederet exiturum fuisse, nisi auxilium ab eo petitum fuisset. S. p.273. & 275. *m) In terra,* vel *in terram*, coll. ב c.11,14. c.19,4.23. sc. Aegypti. Difficilis est constructio seqq. verborum, & sensus paullo intricatior. Opus itaque hic est attentione. *n) anxietatis & angustiæ.* c.8.23. Prou. 1, 27. conf. Zeph. 1,15. qua nimirum Aegyptii iam olim Israelitas premebant Ex 1,13.14. c.2,23. c.3,7. c. 6,9. &c. vel qua & ipsi ab Assyriis adfligendi erant. vid. not. 2 Reg. 19,9.35.37. & supra ad c.21,13. *o)* vnde seu *ex quibus* Aegyptiis *leo*, vel sec. Boch. *leæna* (vid. c.5.29. Num. 23,24. Ez. 19,2. & cf. Iob. 4,11.) sæpe prodiit. Radix huius nominis Arab. in I. Coniug. est *mulgere colostrum s. primum lac* in IV. Coniug. *lactare colostro.* Inde sec. Bochart. est nomen *leæna*, cuius lac crassius est instar colostri, Hieroz. P. I. p. 719. Subintelligendum autem etiam est *relatiuum.* vt v.5. c. 22,16. Ex.4,13. cum sequente מהם Hebraice construendum. *p) & immanis s. ferocissimus leo.* (3) Prou. 30, 30. Iob. 4, 11. *q) ex quibus* Aegyptiis leones & serpentes, proprie & improprie sic dicti, in Iudæam sæpius veniunt & transuolant.

אפעה ושרף מעופף ישאו על־כתף עירים חיליהם
ועל־דבשת גמלים אוצרותם על־עם לא יועילו :
7 ומצרים הבל וריק יעזרו לכן קראתי לזאת רהב הם
8 שבת : עתה בוא כתבה על־לוח אתם ועל־ספר חקה
9 ותהי ליום אחרון לעד עד־עולם : כי עם מרי הוא
בנים כחשים בנים לא־אבו שמוע תורת יהוה :
י אשר אמרו לראים לא תראו ולחזים לא־תחזו־
11 לנו נכחות דברו־לנו חלקות חזו מהתלות : סורו
מני־דרך הטו מני־ארח השביתו מפנינו את־קדוש
12 ישראל : לכן כה אמר קדוש ישראל
יען מאסכם בדבר הזה ותבטחו בעשק ונלוז ותשענו
13 עליו : לכן יהיה לכם העון הזה כפרץ נפל נבעה
בחומה נשגבה אשר־פתאם לפתע יבוא שברה :
14 ושברה כשבר נבל יוצרים כתות לא יחמל ולא־ימצא
במכתתו חרש לחתות אש מיקוד ולחשף מים
טו מגבא : כי כה־אמר אדני יהוה קדוש
ישראל בשובה ונחת תושעון בהשקט ובבטחה תהיה
גבורתכם

עירים קרי

hab & Rib vel Errib (quæ idem sunt, vt Nachas & Νεῖσι, Nachel & Nilus. vid. not. Num. 34, 5.) proprie significat Aegypti pyrum seu partem illam, cuius infima pyri instar dilatantur. Tamen in Scriptura per

בׄנונין בצרי

Synecdochen sumitur pro tota Aegypto, &c. h) S. in sede sua. cf. 2 Sam. 23, 7. al. sedendo vel quiescendo. Deut. 1, 6. 1 Sam. 7, 2. Gusset. p. 829. Illi Aegyptii sunt robur quoad quietem, i. e. strenue quiescent, dum Iudæi strenue eos sibi opem laturos sperabunt. confer Ier. 37, 7.

r) vipera. (3) c. 59, 5. Iob. 20, 16. cf. Ef. 41, 24. Vt enim serpentum omne genus, ita etiam viperas magno numero alit Aegyptus. vid. Boch. Hieroz. II. p. 358. seqq. s) & prester seu hydrus. vid. c. 14, 29. t) vid. ibid. Sunt autem in Aegypto serpentes alati, hydrorum specie, ex Lybia & Arabia in Aegyptum volantes. vid. ex instituto Bochart. Hieroz. P. II. p. 411. seqq. u) eo tamen vecordes Iudæi (quos bestias dixerat) deportant. Gen. 37, 25. c. 45, 19. 23. x) super humero. vid. 1 Sam. 10, 9. y) asinorum. (8) v. 24. Gen. 32, 16. z) facultates vel opes suas. Zeph. 1, 13. a) & super dorso vel gibbo camelorum. (1) b) ad illum populum Aegyptiorum. 2 Sam. 24, 20. 1 Reg. 20, 43. c) qui iis non proderunt. v. 5. cf. Prou. 11, 4. ℣. 7. d) Nam Aegyptii c. 31, 3. in quibus fiduciam habetis. c. 20, 5. 6. e) vanitate & inanitate c. 49, 4. inanibus promissis & viribus vos iuuabunt. f) Vulg. Ideo clamaui super hoc. Schmidius: Propterea clamaui de hac, malim, ideo voco eam (Aegyptum sc. alii Iudæam, non bene) noto, sed aliter nunc intelligendo nomine Rahab. Denominationem enim constructio huius verbi cum ל frequentissime significat, e. g. c. 58, 13. Gen. 1, 5. 10. &c. g) Schmid. Rahab i. e. superbia, vel superba Aegyptus illi sunt. Nempe Rahab significat Hebraice superbiam vel superbum, vt Ps. 40, 5. Iob. 9, 13. collato verbo supra c. 3, 5. Est tamen etiam hoc nomen Aegypti: vid. infra c. 51, 9. Ps. 87, 4. Ps. 89, 11. atque idem quod Arabicum Rîb, s. cum articulo Errib; quo nomine hodieque Delta s. pars Aegypti triquetra, Nili ostiis comprehensa, vocatur a pyri forma; vt Bochartus obseruauit Geogr. Sacræ p. 66. & p. 293. seq. probauit. vid. ita post alia: Ergo Rahab [illegible]

℣. 8. i) Quare veni. conf. c. 22, 15. Ex. 6, 11. Ez. 3, 4. 11. k) publice scribe id. conf. c. 8, 1. l) conf Hab. 2, 2. m) conf. Ex. 17, 14. n) exprime illud. c. 49, 16. Iob. 19, 23. 24. o) vt sit & maneat. Num. 36, 12. Dan 1, 21. p) in diem posterum, Prou. 31, 25. ad posteritatis memoriam. q) conf. Deut. 31, 19. Notabilis est hic versus, ad probandam auctoritatem Scripturæ æternam, & mandatum scribendi datum. Schmidius. ℣. 9. r) Schm. Quod nimirum. al. Quia. &c. s) populus contumacia seu contumax ille sit. Num. 17, 25. Ez. 2, 5. ὁ ἀπειθής. Tit. 1, 16. t) vid. v. 1. u) mendaces & fallaces. (1) c. 59, 13. Hos. 7, 3. x) v. 15. c. 42, 24. y) vid. c. 1, 10. ℣. 10. z) Qui re ipsa dicunt. conf. c. 28, 22. a) c. 28, 7. 1 Sam. 9, 9. Ion. Prophetis. b) conf. Am. 7, 12. 16. Mich. 2, 6. conf. 1 Ioh. 1, 1. c) c. 28, 15. 1 Par. 29, 29. Ion. Doctoribus. d) c. 1, 1. Legem dant discentibus ex verbo Dei, quid ex eo discere debeant, & vetant accipere reuelationem. Cocc. Lex. p. 775. Et auditores, quibus pruriunt aures, nolunt, vt Doctores legentes Scripturas, ea animaduertant & conspiciant in illis scripta, quæ ipsis ingrata sunt. Idem p. 222. e) recta. (4) c. 26, 10. c. 29, 21. c. 59, 14. f) blanda. Ps. 12, 3. 4. 2 Tim. 4, 3. g) spectate, vt nostri scil. faciunt. c. 28, 15. c. 29, 10. conf. c. 47, 13. Ez. 13, 9. h) illusiones. (1) conf. Iob. 17, 2. & notata supra ad c. 28, 15.

℣. 11. i) Recedite (Ps. 34, 15.) a via Dei Hos. 14, 10. sanctitatis infra c. 35, 8. præceptorum Dei, fidei & veritatis Euangelicæ. c. 59, 8. Ps. 119, 30. 32. 33. conf Act. 9, 2. c. 13, 10. c. 19, 9. &c. k) declinare facite vel saltim permittite homines. c. 29. 21. l) ab illa pietatis semita. c. 26, 7. 8. Ps. 44, 19. m) facessite. c. 16, 10. n) v. 12. c. 1, 4. c. 29, 19. c. 31, 1. Sanctus Israelis in primis est Messias, cuius promisso ille sustentari debuit in periculis, & sustentari a Prophetis solitus est atque excitari, vt pie permaneat in sua terra, quia in ea hic oriturus esset. Conf. Es. 7, 14. vbi Immanuel, Dan. 9, 24. vbi Sanctus sanctorum, & 1 Cor 1, 30. vbi ἁγιασμός vocatur. Dorsch. ℣. 12. o) c. 5, 24. 1 Sam. 15, 23. Am. 2, 4. p) conf. c. 29, 21. Hos. 4, 6. q) in violentia s. oppressione piorum. c. 54, 14. c. 59, 13. r) & peruerso. Prou. 14, 2. Ps. 62, 11. s) c. 10, 20. c. 31. 1. ℣. 13. t) hæc iniquitas. c. 22, 14. eiusque consequens pœna. u) sicut ruptura. c. 58, 12. 1 Reg. 11, 27. Existimamus rupturam h. l. esse partem muri, quæ rimam passa sit. s. x) S. casura s. ad casum vergens. cf. Ps. 62, 4. & ipsum hoc Participium, sed alia significatione, Ier. 37, 13. 14. y) S. tumens, s. bullans, tropice de eo, quod inclinatum est & prominet. cf. c. 64, 1. al. penetrata. conf. c. 21, 12. Neumanno in Exodo p. 186 eruta in muro, coll Obad. v. 6. z) c. 26, 5. Prou. 18, 11. a) constr. cuius muri confractio venit. b) c. 29, 5. Num. 6, 19. c) c. 1. 28. Ier. 10. 19 cf. Ez 13, 13. seq. ℣. 14. d) Franget enim Deus eam Iudæam. Vid. Ier. 19, 11 sed S. Franget enim quis eum murum. e) 1 Sam. 10, 3. Ier. 48, 12 Thr 4, 2 f) contriti, contusi. 2 Reg. 18, 4. g) Hab. 1, 17. h) in fragmentis lagenæ. (1) i) testa aliqua c. 45, 9 k) ad capiendum. (4) Ps. 52, 7. Prou. 6, 27. l) ex ardentissimo. (1) m) aut ad exhauriendum Hagg. 2, 16. n) e lacuna. (2) Ez. 47, 11. cf. Ier. 14, 3. Hi versus totalem vastationem prædicunt australis Iudææ, in qua sæuiit Sancherib; in Hiskiam autem & Ierusalem hæc non quadrant. s. sc. isto tempore. ℣. 15. o) Non reddit rationem antecedentium, sed continuat sermonem & respicit ad v. 12. S. p) v. 11. 12. c. 37, 23. q) in vera pœnitentia. (1) Ion. Si conuertatis vos ad legem. r) & quiete. Iob. 17, 16. Coh. 4, 6. conf. supra c. 7, 4. seqq c. 8, 12. 13. c. 14, 7. s) c. 45, 22. Ier. 4, 14. c. 23, 6. t) c. 7, 4. c. 57, 20. conf. 2 Reg. 11, 20. u) & in fiducia. (1) c. 32, 17. Hebr. 11, 1. si in vera pœnitentia cessabitis a quærendo externo auxilio, Deo confisi. Schmidius.

CAP. XXX. ℣. 6. עירים Ita in textu sine nota se. 5. & sic 22. cum nota כצ״ל כתיב וקרי ℣. 11. sine præmisso statio 11--18. & Ber. ℣. 14. בכתות sic 2. 13. 20. 22. 23. sic se. 5. & in textu 6 9. item בכתות per Chol. & Schurek simul 1. at כתות scribunt cum adposito circello 10. 14. 21. Ceteri כתות, contra not. in marg. 22. כצ״ל כתיב וקרי לחתות per Mahpach 17. 18. & Bes. contra analogiam.

16 גבורתכם ולא אביתם׃ ותאמרו לא־כי על־סוס ננוס
על־כן תנוסון ועל־קל נרכב על־כן יקלו רדפיכם׃
17 אלף אחד מפני גערת אחד מפני גערת חמשה תנסו
עד אם־נותרתם כתרן על־ראש ההר וכנס על־
18 הגבעה׃ ולכן יחכה יהוה לחננכם ולכן ירום לרחמכם
כי־אלהי משפט יהוה אשרי כל־חוכי לו׃
19 כי־עם בציון ישב בירושלם בכו לא־
כ תבכה חנון יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך׃ ונתן
לכם אדני לחם צר ומים לחץ ולא־יכנף עוד מוריך והיו
21 עיניך ראות את־מוריך׃ ואזניך תשמענה דבר
מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו כי תאמינו וכי
22 תשמאילו׃ וטמאתם את־צפוי פסילי כספך ואת־
אפדת מסכת זהבך תזרם כמו דוה צא תאמר לו׃
23 ונתן מטר זרעך אשר־תזרע את־האדמה ולחם
תבואת האדמה והיה דשן ושמן ירעה מקניך ביום
24 ההוא כר נרחב׃ והאלפים והעירים עבדי האדמה

בליל

x) c. 36, 5. Fœderum enim intuta fides eſt: dum bonum commune prætenditur, proprium quæritur. Deo confidere, veritatem amare, ſanctitati ſtudere & iuſtitiæ, fert omne punctum. *Gurtler.* p. 691. y) v. 9. c. 28, 12. Deut. 1, 26. Mat. 23, 37.

ỽ. 16. z) *Non certe! minime vero!* Nequaquam. 1 Reg. 3, 22. 23. a) c. 31, 1. b) c. 20. 3. c) *ſuper celere equo, dromedario, equitabimus.* cf. Ier. 2, 23. Hoſ. 14, 4. d) *celeres erunt, ſeu veloces reddentur.* 2 Sam. 1, 23. Ier. 4, 13. Hab. 1, 8. e) vt vos apprehendant *perſecutores veſtri.* vid. Thr. 1, 3. c. 4, 19.

ỽ. 17. f) vt etiam Moſes prædixerat Leu. 26, 36. Deut. 28, 25. c. 52, 30. g) *vsque dum,* vel *donec.* Gen. 24, 19. 33. Ruth 2, 21. h) c. 1, 8. c. 7, 22. i) *ſicut malus, arbor nauis.* (3) c. 33, 23. Ez. 27, 5. k) *in vertice montis,* cuius reliquæ arbores exciſæ ſunt. cf. c. 10, 19. l) *aut ſicut ſignum* c. 5, 26, c. 33, 23. quod in pertica ſuſpenſum ſeorſim erigitur & ſolitarium conſpicitur in colle: & tunc verbi huius veritatem agnoſcetis.

ỽ. 18. m) *Ideoque.* Particula caudalis non ad peccata reſpicit, quaſi propterea Iehoua gratiam facturus eſſet, ſed ad prædictionum veritatem referenda eſt. *Dorſch.* Sed S. *Propterea,* ſi verbum iſtud Domini v. 15. obſeruaveritis, & exſpectaveritis Iehouam, etiam ipſe *exſpectabit,* ad miſerendum veſtri. n) Zeph. 3, 8. cf. 2 Petr. 3, 9. o) *vt gratiam faciat,* vel *propitius ſit vobis.* v. 19. Pſ. 77, 10. p) *ſe extollet.* c. 26, 11. Pſ. 21, 24. q) c. 14, 1. cf. Pſ. 103, 8. 11. r) Mal. 2, 17. *Iudicium* eſt hic æquitas iuſtitiæ: quia iuſtum eſt apud Iehouam, non tantum dare impiis, vt meruerunt: ſed etiam dare piis, quod promiſſum eſt, ad veritatem ſuam demonſtrandam. S. Alii conferunt Ier. 10, 24. Rom. 3, 26. s) vid. 1 Reg. 16, 8. t) *expectantes eum.* (1) cf. c. 8, 17. c. 64, 3. item c. 12. 16. Pſ. 2, 12. Pſ. 34, 9. Prou. 16, 10. Ier. 17, 7. Ion. *beati iuſti, qui expectant ſalutem ipſius.*

קמץ בז״ק

ỽ. 19. u) *Nam* conſilium & promiſſum Dei nec impietas hominum, nec hoſtium furor euertet: ſed iuſto tempore Meſſias Saluator aderit, atque ſub eo *populus* fidelium in *Tſione* ſ. Eccleſia N. T. & *Hieroſolyma habitabit.* cf. ſupra c. 2, 2. ſeqq. Gal. 4, 25. Sic etiam S. inquit, verſum 19. & ſequentes cum *Hieronymo* ad tempus N. T. referimus. x) *non perpetuo ſic flebis.* Pſ. 137, 1. Thren. 1, 2. cf. ſupra c. 25, 8. *Dorſch.* non eſt locutio negatiua; ſed *non tam cito flebis, quam cito adfuturum eſt auxilium:* ſtatim enim ac audiet, tibi præſto erit auxilium. y) v. 18. c. 33, 2. Gen. 43, 29. z) vid. c. 33, 2. a) c. 65, 24. cf. Gen. 21, 16. 17. Ion. *vocem precum tuarum ſuſcipiet, ac faciet petitum tuum.* ỽ. 20. b) *Et licet iam dederit vobis* per Sancheribum, q. d. Iam quidem habebis panem *anguſtiæ* & aquam *oppreſſionis,* idque propterea, quod repudiaſtis veros Doctores & Prophetas v. 15. qui propterea etiam rari facti ſunt apud vos. At venient tempora, quibus non elongabuntur doctores tui, & oculi tui non erunt adeo ſpiritualiter cœci. *Schmidius.* c) cf. Deut. 16, 3. Hoſ. 9, 4. Pſ. 80, 6. 2 Par. 18, 26. d) 1 Reg. 22, 27. e) *ſed tamen non amplius* ſub N. T. *quaſi alati auolabunt.* (1) f) *doctores tui.* Prou. 5, 13. Miſeria & oppreſſio per exercitum Aſſyriorum tam ſub Salmanezere, quam ſub Sancheribo fuerat diuturna & grauis adeo, vt ederint panem anguſtiæ, & biberint aquam oppreſſionis, ipſorumque Doctores fuerint remoti in loca abſcondita. *Lightfootus* Chron. p. 108. Conf. 2 Reg. 18, 4. 5. & 2 Par. 29, 4. ſeqq. ad illa enim tempora Propheta reſpicit. *Dorſch.* Ion. *nec amplius recedet Schechina Domini e domo Sanctuarii.* g) c. 29, 10. conf. Gen. 45, 12. h) conf. c. 11, 9. Ion. *& oculi tui videbunt Schechinam meam in Sanctuario.* ỽ. 21. i) *verba* Doctorum tuorum, qui *poſt te,* & ſemper tibi præſto erunt. Sic ὁ. τοὺς λόγους τῶν ὀπίσω σου. Sed male pro doctoribus habent *deceptores,* vt etiam bis verſu præcedente, fortaſſis ex parallelismo c. 9, 14. k) cf. 2 Reg. 6, 19. Neh. 9, 19. Ioh. 14, 6. 26. c. 16, 13. l) S. *quando ad dextram diſceſſeritis.* conf. Gen. 13, 9. 2 Sam. 14, 19. Spiritus *exilis in lene* mutatur, ob euphoniam. m) 2 Reg. 22, 2. conf. Deut. 5, 29. ỽ. 22. n) *Tunc immundum iudicabitis.* Leu. 13, 3. conf. ſupra c. 2, 20. c. 27, 9. c. 31, 7. o) Ex. 38. 17. Num. 17, 3. p) c. 10, 10. conf. Mich. 5, 12. 13. q) *amictum.* (3) Ex. 28, 8. r) *fuſilis* v. 1. c. 42, 17. Ex. 32, 4. 8. c. 34, 17. 1 Reg. 14. 9. Hab. 2, 18. 19. s) *diſperges ea.* c. 41, 16. Ez. 5, 2. t) *ſicut menſtruatum,* ſeu *menſtruo pollutum* quid. (4) Leu. 20, 18. Thren. 1, 13. u) Vulg. *egredere,* Tig. *apage!* exi. v. 2 Sam. 15, 7. ſed Schm. cum Tremellio nominaliter: *ſtercus,* rem eiiciendam & exterminandam, *dices illud.* Cultus diuini reformatio publica iuſſu Regis Hiskiæ facta erat. Latebat autem idololatria cum inſtrumentis ſuis in abſcondito (conſ. not. ad 2 Reg. 21, 2.) & de huius exſtirpatione Propheta loquitur. *Dorſch.* Non quadrare videtur hic verſus 22. in tempora Euangelii (quo hæc omnia refert *Schmid.* vid. v. 19.) cum tempore Chriſti Iudæi nulla ſculptilia habuerint. Sed reſpondet idem *Schmid.* 1) infra c. 41. & 42. ſimilia haberi, vbi tamen ſine dubio de temporibus Euangelii ſermo ſit. 2) non habebunt quidem, ſed denouebunt cultum idololatricum, ſiue a Iudæis olim obſeruatum, ſiue a gentilibus; addimus, ſiue alia ratione introductam ſuperſtitionem. ỽ. 23. x) S. *Tumque dabit Iehouah pluuiam.* cf. v. 20. & Deut. 11, 14. c. 28. 12. Emendationi temporum & reformationi, cum dogmaticæ tum practicæ, promittitur & ſubiicitur benedictio *copioſa donorum Spiritus S.* cum primis, licet terrena non excludantur, quæ alligatur ad diem magnæ cædis v. 25. quando regnum tenebrarum & Antichriſti deſtruetur, tum regnum lucis & Chriſti ſupra modum fulgebit. v. 26. coll. Dan. XII. *Maii Oecon.* p. 930. ſeq. y) conf. Hoſ. 2, 23. 24. Pſ. 68, 10. z) conf. 1 Cor. 9. 10. a) Leu. 22, 29. conf. Pſ. 67, 7. b) *fructus pinguis.* (4) Pſ. 22, 30. Pſ. 92, 15. c) *& opimus.* Iud. 3. 29. Hab. 1, 16. Ez. 34. 14. d) *paſcent etiam.* c. 27, 10. c. 49, 9. e) *pecora tua.* Gen. 47, 16. f) *paſcuum.* Pſ. 65, 14. *Guſſetio* p. 405. *agnus,* vt c. 16, 1. *erit latus,* coll. Deut. 33, 20. ſed coactius. g) *latum, amplum.* Deut. 33. 20. Niph (1) conf. Gen. 26. 22. Ex. 34, 24. Pſ. 4, 2. ỽ. 24. h) *Boues autem.* (7) Deut. 7, 13. c. 28, 4. 18. 51. Pſ. 8, 8. i) *& aſini.* (8) v. 6. Iud. 10, 4. c. 12, 14. Zach. 9, 9. k) c. 19. 9. Gen. 4, 2. Nam etiam *aſinos araſſe,* conſtat tum ex ſacris Scriptoribus & Ioſepho, tum etiam ex profanis. vid. *Bochartum* Hieroz. I. p. 186.

ỽ. 15. ולא per *Merca* 7. 8. 12. 17. 918. & *Ber.* contra regulas accentuum. ỽ. 16. ותאמרו ita cum duplici accentu 5-9. 13. 19. 20. ſed ותאמרו לא hab. 1. 2. ỽ. 18. ולכן per *Rbhia* 6. 9. 10, 14. 20. 21. 22. 23. ỽ. 21. תאמנו defect. 1. ſecundum *Maſoram* ſuam.

בְּלִיל חָמִיץ יֹאכֵלוּ אֲשֶׁר־זֹרֶה בָרַחַת וּבַמִּזְרֶה׃ וְהָיָה ׀
עַל־כָּל־הַר גָּבֹהַּ וְעַל כָּל־גִּבְעָה נִשָּׂאָה פְּלָגִים יִבְלֵי־מָיִם
26 בְּיוֹם הֶרֶג רָב בִּנְפֹל מִגְדָּלִים׃ וְהָיָה אוֹר־הַלְּבָנָה
כְּאוֹר הַחַמָּה וְאוֹר הַחַמָּה יִהְיֶה שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת
הַיָּמִים בְּיוֹם חֲבֹשׁ יְהוָה אֶת־שֶׁבֶר עַמּוֹ וּמַחַץ מַכָּתוֹ
יִרְפָּא׃
27 הִנֵּה שֵׁם־יְהוָה בָּא מִמֶּרְחָק בֹּעֵר אַפּוֹ וְכֹבֶד מַשָּׂאָה
28 שְׂפָתָיו מָלְאוּ זַעַם וּלְשׁוֹנוֹ כְּאֵשׁ אֹכָלֶת׃ וְרוּחוֹ כְּנַחַל
שׁוֹטֵף עַד־צַוָּאר יֶחֱצֶה לַהֲנָפָה גוֹיִם בְּנָפַת שָׁוְא וְרֶסֶן
29 מַתְעֶה עַל לְחָיֵי עַמִּים׃ הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כְּלֵיל
הִתְקַדֶּשׁ־חָג וְשִׂמְחַת לֵבָב כַּהוֹלֵךְ בֶּחָלִיל לָבוֹא בְהַר־
יְהוָה אֶל־צוּר יִשְׂרָאֵל׃ וְהִשְׁמִיעַ יְהוָה אֶת־הוֹד קוֹלוֹ
וְנַחַת זְרוֹעוֹ יַרְאֶה בְּזַעַף אַף וְלַהַב אֵשׁ אוֹכֵלָה נֶפֶץ
31 וָזֶרֶם וְאֶבֶן בָּרָד׃ כִּי־מִקּוֹל יְהוָה יֵחַת אַשּׁוּר בַּשֵּׁבֶט
יַכֶּה׃

bant. Addimus: immo *ipse Christus, Sol iustitiæ* Mal. 3, 20. *in fidelibus* multo gloriosior erit Mat. 13, 43. 2 Thess. 1, 10. coll. Cant. 6, 10. Apoc. 12, 1. c. 21, 23. Hæc in primis magnifica verba sunt, inquit *Schmidius*: quæ quidem ad N. T. satis commode referri possunt, ita tamen, vt libenter permittamus, simul includi complementum omnium, vitam æternam. Quis vero non credat, supernaturalia h. l. intelligenda esse, ipsum simile cum vltra naturam extendatur? Nam *luna* lucem esse vt lucem *solis*, per omnem naturam est impossibile. *a*) *luna*. (3) c. 24, 23. Cant. 6, 10. *b*) *solis*. c. 24, 23. *c*) *septupla*. (6) Gen. 4, 15. Ps. 12, 7. septimo & vltimo tempore Christus noscetur perfectius & latius, quam antea. *Gurtler*. in vocum typico-Prophet. explic. p. 211. *d*) quo *obligabit*. c. 1, 6. *e*) c. 15, 5. Ps. 60, 4. *Fractura* vel *contritio* populi Dei est eiusdem scissio ad corporis formam deturbandam. *Gurtler*. Theol Prophet. p. 705. *f*) *& cum vulnus* s. *plagam*. (1) cf. verbum Deut. 32, 39. Iud. 5, 25. *g*) c. 1, 6. 1 Reg. 22, 34. *h*) c. 57, 18.

℣. 27. *i*) c. 19, 1 c. 24, 1. *k*) Ps. 113, 2. *Non est autem nomen Domini nisi Messias, sicut dicitur* Es. 30, 27. *Ecce Nomen Domini venit de longinquo*. Ita Breschit Rabba, s. *Moses Haddarschan* ad Gen. 41, 44. apud *Raimundum Martini* in Pug. fid. p. m. 828. In Filio enim vult celebrari Pater. *Vitringa* ad Apoc. 13, 6. Conf. Prou. 18, 10. & not. 2 Sam. 22, 51. *l*) c. 10, 3. c. 17, 13. cf. c. 25, 1. Hoc d. l. ab eodem R. Mose sic declaratur: *de longe*, i. e. *ab ipso Deo benedicto*; sicut dicitur Ier. 31, 3. *de longinquo* Deus adparuit mihi. Et propterea dixit Deus benedictus Ier. 23, 23. Numquid ego Deus de propinquo, & non *Deus de longinquo*? Sed Ion. *Ecce Nomen Dei reuelabitur, sicut Propheta iam dudum de eo vaticinati sunt*. *m*) & *ardens* est ira eius. v. 33. Mal. 3, 19. De extremo iudicio accipit *Hieronymus*, de quo & v. 26. acceperat. Alii de *Assyrio* ex v. 31. vel Chaldæis: diuersa tamen tum cohærentia, tum expositione. Mihi vero (inquit *S.*) contra videtur Propheta in his ad finem capitis versibus loqui etiam de N. Testamento, id quod variis rationibus colligit. (1) quia pugna fit *verbo & ore* v. 28. (2) *Spiritu Dei* ibid. (3) *voce magnifica* v. 30. & (4) quia oppugnandi sunt *gentes & populi sine discrimine* v. 28. &c. (5) *Assur* quidem memoratus v. 31. sed non exclusiue v. 28. Et (6) Scriptura, in primis Esaias, habet hoc in more, vt quando prophetat de mutatione rerum sub N. T. dicat vel liberandum esse Israelem ex Assyria, vel vltionem sumendam esse ab Assyriis. &c. Conf. not. ad v. 25. *n*) *& grauitas est* oneris. c. 21, 15. Nah. 3, 3. *o*) S. est *onus* Prophetiæ. (1) *p*) c. 13, 5. cf. Ps. 7, 12. *q*) *lingua* & verba *ipsius*. cf c. 3, 8. Ier. 9, 2. 7. Ps. 57, 5. *r*) v. 30. 2 Sam. 22, 9. Apoc. 9, 17. 18. c. 11, 5. it. Act. 2, 3.

℣. 28. *s*) *Et Spiritus ipsius*. c. 11, 4. 2 Thess. 2, 8. *t*) *sicut torrens inundans* omnia. v. 33. c. 66, 12. Am. 5, 24. *u*) Hab. 3, 13. vt flumen potentiæ *Assyriæ* inundando adscenderat *ad collum* c. 8, 8. ita nunc similiter aget ira Domini circa illud. *Lightfoot*. Chron. p. 108. *x*) S. *dimidiabit*. Ex. 21, 35. Num. 31, 27. 42. i. e. qui vsque ad collum perueniens *videbitur quasi hominem diuidere* in duas partes, sed tn. inæquales, in partem quæ extat, & aliam quæ in aqua est, *Vat*. ita vt resistere non possit hostis, *Raschi*, sed submergendus sit, vel proximus submersioni, *Kimchi*. delendus pene ad internecionem. *y*) S. *ad cribrandum*. (1) rad. Aeth. *cribrauit* Al. *ad agitandum*. cf. v. 32. Leu. 7, 30. *z*) S. *cribro*, al. *agitatione*. (1) *a*) c. 1, 13. c. 5, 18. c. 59, 4. quo *vanitas* a gentibus separetur, nec amplius eant in mentis suæ vanitate Eph. 4, 17. *S*. *b*) *& frenum*. (4) Ps. 32, 9. *c*) *seducentis*, Prou. 10, 17. *quod* Diabolo *seductori* Apoc. 12, 9. & falsis doctoribus Es. 3, 12. c. 9, 15. Mich. 3, 5. *impositum erit*; vid. Apoc. 19, 20. c. 20, 3. 10. 13. 15. etiam asseclis eorum inicitur Apoc. 21, 8. *d*) cf. c. 37, 29.

℣. 29. *e*) *Tunc canticum* vobis erit. cf. c. 26, 1. c. 12, 1. seqq. & c. 60, 15. c. 66, 10. Hæc est spiritualis lætitia Ecclesiæ super Euangelio & conuersione populorum, respicitque ad noctem primam festorum, in primis Paschalis V. T. quæ fuit gaudii initium & ipsius festi, quamque excepit sequentis diei solemnitas, vt in templum adscenderent adorantes & sacrificantes. *S*. *f*) i. e. *nocte Pascha*, qua etiam excisum esse Assyriorum exercitum, Veteres narrant. *Aben-Ezra*. Conf. not. 2 Reg. 13, 35. *g*) *qua sanctificant se ad festum*. cf. Ex. 12, 27. 42. Num. 11, 18. c. 28, 16. c. 33, 3. 1 Sam. 16, 5. 2 Par. 35, 6. *h*) c. 35, 10. Ier. 15, 16. Cant. 3, 11. *i*) *cum tibia*. (5) c. 5, 12. 1 Reg. 1, 40. *k*) c. 2, 2. seqq. *l*) c. 17, 10. c. 26, 4. c 44, 8. cf. not. Deut. 32, 4.

℣. 30. *m*) c. 62, 11. *n*) *maiestatem* s. *gloriam*. Ps. 8, 2. Iob. 39, 20. *o*) vid. Ps. 29, 3. seqq. Apoc. 1, 10. *p*) *& descensum*. rad. נחת. cf. Ps. 38, 3. Iob. 36, 16. Alludit ad gestum ferientis. Ostendet, quid sit manus suæ descensus, & quam potenter brachium ipsius ferire valeat. *Vat*. Alii *quietem*, vt v. 15. h. e. vbinam *brachium suum immote incumbere faciat*. *Gusset*. p. 500. *q*) Ps. 60, 5. Ps. 71, 20. *r*) cum *æstu* aut *furore*. (6) Prou. 19, 12. Mich. 7, 9. 2 Par. 16, 10. c. 28, 9. Ion. 1, 15. *s*) c. 29, 6. *t*) v. 27. c. 33, 14. *u*) *dissipatione*, *dispersione*. (1) conf. Ps. 2, 9. *x*) c. 28, 2. *y*) conf. c. 31, 19 Ex. 9, 18. Ios. 10, 11. Apoc. 11, 19. c. 16, 21.

℣. 31. *z*) vid. v. 30. *a*) *consternabitur*. c. 31, 4. *b*) *Assyrius* in typo & antitypo. vide not. v. 27. & c. 31, 2.

l) *farraginem*. (3) Iob 6, 5 c. 24, 6. *m*) *subacidam*, (1) qua ex mente *Bocharti* iumentorum fastidienti stomacho subvenitur. vide eum copiose & erudite Hieroz. I. p. 113. seqq. sed non tam in medicinam, quam in cibum consuetum, ac aliquando in farinam, subacidam farraginem bobus dari, ex *Columella* bene ostendit D. *Maius*. in sua Hist. Anim. lib. 2. c 2. p. 215. seq. *n*) quam *ventilans* fuit homo. Ruth. 3, 2. Ier. 4, 11. qua hyperbole significatur, tantam fore frugum vbertatem, vt etiam expurgatissimæ in pabulum iumentorum cedant. *Boch*. Hieroz. I. p. 300. *o*) *ventilatione*. (1) *p*) *& pala* seu *ventilabro*. (2) Ier. 15, 7.

℣. 25. *q*) S. *Erunt quoque*. *r*) c. 40, 9. c. 57, 7. Ez. 17, 22. & c. 40, 2. coll. c. 47, 1. *s*) cf. Ez. 34, 6. *t*) *riui*. c. 32, 2. Ps. 46, 5. Ps. 65, 10. *u*) *& ductus*. (2) c. 44, 4. cf. Ier. 17, 8. *x*) *cædes magna*. c. 27, 7. Per hanc alii *stragem Angelicam Assyriorum* c. 37, 36. intelligunt. vid. *Dorscheus*. Sed quid impedit inquit *S*. quo minus *de strage spirituali* hostium Ecclesiæ intelligamus? Nos & typum & antitypum hic agnoscimus. Conf. c. 49, 26. c. 66, 16. Ioel 4, 11. seqq. Ps. 110, 5. Apoc. 14, 20. c. 19, 17. *y*) *cum cadent turres*. cf. c. 2, 15. c. 21, 9. c. 25, 2. 2 Cor. 10, 4. 5.

℣. 26. *z*) *Erit quoque* sec. *Gurtler*. Theol. Prophet. p. 703. *amplissima* Christi cognitio, coll. c. 11, 9. Zach. 14, 7. Apoc. 21, 11. sic *Dorscheus* non tantum *lux lætitiæ*, quod aliis visum est, intelligitur, sed & quidquid potioris *lucis* ab Israele expectatur; in primis *maior claritas Prophetiarum* de Sancto Israelis loquentium, & maior propinquitas lucis gentium. *Varen*. confert Es. 60, 19-22. *Cocceius* in Lex. p. 244. *Verbum Dei* clarius fiet, & qui docent, septuplo maiorem lucem præbebunt.

℣. 26. וְהָיָה אוֹר ita 2. ℣. 27. מַשָּׂאָה cum *Mspp*. 6. 9. 10, 14. 19. 20. contra *Masoram Erffurtensem*.

יָבֹא׃ וְהָיָה כֹּל מַעֲבַר מַטֵּה מוּסָדָה אֲשֶׁר יָנִיחַ יְהוָה 32
עָלָיו בְּתֻפִּים וּבְכִנֹּרוֹת וּבְמִלְחֲמוֹת תְּנוּפָה נִלְחַם־בָּהּ׃ בם קרי
33 כִּי־עָרוּךְ מֵאֶתְמוּל תָּפְתֶּה גַּם־הוּא לַמֶּלֶךְ הוּכָן הֶעְמִיק היא קרי
הִרְחִב מְדֻרָתָהּ אֵשׁ וְעֵצִים הַרְבֵּה נִשְׁמַת יְהוָה כְּנַחַל
גָּפְרִית בֹּעֲרָה בָּהּ׃ לא הוֹי הַיֹּרְדִים מִצְרַיִם

CAP. XXXI.

לְעֶזְרָה וְעַל־סוּסִים יִשָּׁעֵנוּ וַיִּבְטְחוּ עַל־רֶכֶב כִּי רָב וְעַל
פָּרָשִׁים כִּי־עָצְמוּ מְאֹד וְלֹא שָׁעוּ עַל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
2 וְאֶת־יְהוָה לֹא דָרָשׁוּ׃ וְגַם־הוּא חָכָם וַיָּבֵא רָע וְאֶת־
דְּבָרָיו לֹא הֵסִיר וְקָם עַל־בֵּית מְרֵעִים וְעַל־עֶזְרַת פֹּעֲלֵי
3 אָוֶן׃ וּמִצְרַיִם אָדָם וְלֹא־אֵל וְסוּסֵיהֶם בָּשָׂר וְלֹא־
רוּחַ וַיהוָה יַטֶּה יָדוֹ וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזֻר וְיַחְדָּו כֻּלָּם
4 יִכְלָיוּן׃ כִּי כֹה אָמַר־יְהוָה אֵלַי כַּאֲשֶׁר
יֶהְגֶּה הָאַרְיֵה וְהַכְּפִיר עַל־טַרְפּוֹ אֲשֶׁר יִקָּרֵא עָלָיו מְלֹא
רֹעִים מִקּוֹלָם לֹא יֵחָת וּמֵהֲמוֹנָם לֹא יַעֲנֶה כֵּן יֵרֵד יְהוָה קמץ בז״ק
ה צְבָאוֹת לִצְבֹּא עַל־הַר־צִיּוֹן וְעַל־גִּבְעָתָהּ׃ כְּצִפֳּרִים
עָפוֹת כֵּן יָגֵן יְהוָה צְבָאוֹת עַל־יְרוּשָׁלִָם גָּנוֹן וְהִצִּיל פָּסֹחַ
וְהִמְלִיט

c) qui vos *baculo* seu virga *percutiebat*. cf. c. 10, 24. Ion. *qui cum imperio ferit*. Sed S. *baculo percutiet eum*. sic conf. Pf. 2, 9.

ϑ. 32. d) *Tunc erit*. e) *transitus*. (3) *vadum* significat & *locum transitus* Gen. 32, 23. 1 Sam. 13, 23. sic Kimchi: *in omni loco, per quem transibit Assyrius cum exercitu, erit virga, quam Deus ei destinauit*. f) c. 9, 3. c. 14, 15. g) *fundamenti*. (1) cf. c. 28, 16. al. *destinationis*, ei destinata. cf. Hab. 1, 12. sed Gusset. p. 500. *Et quacunque ille transibit, ibi erunt fustes infixi alte & immote, quos faciet Iehouah quiescere super eo*, i. e. quos super Assyrio immote permanere faciet. h) *quam virgam quiescere faciet* Deus super Assyrio. cf. Ez. 5, 13. c. 16, 42. c. 21, 22. al. *iuxta quem transitum suos quiescere faciet* Dominus. i) *cum tympanis & citharis*, ac summa lætitia piorum. cf. Ex. 15, 20. 1 Sam. 18, 6. 2 Sam. 6, 5. Nam iubilus aliorum oritur, si tolluntur impii. *Kimchi* ex Prou. 11, 10. k) *agitationis*. cf. v. 28. c. 19, 16. l) *pugnabit* Deus *contra illos* hostes. cf. c. 63, 10. vt olim aduersus Aegyptios Ex. 14, 25.

ϑ. 33. m) S. *Nam paratum est* Tophet. sed Hiller. Onom. p. 447. seq. & 948. *Nam paratus est iam ante ad locum Tophet*. Ier. 6, 23. n) *iam dudum*. Mich. 2, 8. Gen. 31, 2. i. e. sec. Pirke Eliezer c. 2. *iam ante conditum mundum*. o) *Tophet*. Ion. *Gehenna*. cf. Ier 7, 31. c. 19, 2. 6, 14. 2 Par. 28, 3. vid. 2 Reg. 23, 10. Hillero ה est locale ad *locum Tophet*; vt in *Nobhah* 1 Sam. 22, 9. *Dedanah* Ez. 25, 13. *Calnah* Am. 6, 2. p) Regi Assyrio. v. 31. conf. c. 14, 10. seqq. Hillerus l. c. *Etiam iste locus huic Regi paratus s. constitutus est*. sed Ion. *Rex seculorum parauit eam* Gehennam. q) cf. c. 16, 5. Zach. 5, 11. r) *profundissimum eum reddidit*. c. 31, 6. s) *& latissimum eum fecit* Dominus. c. 5, 14. c. 57, 8. t) *pyra eius*, vel *quod attinet ad pyram eius*, (2) Ez. 24, 9. u) *multitudo* vel *multa sunt*. Gen. 15, 1. c. 41, 49. Ion. *pyra ignis succensa est in eo, sicut lignis multis*. x) *flatus*. Pf. 18, 16. Raschi *flatus Spiritus ipsius*. y) qs. *torrens*. vid. v. 28. z) *sulphuris*. (7) c. 34, 9. cf. Apoc. 19, 20 c. 20, 10. a) *ardens erit*. v. 27. c. 34, 9. Hof. 7, 4. Notanda est grauissima infernalis condemnationis descriptio. S. qua abolebitur ille Antichristus, coll. v. 27. 31. Sic *Gurtler*. Theol. Proph. p. 712. coll. 2 Theff. 2, 8. Pf. 5, 7. Pf. 68, 22. Ef. 11, 4. Hab. 2, 16. Mich. 7, 10. Zeph. 3, 15. Apoc. 17, 1. c. 19, 20. CAP. XXXI. ϑ. 1. b) *Va* itaque *descendentibus*! c. 30, 1. 2. Est in hoc capite repetitio & confirmatio superioris vaticinii, eædemque partes. (1) comminatio aduersus descendentes in Aegyptum. (2) Promissio Hierosolymitanis & pœnitentibus facta, v. 4. 5. cui (3) adhortatio ad pœnitentiā subiungitur v. 6. seqq c) cf. not. c. 20, 6. Digitum intendit Propheta in veterem Aegypti erga populum Israeliticum malignitatem & immanitatem. *Dorsch*. d) aduersus Assyrium. v. 8. cf. c. 10, 3. c. 20, 6. c. 30, 5. e) v. 3. c. 30, 16. Pf. 20, 8. f) *nituntur*. c. 30, 12. cf. Am. 2, 15. g) cf. c. 2, 7. h) c. 36, 9. i) *quod numerosi sint valde*. Ier. 5, 6. c. 15, 8. Pf. 40, 6. Quod autem Aegyptus equis & curribus valuerit, passim ex Scriptura patet. vid. e. c. Ex. 14, 7. Deut. 17, 16. 1 Reg. 10, 28. k) c. 17, 7. c. 30, 3. l) c. 30, 11. Ion. *Sed non innituntur Verbo Sancti Israelis, & informationem a Domino non quærunt*. m) c. 9, 11. Ier. 10, 23. n) c. 55, 6. ϑ. 2. o) *Atqui etiam ipse sapiens est*. Iob. 9, 4. q. d. Propheta; vos videmini sapientissime fecisse, quod potentissimo hosti Assyrio potentiam Aegypti opposuistis; sed Deus meus etiam sapiens est, & mox adparebit, quæ sapientia vincat. S. Conf. 1 Cor. 3, 19. Iob. 5, 12. 13. Prou. 21, 30. 31. p) 1 Reg. 21, 21. Ier. 40, 3. Neh. 13, 18. q) & verba sua *non retractauit*. Ios. 11, 15. r) *sed ipse insurget* vt hostis c. 14, 22. s) aduersus domum *malitiosorum* c. 1, 4. qui in Aegyptiis confidunt. t) ipsos puta Aegyptios. v. 1. u) Hof. 6, 8. Pf. 5, 6. ϑ. 3. x) *Nam Aegyptus* vel *Aegyptii*. c. 30, 7. y) *homines* sunt, & potentia eorum humana tantum & carnalis. cf. Pf. 39, 6. 12. Pf. 60, 13. Pf. 62, 10 z) *non autem Deus*, vt Iehoua est. Gen. 17, 1. cf. Ez. 28, 2. a) in quibus fiduciam habetis. v. 1. b) cf. c. 40, 6. Gen. 7. 21. c) *non autem spiritus*, spiritualis & diuina substantia, vt est *Spiritus Dei*, qui illos difflabit. c. 40, 7. d) quum igitur Iehoua aduersus vos *extendet manum suam*. c. 14, 26. Ier. 15, 6. e) c. 3, 8. Ier. 50, 32. f) *auxiliator* Aegyptius. cf. 1 Reg. 20, 16. g) *& cadet adiutus* Iudæus. h) *consumentur* & peribunt, c. 1, 28. Ier. 16, 4. cum contra, qui in Deo ac Seruatore suo confidunt, certissime seruandi sint, c. 20. 18. c. 40, 31. Pf. 25, 3. quod duplici simili in sequentibus probatur. ϑ. 4. i) *meditatur* s. *voluit animo* c. 5, 7. c. 33, 18. vel potius *murmurat* s. *mussitat*, analogica ratione; neque enim intelligitur plenus leonis rugitus, sed murmur & demissior sonus, qualem edit leo prædæ suæ iam compos, eique insidens. vid. *Koch* Hieroz. P. I p. 731. k) impauidus *leo*. 2 Sam. 17, 10. l) *aut leo iuuenis* Iud. 14, 5. m) *super præda sua*, qua iam potitus est, c. 5, 29. n) *quum* vel *quando*. Ios. 14, 10. o) *Conuocatur*. Esth. 2, 14. c. 4, 11 sed S. *cum occurrit contra illum*. Sic cf. Deut. 22, 6. 2 Sam. 18, 9 p) *plenitudo pastorum*, i. e. omnes, qui eodem loco pascunt, aut vicinis cf. Gen. 48, 19. Ier. 51, 11. Ion. *cum conuenit aduersus ipsum caula pastorum*. q) *a voce* namque *illorum non consternatur*. c. 30, 1. cf. Prou. 30, 30. r) *& a multitudine* vel *tumultu eorum*. c. 13, 4. c. 17, 12. Ez. 7, 11. s) S. *non affligitur*. cf. c. 25, 2. Zach. 10, 2. vel *non exaudit*, aut *respondet* desiderio illorum, vt dimittat prædam. Gemino simili diuina voluntas explicatur: comparat enim se Deus (1) *Leoni generoso*, pro præda sua imperterrite certanti; & indicat, se, postquam ex Aegypto per varias gentes populum suum instar prædæ eripuit, pro eo etiam dimicaturum. (2) etiam *aui* (alibi expresse *aquilæ*) quæ alis suis pro pullis certat; & innuit, se, postquam alis suis qs. exportauit ex Aegypto populum suum Israel, pro eo etiam pugnaturum v. 5. *Dorsch*. t) c. 63, 19. c. 64, 2. 2 Sam. 22, 10. u) c. 1, 24. x) *ad militandum* pro Ecclesia sua. *Varen*. y) S. *super monte Zionis, & super colle eius*, sc. humiliore monte Moriah, in quo Templum 2 Par. 3, 1. ϑ. 5. z) *volantes* expansis alis. c. 11, 21. Zach. 5, 1. 2. a) *sic qs. expansis alis protegget*. c. 37, 35. Zach 9, 15. b) S. proteget inquam *protegendo*. Zach. 12. 8 c) *& suos eripiet*. Mich. 5, 5. d) S. *transiliendo* transiliet: putatque respici ad Ex 12, 13. 23. 27. At Gussetio p. 690. id h. l. significat auiculæ circa pullos suos *volitationem*, ad eos contra hostem instantem tutandos. Ac proinde hac voce alibi *claudos* describi, quasi *quodam modo* [illegible] ntes. conf. 1 Reg. 18, 21. 26.

ϑ. 32. כֹּל sic in frontispicio accentum locant 1. 2. 5. Est enim *Ithib*. sec. *Maf*. 1 *impr*. ac *Erff* h l., & *impr*. ad Leu. 5, 2. Pro בָּהּ hab. בם in textu 1. 2. sic su. 5. & 1. quidem cum adiecta nota: ד דסבירין בה, quam hab. etiam *Maf*. *Erff* sed nostr. *Kthib* & *Kri* poscit *Maf*. *impr*. ad 1 Sam. 20, 38. ϑ. 33. מֵאֶתְמוּל per *Cholem* 10. 14. 20. 21. contr. *M. I.* הוּכָן per *Pat* 6. 9. 10. 17—21. 23. & *Ber*. contra *M. I.* & *Maf*. 1. 2. ac *Erff*. CAP. XXXI. ϑ. 1. וְעַל sine præf. *Vau* 1. sic fe. 1. & fu. 5. & sic in marg. 6. 9. sec. *Maf* *Erff*. וְעַל ita 7. 8. 13. 17. 18. 19. *Ber*. sic fe. 5. at per *Makk*. ceteri. ϑ. 4. לִצְבֹּא ita cum *Daz*. nostri, sec. *Maf*. 1. 2. & *Erff*. h. l. ac *Erff*. ad Num 4, 23. eandemque ac *impr*. ad Num. 8, 24. Alibi *raphatum* est sec. *M. I.*

והמליט׃ שובו לאשר העמיקו סרה בני ישראל׃ כי 6
ביום ההוא ימאסון איש אלילי כספו ואלילי זהבו אשר 7
עשו לכם ידיכם חטא׃ ונפל אשור בחרב לא־איש 8
וחרב לא־אדם תאכלנו ונס לו מפני־חרב ובחוריו
למס יהיו׃ וסלעו ממגור יעבור וחתו מנס שריו נאם־ 9
יהוה אשר־אור לו בציון ותנור לו בירושלם׃

לב CAP. XXXII.

הן לצדק ימלך־מלך ולשרים למשפט
ישרו׃ והיה־איש כמחבא־רוח וסתר זרם כפלגי־מים 2
בציון כצל סלע־כבד בארץ עיפה׃ ולא תשעינה 3
עיני ראים ואזני שמעים תקשבנה׃ ולבב נמהרים יבין 4
לדעת ולשון עלגים תמהר לדבר צחות׃ לא־יקרא 5
עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע׃ כי נבל נבלה 6
ידבר ולבו יעשה־און לעשות חנף ולדבר אל־יהוה
תועה להריק נפש רעב ומשקה צמא יחסיר׃ וכלי 7
כליו

plum &c. ibi constituerit. Ceterum notandum sub finem huius capitis, quod omnia hic soleant ad literam accipi de fuga Sancheribi exsudaeas; & fateor, quod omnia sic possint accipi, nisi quod v. 7. de idolorum abiectione, & v. 8. de tributo iuuenum Assyriorum dicitur.-- Prope tamen, fateor absum ab hoc, quod sint intelligenda de N. T. eo modo, quo etiam c. XXX. de Assyrio locutum est.-- Ita plana etiam foret cohaerentia cum sequenti c. XXXII. &c. S.

CAP. XXXII, ℣. 1. i) *Ecce namque!* c. 33, 7. c. 55, 4. 5. Cohaeret hoc caput cum superiore, vt sub illius finem notauimus; habetque (1) insigne vaticinium de Rege Messia eiusque regno spirituali. (2) Comminationem aduersus *mulieres & filias* otiosas ac superbas, l. sec. Ion. contra *vrbes & villas* securas v. 9. seqq. k) S. *ad iustitiam.* vid. c. 11, 4. 5. Ps. 45, 8. Ps. 72, 2. Praeter *modum* regnandi existimo etiam *effectum* ita denotari: quod *non solum iuste* regnaturus sit, sed & regnando *iustitiam fundaturus*, & imputationis & sanctificationis. S. l) *regnabit Rex*, np. Messias. c. 33, 17. 22. c. 44, 6. Ps. 2, 6. Ps. 72, 1. Ps. 145, 1. &c. Iudaei communiter hic *Hiskiam* intelligunt, sed perperam. Nam *Rex hic describitur* (1) *tanquam venturus*; Hiskias autem iam dudum in throno regali sedebat, vtpote successor Achazi c. 14, 28. (2) *tanquam* ἀναμάρτητος, at Hiskias & ante, & post Sancheribum extinctum lapsus est 2 Par. 32, 25. (3) *tq. insuperabilis & inuictus* v. 2. Hiskias autem illo elogio ornari non potuit. (4) Rex hic aperit *oculos, aures, corda* v. 3. 4. quod Hiskiae non conuenit. vid. *Dorsch.* & S. Prophetis autem, & in primis Esaiae hoc frequentissimum est, vt a suis temporibus in tempora Messiae prospiciant, suorumque temporum calamitatem felicitate temporum Messiae consolentur. S. m) S. *& quod ad Principes attinet.* vid. Ps. 45, 17. Ps. 68, 28. & sic cf. ל Num. 18, 7. Prou. 15, 3. &c. sed Tig. cum Vulg. *& Principes ipsi praerunt iudicio*, vt ל Nominatiuum notat non sine emphasi 1 Par. 3, 2. coll. 2 Sam. 3, 3. Per *Principes* vero intelliguntur praecipue Apostoli, nec non alii veritatis diuinae Doctores. *Principatus* autem Doctorum Ecclesiae *spiritualis* est, non mundanus &c. S. n) *sec. ius & iudicium* spirituale, s. *praescriptum verbi diuini.* cf. v. 16. c. 33, 5. o) *principatum gerent*; iudicium annunciando & dispensando per Verbum. S. Prou. 8, 16. cf. Iud. 9, 22. ℣. 2. p) S. *Tunc erit vir*, sc. ille Rex θεάνθρωπος. al. *quisque eorum*: *Rex* np. diuina sua potentia ac virtute, coll. c. 9, 5. 6. Ioh. 10, 28. &c. *Principes* autem per ipsius gratiam 1 Cor. 15, 10. Commodiore tn. nexu. S. in Comm. *Et erit Rex viro*, i. e. *vnicuique credenti.* Atque ita etiam alibi איש subintell. ל *cuique* denotat; vid. e. c. Gen. 41, 12. Num. 25, 54. q) *sicut absconsio* s. *latibulum*, In quo quis tutus *a vento* (1) cf. 1 Sam. 23, 23. r) *aut sicut receptus* s. *latebra ab inundatione.* cf. c. 28, 2. 17. s) recreatio copiosa, *sicut riui aquarum.* c. 30, 25. cf. Ioh. 4, 10. c. 7, 38. t) *in siticuloso* l. *arido loco.* (2) c. 25, 5. u) *sicut vmbra.* cf. c. 25, 2. x) *petra ingentis.* cf. Ex. 19, 16. y) *in terra lassa* aut *fessa.* Ps. 143, 6. vbi laboratur siti. cf. Prou. 25, 25. & supra c. 28, 12. it. c. 46, 1. Beneficia sunt regni Christi. vid. Ier. 31, 25. Mat. 11, 28. Ion. *& recipietur doctrina eorum cito, sicut riui aquarum, qui fluunt per terram siticulosam, sicut vmbra petrae grauis in terra lassa.* ℣. 3. z) S. *Non enim conniuebunt*; l. *alio respicient.* cf. c. 6, 10. c. 31, 1. a) cf. c. 30, 20. Eph. 1, 18. Act. 26, 18. b) *auscultabunt.* Kal (1) cf. c. 21, 7. Non amplius malitiose repugnabunt; vt supra c. 6, 9. Mat. 13, 14. ℣. 4. c) *praecipitum*; S. *praecipitantium sc.*; Tig. *praecipitanter agentium.* (4) c. 35, 4. Iob. 5, 13. Hab. 1, 5. d) *attendet, vt distincte intelligat.* cf. contr. c. 6, 10. c. 27, 11. e) *ad sciendum* mysteria Dei, quod Moses in votis habebat Deut. 29, 4. cf. Luc. 1, 17. 1 Cor. 1, 5. f) *balborum.* (1) *Balbutientes* spiritualiter sunt, qui cognitionē diuinarum rerum non habent, nec de iis confessionem veritatis promere possunt. Hi per Christum sic illuminantur, vt intelligant summa mysteria, & de iis scite ac solide confessionem suam edant. S. Conf. Act. 2, 11. c. 4, 13. g) *dilucida, clara* ac *nitida* verba. (4) c. 18, 4. Ier. 4, 11. Cant. 5, 10. ℣. 5. h) Ion. *impius.* Quis sit h. l. *stultus*, non potest exponi melius, quam per v. 6. S. i) S. *ingenuus.* vid. v. 8. & cf. Ex. 35, 5. Iob. 21, 28. Ion. *iustus.* k) *tenaci* s. *auaro.* (1) cf. eius descriptionem v. 7. Rad. Hebr. Chald. Syr. & Ar. *Mensurauit, ponderauit.* vid. c. 40, 12. Ceterum stultitia & auaritia in falsis doctoribus plerumque coniuncta sunt. *Dorsch.* l) *nobilis.* Iob. 34, 19. qui ab aliis imploratur, cf. supra c. 22, 5. vel *implorator, precator.* coll. Mat. 23, 14. ℣. 6. m) v. 5. Ps. 14, 1. Haec definitio *stulti* ostendit, quod intelligendi sint tum *pseudoprophetae*, tum quiuis *hypocritae*, qui ea loquuntur & docent, quae reuera sec. Spiritum Dei iudicata sunt stulta & falsa. &c. S. n) c. 9, 16. cf. 1 Sam. 25, 25. Ion. *Quia impii impietatem loquuntur.* o) cf. c. 29, 20. c. 55, 7. c. 59, 4. 6. 7. p) *hypocrisin.* (1) cf. c. 33, 14. Ier. 23, 15. ὁ. ἄνομα. cf. 2 Thess. 2, 8. 2 Petr. 2, 8. q) *contra Dominum.* cf. Deut. 13, 6. & supra c. 31, 5. Ier. 28, 16. r) *errorem.* (2) Neh. 4, 2. s) Gen. 42, 35. t) c. 29, 8. c. 58, 10. u) *& vt potum.* Leu. 11, 34. x) *subtrahat* s. *deficere faciat.* Hiph. (2) Ex. 16, 18. Ion. *vt lassam faciant animam iustorum, qui desiderant doctrinam, sicut esuriens cibum; & verba Scripturae, quae sunt sicut aqua in siticuloso loco, abolere seu tollere cogitant.* ℣. 7. y) *Et quod ad auarum attinet.* (1) v. 5.

e) *& liberabit.* c. 66, 7. cf. Ioh. 10, 28. quod minime continget iis, qui in Aegyptiis confisi sunt; supra c. 20, 6.

℣. 6. f) *Conuertimini* igitur. c. 21, 12. c. 45, 22. g) *ad eum*, *cui* s. *contra quem.* cf. c. 2, 8. c. 8, 23. h) instar abyssi *profundam fecerunt* impii & maxima pars vestrum. cf. c. 29, 15. Hos. 5, 2. i) *defectionem.* c. 1, 5. k) *o filii Israelis.* Vocatiuus per accentu.

℣. 7. l) scil. istius salutis, v. 4. 5. & destructi hostis, non tantum typici, sed & antitypici. c. 30, 25. 27. c. 32, 1. cf. c. 24, 21. c. 25, 9. c. 26, 1. &c. m) c. 2, 20. ὁ. ἀπορρίψουσι Mat. 16, 24. n) *quisque.* c. 9, 19. c. 36, 16. 18. o) c. 2, 20. c. 30, 22. p) S *quae fecerunt vobis manus vestrae.* cf. c. 2, 8 c. 17, 8. q) S. *in peccatum.* confer Deut. 9, 21.

℣. 8. r) *Cadet autem Assyrius.* c. 30, 31. c. 37, 36. s) c. 1, 20. Ier 2, 30. t) *& fugiet sibi.* c. 17, 13. u) *a gladio Domini.* Ion. *sicut coram occidentibus gladio.* x) c. 9, 16. y) in seruitutem redigentur, *mancipia fient.* 1 Reg. 5, 27. 28. Thren. 1, 1.

℣. 9. z) *Et petra eius.* 2 Sam. 22, 2. Ion. *& potentes eius.* i. e. robur militum, fortissimi milites; Vir, qui in bello, vt petra stat immobilis, nec gladios nec mortem fugiens, iam tanto percelletur terrore, vt cum festinatione aufugiat. S. Alii per *Petram* Monarcham Assyriorum intelligunt, ad quem respiciant Principes eius. Sic *Dorsch.* a) *a formidine.* cf. c. 66, 4. Ier. 6, 25. b) *transibit.* Iob. 34, 20. c) *& consternabuntur.* v. 4. c. 20, 5. Obad. v. 9. consternati aufugient. S. d) S. *a vexillo.* c. 5, 25. c. 30, 17. e) c. 1, 24. f) *cui ignis est*, c. 44, 16. c. 47, 14. c. 50, 11. g) *& furnus.* Gen. 15, 17. Ex. 7, 28. h) cf. Ps. 76, 3. i. e. qui sibi elegit Ierusalem, vt ibi habitet gratiose, adeo vt etiam cultum suum praecipuum, altare, sacrificia, templum

---

CAP. XXXII, v. 4. צחות per *Kam.* 1. 2. 10--16. 19--22. ℣. 6. ומשקה *Mem* per *chir.* 5. 7. 12. 16. secus, quam allegatur a *Mas.* Gen. 40, 1.

כֵּלָיו רָעִים הוּא זִמּוֹת יָעָץ לְחַבֵּל עֲנָוִים בְּאִמְרֵי
8 שֶׁקֶר וּבְדַבֵּר אֶבְיוֹן מִשְׁפָּט׃ וְנָדִיב נְדִיבוֹת יָעָץ וְהוּא
9 עַל־נְדִיבוֹת יָקוּם׃ נָשִׁים שַׁאֲנַנּוֹת
קֹמְנָה שְׁמַעְנָה קוֹלִי בָּנוֹת בֹּטְחוֹת הַאְזֵנָּה אִמְרָתִי׃
י יָמִים עַל־שָׁנָה תִּרְגַּזְנָה בֹּטְחוֹת כִּי כָּלָה בָצִיר אֹסֶף
11 בְּלִי יָבוֹא׃ חִרְדוּ שַׁאֲנַנּוֹת רְגָזָה בֹּטְחוֹת פְּשֹׁטָה וְעֹרָה
12 וַחֲגוֹרָה עַל־חֲלָצָיִם׃ עַל־שָׁדַיִם סֹפְדִים עַל־שְׂדֵי־חֶמֶד
13 עַל־גֶּפֶן פֹּרִיָּה׃ עַל אַדְמַת עַמִּי קוֹץ שָׁמִיר תַּעֲלֶה כִּי
14 עַל־כָּל־בָּתֵּי מָשׂוֹשׂ קִרְיָה עַלִּיזָה׃ כִּי־אַרְמוֹן נֻטָּשׁ הֲמוֹן
עִיר עֻזָּב עֹפֶל וָבַחַן הָיָה בְעַד מְעָרוֹת עַד־עוֹלָם מְשׂוֹשׂ
טו פְּרָאִים מִרְעֵה עֲדָרִים׃ עַד־יֵעָרֶה עָלֵינוּ רוּחַ מִמָּרוֹם
16 וְהָיָה מִדְבָּר לַכַּרְמֶל וְ כַּרְמֶל לַיַּעַר יֵחָשֵׁב׃ וְשָׁכַן בַּמִּדְבָּר
17 מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בַּכַּרְמֶל תֵּשֵׁב׃ וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה
18 שָׁלוֹם וַעֲבֹדַת הַצְּדָקָה הַשְׁקֵט וָבֶטַח עַד־עוֹלָם׃ וְיָשַׁב
עַמִּי בִּנְוֵה שָׁלוֹם וּבְמִשְׁכְּנוֹת מִבְטַחִים וּבִמְנוּחֹת
19 שַׁאֲנַנּוֹת׃ וּבָרַד בְּרֶדֶת הַיָּעַר וּבַשִּׁפְלָה תִּשְׁפַּל הָעִיר׃

אַשְׁרֵיכֶם

קמץ בזק

עניים קרי

קמץ בזק

והכרמל קרי

z) *vasa s. instrumenta eius.* Obserua elegantem paronomasiam, vt c. 5, 7. c. 10, 30. c. 13, 6. a) vid. 1 Tim. 6, 10. b) *scelera*, scelerata consilia init aut agitat. Ez. 16, 43. Prou. 24, 9. c) *ad perdendum*. c. 13, 5. c. 54, 16. d) c. 3, 15. c. 10, 2. c. 41, 17. e) *fallacibus verbis*. cf. c. 9, 14. c. 59, 3. Ier. 8, 8. c. 9, 2. 4. c. 14, 14. f) *idque, quum loquitur.* Prou. 23, 16. g) c. 14, 30. c. 25, 4. c. 29, 19. h) Ps. 37, 30.

ṽ. 8. i) *Sed vere ingenuus* & liberalis, v. 5. Iob. 21, 28. *spiritu spontaneo* Ps. 51, 14. excitatus & praeparatus, s. vt S. adnotat, *qui habet spiritum spontaneum*, h. e. sponte & candide in bonum ferentem. Is spiritus opponitur *hypocrisi*, v. 6. k) *ingenua*, vere bona & salutaria *consulit*, loquitur & facit, nec ab iis dimoueri se patitur. l) cf. Eph. 4, 14.

ṽ. 9. m) Plerique tropice *vrbes*, coll. Ez. 23, 2. Sic Ion. *Ciuitates, quae habitant tranquille -- Castella, quae habitant in confidentia.* Aliis proprie *Mulieres*. Ct. not. ad v 1. Vtraque sententia non incommoda est, inquit S. & possunt, ni fallor, coniungi, vt intelligantur per mulieres ciuitates securae & superbae tranquillitate sua, in primis propter mulierum ista vitia in ipsis deprehensa; q. d. *O ciuitates securae & confidentes, & vos in primis, quae in ipsis estis voluptuosae mulieres.* Nam non solas mulieres intelligi, ex v. 11. & 12. colligitur, vbi planctus etiam viris tribuitur. n) *securae*, tranquillae. v. 11. 18. c. 33, 20. o) *surgite*. c. 21, 5. Mich. 2, 10. *Varen.* confert Eph. 5, 14. p) Ier. 9, 19. q) *confidentes*. v. 10. cf. Am. 6, 1. r) Gen. 4, 23. s) c. 28, 23.

ṽ. 10. t) *Dies*. Ps. 61, 7. 2 Par. 21, 15. vel *annum*. Leu. 25, 29. Num. 9, 22. u) *supra annum*, i. e. pluribus & continuis annis, s. diutissime. cf. 2 Sam. 21, 1. Quousque autem istorum annorum accumulatio extendenda sit, exponit v. 15. Sequimur vero sententiam B. *Lutheri*, quod Propheta a suis temporibus incipiat, & finiat in N. T. ita quidem, vt ante omnia poenam suorum temporum indicet, tum significet, quod deinceps vsque ad N. T. Iudaicus populus nunquam in constanti pace & securitate diu futurus & victurus sit; quod & historia testatur. S. x) terrore *commouebimini*. v. 11. Ier. 33, 9. Hab. 3, 16. Ion. *commouebuntur, quae habitant in securitate.* y) v. 9. z) c. 24, 13. a) *collectio messis*. (1) c. 33, 4. Mich. 7, 1. Ion. *prouentus non est ad colligendum.* Videntur ad litteram & primo praedici mala corporalia, ex quibus vero status in spiritualibus recte inferatur. S. ṽ. 11. b) c. 10, 29. c. 19, 16. c) v. 9 d) S *Commoue te.* Vulg. *Conturbamini confidentes.* v. 10. e) S. *exue te.* Leu. 6, 4. f) S. *& denuda te.* cf. v. 15. Hab. 3, 9. al. *& euigila* tandem, coll. Ps. 44, 24. Construitur vero *Imperatiuus Singularis*, habens ה parag. cum Nom. Femin. Plur. ad sensum; quem alii pro 2. Fem. Plurali cum Aben Ezra & Kimchio admittunt, alii pro *Infinitiuo* agnoscunt. g) S. *& accinge te.* c. 15, 3. c. 22, 12. ṽ. 12. h) S. *super vbera*, al. *propter vbera.* Gen. 49, 25. Hos. 9, 14. i) S. *erunt se pulsantes*, plangent viri & feminae. Zach. 12, 10. k) *ob agros desiderii*, s. desiderabiles. Am. 5, 11. l) c. 17, 6. Ps. 128, 3. ṽ. 13. m) c. 5, 6. n) cf. c. 34, 13. o) *quia* etiam. c. 5, 10. c. 48, 2. p) cf. 2 Reg. 25, 9. Ier. 49, 25. q) c. 22, 2. ṽ. 14. r) *palatium* s. *templum*, vt Ier. 30, 18. Ion. *Quia domus sanctuarii vastata est.* Conf. supra c. 25, 2. s) *desertum erit.* Pyal (1) cf. c. 1, 6. t) c. 17, 12. u) *vrbis* & aedium illius. x) *derelicta erit.* Py. (1) Ier. 49, 25. cf. infra c. 60, 15. c. 62, 4. y) *cliuus*. 2 Reg. 5, 24. & in specie pars montis Sion orientalior. Mich. 4, 8. 2 Par. 27, 3. c. 33, 14. Neh 3, 26. 27. iuxta montem Moriah, in quo Templum 2 Par. 3, 1. z) *& arx* s. specula. c. 23, 13. a) Nold. p. 208. erit *in speluncas*, coll. Ioel 2, 8. Sed S. *erunt super speluncis*, i. e. antrorum superficiei incumbent, in terram destructa. cf. *Gusset*. p. 581. coll. Gen. 16, 18. c. 25, 8. 1 Sam. 6, 16. b) c. 2, 19. c) c. 24, 8. 12. d) *ferarum* s. *onagrorum*. Ier. 2, 24. Idem est, ac si vastanda dicatur vrbs & desolanda, atque in desertum redigenda. Onager enim est *solitarius*, Hos. 8, 9. & *eremicola* Iob. 24, 5. &c. *Boch.* Hieroz. I. p. 870. ṽ. 15. e) *donec largiter & copiose effundetur.* Verbum hoc *largam effusionem* (& *euacuationem* vasis) notat; ea quoque, quae sequuntur, miram significant rerum mutationem. Est itaque miraculosa Spiritus S. in N. T. effusio; prout manifestum est sigillum gratiae N. T. adeoque non exclusis reliquis beneficiis, sed inclusis. S. Conf. c. 53, 12. Gen. 24, 20. 2 Par. 24, 11. & Tit. 3, 6. Ioel 2, 1. seqq Zach. 12, 10 Act. 2, 1. seqq. f) c. 11, 2. c. 44, 3. Ioh. 14, 26. g) *de caelo*. c. 24, 18. quo Christus adscendit. Ps. 68, 19. Eph. 4, 8. 10. Act. 2, 33. ... Luc. 24, 49. Ion. *Omnia haec vsque dum veniet nobis respiratio ab eo, cuius habitatio* (s. Schechina) *est in caelis altitudinis.* h) v. 16. c. 35, 1. Luth. ad h. l. i. e. *reliquiae Iudaeorum & gentes* (incultae Rom 11, 17.) *erunt cum cultissimus ager*, ferent vberrimos fructus in fide Christi. i) vid. c. 29, 17. & cf. 1 Cor. 3, 9. k) c. 16, 10. Ier. 2, 7. Luth. *& Carmel* i. e. *Synagoga*, quae nunc floret, redigetur in saltum, & desolabitur. Sed S. Mutatio Carmeli & deserti h. l significat exaequationem Iudaeorum & gentilium, *vt non sit Iudaeus & Graecus*, Gal. 3, 28. Hoc discimus ex eo, quod v 16. *dicitur habitatura iustitia non tantum in deserto*, h. e. inter gentiles, *sed etiam inter Iudaeos* - Ne quis putet c. 29, 17. totalem Iudaeorum abiectionem praedici. Ion. *& Carmel vrbibus multis habitabitur.* ṽ. 16. l) v. 15. m) cf. v. 1. Populorum conuersio praedicitur; *Dorsch.* Ion. *Et habitabunt in solitudine facientes iudicium; & facientes iustitiam Carmelum inhabitabunt.* ṽ. 17 n) Rom. 5, 1. c. 14, 17. o) c. 11, 9. cf. c. 60, 18. c. 33, 20. Hab 2, 20. p) c. 18, 21. q) c. 30, 15. Ps. 112, 7. 8 cf. Mat 11, 29. Rom. 8, 31. seqq. Hebr. 4, 1. Ion. *Et erunt facientes iustitiam in pace; & operantes iustitiam quieti erunt, ac secure habitabunt in saecula.* ṽ. 18. r) c. 33, 20. s) *& intensoriis* c. 54, 2. t) *securitatum*. Ier. 2, 37. c. 32, 16. u) *& in quietibus.* c. 28, 12. Num. 10, 33. x) v. 9. cf. c. 2, 4. Pax amoenissima, sed spiritualis & interna, in communione cum Deo & sanctis consistens, coll. Rom. 14, 17. Col. 1, 20. 1 Ioh. 1, 3. 7. *Dorsch.* ṽ. 19. y) S. *Grandinabit enim.* (1) vid c. 30, 30. Apoc. 16, 21. z) *quum descendet vel ruet.* c. 34, 7. a) *silua* illa horrida, quum regnum Antichristianum vastabitur. cf. v. 15. c. 10, 18. 19. Ier. 46, 23. Ez. 21, 2. Zach. 11, 2 b) *& ipsa humilitate* s. *humiliatione.* (1) c) *humiliabitur* c. 25, 12. c 26, 5. 6. c. 29, 4. d) Hierosolyma. v. 13. 14. & in antitypo *ciuitas illa terribilis*, Num. 24. 19 Hab. 2, 12. Babel, Sodoma & Aegyptus spiritualis. Apoc. 11, 8. *Maii* Oecon. p. 932. Confer etiam Ios. 6, 20.

ṽ. 7. באמרי per *Makk.* 1. 2. 5. 7. 8. 13. 19. 22. v. 11. וחגורה sic *plene* 1. 7. 8. 15. 22 & sic Eu. 2. sec. *Mas. impr.* ac Erff. Alii *defect.* ṽ. 14. נֻטָּשׁ per Pat. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. & *Erffurtensem.*

אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל־כָּל־מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל־הַשּׁוֹר כ
וְהַחֲמוֹר׃ הוֹי שׁוֹדֵד וְאַתָּה לֹא שָׁדוּד וּבוֹגֵד לג
וְלֹא־בָגְדוּ בוֹ כַּהֲתִמְךָ שׁוֹדֵד תּוּשַּׁד כְּנַלֹּתְךָ לִבְגֹּד
יִבְגְּדוּ־בָךְ׃ יְהוָה חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ הֱיֵה זְרֹעָם 2
לַבְּקָרִים אַף־יְשׁוּעָתֵנוּ בְּעֵת צָרָה׃ מִקּוֹל הָמוֹן נָדְדוּ 3
עַמִּים מֵרוֹמְמֻתֶךָ נָפְצוּ גּוֹיִם׃ וְאֻסַּף שְׁלַלְכֶם אֹסֶף 4
הֶחָסִיל כְּמַשַּׁק גֵּבִים שֹׁקֵק בּוֹ׃ נִשְׂגָּב יְהוָה כִּי שֹׁכֵן מָרוֹם ה
מִלֵּא צִיּוֹן מִשְׁפָּט וּצְדָקָה׃ וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן 6
יְשׁוּעֹת חָכְמַת וָדָעַת יִרְאַת יְהוָה הִיא אוֹצָרוֹ׃
הֵן אֶרְאֶלָּם צָעֲקוּ חֻצָה מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם 7
מַר יִבְכָּיוּן׃ נָשַׁמּוּ מְסִלּוֹת שָׁבַת עֹבֵר אֹרַח הֵפֵר בְּרִית 8
מָאַס עָרִים לֹא חָשַׁב אֱנוֹשׁ׃ אָבַל אֻמְלְלָה אָרֶץ 9
הֶחְפִּיר לְבָנוֹן קָמַל הָיָה הַשָּׁרוֹן כָּעֲרָבָה וְנֹעֵר בָּשָׁן
וְכַרְמֶל

℣. 20. *e) Beati ergo vos!* Pf. 128, 2. Doctores Euangelii, *Luth.* Cum not. ad v. 1. *f) seminantes.* Pf. 72, 16 Luc. 8,5.6. 8. 11. Ioh. 4,36.37. 1 Petr 1, 23. *g) iuxta omnes aquas*, i. e. sec. Luther. ad h. l. *in omnibus gentibus*. cf. c. 17, 12. 13. Apoc. 17, 15. *h) ad arandum*, vel *triturandum*, sec. *Bochart.* Hieroz I. p. 186. i. e. qui boum & asinorum opera agros irriguos aratis & conferitis. cf. not. c. 30,24. At Ion. *Beati estis o iusti*, Fecistis vobis opera bona, quia *vos estis similes iis*, qui seminant in irriguo loco: qui emittunt *ad triturandum boues*, & ad colligendum asinis. cf. not. c. 28, 27.

CAP. XXXIII. ℣. 1. *i) Væ tibi!* c. 1, 4. c. 5, 11. 18. Habet hoc caput ex mente *S.* I. *Assyriorum deuastationem* verbis Prophetæ prædictam v. 1. Ecclesiæ precibus obtentam v. 2. & Dei misericordia ob populi sui miseriam v. 7. seqq. festinatam v. 10. II. *scandali* ex summa Dei iustitia accepti *remotionem*, & instaurationem Ecclesiæ v. 14. seqq. Nempe statui piorum felici, in quo desiit caput antecedens, hic opponitur status Ecclesiæ hostium. *Mai* Oecon. p. 932. seq. *k) o vastator!* c. 16, 4. c. 21, 2. per quem *non solum Assyrium* (Sancheribum & successores, vsque ad Nineues & regni destructionem, de qua Nahum) sed *quosuis Ecclesiæ persecutores* intelligi, Patres recte censent, vt ex progressu & fine capitis liquet. Sane *de insigni vastatore* Ecclesiæ sermo est, qui diu felix, & non vastatus fuit, ac inde spem concepit, felicitatem istam perpetuam futuram. Quod in *Antichristum optime quadrat*, cui proinde vastatio prædicitur, quando consummauerit ex diuina permissione iniquo iudicio vastationem in Ecclesia. *Mai* d. l. *Assyrium* tn. S. & in specie *Sancheribum* Forerius intell., quia de illius tyrannide hucusque egit Prophe-
ta, & contra imminentem eius

CAP. XXXIII.

דגש אחר שורק

vastationem trepidantem populum consolatus est. &c. Interim in. add. *Dorsch.* sunt in hoc capite axiomata & canones vniuersales, qui contra *Diabolum & quosuis Ecclesiæ vastatores perfidosque persecutores* vsurpari possunt. *l) Vulg. & Luth.* Interrogatiue:

קמץ בוק

פתח באתנח

nonne & tu vastandus es? ex iure talionis, coll. Iud. 1, 6. 7. sed Tig. *& tu non es vastatus*, vt belli iustam caussam non habeas. Schmidius: *cum non fis vastatus*, nimium tua felicitate te effers, & prorsus inuictum te putas. conf. c. 36, 18. 19. 20. *m)* Ier. 4, 30. *n)* c. 21, 2. c. 24, 16. Iud. 9, 23. *o)* Schmid. *cum non perfide egissent contra te.* Nec obstat 2 Reg. 18, 7. *p) cum perfeceris* seu *absolueris*, & in summo gradu fueris *vastator*. Ez. 22, 15. Dan. 8, 23. *q)* conf. c. 10, 12. seqq. c. 13, 14. *r) quum consummaueris.* (1) Infinit. Hiph. a rad. נלה . conf. nomen Iob. 15, 29. *s)* conf. 2 Reg. 19, 35. seqq. & vaticinium Nahumi totum. ℣. 2. *t)* c. 30, 19. Instituit has preces Propheta *cum* Ecclesia in prima, & *pro* eadem in 3. persona. *S. u)* c. 25, 9. c. 26, 8. *x)* Pf. 44, 4. Ion. *esto robur nostrum omni die. y) singulis matutis.* Pf. 73, 14. Thr. 3, 23. *z)* c. 12, 2. Pf. 68, 20. *a) tempore afflictionis* magnæ. c. 37, 3. Ier. 14, 8. Pf. 9, 10. Pf. 10, 1. Dan. 12, 1. Mat. 24, 21. Apoc. 7, 14. ℣. 3. *b)* c. 13, 4. c. 24, 18. cf. c. 37, 7. Est hæc *vox strepitus*, quam Dominus edit: quemadmodum alibi dicitur venire cum tonitru & procellis. &c. *S. c)* vt olim *diffugerunt*, ita porro *fugient* populi. c. 21, 14. 15. *d) præ celsitudine tua.* (1) vel *propter exaltationem tuam* ipso opere reuelatam ac declaratam. cf. v. 10. Pf. 149, 6. *e) dissipata sunt & dispergentur.* c. 11, 12. 1 Sam. 13, 11. ℣. 4. *f) et sic* vicissim *colligetur.* Zach. 14, 14. *g) spolium vestrum*, o hostes! conf. Zach. 14, 1. & de Nineue Nah. 2, 10. 11. *h) collectione.* c. 32, 10. *i) bruchi*, (6) Ioel 1, 4. i. e. vos ita spoliabit hostis, quemadmodum bruchus agrum, quem non nisi nudum relinquit. *Bochart.* Hieroz. II. p. 478. *k) tanquam gressu.* (1) al. *instar exercitus*, coll c. 22, 8. *l) locustarum*, quarum certam speciem a *gibbo* sic dictam coniicit *Neumannus* in Exodo sua p. 240 coll. 1 Reg. 6, 9. vbi *fornices* notat & 2 Reg. 3, 16. vbi *cisternas fornicatas*, Conf. etiam Am. 7, 1. Nah. 3, 17 *m) gradietur* vel *grassabitur* prædator *in eo* spolio vestro, vel *in eum* Assyrium, vt auerti non possit. Nam quidquid agas, locustæ pergunt, nec nisi saturæ recedunt. *Bochart.* Hieroz. II. p 478. Conf. Ioel 2, 9. ℣. 5. *n) Altior namque omnibus hostibus suis est Dominus.* Est hæc laudis formula. cf. c. 2, 11. 17. c. 12, 4. *o)* c. 32, 15. c. 57, 15. quod sc. probant opera ipsius. Ceterum quæ hoc & seq. versu dicuntur, non ad tempora Hiskiæ, sed Christi referimus. Longe namque splendidiora sunt, quam vt de illis accipiantur. Propheta ex minoribus ad maiora prospicit, q. d. Non tantum Hierosolymam liberabit & Assyrios puniet, sed maiora etiam facturus est Dominus: *implebit enim* per Messiam *Zionem iudicio & iustitia. S. p)* cf. c. 1, 27. c. 34, 8. Ion. *qui dixit* seu promisit *implere Zionem facientibus iudicium veritatis & iustitiæ. q)* c. 32, 16. ℣. 6. *r) Et erit* Messias, v. 5. sed S. *vnde futurum est*, vt *sit fides temporum tuorum*, o Zion. *s)* c. 11, 5. c. 25, 1. *t)* quæ sc. tibi sub Nouo fœdere promissa sunt *S.* Conf. Gal. 4, 4. *u)* S. *robur*, al *thesaurus*, s. *possessio.* Ier. 20, 5. Prou. 15, 6. *x) salutum.* c. 26, 18 2 Sam. 22, 51. i. e. robur *saluificum.* S. *y) sapientiæ atque scientiæ* sc. *salutis*, quod præcedit. cf. Ioh. 17, 3. 1 Cor. 1, 30. Col. 2, 3. &c. *z)* Pf. 111, 10. *a)* erit *penuarium eius* thesauri Deut. 28, 12. Ioel 1, 17. Nam fides saluifica, diuina sapientia ac salutaris Christi cognitio, vt impietate amittitur, ita in timore Dei conseruatur. Al. *timor Domini erit thesaurus Zionis*, ita *S.* ℣. 7. *b) Ecce fortissimi* & bellicosi *Iudæorum* viri. sic *Boch.* Hieroz. I. p. 870. coll. 2 Sam. 23, 20. cf. etiam supra c. 29, 1. Al. Ecce *ad altare ipsorum* clamant Sacerdotes *vsque foras*, coll. Ez. 43, 15. 16. At *Neumanno* in Ex. L. 5. p. 117. apposita hæc est *nunciorum* l. *legatorum* descriptio. Ecce *legatio eorum*, l. tota illa multitudo Assyriorum huc & illuc egressa. Ita Ion. *clamabunt* cum rebellione *legati populorum. c)* S. eq. re desperata *vsque foras clamant*, vt ploratus eorum *vsque in plateas* pertingat, s. *in plateis etiam* audiatur. Prou. 5, 16. Arbitramur a. non coniungendum esse hunc versum cum antecedentibus, sed iam de nouo proponi l. a Deo ipso l. a Propheta miseriam populi Iudaici, qua ipse Deus commotus mox respondeat v. 10. *Nunc surgam &c.* S. *d*: vid. c. 36, 22. 2 Reg. 18, 14. Sed *S.* intelligit *Sacerdotes*, qui arma non tractant, coll. c. 37. 2. Mal. 2, 7. *e) acerbe flebunt.* c. 38, 15. 17. Ez. 27, 31. Zeph. 1, 14. ό. πικρῶς κλαίοντες. Mat. 26, 75. Respicitur ad minas Rabsake, a quo legati pacis flentes abierunt. *Dorsch.* coll. c. 36, 3. 22. 2 Reg. 18, 18. 37. ℣. 8. *f)* Leu. 26, 22. Hic & sequens versiculus miseriam populi Iudaici extra Hierosolymam describunt. S. *g)* c. 62, 10. *h)* cf. Iud. 5, 6. *i* 1 Reg. 15, 19. De Assyrio accipiendum, quod nec hominibus, nec ædificiis pepercerit, nec pactorum curam habuerit. *S.* Alii de Deo, quod Deus videatur irritum fecisse fœdus gratiæ, vrbes hominesque prorsus abiecisse, cum solitudo tristis & luctuosa vbiuis sit. *k)* 2 Reg. 23. 27. *l)* cf. c. 13, 17. ℣. 9. *m) Vnde luget.* vid. c. 24, 4. 7. *n)* c. 16, 8. Ioel 1, 10. *o) erubuit.* c. 1, 29 c 54, 4. *p)* c. 14, 8. cf. not. Deut. 3, 8. 9. *q)* vid. c. 19, 6. *r) Saron.* c. 35, 2. c. 65, 10. Cant. 2, 1. Est regio campestris Ios. 12, 18. circa Ioppen & Lyddam Act. 9, 35. e tribus Iudææ locis maxime bobus compascuis 1 Par. 27, 29. Nomen sec. *Boch.* Hieroz. I. p. 306. seq. est formæ *Safon*, a verbo שרה *prospicere*: quia *prospectus* in illis campis apertissimis patuit latissime. ό. ὁ σάρων, vt Act. 9, 35. *s) sicut solitudo* campestris. c. 35, 1. 2 Sam. 15, 23. 28. *t) & excutit* hostis Basanitidem, coll. v. 15. al. *& rugit* s. *rudit* Basan. Ier. 51, 38. Ion. *deuastata est. u)* Deut 32, 14. Nah. 1, 4. LXX. *Galilea*.

CAP. XXXIII, ℣. 1. ולא־בגדו sine præf. *Vau* 1. 2, 5. בך pro eo hab. בו 2. 5. תישד *sheva* sine *Dag.* 1. 5. 7. 8. 11-16. 19. 21. 22. 23. contra *M. I.* Idem: per *Kam.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. 23. כנלתך sine *Dag.* 1. 5. 8. contr. *M. I.* ℣. 6. עתך def. 5. 14 20. 21 23. sic fu. 1. & in textu 6. 9. contra *Maf.* ℣. 9. והיה cū præf.: *Vau* 1. sic in marg. 2. qui in textu *Vau* deleuit.

x) c. 29, 17.
℣. 10. y) Ion. *nunc reuelabo me.* Notum est, quod Deus in adflictionibus suorum comparetur conniventi c. 42, 14. aut dormienti Ps. 44, 24. Sic ergo dicit se post longam quasi conniventiam & qs. e somno surrecturum. vid. not. ad v. 7. sic quoque *se* dicitur *exaltare*, quando sublimem suam maiestatem ipso opere, & in iudicio contra hostes, gloriose ac publice demonstrat. z) Ps. 12, 6. a) *extollam me.* v. 3. Dan. 11, 36. b) *efferam me.* cf. c. 52, 13. c. 57, 15.
℣. 11. c) *Concipietis*, vos Assyrii & hostes Ecclesiæ. v. 1. 3. c. 59, 4. d) vid. c. 5, 24. e) c. 59, 4. cf. Ps. 7, 15. Iob. 15, 35. Iac. 1, 15. f) *animus & ira vestra.* Ez. 21, 5. c. 20, 32. Iob. 15, 13. g) vt *ignis consumet vos.* cf. c. 37, 36.
℣. 12. h) v. 3. i) *combustiones calcis.* Deut. 27, 2. Am. 2, 1. k) 1 Sam. 23, 6. l) *excisæ.* (2) Ps. 80, 17. cf. supra c. 5, 25. m) c. 9, 17.
℣. 13. n) *remotæ* gentes, cf. c. 8, 9. c. 34, 1. Eph. 2, 13. 17. o) sc. in occisis Assyriis. *Dorsch.* p) Ier. 16, 21.
℣. 14. q) Male sibi conscii *extimuerunt.* Ps. 14, 5. Deut. 28, 66. 1 Ioh. 4, 8. cf. supra c. 12, 2. r) cf. Ps. 125, 1. s) c. 1, 28. t) c. 13, 8. u) *tremor.* (4) Ps. 2, 11. Iob. 4, 14. x) *hypocritas.* c. 9, 16. c. 10, 6. c. 32, 6. Ion. *impios, qui sufferantur vias suas, dicentes:* subintell. enim לאמר, vt v. 18. & supra c. 14, 8. c. 22, 13. y) *quis manebit* hic *nobis?* c. 11, 6. c. 16, 4. cf. Ps. 15, 1. seqq. 1 Sam. 6, 20. Nah. 1, 6. z) *ignis consumens* est Deus. cf. c. 9, 3. c. 10, 17. Deut. 4, 24. Hebr. 12, 29. Ion. *Quis manebit nobis in Sion, in qua splendor Schechinæ eius est sicut ignis consumens? Quis habitabit nobis in Ierusalem, vbi iudicandi sunt impii, vt tradantur gehennæ, incendio æterno?* Scil. peccatores & hypocritæ male

י וְכַרְמֶל׃ עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְהוָה עַתָּה אֵרוֹמָם עַתָּה
11 אֶנָּשֵׂא׃ תַּהֲרוּ חֲשַׁשׁ תֵּלְדוּ קַשׁ רוּחֲכֶם אֵשׁ תֹּאכַלְכֶם׃
12 וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת שִׂיד קוֹצִים כְּסוּחִים בָּאֵשׁ יִצַּתּוּ׃
13 שִׁמְעוּ רְחוֹקִים אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וּדְעוּ קְרוֹבִים
14 גְּבֻרָתִי׃ פָּחֲדוּ בְצִיּוֹן חַטָּאִים אָחֲזָה רְעָדָה חֲנֵפִים מִי
טו יָגוּר לָנוּ אֵשׁ אוֹכֵלָה מִי־יָגוּר לָנוּ מוֹקְדֵי עוֹלָם׃ הֹלֵךְ
צְדָקוֹת וְדֹבֵר מֵישָׁרִים מֹאֵס בְּבֶצַע מַעֲשַׁקּוֹת נֹעֵר כַּפָּיו
מִתְּמֹךְ בַּשֹּׁחַד אֹטֵם אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ דָּמִים וְעֹצֵם עֵינָיו
16 מֵרְאוֹת בְּרָע׃ הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן מְצָדוֹת סְלָעִים
17 מִשְׂגַּבּוֹ לַחְמוֹ נִתָּן מֵימָיו נֶאֱמָנִים׃ מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה
18 עֵינֶיךָ תִּרְאֶינָה אֶרֶץ מַרְחַקִּים׃ לִבְּךָ יֶהְגֶּה אֵימָה אַיֵּה
19 סֹפֵר אַיֵּה שֹׁקֵל אַיֵּה סֹפֵר אֶת־הַמִּגְדָּלִים׃ אֶת־עַם
נוֹעָז לֹא תִרְאֶה עַם עִמְקֵי שָׂפָה מִשְּׁמוֹעַ נִלְעַג לָשׁוֹן אֵין
בִּינָה Aaa 2 מז ב

קמץ בז״ק
פתח באתנח
פתח בס״פ

male sibi conscii iram Dei iustam timebant, adeoque non credebant fore, vt Deus Hierosolymam liberaret; sua potius consilia eo direxerant, vt auxilia externa circumspicerentur. ita S. melius, quam quod alii *per hunc ignem* Assyrium, immaniter adhuc inter diversos populos grassatum, intelligunt. a) *ardores* enim iræ Dei. (2)

Ps. 102, 4. b) *æterni sunt.* cf. not. 2 Reg. 5, 27. ℣. 15. c) c. 57, 2. Ps. 15, 2. Prou. 6, 12. Ion. præmittit: *Dixit Propheta, habitabunt in ea iusti; omnis nempe, qui ambulat in innocentia* q. d. Propheta: mansuri sunt omnino aliqui, sed qui vobis meliores sunt. *S.* Atque hac responsione *qualitas* restaurandorum, non autem restaurationis *caussa meritoria* explicatur. *Dorsch.* sc. qui pœnitens & credens est, fidemque verbis & factis monstrat. Ingens sane stultitia est hypocritarum & male sibi consciorum. Timent sibi propter peccata, voluntque Deum propterea facere; non observantes hoc nec admittentes, quod potius sese ad Deum convertere debeant, & vitam suam corrigere. *S.* d) Ps. 11, 7. Luc. 1, 75. e) *& qui* mente sincera *loquitur.* c. 45, 19. Prou. 23, 16. f) c. 26, 7. c. 45, 19. g) qui *detestatur.* c. 30, 12. h) *lucrum.* Ex. 18, 21. i) *oppressionum & fraudulentum.* (2) Prou. 28, 16. Ion. *qui abstinet a mammona fallaciæ, procul removens animam suam ab oppressionibus.* k) *excutiens manus suas.* v. 9. Neh. 5, 13. l) ne *sustineant* aut *apprehendant.* Prou. 3, 18. c. 11, 16. m) c. 1, 23. Ps. 15, 5. n) *obturans, occludent.* (8) Prou. 21, 13. Ps. 58, 5. o) Ion. *ne audiat effundentes sanguinem innocentem.* Qui a cruentis & sanguinariis consiliis tam alienus est, neque ad ea magis attendit, cum ab impiis proponuntur, quam si aures haberet obturatas. *Bochartus* Hieroz. II. p. 391. p) Mich. 7, 2. q) vid. c. 29, 10. ὁ. καμμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς. Act. 28, 27. r) Gen. 44, 34. Hab. 1, 13. ℣. 16. s) *altissima loca* & hostibus inaccessa *habitabit.* cf. c. 26, 5. c. 57, 15. t) 1 Sam. 23, 14. c. 22, 4. u) c. 25, 12. 2 Sam. 22, 3. Ps. 9, 10. conf. Ps. 27, 5. 6. Ps. 91, 1. seqq. x) c. 21, 14. Ps. 33, 18. 19. Ps. 37, 18. seqq. Ioh. 6, 27. y) c. 58, 11. conf. Ps. 23, 1. 2. z) *constantes erunt.* Ier. 15, 18. add. Ion *sicut fontis, cuius aquæ non deficiunt.* conf. c. 12, 3. Ioh. 4, 10. 14. ℣. 17. a) *Regem* Messiam. v. 22. c. 32, 1. Ion *Gloriam Schechinæ Regis sæculorum in decore suo videbunt oculi tui.* sic Raschi. Hiskiam (cum Kimchio) hic plerique intelligunt recentiorum, aut saltim litteraliter. Sed recte D. *Brentius* in h. l. observat longe hoc splendidius esse, quam vt Regi Hiskiæ competat. &c.—At in Messiam omnia quadrant. *Schmidius.* Sic recte de Messia h. l. explicat *Abarbanel* Comment. fol. 52. c. b) in gloria & maiestate sua comparentem. *Maius.* Conf. c. 35, 2. Apoc. 22, 4. Ps. 45, 3. Cant. 1, 16. Col. 2, 3. 9. Phil. 3, 21. c) v. 20. Iob. 19, 26. 27. c. 31, 4. Luc. 10, 23. Ioh. 1, 14. c. 8, 56. d) o fidelis in iustitia ambulans v. 15. *Schmidius.* Conf. 1 Ioh. 3, 2. e) v. 20. f) *terram longe dissitorum locorum,* & regnum Christi latissime propagatum. conf. c. 26, 15. c. 60, 4. Zach. 10, 9. ℣. 18. g) Vnde *cor* & *animus tuus* non pauidus erit, vt hypocritarum. v. 14. c. 7, 4. h) conf. c. 60, 5. Act. 2, 7. c. 10, 45. i) *terrorem* hostibus incutiendum. Deut. 32, 25. Ion. magnalia. Iterum subintellig. vt v. 14. *dicendo*: k) c. 51, 13. l) c. 36, 3. 1 Sam. 8, 17. Ion. *vbi sunt Scribæ?* h. e. Scribarum sapientia hic nihil valet. *Schmidius.* Cf. 1 Cor. 1, 20. 2 Cor. 10, 4. 5. LXX. vbi sunt *Grammatici?* m) *disquisitores,* ad rationis suæ trutinam rem *ponderantes.* 2 Sam. 18. 12. Iob. 31, 6. & dicentes, *quis manebit nobis?* v. 14 *Schmidius.* n) *numerantes.* c. 22, 10. o) *turres* & munimenta sua, in quibus fiduciam collocant. conf. Ps. 48, 13. Ceterum existimant fere (vt etiam *Dorscheus*) Paulum hunc versum 1 Cor. 1, 20. allegasse non per modum complementi, sed tantum propter similem casum. Verum iam diximus, etiam v. 19. de N. T. loqui. Recte itaque eum Paulus citauit, tanquam qui prophetiam de N. T. habeat. &c. *S.* ℣. 19. p) *validum* s. *robustum.* S. *obfirmatum,* al. *praedurum.* (1) rad. יעז vel עזז. cf. Deut. 28, 50. q) Vt breuiter dicamus, hoc vult textus: Hypocritæ iam timent Assyrium populum, validum & barbarum; at tu o fidelis homo, in N. T. non videbis populum quemcunque robustum, qui te terreat, aut cuius linguam horreas.—D. *Brentius.* h. l. explicat de pace sub Messia, in qua fideles non videant incursiones; & sane non ineleganter exponit *Schmidius.* r) *profunditatum labii.* (4) Ez. 3, 5. 6. Prou. 9, 18. Ion. *cuius populi tam profunda est locutio, vt non audias.* Absorbent namque Chaldæi priores plerumque vocales. s) c. 36, 11. t) *S. barbarum,* vel potius *ridiculum quasi* lingua, & sine intelligentia. Niph. (1) vid. Kal c. 37, 22. & nomen c. 28, 11. Sic queritur exul Ouidius Tristium V. eleg. X. *Barbarus* hic ego sum, *quia non intelligor* vlli, *Et rident stolidi verba Latina Getæ.* Item: Per gestum res est significanda mihi, ibidem. Scil. *Populus barbarus* in affectata execratione & blasphemia contra Iesum non videbitur, sed omnis lingua confitebitur, quod Iesus Christus sit Dominus supremus, ad gloriam Dei Patris. Phil. 2, 11. *Maii* Oeconom. p. 935.

℣. 11. חֲשַׁשׁ per *Kametz* 1. 7. 22. sic fo. 5. קַשׁ per *Kametz* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Indicem Basletii* sem f. 60. c. 8.

ri ; quemad-

העבקמין חצי הספר בפסוקים

modum alias per modum muri ignei circa suos positi, depingitur. Vid. Zach.

הב' בסגול 2, 9. Sed S. *Vnde locus fluviorum & flu*

minum erit nobis. p) Ez. 47, 1. seqq. Gen. 2, 10. cf. Apoc. 22, 1. Hi *fluuii* opponuntur Assyrio & *Euphrati*, qui passim

בינה ׃ חזה ציון קרית מועדנו עיניך תראינה ירושלם כ
נוה שאנן אהל בל־יצען בל־יסע יתדתיו לנצח וכל־
חבליו בל־ינתקו ׃ 21 כי אם־שם אדיר יהוה לנו מקום־
נהרים יארים רחבי ידים בל־תלך בו אני־שיט וצי אדיר
לא יעברנו ׃ 22 כי יהוה שפטנו יהוה מחקקנו יהוה מלכנו
הוא יושיענו ׃ 23 נטשו חבליך בל־יחזקו כן־תרנם בל־
פרשו נס אז חלק עד־שלל מרבה פסחים בזזו בז ׃
24 ובל־יאמר שכן חליתי העם הישב בה נשא עון ׃

CAP. XXXIV.

קרבו גוים לשמע ולאמים הקשיבו תשמע לד
הארץ ומלאה תבל וכל־צאצאיה ׃ 2 כי קצף ליהוה
על־כל־הגוים וחמה על־כל־צבאם החרימם נתנם
לטבח ׃ וחלליהם ישלכו ופגריהם יעלה באשם ונמסו 3
הרים

℣. 20. u) *Specta*, o fidelis! v. 17. De ista felicitate sibi congratulantur fideles, & ad contemplandam penitiusque inspiciendam Zionem & nouam Hierosolymam mutuo se excitant, & Dei gratiam potentiamque admirabilem praedicant. *Maius* d. l. At sec. *S.* alloquitur Propheta hominem fidelem; & mox in futuro pergit. x) *Sionem*, c. 28, 16. conf. Apoc. 14, 1. At *Ion.* in Vocatiuo: *Videbis ruinam hostium, o Sion, urbs solemnitatis nostrae; oculi tui spectabunt solatium Ierusalem in prosperitate & tranquillitate: sicut tabernaculum, cuius non mouentur nec euelluntur paxilli in perpetuum, & omnes funiculi eius non rumpentur.* y) conf. c. 14, 13. c. 66, 10. Ps. 122, 13. it. Ex. 25, 22. c. 27, 21. z) *oculi tui videant* & contemplentur. v. 17. a) vid. Apoc. 21, 2. b) *habitaculum*. c. 27, 10. c. 32, 18. proprie ouium & pastorum 2 Sam. 7, 8. Ier. 33, 12. c) *quietum & tranquillum*. c. 32, 9. cf. Hab. 2, 20. d) *Tentorium*, a Mose olim praefiguratum. Ex. 26, 1. 7. c. 27, 21. e) quod *non dimouebitur.* (1) conuenit cum Arab. זחן. f) *non transferetur*, seu *refigetur*. c. 38, 12. Iud. 16, 3. g) *clauis* s. *paxillis suis*. Ex 27, 19. vt cum Tabernaculo Mosis sub V. T. saepe factum est. conf. not. Ios. 18, 1. h) c. 13, 20. cf. c. 54, 2 i) *funes eius*. v. 23. Conf. not. Num. 3, 26. k) *non rumpentur*. c. 5, 27. Mat. 16, 18.

℣. 21. l) *Sed*, q. d. Nam si Dominus est pro nobis, id nunquam fiet. cf. c. 17, 19. c. 59, 1. m) c. 8, 18. Ez. 48, 35. Zach. 2, 14. Apoc. 21, 3. n) *Omnipotens*, omnibus excellens. c. 10, 34. Ier. 30, 21. Ps. 8, 2. o) *Gusset.* p. 740. *loco ac vice fluminum*, coll. 1 Reg. 21, 19. Sic *Dorscheus*: describitur, inquit, gratiosa diuina praesentia per modum fluminis insuperabilis, Hierosolymam circumdaturi.

hoc nomine dicitur, v. 5. c. 8, 7. q) Hoc nomen alibi *Nilo* tribuitur. vid. c. 7, 18. r) fluuii *lati ad vtramque manum* s. *latissimi*; vt ab incursione hostium nos tutos praestent. cf. c. 22, 18 Ps. 104, 25. & not. Gen. 34, 21. s) non ibit autem in eo fluuio nauis *remi*. (1) cf. Ez. 27, 8. t) *& nauis*. (3) Num. 24, 24. Ez. 30, 9. u) *pratoria*, aut potentis alicuius Regis Ps. 136, 18. vel *Ducis* Ier 25, 34. x) *non transibit eum*, ad damnum nobis inferendum. Hostes terra marique nihil valebunt contra sanctam ciuitatem Dei. Ps. 46, 6. Sic *S.* Ad Ecclesiam, inquit, quae caelestis est Ierusalem, referimus; quanquam vita beata, tq. complementum omnis gloriae, quam fideles habere debent, non omnino excludatur. ℣. 22. y) Messias v. 17. z) c. 16, 5. a) Deut. 33, 21. Ps. 60, 9. Mat. 23, 8. Quando Christus dicitur *Legislator*, vel respicitur ad legislationem in monte Sinai ab ipso factam; vel per legem intelligitur *doctrina Euangelii*, quam Apostolus legem *fidei* vocat, & propriae dictae legi opponit Rom. 3, 27. *Dorsch.* b) v. 17. Ier. 30, 9. cf. Mich. 4, 7. Breuiter CHRISTVS nobis erit omnia & in omnibus. Col. 3, 11. c) c. 35, 4. c. 63, 1. Ios. 22, 11. Ion. *is liberabit nos, & faciet nobis vindictam iudicii de castris Gogi.* cf. Apoc. 20, 8. ℣. 23. d) S. *Demissi enim*, al. *auulsi sunt* funes tui. c. 16, 8. Am. 5, 2. Atque sic Deum vel Prophetam hostiles naues, forte aduentare conantes, alloqui putant *S.* & *Maius*. Sed al. *Demissi nunc sunt funes tui nautici*, o Ecclesia: quia pax tibi erit v. 20. & finis laborum. Et rursus alii: Relaxati sunt *funes miseria tua*, coll. Iob. 36, 8. e) v. 20. f) cum *nondum firmauerint* hostiles manus. c. 41, 7. g) *recte*, vel vt S. *probe*, al. *basin mali sui*, coll. Ex. 30, 18. 28. 1 Reg. 7, 29. h) c. 30, 17. i) *cum nondum expanderint*. c. 19, 8. Ruth 3, 9. cf. Ez. 27, 7. k) *velum* vel *signum*. c. 5, 26. l) *tum* statim *diuidetur*. Pyal (3) Am. 7, 17. Zach. 14, 1. m) *praeda*. (3) Gen. 49, 27. Zeph. 3, 8. n) *spolii*. c. 9, 3. c. 53, 12. o) S. *multiplicans* quisque erit. sic cf. Ex. 16, 17. 18. al. praeda *multa*; vel in praedam cedet hostis, *qui multam fecerat* praedam. coll. v. 1. & Hab. 2, 6. p) ita vt vel *claudi* & infirmissimi quique. cf. c. 35, 6. 2 Sam. 5, 6. 8. & Mich. 4, 6. 7. q) *diripiunt praedam*. c. 10, 6. Conf. historiam 2 Reg 7, 8. 16. Ion. ita hunc versum explicat: *In tempore isto frangentur populi a potentia sua, & erant similes naui, cuius abscissi sunt funes & cui non est robur in malo suo, quia ita excisus est, vt impossibile sit explicare super eo velum. Ita distribuent Israelitae facultates gentium, multitudinem praeda & spolii. Et si reliqui fuerint inter eos caeci & claudi, etiamtamen illi diuident multitudinem praeda & spolii.* v. 24. r) S. *Nec dicet vicinus*. Prou. 27, 10. Ion. *Nec dicent porro populo, illi qui in circuitu, abstulit Schechinam suam a vobis; venit super eos plaga infirmitatis.* &c. s) *aegrotus* vel *infirmus sum*. 1 Sam. 30, 13 cf. Zach. 10, 5. 7. Apoc. 21, 4. c. 22, 2. t) *habitans in noua illa* Hierosolyma. v. 20 u) S. *remissionem habebit iniquitatis*, q. d *condonatus prauitatem* s. *leuatus ab onere prauitatis erit.* cf. Ps. 32, 1. Mat. 9, 2. Act. 10, 43. CAP. XXXIV, ℣. 1. x) cf. c. 33, 13. Caput hoc sec. *Dorschei* analysin tria complectitur: (1) *Exordium* v. 1. in quo fit omnium populorum & creaturarum ad audiendam decretoriam Dei sententiam excitatio. (2) *Propositionem* iudiciorum diuinorum aduersus hostes Dei v. 2. seqq. (3) *Conclusionem*, in qua Prophetia haec a certissimo euentu & diuina auctoritate commendatur v. 16. 17. *S.* vero in eo obseruat 1) *vaticinium generale* contra varias gentes Iudaeae vicinas, 2) *speciale* contra Idumaeos v. 5. 6. idque tum quoad omnes gentes, tum quoad Edomum, *de temporibus V. T.*, *& litteraliter intelligendum esse*, ex coll. Ier. 49, 7. seqq. cum Ier. 25, 15. 21. colligit, omniaque huius capitis in eam sententiam explicat; cum contra Iudaei communiter (vid. *Aben Ezra* ad h. l.) hoc vaticinium *ad Messia tempora* referant; alii vero, vt *Varenius* in Esaiam P. II. p. 479. & 593. *Gurtler.* in Theol Proph. p. 347. & 506. &c. *Idumaeam Iudaicam & Botsram Hierosolymitanam*, a Romanis euertendam intelligunt. Sed vt lubenter litteralem sensum cum *Schmidio*, quantum possumus, retinemus, neque inconcinnam iudicamus *Varenii* aliorumque applicationem ad populi Iudaici excidium; ita tn. non tam consensus Iudaeorum aut aliorum interpretum auctoritas, quam euidentissimus N. T. & S. Apocalypseos parallelismus nos mouet, vt aduersus omnes praefatos Ecclesiae hostes, & in primis Antichristum, sub nomine Edom mystice intelligendum, hic simul sententiam diuinam pronunciatam putemus. Conf. *Maii* Oecon. V. T. p. 935. seq. & quae ad v. 5. ex *Dorscheo* notamus. item Praefationem nostram in h. librum §. 8. & not. supra ad c. 6, 9. c. 11, 4. 14. c. 13, 1. c. 14, 32. & c. 24, 1. &c. y) *& populi*. c. 41, 1. Ps. 2, 1. z) Mich. 1, 2. Alloquitur autem Propheta non tantum *populos & gentes*, sed etiam *terram & reliquam plenitudinem eius, atque germina*: quia iudicium Dei exponendum non tantum hominum interitum, sed etiam regionum vastitatem complectitur. &c. *S.* a) c. 24, 4. b) c. 21, 24. c. 42, 5 Iob. 5, 25. ℣. 2. c) *Quia*. Rationem ostendit, quare omnes audire debeant. *S.* d) Zach. 1, 15. e) vid. c. 14, 26. & in specie contra Idumaeam, seq. v. 5. & 6. spiritualem etiam s. mysticam, coll. c. 63. & Apoc. 18. f) c. 27, 4. g) *internecioni deuouit eos*. c. 11, 15. Ex. 22, 19 Deut. 13, 16. Ion. *damnauit eos*. h) *mactationi* s. ad necem. v. 6. c. 65, 12. Ier. 48, 15. cum effectu cruento & horrendo. ℣. 3. i) c. 66, 16. k) c. 14, 19. l) c. 66, 24. m) *& foetor ex putredine cadauerum adscendet.* Ioel 2, 20. n) *liquescent autem* vel montes. Mich. 1, 4. conf. Ps. 40, 7.

℣. 20. מועדנו *plene* 5. 21. sic fu. 2. & in marg. 6. 9. contra *Maf.* 2. & *Erff.* יצען per *Pat.* 1. 5. 6. 9. 10. 11. 14. 16. 20. 23. contra *Maf. impr.* ℣. 22. כי per *Makk.* 17. 18. & *Ber.* שפטנו *Mun.* pro *Meth.* hab. 2, 6. 9. 14. 20. sic fe. 5. CAP. XXXIV. ℣. 2. צאצאיה per *Schua simplex* 17. 18. *Ber.*

4 הרים מדמם ׃ ונמקו כל־צבא השמים ונגלו כספר
השמים וכל־צבאם יבול כנבל עלה מגפן וכנבלת
5 מתאנה ׃ כי־רותה בשמים חרבי הנה על־אדום תרד
6 ועל־עם חרמי למשפט ׃ חרב ליהוה מלאה דם
הדשנה מחלב מדם כרים ועתודים מחלב כליות
אילים כי זבח ליהוה בבצרה וטבח גדול בארץ אדום ׃
7 וירדו ראמים עמם ופרים עם־אבירים ורותה ארצם
8 מדם ועפרם מחלב ידשן ׃ כי יום נקם ליהוה שנת
9 שלומים לריב ציון ׃ ונהפכו נחליה לזפת ועפרה
10 לגפרית והיתה ארצה לזפת בערה ׃ לילה ויומם לא
תכבה לעולם יעלה עשנה מדור לדור תחרב לנצח
11 נצחים אין עבר בה ׃ וירשוה קאת וקפוד וינשוף

וערב

o) v. 7. Apoc. 14, 20. ✠. 4 p) Contabescent etiam. (5) Pf. 38, 6. *Atrocitas* iræ diuinæ, super gentes effundendæ, hic describitur; tanta sc. qua & ipsi cæli videbuntur contremiscere, & contabescet totus eorum exercitus. Similes metaphoras habemus Ef. 13, 10. Ier. 4, 23. c. 15, 9. Ez. 32, 7. Am 8, 9. Mich. 3, 6. Immo re ipsa tandem concident & complicabuntur, quando finalis hostium internecio, & raptus impiorum ad æternam damnationem eueniet, --De die tn. vltimo immediate hoc vaticinium intelligi non posse, ex eo probatur, quod hanc cælorum conuolutionem sequatur plurimarum regionum vastitas v. 10. seqq. *Dorsch.* q) c. 40, 26. Pf. 33, 27. ό. αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν Mat. 24, 29. Marc. 13, 25. Luc 21, 26. r) & *conuoluentur.* Niph. (2) Am. 5, 24. s) In magnis tempestatibus (a quibus hoc emblema desumtū est) cælum nebulis obducitur & totum contegitur, sic vt prorsus disparuisse videatur, & nihil in eo conspiciatur elegantiæ & ordinis admirabilis, quo a sapientissimo Architecto constructum est: nihil in eo legatur *litterarum* vel *figurarum*, ex quibus veluti *signis* Astronomi collectiones suas faciunt. Est ig. *instar libri conuoluti*, in quo nihil videri, nihil legi, & ex quo nihil colligi & addisci potest. *Vitringa* ad Apoc. 6, 14. p. 380. At cælum hic cum libro confertur non in tertio *scriptionis*, sed *complicationis*; & *respicitur ad conuolutionem voluminum* s. librorum Ebræis vsitatam.--Vt ergo creationem cæli ita exprimit Scriptura, vt compare t *extensioni pellis* Ef. 40, 22. Pf. 104, 2. vnde & cælum *Expansum* dicitur; ye e contrario per *complicationem calorum n*

vum intelligenda est cœlorum destructio & annihilatio. *Pfeiffer.* in Dub. Vex. ad h. l. Quanquam verum est, inquit *S.* ad h. l., calamitates, per tenebras, defectum Solis aut Lunæ, obscurationem cæli & stellarū, significari in Scriptura; nulli tn. *conuolutio cæli demonstrabitur metaphorice de calamitatibus vsurpata.*

קמץ בזק

Quare aliud magis probandum videtur Notus omnino fuit etiam in V.T. articulus de extremo iudicio, vtpote de quo Enoch iam ante diluuium prædicauit, Epist. Iudæ v. 14. 15. Ex illo igitur articulo, partim ad repræsentandam aliquam illius extremi iudicii imaginem, partim ad rem vehementer exaggerandam, partim ad includendum etiam extremum iudicium, phraseologia desumta est--q. d. Propheta: *cernere tum erit aliquam extremi iudicii & consummationis sæculi imaginem.* &c. t) cf. c. 13, 10. u) *decidet.* c. 40, 7. x) Pf. 1, 3. y) *& sicut decidens* fructus. cf. c. 1, 30. z) Ioel 1, 7. 12. Apoc. 6, 13. ✠. 5. a) *Quia inebriatus est.* v. 7. Ier. 46, 10. Ion. *Quia manifestabitur in cælis gladius meus.* Hoc vult, quod gentes iustitiam diuinam, omnipotenter se vindicantem, tam multis tamque grauibus peccatis ad vindictam prouocarint, *vt qs. inebriauerint* atque ita accenderint: quemadmodum qui forti vino inebriatus est, ardet in pugnam & certamina, ac quietus esse non potest. *S.* b) v. 6. cf. c. 27, 1. Deut. 32, 41. 42 c) cf. c. 21, 11. c. 63, 1. Ier. 49, 7. seqq. Ante omnes *Edom* s. *Antichristus*, cuius gladius & anathema contra omnes vere Christianos erat, gladio peribit mystico, & a Iacobo fratre, qui Christum signabat, supplantabitur ac conculcabitur, cum omnium ordinum proceribus, qui nominibus vnicornium, taurorum &c. innuuntur. *Maii* Oecon. p. 936. Effundetur ira Dei super *Idumæos*, & eis similes in Ecclesia natos, sed apostatas & desertores eius. *Ludou. ab Alcasar* in Apoc. p. 63. *per terram Edom* imperium Romanum, & per *Botsram* ipsam *Romam* intelligit; sed ethnicam, adeoque igne Euangelii ab ethnicismo purgandam. Impertinentissime. Rectius *Antichristiana Roma*, vtpote apostatica & desertrix veræ Ecclesiæ, eiusque persecutrix intelligitur. *Dorsch.* d) 1 Reg. 20, 42. cf. Ios. 6, 17. Ion. *super populum, quem damnaui ad iudicium.* ✠. 6. e) *pinguis factus est*, Hoph. (1) v. 7. f) c. 16, 1. Ez. 39, 18. Ion. *Regum.* g) c. 1, 11 Ion. *& principum.* h) Ez. 39, 18. Ion. *magnatum.* Cædes hominum omnis status, sexus & generis, sub nominibus *agnorum, hircorum & arietum* indicatur. Vult namque dicere, nulli parcitum iri. *S.* i) nam *cædes.* cf. Deut. 18, 3 Zeph. 1, 7. Ier. 46, 10. Aliis, vt *Gurtlero* Theol. Proph. p. 347. manifesta *allusio ad sacrificia* Hierosolymis oblata k) c. 63, 1. Vrbs vetustissima Idumææ, in qua natus est Iobab Rex Edom. Gen. 36, 33. cf. Ier. 48, 24. & c. 49, 13. l) cf. Ez. 21, 15. 20. 32. m) v. 5. c. 11, 14. Ioel 4, 19. ✠. 7 n) *Et descendent ad cædem.* Ier. 48, 15. c. 50, 27. Al. *& cadent*, coll. supra c 32, 19. Hagg. 2, 22. o) Vulgo *vnicornes.* Gussetio *Taur-Elephanti.* sed *Orygem* aut *bicornis capreæ speciem nobilissimam*, tum coloris candidi, tum pinguedinis ratione notati, contendit *Boch.* Hieroz. I. p. 948. seqq. Conf. not. Num. 23, 22. & Iob. 39, 9--12. p) *cum illis* agnis, arietibus & hircis. v. 6. Ion. *Et interficientur fortes cum illis, & dominatores cum tyrannis* q) *robustis* tauris. Pf. 22, 13. Nulli parcet; summos & imos, pauperes & opulentos tanget. *Dorscheus.* r) vid. v. 5. s) vid. v. 3. t) v. 6. Pf. 23, 5. ✠. 8. u) *Nam dies vindictæ est* Domino. c. 35, 4. c. 63, 4. Pf. 11, 6. Specialiter vastationis Edomiticæ ratio redditur, quod Zioni, h. e. Iudæis (vel Ecclesiæ) adeo infesti erant Edomitæ, & tam multa, & quidem sceleratissime intulerant, vt aliæ gentes maiori potentia in eos grassatæ sint, non tamen æquali nequitia. *Schm.* x) *retributionum.* Hos. 9, 7. y) *pro lite* & caussa. Pf. 43, 1. Ion. *ad faciendum vindictam iudicii iniuriæ Sionis.* z) c. 33, 5. ✠. 9. a) *Ideo vertentur.* Ex 7, 17. Vastitas & æterna supplicia hostes manebunt, verbis horribilibus descripta v. 9--15. qualia vix alibi legas, eaque in Apocalypsi c. 14, 10 11. 20. c. 18, 2. c. 19, 20. c. 20, 10. c. 21, 8. explicata satis sunt. *Maii* Oecon. p. 936. b) *fluuii Idumææ* c. 35, 6. c) *in picem.* (2) hoc versu, & Ex. 2, 3. d) & terra eius in *sulphur.* (7) c. 30, 33. Pf. 11, 6. Descriptio excidii desumta est ab excidio Sodomæ & Gomorrhæ Gen. 19, 24. cf. supra c. 13, 19. & Ier. 49, 18. Estque vetus traditio apud Iudæos, *Romam*, quæ in tera sulphurei soli extructa est, instar Sodomæ & Gomorrhæ conflagraturam. Vid. *Buxtorfii* Lex. Talm. col. 2227--2231. & *Vitringa* ad Apoc. 18, 8. p. 1065. ex cuius sententia ipsum quoque hoc Esaiæ oraculum mystice accipiendum, & de Romano imperio exponendum; quam hypothesin Iudæi veteres omnes tenuerint. p. 1097. ὁ εἰς θεῖον. Apoc. 14, 10 &c. e) *in picem ardentem.* c. 30, 33. quod iudiciū fuit Sodomæ. ✠. 10. f) *exstinguetur.* c. 66, 24. g) cf. Gen. 19, 28. Ios. 8, 20. etc. et vid. Apoc. 14, 11. c. 19, 3. h) *vastata erit.* c. 60, 12. i) c. 13, 20. Pf. 9, 7. k) conf. c. 33, 8. c. 60, 15. Vastatio terræ horribilis et irreparabilis; sicut euersio Sodomæ et Gomorrhæ. *S.* ✠. 11. l) Hoc esse *pelecanum et ardeam* (solo rostro differentes) præcipue *stellarem*, probat *Boch.* Hieroz. II. p. 291. seqq. quibus, etsi aquaticis auibus, non incommode sedes in desertis locis adsignetur, cum non omne desertum sit inaquosum. m) *& hericium*, s. *histrix.* (3) vid. c. 14, 23. Zeph. 2, 14 n) *& noctua* s. *bubo.* (3) Leu. 11, 17. Cum coruo solet iungi, aue æque ferali et inauspicata, atque in voce vtraque dirum aliquid et ominosum habet. *Bocharius* Hieroz. II. p. 281. seqq.

✠. 4. יבול per *Rbbia* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. sic fe. c. ✠. 6. מחלב bis hoc versu per *Tsere* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. ✠. 11. קאת per *Kam.* 5. 6. 9. 10. 14. 20, 23. וינשוף per *Schurek* 1. 3. 20. 21. sic fu. 5. contra M. I.

רפה vid. c. 13, 21. 2 Par. 11, 15. Rabbinis ita dictus, quia hircorum specie sibi credentibus adparere solebat, aut quia ex superstitione daemones, quos colebant, hircorum formam habere existimabant: quae opinio Mosis aeuo iam longe lateque in orbe diffusa fuerit. Leu. 17, 7. Bochartus

12 וערב ישכנו־בה ונטה עליה קו־תהו ואבני־בהו׃ חריה
13 ואין־שם מלוכה יקראו וכל־שריה יהיו אפס׃ ועלתה
ארמנתיה סירים קמוש וחוח במבצריה והיתה נוה
14 תנים חציר לבנות יענה׃ ופגשו ציים את־איים ושעיר
על־רעהו יקרא אך־שם הרגיעה לילית ומצאה לה
טו מנוח׃ שמה קננה קפוז ותמלט ובקעה ודגרה בצלה
16 אך־שם נקבצו דיות אשה רעותה׃ דרשו מעל־ספר
יהוה וקראו אחת מהנה לא נעדרה אשה רעותה לא
17 פקדו כי־פי הוא צוה ורוחו הוא קבצן׃ והוא־הפיל להן
גורל וידו חלקתה להם בקו עד־עולם יירשוה לדור
ודור ישכנו־בה׃

CAP. XXXV.

ישישום מדבר וציה ותגל
ערבה

o) Ion. filum desolationis. c. 18, 2. 2 Reg. 21, 13. Thr. 2, 8. item Am. 7, 8. p) c. 24, 10. q) Ion. & perpendiculum desolationis. vid. Zach. 4, 10. r) inanitatis. (3) Gen. 1, 2. Ier. 4, 23. ℣. 12. s) Nobiles quidem eius. 1 Reg. 21, 8. t) cum tamen nullus eorum supersit ibi. Gen. 37, 29. Leu. 26, 17. Ier. 6, 14. Ez. 7, 14. u) ad regnum c. 62, 3. vocabunt reliqui; sed frustra. conf. similis constructio verbi Deut. 33, 19. x) omnes namque principes eius. conf. Ier. 50, 35. Am. 2, 3. y) q. d. erunt desinendo, seu sicut id quod esse desiit. c. 40, 17. c. 41, 11. Am. 6, 10. ό. κ̀ οἱ μεγιστᾶνες αὐτῆς ἔσονται εἰς ἀπώλειαν. Apoc. 6, 15. c. 18, 23. c. 17, 8. 11.

℣. 13. z) Tig. & succrescent in palatiis eius spinae; q. d. adscendent s. succrescent palatia spinis. cf. c. 32, 13. Prou. 24, 31. a) c. 23, 13. b) Hos. 2, 8. c) S. cardum, al. vrtica. (2) Hos. 9, 6. conf. Prou. 24, 31. d) S. & sentis. Iob. 31, 40. Hos. 9, 6. Cant. 2, 2. e) c. 13, 12. f) cf. c. 33, 20. c. 35, 7. Apoc. 18, 2. g) draconum, c. 13, 22. qui solitudines sectantur. vid. Ier. 9, 11. h) herba gramen. c. 35, 7. c. 40, 6. al. atrium, neglecta scriptura Hebraica. i) Tig. pullorum struthionum. vid. c. 13, 21. c. 43, 20. Ier. 50, 39.

℣. 14. k) Occurrentque. Gen. 32, 18. l) feles ferae. vid. c. 13, 21. c. 23, 13. m) cum thoibus. c. 13, 22. Ier. 50, 39. Iungunt autem Prophetae feles cum thoibus, vt significent desolata palatia cum thoum vlulantibus, tum silvestrium felium vagitibus aliquando personatura. Quia vt thoum vlulatus alterni habent aliquid tetrum & horribile; ita felium, in deserto coeuntium, vox dira est & inauspicati ominis. Bochart. Hieroz. I. p. 863. n) & pilosus ad socium suum, s. daemon ad daemonem vid.

Hieroz. I. p. 643. seqq. Idem P. II. p. 829. *spectra* potius intellige h. l. *hircorum phantasmata*, quam veros hircos. o) *clamabit*. c. 6, 3. Ion. *& daemonum vnus cum altero ludet*. Conf. etiam Mat. 12, 45. p) *immo, etiam*, v. 15. Leu. 23, 27. 39. q) *quiescet*. Deut. 28, 65. r) *strix*, auis *nocturna* & infesta. (1) *Hirci* nomine *diabolum hirci specie conspicuum* significari docuimus. Inde valde verisimili ratione colligas, *Lilith* etiam esse *speciem spectri*, sed *muliebris potius*, quia terminatio foeminina, & nomine ducto *a nocte*, qua potissimum talibus spectris locus est. *Lamiam* & *strigem* reddunt: quae & ipsae Poetis sunt alatae mulieres, aut nocturnae aues *Boch*. Hieroz. II. p. 832. s) Gen. 8, 9. Deut. 28, 65. Ruth 3, 1. ℣. 15. t) *nidulabitur*. (5) Ier. 22, 23. Maxime quidem id proprium est auium: sed & catachrestice aliis animantibus tribuitur, e. g. *homini* Sirac 36, 26. coll. Iob. 29, 18. Num. 24, 21. &c. Sic leoni, sui, hystrici, crocodilo, vermibus, culici &c. & h. l. *serpenti*, etiam apud Ciceronem &c. *Boch*. Hieroz. II. p. 413. seqq. u) S. *merula*. Tig. *vultur*. al. *testudo*. al. *ericius*. (1) sed rectius *Bocharto* est *serpens acontias* s. *iaculus*, ita dictus, quia iaculorum instar impetu fertur. Arabice *Kippházi* dictus a saltu, & radix Arabica *irruit cum impetu*. Inter Africae pestes nulla est hoc serpente deterior; ex cuius morsu dolor vehemens & vlcus calidum toto corpore, atque ex eo mors. Neque vitabile est hoc telum, cum ex insidiis erumpat tanto impetu, vt praeuertat omnem fugam. -- Ex quibus intelligitur vasta omnino & inculta oportere esse loca, quae tali peste foecunda sunt. Hieroz. II. p. 408. seqq. & multa ex profanis ad illustrationem huius loci ibid. p. 415. x) *& pariet*. S. *ponet oua*. cf. c. 66, 7. y) *& findet*, s. cui ruptione *paruulos excludet*. cf. Iob. 28, 10. Ps. 74, 15. z) *& congregabit*. i. materno calore pullos *fouebit*. (2) Ier. 17, 11. a) *in vmbra sua*. cf. c. 51, 16. *Sub alis* potius s. *pennis*, aut *sub alarum vmbra* diceret Propheta, si, quod volunt, de aue res esset. *Boch*. Hieroz. II. p. 415. b) *immo etiam*. v. 14. c) *congregabuntur*. v. 16. c. 43, 9. Ios. 10, 6. d) *vultures nigri*. (2) Deut. 14, 13. Aliud est דאה *miluus*. Ibid. e) S. *quaeque cum sodali suo*; vel *vnus cum altero*. v. 16. Ex. 11, 2. Ier. 9, 19. ℣. 16. f) *Quaerite* s. *inquirite* modo veritatem. c. 1, 17. Deut. 13, 15. g) *ex libro, in quo* id perscriptum. Conf. ita particulam על Ios. 10, 13. 2 Sam. 1, 18. 1 Reg. 11, 41. &c. & מ post verbum דרש 1 Reg. 14, 5. 2 Par. 18, 7. Vel *conferte librum Iehouae*. Loquitur autem Deus vel Propheta in prophetia cum iis, qui victuri erant eo tempore, quo ista omnia de Edomitis praedicta, implenda erant. *S*. Tremenda haec iudicia *inquirenda & legenda* in libro Domini esse, Propheta innuit, quia praeuidit, plurimos Ecclesiae fata cum tristia, tum prospera neglecturos, & secure in diem victuros. Certissima autem illa, & decreta a Deo irreuocabiliter esse, inde constabit. *Maius* Oec. p. 936. h) Per istum *librum Iehouae* alii Genesin, alii Pentateuchum, alii Psalmos, alii Ieremiam intelligunt, alii vero in specie ad Deut. 28, 15. seqq. remittunt. sed *S*. cum *Kimchio* ipsum *Esaiae librum* intelligit, vna cum reliquis Scripturis Canonicis, s. vniuersa Biblia sacra. i) c. 29, 11. 12. k) vel *vnum de istis* decretis, al. vel *vna de istis* bestiis & auibus feris. v. 13. seqq. Deprehendetis, *ne litteram quidem* relictam, quae non exacte impleta sit. *S*. l) *non deerit* aut *fallet*. c. 40, 26. 1 Sam. 30, 19. 2 Sam. 17, 22. rad. Ar. per *Dsal* inter alia *excusatione vsus est*, it. *defuit, minus fecit, quam oportuit*, significat. m) *vna alteram* non desiderabit. Sed S. *vnum & alterum non desiderabunt* vid. v. 15. n) c. 26, 16. 1 Sam. 20, 6. c. 25, 15. o) Rationem subiicit: *nam os meum* praecepit. cf. c. 1, 20. p) Ps. 33, 9. q) *& Spiritus ipsius* sc. *oris mei*; Kimchi, coll. Ps. 33, 6. Alii putant iterum loqui Prophetam, coll. 2 Sam. 23, 2. r) *is collegit* i. *congregauit* illas bestias & aues immundas. vid. v. 15. ℣. 17. s) vid. Ios. 13, 6. c. 23, 4. Prou. 1, 14. t) *distribuit eam* Idumaeam. vid. Ios. 13, 7. Ez. 5, 1. u) *illis* felibus feris, thoibus, satyris. &c. v. 14. x) qs. *linea* s. *funiculo* mensorio. v. 11. Ps. 19, 5. vid. Ios. 17, 5. cf. etiam 2 Sam. 8, 2. Quod v. 16. dictum, illustratur hic a iactu sortium, & deductione perpendiculi (*malim funiculi mensorii*) s. amussis; quasi Deus in decreto suo tam certo illos deuouerit exitio, ac si iam sors iacta & linea ducta foret. *Dorsch*. CAP. XXXV, ℣. 1. y) *Laetentur* c. 61, 10. c. 66, 14. *de iis*, quae c. 34. dicta sunt. *Laeto animo haec cogitent*. Suffixum cohaerentiam huius cum superiore capite demonstrat. Nempe Ecclesiae felicitas in regno Christi exprimitur, inprimis Iudaicae, quae ab hostibus suis, praesertim *Edomitis*, in solitudinem conuersa fuit, nunc vicissim laetabitur super vastatione *Edom*, & laeta efflorescet, ac videbit gloriam Iehouae, & Regem gloriae, in gloria & maiestate summa Mat. 24, 30. c. 26, 64. cuius etiam participes fient v. 1. 2. *Maii* Oecon. p. 935. *Schmidius* tria in hoc capite obseruat: (1) Aduentus Messiae *promissionem* v. 1. 2. (2) eius *praedicationem*. v. 3. 4. (3) *effectum* v. 5. seqq. Opera sc. Messiae miraculosa, ad spirituales effectus tendentia v. 5. 6. nouum Ecclesiae statum v. 6. 7. & propagationem eius per viam, in qua omnibus poenitentibus desur accessus v. 8. &c. ita vt *obiectum promissionis* in v. 1. & 2. sit Ecclesia Iudaica sub V. T. pressa, ideo desertum & solitudo dicta v. 1. *Praedicationis obiectum* manus remissae &c. v. 3. 4. contriti np spiritu & peccatorum sensu perturbati &c. z) c. 32, 15. c. 40, 3. Ier. 11, 10. *desertum* Iudae Ios. 15, 61. *Desertum*, i. e. *Ecclesia Iudaica*, quam supra Propheta praedixerat per Assyrios & Babylonios in solitudinem conuertendum esse, gaudentibus Edomitis Ps. 137, 7. *S*. a) *& siticulosus*, s. *aridus locus*. c. 41, 18. b) *& exsultet*. Ps. 21, 2.

℣. 11. תהו cum *Dag*. 23. contra *Mas*. *impr*. ad Ez. 23, 41. Vid. similis anomalia l. c. & Ps. 68, 18. ℣. 16. ואשה cum praefixo *Vau* 3. & alii codd. in marg. 7. 8. Pro פי הוא hab. פיהו *os ipsius* 1. 3. CAP. XXXV, ℣. 1. ישישום ita 1. 2. sec. *Mas*. 1. 2. ac *Bff*. at contra *impr*. ישישום מדבר Ita 2, & sic se. 5.

2 עֲרָבָה וְתָפְרַח כַּחֲבַצָּלֶת׃ פָּרֹחַ תִּפְרַח וְתָגֵל אַף גִּילַת
וְרַנֵּן כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן־לָהּ הֲדַר הַכַּרְמֶל וְהַשָּׁרוֹן הֵמָּה
3 יִרְאוּ כְבוֹד־יְהוָה הֲדַר אֱלֹהֵינוּ׃ חַזְּקוּ יָדַיִם
4 רָפוֹת וּבִרְכַּיִם כֹּשְׁלוֹת אַמֵּצוּ׃ אִמְרוּ לְנִמְהֲרֵי־לֵב חִזְקוּ
אַל־תִּירָאוּ הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם נָקָם יָבוֹא גְּמוּל אֱלֹהִים הוּא
ה יָבוֹא וְיֹשַׁעֲכֶם׃ אָז תִּפָּקַחְנָה עֵינֵי עִוְרִים וְאָזְנֵי חֵרְשִׁים
6 תִּפָּתַחְנָה׃ אָז יְדַלֵּג כָּאַיָּל פִּסֵּחַ וְתָרֹן לְשׁוֹן אִלֵּם כִּי־
7 נִבְקְעוּ בַמִּדְבָּר מַיִם וּנְחָלִים בָּעֲרָבָה׃ וְהָיָה הַשָּׁרָב
לַאֲגַם וְצִמָּאוֹן לְמַבּוּעֵי מָיִם בִּנְוֵה תַנִּים רִבְצָהּ חָצִיר
8 לְקָנֶה וָגֹמֶא׃ וְהָיָה־שָׁם מַסְלוּל וָדֶרֶךְ וְדֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ
יִקָּרֵא לָהּ לֹא־יַעַבְרֶנּוּ טָמֵא וְהוּא־לָמוֹ הֹלֵךְ דֶּרֶךְ וֶאֱוִילִים
9 לֹא יִתְעוּ׃ לֹא־יִהְיֶה שָׁם אַרְיֵה וּפְרִיץ חַיּוֹת בַּל־יַעֲלֶנָּה

לא

c) v. 6. c. 33, 9. Ier. 51, 43. h. e. fideles ab hoſtibus Dei & Eccleſiæ conculcati, & in deſertum ac ſolitudinem redacti. Dorſch. d) ſc. ſtatim poſt ſolutam captiuitatem Babylonicam; & maiori incremento ſub N. T. v. 2. S. e) ſicut roſa. (2) Cant. 2, 1. cf. ibid. v. 10. ſeqq.

℣. 2. f) Pſ. 72, 7. g) etiam exultatione lætitiæ. (2) c. 65, 18. h) & cantando. v. 6. c. 52, 8. 9. Pſ. 132, 16. propter gloriam & decus redditum, Dorſch. i) c. 14, 8. c. 60, 13. Pſ. 104, 16. Cant. 4, 11. k) cf. c. 51, 3. l) excellentia. Leu. 23, 40. m) 1 Par. 27, 29. vid. ſupra c. 33, 9. & Ioſ. 12, 18. Libanus inter ſiluas, Carmel inter montes frugiferos, Saron inter campos vel valles amœnas excellebat. -- Indicat igitur Propheta nullam excellentiam in regno Meſſiæ defuturam. S. n) illi enim fideles. Ion. domus Iſrael, quibus dicuntur hæc, illi videbunt gloriam Domini, ſplendorem gloriæ Dei noſtri. o) c. 40, 5 c. 52, 10. Luc. 10, 23. 24. c. 2, 26. 30. Ioh. 1, 14 p) c. 60, 5. c. 33, 17. cf. Col 2, 9. Gloria Iehouæ eſt, quæ ſe in factis reuelat, ſiue in operibus reuelata. S. coll. Ioh. 2, 11. q) c. 2, 10. 19. Pſ. 8, 6. Pſ. 145, 5. 12. r) Col. 1, 15. Hebr. 1, 3. Notandum, quod ſit Meſſias Iehouah & Deus noſter &c. S.

℣. 3. s) Nah. 2, 2. Ion. præmittit: Dixit Propheta. t) c. 13, 7. 1 Sam. 23, 16. 2 Sam. 17, 2. Iob. 4, 3. LXX vt Hebr. 12, 12. 13. u) laſſas. cf. Iud. 8, 3. Ier. 38, 4. Zeph. 3, 16. Laſſi, laſſata manus ſunt, qui ob perſecutiones Romanorum Imperatorum (coll. Apoc. 2, 10.) regnum Ieſu Chriſti haud poterant ea proferre alacritate, qua prolatum ante fuerat. Gœtzker. Theol. Prophet. p. 516. Conf. Hebr. 12, 12 13. x) & genua. cf. Dan. 5, 6. Ez. 7, 17. Nah. 2, 11. y) labantia. c. 5, 27. Ioh.

Iob. 4, 4. conf. Eſ. 40, 29. Apoc. 2, 10. vel ex S. ſententia. (quam vide ad v. 1.) conf. Mat. 11, 28. Pſ. 6, 3. 4. z) Deut. 13, 28. Ne ſub iugo Antichriſti preſſi, dum meliora fata exſpectant, cadant ac deſperent, erigendos & confortandos laſſos ſpiritualiter & nutantes monet, propoſita promiſſione aduentus Domini ad vindictam & ſalutem. Maii Oecon. p. 937. Acceptamus a Iudæis, inquit, Schmid., quod verba de temporibus Meſſiæ loquantur. Quanquam non videntur omnino excludendi puſillanimes V. T. ſub afflictionibus inprimis, qui & ipſi promiſſionibus de Meſſia confortandi erant; licet primo ad N. T. pertineant verba. Idem. ℣. 4. a) c. 32, 4. feſtini corde ſ. præcipites ſunt, qui ſe & ſua temere præcipitant, ſiue ex audacia & nimia confidentia vel ex timore & impatientia. S. ὁ. οἱ ὀλιγόψυχοι τῇ διανοίᾳ. 1 Theſſ. 5, 14. b) Deut. 31, 6. Ioſ. 10, 25. Pſ. 31, 25. c) cf. Ioh. 16, 33. d) Immanuel. c. 7, 14. c. 25, 9. c. 40, 9. e) ad vltionem, ſ. vindictam veniet. c. 59, 17. Vltio eſt h. l. vindicatio ab hoſtibus ſpiritualibus. S. Sed cf. etiam c. 34, 8. f) Talis h. l. aduentus intelligitur, quem ſequentur miracula, quæ verſibus ſeqq. continentur. Talis autem fuit aduentus Chriſti in carnem. Dorſch. Conf. tn. etiam Hebr. 10, 37. g) ad retributionem. c. 59, 18. c. 66, 6. Sed S. intelligit retributionem, ſ. donum gratiæ, coll. 1 Sam. 24, 18. h) Pſ. 94, 1. S. Dei Patris, ſicut & alias ipſe Chriſtus dicit ſe veniſſe iuxta voluntatem & mandatum Patris. At Ion. auctor retributionum Dominus, is apparebit & vos liberabit. i) c. 33, 22. cf. Mat. 1, 21. c. 11, 28. Luc. 18, 7. 8. ℣. 5. k) Tunc aperientur naturaliter & ſpiritualiter. Effectus & beneficia ſpiritualia nunc ſubiiciuntur: gratia enim Spiritus S. vberrima inſtar aquarum & fluuiorum manante, cæcorum oculi aperientur, aures ſurdorum ſoluentur, linguæ mutorum loquentur magnalia Dei, ac miranda erit cataſtrophe omnium rerum, ſumma pax & ſecuritas, exciſis beſtiis vineam vaſtantibus, vt redempti a Iehoua abſque impedimento ire & ſeruire Deo ſuo queant in ſanctitate & iuſtitia, lætitiaque ſempiterna. Maius d. l. Conf. c. 29, 18. 19. c. 61, 1. l) c. 42, 7. Pſ 146, 8. Mat. 11, 5. c. 15, 30. Luc. 7, 21. Ioh. 9, 1. ſeqq. Eph. 1, 18. Ion. Tunc oculi domus Iſrael, qui ſunt ſicut cæci, ex Lege (Scriptura) aperientur. m) vid. c. 29. 18. c. 42, 18. 19. c. 43, 8. Ion. & aures eorum, quæ qſ. ſurdæ ſunt, ad percipiendum verba Prophetæ attendent. n) Marc. 7, 34. Complementum eſt, inquit Dorſch. Mat. 11, 2. ſeqq. c. 15, 30. c. 21, 14. Ioh. 5, 5. ſeqq. Hæc quidam accipiunt tropice de cæcis ſpiritualiter &c. alii litteraliter de corporalibus morbis & defectibus, nec dubitant huc reſpicere Chriſtum Mat. 11, 2. His poſterioribus adſtipulamur, ita quidem, vt ſpiritualis apertio nihilominus non excludatur. S. cuius vide paraphraſin. ℣. 6. o) ſaliet. (5) Pſ. 18, 30. ὁ. ἁλεῖται. Act. 3, 8. p) ſicut ceruus, cuius ſumma eſt agilitas, tam in ſaltu, quam in curſu. vid. 2 Sam. 22, 34. Hab. 3, 19. q) c. 33, 23. cf. Ioh. 5, 9. r) v. 2. 10. c. 41, 11. s) c. 56, 10. Ex. 34, 11. cf. Mat. 12, 22. ὁ. μογιλάλων. Marc. 7, 32. t) quia erumperunt. q. d. quia namque faciet Meſſias, vt aquæ erumpant in deſerto &c. h. e. vt reficiantur aquis Euangelii etiam feſſi ſpiritualiter, qſ. in deſerto &c. ideo nec cæcis, ſurdis, claudis, mutis negabit iſtud beneficium, vt remotis impedimentis corporalibus ſpiritualium bonorum ipſius guſtum habeant plenum. S. u) eductæ ſint. c. 58. 8. c. 59, 5. cf. c. 33, 15. c. 48. 21. x) cf. c. 51, 3. y) c. 48, 21. Reſpicit ad Ex. 17, 6. Num. 20, 11. Renouatio per Spiritum S. effuſum. Complementum partim promittitur Ioh. 7, 38. 39. partim exhibetur Act. 2, 4. ſeqq. adde Tit. 3, 5. 6. Dorſch. z) cf. Pſ. 78, 20. Ier. 31, 9. & Deut. 10, 7. a) v. 1. cf. c. 43, 19. ℣. 7. b) torridum. (1) c. 49, 10. c) in ſtagnum. c. 41, 18. Pſ. 107, 35. Pſ. 114, 8. d) & ſiticuloſa. (3) Deut. 8, 15 Pſ. 107, 33. e) in ſcaturigines. (3) c. 49, 10. Coh. 12, 6. f) c. 34, 13. Quid melius dici habitaculum draconum poteſt, quam loca gentium, ſi vtique deſertum & ſolitudinem propter v. 1. de Iudæa acceperis. S. g) accubitus Eccleſiæ erit. (4) c. 65, 10. h) gramen late excreſcet. c. 34, 13. i) in calamum. c. 19, 6. k) & iuncum. (4) c. 18, 2. ℣. 8 l) Erit etiam ibi via munita. (1) cf. c. 62, 10. m) & via trita. c. 43, 19. Dorſcheus confert Ioh. 14, 6. Via iſta eſt totus a Deo ad ſalutem factus ordo &c. S. n) & via ſancta, a Deo Sanctiſſimo ſtrata, ad ſanctitatem, per ſancta media. S Conf. c. 10, 20. Hebr. 9, 8. o) vocabitur, quia talis erit. cf. c. 1, 26. c. 54, 5. &c. p) S. non tranſibit per eam c. 33, 21. via in Hebræo eſt generis communis. cf. not. c. 14, 9. q) immundus. c. 52, 1. qui ſe ab inquinamentis mundi non purgauerit. ὁ. ἀκάθαρτος. Eph. 5, 5. cf. 2 Petr. 2, 20. Nam totus ordo Dei non patitur, vt quisquam in Eccleſia ſe vitiis & ſceleribus polluat, aut in iis perſeueret; ſed vt omnes peccato mortui, viuant ſpiritui in renouatione mentis &c. S. r) Sed ipſa via erit pro illis vel illis. c. 30, 5. c. 43, 8. qui ex Iudæis & gentibus per fidem in Chriſtum ſanctificantur. s) ambulans enim in hac via. c. 33, 15. c. 65, 2. Iud. 5, 11. t) etſi vel ſtultiſſimi fuerint prius, vt gentes erant. c. 19, 11. cf. 1 Cor. 12, 2. u) non amplius errabunt. Ez. 14, 11. cf. Ioh. 8, 12. ℣. 9. x) ibi in Eccleſia Chriſti. y) c. 11, 7. z) & violenta beſtia. Ez. 18, 10. quo nomine hoc loco, vt alias ſæpe, intelliguntur impii & Dei aut fidelium hoſtes, Boch. Hieroz. I. p. 775. ſeq. Ion. Non erit ibi Rex maleficiens, & princeps adfligens non tranſibit per eam. Vide ſupra c. 11, 6. 7. a) vt c. 7, 2. c. 36, 1. conf. Iud. 8, 11.

עֲרָבָה per Sakeph. præced. Paſchta 1. at præced. Munach 3. non male. ℣. 7. רִבְצָה ſine Mapp. 1. 5. 7. 8. quam variationem etiam 2. in marg. notauit. ℣. 8. הֹלֵךְ דֶּרֶךְ ſic 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. וֶאֱוִילִים ſic Erfurt. 1. & 3. ſecundum Maſoram 1. 2. & Erffurtenſem.

cædes & miraculosa populi Iudaici liberatio, quæ alioquin iisdem pene

CAP. XXXVI.

verbis descripta extat 2 Reg. 18, 13. seqq. vbi vide a nobis adnotata, confer etiam 2 Par. 32, 1. seqq.) a Iesaia vaticiniis inserta ex diuina inspiratione, non est mere historica, sed etiam Prophetica, valetque (1) ad adserendum regni Messiæ super thronum Dauidis inuictam & perennaturum firmitatem (2) hostium Ecclesiæ terribilium confusionem & redargutionem, euidenti exemplo declaratam. (3) multarum prophetiarum præcedentium intelligentiam, v. g. de nouacula conducta sibi lo diuino aduocanda. &c. Es. 7, 18. c. 8, 7. seqq. c. 10, 5. 12. seqq.

לֹא תִמָּצֵא שָׁם וְהָלְכוּ גְּאוּלִים׃ וּפְדוּיֵי יְהוָה יְשֻׁבוּן וּבָאוּ י
צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ
וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה׃

לו וַיְהִי בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ עָלָה סַנְחֵרִיב
מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת וַיִּתְפְּשֵׂם׃
2 וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ־אַשּׁוּר ׀ אֶת־רַבְשָׁקֵה מִלָּכִישׁ יְרוּשָׁלַמָה
אֶל־הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ בְּחֵיל כָּבֵד וַיַּעֲמֹד בִּתְעָלַת הַבְּרֵכָה
3 הָעֶלְיוֹנָה בִּמְסִלַּת שְׂדֵה כוֹבֵס׃ וַיֵּצֵא אֵלָיו אֶלְיָקִים בֶּן־
חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר עַל־הַבָּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן־אָסָף
4 הַמַּזְכִּיר׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רַבְשָׁקֵה אִמְרוּ־נָא אֶל־
חִזְקִיָּהוּ כֹּה־אָמַר הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אַשּׁוּר מָה
הַבִּטָּחוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר בָּטָחְתָּ׃ אָמַרְתִּי אַךְ־דְּבַר־שְׂפָתַיִם ה
עֵצָה וּגְבוּרָה לַמִּלְחָמָה עַתָּה עַל־מִי בָטַחְתָּ כִּי מָרַדְתָּ
6 בִּי׃ הִנֵּה בָטַחְתָּ עַל־מִשְׁעֶנֶת הַקָּנֶה הָרָצוּץ הַזֶּה עַל־
מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִסָּמֵךְ אִישׁ עָלָיו וּבָא בְכַפּוֹ וּנְקָבָהּ כֵּן
7 פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְכָל־הַבֹּטְחִים עָלָיו׃ וְכִי־תֹאמַר
אֵלַי אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בָּטָחְנוּ הֲלוֹא־הוּא אֲשֶׁר הֵסִיר
חִזְקִיָּהוּ אֶת־בָּמֹתָיו וְאֶת־מִזְבְּחֹתָיו וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה
8 וְלִירוּשָׁלַםִ לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה תִּשְׁתַּחֲווּ׃ וְעַתָּה
הִתְעָרֶב נָא אֶת־אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַשּׁוּר וְאֶתְּנָה לְךָ אַלְפַּיִם
9 סוּסִים אִם־תּוּכַל לָתֶת לְךָ רֹכְבִים עֲלֵיהֶם׃ וְאֵיךְ
תָּשִׁיב

7. seqq. c. 10, 5. 12. seqq. - - Ita quoque Deus conficiet spiritu oris sui Antichristum, cuius typus fuit Assyrius. *Maii* Oecon. p. 940. *q*) vid. 2 Reg. 18, 13. *r*) v. 10. c. 7, 1. 1 Reg. 20, 1. *s*) qui *Sargon* c. 20, 1. filius & successor Salmanasseris 2 Reg 17, 3. seqq. *t*) c. 2, 15. c. 37, 26. *u*) Deut. 20, 19. 2 Reg. 16, 9. cf. not. ad c. 20, 6. ℣. 2. *x*) cum Tartane & Rabhsariso. 2 Reg. 18, 17. *y*) Ios. 10, 3. *z*) *cum exercitu.* nomen hic est absolutum, vt Obad. v. 20, confer supra c. 15, 1. c. 21, 11. *a*) *numeroso.* 1 Reg. 10, 2. sub ductu Tartanis supra c. 20, 1. Cum Sancherib Rex Assyriæ inuasisset Iudæam, misit Ezechia Legatos ad eum *Lachisum*, qui loquerentur verba submissionis. Assyrius fraudulenter ab illo accipit 330. talenta; neque tamen toto illo anno Iudæam relinquit. Mittit primo e ministris aliquos cum mandatis *Hierosolymam*, vt persuaderent populo, ne defendere se ipsos auderent. Verum postquam id frustra fuerat, validas copias aduersus vrbem mittit; vbi *Rabsake* in principiis consistens probro adfecit Ezechiam & Dominum. &c. *Lightfootus* Chron. V. T. p. 109. At *Schmidio* ad h. l. exercitus numerosus non obsidionis gratia, sed partim securitatis, partim ostentationis & terroris caussa additus videtur. Confer not. 2 Reg. 18, 17. *b*) *substititque* iste cum comitatu suo *iuxta aquæ ductum*. (9) c. 7. 3. 2 Reg. 18, 17. *c*) vid. c. 7, 3. ℣. 3. *d*) cum ad se legatos mitti postulasset, in vrbem non admissus Rabsake. 2 Reg. 18, 18. *e*) confer c. 22, 20. *f*) Magister Palatii. c. 22, 15. *g*) confer ibidem c. 22, 15. *h*) c. 37, 2. 2 Sam. 8, 17. *i*) v. 22. 2 Reg. 18, 18. 2 Sam. 8, 16. ὁ. ὑπομνηματογράφος. ℣. 4. *k*) quem Regis titulo non honorat ex summo fastu. *l*) v. 13. etiam in contemtum Hiskiæ. v. 8. 9. *m*) *quænam?* i. e. quam stulta ac vana est! Non enim admiratur, sed exprobrat. *Schmidius.* *n*) *fiducia.* (2) 2 Reg. 18, 19. *o*) c. 12, 2. ℣. 5 *p*) *Dico*, *tantum verbum esse labiorum*, h. e. futile & vanum, dum *dixisti*, aut cogitasti, quod supersit tibi adhuc consilium aut potentia ad bellum. confer 2 Reg. 18, 20. *q*) c. 63, 8. 1 Sam. 16, 6. *r*) 2 Reg. 18, 20. & Prou. 14, 13. *s*) vid. c. 30, 5. *t*) confer 2 Par. 32, 7. 8. *u*) 2 Reg. 18, 7. ℣. 6. *v*) Ez. 29, 6. vid. 2 Reg. 18, 21. *y*) calami *contusi.* c. 42, 3. *z*) confer c. 30, 2. *a*) *super quo innititur* quis. c. 48, 2. Iud. 16, 19. *b*) Hab. 3, 14. ℣. 7. *c*) v. 10. 15. & 18. Ion. *super Verbo Domini DEI nostri confisi sumus.* *d*) v. 15. 18. confer 2 Par. 32, 8. *e*) *cuius excelsa & altaria* remouit, cumque sibi iratum reddidit. vid. 2 Reg. 17, 4. *f*) confer 2 Par. 29, 29. 31. ℣. 8. *g*) Deut. 2, 5 9. 24. Prou. 24, 21. 2 Reg. 18, 23.

CAP. XXXVI, ℣. 1. סַנְחֵרִיב ׀ מֶלֶךְ אַשּׁוּר ita 3. ℣. 2. וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ־אַשּׁוּר ׀ אֶת־רַבְשָׁקֵה ita 1. & sic fu. 5. at וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֶת־רַבְשָׁקֵה 2. בְּחֵיל, sc in absol. 1. 3. & sic fu. 5. ℣. 5. דְּבַר per *Mun.* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 11. 14. 15. 16. 20. 21. 21. 23. ℣. 6. כֵּן פַּרְעֹה ita 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. *Paschta etiam hab.* sed præced. *Ithib.* 22. 23. præter *Mas. impr.* ad Leu. 5, 2. מֶלֶךְ per *Mun.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. sic fu. 5.

h) cf. c. 11, 6. 7. Hos. 2, 20. *c*) *sed tuto & sine impedimento ibunt ibi*, ab Immanuele & vindice suo Iesu Christo *redemti.* cf. c. 51, 10. c. 59, 20. c. 62, 12. c. 63, 4. 16. Iob. 19, 25. nec portæ inferorum præualebunt. Mat. 16, 18 Rom. 16, 20. ὁ. λελυτρωμένοι. 1 Petr. 1, 18.

℣. 10. *d*) *S. Sic redemti Iehouæ*, c. 62, 11. c. 1, 27. *e*) c. 51, 11. cf. c. 11, 11. Ier. 44, 28. Mich. 5, 2. Ion. *redibunt & congregabuntur e medio exiliorum suorum.* cf. Ioh. 11, 52. Apoc. 7, 14. &c. *f*) c. 2, 3. c. 27, 13. Hebr. 12, 22. *g*) v. 2. 6. c. 14, 7. *h*) c. 30, 29. c. 61, 7. Ioh. 16, 20. 22. Nam *gaudium fidei* spirituale abit in æternitatem; ita vt *gaudium* merito dicatur *æternum*, vitam æternam complectens. *S.* *i*) Dicitur gaudium futurum *in capitibus* propter coronam gloriæ, propter quam lætabuntur in æternum. *S.* Vid. 2 Tim. 4, 8. Iac. 1, 12. 1 Petr. 5, 4. Apoc. 2, 10. &c. & cf. contrarium infra c. 61, 3. Ios. 7, 6. &c. Ion. *& gaudium sæculi erit illis, quod non deficiet, & nubes gloriæ erit umbraculum super capite eorum.* *k*) *gaudium.* c. 51, 3. 11. c. 12, 3. *l*) *& lætitia.* Gen. 31, 27. *m*) *sectabuntur & adsequentur eos* c. 59, 9. cf. Ps. 23, 6. Ion. *inuenient.* *n*) *mœstitia.* Ps. 116, 3. *o*) *& gemitus.* c. 51, 11. vid. Apoc. 7, 16. 17. c. 21, 11.

CAP. XXXVI. ℣. 1. *p*) *Factum vero est.* Cum Esaias in superioribus non semel prophetauerit de terra Iuda per Assyrios vastanda, & de liberanda Hierosolyma, iam historiam subiicit, qua prophetiarum istarum complementum exhibetur, simulque intermixtarum de futuris temporibus & inprimis de Messia prædictionum fides conciliatur; q. d. *sequitur nunc historia, ex qua non tantum patere potest veritas superiorum, sed etiam, quid porro Deus per Esaiam locutus sit & egerit. S.* Hæc enim Assyrii cædes

תשיב את פני פחת אחד עבדי אדני הקטנים ותבטח
לך על־מצרים לרכב ולפרשים׃ ועתה המבלעדי יהוה 10
עליתי על־הארץ הזאת להשחיתה יהוה אמר אלי
עלה אל־הארץ הזאת והשחיתה׃ ויאמר אליקים 11
ושבנא ויואח אל־רבשקה דבר־נא אל־עבדיך ארמית
כי שמעים אנחנו ואל־תדבר אלינו יהודית באזני העם
אשר על־החומה׃ ויאמר רבשקה האל אדניך ואליך 12
שלחני אדני לדבר את־הדברים האלה הלא על־
האנשים הישבים על־החמה לאכל את־חראיהם — צואתם קרי
ולשתות את־שיניהם עמכם׃ ויעמד רבשקה ויקרא 13 — מימי
בקול־גדול יהודית ויאמר שמעו את־דברי המלך הגדול — רגליהם קרי
מלך אשור׃ כה אמר המלך אל־ישא לכם חזקיהו כי 14
לא־יוכל להציל אתכם׃ ואל־יבטח אתכם חזקיהו אל־ 15
יהוה לאמר הצל יצילנו יהוה לא תנתן העיר הזאת
ביד מלך אשור׃ אל־תשמעו אל־חזקיהו 16
כי כה אמר המלך אשור עשו־אתי ברכה וצאו אלי
ואכלו איש־גפנו ואיש תאנתו ושתו איש מי־בורו׃ עד־ 17
באי ולקחתי אתכם אל־ארץ כארצכם ארץ דגן
ותירוש ארץ לחם וכרמים׃ פן־יסית אתכם חזקיהו 18
לאמר יהוה יצילנו ההצילו אלהי הגוים איש את־ארצו
מיד מלך אשור׃ איה אלהי חמת וארפד איה אלהי 19
ספרוים וכי־הצילו את־שמרון מידי׃ מי בכל־אלהי 20
הארצות האלה אשר־הצילו את־ארצם מידי כי־יציל
יהוה את־ירושלם מידי׃ ויחרישו ולא־ענו אתו דבר 21
כי־מצות המלך היא לאמר לא תענהו׃ ויבא אליקים 22
בן־חלקיהו אשר־על־הבית ושבנא הספר ויואח בן־
אסף המזכיר אל־חזקיהו קרועי בגדים ויגידו לו את
דברי רבשקה׃

CAP. XXXVII.

ויהי כשמע המלך חזקיהו לז
ויקרע את־בגדיו ויתכס בשק ויבא בית יהוה׃ וישלח 2 — כולם קמץ
את־אליקים אשר־על־הבית ואת שבנא הספר ואת
זקני הכהנים מתכסים בשקים אל־ישעיהו בן־אמוץ
הנביא

Aaa5 מזה

v. 9. h) Ion. *Quomodo ergo cogitas avertere?* vid. 2 Reg. 18, 24. i) 1 Reg 20, 24. Neh. 3, 7. k) c. 30, 1.
v. 10. l) vid. 2 Reg. 18, 25. m) v. 1. 1 Sam. 7, 7. n) Falsissimum est. Videtur quidem respicere ad prægressas prophetias; sed & sic mentitur. Deus enim quidem per Esaiam prædixit, quod Assyrius adscensurus esset ex permissione diuina, sed adscendere eum non iussit *Schmid.* o) conf. c. 10, 5. seqq.
v. 11. p) v. 3. q) vid. 2 Reg. 18, 26. r) c. 33, 19. s) v. 13. Neh. 13, 24.
v. 12. t) 1 Sam. 25, 17. 2 Sam. 2, 5. u) *vt comedant tandem*, in extremas angustias redigendi, si repugnaueritis. x) vid. 2 Reg. 18, 27. y) *v. inam suam.* (2) ibid.
v. 13. z) v. 11. a) *præpotens.* v. 4.
v. 14. b) *ne decipiat vos*, imponat vobis. c. 37, 10. ὁ. μὴ ἀπατάτω ὑμᾶς Ἐζεκίας λόγοις Eph. 5, 6. sic v. 18. c) cf. 2 Par. 32, 6. 7. 8.
v. 15. d) vid. 2 Reg. 18, 30. e) v. 7. 10. Notetur nomen tetragrammaton etiam gentibus innotuisse & pronunciatum esse. *Dorsch.* ad v. 20. Conf. Ex. 5, 2. Ios. 2, 9. seqq. f) v. 7. 18. c. 37, 10.
v. 16. g) 2 Reg. 18, 31. Ion. *ne acceperitis ab Hiskia.* h) Ion. *pacem.* vid. 2 Reg. 18, 31. i) 1 Reg. 5, 5 k) Zach. 3, 10. l) 2 Reg. 18, 31.
v. 17. m) æque sc. fertilem, & omnibus bonis abundantem. vid. 2 Reg. 18, 32.
v. 18. n) vid. 2 Reg. 18, 32. o) v. 7. 10. 15. p) *quisque* v. 16. c. 31, 7. c. 52, 11. q) cf. c. 10, 9. 10.
v. 19. r) c. 10, 9. c. 37, 13. s) c. 37, 13. 2 Reg. 17, 31. t) Schmidius: *immo num?* vid. 2 Reg 18, 34.
v. 20. u) vid. 2 Reg. 18, 35.
v. 21. x) c. 41, 1. c. 42, 14. 2 Reg. 18, 36.
v. 22. y) v. 3. 11. z) v. 3. 2 Par. 34, 8. a) confer c. 33, 7. & vid. 2 Reg. 18, 37.
CAP.

CAP. XXXVII, v. 1. b) c. 36, 22. Ios. 7, 6. c) v. 2. c. 3, 14. 2 Sam. 3, 31. 2 Reg. 19, 1. d) v. 14. c. 56, 7. 1 Reg. 8, 37.
v. 2. e) c. 36, 3. 11. 21. f) v. 2. c. 20. 2. 1 Par. 21, 16. g) c. 1, 1.

v. 9. תשיב per Sakephk. 3. v. 11. Spatium præmittunt 1. 3. 6. 9. 10 19. 20. 21. 23. v. 12. Pro Kthib שיניהם habent שיניהם cum præf. Vau fe. 2. 5. 6. 9. 10. 12 14. 20. 21. 22. v. 13. שמעו per Sakephgad. 2. v. 15. ולא & fu. 5. contra Mas. Erff. v. 22. הספר plene 2. sic fe. 1. fec. Mas. 1. 2.

3 הנביא׃ ויאמרו אליו כה אמר חזקיהו יום־צרה
ותוכחה ונאצה היום הזה כי־באו בנים עד־משבר
4 וכח אין ללדה׃ אולי ישמע יהוה אלהיך את ׀ דברי
רבשקה אשר שלחו מלך־אשור ׀ אדניו לחרף
אלהים חי והוכיח בדברים אשר שמע יהוה אלהיך
ונשאת תפלה בעד השארית הנמצאה׃ ויבאו עבדי ה
6 המלך חזקיהו אל־ישעיהו׃ ויאמר אליהם ישעיהו כה
תאמרון אל־אדניכם כה ׀ אמר יהוה אל־תירא מפני
הדברים אשר שמעת אשר גדפו נערי מלך־אשור
7 אותי׃ הנני נותן בו רוח ושמע שמועה ושב אל־ארצו
8 והפלתיו בחרב בארצו׃ וישב רבשקה וימצא את־
מלך אשור נלחם על־לבנה כי שמע כי נסע מלכיש׃
9 וישמע על־תרהקה מלך־כוש לאמר יצא להלחם
אתך וישמע וישלח מלאכים אל־חזקיהו לאמר׃ כה י
תאמרון אל־חזקיהו מלך־יהודה לאמר אל־ישאך
אלהיך אשר אתה בוטח בו לאמר לא תנתן ירושלם
11 ביד מלך אשור׃ הנה ׀ אתה שמעת אשר עשו מלכי
12 אשור לכל־הארצות להחרימם ואתה תנצל׃ ההצילו
אותם אלהי הגוים אשר השחיתו אבותי את־גוזן
13 ואת־חרן ורצף ובני־עדן אשר בתלשר׃ איה מלך־
חמת ומלך ארפד ומלך לעיר ספרוים הנע ועוה׃
14 ויקח חזקיהו את־הספרים מיד המלאכים ויקראהו
ויעל בית יהוה ויפרשהו חזקיהו לפני יהוה׃ ויתפלל טו
16 חזקיהו אל־יהוה לאמר׃ יהוה צבאות אלהי ישראל
ישב הכרבים אתה־הוא האלהים לבדך לכל
ממלכות הארץ אתה עשית את־השמים ואת־הארץ׃
17 הטה יהוה ׀ אזנך ושמע פקח יהוה עינך וראה ושמע
את כל־דברי סנחריב אשר שלח לחרף אלהים חי׃
18 אמנם יהוה החריבו מלכי אשור את־כל־הארצות
19 ואת־ארצם׃ ונתן את־אלהיהם באש כי לא אלהים
המה

h) c. 38, 1. c. 39, 3. Num. 12, 6. 1 Sam. 9, 9.

ꝟ. 3. i) c. 33, 2. k) Hos. 5, 9. l) S. & contumelia. (5) Ez. 35, 12. m) ad os matricis (2) 2 Reg. 19, 3. cf. Hos. 13, 13. Ion. quia circumdedit nos angustia, sicut mulierem, quæ sedet in sella parturientium, nec tamen vires habet ad pariendum. Breuiter, inquit S. hoc vult: Similes nos sumus infantibus, qui venerunt ad os matricis, sed cum vires non adsint ad pariendum, in summis doloribus exspirare coguntur, nisi diuinum subueniat auxilium.

ꝟ. 4. n) Ios. 14, 12. Thren. 3, 29. vid. 2 Reg. 19, 4. o) quem misit. conf. v. 17. p) 2 Sam. 11, 9. q) v. 17. 23. 1 Sam. 17, 10. r) Deum viuum. Ion. populum Dei viui. sic v. 17. 24. Conf. eundem ad v. 6. s) Gen. 31, 42. vid. 2 Reg. 19, 4. t) ibid. u) pro. c. 8, 19. 1 Sam. 7, 9. Gen. 20, 7. x) reliquiis. v. 31. c. 46, 3.

ꝟ. 5. y) vid. v. 2.

ꝟ. 6. z) 2 Sam. 2, 5. a) c. 10, 24. c. 41, 10. b) quibus blasphemarunt. (7) v. 23. 2 Reg. 19, 6. c) Ion. coram me. vide eundem ad v. 4.

ꝟ. 7. d) vid. 2 Reg. 19, 7. e) cf. c. 17, 14. c. 33, 3. 2 Reg. 19, 7. Famam alii de Tirhaka explicant, S. vero de rumore per castra matutino, cum noctu tanta strages ab Angelo Domini facta esset: qua nunciata fuerit. f) vid. v. 37. g) Ier. 19, 7. Deus facere dicitur, quod permittit, & iusto iudicio suo extrinsecus ordinat & dirigit. Dorsch. Conf. not. 2 Sam. 12, 11. c. 16, 10. h) vid. v. 38.

ꝟ. 8. i) Ios. 12, 29. k) 2 Reg. 19, 8. l. c. 36, 2. Ios. 10, 2.

ꝟ. 9. m) cum vero audiret etiam de Tirhaka. 2 Reg. 19, 9. n) cum hoc inquam audiret, iterum misit. o) nuncios s. legatos cum litteris. v. 14.

ꝟ. 10. p) ne decipiat te. c. 36, 14. q) cf. c. 10, 11. r) in quo confidis. c. 36, 7. 14. 18. s) vid. v. 6. 7. 35.

ꝟ. 11. t) ad internecionem delendo eos. Deut. 7, 2. u) tune ergo eripieris? c. 38, 6. Ion. & suputas te ereptum iri.

ꝟ. 12. x) quas perdiderunt & deuastarunt. Ier. 49, 9. y) Patres & maiores mei: Salmanesser 2 Reg. 17, 3. Tiglath Pelezer c. 16, 7. Phul c. 15, 19. z) Ptolomæo Gauzania, a fluuio sic dicta. vid. 2 Reg. 17, 6. c. 18, 11. c. 19, 12. a) Gen. 11, 31. c. 12, 4. Act. 7, 2. b) 2 Reg. 19, 12. c) vid. ibid. & cf. Gen. 2, 8. 10. Ez. 27, 23. d) in Mesopotamia. 2 Reg. 19, 12.

ꝟ. 13. e) c. 11, 11. f) c. 10, 9. c. 36, 19. g) & Rex, qui erat vrbi Sepharuaim. c. 36, 19. h) vid. 2 Reg. 18, 34. c. 19, 13. Ion. nonne migrare fecerunt & deportarunt eos?

ꝟ. 14. i) litteras vnas vel plures. c. 39. 1. 2 Reg. 19, 14. Forte Sancherib misit plures nuncios, non simul (qua ratione vnæ suffecissent litteræ) sed vnum post alterum, ad magis terrendum Hiskiam; aut ספרים etiam pluraliter vnas notat litteras. S.

קמץ ב״ק

k) & legit illas. 2 Reg. 19, 14. Ion. vnam de illis epistolis.

ꝟ. 16. l) c. 1, 24. m) vid. 2 Reg. 19, 15. n) Ex. 25, 22. 1 Sam. 4, 4. Ion. cuius Schechina habitat super Cherubim. o) c. 43, 10. p) 2 Reg. 19, 15.

ꝟ. 17. q) 2 Reg. 19, 16. Ps. 31, 3. Ps. 71, 2. Dan. 9, 18. r) c. 35, 5. s) cf. 1 Reg. 8, 29. t) v. 4. 23.

ꝟ. 18. u) Vtique sic est! vid. 2 Reg. 19, 17. ὁ. ἐπ᾽ ἀληθείας Act. 4, 27. x) deuastarunt. cf. v. 25. c. 41, 15. c. 49, 17. Ez. 19, 7. y) Hieron. populos terrarum. coll. 2 Reg. 19, 17.

ꝟ. 19. z) Et quidem dando sc. dederunt s. coniecerunt. vid. 2 Reg. 19, 18. & conf. not. Leu. 6, 7. 2 Reg. 3, 16. a) conf. c. 10, 11. Deut. 7, 5. 25. c. 12, 3.

CAP. XXXVII, ꝟ. 3. יום per Mun. 2. 3. 5. 6. 9. 16. 20. 21. כי per Mun. 2. 7. 8. 12. 14. sic te. 5. ꝟ. 6 אשר per Makk 17. 18. & Ber. ꝟ. 9. על pro eo habent אל Orientales. ꝟ. 12 השחיתו defect. ponit Mas. impr. ad 2 Sam. 11, 1. sed sine codicum suffragio. ꝟ. 16. אתה per Kadma 1. 2. 3. sic te. 5. ꝟ. 17. יהוה sine Psik i. 2. 3. 5. 7. 10. 22. contra Ied. Bes. f. 60. c. 6. ושמע per Chateph patach 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20.

כ הֵמָּה כִּי אִם־מַעֲשֵׂה יְדֵי־אָדָם עֵץ וָאֶבֶן וַיְאַבְּדוּם׃ וְעַתָּה
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הוֹשִׁיעֵנוּ מִיָּדוֹ וְיֵדְעוּ כָּל־מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ
21 כִּי־אַתָּה יְהוָה לְבַדֶּךָ׃ וַיִּשְׁלַח יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ אֶל־
חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
22 הִתְפַּלַּלְתָּ אֵלַי אֶל־סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ זֶה הַדָּבָר
אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה עָלָיו בָּזָה לְךָ לָעֲגָה לְךָ בְּתוּלַת בַּת־
23 צִיּוֹן אַחֲרֶיךָ רֹאשׁ הֵנִיעָה בַּת יְרוּשָׁלִָם׃ אֶת־מִי חֵרַפְתָּ
וְגִדַּפְתָּ וְעַל־מִי הֲרִימוֹתָה קּוֹל וַתִּשָּׂא מָרוֹם עֵינֶיךָ אֶל־
24 קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ בְּיַד עֲבָדֶיךָ חֵרַפְתָּ ׀ אֲדֹנָי וַתֹּאמֶר בְּרֹב
רִכְבִּי אֲנִי עָלִיתִי מְרוֹם הָרִים יַרְכְּתֵי לְבָנוֹן וְאֶכְרֹת
קוֹמַת אֲרָזָיו מִבְחַר בְּרֹשָׁיו וְאָבוֹא מְרוֹם קִצּוֹ יַעַר
כה כַּרְמִלּוֹ׃ אֲנִי קַרְתִּי וְשָׁתִיתִי מָיִם וְאַחְרִב בְּכַף־פְּעָמַי
26 כֹּל יְאֹרֵי מָצוֹר׃ הֲלוֹא־שָׁמַעְתָּ לְמֵרָחוֹק אוֹתָהּ עָשִׂיתִי
מִימֵי קֶדֶם וִיצַרְתִּיהָ עַתָּה הֲבֵאתִיהָ וּתְהִי לְהַשְׁאוֹת גַּלִּים
27 נִצִּים עָרִים בְּצֻרוֹת׃ וְיֹשְׁבֵיהֶן קִצְרֵי־יָד חַתּוּ וָבֹשׁוּ הָיוּ
עֵשֶׂב שָׂדֶה וִירַק דֶּשֶׁא חֲצִיר גַּגּוֹת וּשְׁדֵמָה לִפְנֵי קָמָה׃
28
29 וְשִׁבְתְּךָ וְצֵאתְךָ וּבוֹאֲךָ יָדָעְתִּי וְאֵת הִתְרַגֶּזְךָ אֵלָי׃ יַעַן
הִתְרַגֶּזְךָ אֵלַי וְשַׁאֲנַנְךָ עָלָה בְאָזְנָי וְשַׂמְתִּי חַחִי בְּאַפֶּךָ
ל וּמִתְגִּי בִּשְׂפָתֶיךָ וַהֲשִׁבֹתִיךָ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־בָּאתָ בָּהּ׃ וְזֶה־
לְּךָ הָאוֹת אָכוֹל הַשָּׁנָה סָפִיחַ וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית שָׁחִיס
וּבַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית זִרְעוּ וְקִצְרוּ וְנִטְעוּ כְרָמִים וְאִכְול ואכלו קרי
31 פִּרְיָם׃ וְיָסְפָה פְּלֵיטַת בֵּית־יְהוּדָה הַנִּשְׁאָרָה שֹׁרֶשׁ
32 לְמָטָּה וְעָשָׂה פְרִי לְמָעְלָה׃ כִּי מִירוּשָׁלִַם תֵּצֵא שְׁאֵרִית
וּפְלֵיטָה מֵהַר צִיּוֹן קִנְאַת יְהוָה צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־
33 זֹּאת׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֶל

b) sed. c. 33,21. c. 59, 2 *c)* c. 1,8. c. 17,8. *d) vnde & perdiderunt eos.* Num. 33, 52. 2 Reg. 21, 3.

ꝟ. 20. *e)* 1 Reg. 19, 29. *f)* Neh. 9, 6.

ꝟ. 21. *g) S. Mox misit. h) S. Quod attinet ad id, quod precatus es.*

ꝟ. 22. *i) Sprevit te* Assyriam. vid. 2 Reg. 19, 21. *k) sannas tibi fecit.* Ps. 22, 8. *l)* ἐμυκτήρισέ σε. Luc. 16, 14. Gal. 6, 7. *l)* Thr. 2, 13. confer supra c. 23, 12. Præcipuæ & elegantes vrbes dicuntur *Virgines*, ob pulchritudinem suam & ornatum. *Schmid.* Ion. *regnum Ecclesia Sioniticæ m) post te turpiter fugientem.* v. 37. *n)* Iob. 36, 4. *Præterita* prophetica *pro certo futuro*, vt supra c. 5, 13. c. 9, 1.13. c. 10, 28. c. 16, 4. *o)* Ion. *populus Hierosolymitanus.*

ꝟ. 23. *p)* Tig. *Cui vero tu opprobrasti?* v. 4. 24. 1 Sam. 17, 10. *q) & maledixisti.* v. 6. Num. 15, 30. Ez. 20, 27. *r)* c. 13, 2. c. 40, 9. *s)* Ps. 75, 6. *t)* c. 1, 4. c. 41, 14. & reum te fecisti læsæ diuinæ maiestatis.

ꝟ. 24. *u) Per servos tuos.* c. 20, 2. Ex. 9, 35. *x)* Ex. 14, 7. *y) in altitudinem montium.* Obad. v. 3. *z) in latera.* cf. Iud. 19, 1. *a) Libani*, tanquam præcipui montis. conf. not. Deut. 3, 8. 9. Ceterum per *montes* & *Libanum* intelliguntur *regna potentia* ab Assyrio debellata, de quibus v. 11. 12. 13. *b) & exscindam ibi altitudinem s. proceritatem cedrorum*, i. e. *altissimas cedros eius.* cf. c. 10, 33. *c) electionem abietum*, i. e. lectissimas abietes *eius.* c. 14, 8. c. 22, 7. *d) imo veniam ad summitatem extremitatem ipsius.* Hoc, inquit S. in futuro verto: *& intrabo altitudinem extremitatis eius, silvam Carmeli eius*, vt respondeat alteri parti gloriationis Regis Assyrii. Nam de duobus gloriatur est: 1) quod multa regna euertisset, & 2) quod nunc etiam Ierusalem euersurus esset; ipsum enim regnum Iuda & Ierusalem hic notari existimo. *S.* sic *Cocc.* Lex. p. 324. Hierosolymam & Templum intelligit, sic etiam *Ion. e) Carmeli s. arui eius*, aruo contiguam silvam. c. 16, 10. c. 35, 2.

ꝟ. 25. *f) S. Ego fodi.* (3) 2 Reg. 19, 24. Ier. 6, 7. *g) & exsiccabo.* cf. v. 18. c. 50, 2. *h)* c. 26, 6. *i) fluvios Aegypti.* c. 7, 18. c. 19, 6. vid. 2 Reg. 19, 24.

ꝟ. 26. *k) Annon audivisti?* scil. ex propheriis Esaiæ inprimis, supra in hoc libro præmissis, vbi contra gentes & ipsam Iudæam prophetauit ea, quæ ab Assyrio perpetrata sunt. En Scriptura etiam gentilibus data est! & arguitur Assyrius tyrannus, quod prophetias non didicerit. *S. l)* 2 Reg. 19, 25. *m) quod ego id fecerim.* c. 22, 11. *n)* c. 23, 7. vid. 2 Reg. 19, 25. *o) vt fis, vel vt ita fiat & succedat tibi.* ibid. *p) ad vastandum.* c. 6, 11. *q) in acervos.* c. 25, 2. *r) vastor.* 2 Reg. 19, 25. Ier. 4, 7. *s) vrbes munitas.* c. 36, 1. ꝟ. 27. *t)* vid. 2 Reg. 19, 26. *u)* c. 22, 5. *x)* Ps. 103, 15. 16. *y)* Num. 22, 4. Ps. 37, 2. *z)* Ps. 129, 6. *a) & vt nudum aruum*, vel *ager.* (6) c. 16, 8. Hab. 3, 17. al. & vt *aruum adultum*, coll. 2 Reg. 19, 26. *b) ante segetem*, antequam seges existit. c. 17, 5. ꝟ. 28. *c)* Ion. *Et sedere tuum in consilio, & exire tuum foras ad auspicandum bellum, & aduentus tuus in terram Israel manifesta sunt coram me. d) & furor tuus.* v. 29. 2 Reg. 19, 27. ꝟ. 29. *e)* Ier. 5, 14. *f)* 2 Reg. 19, 28. Inf Piel. cf. Iob. 3, 18. Ier. 30, 10. Prou. 1, 33. *g) hamum* vel *vncinum meum.* (7) Ez 29, 4. vid. not. 2 Reg. 19, 28. *h)* cf. c. 30, 28. Ps. 32, 9. *i)* vid. v. 34. 37. ꝟ. 30. *k) Hoc vero.* c. 38, 7. *l) tibi* Hiskiæ, aliisque, qui famem metuunt, vastatis agris. *m) signum s. obsignaculum*; signum confirmatiuum, cf. c. 7, 14. c. 38, 7. *n) comedendo* sc. comedetis hoc anno. cf c. 38, 5. & not. Leu 6, 7. *o) sponte nascens.* (5) Leu 25, 5. *p) inde renatum s. vltro crescens.* (1) cf. 2 Reg. 19, 29. Annum illum fuisse *Sabbaticum*, in quo agri non erant conserendi, *Scaliger* libr. 5. de Emend. temp. p. m. 217. probare satagit. Verum recte notat *Salianus* ad A. M. 3322 n. 60 Sabbaticum illum annum non fuisse. Quod enim ager non fuerit consitus, nec plantatæ vineæ, non factum esse propter annum Sabbaticum, sed Sancheribi exercitum omnia vastantem, & obstantem, ne sementis posset fieri, ita quidem censet B. *Dorsch.* Attn. probabilior omnino est *Scaligeri* sententia, quam etiã habet *Lightf.* in Chron. V. T. p. 109. eamq; probant Tabulæ *VVasmuthi* Chronol. ꝟ. 31 *q)* c. 4, 2. c 10, 20. *r)* Hos. 14, 6. Prou. 12, 3. 12. cf. supr. c. 27, 6. Ion. *sicut arbor, quæ emittit radices suas deorsum & attollit ramos suos sursum.* ꝟ. 32. *s)* c. 2, 3. *t) reliquiæ.* v. 4. c. 46, 3. Ion. add. *iustorum. u)* c. 4, 2. Ioel 3, 5 Obad. v. 17. *x)* confer c. 9, 6.

ꝟ. 20. הוֹשִׁיעֵנוּ נָא ita נָא addunt 1. 3. & sic fu. 2. ꝟ. 21. *Spat.* præmitt. 5--10. 19--23. ꝟ 23. הֲרִימוֹת sine *He par.* 1. 3. 12. 14. sic fu. 2. 5. קוֹל sine *Dag.* 3. 6 7. 9. 10. 14. 20. 21. 22. ꝟ. 24. חֵרַפְתָּ sine *Pik* 1. 2. 3. 10. 14. 20--23. contra *Ind. Bas.* f. 60. c. 6. ꝟ. 25. וְאַחְרִב per *Chatephpat.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 22. ꝟ. 26. הֲלוֹא per *Kadma* 1. 2. 3. sic fu. 5. c. 19. וְהֲשִׁיבֹתִיךָ sic *plene* 1. 2. 3. 5. 21. 22. sec. *Mas. impr.* ad Gen. 28, 14 Alii *def.* ꝟ. 30 הָאוֹת per *Rbhia* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 17. 18. 20. 21. 22. & *Ber.* שָׁחִים per *Mem* fin. loco ס 1 6. 9. 10. 12. 20 sic fu. 5 contra *Mas. Erff. & impr.* h. l. a. 2 Reg. 19, 29. ꝟ. 31. Pro בֵּית hab. בֵּת 1. 2. ꝟ. 32. צְבָאוֹת solas vocal in text hab. 5. cũ not. יהוה לא כתיב sec *Mas.* 1. *Erff.* h. l. & *impr.* initialem Deut. Verũ nostri codd. pro h. l. substit. parall. 2 Reg. 19, 31. idq; sec. *M. I.*

אל־מלך אשור לא יבוא אל־העיר הזאת
ולא־יורה שם חץ ולא־יקדמנה מגן ולא־ישפך עליה
34 סללה׃ בדרך אשר־בא בה ישוב ואל־העיר הזאת
לה לא יבוא נאם־יהוה׃ וגנותי על־העיר הזאת להושיעה
36 למעני ולמען דוד עבדי׃ ויצא ׀ מלאך יהוה
ויכה במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף
37 וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים׃ ויסע וילך
38 וישב סנחריב מלך־אשור וישב בנינוה׃ ויהי הוא
משתחוה בית ׀ נסרך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו
הכהו בחרב והמה נמלטו ארץ אררט וימלך אסר־
חדן בנו תחתיו׃

CAP. XXXIIX.

לח בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבוא אליו ישעיהו בן־
אמוץ הנביא ויאמר אליו כה־אמר יהוה צו לביתך כי
2 מת אתה ולא תחיה׃ ויסב חזקיהו פניו אל־הקיר
3 ויתפלל אל־יהוה׃ ויאמר אנה יהוה זכר־נא את אשר
התהלכתי לפניך באמת ובלב שלם והטוב בעיניך
4 עשיתי ויבך חזקיהו בכי גדול׃ ויהי
ה דבר־יהוה אל־ישעיהו לאמר׃ הלוך ואמרת אל־
חזקיהו כה־אמר יהוה אלהי דוד אביך שמעתי את־
תפלתך ראיתי את־דמעתך הנני יוסף על־ימיך חמש
6 עשרה שנה׃ ומכף מלך־אשור אצילך ואת העיר
7 הזאת וגנותי על־העיר הזאת׃ וזה־לך האות מאת
יהוה אשר יעשה יהוה את־הדבר הזה אשר דבר׃
8 הנני משיב את־צל המעלות אשר ירדה
במעלות

Dei Ioh. 11, 4. y) Gen. 47, 29. non quod mortuus fuerit, sed mortuus fuisset, nisi Deus suo ope interuenisset. ὁ. ἕως θανάτου. cf. Apoc. 13, 3. z) c. 37, 1. c. 39, 3. a) 2 Sam. 17, 23. etiam de regno & successore, quia filium Hiskias nondum habebat. b) conf. Gen. 42, 2. Num. 14, 38. Ion. add. ex morbo tuo. Id est lethalis est morbus, quo

generis, neque vim illius superabis, nisi virtute Dei Omnipotentis vita tua mirabiliter seruetur. Gerilerus Theol. Proph. p. 15. coll. Ion. 3, 4.

℣. 2. c) vid. 2 Reg. 20, 2. d) ex tristitia, & deuotionis caussa. al. conferunt 1 Reg. 8, 48. Sic Ion. ad parietem domus Sanctuarii. e) Sponsore nixus. v. 14. cf. 2 Par. 15, 12. Sir. 38, 9. Iac. 5, 15.

℣. 3. f) Et dixit cum fiducia fidei. Iac. 1, 6. 1 Ioh. 3, 21. g) Ps. 116, 15. h) Ps. 132, 1. Neh. 5, 19. q. d. & ita recordare, vt sanes me. S. i) quod. 1 Sam. 2, 22. k) cf. Gen. 17, 1. l) 1 Reg. 2, 4. Ioh. 4, 24. 1 Ioh. 3, 18. m) 1 Par. 28, 9. 2 Par. 31, 20. 21. ὁ. ἐν καρδίᾳ ἀληθινῇ. Hebr. 10, 22. n) vid. 2 Reg. 18, 3. Vitæ anteactæ bona conscientia commemoratur non vt meritum, sed vt sinceritatis & veræ fidei documentum, & vt gratiæ diuinæ inhabitantis testimonium. vid. Ps. 32, 2. Iob. 27, 6. Rom. 8, 15. 16. 1 Ioh. 3, 21. & infra v. 14. o) plura etiam animo precatus. vid. v. 5. seqq. cf. 2 Sam. 13, 36. ℣. 4. p) vid. 2 Reg. 20, 4. ℣. 5. q) 2 Sam. 24, 12. cf. supra c. 37, 30. r) quocum fœdus gratiæ de Christo Deus constituerat 2 Sam. 7, 12. seqq. cf. supra c. 37, 35. 1 Reg. 8, 25. 26. s) c. 65, 24. Ps. 10, 17. t) Ps. 10, 14. u) cf. Ps. 39, 13. Ps. 56, 9. x) c. 29, 14. Nulla est mutatio in voluntate Dei, sed series diuinarum volitionum, quarum vna alteram non mutat, sed supplet so vna eademque voluntate diuina. &c. Dorsch. ℣. 6. y) vt nuper c. 37, 11. 12. 36. ὁ. ῥύσομαί σε. 2 Cor. 1, 10. i. e. faciam, vt in posterum per integros quindecim annos, quos vitæ tuæ addidi, te non affligat, aut bello petat, quod & factum est. Nam nec Sanherib, nec Rex alius Assyrius contra Hiskiam amplius adscendit. S. At Lightfoot. Chron. p. 109. Dominus, inquit, decumbenti non tantum pollicetur restitutionem e morbo; sed liberationem etiam ipsius & ciuitatis e manu Regis Assyriæ: vnde liquet ipsi & Hierosolymæ ab illo rege tunc temporis periculum fuisse. Et hæc forte Ezechiæ caussa fuit tam acerbæ lamentationis, vbi mortis nuntium ad illum fuit allatum, quod relicturus Hierosolymam & Iudæam sub oppressione & periculo Assyrii Tyranni, nec videre liceret illius liberationem. Conf. not. ad v. 1. z) c. 37, 35. ℣. 7. a) c. 37, 30. b) v. 22. c. 7, 11. c) quod Hiskias in fidei suæ confirmationem petierat a Domino. vid. v. 22. d) reuera factum est. v. 15.

℣. 8. e) reducturus sum. 2 Reg. 20, 11. Construe secundum Grammaticam Hebræam: Ecce ego per Solem retrorsum reuerti faciam vmbram graduum, 10. gradibus, quos iam sol descendit in gradibus Achazi f) sc. sol, ex fine vers.

℣. 33. y) 1 Sam. 20, 36. 2 Reg. 13, 17. c. 29, 32. z) 2 Sam. 22, 19. Ps. 95, 2. a) aggerem, vallum. 2 Sam. 20, 15. Ier. 6, 6. Ez. 4, 2. ὁ. χάρακα. Luc. 19, 43. confer supra c. 29, 3.

℣. 34. b) v. 29. c) vid. v. 37. 2 Par. 32, 21. d) c. 1, 24.

℣. 35. e) c. 31, 5. c. 38, 6. f) c. 43, 25. Ion. propter Verbum meum. g) cf. c. 38, 5. & 1 Reg. 11, 13. 32. 2 Reg. 20, 6.

℣. 36. h) Exiuit itaque 2 Reg. 19, 35. cf. Ex. 11, 4. Iud. 4, 14. 2 Sam. 5, 24. Hab. 3, 13. item Sap. 18, 10. seqq. & 2 Sam. 11, 1. i) Ps. 34, 8. Ps. 35, 5. 6. Ps. 103, 20. 2 Par. 32, 21. Lux Israelis Es. 10, 33. k) peste sec. Ioseph. A. I. libr. 10. vid. not. 2 Reg. 19, 35. & cf. supra c. 31, 8. Ex. 9, 15. c. 12, 12. 29. Num. 14, 12. 1 Sam. 6, 19. 2 Sam. 24, 17. l) cf. c. 10, 18. c. 14, 25. c. 33, 11. & not. ad c. 36, 1. item 2 Thess. 2, 8. m) cf. Ex. 12, 30.

℣. 37. n) Quare profectus est, v. 8. & sine mora abiit. o) v. 34. ignominiose. 2 Par. 32, 21. p) 2 Reg. 19, 36. Ion. 1, 2.

℣. 38. q) 2 Reg. 19, 37. cf. Nah. 1, 14. r) trucidarunt eum, vt Rabbini tradunt, quod ipsos tanquam piacula se immolaturum dixisset. Vid. R. Salomo et Abarbanel h. l. it. Kimchi ad 2 Reg. 19, 37. &c. s) Gen. 8, 4. Ier. 51, 27. ὁ. εἰς Ἀρμενίαν. t) 2 Reg. 19, 37. Esr. 4, 2. Osnappar dictus Esr. 4, 10.

CAP. XXXVIII. ℣. 1. v) Nempe anno 14. regni Hiskiæ c. 36, 1. & statim post liberatam vrbem 2 Par. 32, 24. Aliis eo ipso tempore, quo exercitus Assyrius circumuallauit Hierosolymam, vid. Lightf. Chron. p. 109. imo vt quidam coniiciunt, triduo ante stragem Assyriorum. vid. not. ad v. 6. & 2 Reg. 20, 1. x) morbo pestilentiali, & vlcere maligno v. 21. al. angina. Tentatio fuit, vt Gen. 22, 1. seqq. Ioh. 6, 6. & morbus ad gloriam Dei

℣. 35. למעני per Sakisbgad. 1. 3. 5. ℣. 38. אסר־חדן ita coniunctum 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 21. CAP. XXXVIII. ℣. 3. אנה Mun. pro Meth. habent 1. 2. 3. Sed non sunt Reg. 1. 8. 13. 19. 21.

במעלות אחז בשמש אחרנית עשר מעלות ותשב
השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה׃
9 מכתב לחזקיהו מלך־יהודה בחלתו ויחי
10 מחליו׃ אני אמרתי בדמי ימי אלכה בשערי שאול
11 פקדתי יתר שנותי׃ אמרתי לא־אראה יה יה
בארץ החיים לא־אביט אדם עוד עם־יושבי חדל׃
12 דורי נסע ונגלה מני כאהל רעי קפדתי כארג חיי
13 מדלה יבצעני מיום עד־לילה תשלימני׃ שויתי עד־
בקר כארי כן ישבר כל־עצמותי מיום עד־לילה
14 תשלימני׃ כסוס עגור כן אצפצף אהגה כיונה דלו
15 עיני למרום אדני עשקה־לי ערבני׃ מה־אדבר ואמר־
16 לי והוא עשה אדדה כל־שנותי על־מר נפשי׃ אדני
עליהם יחיו ולכל־בהן חיי רוחי ותחלימני והחייני׃

הנה

הכ׳ בקמץ

g) in gradibus. al. *in horologio* Achazi. *h) per solem* f. *cum sole.* cf. ב c. 7, 24. c. 11, 15. c. 35, 1. &c. *i) retrorsum.* Gen. 9, 23. 1 Sam. 4, 18. *k) decem gradibus.* conf. not. 2 Reg. 20, 9. *l) manifesto prodigio.* vid. 2 Par. 32, 32. & conf. Iof. 10, 12. 13. *m)* 2 Reg. 20, 11.

℣. 9. *n)* Ex. 32, 16. 2 Par. 21, 12. *o) Hukiæ.* conf. ל Hab. 3, 1. Pf. 3, 1. quo fcripto ille gratum Deo animum teftari voluit. *p) quum ægrotaffet.* v. 1. *q) & conualuiffet.* v. 21. cf. c. 39, 1.

℣. 10. *r) Ego* defperans reftitutionem, & præmaturam mortem metuens *dixeram.* *s) per excifionem* & abruptionem. (1) *t)* nunc omnino *abiturus fum.* אלכה emphat. conf. Deut. 33, 16. Iof. 6, 17. q. d. ego ad mortuos nunc abeo non matura ætate, fed violento morbo decedens antequam tempus eft. conf. 1 Reg. 2, 2. *u)* conf. Pf. 9, 14. Mat. 16, 18. *x)* vid. Gen. 37, 35. Num. 16, 30. Hoc certum eft, inquit *Schmidius* ad h. l. *Scheol* notare in genere *locum, vbi adferuantur animæ defunctorum*, vbi ipfis vel bene vel male fit; hominibus non definiendum. *y) vifitatus fum*, h. e. *per vifitationem caftigationis diuinæ orbatus fum* refiduo annorum meorum. conf. Num. 16, 29.

℣. 11. *z) Dixeram.* conf. Ion. 2, 5. *a)* Non loquitur Hiskias *de vifione* gloriæ, fed gratiæ; de qua etiam Dauid Pf. 27, 13. *Dorfcheus.* Non videbo Dominum, quem huc vsque fuo modo vidi, ad Arcam & templum præfentiffimum. *Schmid.* ὁ. τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Luc. 3, 6. *b) Dominum* inquam. vid. c. 12, 2. Ex 15, 2. *c) in terra viuentium.* In oppofitione ad mortuos homines, vel *in terra huius vitæ* & ftatus; coll. Iob. 10, 21. 22. vid. Pf. 27, 13. Pf. 116, 9. Pf. 142, 6. Iob. 28, 13. *d)* Ion. 2, 5. *e) caduci huius mundi.* (1) cf. Pf. 39, 5. 5. & Pf. 49, 2.

℣. 12. *f) Tempus vitæ meæ, ætas mea.* c. 53, 8. *g) ablatum eft.* c. 33, 20. *h) abiit, deportatum, & quafi per hoftem captum & abreptum eft.* Niph. (1) cf. 2 Reg. 17, 6. 23. *i)* conf. Gen. 4, 19. c. 12, 8. 2 Cor. 5, 1. *k) paftoris* Zach. 11, 17. *l) abrupi.* (1) conf. nomen Ez. 7, 25. *m) fi ut textor.* Ex. 28, 32. *n)* Schmidius *a ftamine*; al. *a licio*, h. e. extremitatibus illis filorum, quibus ftamina implicantur & liciatorio alligantur. *Neumanno* Exodi p. 328. ex hypothefi eft *protrufio multa & frequens.* Confer *comam* aut tale ornamentum capitis, quod figura a liciis non multum differt, Cant. 7, 6. item *protrufionem* vel *abiectionem populi*, h. e. *abiectos de populo.* 2 Reg 24, 14. *o)* Schm. *abfcindet me.* Iob. 6, 9. *p)* Vulg. *finies*; S. *confummabis*, al. *conficies me*, o Deus! v. 13. c. 60, 20. ℣. 13. *q) Propofui* mihi. Pf. 16, 8. Pf. 119, 20. etiam tota nocte vsque ad diluculum: Al. *æquaui* Deum vel cogitationes meas. coll. c. 28, 25. *r)* conf. Iob. 7, 13. 14. (5. *s) ficut leonem.* Sic Deus, fiue feuerius caftiget fuos, fiue in implos atrocius animaduertat, nobis proponitur *vt leo*, obuios difcerpens & dilacerans, nec quifquam eft, qui ei obfiftat. *Bochartus* Hieroz I. p. 767. Confer Hof. 5, 14. c. 11, 10. *t) fic* inquiebam. *confringet.* 1 Reg. 13, 26. 28. Dan. 6, 25. *u)* Pf. 51, 10. Thren. 3, 4. *x) confummabis me*, & vitam meam finies v. 12. c. 44, 26. ℣. 14. *y) ficut hirundo*, cuius vox videtur aliquid habere querulum & luctuofum. (2) Ier. 8, 7. *z) & grus.* (2) Ier. 8, 7. quo fecundum *Bochartum* nulla auis eft vocalior. Vult ergo Ezechias, fe graui morbo adflictum non modo inftar hirundinis leni murmure gemuiffe, fed & gruis inftar contenta voce eiulaffe. Hieroz. II p. 68. feq. *a)* c. 8, 19. *b) gemebam ficut columba.* c. 59, 11. Nah. 2, 8. *c) eleuati*, *protrufi funt.* c. 19, 6. Iob 23, 4 *d) in excelfum* verfus cælum. c. 40, 25. *e)* dixi *o Domine!* Pf. 6, 2. *f) Maii* Oeconom. p 941. item Schmidius: *premit & opprimit me* peccatum. v. 17. Vulg. *vim patior*; q. d. *vis mihi fit.* Sed quia verbum hoc femper iniuftam oppreffionem fignificat. nec alibi cum ל Accufatiui conftruitur; *Guffetius* p. 654. Id cenfet effe nomen *Ofchek* c. 59, 13. vel *Afchak*, cum *He paragogico* aut fœminino, vt a mafculino אשם *Afcham* eft fœmin. *Afchmah* Leu. 5, 26. h. m. *Domine! iniuftitia* aut iniquitas *mihi eft*, i. e. habeo iniuftitiam, & multis modis coram te *iniuftitiæ reus fum.* Sicut ל nomini perfonæ præfixum, fequente peccati nomine, reatum notat Deut 12, 25. & Iob. 32, 9. *g)* q. d. *immifce* feu *interpone te mihi* velut Mediator, vel in fidem tuam *me recipe tanquam fponfor*, fideiuffor efto *& fponde pro me*, vt liber fim non tantum a reatu & æternis pœnis peccati, fed etiam a letali hoc morbo & mortis periculo. Vid. Gen. 42, 9. Pf. 119, 122. Iob. 17, 3 item Gen. 44, 32. Prou. 11, 15. c. 17, 18. Iob. 33, 22. 24. & *Rafchi* ad h. l. Hæc etiam fi conferantur cum verficulo 3. huius capitis, facile adparebit, quod nullo fuo merito ibi confifus fuerit Hiskias. ℣. 15. *h) Quid* ergo nunc *loquar.* Gen. 44, 16. *i) quod* dixerit mihi, fe exaudiuiffe preces meas v. 5. confer præfixum *Vau* c. 29, 8. *k) nam ipfe* iam *præftitit* illud. confer v. 7. *l) progrediar*, q. d. *promouebo me*, (1) in domum Dei. Pf. 42, 5. Rad. Chald. דדה *incefsit*, *greffus eft leniter* more paruulorum, & in Pael; *duxit paruulum.* *m) omnibus annis*, quos vitæ meæ benignisfime adiecit DEVS v. 5. & quibus antea me priuatum putabam v. 10. *n) propter* illam *amaritudinem*, feu triftitiam *animæ meæ*, v. 17. Iob. 7, 11. c. 10, 1. Prou. 2, 11. c. 10, 1. nunc clementiffime ablatam. ℣. 16. *o) per hæc*, vel *fuper illis*, quæ tu dicis et facis: per verbum promiffionis & potentiæ tuæ. v. 15. Gen. 27, 40 *p) viuunt* omnes homines, & *reuiuifcent* aliquando etiam mortui. Ef. 26, 19. &c *q) & quia vnicuique de illis* dictis & factis tuis *r) eft vita fpiritus mei.* Agnofcit nempe 1) quod omnes homines per Verbum Dei viuant, 2) quod eadem ratione et ipfe vitam fuam habeat, & quod (3) etiam in pofterum ipfi Deus fanitatem conceffurus fit. *Schmidius.* *s)* Ideo *fanum ac validum me reddes.* Iob. 39, 4. ex vfu verbi Chald. et Syriaco. *t) & viuum conferuando me.* Iof. 9, 20.

℣. 13. בארי per *Patach* 1. 3. contra *Maforam* 3. *Impreffam* h. l. et Pf. 22, 17. Num 24, 9. ℣. 14. כסוס Ita legunt quoq; *Orientales*, qui vero in textu fcribunt כסיס. אדני. Pro en habent יהוה 2. 3. 7. 8. 11--19. 21. 23. et „*Ber* contra *Maforam impreffum* ad Efa. 38, 16. ac ׃ *finalem* f. 3. e. item contra ׃ notam in margine 22. כצל. עשקה fine *Metheg* 12. 15. 21. et עשקה 3.

17 הנה לשלום מר־לי מר ואתה חשקת נפשי משחת בלי
18 כי השלכת אחרי גוך כל־חטאי : כי לא שאול תודך
19 מות יהללך לא־ישברו יורדי־בור אל־אמתך : חי חי
הוא יודך כמוני היום אב לבנים יודיע אל־אמתך : יהוה כ
להושיעני ונגינותי ננגן כל־ימי חיינו על־בית יהוה :
21 ויאמר ישעיהו ישאו דבלת תאנים וימרחו על־
22 השחין ויחי : ויאמר חזקיהו מה אות כי אעלה בית
יהוה :

CAP. XXXIX. לט

בעת ההיא שלח מראדך בלאדן בן־בלאדן מלך־בבל
ספרים ומנחה אל־חזקיהו וישמע כי חלה ויחזק :
2 וישמח עליהם חזקיהו ויראם את־בית נכתה את־
הכסף ואת־הזהב ואת־הבשמים ואת השמן הטוב
ואת כל־בית כליו ואת כל־אשר נמצא באוצרתיו לא־
היה דבר אשר לא־הראם חזקיהו בביתו ובכל־
3 ממשלתו : ויבא ישעיהו הנביא אל־המלך חזקיהו
ויאמר אליו מה־אמרו האנשים האלה ומאין יבאו
אליך ויאמר חזקיהו מארץ רחוקה באו אלי מבבל :
4 ויאמר מה ראו בביתך ויאמר חזקיהו את כל־אשר
בביתי ראו לא־היה דבר אשר לא־הראיתים
באוצרתי : ויאמר ישעיהו אל־חזקיהו שמע דבר־יהוה ה
6 צבאות : הנה ימים באים ונשא כל־אשר בביתך
ואשר אצרו אבתיך עד־היום הזה בבל לא־יותר דבר
7 אמר יהוה : ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו
8 והיו סריסים בהיכל מלך בבל : ויאמר חזקיהו אל־
ישעיהו טוב דבר־יהוה אשר דברת ויאמר כי יהיה
שלום ואמת בימי :

נחמו

פתח באתנח

CAP. XXXIX. ℣. 1. *f*) quo sc. ex morbo restitutus & ab Assyrio liberatus erat Hiskias. *g*) *Berodach* 2 Reg. 20, 12. cf. Ier. 52, 31. *h*) *Rex*, & *Principes Babelis*. 2 Par. 32, 31. qui cum antea a Babylonia sub Assyriorũ tyrannide pressa iacuisset, (quod patet, quia Rex Assyriorum ductis in captiuitatem X. tribubus, in earum terrã, præter ceteras gentes, etiam Babylonios duxit 2 Reg. 17. 24. 30.) in libertatem sese adseruerunt. *Dorsch.* *i*) *litteras*. c. 37, 14. *k*) 2 Reg. 8, 8. conf. similem casum 2 Sam. 8, 9. 10. *l*) *audiverat namque* Babylonius. *m*) c. 38, 1. 2 Par. 32, 24. *n*) *& conualuisset*. cf. c. 38, 9. non sine miraculo. vid. 2 Par. 32, 24. 31.

℣. 2. *o*) *Laetatus vero super iis est* ex adfectu carnali, & minus pie. Nam in ea laetitia elationem animi & ingratam erga Deum mentem fuisse, docet 2 Par. 32, 25. seqq. *p*) officii sui & promissi, de celebrando Deo omnibus diebus vitæ suæ c. 38, 15. parum memor; & exemplo suo docens, quam sibi relictus homo miser sit 2 Par. 32, 31. cf. 2 Sam. 11, 4. c. 24, 2. &c. *q*) *& arroganter ac imprudenter ostendit illis*. v. 4. *r*) *aromatum pretiosorum*. 2 Reg. 10, 13. Gen. 37, 25. c. 43, 11. *s*) cf. 2 Par. 32, 27. *t*) *quidquam*. v. 6. Esth. 6, 3. *u*) 2 Reg. 20, 13. ℣. 3. *x*) vid. not. 2 Reg. 20, 14. *y*) c. 37, 2. c. 38, 1. *z*) *& unde?* Ion. 1, 8. ℣. 4. *a*) v. 2. vid. not. 2 Reg. 20, 15. ℣. 5. *b*) c. 1, 10. 2 Reg. 20, 16. ℣. 6. *c*) *& auferetur*. c. 8, 4. *d*) *reposuerunt*. (5) c. 23, 18. Am. 3, 10. *e*) *Babelem*. 2 Reg. 20, 17. c. 25, 13. *f*) Ex. 29, 34. *g*) *quidquam*. v. 2. Deut. 2, 7. *h*) c. 40, 1. c. 1, 2. 20. ℣. 7. *i*) vid. 2 Reg. 19, 18. *k*) Ion. *principes*; LXX. σπάδοντας. Sed vid. not. Gen. 37, 36. c. 39, 1. 2 Reg. 8, 6. *l*) *in palatio*. Dan. 4, 1. *m*) cf. Dan. 1, 5. ℣. 8. *n*) *Bonum est verbum*. cf. 1 Reg. 2, 38. 42. & not. 2 Reg. 20, 19. Hanc autem Hiskiæ resignationem sui ipsius in voluntatem Dei, coniunctam fuisse non tantum cum priuata ipsius Hiskiæ pœnitentia, sed etiam publica totius populi, docet 2 Par. 32, 26. *Dorsch.* Sic *S.* de his verbis Hiskiæ accipimus id, quod dicitur 2 Par. 32, 26. *Hiskiam se humiliasse*. Sunt certe verba humiliantis se; vtpote in quibus 1) *agnoscit iustitiam diuinam*, quod iustus sit in comminatione sua. 2) *misericordiam Dei celebrat*; q. d. non tantum iustum, sed & benignum est: grauiora enim merito essem. *o*) Intellexit sane Hiskias, de suis temporibus non esse Prophetã locutũ v. 6. 7. Et historia testatur, vltra 100 años a morte Hiskiæ ad expugnationem Ierusalem excurrisse. *Dorsch.*

℣. 17. *u*) *pro pace* cum Deo, & in conscientia, Rom. 5, 1. in corpore & in regno meo. *x*) *amaritudo mihi fuit*. v. 15. Ruth 1, 13. *y*) *amara* s. *amarissima*. Ez. 27, 31. *z*) *amore amplexus es*, *impense amasti*. Gen. 34. 8. Deut. 21, 11. *a*) *e fouea*. Ps. 103, 4. Iob. 33, 24. *b*) *destructionis vel abolitionis*. Ps. 72, 7. *c*) 1 Reg. 14, 9. *d*) cf. Ps. 32, 1. Ps. 103, 3. 2 Cor. 5, 19. 21. &c.

℣. 18. *e*) *confitebitur* aut *gratias aget tibi*. v. 19. Ps. 6, 6. *f*) *nec mors* s. qui mortui sunt. Iob. 28, 22. *negatio repet.* vt supra c. 23, 4. c. 28, 27. *g*) *laudabit te*. Ps. 119, 175. *h*) *sperabunt*. Ps. 104, 27. *i*) *qui descendunt in foveam* sepulcri, Ps. 28. 1. *k*) *in veritatem* promissionum tuarum. v. 19. Ps. 30, 10. Ps. 115, 1.

℣. 19. *l*) *sed viuens, viuus* inquam, *m*) *sicut ego hodie* vitæ restitutus. *n*) Deut. 6, 7. Ion. *patres filiis suis indicabunt virtutem tuam*. &c. *o*) *inculcabit*. 1 Sam. 21, 3. ad agnoscendum & laudandum *veritatem tuam*. v. 18.

℣. 20. *p*) *O Domine!* v. 3. 14. *praesto sis*. Sic *S.* &c. Al. in Nominatiuo: *Iehouah* præsto fuit. *q*) *ad saluandum me*, populumque meum. Ps. 70, 2. *r*) *ideo pulsatilia mea pulsabimus*, & Psalmos seu Odas lyricas modulabimur ac cantabimus. Ps. 4, 1. Hab. 3, 19. *s*) c. 23, 16. 1 Sam. 16, 16. 17. 18. 23. *t*) *in domo*. c. 57, 2. *u*) conf. Ion. 2, 5.

℣. 21. *x*) *Dixerat autem Iesaias* 2 Reg. 20, 7. *y*) *accipiant*. Gen. 27, 3. ne dubium, quin ita fecerint. *S.* *z*) *palatham*. (4) 2 Reg. 20, 7. *a*) *& comprimant* atque applicent, vel *imponant*. (1) cf. Leu. 21, 20. Rad. Ar. *inunxit & emolliuit* corpus suum oleo. *b*) 2 Reg. 20, 7. conf. Ex. 9, 9. seqq. Deut. 28, 27. 35. *c*) *& viuet* s. *conualescet*. v. 9. 2 Reg. 1, 2. c. 8, 8. 9. Conf. Sap. 16, 12. 13.

℣. 22. *d*) *Dixerat autem Hiskias*. *e*) v. 7. 2 Reg. 20, 8.

℣. 18. כי per *Mun.* 1. 5. 7. 8. 13. 19. CAP. XXXIX. ℣. 1. דבר per *Sakephk.* 2. 3. אשר per *Kadma* 1. 2. 12. 14. 20. 21. 22. 23. sic fe. 5. ℣. 3. מה per *Merca* 7. 8. 13. 19. sic fu. 5. ℣. 4. חזקיהו per *Sakephk.* 7. 17. 18. *Ber.* ℣. 7. סריסים per *Mun.* loco *Meth.* 2. 5. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23.

מ CAP. XL

הפטרה ואתחנן

1 נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם׃ 2 דברו על־לב ירושלם
וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי
לקחה מיד יהוה כפלים בכל־חטאתיה׃
3 קול קורא במדבר פנו דרך יהוה ישרו
4 בערבה מסלה לאלהינו׃ כל־גיא ינשא וכל־הר וגבעה
ה ישפלו והיה העקב למישור והרכסים לבקעה׃ ונגלה
כבוד יהוה וראו כל־בשר יחדו כי פי יהוה דבר׃
6 קול אמר קרא ואמר מה אקרא כל־
הבשר

CAP. XL, ℣. 1. p) *Consolamini*. c. 61, 2. supplet Ion. *Propheta!* al. (cum LXX. ad v. 2.) *Sacerdotes*. Luth. *Apostoli!* al. *quicunque hac legitis!* Priuatim quisque se & proximum suum; publice Sacerdotes, & quibus officium publice docendi commissum. S. Nam etsi Babylonem in exilium ducendi erant postera Hiskiæ cum populo Iudaico c. 39, 5. 6. non in perpetuo & sine solatio ibi relinqui, sed liberari certissime, & per Messiam redimi debebant ex immutabili voluntate & promisso Omnipotentis DEI. Duo sunt in hoc capite: (1) Insignis de aduentu Messiæ eiusque præcursore prophetia. v. 1--11. (2) Tentationis fidelium discussio v. 12. seqq. coll. v. 27. Nimirum cum Esaias c. 39. captiuitatem Babylonicam alia que mala Iudæis a Babyloniis inferenda prædixisset, deinceps a capite 40. miseriam istam copiosissime consolatur; argumento præcipue sumto à felicitate temporum Messiæ, & quod hic omnino venturus, adeoque respublica, quantumcunque pressa, ante aduentum eius peritura, vt sub tribulationibus videbatur, non sit. Vis huius argumenti etiam pertinuit ad tempora post captiuitatem Babylonicam, quibus Ecclesia Iudaica subinde grauissime adflicta est. At post aduentum Messiæ Ecclesia per eandem prophetiam in cognitione Messiæ & regni eius vberrime instruitur, vt non immerito vocari possit doctrina omnium temporum. S. q) *populum meum*, proxime Iudaicum, coll. c. 30, 6. 7. & sic quosuis adflictos. Conf Mich. 4, 10. r) ita per Prophetam *dicit*. s) Messias *Deus vester*, v. 3. 9. qui fœdus cum Patribus pactum seruabit, & redemptionem omnino præstabit.

℣. 2. t) *Loquimini super cor*, blanda sc. suauia & iucunda, quæ cor mœstum ac solicitum libenter audit, quæ grata, accepta & exoptata sunt Hierosolymæ. cf. Gen. 34, 3. 2 Sam. 19, 8. Hos. 2, 16. u) Loquitur Propheta de *Hierosolyma spirituali* potissimum, non autem de terrena, nisi quatenus spirituale aliquod fuit domicilium. *Dorsch*. Conf. not. ad v. 1. & Eph. 2, 22. x) *& acclamate ei* verba solarii plena & Euangelica. v. 6. y) *quod expleuerit* militiam suam. cf. Gen. 29, 21. 27. 18. 1 Sam. 18, 16. vel *quod impleta & finita sit militia eius*, eodem sensu, nec contra Grammaticam, quia sequens Nomen frequentius quidem est Masculinum, vt 1 Reg. 22, 19. Ps. 68, 12. 2 Par. 18, 9. rarius tamen etiam Femininum, vt Dan. 8, 12. z) *militia* & seruilis conditio ac labores *ipsius* sub lege. conf. Num. 8, 25. Iob. 7, 1. c. 10, 17. c. 14, 14. & Gal. 4, 3. 4. 5. c. ἐπλήσθη ἡ ταπείνωσις αὐτῆς. a) *quod gratioso sacrificio Messiæ expiata sit*. conf. infra c. 56, 7. Leu. 1, 4. c. 19, 7. Sic Raschi h. l. *quod acceptata*, i. e. *expiata sit*. Non dubitamus, inquit *Schmid*. digitum h. l. intendi ad sacrificium perfectum Messiæ. Conf. Eph. 5, 2. Hebr. 9, 8. 14. &c. & not. Leu. 16, 34. c. 17, 4. &c. Ion *quod remissa sint ipsi peccata ipsius*. Alii, vt *Glass*. p. 590. cum *Kimchio* ad h. l. *quod pœna ei pro peccatis inflicta acceptata sit*, vt sufficiens, coll. Leu. 16, 41. 43. quo sensu tamen id etiam ad Christi satisfactionem esset referendum, coll. infra c. 53, 5. 6. 11. Act. 4, 12. Rom. 4, 25. 2 Cor. 5, 21. Gal. 3, 13. 1 Tim. 2, 5. 6. 1 Ioh. 2, 2. c. 4, 10. &c. Proponuntur enim *finitio militiæ legalis & expiatio peccatorum* stilo prophetico, vt res præteritæ, & tamen futura adhuc tum erant beneficia. Conf supra c. 5, 13. c. 9, 2. 13. c. 37, 22. &c. b) *nam*. Pro rationali hanc particulam accipimus h. l. vertendam per *quia*, non per *quod*: & *duplum* non de duplo pœnarum, vt volunt alii; sed cum B. Luthero de duobus beneficiis promissis. *finitione militiæ & remissione peccatorum* intelligimus &c. *Schmidius*. c) *accepit a* liberalissima *manu Domini*. Ion. *quia accepit calicem consolationum* (Ier. 16, 7.) *a Domino*. conf. infra c. 51, 17. d) *duplum*. c. 61, 7. Zach. 9, 12. Iob. 11, 6. 1 Tim. 5, 17. Quod *per duplum* ad ius primogenitorum Deut. 21, 17. respiciatur simul, non improbamus, inquit *Schmid*. Ita Dominus Iobo strenuo militi suo, & in patientia possidenti animam suam, post deuictas & superatas omnes tentationes omnia bona sua duplicia reddidisse legitur Iob. 42, 10. Ad hoc etiam alludit Esaias c. 61, 7. In terra sua *duplicia* possidebant, vbi sermo est de primitiuis illis Iudæis, qui primitias Spiritus acceperunt, & Ecclesiam primitiuam (de qua Hebr. 12, 23.) constituerunt. &c. ex *Salmerone Dorsch*. ad h. l. e) *in omnibus peccatis ipsius*. conf. Rom. 5, 20. Eph. 2, 5. Ioh. 4, 10. &c. Alii, vt *Ludolfus* in Comment. ad Histor. Aeth. p. 205. n. 19. ex signific. Aethiopica *in omnibus defectibus suis*. ℣. 3. f) *Vox clamans* mihi per visionem propheticam oblata est, vel vox *clamantis* Dei, vt 1 Sam. 3, 48. LXX. vt Mat. 3, 3. Marc. 1, 3. Luc. 3, 4. Ioh. 1, 23. Supponimus igitur, quod *de N. T. & Iohannis Baptistæ prædicatione* hic textus loquatur: & quidem litteraliter, non allegorice & typice. q. d. adeo vera sunt ista de N. T. & Christi beneficiis prædicta, vt etiam in spiritu Dominus mihi reuelauerit ipsum Messiæ præcursorem. Is est *vox clamantis*, s. *clara voce clamans aliquis*. Nam quod ad constructionem, sensui nihil decedit. Si enim est *vox clamans*, s. si clamat, est etiam *vox clamantis*. &c. S. Poterit tamen posterior constructio, quam LXX. habent & N. T. sæpius repetit, iterum commode illustrari ex Aethiopica lingua. Nam Habessinis *Vox Regis* aut *Principis* vulgo dicitur *Nuncius* vel *legatus Regis*. vid. *Ludolfi* Lex. Aeth. nouum col. 190. Ita Iohannes Baptista hac phrasi diceretur *nuncius* (Mal. 3, 1. Mat. 11, 10. &c.) clamantis, & Iudæos ad pœnitentiam ac fidem *vocantis* Dei. cf. Luc. 3, 2. g) *in deserto* Iudææ. c. 35, 1. Communiter hoc cum antecedentibus coniungunt, vix tamen abnuere possum *Tremellio*, qui obseruauit hoc ad sequentia esse referendum. Vrgent hoc accentus codicis Hebræi, & vocabulorum respectus. Nam vt posterius hemistichium vult *viam rectificari in solitudine campestri*, sic prius vult *parari viam in deserto*. Interim communis versio nihil habet contra sensum Prophetæ. Nam vox hæc vtique ibi clamabat, vbi viam Domino parare iubebat. S. h) cf. c. 57, 14. Mal. 3, 1. i) *Iehoua* Messiæ v. 9. Ps. 24, 7. Luc. 1, 17. i. e. μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν Mat. 3, 2. k) ac deinde etiam *rectificate, complanate*. c. 45, 2. 13. l) *in solitudine campestri* c. 33, 9. gentium. c. 35, 1. 6. Ps. 68, 5. m) c. 19, 23. n) Messiæ, *Deo nostro*. v. 9. 10. 28. ℣. 4. o) *Omnis vallis*, 1 Sam. 17, 3. & homo *humilis*, submittens se Christo. cf. infra c. 57, 15. p) *extollatur*, vel *extolletur*. c. 2, 2. 14. c. 30, 25. vid. Iac. 1, 9. q) *Omnis viro mons & collis*. cf. supra c. 2, 14. c. 41, 15. Ps. 97, 5. it. Luc. 18, 9. Col. 2, 18. Continuat metaphoram vers. 3. & monet omnes, vt impedimenta auferant, opiniones erroneas, iustitiam propriam & gloriationem in externis, &c. Et quia in deserto ipse erat prædicans, ideo etiam orationem suam iuxta ea, quæ in deserto sunt, informat, q. s. digito montes & colles monstrans diceret: *Vos, qui estis sicut isti montes & colles*, humiliamini. &c. S. r) cf. c. 2, 11. Ez. 17, 24. s) fiet etiam *curuum*, quod *calcaneum* s. pedes incedentium fallit. Ps. 56, 7. (1) Ier. 17, 19. cf. infra c. 42, 16. t) *in planitiem*. Zach. 4, 7. u) *& salebrosa*, al. *sentibus intricata*. (1) cf. Ps. 31, 21. & rad. Ex. 28, 28. x) *in planitiem inter montes* s. *vallem* expeditam. c. 63, 14. ℣. 5. y) *Reuelabitur namque*. c. 53, 1. z) c. 35. 2. Ex. 16, 10. Christus Luc. 3, 6. Hebr. 1, 3. 1 Cor. 2, 8. & gloria eius diuina Ioh. 1, 14. 15. c. 2, 11. a) S. *& videbunt eam gloriam, quia*, &c. cf. c. 35, 2. c. 66, 18. Ps. 97, 6. sed alii sec. accentus: *videbunt*, & cognoscent, *quod* &c. coll. c. 52, 10. c. 62, 2. Deut. 28, 10. &c b) i. e. *omnes homines*. v. 6. c. 66, 23. Dan. 2, 11. Ps. 145, 21. c) *vna*. c. 45, 16. non Iudæi solum, sed & gentes. cf. c. 49, 6. d) c. 1, 20. c. 58, 14. LXX. vt Luc. 3, 6. ℣. 6. e) Porro *vox* cælestis s. Dei, vt Gen. 3, 8. f) *dicens* fuit ad illam vocem clamantem v. 3. s. præcursorem Messiæ. vid. Luc. 3, 2. seqq. coll. Ioh. 1, 33. Hæc autem dicit Esaias, tq. in visione sibi oblata. S. g) *clama*, vel libero ore hæc *prædica*, o Præcursor! c. 58, 1. h) *& dixit* Præcursor, Ion. *respondit, quid clamabo?* Tum illa dixit, clama: *Omnis caro* &c. Conf Præfat. nostram in hunc librum §. 9. i) *Omnis homo* in toto orbe. vid. v. 5. Ioh 3, 6. Quamuis hæc verba de corruptione corporum potissimum loquantur, tamen insinuant etiam corruptionem mentis, quia ex hac illa oritur Rom. 5, 12. seqq. c. 6, 23. *Dorschens*.

CAP. XL, ℣. 4. נִיא per *Tsere* 22. in textu, & 6. 9. in margine contra *Masoram*.

℣. 2.

הבשר חציר וכל־חסדו כציץ השדה : יבש חציר נבל 7
ציץ כי רוח יהוה נשבה בו אכן חציר העם : יבש חציר 8
נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם : על 9
הר־גבה עלי־לך מבשרת ציון הרימי בכח קולך
מבשרת ירושלם הרימי אל־תיראי אמרי לערי יהודה
הנה אלהיכם : הנה אדני יהוה בחזק יבוא וזרעו משלה 10
לו הנה שכרו אתו ופעלתו לפניו : כרעה עדרו ירעה 11
בזרעו יקבץ טלאים ובחיקו ישא עלות ינהל :
מי־מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן וכל 12
בשלש עפר הארץ ושקל בפלס הרים וגבעות
במאזנים : מי־תכן את־רוח יהוה ואיש עצתו יודיענו : 13
את־

verba Euangelistarum. Ps. 19, 5. *h) vocem tuam* c. 58, 2. euangelicam Rom. 1, 16. *i) O euangelizatrix Ierusalem.* vid. c. 2, 3. Luc. 24, 47. Ion. *qui euangelizatis Hierosolyma.* cf. c. 41, 27. *k) extolle* sc. vocem tuam. cf. c. 42, 11. *l)* c. 8, 12. c. 54, 14. Zeph. 3, 16. cf. Mat. 10, 19. 28. Act. 5, 13. 29. 31. *m) ciuitatibus Iuda.* c. 44, 26. 1 Par. 24, 5. cf. Mat. 10, 11. 23. Act. 8, 40. h.e. vniuersæ Ecclesiæ. In quocunque enim loco, in quacunque regione adnunciatur & recipitur Euangelium Christi, quod primum omnium in Hierusalem & finitimis vrbibus regni Iuda reuelatum est, ibi dicitur esse *ciuitas Iuda, & filialis*, vt vocant, *Ecclesia* vrbis *Hierusalem*. Brentius. *n) en Deum vestrum*, v. 3. c. 25, 9. c. 35. 4. c. 52, 6. in carne manifestatum & præsentem. Ioh. 1, 1. 14. neque enim aliter Deus videri potest. Ion. *en manifestatum est regnum Dei vestri!* cf. Mat. 3, 2. c. 4, 17. c. 10, 7. ℣. 10. *o) Ecce Dominus Deus* Messias. v. 3. 9. 11. Verba sunt Prophetæ, quibus aduentum Christi describit a fine & fructu. *p)* Iunius, Varenius, Dorscheus aliique: *contra fortem seu robustum diabolum veniet*, & opera eius dissoluet. 1 Ioh. 3, 8. coll. Mat. 12, 29. Luc. 11, 21. 22. Ioh. 12, 31. Ps. 110, 5. Eph. 6, 12. Col. 2, 15. Hebr. 2, 14. & Dan. 11, 30. Sed aliis præfixum ב est veritatis s. identitatis, vt Ex. 6, 3. Iob. 23, 13. & *Schmidio* adiectiuum hoc concretiue positum, naturam humanam, & diuinum robur ipsi concessum denotans, q. d. *veniet* Filius Dei *in forti homine*, (vt Θεάνθρωπος) qui potens sit ad saluandum Zionem &c. Ita clarius exponitur *aduentus* Dei *in carne*, & declaratur, quod dictum est v. 9. *ecce Deus vester*, ne oculi in cælum leuentur, sed ad carnem Messiæ. Conf. infra c. 42, 13. *q)* cf. c. 9, 5. c. 51, 5. c. 59, 16. Hab. 3, 4. *r) sibi ipsi.* c. 59, 16. c. 63, 5. *s) Ecce merces ipsius est cum ipso*, ad dandum cuique secundum opera sua. Apoc. 22, 12. Ita *Dorscheus*: Fructus, inquit, aduentus Christi partim *iudicialis*, est enim constitutus iudex Ioh. 5, 27. Act. 17, 31. Rom. 2, 6. Gen. 18, 25. partim *pastoralis* v. 11. Ita etiam *Varenius* Part. III p. 42. Sed Brentius, Schmidius aliique hic meritum Christi & obedientiam eius actiuam ac passiuam intelligunt. Christus (verba sunt *Brentii* ad h. l.) non tantum dominatur potenter, sed etiam clementer: non est tantum magnus maiestate, sed etiam largus & liberalis beneficiis. Ecce enim adfert *secum suam mercedem* & pretium *operis ac laboris* sui. Nam opus s. labor Christi est passio & mors eius, qua persoluit pretium pro peccatis nostris, & qua intrauit in gloriam Patris sui. coll. Ioh. 1, 16. &c. Et *S.* ad h. l. Pronomen *eius*, non accipimus *actiue*, vt designet mercedem, quam ipse dat; sed *passiue*, vt sit merces, quæ ipsi data est pro opere suo, & quam opere suo perfecte meruit. etc. *t)* c. 61, 8. Leu. 19, 13. *u) ante ipsum est*, quod per Euangelii præcones ante se portari et omnibus offerri iubet. Videtur *alludi ad magnates*, qui portari curant ante se per ministros suos, quæ magnificentiæ vel liberalitatis ipsorum sunt. *S.* ℣. 11. *x)* c. 44, 28. Ps. 23, 1. Hebr. 13, 20. *y) gregem suum.* Ps. 78, 53. Ez. 34, 22. ὁ. τὸ ποίμνιον αὐτοῦ 1 Petr. 5, 2. *z)* Ez. 37, 24. Ioh. 10, 11. *a)* Mich. 2, 12. *b) agniculos, agnos* subrumos. (3) c. 65, 25. 1 Sam. 7, 9. conf. Zach. 13, 7. 1 Cor. 3, 1. Hebr. 5, 13. 1 Petr. 2, 2. & 1 Thess. 5, 14. Es. 42, 3. *c) eosque in gremio suo portabit.* Ps. 89, 51. cf. 1 Reg. 17, 19. Thr. 2. 12. *d) lactantes.* (5) Ps. 78, 71. vid. not. 1 Sam. 6, 7. Symbolice doctores Gal. 4, 19. 1 Thess. 2, 7. *e)* Ion. *placide ducet.* cf. c. 49, 10. Ex. 15, 13. Ps. 23, 2. Videtur autem textus respicere ad imaginem Iacobi pastoris Gen. 33, 13. 14. ℣. 12. *f) Quis mensus est?* c. 65, 7. Nunc in solatium tentatorum Messiam aduentantem describit Propheta ab omnipotentia, sapientia v. 13. maiestate v. 15. aliisque cum attributis, tum operibus diuinis, in regno potentiæ & gratiæ, ne Filius incarnatus videretur desiisse æqualis esse Patri secundum diuinitatem. Quanquam, quæ hic de Filio dicuntur, ad Patrem etiam absolute accommodari queant. *Dorsch.* Nam interrogatio vehementissime negat de aliis potentiam ista faciendi, vt soli Deo vindicet. *S.* Conf. Prou. 30, 4. *g) pugillo suo*: Gussetio *plantæ pedis sui*. vid. 1 Reg. 20, 10. Ez. 13, 19. *h) spithama.* (3) Ex. 28, 16. *i) aptauit*, S. *exæquauit*. Nempe significat, *expendere quid ea ratione, quæ rectitudinem efficiat*. cf. v. 13. Iob. 28, 25. Ps. 75, 4. *k) aut quis mensurauit, ponderauit?* cf. c. 31, 5. al. *complexus est?* coll. 1 Reg. 7, 26. *l)* S. *in trientali* Ps. 80, 6. Gussetio p. 864. q. s. *triplex mensura*: supprimendo mensuram maximam, quæ ter ponatur. *m)* cf. Gen. 13, 16. c. 28, 14. *n) aut appendit* 2 Sam. 14, 26. *o) in lance* vel *libra*. (1) Prou. 16, 11. cf. verbum Es. 26, 7. *p)* cf. Ps. 65, 7. *q) bilance.* Ier. 32, 10. Iob. 6, 2. Ps. 62, 10. ℣. 13. *r)* vid. v. 12. *s) Spiritum Domini* omniscium. Nulla autem est ratio, quare non tertiam personam SS. Trinitatis denotari dicamus potius, quam voluntatem, mentem atque studium; quamuis LXX. per νοῦν verterint, idque Paulus retinuerit *S.* Conf. supra c. 11, 2. c. 59, 19. c. 63, 14. Mich. 2, 7. 2 Sam. 23, 2. At Ion. *Quis direxit Spiritum S. in ore omnium Prophetarum? nonne Dominus?* cui fauent accentus plerorumque Codicum. Et hinc *Varenius* in Esaiam III. p. 44. seqq. negat, Apostolum ad Rom. 11, 34. hunc locum exprimere voluisse, sed ita reddendum censet: *Quis direxit Spiritum* vel collectiue *Spiritus?* resp. *IEHOVA!* coll. Iob. 28, 25. & Prou. 16, 2. c. 21, 2. vbi *Iehoua spiritus & corda dirigere* dicitur. Atque id nomen Dei ad singulas interrogationes nostri textus subintelligendum esse contendit. Sed confer similem positum accentuum Ier. 51, 55. *t) aut vt vir consilii* seu consiliarius *ipsius*, Ps. 119. 24. *u) instruet eum?* v. 14. c. 47, 13. Ios. 4, 22. confer Iob. 15, 8. Ier. 23. 18. 1 Cor. 2, 16.

k) gramen est. Ps. 103, 15. Conf. 1 Cor. 3, 12. *l) & omnis pietas seu sanctitas eius* Hos. 6, 4. cf. Ier. 2, 2. Ion. 2, 9. ὁ. δόξα ἀνθρώπου i. e. dignitas, sapientia et *bona opera*, quibus gloriatur. sic 1 Petr. 1, 24. *m) est vt flos agri*, qui cito arescit, et decidit. cf. Ps. 101, 13. Ps. 103, 15. 1 Cor. 7, 31. Iac. 1, 10. c. 4, 14. 1 Ioh. 2, 17. Iob. 14, 2. Sir. 14, 18. ℣. 7. *n)* sicut namque exarescit. c. 15, 6. *o)* Ps. 90, 5. *p) et decidit* ac perit. v. 8. c. 24, 4. c. 34, 4. Ps. 1, 3. *q) flos.* c. 28, 1. 3. *r)* quando *spiritus* seu *ventus Domini* vehementior et calidior. c. 27, 8. c. 41, 16. cf. etiam c. 11, 4. Iob. 15, 30. *s) spirat in illud.* (3) Gen. 15, 11. Ps. 147, 18. *t) sic certe.* c. 45, 15. Ex. 2, 14. *u) gramen* aut herba exarescens est *ipse etiam populus* Iudæorum. cf. c. 9, 8. 12. 18. c. 62, 10. ℣. 8. *x) exarescit* enim, vt iam dictum est v. 7. Ez. 17, 10. *y)* cf. c. 5, 24. Ion. *Moritur impius, & pereunt cogitationes ipsius.* *z) sed Verbum Dei nostri* Euangelicum Ioh. 8, 5. quod nos regenerat & saluat 1 Petr. 1, 25. *a) consistit* & manet c. 8, 10. Ier. 44, 28. *in æternum.* Luc. 16, 17. c. 21, 33. Qui igitur huic verbo credunt, etiam ipsi æternum salui sunt. Ioh. 5, 24. c. 8, 51. 1 Ioh. 2, 17. ℣. 9. *b) super montem excelsum.* c. 52, 7. c. 57, 7. *c) adscende tibi*, ad publice prædicandum hoc salutare verbum Euangelii, & propalandam præsentiam & potentiam Christi. cf. Mat. 10, 27. et supra c. 13, 2 etc. *d) o euangelizatrix*, c. 41, 27. Ps. 68, 12. *e)* Zion, quæ prima fidem Christi per Apostolos aliis annunciabis. cf. c. 2, 3. Act. 1, 1. seqq. At Ion. Super montem excelsum adscendite vobis Prophetæ, *qui euangelium Zioni annunciatis* *f) extolle.* c. 1, 2. *g) cum virtute*, omnibus viribus, Is. 29, 4 vt in omnem terram exeant verba

℣. 6. הבשר per Mun. 1. 2. 5. 7. 8. 13. 15. 19. ℣. 7. נבל sic per *Meth.* vocalis longæ sustentaculum 6. 9. & ambigue MSS. at reliqui hic & v. 8. pro *Metheg* habent *Merca*. אכן חציר sic 1. 5. 6. 9. 20. 21. 22. 23. ℣. 12. בשלש sic *defect.* 1. 3. 7. 8. 15. 18. 22. 23. et sic fere 2. 5. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* et *Erffurtensem.* alii *plene*. ℣. 13. מי תכן את־רוח ita 2. et sic fu. 5. at מי־תכן את־רוח יהוה 3. vtrique regularius et ad sensum aptius, quam nostri. coll. νοῦν Κυρίου Rom. 11, 34. et 1 Cor. 2, 16.

14 את־מי נועץ ויבינהו וילמדהו בארח משפט וילמדהו
טו דעת ודרך תבונות יודיענו׃ הן גוים כמר מדלי וכשחק
16 מאזנים נחשבו הן איים כדק יטול׃ ולבנון אין די בער
17 וחיתו אין די עולה׃ כל־הגוים כאין נגדו
18 מאפס ותהו נחשבו־לו׃ ואל־מי תדמיון אל ומה־
19 דמות תערכו־לו׃ הפסל נסך חרש וצרף בזהב
כ ירקענו ורתקות כסף צורף׃ המסכן תרומה עץ לא־
ירקב יבחר חרש חכם יבקש־לו להכין פסל לא ימוט׃
21 הלוא תדעו הלוא תשמעו הלוא הגד מראש לכם
22 הלוא הבינותם מוסדות הארץ׃ הישב על־חוג הארץ
וישביה כחגבים הנוטה כדק שמים וימתחם כאהל
23 לשבת׃ הנותן רוזנים לאין שפטי ארץ כתהו עשה׃
24 אף בל־נטעו אף בל־זרעו אף בל־שרש בארץ גזעם
כה וגם נשף בהם ויבשו וסערה כקש תשאם׃ ואל־מי
26 תדמיוני ואשוה יאמר קדוש׃ שאו־מרום עיניכם וראו

ע. 14. x) *Quocum deliberavit?* Ps. 73, 6. 1 Reg. 12, 6. Niphal notat consultationem, consilium poscentis. *Varen.* ad h.l. ό. πρός τινα συνεβουλεύσατο. Mat 26, 4. y) *vt intelligere fecerit eum* c. 28, 9. Dan. 8, 16. c. 10, 14. z) *& docuerit siue instituerit eum.* Deut. 11, 19. a) c. 26, 8. Ps. 27, 11. b) *intelligentiarum.* v. 28. 1 Reg. 5, 9. c) *ostenderit illi?* vid. v. 13.

ע. 15. d) *sicut gutta effluens.* (1) rad. Ar. *abiit.* e) *de fitula.* (2) Num. 24, 7. f) *aut sicut tenuis res* (vid. significat. apud Arabes) vel *puluis tenuissimus.* (1) cf. verbum Ex. 30, 36. 2 Sam. 22, 43. Alibi de *aere* vel *aethere* hoc nomen dicitur. vid. Ps. 89, 7. 38. g) *reputantur* v. 17. c. 5, 28. Vt superexcedentem potentiam Dei Propheta indicet, proportionem inter creata & Creatorem talem esse dicit—Eadem potentia confirmatur v. 22. 23. Conf. Phil. 3, 21. Mat. 23, 18. Ioh. 17, 2. *Dorsch.* h) *insulas.* c. 41, 1. 5. i) *sicut rem minutissimam*, vel *tenuissimum puluerem* c. 29, 5. k) *tollet.* (4) 2 Sam. 24, 12. Thr. 3, 28.

ע. 16. l) c. 29, 17. Ion. *arbores Libani.* m) *non est sufficientia*, vel ligna eius non sufficiunt. Leu. 5, 7. c. 25, 28. Deut. 15, 8. n) *ad accendendum.* c. 4, 4. Leu. 6, 5. o) Ion. *& bestia, quae in eo sunt.* cf. Ps. 50, 10. p) *non sufficiunt ad holocaustum* & cultum DEO digne praestandum, si forte de impeditis victimis sollicitus sis. Si enim sacrificia per se consideres, nullum omnino sufficit ad peccata expianda; quia immensa Dei est maiestas & dignitas.

ע. 17. q) *sicut quod non est.* c. 41, 12. Hagg. 2, 3. Ps. 39, 6. r) Schm. *minus quam nihil & inane* v. 25. c. 45, 6. Deut. 32, 36. cf. Ps. 39, 7. s) *reputantur apud eum.* v. 15. Thr. 4, 2. Dan 4, 32. Melior profecto definitio immensitatis & infinitatis DEI dari non potest, quam quae hic habetur, quod nimirum inter res finitas & Deum infinitum nulla plane, & ne minima quidem sit proportio. *S.*

ע. 18. t) *S. Cui ergo adsimilabitis Deum?* v. 25. c. 46, 5. u) *& quodnam simulacrum aut quam imaginem* Gen. 1, 26. c. 5, 1. 3. 2 Par. 4, 3. cf. Act. 17, 29. x) *comparabitis ei*, o tentati Iudaei. cf. c. 46, 5. Ps. 40, 6. Rom. 1, 23. Non tam Babylonios aut quosuis gentiles, vel etiam Iudaeos idololatras videtur alloqui Propheta, quam ipsos Iudaeos tentatos, iuxta v. 27. Non quod tam crassam opinionem de Deo habuerint, sed quod ipsa tamen tentatio istud subtiliter inferat &c. Persuadebit, ni fallor, v. 28. *Schmidius.* ע. 19. y) *Sculptile* quidem. cf. c. 30, 22. z) S. *fundit*, vel *conflat* & auro & *argento fuso exornat.* c. 29, 10. c. 44, 10. a) *artifex.* c. 44, 12. 13. b) *& conflator* c. 41, 7. c) *quasi laminat*, seu auro *in laminas diducto obducit illud.* confer Ex. 39, 3. d) *aut laminas*, al. *catenas* argenteas conflat. (1) confer 1 Reg. 6, 21. ע. 20. e) *Destitutus autem* alia oblatione, seu *pauper.* Coh. 4, 3. At *Gussset.* p. 558. *Consuetudine peritiam adeptus.* coll. Num. 22, 30. f) vid. Ex 25, 2. 3. c. 35, 5. g) quod *non* facile *putrescat.* (2) Prou. 10, 7. confer nom. Hab. 3, 16. h) *eligit* c. 41, 24. i) ac deinde *artificem peritum* v. 19. Ex. 35, 10. 25. k) *ad concinnandum.* c. 9, 6. l) quod *non dimoueatur.* c. 41, 7. ע. 21. m) *Annon* haec *scitis*, o tentati Iudaei, v. 28. Cohaerentia haec est: O Iacob, fabri sculptilium faciunt ligneos & aureos deos, qui nihil sciunt, nihil faciunt: num tu quoque me tuis cogitationibus sub tentatione vis istis idolis similem facere? Absit a te! Nonne scis? nonne audis, me sedere super sphaera terrae? &c. *Schmidius.* n) c. 21, 2. o) *ab initio.* c. 41, 4. c. 48, 16. p) *intellexistis.* c. 44, 18. q) a me iacta esse *fundamenta terrae.* Prou. 8, 29. confer 2 Sam. 22, 16. Ier. 31, 37. Ion. *annon attenditis, vt timeatis ab eo, qui creauit fundamenta terrae?* ע. 22. r) Schmidius: Ego sum, *qui habitat.* Vel: *Annon intellexistis* (v. 21.) *me sedentem* &c. Ps. 2, 4. s) *super sphaera* vel *circulo* terrae. (3) Iob. 22, 14 Prou. 8, 27. confer Ef. 44, 13. Ps. 11, 4. t) & terricolae, quantumuis terribiles vobis videantur, *sicut locustae sunt* coram eo. (5) Num. 13, 33. u) *qui extendit.* c. 42, 5. x) *sicut tenuem pannum* seu *cortinam.* (1) y) Ps. 104, 2. z) *& expandit eos.* (1) verbum Chaldaeis & Syris magis frequens. a) confer Ex. 26, 7. b) Ps. 113, 5. Ion. *tanquam tabernaculum gloriosum ad domum Schechinae suae.* ע. 23. c) Ier. 20, 4. c. 51, 25. d) *principes.* (6) Ps. 2, 2. e) v. 17. conf. Ps. 146, 3. Ps. 62, 10. f) Ps. 2, 10. g) v. 17. c. 41, 29. ע. 24. h) *Etiam.* c. 26, 8. c. 48, 13. i) *non.* c. 26, 10. 11. 14. c. 43, 17. k) *plantantur* illi iudices & Principes terrae. Niph. (1) conf. c. 5, 2. c. 37, 30. 2 Sam. 7, 10. Ier. 24, 6. Am. 9, 15. l) *nec seminantur.* Py. (1) confer Leu. 11, 37. & supra c. 14, 20. 21. m) *nec radicatur*, radices agit. Ier. 12, 2. n) *stirps* vel *truncus eorum.* (3) vid. c. 11, 1. Iob. 14, 8. o) *immo* Gen. 38, 24. *cum sufflat* in eos. (2) Ex. 15, 10. p) *tum* statim *exarescunt.* v. 7. 8. Ps. 90, 6. q) *& turbo* irae diuinae. c. 29, 6. c. 41, 16. r) *veluti stipulam.* c. 41, 2. s) *tollet eos.* c. 64, 5. 1 Reg. 18, 12. ע. 25. t) *Cui ergo me assimilabitis?* vid. v. 18. Ez. 31, 8. u) *vt par* vel *similis ei sim.* vel *& cui similis ero?* c. 46, 5. Prou. 26, 4. x) *dicit sanctissimus* Deus & Redemptor tuus. c. 1, 4. c. 6, 3. Ps. 22, 4. Ps. 99, 3. 5. 9. ע. 26. y) *Tollite* modo. c. 51, 6. z) *in altum* versus caelum. c. 33, 5. c. 37, 23. c. 38, 14.

ע. 24 בקש per *Schua* 1. 3. sic su. 5.

מי־ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא
מרב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר׃
27 למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי
28 מיהוה ומאלהי משפטי יעבור׃ הלוא ידעת אם־לא
שמעת אלהי עולם יהוה בורא קצות הארץ לא ייעף
29 ולא ייגע אין חקר לתבונתו׃ נתן ליעף כח ולאין אונים
30 עצמה ירבה׃ ויעפו נערים ויגעו ובחורים כשול יכשלו׃
31 וקוי יהוה יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא
ייגעו ילכו ולא ייעפו׃

CAP. XLI. מא

החרישו אלי איים
ולאמים יחליפו כח יגשו אז ידברו יחדו למשפט
2 נקרבה׃ מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו יתן
לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף
3 קשתו׃ ירדפם יעבור שלום ארח ברגליו לא יבוא׃
4 מי־פעל ועשה קרא הדרות מראש אני יהוה ראשון
ואת

nr. v. 30. c. 44, 12. Hab. 2, 13. Pf. 1..:4 *u) nec* – עד כאן הפטרת לך לך *delaffatur.* v. 30. 31. 2 Sam. 23, 10. *x) non datur peruestigatio.* Pf. 145, 3. Iob. 5, 9. *y)* v. 11. Pf 147, 5. cf. Hebr. 4, 15. ℣. 29. *z)* Illerit, *qui dat fesso* & defatigato. c. 50, 4.

CAP. XLI. *a) robur.* cf. 2 Cor. 12, 9. Col. 1, 11. Phil. 4, 13. *b) & defectui virium,* f. cum defunt vires. v. 26. *c) robur copiosum.* (3) c. 47, 9. Nah. 3, 9. *d) multiplicat.* c. 51, 2. Pf. 71, 21. Gratia Dei ita efficax eft in infirmis, ne fuccumbant fub afflictionibus propter confesfionem veritatis & fpem fidei tolerandis. cf. fupra c. 35, 3. ℣. 30. *e)* Alias *vtique defatigantur.* v. 28. 31. *f) viri iuuenes.* Iof. 6, 23. 2 Sam. 1, 15. Ion. add. *peccatores.* *g)* vid. v. 18. ό. κοπιάσουσι. Mat. 11, 28. *h) & lectisfimi iuuenes.* c. 9, 17. 1 Sam. 8, 16. Ion. add *impii.* conf. 2 Par. 36, 17. *i) omnino concidunt.* cf. c. 3, 8. c. 28, 13. c. 31, 3. c. 59, 10. Hof. 14, 2. ℣. 31. *k) fed exfpectantes* feu *fperantes Dominum.* c. 49, 13. Pf. 25, 3. Pf. 37, 9. Thr. 3, 25. Ion. *Qui vero expectant redemtionem Domini, congregabuntur e captiuitate fua.* *l) fubftituunt.* c. 41, 1. c. 9, 9. Iob. 14, 7. *m)* Iob. 29, 18. *n) adfcendunt ala* vel *alis.* At alii: *adfcendunt* feu *fuccrefcunt pennæ ficut aquilarum.* (3) Ez. 17, 3. 6. eleganter: πτεροφυήσουσιν. *o)* Mich. 1, 16. Pf. 103, 5. Apoc. 12, 14. *p) currunt.* Ioel 2, 7. Hebr. 12, 1. cf. Iof. 10, 19. *q)* vid. v. 28. 30. *r)* v. 30. Ier. 2, 24. cf. Col. 4, 13. Rom. 8, 37. CAP. XLI ℣. 1. *s) Tacete igitur erga me.* c. 36, 21. c. 42, 14. Gen. 24, 21. *t) o infulæ.* v. 5. c. 40, 15. c. 49, 1. *u)* c. 34, 1. *x)* S. *innouent vires.* c. 40, 31. *y) accedant.* Ioel 4, 9. *z) in iudicium accedamus.* Num. 27, 21. Mal. 3, 5. cf. fupra c. 1, 18. Nempe poft folatium Iudaico populo in apparitione Mesfiæ datum c. 40. nunc redit Efaias ad iudicium Ecclefiæ hoftium, & ad illud infulas gentiumque populos conuocat. *Dum autem partes* obferuat *Dorfcheus* in hoc capite: I. *Exhortationem Ifraelitarum* ad concipiendam firmisfimam in Deo fuo fiduciam, coll. v. 10. 13. 14. II. *Prouocationem gentium* ad audiendam præfidiorum fuorum nullitatem v. 21. At *Schmidius* I. gentilium ad Chriftum conuerfionem v. 1. feqq. II. Ecclefiæ Iudaicæ confirmationem v. 8. feqq. & III. gloriationis gentilium & Babyloniorum aduerfus Deum & Ecclefiam confutationem v. 21. fed prius fimplicius effe videtur. ℣. 2. *a) Quis excitauit.* v. 25. Ier. 51, 11. fcil. *Iudaicum populum,* de quo & ad quem in præcedenti capite locutus eft Propheta, quem ex omnibus gentibus elegit Deus, ideoque *ex oriente fufcitauit* & vocauit in Abrahamo Patriarcha, Gen. 12, 1. feqq. Sic renera ad Abrahami exitum refpicitur, qui vero nepotibus ipfius communis redditur. S. Ion. *Quis adduxit publice ex Oriente Abrahamum, electum iuftorum!* &c. Ad Cyrum id referunt Rabbini aliique plures, & cum his *Varenius* in Efaiam III. p. 57. coll. infra c. 46, 11. Sed, vt *Dorfch.* cenfet, contra fcopum, qui eft infularum iudicium fuper factis prouocare, vt poftmodum de futuris fieri posfit perfuafio. *b) in iuftitia vocabat eum.* c. 42, 6. Hof. 2, 21. vel ad *iuftitiam* Pf. 40, 10. Dan. 9, 24. vt veram eius rationem difceret. Gen. 15, 6. At Cocc. Lex. p. 788. in Nominatiuo: *iuftitia* Chrifti *occurrebat* ei Gen. 42, 4. &c. *ad pedem eius* f. quocunque ibat. &c. atque Apoftolos ex Palæftina verfus occidentem egresfos fubintelligit. *c) ad pedem fuum & ad veftigia fua premenda.* cf. 1 Sam. 25, 41. *d)* quis cædi *coram illo* gentes Cananæas *dedit?* vid. Deut 1, 8. c. 7, 2. 23. c. 31, 5. Iud. 11, 9. *e) & Regibus.* vid. Iof. 12, 1. feqq. Alii ad victoriam Abrahami aduerfus orientales Reges Gen. 14, 1. feqq. hoc referunt. *f) dominari faciebat* eum. Hiph. (1) cf. Piel Iud 5, 13. *g) dabat* namque Deus, al. ita vt redderet Ifrael illos hoftes. cf. c. 40, 23. Thr. 1, 13. *h) velut puluerem.* 2 Reg. 13, 7. Zeph. 1, 17. *i) gladio fuo.* (vt quidam etiam Iob. 40, 19 præfixum ב fubintelligunt) cf. c. 27, 1. c. 34, 5. c. 66, 16. Deut. 32, 41. 42. al. in Datiuo: *gladio* Ifraelis. *k)* c. 40, 24. *l)* a vehementi vento *impulfam.* c. 19, 7. Pf. 1, 4. Leu. 26, 36. *m) arcu fuo.* Pf. 7, 13. ℣. 3. *n) Perfequebatur* Abraham, Gen. 14, 14. & Ifrael Iof. 10, 19. *hoftes fuos* *o) ac tranfibat* per varias gentes. Ex. 15, 16. Pf. 141, 10. ad occupandum terram promisfam. *p) Incolumis & in pace.* vid. Iof. 10, 21. & cf. 1 Sam. 25, 6. *q)* per *viam* vel per *femitam.* Iob. 16, 22. *r) fub ductu ipfius* Filii Dei. vid. Ex. 13, 21. Num. 10, 11. 33. & cf. Ex. 11, 8. Iud. 4. 10. 2 Sam. 15, 17. *s)* quam nec ipfe nec quisquam alius antea *ingresfus fuerat* i. per mare fc. & Iordanem. ℣. 4. *t) Quis molitus eft, & fecit* illa omnia? Mich. 2, 1. Hab. 1, 5. Pf. 58, 3. *u) vocans* etiam *generationes.* c. 46, 10. Coh. 1, 4. vt genus humanum per continuas generationes conferuetur. *x) ab initio* mundi. v. 26. c. 40, 21. Nemo certe alius id præftitit præter me. Ion. *Ego Iehoua creaui feculum ab initio, & fecula feculorum mea funt: præter me non eft Deus.* *y) primus fum.* c. 44, 6.

a) quis creauit f. condidit *illa* omnia? v. 28. c. 45, 12. 18. Ier. 10, 11. 12. cf. Apoc. 4, 7. *b)* confiderate inquam *educentem,* vel vt S. vertit: Ego fum *qui educit.* cf. c. 43, 17. *c) certo numero* fuo. t. t. 2 Sam. 2, 15. & Iob 38, 37. *d)* c. 34, 4. Pf. 147, 4. *e)* cf. c. 43, 1. Ex. 31, 2. Ioh. 10, 3. Rom. 4, 17. *f)* c. 7, 12. *g) virium.* v. 29 Gen. 49, 3. *h) fortisfimus enim* eft *robore.* c. 50, 2. Num. 14, 17. Iob. 9, 4. Pf. 147, 5. *i)* vel *vnus* feu *vnum.* c. 41, . 1 Sam. 21, 2. *k)* c. 34, 16. c. 59, 15. Zeph. 3, 5. *ne vnum quidem deficit,* fed omnia ad nutum Dei exiftunt & fiftunt fe. Ion. *ne vnum quidem ab ordine fuo impeditur.*

℣. 27. *l) Quare ergo tu dicis Iacob.* Hic demum habetur ipfa Iudæorum tentatio, quam hactenus arguere cœpit, tanquam maieftatem diuinam maximopere lædentem. Nifi enim verba non ita craffe fonant, fed Iudæi fibi imaginati funt, qs. Deus plane ipfos deferuisfet, & confulto fe fubtraxisfet, vt via ipforum illi esfet abfcondita; tamen omnino ex hoc grauisfima maieftatis diuinæ abnegatio confequeretur bona confequentia. Inde autem ad finem vsque oftendit ipfis, longe alium fe Deum esfe, quam vt deferat, qui in ipfum fperant. Sperandum itaque & agnofcendum esfe, quod mala ideo obuenerint, quia fides & fpes in Deum non fint feruatæ. S. *m)* cf. c. 41, 9. 14. c. 49, 14. c. 55, 6. 7. 8. c. 54, 4. *n)* Iob. 3, 23. *o) vel ignorat, vel negligit* me *tot tantisque* immerfum calamitatibus. cf. c. 49, 4. Iob. 19, 6. c. 27, 2. c. 34, 5. 12.

℣. 28. *p)* vid. v. 21. *q)* Gen. 21, 33. conf. Ier. 10, 10 in antithefi *ad deos nouos* Deut. 32, 17. *r) qui creauit.* vid. v. 26. *s)* omnes *terminos terræ.* c. 41, 5. conf. Iob. 28, 24. *t) non fatigatur*

℣. 26. ברא *milel* fe. 5. & fic in marg. 6. 9. ℣. 28. עולם fine *Plik* 2. 6. 9. 10. 20. fic fu. 5 contra *Ind. Baf.* fol. 60. col. 6. ℣. 31. וקוי fic per *Iod* mobile, deficiente *Iod plurali* 22. & fic *Kimchi* in Comm. & M. I. at וקויי fcribunt 1. 3. & fic " fe. 5. & nihilominus 1. 5. cum *Maf.* 2. ac *Erff.* notant וקוי כתיב וקויי קרי; cf. " plura in Præf. *Iablonsk.* §. 13 δ). CAP. XLI, ℣. 2. כעפר per *Tfere* anomalice 1. ac 2. fec. *Maf* fuam & *Erffurtenfem* & fic *R. Chaiim* ad *Maforam finalem* f. 17. d.

ה ואת־אחרנים אני־הוא : ראו איים וייראו קצות הארץ
6 יחרדו קרבו ויאתיון : איש את־רעהו יעזרו ולאחיו
7 יאמר חזק : ויחזק חרש את־צרף מחליק פטיש את־
הולם פעם אמר לדבק טוב הוא ויחזקהו במסמרים
8 לא ימוט : ואתה ישראל עבדי יעקב אשר
9 בחרתיך זרע אברהם אהבי : אשר החזקתיך מקצות
הארץ ומאציליה קראתיך ואמר לך עבדי־אתה
י בחרתיך ולא מאסתיך : אל־תירא כי־עמך־אני אל־
תשתע כי־אני אלהיך אמצתיך אף־עזרתיך אף־
11 תמכתיך בימין צדקי : הן יבשו ויכלמו כל הנחרים
12 בך יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך : תבקשם ולא
תמצאם אנשי מצתך יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך:
13 כי אני יהוה אלהיך מחזיק ימינך האמר לך אל־תירא
14 אני עזרתיך : אל־תיראי תולעת
יעקב מתי ישראל אני עזרתיך נאם־יהוה וגאלך קדוש
טו ישראל : הנה שמתיך למורג חרוץ חדש בעל פיפיות

z) *& cum posteris.* Iob. 18, 20. Coh. 1, 11. c. 4, 16. f. *cum postremis.* Gen. 33, 2. 2 Sam. 19, 12. 13. sec. *Gusset.* cum fidelibus & beatis, quibuscum erit, in æternum sua communione beandis, postquam euerterit idola, & morte æterna perdiderit suum improbos, tum dæmonas. p. 29. *a) ego idem sum*, & absolute æternus cf. c. 46, 10. & Hebr. 13, 8.

℣. 5. *b*) S. *Viderunt* itaque insulæ & timuerunt. Al. *Cum viderint,* timebunt. cf. Ps. 93. 3. c. v. 1. c. 42, 4. *d) & timebunt.* Deut. 17, 13. c. 19, 20. c. 21, 21. Hoc de terrore ac metu insularum & continentis incolis multoties incusso accipit *Dorschæus.* Vid. Ex. 15, 14. seqq. Num. 22, 3. Ios. 2, 9. c. 10, 2. &c. At *Schmidius* de timore *pœnitentiali*, ex fine huius versiculi: quod timens sibi timore plane seruili & fide non mixto, ad Deum non *adpropinquet aut veniat*; sed potius fugiat ac iudicium Dei declinet. Ad connexionem autem cum v. 6. subintelligit relatiuum: *Qui iam adiuuant vnus alterum.* &c. Cf. not. ad v. 1. & Ps. 40, 4. Ps. 52, 8. *e*) v. 9. c. 40, 28. *f*) c. 10, 29. c. 19, 16. c. 32, 11. Hos. 11, 10. 11. *g) cum accesserint.* vid. v. 1. *h) & venerint.* v. 25. Ps. 68, 32.

℣. 6. *i*) Gen. 11, 3. *k) iuuent.* vt olim, c. c. Ios. 9, 1. c. 10, 4. 5. &c. *l*) cf. 1 Sam. 4, 9. 2 Sam. 10, 12.

℣. 7. *m) Sic adhuc confirmauit & cohortatus est.* 2 Sam. 11, 25. Ion præmittit: *Nonne pudescent in operibus suis*, quod *confirmat faber* &c. *n) faber s. artifex*, ex. c. 19, 20. *o*) c. 40, 19. c. 46, 6. cf. Act. 19, 24. seqq. *p*) Tig. *qui expolit.* S. *læuigat malleo.* Gusset. p. 674. *qui blande mouet malleum.* cf. Ps. 5, 10. *q*) Ier. 23. 29. *r) tusionem ictus.* (1) rad. Iud. 5, 26. v. id, quod *ictu pulsandum.* al. vt Varen. participialiter, sic Tig. *cum eo, qui crebris vicibus incudem percutit.* cf verbum פעם Gen. 41, 8. Iud. 13, 25. At Gusset. subtiliter: *simul cum tusione gressus s. pedis sui* (vt c. 26, 6. c. 37, 25.) machinæ seu insili se imprimentis. vide sis ipsum l. c. *s) iunctura, glutini.* (3) 1 Reg. 22, 34. *t) deinde etiam firmat ipsum simulacrum* c. 33, 23. *u) clauis.* Coh. 12, 11. *x) ne dimoueatur.* c. 40, 20. Ps. 10, 6. Insania idololatrarum describitur ac ridetur: adeoque per antithesin significatur, Israelitas ex Dei beneficio rectius informatos esse. *Dorschæus.*

℣. 8. *y) Tu autem et Israel.* Rom. 9, 6. Gal. 6, 16. *z*) v. 9. c. 42, 19. Luc. 1, 54. *a*) c. 29, 22. *b) quia elegi te.* v. 9. c. 44, 1. cf. Rom. 11, 2. Gratiosa in peculium Dei electio, coll. Rom. 9, 4. c. 10, 1. c. 11, 5. Est autem hæc electio non ad vitam æternam, sed ad temporariam gloriam & possessionem Ecclesiæ, cuius prærogatiuas indicat Paulus Rom. 9, 4. 5. ex qua denique eiecti sunt, translata ad gentes Ecclesia. *Dorsch. c) amici mei*, diligentis me. 2 Par. 20, 7. Iac. 2, 23. cf. Ex. 20, 6. Prou. 8, 17. 21. Ion. *dilecti mei.* ℣. 9. *d) Quia adprehendi te.* c. 42, 6. cf. Gen. 19, 16. c. 21, 18. ὁ. οὗ ἀντελαβόμην. Luc. 1, 54. *e) e finibus terræ*, v. 5. e quibus etiam in N. T. Ecclesia Christi colligetur. conf. Ps. 22, 28. Ioh. 11, 52. Videtur autem illud omnino commodius de vocatione in Abrahamo ex Vr Chaldæorum accipi, quam de eductione ex Aegypto. *S. f) & de selectis eius.* (2) Ex. 24, 11. cum Abraham inter principes viros Chaldææ extiterit. S. *Arabice* hoc nomen significat *genere aut existimatione nobilem s. principem.* Conf. etiam Ps. 22, 30. *g) vocaui* ac tandem interram Canaan deduxi te. c. 51, 2. *h*) vid. v. 8. *i) nec reieci te*, vt tibi imaginaris. vid. c. 40, 27. c. 49, 14. & conf. Leu. 26, 44. Ier. 31, 37. c. 33, 24. 26. ℣. 10. *k) Ne ergo timeas.* v. 13. c. 43, 1. 5. c. 44, 2. *l) nam tecum ego sum*, c. 43, 2. Filius Dei, tuus Immanuel. c. 7, 14. c. 8, 10. vt cum Iosua Ios. 1, 5. conf. Gen. 46. 4. Mat. 28, 20. Ion. *quia in auxilio tuo est Verbum meum.* sic v. 13. & 14. *m*) Tig. *ne circumspecties.* Schmidius: *ne respice.* v. 23. vid. c. 29, 9. *n*) Gen. 17, 7. 8. Leu. 26, 12. Hab. 1, 12. *o*) c. 35, 3. Deut. 3, 28. *p*) v. 13. 14. c. 44, 2. c. 49, 8. *q*) Ps. 41, 13. *r*) c. 42, 21. c. 44, 20. conf. Ps. 48, 11. Ps. 144, 8. ℣. 11. *s*) Ps. 35, 4. *t*) omnes hostes *ira accensi* contra te. c. 45, 24. Cant. 1, 6. *u*) v. 12. c. 40, 17. ὁ. ὡς οὐκ ὄντες. *x*) cf. Num. 16, 33. *y) aduersarii tui.* Iob. 31, 35. ὁ. οἱ ἀντίδικοί σου. Mat. 5, 25. Luc. 18, 3. ℣. 12. *z) Quæres eos.* conf. Cant. 3, 1. 2. c. 5, 6. *a*) Ps. 37, 36. *b) concertationis tuæ.* (1) Num. 26, 9. Prou. 17, 19. *c) sicut quod non est.* vid. v. 11. *d) aut quod desiit.* c. 34, 12. *e*) 2 Sam. 8, 10. ℣. 13. *f*) vid. v. 10. *g) adprehendens & confirmans.* v. 9. c. 51, 18. Dan. 11, 1. 6. *h*) vid. v. 10. 14. c. 10, 24. ℣. 14. *i*) v. 10. 13. c. 54, 4. *k) vermicule*, vt vermis a Babyloniis conculcate. ἐξουθένισμος. vid. Ps. 22, 7. Iob. 25, 6. & fuse *Bocharsus* Hieroz. II. p. 629. seqq. *l) viri.* c. 5, 13. Gen. 34, 30. vid. Deut. 2, 34. *m*) vid. v. 13. *n) & Vindex seu Redemptor tuus* Filius Dei. c. 43, 14. qui homo nascendus c. 7, 14. dato semet ipso in pretium redemtionis c. 53. te & totum genus humanum, vt cognatus vester, vindicabit. c. 59, 20. Conf. Leu. 25, 25. c. 27, 13. Ruth 2, 20. c. 3, 9. 12. c. 4, 1. 3. 4. ὁ. ὁ λυτρούμενός σε. 1 Petr. 1, 18. Vide etiam de emphasi huius nominis & verbi *Gussetium* p. 157. seq. *o*) v. 16. 20. c. 1, 4. c. 43, 3. 14. ℣. 15. *p) tribulam* spiritualem. (1) conf. 2 Sam. 24, 22. 1 Par. 21, 23. *q*) vid. not. c. 28, 27. *r) præditam.* Dan. 8, 6. *s) aciebus.* Ps. 149, 6. i. e. *incisam variis incisuris*, a quibus etiam חרוץ vocatur.

℣. 7. הולם ita participialiter (*læuigans malleo confortat tundentem ictu*) 1. sic Fe. 5. & ille quidem adiecta ... nota: כן בכל המדויקים מאריך בלמד ורבים כמוהו *ita habent omnes codices correcti cum Metheg*, (quod vocalem longam, retracto accentu, sustentat) *sub Lamed*; *cuiusmodi multa dantur.* vid. *Varr. Lect.* Iud. 20, 2. 15. 17. 35. 46. Huc refer הולם, quod habet 3. ℣. 9. ואמר mihi 2. 7. 15. 16. sic Fe. 5. ℣. 10. תשתע per *Pat.* 3. 6. 9. 10. 11. 14. 17. 18. 20. 21. 22. & *Ber.* sic Fe. 5. contra *Masoram* 1. 2. *impressam* & *Erffurt.* ℣. 15. למורג per *Kamets* 2. 5. 6. 9. 10. 20.

16 תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדֹק וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים׃ תִּזְרֵם וְרוּחַ
תִּשָּׂאֵם וּסְעָרָה תָּפִיץ אֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל בַּיהוָה בִּקְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל׃
17 הָעֲנִיִּים וְהָאֶבְיוֹנִים מְבַקְשִׁים מַיִם וָאַיִן לְשׁוֹנָם בַּצָּמָא
נָשָׁתָּה אֲנִי יְהוָה אֶעֱנֵם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא אֶעֶזְבֵם׃
18 אֶפְתַּח עַל־שְׁפָיִים נְהָרוֹת וּבְתוֹךְ בְּקָעוֹת מַעְיָנוֹת אָשִׂים
מִדְבָּר לַאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמוֹצָאֵי מָיִם׃ 19 אֶתֵּן
בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וְעֵץ שָׁמֶן אָשִׂים בָּעֲרָבָה
20 בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו׃ לְמַעַן יִרְאוּ וְיֵדְעוּ וְיָשִׂימוּ
וְיַשְׂכִּילוּ יַחְדָּו כִּי יַד־יְהוָה עָשְׂתָה זֹּאת וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
21 בְּרָאָהּ׃ קָרְבוּ רִיבְכֶם יֹאמַר
22 יְהוָה הַגִּישׁוּ עֲצֻמוֹתֵיכֶם יֹאמַר מֶלֶךְ יַעֲקֹב׃ יַגִּישׁוּ
וְיַגִּידוּ לָנוּ אֵת אֲשֶׁר תִּקְרֶינָה הָרִאשֹׁנוֹת מָה הֵנָּה הַגִּידוּ
וְנָשִׂימָה לִבֵּנוּ וְנֵדְעָה אַחֲרִיתָן אוֹ הַבָּאוֹת הַשְׁמִיעֻנוּ׃
23 הַגִּידוּ הָאֹתִיּוֹת לְאָחוֹר וְנֵדְעָה כִּי אֱלֹהִים אַתֶּם אַף־
24 תֵּיטִיבוּ וְתָרֵעוּ וְנִשְׁתָּעָה וְנִרְאֶ* יַחְדָּו׃ הֵן־אַתֶּם מֵאַיִן
וּפָעָלְכֶם מֵאָפַע תּוֹעֵבָה יִבְחַר בָּכֶם׃

חעירותי

עד כאן

ונראה קרי

planitiebus. vid. Num. 23, 3. u) c. 43, 19. 20. conf. c. 30, 25. it. Ioh. 7, 38. 39. x) c. 12, 3. conf. Ioh. 4, 14. y) c. 35, 7. z) c. 35, 1. c. 53, 2. Ier. 2, 6. a) c. 58, 11. 2 Reg. 2, 21. Ps. 107, 35.

℣. 19. b) v. 18. c. 32, 15. c) Ex. 25, 5. Ioel 4, 18. d) *& myrtos.* (6) c. 55, 13. e) 1 Reg. 6, 23. Neh. 8, 15. f) c. 35, 1. g) *abietes.* c. 55, 13. c. 14, 8. h) *pinum s. tadam.* al. *fagum.* (2) c. 60, 13. i) *& buxum.* al. *cupressum.* (2) c. 60, 13. confer Ez. 27, 6. i. e. in regionibus Euangelio huc usque non cultis excitabo viros cognitione & pietate ante alios illustres. *Gurtlerus* in typicis p. 1. Et inter incultos populos ex irrigatione euangelica boni nascentur Christiani. Est enim hic continuata descriptio metaphorica felicitatis N. T. *Schmidius.*

℣. 20. k) c. 49, 7. c. 51, 8. Finis vltimus. l) confer c. 44, 9. m) *& aduertant* sc. *animum.* v. 22. Ion. *& ponant timorem mei in corde suo.* n) *& intelligant.* c. 44, 18. o) Iob. 12, 9. p) vid. v. 14. 16. c. 30, 11. q) confer c. 4, 5. c. 40, 26 Ier. 31, 22. ℣. 21. r) *Adferte* Babylonii & gentiles idololatræ. Piel (6) c. 46, 13. Ez. 37, 17. s) *litem vestram.* conf. c. 1, 23. Prouocat Rex Israelis idololatricas gentes cum diis suis; & Babylonios, qui euersa Hierosolyma gloriabantur, quasi per idolorum suorum potentiam, suumque laborem ac prudentiam istud factum esset, retundit, eosque nihil, imo minus, quam nihil esse demonstrat, cum nec futura prædicere, nec bene vel male facere possint. t) *adducite.* c. 45, 21. u) q. d. omnes *copias vestras.* (1) fortissima argumenta s. idola, quotquot habetis. Radix significat *numerosum*, & *robur ex numero procedens.* x) Deus c. 43, 15. & singulariter promissus Messias c. 32, 1. Ps. 2, 6. Zach. 9, 9. Apoc. 19, 16.

℣. 22. y) *Adducant* inquam v. 21. idola sua. z) *vt indicent ea nobis,* quod tamen non poterunt. a) *quæ contingent* vel *euentura sunt.* Dan. 10, 14. b) *priora*, quæ fuerint decreta. c. 42, 9. c) v. 20. Ex. 9, 21. 1 Sam. 25, 25. Ez. 40, 4. Prou. 24, 32. c. 27, 23. Coh. 1, 13. 17. d) *vt cognoscamus finem* & complementum *eorum* c. 57, 7. Deut. 32, 20. 29. e) *aut ventura* in posterum. confer Gen. 41, 19. 35. Ez. 16, 16. f) v. 26. c. 42, 12. c. 43, 9. 11. c. 45, 21. ℣. 23. g) *Indicate* inquam v. 22. vos Babylonii & idololatræ, cum idolis vestris. h) *ventura* seu futura. c. 44, 7. c. 45, 11. i) *in posterum.* c. 42, 23. k) Hæc namque scire debetis, si dii esse vultis. *Schmid.* l) Gen. 32, 13. confer Zeph. 1, 12. m) *aut male* nobis *facite.* c. 11, 9. Ier. 10, 5. n) S. *vt spectemus*, al. *vt obstupescamus.* v. 10. c. 29, 9. ὁ. καὶ θαυμασόμεθα Apoc. 17, 8. ℣. 24. o) *vos* idololatræ. p) *nihili*, vel *minus etiam quam nihil* estis. conf. c. 40, 17. & 1 Cor. 8, 4. q) c. 1, 31. c. 45, 9. r) *a vipera*, vel serpente. (1) confer c. 30, 6. sc. infernali Ioh. 8, 44. Apoc. 12, 9. s) *abominatio* fit vel erit mihi c. 1, 13. Emphaseos gratia abstractum ponitur pro concreto, vt Eph. 5, 8. *Dorschous.* Confer Prou. 3, 32. c. 6, 16. c. 11, 1. &c. t) *qui vos elegerit.* c. 40, 20.

t) *triturabis.* conf. c. 21, 10. c. 25, 10. Mich. 4, 13. u) c. 1, 11. c. 40, 4. Zach. 4, 7. Ion. *occides populos, & delebis regna, vt glumam pones eos.* Sed quod de trituratione montium dicit, non sec. litteram, sed tropice de victoria Ecclesiæ (quæ a Iudæis & Zione cœpit) per verbum de gentibus obtenta accipimus. *S.* Confer arma spiritualia 2 Cor. 10, 4. 5. 6. 1 Ioh. 5, 4. x) c. 28, 28. Dan. 2, 44. y) *& colles.* c. 42, 15. z) *sicut glumam.* (2) c. 17, 13. Hos. 13, 3. Zeph. 2, 2. a) confer verbum Thr. 3, 45. & rem Mich. 4, 13.

℣. 16. b) c. 30, 22. ὁ. λικμήσεις. Mat. 21, 44. c) c. 40, 7. c. 57, 13. Ez. 13, 11. d) c. 40, 24. Ion. *&* verbum eius, *sicut turbo stipulam, disperget eos.* e) c. 24, 1. f) c. 9, 2. c. 15, 9. c. 29, 19. c. 61, 10. Rom. 14, 17. Ion. *tu autem gaudebis in Verbo Domini.* g) vid. v. 14. c. 1, 4. c. 5, 24. c. 12, 6. & inprimis c. 30, 11. h) *gloriaberis* c. 45, 25. Ier. 4, 2. c. 9, 23. 24. 1 Cor. 1, 31.

℣. 17. i) S. *Pauperes quidem sui & egeni*, captiui in Babele *quærunt aquas* consolationis, *& non inueniunt* in mundo &c. conf. c. 32, 7. c. 49, 13. k) c. 11, 31. c. 29, 19. l) confer Ps. 37, 25. Thren. 4, 11. & Gen. 21, 15. seqq. Ion. *desiderant doctrinam, ecce sicut sitiens aquam.* confer Mat. 5, 3. 6. m) c. 59, 1. 1 Sam. 9, 4. Prou. 13, 4. n) confer c. 50, 2. Iud. 15, 18. & infra c. 44, 3. o) *defecit.* (3) c. 19, 5. p) c. 41, 6. q) *respondebo & exaudiam eos.* c. 65, 24. Zach. 10, 6. r) c. 49, 14. Ios. 1, 5. 1 Reg. 6, 13.

℣. 18. s) *Aperiam terram & educam* fluuios. confer c. 43, 8. Ex. 21, 13. Ps. 105, 41. Deut. 18, 11. t) *in clitiis*, c. 49, 9. al. *in planiti-*

℣. 19. בָּעֲרָבָה per *Patach* 1. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. ℣. 21. קָרְבוּ sine *Metheg* 3. 11. 14. 15. 16. 21. at קָרְבוּ per *Patach* 2. 5. sec. not. 1. ℣. 22. הָרִאשֹׁנוֹת ita sine א scribit 1. secundum *Mas.* Bresluam & *Erffurtensem*, ב׳ חס א בלי׳ . הַגִּידוּ per Geresch 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. sic fe. 5.

כה הֵעִירוֹתִי מִצָּפוֹן וַיַּאת מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ יִקְרָא
בִשְׁמִי וְיָבֹא סְגָנִים כְּמוֹ־חֹמֶר וּכְמוֹ יוֹצֵר יִרְמָס־טִיט׃
26 מִי־הִגִּיד מֵרֹאשׁ וְנֵדָעָה וּמִלְּפָנִים וְנֹאמַר צַדִּיק אַף אֵין
27 מַגִּיד אַף אֵין מַשְׁמִיעַ אַף אֵין־שֹׁמֵעַ אִמְרֵיכֶם׃ רִאשׁוֹן
28 לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם וְלִירוּשָׁלִַם מְבַשֵּׂר אֶתֵּן׃ וְאֵרֶא וְאֵין אִישׁ
29 וּמֵאֵלֶּה וְאֵין יוֹעֵץ וְאֶשְׁאָלֵם וְיָשִׁיבוּ דָבָר׃ הֵן כֻּלָּם אָוֶן
מב אֶפֶס מַעֲשֵׂיהֶם רוּחַ וָתֹהוּ נִסְכֵּיהֶם׃ הֵן עַבְדִּי

CAP. XLII.

אֶתְמָךְ־בּוֹ בְּחִירִי רָצְתָה נַפְשִׁי נָתַתִּי רוּחִי עָלָיו מִשְׁפָּט
2 לַגּוֹיִם יוֹצִיא׃ לֹא יִצְעַק וְלֹא יִשָּׂא וְלֹא־יַשְׁמִיעַ בַּחוּץ
3 קוֹלוֹ׃ קָנֶה רָצוּץ לֹא יִשְׁבּוֹר וּפִשְׁתָּה כֵהָה לֹא יְכַבֶּנָּה

לֶאֱמֶת

℣. 25. u) *Ego excitaui*, v. 2. c. 45, 13. vel *excitabo* vid. not. c. 37. 21. x) subintelligunt autem alii Abrahamum cum posteris, vt v. 2. alii Assyrios coll. c. 37, 26. alii Babylonios coll. 2 Reg. 24, 2. alii Darium & Medos, Babyloniorum hostes. coll. Ier. 50, 3. 41. *Schmidius* vero aliique hunc textum, indefinite loquentem, de collectione ecclesiæ ex omnibus mundi partibus, accipiunt: qua probet Iehoua, se vnum esse summum ac verum Deum. Sic etiam *Dorscheo* hic prædicitur populi noui ex omnibus mundi plagis admiranda contra idololatriam collectio. coll. Mat. 8, 11. qui populus tanquam vnum individuum describitur, sicut infra c. 42, 19. 25. & c. 53, 21. y) *& venit*. v. 5. z) v. 2. c. 43, 5. sc. excitabo non Cyrum tantum, de quo id quidam accipiunt, coll. c. 44, 28. & c. 45, 5. sed & plures coll. c. 59, 19. Mal. 1, 11. Ps. 50, 1. Ps. 113, 3. Apoc. 16, 12. a) *qui nomen meum inuocabunt*. Ioel 3. 5. Zach. 13, 9. b) S. *venient enim antistites*, Ier. 51, 28 tractabiles sicut lutum. S. Sed alii: *veniet contra antistites* Babylonicos & Antichristianos, in statu politico & ecclesiastico. vid. *Varen*. III. p. 79. & conf similem constructionem verbi sine intercedente particula, Ez. 31, 11. Ps. 35, 8. Ps. 36, 12. Prou. 10, 24 Iob. 20, 21. &c. Sic Ion. *Adduxi palam regem fortem a plaga aquilonis, & veniet, sicut egreditur sol in robore suo, ab Oriente: roborabo eum in nomine meo, & veniet & conculcabit principes populorum, sicut conculcant puluerem, & sicut figulus, qui parat lutum*. c) c. 10, 6. d) c. 16, 4. c. 63, 3. Nah. 3, 14 e) 2 Sam. 22, 43. Mich. 7, 10. Zach. 10, 5.

℣. 26.

℣. 26. f) *Ecquis vero vestrum indicauit talia!* v. 22. g) *ab initio*. v. 4. h) *vt agnescamus*. c. 5, 19. i) *& a priori quis talia indicauit?* Deut. 2, 10. k) *vt dicamus* ego & mecum pii *iustum* vel *iustus est*, & caussa vicit. cf. c. 43, 9. 26. l) *sed neque est indicans quid*. v. 22. 25. m) *nec etiam audire quid faciens* s. annuncians v. 22. n) *nec etiam audiens* s. *qui audiat verba vestra*: sed obmutescendum vobis, & salua res est. cf. v. 28. c. 42, 17. ℣. 27. o) Atqui ego *primus*. v. 4. p) *ecce*, *ecce illa* omnia, supple ex versu præced. *adnuncians sum*: quæ sc. a principio & ab antiquitate, imo ab æternitate a Deo determinata sunt. *Dorsch*. coll. 2 Tim. 1, 9. Rom. 16, 25. q) *euangelistam* vel *euangelistas* dabo. c. 40, 9. c. 52, 7. Ps. 68, 12. Intelligitur per enallagen numeri collegium Apostolorum & Euangelistarum a Messia, Sioni exhibito, in orbem mittendum, *Dorsch*. coll. Eph. 4, 11. ℣. 28. r) *Si ergo* vel maxime *videam* aut *dispiciam*. Gen. 41, 33. s) *nullus tamen vir* compareт. c. 59, 16. t) *& ex omnibus illis*, si quem disquiram. u) *qui consilium ferre queat*. conf. c. 9, 5. c. 40, 14. x) *vt nempe interrogem eos*. Iob. 38, 3. c. 40, 7. y) *ipsique respondeant* mihi. Deut. 1, 22. 25. 1 Reg. 12, 9. ℣. 29. z) *Ecce igitur* ad *illos in vniuersum* quod attinet. Conclusio prouocationis, quod sc. gentilium vniuersus cultus nullius sit pretii, nullius ponderis, nullius efficaciæ, *Dorscheus*. a) c. 1, 13. 1 Sam. 15, 23. b) c. 40, 17. c) *ventus*. confer Ier. 22, 22. Hos. 12, 2. Coh. 5, 15. d) c. 44, 9. c. 24, 10. 1 Sam. 12, 21. e) Schmid. *fusilia*, Tig. *simulacra eorum*. c. 48, 5. Ier. 10, 14. al. *libamina* & cultus *eorum*, vt Ez. 20, 28. Leu. 13, 18.

CAP. XLII, ℣. 1. f) *Ecce!* c. 32, 1. q. s. Filium iam iam in carne sistere vellet. Continuatur enim concio, in solatium Iudæorum cap. 40. instituta & huc vsque producta. S. Est nimirum in hoc capite I. Messiæ præsentatio & commendatio. II. eiusdem vocatio & constitutio v. 5. III. Adplicatio dictorum pædeutica v. 10. & IV. Applicatio epanorthotica v. 18. *Dorscheus* duo obseruat: 1. promissionem Messiæ, 2. comminationem aduersus ingratos Iudæos v. 18. S. vero quinque partes facit: 1) Messiæ commendationem. 2) eiusdem celebrationem v. 10. 3) aduentum v. 13. 4) Cæcorum consolationem v. 18. & 5) Desperabundorum erectionem v. 22. sed vide notas ad v. 18. seqq. g) Loquitur Deus *Pater de Filio* Messia, vt v. 5. eumque *seruum suum* vocat respectu voluntariæ sponsionis & obligationis ad obedientiam & satisfactionem pro genere humano. confer c. 43, 10. c. 52, 13. Ps. 69, 18. Gal. 4, 4. 5. Phil. 2, 7. 8. Non enim (vt Lectio LXX. Interpretum habet) *de populo Israel*, qui hic *seruus Dei* ex fœdere *datus est* v. 6. nec de *Esaie Propheta* (vt Grotius male cum A. Esra censuit) qui illum prænunciauit, ipse vero elogiorum mensuram nunquam expleuit; multo minus *de Cyro*, vt R. Gaon voluit; sed de Christo h. l. intelligendum esse, docet aperte Matthæus c. 12, 18. & totus contextus. Et sic expresse Ion. *Ecce seruum meum Messiam* &c. Sic Kimchi, & cum illo Abarbanel ad h. l. qui omnes illos interpretes cæcitate percussos iudicat, quod non obseruauerint, textum hunc legitima ratione de alio, quam de Messia Filio Dauidis exponi non posse. h) *quem sustineo*; S. coll. Mat. 12, 18. *in quem incumbo animo*, nempe vt eum sustentem, fulciam & e morte rursus eripiam. cf. c. 33, 15. c. 41, 10. Ez. 17, 12. Ps. 41, 13. Ps. 63, 9. Prou. 28, 17. Notat *specialem sustentationem*, de qua Iob. 3, 2. c. 8, 29. Act. 10, 38. 2 Cor. 5, 19. Col. 2, 9. *Dorscheus*. i) *electus meus*. Mediator, & singularissime *dilectus* Filius. c. 43, 20. 2 Sam. 21, 6. Ps. 106, 23. k) S. *in quo beneplacitum habet anima mea* Ier. 14, 10. vid. Matth. 3, 17. propter generationem ab æterno Ps. 2, 7. incarnationem & expiationem hominum per oblationem corporis sui. Ps. 40, 8. 9. Ps. 110, 4. Eph. 5, 2. coll. Leu. 1, 3. 4. &c. l) Ion. *Spiritum meum Sanctum*. vid. c. 11, 2. c. 61, 1. 1 Ioh. 3, 34. m) v. 3. 4. confer c. 2, 4. c. 4, 4. c. 28, 17. c. 32, 16. c. 33, 5. c. 40, 14. c. 51, 4. *Iudicium* h. l. inquit S. est *ordo salutis* a Deo constitutus, iuxta quem Messias suum iudicium exercet tum in Ecclesia, tum in extremo die *h. e. ipsum Euangelium* Rom. 2, 16. n) non Iudæis tantum, sed etiam *gentibus*. v. 4. c. 49, 6. &c. o) *educet* s. *proferet* per Euangelii prædicationem. v. 3. vel vt Ion. *reuelabit*, sq. mysterium a sæculis absconditum Rom. 16, 25. 26. ℣. 2. p) *Non clamabit* contentiose, coll. Mat. 12, 19. q) *nec* cum strepitu aut pompa sæculari *extollet* sc. *vocem suam*, ex fine versus. confer v. 11. Num. 14, 1. r) c. 30, 30. s) confer c. 24, 11. c. 33, 11. t) confer Prou. 1, 20. & Mat. 11, 28. 29. Nempe Christus haud voluit acriter obiurgare aduersarios suos, sed placide eos omisit Mat. 12, 14. seqq. interdum tamen diuinis responsis cauillatores ad silentium adegit. *Gurtler*. Theol. Prophet. p. 388. seq. coll. Es. 29, 14. c. 44, 25. c. 45, 9. c. 49, 2. Ps. 45, 6. Iob. 5, 13. ℣. 3. u) *Arundinem quassatam*, *calamum contusum*. c. 36, 6. c. 58, 6. x) *non prorsus confringet*. c. 14, 29. y) *& linum*. c. 43, 17. Ex. 9, 31. z) *contractum*, *obscurum* & fumigans c. 61, 3 a) *non extinguet*. confer c. 40, 11 c. 43, 17. 2 Sam. 14, 7. Ion. *Humiles, qui similes sunt calamo quassato, non confringentur; & pauperes, qui sunt sicut linum obscurum, non extinguentur*. Sic *Dorscheo* aliisque ad h. l. conscientiæ, mole peccatorum territæ & in angustias deductæ, per arundinem quassatam & ellychnium fumigans depinguntur. Conf. Mat. 9, 12. 13. At *Gurtler* l. c. p. 389. §. 70. solet, inquit, vulgo calamus quassatus ac linum fumigans de *fide infirma*, a Domino non repudianda, intelligi; sed præter Esaiæ & Matthæi mentem: quia hic non agitur de suscipiendis infirmis fide, sed de tolerandis ad tempus IESV Christi hostibus Iudæis, interitui proxime vicinis. Conf. v. 2.

℣. 25. וַיַּאת per *Kamets* 1. 2. 5. 6. 9. 20. 23.

לֶאֱמֶת יוֹצִיא מִשְׁפָּט׃ לֹא יִכְהֶה וְלֹא יָרוּץ עַד־יָשִׂים 4
בָּאָרֶץ מִשְׁפָּט וּלְתוֹרָתוֹ אִיִּים יְיַחֵילוּ׃
כֹּה־אָמַר הָאֵל ׀ יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע ה
הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים
בָּהּ׃ אֲנִי יְהוָה קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחְזֵק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ 6
וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם׃ לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת 7
לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ׃ אֲנִי יְהוָה 8
הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים׃
הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה־בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם 9
תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם׃ שִׁירוּ לַיהוָה י
שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים
וְיֹשְׁבֵיהֶם׃ יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ 11
ישבי

& qui suspendit eos. r) qui expandit. c. 44,24. Ps. 135.

הפטרת בראשית

℣. 5. s) c. 22, 24. c. 34, 1. c. 48, 19. t) Gen. 2,7. c. 7, 22.

℣. 6. u) v. 8. c. 41, 17. x) vocavi te Messiam. Hebr. 5. 4. 5. conf. supra c. 41, 9. y) in iustitia vel pro iustitia; h. e. sec. S. vt doceas promissionum mearum iustitiam, eamque adducas. cf. c. 63, 1. Dan. 9, 24. Rom. 5, 19. Videtur ad id respici, quod omnino iustitia Dei requisiuerit Messiam. Mat. 3, 15. *Dorsch.* Conf. Rom. 2, 3. 4. z) *& apprehendam ac confirmabo manum tuam* in muneris tui administratione, vt feliciter cuncta expedias, & vincas. cf. c. 45, 1. c. 51, 18. Iob. 2, 10. a) *& custodiam te*, c. 27, 3. Ps. 40, 12. & hereditatem tuam Ps. 16, 5. 8. 10. 11. Hebr. 5, 7. b) *in fœdus populi* Iudaici: vt pacta & promissa, Patribus facta, per te præstentur & exhibeantur. cf. c. 49, 8. Gen. 17, 7. seqq. Ex. 24, 5. seqq. Deut. 29, 9. seqq. Rom. 9, 4 5. c. 15, 8. Act. 3, 25. c) & simul *in lucem gentium*. c. 49, 6. c. 60, 3. Luc. 2, 32. Act. 13, 46. 47. ℣. 7. d) *Ad aperiendum* s. *vt aperias* v. 20. c. 61, 1. cf. Ioh. 1, 9. e) *oculos* inprimis spiritualiter *cæcos*, vid. c. 35, 15. Mat. 11, 5. Iudæorum & gentilium infra v. 16. 18. cf. Eph. 1, 18. c. 4, 18. Ps. 146, 8. Rom. 11, 25. f) *vt educas e carcere*. Ps. 142, 8 g) c. 24, 22. h) *vinctos*, captiuos. (i) c. 10, 4. conf. Zach 9, 11. 12 Ioh. 8, 32. 36. Hebr. 2, 14. 15. i) *e domo claustri* vel *conclusionis*, i. e. e *carcere*. v. 22. 2 Reg. 25, 27. k) gentiles *in tenebris sedentes*. c. 9, 1. c. 49, 9. Luc. 1, 79. Col. 1, 12. ℣. 8. l) Deus Pater adhuc loquitur cum Messia, vt in præcedentibus v. 6. & sigilla qs. immo *iuramento* illa obsignat, *per nomen suum* gloriosum & laudabile *Iehoua*, quod *alteri*, qui non sit *natura Deus* Gal. 4, 8. *dare nolit*; ne in alio, quam in Iehoua, quisquam glorietur. *Maii* Oecon. p. 950. m) Ex. 6, 3. Hos. 12, 6. Am. 5, 8. cf. Ps. 48, 11. Ps. 111, 9. n) q. d. *Quam vere ego Iehoua sum*, quod summum est & maximum meum nomen, *tam vere gloriam meam* &c. Nam sic alibi etiam *Vau* inseruit iuramentis, v. c. Num. 14, 21. Ez. 35, 11. & simile iuramentum Messiæ factum est Ps. 110, 4. S. o) *alteri* extra me, *qui non sit Iehoua*. cf. Deut. 32, 17. 21. 27. Messias enim non est *alius* Deus, nec secundum diuinam naturam essentialiter, nec secundum humanam personaliter. *Maii* Oecon. l. c. Ideo namque Messias quoque *Iehoua* vocatur c. 45, 17. Deut. 33, 29. Ps. 118, 27. coll. *Ialkut* part. II. fol. 86. a. & *Targum Ionath.* ad Gen. 49, 18. *Midrasch Tillim* fol. 15. d. & fol. 27. b. *Zohar* ed. Cremon. fol. 63. col. 251. &c. item *Iehoua* Deus exercituum, coll. *Ion.* ad Es. 18, 5. & *Iehoua iustitia nostra* Ier. 23, 6. &c. Vt pluribus antiquitatis Iudaicæ testimoniis ostensum est a Cognato meo in *Dissert. de Nominibus Christi*, quam hac de re Lectoribus commendamus. p) c. 48, 11. q) v. 10. 12. r) conf. Ex. 20, 5. ℣. 9. s) *Priora*, c. 41, 22. c. 43, 9. c. 48, 3. quæ sc. vobis annunciaui. v. g. de possessione terræ Canaan, & nuper de clade Assyriorum. t) *ecce euenerunt* & facta sunt omnia. Ios. 21, 45. Iud. 13, 12. 17. u) *& noua*, inprimis de Messia v. 10 c. 48, 6. x) *ego* (non idola gentilium c. 41, 26.) vobis *indico*. conf. c. 43, 12. c. 44, 8. c. 45, 21. c. 46, 10. c. 48, 3. Alloquitur autem heic Deus Pater populum suum, vt patet ex fine versus. y) *antequam*. c. 7, 16. c. 28, 4. c. 66, 7. z) *efflorescant*. c. 43, 19. conf. c. 4, 2. c. 45, 8. 2 Sam. 23, 5. a) c. 43, 12. c. 44. 8. c. 48, 3. 5. 6. quod gentilium dii non possunt c. 41, 22. 26. crederetis itaque me vnum esse & verum Deum; atque hisce promissis vos sub adflictionibus erigeretis. *Schmidius*. Obserua namque, pie lector, quomodo Deus per Prophetam id sedulo agat inde a c. XL. ut muniat populum suum aduersus grauissimam illam tentationem, qua se relictos a Deo & prorsus reiectos putabant c. 40, 27. &c. adeoque Iehouam eatenus inanibus gentilium diis comparabant, quorum oracula sæpissime fallerent & promissa irrita essent. Certissime enim Messiam iusto tempore aducturum Deus sæpius confirmat, & opus redemtionis liquidissime describit. Castigationes autem Ecclesiæ & populi non ex odio Dei sed peccatis illius deriuandas esse docet c. 42, 23. seqq. &c. nec tamen ideo promissa Dei irrita fore ostendit, & a Babyloniis vastandos & adfligendos non solum restituendæ reipublicæ, vrbis & templi, sed amplissimi etiam ac gloriosi regni Christi spe solatur. Hinc superiora in sequentibus applicat vel ad doctrinam & vberiorem institutionem, vel ad errorum elenchum, vel ad morum & vitiorum epanorthosin, vel ad excitationem in pietate siue ad pædiam, vel etiam ad piorum consolationem. Sic iam proxime, quæ hactenus dicta sunt, v. 10. pædeutice, epanorthotice vero v. 18. seqq. applicantur. ℣. 10. b) *Cantate* itaque propter hæc noua beneficia a Messia expectanda. conf. c. 26, 1. c) *Iehovæ* & Messiæ Filio eius v. 8. 12. 13. d) conf. v. 9. c. 43, 19. Ps. 33, 3. Apoc. 5, 9. e) *laudem ipsius*. v. 8. 12. Hab. 3, 3. f) cantate etiam *ab extremitate terræ*. c. 5, 26. c. 43, 6. i. e. totus orbis, cui Messias Redemptor datus est. Mich. 5, 3. Ps. 2, 8. *Varenius* confert Mal. 1, 11. Ps. 113, 3. g) *descendentes in mare*, i. e. abeuntes *nauigaturi*. conf. Ion. 1, 3. h) *& plenitudo eius*, i. e. omnes illi, qui per totum mare hinc inde nauibus feruntur. S. Conf. Ps. 96, 11. Ps. 98, 7. 1 Par. 16, 32. i) v. 4. 12. c. 49, 1. ℣. 11. k) *Extollant* sc. *vocem*, vt v. 2. conf. c. 40, 9. Nah. 1, 5. l) *villæ, pagi*. Leu. 25, 31. Ios. 13, 23. Neh. 12, 29. m) quas inhabitat *Kedar*. Ion. *Arabes*. vid. c. 21, 16. & cf. Gal. 1, 17. n) *cantent*. c. 35, 6.

b) *ad veritatem*. non notat modum aut qualitatem iudicii, sed conuictionem conscientiarum, vt *veritas esse* agnoscatur. Hinc Mat. 12, 19. εἰς νῖκος, *ad victoriam*, vt per veritatem demonstratam triumphet iudicium. S. c) *proferet*, vt ipsi mandatum est v. 1. d) cf. c. 2, 4.

℣. 4. e) *Non hebescet* aut *caligabit*. (7) Gen. 27, 1. Deut 34, 7. Zach. 11, 17. Iob. 17, 8. ita vt ipse sec. Ion. *delassetur* aut deficiat animo (coll. infra c. 61, 3. Ez. 21, 7. & signif. verbi Arabica *imbecillis & pusillanimis fuit*;) aut instar cæci offendat & corruat: cum ipse sit Lux mundi Ioh. 8, 12. Vel: *Non obscure aut corrugata fronte* erga homines erit, coll. 1 Sam. 3, 13. *Schmidius* vero id reddidit transitiue: *Non* inquam *extinguet* linum fumigans v. 3 f) Varen. *nec discurret* ad gentes, coll. Mat. 15, 24. al. vt *Maii* Oecon. p. 950. *nec curret* præcepsque fugiet, perterritus diaboli & mundi potentia; coll. Ioh. 14, 30. &c. Ion. *nec defatigabitur*. Sed S. *neque confringet* calamum quassatum v. 3. a וְיָרוּץ vt *inf*. hud Ps. 91, 6. a שדד. g) *donec*, non notat hic terminum sed finem intentum. *Dorsch.* Conf. Hos. 10, 12. h) *disposuerit*, *constituerit*. c. 28, 17. Ion. *donec direxerit*. i) *in terra*; primum Iudaica, deinde etiam in gentibus. k) *iudicium illud*. v. 1. 3. cf. c. 11, 3. 4. l) *nam doctrinam eius*. v. 20. c. 2, 3. c. 51, 4. m) *insulæ*. v. 10. 12. c. 41, 1. & reliquæ *gentes*. Mat. 12, 21. n) *expectabunt*. c. 51, 5. eamque cupide accipient. cf. Act. 16, 9. c. 13, 41. 48. c. 28, 28, &c.

℣. 5. o) *Deus Pater* ad Filium, quem vocat & confirmat in officio & ad iudicium, de quo dictum v. 1. p) c. 40, 22. Gen. 1, 1. q) c. 42, 22. Ion.

CAP. XLII, ℣. 6. וְאַחְזֵק sic per Chateph pat. 1. 2. 3. ℣. 7. עִוְרוֹת *Vau* per *Dagesch* 1. 2.

12 ישבי סלע מראש הרים יצוחו : ישימו ליהוה כבוד
13 ותהלתו באיים יגידו : יהוה כגבור יצא כאיש מלחמות
יעיר קנאה יריע אף־יצריח על־איביו יתגבר :
14 החשיתי מעולם אחריש אתאפק
טו כיולדה אפעה אשם ואשאף יחד : אחריב הרים
וגבעות וכל־עשבם אוביש ושמתי נהרות לאיים
16 ואגמים אוביש : והולכתי עורים בדרך לא ידעו
בנתיבות לא־ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם
לאור ומעקשים למישור אלה הדברים עשיתם ולא
17 עזבתים : נסגו אחור יבשו בשת הבטחים בפסל
18 האמרים למסכה אתם אלהינו : החרשים
19 שמעו והעורים הביטו לראות : מי עור כי אם־עבדי
וחרש כמלאכי אשלח מי עור כמשלם ועור כעבד

יהוה Bbb 4 מח ד

o) *incolæ petrarum*, vt Arabiæ Petrææ. cf. c. 16, 1. Obad. v. 3. y) *e vertice montium*, in quibus habitant. cf. Num. 23, 9. c. 74, 21. q) *clament*, & Regi suo a Benefactori applaudant. (1) cf. c. 24, 11.

℣. 12. r) *Tribuant* inquam. Ios. 7, 19. s) *Iehouæ Mesiæ*. v. 10. 13. Ps. 29, 1. t) v. 8. 10. u) v. 4. 10.

℣. 13. x) Nam *Iehoua* Messias. v. 12. cf. c. 40, 10. y) c. 9, 5. Ps. 24, 8. z) *exibit* aduersus hostes suos. cf. Iud. 4, 14. 2 Sam. 5, 24. c. 11, 1. & 1 Ioh. 3, 8. Ion. *Dominus ad faciendum magnalia reuelabitur*. a) Ex. 15, 3. b) *excitabit zelum*, quem diuinum pro salute humani generis concepit c. 9, 6. cf. Ps. 78, 38. item Apoc. 6, 16. 17. c. 11, 18. c. 19, 15. Quare autem dicatur Christus *excitare zelum suum*, patet ex versu sequenti. vbi se hactenus tacuisse, ipse fatetur. S. c) *vociferabitur*. Ioel. 4, 16 d) *etiamque vehementer* & magno animo *exclamabit* (2) Zeph. 1, 14. Loquitur noster Propheta ad morem Orientalis militiæ; estque symbolica descriptio militiæ spiritualis a militia temporali *Dorsch*. e) cf. 2 Sam. 11, 23. f) *se superiorem faciet*, *se præualidum ac victorem præbebit*. Hisp. (3) Ioh. 15, 25. conf. Luc. 11, 22. Apoc. 5, 5. c. 6, 2. c. 17, 14.

℣. 14. g) *Tacui* c. 57, 11. Loquitur nunc ipse Messias, cum in v. 13. locutus sit Propheta, adeoque est mutatio personæ, & elegans quidem. Nam Propheta vix cœpit prophetare de gressu Messiæ futuro, cum Messias ipse se sistit, & quid facturus sit, manifestius exponit. S. h) *a sæculo*, vel potius *ab æterno*. c. 63, 16. 19. Respicitur enim ad decretum Dei æternum de genere humano per Filium redimendo. S. coll. Tit. 1, 2. 3. &c. i) *num ergo semper tacebo?* c. 41, 1. k) *& continebo me?* cf. c. 62, 1. c. 64, 11. Gen. 45, 1. S. aliique in præterito *silui & satis diu surdum* qs. *egi ac continui me*; nunc vero, suo tempore sicuti parturiens clamabo. Ion. *Dedi iis dilationem a sæculo, si forte conuerterent se ad legem, sed se non conuerterunt*. l) c. 13, 8. m) *clamabo* (1) Proprie apud Chaldæos hoc est *balare ouium*; sed brutorum voces propriæ sæpe ad homines transferuntur. *Boch*. Hieroz. I. p. 470. nec de clamore quouis vsurpatur, sed *de clamore in par*[tu] ibid. Parte II. p. 364. n) S. aliique *desolabo*, a rad. שמם ad formam אסק; al. *spirabo*, a rad. נשם Chald. Syr. Samar. Ar. *spirauit, animatus fuit*, coll. v. 5. & 1 Reg 9, 8. o) *& absorbebo*. Ps. 56, 2. Ier. 2, 24. Ita absorpta est mors in victoriam 1 Cor. 15, 54. S. Ion. *dispergentur & consumentur simul*. p) c. 44, 11. *simul*, i. e. sine mora & qs. sine successione temporis. *Schmid*. ℣. 15. q) *Desolabo*. c. 37, 18. r) *montes & colles* c. 40, 4. c. 41, 15. Principem & populum puniam, omniaque mutabo. *Maii* Oecon. p. 951. s) c. 44, 27. t) cf. c. 50, 2. u) *& stagna* c. 14, 23. Ier. 51, 32. Iudæos pascuo salutari & aqua viua abundantes eo beneficio priuabo; ceteras autem gentes in tenebris sedentes, & suis viis incedentes, ad lumen Euangelii viamque salutis perducam. *Gartler*. Theol. Proph. p. 499. Sic etiam *Dorsch*. sequentem versum accipit de Christianismi propagatione. ℣. 16. x) *Ducam vero*. Ez. 36, 12. Hos. 2, 16. y) *cæcos*, spiritualiter tales. vid. v. 7. 18. c. 35, 5. Ion. *domum Israel, qui similes sunt cæcis*. z) quam *non nouerant*. c. 59, 8. Eph 4, 17. 18. a) *in semitis*. c. 43, 16. Ps. 119. 35. b) *deducam eos*. Ps. 25, 5. 9. De reductione ex captiuitate Babylonica hæc intelligi non possunt, quia fit per vias ignoratas, qualis illa non erat. *Dorscheus*. c) *tenebras*. c. 25, 15. 18. ignorantiæ. d) cf. c. 58, 10. Ps. 18, 29. Eph. 5, 8 Hanc *lucem spiritualem* exposuit nobis Simeon Luc. 2, 32. & Act. 26, 28. Paulus de hac reductione loquitur. *Dorsch* e) *& tortuosa, obliqua*. (1) f) *in planum*. c. 40, 4. Zach. 4, 7. g) *hæc sunt, quæ faciam*. c. 46, 11. Ez. 21, 25. h) S. *& non omittam ea*. cf. Ps. 37, 8. Sed Tig. aliique: *nec derelinquam eos*, vt c. 41, 17. Ps. 37, 28. Ps. 94, 14. ℣. 17. i) *Conuersi sunt* vel *conuertentur retrorsum*. Ier. 38, 22. Ps. 35, 4. Præt. Proph. vt c 5, 13. c. 37, 22. k) & tunc in luce Euangelii v. 16. *pudore suffundent* idololatræ. c. 44, 9. Ps. 6, 11. l) *qui iam in sculptilibus confidunt*. conf. c. 41, 26. m) c. 30, 22. n) c. 44, 17. Videtur hoc respexisse Paulus Act. 17, 29. 30. *Dorsch*. ℣. 18. o) Itaque, *o surdi* Iudæi, *audite*! c. 6, 10. c. 29, 18. c. 43, 8. Est hic epanorthotica applicatio præcedentium, vt ad v. 1. & 9. iam diximus: nec placent, qui de consolatione Iudæorum hic cogitant. Increpat potius Deus eorum duritiem & contumaciam, quod nec Prophetis, nec Christo aures animumque præberent, nec calamitatibus admoniti resipiscerent. Quamuis omnino & hæc correptio eorum intenderit emendationem & salutem. v. 23. p) *& o cæci!* v. 7. 16. c. 35, 5. c. 56, 10. Mat. 15, 14. 2 Petr. 1, 9. 1 Ioh. 2, 11. q) Hab. 1, 5. Thren. 1, 12. r) *vt videatis*. Deut. 29, 3. Ez. 12, 2. Ion. *O impii, qui estis qs. surdi, nonne aures habetis? audite! & o impii, qui estis qs. cæci, annon oculos habetis? attendite & videte!* cf. Mat. 13, 13. ℣. 19. s) *Quis ita cæcus est?* c. 43, 8. t) *quam*. Ier. 7, 23. c. 16, 15. Coh. 3, 12. q. d. *Nam si seruus meus* cæcus est, quid non ceteri? cf. supra c. 33, 21. u) *seruus meus*. Dissentiunt valde Interpretes de hoc seruo Dei, quod ille & *cæcus ac surdus*, & tamen etiam *perfectus* dicitur. (1) Rabbini *ipsum Esaiam* ab impiis Iudæis contumeliose sic dictum esse volunt, coll. Ier. 5, 12. 13. Hos. 9, 7. sed præter contextum. At (2) Lutherus & Brentius ad h. l. it. Varenius III. p. 115. seqq. Dorscheus in analysi, & Maius in Oecon. p. 951. ipsum *stupidum & cæcum Israelis populum* notari censent; per *nuncium* autem *Dei* Israelis Doctores, Sacerdotes & Leuitas, qui *consummati* esse debuissent, vel sua etiam opinione *perfecti* erant, intelliunt. Alii (3) apud Brentium, & Carpzouius in homiliis vernac. ex Esaia part. I. p 599. *blasphemias Iudæorum aduersus sanctissimum Seruatorem, qui velut cæcus ac stultus ab ipsis habitus sit*, exhiberi putant; cui nomen *serui Dei* non tantum ab initio huius capitis, sed etiam alibi sæpius, v. g. c. 43, 10. c. 52, 13. Zach. 3, 8. &c. tribuitur. Tandem (4) aliis *Christus* non tantum per calumniam Iudæorum, sed *reuera*, *imputatiue tamen* (In se quippe perfectissimus) *cæcus & surdus est*. Ita S. ad h. l. coll. insuper Es. 53, 7. Mat. 27, 13. In qua sententiarum diuersitate vel tertia, vel potius secunda præferenda videtur. Nam quæ dubia aduersus eam mouentur, remoueri haud difficulter poterunt. Præcipuum est, quod obiicitur, quod textus in numero vnitatis *de seruo Dei cæco & surdo, & tamen perfecto* loquatur, & quod exemplis probari non posit nominis *serui & nuncii* in singulari *collectiua significatio*. Verum tn. vide nomen *serui Dei de populo* Israelitico c. 41, 8. & c. 44, 1. 2. &c. & nomen *angeli s. nuncii Dei de sacerdotibus* Mal 2, 7. vt alia breuitatis caussa omittamus. x) v. 18. Ps. 38, 14. y) de Sacerdotibus Mal. 2, 7. de Prophetis Infra c. 44, 26. de Christo c. 63, 9. Mal. 3, 1. &c. vide modo dicta. z) quem *mitto* vel *mittam*, vel qui saltem se missos iactitabant. Ier. 23, 21. 31. 32. Conf. Mich. 3, 4. a) cf. Mat. 19, 20. Luc. 6, 40. vel de Christo Hebr. 7, 26.

℣. 14. כיולדה per *Paschta* l. 3. ℣. 18. והעורים ה per *Patach* l. 7. 8. 22. 23. secundum *Masoram impressam*. Reliqui per *Kametz*.

ראות קרי יְהוָה׃ רָאִית רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמֹר פָּקוֹחַ אָזְנַיִם וְלֹא יִשְׁמָע׃ כ
21 עד כא יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר׃ וְהוּא
22 עַם־בָּזוּז וְשָׁסוּי הָפֵחַ בַּחוּרִים כֻּלָּם וּבְבָתֵּי כְלָאִים
הָחְבָּאוּ הָיוּ לָבַז וְאֵין מַצִּיל מְשִׁסָּה וְאֵין־אֹמֵר הָשַׁב׃
23 מִי בָכֶם יַאֲזִין זֹאת יַקְשִׁב וְיִשְׁמַע לְאָחוֹר׃ מִי־נָתַן
24 לִמְשׁוֹסָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבֹזְזִים הֲלוֹא יְהוָה זוּ חָטָאנוּ
למשיסה קרי
לוֹ וְלֹא־אָבוּ בִדְרָכָיו הָלוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ׃ וַיִּשְׁפֹּךְ כה
עָלָיו חֵמָה אַפּוֹ וֶעֱזוּז מִלְחָמָה וַתְּלַהֲטֵהוּ מִסָּבִיב וְלֹא
קמץ בז״ק יָדָע וַתִּבְעַר־בּוֹ וְלֹא־יָשִׂים עַל־לֵב׃

CAP. XLIII. מג

וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה בֹּרַאֲךָ יַעֲקֹב
וְיֹצֶרְךָ יִשְׂרָאֵל אַל־תִּירָא כִּי גְאַלְתִּיךָ קָרָאתִי בְשִׁמְךָ לִי־
2 אָתָּה׃ כִּי־תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא
יִשְׁטְפוּךָ כִּי־תֵלֵךְ בְּמוֹ־אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא
3 תִבְעַר־בָּךְ׃ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ
נָתַתִּי

℣. 20. b) *Videndo* quidem multa, o Israel, *vidisti*. c. 30, 10. c) *nec tamen obseruas ea*. cf. v. 18. 19. & c. 53, 1. 1 Reg. 2, 3. c. 9, 4. d) *aperiendo* sc. *aperire* voluit ipsi Deus. v. 7. conf. not. Leu. 6, 7. Hic incipit loqui Propheta. S. e) *nec tamen audit* vel obtemperat hic cæcus Dei seruus v. 19. Israel v. 24. ab electo illo seruo Dei & illuminante alios v. 1. seqq. prorsus diuersus. cf. Ez. 33, 31. 32. Hos. 4, 6. c. 7, 15. Zach. 7, 11. Act. 13, 45. 46. Rom. 11, 25. Hebr. 4, 2.

℣. 21. f) *Dominus* quidem *optime vult* ipsi. Tig. *egregiam voluntatem erga eos habuit*. conf. c. 62, 4. Num. 14, 8. g) *propter iustitiam suam* & promissionum veritatem Rom. 3, 8. vel *propter* satisfactionem & *iustitiam Christi*. ita S. Conf. supra c. 41, 10. c 53, 10. 11. Zach. 8, 8. h) *ideo magnificam reddet*. Ps. 18, 51. i) *doctrinam* Euangelii, de qua v. 4. k) *& miraculis gloriosam ac illustrem faciet*. (3) Ex. 15, 6. 11.

℣. 22. l) *Verum ille*, ob pertinaciam suam *est & erit*. m) *spoliatus*. c. 14, 3. n) *& direptus*. c. 17, 14. o) S. & plerique *illaqueando* illaqueantur, a פח *laqueus* vt. Tig. etiam reddunt hoc verbum Prou. 29, 8. vbi S. tamen habet *exsufflent*. Et sic Cocc. in Lex. sum p. 622. *insufflatio iuuenum* (hostium) ipsi omnes sunt, coll. Ps. 10, 5. *Gusset*. vero p. 677. *anhelando*, pugnando, conando, fugiendo *fatigati iuuenes* tamen *capientur*. p) *iuuenes*. c. 40, 30. al. vt Luth. *in ipsis foraminibus* seu cauernis terræ, in quibus præ formidine hostium latibula quærent, coll. c. 11, 8. q) *& constricti carceribus* includentur vid. v. 7. r) *absditi sunt* & porro *abscondentur*. Iroph. (1) s) *facti sunt*

sunt & porro erunt prædæ. 2 Reg. 21, 14. t) vid. c. 5, 29 u) *direptioni*. v. 24. vid. 2 Reg. 21, 14. x) *redde*, *restitue eos*. Gen. 10, 7. cf. infra c. 43, 6.

℣. 23. y) cf. Hos 14, 10. z) S. *qui auribus percipiat hoc* c. 1, 2. 10. c. 28, 23. a) *qui attendat & audiat*. c. 28, 23. Ier. 8, 6. c. 23, 18. Iob. 33, 31. b) *saluim in posterum*. c. 41, 23. vt seria pœnitentia ad Deum conuertatur. ℣. 24. c) *Quis namque tradidit*. Iud. 2, 14 c. 13, 1. Ps. 106, 41. 2 Par. 29, 8. c. 30, 7. d) v. 21. Ier. 30, 16. e) c. 43, 1. 22. f) c. 17, 14. g) c. 45, 7. Am. 3, 6. h) *cui*. c. 43, 21. i) Ier. 3, 25. Dan. 9, 5. 8. 11. 15. k) c. 28, 12. l) Deut. 8, 6. c. 19, 9. c. 26, 17. c. 28, 9. c. 30, 16. Ps. 119, 3. m) v. 20. c. 66, 4. cf. Iud. 21, 17. 2 Reg. 17, 14. 40. c. 32, 9. Ier. 13, 11. &c. n) v. 4, 10. ℣. 25. o) *Ideo effudit*. Ier 6, 11. Ps. 69, 25. p) *excandescentiam*, s. *furorem* Ier. 10, 25. q) חמה *iram suæ*, vel & *iram suam*. cf c. 66, 15. r) *& vim* s. *violentiam* (3) Ps. 145, 6. s) per Romanos. *Varenius* III. p. 120. coll. Dan. 9, 16. 27. Luc. 21, 20. t) *& inflammauit* s. *succendit eum* ira ipsius. Deut. 32, 22. Mal 3, 19. cf. Ier. 11, 16. 17. u) *vndique, vndiquaque*. cf. Deut. 12, 10. Iud. 2, 14. Ier. 21, 14. x) *sed non animaduertit*. Ps. 82, 5. y) c. 10, 17. Ier. 44, 6. Ps. 79, 5. Ps. 89, 46. Thr. 2, 3. cf. Num. 11, 1. z) *nec tamen id attendit aut ad animum sibi reuocat & curat*. c. 57, 1. 11. 2 Sam. 13, 20. cf. supra c. 9, 12. CAP. XLIII. ℣. 1. a) *Iam vero*. c. 44, 1. Oppositum hoc est tempori præterito iræ Dei, q. d. Iam non erit, vt prius &c. S. Nempe excæcationis & reprobationis pœnam (c. 42, 18. 24.) non æternam fore, sed gratiæ locum relinqui, Deus iam declarat & confirmat, promissa redemtione, vocatione & adoptione, ac conseruatione in variis tribulationibus &c. *Mais*: Oec. p. 951. Duo hic iterum obseruat *Dorscheus*: I. instantium periculorum medicinam, II. futurorum beneficiorum copiam v. 16. seqq. *Schmidius* autem quatuor: 1) Promissionem diuinam. 2) gloriæ diuinæ adsertionem v. 11 seqq. 3) promissionis iterationem & vberiorem explicationem v. 14. seqq. & 4) Caussam impulsiuam omnium illorum beneficiorum v. 22. seqq. b) Loquens hic *Iehoua* est Deus *Pater*, in testem vocans Filium suum v. 10. S. c) v. 7. 15. Ita se vocat, vt maiestatem suam ac dominium in creaturas insinuet, cui toto confidi possit. S. Conf. c. 40, 28. c. 42, 5. c. 45, 12. d) v. 22. 28. c. 42, 24. Nomen antonomasticum. e) c. 44, 2. 24. f) c. 44, 1. Immediate intelligitur populus Israeliticus, tum temporis in summis difficultatibus positus, & excidio proximus: mediate vero & per ampliationem, Ecclesia militans in genere; quæ vti Abrahamum patrem habet Rom. 4, 11. ita etiam est *Israel sec. promissionem* Rom. 9, 8. g) v. 5. c. 41, 10. 13. c. 44, 2. q. d. *noli timere interitum tuum*. S. h) *Schmidius* cum *Brentio* hoc refert ad eductionem ex Aegypto. At *Dorsch*. Non nego, inquit, per *redemtionem & saluationem* (v. 3.) intelligi eam, quæ ex seruitute Aegyptiaca & aliis temporalibus adflictionibus est; sed & ex spirituali, cuius illa typus fuit. Conf. v. 14. c. 44, 6. 22. ὁ. ἐλυτρωσάμην σε. Luc. 24, 21. Tit. 2, 14. i) c. 40, 26. c. 45, 3. k) cf. c. 41, 9. Ex. 4, 22. c. 19, 5. Rom. 9, 4. Cant. 2, 16. ℣. 2. l) *Quum transibis*. c. 1, 12. m) Locutio prouerbialis, a transitu per aquam & ignem; *Dorscheus*. coll. Ps. 66, 12. Sic S. non intelligimus, inquit, cum quibusdam *aquam*, *flumina & ignem* proprie sic dicta, sed metaphorica, crucis & tribulationis, nominatim captiuitatis Babylonicæ. n) v. 5. c. 41, 10. Gen. 28, 15. Ps. 91, 15. Ion. Quoniam in principio, quando transiistis per mare Suph, *Verbum meum fuit in adiutorium vestrum*: Pharao & Aegyptii, qui multi erant sicut *aqua fluminis*, nil potuerunt contra vos: Et sic cum iterum iueritis inter populos, qui fortes sunt sicut *ignis*, non præualebunt contra vos, & regna quæ valida sunt sicut *flamma*, non exscindent vos. o) *& per flumina* quamuis transibis. cf. c. 44, 27. p) *non tamen obruent aut inundabunt te* c. 8, 8. Ps. 69, 3. 16. Cant. 8, 7. sicut cum olim transirent per mare rubrum Ex. 14, 29. & per Iordanem Ios. 3, 16. 17. Conf. supra c. 11, 15. 16. q) *per ignem*. S. captiuitatis Babylonicæ. cf. Ps. 66, 12. 1 Petr. 4, 12. r) *non combureris*. (2) Prou. 6, 28. cf. Ex. 21, 25. & rem Apoc. 3, 10. s) cf. c. 5, 24. c. 47, 14. t) *non incendet te*, non aget in te. c. 42, 25. vt ad litteram etiam factum est Dan. 3, 23. seqq. ℣. 3. u) c. 41, 10. 12. x) v. 14. c. 1, 4. c. 41, 14. y) *Saluator tuus* v. 11. 12. qui non tantum ex Aegyptiorum aliorumque seruitute te liberaui, nec minus ex Babylone te educturus sum v. 14. sed etiam ex omnibus mundi partibus v. 5. 6. meos recolligam, & sine vllo merito vestro v. 22. seqq. vos ex spirituali captiuitate ac miseria æternum saluos faciam. v. 16. seqq. conf. not. ad v. 1. & c. 45, 15. 21. c. 47, 15. c. 49, 26. c. 60, 16. c. 63, 8. 9. ὁ. ὁ σώζων σε. Mat. 1, 21.

℣. 20. פקוח sic *plene* l. 2. 21. secund. *Mas*. l. 2. & *Erff*. Kol. *ast*. ℣. 23. יאזין pro eo habent יזין 2. 3. יקשיב *def*. 2. cum *Mas*. & 22. CAP. XLIII. ℣. 2. תעבר *plene* postulat *Mas*. *impr*. ad Num. 22, 26. sed citra consensum vllius codicis. אתך per *Makk*. 5. 7. 8. 13. 19. fu. 2.

4 נָתַתִּי כָפְרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ׃ מֵאֲשֶׁר יָקַרְתָּ
בְעֵינַי נִכְבַּדְתָּ וַאֲנִי אֲהַבְתִּיךָ וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ וּלְאֻמִּים
ה תַּחַת נַפְשֶׁךָ׃ אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנִי מִמִּזְרָח אָבִיא
6 זַרְעֶךָ וּמִמַּעֲרָב אֲקַבְּצֶךָּ׃ אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי וּלְתֵימָן אַל־
7 תִּכְלָאִי הָבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ׃ כֹּל
הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף־עֲשִׂיתִיו׃
8
9 הוֹצִיא עַם־עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ וְחֵרְשִׁים וְאָזְנַיִם לָמוֹ׃ כָּל־
הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת
וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ
י אֱמֶת׃ אַתֶּם עֵדַי נְאֻם־יְהוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי לְמַעַן
תֵּדְעוּ וְתַאֲמִינוּ לִי וְתָבִינוּ כִּי־אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא־נוֹצַר
11 אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה׃ אָנֹכִי אָנֹכִי יְהוָה

z) *dedi*, vt olim, sic & nunc in decreto meo. Num. 8, 19. a) *lytron s. expiationem tuam*. Ex. 21, 30. aut *victimam piacularem*, vt Prou. 21, 18. ὁ. ἄλλαγμά σου. Mat. 16, 26. b) *Aegyptios*, extrema tibi minitantes. Ex. 14, 3. seqq. Sic *Varenius* in Es. 1. l. p. 121. Cladem Israelitis intentatam transtuli in Aegyptios c) *Cuschaos* vel *Aethiopes*. cf. not. c. 18, 1. c. 20, 3. d) *& Sabaos* Arabes. c. 45, 14. Gen. 10, 7. Ps. 72, 10. e) *loco tui* v. 4. 2 Sam. 3, 13. Prou. 21, 14. Quod ad complementum seu tempus huius vaticinii attinet, variant Interpretes. *Kimchius* aliique ad tempora Hiskiæ & cladem Aegyptiorum ac Aethiopum, a Sancheribo acceptam, id referunt, qua de supra c. 18, 1. c. 19, 1. & 2 Reg. 19, 9. 35. *Alii* ad tempora Regum Persicorum, a quibus etiam Aegyptus & Aethiopia afflicta & subacta fuit. *Schmidius* vero ad Zedekiæ ætatem, & stragem Aegypti per Nebucadnezarem factam respicit, qua de Ez. 29, 19. c. 30, 10. seq. c. 32, 1. &c. *Gurtlerus* autem in Theol. Proph. p. 352. & 355. ad euersionem regni Aegypti, & clades Arabum, per Romanos. Conf. supra not. ad c. 19, 1. & ibid. in nota u) pro Es. scribe Ez. 29 &c. Ceterum quæritur, quid heic sit *dare expiationem seu satisfactionem pro aliquo*? Nobis l. certum est, inquit *Schmidius*, phrasin istam, cum altera *dare loco alicuius*, h. l. non vsurpari *proprie*, sed *tropice*. Proprie namque loquendo solus is, qui infra v. 24. dicit: *laborare me fecisti per peccata tua*, h. e. Christus, est expiatio populi Israelitici & omnium hominum. vid. infra c. 53, 4. seqq. 1 Ioh. 2, 2. Videtur autem Il. id h. l. notare, quod (1) *sicut in expiatione proprie sic dicta, ira & pœna ab expiando transfertur in expiantem*; Sic ira Dei & pœna ab Israelitis se sit conuersura aduersus Aegyptios, Aethiopes & Sabæos: & quod (2) sicut in expiatione proprie sic dicta *culpa ab expiando in expiantem puniendo traducitur*, sic Israelitis culpa remittenda sit, in Aegyptiis & ceteris punienda: non tamen (3) *q. s. culpa Israelitarum in istos translata*, sed quod propriam habuerint. Scilicet quædam Israelis redemtio, v. 3. & 4. descripta, *fit substitutione hostium in locum Israelis, ad patiendos ira diuina ictus*. Sed & hoc improprie dictum lytron est. Hostes enim non patiuntur vice Israelitarum, cum propter propria peccata patiantur, aliasque nullius pretii sint, nedum æquiualentis &c. *Gusset*. p. 157. seq. ℣. 4. f) Vulg. *Ex quo*, Nold. p. 578. *A quo tempore*; sed S. Tig. aliique: *Eo quod*. g) *pretiosus fuisti*. 1 Reg. 1, 13. 14. h) *& tanti habitus es*. c. 49, 5. i) S. *vt ego amem te*. Ier. 31, 3. Mal. 1, 2. k) *ideo* etiam porro *daturus sum homines*. v. 3. l) vid. v. 3. ὁ. ὑπὲρ σοῦ. Luc. 22, 20. Ioh. 6, 51. &c. m) c. 34, 1. c. 41, 1. n) 1 Reg. 20, 41. ℣. 5. o) *Ne itaque timeas*. vid. v. 1. p) Ion. *quia in auxilio tuo est Verbum meum*. vid v. 2. q) c. 41, 25. Zach. 8, 7. r) Zach. 10, 10. r) c. 45, 6. cf. Ez. 6, 8. Zach. 8, 7. LXX. vt Mat 8, 11. t) c. 54, 7. c. 56, 8. Ier. 23, 3. Mich. 4, 6. Zeph. 3, 19. Zach. 10, 10. ℣. 6. u) *dicam*. 1 Sam. 20, 21. 21. x) *Septentrioni*, & Babyloniis. cf. c. 41, 25. c. 49, 12. Zeph. 2, 13. Zach. 2, 10. y) *da* vel *redde* meos. cf. c. 42, 22. z) *& meridiei*, Ios. 12, 3. Zach. 6, 6. a) Coh. 8, 8. ὁ. μὴ κώλυε. Marc. 10, 14. b) vid. v. 5. c. 66, 20. c) c. 49, 12. c. 60, 4. 9. d) c. 42, 10. ὁ. ἀπ᾽ ἄκρων τῆς γῆς. Marc. 13, 27. Ingenue autem D. *Kimchi* fatetur, quod nulla hic quadret expositio, nisi de tempore Messiæ. Promittit itaque Deus, se non tantum eos ex Babel reducturum, sed etiam semen eorum in immensum aucturum sub aduentum Messiæ, adscitis *ab omnibus mundi plagis* gentilibus quoque. *S*. ℣. 7. e) *Omnem* inquam, *vocatum de nomine meo* & filium spiritualem. cf. c. 48, 1. Ier. 14, 19. Vnde patet, quod non soli Iudæi congregandi sint, sed & gentiles, non promiscue tamen, sed qui Deo sese tradunt, & de nomine eius se vocari patiuntur. S. f) *& quem* (subintell. relat.) *ad gloriam meam creaui* v. 1. Eph. 2, 10. g) v. 21. h) Deut. 32, 6. Emphatice per tria vocabula spiritualis regeneratio & renouatio describitur. *Schm*. Conf. Rom. 8, 30.

℣. 8. i) *Educ*, *produc*. c. 42, 7. Ps. 142, 8. k) S. *populum* spiritualiter *cæcum*, cui tamen oculi sunt. c. 42, 18. seqq. l) c. 29, 8. c. 35, 5. m) c. 32, 5. c. 44, 7. ℣. 9. n) *si congregata fuerint vna* cum Babyloniis. c. 34, 15. c. 49, 18. o) *quis inter eos indicabit* & *prædicet talia*? v. 12. vt ego ex omniscientia mea facio. Interrogatio vehementer negat cum toto versu. *S*. p) *vt priora* illa decreta mea. v. 18. c. 41, 9. q) *audire nos faciant*, vt ego Deus Pater feci. v. 12. c. 41, 22. r) *producant testes suos* idoneos v. 10. quod nunquam poterunt. s) S. *vt iustificentur in hac caussa*. confer v. 26. c. 41, 26. Ps. 51, 6. t) *vt* nempe *audiant* testes ac dicant. u) *verum est*, quod sc. illi etiam futura prædixerint. confer Deut. 13, 15. c. 17, 4. c. 22, 20. 1 Reg. 10, 6. ℣. 10. x) *Vos autem estis testes mei*. v. 12. c. 44, 8. Verba Dei Patris sunt ad Iudæos. *Schmidius*. y) testis etiam est & erit per Euangelium annunciandum inter gentes *Seruus meus* Messias, de quo c. 42, 1. Ion. *& seruus meus Messias, in quo beneplacitum est mihi*. z) de quo vos moneo, *vt agnoscatis*. v. 19. a) c. 7, 9. c. 28, 16. b) *quod ego sim ille*, qui conscientiæ de Deo quærenti satisfacit: Ens sc. illud vnicum summum & verum, semper idem & immutabilis. confer Deut. 32, 39. 2 Reg. 19, 15. Ps. 102, 28. & *Dissert*. nostram de *Historia lingua Arab*. p. 40. Ion. *quod ego sim is, qui ab æterno: etiam sæcula sæculorum mea sunt, & præter me non est Deus*. c) *ante me*. Coh. 1, 16. Neh. 5, 15. d) *non formatus est* Deus. Niph. (1) confer c. 44, 9. 10. e) *post me etiam nullus erit*. Ego enim non formatus, sed æternus sum & independens, id quod de formatis diis cogitare, absurdum est. ℣. 11. f) *Ego*, *Ego* inquam solus. confer v. 25. g) Pater cum Filio & Spiritu Sancto *sum Iehoua*. c. 42, 8.

℣. 5. כִּי אִתְּךָ־אָנִי ita 7. 8. 13. 19. se. 5. ℣. 7. כֹּל per *Makk*. 2. su. 5. contra R. *Chaiim* ad *Masoram finalem* f. 26. c. ℣. 10. וְעַבְדִּי ita in margine 5. at in textu habet וְעַבָדַי male.

12 ואין מבלעדי מושיע: אנכי הגדתי והושעתי והשמעתי
13 ואין בכם זר ואתם עדי נאם־יהוה ואני־אל: גם־מיום
אני הוא ואין מידי מציל אפעל ומי ישיבנה:
14 כה־אמר יהוה גאלכם קדוש
ישראל למענכם שלחתי בבלה והורדתי בריחים
טו כלם וכשדים באניות רנתם: אני יהוה
קדושכם בורא ישראל מלככם:
16 כה אמר יהוה הנותן
17 בים דרך ובמים עזים נתיבה: המוציא רכב־
וסוס חיל ועזוז יחדו ישכבו בל־יקומו דעכו
18 כפשתה כבו: אל־תזכרו ראשנות וקדמניות
19 אל־תתבננו: הנני עשה חדשה עתה תצמח
הלוא תדעוה אף אשים במדבר דרך בישמון
כ נהרות: תכבדני חית השדה תנים ובנות יענה
כי־נתתי במדבר מים נהרות בישמן להשקות עמי
22 בחירי: עם־זו יצרתי לי תהלתי יספרו: ולא־אתי
קראת

quibus, vrbe & regione ab hostibus occupata, vel fugam parabunt, vel captiui abducentur. cf. c. 47, 1. seqq. g) clamor & eiulatio commun erit, vel audietur. Ita namque hoc nomen etiam eiulantium clamorem notat Ps. 17, 1. Ps. 106, 44. &c. repete not. ad 1 Reg. 8, 28. Alii ita: Deturbabo etiam & in fugam vertam Chaldaeos, quorum, in nauibus (vel animi, vel commercii caussa) laetus clamor & iubilus fuit. coll. c. 14, 7. c. 44, 23. &c.

קמץ בזק

הפטרת ויקרא

h) Et nullus est praeter me. c. 44, 6. 8. c. 45, 21. i) v. 3. 12. Hos. 13, 4. 9. Act. 4, 11.

℣. 12. k) Ego indicaui priora, & noua nunc indico. v. 9. c. 42, 9. c. 44, 7. l) vid. v. 1. 3. m) v. 9. c. 42, 9. Ion. Ego annunciaui Abrahamo Patri vestro, quae ventura erant. Ego liberaui vos ex Aegypto, sicut iuraui ei inter diuisiones (Gen. 15, 13. seqq.) Et ego audire vos feci doctrinam legis meae de Sinai &c. n) nec inter vos alius est salutis reuelator aut dator. cf. 2 Reg 3, 18. o) vos ergo estis testes mei. v. 10. p) S. Et ego sum Deus nec quisquam alius. conf. Gen. 17, 1.

℣. 13. q) Etiam prae die seu antequam dies esset. al. ex quo dies fuit. conf. c. 48, 16. Mich. 5, 1. Ps. 93, 2. Prou. 8, 23. r) ego idem sum. v. 10. s) Deut. 32, 39. Hos 5, 14. Iob. 10, 7. conf. 2 Sam. 4, 8. sum namque Omnipotens, & superior omnibus Ioh. 10, 29. t) faciam quod decreui. Num. 23, 23. u) Et quis repellet? i. e. nemo impediet illud. c. 14, 27. Num. 23, 19. conf. Ps. 115, 3.

℣. 14. x) vid. c. 41, 14. c. 47, 6. Hic Iehoua loquens est Filius Dei, Messias, Rex Iudaeorum v. 15. qui laborauit pro peccatis v. 24. S. y) v. 3. 15. z) propter vos e captiuitate liberandos. a) misi, in praeterito, ob decretum iam factum, & quia res tam certo futura, ac si iam facta esset. S. Verbum autem absolute hic ponitur, vt Ps. 18, 17. & subintelligi potest salutem, auxilium, angelum meum &c. vel Cyrum, c. 44, 28. expresse nominatum. b) aduersus Babelem. conf. c. 21, 2. c) Et descendere faciam seu deiiciam Ez. 26, 20. d) omnes vectes eius. cf. c. 27, 1. c. 45, 2. Ier. 51, 30. forma צריק Al. fugitiuos eius. coll. c. 15, 5. e) Et ad Chaldaeos quod attinet. f) in nauibus, quibus

℣. 15. h) vid. v. 3. 14. i) vid. v. 1. k) Messias & Rex vester. c. 52, 1. c. 33, 17. 22. c. 41, 21. ℣. 16. l) qui dedi populo meo viam per mare. Ex. 14, 21. Praedicata, quae sibi hic tribuit Iehoua, respiciunt eductionem populi Israel ex Aegypto. Schmidius. m) & per aquas validas seu effera maris rubri Neh 9, 11. vel etiam Iordanis Ios. 3. 15. n) sicce populi: conf. supra c. 17, 12. 13. Ps 46, 4. n) c. 42, 16. ℣. 17. o) Qui eduxi c. 40, 26. conf. Ex. 14, 8. 17. p) currus & equos Pharaonis Ex. 14, 9. q) exercitum & fortissimos Aegyptiorum. (r) Ps. 24, 8. r) vt vna omnes occumberent. c. 51, 20. Ez. 32, 27. 29. vid Ex. 14, 27. 28. c. 15, 1. 4. 5. &c. conf etiam Iud. 15, 15. 16. s) nec. c. 40, 24. t) resurgerent. c. 14, 21. c. 26, 14. Am. 8, 14. Ps. 140, 11 u) prostrati vel deleti sunt in aquis. (9) Prou. 20, 20. c. 24. 20. Iob, 6, 17. c. 18, 6. x) sicut ellychnium. c. 42, 3. y) exstincti sunt c. 1, 31. 1 Sam. 3, 3. ℣. 18. z) sed ne memineritis priorum. Non absolute intelligendum est, q. s. memoria praeteritorum omnis negaretur, atque prohiberetur; sed comparate, quod futura & noua beneficia Christi maioris momenti futura sint & magis memoranda, quam praeterita. S. Cf. Ier. 3, 16. & infra c. 54, 4. a) priorum. v. 9. vid. c. 65, 17. b) & antiqua s. prisca. Mal. 3, 4. ὁ. τὰ ἀρχαῖα 2 Cor. 5, 17. c) c. 1, 3. c. 52, 15. ℣. 19. d) Ecce namque ego Iehoua, Messias, Rex & Redemptor vester v. 14. 15. 24. e) facturus sum nouum quid; nouam sc. & spiritualem non Iudaeorum tantum, sed & gentium liberationem, vid. c. 42, 9. 10. Ier. 31, 22. ὁ. ἰδοὺ ἐγὼ ποιῶ καινά. 2 Cor. 5, 17. Apoc. 21, 5. f) conf. Hagg. 2, 6. Mal. 3, 1. g) c. 42, 9. conf. Ier. 23, 5. Zach. 3, 8. c. 6, 12. 2 Sam. 23, 1. h) annon agnoscitis vel agnoscetis illud? Vtique agnoscere id debetis. cf. v. 10. c. 40, 21. & Act. 15, 18. i) nam etiam faciam. c. 41, 18. 19. c. 42, 16. k) in deserto gentium. v. 20. c. 35, 15. 16. conf. c. 49, 6. l) viam gratiae. c. 35, 8. m) in solitudine. v. 20. Deut. 32, 10. Ps. 68, 8. n) flumina caelestis doctrinae. conf. c. 35, 6. Noua sc. Christi inter gentiles manifestatio promittitur, & sensus est: quam facile ego olim per mare rubrum viam feci Israeli, tam facile per gentilismum viam gratiae meae dispensandae faciam; & quam facile in deserto aquas dedi, tam facile per deserta superstitionum & Idololatriae penetrabo, & ibi fontes gratiae aperiam. Dorschaeus. ℣. 20. o) Vnde me quoque Redemtorem suum celebrabunt. c. 25, 3. Ps. 50, 15. 23. & Ps. 86, 9. p) i. e. ferae & barbarae gentes. conf. supra c. 11, 6. 7. & Ier. 27, 6. q) dracones. Ps. 44, 20. r) vid. c. 13, 22. c. 34, 13. & conf. Matt. 24, 14. Apoc. 15, 4. s) v. 19. c. 41, 18. cf. c. 44, 3. t) c. 27, 3. Gen. 2, 10. u) c. 45, 4. Ps. 89, 4. ὁ. τὸ γένος μου τὸ ἐκλεκτόν. 1 Petr. 2, 9. ℣. 21. x) Populum, vel Populus namque hic, quem. c. 42, 24. Ex. 15, 13. 16. y) v. 7. c. 44, 21. Ion. Populum hunc paraui ad cultum meum. z) c. 42, 10. 12. ὁ. λαόν μου, ὃν περιεποιησάμην τὰς ἀρετάς μου διηγεῖσθαι vid. 1 Petr. 2, 9. ℣. 22. a) Ceterum non. Vau hic inchoat nouam concionem de beneficiorum origine, quae neutiquam sunt merita aut sacrificia seu cultus Israelitarum, sed mera gratia & merita Messiae, vt ipse probat in sequentibus. Conf. Ez. 36, 22. 32. b) tu non vocasti aut elegisti me, sed ego potius te. c. 41, 9. c. 51, 2. Ioh. 15, 16. 1 Ioh. 4. 19.

℣. 14. שלחתי pro eo In marg. hab. שִׁלַּחְתִּי 6. 9. ℣. 19. אף per Matt. 2. 3.

23 קראת יעקב כי־יגעת בי ישראל׃ לא־הביאת לי שה
עלתיך וזבחיך לא כבדתני לא העבדתיך במנחה ולא
24 הוגעתיך בלבונה׃ לא־קנית לי בכסף קנה וחלב
זבחיך לא הרויתני אך העבדתני בחטאותיך הוגעתני
כה בעונתיך׃ אנכי אנכי הוא מחה פשעיך למעני
26 וחטאתיך לא אזכר׃ הזכירני נשפטה יחד ספר אתה
27 למען תצדק׃ אביך הראשון חטא ומליציך פשעו בי׃
28 ואחלל שרי קדש ואתנה לחרם יעקב וישראל
לגדופים׃

מד ועתה שמע יעקב עבדי
2 וישראל בחרתי בו׃ כה־אמר יהוה עשך ויצרך מבטן
3 יעזרך אל־תירא עבדי יעקב וישרון בחרתי בו׃ כי

אצק

c) O Iacobe! v. 1. d) *vt*; vel: nec probare potes, *quod*. conf. c. 36, 10. & not. 2 Reg. 18, 35. it. Iud. 9, 28. e) *laborauerit* & laborando *fatigatus* es. 1 Sam. 23, 10. f) *pro* vel *propter me*. c. 61, 8. Ios. 14, 13. g) v. 2. 28.

ẏ. 23. h) *Non adduxisti*. Leu. 1, 2. c. 4, 4. 5. 15. &c. i) *mihi* & mei caussa. conf. etiam Am 5, 25. k) *pecudem*. Deut. 14, 4. l) Ex. 20, 21. Deut. 12, 13. 14. Ps. 50, 8. m) *&* *sacrificiis* vel *victimis tuis*. v. 24. c. 1, 11. n) *non* ad meritum *honorasti me*. c. 29, 13. Ps. 50, 23. Omnis namque valor & pretium sacrificiorum ab ipso Christo pendebat, quem illa cum toto Leuitico cultu adumbrarunt. Confer notata ad Leu. 1, 3. c. 3, 1. c. 16, 4. 34. c. 17, 4. 10. c. 21, 4. c. 25, 48. Num. 7, 70. c. 16, 3. 10. c. 19, 8. 9. 18. c. 20, 7. c. 21, 5. &c. o) *non seruire te feci*. v. 24. Ex. 1, 13. p) Leu. 2. 1. q) nec mei caussa *fatigaui te*. Hiph. (?) v. 24. Mal. 2, 17. r) *thure*, c. 66, 3. quod alioquin ad suffitum & cum sacrificiis offerendum erat. Ex. 30, 34. Leu. 2, 1. 15. &c.

ẏ. 24. s) *Non emisti*. Ier. 13, 1. 2 4. t) *mihi*, in meum vsum aut necessitatem. v. 23. u) Ion. *calamum aromaticum*. conf Ex. 30, 23. Ier. 6, 20. Ez. 27, 19. x) *& adipe*. Ez. 39, 13. 22. Leu. 3, 3. 4. 9. 10. 14. 16. 17 y) *non irrigasti* vel *exsatiasti me*. c. 55, 10. Ier. 31, 25. Ego namque nec carnem victimarum esurio nec adipem aut sanguinem sitio. Ps. 50, 13. z) *Imo*, etiam. *Enimuero tantum*. c. 34, 14. 15. 1 Sam. 16, 6. quod & victimæ a te oblatæ ex intentione DEI præfigurarunt. repete loca notata v. 23. a) *me seruire fecisti*. v. 23. cf. c. 50, 6. c. 52, 13. Phil. 2, 7. Mat. 20, 28. Ad Christum autē hæc pertinent.

tinent, quia *seruire* nunquam & nusquam de Deo ἀσύγκω dicitur. *Dorscheus*. b) *in peccatis tuis*. cf. c. 53, 4. seqq. Rom. 4, 25. 1 Petr. 2, 24. Hebr. 1, 3. c. 9, 22. 2 Cor. 5, 21. c) *fatigatum me reddidisti*. v. 23. cf. c. 49, 4. Ps. 22, 15. 17. Ps. 69, 2. 3. Luc. 22, 43. & 25, 26. d) *in iniquitatibus tuis*. c. 53, 5. Ps. 40, 12. 13. Serui enim formam propterea adsumsi, onus peccatorum tuorum suscepi, baiulaui, & ad mortem crucis vsque laboraui, vt te liberarem. cf. not. Leu. 4, 33. coll. Gal. 3, 13. & 2 Cor. 5, 21.

CAP. XLIV.

ẏ. 25. e) *Ego, ego* inquam vnus & solus *is sum*. v. 11. Deut. 32, 39. Hos 5, 14. f) *qui delet* vel *deleo*. c. 44, 22. Ex. 32, 32. ὁ. ὁ ἐξαλείφων, vt Act. 3, 19. Col. 2, 14. *Deletio* intelligenda iudicialis. *Dorsch*. Sic *Corn. a Lapide*: Delet Deus, cum reatum & obligationem delet. Ion. *Ego, ego sum remittens debita tua*. g) *præuaricationes tuas*, & plurimas & maximas. c. 53, 5. 8. c. 59, 12. cf. supra verbum c. 1, 2. & 1 Reg. 12, 19. h) *propter me ipsum*. c. 37, 35 c. 48, 11. *non propter vos* aut vestra merita. Ez. 36, 22. 32. cf. Ioh. 10, 18 c. 17, 19. 1 Ioh. 4, 10. i) Mich. 7, 18. 19. k) *non recordor*, *nec recordabor* ad pœnam, prout meritus eras; modo id humili pœnitentia ac fide tu agnoscas Ier. 31, 34. Ez. 18, 22. cf. etiam Leu. 16, 44. seqq. Nihil ergo meritorum pro te allegare poteris. Aut si quid nihilominus te habere putas, tu id *memora mihi*. v. 26. ẏ. 26. l) *Fac me recordari* s. *in memoriam mihi reuoca* merita tua, si qua tibi sunt. c. 62, 6. m) nam condescendam tecum in disquisitionem. c. 1, 18 n) *tu ipse enarra* illa; cf. Gen. 40. 8. 9. 2 Reg. 8, 4. o) *vt*, si possis, *iustificeris*. v. 9. c. 41, 26. Scio autem, te nihil habere. quo iustitiam tuam demonstrare queas, nec vel propria, vel Patrum merita allegare posse, quibus me tibi obstrictum probes. ẏ. 27. p) *Nam primus tuus Pater*, Adam, *peccauit*, Gen. 3, 6. & cum eo omnes homines. Rom. 5, 12. tuq; etiam ab eo originale peccatum habes Ioh. 3, 6. Statuimus omnino hic *originale peccatum* inculcari, inquit *S*. coll. *Kimchio* ad h. l. Luth. cum LXX. in plurali: οἱ πατέρες ὑμῶν πρῶτοι. np. Abrahamus etiam, cæterique. q) *& Oratores tui* s. ductores & voluntatis diuinæ *interpretes*, vt Moses & Aharon Num. 20, 11. (5) Gen. 42, 23. Iob. 33, 23. r) c. 2, 2. cf. de Mose & Aharone Deut. 32, 51. & de omnibus hominibus Rom. 3, 23. c. 11, 32. Ion. *& doctores tui rebellarunt in Verbum meum*. cf. Mat. 12, 24. Ioh. 19, 15. Act. 13, 45. &c. ẏ. 28. s) *Ideo etiam* ob illa peccata vestra non per Babylonios tantum, sed vel maxime per Romanos *profanabo*, *& tanquam profanos tractabo*. Ez. 28, 16. Ps. 89, 40. t) *Principes sanctitatis*. 1 Par. 24, 5. ἀρχιερεῖς in N. T. dictos, Sacerdotes primarios & Pontifices, vna cum templo eiusque cultu. u) *& dabo* c. 42, 24. *anathemati*. Leu. 27, 29. Ios. 6, 18. Mal. 3, 24. cf supra c. 34, 5. Ion. *cædi*. x) vid v 1. 22. y) *opprobriis*. c. 51, 7. Zeph. 2, 8. cf. Leu 26, 38. 37.

Cap. XLIV, 1 z) S. *Porro tamen*. vid. c. 43, 1. Postquam np. destruxerat Deus c. 43, 22. seqq. omne meritum Israelis, ad opus suum præcipuum hic redit Propheta, quod est erigere Israelem. cf. not. c. 41, 9. Estque hic applicatio antecedentium 1) paracletica. 2) elenchtica v. 6. & 3) pædeutica v. 21. seqq. seu vt *S*. obseruauit. I Israelis per promissionem de N. T erectio. II. eiusdem per comparationem Iehouæ cum idolis confirmatio v. 6. & III. iterata, & nouis circumstantiis illustrata promissio de liberatione e Babylonica captiuitate v. 24. a) v. 2. vid. c. 41, 8. b) v. 2. 21. c. 42, 19. c. 45, 4. c) *& o Israel*. c. 42, 2. d) *quem* ad sanctum seruitium *elegi* v. 2. Israel h. l. *electus* dicitur non respectu prædestinationis ad vitam æternam, sed excitationis & euocationis in peculium Dei, ad possessionem sacrorum & sedem ecclesiæ. coll. Rom. 9, 4. 11. *Dorsch*. Cf. supra c. 41, 9. ẏ. 2. e) Filius Dei v. 6. qui supra c. 43, 24. dixit: *seruire me fecisti* &c. & infra v. 22. *deleui vt nubem præuaricationes tuas*. S. Abrahamo fœderatus, & de florente numerosaque posteritate vaticinatus. Gen. 12, 15. 17. 18. capp *Dorscheus*. f) *qui feci te*. c. 51, 13. c. 17, 7. c. 27, 11. Iob. 10, 8. Ipsum primum Israelis principium ita indicat. *Schmidius*. g) *& formator tuus*. c. 43, 1. h) *ex quo in vtero esse cœpisti*, מן enim inclusiuum est, vt v. 24. c. 48, 8. c. 49, 5. Iud. 16, 17. confer Ps. 22, 10. 11. i) *qui* etiam porro per omnem vitam *adiuuabit te*. c. 41, 10. 13. 14 k) c. 41. 10 13. c. 43, 1. Luc. 12, 32. l) v. 1. Ier. 30, 10. c. 46, 27. m) v. 1. Ps. 24, 6. n) Deut 32, 15. c 33, 5. 26. Nomen *Israelis*, a *rectitudine*, æquitate & iustitia sic dicti, coll. Gen. 25, 27. formæ *Zebûlun*, cohabitatio Gen. 30, 20. & *Iedûthun* dilectio 2 Par. 35, 15. o) *quem elegi*. v. 2. c. 41, 8. Deut. 7, 6. ẏ. 3. p) *Nam*. sequuntur argumenta solatii.

ẏ. 23. הביאת sine *Iod*. 2. 3. in marg. 6. 9. su. 5. contra *Mas. impr*. h. l. & 2 Reg. 9, 2. שה per *Sagol* 2. 3. (cum nota contrar.) in margin 6. 9. contra *Masoram impressam* h. l. & Deut. 14, 4. ẏ. 25. אנכי ita per *Kadma* omnes nostri recte, præter 17. 18. & *Berol*. qui habent *Paschta*. ẏ. 28. לחרם per *Ethnas* 3. 6. 9. 10. 14. 20.

אֶצָּק־מַיִם עַל־צָמֵא וְנֹזְלִים עַל־יַבָּשָׁה אֶצֹּק רוּחִי עַל־
זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי עַל־צֶאֱצָאֶיךָ׃ וְצָמְחוּ כְּבֵין חָצִיר 4
כַּעֲרָבִים עַל־יִבְלֵי־מָיִם׃ זֶה יֹאמַר לַיהוָה אָנִי וְזֶה יִקְרָא ה
בְשֵׁם־יַעֲקֹב וְזֶה יִכְתֹּב יָדוֹ לַיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה׃
כֹּה־אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יְהוָה צְבָאוֹת 6
אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים׃ וּמִי־כָמוֹנִי 7
יִקְרָא וְיַגִּידֶהָ וְיַעַרְכֶהָ לִי מִשּׂוּמִי עַם־עוֹלָם וְאֹתִיּוֹת
וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה יַגִּידוּ לָמוֹ׃ אַל־תִּפְחֲדוּ וְאַל־תִּרְהוּ הֲלֹא 8
מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ וְהִגַּדְתִּי וְאַתֶּם עֵדָי הֲיֵשׁ אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי
וְאֵין

propinquationis & approximationis, quæ includit *tum* adessentiam substantialem, *tum* etiam largitionem donorum, partim *extraordinariorum* Act. 2, 3. seqq. c. 10, 45. 1 Cor. 12, 13.14. partim *ordinariorum* Ex. 35, 35. c. 39, 29. Tit. 3, 6. Vtraque h. l. & Ioel 3, 1. insinuatur. Hæc *Dorsch.*

Ion. *Quia sicut dantur aquæ super terram sitientem, illæque fluunt super aridam, ita dabo Spiritum meum Sanctum super filios tuos, & benedictionem meam super filios filiorum tuorum.* x) *semen Iacobi* omnino posteros Iacobi notat; non tamen exclusiue, sed inclusiue, & in iusto ordine. Primo namque & insigni effusione Spiritus S. Act. 2. effusus est super Apostolos ex semine Iacobi, sed deinde etiam super gentiles. *S.* y) cf. Ez. 34, 26. Ps. 68, 10. Vocatur autem etiam Spiritus S. *benedictio*, quia benedictionem Abrahamo iam promissam (cf. Gal. 3, 14.) obsignat omnibus credentibus Eph. 1, 3. *S.* z) c. 22, 24 c. 34, 1 ℣. 4. a) *Vnde copiose ac læte germinabunt.* cf. c. 42, 9. c. 43, 19. Ps. 85, 12. Effectus effusi Spiritus S. efflorescentia spiritualis & incrementum in donis cælestibus. Nam sub *Zemach* crescent. Zach. 6, 12. Hinc emergunt fructus Spiritus S. Gal. 5, 22. Ioh. 15, 1. seqq. *Dorsch.* b) qs. *in medio graminis* vel *inter medias herbas.* cf. c. 66, 14. Iob. 5, 25. c) aut *sicut salices.* c. 15, 7. d) *iuxta riuos.* (2) c. 30, 25. cf. Ier. 17, 8. Duplex est comparatio Nam sicut tum gramina, tum salices celeriter crescunt, deinde vero se etiam augent; ita Ecclesia inter Iudæos post primam Spiritus S. effusionem celeriter creuit, & mox se etiam inter gentes diffudit & multiplicauit. *S.* ℣. 5. e) *Domini ego sum!* cuius gloriæ & seruitio ad humillimum obsequium me consecraui, idque ore, gestu & opere profiteor, cf. c. 43, 7. Apoc. 14, 1. Ex. 32, 26. Ion *De timentibus Iehouam ego sum.* Alter hic est effectus, nominis Dei & Iacob adsumtio, qs. diceret Propheta: insigniri cupient esse Iehouiani, Messiani, Iacobitæ, Israelitæ. *Dorsch.* Simplicissime dicitur, quod hic habeatur professio Christiana, qua Christianus profitetur 1) *se esse Domini*, i. e. Messiæ, 2) *se esse Iacobi*, i. e. Ecclesiæ membrum. *S.* f) *& iste vocabit se*, vel *vocabitur* nomine Iacobi c. 48, 1. g) *& ille s. & alius manu sua se adscribet Domino.* Per *hic*, *iste*, *ille* notatur multitudinis confluxus, in primis ex gentibus. Nam si omnes ex Iacobo & Israele essent, non opus foret, vt se demum a Iacobo & Israele cognominarent. *S.* h) *& nomine Israelis.* cf. Apoc. 3, 12. i) *cognominabit se.* (4) c. 45, 4. Iob. 32, 21.22. ℣. 6. k) Sequitur doctrinæ de liberatione spirituali c. 43, 16. seqq. *elenchtica applicatio* aduersus idololatras, ab hoc vsque ad v. 20. l) v. 2. c. 32, 1. c. 43, 15. m) *& vindex s. redemtor eius.* v. 22. 24. c. 47, 4. c. 59, 20 De emphasi huius nominis dignus est, qui conferatur, *Gussetius* p. 157. seq. Nempe *vi propriæ significationis*, quam vsus radicis commonstrat, id non tantum ereptionem aut liberationem e miseria vel malo physico, sed vel maxime nostri, vt personarum, e peccatorum reatu ac pœna vindicandarum, liberationem, & vt hereditatis Deo acquirendæ, vindicationem, & debiti solutionem a cognato nostro factam, inuoluit Ita vt Deus dici non possit Goel noster perfecte, proprie ac plene, nisi in Christo Filio suo, per natiuitatem naturam nostram induto, & se ipsum dante ad mortis supplicium, tq. ἀντίλυτρον pro nobis; & quidem necessarium, quoniam e manu iusti detentoris redimendi eramus, non diaboli, meri lictoris, sed iustitiæ vltricis & Iudicis iustissimi ac potentissimi, vt postmodum liberi viuamus, in Christi Redemtoris nostri φρατρίᾳ, & tq. hereditas ad eum tanto pretio reuersa, æterna eius simus possessio. &c. n) c. 41, 4. c. 48, 12. Apoc. 1, 8. 11. 17. c. 22, 13. o) i. e æternus ab ante & a post Non qs. cœperit unquam, aut finem habiturus sit; sed quod fuerit ante omnia ipse sine principio, & futurus post omnia, sine fine, si vel maxime omnia perirent. *S.* Aliis ita inferat omnes illos alios deos desituros, se superstite. p) v. 8. c. 43, 11. q) v. 8. c. 45, 21. 22. ℣. 7. r) *Ecquis enim sicut Ego?* c. 46, 9. s) tacite quid *proclamabit* Zach. 7, 7. S. *vocabit.* coll Rom. 4, 17. t) *& tanquam certo futurum id indicabit.* cf. c. 41, 9. c. 43, 9. 12. u) *atque id ordine disponet mihi*, vt sc. videam & agnoscam. cf. Ps. 50, 21. Iob. 33, 4. x) *idque* non nunc demum, sed etiam *ex quo ego posui* inde ab exordio mundi. cf. Prou. 8, 29. y) q. d *populum æternitatis.* Hyperbolica est dicendi formula inter Hebræos, qua ab *æternitate* denominant, quæ vetusta admodum sunt, & dudum ante nos fuerunt cf. c. 58, 12. c. 61, 4. Ez. 26, 20. Am. 9, 11. Ps. 143, 3. Prou. 22, 28. Thr. 3, 6. Proprie enim Deo competit, vt supra c. 40, 28. conf. etiam not. 2 Reg. 5, 27. & *S.* ad h. l. At *Dorscheo* Propheta respicit ad potestatem diuinam in imperia & termines populorum omnibus sæculis vbique in orbem terrarum exercitam, ex qua etiam populum Israeliticum sibi tanquam peculium elegerit, & in perpetuum defensurus sit, nisi malitiosa desertione a Deo desciuerit. z) *& subsequentia s. inuenientia.* c. 41, 23. c. 45, 11. a) c. 41, 22. b) *indicent* vel *annuncient.* c. 43, 8. c) *sibi* h. e. in honorem suum, vel illis, cultoribus suis c. 23, 1. c. 43, 8. ℣. 8. d) Ne itaque *paueatis*, o mei! a sculptilibus & eorum cultoribus Babyloniis. c. 12, 2. e) *neque extimescatis* aut *formidetis* (1) Apud Arabes *rahiaa* significat *ven isso animo infirmum iniuit consilium, debilis, languidus, lentus, inconstans fuit & vacillauit.* f) *ab illo tempore i pridem.* c. 16, 13. c. 48, 3. 5. 7. Ps. 93, 2. g) c. 42, 12. c. 48, 5. 6. h) c. 43, 12. c. 45, 21, i) *vos namque testes mei estis.* c. 43, 10. 12. k) *num est Deus?* Interrogatio vehementer negat, vt Ps. 18, 32. vnde etiam stilus mox vertitur in negationem: *& non est petra.* l) v. 6.

q) *ego* Filius Dei v. 2. *effundam.* cf. Ez. 34, 26. c. 36, 25. Ioh. 7, 37. 38. 39. Act. 2, 33. Tit. 3, 6. r) *super sitientes*, h. e. aquam cælestem & refocillationem desiderantes. Cf. de hac siti c. 35, 7. c. 41, 17. c. 55, 1. Ps. 42, 3. Ps. 63, 2. Mat. 5, 6. Ioh. 6, 35. c. 7, 37. Apoc. 21, 6. c. 22, 17. Itaque & gentes ad Ecclesiam vocandas h. l. insinuat Propheta. *Dorsch.* s) *& fluenta*, fluentes aquas (Arab in specie *pluuia*) c. 63, 19. Ex. 15, 8. Ier. 18, 14. Ps. 78, 16. 44. Prou. 5, 15. Cant. 4, 15. t) Ps. 143, 6. 1 Reg. 17, 1. seqq. u) *effundam*, inquam *Spiritum meum* c. 32, 15. Effundendus indicatur *tum metaphorice* per aquas & flumina, coll. Zach. 9, 11. Ioh. 4, 10. c. 7, 38. *tum proprie Spiritus Dei*, sec. significationem famosissimam: *Spiritus S.* qui in creatione aquis incubabat Gen. 1, 2. cum antediluuianis disceptabat Gen. 6, 3. qui Mosen gubernabat Num. 11, 17. qui in Dauide loquebatur 2 Sam. 23, 2. qui homines formabat ad imaginem & similitudinem DEI Iob. 33, 4. cuius inhabitationem sibi perpetuari Dauid orabat Ps. 51, 13. quem Israelitæ exacerbarunt Es. 63, 10. qui exercitum cælorum creabat Ps. 33, 6. qui est Omnipræsens Ps. 139, 7. deducit in vias salutis Ps. 143, 10. Spiritus iudicii & ardoris Es. 4, 4. Spiritus intelligentiæ & sapientiæ &c. c. 11, 2. omniscius & omnipræsens c. 40, 13. *tum metonymice* per benedictionem, quæ est effectus (Spiritus S. &) SS. Trinitatis Num. 6, 22, seqq. 2 Cor. 13, 13. Effusionem respectu ministri, Paulus 1 Cor. 3, 7. ποτισμὸν s. *rigationem* vocat. Est autem actus gratiosæ diuinæ appropinquatio-

CAP. XLIV, ℣. 4. כבין per *Caph loco* ב *præf.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. contra *M. l.* ad Exod. 20, 17. ℣. 7. ויערכה *Ain per Pat.* 1. 2. 3. 5. & *Ber.* contra *M. l.* ℣. 8. הלא *sic defect.* 1, 2, 7. 8. 22. 23. *sec. Mas.* h. l. alii *plene.*

9 ואין צור בל־ידעתי׃ יצרי־פסל כלם תהו וחמודיהם
בל־יועילו ועדיהם המה בל־יראו ובל־ידעו למען
11 יבשו׃ מי־יצר אל ופסל נסך לבלתי הועיל׃ הן כל־
חבריו יבשו וחרשים המה מאדם יתקבצו כלם יעמדו
12 יפחדו יבשו יחד׃ חרש ברזל מעצד ופעל בפחם
ובמקבות יצרהו ויפעלהו בזרוע כחו גם־רעב ואין
13 כח לא־שתה מים ויעף׃ חרש עצים נטה קו יתארהו
בשרד יעשהו במקצעות ובמחוגה יתארהו ויעשהו
14 כתבנית איש כתפארת אדם לשבת בית׃ לכרת־
לו ארזים ויקח תרזה ואלון ויאמץ־לו בעצי־יער נטע
טו ארן וגשם יגדל׃ והיה לאדם לבער ויקח מהם ויחם
אף־ישיק ואפה לחם אף־יפעל־אל וישתחו עשהו
16 פסל ויסגד־למו׃ חציו שרף במו־אש על־חציו בשר
יאכל יצלה צלי וישבע אף־יחם ויאמר האח חמותי
ראיתי

m) c. 26, 4. Ps. 18, 32. Deut. 32, 4. 2 Sam. 23, 3. n) *ego sane non noui quenquam*, nec quisquam alius talem esse demonstrabit.

℣. 9. o) Itaque *formatores sculptilium*. cf. Hab. 2, 18. p) *omnes vanissimi* sunt. q. d. *ipsa inanitas*. c. 41, 29. cf. 1 Sam. 12, 21. q) *& desiderabilia* s. desideratissima & *pretiosissima eorum* simulacra. (3) Ps. 39, 22. Iob. 20, 20. conf. fem. Gen. 27, 15. r) *nihil proderunt*. v. 10. Hab. 2, 18. Prou. 10, 2. s) *& testes eorum ipsimet sunt* idolorum insani cultores, quod simulacra nec videant, nec cognoscant quidquam. Alii: *& testes idololatrarum ipsa illa idola sunt*, quæ nihil vident nec cognoscunt, ita vt pudere illos oporteat. t) Ps. 115, 5. u) cf. c. 41, 20. x) c. 43, 10. Ps. 51, 6. y) v. 11. c. 42, 17. c. 45, 16. Ps. 97, 7.

℣. 10. z) *Quis enim*, sanæ mentis homo, *formauerit* Deum? cf. v. 17. c. 43, 10. & interrogat. Num. 23, 19. 2 Sam. 16, 10. Prou. 20, 9. a) *aut sculptile adornauerit?* c. 40, 19. b) *ad nullam prorsus vtilitatem*. v. 9. c. 30, 5. Ier. 7, 8.

℣. 11. c) c. 52, 1. d) *socii* idoli vel adeo dementis idololatræ. conf. Ps. 119, 63. Prou. 22, 24. e) vid. v. 9. f) *nam ipsimet etiam artifices* s. *fabricatores* simulacrorum. c. 45, 16. g) *ex* impotentibus *hominibus sunt*, qui Deum facere nec possunt nec debent. S. h) *congregent se vna* omnes. confer Ios. 9, 2. Iud. 9, 47. 1 Sam. 7, 7. i) *sistant se*. c. 47, 13. k) *pauebunt* certe, v. 8. c. 19, 17. l) c. 27, 4. c. 42, 14.

℣. 12. m) *Faber ferrarius*. c. 40, 19. Sic plerique censent esse hic nomen constructum, vt v. 13. & Ez. 28, 11. At S. *Fabricat enim ferrum*, & v. 13.

נקוד עליו

Aut fabricat ligna, quamuis alibi verbum hac significatione non extet. Ceterum ab hoc versiculo vsque ad 20. pluribus demonstratur a Messia idolorum vanitas, ab ipsis insanis fabricatoribus vel manibus palpanda, si modo animum attendere vellent. Sed quia ex re indignissima vehementior est adfectus Prophetæ, hinc stilus fit abruptus sæpe & concisus, vt facilius omnino a linguæ peritis intelligi secundum adfectum, quam pari gratia ac venustate in aliam linguam transferri omnia possint. Conferatur Præf. nostra §. 9. & 11. n) *forcipe* sc. prehendit aut tractat materiam, seu opus suum. (2) Ier. 10, 3. rad. Arab. *comprehendit*, it. *resecuit*, hinc alii intelligunt *securim*, sed non bene ad contextum. o) *& elaborat* illud, v. 15. p) *prunis*. (3) c. 54, 16. Prou. 26, 21. q) *& malleis acutis*. Ier. 10, 4. 1 Reg. 6, 7. r) *format* seu *fingit* illud. Ier. 1, 5. s) *& tum efficit ipsum*. t) *brachio roboris sui*, vel *robusto*. confer Ps. 89, 21. u) *etiam esurit* interim. 2 Sam. 17, 29. x) Tig. *ita vt vires deficiant*. confer c. 37, 3. c. 40, 29. y) præ insano studio *non bibit aquam*. confer Ex. 34, 28. z) *ita vt delassetur*. c. 40, 28. ℣. 13. a) *Faber* autem *lignarius*. vid. v. 12. & confer c. 40, 19. 20. c. 41, 7. Ier. 10, 3. b) *extendit filum* mensorium. c. 34, 11. Iob 38, 5. Zach. 1, 16. c) *designat ipsum*. (6) Ios. 15, 9. d) Schmid. *amussi* seu *gnomone*. (1) sed *Bochartus* Hieroz. Ii. p. 696. seq Tig. aliique *rubrica*, qua signant fabri. Hi enim apud veteres funiculo rubrica tincta ligna secanda dirigebant, quod hodieque in vsu est. e) Tig. *& format illud normis*, al. *dolabris* vel *securibus*. rad. Chald. *abscidit*, *abrasit*. confer etiam Leu. 14, 41. At Schmid. *facit illud in angulos suos*, forte ex coll. Ex. 26, 23. vbi tamen alia forma nominis est. f) *& circino*. (1) confer c. 40, 21. g) *secundum formam viri*. Ps. 106, 20. Ex. 25, 9. h) Schmid. *iuxta pulchritudinem hominis*. confer c. 3, 18. At *Raschio* intelligitur *mulier*, *quæ sit decus mariti sui*. quocum confer 1 Cor. 11, 7. & Prou. 17, 6. Sic Ion. *iuxta decorem mulieris*. i) *vt deinde sedeat in ade sua*, sibi constructa. ℣. 14. k) *Vt cædere sibi possit* aliquando *cedros*, vel similes præstantes arbores. Vel: *Quum cædere sibi vult*. Deut 19, 5. 1 Reg. 5, 10. Schmid *Postquam abiit ad exscindendum sibi cedros*. Tig. *Accingit se ad incidendum sibi cedros*. Tale quid namque subintelligitur in supplementum constructionis. cf. not. ad v. 12. l) *accipit etiam ilicem*. al. *cupressum*. (1) m) *aut robur*. c. 6, 13. Hos 4, 13. n) *& firmat* aut *statuminat sibi eas in vsum suum*. confer c. 25, 3. c. 41, 10. o) delectas *inter reliquas siluæ arbores*. confer Ez. 15, 2. Cant. 2, 3. p) aut plantat etiam *ornum* vel *pinum*. (1) q) *quam pluuia* porro *auget* vel *crescere facit*. conf. c 1, 2. Ion. 4, 10. ℣. 15. r) Tig. *Eaque fit*. Schmid. *Et quæ mox natura fit homini*. s) *ad comburendum*, vel ad ignem accendendum. c. 6, 13. Num. 24, 22. t) *nam & ipse accipit de his lignis*. u) *& calefit*, seu *calefacit se*. v. 16. 2 Reg. 4, 34. x) *etiam*. c. 26, 8. 9. c. 41, 10. y) *accendit ignem* & *furnum*. (3) Ez 39, 9. Ps. 78, 21. z) *& coquit* panem v. 19. Gen. 19, 3. a) *etiam tamen*. Iob. 14, 3. Coh. 2, 9 b) stultissimus inde *deum facit*. v. 11. 17. c) *eumque adorat*. Ex. 34, 8. d) *fecit ipsum* truncum vel ex trunco. Hos. 8, 6. e) *& tamen procumbit* seu *prosternit se*. (4) v. 17. 19. f) *iis*, talibus diis. v. 7. c. 43, 8. al. *ei*, coll. c. 53, 8. *Sic faber incertus*, *scamnum faceretne*, *Deumue?* *Maluit esse Deum*. ℣. 16. g) Nempe *partem eius* ligni v. 19. Ios. 8, 33. h) *combussit* c. 47, 14. i) *igne*. v 19. c. 43, 2. k) *assat*. (3) v. 19. l) *assatam*. (3) Ex. 12, 8. 9. m) *calefit etiam* ℣. 15. n) *& dicit euge!* Ps. 35, 21. 25. o) *caleo* 1 Reg. 1, 2.

נון זעירא
קמץ בוק

℣. 9. יצרי per *Kadma milra* 1. 3. 6. 9. 14. 20. המה per *Sakephk*. 1. 3. 6. 7. 9. 20. 21. Ceterum *puncta extraordinaria* innuunt absentiam integræ huius vocis in alio exemplari. vid. *Hilleri* Kri & Cthib p. 154.
℣. 11. והרשים sine præfixo *Vau* alius codex in margine 22. ℣. 13. בשרד per *Rbhia* 2. 6. 9. 10. 14. 20. יתארהו *Tau* per *Patach* 1. 2. 19. cum *Masora* 1. et per *Chateph-patach* sub *Aleph* 1. 2. 7. 12. 15. 19. contra *Masoram impressam* & *M. I.* ℣. 14. ארן *Nun ordinarium* hab. 10--14. 15. 19. 20. 23. *Nun maius* vero 18. sed *minus* poscit *Masora finalis* f. 1. a. & ad Leu. 1, 1. &c. Variam lectionem ארן subesse credit *Hillerus* p. 184. ℣. 15. המותי *milel* 2. 3. sic sc. 5. contra *M. I.*

ראיתי אור׃ ושאריתו לאל עשה לפסלו יסגוד־לו 17
וישתחו ויתפלל אליו ויאמר הצילני כי אלי אתה׃
לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם מהשכיל 18
לבתם׃ ולא־ישיב אל־לבו ולא דעת ולא־תבונה 19
לאמר חציו שרפתי במו־אש ואף אפיתי על־גחליו
לחם אצלה בשר ואכל ויתרו לתועבה אעשה לבול
עץ אסגוד׃ רעה אפר לב הותל הטהו ולא־יציל את־ כ
נפשו ולא יאמר הלוא־שקר בימיני׃ זכר־אלה 21
יעקב וישראל כי עבדי־אתה יצרתיך עבד־לי אתה
ישראל לא תנשני׃ מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאותיך 22
שובה אלי כי גאלתיך׃ רנו שמים כי־עשה יהוה הריעו 23
תחתיות ארץ פצחו הרים רנה יער וכל־עץ בו כי־גאל
יהוה יעקב ובישראל יתפאר׃ כה־אמר יהוה גאלך 24
ויצרך מבטן אנכי יהוה עשה כל נטה שמים לבדי רקע
הארץ מי אתי׃ מפר אתות בדים וקסמים יהולל משיב כה
חכמים אחור ודעתם יסכל׃ מקים דבר עבדו ועצת 26
מלאכיו ישלים האמר לירושלם תושב ולערי יהודה
תבנינה וחרבותיה אקומם׃ האמר לצולה חרבי 27
ונהרותיך

יתיר ו׳

קמ״ץ בז״ק עד כאן

מאתי קרי

קמץ ברביע

z) :& magis magisque declinare facit eum. c. 29, 21. 2 Reg. 11, 2. 3. 4. a) c. 9, 14. Ier. 20, 14. c. 16, 19. c. 51, 16. b) cf. Ps. 144, 8. 11. Ion. annon mendacium operatus sum dextra mea? Absurdum namque est, circa elaborandum Deum fabrum lignarium & ferrarium (v. 12. 13.) fatigari, atque vnam eandemque materiam Deum præbere & ligna in culina comburenda. v. 14. seqq. Et insanum est, eum pro Deo colere, qui est sine sensu. v. 19. *Dorsch.* ℣. 21. c) *Memento* itaque *istorum, o Iacob.* v. 1. conf. Deut. 9, 7. Mich. 6, 5. *Applicatio* dictorum *pædeutica*, qua excitantur Israelitæ, ad considerandum gentilium insaniam, & beneficiorum Redemtoris sui magnitudinem. d) vid. v. 1. e) *formaui* namque *te* c. 43, 21. f) Gussetius p. 539. *ne patiaris tibi induci oblivionem mei.* Schmidius: *quare Israel non obliuisceris mei.* Sic Ion. *ne obliuiscaris timoris mei.* At Varenius III. p. 242. *non obliuioni traderis a me.* Niph. (1) confer Thren. 3, 17. ℣. 22. g) *Deleui* enim c. 43, 25. h) *sicut densam nubem* vel *nebulam* dispulsam Iob. 30, 15. confer supra c. 18, 4. i) Ion. *& sicut nubem transeuntem.* confer Hos. 6, 4. Iob. 7, 9. k) *Conuerte te itaque ad me.* c. 31, 6. Zach. 1, 4. l) vid. v. 6. 23. 24. ℣. 23. m) *Cantate* itaque *cæli*! c. 49, 13. confer c. 1, 2. c. 12, 6. n) *quia* omnia hæc Messiæ beneficia pro voto & sententia *perfecit* Dominus. confer verbum ita absolute positum 1 Sam. 26, 25. Ps. 22, 32. Dan. 8, 24. c. 11, 7. 30. 32. Ion. *quia fecit Dominus redemtionem populo suo.* o) *iubilate* Zeph. 3, 14. Ps. 66, 1. p) *inferiora terræ.* confer Ps. 63, 10. q) *erumpite* vel *personate* (7) c. 49, 13. c. 54, 1. r) *Cantu* c. 14, 7. s) Ps. 96, 12. Per hæc verba intelliguntur homines, qui cælum,, terram, montes, siluas & arbores iubilo suo implere debent. *Dorscheus.* t) vid. v. 6. 22. u) *gloriosum se exhibebit.* c. 49, 3. c. 10, 15. ℣. 24. x) Hic *noua* incipit oratio, qua superiores promissiones Christus confirmat, ac solutionem captiuitatis Babylonicæ promittit *per Cyrum*, v. 28. plus quam 200. annis ante complementum. vide *Iosephum* A. I. XI. c. 1. y) vid. v. 6. z) v. 2. 21. c. 27, 11. a) vid. v. 2. b) *faciens omnia* in regno naturæ & gratiæ. c. 45, 7. c. 40, 26. Ps. 95, 5. 6. Ioh. 1, 3. Heb. 1, 2. c) c. 40, 22. c. 45, 12. c. 51, 13. d) conf. c. 63, 3. e) c. 42, 5. f) *a me ipso* Gen. 44, 28. vel *& quis mecum?* coll. Es. 40, 12. ℣. 25. g) *Irrita reddens* Iob. 5, 12. h) *signa.* c. 7, 11. 14. c. 37, 30. i) *mendacium* astrologorum & diuinatorum inter Chaldæos perpetuitatem regni Babylonici, atque adeo exilii Iudaici, vane iactantium. de nomine vid. supra not. ad c. 16, 6. k) c. 3, 2. Deut. 18, 10. 14. cf. Iob. 5, 13. l) *insanos reddit* vel *in transuersum agit* Iob. 12, 17. Thren. 1, 13. m) *conuertens* c. 38, 8. n) c. 5, 21. o) *retrorsum* c. 42, 17. p) *&* qui omnem scientiam eorum *infatuat* 2 Sam. 15, 31. ὁ. μωραίνων 1 Cor. 1, 20. ℣. 26. q) *stabiliens autem* & infallibiliter præstans. 1 Sam. 1, 23. 1 Reg. 8, 20. r) *verbum serui sui.* c. 50, 10. per quem alii Messiam, vt c. 42, 1. alii vero Prophetas intelligunt, coll. Ier. 7, 25. c. 26, 5. Deut. 35, 5. Ios. 1, 1. 2. c. 24, 29. &c. s) c. 14, 26. 27. Ps. 33, 11. t) *nunciorum suorum*, Esaiæ, Ieremiæ, Ezechielis &c. de instauratione Hierosolymorum, & regni Babylonici destructione per Cyrum. *Maius.* u) *perficiet.* v. 28. c. 38, 12. 13. x) *dicens Hierosolymæ*, terrenæ & cælesti. *Dorscheus.* conf. v. 24. y) in 2. persona masc. S. *habitaberis*; sed alii rectius in 3. fæmin. *habitabitur.* Hoph. (2) c. 5, 8. z) c. 40, 9. a) *ædificabuntur* Ez. 36, 10. b) c. 5, 17. c. 49, 19. c. 51, 3. c) *instaurabo* vel *erigam.* c. 58, 12. ℣. 27. d) *Qui dicis profundo.* (1) confer Mich. 7, 19. Ex. 15, 5. Zach. 10, 11. e) *exsiccare* c. 19, 5. 6. confer Ier. 50, 38.

p) S. *dum vidi.* q) *ignem.* (5) c. 31, 9. c. 50, 11. c. 47, 14.
℣. 17. r) *Et nihilominus tamen reliquam partem eius* c. 14, 30. Ier. 15, 9. s) v. 10. 15. t) v. 15. coll. Hab. 2, 19. u) vid. v. 15. 19. x) c. 1, 8. y) c. 45, 20. z) c. 36, 15. Ps. 7, 2. a) c. 42, 17.
℣. 18. b) *Nihil neque norunt* c. 56, 10. c) *neque intelligunt* insani homines c. 40, 21. Ps. 82, 5. d) *quia oblevit s. tectorio quasi induxit oculos eorum.* Leu. 14, 42. Ez. 22, 28. Impersonalis locutio. Nec opus est, vt subaudiamus *Deus*; sed subintelligi potest caussa propior & inferior, *Satanas* vel error, aut simile. Quanquam suo modo ad caussam summam etiam referatur. *S.* Ion. *quia obturati sunt oculi eorum, vt corde suo nihil intelligant.* e) c. 33, 15. Gen. 27, 1. f) cf. 2 Cor. 4, 4. g) cf. c. 41, 20.
℣. 19. h) *Neque enim reuocat* sibi. c. 46, 8. i) *ad animum* vel *cor suum.* c. 57, 1. k) c. 5, 13. Prou. 19, 2. l) Deut. 32, 28. Obad. v. 7. 8. m) *vt dicat* Ier. 8, 6. n) vid. v. 16. o) *etiamque coxi* v. 15. p) c. 47, 14. Leu. 16, 12. q) *assabam.* (3) v. 16. 1 Sam. 2, 15. r) *an ergo residuum eius*, Leu. 14, 17. s) *abominandum idolum faciam?* Gentium enim idola *abominationes* appellant sacri scriptores. conf. Deut. 7, 25. 1 Reg. 11, 5. &c. Apoc. 21, 27. t) *trunco s. frusto exsiccato & attrito ligni.* z) Iob. 40, 20. vbi *fœnum* vel *pabulum herbæ exsiccatæ* sic dicitur. Cf. Neumanni Exod. S. p. 167. u) *num prosternam me?* (4) v. 15. 17. c. 46, 6.
℣. 20. x) *Pascit* tamen *se cinere*, & falsa se lactat spe & fiducia. cf. Hos. 12, 2. Hoc velle videtur, quod sicut qui cinerem edit, tantum abest, vt nutriat corpus, vt potius magis corrumpat, sic illi stulti deteriores fiunt, & cor eorum semel a Diabolo illusum, magis magisque eos aberrare facit. *S.* y) *cor seductum* vel *delusum est.* Pyal (1.) cf. Gen. 31, 7.

℣. 17. ויאמר per *Mun.* 6. 9 10. 12—16. 19—23., ℣. 19. דעת per *Merca* 7. 8. 13. 15—19. 21. 22. 23. præter *Masoram impressam* Gen. 30, 16. ℣. 21. יצרתיך עבד־לי ita 1. 3. & sic su. 5. ישראל cum præt. fe. 5. & fn. 2. sic in marg. 6. 9. ℣. 22. חטאותיך cum ן otioso 3. 22. sec. *Mas. impr.* Ier. 15, 13. ℣. 24. כה cum : *Dag. euphon.* 8. 10. 17. 18. 21. 22. 23. & *Ber.* sic in marg. 6. 9. reliqui vero omittunt. מי אתי ita *Cthib* diuellunt 2. 3. 15. 21. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* ceteri coniungunt. *Cthib* explicatur in libro *Bahir* f. 2. d. מי אתי *quis fuit mecum?* q. d. *Non fuit quisquam neque ex Angelis, neque ex Seraphinis, mecum; sed Ego solus.*

f) & fluuios tuos cf. c. 11, 15. c. 19, 5. 6. *g) arefaciam.* c. 42, 15. Hæc nopice de Babylone accipienda sunt, inquit *S.* cum respectu ad exsiccationem maris Suph & Iordanem duuium. Attamen & proprius verborum sensus locum habet. Cyrus namque vt Babylonem caperet, Euphratem diffidit, & parte eius in lacus abducta, per alveum veterem in vrbem ingressus est; vt ex *Herodoto* & *Xenophonte* docuimus supra ad c. 21, 4. Conf. etiam Apoc. 16, 12.

℣. 28. *h)* vid. v. 24. c. 45, 1. *i) pastor meus.* i. e. gregis mei, *tu eris.* cf. 2 Sam. 5, 2. c. 7, 7. 1 Reg. 22, 17. Ps. 78, 71. 72. *k)* c. 46, 10. *l)* v. 26. Iob. 23, 14. cf. supra c. 21, 2. &c. *m) & quidem dicendo Hierosolymæ: instauretur.* cf. 2 Par. 36, 23. Esr. 1, 1. seqq. *n) & Templo; fundaberis!* cf. Zach. 4, 9. c. 8, 9. Esr. 3, 6. 10. c. 5, 1. Viuente quidem Cyro Templum Hierosolymitanum non perfectum fuit, sed autoritate & vi mandati ipsius, regnante Dario Hystaspide vel Notho. Esr. 6, 1. 2.

CAP. XLV, ℣. 1. *o)* Quod de Cyro in fine præcedentis capitis cœptum est, hoc nunc copiosius exponitur, & I. confirmatur non tantum Iudæorum ex Babylonica captiuitate per Cyrum, sed & hominum spiritualis per Christum v. 8. certissima liberatio. II. Applicatio epanorthotica fit aduersus contumaces Iudæos v. 9. 10. III. Repetitur promissio de liberatione ex Babylone v. 11. & de felicissima liberatione spirituali v. 14. IV. sequitur Applicatio didascalica v. 18. elenchtica v. 20. & pædeutica v. 22. Vel vt breviter C. habet: Est hic (1) Prophetiæ de Cyro c. 44, 24. seqq. vberior explicatio. (2) Populi Iudaici ab impatientia exhortatio v. 9. 10. (3) Maiestatis Messiæ tam per Prophe-tiam

28 וְהַרְבֹתַיִךְ אוֹבִישׁ׃ הָאֹמֵר לְכוֹרֶשׁ רֹעִי וְכָל־חֶפְצִי יַשְׁלִם

מה וְלֵאמֹר לִירוּשָׁלַם תִּבָּנֶה וְהֵיכָל תִּוָּסֵד׃ כֹּה־

אָמַר יְהוָה לִמְשִׁיחוֹ לְכוֹרֶשׁ אֲשֶׁר־הֶחֱזַקְתִּי בִימִינוֹ לְרַד־

לְפָנָיו גּוֹיִם וּמָתְנֵי מְלָכִים אֲפַתֵּחַ לִפְתֹּחַ לְפָנָיו דְּלָתַיִם

2 וּשְׁעָרִים לֹא יִסָּגֵרוּ׃ אֲנִי לְפָנֶיךָ אֵלֵךְ וַהֲדוּרִים אוֹשר

3 דַּלְתוֹת נְחוּשָׁה אֲשַׁבֵּר וּבְרִיחֵי בַרְזֶל אֲגַדֵּעַ׃ וְנָתַתִּי לְךָ

אוֹצְרוֹת חֹשֶׁךְ וּמַטְמֻנֵי מִסְתָּרִים לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אֲנִי יְהוָה

4 הַקּוֹרֵא בְשִׁמְךָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ לְמַעַן עַבְדִּי יַעֲקֹב

וְיִשְׂרָאֵל בְּחִירִי וָאֶקְרָא לְךָ בִּשְׁמֶךָ אֲכַנְּךָ וְלֹא יְדַעְתָּנִי׃

ה אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד זוּלָתִי אֵין אֱלֹהִים אֲאַזֶּרְךָ וְלֹא

6 יְדַעְתָּנִי׃ לְמַעַן יֵדְעוּ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וּמִמַּעֲרָבָהּ כִּי־אֶפֶס

7 בִּלְעָדָי אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד׃ יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה

שָׁלוֹם וּבוֹרֵא רָע אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה כָל־אֵלֶּה׃

הרעיפו

ta v. 15. ta per

CAP. XLV.

ipsum Messiam v. 12. 18. seqq. descriptio. Nam quod

אישר קרי

Dorsch. v. 13. Messiam, per Cyrum figurandum, repræsentari existimat, id *S.* aliique ad Cyrum referunt. Loquitur autem FILIVS DEI, coll. c. 44. & hic v. 13. & Rom. 14, 11. *p) Vncto suo,* i. e. *in statione typica Messiæ,* diuina destinatione & auctoritate Regis Persarum. Omnes enim vncti fuit typi Christi (ita Dorsch.) & non est potestas, nisi a Deo. Rom. 13, 1. Namque alioqui non constat, vt *S.* obseruat, quod Reges Persarum vncti sint, vt de Iudæorum Regibus illud Scriptura testatur. Ad ritum itaque Hebræorum eiusque rationem hic respici, recte adnotant. Et cum vnctio apud Hebræos non Regibus tantum propria fuerit, sed etiam Sacerdotibus, communis ratio quærenda est, quæ fuit ipsius *summi Dei destinatio & auctoritas.* Habuit etiam Cyrus felicissimis rerum successibus clarissima diuinæ clementiæ & gubernationis indicia. Conf. etiam 1 Reg. 19, 15. *q)* c. 44, 28. 2 Par. 36, 22. *r)* cuius *apprehendi & confirmabo dexteram.* c. 42, 6. Ps. 73, 22. *s)* S. *ad subiiciendum,* al. *ad sternendum.* (4) Iud. 19, 11. 1 Reg. 6, 32. Ps. 144, 2. *Inf. Kal.* formæ שך Ier. 5, 26. *t) gentes,* Medos, Ionas, Babylonios &c. *u) soluam, discingam.* c. 5, 27. c. 20, 2. Omnia a more militiæ desumta: victi enim discingebantur. *Dorsch. x) vt aperiam ante* Cyrum. Deut. 20, 11. 2 Reg. 15, 16. cf. Apoc. 3, 8. *y)* cf. 1 Cor. 16, 9. 2 Cor. 2, 12. ℣. 2. *z) Ego* Messias. v. 1. Ion. *Verbum meum tibi præibit. a) & inæqualia,* tortuosa. (1) *b) recta faciam* s. complanabo. c. 40, 3. Hieron. & Vulg. *gloriosos terræ humiliabo. c)* c. 48, 4. Ps. 107, 16. *d)* cf. c. 43, 14. Amos 1, 5. 1 Reg. 4, 13 *e) concidam.* c. 9, 9. Ps. 75, 11. Ps. 107, 16. vt nihil felicissimos tuos progressus remorari possit. ℣. 3. *f) thesauros tenebrarum,* h. e. abditissimos thesauros & opes Babyloniorum, si vel maxime summo studio occultati fuerint. *S. g) & occultas opes* (1) cf. Ier. 41, 8. *h) latibulorum.* Ier. 49, 10. *i)* non vt insolescas, aut tibi id tribuas; sed *vt agnoscas, quod ego Iehoua,* Deus Israelis is sim, qui ad talia te nomine diu ante vocauerim. Commemorat vero *Iosephus* loco supra ad c. 44, 24. allegato, Cyrum huius vaticinii notitiam obtinuisse, & antiquitatem eius miratum, ex consideratione eius decreuisse populi Iudaici libertatem. Id quod vero dissimile non est. Floruit enim Daniel in aula Cyri Dan. 6, 29. vixitque Susis Dan. 8, 2. vbi Cyrum quoque vernum tempus transegisse, Xenophon docet lib. 8. Cyropæd. p. m. 233. Vnde probabile fit, Danielem Esaiæ codicem Cyro præmonstrasse. cf. Esr. 1, 1. seqq. 2 Par. 36, 23. ℣. 4. *k)* Ante omnia hic obseruandum, quod Ecclesia Deo sit summæ curæ, vt etiam regna propterea euertat. *S. l)* c. 44, 1. *m)* c. 43, 20. *n) ideo inquam nomine te vocaui* v. 3. c. 44, 28. *o) & appellaui te* c. 44, 5. *p) quum nondum* Ps. 139, 16. Iob. 22, 16. *nosses me.* v. 5. h. e. ex mero fauore & singulari beneplacito meo tibi, o Cyre, regnum destinaui, & nomen tuum in sacro codice expressi, vt quem alias ignoras, fatearis esse Deum omnipotentem, & omnia præscientem, dimittasque populum meum e captiuitate, in qua iniuste a Babyloniis detinetur. ℣. 5. *q)* v. 6. 14. 18. *r) præter me* v. 21. Hos. 13, 4. Deut. 32, 39. *s)* v. 21. 22. c. 44, 8. 2 Sam. 22, 32. *t) accingam te igitur* Ps. 18, 33. 40. *u)* vid. v. 4. ℣. 6. *x) Vt* omnes gentes quoque per omnes mundi partes *cognoscant* 2 Par. 6, 33. *y)* c. 59, 19. Ps. 50, 1. Ps. 113, 3. Mal. 1, 11. *z)* c. 43, 5. *a) quod nullus* sit DEVS v. 14. c. 40, 17. c. 46, 9. *b) præter me* Gen. 41, 44. *c)* v. 5. 14. ℣. 7. *d) formans* v. 18. *lucem* s. *diem* coll. Iob. 26, 10. Hab. 3, 4. Ps. 139, 11. per *lucem* felicitatem & liberationem, per *tenebras* autem infelicitatem & imminentem captiuitatem Babylonicam h. l. intelligere solent; & satis commode dici potest, lucem & tenebras proprie esse accipienda, sed comparationis gratia hic posita, & non sine argumento, quod Deus quoque pacem & malum immittat; q. d. *quemadmodum formaui olim lucem & creaui tenebras,* sic formo & formare possum quoque pacem & malum. &c. *S. e)* dicitur Deus *creare tenebras* per remotionem oppositi luminis; alioqui tenebræ, quia sunt priuatio, proprie non creantur. *Dorsch.* Atqui *Deus creauit tenebras,* quando terram & aquam ita condidit, vt nihil illa lucis habeant, & lumini etiam obstent per suam interpositionem, vt in eclipsibus lunæ videmus. *S. f)* Iob. 25, 2. *g)* c. 42, 24. c. 48, 7. Am. 3, 6. Num. 16, 30. conf. Thren. 3, 37. *h)* quod inquam *ego Iehoua* v. 6. *i)* c. 44, 24. & quod meum hoc opus & munus sit.

℣. 27. והרותיך *Orientales plene.* CAP. XLV, ℣. 1. לכורש sic 3. 6. 9. 14. & sic se. 1. 5. & *Ber. Perpetuum* Mun. 2. 8. 10. 13. 19. at per *Segolta* 7. 12. 15—17. 20—23. analogice quidem: sed contra *Masar.* 1. לפניו ירקא בלא סגולתא *semel hic occurrit Sarka sine Segolta.* vid. *Iablonski* Præfat. §. 8. לרד per *Mahpach* 2. 1. 3. 7. ℣. 6. וממערבה *milel* 42. at *milra* per ה *mappikatum* in margine 6. 9.

הַרְעִיפוּ שָׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁחָקִים יִזְּלוּ־ 8
צֶדֶק תִּפְתַּח־אֶרֶץ וְיִפְרוּ־יֶשַׁע וּצְדָקָה תַצְמִיחַ יַחַד אֲנִי
יְהוָה בְּרָאתִיו׃ הוֹי רָב אֶת־יֹצְרוֹ 9
חֶרֶשׂ אֶת־חַרְשֵׂי אֲדָמָה הֲיֹאמַר חֹמֶר לְיֹצְרוֹ מַה־תַּעֲשֶׂה
וּפָעָלְךָ אֵין־יָדַיִם לוֹ׃ הוֹי אֹמֵר לְאָב 10
מַה־תּוֹלִיד וּלְאִשָּׁה מַה־תְּחִילִין׃ כֹּה־אָמַר 11
יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְיֹצְרוֹ הָאֹתִיּוֹת שְׁאָלוּנִי עַל־בָּנַי
וְעַל־פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי׃ אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ 12
בָרָאתִי אֲנִי יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם צִוֵּיתִי׃ אָנֹכִי 13
הַעִירֹתִהוּ בְצֶדֶק וְכָל־דְּרָכָיו אֲיַשֵּׁר הוּא־יִבְנֶה עִירִי
וְגָלוּתִי יְשַׁלֵּחַ לֹא בִמְחִיר וְלֹא בְשֹׁחַד אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת׃ כֹּה אָמַר יְהוָה יְגִיעַ מִצְרַיִם 14
וּסְחַר־כּוּשׁ וּסְבָאִים אַנְשֵׁי מִדָּה עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וְלָךְ יִהְיוּ
אַחֲרַיִךְ

✠. 8. k) *Rorate, stillate.* (5) Iob. 36, 28. Ps. 65, 12 conf. cognatum Deut. 32, 2. De bonis aut beneficiis per Cyrum populo Iudaico concedendis hoc versu sermonem esse, plerique statuunt, (ita tamen, vt talitus destillandus non sit ipse Cyrus, sed *iustitia & salus*. vid. *Dorsch.* ad h. l. & *Gusset.* p. 717. aliique) sed nimis magnifica verba sunt, quam vt videantur de Cyro sumi posse. *Loquitur* autem (1) non Propheta nec Ecclesia, sed *ipse Iehoua* Messias, ex fine versus. (2) Imperatiuus est propheticus (vt supra c. 23, 2. c. 26, 19. vel certæ promissionis, vt 2 Reg. 5, 10.) vnde sequentia verba sunt futura; & nihil aliud hic habetur, quam promissio Messiæ Iehouæ. q. d. *rorabunt cæli desuper, & nubes stillabunt iustitiam; aperiet se terra &c.* (3) Versus hic immediate nec de natiuitate Messiæ, nec de conceptione eius in vtero Mariæ per Spiritus S. ἐπέλευσιν, vt alii putant, loquitur: sed describit Messias ea, quæ sunt extra personam suam. Ipse namque, vt dictum est, hic loquitur. Dicimus autem describi felicitatem N. T. comparando eam cum præsenti mundi statu, quasi tota mundi machina sit renouanda: ita quidem vt cælum serenum roret, non aquas, vt hactenus, sed *iustitiam*; nubes stillent, non guttas aquarum, sed *iustitia* &c. Sic alias N. T. status nouo cælo & nouæ terræ comparatur Es. 65, 17. c. 66, 22. qui quidem status in vita æterna complendus est. *S.* l) *desuper* Ex. 20, 4. m) *& nubes* Deut. 33, 26. 1 Sam. 22, 12. n) *stillent* vel *fluant* Ier. 9, 17. Iob. 36, 28. o) *aperiat se terra*, cf. Ps. 67, 7. p) S. vt

S. *vt habitatores eius fructificent salutem*, vel *fructus proferant, qui saluti* per Christum *concessæ, respondeant.* Al. cælum & terra fructum *proferant Salutem*, np. Germen illud iustum ac Seruatorem, coll. Ier. 23, 5. 6. 1 Cor. 1, 30. Verbum actiuum est, vt Deut. 29, 17. Nomen confer infra c. 51, 5. c. 61, 10. c. 62, 11. Ps. 85, 10. q) cf. Ier. 23, 5. r) cf. c. 42, 9. 2 Sam. 23, 5. Ps. 85, 12. s) *creaui* & mirabiliter producturus sum *illud*, v. 7. c. 4, 5. Ion. *creaui illa.*

✠. 9. t) *Væ* itaque impio & contumaci Iudæo v. 10. c. 1, 4. u) *litiganti*. Iud. 11, 25. x) *cum formatore* aut *conditore suo* c. 64, 7. Gen. 2, 7. y) *testa* cum ille sit c. 30, 14. z) *cum reliquis testis terræ.* cf. Thr. 4, 2. 2 Cor. 4, 7. a) vid. c. 29, 16. b) *figulo suo*. c. 64, 7. cf. Ier. 18, 6. Rom. 9, 20. c) *& opus tuum*, o impie litigator c. 41, 24. num de te dicere potest? d) *manus ipsi non sunt*. np. operatori meo. Nimirum litigantes isti accusabant tum *sapientiam* Dei, per, *Quid facis?* & omnipotentiam, per *Non sunt manus ipsi.* Quasi Deus *non debuisset* permittere captiuitatem Babylonicam; *aut non potuisset* eam auertere, nec ex ea eripere. *S.* ✠. 10. e) Mysteria & beneficia ista maxima negantibus *væ* denunciatur, cum Dei sapientiam & potentiam accusent, & absurde faciant. *Maius* Oec. p. 955. Altera hæc est comparatio, qua contumaces illi Iudæi cum proteruo filio comparantur, qui parentibus illudit, aut cum iis expostulat suam generationem. *Varenius* III. p. 152. seq. ad mysterium incarnationis v. 9. & 10. refert, idque p. 156. verbis Hieronymi declarat, quæ in Comment. ad h. l. ita habent: Væ eis, qui contradicunt Deo, & Christum non putant esse venturum, quasi lutum & testa de testis contradicat figulo suo. *Væ qui dicit omnipotenti Patri, quare tu generas filium, & mulieri sanctæ Mariæ, quid parturis?* &c. sed vt Hieronymus non hanc solam, sed etiam aliam sententiam de Cyro exposuit, ita nostram habet *Lutherus*, *Brentius* & *Schmidius* ex contextu. f) *quid generas?* *Quid* non accipio aduerbialiter pro *quare*, sed *pronominaliter*, *quale quid generas?* Vt iterum arguantur accusantes tum sapientiam, tum omnipotentiam Dei, ipsumque opus eius, quasi non bene factum sit. Sermo autem est cum Israelitis, quorum se patrem & matrem Deus vocare solet, non gentilium. *S.* g) c. 26, 17. c. 66, 7. ✠. 11. h) Messias. v. 15. 17. 21. c. 1, 4. i) c. 43, 7. 21. k) *ventura* c. 41, 23. l) *rogate* vel *interrogate Me* c. 7, 11. c. 30, 2. c. 41, 28. c. 58, 2. non alios deos, aut impia consilia vestra: quoniam ego solus futura vobis indicare ac præstare possum. vid. c. 42, 9. c. 43, 9. 12. &c. m) c. 43, 6. n) c. 5, 12. 19. o) *præcipiatis mihi*, h. e. vos Iudæi & Israelitæ, nunc *Gentes agite & postulate a me*; commemorabo namque vobis (si modo id serio quis postulauerit ac fieri petierit) futura ac præterita opera mea, non tam ea, quæ creatione iam olim perfeci, quam illa, quæ adhuc in filiis meis, in populo Ecclesiæ meæ perficiam: vt perspicuum fiat, diuinam maiestatem non ad deos gentium, sed ad me solum pertinere, & me solum esse ecclesiæ Seruatorem. *Brentius*. Dixerat nempe Iehoua Messias v. 9. 10. male facere, qui accusent aut sapientiam aut potentiam ipsius. Iam itaque porro conuincere eos vult, nihil in se sapientiæ aut potentiæ desiderari. *S.*

✠. 12. p) Ion. *Ego in Verbo meo feci terram.* q) v. 18. cf. not. c. 43, 1. r) *Ego* is sum, nam *manus meæ*; vel *Mea inquam manus*. s) c. 44, 24. t) præcepto creationis Ps. 33, 9. Ps. 148, 5. vide etiam 1 Reg. 17, 4. Qui ergo cælum terramque feci, ista quoque efficiam; ac excitabo non tantum Cyrum, vrbis Hieros. instauratorem v. 13. sed etiam Israelem eleuabo super omnes gentes, vt hæ ei se submittant, ac vna adorent Iehouam Messiam. v. 14. ✠. 13. u) *excitaui eum*, np. Cyrum v. 1. seqq. cf. c. 41, 25. c. 44, 28. x) c. 42, 6. y) vid. v. 2. Prou. 3, 6. z) vid. c. 44, 28. Esr. 1, 2. &c. a) c. 20, 4. Ier. 24, 5. b) *nec pretio* c. 55, 1. Ier. 15, 13. cf. infra c. 52, 3. ὁ. ȣ̓ μετὰ λύτρων. Mat. 20, 28. c) *neque muneribus* permotus Prou. 21, 14. ✠. 14. d) Imo non istud tantum de instauratione vrbis, sed & longe plura de N. T. *prædicit Dominus* e) *labor* & diuitiæ c. 55, 2. f) cf. c. 11, 11. 15. c. 19, 18. seqq. g) *& merces* s. opes negotiatione partæ c. 23, 3. 18. h) Ps. 68, 32. cf. supra c. 18, 1. 7. i) c. 43, 3. k) *virorum magnæ staturæ*. vid. Num. 13, 32. 1 Par. 20, 6. Quod etiam *Agatharchides* de Sabæis his verbis testatur: τὰ σώματα δ' ἐστὶ τῶν κατοικούντων ἀξιολογώτερα, corpora eorum, qui terram illam incolunt, sunt spectabiliora. c. 50. vid. *Boch.* Geogr. S. p. 250. l) *ad te transibunt* Ex. 38, 26. 2 Sam. 24, 20. 2 Reg. 4, 9.

✠. 12. אני per *Mahp.* 17. 18. & *Ber.* ✠. 14. מצרים per *Merca* 7. 8. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. 23. præter *Masoram impressam* ad Gen. 30, 16. וסחר *Samech* per *Chatephpatach* præced. *Metheg* 1. 2. 5. 6. 9. 20.

אחריך ילכו בזקים יעברו ואליך ישתחוו אליך יתפללו
טו אך בך אל ואין עוד אפס אלהים: אכן אתה אל
16 מסתתר אלהי ישראל מושיע: בושו וגם־נכלמו כלם
17 יחדו הלכו בכלמה חרשי צירים: ישראל נושע ביהוה
תשועת עולמים לא־תבשו ולא־תכלמו עד־עולמי
18 עד: כי כה אמר־יהוה בורא השמים
הוא האלהים יצר הארץ ועשה הוא כוננה לא־תהו
19 בראה לשבת יצרה אני יהוה ואין עוד: לא בסתר
דברתי במקום ארץ חשך לא אמרתי לזרע יעקב
תהו בקשוני אני יהוה דבר צדק מגיד מישרים:
כ הקבצו ובאו התנגשו יחדו פליטי הגוים לא ידעו
הנשאים את־עץ פסלם ומתפללים אל־אל לא
21 יושיע: הגידו והגישו אף יועצו יחדו מי השמיע
זאת מקדם מאז הגידה הלוא אני יהוה ואין־
עוד אלהים מבלעדי אל־צדיק ומושיע אין זולתי:
22 פנו־אלי והושעו כל־אפסי־ארץ כי אני־אל ואין עוד:

m) Gen. 24, 5. n) S. *in vinculis*, al. *compedibus*. Ion. *in catenis*. (4) Nah. 3, 10. Pf. 149, 8. Iob. 36, 8 o) cf. c. 49, 23. Gen. 23, 7. 1 Sam. 24, 9. c. 25, 23. 2 Sam. 14, 4. 22. 33. &c. & not. 2 Sam. 1, 2. p) *ad te* conuerfi fuppliciter *orabunt*. v. 20. 1 Reg. 8, 30. 42. 2 Par. 6, 21. 35. fcil. *dicentes*, vt fupra c. 14, 8. c. 22, 13. c. 33, 14. 16. q) tantummodo v. 24. *in te* ecclefia, *Deus eft*. r) v. 5. 6. cf. Eph. 2, 12. s) *nullus praeterea Deus eft*. v. 6.

✡. 15. t) *Vere* c. 40, 7. c. 53, 4. quod didicimus ex tua ifta concione & reprehenfione, atque agnofcimus, quod tu Iehoua Meffia fis *Deus abfconditus*, &c. Verba funt Prophetæ, & porisma ex præcedentibus elicitum. s. Conf. v. 24. u) c. 29, 14. 1 Sam. 23, 19. cuius confilia & cogitationes nemo hominum perfcrutari aut comprehendere poteft. Conf. Prou. 25, 2. Rom. 11, 33. c. 16, 25. 26. 1 Tim. 6, 16. Eph. 3, 9. Col. 3, 3. 2 Tim. 1, 9. &c. x) c. 29, 23. y) v. 17. 21. 22. c. 43, 3.

✡. 16. z) *Erubefcent itaque* certiffime. c. 19, 9. c. 20, 5. c. 24, 23. c. 42, 17. c. 44, 9. Præteritum Prophet. vt v. 17. c. 5, 13. c. 42, 17. a) *etiamque pudore fuffundentur*. c. 41, 11. 2 Sam. 19, 4. b) *cum ignominia abibunt* fimul. c. 30, 3. c. 50, 6. c) *fabricatores* c. 44, 10. 11. Ion. *cultores idolorum*. d) S. *dolorum*, c. 21, 3. al. *fimulacrorum*. coll. Ez. 43, 11.

✡. 17. e) Ifrael namque *faluabitur*. c. 25, 9. Deut. 33, 29. Act. 13, 26. f) *per Iehouam* Meffiam. v. 15. 21. 24. Ipfimet veteres Iudæi hunc locum de redemtione Meffiæ filii Dauidis exponunt. vid. *Ionathan* ad Gen. 49, 18. in edit. Berol. *Ialkut* ad Zach. 9, 9. parte II. fol. 86. a. *Medrafch Tillim* f. 25. d. Sic *Ion.* h. l.

h. l. Ifrael *faluabitur per Verbum Domini*. g) *falutatione* fpirituali & *æterna*. cf. c. 51, 6. 8. Dan. 9, 24. Heb. 9, 12. h) *non erubefcetis* vos Ifraelitæ, quos Propheta alloquitur. cf. v. 16. c. 49, 23. Zeph. 3, 11. Pf. 25, 3. i) v. 16. c. 54, 4. k) *perpetuitatis*. c. 9, 5. c. 57, 15.

✡. 18. l) Hic Filium DEI loqui, certum eft ex Rom. 14, 11. Phil. 2, 10. Incipit autem hic *applicatio didafcalica*, vt ad v. 1. diximus. In qua rationes, datam promiffionem v. 17, firmantes, fubiiciuntur. m) v. 12. c. 40, 28. c. 42, 5. Gen. 1, 1. feqq. Pf. 33, 6. Ioh. 1, 1. 3. Col. 1, 16. 17. n) *ille verus* DEVS c. 37, 16. o) *qui formauit*. v. 7. Ier. 10, 16. p) *& qui fecit eam*. confer Ier. 33, 2. Pf. 95, 4. 5. q) *qui ipfe parauit* feu *firmauit eam*. Deut. 32, 6. Pf. 24, 2. Pf. 119, 90. r) vid. Gen. 1, 2. s) fed potius *ad inhabitandam* eam ab hominibus. c. 44, 7. Act. 17, 26. t) fic adhuc idem *ego fum Iehoua*, qui hominibus benefacio, & in fpecie Ifraeli promifi, non fruftra fore, fi me quærant. v. 19. u) v. 5. 6. 21. ✡. 19. x) c. 48, 16. Deut. 13, 7. Ier. 37, 17, 0. ἐν κρυφῷ. Eph. 5, 12. Ioh. 18, 20. confer Deut. 30, 11. y) *in loco terræ tenebrarum*. confer Iob. 10, 21. Per id refpicie exiftimo ad oracula dæmonum apud gentiles fallacia, quæ ex abfcondito, & e terra ipfa locuta funt obfcuriffime, ambigue & fallaciffime. *Schmidius*. Confer fupra c. 29, 4. z) v. 25. vid. c. 41, 8. &c. c. 44, 3. a) *inaniter & fruftra*, c. 41, 29. c. 49, 4. vt reuera fit, quando gentiles oracula fua quærunt. confer fupra c. 8, 19. Zach. 10, 2. b) *quærite me*, Zeph. 2, 3. Pf. 27, 8. fed certiffime me inuocantes exaudio. confer Heb. 11, 6. c) *loquens iuftitiam*; i. e. quidquid ego loquor, promitto & promifi, id infallibile, certum & *tale eft*, *ex quo appareat iuftitia mea*, quod vt promifi, fic faciam; fic annuncio recta & indubitata. *Schmidius*. Confer v. 23. c. 33, 15. Prou. 16, 13. & oppofitum Pf. 101, 7. d) *indicans fum*. c. 42, 9. e) *recta*. c. 33, 15. ✡. 20. f) *Congregamini* itaque *& venite* c. 43, 14. Ez. 39, 17. g) *accedite*. Hithp. (1) confer c. 41, 1. h) *fugientes gentium* feu *erepti ex gentibus*. c. 66, 19. Iud. 12, 5. de electis ex gentilibus, qui in CHRISTVM credituri, intelligendum eft, non tamen exclufiue. *Schmidius*. i) vid. c. 44, 18. k) *qui ferunt*. Ironice dicitur, quod idola per fe ire non poterant. confer c. 46, 7. & Pf. 115, 7. l) vid. c. 44, 13. feqq. m) c. 44, 17. n) *qui faluare non poteft*. c. 46, 7. confer Ier. 3, 23. c. 14, 22. Pf. 135, 15. ✡. 21. o) c. 41, 22. 23. c. 43, 20. p) c. 41, 21. q) Pf. 71, 10. 1 Reg. 12, 6. r) *a priori*. c. 46, 10. s) *ab illo momento* c. 44, 8. c. 48, 8. t) *quis indicauit illud?* c. 41, 26. c. 48, 14. u) v. 5. 6. 18. x) v. 14. 18. 22. c. 44, 6. 8. y) c. 43, 11. z) confer v. 19. & Deut. 32, 4. a) *& Saluator* v. 15. 22. c. 47, 15. quod CHRISTO, vt Angelo DEI, etiam infra tribuitur c. 63, 9. b) *nullus* alius *eft*. Hof. 13, 4. c) v. 5. confer Pf. 3, 9. ✡. 22. d) *Refpicite ergo ad Me*. Iob. 21, 5. confer fupra c. 44, 22. Ioh. 20, 29. Phil. 3, 7. feqq. Ion. *Vertite vos ad Verbum meum*, *& faluamini omnes*, *qui eftis in finibus terræ*. Applicatio pædeutica. e) v. 15. 21. confer c. 63, 1. Ioh. 6, 40. Act. 4, 12. f) c. 52, 10. Pf. 2, 8. Pf. 22, 28. 1 Tim. 2, 4. g) *nam ego* Meffias. Vide infigne antiquitatis Iudaicæ teftimonium apud *Raymundum Martini* in Pug. fid. p. m. 828. h) c. 9, 5. Rom. 9, 5. 1 Ioh. 5, 20.

✡. 14. אליך cum præfixo ו 1. 3. fic fu. 2. 5. & fic in margine 6. 9. contra *Mafforam finalem* f. 28. col. 6 ✡. 17. עד per *Kametz* 1. 2. 3. fic fu. 5. contra *Indicem Rapleenfem* f. 60. col. 8. ✡. 18. יוצר *plene Occidentales*. ✡. 20. ומתפללים per *Metheg* loco *Pafchta* 2. 3. 5. — 11. 13. 17—20. & Ber. ac ומתפללים אל־אל לא־ hab. 1. fic fu. 5.

rum, conſtat ex Ier. 50, 2. c. 51, 44. Nomen eius *Seldenus* de diis Syris II. c. I. cum aliis de.

CAP. XLVI.

ducit ex Chald. *Beël* & Hebr. *Baal*, quod initio etiam *ſummum rerum omnium Dominum ac Deum* ſignificaverit, coll. Hoſ. 2, 18. *Hillero* autem in Onom. S. i. e. ex integra voce בהל *Belil, celer, velox* ſc. *Sol* primo illius gentis Deus. *d*) *incuruatus*

23 בי נשבעתי יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב כי־לי תכרע
24 כל־ברך תשבע כל־לשון: אך ביהוה לי אמר צדקות
כה ועז עדיו יבוא ויבשו כל הנחרים בו: ביהוה יצדקו
ויתהללו כל־זרע ישראל: מו כרע בל קרס נבו היו
עצביהם לחיה ולבהמה נשאתיכם עמוסות משא
2 לעיפה: קרסו כרעו יחדו לא יכלו מלט משא ונפשם
3 בשבי הלכה: שמעו אלי בית יעקב
וכל־שארית בית ישראל העמסים מני־בטן הנשאים
4 מני־רחם: ועד־זקנה אני הוא ועד־שיבה אני אסבל
אני עשיתי ואני אשא ואני אסבל ואמלט:
ה למי תדמיוני ותשוו ותמשלוני ונדמה:
6 הזלים זהב מכיס וכסף בקנה ישקלו ישכרו צורף
ויעשהו

℣. 23. *i*) *Per me iuraui* c. 54, 9. Gen. 22, 16. cf. Hebr. 6, 16. Ion. *In Verbo meo iuraui. k*) *exiuit ex ore meo verbum* c. 48, 3. c. 55, 11. Thr. 3, 37. *l*) *in iuſtitia*, Kimchi, ſubintell. ב, quod extat c. 43, 1. At S. aliique: *exiuit ex ore meo iuſtitia*, i. e. vox vel *verbum vi iuſtitiæ ſeruandum*. cf. ſupra v. 19. *m*) *idque non reuertetur* aut reuocabitur. c. 55, 11. *n*) *quod mihi ſe incuruabit*. Pſ. 22, 30. Illa incuruatio ab omnibus exigitur vt debitum Phil. 2, 10. 11. & ab omnibus obtinebitur in extremo iudicio Rom. 14, 11. *Dorſch. o*) *& iurabit omnis lingua*. c. 19, 18. c. 65, 16. Deut. 6, 13. c. 10, 20. Addit Kimchi Zeph. 3. 9.

℣. 24. *p*) *Tantummodo* v. 14. *q*) *in Iehoua Meſſia* v. 17. 25. Ier. 23, 6. Ion. *in Verbo Domini. r*) *mihi dixit* Dominus. Hæc, in parentheſi ſec. accentus legenda, verba ſunt Eſaiæ, qui rurſus concluſionem aliquam facit, & in ſummam colligit totam concionem Domini. *S.* Conf. v. 15. *s*) *ſunt iuſtitia* c. 54, 17. c. 52, 11. Ier. 23, 5. 6. 1 Cor. 1, 30. 2 Cor. 5, 21. *t*) *& robur* ad ſeruandum ſuos, & ad reprimendum hoſtes. conf. c. 52, 1. Hab. 3, 4. Zach. 12, 5. Pſ. 62, 12. Eph. 6, 10. Phil. 4, 13. *u*) *ad ipſum* & tribunal ipſius Rom. 14, 10. Ion. *in Verbo ipſius confitebuntur. x*) *venient & pudore ſuffundentur* Eſ. 16, 12. *y*) *omnes, qui excandeſcunt aduerſus eum* c. 41, 11. Cant. 1, 6.

℣. 25. *z*) vid. v. 24. Phil. 2, 9. Ion. *In verbo Domini iuſtificabuntur &c. a*) c. 41, 16. Ier. 9, 23. Pſ. 34, 3. 1 Cor. 1, 31.

CAP. XLVI, ℣. 1. *b*) *Curnatus eſt, incuruauit ſe*. c. 10, 4. c. 65, 12. vt moribundus concidit aut ſeſe flectit ac contorquet. *S.* coll. Ind. 5, 27. *c*) *Belum* fuiſſe idolum Babyloniorum

vel *reflexus* eſt. (2) v. 2. Conf. nomen cognatum Exod. 26, 6. quod *anſulas inflexas* notat. *S.* Tig. *corruit*; Alii *in naſum cecidit* vel *in faciem proſtratus eſt*, vt Dagon 1 Sam. 5, 3. 4. Ion. habet *ſucciſus eſt*; vel ſimpliciter ex vſu noſtri verbi Chaldaico: *Fiſſus, diffractus, contritus eſt*, coll. ſupra c. 21, 9. *e*) *Nebo* deus Chaldæorum, Hillero ab *altitudine* ſic dictus. Alibi eius mentio non fit. Supereſt tamen in *Nebucadnetſar*, *Nebuzaraddan*, &c. Nomen *vrbis Moabiticæ* vide ſupra c. 15, 2. quæ quondam Rubenitarum Num. 32, 3. 38. eique vicinus *mons Nebo* fuit Deut. 32, 48. 49 c. 34, 1. & aliud *Iudæ oppidum* Ezr. 2, 29. Neh. 7, 33. *f*) *fuerunt* vel *facta ſunt* ſimulacra eorum; ſc. *onus* vel *oneri*, ex fine verſus. *S. g*) c. 10, 10. 2 Sam. 5, 21. ſuffixum multi ad Babylonios, S. vero aliique ad deos, Belum & Nebo referunt. *h*) *beſtiis & iumentis* Leu. 25, 7. &c. ſc. impoſita, & in Perſiam deportanda. Notat hic *Kimchi*, etiam *feras* quaſdam adhiberi ferendis oneribus, vt *Elephantas*. *i*) Hoc cum aliis *Boch.* Hieroz. I. p. 220. reddit *geſtatrices veſtræ*, i. e. beſtiæ, quæ vos portant, vel onera veſtra; quod participia paſſiua, cum nomina ſunt, actionem ſignificent, coll. Prou. 28, 17. Ier. 9, 7. quæ tamen exempla regulam illam non probant. Hinc Tremell. *geſtamina veſtra*, & S. *portanda veſtra ſ. portanda de vobis* ſc. fruſta vel ſimulacra. Nam de Belo & Nebo prius in 3. perſona locutus, iam in ſecunda eosdem alloquitur, vt acerbius eos irrideat. Ion. *onera eorum*. Conf. v. 3. & Gen 45 23 *k*) *tanquam onus portandum impoſita*. cf. v. 3. Gen. 44, 13. Neh. 4, 11. *l*) *onus* ſunt v. 1. c. 22, 25. *m*) *laſſæ* i. *defeſſæ* beſtiæ c. 32, 2. Ier. 4, 31. ac ſi diceret: onus tantum, vt laſſas etiam reddat vos abſportantes beſtias. Eximii ſc. dii eſtis! Nempe Deus Meſſias promiſſam in ſuperioribus Iſraëli liberationem & felicitatem, eiusque immotam certitudinem, nunc typo declarat, prædicens idolorum Babylonicorum ſub Cyro caſum. v. 1. 2. Quibus deinde ſe, verum Deum Iſraelis, opponit, non portatum ſed portantem cultores ſuos inde ab vtero vsque ad ſenectutem conſtantiſſime, & liberantem eos potentiſſime v. 3. 4. Nequaquam igitur impotentibus idolis, ab hominibus operoſe & pretioſe conflatis v. 5. ſe aſſimilandum vel æquiparandum eſſe ſe vere monet v. 8. ſeqq. contumaces Iudæos v. 12. c. 45, 9. 10. ℣. 2. *n*) *Deſtructi* (2) *& incuruati ſunt* vna, Bel & Nebo v. 1. ceterique dii Babyloniorum c. 21, 9. *o*) 2 Paral. 32, 13. *p*) *eripere* & liberare ab hoſtibus, v. 4. 2 Sam. 19, 10. *q*) *onus*, i. e. ſimulacra ſua, beſtiis ad abſportandum impoſita v. 1. *r*) *& anima ipſorum*, i. e. ſecundum Kimchium, *ipſimet*, coll. c. 5, 14. Pſ. 105, 18. quomodo frequentiſſime Arabes dicunt. ſic ὁ. αὐτοὶ δὲ αἰχμάλωτοι ἤχθησαν. At S. falſiſſima, inquit, eſt irriſio, dum *anima* pro ipſo *trunco* ponitur, ad exprobrandum, quod alia ipſis anima & ſpiritus non ſit; q. d. *Et ſic adparuit: quam egregii illi dii ſint, in captiuitatem abducti, nempe idola ſine anima, quæ illis præter onus iſtud & truncum nulla eſt vel fuit. s*) Deut. 28, 41. Ier. 30, 16. Nah. 3, 10. Ceterum in eo morem veterum ducum agnoſcit *Boch.* Hieroz. I. p. 357. qui non ſolum de victis gentibus; ſed etiam de diis triumphabant, coll. Ier. 48, 7. ℣. 3. *t*) v. 12. c. 48, 1. 12. 16. *u*) c. 2, 5. c. 44, 1. *x*) *portati* a me (vid. v. 1.) *ab vtero*; vid. c. 44, 2. 24. & particulam cum *Iod paragogico* Pſ. 44, 19. Iob. 20, 4. *y*) *geſtati*, reſpicit ad v. 1. *z*) *a matrice* Num. 12, 12. Ier. 1, 5. c. 20, 18. Ion. *qui dilecti eſtis præ omnibus populis, & chari præ cunctis regnis*. ℣. 4. *a*) *Nam vsque ad ſenectutem*. Pſ. 71, 9. 18. *b*) *ego idem ſum* c. 43, 10. vt immutabilis eſſentiæ, ſic immutabilis voluntatis & miſericordiæ in promiſſionibus. *S. c*) *& vsque ad canitiem* Pſ. 71, 18. Gen. 15, 15. c. 25, 8. *d*) *ego baiulabo* vos. v. 7. c. 53, 4. 11. *e*) reſpicit v. 2. cf. Ier. 39, 18. Ion. *Iam vero vsque in ſeculum ego idem ſum, & vsque in ſeculum ſeculorum Verbum meum perſiſtit. Ego creaui omnes homines; & ego diſperſi vos inter populos; ego quoque remittam peccata ipſorum & condonabo.* ℣. 5. *f*) vid. c. 40, 18. 25. & cf. c. 41, 7. c. 44, 9. *g*) *& æquiparabitis*. c. 40, 25. Thren. 2, 13. *h*) *& cui*, velut *exemplo, me comparabitis*. cf. c. 14, 10. Iob. 30, 19. *i*) *ita, vt conueniat inter nos ſ. vt ſimiles ſimus* ego & mecum comparati. Pſ. 144, 4. q. d. nulli certe me comparare poteſtis, ne dum putidis eiusmodi idolis. *S.* Ideo Ion. addit: vt ſimiles ſimus *in veritate*. ℣. 6. *k*) *Prodigi idololatræ profundunt*. (2) Thren. 1, 8. *l*) *e loculis* vel e *crumena*. (3) Mich 6, 11. Prou. 1, 14. *m*) *ſtatera*; in genere *culmum* vel *calamum* notat, vt Gen. 41, 5. in ſpecie *arundinem* Eſ. 19, 6. c. 36, 6. *calamum aromaticum* c. 43, 24. *calamum menſorium* Ezech. 40, 4. 5. *ſcapum candelabri* Exod. 25, 31. ſeqq. & *calamum libræ ſ. ſcapum trutinæ* h. l. *n*) *appendunt*. c. 55, 2. Gen. 23, 16. *o*) *mercede conducunt*. Gen. 30, 16. *p*) c. 40, 19. Ind. 17, 4.

CAP. XLVI, ℣. 2. ולא cum præfixo *Vau* 1. 6. 9. 10. 14. 20. ſic ſe. 2, 5. ℣. 5. ותמשלוני &c per *Schurek* i. e. 22, ſecund. *Maſ.* ¦ *Erffurtenſem*.

7 ויעשהו אל יסגדו אף־ישתחוו : ישאהו על־כתף
יסבלהו ויניחהו תחתיו ויעמד ממקומו לא ימיש אף־
יצעק אליו ולא יענה מצרתו לא יושיענו :
8 זכרו־זאת והתאששו השיבו פושעים
9 על־לב : זכרו ראשנות מעולם כי אנכי אל ואין עוד
10 אלהים ואפס כמוני : מגיד מראשית אחרית ומקדם
אשר לא־נעשו אמר עצתי תקום וכל־חפצי אעשה :
11 קרא ממזרח עיט מארץ מרחק איש עצתו אף־
דברתי אף־אביאנה יצרתי אף־אעשנה :
12 שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה :
13 קרבתי צדקתי לא תרחק ותשועתי לא תאחר ונתתי
מז בציון תשועה לישראל תפארתי : רדי ושבי על־עפר
בתולת בת־בבל שבי־לארץ אין־כסא בת־כשדים כי
2 לא תוסיפי יקראו־לך רכה וענגה : קחי רחים וטחני

q) *vt faciat illud vel ex ea auro & argento Deum*, cf. c. 44, 10. 15. 17. r) *cui deinde se prosternunt*. s) c. 44, 15. 17. 19. s) ibid. v. 15. 17.

✠. 7. t) *Suscipiunt s. portant illum*. c. 45, 20. u) *super humero*. c. 49, 22. Ez. 12, 6. 7. Epist. Ier. v. 25. 26. x) *baiulant ipsum*. v. 4. Gen. 49, 15. y) S. *mox deponunt*. Tig. *collocant ipsum* 1 Reg. 17, 19. z) S. *substernit*. Tig. *in locum suum*. vid. c. 25, 10. Ex. 16, 29. Ios. 3, 8. a) *tum illic stat immotus*. cf. Gen. 19, 17. 2 Sam. 20, 2. Iob. 14, 2. b) *non discedit vel minimum*. Ex. 13, 22. vid. Ios. 1, 8. & cf. Ps. 115, 7. c) cf. 1 Reg. 18, 27. 29. d) *ex angustia sua*. c. 33, 2. e) c. 45, 20. vt ego meos c. 63, 9. Ps. 34, 7.

✠. 8. f) *Recordamini itaque huius*, scil. quod dixi in antecedd. cf. c. 44, 21. g) S. *& praestate vos viros*. Ion. aliique: *fortes & firmi estote*, ex Arab. vbi verbum significat in II. Coniugat. *fundamentum posuit*. At Neumanno in Exod. L. S. p. 122. seq. ex hypothesi est *motus celerrime abeuntis & rapidissime quasi auolantis*, q. d. *& quam celerrime & constitati sine vosmet ipsos amouete*. (1) h) *reuocate in* quam haec. c. 44, 19. vid. not. Deut. 4, 39. i) *o praeuaricatores*. vid. c. 1, 28. c. 53, 12. k) *ad animum*. Deut. 30, 1. 1 Reg. 8, 47.

✠. 9. l) *Recordamini inquam*. v. 8. cf. c. 65, 17. m) cf. c. 42, 9. n) c. 44, 7. c. 54, 3. o) c. 9, 6. c. 43, 12. p) c. 45, 5. 6. 14. 18. 21. 22. q) *Deus ego sum*. cf. c. 37, 16. 19. c. 41, 23. c. 44, 6. c. 45, 5. 21. r) *& nullus est*. c. 45, 6. 14. c. 65, 7. s) 14, 7.

✠. 10. t) *indicans*. c. 21, 6. c. 42, 9. u) *a principio operis*; alii: *a principio mundi*. sic S. x) *finem eius*. c. 41, 22. ipse Alpha & Omega, principium & finis. c. 41, 4. Apoc. 1, 8. c. 21, 6. y) *& a priori*. c. 45, 21. z) v. 11. c. 5, 19. c. 14, 26. c. 19, 17. c. 25, 1. c. 23, 29. c. 44, 26. Mich. 4, 12. cf. supra c. 9, 5. c. 11, 2. a) *consistet*. c. 8, 10. Neque enim, quando resistit homo consilio Dei, vt Luc. 7, 30. consilium Dei non stat, sed homo excidit. *Dorsch*. b) c. 44, 28. c. 48, 14.

✠. 11. c) *vocans*. cf. c. 41, 4. d) *ab Oriente* עצרי קרי cf. c. 41, 2. e) *aues carniuoras*, c. 18, 6. Persas & Medos. cf. Ez. 39,

קמץ בזק

17. seqq. A-

CAP. XLVII.

poc. 19, 17. seqq. f) c. 13, 5. g) *virum* מרע *consilii mei executorem*, v. 10. vel *consilio meo euocatum*, qualis Cyrus fuit. cf. supra alio & actiuo sensu c. 40, 13. Alteram lectionem cum suffixo 3. personae *Hillerus* de Kri p. 324. reddit, *qui consilia sua exequetur*. h) *& locutus hoc sum* c. 45, 19. c. 48, 15. conf. Num. 23, 19. i) *etiamque adducam illud* consilium meum cf. c. 7, 17. c. 47, 15. k) ego id *formaui*. c. 37, 26. l) *etiam efficiam illud*. c. 42, 16. ✠. 12. m) *Attendite igitur ad me*. v. 3. c. 49, 1. c. 50, 1. n) S. *obfirmati seu duri corde*. Ps. 76, 6. *Maio* in Oecon. p. 956. οἱ ἰσχύοντες. Matt. 9, 12. conf. notam ad v. 1. & 8. it. c. 45, 9. 10. o) *a iustitia longe remoti*; quales non solum tunc plurimi erant, sed etiam porro tales Israelitas futuros, Esaias praeuidit. Conf. c. 29, 13. c. 59, 14. & c. 51, 1. ✠. 13. p) *Propinquam feci*. Piel (6) c. 41, 21. Hos. 7, 6. cf. infra c. 56, 1. q) *iustitiam meam* c. 51, 5. 6. 8. cf. c. 45, 24. Dan. 9, 24. r) *non procul vel longe aberit*. cf. c. 59, 9. 11. s) *& salus mea*. c. 45, 17. t) *non morabitur*, aut *post tempus veniet* Hab. 2, 3. sed in tempore suo eam accelerabo. infra c. 60, 22. u) *dabo namque*, vt promisi saepius. cf. Ps. 14, 7. x) cf. c. 2, 3. Ps. 2, 6. &c. y) *gloriam meam* c. 63, 7. non eam qd. vsurpandam, de qua c. 42, 8. vt Sociniani aduersus diuinam Christi gloriam pessime colligunt; vid. S. & *Dorsch*. sed iustitiae & sanctitatis, vt coram Deo consistere possint, coll. c. 45, 13. c. 45, 24. 25. 1 Cor. 1, 29 seqq. *Maii* Oec. l. c. Conf. etiam Rom. 9, 4. CAP. XLVII, ✠. 1. z) *Descende de throno* & superbia regni tui. cf. Ier. 48, 18. Ps. 21, 30. Respicit Propheta ad illum adscensum, de quo Es. 14, 13. seqq. *Dorsch*. a) *& sede*. v. 5. b) *in puluere* lugens Iob. 2, 8. 13. c. 41, 6. c) *virgo* i. e. virginis instar pulchra & ornata. cf. c. 23, 12. Ier. 31, 21. Infra v. 8. etiam *maritatae* confertur & filios parienti, quae nunquam vidua futura sit vel orba. S. d) Ps. 137, 8. Ion. *o regnum coetus Babylonici*. Conf. supra c. 23, 12. Nempe rursus hic sub imagine virginis praedicitur & confirmatur excidium Babylonis v. 1--5. ac deinde caussae eius, crudelitas v. 6. superbia & securitas v. 7. praestigiae v. 9. & fiducia sapientiae carnalis v. 10. &c. exponuntur. Quia vero verba versus 7. 8. 9. etiam de *Babylone mystica* Apoc. 18, 7. 8. leguntur, iam *Hieronymi* aetate fuerunt, qui totum hoc caput non de ipsa Babylone, sed de *Romae excidio* interpretati sunt, contra quam vocanda sit etiam *auis* c. 46, 11. Deique iustitia, vt postquam Sion, i. e. Ecclesia saluata fuerit, illa pereat in aeternum. Et sic *D. Maius* in Oecon. V. T. p. 956. seq. *Inde*, inquit, *spiritualis Babylonis* euersionem praedicit, & deturbationem e throno, qui Satanae est Apoc. 2, 13. πονηρῶν & πονηρευομένων. Ps. 1, 1. & Ps. 94, 20. &c. Id vero *Dorscheo* credibile non est, Prophetam, praetermisso imminente excidio Babylonico, de Romano voluisse vaticinari. Nos itaque vtrumque coniungimus & immediate s. proxime Babylonem proprie sic dictam omnino intelligimus, nec minus tamen suo modo omnia ad antitypum s. Babylonem mysticam & regnum Antichristi pertinere putamus. Conf. notas ad c. 6, 9. c. 11, 4. c. 13, 1. c. 24, 1. c. 25, 2. c. 26, 1. c. 27, 1. 13. c. 34, 1. &c. e) *o filia Chaldaeorum* v. 5. a Chaldaeis enim condita est. *Hieronymus*. Conf. c. 23, 13. Ion. *regnum Chaldaeorum*. f) *non enim perges*. c. 23, 12. g) *vt vocent te* v. 5. i. e. *non amplius vocaberis*. Similis constructio Hos. 1, 6. h) *tenera* s. mollis *& delicata*, deliciis adfluens. vid. Deut. 28, 56. *Nihil vrbis eius corruptius moribus, nec ad irritandas illiciendasque immodicas voluptates instructius*; inter alia de Babylone inquit *Curtius*. L. V, c. I. ✠. 2. i) *Accipe molas* (5) Ier. 25, 10. Qui labor fuit seruilis & captiuorum Ex. 11, 5. c. 12, 29. Quia veterum molae & pistrina ad fontes corrigendos adhibita. Hinc & Simson molae manuali alligatus fuit, Iud. 16, 21. *Dorsch*. k) *& mole* farinam Iob. 31, 10. Thren. 5, 13. quod est durae captiuitatis & extremae seruitutis indicium, vt, quae quondam regina fuerat, postea molendae farinae operi inseruiat. *Hieronymus*. Hinc Ion. paraphrastice: *Suscipe infirmitatem, & abi in seruitutem: migrauit gloria regni tui, contriti sunt principes tui, dispersi sunt populi exercitus tui, migrauerunt sicut aqua fluminis*.

✠. 8. והשיבו cum praef. *Vau* 3. quod quidem Orientales etiam scribunt, non tamen legunt. ✠. 9. כי per *Makk*. 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. sic sc. 5. CAP. XLVII, ✠. 1. תוסיפי *milel* & per geminatum *Pasin* 1. 2. 3. 5. 10. 13. 14. 16. 18. 20. 21. 23. sec. *Mas*. 1. ac *Erff*. sed contra *Mas*. 1. ad ✠. 5. & impr. h. l. ac *M. I.*

Mich.

קמח גלי צמתך חשפי־שבל גלי־שוק עברי נהרות :
3 תגל ערותך גם תראה חרפתך נקם אקח ולא אפגע
4 אדם : גאלנו יהוה צבאות שמו
ה קדוש ישראל : שבי דומם ובאי בחשך בת־כשדים כי
6 לא תוסיפי יקראו־לך גברת ממלכות : קצפתי על־
עמי חללתי נחלתי ואתנם בידך לא־שמת להם
7 רחמים על־זקן הכבדת עלך מאד : ותאמרי לעולם
אהיה גברת עד לא־שמת אלה על־לבך לא זכרת
8 אחריתה : ועתה שמעי־זאת עדינה
הישבת לבטח האמרה בלבבה אני ואפסי עוד לא
9 אשב אלמנה ולא אדע שכול : ותבאנה לך שתי־
אלה רגע ביום אחד שכול ואלמן כתמם באו עליך
י ברב כשפיך בעצמת חבריך מאד : ותבטחי ברעתך
אמרת

in homines ce- המין בוק *teros) irruam*, coll. Ex. 5, 3. *sed plenam de te vindictam sumam*; pro- נירדע ut *Ion.* vertit: *ce vindicabo iudicium tuum a filiis hominum.* At quia alibi non reperitur simile exemplum nominatiui post hoc verbum, hinc (2) alii apud Kimchium id exponunt: *non admittam hominem*, i. e. *non recipiam ullius intercesfionem pro eis*, coll. Ruth. 1, 16. Ef. 64, 4. Sic etiam S. *nec intercedere finam hominem.* A. b. Ezra: *non admittam intercesfionem hominis s.c. placamentum* (3) Alii apud eundem A. Ezram ita: vindictam de te fumam, *nec occurram homini, qui mihi* scil. *in via obsistat, aut dicat, ne facias hoc*, coll. Ex. 5, 20 Et (4) *Cafferius* p. 663. *non incurram in hominem*, coll. 1 Sam. 10, 5. Am. 5, 19. Agitur namque a cap. 45. de Babylonis a Cyro captæ expugnatione. Ea vero sic accidit, *ut nullus homo intrantibus Persis obstiterit.* Nam per Euphratis exhaustum alueum in vrbem vino somnoque fepultam penetrarunt, & ipsum Regem, excubitoribus in illa fecuritate oppressis, nullo defendente obtruncarent Conf. not. c. 21, 4. & c. 44, 17. ✠. 4. y) S. *Ad Redemtorem nostrum quod attinet.* c. 41, 14. c. 48, 17. Versus hic parentheticus est, & continet iubilum Sionis, de inimicæ Babylonis ruina, a Propheta prædictum. z) c. 1, 24. Apoc. 18, 8. a) *Sanctus Israelis* folemni appellatione in facris fæpisfime dicitur Filius Dei. vid. c. 1, 4. c. 5, 19. 24. Ier. 50, 29. Pf. 71, 22. Pf. 89, 19. Vocatur etiam *sanctus* abfolute Pf. 16, 10. & *sanctus sanctorum* Dan. 9, 24. Ex N. T. cf. Marci 1, 24. Luc. 4, 34. Act. 2, 27. c. 3, 14. 1 Ioh 2, 20. Apoc. 3, 7. Cur autem Mesfias tempore Esaiæ & Prophetarum posteriorum tam frequenter nomine *Sancti Israelis* fuerit infignitus, caufa est, quia eo tempore maximæ erant de promisfione illius Sancti Israelis dubitationes, ortæ ex imminutione populi Israelitici, & terræ fanctæ deuastatione, in qua tamen exhibendus ille prædicabatur; immo ex impendente reliquæ tribus Iudæ in captiuitatem Babylonicam abductione. His enim dubitationibus frequenti *Sancti Israelis* inculcatione occurrendum erat *Dorfcheus*. Conf. not. c. 14, 32. c. 30, 11. ✠. 5. b) S. *Sede in filentio* vel *repressa, & immota*, ad incitas redacta. (3) Hab. 2, 19. Thr. 3, 26. c) & *intra in tenebras* h. e. in carcerem obfcurum; æternis tenebris mancipanda. cf. c. 49, 9. 1 Sam. 2, 9. Mich. 7, 8. d) vid. v. 1. e) v. 1. f) *Domina regnorum* v. 7. cf. Apoc. 17, 18. Cyrus, vt auctor est *Xenophon* Cyropæd. lib. VII. p. m. 192. feqq. *Babyloniis demandauit, vt arma traderent*, terram colerent, tributaque perfoluerent, atque his obfequerentur, quibus finguli eorum dati essent: quibus etiam mandauit, vt *Persas ac Medos tanquam Dominos fuos falutarent &c.* fic ferui facti funt, qui Iudæos feruire fecerant. ✠. 6. g) *Tig. Equidem ita iratus eram* populo meo. c. 57, 17. Zach. 1, 15. h) *vt profanauerim* & tq non fanctam tractauerim. c. 43, 28. Deut. 20, 6. c. 28, 30. Erat populus Iudaicus Deo fanctus, quem vt filium dilectum f. tenerum tractabat, fed cum irafceretur ei, ipfum tractauit vt profanum & non fuum. S. i) c. 19, 25. Deut. 4, 20 c. 32, 9. Ier. 12, 7. 8. 9. Ioel 4, 2. k) *& dederim eos in manum tuam* c. 42, 24. cf. 2 Sam. 24, 14. l) *tu vero non præstitisti illis* c. 61, 3. m) *commiserationes*. cf. Gen. 43, 14. Hab. 1, 17. Ion. *non impleta es miserationibus fuper eum*. n) fed *fuper fenes* etiam. vid. Thren. 2, 21. c. 4, 16. c. 5, 12. 2 Par. 36, 17. o) *aggrauasti iugum tuum fupra modum.* 1 Reg. 12, 10. cf. Thr. 5, 5. Prima fc. caufa excidii est crudelitas & tyrannis in populum Dei, non quidem in Hierofolymæ & templi deuastatione, quippe quæ diuinæ castigationis erant; fed in mifericordiæ omnis denegatione. S. Conf. not. ad v. 1. ✠. 7. p) v. 5. Ion. *potentisfimum regnorum* q) S. *adeo vt non*; Tig. *huc usque non* cf. Prov. 8, 16. r) *repofuisti illa* in animo tuo cf. c. 57, 1. 11. s) *non meminisfi*; cf. Ex. 16, 22. 43. t) *finis eius*, f. quis finis esse foleat *talis dominatricis*, qualem tu te gesfisti; nempe exitium & interitus. S. Conf. c. 41. 22 Deut. 32, 20. Thr. 1, 9. ✠. 8. u) *o delicata, voluptaria*. (1) cf. Neh. 9, 25. x) *quæ fecura fedes*, in fecuritate, Lev. 25, 18. Zeph. 2, 15. y) Zeph. 2. 15. Apoc. 18, 7. z) *Ego fum.* v. 10. ὁ. ἐγώ εἰμι. cf. Marc. 13, 6. a) *& nulla* vel *nihil amplius*. v. 10. Zeph. 2, 15. *Iod paragogicum*, vt in ניני c. 45, 3. Iud. 5, 14. A. *Ezra*. b) *vidua* c. 13, 2. Maritus est Rex. *A. Ezra*. Conf. Apoc. 17, 12. 13. c) *orbitatem*. (3) v. 9. Pf. 35, 12. ✠. 9. d) *Atqui euenient tibi.* c. 41, 7. e) *duo ista* c. 51, 19. f) *in momento* Ex. 33, 5. Num. 16, 21. ὁ. ἐξαίφνης, Marc. 13, 36. g) Apoc. 18, 8. h) *Orbitas* & cædes ciuium. (3) v. 8. cf. Gen. 43, 14. i) *& viduitas* f. cædes Regis. Amisfio liberorum & coniugum. (1) cf. Apoc. 2, 22. c. 17, 16. k) *fc. integritatem*, f *perfectionem fuam*, i. e. In fummo gradu venient fuper te S. item *Rafchi* & *Kimchi*. l) *ob multitudinem* v. 12. 13. c. 57, 10. m) *præstigiarum tuarum*. (6) v. 12. 2 Reg. 9, 22. Mich. 5, 11. Nah. 3, 4. n) *ob multitudinem & vim*. c. 40, 29. cf. adiectiuum c. 60, 22. Num 32, 1. *numerofum*. o) *incantationum tuarum*, v. 12 Deut. 18, 11. quibus fafcinatus populus fuit, vt veritati non obediret Gal. 3, 1. fed mendaciis & fuperstitionibus crederet 2 Thess. 2, 9. feqq. *Maius* d. l. p) proprie *extenfionis*, i. e. *maximam* multitudinem. cf. Deut. 6, 5. 2 Par. 24, 24. & *Neumanni* Exodum p. 22. ✠. 10 q) S. *Confisa enim es*, vel *fecura & confidens in malitia tua fuisti.* cf. c. 36, 9. Ier. 3, 2. c. 13, 25. Ez. 16, 15.

l) *retege* Ezech. 23, 18. Conf. Num. 5, 18. m) *comam*, crines, *cincinnos* tuos, (4) Cant. 4, 1. 3. c. 6, 7. vt sc. fine peplo & fine ordine fuper faciem disiecti pendeant. Conf. fupra c. 3, 17. 24. Sec. Kimchium ad hunc locum. צמה *est cafaries feminæ per tempora capitis fupra faciem* (A. b. Ezra *in fronte*) *rite disposita, & deinde velo f. peplo contecta, ornatus caufa.* Radix Arab. per *Dad* fignificat *collegit, contraxit, compofuit* &c. n) *denuda*. c. 52, 10. cf. 2 Sam. 10, 4. o) *comam in maxillas descendentem*. (1) f. Cocc. Lex. p. 847. cum LXX. Syr. Ar. A. ben Ezra aliisque, coll. Ar. Erp. Num. 6, 5. Itaque probat Maius in fupplem. ad Cocceì. p. 219. quod radix in genere *ductum & fluxum*, adeoque hoc nomen *defluxum crinium* denotet. At Tig. nudato *plantam*: & cum Kimchio S. *denuda te ad femitam*, ex cognato *Schebil* Pf. 77, 20. p) *crus* f. *femur*. 1 Sam. 9, 24. Prov 26, 7. q) & *captiua* nudis pedibus *transi flumina*, in Perfiam aliaque loca abducenda.

✠. 3. r) *Retegatur nuditas* f. *pudendum tuum*. c. 57, 8. Leu. 18, 6. feqq. Summus contemtus per hæc, & ignominia indicatur. Maior namque, virgini inprimis, accidere non posset, quam fi ipfi contingerent, quæ h. l de filia Babel tropico fermone dicuntur. S. Conf. Hof. 2, 12. Nah. 3, 5. & fupra c. 3, 17. s) Ier. 13, 26 t) c. 25, 8. c. 30, 5. 1 Sam. 11, 2. u) *vltionem* c. 34, 8. c. 59, 17. c. 63, 4. Deut. 32, 35. 41. Ion. *vlciscar* *perfectam iuuam de te*. x) difficile comma, & varie ab interpretibus acceptum. (1) Tig *nec occurram vt homo*, h. e. fec. *Vat.* non humaniter, fed crudeliter, vt leo occurram t ex *Kimchio*, qui ita: *non vt homo*, (vel etiam vt in

✠. 3. [illegible] per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 22. ✠. 5. הוסיפי *mile!* per *Pafchta* gemin. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 1 . 15. 16 18 20. 11. lec. *Maf. Erf.* fed contra impr. & 1. vid. ✠. 1. ✠. 7. pro אחריתה hab. אחריתך 3. & in marg. 6. 9 ✠. 8. fine præmisso *l. atio* 2. 5-10. 12. 19. 21. 22, 23. ועתה per *Rebia* 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. ✠. 9. לך *Lamed* fine *Dag* 1. 3. 5. 6. 1r. 12. 20 1. 22.

אָמַרְתְּ אֵין רֹאָנִי חָכְמָתֵךְ וְדַעְתֵּךְ הִיא שׁוֹבְבָתֶךְ
11 וַתֹּאמְרִי בְלִבֵּךְ אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד׃ וּבָא עָלַיִךְ רָעָה לֹא
תֵדְעִי שַׁחְרָהּ וְתִפֹּל עָלַיִךְ הֹוָה לֹא תוּכְלִי כַּפְּרָהּ וְתָבֹא
12 עָלַיִךְ פִּתְאֹם שֹׁאָה לֹא תֵדָעִי׃ עִמְדִי־נָא בַחֲבָרַיִךְ
וּבְרֹב כְּשָׁפַיִךְ בַּאֲשֶׁר יָגַעַתְּ מִנְּעוּרָיִךְ אוּלַי תּוּכְלִי הוֹעִיל
13 אוּלַי תַּעֲרוֹצִי׃ נִלְאֵית בְּרֹב עֲצָתָיִךְ יַעַמְדוּ־נָא וְיוֹשִׁיעֻךְ
הָבְרוּ שָׁמַיִם הַחֹזִים בַּכּוֹכָבִים מוֹדִיעִים לֶחֳדָשִׁים מֵאֲשֶׁר
14 יָבֹאוּ עָלָיִךְ׃ הִנֵּה הָיוּ כְקַשׁ אֵשׁ שְׂרָפָתַם לֹא־יַצִּילוּ אֶת־
נַפְשָׁם מִיַּד לֶהָבָה אֵין־גַּחֶלֶת לַחְמָם אוּר לָשֶׁבֶת נֶגְדּוֹ׃
טו כֵּן הָיוּ־לָךְ אֲשֶׁר יָגָעַתְּ סֹחֲרַיִךְ מִנְּעוּרַיִךְ אִישׁ לְעֶבְרוֹ
מח תָּעוּ אֵין מוֹשִׁיעֵךְ׃ שִׁמְעוּ־זֹאת בֵּית־יַעֲקֹב
הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל וּמִמֵּי יְהוּדָה יָצָאוּ הַנִּשְׁבָּעִים
בְּשֵׁם יְהוָה וּבֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַזְכִּירוּ לֹא בֶאֱמֶת וְלֹא
2 בִצְדָקָה׃ כִּי־מֵעִיר הַקֹּדֶשׁ נִקְרָאוּ וְעַל־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
3 נִסְמָכוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ הָרִאשֹׁנוֹת

r) non est videns vel obseruans me ad puniendum. cf. c. 29, 15. Ps. 94, 7. seqq. s) cf. c. 10. 13. Ez. 28, 5. 7. 17. t) cf. c. 44, 25. u) auertit, peruertit te c. 57, 1. Ier. 8. 5. x) vid. v. 8. ℣. 12. y) Ideo veniet super te, quod non metuis, nempe malum. Ier. 2, 3. z) Hoc S. cum Reschio accipit vt infinitiuum; quod deprecari non poteris. cf. c. 26. 9. Iob. 8, 5. At Tg. aliique cum A. ben Esra & Kimchio: cuius aurorem s. tempus antelucanum nescies. cf. Hos. 10, 15. Quia tamen alibi verbum hoc constanter non deprecari aut precibus quid auertere, sed potius quaerere significat, conferri hic poterit significatio Arab. fascinauit, incantauit, & in II. Coniug. multum fascinauit, multisque praestigiis vsus fuit & fefellit: quomodo praedicitur: Omnes superstitiosas & magicas preces Chaldaeorum, s. incantationes aduersus hostes, irritas fore. Conf. exemplum Num. 22. seqq. a) ad. st. Elio. calamitas. (3) Ez. 7, 26. b) quam non poteris expiare c. 22, 14. Gen. 32, 21. c) S. veniet, inquam. d) c. 29. 5. c. 30. 13. e) deuastatio c. 10, 3. f) cf. c. 21, 4. 5. Dan. 5, 5. 30. Ier. 25, 12. 25.

℣. 12. g) sta quaeso, vel sta nunc per incantationes tuas; vel vt S. Persta namque in incantationibus tuis. ℣. 13 conf. Ez. 22, 14. Nah. 3, 9. Salsus sarcasmus est, quo indicatur, quod nulla arte, nullo consilio malum atque calamitatem superatura sit Babel. &c. S. h) v. 9. Ps. 58, 6. i) vid. v. 9. ὁ. Φαρμακεία, vt Apoc. 18, 23. k) Vat. quibus insudasti. v. 15. l) v. 15. Ier. 22, 21. Nam, vt idololatriae Ios. 24, 2. sic magiae & incantationis in Chaldaea primae quaerendae videntur origines.

nes. m) c. 44, 9. 10. Ier. 23, 32. n) S. forte terribilis fies. c. 2, 19. Ps. 10, 18.

℣. 13. o) Defatigata es? c. 1, 14. c. 16, 12. Interrogat. subintelligi potest, vt 1 Sam. 21, 16. p) v. 9. 12. cf. c. 19, 3. q) stent nunc. v. 12. c. 44, 11.

הֹבְרֵי קרי

r) contemplatores (1) caelorum. Astrologi, sec. LXX. vel sec. Cocc. Lex. p. 172. augures, secantes caelum ex signif. verbi

CAP. XLVIII.

Arab. secuit, resecuit. Solebant namque augures, cum diuinabant, primum lituo spatia caeli designare. s) q. d. futura praeuidentes in vel ex stellis e

30, 10. t) indicantes, vel notum quid facientes (S diuinantes) c. 5, 5. c. 40, 13. 14. u) in singulos menses. cf. Ez. 47, 12. x) aliquid eorum, quae ventura sunt super te. Ita postulant accentus. cf. not. Leu. 4, 17. 1 Reg. 12, 9. Al. seruent te inquam ex iis, quae ventura sunt super te. ℣. 14. y) c. 41, 2. Nah. 1, 10. z) ignis calamitatum S. Conf. c. 43, 2. Ps. 21, 10. Ps. 50, 3. a) c. 44, 16. cf. Apoc. 18, 8. b) c. 44, 20. c) cf. c. 10, 16. c. 43, 2. d) nam non erit ille ignis; al. non superterit ex iis; e) pruna. c. 44, 19. 2 Sam. 14, 7. f) ad calefaciendum se. c. 44, 15. 16. g) aut ignis. (5) c. 31, 9. c. 50, 11. h) ad sedendum coram eo. cf. Ier. 36, 22, sed omnes absumet. ℣. 15. i) Sic inquam erunt; vel facti sunt tales. Ex. 10, 14. k) vid. v. 12. l) c. 23, 2. 8. Ez. 27, 21. cf. Apoc. 18, 3. 11. 15. quaestum e simulata pietate facientes. 1 Tim. 6, 5. m) vid. v. 12. n) quilibet vel singuli Gen. 10, 5. sec. transitum suum, quo quisque abire potuit. o) dispersi oberrant. c. 16, 8. c. 53, 6. p) v. 13. c. 45, 21. c. 49, 26. CAP. XLVIII, ℣. 1. q) Audite hoc, sc. quod dicturus sum, S. coll. v. 16. Nempe quia liberatio Israelis coniuncta est cum hostium lapsu (quo de c. 45. & 47.) Iehoua Messias nunc illius liberationis causam explicat, quae nulla est, nisi diuini nominis gloria, exclusis omnibus Israelitarum meritis, quorum indignitatem ab initio statim indicat, quando eos vocat 1. nominales tantum & carnales, quatenus ex aquis s. semine Iudae prodierunt: 2. professione externa se Deo addicentes, sed mentientes, nec vere ac sincere eum colentes v. 1. 2. &c. Maii Oecon. p. 957. Partes in hoc capite duas obseruat S. I. Querelam Messiae de Iudaeis in liberatione e captiuitate Babylonica, II. Querelam de iisdem in liberatione N. T. ℣. 16. seqq. Cohaerentiam vero cum antecedd. ita declarat: Dixit hactenus a capite 40. Iehoua Messias de Babelis interitu & populi Israelitici liberatione; sed cum in prioribus capitibus consolatus sit populum suum propter infirmiores, candidos tamen, capite 46. in redulos & hypocritas in populo suo castigare coepit, & in hoc capite digressurus ad ingratitudinem populi Iudaici sub N. T. seuerius reprehendit eius vitii initium, quod tempore liberationis e Babel coepit, subinde creuit, & in N. T. ad ἀκμὴν peruenit. Addit S. Vtile est, hanc cohaerentiam obseruare, vt non lateat, qua ratione Filius Dei ad N. T. accesserit. de quo in sequentibus usque ad finem libri ex instituto agit. r) c. 2, 5. 6. c. 44, 1. s) qui vocantur nomine Israelis c. 43, 7. cf. c. 44, 5. & Gen. 48, 6. 16. t) & qui ex aquis Iudae prodierunt. Ion. e semine vel familia Iuda. LXX. & Ar. simpliciter qui a Iuda exierunt vel originem ducunt. Metaphora est a scaturigine fontium & aquarum ad originem hominum, vsurpata etiam, ex mente Dorschei, Num. 24, 7. Nah. 2, 9. Ps. 68, 27. quorsum etiam Es. 51, 1. Propheta respicit. u) Hos. 4, 15. Zeph. 1, 5. x) S. & Dei Israelis iurantes meminerunt. Vat. & commemorare soletis aliquid adsumto nomine DEi Israelis. cf. c. 12, 4. c. 26, 13. Ios. 23, 7. y) non in veritate c. 10, 20. c. 38, 3. z) c. 1, 27. c. 5, 16. Ier. 4, 2. Veritas notat hic simplicitatem & candorem cordis; iustitia vero constantiam iustam in contractibus & promissionibus. S. ℣. 2. a) c. 52, 1. Ier. 25, 29. Dan. 9, 18. Tit. 1, 16. b) Hos. 8, 2. c) nituntur. c. 36, 6. Ps. 71, 6. d) c. 1, 24. e) c. 51, 15. c. 54, 5. Ier. 46, 18. Am. 4, 13. ℣. 3. f) Priora c. 41, 22. c. 42, 9. c. 43, 9.

℣. 10. אָמַרְתִּי ita scribit cum Iod. otioso 3. sic se. 2. & su. 5. רֹאָנִי per Pat. 3. & in marg. 6. 9. aliique in M. I. contra ׃ ׃ ־ ׳ Mas. 2. & Erff. ℣. 11. שַׁחְרָהּ per Chatephpat. ־ praec. Meth. 1. 2. 3. sic su. 5. fem. Mas. 2. CAP. XLVIII, ℣. 3. sine praemisso spatio 2, 3. 5. ־ 19. 15.

f) audire namque te feci. v. 3. 5. *g) noua* quædam c. 42, 9. *h)* c. 9, 6. Ier. 3, 4. *i) & retenta*; S. *abscondita*. c. 49, 6. *k) neque enim tu noueras ea*. S. *quæ non nouisti*; vt præfixum ו sæpe ab interpretibus convertitur. conf. e. c. c. 5, 4. c. 33, 1. c. 39, 6. &c.

℣. 7. *l) Nunc enim demum creata* s. producta & facta *illa sunt*. c. 45, 7. *m) non autem iam dudum* s. *tunc* v. 3. 8. c. 44, 8. scilicet cum olim ea prædicerem. *S.* *n)* Ion. *& ante diem euentus eorum*, scilicet *indicaui ea tibi*, coll. v. 5. 6. quum nondum ea audiuisti. cf. לפני c. 18, 5 Ioel

מאז הגדתי ומפי יצאו ואשמיעם פתאם עשיתי
ותבאנה׃ מדעתי כי קשה אתה וגיד ברזל ערפך 4
ומצחך נחושה׃ ואגיד לך מאז בטרם תבוא השמעתיך ה
פן־תאמר עצבי עשם ופסלי ונסכי צום׃ שמעת חזה 6
כלה ואתם הלוא תגידו השמעתיך חדשות מעתה
ונצרות ולא ידעתם׃ עתה נבראו ולא מאז ולפני־יום 7
ולא שמעתם פן־תאמר הנה ידעתין׃ גם לא־שמעת 8
גם לא ידעת גם מאז לא־פתחה אזנך כי ידעתי בגוד
תבגוד ופשע מבטן קרא לך׃ למען שמי אאריך אפי 9
ותהלתי אחטם־לך לבלתי הכריתך׃ הנה צרפתיך י
ולא בכסף בחרתיך בכור עני׃ למעני למעני אעשה 11
כי־איך יחל וכבודי לאחר לא־אתן׃
שמע אלי יעקב וישראל מקראי אני־הוא אני 12
ראשון אף אני אחרון׃ אף־ידי יסדה ארץ וימיני טפחה 13
שמים קרא אני אליהם יעמדו יחדו׃ הקבצו כלכם 14
ושמעו מי בהם הגיד את־אלה יהוה אהבו יעשה חפצו
בבבל

g) ab illo momento v. 5. 7. 8. c. 16, 13. c. 45, 21. *h)* vid. c. 42, 9. *i)* c. 45, 23. c. 55, 11. *k) & sic porro* res nondum factas *audiri facio*, s. *annuncio*. v. 5. 6. c. 42, 9. c. 45, 12. *l subito* etiam c. 47, 11. & opinione citius *feci*, & porro sic *faciam*, *vt cuncta eueniant*, quæ prædixi, aut adhuc promitto me facturum. *m)* c. 42, 9. Cum tempora *præterita & futura* m*iscentur* in hoc versu, eum accipimus non præcise de tempore præterito, sed quouis: propterea namque tempora misceri solent apud Hebræos, vt iudicetur res omnium temporum. *S.*

℣. 4. *n) Propter scire meum*, i. e. *quia probe scio*. At S. *de scientia mea est* conf. Deut. 9, 24. Iob. 10, 7. *o) quod durus tu sis*, vid. Ex. 32, 9. 2 Sam. 3, 39. Ezech. 2, 4. *p) nam neruus* quasi *ferreus*. (7) Gen. 32, 33. Ezech. 37, 6. 8. *q) ceruix tua* est. confer Deut. 10, 16. c. 31, 27. *r) & frons tua ænea*. c. 45, 2. cf. Ezech. 3, 7. 8. 9. & 1 Sam. 17, 49.

℣. 5. *s) Ideo prædixi illa tibi*. c. 43, 12. Sine dubio respicitur ad Babelis interitum & Iudæorum liberationem, de quibus c. 47. actum est. *S. t)* vid. v. 3. *u) priusquam eueniat*. Gen. 41, 50. *x)* v. 3. 6. c. 44, 8. *y) ne* pro duritie tua *dicas* vel *dicere* vllo iure *possis*. v. 7. *z) idolum meum* (1) al. *dolor* (3) c. 14, 3. Pf. 139, 24. 1 Paral. 4, 9. Confer not. 1 Sam. 31, 9. *a)* c. 42, 17. c. 44, 17. b) c. 41, 29. Ier. 10, 14. *c) ea fieri præcepit*. Summæ caussæ gubernationem hoc verbum indicat; vnde sæpius de Deo, etiam in Esala nostro vsurpatur. *S.* Conf. c. 13, 3. c. 23, 11. c. 34, 16. c. 45, 12.

℣. 6. *d) Audiuisti*, modo *videas*, *totum hoc*. q. d. vtique negare non potestis, quod audiueritis omnia hæc a me prædicta esse. *e) vos e go, annon indicabitis?* v. 20. q. d. *vosmet ipsi* vtique *hoc* confiteri & palam aliis *annunciare* ac testari *debebatis*. *f) an-*

3, 4. At S. *& ante diem*, i. e. quæ *in æternitate fuerunt*, tu ea non audiuisti. *o)* vid. v. 5. ℣. 8. *p) Et non audiuisti & non agnouisti* ea &c. Respicit ad v. 6. q. d. merito vos arguo & interrogo: *annon annunciabitis?* Noui enim, *quod non audias*, *quod cognoscere nolis*, *& quod iam olim auris tua non sit patula ad obediendum mihi*. Nam non ignotum mihi est, *quod prauaricaturus sis*, & pro beneficio liberationis mihi ingratus futurus: imo noui, *quod in peccato natus sis*. S. *q) & iam dudum*. v. 3. 7. *r)* S. *non aperuit se auris tua*. cf. c. 50, 5. c. 60, 11. Zach. 7, 11. 12. Luc. 24. 45. *s) quod prauaricando prauaricaturus sis*. Ier. 3, 20. c. 5, 11. Hos. 5, 7. c. 6, 7. Mal. 2, 11. cf. supra not. c. 24, 16. Iud. 9, 23. *t) & perfidus* s. *rebellis*. vid. c. 1, 2. 28. *u) ab vtero* s. *ex quo in vtero esse cœpisti*, i. e. ab ipsa conceptione. De *peccato originis* cum *S.* aliisque hoc accipimus. cf. Pf. 51, 7. Pf. 58, 4. & supra c. 44, 2. *x) vocatum est tibi* nomen. cf. c. 62, 2. Gen. 1, 5. i. e. *vocaris* s. *vocatus es*. Propter quæ omnia merebaris in æternum exscindi & reprobari. v. 9. *Pyal* (7) infra c. 58, 12. Vocatus autem ita est sec. veritatem, tum in scientia Dei, intima introspiciente, tum in Scriptura Gen. 6, 5. c. 8, 21. & alibi. *S.* ℣. 9. *y)* Itaque *propter nomen* tantum *meum*. cf. c. 66, 5. Ezech. 20, 9. 14. Hic ostendit Messias veram caussam liberationis e Babel, destruendo omne meritum ipsorum, & commendando nominis sui gloriam. S. *z) differebam* iam olim, & porro sic *differam iram meam* Num. 14, 18. Pf. 106, 45. Prou. 19, 11. *a) &* propter gloriam meam. c. 42, 8. *b) parcebam, & parcam tibi*. (1) Cocc. Lex. p. 227. *continebam me*, idque cum Rabb. deducit a Chald. *Chotem*, nasus, ira. q. d. *nasum continebam*, ne spiritus & vapor igneus ex eo exiret, qui illos consumeret. coll. Es. 65, 5. Al. *continebam* & qs. *capistrabam* hostes *tui caussa*; ex rad. Ar. *percussit in naso*, *capistrauit* camelum, equum, bouem. *c)* cf. Deut. 32, 26.

℣. 10. *d)* Tig. *conflaui*, Vulg. *excoxi*, S. *probabo* vel *purificabo te* vt conflator. cf. Iud. 7, 4. Pf. 26, 2. Pf. 66, 10. Zach. 13, 9. Mal. 3, 3. *e) sed non pro argento*, i. e. *gratis*, sine vllo pretio aut merito tuo. cf. c. 52, 3. 1 Reg. 21, 6. Mich. 3, 11. 1 Par. 21, 22. q. d. Purificatores auri & argenti purificant pro argento siue mercede; at ego purificaui te quidem, sed gratis, non pro meritis tuis. Atque sic Deus Messias *non ostendit modum* purificandi, sed *gratiam purificantis*. S. *f) eligam te* probatum. c. 41, 8. 9. *g) in catino* vel *fornace* adflictionis. (8) Deut. 4, 20. Prou. 17, 3. cf. Sap. 3, 6. 1 Petr. 1, 7. Heb. 12, 11. 1 Cor. 3, 13. 15. ℣. 11. *h) Propter me*, inquam, & propter nomen meum. v. 9. c. 43, 25. Ion. *propter nomen meum*, *& propter Verbum meum*. *i)* id *faciam* Ez. 20, 9. 14. *k)* nam quomodo *profanaretur?* sc. nomen meum v. 9. Interrogatio vehementer negat, q. d. *nam nullo modo permittam, vt nomen meum profanetur*. -- Profanatum autem fuisset nomen Dei, *& dedisset gloriam suam alteri* occasionaliter, si non liberasset Iudæos: quia gentiles id adscripsissent tq. opus potentiæ idolis suis, & blasphemassent Deum, tanquam non potuisset liberare populum suum. *S.* Conf. Num. 14, 15. 16. Deut. 9, 28. *l)* c. 42, 8. ℣. 12 *m)* c. 46, 3. 12. *n) vocate mi*. i. e. qui *a me populus Dei vocaris*. Particip. (1) *Pyal* (7) constanter *appellari* vel nominari significat. vid. v. 8. & cf. c. 65, 1. *o) Ego Messias* v. 16. *idem* sum. vid. c. 43, 10. *p)* vid. c. 41, 4. c. 44, 6. Apoc. 1, 8. 11. 17. c. 22, 13. ℣. 13. *q)* c. 26, 8. *r)* c. 42, 5. Pf. 102, 26. Ion. *Etiam in Verbo meo feci terram*. *s)* q. d. *palmauit*. Tig. *palmo mensa est*; al. *palmo aptauit* s. *distendit* vel *sustentauit*. (2) Thr. 2, 22. cf. Es. 40, 12. *t) Ego voco ea*. c. 46, 11. Hinc habet Paulus, quod dicit Rom. 4, 17. *Deum vocare ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt*. Conf. Pf. 33, 6. 9. Pf. 148, 5. *S.* *u) stant* & conseruantur c. 47, 13. cf. Col. 1, 17. Heb. 1, 3. *x) vna* omnia, nullo excepto. Non temporis est, sed *vniuersalitatis subiecti*. S. Conf. c. 41, 1. 20. c. 43, 9. 17. c. 45, 16. 20. & Ioh. 1, 3.

℣. 14. *y)* c. 45, 20. *z) ecquis inter Babylonios* & eorum Deos *indicauit* & prædixit *hæc?* c. 45, 21. *a) dilexit eum*. Quæritur *quem?* & ad *Christum* id refert Coccejus, vt notauimus Deut. 33, 12. Plures ad *Cyrum*, sed sine contextu. Melius *ad Israelem* S. Conf. v. 12. c. 43, 4. Mal. 1, 2. sic Ion. *Dominus est, qui diligit Israelem*, ideo *faciet voluntatem suam in Babylone*, *& fortitudinem brachii sui manifestabit in Chaldæis*. *b)* c. 46, 10.

ואשמיעם per *Kam.* 2. 5. attamen *Schua* refert 2. in marg. ex aliis. ℣. 9. אחטם ita 7. 8. 22. cum nota יתיר ו׳ . הכריתך sic in *Femin.* alius liber in marg. 22. ℣. 11. כי per *Mun.* repertum 6--11. 15. 19. 23. ℣. 14. וישמעו Ita 2. 6. 7. 9. 10. 13--16. 17. 18. 20. 21. 22. בהם pro eo hab. בכם 1. 2. sic fu. 5.

טו בבבל וזרעו כשדים ׃ אני אני דברתי אף־קראתיו
16 הביאתיו והצליח דרכו ׃ קרבו אלי שמעו־זאת לא
מראש בסתר דברתי מעת היותה שם אני ועתה אדני
17 יהוה שלחני ורוחו ׃ כה־אמר יהוה גאלך
קדוש ישראל אני יהוה אלהיך מלמדך להועיל
18 מדריכך בדרך תלך ׃ לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר
19 שלומך וצדקתך כגלי הים ׃ ויהי כחול זרעך וצאצאי
מעיך כמעותיו לא־יכרת ולא־ישמד שמו מלפני ׃
כ צאו מבבל ברחו מכשדים בקול רנה הגידו

השמיעו Ccc 4 מט ד

rus deinceps de temporibus N. T. S. Conf. not. ad v. 1. Id mysterium vero tanto diligentius & frequentius inculcat, quanto magis cæcæ genti absconditum id fore nouerat. *Maius.* m) quod etiam *ab initio* mundi, cf c. 40, 21. ad protoplastos, patriarchas & prophetas, v. c. Gen. 3, 15. c. 18, 18. &c.

c) c. 47, 1. d) c. 30, 30. c. 40, 10 c. 59, 16. e) *Chaldaos* sc. *destruet* vel domabit. cf. Luc. 1, 51. 52. & supra c. 47, 1.

℣. 15. f) v. 16. c. 46, 11. c. 52, 6. g) *vocaui eum*; plerique subintell. *Cyrum*, coll. c. 44, 28. *Ion.* Ego in Verbo meo pepigi pactum *cum Abrahamo patre vestro*; *etiam vocaui eum*, & introduxi eum in terram domus Schechinæ meæ, & direxi viam eius. At S. *Ego*, Iehoua Messias, *locutus sum istud*, & *vocabo eum* Israelem, *deducam eum* & *prosperabit viam suam*, donec redeat in terram Canaan. h) cf. c. 46, 11. vel Num. 14, 24. i) Ios. 1, 8.

℣. 16. k) *Accedite ad me*, Filium Dei v. 12, 13, 15. Est & hic præcipua difficultas, *quis loquatur?* inquit S. Non vero esse loquentem Deum Patrem, nec Spiritum S. constat ex fine versiculi. Plerique putant esse verba de se loquentis Esaiæ. At verba esse Christi, de missione sua loquentis, cum S. aliisque recte colligit *Dorschæus*; (1) quia in antecedentibus nulla alia nominatur persona, quam *Iehoua* v. 12. seqq. (2) quia is ad accessum hic inuitat, qui v. 14. ad congregationem & auditionem inuitauit. (3) quia nullus alius indefinite a principio locutus est Israelitis ad vsque nunc, præter personam diuinam v. 16. (4) Quia ita antiquissimi Ecclesiæ Doctores interpretati sunt, Eusebius, Athanasius, Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus &c. l) *Audite hæc*, quod sequitur de mea in carnem missione. conf. v. 1. Postquam namque Filius Dei copiose egit de Babylonica captiuitate, ac de promissa ex illa liberatione, & Iudæis ingratum animum exprobrauit in priore huius capitis parte; huius capitis iam ad similem, imo maiorem ingratitudinem prædicendam & arguendam digreditur, a[illegible] v[illegible]

n) *non in occulto* (c. 45, 19. LXX. vt Ioh. 18, 20.) sed palam & aperte *elocutus sum* v. 15. de redemtione generis humani. o) q. d. non enim tunc demum existere incepi, quando homo factus & in carne inter mortales adparui, sed *a tempore, quo illud fuit* decretum a Deo, vt ego mitterer, *ibi ego fui* inter personas decernentes. Suffixum verbi respicit ad זאת, quod demonstrat missionem Filii Dei in carne; *existentia* autem hic non in re, sed *in decreto diuino* intelligenda, vt sæpius; *tempus* vero lata in significatione h. l. vsurpatur, & ipsam æternitatem denotat. S. Conf. Prou. 8, 30. Rom. 16, 25. 2 Tim. 1, 9. Tit. 1, 2. p) *ibi ego* iam adfui. cf. Prou. 8, 22. 27. Ioh. 1, 1. 2. c. 8, 58. scil. *tanquam præs & sponsor vester*; quod veteres Iudæi etiam agnoscunt in *Ialkut* P. II. fol. 56. col. 2. seqq. Docent namque ibidem non sine emphasi, *Messiam per venientem illam lucem* Es. 60, 1. *esse intelligendum*, coll. Ps. 36, 10. & Gen. 1, 4. & quod Deus iam ante mundi creationem ad Messiæ tempora, & ad opera ipsius respexerit, illamque lucem pro ipso Messia & ætate eius sub throno gloriæ suæ condiderit. Conf. Col. 3, 3. Ioh. 17, 5. &c. Deinde vero pergunt his verbis: *Quum crearet Deus Messiam, pactum cum ipso iniit, atque ita dixit: Isti homines, quorum iniquitates apud te recondita sunt, te mittent sub iugum ferreum, & redigent in eum statum, in quo est vitulus, cuius oculi caligant, & animum tuum peruersitate discruciabunt. Imo propter iniquitates eorum futurum est, vt lingua tua adhæreat palato tuo* Ps. 22, 16. *Tunc ergo hac conditione adquiescis? Respondit ad hæc Messias: Domine huius vniuersi! numquid multos annos durabit ista adflictio? Respondit Deus, per vitam tuam & per vitam capitis tui! hebdomadam vnam* (Dan. 9, 27.) *super te decreui. Quod si vero animus tuus ideo dolet, confestim exterminabo illos. sed dixit Messias: Mundi arbiter, cum gaudio & lætitia cordis mei in me postulata recipio, ita nempe, vt ne vnus ex Israele pereat, nec saluentur tantum illi, qui viuent in diebus meis, sed etiam qui in terra sunt reconditi: nec solum seruentur mortui in diebus meis, sed omnes etiam, qui ab Adamo primo & deinceps mortui sunt: nec illi tantum, sed etiam abortiui fœtus salui sint; imo non hi solum, sed & illi, quos creare constituisti, nec adhuc creati sunt. Sic tibi adstipulor, & sic stipulationem tuam in me recipio. Porro dixerunt Veteres: in illa hebdomade, qua veniet Filius Dauidis, trabes ferreas adferent, easque collo ipsius imponent, donec erecta eius statura incuruetur. Atque ipse clamabit & lacrimabitur ita, vt vox eius in cælum adscendat, dicetque coram Deo: Domine mundi, quanta est vis mea? qualis spiritus meus, & qualis anima mea? quæ membra mea? Annon caro & sanguis ego sum? (Atque propter istam horam etiam Dauid plorauit & dixit: exaruit sicut testa, vis mea,* Ps. 22, 16.) *Respondebit autem illi Deus: Ephraim, Messia, iustitia mea! Tu ipse iam a mundi creatione hoc in te recepisti.* &c. q) *nunc autem* in plenitudine temporis Gal. 4, 4. 5. r) Deus Pater. s) *me misit* in carne c. 61, 1. cf. Zach. 2, 13. 15. c. 4, 9. c. 6, 15. t) *& Spiritus eius* c. 63, 10. *Breui versiculo* (inquit *Hieronymus* in Comment. ad h. l.) *Trinitatis nobis ostenditur sacramentum.* Mittit autem Pater Filium sec. diuinam & humanam naturam; at Spiritus S. sec. humanam, qua Christus ex eo natus Mat. 1, 20. Luc. 1, 35. & eodem vnctus fuit Es. 11, 2. c. 42, 1. c. 61, 1. Ps. 45, 8. Luc. 4, 18. *Loquitur* vero *Filius* non vt incarnandus, sed *tanquam incarnatus*, & de re Noui, non Vet. Testamenti. Non enim ignotum est, quod in Prophetis res futuræ, tq. iam præsentes repræsentantur, vt, quod, & qualiter futuræ sint, indicetur eo clarius. S. Conf. not. c. 5, 13. c. 9, 2. 13. c. 10, 28. c. 16, 4. c. 37, 22. c. 42, 17. c. 45, 16.

℣. 17. u) Porro *sic dicit* Iehoua Filius; idem, qui v. 16. loquebatur. Sæpe enim hæc verba, *Sic dixit Dominus*, apud Hebræos parenthetice ponuntur, vt Latinorum *inquit*. vid. c. 7, 7. c. 30, 12. 15. c. 43, 14. 16. c. 44, 2. 6. x) c. 41, 14. c. 49, 7. 26. conf. Hebr. 9, 15. Col. 1, 14. y) c. 41, 14. c. 47, 4. Dan. 9, 24. 1 Cor. 1, 30. c. 6, 11. z) *Ego* Messias *sum Iehoua Deus tuus*. c. 41, 13. a) pro munere meo Prophetico fidelissime *instituens te*. cf. c. 2, 3. c. 63, 1. Ps. 25, 4. 5. b) non vanis verbis, quæ tibi non prosint, si vtique ea sequaris, aut inanibus promissis, quæ præstare non possim, vt gentium dii; sed *in vsum tuum longe maximum*, modo credas. c. 30, 5. c. 44, 10. Ier. 2, 8. 11. it. Zeph. 3, 5. Mat. 16, 26. c) *deducens* vel *dirigens te* Ps. 25, 5. 9. Prou. 4, 11. *per verbum Euangelii*, quod potentia Dei est, ad salutem omni credenti. Rom. 1, 16. d) *in via* salutis, *quam ire debes*. Ps. 32, 8.

℣. 18. e) *O si* aures & animum *aduertisses*, c. 28, 23. c. 42, 23. 1 Sam. 15, 22. Ps. 81, 14. Apoc. 3, 15. f) Ex. 15, 26. Ps. 119, 131. Neh. 9, 29. g) S. *futura enim fuisset sicut flumine* c. 59, 19. Ion. *sicut inundatio fluminis Euphratis*. h) cf. c. 26, 3. c. 66, 12. Luc. 19, 42. Rom. 5, 1. c. 14, 17. i) cf. v. 1. c. 33, 5. c. 46, 13. k) c. 51, 15. Elegantissime exponit Messias beneficia ex doctrina ipsius ad nos manantia, vt sunt pax instar fluuii copiosa, & iustitia *instar fluctuum maris*; nec non amplificatio & æternitas Ecclesiæ v. 19. sed simul accusat Iudæorum futuram incredulitatem. S.

℣. 19. l) *Fuisset quoque vt arena*. cf. 1 Reg. 4, 20. m) *& propagines* c. 22, 24. c. 61, 9. n) *viscerum tuorum* c. 49, 1. Gen. 15, 4. o) *sicut lapilli* vel *scrupi* arenæ. (1) p) c. 55, 13. q) Deut. 4, 26. c. 28, 20. 24. 1 Reg. 15, 27. r) c. 14, 22. Ion. *nomen Israelis*.

℣. 20. s) *Exite* igitur tandem *e Babylone* spirituali, *& fugite e Chaldæa* malitiæ spiritualis. Ier. 51, 6. 45. Apoc. 18, 4. 2 Cor. 6, 17. Hæc verba communiter *de solutione captiuitatis Babylonicæ interpretantur*: vid. prolixe *Sanctius* in h. l. qui non paucos quoque recenset auctores, sed ita, vt fateatur, alios illa *de Christo* accipere: quod & *nos retinemus*, eo magis, quod in Babylonicam captiuitatem non quadret v. 21. Quanquam enim cum A. ben Ezra conantur eo trahere; tamen non immerito ipsis obiicit D. Kimchi ad h. l. *Si Prophetia hac de reducibus e captiuitate Babylonica dicta est, vt quidem videtur, mirum est, quomodo non perscriptum in libro Ezræ, vbi narrauit exitum ex illa captiuitate, quod facta sint ipsis hæc miracula, quod scilicet diffuderit Dominus petram propter illos in deserto.* quod profecto non parum nostram iuuat sententiam. Si dixeris *metaphorice* hæc esse intelligenda: resp. magnitudo rei per istas metaphoras longe superatur, vt etiam auctores contrariæ opinionis ad *hyperbolem* confugere cogantur. At in Christo tanta est magnitudo beneficiorum spiritualium, & tanta eorundem copia, vt istæ metaphoræ aptissime eam adumbrent, perfecte tamen assequi non valeant. S. t) c. 14, 7. c. 35, 10. Ps. 47, 2. Ps. 118, 15. u) cum voce iubili annunciate v. 6. c. 45, 21.

℣. 19. כמעותיו *defect.* 1. 3. 22. sic se. 2. secundum *Masoram* 1. 2. & *Erffortensem*.

השמיעו זאת הוציאוה עד־קצה הארץ אמרו גאל
21 יהוה עבדו יעקב׃ ולא צמאו בחרבות הוליכם מים
22 מצור הזיל למו ויבקע־צור ויזבו מים׃ אין שלום אמר
יהוה לרשעים׃ מט שמעו איים אלי והקשיבו
לאמים מרחוק יהוה מבטן קראני ממעי אמי הזכיר
2 שמי׃ וישם פי כחרב חדה בצל ידו החביאני וישימני
3 לחץ ברור באשפתו הסתירני׃ ויאמר לי עבדי־אתה
4 ישראל אשר־בך אתפאר׃ ואני אמרתי לריק יגעתי
לתהו והבל כחי כליתי אכן משפטי את־יהוה
ופעלתי את־אלהי׃ ועתה אמר יהוה
יצרי מבטן לעבד לו לשובב יעקב אליו וישראל לא
6 יאסף ואכבד בעיני יהוה ואלהי היה עזי׃ ויאמר
נקל מהיותך לי עבד להקים את־שבטי יעקב
ונצירי ישראל להשיב ונתתיך לאור גוים להיות
ישועתי עד־קצה הארץ׃

כה

quod omnes homines velit ad cognitionem veritatis venire 1 Tim. 2, 4.

CAP. XLIX.

Partes huius capitis ex sententia S. duae sunt : I. Missionis Messiae descriptio v. 1—13. II. Querulantis ecclesiae consolatio v. 14. seqq. q v. 5. i. e. *ex quo ego in utero fui.* Raschi. Cf. c. 44, 2. 24. c. 48, 8. r) לו קרי *vocauit me* ad officium meum. Conf. Ex. 31, 2. Num. 1, 16. Heb. 5, 4. 5. s) *a visceribus matris* ונצורי קרי *mea* c. 48, 19. Ps. 71, 6. t) *commemorauit & designa*vit. c. 26, 13. u) *nomen meum*; siue id sit *Immanuel* c. 7, 14. siue *Iesus.* cf Luc. 1, 30. 31. c. 2, 21. ℣. 2. x) cf. c. 11, 4. y) *Gladii & sagitta* symbolo, verbi, quod ex ore Christi egreditur, efficacia cominus inter Iudaeos, & eminus inter gentiles designatur. cf. Zach. 9, 13. Ps. 45, 4. Eph. 6, 17. Heb 4, 12. Apoc. 1, 16. c. 2, 16. z) *acutum.* is Ps. 57, 5 cf. Ez. 21, 24. & quoad rem cf. supra c. 44, 25. Iob. 5, 13. Mat. 22, 22. 34. 46. & c. a) *sub umbra manus sua* omnipotentis. c. 51, 16. cf. Ps. 17, 8. Ps 91, 1. b) *abdidit* & diligentissime in vsum suum adseruat ac protegit *me.* Ios. 6, 17 25. 1 Reg. 18, 4. 13. c Tig. *ut sagittam extersam.* cf. Ier. 51, 11. Ps 45, 6 Ps. 127, 4. At Ion. Vulg. aliique *electam.* LXX. vt Act. 9, 15 cf 1 Par. 7, 40. c. 9. 22 d) *in pharetra sua* (6) c. 22, 6. Ier 5, 16. e) Ps. 31, 21. ℣. 3. f) *Seruus meus* electus & dilectus *ures.* c. 42, 1. Phil. 2, 7. Heb. 2. 14. seqq. *Singularis* h. l. *seruus* intelligitur, quod probant opera quae mox indicantur v. 5 6 8. g) Tren eil. *Israel est de quo per te glorificatus sum.* qua versio, vt S. iudicat, optimam dat cohaerentiam, & *indicat, inter quos Messias officium suum in carne administraturus sit,* op. in Israele, ad eum conuertendum, coll. v. 5. adde Mat. 10, 6. c. 15, 14. Act 13, 46. c. 28, 25. seqq. At Tig. *Israel tu es, in quo gloriabor*: vel vt alii: *Israel ille verus tu es*, de quo dixi: *in te benedicta erunt omnes gentes terrae* Gen. 28, 14 *Israel* (inquit *Dorsch*) Christus vocatur, a Iacobo typo suo, qui illum, vt victorem & reconciliatorem Dei Patris repraesentauit. Ita *Maii* Oec. p. 959 h) c. 44. 23. c. 60, 21. Ioh. 17, 4. Eph. 1, 5. 6. ℣. 4. i) *Ego vero* Messias *dixi,* ex consideratione incredulitatis Iudaeorum, de qua capite superiore. Elegans est verborum respectus: *Et dixit mihi,* v. 3. & *Ego dixi* h. l. S k) *in cassum.* c. 30, 7. c. 65, 23. cf. c. 26, 18. c. 53, 1. Prou. 1, 24. Luc. 7, 31. l) *laboraui.* vid. c. 43, 24. m) *frustra* c. 45, 19. n) *ac inutiliter* c. 30, 7. Iob. 9, 29. o) *vires meas consumsi.* Ps. 22, 16. Ps. 71, 9. cf. Ioh. 1, 11. c. 7, 46. Mat. 23, 37. p) *Verumtamen* c. 40, 7. c. 53, 4 q) *ius & iudicium meum.* cf. Ps. 9, 5. Ps. 17, 2. r) *est apud Dominum.* Ion. *manifestum est coram Domino*; qui caussam meam iudicabit, & vindicabit ab aduersariis. cf. Ioh. 8, 50. s) & *merces operum meorum* Leu. 19, 13. t) *est apud Deum meum*: qui non in cassum laborare me finet. cf. v. 5. c. 8, 17. ℣. 5. u) Gen 45, 8. x) *qui formauit me ab vtero* v. 1. c. 44, 2 Ps. 22, 11. y) *in seruum sibi* v. 3. c. 52, 13 z) *vt conuerterem* v. 6. Ier. 50, 19. a) Ion. *domum Iacobi.* cf. c. 43, 1. b) *ad ipsum.* Ion. *ad cultum ipsius.* c) & *vt Israel ad ipsum*; Ion. *ad timorem ipsius adduceretur.* vide Matth. 15, 24 Ioh 11, 52. & cf. supra c. 9, 2. item c. 63, 9. & Varr. Lect. ad Leu. 11, 21. Al. *negatiue*: & vt conuerterem ad ipsum Israelem, *qui non congregatur,* vt oves non habentes pastorem Mat 9, 36. *subintellecto relatiuo,* vt supra c. 10, 30. d) S. *sum pretiosus,* al. *gloriosus ero,* c. 43, 4. cf. Ioh 1, 14. c. 2, 11. c. 17. 1. 5. e) v. 4. Zach 11, 4 c. 12, 2. ℣. 6. f) S. *Imo dixit* cf. ו c. 22, 10. c. 39, 7. Hab. 1, 8. g) S. *leue est, vt mihi sis.* q. d. *Exiguum ac leue quid foret ex ea, si esses mihi tantum seruus* & c. cf. Ez. 8, 17. 1 Sam. 18, 23. 1 Reg. 16, 31. 2 Reg 20, 10. h) v. 3. 5. i) *ad erigendum* & restituendum v. 8 Am. 9, 11. k) *tribus Iacobitarum* c. 63, 17. ne pereant. l) & ad reducendum ac colligendum *seruatos ex Israele* v. 8. Ez. 6, 12 qui diu satis congregari noluerunt, vid. supra v 4. Mat. 23, 37. tandem vero conuertentur Rom. 11, 25 26 *Maii* Oec p. 959. At. Tig. Luth aliique & *ad reducendas* l. ad restituendum *vastitates* Rad. נצר, inquit *Dorsch.*, vtramque significationem habet, & *conseruationis & destructionis* Studio autem ambiguum eiusmodi vocabulum adhibitum fuisse existimari potest; quia etiam in media vastitate & desolatione custoditi & conseruati fuerunt, qui pertinent ad λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος Rom. 11, 5. quos Zacharias c. 9, 12. *vinctos spei* adpellat. Sed tum potius diversa vnio formae origo quaerenda esset, vt ostendimus supr. ad c. 1, 8. m) cf. Mat. 10, 6. c. 15, 24. n) cf. Ier. 29, 10, Maior namque missionis Christi fructus erat, conuersio gentium. o) *sed dabo te etiam* v. 8 c. 42, 6. c. 55. 4. p) c. 9, 1. c. 42, 6. 7. c. 51. 4. Luc. 2 32. Act. 13, 47 Huc etiam respicitur Ioh. 1, 7. seqq. c. 3, 19 c. 8. 12. c. 9, 5. c 12. 46. *Dorsch.* q) *vt sis*, l. *vt fiat* s. *pateat salus mea* c. 51, 6 8. r) *ad extrema terrarum*, c 48, 20. vt totus orbis impleatur gloria sua. Es. 6, 3. Ioh. 11, 52. c. 12. 41. De *Messia* h. l. recte accepit *Moses Haddarsan* apud Raym. in Pug. fid. p. m. 828.

x) & *praedicate hoc* Euangelium. Ier. 31, 7. y) *efferte, diuulgate illud.* Num. 13, 32. z) cf. c. 49, 6. c. 62, 11. a) *adseruit* v. 17 c. 44, 23. aeque potenter & gratiose, ac olim, quando populum suum ex Aegypto per solitudines duxit, iisque de cibo ac potu, aliisque necessariis rebus prospexit. *Maii Oec.* p. 958. b) Ion. *seruos suos de domo Iacobi.* cf. c. 41, 8 9. c. 43, 1. c. 44, 1. ℣. 21. c) S. *Tum non sitient.* c. 49, 10. Apoc. 7, 16. cf. supra c. 41, 17. c. 44, 3. d) *in vastis locis.* c. 44, 26. Ezech. 13, 4. e) *duces eos,* c. 42, 16. Ier. 31, 9. vt olim Deut. 8, 2. De verbo *praeterito* cf. supra ad v. 3. f) cf. Ex. 17, 6. Num. 20, 11. g) *manare* (au *fluere*) *faciet.* Hiph. (1) cf. Kal c. 44, 3. c. 45, 8. h) *findet* namque, vt olim *fidit*, petram. cf. c. 35, 6. Iud. 15, 19. i) *vt fluant.* Ps. 78, 20. ℣. 22. k) S Sed *non erit pax* ista spiritualis, vobis gratiose oblata. v. 18. c. 57, 21. l) *impiis* Iudaeis. S. Conf. Ps. 50, 16. Ps. 78, 5. Qui exire neglexerint & in impietate Antichristiana perseuerauerint, *nulla omnino pace fruentur*, sed poenis & cruciatibus ineffabilibus subiicientur. *Maius* d. l.

Cap. XLIX, ℣. 1. m) c. 51, 1. c. 41, 1. 5. *Insulares* & remotos populos, qui sine dubio gentiles erant, compellat, quia de eorum ad ecclesiam congregatione dicturus est. *S.* n) c. 51, 4. o) c. 41, 1. c. 55, 4. p) v. 12. c. 43, 6. cf. Zach. 6, 15. Promissio enim Messiae eiusque beneficiorum etiam τοῖς εἰς μακρὰν competit Act. 2, 39. *Dorscheus.* Nam cum Iehoua Messias in altera capitis 48. parte ad N. T. accesserit, iam plura de se, mediatore N. T. & huiusque beneficiis, subiicit, & inprimis exponit, ad quos illa pertineant, &

quod

℣. 20. והשמיעו cum praef. *Vau* alii codices in marg. 7. 8. sic fe. 2. in texto, & fn. c. CAP. XLIX, ℣. 3. אשר per *Mercha* 1. 2. 3. 5. 7 ℣. 5. יוצרי *plene* 1. 2. 5. 23. & *Orientales* sec. *Mas.* 1. 2. & Erff. 3. aliamque in margine 7. 8. ℣. 6. נקל per *Paschta* 3. bene.

7 כה אמר־יהוה גאל ישראל קדושו לבזה־
נפש למתעב גוי לעבד משלים מלכים יראו וקמו שרים
וישתחוו למען יהוה אשר נאמן קדש ישראל ויבחרך׃
8 כה אמר יהוה בעת רצון עניתיך וביום
ישועה עזרתיך ואצרך ואתנך לברית עם להקים ארץ
9 להנחיל נחלות שממות׃ לאמר לאסורים צאו לאשר
בחשך הגלו על־דרכים ירעו ובכל־שפיים מרעיתם׃
י לא ירעבו ולא יצמאו ולא־יכם שרב ושמש כי־מרחמם
11 ינהגם ועל־מבועי מים ינהלם׃ ושמתי כל־הרי לדרך
יב ומסלתי ירמון׃ הנה־אלה מרחוק יבאו והנה־אלה
13 מצפון ומים ואלה מארץ סינים׃ רנו שמים וגילי ארץ
יפצחו הרים רנה כי־נחם יהוה עמו ועניו ירחם׃
14 ותאמר ציון עזבני יהוה ואדני שכחני׃
טו התשכח אשה עולה מרחם בן־בטנה גם־אלה
16 תשכחנה ואנכי לא אשכחך׃ הן על־כפים חקתיך

קמץ בז״ק

ופצחו קרי

הפטרת עקב

חומתיך Ccc 5 מט ה

v. 7. r) Ex mente Dorschei hic incipit Messiæ cum Ecclesia pressa colloquium. Ita Maii Oecon. p 960. Sed melior est de Christo interpretatio, ait Hieronymus in Comment. ad h. l. Quocum etiam Brentius, Varenius & Schmidius omnia hæc, q a Deo Patre ad Christum dicta, accipiunt t v. 26 c. 41, 14. Paulo ante c. 48, 17. hæc epitheta attributa sunt Filio Dei; nunc tribuuntur Deo Patri, vt cognoscas, quod et si Pater & Filius sint duæ personæ, una tamen est essentia & divinitas Brentius Conf. 1 Tim. 1. 1. Tit. 1, 3. &c. u) c 10. 17. x) S. ad contemnendam animam; i. e. vt prompte animam & vitam meam profundam, coll. c. 53, 10, 12. Mat. 20, 28. Ioh. 10, 17. 18 y) abominanti, s qui detestatur impiam gentem. Am. 6, 8. Deut. 23, 8. Ps. 106, 40. Conf. supra v. 4. qui huius est fundamentum. z) Phil 2, 7. a) c. 14, 5. c. 24, 14. c. 52, 5. Pilati, Herodis, Pontificum. S. Ksi enim Dominus est non Regum tantum & Principum, sed etiam omnium creaturarum; tamen factus est in hac terra servus dominorum, imo servus servorum, coll. Matt 20, 28. Brent. b) Reges etiam v. 23. c. 52, 15. c) videbunt, & agnoscent gloriam tuam. c 11, 20. c. 52, 8. Ps. 43, 6. d) S. & insurgent. Vat. & adsurgent honoris causa, cf. Ex. 33, 10 Leu. 19, 32. Esth. 5, 9. e) Principes sc. videbunt. f) v. 23. Gen. 27, 29. Zeph. 2, 11. Ps. 22, 25. Ps. 72, 11. g) idque certo futurum est, propter Iehovam, qui fidus est in servandis promissis. vid. S ad h. l. h) Deut. 7, 9. i) S. qui te Messiam elegit ac diligit. c. 42, 1. c. 43, 10. Al. qui te Israelem elegit, iustificavit, ac tandem glorificabit. Ita Maius d. l. coll. Ps. 45, 10. seqq. Rom. 8, 28. seqq.

v. 8. k) Porro sic dixit Iehova Pater ad Filium, vt v. 3. 5. 6. 7. l) in tempore beneplaciti c. 58, 5 c 61, 2 Ps. 69, 14. 2 Cor. 6, 2. quo gratiam & benevolentiam meam erga omnes homines insigniter patefeci Luc. 2, 14. Ioh. 3, 16. Rom. 5, 8 &c. ideo quod tu fecisti beneplacitum meum Ps. 40, 9. Col. 1, 19. 20. &c. teque in sacrificium grati odoris mihi obtulisti Eph. 5, 2. quod acceptum habui Ex. 28, 38. Leu. 22, 21. Matth. 3, 17. & propter illud 1 Ioh. 2, 2. v... mnes vera fide te recipientes Ioh. 1, 12. &c. S. m) te precantem exaudivi. Ps. 22, 2. Ioh. 11, 41, 42. Heb. 5, 7. Intelligendæ autem sunt preces, non tantum vltimæ Christi, vt Ioh. 17, 1. seqq. Ps. 22, 2. seqq. sed quas per totam etiam vitam suam fudit S. n) c. 41, 10. o) & custodiam te v. 6. c. 27, 3. c. 41, 6. p) vid. v. 6. q) c. 42, 6 r) S. ad restituendum terram v. 6. maledictioni subiectam Gen. 3, 17. c. 5, 29. s) ad distribuendum. Ios. 1, 6. Zach. 8, 12. Prov. 8, 21. t) hereditates. Ios. 19, 51. u) desolatas, v. 19. c. 54, 1. v. 9. x) Fig. vt dicit y) vinctis. vid. c. 42, 7. c. 61, 1. z) & his, qui in tenebris sunt c. 47, 5. Mich. 7, 8. cf supra c. 9, 2. c. 5., 2. Act. 26, 18. Eph. 5, 14. a) prodite in lucem cf. 1 Sam. 14, 8. b) cf c. 35, 8. seq. c) c. 30, 23. cf. Ioh. 10, 9. d) c. 13, 2. Num. 23, 3. e) erit pastio vel pastus eorum. (10) Ier. 10, 21. Hos. 13, 6. v. 10. f) cf. c. 65, 13. Prou. 10, 3. Ioh 6, 32. g) c. 48, 21 Ioh. 4, 14. cf. Ps 23, 1. Ioh. 10, 9. 10 Apoc. 7, 16. h) nec feriet eos Ion. 4, 8. i) æstus. (1) c. 35, 7. rad. Chald. & Syr. Aruit, arsit, combustum fuit. k) aut Sol Ps. 121, 6. l) qui miseretur eorum. v. 15. c. 54, 10. m) c. 43, 4. n) c. 35, 7. c. 55, 1. Apoc. 7, 17. o c 40, 11. Ps 23, 2 Alluditur ad morem Orientalium, quo post matutinum pastum oves hora diei quarta, quæ nobis est decima, deducebantur ad aquas, deinde ad vmbram & quietem meridianam, vnde rursus ad aquas. Quo facto, iterum pascebant vsque ad vesperam & solis occasum. Nam in calidis regionibus nisi per ora horis meridianis ad vmbram & aquas subducta, vitarent æstum diei, in periculosos morbos inciderent cf Ez. 34, 13. 14. 15. Cant. 1, 7. &c. Boch. Hieroz. l. p. 519. v. 11. y) c. 40, 4. Ez. 34, 14. q) c 35, 8. c. 41, 15 Zach. 4, 7. r) & munitæ viæ meæ. c. 33, 8. c 62, 10. s) in paludosis locis exaltabuntur, cf. c. 40, 4. Prou. 15, 19. v. 12. t) v. 2. c. 43, 6. c. 60, 4. 9. u) c. 41, 25. c. 46, 6. cf Apoc 21, 13. 16. x) Sinim Gen. 10, 17. per quos alii, vt Dorsch. in Analysi sua Sinas s. Chinenses in vltimo oriente, alii, ut Pfeifferus in Dubiis vex. cum Hieronymo ad h. l. montis Sinai Ex. 19, 1. accolas intelligunt, coll. deserto Sin Ex. 16, 1. Boch. autem in Phaleg p. 311. seq. & Hillerus in Onom. S. Pelusiotas Aegyptii: quia Sin nomen vrbis Ez. 30, 15. 16. Chald. & Syr. idê notat, quod Græcum πηλός, vnde Pelusium nomen suum habet. vid. Strabo Geogr. lib. 17. p. m. 535. v. 13. y) cantate itaq; cœli c. 44, 23. Ier. 51, 48. z) cf. Zeph. 3, 14. a) c. 11, 7. c. 53, 1. c. 55, 12. b) c. 12, 1. c. 51, 3. c. 66, 13. c) populum suum suspirantem. Ps 12, 7. d) c. 14, 32. c. 41, 17. c. 54, 11 e) c. 14, 2. Mich 7, 19. v. 14 f) S. Dicit quidem Sion c. 52, 1 h. e. sec. Hieronymum Ecclesia sub initium N. T. ex reliquiis Iudæorum collecta. cf. c. 41, 27. Sion dicitur Ecclesia præcipue ex Iudæis constans vt ex V. T. notum. De ista ecclesia iam c. 48. prædixit Messias, quod ipsum maiori ex parte non esset receptura. Imo hoc ipso capite v. 4. conquestus est, quod inter Iudæos in vanum laboraverit. Ipsa itaque Zion h. l. introducitur, tanquam quæ videat istud deplorandum decrementum suum, & conqueratur, quasi Dominus eam plane oblitus sit & deseruerit, & mox futurum sit, vt plane intereat. Sed vt supra v. 5. seqq. Deus Pater Messiam de vanitate laboris sui conquerentem consolatus est, defectionem Iudæorum abunde compensatum iri per congregationem gentilium: ita Zion h. l. eandem consolationem accipit, decrementum istud per quod illa desolatæ similis reddita sit, abunde compensatum iri per ingentem multitudinem gentilium, qui ad ipsam aggregandi sint, vt non futura sit vacua civibus sed tam populosa, vt spatium angustum futurum sit. Schmid. Alii ad captivos in Babel (de quibus supra c. 40, 27.) alii vero, vt Gertler in Theol Proph. p. 702. ad spem resipiscentis Ecclesiæ sub finem huius seculi id referunt. g) c. 41, 17. c. 54, 6. 7. Num. 10, 31. Ps. 22, 2. Ps. 71, 11. cf. Iud. 6, 13. h) cf c. 40, 27. c. 50, 1. Gen. 40, 23. v. 15. i) infantis sui, lactanei c. 65, 20. Rad. Arab. Aluit, nutrivit. k) vt non misereatur cf. v 10. significatur hoc verbo naturalis ille adfectus & compassio parentum erga liberos. vid. e. c. 1 Reg. 3, 26. Gen. 21, 16. &c. l) S. Etiam si vero hæ obliviscerentur. Pluralis refertur ad sensum, & mulier in præcedentibus collective sumitur pro toto sexu. m) cf. Ps. 37, 28. Ps. 77, 10. Thren. 5, 20. Ioh. 14, 18. v. 16. n) cf. Cant. 8, 16. Varen. confert Ioh. 20, 25. 27 o) insculpsi te c. 22, 15. c. 30, 8. Sensus est, Deum vrbis Hierosolymæ spiritualis typum & ichnographiam in palma manus suæ quasi exaratam delineatamque habere, & sibi præsentem continuo contemplari confer Ex 13, 9. item Apoc. 2, 1.

v. 7. לבזה per Kadma 1. 2. 3. cum Kri לבזו 1. 2. & Mas. Erff. למתעב ita 5. 12. & Ber. cf. huiusmodi Meth. c. 66, 3. Ier. 23, 29. & vid. Varr. Lect. Iud. 20, 2. At 2. 6. 9. 17. 18. 20. 21. 22. 23. omittunt Metheg, pro quo 7. 8. 13. 15. 16. 19. habent Merca sed 1. 3. solum Merca milra. ויבחרך Præf. Vau per Schua 1. 5. Caph sine Dag. 1. & in marg. 6. 9. v. 11. לדרך per Schua 1. 3. 5 v. 12. הנה־אלה ita 5. 7. 2. 13. 15. 19. & Ber. at הנה־אלה 2. & הנה אלה 3. denique הנה אלה מרחוק 1. at הנה אלה vitiose reliqui. v. 13. ועניו ita plene 4. 6. 9. 10. 14. 20. 22. 23. & sic se. 5.

s) cf. c. 54, 2.
℣. 21. t) *Tu vero cum admiratione dices in animo tuo* Ier. 13, 22. u) cf. c. 66, 7. 8. 9. Hoc vult, quod Ecclesia, quæ huc usque ex Iudæis constabat, ideo Zion dicta v. 14. ingenue confessura sit, sibi nouos istos filios non ex se h. e. ex populo Iudaico natos esse, sed ex aliis gentibus. Sic Deus explicat ℣. 12. x) *cum ego fuerim orba.* c. 14, 1. Gen. 27, 45. y) *& vasta.* (1) cf. Iob. 3, 7. z) *exul* etiam 2 Reg. 24, 14. a) *& remota.* Part. Pauli cf.

17 חוֹמֹתַיִךְ נֶגְדִּי תָּמִיד׃ מִהֲרוּ בָּנָיִךְ מְהָרְסַיִךְ וּמַחֲרִבַיִךְ
18 מִמֵּךְ יֵצֵאוּ׃ שְׂאִי־סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ־
לָךְ חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה כִּי כֻלָּם כַּעֲדִי תִלְבָּשִׁי וּתְקַשְּׁרִים
19 כַּכַּלָּה׃ כִּי חָרְבֹתַיִךְ וְשֹׁמְמֹתַיִךְ וְאֶרֶץ הֲרִסֻתֵךְ כִּי עַתָּה
כ תֵּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרָחֲקוּ מְבַלְּעָיִךְ׃ עוֹד יֹאמְרוּ בְאָזְנַיִךְ בְּנֵי
21 שִׁכֻּלָיִךְ צַר־לִי הַמָּקוֹם גְּשָׁה־לִּי וְאֵשֵׁבָה׃ וְאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵךְ
מִי יָלַד־לִי אֶת־אֵלֶּה וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה גֹּלָה וְסוּרָה
וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אֵיפֹה הֵם׃
22 כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֶשָּׂא אֶל־גּוֹיִם יָדִי
וְאֶל־עַמִּים אָרִים נִסִּי וְהֵבִיאוּ בָנַיִךְ בְּחֹצֶן וּבְנֹתַיִךְ עַל־
23 כָּתֵף תִּנָּשֶׂאנָה׃ וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ וְשָׂרוֹתֵיהֶם
מֵינִיקֹתַיִךְ אַפַּיִם אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ לָךְ וַעֲפַר רַגְלַיִךְ יְלַחֵכוּ
וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־יֵבֹשׁוּ קֹוָי׃
24 הֲיֻקַּח מִגִּבּוֹר מַלְקוֹחַ וְאִם־שְׁבִי צַדִּיק יִמָּלֵט׃
כִּי

p) *muri tui* & instauratio tua. Ps. 51, 20. q) *iugiter obuersantur oculis meis.* cf. c. 14, 32. c. Zach. 2, 9.
℣. 17. r) *Festinabunt filii tui* c. 51, 14. sic plerique; at S. *festinare facient ministri Euangelii filios tuos*: quia initio N. T. Ecclesia cito creuit, coll. v. 22. & Esth. 5, 5. s) v. 22. 25. Actor. 2, 41. t) *destructores autem tui* Ps. 11, 3. Pontifices, Pharisæi, & Iudæi increduli. S. u) *& vastatores tui.* c. 37, 18. Iud. 16, 24. x) conf. Zach. 10, 4. 1 Ioh. 2, 19.
℣. 18. y) *Tolle circumquaque oculos tuos.* c. 60, 4. z) vid. ibidem. a) 1 Sam. 20, 3. b) *velut ornamentum egregium* 2 Sam. 1, 24. c) cf. c. 52, 1. d) *& alligabis tibi*, ac constanter habebis eos. cf. Gen. 44, 30. Deut. 6, 8. e) *sicut sponsa ornatum suum* c. 61, 10. Apoc. 21, 2.
℣. 19. f) S. *Nam quod attinet ad vastationes tuas* c. 51, 3. c. 44, 26. g) v. 8. c. 61, 4. h) *& terram euersionis tuæ* s. euersam. (1) cf. v. 1. Am. 9, 11. i) *iurato, inquam, tibi promitto, quod nunc.* v. 16. k) *angustior eris*, quam vt habitatores capere possis. conf. Gen. 32, 8. 1 Sam. 30, 6. l) *procul autem erunt.* cf. c. 54, 15. m) 2 Sam. 20, 20. conf. supra v. 17.
℣. 20. n) i. e. *te audiente.* cf. c. 56, 11. o) *filii orbitatum*, i. e. in orbitate siue post eam, ex gentilibus tibi geniti; quum sc. per Iudæorum defectionem & incredulitatem Ecclesia pene omnibus filiis orbata videretur. S. (1) cf. c. 14, 12. Gen. 27, 3. p) *angustus mihi est.* c. 28, 20. 2 Reg. 6, 1. q) cf. Zach. 10, 10. r) S. *recede mihi.* sed proprie est *accede*, vt Gen. 19, 9. c. 27, 21. 26. q. d. *accede ad alios in gratiam meam.* cf. infra c. 65, 5. Gusset. p. 496. vertendum putat *adiunge te mihi*, vt facilius in loco nostro angusto habitemus. Ion. *da mihi spatium* s) cf.

Ier. 17, 13. b) c. 1, 2. c. 51, 18. c) Dan. 9, 8. d) *isti ergo ubi fuerunt?* Gen. 37, 16. 1 Sam. 19, 22. 2 Sam. 9, 4.
℣. 22. e) Clarissima atque insignis hæc est promissio de vocatione gentium. f) Messias. v. 1. seqq. g) *ad gentes* verbo Euangelii accersendas. h) c. 65, 2. *Leuatio manus* est χειροτονία, per quam missi Apostoli ad prædicandum Euangelium, de qua Act. 10, 41. *Dorsch.* i) c. 5, 26. c. 11, 12. c. 13, 2. c. 18, 3. c. 62, 10. k) ℣. 17. c. 60, 9. ad Christum Marc. 10, 13. l) S. *in sinu*, Tig. *in gremio.* al. *in brachiis* (3) Neh. 5, 13. Ps. 129, 7. Rad. Ar. & Aeth. *Lactauit, nutriuit, fouit* foetum suum mulier; item *in ulnas cepit & amplexus fuit* infantem &c. m) c. 60, 4. n) c. 46, 7. cf. Deut. 33, 12. o) cf. c. 60, 4. ℣. 23. p) ℣. 7. c. 60, 3. 10. Ps. 72, 10. 11 Apoc. 21, 24. q) *nutricii tui* cf. c. 60, 4. Esth. 2, 7. Num. 11, 12. r) *& earum principes augustæ.* cf. 1 Reg. 11, 3. Esth. 1, 18. Quidam, ut per *Reges* regna & imperia mundi, ita per has intelligunt *maiores urbes & res publicas*, coll. Thren. 1, 1. s) *nutrices tuæ.* Ex. 2, 7. 2 Paral. 22, 11. cf. Gen. 32, 16. t) *imo facie in terram si prosternent.* Gen. 19, 1. c. 42, 6. 1 Sam. 24, 9. u) ℣. 7. c. 45, 14. x) *lingent* Num. 22, 4. Ps. 72, 9. Summa erat reuerentiæ demonstratio, *totum corpus humi prosternere*: quod ubi locum non habebat, caput usque ad ipsos pedes, *siue ad plantam pedum* demittebatur, & in ipsis pedibus figebatur osculum - - vel etiam *dextra ad plantam pedum demissa* rursus admouebatur ori, quo alluditur Es. 60, 14. Exemplum insigne est Matth. 28, 9. &c. *Vitringa* ad Apoc. 4, 10. y) *ut experientia cognoscas*, quod ego Messias sim *Iehoua* v. 26. c. 60, 16. z) c. 45, 17. a) c. 40, 31. Ps. 25, 3. Ion. *iusti, qui expectant salutem meam.* cf. Ps. 2, 12. ℣. 24. b) *Num auferetur?* v. 25. c. 52, 5. Gen. 12, 15. *Interrogatio* h. l. *adfirmat*, vt Ier. 31, 20. qua Messias (vel sec. S. Propheta) *occupat obiectionem Sionis* ℣. 14. vix credibile videri, ut quæ in antecedd. ℣. 17. seqq. promissa sunt, præstentur, aut gentes, per idololatriam & peccatorum cumulum nimium constrictæ, ad Ecclesiam aggregentur. Id quod omnino tamen futurum confirmat Filius Dei, ℣. 15. & 16. c) *a forti.* cf. Gen. 10, 8. 9. *Potens hic est diabolus, peccata & mundus*, S. conf. Luc. 11, 21. Ioh. 14, 30. 2 Cor. 4, 4. Eph. 2, 2. c. 6, 12. d) *captura s. præda?* ℣. 25. Num. 31, 11. 12. 27. 32. Exemplum huius rei proponit *Vitringa* ad Apoc. 12, 2. p. 694. ita: An fieri potest, vt Draco, præsidens Romano imperio, de sede sua deiiciatur, & imperium illud CHRISTO vindicetur? Sic etiam in versu sequente. e) *& num?* c. 27, 7. c. 50, 2. Ier. 31, 20. f) *captiuitas s. captiui.* ℣. 25. c. 20, 4. Num. 21, 1. g) *Est hic aliquid difficultatis*, non immerito inquit *Schmidius*; & cum aliis *captiuitatem iusti* accipit *passiue*, vt sit captiuitas *captiuorum iustorum*, h. e. gentilium, qui sic dicantur, non quod *iusti* iam essent, sed *ab euentu*, ad Christum quippe conuertendi & *iustificandi*. Prout supra ℣. 17. & 22. iterumque ℣. 23. iidem dicti sunt *filii Ecclesiæ*, quod tales futuri essent. At non probanda videtur hæc sententia ob symmetriam huius cum sequenti versiculo. *Iustus* enim hic dicitur, qui mox v. 25. *terribilis* aut *metuendus.* Hinc *Varenio* in Esaiam P. III. p. 160. *captiuitas iusti* dicitur respectu *iudicii diuini* s. ipsius *iustitiæ Dei*, velut principalis detinentis. Et *Gussetio* p. 709. *Iustus* Deus Pater est, vt iudex; a quo nos liberat altera persona, Deus sc. Filius Messias &c. qui etiam עָרִיץ in ℣. 25. de Deo accipit p. 646. coll. Ier. 20, 11. Sed neque sic omnem scrupulum eximit legentibus hoc argumentum. *Legem Mosis*, præsertim ceremonialem, intellexit Lutherus; Brentius autem *Reges & Principes s. tyrannos* gentium, quorum ex imperiis & regnis ad regnum & Ecclesiam Christi abducendi spiritualiter fuerint gentiles. Simplicior & melior ceteris videtur sententia eorum, qui de *tyranno Satana*, cui ut iustitiæ vindicis exactori propter peccatum humanum genus captiuum erat Heb. 2, 14. 15. hæc *per similitudinem s. comparationem* dicta, accipiunt. Comparatur enim Diabolus Duci bellico, qui quos superauit & captiuos fecit, belli iure sub potestate sua retinet. Sic *Carpzou*, in homiliis vernac. P. I. p. 496. Et *Hieronymus* ad h. l. *Fortis & Gigas*, inquit, *diabolus est*, qui omnes gentes suo subiugarat imperio, audens dicere Saluatori: *hæc omnia mihi tradita sunt, & dabo tibi ea, si procidens adoraueris me* Matth. 4, 9. Luc. 4, 6. mundus enim in maligno positus est, Ioh. 5, 19. quem nullus iustorum vincere potuit, nec iuxta Amos c. 3, 12. prædam ex ore leonis auferre &c. h) v. 25. c. 20, 6. c. 37, 28.

℣. 18. וּתְקַשְּׁרִים *Schin* sine *Dag.* 1. 6. 9. 10. 20. ℣. 21. בִּלְבָבֵךְ per *Sakeph.* 6. 9. 10. 14. 20. 22. וַאֲנִי שְׁכוּלָה Ita 1. 2. גֹּלָה sine *Rsk* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 20. 22. ℣. 22. תִּנָּשֶׂאנָה per *Tsere* Irregulariter 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. ℣. 23. מֵינִיקֹתַיִךְ sic *ko defect.* 1. 3. 5. 7. 8. 22. sec. *Mas.* " *impr.* & *Erff.* *Alii* plene.

כה כי־כה ׀ אמר יהוה גם־שבי גבור יקח ומלקוח עריץ קמץ בוק
ימלט ואת־יריבך אנכי אריב ואת־בניך אנכי אושיע׃
26 והאכלתי את־מוניך את־בשרם וכעסיס דמם ישכרון
וידעו כל־בשר כי אני יהוה מושיעך וגאלך אביר
נ יעקב׃ כה ׀ אמר יהוה אי זה ספר
כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר־
מכרתי אתכם לו הן בעונתיכם נמכרתם ובפשעיכם
2 שלחה אמכם׃ מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה
הקצור קצרה ידי מפדות ואם־אין־בי כח להציל הן
בגערתי אחריב ים אשים נהרות מדבר תבאש דגתם
3 מאין מים ותמת בצמא׃ אלביש שמים קדרות ושק
4 אשים כסותם׃ אדני יהוה נתן לי לשון
למודים לדעת לעות את־יעף דבר יעיר ׀ בבקר בבקר
ה יעיר לי אזן לשמע כלמודים׃ אדני יהוה פתח־לי אזן
ואנכי

CAP. L.

Partes capitis tres funt: I. oftendit, fibi nec voluntatem, nec facultatem deeffe ad ipfos faluandos v. 1.-7. II. Provocat ad iudicium Patris fui v. 8. 9. III. ad fidei obfequium eos adhortatur v. 10. h) LXX. Ion. Vulg. aliique *quis eft?* fed Tig. S. & plures, *vbi eft?* melius, quia אי de loco interrogat. cf. c. 66, 1. Gen. 4, 9. 1. Sam. 9, 18. c. 26, 17. i) *repudii* (9)

℣. 25. i) Poft præcedentem interrogationem fub intelligendum eft *Vtique!* *Nam fic dicit.* k) ℣. 24. cf. 2 Tim. 2, 26. l) per fortiorem Chriftum ipfi *auferetur*, ℣. 24. Luc. 11, 22. m) vid. ℣. 24. n) *terribilis.* c. 29, 5 20. conf. Apoc. 12, 12. o) per me ipfi *eripietur.* c. 46, 11. quantumlibet id admiratione dignum aut incredibile videatur. cf. Pf. 68, 7. Luc. 11, 21. 22. Hebr. 2, 14. 15. p) *&* *cum litigatoribus tuis* (3) Ier. 18, 18. Pf. 35. 1. in fpecie etiam cum Philofophis & rhetoribus gentilium. q) cf. Pf. 43, 1. & 74, 22. Ier. 2, 9. r) ℣. 17. 22. s) cf. c. 19, 20. c. 25, 9. c. 33, 22. c. 35, 4. c. 43, 11. 12. c. 63, 1. Zach. 8, 7. 13. c. 9, 16.

℣. 26. t) Ex. 15, 32. u) *oppreffores tuos* Ez. 18, 7. Radix Pf. 74, 8. Ier. 25, 38. x) vt, velut rabidi canes, fe inuicem conficiant, & proprio fanguine inebrientur: prout illi veteris Sionis hoftes Iud. 7, 22. 1 Sam. 14, 20. 2 Par. 20. 22. 23. &c. y) *&* *ficut mufto* (5) Ioel. 1, 5. Rad. Mal. 3, 11. z) *fanguine fuo inebriabuntur.* Ofea 43. 31. Nah. 3, 21. cf. fupra c. 50, 25. Apoc. 16, 6. a) c. 49, 24 cf. Pf. 45, 11. b) c. 40, 5. c. 66, 16. c) vid ℣. 23. d) c. 41, 3. c. 60, 16. e) c. 41, 14. c. 54. 8. f) c. 1, 24. c. 60, 16. Gen. 49, 24.

CAP. L. v 1. g) Sic porro *dicit Iehoua* Mesfias, idem, qui hactenus locutus. Ipfe nimirum c. 48, 4. 8. 12. reiectionem Iudæorum in N. T. prædixit, capite autem 49. tum Mesfias v. 4. de eorum incredulitate conqueftus, tum Zion, deplorans ciuium fuorum relictam paucitatem ℣. 14. promisfionem accepit de gentium aggregatione ad Ecclefiam v. 6. 18. feqq. Iam itaque Iudæi, ita reiecti, cum Mesfia litigant de repudiatione fui. Qua de re etiam ex inftituto Paulus difputat Rom. 9, 1. feqq. S. Partes

Deut. 24, 1. 3. Ier. 3, 8. *Libellus repudii* h. l. intelligitur talis, qui datur fine iufta & fufficienti caufa, S. k) i. e. *Ecclefiæ*, vel *Synagogæ veftra* fec. Ion. & Kimchium. cf. Hof. 2, 4. Eam Paulus Rom. 11, 1. dicit *populum*, i. e. populi maiorem partem, in qua *populus fecundum carnem* confiftere dicitur. *Veram* enim *Ecclefiam* DEus non reiecit, fed tantum ab Ifraele incredulo feparauit. S. l) *quo eam*, mea quidem voluntate aut culpa, *dimiferim.* c. 27, 8. Ier. 3, 8. cf. fupra c. 49, 14. Rom 11, 1. feqq. m) *aut quis ex creditoribus* f. foeneratoribus *meus eft?* c. 24, 2. cf. 2 Reg 4, 1. n) *cui vos vendiderim.* cf. c. 52, 4. Deut. 32, 30. Iud. 2, 14. & 1 Reg. 21, 20. *Interrogatio* emphatica eft, qua vehementer negat Chriftus, datum a fe Synagogæ repudii libellum, & poftulans, vt eum producat: cumque hoc facere nequeat, fe abfoluat, ac fibi ipfi tribuat peccatisque fuis atrocisfimis, cum dimisfionem, tum venditionem in poteftatem hoftium. Quin imo fe potius repudiatum à fynagoga conqueritur, exiftimante, in forma ferui comparentem non potuiffe redemtionis opus, quale coeca gens fomniabat, perficere. v. 2. *Maii Oecon.* p. 961. o) c. 59, 2. c. 65, 7. Ez. 24, 23. p) *a vobis ipfis venditi eftis* c. 52, 3. Iud. 3, 8. 1 Reg. 21, 20. ἐπράθητε. Rom. 7, 14. q) c. 43, 25. c. 48, 8. c. 59, 12. r) *dimisfa eft.* & fecit ipfa, vt dimitteretur, c. 16, 2. c. 27, 8. s) Ion. *Synagoga veftra*, vt ab initio verfus. ℣. 2 t) *cur enim?* Ier. 8, 5. 19. 22. c. 12, 1. u) quando ego *veni* ad vos in adfumta carne. c. 35, 4. Gen. 49, 10. Pf. 40, 8. Ioh. 1, 11. x) *ne nos præfto fuit*, qui me reciperet. Iud. 19. 15. cf. Apoc. 3, 20. y) *clamaui & vocaui* vos, e. c. Matth. 11, 28. cf. Prov. 1, 24. z) *fed nemo fuit, qui refponderet.* c. 65, 12. c. 66, 4. a) *Num abbreuiando abbreuiata eft?* Interrogatio vehementisfime negat: probat namque Mesfias, vires fibi non deeffe ad redimendum & liberandum. b) c. 28, 20. c) c. 59, 1. Num. 11, 23. Videtur autem h. l. Deus proponi tanquam is qui manum fuam porrigit alteri, ad extrahendum e loco, in quo hæret, aut ad tollendum & iuuandum eum. Vbi, fi breuior eft manus, quam vt contingere eum queat, auxilium nullum eft. S. d) *vt non fit redemtio* (4) Pf. 130, 7. Conf. *præfixum* ם fupra c. 7, 8. c. 23, 1. 1 Sam. 15, 23. e) *aut num?* c. 49, 24. c. 66, 8 9. f) 2 Paral. 20, 12. g) c. 40, 26. h) *ad eripiendum?* vt fupra blafphemus ille orator Asfyriorum obiiciebat c. 36, 14. i) *ecce!* Excitat hæc particula ad attentionem, vt v. 1. 9. 11. k) per *increpationem meam* 2. Sam. 22, 16. Nah. 1, 4. l) vt olim Ex. 14, 21. fic porro *exficcare posfum mare* Ef. 37, 25. c. 51, 10. Ier. 51, 36. m) & vt quondam Iordanem exficcaui Iof. 3, 13. fic porro *conuertere posfum fluuios* Ef. 19, 6. & ingentes hoftium *exercitus* coll. c. 8, 7. Pf. 72, 15. n) cf. c. 42, 15. Pf. 107, 33. o) *vt putrefcant & fœteant pifces eorum.* Ex. 7, 18, 21. c. 8, 10. c. 16, 20. p) *ob defectum aquarum.* c. 5, 9. q) c. 41, 17. ℣. 3. r) *Induo* cælos c. 61. 10. s) nigredine, *atrore*, atra quafi vefte (1) cf. Ioel. 2, 10. ut in tenebris Ægyptiacis Ex. 10, 21. t) c. 37, 1. vid. Apoc. 6, 12. u) cf c. 13, 10. Pf. 18, 12. ℣. 4. x) Deus pater, vt v. 5. 7. 9. c. 49. 1. 5. y) *dedit mihi*, quoad humanitatem. cf. Matth. 28, 18. Ioh. 3, 34. Qui loquitur hic, non eft Efaias, vt Iudæi volunt; fed is, qui hactenus in antecedentibus eft locutus, Sponfus Ecclefiæ, Iehoua a Iehoua Gen. 19, 24. (1) ex textus connexione, in quo nulla alia perfona inferta (2) ex prophetica cum Dauide confenfione Pf. 40, 7. (3) ex manifefta N. T. allegatione Matth 26, 67. (4) ex excidii prædictione & inflictione, v. 11. *Dorfch.* z) *linguam* Pf. 45, 2. *eruditorum* (5) c. 8, 16. c. 54. 13. f. *fumma eruditionis & fapientia facundia.* cf. Matth. 7, 29. Marc. 1, 22. Luc. 4, 32. Ioh. 7, 46. Ion. *docentium*; qualis *eruditus & docens* erat Paulus Act. 22, 3. vel Apollo Act. 18 24. 25. a) *vt fciam* & fufficientisfime inftructus fim. b) *tempeftiue* & efficacisfime *loqui* (1) cf Ebr. 4. 16. 2 Tim. 4, 2. Matth. 24, 45. c) *cum feffo* f. *laffo*, qui confolatione diuina indiget, & fitit iuftitiam c. 40, 29. c. 61, 1. 2. cf. Pf. 42, 2. Matth. 11, 28. d) *verbum* Euangelii. cf. c. 61, 1. 2. Pf. 45, 3. Act. 13, 48. c. 17, 11. e) *fingulu matutis* f. diebus c. 28, 19. Ex. 30, 7. Zeph. 3, 5. f) *excitat mihi* c. 41, 2. c. 41, 13. g) v. 5. Deut. 29. 3. Apoc. 2, 7. 11. h) *vt audiam* ipfum. cf. Ioh. 3, 32. c. 5, 30. c. 6, 45. c. 8, 26. 40. c. 15, 15. i) *ficut qui* a doctoribus fuis *erudiuntur* (6) c. 54, 13. Ier. 2, 24. S. *vt audiam quafi docti*; ut fenfus fit: cum alii a doctis talia difcere cogantur, ipfum a Deo immediate & longe excellentiori modo audiuiffe. ℣. 5. k) *Dominus* inquam *Deus* Pater v. 4. 7. 9. l) c. 48, 8. Luc. 24, 45. Act. 16, 14. m) v. 4. Pf. 40, 7.

CAP. L, ℣. 4. יעיר per *Mahp.* 17. 18. & *Ber.*

ואנכי לא מריתי אחור לא נסוגתי ׃ גוי נתתי למכים 6
ולחיי למרטים פני לא הסתרתי מכלמות ורק ׃ ואדני 7
יהוה יעזר־לי על־כן לא נכלמתי על־כן שמתי פני
כחלמיש ואדע כי־לא אבוש ׃ קרוב מצדיקי מי־יריב 8
אתי נעמדה יחד מי־בעל משפטי יגש אלי ׃ הן אדני 9
יהוה יעזר־לי מי־הוא ירשיעני הן כלם כבגד יבלו עש
יאכלם ׃ מי בכם ירא יהוה שמע בקול 10
עבדו אשר הלך חשכים ואין נגה לו יבטח בשם יהוה
וישען באלהיו ׃ הן כלכם קדחי אש מאזרי זיקות לכו 11
באור אשכם ובזיקות בערתם מידי היתה־זאת לכם
למעצבה תשכבון ׃

CAP. LI. נא

שמעו אלי רדפי
צדק מבקשי יהוה הביטו אל־צור חצבתם ואל־מקבת
בור נקרתם ׃ הביטו אל־אברהם אביכם ואל־שרה 2
תחוללכם כי־אחד קראתיו ואברכהו וארבהו ׃ כי־ 3
נחם

phrasin Rom. 8, 33. 34. quanquam ad electos ibi transferat. *Dursch. r) ecce omnes illi adversarii mei, & rebelles* Iudæi v. 11. *s) sicut vestimentum veterascent & detegentur.* c. 51, 6. Ps. 102, 27. *t) tinea* Iob. 4, 19. *u) consumet eos.* c. 51, 8. *In tinea nihil* eam proprium est, quam quod præcipue lanam & laneas vestes consumit. Cuius rei in Scriptoribus S. frequentissima est mentio. e. c. Hos. 5, 12. Ps. 39, 12. Iob. 13, 28. Sir. 42, 13. Iac. 5, 1. *Boch.* Hieroz. II. p. 616. seq.

n) non contumax fui aut repugnaui Deut. 21, 18. 20. obediens factus vsque ad mortem Phil. 2, 8. cf. supra notata ad c. 48, 16. *o) retro.* c. 1, 4. c. 59, 14. *p) non auerti me.* c. 42, 17. Ps. 40, 9. Ps. 44, 19. Math. 26, 39.
ẏ. 6. *q) Corpus meum* c. 51, 23. *r) dedi percutientibus.* vid. Math. 26, 67. *s) & maxillas s. genas meas.* Thren. 3, 30. Math. 5, 39. *t) vellicantibus* Esr. 9, 3. Neh. 13, 25. ὁ. εἰς ῥαπίσματα. Marc. 14, 65. Ioh. 18, 22. c. 19, 3. Hæc Iudæi de Esaia interpretantur. At nullatenus nobis constat, ista Prophetæ contigisse Christum vero ista omnia passum esse, ex N. T. liquidissimum est. *u) a contumeliis.* c. 30, 2. Matth. 26, 67. *x) & a sputo.* (3) Iob. 7, 19. c. 30, 10. rad. Leu. 15, 8.
ẏ. 7. *y) Dominus enim Deus.* v. 4. 5. 9. *z) auxilium feret vel auxiliabitur mihi.* v. 9. *a) idcirco non confusus sum aut pudefio.* Ps. 69, 7. *b) obfirmaui vultum & animum meum* Luc. 9, 51. c) Vulg. *vt petram durissimam.* Tig. *instar silicis.* (5) Deut. 8, 15. c. 32, 13. Ps. 114, 8. Iob 28, 9. *d) scio namque.* Ioh. 11, 42. c. 14, 29. 30. *e)* Ps. 31, 2. 18. non vincar morte, sed vincam hostes, & ad gloriam reuiuiscam. cf. Ps. 16, 9. 10. Act. 2, 25. seqq.
ẏ. 8. *f) Prope est* c. 51, 5. *g)* c. 5, 23. Ex. 23, 7. cf. Ioh. 8, 50. *h)* Iob. 13, 19. Ioh. 8, 46. *i) sistamus nos simul.* c. 1, 18. Num. 27, 2. 1 Reg. 3, 16. *k) quis? s. quicunque.* vid. v. 10 *l)* S. *auctor iudicii mei.* Vulg. *aduersarius meus.* Tig. *quicunque velit iudicio mecum contendere.* cf. Ex. 24, 14. *m)* c. 41, 1. Ioh. 8, 45.
ẏ. 9. *n)* v. 1. 2. *o)* v. 4. 5. *p)* v. 7. *q) quis igitur me damnabit?* c. 54, 17. Ps. 37, 33. Videtur ex h. l. Paulus mutuasse suam phrasin

ẏ. 10. *x) Ecquis igitur est inter vos?* i. e. sec. Tig. *Quicunque ergo inter vos* Dominum timet. v. 8. c. 54, 35. *y) timens Dominum*, cf. c. 51, 1. Gen. 22, 12. Ps. 25, 12. *z) obediens voci.* cf. Ex. 5, 2. c. 23, 21. 22. Ioh. 8, 43. 44. *a) Messiæ serui Dei.* c. 42, 1. c. 44, 26. *b)* quicunque *ambulat in tenebris* vel *tenebrosis viis.* (1) cf. c. 9, 1. c. 59, 9. Eph. 4, 17. 18. *c)* nec *lux* aut *splendor* Solis *ei* est. c. 60, 3. c. 61, 1. Hab. 3, 3. Prou. 4, 18. conf. supra c. 8, 20. Ps. 112, 4. Ioh. 8, 12. *d)* bono animo sit & *confidat* c. 36, 4. 7. Ier 17, 7. *e)* Rom. 10, 13. *f) & Deo suo innitatur.* c. 10, 20. quia certo saluabitur. ẏ. 11. *g)* S. *sed ecce omnes vos* reliqui, qui Deum non timetis, nec verbis meis obeditis. v. 9. *h) qui* peccatis & incredulitate vestra *accenditis* ignem. vel sec. *Gusset* p. 141. *inflammati* (5) c. 64, 1. Ier. 17, 4. *i) igne* iræ diuinæ & infernali. conf. c. 66, 15. 16. Deut. 32, 22. *k) qui accingitis.* S. *vos succingitis.* c. 45, 5. *l) vinculis*, al. *laqueis* piceis. S. *scintillis*, al. *flammis.* (3) Prou. 26, 18. *m) abite in flammam* ignis vestri, (4) c. 31, 9. Ezech. 5, 2 cf. Matth. 25, 41. 46. *n) & in vincula.* *o) quæ ardere fecistis.* c. 44, 15. Ellipsis *relatiui*, vt c. 28, 16. c. 30, 6. *p) a vindice mea*, iusti Iudicis, *maxa.* Hab. 3, 4. conf. 2 Thess. 1, 8. 9. *q) hoc eueniet vobis*. confer etiam Matth. 26, 64. *r) in cruciatu & dolore* æterno, (1) confer Gen. 3, 16. *s) incubitis.* c. 43, 17. confer Luc. 13, 28. CAP. LI, ẏ. 1. *t)* confer v. 7. c. 46, 12. c. 49, 23. In fine c. 50. promissio simul & adhortatio facta est ad omnes timentes Dominum v. 10. seuera autem comminatio v. 11. ad impios & contumaces. Iam igitur ad vere timentes Deum in hoc capite redit Messias, eosque I. certa spe restituendæ a se & amplificandæ Ecclesiæ solatur v. 1—8. II. Ecclesia s. spiritualis Zion ardens suum exponit desiderium promissæ salutis v. 9. 10. 11. Eaque III sub spe & expectatione sua tentata, a Messia nouis argumentis erigitur ac confirmatur v. 12. seqq. *u) sectantes.* Prou. 11, 2. Ps. 34, 15. Rom. 9, 30. 31. 1 Tim. 6, 11. 2 Tim. 2, 22. *x)* veram *iustitiam* v. 5. 7. confer c. 55, 1. Matth. 5, 6. *Iustitia* est *iustitia Messiæ*, seu iustitia in Iehoua: vnde statim additur, *qui quæritis Iehouam*, vt ostendatur, quod Iehoua seu Messias sit illa iustitia *Schmidius.* Confer Ier. 23, 6. 1 Cor. 1, 30. *y)* confer c. 50, 10. c. 55, 6. Zeph. 2, 3. Ps. 9, 11. Ps. 24, 6. *z) respicite.* v. 2. 6. *a) ad petram*, *vnde excisi estis*; i. e ad Abrahamum, ex quo geniti estis v. 2. e corpore eius emortuo, velut lapides e rupe, omnipotenti Dei manu exc[isi]. Sic etiam *Schmidius*, qui tamen addit: Nihilominus non damnabimus absurditatis, si quis *petram* & *cisternam* ad ipsum Iehouam Messiam referat: *q. d. respicite ad me Iehouam tanquam ad petram, ex quo orti vos estis.* &c. Confer Deut. 32, 15. 18. Christus est rupes salutis, e cuius latere, tanquam ex foramine cisternæ, profluit ecclesia. Nam ecclesiæ natiuitas pendet ex Christi sanguine. *Coccei[us].* *b)* v. 9. c. 22, 16. confer Mat. 2, 9. *Ellipsis relatiui*, vt c. 50, 11. &c. c) Schmidius.: *& ad effossionem.* Tig. *& ad fossam laci*: illis enim *vterus Saræ, a Deo apertus*, honesta allegoria sic dicitur. (1) Sed quia *malleum* (4) significat, vt c. 44, 12 Iud. 4, 21. Hinc alii: *& ad malleum illum* seu omnipotentem Dei manum respicite. *d)* 2 Reg. 18, 31. *e)* ex qua *effossi* vel *educti estis* 1 Reg. 11, 2. ẏ. 2. *f) Respicite* inquam, v. 1. *g)* Deut. 32, 18. Ps. 51, 7. *h)* nam *vnicum* & sine liberis Mal. 2, 15. *i)* c. 41, 9. Gen. 12, 1. *k) sed benedicam illi & multiplicabo eum.* Futura hæc retineri possunt, si ad præcipuum benedictionis & multiplicationis complementum in Nouo Testamento referantur, secundum Apostolum Rom. 4, 11. 12. &c. *Schmidius.*

ẏ. 7 על־כן per *Rbhia* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. 22. ẏ. 8. נעמדה per *Metheg & Makk.* 1. 2. 3. 5. יהוה Iod sine *Dagesch* 1. 3. 10. 17. 18. 21. 22. ẏ. 11. אשכם *Aleph* per *Chirek* 2. In margine, at *Schin* per *Dagesch* 3. 5. 8. 14. vtrique contra *M. l.* CAP. LI, ẏ. 2. תחוללכם per *Pat*. 22 in marg. ואברכהו ר per *Chatephpatach* 5. 9. 10. 20, 22.

נִחַם יְהוָה צִיּוֹן נִחַם כָּל־חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן
וְעַרְבָתָהּ כְּגַן־יְהוָה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל
4 זִמְרָה׃ הַקְשִׁיבוּ אֵלַי עַמִּי וּלְאוּמִּי אֵלַי
הַאֲזִינוּ כִּי תוֹרָה מֵאִתִּי תֵצֵא וּמִשְׁפָּטִי לְאוֹר עַמִּים
ה אַרְגִּיעַ׃ קָרוֹב צִדְקִי יָצָא יִשְׁעִי וּזְרֹעַי עַמִּים יִשְׁפֹּטוּ אֵלַי אִיִּים
6 יְקַוּוּ וְאֶל־זְרֹעִי יְיַחֵלוּן׃ שְׂאוּ לַשָּׁמַיִם עֵינֵיכֶם וְהַבִּיטוּ אֶל־
הָאָרֶץ מִתַּחַת כִּי־שָׁמַיִם כֶּעָשָׁן נִמְלָחוּ וְהָאָרֶץ כַּבֶּגֶד
תִּבְלֶה וְיֹשְׁבֶיהָ כְּמוֹ־כֵן יְמוּתוּן וִישׁוּעָתִי לְעוֹלָם תִּהְיֶה
7 וְצִדְקָתִי לֹא תֵחָת׃ שִׁמְעוּ אֵלַי יֹדְעֵי
צֶדֶק עַם תּוֹרָתִי בְלִבָּם אַל־תִּירְאוּ חֶרְפַּת אֱנוֹשׁ
8 וּמִגִּדֻּפֹתָם אַל־תֵּחָתּוּ׃ כִּי כַבֶּגֶד יֹאכְלֵם עָשׁ וְכַצֶּמֶר
יֹאכְלֵם סָס וְצִדְקָתִי לְעוֹלָם תִּהְיֶה וִישׁוּעָתִי לְדוֹר דּוֹרִים׃
9 עוּרִי עוּרִי לִבְשִׁי־עֹז זְרוֹעַ יְהוָה עוּרִי
כִּימֵי קֶדֶם דֹּרוֹת עוֹלָמִים הֲלוֹא אַתְּ־הִיא הַמַּחְצֶבֶת
י רַהַב מְחוֹלֶלֶת תַּנִּין׃ הֲלוֹא אַתְּ־הִיא הַמַּחֲרֶבֶת יָם
מֵי תְּהוֹם רַבָּה הַשָּׂמָה מַעֲמַקֵּי־יָם דֶּרֶךְ לַעֲבֹר גְּאוּלִים׃
11 וּפְדוּיֵי יְהוָה יְשׁוּבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־
רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּן נָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה׃

אנכי

עד כאן
דז״ש אחד
שורק

v. 3. *l*) *Nam ita Dominus!* non homo v. 12. *solatur* Zionem c. 49, 13. c. 52, 9. *Ion.* & plerique in futuro: quia *consolaturus est* Dominus Zionem & *ponet deserta eius* &c. *m*) *desolata eius* c. 44, 26. c. 52, 9. *n*) Pf. 107, 35. *o*) conf. c. 35, 1. 2. *p*) Gen. 2, 8. Ez. 36, 35. ὡς παράδεισον. *q*) confer c. 35, 6. 7. *r*) Gen. 3, 8. c. 13, 10. ὡς παράδεισον Κυρίου. Apoc. 2, 7. *s*) v. 11. c. 35, 10. *t*) Pf. 50, 14. 23. Leu. 7, 12. *u*) c. 12, 3. Pf. 98, 5. Consensus omnium Prophetiarum infert, Ecclesiam post tempora Constantini nactam esse *locum habitationis in mundo fixum & stabilem* Pf. 107, 7. *solitariam* tum ductam esse *domum* Pf. 68, 7. *desertum* tum factum esse *agrum fertilem*, & *hortum Domini*; *desertum* tum stagnasse *riuis aquarum* Ef. 35, 7. *Vitringa* ad Apoc. 12, 14. p. 741.

v. 4. *x*) *Attendite ergo.* c. 49, 1. *y*) Pf. 29, 11. *z*) *& gens mea.* Gen. 25, 23. *a*) c. 1, 10. c. 28, 23. *b*) *doctrina* Euangelii. c. 2, 3. c. 42, 4. *c*) conf. Mat. 4, 17. 23. c. 7, 29. c. 10. 5. 6. c. 28, 19. &c *d*) *& ius seu iudicium meum* c. 32, 16. c. 42, 1. 3. 4. Euangelicum, Ioh. 3, 16. 17. *e*) c. 49, 6. *f*) S. *excitabo.* Tig. *proferam.* cf. v. 15. Ier. 49, 19.

v. 5. *g*) *Prope est iustitia mea*, v. 1. 6. c. 46, 13. c. 56, 1. *h*) *exiuit iam salus mea.* cf. c. 42, 13. c. 45, 8. c. 61, 10. *i*) *& brachia mea* ac potentia diuina v. 9. c. 52, 10. c. 59, 16. c. 63, 5. *k*) c. 2, 4. *l*) c. 42, 4. Ion. *Verbum meum* insulæ sperabunt. *m*) c. 60, 9. *n*) c. 42, 4.

v. 6. *o*) *Tollite ergo* (vos sectantes iustitiam v. 1. 7. & populus meus v. 4.) *in cælum* oculos vestros. c. 40, 26. Gen. 15, 5. *p*) v. 1. 2. Ex. 3, 6. *q*) *inferne.* Ex. 20, 4. Iof. 2, 11. *r*) *nam cæli*, quorum etiam certi dies sunt, Deut. 11, 21. conf. Mat. 24, 35. c. 28, 20. Luc. 21, 33. *s*) confer Gen. 19, 28. Iof. 8, 20. 21. Iud. 20, 38. Pf. 37, 20. Pf. 68, 3. *t*) S. *euanescent* al. *soluentur* aut *instar fluctuum maris* (vnde מַלָּחִים *nautæ* Ion. 1, 5.) σαλευθήσονται Luc. 21, 26. coll. Hag. 2, 6. In Rad. Arab. & Aeth. *auulsit*, *dimouit.* Niph (1) Confer nomen cognatum Ier. 38, 11. & rem huius loci 2 Pet. 3, 10. Apoc. 20, 11. Alioqui Kal huius radicis (1) est *salietur.* Leu. 2, 13. sic Pyal (1) Ex. 30, 35. & Hoph. Ez. 16, 4. a מלח *Sale*, quod nocissimum. *u*) *cælum & terra*, i. e. hoc vniuersum Gen. 1, 1. c. 2, 1. 4. *x*) v. 8. c. 50, 9. Pf. 102, 27. *y*) *veterascet*, *vetustate consumetur.* c. 65, 17. Iof. 9, 13. *z*) S. *sic ut sic!* vel *similiter*, *ad eundem modum*, vt cælum & terra. conf. Esth. 3, 16. Mire de Dieu: *sicut pediculus*, coll. Ex. 8. 12. 14. Sic tamen etiam Gusset. p. 390. *a*) *at salus mea*, a me parta v. 5. 8. Act. 4, 12. *b*) v. 8. conf. c. 45, 17. *c*) *& iustitia mea* iustificans. v. 8. c. 45, 24. c. 45, 13. *d*) *non infringetur* aut esse desinet. c. 7, 8. *v.* 7. *e*) vid. v. 1. *f*) veram *agnoscentes iustitiam* v. 1. Phil. 3, 7. seqq. per quam cognitionem etiam tales iustificantur. Ef. 53, 11. *g*) *quorum in animo lex mea est.* Pf. 37, 31. Pf. 40, 9. *h*) Matth. 5, 11. *i*) *opprobrium* hominum antichristianorum c. 4, 1. c. 25, 8. *k*) *& a conuiciis* seu *blasphemiis eorum* c. 43, 28. conf. Ez. 5, 15. *l*) Iof. 10, 15.

v. 8. *m*) v. 6. *n*) vid. c. 50, 9. *o*) *blatta.* (1) Idem est quod עָשׁ *tinea*: inde Græcum σής Mat. 6, 20. & rad. Ar. סוס *tineis laborauit.* *p*) v. 6. c. 56, 1. *q*) v. 6. *r*) v. 6. c. 49, 6. c. 55, 1. *s*) *in omnes generationes* seu *ætates.* Pf. 102, 25. confer supra c. 45, 17. Heb. 9, 12. *v.* 9. *t*) *Excitare! excitare!* euigila itaque. c. 52, 1. Iud. 5, 12. Hoc LXX. Ion. Syr. & Ar. tanquam ad Ecclesiam dictum accipiunt; Dorscheo vero Iehoua, qui hactenus locutus est, seipsum & suum brachium v. 5. more triumphantis adloquitur. Nos cum Schmidio aliisque existimamus, hic proponi per antecedentes promissiones excitatum *desiderium piorum.* confer not. v. 1. Ceterum Deus *dormire* dicitur, quando auxilium eius non adparet, coll. Pf. 44, 24. Pf. 121, 4. *u*) *indue robur.* c. 59, 17. Pf. 93, 1. *x*) v. 5. c. 52, 10. Christus 1 Cor. 1, 24. *y*) *vt diebus antiquitatis.* Pf. 143, 5. Ier. 46, 26. confer Am. 9, 11. Pf. 85, 2. seqq. & Ex. 14, 14. c. 15, 7. *z*) *sicut generationibus* v. 8. c. 41, 4. *a*) Pf. 77, 6. confer supra c. 44, 7. c. 46, 9. & not. 2 Reg. 5, 27. *b*) *quod exscidit* v. 1. c. 10, 15. cum primogenitos Aegyptiorum occidit. Ex. 12, 29. seqq. *c*) *Aegyptum* Pf. 87, 4. Pf. 89, 11. vid. supra c. 30, 7. *d*) *quod parturire fecit seu dolore confecit* Prou. 26, 10. Iob. 26, 5. 13. confer Ier. 30, 6. *e*) *draconem* seu *crocodilum* Pf. 74, 13. confer Gen. 1, 21. Varenio Pharaonem, coll. Ez. 29, 3. sic Ion. *nonne propter te*, *congregatio Israelis*, *contriui fortes* & *consumsi Pharaonem & exercitum eius*, *qui erant fortes sicut draco.* *v.* 10. *f*) *Quod exsiccauit* c. 50, 2. *g*) Ex. 14, 21. *h*) c. 63, 13. Gen. 7, 11. Am. 7, 4. Hab. 3, 10 *i*) *quod posuit.* He relatiuum, vt Iof. 10, 24. Iud. 13, 8. *k*) *profunda maris* (5) Pf. 130, 1. *l*) *viam*, i. e. quod profunda maris peruia fecit. c. 43, 16. *m*) *vt transirent* Ex. 15, 16. 19. *n*) c. 35, 9. *v.* 11. *o*) S. *Sic iam quoque redemti Domini* reuertantur c. 35, 10. *p*) *Zion*, ad quam redeunt, est Zion spiritualis. *Schmidius.* Confer Hebr. 12, 22. *q*) c. 30, 29 c. 35, 10. c. 61, 7. Mat. 5, 12. Ioh 16, 22. 33. *r*) Ion. *& æterna gloria erit obumbrans capita eorum.* conf. not. c. 35, 10. *s*) v. 3. *t*) c. 35, 10. confer Apoc. 7, 14. seqq. c. 14, 2. 3.

---

v. 3. כְּגַן per *Mun.* 1. 2. 3. *v.* 5. זְרֹעַי *def.* 2. & in marg. 7. 8. *v.* 6. וְהַבִּיטוּ per *Pfikmuz.* 2. sic fe. 5. *v.* 7. יֹדְעֵי *def. Orientales.* *v.* 9. עוּרִי עוּרִי ita *milel* 2. contra *M. I.* הֲלוֹא per *Darga* 3. per *Makk.* 1. 2. *v.* 11. וְשִׂמְחָה per *Makk.* 17. 18. & *Berol.* יַשִּׂיגוּ. וְנָסוּ. ita 3. & sic fu. 1. 59 contra *M. I.* & *Masoram impressam* ad c. 35, 10.

הפטרת שופטים

12 אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם מִי־אַתְּ וַתִּירְאִי
13 מֵאֱנוֹשׁ יָמוּת וּמִבֶּן־אָדָם חָצִיר יִנָּתֵן׃ וַתִּשְׁכַּח יְהוָה
עֹשֶׂךָ נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ וַתְּפַחֵד תָּמִיד כָּל־הַיּוֹם
מִפְּנֵי חֲמַת הַמֵּצִיק כַּאֲשֶׁר כּוֹנֵן לְהַשְׁחִית וְאַיֵּה חֲמַת
14 הַמֵּצִיק׃ מִהַר צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא־יָמוּת לַשַּׁחַת וְלֹא
טו יֶחְסַר לַחְמוֹ׃ וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַּלָּיו
16 יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ וָאָשִׂם דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ
לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי־אָתָּה׃
17 הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי קוּמִי יְרוּשָׁלִַם
אֲשֶׁר שָׁתִית מִיַּד יְהוָה אֶת־כּוֹס חֲמָתוֹ אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס
18 הַתַּרְעֵלָה שָׁתִית מָצִית׃ אֵין־מְנַהֵל לָהּ מִכָּל־בָּנִים יָלָדָה
19 וְאֵין מַחֲזִיק בְּיָדָהּ מִכָּל־בָּנִים גִּדֵּלָה׃ שְׁתַּיִם הֵנָּה
קֹרְאֹתַיִךְ מִי יָנוּד לָךְ הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר וְהָרָעָב וְהַחֶרֶב מִי
כ אֲנַחֲמֵךְ׃ בָּנַיִךְ עֻלְּפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת כְּתוֹא
21 מִכְמָר הַמְלֵאִים חֲמַת־יְהוָה גַּעֲרַת אֱלֹהָיִךְ׃ לָכֵן שִׁמְעִי־
נָא זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכֻרַת וְלֹא מִיָּיִן׃
22 כֹּה־אָמַר אֲדֹנַיִךְ יְהוָה וֵאלֹהַיִךְ יָרִיב עַמּוֹ
הִנֵּה לָקַחְתִּי מִיָּדֵךְ אֶת־כּוֹס הַתַּרְעֵלָה אֶת־
קֻבַּעַת כּוֹס חֲמָתִי לֹא־תוֹסִיפִי לִשְׁתּוֹתָהּ עוֹד׃
23 וְשַׂמְתִּיהָ בְּיַד־מוֹגַיִךְ אֲשֶׁר־אָמְרוּ לְנַפְשֵׁךְ שְׁחִי וְנַעֲבֹרָה
וַתָּשִׂימִי

הא׳ בקמץ

tas promittetur. coll. Ef. 61, 1. &c. o) c. 52, 2. p) *in foveam* Ez. 28, 8. Pf. 94, 12 Iob. 33. 22. q) 2 Sam. 3, 29.

קמץ בז״ק

v. 15. r) *Ego namque Messias sum Iehova*, omnipotens *Deus tuus*, c. 41, 13. c. 43, 3. s) *commouens mare* v. 4. Iob. 26, 12. t) *vt tumultuentur* c. 17, 12. Ier. 31, 35. u) *fluctus eius* c. 48, 18. Zach. 10, 11. x) c. 1, 24. y) c. 48, 2. c. 54, 5. cf. Matth. 8, 27.

v. 16. z) *Posui etiam verba mea* Efr. 7, 17. cf. Luc. 21, 15. a) 2 Sam. 14, 3. 19. Ier. 1, 9. b) c. 49, 2. c) *tegam te, sicut me Pater* c. 49, 2. d) cf. c. 5, 2. c. 61, 3. Ion *ad conseruandum populum, de quo dictum, multiplicabuntur sicut stella cœlorum: ad perficiendam ecclesiam, de qua dictum, multiplicabuntur sicut puluis terra.* e) Cui populo ideo τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ concredita sunt Rom. 3, 2. vt esset *seminarium novi cœli & nouæ terræ*, & electi Dei populi, ille promissam libertatem certo consequetur: Atqui is est populus Israeliticus, E. Ita *Dorschens*, coll. c. 65, 17. c. 66, 22. 2 Cor. 5, 17. 2 Pet. 3, 13. Apoc. 21, 1. Recte, ait *S.* nostrates accipiunt de *cœlo gratiæ* f. ecclesia. Existimamus tamen, præcipue *intendi plenam Ecclesiæ constitutionem, comparando eam constitutioni mundi &c.* v. 17. f) *Excita itaque te.* Hith. (4) c. 64, 6. in calamitoso illo statu v. 12. 13. & ad lætam catastrophen respice. g) v. 9. c. 52, 1. h) *& surge*, o adflicta *Ierusalem* c. 52, 2. c. 60, 1. spiritualis nempe, & terrena, quatenus in illa *Ecclesia* olim ex parte habitabat. S. i) *qua bibisti*, ob atrocia populi sui peccata c. 50, 1. seqq. cf. Ier. 25, 15. 16. Ez. 23, 31. seqq. Zach. 12, 2. k) c. 50, 11. l) Hab. 2, 16. Thren. 4, 21. Pf. 75, 9. m) *feces etiam* (2) v. 22 n) *horroris* f. *vertiginis* (3) v. 22. Pf. 60, 5. o) *exsuxisti vel expressisti* Iud. 6, 38. Ez. 23, 34. Pf. 75, 9. v. 18. p) *nullus* fuit ei, *qui ipsam duceret* c. 40, 11. Pf. 23, 2. q) Hoc dicitur, ad ostendendum summam omnium malitiam. Quantumcunque scil. nutabat religio, labascebat cultus diuinus, Iudæi suis rebus attenti, aut idololatriæ dediti, id non curabant. &c. *S.* r) *quos tu peperit!* sic in fine versus. cf. v. 1. s) *adprehendens manum eius*, ad eam erigendam. c. 41, 13. c. 41, 6. Iob. 8, 20. t) cf. c. 62, 5. u) *quos educauit* c. 1, 2. c. 49, 21. c. 54. 5. v. 19. x) *Duo ista*: vel quæ sub quatuor nominibus, sed duobus commatibus, sequuntur; vel quod v. 18. non est ducta labascens, nec collapsa erecta fuit. Hoc *S.* præfert. Conf. etiam c. 47, 9. y) *euenerunt tibi* Gen. 49, 1. Coh. 2, 15. z) S. *quis* hominum ergo satis *condoleat tibi?* Iob. 2, 11. a) c. 1, 28. c. 22, 4. c. 60, 18. b) c. 1, 20. c. 5, 13. Ier. 32, 24. c) *quis ego sim* (cogitasti) *qui consolarer te?* v. 12. Verba Ecclesiæ adflictæ, per mimesin adsumta a Messia: q. d. tam crudeliter in te sæuierunt, vt de me ipso, Saluatore, cogitaueris, non esse mihi sufficientem consolationem. *S.* v. 20. d) S. *defecerunt*; Vat. *deliquium animi passi*, Guffet. *aliis ignorabiles facti sunt.* Ez. 31, 15. Ion. 4, 8. Cant. 5, 14. e) c. 43, 17. f) *in principio* Thr. 4, 1. g) Nah. 3, 10. Thr. 2, 19. h) *sicut oryx* (1) quem potius, quam *bouem siluestrem*, quod alii volunt, significari, contendit *Boch.* Hieroz. l. p. 973. seqq. Conf. Deut. 14, 5. i) *retis.* (1) i. e. in *reti detentus* & implicitus, vnde se expedire cum frustra conatus est, quid superest, quam vt inutili labore victus tandem fatiscat & humi iaceat, *Boch.* l. c. p. 974. Conf. supra c. 19, 8. k) cf. Ier. 6, 11. Iob. 6, 4 l) c. 50, 1. c. 51, 9. c. 66, 15. Pf. 80, 17. v. 21. m) *o adflicta* & misera c. 10, 30. c. 54, 11. n) *& ebria.* (1) cf. Gen. 9, 21. Nah. 3, 11. o) *tametsi non a vino* c. 29, 9. v. 22. p) qui *pro populo suo litigabit* c. 1, 17. Ier. 50, 34. q) *vertiginis* v. 17. r) *feces* (2) v. 17. s) ibid. ὁ. τοῦ θυμοῦ μου. Apoc. 14, 10. c. 15, 7. t) cf. c. 51, 1. v. 23. u) *contristantium te* c. 49, 26. Thr. 1, 12. x) Pf. 3, 3. y) *demitte vel prosterne te* Prov. 12, 25.

v. 12. u) *Ego, ego* inquam, *is sum*, cf. c. 51, 6. x) v. 3. 19. c. 52, 9. y) *qua ergo tu es! quod times tibi* q. d. quam misera tu es, & quam inique facis, quæ times &c. S. z) *a mortali homine* c. 2, 22. Matt. 10, 28. a) qui *vt gramen* f. foenum *redderetur* c. 40, 6. 1 Pet. 1, 24. Pf. 90, 5. 6. Pf. 103, 15.

v. 13. b) Hof. 8, 14. c) c. 44, 2. d) c. 44, 24. e) c. 40, 28. c. 48, 13. Zach. 12, 1. Pf. 102, 26. f) S. *adeo vt timeas* c. 12, 2. Piel (2) Prov. 28, 14. g) c. 28, 24. c. 51, 5. h) c. 29, 7. cf. Heb. 2, 15. i) *quando* c. 26, 9. k) *parat se* Iob. 8, 8. l c. 33, 18.

v. 14. m) *Quin festinabit* c. 49, 17. 1 Sam. 4, 14. n) S. *educenr*: indefinite, quod Messias varia habeat instrumenta & media, per quæ educat suos. Petrum eduxit per Angelum Act 12. alios per alia media) coll. Ier. 48, 12. Sed nec inde facis constat hæc significatio Quin potius in Kal, *magnis passibus & contentis viribus progredi*, notare videtur. Conf. c. 63, 1. Ier. 2, 20. & c. 48, 12. Pluribus enim locis non occurrit. *Cocc.* Lex. p. 719. ita: *qui festinauit gradiens, est ut soluatur*, coll. Matth. 10, 23. & c. 24, 16. Idem p. 427. *Properauit progrediens solui.* qui non subsistit, sed progreditur, cito liber fit. Deus dat effugium illis, qui non subsistunt. Sensus planus est hic, inquit S. quod Dominus promittat liberationem adflictorum filiorum spiritualis Zion, quodque ex suo carcere soluendi sint ita, vt neque ob *foeda* incommoda & sordes, neque ob *defectum cibi* ipsis moriendum sit Ion. *Festinat vindicta, vt reueletur, nec morientur iusti ad interitum.* Radix Ar. signif. *Abdidit se, occultauit, delituit*: quomodo captiuis in carcere delitescentibus, liber-

v. 13. ויוסד *plene* 1. 2. sec. *Maf.* 1. 2. *& Erff.* v. 19. קֹראתיך sic per א quiescens 1. fic fe. 5, contra *Maf. Erff.* & *M.* I. v. 21. לכן per *Sakeph gadol* 2, 3. ושכֻרת per *Kam.* 2, sec. *Maf. Erff.*

נב ותשימי כארץ גוך וכחוץ לעברים׃ עורי
עורי לבשי עזך ציון לבשי ׀ בגדי תפארתך ירושלם
עיר הקדש כי לא יוסיף יבא־בך עוד ערל וטמא׃
2 התנערי מעפר קומי שבי ירושלם התפתחו מוסרי
3 צוארך שביה בת־ציון׃ כי־כה אמר יהוה
4 חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו׃ כי כה
אמר אדני יהוה מצרים ירד־עמי בראשנה לגור שם
ה ואשור באפס עשקו׃ ועתה מה־לי־פה נאם־יהוה כי־
לקח עמי חנם משלו יהילילו נאם־יהוה ותמיד כל־
6 היום שמי מנאץ׃ לכן ידע עמי שמי לכן ביום ההוא
7 כי־אני־הוא המדבר הנני׃ מה־נאוו על־
ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע
ישועה

x) c. 50, 6.

CAP. LII, 1. a) Respectus hic videtur haberi ad c. 51, 9. vbi dictum est, *excita te, excitate brachium Domini &c.* vt hic respondeatur *excita tu etiam te* vicissim o *Zion, & indue fortitudinem tuam*, quam tibi efficit fortitudo brachii Domini. *S.* Postquam nimirum c. 51, 9. expositum est desiderium Sionis, illaque in moerore suo promissione melioris status sub N. T. confirmata fuit c. 51, 12. seqq. iam denuo eam excitat Messias, vt robur a se partum vera fide induat, contra principem tenebrarum fortiter pugnet, illum vincat, vestibus salutis se ornet, ab omni carnis inquinamento se purget, & sanctificationem in timore Dei perficiat 2 Cor. 7, 1. vt vere *vrbs sancta* sit, quam non intret spiritualiter praeputiatus aut impurus &c. *Partes capitis* sec. Schmidium *tres* sunt: I. spiritualis Sionis iterata erectio v. 1. II. eiusdem per speculatores compellatio v. 7 - 10. & III. ad iustum exeundi modum instructio v. 11. seqq. b) c. 45, 24. c. 51, 9. cf. Eph. 3, 16. c. 6, 10. seqq. c) c. 49, 14. d) *vestes ornatus tui* c. 3, 18. c. 60, 19. Estque sec. *S.* hic ornatus *veritas* s. verissimus ornatus internus ecclesiae, adumbratus in V. T. munditie externa Deo seruientium, eumque colentium. Conf. c. 51, 10. Apoc. 6, 11. c. 19, 8. 1 Pet. 3, 3. 4. e) spiritualis *Hierosolyma* c. 51, 17. f) c. 48, 2. Neh. 11, 1. Matth. 4, 5. Apoc. 21, 2. cf. infra. c. 60, 21. Eph. 5, 25. seqq. g) non enim *addet vt intret*, i. e. *non amplius intrabit.* cf. c. 51, 22. Hos. 1, 6. Nah. 2, 1 Prou. 23, 35. *Asyndeton*, vt supra c. 3, 11. h) *praeputiatus* corde. vid. not. Deut. 30, 6. & conf. Ezech. 44, 9. Act. 7, 51. Ipsimet Iudaei alias *quatuor praeputia* in homine obseruant: (1) *carnis* Gen. 17, 14. (2) *oris* Ex. 6, 12. (3) *auris* Ier. 6, 10. & (4) *cordis* Deut. 10, 16. Ier.

CAP. LII. Ier. 9, 25 &c. Vid. *Pirke Eliezer* c. 29. i) vid. c. 35. 8. c. 60, 21. Eph. 5, 27. Apoc. 21. 27. c. 22, 15. q. התפתחי קרי

d) Huc usque ciues tui erant quidem circumcisi & mundi externe, sed interim incircumcisi & immundi corde משליוקי vnde tantae tibi calamitates & crebrae captiuitates. At id in N. T. non fiet amplius: omnes ciues tui erunt circumcisi & mundi. *S.* cf. Rom. 2, 28. 29. Col. 2, 11. Tit. 2, 14.

℣. 2. k) *Excute te ipsam* Iud. 16, 20. l) *a squalore & puluere*, in quem per deuastationem deiecta eras c. 51, 23. c. 29, 4. cf. c. 25, 12. c. 26, 5. c. 47, 1. &c. m) Ion. *sede in solio gloriae*, tq. reginae vel sponsa. n) *solue vel explica te* c. 51, 14. o) *vinculis* (3) c. 28, 22 p) *o captiua* (1) Respectus quidem est ad datum imminentem, cum respublica in grauissimum captiuitatis Babylonicae discrimen lapsura esset, in quo & ecclesia versabatur; interim ad vniuersum statum Ecclesiae calamitosum & miserum respicitur, quae carceribus quasi quibusdam semper inclusa, & in puluere esse, dici potest. *Dorsch.* q) c. 1, 8. c. 62, 11. Excutere eam iubet intolerabile iugum legis, Antichristi & tyrannorum, & ad libertatem Euangelicam adspirare. *Maii Oecon.* p. 963. ℣. 3. r) Certissime illud futurum, *Propheta* confirmat ex *ore Iehouae*, dicentis &c. s) np. *Messias*, qui supra etiam locutus est. t) sicut *gratis* & sine iusta causa, *respectu opprimentium*, v. 5. Ps. 35, 19. u) *venditi* & in seruitutem redacti *estis ab oppressoribus vestris.* Aliud est c. 50, 1, cf. Ier. 15, 13. Ps. 44, 13. x) *ita etiam sine pecunia* aut pretio, ipsis quidem oppressoribus praestito. cf. c. 45, 13. y) per me ipsum tanquam ἀντίλυτρον omnium 1 Tim. 2, 6. *redimemini.* v. 9. Es. 41, 14. LXX. cf. cum 1 Petr. 1, 18. 19. qui huc omnino respexisse videtur. ℣. 4. z) *Nam.* illustratur haec repetundarum actio (1) *exemplo captiuitatis Aegyptiacae*, in quam populus Dei nullo suo merito, quantum quidem ad Aegyptios, peruenit: ab illis enim iure hospitii donatus, postea autem per tyrannidem oppressus fuit, vnde denique magno Dei robore repetitus & gratis in libertatem datus est. (2) *Exemplo captiuitatis Assyriacae.* In eam respectu Assyriorum Ecclesia Dei immerenter traducta fuit; ideoque & illa libertatis ante promissae compos futura est. Vnde concludit: eadem ratione Messiam suo tempore ecclesiam suam liberaturum & Deo restituturum esse. *Dorsch.* a) *in Aegyptum* Gen. 46, 6. seqq. Ex. 1, 1. seqq. b) *initio s. primum.* Gen. 13. 4. c) Gen. 47, 4. sed postea sine caussa ab Aegyptiis oppressus & in seruitutem redactus fuit. vid. Ex. 1. seqq. d) *& deinde Assyrius* Salmanasser 2 Reg. 17, 3. seqq. Non miramur, inquit *S.*, quod alii Nebucadnezarem maluerint; putarunt enim sermonem h. l. esse de liberandis ex Babel; cum sit *liberatio per Christum*, qui non tantum Iudaeos a Babyloniis oppressos, sed totum Israelem redemit. &c. e) immerito & *propter nihilum.* c. 41, 12. f) *oppressit eum* c. 23, 12. Ier. 50, 33. v. 5. g) *Et nunc.* Ab Aegyptia & Assyriaca iam ad aliam captiuitatem transit Messias. h) *quid mihi hic faciendum est?* cf. c. 22, 16. nempe sec. *S.* in *Babylonica captiuitate*; qua de multum in antecedentibus dictum fuit, ideoque nec h. l. illa omittenda videtur. Iudaei id de praesenti suo exilio interpretantur. *Brentius* vero *de spirituali captiuitate*, in quam impiis suis traditionibus Scribae & Pharisaei populum abripuerunt: quae & multo grauior ac perniciosior fuerit, quam illae duae priores: q. d. grauiter quidem populus meus antea ab Aegyptiis & Assyriis adflictus est, grauiter etiam post adfligetur a Babyloniis; *sed vide, quid mihi* nunc hoc tempore in populo meo *acciderit?* &c. Nos & Babylonicam, & quaecunque eam secuta est, Ecclesiae calamitatem intelligimus: sec. ea, quae ad v. 2. ex Dorscheo notata sunt. i) c. 1, 24. k) *qui abreptus est* Ier. 48. 46. l) vid. v. 3. m) *dominatores eius* Babylonii, & deinde domestici & apostatae c. 14, 5. c. 28, 14. c. 49, 7. n) *eiulare eum faciunt* c. 15, 2. cf. de forma 1 Sam, 17, 47. o) c. 51, 13. Hab. 1, 17. p) c. 28, 22. c. 65, 2. 5. q) *nomen meum* & ab impiis Iudaeis, & a gentibus ac Babyloniis, e. gr. Belsasare Dan. 5. *contemnitur* aut *blasphematur*, quasi promissam dudum salutem praestare non possim. cf. supra c. 1, 4. c. 5, 24. Deut. 28, 58. Ez. 36, 20. Ps. 74, 18. Rom. 2, 24.

℣. 6. r) *cognoscet tandem vera fide, & experietur.* c. 49, 23. c. 66, 14. Hos. 2, 22. s) *nomen meum* Messiae v. 6. 7. c. 10, 23. quod vere sim vester *Immanuel* c. 7, 14. c. 8, 10. & *Iesus* Matth. 1, 21. t) *propterea* inquam u) *in die* vel *tempore illo* (de quo v. 1. 2. &c.) scil. *cognoscet populus meus nomen meum.* x) *quia ego ipse* c. 51, 12. c. 44, 6. c. 48, 12. y) *qui haec loquor* aut *locutus sum.* cf. c. 45, 19. c. 46, 11. c. 48, 15. 16. c. 63, 1. z) *ecce adsum* vel *adero* in salutem meorum. ὁ παρέιμι cf. supra c. 40, 9. ℣. 7. a) *Quam grati* aut *iucundi sunt* piis ac fidelibus, Ps. 93, 5. Cant. 1, 10. Incipit hic II. pars capitis, & compellatio Sionis per Prophetam, qui speculatores Noui Test. praedicit ac describit. b) c. 40, 9. Ion. *super montibus terrae Israel.* c) *pedes euangelizantis*, vel *euangelizantium* c. 41, 27. c. 60, 6. Nah. 2, 1. In fontibus hic singularis est *euangelizantis*, sed Rom. 10, 15. illud pluraliter explicatur. Vnde nonnulli dicunt, verba in fontibus collectiue sumenda esse, vt scil. intelligatur *cohors euangelizans & pacem annuncians.* Rectissime autem ista verba primo & immediate de Christo intelliguntur, qui ipse pedibus suis in monte Ecclesiae circumiuit & euangelizauit Act. 10, 38. postmodum vero ex ea potestate, quam habuit, etiam alios euangelistas & praecones pacis emisit. coll. Matth. 10, 1. c. 28, 19. Luc. 10, 1. Ioh. 20, 21. Eph. 4, 11. Et huc respicit Apostolus Rom. 10, 15. vbi in specie ad vocationem gentium probandam loco Esaiae nostro vtitur. &c. *Dorsch.* d) c. 26, 3. 12. c. 32, 17. c. 54, 13. Col. 1, 20. e) cf. c. 2, 10. 1 Reg. 1, 42. Philem. v. 6.

Cap. LII, ℣. 4. בראשונה *plene* 2. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* sed contra *Mas.* 1. ℣. 5. ועתה per *Ribia* 1. 3. 5.

Num. 16, 26. Quæritur, quis hic loquatur? Non improbamus plane, inquit S., quod aliuut, esse continuationem concionis Doctorum N.T. Videntur tamen melius verba hæc *Deo Patri* attribui, quem mox in v. 13. de Messia loqui, non dubium esse debet *f) exite*

קמץ בזק

8 יְשׁוּעָה אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ׃ קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל
9 יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְהוָה צִיּוֹן׃ פִּצְחוּ
רַנְּנוּ יַחְדָּו חָרְבוֹת יְרוּשָׁלִָם כִּי־נִחַם יְהוָה עַמּוֹ גָּאַל
10 יְרוּשָׁלִָם׃ חָשַׂף יְהוָה אֶת־זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָּל־הַגּוֹיִם
וְרָאוּ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ׃
11 סוּרוּ סוּרוּ צְאוּ מִשָּׁם טָמֵא אַל־תִּגָּעוּ צְאוּ
12 מִתּוֹכָהּ הִבָּרוּ נֹשְׂאֵי כְּלֵי יְהוָה׃ כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ
וּבִמְנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן כִּי־הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם יְהוָה וּמְאַסִּפְכֶם
13 אֱ־הֵי יִשְׂרָאֵל׃ הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי יָרוּם
14 וְנִשָּׂא וְגָבַהּ מְאֹד׃ כַּאֲשֶׁר שָׁמְמוּ עָלֶיךָ רַבִּים כֵּן־מִשְׁחַת
מֵאִישׁ

illinc. Hoc & quod sequitur, *exite e medio eius*, aliqui ad Hierosolymam v. 9. & ad pertinaces Iudæos restringunt, quorum communionem, & cum iis cohabitationem deserere, atque in locum tutum se recipere iubeantur credentes, ne communi cum illis iudicio inuoluantur, coll. Hos. 1, 2. Mal. 3, 20. Mat. 24, 16. 20. it. Apoc. 18, 4 *Schmid.* autem ad *fines terræ* v. 10. hæc refert; & *spiritualem exitum ex gentilismo* ad amplectendum Christi καθαρισμὸν cum *Dorscheo* intelligit, coll. 2 Cor. 6, 17. Verum que nos iterum coniungendum esse putamus. *g)* cf Leu. 13, 45. *h) e medio eius* vel Hierosolymæ v. 9. vel sec. S. aliōs que *terræ gentilium* v. 10. vt modo diximus. *i) purificate vos.* 2 Sam. 22, 27. Dan. 12, 10. cf. supra c. 4. 4. 1. Ioh. 3, 3 *k) portantes vasa* sacra, vt olim Leuitæ & Sacerdotes Num. 10, 17. Ios. 3, 8. 13. vel *arma Domini*, vt 1 Sam. 18, 17. spirituales sacerdotes & milites, quales in N T. omnes esse debent Christiani. cf. Eph. 6, 11. 13. 1 Pet. 2, 5. Apoc. 1, 6. *v. 12. l)* sequuntur argumenta pro imperata purificatione. *m) non cum festinatione* Ex. 12, 11. 39. sed spiritualiter exibitis., S. Respicit ad modum liberationis ex Aegypto, quæ fuit *festinata* primum Ex. 12, 33. deinde etiam *fugitiua* coram Pharaone. Ex. 14, 5. *Dorsch. n) & cum fuga*, 1) Leu. 26, 36. *o)* Hos. 11, 10. *p) Iehoua* Messias. vid Hebr. 12, 2. Rursus respicitur ad modum eductionis ex Aegypto, de quo Ex 13, 21. 22. coll. 1 Cor. 10, 4. 9. *Dorsch. q) & in vltimo agmine vos colliget*, primam & extremam vestram aciem aget, & ab hostibus vos tutos reddet. cf. Num. 10, 25. Ios 6, 8. & Matth. 28, 20. *r)* c. 29, 22. *v. 13. s) Ecce* namque, vt confirmem liberationem illam per Messiam certo futuram Communiter fere ab hoc versu incipiunt c. LIII. quasi hoc non commode cum v. 12. coniungatur, sed nouam Dei Patris orationem incipiat. At sec. S Pater cælestis inceptum v. 11. sermonem suum hic continuat, & postquam v. 12. dixit, Iehouam Messiam ductorem & collectorem fore Ecclesiæ, iam instruit eandem, qualis ille dux futurus, & quid de eo sperandum sit, nempe quod prudenter acturus sit, & victor magnam gloriam habiturus *t) prudenter & feliciter aget*; licet corruptæ rationi, & præconceptæ inter sequiores Iudæos opinioni stolide agere videatur 1 Cor. 1, 23. 24. *Egregie* quadrat hoc verbum, quod de ducibus bellicis vsurpari solet, vt Ios 1, 7 8 1 Sam. 18, 5 30. item de regibus 1 Reg. 2. 3. & de ipso Rege Messia Ier. 23, 5. S. *u) Seruus* ille *meus*, *Messias* nempe, vt supra c. 42, 1. vt etiam expresse h. l. addit *Ion.* etsi in ceteris nimium a textu recesserit Ita *Ialkut* ad h. l. ex *Tanchuma*: זה מלך המשיח Et sic magno consensu veteres Iudæi ad Messiam hoc retulerunt. Testis Moses *Alschech*, qui in Comment. ad h. l. *Ecce*, inquit, *Doctores nostri laudatæ memoriæ vno ore statuunt, & a maioribus acceperunt, de Rege Messia sermonem esse* Idem de maioribus suis fatentur *A ben Ezra* & *Abarbenel* Comment. ad h. l. etiam *Raschi* apud Raymundum parte II. Pug. fid c. 9. & III dist. 1. c. 10. aliique; qui tamen in alia potius omnia se vertunt, quam vt manifestam veritatem agnoscant. Alii namque hunc textum de Abrahamo, alii de Mose, alii de Iosia, alii de Ieremia (quod pessime etiam *Grot.* elegit) plerique vero de populo Iudaico inter gentes vexato intelligunt. Nobis autem cum D. *Pfeiff.* in Dub. Vex. ad h. l. aliisque non tantum ex infallibili Spiritus S. in N. T. expositione (vid ad v. 15. & c. 53, 1. 4. 5 6. 7. 8. 12.) & antiquitatis iudaicæ testimonio, (quod ex frequenti N. T. allegatione passim in confesso fuisse, etiam liquet) sed ex ipsius etiam textus collatione euidentissimum est: (1) non de populo, sed de indiuiduo aliquo, quod populo semper, & expressissime c. 53, 8. contradistinguitur, loqui Prophetam. (2) Nemini ex omnibus illis, quos fingunt Iudæi, adplicari posse, quæ dicuntur: cum nemo illorum ista passus sit, quæ soli nostro Seruatori omnia & singula bene conueniunt. Ita etiam hunc versiculum de Messia allegat *Midrasch Tillim* ad Ps. 2, 7. fol. 4, b. Confer etiam pro Commentario huius loci, quæ habes in *Ialkut ad Es.* 60. supra ad c. 48, 16. ex parte a nobis adducta: & plura in tractatu Cl. *Margalitha* de Passionibus Christi &c *x) exaltabitur* 2 Sam. 22, 47. Ps. 21, 14. *Statui exinanitionis*, per *serui* nomen expresso, subiicit statim Pater cælestis *statum exaltationis* Phil. 2, 8. tribus verbis emphaticis & particula *valde* indicatum, procul dubio respectu graduum 1. resurrectionis. 2. adscensionis, & 3. sessionis ad dextram maiestatis Vtrobique exinanitio & exaltatio *ad stuporem vsque* significatur. & mox nonnihil plenius exponitur, sed in compendio v. 14. 15. *Maii* Oecon. p 965. *Ialkut* autem ad h. l. tria ista verba sic illustrat: *Altior erit* Messias *Abrahamo*, *sublimior Mose & excelsior Angelis ministrantibus*, quod confer cum Heb. 1, 4. *y)* c. 33, 10. c. 57, 15. *z)* c. 5, 16. *v. 14. a)* S. *Quemadmodum* autem *obstupuerunt.* Ier. 2, 12. *b)* S. *super te* o Israel, s. ecclesia mea. coll. v. 4. 11. Sic *Tarnouius* in Paraphrasi huius capitis apud *Dorsch.* Alii *super te*, dilecte & electe serue mi, vt totum versum de Christo intelligant; coll. Matth. 11, 6. Luc. 2, 34. Sed mutatio personæ, etsi Scripturæ non infrequens, tamen vbi commode vitari potest, vitanda est, vt bene monet *S.* *c)* S. *ita* (in passione & ignominiosa morte) *corruptus erit magis, quam viri, adspectus eius.* Dixerat nempe v. 13. Deus Pater de seruo suo, *quod prudenter acturus sit*; iam itaque exponit, in quo sita sit ista prudentia: nimirum, quod similis factus hominibus, persecutionem contemtumque subiit, quæ ab impio mundo ecclesia & quiuis fideles subire coguntur, vt hac ratione redimeret ecclesiam, & totum humanum genus. *Elegantissima comparatio* subministrans imaginem Christi in Ecclesia, de qua Rom. 8, 17. Phil. 3, 21. 2 Tim. 2, 11. item 2 Cor. 5, 21. *S.* Ipsum nomen *Mischchat* non nisi h. l extans. *Kimchi* habet pro *adiectiuo*, coll simili forma Ios. 16, 9. Aliis est *Substantiuum*, corruptio s. *res corrupta.* formæ *mischpat, mirmas* &c. sic *Cocc.* Lex. p. 884. *adeo corruptum præ viro erat forma eius*, adeo miserabilis eius species, vt non deceret virum, qui esset in vlla eminentia. Conf. Ioh. 19, 5. 6.

f) dicentis Sioni. conf. not. Num. 2, 9. *g)* Messias v. 6 cf. c. 40, 9. c. 54, 5. Ps. 96, 10. Ion. *reuelatum est regnum Dei tui* conf. Mat. 3, 2. c. 4, 17. c. 10, 7. Luc. 19, 11.

v. 8. h) S. *Vox speculatorum tuorum*, qui tollent vocem suam, & simul cantabunt, quum oculo ad oculum viderint, quod reducat Iehoua Sionem; hæc erit: *Personate*, *cantate* &c. v 9. *i)* c 56, 10. 2 Sam. 18, 24. Ier. 6, 17 Ezech. 3, 17. *k)* c. 40, 9. c. 58, 1. Iud. 9, 7. cf. Mat. 10, 27. Act. 1, 13. 24. 19. 20. *l) vno ore clamabunt* at *iubilabunt.* v. 9. c. 35, 2. conf. e. c. Act. 5, 41. *m)* clarissime & cominus. Num 14, 14 *n)* c. 49, 7. cf. Mat. 13, 15. *o) cum reduxerit Iehoua ex illa miseria sua.* Ps. 14, 7. Ps. 126, 1. *o.* ἡνίκα ἂν ἐλεήσῃ Κύριος τὴν Σιών. At *Gussetius* p. 834 *cum redierit ad Sionem*, subintell. ל, vt Num. 10, 36. Ion. *cum reduxerit Dominus Schechinam suam Zioni*

v. 9. p) c. 14, 7. c. 54, 1 Hic & sequens versus 10. habent concionem N. T. vt v. 8. indicatum. (1) de vocatione Iudæorum, v. 9. (2) de vocatione gentium, v. 10. *S. q)* v. 8 *r)* c. 51, 3. c. 58, 12. *s)* v. 1. *Ierusalem* significat ecclesiam Dei, vt se habebat tempore Christi in Iudæa, quia Iudæi quoque tum adhuc dicti fuerunt *populus Dei.* S. *t)* c. 51, 12. *u) populum suum miserum* & diu adflictum. c. 40, 1. *x)* v. 3. c. 43, 23. c. 48, 20.

v. 10. y) Denudauit Iehoua. Messias c. 47, 2. Ezech. 4, 7. conf. Col. 2, 15. *z)* c. 51, 5. 9. c. 53, 1. Ps. 98, 1. Luc. 1, 51. 69. *a)* Ps. 98, 2. *b)* c. 35, 2. c. 40, 5. Ps. 98, 3. *c)* c. 45, 22. cf. c. 11, 5. c. 62, 11. Ion. *omnes qui in finibus terræ sunt* *d)* v. 7. c. 42, 6. confer. Ex. 14, 13. *o.* τὴν σωτηρίαν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

v. 11. e) Discedite ergo, discedite

Num.

v. 8. יחדו cum *Kri* יחדיו *Mas. Erf.* v. 11. Sine præmisso *spatio* 1, 3. 7. 8. 14. 19.

מאיש מראהו ותארו מבני אדם: כן יזה גוים רבים עליו
יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא־ספר להם ראו ואשר
נג לא־שמעו התבוננו: מי האמין לשמעתנו וזרוע יהוה
2 על־מי נגלתה: ויעל כיונק לפניו וכשרש מארץ ציה
לא־תאר לו ולא הדר ונראהו ולא־מראה ונחמדהו:
3 נבזה וחדל אישים איש מכאבות וידוע חלי וכמסתר

CAP. LIII.

Domini omnipotens ipsis reuelabitur, vt fide ei adhæreant. Iudæi autem, qui Messiam in diebus carnis viderant & audiuerant, non crediderant; quod vaticinatur, admiratur & conqueritur Esaias, suo pariter ac Saluatoris ipsius, omniumque Zioni euangelizantium nomine, c. 53, 1. Maii Oecon. p. 965.

CAP. LIII, 1. q) *Quis* aut *Quotusquisque*? Mal. 3, 2. præsertim ex gente Iudaica. c. 49, 4. Ioh. 12, 37. 38. Rom. 10, 16. Interrogatio non est plane negatiua, sed *admirationis*, ob exiguum credentium numerum. Conf. supra c. 1, 9. c. 10, 22. coll. Rom. 9, 27. 29. Mich. 7, 1. r) *credit*, certus & minime ambiguus *anime*. c. 7, 9. c. 28, 16. c. 43, 10. Gen. 45, 26. s) *nuncio nostro*. c. 28, 9. s. *euangelio*, a nobis Prophetis & Apostolis perspicue proposito & *annunciato*, ita vt Iudæi non solum, sed etiam gentes illud *audiuerint*, c. 52, 15. *Querela est Propheta* de scandalo Iudæorum, quod sua culpa & malitia ex Messiæ exinanitione acceperunt, 1 Cor. 1, 23. Habetur autem in hoc capite I. *Scandali* istius *remotio* v. 1--7. II. *Exaltationis Messiæ*, s. maiestatis, per exaltationem ei datæ, *celebratio* ℣. 8. seqq. t) *& brachium Domini* Messiæ c. 51. 9. quod denudauit in conspectu omnium gentium c. 52, 10. s. omnipotens eius virtus, quam in redemptionis opere demonstrauit. c. 59, 16. u) *super quo*, vel *cui* Iudæorum, sublato Mosis velamine 2 Cor. 3, 14. 15. *reuelatum est*? Alibi cum אל vel ל construitur sequens verbum e. c. Gen. 35, 7. 1 Sam. 2, 27. c. 3, 7. 21. c. 14, 8. 11. & Iob. 38, 17. Dan. 10, 1. x) c. 40, 5. c. 56, 1. Col. 3, 3. 4. Quin imo iustam caussam habere se putant Iudæi, quod Messiam fastidiant; vilem quippe eius ortum contemptibilemque adspectum obiiciunt. Conf. Matth. 13, 55. seqq. Marc. 6, 3. Ioh. 7, 27. c. 9, 29. ℣. 2. y) Occasio scandali. *Nam* non cedri instar *adsurgit* aut eminet; sed *succrescit* Gen. 41, 5. ille *seruus Dei* supra c. 52, 13. z) *sicut tenera planta*, vel *stolo*, ex arbore seu trunco, in terra arida, recens enatus, indeque *succum trahens*, a rad. ינק *suxit*. De *infantibus* proprie sumitur Num. 11, 12. Deut. 32, 25. 1 Sam. 15, 3. per metaphoram autem notat *plantulam* vel *ramum tenellum*. vid Hos. 14, 7. Iob. 8, 16. cf. etiam supra c. 11, 1. a) *coram illo* populo superbo & incredulo, opinione regni mundani, quod Messias erigere deberet, fascinato; vt *brachium Dei* exsertum in Christo non videat nec agnoscat. v. 1. b) *& sicut radix*. al. metonymice *surculus* aut *virgultum adnascens radici*. cf. c. 11, 1. 10. At *radix* hic non consideratur in prædicamento relationis, quatenus surculus ex ea nascitur, cuius radix origo est; sed *in prædicamento qualitatis*, quoad statum. Radix est *res humilis*, & lente atque exiguos minusque felices surculos emittit *in terra arida*. Sic Christus visus est nimis contemtim regnum suum inchoare. S. c) c. 41, 18. d) *non forma illi* singularis c. 52, 14. e) *nec* propter adsumptam serui formam Phil. 2, 7. *splendor* aut *maiestas* illi fuit, quam Iudæi in fictitio suo Messia sibi imaginabantur. Tametsi enim fideles & illuminati viderint *gloriam eius* c. 2, 10. c. 35, 2. eamque agnouerint e concionibus & miraculis, diuinam maiestatem spirantibus, Ioh. 1, 14. &c. plerique tamen Iudæi cœcutiebant, & Satanæ potius, quam Deo talia tribuebant. f) *videbamus quidem eum*, dicunt stulti Iudæi. g) *sed nulla adspectabilis forma* occurrebat, quæ nos in amorem & admirationem aliquam illius rapere potuisset. c. 52, 14. 15. 1 Sam. 17, 42. h) *num ergo desideraremus* c. 2, 29. Cant. 2, 3. & auide, tanquam Regem promissum & Prophetam, *susciperemus eum*? Ioh. 1, 11. De Sacerdotali enim Messiæ officio, quod pati & mori, sicque nos redimere ille deberet, plerique Iudæorum ne quidem cogitarunt, & adhuc non cogitant: etiamsi illud Scriptura liquido prodiderit, v. g. Zach. 6, 12. 13. Ps. 40. 7. Ps. 110, 4. &c. *Interrogatiue* autem, suadente sic præuio accentu, hoc comma reddidimus, quod varie alii, & nonnulli *vt desideraremus*, reddiderunt. Eaque interrogatio, vt S. obseruat, emphatice exprimit vehementem adfectum Iudæorum, iuxta quem putant, se optimo iure Christum repudiare. Conf. similiter interrog. post præfixum *Vau* subintelligenda supra c. 37, 11. 1 Sam. 24, 20. c. 25, 11. &c.

℣. 3. i) *Contemtus* namque c. 49, 7. Ps. 22, 7. & *despectus* fuit a Pontificibus, Pharisæis & eruditis nostris. &c. cf. Marc. 9, 12. Luc. 16, 14. c. 23, 11. k) *& cessans* aut *desinens*. (3) Ezech. 3, 27. Ps. 39, 5. l) *virorum* plur. (3) Ps. 141, 4. Prou. 8, 4. Est vero *cessans virorum* ex mente S. qui cum omnibus rebus & conatibus suis citius desinet, quam vllus virorum. Tremellio *abiectissimus virorum*, a quo omnes cessant & desistunt auctoritate & sapientia conspicui Ioh. 7, 43. 49. vel *qui cito desinet inter homines* vel *viros* refertl. m) *vir dolorum* vel ægritudinum & ærumnarum. ℣. 4. quibusuis doloribus, qua animam, & qua corpus obnoxius. Ps. 38, 18. Ps. 69, 27. cf. similis constr. passiue significans Prou. 29, 1. n) *& cognitus*. (3) Deut. 1, 13. 15. o) *infirmitate* s. *infirmitatibus*, quas subiit & sustinuit, in prætorio & in cruce, vt negare aut excusare eas nemo possit; famoso nomine *suspensi* propterea etiam notatus. *Choli*, quod *morbum* vertunt, non tantum morbum ex naturæ infirmitate oriundum significat, sed etiam *infirmitatem ex vulneribus & plagis*, & quidem *grauissimam*. cf. 1 Reg. 22, 34. Ier. 6, 5. c. 10, 19. At grauissima vulnera passionis Dominicæ, historia euangelica graphice nobis depingit. S. p) S. *vnde fuit quasi occultatio facierum ab ipso*; malim *sicut quod abscondere facit faciem a se*, res sc. tam fœda & abominabilis, vt homines propter eam faciem suam tegant & auertant, v. g. a lepra aut leproso Leu. 13, 45. Conf. infra verbum c. 59, 2. & rem ex N. T. Ioh 7, 3. 4. 5. c. 19, 15. &c. Imo Deus ipse eum destituisse videbatur clementi adspectu, quando clamare coactus fuit *Deus mi! Deus mi! quare me dereliquisti?* Ps. 22, 2. Matth. 27, 46. Marc. 15, 34. cf. etiam Ps. 88, 5. 6. 16. &c.

d) c. 53, 2. e) *& forma eius*. c. 53, 2. 1 Sam. 28, 4. f) *deformior ceteris hominibus*; non naturaliter Ps. 45. 3. sed ex adsumta conditione & tolerata passione. *Dorsch.*

℣. 15. g) *Sed sic adsperget* gentes multas & validas, & sanguine suo easdem purgabit ab operibus mortuis, ut abiurata turpi idololatria, Deo viuo seruiant. Heb. 9, 13. 14. 19. seqq. Verbum נזה de *adspersione sanguinis sacrificiorum* frequenter vsurpatur, vt Leu. 4, 6. 17. c. 5, 9. c. 6, 20. c. 8, 11. 30. &c. quod merito h. l. vt typus cum veritate confertur. Adde Hebr. 10, 22. c. 12, 24. 1 Pet. 1, 2. & not. Num. 19, 18. *Dei iustitia*, inquit *Bochartus*, iis solis parcit, quorum conscientiæ Christi sanguine adspersæ sunt. Quippe vt agni Paschalis, ita & Christi sanguis non alia de caussa effusus est, quam vt adspergeretur, & aspersione sua nos e morte eximeret & liberaret. Hieroz. I. p. 615. h) Zach. 8, 22. Plurale רבים interdum non sumitur *partitiue*, vt distinguatur ab *omnibus*, quasi partem duntaxat omnium contineat, sed *emphatice*, vt comprehendat *omnes*, & denotet simul, *omnes* illos esse *multos numero*. Sic h. l. *goiim rabbim* sunt *omnes gentes*, quia finis versus ostendit nullam excipi. -- Sic Ps. 97, 1. Dan. 12, 2. Rom. 5, 15. Hæc *Gusset*. p. 773. i) *& super eo etiam Reges claudent os suum*. Ps. 77, 10. Ps. 107, 42. k) c. 49, 7. l) *Oris compressio* indicium est *partim* ex errore agnito nati pudoris, *partim* ex pudore emergentis amoris; coll. Iob. 21, 5. c. 29, 9. c. 40, 4. Ps. 39, 2. Mich. 3, 7. c. 7, 16. Am. 5, 13. c. 6, 10. *Dorsch.* m) *quia viderunt*, vel *quando videbunt*. v. 8, 10. c. 40, 5. n) *quod antea enarratum haud fuerat illis*. c. 65, 1. Rab. 1, 5. Rom. 15, 21. o) *&* *quod non audiuerant*. c. 64, 3. p) *intelligent* c. 1, 3. ex prædicatione euangelii, qua brachium

CAP. LIII, ℣. 1. *Spatium* præmittunt 2. 10. 12. 14. 19. 20. 23. & (vt videntur) 6. 9. 7. 8. ℣. 3.
ויךע *defect.* per *Kibbuts* 2. sec. *Mas.* 1. & *Erff.*

meris impositum ferentis 2 Par. 2, 1. 27. Conf. Pf. 38, 5. Pf. 40, 13. Pf. 69, 5. 2 Cor. 5, 21. Gal. 3, 13. Inn. *Ita pro peccatis nostris ipse deprecabitur, &*

קמץ בז״ק

delicta nostra propter eum remittentur. a) *nos vero* ex

פנים ממנו נבזה ולא חשבנהו : אכן חלינו הוא נשא 4
ומכאבינו סבלם ואנחנו חשבנהו נגוע מכה אלהים
ומענה : והוא מחלל מפשענו מדכא מעונותינו מוסר ה
שלומנו עליו ובחברתו נרפא־לנו : כלנו כצאן תעינו 6
איש לדרכו פנינו ויהוה הפגיע בו את עון כלנו : נגש 7
והוא נענה ולא יפתח־פיו כשה לטבח יובל וכרחל
לפני גזזיה נאלמה ולא יפתח פיו : מעצר וממשפט 8
לקח

adfectu carnis & cæcæ rationis sensu; cui illud passionis dominicæ mysterium non nisi stultitia est, etsi a fidelibus superetur. 1 Cor. 1, 23. 24. b) *reputauimus eum.* v. 3. Gen. 38, 15. Iob. 19, 15. Includit se Propheta, vt Dan. 9. 5. &c. c) non *propter* nostra aut aliena, sed *sua peccata adflictum,* Pf. 73, 14. Pf. 38, 12. vel *diris plagis adflictum*, qualis lepra est Leu. 13, 3. seqq. Hinc Vulg. *quasi leprosum:* quomodo veteres Iudæi Messiam etiam dici putant in Tract. *Sanhedrin* c. XI. fol. 98. b. vbi passiones Messiæ ex hoc loco & capite probant; quæ fusius etiam enarrantur in Ialkut ad Esaiæ c. LX. d) & diuinitus (. a *Deo* ob propria delicta *percussum.* Nam alioquin etiam Zacharias a Deo percussum dicit Zach. 13, 7. cf. etiam Pf. 69, 27. Matth. 26, 31. Quod autem veteres & Pontificii hoc comma verterunt *Deum percussum*, & non humanitatem tantum, sed & diuinitatem Christi inde probare satagunt, id contra grammaticam est & constructionem Hebræorum. Vid. *Pfeiff.* Dub. Vex. h. l. e) *& tantopere adflictum.* v. 7. Gen. 16, 6. c. 31, 51. Pf. 102, 24. Pyal (4) Leu. 23, 29. Pf. 119, 71. ℣. 5. f) *At ille* non ob sua, vt stolida ratione putauimus, sed ob nostra crimina. g) *excruciatus & dolore* exquisitissimo *adfectus est.* Pyal (1) cf. Piel c. 51, 9. rad. חול c. 26, 18. Al. *vulneratus* aut *confossus fuit* a rad. חלל, vt Ez. 32, 26. cf. supra c. 22, 2. &c. & Pf. 22, 17. Zach. 12, 10. h) *ob prauaricationes nostras* v. 8. quibus a Deo & Domino nostro *defecimus* c. 1, 2. c. 48, 8. Hos. 6, 7. & æternas pariter ac temporales pœnas promeriti sumus. Rom. 5, 16. 18. Gal. 3, 10. i) *Contusus*, fractus & oppressus fuit v. 10. c. 19, 10. cf. Pf. 72, 4. Pf. 143, 3. Thren. 3, 34. k) *propter prauitates s. iniquitates nostras* v. 6. 11. c. 43, 23. l) *Castigatio*, exemplaris & crudelis Ier. 30, 14. Hos. 5, 2. Prou. 13, 24. c. 22, 15. c. 23, 13. m) *pacis nostræ*, qua pacem nobis meruit & acquisiuit Rom. 5, 1. Eph. 2, 14. Col. 1, 20. n) *super ipso* fuit, vel *ei* tanquam Sponsori *incubuit.* Gen. 27, 13. Iud. 19, 20. 2 Sam. 18, 11. c. 19, 39. &c. o) *& in liuore s. vibice eius*, flagris aut alia ratione inflicta c. 1, 6. 1 Petr. 2, 24. p) *sanatio obtigit* vel *sanitas &* efficax *medicina data est nobis* c. 6, 10. contra venenum peccati & stimulum mortis. cf. Hos. 13, 14. Apoc. 22, 2. Ex. 15, 26. & supra c. 1, 6. Ion. hæc duo commata ita: *& in doctrina eius multiplicabitur pax super nos; & cum obedinerimus verbis eius, dimittentur nobis peccata nostra.* Cetera peruertit, vt not. c. 52, 13. ℣. 6. q) *Omnes nos*, tam Iudæi, quam gentiles Pf. 14, 3. Rom. 3, 9. seqq. r) cf. 1 Reg. 22, 17. Ezech. 34, 5. Zach. 10, 2. Matth. 9, 36. 1 Pet. 2, 24. 25. s) *errauimus* a via salutis Pf. 58, 4. Pf. 95, 10. Pf. 119, 176. Eph. 4, 17. 18. t) *singuli* nostrum c. 47, 15. u) relicto Deo, *ad viam suam*, quam sibi quisque ineundam putabat 1 Reg. 1, 49. etsi in barathrum nos præcipitaret & æternum exitium Prou. 14, 12. c. 16, 25. x) *respeximus.* c. 56, 11. Act. 14, 16. y) *sed Iehoua* v. 10. Deus Pater, nolens vllos perire, sed omnes ad pœnitentiam concedere 1 Tim. 2, 4. 2 Pet. 3, 9. pro benignitate sua, qua omnibus ac singulis bene consultum voluit Eph. 1, 9. 10. Col. 1, 20. z) *incurrere fecit in eum* Ex. 5, 3. Num. 35, 19. Iud. 8, 21. 2 Sam. 1, 15. cum se vadem stitisset (vid. ad v. 4.) & Pater illius sponsionem acceptasset, adeoque & culpam & pœnam ei iuste imputasset. cf. 2 Cor. 5, 21. a) *iniquitatem nostrum omnium*, v. 5. 11. Pf. 40, 13. *quæ & mortem* ei intulit; vt emphasis habet præcedentis verbi. Nos ipsi (inquit *Gusset.* p. 663.) iniquitatem exercentes, *non irruimus in eum*: nam Prophetæ tempore non versabatur in terris Christus, nec nunc versatur, vt ab illius æui aut ab huius ætatis impiis hominibus impetatur. Quid ergo? *Iniquitas ipsa nostra præcise*, *quam etiam* Prophetæ verba exprimunt, *in eum irruit.* Quomodo vero? nisi *quatenus ei imposita est ad mortem inferendam*, imputata ei, vt *pœnas eius lueret*, *loco nostro.* ℣. 7. b) s. Hinc ille *exactionem sustinuit.* vel: Hinc *solutio* iniquitatum *exacta* fuit. Nam cum debito & debitore verbum construitur, c. 3, 5. c. 9, 3. c. 58, 3. Ex. 5, 6. Deut. 15, 3. 2 Reg. 23, 35. &c. c) *& ipse*, vt præs & sponsor pro totius mundi peccatis 1 Ioh. 2, 2. d) *adflictus fuit & se ipsum humiliauit* v. 4. c. 58, 10. Ex. 10, 3. Pf. 119, 107. patiens & obediens factus vsque ad ignominiosissimam mortem crucis Phil. 2, 8. vt, quod non rapuit, ita solueret Pf. 69, 5. & lytron daret se ipsum & diuinum sanguinem v. 10. Mat. 20, 28. 1 Tim. 2, 6. cum sanguis taurorum & hircorum placare iratum Numen, & reconciliationem mutuam parare nequiret Hebr. 10, 4. seqq. Col. 1, 20. e) *vt ne quidem os suum* contra conuiciatores & tortores *aperuerit.* cf. Matth. 27, 14. 1 Pet. 2, 23. f) *vt parua pecus*, v. g. agnus vel hœdus paschalis Ex. 12, 3. 5. aut agnus quotidie immolatus Ex. 29, 38. Num. 28, 3. &c. quos typos ita Christus expleuit. cf Ioh. 1, 29. Apoc. 5, 6. g) *ad mactationem* c. 34, 2. c. 65, 12. Act. 8, 32. h) *ducitur*, c. 23, 7. Ier. 11, 19. qui non reluctatur, nec arrodit mordetue ducentem vel occidentem, sed leniter insequitur; ita quoque toto illo tempore, quo quæsitus, raptus & ductus est ad occisionem, nullum impatientiæ aut vltricis iræ indicium prodidit, sed inde a circumcisione cruenta, vsque ad extremum vitæ halitum, summæ clementiæ, mansuetudinis & patientiæ exemplar fuit. *Maii Oecon.* p. 969. i) *& sicut* debilis *ouis* (4) Gen. 31, 38. c. 32, 15. k) *coram tonsoribus suis* Gen. 38, 12. l) *obmutescit* aut *muta est* Ezech. 3, 26. m) *sic* inquam (Prou. 10, 23.) etiam Messias *non aperuit os suum*, sed nudari ac spoliari se passus est, Pf. 22, 19. vt nos vestibus iustitiæ, quas amisimus Rom. 3, 23. indueret. infra v. 11. c. 61, 10. Hæc omnia nempe debebat Messiam pati, quemadmodum Deus per os omnium Prophetarum suorum, & cumprimis Esaiæ h. l. prænunciauit, Act. 3, 18. sed quia impossibile erat, vt a morte detineretur, Act. 2, 24. Deus sponsorem, lytro ex asse soluto, e carcere liberauit; honore & gloria coronauit, Pf. 8, 6. quod Propheta nunc sequenti v. 8. subiicit, & exaltationem post exinanitionem exponit. ℣. 8. n) *Ex coarctatione* vel *angustia*, omnique animi ac corporis cruciatu. (3) Pf. 107, 39. Prou. 30, 16. Gusset. p. 631. e media *firmitate & vi* aduersariorum, Cocc. *e potestate* Pilati. At Dorscheo *ex coarctatione* s. angustia & *ex indicio* (In quo Messias fuit κατάρα Gal. 3, 13.) idem est, ac si dixisset, *ex iudicio coarctante* & torcularis instar constringente ad sanguineum vsque sudorem Luc. 22, 42. 44. o) *& ex* rigido Dei *iudicio*, Pf. 143, 2. cuise, vt Sponsor noster submiserat, pro nobis factus peccatum & maledictum. 2 Cor. 5, 21. Gal. 3, 13.

q) *tam contemtus* fuit ab omnibus, summis & imis. Pf. 15, 4. Pf. 22, 7. r) *vt enim non æstimauerimus*, c. 2, 22. c. 33, 8. Mal. 3, 16. Pf. 144, 3. sed indignum potius *reputaremus* (infra v. 4.) quem terra ferret ac viuere sineret.

℣. 4. s) *Verum enim vero*, *Profecto.* c. 40, 7. c. 49, 4. Ex. 2, 14. Sequitur hic *scandali illius refutatio* per demonstrationem veræ caussæ exinanitionis, nempe satisfactionis pro peccatis nostris, quæ Christo imposita & imputata fuerunt. Atque vt peruersum illud Iudæorum iudicium de Saluatore fortius refellat, se ipsum & pios includit, & ex omnium recte sentientium iudicio nunc loquitur Propheta. t) *morbos nostros & infirmitates quasuis* corporis ac animæ v. 3. ipsam etiam mortem v. 12. 1 Cor. 15, 26. 54. tanquam fructus & pœnas peccatorum; *meas, vestras & omnium, qui sumus homines.* c. 1, 5. u) *ipse* licet sanctus & nulla peccati labe laborans, sed impollutus prorsus, & a peccatoribus segregatus esset. v. 9. Hebr. 7, 26. tanquam *sponsor melioris fœderis* Heb. 7, 26. quemadmodum post lapsum protoplastorum has partes in se suscepit Gen. 3, 15. & spopondit, se pœnas peccatis nostris debitas nostro nomine subiturum, Confer Iob. 33, 24. & excerpta ex Ialkut ad Es. 48, 16. x) vere *portauit*, *tulit & abstulit*, v. 12. Matth. 8, 17. Marc. 9, 12. 1 Pet. 2, 24. vt olim in typo hircus emissarius Leu. 16, 21. 22. y) *& ad dolores nostros quod attinet* v. 3. Ex. 3, 7. Thr. 1, 12. 18. z) *eos ipse in locum generis humani, tum ratione culpæ, tum ratione pœnæ, surrogatus, portauit*, v. 11. c. 46, 4. *instar bajuli* onus graue humeri

---

℣. 4. Post ומכאבינו habent *circellum*, & in marg. notam הוא קרי ולא כתיב Esse הוא *legendum*, *etsi in textu non sit scriptum*, 6. 9. 11. 21. 23. Idem ומכאובינו *plene Orientales.* ℣. 5. שלומינו *plene* 1. 2. 5. 7. 8. 13. 14. 15. 16. 22. & in margine 6. 9.

לקח ואת־דורו מי ישוחח כי נגזר מארץ חיים מפשע
9 עמי נגע למו׃ ויתן את־רשעים קברו ואת־עשיר במתיו
י על לא־חמס עשה ולא מרמה בפיו׃ ויהוה חפץ דכאו
החלי אם־תשים אשם נפשו יראה זרע יאריך ימים
11 וחפץ יהוה בידו יצלח׃ מעמל נפשו יראה ישבע
בדעתו Ddd 2 נב

קמץ בז״ק ſupra v. 4. Sic *pluraliter* particulam hanc reddunt nobiſcum S. & *Cocc.* Lex. p. 254. Alii ſingulariter. *plaga illi* fuit. קמץ בז״ק ſed præter neceſſitatem.

Conf ſupra c. 23, 1. c. 30, 5. c. 43, 8. c. 44, 7. &c. nec contrarium probant exempla *a Noldio* allegata in Conc. Part. p. 513. ℣. 9. *a) Et dedit* ſ. *poſuit* Meſſias vel Deus Pater. Hic verſus eſt vexatiſſimus, inquit S. ſuntque omnino adeo variantes de illo ſententiæ, vt recenſeri hic neutiquam poſſint. Vide ſis *Pfeifferi* Dub. Vex. Dorſcheum. alioſque Commentatores. Nos quod & ſimpliciſſimum, & verbis ac contextui aptiſſimum videtur, proponemus, quoad rem ipſam conſentientes cum *Brentio, Dorſcheo, Schmidio, Maio* & *Glaſſio* in Phil. S. p. 534. ed. nou. Tum vero etiam de ceteris vnam vel alteram, ſed breuiter tantum, attingemus. *b) impios* & a lege Dei damnatos, quales natura omnes ſunt homines Rom. 3, 9. ſeqq. vel ſec. *Glaſſium* d. l. *impietates*, a ſingulari *Reſcha*. *Pluralis* tamen ex ſubſtantiuo alibi non reperitur, niſi forte huc referas Iob. 34, 16. *c) in ſepulcro ſuo* vel *eius*, (ב ſub intelligimus hic, quia in ſequenti במותיו expreſſe extat;) vt conſepulti ipſi, vi meriti ipſius a peccatis liberi reſurgerent Rom. 6, 4. 8. Col. 2, 12 Gal. 2, 20. Recte enim iudicamus, docente Paulo 2 Cor. 5, 15. quod, ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, omnes mortui ſint; quandoquidem Chriſto omnium impiorum iniquitates imputatæ ſunt, ſupra v. 6. *Sepultura Chriſti*, inquit Glaſſius, vltimus actus eſt ſtatus exinanitionis, in quo peccata noſtra tulit, & pro iis ſatisfecit. Quare Scriptura exprimere volens plenariam ſatisfactionem pro peccatis eorumque ἀθέτησιν Heb. 9, 26. dicit, ea cum Chriſto ſepulta eſſe, & in ſepulcro quaſi remanſiſſe. &c. *d) & diuitem* reddidit ipſum Pater. vid. v. 11. 12. vel *& ipſe* Chriſtus *diuitem fecit* hominem ſ. genus humanum pauperrimum Rom. 3, 23. c. 4, 25. 2 Cor. 8, 9. Eph. 1, 18. c. 2, 7. At *Maius* in Oecon. & *diuitem* ſ. *iniquum*, tenacem, *durum* quemuis; talis enim ſignificatio vocis in Arab, lingua vſitata eſt. *e) in mortibus ſuis*, i. e. *in acerbiſſima morte*, quam plurimæ paſſiones & cruciatus, quaſi totidem mortes præceſſerunt. Pluralis (2) Ezech. 28, 10. Alii ſic fere: *Et adſtituit*, vel imperſon. *adſtituerunt impios* milites *ſepulcro eius*, *& diuitem* (Pfeifferus ſubintell. latronem, al. Ioſephum Arimathæum) *in mortibus eius*, al. *excelſis eius*. Conf. Pfeiff. Dub. Vex. & VVaſmuthi Diſſert. Inaug. &c. At *Cocc.* Lex. p. 729. *Et dedit* populus meus *cum improbis ſepulcrum* vel *ſepulturam eius* in cruce; *& cum diuite* in monumento Ioſephi, obſignantes & cuſtodientes illud: Sic ex parte *Gurtlerus* in Theol. Prophet. p. 403. ita ſcribens: *Iudæi* Ieſum *cum impiis viris* vti extinctum, ſic & ſepultum, & in ſepulcro ſine fine latentem optarunt; ſed *diuino* accidit *fato*, vt præter ipſorum votum ſepeliretur honorifice in tumulo viri opulenti & auctoritate conſpicui Matth. 27, 57. ſeqq. Huc tendit etiam *Guſſet.* p. 730. coll. Ioh. 19, 31-38. *f) propterea quod*, ſubintell. *aſchar* vt Pſ. 119, 136. *g) nihil violentiæ*, c. 59, 6. c. 60, 18. Gen. 6, 11. *h) fecit*, vt crucifixi eum eo latrones; ipſe quippe ſanctiſſimus Dan. 9, 24. Luc. 1, 35. et a peccatoribus ſeparatus Heb. 7, 26. *i) neque fraus* aut *dolus* aduerſus Deum vel Cæſarem, vel alios etiam homines Gen. 34, 13. 2 Reg. 9, 23. *k) in ore* ipſius inuentus *fuit*. 1 Pet. 2, 22. 1 Ioh. 3, 5. Neque factis neque dictis aut cogitationibus vnquam peccauit. *Si enim* Chriſtus feciſſet ipſe iniquitatem & deſignaſſet peccatum, neceſſe habuiſſet ſolus in mortem & ſepulcrum ſuum ingredi, nec potuiſſet aliorum peccata expiare. Nunc autem, quia ipſe peccatum nullum fecit, nec corde, nec verbis, nec factis, ſed eſt perfecte iuſtus & ſanctus, idcirco expiauit morte, & ſepeliuit ac aboleuit ſepultura ſua aliorum peccata, vt recte & apte dicatur, *quod duxerit impios & iniquos ſecum in mortem & ſepulcrum ſuum*. Brentius.

℣. 10. *l) Ideo Iehoua Pater* v. 6. pro beneuola ſua erga lapſum humanum genus voluntate Ioh. 3, 16. Rom. 5, 8. 1 Ioh. 4, 9. vt iuſtus eſſet ipſe, ac iuſtificaret eum, qui crederet in Chriſtum Rom. 3, 26. *m) voluit* Iob. 13, 3. c. 33, 32. & decreuit æterno conſilio Eph. 1, 5. 9. *n) conterere* & adfligere *ipſum* v. 5. Iob. 6, 9. Non ſemper ſignificat contritionem in partes minutas, ſed vehementem preſſuram & adflictionem, vt h. l. S. *o)* variiſque calamitatibus, & cruciatibus quouis etiam morbo grauiſſimo ſuperioribus, eum implicuit, & *infirmum fecit*. Hiph. (3) Hoſ. 7, 5. Mich. 6, 13. quemadmodum iam ſupra dictum v. 4. Non eo quidem fine, quem Iudæi intendebant, vt odio illorum iniuſto ſatisfieret, ſed vt ipſe, ceu Mediator inter Deum & homines, 1 Tim. 2, 5. 6. pactum de redemtione generis humani ſic expleret. Bene vero ante ſequentia hic ſubintelligi poteſt *dicens* vel *dicendo*: ſi poſuerit &c. vt ſupra c. 14, 8. c. 22, 13. c. 45, 14. &c *p) ſi poſuerit* vel *dederit*. Ioſ. 7, 19. Iob. 17, 3. *q)* S. *reatum*. Tig *beſtiam delicti*. Sic enim *delictum* ſignificat, vt notet etiam *ſacrificium, cui delictum imputatum eſt*. vide paſſim, inprimis Lev. 4, 3. c. 5, 6. 7. 16. c. 7, 1. &c. & conf. Pſ. 40, 7. Rom. 8, 3. 2 Cor. 5, 21. Gal. 3, 13. Ioh. 1, 29. Recte etiam *Raſchi* ad h. l. *Aſcham*, inquit, *ſignificat ſatisfactionem* ſ. *lytron, quod quis alteri exſoluit, in quem deliquit, Gallice Amande*, i. e. *mulcta*. *Prout de Philiſtæis* 1 Sam. 6, 3. *dicitur: ne remittatis arcam vacue; ſed omnino reddatis ei mulctam* ſ. ſatisfactionem. Conf. Iob. 33, 20. Matth. 20, 28. 1 Tim. 2, 6. *Lex enim* iniungens peccatoribus ſacrificia pro peccato & pro reatu, tanquam mulctam & ſatisfactionem, oſtendit citra ſatisfactionem peccata non remitti, ſiue peccati accuſationem non tolli Heb. 9, 22. At ſanguis pecorum non poteſt eſſe ſatisfactio Pſ. 50, 13. Heb. 10, 4. Ea demum vera eſt ſatisfactio, quam *ponit* h. e. Deo exhibet & hominibus donat, *anima Iuſti ſerui Dei*. Conf. not. Lev. 16, 34. Num. 35, 25 *r) anima ipſius* v. 12. cf. Marc. 10, 45. Ioh. 10, 11. 15. 17. atque ita ſanguine ſuo homines *aſperſerit* c. 52, 15. Matth. 26, 28. *s)* tum reſuſcitatus *videbit* ſpirituale *ſemen* e Iudæis & gentilibus innumerabile Pſ. 22, 31. Cf Pſ. 110, 3. & ſupra c. 11, 1. Aduerſus exceptionem Iudæorum *Guſſetius* p. 234. ſeq. conſ. Gen. 3, 15. *t)* & cum iſto ſemine ſuo in omne æuum *prolongabit dies*, regnumque & ſacerdotium obtinebit æternum, cum lætitia ineffabili. vid. v. 8. & cf. Pſ. 16, 11. Pſ. 21, 5. Pſ. 110, 4. Heb. 7, 24. c. 12, 28. *u) & voluntas Iehouæ*, ſ. ardens eius deſiderium pro hominum ſalute Ioh. 3, 16. 1 Tim. 2, 4. cf. ſupra c. 44, 28. c. 46, 10. c. 48, 14. *x) per manum & miniſterium* prudentiſſimi illius ſerui Dei c. 52, 13. cf. Gen. 39, 3. Ier. 17, 8. & ſupra c. 20, 2. *y) feliciter perficietur, proſperrime ſuccedet* Ier. 12, 1. Pſ 45, 5. Pſ. 118, 25. nec fruſtra, vt videbatur, Meſſias laborabit Eſ. 49, 4 nec Eccleſia a Deo relicta aut filiis deſtituta erit. c 49, 14. 21. c. 54, 1. ſeqq. ℣. 11. *z)* S. *Ex labore* itaque *animæ ſuæ*. v. 10. de quo etiam c. 43, 24. Cf. Iud. 10, 16. Pſ 73, 5. Pſ. 25, 18. Præpoſitio ex, ordinem ſignificat, quo ad viſionem illam regiam in throno diuino adſenſurus eſt. cf Heb. 2, 9. 10. *a) videbit* ſc. *ſemen* & fructum laboris v. 10. At ſec. Dorſcheum *viſio* hæc *abſolute* ſumitur, neq; ad certum obiectū reſtricta eſt, vt v. 10. ſed ad omnia obiecta, regno ipſius ſubdita extenditur, imo ad ea etiam, quæ intra Deum ſunt, porrigitur Matt. 11, 27. adeoq; plane eſt diuina viſio. Hinc & *ſaturans* eſt, quia caret exinanitione Phil. 2, 7. & habet *omnem plenitudinem* Col. 1, 19. c 2, 9. idq; non tantum ad inhabitationem, ſed ad omnium impletionem Eph 4, 10. Phil. 3, 21. Hinc etiam ſalutari notitia fidei implebit terram Eſ. 11, 9. *b)* & *ſatiabitur* omnibus bonis in æternum Pſ. 16, 11. Pſ. 17, 15. & cum ipſo omnes vera fide ei adhærentes. Pſ. 22, 27.

p) poſtquam ſatisfecit, *exemtus*, & propter iuſtificationem noſtram reſuſcitatus Rom. 4, 25. atque in cælum ad dextram maieſtatis *adſumtus eſt*. cf. Gen. 5, 24. 2 Reg. 2, 3. 9. Pſ. 73, 24. *q) & ætatem* vel vitam *ipſius* c. 38, 12. nullis ſæculis terminandam, Infra. v. 10. Hebr. 7, 24. quam Chriſtus poſt mortem ſuam ingreſſus eſt Luc. 24, 26, ita ut in æternum amplius non moriatur Rom. 6, 9. Sed quia דור frequentiſſime ſignificat *generationum ſeriem*. ſ. *homines vna viuentes & aliis ſuccedentes*, v. g. Ex. 1, 6. Num. 32, 13. Deut. 2, 14. Coh. 1, 4. Ideo alii fructum exaltationis Chriſti inde colligunt, procreationem nempe ſobolis, & generationem ſpiritualem innumerabilem. Tametſi enim pro more Regum terrenorum nec filium procreauerit, ſucceſſorem ve reliquerit, tamen *ſemen habebit ſpirituale* copioſum v. 10. & tantam multarum *generationum* ſibi ſuccedentium *ſeriem*, vt eam *nemo* facile adſequi & *cogitare*, nedum *enarrare* poſſit. Ita *D. Maii* Oecon. p 970. *r) quis?* difficultatem indicat interrog. vt Pſ. 106, 2. *s)* Piel (2) Pſ. 143, 5. cf. Iud. 5, 10. Pſ. 77, 4. 7. 13. Iob. 7, 11. *t) quia exciſus eſt* Pſ. 88, 6. Thren. 3, 54. violenta morte 1 Cor. 15, 3. Chriſtus arbor vitæ, ſupra v. 2. c. 11, 1. Luc. 23, 31. ſine ſpe ſurculi vel radicis refloreſcentis Pſ. 41, 9. vt nos, qui natura aridæ & emortuæ arbores ſumus Eph. 2, 1. ipſi inſeri, & ſuccum vitæ ex eo trahere poſſimus. Ioh. 15, 1-8. *u) ob præuaricationem*. v. 5. c. 43, 25. *x) populi mei*. verba Prophetæ. *y) & propter plagam* Gen. 12, 17. Ex. 11, 1. Deut. 17. 8. Pſ. 38, 12. *z) illis* c. 44 15. infligendam, ipſe *plagis adfectus eſt*.

בְּדַעְתּוֹ יַצְדִּיק צַדִּיק עַבְדִּי לָרַבִּים וַעֲוֺנֹתָם הוּא יִסְבֹּל׃
12 לָכֵן אֲחַלֶּק־לוֹ בָרַבִּים וְאֶת־עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל תַּחַת
אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ וְאֶת־פֹּשְׁעִים נִמְנָה וְהוּא
חֵטְא־רַבִּים נָשָׂא וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ׃

Cap. LIV. נד רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־
2 רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה׃ הַרְחִיבִי
מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשֹׂכִי
3 הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי׃ כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול
תִּפְרֹצִי

℣. 12. *i) Ideo etiam ego Pater dividam*, impertiam s. *partem ei dabo*. cf. c. 34, 17. Ios. 13, 7. *k) inter multos* & amplissimos populos. c. 52, 15. vid. Ps. 2, 8. Zach. 8, 22.

הפטרת נח וגם הפטרת כי תצא

l) & fortissimos hostes, vt Deut. 4, 38. c. 7, 1. c. 9, 1. c. 11, 23. Ios. 23, 9. Ps. 135, 10. *Satanam* scil. cum malis angelis; tyrannos & Antichristum Matt. 12, 29. Ez. 39. 18. seq. Ps. 63, 1. seqq. mortem 1 Cor. 15, 26. & infernum Apoc. 20, 14. *Malus*. At S. *vt cum fortibus* diuidat spolium spirituale, iustitiam & vitam æternam, intelligitque *fortes in fide*. De quibus conf. Eph. 6, 10. 1 Ioh. 5, 4. Ps. 16, 3. *m)* ipse victor vt *prædam partietur*. conf. c. 9, 2. Gen. 49, 27. Ex. 15, 9. Ps. 68, 13. Prou. 16, 19. & Luc. 11, 22. *n) propterea quod*. 1 Sam. 26, 21. Deut. 21, 14. *non quasi Christus* sibi quid meruisset. sed *vicissitudinis* & nostri respectu, quibus proprie meruit. *Dorsch*. Conf. Ps. 68, 19. *accepisti dona pro hominibus*. *o)* totaliter, velut aquam dissipandam Ps. 22, 15. & sua sponte Ioh. 10, 18. *effudit*, S. *exinaniuit*. cf. not. c. 32, 15. Ps. 141, 8. ὁ. ἀνθ᾽ ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Rom. 4, 25. *p) in mortem vsque* execrabilem Phil. 2, 8. *q) animam suam* & omnes eius vires. v. 10. Conf. typum Christi 2 Sam. 24, 17. *r) & cum sceleratis* & *fœdifragis* s. *seditiosis* peccatoribus. vid. 2 Reg. 1, 1. c. 3, 5. 7. &c. Marc. 15, 28. Luc. 22, 37. c. 23, 33. *s) connumeratus fuit*. c. 65, 12. *t) ipseque*, non tantum iudicio mundi, sed etiam diuina imputatione. v. 6. 2 Cor 5, 21. Gal. 3, 13. *u) peccatum* & pœnas peccati Leu. 19, 17. *totius multitudinis hominum*, vid. ℣. 6. 11 Hebr. 9, 28. *x) tulit* & ferendo *abstulit* vid. v. 4. 11. Ioh. 1, 29. LXX. vt 1 Pet. 2, 24. conf. Leu. 22, 9. Num. 18, 22. 32. vt typice hircus pro Israelitis Leu. 16, 21. 22. Aaron pro populo Ex. 28, 38. *y) imo etiam pro rebellibus*, c. 46, 8. c. 66, 24. Ps. 68, 19. qui ipsum pro Rege aut doctore suo non tantum non agnouerunt, sed ad ignominiosam vsque mortem exagitarunt. c. 1, 2. Luc. 19, 14. 27. Ioh. 19, 15. &c. multo ergo magis speciali oratione pro fidelibus Ioh. 17, 9. *z) intercedet* c. 59, 16. Gen. 23, 8. Ier. 7, 16. c. 27, 18. c. 36, 25. atque ita officio Sacerdotis & expiatoris catholici omni ex parte satisfaciet. vid. Luc. 23, 34. & confer, si verbum in futuro accipias. Rom. 8, 34 Heb. 9, 24. 1 Ioh. 2, 1. CAP. LIV, 1. *a) Canta* itaque s. *iubila* c. 12, 6. cf. Col. 3, 16. Ion. add. *Ierusalem*, sc. mystica s. cælestis Gal. 4, 26. Quum Propheta non solum c. 53, 1. sed ipsa etiam ecclesia c. 49, 14. 21. de paucitate credentium inter Iudæos, præsertim sub N. T. initia, conquesti essent; paucitatem illam Iudæorum gentilium multitudine resarciendam esse, prædixerat Deus c. 49, 21. seqq. c. 52, 15. Idque capite hoc LIV. confirmat ipse Messias, cui gentes in hereditatem datæ sunt c. 53, 12. Ps. 2, 8. Ps. 52, 8. & Sponsam suam ad laudem lætitiamque excitat, *promissâ* I. *Ecclesiæ multiplicatione*. v. 1--10. II. eiusdem *exornatione*. v. 11. seqq. ac III. *defensione* v. 14. seqq. *b) quæ sterilis* videbaris c. 49, 21. vt quondam Sarai & Rebecca Gen. 11, 30. c. 25, 21. cf. Ps. 113, 9. *c)* Ellipsin relatiui, & personæ mutationem bene resoluit Ion. *quæ eras sicut mulier, quæ non peperit*: quod iterum de Sarai legitur Gen. 16, 1. *Citat* etiam hunc versum Esaiæ Paulus Gal. 4, 27. & cum typo Saræ & Hagaris confert: quo simul indicat, Esaiam quoque ad duas istas mulieres respectum habuisse. Atque ex isto Pauli loco optime etiam Esaiæ sensus habetur S. *d) prorumpe* in laudem & *cantum*. S. *persona cantu*. c. 14, 7. c. 44, 23. c. 49, 13 c. 55, 12. Ps. 98, 4. *e) & iubila* c. 10, 30. c. 12, 6. Ier. 5, 8. Ps 104, 15. *f)* Ion. *quæ eras sicut mulier, quæ non concepit*, s. parturiuit, c. 23, 4. c. 66, 8. *g) nam* per gentium aggregationem c. 49, 22. c. 52. 15. *plures* erunt. cf. Ps. 87, 4. 5. *h) filii desolatæ* c. 49, 8. Thr. 1, 4. 13. quæ ob maximam Iudæorum incredulitatem & apostasiam tota fere *vastata ac solitaria* videbatur c. 49, 21. *quasi maritum aut liberos non haberet*. cf. 2 Sam. 13, 20. *i)* quam filii *maritatæ* v. 5. c. 62, 4. Gen. 20, 3. h. e. Synagogæ, quæ sibi (ob plurimos filios, sed sec. carnem tantum & ad seruitutem ex Abrahamo natos, adeoque sub maledictione legis existentes Gal. 3, 10. c. 4, 23. 24. 25.) adhuc in coniugio mystico cum Deo viuere videbatur. cf. supra c. 50, 1. Ioh. 8, 33. 37. 39. 41. item Rom. 7, 1. 4. ℣. 2. *k) Amplifica* igitur s. *dilata* c. 30, 33. c. 57, 8. *l) locum tentorii tui* pro gentilibus recipiendis. Non enim arctis Hierosolymorum tantum aut Palæstinæ terminis concludetur Ecclesia, sed ad fines vsque terræ extendetur. cf. c. 49, 20. Zach. 10, 10. *m)* S. *& qui cortinas*. Ex. 26, 11. *n) tabernaculorum tuorum*. c. 32, 18. *o) extendant* c. 31, 3. 2 Sam. 21, 10. sc. doctores Euangelii, Apostolos eorumque cooperarios. *p) ne prohibeas*. c. 58, 1. Præuidit nimirum Messias, quod credentes ex Iudæis ægre fere laturi essent extensionem, vtpote qui zelum pro Mose nondum deposuissent. S. Capere enim Iudæi vix poterant, quod gentiles etiam cohæredes & participes promissionis fieri deberent, Eph. 3, 5. 6. Conf. Act. 10, 47. c. 11, 3. *q) prolonga* s. *longos fac*. c, 53, 10. c. 57, 4. *r) funes tuos* Ex. 35, 18. vid. not. Num. 3, 26. *s) & paxillos* s. *claues tuos*. vid. c. 33, 20. *t) firma* c. 33, 23. h. e. *firmiter infige*, vt euelli nequeant: quo perpetuitas Ecclesiæ N. T. indicatur. S. ℣. 3. *u) Nam*. Ratio hic habetur, quare extendendum sit tabernaculum ecclesiæ: quia multos habitura sit filios in toto orbe terrarum, vt angustius tabernaculum omnes recipere non possit. S. *x) ad dextram & sinistram*, & versus omnes mundi plagas. cf. c. 9, 19. Zach. 12. 6.

c) & per scientiam sui, non qua ipse cognoscit, sed *qua* vera fide ac fiducia ipse tanquam Propitiator *cognoscitur* Ioh. 17, 3. Rom. 3, 22. 25. cf. Ier. 9, 23. c. 24, 7. Hos. 4, 1. c. 6, 3. *c. suffixum* h. l. passiue s. *obiectiue* significat, vt c. 56, 7. Ps. 35, 4. Thren. 3, 59. *d) iustitiam dabit, iustificabit*. c. 5, 23 Phil. 3, 8. 9. *e) iustus ille* 2 Sam. 23, 3. Ier. 23, 6. Zach. 9, 9. 1 Petr. 1, 18. 19. 1 Ioh. 2, 1. Christus vocatur *iustus* etiam post passionem suam, vt ostendatur, quod a peccatis nostris non sit superata iustitia ipsius, vt prævaluerit hæc potius. S. adeoque *æternam iustitiam* reduxerit Dan. 9, 24. Heb. 9, 12. *f) multis* s. *multos*, quotquot oblatam iustitiam vera fide receperint Hab. 2, 4. Ioh. 1, 12. Rom. 1, 16. *Omnibus* enim, adeoque *multis*, non paucis, eam acquisiuit, quia *omnium iniquitates* portauit. v. 6, 12. licet, si euentum spectes, sua culpa non omnes ad iustitiam perueniant. vid. not. c. 52, 15. & cf. Ioh. 1, 9. Rom. 5, 15. 18. 19. 1 Tim. 4, 10. 1 Ioh. 2, 2. *g) nam iniquitates eorum*. ℣. 4. 5. *h)* vid. v. 4. Thren. 5, 7. Ioh. 1, 29. ὁ. ἀνοίσει & v. 12. ἀνήνεγκε, vt 1 Pet. 2, 24. *Iustificatio* itaque secundum Esaiam fundatur in portatione peccatorum a Seruo Dei iusto consummata. *Dorsch*. coll. 2 Cor. 5, 21. Christus peccata nostra *tulisse & abstulisse* dicitur, quia ferendo illa abstulit. *Gurtler*. Theol. Prophet. p. 409. Egregia nimirum est permutatio: Christus *iustificat* homines *dando ipsis iustitiam suam*; & vicissim in se suscipit peccata ipsorum, vt ea expiet, & Deo Patri ipse reconciliet. S.

℣. 12.

CAP. LIV. ℣. 2. מיתריך *Mich.* pro *Mem*, c. 3. 5. 7. 8. 18. 19. ℣. 3. ושמאול *defect.* sine *Vau* Leb. 3. 5.

4 תִפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ׃ אַל־
תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי־לֹא תַחְפִּירִי כִּי
בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־
ה עוֹד׃ כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ
6 יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא׃ כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה
וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר
7 אֱלֹהָיִךְ׃ בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ׃
8 בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם
9 רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה׃ כִּי־מֵי נֹחַ
זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ
י כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ׃ כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ
וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית
11 שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה׃ עֲנִיָּה

סֹעֲרָה

y) *erumpes* ſ. multiplicabis te Gen. 28, 14. Iob. 1, 10. 1 Par. 4, 38. z) *& ſemen tuum* Gen. 24, 60. conquerſi ex Iudæis. a) *gentes hæreditate poſſidebit.* cf. Gen. 21, 10. c. 32, 17. Pſ. 25, 13. b) *& vrbes deſolatas* Am. 9, 14. *ciuitates deſolatæ* ſunt ipſæ gentes, in quibus verus Dei cultus pridem extinctus fuit. S. Conf. ſupra *deſertum* gentium c. 29, 17. c. 32, 15 c. 35, 1. c) Tig. *inhabitabunt.* S. *habitari facient.* Ez. 36, 11. 33.

℣. 4. d) *Ne timeas itaque.* v. 14. cf. c. 40, 27. c. 41, 14. Zach. 8, 15. & 1 Ioh. 4, 18. e) c. 29, 22. cf. c. 49, 14. 23. f) *nec ignominia pudore ſuffundaris* c. 45, 17. g) *non enim, vt metuis, erubeſces.* c. 33 9. h) *nam pudoris* c. 61, 7. i) *adoleſcentiæ vel iuuentutis tuæ*; dum *repudiata iuuencula*, aut *vidua* a marito *relicta*, te ſimilem eſſe putabas. vid. v. 6. c. 49, 14. 21. nomen autem confer Iob. 33, 25. Pſ. 89, 46. Alii *pudorem iuuentutis* referunt ad ætatem eccleſiæ Iſraeliticæ in Aegypto, coll. Ez. 23, 3. *opprobrium* autem *viduitatis* ad Babylonicam adflictionem Ier. 51, 5. Imo Cocc. Lex. p. 617. primam patrum ætatem notari putat, qui acceperint promiſſionem, ſoli tamen fuerint & pauci in mundo, & de regno in regnum tranſiuerint Pſ. 105, 12. 13. Per *viduitatem* autem tempus, quo fuerint filii promiſſionis ſub lege. Non ſatis ad mentem huius Prophetæ. Vera namque *eccleſia N. T.* vt aliquoties vidimus, ob plerorumque Iudæorum apoſtaſiam & *paucitatem* credentium, *relicta & repudiata videbatur*, etſi talis neutiquam erat; *Synagoga* autem ſe maritum habere putabat, quum reuera repudiata eſſet

קמץ בז״ק

ſet Eſ. 50, 2. k) cf. c. 65, 16. l) *& opprobrii.* v. 6. c. 51, 7. cf. c. 4, 1. m) *viduitatis tuæ.* (4) 1 Sam. 20, 3. n) c. 43, 18. ℣. 5. o) Sequuntur rationes deponendi metus ſeruilis, propter myſticã coniugii gloriam & conſtantiam. p) *maritus tuus*; vel propr. plural. q. d. *Mariti tui* ſunt *Factores* vel creatores *tui*: ob myſterium S. S. Trinitatis. Singulariter quidem Meſſias ſ. Filius Dei, propter incarnationem & redemtionem, Eccleſiæ ſponſus eſt, qui æterno fœdere ſibi eam deſponſauit Hoſ. 2, 21. 22 Ioh. 3, 29. 2 Cor. 11, 2. Eph. 5, 25. non tamen excludendi ſunt Deus Pater & Spiritus S. Nam & Deo reconciliati ſumus per mortem Filii Rom. 5, 10. Ceterum *Boel* h. l. *maritum* potius ſignificat, quam *dominatorem*; id enim circumſtantiæ textus requirunt. Eccleſia namque in antecedd. & conſeqq. *mulieri* comparatur, cuius correlatum *maritus* eſt. Conf. etiam. ℣. 1. Ier. 3, 14. Hoſ. 2, 18. *Optima* autem eſt cohærentia, & argumentum conſolationis grauiſſimum. Eccleſia ſibi viſa eſt *repudiata & vidua*; at Dominus reſpondet, non ita ſe rem habere; ſeipſum namque eſſe maritum eius. Cumque illa in anguſtiis eſſet, & mariti auxilio opus haberet, eam conſolatur, quod ipſe ſit *Iehoua Zebaoth*, & *totius terræ Deus*, qui ex omni difficultate eam eripere poſſit. S. q) c. 22, 21. Pſ. 149, 2. Iob. 35, 10. r) c. 8, 13. c. 51, 15. Pſ. 24, 10. s) c. 48, 2. t) ℣. 8. c. 41, 14. u) vid. c. 1, 4. c. 30, 11. c. 47, 4. x) c. 52, 6. 7. y) *vocabitur & erit.* c. 35, 8. c. 56, 7. ℣. 6. z) S. *Nam quaſi mulierem* quidem *deſertam.* cf. v. 7. c. 49, 14. c. 60, 15. c. 62, 4. *Caph* eſt *ſimilitudinis*, non *veritatis*, coll. v. 5. Non enim fuit derelicta, ſimilis tamen propter paucitatem filiorum. S. a) *& mœſtam* ſ. *adflictam* ſpiritu. cf. 2 Sam. 19, 3. 1 Sam. 20, 3. & c. 1, 9. b) *vocauit te.* At Ion. ex 3. rad. ה *occurrit tibi Schechina Domini.* cf. ſupra c. 51, 19. Iob. 4, 14. Ex. 5, 3. c) *& quaſi mulierem iuuentutis* ſ. *iuuenem* Ier. 3, 4. Mal. 2, 14. 15. d) *cum hæc repudiatur.* cf. c. 41, 9. v. 7. e) *Momento exiguo.* v. 8. c. 26, 20. Iob. 21, 13. f) reſpicit ad v. 6. & c. 49, 14. g) Hoſ. 2, 21. Zach. 1, 16. h) cf. infra c. 63, 15. i) c. 40, 11. c. 43, 5. c. 56, 8. c. 60, 4. ℣. 8. k) Plerique *in modica.* At S. vox (1) occurrens idem videtur cum *Schateph, in inundatione iræ.* Sic Syrus *in ira magna.* Conf. Nah. 1, 8. Eſ. 30, 28. Pſ. 32, 6. Prou. 17, 4. l) c. 60, 10. m) ob peccata populi tui *abſcondi faciem meam* c. 59, 2. c. 64, 6. Deut. 31, 17. Pſ. 13, 2. Ion. *abſtuli faciem Schechinæ meæ.* n) v. 7. Pſ. 30, 6. o) Ex. 34, 6. Hoſ. 2, 21. Pſ. 103, 17. p) v. 10. c. 14, 1. c. 55, 7. c. 60, 10. Ier. 12, 15. c. 31, 20. c. 33, 25. Ez. 39, 25. Hoſ. 2, 15. Zach. 10, 6. q) v. 5. c. 60, 16. 1 Pet. 1, 18. 19. r) Pſ. 33, 4.

℣. 9. s) *Nam ſicut aquæ Noachi*, diluuii ſc. aquæ, quæ Noæ temporibus eruperunt. Ion. *Sicut dies Noæ.* vid. Varr. Lectt. t) *hoc* quod iratus faciem meam abſcondi (vid. v. 8. & in fine v. 9.) mihi erit. u) ſ. *quemadmodum.* Tig. *vt enim.* cf. Deut. 4, 23. c. 15, 14. x) vid. Gen. 8, 22. c. 9, 11. y) *a tranſire*, i. e. *vt non tranſirent.* cf. præſ. *Mem* c. 5, 6. c. 23, 1. It. Iob. 33, 28. & verbum ſupra c. 8, 8. z) c. 45, 23. a) *ab efferueſcendo*, h. e. *vt non efferueſcam.* c. 47, 6. c. 57, 16. 17. Zach. 1, 2 15. b) *& non amplius increpem te.* cf. c. 17, 13. c. 51, 20. c. 66, 15. Pſ. 68, 31. Nempe promiſſo illo diuino Gen. 9, 15. aliud inuoluebatur maius & myſticoteron. Eccleſiam Chriſti fluctibus adflictionum, vtut grauiſſimarum, nunquam ita obrutum iri, vt pereat in terris, & portæ inferorum ei præualeant. *Vitringa* ad Apoc. 10, 1. p. 583. ℣. 10. c) S. *Montes namque recedent* aliquando, in fine huius ſæculi, coll. c. 51, 6. Reuera etiam tale quid ſæpius contigit. Expertum id eſt *Salzburgum* d. 6. Iulii 1669. & inter Griſones oppidum *Plurs* d. 25. Aug. 1618. montis imminentis ruina oppreſſum: de quibus hiſtorici. Sic etiam *Ion.* abſolute: *Nam montes* &c. Guſſetio autem p. 378. aliisque כי hypotheticum eſt: *Nam ſi* vel montes recedant. coll. Pſ. 37, 10. & Pſ. 119, 83. d) *recedent* Ier. 31, 36. Zach. 14, 4. e) *& colles*, etiamſi adhuc a mundi initio perſtent. Deut. 33, 15. Prou. 8, 25. f) *dimouebuntur* c. 24, 19. cf. Nah. 1, 5. Pſ. 46, 3. g) *at bonitas* ſ. gratia & *miſericordia mea.* ℣. 8. Pſ. 103, 17. h) c. 59. 21 c. 21, 25. cf. 2 Tim. 2, 19. i) c. 61, 8. Ez. 34, 25. Luc. 1, 72. cf. Ier. 31, 31. c. 32, 16. 20. 21. k) *pacis, quam ego acquiſiui* c. 53, 5. cf. c. 57, 19. Ez. 37, 26. l) v. 8. c. 49, 10. 13. ℣. 11. m) S. *O adflicta.* Tig. *paupercula.* c. 49, 13. c. 51, 21. Conſolatio Eccleſiæ adflictæ ex futura inſtauratione, ratione architecturæ ſpiritualis v. 11. 12. prolis educandæ v. 13. & diſciplinæ v. 14. *Derſch.*

הפטרת ראה ע״כ

℣. 9. כי־מי Quidam libri ceu unam vocem ſcribunt כימי *ſicut dies*, vti notat h. l. *Maſora parua impr.* & D. *Kimchi* in comment. Sic *Vulg. Ion. & Syr.* — ומגער ita ° " etiam in marg. 1. qui vero in textu habet *Pat.* at *Gimel* per Chateph Kom. 22. & alii in † M. 1.

סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ
12 וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים׃ וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ
13 לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ׃ וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי
14 יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ׃ בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־
טו לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ׃ הֵן גּוֹר יָגוּר
16 אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל׃ הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי
חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי
17 בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל׃ כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח
וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת
עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה׃

הוי

n) & persecutionum *procellis iactata.* Tig. *tempestatibus acta.* Adiectiuum, formæ moræ expilatus Es. 18, 2.7. *lykkahb* ablatus 1 Reg. 2, 10, al. Particip. Kal, vt Ion. 1, 11. 13. conf. etiam Hos. 13, 3. o) *consolatione destituta, solatium non nacta.* cf. c. 51, 18. c. 66, 13. p) *ecce ego* omnipotens Dominus ac Deus tuus. v. 5. q) *consternam.* S. *ero disponens* q. d. *cubare faciam.* c. 13, 20. r) Tig. *in fuco.* S. *cum* (vel potius *in*) *stibio.* Ion. *sternam in stibio lapides pauimenti tui.* Sic Symm. Theod. &c. *Omnes* (inquit *Hieronymus* ad h. l.) *præter LXX hoc similiter transtulerunt: sternam in stibio lapides tuos, in similitudinem comtæ mulieris, quæ oculos pingit stibio: vt pulchritudinem significet ciuitatis.* Vide 2 Reg. 9, 30. Ier. 4, 30. & 1 Par. 29, 2. Sæpius enim non reperitur. Quia tamen vltimo loco *lapides stibii* dicuntur, alii *gemmas* h. l. significari putarunt. Hinc LXX. & plures ponunt *carbunculum,* Syrus *beryllum,* Ar. *hyacinthum,* Gussetius vero p. 668. *gypsum* loco calcis arenatæ. At quoniam Hebr. פוך sine dubio *fucum* s. *stibium,* Orientalibus *Cohol,* vulgo *antimonium* denotat, *minerale* scil. in Oriente non *tantum ad ornatum, sed etiam ad medicinam oculorum adhibitum,* ideo B. *Ludolfus* in Comm. Hist. Aeth. p. 107-110. neque hoc loco a recepta ad ignotam notionem confugiendum esse putat, sed intelligit *puluerem Cohol* ex lapide s. minerali præparatum, & in pauimento excitatum ad sanitatem oculorum. Et 1 Par. 29, 2. coniicit, Dauidem inter alia pretiosa sacerdotibus quoque de rebus ad medelam & sanitatem corporis spectantibus prospexisse. Vide ipsum fuse l. c. vel in compendio *Maii* supplem. ad Cocc. Lex. p. 97. s) *& fundabo te* c. 14, 32. c. 28, 16. cf. 1 Pet. 2, 5. & Apoc. 21, 18. seqq. t) Ex. 28, 18. Cant. 5, 14. Apoc. 21, 19. *Ornatus spiritualis ecclesiæ elegantissimis tropis h. l. describitur.* S. Conf. typum 1 Reg. 5, 31. c. 7, 10.

הנה קרי

קמץ בז״ק

℣. 12. u) Tig. *crystallum.* Vulg. *Iaspidem* &c. (2) Ex 27, 16. x) *fenestras;* al. *specularia tua* (1) a Sole sic dicta, qui per eas lucem administrat. y) cf. c. 60, 18. Apoc. 21, 21. z) *carbunculi,* S. *pyropi* (1) gemmæ flammantis vel rutilantis. a) *& omnes terminos* s. *limites tuos.* Deut. 19, 14. Ier. 5, 22. b) S. *lapides desiderii* i. e. sec. Vulg. *desiderabiles* & pretiosos. cf. consti. Mal 3, 12. Coh. 12, 10. ℣. 13. c) *Et omnes filii tui,* siue ex Iudæis, siue ex gentibus renati sint c. 43, 6. c. 49, 17. 22. c. 60, 4. 9. etiam *puer* in Christo 1 Cor. 3, 1. d) non in ignorantia hærebunt, sed *erunt docti & instituti* (6) c. 8, 16. c. 50, 4. Ier. 2, 14. e) *a Iehoua.* Genitiuus efficientis, vt c. 53, 4. &c. *Theodidacti* Ioh. 6, 45. Non quidem absque mediis, vt male alii colligunt; sed *per verbum Dei,* quod omnibus proponetur, eoque terra ita replebitur cognitione Dei Es. 11, 9, vt singuli vnum illud necessarium agnoscant, & cum Maria meliores has curas ceteris anteponant Luc. 10, 42. Conf. etiam Ier. 31, 34. 1 Ioh. 2, 27. Bene *Ion.* Et omnes filii tui *discent in lege* s. verbo *Domini.* Ps. 1, 2. *Medium,* (inquit Dorsch.) per quod homines a Spiritu S. ad credendum perducuntur, ordinarie est Scriptura S. Ioh. 5, 39. *Voluitque* Christus *omnes* gentes doceri Matth. 28, 19. & *omnes* ad veritatis agnitionem venire 1 Tim. 2, 4. Matt. 23, 37. *at effectus* in nonnullis non sequitur; non propter defectum gratiæ docentis, sed propter obiectam pertinaciam, qua *spernitur consilium Dei* Luc. 7, 30. *resistitur Spiritui* S. Act. 7, 51. Matt. 23, 37. Locus hic Ioh. 6, 45. allegatur, ad probandam necessitatem *tractus diuini,* de quo ibid. v. 44. qui tractus non est absoluti decreti, sed per media, Verbum & sacramenta. Conf. Ioh. 12, 32. vbi ille tractus fit per passionem. Mortuus autem Christus est pro omnibus hominibus (vide supra ad c. 52, 15. c. 53, 6. 11.) etiam pro iis, qui non sequuntur trahentem, *qui funes trahentis* (Ier. 31, 3.) *dirumpunt* Ps. 2, 3. f) *& multa erit pax* c. 26, 3. 12. c. 27, 5. c. 52, 7. Rom. 5, 1. g) cf. c. 11, 9. ℣. 14. h) c. 1, 27. c. 5, 16. *Iustitia* hæc est iustitia promissionum diuinarum, s. ipsa misericordia Dei in Christo. Hæc est Ecclesiæ consolatio, facitque vt non timeat. S. Cf. c. 63, 1. i) *firmaberis* Prou. 24, 3 k) S. *procul abesto.* c. 49, 19. Ez. 11, 15. Iubet Iehoua Messias per hunc imperatiuum ecclesiam esse bono animo, & vult, vt non veniat in eas cogitationes, quasi futurum esset, vt opprimeretur. S. l) c. 30, 12. c. 59, 13. m) *nam non timebis,* i. e. non habebis caussam timoris, & *officium tuum est, vt non timeas.* S. vid. v. 4. c. 40, 9. Zeph. 3, 16. n) *& a terrore* s. *consternatione* Ier. 17, 17. o) Ps. 91, 10.

℣. 15. p) *Ecce!* c. 50, 1. 2. c. 52, 13. q) S. *formidando formidabit.* coll. Deut. 1, 17. c. 18, 22. Ps. 22, 24. Iob. 19, 29. &c. At Neumann in Exodo sua p. 290. *circumuagando circumuagabitur,* coll. Gen. 21, 23. Ps. 56, 7. r) *nullus* c. 45, 6. c. 46, 9. s) *a me* 1 Reg. 20, 25. c. 22, 7. *nullus* filiorum tuorum *timebit a me,* coll 1 Ioh. 4, 18. *Gusset.* autem p. 175. cum LXX. & Ar. *de alienigenis* agi putat, & respici ad consuetudinem, qua illi apud Israelitas magno numero habitabant: ideoque *meothi* non cum verbo nectit, (nam illud constructum cum מן vel מ aut מפני semper *metum* vel *declinationem* notat,) sed illud feorsim de causa efficienti accipit (vt Ios. 11, 20. Ps. 118, 23. &c) & ita vertit. *Ecce, qui habitet vt alienigena, non amplius existet, idque per me fiet.* t) *Quicunque* c. 50, 8. 10. Ex. 24, 14. 2 Sam. 18, 12. Gusset. l. c. *quisquis vt alienigena habitat apud te vel commoratus tecum fuerit, apud te diuertens it.* Hoc infert vsus constructionis cum particula את vel עם, vid. supra c. 11, 6. Gen. 32, 5 Ex. 12, 48. Leu. 19, 33. 34. c. 25, 6. 45. Num. 9, 14. c. 15, 14. Ez. 47, 23. u) *ad te deficiet vel transfugiet,* tuis partibus accedet, tantum abest, vt tibi noceat. cf. 2 Reg. 25, 11. Ier. 21, 9. c. 37, 13. 14. c. 38, 19. & quoad rem in N. T. Eph. 2, 19. ℣. 16. x) *Ecce* namque. v. 15. y) *Confirmatur, quod promissum,* non fore, vt vlla oppressio Ecclesiam opprimat, *argumento ab omnipotentia Dei sumto. & gubernatione omnium, ipsaque creatione,* per quam omnia sunt in manibus eius, vt sine permissione & voluntate ipsius quisquam aut quidquam Ecclesiæ nocere non possit. S. Conf. c. 40, 26. c. 45, 7. 12. z) *fabrum* c. 40, 19. 20. a) *sufflantem;* qui *sufflat* vel *sufflabit* Gen. 2, 7. Hagg. 1, 9. b) *in ignem prunarum* (3) c. 44, 12. Prou 26, 21. c) *& qui producit vasa* vel *instrumenta* Ier 50, 25. d) *ad opus suum.* c. 29, 16. e) *& sic etiam ego creaui vel creabo.* f) *destructorem* c. 37, 12. Ier. 2, 30. g) *ad perdendum illud,* si opus sit. c. 32. 7. Mich. 2, 10. Sicut fabri opera vtor ad opera fabrilia, sic etiam ad perdendos, quos volo, non desunt mihi instrumenta. *Grot.* ℣. 17. h) *Omne* itaque *instrumentum* noxium. i) quod *formatum fuerit contra te* Ecclesiam meam. v. 11. Hoph. (1) cf. Niph. c. 43, 10. k) *non prosperabitur.* c. 53, 10. Ez. 15, 4. l) *& omnem linguam* maledicam & calumniatorum. cf. c. 57, 4. Ier. 18, 18. Ps. 12, 4. Ps. 52, 6. Ps. 109, 2. Ps. 120, 2. 3. Ps. 140, 12. m) quæ *exsurrexerit tecum.* c. 33, 10. Obad. v. 1. Ps. 27, 3. n) *in iure.* c. 41, 1. Num. 35, 12. Iud 4, 5. 2 Sam. 15. 2. 6. o) *damnabis,* c. 50, 9. conf. Luc. 21, 15. 1 Pet. 2, 12. c. 3, 9. 13. 16. &c. p) *Hæc sors est & hæreditas.* Ios. 13, 23. 28. c. 15, 20. &c. Claudit Messias pulcherrimo epiphonemate. S. Conf. supra c. 17, 14. q) 2 Reg. 9, 7. Ps. 113, 1. r) cf. c. 45, 24. 25. c. 53, 11. s) c. 1, 14.

℣. 11. הנה אנכי ita 1. 2. 3. ℣. 12. כדכד ita כ prius *dageschatam,* posterius vero *raphatum* hab. 1. 2. 3. 5. 22. 23. secund. *Mas. impr.* ad Dan. 5, 21. alii vero inuertunt. cf. similis puncta in כלכל Ier. 20, 9. ℣. 16. הן *scribunt in textu* 10. 15. 16. 20. 21. 23. quod est *Kri* Litterale.

נה הוי כל־צמא לכו למים ואשר אין־לו כסף
לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא־כסף ובלוא מחיר
2 יין וחלב׃ למה תשקלו־כסף בלוא־לחם ויגיעכם
בלוא לשבעה שמעו שמוע אלי ואכלו־טוב ותתענג
3 בדשן נפשכם׃ הטו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי
נפשכם ואכרתה לכם ברית עולם חסדי דוד

CAP. LV, 1. t) *Heus!* Zach 2, 10. 11. Cum in superioribus capitibus Ecclesia per insignes promissiones, inprimis etiam de congregandis ad ipsam non tantum Iudæis, sed & gentilibus, consolationem acceperit, *iam*, vt magis appareat, promissiones istas & veras esse & serias, *sistitur Messias* a Deo Patre, & inuitantur ad ipsum omnes & singuli homines, præsertim etiam gentiles (quod Iudæi agnoscunt Interpretes;) de quibus promissiones illæ factæ erant. Ita, vt in hoc capite sit I. *Messiæ* coram mundo *præsentatio* v. 1-5. II. *Seria* ad illum acceptandum *exhortatio* v. 6. seqq. *S. Gurtlerus* autem in sua Theol. Proph. argumentum huius capitis his verbis exponit: *Deus Pater*, inquit, *homines bona spiritualia ab Antichristo pecunia ementes, vocat ad Christum, salutem gratis impertientem* v. 1-5. *& Propheta iubet resipiscere* v. 6--9. *ob fœcunditatem Euangelii*, v. 10-13. Est vero *inuitans* s. *qui loquitur* a v. 1. ad 5. omnino *Deus Pater*: quia is (2) promittit Davidicarum benignitatum præsentationem v. 3. (1) de Messia loquitur velut nationum teste, duce, & Præceptore. v. 4. (3) Messiam proponit tanquam Sanctum Israelis, ornamento futurum populo suo. v. 5. Christus autem Ioh. 7, 37. hæc Patris verba sua facit propter summam identitatem Ioh. 10, 30. *Dorsch.* Conf. etiam Matth. 11, 28. Ioh. 4, 10, 13. 14. Apoc. 22, 17. u) *omnes ac singuli*, Iudæi & gentiles, quicunque modo gratia mea ac promissionibus excitati (ex se enim homo, spiritualiter mortuus Eph. 2, 5. non sitit ea, quæ sunt Spiritus Dei 1 Cor. 2, 14. Rom. 8, 7.) miseriam vestram agnoscitis

scitis, & ad communionem tantorum bonorum admitti desideratis. Possunt enim ex plenitudine Christi, tanquam ex aperto & inexhausto salutis fonte Es. 12, 3. Zach. 13, 1. omnes ac singuli accipere gratiam pro gratia. Ioh. 1, 16. x) *sitiens* vel *sitienter* spiritualiter s. *anima*. ✠. 2. 3. c. 44, 3. Matth. 5, 6. y) *agite, venite*. v. 3. c. 2, 3. 5. Imperatiui isti non sunt *legales*, qui nihil dant, quod volunt; sed *euangelici*, qui dant & porrigunt, quod postulant: sicut etiam imperatiui *thaumaturgici* Luc. 7, 14. Ioh. 11, 43. *Dorsch.* Nam quod verbum *venire* tractum diuinum includat, docet Christus Ioh. 6, 44. 5. z) *ad aquas*, quibus sitis & omnis spiritualis egestas extinguitur. c. 12, 3. c. 49, 10. c. 65, 13. in vitam æternam scaturientes Ioh. 4, 14. Christus scilicet, cum omnibus beneficiis suis ac donis ita tropice describitur. *Scaturigo aquæ*, vini, lactis & pinguedinis illius sunt vulnera, vibices & adflictiones Messiæ c. 53. inquit *Dorsch.* a) *& cuicunque non est argentum* s. *qui non habet pecuniam*, aut iustitiam propriam vel merita; quales omnes omnino sunt homines Rom. 3, 23. b) *venite* ad me. ✠. 3. & ad fontem salutis. v. 1. 3. 4. c) *emite* Gen. 41, 57. c. 42, 2. 5. 7. d) *& comedite*. cf. Prou. 9, 2. 5. c. 24, 13. 14. Cant. 5, 1. panem vitæ Ioh. 6, 35 43. e) venite *inquam*. 2 Sam. 21, 7. f) Gen. 43, 4. 20. Deut. 2, 6. g) *absque* (Num. 35, 22. Ier. 22, 13.) *argento*. cf. Ioh. 1, 16. Rom. 3, 24. h) *& sine pretio*. c. 45, 13. Prou. 17, 16. cf. Apoc. 21, 17. Rom. 11, 35. Eph. 2, 8. 9. i) Prou. 9, 2. 5. Zach. 9, 17. cf. etiam Matth. 26, 28. Ioh. 6, 55. k) *& lac*. Ioel 4, 18. Cant. 4, 11. 1 Pet. 2, 2. *Ion.* ita: *Heus omnis, qui cupit discere, veniat & discat; & quibus argentum non est: venite & discite, sine pretio & sine pecunia, doctrinam meliorem vino & lacte*, Doctrinam puta Euangelii s. Christi. ✠. 2. l) *Quare* frustra! c. 40, 27. Ruth. 1, 11. m) c. 46, 6. n) S. *pro eo, quod non est*. cf. Ier. 2, 11. o) Ps. 104, 14. 15. Vt eo promtius accurrant homines, præstantia donorum gratis oblatorum, & inanis labor idololatrarum, omnia frustra impendentium, iuxta ponitur, *Maius*. p) c. 45, 14. q) *pro eo*, quod *non est*, vt paulo ante. r) *ad satietatem* c. 23, 18. cf. Zach. 9, 17. & Rom. 9, 31, 32. *Quæcunque* enim humano pretio in salutis negotio exponuntur, vt in falsis religionibus solet fieri, frustanea sunt & inutilia. *Dorsch.* s) Zach. 6, 15. t) *ad me* Deum Patrem, datorem filii. v. 3. Ioh. 3, 16. Ion. *Verbo meo* obedite. *Media*, obtinendi bona, sunt auditus verbi euangelici diligens, & fidelis accessus. Ioh. 6, 40. 45. Rom. 10, 17. Hebr. 11, 6. *Maius*. u) cf. c. 1, 19. x) S. *vt delicietur*. Tig. *oblectet se*. c. 58, 14. c. 66, 11. Ps. 37, 4. y) *in illa* vbertate & *pinguedine* Ps. 36, 9. Ps. 63, 6. cf. supra c. 30, 23. Rom. 14, 17. z) in regno gratiæ & gloriæ, cf. c. 65, 13. c. 66, 10. 11. Ps. 34, 9. Matth. 8, 11. Luc. 22, 30. Eph. 3, 16. 17. ✠. 3. a) *Inclinate* igitur *aures vestras* Ios. 24, 23. Ps. 78, 1. b) *ad me* Patrem vid. v. 2. & ad Christum Matt. 11, 23. cf. not. ad v. 1. c) Ion. *obedite* inquam, *Verbo meo*, vt v. 2. d) *vt viuat* æternum Ps. 22, 27. Ioh. 6, 33. e) v. 2. cf. Ps. 143, 6. f) Vulg. *& feriam vobiscum*. S. *ita exscindam vobis*. c. 61, 8. Ier. 32, 40. Ex. 34, 25. c. 37, 26. g) *fœdus* s. *pactum æternum*, nempe *gratiæ*, non operum aut meriti. v. 1. 2. quod in æternum saluabit, & nunquam, sicut pacto legali factum est, abrogabitur. S. Cf. c. 54, 10. c. 61, 8. Ier. 31, 31. seqq. Dan. 9, 14. *Fœdus* hoc est (1) *gratuitum* respectu hominis accipientis. v. 1. nec fundat dona sua merito operum, vt Lex faciebat. (2) *Bona eius* consistunt in vita animæ. v. 2. 3. (3) annuntiat *remissionem peccatorum*, incitando tamen ad cessationem peccati. v. 7. (4) coincidit cum illo Ieremiæ 31, 31-34. itaque *nouum est*: & ea nouitas sane congruit cum verbo futuro *feriam* (5) Eius substantia sunt *benignitates illæ Dauidis*, quæ sunt *firmæ* ac *fideles*. v. 3. (6) includit *gentiles*, quippe *vocandos*. v. 4. c. 56, 3. 6. dum interea (7) Iudæi reprobantur c. 56, 10. 11. 12. c. 57, 3. & laniena eorum, qualis fuit in bello Titi, prædicitur c. 56, 9. sublatis tamen prius beata morte piis Iudæis c. 57, 1 quales fuere Simeon, Anna, Zacharias, Elizabeth, Maria, Ioseph. &c. *Gusset* p. 581. h) nempe *misericordias Dauidis*. *Innuit Regem Messiam, id quod testatur versus sequens*. Verba sunt A. b. Ezræ. Sic etiam D. Kimchi: *Hic Messias est*, inquit, *nam & is Dauid vocatur*, coll. Ez. 34, 24. Multa hic iterum notanda essent, si id chartæ ferret augustia & ratio instituti. *De Messia regno* h. l. agi, in confesso est Christianis, ex toto contextu & coll. Act 13, 34. idque etiam fatentur saniores Iudæorum interpretes, vt modo vidimus. Id tantum ambigitur h. l. inter Christianos, an genitiuus *Dauidis*, patientis sit s. *recipientis*, an vero agentis s. *efficientis*? siue num per *misericordias Dauidis* intelligenda sit excellentissima illa & *benignissima promissio de Messia Dauidi facta* 2 Sam. 7, 12. Ps. 89, 29. vt habet *Dorschæus* aliique, etiam *Gusset*. p. 273. coll. Ps. 59, 11 18. Ps. 144, 2. & 2 Par. 6, 42. (vbi *benignitates Dauidis non sunt, quas ipse fecit, sed quas a Deo præstitas vel promissas accepit* in illo fœdere) an vero benignitates s. *misericordiæ, quas præstitit Dauid*. *secundus* nimirum, vt Messiam etiam Iudæi vocant in Tract. Sanhedrin c. XI, fol. 98. b) h. e. Iesus Christus, filius & *antitypus Dauidis*, a primo adumbratus, ideoque hoc ipso nomine sæpius a Prophetis adpellatus. vid. Ier. 30, 9. Ez. 34, 23. 24. c. 37, 15. Hos. 3, 5. Ps. 132, 10. &c. Hoc præfert *Gusset*. p. 681-683. vbi fuse & erudite de hoc loco agit: & oblitus superiorum aliquoties vrget, חסד semper notare benignitates s. *actiones eius*, cuius dicantur &c. Hoc ergo & nos præferimus, vel saltim cum priori sententia coniungimus, ob nexum huius versiculi cum sequente. Imo vt bene notat *Vitringa* ad Apoc. 5, 5. p. 172. Quidquid *gratiarum* & prærogatiuarum DEVS olim familiæ Dauidicæ indulsit, earum nulla illi obtigit, nisi *respectu ad Messiam*, olim nasciturum, resuscitandum ex mortuis, & in omnia regnaturum sæcula. Nec tantum, sed insuper ipsæ illæ gratiæ & prærogatiuæ per ipsum in familiam Dauidis collatæ fuerunt, estq; ille *ipsa* Dauidis *Rupes, Rex & Pastor*: quibus nominibus illum passim in hymnis suis insignit. Quin sane ipse est *Seruator Dauidis*, eiusq; *spes & solatium*. &c. Ita, obseruante *Gussetio* p. 581. gratuitæ misericordiæ Christi est, quod nos amans ab æterno in nostra corruptione, miseria & infirmitate spectatos, opus redemtionis nostræ & beatificationis suscepit; quod eo amore motus carnem nostram induit, in forma serui similitudinem nostri sumsit, se exinaniuit & humiliauit vsq; ad mortem crucis, quod resurrexit propter nostram iustificationem, adscendit in cælos, sacerdotii munera reliqua obiturus, pro nobis intercedit, nos reconciliat Patri; regit ecclesiam verbo & spiritu suo; habitat in nobis fide; sibi nos vt membra capiti connectit; facit nos esse filios DEI, suos fratres coheredes, sponsam; vincit hostes nostros, & ab iis nos protegit; quod nobis dat perseuerare; quod nos non derelinquit, donec introducat in hereditatem summe bonam, cuius etiam possessionem pro nobis suo adscensu cepit.

CAP. LV, ✠. 2. שִׁמְעוּ *defect.* quædam exemplaria *Masora* requirunt in *Mas. impr.* ad Ex. 22, 22.

4 הַנֶּאֱמָנִים׃ הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֵּה לְאֻמִּים׃
ה הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ׃
6 דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב׃
7 יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְהוָה
8 וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ׃ כִּי לֹא
מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה׃
9 כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם
' וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם׃ כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג
מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ
11 וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל׃ כֵּן
יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־
12 עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו׃ כִּי־
בְשִׂמְחָה

דגש אחר שורק

עד כאן הפטרת וילך כמנהג האשכנזים

i) constantes, quæ nunquam deficient aut spem vestram destituent. cf. c. 22, 23. c. 33, 16. Ps. 111, 7. & 2 Sam. 7, 11. seqq. c. 23, 5. 2 Cor. 1, 20. Hinc Paulus Act. 13, 43. ex h. l. probat, ita Christum resurrexisse, vt non possit recidere sub mortem. conf. supra c. 53, 8. & Rom. 6, 9.

℣. 4. *k) Ecce!* v. 5. c. 32, 1. *l) Testem fœderis illius*, omni exceptione maiorem, *apud nationes*, cf. c. 41, 1. c. 43, 10. c. 49, 1. 1 Ioh. 5, 7. 8. Apoc. 1, 5. *m)* ego Pater *dedi* illum *Dauidem*, filium meum v. 3. זהו המשיח *puta Messiam*, inquit A. b. Ezra. cf. c. 49, 6. 8. *n) Ducem* vitæ Act. 3, 15. vt typice olim Dauidem 1 Sam. 13, 14. 2 Sam. 5, 2. c. 6, 21. c. 7, 8. Ion. *Regem*. Titulus *est Messiæ* Dan. 9, 25. & eo magis necessario h. l. quod additur *Dux populorum*, præsertim cum hic v. 4. enuncietur tum iste titulus, tum præcedentes, quanta fieri potest emphasi; notante & proprietatem & incomparabilitatem. *Gusset.* p. 681. *o) & præceptorem* s. *imperatorem.* vid. Deut. 18, 15. 18. 19. *p)* v. 5. Ion. *super omnia regna.* Kimchi confert supra c. 2, 4. adde c. 49, 6. c. 56, 3. Luc. 2, 32. *Indicatur* enim per istos titulos officium Messiæ *tum regium, tum propheticum*, *Dorscheus.*

℣. 5. *q)* v. 4. c. 32, 11. *r)* gentem, quam *non noueras*. cf. c. 49, 21. 22. Est hic (1) *ellipsis relatiui*, vt c. 50, 11. c. 30, 6. c. 54, 1. 17. &c. (2) quæritur: *quem Deus Pater hic alloquatur?* Brentius Ecclesiam seu *cœtum Apostolicum* subintelligit, & quæ in 3. persona sequuntur a de Christo bene accipit. sic etiam Dei populum *Dorsch.* At S. aliique, *Patrem* in 2. persona *ad Filium*, in 3. autem per mimesin *de se ipso* loqui putant, quod gentiles sic sensuri aut dicturi essent. Messiam autem *non nouisse gentiles*, vt ecclesiæ suæ membra actu; & gentiles ipsum non nouisse vltim fide, plerosque etiam quicquam de eo non audiuisse. *s) vocabis* per verbum Euangelii. cf. Ioh. 10, 16. *t) qui non nouerant te.* cf. Ier. 9, 2. c. 10, 25. *u)* cf. c. 56, 3 7. c. 60, 3. seqq. c. 65, 1 Zach. 8, 20--23. Gal. 4, 8. 9 Eph 2, 12. *x)* Deum scil. Abrahami, Isaaci & Iacobi, Angelum e rubo Ex. 3, 15. Iehouam iustitiam nostram Ier. 23, 6. c. 33, 16. *Dorsch.* At *Schmidio* Deus Pater est *Deus Messiæ*, sec. humanam naturam. *y)* vid. c. 54, 5. *z) quod exornauerit te.* vid c. 60, 7. 9. 13 Ps. 149, 4.

℣. 6. *a) Quærite igitur Iehouam.* c. 31, 1. c. 65, 1. Am. 5, 4. Ps. 78, 34. Mat. 7, 7. Act. 17, 27. Hebr. 11, 6. *Applicatio* hic fit *pædentica* antecedentium, *verbis Prophetæ*, coll. *& ad Deum nostrum* v. 7. Eaque vindicatur v. 8. 9. simili illustratur v. 10. 11. & felici euentu confirmatur v. 12. 13. Nempe quæ dixerat Deus Pater v. 1. seqq. popularibus suis nunc in memoriam reuocat *Esaias*, eosque *ad quærendum & excipiendum Messiam* adhortatur. Cum enim, propter Messiam reiectum, eos reiectos præuideret, & nullum gratiæ locum superesse, vel fallere promissiones Dei, multi ex pœnarum diuturnitate suspicari possent, illos excitat ad quærendum inuocandumque Iehouam studiose & serio, *addita promissione*, eum inuentum iri & prope esse; *ac ratione quærendi*, nempe vt impius deserat vias suas malas, & cogitationes in Deum contumeliosas, quasi is misereri amplius nolit, aut fœderis initi oblitus sit. *Maii* Oecon. p. 974. Cum capiiuis vero in Babel loqui Prophetam hoc & seqq. capp. 56--59. *Schmidius* statuit. *b)* Schmidius: *dum inueniri poterit.* confer Deut. 4, 29. Ier. 29, 13. Ps. 32, 6. Cant. 3, 1. 1 Par. 28, 9. Ion. Quærite timorem Domini, *dum viuitis*; petite ab eo, *dum superstites estis.* *c) inuocate eum* Ps. 50, 15. *d) dum prope est.* confer c. 56, 1. c. 65, 24. Ier. 23, 23 Ps. 86, 5. Ps. 145, 18.

℣. 7. *e) Deserat.* Ps. 37, 8. *f)* c. 3, 11. c. 26, 10. Ez. 3, 18. 19. *g) viam* & vitam *suam* Ps. 1, 1. 6. *impium*, vt add. *Ion.* Confer supra c. 1, 16. Ps. 34, 15. Ps. 37, 27. *h) & vir iniquitatis* c. 1, 13. Prou. 6, 12. 18. Iob. 22, 15. c. 34, 36. *i)* impias *cogitationes suas*, c. 65, 2. quas ipsas etiam introspicit Deus. 1 Sam. 16, 7 *k)* confer Ier. 3, 12. *l) tum omnino miserebitur eius.* c. 27, 11. c. 54, 8. Mich. 7, 19. confer Deut. 4, 31. Ps. 103, 8. *m) & ad Deum nostrum*, a quo tu pater nos defecimus c. 59, 13. cum ille pactum suum alioqui fidelissime seruet diligentibus ipsum Deut. 7, 9. 1 Reg. 8, 23. Dan. 9, 4. *n)* Vulg. *quoniam multus* (Tig. *propensus*) *est* ad ignoscendum. Schm. *quia multiplicabit condonare.* q. d. non semel tantum, aut vnum delictum, sed omnia condonabit. Confer constr. verbi Ex. 36, 5. 1 Sam. 1, 12. Am. 4, 4. & rem 2 Sam. 24, 14. Ps. 78, 38. Ps. 130, 4.

℣. 8. *o)* Non enim *cogitationes meæ.* confer 2 Sam. 14, 14. Ier. 29, 11. 1 Cor. 3, 19. *p)* sunt *cogitationes vestræ* impiæ, quasi ego promissionum mearum immemor factus, eas non sim impleturus. confer c. 40, 27. & Gen. 50, 20. *q) via mea* & ratio agendi. Ex. 33, 13. Ps. 28, 29. Ez. 18, 25. 29. c. 33, 17. 20. Rom. 11, 33. Ion. *neque via vestra recta sunt, sicut via bonitatis mea.*

℣. 9. *r)* Ion. *Nam sicut alti sunt cæli* Ps. 103, 11. subintell. *particula comparationis*, vt Ier. 3, 20. *s) sic sublimiores sunt*, & immane quantum differunt viæ ac cogitationes meæ a vanis viis ac mendacibus cogitationibus vestris.

℣. 10. *t) Nam* (vt idem istud vobis similitudine exponam) cogitationes, consilia, verbum & promissiones meæ sese habent, *vt nix & pluuia*, quæ semper perficiunt, ad quod mittuntur. &c. *Schmidius.* Protasis est in v. 10. apodosis in v. 11. *u) descendit.* Ex 9, 19. Ps. 133, 3. *x)* confer Deut. 32, 2 Hos. 6, 3. Ps. 72, 6. *y)* Ps. 147, 16. *z)* e nubibus 1 Reg. 18, 45. Coh. 11, 3. Iac. 5, 18. *a)* Ion. *& illuc non potest reuerti.* *b) sed.* c. 33, 21. c 59, 2. *c) irrigat* c. 43, 24. Ier. 31, 25. Ps. 65, 11. *d)* confer Leu. 26, 19. *e) & parere.* c. 66, 9. *f) & germinare facit eam.* c. 61, 11. Gen. 2, 9. confer Heb. 6, 7. *g) atque ita dat* nix & pluuia, per terram fœcundatam *h)* Gen. 47, 23. 2 Cor. 9, 10. *i)* confer Hos. 2, 23. 24. Ps. 104, 14.

℣. 11. *k)* confer c. 5, 6. *l) Verbum meum.* Ion. *verbum bonitatis* seu gratiæ *mea.* De euangelio enim sermo est. Luc. 8, 11. id namque est principium cognoscendi Mat. 16, 17. & operandi. Iac. 1, 18 confer Heb. 4, 12. *m) quod ex ore meo exibit* & hominibus annuntiabitur c. 48, 3. *n)* Ion. *non potest reuerti ad me vacuum; sed facit quod volo, & prosperatur in his, ad quæ misi illud.* *o)* confer Gen. 31, 42. Ex 3, 21. 2 Sam. 1, 22. *p)* c. 56, 4. confer Col. 1, 6. Rom. 1, 16. *q) & prospere id efficiet.* Gen. 39, 2. 23. *r) ad quod.* 2 Sam. 11, 22. *s)* confer 2 Cor. 2, 15. 16.

℣. 12. *t) Nam* per illud verbum meum. Schmidius.

℣. 11. אשר יצא par *Makk.* 2, 3. sic su. 5. והצליח addunt particulam obiecti אֶת in margine 6. 9. 18. 23. sic su. in textu 5.

בְּשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת
13 יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף׃ תַּחַת
הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ תַּחַת הַסִּרְפַּד יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה
נו לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת׃ כֹּה
אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה
2 יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת׃ אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־
זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ
3 מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע׃ וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס
4 הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ׃ כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה
לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר
ה חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃ וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי
יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא
יִכָּרֵת

Ddd 5 נ ה

וְתַחַת קרי
פתח
באתנח
Cap. LVI.

u) Pf. 68, 4. Pf. 120, 2. x) ex omni fpirituali miferia *exibitis*. c. 52, 11. 12. cf. c. 48, 20. 2 Cor. 6, 17. Apoc. 18, 4. Ion. add. *e medio populorum*. y) c. 54, 13. z) *adducemini* ad ecclefiam. c. 18, 7. Ier. 31, 9. Pf. 45, 15. Ion. add. *in terram veftram*. a) vid. Pf. 98, 8. Pf. 148, 9. b) c. 54, 1. c) cf. c. 55, 10. c. 51, 11. d) cf. Pf. 96, 12. 1 Par. 15, 33. e) *plaudent manu*. Pf. 47, 2. Pf. 98, 8. Sic Vulg. Syr. Tig. S. &c. At LXX. Ion. & Ar. *plaudent ramis fuis*. cf. fupra c. 9, 13. & Leu. 13, 40.

ỳ. 13. f) *Pro repreto* aut malo feu inutili virgulto. (2) c. 7, 19. cf. c. 5, 6. g) *fuccrefcet*. c. 53, 2. Gen. 41, 5. h) *abies*, bona arbor. c. 41, 19 c. 60, 13. Hof. 14, 9. Bene Ion. *Pro impiis confurgent iufti*, & *pro peccatoribus exiftent timentes peccatum*. i) Vulg. & *pro urtica*. S. paliuro. (1) k) *myrtus*. (6) c. 41, 19. Zach. 1, 8. idque in gloriam Dei; vt fequitur. l) c. 63, 12. 14. Ier. 33, 9. cf. 2 Sam. 7, 23. c. 8, 13. & infra c. 60, 21. m) cf. v. 3. c. 19, 20. & c. 54, 2. Mat. 16, 18. n) c. 56, 5. cf. c. 51, 10.

CAP. LVI, ỳ. 1. o) *Sic ergo dixit Iehoua* Filius Meffias, cuius domus eft domus precationis v. 7. Mat. 21, 13. vnde differre dicitur Mal. 3, 1. Dominus, venturus ad Templum fuum. conf. Hag. 2, 6. 7. 9. *Dorfch*. Eft hic iterum I. *applicatio pædeutica* fuperiorum, fiue feria ad piam vitam exhortatio v. 1--8. II. feuera Doctorum reprehenfio & comminatio v. 9--12. quod facile patet. De obiecto vero ratione temporis diuerfe fentiunt interpretes. *Schmidius* agi putat cum captiuis in Babel, vt c. 55, 6. indicauimus. At cum tot & tanta in hoc contextu exhibeantur ad Christum pertinentia, reliqua fpecie tenus Iudaica fenfu euangelico per interpretationem allegoricam f. typicam fumenda effe, monet *Guffetius* p. 680. Nempe (1) *Sacrificia* v. 7. non effe legalia, fed ipfas *preces*, coll. Pf. 50, 14. & 141, 2. (2) *Templum* quoque v. 5. 7. pro *Ecclefia*, vt Pf. 36, 9. Pf. 65, 5. Pf. 92, 14. Prou. 9, 1. Ef. 2, 2. Num. 12, 7. (3) *Sabbathum* non legale aut corporis, fed *ceffationem a peccatis*, a viis & cogitationibus noftris Ef. 55, 7. (4) *Iudicium* & *iuftitiam* h. l. illa, quæ Chriftus *præcipit*, tanquam Rex & Imperator omnium populorum, c. 55, 4. mandans ea, quæ ad hoc œconomiæ fuæ fœdus regnumque pertinent; nempe credere fide fincera ac viua, & refipifcere. Inde effe, quod hic v. 2. *beatus* dicatur, *qui illa faciat* &c. *Gurtlerus* autem in fua Theol. Proph. p. 13. hic prædici putat *reformationem ecclefiæ*, & *corruptionem Clericorum*. Nos omnino hæc omnia fuo modo etiam ad Iudæos non tantum in Babel, fed etiam Efaiæ coæuos fpectare putamus, potiffimum tamen hic refpectum effe ad N. T. tempora, *litteraliter* quidem ad Ecclefiæ Iudaicæ corruptionem etiam ante aduentum Chrifti (vide hic v. 1.); *myftice* vero ad fœdam corruptionem fub Antichrifto, ex parallelismo N. T. & ex tota ferie orationum Propheticarum colligimus. p) *cuftodite iudicium* Zeph. 2, 3. Pf. 106, 3. Sap. 1, 1. q) Gen. 18, 19. Prou. 21, 3. 1 Ioh. 2, 29. *Ius & iuftitia* hic complectitur omnem cultum diuinum. *Dorfcheus*. r) *quia prope eft* c. 51, 5. c. 55, 6. confer c. 46, 13. Rom. 13, 21. s) c. 49, 6. c. 51, 6. 8. confer Tit. 2, 11. c. 3, 4. t) *vt veniat*. confer c. 13, 22. u) c. 51, 6. 8. c. 54, 17. x) *vt omnibus gentibus* ac nationibus *reueleur*. c. 40, 5. Am. 5, 24. Rom. 1, 17. ỳ. 2. y) Schmid. *Beatus* itaque *homo* Pf. 1, 1. Pf. 32, 1. 2. 1 Reg. 10, 8. Rom. 1, 16. c. 4, 6. z) *qui fecerit hoc*. ellipfis *relatiui*, vt c. 55, 5. Confer etiam Iac. 1, 22. 25. a) & *filius Adami*, i. e. homo ex Adamo originem ducens. Num. 23, 19. Pf. 8, 5. &c. Hebræi & Arabes *filios Adami* dicunt homines, Aethiopes autem quafi *filios Euæ*, dum illos *Sobolem Matris viuentium* vocant, vt Pf. 4, 3. &c. ex Gen. 3, 20. b) *qui tenuerit illud* Ex. 9, 2. Prou. 3, 18. Iob. 2, 9. ὁ. ὁ ἀντεχόμενος αὐτῷ. fi v. 4. 6. confer Tit. 1, 9. c) *obferuans* e. c. *fabbathum*, Ex. 20, 8. c. 31. 13. 14. 16. Deut. 5, 12. & *veram* animæ *quietem*, ceffando a peccatis Ef. 1, 16. c. 55, 7. Heb. 4, 10. 1 Pet. 4, 1. vid. not. ad v. 1. d) *ne profanet illud*. v. 6. Ez. 23, 38. e) *vt non faciat* c. 58, 13. f) *quidquam mali*. confer Pf. 119, 101. ỳ. 3. g) *Neque etiam dicat*. 1 Reg. 22, 8. h) Ion. *filius populorum*; i. e. *alienigena*. ad hæreditatem non admiffus in terra Ifraelis, vt *Kimchi* notat. v. 6. Gen. 17, 12. 27. Ex. 12, 43. i) *qui adiunxit fe vel adhæret* Domino. Gen. 29, 34. Pf. 83, 9. Efth. 9, 27. de præfixo *He* vid. fupra c. 51, 10. k) v. 6. c. 14, 1. l) *feparat me* c. 59, 2. m) vid. Deut. 23, 3. 4. & confer fupra c. 55, 5. Eph. 2, 11. feqq. quia nullum erit amplius gentium aut perfonarum difcrimen in regno meo. Act. 10, 34. 35. Gal. 3, 28. n) *eunuchus* v. 4. Efth. 4, 4. Radix Chald. Syr. *Euulfit*, *exftirpauit*, *caftrauit*. o) *en ego fum lignum aridum*. Ez. 17, 24. c. 21, 3. fobolem quippe non habebat, & lege Mofaica quafi pro non Ifraelita habebatur. vid. Deut. 23, 2. feqq. De *Eunuchis* vero *per naturam* f. etiam *per calamitatem* fermonem effe, non autem *per votum*, exinde probat *Dorfcheus*, quia fermo eft de iis, qui tentati funt propter orbitatem, quod fcil. fint ficut lignum aridum. Atqui propter confilium perfectionis, electum & voto confirmatum, nemo conqueri poteft, fe effe lignum aridum. Deinde *Eunuchi* fe habent, vt *alienigenæ*; hi vero non funt voto alienigenæ, fed ortu & natura. *Gurtlerus* tamen etiam p. 687. ficut *alienigenas* accipit pro iis, qui alium præter Deum & Chriftum adorarunt; ita per *eunuchos f. caftratos*, pios Intelligit monachos, (fed alia ratione, quam Bellarminus.) qui euangelium e tenebris erutum & crediderunt & docuerunt. ỳ. 4. p) v. 3. ὁ. εὐνοῦχοις Mat. 19, 12. q) v. 2. cf. c. 58, 13. Leu. 19, 3. c. 26, 2. r) c. 7, 15. s) c. 55, 11. cf. c. 65, 12. t) v. 2. 6. cf. c. 55, 3. ỳ. 5. u) *Dabo inquam illis*. x) *in domo mea* & *intra muros meos* h. e. in ecclefia & ciuitate mea. v. 7. cf. not. ad v. 1. c. 26, 1. 1 Cor. 3, 16. c. 6, 19. 2 Cor. 6, 16. 1 Tim. 3, 15. Heb. 3, 6. 1 Pet. 2, 5. Apoc. 3, 12. c. 22, 14. *Domus* hæc non eft domus Templi Hierofolymitani, in quo eunuchis in V. T. locus non dabatur ad miniftrandum, fed eft *domus fpiritualis ecclefiæ*, & tandem ipfius vitæ æternæ: in qua domo nobiliorem quisque habet locum, quo infignior eft ipfius pietas & fides. &c. S. y) *fpatium*, manu quafi defignatum. c. 57, 8. Ier. 6, 3. Ez. 21, 24. vel ἐξουσίαν Apoc. 22, 14. z) & *nomen*; quum alioquin tales in cenfualibus libris Ifraelitarum non fcriberentur. Deut. 23, 2. feqq. a) quod *melius* ipfis futurum eft, *quam fi filios aut filias* haberent; omnemque dulcedinem mortalium nominum fuperabit. Apoc. 3, 12. b) *nomen fc. æternum*; cum filiorum nomen fit huius tantum temporis. cf. c. 62, 2. c. 65, 15. Apoc. 2, 17.

ỳ. 13. הַסִּרְפַּד per *Pat*. 3. 7. 12. 13. 15. 16. 19. 21. הֲדַס per *Kam*. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Maf*. 1. ac *Erff*. it. contra *M. I.* & *Ind. Baf.* f. 60. col. 8. CAP. LVI, ỳ. 3. אֶל־ pro eo hab. עַל־ *Occidentales*.

יִכָּרֵת׃ וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה 6
לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־
שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃ וַהֲבִיאוֹתִים 7
אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם
וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא
לְכָל־הָעַמִּים׃ נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל 8
עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו׃ כֹּל חַיְתוֹ שָׂדָי אֵתָיוּ לֶאֱכֹל 9
כָּל־חַיְתוֹ בַּיָּעַר׃ צֹפָו עִוְרִים כֻּלָּם 10
לֹא יָדָעוּ כֻּלָּם כְּלָבִים אִלְּמִים לֹא יוּכְלוּ לִנְבֹּחַ הֹזִים
שֹׁכְבִים אֹהֲבֵי לָנוּם׃ וְהַכְּלָבִים עַזֵּי־נֶפֶשׁ לֹא יָדְעוּ 11
שָׂבְעָה

iam pro alienigenis V. T. concludebat ratio: Si in Ecclesia N. T. non erit discrimen, etiam in externo cultu, inter Iudæos & alienigenas, certum est, quod etiam in V. T. in

ע״ב
צו רבתי
צפיו קרי

spiritualibus non sit discrimen, licet sit aliquod in externis &c. ℣. 8. d) c. 11,

c) quod nunquam delebitur. c. 48, 19. c. 55, 13. cf. not. Ex. 12, 15. & Gal. 3, 27. 28. Col. 3, 11.

℣. 6. d) Et ad alienigenas quod attinet. v. 3. cf. c. 60, 10. e) v. 3. cf. 2 Par. 6, 32. f) ad ministrandum ei. vt sacerdotes & Leuitæ Ex. 28, 35. Num. 1, 50. c. 18, 2. Deut. 10, 8. c. 21, 5. &c. aut ministri Regis 1 Reg. 10, 5. cf. infra c. 61, 6. g) Deut. 6, 5. c. 10, 12. c. 11, 13. h) c. 30, 27. c. 59, 19. Prou. 18, 10. i) c. 65, 13. k) v. 2. 4. c. 26, 2. l) c. 58, 13. m) v. 2. n) v. 4.

℣. 7. o) Has inquam deducam. c. 43, 5. Zach. 8, 8. p) i. e. ecclesiam, monte sanctuarii figuratam. cf. c. 2, 2. c. 57, 12. Ps. 2, 6. Ps. 24, 3. Heb. 12, 22 q) & exhilarabo eos. Ier. 31, 13. Rom. 14, 17. r) i. e. in Ecclesia, templi Hierosolymitani antitypo. cf. v. 5. Prou. 9, 1. s) orationis mihi oblatæ. cf. suffixum passiuum Ps. 5, 8. Ps. 56, 13. t) holocausta eorum Ex. 20, 21. Leu. 1, 3. seqq. vid. Rom. 12, 1. u) Ps. 50, 14. Ps. 141, 2. cf. Rom. 15, 16. Phil. 4, 18. Hebr. 13, 16. x) c. 60, 7. y) cf. not. Leu. 1, 3. Heb. 13, 10. Cultus N. T. more prophetico verbis V. T. describitur. Sensus itaque est, cultum piorum, etiam ex gentibus, Deo fore acceptissimum, si ex fide proficiscatur, coll. Heb. 11, 6. Dorsch. z) Ioel 3, 14. a) cf. c. 27, 2. 14. b) vocabitur & erit c. 54, 5. c) communis omnibus populis. cf. c. 55, 4. 5. Mal. 1, 11. 1 Reg. 8, 43. Matt. 21, 13. Marc. 11, 17. Luc. 19, 46. Gal. 3, 28. c. 4, 26. Quanquam, inquit S[chmidius]. modo etiam in V. T. verum erat, quod hic dicitur, vtpote in quo nullius gentis homines plane exclusi erant; præcipue tamen de N. T. & de antitypo templi Hierosolymitani, Ecclesia, id accipiendum est: a quo N. T. nihilominus etiam

24. e) qui congregaturus est c. 11, 12. c. 43, 5. c. 54, 7. Deut. 30, 3. Ier. 31, 8. 10. c. 32, 37. Ez. 11, 17. c. 34, 13. Ps. 107, 3. f) dispersos Israelis Deut. 30, 4. Matt. 9, 36. c. 23, 37. Ioh. 11, 52. g) adhuc alios ex gentibus. Ioh. 10, 16. h) colligam Ier. 23, 3. Mich. 2, 12. c. 4, 6. Zeph. 3, 19. i) ad ipsum Israelem 1 Reg. 11, 24. 2 Par. 15, 7. k) nempe ad congregatos Israelis. cf. Ier. 40, 15. Nouum argumentum in hoc versu esse statuimus in consolationem alienigenarum. &c. S. ℣. 9. l) Omnes bestiæ. Magna heic oritur dissensio interpretum circa nexum huius versiculi, eiusque sensum. Cum v. 8. eum connectunt R. Salomo & Schmidius, atque hic prouocat ad Masorethas & editores Bibliorum, qui idcirco inter v. 9. & 10. spatium reliquerint, vt versu 10. demum incipiat inuectiua concio. Verum spatium illud non agnoscunt omnes probati impressi codices, multoque minus MSti, nec, si etiam in eo consentirent, tanta eius foret auctoritas, vt vim propterea textui & verbis faciamus. Breuitas nostra multa non admittit, paucis itaque nostram dicimus sententiam: (1) cum Vulg. Tig. Tremell. aliisque ab hoc versu alteram huius capitis partem incipimus, de qua ad v. 1. (2) Verba textus sec. legitimam constructionem, & sensum sec. accentus bene expressit Syrus, ita reddens: Omnes bestiæ agri, venite, deuorate bestias siluæ. Sic vero (3) per bestias agri Iudæorum hostes, non tam Babylonios, Græcos, Syros aut Aegyptios h. l. quam Romanos; per bestias autem in silua, reprobos Iudæos in siluescente agro aut vinea Dei proxime intelligimus; quod cum D. Maio in Oecon. p. 976. etiam ad quosuis crudeles Ecclesiæ hostes, tyrannos & Antichristum &c. referri poterit. Vt enim gentes eo copiosius ad Ecclesiam Christi adducerentur, quod. v. 8. prædictum erat, scandalum illud aut impedimentum christianæ doctrinæ, respublica nempe Iudæorum cum superstitioso suo & impio cultu, e medio tollendum erat. Prout sæpius in Prophetis vocatio gentium & Iudæorum reiectio coniunguntur, c. c. infra c. 65, 1. seqq. &c. Nunc etiam pauca ad singula verba adnotabimus. m) bestiæ. Constructum est, cum Vau Paragogico, vt Gen. 1, 24. Ps. 104, 11. n) agri. Hoc non significat, vt quidam vertunt, agrorum meorum, sed idem est quod שדה, mutato spiritu aspero in exilem, vt recte docet A. ben Ezra ad Ps. 8, 8. cf. Deut. 32, 13. Ier. 4, 17. Ioel 2, 22. Ps. 80, 14. Ps. 96, 12 Ps. 104, 11. Thr. 4, 9. &c. o) venite. v. 12. c. 21, 12. cf. Apoc. 19. 17. p) ad deuorandum. vide Ier. 12, 9. & cf. infra c. 65, 12. omnem bestiam. ei. c. 57, 3. Hab. 2, 17. Dan. 7, 3. 7. q) in silua. vide c. 29, 17. c. 31, 15. 19. Luc. 21, 20. ℣. 10. r) Nam speculatores eius, antistites & doctores populi Iudaici. c. 52, 8. Ez. 3, 17. cf. e. c. 2 Reg 16, 10. 11. s) cæci sunt. c. 42, 18. Matt. 23, 24. 26. Occurrunt hic primum peccata Ecclesiasticorum, (vt c. 57, 1. seqq. totius populi) quæ sunt ignorantia, cæcitas, timiditas, pigritia, auaritia, studium ventris: ex quibus desumserunt phrases suas Apostoli, quibus falsos Apostolos describunt. Conf. Phil. 3, 19 2 Tim. 3, 2. 3. 4. Tit. 1, 3. c. 3, 3. 2 Pet. 2, 1. 14. Dorsch. t) nihil intelligunt vel sciunt, non agnoscunt veritatem v. 11. c. 42, 16. c. 44, 18. Ps. 82, 5. Conf. 2 Pet. 2, 17. Iudæ v. 15. v) canes muti sunt c. 35, 6. Hab. 2, 18. Canes vero iam olim ad pecoris custodiam & feras a grege arcendas adhibitos fuisse, patet ex Iob. 30, 1 x) qui non possunt latrare, (1) & neglecto munere suo, somno tantum & gulæ indulgent. Nam alias pastorum munus est inuigilare gregi, & lupos, i. e. Ecclesiæ hostes, latratu prodere. cf. Zach. 11, 16. Matt. 7, 29. Ioh. 10, 12. 13. y) Ion. dormientes. Tig. torpentes, al. stertentes (1) & sic communiter Hebræi. Sed Boch. in Hieroz. I. p. 680. somniantes & delirantes, a rad. Ar. (per Dsal. loco Zain Hebr.) Delirauit siue per somnum, siue per morbum. Proinde non male redditur a Græcis ἐνυπνιαζόμενοι, somniantes, coll. Iudæ. v. 8. & ab Aquila φαντάζομενοι, phantasiis & vanis imaginationibus acti. Falsi enim Prophetæ vanis rerum imaginibus & ipsi deluduntur, & credentes in se deludunt. Et in hac parte cum canibus merito conferuntur, qui non modo somniant, vt multa animalia, sed & somnia sua vel latratu vel gestu, saltem ex parte patefaciunt. Cocc. in Lex. p. 178. occultam putat esse paronomasiam ad חזים videntes vid. c. 29, 10 Ez. 13, 9. &c. vel q. d. cum Vulg. vana videntes. Schmidius vero per ח legisse videtur, dum reddit spectantes tantum sunt; sed nullo adstipulante codice aut interprete Hebræorum. z) 1 Sam. 26, 6. a) amantes Am. 4, 5. b) dormitare c. 5, 27. cf. Prou. 6, 10. Scriptura quoties dominici gregis pastoribus vel somnum exprobrat, vel commendat vigilantiam, alludit ad illas pastorum vigilias, quibus in agris pernoctare moris erat, ouibus inter crates inclusis, ne noctu vagarentur, Luc. 2, 8. c. c. Act. 20, 31. 2 Cor. 6, 5. 2 Tim. 4, 5. Apoc. 3, 2. 3. Boch. Hieroz. I. p. 452. seq. ℣. 11. c) S. Aut canes sunt. cf. 2 Sam. 24, 13. d) q. d. fortes, S. obfirmati, LXX. & Ar. impudentes anima, Vulg. impudentissimi. Neque fortasse id male, cum & vitium caninum sit summa impudentia, & alias עזי פנים firmi facie dicantur, qui sunt perfricta frontis Deut. 28, 50. &c. Alii reddunt auidi anima, i. e. gulosi & voraces, vel inexplebili voracitate, vt hæc melius cohæreant cum sequentibus, nesciunt saturitatem. Sed & voracitatis inuerecundia fere comes est; ita vt helluones & parasitos paucos videas, qui non iidem sint summe impudentes. Boch. Hieroz. I. p. 688. Conf. quoad voces, Dan 8, 23. Ex. 23, 9 Ps. 27, 12. e) nesciunt satietatem, siue non possunt saturari cf. Ier. 6, 15. c. 8, 12.

℣. 7. והביאותים def. Occidentales contra Mas. impr. ad Ier. 25, 9. & Neh. 1, 9. ℣. 10. צפו per Tsade ordinarium I. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 23. contra Mas. Erff. & impr. h. l. ac Gen. 1, 1. 1 Par. 1, 1. Cf. Hiller. de Kri & Cthib p. 164.

שבעה והמה רעים לא ידעו הבין כלם לדרכם פנו
12 איש לבצעו מקצהו: אתיו אקחה־יין ונסבאה שכר
נז והיה כזה יום מחר גדול יתר מאד: הצדיק אבד ואין
איש שם על־לב ואנשי־חסד נאספים באין מבין כי־
2 מפני הרעה נאסף הצדיק: יבוא שלום ינוחו על־
3 משכבותם הלך נכחו: ואתם קרבו־
4 הנה בני ענגה זרע מנאף ותזנה: על־מי תתענגו על־
מי תרחיבו פה תאריכו לשון הלוא־אתם ילדי־פשע
5 ה זרע שקר: הנחמים באלים תחת כל־עץ רענן שחטי
6 הילדים בנחלים תחת סעפי הסלעים: בחלקי־נחל
חלקך הם הם גורלך גם־להם שפכת נסך העלית
7 מנחה העל אלה אנחם: על הר־גבה ונשא שמת
משכבך

CAP. LVII.
קמץ בז״ק

Postquam nimirum Iehova Messias c. 56, 9. prædixerat lanienam Iudæorum, statimque caussas horribilis illius iudicii v. 10. seqq. ex parte Antistitum exposuerat; nunc ad populum hoc capite progreditur, in quem a corruptis doctoribus impietas & summa securitas, ac contemtus piorum se diffudit. Hoc ergo queritur Messias, ac iustas pœnas denuo prædicit, sed ita vt pœnitentibus veniæ spem ac gratiam Dei promittat. Est itaque in hoc capite I. *Impœnitentium* Iudæorum *reprehensio* v. 1. II. *pœnitentium consolatio* v. 13. seqq. Gurtlerus autem in Theol. Proph. p. 113. putat heic prædici (1) cædes testium veritatis v. 1. 2. (2) clades antichristianæ societatis v. 3—13. (3) conseruationem ecclesiæ v. 13--19. (4) nouam persecutionem , quam mereantur plurima Protestantium peccata, seqq. capp. descripta. Idemque p. 681. nostrum hunc locum confert cum Apoc. 14, 12. Et sic *Maii* Oecon. p. 976. *Perdunt*, inquit, *& perire sinunt pios fidelesque testes, mala praenunciantes, & mortis suæ præsagientes, quos Deus ad quietem & pacem sempiternam vocat.* Apoc. 14, 13. &c. *b*) v. 11. 2 Sam. 15, 20. *c*) *& viri benignitatis* s. *pii* 1 Reg. 20, 31. Prou. 11, 17. *d*) *tolluntur* c. 16, 10. al. *colliguntur* sc. *ad patres* suos, i. e. *moriuntur*; vid. Gen. 25, 8. 17. c. 49, 29. Num. 20, 16. Deut. 32, 50. 2 Reg. 22, 20. *e*) q. d. *in absentia* (Prou. 11, 14. c. 26, 20.) *intelligentis*, i. e. *ita, vt nemo intelligat* aut animaduertat, *propter imminentia mala eos colligi*. cf. verbum c. 6, 10. c. 32, 4. c. 44, 12. &c. *f*) Deut. 31, 19. Ier. 42, 17. 2 Par. 34, 28. cf. etiam Sap. 4, 11. & vide supra c. 56, 9. *g*) cf. not. c. 55, 3. ℣. 2. *h*) Dissentiunt in constructione nominis. Vulg. *veniat*, rectius Tig. *venit pax*, sc. cælestis & æterna, coll. c. 26, 3. 12. c. 27, 5. c. 66, 12. &c. prout frequentissime nominatiuus sequitur, verbum autem de complemento s. euentu dicitur. vid. e. gr. c. 30, 13. Iud. 13, 8. 12. 17. 1 Sam. 9, 6. Ps. 37, 13. At S. in accusatiuo: *Intrat in pacem*; sicut quis *in vrbem* 2 Sam. 15, 37 *domum* Prou. 7, 20. 2 Par. 23, 6. &c. cf. supra c. 32, 17. 13. Alii tandem (subintell. *in sepulcrum suum*, quod extat 1 Reg. 14, 13.) in ablatiuo vertunt: *Venit in pace*, subint. ב, vt supra c. 41, 3. Sic Ion. *Ibunt in pace & requiescent* &c. *i*) c. 14, 7. Iob. 3, 17. Apoc. 14, 13. *k*) *cubilibus suis*. Ps. 149, 5. Notabilis est descriptio mortis piorum , quod quoad animam statim intrant in æternam pacem; quoad corpus vero quiescunt in sepulcris, tanquam in cubilibus, suo tempore omnino resurrecturi. S. *A quisque ambulant* c. 33, 15. Ps. 15, 2. *m*) *rectitudinem* s. *rectam viam suam*. (3) 2 Sam. 15, 3. cf. femin. Es. 59, 14. Ion. *qui faciunt legem ipsius*. Iac. 1, 22. 25. ℣. 3. *n*) *Vos autem* impii v. 20. & bestiæ siluestres c. 56, 9. *o*) *accedite huc*, sc. ad iudicium & coarguendum. Conf. c. 34, 1. c. 48, 16. Ex. 16, 9. *p*) filii *præstigiatricis* c. 2, 6. vt mysticæ Iezabelis Apoc. 2, 20--23. qui diabolicam superstitionem ab impia matre (Es. 50, 1.) hausistis. Ion. *Vos autem accedite huc, populi generationis, quorum mala sunt opera: quoniam ex plantatione sancta est plantatio eorum, sed ipsi sunt adulteri & scortatores.* *q*) nam *semen adulteri* estis. vid. Ier. 3, 9. 9. c. 23, 14. Ez. 23, 37. & in primis Ioh. 8, 44. *r*) *& mater vestra scortata est*. Ier. 3, 1. seqq. Intelligitur vero scortatio spiritualis. vid. Ez. 16. & 23. Hos. 5, 7. & cf. Apoc. 17, 1. seqq. *Idololatria* reprehenditur sub adulterii & scortationis turpitudine, eiusque in seqq. *loca* indicantur, arbores virentes, torrentes, scopuli petrarum, montes alti, & tandem post ostium & postes, item *species*, præstigiæ diuinationum variarum , natorum iugulatio, libaminum fusio, munerum oblatio, & victimarum mactatio. *Dorsch.* ℣. 4. *s*) *Super quo oblectatis vos?* certe non super Deo aut Patre cælesti, sed super impietate & idolis vestris. S. aliique id accipiunt *de oblectatione ex irrisione* & contumelia aliorum ipsiusque Messiæ, coll. Luc. 16, 14. sed cf. infra c. 58, 14. Ps. 37, 4. *t*) *contra quem?* Interrogatio dignitatem eius, qui irrisus est, indicat, coll. c. 37, 23. S. *u*) *dilatatis os* Ps. 35, 21. cf. Ps. 22, 8. 14. *x*) & contra quem *exseritis* 1 Reg. 8, 8. *y*) *linguam* maledicam. c. 54, 17. cf. c. 58, 9. Ion. *multiplicatis loqui magna*; phrasi , quæ extat Dan. 7, 8. 11. Apoc. 13, 5. *z*) *filii* Hos. 1, 2. *a*) *rebellionis* c. 58, 1. c. 59, 20. conf. c. 1, 2. c. 2, 6. Mat. 12, 39. ό. τέκνα ἀπωλείας, vt Ioh. 17, 12. *b*) Ioh. 8, 44. confer supra c. 9, 14. c. 32, 7. & c. 59, 13. ℣. 5. *c*) *Qui incalescitis*, amore accensi estis, vel exarsistis. Niph. (1) Radix יחם *de ardore feminarum erga mares, & de ipsa conceptione* vsurpatur, vt Kimchi etiam obseruat ad h. l. vid. Gen. 30, 38. 39. 41. c. 31, 10. Ps. 51, 7. Ion. *Qui colitis idola*. *d*) *in diis* vel *erga deos*. c. 1, 29. ό. τὰ εἴδωλα. ב notat *obiectum* amoris. Melius ergo *Elim* h. l. sunt *dii alieni*, quos asserunt, quam quod alii vertunt *in lucis*, vt Tremellius &c. S. *e*) *arbore viridi* s. *frondosa*. vid. 2 Reg. 16, 4. Ier. 2, 20. c. 3, 6. *f*) *qui immolatis* Ez. 16, 21. *g*) *liberos*. cf. Leu. 18, 21. 2 Reg. 16, 3. c. 17, 17. *h*) Vulg. *in torrentibus*. Tig. *in vallibus*. v. 6. c. 7, 19. cf. Ier. 2, 23. *i*) & sub *scopulis* (qs. *ramis* s. cacuminibus c. 17, 6.) *petrarum*. c. 2, 21. ℣. 6. *k*) Vulg. *in partibus*. S. *in leuitatibus*. (1) al. *in leuibus partibus*, vel *leuibus lapidibus*, vt 1 Sam. 17, 40. *l*) *pars* aut *portio tua* est: qua te beatum & felicem esse, tibi imaginaris. cf. Num. 18, 20. Ps. 16, 5. *m*) *ista sors tua sunt*, c. 17, 14. Ps. 16, 5. quam tibi retinendam putas. *n*) cf. 2 Reg. 16, 13. *o*) cf. Ez. 16, 18. *p*) *numquid ob illa* Ier. 5, 29. c. 9, 8. *q*) *pœnitebit me*. Ioel 2, 13. Ion. 3, 9. 10. cf. not. 1 Sam. 15, 11. ό. οὐκ ὀργισθήσομαι; ℣. 7 *r*) c. 30, 25. Ier. 3, 6. confer 1 Reg. 14, 23. *s*) c. 2, 2.

f) cf. c. 9, 19. Ez. 16, 28. Zach. 11, 16. Mal. 3, 14. auide semper appetentes ouium carnes, lac, bona; & semetipsos pascentes. Iudæ. v. 12. *g*) *& ipsimet pastores* Ier. 10, 21. c. 23, 1. seqq. Ez. 34, 2 seqq. Zach. 11, 15. seqq. *h*) v. 10. *i*) *discernere* inter bonum & malum. c. 28, 19. Ps. 32, 9. cf. 2 Tim. 2, 7. 15. Tit 1, 7. Iudæ v. 12. 13. &c. *k*) *in viam suam* malam *conuersi sunt* c. 53, 6. & cupiditatibus suis obsecundant, 2 Tim. 3, 4. 2 Pet. 2, 10. 13. *l*) *quisque*. c. 31, 7. *m*) *ad quæstum* vel *auaritiam suam* c. 57, 17. Ier. 6, 13. Ez. 33, 31. Hab. 2, 9. 2 Tim. 3, 2. 2 Pet. 2, 14. 15. comessationibus etiam & compotationibus in dies indulgentes , vt sequitur v. 12. *n*) *ab extremo eius*. i. e. *ad vnum omnes*. Gen. 19, 4. Ier. 50, 26. c. 51, 31. Ez. 25, 9. *Extrema* pertinent ad complementum rei: neque vllus dici potest orbem peragrasse, donec venerit ad extrema. *Boch.* Hieroz. I. p. 356. seq.

℣. 12. *o*) *Venite*. v. 9. Ion. *inquiunt* sc. vnus ad alterum: subintell. לאמר, vt supra c. 55, 10. &c. *p*) *accipiam vinum* c. 22, 13. Sap. 2, 6. 1 Cor. 15, 32. cf. 2 Pet. 2, 13. 2 Tim. 3, 4. Iudæ v. 12. *q*) *& potemus* Nah. 1, 10. Prou. 23, 20. 21. *r*) c. 5, 11. 22. *s*) *& erit sicut hic* sc. dies, *t*) *dies etiam crastinus*. vel sec. Vulg. *& erit sicut hodie, sic & cras*. cf. Prou. 27, 1. *u*) *magnus* dies s. *magnificum* conuiuium, quod Ion. subintelligit. cf. Gen. 21, 8. Esth. 1, 18. *x*) *amplum* valde, vel *abundantia* magnæ Prou. 17, 7. Dan. 8, 9. Ps. 31, 24. *y*) *summi gradus*. Gen. 1, 31. c. 12, 14. c. 15, 1. &c.

CAP. LVII, ℣. 1. *z*) *Iustus* c. 3, 10. Gen. 6, 9. c. 7, 1. conf. supra c. 53, 11. Phil. 3, 9. & Ez. 18, 20. 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7. 8. &c. *a*) *periit* & quasi *amissus est* ex impia gente. Mich. 7, 2. Ps. 12, 1. Post-

CAP LVII, ℣. 5. באירים *plene* in marg. 6. 9. at per *Mun.* loco *Meth.* 1. 5. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. ℣. 6. בחלקי *Lamed* sine *Dag.* 1. 3. 12. 14. שפכת per *Mahpach* r. 5. 8. 10. 14.

מִשְׁכָּבֵךְ גַּם־שָׁם עָלִית לִזְבֹּחַ זָבַח׃ 8 וְאַחַר הַדֶּלֶת
וְהַמְּזוּזָה שַׂמְתְּ זִכְרוֹנֵךְ כִּי מֵאִתִּי גִּלִּית וַתַּעֲלִי הִרְחַבְתְּ
מִשְׁכָּבֵךְ וַתִּכְרָת־לָךְ מֵהֶם אָהַבְתְּ מִשְׁכָּבָם יָד חָזִית׃
9 וַתָּשֻׁרִי לַמֶּלֶךְ בַּשֶּׁמֶן וַתַּרְבִּי רִקֻּחָיִךְ וַתְּשַׁלְּחִי צִירַיִךְ עַד־
מֵרָחֹק וַתַּשְׁפִּילִי עַד־שְׁאוֹל׃ י בְּרֹב דַּרְכֵּךְ יָגַעַתְּ לֹא
11 אָמַרְתְּ נוֹאָשׁ חַיַּת יָדֵךְ מָצָאת עַל־כֵּן לֹא חָלִית׃ וְאֶת־
מִי דָּאַגְתְּ וַתִּירְאִי כִּי תְכַזֵּבִי וְאוֹתִי לֹא זָכַרְתְּ לֹא־שַׂמְתְּ
עַל־לִבֵּךְ הֲלֹא אֲנִי מַחְשֶׁה וּמֵעֹלָם וְאוֹתִי לֹא תִירָאִי׃
12 אֲנִי אַגִּיד צִדְקָתֵךְ וְאֶת־מַעֲשַׂיִךְ וְלֹא יוֹעִילוּךְ׃ בְּזַעֲקֵךְ
13 יַצִּילֻךְ קִבּוּצַיִךְ וְאֶת־כֻּלָּם יִשָּׂא־רוּחַ יִקַּח־הָבֶל וְהַחוֹסֶה
14 בִי יִנְחַל־אֶרֶץ וְיִירַשׁ הַר־קָדְשִׁי׃ וְאָמַר סֹלּוּ־סֹלּוּ פַּנּוּ־
דָרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי׃ כִּי כֹה אָמַר טו
רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת־
דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב
נִדְכָּאִים׃

הפטרת יום כפור

etiam sunt, quæ habet Raschi h. l. *Significat inquirens, spectare s. videre faciem*, vt Num. 24, 17. & nomen inde deriuatum 1 Sam. 9, 7. *Donum notat pro beneuola admissione datum.* Huc tendit Cocc. Lex. 873. *Comparuisti regi*, quem pro Christo colis, *in oleo* &c. Hic accusare omnino videtur, quod Iudæi non tantum cultum idololatricum elegerint, sed fiducia etiam in Regibus huius mundi collocauerint adeoque DEO nihil reliquerint, quod ipsi debebatur. S. cum Kimchio & A. ben Ezra. *n*) Quis sit ille *Rex*, non exprimitur; procul dubio *Assyriacus*, inquit *Dorsch. S. Kimchi* &c. Conf. not. c. 7, 4. 11. & 2 Reg. 16, 7. 8. &c. Alii *Aegyptios Reges* intelligunt, coll. c. 30, 4. c. 31, 1. &c. Al. mystice *antichristum* aut ipsum *Diabolum*. Al. collectiue *Reges* antichristianos. Sic Mali Oec. p. 976. coll. Apoc. 13. & 17. & 18. *o*) *oleo* pretioso Cant. 1, 2. Coh. 7, 1. c. 10, 1 cf. Ruth. 3, 3. *p*) *vnguenta tua*. (1) *q*) cf. Ez. 23. 40. *r*) *legatos tuos*. c. 18, 2. *s*) *vsque ad* eos, qui sunt *a longinquo*, *ad remotos*. cf. c. 5, 26. c. 23, 7. Prou. 7, 19. Neh. 12, 43. *t*) *S. ac humilias te*. vid. c. 2, 9. al. *præcipitasti te* in infernum, coll. c. 25, 11. c. 26, 5. *u*) *vsque ad infernum*. Turpissimam atque abiectissimam notat adulationem, qua inprimis Achazus adulatus regi Assyrio, vt sibi auxilio veniret: quæ forte etiam progressa est ad communionem cultus idololatrici. *S.* vel vt ille 2 Reg. 6, 33. *Dominum quid quærimus vltra? Flectere si nequeo Superos, Acheronta mouebo*; dixisti. Conf. supra not. c. 7, 12. ℣. 10. *x*) *In multitudine* c. 47, 9. 12. *& magnitudine*, coll. 1 Reg. 19, 7. S. *y*) Ier. 2, 23. 33. 36. c. 4, 18. *z*) c. 47, 12. 15. ὁ κοπιάσας Matth. 11, 28. *a*) *S. desperatum est*, scil. colere deos alienos, & in hominibus confidere (5) *Vox est repudiantis*, vid. Ier. 2, 25. c. 18, 12. & cf. Coh. 2, 20. Ion. *reuertar*. *b*) *S. vitam* Ez. 7, 13. Iob. 33, 28. al. *cateruam*, vt 2 Sam. 23, 11. 13. *c*) *manus tua* laborantis & fatigatæ S. *d*) *inuenisti* in auxilio Assyriorum. cf. 2 Reg. 16, 9. *e*) Tlg. idcirco *non languisti*, *S. infirmata es*, h. e. non cessauisti ambulare & laborare in via tua mala. cf. c. 33, 24. Iud. 16, 7. 11. 17. 1 Sam. 30, 13. Ier. 5, 3. Ar. *propterea non curasti me*, scil. secus agens, quam fidelis sponsa, quæ ægra etiam fit Sponsi sui desiderio & amore. Cant. 2, 5. c. 5. 8. LXX. Vulg. Syr. *non rogasti me*. quasi idem sit Kal cum Piel 1 Sam. 13, 12. &c. *Exprobras* Iudæis, quod, quando Deus ex misericordia, ne plane deleret populum suum, pœnas mitigauit, illi hoc ardentiores in suo cultu idololatrico fuerint. Exemplum manifestum est Achasus 2 Reg. 16, 10. 2 Par. 28, 22. S. ℣. 11. *f*) Quem vero tam *anxie times*. Ier. 17, 8. c. 38, 19. *g*) aut quem iuste sic *metuis*? vid. c. 51, 12. c. 7, 4. *h*) *quod* vel *quando* ita adularis Regibus v. 9. & mihi *mentiris* Ps. 78, 36. ὁ. καὶ ἐψεύσω με. Obserua Accusatiuum, coll. Act. 5, 3. *i*) *nam mei non recordaris* c. 17, 10. *k*) v. 1. c. 42, 25. *l*) *nonne ego* ex longanimitate mea *tacens fui*? c. 42, 14. Ps. 50, 21. Rom. 2, 4. vel transitiue (vt mauult. *S.* in Comment. ad h. l.) *nonne ego compescui* omnes, etiam terribiles hostes? coll. Neh. 8, 11. *m*) *idque* non nuper demum aut semel tantum, *sed inde a seculo* c. 46, 9. c. 64, 3. Ier. 2, 20. *n*, *& tamen me non times*! Ier. 5, 22. Matt. 10, 28. Ion. *nonne ego dedi dilationem a seculo, si forte conuerteris te ad legem: sed non conuersa es in conspectu meo*. ℣. 12. *o*) *Ego* itaque nunc *indicabo*. c. 44, 8. c. 48, 5. 1 Sam. 3, 13. *p*) imaginariam & falsam *iustitiam tuam*, qua nixa es. vid. c. 58, 2. & cf. c. 64, 5. it. Luc. 15, 7. *q*) *& opera tua*, quæ fecisti scilicet! c. 58, 2. cf. c. 59, 6. c. 66, 18. Gen. 20, 9. *r*) *& non proderunt illa tibi*. c. 30, 5. Ier. 2, 8. 11. c. 7, 8. &c. ℣. 13. *s*) *Cum* itaque *clamaueris* ad me, cf. c. 30, 19. Ier. 2, 27. Hos. 7, 14. Thr. 3, 8. *t*) dicam, *eripiant te*. cf. 1 Sam. 12, 21. Ier. 2, 28. Hos. 2. 9. *u*) *collectitii tui* s. *cateruæ deorum*, quos collegisti (1) cf. Iud. 10. 14 *x*) *atqui omnes istos*, *y*) *tollet ventus* c. 41, 16. Ps. 1, 4. *z*) imo *auferet* eos *halitus oris*, Ps. 62, 10. Ps. 144, 4. coll. Iac. 1, 14. cf. etiam supra c. 30, 7. 2 Reg. 17, 15. Ier. 2, 5. c. 10, 3. 15. *a*) *qui vero in me* (Filio Dei Ion. in *Verbo meo*) *confidis*, ad me se recipit Ps. 2, 12. Ps. 36, 8. cf. supra c. 25, 4. *b*) Ez. 23, 50. Ios. 14, 1. Matt 5, 5. cf. etiam Ps. 107, 36. seqq. Incipit hic consolatio, mox vberius enarranda. *c*) c. 54. 3. *d*) c. 56, 7. ℣. 14. *e*) *Et dicet* sc. sec S. Deus Pater, cuius est populus, de quo etiam in v. 15. Filius loquitur. Vel verte: *Dixit enim idem*, qui hactenus locutus, Filius Dei. Sic Christi verba porro exhibentur a Propheta. vid. v. 19. 21. *f*) *sternite, sternite!* vel *aggerate* viam c. 62, 10. Ps. 68, 5. Ion. *Et dicet: docete & admonete, præparate cor populi ad viam rectam: auferte offendiculum impiorum e via populi mei*. *g*) c. 40, 3. *h*) *tollite, remouete offendicula* c. 8, 14. Leu. 19, 14. cf. verbum Hos. 14, 10. *i*) vt inoffenso pede incedere possit. vid. c. 35, 8. 9. ℣. 15. *k*) *Altissimus & celsissimus*. cf. c. 6, 1. c. 52, 13. Ps. 138, 6. *Consolator* hic describitur a sublimitate maiestatis, ab æternitate, a nominis sanctitate, ab habitationis altitudine, a gratiosa inhabitatione in contritis, & ab iræ vindicatricis effusione. ℣. 17. *Dorsch.* *l*) *habitans æternitatem*, vel habitans inter meos *in perpetuum* Apoc. 21, 3. vt olim inter Israelitas in Tabernaculo Num. 5, 3. *m*) c. 9, 5. c. 45, 17. *n*) c. 1, 4. Ps. 111, 9. Apoc. 15, 4. *o*) *altum quidem* cælum c. 32, 15. Ps. 102, 20. cf. infra c. 66, 1. 1 Reg. 8, 27. *p*) *idque vere sanctum* ex maiestate mea. cf. Ps. 11, 4. Ps. 20, 7. Heb. 9, 24. & Iob. 15, 15. *q*) *inhabito*. c. 33, 5. Ps. 113, 5. 6. *r*) habito tamen etiam, vel sum *cum contrito* Ps. 34, 19. *s*) Prou. 29, 23. *t*) c. 38, 16. Gen. 19. 19. 1 Sam. 2, 6. *u*) *humilium*. Mal. 2, 9. Iob. 5, 11.

s) ℣. 8. cf. Prou. 7, 17. *u*) cf. 2 Par. 28, 4. 25. ℣. 8. *x*) *Etiam post ianuam*. cf. 2 Reg. 23, 8. & Ier. 2, 28. Ez. 16, 24. *y*) *& postem*. Ex. 21, 6. *z*) *posuisti monimentum* superstitionis tuæ. Ion. *memoriale idolorum tuorum*. cf. Ex. 13, 9. Deut. 6, 9. *a*) *nam a me* sc. *abiisti*. Gen. 44, 28. 1 Reg. 22, 24. Respicit ad lectum coniugalem DEi. S. *b*) *retexisti* Deut. 27, 20. scil. *lectum meum* sec. Raschi. al. subintell. *nuditatem tuam*, vt supra c. 47, 3. Ez. 23, 18. *c*) *& conscendisti* lectum. Gen. 49, 4. cf. 2 Reg. 1, 4. 6. 16. *d*) *dilatasti* c. 30, 33. pro recipiendis adulteris. *e*) *lectum tuum* meretricium, ℣. 7. *f*) *& pepigisti tibi* sc. *fœdus*, quod sæpe in tritissima phrasi subintelligitur; vt 1 Sam. 20, 16. Hag. 2, 5. Neh. 10, 1. 2 Par. 7, 15. *g*) *ab iis* etiam quæsitum, contra expressum mandatum meum Ex. 23, 32. Al. *fœdere tibi iunxisti ex iis*, quos voluisti, Tlg. *pepigisti cum quibusdam ex iis*. *h*) *adamasti*. Ier. 2, 25. Ez. 16, 37. Hos. 9, 1. *i*) *lectum* s. *concubitum eorum*. vid. Ez. 23, 17. & cf. Num. 31, 17. 18. 35. Iud. 21, 11. 12. *k*) *manum* sc. *tuam*. v. 10. vel ipsorum *validam* Deut. 32, 36. al. *spatium*, vt supra c. 56. 5. *l*) *vidisti*, scil. per illos tuos *videntes*, vid. c. 28, 15. c. 29, 10. c. 30, 10. Thr. 2, 14. At S. *spatium* occasionemque *circumspexisti*.

℣. 9. *m*) Variant hic admodum Interpretes. Orientales verba ita non reddunt sed sensum quem subesse putarunt S. *Interim offers mirus*, vt vult Sadias apud Kimchium. Sic etiam Vatabliique non male, coll. 1 Sam. 9, 7. cum Tig. autem versione: *Recta quoque ad regem abiisti*, sec. Kimchi, coll. Ez. 1, 9. 12. Iob. 33, 27. Cant. 4, 8. quæ tamen locutionem significationem non certo probant, Gussetio itaq; p. 844 placet Cocceii; quia id extra dubium est, coll. Ex. 15. 1 Iud. 5, 3. Ps. 7, 1. Solis tamen etiam

℣. 9. צִירָיִךְ def. corr. lib in marg. 22. מֵרָחֹק def. 1. 7 8 sic. se. 3. 5. sec. Mas. 3. E. ff. ac impr. h. l. ℣. 10. אָמַרְתִּי cum Iod. parag scrib Orient. ℣. 11. מִי per Kad 1 3 וּמֵעוֹלָם si def. 1 3. 5. 22. sec. Mas. 3 & impr. & Eff plene. ℣. 13. יִקַּח per Makk. 2. 5. 7. 8 13. ℣. 14. וְאָמַר סֹלּוּ ita 1 5.

16 נִרְכָּאִים׃ כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לָנֶצַח אֶקְּצוֹף כִּי־רוּחַ
17 מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי׃ בַּעֲוֹן בִּצְעוֹ קָצַפְתִּי
18 וְאַכֵּהוּ הַסְתֵּר וְאֶקְצֹף וַיֵּלֶךְ שׁוֹבָב בְּדֶרֶךְ לִבּוֹ׃ דְּרָכָיו
רָאִיתִי וְאֶרְפָּאֵהוּ וְאַנְחֵהוּ וַאֲשַׁלֵּם נִחֻמִים לוֹ וְלַאֲבֵלָיו׃
19 בּוֹרֵא נוּב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר
כ יְהוָה וּרְפָאתִיו׃ וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגְרָשׁ כִּי הַשְׁקֵט לֹא יוּכָל
21 וַיִּגְרְשׁוּ מֵימָיו רֶפֶשׁ וָטִיט׃ אֵין שָׁלוֹם אָמַר אֱלֹהַי
נח לָרְשָׁעִים׃ קְרָא בְגָרוֹן אַל־תַּחְשֹׂךְ כַּשּׁוֹפָר
הָרֵם קוֹלֶךָ וְהַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם׃
2 וְאוֹתִי יוֹם יוֹם יִדְרֹשׁוּן וְדַעַת דְּרָכַי יֶחְפָּצוּן כְּגוֹי אֲשֶׁר־
צְדָקָה עָשָׂה וּמִשְׁפַּט אֱלֹהָיו לֹא עָזָב יִשְׁאָלוּנִי מִשְׁפְּטֵי־
3 צֶדֶק קִרְבַת אֱלֹהִים יֶחְפָּצוּן׃ לָמָּה צַּמְנוּ וְלֹא רָאִיתָ עִנִּינוּ
נַפְשֵׁנוּ וְלֹא תֵדָע הֵן בְּיוֹם צֹמְכֶם תִּמְצְאוּ־חֵפֶץ וְכָל־
עַצְּבֵיכֶם

x) Ps. 51, 19. cf. infra c. 66, 2.
v. 16. y) Ps. 103, 9. z) *litigabo.* c. 27, 8. Ier. 2, 9. a) c. 34, 10. Ps. 9, 7. b) *succensebo.* v. 17. c. 54, 9. c. 64, 4. 8. c) *nam alioquin* Gen. 43, 14. d) *spiritus hominum.* Ps. 143, 7. e) *deficeret & æternum periret.* Ps. 51, 3. Ps. 77, 4. Ps. 102, 1. Ps. 143, 4. Thr. 2, 11. 19. LXX. πνεῦμα γὰρ παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται vt Ioh. 15, 26. quos multi sequuntur, sed præter phrasin textus Hebræi. f) *& animæ hominum perirent.* vid. Iob. 34, 14. vt in diluuio factum Gen. 7, 21. g) S. *quas tamen ego feci.* vid. c. 41, 5. Gen. 2, 7. vel conserue: *cum tamen vni nos ego fecerim*: Ideoque easdem perire nolo, sed operis mei misereor Ps. 145, 9.
v. 17. h) c. 46, 6. c. 56, 11. i) v. 16. c. 47, 6. k) *ita vt percusserim eum.* cf. c. 27, 7. Hos. 6, 1. Neh. 13, 25. l) *occultando sc. occultaui faciem meam.* c. 8, 17. c. 59, 2. conf. not. Leu. 6, 7. Ion. *Subduxi Schechinam meam ab eis.* m) *ita vt iratus succensuerim ei* Zach. 1, 2. n) *& tamen iuit s. perrexit auersus a me* c. 47, 10. Ier. 3, 14. 22. c. 8, 5. o) vid. v. 10. c. 53, 6. c. 56, 11. cf. Act. 14, 15. & supra c. 42, 25.
v. 18. p) *Vias tamen eius, populi mei, erroneas & impias.* v. 17. Gen. 6, 12. Hos. 4, 9. cf. Ps. 14, 2. 3. Tit. 3, 3. q) *vidi* non absque indignatione & dolore, vt c. 59, 15. 16. Gen. 6, 5. 6. nec tamen sine misericordia Ps. 103, 8--14. Ps. 145, 9. 1 Tim. 2, 4. Tit. 3, 4. &c. r) *ideoque gratiæ & promissionis meæ memor* Ex. 15, 26. &c. *sanabo eum.* v. 19. c. 6, 10. c. 53, 5. Deut. 32, 39. Ier. 3, 22. c. 17, 14. c. 30, 17. c. 33, 6. &c. Ion. *Via conuersionis eorum reuelata est coram me, & condonabo ipsis, & miserebor eorum &c.* s) *& in via recta deducam eam* c. 58, 11. Ps. 5, 9. Ps. 23, 3. Ps. 43, 3. t) *& in vicem iræ & pœnarum reddam* Ioel 2, 25. u) *consolationes* (3) Hos. 11, 8. Zach. 1, 13. x) *nempe lugentibus & pœnitentibus eius.* c. 61, 2. 3. Matt. 5, 4.

ניב קרי

קמץ בז״ק

v. 19. y) *Ego Messias, Deus Prophetæ* v. 21. sicut olim cælum & terram ex nihilo mirabiliter produxi c. 40, 28. &c. ita quoque *creaturus sum.* cf. c. 43, 7. c. 45, 7. 8. c. 65, 17. 18. Eph. 2, 10. z) *prouentum s. fructum* (2) Mal. 1, 12. non otiosas tantum formulas, vt supra c. 29, 13. a) *labiorum* Apostolicorum. cf. Act. 2, 3. seq. & Prou. 10, 11. 13. 31. 32. c. 15, 7. b) *pax* nempe *omnimoda* & spiritualis c. 26, 3. c. 54, 10. c. 66, 12. Luc. 2, 14. Col. 1, 19. 20. Phil. 4, 7. c) annunciabitur *eis, qui iam remoti sunt,* nempe gentilibus. cf. c. 43, 5. 6. c. 49, 22. 23. d) *& eis, qui prope sunt,* Iudæis. vid. Act. 2, 39. ὁ. εἰρήνην ἐπ' εἰρήνῃ τοῖς μακρὰν, καὶ τοῖς ἐγγὺς οὖσι. Eph. 2, 13. 17. e) *at (me ita,* vt dictum. v. 18. *sanabo eum* c. 30, 26. Ier. 33, 6. nempe à plagis Iob. 5, 18. & a morbo animi, quem supra descripsit Propheta c. 1, 5. 6. v. 20. f) *At impii & impœnitentes,* adeoque sine fide & sub maledictione legis manentes. v. 3. 21. c. 5, 23. Ier. 5, 26. Ps. 1, 1. g) *sunt sicut mare impulsum.* Vulg. *feruens.* Niph. (3) Am. 8, 8. Ion. 2, 5. h) *nam vel quum quiescere* c. 30, 15. i) Ion. *quod quærit quiescere, & non potest*: nempe ob vim ventorum & impressi motus vehementiam; sic improbi ob propriam malitiam Matt. 12, 34. k) *cœnum* (1) l) *& lutum* Ps. 40, 3. Iob. 40, 22. v. 21. m) *Non erit* igitur improbis pax illa euangelica, pœnitentibus graciose promissa, in v. 19. cf. c. 48, 22. Apoc. 14, 11. ὁ. οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν. cf. 2 Ioh. v. 10. 11. CAP. LVIII, 1. n) *Clama itaque, o Propheta.* vt recte supplet Ion. Conf. c. 40, 1. 6. Præcedenti c. 56, 10. seqq. & c. 57, 1. seqq. Deus exprobrauerat Iudæis impœnitentiam & impietatem. Quia vero difficulter sanantur hypocritæ, qui opere operato nituntur, eosdem nunc porro per Prophetam grauiter redarguit hypocriseos & vanæ persuasionis de cultu externo, quasi ille sine pœnitentia ac fide Deo placeret. Est igitur hic I. *hypocriticæ pietatis & ieiunii,* quod meritorium tn-illi putabant, *redargutio.* II. *veræ pietatis & ieiunii demonstratio* v. 6. seqq. Ceterum *Schmidius* cum captiuis in Babel, *Gurtlerus* autem p. 689. & 694. de peccatis Protestantium, hic agi putat; ex hypothesi. vid. not. c. 57, 1. Nos ad sua & futura tempora Prophetam respicere existimamus. Cf. not. c. 1, 7. c. 2, 1. c. 6, 9 c. 14, 1. c. 34, 1, &c. o) q. d. *pleno gutture,* seuere & imperterrite, tq. classicum Dei nomine canens. cf. Ps. 69, 4. Ps. 149, 6. p) *nec inhibeas* c. 54, 2. Id quod fere ex timore fieri solet. S. q) *Instar buccinæ* Ex. 33, 3. Hos. 8, 1. r) c. 13, 2. c. 40, 9. s) c. 57, 12. Ez. 23, 36. t) c. 57, 14. *Populus Dei* est, qui ita vocabatur, etiamsi in veritate, propter malitiam suam, non esset. S u) c. 1, 2. c. 57, 4. c. 59, 12. 20. x) c. 48, 1. y) c. 59, 2. 11. quale etiam erat simulatio pietatis per ieiunia & externum cultum, sed sine emendatione animi & sine fide. v. 2. z) S. *Et me tamen*: pro impudentia & præuaricatione sua. Tig. *Etenim me,* hypocriti e. a) *quotidie* Ex. 16, 5. b) *quærunt* c. 55, 6. & mihi exprobrant, quod ad votum eorum non statim adsim. S c) *& scientiam viarum mearum* vel *scire vias meas* c. 55, 8. quare sic cum illis agam. S. Cf. Ez. 28, 25. 29. d) *desiderant.* Ps. 68, 31. Ion. *A facie enim mea de die in diem doctrinam quærunt, ac si cupiant scire vias, quæ rectæ sunt coram me.* e) cf. c. 57, 11. Hos. 8, 2. Mich. 3, 11. & phrasin supra c. 56, 1. Gen. 18, 19. Ez. 18, 5. 19. 21. Ps. 106, 3. f) Ier. 5, 4. 5. c. 8, 7. g) 2 Par. 12, 1. cf. supra c. 29, 13. h) *interrogant me,* c. 45, 11. & expostulant mecum. cf. Ier. 16, 10. Mal. 1, 2. 6. c. 2, 14. 17. c. 3, 8. 13. i) cf. Ps. 119, 7. 63. k) *propinquitatem* vel sec. S. *adpropinquationem Dei.* Tig. *vt Deus adpropinquet,* vt contendere cum ipso queant. (2) Ps. 73, 28. At LXX. καὶ ἐγγίζειν Θεῷ ἐπιθυμοῦσιν. cf. Iac. 4, 8. sic Syr. & Arab. Sed Ion. *ac si cupiant accedere ad timorem Domini.* l) Bene addit Ion. & Ar. *dicentes*: sequitur namque in v. 3. ipsa Iudæorum expostulatio cum Deo, ob non impetratum auxilium. De ellipsi infinit. לֵאמֹר cf. not. c. 14, 8 c. 56, 12. v. 3. m) *Quare?* Interrogatio est indignationis, q. d. iniustum est nos ieiunare, & te non videre S Cf c. 40, 27. Gen. 12, 18. 19. c. 43. 6. &c. n) *ieiunauimus?* vt 2 Sam. 12, 16. 21. 22. 1 Reg. 21, 27. Esth. 4, 16. Neh. 1, 4. Quanquam vero alia etiam ieiunia habuerunt; videtur tamen, nec immerito, taxari ieiunium institutum in captiuitate pœnitentiale, & illud etiam quod instituerunt super deuastatione vrbis & templi. Hæc S coll. Zach. 7, 5. c. 8, 1. Sed neque tempore Prophetæ etiam deerant hypocritæ; vid. e. c. not. 2 Reg. 21, 2. nec tempore Christi Matt. 6, 16. cf. not. supra c. 29, 20. o) *& tu non-vidisti,* sc. cum adprobatione & beneplacito. cf. c. 1, 15. Gen. 4, 5. Ier. 14, 12. p) *adfligimus animam nostram,* per ieiunium, subtrahendo, quod pro corporis necessitate ipsa desiderat. v. 5. Leu. 16, 29. Ps. 35, 13. q) *nec tamen agnoscis illud* Ps. 1, 6. Ps. 101, 4. cf. Ex. 2, 25. r) *quæritis vt inueniatis*; v. 13. 1 Sam. 20, 21. 36. s) *desiderium* vestrum improbum. v. 13. Syr. *facitis cupiditates vestras,* cupiditatibus indulgetis.

---

v. 20 יוּכָל per Pat. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* CAP. LVIII, v. 2. יֶחְפָּצוּן cum adiecto *Psik* 2. sec. *Mas.* impr. ad Gen. 39, 10.

הצ׳בדגש

עצביכם תנגשו׃ הן לריב ומצה תצומו ולהכות באגרף 4
רשע לא־תצומו כיום להשמיע במרום קולכם׃ הכזה ה
יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו הלכף כאגמן
ראשו ושק ואפר יציע הלזה תקרא־צום ויום רצון
ליהוה׃ הלוא זה צום אבחרהו פתח חרצבות רשע 6
התר אגדות מוטה ושלח רצוצים חפשים וכל־מוטה
תנתקו׃ הלוא פרס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא 7
בית כי־תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם׃
אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך 8
לפניך צדקך כבוד יהוה יאספך׃ אז תקרא ויהוה יענה 9
תשוע ויאמר הנני אם־תסיר מתוכך מוטה שלח אצבע
ודבר־און׃ ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח י
בחשך אורך ואפלתך כצהרים׃ ונחך יהוה תמיד 11
והשביע בצחצחות נפשך ועצמתיך יחליץ והיית כגן
רוה וכמוצא מים אשר לא־יכזבו מימיו׃ ובנו ממך 12
חרבות עולם מוסדי דור־ודור תקומם וקרא לך גדר
פרץ

Act. 8,23. *Vincula malitiæ* h. l. non videntur esse vincula, quibus se impii constringunt ad mala perpetranda, neque vincula, quibus peccata inter se cohærent; sed *vincula carcerum*, in quæ inique & impie coniiciuntur debitores ab auaris creditoribus. *S.* Cf. Matth. 18, 30. *a) soluere.* Ps. 146, 7. *b) nexus* s. *ligaturas*, (4) Ex. 12, 22. Am. 9, 6. *c) iugi* seruilis Leu. 26, 13. cf. ibid. c. 25, 39. & Ier. 34, 11. Neh. 5, 5. *d) & dimittere* Deut. 15, 13. 18. *e) fractos & oppressos* c. 42, 3. 1 Sam. 12, 3. *f) liberos* Ex. 21, 2. 1 Sam. 17, 25. vid. Ier. 34, 9. seqq. *g) & vt omne* eiusmodi durum & iniquum *iugum* v. 9. *h) dirumpatis*, auellatis. *S.* Ps. 2, 3. ℣. 7. *i)* vid. v. 6 *k) frangere*, *vt* frangas s. *diuidas* Ier. 16, 7. *l)* Ez. 18, 7. Luc. 16, 19. 21. *m)* Deut. 15, 7. Mat. 25, 35. Luc. 3, 11. *n)* cf. Thr. 1, 3. *o) extorres*, in fugam actos (1) s. *exules*, sec. Chald. & Kimchium; *qui domum & habitaculum non habet*; quod vrget h. l. introductio in domum. *S.* Conf. c. 16, 3. 4. Rad. מרד Aeth. *raptim profectus est*, *properauit*, *cucurrit*. cf. (2) alia l. eadem significat. Thr. 1, 7. c. 3, 19. *p)* Rom. 12, 13. Hebr. 13, 2. *q) cum videris* Ex. 23, 5. *r) nudum* Iob. 24, 7. 10. *s) & contexeris eum* Ez. 18, 7. 16. *t) & a carne tua*, i. e. *ab homine*, qui æque vt tu, ex Adamo propagatus est, & de genere humano. cf. Ier. 32, 27. Mal. 2, 10. Act. 17, 26. in primis vero si cognatus tibi est Iudæus; vt Paulus Rom. 11, 14. Iudæos vocat *carnem suam*. Conf. Gal. 6, 10. *u)* Deut. 22, 1. ℣. 8. *x) Tunc erumpet* c. 35, 6. Sequuntur hic fructus veri ieiunii & pietatis. *y) velut aurora* Ioel 2, 2. Matutinæ lucis s. *auroræ* mentionem facit, propter matutinæ lucis amœnitatem, itemque propter vicissitudinis ad tenebras proxime dissipatas gratiam. *Dorscheus.* *z) Lux* in Scriptura res fecundas, *tenebræ* aduersas sæpe notant. vid. v. 10. c. 59, 9. & ipsum *Seruatorem* c. 60, 1. Alii ita h. l. *& exemplo tuo aliis quoque prælucebis*, coll. Mat. 5, 16. *a) & sanatio tua.* Arab. אריכה proprie *coalitus & obductio vulneris.* (6) Ier. 8, 22. c. 30, 17. Rad. Arab. inter alia not. *Detumuit & mitigato dolore sanatum fuit vulnus*, *æquabili & rubicunda carne coaluit.* *b)* Iud. 16, 22. confer Ps. 41, 2. *c) iustitia tua*, nempe Christus Ier. 23, 6. 1 Cor. 1, 30. Alii conferunt 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 14. 19. Sed alluditur hic ad Ex. 13, 21. 22. *Dorscheus.* *d)* vid. c. 60, 1. *e)* vid. c. 52, 12. & confer Ex. 14, 19. 20. *Promittitur* restitutio seu reditus ex captiuitate Babylonica, & secuta felicitas in genere, in specie autem *aduentus Messiæ*, post pauca secula secutus. Nam hic est *iustitia præiens* Iudæorum, *& gloria Iehouæ*, agmen eorum claudens &c. *Schmid.*

℣. 9. *f)* v. 14. Ios. 22, 32. Ps. 51, 21. Iob. 11, 25. *g)* c. 55, 6. Ps. 50, 15. Ps. 145, 18. *h)* c. 65, 24. c. 41, 17. Zach. 10, 7. c. 13, 9. Ioh 9, 31. Confer supra c. 57, 13. contrarium. *i) implorabis*, vociferaberis. Ion. 2, 3. Ps. 18, 2. *k)* c. 65, 1. *l)* vid. v. 6. *m)* item si remoueris *mittere* seu extendere *digitum* c. 59, 3. nempe *irrisorium*, secundum Schmidium aliosque. Confer c. 57, 4. c. 28, 22. *n) & loqui prauitatem*. confer v. 3. 13. c. 55, 7. c. 59, 4. 6. ℣. 10. *o)* Schmidius: *Et si expromseris* Ps. 144, 13. *p)* v. 7. *q)* Schmidius: *animam*, al. *ex anima tua*, liberaliter & hilariter. confer 2 Cor. 9, 7. 1 Ioh. 3, 18. *r)* c. 32, 6. *s) adflictam* c. 53, 7. *t) saturaueris*. v. 11. Ps. 107, 9. *u)* Ps. 112, 4. *x)* v. 8. c. 59, 9. confer c. 60, 1. *y) & obscuritas tua* c. 8, 22. c. 59, 9. Rad. Arab. *Occidit sol.* *z) erit sicut ipsa meridies.* Ps. 37, 6. Iob. 11, 17. ℣. 11. *a) Et ducet te* c. 57, 18. Ps. 5, 9. Ps. 23, 3. *b)* c. 49, 16. *c)* v. 10. Ps. 103, 5. Ps. 145, 16. *d) in aridis*, *in siccitatibus.* (1) confer c. 5, 13. Ps. 68, 7. *e)* ab omni dolore, pondere aut marcore *expedita*, *exemta reddet*, *aut eripiet.* confer Ps. 116, 8. Ion. *& corpus tuum viuificabit vita æterna.* At simpliciter hic animæ & corporis recreatio atque cura indicatur. *Schmidius.* *f) sicut hortus*, confer Cant. 4, 12. *g) irriguus* (2) Ier. 31, 12. *h)* Schmidius: *& sicut exitus.* Vulg. *fons.* Tig. *scaturigo*, al. *locus*, *quo transit aqua.* c. 41, 18. Ps. 107, 33. 35. 2 Par. 32, 30. *i) cuius non fallunt aquæ*: vt apud Latinos spem *mentita* seges. confer c. 57, 11. Ps. 78, 36. Iob. 41, 1. *k)* confer c. 33, 16. ℣. 12. *l) Et ædificabunt ex te* nati vel egressi Apostoli. c. 61, 4. Am. 9, 14. Salus namque ex Iudæis est. supra. c. 2, 3. Ioh. 4, 22. *m) vastitates* gentium c. 44, 26. *n) seculi* seu antiquissimas. c. 44, 7. *o) fundamenta* c. 24, 18. *p) per omnes generationes* duratura. c. 60, 15. c. 61, 4. confer Mat. 16, 18. & supra c. 28, 16. *q)* Vulg. *suscitabis* c. 44, 26. c. 61, 4. *r) vocaberis etiam.* Pyal (7) c. 61, 3. c. 62, 2. vid. c. 48, 8. 12. *s) rupturæ reparator*, *obsepiens* 2 Reg. 12, 13. Ez. 22, 30. Am. 9, 11.

c) labores. *S.* *debita vestra*: dum magno labore pecuniæ quæruntur. cf. Prou. 5, 10. c. 10, 22. c. 14, 23 Ps. 127, 2. al. q. d. *idola vestra*, coll. 1 Sam. 31, 9. Eph. 5, 5. *u) exigitis.* Ex. 3, 6. 10. 13. Deut. 15, 2.

℣. 4. *x)* S. q. d. *Ecce ieiunatis cum progressio in litem & contentionem intento*, Conf. quoad constr. c. 34, 8. *y) & contentionem.* (3) Prou. 13, 10. c. 17, 19. *z) pugno* (4) Ex. 21, 18. *a)* v. 6. c. 55, 7. cf. Mat. 18, 28. 1 Tim. 2, 8. *b) vt audiri faciatis* c. 42, 2. Iud. 18, 25. *c) in calo* c. 57, 15. *d) vocem vestram.* *S.* dum extorserunt contra se suspiria & clamorem oppressorum. Confer Gen. 4, 10. c. 18, 20 Ex. 3, 7. Iac. 5, 4.

℣. 5. *e) Num vero sicut hoc.* c. 56, 12. *An tale erit?* Interrogatio vehementissime negat: q. d. *Nullo modo est sicut hoc.* *S.* *f)* Ioel. 1, 14. Za.h ~, 5. *g) quod ego probem*, in quod animo ferar. v. 6. *h) dies* sc. *i) qua adfligit homo* Num. 30, 14. *k) animam suam*, vid. v. 3. *l) num quod incuruando incuruat?* (5) Mich. 6, 6. *m) sicut iuncum.* (5) c. 9, 13. *n) caput suum.* cf. Thr. 2, 10. & Matth. 6, 16. *o) & saccum* s. *cilicium* c. 15, 3. 1 Reg. 21, 27. *p) & cinerem* c. 61, 3. Ier. 6, 26. Iob. 2, 8. c. 42, 6. Mat. 11, 21. *q) sternit.* c. 14, 11. Ps. 139, 8. Esth. 4, 1. 3. animo tamen improbo & auaro nihil mutato. *r) num inquam hoc vocabis?* Est interrogatio indignabundi, q. d. Tu quidem sic vocas, sed iniquissime, nec sine indignatione mea: pudeat te ita vocare. *S.* *s) & diem beneplaciti*, qui acceptus sit. confer c. 49, 8.

℣. 6. *t) Nonne potius hoc est ieiunium*, verum & spirituale, *quod probo*; abstinentia scil. a peccatis. *Interrogatio* vehementer adfirmat, vt c. 57, 4. Ez 14, 12. *u)* v. 5. cf. Sir. 35 1. 2. 3. *x) aperire* scil. s. vt aperias c. 14, 17. *y) vincula* (2) Ps. 73, 4. *z) improbitatis* v. 4. cf.

℣. 3. עצביכם sine Dagesch 1. 3. 10. 15. 16. 18. contra *M. I.* ℣. 7. לא per *Makk.* 2. 3. 6. 9. 12. 14. 15. 16. 10. 21. 11. 23.

13 פרץ משובב נתיבות לשבת׃ אם־תשיב משבת רגלך
עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש
יהוה מכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך
14 ודבר דבר׃ אז תתענג על־יהוה והרכבתיך על־במותי
ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יהוה דבר׃
נט הן לא־קצרה יד־יהוה מהושיע ולא־כבדה
2 אזנו משמוע׃ כי אם־עונתיכם היו מבדלים בינכם
לבין אלהיכם וחטאותיכם הסתירו פנים מכם משמוע׃
3 כי כפיכם נגאלו בדם ואצבעותיכם בעון שפתותיכם
4 דברו־שקר לשונכם עולה תהגה׃ אין־קרא בצדק
ואין נשפט באמונה בטוח על־תהו ודבר־שוא הרו
ה עמל והוליד און׃ ביצי צפעוני בקעו וקורי עכביש יארגו
האכל

t) c. 30, 13. 2 Reg. 11, 27. u) *reducens, restituens* c. 49, 5. x) *vias* Sionis vel *semitas* c. 42, 16. peruersas scil. c. 59, 8. vel desertas Thr. 1, 4. y) *vt habitent* in ea Ecclesiae ciuitate Dei noui ciues. cf. Neh. 11, 1. 2. Ion. *vocabunt te confirmantem viam rectam, conuertentem impios ad legem.*

v. 13. z) *S. Si porro aaertes a Sabbatho* c. 56, 2. 4. 6. Neh. 13, 15. seqq. a) *pedem tuum* laboriose discurrentem, vt Gen. 31, 30. Deut. 11, 10. cf. Coh. 4, 17. b) nempe *facere*, s. quo facis huc vsque. c) *tuas voluptates*, & carnis *desideria*. v. 3. Gen 6, 5 Gal. 5, 19. seqq. d) Gen. 2, 2. 3. e) *sed e contrario vocaueris sabbathum* ef. Ps. 84, 11. f) *delicias* (2) c. 13, 22. g) *sancto Iehouae*, i. e. cuiuis pio & a Deo sanctificato homini. cf. Ps. 106, 16. Col, 3, 12. 1 Tim. 6, 11. h) *honorandum*, sc. Sabbathum; quod masculinum esse, probat vel Es. 56, 2. 6. al. *honorandas* sc. delicias. Conf. verbum in Pyal Prou. 13, 18. c. 27, 18. i) S. *atque adeo honoraueris illud* c. 43, 23. k) *vt non facias* c. 56, 2. l) cf. Neh. 13, 15. seqq. m) *nec quaeras* etiam, *vt inuenias desideria tua* carnalia. v. 3. Gen. 19, 11. n) & si o-miseris *loqui* eiusmodi *verba* impia aut hypocritica. vid. v. 3. 9. c. 29. 13. c. 59, 4. Hos. 10, 4.

v. 14. o) c. 57, 4. Ps. 37, 4. 11. p) Rom. 14, 17. q) *& ego te equitabam.* respicit ad Deut. 32, 13. 14. r) Ps. 18. 34. s) in temporalibus. cf. 1 Tim. 4, 8. Deut. 28, 3. seqq. vel conf. cum Dorscheo 2 Cor. 10, 5. t) cf. c. 1, 19. Ps. 81, 17. u) *hereditatem Iacobo* in caelis promissam. Heb. 11, 9. 10. 1 Pet. 1, 4. x) c. 40, 5. Ion. *quia per Verbum Domini decretum est ita.*

CAP. LIX. v. 1. y) *Ecce ergo*, vt ex hactenus dictis manifestum,

rum, *non abbreuiata est manus Domini &c.* Vt *Schmidius* obseruat, sequitur nunc in hoc capite I. יתיר ר׳ *Reprehensionis* עד כאן CAP. LIX. *Iudaeorum* (vid. not. c. 58, 1.) *conclusio*, qua omnis a Deo culpa remouetur v. 1. & in Iudaeos reiicitur v. 2.-8. II. *Poenitentium ex reprehensione diuina orta confessio*, qua (1) poenarum iustitiam agnoscunt v. 9-11 (2) peccatorum grauitatem fatentur v. 12.-15. (3) gratiam Dei in Christo redemtore vera fide adprehendunt, respicientes & ad Christum *v.* 16-19. & ad Deum Patrem Filio suo opus regenerationis & renouationis nostrae in Spiritu *S.* promittentem ac spondentem *v.* 20. 21. Idem S. agi adhuc putat *cum Iudaeis in Babel*, vt ad c. 55, 6. diximus; cum contra *Gurtlerus* in sua Theol. Prophet. p. 694. seq. hoc & antecedens c. 58. ad nostra tempora spectare, ita confici posse, existimet: (a) quod sectio vltima huius capitis, teste Paulo Rom. 11, 26. agat de conuersione Iudaeorum, extremo tempore ante mundi finem futura; sectiones igitur praecedentes respicere priora tempora. (b) quod Caput 53. agat de passione ac morte Messiae, c. 54. de vocatione gentium, c. 55. de venditione bonorum spiritualium sub Antichristo; Ergo (concludit) sequentia agunt de fatis ecclesiae implendis vsque ad conuersionem Iudaeorum &c. quae cum nondum facta sit in Israele sec. carnem, merito eius complementum adhuc expectari censet *Maii* Oecon. p. 979. cum alii (vt *Dorsch.* ad v. 20.) conuersionem, s. auersionem iniquitatis a Iacob, inde a temporibus Christi factam, & perpetuo huc usque propagatam esse existiment. De quo tamen hic fusius agere non possumus. Conf. interim not. c. 55, 6. c. 56, 1. c. 58, 1. 2. &c. z) vid. c. 50, 2. Num 11, 23 a) *vt non possit seruare* ex omni, spirituali etiam & aeterna miseria vestra. cf. c. 37, 35. c. 43, 3. 11. 12. c. 63, 1. b) *neque grauis facta est*; non difficilius aut tardius nunc audit, quam olim. Conf. c. 6, 10. Zach. 7, 11. & de oculis Gen. 48, 10. de corde Ex. 9, 7. &c c) *vt audire nequeat* vel *nolit*. cf. c. 33, 15. *v.* 2. d) *Sed*, q. d. *etiam, si* iniquitates vestrae &c. num id imputabitis brachio Domini? c. 33, 21. Ps. 1, 2. e) cf. *v.* 12. & vid. c. 50, 1. f) *sunt separantes*, disterminant. c. 56, 3. quasi interiecto pariete Ez. 43, 8. g) q. d. *separationem s. intercapedinem vestram; ad separationem* Dei vestri, np. quoad gratiosam huius praesentiam. cf. constructionem 1 Reg. 3, 9. h) *& peccata vestra* multa & maxima. v. 12. c. 58, 1. i) *faciunt, vt abscondat Deus faciem suam* cf. c. 53, 3. c. 8, 17. c. 57, 17. c. 54, 8. k) cf. c. 1, 15. c. 42, 22. 24. Ion. *fecerunt, vt auerterit faciem Schechinae suae a vobis.* *v.* 3. l) vid. c. 1, 15. m) *polluta*, Neumanno p. 237. *volutata sunt* c. 63, 3. Mal. 1, 12. n) *sanguine* innocenti & iniuste effuso, *v.* 7. Prophetarum Matth. 23, 34. seqq. & ipsius tandem Seruatoris Act. 3, 15. o) cf. c. 2, 8. c. 58, 9. Ps. 144, 1. Prou. 6, 13. p) *eadem iniquitate*. cf. c. 5, 18. q) Ps. 59, 8. r) v. 13. c. 9, 14. c. 32, 7. Mich. 6, 12. Ps. 31, 19. s) c. 3, 8. c. 57, 4. cf. Ps. 12, 4. 5. & Ier. 18, 18. t) *peruersitatem* Mal. 2, 6. Iob. 6, 30 *blasphemias & mendacia in Christum* Christianamque religionem. *Maii* Oec. p 978. u) v. 13. c. 16, 7. Ps. 35, 28. *v.* 4. x) *Non est clamans* propheta aut doctor veritatis, vt c. 40, 6. c. 58, 1. y) Dissentiunt interpretes. Tremell. aliique reddunt: *pro iustitia*, nempe vera illa, de qua c. 45, 24. Rom. 9, 31, 32. Phil. 3, 6. 9. Schmidius vero cum Tlg. mauult *in iustitia*; quod, qui *in iustitia* siue *iuste* (cf. c. 11, 4. c. 42, 6. c. 45, 13. Lev. 19, 15. &c.) clamat, clamet etiam *pro iustitia*. At *Ion.* de precibus: *Non est qui oret in veritate.* quod confer cum Iob. 4, 24. z) *nec est qui disceptet* c. 66, 16. Ier. 2, 35. Prou. 29, 9. a) *in fide* 2 Reg. 12, 16. Hos. 2, 22. Ps. 33, 4. b) dum *confidendo* sc. *confidunt*. cf. c. 57, 27. vel absolute & emphatice *confidere est*; quasi continui eiusmodi actus sint, cf. v. 13. Hos. 4, 2. c) c. 24, 10. c. 41, 29. Ier. 4, 23. d) c. 30, 28. Ez. 13, 8. Ps. 12, 3. Prov. 30, 8. e) *concipiendo*. v. 13. c. 33, 11. Ps. 7, 15. Iob. 15, 35. f) *laborem* ad malum comparatum. cf. c. 33, 11. Num. 23, 21. Ps. 10, 7. 11. Iob. 4, 8. g) v. 6. c. 10, 1. Num. 21, 21. *v.* 5. h) *Oua* (5) c. 10, 14. Deut. 22, 6. Iob. 39, 14. i) *aspidis* vel *basilisci*. (4) c 11, 8. Prou. 23, 32. k) *excludunt* c. 34, 15. *Oua basilisci* sunt crimina & scelera, quae cogitatione concepta, per opera excluduntur. *Boch* Hieroz. II. p. 406. seq. *Sed* nobis (inquit S.) probatur cum Brentio hoc, quod sermo adhuc sit *de falsa doctrina*. &c. eadem falsa doctrina *per telam araneae* intelligitur. l) *& telas*. (2) v. 6. De etymologia ita *Guffet.* p. 752. *Telae aranei*, inquit, hoc nomen peculiare est, quod meditullio, multa fila ex se vno vndiquaque fundente, imago fit *fontis foecundi, riuulos de se in omnes partes emittentis.* Conferri tamen etiam potest Hebr. קיר *paries* v. 10. vel Arab. קור *funis recens*. it. rad. Ar. *ex insidiis & occulte captauit, circumuenit* praedam. m) *aranea*. (2) Iob. 8, 14. quae retia sua non frustra texit, cum iis muscas captet & culices, quibus vescitur. Vnde multi veterum haec verba Prophetae ad haereticorum argutias referunt. Sed si araneis prosunt telae suae, nobis tamen sunt inutiles. Proinde Propheta impios non confert araneis, sed eorum opera telis aranearum, quae hominibus nihil prosunt. coll. v. 6. *Boch.* Hieroz. II. p. 608. n) *texunt*. c. 19, 9. Inde factum est nomen τῆ ἀράχνῃ sec. *Boch.*

---

v. 12. משבב defect. 1. 2. 22. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* *v.* 13. חפציך *plene* 1. 2. 3. 5. 21. contra *Mas. Erff.* CAP. LIX, *v.* 2. מבדלים ita *defect.* 1. 2. 6. 7. 8 9 22. sec. *Mas.* & *Erff.* ac impr. h. l. & Leu 20, 26. alii *plene*. *v.* 4. הרו ita scribunt cum *Kri* הרה 1. 6. 9. 10. 14. 20. Sic se. 2. 5. sec. *Mas. Erff* והוריד per *Chireck* in marg 6. 9. at והלד bis *defect.* *Orientales.*

6 האכל מביציהם ימות והזורה תבקע אפעה : קוריהם
לא־יהיו לבגד ולא יתכסו במעשיהם מעשיהם מעשי־
7 און ופעל חמס בכפיהם : רגליהם לרע ירצו וימהרו
לשפך דם נקי מחשבתיהם מחשבות און שד ושבר
8 במסלותם : דרך שלום לא ידעו ואין משפט במעגלתם
נתיבותיהם עקשו להם כל דרך בה לא ידע שלום :
9 על־כן רחק משפט ממנו ולא תשיגנו צדקה נקוה
10 לאור והנה־חשך לנגהות באפלות נהלך : נגששה
כעורים קיר וכאין עינים נגששה כשלנו בצהרים
11 כנשף באשמנים כמתים : נהמה כדבים כלנו
וכיונים הגה נהגה נקוה למשפט ואין לישועה
12 רחקה ממנו : כי־רבו פשעינו נגדך וחטאותינו
13 ענתה בנו כי־פשעינו אתנו ועונתינו ידענום : פשע
וכחש ביהוה ונסוג מאחר אלהינו דבר־עשק וסרה
14 הרו והגו מלב דברי־שקר : והסג אחור משפט וצדקה
מרחוק תעמד כי־כשלה ברחוב אמת ונכחה
לא

g) c. 55, 8. c. 65, 2. h) Ier. 4, 14. Prou. 6, 18. i) c. 22, 4. c. 60, 18. k) c. 15, 5. c. 51, 19. l) c. 33, 8. cf. Ioel 2, 8. & Prou. 16, 17.

℣. 8. m) cf. Rom. 5, 1. quam tamen promittunt, Ier. 8, 11. n) c. 42, 16. o) v. 9. 14. c. 1, 17. p) *in orbitis eorum.* c. 26, 7. Prou. 2, 15. 18. q) *semitas suas.* cf. c. 58, 12. Ier. 18, 15. r) *peruertunt sibi.* (5) Mich. 3, 9. Prou. 10, 9. cf. Prou. 14, 2. s) *qui calcat, incedit in ea* Deut. 1, 36. Iob. 22, 15. t) *non nouit.* c. 1, 3. nec consequi potest, quamdiu in peruersitate sua perseuerat. cf. Coh. 4, 13. c. 10, 15. u) vid. c. 57, 21. Phil. 4, 7.

℣. 9. x) *Propterea,* ex iusto Dei iudicio. Hic incipit confessio piorum & resipiscentium, in qua ante omnia agnoscunt pœnas iuste irrogatas, vid. not. ad v. 1. y) *procul est.* ℣. 11. c. 46, 13. Thr. 1, 16. z) gratiosum Dei *iudicium.* cf. ℣. 8. 11. 14. 15. c. 40, 27. a) *nec adsequitur nos,* aut *non peruenit ad nos* c. 35, 10. b) ℣. 14. cf. Ps. 69, 28. Rom. 9, 31. c) *expectamus* Ier. 13, 16. d) *lucem* & prosperitatem. c. 58, 8. 10. e) *& ecce tenebræ* mentis & calamitatum nos obruunt. c. 5, 30. c. 60, 2. Iob. 30, 26. f) *splendores* expectamus. vid c. 50, 10. c. 60, 3. g) sed *in caligine.* c. 8, 22. c. 58, 10. h) *ambulamus.* Coh. 11, 9. cf. 1 Ioh. 2, 10. 11. ℣. 10. i) *Palpamus* Deut. 28, 29. Iob. 5, 14. k) *tanquam cæci.* c. 42, 18. Zeph. 1, 17. l) *parietem.* c. 22, 5. m) *& acsi non essent nobis oculi* cf. c. 6, 10. c. 43, 8. Ez. 12, 2. n) cf. Ex 10, 21. o) c. 3, 8. c. 8, 15. c. 28, 13. Prou. 4, 19. p) *in ipsa luce & meridie* euangelii. cf. c. 58. 10. Am. 8, 9. q) *quasi intempesta nocte.* vid. c. 5, 11. Ier. 13, 16. Ion. *sicut qui offendunt in caligine.* r) *in pinguedinibus* s. *in pinguissimis rebus.* (1) cf. c. 17, 4. quas vana spe præcipiebamus. cf. Apoc. 3, 17. Nomen formæ אתנן אשנב. Il. אכזר, אכזב vel Arabici Superlat. s) cf. Num. 12, 11. & vid. Apoc. 3, 1. ℣. 11. t) *Fremimus* gemitu nostro. c. 16, 11. Ez. 7, 16. Ps. 59, 7. 15. u) *vt vrsi* Prou. 17, 12. quorum vox aliquid gemebundi habere videtur. Vnde Horatius: *Nec vespertinus circum gemit vrsus ouile.* x) *& sicut columbæ,* in quarum voce etiam aliquid querulum est & gemebundum. Nah. 2, 8. 11. y) *graui & continuo gemitu gemimus.* vid. c. 38, 14. z) ℣. 9. 15. a) c. 41, 17. b) *salutem* expectamus c. 56, 1. c) *sed illa procul est a nobis.* cf. ℣. 9. 14. Ps. 109, 17.

℣. 12. d) *Nam nimis multiplicatæ* sunt Ier. 5, 6. e) ℣. 20. c. 58, 1. f) cf. Ez. 33, 10. g) vid. c. 3, 9. Num. 35, 30. h) c. 43, 25. c. 50, 1. i) *nobiscum sunt;* per agnitionem & meditationem earum. S. Conf. Ps. 38, 19. k) ℣. 8. c. 65, 7. l) *eas* vera pœnitentia *agnoscimus.* cf. 2 Sam. 19, 21. Ps. 51, 5.

℣. 13. m) S. Commissæ nimirum *præuaricando,* vel *rebellando.* c. 1, 2. c. 46, 8. c. 48, 8. De Infinitiuo cf. supra ad ℣. 4. n) *& abnegando Iehouam,* s. *mentiendo contra Iehouam Saluatorem* Ier. 5, 12. Ios. 24, 27. Hos. 12, 1. Prou. 30, 8. Ion. *Rebellauimus & mentiti sumus contra Verbum Domini.* Vid. c. 5, Ioh. 18, 30. 40. c. 19, 7. 12. 14. 15. o) *& recedendo* s. *auertendo nos.* ℣. 14. c. 50, 5. p) c. 1, 4. c. 8, 21. c. 55, 7. q) *loquendo.* cf. c. 58, 13. r) c. 30, 12. c. 54, 14. s) c. 1, 5. Ier. 28, 16. cf. Iob. 21, 14. 15. t) *concipiendo.* ℣. 4. u) *& proferendo.* v. 3. 11. x) c. 9, 14. c. 32, 7. c. 57, 4. v. 14. y) S. *Dum reiectum est.* Hoph. (1) v. 13. z) *retro.* v. 13. c. 1, 4. c. 50, 5. a) v. 9. 11. 15. Ion. *Et conuersi sunt retrorsum facientes iudicium.* Licet alii *de bonis operibus* hoc accipiant, malumus tamen accipere *pro doctrina de iudicio gratiæ diuinæ, & iustitia misericordia diuina.* Cum hanc doctrinam retro agerent, h. e. repudiarent & persequerentur, factum est, vt iudicium & iustitia elongata sint. S. b) vid. v. 9. c) *e longinquo stat.* conf. v. 11. c. 46, 12. d) quia *collapsa est.* c. 8, 15. e) *in platea, in publico cœtu.* cf. Iob. 29, 7. Ezr. 10, 9. & Apoc. 11, 8. f) v. 15. Tit. 1, 1. Ion. *quia offendunt in platea facientes veritatem.* cf. Ioh. 3, 21. 1 Ioh. 1, 6. g) *& rectitudo* s. vera doctrina. (4) c. 26, 10. Am. 3, 10.

o) i. e. quisquis falsam eorum doctrinam acceptat, per eam moritur & damnatur in æternum. S. Conf. c. 65, 4. p) S. in Vers. *& quando quis exprimit.* Tig. *si vero quis concusserit;* nunnodo nutato cholem in Schureck idem erit quod זורה c. 30, 24. At in Comment. S. habet: *& si quod compressum fuerit* quod regulatius erit fœmininum Partic. Paul a rad. זור vid. c. 1, 6. Iud. 6, 38 Iob. 39, 15. Segol posito pro Kamez, vt Zach. 5, 4. vel adiectiuum ex Pyal a rad. זרה formæ Lykkuh. 1 Reg. 2, 10. Moras Ez 18, 1. 7. Soarah, Nybhama c. 54, 11. q) excluditur c. 55, 6. r) aspis vel vipera. (3) c. 3, 6. Significari arbitror, quod, si quis saltem doctrinam non accipiat, sed impugnet, mox alii doctores & saluatores eorum, tanquam basilisci in eum insurgant, & crudelissime persequantur &c. S. At Bochartus: In eodem hoc versu, inquit, basilisci & viperæ ouis comparantur eadem facta. — Nam in scriptura id tralatitium est, vt per varias serpentum species res eadem significetur. Hieroz. II. p 407.

℣. 6. s) *Tela ipsorum.* (2) ℣. c. 1) *non sunt* vel prosunt aliis *ad vestes.* Cont. contrar. c. 23, 18. Ion. *Ecce sicut telæ araneis quæ non sunt aptæ ad operiendum se: sic nulla vtilitas est in operibus impiorum.* u) *nec ipsi quodam se tegere possunt* c. 37, 1. x) *operibus suis* c. 29, 15. c. 57. 12. c. 66. 17. y) *& opus* s. *molimina* c. 41, 14. z) c. 60, 18. Gen. 6, 11. 13. a) cf. c. 1, 15. Ion. 3, 8. Ps. 9, 17. Iob. 16, 17.

℣. 7. b) Prou. 1, 16. sec. innatam ipsorum peruersitatem, de qua Rom. 3, 15. seqq. c) *ad mala currunt,* prout ii se expediti sunt. Ps. 59, 5. Prou. 6, 18. d) *& festinant* 2 Sam. 15, 14. e) 1 Sam. 25, 31. Ez. 22, 27. f) cf. v. 4. Ier. 22, 17. Prou. 12, 6. g) c.

℣. 10. נגששה Schin per Dag. sine præc. Meth. 3. 5. 7. 14. 4 ℣. 11. הגה cum Kri הגו 1. 2. & Masſ. Eff.

טו לֹא־תוּכַל לָבוֹא׃ וַתְּהִי הָאֱמֶת נֶעְדֶּרֶת וְסָר מֵרָע
16 מִשְׁתּוֹלֵל וַיַּרְא יְהוָה וַיֵּרַע בְּעֵינָיו כִּי־אֵין מִשְׁפָּט׃ וַיַּרְא
כִּי־אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתּוֹמֵם כִּי־אֵין מַפְגִּיעַ וַתּוֹשַׁע לוֹ זְרֹעוֹ
17 וְצִדְקָתוֹ הִיא סְמָכָתְהוּ׃ וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כַּשִּׁרְיָן וְכוֹבַע
יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי נָקָם תִּלְבֹּשֶׁת וַיַּעַט כַּמְעִיל
18 קִנְאָה׃ כְּעַל גְּמֻלוֹת כְּעַל יְשַׁלֵּם חֵמָה לְצָרָיו גְּמוּל
19 לְאֹיְבָיו לָאִיִּים גְּמוּל יְשַׁלֵּם׃ וְיִירְאוּ מִמַּעֲרָב אֶת־שֵׁם
יְהוָה וּמִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ אֶת־כְּבוֹדוֹ כִּי־יָבוֹא כַנָּהָר צָר
כ רוּחַ יְהוָה נֹסְסָה בוֹ׃ וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע
21 בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְהוָה׃ וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְהוָה
רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא־יָמוּשׁוּ
מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְהוָה מֵעַתָּה

38. Alludit ad hanc panopliam, qua Messias se instruxit, Paulus Eph. 6, 13. seqq. 1 Thess. 5, 8. d) *& galeam* Ez. 38, 5.

המ׳ רפדה rad. Arabic. *Compescuit, prohibuit, propulsauit.* e) *salutis.* c. 26, 1. Hab. 3, 8. Per hanc salutem nihil aliud intelligimus, quam potentissimum propositum saluandi: nam omnis salus Dei est actiua. *Schmidius.* f) *capiti suo* imposuit. confer 1 Sam. 17, 5. 38.

h) *non potest procedere.* confer oppos. Ps. 85, 14. Ion. *& fidelitatem facientes non potuerunt manifestari* seu publice comparere.

ꝟ. 15. i) *Et facta est veritas* v. 14. confer c. 42, 3. Dan. 8, 12. k) *desiderata, absens* & exulans. c. 34, 16. c. 40, 26. 1 Sam. 30, 19. Zeph. 3, 5. Schmid. *sublata*, h. e. pretio suo *spoliata*, & pro ipsa stultitia habita, coll. 1 Cor. 1, 23. l) *& recedens a malo.* Ps. 37, 26. m) Vulg. *prædæ patuit*, Tig. *prædæ sese exponit.* Ion. & qui declinant a malo, *diripiuntur.* Hithp. (2) Ps. 76, 6. At Tremell. Schmid. Maius: *facit ut insanus habeatur*; pro *spoliato mente* vel *insano habetur.* Ita confer Iob. 12, 17. 19. & 2 Reg. 9, 11. Sap. 5, 4. &c. n) *idque vidit Iehoua* Messias v. 16. c. 57, 18. o) Gen. 38, 7. 10. 2 Sam. 11, 27. p) v. 8. & 14.

ꝟ. 16. q) Schmid. *Vidit, inquam.* v. 15. r) Schmid. *quod non esset vir* scil. iudicii, ex v. 15. Ion. *vir, cui opera bona.* confer c. 41, 28. Deut. 32, 36. 2 Reg. 14, 26. Ps. 14, 2. 3. s) *& quasi obstupuit.* Ps. 143, 4. t) quod nullus esset *intercessor* c. 53, 12. Ion. *qui staret & intercederet pro illis.* ut Abraham quondam pro perituris Sodomitis. u) *ideo salutem præstitit ipsi* c. 63, 5. Ps. 98, 1. x) *brachium ipsius omnipotens* c. 40, 10. c. 51, 5. 9. c. 52, 10. i. e. secundum R. Sal. *vindictam sumsit de hostibus suis.* propria scil. virtute & instinctu. vid. not. 1 Sam. 25, 26. Confer etiam Iud. 7, 2. Ps. 44, 4. y) confer c. 42, 21. c. 43, 4. c. 45, 23. c. 51, 6. 8. 2 Thess. 1, 6. z) *ipsa suffulsit* & confirmauit *ipsum.* c. 63, 5. confer c. 48, 11. Deut. 32, 36. seqq.

ꝟ. 17. a) c. 51, 9. b) *iustitiam* v. 16. per quam vindicat gloriam suam. *Schmidius.* c) *sicut loricam.* (3) 1 Reg 22, 34. 2 Par 18, 33. confer 1 Sam. 17, 5. 38.

g) *vestes ultionis* c. 35, 4. c. 47, 3. h) Schmid. *sicut vestitum* (1) i) Schmid. *& texit se*, Tig. *amictus est.* c. 22, 17. 1 Sam. 28, 14. k) *sicut pallio.* confer c. 61, 10. 1 Sam. 18, 4. Iob. 29, 14. *Pallium* h. l. *militare* intelligendum est; e cuius distinctu & accinctu videri poterat, seruere in hostes Ducem. Itaque Messias ad modum ducis militaris h. l. describitur, utpote ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς Act. 3, 15. in quo Deus sibi mundum reconciliauit 2 Cor. 5, 19. *Dorschæus.* l) *zelo*, ut & populum suum liberet, & hostibus suis promeritam pœnam rependat. vid. c. 9, 6.

ꝟ. 18. m) *Secundum eminentiam* c. 63, 7. 2 Sam. 23, 1. n) *meritorum.* c. 3, 11. Prou. 12, 14. o) *secundum eminentiam* etiam *rependet* c. 65, 6. c. 66, 6. Ier. 51, 6. Sic fere Cocc. Lex. p. 612. Paria meritis, paria reddet. At Schmidius: *Tanquam super retributionibus* (confer c. 35, 4. Ier. 51, 56.) *tanquam super eo*, *ut retaliet.* Variant alii. Nobis sanet simplex constructio & sensus. p) *excandescentiam* seu *iram.* c. 34, 2. c. 66, 15. q) *hostibus suis*, in anteced. descriptis. confer c. 26, 11. c. 64, 1. Deut. 32, 43. Nah. 1, 2. r) *retributionem* c. 35, 4. c. 66, 6. Thr. 3, 64. s) *inimicis suis* c. 41, 13. c. 49, 26. t) *insulis* etiam c. 41, 1. 5. c. 49, 1. *Insulanis*, gentilibus & gentibus Antichristianis. *Maii* Oec. p. 979. Confer Apoc. 16, 20. u) confer Ioel 4, 4. 7. 11. seqq. Luc. 19, 27.

ꝟ. 19. x) *Et timebunt.* Tum pauor incutietur ab ortu ad occasum habitantibus, & reuerebuntur nomen & gloriam Domini. *Maius* d. l. Confer c. 41, 5. Ps. 67, 8. Ps. 102, 16. y) *ab Occidente* c. 43, 5. c. 45, 6. Mat. 8, 11. z) c. 56, 6. a) Mal. 1, 11. Ps. 50, 1. Ps. 113, 3. b) confer c. 6, 3. c. 40, 5. Ps. 72, 19. Ps. 102, 16. Mat. 24, 14. c) Schmid. *quamuis enim*, al. *quum venerit.* d) *instar* rapidi *fluminis.* confer c. 8, 7. 8. c. 48, 18. Ps. 124, 4. 5 Apoc. 12, 15. e) *hostis.* Num. 10, 9. Ps. 74, 10. Thren. 1, 5. 7. 10. Ion. *Quoniam venient sicut inundatio fluminis Euphratis angustantes* seu hostes; *sed per Verbum Dei conterentur.* Alii constr. *sicut fluuius angustus*, ut Num. 22, 26. *locus* dicitur *angustus*; sed contra accentus h. l. f) *Spiritus* tamen *Iehouæ* c. 40, 13. c. 63, 14. quo unctus est Messias sine mensura c. 11, 2. c. 61, 1. Ioh. 3, 34. a quo Spiritu etiam omnis verbi Euangelici virtus est, ut sit virtus DEI in salutem omni credenti Rom. 1, 16. *Schmidius.* g) q. d. *signifer* erit. Schmid. *signum inferet*; vel *vexillum salutis tollet* & ostendet. (4) Kal c. 10, 18. Hithp. Zach 9, 16. Ps. 66, 6. h) Schmid. *in illo* Iehoua Messia v. 15. seqq. conf. Ex. 17, 14 Prou. 18, 10. Act. 4, 12.

ꝟ. 20. i) Schmid. *Tunc ergo veniet*, non ad vindictam, sed ad salutem. c. 60, 1. Rom. 11, 26. Gen. 49, 10. Hab. 2, 3. Matth. 11, 3. Hebr. 9, 11. k) *Tsioni* & populo Iudaico c. 1, 3. c. 46, 13. c. 49, 14. l) *Redemptor*, v. 15. seqq. descriptus. vid. c. 41, 14. c. 44, 6. 23. & confer Leu. 25, 15. Ruth 3, 9. 12. Ceterum hunc versum & totam pericopen non solum in *Likach tobh* inter consolationes de Messia referunt Iudæi; sed etiam in *Echah Rebbathi* fol. 66. col. 2. Rabh Aeha ex littera *Vau* in גואל aliquid eruit, & dicit: Quemadmodum non nisi propter *persecutorem perfectum* (רודף Thren. 1, 6.) in exilium abierunt Israelitæ; ita etiam per *Redemtorem consummatum* redimentur: Sic enim *plene scribitur* Ies. 59, 20. *& veniet Sioni Redemtor.* m) *& conuertentibus se* c. 1, 27. Deut. 30, 2. 8. 10. 2 Cor. 3, 16. n) *a præuaricatione* seu rebellione aduersus Dominum & Regem suum. vid. v. 12. 13. c. 58, 1. & cf. c. 29, 23. 24. Mat. 13, 39. o) c. 29, 22. c. 49, 5. 6. c. 65, 8. 9. p) c. 1, 24. c. 14, 22.

ꝟ. 21. q) *Nam ad me quod attinet*, c. 66, 18. Gen 17, 4. c. 24, 27. non pœnitet me promissæ gratiæ Rom. 11, 29. r) vid. c. 55, 3. c. 61, 8. Ier. 31, 31--37 Heb. 8, 8 seqq. s) *cum illis.* Iud. 21, 22. 2 Reg. 3, 12. c. 6, 16. t) c. 42, 1. Ion. *Spiritus meus Sanctus, qui est in te, & verba mea prophetica, quæ posui in ore tuo, non auferentur* &c. u) c. 61, 1. *Hoc vel ad Esaiam dicitur, ut mihi videtur; vel ad Dominum, ut plerique existimant.* Ita ad h. l. *Hieronymus.* At ex mente *Dorschei* contextus ostendit, verba esse Messiæ ad Ecclesiam. *Schmidio* tamen non placent, qui ecclesiæ vel Esaiæ hæc dicta putant; quanquam quod de ecclesia dicunt, tolerabilius esse censeat. x) confer c. 61, 1. seqq. & Ioh. 7, 16. c. 14, 10. c. 17, 8. y) vid. c. 51, 16. Deut. 18, 18. 19. & confer Ier. 1, 9. z) c. 54, 10. Ios. 1, 8. a) spiritualis *seminis tui*, nempe Messiæ, ut c. 48, 19. c. 53, 10. al. populi, ut c. 43, 5. c. 45, 3. c. 48, 19. vel ecclesiæ c. 54, 3. b) c. 61, 9. confer Hag. 2, 4. 5. c) c. 9, 6.

---

* 19. וייראן sic *plene* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 22. 23. sic fe. 5. sec. *Mas.* 1. & *impr.* ad Deut. 2, 4. itemque ad Mich. 7, 17. & *Erff.* h. l. Mendosa igitur est *impr. h. l.* כב cum *Dagesch* 1. 2. 5. 6. 7. 9. 13. 14. 19. 20. 21. 23.

וְעַד־עוֹלָם׃ קוּמִי אוֹרִי כִּי־בָא אוֹרֵךְ ס

וּכְבוֹד יְהוָה עָלַיִךְ זָרָח׃ כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה־אֶרֶץ 2

וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ יִזְרַח יְהוָה וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה׃ 3

וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זַרְחֵךְ׃ שְׂאִי סָבִיב 4

עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ־לָךְ בָּנַיִךְ מֵרָחוֹק יָבֹאוּ

וּבְנֹתַיִךְ עַל־צַד תֵּאָמַנָה׃ אָז תִּרְאִי וְנָהַרְתְּ וּפָחַד וְרָחַב ה

לְבָבֵךְ כִּי־יֵהָפֵךְ עָלַיִךְ הֲמוֹן יָם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ׃

שִׁפְעַת גְּמַלִּים תְּכַסֵּךְ בִּכְרֵי מִדְיָן וְעֵיפָה כֻּלָּם מִשְּׁבָא 6

יָבֹאוּ

Cap. LX. הפטרת כיתבא

men non possumus, etiam ad vltimum batum promissionum complementum a Propheta respici (cf. verba *Dorschei* not. ad c. 6, 9.) ex coll. Apoc. XXI. & XXII. quæ frequenter huc respiciunt. Nisi quis Apocalypsin non ad nouissima mundi, sed ad vltima Reipubl. Iudæorum fata tantum spectare, cum nonnullis perperam adfirmare voluerit: quod tamen Ipsa Apocalypsis, post euersam dudum Hierosolymam consignata, & attenta eius consideratio fieri non permittit. *f) illuminare* 1 Sam.14, 29. Prou. 4, 18. h. e. sec. S. tenebras in te discuti permitte, nec luci orienti introitum nega. & sic sec. Ion. & Syr. etiam *lucem ede.* Imperatiui sunt euangelici, vt c. 55, 1. *g) quia venit* Ioh. 1, 11. Hoc significare, *quia occidit lux tua,* cum A. b. Ezra existimat Gusset. p. 110. coll. v. 20. Gen. 15, 12. 17. Leu. 22, 7. &c. sed contra mentem contextus. *Lux* enim hæc non est *Sol* proprie dictus, qui בא *occidere* dicitur in scripturis; sed ipse Iehoua Messias; qui non occidens, sed oriens hic prædicatur v. 2. 3. & ad c. 59, 20. in hac connexione respicitur. *h) Lux tua æterna* v. 19. 20. magna illa c. 9, 1. & essentialis Ioh. 1, 5. 9. 10. c. 8, 12. &c. *Lumen de Lumine*; sec. *Symb.* Nic. *Messiam* hic intelligendum esse, agnoscunt Iudæi in Ialkut ad h. l. P. II. fol. 56. col. 3. ex Pesikta Rabbathi, coll. Ps. 36, 10. Quærunt enim: *Quid est illud, quod dicitur: Et in lumine tuo videmus vel videbimus lumen?* ac respondent: Hæc est Lux Messiæ, *sicut dictum est Gen. 1, 4. Et vidit Deus lucem, quod bona. id quod docet, Deum benedictum ad ætatem & opera Messiæ respexisse iam ante mundum conditum.* Ita etiam in Echa Rabbathi fol. 68. col. 4. R. Biba Sangorianus *Messiam nomine Lucis* vocari, probat ex verbis Dan. 2, 22. *& Lux apud Deum habitat.* Idem quoque ex nostro hoc Esaiæ, & citato Danielis loco, ostendit R. Abba Serongianus in Breschit rabba fol. 3. col. 4. &c. Sic sancta Apocalypsis c. 21, 23. ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ ἀρνίον. *i) & gloria Iehouæ,* idem Messias Filius & Gloria Patris. c. 4, 5. c. 58, 8. Heb. 1, 3. Ioh. 1, 14. cf. Ex. 29, 43. c. 40, 34. 35. *k) super te* de cælo exorta & in carne manifestata *est.* cf. v. 2. 3. c. 58, 10. Mal. 3, 20. Luc. 1, 78. 79. ℣. 2 *l)* c. 50, 2. *m)* c. 8, 22. c. 9, 1. c. 29, 18. c. 59, 9. *n)* c. 29, 10. *o) & caligo.* Deut. 4, 11. Ier. 13, 16. *p)* c. 49, 1. c. 55, 4. Ion. *regna.* vt olim tenebræ Aegyptum Ex. 10, 11. seqq. *q)* vid. v. 1. *r)* Zach. 9, 14. cf. Ex. 40, 34. 1 Reg. 8, 10. 11. Ion. *in te autem habitabit Schechina Domini, & gloria eius supra te reuelabitur.* ℣. 3. *s) Et ambulabunt gentes* c. 2, 3. Ps. 47, 8. 9. Eph. 2, 12. non amplius, vt olim, in vanitate mentis suæ Rom. 1, 24 Eph. 4, 17. 18. sed vt filii lucis Eph. 5, 8. cf. Act. 17, 30. *t) ad lucem tuam*, v. 1. vt hæc dirigat eos ac ducat in viam salutis S. Cf. Apoc. 21, 24. *u) etiam Reges.* v. 10. 16. c. 49, 23. c. 52, 2. Ps. 148, 11. Regiam enim & omnem magistratus dignitatem ecclesia non eliminat, sed Christo consecrat. *Dorsch.* x) *ad splendorem* c. 50, 10. c. 62, 1. *y) ortus tui* (1) i. e. Messiæ s. *Lucis* istius, *qua tibi exorietur* v. 1. 2. s. ad lucem euangelii 2 Pet. 1, 19. ℣. 4 *z)* Vt magis certa reddatur promissio, in rem præsentem quasi deducitur ecclesia, vt ipsa circumspiciat, videatque ad se aggregari gentium multitudinem. S. Cf. c. 49, 18. *a)* cf. Ioh. 4, 35. *b) omnes isti,* quos dixi venturos v. 3. *c)* ex omnibus partibus orbis *congregantur.* v. 7. cf. c. 56, 8. Ps. 102, 23 *d)* v. 5. LXX. vt Matt. 8, 11. *e)* v. 9. c. 43, 6 *f)* c. 49, 12. *g)* c. 49, 22. cf. Gal. 3, 28. 1 Pet. 3, 7. *h) ad latus* c. 66, 12. *i)* Tig. *fouebuntur.* S *a nutricibus adportabuntur*, Neumanno *augebuntur*, i. e. *nutrientur* vel *educabuntur.* Cf. Ruth. 4, 16. 2 Sam. 4, 4. Varenio *constantes erunt.* Sic cf. 1 Reg. 8, 16. ℣. 5. *k) Tunc videbis,* quod iam prædico futurum. cf. c. 40, 5. Alii cum A. b. Ezra ex rad. ירא quod tamen Kimchi reiicit tq. erroneum: *tunc timebis.* coll. Matt. 2, 3. *l)* S. *& adflues,* h. e. læta filiis tuis ac filiabus occurres, ad recipiendum illos. Trem. *confluet.* cf. c. 2, 2. Ier. 51, 44. Al. *instar fluuii erumpes*, vel vt Gusset. p. 498. *fluminis instar decurres,* in regiones sc. remotas, idque copiose ac cito Ion. & Syr. ex signif. Chald. *& illustraberis* s. *splendesces*; quam tamen non fert vsus biblicus. cf. præter l. c. Ps. 34, 6. Ier. 31, 12 Mich. 4, 1. *m) & stupebit* ex re improuisa & non sperata. cf. Ier 33, 9. *n) & mox* gaudio & effusa lætitia *dilatabit se* cor tuum. Ps. 119, 32. 1 Reg. 5, 9. 2 Cor. 6, 11. 12 cf. Gen 45, 26. 27. & ad rem Luc. 2, 32. Act. 11, 34. 35. c. 11, 18. *o) quod conuertatur ad te* 1 Sam. 4, 19. c. 10, 6 *p)* Tig. *copia.* Trem. *fremitus maris,* sed S. cum A. Ezra & Kimchio *multitudo* instar *maris.* cf. c. 17, 12. & Gen. 17, 4. 5. *q) S. exercitus* c. 8, 4. al. *copiæ* s. *opes* gentium, vt v. 11. c. 10, 14. c. 61, 6. *r)* v. 4. 6. cf. Ps. 87, 5. 6. ℣. 6. *s)* S. *Turma* etiam, *multitudo* s. *agmen*, vulgo *Caravana* (5) 2 Reg. 9, 17. *t) obteget te.* cf. Ex 8, 2. c. 10, 5. 15. c. 16, 13. Num. 22, 5. 11. *u)* S. & plerique *dromades* s. *dromedarii* cameli. At Bocharto Hieroz. I p 82. seqq. ex vsu vocis Arabico non certa camelorum species, qualis est *dromedarius*, sed certa ætas, & *cameli iuniores* denotantur. Sic etiam Kimchi & Abarb. & Vatablus, item Malus in supplem. ad Cocc. Lex. p 11. quod *rad.* ... proprie sit *præuertere.* Verum ex hac signif. D Neumann in Exodo L. S. p. 165. non minus commode deducit *dromedarii* significationem, qui alios *velocitate* cursus *anteuertat.* Isidorus Orig. XII, 1. *Dromada genus est camelorum, minoris quidem staturæ, sed velocioris, vnde & nomen habet. nam* δρόμος *Græce cursus velocitas appellatur. Centum & amplius milliaria vno die pergere solet.* Curtius lib. V. c. 2. *Dromades cameli inter dona erant velocitatis eximiæ.* x) *Midianis & Epha,* posterorum Abrahami ex Ketura; quarum gentium conditor *Midian filius Abrahami, & Epha* ex eodem *nepos* fuit. vid. Gen. 25, 2. 4. 1 Par. 1, 31. 33. Nullibi vero cameli sunt frequentiores, quam in Midianitide vid. Iud. 6, 5. c. 7, 12. *y) omnes.* v. 4. non vt olim vna regina cum comitatu suo 1 Reg. 10, 1. seqq *z) e Sabæa.* Ps. 72, 10. Fuit etiam *Scheba* Abrahami & Keturæ nepos, ex filio Iokschano Gen. 25, 3. Alii tamen nostros referunt ad Gen. 10, 7. 28.

d) c. 45, 17. c. 54, 10. c. 55, 13. Matt. 16, 18.

CAP. LX. ℣. 1. *e) Surge itaque, o Ierusalem*, quod iterum h. l. & v. 4, 12. 17. addit *Ion.* vt c. 54, 1. nempe *mystica* s. *spiritualis* Gal. 4, 26. cf. not. supra c. 51, 17. Cohæret vero hoc caput immediate cum fine præcedentis, & pœnitenti Hierosolymæ vberius exponitur insignis N. T. status, cuius ibi mentionem facit. Verba autem sunt diuinæ personæ, vel Dei Patris, vt c. 59, 20. 21. vel potius ipsius Iehouæ Messiæ, hic v. 7. 9. 10. 13. 16. coll. c. 61, 1. qui sec S. ecclesiam Iudaicam, tenebris traditionum & falsarum opinionum (sicut vniuersum orbem terrarum v. 3. idololatriæ tenebris) obscuratam, coll. c. 9, 1. Matt. 4, 16. Luc. 1, 78. 79. c. 2, 32. vel sec. *Maii* Oec. p. 979. populum Iudaicum, diu sine Rege & Principe &c. sec. Hos. 3, 4. considentem, excitat, vt tandem *surgat e tenebris* Eph. 5, 14. & ex squalore suo, vt supra c. 51, 17. c. 52, 2. Estque in hoc capite descripta sec. *S.* I. Ecclesiæ N. T. lux, II. eiusdem lucis maiestas v. 17. seqq. Differunt igitur *circa tempus complementi* sententiæ interpretum. *Schmidius* ad initia N. T. respici, exinde manifestum esse, colligit, quod v. 2, 3. tota gentium terra dicatur tenebricosa, & gentes prædicantur ad Ierusalem confluxuræ. Sec. *Gurtleri* vero Theol. Proph. p. 113. aliorumque mentem, hic describitur gloria ecclesiæ vltimi temporis, quod liquido constet ex v. 11. seqq. vbi promittitur, ianuas ecclesiæ neque interdiu neque noctu fore clausas, Solem non amissurum lumen, sed finiendos miseriæ dies. Nos vt lubenter præstita Ecclesiæ beneficia Christi agnoscimus, & S. sententiam tenemus, negare tamen

CAP. LX, ℣. 4 תֵּאָמַנָה *Mem* per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* a. *Erff.* b. I. & *Ind. Bas.* f. 60. col. 8. ℣. 5. תִּרְאִי *Tau* cum *Meth.* 1. 2. 3. 11. *Ber.* Nalii in *M. l.* item cum inserto *Iod.* (quasi a ירא esset) 1. 2. 3. sed vtrumque pro vitio habet *M. l.* Etiam *Chatephpat.* (quod habent 7. 8. 11. 17. 18. 22. & *Ber.*) videtur esse contra *Mas. impr.* חֲתַף coll. *Buxt.* in *Cl. Mas.* c. VII. p. m. 59.

7 יָבֹאוּ זָהָב וּלְבוֹנָה יִשָּׂאוּ וּתְהִלֹּת יְהוָה יְבַשֵּׂרוּ׃ כָּל־צֹאן
קֵדָר יִקָּבְצוּ לָךְ אֵילֵי נְבָיוֹת יְשָׁרְתוּנֶךְ יַעֲלוּ עַל־רָצוֹן
8 מִזְבְּחִי וּבֵית תִּפְאַרְתִּי אֲפָאֵר׃ מִי־אֵלֶּה כָּעָב תְּעוּפֶינָה
9 וְכַיּוֹנִים אֶל־אֲרֻבֹּתֵיהֶם׃ כִּי־לִי ׀ אִיִּים יְקַוּוּ וָאֳנִיּוֹת
תַּרְשִׁישׁ בָּרִאשֹׁנָה לְהָבִיא בָנַיִךְ מֵרָחוֹק כַּסְפָּם וּזְהָבָם
אִתָּם לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהַיִךְ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ׃
י וּבָנוּ בְנֵי־נֵכָר חֹמֹתַיִךְ וּמַלְכֵיהֶם יְשָׁרְתוּנֶךְ כִּי בְקִצְפִּי
11 הִכִּיתִיךְ וּבִרְצוֹנִי רִחַמְתִּיךְ׃ וּפִתְּחוּ שְׁעָרַיִךְ תָּמִיד יוֹמָם
וָלַיְלָה לֹא יִסָּגֵרוּ לְהָבִיא אֵלַיִךְ חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם
12 נְהוּגִים׃ כִּי־הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעַבְדוּךְ יֹאבֵדוּ
13 וְהַגּוֹיִם חָרֹב יֶחֱרָבוּ׃ כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֵלַיִךְ יָבוֹא בְּרוֹשׁ
תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי וּמְקוֹם רַגְלַי
14 אֲכַבֵּד׃ וְהָלְכוּ אֵלַיִךְ שְׁחוֹחַ בְּנֵי מְעַנַּיִךְ וְהִשְׁתַּחֲווּ עַל־
כַּפּוֹת רַגְלַיִךְ כָּל־מְנַאֲצָיִךְ וְקָרְאוּ לָךְ עִיר יְהוָה צִיּוֹן

קדוש

Eee 2 נא ב

a) aurum & thus, cf. 1 Reg. 10, 10. Ier. 6, 20. Pſ. 72, 15. *b) portabunt* cameli Gen. 37, 25. 1 Reg. 10, 2. Ion. *auro & thure onuſti erunt; & qui venerint cum iis, gloriam Domini enarrabunt.* Kimchi ita: *mercatores camelis thus & aurum venalia convehent, atque etiam in oblationem ſ. munus Regi Meſſiæ.* Cf. Matth. 2, 11. munera Magorum, ex Oriente ſ. Perſide venientium; cum Sabæi ſint ad auſtrum Iudææ. *c) & laudes Iehouæ* Meſſiæ. v. 1. c. 63, 7. Pſ. 78, 4. *d)* c. 40, 9. c. 61, 1.

℣. 7. *e)* Tig. *Omnes oves.* S. *omnia pecora*: nam & *capras* vox late ſumta ſub ſe continet. vid. Gen. 27, 9. c. 38, 17. Leu. 1, 10 *f)* Pſ. 120, 5. Cant. 1, 4. S. *Arabia.* Ion. *Arabum.* vid. ſupra not. c. 21, 16. Fuerunt etiam *Kedar & Nebaioth* Abrahami nepotes, ex filio Iſmaele, quem ex Hagare ſuſceperat. vid. Gen. 25, 13. 1 Par. 1, 29. Horum autem pecora tam illuſtribus verbis in Scriptura prædicari, non mirabitur, qui ſciet, gentis opes ſolo fere pecore conſtitiſſe. Quod de Nabatæis diſerte ſcribunt Diodorus & Strabo apud *Boch.* Hieroz. I. p. 535. *g)* vid. v. 4. *h) arietes.* Gen. 31, 38. *i) Nabatæorum*, in Arabia Petræa. Erat autem *Nebaioth* primogenitus Iſmaelis, Gen. 25, 13. c. 28, 9. c. 36, 3. & ſub *Nabatæis*, quos paſſim celebrant, profani ſcriptores cognatos *Cedræos* comprehendiſſe videntur: cum contra in Sacris litteris horum frequentius mentio fiat. *k) miniſtrabunt* ſ. *ſervient tibi.* v. 10. c. 56, 6. c. 61, 6. Quemadmodum autem ex hoc prædicato bene colligit S per *pecora Arabum* ipſos Arabes intelligendos eſſe; ſic per *Arietes* ipſos quoque Nabatæos & eorum *Duces* ſ. *Antiſtites* intelligimus. cf. Ez 34, 17. *l) offerentur* Leu. 2, 12. vel ſec. S. *adſcendent*, h. e. *ſeipſos offerent*, sq. hoſtiam ſpiritualem c. 66, 20. Rom. 12, 1. *m) ad beneplacitum*, ſ. ita vt gratum & acceptum ſit Deo illud ſacrificium. cf. c. 56, 7. Ex. 28, 38. *n)* ſuper *altare meum.* Conf. c. 19, 19. Pſ. 84, 4. it. Hebr. 13, 10. *o) nam* hac ratione & cultu, non vt olim ſacrificiis Moſaicis, *domum gloriæ meæ* ſ. eccleſiam 1 Tim. 3, 15. quæ a me ornata ornamento mihi eſt. cf. infra. v. 13. 19. c. 63, 15. c. 64, 10. *p) ego Meſſias exornabo.* v. 9. 13. c. 55, 5.

℣. 8. *q) Quinam illi ſunt?* Inquies. Gen. 33, 5 Continuatur *admiratio eccleſiæ*, de qua v. 5. S. *r) qui ſicut nubes* velox c. 19, 1. Iob. 30, 15. vel denſa, ſupra c. 25, 5. Heb. 12, 1. Ion. *qui veniunt publice, ſicut nubes velociſſime, & non morantur.* *s) aduolant.* cf. Hab. 1, 8. Introducitur hic Eccleſia, sq. proſpiciens aliam multitudinem, præter v. 6. 7. dictam, multitudinem ſcil. ex inſulis & ex Tharſchiſch &c. S *t) & ſicut columbæ.* Hoſ. 11, 11. quarum perniciſſimus volatus eſt. vnde Pſ. 55, 7. *alas columbæ* optat Dauid, vt celeri fuga ſe ſubducat ex imminenti periculo. vid. *Boch.* Hieroz. II. p. 13. ſeq *u) ad cauernas ſuas* ſ. *foramina* in columbariis. (8) *catarrhactæ* cæli c. 24, 18. *cauerna* oculorum Coh. 12, 3. *fumarium* Hoſ. 13, 3. ℣. 9. *x) Nam me* Meſſiam. v. 7. Ion. *Verbum meum.* *y) inſulæ* c. 11, 11. c. 42, 4. remotiſſimæ etiam c. 66, 19. Zeph. 2, 11. maris præſertim Mediterranei, ſec. *Varenium.* *z) expectant* vel *expectabunt.* c. 51, 5. *a) & naues Tarſchiſch.* vid. c. 2, 16. c. 23, 1. c. 66, 19. 1 Reg. 10, 22. *b)* S. & Vulg. *in principio* Num. 10, 13. 14. *c)* c. 49, 22. *d)* vid. v. 4. *e)* vid. v. 6. *f) cum illis*; vt olim Regina Sabææ, & claſſis Salomonis Ophirica 1 Reg. 10, 1. ſeqq. cf. Apoc. 21, 24. *g)* c. 55, 13. Ioſ. 7, 9. 1 Reg. 10, 1. *h)* c. 55, 5. *i)* vid. v. 7. 13. Pſ. 149, 4. & ſ. Ezr. 7, 27. ℣. 10. *k)* c. 61, 4. Zach. 6, 15. *l)* c. 55, 3. 6. c. 61, 5. 2 Sam. 22, 45. *m)* v. 13. c. 49, 16. *n)* v. 3. 11. 16. c. 49, 23. Pſ. 72, 10. 11. Apoc. 11, 15. c. 21, 24 *o)* vid. v. 7. cf. Apoc. 5, 10. *p) nam in ira* quidem *mea.* vid. c. 54, 7. 8. *q)* c. 27, 7. Ier. 30, 14. *r)* c. 49, 8. c. 61, 2. Pſ. 30, 6. Pſ. 51, 20. Pſ. 89, 18. *s) ego* Meſſias v. 7. 9. 16. *miſerebor tui* c. 14, 1. c. 54, 8. 10.

℣. 11. *t)* S. *Aperient vero portas tuas.* Vulg. *& aperientur*, Tig. *apertæ erunt* vid. c. 26, 2. Apoc. 21, 25. *u)* c. 49, 16. c. 58, 11. c. 62, 6 *x)* c. 27, 3. *y)* cf. c. 45, 1. Ez. 46, 2. Neh. 7, 3. c. 13, 19. *Aditus ad eccleſiam* datur omni tempore, diu noctuque: vnde dicit, portas eius fore ſemper apertas. Hoc magis dicendum, cum textus *finem apertionis* ipſe hunc det, *vt adducantur copiæ gentium*; quam vt cum aliis ſtatuatur, ſignificari *pacem eccleſiæ.* verba ſunt S. ad h. l. *Pacem* tamen ita non excludi, ex contextu & paralleliſmo conſtabit. *z)* v. 9. *a) copias & opes gentium.* v. 5. Rom. 11, 25. Apoc. 21, 24. 26. vt euidens eius rei ſpecimen fuit temporibus Conſtantini M. *b)* vid. v. 10. *c) adducendos* c. 11, 6. c. 20, 4. c. 63, 14. ℣. 12. *d)* cf. c. 14, 2. Zach. 12, 9. c. 14, 17. ſeqq. *e)* c. 41, 11. 12. Iud. 5, 31. Pſ. 37, 20 Pſ. 68, 3. Pſ. 73, 27. Pſ. 92, 10. Conf. Eſ. 30, 25. c. 49, 26. c. 66, 6. 15. 16. Mich. 5, 8. c. 7, 10. Zeph. 3, 15. Apoc. 19, 17. 18. 21. *f) & gentes* antichriſtianæ. Ioel 4, 11. 12. 13. *g)* c. 34, 10. Ier. 26, 9. ℣. 13. *h) Gloria Libani* & præſtantiſſimæ eius arbores c. 35, 2. Reſpicitur ad Templum V. T. quod ex cedris Libani fuit ædificatum. S. Conf. Cant. 3, 9. *i)* c. 55, 13. *k) tæda & buxus* (2) vid. c. 41, 19. *l) ad exornandum.* v. 7. 9. *m) locum ſanctuarii* ſ. Eccleſiam meam. c. 18, 7. Ez. 37, 26. 28. *n)* Ez. 43, 7. Reſpicitur iterum ad adytum Templi, vel Tabernaculi Moſis, in quo Deus ſuper Propitiatorio ita Cherubinis inſidebat, vt Arca fœderis quaſi *ſcabellum pedibus eius* præberet Ex. 25, 22. 1 Sam. 4, 4. cf. Pſ. 99, 5. Pſ. 132, 7. Thr. 2, 1. 1 Par. 28, 2. & infra c. 66, 1. Ion. *nam locum domus habitationis Schechinæ meæ glorificabo.* Conf. Apoc. 21, 3. *o) ego* Meſſias v. 7. 10. 16. *glorioſum* & honorabilem *reddam, honorabo.* 1 Sam. 2, 30. ℣. 14. *p)* vid. v. 3. Zach. 14, 16. *q) incuruatione* ſ. *incuruando ſe.* cf. c. 2. 11. 17. Prou. 14, 19. Iob. 9, 13. *r) filii oppreſſorum tuorum* Zeph. 3, 19. Aegyptiorum, aliorumque. cf. Gen. 15, 13. Ex. 1, 11. 2 Sam. 7, 10. *s)* cf. Ex. 11, 8. *t)* c. 49, 23. Apoc. 2, 26. 27. c. 3, 9. *u) contemnentes te.* c. 1, 4. conf. c. 14, 2. *x)* c. 62, 12. *y)* conf. c. 26, 1. c. 37, 21. Ez. 48, 35. Pſ. 48, 2. Apoc. 21, 2. *z)* Pſ. 48, 3. Ion. *Tſion, in qua beneplacitum habet Sanctus Iſraelis.* Senſus eſt: tunc dicent populi, te demum veram vrbem Iehouæ factam, iam te eſſe veram Tſion Sancti Iſraelis, propter cuius excellentiam vetus Zion tantum vmbra extiterit. S.

קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ תַּחַת הֱיוֹתֵךְ עֲזוּבָה וּשְׂנוּאָה וְאֵין עוֹבֵר טו
וְשַׂמְתִּיךְ לִגְאוֹן עוֹלָם מְשׂוֹשׂ דּוֹר וָדוֹר׃ וְיָנַקְתְּ חֲלֵב 16
גּוֹיִם וְשֹׁד מְלָכִים תִּינָקִי וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֵךְ
וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃ תַּחַת הַנְּחֹשֶׁת אָבִיא זָהָב וְתַחַת 17
הַבַּרְזֶל אָבִיא כֶסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֹשֶׁת וְתַחַת
הָאֲבָנִים בַּרְזֶל וְשַׂמְתִּי פְקֻדָּתֵךְ שָׁלוֹם וְנֹגְשַׂיִךְ צְדָקָה׃
לֹא־יִשָּׁמַע עוֹד חָמָס בְּאַרְצֵךְ שֹׁד וָשֶׁבֶר בִּגְבוּלָיִךְ 18
וְקָרָאת יְשׁוּעָה חוֹמֹתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ תְּהִלָּה׃ לֹא־יִהְיֶה 19
לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא־יָאִיר לָךְ
וְהָיָה־לָךְ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם וֵאלֹהַיִךְ לְתִפְאַרְתֵּךְ׃ לֹא־ כ
יָבוֹא עוֹד שִׁמְשֵׁךְ וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לָּךְ
לְאוֹר עוֹלָם וְשָׁלְמוּ יְמֵי אֶבְלֵךְ׃ וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים 21
לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַו מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר׃
הַקָּטֹן יִהְיֶה לָאֶלֶף וְהַצָּעִיר לְגוֹי עָצוּם אֲנִי יְהוָה 22
בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה׃

מטעי קרי

עד כאן

רוח

✠. 15. a) S. *Pro eo, quod fuisti*, cf. v. 17. c. 61, 3. *Tahhat* non est meriti, sed tantum *vicissitudinis* diuinitus datæ. S. b) c. 54, 6. c. 62, 4. c) *& odiosa* Gen. 29, 31. 33. Deut. 21, 15. 16. Prou. 30, 23. d) *ita vt nemo fuerit transiens per te.* c. 33, 8. c. 34, 10. Ier. 9, 9. 11. e) *pro eo, inquam, faciam te* c. 41, 15. f) *in gloriam s. magnificentiam æternam.* Tig. *clarum in perpetuum.* cf. c. 4, 2. Ez. 7, 20. g) *gaudium.* cf. c. 30, 29. c. 66, 10. Ps. 48, 3. h) c. 58, 12. c. 61, 4.

✠. 16. i) *Suges autem lac* gentium. cf. c. 49, 23. Deut. 33, 19. Ion. *Et satiaberis diuitiis populorum.* Alii conferunt supra c. 55, 1. 1 Pet. 2, 2. k) *& mammam s. vbera* c. 66, 11. Thr. 4, 3. Iob. 24, 9. LXX. & Ar. *diuitias.* Ion. non bene: *& præda Regum delectaberis.* 2 Sic Syr. *& spolia regum suges.* forte ex v. 18. c. 59, 7. &c. l) vid. v. 3. 10. 11. m) c. 66, 11. 12. Deut. 33, 19. n) c. 49, 23. o) *quod Ego* Messias v. 7. 9. 10. 13. 22. c. 61, 1. sum *Iehoua.* p) c. 43, 3. c. 63, 8. q) c. 41, 14. c. 63, 16. r) c. 49, 26.

✠. 17. s) cf. c. 54, 11. 12. Ion ad veterem Hierosolymam: *Pro ære, quod rapuerunt ex te, o Ierusalem.* t) Alludit Propheta ad copiam sub regno Salomonis 1 Reg. 10, 21. 27. sed sub imagine bonorum temporalium hæc de spiritualibus intelligenda sunt. *Dorsch.* u) c. 28, 17. c. 54, 12. x) *præfecturam tuam, s. collegium præfectorum* 1 Par. 23, 11. 2 Par. 24, 11. y) *pacem* cf. c. 26, 1. 3. 12. Phil. 4, 7. Col. 3, 15. z) *& exactores tuos* c. 3, 12. c. 9, 3. Zach. 10, 4. a) c. 10, 22. c. 28, 17. c. 31, 16. c. 59. 9. c. 61, 10. 11. Rom. 6, 18. 1 Ioh. 2. 29.

✠. 18. b) c. 65, 19. c) *vis s. iniuria* c. 59, 6. vt olim ante diluuium Gen. 6, 11. & deinde. Ier. 6, 7. Hab. 1, 2. 3. Ista namque natura est regenerationis s. charitatis, satis, vt nemini faciat iniuriam. S. coll. 1 Cor. 13, 4. 5. d) c. 51, 19. c. 59, 7. e) cf. c. 11, 9. c. 32, 17. 18. c. 65, 25. Apoc. 21, 4. De intermissione persecutionum, ecclesiam vastantium. *Dorsch.* Conf. v. 20. f) Eusebius *IESVM* vel *salutem.* vid. c. 26, 1. & cf. c. 59, 11. g) v. 10. cf. Rom. 5, 11. c. 8, 31. seqq. h) v. 11. c. 54, 12. i) *laudem* c. 61, 3. c. 62, 7. Ps. 148, 14. cf. 1 Pet. 2, 9.

✠. 19. k) cf. c. 24, 23. Apoc. 21, 23, c. 22, 5. Ion. *Non indigebis amplius lumine Solis.* Sensus est: Ecclesiam diuina gloria multo splendidius esse illustrandam, quam Sol & Luna vastum hoc mundi theatrum illustrant. *Vitringa* ad Apoc. 21, 23. At Schmidio *Sol & Luna*, quæ lucebant ecclesiæ, antequam Messias lucere cœpit, sunt vmbræ legis Mosaicæ. Aliqua quidem fuit lux in V. T. sed per claritatem lucis N. T. plane absorpta. l) Ier. 31, 35. Gen. 1, 16. m) *& ad splendorem* c. 4, 5. quo noctu alioqui lucet luna. n) c. 13, 10. cf. c. 24, 23. Gen. 37, 9. o) *non lucebit* Gen. 1, 15. 17. *tibi*, maiori lumine instructæ. cf. supra c. 30, 26. p) *Iehoua* Messias. v. 1. 2. Apoc. 21, 23. q) *In lucem æternam* v. 20. Ps. 84, 12. Regnum enim gratiæ huius terræ in regno gloriæ futuri sæculi consummandum, & ab eo absorbendum. *Vitringa* ad Apoc. 22, 5. r) v. 7. c. 52, 1. ὁ. κύριος ὁ Θεὸς δόξα σου cf. Apoc. 21, 11. 23. ✠. 20. s) *Non occidet amplius.* Ier. 15, 9. Mich. 3, 6. Am. 8, 9. t) *Sol tuus* v. 19. *Sol iustitiæ*, Christus Mal. 3, 20. non occultabitur ab oculis tuis, nec obscuratio veritatis salutificæ fiet. coll. Apoc. 21, 25. c. 22, 5. u) *& Luna tua non recipiet se*, aut deliquium patietur. cf. Ioel 4, 15. Ion. *Non cessabit amplius regnum tuum; & gloria tua non auferetur.* x) *nam*, vt versu præcedenti iam dictum est *Iehoua* &c. y) *& finiti erunt* c. 38, 12. 1 Reg. 7, 51. z) *dies luctus tui.* c. 61, 2. cf. supra v. 18. Apoc. 7, 16. 17. Verba hæc persuadent, caput hoc esse de N. T. accipiendum, inquit *Dorsch.* Neque etiam de eo dubium superest. sed de hoc dissentiunt Interpretes: num *de ecclesia militante in terris*, an vero *de triumphante in cælis* hic textus loquatur? Posterius placuit Hieronymo & pluribus; prius Luthero, Brentio aliisque. Vtramque sententiam h. l. coniungi posse optime, censet *Schmidius*, & quod Iohannes Apoc. XXII. hunc textum adduxerit *in respectu ad vltimum complementum* in regno gloriæ. Quæ omnino recte se habent: nam typum Ecclesiæ, in his terris dotibus Spiritus S. exornandæ, & gloria diuina illustrandæ, ita exhibuit Esaias h. l. & Iohannes Apoc. 21. & 22. vt sub eiusdem narratione gustus quoque & imago æternæ vitæ exhibeatur. Quod enim alioquin hæc loca Esaiæ & Iohannis *non absolute de ecclesia in cælum recepta* accipi possint, *Gurtlerus* in Theol Proph. p. 704. seq. ita probat: (1) quia post ecclesiæ gloriam & illuminationem subiiciunt nouum populorum & nationum ad illam confluxum, coll. hoc capite v. 3. 11. cum v. 1. 2. & c. 66, 19. 23. cum v. 10. 11 12. it. Apoc. 21, 24. 26. cum v. 1. seqq (2) Minatur hic v. 12. Deus vastationem iis gentibus, quæ detrectabunt accedere ad ecclesiam gloriosam; at post diem vltimum nulla erit occasio amplectendi aut repudiandi euangelii, nec metus supplicii temporalis (3) Iohannes Apoc. 22, 10. *prohibetur obsignare verba huius prophetiæ*, quod *prope sit tempus*, quo expleri debeant. At in vita altera neque prophetiæ locum habent, neque ibi obsignatæ sunt, coll. 1 Cor. 13, 8. 12. Accedit, quod sec. v. 11. huius capitis & Apoc. 21, 24. 26. Reges terræ *gloriam suam in nouam Hierosolymam* conferant: At in cælum gloriam non ferent, sed ibi accipient pii Reges. item, quod Hierosolyma hæc cælitus orta in terris exhibenda sit Apoc. 21, 2. 10. cum contra in die nouissimo iusti ad cælestes sedes transferendi sint 1 Thess. 4, 17. Adde, quod versus 22. huius capitis, vt S. obseruat, non potest accipi de vita æterna, in qua non datur multiplicatio vnius in mille &c.

✠. 21. a) *Populus autem tuus*, o ecclesia mea! vid. c. 35, 24. Versum saltem 21. quidam etiam ad vitam æternam referunt; sed nimis arcte cohæret cum v. 22 vt modo dictum ex S. b) cf. c. 4, 3. c. 52, 1. c. 53, 11. Ez. 44, 9. Ioel 4, 17. Zach. 14, 20. 21. Rom. 5, 1. 1 Ioh. 2. 1. 2. 29. Tit. 2, 14. Apoc. 21, 27. c. 12, 15. c) cf. Ps. 37, 9. 11. 22. Dan. 2, 44. Matt. 5, 5. d) tq. *surculus* (4) c. 11, 1. e) *plantarum mearum* c. 61, 3. Matt. 15, 13. f) cf. c. 19, 25. c. 64, 7. c. 65, 21 Eph. 2, 10. g) S. *vt gloriosum reddam me* c. 49, 3. c. 61, 3. 2 Thess. 1, 10. ὁ. εἰς δόξαν. Eph. 1, 5. 6. 14. vt Adam fuit imago & gloria Dei 1 Cor. 11, 7. ✠. 22. h) *Paruus s. minimus.* cf. Ier. 49, 15. Am. 7, 2. 5. Obad. v. 2. i) cf. Gen. 15, 5. 1 Par. 12, 14. k) *& exiguus vel paucissimus* Ps. 68, 28. 1 Sam. 9, 21. ὁ. κύριος ὁ ἐλάχιστος vid. 1 Cor. 15, 9. Eph. 3, 8. l) *in gentem numerosam.* Gen. 18, 18. Mich. 4, 7. cf. supra v. 8. c. 49, 18–21. m) *Ego Iehoua* Messias v. 7. 10. 13. 16. c. 61, 1. n) *suo tempore.* cf. Coh. 3, 11. o) Tig. *accelerabo*, Vulg *subito faciam illud.* c. 5, 19. cf. c. 46, 13. c. 66, 7. 8. 9. Apoc. 1, 1. c. 22, 6.

✠. 16. וְיָנַקְתְּ per simplex *Paschta* 2. 6–. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. & *Ber.* contra analogiam. ✠. 17. אָבִיא הַב *milra* 1. 2. 3. 12. 20. ✠. 19. וְהָיָה per *Kadma mild* 2. 3. sic su. 5. at milra 4.

Cap. LXI.

סא רוח אדני יהוה עלי יען משח יהוה אתי לבשר ענוים
שלחני לחבש לנשברי־לב לקרא לשבוים דרור
2 ולאסורים פקח־קוח׃ לקרא שנת־רצון ליהוה ויום
3 נקם לאלהינו לנחם כל־אבלים׃ לשום לאבלי ציון
לתת להם פאר תחת אפר שמן ששון תחת אבל
מעטה תהלה תחת רוח כהה וקרא להם אילי הצדק
4 מטע יהוה להתפאר׃ ובנו חרבות עולם שממות
ראשנים יקוממו וחדשו ערי חרב שממות דור ודור׃
ה ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכרמיכם׃
6 ואתם כהני יהוה תקראו משרתי אלהינו יאמר לכם
7 חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו׃ תחת בשתכם

CAP. LXI, 1. p) c. 11, 2. c. 40, 13. c. 59, 19. c. 63, 10. 11. 14. q) v. 11. c. 7, 7. r) c. 11, 2. c. 59, 21. c. 60, 22. Luc. 4. 18. Col. 2, 9. Promissa omnia se effecturum, & suo tempore acceleraturum adfirmaverat Messias c. 60, 22. Iam, vt donis viribusque sufficientibus se instructum declaret ad tantum opus perficiendum, *Spiritum Domini Dei*, a Patre ac se ab æterno procedentem, *supra se esse*, in se conquiescere c. 11, 2. & se vnxisse donis immensis dicit, *vt lætum hoc nuntium de redemtione ex captiuitate spirituali*, tacitate &c. non tantum in diebus adsumtæ carnis Iudæis retulerit; sed etiam conuersis olim e prauaricatione c. 59, 20. *annum beneplaciti* s. *acceptationis* gratiosæ & & *condonationis* v. 2. secundum promissionem fœderalem paulo ante c. 59. 21. indicatam, hostibus autem *diem vindictæ* prædicaturus & allaturus, adeoque amplissime omnia illa hactenus memorata adimpleturus sit v. 1-9. Hinc concioni & promissioni illustri Messiæ Ecclesia Israelitica respondet, eamque vera fide exultabunda acceptat, & gratias Deo agit pro habitu spirituali magnifico & pulcherrimo v. 10. coll. cum v. 3. ac fructu iustitiæ & gloriæ copiosissime progerminante v. 11. Hæc *Maii* Oecon p. 930. Habemus igitur in hoc capite I. *Messiæ concionem & iteratum promissum* v. 1-9. II. *Ecclesiæ responsionem & canticum* s. *iubilum* v. 10. 11. Neque enim de alio, quam *de solo Messia*, hoc caput intelligendum esse, multis rationibus probant nostrates, Dorsch. Schmid. aliique: (1) ex operibus diuinis v. 1. 2. 3. (2) quia *Iehoua* est, qui loquitur v. 8. & (3) idem, qui c. 60. locutus. (4) quia Christus ipse Luc.

Luc. 4, 21. diserte hoc caput de seipso interpretatur. (5) quia Ecclesia induentem ipsam vestibus iustitiæ, Iehouam esse, prædicat v. 10. coll. cum v. 3. (6) Quia Deus iisdem prope verbis non Prophetam, sed Messiam compellat c. 42, 7. Neque (7) desunt ex Iudæis, qui de Christo s. Messia id intelligant. Ita R. *Saadia Gaon* in libro haemunot c. 8. apud *Voisinium* ad Raymundi Pug. fid. p. m. 160. item *LeKach Tobh*. Et sic *Kimchi* in Lexico suo sub rad. משח fol m. 73. a *Verba hæc*, inquit, *sunt Prophetæ de Messia: nam Messias ita dicturus erat; quia propterea me vnxit Deus, vt lætum nuntium adferam miseris.* s) *ideo, propterea* namque. c. 29, 13. Num. 20, 11. t) *me* sec. humanam naturam *vnxit* Ps. 45 8. Ebr. 1, 9. Spiritu S. Ioh. 3, 34. Act. 10, 38. inde ab vtero matris Luc. 1, 35. u) c. 60, 6 Ps. 40, 10. 2 Sam. 18, 19 20. x) Vulg. Tig. aliique *mansuetis*; at S. cum LXX. & Luca, *pauperibus & humilibus*, qui agnoscunt suam humilitatem in peccatis, & paupertatem in spiritualibus, vnde vera oritur mansuetudo & sancta. Cf. c. 11, 4. c. 29. 19 Zeph. 3, 9. Ps. 9, 13. Mat. 5, 3. c. 11, 5. & e contrario superbos mente cordis sui Luc 1, 51. y) c. 48, 16 z) c. 1, 6. a) Ps. 147, 3. cf. Ps. 51 19. b) *ad proclamandum* s. *ad prædicandum* v. 2. Ier. 34, 8. 25. 17. c) *captiuis*. cf. c. 49, 24 25. c. 52, 2. Rom. 7, 14. 23. Heb. 2, 15. d) *libertatem*, a lege & omni condemnatione; consequenter etiam a seruitute elementorum mundi. *Cocc* Lex. p. 844. vide typum Lev. 25, 10. e) *& vinctis* c. 49, 9. Zach. 9, 11. 12. f) *aperire* s. *apertionem*. Infin. forma פְּקַח c. 58, 9. cf. c. 35, 5. c. 42, 7. Act. 26, 18. g) Trem. *ergastuli*, R Ioseph Kimchio *carceris* vel *vinculorum*. (1) Hoc quid sit, ipsi Hebræi non norunt certo, inquit S. Aliis vna est cum præcedente, aliis duæ voces, sed eiusdem originis & significationis, q. d. *omnimodam apertionem: & carceris*, & consequenter etiam *oculorum*, i.e. sec. LXX. & Lucam ἀνάβλεψιν, s. *clarum visum*, ex obscuro carcere eductis. vid. c. 42, 7. Forcassis obscura vox aliquid luminis accipere potest ex Aethiopica lingua, in qua מוקה cum cognatis frequentissime est *compes, vinculum & carcer*. vid. *Ludolff* nouum Lex. Aeth. col 89. & 639.
 ℣. 2. h) c. 49, 8 c. 60, 10. Luc. 4, 19. cf. Act. 17, 30. 2 Cor. 6, 2. 3. Multi putant, respectum etiam haberi aliquem ad annum iubilæum V. T. quod non improbamus. S. i) c. 34, 8. c. 63, 4. Deut. 32, 35. cf. Matt. 2, 12. c. 10, 15. Luc. 18, 7. c 21, 22. Apoc. 6, 17. k) c. 12, 1. c. 40, 1. c. 49, 13. c. 51, 3. 12. c. 65, 13. Zach. 1, 17. l) *omnes lugentes* v. 3. c. 57, 18. c. 66, 10. Matt. 5, 4. 2 Cor. 7, 10.
 ℣. 3. m) *Ad tribuendum* s. *ad exhibendum* c. 47, 6. n) vid. v. 2. & cf. c. 49, 14. c. 62, 19. Apoc. 21, 4 o) *ad dandum* inquam; vel *& ad dandum illis* p) *ornatum* capitis v 10 c. 3, 20. Ez. 24. 17. 23. cf. supra c 35, 10. q) *pro cinere*. cf. c. 58, 5. 2 Sam. 13, 19. r) *oleum lætitiæ* Ps. 45, 8. Syr. *vnguentum suauissimum*: cf. Ps. 23, 5 s) *pro luctu* c. 60. 15. 20. Ier. 31, 13. t) S. *pallium*. al. *amictum* (1) cf. verbum c. 22, 17 c. 59, 17. &c. u) v. 11. c. 60, 18. Ion. *spiritum orantem* x) *pro spiritu contracto* s. animo mœsto & desperabundo. cf c. 42, 3. Leu. 13. 39. 56. & Ez. 21, 12 y) *& dicetur illis*, i.e. *vocabuntur* c. 58, 12. c. 62, 2. z) arbores s. *quercus iustitiæ* c. 1, 29. c. 60, 21. Ps. 92, 13. 14. Vt *planta Iehouæ* est, quæ a Iehoua plantata, sic *quercus iustitiæ* esse putamus, quas iustitia promissionum diuinarum, & ipsa iustitia Christi imputata educat & corroborat: quanquam eædem quercus deinde etiam proferre incipiunt fructus iustitiæ. S. a) c. 5, 2. c. 60, 21. Matt. 15, 3 b) c. 60, 21. Ioh. 15, 8. Phil. 1, 11.
 ℣. 4. c) S. *Tum ædificabunt*. c. 60. 10. d) c. 58, 12. Spirituales ruinæ intelligendæ veniunt. S. e) *solitudines* c. 49, 19. f) *priorum* hominum vel sæculorum, s. *priscas*. cf. Leu. 26, 45. Deut. 19, 14. Ps. 79, 8. g) c. 44, 26. c. 58, 12. h) *& instaurabunt, reficient*. 2 Par. 15, 8. i) *vrbes vastatas* Ez. 29, 10. Zeph. 3, 14. k) c. 49. 8. Ez. 36, 4. Dan. 9, 25. l) c. 58, 12. c 60, 15. Respicit ad solitudinem ciuitatis Dei, per gentilismum tot seculis miserandum in modum destructæ: hanc ædificandam & restaurandam prædicit. *Dorsch.*

℣. 5. m) S. *Stabunt vero*. al. *Surgent etiam*. cf. Mich. 5, 3. n) quondam *alieni* s. *extranei* c. 1, 7. Eph. 2, 12. o) Id Hieronymus aliique de re pastoritia & agricultura spirituali, accipiunt; Brentius de adiumento in bonum, Dorscheus de obsequio gentium. Conf. c. 60, 10. 11 12. Ier. 3, 15. c. 23. 4. Ez 34, 2. 10. 1 Pet. 5, 2. &c. p) c. 60, 10. q) *agricolæ vestri* (7) Ier. 51. 23. c. 52 16 cf 1 Cor. 3, 9. r) *& vinitores vestri* erunt (5) 2 Par. 26, 10. cf. supra c. 5, 7.
 ℣. 6. s) *Vos autem Sacerdotes Domini. &c.* cf Deut. 7, 6. Hos. 14, 3. Mal. 1, 11. Ps. 50, 14. 1 Pet. 2, 5. t) *vocabimini & eritis* v. 3. 12. c. 54, 5. c 56, 7. Nam *in regno Christi* omnes Israelitæ genuini sunt sacerdotes, quia *habent meliorem illam spem, per quam adpropinquant Deo* Heb 7, 19 *accessum ad Patrem* Eph. 2, 18. *& viam recentem*, dedicatam vel *initiatam sanguine* Christi Hebr. 10. 19 20. Cum iis vero *etiam fideles gentium sunt Sacerdotes* Apoc. 1, 6. c. 5, 10. Es. 66. 20. 21. *Cocc.* Lex. p. 363. u) c. 56, 6. c. 60, 7. Ioel 2, 17. x) c. 4, 3. c. 62, 4. y) c. 60, 5. 16. z) c. 23, 18. a) *gloriabimini, efferetis* vos (1) cf. Ps. 94, 4. *Aleph & Iod* permutatis.
 ℣. 7. b) vid. v 3. c. 60, 15. c) cf. c. 25, 8. c. 54, 4.

CAP. LXI, ℣. 1. פְּקַחקוֹחַ Ita coniunctim scribunt 1. 3. contra *Mas.* impr. ℣. 6. ואתם per *Graschaim* 2. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. & *Ber.* sed *Rbhia* aptius est.

משנה וכלמה ירנו חלקם לכן בארצם משנה יירשו
8 שמחת עולם תהיה להם׃ כי אני יהוה אהב משפט
שנא גזל בעולה ונתתי פעלתם באמת וברית עולם
9 אכרות להם׃ ונודע בגוים זרעם וצאצאיהם
בתוך העמים כל־ראיהם יכירום כי הם זרע ברך
יהוה׃
10 שוש אשיש ביהוה תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי־
ישע מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וככלה תעדה
11 כליה׃ כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח
כן אדני יהוה יצמיח צדקה ותהלה נגד כל־הגוים׃
Cap.LXII סב למען ציון לא אחשה ולמען ירושלם לא אשקוט עד־
2 יצא כנגה צדקה וישועתה כלפיד יבער׃ וראו גוים
צדקך וכל־מלכים כבודך וקרא לך שם חדש
3 אשר פי יהוה יקבנו׃ והיית עטרת תפארת ביד־
יהוה

tus de *notitia sani iudicii*, non praui; nec sine verbo, sed cum eo. Quotquot enim vident, & non agnoscunt, in iis est ignorantia prauæ dispositionis. S. Conf. 2 Cor. 4, 3. 4. Col. 3,

הפטרת נצבים

3. 4. d) *semen*, cui *benedixit* Dominus. cf. c. 19, 24. 25. c. 65, 23. Num. 6, 24. Eph. 1, 3. 4.

℣. 10. e) S. Quare *lætando lætabor*, vehementer gaudebo. cf. c. 61, 5. c. 66, 14. Ion. præmittit: *Dixit Ierusalem*, sc. *noua* s. *Spiritualis* c. 51, 17. c. 54, 1. cf. c. 60, 1. quæ grata mente agnoscit promissa Messiæ beneficia, & vehementer in iis exultat. vid. not. ad v. 1. f) *in Iehoua* Messia. v. 1. 8. c. 29, 19. Ion. *in Verbo Domini*. g) c. 9, 2. c. 25, 9 c. 41, 16. Zach. 10, 7. h) c. 60, 9. Ion. *in salute Dei mei*. cf. 1 Sam. 2, 1. i) Zach. 3, 4. 5. & supra v. 3. k) c. 51, 5. c. 52, 1. Ps. 45, 10. 14. 15. l) *amiculo* c. 59, 17. vt Pontifex indutus fuit Leu. 8, 7. vel Regis filiæ 2 Sam. 13, 18. m) cf. c. 1, 27. Ps. 132, 9. 1 Cor. 1, 30. 2 Cor. 5, 3. 21. Gal. 3, 27. Apoc. 3, 18. c. 12, 1. c. 19, 8. 14. & oppos. Zach. 3, 3. n) *texit, amicivit me* (1) o) *sicut sponsus* Ps. 19, 6. p) S. *imponit*. Trem. qui *administrat*, al. *adplicat*. Gusset p. 367. *vt sponsus sacerdotare*, h. e. tam bene concinnare, eamque nitidum atque auro ac gemmis splendidum reddere *solet ornatum capitis, vt sacerdotem æmulari videatur*. Alibi verbum hoc significat *sacerdotio*, s. *eximio & propioris admissionis ministerio fungi*, vt Ex. 28, 1. 41. c. 29, 1. 44. 2 Sam. 8, 18. Non autem dicitur Ecclesia h. l. *Sponsus* nec *Sponsa*, sed in ornatus pulchritudine cum iis comparatur: q. d. sicut sponsus & sponsa se ornant, sic Dominus ornauit me pulcherrime & magnifice. S. q) *ornatum capitis*. vid. v. 3. r) c. 49, 18. Apoc. 21, 2. s) *ornat se* (8) Ez. 23, 40. Hos. 2, 15. t) *apparatu suo* s. *nuptialibus vestibus suis* Deut. 22, 5. cf. Ps. 45, 14. 15. ℣. 11. u) Gen. 1, 12. Hag. 1, 11. x) Ps. 65, 11. Gen. 2, 9. y) *& sicuti hortus* c. 51, 3. Num. 24, 6. z) *satiua semina sua*. (2) Leu. 11, 37. a) *germinat* s. *germinare facit*. cf. verbum Gen. 3, 18. Deut. 29, 22. b) vid. v. 1. c) c. 45, 8. c. 55, 10. Ion. *reuelabit*. d) v. 10. c. 60, 17. e) v. 3. c. 60, 18. Ion. *laudem Hierosolymæ*. cf. c. 62, 7. f) *coram* Ex. 34, 10. Deut. 31, 11. Ios. 8, 35. g) c. 2, 2. c. 40, 5. c. 52, 10. Luc. 1, 10.

CAP. LXII, ℣. 1. h) *Propter Zionem*. c. 49, 14. Non meritum id significat, sed amorem Dei erga ecclesiam cf. c. 37, 35. c. 42, 21. c. 43, 14. 25. c. 45, 4. &c. i) *non silebo* aut *abstinebo*. v. 6. cf. c. 42, 14. c. 64, 11. c. 65, 6. Ps. 28, 1. *ego Messias*; cuius hic sequitur responsio ad illum iubilum Ecclesiæ c. 61, 10. 11. repræsentatum. Nempe quæ de restitutione Zionis & Hierosol. magnifice hactenus *promisit Messias*, eadem hoc capite magis *confirmat*, pollicetutque, se non quieturum, donec omnia in apertam lucem produxerit, & effectui dederit, vt gentes & reges gloriam & maiestatem eius videant & venerentur v. 1.-6. quia per vigiles sedulos, constitutos vbique terrarum, propaganda sit cito ea fama, de restituenda Hierosolyma; qui etiam Zionem excitare & viam præparare debeant ad excipiendam salutem cælitus aduenientem. *Maii* Oecon. p. 981. *Partes sec. S. duæ* sunt; I. *Promissio Messiæ* de propaganda Ecclesiæ gloria v. 1.-7. II. *Promissio Dei Patris* de aduentu Filii in carne v. 8. seqq. Alii tamen continuum Christi dialogum cum Ecclesia obseruant. vid. c. 63, 1. 2. 3. 7. c. 65, 1 seqq. nec insolens est, vt monet Dorscheus, vel Deum Patrem, vel Filium de se etiam in tertia persona loqui. *Deum* autem hic loqui, non Prophetam, agnoscit Kimchi & Chaldæus, qui ita: *Donec fecero liberationem Zioni, non dabo requiem populis, & donec adduxero consolationem Hierosolymæ, non sinam quiescere regna*. k) vid. c. 51, 17. c. 52, 1. c. 54, 1. c. 60, 1. c. 61, 10. & conf. 1 Reg. 11, 13. 32. l) cf. c. 18, 4. Ps. 83, 2. Ruth. 3, 18. m) c. 2, 3. Hos. 6, 5. scil. ad gentes. S. ex coll. v. 2. n) c. 60, 1. o) v. 2. c. 56, 1. c. 61, 11. Ps. 37, 6. p) v. 11. c. 51, 10. q) *sicut fax* Gen. 15, 17. Iud. 7, 16. r) *quæ ardet* c. 9, 17. *Ellipsis relat.* vt c. 28, 16. c. 30, 6. c. 56, 2. &c. ℣. 2. s) S. *Tum videbunt gentes* c. 52, 10. c. 60, 3. t) v. 1. Rom. 1, 17. u) c. 60, 3. 16. x) c. 35, 2. c. 60, 1. 2. c. 66, 11. Apoc. 21, 11. y) *& vocabitur*, q. d. *pronunciabitur tibi* c. 48, 12. c. 61, 3. coll. c. 48, 8. z) c. 56, 5. c. 65, 15. Ez. 48, 35. Apoc. 2, 17. c. 3, 12. sc. *amicorum & filiorum Dei* Ioh. 15, 15. 1 Ioh. 3, 1. 2. *Nomen nouum* esse videtur illud ipsum, quod v. 4. sequitur, *Chephzi-bah & Beulah* - & *nouum* vocatur, quia ad nouum testamentum pertinet, in quo omnia noua sunt 2 Cor. 5, 17. per gratiam Dei nouam in Christo Domino nostro; idq. non de litteris & syllabis accipiendum, sed de re. Deus nimirum dicit res. S. a) c. 1, 20. c. 40, 5. c. 58, 14. Ion. *quod per Verbum Domini ipse declarabit*. b) S. *enunciabit*. Gen. 30, 28. Num. 1, 17. Ezr. 8, 20. ℣. 3. c) *corona gloriæ* i. e. sec. S. *gloriosum & spirituale regnum*. Cf. c. 4, 2. c. 28, 1. 3. Ier. 13, 18. Ez. 16, 12. Prou. 4, 9. c. 12, 4. Iob. 31, 36. & Phil. 4, 1. 1 Thess. 2, 19. d) *in manu Domini*, h. e. *ab ipso Domino administrandum* coll. 2 Reg. 14, 5. c. 15, 19. 2 Par. 17, 5. Respici omnino videtur ad regnum, quod in Israel quondam fuit, tale quidem, vt Dominus ipse fuerit rex eius 1 Sam. 8, 7. c. 12, 12. vt esset typus regni spiritualis N. T. in quo nullus est rex, nisi Christus ipse. S.

d) *duplum* bonum, cf. c. 40, 2. Zach. 9, 12. e) *& pro ignominia* c. 50, 6. Ps. 44, 16. f) *iubilabunt*. c. 12, 6. c. 65, 14. g) *in sorte vel parte sua*. cf. c. 57, 6. Ier. 10, 16. Thr. 3, 24. *Mutat personam*; quia promissum datur præsentibus, & implendum est in posteris absentibus. Alio sensu hæc verba exponit *Cocc.* Lex. p. 816. *& ignominiam cantant partem suam*. i. e. partem suam cum gaudio profitentur ignominiosam Christi crucem, coll. 1 Pet. 4, 16. h) *Propterea* inquam, pro pudore & ignominia. i) Iob. 42, 10. k) c. 60, 21. cf. Ps. 105, 44. l) c. 35, 10. c. 51, 11. Persecutionum recessum, & largam compensationem hic prædici, notat *Dorsch.*

℣. 8. m) *ego Iehoua* Filius Dei. v. 1. 10. n) cf. c. 56, 1. Ier. 23, 5. Ps. 45, 8. Iob. 34, 17. o) *& odio habeo* c. 1, 14. Ps. 11, 5. p) *rapinam* s. *raptum* (4) Leu. 5, 21. Ez. 22, 29. Ps. 62, 11. q) *in holocausto* mihi oblatum. Sic Vulg. Tig. aliique, & fauent accentus. cf. c. 1, 11. Deut. 23, 19. Prou. 15, 8. c. 21, 27. At S. mauult cum LXX. Syr. Ar. intelligere *raptum per iniquitatem*. coll. Ps. 58, 3. Ps. 64, 7. Iob. 5, 16. r) cf. c. 40, 10. c. 65, 7. Ier. 31, 16. Prou. 10, 16. s) c. 16, 5. Ps. 69, 14. Ps. 111, 8. Prou. 29, 14. Zach. 8, 8. t) Gen. 17, 7. Ier. 33, 20. 21. c. 50, 5. ab æterno Eph. 1, 4. & in æternum Ps. 54, 10. u) c. 55, 3. Gen. 15, 18.

℣. 9. x) *Et notum erit*, vel *cognoscetur inter gentes*. cf. c. 66, 14. ex doctrina & fructibus Matt. 5, 16. c. 7, 16. 1 Pet. 2, 12. &c. y) c. 59, 21. c. 66, 22. Zach. 8, 13. 23. z) *& noti eorum* c. 22, 24. c. 65, 23. a) cf. Deut. 4, 6. b) cf. Cant. 6, 9. Esth. 2, 15. c) *agnoscent eos*. Gen. 42, 7. *Loquitur textus*

℣. 9. כי per *Makk.* 1. 2. sic fu. 5.

4 יהוה וצנוף מלוכה בכף־אלהיך׃ לא־יאמר לך עוד | וצניף קרי
עזובה ולארצך לא־יאמר עוד שממה כי לך יקרא
חפצי־בה ולארצך בעולה כי־חפץ יהוה בך וארצך
ה תבעל׃ כי־יבעל בחור בתולה יבעלוך בניך ומשוש
6 חתן על־כלה ישיש עליך אלהיך׃ על־חומתיך
ירושלם הפקדתי שמרים כל־היום וכל־הלילה תמיד
7 לא יחשו המזכירים את־יהוה אל־דמי לכם׃ ואל־
תתנו דמי לו עד־יכונן ועד־ישים את־ירושלם תהלה
8 בארץ׃ נשבע יהוה בימינו ובזרוע עזו אם־אתן את־
דגנך עוד מאכל לאיביך ואם־ישתו בני־נכר תירושך
9 אשר יגעת בו׃ כי מאספיו יאכלהו והללו את־יהוה
ומקבציו ישתהו בחצרות קדשי׃
י עברו עברו בשערים פנו דרך העם
סלו סלו המסלה סקלו מאבן הרימו נס על־העמים׃
11 הנה יהוה השמיע אל־קצה הארץ אמרו לבת־
ציון הנה ישעך בא הנה שכרו אתו ופעלתו לפניו׃
12 וקראו להם עם־הקדש גאולי יהוה ולך יקרא
דרושה עיר לא נעזבה׃

e) & *diadema* (4) c. 13, 23. Zach. 3, 5. Iob. 29, 14. f) c. 34, 12. g) cf. c. 49, 16.

℣. 4. h) *Non amplius*, inquam, *vocaberis*. c. 61, 6. i) v. 12. c. 54, 6. 7. c. 60, 15. k) c. 1, 7. c. 64, 9. cf. Ier. 33, 10--13. l) v. 12. c. 1, 26. c. 34, 8. m) q. d. *Deliciæ meæ sunt in ea*. Opponitur *Dereliɛta*. cf. 2 Reg. 21, 1. & Mal. 3, 12. Pſ. 16, 3. Pſ. 45, 12. Pſ. 68, 17. Pſ. 132, 13. Luc. 2, 14. Hoſ. 2, 20. 21. n) q. d. *maritata*. cf. c. 54, 1. 5. LXX. & Ion. *habitata*. Opponitur namque *vaſtata*: quia, vt Kimchi ſcribit, *terra habitata* ſimilis eſt mulieri, quæ habet maritum; at cum *vaſtata* iacet, eſt ſicut vidua, cui non eſt maritus. o) Sequitur ſtatim expoſitio & ratio iſtorum nominũ. p) c. 42, 21. Num. 14, 8. 2 Sam. 22, 20. q) q. d. *occupabitur, habebitur*. v. 5. Prou. 30, 23. LXX. & Ion. *habitabitur*.

℣. 5. r) *Nam ſicut habet* vel *maritat*. v. 4. c. 54, 5. Deut. 24, 1. Ad mentem S. & ex ſignificatione verbi, hoc comma ita reddendum cenſet D. Neumann: *uti adoleſcens ſit ſuperior virginis maritando eam, ita ſuperiores, & quaſi mariti, vel rectores & tutores tui erunt*, non peregrini homines, ſed proprii *filii tui*. in Exodo L. S. p. 187. s) Deut. 32, 25. Coh. 11, 9. t) cf. c. 51, 18. Varenius confert Gal. 4, 19. u) & *gaudio* c. 60, 15. x) *ſponſi* c. 61, 10. Ier. 7, 35. y) *ſuper ſponſa* c. 49, 18. Ioel 2, 16. z) c. 65, 19. Deut. 28, 63. Zeph. 3, 17. cf. ſupra c. 61, 10.

℣. 6. a) c. 60, 10. Apoc. 21, 12. b) *conſtitui* Gen. 39, 5. 1 Sam. 29, 4. 2 Reg 7, 17. c) Cant. 3, 3. Ez. 3, 17. c. 33, 7. Rectiſſime intelliguntur *Eccleſiæ miniſtri*, in primis vero *Apoſtoli*. Nam hi ſunt, qui non tacuerunt, donec Ieruſalem conſtituta eſt laus ſeu gloria in terra, h. e. donec euangelium prædicatum, & eccleſia propagata eſt in totum mundum.

mundum. S. d) c. 28, 24. c. 65, 2. e) c. 27, 3. cf. Act. 20, 7. ſeqq. 2 Cor. 6, 5. c. 11, 27. f) c. 60, 11. g) *non tacebunt* v. 1. cf. Pſ. 87, 3. Pſ. 102, 22. Act. 4, 19. 24. 33. Apoc. 4, 8. h) Schmid. in Verſ. *commemorantes*, & in *Comment. prædicantes Iehouam*. vt c. 12, 4. c. 63, 7. Gen. 40, 14. At Cocc. Lex. p. 202. *qui commonefacitis Dominum*, qui precibus, clamoribus & ſuſpiriis *facitis*, *vt Deus non obliuiſcatur* Hieroſolymæ. ſic confer ſupra c. 43, 26. i) *ne ſit quies aut ſilentium*. (3) v. 7. Pſ. 83, 2.

℣. 7. k) *Nec etiam ipſi Domino quietem detis.*, nimirum ſemper & indeſinenter orantes pro eccleſia. *Schmidius*. Confer Luc. 18, 1. ſeqq. l) Schmidius: *donec reparauerit* Pſ. 87, 5. Pſ. 102, 17. m) c. 60, 15. n) c. 60, 18. c. 61, 11. ℣. 8. o) *Iurauit Iehoua*, Pater ſecundum *Schmidium*. ſecundum alios, Meſſias. vide not. v. 1. & confer c. 14, 24. c. 54, 9. p) *per dextram ſuam* omnipotentem. c. 41, 10. c. 48, 13. Ex. 15, 6. 12. Pſ. 118, 15. 16. q) c. 51, 5. 9. c. 63, 5. Pſ. 89, 11. r) confer c. 21, 14. 1 Sam. 24, 22. s) c. 65, 21. 22. Hoſ. 14, 8. t) Pſ. 74, 14. u) Deut. 28, 31. Nah. 3, 13. confer Iud. 6, 3. ſeqq. 2 Par. 28, 16. ſeqq. x) c. 60, 10. c. 61, 5. 2 Sam. 22, 45. 46. y) c. 24, 7. c. 36, 17. Per *frumentum & muſtum* intelliguntur bona ſpiritualia, ad generationem & nutritionem cæleſtem pertinentia, de quibus & Zach. 9, 17. Eſ. 55, 1. ſeqq. Prou. 9, 2. ſeqq. *Dorſcheus*. z) *pro quo laboraſti*. c. 43, 22. Ioſ. 24, 13. ℣. 9. a) *Nam qui colligunt frumentum* Deut. 28, 38. Ier. 40, 10. b) *id etiam comedent*. Pacatum & florentem Eccleſiæ ſtatum promittit. cf. c. 65, 21. 22. Am. 9, 13. 14. Cant. 5, 1. Rom. 14, 17. c) c. 64, 10. Ioel 2, 26. d) *& qui colligunt* vuas & muſtum. confer c. 22, 9. Mich. 4, 12. e) *etiam bibent illud*. confer c. 65, 13. f) Reſpicit ad Deut. 12, 17. 18. c. 14, 22. 23. ℣. 10. g) *Tranſite, tranſite*, vos vigiles & concionatores Sionis v. 6. ad annuntiandum omnibus gentibus Seruatorem. confer Inf. 1, 11. Ion habet: *Dixit Propheta: tranſite & reuertimini per portas*; vt legimus Ex. 32, 27. Verba tamen non ſunt Prophetæ, ſed ipſius Meſſiæ; vel Dei Patris, ſecundum *Schmidium*. vid. not. v. 1. 8. h) q. d. *per omnes portas*. confer Pſ. 24, 7. 9. Mat. 28, 19. i) confer c. 40, 3. c. 49, 11. c. 57, 14. Mal. 3, 1. Luc. 10, 1. 3. k) *populi* etiam *Iudaici*. c. 40, 7. Ion. *conuertite cor populi ad viam rectam*. l) *ſternite, ſternite* c. 57, 14. Iob. 19, 12. m) *viam ſtratam* c. 33, 8. c. 35, 8. c. 49, 11. n) *purgate eam a lapidibus*. c. 5, 2. Ion. *annuntiate annuntiationes bonas & conſolationes iuſtis, qui ſuſtulerunt cogitationes prauæ concupiſcentiæ, quæ eſt veluti lapis offendiculi*. o) c. 5, 26. c. 11, 12. c. 49, 22. p) *ad omnes populos*, vt & iſti aduenient. confer c. 45, 22. c. 49, 6. ℣. 11. q) Nam *ecce*. c. 50, 2. confer Ioh. 1, 40. 47. r) c. 30, 30. s) c. 48, 20. c. 49, 6. c. 52, 10. Pſ. 2, 8. c. 22, 28. t) c. 52, 2. Zach. 9, 9. Mat. 21, 5. Ioh. 12, 15. u) *Salus & Auctor ſalutis tuæ*. v. 1. c. 49, 6. c. 51, 5. c. 61, 10. Gen. 49, 18. Act. 4, 12. 1 Tim. 4, 10. x) c. 59, 20. c. 60, 1. c. 63, 1. y) vid. c. 40, 10. Apoc. 22, 12. z) c. 49, 4. c. 61, 8. c. 65, 7. ℣. 12. a) *Vocabunt autem illos* v. 2. c. 60, 14. quotquot oblatam ſalutem recipient Ioh. 1, 12. b) *populum ſanctum* c. 60, 21. Dan. 7, 27. Apoc. 19, 8. 14. imputatiue 1 Cor. 1, 30. & inchoatiue 1 Pet. 1, 15. 16. c. 2, 9. confer not. ſupra ad v. 3. c) c. 35, 9. 10. c. 63, 4. Pſ. 107, 2. Rom. 3, 24. d) *Tibi autem*, Eccleſiæ meæ. e) *vocabitur* ſeu dabitur *nomen*. v. 2. 4. *tu vocaberis & eris*. confer v. 6. c. 54, 5. c. 56, 7. f) *Quæſita* a nouis ciuibus. c. 60, 4. ſeqq. Ier. 30, 14. g) *Non-deſerta* a Deo ſuo. v. 4. confer c. 27, 10. c. 49, 14. c. 60, 15. Ez. 36, 4. Pſ. 46, 6. Hebr. 13, 5.

℣. 3. בכף per *Merca* 1. 2. 3. ſic ſe. 5. ℣. 6. *Spatium* præmittunt 6--10. 19--23. ℣. 9. מאספיו *Aleph* per *Kamets* cum *Meth*. 1. 2. 6. 9. 10. 20. ſic ſe. 5. & ſic alii codices in *M. I.* vbi inſuper quidam per *Kametsbet*. addita nota. *fec. Maſoram eſſe controuerſum, ſiue Kametsan Kometschat*. ℣. 10. העם ita 5. in margine, ſed in textu habet יהוה.

CAP. LXIII. מִי־זֶה ׀ בָּא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים סג מִבָּצְרָה זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בִּצְדָקָה

CAP. LXIII, 1. *h*) *Quis hic est?* Hoc & sequens caput coniunctissima sunt, & duas habent partes: I. *Ecclesiæ s. piorum cum Messia colloquium*, duabus quæstionibus ac responsionibus constans v. 1-6. II. Resipiscentium ex *Iudæis* (vid. v. 15. c. 64, 5. 9. 10.) *orationem*, qua (1) vetera Dei beneficia agnoscunt & celebrant v. 7--14. (2) gentis suæ conuersionem orant v. 15. seqq. & c. 64 totum. Ceterum quæstiones & sententiæ Interpretum Christianorum (ut Hebræos taceamus) admodum multæ & variæ hic nascuntur, quas fusius omnes enarrare, ratio nostri instituti non permittit. Præcipuas tamen fideliter exponemus. Quæritur namque. I. *Quis interroget?* Et Hieronymus aliique veteres intelligunt *Angelos*, Christo in cœlum adscendenti gratulantes. alii rectius *Sionem* s. Ecclesiam, cuius c. 62, 11. facta est mentio. alii *Prophetam*, cui visio contigit; quæ tamen cum media sententia facile componitur. II. quæritur *de qua persona hæc quæstio instituatur?* Vbi ex Hebræis plerique *Deum*, alii *Messiam*, alii *Michaelem Archangelum* intelligunt. vid. A. ben Esra &c. *Iudam* autem *Maccabæum* peruerse Grotius, coll. 1 Macc. 5. & Ioseph. A. I. Lib. XII. c. 11. 12. Alii *Deum Patrem*, de hostibus vindictam sumentem. Alii vero, vt communiter nostrates, ac recte quidem, *de Christo*, idque (1) ex v. 5. coll. cum c. 59, 16. & e nexu capitum antecedd. 61. & 62. & consequentium cap. 65. & 66. (2) Quia hoc caput in N. T. diserte ad Christum refertur Apoc. 19, 15. vbi non allusionem ad h. l. sed allegationem eius esse, exinde probant Dorsch. & Schmid. quod nec verba ex Ps. 2, 9. ibidem allegata aliter, quam proprie de Christo sumenda sint. III. Quæritur *de obiecto s. argumento huius vaticinii.* Hieronymus aliique veteres (vt diximus) Christum in cælos adscendentem hic repræsentari existimant; quod tamen non immerito impugnat *Lyra* ad h. l. Grotius autem id perperam accipit de liberatione Iudæorum per Iudam Maccabæum. Alii de liberatione Iudæorum ex captiuitate Babylonica, sed etiam hoc inuito contextu; nisi ad ductum Apocalypseos hic mysticos *Iudæos* h. e. veros *Christi confessores*, & mysticam Babylonem intelligas. Alii (vt *Lutherus* ad h. l. & ex parte *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 313.) de Christo, Synagogam Iudaicam funditus per Romanos excindente; idque multo probabilius. conf. nos ad c. 34, 1. Alii, etiam tempore Hieronymi, de Christo ad iudicium veniente, & Antichristum delente, vt *Lyra* ad h. l. Alii tandem *de Christo patiente*, vt Glassius, Dorsch. Schmid. & plures. *Hoc capite* (inquit Pfeifferus in Dub. Vex. ad h. l verbis Glassii) *continetur luculenta passionis & mortis Iesu Christi, eiusque cumprimis catastrophes secundæ, s. i. graphia: quod sc. modo is victor euadens de hostibus suis diabolo, morte, inferno, qui plenariam ipsi moliebantur deletionem, triumphum egerit, resurgendo a mortuis, adscendendo ad cœlos, & sedendo ad dexteram Patris, & adhuc de quibusuis aduersariis, ad finem vsque seculi tropæum ferat, ab eisque Ecclesiam suam adserat, totam hostilem cateruam plenaria tandem excisione deleturus.* Quomodo ampliata sententia hæc illud quoque habet, quod volunt alii, in specie etiam *Tarnouius*, qui in Exercit. Bibl. p. 118. seq. hoc oraculum *non de Christo patiente, & sua solius passione iram Dei placante, sed de Christo Ecclesiæ Rege, suos potentissime ab externis hostibus liberante & defendente*, exponit. Probat id (ita scribit Dorsch. ad h. l p. 204.) (1) quia vindictam *de hostibus terrenis sumserit* v. 4. (2) vestem conspersam habuerit *non suo, sed robustissimi* cuiusque illorum, ab ipso in terram prostratorum *sanguine*, & quidem (3) contaminatam v. 3. (4) Quia *calcasse* dicatur *non diabolum* aut infernum, *sed populos* v. 6. (5) Quia *in passione* sua *non venit ex Idumæa*, neque ex metropoli eius *Bozra* v. 1. (6) Quia *non tam sua excandescentia* Christus in passione se fulciuit, quam Patris iram sensit, contra v. 5. (7) Quia *suo sanguine non contaminat*, sed purgat nos. (8) Quia *torcular* in sacris litteris *vltionem* significat, & *non pressuram calcantis*, Ioel 3, 13. Thr. 1. 15. Apoc. 14, 19. 20. Concedit vero, *hunc actum Christi erga hostes externos præsupponere actum passionis*, tanquam eum, cuius virtute omnes hostes vincantur. Cui respondemus (ait d. l. *Dorscheus*) ad (1) ex *v. 4 non patere*, de hostibus terrenis esse sermonem. Est enim *dies redemtionis* generis humani omnino etiam *dies vltionis* & tempus vindicandorum. Ad (2) Christus in die passionis vestem conspersam habuit *sanguine suo proprie*. Conspersio autem a *sanguine hostium* oriunda *metaphorice* dicitur; siue de Christo patiente, siue de triumphante intelligas. Ponitur enim antecedens pro consequente, *sanguinis profusio pro victoria*. Sic & robustissimi *in terram prostrati metaphorice* dicuntur; quo sensu *ipse Satanas proiectus dicitur in terram* Apoc. 12, 9. Ad (3) *Contaminatio vestimenti* per sanguinem hostium v. 3. *etiam metaphorice* dicitur, quocunque sensu de Christo accipiatur. Ad (4) Quod *populi* dicantur conculcati, exinde fit, quia *hostes Christi describuntur instar exercitus*, in quo populi confluere solent, & pertinet hoc etiam ad metaphoram continuatam: nec calcatio etiam *populorum proprie dictorum*, quatenus sunt hostes Christi, & tum peccato in vniuersum, tum gentilismo infecti, a passionis Christi actu excludenda est. Ad (5) In passione non venit ex *Idumæa & Bazra* terrena, sed *spirituali*. Diximus enim iam, *Idumæam & Bazram* mystice totam πονηρόπολιν denotare, sicut & Esaui posteri proponuntur, tanquam imago reproborum Rom. 9. Neque in liberatione Ecclesiæ ab hostibus externis Christus venit ex Idumæa, neque ex Bazra. Ad (6) *Ira Patris* non excludit *virtutem Christi & fremitum aduersus hostes*, etiam in media passione. Ad (7) responsum est in resp. ad (2) Ad (8) Non repugnat, aliquem *vltionem exercere, & ipsi vlciscendo*: nec *metaphora torcularis* repugnat passioni Christi, si eo, quo diximus, modo explicetur. De illo actu h. l. sermo est, in quo *ita fuit solus, vt omnis subordinatus excludatur*. Atqui in liberatione Ecclesiæ sæpissime mediis Deus vtitur. Ergo &c. quod est argumentum *Glassii*: ad quod multa respondet *Tarnouius*; sed hic *Christus dicitur solus cum exclusione omnis alieni*. Hactenus Dorschei verba; quæ integra exhibere voluimus, vt in difficili quæstione vtriusque huius sententiæ rationes prudentis lectoris arbitrio statim obuiæ essent. Nostram sententiam vide supra ad c. 34. & in sequentibus notis. *i*) *qui venit* c. 62, 11. tanquam victor hostium, & Seruator suorum. *k*) vid. c. 34, 5. 6. & cf. Ps. 137, 7. *l*) S. *conspersus*; al. *ruber, rubicundus* (1) Ita explicant Kimchius, Mardocheus, Pomarius, Aquinas, &c. Græci etiam & Syrus. Quam interpretationem plane confirmant v. 2. *cur rubrum est?* &c. Boch. Hieroz. I. p. 112. cf. etiam not. Zach. 6, 3. *m*) vid. Apoc. 19, 13. *n*) c. 34, 6 Am. 1, 12. Per *Edomum* hic nihil minus intelligitur, quam id quod illius temporis homines Edomum appellabant; per *Bozram* nihil minus, quam metropolis Idumææ hoc nomine circa illam ætatem cognita. *Edomi & Bozra* nomina hic sunt mystica & hieroglyphica, spiritualiter intelligenda, vt c. 1, 10. *Sodoma & Gomorrha*. *Edom* hic notat regnum vel imperium Ecclesiæ æmulum & inimicum, vero Christi regno oppositum, quod *sitiebat & bibebat sanguinem confessorum veritatis*, allusione facta tum ad rem, tum ad nomen אדם *Rufus ex potu liquoris rubri coloris*. *Bozra* hic significat illius imperii *Metropolin*, optume *munitam*: cuius *præfectio*s *Botrus vineæ terræ* Apoc. 14, 18. 19.) Deus vbi vindictam sumeret de hostibus ecclesiæ, *cum effusione sanguinis eorum* tolleret. Alluditur enim hic ad veram notationem vocis בצר quæ tam *munitionem*, quam *vindemiam* significat. *Vitringa* ad Apoc. 1, 20. p. 69. *o*) S. *hic inquam honorabilis*, al. *decorus*, *eximie præcellens* (1) cf. c. 2, 10. *p*) cf. iterum Apoc. 19, 13. *q*) *ingrediens*. (5) c. 51, 14. Ier. 2. 20. *r*) Deut. 4, 37. Ier. 10, 12 Apoc. 5, 5. nil defatigatus, & stipatus exercitu multo Apoc. 19, 14. *s*) *Respondet* Messias. *Ego sum*. *t*) *qui loquor* c. 52, 6.

בצדקה רב להושיע : מדוע אדם ללבושך ובגדיך 2
כדרך בגת: פורה דרכתי לבדי ומעמים אין־איש אתי 3
ואדרכם באפי וארמסם בחמתי ויז נצחם על־בגדי וכל־
מלבושי אגאלתי: כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה: 4
ה ואביט ואין עזר, ואשתומם ואין סומך ותושע לי זרעי
וחמתי היא סמכתני: ואבוס עמים באפי ואשכרם 6
בחמתי ואוריד לארץ נצחם: חסדי יהוה 7
אזכיר תהלות יהוה כעל כל אשר־גמלנו יהוה ורב־
טוב לבית ישראל אשר־גמלם כרחמיו וכרב חסדיו:
ויאמר אך־עמי המה בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע: 8
בכל־צרתם לא צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו 9
ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל־ימי עולם:
י והמה מרו ועצבו את־רוח קדשו ויהפך להם לאויב

הוא Eee 5 נא ה

w) c. 1, 27. c. 9, 6. c. 48, 1. Matth. 22, 16. πιςὸς καὶ ἀληθινὸς, Apoc. 19, 11. Vulg. *Ego, qui loquor iustitiam.* cf. Ps. 40, 10. x) S. *& magnus.* Tig. *satis diues.* copiosissime instructus. cf. v. 7. 2 Sam. 23, 20. Ps. 147, 5. 2 Par. 32, 7. y) vid. v. 8. 9. c. 45, 22. c. f. c. 59, 1. Iud. 1, 15. f. 3, 9. Pulcherrima sane est Messiæ descriptio, & notabilis. Discimus namque hinc Messiæ *officium* 1 *propheticum*, quod est concionari de iustitia; 2. *sacerdotale*, imo & 3. *regium*; ad saluandum nos satisfaciendo, & gubernando s. defendendo. S.

℣. 2 z) S. *Quare vero rubicundus es?* Zach. 1, 8. Cant. 5, 10. cf. Num. 19, 2. 1 Reg. 3, 22. a) S *quoad vestem tuam.* cf. Targumim Gen. 49, 11. b) *sicut calcantis vuas rubras* c. 15, 10. cf. Deut. 32, 14. c) *in torculari.* (5) Ioel 4, 13. Ion. *Quare rubent montes sanguine interfectorum, & valles fluunt sanguine, sicut vinum in torculari?* &c.

℣. 3. d) *Torcular* s. vas in quod vuæ calcandæ coniiciuntur. (2) Hag. 2, 16. e) Respondet Christus, causamque exprimit, quod in ira vltionem de populis, suum populum infestantibus, sumens vestem conspersam habeat, non suo, sed robustissimi cuiusque illorum, ab ipso trucidati, sanguine. Conf. quoad phrasin *calcare torcular*, quod vltionem significet, & non pressuram eius, qui id calcare dicitur, Thr. 1, 15. Apoc. 14, 19 20. c. 19, 15. *Masii Occon.* p. 941. f) c. 44, 24. g) *nullus omnino s. vir s. femina* Ex. 16, 19. 1 Sam. 21, 23. h) cf. v. 5. Luc. 11, 23. i) s. *propterea calcaui eos* cf Ps. 91, 13. k) v. 6. Deut. 32, 22. Ez. 38, 18. Apoc. 6, 16. 17. l) & ita conculcaui eos c. 16, 4. Ps. 7, 6. m) v. 5. 6. Ez. 36, 6. n) *vt resperserit se* 2 Reg. 9, 33. o) *S. victo-rias,*

vic, al. robur s. firmitas eorum. Cocc. Lex. p. 525. *perpetuitas*, i. e. *sanguis*, quo viuunt vigenteque homines. v. 6. Thr. 3, 18. Apoc. 14, 13. p) Iob. 27, 16. q) *pollui aut cruentaui.* cf. c. 9, 4. c. 59, 3. Est allegorica descriptio Messiæ redeuntis e congressu victorioso cum hostibus. *Dorsch.*

פתח בס"פ

לו קרי

℣. 4. r) c. 34, 8. c. 61, 2. s) c. 61, 2. c. 62, 12.

עד כאן

℣. 5. t) *Cum enim circumspicerem.* c. 28, 4. u) *& nullus esset auxiliator.* 2 Reg. 14, 26. x) c. 59, 16. Dan. 8, 27. y) cf. Ps. 3, 6. Ps. 37, 17. 24. Ps. 145, 14. z) vid. c. 59, 16. a) c. 51, 5. c. 62, 8. b) v. 3. 6. *Ira & excandescentia* Domini est *Zelus Messiæ*, quo ardet pro gloria Dei, vt destrueret opus Diaboli 1 Ioh. 3, 8. sub qua destructione continetur etiam omnium eorum, qui instituto Messiæ se opponunt, vt tyranni & quiuis hostes, subuersio vel temporalis vel æterna. S. c) c. 59, 16.

℣. 6. d) c. 14, 25. c. 18, 1. e) c. 49, 26. Ier. 51, 57. cf. Ps. 75, 9. f) v. 3. 5. cf. c. 51, 17. g) c. 10, 13. 2 Sam. 22, 43. Obad. v. 3. 4. Ps. 55, 24. Ps. 56, 8. Apoc. 12, 9. h) *firmitatem eorum.* vid. v. 3. Ion. *& proiiciam in terram inferiorem occisos fortium eorum.* ℣. 7. i) S. Ergo *misericordias Iehouæ* commemorabo. Ps. 89, 2. Ps. 107, 43. Thr. 3, 21. Ion. præmittit: *Dixit Propheta.* Hic canticum (vel *oratio*, vid. not. v. 1.) incipit piorum, aut Prophetæ, nomine eorum. Eorum inquam, quos hactenus consolatus est per prophetias præmissas. &c. S. k) c. 12, 4. c. 62, 6. Ps. 71. 16. l) c. 43, 21. c. 60, 6. ὁ. τὰς ἀρετὰς. 1 Pet. 2, 9. m) Cocc. Lex. p. 139. sec. ὑπεροχὴν *omnium, quæ cumulate tribuit nobis.* & p. 612. *plane prout de nobis meritus est.* vid. c. 59, 18. n) Ps. 13, 6. Prou. 31, 12. o) *multa namque est bonitas* Ps. 31, 20. Ps. 145, 7. S. *& quod multus* est *bonitate domui Israelis.* sicut alibi Deus *multus vel magnus gratia* Ex. 34. 6. Ioel 2, 13. *operibus* Ier. 32, 19. & *viribus* Ps. 147, 5 dicitur. p) 2 Sam. 24, 14 1 Reg. 3, 16. Ps. 145, 9. q) Thr. 3, 32. ℣. 8. r) q. d. *tamen populus meus* sunt. c. 36, 5. s) v. 16. c. 1, 2. Ex. 4, 22. Rom. 9, 4 t) qui *non mentientur aut fallent* intentionem meam. (5) Ps. 44, 18. 1 Sam. 15, 29. u) *ideoque fuit ipsis Seruator.* c. 25, 9. c. 43, 3. c. 45, 17. 21. cf. Ier. 2 3. Ion. *& fuit Verbum ipsius eis Redemtor.* Versus hic loquitur de eductione ex Aegypto. Nam cum dixerit, se cantaturum omnes benignitates Israeli præsticas, iam ab exitu ex Aegypto incipit. S. ℣. 9. x) *In omni angustia eorum.* c. 33, 2. c. 46, 7. Ps. 34, 7. y) Guffet. p. 411. *non fuit* ipse *inimicus.* cf. c. 59, 19. Thr. 1, 5. 7. Tig. *non adflictus est.* Vat. *non fuit tribulatio ipsis*, Deo adflictiones eorum leuante. cf. c. 25, 4. Sic Ion. *In omni tempore, quo peccauerunt coram eo, vt adduceret super eos angustiam, non angebat eos* Sed S. aliique sec. alteram lectionem: *ipsi fuit angustia.* quod propugnat *Hillerus* de Kri p. 68. seq. coll. Iud 10, 16. Zach. 2, 12. Act. 9, 4. z) et *Angelus faciei ipsius.* Ion. *& Angelus missus a coram eo.* nempe non vulgaris *angelus* aut *legatus*, sed ipse Filius Dei, *Seruator Israelis* v. 8. 9. & *Redemtor Iacobi* Gen. 48, 16. qui ita est a Deo & venit ad homines, vt quæ viderit, ipse & faciat & testetur Ioh. 3, 11. c. 5, 19. & in ipso cernatur Deus Ioh. 14, 9. cum sit ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποςάσεως αὐτοῦ Hebr. 1, 3. *ipsa facies Dei* Ex. 33, 14. 15. *in quo nomen Dei* Ex. 23, 20. 21. & πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, adeoque etiam ipsa essentia diuina Col. 2, 9 *Ipse Iehoua* Gen. 16, 10-13. Ier. 23, 6. & *Sanctus Israelis* Es. 1, 4. c. 30, 11. c. 47, 4. Ps. 78, 41. *adparens Mosi* Ex. 3, 2. seqq *& Iosue* Ios. 5, 15. & *ductor populi* Ex. 13, 21. c. 14, 19. &c. Cf. not. ex *R. Bechai* ad Ex. 23, 20. etiam LXX. h. l. a) v. 8. c. 43, 3. c. 45, 21. b) *ex amore suo* c. 43, 4. Deut. 7, 7. 8. Ier. 31, 3. Eph. 5, 25. c) *& propter clementiam suam* (1) Gen. 19, 16. de qua Num. 6, 25. d) *hic ipse* Angelus Dei *vindicauit eos* c. 43, 1. c. 44, 22. e) *& suscepit quasi eos.* Piel (1) cf. c. 40, 15. f) *& portauit eos* Ex 19, 4. 5. Deut. 1, 31. c. 32, 11. Ps. 28, 9. Hebr. 1, 3. g) omnibus *diebus æternitatis* s. sæculi, h. e. *antiquissimis*, qui dudum nunc præterierunt. v. 11. Am. 9, 11. Mich. 7, 14. Mal. 3, 4. Proprie de Deo & Christo Mich. 5, 1. cf not. supra c. 44, 7. c. 46, 9. c. 57, 11. & 2 Reg. 5, 27.

℣. 10. h) *At ipsi*, gratiosissime adoptati & beneficiis cumulati v. 7 8. c. 1, 2. i) sæpius *rebellarunt* c. 1, 20 Num. 20, 24. Ps. 78, 8. ὁ. ἠπείθησαν Act. 19, 9. cf. Num. 14, 22. Ps. 78, 57. Ps. 95, 9. k) *& contristarunt*, Ps. 56, 6. Gen. 6, 6. c. 34, 7 1 Sam. 20, 3. 34. l) v. 11. 14. c. 48, 16. Huc respexit Paulus Eph. 4. 30. Obseruandum etiam hic est *testimonium de S. S. Trinitate*: nam trium personarum hactenus facta est mentio: *Dei Patris* v. 7. 8. *Angeli faciei* s. Filii v. 9. & *Spiritus S.* hoc versiculo. m) *vnde conuersus est illis*, Iob. 19, 19. c. 30, 21. Ex. 7, 15. 20. Ion. *& conuersum est Verbum eius ipsis in inimicum.* n) cf. Iob. 13, 24. Thr. 2, 4.

CAP. LXIII, v. 2. בגת per *Kam.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. sic fu. 5. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 8. ℣. 3. ואדרכם per *Mun.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 13. 15. 19. ℣. 4. ושנת sine præfixo ו 2. sic fe. 5. ℣. 5. ותושע sine *Morca* (seu *Metheg*) 1. 2 3. 10. 20. 21. 22. וחמתי ita ex aliis in marg. 2. c. qui vero in textu וצדקתי habent. ℣. 7. יהוה sine *Pesik* 1. 2. 3. contra *Ind. Bas.* f. 60. b. ℣. 9. צר per *Pat.* 3. 5.

הוא נלחם־בם : ויזכר ימי־עולם משה עמו איה 11
המעלם מים את רעה צאנו איה השם בקרבו את־רוח
12 קדשו : מוליך לימין משה זרוע תפארתו בוקע מים
13 מפניהם לעשות לו שם עולם : מוליכם בתהמות כסום
14 במדבר לא יכשלו : כבהמה בבקעה תרד רוח יהוה
טו תניחנו כן נהגת עמך לעשות לך שם תפארת : הבט
משמים וראה מזבל קדשך ותפארתך איה קנאתך
16 וגבורתיך המון מעיך ורחמיך אלי התאפקו : כי־אתה
אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה
17 יהוה אבינו גאלנו מעולם שמך : למה תתענו יהוה
מדרכיך תקשיח לבנו מיראתך שוב למען עבדיך
שבטי

o) *ipsemet pugn.* *contra eos.* vid. I 21, 5. & cf. e. c. supra c. 22, 5. 14. c. 24, 1. c. 29, 3. Num. 14, 28. seqq. Deut. 2, 15. Iud. 2, 14. 2 Reg. 17, 18. 20. c. 11, 11. seqq &c. & not. supra c. 19, 6.

v. 11. p) S. & plerique de Deo : *Sed recordatus est*, memor promissi & fœderis sui cum Patribus eorum. vid. Ex. 32, 13. Deut. 9, 27. Ier. 14, 21. Hab 3, 2. Luc. 1, 54. q) *dierum pristinorum*, v. 9. quibus eos adsumsit, & filios suos fore, promisit. S. r) per asyndeton, *Mosis & populi sui*, respiciendo ad promissiones ipsis factas. Neque enim de vllo merito vel Mosis vel populi cogitandum hic est, sed de sola Dei promissione. S Ion non male : *Et pepercit propter gloriam nominis sui, propter memoriam benignitatum suarum inde a seculo &c.* Alii vero de populo totum hoc comma h. m. accipiunt : *Etsi demum* (in angustiis Deut. 30, 1. Ier. 23, 20. c. 30, 24) *recordatus est* Israel Deut. 7, 18. *pristinorum temporum* & beneficiorum Dei, (vid. integra hac phrasis Deut. 32, 4.) & eius, *qui extraxit* & eripuit *populum suum* (vt 2 Sam 22, 17. Ps. 18, 17.) *dicendo : Vbi iam est ?* &c. Sic Gusset. p. 482. Diuina, inquit, persona hic vocatur *Extrahens populum* vel *Extractor populi sui* ex aquis. Alluditur tamen ad nomen *Mosis* (Ex. 2, 10.) vt Deus adpareat *Moses* ipsius *Mosis*. s) *vbi nunc est ?* v 15. Ion. præmittit : *ne dicerent*; vel ipsi Israelitæ, vt Deut. 31, 17. Iud. 6, 13. 2 Reg. 2, 14. Ier. 2, 6. vel potius profani hostes, vt Ps. 42, 4. 11. cf. Ex. 32, 12. 13. t) *qui eduxit eos e mari ?* vid. Ex. 14, 29. 30. u) *cum pastore gregis sui.* quod vel de Mose intelligi potest, coll. Num. 27, 17. Ps. 77, 21. vel de Christo, supra c. 40, 11. Ier. 31, 10. Ez. 34, 23. Zach. 13, 7. Ps. 23, 1. Ps. 80, 2. &c.

ὁ. τὸν ποιμένα τῶν προβάτων. Heb. 13, 20. x) Num. 11, 17. seqq. y) *in medio pastoris*, Mosis 1 Reg. 3. 28. vel potius *populi*, coll. Ex. 34, 10. Deut. 23. 15. Ioel 2, 27. respiciendo ad cultum & Verbum Dei, quod Israeli datum est. S. z) v. 10. Neh. 9, 20. addit R. Sal. *& docuit nos statuta & iudicia.*

v. 12. a) S. *Qui duxit eos ad dextram* Mosis *brachio suo*; vt ostendatur, quod Deus fuerit causa summa & principalis, qui vsus sit Mose ductore. v. 13. c. 48, 22. Deut. 8, 2. 15. Al. cum Hebræis : *Qui ire fecit* ad dextram Mosis *brachium gloriæ suæ.* b) Quod *dextræ Mosis* mentionem facit, fieri arbitror *cum respectu ad baculum* Mosis, de quo Ex. 4, 17. S. Nam dextra sua baculum gestabat. *D Kimchi.* c) S. aliique in Ablat. *brachio decoris sui.* Al. cum Hebræis in Accusat. *brachium gloriæ suæ.* Per quod A. ben Ezra *Angelum Domini*, v. 9. & nos ita cum S. *Christum* intelligimus. d) Ex. 14, 21. Ios. 3, 15. 16. Ps. 78, 13. Neh. 9, 11. e) *vt faceret sibi.* v. 14. Gen. 11, 4. 2 Sam. 7, 9. 23. f) v. 14. Ier. 32, 20. Dan. 9, 15. conf. etiam Ex. 32, 11. Num. 14, 16. 17. Ios. 2, 10. & Ios. 7, 9. v. 13. g) *Qui duxit eos.* v. 12. Ier 2, 6. h) *per abyssos* maris. c. 51, 10. Ps. 106, 9. i) *sicut equus.* c. 30, 16. cui etiam Zach. 10, 3 Iuda confertur. k) *per desertum*, siccum c. 41, 18. Ier 17, 6. aut planum Ier. 9, 9. desultat, & *non impingit*, vt add. Ion. l) sic Israelitæ non minus secure per maris alueum iuere, *nec offenderunt*. c. 40, 30. Hos 14, 10. Prou. 4, 12. 19. v. 14. m) *Sicut iumentum aliquod* 2 Reg. 3, 9. Neh. 2, 12. 14. n) *per vallem.* c. 40, 4. aut *planitiem* Gen. 11, 2. *descendit.* Alludit hic ad descensum in mare, sicut ad adscensum s. egressum v. 11. o) sic *Spiritus Domini.* v. 10. c. 11, 2. c. 40, 13. p) *quietum reddidit* vel *duxit eum.* Ez 37, 1. c. 40, 2. Pecora namque & equi, cum a monte per cliuum descendunt, leniter admodum duci solent. q) c. 49, 10. r) vid. v. 12. Ier 32, 20. Neh 9, 10. s) v. 12. c. 62, 3. v. 15. t) S. *Prospice* ergo & nunc. c. 64, 8. Deut. 26, 15. Ps. 80, 15. Baruch 2, 16. u) *de cælo* c. 66, 1. Ps. 102, 20. cf etiam 1 Reg. 8, 30 2 Par. 6, 23. &c. Eucharistiam illam v. 7. seqq. hic excipit *litania ardentissima*, qua *Israel* petit, liberationem gratiosam, caussasque Deum mouentes adducit, veterem Dei Zelum, potentiam & misericordiam, paternum adfectum v. 15. 16. promissiones olim datas, hostium tyrannidem, & profanationem sanctuarii v. 17. 18. suam miseriam & contumeliam in desertione diuturna v. 19. *Maii Oecon.* p. 982. x) *ex habitaculo.* (4) 1 Reg. 8, 13. Hab 3, 1. y) cf. Ps 11, 4 z) v. 12. c. 60, 7. c. 64, 10. a) *vbi enim est ?* v. 11. Ps. 89, 50. b) c. 9, 6. c. 37, 32. c. 59, 17 Zach. 1, 14. c. 8, 2. c) S *& virtutes* s. miracula virtutis *tuæ* antiqua & olim facta. c. 33, 13. Deut. 3, 24. Ps 106, 2. Ps. 145, 4. 12 Ps. 150, 2. d) LXX Vulg. Tig. &c. *multitudo* ; S. nam *commotio.* vid. c. 17, 12. c. 29, 5. 7. 8. Ier. 31, 20. &c. e) *viscerum tuorum.* c. 16, 11. Ier. 4, 19. f *& miserationes tuæ.* v. 7. c. 54, 7. g) *S. erga me se continuerunt* Tig *se continent.* (7) c. 64, 11. Gen. 45, 1. v. 16. h) Cohæret cum toto v. 15. cuius hic sensus est : *Respice e cælo, excita zelum tuum*, & noli continere viscera tua, *quia tu es Pater noster* S. i) c. 64, 7. cf. Ps. 103, 13. Quod autem Deus vocatur *Pater*, per hoc respicitur ad promissionem v. 8. *Et dixit, vtique sunt populus meus, filii &c* Itaque in promissione ista se fundant preces ; non autem in meritis Patrum, Abrahami & Israelis, de quibus rectissime aiunt, quod *non nouerint eos* S. k) quo Patre c. 51, 2. vane gloriabantur Iudæi Matth. 3, 9. Ioh. 8, 39. l) non tantum negat scientiam, (vt Iob. 28, 7.) sed etiam potestatem miserendi & iuuandi cum valore, adeoque omne meritum. S. cf. Hos. 13, 5. Ps. 31, 8. m) a quo nomen habebant. c. 48, 1. n) *non agnoscit nos.* c. 61, 9. Ps. 103, 16. Ps. 142, 5. Ruth. 2, 10. 19. *Propheta* loquitur in persona fidelium ex Iudæis, deplorantium communem totius gentis degenerationem ab Abrahamo & Israele, & a sensu ac fide eorum ; q d. *Abraham tales non nouit filios suos*, *nec Israel, quales nos plerique sumus.* coll. supra c. 29, 22. 23 *Cocc. Lex.* p. 294. & p. 505. Ion. *Quia tu es, cuius miserationes magnæ sunt erga nos, sicut patris erga filium ; nam Abraham non eduxit nos ex Aegypto, & Israel non fecit nobis mirabilia in deserto.* Kimchi autem ita : Etsi Abraham est Pater noster, dudum tamen est mortuus : nec nouit pater naturalis filium aut nepotem, nisi dum viuit. At tu Pater noster viuus es, & permanes a sæculo in sæculum, nec alium inuocare nobis licet, nisi te : nam in omnibus sæculis tam præteritis, quam futuris, tu Pater noster es, & tu redemtor noster ex omni angustia, & a sæculo nomen tuum est super nobis &c. o) c. 41, 14. c. 59, 20 p) v. 19. c. 42, 14. q) vid. Gen. 48, 16. Iob. 19, 25. v. 17. r) *Quare ?* Supplicantium est h. l. vt Ex. 32, 11. Ier. 15, 18. Ps. 10, 1. &c. s) diutius *aberrare nos sines ?* vel sec. S. *aberrare facies nos ?* v. 3, 12. Iob. 12, 24. qui tamen impietatem non vis, sed peccata summopere detestaris Ps. 5, 5. 6. Prou. 8, 17. Ipse *Tremellius, Iunius & Piscator* illud *errare facere*, vti Vulg. habet, per *sinere errare* explicant. Cf. Coniug. *Hiphil permissiua* significatio Ex. 7, 3. Num. 31, 18. Deut. 2, 30. t) c. 64, 4. Ez. 32, 8. Iob. 21, 14. Ion. *a viis, quæ recta sunt coram te*, additq; *sicut gentes, quæ non habent partem in doctrina legis tuæ.* u) *indurari sines.* S. *indurabis* (2) Iob. 39, 16. ὁ. ἐσκλήρυνας. Rom. 9, 18. cf. Rom. 11, 7. 25. 2 Cor. 3, 14. De *induratione* recte Augustinus in Epist. 105. ad Sixtum p. m. 479. quando hanc rem tractat, ait : *Non indurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo gratiam.* x) *a timore tui.* cf. Ier. 32, 40. Deut. 5, 26. & supra c. 29, 13. y) Ps. 90, 13. Zach. 1, 16. z) c. 62, 1. c. 65, 8. cf. 2 Reg. 13, 23.

---

v. 11. רעה pro eo hab. Plur. רעי 2. 3. 5. 12. 15. 16. 21. 22. 23. & sic legit etiam *M. I.* v. 15. מזבל *def.* 1. 22. sic sc. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff* & *sic in plurimis libris* scribi notatur in marg. 7. 8. וגבורתך *def.* 1. 2. 5. 22. 23. sec. *Mas. impr.* ad Deut. 3, 24. sed contra *Erff.* h. l. v. 16. גאלנו מעולם ita 1. 5. 5. singulari sensu.

90

18 שבטי נחלתך׃ למצער ירשו עם־קדשך צרינו בוססו
19 מקדשך׃ היינו מעולם לא־משלת בם לא־נקרא שמך
עליהם לוא־קרעת שמים ירדת מפניך הרים נזלו׃
סד כקדח אש המסים מים תבעה־אש להודיע שמך לצריך
2 מפניך גוים ירגזו׃ בעשותך נוראות לא נקוה ירדת
3 מפניך הרים נזלו׃ ומעולם לא־שמעו לא האזינו עין
4 לא־ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה־לו׃ פגעת
את־שש ועשה צדק בדרכיך יזכרוך הן־אתה קצפת
ה ונחטא בהם עולם ונושע׃ ונהי כטמא כלנו וכבגד
עדים

in Comment. *Sicut exurit ignis stipulas, & aquas ignis bullire facit, sic, ut notum fa-*

CAP. LXIV.

cias nomen tuum hostibus tuis, coram te gentes commovebuntur. Atque ita pios s. poenitentes inter precandum confirmare putat animum suum, & firmiter nunc cre-dere, venturum id, quod hactenus precati sunt, q. d. *Imo quid dicimus,* Vtinam rumperes caelos? *Profecto istud facturus es brevi: & quando facies, tum erit, sicut ignis exurit stipulas.* Sed verba sic construit beatus Vir contra distinctiones s. accentus Hebraeos, quibus tamen maxime se addictum saepius profitetur. Propius igitur ad horum mentem Gusset. p. 141. alia tamen significatione: *Quemadmodum ardet ignis fusionum metallorum, sic ignis faciet bullire aquas ad demonstrandum nomen tuum hostibus tuis --coram te montes diffluent.* t) Obscurum nomen (1) circa quod nihil certi habent Hebraei. S. & plerique *stipulas s. cremia,* quae facile igne *dissolvuntur.* al. vt Cocc. Lex. p. 185. *tanquam ardente igne liquationum,* a rad. מסס. Neumanno ex hypothetica significatione litterarum in Exodo L. S. p. 374. intelligitur *humor liquidus, qui praesens non manet, sed effluit;* desideratur tamen adplicatio ad textum. Rad. Ar. per He significat *submissum edidit sonum vel strepitum;* quo respexisse videtur Lud. de Dieu, quando in Animadversionibus ad h. l. reddidit; *Sicut ardente igne lento aquam ebullire facit* ignis. Malim conferre rad. Ar. per *Hha: Vehemens validus* & constans fuit, it. *Frixit, torruit* carnem. vnde nomen Arab *Hhamis,* Vehemens, it. *Furnus, clibanus;* coll. Matt. 6, 30. c. 13. 42. 50. u) & aquam *bullire facit.* Neumanno p. 185. *aquam* ferventem & ebullientem *elicit* ignis. (5) c. 21, 12. c. 30, 13. x) cf. c 37, 20. c. 45, 6. Ier. 16, 21. Ez. 37, 7. Ps. 46, 11. Ps. 106, 8. 2 Par. 6, 33. y) c. 26, 11. c. 59, 18. z) v. 2. c. 63, 19. a) c. 32, 10. Ex. 15, 14. Hab 3, 7. ℣. 2. b) *In facere te s. ita vt faceres.* cf. Leu. 4, 27. Ez. 16, 30. c. 20, 44. c) sicut olim in Aegypto & mari rubro &c. fecisti eiusmodi *tremenda & terribilia.* vid. Deut. 10, 21. 2 Sam. 7, 23. Ps. 106, 22. 1 Par. 17, 21. & Ps. 45, 5. Ps. 145, 6. d) quae *non expectabamus.* c. 25, 9. c. 26, 8. c. 59, 9. 11. Ellipsis *relativi,* vt c. 62, 1. & saepius e) vtinam ergo & nunc ad liberandum populum tuum *descenderes* c. 63, 19. Ps. 18, 10 f) *vt coram te.* v. 1. c. 26, 18. g) oppositi *montes* Zach. 4, 7. *defluerent.* Deut. 32, 2. Iud. 5, 5. ℣. 3. h) *Etenim a saeculo* c. 46, 9. c. 63, 16. 19. i) c. 52, 15. k) c. 8, 9. c. 28, 23. l) *oculus non vidit* Iob. 13, 1. c. 29, 11. nec sine divina revelatione talia in mentem hominis venire potuissent. 1 Cor. 2, 9. *Apostolus non tam verba* citat, quam sensum, & optime de bonis N. T. & beneficiis Messiae interpretatur: inter quae, cum etiam vita aeterna sit, ideo non male ad eam etiam locus extenditur. Interim Propheta *primo de gratia N. T.* haec dicit. S. Cont. Iob. 28, 21. & de mystica Dei sapientia (qua de Paulus 1 Cor. 2, 9.) Matth 11, 27. Ioh. 1, 18. Eph. 3, 9. Col. 1, 26. 1 Tim. 3, 16. m) S. & plerique in vocativo: *o Deus!* At LXX. Ar. Vat. & Cocc. Lex. p. 19. in accus. *Deum* alium, *qui faciat* aut praestare talia possit *expectantibus se.* n) *prater te.* c. 26, 13. cf. Iob. 28, 10. 24. 1 Cor. 2, 10. o) cf. c. 44, 23. Ps. 22, 32. p) c. 30, 18. Dan. 12, 12. cf. Ps. 31, 20. ℣. 4. q) *Occurristi* enim, & adhuc gratiose *occurris.* Gen. 32, 2. Ex 5, 20. c. 23, 4. 1 Sam. 10, 5. *Ar.* Iis enim, qui faciunt iustitiam, *accurris misericordia tua.* r) *gaudenti* c. 64, 10. de te tuoque occursu. cf. Ps. 145, 18. 19. Iac. 4, 8. s) *&* cum laetitia *facientibus iustitiam.* cf. c. 11, 1. 7. c. 56. 1. Ps 15. 2. Ps. 106, 3. Gal. 5, 6. 1 Ioh 2, 29. t) *in viis tuis* 1 Reg. 3, 14. Zach. 3, 7. Ps. 81, 14. Ps. 119. 57. 2 Par. 6, 31. u) qui *recordantur* aut iugiter *memores sunt tui.* c. 26, 8. 13. cf. Num. 15, 39. 40. Deut. 8, 14. 18. Zach. 10, 9. Ps. 22, 28. Ps. 78, 35. Q. d. Hic semper mos tuus fuit, vt illi, qui laeto animo in gloriam tuam mundum vincit, & calamitates tolerat, adesses, eique, qui iustitiam amplectitur, occurreres suaviter, & exaltares eum, qui in viis tuis ambulat: id piis etiamnunc praesta. *Dorsch.* x) *ex* vero nunc. v. 8. c. 50, 2. y) *tu,* pisissime Deus & Pater noster. v. 7. z) *iratus es* nobis. v. 8. c. 47, 6. cf. Deut. 1. 34. c. 9. 19. Zach. 1, 2. idque iustissime a) *nam peccavimus, nec ambulavimus in viis tuis.* c. 42, 24. cf. Num 14, 40. c. 21, 7. Deut. 1, 41. Iud. 10, 10. 15. &c. b) cum *in illis* tantum *viis tuis,* in verbo Evangelii descriptis 1 Tim. 2, 4. c) *aeternitas sit* & vita aeterna. Ps 139, 24. Ier. 6, 16. c. 18, 15. Ioh. 5, 24. c. 17, 3. cf. supra c. 40. 8. Ps. 1 6. &c. d) *vt servemur* & salui simus. c. 45, 22. Matt. 1, 21. Varen. *in istis* viis tuis si *mundus* fuisset, *servati essemus,* S. quin *in illis* peccatis *mundus* totus erat, *& tamen servati sumus.* Bene, coll. 1 Ioh. 5, 19. si modo significatio *mundi* in Hebraismo certo constaret, nec vltimum verbum expressam formam futuri haberet; vt alia praetermittamus.

℣. 5. e) *At nunc fuimus,* & in Adamo iam *facti sumus* Rom. 5, 12. 14. f) *sicut immundus* c. 35, 8. Leu. 13, 11. 15. 44. vel *res* maxime *immunda* Leu. 5, 2. g) *nos omnes* ac singuli. Ps. 51, 7. Iob. 14, 4. Rom. 3, 23. Eph. 2, 3. h) cf. c. 50, 9. Iob. 13, 28.

a) S. *qui sumus tribus hereditatis tuae.* Conf. c. 49, 6. c. 64, 8. Deut. 32, 9. Ier. 10, 16. ℣. 18. b) S. *Parum abest.* q. d. *vsque ad exiguum.* (6) 2 Par. 24, 24. Iob. 8, 7. c) Deut. 11, 23. c. 11, 2. 29. Ier. 49, 1. 2. d) *sanctum tuum populum.* S. *populum sanctitatis tuae.* cf. v. 15. 17 c. 64, 9. Ex. 22, 30 e) Ps. 44, 6. Ps. 60, 14 f) *conculcarunt.* Piel (2) Ier. 12, 10. g) c. 64, 10. 11. cf. Ps. 74, 1. seqq. Ps. 79, 1. seqq. Dan. 8, 13. Apoc. 11, 2.

℣. 19. h) *Facti sumus* nostra culpa & incredulitate, Rom. 11, 20. i) S. *sicut ii, quibus ab aeterno.* v. 16. c. 64, 3. *non dominatus es.* subintell. partic compar. vt c. 62, 5. &c. k) cf. Iud. 8, 23. 2 Sam. 23, 3. Mich. 5. 1. Hab. 1, 14. Ps. 59, 14. l) Deut. 28, 10. 2 Par. 7, 14. m) 1 Sam. 14, 30. Summa votorum est haec: *Vtinam* his rationibus motus *rupto caelo descenderes, vt a facie* praesentiaque *tua montes* hostiles *diffluerent!* Maius. n) cf. c 45, 8. 2 Sam. 22, 10 o) c. 31, 4. vt olim, non tam in montem Sinai Ex. 19, 18. (quo respici existimant alii, etiam S) quam ad liberandum Israelitas a tyrannide Aegyptiorum Ex. 3, 8. p) c. 64, 1. 2. q) c. 5, 14. c. 42, 15. Ps 97, 5. r) c. 41, 5. c. 64, 2. 6. ταχὺ τοῦτο. 2 Pet. 3, 12 *D. fluxus montium* talis potest intelligi, qualis complanatio Es. 40, 3. seqq. Matt. 3, 3. Luc. 3, 4. 5. non physica, sed moralis. *Dorsch.*

CAP. LXIV, ℣. 1. s) *Sicut cum ardet* vel *exurit* (5) c. 50, 11. Deut. 32, 22 Ier 15, 14 c. 17, 4. Difficilis locus hic sequitur, tum significatione inusitati nominis, tum constructione & cohaerentia membrorum. S. in versione: *Sicut cum accendit ignis stipulas, aquas ebullire facit ignis, sic notum facies nomen tuum hostibus tuis, coram te gentes commovebuntur; &* in

℣. 18. בוססו per *Chateph.* 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. ℣. 19. היינו per *Mahpech* 2. 3. sic fu. 5. לוא Per *Mun.* 2. 3. at per *Rbhia* 1. CAP. LXIV, ℣. 2. בעשתך *defect.* 3. sic fe. 1. sec. *Mas.* suam. ℣. 3. ולא־האזינו cum praef. ו 1. 3. sic fu. 5. sec. *Mas.* 1. at contra *Mas.* 2. *Erff. & impr.* h. l. ac *final.* f. 41. col. 7. למחכה per *Segol* 5. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 1. contra *Mas.* 1. ac *Erff.* ℣. 4. הן per *Mun.* 1. 2. 3.

עדים כל־צדקתינו ונבל כעלה כלנו ועוננו כרוח
6 ישאנו׃ ואין־קורא בשמך מתעורר להחזיק בך כי־
7 הסתרת פניך ממנו ותמוגגנו ביד־עוננו׃ ועתה יהוה
אבינו אתה אנחנו החמר ואתה יצרנו ומעשה ידך
8 כלנו׃ אל־תקצף יהוה עד־מאד ואל־לעד תזכר עון
9 הן הבט־נא עמך כלנו׃ ערי קדשך היו מדבר ציון
י מדבר היתה ירושלם שממה׃ בית קדשנו ותפארתנו
אשר הללוך אבתינו היה לשרפת אש וכל־מחמדינו
11 היה לחרבה׃ העל־אלה תתאפק יהוה תחשה ותעננו
עד־מאד׃

CAP. LXV.

סה נדרשתי ללוא שאלו נמצאתי
ללא בקשני אמרתי הנני הנני אל־גוי לא־קרא בשמי׃
2 פרשתי ידי כל־היום אל־עם סורר ההלכים הדרך לא־
3 טוב אחר מחשבתיהם׃ העם המכעסים אתי על־פני
תמיד

20, 3. m) c. 1, 30. c. 34, 4. Ier. 8, 13. n) c. 53, 6. o) c. 59, 12. Ier. 14, 7. c. 16, 10 p) c. 7, 2. c. 17, 13. c. 40, 7. Ps. 1, 4. Iob. 30, 15. q) *auferunt*, abripiunt *nos*. c. 40, 24. c. 57, 13. Hos. 4, 19.

ꝟ. 6. r) *Neque in maxima illa nostra miseria v. 5. quisquam est vel fuit*. conf. c. 59, 4. s) *qui inuocaret nomen tuum*, & in nomine tuo Deum Patrem Ioh. 16, 23. 24. confer Gen. 12, 8. c. 13, 4. c. 21, 33. 1 Reg. 18, 24. Hos. 7, 7. Ioel 3, 5. Ioh. 4, 24. Rom. 10, 13. t) *qui se aliosque excitaret*. Hithp. (4) c. 51, 16. Iob. 17, 8. u) *vt firmiter tibi adhæreret*. c. 4, 1. 1 Reg. 9, 9. al. *qui retineret te*, vt Ex. 9, 2. coll. Ex. 32, 10. 11. Ps. 106, 23. Ez. 22, 30. x) id namque ex eo constat, *quod occultasti faciem tuam* a nobis impuris hominibus. Ioh. 9, 31. y) c. 54, 8. c. 59, 2. Ps. 104, 29. z) *& dissoluisti nos* c. 14, 31. Iob. 30, 22. a) *per* vel *propter*, q. d. *per manum* iniquitatum. cf. Iob. 8, 4. b) v. 5. quas tamen proterue noluerunt agnoscere. Ier. 16, 10. ꝟ. 7. c) *Iam vero*, o Domine! c. 37, 20. Incipit hic *conclusio precum* ex præcedentibus fere deducta. Breuiter namque preces antea fusas repetunt, & iisdem fere argumentis suffulciunt, vt colligantur iterum & saluentur Israelitæ. d) c. 63, 16. e) c. 29, 16. Iob. 10, 9. Rom. 9, 20. f) c. 27, 11. c. 45, 9. Gen. 2, 7. g) c. 60, 21. Iob. 10, 3. ꝟ. 8. h) *Ne igitur irascaris* v. 4. c. 57, 16. i) q. d. *ad* longiorem *extensionem* vel secundum *Neumanni* Exod. L. S. p. 22. *protrudendo extra* iam factam *protrusionem*. v. 11. Ps. 119, 8. 43. 51. Thr. 5, 22. k) c. 30, 8. l) Ps. 79, 8. m) v. 4. c. 59, 2. c. 63, 15 Ps. 13, 4. Ps. 74, 10. Ps. 84, 10. n) *quod populus tuus sumus*, peculiariter electus. c. 63, 17. 18. Deut. 9, 26. 29. 1 Reg. 8, 51. Ps. 79, 13. 1 Par. 17, 22. Rom. 9, 4. 5. ꝟ. 9. o) *Schmid*. Atqui *vrbes sanctitatis tuæ*. c. 63, 18. Dan. 9, 16. 24. confer Ier. 34, 22. p) Ier. 22, 6. Thr 1, 1. seqq. Ioel 2, 3. q) c. 1, 7. c. 62, 4. Ier. 34, 22. c. 44, 6. ꝟ. 10. r) *Domus* s. Templum. 1 Reg. 6, 1. seqq. s) confer c. 60, 7. c. 63, 15. t) *vbi*, Num. 20, 13. Ps. 95, 9. u) c. 62, 9. x) confer 1 Par. 16, 4. 36. y) c. 9, 4. confer c. 29, 6. Deut. 29, 22. 2 Reg 25, 9. Ier. 51, 25. z) 1 Reg. 20, 6. 2 Par. 36, 19. a) *redacta sunt in desolationem*. c. 52, 9. c. 61, 4. Ier. 7, 34. c. 22, 5. Ez. 5, 14. c. 38, 8. ꝟ. 11. b) *Num super istis?* c. 57, 6. c) c. 42, 14. c. 63, 15. Gen. 45, 1. h. e. *num poteris ista sine motu misericordiæ tuæ adspicere?* Schmidius. d) c. 62, 1. c. 65, 6. Ps. 28, 1. e) 2 Reg. 17, 20. Nah. 1, 12. Ps. 90, 14. Thren. 3, 33. f) vid. v. 8.

CAP. LXV, ꝟ. 1. g) *Quæsitus sum* (postquam sc. gratia & verbo meo eos primus quæsiui. Rom. 10, 14.) *ego Messias*, Lux & desiderium gentium, c. 11, 10. c. 42, 6. c. 60, 1. 3. Hag. 2, 7 Nam, vt bene notat *Dorschens* p. 209. quæ hic sequitur *responsio Dei* ad illam repræsentationem desideriorum Ecclesiæ in c. 63. & 64. tota est Messiana, & noui Testamenti indicatiua, ideoque allegata Rom. 10, 20. 2 Pet. 3, 13. Apoc. 21, 1. *Constructionem verbi cum seq.* ל confer Ez. 14, 3. c. 20, 3. 31. c. 36, 37. h) etiam *his*, *qui non interrogarunt de me*. confer c. 30, 2. Deut. 4, 32. c. 13, 15. & לא cum sequ. nomine vel verbo quasi in nomen negatiuum coalescens, supra c. 62, 12. Hos. 1, 9. c. 2, 1. 25. etiam *subintellecto relatiuo*, vt Iob. 26, 2. 3. 2 Par. 13, 9. i) *inuentus sum*. i. e. secundum Ab. Ezram *inueniendum me præbui*. confer c. 55, 6. Ier. 29, 13. 14. Mat. 7, 7. 8. k) etiam *illis*, *qui non quæsiuerunt me* Zeph. 1, 5. confer supra c. 52, 15. c. 55, 5. l) confer c. 58, 9. m) *quæ non vocata fuit* Py. (7) c. 48, 8 12. n) *de nomine meo*. c. 43, 7. *De gentilibus* hic sermonem esse, agnoscit *Moses Haccohen* apud A. ben Ezram ad h. l. & optime atque certissime id docet Apostolus, expressa antithesi versum 1. refereus ad gentes, & 2. ad Iudæos, Rom. 10, 20. 21. Confer Es. 19, 25. c. 66, 18. 19. Hos. 2, 1. ꝟ. 2. o) Contra *expandi manus meas* vel precibus accersiturus. cf. c. 1, 15. c. 49, 22. Ier. 4, 31. Prou. 1, 24. Thr. 1, 17. 2 Cor. 5, 20. p) *omni ac tota die* v. 5. c. 62, 6. q) *ad populum* Iudaicum Rom. 10, 21. r) *contumacem & refractarium*. c. 1, 23. c. 30, 1. Hos. 4, 16. *Oppositio* est hæc: Gentilibus vix ad horam obuiaui, & isti per claritatem verbi conuersi sunt sine repugnantia; at Iudæis tota die obuiaui, expandique manus meas longo tempore, præter quam quod feci in verbo satis claro, & tamen malitiose restiterunt. S. Patet hinc etiam voluntas Dei *antecedens ac consequens*, & gratia Dei *resistibilis*: item *Gratiam diuinam conuertentem præuenire nostras voluntates*; vt bene ex h. l. concludit Concilium Arausicanum Can. 3. Confer infra v. 12. Mat. 23, 37. s) *qui ambulant* l. *pergunt* c. 9, 1. Ier. 13, 10. confer Coh. 12, 5. t) *in via*, non physica, sed morali, vt c. 35, 8. Prou. 6, 12. u) *minime bona*, sed peruersissima 1 Sam. 26, 17. Ez. 36, 31. Ps. 36, 5. x) c. 55, 7. c. 59, 7. c. 66, 18. cf Ps. 81, 13. & supra c. 29, 13. Col. 2, 23. Nempe *ad litaniam Israeliticam* c. 63. & 64. nunc *respondet Filius Dei*, & *caussas* indicat, cur non citius exaudiat liberetque populum: quia nimirum diu satis ab illis non solum non quæsitus, sed nefarie contemtus, & ad iustam iram prouocatus fuerit. v. 1. seqq. *Gratia tamen* locum resipiscentibus Hos. 3, 5. & amplissima beneficia, *spiritualia* inprimis, promittit v. 8. seqq. eaque per antithesin illustrat v. 11. seqq. Ita vt hoc capite I. exponat & confirmet iustissimis de caussis factam contumacium Iudæorum reiectionem & infelicitatem. II. piorum & resipiscentium adoptionem & sæpius promissam felicitatem v. 8. seqq. ꝟ. 3. y) *Ad populum inquam* Iudæorum, v. 2. z) *qui ad iram me prouocant* 1 Reg. 14, 9. 2 Reg. 21, 7. 16. Ier. 7, 19. a) *in conspectu meo*, & *mihi* quasi *in faciem*. Respicit ad Præceptum I. Decalogi Ex. 20, 3.

i) vox semel occurrens, & varie reddita ab Interpretibus. S. sicut vestis *menstruorum*. Vulg. *quasi pannus menstruatæ*. LXX. Syr. & Ar. *menstruatæ*; non male, nam Ar. *Iddah* est status *mulieris prohibitæ ob menstrua*. Vide etiam similem prorsus comparationem Ez. 36, 17. Al. *sicut vestis reiectitia*, sic Ion. a radice עדה Heb. Chald. Ar. & Aeth. *transiuit*. & in 2. vel 4. Coniug. *remouit*. vid. Prou. 25, 20. Al. *sicut vestis sordium* vel *sordida*, coll. Aeth. עדן *ydan*, quisquiliæ, *sordes* Phil. 3, 8. vt innuatur *pannus sordidus* & ad quisquilias seu fimetum reiiciendus, vt fit cum tritis reiectamentis & sordidis centonibus; si præsertim in specie cum *Gussetio* p. 581. hic intelligas *sordes ex vlcere abstersas*, coll. rad. Ar. עדן in 4. Coniug. *contagio morbi infecit*, & *Mo'din* contagiosus. Procul dubio autem, recte ait *Dorsch.*, his verbis: τὸ ἄκρον τῆς ἀκαθαρσίας innuitur: adeo iustitiæ propriæ, sicut in homine existunt, iustitiæ diuinæ rigorem sustinere nequeunt. k) Directe quidem & ex instituto hic locus non tam agit de *imperfecta* iustitia & pietate regenitorum, quam de *imaginaria iustitia Iudæorum* impiorum & hypocritarum, qua freti illi veram Dei iustitiam in Christo repudiabant, vid. c. 57, 12. Mat. 5, 20. Rom. 9, 31. 32. c. 10, 3 &c. de quo hic pii queruntur. Interim tamen non male *de iustitia regenitorum* (quales hic loquuntur) *& sanctorum* eum etiam accipiunt non nostrates tantum Theologi, sed & veteres, propter defectum intensionis debitæ, & perfectionis graduum, & propter adiunctum veritæ imperfectionis. vid. *Dorsch. S. &c.* l) *& decidimus seu emarcuimus*. c. 40, 7. cf. sim. forma 1 Par. 20, 2.

ꝟ. 5. ועונינו *pluraliter* 1. 2. 3. sic fu. 5. cf. not ꝟ. seq ꝟ. 6. ביד per *Merca* 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. עוננו *defect.* 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. sec. *Mas. Erff.* ꝟ. 10. מחמדינו ita 1. 2. ꝟ. 11. ותעננו *plene* 5. sic fe. 2. secundum *Masoram* 2. & *Erffurtensem*.

4 תָּמִיד זֹבְחִים בַּגַּנּוֹת וּמְקַטְּרִים עַל־הַלְּבֵנִים׃ הַיֹּשְׁבִים
בַּקְּבָרִים וּבַנְּצוּרִים יָלִינוּ הָאֹכְלִים בְּשַׂר הַחֲזִיר וּפְרַק
ה פִּגֻּלִים כְּלֵיהֶם׃ הָאֹמְרִים קְרַב אֵלֶיךָ אַל־תִּגַּשׁ־בִּי כִּי
6 קְדַשְׁתִּיךָ אֵלֶּה עָשָׁן בְּאַפִּי אֵשׁ יֹקֶדֶת כָּל־הַיּוֹם׃ הִנֵּה
כְתוּבָה לְפָנָי לֹא אֶחֱשֶׁה כִּי אִם־שִׁלַּמְתִּי וְשִׁלַּמְתִּי עַל־
7 חֵיקָם׃ עֲוֺנֹתֵיכֶם וַעֲוֺנֹת אֲבוֹתֵיכֶם יַחְדָּו אָמַר יְהוָה
אֲשֶׁר קִטְּרוּ עַל־הֶהָרִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת חֵרְפוּנִי וּמַדֹּתִי
8 פְעֻלָּתָם רִאשֹׁנָה עַל־חֵיקָם׃ כֹּה אָמַר
יְהוָה כַּאֲשֶׁר יִמָּצֵא הַתִּירוֹשׁ בָּאֶשְׁכּוֹל וְאָמַר אַל־
תַּשְׁחִיתֵהוּ כִּי בְרָכָה בּוֹ כֵּן אֶעֱשֶׂה לְמַעַן עַבְדִּי לְבִלְתִּי
9 הַשְׁחִית הַכֹּל׃ וְהוֹצֵאתִי מִיַּעֲקֹב זֶרַע וּמִיהוּדָה יוֹרֵשׁ
י הָרָי וִירֵשׁוּהָ בְחִירַי וַעֲבָדַי יִשְׁכְּנוּ־שָׁמָּה׃ וְהָיָה הַשָּׁרוֹן
לִנְוֵה־צֹאן וְעֵמֶק עָכוֹר לְרִבֶץ בָּקָר לְעַמִּי אֲשֶׁר דְּרָשׁוּנִי׃
ואתם

b) c. 49,15. c.52, 5. c) *facrificantes* fc. *idolis* fuis, vt add. Ion. cf. Leu. 17, 5. d) *in hortis* f. *lucis* idolorum c.1, 29. c.56,17. Loquitur textus de Iudæis fub N.T. vt plerique agnofcunt Interpretes; cf.not.ad v. 1. & Apoc. 3. 9. Ideoque myftice f. fymbolice de illis intelligenda videntur, quæ in maioribus eorum, tempore Prophetæ, etiam ad litteram fic habebant. vid. e. c. 2 Reg 21, 2--15. In quibus patribus fuis etiam pofteri (vt S. ad v. 8. obferuat) turpisfimi quoque idololatræ fuerunt, coll. v.7. Matt. 23, 35. 36. Rom. 5, 12. e) v. 7. 2 Reg. 16, 4. c. 22, 17. c. 23, 5. Ier 1, 16. c.44, 8 f) *in tegulis*, i. e. fec. Boch. Hieroz. I. p. 700. *fuper tecta domorum*, vt idololatræ tum folebant. vid. 2 Reg. 23, 12. Ier. 19, 13, c. 32, 29. Zeph. 1, 5. Al. *fuper lateribus*, i. e. *fuper altaribus ex latere ftructis*, contra mandatum *Dei* Ex. 20, 21. 22. *Non in vero altari* fuas preces & cultum Deo offerentes Hebr. 13, 20. fed in nomine & fiducia hominum; in altaribus commentitiis, in fiducia proprii confilii & operis, & auctoritatis. *Cocc. Lex.* p. 409.

℣. 4. g) *Qui fedent* vel *manent* c. 26, 12. Ier. 32,12. h) *in fepulcris*. cf. c. 22, 16. Gen. 23, 9. Marc. 5, 5. &c. & fec. *Cocc.* Lex. p. 729. qui religionis caufa apud reliquias & memorias martyrum agunt conuentus. i) S. *& in vaftitatibus*, h. e. *in defolatis* al. *in occultis locis*. coll. c. 48, 6. cf. not. c. 1, 8. c. 49, 6. k) *pernoctant* c. 21, 13. vt fc. diabolica ibi infomnia captent, fec. LXX. & Ar. vel fec. *Boch* Hieroz. I. p. 700. vt dæmones confulant arte necromantica, coll. c. 8, 19. Deut. 18, 11. 1 Sam. 28, 8. Vide fis Hebræos Interpp. h. l. item *Seldeni* de diis Syr. Synt I. c. 2. p. m. 120 122 & pluribus *Raynoldi* Cenfuram

ram Apocryphorum Præ- ומרק קרי lect. 76 p. 854-906. l) *qui comedunt*, & impuri cum impuris communionem habent, coll. c. 52, 11. c. 59, 5. c. 64, 5. 1 Cor. 10, 18. Apoc 22, 11. coacti vel illecti ab iftis, vt 2 Macc. 6, 18. fq. c. 7, 1. אל קרי fq. m) *carnem fuillam*. vid. c. 66, 3. 17. *Sus* vel *porcus* effigies eft *hominis impuri & profani* Pf. 80, 14. Prou. 11, 22. Matt. 7, 6. & 2 Pet. 2, 22. coll. Leu. 11, 7. Deut. 14, 8. & apud Aethiopes *epitheton hæreticorum*. vide *Ludolffi* Lex. Aeth. nouum col. 37. n) *S. & fruftum*. (1) cf. Nah. 3. 1. Zach. 11, 16. At fec. alteram lectionem LXX. Ion. Ar. Vulg Tig. &c. *ius* f. *iusculum*. (3) Iud. 6, 19. 20. o) *S. abominationum* : vel *immundarum & fœtidarum carnium*. (4) vid. Leu. 7, 18. c. 19, 7. Ez. 4, 14. Rad. Chald. *fœtuit* & in II Coniug. *fœtidum reddidit*. p) *in vafis* f. *ollis eorum eft*, in quibus carnes eiusmodi elixantur. Cf. fupra c. 1, 11. feqq. & contrarium Zach. 14 20 21. Apoc. 21, 27. ℣. 5. q) *Qui dicunt* Deo & feruis ipfius. cf. Iob 21, 14. c. 22, 17. r) q. d. *apage ad te!* vel *recipe te in locum tuum!* cf. c. 49, 20. 2 Reg. 16, 14. s) *ne acceßeris mihi* aut *contingas me*, Cum ב conftructum *plus* eft, *quam accedere*; adhæfio fcil. aut *contactus*, qui reformidatur, inquit *Gaffet*. p. 496. Cf. Gen. 27, 27. Ex. 19, 15. & in primis Iob. 41, 8. t) *quia fanctior fum quam tu*. Sic Ion. Hebræi aliique. cf c. 65, 17. Prou. 30, 12. Iob. 9, 15. & *fuffixum* (quod h l. omittunt. LXX. Syr. & Ar.) fimiliter *per* מן *refoluendum* Ier. 10, 20. u) *Hi* & enormia ipforum peccata *fumus* funt, h. e. per meton. *caufa fumantis iræ*. cf. c. 14, 31. Deut. 29, 19. Pf. 74, 1. Pf. 80. 5. & not. 2 Sam. 22, 9. x) c. 48, 9. Pf. 2, 12. y) & caufa *ignis* c. 50, 11. *ardentis usque* ad infernum infimum Deut. 32, 22. Ier. 15, 14. Ion. *vltio eorum erit in gehenna, vbi ignis ardet omni die*. cf. not. c. 66, 24. Apoc. 14, 11. c. 18, 9. z) v. 2. c. 28, 24.

℣. 6. a) ideo ecce! c. 3, 1. c. 17, 1. c. 19, 1. &c. b) *fcriptum eft* fcil. hoc omne vel *vnum quodq; iftorum* Ier. 17, 1. Defcribitur his & feqq. verbis retributio peccatorum & *memoria* eorum *apud Deum, quafi per fcriptionem*, vt etiam alibi. Cf. fupra c. 4, 3. c. 49, 16. Deut. 32, 34. Ier. 17, 13. Ez. 13, 9. Pf 69, 29. Pf 139, 16. Iob 13, 26. Dan. 7, 10. c. 12, 1. Apoc. 20, 12 c) *coram me* Mal. 3, 16. vt oftendat, id fibi femper in confpectu effe. S. d) c. 42, 14. c. 64, 11. Ion. *non dabo eis prolongationem in vita*. e) c. 33, 21. c. 59, 2. f) c 59, 18. Deut. 7, 10. c. 32, 35. 41 Pf. 31, 24. Ion. *reddam eis vltionem peccatorum eorum*. g) *reddam inquam*. c. 66, 6. Ier. 16, 18. h) *in finum eorum* v. 7 Pf. 79, 12. LXX. vt Luc. 6, 38. Ion. & *tradam morti fecundæ corpora eorum*. cf. infra v. 15. ℣. 7. i) *Iniquitates veftras* v. 2. feqq. c. 50, 1. c. 59, 2. k) Ex. 20, 5. Ier. 16, 10. feqq. l) c. 56, 17. m) v. 25. c. 22, 14. n) vid. v. 3. o) Ez. 6, 13. c. 18, 15. p) 2 Reg. 16, 4. q) c. 37, 23. 24. Pf. 74, 18. Pf. 102, 9. In omni idololatria eft *blafphematio* diuini nominis, coll. Ex. 20, 27. 28. *Vitringa* ad Apoc. 13, 6. p. 809. r) *admetiar* vel *remetiar inquam*. c. 40, 12. Ex. 16, 18. Iob. 7, 4. Ruth 3, 15. s) *mercedem* vel *precium operæ eorum* c. 61, 8. Pf. 109, 20. t) *primum* quoque Ier. 16, 18. cf. Matt. 23, 35. 36. Ipfum etiam peccatum originis. S. u) vid. v. 6.

℣. 8. x) *Sic tamen etiam dixit Dominus*, in fpem & folatium piorum. vid. not. v. 2. c. 48, 17. y) *quemadmodum* c. 9, 2. z) quum *reperitur*. cf. 1 Reg. 14, 13. 2 Par. 19, 3. a) *muftum* c. 62, 8 Ar. *acinus vuæ*. b) *in botro* Gen. 40, 10. Num 13, 24. quamuis ex parte inutili aut putrido. cf. fupra c. 5, 2. Mich. 7, 1. c) *tum dicit quis*, vel *dicitur*. Imperf. vt 1 Sam. 23, 22. Mich. 2, 4. d) *ne perdas illud*. Iud. 6, 4. 1 Sam. 26, 9. cf. Gen. 18, 28. 31. e) Ar. *quia benedictio Domini exiftit in eo*. cf. Ioel 2, 14. f) v. 9. 13. c. 63, 17. c. 56, 14. cf. Matt. 24, 22. *Serui Dei* vocantur *electi ex Iudæis*, inter quos habet fuum λεῖμμα Rom. 11, 5. Et infinuatur Dei *gratiofus intuitus*, in quo etiam ad intima attentus, & abfcondita fpectat, vnde vix aliquid fperari posfit *Dorfch*. Ion. addit exemplum : *ficut inuentus eft Noah iuftus ætate diluuii, & dixi me non perditurum effe ipfum, propterea, vt conferuarem mundum ex eo, fic faciam propter feruos meos iuftos* g) *vt non difperdam omnes* in vniuerfum. cf. c. 48, 9. 2 Par 12, 12. Rom. 11, 1. 2. Hoc quamuis *ad vltimum excidium Hierofolymarum* referri posfit; tamen fatis commode *includi faltem poteft captiuitas Babylonica*. In hac namque non perdidit omnes Iudæos, quorum magna tamen pars impii erant; fed propter bonos conferuauit cum illis etiam malos, vt deinceps etiam ex eis nafceretur femen benedictum tempore Chrifti. Imo v. 10. vix patitur excidium Hierofolymitanum fimul comprehendi : cum comparatio non foleat inftitui cum iis, quæ non funt, aut deuaftata funt. S. ℣. 9. h) *Sed producam* c. 42, 1. 3. 7. c. 61, 11. Pf. 104, 14. i) cf. c. 19, 22. c. 59, 21 Ier. 31, 36. 37. k) c. 54, 3. c. 61, 7. Obad. v. 17. 19. 20. l) c. 57, 13. Ez. 36, 8. 12. Pf. 15, 1. cf. Apoc. 14, 1. m) *& pofsidebunt eam*, terram meam. c. 60, 21. Ier. 30, 3. Pf. 69, 36. n) v. 15. 22. c. 43, 20. c. 45, 4. Pf. 105, 6. 43. o) v. 8. 13. p) Pf. 37, 29. Pf. 102, 29. Prov. 2, 21.

℣. 10. q) *Saron*, h. e. fertilisfima loca dabuntur ouibus Chrifti. vid. c. 33, 9. c. 35, 2. Iof. 12, 18. r) *in caulam ouium mearum*. *Populi fidelis protectio* per methaphoram *caulæ gregis & cubilis armentorum* infinuatur. *Dorfch*. Cf. c. 32, 18. c. 33, 20. Ier. 33 12. s) *& vallis Achoris* q. d. *turbulenti* vel *Turbatoris* Hof. 2, 17. Locus eft ad feptemtrionem Iericho, non procul a Gilgal, vt docet Hieronymus; eftq; illa vallis, in qua fceleris fui, quo Ifraelem *turbauerat*, pœnas dedit *Achor* vel *Achan* Iof. 7, 1. 24. 26. qui & *Achar* binc dicitur 1 Par. 2, 7. t) *in cubile boum*. (4) Ier. 50, 6. vid. fupra c. 35, 7. u) 2 Sam. 7, 10. Ier. 29, 32. Ez. 36, 8. x) v. 1. c. 22, 10. c. 55, 6. Pf. 9, 11. Pf. 24, 6. Pf. 34, 11. cf. Hof. 3, 5.

CAP. LXV. ℣. 5. אשיקדה ita 2. ℣. 6. על pro eo hab. אל 3. fu. 5. & fic in marg. 6. 9. ℣. 8. עבדי ita *fingularitar* (de CHRISTO) 1. 3. & fic fu. 5. השחית cum *Meth*. 5. 7. 8. fec. *Maf. impr*. ℣. 10. רבץ per *Segol* 1. 2. 3. 5. 6. 9--11 10 11.

11 וְאַתֶּם עֹזְבֵי יְהוָה הַשְּׁכֵחִים אֶת־הַר קָדְשִׁי הַעֹרְכִים לַגַּד
12 שֻׁלְחָן וְהַמְמַלְאִים לַמְנִי מִמְסָךְ׃ וּמָנִיתִי אֶתְכֶם לַחֶרֶב
וְכֻלְּכֶם לַטֶּבַח תִּכְרָעוּ יַעַן קָרָאתִי וְלֹא עֲנִיתֶם דִּבַּרְתִּי
וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי
בְּחַרְתֶּם׃
13 לָכֵן כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה עֲבָדַי ׀ יֹאכֵלוּ
וְאַתֶּם תִּרְעָבוּ הִנֵּה עֲבָדַי יִשְׁתּוּ וְאַתֶּם תִּצְמָאוּ
14 הִנֵּה עֲבָדַי יִשְׂמָחוּ וְאַתֶּם תֵּבֹשׁוּ׃ הִנֵּה עֲבָדַי
יָרֹנּוּ מִטּוּב לֵב וְאַתֶּם תִּצְעֲקוּ מִכְּאֵב לֵב וּמִשֵּׁבֶר
טו רוּחַ תְּיֵלִילוּ׃ וְהִנַּחְתֶּם שִׁמְכֶם לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי
16 וֶהֱמִיתְךָ אֲדֹנָי יְהוִה וְלַעֲבָדָיו יִקְרָא שֵׁם אַחֵר׃ אֲשֶׁר
הַמִּתְבָּרֵךְ בָּאָרֶץ יִתְבָּרֵךְ בֵּאלֹהֵי אָמֵן וְהַנִּשְׁבָּע בָּאָרֶץ
יִשָּׁבַע בֵּאלֹהֵי אָמֵן כִּי נִשְׁכְּחוּ הַצָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת
17 וְכִי נִסְתְּרוּ מֵעֵינָי׃ כִּי־הִנְנִי בוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים
וָאָרֶץ חֲדָשָׁה וְלֹא תִזָּכַרְנָה הָרִאשֹׁנוֹת וְלֹא תַעֲלֶינָה
עַל

luuctione sua cum Sole recedentis, quæ mox alio nomine *Meni* vocatur, h. e. *mensi*, vel *Mensura durationis ex vna vicissitudine ad aliam extensæ.* &c. Sedquid opus est, inquit S. de isto nimis esse sollicitos. Hoc sufficienter circumstantiæ textus docent, quod *dii falsi* fuerint, siue *stella*, siue aliud quid naturæ, siue purum figmentum. Confer simile ipsius iudicium Iud. 2, 13. Mystice Cocc. Lex. p. 442. *qui offertis pluribus panem & vinum*, & non vni Deo in Christo servitis. Sic p. 118. coll. Apoc. 13, 12. 17. Gussetius vero p. 162. non de diis aut idolis, sed *de competationibus & conuiuiis* hæc verba accipit; coll. v. 12. 13. 14. h. m. *qui struitis turmæ* congerronum *mensam*, *& ad numerum* a combibonibus præscriptum, *mista pocula impletis.* Mittimus alia. Plura tamen de his, qui desiderat, adire poterit Fulleri Miscell. l. 5. c. 17. Seldeni de diis Syr. Synt. I. c. 1. p. m. 75--95. Pocok. ad Abulfar. Spec. p. 92--130. Glassii Philol. S. p. m. 1298. & 1999. &c. *d*) c. 21, 5. *e*) cf. Gen. 24, 16. Ex. 2, 16. vel Ex. 23, 26. 1 Sam. 18, 27. *f*) *numero* vel *ad numerum.* (1) vid. modo notata. *g*) *mixturam* s. *crama* h. e. vinum mistum & temperatum. al. *libamen.* (2) Prou. 23, 30. cf. cognatum Ps. 75, 9. ✠ 12. *h*) *Numerabo vos.* Alludit ad *Meni* v. 11. Conf. 2 Sam. 24, 1. 1 Reg. 20, 25. Ier. 33, 13. *i*) c. *66*, 16. Ier. 15, 2. 9. Mich. *6*, 14. *k*) c. 34, 2. *l*) c. 10, 4. *m*) c. 50, 2. c. *66*, 4. Prou. 1, 24. *n*) Ier. 7, 13. 27. *o*) Gen. 42, 22. Deut. 1, 43. Iud. 2, 2. c. *6*, 10. 2 Reg. 17, 40. c. 18, 12. c. 22, 13. Es. 41, 24. Ier. 3, 13. *p*) cf. 1 Reg. 11, *6*. c. 14, 22. &c. *q*) cf. c. 56, 4. c. *66*, 4. *r*) c. *66*, 3. c. 1, 29. Prou. 1, 49. ✠. 13. *s*) v. 8. c. *66*, 1. Postqnam sigillatim pœnitentibus promissio, impœnitentibus vero comminatio facta est, iam oppositio inter vtrosque instituitur, vt discrimen hoc sit manifestius. *S. t*) v. *6*. c. 3, 1. c. 50, 2. *u*) Ion. *serui mei iusti*, siue ex gentibus v. 1. siue ex Iudæis v. 8. conuersi. c. 5*6*, *6*. Mal. 3, 18. *x*) *comedent* in regno gratiæ & gloriæ. cf. c. 25, *6*. c. 55, 1. 2. Ps. 17, 15. Ps. 22, 27. 30. Ps. 23, 5. Cant. 5, 2. Mat. 5, *6*. c. 8, 11. Luc. 22, 30. Ioh. *6*, 27. Rom. 14, 17. *y*) Ion. *sed vos impii.* Sic per hoc versiculo. *z*) *esurietis* & nunc & æternum. cf. c. 8, 21. c. 49, 10. Luc. *6*, 25. *a*) c. 62, 8. 9. cf. Ps. 36, 9. 10. Ioh. 4, 14. c. *6*, 35. c. 7, 37. *b*) cf. c. 48, 21. Hos. 2, 5. Am. 8, 11. 13. Luc. 16, 24. Apoc. 14, 10. *c*) c. 35, 10. c. *66*, 10. 14. Ps. 16, 11. Ioh 16, 22. 1 Pet. 1, 8. c. 4, 13. Apoc. 18, 20. c. 19, 7. *d*) c. 1, 29. c. 41, 11. c. *66*, 5. Ps. 6, 11. Mat. 25, 41.

✠. 14. *e*) c. 12, *6*. c. 24, 14. c. *6*1, 7. c. 35, 10. Ps. 5, 12. *f*) Deut. 28, 47. *g*) cf. c. 33, 7. Gen. 27, 34. Luc. 16, 24. Apoc. 18, *9*. seqq. *h*) c. 17, 11. *i*) c. 15, 5. Prou. 15, 4. *k*) c. 16, 8. cf. Mat. 24, 30. Apoc. 1, 7. c. *6*, 16. 17. ✠. 15. *l*). *Et relinquetis* Ios. 4, 3. Iud. 3, 1. *m*) *nomen vestrum* vbique inuisum & contemtum. cf. Prou. 10, 7. Deut 28, 37. *n*) *in exemplum adiurationis* & execrationis. cf. Num. 5, 21. 27. Ier. 29, 22. 1 Cor. 16, 22. & contrarium Gen. 48, 20. *o*) c. 11, 4. c. 14, 30. Hos. 2, 5. Apoc. 2, 23. Ion. *& interficiet vos Dominus Deus morte secunda.* vt supra v. *6*. & c. 22, 14 cf. Apoc. 2, 11. c. 20, *6*. 14. c. 21, 8. *p*) v. 8. 9. 15. *q*) c. 56, 5. c. 62, 2. Apoc. 2, 17. Rom. 8, 14. 17. 1 Per. 2, 9. 1 Ioh. 3, 1. ✠. 16. *r*) S. *Nam.* Deut. 3, 24. Zach. 1, 15. *s*) *qui benedicet sibi.* *t*) cf. Gen. 12, 3. c. 18, 18. c. 28, 14. *u*) vid. Gen. 22, 18. c. 26, 4. Ier. 4, 2. Ps. 72, 17. *x*) *in Deo veritatis* Num. 5, 22. Deut. 17, 15. h. e. *veracis* in promissionibus suis, de Christo & eius beneficiis olim factis, & in ipso, qui omnium complementum est, æternum implendis. *S.* Conf. supra c. 25, 1. 2 Cor. 1, 20. Apoc. 3, 7. 14 coll. Ioh. 1, 17. c. 14, *6*. LXX. vt 1 Ioh. 5, 20. *y*) c. 19, 18. c. 45, 23. *z*) Ecquis est iste Deus? inquit *Glassius* in Phil. S. p. m. 433. & respondent ibidem Cabbalistæ per Raſche theboth: *Dominus*, *Rex fidus* s. fidelis. Nec minus elegans ille *lusus est*, quando per Gematriam alii eliciunt יהוה יהוה אחד ex Deut. *6*, 4. coll Zach. 14, 9. 1 Ioh. 5, 7. *a*) *quia obliuioni traditæ erunt* c. 23, 15. 16. Coh. 2, 16. c. 9, 5. vid. supra c. 54, 4. *b*) vid. c. 8, 22. c. 33, 2. c. 37, 3. c. *6*3, 9. Deut. 31, 17. 21 Ps. 71, 20. *c*) cf. v. 17. *d*) *& quia abscondita erant ab oculis meis.* cf. Ier. 16, 17. Hos. 13, 14. ✠. 17. *e*) *Nam ecce ego* omnipotens cæli & terræ conditor . 40, 26. *f*) *creaturus sum.* De regni & *ecclesiæ* Christi gloria hic agi, ex seqq. patet. Eius igitur *restauratio & tota cælestis administratio*, *creationis* voce exprimitur, ad Christi omnipotentiam & fortissimam operationem indicandam. Complebitur id promissum perfectissime in vita æterna, vt ex c. *66*, 22. & 2 Pet. 3, 13. constat. *Glass.* Phil. S. p. m 1662. Conf. supra c. 42, 5. c. 45, 18. 2 Cor 5, 17. *g*) *cælum nouum*, mysticum nempe aut symbolicum. Cælestis status communicatio sub *noua terra & noui cæli symbolo* proponitur, inquit *Dorsch:* cf. c. 51, 16. Ps. 19, 2. *h*) *& terram nouam* s. mundum euangelicum. c. *66*, 22. Heb. 2, 5. *Renouationem* status ecclesiæ sic depingit, vt modo ex Glassio & Dorscheo vidimus; quando Ecclesia, sanctis cum Christo in throno mystice sedentibus Apoc. 20, 4. conspicietur in omni suo decore & splendore Apoc. 21, 2 10. seqq. & *terrarum cælique* facies noua videbitur, *vetusto cælo & terra*, s. regno Antichristiano destructis. supra c. 34, 4. c. 51, *6*. Apoc *6*, 14 c. 20, 11. c. 21, 1. Includit itaque regnum gratiæ & gloriæ, vt etiam notat *S.* *i*) cf. Hos. 2, 19. Zach. 13, 2. *k*) *priora.* cf. v. 16. c. 43, 18. Apoc. 21, 4. *l*) cf. Ier. 3, 16. c. 51, 50. & hic sequens c. *66*, 1. Ps. 50, *6*. 8. seqq.

✠ 11. *y*) *Vos autem, qui derelinquitis Dominum*, & Servatorem vestrum. c. 1, 4. 28. Ier. 17, 13. Ezr. 8, 22. *z*) *qui obliviscimini.* (2) Ps. 9, 18. *a*) c. 2, 2. c. 11, 9. c. 56, 7. Mystice Cocc. Lex. p. 890. qui receditis a Christo, nec cogitatis, quomodo is in Sione reuelatus, & qualis sit *ecclesia mea*, quæ ibi cœpit colligi. c. 2, 3. *b*) *qui paratis, instruitis* Ps. 23, 5. *c*) Tig. S. *Gadi* -& *Menio.* At Tremell. *turmæ illi--& numero illi* idolorũ, quæ velut digito exserto commonstrauerit Propheta. ὁ. τῷ δαιμονίῳ -- τῇ τύχῃ. Ion. *idolis--numinibus*eorum &c. Quot docti sunt interpretes, tot fere etiam de his sententiæ sunt aut coniecturæ. Lutherus (etiam Forerius) Gad *Martem*, & Meni *Mercurium*, mercatorum numen esse putat, coll. Gen. 49, 19. quod מני *numerum* significet, coll. seq. v. 12. Pfeiffero autem in Dub. Vex. ad h. l. *Meni* est idolum Arabibus *Menah* dictum, (quod sidera, quæ pluuias ciebant, placare creditum est, vt docuit Pocokius,) & *Gad* h. l. etiam Arabica vox, a rad. Ar. *giadda*, felix & *fortunatus fuit*, *bonam fortunam*, & in specie *sidus* & idolum *Iouis* exprimens, vt vult etiam R. Moses apud A. ben Ezram & Kimchium ad h. l. *Fortunæ* significationem expressit quoque h. l. cum LXX. Vulg. & LXX. Gen. 30, 11. Sic etiam Hillerus in Onom. S. p. 807. qui tamen p. 881. habet *turma* siderum, & *numero* planetarum, vt aliis placet Hebræis. Clerico ad Gen. 30, 11. *Gad* & *Meni* synonyma sunt, & *Lunam* significant; atq; ἀπὸ τοῦ גד venit *Hecate*, ἀπὸ τοῦ מני autem Μήνη, *Luna.* Ita Neumanno in Exodo L. S. p. 249. *Gad* est nomen *Lunæ falcatæ*, a coniunctione

✠. 11. הַעֹרְכִים per *Pat.* 7. 8. 22. sec. *Mas. impr.* וְהַמְמַלְאִים לַמְנִי ita plerique codices : nostros accentus habent 2. 3. ✠. 13. עֲבָדַי sine *Psik* 3. 6. 9. 10. 20. sic fu. 5. contra *Mas. I.* ac *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 60. col. 6.

18 על־לב : כי־אם־שישו וגילו עדי־עד אשר אני בורא
19 כי הנני בורא את־ירושלם גילה ועמה משוש : וגלתי
בירושלם וששתי בעמי ולא־ישמע בה עוד קול בכי
כ וקול זעקה : לא־יהיה משם עוד עול ימים וזקן אשר
לא־ימלא את־ימיו כי הנער בן־מאה שנה ימות
21 והחוטא בן־מאה שנה יקלל : ובנו בתים וישבו
22 ונטעו כרמים ואכלו פרים : לא יבנו ואחר ישב לא
יטעו ואחר יאכל כי כימי העץ ימי עמי ומעשה ידיהם
23 יבלו בחירי : לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה כי
24 זרע ברוכי יהוה המה וצאצאיהם אתם : והיה טרם
כה יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע : זאב
וטלה ירעו כאחד ואריה כבקר יאכל־תבן ונחש
עפר לחמו לא־ירעו ולא־ישחיתו בכל־הר קדשי
אמר

℣. 18. *m*) S. *Sed.* Tig. *Quin potius* v. 6. *n*) *gaudete* c. 61, 10. Ps. 40, 18. Ps. 68, 4. *o*) *& exultate.* cf. c. 9, 2. c. 25, 9. c. 41, 16. c. 66, 10. *p*) c. 26, 4. Ps. 131, 12. 14. *q*) Vulg. Tig *in hu, quæ.* subintell. demonstrat. vt v. 12. c. 56, 4. & præf. ב vt 1 Reg. 11, 27. Ier. 41, 5. Ez. 40, 49. *r*) c. 57, 17. *s*) vid. v. 17. *t*) *Hierosolymam* nouam s. spiritualem c. 51, 17. c. 52, 1. c. 54, 1. c. 60, 1. c. 61, 10 Ier. 31, 38. seqq. Apoc. 21, 2. *Ierusalem* est h. l. *spiritualis*, tum imperfecta tum perfecta, h. e. tum in regno gratiæ, tum in regno gloriæ, quæ alias *cœlestis* dicitur. S. *u*) *exultationem* (2) c. 35, 2. i. e. *plenam exultatione.* S. Conf. Apoc. 19, 7. *x*) c. 62, 5. *y*) *gaudium* s. plenum gaudio. c. 62, 5. c. 66, 10. Apoc 21, 4.

℣. 19. *z*) Zeph. 3, 17. *a*) c. 62, 5. Deut. 28, 63. *b*) c. 60, 18. *c*) c. 22, 4. Ier. 31, 9. 16. Ezr. 3, 12. 13. Ps. 6, 8. Ion. *vox flentium, aut vox clamantium.* *d*) cf. c. 15, 5. 8. Ier. 18, 22. c. 51, 54. Ps. 144, 14. Apoc. 21, 4. coll. c. 7, 16. 17.

℣. 20. *e*) *illinc,* e noua Ierusalem. v. 18. 19. *f*) *infans.* (2) c. 49, 14. *g*) *diebus* vel *ætate,* q. d. *quoad dies* vitæ. cf Gen. 17, 12. 1 Reg. 3, 11. Iob. 14, 1. *h*) *aut senex.* cf. Gen. 18, 12. c. 27, 1. *i*) *qui non compleat dies suos,* aut *plenam ætatem non consequatur.* vid. Ex. 23, 26. & cf. 2 Sam. 7, 12 1 Par. 17, 11. it. Zach. 8, 4. *k*) nam *puer* vel *adolescens* Iud. 8. 20. aut *iuuenis* Gen. 43, 8. Hic tamen respicit ad *infantem diebus,* ab initio versus. *l*) morietur *centum annos natus* Gen. 11, 10. vt quum ante diluuium homines maxime longæui essent. *m*) *peccator autem* Prou. 11, 31. Coh. 8, 12. c. 9, 2. 18. *n*) *maledictus erit* Ps. 37, 22. Iob. 24, 18. h. e. sec. *Gusset.* p. 743. de eo vulgus loquetur, vt de maledicto, si moriatur; quia iuuenis censebitur. &c. Cf. v. 15. At *Schmidius* Iudæos hic circa longæuitatem delirare censet; nec longæuitatem de temporalibus historice, nec de spiritualibus mystice accipi posse, existimat cũ *Sanctio,* qui *infantem* exponit de infantilibus moribus, & *senem, qui non impleuerit annos suos,* de eo, qui ad prudentiam senilem non peruenit. Versus, ait S. accipiendus est *de sapientia spirituali,* & res bene habebit: prædicit sc. quod alibi habetur (c. 54, 13. Ioh. 6, 45.) *Omnes erunt docti a Iehoua*; h. m. *Nam puer, filius centum annorum morietur,* i. e. occidetur & non tolerabitur a Domino; *& peccator filius centum annorum* (h. e. *senex,* qui adeo nondum impleuit annos prudentiæ senilis spiritualis, vt *adhuc sit peccator*) *maledictioni subiicietur.* Verum sic perire videtur oppositio *infantis & senis* ab initio versus, repugnare etiam contextus (vt mox dicemus; & accentus, qui *centum annos* non ad subiectum, *puerum* vel *peccatorem,* sed ad prædicatum *morietur* vel *maledictus erit,* referri postulant. Aliter itaque *Cocc. Lex.* p. 422. Puer centum *annos natus morietur,* i. e. qui in pueritia morietur, tantam habebit notitiam, quantam olim centum annos natus; *& peccator centum annos natus maledicetur,* i. e. tam inexcusabilis erit, vt olim natus centum annos. *Dorsch.* autem simpliciter *mortis præcipitatæ extinctionem* hic promitti, obseruat; coll. Apoc. 21, 4. Fauent huic verba & contextus. Ita ipse S. ad v. 22. Hic debet esse sensus, inquit: *Non fiet, vt moriantur, ante quam arbores ab ipsis plantatæ fructus ferant, vel dum adhuc ferunt; sed ipsi tam diu viuent, quamdiu vigebunt arbores ab ipsis plantatæ, atque sic soli arborum suarum fructus comedent, non alii. Confirmant hoc seqq. verba: & opus manuum suorum veterascere facient electi mei: quod nihil aliud est, quam si diceret; & tam diu viuent, donec cum ipsis veterascet opus manuum eorum. &c.*

℣. 21. *o*) Militantis *Ecclesiæ propagatio* sub metaphora ædificationis domuum & plantationis vinearum indicatur. *Dorsch.* Conf c. 58, 12. c. 61, 4. Ez. 28, 26. *p*) Am. 9, 14 *q*) vid. c. 61, 8. 9. His verbis metaphorice *benedictio & prosperitas* fidelium indicatur. Sicut enim benedicti sunt *in regno potentiæ* & prosperi, quibus ædificatio domuum, & plantatio vinearum, & vniuersus labor feliciter & in proprium commodum succedit; sic etiam benedicti sunt *in regno gratiæ,* quibus spiritualis architectura & plantatio feliciter succedit; coll. 1 Cor. 3, 6. 9. 1 Tim. 3, 6. *Felicitas* autem *militantis ecclesiæ* semper cum exceptione crucis intelligenda est. *Dorsch.*

℣. 22. *r*) Am. 5, 11. Zeph. 1, 13. *s*) c. 62, 8. Deut. 28, 39 *t*) Ps 1, 3. Ps. 52, 10. Ps. 92, 13. *u*) diuturni erunt *dies populi mei.* cf Deut. 4, 26. 40. c. 5, 30. c. 11, 9. 21. c. 32, 47. Thr. 5, 21. & contra Ps. 55, 24. Ps. 109 8. it. Ps. 103, 15. Ps. 144, 4. &c. *x*) cf. c. 60, 21. *y*) S. *veterascere facient.* al. *consument.* Ps. 49, 15. Iob. 21, 13. conf. supra not. ex S. ad v. 20. *z*) v. 9. 15. Ps. 106, 5.

℣. 23. *a*) c. 49, 4. 1 Cor. 15, 58. ὁ. οἱ ἐκλεκτοί· μὴ ὃ κοπιάσουσιν εἰς κενόν. quod imitatur Paulus Phil 2, 16. *b*) *nec generabunt*; sc. doctores s. spirituales patres, sec. S. coll. 1 Cor. 4, 15. Gal. 4, 19. & Rom. 8, 15. Gal. 4, 3. 7. 24. Ad litteram alii conf. Gen. 3, 16. 17. 18. *c*) *in terrorem* (4) Leu. 26, 16. Ier. 15, 8. *d*) *semen* s. *posteri.* metōn vt c. 53, 10. Ps. 37, 25. *e*) *benedictorum a Iehoua* Ps. 115, 15. Matth. 25, 34. Eph. 1, 3. 1 Tim. 4, 8. *f*) *ipsi* erunt. *g*) c. 22, 24. c. 61, 9. Act. 2, 39.

℣. 24. *h*) S. *Tum fiet.* cf. verbum absol. positum c. 2, 1. c. 4, 3. c. 11, 10. &c. *i*) *quum nondum* Gen. 2, 5. subintell. ב vt Ps. 119, 67. *k*) *vocabunt.* c. 58, 9. Ps. 50, 15. *l*) Ar. *dicam, quid est?* Ion. *suscipiam orationem eorum.* cf. v. 1. c 41, 17. Zach. 13, 9. Ps. 145, 18. Matth. 6, 8. 32. *m*) *adhuc illis loquentibus.* vid. Dan. 9, 20. 21. & cf Gen. 24, 9 1 Reg. 1, 42. Esth. 6, 14. *n*) c 38, 5. Ion. *faciam petitum eorum.* Sic enim parata & obuia esse solent Dei beneficia, vt preces nostras non tam sequantur, quam occupent atque antecedant. vid. Gen. 24, 15. Ps. 32, 5. Dan 9, 21. Quæ eo pertinent, vt sciamus, Deum suis prompte adesse, quotiescunque vrget periculum & præsenti subsidio est opus. *Boch.* Hieroz. I. p. 550.

℣. 25. *o*) *& agniculus, agnus subrumus* (4) vid c. 40, 11. 1 Sam. 7, 9. *p*) Pacifica prius dissidentium cohabitatio & coniunctio sic describitur. vid. c. 11, 6. *q*) c. 11, 7. vt innocentiæ ætate. qua herbæ leonibus esui fuerunt: teste Gen. 1, 30. *Gusset* p. 93. *r*) S. *serpentis vero.* & mystice Satanæ eiusque mancipiorum. cf. Gen. 3, 1. 2 Cor. 11, 3. *s*) Gen. 3, 14, non quod serpens solo puluere vescatur, sed quia, cum humi repat, non potest, quin puluerem in os cum aliis cibis simul ingerat. *Boch. Hieroz.* I. p. 27. coll. Ps. 102, 10. Conf. tamen etiam supra c. 49, 23. Mich. 7, 17. Ps. 72, 9. Apoc. 12, 8. 9. *t*) c. 11, 9. *u*) cf. c. 35, 9.

℣. 19. כי אם sic per *Mun.* 1. 2. 3 6. 9. 12 14 20. sic su. 5. ℣. 22. כי per *Makk.* 1. 3. 5. 7. 8. 13. 19. ℣. 23. יגעו plene 2. 3. 4 22. sic se. 5. contra *Mas. Erff.* Pro אתם (quod habet in marg. sec. *Mas. fin.* f. 14. b.) In textu scribit עמם 2.

CAP. LXVI. הפטרת שבת וראש חדש

אמר יהוה ׃ כה סו
אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדם רגלי אי־
זה בית אשר תבנו־לי ואי־זה מקום מנוחתי ׃
2 ואת־כל־אלה ידי עשתה ויהיו כל־אלה נאם־
יהוה ואל־זה אביט אל־עני ונכה־רוח וחרד על־דברי ׃
3 שוחט השור מכה־איש זובח השה ערף כלב מעלה
מנחה דם־חזיר מזכיר לבנה מברך און גם־המה
4 בחרו בדרכיהם ובשקוציהם נפשם חפצה ׃ גם־אני
אבחר בתעלליהם ומגורתם אביא להם יען קראתי
ואין עונה דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני ובאשר
לא־חפצתי בחרו ׃ 5 שמעו דבר־יהוה ה
החרדים

x) v. 7. c. 56, 20. cf. c. 1, 20. Num. 23, 19. Pf. 33, 4. 9.

CAP. LXVI, 1. y) Cohæret hoc capue cum fuperiore, & porro agit 1. de reiectione Iudæorum, fub N.T. Deum in Templo per facrificia hypocritice, fine contritione cordis & fide in Christum, colere volentium v. 1. feqq. Hoc tamen cum difcrimine (quod c. 65, 8. iam fecerat) vt reliquias piorum inter Iudæos v. 5. non confumendas, fed illos potius mirabili & feliciffimo Euangelii fucceffu, ad fe conuertendos prædicat Mesfias v. 7--14. Vt vero c. 65, 11. feqq. per antithefin illuftrauerat pœnas impiorum & fuorum felicitatem, ita & hic II. opponuntur exeidium impiorum v. 15--18. & inftauratio Hierofolymæ nouæ, f. collectio totius Ecclefiæ ex Iudæis & gentibus v. 19 21. eiusdemque feliciffimus tandem & beatus ftatus v. 22. 23. deftructis hoftibus Chrifti, & æternum damnatis v. 24. z) cf. 1 Reg. 8, 27. Pf. 11, 4. Pf. 103, 19. 2 Par. 6, 18. Act. 7, 49. c. 17, 24. a) & vniuerfa terra; non vna illa Arca fœderis. Pf. 99, 5. Pf. 132, 7. Thr 2, 1. 1 Par. 28, 2. cf. not. fupra c. 60, 13. & Ier. 23, 24. b) fcabellum eft (6) Pf. 110, 1. pedum meorum. Matt. 5, 34. 35. c) S. quæ ergo effet? 1 Reg. 13, 12. Tig. vbi igitur erit? vt fupra c. 50, 1. 1 Sam. 9, 18. d) Domus vel Templum. cf. c. 64, 10. e) quam vos ædificaretis mihi? 2 Sam. 7, 6. 1 Par. 17, 4. 5. 6. f) aut vbi locus. Iob. 28, 12. c. 38, 19. g) quietis meæ, vel potius qui effet requies mea c. 11, 10. Pf. 132, 14. cf. fupra c. 65, 17. Ier. 3, 16. & Apoc. 21, 22.

℣. 2. h) Atqui omnia ifta, cælum & terram, & quæ in illis funt. cf. c. 40, 22. 26. i) Ion. fecit virius f. potentia mea. cf. c. 45, 12. Pf. 95, 5. k) atque ita facta & verbo meo producta (refpicit ad Gen. 1, 3. 5. 6. 7 &c. c. 2, 4. Pf 33, 9.) adeoque mea funt (vt addunt LXX, Syr. & Ar.) non veftra 1 Cor. 4, 7. omnia illa: nec quidquam eorum fine pœnitentia & fide a vobis oblatum refpicio. Am. 5, 22. cf. fupra c. 1, 11--15. l) vid. Pf. 24, 1. 2. Pf. 50, 8. feqq. m) c. 1, 24. n) Quin potius Ez. 22, 2. Iob. 31, 30. ad hunc. o) gratiofe refpicio, &, præfertim abrogato cultu Leuitico, refpiciam c. 63, 15. Pf. 33, 13. Pf. 102, 20. cf. Gen. 4, 5. p) ad miferum nempe f. humilem c. 49, 13. Pf. 25, 16. Pf. 72, 4. 12. Matt. 5, 3. q) & contritum (3) 2 Sam. 4, 4. r) c. 57, 15. Pf. 51, 19. 2 Cor. 7, 9. 10. s) & formidantem f. trepidum (6) v. 5. 1 Sam. 4, 13. Ezr. 9, 4. c. 10, 3. cf. not. 2 Reg. 4, 13. t) propter verbum meum. cf. Ier. 23, 29. Ezr. 10, 9. Phil. 2, 12. Hebr. 4, 12. 13. ℣. 3. u) Contra, fi quis humilitate, fpiritu contrito, ac fide in redemtorem, & obferuantia verbi diuini deftitutus, vel bouem iugulat ad facrificium Leu. 1, 5. 11. &c. x) perinde eft, ac fi hominem occideret. Ex. 21, 12 Leu. 24, 21. Deut. 27, 24. cf. Lev. 17, 4. y) facrificans pecudem Ex. 12, 3. Deut. 18, 3. 1 Sam. 15, 3. cf. fupra c. 1, 11. Pf. 50, 8. 9. z) eft ac fi decollaret (7) Ex. 13, 13. Deut. 21, 4. a) impurum canem. cf. Deut. 23, 19. Prou. 26, 11. b) offerens 1 Sam. 7, 10. Ier. 33, 18. c) Mincham f. facrificium ex farre. v. 20 c. 1, 13. Pf. 16, 4. d) eft, ac fi offerret fanguinem porci. cf. v. 17. c. 65, 4. Deut. 14, 8. Canis & Sus in Scriptura paffim coniunguntur vid. Matth. 7, 6. 2 Pet. 2, 22. quia vtrumque animal ex æquo immundum eft; tum, quia vtrique eæ notæ defunt, quas requirebat Lex Mofis in mundis animalibus tum ratione victus impuri. Sic Horatius: Vixiffet canis immundus, & amica luto fus. it. Hac rabiofa fugit canis, hac lutulenta ruit fus. Boch. Hieroz. I. p. 690. e) qui adolet thus c. 43, 23. Leu. 2, 2. 9. f) eft, ac fi benediceret & laudaret. Deut. 8, 10. Pf. 10, 3. g) iniquitatem c. 1, 13. fiue hæc fumatur in genere, fiue in fpecie pro idolo, vt Syr. reddidit: perinde eft, ac fi benediceret idolis. cf. Num. 23, 21. q. d. Omnia ipfius opera perinde funt, ac fi præcepta diuina manifefte transgrederetur. Scilicet ne Ifraëlitæ tanta promiffa, c. 65, 8. feqq facta, referrent ad reductionem e captiuitate Babylonica, & ad templi inftaurationem atque cultum Leuiticum, omnemque felicitatem terrena & breui voluptate abfolui exiftimarent, animos eorum ab hac opinione abducere ftudet Deus, & oftendit, fe nec in templis manufactis habitare, fed in contritis fpiritu & pauidis confcientiis; nec facrificiis hypocritice & externe tantum (& fine fide in Chriftum) oblatis delectari; imo talem cultum parem effe fœdæ idololatriæ, adeo vt bouem immolans, non alio cenfu habeatur, ac occidens hominem, facrificans pecudem, quafi iugulans canem &c. v. 2. Cum hypocritæ idolis cordis fui abominandis delectentur v. 3. eoque faciant, vt Deus iure talionis illufiones mutuas adducat, & quæ formidant illufores, contumaces & inobedientes. v. 4. Maii Oecon p. 984. h) imo ipfi etiam 1 Sam. 28, 20. 2 Sam 19, 31. Mal. 3, 15. i) infuper eligunt & verbo meo præferunt c. 65, 12. de conftr. cum feq. ב cf. fupra c. 7, 15. k) fuperftitiofas c. 29, 13. & impias vias fuas c. 55, 6. 8. cf. Am. 4, 5. l) & abominationibus f. abominandis inftitutis & idolis fuis 1 Reg. 11, 5. Ez. 5, 11. c. 37, 23. Apoc. 17, 4. m) cf. Gen. 34, 19. 2 Sam. 24, 3. 1 Par. 29, 9 & Ier. 6, 10. Pf. 109, 17. Prou. 18, 2. Iob. 21, 14. Mihique adeo impia hypocrifi fua quafi illudunt. cf. v. 5. Ier. 7, 4. ℣. 4. n) Ideo etiam ego vicisfim iuftisfimo iure talionis. Pf. 71, 22. Iob. 7, 11. o) illufiones eorum (2) c. 3, 4 p) & formidines eorum f. quæ formidant (3) Pf 34, 5. Prou. 10, 24. q) cf. c. 31, 2. Ioh. 11, 48. r) c. 50, 2 Ier. 7, 13. s) cf. Iud. 19, 28. 1 Reg. 18, 26. 29. t) 2 Reg. 21, 10. Ier. 22, 21. c. 25, 3. c. 35. 14. 17. u) c. 42, 24. Ier. 7. 13. c. 13, 11. Ion. propterea quod mifi Prophetas meos, fed non conuerfi funt; prophetarunt, fed non receperunt. fic fupra c. 65, 12. x) c. 56, 4. c. 65, 12 y) Prou. 1, 29. ℣. 5. z) Ion. add iufti. Nam ad pios & trepidantes ad Verbum Dei fermonem nunc conuertit propheta, vt fupra c. 50, 10. c. 51, 1. 7. iisdemque liberationem promittit aduerfus hoftes, gloriam Dei perfecutionibus fuis & excommunicationibus prætexentes quibus fummam confufionem prædicit & exitium, v. 6.

CAP. LXVI, ℣. 2. על־דברי pro eo hab. אל Orientales. ℣. 3. מִנְחָה per Tfere 1. 3. 7. 8. 11. 13. 15. 16. 19. 21. 22. 23. fic fe. 5. & fic in marg. 6. 9. Per Mun. 2. 3. & 6. 9. in marg. עורף Plene 1. 2. 3. 5. fec. Maf impr. ad Gen. 41, 8. Pro Meth quod 3. 21. & Ber. exprimunt, plerique habent Merca. cf. Varr. lect. ad Iud. 20, 2. מַעֲלֵה per Segol 3. & in marg. 6. 9. fic fu. 5. מְבָרֵךְ ita cum Meth. 13. 15 19. at. plerique cum Merca, vt modo in ערף

החרדים אל־דברו אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם
למען שמי יכבד יהוה ונראה בשמחתכם והם יבשו ׃
6 קול שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם גמול
7 לאיביו ׃ בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה
8 והמליטה זכר ׃ מי־שמע כזאת מי ראה כאלה היוחל
ארץ ביום אחד אם־יולד גוי פעם אחת כי־חלה גם־
9 ילדה ציון את־בניה ׃ האני אשביר ולא אוליד יאמר
יהוה אם־אני המוליד ועצרתי אמר אלהיך ׃

שמחו Fff נב א

a) vid. v. 2. Ezr. 10, 3. 1 Sam. 21, 2. & c. c. 2 Reg. 22, 11. 18. 19. Act. 2, 37. b) *Dixerunt* vel *dicunt* quidem *fratres vestri*: non quales v. 20. sec. Spiritum, sed sec. carnem Act. 22, 1. Rom. 9, 3. nomine tantum *Iudaei s. confessores Iehoua* Rom. 2, 17-28. Apoc. 2, 9. c. 3, 1. 9. 17. Gente namque *Iudaeos s. Israelitas hos esse*, contextus docet, & agnoscunt R. Sal. & A. ben Ezra. Id quod contra detorsionem Abarbanelis notandum, qui per pios & obseruantes verbum Domini *Iudaeos*, per impios autem illorum fratres, *Christianos & Turcos* intelligendos esse, nugatur in Comment. ad h. l. c) *odio vos habentes* propter veritatem in Christo. cf. Gen. 37, 4. 5. 8. Leu. 19, 17. c. 26, 17. Am. 5, 10. Ps. 25, 19. Ps. 34, 22. Ps. 35, 19. Prou. 1, 22. c. 29, 10. & Matt. 5, 44. c. 10, 22. c. 24, 10. Ioh. 15, 18. 19. c. 17, 14. 1 Thess. 2, 14. seqq. &c. d) *excommunicantes* Ioh. 16, 2. & seq. immundos ac *veluti menstruo pollutos* (cf. Leu. 12, 2. 5. c. 15, 19. c. 20, 21. Thr. 1, 17. &c.) auersantes & reiicientes vos Am. 6, 3. se vero pro puris & sanctis venditantes. vid. infra v. 17. & supra c. 65, 5. Luc. 15, 3. c. 18, 9. 11. &c. e) i. e. *propter nomen meum*, qui ex Abrahamo, amico Dei c. 41. 8 ... Matt. 3, 9. Vrbem sanctam possidemus, & Deum non sine zelo in Templo ipsius oblatis victimis colimus, supra v. 1. 3. 4. *populusque Iehoua dicimur & sumus* c. 48, 1. 2. Ioh. 8, 39. 41. f) *honoratur & celebratur Iehoua*. cf. supra c. 29, 13. Iob. 14, 21. q. d. Actum esset de ecclesia & gloria Dei, nisi per nos illa staret. *Gloria Dei* est, quod dicimus Iudaei, qui a talibus abstinemus, circumcidimur, & talia obseruamus, *Cocc. Lex*. p. 912.

912. Inuertunt nimirum fastuosi hypocritae argumentum Messiae supra c. 48, 9. vel Mosis Ex. 32, 11. seqq. aliorumque sanctorum; ac si Deum sibi obstrictum haberent, atque ille inglorius & inhonoratus futurus esset, nisi ab ipsis coleretur. Nec tantum

sibi verae ecclesiae nomen & beneficia impudenter arrogant Ier. 7, 4. Rom. 2, 17. seqq. sed nec fieri posse existimant, vt quisquam alius, vel homo vel populus, recte de Deo sentiat, nisi qui vanis ipsorum placitis accedat. vid. e. c. Ioh. 9, 16. 24. Quum tamen *ipsorum nomen* omnibus tandem piis & bonis *inuisum & odiosum* fore, clarissime praedixerit Dominus supra c. 65, 15. & ipsum *sacrosanctum Iehouae nomen* propter eorum hypocrisin & impietatem in summum contemtum inter gentes venerit. vid. c. 52, 5. Ez. 36, 20. 21. 22. Rom. 2, 24. g) *sed videbimus* & experiemur. ego & vos mecum, *quod illi pudefient*. cf. v. 14. 24. & supra c. 5, 19. c. 41, 23. Aliis hoc est Particip. Niph. *sed videbitur* & publice constabit, coll. c. 16, 12. At cum Kimchio alii: *videbitur vero s. adparebit Dominus ad* salutem & *laetitiam vestram*, vt c. 60, 2. Zach. 9, 14. Ps. 102, 17. h) *in* vel *cum laetitia vestra* & totius Ecclesiae; de qua v. 10. 11. c. 35, 10. c. 51, 11. c. 65, 14. Ps. 5, 12. i) *quod* vel *quando* illi impii. cf. ך c. 29, 3. 17. k) *pudore suffundentur*, & vana persuasione sua se deceptos sentient. cf. c. 1, 29. c. 65, 13. Ps. 25, 3. Ps. 40, 15. Ps. 83, 17. Aliam quidem etiam et prorsus *contrariam* sententiam *de istis fratribus* piorum, habet *Schmidius*, qui versum hunc ita accipit, quasi Iehoua hortetur credentes ex Iudaeis, vt sese coniungant cum gentilibus conuersis h. m. *Dicunt fratres vestri*, ex gentibus fratres facti per fidem, vt infra v. 20. *qui* ante conuersionem suam *vos odio habuerunt, & tanquam piaculum a se excluserunt; quilibet*, inquam, ex illis dicit: *propter nomen meum*, & super me *glorificabitur Iehoua*, coll. Act. 11, 18. Rom. 15, 9. *videamus igitur in gaudio vestro*, i. e. rogamus, vt liceat nobis *participes fieri* gaudii vestri in euangelio (conf. phrasin Coh. 2, 1.) quod etiam ita fiet. *At illi* sacrificatores & ludificatores pessimi v. 3. 4. non participes erunt gaudii vestri (Luc. 14, 24.) sed *pudefient*. Matt. 22, 13. Verum aliud clare docent distinctiones s. accentus, qui sic prorsus repugnant. ℣. 6. l) *Vox* namque erit *tumultus* c. 13, 4. *ex vrbe & e Templo*: non tantum per interna Iudaeorum dissidia, sed etiam ipsius vrbis expugnationem, & miserrimam Iudaeorum caedem, a Romanis tum in vrbe, tum in templo factam. Satis namque perspicuum est, quod vlterius exponatur *confusio* v. 5. praedicta. Et recte haec *de vltimo excidio Hierosolymitano* accipiunt Lutherus, Brentius, Varen. S. aliique ad h. l. Conf. supra c. 29, 1. seqq. & lege *Iosephum* de B. I. lib. VI. & VII inprimis Lib. VI. c. 1. & 4 seqq. Lib. VII. c. 12. Hoc vero ad *mystica* Babylonis (s. *Bozrae* c. 63, 1.) excidium & v. 7. 8. ad meliora Ecclesiae fata refert Gurtleri Theol. Proph. p. 703. & p. 709. Typum scil. illius gessit vetus Hierosolyma & peccatis & iudiciis, docente Apoc. 11, 8. c. 18, 6. &c. m) Ion. *vox Verbi Domini*. cf. Matt. 26, 64 n) vid. c. 65, 6. Deut. 7, 10. o) c. 59, 18 p) cf. v. 14. 24. c. 42, 13. Nah. 1, 2. Ex. 20, 5. ℣. 7. q) *Antequam* vero. c. 42, 9. r) *parturiret* c. 26, 17. c. 28, 4. c. 54, 1. s) *peperit* sc. *Sion* s. Ecclesia v. 8. c. 49, 14. 21. 22. c. 60, 4. t) antequam per Romanos aliosque *dolor*, *qs. fune constringens*, ei superueniret. c. 26, 17. Ps. 116, 3. u) *feliciter enixa est* c. 31, 5. c. 34, 15. x) *masculum* Leu. 12, 2. Ier. 20, 15. q. καὶ ἔτεκεν ἄρσεν, vt Apoc. 12, 5. per quem nonnulli *ipsum Christum* intelligunt, (prout etiam *Ion*. habet: *Rex eius reuelabitur*) quem sec. *Maii* Oec. p. 984. *in spiritu* concipiat, adprehendat, ei fide & obsequio constanti adhaereat Ecclesia Israelitica. *Schmidio* autem hic *partus masculus* non vna persona est, sed populus & omnes filii spirituales Zionis s. *masculae* (cf. 1 Cor. 16, 13. Eph. 1, 13) *ecclesia N. T. in filiis suis*. Indicatur enim fidelium N. T. *mascula* & infinitis martyriis inclyta *virtus*; qua mundum vicerunt. 1 Ioh. 5, 4. vt *Dorschaeus* obseruat. Et perspicuum huius rei commentarium in Actis Apostolicis haberi, bene monet *Brentius*. Optime tamen etiam de h. l. *Vitringa* ad Apoc. 12, 5. p. 715. Introducitur, inquit, Ecclesia, tanquam quae *doloribus partus correpta*, subito admodum & nec opinato pepererit *foetum masculum*, & cum eo *integram gentem vno die*. Ea res v. 8. proponitur vt *mirabilis*, & euentura dicitur post spretos repudiatosque Iudaeos carnales v. 6. Ego vero, vt non inficior, hunc locum in genere referri posse ad mirabilem conuersionem gentium ad Christum, quae facta est per praedicationem Euangelii: sic habeo, nunquam hanc prophetiam euidentius consecutam esse implementum, quam quo tempore Romanum Imperium Christo in Rectoribus suis subiici coepit. coll. Mich. 5, 2.

℣. 8. y) cf. Ier. 18, 13. & supra c. 64, 3. z) *rem huiusmodi, sicut hoc*. Iud. 19, 23. Ier. 2, 10. a) *talia*. Leu. 10, 19. cf. Iob. 16, 2. b) *num parturietur?* vel *num fiet, vt parturiat?* Hoph. (t) rad. חול c) *regio* vel *terra integra*. i. e. metonymice *populus*, vel incolae eius. Gen. 11, 1. Syr. *quis audiuit terram parturientem vno die, & natum populum vna hora?* d) *num?* v. 9. c. 50, 2. e) cf. not. ad v. 7. f) Ios. 6, 3. 11. 1 Sam. 26, 8. cf. supra c. 49, 24 g) c. 54, 1. Mich. 4. 10. h) cf. c. 49, 17. 22. c. 60, 4. 22. c. 65, 1. Ier. 3, 19. ℣. 9. i) *Num vero ego frangam* vel *rumpi faciam matricem? Egone tantum faciam, vt aliae matres enitantur?* vel *vt pueri erumpant ex vtero?* (t) conf. Num. c. 37, 3. 5. k) *& ipse non gignam?* Gen. 5, 3. 4. c. 11, 27. l) c. 33, 10. c. 40, 1. m) *num ego sim?* v. 8. c. 27, 7. n) *facient, vt parient* matres cf. c. 55, 10. o) *& se sponsam meam conclusserim s. continuerim?* Gen. 16, 2. c. 20, 18. Deut. 11, 17.

℣. 7. חבל per *Segol* 6. 9. 10. 12. 14. 17. 18. 20. 21. 23. contra *Mas*. t. 2. *impr*, & *Erff*. h. l. item Mas. 1. ad Deut. 15, 2.

י שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְגִילוּ בָהּ כָּל־
אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ׃
11 לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצּוּ
12 וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ׃ כִּי־כֹה ׀
אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף
כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם
13 תְּשָׁעֳשָׁעוּ׃ כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם
14 וּבִירוּשָׁלִַם תְּנֻחָמוּ׃ וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם
כַּדֶּשֶׁא תִפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־
טו אֹיְבָיו׃ כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו
16 לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ׃ כִּי בָאֵשׁ יְהוָה
נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה׃
הַמִּתְקַדְּשִׁים

54. 10. c. 57, 19. *k) & ficut torrentem* vel in fpecie *ficut Nilum exundantem* c. 30, 28. vid. fupra c. 27, 12. Num. 34, 5. Iof. 15, 4. *l)* cf. c. 35, 2. c. 60, 13. Apoc. 21, 26. *m)* v. 11. c. 60, 16. Deut. 33, 19. *n) ad latua* (LXX. *fuper humeris*) *portabimini* c. 49, 22. c. 60, 4. *o) & fuper genibus*, veluti infantes gremio excepti. conf. Gen. 30, 3. c. 50, 23. 2 Reg. 4, 20. *p) blandimentis mulcebimini* vel *ad gaudium & lufum pronotabimini.* Pyal (1) cf. c. 11, 8 ℣. 13. *q) Sicut quis, quem &c.* 1 Sam. 24, 20. Tig. *Perinde enim atque mater fua quempiam confolatur. r)* cf. 2 Reg. 4, 19. 20. *s)* c. 11, 1. c. 49, 13. c. 61, 2. cf. etiam c. 25, 8. c. 60, 20. Apoc. 21, 4. Ion. *fic Verbum meum confolabitur vos. t) & in Hierofolyma* v. 10. eiusque beneficiis. v. 12. *u) confolationem accipietis.* Py. (2) c. 54, 11. ℣. 14. *x) Et videbitis* c. 35, 2. c. 40, 5. Mal. 3, 18. *y)* c. 35, 1. Pf. 13, 6. Pf. 35, 21. Eadem fere verba loquitur Chriftus ad difcipulos Ioh. 16, 22. *z)* & ipfa arida *offa veftra* c. 38, 13. Pf. 35, 10. Pf. 51, 10. *offa* notant miferia confectos fub preffo ftatu Ecclefiæ. *Dorfch.* coll. Ez. 37, 1. vbi vid. not. *a) vt herba f. gramen vernum.* cf. 2 Sam. 23, 4. *b)* c. 44, 4. Hof. 14, 6. *c) atque ita cognofcetur* c. 19, 21. c. 61, 9. *d) manus Dei* benefica *erga fervos fuos.* cf. c. 19, 16. c. 25, 10. c. 41, 20. c. 59, 1. Ion. *& venelabitur virtus* (potentia) *Domini ad benefaciendum feruis fuis iuftis, maledictio autem veniet inimicis ipfius. e)* c. 65, 8. 13. Ex. 11, 7. Mal. 3, 18. *f)* Tig. *hoftibus vero fuis indignabitur.* cum indignatione excipiet & tractabit *hoftes fuos.* Num. 23, 8 Mal. 1, 4. Prou. 24, 24. cf. fupra c. 30, 27. c. 63, 3. Apoc. 6, 15. 17. c. 11, 18. c. 16, 19. &c. *g)* vid. v. 6. c. 59. 18. Cuius indignationis effectus alii temporales fuo tempore adparebunt; inprimis autem ea manifeftabitur in extremo iudicio. *Nam ecce!* &c. v. 15. *S.* ℣. 15. *h)* c. 50, 2. *i)* Filius Dei v. 16, 18. Dan. 7, 13. 14. *k) cum igne* v. 15. c. 26, 11. c. 29, 6. Pf. 11, 7. Pf. 50, 2. feqq. Matt. 3, 11. 12. 2 Theff. 1, 8. 2 Pet. 3, 10. Apoc. 14, 10. c. 18, 8. c. 20, 9. *l) veniet* contra hoftes fuos v. 15. non tantum contumaces Iudæos, fed etiam gentes antichriftianas Apoc. 22, 7. 12. Vulgo hoc fimpliciter de extremo iudicio accipiunt; at præter contextum, coll. v. 19. feqq. Melius alii litteraliter de aduentu Chrifti ad vindictam fumendam de Iudæis, f. de excidio vrbis & reipubl. Iudæorum. Quod vero horribile iudicium non tantum typus fuit extremi (vt Carpzov. in Homil. vernac. ad dicta Efaiæ P. IV. p. 299. feqq. bene obferuat) fed etiam vindictæ diuinæ de meretricia illa ciuitate in Apocalypfi; conf. not. ad v. 6. Prout etiam in prophetia Chrifti Matt. 24. Hierofolymæ excidium nouiffima huius fæculi inuoluit. Alii tamen hæc & fequentia ad finem vsque, fimpliciter de nouiffimo Ecclefiæ ftatu, & de iudiciis Dei aduerfus antichriftianas gentes, interpretantur: quod iam fupra v. 6. & fæpius de Iudæorum reiectione & excidio fatis dictum fit, item v. 7. feqq. de gentium vocatione ad Ecclefiam, huiusque lætiore tandem facie poft cruentas perfecutiones v. 10. fqq. Vnde ex ferie huius integri contextus, & ex collatione aliorum locorum fcripturæ facræ præfertim Apocalypfeos, non pofsint non immediate & proxime vltima, & hoftium & ipfius Ecclefiæ, fata in fequentibus exhiberi; vtpote cum ipfo huius fæculi fine coniuncta. Ceterum quatuor membra in hac vltima parte libri & capitis adhuc obferuanda erunt: (1) horrenda hoftium deuaftatio v. 15--17. (2) Ecclefiæ amplificatio & congregatio v. 18--21. (3) Beatæ delectationis pollicitatio v. 22. 23. & (4) æternæ damnationis contemplatio v. 24. *m) & velut turbo* c. 5, 28. c. 29, 6. Nah. 1, 3 cf. Apoc. 16, 18. 19. *n)* Ier. 4, 13. Hab. 3, 8. Alluditur ad *currus falcatos* veterum, quorum impetu hoftes difturbabant. cf. Ex. 14, 7. Iud. 4, 13. 2 Sam. 10, 18. *o)* q. d. *vt cum furore* in hoftes *redire faciat iram fuam.* cf. Deut. 32, 41. 43. Hof. 4, 9. c. 12, 3. Ioel 4, 4. & fupra c. 65, 6. 7. *p)* c. 42, 25. c. 59, 18. *q)* cf. c. 13, 9. 13. c. 30, 27. *r) & increpatio eius* fiet. c. 51, 20. c. 54, 9. Pf. 80, 17. *s)* c. 29, 6. c. 30, 30. 2 Theff. 1, 8. ℣. 16. *t) Nam igne*, vt dictum eft v. 15. *u) disceptans erit*, q. d. *in iudicio feftes* c. 59, 4. Ier. 2, 35. Ioel 4, 2. *x) & gladio fuo* graffabitur in omnes hypocritas & idololatras. cf. c. 27, 1. c. 34, 5. c. 65, 11 *y) cum omni carne* i. e. *cum omnibus hominibus*, Iudæis & gentibus v. 23. c. 40, 5. c. 49, 26. Gen. 6, 3. 12. cf. Ioel 4, 12. Zach. 12, 9. c. 14, 3. 12. 13. *z)* Nah. 3, 3. *a) occifi a Domino* v. 24. c. 34, 3. Ier. 25, 33. Zeph. 2, 22. Apoc. 19, 17. 21. cf. fupra c. 65, 15.

℣. 10. *p)* Quin potius *gaudete* Ioel 2, 23. Pf. 97, 12. *q) cum noua Hierofolyma* c. 51, 17. c. 54, 1. c. 61, 10. c. 65, 18. cf. fupra c. 60, 15. Zach. 9, 9. *r)* c. 65, 18. Pf. 32, 11. ὁ. καὶ πανηγυρίσατε ἐν αὐτῇ. cf. Heb. 12, 23. *s)* Pf. 121, 6. Thr. 1, 2. *Qui hic compellantur*, funt pii, vt Simeon & Hanna aliique. Luc. 2, 25--38. qui etiam lugebant fuper Ierufalem, quod tam mifere cultus Dei corruptus effet. Hi itaque ad gloriam exorientis euangelii excitantur, vt participes fiant omnium confolationum eius. *S.* Conf. tamen etiam Apoc. 19, 7. Nam Prophetiæ interdum ita amplæ funt, vt ne quidem in ecclefia militante exhauriantur, fed complementum denique in triumphante adfequantur, vt obferuauit *Dorfch.* p. 6. Reg. 9. *t)* c. 65, 18. Pf. 68, 4. *u)* c. 65, 15. *x)* Dan. 10, 2. Ezr. 10, 6. Neh. 1, 4. cf. Gen. 37, 34. 1 Sam. 15, 35. 2 Sam. 13, 37. c. 19, 2. 2 Par. 35, 24.

℣. 11. *y)* v. 12. c. 60, 16. *z)* Ioel 2, 19. Pf. 22, 27. cf. Pf. 36, 9. *a) ex vbere* (3) c. 60, 16. *b) confolationem eius* (3) Ier. 16, 7. Pf. 94, 19. cf. Iob. 15, 11. *c)* S. *vt exprimatis* vel *fugatis* (1) Rad. מצץ Arab. *tenui forbitione bibit, fuxit d)* c. 55, 2. c. 58, 14. *e) de multitudine* aut *copia* (3) Pf. 50, 11. *f)* c. 62, 2. Apoc. 21, 11.

℣. 12. *g)* S. *ecce ego expandens fum*, Tig. *extendo*; vt c. 44, 24. Ier. 10, 12. al. *inclinabo* vel *deriuabo.* cf. Gen. 39, 21. Pf. 11, 12. 1 Par. 21, 10. *h)* Ion. *ficut inundationem fluminis Euphratis*, vt c. 48, 18. *Euphrates* enim fæpifsime & eximie *fluuii* nomine venit. vid. not. 1 Reg. 5, 1. nec minus reftagnat quam Nilus aut Tigris. vid. Sir. 24, 25. 26. *Plin.* H. N. lib. 18. c. 18. *i)* c. 26, 3. c.

54.

℣. 12. נוטה per *Mun.* 1. 2. 5.

אתת קרי

17 המתקדשים והמטהרים אל־הגנות אחר אחד בתוך
אכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר יחדו יספו נאם־
18 יהוה׃ ואנכי מעשיהם ומחשבתיהם באה לקבץ את־
19 כל־הגוים והלשנות ובאו וראו את־כבודי׃ ושמתי בהם
אות ושלחתי מהם פליטים אל־הגוים תרשיש פול ולוד
משכי קשת תובל ויון האיים הרחקים אשר לא־שמעו
את־שמעי ולא־ראו את־כבודי והגידו את־כבודי
כ בגוים׃ והביאו את־כל־אחיכם מכל־הגוים מנחה
ליהוה בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות
על הר קדשי ירושלם אמר יהוה כאשר יביאו בני
21 ישראל את־המנחה בכלי טהור בית יהוה׃ וגם־מהם
22 אקח לכהנים ללוים אמר יהוה׃ כי כאשר השמים

℣. 17. b) *Qui se sanctificant* 1 Sam. 16, 4. vel vt *Varenius* habet P. III. p. 485. *qui se ipsos pro sanctis & puris venditant*; ita tamen, vt, in quo sibi videntur maxime sancti & mundi, in illo sint maxime polluti & immundi, quia idololatræ aut hypocritæ. cf. supra v. 5. c. 65, 5. Prou. 30, 12. c) cf. Gen. 35, 2. Leu. 14, 7. 8. Num. 8, 7. Ios. 22, 17. Matt. 15, 2. c. 23, 25. seqq. Marc. 7, 2. 3. 4. Ioh. 18, 28. &c. d) son. *in hortis idolorum*; s. *in lucis*, vt c. 65, 3. q. d. relicto Templo Dei digressi ad hortos. cf. partic. אחר c. 7, 3. Ios. 5, 3. Ez. 18, 6. e) S. *post vnam arborem in medio*; Sic etiam *Boch.* Hieroz. I. p. 700. *supplet*, inquit, vocem *arborum*, cum quia locus postulat, tum quia implicite continetur in Hebræo *bagganoth*, quod non quosuis hortos significat, sed *hortos arboribus consitos*, vno verbo *lucos* aut *paradisos*. Carpzouius vero l. c. *post vnum s. post aliquod* idolum. Ion. *turba post turbam*. Syr. *alter post alterum*. Sic Tremellius, Noldius p. 11. &c. Pfeifferus autem in Dub. Vex. *post vnum in medio*, i. e. *vnum choragum in medio* imitantes. Al. *post* vel *præter* (Iob. 19, 26. Neh. 5, 15.) *vnum* illum verum Deum Iehouam Deut. 6, 4. quem colere voluce Ex. 20, 3. & in quo purgationem quærere debebant (cf. supra c. 8, 14. c. 43, 24. c. 44, 21. c. 52, 15. c. 53, 5. 6. Ier. 23, 6. 1 Cor. 1, 30. Heb. 1, 3. Apoc. 1, 5. c. 7, 14. &c.) eo deserto sequuntur *vnam* illam meretricem Babylonicam in medio positam, & omnibus propinantem falsam lustrationis rationem Apoc. 17. 1. seqq. c. 18, 3. *qui magis polluuntur, ac qui comedebant abominabilia lege diuina olim vetita v. g. carnem suillam, murem &c.* ita *Maii* Oecon. p. 984. Mittimus plures & incertas coniecturas. cf. autem supra c. 57, 5. seqq. f) vid. v. 3. c. 65, 4. g) *& abominabilia* aues, pisces &c. Leu. 7, 21. c. 11, 10.-20. 41. 42. h) *& mures* (6) Leu. 11, 29. i) *vna omnes*. c. 65, 7. k) *consumentur*. Kal (2) Esth. 9, 18. cf. 2 Thess. 1, 7. seqq. Apoc. 19, 2. l) c. 1, 24. ℣. 18. m) *Ad me vero quod attinet*. cf. c. 59, 21. Gen. 17, 4. c. 24, 27. n) & ad *opera* eorum; per asyndeton; vel *propter* talia *opera & cogitationes eorum*, subintell. על vel ב vt 1 Reg. 11, 27. 2 Reg. 24, 4. *Nimirum* prædixit Messias h. l. quod suo tempore Paulus experientiam testatam esse dicit Rom. 11, 11. *Iudæorum lapsu salus gentibus* obtigit, & v. 15. *reiectio illorum est reconciliatio mundi* S. o) c. 65, 2. p) *venturum est tempus*, vel *futurum est*. cf. Ez. 7, 10. c. 30, 9. q) *vt*: per verbum euangelii ad ecclesiam meam *colligam*. cf. c. 56, 8. Ioel 4, 2. r) c. 61, 11. c. 62, 10. Zach. 8, 23. cf. Gen 10, 20. 31. & Deut. 32, 21. Rom. 11, 30. s) cf. c. 27, 13. c. 35, 10. c. 49, 18. c. 60, 4. Zach. 8, 22 t) v. 19. c. 40, 5. c. 62, 2. cf. Ex. 16, 7. Apoc. 15, 4. Mal. 1, 5. ℣. 19. u) *Ponam enim s. faciam* Gen. 4, 15. *inter illos* Iudæos. S. x) *signum s. miraculum* c. 7, 11. c. 19, 20. S. per effusionem Spiritus Sancti Act. 2, 2. seqq. Al. *signum congregationis*, coll. supra c. 11, 12. c. 49, 22. c. 62, 10. y) *& emittam* c. 57, 9. z) *ex illis*, Iudæis. S. a) *ereptos*, ex ceterorum impœnitentia & incredulitate, eorumque strage v. 16. cf. c. 4, 2. c. 10, 20. c. 37, 31. 32. c. 45, 20. scil. *Apostolos* sec. S. aliosque. At Gurtlerus in Theol. Proph p. 709. intelligit *residuos* ex vltima Ecclesiæ calamitate & dispersione. b) c. 2, 2. 3. c. 49, 22. c. 60, 3. 5. cf. Apoc. 3, 7. 8. c) c. 60, 9. in India vel Hispania. vid. 1 Reg. 10, 22. d) Hillero eadem, quæ *Put s. Afri ad oceanum Atlanticum* e Chami posteris Gen. 10, 6. 1 Par. 1, 8. *Bocharto* autem in Phaleg lib. 4. c. 26. *Phila* vel *Elephantine*, insula & vrbs in Nilo, supra Syenem, ambigui inter Aegyptios & Aethiopes iuris. e) *& Lydiam*. Ez. 27, 10. *Lydia* nota alias est Asiæ minoris regio, ad Mæandrum fluuium; a *Lud*, Semi filio Gen. 10, 22. incolas & nomen habens. Hic vero & Ier. 46, 9. *Africani Lydi* intelligi videntur, a *Mitzraimo* & Chamo descendentes Gen. 10, 13. f) *trahentes s. tendentes arcus*, h. e. *sagittarii*. cf. 1 Reg. 22, 34. Ier. 46, 9. Hinc *Bochartus* in Phaleg p. 99. cum de Asiaticis Lydis ex auctoribus probasset, eos sagittarios non fuisse, itaque, inquit, *Lydi illi sagittarii*, de quibus Esaias & Ieremias, Asiatici Lydi non sunt, sed Africani, supra Aegyptum. g) *Iberos* vel *Tibarenos*, Moschis & Colchidi vicinos. *Boch. Phal.* p. 204. seqq. Cf. Gen 10, 2. 1 Par. 1, 5. Ez. 27, 13. c. 38, 2. h) *& Iones s. Græcos* Ez. 27, 13. 19. Dan. 8, 21. Ioel 4, 6. a *Iauane* Gen. 10, 2. 1 Par. 1, 5. sic dictos. ὁ. εἰς τὴν ἑλλάδα. Act. 20, 2. Eorum, qui ex vltima Antichristi grassatione euadent, nonnulli Deo prouidente in Græciam venient, ad purificandam religionem, & stabiliendum Christi regnum. *Gurtler.* Theol. Proph p. 756. i) *ad remotissimas* etiam regiones vel *insulas*. cf. c. 11, 11. c. 42, 4. c. 60, 9. k) c. 51, 15. l) cf. Num. 14, 15. Ios. 9, 9. m) vid. v. 18. & cf. c. 65, 1. n) *& annunciabunt* c. 42, 12. ℣. 20. o) *Et sic* ad ecclesiam meam *adducent* Apostoli. cf. v. 18. c. 43, 5. c. 16, 11. p) *omnes fratres vestros*, spirituales, ex gentibus collectos, & ex eodem Patre & Spiritu S. per baptismum & verbum Euangelii renatos Ioh. 1, 13. c. 3, 3. 5. Iac. 1, 18. 1 Pet. 1, 3. 23. æque vt ex Iudæis conuersos, cum quibus loqui cœpit v. 5. 10. sqq. sec. S. Alii erant *fratres* supra v. 5. sec. *carnem* ita dicti. q) cf v. 12. 18. c. 11, 10. c. 49, 18. &c. Apoc. 21, 24. r) tanquam spiritualem *oblationem* v. 3. Gen. 4, 3. Mal. 1, 11. c. 3, 3. Es. 60, 7. Rom. 12, 1. c. 15, 16. ex subiectione & veneratione Deo sacratam, cf 2 Sam. 8, 2. 2 Reg. 8, 8. & supra c. 16, 7. s) Ier. 17, 25. t) Ier. 22, 4. u) S. *& super rhedis cameratis* (3) vid. Num. 7, 3. x) *& mulis* 2 Sam. 13, 29. c. 18, 9. 1 Par. 12, 40. y) S Trem. aliique *& super veredariis* (1) vox (quæ Arab. etiam *hominum cœtum & cateruam* significat. vid. Castelli Lex. col. 1795.) valde est ambiguæ & incertæ significationis. *Bochartus*, ex Hebræis sequitur eos, qui *camelos* aut *dromades* (de quibus supra ad c. 60, 6.) interpretantur, vt A. ben Ezra, Kimchi &c. quia series orationis prope requirit, vt *de camelis* agatur. Neque enim verisimile est, Prophetam hic prætermisisse tam nobile iumenti genus, & in Oriente tam recepti. Dictum ei videtur ab Arab. *carb*, camelus strenuus, vel a *Carir*, vehementer cucurrit, *saltauit*, quo & Hebræum כרכר 2 Sam. 6, 14. alludere videtur. *Hieroz.* I. p. 89. seqq. z) c. 2, 2. 3. c. 11, 9. c. 56, 7. c. 57, 13. c. 65, 11. 25. Ps. 2, 6. a) *Hierosolymam* sc. nouam & spiritualem v. 10. Apoc. 21, 2. b) v. 21 23. c. 65, 7. c) *Mincham* Syr. *similam* vid. v. 3. Leu. 2, 1. d) cf. 1 Sam. 21, 6. Zach. 14, 20. 21.

℣. 21. e) *Nam ex illis quoque*, nempe ex gentilibus conuersis v. 19. 20. e quibus etiam egregii doctores Euangelii extiterunt. S. f) *eligam & adsumam* Gen. 47, 2. Ex. 6, 7. Deut. 4, 20. 2 Sam. 7, 8. Esth. 2, 7. 15. g) *sacerdotes* spirituales. vid. c. 61, 6. &c. abrogato sacerdotio Mosaico c. 50, 7. cf. Leu. 8, 2. sqq. Num. 18, 1. sqq. Ier. 31, 31. sqq. Heb. 7, 11. 12. h) *& Leuitas*. vid. Num. 3, 41. 45. c. 8, 6. 16. 18. cf. Ier. 33, 21. i) vid. v. 20. 23. ℣. 22. k) *cæli illi noui*, quos promisi c. 51, 16. c. 65, 17. Hag. 2, 6. 22 i. e. *cæleste illud & spirituale regnum meum* Ioh. 18, 36. quod ideo etiam in N. T. & *cælum*, vt Apoc. 4, 1. c. 12, 1. 3. 4. 7. &c. *& regnum cælorum* v. gr. Matt. 3, 2. &c. sæpe dicitur. cf. etiam Eph. 1, 3. c. 2, 6.

℣. 19. מיהם sine *Psik* 17. 18. & *Brix.* conf. *Ind. Bas.* f. 50. col. 6. ℣. 20. אחיכם sine *Psik* (quod 1. 2. 22. habent) reliqui; contra *Mas. fin.* f. 50. col. 6. הגוים sine *Psik* 1. 3. 6. 9. 10. 20.

הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי
נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם׃ 23 וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ
בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֺת
24 לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃ וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים
בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן
לְכָל־בָּשָׂר׃ והיה מדי חדש

סכום הפסוקים של ישעיה אלף ומאתים ותשעים וחמשה ·
בריח ניחח ארצה אתכם סימן · וחציו · כי אם שם אדיר יי לנו ·
וסדרי · כו · והיה יי למלך על כל הארץ סימן׃

חזק ונתחזק

tenſione (.iuſta menſura *menſis*. Non ter tantum in anno vt olim Ex. 23. 14. aut ſingulis tantum nouiluniis Num. 28, 11. Am. 8, 5. ſed *a menſe in menſem*, vel *ab interlunio ad interlunium*, h. e. *continua ſolemnitate*, & eunctis diebus Luc. 1, 75. Apoc. 4, 8. Similem conſtruct. vide 1 Sam. 7, 16. 2 Par. 24, 5. & ſimul rem eandem Zach. 14, 16. *t*) Num. 28, 14. Non ſunt otioſæ particulæ iſtæ מדי & *in ſuo*: hoc namque notat legitimum terminum temporis *in ipſo menſe præciſe*, ſine dilatione aut impedimento. Recte etiam D. Kimchi notat, quod *continuitas temporis* ſignificetur: ſicut etiam *ab anno in annum* 1 Sam. 1, 3. &c. longam ac conſtantem conſuetudinem denotat. Atque hæc continuitas cum h. l. non habeat expreſſum terminum, in æternitatem extendenda eſt. S. *u*) cf. Num. 28, 10. Phraſeologia ex V. T. petita eſt, in quo celebrabantur neomeniæ & ſabbata, quibus etiam colendus erat Deus.- *Quemadmodum igitur in V. T. in bona pace obſeruarunt ſua ſabbata & neomenias ſtatuto ſibi tempore*, h. e. poſt ſeptenos dies aut ſingulos menſes; *ſic in vita æterna celebrabunt in ſumma pace ſua ſabbata & neomenias*: quæ pro iſtius vitæ ratione ſunt ſingulis diebus, h. e. ſemper, idque ſine vllo impedimento & intermiſſione. S. *x*) *veniet* ad nouam illam & cæleſtem Hieroſolymam v. 10. ſeqq. cf. c. 60, 3. 4. 11. Apoc. 15, 4. c. 22, 14. *y*) *omnis caro* c. 40, 5 Pſ. 65, 2. *Iudæi & gentes*, ſupra v 16. c. 60, 5 Rom. 11, 12. 25. Apoc. 7, 9. *Q. d.* ſic itaque fiet, vt Iudæi & gentiles ſimul veniant. S. *z*) Perpetua erit Dei adoratio. *Dorſch.* vid Zach. 14, 16 17. Apoc. 15, 4. c. 19. 4. ſeqq. Cf. etiam Ier. 7, 2. 2 Par. 20, 18. *a*. Apoc. 4, 10. c. 5, 14. c. 7, 11. c. 11, 16. c. 14, 7. c. 19, 4. c. 22, 3. 4. *a*) *hoc Dominus dixit*, v. 20. adeoque certiſſimum eſt. cf. c. 1, 20. Apoc. 19. 9. c. 21, 5. c. 22, 6. ✠. 24. *b*) *Et egredientur* iuſti; *non loco, ſed intelligentia*, ait *Hieronymus* ad h. l. Phraſeologia, inquit S. mihi etiam ex V. T. deſumta videtur, reſpiciendo ad *iter ſabbati*. Nam in V. T. peracto cultu diuino licebat Iudæis exſpatiari, non tamen vltra *iter ſabbaticum* ſ. bis mille cubitos. cf. Act 1, 12. Sic ipſum Seruatorem die ſabbatico cum diſcipulis per ſegetes iniſſe legimus Marc. 2, 23 Addunt alii, quod exſpatiantes ex vrbe plerumque ad montem oliuarum, & torrentem Kidron tranſiuerint, cf. Ioh. 18, 1. Iuxta quem cum eſſet profunda illa vallis *Tophet* ſ. *Gehinnom*, in quam cadauera, oſſa, aliæue res immundæ conſectæ fuerunt 2 Reg. 23. 10 Ier. 7, 32. &c. hinc ad illam nonnunquam ſubſiſtentes vidiſſe, quomodo aquilæ, corui, aliæue immundæ aues in cadauera iſta, vermibus etiam ſcatentia, inuolarent, eaque vngulis & roſtris diſcerperent ac dilaniarent. Imo ſi verum eſt, quod dicit Autor libri *Cozri* P. I. n. 115. ed. Buxt. p. 71. *Gehenna locus erat notus prope Hieroſolymam, vallis ſcilicet, in qua ignis nunquam extinctus fuit, & oſſa immunda, morticina, & reliquas res immundas comburebant*, &c. fortaſſis etiam non raro fumum ex igne cum fœtore adſcendentem, vel in cineribus ac buſtis illis ſerpentes ac vermes reptantes viderunt. Quale ſpectaculum non potuit quam horrorem & nauſeam videntibus mouere. Cf *Varen.* ad h. l. P. III. p. 497. ſeq. *Carpzov.* P. IV. Homil. p. 316. ſeq aliosque. *c*) *& videbunt* extra ſanctam illam Dei ciuitatem, Apoc. 14, 20. c. 21, 27. c. 22. 3, 15. cf. Pſ. 58. 11. Metaphora, inquit *Dorſch.* deſumta a pugna, poſt quam victores corpora deuictorum luſtrant. At S. Poſt illa quæ modo adduximus verba, ita pergit: Sic itaque hoc vult hæc ſcriptura, quod in vita æterna, peracto ſabbathi ſui cultu, quaſi delectationis gratia exſpatiaturi ſint, & viſuri condemnatos; h. e. in vita æterna beati non tantum meditabuntur & cantabunt miſericordiam Dei erga ſe, ſed etiam iuſtum eius iudicium in impiis. Quanquam autem etiam in hac vita pii quodammodo cernunt & intelligunt infelicitatem impiorum; hic tamen locus primo de æternis impiorum cruciatibus loquitur. Chriſtus certe Marc. 9, 44. ſqq. eum manifeſte de æterna morte citat. *d*) *in cadaueribus* c. 34, 3. c. 37, 16. cf. Zach. 14, 12. ὁ. κῶλα Hebr. 3, 17. *e*) *hominum*, cuiuscunq; ſexus, ordinis vel ætatis. cf. Num 14, 22. 37. Ez. 24, 17. 22. *f*) Ion. *qui rebellarunt contra Verbum meum.* cf. c. 1, 2. c. 45, 8. Marc. 16, 16. Luc. 19, 14. 27. Ioh. 19. 15. 2 Pet. 2, 1. Apoc. 14. 9. c 20, 10. 14. 15. c. 21, 8. item Ez. 47, 11. Zach. 14, 27. ſeqq. *g*) *quod vermis eorum* c. 14, 11. Ex 16, 20. *non moritur.* LXX vt Marc. 9, 44. 46. 48. Cuius metaphoricæ locutionis etiam alibi veſtigia ſunt, vt Iudith 16, 17. Sir. 7, 17. *Cadauera* dimittit vermis, cum abſumſit vsque ad oſſa, ita, vt præter ſolum ſceleton nihil ſuperſit. At in inferis alius eſt vermis, qui animas nunquam dimittit. Et *vermis* nomine plerique intelligunt *peccati conſcientiam*, quæ reos perpetuo mordet. Hoc *Victor Antiochenus* diſertius atque vberius explicat, quam vllus veterum. Verba vide apud *Bochart.* Hieroz. II. p 531. Ion. *anima eorum non morientur.* *h*) *& ignis eorum* infernalis c. 50, 11. Matt. 18, 8. 9. c. 25, 41. Apoc. 14, 11. c. 20 9. *i*) *non extinguetur* c. 34, 10. Ier. 7, 20. Matt. 15, 46. Apoc. 19, 3. c. 20, 10. 14. 15. *Phraſeologia*, vt manifeſtum ſatis, deſumta eſt *ab occiſorum corporibus, quæ putreſcunt & vermibus cibus fiunt, aut etiam igne tandem comburuntur.* Iſta iam, cum æterna damnatio ſit mors æterna animæ & corporis, conuenienter adplicanda ſunt, vt *vermis & ignis* ſint ſumma, exquiſitiſſima, & ignominioſiſſima pœna damnatorum; & quidem non temporalis, vt corporum mortuorum; ſed vt textus expreſſe addit, æterna. Et per duo iſta genera cruciatuum coaceruatio pœnarum infernalium indicatur, tam animæ, quam corpori infligendarum. S. *k*) *& erunt nauſeæ* ſ. *aucr*ſationi atque *horrori.* (2) Dan 12, 2 Rad. Ar. *pepulit, repulit.* *l*) *Omnibus beatis hominibus*, ſiue ex Iudæis ſ. ex gentibus v. 23. cf. etiam Apoc. 14, 9. c. 18, 10. 15 17. Complectamur igitur, vt *Brentius* hic monet, euangelium Filii Dei omni ſtudio noſtro: vt ex fide iuſtificati, & in filios Dei adoptati, capiamus, propter Ieſum Chriſtum, Dominum noſtrum, hereditatem cæleſtis regni & ſempiternæ vitæ.

m) Ez. 20, 41. *n*) c. 33, 21. *o*) Zach. 14, 9.

p) 2 Sam. 10, 12. vid. not. poſt libros Regum.

✠. 22. *q*) 2 Pet. 3, 13. Apoc. 21, 1. 4. coll. c. 65, 17. *m*) *quæ ego facturus ſum.* vid. c. 43, 19. 2 Cor. 5, 17. Apoc. 21, 5. ita vt plane noua futura ſit Eccleſiæ facies. cf. etiam Luc. 2, 14. *n*) *ſtabunt* ſ. *permanebunt coram me* cf. Pſ. 148, 6. nec euerſioni hoſtium Matt. 16, 18. nec mutationi, vt prior Eccleſiæ ſtatus, obnoxia erunt. cf. Hebr. 8, 13. c. 12. 27. 28. *Regnum* enim *gratiæ* huius terræ *in regnum gloriæ futuri* ſæculi deſinet, eoque in omne æuum conſummandum erit, vt iam ſupra c. 60, 19. monuimus. cf. Mich. 4, 7. Dan. 2, 44. c. 7, 14. 27. Luc. 1, 33. Apoc. 11, 15. *o*) *ſic etiam manebit* Ier. 31, 14. Pſ 33, 11. *p*) c. 59. 21 c. 61, 9. c. 65, 9. *q*) *& nomen veſtrum* c. 56, 5. c. 62, 2. c. 65, 15. in cælis conſcriptum Luc. 10, 20. Apoc. 3, 5. Nempe ſec. S. ad implendam promiſſionē de ſemine Iſraelitarum Patrumque eorum non interituro, ſed manſuro coram Domino ſemper. Conſ. Ier. 33, 21. Ioel 4. 20. Am. 9, 15 Mich. 7, 20. Zach. 14, 11. Firma ſanctorum *conſeruatio*, inquit *Dorſch.* comparatur cum immutabili cæli & terræ nouæ adparatu propter fideles facto, coll. Matt. 25, 34.

✠. 23. *r*) *Atque ita fiet.* c. 65, 24. in beato illo Eccleſiæ ſtatu, de quo ✠. præced. 22. & not c. 60, 20. quando nimirum epulum nuptiale Agni cum ſumma & ſpirituali lætitia Eccleſiæ habebitur Apoc. 19, 7. regnumq; erit Iehouæ Obad. v. 21. Apoc. 11, 15. Regis regum & Domini dominorum Apoc. 17, 14 c. 19, 16. conuerſis vel deſtructis deſtructoribus terræ Apoc. 11, 18. c. 19 2. cf ſupra not. ad c. 49, 5 Hoc enim etiam ſpectat ad complementum illius myſterii, de quo locuti ſunt omnes Prophetæ. Apoc. 10, 7. S aliique ſimpliciter ad vitam æternam, h. m. *Tandemque in vita æterna erit* &c. *s*) q. d. *ab extenſione*

✠. 22. הַחֲדָשִׁים per *Tlischakt.* 1.

IN IEREMIAM PROPHETAM
PRAEFATIO.

§. I.

Ieremiæ familia. IEremias Propheta, cui nostræ editiones inter Esaiam ac Ezechielem medium locum, veteres vero in maiorum Prophetarum volumine primum adsignarant, (vide Varr. Lect. ad c. 1, 1.) *Hilkiæ filius* fuit, c. 1, 1. Hunc vero *Hilkiam* nonsolum Hebræi, sed & Christianorum aliqui, putant summum fuisse sacerdotem, qui decimo octauo Iosiæ anno librum legis in templo reperit, 2 Reg. 22, 3. 8. Quod quidem, si solide probari posset, haud minimum in Ieremiæ historia momentum faceret: ostenderet enim, veris prophetis familiæ splendorem adeo nullam a ludibriis iniuriisque immunitatem præstitisse, vt Ieremias, quamuis summi esset Pontificis filius, tamen a conuiciis, verberibus carceribusque nullum habuerit priuilegium; similem sortem nactus cum *Zacharia, Ioiadæ* summi sacerdotis filio, quem lapidibus Iudæi in ipso templo peremerunt, 2 Par. 24, 21. & cum Esaia, regia stirpe nato, qui serra dissectus; vid. Præf. in Esa. §. 3. Attamen ista sententia hanc difficultatem habet, quod *Anathothæi* (ex quorum numero Ieremias) non de *Pinehasi*, sed *Ithamaris* familia fuisse videntur, coll. 1 Reg. 2, 26. ibidemque not. ad v. 27. Pontificalis autem dignitas, inde a Salomonis regno vsque ad captiuitatem Babylonicam, penes Pinehasi familiam, *Tsadokum* scilicet ac posteros eius, fuit, coll. 1 Par. 5, 38. seqq. & not. Num. 25, 13.

Genus. §. II. *Genus* autem nostri Prophetæ si spectes, fuit *ex Sacerdotibus*, seu posteris Aharonis, ad sanctum Dei ministerium delectis, c. 1, 1. ex quo ordine *Ezechiel* quoque fuit Ez. 1, 3. Adeoque duplici est functus officio, prophetico ac sacerdotali. Ceterum vti collegas cognatosque ob neglectum officii sui passim coarguit, ita ei vicissim sacerdotes, velut fanatico homini, maxime restiterunt & adversati sunt, coll. c. 26, 7-11. c. 20, 1. seqq. c. 29, 26.

Patria. §. III. Patria fuit *Anathoth*, quam tertio ab Hierosolymis milliario, versus septemtrionem ponit *Hieronymus*; sita *in tribu Beniaminis*, c. 1, 1. c. 32, 8. sed habitata a sacerdotibus, quibus in distri-

 butio-

butione terræ quondam obtigerat, Ios. 21, 18. Vnde facilius intellectu est, cum dicitur Ieremias c. 37, 12. in animo habuisse, commigrare Hierosolymis *ad terram Beniaminis, vt portionem inde* (forte ex patriæ fundis) sibi debitam *acciperet in medio populi.* Neque vero abs re colligit *Lightfootus*, Prophetam initio non Hierosolymis, sed *Anathotis* prophetasse, donec ciues sui iam vitæ ipsius imminerent c. 11, 21. 22. coll. c. 12, 5. 6. Idque vel exinde fit probabile, quod Iosias octauo decimo regni sui anno *Huldam* potius, ceu Hierosolymis præsentem, quam Ieremiam, super Mosaico legis exemplari consuluisse legitur, 2 Reg. 22, 14. Posthac tamen dubium vix est, quin Hierosolymis maximam temporis partem exegerit, non tam sacerdotalis, quam prophetici muneris caussa, scil. vt vaticinia ipsius tum vniuerso populo, tum Regibus ac sacerdotibus eo magis innotescerent. Ceterum quo animo fuerint Anathothæi in cognatum ac ciuem suum Ieremiam, liquet ex c. 11, 21. 23. & c. 12, 5. 6. Nimirum expertus est ipse quoque, quod Christus Luc. 4, 24. ait: *Nullum Prophetam in patria sua acceptum esse.*

§. IV. Aetatem suam ipsemet c. 1, 2. 3. exprimit, cum inde a *decimo tertio Iosiæ anno*, ac deinceps *tempore Ioiakimi, ad vndecimum vsque Tsedekiæ annum*, prophetico munere se functum fuisse dicit. Vbi tamen obseruandum, *Ioiakimi* tempora antecessoris ac fratris *Ioachasi*, itemque successoris ac filii *Iechoniæ* regnum, vtpote breuius (vtrumque enim trimestre tantum fuit) simul complecti, coll. c. 22, 11. 12. 24. seqq. Computatis igitur *18. annis Iosiæ*, post decimum tertium residuis, (vnum namque ac triginta regnauit, 2 Reg. 22, 1.) *trimestri Ioachasi*, 2 Reg. 23, 31. *11. annis Ioiakimi*, v. 36. iterumque *trimestri Iechoniæ*, c. 24, 8. & *11. annis Tsedekiæ*, v. 18. efficitur *summa 40. annorum cum 6. mensibus.* quos inde ab initio muneris sui ad destructam vsque a Chaldæis Remp. Iudaicam exegit, notabiles admodum Iudaico regno, quippe ad quos Ezechielem c. 4, 6. in definitione *40. annorum peccatorum domus Iudæ*, respexisse, probabilis interpretum sententia est. Sed & vltra vndecimum Tsedekiæ annum (qui c. 1, 3. memoratur, siue vt specialis terminus prioris partis, a c. 1--40. siue vt maxime fatalis omnium vaticiniorum Ieremiæ) vitam ac prophetias protulit, scilicet in Iudæa primum, c. 40, 1. seqq. ac deinde in Aegypto, c. 43, 8. seqq. quamdiu tamen hic fuerit, nequit determinari. Exinde vero constat, Ieremiam admodum adolescentem fuisse ad propheticum munus a Deo vocatum, quod & ipse innuit c. 1, 6. (vbi vide sis notam nostram) & ex c. 16, 2. haud difficulter colligitur.

Aetas ipsius ad Reges.

§. V. Coæuos autem ex Prophetis habuit (1) *Iosiæ* tempore *Tsephaniam*, coll. Tseph. 1, 1. *Huldam* Prophetissam, quæ tamen est ἄγραφος, coll. 2 Reg. 22, 14. & probabiliter *Habacucum*, quippe quem de Babylonica captiuitate iam proxime imminente vaticina-

ac ad Prophetas coæuos relata.

cinatum discimus ex Hab. 1, 5. 6. (2) *Ioiakimi* tempore *Vriam*, itidem ἄγραφον, coll. Ier. 26, 20. ibidemque notis nostris: (3) sub Tsedekia vero & consequutis temporibus *Danielem* ac *Ezechielem*, quorum vterque in Babylonia vaticinatus, coll. Dan. 1, 1. seqq. Ezech. 1, 2. sicut Ieremias e contrario Hierosolymis. Videlicet Deus qua erat in populum suum benignitate & fide, id egit serio, vt & Hierosolymitani Iudæi & Babylonienses de voluntate ac iudiciis suis admonerentur, missis eum ad finem non vno ac altero forte, sed compluribus Prophetis. Conf. Ier. 7, 13. 25. c. 25, 4. c. 29, 19. &c. Verum & Pseudoprophetas non paucos habuit ætas eius, 2 Petr. 2, 1. qui, quæ ipse Iehouæ nomine vaticinabatur, contrariis vaticiniis audacter conuellebant, coll. c. 14, 13. seqq. c. 23, 9. seqq. c. 27, 14. 15. &c. Speciatim nominantur ex Hierosolymitanis *Paschur filius Immer* c. 20, 6. ac *Ananias* c. 28, 1. seqq. ambo sacerdotes; e Babyloniensibus vero *Achab, filius Kolaiæ, Tsedekias, filius Maaseiæ*, c. 29, 21. & *Semaias Neelamita* v. 24. seqq.

Status populi Iudaici ante Iosiam,

§. VI. Ad intelligendum vero Ieremiam cumprimis iuuat, tempora tum antecedentia, tum ea ipsa, quibus vixit ac prophetavit, ex historiis 2 Reg. XXI-XXV. & 2 Par. XXXIII-XXXVI. sibi nota ac familiaria reddere: siquidem cum ratione dici potest, *Historiam esse vaticiniorum lucem.* Potiora hic dabimus momenta. Effluxerant enim tum, cum Ieremias prophetare inciperet, XCIV. anni, ex quo X. tribus regni Israelitici, ob peccata sua, maximeque ob idololatriam, ab Assyriis deportatæ fuerant, 2 Reg. 18, 9. seqq. Quod seueritatis diuinæ exemplum etsi vidissent Iudæi, tamen nil quidquam meliores facti erant, immo ipsis Israelitis ac gentibus deteriores, Ier. 3, 6-11. Ezech. 23, 11. seqq. sub impio *Manasse*, huiusque filio *Amone*, in apertissima scelera fœdissimamque idololatriam prolapsi fuerant, nullis vel Prophetarum vocibus vel Dei iudiciis ad officium reuocandi, 2 Reg. 21, 1. seqq. 2 Par. 33, 10. Ier. 2, 30. Ita tandem Deus eadem seueritate, qua Samariæ, etiam Hierosolymæ ac Iudaici regni excidium decreuit, 2 Reg. 21, 10. seqq. protinus exsequendum, nisi piissimi Regis Iosiæ supplex humiliatio dilationem a Deo impetrasset, c. 22, 16-20.

Sub Iosia,

§. VII. Cœperat *Iosias* octauo regni sui anno, puer sedecennis, Iehouam quærere; indeque viis Dauidis insistens, optime ac laudabiliter regnauit, eliminatis idolis, non modo per Iudam ac Hierosolymam, sed Manassiticas quoque, Ephraimiticas, ceterasque Israeliticarum reliquiarum vrbes, 2 Par. 34, 1-7. reparato templo, v. 8. seqq. renouato cum Deo fœdere, v. 29. seqq. Pascha solennissime celebrato, sacerdotumque classibus ordinatis, c. 35, 1-19. Iustitiam porro & ius fecit, pauperibus maxime & adflictis, Ier. 22, 15. 16. coll. Sirac. 49, 1-6. Et Spiritus S. ipse ei attestatur 2 Reg. 23, 25. *Similem eius Regem nec ante nec post exstitisse, qui ita se conuertisset ad*

Dominum toto corde, ac tota anima, & omnibus viribus, secundum vniuersam legem Mosis. Videbatur ergo sub hoc Rege Iudaicus populus se conuertisse, indeque reconciliatum habere Deum; saltem ita sibimet blandiebatur, coll. Ier. 2, 35. nihilominus vero *Deus non reuertit ab excandescentia iræ suæ magnæ, qua exarserat propter omnes illas irritationes, quibus illum irritarat Manasses* &c. 2 Reg. 23, 26. 27. Quod paradoxon dum ab Ieremia inculcaretur, non poterat non aures hypocritici populi grauiter offendere, coll. Ier. 4, 8. 10. Sed ita omnino erat: nam vtut pientissimus Rex anno *duodecimo* regni idolorum cultum eliminasset, 2 Par. 34, 3. seqq. tamen quam propere in illum populus relapsus fuerit, partim ex eo intelligitur, quod Ieremias altero statim post anno, sc. *decimo tertio* c. 1, 2. adeo grauiter Iudæorum idololatriam arguit, vt c. 2, 11. c. 7, 17. 18. & alibi, partim vero exinde, quod *decimo octauo* anno, cum fœdus Deum inter ac vniuersum populum Iosias renouaret, 2 Par. 34, 8. 29-32. noua idolorum ex Israele exterminatione opus fuit, populo ad cultum Dei adacto, v. 33. Impietas nimirum & insanus idolorum cultus ita animos insederat, vt, quidquid ageret Iosias, ipsi tamen mox summa leuitate ad ingenium redirent suum, coll. Ier. 3, 4. 5. 10. nec, vt cœperant, fideliter ac serio pergerent, c. 4, 1-4. sed conuersione per hypocrisin simulata, a Deo interim *auersi manerent auersione perpetua*, c. 8, 5. 6. externo cultu ac ceremoniis contenti, c. 6, 20. eisque temere confidentes, c. 7, 4. quasi cum quibusuis flagitiis, ac idololatria cumprimis, bene consisterent, v. 5. seqq. Igitur fit tandem *iusto Dei iudicio*, vt Iosias, pius alioqui Rex, quod neglecta monitione diuina, & sine sufficiente caussa, contra *Nechonem* pugnare obstinasset, prælio in campis prope *Megiddo* commisso cæderetur, 2 Par. 35, 20. seqq. cuius mortem vniuersus populus & Ieremias solenniter, & merito quidem, luxit, v. 24. 25. quippe non ipsi magis, quam Reip. luctuosam & tantum non exitiabilem, Ier. 22, 10.

§. VIII. Ab eo enim tempore iudicia diuina, quæ hucusque dilata fuerant, sub impiis pii Iosiæ filiis pertinacem populum premere cœperunt, grauiora in dies futura, donec Remp. Iudaicam plane euerterent. Primo *Ioachasum*, alias *Schallumum*, feroci ingenio hominem, quod populo iuuante, patris victore inconsulto, maiori fratri *Ioiakimo* regnum iniuste præripuisset, *Necho* post trimestrem vsurpationem regni in Ægyptum (vbi mortuus est) deportauit, imposita terræ multa, 2 Reg. 23, 30-36. 2 Par. 36, 1-4. Ier. 22, 10. 11. 12. Ezech. 19, 3. 4. Ita *filii Mempheos ac Taphnes* verticem populi (vt prædixerat Ieremias c. 2, 16.) *depasti sunt*. *Post Iosiam sub Ioachaso,*

§. IX. Suffectus fratri *Ioiakimus*, alias *Eliakim*, initio quidem Nechonis (ab hoc enim regnum acceperat) fiduciarius ac fœderatus exstitit: verum fracto a Chaldæis Aegyptii exercitu, Ier. 46, 2. tandem octauo regni anno ab iisdem obsessus eoque adactus est, *sub Ioiakimo,*

vt

vt in clientela Nebucadnetsaris esset, ac tributa penderet. Cum vero tertio post anno, videlicet vndecimo regni sui, Aegyptiorum auxilio fretus, rebellasset, 2 Reg. 24, 1. iterum a Chaldæis obsessus, captus, ac in vincula coniectus est, vt cum aliis Iudæis, regii præcipue stemmatis, ac magnatibus (inter quos Daniel ac socii eius) & parte vasorum templi, Babelem deportaretur, 2 Par. 36, 6. Dan. 1, 1-6. Ezech. 19, 5. seqq. in via tamen (vt est probabile) vel occisus, vel mortuus, & cadaueris instar aliquo proiectus, sepultura caruit, dignum suis sceleribus supplicium nactus, Ier. 22, 18. 19. c. 36, 30. homo atrocis ac durissimi ingenii, contumax, superbus, regii splendoris ac deliciarum malus adfectator, sumtuosus ædificator, auarus, iniustus, sanguinolentus, ac, vt vno verbo dicam, tyrannus, v. 13-17. qui non contentus, *Vriam prophetam* ex Aegypto ad cædem raptasse, Ier. 26, 20. nec veritus, Ieremiæ prophetias, vno volumine comprehensas, flammis iniicere, c. 36, 23. 24. 25. ipsum quoque Ieremiam piumque Baruchum ad necem quæri iussit, diuino tamen miraculo seruatos, v. 26. Cuius impietatis inter alia hoc fuit præmium, quod nullum habuerit in regno filium successorem, v. 30.

sub Iechonia, §. X. Nam *Iechoniam* filium, qui ei successerat, Chaldæi (forte quod rebellionem & ipse molitus esset) post trimestre, cum matre, principibus, regiisque thesauris, ac meliore populi & vasorum sacrorum parte, Babelem abduxerunt, regno ad patruum eius *Tsedekiam* delato, 2 Reg. 24, 8--17. Conf. Ier. 13, 18. c. 22, 24--30. Quod Iechonias propter voluntariam deditionem mitius iudicium acceperit, quam Ioiakim & Tsedekias, dicemus infra §. 12.

sub Tsedekia. §. XI. *Tsedekias*, alias *Matthanias*, tertius Iosiæ filius Ier. 37, 1. 1 Par. 3, 15. magnam Reip. Iudaicæ de se ac regno suo spem concitauit, Thren. 4, 20. verum tristi prædecessorum exemplo nec quidquam emendatus, eorumdem vestigiis pertinaciter institit, donec & sibi & regno suo totale exitium attraheret; ita vt hoc ipsum, quod ille regnum fuisset indeptus, iræ ac iudicii potius argumentum fuerit super Iudaicum populum, cuius in dies crescebat impietas, 2 Reg. 24, 19. 20. quam gratiæ diuinæ ac meriti; prout Hierosolymitani, ceterique in Iudæa sub Tsedekiæ regno superstites, contra Babylonienses exules, superbe gloriabantur, Ezech. 11, 15. Quamuis enim Nebucadnetsar regnum ei dedisset viribus attritum, vt eo minus ad res nouas ipsi suppeteret virium, 2. Reg. 24, 14. sumto insuper ab eo fidei sacramento per Iehouam, Ezech. 17, 13. seqq. 2 Par. 36, 13. quamuis etiam ipse Tsedekias quarto regni anno Babelem fuisset profectus, procul dubio, vt fidem suam Babyloniis testatiorem faceret, Ier. 51, 59. tamen a vicinis Regibus sollicitatus, c. 27, 3. coll. v. 9. seqq. & a Pseudoprophetis instigatus, v. 14. seqq. ac denique a principibus suis confirmatus, c. 38, 4. 22. spreta monitione Iere-

miæ ex ore Domini, c. 37, 2. 2 Par. 36, 12. aduerſus Nebucadnetsarem rebellauit, inſelici & exitiabili prorſus ſucceſſu; quippe menſe quarto anni vndecimi Tſedekiæ, Babylonii Hieroſolymam poſt 18. menſium obſidionem expugnarunt, 2 Reg. 25. 1. ſeqq. fruſtra ab Aegyptiis tentato auxilio, Ier. 37, 5. ſeqq. fame interim ac peſte intra vrbem horribiliter graſſata, c. 21, 6. 7. &c. Tſedekias a Chaldæis ex fuga reprehenſus, Riblamque, vbi Nebucadnetsar erat, adductus, filios ſuos trucidari miſerrimus pater vidit, ipſe excœcatus, vinctusque Babelem deportatus, vrbe ac templo combuſtis, c. 39, 5. ſeqq.

Specialior conſideratio hiſtorica (1) de culpa & pœna Ioiakimi, Iechoniæ & Tſedekiæ comparata,

§. XII. Lucem inſuper Ieremiæ fœnerari potuerit ſpecialior hiſtoricarum conſiderationum biga, (1) quod *vltimi iſti Reges, vt contumaciæ, ſic pœnarum gradibus diuerſi fuerint*, ſiue, quod obſervari poſſit *quædam inter contumaciam eorum ac pœnam proportio.* Nam *Iechonias*, tempore inter Ioiakimum & Tſedekiam medius, prauas quidem ſectatus eſt vias, ob quas merita ipſi pœna adnunciatur, c. 13, 18. captiuitatem puta, c. 22, 24. ſeqq. verum præterea, quod admodum iuuenis eſſet, (quæ ætas vt ad virtutes, ſic ad vitia facile flectitur;) hoc ſaltem laudabile habuit, quod Nebucadnetsari, vrbem obſidenti, ſpontanea deditione ſeſe permiſit, 2 Reg. 24, 12. Ier. 29, 2. ad quam ſubmisſionem obſtinatior Tſedekias adduci non potuit, quamtumuis id Ieremias ex mandato Dei vrgeret, c. 38, 17. 18. ſeqq. Igitur mitisſima quoque Iechoniæ animaduerſio fuit: quippe ex carcere (in quo probabiliter coram Deo ſeſe humiliauit) tandem *Euilmerodachi* gratia emerſit, vna cum victu regio eminentiorem ſupra ceteros Reges, qui Babele erant, locum indeptus, 2 Reg. 25, 27. ſeqq. Ier. 52, 31. ſeqq. Sicut & reliqua cum ipſo captiuatorum Iudæorum multitudo aliquot ſaltem pios habuit viros, meliusque ac tolerabilius ſortita exilium eſt, quam qui poſtea cum Tſedekia deportati, quos fæcem populi recte dixeris. Inde conf. Ier. 24. & 29. Item Ezech. 11, 16. ſeqq. c. 33, 24. ſeqq.

§. XIII. Porro *Ioiakimus* & *Tſedekias*, contumaces ambo principes. Verum *Ioiakimo* durius atrociusque ingenium fuit, cuius iconem & ſpecimina ſupra §. 9. dedimus: qui quamuis ſuo tempore aliquot adhuc ex miniſtris haberet bonos & meliora ſuadentes, c. 36, 25. tamen nec his obſequutus eſt; durius proinde ſupplicium meritus, ac *aſini inſtar ſepultus*, c. 22, 18. 19. c. 36. 30. *Tſedekias* vero, cum Ioiakimo comparatus, tractabilior fuit, Ieremia aliquoties nec inclementer audito; forte non adeo malus futurus, niſi principum ſuorum nequitia in transuerſum actus fuiſſet, coll. c. 38, 4. &c. Aliquo Dei timore, quanquam ſeruili & hypocritico, adficiebatur Tſedekias; ſed Ioiakimus nullo penitus. Hinc fata Tſedekiæ duriora quidem, quam Iechoniæ fuerunt, quippe non captiuatus ſolum eſt, ſed excœcatus quoque; meliora tamen quam Ioiakimi, dum placide tandem exſtinctus, ac regia ſepultura honoratus

fuit,

fuit, vt multi Interpp. ex c. 32, 5. c. 34, 5. 6. colligunt. Interea mirum non est, populi captiuitatem sub Ioiakimo tolerabilem, sub Tsedekia vero exitiabilem Reip. fuisse: quia hæc proportionata erat, non tam ad Regum, quam populi peccata. Nam piorum numerus, qui tempore Ioiakimi ex Iosiæ ætate supererat, sub Tsedekia magis magisque imminutus, vt Deus haud posset amplius parcere. Et in hunc modum intelligimus illud veterum Rabbinorum in Comment. *R. Salomonis* ad c. 37. *Tsedekias fuit iustus* (comparate,) *ætas autem ipsius improba*; *Ioiakimus vero fuit improbus, ætas autem ipsius* (intellige meliores principes, coll. c. 26, 24. c. 36, 25.) *iusta*.

(2) de iudiciis Dei gradatim procedentibus.

§. XIV. (2) Quod *iudicia Dei* non vno eruperint statim impetu, sed *cum tempore gradatim processerint*, *cumulatiora ac rigidiora in dies facta*: ita vt consideratio eorum & *longanimitatis* & *seueritatis* diuinæ illustre præbeant documentum. Incumbebat Iudæis iamtum Iosiæ tempore grauis Dei ira, sed cohibebatur, in gratiam pientissimi huius Regis, 2 Reg. 22. 13. seqq. 19. 20. Prophetis interim crebro serioque, sed frustra, populum ad pœnitentiam hortantibus, c. 25, 3. seqq. conf. 2 Par. 36, 15. 16. Ariditatis tamen & sterilitatis præludio (vt populus de agenda pœnitentia efficacius moneretur) se exserebat, Ier. 3, 3. c. 12, 4. 13. c. 14, 1. seqq. grauius eruptura post mortem Iosiæ: quo quidem (quod luctuosissimum Reip. erat) cæso, Necho Aegyptius *Ioachasum* (qui regnare præsumserat) in Aegyptum deportauit, surrogato in eius locum *Ioiakimo*, sumtaque a populo mulcta pecuniaria &c. Vid. §. 8. 9. Ita *Tsedekias* potuisset sane, si voluntarie Chaldæis se dedidisset, grauius malum vel hac submissione euitare, c. 38, 17. vt neque vrbs vna cum templo a Chaldæis fuisset combusta, v. 18. 23. neque ipse, filiis ac primoribus trucidatis, excœcatus, c. 39, 6. 7. Verum hunc supplicii cumulum ipsius ac populi contumax obstinatio, vltra decretam a Deo captiuitatem, sibi attraxit. Porro cum populi maior ac potior pars a Chaldæis esset abducta, tamen Rex Babel tenuioribus, quos in terra reliquit, v. 9. 10. ex indulgentia diuina hanc fecit gratiam, vt vellet eos, post vrbem combustam, in qualemcunque Remp. rursus coalescere; constituto eis gentili magistratu *Gedalia*, c. 40, 11. sed & hoc beneficio eos indignos fuisse, euentus commonstrauit, Gedalia per insidias ab Ismaele occiso, c. 41, 1. seqq. Nam licet his reliquiis etiam tum, Ieremia interprete, meliora polliceretur, si in terra manere vellent, tamen populus, qua erat obstinatione & cœcitate, mandato Dei nequaquam obsequutus, in Aegyptum concessit, vbi in turpissimam idololatriam publice relapsi, c. 44. tandem omnes vel gladio, vel fame, vel peste, absumti, c. 42. & 43. præter admodum paucos, c. 44, 28. Ita quo maior Dei in Iudæos longanimitas, eo Iudæi deteriores facti: sed quo deteriores illi, eo grauiorem Dei rigorem experti sunt.

§. XV.

§. XV. Habes, in quæ tempora Vates noster inciderit: lamentabilia profecto & deploranda, Thren. 3, 1. seqq. quia Spiritu S. testante, eo fuerat processum, vt veniæ nullus tum apud Deum locus superesset, 2 Reg. 24, 4. Ier. 15, 1. seqq. Tanta erat ac tam desperata populi contumacia. Itaque vel coniectando intelligi potest, quomodo Ieremias ab improba gente acceptus fuerit? Nimirum concitauit in se concionibus suis, non modo Regum ac principum tyrannidem, sed cleri quoque ac totius populi odium, c. 1, 18. 19. derisiones, calumnias, probra, insidias, exsecrationes, verbera, carceres ac durissima vincula passus, c. 11, 18. seqq. c. 12, 5. 6. c. 15, 10. c. 18, 18. seqq. c. 20. c. 26, 7. seqq. c. 32, 3. c. 36, 26. c. 37. 13. seqq. c. 38. ita vt haud temere optarit ipse, alicubi desertorum in casula habitare, a perfidia populi sui malitiaque semotus, c. 9, 1. seqq. Attamen contra omnes aduersariorum machinationes *Iehoua murus aheneus* ipsi fuit, vti promiserat c. 1, 18. liberando eum a periculis ac malis, c. 26, 24. c. 38, 13. præstando ei auctoritatem & reuerentiam apud ipsos hostes, c. 15, 11. coll. c. 21, 1. 2. c. 37, 3. c. 42, 2. conciliando ipsi Nebucadnetsaris gratiam, c. 39, 11. 12. qua factum, vt libertatem in Iudæa manendi impetraret, c. 40, 2. seqq. Tandem in Aegyptum a Iudæis per vim abstractus, c. 43, 6. a popularium suorum odio ac contradictionibus non magis illic, quam in Iudæa, liber fuit, coll. c. 44, 15. seqq. Quem exitum vero tandem habuerit, haud constat satis; nisi quod ferat Patrum quorundam traditio, eum in Aegypto a Iudæis lapidatum. *Ieremiæ fata,*

§. XVI. Tot ac tantæ adflictiones animum Prophetæ non absterruerunt, quin & munere suo defungeretur fideliter, & tenerrimo esset in suum populum amore. Equidem c. 1, 6. propheticum munus, partim ex timore, partim ex sensu infirmitatis & ineptitudinis suæ deprecatur; sed ita, vt vrgenti Deo ac vires promittenti, contra exceptiones carnis lubenter paruerit. Humani quid etiam passus est, dum c. 12, 1. seqq. fidelium, & suas maxime, adflictiones cum iustitia & bonitate Dei conciliare nequit; item dum c. 20, 7. seqq. caro ipsi suggessit, abstinendum esse ab annunciatione Verbi diuini, quæ tot passiones ac probra sibi adhuc concitarit. Verum has tentationes carnis Dei gratia mox represſit ac superauit ibidem, finem intuitus, atque auxilio diuino erectus. *Fides in obeundo munere,* Iudæorum persecutiones item adeo animum ipsius non exasperarunt, vt intima potius commiseratione, c. 8, 23. & pene excessu quodam amoris erga populum suum ferretur, intercessionibus apud Deum ad extremum instans, adeo vt inhiberi aliquoties a Deo debuerit, c. 7, 18. c. 11, 14. c. 14, 7. 11. seqq. Id quod contra calumnias Principum notari potest, qui Ieremiam infesto erga populum animo esse criminabantur c. 38, 4. c. 43, 3. Attamen & ipse pertinaciter malitiosos iusto Dei iudicio alicubi potius reliquit, quam deuouit, c. 6, 11. c. 18. *Amor erga populum suum.*

21. 22.

21. 22. 23. c. 20, 12. Qua modeſtia & reuerentia erga ſuperiores fuerit, exemplo pateſcit c. 26, 14. 15. c. 37, 20.

Argumentum. §. XVII. *Argumentum* totius Prophetiæ ſuæ expresſit ipſe c. 1, 10. Conſiſtit autem I. in *Euellendo, deſtruendo, perdendo:* quo pertinent comminationes, tum in genere, contra *gentes*, tum in ſpecie contra *Iudæos*, *de fame*, *peſte*, *gladio & totali terræ*, *vrbis*, *ac templi per Chaldæos excidio*, propter enormia incolarum flagitia, & idololatriam cumprimis, quæ ideo grauiter coarguit. Breue harum comminationum compendium ſub duplici ſymbolo exhibetur c. l. duabus quidem propoſitionibus, α) quod *Vigilet Deus ad exſequendum verbum ſuum*, v. 12. β) quod in ſpecie *Venturum ſit malum a Septentrione (Babyloniam* puta) *ſuper omnes incolas terræ*, v. 14. II. *Aedificando & plantando*, quod facit triplici potisſimum ratione, promittendo α) *Iudæis immunitatem ab inſtanti excidio* vrbis, ſi verbo Dei obediant, ſeque ſua ſponte Chaldæis permittant; *reliquiis vero*, poſt fata Iudæorum in terra ſuperſtitibus, *incolumitatem*, ſi in terra manere velint, β) *Reditum ex 70. annorum captiuitate Babylonica;* * quam promisſionem Daniel cumprimis reſpexit, Dan. 9, 2. Eſdras Eſr. 1, 1. & ſecundum aliquos, etiam Zacharias Zach. 1, 12. c. 7, 5. γ) & quod primarium eſt, *Aduentum Mesſiæ;* cuius perſonam, officium, beneficia, regnum, luculenter deſcribit. vid. e. g. c. 30. & 31.

Partes. §. XVIII. Duæ ſunt libri *Partes generales:* I. VATICINIA AD POPVLVM DEI, hoc eſt, Iſraelem, maximeque Iudam, ſubdiuidenda

* Terminus ille LXX annorum in Ieremia admodum eſt notabilis. Nonnulla iam diximus de eo ad c. 25, 12. quibus nunc addimus alium computum, ex Scriptura S quanta potuimus diligentia, compilatum. Primo notemus ſtudioſe, annum *quartum Ioiakimi* eſſe *primum Nebucadnetſaris*, coll. Ier. 25, 1. Inde igitur ſi Nebucadnetſaris tempora metiamur, ipſius erunt XLV. anni. Scil.

	anni	*menſes*
Anni VIII. a quarto ad vndecimum Ioiakimi, coll. 2 Reg. 23, 36.	8.	- -
Menſes III. regiminis Iechoniæ, coll. 2 Reg. 24, 8.	- -	3.
Anni XXXVII. captiuitatis Iechoniæ, coll. Ier. 52, 31.	37.	- -
	45.	3.

Attendamus porro, Aegyptum Babyloniis paruiſſe per XL. annos, coll. Ezech. 29, 11. 12. 13. quorum initium annum XXVII. captiuitatis Iechoniæ, ſ. Nebucadnetſaris XXXV. non anteuertit, coll. Ez. 29, 17. & ſeqq. cum c. 1, 2. Demamus igitur de quadraginta illis annis decem adhuc captiui Iechoniæ, quibus viuo adhuc Nebucadnetſari ſubiecta Aegyptus fuit: ſic pro ſucceſſoribus eius ſupererunt XXX. anni ſeruitutis Aegyptiacæ. 30. - -

Summa 75 anni 3 menſes.

Supponimus iam, annos iſtos Aegypti ad finem LXX annorum Ieremiæ excurrere, coll. Ier. 25, 11. 12. cum v. 19. Supponimus porro, LXX. hos annos cum Nebucadnetſaris nepote Belſatſare terminari, coll c. 27, 7. & Dan. 9, 2. 1. c. 5, 30. c. 6, 1. Inde igitur regrediendo, *initium LXX annorum incidet in annum octauum Ioiakimi*, quo hic ipſe ſeruire Nebucadnetſari cœpit, coll. 2 Reg. 24, 1.

denda rurſus in ea, quæ (1) ab Ioſiæ decimo tertio anno ad excidium vsque vrbis, c. I--XXXIX. itemque c. XLV. collato frontiſpicio libri c. 1, 1. 2. 3. (2) quæ poſt vrbis excidium ad Iudæorum reliquias partim in Iudæa, partim in Aegypto, edita ſunt, adſperſis eiusdem temporis hiſtoriis, c. XL--XLIV. coll. noua huius partis inſcriptione c. 40, 1. II. VATICINIA CONTRA GENTES, vti Aegyptios, Philiſthæos, Moabitas, Ammonitas, Idumæos, Damaſcenos, Cedarenos, regna Hatſor, Elamitas, ipſosque Babylonios, c. XLVI--LI. (c. LII. eſt velut hiſtorica appendix) coll. huius partis inſcriptione generali c. 46, 1. ibidemque notatis noſtris. Quæ vero c. 25, 9. ſeqq. & c. 27, 1. ſeqq. *contra gentes* ſcripta reperiuntur, tantum prodromi inſtar ſunt.

§. XIX. Hæc omnia vaticinia, iuſſu Dei, Ieremias in litteras retulit, tum vt coæuis prælegerentur, c. 36, 2. ſeqq. tum vt poſteritati (ad quam plurima pertinebant) inſeruirent, c. 30, 2. ſeqq. coll. v. 24. Sed & hoc clarum fit ex c. 25, 3. ipſum quoque ordinem, quo prophetiæ per totum librum diſpoſitæ ſunt, ab Ieremia eſſe, etiamſi temporum rationibus ſeu chronotaxi adcommodatus non ſit. Cuius diſpoſitionis vtut posſit qualiscunque ratio & nexus inueniri, maxime ex argumenti vicinitate; tamen, teſte *Lightfooto* in *Chronotaxi*, difficilis ſubinde eſt, & nonnullibi pæne ἀδύνατος. *Non enim curæ erat Prophetis* (inquit *Hieronymus* Comm. ad c. 25, 1.) *tempora conſeruare, quæ hiſtoriæ leges deſiderant; ſed ſcribere, vtcunque audientibus atque lecturis vtile nouerant.* Sic in Pſalterio aliisque Scripturæ S. libris, quin & in ipſa totius Codicis Hebræi diſpoſitione, vt iacet, fruſtra chronologiæ ordinem ſemper quæſiueris. *Ordo vaticiniorum.*

§. XX. Quoniam vero ad intelligenda eo rectius vaticinia multum omnino chronotaxis valet; itaque ſingula capita ac prophetias ad leges ipſius breuiter hic in vſum lectoris digeremus. *Eorundem Chronotaxis.*

Sola quidem c. I, 2. & c. III, 6. tempus *Ioſiæ* expreſſum referunt; attamen inde a. c. I. vsque ad c. XII. incluſ. nullum adparet veſtigium, ex quo colligi poſſet, ordinem temporis fuiſſe transpoſitum. Relinquenda ſunt igitur iſta Capita ſecundum Lightfootum, eo loco & ſerie, qua collocata. Sed præterea *Ioſiæ* temporibus accenſenda videntur capita XIV. XV. & XVI. nam c. XIV. agitur *de ariditate* v. 1. de qua Ieremias ſub Ioſia prophetauit, coll. c. 3, 3. 4. 6. c. 5, 24. c. 8, 13. 20. c. 9, 10. 1. c. 12, 4. XVtum vero caput cum fine præcedentis arctisſime cohæret, ceu reſponſio ad Prophetæ intercesſionem; neque verſiculus 4. ab Ioſiæ tempeſtate abludit, coll. 2 Reg. 23, 26. ſeqq. Ita XVI. eo eſt tempore editum, cum forte iuuenis adhuc Ieremias de vxore ducenda cogitaret, v. 2. quod vix poteſt, niſi ſub regno Ioſiæ, accidiſſe, ſecus quidem ac ſtatuit *Lightfootus*: quippe vates probabiliter ſub initium Ioiakimi Regis, quadrageſimum iam annum agebat, coll. c. 25, 3. Denique c. XLVII. editum *ante percuſſam a Pharaone Gazam*, ad vltima *Ioſiæ* tempora, aut certe poſt fata eius proxime referendum eſſe videtur; quod tamen alii ad Tſedekiæ tempora referre malunt, coll. not. v. 1. *Ad IOSIAE tempora pertinent c. I-XII. item c. XIV. XV. XVI. c. XLVII.*

Hoc vero largimur, Capita XVII. XVIII. XIX. & XX. ad *Ioiakimi* tempora pertinere; quia c. XVII. arguit (1) fiduciam in Aegyptiaco auxilio v. 5. (2) opes iniuſte conquiſitas, v. 11. quorum vtrumque Ioiakimo peculiariter fuit proprium, coll. 2 Reg. 23, 34. Ier. 22, 13. 17. (3) vix auſus fuiſſet Paſchur, regnante Ioſia, adeo inſultare Ieremiæ, vti tamen legimus c. XX. quod per v. 1. arcte cum præcedentibus c. XVIII. & XIX. copulatur: quanquam annum, in quem inciderint, determinare nequeamus. Ceterum c. XXII, 1-23. pertinet *ad prima* ac florentiora *Ioiakimi tempora*, coll. v. 18. cum *Sallum* ſeu *Ioachazus* haud ita pridem fuiſſet in Aegyptum deportatus, coll. v. 10. 11. 12 Ei vero connexum eſt ſequens c. XXIII. quippe quod itidem directum eſt contra malos paſtores ſeu Re- *Ad IOIAKIMI tempora c. XVII. XVIII XIX. XX. c. XXII, 1-23. c. XXIII.*

c. XXV. ges, v. 1. contra quos c. XXII. Succedit c. XXV. *quarto Ioiakimi anno* editum v. 1. cum plerisque vaticiniis contra exteras gentes, exceptis nimirum illis, quæ expressum editionis tempus ab hoc diuersum præferunt. Etenim v. 13. diserte prouocatur ad prophetias contra Babelem aliasque gentes, cum remissione ad alteram libri partem, quæ inscribitur על הגוים c. 46, 1. Huc igitur re-
c. XLVI, 1-12. fer c. XLVI, 1-12. contra *Aegyptios* s. exercitum Nechonis, eodem anno prope
c. XLVIII. Circesium a Chaldæis cæsum, v. 2. item c. XLVIII. contra *Moabitas;* c. XLIX.
c. XLIX. contra *Ammonitas*, *Idumæos* ac *Syros;* tandemque c. L. & LI, 1-59. contra *Ba-*
c. L. LI, 1--59. *bylonios:* quippe his omnibus supra c. XXV. prælusum fuit. His demum sub-
c. XXVI. iungimus c. XXVI. eodem (vti videtur) anno editum: nam quod v. 1. de *initio regni Ioiakimi* exstat, conciliari ex c. 28, 1. haud difficulter potest. Porro se-
c. XXXVI. quitur c. XXXVI. cuius initium v. 1-9. ad *quartum Ioiakimi annum* (exeuntem) spectat, cetera vero v. 9. seqq. ad *quintum*, quo celebratum Hierosolymis extraordinarium ieiunium est, procul dubio, quod, cæso Nechonis exercitu, periculum a Nebucadnetsare iam propius immineret. Quo tempore *ad Baruchum*, cuius opera Ieremias ad describendum ac prælegendum hæc vaticinia vsus, fit
c. XLV. verbum Domini c. XLV, coll. v. 1. Et hic demum succedit c. XXXV, incidens
c. XXXV. in *octauum circiter Ioiakimi annum*, cum Nebucadnetsar non immineret iam amplius, sed actu in Iudæam irruptionem fecisset, coll. v. 11. Vid. §. 9. & *Lightfooti* Chronol. p. 120.

Ad IECHONIAE tempora c. XIII. & XXII. 24. sqq. Sub *Iechoniæ* regno, quod breuius fuit, edita solum sunt c. XIII. (coll. v. 18. ibidemque notatis nostris) & c. XXII, 24 seqq. quod posterius vaticinium præcedentibus contra *Ioachazum* ac *Ioiakimum* iungi videtur ob parallelismum rei: nisi malis cum antecedentibus ad tempora Ioiakimi referre v. 18. & anticipationem statuere propheticam.

Ad TSEDEKIAE tempora Ad *Tsedekiæ* regimen referri debet c. XXIV. de *duobus ficuum calathis*, quippe post deportatum Iechoniam editum v. 1. quod c. 29, 17. ceu præcedaneum respicitur. Item c. LI, 59. seqq. incidens *in quartum Tsedekiæ annum*, quo
c. XXIV. Babylonem ipse cum comitatu profectus fuerat, v. 59. Et huic demum, ex men-
c. LI, 59. seqq. te *R. Salomonis & Seder Olam*, ordine subiiciuntur c. XXVII. XXVIII. & XXIX.
c. XXVII. XXVIII. XXIX. quippe eodem anno, & (vt probabile est) post reditum Tsedekiæ ex Babylone, edita, coll. inscriptione c. XXVIII, 1. quæ & precedenti c. XXVII. suum tempus conciliat, vtut quarto Ioiakimi anno inscriptum sit, quam ἐναντιοφάνειαν resoluimus in not. ad c. 27, 1. Aptissime vero cum c. XXIX. (quod Pseudoprophetarum
c. XXX. rum temerarias ac præmaturas de Israelis restitutione pollicitationes conuellit)
XXXI. iunguntur c. XXX. XXXI. vbi verum solatium ex mente Dei substituitur. Adde
c. XLIX, 34. seqq. c. XLIX, 34. seqq. Dein cum a Chaldæis vrbs obsideri cœpisset, incidit prior Tsedekiæ ad Ieremiam legatio c. XXI. cui post interpositum c. XXXIV. (editum nam-
c. XXI. que hoc est, cum, soluta obsidione, Chaldæi Aegyptiacis suppetiis obuiam iuis-
c. XXXIV. sent v. 22; necdum Ieremias carceri inclusus esset, v. 2.) succedit altera eiusdem
c. XXXVII. legatio c. XXXVII. itidem tempore solutæ obsidionis facta, coll. v. 4. 5. post quam
c. XXXII. Ieremias in carcerem coniectus v. 12. seqq. vbi edidit prophetias c. XXXII. XXXIII.
XXXIII. comprehensas, coll. c. XXXII, 2. c. XXXIII, 1. Inde consequuntur c. XXXVIII.
XXXVIII. coll. v. 28. & c. XXXIX, 15. seqq. ac tum demum huiusdem capitis v. 1-14. quæ ad
XXXIX, 15. sq. vltima Tsedekiæ, sub & post expugnationem vrbis, spectant. Adiungi hic potest,
v. 1--14. aut ad extremum reseruari c. LII. ex quo plura huc pertinent.

c. LII. *Post excidium vrbis* Propheta concionatus est primum in terra Iudæ, ad
Post excidium vrbis c. XL. XLI. XLII. XLIII. XLIV. & XLVI, 13. seqq. reliquias suæ gentis c. XL. XLI. XLII. deinde in Aegypto, partim contra pertinaces Iudæos, partim contra Aegyptios c. XLIII. XLIV. quo verosimiliter referendum est quoque c. XLVI, 13. seqq.

Stylus. §. XXI. Quantum ad *stylum Ieremiæ*, existimat quidem S. *Hieronymus* in Prologo: *Ieremiam, etsi sensibus par sit, tamen sermone quidem apud Hebræos Esaia & Osea, & quibusdam aliis Prophetis rusticiorem videri; simplicitatemque eloquii ei a loco, in quo natus est, accidisse.* Abarbanel vero in

Præf. *Comment. ad Ieremiam* opinatur, eum ſtylo vti minus accurato ac eleganti; id quod colligit ex frequenti ellipſi, particularumque אל & על, item Generis, Numeri, Temporis ac Perſonarum enallage, crebro denique vſu metatheſeos per ὕστερον πρότερον; cuiusmodi ab ordinario loquendi vſu aberrationes concedit quidem in ceterorum quoque Prophetarum ſcriptis, ſed rarius, reperiri. Quin & orthographicæ artis minus peritum fuiſſe, idem argumentatur ex *Krijan & Cthiban*, quorum in Ieremia, quam in ceteris libris Biblicis, maior eſt multitudo: cauſſamque quærit in ætate Ieremiæ, quod admodum adoleſcens prophetare inceperit, cum accurati ac ordinatioris ſermonis nondum ſatis peritus eſſet, coll. c 1, 6. Verum vt *Hieronymi* auctoritas nullam nobis adſentiendi neceſſitatem imponit, ita multo minus temerariam illam *Abarbanelis* criſin probamus. Nam ſi pueritia Ieremiæ loquendi defectum habuit, cur igitur non comparaſſet ſibi cum tempore aptius dicendi genus, vt ſub Ioiakimo ac Tſedekia, iuſtam conſequutus ætatem, ordinatius tum loqueretur tum ſcriberet? aut ſi grammaticæ eruditionis imperitiam Ieremias vocationi diuinæ obuertit, cur ergo virtus, a Deo collata, non potis fuiſſet ad tollendum (ſicut v. 9. promiſſum) iſtum defectum?. Quod vero enallagas metatheſesque Ieremiæ allegat *Abarbanel*, adeo eſt nullius momenti, vt ipſe reliquis Prophetis communes eſſe haud neget: in quorum ſcriptis iſtæ figuræ frequentiores ſunt, partim ex recepto Hebræis loquendi vſu, partim ex prophetica quadam ſublimitate. Neque melius ſuccedit argumentum a multitudine *Krijan & Cthiban*; in quo temere ſupponit, *Krijan* non eſſe, niſi *emendationes ſeu explicationes marginales, ab Eſdra factas, ſecundum genium linguæ & nexum textualem, iis quidem in locis, vbi ſcriptores ſacri, propter minus ſufficientem vel linguæ vel grammaticæ Hebrææ notitiam, erronee ſcripſerint.* quæ ſane hypotheſis alibi copioſius conuelli meretur: quippe quæ ſcriptores θεοπνεύστους omnes (omnes enim habent *Krijan*) facit imperitum vulgus, & ſe quidem, Abarbanele, in grammatica linguæ ſacræ multum indoctiores. Enim vero a ruſticitate & ignorantia linguæ Prophetam noſtrum facile, credo, abſoluet, qui recogitauerit, (1) *Anathotum*, patriam ipſius, tribus tantummodo milliaribus ab Hieroſolymis diſtitiſſe, (2) vrbemque fuiſſe ſacerdotalem: vide §. 3. Vbi vero magis pura fuerit Hebrææ linguæ dialectus, quam Hieroſolymis & in vicina regione? magisque culta, quam apud ſacerdotes? Et ſi daremus omnino, ruſticius fuiſſe Anathothicum dicendi genus, tamen (3) Ieremias maiorem forte ætatis partem Hieroſolymis, quam Anathothis tranſegit, dictioni proinde Hieroſolymitanæ non improbabiliter adſuetus. Quod vero maxime Ieremiam ab ignorantia ſermonis vindicare poteſt, ſunt (4) *Threni* ipſius, de quibus ita *Sanctius*: *Quod ſtilum habuerit Ieremias elegantem & grauem, ſatis docent Lamentationes, ----- quibus nihil habuit antiquitas grauius, numeroſius & ſonantius.* Ceterum ſi cui nihilominus Ieremiæ dictio ſimplex, aut lamentabilis potius ac triſtis videtur, ſciat, animum quoque & tempora Ieremiæ fuiſſe triſtia, vt elegantiæ adfectationem defugerint: ſciat vero & hoc, ſimplicitatem diuinam plus ſapientiæ, ponderis ac efficaciæ habere, quam omnes omnium oratorum rhetoricationes.

§. XXII. Reſtat poſt hæc Prolegomena, vt ad ipſam Ieremiæ lectionem Studioſos Hebræi Codicis immittamus: quam quidem adnotamentis noſtris conati ſumus planiorem faciliorémque efficere, declaratis obſcurioribus tum vocibus tum phraſibus, oſtenſo item nexu, vbi difficilior videbatur, ac expeditis, quæ ad intelligentiam Prophetæ huius contendenti, remoram iniicere poterant. Quam in rem, ne quid nobis indulgeremus aut fideremus nimium, præſtantiores interpretes ſimul conſuluimus, ex Iudæis *R. Salomonem & D. Kimchium*; ex Chriſtianis vero maxime B. *Seb. Schmidium*, adiunctis paſſim *Orientalibus Verſionibus*. Fruere igitur hoc qualicunque labore noſtro, beneuole Lector, & ita fruere, vt a Deo ipſo illuminatos oculos mentis impetrare ſtudeas, ad cognoſcendum ac reuerendum mirabilia Legis Dei. Vale.

Adnotationes noſtræ.

LIBER IEREMIAE,

LIBER IEREMIAE,

Hebr.

ירמיהו

CAP I.

הפטרת שמות וגם הפטרת ראשי המטות

א דברי ירמיהו בן־חלקיהו מן־הכהנים אשר בענתות
2 בארץ בנימן׃ אשר היה דבר־יהוה אליו בימי
יאשיהו בן־אמון מלך יהודה בשלש־עשרה שנה
3 למלכו׃ ויהי בימי יהויקים בן־יאשיהו מלך יהודה עד־
תם עשתי־עשרה שנה לצדקיהו בן־יאשיהו מלך
יהודה עד־גלות ירושלם בחדש החמישי׃
4 ה ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בטרם אצורך בבטן ידעתיך
ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך׃
6 ואמר אהה אדני יהוה הנה לא־ידעתי דבר כי־נער
7 אנכי׃ ויאמר יהוה אלי אל־תאמר נער אנכי כי על־כל־
8 אשר אשלחך תלך ואת כל־אשר אצוך תדבר׃ אל־
9 תירא מפניהם כי־אתך אני להצלך נאם־יהוה׃ וישלח
יהוה את־ידו ויגע על־פי ויאמר יהוה אלי הנה נתתי
י דברי בפיך׃ ראה הפקדתיך היום הזה על־הגוים ועל־
הממלכות לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס לבנות
11 ולנטוע׃ ויהי דבר־יהוה אלי לאמר מה־

ו' יתירה

אתה Fff 3 נב ג

CAP. I, ℣. 1. a) ℣. & Ar. *Verbum DEI, quod factum est ad Ieremiam.* Coll. 1, 1. Amos 1, 1. cf. 2 Sam. 23, 1. b) quidam confesunt 1 Reg. 28, 4. seqq. Vid. Præf. §. 1. c) *vnius ex sacerdotibus* Vid. Præf. §. 2. d) Vid. Præf. §. 3. & cf. 1 Reg. 2, 26. Ef. 10, 30.

℣. 2. e) *Ad quem fieri cœpit.* f) c. 3. 6. Vid. Præf. § 4. seqq. g) c. 25, 3. adeoque sequenti statim anno post cœptam a Iosia reformationem 2 Par. 34, 3. & tamen etiam tum Ieremias apostasiam Iudæorum tam grauiter arguit c. 2, 11. &c. nimirum cf. c. 3, 4. 5. & Præf. §. 7. it. not. 2 Reg. 22, 2. 14. c. 23, 26.

℣. 3. h) Idemque *etiam fuit* Propheta. i) c. 22, 18. c. 25, 1. c. 35, 1. c. 36, 1. 9. incluso simul fratre *Ioachazo*, cui in Aegyptum deportato c. 22, 11. 12. a Pharaone successor datus est, 2 Reg. 23. 34. 37. 2 Par. 36, 4. k) c. 37, 1. 2 Reg. 24, 17. incluso simul antecessore *Iechonia* Ier. 22, 24. seqq. l) Iud. 18, 30. 2 Reg. 25, 21. m) eiusdem anni vndecimi. Incidit in hunc mensem combustio templi, domus regiæ & vrbis, vasorumque templi & populi in Babyloniam deportatio c. 52, 12. seqq. 2 Reg. 25, 8. Non tamen est terminus exclusiuus: nam & posthac in Iudæa Ier. 40, 1. seqq ac in Aegypto c. 43, 8. seqq. apud reliquias Iudæorum prophetauit.

℣. 5. n) *Antequam formarem te* Ef. 44, 12. c. 64, 7. o) *agnoui te* velut meum, & ex omnibus elegi in Prophetam Verbum ידע præter *præscientiam* etiam *electionem* diuinam connotat Gen. 18, 19. Am. 3, 2. p) cf Iud. 13, 5. Lu 1, 15. & Gal 1, 15. contrar. Pf. 58, 4. q) *sanctificaui te*, vt esses ad propheticum munus *separatus*. Rom. 1, 1. Gal. 1, 15. r) non tantum *Iudæis*, coll. Ez. 2, 3. sed etiam Spiritu is gentibus, coll. hic v. 10. Ier. 25, 15. seqq c. 46—51.

℣. 6. s) c. 4, 10. 2 Reg. 3, 10. c. 6, 5. 15. t) Ex. 4, 10. c. 6, 12. u) *puer*, adeoque nimium ineptus ad præstandam legationem tuam. cf. Iud. 8, 20. 1 Sam. 1, 24. c. 3, 8. *Abarbanel* eum facit 12. aut 15. sed Schmid. potius 20. circiter annorum adolescentem: eius se. ætatis, vt experientiam nondum habuerit, cum Regibus, Principibus & quibusuis hominibus agendi; nondum maritus, cum aliquot forte annos iam prophetasset. c. 16, 2.

℣. 7. x) v. 17. ℣. 8. y) v. 17. Ef. 8. 12 13 c. 51, 7. Ez. 3, 9. Math. 10, 28. 1 Petr. 3, 13. 14. Respondet argumento, quod verbis quidem non prodiderat Ieremias, attamen in mente habuerat. z) v. 19. Deut. 31, 6. 8. Iof. 1, 5. Ef. 43. 2 Ioh. 14, 18. ℣. 9. a) hoc velut sacramento meam confirmans imbecillitatem. Ef. 6, 7. sc. vt crederet Propheta, Dominum ipsi verba sua Inspiraturum, adeoque non esset solicitus de loquendi imperitia, *Schmidius.* b) c. 5, 14. Ef. 51, 16. c. 59, 21. ℣. 10. c) *præfeci te* c. 6, 27. Ez. 24, 5. 9. 10. d) vid. v. 5. e) *ad euellendum* c. 18, 7. i. e vt excidium & ruinam ipsis meo nomine annuncies. Quod Prophetæ *futurum esse prædicunt*, id passim in Scripturis *facere* dicuntur; vt innuatur, vaticinia ipsorum tam certo impletum iri, acsi ipsi, quod vaticinantur, actu præstarent. confer Ef. 6, 9. 10. Ezech. 32, 18. c. 43, 3 Apoc. 11, 5. f) i. e. ad annunciandum (piis vel pœnitentibus) immunitatem aut restitutionem ex ruina excidioue. confer c. 18, 9. Duplex igitur argumentum huius Prophetæ vno versiculo constringitur, (1) *Legale*, quod *Amachim*, & (2) *Euangelicum*, quod *Sillukus* terminat. Vide Præfat. §. 17.

CAP. I. *Ieremia* in Volumine *Maiorum Prophetarum* locum dant *primum*, *Ezechieli secundum*, ac *Esaiæ tertium*, 1. 3. & *MS.* Biblioth. Acad. *Ienensis*, ac *MS. Berol.* quod quatuor constat tomis. Item *Mas. Erff.* aliaque *Mas. MS.* Bibliothecæ *Palatinæ*, testante Buxtorff in *Comm. Mas.* c. 11. p. 26. b. Idem ordo apud *Talmudistas* quondam obtinuit, coll. Tract. *Baba bathra* f. 14. b. vbi, *Esaias*, inquiunt, *etsi prior sit Ieremia & Ezechiele ratione temporis, tamen post illos collocatur: quia enim libri Regum finiuntur in descriptione deuastationis, & Ieremias totus est in prædicenda deuastatione, Ezechiel vero ab initio de deuastatione, & in fine de consolatione agit, at Esaias totus de consolatione; ideo iungimus prædictionem desolationis descriptioni eius, consolationes vero consolationibus.* Eundem ordinem iterato præscribit *Maimonides* in *Hilchot Thephillin* c. 7. § 15. p. 95. b Edit. Amstel. eumque *in libris Germanorum ac Gallorum* reperiri ait *R. Elias* in *Masoreth* Præf. III. p. 19. 20. qui vero cum *D. Kimchio* Præf. in Ieremiam, testatur, *in omnibus libris Hisp. seruari ordinem Prophetarum Maiorum secundum tempora.* Longum foret, *Abarbanelis* rationes, quibus *præf. Comm.* ad Esa. istum Talmudistarum ordinem reiicit, expendere; videatur *Præf.* nostra ad Esaiam §. 2. Interim *Lightfootus* indidem conciliare tentauit allegationem Matth. 27, 9. posito nimirum, vt putat, *Ieremia* pro *Volumine Prophetarum*, in quo ille primus quondam incessit, coll. Luc. 24, 44. vbi *Psalmi* pro toto *Volumine Hagiographorum.* CAP. 1, ℣. 7. *Spatium* præmittunt 1. 5. 7. 8. 21. ℣. 10. ולהאביד Præfixum ו delevit 5.

Præf. Phaleg. quia Chaldæi ex Syria, tanquam boreali regione, terram Israelis ingrediebantur. c. 8, 16. 2 Reg. 25, 6. p) aperietur, i. e. velut aperta porta immitetur. cf. Hos. 2, 15.

℣. 15. q) quæ versus septentrionem sunt. v. 13. r) tanquam victores & domini, c. 39, 3. c. 49, 38. c. 43, 10.

℣. 16. s) c. 4, 12. c. 39, 5. 2 Reg. 25, 6. q. d. sententiam iuris in eos feram, exsequendam a Chaldæis sec. disciplinam iuris militaris. t) cum eis scil. Iudæis c. 10, 5. u) c. 2, 13. x) c. 19, 4. vid. 2 Reg. 16, 4. c. 22, 17. c. 25, 5. y) Es. 2, 8.

℣. 17. z) accinges lumbos tuos, i. e. alacris & promtus esto ad obeundum munus tuum; sicut in Oriente viatores, aut quicunque aliquid operosum moliuntur, prolixiores vestes cingulo lumbis adstringunt, vt expeditior incessus vel opera sit, 2 Reg. 4, 29. Luc. 12, 35. Eph. 6, 14. 1 Petr. 1, 13.

עד כאן

אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה׃ וַיֹּאמֶר 12
יְהוָה אֵלַי הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת כִּי־שֹׁקֵד אֲנִי עַל־דְּבָרִי
לַעֲשֹׂתוֹ׃
וַיְהִי דְבַר־יְהוָה ׀ אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה 13
וָאֹמַר סִיר נָפוּחַ אֲנִי רֹאֶה וּפָנָיו מִפְּנֵי צָפוֹנָה׃ וַיֹּאמֶר 14
יְהוָה אֵלָי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה עַל כָּל־יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ׃ כִּי ׀ הִנְנִי קֹרֵא לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת טו
צָפוֹנָה נְאֻם־יְהוָה וּבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ פֶּתַח ׀ שַׁעֲרֵי
יְרוּשָׁלַ͏ִם וְעַל כָּל־חוֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה׃
וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפָּטַי אוֹתָם עַל כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי 16
וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם׃ וְאַתָּה 17
תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי
אֲצַוֶּךָּ אַל־תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם פֶּן־אֲחִתְּךָ לִפְנֵיהֶם׃ וַאֲנִי הִנֵּה 18
נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל וּלְחֹמוֹת נְחֹשֶׁת
עַל־כָּל־הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ לְכֹהֲנֶיהָ וּלְעַם
הָאָרֶץ׃ וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ לָךְ כִּי־אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־ 19
יְהוָה לְהַצִּילֶךָ׃

CAP. II. ב

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְאָזְנֵי
יְרוּשָׁלַ͏ִם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ 2
אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא
זְרוּעָה׃ קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתֹה כָּל־ 3
אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ רָעָה תָּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה׃

שִׁמְעוּ

℣. 11. g) v. 13. c. 24, 3. Am. 7, 8. c. 8, 2. Zach. 4, 2. Offertur a. Ieremiæ ab initio duplex visio cum eiusdem explicatione, vt inde & roboraretur, & quoddam prophetiarum suarum compendium haberet. Maius. h) amygdalæ. Num. 17, 23. quæ nomen habere dicitur a vigilando, i. e maturandi celeritate: quippe, (vt Plin. lib. 16. c. 25. ait) floret prima omnium amygdala mense Ianuario, Martio vero pomum maturat.

℣. 12. i) cf. Deut. 5, 25. Es. 23, 17. i. e. recte vides; sed hoc symbolum, quod vides, significat aliquid. k) inuigilans, vt maturè ac sine mora exsequar. c. 5, 6. c. 31, 38. Elegans paronomasia, ducta ex etymologia nominis שקד amygdalæ v. 11. confer Ez. 12, 25. seqq. Virgam putat Lightfootus, ostensam ipsi fuisse, ad significandam virgam atque ictum, quibus populum percussurus erat Deus; sed quia Ieremias tam plene responderat, non virga solum, sed & ligno eius (שקד) nominato, ideo Dominum æque bene respondere, nempe virgam non modo se terræ adducturum, sed quoque שֹׁקֵד, festinare, vt illud det effectum. Chronol.

℣. 13. l) iterum. c. 13, 3. Gen. 22, 15. res ipsa, quæ dicitur, eadem est, ac v. 12. sed sub alio tantum schemate repetitur. Kimchi. sc. certitudinis ac festinationis denotandæ causa, coll. Gen. 41, 32. m) exsufflatum. Iob. 41, 12. Ar. cui ignis subiectus; at Ion. Regem ferventem instar lebetis, sc. Nebucadnezarem. n) ellipsis: iuxta faciem, quæ est versus septentrionem, prospicit. v. 14. 15.

℣. 14. o) c. 4, 6. c. 6, 1. 22. c. 10, 22. c. 25, 9. i. e. ex Babylonia, quæ Iudææ inter aquilonem & exortum sita est, Kimchi; aptius vero Bochartus in Præf.

a) ne consterneris, vid. v. 8. b) c. 17, 17. 18. Es. 9, 3. Elegans Paronomasia, quam Latine sic aliquo modo exprimimus: Ne consterneris propter eos, ne prosternam te coram illis. Schmidius. ℣. 18. c) c. 6, 27. c. 15, 20. cf. Ez. 3, 8. 9. ita vt nullam iustam timoris & detrectationis causam habeas. Schmid. d) vrbem munitionis, i. e. munitam, quæ hostibus expugnatu difficilis. Ps. 108, 11. Num. 13, 19. c. 32, 36. e) quæ nec inflecti potest, nec frangi. confer Es. 48, 4. Ez. 4, 3. f) qui frustra tentantur ariete, cum deiici haud possint. g) videlicet contra Reges &c. est inductio præcedentis contra vniversam terram. Vid. not. v. 2. ℣. 19 h) Ion addit: vt supprimans verba prophetiæ tuæ. i) prævalebunt sibi. Verbum יכל cum ל ante nomen personæ notat obtinere de aliquo victoriam, Cocc. cf. Gen. 32, 26. 29. 1 Sam. 17, 9. 2 Cor. 4, 8. 9. Vult igitur dicere: Prophetam a tentationibus non quidem immunem, attamen per Dei gratiam eis superiorem futurum. k) v. 8. 2 Tim. 4, 17.

CAP. II. Scopus huius cap. est, totum Israelem, & Iudæos cumprimis, conuincere, quod sine causa a Iehoua ad idola defecerint. confer Mich. 6. ℣. 2. l) eundo f. eas. c. 3, 12. 2 Sam. 24, 12. m) Recordatus sum tibi sc. in bonum, i. e. compensaui tibi, Cocc. coll. Ps. 132, 1. Ps. 137, 7. add. Es. 38, 3. Neh. 5, 19. c. 13, 14. 22. q. d. Non frustra mihi seruierunt maiores vestri, vt causam deserendi me habueritis Mal. 3, 14. n) pietatem. חסד etiam significat eum adfectum, quo nos ipsi erga Deum esse perpetuo debemus. Gussit. 274. coll. Hos. 6, 4. 6. Es. 40, 6. vnde adiect. חסיד pius, sanctus Ps. 32, 6. &c. o) pueritiæ tuæ, i. e. quam in tua pueritia erga me habuisti. Ion. vertit: antiquorum dierum. Ez. 16, 8. 22. Hos. 11, 1. confer Apoc. 2, 4. p) sponsaliorum tuorum. (s) Ion. dilectionis patrum vestrorum, qui crediderunt in Verbum meum. ℣. 3. q) Sanctitas erat. &c. i. e. velut aliquid consecratum Deo, de quo non licet, nisi sacerdotibus, edere. Leu. 22, 10. confer Ex. 19, 5. 6 c. 28, 36. r) velut primitiæ prouentuum ipsius, vel, ipsi sacræ confer Leu. 23, 10. seqq. s) Ion addit: Et sicut qui edit de primitiis massæ ante oblationem, antequam redderet eas sacerdotes filii Aaronis elationem super altari, reus fit; sic omnes, qui depradabantur domum Israelis, reatum sibi contrahebant. confer c. 50, 7. t) c. 5, 12. Ps. 105, 14. 15. Es. 63, 8. 9.

℣. 13. יְהוָה Psik omittunt 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra Ind. Bas f. 60 col. 7. ℣. 14. עַל־כָּל־יֹשְׁבֵי ita 1. 2. 3. 14. 20. sic fu. 5. ℣. 16. לְמַעֲשֵׂה per He in Singulari 3. 10. 13. 14. 19. & aliqui libri in Comm. D. Kimchi, sic fu. 2. 5. contra Mas 1. 2. impr. ac Ersf. nemque saal. f. 51. c. CAP. II, ℣. 3. תְּבוּאָתֹה Addunt in margine Kri תבואתו 2. 3. 5. 6. 9. יֶאְשָׁמוּ Per ChatephSagol 1. 2. 5.

4 שמעו דבר־יהוה בית יעקב וכל־משפחות
ה בית ישראל: כה אמר יהוה מה־מצאו אבותיכם בי
6 עול כי רחקו מעלי וילכו אחרי ההבל ויהבלו: ולא
אמרו איה יהוה המעלה אתנו מארץ מצרים המוליך
אתנו במדבר בארץ ערבה ושוחה בארץ ציה וצלמות
בארץ לא־עבר בה איש ולא־ישב אדם שם:
7 ואביא אתכם אל־ארץ הכרמל לאכל פריה וטובה
ותבאו ותטמאו את־ארצי ונחלתי שמתם לתועבה:
8 הכהנים לא אמרו איה יהוה ותפשי התורה לא ידעוני
והרעים פשעו בי והנביאים נבאו בבעל ואחרי לא־
9 יועלו הלכו: לכן עד אריב אתכם נאם־יהוה ואת־בני
י בניכם אריב: כי עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו
11 והתבוננו מאד וראו הן היתה כזאת: ההימיר גוי
אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו בלוא
12 יועיל: שמו שמים על־זאת ושערו חרבו מאד נאם־
13 יהוה: כי־שתים רעות עשה עמי אתי עזבו מקור מים
חיים לחצב להם בארות בארת נשברים אשר לא־
14 יכלו המים: העבד ישראל אם־יליד בית הוא מדוע
טו היה לבז: עליו ישאגו כפרים נתנו קולם וישיתו ארצו
16 לשמה עריו נצתה מבלי ישב: גם־בני־נף ותחפנס
17 ירעוך קדקד: הלוא־זאת תעשה־לך עזבך את־יהוה
אלהיך

Fff 4 נב ד

הפטרת מסעי

℣.9 u) porro sc. vel cum maioribus vestris antea disceptaui v.5. ita nunc quoque vobiscum, quod pœnitentiam non egeritis. contendam. x) Es. 27,8. c. 49. 25. Hos. 4, 1. y) quin & cum filiis. Ion. addit: si fecerint sec. opera vestra.

℣.10. z) ad insulas Chittaeorum; dubium sintne Itali cum circumiectis insulis, vt Gen. 10, 4. an Chuttai prope Babyloniam, vt Es. 23, 1.12. vtrisque enim hoc nomen commune est, sec. Bochart. in Phaleg. lib. 3. c. 5. probabilior tn. est prior sententia propter adiunctum nomen insularum. a) & ad Kedarenos, Ismaelis posteros, c. 49, 28. Gen. 25, 13. Ion. in prouincias Arabum. b) ecce num c. 3, 1. Vsus particulæ Chaldaicus. cf. Esr. 5, 17. c) Es. 66, 8.

פתח בס"פ

נצתו קרי

ותחפנהסק

℣.4. u) Quod cum ita sit, audite igitur &c.

℣.5. x) Deut. 32, 4. Es. 5, 4. Mich. 6, 3. 4. y) vanitatem, idola, a quibus frustra auxilium speratur. v. 8. z) ita vt ipsi vani facti sint (8) c. 23, 16. 2 Reg. 17, 15. Ps. 62, 11. Iob. 27, 12. ὁ. ἐματαιώθησαν. cf. Rom. 1, 21

℣.6. a) v.8. 2 Reg. 2, 14. q. d. quem post terga abiecimus, non respicientes ad ipsum, Kimchi. Nunquam suum induxerunt in animū, quam indigne me deseruerint, Schm. b) quippe qui fuit &c. Leu. 11, 45. Ps. 81, 11. c) Es. 63, 12. 13. Ps. 136, 16. d) inuio & desolatissimo loco, vt tamen nihil earum rerum, quæ opus erant, per 40. annos illic defuerit. Deut. 1, 19. c. 8, 2, 3. 4. c. 29, 4. 5. e) 2 Reg. 25, 5. 6. f) & foueæ (1) i. e. vallibus plena profundis, quales inter montes esse solent, Schm. cf. Ps. 67, 7. g) siccitatis c. 50, 12. h) Es. 9, 1. Ps. 107, 10. i) Num. 20, 5. Deut. 32, 10.

℣.7. k) frugiferam. vid. not. c. 4, 26. c. 48, 33. Es. 29, 17, quippe abundabat tritico, hordeo, vitibus, ficubus &c. Deut. 8, 8. 9. c. 32, 13. Ez. 20, 6. l) Leu. 25, 23. m) c. 12, 8. 9. Deut. 4, 20.

℣.8. n) quos præcipue conueniebat exemplum pietatis præire tum vita tum doctrina c. 23, 11. Zeph. 3, 4. o) v. 6. cf. Hos. 4, 6. p) & tractantes legem, i. e. scribæ & legis doctores. c. 46, 9. Gen. 4, 21. Num. 31, 27. q) cognitione adfectiua 1 Sam. 2, 12. Iob. 18, 21. quia sec. Kimchium legem non didicerunt propter ipsam, vt eam facerent; sed ore tantum, non corde. Ion. ita: Non didicerunt scire timorem mei. r) Es. 56, 11. s) c. 4, 9. t) eos deos, qui non prosunt. v. 5. 11. c. 7, 8. c. 16, 19. 1 Sam 12, 21.

℣.11. d) Num mutauerit, Leu. 27, 10. Mich. 2, 4. cf. Mich. 4, 5 e) c. 5, 7. 2 Reg. 19, 18. f) i. e. me, quem habere ipsis summa gloria erat Ps. 106, 20. Rom. 1, 23. Sic e contrario fictitii dii passim vocantur pudor Ier. 3, 24. c. 11, 13. cf. Boch. Hieroz. P. I. lib. II. c. 34. g) cum eo, quod non prodest, v. 8. Es. 55, 2. cuius proinde ipsos pudere oportet. ℣.12. h) Obstupescite Es. 51, 14. Ps. 40, 16. i) q. d. Iniquitates Iudæorum tantæ sunt, vt mirum non foret, si Dominus cælum etiam super illis commoueret. Schm. Es. 1, 2. k) & cohorrescite. Ez. 27, 35. Deut. 32, 17. l) stupete, proprie desolamini, sicut præcedens שמו. nam qui cohorrescit, animi velut desolationem patitur. ℣.13. m) non simplex peccatum, quale gentilium est, qui cum verum Deum ignorent, idolis tenaciter inhærent v. 11. n) c. 17, 13. cf. Es. 1, 2. seqq. Hos. 4, 10. o) fontem, qui non alienas aquas dat, vt cisterna, sed suas; idque non per vices, sed continuo & indesinenter. Kimchi. cf. c. 18, 14. 15. c. 17, 13. Ps. 36, 10. Ioh. 4, 14. p) excidendo. Deut. 6, 11. q) cisternas, colligendæ aquæ pluuiatili 2 Par. 26, 10. 2 Sam. 17, 18 quæ proinde non ex se scaturiunt aquas, sed aliunde accipiunt. r) immo cisternas fractas, diffractis sc. lapidibus, quibus cisternæ muniri solent; vnde multo etiam magis spem aquantium destituunt. Ceterum (inquit Kimchi) sic describit bonum, quod Israel cum ab ipsis idolis, tum ab idololatricis populis (Assyriis Aegyptiisq;) exspectauit. cf. v. 11. 12. ℣.14. s) per admirationem. qui fit, inquit, vt quem Deus quondam velut filium habuit, Ex. 4, 22. Deut. 4, 1. quem velut Iehouæ sacrum nemo aggrediebatur impune, supra v. 3. nunc instar mancipii sit, atque ab omnibus diripiatur? cf. v. 17. t) natus domi ex ancilla, i. e. verna. Gen. 17, 12. ℣.15. u) Etenim super illo (velut super rapina, Amos 3, 4. Ez. 22, 25. Es. 5, 29. Ps. 74, 4.) rugiunt. x) leones iuuenes, prædari incipientes Ez. 19, 3. i. e. Reges Aegyptiorum Assyriorumque. Ier 4, 7. y) Thren. 2, 8. z) Kri: succensæ sunt, a Rad. יצת c. 9, 9. at Cthib verti etiam potest desolatæ sunt, a נצה c. 4, 7. Ita ὁ. Ion. & Syr. a) ob defectum incolarum, vel ita vt non sit. Præf. enim מ alicubi videtur in Ieremia non tam causale esse, quam euentuale. vt c. 4, 7. c. 9, 9. 10. 11. &c. ℣.16. b) Mempheos, sec. Chald. Syr. & ὁ. vid. not. c. 44, 1. Es. 19, 13. c) Daphnarum Pelusiarum c. 43, 7. 8. 9. c. 44, 1. Ezech. 30, 18. cf. sec. Hillerum Es. 30, 4. at feminæ nomen est 1 Reg 11, 19. 20. Intelliguntur vero Aegyptii, quorum hæ ambæ ciuitates erant. q. d. illi ipsi, in quibus nunc maximam auxilii spem posuisti, v. 18. 36. 37. est enim partic. גם h. l. emphatica, vt v. 36. d) depascent tibi verticem, facient te caluam, vulsis comis. cf. Es. 3, 17. Phrasis ex re pecuaria translata. Ion. vertit: occident heroas tuos, & spoliabunt opes tuas. Complementum vid. 2 Reg. 23, 29-35. Et cf. Præf. § 8. ℣.17. e) hoc efficit, i. e. huius mali causa est. c. 4, 18. c. 30, 15. Es. 3, 9. Hos 13, 9. Est responsio ad v. 14. f) quod derelinquis. Infinitiuus instar Nominis construitur cum verbo feminino, vt 1 Sam. 18, 23. Kimchi.

℣.5. ממצאו per Pascha male 17. 18. 20. & Ber. ℣.6. ולא אמרו ita 2. 3. 7. 8. sic se. 5. ℣.7. ונחלתי Iap. שמתם sic 1. 2. 6. 9. 10. 14 20. ac. su. 5. ℣.11. ההמיר defect. 3. 10. 13. 14. 19. 20. 21. sic su. 5. contra Mas. 1. 2. imp. & Bes. ℣.14. לבז per Kam. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra Ind. Bas. f. 60. col. 8

18 אֱלֹהַיִךְ בְּעֵת מוֹלִכֵךְ בַּדָּרֶךְ׃ וְעַתָּה מַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ
מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי שִׁחוֹר וּמַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר לִשְׁתּוֹת
19 מֵי נָהָר׃ תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ תּוֹכִחֻךְ וּדְעִי וּרְאִי
כִּי־רַע וָמָר עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיִךְ וְלֹא פַחְדָּתִי אֵלַיִךְ
כ נְאֻם־אֲדֹנָי יֱהוִה צְבָאוֹת׃ כִּי מֵעוֹלָם שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ
נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ וַתֹּאמְרִי לֹא אֶעֱבוֹד כִּי עַל־כָּל־גִּבְעָה
21 גְּבֹהָה וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן אַתְּ צֹעָה זֹנָה׃ וְאָנֹכִי
נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק כֻּלֹּה זֶרַע אֱמֶת וְאֵיךְ נֶהְפַּכְתְּ לִי סוּרֵי
22 הַגֶּפֶן נָכְרִיָּה׃ כִּי אִם־תְּכַבְּסִי בַּנֶּתֶר וְתַרְבִּי־לָךְ בֹּרִית
23 נִכְתָּם עֲוֺנֵךְ לְפָנַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ אֵיךְ תֹּאמְרִי לֹא
נִטְמֵאתִי אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא הָלַכְתִּי רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא
24 דְּעִי מֶה עָשִׂית בִּכְרָה קַלָּה מְשָׂרֶכֶת דְּרָכֶיהָ׃ פֶּרֶא לִמֻּד
מִדְבָּר בְּאַוַּת נַפְשׁוֹ שָׁאֲפָה רוּחַ תַּאֲנָתָהּ מִי יְשִׁיבֶנָּה כָּל־
כה מְבַקְשֶׁיהָ לֹא יִיעָפוּ בְּחָדְשָׁהּ יִמְצָאוּנְהָ׃ מִנְעִי רַגְלֵךְ מִיָּחֵף
וּגוֹרֵנֵךְ מִצִּמְאָה וַתֹּאמְרִי נוֹאָשׁ לוֹא כִּי־אָהַבְתִּי זָרִים
26 וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֵךְ׃ כְּבֹשֶׁת גַּנָּב כִּי יִמָּצֵא כֵּן הֹבִישׁוּ בֵּית
יִשְׂרָאֵל הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם וְכֹהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם׃
27 אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה וְלָאֶבֶן אַתְּ יְלִדְתָּנִי כִּי־פָנוּ
אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים וּבְעֵת רָעָתָם יֹאמְרוּ קוּמָה
28 וְהוֹשִׁיעֵנוּ׃ וְאַיֵּה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָּךְ יָקוּמוּ אִם־
יוֹשִׁיעוּךָ בְּעֵת רָעָתֶךָ כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ
יְהוּדָה׃

למה

disse, v. 14. At sec. Kri: non transibo sc. ad tuas patres, missis amasiis meis, coll. v. קמץ בז״ק 31. Deut. 29, 22. Aliis vero videntur esse verba emendationem vi- אעבור קרי tae hypocritice stipulantis, q. d. non seruiam amplius idolis. vel: non transgrediar leges tuas. y) Hos. 4, 15. z) c. 3, 6. Es. 57, 5. sqq. a) discurrens contentis viribus. Es. 51, 14. b) Es. 1, 21. נפשה קרי ℣. 21. c) vitem generosam. Ex. 15, 17. Es. 5, 1. seqq. וגרונך קרי Ps. 80, 9. Matt. 21, 33. d) Ion. vos omnes facientes veritatem. cf. Es. 63, 8. Ioh. 3, 21. & ילדתנו קרי contrar. Es. 57, 4. e) conversa es. cf. Es. 29, 16. f) in degeneres sc. palmites (3) c. 17, 13. g) cf. c. 5, 10. Es. 5, 2. Deut. 32, 32.

℣. 22. h) Nam etsi. c. 37,

g) ellipsis pro: tempore, quo solet ducens te, s. quo intendebat te ducere in via recta. cf. v. 6.

℣. 18. h) quid tibi cum via Aegypti? q. d. quid ad te Aegyptus, quam repetere dudum interdixi tibi, cum te inde eduxi Deut. 17, 16. Ion. vertit: quid vobis est, ut societatem ineatis cum Pharaone Rege Aegypti? Conf. Es. 30, 2. c. 31, 1. i) Phrasis denotat captationem humani auxilii, coll. v. 13. q. d. quid opus erat, aquas l. Aegyptiacas vel Assyriacas anhelare, cum posses (si modo velles) me ipsum habere scaturiginem aquarum viuarum? k) Nili sec. Raschi, coll. not. Ios. 13, 3. it. Es. 23, 3. l) v. 36. Ion. ad foedus ineundum cum Assyrios id enim fecerunt non Israelitici solum Reges Hos. 5, 13. c. 8, 9. sed etiam ex Iudaicis Athasus 2 Reg. 17, 3. seqq. m) Euphratis Es. 7, 20. c. 66, 12. Mich. 7, 11.

℣. 19. n) & auersiones tuae a me c. 14, 7. Hos. 11, 7. c. 14, 5. o) actum quidem agnosce, quod nunc pertinaciter recusas agnoscere v. 35. Imperatiui emphatice pro futuris. Al. itaque vel nunc tandem cum pudore agnosce. coll. c. 12, 13. Ez. 36, 32. p) c. 4, 18. q) duri pauor mei non est. Ps. 36, 2. r) apud te. Gen. 3, 16. c. 4, 7.

℣. 20. s) a saeculo, per omnia retro tempora: cf. Es. 42, 14. c. 46, 9. c. 57, 11. t) iugum tuum, ab aliis tibi impositum Leu. 26, 13. u) auulsi vincula tua c. 5, 5. c. 30, 8. x) Kthib: non seruiam. est vox pertinaciter & superbe detrectantis obsequium, vt v. 31. c. 6, 16. Iob. 21, 14. q. d. cum te velut meum ab hostibus in libertatem assererem, id ipsum pro intolerabili iugo habuisti Rom. 6, 20. Ps. 2, 3 vnde nec mirum, detrectato seruitio meo, in deterrimam seruitutem te incidisse

20. i) laueris vestes tuas, i. e. conata fueris quibuscunque praetextibus ab obiecto crimine te purgare. cf. c. 4, 14. Iob 9, 30 k) nitro (2) Prou. 25, 20. l) Es. 57, 9. m) smegma (2) Mal. 3, 2. Herba fullonum est, quae in Palaestina in virentibus & humectis nascitur locis, & ad lauandas sordes eandem vim habet, quam & nitrum. inquit Hieronymus ad h. l. Et Plinius H. N. lib 19. c. 3. Quae vocatur radicula, ait, lauandis lanis succum habet: mirum, quantum conferens candori mollitiaeque. Nascitur satiua vbique, sed sponte praecipua in Asia Syriaque, saxosis & asperis locis, trans Euphratem tamen laudatissima &c. n) maculosum tamen manet, s. maculas retinet. (1) quae tu [illegible] eluisti s. ex Chald. כתמא macula & כתים maculosus. at Bochart. ex R. Arab. recondita est, coll Deut. 32, 34. Hos. 13, 12. Iob 21, 19. alii: micat vt aurum, coll. Cant 5, 11.

℣. 23. o) v. 35. cf Num. 5 13. 14 &c. p) Iud. 2, 11. q) Ion. quando habitabas in valle contra Bethpeor. rectius cum Tremell. intelligimus vallem ben Hinnom coll. c. 7, 32. c. 32, 35. r) velut camela iunior (1) cf. Es. 60, 6. s) Es. 30, 26. t) corrigians, implicans (1) i. e. huc illuc discurrens. cf. Gen. 14, 23.

℣. 24. v) Aut velut onager. conf. c. 10, 16. Iob. 39, 8. Hos. 8, 9. x) adsuetus (r) c 13, 23. y) desiderium, s. in petum eius (1) cf. Iud 14. 4. z) quaerentes ipsam amasii, non opus habent, diu quaerendo nimium defatigari a) qui dies Domino festus esse debet at Num. 28, 11. cf. Es. 1, 14. ℣. 25. b) a discalceatione, vel quo minus discalceatus sit (3) v. 36 2 Sam. 15, 30. Es. 20, 2 c) Ps 69, 4. d) desperatum est, q d frustra es. c. 18, 12. Es. 57, 10. e) cf. Es. 57, 8. Ez. 16, 37 f) Hos. 2, 7. ℣. 26. g) Es. 30, 3. h) in ipso actu furandi v. 34. c. 48, 27 i) c. 6, 15 c. 8, 9 k) c 1, 18 ℣ 27. l Hos. 4, 12. m) c. 3, 9. n) c. 32, 33. Es. 1, 4. o) cf. Es. 57, 13.

℣. 28. p) Deut. 32, 37. 38. q) c. 11, 13. cf. Ez. 16, 24.

℣. 20. אֶעֱבוֹר per Resch in textu sine nota 5. 0. 10. 20. sic su. 5. contra Mas. 1. 2 & impr. ℣. 21. כֻּלֹּה cum Kri וכלו 1 2. & Mas. Erff. ℣. 23. ואחרי cum oraf. ו1. sic se. 5. su. 2. & sic 5. 9 in marg ℣. 24. נַפְשָׁהּ ita Mappik in Vau exprimunt 2. 5. 22. at שׁאפה. נַפְשׁוֹ milel 1. 2. 4. 5. ℣. 26. וכהניהם sine praef. 1. 2. 5. ℣. 28. אשׁר per Makk. Ee.

29 לָמָּה תָרִיבוּ אֵלָי כֻּלְּכֶם פְּשַׁעְתֶּם בִּי נְאֻם־יְהוָה׃ לַשָּׁוְא
הִכֵּיתִי אֶת־בְּנֵיכֶם מוּסָר לֹא לָקָחוּ אָכְלָה חַרְבְּכֶם
31 נְבִיאֵיכֶם כְּאַרְיֵה מַשְׁחִית׃ הַדּוֹר אַתֶּם רְאוּ דְבַר־יְהוָה
הֲמִדְבָּר הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל אִם־אֶרֶץ מַאְפֵּלְיָה מַדּוּעַ אָמְרוּ
32 עַמִּי רַדְנוּ לוֹא־נָבוֹא עוֹד אֵלֶיךָ׃ הֲתִשְׁכַּח בְּתוּלָה עֶדְיָהּ
33 כַּלָּה קִשֻּׁרֶיהָ וְעַמִּי שְׁכֵחוּנִי יָמִים אֵין מִסְפָּר׃ מַה־תֵּיטִבִי
דַּרְכֵּךְ לְבַקֵּשׁ אַהֲבָה לָכֵן גַּם אֶת־הָרָעוֹת לִמַּדְתְּי אֶת־
34 דְּרָכָיִךְ׃ גַּם בִּכְנָפַיִךְ נִמְצְאוּ דַּם נַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים נְקִיִּים
לֹא־בַמַּחְתֶּרֶת מְצָאתִים כִּי עַל־כָּל־אֵלֶּה׃ וַתֹּאמְרִי כִּי
נִקֵּיתִי אַךְ שָׁב אַפּוֹ מִמֶּנִּי הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל־אָמְרֵךְ
36 לֹא חָטָאתִי׃ מַה־תֵּזְלִי מְאֹד לְשַׁנּוֹת אֶת־דַּרְכֵּךְ גַּם
37 מִמִּצְרַיִם תֵּבוֹשִׁי כַּאֲשֶׁר בֹּשְׁתְּ מֵאַשּׁוּר׃ גַּם מֵאֵת זֶה תֵּצְאִי
וְיָדַיִךְ עַל־רֹאשֵׁךְ כִּי־מָאַס יְהוָה בְּמִבְטַחַיִךְ וְלֹא תַצְלִיחִי
ג לָהֶם׃ לֵאמֹר הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ
וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר הֲיָשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד הֲלוֹא חָנוֹף תֶּחֱנַף
הָאָרֶץ הַהִיא וְאַתְּ זָנִית רֵעִים רַבִּים וְשׁוֹב אֵלַי נְאֻם־יְהוָה׃
2 שְׂאִי־עֵינַיִךְ עַל־שְׁפָיִם וּרְאִי אֵיפֹה לֹא שֻׁגַּלְתְּ עַל־דְּרָכִים
יָשַׁבְתְּ לָהֶם כַּעֲרָבִי בַּמִּדְבָּר וַתַּחֲנִיפִי אֶרֶץ בִּזְנוּתַיִךְ

וּבְרָעָתֵךְ Fff 5 נב ה

𝔙. 29. r) litem intenditis mihi, velut innocentes effetis, v. 35. cf. Iud. 21, 22. s) Ef. 1, 2.

𝔙. 30. t) c. 5, 3. Ef. 1, 5. q. d. adeo pertinax fuit vestra a me defectio, vt ne grauiori quidem disciplina & plagis ad officium (ficut intendebam) vos reuocari fueritis. u) Filios vocat membra cœtus f populi tum viuentis; fic filii vrbium funt ciues earum, Schm. cf. c. 5, 7. Pf. 149, 2. x) c. 5, 3. Zeph. 3, 2. Prou. 24, 32. Phrafis fignific. vel ex fuo vel ex alieno damno fapere melioremque effici. y) c. 12, 12. Ef. 1, 20. z) non dicit gladius meus, fed vester, quo fc. ipfi veros prophetas obtruncauerant. cf. v 34. a) non quos feciftis, fed qui miffi erant ad vos, Schm. ac proinde neque iudicia mea, neque prophetarum voces curaftis. vid. 2 Reg. 21, 16. Matt. 23, 37. b) Ef. 54, 16.

𝔙. 31. c) O generatio hac, vos qui nunc viuitis Deut. 32, 5. Ef 53, 8. d) videte verbum, concife pro, Videte, & confiderate hoc quod dicturus fum. Schm. q. d confiderate iuftiffimam Dei caufam & querelam. Lightfootus autem in Chronol. p. 115. Prophetam hic refpicere putat ad illud exemplar fcripturæ, quod repertum fuit 2 Reg. 22, 8 idque fedulo obferuandum, populo ferio ita commendari, etiam infra c. 11, 2. e) Num inftar deferti, vnde nihil fructus vel amœnitatis peti poffit, fui! q. d. num fruftra me coli iuffi? anne potius nutriui eos, multifque cumulaui beneficiis? cf. v. 6. f) caliginis (1) in qua nulla lux eft, nulla recreatio Iof. 24, 7. cf. 1 Sam. 26, 12 Cant. 8, 6. & Iob 8, 12. c. 14, 6. g) dominamur, (2) Hof. 12, 1. q. d. melius nobis eft apud Deos alienos & vicinos amicos, quam apud te, apud

בי כעמים

quem feruire coacti fumus, Schm. at Cocc. decreuimus, animum obfirmauimus, ftat fententia! ita quoque רוד apud Arabes eft velle. cf. v. 20.

למדת קרי

𝔙. 32. h) ornatus fui. c. 4, 30. Ex. 33, 5. i) redimiculorum fuorum (2) Ef. 3, 20. k) at populus meus Ef. 1, 3. cui ego plus fum, quam quicunque ifti ornatus. Schm. l) c. 3, 21. m) quibus non eft numerus;

שכבת קרי

i.e. tempore adeo multo, cf. c. 8, 5.

Cap. III.

𝔙. 33. n) Quid exornas? q. d. cur tam multa adhibes allectamenta, nullis fumtibus parcens, vt amorem tibi conciliet apud impuros tuos amafios? o) Ion. addit: vt focietatem ineas cum populis. p) mala adfuefecifti vias tuas, i. e. amores fectando, malum tibimet ipfa attraxifti. cf. c. 13. 21. 𝔙. 34. q) in oris veftium tuarum. Deut. 21, 12. r) Ef. 1, 15. Hof. 4, 2. s) Schm. intelligit infantes, idolis facrificatos. nifi fint potius veri prophetæ, coll. v. 30. t) in perfosfione f. effractura; quo cafu fi quis furem occidisfet, impunis erat, Ex. 22, 1. 2. u) deprehendifti eos. v. 26. x) fimpliciffime Rafchi: fed propter omnia hæc, propter quæ ipfi te redarguerunt, occidifti eos. 𝔙. 35. y) ellipfis affectuofa, pro: Nihil ego deliqui, quia, vel fed potius &c. z) Iud. 15, 3. Pf. 19, 14. Refpicit ad proceffum de adulterio fufpectæ Num. 5, 19. a) imo vero receffit ira ipfius; fecus quam mihi comminantur prophetæ, cf. c. 4, 8 10 b) c. 25, 31. Ef. 66, 16. Ez. 17. 20. c. 20, 35. c) cf. v 23. Prou 30, 12. 1 Ioh. 1, 8. 𝔙. 36. d) abis (6) R. אזל Ez. 27, 19. cf. h. l. v 25. e) ftrenue. Deut. 6, 5. f) variando l. ad variandum. modo ad Asfyrios modo ad Aegyptios. g) vid. not. v. 16. 18. Ef. 30, 3. 5. c. 31, 1. 3. & c. 2 Reg. 23, 33. fqq. & c. 24, 7. h) cf. 2 Reg. 18, 13. feqq. 2 Paral. 28, 21. Ef. 7, 17. 20.

𝔙. 37. i) plangentis inftar 2 Sam. 13, 19. k) Dominus non eft cum ifto humano auxilio, fed potius contra illud, adeoque facturus, vt fucceffu careat. Schm. l) Ef. 32, 18. m) unde haut quaquam ex fententia tua profperaberis quoad ipfa c. 32, 5. 2 Par. 13, 12. CAP. III, 𝔙. 1. n) Arctiffime cohæret cum cap. 2 quippe Deus, quam cap. 2 20. adulterii conuicerat, eam hic reuocat ad fpirituale matrimonium fub ordine pœnitentiæ; proxime tamen fec. plerosque לאמר dependet a verbis Reiecit Dominus &c c. 2, 37. q. d. eo ipfo tempore, quo iuftam in vos fententiam pronunciat, tamen pœnitentibus receptionem offert, dicendo. Vulgatus; Vulgo dicitur, at S ellipfin ftatuit pro, Sic dixit Iehouah, dicendo. cf. c. 25, 5. c. 42, 14. Iud. 15, 2. 1 Reg. 2. 4. o) Ecce, fi, vt c. 2. 10, p) repudiauerit. v. 8. Deut. 24, 3. 4. q) polluetur, v. 2. 9. Pf 24, 5. r) c. 2, 20. Ez. 16, 15. Hof. 1, 2 s) cum amafiis Hof. 3, 1. t) nihilominus reuertendo fc. reuertere, vel reuerti licebit: eft infinit. cf. v 7. c. 4, 1. 𝔙. 2. u) ftuprata es (4) Deut. 28, 30. x) Gen. 38, 14. Ez 16, 24. 25. y) confidendo præftolata es illos. z) velut Arabs in deferto vias infidere folet, vt a tranfeuntibus prædam agat. Vulg. quafi latro a) v. 9. Num. 14, 33.

𝔙. 31. אתם per Thbir 1. 2. fic fe. 5. ארץ מאפליה fic 3. 6. 9. 10. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. fed contra Maf. Num. 28, 16. מאפליה ita alii codices in Comm. D. Kimchi 𝔙. 36. כאשר per Makk. 3 7. 8. 13. 19. 22. fic fe. 5. CAP. III, 𝔙. 2. שאי per Makk. 5. 7. 8. 13. 19. ישבתי ita cum Iod. paragog. & cum Kri ישבת fe 1. 2. & fic Maf. Erff.

וּבְרָעָתֵךְ׃ וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וּמַלְקוֹשׁ לוֹא הָיָה וּמֵצַח אִשָּׁה 3
זוֹנָה הָיָה לָךְ מֵאַנְתְּ הִכָּלֵם׃ הֲלוֹא מֵעַתָּה קָרָאתִי לִי 4
אָבִי אַלּוּף נְעֻרַי אָתָּה׃ הֲיִנְטֹר לְעוֹלָם אִם־יִשְׁמֹר ה
לָנֶצַח הִנֵּה דִבַּרְתִּי וַתַּעֲשִׂי הָרָעוֹת וַתּוּכָל׃
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ הַמֶּלֶךְ הֲרָאִיתָ 6
אֲשֶׁר עָשְׂתָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל הֹלְכָה הִיא עַל־כָּל־הַר
גָּבֹהַּ וְאֶל־תַּחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן וַתִּזְנִי־שָׁם׃ וָאֹמַר אַחֲרֵי 7
עֲשׂוֹתָהּ אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֵלַי תָּשׁוּב וְלֹא־שָׁבָה וַתִּרְאֶה
בָּגוֹדָה אֲחוֹתָהּ יְהוּדָה׃ וָאֵרֶא כִּי עַל־כָּל־אֹדוֹת אֲשֶׁר 8
נִאֲפָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל שִׁלַּחְתִּיהָ וָאֶתֵּן אֶת־סֵפֶר
כְּרִיתֻתֶיהָ אֵלֶיהָ וְלֹא יָרְאָה בֹּגֵדָה יְהוּדָה אֲחוֹתָהּ וַתֵּלֶךְ
וַתִּזֶן גַּם־הִיא׃ וְהָיָה מִקֹּל זְנוּתָהּ וַתֶּחֱנַף אֶת־הָאָרֶץ 9
וַתִּנְאַף אֶת־הָאֶבֶן וְאֶת־הָעֵץ׃ וְגַם־בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁבָה י
אֵלַי בָּגוֹדָה אֲחוֹתָהּ יְהוּדָה בְּכָל־לִבָּהּ כִּי אִם־בְּשֶׁקֶר
נְאֻם־יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי צִדְּקָה 11
נַפְשָׁהּ מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל מִבֹּגֵדָה יְהוּדָה׃ הָלֹךְ וְקָרָאתָ 12
אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צָפוֹנָה וְאָמַרְתָּ שׁוּבָה מְשֻׁבָה
יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה לוֹא־אַפִּיל פָּנַי בָּכֶם כִּי־חָסִיד אֲנִי
נְאֻם־יְהוָה לֹא אֶטּוֹר לְעוֹלָם׃ אַךְ דְּעִי עֲוֹנֵךְ כִּי בַּיהוָה 13
אֱלֹהַיִךְ פָּשָׁעַתְּ וַתְּפַזְּרִי אֶת־דְּרָכַיִךְ לַזָּרִים תַּחַת כָּל־עֵץ
רַעֲנָן

Marc. 10, 4. cf. Hos. 2, 4. יתיר י a) vidi, inquam, quod non. b) perfida. v. 7. 10. 11. instar vxoris, יתיר י quæ in maritum perfida est. v. 20. c) *Abire* non tam est initii, quam progressus, pro ותרא קרי *porro ire, pergere. Selim.*

℣. 9. d) *propter vocem scortationis eius*, v. 2. i. e. propter famosissimam scortationem quæ vbique terrarum & ad ipsum cælum percrebuerat. conf. Gen. 4, 10. e) factum est, inquam, *vt pollueris terram*, reatui & vindictæ diuinæ obnoxiam faciendo; vel intransitiue, vt alias: *polluta est cum terra.* v. 1. Num. 35, 33. f) *mœchata enim fuit.* g) *cum ligno*, s. idolis ligneis. c. 2, 27. ℣. 10. h) *Et tamen in omni hoc*, nihilominus; q. d. in tanto tam culpæ, quam pœnæ reatu, cuius consideratione merito debuissent ad seriam duci pœnitentiam. i) i. e. hypocritice. opponitur enim hic *toti cordi & veritati*. cf. v. 4. c. 2, 21. Tempore Iosiæ, inquit *Raschi*, simulabant se esse pios, cum tamen improbi essent. vid. Præf. §. 7. & not. 2 Reg. 23, 26. ℣. 11. k) *iustificauit animam suam*, i. e. seipsam. est comparatiua locutio, q. d. minus peccauit, quam Iuda; ac proinde in comparatione ad Iudam, mitiorem omnino sententiam ac pœnam videtur meruisse. Ez. 16, 51. 52. cf. Præf. §. 6. ℣. 12. l) Quapropter *eundo* sc. ito, s. *age*. c. 2, 2. Conclusio ex v. 11. illata, qua ira Dei velut in misericordiam erga Israelitas conuerti repræsentatur, ex intuitu Iudæorum, multo grauius peccantium, quibus tn. hucusque pepercerat. m) non *in terra septentrionis*, vt *Ion. & Syr.* sed *versus septentrionem*, velut conuersa ad eo. tribus facie, ipsas coram adloqueretur, cum eo tempore in borealibus regionibus, Colchide atque Media, captiuæ essent. vid. Præf. §. 6. n) v. 14. Zach. 1, 4. Est hæc inuitatio ad pœnitentiam simul prophetia, *Schm.* Immo est simul verbum Euangelicum, peccatoribus benignam receptionem offerens, sicut Dauid filium degenerem Absalom redire iubet 2 Sam. 14, 21. vel Saul exulantem Dauidem 1 Sam. 26, 21 it. 2 Sam. 19, 15. Conf. Ez. 18, 30. 31. o) quemadmodum irati faciunt, qui vultu in terram demisso, iram & austeritatem produnt Gen. 4, 5. 6. Iob 29, 24. at *Ion. cum enim conuersi fueritis, non immittam furorem meum in vos*; & sic plerique, coll. Leu. 17, 10. c. 20, 3. p) *misericors, benignus* Ps. 103. 8. 9. q) *neque seruo* sc. iram meam, aut (sec. *Ion*) *peccata tua*. v. 5. ℣. 13. r) *Tantummodo*. Gen. 34, 15. exprimit ordinem pœnitentiæ necessarium in adplicatione promissæ gratiæ s) *inprimis*, quod *dispersisti vias tuas*, i. e. discursaueris in loca varia, instar impudentis scorti, quærentis amasios, *Schm.* cf. c. 2, 36. t) Sc. populis, quorum fœdera ambiuisti, cooptatis simul ipsorum diis & moribus, c. 2, 25.

b) Ies. 47, 10. ℣. 3. c) *imbres* Deut. 32, 2. primi sc. quod ex apposito מלקוש liquet, *Cocc.* cf. Leu. 26, 19. Deut. 11, 17. d) *& pluuia serotina.* Ioel 2, 23. cf. Ier. 14, 1. e) Ez. 3, 7. f) c. 5, 3. Zeph 3, 5. ℣. 4. g) *a nunc*, i. e. haud ita pridem. Ies. 48, 6. 7. Denotat *Iosia* (cf. c. 1, 2.) *annum duodecimum*, quippe quo cultus idolorum auctoritate piissimi regis abrogatus 2 Reg. 22, 2. 3. 2 Par. 34, 3. sed populo & primatibus parum sincere hoc institutum promouentibus v. 10. Ier. 4, 1. immo ad idololatriam paullatim relabentibus, coll. 2 Par. 34, 8--33. h) v. 19. cf. c. 2, 27. 35. i) Prou. 2, 17. quem velut *ducem ac maritum*, in *iuuentute* mea secuta sum. Ier. 2, 2.

℣. 5. k) dicens: *num retinebit* iram? v. 12. Leu. 19, 18. Ps. 103, 9. l) *seruabit* odium? Am. 1, 11. Iob 14, 16. m) Ecce vero vix ista *elocuta eras*, vix emissa vox erat, cum ad pristinum ingenium repente rediisti. n) *& prauauisti*, i. e. grauiter & præfracte fecisti malum.

℣. 6. o) *auersa* v. 8. 11. 12. p) i. e. 10. *tribus*, quibus opponitur *Iuda* v. 7. q) v. 13. c. 2, 20. c. 17, 2. r) *& scortabatur*; Iod paragog. est, vel loco ;, rad. ה, quale c. 18, 23.

℣. 7. s) v. 8. 10. 11. Ez. 16, 46. c. 23, 2. 4.

℣. 8. t) non sine dolore, vt Gen. 6, 11. cf. infra c. 23, 13. 14. Ies. 59, 15. 16. u) *quod quantumuis* q. d. *propter omnes modos, quibus* vel *quod*. Gen. 26, 32. x) v. 6. 11. c. 8, 5. Israelem vbique hic vocat *auersam*, Iudam vero *perfidam*, quod est grauius quiddam. *Raschi.* y) *repudiauerim* ipsam, v. 1. Ies. 50, 1. per Assyrios abducendam. a) ὁ. βιβλίον ἀποστασίου Marc.

℣. 9. Per *Kam.* וַתַּחֲנִף 17. 18. & *Ber.* cum nota קמץ בטרחא sed contra *Maf.r.* ℣. 10. וגם per *Mem* 1. 2. 3.

רענן ובקולי לא־שמעתם נאם־יהוה׃ שובו בנים 14
שובבים נאם־יהוה כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי
אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם
טו ציון׃ ונתתי לכם רעים כלבי ורעו אתכם דעה
16 והשכיל׃ והיה כי תרבו ופריתם בארץ בימים ההמה
נאם־יהוה לא־יאמרו עוד ארון ברית יהוה ולא יעלה
17 על־לב ולא יזכרו־בו ולא יפקדו ולא יעשה עוד׃ בעת
ההיא יקראו לירושלם כסא יהוה ונקוו אליה כל־
הגוים לשם יהוה לירושלם ולא־ילכו עוד אחרי
18 שררות לבם הרע׃ בימים
ההמה ילכו בית־יהודה על־בית ישראל ויבאו יחדו
מארץ צפון על־הארץ אשר הנחלתי את־אבותיכם׃
19 ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים ואתן־לך ארץ
חמדה נחלת צבי צבאות גוים ואמר אבי תקראו־לי
כ ומאחרי לא תשובו׃ אכן בגדה אשה מרעה כן
21 בגדתם בי בית ישראל נאם־יהוה׃ קול על־שפיים
נשמע בכי תחנוני בני ישראל כי העוו את־דרכם
22 שכחו את־יהוה אלהיהם׃ שובו בנים שובבים
ארפה משובתיכם הננו אתנו לך כי אתה יהוה
אלהינו

תקראי קרי

תשובי קרי

קמץ בז״ק

כצ״ל

u) c. 7,13. Ief. 65, 12. ℣. 14. x) v. 12. 22. c. 18, 11. c. 25, 5. c. 35, 15. y) *auersi.* v. 22. vid. not. c. 31, 22. Ef. 57, 27. z) *Vulgatus: quia Ego vir vester.* & sic plurimi de *gratia* interpretantur, quos probat *Schm.* cf. Ief. 54, 5. c. 62, 4. 5. 2 Cor. 11, 2. at *Ioseph Kimchi* ex Arabismo *fastidiui, repudiaui vos,* coll. Ier. 31, 32. (vbi videsis notam nostram) q. d. satis diu vos neglexi ac repudiaui, *nunc vero recipiam vos.* a) *vnum ex vrbe, & duos,* i. e. singulares, paucos, coll. 1 Reg. 17, 12. Ief. 17, 6. Hof. 6, 2. (qui Rom. 11, 5. *reliquiæ* &c. *electionem gratiæ* vocantur,) credituros euangelio sec. præscientiam Dei Rom. 8, 29. 30. Pertinent igitur huc electi fideles de duodecim tribubus Iac. 1, 1. 1 Petr. 1, 1. vid. infra not. v. 18. At *Ion.* vertit: *velut relicti essetis, vnus de ciuitate, &c. Kimchi* vero: Etiamsi tantummodo vnicus Iudæus in quadam gentium vrbe habitarit; nimis coacte.

℣. 15. b) c. 23, 4. Ez. 34, 23. Ezras & legis periti doctores illius & sequentium temporum sacra religionis ordinaturi, & liturgiam publici cultus synagogarum compositusi, *primo* sensu h. l. intelliguntur; *secundo tamen & sublimiore* non nego demonstrari *Christum Iesum & doctores euangelicos,* inquit *Vitringa* Obseru. S. lib. VI. p. 417. cuius sententiæ rationem pag. præced. his verbis reddiderat vir doctus: Tota enim facies Ecclesiæ post tempus exilii, & maxime post Artaxerxis, fuit immutata, *Verbum Dei* fuit in lucem protractum, *doctores* publici, insignes doctrina, exercitatione, zelo, illud verbum prælegere populo, &, quæ noua res erat, *interpretari* quoque, & facere, vt *legentes & audientes intelligerent.* Historia est in libro Nehemiæ c. 8, 1. seqq. -- Certe post tempora Epiphanica *studium diuinæ legis* excolendæ mirifice accensum tot cultores habuit, vt Palæstina tota scholis, synagogis, doctoribus repleta fuerit, nec aliæ etiam terræ extra Palæstinam synagogis caruerint: de quo in libris de *Synagoga vetere* fuse dissertaui.

℣. 16. c) Gen. 1, 28. d) Ritus Leuitici cum *Arca fœderis,* quæ totius istius cultus quodam fundamentum extitit, abrogabuntur, *Schm.* Nam tempore noui fœderis neque opus erit arca antiqui fœderis, neque desiderabitur amplius, propter melioris præsentiam, c. 31, 31. seqq. quippe (vt *Raschi* habet) vniuersa ecclesia Israelis erit sancta, & habitabit in ea Deus, velut in arca. cf. Ief. 65, 17. Dan. 9, 27. Hebr. 7, 12. e) *nec animum* quidem *subibit* c. 7, 31. 1 Cor. 2, 9. f) *mentionem eius facient* Ief. 43, 18. Hof. 2, 19. c. 9, 5. cf. *Cocc.* Lex. sub זכר g) *visitabunt, inuisent* ipsam, vti sub V. T. factum. Hebr. 4, 16. h) *Ion* cum aliis Iudæis: *nec cum ea amplius inibunt prælium.* verum in textu simpliciter est, *non fiet amplius.* vid. Ief. 66, 1. Prophetia notabilis & profundi sensus. Summa promissi est, (1) futurum esse, vt *Deus gloriosiore* modo habitet in *Christo & Ecclesia* (vere, non typice & symbolice) quam habitauerat olim super arcam. (2) *Facturum* esse *Deum* cum Ecclesia *fœdus melius & perfectius,* quam cuius tabulæ in Arca Mosaica adseruabantur. non itaque *Israelitas,* complementum huius promissi nactos, respecturos amplius esse *arcam;* neque eam expetituros. Docuit igitur illos Propheta, Oeconomiam hanc *veterascere;* cum Ecclesia ætate cresceret, subsistere amplius non posse, sed *abolendam* esse; ob hanc caussam *Arcam* ius restitutum non iri, sed fore, vt Ecclesia quid *Arcæ loco* accipiat beneficium analogum nobilius & præstantius. *Vitringa* ibid. p. 420.

℣. 17. i) N. T. vt Ief. 18, 7. k) nomine reali, vt Ief. 7, 14. c. 9, 5. Hierosolymam nouam s. Spiritualem Ief. 51, 17. c. 52, 1. c. 54, 1. c. 66, 10. &c. l) Ez. 43, 7. Ief. 66, 1 Matt. 5, 35. cf. Apoc. 21, 22. Ief. 1, 26. Zach. 8, 3. m) *& congregabuntur, confluent,* instar aquarum Gen. 1, 9. cf. Ief. 2, 2. 3. Mich. 1, 2. c. 4, 1. 2. Pf. 86, 9. n) *ob nomen Iehouæ.* Iof. 9, 9. o) cf. Num. 15, 39. p) *obfirmationem,* (o) c. 7, 24. Pf. 81, 13.

℣. 18. q) *vna cum domo.* sic recte *Ion. & Syr.* cf. Ex. 35, 22. nam inter Iudæos quibus Apostoli primum annunciabant Euangelium, erant etiam 10. tribus, *Schm.* cf. supra not. v. 14 & Hof. 1, 2.

℣. 19. r) *quomodo!* est exaggerantis, q. d. quanto cum honore & gloria! s) *ponam te,* velut fœcundam matrem, *inter filios.* cf. Ief. 49, 17. 21. c. 60, 4. c. 66, 8. 9. Pf. 87, 4. Pf. 113, 9. vel etiam: *Ponam te* velut eminenti loco *inter* reliquos *filios,* velut primogenitum inter ceteros fratres. coll. infra c. 31, 9. sequitur enim: *Patrem vocabis me.* t) *decoris,* hereditatem elegantissimam exercituum s. populorum gentilium. *Schm.* Ief. 13, 19. u) v. 4. c. 31, 9.

℣. 20. x) *Enimuero,* vt nunc res sunt. Pf. 82, 7 vel: *Profecto* enim. Ex. 2, 14. y) *sicut perfide deficit* v. 8. Ex 21, 8. cf. Hof. 3, 1. Particula comparationis subintell vt Ief. 55, 9. z) *ab socio,* i. e. sponso s. marito suo v. 1. Cant. 5, 16. a) c. 5, 11. Ief. 48, 8.

℣. 21. b) *super cliuis,* vt vndique exaudiri possit. v. 2. c. 7, 29. c) *fletus supplicationum,* quibus resipiscentes deplorabunt peccata sua. c. 31, 9. d) vel explicatiue, q. d. Ac merito quidem pœnitentes flent, *quia peruerterunt* quondam &c. vel caussaliter: flent, *quod peruerterint, curuam fecerint.* Iob. 33, 27. 2 Sam. 7, 14. e) c. 2, 32.

℣. 21 f) *Reuertimini modo.* inquiet Deus. Dialogus Deum inter & Israelitas. cf. v. 14. g) *sanabo.* *Ion.* vertit: *remittam vobis, si conuersi fueritis.* c. 30, 17. c. 33, 6. Hof. 14, 5. Pf. 60, 4. h) *venimus tibi,* i. e. dicto tuo obedientes, coll. simili Datiuo c. 4, 22. vel *ad te* Responsio resipiscentium. Rad. Ief. 21, 12.

℣. 16. כי per *Makk.* 1. 2. 3. sic fe. 5. ℣. 19. ואנכי ita 1. in marg. at in textu ואני. ℣. 22. ארפא sic per א 1. 2. 3. 5. contra *Mas. impr. & Erf.*

23 אֱלֹהֵינוּ׃ אָכֵן לַשֶּׁקֶר מִגְּבָעוֹת הָמוֹן הָרִים אָכֵן בַּיהוָה
24 אֱלֹהֵינוּ תְּשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל׃ וְהַבֹּשֶׁת אָכְלָה אֶת־
יְגִיעַ אֲבוֹתֵינוּ מִנְּעוּרֵינוּ אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם
כה אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם׃ נִשְׁכְּבָה בְּבָשְׁתֵּנוּ
וּתְכַסֵּנוּ כְּלִמָּתֵנוּ כִּי לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ
וַאֲבוֹתֵינוּ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־הַיּוֹם הַזֶּה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקוֹל
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃

Cap. IV. ד אִם־תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל ׀ נְאֻם־יְהוָה
אֵלַי תָּשׁוּב וְאִם־תָּסִיר שִׁקּוּצֶיךָ מִפָּנַי וְלֹא תָנוּד׃
2 וְנִשְׁבַּעְתָּ חַי־יְהוָה בֶּאֱמֶת בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה וְהִתְבָּרְכוּ
בוֹ גוֹיִם וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ׃
3 כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה לְאִישׁ יְהוּדָה וְלִירוּשָׁלַםִ נִירוּ
4 לָכֶם נִיר וְאַל־תִּזְרְעוּ אֶל־קוֹצִים׃ הִמֹּלוּ לַיהוָה וְהָסִרוּ
עָרְלוֹת לְבַבְכֶם אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָםִ פֶּן־
תֵּצֵא כָאֵשׁ חֲמָתִי וּבָעֲרָה וְאֵין מְכַבֶּה מִפְּנֵי רֹעַ
ה מַעַלְלֵיכֶם׃ הַגִּידוּ בִיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַםִ הַשְׁמִיעוּ וְאִמְרוּ
תקעו קרי וְתִקְעוּ שׁוֹפָר בָּאָרֶץ קִרְאוּ מַלְאוּ וְאִמְרוּ הֵאָסְפוּ וְנָבוֹאָה
6 אֶל־עָרֵי הַמִּבְצָר׃ שְׂאוּ־נֵס צִיּוֹנָה הָעִיזוּ אַל־תַּעֲמֹדוּ כִּי
7 רָעָה אָנֹכִי מֵבִיא מִצָּפוֹן וְשֶׁבֶר גָּדוֹל׃ עָלָה אַרְיֵה
מִסֻּבְּכוֹ וּמַשְׁחִית גּוֹיִם נָסַע יָצָא מִמְּקֹמוֹ לָשׂוּם אַרְצֵךְ
8 לְשַׁמָּה עָרַיִךְ תִּצֶּינָה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ עַל־זֹאת חִגְרוּ שַׂקִּים
9 סִפְדוּ וְהֵילִילוּ כִּי לֹא־שָׁב חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִמֶּנּוּ׃ וְהָיָה
בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה יֹאבַד לֵב־הַמֶּלֶךְ וְלֵב הַשָּׂרִים
וְנָשַׁמּוּ

℣. 23. i) *Certe in vanum* sc. speravimus salutem. c. 8, 8. cf. 1 Sam. 12, 21. c. 25, 21. k) *a collibus*, in quibus idola coluimus c. 2, 20. l) & (in vanum fuit) *turba*, qua congregabamur *in montibus*, superstitiosi cultus caussa; vel innuuntur extranearum gentium sperata auxilia, *sec. Kimchi*, cf. Ps. 121, 1. 2. m) Repetita asseveratio non sine magna emphasi. n) Es. 45, 17. cf. Hos. 14, 4.

℣. 24. o) *Unde pudor*, i. e. res propter quam nobis pudor initiatur, sc. colles montes, idola. *Schm.* p) *laborem*, i. e. opes labore partas. Deut. 28, 33.

℣. 25. q) *Cubamus, iacemus*, prostratis omnibus viribus, quibus possimus inde emergere. cf. Ez. 16, 6. r) *in pudore nostro*, quo sc. confundimur in iudicio tuo, *Schm.* Dan. 9, 7. s) c. 51, 51. Ps. 44, 16. Mich. 7, 10. Emphatica phrasis, nata ex ritu nubelationis in graviore prostitutione Iob. 9, 24. Esth. 6, 12. c. 7. 8 t) c. 8, 14. c. 16, 11. 12. Es. 42, 24. Dan. 9, 7. 8.

CAP. IV, v. 1. u) Sec. accentus: *Si converteris te, Israel, (dictum Domini) ad me; revertere*, vel *reverteris*. x) sc. tribus c. 3, 6. 8. 11. seqq. at *Schm.* de Iuda intelligit coll. v. 3. y) *reverteris* sc. serio, non seminans inter spinas v. 3. c. 31, 18. cf Es. 21, 12. At Syr. indicative *reverteris*. sic *Ion.* qui vertit: *acceptabitur poenitentia tua*, item *Raschi*, qui intelligit reditum ad priorem gloriam. & *Kimchi*, qui *tranquillaberis* explicat. Ita foret vox promissionis de receptione ad gratiam c. 3, 12. & pristinum statum Ez. 16, 55. z) *ne nutes*; ne sis inconstans, coll. c. 3, 4. 5. Metaphora ab arundine 1 Reg. 14, 15. *Schm.* at *Ion.* cum aliis indicative: *tum non deportaberis*, sc. ex terra tua in exilium, non *vagaberis*. c. 50, 3.

℣. 2. a) *&* *iures* non hypocritice, sed sincere c. 5, 2. Es. 48, 1. vel *iurabis*, ut sit aeque promissio, ac modo sequens *benedicent & gloriabuntur*, coll. Es. 65, 16. Ps. 63, 12. q. d. *tum demum vere iurabis* &c. b) Deut. 32, 40. 1 Sam. 20, 3. Ez. 5, 11. c) Es. 10, 20. d) Es. 48, 1. Aiunt veteres: si fuerint in te isthaec requisita omnia, licebit tibi iurare; sin minus, non licebit. *Kimchi.* e) sc. *in Domino*, Es. 65, 16. & quidem in *Christo*, Ps. 72, 17. f) c. 9, 22. 23. Es. 41, 16.

℣. 3. g) q. d. quod v. 1. Israelitis, idem etiam Iudaei sibi dictum putent. Vide ea illic notata. h) *novate* (2) Hos. 10, 12. i) *novale* (3) Prov. 13, 23. *Servius* ad Virg. ecl. 1. v. 71. *Etiam novalia*, inquit, *dicuntur, unde silva tollitur.* Iubet ergo cor novum fieri, eradicatis pravatum concupiscentiarum spinis ac silvis. vid. *Cocc. Lex.* sub נִיר. k) *Inter spinas*, quae suffocant bonam sementem. Matt. 13, 7. 22. Luc. 8, 7. 14. Hebr. 6, 8. Conf. infra c. 12, 13.

℣. 4. l) *Circumcidimini.* Deut. 10, 16. c. 30, 6. m) *Domino*, i. e. intus, in occulto, quod introspicit Dominus; non tantum foris, in manifesto, in carne, quod homines videre possunt. *Schm.* cf. Rom. 2, 28. 29. ita *Kimchi*: coram facie Domini. Vel est Dativus appropriativus, qualis Leu. 20, 26. c. 21, 6. *Domino* enim, qui solus hanc circumcisionem cordis perficit, ita per ipsam appropriamur, ut nos toti eius simus. n) c. 9, 25. Leu. 26, 41. Rom. 2, 29. o. σκληροκαρδίαν. o) Es. 65, 5. p) *exstinguens* Es. 1, 31.

℣. 5. q) Connexio haec: sed quod praescio, vos poenitentiam acturos non esse, poena potius est annuncianda vobis. quare *annunciate &c. Schm.* r) c. 6, 1. Hos. 5, 8. s) *implete*, i. e. *intendite* quantum potestis, sc. buccinam vel vocem. *Vulgatus*: *clamate fortiter* q. s. plena voce. alii: convocate universam multitudinem, coll. Gen. 48, 19. Es. 31, 4. Imperativi vero sunt Prophetici, nec proinde quid ex voluntate Dei agendum, sed quid ex praescientia ipsius futurum sit, edisserunt. t) c. 8. 14.

℣. 6. u) Es. 13, 2. x) concise pro, *signum*, significans fugiendum esse versus *Tsionem*, *Schm.* quippe quod erat ultimum refugium, licet minime profuturum, Es. 10, 3. y) *fugite omnibus viribus.* vid. not. c. 6, 1. Ex. 9, 19 z) *subsistatis, cunctemini.* Gen. 45, 9. a) vid. not. c. 1, 14. b) c. 6, 1. c. 14, 17. Zeph. 1, 10.

℣. 7. c) Syr. *Rex quidam potentissimus*, sc. Nebucadnetsar. c. 2, 15. c. 49, 19. Leo vocatur, quod ei nemo audet obsistere. cf. Prov. 30, 29. d) *e perplexo suo*, i. e. loco multis fruticibus perplexo. (1) 2 Sam. 18, 9. sc. ex Babylone regni sui sede. e) *iam profectus est*, exiit sc. in praescientia divina. Praeterita saepe apud Prophetas emphatice ponuntur pro Fut. f) *desolabuntur*. Rad. נָצָה 2 Reg. 19, 25. Es. 37, 26. g) *ut non sit habitator*. ita *Schm.* cf. not. c. 2, 15. alii: *inde quod non futurus est habitator*. Zeph. 2, 5. c. 3, 6.

℣. 8. h) *propter hoc*, quod v. 7. dictum. i) c. 6, 26. Ioel. 1, 13. k) uti falso vobis persuasum est. cf. v. 10. c. 2, 35. vid. Praef. § 7.

℣. 9. l) *peribit*, i. e. plane concidet animus ac desperabit, *Schm.* cf. 1 Sam. 17, 32. at *Ludolf* ex Aethiop. *stultescet*, coll. Deut. 32, 28.

CAP. IV, ℣ 1. *Spatium* praemittunt 1. 10. 19. 23. ישראל *Pisk* omittunt 3. 5. 6. 9. 24. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 6. ℣ 2. ח per *Mun.* 1. 2. 3. ℣. 9 *Spatium* praemittunt 2. 3. 5. 10. 12. 19. 20. 25.

י ונשמו הכהנים והנביאים יתמהו׃ ואמר אהה ׀ אדני
יהוה אכן השא השאת לעם הזה ולירושלם לאמר
11 שלום יהיה לכם ונגעה חרב עד־הנפש׃ בעת ההיא
יאמר לעם־הזה ולירושלם רוח צח שפים במדבר דרך
12 בת־עמי לוא לזרות ולוא להבר׃ רוח מלא מאלה
13 יבוא לי עתה גם־אני אדבר משפטים אותם׃ הנה ׀
כעננים יעלה וכסופה מרכבותיו קלו מנשרים סוסיו
14 אוי לנו כי שדדנו׃ כבסי מרעה לבך ירושלם למען
טו תושעי עד־מתי תלין בקרבך מחשבות אונך׃ כי קול
16 מגיד מדן ומשמיע און מהר אפרים׃ הזכירו לגוים הנה
השמיעו על־ירושלם נצרים באים מארץ המרחק ויתנו
17 על־ערי יהודה קולם׃ כשמרי שדי היו עליה מסביב כי־
18 אתי מרתה נאם יהוה׃ דרכך ומעלליך עשו אלה לך
19 זאת רעתך כי מר כי נגע עד־לבך׃ מעי
מעי אוחולה קירות לבי הומה־לי לבי לא אחרש כי קול
כ שופר שמעתי נפשי תרועת מלחמה׃ שבר על־שבר
נקרא כי שדדה כל־הארץ פתאם שדדו אהלי רגע
21 יריעתי׃ עד־מתי אראה־נס אשמעה קול שופר׃
22 כי ׀ אויל עמי אותי לא ידעו בנים סכלים המה
ולא נבונים המה חכמים המה להרע ולהיטיב לא
23 ידעו׃ ראיתי את־הארץ והנה־תהו ובהו ואל־השמים
ואין

קמץ בזק
אוחילה קרי
שמעת קרי

m) *& deuastabuntur*, i. e. *obstupescent*. Iob. 18, 20. n) *Pseudoprophetæ*, c. 2, 8. o) *stupebunt*, cum videbunt, multo aliter euenisse, quam ipsi prædixerant. Complementum vid. c. 37, 19.

℣. 10. p) c. 1, 6. q) *decepisti vel decipi siuisti*, iusto quidem tuo iudicio, attamen prophetarum fraudibus ac imposturis. q. d. miseri ac decepti miserere populi. c. 29, 8. Gen. 3, 13. cf. Ez. 14, 9. r) c. 6, 14. c. 7, 4. Deut. 29, 18. Es. 3, 12. 1 Thess. 5, 3. s) *cum tamen pertigerit*. v. 18. Iud. 20, 34.

℣. 11. t) *ventus* Ez. 1, 4. Hab. 1, 11. u) *fudi*, vel *nitens*. (4) Cant. 5, 10. Es. 18, 4. i. e. vehemens & calidus, nitere faciens rupes, adustis fruticibus & herbis. *Vulgatus*: *vrens*. vid. not. Es. 27, 8. Allegorice notat templi & oppidorum destructionem. x) sec. accentus pertinet ad descriptionem *subiecti*, q. d. ventus vehemens, qualis *in deserto* esse solet, c. 13, 23. Nam id ipsum malum, quod hic describitur, non venit *a deserto*, quod Iudææ versus austrum erat, sed ab opposito septentrione. v. 6. 15. y) *ad ventilandum* sc. frumentum; vbi sufficeret ventus minor, qui paleam reiiciat, frumenti lapsura non prohibeat. Cocc. Conf. Es. 30, 24. Ruth 3, 2. z) *ad purgandum* scil. aream. c. 51, 11. Luc. 3, 17. vbi fortior ventus, qui moto frumento, paleam auferat; neque tamen adeo fortis, vt frumentum simul rapiat, Cocc. Lex. 119. Ventus ventilationis vero & purgationis, inquit *Schm.* est castigatio diuina, non vindicta iræ. at *Kimchi*: nihil quidquam vtilitatis præstabit hic ventus, sed tantum nocituus erit.

℣. 12. a) *plenior*, i. e. *impetuosior*, *quam isti*, (qui vel ad ventilandum l. purgandum sufficiunt.) 2 Reg. 9, 24. *veniet mihi*, i. e. me Domino iubente. cf. c. 8, 22. b) *etiam egomet* ipse, sicut hucusque per Prophetas frustra cum illis disputaui. *Kimchi*. c) reali verbo, ipsam sc. vindictam exercendo, s. c. 1, 16.

℣. 13. d) *Ion.* explicat: *Rex cum exercitu suo adscendet super eos, sicut nubes, quæ adscendit & operit terram*. ac *Kimchi* de celeritate aduentus hostium exponit. cf. 1 Reg. 18, 44. 45. e) Es. 5, 28. f) 2 Sam. 1, 23. g) *præ aquilis*, auium pernicissimis. Deut. 28, 49. Hab. 1, 8. h) v. 20.

℣. 14. i) cf. Ex. 19, 10 14. Ps. 51, 4. 9. Es. 1, 16. & supra c. 2, 22. k) non modo exteriora, sed interiora quoque, vt pœnitentia seria sit, non hypocritica. cf. c. 3, 10. l) c. 17, 14. Es. 30, 15. m) *pernoctare facies*: quod *moram continuatam* aliquando significat, vt Ps. 49, 13. Iob. 17, 2. c. 41, 14. Ps. 25, 13. Masculinum genus respicit ad populum, vt c. 3, 5. n) Es. 59, 7. Prou. 6, 18. o) *iniquitatis tuæ*, Ps. 94, 23. quæ residet in interioribus tuis. ℣. 15. p) q. d. *laua te*, dum licet; periculum in mora est: *siquidem* &c. q) *annunciantis* sc. aduentum hostium. r) tanquam extrema vrbe in boreali Palæstinæ limite, per quem inuasio Chaldæorum futura erat, v. 6. s) *calamitatem*, *mœrorem*. Gen. 35, 18. t) qui proxime attingit Iudææ fines, hoste magis magisque adpropinquante. ℣. 16. u) *gentibus*, vt his quoque innotescat seueritatis diuinæ in Iudæis exemplum; sic *Schm.* At alii: *de gentibus*, q. d. Annunciate, gentes non procul abesse. x) *custodes* ingrati & molesti, i. e. *obsessores*, coll. Es. 1, 8. alludit ad custodes agrorum. v. 17. y) c. 2, 15. ℣. 17. z) v. 16. ita hostes vrbem obseruabunt, vt neque exire quenquam sinant, neque intrare. a) *agri*. Thr. 4, 9. vid. not. Es. 56, 9. b) *mihi immorigera fuit*. Thren. 1, 18. 20. ℣. 18. c) c. 2, 23. c. 22, 21. Ez. 16, 43. d) vid. not. c. 2, 17. e) Sensus: *hic malitia tua effectus est*, quod amarum tibi est, ac tantopere adfligeris. c. 2, 19. f) v. 10 Es. 59, 12. ℣. 19. g) *O viscera mea*! *viscera mea*! c. 31, 20. *doleo*: c. 5, 3. *o parietes cordis mei*! cf. not. Es. 15, 5. h) *fremit* ex dolore Ps. 42, 6. 12 instar tibiarum Ier. 48, 36. aut citharæ susurrantis, Es. 16, 11. aut maris, fluctibus commoti Ier. 5, 22. i) *neque sileo*; i. e. dolor meus continuus est, neque possum a gemitibus mihi temperare. Es. 42, 14. Zeph. 3, 17. k) *audiuisti*, *anima mea*. est apostrophe ad seipsum. Notanter vero dicit *animam audiuisse*, sc. per internam Spiritus S. reuelationem; nam *auribus* ideo tempore nondum audierat. *Kimchi*. l) c. 49, 2. Ios. 6, 20. Am. 2, 2. ℣. 20. m) *Fractio super fractione* n v. 6. i. e. vna post alteram. n) *clamatur*, i. e. cum eiulatu annunciatur, *Schm.* alii: *occurrit*, *accidit*, a קרה. o) v. 13. c. 49, 3. p) Propheta ex adfectu vocat tentoria populi sui *sua tentoria*. *Schm.* q) c. 10, 20. Ex. 26, 1. Es. 54, 2. ℣. 21. r) q. d. non erit hæc belli calamitas, quam præuideo, nubecula mox transitura. s) *vexillum* hostile, erectum ad iter & pugnam. Es. 13, 2.

℣. 22. t) Respondet Deus Prophetæ: Non potest aliter fieri, quam vt continuis malis ipsos exerceam, *quia* &c. u) *stolidus*, qualis est, qui castigationem spernit. Prou. 1, 7. x) c. 9, 2. Ps. 1, 3. Hos. 2, 10. y) c. 25, 29. z) Ps. 1, 17. cf. Rom. 16, 19. ℣. 23. a) *Vidi* igitur *terram*, qualis in posterum meo iudicio futura est; vel potius *Vidi ego* Propheta, coll. v. 21. 26. b) (3) Gen. 1, 2 Ps. 34, 11.

℣. 11. יאמר לעם ita 5. להבר per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* itemque *Ind. Bas.* f. 60 col. 8. ℣. 16. לגוים per *Sakephk.* 6. 9. 10. 20. 23. ℣. 18. עשו sic per *Cholem.* loco *Schurek* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. & *Mas. Erff.* & sic exponunt *Kimchi* & *Raschi* h. l. עד pro eo habent עדי 3. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 21. 22. 23. sic fu. 1. 5. & sic in marg. 2. ℣. 20 כי per *Merca* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21 22.

24 ואין אדם: ראיתי ההרים והנה רעשים וכל־הגבעות
התקלקלו: ראיתי והנה אין האדם וכל־עוף השמים כה
26 נדדו: ראיתי והנה הכרמל המדבר וכל־עריו נתצו
מפני יהוה מפני חרון אפו:
27 כי־כה אמר יהוה שממה תהיה כל־הארץ וכלה לא
אעשה:
28 על־זאת תאבל הארץ וקדרו השמים ממעל
על כי־דברתי זמתי ולא נחמתי ולא־אשוב
ממנה:
29 מקול פרש ורמה קשת ברחת כל־העיר באו בעבים
ובכפים עלו כל־העיר עזובה ואין־יושב בהן איש: ואתי ל
שדוד מה־תעשי כי־תלבשי שני כי־תעדי עדי־זהב כי־
תקרעי בפוך עיניך לשוא תתיפי מאסו־בך עגבים
31 נפשך יבקשו: כי קול כחולה שמעתי צרה כמבכירה
קול בת־ציון תתיפח תפרש כפיה אוי־נא לי כי־עיפה
נפשי להרגים:

CAP. V.

ה שוטטו בחוצות ירושלם וראו־
נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם־תמצאו איש אם־יש
2 עשה משפט מבקש אמונה ואסלח לה: ואם חי־יהוה
3 יאמרו לכן לשקר ישבעו: יהוה עיניך הלוא לאמונה
הכיתה אתם ולא־חלו כליתם מאנו קחת מוסר חזקו
4 פניהם מסלע מאנו לשוב: ואני אמרתי אך דלים הם
נואלו כי לא ידעו דרך יהוה משפט אלהיהם: אלכה־ ה
לי אל־הגדלים ואדברה אותם כי המה ידעו דרך יהוה
משפט אלהיהם אך המה יחדו שברו על נתקו
6 מוסרות: על־כן הכם אריה מיער זאב ערבות ישדדם
נמר

belat (z) Hab. 2, 3. i) pandit manus suas, lamentantium instar. Es. 1, 15. Thr. 1, 17. k) Væ, heu! s. ah! vid. not. c. 45, 3. Thren. 1, 15. l) delessata est - succumbens interfectoribus. cf. c. 31, 25. Prou. 25, 25.

CAP. V, ꝟ. 1. m) Discursate. Am. 8, 12. Deus iudicia sua, quæ c. IV. prædixerat, iustificat, ostendens, se quamuis inuitum, tamen non posse aliter, quam punire Iudæos, propter præfractam ipsorum malitiam. n) vel vnum virum, sc. iudicii fideique studiosum. Kimchi exponit virum magnum sed potius vniuersaliter comprehendit pauperes æque ac diuites & magnos, coll. v. 4. 5. s. cf. Ps. 14. o) In forensi sensu est iuste indicans 2 Sam. 8, 15. sed Schm. h. l. iudicium sumit potius pro lege morali, coll. v. 5. p) fidem h. l. in Deum v. 3. & erga proximum c. 7, 28. q) tum condonabo ei v. 7. Videtur respicere ad historiam Sodomæ Gen. 18, 26. cf. Ez. 22, 30. ꝟ. 2 r) Etiamsi vero. Occupatur obiectio de externa professione cultus diuini, a Iosia instaurati. Vid. Præf. §. 7. s) 1 Sam. 20, 3. cf. Matt. 7, 21. t) per mendacium, i. e. hypocritice & sine sincero cordis adfectu, coll. c. 4, 1. 2. Leu. 19, 12. Hos. 4, 15. Zach. 5, 4. Mal. 3, 5. ꝟ. 3. u) Est apostrophe ad Deum. q. d. ipsi quidem blandiuntur sibi in externis ritibus & cultu; sed longe aliud est, quod tuis oculis placere potest. cf. Ps. 17, 1. Ps. 11, 7. x) ad fidem, qua mens Deo stabiliter & sine fuco adhæret v. 1. Hab. 2, 4. videtur hic opponi mendacio v. 2. cf. Hebr. 11, 6. y) animo paterno, vt castigando ipsos corrigeres. c. 2, 30. Es. 9, 12. c. 27, 7. z) sed non doluerunt. Es. 26, 12. Ita vt ad serium peccati sensum fuissent perducti atque resipuissent. cf. Es. 1, 5. a) pene consumsisti eos, i. e. grauius quoque percussisti, vt sentirent; verum &c. cf. v. 10. b) Es. 1, 20. c) vid. c. 7, 28. & not. c. 2, 30. d) immo obfirmarunt. non solum non meliores, sed impudentiores quoque & pertinaciores facti sunt. Ez. 2, 4. e) cf. c. 3, 3. c. 8, 5. ꝟ. 4. f) Tantum pauperes (indoctum & ignobile vulgus c. 39. 10. c. 40, 7.) tales sunt, sc. qui se nolunt conuertere. g) illi (inquam) pertinaciter stolidi sunt. Niph. (4) c. 50, 36. Es. 19, 13. h) Ion. hic & v. 5. non didicerunt cognoscere. i) v. 5. c. 8, 7. 2 Reg. 17, 26. Es. 58, 2. ꝟ. 5. k) Vulg. optimates. c. 6, 13. l) vna, pariter, nobiles æque ac plebeii. m) iugum Christi Thr. 3, 27. Matt. 11, 29. n) auulserunt vincula. c. 2, 20. Ps. 2, 3. Ion. vertit: prævaricati sunt a lege, elongati sunt a disciplina. ꝟ. 6. o) c. 4, 7. Ion. Rex cum exercitu suo instar leonis. p) lupus vesperarum, vesperi prædatum exiens Hab. 1, 8 Zeph. 3, 3. Sunt vero lupi vicina nocte seuiores, fame per totum diem ad rabiem concitati. cf. Ps. 104, 20. & Boch. Hieroz. P. I. L. 3. c. 10. q) devastabit eos. Fut. Piel. vt Hos. 10, 2.

c) v. 28. Es. 5, 30. c. 13, 10. c. 50, 3. conf. Matt. 24, 29. 30. Apoc. 6, 12. 13. ꝟ. 24. d) commoti sunt. (1) R. quadrilitt. Kalkala apud Ar. & Aeth. est Commoueri. cf. Ez. 21, 16. ꝟ. 25. e) v. 29. c. 9, 10. c. 50, 3. f) c. 12, 4. c. 9, 9. Hos. 4, 3. Zeph. 1, 3. ꝟ. 26. g) mons fertilissimus, a quo amœnissimus quisque tractus nomen habet c. 2, 7. Am. 1, 2. Mich. 7, 14. h) Nah. 1, 6. ꝟ. 27. i) Es. 1, 7. k) quamuis (quæ mea singularis est longanimitas) consummationem &c. c. 5, 10. Leu. 26, 44. ꝟ. 28. l) c. 12, 4. m) et atrati sunt cæli. v. 23. 1 Reg. 18, 45. n) propterea (lugebunt, inquam) quod &c. o) & decreui. c. 51, 12. p) neque pœnitebit me, sc. eius, quod locutus sum. c. 18, 8. Zach. 8, 14. q) neque auertar s. dimouebor ab eo sc. quod decreui. q. d. luctuosissimum hoc erit; quod propter pertinaciam populi mei impietatem, meum decretum irreuocabile futurum est. ꝟ. 29. r) & iaculantis arcu. Ps. 78, 9. s) vniuersa singularum vrbium multitudo. t) in nubes, i. e. altissimos montes nubibus opertos. cf. Es. 14, 14. at Ion. aliique: in siluas, densis arbustis implicatas. u) & in petras (2) Iob. 30, 6. Hinc nomen Kephas idem quod Petrus Ioh. 1, 43. x) Es. 6, 12. c. 17, 2. Zeph. 1, 4. ꝟ. 30. y) Tu vero deuastate! Discrepantia generis, vt v. 14. z) quid facies, vt euadas? Occupatur Iudæorum obiectio de sperandis auxiliis Aegyptiacis. a) ornas te ornatu. c. 2, 32. b) rumpis, i. e. oculos tam copiose illinis, vt fere laceres, meretriciis lenociniis amores captatura. c) fuco, stibio. 2 Reg. 9, 30. d) exornabis te, c. 10, 4. e) amasii. Ez. 23, 5. f) Ez. 4, 19. 2 Sam. 4, 8. Matt. 2, 20. ꝟ. 31. g) velut primogenitum parientis. Hiph. (1) h) quæ anhelans

ꝟ. 23 sine præmisso spatio 1. 2. 3. 5. 7. 8. 23. ꝟ. 29. ברחת Resch per Kam. requirit Mas. impr. ad Gen. 16, 8. sed contra Mas. 1. ac Erff. h. l. & final. f. 52. col. 8. ꝟ. 30. וכי־תעדי cum præf. ו 1. & in marg. 6. 9. sic su. 1. contra Mas. Erff. CAP. V, ꝟ. 4. אך דלים ita 7. 8. 13. 19. sic se. 5. נואלו per Rbbia 1. 2, 5. 6. 9. 10, 20, 23. ꝟ. 6. ישדדם cum Dagesch. 1. 2 3. 5. ac Schin per pat. 3.

נמר שקד על־עריהם כל־היוצא מהנה יטרף כי רבו
פשעיהם עצמו משבותיהם׃ 7 אי לזאת אסלוח־לך
בניך עזבוני וישבעו בלא אלהים ואשבע אותם וינאפו
8 ובית זונה יתגודדו׃ סוסים מוזנים משכים היו איש אל־
9 אשת רעהו יצהלו׃ העל־אלה לוא־אפקד נאם־יהוה
ואם בגוי אשר־כזה לא תתנקם נפשי׃
10 עלו בשרותיה ושחתו וכלה אל־תעשו
11 הסירו נטישותיה כי לוא ליהוה המה׃ כי בגוד בגדו
12 בי בית ישראל ובית יהודה נאם־יהוה׃ כחשו ביהוה
ויאמרו לוא־הוא ולא־תבוא עלינו רעה וחרב ורעב
13 לוא נראה׃ והנביאים יהיו לרוח והדבר אין בהם כה
14 יעשה להם׃ לכן כה־אמר יהוה אלהי
צבאות יען דברכם את־הדבר הזה הנני נתן דברי
טו בפיך לאש והעם הזה עצים ואכלתם׃ הנני מביא
עליכם גוי ממרחק בית ישראל נאם־יהוה גוי איתן
הוא גוי מעולם הוא גוי לא־תדע לשנו ולא תשמע
16 מה־ידבר׃ אשפתו כקבר פתוח כלם גבורים׃ 17 ואכל
קצירך ולחמך יאכלו בניך ובנותיך יאכל צאנך ובקרך
יאכל גפנך ותאנתך ירשש ערי מבצריך אשר אתה
18 בטח בהנה בחרב׃ וגם בימים ההמה נאם־יהוה לא־
19 אעשה אתכם כלה׃ והיה כי תאמרו תחת מה עשה
יהוה אלהינו לנו את־כל־אלה ואמרת אליהם כאשר
עזבתם אותי ותעבדו אלהי נכר בארצכם כן תעבדו
כ זרים בארץ לא לכם׃ הגידו זאת בבית
יעקב

r) *Pardus* c. 13, 23. s) *vigilans*, c. 1, 12. i. e. insidiosus, qualis est pardus, subito in prætereuntes insiliens Hos. 13, 7. t) Es. 59, 12. u) *augentur, numerosæ fiunt* c. 15, 8. Ps. 40, 6. x) c. 2, 19.

℣. 7. y) *Quomodo igitur?* q. d. *secundum hoc* S. Num quoad hoc? z) v. 1. a) *filii*. i. e. ciues *tui*, o respubl. Iudaica. cf. not. c. 2, 30. b) c. 2, 11 c) *adiuraui* quidē *ipsos*, inito cum ipsis matrimoniali fœdere. cf. 2 Paral. 36, 13. alii per *Sin* legunt: *cumque satiassem ipsos*. cf. Deut. 32, 14. 15. Hos. 13, 6. d) *turmatim congregantur*. Mich. 4, 14. cf. Hos. 4, 14.

℣. 8. e) Velut *equi saginati, bene pasti*. R. זון sec. *Cthib*, at יזן sec. *Kri*. cf. Gen. 45, 23. f) ita quisque *mane surgens fuerunt*, explendæ libidinis causa; siue equorum mos sit, summo mane, tum expergiscuntur, equarum cupidine hinnire (vt *Schm.* explicat;) siue *mane surgere* penes Hebr. generatim significet *magno studio & ante omnia aliquid agere*, vt c. 25, 3. g) *adhinniunt*. Ez. 21, 11.

℣. 9. h) *Ion.* addit: *adducendo super eos malum*. c. 9, 8. Hos. 4, 14. i) *de gente, quæ est huiusmodi*. Elegans phrasis, inquit *Schm.* qua generalis conceptus formatur, vt legitime ad speciem aut indiuiduum conclusio fiat. k) v. 29. *Anima Dei* est ipse Deus. Phrasis tamen hanc simul habet emphasin, vt indicet, Deum non posse per intima & essentialia attributa abstinere a vindicando. *Schm.*

℣. 10. l) *Adscendite* igitur, o hostes. cf. Es. 21, 2. m) *in muros eius* sc. Hierosolymæ (1) Ps. 18, 30. n) i. e. populū tamen ne exstirpetis penitus. v. 18. c. 4, 27. o) *propagines eius* (2) c. 48, 32. Es. 18, 5. i. e. Filios eius deportate in captiuitatem, *Cocc.* p) cf. c. 2, 21. Matt. 15, 13.

℣. 11. q) c. 3, 20. Iud. 9, 23. Es. 24, 16.

℣. 12. r) Es. 59, 13. Ios. 24.

אסלח ק'

27. s) *Non est is*, qualem: describunt pro-

מיוזנים קרי

phetæ. t) c. 23, 17. Es. 28, 15. Mich. 3, 11. u) i. e. non experiemur. c. 14, 13. c. 44, 17. Ps. 90, 15.

℣. 13. x) *Quin ipsi veri prophetæ*. Continuatur explicatio peccati populi Iudaici, coll. v. 14. *Abarb.* y) *erunt in ventum*, i. e. in cassum, sine effectu. Mich. 2, 11. z) *& qui loquatur* sc. Sp. S. (sic præf. ה esset relatiuum, vt Ios. 10, 24. 1 Par. 29, 17.) vel materialiter: *τὸ sic locutus est* Dominus, sc. inspiratio diuina. alii *& verbum* Dei coll. Hos. 1, 2. formæ

הקטר

Ier. 44, 21. a) ita potius *eueniat ipsis prophetis!*

℣. 14. b) Num. 16, 35. 2 Reg. 1, 10. 12. Apoc. 11, 5. c) cf. Es. 30, 33. c. 50, 11.

℣. 15. d) *e longinquo* c. 4, 16. Deut. 28, 49. cf. Ez. 23, 40. sc. ex Babylonia 2 Reg. 20,

14. e) *valida, rapida*, omnia perrumpens, vt nemo resistere possit, instar fluuii rapidi, *Schm.* Ps. 74, 15. f) *a saeculo* Gen. 6, 4. i. e. *antiqua*, quæ a multis retro seculis famosa est propter bellandi atrociam, cf. e. g. Gen. 10, 10. g) id quod auget mali grauitatem Deut. 28, 49. inprimis quia deprecari & verbis placare hostes ignoræ linguæ nemo potest. *Schm.* h) i. e. *intelliges* cf. 2 Reg. 18, 26. ℣. 16. i) *Pharetra eius*, in qua reponuntur tela. (6) Es. 22, 6. c. 49, 2. k) *instar sepulcri aperti*, late patentis, Ps. 5, 10. Ez. 37, 12. non modo propter amplitudinem, qua capit magnam telorum vim, sed & effectum, quod eius tela omnia erunt lethifera. Cf. Thren. 3, 13. ℣. 17. l) Leu. 26, 16. Deut. 28, 31. 51. instar malæ & portentosæ bestiæ, quæ omnia deuorat obuia, siue sint homines, siue bestiæ, siue fructus arborum & terræ. *Schm.* Neque *Grotius* h. l. male: *Omnis* consumtio Hebræis solet dici אכל m) *depauperabit*, priuabit hominibus Ps. 34, 11. vel potius *demolietur*, coll. Mal. 1, 4. alii per metathesin pro ישרש *eradicabit*. n) Num. 31, 36. Hos. 10, 14. o) *gladio* sc. demolietur. nam proxime antecedens comma est parentheticum. Per gladium vero denotantur quæuis *instrumenta vastationis*, coll. Ez. 26, 9. ℣. 18. p) *Attamen etiam*. Est mitigatio pœnæ. q) v. 10. c. 4, 27. ℣. 19. r) *dixeritis*. vtitur 2. persona per communicationem, pro: *si dixerit populus tuus*. s) c. 13, 21. c. 16, 10. siquidem tunc sub Iosia iam eliminata esse videbatur idololatria. Vid. Præf. §. 7. t) iure talionis. Iuxta se enim ponuntur hic *Dii peregrini & populi peregrini, terra propria & terra aliena*. u) quæ *non* est *vestra*. cf. Deut. 28, 47. 48. ℣. 20. x) q. d. Quotquot hæc ex me, Ieremia, auditis, dicite modo passim, me istud locutum fuisse, & quidem nomine Domini. S. Imperat. vagus s. indefinitus, vt c. 11, 2.

℣. 7. ואשביע sic per *Schin*, nostri; at *Ion. Raschi, Kimchi* aliique interpretantur *& satiaui*, quasi legissent per *Sin*: ℣. 9. ואם־בגוי אשר ita s. 2. 3. ℣. 17. בוטח plene 5. & *Occidentales*; sic sc. 1. 2. sec. *Mas.* t. 2. sed *defect*. sc. *Mas. Erff.*

21 יעקב והשמיעוה ביהודה לאמר׃ שמעו־נא זאת עם
סכל ואין לב עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא
22 ישמעו׃ האותי לא־תיראו נאם־יהוה אם מפני לא
תחילו אשר־שמתי חול גבול לים חק־עולם ולא
יעברנהו ויתגעשו ולא יוכלו והמו גליו ולא־יעברנהו׃
23
24 ולעם הזה היה לב סורר ומורה סרו וילכו׃ ולוא־אמרו
בלבבם נירא נא את־יהוה אלהינו הנתן גשם
וירה ומלקוש בעתו שבעות חקות קציר ישמר־
כה לנו׃ עונותיכם הטו־אלה וחטאותיכם מנעו הטוב
26 מכם׃ כי־נמצאו בעמי רשעים ישור כשך יקושים
27 הציבו משחית אנשים ילכדו׃ ככלוב מלא
עוף כן בתיהם מלאים מרמה על־כן גדלו ויעשירו׃
28 שמנו עשתו גם עברו דברי־רע דין לא־דנו דין יתום
29 ויצליחו ומשפט אביונים לא שפטו׃ העל־אלה לא־
אפקד נאם־יהוה אם בגוי אשר־כזה לא תתנקם
נפשי׃
ל
31 שמה ושערורה נהיתה בארץ׃ הנבאים נבאו
בשקר והכהנים ירדו על־ידיהם ועמי אהבו כן

CAP. VI.

ו ומה־תעשו לאחריתה׃ העזו בני בנימן מקרב
ירושלם ובתקוע תקעו שופר ועל־בית הכרם שאו
2 משאת כי רעה נשקפה מצפון ושבר גדול׃ הנוה
3 והמענגה דמיתי בת־ציון׃ אליה יבאו רעים ועדריהם
תקעו

℣. 21. y) Ef. 6, 9. 10. z) ftolide c. 4, 22 Deut. 32, 6. a) & cui non eft cor. Deut. 29, 3. Hof. 4, 11. Prou. 7, 7. Per tria ifta, cor, oculus & aures, refpicitur ad triplex cognofcendi medium, prima principia in corde, experientiam per vifum, & relationem auribus perceptam. Abarb b) Ef. 6, 9. &c c) c. 6, 10.

℣. 22. d) quem timere maxime conueniebat, propter admiranda opera. e) v. 24. Ef. 57, 11. Zeph. 3, 7. f) dolebitis f. trepidabitis? Pf. 96, 9. g) Pf. 33, 7. Pf. 104, 9. Iob. 26, 10. c. 38, 8. feqq. Duo proponit argumenta, cur debeatur fibi reuerentia, (1) omnipotentiam fuam, v. 5 in continendo intra limites mari, h. l. & (2) benignitatem in dandis pluuiis & temporibus frugiferis v. 24. h) ita vt quamuis com oueant fe. c. 25, 16. 2 Sam. 22, 5. i) non tn p aualeant, fc. ad perrumpendum terminum k) &, quamuis fircpant fluctus eius. vid. not. c. 4, 19

℣. 23. l) refractariam & rebelle. cf. Deut. 21, 18. 20. Pf. 78, 8. Pf. 95, 10. m) Receſſerunt (vel refragantur a סרר) & perrexerunt, i. e continuo magisque ac magis recedunt vel refragantur. conf. 2 Sam. 5, o.

℣. 24. n) c. 2, 6. o) v. 22. p) & pluuiam primam & ferotinam Deut. 11, 14. Zach. 10, 1. Act. 14, 17. q) tempore fuo i. e. debito f. conuenienti. Pf. 1, 3. r) hebdomadas feu (declaratiue) ftatuta tempora meſſis. Ez. 45. 21 s) i. e. facit nobis noftroque bono quotannis femper recurrere.

℣. 25. t) auerterunt iſthæc fc. pluuiam & meſſem. vel : declinare fe erunt fc. a regula, ordine, via, quam quidem illis præfcripferam. Gen. 8, 22. ita vt natura non feruet hunc fuum ordinem. Schm. u) Gen. 30, 2.

℣. 26. x) Pf. 1, 1. y) quorum quisque infidiofe obferuat Hof. 13, 7. cf. Prou. 1, 11. z) fecundum defidere, ficut per infidias defidunt. Efth. 2, 1. ad formam לרד Ef. 45, 1. a) aucupes, auibus rete tendentes. Pf. 91, 3. b) ftatuunt perdentem fc. laqueum, f. decipulam. cf. Ez. 21, 36. יורה קרי

℣. 27. c) Veluti cauea. (3) Am. 8, 1. 2. d) i. e. bonis dolo partis fec. Kimchi; aut fec. Schm. metonymice: Ipfi auari domi fuæ funt pleni fraudum, quas excogitant, vt verbis exerceant. e) & diuites euaferunt. Pf. 49, 17.

℣. 28. f) nitidi funt (1) cf. Hitp. Ion. 1, 6. Nom. Ez. 27, 19. g) & tn. tranfcendunt verba f. res mali; i. e. enormiter & fupra modum mali funt, ita Kimchi. q. d. nullos impietati fuæ terminos fixerunt, cf. Pf. 73, 7 Nomen דברי alicubi qf. redundat, vt c. 7, 22. h) c. 22, 16. i) iudicium pupilli. inquam, vt hi (pupilli) profperarentur alii : & profperantur, i. e. impune ius negligunt, nemine puniente l. obiurgante. at Ion ita : fi n. indicaſſent iudicium pupilli profperati fuiſſent. k) Ef. 1, 23, Zach. 7, 10. Deut. 24, 17. ℣. 29 l) c. 9, 8. Pf. 57, 6. m) v. 9. ℣. 30. n) Stupendum quid & horrendum (1) c. 23, 14. cf. c. 18, 13. Hof. 6, 10. fc. id quod v 31. fequitur. ℣. 31. o) c. 2, 8. 11. c. 6, 13. c. 7, 4. p) c. 14, 15. c. 23, 25. 26. Ez. 13, 6. cf. Ier. 4, 10. q) dominatum exercent Gen. 1, 26. 28. cf. 1 Petr. 5, 3. per manus illorum i. e. opera & auxilio Pfeudoprophetarum. Prou. 13, 11 fiquidem horum verba confentanea funt facerdotum auaritiæ & dominatui. at Schm. per manus fuas. i. e. violenter, coll. 1 Sam. 2, 16. r) non illubenter fe decipi patiuntur 2 Tim. 4, 3. cf. infra c. 14, 10. s) Ecquid vero facietis, fc. vt euadatis imminentia Dei iudicia c. 4, 4. Ef. 10, 3. Hof. 9, 5. t) ad finem eius, fc. tam nefandæ & ftupendæ rei? cum fc. Deus poft diuturnam longanimitatem, tandem tanto fceleri iuſtam decernet pœnam. c. 11, 4. Deut. 32, 20. 29.

CAP. VI, ℣. 1. u) fugite, qf. collectis omnibus viribus, vt c. 4, 6. Ef. 10, 31. vel fugere facite alio fc. res veſtras, vt Ex. 9, 19. conuenit cum R. עזז inualeſcere. Ion. migrate x) i e ciues Hierofolymæ, quippe cuius bona pars pertinebat ad tribum Beniamin, cf. not. Deut. 33, 12 y) q. d ne hic quidem tuti eritis, etfi munitiſſima vrbs fit. cf. c. 4, 29. z) pr. loci 2 Sam. 14, 2. a) paronomafia. clangite tuba, fc. vt populus de aduentu hoftis admoneatur, feque in tutiora loca recipiat, c. 4, 5 b) pr loci Neh. 3, 14. alii appellatiue : fuper domo f. turri vinearum. cf. Ef. 5, 2, c) fignum eleuatum. alii : incendium, q d. incendio fignum date in fublimioribus locis, vt qui in agro funt, fugiant, coll. Iud. 20, 38. 40. d) profpicit, imminet Iud. 5, 28. 1 Sam. 13, 18. e) v. 22. c. 1, 14. c. 4, 6. c. 13, 20. f) v 14. c. 4, 6. c. 48, 3. ℣. 2. g) Decoræ, pro הנאוה Prou. 17, 7. alii habitanti pulcre coll. Pf. 68, 13. h) & deliciofæ. cf. Deut. 28, 56. i) aſſimilaui quidem Ef. 40, 18 Cant. 1, 9 Kal fumitur hic tranfitiue, alias neutraliter fimilis fuit; ficut ענה adflictus fuit & adflixit Pf. 55, 20. Nifi malis vertere exfcindam, coll. Hof. 4, 5. ℣. 3. k) Ad ipfam tamen. Prædicitur ingens mutatio ftatus præfentis & futuri Schm. l) c. 12, 10. c. 49, 19. 20. Ion. Reges & exercitus eorum.

℣. 21. עינים fic defect. requirit Maf. Erff. ℣. 28. משפט fine præf. ן Berol.

℣. 26.

4 תָּקְעוּ עָלֶיהָ אֹהָלִים סָבִיב רָעוּ אִישׁ אֶת־יָדוֹ׃ קַדְּשׁוּ
עָלֶיהָ מִלְחָמָה קוּמוּ וְנַעֲלֶה בַצָּהֳרָיִם אוֹי לָנוּ כִּי־פָנָה
ה הַיּוֹם כִּי־יִנָּטוּ צִלְלֵי־עָרֶב׃ קוּמוּ וְנַעֲלֶה בַלָּיְלָה וְנַשְׁחִיתָה
6 אַרְמְנוֹתֶיהָ׃ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
כִּרְתוּ עֵצָה וְשִׁפְכוּ עַל־יְרוּשָׁלִַם סֹלְלָה הִיא הָעִיר הָפְקַד
7 כֻּלָּהּ עֹשֶׁק בְּקִרְבָּהּ׃ כְּהָקִיר בּוֹר מֵימֶיהָ כֵּן הֵקֵרָה
רָעָתָהּ חָמָס וָשֹׁד יִשָּׁמַע בָּהּ עַל־פָּנַי תָּמִיד חֳלִי וּמַכָּה׃
8 הִוָּסְרִי יְרוּשָׁלִַם פֶּן־תֵּקַע נַפְשִׁי מִמֵּךְ פֶּן־אֲשִׂימֵךְ שְׁמָמָה
אֶרֶץ לוֹא נוֹשָׁבָה׃
9 כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עוֹלֵל יְעוֹלְלוּ כַגֶּפֶן שְׁאֵרִית
יִשְׂרָאֵל הָשֵׁב יָדְךָ כְּבוֹצֵר עַל־סַלְסִלּוֹת׃ עַל־מִי
אֲדַבְּרָה וְאָעִידָה וְיִשְׁמָעוּ הִנֵּה עֲרֵלָה אָזְנָם וְלֹא יוּכְלוּ
לְהַקְשִׁיב הִנֵּה דְבַר־יְהוָה הָיָה לָהֶם לְחֶרְפָּה לֹא
11 יַחְפְּצוּ־בוֹ׃ וְאֵת חֲמַת יְהוָה מָלֵאתִי נִלְאֵיתִי הָכִיל
שְׁפֹךְ עַל־עוֹלָל בַּחוּץ וְעַל סוֹד בַּחוּרִים יַחְדָּו כִּי־
12 גַם־אִישׁ עִם־אִשָּׁה יִלָּכֵדוּ זָקֵן עִם־מְלֵא יָמִים׃ וְנָסַבּוּ
בָתֵּיהֶם לַאֲחֵרִים שָׂדוֹת וְנָשִׁים יַחְדָּו כִּי־אַטֶּה אֶת־
13 יָדִי עַל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ נְאֻם־יְהוָה׃ כִּי מִקְּטַנָּם וְעַד־
גְּדוֹלָם כֻּלּוֹ בּוֹצֵעַ בָּצַע וּמִנָּבִיא וְעַד־כֹּהֵן כֻּלּוֹ עֹשֶׂה
14 שָּׁקֶר׃ וַיְרַפְּאוּ אֶת־שֶׁבֶר עַמִּי עַל־נְקַלָּה לֵאמֹר
טו שָׁלוֹם שָׁלוֹם וְאֵין שָׁלוֹם׃ הֹבִישׁוּ כִּי־תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַּם־
בּוֹשׁ לֹא־יֵבוֹשׁוּ גַּם־הַכְלִים לֹא יָדָעוּ לָכֵן יִפְּלוּ בַנֹּפְלִים

בעת Ggg נג א

m) cf. Ef. 29, 3. n) *spatium suum*, quod occupauit. Iob. 1, 14. Ef. 56, 5. c. 57, 8.

℣. 4. o) *Sanctificate* (inquient hostes, ad oppugnandam Hierosolymam se mutuo animantes) i. e. Parate, solennibus ritibus, sumto etiam a militibus sacramento. c. 51, 27. 28. Ioel 4, 9. p) sc. Hierosolym. v. 6. q) *in ipso meridie*, i. e. nihil morantes æstum meridionalem, c. 15, 8. Zeph. 2, 4. qui in Oriente est vehementissimus. cf. Cant. 1, 7. 2 Sam. 4, 5. r) q. d. Infelices nos, quod non possumus ante ingruentem noctem illuc peruenire. S. s) *respexit*, inclinat. S. *quia abit*. Gen. 18, 22. c. 24, 63. t) *extenduntur umbræ*, i. e. longiores fiunt maioresque cadunt. Pf. 109, 23.

℣. 5. u) *Surgite tamen*, animum resumunt ad pergendum.

℣. 6. x) *arbores* sub terminatione femin. est collectiuum, sicut דגה *pisces* Gen. 1, 26. סוסה *equi*. Cant. 1, 9. Al. *arbores eius*. coll. not. Ef. 29, 4. Lignorum vsus erat ad machinas obsidionales Deut. 20, 19. l) *aggerem*. c. 32, 24. 2 Sam. 20, 15. Ez. 4, 2. m) vbi *depositum est* sc. quicquid Deus hominibus concredidit Rom. 3, 2. vbi thesauri Dei collocati sunt. *Cocc.* At *Schmid*. super quam *visitatum est*. & hic fere Ion. *cuius peccata visitantur*. n) *Tremellius* bene: *Quanta quanta est, oppressio est in medio eius* cf. v. 13. c. 5, 1. Ief. 1, 21. 23. o) Ef. 30, 12. c. 59, 13. Ez. 18, 18.

℣. 7. p) *Sicut* indesinenter & copiose *scaturire facit puteus*. (1) q) 2 Reg. 19, 24. r) cf. Ez. 8, 12. s) c. 10, 19. Ion. *propterea adduxi super ipsam morbum & percussionem*. Ef. 1, 5. 6. alii: item *ægritudo & plaga*, quam aliis inferunt.

℣. 8. t) c. 7, 3. Pf. 2, 10. i. e. castigationem admitte, sine te emendari conf. not. Ier 2, 30. c. 5, 3. u) qf. *luxata dimoueatur* Gen. 32, 26. Ez. 23, 17. cf. Hof. 9, 12. x) signif. inclinationem & adfectum amoris c. 15, 1. y) Ef. 25, 2. Zeph. 2, 13. Zach. 7, 14. z) quæ *non est habitata*, i. e. instar deserti.

הה׳ רפה

ביר קרי

conf. c. 22, 6. Hof. 2, 5.

℣. 9. a) *racemabunt*; velut post factam vindemiam. (4) Leu. 19, 10. Deut. 24, 21. Iud. 20, 45. cf. Ef. 17, 6. c. 49, 9. b) *reverti fac* scil. o

קמץ בוק

hostis. i. e. iterum iterumque & sæpius refer *manum tuam*, refectis botris plenam. conf. Pf. 23, 5. c) *corbes vindemiatorias* (1) cf. c. 8, 13. alii: *ad flagella visium*, pro זלולים Ef. 18, 5.

℣. 10. d) cf. c. 5, 4. 5. Ef. 28, 9. q. d. Possim alicui videri nimis rigidus esse in annunciandis Dei iudiciis, cum probabiliter supersint, qui melioribus monitis locum dent; sed &c. cf. S. e) c. 5, 21. Leu 26, 41. Ief. 6, 10. cf. Ex. 29, 20. & LXX. cum Act. 7, 51. f) c. 7, 26. g) *in opprobrium*, i. e. verbum Domini blasphemant. c. 20, 8. cf. c. 5, 12. 13. h) cf. Pf. 107, 17. Prou. 18, 2. Iob. 21, 14.

℣. 11. i) *Hinc ira Iehouæ*, i. e. *zelo pro Iehouah*, cuius longanimitate Iudæi hucusque tam diu & tam turpiter abusi sunt. cf. Pf. 69, 10. k) *defatigatus sum*. Ief. 1, 14. l) c. 10, 10. Am. 7, 10. *continendo* sc. me vel iram. i. e. Non possum amplius pro tam pertinace populo precari, sicut adhuc feci; sed iusta potius prædicare debeo Dei iudicia, dicens: *Effunde* modo &c. vid. *Scom*. m) sc. *iram tuam*, o Deus! c. 10, 25. Ief. 42, 25. Ez. 20, 8. vid. Præf. §. 16. n) *puerum*. c. 9, 20. Thren. 4, 4. o) familiarem *congressum*, lætitiæ causa institutum. c. 15, 17. p) c. 51, 22. Thr. 2, 21. q) *pleno* (Ion. *saturo*) *dierum* s. decrepito. nam sec. Hebræos plus est, quam *senex*. confer Ief. 65, 20.

℣. 12. r) Num. 36, 7. 9. 1 Reg. 2, 15. s) Deut. 28, 30. t) c. 15, 6. ℣. 13. u) i. e. parui æque ac magni c. 5, 4. 5. c. 31, 34. Ion. 3, 4. x) *lucrans lucrum*, i. e. inhians lucro, cum alterius iniuria. c. 8, 10. Ief. 56, 11. y) c. 5, 31. z) Ief. 9, 16. a) *faciens mendacium*, i. e. malum, a veritate Dei abhorrens. *Mendacium* (inquit Schm.) non tantum est dictorum, sed & factorum. cf. c. 8, 10. Ioh. 3, 21. Apoc. 21, 27. c. 22, 15. ℣. 14. b) c. 8, 11. Zach. 11, 16. c) Am 6, 6. d) *propter leue quid*, i. e. pro mercede leuicula, & exiguo commodiolo, *Schm.* at per *leuissimam* orationem, in qua nihil solidi, *Kimchi*. ita *Ion.* quoque: *verbis mendaciorum suorum*. Sic על notaret medium, vt Gen. 27, 40. Cocc. *leui brachio*. ὁ. ἐξουθενοῦντες. Phrasis vtrumque significare videtur, & *contemtum vulneris* & insufficientia ac inadæquata remedia, c. 8, 11. e) c. 4, 10. 1 Theff. 5, 3. cf. Ez. 13, 22. Zach. 10, 2. f) *cum tamen* &c. c. 12, 12. cf. Ief. 57, 21. ℣. 15. g) *Pudefacti* quidem *sunt*. *Pudefieri* vero h. l. non est erubescere s. pudorem suum agnoscere (quod de Iudæis h. l. negat Propheta) sed *confundi & de re pudenda conuinci*. Schm. c. 2, 26. h) c. 3, 3. i) reciproce, *in pudorem se dare* l. *verecundari*. coll. c. 8, 12. k) Ief. 56, 11. l) *cadent* (falsi prophetæ & sacerdotes, cf. Hof. 4, 5.) *inter* reliquos *cadentes*. c. 8, 12.

CAP. VI, ℣. 4. כִּי יִנָּטוּ sic per *Merca* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 13. 19. ℣. 5. בַלַּיְלָה sic per *Kam*. 1. 2. 5. 6. 9. 23. sec. *Masor*. 1. 2. 3. & *Erffurt*. & Mas. 2. ad Gen 11, 21. ℣. 6. עֵצָה per He mappikatum *Orientales* contra Mss. 1. 2. *impr*. & *Erff*. כרה pro eo hab. כלה 3. & *Orientales*. ℣. 10. לֹא cum præf. ו fu. 2. 5. & sic in margine 6. 9. ℣. 11. יְהוָה sine *Psik* 3. 8. sic fu. 5. contra *Ind. Bas*. f. 60 col. 7. ℣. 14. עַמִּי Nomen בַּת־ præmittunt 3. 6. sic fu. 1. 2. contra not. in margine 1. & contra *Masoram impressam* ad Ez. 21, 13.

16 בְּעֵת־פְּקַדְתִּים יִכָּשְׁלוּ אָמַר יְהוָה׃ כֹּה
אָמַר יְהוָה עִמְדוּ עַל־דְּרָכִים וּרְאוּ וְשַׁאֲלוּ לִנְתִבוֹת
עוֹלָם אֵי־זֶה דֶרֶךְ הַטּוֹב וּלְכוּ־בָהּ וּמִצְאוּ מַרְגּוֹעַ
17 לְנַפְשְׁכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא נֵלֵךְ׃ וַהֲקִמֹתִי עֲלֵיכֶם צֹפִים
18 הַקְשִׁיבוּ לְקוֹל שׁוֹפָר וַיֹּאמְרוּ לֹא נַקְשִׁיב׃ לָכֵן שִׁמְעוּ
19 הַגּוֹיִם וּדְעִי עֵדָה אֶת־אֲשֶׁר־בָּם׃ שִׁמְעִי הָאָרֶץ הִנֵּה
אָנֹכִי מֵבִיא רָעָה אֶל־הָעָם הַזֶּה פְּרִי מַחְשְׁבוֹתָם כִּי עַל־
כ דְּבָרַי לֹא הִקְשִׁיבוּ וְתוֹרָתִי וַיִּמְאֲסוּ־בָהּ׃ לָמָּה־זֶּה לִי
לְבוֹנָה מִשְּׁבָא תָבוֹא וְקָנֶה הַטּוֹב מֵאֶרֶץ מֶרְחָק
21 עֹלוֹתֵיכֶם לֹא לְרָצוֹן וְזִבְחֵיכֶם לֹא־עָרְבוּ לִי׃ לָכֵן כֹּה
אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶל־הָעָם הַזֶּה מִכְשֹׁלִים וְכָשְׁלוּ
בָם אָבוֹת וּבָנִים יַחְדָּו שָׁכֵן וְרֵעוֹ יֹאבֵדוּ׃
22 כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה עַם בָּא מֵאֶרֶץ צָפוֹן
23 וְגוֹי גָּדוֹל יֵעוֹר מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ׃ קֶשֶׁת וְכִידוֹן יַחֲזִיקוּ
אַכְזָרִי הוּא וְלֹא יְרַחֵמוּ קוֹלָם כַּיָּם יֶהֱמֶה וְעַל־סוּסִים
24 יִרְכָּבוּ עָרוּךְ כְּאִישׁ לַמִּלְחָמָה עָלַיִךְ בַּת־צִיּוֹן׃ שָׁמַעְנוּ
כה אֶת־שָׁמְעוֹ רָפוּ יָדֵינוּ צָרָה הֶחֱזִקַתְנוּ חִיל כַּיּוֹלֵדָה׃ אַל־
תֵּצְאִי הַשָּׂדֶה וּבַדֶּרֶךְ אַל־תֵּלֵכִי כִּי חֶרֶב לְאֹיֵב מָגוֹר
26 מִסָּבִיב׃ בַּת־עַמִּי חִגְרִי־שַׂק וְהִתְפַּלְּשִׁי בָאֵפֶר אֵבֶל יָחִיד
עֲשִׂי לָךְ מִסְפַּד תַּמְרוּרִים כִּי פִתְאֹם יָבֹא הַשֹּׁדֵד עָלֵינוּ׃
27 בָּחוֹן נְתַתִּיךָ בְעַמִּי מִבְצָר וְתֵדַע וּבָחַנְתָּ אֶת־דַּרְכָּם׃
28 כֻּלָּם סָרֵי סוֹרְרִים הֹלְכֵי רָכִיל נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל כֻּלָּם
29 מַשְׁחִיתִים הֵמָּה׃ נָחַר מַפֻּחַ מֵאִשְׁתָּם עֹפָרֶת לַשָּׁוְא צָרַף
ל צָרוֹף וְרָעִים לֹא נִתָּקוּ׃ כֶּסֶף נִמְאָס קָרְאוּ לָהֶם כִּי־מָאַס
יְהוָה בָּהֶם׃

ז הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
מֵאֵת

v.21. v) offendicula, sc. malorum, Ps. 119,165. cf. Ier. 18,23. e) vicinus & amicus ipsius. Prou. 27,10. v.22. p) v.1. c.10,22. & c.50,41.42.43. vbi eadem, quæ h.l. v.22.23.24. de Chaldæis, dicuntur m. de Perfi. q) cf. c.5,15. r) excitabitur velut turbo ex penitissimis latebris. c.25,32. Ion. venient publice. s) e lateribus, extremitatibus terræ, i.e. ex terra lon-

ואבדו קרי

ginqua. Babylonia sc. c.5,15. c.25,32. v.23. t) & 23 lanceam. Ios. 8,18.26. Cocc. pilum. u) tenent, i.e. scite & perite tractant. c.50,42. x) crudelis, immisericors. c.

תצאו קרי
תלכו קרי
קמץ
בפשטא

30,15. c.50,42. Ies. 13,9. Putant formari q.s. אך זר tantum peregrinus s. barbarus: Prou.

מאש תם
קרי

12,10. y) Ies.

Cap. VII.

13,18. z) exprimit tum

u) tempore, quo visitabo ipsos. c.49,8. v.16. n) Deut.4,32. Iob. 8,8. c.12,7. o) de viis æternitatis. cf. c.18,15. Ps.139,24 Al. de viis seculi, i.e. antiquis; Ion. quæ a seculo sunt. Decdatus: informate vos per verbum meum, quod est vnica via realis, calcata omni tempore a fidelibus. Cf. Ies. 40, a Kimchi: Respicite ad prisca tempora, & inuenietis bonum eis fuisse, qui viam veritatis se uti, malum vero qui viam, vobis a Pseudoprophetis præscriptam tenuere. p) dissolcientes, quænam sit &c. q) cf. Ioh. 8,12. r) & inuenite, i.e. tum inuenietis. Imp. emphat. qualis Gen. 20,7. s) requiem (1) cf. Ies. 28,12. Ps.35,20. t) Matth. 11,29. u) cf. supra c.2,20.31. Iob. 21,14. v.17. x) Speculatores, qui de imminentibus malis meo nomine vos admonerent Ies.52,8. c.62,6. Ez.3,17. y) dicens: auscultate, i.e. obtemperate voci tubæ, s. commonitionibus Prophetarum. Ies.48,18. c.58,1. z) c.44,16. v.18. a) gentes, vel ut testes futuri iudiciorum meorum in Iudæis b) o cœtus sc. Israelis & Ion. ab cœtus gentium. c) vna cum iis, qui inter istas gentes sunt. sic S & Ion. peccata ipsorum, q.s. id quod in ipsis Iudæis est vel fiet. v.19. d) Audi, inquam, o terra vniversa! s.c.2,12. Deut. 4,26. Ies. 1,2 e) i.e. mercedem s. euentum, quem prauis suis cogitationibus sibi commeruerunt. Ies. 3,10. f) v.17. Zach. 1,4. 2 Par 33,10. g) & ad legem meam quod attinet, eam, inquam, reiecerunt. Præfixum ו πυζέλκει, vt c. 33,24. Hos. 10,10. v.20. h) Ies.1,11. c.66,3. Am.5,21. Mich. 6,6. Ps. 50,9. &c. vid. Præf. §.7. i) quod ex Saba. 1 Reg. 10,1. cf. Ioel 4,8. k) calamus odoratus Ex. 30,23. Ies. 43,24. Ez.27,19. l) non erunt in beneplacitum, i.e. accepta mihi effectura de vobis beneplacitum. Leu. 22,20.21. Mal.2,13. m) non sunt suaues. Mal. 3,4. v.21.

aduenientium incessum cum strepitu, tum multitudinem. c.50,42. Ies.17,12. a) magnum habebunt equitatum, in quo præcipua exercituum vis apud Orientales. c.50,42. b) sicut vir vnus. ibid. Cf. Iud.20,8.11. v.24. c) Simul ac audiuimus (inquiunt) famam ipsius (sc. hostis aduentantis) Deut.2,25. d) remissæ sunt manus nostræ, i.e. consternati & pauidi facti sumus. c.38,4. Ies.13,7. e) c.3,21. f) c.4,31. c.22,23. c.49,24. c.50,43. Ies.13,8. v.25. g) Matth. 24,17.18. h) formido vndiquaque imminet. c.20,3.10. Ps.31,14. Ies.31,9. v.26. i) c.4,8. k) consperge te (4) c.25,34. Ies 21,30. Mich.1,10. Ion. operite capita vestra. alii: voluite te. l) vt fieri solebat in grauissimis casibus. Ios.7,6. 2 Sam.13,19. Iob.2,8. m) velut super vnigenam. cf. Am,8,10. Zach.12,10. n) amaritudinum, i.e. amarissimum c.31,15. o) c.4,20. c.15,8. p) Ies.21,2. v.27. q) Speculam l. speculatorem. (1) cf Ies 23,13. alii probatorem, sic Vulg. & Ion. & Syr. cf. v.29. c.9,6. r) & velut munimentum. c.1,18. s) probabis itaque. facto experimento inquires, quales sint. Zach.13,9. v.28. t) pr. recedentes, i.e. refractarii, refractariorum s. (vt Trem. vertit) contumacium contumacissimi. nam סרר & סור vt litteris, ita significando proxime conueniunt cf. Ies.1,23. u) ambulantes obtrectatione. (6) c.9,3. Prou 11,13. x) sunt merum æs & ferrum; non bonum argentum v.30. Alluditur ad ingenium intractabile pertinacium Iudæorum S y) Ies 1,4. v.29. z) Adustus est. Rad. חרר Ies 24,6. Ez.15,4. q.d. tantus quidem ignis catino subiectus, vt præ æstu follis adustus fuerit. &c. a) follis, sufflatorium (1) b) ab igne consumtum est. Deut.2,14.16. c) plumbum, quod ab iis, qui metalla liquant, in testa argento addi solet, eo fine, vt argentum a vi flammæ conseruet, eiusque impuritates, accedente igne, simul secum auferat. d) sed frustra conflauit; c.9,6. Ies 1,25. Mal.3,2.3. e) conflator (1) l. Infin. conflando f) Etenim mali non sunt auulsi c.10,20. Ios.4,18. c.8,16. sc. velut scoriæ ab eo metallo, quod sperabatur fore bonum argentum. v.30. g) Argentum reprobatum Ps.15,4. cf. Ies.1,22. h) nomine reali. Vocari sæpius est esse: c.11,16. Ies.1,26. c.35,8. c.54,5. &c. i) confer not. Ies. 7,15.

v.16. לנתיבות plene 1.2. & in marg. 6. at לנתבות bis defect. requirit Mas. 1. & Erff. v.19. מחשבותם sic plene 2.5.7.8.22. sec. Mas. impr.

מאת יהוה לאמר׃ עמד בשער בית יהוה וקראת שם 2
את־הדבר הזה ואמרת שמעו דבר־יהוה כל־יהודה
הבאים בשערים האלה להשתחות ליהוה׃ כה־אמר 3
יהוה צבאות אלהי ישראל היטיבו דרכיכם ומעלליכם
ואשכנה אתכם במקום הזה׃ אל־תבטחו לכם אל־ 4
דברי השקר לאמר היכל יהוה היכל יהוה היכל יהוה
המה׃ כי אם־היטיב תיטיבו את־דרכיכם ואת־ ה
מעלליכם אם־עשו תעשו משפט בין איש ובין רעהו׃
גר יתום ואלמנה לא תעשקו ודם נקי אל־תשפכו 6
במקום הזה ואחרי אלהים אחרים לא תלכו לרע
לכם׃ ושכנתי אתכם במקום הזה בארץ אשר 7
נתתי לאבותיכם למן־עולם ועד־עולם׃ הנה 8
אתם בטחים לכם על־דברי השקר לבלתי
הועיל׃ הגנב רצח ונאף והשבע לשקר וקטר 9
לבעל והלך אחרי אלהים אחרים אשר לא־ידעתם׃
ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא־ 10
שמי עליו ואמרתם נצלנו למען עשות את כל־
התועבות האלה׃ המערת פרצים היה הבית 11
הזה אשר־נקרא שמי־עליו בעיניכם גם אנכי
הנה ראיתי נאם־יהוה׃ כי לכו־נא אל־מקומי 12
אשר בשילו אשר שכנתי שמי שם בראשונה
וראו את אשר־עשיתי לו מפני רעת עמי ישראל׃
ועתה יען עשותכם את־כל־המעשים האלה 13
נאם־יהוה ואדבר אליכם השכם ודבר ולא
שמעתם ואקרא אתכם ולא עניתם׃ ועשיתי 14

לבית   *Ggg 2*   נג ב

CAP VII, ♥. 2. *k*) sc. *Orientali*, quæ omnium erat celeberrima, sec. *Kimchi* & *Abarb.* at S. intelligit *portam* magnā *atrii sacerdotum*, ad quam conuenerint, quotquot per omnes atrii populi portas intrare soliti, tum ad sacrificia adferenda, tum ad adorandum. *l*) cuius præiudicium nunc maxime remouendum erat v. 4. *m*) quas digito s. extensa manu Ieremias monstrabat. *n*) Zach. 14, 16.

♥. 3. *o*) v. 5. c. 6, 8. c. 26, 13. Ies. 1, 17. 19. *p*) *tum porro habitare sinam vos*, in captiuitatem alioquin abigendos. v. 7.

♥. 4. *q*) *verbis mendacii* s. vana præsumtione, quam euentus fallet; vel sec. Ion. bis & v. 8. *in verbis Pseudoprophetarum*. v. 8. c. 5, 31 Ies. 28, 15. Vid. Præf. §. 5. *r*) *dum dicunt*, sc. Pseudoprophetæ; vel ita *vt dicatis*, quod probat *Schm.* *s*) *ista sunt*, sc. sec. pleroque partes templi, *Atrium*, *Sanctum* & *Sanctissimum*, quæ coram monstrabant Iudæi. q. d. Non igitur deuastabit Dominus templum suum, neque vrbem hanc. cf. Act. 6, 13. & not. Ier. 26, 11. At *Schm.* refert ad *falsos sacerdotes & prophetas*, q. d. isti sunt ordinarium templi ministerium; sicut hodie Papa & Prælati prætendunt dici Ecclesia.

♥. 5. *t*) *Quin potius si*. Apodosis sequitur v. 7. *u*) v. 3. Hag. 1, 5. 7. *x*) c. 5, 28. c. 21, 12. Zach. 7, 9.

♥. 6. *y*) Ies. 10, 2. *z*) Zach. 7, 10. *a*) c. 3, 34. Ies. 59, 7. *b*) *in malum vobis*. ל præf. non significat hic *finem*, sed *euentum*, cf. v. 8. 19.

♥. 7. *c*) vid. v. 3. & 5. *d*) *Kimchi*: inde a longissimo tempore, quo eam dedi vobis, vsque ad sæculum, seu omnibus diebus mundi, si fuerint postri in viis meis. cf. not. c. 25, 5. & 2 Reg. 5, 27. Ies. 41, 7. c. 46, 9. c. 57, 11. c. 63, 9.

♥. 8. *e*) *Ecce vero*, q. d. in aprico est commonitioni diuinæ v. 4. nullum omnino vos locū relinquere. *f*) *ad non prodesse* c. 2, 8. c. 23, 32. Ef 44, 10. non notat Iudæorum intentionem, sed euentum. *Schm.* cf. v. 6.

♥. 9. *g*) *Num furando* sc. *furabimini*, vel *pergetis*? Infinitiui emphatici, habitum & continuos actus indicantes, vt Hos. 4, 2. cf. Ies. 1, 23. c. 59, 4. *h*) c. 5, 2. c. 8, 8. Leu. 5, 24

♥. 10. *i*) *Et nihilominus venietis*. q. d. Putatisne, hæc omnia (v. 9.) scelera posse tegi externo cultu, vt quamuis illa patretis, tamen quia templum meum frequentatis, & sacrificia adfertis, me vobis propitium esse, neque vllum vobis instare malum, suauiter imaginemini? cf. Ef. 58, 2. *k*) v. 11. 14. 30. c. 14, 9. c. 15, 16. *l*) *Erepti sumus* sc. ex imminentibus malis Ez. 14, 16. 18. Am. 3, 12. nihil periculi nobis metuendum, secus ac vos prophetæ dicitis. Præteritum loco Futuri denotat firmam persuasionem incolumitatis. *m*) *propterea vt faciatis*. q. d. Externus cultus, quem hypocritice mihi exhibetis, est vobis nequitiæ velamen, eo comparatus, vt sub specie religionis eo liberius peccetis. *Cocc.* Lex. col. 526. *eruimus, propterea quod facimus* &c. male, & contra accentus.

פתח באתנח

♥. 11. *n*) *Num igitur spelunca latronum* Ies. 56, 7. Mat. 21, 13. Marc. 11, 17. Luc. 19, 46. *o*) *in oculis vestris*. construe sec. accent. cum verbo *est* vel *fuit*, i. e. num talis videtur vobis? Num. 13, 33. *p*) ideo *etiam ego ecce vidi* sc. malitiam vestram, iustam ei poenam designaturus. Ps. 10, 11.

♥. 12. *q*) oppido tribus Ephraim, vbi Tabernaculum Dei initio fixum v. 14. c. 26, 6. Ios 18, 1. Iud. 18, 31. 1 Sam. 4, 3. Ps. 78, 60. *r*) v. 3. Deut. 12, 11. Neh. 1, 9. ♥. 13. *s*) *mane surgendo*. i. e. studiose, nullam prætermittendo occasionem c. 25, 3. c. 26, 5. cf. quæ de signific. verbi notauimus c. 5, 8. *t*) Zeph. 3, 5. Ies. 65, 12. *u*) v. 27. Ies. 66, 4. Prou. 1, 24.

CAP. VII, ♥. 2. שם sine *Dagesch* 3. 7. 8. 10. 21. sic su. 5. יהודה per *Mahp.* 12. 16. 17. 18. & *Ber.* ♥. 3. *Spatium* præmittunt 1. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 16. 20. ♥. 6. לרע per *Kam.* 2. 5. sec. *Maf.* 2. sed contra *Maf.* 1. ♥. 9. הגנב sine *Psik* 1. 3. sic su. 5. contra *Ind. Baf.* t. 60. col. 7. ורצח cum præf. ו se. 1. & su. 1. 5. ♥. 10. את per *Segol* & *Makk.* 1. 17. 18. & *Ber.* ♥. 11. פריצים *plene* 6. 22. sic su. 2. sec. *Maf.* 1. & *Erff.* ad Ez. 7, 22. vbi tamen *Maf. Erff.* sibi ipsa contradicit. נקרא־שמי ita 2. 3. 5. 7. 8. 13. 14. 15. 19. & sic iidem v. 30. ♥. 12. את per *Segol* & *Makk.* 1. 2.

לבית אשר נקרא־שמי עליו אשר אתם בטחים
בו ולמקום אשר־נתתי לכם ולאבותיכם כאשר עשיתי
לשלו׃ והשלכתי אתכם מעל פני כאשר השלכתי טו
את־כל־אחיכם את כל־זרע אפרים׃
ואתה אל־תתפלל ׀ בעד־ 16
העם הזה ואל־תשא בעדם רנה ותפלה ואל־
תפגע־בי כי־אינני שמע אתך׃ האינך ראה מה 17
המה עשים בערי יהודה ובחוצות ירושלם׃
הבנים מלקטים עצים והאבות מבערים את־האש 18
והנשים לשות בצק לעשות כונים למלכת השמים
והסך נסכים לאלהים אחרים למען הכעסני׃
האתי הם מכעסים נאם־יהוה הלוא אתם למען בשת 19
פניהם׃ לכן כה־אמר ׀ אדני יהוה כ
הנה אפי וחמתי נתכת אל־המקום הזה על־האדם
ועל־הבהמה ועל־עץ השדה ועל־פרי האדמה ובערה
ולא תכבה׃ כה אמר יהוה צבאות אלהי 21
ישראל עלותיכם ספו על־זבחיכם ואכלו בשר׃ כי לא־ 22
דברתי את־אבותיכם ולא צויתים ביום הוציא אותם
מארץ מצרים על־דברי עולה וזבח׃ כי אם־את־הדבר 23
הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם
לאלהים ואתם תהיו־לי לעם והלכתם בכל־הדרך
אשר אצוה אתכם למען ייטב לכם׃ ולא שמעו ולא־ 24
הטו את־אזנם וילכו במעצות בשררות לבם הרע ויהיו
לאחור ולא לפנים׃ למן־היום אשר יצאו אבותיכם כה
מארץ מצרים עד היום הזה ואשלח אליכם את־כל־
עבדי הנביאים יום השכם ושלח׃ ולוא שמעו אלי ולא 26
הטו

fo 'א pro למלאכת Astra intelligunt *LXX.* & *Ion.* cf. c. 8, 2 c. 19, 13. at *Vulg.* aliique: *regina calorum*. (ad formam גברת *Domina*) i. e. *Soli*, l. sec. alios *Lunæ*, aut præcipuæ alicui *stellæ*. *S.* vero hoc & præcedens כונים pro peregrinis vocabulis habet, inde adscitis, vnde istum cultum Iudæi acceperant. o) *& libandum libamina.* Ies. 65, 11.

𝔳. 19. p) *Ion.* Numquid vero ipsi putant, quod *me* &c. q) *agritudine adficientes* sint? c. 32, 30. 1 Sam. 1, 6. quippe in Deum *agritudo*

הפטרת צו

proprie non cadit, ita videlicet vt, cum

הוציאי קרי

peccatis hominum iustissime succenset, inquietudinis & damni aliquid inde patiatur; Ez. 16, 42. *Kimchi* bene confert Iob. 35, 6. 7. 8. Deo igitur conuenienter intelligi debet, quando ipsi *ægritudo & mœror* tribuitur Ier. 8, 19. Deut. 32, 21. &c. r) *nonne* potius *seipsos*? cf. v. 6. c. 25, 7. siquidem *ægritudo*, quam intentare mihi præsumunt, in ipsos recidet. s) *propter pudorem.* Non est hic *propositi*, sed *euentus*, vt v. 6. c. 44, 8. Hos. 8, 4. i. e. vt eueniat ipsis pudor. &c. *S.* 𝔳. 20. t) *effundenda* instar copiosi imbris 2 Sam. 21, 10. cf. Ier. 6, 11. u) vt Ex. 9, 25. x) c. 17, 27. 2 Reg. 22, 17. 𝔳. 21. y) c. 6, 20. *addite* modo Ies. 29, 1. a R. יסף vel ספה. Mandatum non est adprobantis aut cupientis, sed repudiantis; velut quis dicit alteri: Fac quicquid volueris, non tamen proderit tibi. *Kimchi.* z) sc. reliqua, sic Ex. 10, 21. a) sc. victimarum. quippe de pacificis licebat offerentibus partem absumere 1 Sam. 9, 13. Ex. 18, 12. At *Schm.* quæ destinatis mihi ad offerendum, potius ipsi deuorate, quam vt mihi offeratis. 𝔳. 22. b) *Non enim* tam de victimis locutus sum, *quam* &c. v. 23. cf. c. 26, 14. 15. Ies. 42, 19. c) cf. Hos. 6, 6. Ps. 40, 7. Ps. 50, 8. seqq. Ps. 51, 18. Sc. bene obseruat *Kimchi*, legem de ferendis sacrificiis (1) non fuisse *primam*, coll. Ex. 15, 25. 26. (2) neque *primariam* aut principalem, vtpote cuius nulla mentio in verbis fœderis Ex. 19, 3--6. aut in Decalogo. Quæ deinceps imperata sunt, (inquit *Cocc.* in Lex. col. 613.) non ad iustitiam data sunt, sed imposita ad testandam fidem & profitendum reatum in seruitute, & chirographum exhibendũ. Addit (3) *S.* sacrificia h. l. non sumenda esse, quatenus cum institutione diuina conueniebant, d. quatenus a Iudæis offerebantur. Cf. not. Ies. 1, 11. 𝔳. 23. d) c. 11, 3. seqq. Ps. 81, 9. 10. 11. Ez. 20, 5. seqq. e) Ex. 19, 5. Leu. 26, 12. f) Deut 4, 40. c. 5, 16. 27. c. 12, 25 28. &c. cf. opp. supra v. 6. 19. 𝔳. 24. g) c. 11, 8. h) *in consiliis* propriis. Mich. 6, 16. Ps. 81, 13. i) sc *in obstinatione* (10) c. 9, 13. conuenit cum סרר *refractarium, obstinatum esse.* k) *tergo* mihi obuerso, non *facie.* c. 2, 27. Ies. 1, 4. Ion. *Et obuerterunt in cultu meo dorsum, & non posuerunt timorem mei ante faciem suam.* c. 15, 6. ὀ. εἰς τὰ ὀπίσω, cf Ioh. 6, 66. 𝔳. 25. l) c. 11, 7. m) vid. not. c. 35, 15. n) vid v 13. c 26, 5. c. 44, 4. o) v. 28. c. 3, 13.

𝔳. 14. x) *Inani præsumtione* v. 4. 8. y) non modo quod ad *ablatam* inde a Philistæis arcam attinet, cf. not. 1 Sam. 4, 21. *sed omne* id, quod ipsi ad præsens contigit, ita vt sub *Siluntis* ruina contineatur simul captiuitas 10. tribuum, coll v. 15. 12. *S.*

𝔳. 15. z) 2 Reg. 17, 18. 20. 23. a) i. e 10. *tribus*, quæ inde a diuiso Israelitico & Iudaico regno *Ephraim* nuncupatæ sunt, quia penes eam tribum regia potestas fuit. *Kimchi.* cf. Ies. 7, 2. Hos. 5, 9. At *S.* mauult: *cum toto semine Ephraimi.*

𝔳. 16. b) c. 11, 14. c. 14, 11. 1 Ioh. 5, 16. alloquitur Prophetam, q. d Noli intercedere apud me, vt parcam populo (cf. Gen. 18, 25. seqq.) propter paucos pios, & propter pueros: vniuersalis enim est eorum corruptio & malitia, *filiorum*, *patrum*, *matrum*. v. 17. 18. *Schm.* c) *clamorem*, in re *flebili*, vt Ps. 17, 1. Ps. 61, 2. alias vero in re læta, s. iubilum. cf. not. 1 Reg. 8, 28. d) *intercedas apud me.* confer not. c. 27, 18. Gen. 23, 8. Iob. 21, 15. e) Ies. 1, 15.

𝔳. 17. f) q. d. nam circumspice modo, mi Ieremia, cuiusmodi isti homines sint. *Schm.* g) cf. c. 2, 28. vid. Præf. §. 7. h) & *in* omnibus *vicis*. v. 34. conf. c. 11, 13. c. 44, 21.

𝔳. 18. i) *accendentes* Ex. 35, 3. k) consentientibus, immo iuuantibus maritis filiisque; quod hic allegorice notatur per collectionem lignorum & succensionem ignis. cf. c. 44, 15. 19. i. e. omnes & singuli idololatriam & committunt & promouent; nullius proin misericordiæ & intercessionis capaces. v. 16. l) *depsentes massam.* (5) Gen. 18, 6. Hos. 7, 4. m) *popana* s. *placentas* rotundas, (2) quarum vsus apud idololatras in sacrificiis erat. *Panificium* adpellat *Sueton.* in *Vespas.* c. 7. cf. infr. c. 44, 19. n) *operi calorum* s. rebus cælestibus. c. 44, 17. 19 cliso

𝔳. 14. אשר per *Makk.* 1. 2. sic su. 5 𝔳. 16. ואתה per *Rbhia* 17. 18. & *Ber.* 𝔳. 18. הכעסני def. 2. 3. 22. sec. [s] *Mas. impr.* ad 1 Sam. 1, 7. 𝔳. 21. Ita *spatium* præmittunt 1. 2. 3. 5—10. 12. 19--23. 𝔳. 22. דברי עולה ita 2. 5. 𝔳. 23. אשר per *Makk.* 1. 2. 3. 15. 16. 22. 23.

27 הטו את־אזנם ויקשו את־ערפם הרעו מאבותם׃ ודברת
אליהם את־כל־הדברים האלה ולא ישמעו אליך
28 וקראת אליהם ולא יענוכה׃ ואמרת אליהם זה הגוי
אשר לוא־שמעו בקול יהוה אלהיו ולא לקחו מוסר
אבדה האמונה ונכרתה מפיהם׃
29 גזי נזרך והשליכי ושאי על־שפים קינה כי מאס יהוה
ל ויטש את־דור עברתו׃ כי־עשו בני־יהודה הרע בעיני
נאם־יהוה שמו שקוציהם בבית אשר־נקרא שמי־עליו
31 לטמאו׃ ובנו במות התפת אשר בגיא בן־הנם
לשרף את־בניהם ואת־בנתיהם באש אשר לא
צויתי ולא עלתה על־לבי׃
32 לכן הנה ימים באים נאם־יהוה ולא־יאמר
עוד התפת וגיא בן־הנם כי אם־גיא ההרגה וקברו
33 בתפת מאין מקום׃ והיתה נבלת העם הזה למאכל
34 לעוף השמים ולבהמת הארץ ואין מחריד׃ והשבתי
מערי יהודה ומחצות ירושלם קול ששון וקול שמחה
ח קול חתן וקול כלה כי לחרבה תהיה הארץ׃ בעת
ההיא נאם־יהוה ויוציאו את־עצמות מלכי־יהודה
ואת־עצמות שריו ואת־עצמות הכהנים ואת עצמות
הנביאים ואת עצמות יושבי־ירושלם מקבריהם׃
2 ושטחום לשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר
אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם ואשר
דרשום ואשר השתחוו להם לא יאספו ולא יקברו
3 לדמן על־פני האדמה יהיו׃ ונבחר מות מחיים לכל
השארית הנשארים מן־המשפחה הרעה הזאת בכל־
המקמות הנשארים אשר הדחתים שם נאם יהוה
4 צבאות׃ ואמרת אליהם כה אמר יהוה היפלו ולא

יקומו

℣. 26. p) *indurarunt ceruicem suam.* c. 17, 23. c. 19, 15. Ex 32, 9. Ies. 48, 4. Neh. 9, 17. 29. q) 2 Reg. 21, 11. r) *præ patribus suis.* c. 16, 12.

℣. 27. s) q. d. idem tibi eueniet, o Ieremia, quod cæteris Prophetis meis. v. 13.

℣. 28. t) q. d. Etsi adhortationibus tuis non obedient, *tamen,* vt sciant quales sint, & quæ pœnæ ipsos maneant, *dices eis.* &c. u) v. 26 c. 13, 11. x) vid. c. 6, 8. c. 2, 30. c. 17, 23. y) c. 9, 2. Ies. 57, 1. Hos 4, 1. 1 Sam. 26, 23. z) *ex ore ipsorum*, ac proin multo magis ex corde ipsorum. *Kimchi.*

℣. 29. a) *Abscinde igitur comam tuam*, vt in luctu fieri solebat c. 16, 6. Iob. 1, 20. Innuit vero *comam* densam, nimio cultu, & nimio in pretio habitam, immo & hactenus intonsam, adeoque prælongam, qualis *Naziræorum* Num. 6, 5. Gusset. 504. c. At Schm. *auelle coronam tuam*, coll. Ps. 89, 40. & cum verbo גזי Num. 11, 31. b) super eminentioribus locis. vid. not. c. 3, 21. c) *lamentum.* c. 9, 9. 2 Sam. 1, 17. d) Ies. 2, 6. e) *excandescentiæ ipsius*, super quem excanduit propter peccata ipsorum. Ies. 10, 6. At Ion. *qui transgressi sunt verbum ipsius.*

℣. 30. f) c. 32, 34. Deut. 29, 16. Ez. 8, 5. g) vid. 2 Reg. 21, 4. 7. h) vid. v. 10.

℣. 31. i) *Nom. pr.* loci in valle *ben Hinnom*, *Molocho* peculiariter consecrati, quippe in quo celsa eius & aræ v. 32. c. 19, 5. 6. forte & tabernaculum Act. 7, 43. Sunt qui a תף *tympano* dictum volunt, quasi inter offerendum tympana fuerint pulsata, ne puerorum eiulatus viscera parentum adficeret. verum obseruat *Schm.* ita debuisse *Pe Digeschatum* esse a rad. תפף, ac suspicatur, nomen illud peregrinæ originis cum ipso cultu fuisse a gentilibus acceptum, aut forte alias *infernum* in Ecclesia Dei sic dictum, coll. Iob. 17, 6. vid. etiam Ies 30, 33 & not. 2 Reg. 23, 10 Quid? si de-

deducatur ab Arab. תפר *Mundauit*, *Meccani obiuit sacra*, *Naziræatum deposuit* &c. & *mactauit victimam*? Ita significaret *locum superstitiosis sacris & cultui consecratum*. k) *in valle* iuxta Hierosolymam a *filio Hinnomi* (incertum qua ratione denominata, c. 19, 2. 6. Ios. 15, 8. l) c. 32, 35. immo expresse vetui Leu. 18, 21. Vid. not. Ier. 19, 5. m) *ne ue animum meum* vnquam *subiit*, talem cultum mandare, ibid. & 2 Reg. 12, 5. Phrasis supponit, fuisse qui populo *persuaderent*, esse hunc ritum instituti-

CAP. VIII.

ויציאו קרי

onis diuinæ, forte abutentes exemplo Abrahami, Isaacum sacrificare iussi, cuius tamen longe alia ratio erat, ad probandum Abrahamum tantummodo comparata Gen. 22, 2.

℣. 32. n) c. 12, 3. c. 19, 6. ob magnã populi Iudaici Hierosolymis futuram stragem, aduentantib9 Chaldæis.

o) *ob defectum loci*, vrbe videl. vndiquaque a Chaldæis clausa, neque vllo loco superstite, præter ipsum *Topheth* c. 19, 11. ℣. 33 p) *cadauer* c. 16, 4. c. 19, 7. c. 34, 20. q) 1 Sam. 17, 46. Ez. 39, 17. r) c. 12, 9 c. 16, 4. s) *terrens*, i. e. terrendo abigens. Deut. 28, 26. ℣. 34. t) Hos. 2, 13. u) *lætitiæ & gaudii*, i. e. lætantium & gaudentium. f. c. 33, 11. Ies. 24, 7—11. Ez. 26, 13. x) *sponsi & sponsæ*, i. e. lætitias nuptiales & festiuas voces, quibus adclamabatur sponsis. c. 16, 9. c. 25, 10. Apoc. 18, 23. cf. Ps 78, 63. y) c. 22, 5. Ies 64, 10. Ez. 5, 14. CAP. IIX, ℣. 1. z) Ion. *Pseudoprophetarum.* atque sic etiam intelligi h. l. videntur impii *Reges*, impii *principes*, impii *sacerdotes & incolæ*; illi ipsi sc. qui astra coluerunt v. 2. vnde confert *Schm.* Act. 7, 29. a) quod sine dubio contigit, etiamsi in historia captæ Hierosolymæ non extet expresse, *S.* coll. Bar. 2, 24. Conf. 2 Reg 23, 16. ℣ 2. b) *Et expandent ea*, in aprico ponent 2 Sam. 17, 19. Ps. 88, 10. c) i. e. *astris*; iusta talione, coll c. 7, 18. ita vt astra ipsa cultum, sibi indecenter delatum, h. m. in cultoribus suis vindicent. d) c. 11, 10. cf. 1 Reg. 14, 8. e) *non colligentur.* c. 9, 21. c. 25, 33. sc. in sepulcra 2 Reg 22, 20. sed h. l. simul opponitur *expansioni*, q. d. manebunt expansa & instar fimi dispersa, donec computrescant & in puluerem redigantur f) c. 16, 6. g) *fimus, sterquilinium.* (6) c. 9, 21. Ps. 83, 11. 2 Reg. 9, 37. ℣. 3. h) *Nihilominus* (etsi nec mortuis parcetur) *eligetur*, i. e. *optabilior erit* mors. cf. Hos 10, 8. Apoc. 9, 6. Nam vt v. 2. mortuorum pœna, ita hic viuentium miseria proponitur. *S* i) *locis reliquis* præter Iudæam est enallage generis, l. terminationis, a sing. מקום. cf. Iud. 19, 13 2 Sam. 17, 9. k) c. 23, 8. ℣. 4. l) *Num cadunt* (homines) *& non resurgunt* a lapsu? q. d. annon hæc est natura hominum, & instinctus naturæ, vt, si quis cadat, resurgat? *Schmidius*

℣. 28. עיני per *Sakeph k.* perperam c. 17. 18. 21 & *Ber.* ℣. 29. ועל־שפים ita cum *Ga-h* 1. 2. 5. 6. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 32. הרגה per *Rbbia* 6. 9 10. 11. 14. 17 13. 20—23 & *Ber.* sic se. 5. contra *Mas.* 1. 2. 3. & *impr.* CAP. VIII, ℣. 3. ונבחר per *Makk.* se. 5. לכל per *Makk.* & *Kometsch.* 1, 2, 3. sic se. 5. ℣. 4. *Spatium* præmittunt 2. 5. 6. 9. 10 13. 19—23.

יקומו אם־ישוב ולא ישוב׃ מדוע שובבה העם הזה
ירושלם משבה נצחת החזיקו בתרמית מאנו לשוב׃
6 הקשבתי ואשמע לוא־כן ידברו אין איש נחם על־
רעתו לאמר מה עשיתי כלה שב במרצותם כסוס
7 שוטף במלחמה׃ גם־חסידה בשמים ידעה מועדיה
ותור וסיס ועגור שמרו את־עת באנה ועמי לא ידעו
8 את משפט יהוה׃ איכה תאמרו חכמים אנחנו ותורת
יהוה אתנו אכן הנה לשקר עשה עט שקר ספרים׃
9 הבשו חכמים חתו וילכדו הנה בדבר־יהוה מאסו
10 וחכמת־מה להם׃ לכן אתן את־נשיהם לאחרים
שדותיהם ליורשים כי מקטן ועד־גדול כלה בצע
11 בצע מנביא ועד־כהן כלה עשה שקר׃ וירפו את־שבר
בת־עמי על־נקלה לאמר שלום׀ שלום ואין שלום׃
12 הבשו כי תועבה עשו גם־בוש לא־יבושו והכלם
לא ידעו לכן יפלו בנפלים בעת פקדתם יכשלו אמר
13 יהוה׃ אסף אסיפם נאם־יהוה אין
ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה והעלה נבל ואתן
14 להם יעברום׃ על־מה אנחנו ישבים האספו ונבוא
אל־ערי המבצר ונדמה־שם כי יהוה אלהינו הדמנו
טו וישקנו מי־ראש כי חטאנו ליהוה׃ קוה לשלום
ואין

פתח באתנח
קמץ
בפשטא במרוצתם
קרי
וסים קרי
הפטרת ט׳באב

m) aut *numquis auertitur a via, quin reuertatur?* q. d. nemo tam malitiose impius erga seipsum est, quin, si deuiasse se sentiat, eo redeat, vnde recesserat. Verbum שוב diuersimodam notionem hic habet. (1) *motus a loco*, vt 1 Sam. 15, 11. (2) *motus ad locum*. cf. hic v. 5.

℣. 5. n) *auersus est*, Pyal Ies. 57, 17. Femin. quia mox nominatur *Hierosolyma*. o) *auersione* c. 3, 8. p) *perenni, pertinaci*, sine fine. (1) a נצח *Perpetuitas*. cf. v 4. c. 2, 31. q) *Retinent* Iob. 2, 3 9. velut non paterentur sibi e manibus extorqueri. r) *fraudem*. (5) c. 14, 14. c. 23, 26. Zeph. 3, 13. *Schm* specialiter sumit pro *hypocrisi* s. fraudulenta & hypocritica conuersione, quam toties per Ieremiam coarguit Deus. s) c. 5, 3. Hos. 11, 5. Mat. 23, 37.

℣. 6. t) *Auscultaui & audiui* ego Deus. q. d. non obiter *audiui*, sed adhibito studio, velut quis aurem inclinare solet, vt quæ dicuntur, distinctius percipiat. Ies. 32, 3. cf. Mal. 3, 16. Ps. 94, 9. u) sed *non rectum* vel *nihil recti*. c. 23, 10. Ex. 10, 29. 2 Reg. 17, 9. x) cf. Ies. 44, 19. y) *auersus est in cursu suo*, i. e. auersi a me currunt; v 4. 5. Vocatur vero (inquit *Schm.*) vita Iudæorum scelerata *cursus*, propterea quod magno cum ardore & studio indefesso sectati illam sint. cf. c. 2, 23. 24. 25. z) *exundans*, i. e. vt Vulgata habet, *cum impetu vadens*, aut *præcipiti cursu diffugiens*, ita vt sisti aut sustineri in fuga non magis possit, quam aquæ vis, vbi perrupto semel aggere in circumiectos agros late grassatur. Ies. 8, 8. c. 28, 2.

℣. 7. a) *ciconia*. Leu. 11, 19. Zach. 5, 9. b) cf. Ies. 1, 3. c) *statuta tempora*, scil discedendi vel redeundi. d) *& turtur*, quippe & ipsa migratoria auis, nec hieme conspi-
spicienda, coll. Cant. 2, 11. & Plin Hist. N. lib. 10. c. 24. e) *& hirundo* (2) sec. Bochart. f) *& grus* (2) Ies. 38, 14. g) cf. Ies. 1, 3. & Matth. 10, 16. sic Deus homines ad classem inferiorem, np. brutorum scholam, ablegat, qui in sua schola nihil profecerunt. Bochart. h) c. 5, 4. 5. 2 Reg. 17, 26. Ies. 58, 2.

℣. 8. i) c. 9, 22. Ies. 5, 21. Deut. 32, 5. 6. k) c. 18, 18. Rom. 2, 17. cf. Iob. 7, 48. 49. c. 9, 28. 29 l) Vti c. 7, 4. præiudicium Templi, ac v. 21. sacrificiorum; ita nunc opinionem cognitionis legalis remouet. cf. 2 Tim. 3, 5. *Ion. & super lege Domini nos confidimus.* m) c. 5, 2. c. 27, 15. c. 28, 15. *ad mendacium* ad fallendum, i. e. ad fouendam apud se aliosque securitatem & florentissimi status præsumtionem. n) *facit* sc. opus suum, *operatur*. vt Ruth. 2, 19. o) *stylus falsitatis* s. *falsarius*, ad fallendum modo comparatus. p) *scribarum, legisperitorum*, quorum professio erat non tantum describere verba legis, aut recitare, d. etiam interpretari. *Cocc.* Conf. Ezr. 7, 11. Neh. 8, 1. 4. 9. 2 Par. 34, 13. LXX. vt passim in N. T. ℣. 9. q) v. 12. c. 2, 26. Iob. 5, 13. *Pudefacti sunt* in re, non in agnitione, h. e. pudendi facti sunt, licet agnoscere noluerint. *Schm.* r) *consternati sunt*, Iob. 32, 15. s) *capti sunt* in præsumta sua sapientia Iob. 5, 13. 1 Cor. 1, 19. t) *sapientia igitur cuius* sc. rei esset *ipsis?* cf. 2 Reg. 17, 20. Ies. 5, 24. Deut. 4, 6. Ies. 29, 14. *Ion. itaque pars ipsis nulla est in sapientia.* ℣. 10. u) c. 6, 12. x) *hereditantibus*, possessoribus nouis, c. 49, 1. 2. Mich. 1, 15. y) vid. not. c. 6, 13. it. Ies. 56, 11. Ezech. 22, 27. Hab. 2, 9. z) c. 6, 13. ℣. 11. a) *& sanant*. cf. not. c. 6, 14. א exspirauit, vt c. 9, 17. 2 Sam. 20, 9. Ies. 13, 20. Ez. 39, 26. b) c. 4, 10. cf. c. 28, 9. c) Ies. 57, 21. Ez. 13, 10. ℣. 12. d) vid. not. v. 9. & c. 6, 15. c. 10, 24. ℣. 13. e) *Consumendo consumam.* miscentur duæ cognatæ radices אסף (quæ aliquando notat *ablationem* rei, coll. Gen. 30, 23. Ier. 16, 5) & סוף, vt Zeph. 1, 2. f) innuit terræ l. ariditatem l. deuastationem extremam, ita vt nihil omnino ferant arbores: aut siquid etiam ferant, tn. id hostes omne consumant. cf. c. 5, 17. Leu. 26, 20. Ioel 1, 12. *Ion* cum præc. אסיפם connectit: *quemadmodum consumuntur vuæ a vite* &c. Alii figurate accipiunt de bonorum operum defectu & spe. ita cf. c. 5, 10. 11 Ies. 5, 2. Mich. 7, 2. Mat. 21, 19. c. 3, 10. g) *& ipsum folium marcescet.* Ies. 34, 4. Ps. 1, 3. h) Ion. *Propterea quod dedi illis legem meam ex Sinai, sed transgressi sunt illam.* Sic Raschi. ita cf. Ies. 24, 5. 3.-7. At Pagnin. cum aliis ita: *Et quæ dedi eis, transeunt ab eis*, s. *prætereunt* eos. Gen. 18, 3. c. 32, 32. Iud. 3, 26. q. d. si quid etiam habituri sunt, tamen id hostibus cedet. cf. Hos. 8, 7. ℣. 14. i) *manentes, cunctantes* sc. in oppidis campestribus, villis etc. Est Hypotyposis prophetica eorum, quæ Iudæi & dicturi & facturi erant. k) c. 4, 5. l) *vt* (si moriendum omnino nobis est, quod nunc quidem cernimus futurum esse) saltem *exscindamur illic*, protracto aliquantisper vitæ termino. Ier. 49, 26. Ps. 31, 18. Alii: *& sileamus*, lugentium more Thren. 2, 10. 18. n) *excidit nos.* Vox desperantium. q. d. Ex iis, quæ hucusque passi sumus, colligimus, nullam salutis spem nobis superesse. n) c. 9, 14. o) *cicuta, fellis.* Deut. 32, 32. Hos. 10, 4. Ps. 69, 22. p) c. 3, 25. non vere ac salutariter pœnitentium, d. desperantium vox. cf. Gen. 4, 13. Mat. 27, 4. ℣. 15. q) *Expectando* sc. hucusque *exspectauimus*, sed frustra, a Pseudoprophetis delusi. cf. Ies. 59, 9. r) v. 11. c. 14, 19.

℣. 5. בתרמת *defect.* 1. 3. 6. 22. sic sc. 1. 5. sec. *Mas.* 1. 3. & *Erff.* at בתרמות scribit & בתרמית legit 2. ℣. 6. כלה cum Kri כלו 1. & *Mas. Erff.* Ita v. 10. bis 1. 2. 3. ℣. 7. וסים ita *Orientales*. at *Occidentales* סיס legunt & scribunt. ועמי per *Sakeph* g. 2. 5. 7. 8. 13. 15. 19. ℣. 10. *Spatium* habent 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 10. 19. 20. ℣. 11. שלום sine *Psik* 5. 8. 17. contra *Mas.* 1. 3. & *Erff.* ac *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. ℣. 14. שם sine *Dag.* 5. 3. 21. 22. sic su. 5. ראש sic per ן 6. 9.

16 וְאֵין טוֹב לְעֵת מַרְפֵּה וְהִנֵּה בְעָתָה׃ מִדָּן נִשְׁמַע
נַחְרַת סוּסָיו מִקּוֹל מִצְהֲלוֹת אַבִּירָיו רָעֲשָׁה כָּל־הָאָרֶץ
17 וַיָּבוֹאוּ וַיֹּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ כִּי הִנְנִי
מְשַׁלֵּחַ בָּכֶם נְחָשִׁים צִפְעֹנִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם לָחַשׁ
18 וְנִשְּׁכוּ אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה׃ מַבְלִיגִיתִי
19 עֲלֵי יָגוֹן עָלַי לִבִּי דַוָּי׃ הִנֵּה־קוֹל שַׁוְעַת בַּת־עַמִּי
מֵאֶרֶץ מַרְחַקִּים הַיהוָה אֵין בְּצִיּוֹן אִם־מַלְכָּהּ אֵין
כ בָּהּ מַדּוּעַ הִכְעִסוּנִי בִּפְסִלֵיהֶם בְּהַבְלֵי נֵכָר׃ עָבַר
21 קָצִיר כָּלָה קָיִץ וַאֲנַחְנוּ לוֹא נוֹשָׁעְנוּ׃ עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי
22 הָשְׁבָּרְתִּי קָדַרְתִּי שַׁמָּה הֶחֱזִקָתְנִי׃ הַצֳרִי אֵין בְּגִלְעָד
אִם־רֹפֵא אֵין שָׁם כִּי מַדּוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרֻכַת בַּת־
23 עַמִּי׃ מִי־יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם וְעֵינִי
מְקוֹר דִּמְעָה וְאֶבְכֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה אֵת חַלְלֵי בַת־עַמִּי׃

Cap. IX.

ט מִי־יִתְּנֵנִי בַמִּדְבָּר מְלוֹן אֹרְחִים וְאֶעֶזְבָה אֶת־עַמִּי וְאֵלְכָה
2 מֵאִתָּם כִּי כֻלָּם מְנָאֲפִים עֲצֶרֶת בֹּגְדִים׃ וַיַּדְרְכוּ אֶת־
לְשׁוֹנָם קַשְׁתָּם שֶׁקֶר וְלֹא לֶאֱמוּנָה גָּבְרוּ בָאָרֶץ
כִּי מֵרָעָה אֶל־רָעָה יָצָאוּ וְאֹתִי לֹא־יָדָעוּ נְאֻם־
3 יְהוָה׃ אִישׁ מֵרֵעֵהוּ
הִשָּׁמֵרוּ וְעַל־כָּל־אָח אַל־תִּבְטָחוּ כִּי כָל־אָח עָקוֹב
4 יַעְקֹב וְכָל־רֵעַ רָכִיל יַהֲלֹךְ׃ וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יְהָתֵלּוּ

ואמת

הבמקוסא

Ief.28,4. q. d. Sperabamus equidem, cum adhuc in terra nostra essemus, ante ingruentem messem autumnumque ab hostibus nostris nos liberatum iri: sed frustra proh dolor! cf. c.5,17. Forte respicitur ad tempus expugnatæ

פתח באתנח

vrbis, quod incidit in d. IX. *Tammuz* seu mensis quarti ecclesiastici c. 39,2.

v. 21. *s*) v. 11. c. 4, 6. *suffractus sum* dolore. Hoph. (1) loquitur Propheta. *x*) *atratus* s. pullatus *sum*, more lugentium, c. 14,2. Pf. 42, 10. *y*) *stupor adprehendit me.* c. 6, 24. Mich. 4, 9.

s) *sanationis*, tropice sumitur pro sanatione Reip. & restitutione ablatorum, malorumque compensatione. *Schm* cf. c. 14. 19. *t*) *terror* (2) c. 14, 19 cf. Ief. 59, 11. *v.* 16. *u*) ceu termino septemtrionali Iud. 18, 28. 29. per quem irrupturi erant Chaldæi c. 1, 14. *x*) *hinnitus* (1) Iob. 39, 20. Ar. נחר vox per nares emissa. *y*) *hinnituum* (2) c. 13, 27. *z*) *fortium ipsius* sc. equorum, i. e. caballorum, c. 47, 3. c. 50, 11. *v.* 17. *a*) Ief. 14, 29. *b*) *regulos* i. *basiliscos* (1) Ief. 11, 8. c. 59, 5. *c*) *aduersus* quos non valet *incantatio*, cf. Pf. 58, 6. Coh. 10, 11. & Boch. Hieroz. P. II lib. 3. c. 6. Intelliguntur hostes, quibus nullo modo resisti queat. *Schm.* *d*) *qui mordebunt* vos. Alludit ad Num. 21, 6. cf. Hab. 1, 7. *e*) cf. Deut. 32, 24. Am. 9, 3.

v. 18. *f*) *Recreatio mea.* (1) subst. cum suffixo. cf. Pf. 39, 14. Varie sumitur voce q. d. o Deus, qui me recreas in vel *super mœrore*, at *Kimchi*: Etiamsi recreare me tentem super mœrore, tn. etc. q. d. etsi fuerit *recreatio mea* &c. *g*) *languidum* (3) Ief. 1, 5. Thr. 1, 22.

v. 19. *h*) *clamoris* E. 1, 33 *i*) v. 21. 22. *k*) *longinquitatum*, i. e. remotissima, in quam captiui abducentur, Chaldæam puta. cf. c. 5, 15. Loquitur vero hæc (vt *Schm* notat:) in spiritu prophetiæ, q. d. Videor iam mihi coram eorum & captiuitatem videre & audire clamores, dicentium: etc. *l*) cf. c. 14, 19. Ief. 31, 9. &c. *m*) sc. Deus Ief. 33, 22. cf. Deut. 31, 17. *n*) Est responsio Dei. Iudicia sua iustificantis, vt Ief. 50, 1. *o*) Deut. 32, 21. *p*) Hos. 11, 2. 2 Par. 33, 19. 22. *q*) c. 10, 8. c. 14, 22.

v. 20. *r*) *Ion.* præteriit: Dicit cœtus Israel quasi elapsa tempus vindemiæ & colligendorum fructuum hortensium. Ief.

v. 21. *z*) *Numquid resina*, ita bene *Vulg.* 6. & Ar. c. 46, 11. c. 51, 8. Intelligitur vero pretiosa illa vulneribus adhiberi solita. cf. *Bochart* Hieroz. P. I. lib. 2. c. 51. *a*) quippe cuius montana abundabant arboribus resiniferis, Gen. 37, 25. *b*) *adscendit*, i. e. vulneri inducta fuit. cf. nomen c. 30, 13. c. 46, 11. & not. c. 30, 17. *c*) *sanitas* c. 30, 17. Ief. 58, 8. 2 Par. 24, 13. *coalitus & obductione vulneris* notat apud Hebr. æque ac Arabes, a R. Ar. ארך *Detumuit, æquali & rubicunda carne coaluit vulnus.* Deplorat igitur Propheta *immedicabilitatem* mali. *v.* 23. *d*) *Quis dabit caput meum esse* (i. e. vtinam esset) *aquam*, s. receptaculum *aquæ*, vt lacrymæ mihi supperent, tanto malo deplorando sufficientes! *e*) c. 3, 17. c. 4, 17. 19. c. 14, 17. Thren. 1, 16. Ief. 22, 4. CAP. IX. *v.* 1. *f*) *Quis dabit me*, i. e. vtinam essem. Iob 29, 2. Ief. 27, 4. *g*) *in tuguriolo*, quale in cucumerariis a custode vsurpatur. coll. Ief. 24, 20. c. 1, 8. Alias notat in genere *diuersorium*, vt Ex. 4, 24. *h*) *viatorum* (4) c. 14, 8. i. e. tali casula, quæ ab ipsis viatoribus, (quando per deserta commeant) *e ramis frondea facta est*, constructis frondibus cespitibusque, sub quibus pernoctare possint, ab imbribus & frigore vtcunque immunes. Vel est *portatile tentorium*, quale viatores (sec. *Schm* ad c. 14, 8.) in terris orientalibus secum portabant, vt, vbicunque nox eos obrueret, sub illo pernoctare possent. *i*) cf. Pf. 55, 7. 8. 9. *k*) c. 17, 9. c. 23, 10. Mat. 12, 39. *l*) *coetus.* Am. 5, 21. *m*) Ief. 14, 16. *v.* 2. *n*) *Intendunt*; pr. *calcant*, quia arcus imposito in neruum pede tendebatur. Pf. 7, 13. Pf. 25, 9. Pf. 64, 4. *o*) v. 7. Hos. 7, 16. Pf. 57, 5. *p*) ceu *arcum suum mendacii*, i. e. vibrandis mendaciis, veluti telis, comparatum. v. 3. *q*) *ad fidem* c. 7, 28 cum erga homines, tum erga Deum. cf. v. 3. *r*) *inualuerunt.* Strenuos se gesserunt, non ad bonum, d. ad malum Pf. 12, 5. peiores facti, non meliores. Remotiua hæc loquendo fortius intendit sequens oppositum: *sed ex malitia* etc. *s*) c. 6, 7. cf. oppos. Pf. 84, 8. *t*) *exiuerunt*, cum emphasi, q. d. Discesserunt a via vera, euagatique sunt & progressi de malo in malum. *Schm.* *u*) v. 23. c. 4, 22. Hos. 5, 4. *v.* 3. *x*) cf. c. 12, 6. *y*) cf. Mich. 7, 5. 6. *z*) *dolose circumuenit* sc. alterum. Vox Hebr. non signif. *planta pedis sui prostratum subiicere*, sed *a tergo dolose aliquem pede adprehendere, vt deorsum in vultum cadere cogatur* *Gusset.* 632. D. cf. Gen. 27, 36. Videtur simul alludere *ad nomen Iacob* Gen. 25, 26. Hos. 12, 4. q. d. sunt quidem *Iacobitæ*, verum longe alio sensu, quam pater ipsorum, qui ex voluntate diuina sine fraude, *calcem fratris in vtero tenuit*, vt velut posterior priorem, minor maiorem anteuerteret. *a*) in *obtrectatione* incedit (6) cf. not. c. 6, 28. Ex. 22, 9. *v.* 4. *b*) *illudunt*, ingentia promittentes alteri, sed adeo non præstantes, vt potius ipsi noceant, sicut *Laban* Gen. 31, 7. & *Pharao* Ex. 8, 25. *Schm.*

v. 15. מרפא per *Aleph* 3. 5. sic su. 1. 2. contra *Mas. impr.* & *Erff.* *v.* 16. נחרת per *Schua simpl.* 1. 3. 5. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. *Ber.* *v.* 17. *Spat. præmitt.* 1. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 22. *v.* 18. מבלי גיתי sic diuisio scrib. 1. 5. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* b. l. & Leu. 13, 21. *v.* 19. היהוה ita cum *Schua* 1. 2. 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15 16. 18 19. 21. 23, contra *Mas.* in *M. I.* *v.* 22. רפא *plene* 22. 23. sec. *Mas.* impr. ad Leu. 5, 1. *v.* 21. השברתי per *Kam.* 1. 2 3. 6. 9. 10. 20. 21 22. 23. sic fe. 5. contra *Mas. impr.* *v.* 22. הצרי *Tsade* cum dag. 1. 3. 5. 8. 12. 15. 16. 21. & in marg. 6. 9.

v. 23. Hic incipiunt c. IX 8. 10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. CAP. IX. *v.* 3. Sine *spatio* præmisso 2. 5. 6. 9. 12. 20. ואיש cum præf. 1. 6. 9 (qui tamen in marg. omittunt) & 10. 20 sic su. 2. יעקב sic per *Chateph pat.* 10. 19. 21. 22. 23. & Ber contra *Mas.* & *Erff.* & *M. I.* At plene fe. 2. 5. sec. *Mas. Erff.* sed contra *impr.* *v.* 4. יהתלו *Lamed* cum dag. 2. 5. 6. 9. 23.

ואמת לא ידברו למדו לשונם דבר־שקר העוה
נלאו׃ שבתך בתוך מרמה במרמה מאנו דעת־אותי
נאם־יהוה׃ לכן כה אמר יהוה צבאות 6
הנני צורפם ובחנתים כי־איך אעשה מפני בת־עמי׃
חץ שוחט לשונם מרמה דבר בפיו שלום את־רעהו 7
ידבר ובקרבו ישים ארבו׃ העל־אלה לא־אפקד־בם 8
נאם־יהוה אם בגוי אשר־כזה לא תתנקם נפשי׃
על־ההרים אשא בכי ונהי ועל־ 9
נאות מדבר קינה כי נצתו מבלי־איש עבר ולא שמעו
קול מקנה מעוף השמים ועד־בהמה נדדו הלכו׃
ונתתי את־ירושלם לגלים מעון תנים ואת־ערי־יהודה י
אתן שממה מבלי יושב׃ מי־האיש 11
החכם ויבן את־זאת ואשר דבר פי־יהוה אליו ויגדה על־
מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עבר׃
ויאמר יהוה על־עזבם את־ 12
תורתי אשר נתתי לפניהם ולא־שמעו בקולי ולא־הלכו
בה׃ וילכו אחרי שררות לבם ואחרי הבעלים 13
אשר למדום אבותם׃ לכן 14
כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני מאכילם
את־העם הזה לענה והשקיתים מי־ראש׃ והפיצותים טו
בגוים אשר לא ידעו המה ואבותם ושלחתי אחריהם
את־החרב עד כלותי אותם׃ כה אמר 16
יהוה צבאות התבוננו וקראו למקוננות ותבואינה
ואל־החכמות שלחו ותבואנה׃ ותמהרנה ותשנה 17
עלינו נהי ותרדנה עינינו דמעה ועפעפינו יזלו־מים׃
כי

draco c. 10, 22. Ies. 13, 22. c. 34, 13. Ps. 44, 20. cf. *Bochartus* Hieroz. P. II. lib. 3. c. 14. *f*) vid. v. 9.
℣. 11. *g*) Propheta queritur de paucitate illorum, qui ad seuera Dei iudicia, ab se annunciata, animum serio aduertant, seque ipsi & alios ad pœnitentiam agendam mutuo excitent. cf. Ps. 90, 11. Ies. 53, 1. *h*) Deut. 32, 29. Ps. 107, 43. *sapiens* h. l. est, qui doctrinæ capax est & libenter discit. *Schm.* Confer Prou. 12, 15. *i*) Hos. 14, 10. *k*) *vt* (inquam) *indices illud* aliis quoque, ex me auditum, *Schmid.* coll. c. 4, 5. cf. Ion. 3, 6. *l*) Ex. 10, 7. *m*) *desolata fuerit*, a יצת v. 9 vel נצת c. 4, 7. *n*) Ies. 27, 10. Hos. 2, 5. *o*) v. 9. Zeph. 3, 6.
℣. 12 *p*) etsi de eo glorientur. c. 8, 8.
℣. 13. *q*) c. 3, 17. c. 11, 8. c. 16, 12. *r*) *quos docuerunt ipsos.* Obseruat *Schmid.* oppositionem ad v. 12. q. d. Magis traditionem paternam, quam legem diuinam scriptam attenderunt. Conf. 1 Cor. 12, 2. 1 Pet. 1, 18.

שחוט קרי

חסר א

℣. 14. *s*) *cibaturus* sum *eos*, scil. *populum hunc*. Pleonasmus emphaticus, vt Ex. 2, 6. *t*) *absinthio*, i. e. (sec. ό. & Ar.) *adflictionibus*. (8) c. 23, 15. Prou. 5, 4. Am. 5, 7. cf. Ps. 80, 6. bene *Ion.* explicat: *Ecce ego adducam super populum hunc amaritudinem instar absinthii.* *u*) *cicuta*, aut *fellis* potius, Ps. 69, 22. cf. c. 8, 14 c. 23, 15. ℣. 15. *x*) Leu. 26, 33. Deut. 28, 64. *y*) cuiusmodi quid accidit c. 52, 10. & c. 42, 16. *z*) non quidem penitus, magna tamen ex parte. c. 44, 27. 28. c. 5, 3. cf. c. 5, 18. ℣. 16. *a*) *curate* s. *circumspicite* sc. lamentatrices, ne suo tempore desint. Talem structuram & sensum videntur accentus poscere. cf. c. 2, 10. *b*) *lamentatrices* (8) 2 Sam. 1, 17. Ez. 27, 32. cf. Am. 5, 16. 2 Par. 35, 25 Mat. 9, 23. Quales præficæ non apud Iudæos tantum, sed varias quoque gentes erant. *S.* *c*) *sapientes*, i. e. lamentandi peritas. confer Ex. 35, 10. 25. ℣. 17. *d*) *lamentum*. (6) v. 9. 18. Am. 5, 16. *e*) *& defluant oculi nostri lacrimis.* Thren. 1, 2. 16. emphatica hypallage, pro: *& defluant de oculis nostris lacrimæ.* *f*) *& palpebræ nostræ* (8) Ps. 11, 4 confer not. Ies. 8, 22. *g*) *diffluant*. Ies. 45, 8.

c) Hos. 4, 1. *d*) *assuefecerunt* c. 2, 33. 24. vel *docent* præmeditando mendacia & studiose excogitando, *Schm.* *e*) praue agendo *delassantur*, i. e. magno ardore & ad lassitudinem vsque praue agunt. cf. Gen. 19, 11.
℣. 5. *f*) *Habitare tuum est*, i. e. habitas, o Propheta. *g*) i. e. *fraudulentorum* & hypocritarum. cf. v. 7. c. 5, 27. *h*) c. 5, 3.
℣. 6. *i*) *conflaturus sum illos*, c. 6, 29. Zach. 13, 9. ό. πυρώσω. cf. 1 Petr. 4, 12. *Ion.* præmittit: *inducam super eos angustiam.* &c. *k*) Zach. 13, 9. *l*) *quomodo aliter faciam.* *m*) *Ion.* *propter peccata cœtus populi mei.* sic fere ό. & Ar.
℣. 7. *n*) sec. *Kri* telum *acutum*, q. s. mallei ductu vel cote *acuminatum* ita *Chald.* & *Syr.* at sec. *Ctib*: *iugulans*, *occidens*; vel (vt Vulg. LXX & Ar.) *vulnerans*. *o*) Ps. 28, 3. Ps. 55, 22. Prou. 18, 8. *p*) *ponit insidias suas*, quas proximo struit. cf. Ios. 8, 2. 12. Hos. 7, 6.
℣. 8 *q*) Am. 8, 8. *r*) c. 5, 9. 29.
℣. 9. *s*) *Propter montes* sc. frugiferos quondam, nunc desolatos. denotatur lamentationis non tam locus, vt c. 3, 21. quam causa & obiectum, coll. c. 4, 24. 25. 26. *t*) *fletum & eiulatum*, v. 17. 18. 19. *u*) *mansiones* pecori pascendo aptas, c. 23, 10. Ps. 23, 2. *x*) *lamentum* v. 19. Ez. 19, 1. *y*) *desolata sunt.* v. 12. c. 2, 15. propter ariditatem, velut igne *succensa* essent, a rad. יצת *succensus fuit*, *arsit* Ies. 9, 17. cf. Ier. 11, 4. *z*) *ita vt non sit.* v. 10. cf. not. c. 2, 15. *a*) v. 11. Ies. 60, 15. Ez. 14, 15. *b*) c. 4, 25 c. 12, 4. c. 50, 3. *c*) *diffugerunt* ad alia loca, sc. propter omnimodam ariditatem & pabuli defectum. c. 14, 4. 5.
℣. 10. *d*) *in aceruos* sc. lapidum, ex destructis domibus vrbium aut muris deiectis. *S.* conf. c. 51, 37. Iob. 15, 28. Ps. 79, 1. Mich. 3, 12. *e*) *mansionem draconum*, i. e. desolatissimam, solitudines enim sectatur draco

---

℣. 7. שלום את־רעהו ita 2. ℣. 8. אם בגוי אשר ita 2. 3. sic fu. 5. ℣. 9. נצתו ita in textu, cum *Kri* 2. sec. *Mas. Eff.* ℣. 12. יהוה per *Sch̄eva* bk. 3. 5 ℣. 14. ראש sic per *Vau* 6. 7. 9. & fu. 5. ℣. 15. ידעו Alii codd. in marg. 7. 8. hab. ידעום cum *suff.* ℣. 17. ותשנה per *Segol* 1. 3. 5. 6, 9. 10. 20. יזלו sine *Dag.* 1. 3. 12 18. 20. 23.

18 כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אֵיךְ שֻׁדָּדְנוּ בֹּשְׁנוּ מְאֹד כִּי־
19 עָזַבְנוּ אָרֶץ כִּי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ׃ כִּי־שְׁמַעְנָה נָשִׁים
דְּבַר־יְהוָה וְתִקַּח אָזְנְכֶם דְּבַר־פִּיו וְלַמֵּדְנָה בְנוֹתֵיכֶם
כ נֶהִי וְאִשָּׁה רְעוּתָהּ קִינָה׃ כִּי־עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ בָּא
בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָל מִחוּץ בַּחוּרִים מֵרְחֹבוֹת׃
21 דַּבֵּר כֹּה נְאֻם־יְהוָה וְנָפְלָה נִבְלַת הָאָדָם כְּדֹמֶן עַל־
פְּנֵי הַשָּׂדֶה וּכְעָמִיר מֵאַחֲרֵי הַקֹּצֵר וְאֵין מְאַסֵּף׃
22 כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה אַל־יִתְהַלֵּל
חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ אַל־
23 יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ׃ כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל
הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה
חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם־
יְהוָה׃
24 הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וּפָקַדְתִּי עַל־כָּל־מוּל
כה בְּעָרְלָה׃ עַל־מִצְרַיִם וְעַל־יְהוּדָה וְעַל־אֱדוֹם וְעַל־בְּנֵי
עַמּוֹן וְעַל־מוֹאָב וְעַל כָּל־קְצוּצֵי פֵאָה הַיֹּשְׁבִים בַּמִּדְבָּר
כִּי כָל־הַגּוֹיִם עֲרֵלִים וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל עַרְלֵי־לֵב׃

CAP. X.

י שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם

hic statim קמץ בז״ק subiungitur) misericordem, iuris iustitiæque! studiosum. cf. omnino supra c. 22, 16. 1 Ioh. 2, 3. 4. c. 3, 6. h) Ps. 58, 12.

✠. 24. i) Ecce vero dies &c. q. d. Erit aliquando tempus, vbi sublaturus sum omnem gloriationem, quæ non est in Deo, sed in carne. cf. Gal. 5, 6. k) visitatione ira per Chaldæos, coll. c. 25, 17. 18. l) circumcisum Ios. 5, 5. m) Difficillimus locus, in quo exponendo potiores sententiæ tres: עד כאן

✠. 18. h) quomodo, i. e. quantopere, quam misere? cf. c. 51, 41. 2 Sam. 1, 25. 27. Obad. v. 5. 6. i) spe nostra delusi. cf. c. 8, 15. k) coacti sumus relinquere. l) daiecerunt scil. hostes nostri. Dan. 8, 11. Ioel 1, 7. m) Hab. 1, 6.

✠. 19. n) Ies. 32, 9. quippe quæ maritorum animos inprimis ad superstitionem flectebant, infra c. 44, 15. 19. o) Ies. 34, 15. Zach. 11, 9. p) v. 9. q. d. missis nugis ac superstitione, plangite potius.

✠. 20. q) per fenestras nostras, i. e. improuiso, instar furis, Ioel 2, 9. r) conf. Ps. 122, 7. s) c. 44, 7. gladio scil. & fame ac pestilentia c. 14, 12. Ies. 21, 2. t) paruulum. c. 6, 11.

✠. 21. u) cadet, ipsumque iacebit Iud. 3, 25. x) velut sterquilinium (5) c. 16, 4. y) & velut manipulus (4) Am. 2, 13. Mich. 4, 12. sc. per obliuionem a messore omissus, vel sec. S. a messore resectus. Ita Chaldæi cum messoribus comparantur. z) c. 8, 2.

✠. 22. a) ne glorietur. Kimchi, S. aliiq; obseruant, exceptionem Iudæorum hic occupari, qs. periculum adeo magnum non sit, cum & sapientiæ, & fortitudinis, & diuitiarum sibi satis sit ad resistendum hosti. b) cf. c. 8, 9. Ez. 10, 13. Ez. 28, 4. c) Ps. 33, 16. 17. d) 1 Tim. 6, 17. Iac. 1, 10. c. 5, 1. seqq. Ps. 49, 7. 8. Prou. 18, 23.

✠. 23. e) cf. c. 4, 2. Ies. 45, 25. Ps. 34, 3. 1 Cor. 1, 31. 2 Cor. 10, 17. c. 11, 10. f) glorians, i. e. quisquis rite, recte & decenter, iuxta voluntatem & verbum Dei gloriari vult. Schm. g) & vt cognoscat me Iehouam, Redemtorem & iustitiam ipsius c. 23, 6. Ies. 53, 11. Ioh. 17, 3. cognitione scil. viua & practica, quæ talem efficit hominem, qualem cognoscit esse Deum, videlicet (vt hic

(1) vt præf. ב societatem notet, coll. Leu. 2, 16. *cum præputio*, i. e. (sec. Trem. & Pisc.) *cum præputiato*, aut (sec. Schm) *inter præputiatos* metonymice. Ita fere Ion. *super omnes populos incircumcisos, & super domum Israel, quorum opera similia sunt operibus incircumcisorum.* nam de solis quidem incircumcisis hic sermonem non esse, colligit Schm. ex v. seq. vbi duæ ponuntur classes. (2) LXX. & Vulg. ב materialiter sumunt: *qui circumcisum habent præputium.* ita vero oporteret gentes, v. seq. nominatas, omnes circumcisas fuisse, cum tn. a Iudæis illic distinguantur propter præputium: aut per *circumcisos præputium* intelligendi quidem Iudæi, sed ita, vt v. seq. gentibus adiungantur propter commune cordis præputium, commun unemque vindictæ diuinæ euentum: aut denique cum Hieron. per *omnes gentes præputiatas* non intelligi debent gentes nominatæ, sed aliæ; quanquam hac ratione (vt S. notat) *gentibus non Iudæi* soli opponendi fuissent; sed & *Aegyptii.* &c. (3) Cocc. ita: *circumcisum* in carne *cum præputio* cordis, coll. c. 4, 4. Rom. 2, 25. quo pacto itidem de v. seq. iudicandum foret, ac modo dictum. ✠ 25. n) Hos circumcisionis ritum antiquitus adhibuisse, meminit *Herodotus* l. 2. c. 56. sed num semper & vniuersaliter omnes Aegypti nationes id fecerint, dubitari potest: præsertim quia Ez. 31, 18. c. 32, 19. coll. v. 21–32. *Aegyptii* dicuntur *inter ceteros præputiatos* occubituri *Idumæos*, refert *Joseph.* Antiq. l. 13 c. 17. tum demum circumcisos fuisse, cum ab Hyrcano essent subiugati. De *Ammonitis* ac *Moabitis* id plane non constat. Nec de *Arabibus* euicta res est, etsi *Homeritas* post Christum natum circumcisionem vsurpasse, notum fit ex *Philostorgio.* Et si quæ harum gentium circumcisionem Ieremiæ ætate omnino habuerunt, tn. credibile est, non fuisse religiosam & sacramentalem, vt penes Iudæos, d. naturalibus de causis institutam, coll. *Ludolfi* Comm. H. Aeth. p. 269 o) c. 25, 23. c. 49, 32. Ion. *circumtonsos angulo* sc. capitis, vtens phrasi Hebr. ex Leu. 19, 27. quam LXX. Aq. Theodor. & Sym. itemque Hieronymus, illi *de capillorum in rotundum attonsione*, occipitii cincinno tantum superstite, interpretantur, laudati a *Boch* Geogr. S. l. 1. c. 6. quomodo & hic intelligimus Vulgat *qui attonsi sunt in comam*, & LXX. cum Ar. περικειρόμενον τὸ κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ. At Cocc Lex. 759. *præfectos extremitatem*, per ἐξευτελισμὸν pro *circumcisis*, coll. v. 24. & R. Sal. *abscissos in angulo deserti*, i. e. remotissime in deserto habitantes p) *angulo* s. *angulis*, i e. capillo circa capitis partem deuexam, s. quidquid est crinium in capite præter cranium, aut cranii superiorem partem, ibid. & Leu 19, 9. q) Ion *qui habitant in tentoriis in deserto*; Arabes puta, Scenitas maxime, coll. not. Iud 8, 11. *Arabes enim* κείρονται ὑποτρόχαλα, περιξυρεῦντες τοὺς κροτάφους, *tonsos fuisse in orbem, tempora subradentes*, auctor est *Herodot.* l. 3. c. 8. *idemque Saracenos ad suum vsque tempus fecisse*, ait *Scholiastes* Gr in *Leu.* 19. cf. *Bochart.* l. c. & *Cler.* Comm. ad Leu. 19, 27. r) LXX. Ar. Syr. & Ion. addunt: *carne sua.* s) c. 4, 4. Leu. 26, 41. Ez. 44, 7. Rom. 2, 29. CAP. X. ✠. 1. t) Connexio huius cum præc. cap. hæc est, vt, quibus propter peccata captiuitatem & iustam Dei vindictam denunciauerat, eosdem nunc instructione quadam præmuniat, ne Chaldæis, ad superstitionem & idololatriam pellicientibus, concedant. confer v. 11. & inter Apocrypha Epist Ieremiæ s. Baruch. 6, 1. seqq.

✠. 18 וכי רשיכן cum præf. ו 3. & in marg. 6 9. ✠ 19. *Spatium* præmittunt 1. 2 5--10. 12. 19--22. ולמדנה per Segol 1. 3. 5. 6. 9. 10 14. 20. ✠. 21. Pro השדה hab האדמה 1. 3. ✠. 22. ואל־יתהלל עשיר cum præf. *Vau* 3. sic fu. 2. 5. & sic in marg. 6. 9. contr. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* ad Gen. 9, 5. ✠. 23. ומשפט cum præfixo ו *Orientales.*

2 בית ישראל : כה אמר יהוה אל־דרך הגוים אל־
תלמדו ומאתות השמים אל־תחתו כי־יחתו הגוים
3 מהמה : כי־חקות העמים הבל הוא כי־עץ מיער כרתו
4 מעשה ידי־חרש במעצד : בכסף ובזהב יפהו
במסמרות ובמקבות יחזקום ולוא יפיק : כתמר ה
מקשה המה ולא ידברו נשוא ינשוא כי־לא יצעדו אל־
תיראו מהם כי־לא ירעו וגם־היטיב אין אותם :
6 מאין כמוך יהוה גדול אתה וגדול שמך
7 בגבורה : מי לא יראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל־
8 חכמי הגוים ובכל־מלכותם מאין כמוך : ובאחת
9 יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא : כסף מרקע
מתרשיש יובא וזהב מאופז מעשה חרש וידי צורף
תכלת וארגמן לבושם מעשה חכמים כלם : ויהוה י
אלהים אמת הוא־אלהים חיים ומלך עולם מקצפו
תרעש הארץ ולא־יכלו גוים זעמו :
11 כדנה תאמרון להום אלהיא די־שמיא וארקא
לא עבדו יאבדו מארעא ומן־תחות שמיא אלה :
12 עשה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו ובתבונתו
נטה

a. cf. Leu. 20,

קמץ בזק

23. 1 Reg. 17, 8. Mich. 6, 16. c) v. 15. 2 Reg. 17, 15. 1 Cor. 8, 4. d) *quoniam sunt lignum*, quod &c Ies. 40, 19. c. 44, 15. seqq. *e) astia sc. elaboratum.* (1) Ies. 44, 12.

℣. 4. *f) exornat illud.* Piel(1) Hitp. c. 4, 30. *g) clavis.* Ies. 41, 7. *h) & malleis.* Iud. 4, 21. *i) firmant illa* Ies. 41, 7. *k) ne vacillet.* (2) Ies. 28, 7.

℣. 5. *l) Sicut palma*, quæ habet lignum solidissimum, ita vt nulli cedat oneri. *Schm.* Iud. 4, 5. *m) solidum quid* s. continuum, quod mouere se neutiquam

פתח באתנח

potest, quia non articulatum, nec animatum interius. *Ion. opere ductili eriguntur.* Ex. 25, 31. *n)* Ps. 115, 5. *o)* Ies. 45, 20. c. 46, 7. *p) incedere non valent.* 2 Sam. 6, 13. Ion. *quia non habent spiritum ad ambulandum.* *q)* Ies. 41, 23. Ps. 135, 16. *r) non est penes ipsos* s. in ipsorum facultate. c. 20, 11. ℣. 6. *s) Plane non est.* Præf. מ intendit negationem, velut concipienda esset in comparatiuo gradu, s. (vt *Schm.* vertit) *Plus quam non est tibi similis.* sic v. 7. c. 30, 7. *t)* Ex. 15, 11. Ps. 86, 9. 10. *u)* c. 16, 21. ℣. 7. *x)* Apoc. 15, 4. Interrogatio vehementer vrget ius summum, vt Deum solum omnes colant. *Schm. y)* ratio timoris Dei. cf. v. 10. *z) conuenit* sc. vt timearis. (1) Rad. Syr. & Chald. יאה (qua & hic vtitur *Syr.*) *pulcher fuit.* & impersonaliter *decet*, *conuenit.* o. πρέπει. & sic *Ar.* Alii: *assentitur* sc. omne, a יאה, coll. Gen. 34, 15. 22. 23. sed coactius: nam ea radix non tam absolutum obsequium, quam conuentionem certis conditionibus initam, notat. *a) nullus plane.* conf. v. 6. ℣. 8. *b) Et in vno*, i. e. ad vnum omnes; idem videtur esse ac יחד (quod est ab eodem themate) aut Chald. כחדא *sicut vnum*, s. *simul*, *pariter.* ita *Nold.* p. 181. qui nota 815. confert ἀπὸ μιᾶς Luc. 14, 18. Alii: *Vel in vna hac re*, cum cetera videantur sapere. *c) obbrutescunt* v. 14. 21. *d) & stultescunt* (1) cf. Ps. 49, 11. *e) disciplina vanitatum*, i. e. vanissima illa idola, a quibus non nisi vana disciplina prouenire potest. confer Hab. 2, 18. *f) lignum* tantummodo *sunt.* nam hoc pro prædicato habet. *S.* cf. Ps. 115, 8. Ies. 41, 29. Zach. 10, 2. Rom. 1, 21. 22. ℣. 9. *g) extensum, malleo ductum.* Ies 40, 19. *h)* vid. 1 Reg. 10, 22. *i)* ex *Vphaz*, nomen pr. insulæ vel regionis auriferæ. vid Dan. 10, 5. *k) & (opus) manuum.* *l)* Ex. 26, 31. Ez 23, 7. ℣. 10. *m) Veritas* in re, i. e. verus Deus in essentia, sicut & in operibus suis. opp. *Vanitas*: quo nomine fictitii Dei nuncupantur. v. 3. 8. 15. cf. Ioh. 17, 3. 1 Ioh 5, 20. *n)* c. 2, 13. Deut. 32, 40. Ios. 3, 10. *o) & Rex æternus*, 1 Tim. 1, 17. Ps. 10, 16. Ps. 29, 10. Ies. 40, 28. *p)* 2 Sam. 22, 8. *q) sustinere valent*, c. 6, 11. Ps. 18, 8. *r)* Ies. 13, 5. ℣. 11. *s) Ion.* præmittit: *Hoc est exemplar epistolæ, quam misit Ieremias Propheta ad reliquias seniorum captiuitatis, qui erant in Babylonia: Quod si dixerint vobis populi, inter quos habitatis: Domus Israel seruite idolis; sic &c.* Potest vero etiam cum proxime præcedd. connecti velut illatio: *Sic igitur* &c. Chaldaice hic versus conceptus, vt Iudæis suggerat, quomodo Chaldæis (ad quos non nisi Chaldaice loqui poterant) paucis verbis respondendum sit, *Schm.* Informationem vero pro Iudæis totam non terminari hic, sed potius v. 16. monet *D. Kimchi.* *t) non fecerunt.* cf. Ies. 40, 26. Ps. 96, 5. Epist. Ierem. v. 4. 64. seq. Apoc. 14, 7. *u) pereant*, vel potius indicatiue *peribunt. Schm.* *x)* Thren. 3, 66. *y) hi.* emphatica reassumtio subiecti, q. d. *Dii qui* &c. *hi*, inquam, *peribunt* &c. hanc enim expositionem iuuant accentus. alii: *his* sc. terra & cælis; q. s. porrecta manu vates cælum terramque monstrasset.

℣. 11. *z) Ion.* præmittit: *Ita vero dicetis: Nos colimus eum, qui fecit* &c. Subiectum repeti potest ex v. 10. c. 51, 15. seqq. Ps. 136, 6. Ies. 40, 12, seqq.

℣. 2. *u) ad viam*, i. e. ritus, modum agendi, quem sibi superstitiose elegerunt gentiles. Leu. 18, 3. Deut. 12, 30. Quo tempore sibi Babel vindicauit *imperium Orientis* per *Nabopolassarum* Nebucadnezaris Patrem, gentes victæ, pro superstitione populorum Orientalium, *Belum Babylonium*, magnum illud *Babelis idolum*, suis Diis desertis, haud dubie omnes coluerunt; aduersus quod tentationis scandalum Propheta Iudæos, in Babyloniam abducendos, munit. *Vitringa* in Apoc. c. 17, 5. p. 1024. *x) adsuescatis.* c. 2, 24. *y) & a signis cæli*, i. e. ab astris, sole inprimis & luna, coll. Deut. 4, 19. vel etiam a constellationibus *cæli*, ex quibus illæ gentes hominum fata pandere præsumunt. Nam apotelesmaticæ astrologiæ, quæ sita est in obseruatione astrorum, deditissimos fuisse Orientales, nemo nescit. *Herodot.* lib. II. c. 82. p. 75. ed. Steph. *Alia insuper sunt ab Aegyptiis excogitata, quis mensis dierumque cuiusque Deorum sit, & quo quis die genitus, qualia sortietur, & quam mortem obibit, & qualis erit.* Similia *Diodorus* lib. I. De Chaldæis res est notissima. Vid T. *Stanleii* Hist. Phil. Or. lib. I. Sect. 2. *Clericus* ad Leu. 19, 26. Dehortatur igitur a vaticinis nugis, coll. Ies. 44, 25. vbi vocantur *signa vaniloquorum*, *& ineptiæ diuinatorum*, quibus v. 26. opponitur firmius DEI *verbum propheticum.* *z) ne consternemini*, c. 17, 18. Ios. 10, 25 timore superstitioso, quasi mali quid inferant vel præsagiant. *a)* quas non conuenit imitari. cf. de hac argumentandi ratione Matth. 6, 32. 1 Thess. 4, 5. Leu. 18, 24.

℣. 3. *b)* i. e. dogmata & ritus idololatrici, vel sec. alios, ipsa quoque idola,

---

CAP. X. ℣. 5. ינשיא pro eo hab. in mare. ינשאך 6. 9. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 7. ייראך *plene* 2. 3. 5. & in marg. 6. 9. contra *Mas impr.* & *Erff.* ℣. 10. יכלו sic *defect.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 17. 18. 21. 22. & *Ber.* sic sc. 1. & su. 5. sec *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* at ceteri *plene*, & sic 6. 9. in marg. ℣. 11. עבדו per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. sic su. 5. contra *Mas. impr.* & *Erff.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 60. col 8. ומן תחות pro eo habent ומתחות in marg. 6. 9. sic su. in textu 2.

נֹטֶה שָׁמָיִם׃ לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעֲלֶה 13
נְשִׂאִים מִקְצֵה אֶרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ
14 מֵאֹצְרֹתָיו׃ נִבְעַר כָּל־אָדָם מִדַּעַת הֹבִישׁ כָּל־צוֹרֵף
טו מִפָּסֶל כִּי שֶׁקֶר נִסְכּוֹ וְלֹא־רוּחַ בָּם׃ הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה
16 תַּעְתֻּעִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יֹאבֵדוּ׃ לֹא־כְאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב
כִּי־יוֹצֵר הַכֹּל הוּא וְיִשְׂרָאֵל שֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ יְהוָה
צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
17 אִסְפִּי מֵאֶרֶץ כִּנְעָתֵךְ יֹשַׁבְתִּי בַּמָּצוֹר׃
18 כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי קוֹלֵעַ אֶת־יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ בַּפַּעַם
19 הַזֹּאת וַהֲצֵרוֹתִי לָהֶם לְמַעַן יִמְצָאוּ׃ אוֹי־לִי
עַל־שִׁבְרִי נַחְלָה מַכָּתִי וַאֲנִי אָמַרְתִּי אַךְ זֶה חֳלִי וְאֶשָּׂאֶנּוּ׃
כ אָהֳלִי שֻׁדָּד וְכָל־מֵיתָרַי נִתָּקוּ בָּנַי יְצָאֻנִי וְאֵינָם אֵין־נֹטֶה
21 עוֹד אָהֳלִי וּמֵקִים יְרִיעוֹתָי׃ כִּי נִבְעֲרוּ הָרֹעִים וְאֶת־יְהוָה לֹא
22 דָרָשׁוּ עַל־כֵּן לֹא הִשְׂכִּילוּ וְכָל־מַרְעִיתָם נְפוֹצָה׃ קוֹל
שְׁמוּעָה הִנֵּה בָאָה וְרַעַשׁ גָּדוֹל מֵאֶרֶץ צָפוֹן לָשׂוּם אֶת־
23 עָרֵי יְהוּדָה שְׁמָמָה מְעוֹן תַּנִּים׃ יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי לֹא לָאָדָם
24 דַּרְכּוֹ לֹא־לְאִישׁ הֹלֵךְ וְהָכִין אֶת־צַעֲדוֹ׃ יַסְּרֵנִי יְהוָה אַךְ
כה בְּמִשְׁפָּט אַל־בְּאַפְּךָ פֶּן־תַּמְעִטֵנִי׃ שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ עַל־
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּךָ וְעַל מִשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא
קָרָאוּ כִּי־אָכְלוּ אֶת־יַעֲקֹב וַאֲכָלֻהוּ וַיְכַלֻּהוּ וְאֶת־נָוֵהוּ
יא הֵשַׁמּוּ׃ הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת Cap. XI.
2 יְהוָה לֵאמֹר׃ שִׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְדִבַּרְתֶּם
אֶל

a) Gen. 1, 16. Ief. 40, 21. &c.

℣. 13. b) q. d. *ad vocem dationis ipfius*, i. e. fimul ac vocem edit ac iubet. Pf. 33, 9. c) præsto eft *multitudo aquarum*. c. 51, 16. 1 Reg. 18, 41. d) *vapores* qf. in æthere m fublatos. Pf. 135, 7. e) *pluviæ facit*, i. e. adfocias, vt cum pluuia coniuncta fint fulgura. Ion. *tempore pluuiæ*, Iob. 37, 11. c. 38, 25. 35. f) Iob. 38, 22. & rem repofitam, & locum, vbi ea conferuatur, notat. cf. not. Deut. 32, 34.

℣. 14. g) *Sed obbrutuit* v. 8. 21. c. 51, 17. 18. Ief. 19, 11. ὁ. ἐμωράνθη. Rom. 1, 22. h) *a fciendo*, Ion. cum aliis priuatiue *quo minus cognofcant fapientiam*. fed *Schm.* cauffaliter *propter fcientiam*, quia putarunt fe effe fapientes, coll. Rom. 1, 22. i) c. 48, 20. cf. not. c. 8, 12. Ief. 30, 5. k) *mendatium*, i. e. falfus & fictitius Deus. Opp. v. 10. cf. c. 16, 19. Ief. 44, 20. l) *fufile* c. 51, 17. Ief. 48, 5.

℣. 15. m) v. 3. 1 Reg. 16, 13. n) *deceptionum* (2) c. 51, 18. i. e. meræ impofturæ funt, ad decipiendum comparatæ. at *Cocc. ludificationum*, i. e. *ludibriis dignum*. et fic Verf. OO. o) c. 51, 24. fc. tempore deftructionis Babyloniæ: vbi & idola ipfius deftruentur, coll. Ief. 46, 1. p) cf. ℣. 11.

℣. 16. q) c. 51, 19. r) Ief. 61, 7. Thren. 3, 24. Iehouah vocatur *pars Iacobi*, tum quod ille Ecclefiæ fuæ paterno affectu fe proprium facit, tum quod fidelium, pars & merces multa ipfe eft. Gen. 15, 1. *Schm.* s) Ief. 45, 18. t) c. 51, 19. Pf. 74, 2. *virga f. pertica* (tanquam in diuifione patrimonii) *hæreditatis ipfius*, i. e. portio hæreditaria, velut pertica dimenfa. cf. Deut. 32, 9. Ief. 63, 17.

℣. 17. u) *mercimonium tuam* (1) cf. Iob. 40, 30. Hof. 12, 8. q. d. Interea tuas recullas nihilominus collige, in loca munitiora

13 hora (frustra quælibet)

הארץ קרי

eas] translatura. Redit enim hic ad denunciandam populo Iudaico captiuitatem. x) *feffura in obfidione.* cf. v. 18. .. 52, 5. alii: *in munimento.* coll. 2

יושבת־קרי

18 Par. 8, 5.

מלעיל

℣. 18. y) *funda proiicitus* (4) 1 Sam. 17, 49. c. 25, 29. fc. ex terra fua in exilium. z) *hac tandem vice*, poft longam patientiam & expectatione .. c. 16, 21. Gen 2, 23. a) *& anguftabo* Deut. 28, 51. Zeph. 1, 17. b) *vt inueniant veritatem* verbi mei *dicentes tandem* v. 19. *Væ mihi.* Ion. *vt accipiant vindi-*

קמץ בז״ק

Cap. XI.

2 *Etiam fcelerum fuorum.*

℣. 19. c) Populus Iudaicus fub fchemate matris loquens inducitur, & ita quidem, vt hæc hypotypofis fimul fit prædictio eius, quod futurum erat, fc. vt in vera pœnitentia olim peccata fua agnofcerent, coll. Dan. 9. item *Baruch* 3. Vid. *Schm. d) ægerrima, defperata eft.* c. 14, 17. Vulneri iam facto additum verbum hoc notat vires deficere naturæ ad fanitatis reftaurationem. *Guffet.* p. 257. e) *ego vero dixi* fc. agnofcens meam iniquitatem iuftumque Dei iudicium & ad patientiam me componens. *S. f) certe hic eft morbus f. dolor*, c. 6, 7. fc. grandis equidem, fed quem ipfe mihimet peccatis meis concitaui & promerui; non igitur obmurmurabo. cf. Pf. 77, 11. g) *fed feram ipfum*, patienter, iuftoque Dei iudicio me fubmittens. conf. Dan. 9. Baruch 1, 13. feqq. c. 2, 3. it. Iec. 31, 18. ℣. 20. h) *funes mei*, tendendo & firmando tentorio. Ex. 39, 40. Num. 3, 26. i) *auulfi, difrupti funt.* c. 2, 20. k) *exierant a me* in exilium. cf. Gen. 44, 4. l) cf. Gen. 42, 36. m) *erigens cortinas meas.* c. 4, 20.

℣. 21. n) q. d. Et iufte quidem, *quia* &c. o) v. 14. p) c. 23, 1. cf. Ief. 3, 12. c. 56, 11. Ion. *Reges.* q) Ief. 9, 12. c. 31, 8. 2 Par. 14, 7. Bar. 3, 12. 13. r) *fecerunt* l. *prudenter* l. *profpere* 1 Sam. 18, 14. s) c. 25, 36. t) c. 40, 15. ℣. 22 u) Ez. 7, 5. 6. x) *commotio.* cf. c. 8, 16. y) c. 1, 14. 15. c. 4, 6. z) Ief. 1, 7. a) c. 9, 10. ℣ 23. b) *Agnofco*, o Domine, quod agnofcere olim nolui. Sunt denuo verba pœnitentis ecclefiæ Iudaicæ, coll. v. 25. cum Pf. 79, 6. c) *non penes hominem f. in poteftate hominis fit via ipfius*; vt propriis viribus & artibus fine te tueri fe poffit, ficut quondam putauimus Ief. 26, 18. feqq Hof. 14, 4. Prou. 16, 1. d) *neque penes virum* iam ambulantem, *etiam firmare greffum fuum.* Prou. 16, 9. Per gradus affurgit oratio. *S.* ℣ 24. e) *Caftiga me* c. 30, 11. Ief. 28, 26. Pf. 6, 2. Pf. 38, 2. f) *cum iudicio*, non rigido, fed *moderato*, vt vertit *Ion.* vt ne pœnitentes nos plane abfumas cum improbis gentibus v. 25. fed *difcretione* vtaris ceu iuftus iudex Gen. 18, 25. cf. Ier. 30, 11. c. 46, 28. Hab 1, 12. g) *diminuas me*, donec tandem plane in nihilum redigas. *S.* Leu. 26. 22. Ez. 29, 15. ℣. 25. h) Pf. 79, 6. *Effunde* potius. Quam oppofitionem Ecclefia facere recte aufa eft, poftquam ad pœnitentiam reuerfa eft, *S.* cf. Thr. 3, 64. Pf. 94, 1 - 7. i) cf. Pf. 56, 8. k) c. 9, 2. l) Ief. 63, 6. *Ion. non quæfiuerunt cultum nominis tui.* m) *habitaculum ipfius* collectiue; vel templum c. 25, 30. c 50, 19. Pf. 79, 7. CAP. XI, ℣. 2. n) *fœderis huius*, fc. *quod præcepi patribus veftris* v. 4. Eft enim abruptus fermo per verba, *Et loquemini* &c. quæ parenthetica funt fec. *S. Lightfooto* autem in Chron. p. 115. videtur Propheta loqui de fœdere, quod populus auctore Iofia inierat, reperto nuper & lecto libro Legis 2 Reg. 22, 8. feqq. c. 23, 2. feqq. cf. fupra ad c. 2, 31. not. o) *& loquemini*, i. e. alii aliis referte, quæ ex me audiuiftis.

℣. 14. הביש per *Tbhir* 17. 18. *Ber.* צרף *defect.* 1. 3. 6 fec. *Maf.* 1. & *Erff.* ℣. 16. יא per *Mun.* 1. 2. fic Au. 5. יעקוב *plene* fe. 1. 3. 5. & fic in marg. 6. 9. fec. *Maf.* 1. 2. & *Erff.* fed præter *impr.* ad c. 20, 18. וישראל שבט ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 22. fic fu.. ℣. 18. Sine præmiffo *fpatio* 1. 2. 6. 9. 10. 19. 20. 21. והצירתי *plene* *Orientales et mifra* 1. 2. 5 ℣. 19. אוי per *Merca* 5. 6. 9. 13. 19. 20. ℣. 22 *Spatium* præmitt. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 19. 20. 21. 23.

אֶל־אִישׁ יְהוּדָה וְעַל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם׃ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם 3
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא
יִשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת׃ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־ 4
אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצִיאִי־אוֹתָם מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם מִכּוּר
הַבַּרְזֶל לֵאמֹר שִׁמְעוּ בְקוֹלִי וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם כְּכֹל אֲשֶׁר־
אֲצַוֶּה אֶתְכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם
לֵאלֹהִים׃ לְמַעַן הָקִים אֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי ה
לַאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ כַּיּוֹם הַזֶּה
וָאַעַן וָאֹמַר אָמֵן יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה 6
אֵלַי קְרָא אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּעָרֵי יְהוּדָה
וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר שִׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת
וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם׃ כִּי הָעֵד הַעִדֹתִי בַּאֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם 7
הַעֲלוֹתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הַשְׁכֵּם
וְהָעֵד לֵאמֹר שִׁמְעוּ בְּקוֹלִי׃ וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ אֶת־ 8
אָזְנָם וַיֵּלְכוּ אִישׁ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם הָרָע וָאָבִיא עֲלֵיהֶם
אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַבְּרִית־הַזֹּאת אֲשֶׁר־צִוִּיתִי לַעֲשׂוֹת וְלֹא
עָשׂוּ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָי נִמְצָא־קֶשֶׁר בְּאִישׁ 9
יְהוּדָה וּבְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָם׃ שָׁבוּ עַל־עֲוֹנֹת אֲבוֹתָם י
הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר מֵאֲנוּ לִשְׁמוֹעַ אֶת־דְּבָרַי וְהֵמָּה הָלְכוּ
אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם הֵפֵרוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל וּבֵית
יְהוּדָה אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת־אֲבוֹתָם׃
לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מֵבִיא אֲלֵיהֶם רָעָה 11
אֲשֶׁר לֹא־יוּכְלוּ לָצֵאת מִמֶּנָּה וְזָעֲקוּ אֵלַי וְלֹא אֶשְׁמַע
אֲלֵיהֶם׃ וְהָלְכוּ עָרֵי יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם וְזָעֲקוּ אֶל־ 12
הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הֵם מְקַטְּרִים לָהֶם וְהוֹשֵׁעַ לֹא־יוֹשִׁיעוּ
לָהֶם בְּעֵת רָעָתָם׃ כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה 13
וּמִסְפַּר חֻצוֹת יְרוּשָׁלַם שַׂמְתֶּם מִזְבְּחוֹת לַבֹּשֶׁת מִזְבְּחוֹת
לְקַטֵּר לַבָּעַל׃
וְאַתָּה אַל־תִּתְפַּלֵּל בְּעַד־הָעָם הַזֶּה וְאַל־תִּשָּׂא בַעֲדָם 14
רִנָּה וּתְפִלָּה כִּי אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ בְּעֵת קָרְאָם אֵלַי
בְּעַד

ꝟ. 3. p) *Dices, inquam.* Reassumitur oratio v. 2. abrupta. q) *maledictus vir*, sec. iustam legis sententiã Deut 27, 26 Gal. 3, 10.

ꝟ. 4. r) *præcepi.* Emphatice de fœdere vsurpatur, quia fœdera Dei non tam mutua sunt, ratione caussæ efficientis, et vtrinque libera, quam autoritatis & præscripti diuini nos obligantis. *Schm.* s) *e fornace* (t) *ferri*, Deut 4, 20 in quo ferrum funditur aut tractatur, Ez. 22, 18. 20. 22. i. e. ex durissima seruitute et adflictione Ies. 48, 10. Ergo כור sicut in Arabismo, ita et apud Hebræos *fornacem* significat ferrariam quidem, sed *non ferream*, velut interpretentur nonnulli. t) c. 7, 23. u) ea sc. *verba fœderis.* v. 3. x) Gen. 17, 7 &c.

ꝟ. 5. y) *vt stabiliam.* Deut. 8, 18. c. 9, 5 Cohæret prius hoc hemistichium cum obedientia populi v. 4. z) *iusiurandum* Gen. 15, 7. c. 26, 3. a) cf. Gen. 12, 7. b) frequens circumscriptio terræ Canaan, quæ pascuis, vnde lac, & nemoribus, vnde mel, abundabat. Schm. cf. Ex. 3, 8. Num. 16, 13. c) Deut. 2, 30. d) ó. & Ar. *fiat, Domine.* Est dictio adprobantis adiurationem, Num. 5, 22. Deut. 27, 15.

ꝟ. 6. e) Mandat prophetæ, ea, quæ adhuc summatim de fœdere cum patribus dixerat, ita propalare, vt sententiam, quã ipse iustam esse agnouerat, ad sui temporis Iudæos ceu impios transgressores fœderis diuini adplicet. f) cf. v. 2.

ꝟ. 7. g) *contestatus sum* Gen. 43, 3. 1 Sam. 8, 9. h) f. not. c. 7, 13.

ꝟ. 8. i) *in obfirmatione.* c. 13, 10 Illustrandæ voci inseruiunt cognata. Hebr. סרר *refractarius fuit* Syr. שרר *firmauit*, Rabb. שריר *firmum*, ac denique Ar. *Scharra malignus fuit*: ex quibus patet, *malignam et refractariam animi obstinationem* significari. k) *verba*, i. e.

e. exsecrationes verbis fœderis prædictas. l) *non pœnam, quod non susceperunt verba fœderis.* l) id agnouerat pius Rex 2 Reg. 22, 13.

ꝟ. 9. m) c. 2, 33. c. 5, 26. n) *coniuratio.* Syr. *reuelatio* q. d. velut coniurati essent, ita omnes in malitia conspirarunt. 2 Reg. 32, 2 ... Deo ... fuerant 2 Reg. 23, 3.

ꝟ. 10. o) *Nam redierunt* (relapsi sunt) *ad &c.* i. e. relicta meliore via, ea em peccata, quæ patres illorum, ipsi quoque patrarunt. Verbum שוב vtrumque terminum innuit, & a quo & ad quem. Ez. 3, 20. c. 18, 24. p) c. 7, 26 q) c. 8, 2. r) c. 31, 32. Ies. 24, 5.

ꝟ. 11. s) *Ion. liberari.* Coh. 7, 18 t) *& clamabunt quidem*, nequaquam tamen pœnitentes, sed idolis suis etiam tum tenaciter inhærentes. v. 12. u) c. 14, 12. Ies. 1, 15. Zach. 7, 13. Prou. 1, 28.

ꝟ. 12. x) *sed saluando non* (i. e. nequaquam) *saluabunt eos.* cf. c. 2, 28. Iud. 10, 14.

ꝟ. 13. y) *Quoniam.* Est vel *declaratiuum* eius, quod v. 12. de *Diis* pluribus dixerat, aut *caussale*, rationem reddens, cur *nolit ipsos audire* Deus. z) sec. *numerum vrbium tuarum*, i. e. quot vrbes, tot Deos habes. c. 2, 28. a) cf. 2 Reg. 21, 3. seqq. Hos 8, 11. c. 10, 1. c. 12, 12. b) *pudori*, i. e. turpissimo & pudendo idolo *Baali*, vti hic per epexegesin mox subiicitur. Cuiusmodi ignominiosa antonomasia 2 Sam. 11, 21. coll. Iud. 6, 32. it. Hos. 9, 10.

ꝟ. 14. c) *Tu igitur, Ieremia, ne preceris pro populo hoc*, vtpote quem maledictio legis propter pertinacem impœnitentiam iustissime ferit. v. 3. 5. cf. c. 7, 16. c. 14, 11. & præf in Ier. §. 15. d) *quo clamabunt.* v. 11. Includitur propheta, q. d. *quando etiam tecum*, s. per te, seu te simul pro illis intercedente, *clamabunt* ad me. *Schm.* Conf. c. 7, 16.

CAP. XI, ꝟ. 2. וְעַל Ita cum plerisque 6 9. in marg. at וְאֶל־ in textu 6. 9. 10. 20. sic fu. r. ꝟ. 4. הוציאי per m in 3. 5. 6. 9. 10. 20. ꝟ 7. וְעַד cum præf. ꝟ 1. 2 3. 5. ꝟ. 11. pro וְלֹא habent ולא O. tientales. ꝟ. 11. מְקַטְּרִים cum *Iod* omoic: post ט 2. at post ק 1. cum nota. ꝟ. 14. כִּי אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ ita 3.

טו בעד רעתם : מה לידידי בביתי
עשותה המזמתה הרבים ובשר־קדש יעברו מעליך
16 כי רעתכי אז תעלזי : זית רענן יפה פרי־תאר קרא
יהוה שמך לקול ׀ המולה גדלה הצית אש עליה ורעו
17 דליותיו : ויהוה צבאות הנוטע אותך דבר עליך רעה
בגלל רעת בית־ישראל ובית יהודה אשר עשו
להם להכעסני לקטר לבעל :
18 ויהוה הודיעני ואדעה אז הראיתני
19 מעלליהם : ואני ככבש אלוף יובל לטבוח ולא־
ידעתי כי־עלי ׀ חשבו מחשבות נשחיתה עץ בלחמו
ונכרתנו מארץ חיים ושמו לא־יזכר עוד :
כ ויהוה צבאות שפט צדק בחן כליות
ולב אראה נקמתך מהם כי אליך גליתי את־ריבי :
21 לכן כה־אמר יהוה על־אנשי ענתות
המבקשים את־נפשך לאמר לא תנבא בשם יהוה
ולא תמות בידנו :
22 לכן כה אמר יהוה צבאות הנני פקד עליהם הבחורים
23 ימותו בחרב בניהם ובנותיהם ימתו ברעב : ושארית
לא תהיה להם כי־אביא רעה אל־אנשי ענתות
CAP.XII. יב שנת פקדתם : צדיק אתה יהוה כי
אריב

דגש אחר שורק

a) *pro malo* s. *infortunio suo removendo*. v. 12. c. 2, 27. ℣. 15. f) *Quid* negotii est? Interrogatio emphatica. q. d. Poteras pro ipsis intercessurus flagitare, ut domum, in qua numen meum hucusque habitavit, saltem respiciam, (cf. Es. 64, 10 Thren. 1, 10) sed quid habitaret porro dilectus meus &c. cf. omnino c. 12, 7. Ps. 78, 60. 61. g) *Dilecto meo*, sc. Filio, s. Christo Es. 5, 1. qui in templo inter Cherubinos symbolice ac typice habitavit Deut. 33, 12 loquitur enim hic non Ieremias (quod Kimchio placet) sed ipse Deus Pater; vel ex apposito *in domo mea* patet, quippe quod in prophetam difficulter cadere potest. Bene igitur *Diodatus*: *Verosimile maxime est, quod Deus loquatur de Filio suo dilectionis, qui in sua propria persona praesens fuit, & se manifestavit in verbo & virtute, in templo* h) *tam turpiter prostituta*. cf. c. 23, 11. Ez. 23, 39. c. 44, 7. i) *facientibus illud immane scelus*, v. 9 seqq. descriptum. cf. Ps. 139, 20. Ier. 7, 10. Redditur *ratio* desertionis Templi, q. d. Non est amplius domus precum sed scelerum, & spelunca latronum c. 7, 11. Matth. 21, 13. Ubi notandum (1) Infinitivum *Facere* cum subiecto *Plurimi*, velut participia sese, ac circumscribi posse, *dum faciunt plurimi*: fere ut Gen. 25, 18. בואך *veniente te* seu *dum venis* (2) Suffixum illud esse emphaticum e redundans, ut c. 27, 8. c. 51, 56. k) i. e. victimas vere sanctas, aut vere potius Deo sanctificandas, *Schm.* cf. Hagg. 2, 12. l) *auferunt a te*. Zach. 3, 4. Hiph pro *iaabhiru*, ut מחלמים c. 29, 8. Vel ׃ ׃ ־ in *Kal*: *carnes sanctae transeunt* s. *auferuntur a te*. q. d. Nulla sacrificia, quae Deo vere placeant, a te offeruntur. m) *& quando malitia* *tua summa est, tunc tamen exultas*, procacius & securissime peccans. Ps. 91, 3. Alloquitur Ecclesiam Iudaicam. ℣. 16. n) Hos. 14, 7. Ps. 52, 10. o *pulchram fructu specioso*. cf. Ps. 48, 3. p) *nominaverat* & simul effecerat. v. 17. Nam Dicere Domini est Facere. *Schm.* q) sed *ad vocem tumultus*, (2) qualis esse solet proficiscentis exercitus Ez. 1, 24. Intelligitur tumultus bellicus Chaldaeorum. *Schmid.* At *Cocc. in vocem crepitationis*, ut in lignis succensis. r) c. 21, 14. Thren. 4, 11.

cf. Ies. 42, 25. s) *& frangent* hostes, a רעע ut c. 15, 12. vel *depascent*, ut c. 6, 3. t) *ramos eius*. (2) Ez. 17, 6. 7. 23. ℣. 17. u) *plantans* s. *qui plantavit te* Retinet vocabulum ex priori similitudine oleae v. 16. c. 2, 21. Ex. 15, 17. x) 1 Reg. 21, 23. Ion. *decrevit inducere super te*. y) vid. v. 13. ℣. 18. z) *Praeterea Dominus me scire fecit*, sc. quod v. 9 sequitur de machinationibus ipsorum contra vitam meam, & quidem (secundum *Schmid.*) ut eo magis discerem, frustraneam esse de Iudaeis spem, neque valere intercessionem pro ipsis v. 14. a) *opera eorum*, c. 21, 12. scilicet singulari & manifesto quodam exemplo ℣. 19. b) scilicet in destinatione ipsorum, me quidem nihil huiusmodi suspicante. c) *mansuetus*, ita *Vulgatus* aliique ab אלף *assuetus fuit*, cf. Prov. 16, 26. c. 22, 25. at alii: *aut sicut bos*, coll. Ps. 144, 14. d) Ies. 53, 7. e) scilicet ante revelationem divinam v. 18. f) c. 49, 30. cf. c. 18, 18. 23. g) Deut. 20, 19. h) *arborem cum cibo*, seu *fructu ipsius*; prophetiam cum prophetiis suis, *Cocc. & Abarb.* i) Ps. 27, 13. k) Ez. 21, 37. ℣. 20. l) c. 17, 10. c. 20, 12. Ps. 7, 10. 1 Sam. 16, 7. 1 Par. 28, 9. c. 29, 17. Apoc. 2, 23. m) *tibi*, ceu advocato, *revelavi caussam meam*. c. 20, 12.

℣. 21. n) Specialius designat *insidiatores*, qui erant *Anathothaei*, cives Ieremiae. confer v. 23. c. 1, 1. & Praefat. §. 1. & 3. o) confer v. 19. p) non quasi ipsi Ieremiae ita dixerint, (alioquin enim divina revelatione opus haud fuisset v. 18.) sed quod cogitaverint in corde, & deliberaverint invicem, nisi desisteret vaticinari, eum se occisuros esse. *Schmidius.* At non pugnat hoc, si illos modo insidiis, non minis Prophetae restitisse putamus. q) confer Mich. 2, 6 ℣. 22. r) c. 9, 20. s) c. 27, 8. 13. c. 42, 17. 21. ℣. 23. t) *Et reliquiae* c. 8, 3. c. 15, 9 Loquitur vero non de omnibus *Anathothaeis*, sed iis, qui insidiati sunt Ieremiae v. 21. *Schm.* confer enim Esr. 2, 23. u) c. 10, 15. c. 23, 12.

CAP. XII, ℣. 1. x) *Iustus* equidem *tu es*, & manebis etiam. Deut. 32, 4. Ps. 119, 75. 137. Thren. 1, 18 Cohaeret cum fine praecedentis cap. nam ex eo, quod Anathotaei insidias sibi innocenti struxerant, occasionem sumsit Propheta cogitandi de mira Dei gubernatione. *Schmidius.*

℣. 14 בעד pro eo hab. בעת 2. (qui tamen in marg. vulgarem lectionem refert) & 3. sic su. 1. 5. ℣. 16. שמך ita in Ms. 2. 3. 10. 20. sic in textu (nam in margine habent *Femin.*) 5. 6. 9. & sic in marg. 1. ℣. 17. עליך *Masc.* עליך hab. 3. & in margine 5. ℣. 18. אז הראיתני ita 1. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. sic su. 5. ℣. 19. לטבוח *Beth* sine *Dagesch* 1. 8 ולא per *Kadm.* 1. 2. 3. 5. ℣. 22. ימתו si defect. 1. se. 5. secundum *Masoram Erffurtensem* h. l. itemque *Masoram* 2 *impressam* & *Erffurtensem* 3. ad Iob. 34, 20. CAP. XII, ℣. 1. *Spatium* praemissum omittunt 11. 13. 18. & Ber.

אָרִיב אֵלֶיךָ אַךְ מִשְׁפָּטִים אֲדַבֵּר אוֹתָךְ מַדּוּעַ דֶּרֶךְ
רְשָׁעִים צָלֵחָה שָׁלוּ כָּל־בֹּגְדֵי בָגֶד׃ נְטַעְתָּם 2
גַּם־שֹׁרָשׁוּ יֵלְכוּ גַּם־עָשׂוּ פֶרִי קָרוֹב אַתָּה בְּפִיהֶם
וְרָחוֹק מִכִּלְיוֹתֵיהֶם׃ וְאַתָּה יְהוָה יְדַעְתָּנִי תִּרְאֵנִי 3
וּבָחַנְתָּ לִבִּי אִתָּךְ הַתִּקֵם כְּצֹאן לְטִבְחָה וְהַקְדִּשֵׁם לְיוֹם
הֲרֵגָה׃ עַד־מָתַי תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְעֵשֶׂב 4
כָּל־הַשָּׂדֶה יִיבָשׁ מֵרָעַת יֹשְׁבֵי־בָהּ סָפְתָה בְהֵמוֹת וָעוֹף
כִּי אָמְרוּ לֹא יִרְאֶה אֶת־אַחֲרִיתֵנוּ׃ כִּי אֶת־רַגְלִים ה
רַצְתָּה וַיַּלְאוּךָ וְאֵיךְ תְּתַחֲרֶה אֶת־הַסּוּסִים וּבְאֶרֶץ
שָׁלוֹם אַתָּה בוֹטֵחַ וְאֵיךְ תַּעֲשֶׂה בִּגְאוֹן הַיַּרְדֵּן׃ כִּי גַם־ 6
אַחֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ גַּם־הֵמָּה בָּגְדוּ בָךְ גַּם־הֵמָּה קָרְאוּ
אַחֲרֶיךָ מָלֵא אַל־תַּאֲמֵן בָּם כִּי־יְדַבְּרוּ אֵלֶיךָ טוֹבוֹת׃
עָזַבְתִּי אֶת־בֵּיתִי נָטַשְׁתִּי אֶת־נַחֲלָתִי נָתַתִּי 7
אֶת־יְדִדוּת נַפְשִׁי בְּכַף אֹיְבֶיהָ׃ הָיְתָה־לִּי נַחֲלָתִי כְּאַרְיֵה 8
בַיַּעַר נָתְנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ עַל־כֵּן שְׂנֵאתִיהָ׃ הָעַיִט 9
צָבוּעַ נַחֲלָתִי לִי הָעַיִט סָבִיב עָלֶיהָ לְכוּ אִסְפוּ כָּל־חַיַּת
הַשָּׂדֶה הֵתָיוּ לְאָכְלָה׃ רֹעִים רַבִּים שִׁחֲתוּ כַרְמִי בֹּסֲסוּ י
אֶת־חֶלְקָתִי נָתְנוּ אֶת־חֶלְקַת חֶמְדָּתִי לְמִדְבַּר שְׁמָמָה׃

שמה

y) *quando* l. *etiam litem intendero tibi.* Iob.16,21 c.34,23. z) *attamen iudicia loquar tecum*, cupiens informari de caussis miræ huius gubernationis tuæ, & quo pacto conciliari possit cum iustitia tua. c. 4, 12. c. 51, 9. *Ion.* bene: *attamen interrogationem iudicii ego interrogo a facie tua.* a) c. 8,5.19. b) Ies. 53,10. cf. Iob. 21, 7. Hab. 1,3.13. Ps. 73,3. Ps. 92. & 104,11. seqq. c) *tranquilli sunt* Thren. 1,5. Iob. 3, 26. c. 12, 6. d) Ies. 24, 16. Quæstio generaliter instituta, intelliguntur tamen præcipue impii Ieremiæ persecutores, coll. oppositione v. 3. *Schm.*

✠. 2. e) *plantasti eos* s. in sede stabili collocasti, coll. 2 Sam. 7, 10. 1 Par. 17, 9. Ion. *stabilivisti.* Phraseologia hæc tota, impiorum felicitatem describens, ab arboribus desumta, vt Ies. 40, 24. f) *etiam radicantur.* assurgit gradatim oratio. Ion. *roborati sunt.* Iob. 5, 3. Ies. 40, 24. g) *progrediuntur*, s (sec. Vulg.) *proficiunt.* Ps. 84, 8. h) Denotatur successus in omnibus negotiis, & tranquilla cum fruitione bonorum possessio. S. At Ion. *etiam adquisiverunt opes.* c. 17, 8. i) Ps. 119, 151. Ies. 29, 13. k) c. 11, 20. Ps. 16, 7. Ps. 139, 13. q. d. cum tamen sint pessimi hypocritæ. *Vnde* simul patet, agi hic non tam de exteris, v. g. Babyloniis, eorumque felicitate, quam de impiis in ipso gremio ecclesiæ educatis, ac religionis speciem habentibus, quales Anathotæi sacerdotes. supra c. 11, 21. vid. *Schm.*

✠. 3. l) sc. me non esse hypocritam sicut illi. Ps. 17, 3. Ps. 139, 1. m) c. 11. 20. n) quale sit *tecum.* 2 Reg. 10, 15. Ps. 73, 23. o) *averte eos*, velut de grege. cf. Ios. 8, 6. p) c. 11, 19. Ps. 44, 23. q) *consecra eos*, vt victimæ legi & destinari solent ad cædem, Cocc. Vel sec. Gusset. in specie alludit ad *anathemata*, quæ ad mortem deuota & Deo consecrata erant. vid. Leu. 27, 29. Num. 21, 2. 3. Deut. 2, 34. Ios. 6, 17. r) c. 7, 32. Zach. 11, 4. 7.

✠. 4. s) Hos. 4, 3. Ioel 1, 10. t) *exarescet*, inhibitis sc. pluuiis c. 14, 1. q. d. quamdiu tolerabis improbos, propter quos terra tam miserabiliter a te adfligitur? u) Etenim *propter malitiam* &c. Referri debet sec. acc. ad sequens comma. cf. Ps. 107, 34. x) *consumta sunt*, propter graminis & pabuli defectum. Ps. 73, 19. y) Ioel 1, 20. z) c. 4, 25. a) Allegat peculiare exemplum malitiæ ipsorum. b) sc. Ieremias. q. d. Interitum quidem nobis in nomine Dei comminatus est, sed id nunquam videbit impleri. cf. c. 5, 12. 13. c) *finem* s. *exitum nostrum.* c. 5, 31. Deut. 32, 20. at *Ion.* cum aliis: *Non est revelatus coram te finis noster.* ✠. 5. d) *Ion.* præmittit: *Hæc est responsio, facta ad Ieremiam Prophetam super interrogationem ipsius.* e) *Quando cum peditibus* 2 Reg. 13, 7. Anathothæis, consanguineis tuis, eiusdemque tecum sortis, *cucurristi.* f) *& defatigarunt te* illi, ita ut hoc male te habeat, grauiusque adficiat, insidias fuisse tibi ab illis impie structas. Iob. 4, 2. Ies. 1, 14. g) *miscebis te* (1) c. 22, 15. *Vulg. contendere poteris.* Ion. *cogitas currere.* Cocc. *certabis*, pro תתחרה ex חרה, quo verbo vtitur hic Syr. in significatione *contendendi.* at Gusset. *munies te* (inter equites, coll. Num. Ex. 28, 32. h) *cum equis*, multo velocioribus. Intelligit Hierosolymitanos cum Rege ac magnatibus, *Kimchi.* Sensus ergo sec. S. huc redit: Miraris, cur permiserim, te ab Anathothæis passum insidias fuisse? Atqui volo potius, vt memineris infirmitatis tuæ, & quomodo fatigata fuerit patientia tua, quæ hisce velut præludiis exercenda fuit, ad instantes tibi maiores tribulationes fortius perferendas. i) *Et si in terra pacata* tantum *confidis*, vbi sc. periculi nihil extimescendum. k) *in elatione Iordanis.* Cocc. in Comm. & Lex. col. 123. conlicit ita dictam fuisse *Regionem illam totam* περίχωρον *Iordanis*; quam probat sæuis bestiis abundasse. Huc ref. *Ion.* qui sic: *Quomodo igitur putas facere contra bestias agri, quæ in elatione Iordanis?* cf. c. 49, 19. c 50, 44. Zach 11, 3. Alioquin ita capi posset: *Quid facies igitur si Iordanes* (quod tempore messis facere solet Ios. 3, 15. c. 4, 18.) *efferret se & exundaret?* sic *exundatio Iordanis* metaphorice notaret maxima & instantissima pericula. ✠. 6. l) Plenius declarat, quales putare debeat reliquos erga ipsum futuros esse, cum insidias ab ipsis cognatis suis Anathothæis fuerit passus. m) *plenus est* sc. *dierum*, c. 6, 11. i. e. maturus ad cædem. at Vulg. *plena voce.* al. *pleno cœtu*, coll. Nah. 1, 10. n) c. 9, 4. Prou. 26, 25. o) c. 52, 32. ✠. 7. p) cf. c. 11, 15. Hos. 8, 1. c. 9, 8-15. q) c. 7, 21. Ies. 2, 6. r) v. 8. 9. Ies. 47, 6. s) *amorem* (1) *animæ meæ*, Ion. *populum, qui erat dilectus coram me.* cf. Deut. 33, 12. 2 Sam. 12, 25. ✠. 8. t) *Facta enim est mihi hæreditas*, i. e. *populus meus.* c. 10, 16. u) cf. c. 2, 30. & Ies. 29, 1. 2. 7. x) q. d. *edidit* namque *contra me* rugitum s. fremitum *voce sua*, sicut leo prædam iam capturus Iud. 14, 5. Ies. 5, 29. Id *Schm.* de feroci inobedientia accipit, qua ferociter locuti sunt cum aduersus Deum ipsum, tum Prophetas ipsius. Ad verba & constr. cf. Ez. 27, 30. Ps. 46, 7. Ps. 68, 34. Ps. 104, 12. ✠. 9. y) *Num avis colorata.* (1) cf. Iud. 5, 30. alii: *vnguibus armata*, ab אצבע *digitus*: q. d. sunt efferatissimis moribus, & instar sæuarum bestiarum auiumque rapacium. z) v. 7. 8. c. 16, 18. a) *num avis rapax circumcirca ipsam?* Interrogatio h. l. adfirmat. q. d. ita est omnino: populus meus naturam feræ auis induit, ergo iusta talione eam vicissim aliæ rapaces aues insectabuntur. cf. c. 7, 33. Ies. 18, 6. 1 Sam. 17, 46. Apoc. 19, 17. b) *adducite, venire iubete* sc. eas. *Hiph.* ab אתה. cf. Ies. 21, 14. c. 56, 9. c) *ad deuorandum* sc. hereditatem meam. ✠. 10. d) Ion. *Reges*, Nebucadnezarem puta cum ducibus suis bellicis. c. 6, 3. e) Nah. 2, 3. f) c 6, 1. Ies. 5, 1. g) *conculcarunt* qs. per greges suos. Ies. 63, 18. h) 2 Sam. 14, 30. i) *in desertum desolationis*, i. e. desolatissimum. Ioel 2, 3. c. 4, 19.

✠. 3. ידעתני cum Galah 2. 5. sec *Mas. Erff.* ✠. 5. רגלים *Psik* omittunt 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. contra *Mas. Erff.* 21 & *Ind. Bas.* fol. 60. col. 7. *Psik mahpach* hab. 11. sic sc. 5. & *Ber.* at solum *Mahp.* 3. ✠. 9. הָעַיִט bis per *Kam.* 1, sic sq. 5. contra *Mas.* ad Gen. 15, 11. & h. l. ✠. 10. בֹּסֲסוּ per *Chatephpat.* 1. 2. 5. 22.

המ׳ בצרי

11 שָׁמָהּ לִשְׁמָמָה אָבְלָה עָלַי שְׁמֵמָה נָשַׁמָּה כָּל־הָאָרֶץ כִּי
12 אֵין אִישׁ שָׂם עַל־לֵב׃ עַל־כָּל־שְׁפָיִם בַּמִּדְבָּר בָּאוּ
שֹׁדְדִים כִּי חֶרֶב לַיהוָה אֹכְלָה מִקְצֵה־אֶרֶץ וְעַד־קְצֵה
13 הָאָרֶץ אֵין שָׁלוֹם לְכָל־בָּשָׂר׃ זָרְעוּ
חִטִּים וְקֹצִים קָצָרוּ נֶחְלוּ לֹא יוֹעִלוּ וּבֹשׁוּ מִתְּבוּאֹתֵיכֶם
14 מֵחֲרוֹן אַף־יְהוָה׃ כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־
כָּל־שְׁכֵנַי הָרָעִים הַנֹּגְעִים בַּנַּחֲלָה אֲשֶׁר־הִנְחַלְתִּי
אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל הִנְנִי נֹתְשָׁם מֵעַל אַדְמָתָם וְאֶת־
טו בֵּית יְהוּדָה אֶתּוֹשׁ מִתּוֹכָם׃ וְהָיָה אַחֲרֵי נָתְשִׁי
אוֹתָם אָשׁוּב וְרִחַמְתִּים וַהֲשִׁבֹתִים אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ וְאִישׁ
16 לְאַרְצוֹ׃ וְהָיָה אִם־לָמֹד יִלְמְדוּ אֶת־דַּרְכֵי עַמִּי לְהִשָּׁבֵעַ
בִּשְׁמִי חַי־יְהוָה כַּאֲשֶׁר לִמְּדוּ אֶת־עַמִּי לְהִשָּׁבֵעַ בַּבָּעַל
17 וְנִבְנוּ בְּתוֹךְ עַמִּי׃ וְאִם לֹא יִשְׁמָעוּ וְנָתַשְׁתִּי אֶת־הַגּוֹי
הַהוּא נָתוֹשׁ וְאַבֵּד נְאֻם־יְהוָה׃

Cap. XIII.

יג כֹּה־אָמַר יְהוָה אֵלַי הָלוֹךְ וְקָנִיתָ לְּךָ אֵזוֹר פִּשְׁתִּים
2 וְשַׂמְתּוֹ עַל־מָתְנֶיךָ וּבַמַּיִם לֹא תְבִאֵהוּ׃ וָאֶקְנֶה אֶת־
3 הָאֵזוֹר כִּדְבַר יְהוָה וָאָשִׂם עַל־מָתְנָי׃ וַיְהִי
4 דְבַר־יְהוָה אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר׃ קַח אֶת־הָאֵזוֹר אֲשֶׁר
קָנִיתָ אֲשֶׁר עַל־מָתְנֶיךָ וְקוּם לֵךְ פְּרָתָה וְטָמְנֵהוּ שָׁם
ה בִּנְקִיק הַסָּלַע׃ וָאֵלֵךְ וָאֶטְמְנֵהוּ בִּפְרָת כַּאֲשֶׁר צִוָּה
6 יְהוָה אוֹתִי׃ וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים רַבִּים וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ פְּרָתָה וְקַח מִשָּׁם אֶת־הָאֵזוֹר אֲשֶׁר
7 צִוִּיתִיךָ לְטָמְנוֹ־שָׁם׃ וָאֵלֵךְ פְּרָתָה וָאֶחְפֹּר וָאֶקַּח אֶת־
הָאֵזוֹר מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־טְמַנְתִּיו שָׁמָּה וְהִנֵּה נִשְׁחַת
8 הָאֵזוֹר לֹא יִצְלַח לַכֹּל׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה
9 אֵלַי לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר יְהוָה כָּכָה אַשְׁחִית אֶת־גְּאוֹן
י יְהוּדָה וְאֶת־גְּאוֹן יְרוּשָׁלִַם הָרָב׃ הָעָם הַזֶּה הָרָע
הַמֵּאֲנִים לִשְׁמוֹעַ אֶת־דְּבָרַי הַהֹלְכִים בִּשְׁרִרוּת לִבָּם
וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם
וִיהִי

℣.11. k) *Posuit ipsam* sc. hostis. Ief 23,13. l) c.44,6. Mich. 7,13. m) *luget propter me*, quod ab ipso recessērim v.7. n) *desolata* terra. (3) Thr. 5,18. Dan.9,17. o) Ez.25,3. Zach. 7,14. p) Ief. 57,1. Ion. *qui posuerit super corde timorem mei*.

℣.12. q) c.3,2.21. r) c.51,53. s) c.2,30. c.46,10. t) c. 6, 14.

℣.13. u) *Seuerunt* quidem (inquit Propheta) *tritica*, i.e. optimam sementem, coll. Ioel 1,11. Iob.31,40. Leu.26,16. Deut. 28, 38. x) *sed spinas carduosque messuerunt*; premente terram maledictione. cf.l.c.& Gen.3,18. Dubium non est, quin hæc proprie intelligi debeant; etsi allegorice quidam interpretentur, coll. c. 4, 3. Nam inter cetera Babylonicæ captiuitatis præludia, quibus iram suam Deus de cælo manifestauit, ad pœnitentiam Iudæos reuocaturus (qualia in Prophetis memorantur *terræ motus*, *ignes de cælo missi*, *locustæ* &c.) etiam *terræ ariditatem sterilitatemque* & subsequutam *famem* fuisse, constat ex v. 4. c. 3,3. c. 14,1. &c. y) *debilitati sunt*, i.e. laborarunt ad debilitatem & lassitudinem vsque in colendis agris; sed frustra. cf. not. c. 10, 19. z) c.23,32. a) *Pudefiatis igitur a prouentibus huius vestris*, qui loco tritici vobis prouenerunt, ob excandescentiam iræ Domini. c 14, 4. Ez. 36,32. cf. Rom. 6, 21.

℣. 14. b) *vicinis meis*, e.g. Aegyptiis, Philistæis, Moabitis, Ammonitis &c. quos Deus ipse vocat *vicinos suos*, quia terræ sanctæ ceu hereditati ipsius vicini erant. cf. Pf.72,4.12. c) Ion. *qui lædunt hereditatem*. cf. Zach.2,12. d) *euulsurus sum eos*, velut plantam c. 45, 4. e) Antea *vero domum Iuda euellam e medio ipsorum*, adhuc dum aliquantisper saluarum; quippe a populo meo facturus iudiciorum initium c. 25, 29. cf. 1 Reg.14,15. Alii de *reductione* populi ex captiuitate intelligunt. cf. Deut. 30, 3. sed (1) נתש constanter in malam partem sumitur, (2) Iudæi non ad *vicinos*, sed ad longinquos Chaldæos captiui ducti sunt c.5,15.

℣.15. f) sc. finitimas gentes. g) Ion. *connectar in Verbo meo*. h) gentium & Israelitarum. c. 31, 20. c. 33, 26. Ief.54, 8. 10. i) c.15,15. c. 30, 30. Hac spectant speciales promissiones c. 45, 26. c. 48, 47. c. 49, 39.

℣.16. k) cf. Ef. 29, 24. l) vid. Ief. 19, 18. m) *tum ædificabuntur*. Opp. *euulsio* & *destructio* v. 14. 17. c. 24, 6. cf. Iob. 22, 23.

℣. 17. n) Ef. 60, 12. Zach. 14, 17.

CAP. XIII.

℣.1. o) Hoc caput editum est regnante non *Iosia*; sed huius nepote *Ioiachino* s. *Iechonia*, coll. v. 18. ibidemque notis nostris. & Præfat. in Ierem. §. 20. p) *eundo* sc. ito. c.2,2. c.37,9. c. 50, 4. q) forte ne madefiat, ac facilius proin computrescat. sic denotaret curam Dei paternam pro populo suo v.11. cf. Pf.66,12. ℣.3. r) c.1,13. ℣.4. s) *ad Euphratem*, vt significaretur populi Iudaici apud Chaldæos circa Euphratem captiuitas & exilium. S. t) Gen.25,4. Ex. 2, 21. Iof. 7,21. u) *in foramine*. (3) c 16,16. Ief.7,19. Solent enim fere circa fluuios montes & petræ esse. Vid. de Euphrate *saxoso ac violento* Plin.H.N lib.5.c.24. ℣. 5. x) *iuxta Euphratem* v.4. sic Ez.10,15. ℣. 6. y) quorum decursu computruerat cingulum. Forte simul diuturnitas captiuitatis Babylonicæ significatur, f. ℣. 7. z) *non proderat ad quidquam*, vel sec. Vulg *ita vt nulli vsui aptum esset*. v.10. Ez.15,4. Mat.5,13. ℣.9. a) Leu. 26,19. Ief.2,12. Hof.5,5. c.7,10. Am.6,8. ℣. 10. b) *renuentes* (1) Adiect. formæ חרש *surdus*. cf. c.38,21. c) c. 16, 12. Ief. 65, 2.

℣. 12. שְׁפָיִים *plene* ר sic fe. 1. sec. *Maf*. 1. & *Erff*. sed præter *impr*. ad Esa. 49,9. ה cum præf. ארץ *Occidentales*. ℣. 15. דרכי sic cum *Gaiah* 5.7.8.9 sec. *Maf impr*. CAP XIII, ℣.1. לך sine *Dag*. 1. 2. 3. 10. 21. ℣. 7. ויבא cum ' præf. ו 2. sic fe. 5. fn 1. & sic in marg. 6. 9. contra not. in *Maf. impr*. ℣. 10. לשמוע *plene* 12. 23. secundum *Maforam impressam* ad Leu. 26, 21

11 ויהי כאזור הזה אשר לא־יצלח לכל : כי כאשר ידבק
האזור אל־מתני איש כן הדבקתי אלי את־כל־בית
ישראל ואת־כל־בית יהודה נאם־יהוה להיות לי לעם
12 ולשם ולתהלה ולתפארת ולא שמעו : ואמרת אליהם
את־הדבר הזה כה־אמר יהוה אלהי ישראל כל־נבל
ימלא יין ואמרו אליך הידע לא נדע כי כל־נבל ימלא
13 יין : ואמרת אליהם כה־אמר יהוה הנני
ממלא את־כל־ישבי הארץ הזאת ואת־המלכים
הישבים לדוד על־כסאו ואת־הכהנים ואת־הנביאים
14 ואת כל־ישבי ירושלם שכרון : ונפצתים איש אל־
אחיו והאבות והבנים יחדו נאם־יהוה לא־אחמול
טו ולא־אחוס ולא ארחם מהשחיתם : שמעו והאזינו
16 אל־תגבהו כי יהוה דבר : תנו ליהוה אלהיכם כבוד
בטרם יחשך ובטרם יתנגפו רגליכם על־הרי נשף
17 וקויתם לאור ושמה לצלמות ישית לערפל : ואם לא
תשמעוה במסתרים תבכה־נפשי מפני גוה ודמע תדמע
18 ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר יהוה : אמר
למלך ולגבירה השפילו שבו כי ירד מראשתיכם
19 עטרת תפארתכם : ערי הנגב סגרו ואין פתח הגלת
כ יהודה כלה הגלת שלומים : שאי עיניכם וראי
21 הבאים מצפון איה העדר נתן־לך צאן תפארתך : מה־
תאמרי

inulcem collisi, peribunt. t) Coniunguntur ob affectum synonymica verba, quæ tn. *Cocc.* in *Lex.* 243. sic distinguit: *Non clementia vtar*, quærendo bonum eorum, *neque indolescam*, quo malum eorum auertam, *neque miserebor*, ve ex malo eos eripiam. cf c. 15, 5. c. 21, 7.

קמץ

בטרחא

Ez. 8, 18. c. 9, 10. u) *quo minus perdam eos.* Ps. 106, 23. ℣. 15 x) *ne elati sitis.* cf v. 9. 17. Es. 3, 16. Ez. 16, 50. Zeph. 3, 11. Prou. 18,

ושית קרי

12. it. Iac. 1, 21. y) *aduersus quem superbire non licet.* Ps. 138, 6. ℣. 16. z) i. e. *humiliate vos* coram ipso per feriam pœnitentiam.

שאו קדי

וראו קרי

Ios. 7, 19. Ps. 29, 9. a) *antequam tenebras inducat.* Ion. *antequam veniat super vos tribulatio, & similes fiatis ambulantibus in caligine.* Ioel 2, 2. b) *offendant, allidant.* Ps. 91, 12 c) *ad montes crepusculi* vel potius *obscura noctis* Es. 5, 11. c. 59, 10. qui tenebris occultantur, ita vt præter opinionem pedes in iis offendant; non secus ac illis contingit, qui per montana, magnis multisque saxis infesta, incedunt, nec a lapsu sibi cauere possunt, *Schm.* At *Cocc.* Lex. col. 187. montes diem subito aufferentes, & inexplicabilem ἀπορίαν adferentes, atque progressum impedientes. d) *ac exspectetis quidem lucem* s. meliora, sed vergant omnia in deterius. Ies. 59, 9. Ier 8, 15. e) c. 2, 6. Ps. 44, 20 f) sec. Kri. *ponat*, inquam. at sec. Ktbib: *& ponendo* sc. ponat illam. g) Ies 60, 2. Ioel 2, 2. ℣. 17. h) *in occultis locis*, quo secedere lugentes amant, vt impensius flere possint. cf. c. 23, 14. Gen. 43, 30. i) *propter insolentiam*, qua pœnitentiam superbe detractatis, v. 9. 15. 16 cf Hebr. 13, 17. k) *lacrimabitur* (1) l) *& descendet oculus meus lacrimis* emphatica hypallage. q. d. lacrimando ita instabo, vt ipse velut oculus meus videatur defluere. c. 9, 17. c. 14, 17. Thren. 1, 16. m) Gen. 14, 14. n) cf. v. 20. c. 31, 10. Es. 40, 11. Ps 78, 52.

℣. 18. o) *Iechoniæ*, ipsiusque *matri*, coll. c. 21, 14. 16. c. 29, 2. 2 Reg 24, 12. 15. Ita præter alios quoque *R. Salomo* & *D. Kimchi.* p) *& Domina*, i. e. Reginæ viduæ ac Regis matri, cui hic titulus tributus 1 Reg. 15. 13. 2 Par. 15, 16. Hanc vero Regi ideo adiunctam obseruat *Schm.* quod regnum filii pueri (octodecennis erat 2 Reg 24, 8.) in illius manu maxime positum videretur. q) *humiliate, sedete*, i. e. *humi sedete*, Ies. 29, 4. c. 47, 1. r) *quod in capite vestro erat*, ornatus. 1 Sam. 26, 12. c. 19, 13. s) Ez. 16, 12. ℣. 19. t) *australis partis Iudæa.* Gen. 13, 1. 3. Num. 13, 17. Ios. 10, 40. q. d. hostes quidem *a Septentrione* venturi v. 20. sed peruasuri ad extremum Iudææ terminum *australem.* At *Schm.* cum *Abarb.* statuit, vrbes *australes* generatim dici *Iudaicas*, in oppositione ad Chaldæos *boreales* v. 20. u) *clausæ sunt*, obsessæ sc. ab hostibus, ita vt nec ingredi quisquam nec egredi possit. Ios. 6, 1. cf. etiam Ies. 24, 10. x) *aperiens* vrbem obsidione liberans. *Schm.* y) *quin captiua abducta est.* c. 40, 7. 1 Par. 9, 1. Quæ futura erant, velut præterita narrantur, denotandæ certitudinis caussa. Nam hæc ex parte quidem sub Iechonia Esth. 2, 6. plenius vero Zedekia regnante demum impleta sunt. Conf. Præf. in hunc librum §. 10. 11. z) *perfectionibus*, i. e. in vniuersum, seu (vt *Vulg. LXX Ar. Syr.* & *Ion.* reddunt) *transmigratione perfecta.* cf. Am. 1, 6. 9. *Ion.* vero alia quoque ratione: *recepta est retributio operum vestrorum*; velut esset *in retributiones*, vt Ps. 69, 23. At *S.* est *Solyma* vel pluraliter *Solymæ*, quæ & *Salem* dicta Ps. 76, 3. Gen. 14, 18. ℣. 20. a) c. 1, 14. c. 4, 6. c. 15, 12. &c. b) *qui datus fuerat tibi.* Compellatur populus l. regnum Iudaicum in prosopopœia mulieris pastoritiæ, *S.* Hinc diuersitas Numeri, in priori sticho *pluralis* (sec. *Kri*) at *singularis* sem in posteriori. q. d. oues tuæ ab hostibus dispergentur & abducentur. c) cf. Ez. 16, 17. 29 & Prou 17, 6.

d) *Is, inquam, fiet.* e) vid. v. 7

℣. 11. f) *adhærere mihi feci.* Notatur vnio maximi amoris & gratiæ, per quam Deus populum Israel omnium maxime sibi propinquum fecit. *Schm.* cf. Deut. 10, 20. Ps. 148, 14. & 1 Cor 6, 17. g) c. 33, 9. Deut. 26, 19. Zeph. 3, 19, 20. h) cf. Ex. 28, 2. Es. 4, 2. i) c. 36, 31. 2 Reg. 17, 40. Ies. 42, 24. c. 66, 4.

℣. 12. k) *Præterea dices*, nouo symbolo eos commoniturus. l) *lagena*, testacei operis Es. 30, 14. Thren. 4, 2. quæ proin facile allisione frangi potest v. 14. h. l. m) Ambigua oratio, & quam Iudæi non ex intentione Prophetæ, sed ex suo sensu capiebant, bonam vindemiam (cuius tempus forte tunc instabat) ipse præsumentes, pollicentibus forsitan & Pseudoprophetis. Mich. 2, 11. Sed *S.* sumit de eo, quod fieri soleat & æquum sit, q. d. *Nonne verum est, quod omnis lagena de iure vino impleri debeat?* cf 1 Sam. 1, 24. c. 25, 18. 2 Sam. 16, 1.

℣. 13. n) *impleturus.* Explicat parabolam *lagenæ* dupliciter (1) ratione impletionis h. l. (2) etiam diffractionis v. 14. commonstrans, vtroque respectu Iudæos *lagenæ* similes futuros. o) c. 1, 18. p) i. e. Dauidis posteros & in regno successores c. 22, 4. q) c. 2, 8. c. 4, 9. r) *ebrietate*. sc. vino vertiginis Ps. 60, 5. Ion. *tribulatione, vt similes fiatis ebriis.* Intelligitur enim inebriatio punitiua, vt Ies. 19, 14. c. 51, 21. Ez. 23, 33.

℣. 14. s) *Et allidendo dissilire faciam.* Verbum prægnans, quod & *collisionem* & partium fractarum *disiectionem* notat, velut in ollis aut lagenis fictilibus (cf. v. 11.) collisis fieri solet c. 48, 12. Ps. 2, 9. Iud. 7, 19. cf. Ps. 137, 9. Ita igitur Iudæi, instar fictilium vasorum

In

℣. 11. מתני per *Makk.* 1. 2. 5. 7. 8. 13. 19. ℣. 13. Sine præm. *Spat.* 1. 2 3. 5. 10. 12. 19. 20. 21. 22. ℣. 15. *Spat* præm. 1. 2. 3. 5. 10. 19. 23. ℣. 17. תבכה per *Makk.* 2. 5. 7. 8. 13. 15. 19. ℣. 18. מראשותיכם *plene* 2. 7. 8. 21. sec. *Mas Erff.* ℣. 19. הגלת bis per *Pat.* 1. 2. 3. contra *Mas.* t. ad Ez. 36, 5. & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 13. d. ℣. 20. שאי & וראי sine *Kri* & Cthib in textu 5. 10. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Mas. Erff.* איה per *Mahpach* 1. 2. 9.

תאמרי כי־יפקד עליך ואת למדת אתם עליך אלפים
22 לראש הלוא חבלים יאחזוך כמו אשת לדה׃ וכי תאמרי
בלבבך מדוע קראני אלה ברב עונך נגלו שוליך נחמסו
23 עקביך׃ היהפך כושי עורו ונמר חברברתיו גם־אתם
24 תוכלו להיטיב למדי הרע׃ ואפיצם כקש עובר לרוח
כה מדבר׃ זה גורלך מנת־מדיך מאתי נאם־יהוה אשר
26 שכחת אותי ותבטחי בשקר׃ וגם־אני חשפתי שוליך
27 על־פניך ונראה קלונך׃ נאפיך ומצהלותיך זמת זנותך
על־גבעות בשדה ראיתי שקוציך אוי לך ירושלם לא
יד תטהרי אחרי מתי עד׃ אשר היה דבר־יהוה
2 אל־ירמיהו על־דברי הבצרות׃ אבלה יהודה ושעריה
3 אמללו קדרו לארץ וצוחת ירושלם עלתה׃ ואדיריהם
שלחו צעוריהם למים באו על־גבים לא־מצאו מים
4 שבו כליהם ריקם בשו והכלמו וחפו ראשם׃ בעבור
האדמה חתה כי לא־היה גשם בארץ בשו אכרים חפו
ראשם׃ כי גם־אילת בשדה ילדה ועזוב כי לא־היה
6 דשא׃ ופראים עמדו על־שפים שאפו רוח כתנים כלו
7 עיניהם כי־אין עשב׃ אם־עונינו ענו בנו יהוה עשה למען
שמך

H hh נר א

יתיר י
Ies. 17, 10. Ez. 22,12. a) cf. Ies. 47, 10. Ez. 16, 15. b) c. 7, 9.
℣. 26. c) denudabo, destringam fimbrias tuas. v. 22. Nah. 3, 5. d) Ies. 47, 3. Hos. 4, 7.
℣. 27. e) Quantum ad adulteria, (2) Ez. 23, 43. f) hinnitus tuos libidinosos. (2) c. 5, 15. cf. c. 5, 8. Ies. 57, 5. g) Hos. 6, 9. h) c. 4, 1. Ez. 5, 14.
Cap. XIV. i) Ez 34, 13 k) metathesis
צ׳ןירא
צעיריהם קרי
pro: post quamdiu (quantum tempus) adhuc non mundaberis? q. d. Pœnitentiæ spatium amplissimum tibi fuit, prorogatis mea clementia pœnis tuis, neque tamen

℣. 21. d) sc. Deus. Ion. addit: peccata tua. q. d. Nullius omnino iniustitiæ accusare Deum poteris, cum per hos ipsos te punierit, quorum amicitiam auide hucusque sectata es. e) Tu ipsa enim adsuefecisti eos, sc. Babylonios, esse super te duces in caput, missis ad eos muneribus 2 Reg. 16, 7. 8. amicitiam eorum ambiens Ez. 23, 15. 16 17. monstraris quoque omnibus thesauris tuis 2 Reg. 20, 13. 17. perfide tandem contra eos rebellando, quibus fidem pollicita fueras 2 Reg. 24, 1. 3. Ez. 17, 15. His omnibus qs. viam hostibus monstrasti occupandi super te dominii. cf. Ier. 2, 33. Ies. 7, 20. f) Thr. 1. 5 g) c. 6, 24.
℣. 22. h) obtigerunt mihi Gen 49, 1. cf. c. 5, 19 c. 16, 10. i) retecta sunt fimbriæ seu partes inferiores amplæ vestis tuæ, i. e. nudatis pudendis seu meretrix omnium ludibrio prostituta. v. 26. Ez. 16, 37. c. 23, 29. k) violati sunt calcanei tui, iniectis compedibus. Nipr. (1) c. 22, 3 l) Ps. 56, 7. Iob. 18, 9.
℣. 23. m) Leu. 13, 3. 10. n) Am. 1, 7. Hanc versum cum superiori sic connecto, vt explicetur multitudo iniquitatis. Schm. o) & pardus c. 5, 6. p) maculas suas (1) Ion. similes sui variegata. Rad. Ar. in IV. Coni. fignare, notam inurere. q) inf. 24, 19. r) c. 2 24. Ies. 1, 16.
℣. 24. s) c. 13, 17. 2 Sam 22, 1. Ps. 1, 4. t Ies. 19, 5. Ps. 144, 4 u) versus ventum deserti, qui ab austro veniens Ios. 15, 1. impetuosior esse solet Ier. 4, 11. dissipat proin in diuersa agitans. sic etiam S.
℣. 25. x Ies. 17, 14. y) portio mensurarum tuarum, i. e. tibi ex iure demetienda. q. d. iusta erit proportio inter peccatum tuum & pœnam. Ies. 65, 7. z) c. 2, 32. c. 3, 21. c. 18, 15. Deut. 8, 14. Ies.

respuisti: o duritiem! cf. Hos. 8, 5. CAP. XIV. ℣. 1. l) Hyperbaton pro: *Verbum Domini, quod factum est* &c. vt c. 46, 1. c. 47, 1. *m) siccitatum.* q. d. *inhibitionum* pluuiæ. (1) Pluralis ponitur ad designandam diuturnam continuationem siccitatis. Probabile est, contigisse hæc ante obsessam a Nebucadnezare Hierosolymam. *Schm.* forte tempore Iosiæ, ex c. 3, 3. coll. v. 4. 6. Ceterum cf. not. nostram ad c. 12 13. & Præfat. in Ierem. 9. 14. ℣. 2. n) Ies. 24, 4. Thren. 1, 3. 4. o) i. e. seniores ac *Iudices in porta* considentes, coll. Thren. 5, 14. at Ion. *& vrbes earum.* cf. Ex 20, 10. aut generatim *porta* pro *populo* nominantur, cuius in portis maximus erat concursus, cum propter egredientes ac intrantes, tum propter iudicia, ac rerum venalium fora illic habita. p) *atrata sunt ad terram vsque.* c. 8, 21. q) *& clamor* (4) c. 46, 12. Ies. 24, 11. r) sc. *ad cælum vsque* 1 Sam. 5, 12. ℣. 3. s) *Et magnates eorum* c. 25, 34. Nah 2, 6. Neh. 10, 30. t) *minores suos*, i. e. seruos vel plebeios. cf. c. 48, 4. c. 49, 20. Ps. 119, 141. u) cf. 1 Reg. 18. 5. x) *foueas* 2 Reg. 3, 16. Ies. 30, 14. confer not. Ies. 33. 4. y) vnde *pudefacti sunt* sc. magnates, spe sua turpiter delusi. Iob. 6, 20. z) 1 Sam. 25, 15. a) *& obtexerunt caput suum* v. 4. pudefactorum ritu Esth. 6, 12. c. 7, 8. aut lugentium 2 Sam. 15, 30. ℣. 4. b) *Propter terram culpam.* Refer ad sequens verbum *pudefacti sunt* &c. c) quæ & ipsa *consternata est* c. 48. 1. 20. propter grauem Dei iram, qua premitur d) c. 31, 24. Ioel 1, 11. ℣. 5. e) *cerua*, quamuis benignissimum in suos catulos sit animal. Vid. *Bochart* Hieroz. P. I. lib. 3. c. 7. f) sed *deserendo* scil. deseruit *hinnulos suos*, vt addit *Syr.* g) confer Ies. 15, 6. Ioel 1, 18. 19. ℣. 6. h) c. 2, 24. Ps. 104, 11. i) *anhelant* (captant) *ventum*, desiderio cibi & potus. c. 2, 24. k) *velut dracones*, quos *Aelianus* lib. 2. c. 19. obseruat quotidie per aliquot horas erecto capite, & ore hiante cælum versus, aspiratione sua non solum aerem, sed & volantes aues ad se trahere. *Bochart* Hieroz. P. I. lib. 3. c. 6. l) diuturno & circumquaque exporrecto pabuli desiderio. Ps. 69, 4. Ps. 119, 82. 123. Alioqui onagrorum oculi sunt natura acerrimi. *Bochart.* P. I. lib 3. c. 16. m) c. 12, 4. conf. Deut. 29, 22. ℣. 7. n) Ies. 59, 12. c. 54, 5. o) *respondeat* (testantur) *contra nos*, ita vt nos conuincant, ac condemnationi iustissimisque pœnis tuis faciant obnoxios. 1 Sam. 1, 16. Ies. 3, 9. Hos. 5, 5. Mich. 6, 3. p) *fac tamen* nobiscum. *Syr. parce.* q) quo diceris *misericors* &c. v. 21. Ps. 25, 11. Ps. 109, 21. Ps. 119, 124. cf. etiam Ios. 7, 9.

℣. 21. יאחזוך per *Chatephpat.* 3. & in margine 6. 9. at per *Tsere* 1 & in margine 2. sic su. 5. sed *Chatephseg* requirit *Masora Erff.* ℣. 25. עכרה Chet per *Schwa* 1. 7. 17. 18. & *Ber.* CAP. XIV, ℣. 2. וצוחת per *Tsade* ordinarium omnes, præter 1. 18. & *Ber* at *minusculam* poscit *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. item *in pr.* ad Leu. 1, .. & *Gael.* £ 1. 2. ℣. 3. לא cum pæt.) 1. 3. contra *Mas. impr.* & *Erff.* ℣. 6. שאפו per *Makk.* 3. 5. 6. 9. 10. 24. 20.

8 שמך כי־רבו משובתינו לך חטאנו׃ מקוה ישראל
מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ וכארח נטה
ללון׃ 9 למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא־יוכל להושיע
ואתה בקרבנו יהוה ושמך עלינו נקרא אל־תנחנו׃
10 כה־אמר יהוה לעם הזה כן אהבו לנוע
רגליהם לא חשכו ויהוה לא רצם עתה יזכר עונם
ויפקד חטאתם׃ 11 ויאמר יהוה אלי אל־
תתפלל בעד־העם הזה לטובה׃ 12 כי יצמו אינני שמע
אל־רנתם וכי יעלו עלה ומנחה אינני רצם כי בחרב
וברעב ובדבר אנכי מכלה אותם׃ 13 ואמר אהה ׀ אדני
יהוה הנה הנבאים אמרים להם לא־תראו חרב ורעב
לא־יהיה לכם כי־שלום אמת אתן לכם במקום הזה׃
14 ויאמר יהוה אלי שקר הנבאים נבאים בשמי
לא שלחתים ולא צויתים ולא דברתי אליהם חזון
שקר וקסם ואלול ותרמות לבם המה מתנבאים
לכם׃
טו לכן כה־אמר יהוה על־הנבאים הנבאים בשמי ואני
לא־שלחתים והמה אמרים חרב ורעב לא יהיה בארץ
הזאת בחרב וברעב יתמו הנבאים ההמה׃ 16 והעם
אשר־המה נבאים להם יהיו משלכים בחוצות ירושלם
מפני הרעב והחרב ואין מקבר להמה המה נשיהם
ובניהם ובנתיהם ושפכתי עליהם את־רעתם׃ 17 ואמרת
אליהם את־הדבר הזה תרדנה עיני דמעה לילה ויומם
ואל־תדמינה כי שבר גדול נשברה בתולת בת־עמי
מכה

Malitiam populi Iudaici negare non audet Ieremias, instat tamen, intercessioni adhuc locum aliquem esse posse, quandoquidem erret ex ignorantia, seductus a Pseudoprophetis. *Schm.* y) Ion. *eos qui occidunt gladio.* cf. c. 5, 12. z) *pacem veritatis*, i. e. firmam, stabilem. 2 Reg. 20, 19. Prou. 11, 18.

℣. 14. a) sec. acc. ita: *Mendacium Prophetæ vaticinantur* &c. Subiectum & Prædicatum emphatice

ואליל קרי
ותרמית קרי

transponuntur, vt c. 27, 10. 14. conf. c. 23, 25. Ies. 32, 7. b) v. 15. c. 23, 21. c. 27, 15. c. 29, 9. Quod inde manifestum est, quod nullum missionis prophetæ isti argumentum aut documentum habeant, f. Scil. dum prophetarum fraudes detegit, arguit simul

r) q. d. Habemus omnino caussam precandi, vt sec. clementiam tuam, non vero sec. iustitiæ rigorem nobiscum agas; *quia* &c. cf. Ex. 34, 9. Dan. 9, 9. Orat & confitetur propheta suo & populi nomine. s) c. 2, 19.

℣. 8. t) c. 17, 13. c. 50, 7. u) c. 15, 11. Ies. 33, 2. x) *aut sicut viator* (4) c. 9, 1. Iud. 19, 17. quem multo adhuc minus, quam peregrinantem, tangit terræ cura. y) qui *tendit sc.* tentorium suum Gen. 12, 8. cf. *Schm.* & not. supra c. 9, 1. vel qui *divertit* a via 2 Sam. 2, 21. z) confer Gen. 24, 11.

℣. 9. a) *obstupefactus f. defatigatus* (1) R. Ar. *Dahama* est *supervenis inciditque in* aliquid *de improviso.* b) c. 15, 16. c) Num. 17, 19. Ps. 119, 121.

℣. 10. d) cuius nomine Ieremias iram Dei & pœnas deprecatus fuerat v. 7. 8. 9. e) c. 5, 31. Respicitur ad vltima maxime verba Ieremiæ: *ne desere nos.* q. d. ex iure talionis eos desero. nam quemadmodum ego illos nunc desero, sic illi toties me deseruerunt. *Schm.* auxiliis aliunde, quam a me potius auidissime conquisitis. c. 2, 18. 36. Ion. *sicut dilexerunt, sic vindictam suam ex eis, vt transmigrare faciam eos de terra domus maiestatis meæ* &c. f) *vagari* Gen. 4, 12. Am. 4, 8. c. 8, 12. g) *non cohibuerunt* sc. a diuagando, quamvis admoniti c. 2, 25. h) v. 12. Ps. 147, 10. i) Hos. 8, 13. c. 9, 9.

℣. 11. k) c. 7, 16. c. 11, 14. c. 15, 1. l) i. e. *vt bene ipsis sit* c. 24, 5. ad auertendum malum c. 39, 16. cf. Ex. 32, 10.

℣. 12. m) Ies. 58, 3. Zach. 7, 5. n) Ies. 1, 15. c. 58, 5. Prou. 1, 28. o) *clamorem ipsorum.* c. 7, 16. p) c. 6, 20. c. 7, 21. 22. q) vid. v. 10. r) c. 9, 15. s) v. 15. c. 15, 2. c. 34, 17. Leu. 26, 25. 26. t) c. 21, 6. u) Deut. 28, 21.

℣. 13. x) Ion. *Pseudoprophetæ* c. 4, 10. c. 6, 14. c. 7, 10. c. 8, 1 Ma-

populum voluntarii erroris, quod haud inuiti ab illis decipiantur. c. 5, 32. c) Deut. 18, 14. 1 Sam. 15, 23. d) *& nihilum*, q. d. vanissima vaticinia. Iob. 13, 4. e) *dolum* (5) c. 23, 26. c. 8, 5. f) cf. Deut. 18, 20. seqq. ℣. 15. g) q. d. Pseudoprophetæ ceu seductores luent quidem poenas suas; sed tn. nec populo parcam v. 16. eo quod haud illibenter seducti sunt. h) v. 13. 16. ℣. 16. i) *Attamen* etiam *populus hic.* cf. Hos. 4, 4. 8. k) Notat passionem auditorum, qui libenter audiunt illos prophetantes. *Schm.* v. 14. sc. κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν, καὶ εὐδοκήσαντες τῇ ἀδικίᾳ. 1 Theff. 2, 12. 2 Tim. 4, 3. l) v. 15. 18. vid. c. 51, 6. Thr. 4, 9. 10. m) c. 16, 4. n) *ipsi*, inquam, sc. proiecti erunt. o) instar aquæ aut copiosi imbris, ita vt vno impetu velut vnda malorum vndiquaque obruantur. Thren. 4, 11. Ez. 11, 12. c. 14, 18. p) *malitiam ipsorum* f. poenam, quam sibi malitia sua ipsi attraxerunt. c. 2, 19. 1 Reg. 2, 44. Ps. 94, 23. ℣. 17. q) cf. not. c. 13, 17. it. Thr. 2, 18. r) *sileant*, i. e. cessent lacrimari Thr. 3, 49. Rad דמה h. l. mutuatur significationem a cognato דמם Ps. 30, 13. Ceterum hæc dicere prophetam Deus iubet, vt pauorem illis incuteret, si forte, cum hæc audirent, vellent sese humiliare ac resipiscere. *Kimchi.* s) c. 4, 6. c. 48, 3. t) *Virgo filia* &c. i. e. filia f. coetus *populi mei*, quæ instar virginis se habebat c. 46, 11. Thren. 1, 15. Ies. 23, 12. c. 47, 1. Notatur libertas, integritas Reip. sine peregrinitate; item pulchritudo & ornatus, quæ amant virgines. *Cocc.* Lex. 121. it. *Kimchi* h. l.

℣. 14. שקר sic per *Ithibh* 1. 6. 9. 10. 20. 23. sic *Fe.* 2. 5. sec. *Maf. Erff.* & *impr.* ad Leu. 5, 2. לכם ita cum plerisq; 7. 8. in marg. at in textu להם. Vulgarem lectionem firmat nota in *Ber* כך נמצא בספרים מדויקים׃

18 מֻכֵּה נַחְלָה מְאֹד׃ אִם־יָצָאתִי הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה חַלְלֵי־חֶרֶב
וְאִם בָּאתִי הָעִיר וְהִנֵּה תַּחֲלוּאֵי רָעָב כִּי־גַם־נָבִיא גַם־
19 כֹּהֵן סָחֲרוּ אֶל־אֶרֶץ וְלֹא יָדָעוּ׃ הֲמָאֹס
מָאַסְתָּ אֶת־יְהוּדָה אִם־בְּצִיּוֹן גָּעֲלָה נַפְשֶׁךָ מַדּוּעַ
הִכִּיתָנוּ וְאֵין לָנוּ מַרְפֵּא קַוֵּה לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב וּלְעֵת
כ מַרְפֵּא וְהִנֵּה בְעָתָה׃ יָדַעְנוּ יְהוָה רִשְׁעֵנוּ עֲוֺן אֲבוֹתֵינוּ
21 כִּי חָטָאנוּ לָךְ׃ אַל־תִּנְאַץ לְמַעַן שִׁמְךָ אַל־תְּנַבֵּל כִּסֵּא
22 כְבוֹדֶךָ זְכֹר אַל־תָּפֵר בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ׃ הֲיֵשׁ בְּהַבְלֵי הַגּוֹיִם
מַגְשִׁמִים וְאִם־הַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ רְבִבִים הֲלֹא אַתָּה־הוּא
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּנְקַוֶּה־לָּךְ כִּי־אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־כָּל־אֵלֶּה׃

טו Cap. XV.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אִם־יַעֲמֹד מֹשֶׁה וּשְׁמוּאֵל
לְפָנַי אֵין נַפְשִׁי אֶל־הָעָם הַזֶּה שַׁלַּח מֵעַל־פָּנַי וְיֵצֵאוּ׃
2 וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ אָנָה נֵצֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב לַחֶרֶב
3 וַאֲשֶׁר לָרָעָב לָרָעָב וַאֲשֶׁר לַשְּׁבִי לַשֶּׁבִי׃ וּפָקַדְתִּי
עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִשְׁפָּחוֹת נְאֻם־יְהוָה אֶת־הַחֶרֶב לַהֲרֹג
וְאֶת־הַכְּלָבִים לִסְחֹב וְאֶת־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְאֶת־בֶּהֱמַת
4 הָאָרֶץ לֶאֱכֹל וּלְהַשְׁחִית׃ וּנְתַתִּים לזועה לְכֹל מַמְלְכוֹת
הָאָרֶץ בִּגְלַל מְנַשֶּׁה בֶן־יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַל אֲשֶׁר־

לזעוה קרי

u) c.10,19. c.30,12. Ief. 17,11. Ez. 34, 4.

℣. 18. x) Thr.4,9. y) *ægritudines* (5) c.16, 4. Deut.29,21. z) vid. v. 15.16. a) Gen. 34, 10. Rad. apud *Chald.* generatim *circumire*; vnde Cocc. ita: *vagantur per terram & nesciunt*, pro: *quem nesciunt*, intelligens hoc (vt videtur) de exilio, cum *Vulg.* ó. *Ar. Kimchio*, aliisq; at *Raschi*: *peruagantur terram* quæsitum liberationẽ: sed *Hebr.* specialim est *obire* terram commercii caussa, s. *negotiari*, quod probat h.l. *S.* ita vt taxetur auaritia sacerdotum & Pseudoproph. coll. c.6, 13. c. 8,10. sic Ion. *conuersi sunt ad negotiationes suas, ad id quod est in terra.* b) *neque sciunt quidquam*, quod sciendum erat. Absolute & per emphasin tribuitur his omnimoda ignorantia, qui vel maxime se scire arbitrabantur aut scire debebant Mal. 2,7. cf. Ief. 44,18. 19. c. 56, 20. Pf. 82, 5.

℣. 19. c) Thr. 5,22. cf. 2 Reg 23,27. Hos. 9 17. Noua Ieremiæ ad Dominum intercessio, nomine totius populi concepta, testis admirandi erga populum suum amoris. cf. c. 18, 20. & Præf. §. 16. d) cf. c. 8,19. e) *fastidiuit* Leu. 26,11. 15. 30. Zach. 11,8. cf. Apoc. 3,16. f) vid. not. c. 8, 15. g) *terror* (2) c. 8, 15.

℣. 20. h) cum adfectu contritionis & pœnitentiæ Ief. 51, 12. Amor prophetæ erga populum facit, vt in meliorem partem de illo speret ac polliceatur, deteriora quamlibet expertus. i) cf. Pf. 106,6. Dan. 9, 8. seqq.

℣. 21. k) *Ne reiicias* sc. *solium gloriæ tuæ*, vt sequitur. c. 33, 24. Deut. 32, 19. Thr. 2, 6. l) cf. v. 7. m) *ne deturpes* s. *infames*. cf. Nah 3,6. & not. Deut. 32,15. n) sc. *templum* c. 17,12. cf. 1 Sam. 2, 8. Ief. 22, 23. c. 66, 1. o) Ion. *Veniat memoria pacti Patrum nostrorum ante te.* cf. Ex. 31,13. Leu. 26, 44. 45. Deut. 4, 31. c. 9, 27. Ief. 63,11.

℣. 22. p) [illegible] *ter vanitates*, i. e. deastros *gentium*. c. 8, 19. c. 10, 3. 8. Nouum motiuum, quod, nisi Dominus, nemo iuuare possit Iudæos: qui vero omni consilio & auxilio destituitur, ille maxime est miserabilis. *Schm.* q) *quæ pluuiam faciant* (1) vt præsens necessitas requirit v. 1. cf. Ier. 5, 24. c. 10, 13. r) *aut num cœli*, sine Deo, tanquam caussa prima; *Schm.* cf. Leu. 26, 19. Zach. 8, 12. s) *imbres* (6) Deut. 32, 2. t) c. 5, 24. c. 10, 11. 13. Pf. 135, 7. Pf. 147, 8.

CAP. XV. ℣. 1. u) Arctissime cohæret cum fine præced. capitis. Respondet enim Deus Ieremiæ pro populo intercedenti. x) *ritu ministrantium* v. 19. Deut. 1, 38 1 Reg. 17, 1. maxime vero *precantium* Ier. 18, 20. 2 Par. 20, 13. q. d. etiamsi duo isti sanctissimi viri, ceu ministri mei ac prophetæ, pro populo intercederent. y) quorum vterque intercessionis pro populo factæ efficacia illustris fuit, *Moses* Ex. 32, 11. 14. *Samuel* 1 Sam. 7, 6. seqq. Pf. 99, 6. cf. Ez. 14, 14. 16. 18. 20. z) *tamen non esset anima mea erga* &c. i. e. non tamen moueret, vt populum hunc misericordiæ & beneuolentiæ adfectu amplecterer, *Schm.* cf. c. 14, 19. c. 6, 8. Ez. 23, 18. a) *Eiice* mo lo, s. *iube* eos *exire* &c. Vox grauiter irati, & cum impetu loquentis, q. d. *apage istum populum a me*, quem adeo nauseo, vt nolim, eum a te porro in precibus commemorari aut in conspectum meum adduci. cf. Gen. 3, 23. 2 Sam. 13, 17. 2 Reg. 23, 27. c. 24, 3. Loquitur ita Deus (notante *Schm.*) a. si populus ipse, cuius personam Propheta induerat, simul adesset, & cum Propheta intercederet. b) sc. *a facie mea*. cf. Ief. 30, 22. *Exire* h. l. est a Deo abiectum esse, ab illo non curari, nullo eius frui auxilio. *Schm.* Ceterum huius seueritatis fundamentum vide v. 6. ℣. 2. c) q. d. *quorsum ergo vertemus nos* miseri, quandoquidem tu iubes nos a conspectu tuo pelli? cf. Ioh. 6, 68. aut quorsum deueniemus? & quam dira nobis subeunda erunt? d) q.d. *qui ad mortem* abit, abeat *ad mortem*, neque enim curabo amplius tanquam meos c. 2,3. sed permissurus sum eos dirissimis plagis. confer c. 43, 11. Zach. 11, 9. 2 Sam. 15, 21. e) c. 14, 12. 16. ℣. 3. f) *Et præficiam super illos.* c. 51, 27. Num. 27, 16. g) *familias*, i. e. genera pœnarum. h) *ad trahendum* (4) c. 22, 19. i) c. 7, 33. k) c. 5, 6. Leu. 26, 22. ℣. 4. l) *in commotionem*, q. d. in obiectum horroris & commotionis, super quo obstupescent. At *Schm.* ita: *in commotionem* (vt sine quiete vagentur) *in* vel *inter omnia regna terræ*. c. 24, 9. c. 34, 1. 17. Deut. 28, 25. Ief. 28, 19. m) 2 Reg. 21, 11. c. 23, 26. c. 24, 3. 2 Par. 33, 9. h. e. propter ea, quæ fecit Manasses, in quorum communionem vos per peccata vestra venistis, nec pœnitentiam egistis. *Schm.* cf. Præf. § 47. & 14. n) degenerem prorsus piissimi *Hiskia filium*. confer Præfationem in Esaiam § 5.

℣. 18. ואם Præfixum ו expunxit 2. sic sine ו requirit *Masora finalis* folio 9. 2.
℣. 19. ולעת sine præfixo ו 1. 3. sic fu. 2. ℣. 22. רבבים *defect.* 1. 3. 22, sic fe. 2. secundum *Masoram* 1. 2. & *Erffurtensem* h. l. ac *impressam* ad c. 3, 3. at contra *final.* f. 55. col. 7. לך sine *Dagesch* 3. 6, 9. 10. 13. 20. 22.

עשה בירושלם : כי מי־יחמל עליך ירושלם ומי ינוד
לך ומי יסור לשאל לשלם לך : את נטשת אתי 6
נאם־יהוה אחור תלכי ואט את־ידי עליך ואשחיתך
נלאיתי הנחם : ואזרם במזרה בשערי הארץ שכלתי 7
אבדתי את־עמי מדרכיהם לוא שבו : עצמו־לי 8
אלמנותו מחול ימים הבאתי להם על־אם בחור שדד
בצהרים הפלתי עליה פתאם עיר ובהלות : אמללה 9
ילדת השבעה נפחה נפשה באה שמשה בעד יומם
בושה וחפרה ושאריתם לחרב אתן לפני איביהם נאם־
יהוה : אוי־לי אמי כי ילדתני איש ריב
ואיש מדון לכל־הארץ לא־נשיתי ולא־נשו־בי כלה
מקללוני : אמר יהוה אם־לא שרותך לטוב אם־ 11
לוא הפגעתי בך בעת־רעה ובעת צרה את־האיב :
הירע ברזל ברזל מצפון ונחשת : חילך ואוצרותיך 12 13
לבז אתן לא במחיר ובכל־חטאותיך ובכל־גבוליך :
והעברתי את־איביך בארץ לא ידעת כי־אש קדחה 14
באפי עליכם תוקד : אתה ידעת יהוה זכרני טו
ופקדני

℣. 5. o) *quis clementia vtatur?* c. 13, 14. q.d ne homo quidem iustus poterit tibi parcere, nisi in iusti iam impingere velit; quanto igitur minus ego, qui infinite iustus sum? p) c. 16, 5. Ef. 51, 19. q) *diuertet* sc. ex via, in praetereundo. Iud 4, 18. r) *ad interrogandum te de pace*, s. *ad salutandum te* 1 Sam. 10, 4. 2 Sam. 8, 10. adeo quisque te propter flagitia horret merito, vt ne salutet quidem. cf. 2 Ioh v. 10. Vulg. *quis ibit ad rogandum pro pace tua?*

℣. 6 s) Deut. 32, 15. ideo te ego vulissim. Ier. 12, 7. t) *retrorsum iu.* c. 7, 4. Ies. 1, 4. Zeph 1, 6. u) *ideo extendi.* c. 6, 12. Ez. 31, 3. x) *poenitere.* c. 13, 14. cf Hos. 1, 6.

℣. 7. y) *& ventilaui*, veluti frumentum in area ex vno loco in alium traiicitur. c. 4, 11. Ruth. 3, 2. Significat *dispersionem* s. exilium in populis exteris. Ez. 6, 8. c. 36, 19. cf. Iac. 1, 1. 1 Petr. 1, 1. Ceterum *prophetica praeterita* sunt hic & v. 6. 8. 9 certitudinem & festinationem eius, quod *futurum* erat, significantia. cf. not Ies. 37, 22. z) *ventilabro* (2) Ies. 30, 24. a) *per omnes portas terrae.* Nah. 3, 13. Ion. *in ciuitatibus terrae.* Accipimus de loco, in quo stat ventilans, & ex quo proiicit in alium locum frumentum, quod ventilat. *Schm.* b) Hos. 9, 12. c) *quia aut qui a viis suis malis.* 2 Par. 7, 14.

℣. 8. d) *Numerosiores facta sunt.* c. 5, 6. Ex. 1, 7. Ps. 40, 6. 13. e) *mihi*, i. e. *per me.* est Datiuus caussae gubernantis. *Schm.* cf. huiusmodi ל Gen. 14, 19. Prou 14, 20. f) maritis bello occisis. c. 18, 21. Ex. 22, 23. Ies. 9, 16. g) *prae arena marium.* hyperbolica exaggeratio, vt Iob. 6, 3. h) *super matrem & iuuenem.* asyndeton. q.d. super matrem aeque ac iuuenes filios vastator veniet. sic poscunt accentus. & sic *Ar. & Syr.* cf. c. 51, 22. Gen. 32, 11. Hos. 10, 14. At *Schmid.* vertit: *super matrem iuvenum*, siue quae filios iu- אלמנותיו קרי venes habet; בא קרי & Ion. *super coetum adolescentum ipsorum.* Cocc. denique cum *Trem. & Pisc.* ita: *super* שריתיך קרי *matrem iuuenem vastantem* &c. h. e. iuuenes milites, matribus non parcentes. i) *in ipsa meridie*, i. e. inopinato & subito. vt mox sequitur. nam meridie alias propter nimium aestum quiescebatur ab armis. *Schm.* cf. not. c. 6, 4. k) simplicissime, *vrbem*. q. d. faciam derepente, vt ruinae vrbis, ab hostibus deuastandae, super capitibus ipsorum concidant, magna cum consternatione at LXX. Ar. & Syr. vertunt *tumultum*, ab עור *excitari*. cf. Ies. 15, 5. denique Ios. Kimchi *hostem*, coll. 1 Sam. 28, 16. l) *terrores.* (4) Ies. 65, 23. ℣. 9. m) c. 14, 2. n) i. e. foecunda multorum filiorum (de quibus vero interfectis nunc luget) mater. 1 Sam. 2, 5. o) *exhalauit*, *efflauit animam suam*, sc. prae moerore. cf Iob. 31, 39. & c. 11, 20. p) *occidit sol eius.* Amos 8, 9. Ies. 13, 10. c. 60, 20. Ez. 32, 7. Mich. 3, 6. q) *dum adhuc est interdiu*; aduerbialiter, vt Neh. 9, 19. *Schm.* r) c. 49, 23. Ies. 24, 23. s) *& reliquias ipsorum*, c. 8, 3. c. 11, 23. h. e. qui ex grandibus illis malis superstites manserunt post euersam Hierosolymam, coll. c. 40, 11. 15. c. 44, 11. 14. qui in Aegypto gladio interemti c. 44, 27. 28. ℣. 10. t) Repudiata a Deo intercessione sua, Ieremias in lamentabiles voces effunditur, miseram sui nascendi conditionem deplorans, siquidem populi sui, cui optime cupiebat, obiiciendus rixis fuit. cf c. 20, 14 Iob. 3, 1. seqq. Cob. 4, 3. u) Iud. 12, 2. x) *& virum contentionis*, i. e. omnium rixis expositum. Ps. 80, 7. y) *non foeneraui* sc. illis, neque ipsi *foenerarunt mihi*; ita vt vel immitis foeneratoris vel mali debitoris instar, maledicta meruissem. Deut. 24, 10. Ex. 22, 24. z) *& tamen vnusquisque maledicit mihi.* 1 Sam. 17, 43. Forma composita (secundum *Kimchi*) ex diuersis radd. קלל & קלה, aut (secundum alios) ex Praeterito & Participio eiusdem radicis. ℣. 11. a) Gen 22, 17. Num. 14, 35. b) *absoluere te a maledictionibus.* confer Prou. 26, 2 (1) Rad שרה. confer Iob. 37, 3. Verba consolantis Prophetam: in quibus supplenda solemnis in iureiurando formula: *quam viuus sum.* c) Kimchi, Schmidius & Gussetius p. 662. *incurrere in te faciam inimicum* (Babylonium) vt Ies. 53, 6. sc. ad percutiendum 1 Sam. 22, 17. 2 Sam. 1, 25. &c. Sic esset noua apostrophe ad populum Iudaicum, quem v. 13. certe adloquitur. Alii: *intercedere faciam apud te*, Ieremia, *hostem*, Tsedekiam cum Iudaeis, Gen. 23, 8. vt quem nunc diuexant, ei, necessitate cogente, adhuc supplices fiant, coll. c. 21, 1. 2. c. 37, 3. c. 42, 2. d) c. 14, 8. c. 16, 19. ℣. 12. e) *Num frangetur?* passiue, *Schmidius.* vel *numquis franget*, actiue & impersonaliter. Ps. 2, 9. Iob. 34, 24. f) *ferrum*, *ferrum*, inquam. q. d. sicut ferrum aut aes frangi nequit, ita nec *hostium* tuorum robur frangetur, sed franget potius te, o Iuda. confer Mich. 4, 13. Alii de *Ieremia* exponunt *ferrum*, coll. v. 20. c. 1, 8. g) alludit ad *Chaldaeam*, vnde hostes venturi erant, c. 6, 1. c. 13, 20. c. 46, 20. confer *Ion.* h. l. ℣. 13. h) c. 17, 3 i) Ies. 52, 3. Ps. 44, 13. k) *& quidem propter omnia peccata tua*, o Iuda, *& in*-&c. ℣. 14. l) *Et faciam te transire*, o Iuda, *cum hostibus tuis* &c. sic Schmidius. vel: *transire faciam* in omnibus terminis tuis v. 13. *hostes tuos*, qui habitant *in terra* &c. ibid. conf. Vare. lect. m) *succensus est.* (5) c. 17, 4. Deut. 32, 21. ℣. 15. n) Iud. 16, 28.

CAP. XV, ℣. 6. נטשת per Darga 1. 6. 9. 10. 15. 16. 20. 23. ℣. 8. הבאתי להם על־אם ita 1. alio sensu. בחור שודד sic 2. 3. ℣. 10 כלה cum Kri כלו 1. 2. 3. & Mas. Erff. מקללוני Sic per Pat. 7. 8. 11. 13. 15. [c] 22. & [d] Ben Israel, sec. Ind. Bas. f. 60. col. 8. 21 per Kam alii. ℣. 14. והעברתי Pro eo hab. והעבדתי per Daleth 8. & cum imposito simul Raphe 1. 3. sic fu. 2. ex loco parallelo c. 17, 4. Et sic legisse videntur ó. (qui verterunt καταδουλώσω σε.) itemque *Ar. Syr.* & *Ion.* Sed nostram lectionem confirmat *D. Kimchi* in *Comment.* ex libris correctis & fide dignis. תוקד Pro eo scribunt *Orientales* תיקד per *Iod.*

ופקדני והנקם לי מרדפי אל־לארך אפך תקחני דע
16 שאתי עליך חרפה׃ נמצאו דבריך ואכלם ויהי דבריך
לי לששון ולשמחת לבבי כי־נקרא שמך עלי יהוה
17 אלהי צבאות׃ לא־ישבתי בסוד־משחקים ואעלז מפני
18 ידך בדד ישבתי כי־זעם מלאתני׃ למה היה כאבי נצח
ומכתי אנושה מאנה הרפא היו תהיה לי כמו אכזב
19 מים לא נאמנו׃ לכן כה־אמר יהוה אם־
תשוב ואשיבך לפני תעמד ואם־תוציא יקר מזולל
כפי תהיה ישבו המה אליך ואתה לא־תשוב אליהם׃
כ ונתתיך לעם הזה לחומת נחשת בצורה ונלחמו
אליך ולא־יוכלו לך כי־אתך אני להושיעך ולהצילך
21 נאם־יהוה׃ והצלתיך מיד רעים ופדתיך מכף
יו עריצים׃ ויהי דבר־יהוה Cap.XVI.
2 אלי לאמר׃ לא־תקח לך אשה ולא־יהיו לך בנים
3 ובנות במקום הזה׃ כי־כה אמר יהוה
על־הבנים ועל־הבנות הילודים במקום הזה ועל־אמתם
הילדות אותם ועל־אבותם המולדים אותם בארץ
4 הזאת׃ ממותי תחלאים ימתו לא יספדו ולא יקברו
לדמן על־פני האדמה יהיו ובחרב וברעב יכלו והיתה
נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ׃

a) *visitatione gratia.* Ruth 1, 6. Pf. 106, 4. Ceterum Ieremias est, qui v. 15--18. pro se ipse orat: quod patet ex responsione Dei v. 19. seq. b) *ne in longanimitate tua auferas me.* ne ita longanimis sis erga persecutores meos, vt me per illos auferas. Cocc. q Pf. 69, 8.

℣. 16 v) Simul ac *inuenta funt* mihi &c. Hof. 14, 9. quamprimum alloquiis tuis mihi licuit frui. s) *ftatim deuoraui ipfa*; i. e. velut sapidissimum cibum habui, melle dulciorem. Prou. 25, 16. Denotat promtam animi obedientiam in acceptandis & exsequendis DEI mandatis, vid. Ez 3, 1. Pf. 19, 11. Pf. 119, 43. Apoc. 10, 9. 10. Deprecatur ergo Propheta, ne, quod gaudendi materiam olim dederit, nunc dolorem tantummodo sibi conciteт. t) Ief. 30, 29. u) c. 7, 10. c. 14, 9. Ief. 43, 7 Dan. 9, 14. id quod me in perfungendo officio meo, te vero ad me vindicandum ab iniuriis animare debet.

℣. 17. x) *in congreffu familiariore*, quales a iuuenibus delectationis caussa agitari solent c. 6, 11 y *ludentium*, v. g. voce & instrumentis musicis 1 Sam. 18, 7. 6. 2 Sam 6, 5. 21. iocis Prou. 26, 19. choreis Ier. 31, 4. q. d. ab omnibus recreationum generibus, siue licitis s. illicitis, studiose abstinui. cf. c. 16, 8. 9. z) *ita vt exultaffem.* c. 11, 15. a) *propter manum tuam* grauem, qua premimur ex iusto tuo iudicio. Pf. 32, 4. 1 Sam. 5, 7. b) *folitarius*, Thren. 1, 1. lugens populi mei calamitatem, quam iussu tuo prædixi. Thren 3, 28. c) *indignatione*, i. e. iusto dolore propter populi contumaciam & imminentia tua iudicia. cf. c. 6, 11.

℣. 18. d) Ief. 63, 17. e) *in perpetuum.* Pf. 49, 10. 20. Moderationem miseriæ suæ petit. f) *eft defperata.* c. 30, 12. 15. c. 17. 9. cf. not. c. 10, 19. g) *quafi fruftratio* s. is cui quis fidens frustra est. (a) Mich. 1, 14. cf Ief. 58. 11. Ceterum scite additur *quafi*; nimirum non vult Propheta, quod Dominus propterea talis futurus sit, etiamsi differat auxilium, sed quod carni & sanguini, & mundo ita adpariturus sit. S. h) velut *aqua*, *quæ non funt fideles*, i. e. constantes, perennes Ief. 33, 16. quales sunt, quæ æstiuo tempore exarescunt. Pf. 126, 4.

℣. 19. i) sec. acc. *fi conuerteris te o Ieremia*, aut potius ego *te conuertero* c. 31, 18 tum *coram facie mea* &c sic foret quasi correctio, vt Gal. 4, 9. Vtrumque vero verbum notat h. l. perpetuum cordis recursum & conuersionem ad Deum: sicut alibi significat *ire & redire* vel *iteratis vicibus aliquid repetere*, Pf. 23, 6. Pf. 71, 20. alii: *fi conuerteris te a diffidentia & impatientia*, *reuerti te faciam*, *vt-fter.* k) i. e. minister meus eris. v. 1 l. Vulg. bene: *fi feparaueris. m) pretiofum a vili* Thren. 1, 11 Coh. 10, 1. Tropice dictum sumtumque a metallis, in quibus admixtum est vile pretioso, quando e fodinis eruitur, & separatio deinde facienda est. *Schm.* q. d. si officii tui rationem ita habueris, vt ex promiscuo cœtu aliquos saltim bonæ mentis & corrigibiles adhuc conuertas, qui se separent ab impuritatibus Ion. *fi conuerteris impios, vt fiant iufti.* n) velut interpres voluntatis & consiliorum meorum, cf. Ex. 4. 16. quod tibi non potest non esse magno honori. 2Cor. 5, 20. o) h. e. fac, vt qui recesserint a legibus Dei, tibi a quiescant; & ne a quiescas illis. *Vat.* scili. et consolationes prædicando, sed contra vrgeas vehementer comminationes, quas tibi mandauero, sine timore &c. *Schm.* ℣ 20. p) c. 1. 18. q) Ios. 1, 5. Ief. 43, 2. Pf. 91, 15. Act. 18, 10. ℣. 21. r) c. 20, 11. Ief 25, 3. CAP. XVI, ℣. 1 s) Sub triplici ad Ieremiam facto Dei mandato, (1) de non ducenda vxore v. 2. seqq (2) neque ingredienda domo *luctus* v 5. seqq. (3) aut *conuiuii* v. 8 9. repræsentantur futura Iudæorum fata: quæ, allegatis caussis v. 10 seq. vlterius exponuntur v. 13. seqq. ℣ 2. t) scil propter instantem necessitatem & miseriam temporum ℣. 3 1 Cor. 7, 26. u) non modo in urbe *Hierofolyma* vel Anathoth, sed tota terra Iudæ, coll. v 3. ℣ 3. x) q. d. Hoc ideo tibi mando, vt sit aliqua figura & parabola Israeli, vt si dixerint tibi: Quare non ducis vxorem, nec gignis liberos? respondeas eis: Propterea *quia fic dixit* &c. Vid. *Abarb.* & cf. Ez. 24, 18. y) *qui nafcuntur*, adiectiuum participiale. (5) 2 Sam. 5, 14. ℣. 4. z) *Occifionibus* s. *mortibus* (1) Ez. 28, 8. formæ ממותי Ez. 28, 10. a) *morborum.* (5) i. e. variis ac teterrimis mortibus, coll. 2 Par. 21, 19. & sic Ar. cum LXX *dira morte* at Ion. *morte ægrotationum ferme*, & Syr *morte languentium fere*, coll. c. 14, 18. b) ita vt *non plangantur*, solemni planctu in funeribus rite deductis adhibito. *Schm.* cf. c. 22, 18. 19. c. 25, 33. c) immo *ne fepeliantur* quidem. assurgit oratio q. d. non solemniter modo, sed plane non sepelientur. c. 14, 16. d) *ftercus* (5) c. 8, 2 c. 9, 21. e) Ief. 5, 25. f) c. 7, 33 c. 19, 7.

℣. 16. לבבי Pro eo hab. לבי 6. 9. in marg. ℣. 17. ואעלז *Ain per Chateph agol* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20 ℣. 21. ופדתיך ita; vtrumque *defect.* 1. sec *Maf.* suam & *Erff.* sed contra *Maf.* 2. 3. & *impr.* CAP. XVI, ℣. 3. הילודים *plene* 6. 9. sec. *Maf. Erff.* h. l. sed contra *impr.* ad Ios. 5, 5.

כי־כה ׀ אמר יהוה אל־תבוא בית מרזח ואל־
תלך לספוד ואל־תנד להם כי־אספתי את־שלומי
מאת העם הזה נאם־יהוה את־החסד ואת־
6 הרחמים׃ ומתו גדלים וקטנים בארץ הזאת
לא יקברו ולא־יספדו להם ולא יתגדד ולא
7 יקרח להם׃ ולא־יפרסו להם על־אבל לנחמו
על־מת ולא־ישקו אותם כוס תנחומים על־אביו ועל־
8 אמו׃ ובית־משתה לא־תבוא לשבת אותם לאכל
9 ולשתות׃ כי כה אמר יהוה צבאות אלהי
ישראל הנני משבית מן־המקום הזה לעיניכם ובימיכם
קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה׃ והיה כי
תגיד לעם הזה את כל־הדברים האלה ואמרו אליך
על־מה דבר יהוה עלינו את כל־הרעה הגדולה הזאת
ומה עוננו ומה חטאתנו אשר חטאנו ליהוה אלהינו׃
11 ואמרת אליהם על אשר־עזבו אבותיכם אותי נאם־
יהוה וילכו אחרי אלהים אחרים ויעבדום וישתחוו להם
12 ואתי עזבו ואת־תורתי לא שמרו׃ ואתם הרעתם
לעשות מאבותיכם והנכם הלכים איש אחרי שררות
13 לבו־הרע לבלתי שמע אלי׃ והטלתי אתכם מעל
הארץ הזאת על־הארץ אשר לא ידעתם אתם
ואבותיכם ועבדתם־שם את־אלהים אחרים יומם ולילה
14 אשר לא־אתן לכם חנינה׃ לכן הנה־ימים
באים נאם־יהוה ולא־יאמר עוד חי־יהוה אשר העלה
טו את־בני ישראל מארץ מצרים׃ כי אם־חי־יהוה אשר
העלה את־בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות
אשר

℣. 5. g) est declarativum, q. d. *Nam vt clarius faciam, quod de negando planctu modo prædixi, Dominus ad me porro sic dixit* &c. Schm. h) *luctus* (1) ita *Talmudistæ* quoque exposuerunt, obseruante D. *Kimchio*. Cocc. cf. Ar. רזח *concidit periitque macie, male se habuit*, quod *lugentium* sit. alii: *epuli feralis*, coll. Am. 6, 7. *Vulg.* vero simpliciter *conuiuii*; sed cf. v. 8. i) Gen 23, 2. 1 Reg. 13, 29. k) *condolea* c. 15, 5. l) *collegi*, i. e. penitus abstuli, sicut qui diligenter omnia colligit, ita ut nihil reliquum faciat. c. 8, 13. Gen. 30, 23. Ies. 10, 14. m) Num. 6, 26. Ioh. 14, 27.

℣. 6. n) v. 4. c. 8, 2. o) *incidet se* quisquam scil. in carne, manibus. c. 41, 5. c. 47, 5. c. 48, 37. qui ritus etsi gentilium esset, mortuos suos lugentium; tamen a Iudæis adoptatus videtur, contra expressam Dei prohibitionem Leu. 19, 28. Deut. 14, 1. Rad. גדד Chaldæis & Arab. est *incidere, secare*. Aut dicendum cum *Raschi*, *incisionem & caluitiem* h. l. tantummodo memorari velut exemplum luctus. p) *faciet sibi* vllus *caluitium* propter eos. Ies. 15, 2. conf. Cocc. in *Lex*.

℣. 7. q) *diuident* s. *frangent* (4) sc. *panem*, coll. Ies. 58, 7. De epulo ferali, quod collatis symbolis, amici, vicini & parentes lugentibus pro ritu præbuerint, plerique intelligunt. confer Ez. 24, 17. ἐκλάσθη ἄρτος. cf. Marc. 8, 19. Act. 2, 46. c. 20, 7. r) *calicem consolationum*. (3) Ies. 66, 11. conf. Prou. 31, 6.

℣. 8. s) *conuiuii hilarioris*. Prou. 15, 15. certissimo symbolo, vt lugubria v. 7. ita & lætiora conuiuia in Rep. Iudaica mox nulla futura esse. v. 9.

℣. 9. t) 2 Reg. 23, 5. 11. u) q. d. non posteri demum vestri, sed vos, qui hodie viuitis, hoc experiemini. *Schm.* cf. Ez. 12, 25. Hab. 1, 5. x) cf. not. c. 7, 34.

℣. 10. y) c. 5, 19. z) Ion. *decreuit* c. 11, 17. a) 1 Sam. 20, 1. cf. supra c. 5, 19. Ies. 58, 2. & Ier. 14, 7.

℣. 11. b) c. 2, 13. c. 19, 4. c) c. 9, 13. Bene *Schm.* Hi duo versus 11. & 12. inquit, non diuellendi sunt. Luerunt Iudæi eius temporis Patrum quoque suorum peccata Ex 20, 5. verum ita, vt ipsi non modo non innocentes, sed & multo deteriores patribus suis essent.

℣. 12. d) *Vulg.* bene: *Sed & vos*. cf. enim not. v. 11. e) c. 7, 26. c. 31, 10. f) c. 13, 10. c. 17, 23. c. 18, 12.

℣. 13. g) *Ideo quoque proiiciam vos*. c. 22, 26. Ion. 1, 4. confer Deut. 4, 27. c. 28, 64. h) occasione & exemplo gentium illecti. cf. Deut. 4, 28. & not. ibid. Sed *Schm.* putat, esse ironicam ablegationem ad idola, q. d. faciam vt experiamini, nihil prodesse vobis idola vestra, si maxime dies noctesque ea colatis. *Ion.* vero: *& seruietis illic populis colentibus idola*. i) *gratiam* (1) ℣. 14. k) q. d. *Ideo, ecce*, hoc futurum inde est, *vt dies veniant, quibus* etc. Est quidem promissio liberationis, sed ita tn. vt primo hoc faciat ad exaggerandam diuturnitatem & grauitatem captiuitatis; ex qua si emerserint suo tempore Iudæi, putabunt se ex maiori malo emersisse, quam Patres in Aegypto *Schm.* l) sc. tempore Messiæ, sec. *Talmudistas* in Tr. *Beracoth* cap. 1. fol 12. b. it. D. *Kimchi* & *Abarb.* quod & parallelismus c. 23, 7. 8. 6. videtur requirere. at *Schm.* cum aliis mauult, hæc agere de liberatione ex captiuitate Babylonica: quod concedi potest, modo cum illa Messiæ liberatione, cuius præludium fuit, coniungatur. Nec obstat, quod hic v. 15. de reductione Iudæorum in terram suam memoratur: cf. enim Ps. 14, 7. Ps. 126, 1. &c. m) Tam illustris erit hæc liberatio, vt prioris ex Aegypto memoriam & vsum in iure iurando fere obliteret obscuretque. c. 23, 7. 8. cf. Ies. 43, 18. 19. c. 65, 17.

℣. 5. חנך per *Kibbutz* 1. 3. 10. 14. 20. & in textu 6. 9. contra *M. L.* ℣. 11. עזבו sic *Milra* 1. 3.

אשר הדיחם שמה והשבותים על־אדמתם אשר
16 נתתי לאבותם׃ הנני שלח לדוגים רבים נאם־
יהוה ודיגום ואחרי־כן אשלח לרבים צידים וצדום מעל
17 כל־הר ומעל כל־גבעה ומנקיקי הסלעים׃ כי עיני על־
כל־דרכיהם לא נסתרו מלפני ולא־נצפן עונם מנגד
18 עיני׃ ושלמתי ראשונה משנה עונם וחטאתם על
חללם את־ארצי בנבלת שקוציהם ותועבותיהם מלאו
את־נחלתי׃
19 יהוה עזי ומעזי ומנוסי ביום צרה אליך גוים יבאו
מאפסי־ארץ ויאמרו אך־שקר נחלו אבותינו הבל ואין־
כ בם מועיל׃ היעשה־לו אדם אלהים והמה לא אלהים׃
21 לכן הנני מודיעם בפעם הזאת אודיעם את־ידי ואת־
יז גבורתי וידעו כי־שמי יהוה׃ חטאת יהודה
כתובה בעט ברזל בצפרן שמיר חרושה על־לוח לבם
2 ולקרנות מזבחותיכם׃ כזכר בניהם מזבחותם
ואשריהם

℣. 15. n) dispulit eos. c. 46, 28. o) c. 12, 5. c. 24, 6.

℣. 16. p) Interea ecce ego missurus (nuncios) piscatoribus &c. eosque accersam. phrasis integra c. 15, 9. Iob. 1, 4. q) piscatoribus (3) Ez. 47, 10. Ion. populos occisores. r) & piscabuntur eos. (1) pro דיגום Aphær. rad. דוג. Confer Hab. 1, 14. 15. s) q. d. inducam eis vnam calamitatem post alteram. t) venatoribus (1) u) vt venentur eos Thr. 3, 52. c. 4, 18. x) & ex foraminibus (3) in quæ fugitivi confugiunt & evadunt. Schm. Ies. 7, 19. adeo vt nullibi requiem inuenturi sint.

℣. 17. y) cf. Ps. 34, 16. 17. z) Iob. 34, 21. secus ac ipsi opinantur, coll. Ez. 8, 12. c. 9, 9. Ps. 73, 11. a) c. 23, 24. b) Iob. 15, 20. Ex. 2, 2.

℣. 18. c) c. 25, 14. d) primum, aduerbialiter, respectu habito ad diuersas pœnas v. 16. vel ad promissionem v. 14. 15. q. d. prius tamen quam gratiæ promissiones impleam, &c. sed Schm. nominaliter accipit prius, h. e. id quod prius fecerunt. cf. Ies. 65, 7. e) duplum. denotat generatim graue & ingens supplicium, coll. c. 17, 18. Deut. 25, 18. Iob. 42, 10. Apoc. 18, 6. sed Schmid. respici speciatim putat ad piscatores & venatores v. 16. Kimchi vero ad iniquitates tum proprias, tum patrum v. 11. 12. f) c. 19, 5. g) nam cadauere &c. sec. acc. refer ad seqq. h) c. 7, 30. i) c. 2, 7. c. 12, 8.

℣. 19 k) O Iehouah, qui es robur meum Ps. 28, 7. Ies. 12, 2. inquit Ieremias. l) Ies. 25, 4. Ps. 27, 1. m) & refugium meum (2) 2 Sam. 22, 3. cf. Ier. 17, 17. Ps. 59, 17. n) c. 14, 8 cf. Ies. 37, 3. o) Tandem ipsæ gentes conuertent se ad te, ad colendum te humero vno. Raschi ex Zeph 3, 9. id quod futurum est in diebus Messiæ; Kimchi. Conf. Ies. 2, 3. c. 49, 22. c. 60, 3. &c. p) i. e. vana Instituta, vana idola c. 10, 14.

לדיגים קרי

הפטרת בחקותי

קמץ בז״ק

confer 1 Cor. 12, 2. 1 Petr. 1, 18. & oppos. Ps. 119, 111. r) neque inter illa (idola) vllum fuit vtilitatem præstans; vel: & in quibus nulla fuit vtilitas. confer c. 2, 8. Ies. 44, 10. Hab. 2, 18. ℣. 20. s) Numquid faceret sibi? Est admirantis & obstupescentis eei indignitatem. c. 10, 2. seqq. Ies. 44, 15. 17. 19. Sunt, qui confessionem gentilium continuari hic quoque putant; alii vero prophetæ hæc verba tribuunt, q. d. si ipsi gentiles vanitatem suam aliquando agnoscent, quare igitur Iudæi tam pertinaces sunt in colendis vanitatibus? t) Ies. 37, 19. ℣. 21 u) notificaturus sum illis, Ies. 64, 1. sc. Iudæis, qui nolunt resipiscere a vanitate sua. x) hac vice, seu nunc tandem aliquando. confer not. c. 10, 18. y) manum & pœnam meam. c. 6, 12. z) Ies. 33, 13. a) c. 32, 2. Ex. 3, 14. c. 6, 2. 3.

CAP. XVII, ℣. 1. b) scriptum est scilicet apud me, non solum ad memoriam, sed ad vindictam quoque & pœnam de illis sumendam, secundum Schmidium confer Ies. 65, 5. c. 14, 10. Hos 8, 13. c. 9, 9. Aliis vero est querela de pertinacia populi Iudaici. c) stilo ferreo, i. e. indelebiliter, & in materia durissima, vnde haud possit eradi, velut in lapidibus. Iob. 19, 24. d) & vngue, i. e graphio seu stilo, sic dicto, quod acutus sit instar vnguis auium. (2) Deut. 21, 12. e) Smiridis, durissimi lapidis, Ez. 3, 9. Zach. 7, 12. quo gemmarii vtuntur ad expoliendas gemmas. Bochartus Hieroz. P. II. lib. 6. c. 11. Sed forte Vulgatus accommodatius adamantino; nam Ar. Samur est adamas, cuius lapidis vsus in scribendo. f) exaratum; inde Gr. χαράσσω. confer cognatum Ex. 32, 16. g) Plerique exponunt de pertinaci amore peccati (confer oppos. c. 31, 33. Prou. 3, 3. c. 7, 3. 2 Cor. 3, 3.) aut de conscientiæ redargutione; sed Schmidius de impressa constanti recordatione cum dolore & querelis, propter inflictas pœnas. h) & super cornua, quibus alioquin sanguis victimarum adspergi solebat Ex. 27, 2. c. 29, 12. quæ tamen nunc veluti monumento erunt commemorandis peccatis ipsorum, ad exigendam ab illis pœnam. confer Col. 2, 14. i) altarium vestrorum (per apostrophen) scilicet idololatricorum. v. 2. c. 11, 13. ℣. 2. k) Dum recordor. Cohæret cum præcedenti versu tanquam distinctior eius explanatio. l) asyndeton, filiorum ipsorum, (quos Molocho per ignem traduxerunt c. 32, 35.) vt & altarium ipsorum, quæ idolis struxere.

Ies. 44, 20. q) auita traditione velut hereditate a maioribus tenendam obseruandamque accepere.

CAP. XVII.

℣. 15. Pro על אדמתם (quod refert in margine) habet r. אל־האדמה. ℣. 17. ולא נסתרו cum præfixo Vau 6. 9. in margine. נצפן ita scribunt cum Kri נצפן 1. 2. & Mas. Erff. ℣. 19. מאפסי per Munachmilra 17. 18. & Bar. ℣. 20. לו sine Dag. 1. 3.

3 ואשריהם על־עץ רענן על גבעות הגבהות׃ הררי
בשדה חילך כל־אוצרותיך לבז אתן במתיך בחטאת
4 בכל־גבוליך׃ ושמטתה ובך מנחלתך אשר נתתי לך
והעבדתיך את־איביך בארץ אשר לא־ידעת כי־אש
ה קדחתם באפי עד־עולם תוקד׃ כה ׀ אמר
יהוה ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו
6 ומן־יהוה יסור לבו׃ והיה כערער בערבה ולא יראה
כי־יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא
7 תשב׃ ברוך הגבר אשר יבטח ביהוה
8 והיה יהוה מבטחו׃ והיה כעץ שתול על־מים ועל־
יובל ישלח שרשיו ולא ירא כי־יבא חם והיה עלהו
רענן ובשנת בצרת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי׃
9 עקב הלב מכל ואנש הוא מי ידענו׃ אני יהוה חקר לב
בחן כליות ולתת לאיש כדרכו כפרי מעלליו׃
11 קרא דגר ולא ילד עשה עשר ולא במשפט בחצי ימו
12 יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל׃ כסא כבוד מרום מראשון
13 מקום מקדשנו׃ מקוה ישראל יהוה כל־עזביך יבשו
יסורי

יראה. קרי
קמץ בזק
כדרכיו קרי
קמץ בזק
ימיו קרי

m) 1 Reg. 14, 15. n) *vna cum.* Ex. 35, 22. o) v. 8. c. 2, 20. Ies. 57, 5.

v. 3. p) *O mons mi, qui es in agro.* i. e. o Hierosolyma, quae in monte meo electo iam olim sita es; & circa te habes fertilissimum agrum, scil. terram Canaan. *Schm.* cf. c. 21, 13. Ex. 15, 17. Ps. 68, 16. 17. At *Cocc.* in *Lex.* col. 187. Per aenigma, inquit, comparatur populus Iudaicus cum reliquo mundo, velut mons in agro plano positus, & ea gloria illustratus, qua totus mundus carebat. q) *& omnes thesauros tuos.* c. 15, 13. r) *(celsa tua,* inquam, direptioni dabo, diuitiis in honorem idolorum ornata. *Schm.* c. 32, 35. s) *propter peccatum in omnibus terminis tuis commissum. Ion. propter peccata, quibus coluisti idola in &c.*

v. 4. t) *Et omittes* nolens volens (Leu. 26, 34. 35.) sc. *manum tuam.* Deut. 15, 3. Respicitur ad annum septimum, qui erat *intermissionis* terrae & debitorum, Ex. 23, 11. Deut. 15, 1. u) *& quidem quoad te ipsum* sc. cogeris manum omittere *ab hereditate tua,* vt non modo fruges nullas tibi, sed ne habitationem quidem det. *Schmid.* x) Deut. 28, 68. y) c. 15, 14. z) *accendistis.* (5) Deut. 32, 22. Ies. 50, 11. a) *Schm.* in longum tempus s. per 70. annos captiuitatis Babylonicae. b) *ardebit.* c. 43, 12.

v. 5. c) cf. v. 7. d) cf. c. 2, 37. Ps 118, 8. 9. Ps. 146, 3. Loquitur haec contra fiduciam Iudaeorum in Aegyptiis. *Kimchi & Abarb.* e) Ies. 31, 3. c. 40, 6. 6. cf. 2 Par. 32, 8. f) vt saepius Iudaei faciebant. cf. e. c. 2 Reg. 16, 7. 8. Ies. 7, 17. sqq. c. 30, 1. 2. c. 31, 1.

v. 6. g) *sicut myrica,* ita *Vulg.* LXX. & *Ar.* At *Castell.* exponit *sicut iuniperus,* ex Ar. ערער quod Hos. 14; 9. respondet Gr. ἀγριομυρίκη. *Schmid.* vero *arbor solitaria,* h. e.

h. e. quae nec fructum fert, nec se multiplicat ob loci malignitatem, coll. v. 8. *Syr. ficus silvestris.* cf. Ps. 102, 18. Ier. 48, 6. h) c. 2, 6. Deut. 1, 1. i) cf. v. 8. c. 29, 32. Ps. 37, 13. Ps. 34, 13. Ps. 106, 5. k) In *aestuosis locis* (1) conf. Deut. 28, 22. l) cf. Ies. 41, 18. m) *salsuginosa* i. e. sterili; quia salsugo sterilitatem terrae inducit. (3) Iob. 39, 6. Ps. 107, 34. cf. Deut. 29, 22. Ion. *in terra Sodomae,* n) *& quae non habitatur.* v. 25. c. 50, 13. 39. Ies. 13, 20.

v. 7. o) Ies. 36, 3. Ps. 2, 12. Ps. 146, 5. p) Ps. 40, 5. Prou. 22, 19.

v. 8. q) *plantata iuxta* &c. i. e. terram habens irriguam & succi plenam. opp. v. 6. cf. Ps. 1, 3. Ps. 92, 14. r) *riuum* (1) cf. Ies. 30, 25. Dan. 8, 2. s) *emittet, diffundet* Ez 17, 7. c. 31, 5. t) *videbit,* i. e. cum damno suo experietur. cf. v. 6. Iob. 8, 17. altera lectio est *& non timebit,* coll. Ps. 112, 7. 8. &c. u) *aestus* s. quodcunque hominem adfligit, sicut aestus arborem ad aquas non plantatam. *S.* Conf. Ies. 18, 4. Iob. 24, 19. x) v. 2. Ps. 92, 15. y) *siccitatis* (1) cf. c. 14, 1. i. e. tempore aduersitatis, publicae maxime, in qua alii homines adfliguntur aut pereunt *Schm.* z) non *sollicitus erit* (7) c. 38, 19. c. 42, 16. a) *recedet, cessabit* Nah. 3, 1 b) *a faciendo* (quin ferat) *fructum.* 2 Reg. 19, 30.

v. 9. c) *Peruersum, curuum,* (2) Ies. 40, 4. Ion. aliique *dolosum,* coll. 2 Reg. 10, 19. Pergit coarguere Iudaeorum prauitatem, qua susque deque habeant Dei comminationes, latere putantes suam nequitiam v. 10 aut certe impunitatem ab annunciatis malis v. 3. 4. cum tranquilla rerum suarum possessione v. 11. sibi pollicentes; posita in humanis auxiliis fiducia v. 5. 12. d) cf. Ps. 64, 7. e) significatur eos esse sinus atque recessus in hominum corde, vt nihil sit in natura rerum exploratu difficilius. *Sanct.* f) *incurabiliter aegrum* s. *malum* v. 16. c. 15, 18. g) cf. Prou. 20. 27. 1 Cor. 2, 11.

v. 10. h) *inuestigans.* 1 Sam. 16, 7. Ps. 94, 7. 11. &c. signif. plenam perfectamque percontationem, qua ad fundum vsque alicuius rei, quamlibet profundissimae, penetratur, coll. Ier. 31, 37. Iob. 38, 16 i) c. 11, 20. k) *& quidem vt dem* c. 32, 19. l) Ies. 18, 30. Hos. 12, 3. m) Ies. 3, 10. 11 Ier. 21, 14.

v. 11. n) Sicut *perdix,* aut sec. Bochart. *rusticula* s. gallinaginis genus 1 Sam. 26, 20. o) *colligit* (2) Ies 34, 15. sc. aliena oua, quibus incubet. p) quae tu. *ipsa non peperit.* Ion. ita: *quae congregat oua, quae non sunt ipsius, & fouet pullos, qui eam non secuturi sint; sic omnis vir* etc. q) *faciens,* adquirens. Gen 12, 5 r) c. 4, 2. Gen. 18, 19. s) Ps. 55, 24. Ps. 102, 25. t) *coguetur eas relinquere* Ps. 49, 11. Iob. 20, 15. cf. Ps. 52, 8. seqq Coh 2, 26. c. 5, 12. c. 6, 2. u) *erit* i. *fiet stultus,* vt *Nabal,* 1 Sam. 25, 25. & ille Luc. 12, 20. i e stultitia eius non tantum patefiet omnibus, patefactam que contemptus atque infamia consequetur; sed ipse etiam tandem se stultum esse, sentiet. cf. Sap. 5, 4. 5. 1 Tim. 6, 9. Prou. 5, 11. c. 10. 20.

v. 12. x) *Thronus gloriae,* vbi gloria ac maiestas Dei residet. Ies. 66, 1. c. 6, 1. cf. Ier. 14, 21. y) hoc est; *celsitudo* &c. Per appositionem. Intelligunt nonnulli *caelum* (cf. Ps. 24, 21. c. 40, 26. Ps. 102, 20.) sed malumus ipsam *altitudinem* s. maiestatem *Dei* altissimam, in qua ab aeterno in aeternum sedet; *Schm.* cf. Ies. 33, 5. c. 57, 15. Mich. 6, 6. Ps. 92, 9. Ps 93, 4. z) quae (est) *a primo* sc. die s. tempore, s. *ab aeterno,* Schm. Conf. Ies. 41, 4. c. 44, 6. Ps. 93. 2. a) praedicatum: *est locus sanctuarii nostri,* ad quem omnes fiducialiter refugimus, & ex quo nobis auxilium venit Ies. 8, 14. Ez. 11, 16. Ps 68, 36. Hebr. 9, 24. cf. Ps 121, 1. 2. Opponit Ieremias suam omniumque fidelium in Deo fiduciam, impiae Iudaeorum praesumtioni, qua partim in humanis auxiliis v. 5. 7. seqq. partim in sanctuario terrestri c. 7, 4. conquiescebant, derelicto Deo. h. l. v. 13.

v. 13. b) *O spes Israelis.* c. 14, 8. apostrophe ad ipsum Deum. c) Ies. 1, 28. c. 65, 11. Ps. 73, 27.

CAP. XVII. v. 2. על עץ Alii codd. in marg. 2. habent גבעות ׀ על כל־עץ ita 1. 2. 10. sed nostram lectionem stabilit nota in 7. 8. ex codice correcto. v. 3. הררי super ר Pascha seq. Dagesch, 2. 3. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 19. 20 21. 22. 23. ב cum praef. ו 1. 2. v. 4. ושמטתה ובך Ita 1. v. 5. אשר per Makk. 1. 2. v. 6 ב ערער per pat. 1. 2. 3. 6. 9. 23. contra Mas impr. v. 7. Spatium nullum praemittunt 1. 2. 6. 9. 10. 19. 10. מבטחו per Patach 2. 7. 12. 13. 15. 16. 19.

יסורי בארץ יכתבו כי עזבו מקור־מים חיים את־יהוה ׃ וסירי קרי
14 רפאני יהוה וארפא הושיעני ואושעה כי
טו תהלתי אתה ׃ הנה־המה אמרים אלי איה דבר־יהוה עד כאן
16 יבוא נא ׃ ואני לא־אצתי מרעה אחריך ויום אנוש לא
התאויתי אתה ידעת מוצא שפתי נכח פניך היה ׃ הי׳ בצרי
17 אל־תהיה־לי למחתה מחסי אתה ביום רעה ׃ 18 יבשו
רדפי ואל־אבשה אני יחתו המה ואל־אחתה אני
הביא עליהם יום רעה ומשנה שברון שברם ׃
19 כה־אמר יהוה אלי הלך ועמדת בשער
בני־עם אשר יבאו בו מלכי יהודה ואשר יצאו בו ובכל העם קרי
כ שערי ירושלם ׃ ואמרת אליהם שמעו דבר־יהוה מלכי
יהודה וכל־יהודה וכל ישבי ירושלם הבאים בשערים
21 האלה ׃ כה אמר יהוה השמרו בנפשותיכם ואל־
תשאו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלם ׃
22 ולא־תוציאו משא מבתיכם ביום השבת וכל־מלאכה
לא תעשו וקדשתם את־יום השבת כאשר צויתי את־
23 אבותיכם ׃ ולא שמעו ולא הטו את־אזנם ויקשו את־
24 ערפם לבלתי שומע ולבלתי קחת מוסר ׃ והיה אם־ שמוע קרי
שמע תשמעון אלי נאם־יהוה לבלתי ׀ הביא משא
בשערי העיר הזאת ביום השבת ולקדש את־יום
כה השבת לבלתי עשות־בה כל־מלאכה ׃ ובאו בשערי בו קרי
העיר הזאת מלכים ׀ ושרים ישבים על־כסא דוד רכבים ׀
ברכב ובסוסים המה ושריהם איש יהודה וישבי
26 ירושלם וישבה העיר הזאת לעולם ׃ ובאו מערי־יהודה
ומסביבות ירושלם ומארץ בנימן ומן־השפלה ומן־
ההר ומן־הנגב מביאים עלה וזבח ומנחה ולבונה

ומביאי Hhh5 נד ה

d) c. 2, 21. Ief. 49, 21. *& degeneres mei*, i. e. populus meus degener; l per enallagen personæ, *recedentes a me* scilicet Deo. LXX. simpliciter ἀφεςηκότες. Syr. *rebelles*, qs. esset nuda terminatio Plur. vt c. 22, 14. Ps. 8, 8. e) *in terra scribentur*, tanquam nullam portionem habituri in cælo v. 12. Luc. 10, 20. Ez. 13, 9. sed brutorum instar in terram, immo in geennam abigendi Ps. 49, 15. 21. Ion. *in geennam ruent*. Est iterum, vt v. 1. *scriptio decretoria*, qua sors sua ipsis desinitur. cf. c. 22, 30. Ioh. 8, 6. f) c. 2, 13. ℣. 14. g) c. 15, 18. Deut. 32, 39. Hos. 5, 13. c. 6, 1. h) *tum sanabor*; alias nunquam. conf. c. 31, 18. Thren. 5, 21. i) c. 4, 14. Ps. 80, 4. Ps. 119, 117. k) i. e. non enim habeo præter te alium auxiliatorem, de quo gloriari possim. Deut. 10, 21. Ps. 106, 47.

℣. 15. l) Nam ecce. m) Ion. *id quod vaticinatus es in nomine Domini*. Ies. 5, 19. Ez. 12, 22. 2 Petr. 3, 3. 4. ℣. 16. n) *vrsi*, Gen. 19, 15. Ex. 5, 13. *non ingessi me*. alii; *festinaui* Prou. 19, 2. o) *vt essem pascens post te*, s. pastor & propheta tuam vocationem sequens; quod officium tu mihi imposuisti, secus ac ipsi calumniantur v. 15. qs. mihimetipse id arrogassem. cf. c. 20, 7. ita præf. מ idem h. l. signif. ac ל, coll. not. c. 4, 7. & c. 30, 7. l. *non institi* arguendo, prædicendo, hortando, *pro pastore* &c. s. *plus quam decet pastorem* &c. nihil amplius feci, quam quod meum requirebat officium, & tua mandatum c. 15, 19. sed Schmid. non præcipitanter egi, *quo minus essem pascens* &c. Ion. *quo minus prophetarem eis, vt eos conuerterem ad timorem tui*. p) *post* &c. Prou. 28, 23. Principem pastorum Ps. 23, 1. 1 Pet. 5, 4. q) *incurabiliter malum* v. 9. add. Ion. *quem tu adduxisti super eos*. r) cf. 1 Cor. 4, 3. r) Am. 5, 18. 2 Sam. 23, 15. s) Deut. 8, 3. t) Thren. 2, 19. 2 Cor. 2, 17. ℣. 17. u) v. 18. c. 1, 17. Ies. 54, 14. i.e. ne finas me consternari. x) v. 18. c. 16, 19. Ps. 14, 6.

℣. 18. y) c. 15, 15. Ps. 35, 4. z) c. 10, 2. c. 23, 4. a) quem præfracte negant v. 15. b) *& dupla fractione*, quam peccata peccatis cumulantes meruerunt. cf. not. c. 16, 18. ℣. 19. c) c. 2, 2. c. 19, 1. d) vrbisne an templi porta fuerit, incertum; nec de adpellationis origine certo constat. S. hm. coniicit sic dictam, forte quod populus ad hanc portam nonnunquam conuocaretur, aut communi opera populus hanc portam extruxerit; vel, quod frequentius per eam & Rex & populus ex vrbe exirent: quæ nimirum ad vallem Hinnom & montem Oliuarum ducebat. c. 19, 2. cf. not. Ies. 66, 24. e) non excluso populo, a quo denominata fuerat. cf. v. 20. f) tum quia illic maxime profanabatur sabbathum, importando & exportando onera (v. 21.), tum quia in portis maxima solebat esse hominum frequentia. S. ℣. 20. g) Dicit pluraliter *Reges*, cum tamen vnus tantum eodem tempore Rex fuerit. Itaque vel *Reges Iuda* vocat, quotquot ex semine regio supererant; siue vt D. K. loquitur: *Regem & filios eius*; vel, quod malim, non tantum de Rege huius temporis, sed de futuris quoque loquitur. &c. S. h) *has*, i. e. hanc & reliquas v. 19. cf. c. 22, 2. ℣. 21. i) *pro animabus vestris*; s. quam cara est vobis vita vestra. Deut. 4, 15. Ios. 23, 11. 1 Reg. 2, 23. Prou. 7, 23. 2 Reg. 7, 7. at S. signif. modum obseruationis, q. d. ex *tota anima* cordeque sincero; coll. Deut. 6, 5. k) Ex. 20, 8. Neh. 13, 19. ℣. 21. l) sc. per has portas v. 21. ℣. 23. m) 2 Reg. 21, 9. n) c. 7, 26. c. 19, 15. o) neque acciperent disciplinam, prudentiores facti tum prophetarum vocibus, tum Dei iudiciis. cf. c. 2, 30. c. 32, 33. Prou. 8, 10. c. 24, 32. ℣. 25. p) c. 22, 4. q) c. 13, 13. r) Ies. 66, 20. s) *& habitabit*, i. e. habitatores habebit s. *habitabitur*. v. 6. c. 50, 13. ℣. 26. t) *planitie*. c. 32, 44. Ios. 11, 16. Zach. 7, 7. cuius vrbes recensitæ Ios. 15, 33. seqq. propr. *humili*, quatenus opponitur *montanis* Iudæ. u) *monte* s. *montanis* Iudæ. Ios. 15, 48. seqq. Luc. 1, 39. x) *& ab austro* s. parte australi Iudæ c. 13, 18. Ios. 10, 4. c. 15, 21. seqq. y) Leu. 1, 3. seqq. z) Leu. 2, 1. seq.

℣. 13. מקור מים ita 6--10. 14--16. 20--23. ℣. 16. מרועה plene se. 1. 2. sec. Mas. 1. 2. & Erff. ℣. 17. תהיה־ per 'Segol' 3. 8. 10. 12 21. 22. 23. contra Mas. 1. 2. impr. & Erff. ℣. 18. ומשנה per Tsere 2. 3. & in marg. 6. 9. contra Mas. impr. ℣. 20. אליהם per Rbhia 1. 3. ℣. 25. וישבה העיר ita 1. 9. 8. 13. 19 ℣. 26. מערי־ per Mun. 1. 2. 3. וזבח Præf. ו per Kam. 2. 3. & Mas. Erff.

27 ומביא תודה בית יהוה : ואם־לא תשמעו אלי לקדש
את־יום השבת ולבלתי שאת משא ובא בשערי
ירושלם ביום השבת והצתי אש בשעריה ואכלה
ארמנות ירושלם ולא תכבה :

CAP. XVIII.

יח הדבר
2 אשר היה אל־ירמיהו מאת יהוה לאמר : קום וירדת
3 בית היוצר ושמה אשמיעך את־דברי : וארד בית
4 היוצר והנהו עשה מלאכה על־האבנים : ונשחת
הכלי אשר הוא עשה בחמר ביד היוצר ושב ויעשהו
כלי אחר כאשר ישר בעיני היוצר לעשות :
ה ויהי דבר־יהוה אלי לאמור : הכיוצר
6 הזה לא־אוכל לעשות לכם בית ישראל נאם־יהוה
הנה כחמר ביד היוצר כן־אתם בידי בית ישראל :
7 רגע אדבר על־גוי ועל־ממלכה
8 לנתוש ולנתוץ ולהאביד : ושב הגוי ההוא מרעתו
אשר דברתי עליו ונחמתי על־הרעה אשר חשבתי
9 לעשות לו : ורגע אדבר
י על־גוי ועל־ממלכה לבנות ולנטוע : ועשה הרעה
בעיני לבלתי שמע בקולי ונחמתי על־הטובה אשר
11 אמרתי להיטיב אותו : ועתה אמר־נא אל־איש יהודה
ועל־יושבי ירושלם לאמר כה אמר יהוה הנה אנכי יוצר
עליכם רעה וחשב עליכם מחשבה שובו נא איש
מדרכו

Ex. 38, 8. n) cum id ipsum manibus tractaret suis, vt nobilius quoddam vas (gratiæ) efficeretur. o) i. e. refinxit igitur illud. Idiotismus, vt Gen. 30, 31. c. 26, 18.

והנה הוא קרי

p) sc. ignobilius (iræ) nisi placeat, cum Schm. (vt mox sequetur) ellipsin in similitudine statuere. q) Tertium comparationis Deum inter & figulum, Schm. ex altero apodoseos membro v. 9. 10. colligit, esse hic aliquid subintelligendum, sc. eadem potestate vas fractum, si re-

הרע קרי

fictione indignum visum fuisset, prorsus abiecturus & non refecturus.

℣. 6. r) ita vt iræ ignominiæque vasa propter pertinaciam vestram vos faciam, sicut vasa gratiæ & honoris ex liberrimo meo beneplacito Rom. 9, 20. 21. cf. Ies. 29, 16. c. 45, 9. 10. c. 64, 7. Sap. 15, 7. Interrogatio securitatem & vanam persuasionem Iudæorum arguit. coll. c. 17, 15.

℣. 7. s) *Momento* v. 9. Denotat. Dei potestatem adeo independentem esse, vt quicquid decreuit, statim & sine mora exsequatur, neque magis teneatur cum hominibus, quam figulus cum luto, deliberare, suspenso interim decreto suo, donec illi adprobauerint. t) *aduersus gentem*, Indefinite, quæcunque illa sit. Inde subsumtio fit ad Iudæos v. 11. u) cf. Am. 9, 8. x) c. 1, 10. ℣. 8. y) *Quod si vero conuertat se.* v. 11. Ez. 18, 21. c. 33, 11. z) *a malitia sua* v. 11 a) *quam* s. *propter quam* locutus sum aduersus illam, sc. elenchtice, comminando ei interitum v. 7. *Syr.* & LXX. plane omittunt hoc comma. b) *Syr.* auertam ab eo malum. cf. c. 26, 3. c. 42, 10. Ioel 2, 13. Ion. 3, 10. Mal 3, 7. ℣. 9. c) c. 1, 10. c. 42, 10. ℣. 10. d) *Si vero fecerit.* e) v. 8. Syr. *auertam ab eo bonum.* Raschi: *cogitabo cogitationem aliam. Pœnitudo*, quando Deo tribuitur, haud quaquam mutationem in ipso inuoluit, coll. Hos. 13, 14 1 Sam. 15, 29. Num. 23, 19. sed ordinem, quem suis promissionibus inclusit, ab hominibus obseruandum, quo neglecto nec vult nec potest Deus, propter sanctitatem suam, conditionaliter promissa hominibus præstare. Gen. 6, 6. conf. not. 1 Sam. 15, 11. 35. ℣. 11. f) *Iam ergo.* Generatim dicta v. 7—10. nunc adplicat in specie ad Iudæos. g) *formans.* Eleganter hoc Participium, quod & figulum significat, ex præmissa similitudine assumitur, q. d. Ego iam sum, quasi *figulus* &c. sed si vos interueneritis pœnitentia, est in manu mea, vt refingam. *Schm.* h) sc. de eradicando, destruendo, disperdendo. v. 7 i) *Conuertimini* igitur. c. 3, 12. 14 seqq. c. 35, 15. Ion. 3, 8. q. d. Hoc meum decretum haud quidem dependet ab vllius, nisi meo arbitrio, neque tamen est adeo absolutum, quin, si conuerteritis vos, aboleri possit; immo hunc in finem annuncio vobis, vt conuerteramini.

a) c. 33, 11. Leu. 7, 12 ℣. 27. b) *succendam* c. 21, 14. Thren. 4, 11. c) cf. Hos. 8, 14. d) c. 7, 20. Ez. 21, 3. 4.

CAP. XIIX. ℣. 1. e) Clausula præcedentis c. 17, 24—27. complectens & *comminationem* & *promissionem*, hic noua propheta sub schemate figuli vlterius deducitur.

℣. 2. f) *& descendas*, v. 3. c. 22, 1. i. e. abeas, vt 1 Sam. 29, 4. coll. v. 9. *aqt descendere* iubetur propheta propter situm termini a quo, siue hic fuerit templum, siue alia quævis pars vrbis elatior aut borealis etiam, ita vt inde meridiem versus eundum fuerit, coll. Gen. 12, 10. & opp. c. 13, 1. g) Deut. 4, 10. 1 Sam. 9, 27.

℣. 3. h) *& ecce ille*, sec. *Kri*; *Cthibh* est cum suffixo, quod eodem recidit. Velut digito intenditur mirabilis Dei prouidentia, qua præuidit, fore vt eo ipso tempore, quo venturus erat Ieremias, opus suum faceret figulus. i) i. e. *exercebat opificium suum.* 1 Par. 22, 15. k) *sella* (2) Ex. 1, 16. alii cum Vulgato *rotam*; ὁ. ἐπὶ λίθων. *Ion.* & *Syr.* סדנא quod tamen & ipsum dubium est, *sellam* an *rotam* figuli significet, aut vtrumque. vid. *Buxt.* Lex. Talm. Nomen duale *duplicem sellam* innuere videtur: primo sellam, in qua sedet sedentarius operator figulus; & alteram illam, priori e regione connexam, ad quam vsque manibus pedibusque pertingit figulus, nllæ sellam & rotatilem inquidem. Sic etiam obstetricis sellam cum opposita altera parturientis, ad quam similiter porrigendo manus laborat obstetricans fœmina; vt bene conicit D. *Neumannus* in Exodo L. S. p. 180.

℣. 4. l) *& corruptum est vas* (*quod* &c.) *in manu* &c. traiectio propter interuenientem parenthesin. m) *ex luto.* Præf. ב *materiæ*, vt

Ex

CAp. XVIII, ℣. 1. אשר Per *Makk.* 1. 2. ℣. 2. אשמיעך Ita cum *Kri* אשמועיך 1. 2. & *Mas. Erff.* ℣. 3. והנהו sic *milra* 1. 2. 3. 7. 8. secund. leges טע *Kri*; alii *milel*. ℣. 4. הכלי Sic per *Rbbia* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 22. Ceteri per *Sakeph*. difficilius. בחמר per *Caph* loco *Beth* 7. 8. 11. 13. 15—19. 21. 22. 23. & *Ber.* ex qua lectione *Abarbanel* hanc elicit emphasin, quod *vas corruptum fuerit non figuli, sed luti vitio.* Sed *Beth* requirit *Mas. impr.* ad v. 6. & Iob. 10, 9. Et sic legerunt etiam *Ion. Syr. Vulg.* ℣. 10. הרעה Ita accentum super ע locant 2. 7. 8. 22. sec. leges *Kri*; alii super ה.

12 מדרכו הרעה והיטיבו דרכיכם ומעלליכם׃ ואמרו
נואש כי־אחרי מחשבותינו נלך ואיש שררות לבו־
13 הרע נעשה׃ לכן כה אמר יהוה שאלו־
נא בגוים מי שמע כאלה שעררת עשתה מאד בתולת
14 ישראל׃ היעזב מצור שדי שלג לבנון אם־ינתשו מים
טו זרים קרים נוזלים׃ כי־שכחני עמי לשוא יקטרו
ויכשלום בדרכיהם שבולי עולם ללכת נתיבות דרך
16 לא סלולה׃ לשום ארצם לשמה שרוקת עולם כל
17 עובר עליה ישם ויניד בראשו׃ כרוח־קדים אפיצם
לפני אויב ערף ולא־פנים אראם ביום אידם׃
18 ויאמרו לכו ונחשבה על־ירמיהו מחשבות
כי לא־תאבד תורה מכהן ועצה מחכם ודבר מנביא
לכו ונכהו בלשון ואל־נקשיבה אל־כל־דבריו׃
הקשיבה

k) subintellige : *vt me mali pœniteat* v. 8.

℣. 12. l) *Sed dicunt.* Correctio, q. d. sed quid illos ad pœnitentiam multum inuito? *atqui illi dicunt* &c. *Itaque sic potius dicit Dominus* &c. v. 13. m) *desperatum est* (5) c. 2, 25. 1 Sam. 27, 1. Ief. 57, 10. q. d. frustra sunt omnes cohortationes tuæ & minæ. Est præcludentis omnem spem emendationis. cf. Ier. 6, 16. c. 44, 16. 17. n) c. 23, 17. Sic Deus adpellat pro rei veritate, cum de se ipsis Iudæi nunquam ita dicturi essent. *Schmidius.*

℣. 13. o) c. 2, 10. p) *talia*; Iob. 16, 2. q. d. Iudæorum impietas horrenda est, & nec inter gentes audita. cf. Ief. 66, 8. q) *rem horrendam* (1) cf. c. 5, 30. r) facit h. l. superlatiuum, q. d. rem omnium fœdissimam. *Schm.* cf. Ief. 56, 12. s) c. 14, 17. c. 31, 4. 21.

℣. 14. t) *Numquid tam cito deficiet.* Ita *Vulg.* & plerique interpretes ac metaphrastæ, sumto Verbo *neutraliter*, propter sequens præf. מ, vti idem apud Arabes eadem constructione significat *abesse ab aliquo.* Posset tamen transitiva significatio & hic retineri commodius: *Num desiret e petra* (sc. descendens) *agros meos nix Libani?* sensus sec. *Schm.* hic est: Nix & aquæ niuales cito perire solent: nihilominus tamen alicubi per totam æstatem durant & fluunt, sicut e. g. Libani niues seu aquæ niuales nunquam deserunt agros terræ sanctæ meæ, quo minus e petris eius descendant; &c. At populus meus v. 15. obliuiscitur mei, ipsa niue & niualibus aquis inconstantiores. v) peccant contra accentus, qui sic vertunt: *a petra agri* l. *agrorum meorum.* x) qui

x) qui & nomen suum a לבן, h. e. *candore* niuium, illic fere perennium, accepit, eandemque ob caussam a Targumistis טור תלגא *mons niuis* vocari solet; nimirum (vt שבילי קרי שריקות קרי Ion. ad Deut. 3, 9. ait) *quod non esset in eo nix neque æstate neque hieme.* Pertinet huc, quod *Tacitus* habet Hist. V. c. 6. *Præcipuum montium Libanum* terra *erigit*, *mirum dictu, tantos inter ardores opacum, fidumque niuibus. Idem amnem Iordanem fundit alitque.* & quod αὐτόπτης *Maundrell* in *Itinerario* suo scribit: se, cum d. VI. ac VII. Maii ad inuisendum Libanum profectus esset, tantam vim niuis, gelicidio firmiter constrictæ, in eius cacumine deprehendisse, vt 6. horarum spatium cum comitibus in superficie niuis equitando emetiri debuerit. Additque: Libani niues circumiectæ potissimum regioni vtiles esse, quod tempore incalescentis æstatis resolutæ fluuiis fontibusque aquam impertiantur. y) *an euelluntur*, ita vt plane desinant. נתש de *aquis* alias haud reperitur, sed perpetuum opponitur *plantationi* v. 7. c. 1, 10. c. 45, 4. Ps. 9, 7. vnde D. Kimchi positum esse putat pro ינטשו *omittuntur*; sed ne hæc quidem Radix eam significationem in Niphal habet. Quid? si potius conf. cognatum נשתו *deficient* aquæ Ief. 19, 5. z) *peregrina*, ex Libani rupibus aduectæ. cf. 2 Reg. 19, 24. a) *frigida* (2) Prou. 25, 25. & *refrigerantes* s. recreantes terram æstu calefactam, quippe ex resolutis Libani niuibus ortæ. cf. e. g. Ios. 3, 15. ibidemque not. b) *fluentes*, participialiter; alias subst. *fluenta*, *amnes* Ex. 15, 8. cf. Ief. 44, 3. c. 48, 21. ℣. 15. c) *Quod.* Querelæ suæ rationem nunc reddit Deus, q. d. merito ita interrogo & conqueror, quia populus meus tam cito & leuiter obliuiscitur mei. *Schm.* d) cf. c. 2, 13. 32. c. 3, 21. e) *vanitati*, i. e. idolis; cf. c. 8, 19. Ps. 31, 7. at LXX. & Vulg. *frustra*; Ion. *in nullum vsum*, coll. Ier. 2, 30. c. 4, 30. f) *& fecerunt eos impingere* sc. falsi prophetæ & sacerdotes v. 18. Mal. 2, 8. Ps. 64, 9. g) *in viis ipsorum* sc. populi mei, quas egomet ipsis præscripseram, & in quibus ipsi olim ambulabant. h) *semitis*, inquam, (2) Ps. 77, 20. per adpositionem, q. d. quæ tamen erant *viæ æternitatis.* i) cf. c. 6, 16. cum not. & Ps. 139, 24. Ief. 40, 8. Intelligitur *via salutis*, quæ in æterno Dei consilio iam nobis strata est, & manet in æternum; *Schm.* Quam etiam sancti patriarchæ inde ab omnibus retro seculis calcarunt; *Kimchi.* Opponitur simul recens & contra mentem Dei efficta Pseudoprophetarum viæ Deut. 32, 17. it. Ps. 1, 6. k) *ita vt* via regia excidentes, *ambulent tramites*, eosq; tortuosos & deuios Ief. 59, 8. l) Rad. Ief. 57, 14. *non stratam*, qualis e contrario est via rectorum Prou 15, 19. qui in plano ac tuto incedunt, ita vt sine offensione & lapsu metam salutis attingant. cf. Matth. 7, 13. 14. ℣. 16. m) cf. c. 19, 8. n) *exsibilationes* c. 51, 37. o) c. 49, 17. p) c. 50, 13. q) *& agitabit caput suum.* Iob. 16, 24. Ps. 22, 8. Ps. 44, 15. ℣. 17. r) *Velut ventus Orientalis*, cuius vehementia stipulas leuioresque materias agitat. c. 4, 11. 12. Gen. 41, 6. Ief. 27, 8. Ez. 17, 10. s) c. 13, 24. Ief. 24, 1. t) iure talionis c. 2, 27. c. 7, 24. non dignabor eos aspicere, si vel maxime clament. u) c. 46, 21. Deut. 32, 35. ℣. 18. x) *Sed*, inquit Ieremias, *dicunt illi*, vti hactenus, ita (quod ex tua reuelatione certo scio) etiam nunc. y) s. perniciosas c. 11, 19. z) quasi Ieremias solus vel sacerdos vel propheta verus esset, ceteri vero omnes ignari, vel mendaces, sic ecclesiam nostram arguit v. 15. quod neutiquam est tolerandum, *quia* &c. a) cf. c. 8, 8. Deut. 33, 10. Ez. 7, 26. c. 44, 23. Mal. 2, 7. b) Ion. *aut doctrina a scriba.* cf. Ief. 59, 4. c) *percutiamus eum lingua*: i. e. sec. Ion. *testificemur contra eum falsa testimonia.* cf. c. 20, 10. deferamus eum apud Regem l. populum, vt occidatur v. 23. alii: *propter linguam* sc. ipsius. cf. Prou. 25, 15.

℣. 14. ינתשו per *Rhbie* 2. 3. 7. 8. 12. 19. at per *Sakeph* K. 21. ℣. 15. שבילי ita in textu sine nota 1. 2. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 15. 16. 19--23. nec *Maf. Erff.* quidquam notat. poscit tamen *Kri & Cthib M. I.* ℣. 16. ויניד ita cum *Kri* ויניך 2. 3. & *Maf. Erff.* ℣. 17. ברוח per *Beth* loco *Caph* 10. 14. 20. 21. 22. 23. & in textu 6. 9. sic su. 2. contra *Maf.*

19 הקשיבה יהוה אלי ושמע לקול יריבי׃ הישלם תחת־ כ
טובה רעה כי־כרו שוחה לנפשי זכר ׀ עמדי לפניך
לדבר עליהם טובה להשיב את־חמתך מהם׃
21 לכן תן את־בניהם לרעב והגרם על־
ידי־חרב ותהינה נשיהם שכלות ואלמנות ואנשיהם
22 יהיו הרגי מות בחוריהם מכי־חרב במלחמה׃ תשמע
זעקה מבתיהם כי־תביא עליהם גדוד פתאם כי־כרו
23 שיחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי׃ ואתה יהוה ידעת
את־כל־עצתם עלי למות אל־תכפר על־עונם
וחטאתם מלפניך אל־תמחי ויהיו מכשלים לפניך
Cap. XIX. יט בעת אפך עשה בהם׃ כה אמר יהוה
הלוך וקנית בקבק יוצר חרש ומזקני העם ומזקני
2 הכהנים׃ ויצאת אל־גיא בן־הנם אשר פתח שער
החרסות וקראת שם את־הדברים אשר־אדבר אליך׃
3 ואמרת שמעו דבר־יהוה מלכי יהודה וישבי ירושלם
כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני מביא רעה
4 על־המקום הזה אשר כל־שמעה תצלנה אזניו׃ יען
אשר עזבני וינכרו את־המקום הזה ויקטרו־בו
לאלהים אחרים אשר לא־ידעום המה ואבותיהם
ומלכי יהודה ומלאו את־המקום הזה דם נקים׃ ובנו ה
את־במות הבעל לשרף את־בניהם באש עלות לבעל
אשר לא־צויתי ולא דברתי ולא עלתה על־לבי׃
לכן

שוחה קרי

ויהיו קרי

החרסית קרי

v. 19. d) elegans oppositio ad v. 18. e) aduersariorum meorum (3) Ps. 35, 1. Ies. 49, 25.

v. 20. f) Num enim fuerit, rependi. Ps. 35, 12. g) foderunt foueam. v. 22. Ps. 7, 15. h) cf. c. 14, 11.

v. 21. i) Nihil aliud ipsis imprecatur, quam quod in Sp. S. sæpius hucusque prædixerat, coll. c. 11, 22. c. 14, 12. 16. c. 15, 2. Schm. Est igitur magis adprobatio iudicii diuini, quam petitio. q. d. agnosco me non posse amplius pro illis orare ad auertenda ab illis iudicia tua. k) & fluere fac eos, i. e. sanguinem occisorum. Ps. 63, 11. cf. Mich. 1, 6. Ps. 75, 9. l) per manus, i. e. ope, instrumento, c. 5, 31. Prou. 13, 17. m) orbæ sine liberis. (3) Cant. 4, 2. conf. masc. 2 Sam. 17, 8. n) & viduæ, sine maritis c. 15, 8. o) i. e. peste & diris morbis. cf. c. 16, 4. c. 21, 6. 7. 9. p) Ies. 9, 16.

v. 22 q) c. 51, 54. Ies. 15, 5. 8. r) turmam hostilem, prædatoriam. 2 Reg. 5, 2. 1 Sam. 30, 8. s) v. 20.

v. 23. t) ne expies (pr. tegas, oblitteres.) cf. Num. 16, 15. LXX. & Ar. ne finas ipsorum delicta esse in punia. Ps 109, 14. 15. v) ne deleas velut ex commentario tuo. Neh. 3, 37. Iod paragog. vt c. 3, 6. Deut. 32, 18. x) ruere facti, lapsantes. Thren. 1, 14. y) fac in illis sc. iram tuam. Ion. vindictam sume ab illis. cf. Ez. 7, 27. Zeph. 3, 19.

CAP. XIX, v. 1. a) Partes huius capitis sec. Schm. duæ: (1) Prophetia in valle ben Hinnom, eaque (א) super lagena integra, sed vacua v. 1—9. evacuationem consilii in Iudæis maxime innuens v. 7. (ב) super lagena fracta, v. 10—13. fractionem populi Iudaici irremedicabilem significans. (2) Prophetia in templo a prioris confirmatio v. 14—fin. a) Eande sc. eas. c. 2, 2. c. 28, 13. b) lagenam (3) v. 10. Io. 1 Reg. 14, 3. ab evacuando s. effundendo dictam v. 7. vel a sono; aut ab vtroque etiam. Rad. enim Ar. בקבק significat Bombum edidit amphora, dum affatim ex ore angustiore efflueret l. effunderetur aqua. c) formatoris testa Leu. 6, 21. i. e. figuli; testa additur ad restringendum, quia יוצר cuiuscunque rei formatorem denotat. s. & lagena figuli s. fictilis insuper dicitur, vt distinguatur a vitreis, ligneis, &c. Kimchi. d) Et (sc. eundo eant tecum, repetito verbo הלוך & coll. v. 10.) quidam de senioribus &c. Præs. מ partitiuum, vt Ies. 57, 8. 2 Par. 32, 21. Ion. Syr. LXX. & Ar. & sumes tecum aliquos de &c. sc. tanquam testes eorum, quæ monstranda & dicenda erant v. 10.

v. 2. e) 2 Reg 23, 10. f) prope ostium Iud. 9, 35. Vulg. iuxta introitum. g) quibusdam solaris, coll. חרס sol Iud. 8, 13. c. 14, 18. i. e. orientalis secundum Talmudistas, aut sec. alios meridialis, q. d. æstui solis expositæ, coll. Ios. 15, 8. c. 18, 16. vbi vallis b. Hinnom in meridiali vrbis latere collocari videtur. Vulg. fictilis, q. figulinæ, a חרש testa; Certe alluditur ad illud nomen v. 1. Ion. sterquilinii, q. extra quam confractas testas exportauerint, quod probat Raschi & Kimchi. at Syr LXX. & Ar. retinent Harsith velut pr. nomen, in quo adquiescit etiam Schm. Nobis videtur eadem, quæ Neh. 2, 13. 15. c. 3, 13. porta vallis dicitur, contradistincta vicinæ sterquilinii, sumto nomine vallis antonomastice pro valle b. Hinnom, vt Ier. 2, 23.

v. 3. h) v. 13. vid. not. c. 17, 20. i) sc. vallem b. Hinnom, in qua Ieremias hæc concionabatur v. 2. 4. 6. synecdochice tn. simul connotata Hierosolyma, quam in conspectu habebat v. 7. 8. 12 k) vt, quisquis audiuerit illud, tinniant. c. 17, 19. 1 Sam. 3, 11. 2 Reg. 21, 12. Forma Chald pro תצלינה a צלל.

v. 4. l) c. 2, 13. c. 15, 6. m) & alienarunt, q. alienis diis, quod meum peculium, ... est, tradiderunt, maximo iuris mei præiudicio. ὁ ἀπηλλοτρίωσαν. Deut. 32, 27. 1 Sam. 23, 7. n) c. 1, 16. c. 44, 8. o) cf. Deut. 13, 7. c. 32, 17. p) sc. paruulorum, Baali sacrificatorum & combustorum v. 5. alii: prophetarum. cf. c. 22, 3. 2 Reg. 21, 16.

v. 5. q) i. e. Molochi c. 7, 31. c. 32, 35. Generale enim nomen est Baalim, pluribusque Deastris, ac ipsi proin Molocho, commune. r) 2 Reg. 21, 6. s) sed expresse potius vetui Leu. 18, 21. Deut. 12, 31. Μέσωσις, vt Leu. 10, 1. Deut. 17, 3. Est tn. simul negatiuæ phraseos (vt Schm. obseruat) hæc emphasis, vt remoueatur impius hypocriticorum Iudæorum prætextus, quasi per hunc cultum Baali exhibitum seruiant etiam Iehouæ, tanquam in quem cultus vltimo terminetur. Ion. addit: in lege mea. t) Ion. addit: per seruos meos prophetas. u) c. 32, 35. Ion. neque est beneplacitum coram me. cf. not. c. 7, 37.

---

v. 22. יהוה per Rbhia 3. ויהיו ita sine nota 1. & Mas Erff. CAP. XIX, v. 1. הלוך ita plene 1. 3. 7. 8. 15. 18. 23. sic sc. 2. sec. Mas. 1. 2 & Erff: h. l. & impr. ad Gen. 31, 30. Alii defect. v. 2. אשר per Merca 1. at per Makk. 2. 3. v. 4 וינכרו את־המקום הזה ita 1. נקיים plene 2. 6. 9. 12. 14. 20. 23. sic fu. 1. contra Mas. 1. & Erff.

6 לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־
יִקָּרֵא לַמָּקוֹם הַזֶּה עוֹד הַתֹּפֶת וְגֵיא בֶן־הִנֹּם כִּי אִם־גֵּיא
7 הַהֲרֵגָה׃ וּבַקֹּתִי אֶת־עֲצַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם בַּמָּקוֹם הַזֶּה
וְהִפַּלְתִּים בַּחֶרֶב לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם
וְנָתַתִּי אֶת־נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת
8 הָאָרֶץ׃ וְשַׂמְתִּי אֶת־הָעִיר הַזֹּאת לְשַׁמָּה וְלִשְׁרֵקָה כֹּל
9 עֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק עַל־כָּל־מַכֹּתֶהָ׃ וְהַאֲכַלְתִּים
אֶת־בְּשַׂר בְּנֵיהֶם וְאֵת בְּשַׂר בְּנֹתֵיהֶם וְאִישׁ בְּשַׂר־רֵעֵהוּ
יֹאכֵלוּ בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיקוּ לָהֶם אֹיְבֵיהֶם
י וּמְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם׃ וְשָׁבַרְתָּ הַבַּקְבֻּק לְעֵינֵי הָאֲנָשִׁים
11 הַהֹלְכִים אוֹתָךְ׃ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת כָּכָה אֶשְׁבֹּר אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאֶת־הָעִיר הַזֹּאת
כַּאֲשֶׁר יִשְׁבֹּר אֶת־כְּלִי הַיּוֹצֵר אֲשֶׁר לֹא־יוּכַל לְהֵרָפֵה
12 עוֹד וּבְתֹפֶת יִקְבְּרוּ מֵאֵין מָקוֹם לִקְבּוֹר׃ כֵּן־אֶעֱשֶׂה
לַמָּקוֹם הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה וּלְיוֹשְׁבָיו וְלָתֵת אֶת־הָעִיר
13 הַזֹּאת כְּתֹפֶת׃ וְהָיוּ בָּתֵּי יְרוּשָׁלִַם וּבָתֵּי מַלְכֵי יְהוּדָה
כִּמְקוֹם הַתֹּפֶת הַטְּמֵאִים לְכֹל הַבָּתִּים אֲשֶׁר קִטְּרוּ עַל־
גַּגֹּתֵיהֶם לְכֹל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּךְ נְסָכִים לֵאלֹהִים
14 אֲחֵרִים׃ וַיָּבֹא יִרְמְיָהוּ מֵהַתֹּפֶת
אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה שָׁם לְהִנָּבֵא וַיַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית־יְהוָה
טו וַיֹּאמֶר אֶל־כָּל־הָעָם׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִי אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־כָּל־עָרֶיהָ אֵת
כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עָלֶיהָ כִּי הִקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם
לבלתי

הבמקום א׳

מביא קרי

ᵥ. 6. x) cf. c. 20, 3. Ies. 1, 26. y) vid. v. 2. & not. c. 7, 31. ac cf. Ies. 30, 33. z) vid. not. c. 7, 32. Dubitandum non est, quin prophetia hæc de cæde Iudæorum in valle Gehinnom impleta sit in oppugnatione & expugnatione Hierosolimæ per Chaldæos. *Schmidius*.

ᵥ. 7. a) *Et euacuabo*, *effundam*, vt fiant tanquam lagena vacua, h. e. consilii auxiliique inopes ac vacui. Elegans paronomasia vocis בקבוק v. 1. cf. Ies. 19, 3. Nah. 2, 3. b) Ies. 37, 7. Ez. 6, 4. c) *& cadere faciam eos in manum*. d) *Ion. quærentium interficere eos.* sic v. 9. cf. 1 Sam. 23, 25. e) c. 7, 33. c. 34, 20. 1 Reg. 21, 24.

ᵥ. 8. f) c. 18, 16. c. 49, 13. c. 50, 3. g) c. 18, 16. h) *obstupescet* partim, partim *etiam sibilabit* sc. ironice, prout quisque prætereuntium erga ipsam fuerit animatus. cf. c. 49, 17. c. 50, 13. 1 Reg. 9, 8. i) Mich 1, 9.

ᵥ. 9. k) Ies. 49, 26. Ps. 80, 6. l) cf. Deut. 28, 53. seqq. Ez. 5, 10. & euentum Thren. 4, 10. m) *Ion.* allegorice: *& quisque facultates proximi sui diripient.* ita cf. Ies. 9, 18. 19. 20. Satius tamen est, etiam hoc, sicut præcedens, proprie intelligi. n) *qua angustabunt eos.* Ies. 29, 2. conf. Luc. 19, 43. o) vid. v. 7.

ᵥ. 10. p) *Deinde franges lagenam.* Alterum membrum prioris partis prophetiæ. cf. not. ad v. 1. q) sc. seniorum populi ac sacerdotum v. 1.

ᵥ. 11. r) *sicut quis frangit* &c. quod viua quadam repræsentatione fracti istiusmodi vasis modo cognouissis v. 10. cf. Ies. 30, 14. Ps. 2, 9. Thren. 4, 2. s) *sanari*, i. e. *reparari*. 1 Reg. 18, 30. Populus Iudaicus sæpe alias fuerat afflictus & fractus, attamen rursus sanatus, vt in terra sua maneret; sed per Babylonios, combusta vrbe & destructa Rep. tandem in diutissimum exilium abire coactus. *Schm.* t) Vulg. *eo quod non sit alius locus* cf. not. c. 7, 32. & Ies. 5, 9.

ᵥ. 12. u) *Ita*, inquam. x) *& quidem a nodo faciendo.* y) sc. *impuram* v. 13. cf. 2 Reg. 23, 10. Sunt qui id ita accipiunt, quod in *valle ben Hinnom* solitum fuerit comburi, quicquid cadauerum sordiumque Hierosolymis exportaretur. cf. not. Ies. 66, 14. sed *Schm.* vt fiat *vrbs occisionis*, sicut Gehinnom vallis occisionis & sepulturæ v. 11.

ᵥ. 13. z) *Ion. qui* (locus Tophet) *est pollutus.* sic esset in Hebr. enallage numeri, q. d. qui vndiquaque impurus est. Et hanc expositionem fere poscere videntur accentus & præf. *He.* at Vulg. ac plerique: *Et erunt domus Ierusalem—immundæ.* a) *quoad omnes.* Ez. 44, 9. 2 Par. 32, 17. Præf. ל est explanatiuum s. inclusiuum, vt vocat Cocc. q. d. *Omnes videlicet*, vel, *inquam.* b) c. 32, 29. c) *Tecta* enim Orientalium plana erant, vt super iis tentoria pandi 2 Sam. 16, 22. obambulari c. 11, 2. & altaria diis strui possent Ier. 32, 29. Zeph. 1, 5. 2 Reg. 23, 12. d) *& libando*, sc. libant. c. 7, 18.

ᵥ. 14. e) v. 2. 6. f) publice repetiturus ac confirmaturus coram omni populo, quæ modo coram senioribus dixerat v. 1. 10. conf. c. 26, 2.

ᵥ. 15. g) Vocat se *Deum Israelis* ob singulare ius in populum Israelis, quod redimendo, benefaciendo &c. sibi adquisiuerat; quod non potuit illi anferri, si vtique omnes Iudæi desciuissent. *Schm.* h) *Ion. quod decreui.* potius *quod* diu satis prædixi & *loquutus sum.* c. 25, 13. c. 35, 17. i) c. 17, 23. Ex. 32, 9. Neh. 9, 17.

ᵥ. 6. הנה הִנֵּה per Kadma 1. 2. 3. ᵥ. 12. כן per Mun. 1, 2, 6. 9, 10. 14. 20. ᵥ. 13. גגותיהם לְכֹל ita 3. 6. 10. 13. 14. 19. 20.

לְבִלְתִּי שְׁמוֹעַ אֶת־דְּבָרָי׃ וַיִּשְׁמַע פַּשְׁחוּר בֶּן־אִמֵּר כ CAP.XX.
הַכֹּהֵן וְהוּא־פָקִיד נָגִיד בְּבֵית יְהוָה אֶת־יִרְמְיָהוּ נִבָּא
2 אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וַיַּכֶּה פַשְׁחוּר אֵת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
וַיִּתֵּן אֹתוֹ עַל־הַמַּהְפֶּכֶת אֲשֶׁר בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן הָעֶלְיוֹן
3 אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה׃ וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּצֵא פַשְׁחוּר אֶת־
יִרְמְיָהוּ מִן־הַמַּהְפָּכֶת וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִרְמְיָהוּ לֹא פַשְׁחוּר
קָרָא יְהוָה שְׁמֶךָ כִּי אִם־מָגוֹר מִסָּבִיב׃
4 כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֶנְךָ לְמָגוֹר
לְךָ וּלְכָל־אֹהֲבֶיךָ וְנָפְלוּ בְּחֶרֶב אֹיְבֵיהֶם וְעֵינֶיךָ רֹאוֹת
וְאֶת־כָּל־יְהוּדָה אֶתֵּן בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וְהִגְלָם בָּבֶלָה
5 וְהִכָּם בֶּחָרֶב׃ וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־חֹסֶן הָעִיר הַזֹּאת
וְאֶת־כָּל־יְגִיעָהּ וְאֶת־כָּל־יְקָרָהּ וְאֵת כָּל־אוֹצְרוֹת מַלְכֵי
יְהוּדָה אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְזָזוּם וּלְקָחוּם וֶהֱבִיאוּם
6 בָּבֶלָה׃ וְאַתָּה פַשְׁחוּר וְכֹל יֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ תֵּלְכוּ בַּשֶּׁבִי
וּבָבֶל תָּבוֹא וְשָׁם תָּמוּת וְשָׁם תִּקָּבֵר אַתָּה וְכָל־אֹהֲבֶיךָ
7 אֲשֶׁר־נִבֵּאתָ לָהֶם בַּשָּׁקֶר׃ פִּתִּיתַנִי
יְהוָה וָאֶפָּת חֲזַקְתַּנִי וַתּוּכָל הָיִיתִי לִשְׂחוֹק כָּל־הַיּוֹם
8 כֻּלֹּה לֹעֵג לִי׃ כִּי־מִדֵּי אֲדַבֵּר אֶזְעָק חָמָס וָשֹׁד אֶקְרָא
כִּי־הָיָה דְבַר־יְהוָה לִי לְחֶרְפָּה וּלְקֶלֶס כָּל־הַיּוֹם׃
וְאָמַרְתִּי

cesse quidem hic est, etymologias, quæ in nominibus propriis incertiores sunt, rimari. *u*) Sensus: Tu quidem vocaris *Paschchur*, quod nomen personam tuam significare potest; sed vt habeas etiam nomen, quod rei congruat, *vocauit te* &c. *Schmid.* Ita cf. c. 19, 6. *x*) *terrorem undiquaque* v. 10. c. 6, 25. c. 49, 29. R. גור *timere* Ies. 54, 15. Talis enim re ipsa fies. *Nam* &c.

V. 4. *y*) Ies. 40, 23. *z*) *Efficiam vt paveri sis tibimet ipsi*, qui pseudoprophetiis decepisti, ac omnibus amantibus te, qui decepti a te sunt v. 6.

קמץ בז״ק

quando ingruentibus vndique malis, cum terrore experiemini, quam longe aliter euenerit, quam tu fueras vaticinatus. *a*) c. 43, 3. *b*) c. 42, 2. Deut. 28, 32. *c*) c. 21, 6. 7. V. 5. *d*) *opes* (5) Prou. 15, 6. Ies. 33, 6. cf. Ier. 15, 13. c. 17, 3. Emphaticus h. l. est συναθροισμός synonymorum vt c. 21. 5. *e*) *Regum*, pluraliter, quia quod ex thesauris plurium Regum antecessorum supererat, Tsedekiæ tempore omne in manus hostium venit. *Schm.* V. 7. *f*) *Persuasisti mihi*. Ez. 14, 9. Hos. 2, 16. & not. 1 Reg. 21, 20. Apostrophe ad Deum, querula primum & lamentabilis, mox solatii plena v. 11. Est vero hæc prima *persuasio* ad officium propheticum, quam adeo validam fuisse fatetur, vt non potuerit ei resistere, etsi argumenta, vt videbantur, grauissima in contrarium obuertisset c. 1. 5.-8. *g*) *& persuasus sum.* Niph. (2) Iob. 31, 9. *h*) *fortior me fuisti*, & *superastime* 1 Reg. 16, 22. non modo verbis, rationibus & argumentis, sed interna quoque in animo operatione per verba & rationes, Ez. 3, 14. *Schm.* *i*) *& prævaluisti* v. 10. *k*) *& ecce factus sum* etc. Sermo cum stupore admirantis, q. d. Tu me irresistibili quadam persuasione & virtute traxisti ad officium propheticum; & permittis tu, vt factus sim &c. quare vero non me etiam defendis, ita vt non siam derisio? Carnis hic proponitur tentatio, vicit vero spiritus v. 11. *Schm.* *l*) *vnusquisque subsannat me.* Ies. 37, 22. Ps. 22, 8. V. 8. *m*) *quoties*. Ies. 28, 19. Ion. *quocunque tempore propheti* zo. *n*) Hab. 1, 2. Iob. 19, 7. c. 31, 38. q. d. est velut inseparabile consequens, vt *clamem* sc. lamentabiliter, propter ludibria ipsorum & odium, quibus propter vaticinia mea me prosequuntur. *o*) *de iniuria & deuastatione*, quam mihi intentant, *clamare cogor.* Quiritantes s. implorantes auxilium solent exclamare חמס & שד *opprimor!* c. 6, 7. Ies. 60, 18. Hab. 1, 2. Iob. 19, 7. *Cocc. L-x.* *p*) s. quod ego annuncio. *q*) c. 6, 10. Ies. 57, 4. ita vt eius caussa omnibus probris me adficiant. *r*) *& in ludificationem.* (2) Ps. 44, 14.

CAP. XX, V. 1. *k*) Alius igitur c. 21, 1. *l*) *Erat autem is.* Parenthesis vsque ad Atnach. *m*) *Præfectus princeps* s. primarius 1 Par. 9, 11. Neh. 11, 11: forte sic dicitur, quod plures fuerint פקידים *præfecti*, sed *subalterni*. Ier. 29, 26. Sed & נגידי בית האלהים plures 2 Par. 35, 8. vnde simul constat, esse נגיד nomen generale summorum officiorum templi, non specificatiuum, complectens ipsum Pontificatum. cf. 2 Reg. 11, 18. 2 Par. 23, 18. Ion. *antistes sacerdotum*, i. e. post summum sacerdotem, cuius vices aliquando gerebat, primarius, coll. Buxt. Lex. Talm. col. 1435. Quod si est, oportet ergo illud de *Paschchur* vaticinium v. 6. tempore Jechoniæ 2 Reg. 24, 15. impletum fuisse, non Zedekiæ, coll. Ier. 52, 24. *n*) *prophetantem* c. 32, 3. *o*) quæ in templo pronunciaverat c. 19, 15.

V. 2. *p*) sc. ipse insuper pseudopropheta v. 6. ac proinde haud aliam ob caussam, quam Zedekias Micham 1 Reg. 22, 24. cf. tamen 1 Tim. 3, 3. it. Ier. 37, 15. *q*) *in carcerem* s. *cippum* (4) v. 3. c. 29, 26. 2 Par. 16, 10. Hoc maiore iuris specie & prætextu facere potuit, quia etiam Ieremiæ, tanquam sacerdotis, præfectus fuit v. 1. *Schm.* conf. Ier. 29, 26. 27. *r*) Templum enim fuit partim in portione tribus Iudæ, partim Beniaminis; adeoque hæc porta ad Beniaminis portionem spectabat. *Kimchi.* cf. aliam vrbis c. 37, 13. respectu cuius hæc quoque hic dici videtur *superior.* cf. etiam 2 Reg. 15, 35.

V. 3. *s*) Nihil impediri se passus hesternis plagis & carcere. *t*) Raschi: *nobilem*, quasi ex פריש Chald. *augeri* & חור *nobilitas*. Sed nec necesse

---

: V. 15. את־דברי pro eo hab. אל־ 3. & in marg. 6. 9. CAP. XX, V. 1. את־ירמיהו ita 1. 2 את ירמיהו 2. V. 4. והגלם per Sagol 1. 3. & in marg. 6. 9. V. 7. כלה cum Kri כלו 2. 3.

9 וְאָמַרְתִּי לֹא־אֶזְכְּרֶנּוּ וְלֹא־אֲדַבֵּר עוֹד בִּשְׁמוֹ וְהָיָה
בְלִבִּי כְּאֵשׁ בֹּעֶרֶת עָצֻר בְּעַצְמֹתָי וְנִלְאֵיתִי כַּלְכֵל וְלֹא
10 אוּכָל׃ כִּי שָׁמַעְתִּי דִּבַּת רַבִּים מָגוֹר מִסָּבִיב הַגִּידוּ
וְנַגִּידֶנּוּ כֹּל אֱנוֹשׁ שְׁלוֹמִי שֹׁמְרֵי צַלְעִי אוּלַי יְפֻתֶּה וְנוּכְלָה
11 לוֹ וְנִקְחָה נִקְמָתֵנוּ מִמֶּנּוּ׃ וַיהוָה אוֹתִי כְּגִבּוֹר עָרִיץ
עַל־כֵּן רֹדְפַי יִכָּשְׁלוּ וְלֹא יֻכָלוּ בֹּשׁוּ מְאֹד כִּי־לֹא הִשְׂכִּילוּ
12 כְּלִמַּת עוֹלָם לֹא תִשָּׁכֵחַ׃ וַיהוָה צְבָאוֹת בֹּחֵן צַדִּיק
רֹאֶה כְלָיוֹת וָלֵב אֶרְאֶה נִקְמָתְךָ מֵהֶם כִּי אֵלֶיךָ גִּלִּיתִי
אֶת־רִיבִי׃
13 שִׁירוּ לַיהוָה הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כִּי הִצִּיל אֶת־נֶפֶשׁ
14 אֶבְיוֹן מִיַּד מְרֵעִים׃ אָרוּר
הַיּוֹם אֲשֶׁר יֻלַּדְתִּי בּוֹ יוֹם אֲשֶׁר־יְלָדַתְנִי אִמִּי אַל־יְהִי
טו בָרוּךְ׃ אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר בִּשַּׂר אֶת־אָבִי לֵאמֹר יֻלַּד
16 לְךָ בֵּן זָכָר שַׂמֵּחַ שִׂמְּחָהוּ׃ וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא
כֶּעָרִים אֲשֶׁר־הָפַךְ יְהוָה וְלֹא נִחָם וְשָׁמַע זְעָקָה
17 בַּבֹּקֶר וּתְרוּעָה בְּעֵת צָהֳרָיִם׃ אֲשֶׁר לֹא־מוֹתְתַנִי
18 מֵרָחֶם וַתְּהִי־לִי אִמִּי קִבְרִי וְרַחְמָה הֲרַת עוֹלָם׃ לָמָּה
זֶּה מֵרֶחֶם יָצָאתִי לִרְאוֹת עָמָל וְיָגוֹן וַיִּכְלוּ בְּבֹשֶׁת יָמָי׃

CAP. XXI. כא
הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה בִּשְׁלֹחַ אֵלָיו הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶת־פַּשְׁחוּר בֶּן־
מַלְכִּיָּה

✠. 9. s) *Quare dixi* aliquando apud me ipsum, ex infirmitate & consilio carnis. t) *non amplius meminero* neque mentionem faciam *eius*, sc. verbi diuini sec. Schm. aut ipsius Dei, sec. Cocc. cf. c. 23, 36. c. 3, 16. u) Ps. 59, 4. conf Iob. 32, 18. 19. 1 Cor. 9, 16. 17. x) *conclusum* instar ignis. c. 33, 1. y) *& defessus sum sustinendo*, Gen. 19, 11. Prou. 26, 15. Ex. 7, 18. i. e. ad delassationem vsque laboraui continere intra me verbum Dei, quo minus eloquerer illud; sed frustra. z) Mal. 3, 2. a) *at non potui* scil. continere.

✠. 10. b) Cohæret cum vtroque Verbo *dixi* & *defessus sum* &c. v. 9. tanquam ratio, cur conatus fuerit, tacere verbum Dei. c) *obtrectationem*. Ez. 36, 3. d) ✠. 3. i. e. verba vndiquaque terrorem incutientia, qualia hic sequuntur e) *Deferte vos eum, & nos deferemus eundem* Ieremiam, sc. falsis criminationibus; Iob. 17, 6. q. d. omnes in meam perniciem conspirant, ac se mutuo instimulant. cf. c. 18, 18. f) i. e. *amici mei*, sed falsi. Ps. 41, 10. g) *sunt obseruatores claudicationis* i. e. infortunii *mei*, Ps. 35, 15. Ps. 38, 18. i. e. nullam prætermittunt occasionem mihi nocendi. Ion. *insidiantur ad maleficiendum mihi*. h) *forte decipietur*, inquiunt, vt aliquid faciat vel effutiat imprudenter. Ez. 14, 9. Prou. 1, 10. vnde accusandi eius occasio suppetat. cf. Matth. 22, 15. seqq. Luc. 20, 20. i) cf. c. 1, 19. c. 15, 20. k) cf. v. 12.

✠. 11. l) *At Iehovah* (recolligit se fides prophetæ) est *mecum*. c. 1, 8. 19. c. 15, 20. Ies. 14, 12. Ies. 41, 10. m) *sicut heros validus*. Ies. 49, 25. n) c. 17, 18. o) cf. v. 10. p) *non prudenter* (adeoque nec *feliciter*) *egerunt*. vtrumque enim hoc verbum aliquando connotat. vt Ios. 1, 7. 1 Sam. 18, 14. Ion. *prosperabuntur*. q) *Pudefient* inquam, *ignominia sempiterna*, & quæ *nunquam obliuione delebitur*. c. 23, 40.

✠. 12. r) *est probator iustus*. Ps. 7, 10. s) c. 11, 20. t) *Videbo*; q. d. plane confido & certus sum, fore vt videam. S. Sic facilior est nexus cum v. 13. *cantate igitur* &c. Alii optatiue: *videam*, seu fac vt videam. u) c. 11, 20. Gen. 35, 7.

✠. 13. x) Ex. 15, 21. y) c. 31, 7. z) Ps. 72, 12. Iob. 5, 15.

✠. 14. a) Alioquin (nisi hunc defensorem haberem) dicerem: *Maledictus dies*. Ita si limitate capias, & sensus & connexio cum præcedentibus est facilior. Conf 2 Sam. 1, 21. Iob. 3, 3. seqq. Et prope huc accedit *Schm.* qui putat, describi hic statum veterem (e quo miser ereptus) adeo adflictum, vt etiam maledixerit natali suo, infirmitate quadam, quam priori, non hoc tempore passus fit. Alii vero relapsum ex fide in infirmitatem h. l. statuunt. ✠. 15. b) *bono* (vt ipsi visum est) *nuncio recreauit*. 1 Sam. 31, 9 c) qui, inquam, hoc nuncio eum *exhilarando exhilarauit*. c. 31, 13. ✠. 16. d) Gen. 19, 25. e) *nec pœnituit eum*, ita vt mutasset suum decretum de subuertendis vrbibus. cf. Ion. 3, 9. f) *clamorem, eiulatum*. v. 8. g) *& barritum* et consternatione. cf. Mich. 4, 9. h) c. 6, 4. c. 15, 8. ✠. 17. i) *interfecit me* potius, sc. ille nuncius. v. 15. vel dies v. 14 cf. 1 Sam. 11, 13. k) i. e. ex *quo in vtero* vitam accepi. cf. Iob. 3, 11. Iud. 16, 17. & not Ies. 44, 2. al. simul ac *ex vtero* exiissem, coll. hic v. 18. l) *&*, (al. *aut*) quod non *fuit*. m) *ita vt vtero suo fuisset grauida æternum*, s. vt nunquam me in lucem edidisset. Al, *vt vterus eius* &c. sed רחם est mascul. coll. Hos. 9, 14. Iob. 24, 20. c. 31, 15. ✠. 18. n) Iob. 3, 11. 20. c. 10, 18. q. d. Merito ita conqueror, quia melius fuisset, me non natum esse vnquam, quam natum & adeo miserum esse. *Schm.* o) Iob. 3, 10. p) c. 45, 3. Ps. 13, 3. q) Ps. 31, 11. r) Ps. 44, 16. CAP. XXI, ✠. 1. s) ad imitationem pii Ezechiæ, missis quoque eorundem ordinum legatis, politico vno, altero ecclesiastico, & adfectata eadem spei significatione v. 3. coll. 2 Reg. 19, 2. seqq. Alia Zedekiæ, eademque tempestate ad Ieremiam legatio infra c. 37, 3. Hæc tamen tempore prior. coll. c. 37, 11--21. c. 38, 28. t) cf. c. 27, 12. 2 Reg. 24, 17. seqq. 2 Par. 36, 10--19. u) vnum ex principibus s. aulicis suis c. 38, 4. coll. ibid. v. 1. alius ergo est *Paschur* c. 20, 1. sacerdos quippe & *filius Immer*. Vterque tamen impius fuit Prophetæ hostis & persecutor: atque propter illam argumenti vicinitatem hoc caput, extra ordinem temporis sui, cum præcedenti 20. coniunctum videtur. Conf. *Lightf.* Chron. p. 125. & nostram Præfat. §. 19. & 20.

✠. 9. כַּלְכֵל ita cum *Dag.* 1. 2. 3. 7. 15. 22. 23. sec. *Mas. impr.* Dan. 5, 11. at posterius כ *raphatum* habent 2. 3. 6. 9. 20. 22. 23. sic sc. 5. ✠. 10. שָׁמַעְתִּי per *Rbhia* 1. 2. 6. 9. 10. ✠. 15. בֵּן per *Segol* & *Makk* 3. 6. 9--13. 16--19. 21. 23. & *Ber.* ✠. 17 וְרַחְמָה Ita ה sine *Mappik* 13 19. 21. ac in marg. 6. 9. & per expressum *Raphe* 1. 2. secund. *Mas.* 1. 2. 3 & *Erff.* h. l. ac *impr. final.* f 55. a. it. *M. I.* sic etiam in *Concordant.* At ceteri per *Mappik.* ✠. 18. זֶה sine *Dag* 3. 7. 8. 10. 13. 15. 16. 19. 20. 21. 22. 23. בְּבֹשֶׁת Ita per *Patach* alius liber in marg. 2.

מלכיה ואת־צפניה בן־מעשיה הכהן לאמר׃ דרש־ 2
נא בעדנו את־יהוה כי נבוכדראצר מלך־בבל נלחם
עלינו אולי יעשה יהוה אותנו ככל־נפלאתיו ויעלה
מעלינו׃ ויאמר ירמיהו אליהם כה 3
תאמרן אל־צדקיהו׃ כה־אמר יהוה אלהי ישראל 4
הנני מסב את־כלי המלחמה אשר בידכם אשר אתם
נלחמים בם את־מלך בבל ואת־הכשדים הצרים
עליכם מחוץ לחומה ואספתי אותם אל־תוך העיר
הזאת׃ ונלחמתי אני אתכם ביד נטויה ובזרוע חזקה ה
ובאף ובחמה ובקצף גדול׃ והכיתי את־יושבי העיר 6
הזאת ואת־האדם ואת־הבהמה בדבר גדול ימתו׃
ואחרי־כן נאם־יהוה אתן את־צדקיהו מלך־יהודה 7
ואת־עבדיו ואת־העם ואת־הנשארים בעיר הזאת
מן־הדבר מן־החרב ומן־הרעב ביד נבוכדראצר מלך־
בבל וביד איביהם וביד מבקשי נפשם והכם לפי־
חרב לא־יחוס עליהם ולא יחמל ולא ירחם׃ ואל־ 8
העם הזה תאמר כה אמר יהוה הנני נתן לפניכם את־
דרך החיים ואת־דרך המות׃ הישב בעיר הזאת ימות 9
בחרב וברעב ובדבר והיוצא ונפל על־הכשדים
הצרים עליכם יחיה והיתה־לו נפשו לשלל׃ כי י
שמתי פני בעיר הזאת לרעה ולא לטובה נאם־יהוה
ביד מלך־בבל תנתן ושרפה באש׃ ולבית מלך יהודה 11
שמעו דבר־יהוה׃ בית דוד כה אמר יהוה דינו לבקר 12
משפט והצילו גזול מיד עושק פן־תצא כאש חמתי
ובערה

℣. 1. m) c. 14, 2. 3. n) & quicunque reſponſi ſunt. c. 38, 4. o) *gladio* ſc. Chaldæorum, durante obſidione. p) c. 19, 7. 9. Ion. *quærentium occidere eos.* Ex. 4, 19. 2 Sam. 4, 8. q) conf. not. c. 13, 14. r) Hab. 1, 17. ℣. 8. s) Deut. 11, 26. c. 30, 19. q. d. optionem vobis etiamnum facio, eligendi vel *vitam* (ſi dederitis vos Chaldæis) vel *mortem*, ſi vos contra Chaldæos vlterius defendere obſtinaueritis. ℣. 9. t) c. 38, 2. u) *ſed qui exierit* ex vrbe, exemplo Iechoniæ 2 Reg. 24, 12. a) ſc. voluntaria deditione. Vulg. *transfugerit*, 1 Par. 12, 20. 2 Par. 15, 9. Non ſuadet perfidiam,

וחיה קרי

cuius ſuſpicionem ipſe c. 37, 13. 14. a ſe amolitur, ſed deditionem, quocunque modo fieri poſſit, conſeruandæ vitæ cauſſa. Quod conſilium ipſi quoq; Regi confirmat c. 38, 17–23. cf. ibid. not. ad v. 2. y) c. 38, 2. c. 39, 18. c. 45, 5. Ion. *in euaſionem.* ℣. 10. z) *poſui facies meas* iratas c. 3, 12. c. 44, 11. Leu. 17, 10. c. 20, 5. Am. 9, 4. Ion. *reſidet ira mea.* a) *ad malum.* c. 39, 16. additur hoc diſtinctionis gratia; quia præcedens phraſis mediæ ſignificationis eſt, ita vt *facies* Dei ipſum quoque *fauorem* eius deſignare poſſit, coll. c. 24, 6. Num. 6, 26. b) epitaſis ſ. loquutio a contrario rem intendit, *Schm.* ℣. 11. c) *Quantum vero ad domum Regis Iudæ, audite* etc. Alii, ex v. 8. repetunt verbum *Dices* domui &c. ℣. 12. d) Pſ. 7, 2. 13. e) q. d. Facite, quod iam olim (coll. c. 22, 3. 4.) tempore Ioiakimi in prophetia alia admoniti eſtis etc. *Schm.* Ieſ. 58, 6. 7. f) *mane*, Studium & promtitudinem in adminiſtranda iuſtitia denotat. cf. Pſ. 59, 17. Pſ. 90, 14. Mich. 2, 1. g) c. 4, 4. c. 7, 20. Hinc patet, conditionatum fuiſſe Dei decretum de euertenda Hieroſolyma, adeo vt malum auerti adhuc tum potuiſſet, ſi modo Regis Iudæ domus admonitionibus propheticis paruiſſet. *Schm.* cf. c. 38, 17. Quod vero v. 10. ἀποτόμως loquitur de vrbis excidio, nullo fit alio reſpectu, quam pertinacis inobedientiæ, quippe quam Deus præuidebat. cf. Præfat. §. 14.

x) non gregalem, ſed ſummi *Pontificis vicarium*, occiſum tandem a Nebucadnezare c. 52, 24. 27. 2 Reg. 25, 18. 21. Ceterum qualis Rex, tales legati, homines ſc. hypocritæ & improbi: de *Tſiphania* vid. c. 29, 25. coll. v. 24. de *Paſchuro* vero c. 38, 1. coll. v. 4.

℣. 2. y) Interroga ſc. per preces c. 37, 3. 7. vt de euentu huius obſidionis Deus oraculo quodam nos faciat certiores 2 Reg. 1, 3. Ez. 20, 1. 3. Ceterum impletum hic, quod Ieremiæ promiſſum ieti c. 15, 11. z) vid. c. 39, 1. c. 52, 4. 2 Reg. 25, 1. a) Ieſ. 37, 4. Adeo hypocritæ ſuam impœnitentiam non agnoſcunt, vt ſe potius dignos exiſtiment, quibus Deus optima quæque promittat & faciat. *Schmid.* b) *nobiſcum* c. 20, 11. c) quæ fecit quondam cum patribus noſtris, & nominatim Hiſkia 2 Reg. 19, 35. 36. d) ſoluta obſidione 1 Reg. 15, 19.

℣. 4. e) *retro actus* ſum 1 Reg. 17, 37. q. d. facta vobis intra vrbem velut diverſione bellica per peſtilentiam & famem v. 6. 7. efficiam, vt contra Chaldæos in mœnibus pugnare deſtinatis. cf infra c. 32, 5. f) ſec. acc. *obſidentibus vos extra murum.* cf. c. 37, 5. g) ea ſcil arma, intra vrbem *continebo* velut in vagina, ne contra Chaldæos ex muris ſtringi poſſint: c. 47, 6. at ὁ. αὐτοὺς, eos ſc. Chaldæos; & ſic Schmidius.

℣. 5 h) *Pugnabo enim ipſe vobiſcum* intra vrbem, vt de hoſtibus extra mœnia vix cogitare queatis. cf Ieſ. 63, 10. i) c. 32, 21. Ex. 6, 1. 6. Deut. 5, 15. k) emphatice cumulantur ſynonyma, vt c. 20, 5. c. 32, 37. Deut. 29, 27.

℣. 6. l) *peſte* c. 14, 12. c. 18, 21. Leu. 26, 25.

℣. 7

CAP. XXI, ℣. 6. את־הארם ſine præf. ו 1. & alii libri in marg. 7. 8. contra *Maſ. fin.* f. 12. a. ℣. 7. יהודה ſine *pſik* 1. 2. 3. ולא יחוס cum ו præf. *Vau* 3. ac ſu. 2. & in marg. 6. 9. ℣. 9. וברעב ſine præf. ו 1. & in textu etiam 2. ℣. 10. פני per *Tſirchaki*. 1.

13 ובערה ואין מכבה מפני רע מעלליהם : הנני אליך
מעלליכם קרי
ישבת העמק צור המישר נאם־יהוה האמרים מי־יחת
14 עלינו ומי יבוא במעונותינו : ופקדתי עליכם כפרי
מעלליכם נאם־יהוה והצתי אש ביערה ואכלה כל־
סביביה :

CAP. XXII.

כב כה אמר יהוה רד בית־מלך
2 יהודה ודברת שם את־הדבר הזה : ואמרת שמע דבר־
יהוה מלך יהודה הישב על־כסא דוד אתה ועבדיך
3 ועמך הבאים בשערים האלה : כה אמר יהוה עשו
משפט וצדקה והצילו גזול מיד עשוק וגר יתום ואלמנה
אל־תנו אל־תחמסו ודם נקי אל־תשפכו במקום הזה :
4 כי אם־עשו תעשו את־הדבר הזה ובאו בשערי הבית
הזה מלכים ישבים לדוד על־כסאו רכבים ברכב
ה ובסוסים הוא ועבדו ועמו : ואם לא תשמעו את־
ועבדיו קרי
הדברים האלה בי נשבעתי נאם־יהוה כי־לחרבה יהיה
6 הבית הזה : כי־כה אמר יהוה על־בית
מלך יהודה גלעד אתה לי ראש הלבנון אם־לא
7 אשיתך מדבר ערים לא נושבה : וקדשתי עליך
נושבו קרי
משחתים איש וכליו וכרתו מבחר ארזיך והפילו על־
8 האש : ועברו גוים רבים על העיר הזאת ואמרו איש
אל־רעהו על־מה עשה יהוה ככה לעיר הגדולה
9 הזאת : ואמרו על אשר עזבו את־ברית יהוה אלהיהם
וישתחוו לאלהים אחרים ויעבדום :

אל

Iii נה א

g) c. 11, 18 c. 23, 22. Ief. 3, 10.

✠. 13. h) Ion. *Ecce ego missurus sum furorem meum contra te.* Ez. 38, 3. c. 39, 1. i) i. e. Hierosolyma, quæ *montibus vndiquaque* cincta Pf. 125, 2. instar vallis se habebat Ief. 22, 1. k) *petra planitiei*, eadem quidem vrbs Hierosolyma, sed sic dicta potissimum respectu ad regiæ arcis in monte *Sion*, & templi in *Moria* situm, vnde probabile est prospectum in patentissimam planitiem fuisse. Simili ratione dicebatur c. 17, 3. *mons in agro.* l) *descendet*, inquit, propter situm vrbis, quam valli comparauerat. Ioel 4, 11. Obad. v. 3. Pf. 38, 3. Prou. 17, 10. m) *in lustra nostra*, in quibus tuti recumbimus, silulis montibusque tecti Am. 3, 4. cf. Am. 9, 3.

✠. 14. n) c. 17, 10. c. 32, 19. o) c. 11, 17. c. 17, 27. cf. c. 21, 7. Ief. 10, 18. 19. 34. Ez. 21, 2. Zach. 11, 2. i. e. in *templo*, vel si mauis, *palatio* regio, coll. 1 Reg. 7, 1. c. 10, 17. 21. *Schm.* Ceterum frustra fuerunt salutaria hæc monita Prophetæ, quod Iudæi in Aegyptiis spem suam collocarent: qui etiam opem illis ferre videbantur Ier. 37, 5. seqq sed exitiabili cum successu. Conf. Præf. §. 11.

CAP. XXII, ✠. 1. p) sc. regnante *Ioiakimo* v. 15--18. adeoque ante regnum *Tsedekia*, de quo præcedens c. 21. 1. seqq. Relatum vero ad h. l. hoc vati illum existimat *Schm.* quod verborum, quæ hic v. 3. habentur, supra c. 21, 12. facta fuerit mentio, adeoque nexus hic sit: Nam *sic dicit* iam olim *Iehouah.* cf. tamen Præf. §. 19. & 20. q) sc. ex monte templi, vbi hanc propheriam probabile est Ieremiæ dictatam fuisse; *Schm.* Conf. not. c. 18, 2.

✠. 2.

✠. 12. r) *per portas illas* palatii regii v. 4. conf. c. 17, 20.

✠. 3. s) *spoliatum e manu oppressoris* c. 21, 12. Ief. 1, 16. 17. t) c. 7, 6: Leu. 19, 33. u) *viin inferatis* c. 13, 22. Zeph. 3, 4. x) v. 17. c. 19, 4.

✠. 4. y) sc. vti adhuc, ita porro, in pace & sine hostium infestatione. z) v. 2. c. 17, 24. 25. a) sc. regiæ, v. 1. 5. b) i. e. regni ex familia Dauidica successo-res. v. 2. c. 17, 25. c. 13, 13. c) quod splendorem & felicitatem regni notat. c. 17, 25 d) sc. ilquilibet horum Regum, inprimis quem v. 2. adlocutus est. e) qui in Regis satellitio & comitatu est, aut ex prouinciis ad aulam regiam, ceu regimen supremum, confluit. ✠. 5. f) c. 49, 13. Gen. 22, 16. h. e. decretum feci de deuastanda domo hac, quod tam immutabile erit, quam ego ipse. *Schm.* g) c. 7, 34. c. 25, 11. 18. Mat. 23, 38. h) sc. regia v. 1. 4. 6. & consequenter etiam vrbs & templum v. 8. ✠. 6. i) cf. v. 5. 4. 1. k) quasi *Gilead*, alias *Basan*, præstantissimis quercubus abundans Ief. 2, 13. Ez. 27, 6. Zach. 11, 2. l) *mihi*, i. e. me efficiente & benedicente. cf. Ion. 3, 3. m) & velut *cacumen Libani*, cedris vndiquaque obsitum Ief. 14, 8. Pf. 29, 5. Sensus: Ex benedictione mea fuisti quidem hucusque florentissima, ex quercubus cedrisque firmiter ac magnifice extructa v. 23. 14. 15. cf. not. 1 Reg. 7, 2. sed hæc magnificentia tua mox commutabitur cum miserrima desolatione. n) iuramentum. cf. Num. 14, 28. 35. *Schm.* o) *ponam te ceu desertum* c. 9, 11. Ief. 64, 9. p) aut velut *vrbes, quæ non habitantur*, aut (sec. *Cthibh*) quarum vnaquæque non habitatur, sc. propter desolationem c. 6, 8. Ez. 26, 19. ✠. 7. q) cf. not. c. 6, 4. & Ief. 13, 3. Notat hoc Verbum separationem & destinationem s. initiationem ad quodcunque opus. *Schm.* r) 2 Sam. 20, 15. s) *vnumquemque cum instrumentis suis* sc. destructoriis Ez. 9, 2. t) *electionem cedrorum tuarum*, i. e. ædificia tua ex lectissimis cedris structa v. 14. 23. Ief. 37, 24. u) cf. c. 52, 13. 2 Reg. 25, 9. Pf. 140, 11. ✠. 8. x) cf. Deut. 29, 23. seq. 1 Reg. 9, 8. 9. Describitur finis per deuastationem regni Iudaici intentus, sc. vt omnibus innotescat, quod desertionem cultus sui & idololatriam nullo modo pati queat; *Schm.* Et sic factum est c. 40, 2. *Abarb.*

CAP. XXII, ✠. 1. ודברת *millel* seq. *Dag* in שׁ, 3. 2. ✠. 2. שמע Pro eo hab. שמעך alius liber in marg. 7. 8. ✠. 3. ואל־תחמסו: cum præf. ו 1, 2, & in margine 6. 9, contra *Maf. Erff.* ✠. 5. ואם per *Makk.* 1. 3. כי לחרבה ita 1. 2.

אַל־תִּבְכּוּ לְמֵת וְאַל־תָּנֻדוּ לוֹ בְּכוּ בָכוֹ לַהֹלֵךְ כִּי לֹא י
יָשׁוּב עוֹד וְרָאָה אֶת־אֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ׃ כִּי כֹה אָמַר־יְהוָה 11
אֶל־שַׁלֻּם בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הַמֹּלֵךְ תַּחַת יֹאשִׁיָּהוּ
אָבִיו אֲשֶׁר יָצָא מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה לֹא־יָשׁוּב שָׁם עוֹד׃ כִּי 12
בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־הִגְלוּ אֹתוֹ שָׁם יָמוּת וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
לֹא־יִרְאֶה עוֹד׃ הוֹי בֹּנֶה בֵיתוֹ בְּלֹא־צֶדֶק 13
וַעֲלִיּוֹתָיו בְּלֹא מִשְׁפָּט בְּרֵעֵהוּ יַעֲבֹד חִנָּם וּפֹעֲלוֹ לֹא יִתֶּן־
לוֹ׃ הָאֹמֵר אֶבְנֶה־לִּי בֵּית מִדּוֹת וַעֲלִיּוֹת מְרֻוָּחִים וְקָרַע 14
לוֹ חַלּוֹנָי וְסָפוּן בָּאֶרֶז וּמָשׁוֹחַ בַּשָּׁשַׁר׃ הֲתִמְלֹךְ כִּי אַתָּה טו קמץ בזק
מְתַחֲרֶה בָאָרֶז אָבִיךָ הֲלוֹא אָכַל וְשָׁתָה וְעָשָׂה מִשְׁפָּט
וּצְדָקָה אָז טוֹב לוֹ׃ דָּן דִּין־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָז טוֹב הֲלוֹא־הִיא 16
הַדַּעַת אֹתִי נְאֻם־יְהוָה׃ כִּי אֵין עֵינֶיךָ וְלִבְּךָ כִּי אִם־עַל־ 17
בִּצְעֶךָ וְעַל דַּם־הַנָּקִי לִשְׁפּוֹךְ וְעַל־הָעֹשֶׁק וְעַל־הַמְּרוּצָה
לַעֲשׂוֹת׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־ 18
יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא־יִסְפְּדוּ לוֹ הוֹי אָחִי
וְהוֹי אָחוֹת לֹא־יִסְפְּדוּ לוֹ הוֹי אָדוֹן וְהוֹי הֹדֹה׃ קְבוּרַת 19
חֲמוֹר יִקָּבֵר סָחוֹב וְהַשְׁלֵךְ מֵהָלְאָה לְשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם׃
עלי

℣. 10. y) *de mortuo* sc. Iosia piissimo Rege, de quo magnus erat populi luctus 2 Par. 35, 24. ipsiusque Ieremiæ v. 25. ac proinde (obseruante S..) luctus non simpliciter h. l. prohibetur, d. comparatiue; q. d. Non tam flebilis sus per mortuo (de quo superest consolationis argumentum 2 Reg. 22, 20.) quam super eo, qui abiuit. Forte tn. per *mortuum* intelligi posset Iochanan primus Iosiæ filius 1 Par. 3, 15. z) Nah. 3, 7. Iob. 2, 11. a) *propter eum, qui abiit,* sc. *Sallumum* v. 11. a Pharaone Necho in Aegyptum deportatum, ibique mortuum 2 Reg. 23, 33. 34. Ceterum cum specialibus hisce, quæ sequuntur, contra Iosiæ filios propheticis cf. Zeph 1, 8. coll. v. 1. & Ez. 19. totum.

℣. 11. b) non *ad Sallumum*; ceu præsentem (coll. v. 15.) sed *de Sallumo*, iam captiuato v. 10. conf. partic. אל Gen. 20, 2. שלם 1 Par. 3, 15. alio nomine *Ioachas* dicto 2 Reg. 23, 30. seqq. & 2 Par. 36, 1. c) sc. ex vxore *Chamutal* 1 Reg. 23, 31. *Ioiakimo*, ac forte etiam reliquis, ex alia vxore, Zebuda, susceptis v. 36. d) *Ar.* *qui regnum occupauerat*; sc. contra ius fasque, quippe Ioiakimo minor 2 Par. 36, 2. coll. v. 5. immo inter fratres minimus 1 Par. 3, 15. suffultus gratia populi 2 Par. 36, 1. qui idcirco a Pharaone mulctatus v. 3. conf. Ez. 19, 3. 4. & Præf. §. 8. e) vid. not. v. 10.

℣. 12. f) nempe in Aegypto 2 Reg. 23, 34. 2 Par. 36, 4.

℣. 13. g) *Væ!* Ies. 1, 4. contra) *Ioiakimum*, Sallumi s. Ioachasi fratrem & successorem; coll. v. 14. 18. h) Hab. 2, 12. Micha 3, 10. i) *sine.* Ies. 55, 1. k) *& cœnacula sua* v. 14. l) *sine iure*, i. e. iure non solum in iudicis interea neglecto v. 3. 15. c. 21, 12. c. 5... sed in hac ipsa quoque ædificatione *tyrannice violato*, negata sc. mercenariis mercede, vt sequitur. cf. Prou. 13, 23. c. 16, 8. m) *proximo suo tanquam mancipio vtitur.* c. 25, 14. Ex. 1, 11. n) *gratis*, *sine pretio* Gen 29, 15. o) *& mercedem operis ipsius* Leu. 19, 13. cf. Deut. 24, 15.

℣. 14. p) *domum mensurarum*, i. e. sublimem latamque. Num. 13, 32. cf. Ies. 45, 14. q) *dilatata.* Pyal (1) Kal (2) 1 Sam. 16, 23. Iob. 32, 20. cf. etiam Gen. 32, 17. r) *& disrumpit.* i. e. *disrupto pariete facit sibi fenestras.* Sic *findere* pro *fissa rupe educere* scaturiginem Ps. 74, 15. &c. Aut dici posset, verbum illud arguere simul vanitatem & excessum in refingendis, quæ modo structa fuerant; cui vitio dediti sunt, qui ædificandi morbo laborant. sic *rumpere oculos*, pro *illinere*, vt præ nimietate rumpantur fere Ier. 4, 30. s) *fenestras*. Terminatio plural. ad formam status constr Syrorum, vt Nah. 3, 17. Ps. 8, 8. t) 1 Reg. 7, 3. 7. Schm. *& contabulata est* (domus) *cedro.* u) *& picta.* Adiectiuum formæ קרוב, רחוק &c. *Kimchi.* aut Infin. *pingendo* sc. *picta.* proprie *vncta*, quia quod pingitur, coloribus vngitur quasi & obducitur; colores quoque oleo miscentur &c. *Schm.* x) *minio* (2) Ez. 23, 14.

℣. 15. y) *Kimchi*: Putasne, te propterea in regno perstiturum, quod &c. at *Schm.* Num vero putas, quod officium Regis expleturus sis, ita vt diuturnitate & felicitate regnum tuum gaudeat, quando &c. z) *circumambulas* (2) c. 12, 5. a) sc. moderate & cum hilaritate cordis Coh. 2, 24. ac proinde non minus regie atque magnifice vixit, quam tu, sed longe aliam viam ingressus, *sed fecit*, &c. b) cf. Ies. 3, 10 Hos 2, 9.

℣. 16. c) c. 5, 28. d) *Annon hæc vel talis* est *vera cognitio mei*? sed quam vos repudiatis c. 9, 5. Syr *qui talia facit*, *is cognoscit me.* Ion. *hæc est scientia*, *qua delector.* cf c. 9, 23. ibidemque notata. It. 1 Ioh. 2, 4.

℣. 17. e) q. d. in promtu caussa est, cur hæc te moneam, *quoniam* &c. *Schm.* f) Ion. *ad rapiendum Mammonam.* cf Ies. 56, 11. Ez. 33, 31. g) v. 3. vide e. c. de Vria c. 26, 21. 23. it. not. 2 Reg 23, 37. & Præf. §. 9. h) *concussionem* s. *vexationem* innocentum (1) a רוץ pro רצץ Ies. 42, 4. Coh. 12, 6. alias *cursus*. c. 23, 10.

℣. 18. i) vid. v. 13. c. 25, 1. c. 35, 1. 1 Par. 3, 15 k) c. 16, 4. 5. 6. l) dicendo: *heu frater mi*! Sic luctus superstitis Tsedekiæ fratris ceterorumque consanguineorum describitur. cf. 1 Reg. 13, 30. m) de Regina, quæ quidem post Ioiakimum aliquamdiu superstes, tandem vero cum Iechonia filio Babelem transmigrauit, ibique mortua est v. 26. 2 Sam. 24, 12. Placet igitur, quod *Schm.* obseruat, respici ad morem plangentium, qui modo deplorant mortuos ipsos, modo superstites quibus mors eorum maxime lamentabilis accidit. n) c. 34, 5 luctus populi. o) Regia *ipsius maiestas* 1 Par. 29, 25. Dan. 11, 21. cf. Ies. 14, 11.

℣. 19. p) Ion. *Sicut proiici solet cadauer asini*, *sic proiicietur cadauer eius.* cf. 1 Reg. 14, 13. Ies. 14, 19. 20. Coh. 6, 3. q) sc. *trahendo* (4) c. 15, 3 c. 49, 20. r) *& proiiciendo* illud insepultum c. 36, 30. Communior sententia est, Ioiakimum, quum Babelem a Chaldæis adduceretur, in via mortuum vel occisum, & sine sepultura proiectum fuisse. cf. 2 Par. 36, 6. & 2 Reg. 24, 6. s) *procul a portis.* Am. 5, 26. cf. Ies. 22, 17. 18.

℣. 11. אָמַר per *Mun.* 1. 2. ℣. 12. Post כי addit אם 2. & in marg. 6. 9 contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 24, 4. ℣. 13. ועליותו ita in textu 1. 2. cum *Kri* ועליותיו, sec. *Mas. Erffurt.* ℣. 14. וקרע per *Merca milra* 1 3. בארז per *Sagol* 3. 6. 9 10. 14. 20. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* בששר per *Kam.* 2. 3. contra *Mas.* 1. ac *Erff.* & Iod *Bas.* f. 60 col. 8. ℣. 15. התמלך *Tau.* c. *Meth.* 6. 7. 8. 9 20. 22 *Mem* per *Chateph pat.* 6. 10 20. 22. Ceteri per *Schua simplex* & sine *Meth.* At התמלך 1. ℣. 16. הלוא *plene* 21. in marg. היא Per *Vau* הוא scribunt 6--10. 12--16. 19. 20. at 3. fo. הוא ℣. 18. הדה cum *Kri* הדן 1. 2. 3. & *Mas. Erff.*

עלי הלבנון וצעקי ובבשן תני קולך כ
21 וצעקי מעברים כי נשברו כל־מאהביך׃ דברתי אליך
בשלותיך אמרת לא אשמע זה דרכך מנעוריך כי לא־
22 שמעת בקולי׃ כל־רעיך תרעה־רוח ומאהביך בשבי
23 ילכו כי אז תבשי ונכלמת מכל רעתך׃ ישבתי בלבנון
מקננתי בארזים מה־נחנתי בבא־לך חבלים חיל
24 כילדה׃ חי־אני נאם־יהוה כי אם־יהיה כניהו בן־
יהויקים מלך יהודה חותם על־יד ימיני כי משם אתקנך׃
כה ונתתיך ביד מבקשי נפשך וביד אשר־אתה יגור
מפניהם וביד נבוכדראצר מלך־בבל וביד הכשדים׃
26 והטלתי אתך ואת־אמך אשר ילדתך על הארץ
27 אחרת אשר לא־ילדתם שם ושם תמותו׃ ועל־הארץ
אשר־הם מנשאים את־נפשם לשוב שם שמה לא
28 ישובו׃ העצב נבזה נפוץ האיש הזה
כניהו אם־כלי אין חפץ בו מדוע הוטלו הוא וזרעו
29 והשלכו על־הארץ אשר לא־ידעו׃ ארץ ארץ
ל שמעי דבר־יהוה׃ כה אמר יהוה כתבו את־האיש
הזה ערירי גבר לא־יצלח בימיו כי לא יצלח מזרעו
איש ישב על־כסא דוד ומשל עוד ביהודה׃

הוי Iii 2 נה ב

℣. 20. t) Oratio non modo ad Regem, sed vniuersum populum seu rempublicam & ecclesiam simul directa. u) itidem montana regione Ps. 68, 16. ex cuius fastigio vox planctus late audiri possit. cf. c. 3, 21. Schmid. ex mentione Libani & Basan colligit simul ius talionis, coll. v. 23, 6. x) Ion. ad vadas; Cocc. ab extremis, q. d. vndiquaque, ab omnibus oris, coll. 1 Reg. 5, 4. (al. c. 4, 24) Ier. 49, 32. alii: ex monte Abarim in confiniis Moabi contra Hierichuntem, ex quo prospectus in omnes oras s. partes, coll. Num. 27, 12. c. 33, 44. 47. 48. alias Nebo Deut. 32, 49. At Schm. ex transitibus sc. Iordanis, i. e. terra trans-Iordanica y) cf. c. 2, 25. z) amasii tui v. 22. Thr. 1, 19.

℣. 21. a) cf. c. 25, 3. Ies. 65, 12. 2 Par. 36, 15. 16. b) in tranquillitatibus tuis. Plural. emphaticus. q. d. cum tranquillitatem tibi ab hostibus plus vice simplici reddidissem; aut secund. Schm. in summa & optima tranquillitate. Ps. 122, 7. c) c. 2, 20. c. 7, 27. c. 18, 12. d) sc. a tempore Mosis Hos. 2, 17. cf. Ies. 47, 22 15.

℣. 22. e) Propterea omnes pastores tuos, impios reges Iudæ. cf. c. 23, 1. seqq. f) Pastores pascet. elegans antanaclasis. i. e. calamitas procelloso vento similis, auferet eos, vt seipsos conseruare non possint, nedum te. Schm. Ion. dispergentur in ventum ventus cf. [illegible] [illegible] 16. Deut. 32, 41. h) [illegible] 2, 36. Ez. 16, 54.

℣. 23. i) S. O habitans. Ez 27, 3. k v. 6. Zach 11, 1. l) nidulans. Particip. cum Iod paragog. (5). c. 48, 28 Ies. 34, 15 [illegible] cf. v. 7. 24. 15. [illegible] (par-

כצל
(parum) amabilis eris. Niph. (1) a הנן forma Chald pro נחנות. cf. Hoph. Ies.
ישבת קרי
מקננת ק׳
נחנת קרי
25, 10. Prou. 21, 10. sed Vulg. LXX. Syr. & Ar. congemuisti, quod fere conuenit cum significatione Hithp. Esth. 8, 3. o) c. 15, 21. Ies. 13, 8. p) c. 50, 43. q) c. 6, 24. c. 30, 6.

℣. 24. r) Pergit igitur h. l. propheta a Ioiakimo ad filium ipsius & futurum successorem Chenjaum v. 28. alias Iechoniahu c. 24, 1. 1 Par. 3, 16 aut Iehoiachin dictum 2 Reg. 24, 6. s) S. Rex s. regni heres. sc.

accentus. cf. not. 2 Reg. 24, 8 At Vulg. Regis in Genit. quia tempore huius vaticinii Ioiachin nondum regnabat, coll. v 15. 18. t) sigillum, quod inhæret tenacissime. Schm. cf. Hag. 2, 23. Cant. 8, 6. Vulg. annulus, coll. Gen. 38, 18. qui digitis solicite inditur, ne decidat. at Ion. velut sculptura annuli super &c. u) auellerem te. c. 5, 5. ℣. 25 x. Obseruat hic Schm. quærentes animam etiam illos esse posse, qui non tam occidere, quam in potestatem suam redigere cogitant. y) timidus (1) Iob. 3, 25. z) vid 2 Reg. 24, 12.

℣. 26. a) & proiiciam v. 28. c. 16, 13. b) te & matrem tuam Nechustam 2 Reg. 24, 8. cf. not. supra c. 13, 18. & complementum 2 Reg. 24, 12. 15. c) Deut. 29, 27. ℣. 27. d) ad quam ipsi attollunt animam suam, i. e. auide cupiunt. c. 44, 14. Deut. 24, 15. Ps. 24, 4. lactati Pseudoprophetarum vanis promissionibus Ier. 27. 16. c. 28, 4. ℣. 28. e) Num idolum? (1) cf. Hos. 4, 17. at Cocc. vas elaboratum, rectius; cf. Iob. 10, 8. f) fractum Ps. 2, 9. Iud. 7, 19. Ies. 11, 12. g) v. 24. c. 37, 1. h) in quo nullum est beneplacitum. c. 48, 38. Hos. 8, 8. i) proiecti sunt. v. 26. Ps. 37, 24. k) Ion. & filii eius. v. 30. ℣. 29. l) emphatica repetitio, vt c. 7, 4. Ex. 21, 31. cf. etiam not. Ies. 6, 3. ℣. 30. m) c. 17, 13. n) solitarium, ἄτεκνον (4) Gen. 15, 2. & tamen semen ipsi tribuitur hic & v. 28. item 1 Par. 3, 16. 17. Nimirum obseruat Schm. phrasin desumtam esse ex genealogiis, in quibus hereditates, non sola nomina describebantur. Quando itaque hereditas ab aliquo ablata est, scribebatur tanquam sterilis, in cuius posteros hereditas non transiuerit. Ita & Iechonias dicitur scribendus sterilis, quod habiturus quidem esset posteritatem, sed non ad quam regnum pertineat: Patruelis enim Zedekias, non filius, ei in regno surrogatus. & sic propheta h. l. mox ipse explicat. at Guss. f. 626. a. b. mauult de omnimoda orbitate accipere, ac proinde in 1 Par. 3, 17. 18. declinare a proprietate vocis בן filii, vel potius credere, hanc condemnationem reuocatam fuisse, pœnitentiæ Iechoniæ gratia. o) v. 2. c. 13, 13. c. 29, 16. c. 36, 30.

℣. 20. וצעקי Milra 1. 22. at Tsade per solum Scheua 3. 7. 21. contra M. I. ℣. 23. נחנתי per Pasche simplex 2. 7. 8. 11. 17. 18. & Ber. Sine Iod otioso 2. 63. ℣. 27. אשר per Makk. 2. 3. 7. 8. 13. 15. 16. 18.
℣. 28. הוטלו per shatephpat. 2. 6. 9. 19. 30.

כג הוי רעים מאבדים ומפצים את־צאן מרעיתי
2 נאם־יהוה׃ לכן כה־אמר יהוה אלהי ישראל על־
הרעים הרעים את־עמי אתם הפצתם את־צאני
ותדחום ולא פקדתם אתם הנני פקד עליכם את־רע
3 מעלליכם נאם־יהוה׃ ואני אקבץ את־שארית צאני
מכל הארצות אשר־הדחתי אתם שם והשבתי אתהן
4 על־נויהן ופרו ורבו׃ והקמתי עליהם רעים ורעום ולא־
ייראו עוד ולא־יחתו ולא יפקדו נאם־יהוה׃
ה הנה ימים באים נאם־יהוה והקמתי לדוד צמח
צדיק ומלך מלך והשכיל ועשה משפט וצדקה בארץ׃
6 בימיו תושע יהודה וישראל ישכן לבטח וזה־שמו אשר־
7 יקראו יהוה ׀ צדקנו׃ לכן הנה־ימים באים
נאם־יהוה ולא־יאמרו עוד חי־יהוה אשר העלה את־
8 בני ישראל מארץ מצרים׃ כי אם־חי־יהוה אשר העלה
ואשר הביא את־זרע בית ישראל מארץ צפנה ומכל
הארצות אשר הדחתים שם וישבו על־אדמתם׃
9 לנבאים נשבר לבי בקרבי רחפו כל־עצמותי
הייתי כאיש שכור וכגבר עברו יין מפני יהוה ומפני
י דברי קדשו׃ כי מנאפים מלאה הארץ כי־מפני אלה
אבלה

CAP. XXIIII ✠. 4. g) alios melioresque, quam illi v. 1. & c. 22, 22 imprimis vnum, *Messiam*, v. 5. Ez. 34, 23. 24. Ps. 23, 1. Ioh 10, 11. 14. Hebr. 13, 20. 1 Petr. 5, 4. cum Apostolis eorumque successoribus Ioh 21, 16. &c. cf. Ier. 3, 15. h) c. 10, 2. i)

מלעיל

desiderabuntur, tanquam deperditæ oves. Num. 31, 49. Iud. 21, 3. ✠. 5. k) *Ecce enim*, Declaratio præcedentis vers. l) *& suscitabo*, per natiuitatem ex muliere 2 Sam. 7, 12. m) *germen iustum*, *Iehova*, Dei Patris, Ies. 4, 2. ex *subter se* seu propria virtute, non ex virili semine, Zach. 6, 12. c. 3, 8. ex radice Dauidis germinaturum Ier. 33, 15. Ps. 132, 17. cf. Ies. 11, 1. 10. 2 Sam. 23, 5. LXX. hic & alibi ἀνατολήν, forte ex vsu Syr. sec. quem צמח est *splendere*, *adparere*, & Nom. צמחא (quod h. l. habet Syr. interpres) *splendor*; sic cf. Luc. 1, 78. Mal. 4, 2. aut ἀνατέλλειν (vnde ἀνατολή) significat generalius *prodire*, *enasci*; sic cf. Hebr. 7, 14. Ion. *Messiam iustorum* s. (vt Biblia *Regia* rectius habent) *iustitiæ*. Ita quoque de *Messia* exponunt ex Iudæis *Abarb.* Kimchi, &c. vid. v. 6. n) quippe futurus *iustitia nostra* v. 6. ita vt iustos quoque faciat Ies. 53, 11. cf. Zach. 9, 9. 2 Sam. 23, 3. 1 Ioh. 2, 1. Non erit *germen improbum*, ceu Ioiakim & filius eius, sed *iustum*. Abarb. o) ceu *Rex* Ies. 32, 1. Ez. 37, 24. Ps. 72, 1. neque Israelitarum solum, sed totius mundi, coll Zach. 9, 10. *Kimchi*. p) *& aget prudenter* & metonymice *feliciter*. Ies. 52, 13. cf. not. Ier. 10, 21. & c. 20, 11. q) c. 9, 23. Ies 61, 8. Ps. 45, 8. ✠. 6 r) cf. c. 30, 7. Hos. 1, 7. s) c. 33, 16. Deut. 33, 28. t) *quo vocabit ipsum* sc. quisque credentium, vel impersonaliter *vocabitur*, vt Gen. 11, 9. c. 27, 36. At *Gusset.* p. 755. *quod ipsum inuocabit* sc. Iuda. *Schm.* vero: *quod adclamabit* sc. *Iuda* quiuis fidelis vel minister verbi, coll. c. 33, 16. u) quod nomen soli Deo proprium Ies. 42, 8. *Messiæ* tribuitur quoque, e. g. c. 33, 16. Ies. 6, 3. 5 (coll. Ioh. 12, 41.) c. 45, 24. 25. Hos. 1, 7 Zeph. 3, 15. Ps. 24, 8. Etiam Iudæi, luce præsentis loci compulsi, fatentur & probant, Messiæ nomen esse יהוה צדקנו, vt *Kimchi*, *M. I.* item *Bechai* in Leg. f. 112. d. *Zohar* in Genesin edit. Crem. fol. 63. col. 251. Sulsbac. col. 149. *Medrasch Tillim* f. 19. d. *Baba bathra* c. 5. f. 75. b. *Ialkut Ier.* f. 65. b. *Alschech* in Es. 42. f. 37. c. *Echah Rabbathi* f. 68. b. *Albo* Lib. 2. *Ikkarim* c. 28. & *A. Esra* ad Ex. 18, 3. vbi etiam *Saadia* corruptelam ex accentibus reiicit. Vid. pluribus *Disput. nostra* de Nominibus Christi diuinis §. 6. seqq. x) *Iehouah iustitia nostra*, in qua iustificamur & gloriamur Ies. 45, 24. 25. Dan. 9, 24. 1 Cor. 1, 30. Ion. *Fient nobis iustitia a Deo in diebus ipsius*. Inde loquutio apud Iudæos frequens: *Messias iustitiæ nostræ*. ✠. 7. y) vid. not. c. 16, 14. 15. ✠. 8. z) v. 3. c. 8, 3. ✠. 9. a) *Quantum ad prophetas* Ion. *propter pseudoprophetas*. sic v. 15. 16. seqq. b) cf. Ps. 51, 19. c) *commota sunt* (3) Gen. 1, 2. Deut. 32, 11. d) *quem transiuit* s. penetrauit *vinum*, i. e totus vino & crapula obrutus. cf. Ps. 104, 4. 5. Ion. *qui insanus factus est a vino suo*. e) sc. iratum, eiusque iustissimam in istos prophetas vindictam. f) sc. comminatoria, non minus firma, quam promissiones Ps. 105, 42. ✠. 10. g) *adulteris*, proprie sic dictis æque ac spiritualibus, contra Deum fœdifragis. v. 14. c. 5, 7. 8. c. 9, 1. h) *propter exsecrationem*, quæ ob violatum Dei fœdus terræ incumbit. Ies. 24, 6. coll. v. 5. Ex. 16, 59. c. 17, 19. cui se ipsi quondam, fœdus cum Deo ineuntes, si id transgrederentur, obstrinxerunt Deut. 29, 11. 13. 18. 19. 20. At *Ion.* actiue *propter iuramentum falsum*.

CAP. XXIII, ✠. 1 p) *Pastoribus*; i. e. *pseudoprophetis ac sacerdotibus* v. 9. 11. seqq. Ioh. 10, 8. aut potius sec. *Schm* (qui priorem huius cap. partem a v. 1-9. præcedenti vaticinio contra Reges Iudæ adnectit) *Regibus*, coll. c. 22, 22. Ita quoque *Kimchi* aliique. & hoc pacto euidentior fit oppositio de Christo *Rege* h. l. v. 5. Nisi malis cum aliis, tam Reges, quam prophetas & sacerdotes h. l. simul intelligere. cf. c. 10, 21. c. 25, 30. Ies. 56, 11. Ez. 34, 2. seqq. Zach. 11, 17. q) tam physice, coll. c. 22, 3. 13. 15. 16. 17. quam moraliter, dum malitia sua in caussa fuerunt, vt non tantum ipsi, sed totus populus cum ipsis periret *Schm.* r) *& dispergenti ue*, itidem moraliter v. 2. siquidem in caussa sunt, vt populum meum captiuum per varias regiones dispersrim v. 3. s) c. 10, 21. Ies. 49, 9. ✠. 2. t) *Propterea namque* Ies. 26, 14. u) v. 1. Ez. 34, 22 x) *& dispulistis eas*, velut de grege aut caulis, vt hinc illic vagabundi errent v. 3. 12. Ies. 13, 14. y) cura pastorali Zach. 10, 3. z) *Ecce igitur ego visitaturus sum* visitatione pœnæ Hos. 1, 4 Notandum est ius talionis, eleganter vnius verbi diuersa significatione h. l. significatum. *Schm.* ✠. 3. a) *Ego vero recolligam* c. 29, 14. c. 31, 8. 10. Es. 43, 5. Ez. 11, 17. Mich. 2, 12. c. 4, 6. in vnam communionem spiritualem sub Christo. *Schm.* cf. Ioh. 11, 52. Certe ipsi Iudæi *Abarb.* ac *Kimchi* de redemtione futura s. Messiæ exponunt, requirente id sequente contextu v. 5. seq. b) cf. c. 16, 15. & ib. v. 14. cum nota. c) v. 2. d) c. 12, 15. c. 30, 3. Zach. 10, 10. e) *ad caulas suas* cf. Ies. 32, 18. Ez. 34, 14. Ioh. 10, 16. f) Gen. 1, 22. 28. Zach. 10, 8.

✠. 4

CAP. XXIII, ✠. 3. נדחן *defect.* 2. 3. 7. 8. 21. ✠. 6. Pro יקראו (quod 6. 9. in marg. referunt) habent יקראו *pluraliter* 6. 7. 9. 10. 20. יהוה sine *Psik* 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* & *Ind. Bas* f. 60. col. 7. ✠. 8. צפנה sine ה *paragog.* 2. in textu. & 6. 9. in marg. ✠. 9. עברו ita *mihi* 1. 3. 6. 9. 10. 17. 20. 21. 23. & *Berol.* at ceteri *milel*.

אבלה הארץ יבשו נאות מדבר ותהי מרוצתם רעה
11 וגבורתם לא־כן׃ כי־גם־נביא גם־כהן חנפו גם־בביתי
12 מצאתי רעתם נאם־יהוה׃ לכן יהיה דרכם להם
כחלקלקות באפלה ידחו ונפלו בה כי־אביא עליהם
13 רעה שנת פקדתם נאם־יהוה׃ ובנביאי שמרון
ראיתי תפלה הנבאו בבעל ויתעו את־עמי את־
14 ישראל׃ ובנביאי ירושלם ראיתי שערורה
נאוף והלך בשקר וחזקו ידי מרעים לבלתי־שבו איש
מרעתו היו־לי כלם כסדם וישביה כעמרה׃
טו לכן כה־אמר יהוה צבאות על־הנבאים
הנני מאכיל אותם לענה והשקתים מי־ראש כי מאת
16 נביאי ירושלם יצאה חנפה לכל־הארץ׃ כה־
אמר יהוה צבאות אל־תשמעו על־דברי הנבאים
הנבאים לכם מהבלים המה אתכם חזון לבם ידברו לא
17 מפי יהוה׃ אמרים אמור למנאצי דבר יהוה שלום יהיה
לכם וכל הלך בשררות לבו אמרו לא־תבוא עליכם
18 רעה׃ כי מי עמד בסוד יהוה וירא וישמע את־דברו מי־
19 הקשיב דברי וישמע׃ הנה סערת יהוה
כ חמה יצאה וסער מתחולל על ראש רשעים יחול׃ לא
ישוב אף־יהוה עד־עשתו ועד־הקימו מזמות לבו
21 באחרית הימים תתבוננו בה בינה׃ לא־שלחתי את־
22 הנבאים והם רצו לא־דברתי אליהם והם נבאו׃ ואם־

Marginalia (right):

℣. 14. c) c. 3, 8. d) *horrorem* s. *horrendum quid.* (2) c. 5, 30. cf. c. 18, 13.

מרעיל ופתח במקום קמץ

Adeoque discrimen inter Samaritanos ac Hierosol. prophetas hoc esse videtur, quod illorum insulsitas plus fatuitatis & ignorantiæ habuerit, horum vero scelera plus malitiæ; illorum porro deceptio plus palpabilis, horum vero sub prætextu veræ religionis latentior ac magis hypocritica. e) *dum mæchando* scil. mœchantur. v. 10. c. 29, 23. f) *& confortant* Ez. 13, 22. Iud. 9, 24. Rom. 1, 32. i. e. iuuant, instigant & bono animo esse iubent. g) *ita vt non conuertant se.* Similis constructio c. 27,

דברו קרי

Marginalia (left):

i) c. 12, 11. c. 14, 2. k) *p[er]sona deserti* c. 9, 9. l) *cursus eorum* c. 8, 6. i. e. maximo cum impetu ruunt in scelera Ies. 59, 7. m) *& robur eorum non rectum*, al. *nihil recti.* q. d. omnes vires suas intenderunt, sed non nisi ad malum c. 8, 6. 2 Reg. 17, 9.

℣. 11. n) q. d. illi ipsi, qui se ductores iactitant c. 6, 13. c. 8, 10. o) *impuritatis rei sunt* v. 15. cf. Ier. 3, 1. 2. 9. Num. 35, 33. Ies. 24, 5. at *Schmid. hypocrisin exercent.* p) *Etiam* quin etiam. Intensiua particula. q) *in ipsa domo mea*, quæ sacrosancta esse debebat. c. 7, 10. 11. r) c. 1, 15. Ez. 8, 3. seqq. c. 23, 39. 38.

℣. 12. s) *lubricitates* (4) Ps. 35, 6. cf. Ier. 13, 16. t) *in caligine* Ies. 8, 21. quod exaggerat malum. Periculosæ enim sunt lubricitates, sed in caligine periculosiores: Quod si (vt sequitur h. l.) trusio insuper accedat, lapsus sine mora nec dubie consequetur. *Kimchi.* u) *impellentur, trudentur* ad lapsum. Ps. 118, 13. x) Ion. annum *visitationis peccatorum ipsorum.* cf. c. 11, 23. c. 46, 21.

℣. 13. y) *Nam in prophetis Samariæ vidi* quidem &c. *sed in prophetis* v. 14. Exponitur malitia prophetarum Hierosol. (1) ab impari, quod maior sit, quam prophetarum Samariæ Hos. 4, 5. c. 6, 5. c. 9, 7. (2) a pari, quod tanta sit, quanta Sodomæ & Gomorræ v. 14. S. cf. c. 3, 11. z) *insulsitatem* (3) Iob. 1, 22. c. 24, 12. cf. Thren. 2, 14. Proprie de *insipido cibo, cui vel sal vel alia aromata desunt ad condimentum* Iob. 6, 6. a) *prophetarunt* enim. anomalice pro התנבאו 1 Reg. 18, 29. qualis forma Num. 23, 24. 2 Par. 32, 23. b) v. 32. Am. 2, 4.

℣. 14.

Notes (foot):

18. h) Deut. 32, 32. Ies. 1, 9. 10. Ez. 16, 46 51. ℣. 15. i) v. 9. 16. k) *absinthio.* (8) Ion. *Adducam super eos angustiam amaram instar absinthii* c. 9, 14. Thr. 3, 15. 19. l) *fellis* l. *cicutæ* c. 8, 14. Ion. *calice maledictionis mala seu capita serpentum.* m) *hypocrisis* s. *pollutio* ex consummata hypocrisi exsurgens. (1) cf. v. 11. Es. 32, 6. n) cf. Mich. 1, 5. ℣. 16. o) c. 14, 14. c. 27, 9. 14. p) *vanos* enim *reddunt* (5) c. 2, 5. 2 Reg. 17, 15. & vana spe vos deludunt, optima quæque promittentes Zach. 10, 2. q) v. 26. i. e. *visionem ex corde suo*, tanquam principio primo, oriundam, ex cordis malitia confictam. S. ℣. 17. r) *Dicunt dicendo*, i. e. audacter, palam & continuo. cf. Gen. 8, 7. c. 19, 9. Ios. 7, 7. 2 Sam. 18, 25. s) *contemnentibus me.* Ies. 1, 4. Ps. 10, 3. 13. t) q. d. nihil est, quod metuatis. cf c. 4, 10. c. 6, 14. c. 8, 11. c. 14, 13. c. 28, 2 9. Ez. 13, 10. 16. Deut. 29, 18. quod procul dubio est criterium falsi verbi, siquidem cum indole veri Verbi pugnat, pertinaciter improbis promittere pacem; cf. Ies. 48, 22. c. 57, 21. u) c. 3, 17. x) c. 5, 12. c. 14, 13. Zach. 10, 2. ℣. 18. y) *Quoniam.* cohæret cum v. 16. reddit enim rationem, cur non debeant audire illos prophetas. z) v. 22. Iob. 15, 8. interrogatio negat; i. e. nemo illorum *stetit in arcano consilio Dei, vt videret* &c. vanissime igitur iactant prophetias istas v. 15. qs. veræ consiliorum Dei ipsi essent participes. cf. Ies. 40, 13. 14. cum tamen eos neque allocutus vnquam fuerit Dominus, neque miserit v. 21.

℣. 19. a) Immo potius *procella Domini.* cf c. 30, 23. Ies. 29, 6. Nah. 1, 3. Ps. 11, 6. Tantum abest, vt verum sit, de quo illi garriunt, pacem fore, vt potius *procella* &c. cf. S. b) *in ira.* sic ó. *Ar Syr.* & *Ion.* cf. Ez. 13, 13. at S. *procella* Dei, sc. *ira Domini*, cf. Ies. 42, 25. c. 59, 18 c) *perseuerans* sec. *Cocc.* coll. c. 30, 23. vbi est מתגורר; at S. *minans irruere* s. *minans atrociter irruere ad commorandum.* d) *irruet* l. *commorabitur, manebit.* 2 Sam. 3, 29. Hos. 11, 6.

℣. 20. e) Significatur peremtorium & irrevocabile decretum diuinum, vi cuius (pertinaciter) impios puniturus est. Num. 25, 4. Iob. 3, 36. S. f) hoc fiet in diebus Messiæ; *Kimchi.* cf. c. 48, 47. Ies. 2, 2. Hos. 3, 5. g) c. 30, 24. cf. Ies. 29, 14. & Mat. 24, 15. ℣. 21. h) v. 32. c. 14, 14. seqq. c. 27, 15. c. 29 9. ℣. 22. i) *Si vero omnino steterunt* &c. vt videri volunt, v. 18. *audire ergo faciant* &c. *ita vt conuertant eos* &c. quod est verorum prophetarum officium; non vero, effictis mendaciis, homines in malitia obfirmare. cf. v. 18. & c 27, 18.

℣. 14. *Spatium* nullum præmittant 3. 6. 9. 10. 19. 20. 22. לבלתי־שבו Per *Sakephg.* 2. 3. ℣. 18. דברו Ita per *Vau* in textu 1. 2. 6. 9. 10. 12—16. 20. 21. 23. contra *Maf.* 1. & *Erff.* ℣. 19. על per *Makk.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20.

עָמְדוּ בְּסוֹדִי וְיַשְׁמִעוּ דְבָרַי אֶת־עַמִּי וִישִׁבוּם מִדַּרְכָּם
הָרָע וּמֵרֹעַ מַעַלְלֵיהֶם׃ 23 הַאֱלֹהֵי מִקָּרֹב
24 אָנִי נְאֻם־יְהוָה וְלֹא אֱלֹהֵי מֵרָחֹק׃ אִם־יִסָּתֵר אִישׁ
בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם
כה וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא נְאֻם־יְהוָה׃ שָׁמַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־
אָמְרוּ הַנְּבִאִים הַנִּבְּאִים בִּשְׁמִי שֶׁקֶר לֵאמֹר חָלַמְתִּי
26 חָלָמְתִּי׃ עַד־מָתַי הֲיֵשׁ בְּלֵב הַנְּבִאִים נִבְּאֵי הַשָּׁקֶר
27 וּנְבִיאֵי תַּרְמִת לִבָּם׃ הַחֹשְׁבִים לְהַשְׁכִּיחַ אֶת־עַמִּי שְׁמִי
בַּחֲלוֹמֹתָם אֲשֶׁר יְסַפְּרוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ כַּאֲשֶׁר שָׁכְחוּ
28 אֲבוֹתָם אֶת־שְׁמִי בַּבָּעַל׃ הַנָּבִיא אֲשֶׁר־אִתּוֹ חֲלוֹם יְסַפֵּר
חֲלוֹם וַאֲשֶׁר דְּבָרִי אִתּוֹ יְדַבֵּר דְּבָרִי אֱמֶת מַה־לַתֶּבֶן אֶת־
29 הַבָּר נְאֻם־יְהוָה׃ הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם־יְהוָה
ל וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע׃ לָכֵן הִנְנִי עַל־הַנְּבִאִים נְאֻם־יְהוָה
31 מְגַנְּבֵי דְבָרַי אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ׃ הִנְנִי עַל־הַנְּבִיאִם נְאֻם־
32 יְהוָה הַלֹּקְחִים לְשׁוֹנָם וַיִּנְאֲמוּ נְאֻם׃ הִנְנִי עַל־נִבְּאֵי
חֲלֹמוֹת שֶׁקֶר נְאֻם־יְהוָה וַיְסַפְּרוּם וַיַּתְעוּ אֶת־עַמִּי
בְּשִׁקְרֵיהֶם וּבְפַחֲזוּתָם וְאָנֹכִי לֹא־שְׁלַחְתִּים וְלֹא צִוִּיתִים
33 וְהוֹעֵיל לֹא־יוֹעִילוּ לָעָם־הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה׃ וְכִי־יִשְׁאָלְךָ
הָעָם הַזֶּה אוֹ־הַנָּבִיא אוֹ־כֹהֵן לֵאמֹר מַה־מַּשָּׂא יְהוָה
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־מַה־מַּשָּׂא וְנָטַשְׁתִּי אֶתְכֶם נְאֻם־
יְהוָה׃

k) c. 21, 12. c. 26, 3.

℣. 23. l) *Num Deus* (loci, qui) *e propinquo* solum *ego sum?* cf. 1 Reg. 20, 23. *non vero* simul *Deus* &c. cf. v. 24. Homines aliquando putant, Deum a se procul abesse, nec videre aut audire, quæ illi faciant & di ant. hoc figmentum Deus refutare hic vult, & docere, quod distantia locorum in se nullo modo cadat, nec se afficiat; *Schm.* q. d. ita vt non norim, nisi in propinquo loco coercear, &, si in cælo sim, non norim ea, quæ in terra fiunt; *Cocc.* cf. Pf. 10, 5. Ez. 8, 12. it. Pf. 139, 2. Act. 17, 27. 28. Alias *dii e propinquo* opponuntur Deo æterno Deut. 32, 17.

℣. 24. m) Illatio ex illocalitate Dei v. 23. *Schm.* cf. c. 16, 17. Pf. 139, 7. Am. 9, 2. 3. n) *ego impleo*, neque a cælo neque a terra vel *propius* vel *longius* absens v. 23. sed vbique totus.

℣. 25. o) *Audivi ergo*, tanquam omnipræsens & omniscius v. 24. 23. p) c. 24, 14. q) Ion. *verbum prophetiæ in somnio annunciatum est mihi.* Geminatio verbi emphatica. q. d. nihil quam somnia, vbique & quoties lubet, crepant. confer c. 29, 8.

℣. 26. r) *Quousque?* sc. dicent ita? quousque hoc feram? f. cf. Pf. 6, 4. Ier. 13, 27. s) *num est in animo* &c. Nona interrogatio, quam vero, ob interposita verba nonnulla non hic, sed sequens demum versus (vbi per synonymum *num cogitant*, reassumitur) absoluit. Sic *Schmid.* t) v. 16. c. 8, 5.

℣. 27. u) *Num*, inquam, *cogitant?* v. 26 x) *facere vt obliviscatur* populus meus. *Hiph.* (1) y) Iud. 3, 7. c. 8, 33.

℣. 28. z) *cui est* (qui putat se habere) *somnium* dialnum. Num. 11, 6. 1 Sam. 28, 6. 15. a) adde ex seq. membro, *in veritate.*

…tate. q. d. non vero, *narrari somnia* prophetica, quorum ipsemet auctor sum, modo sint vere diuina, nullis admixtis mendaciis. at *Schm.* vtrobique hoc loco somnium intelligit *vanum*, q. d. qui habet somnium vanum, narret vt vanum somnium; (sic cf. Ez. 20, 39.) *qui vero verbum meum habet* &c. b) in *veritate*, *vere*, vt verbum Dei 1 Petr. 4, 11. fine assumento & figmentis. 1 Reg. 17, 24. opponitur enim mixturæ tritici & paleæ. c) *quid paleæ cum tritico commune?* constr. vt Iud. 11, 12. Syr. *quare miscetis paleam cum tritico?* d) Gen. 41, 35. Ioel 2, 24. Am. 5, 11.

℣. 29. e) Quod v. 28. de *veritate verbi diuini* dixerat, explicat nunc ab efficacia eius & operatione. f) sc. *sicut ignis.* Ief 27, 1. Hebr. 4, 12. cf. Luc. 24, 32. g) *& sicut malleus* (3) c. 50, 23. h) qui *dissilire facit.* cf. Iob. 16, 12. Dignosci igitur potest verbum diuinum ab humano ex effectu; siquidem impios non confirmat in impietate v. 16. sed conuertit v. 22. aut si conuerti nolint, (vt *Schmidius* loquitur) prorsus contundit, dispergit, & in infernum deiicit. confer 2 Cor. 2, 14. seqq. *℣.* 30. i) *suffurantes.* secundum *Cocc.* qui intercipiunt ea, ne curentur, cognoscantur, intelligantur & in cor descendant. confer Mat. 13, 19. at secundum *Schmid.* qui ab aliis per colloquia aucupantur, quales prophetias velint, easque ipsis prædicant. Quid? si notet Pseudoprophetarum κακοζηλίαν in imitandis prophetarum, sicut habitu & moribus externis, ita & loquendi generibus: vt cum illud נאם יהוה identidem ingeminarent v. 31. *℣.* 31. k) *sumentes* impudenter & proprio motu, non Spiritus S. *linguam suam.* cf. Iob. 15, 12. at *Schm.* per metathesin pro החלקים *blandam reddentes.* l) (1) *Et pronunciant* (æque ac veri prophetæ) istud *Neum*, f. *oraculum* Iehouæ. Ief. 1, 24. *℣.* 32. m) v. 17. c. 14, 14. 15. Deut. 18, 20. n) v. 13. o) *& lenitate sua* (1) Gen. 49, 4. confer Zeph. 3, 4. p) c. 12, 13. *℣.* 33. q) *Quodnam est prolatum Dei?* v. 34. seqq. Prou. 30, 1. c. 31, 1. a נשא *protulit*, *pronunciauit* Iob. 27, 1. &c. Verba bona sunt, sed sensus interrogantium sarcasticus, inditus voci ambiguæ משא, quæ & *onus* significat, q. d. non nisi *onerosa* & mala vaticinari potes. confer v. 36. vbi Deus vocem hoc sensu in Iudæos retorquet. Sed *Schmid. oblivio*, h. e. prophetia obliuioni danda, a נשה *oblitus est*, coll. v. 39. r) *quid sit onus*, alia significatione, quam derisoribus repones, subnuens, ipsos mihi *oneri* esse, excutiendos ab humeris meis. s) sc. *abiiciam vos.* v. 39. 2 Reg. 21, 14. Alludit ad præcedens vocabulum, & dicit, se nec gestare ipsos, nec curare velle. *Cocc.*

℣ 22. וישמעו *defect* 22. secundum *Masoram* 1. & *Erffurtensem.* *℣.* 26. מתי per *Sakephg.* 3. *℣.* 27. בחלומתם per *Sakephg.* 1 3. Pro לרעהו hab. אל רעהו 6. 9. in margine. *℣.* 29. יפצץ ita secundum analogiam *Ber.* at יפוצץ 6--10. 13. 14. 15. 17 18. 19. 20, ℣ 23. & per solum *Merca mil.* 1. 2. 3, *mi-lel* vero 12 16 21. 22. Denique יפוצץ *plene* 2. 6. 9. 23. sic fe. 1. secundum *Masoram* 1. 2. & *Erffurtensem* sed contra *impressam.*

℣. 34. t) sc. sensu sarcastico, v. 33. 35. 36. 38. u) visitatione iræ v. 2.

℣. 35. x) Ita enim. y) etiam inter vos, nec solum coram propheta v. 37.

℣. 36. z) non commemorabitis, non dicetis amplius. c. 3, 16. c. 20, 9. a) quia onus fet (noua retorsio vocis משא v. 33.) cuique (irrisori) verbum suum, quo prophetias Dei exagitat. q. d. Verbum Dei equidem in se non est onus, siquidem intendit salutem vestram; videte igitur, ne vestri sermones grauissimum iræ diuinæ onus vobis attrahant. cf. Mat. 12, 37. at Kimchi: quia prolatio משא est (i. significat) cuilibet verbum suum, ita vt prophetiæ quoque possent hoc nomine adpellari; sed vos peruertistis &c. b) quod nimirum peruertistis. Am. 5, 7. c. 6, 12.

℣. 37. c) vid. v. 35.

℣. 38. d) Sed quia. quandoquidem. Ez. 35, 6. Num. 22, 20. e) vid. v. 33. f) (cum tamen miserim &c. v. 36.)

℣. 39. g) Propterea inquam. v. 38. h) cf. v. 30. 31. Ion. Ecce ego assiturus sum furorem meum. i) & obliviscar vestri obliuiscendo. Deut. 32, 18. Thren. 3, 17. Alia paronomasia ad vocem משא v. 33. sibila tantum paullisper intenso ex Sin in Schin. k cf. v. 33.

℣. 40. l) c. 20, 11.

CAP. XXIV, 1. m) Idem ac si diceres. Monstrauit mihi Dominus in visione dn. &c. coll. Gen. 41, 22. Am. 7, 1. 4. 7. n) calathi. ita omnes OO. Vers. cf. v. 2. 2 Reg. 10, 7. Ps. 81, 7. Schm. tamen conijcit esse ramos ficubus graues, qui hoc nomine etiam veniant Gen. 39, 14. 15. 16. o) c. 8, 13. cf. Am. 8, 1. p) constituti Ez. 21, 21. sc. in vsum huius prophetiæ, s. vt prophetiæ inde sumerentur, a יעד

34 יְהוָה׃ וְהַנָּבִיא וְהַכֹּהֵן וְהָעָם אֲשֶׁר יֹאמַר מַשָּׂא יְהוָה

לה וּפָקַדְתִּי עַל־הָאִישׁ הַהוּא וְעַל־בֵּיתוֹ׃ כֹּה תֹאמְרוּ אִישׁ

עַל־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶל־אָחִיו מֶה־עָנָה יְהוָה וּמַה־דִּבֶּר יְהוָה׃

36 וּמַשָּׂא יְהוָה לֹא תִזְכְּרוּ־עוֹד כִּי הַמַּשָּׂא יִהְיֶה לְאִישׁ דְּבָרוֹ

וַהֲפַכְתֶּם אֶת־דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵינוּ׃

37 כֹּה תֹאמַר אֶל־הַנָּבִיא מֶה־עָנָךְ יְהוָה וּמַה־דִּבֶּר יְהוָה׃

38 וְאִם־מַשָּׂא יְהוָה תֹּאמֵרוּ לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה יַעַן אֲמָרְכֶם

אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מַשָּׂא יְהוָה וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא

39 תֹאמְרוּ מַשָּׂא יְהוָה׃ לָכֵן הִנְנִי וְנָשִׁיתִי אֶתְכֶם נָשֹׁא וְנָטַשְׁתִּי

אֶתְכֶם וְאֶת־הָעִיר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וְלַאֲבוֹתֵיכֶם מֵעַל

מ פָּנָי׃ וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם חֶרְפַּת עוֹלָם וּכְלִמּוּת עוֹלָם אֲשֶׁר לֹא

כד תִשָּׁכֵחַ׃ הִרְאַנִי יְהוָה וְהִנֵּה שְׁנֵי דּוּדָאֵי תְאֵנִים

CAP. XXIV.

מוּעָדִים לִפְנֵי הֵיכַל יְהוָה אַחֲרֵי הַגְלוֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר

מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־יְכָנְיָהוּ בֶן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־

שָׂרֵי יְהוּדָה וְאֶת־הֶחָרָשׁ וְאֶת־הַמַּסְגֵּר מִירוּשָׁלִַם וַיְבִאֵם

2 בָּבֶל׃ הַדּוּד אֶחָד תְּאֵנִים טֹבוֹת מְאֹד כִּתְאֵנֵי הַבַּכֻּרוֹת

וְהַדּוּד אֶחָד תְּאֵנִים רָעוֹת מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־תֵאָכַלְנָה

3 מֵרֹעַ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מָה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ

וָאֹמַר תְּאֵנִים הַתְּאֵנִים הַטֹּבוֹת טֹבוֹת מְאֹד וְהָרָעוֹת

4 רָעוֹת מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ׃ וַיְהִי דְבַר־

ה יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּתְּאֵנִים

הַטֹּבוֹת הָאֵלֶּה כֵּן אַכִּיר אֶת־גָּלוּת יְהוּדָה אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי

6 מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה אֶרֶץ כַּשְׂדִּים לְטוֹבָה׃ וְשַׂמְתִּי עֵינִי

יעד Hiph. in certum vsum aliquid destinare. S. q) visio enim desumta ab eo, quod primitiæ fructuum, & in his ficuum, in calathis ad templum adferri solebant ab Israelitis. cf. Ex. 23, 19 Deut. 26, 2. Elegans sane imago, qua duæ populi partes dissimiles comparantur duobus primitiarum calathis, quorum vnus, plenus bonis, Deo placuit, alter vero, in quo malæ ficus, displicuit. Mal. 1, 7. seqq. Schm. r) c. 22, 24. 2 Reg. 24, 15. Adeoque redit h. l. vaticinatio a temporibus Ioiakimi c. 22. & 23. ad tempora Zedekiæ c. 21, 2. seqq. qui Iechoniæ Ioiakimi filio successit. cf. 2 Reg. 24, 12–16. 17. & Præf. §. 10. 12. 20. s) claustrarium (4) c. 29, 2. cf. not. 2 Reg. 24. 14. 16.

℣. 1. t) Calathus v. 1. u) arborum præcoces ferentium (t) i. e. quarum ficus inter primas maturescunt, sc. ante æstatem Ies. 28, 4. suauiores idcirco gustantibus non modo propter maturitatem, sed raritatem quoque Hos. 9, 10. cf. Ez. 47, 12. Vulg. vt solent ficus esse primi temporis. LXX. Ion. & Syr ficut ficus præcoces Paulo aliter Schm. Ficuum, inquit, in Iudæa varia sunt genera, inprimis quæ bis in anno ferebant: (cf Plin. lib. 15. c. 18.) Eæ, quæ priori vice crescebant, erant optimæ, & egregie maturescebant; quæ vero posteriori vice, minus bonæ erant, & sæpe ne quidem ad iustam maturitatem perueniebant ob anni tempus in hiemem vergens. x) v. 3. 8. propter immaturitatem. ℣. 3. y) c. 1, 11. interrogat Deus, vt occasionem sibi faciat explicandi prophetiæ, quid visio isthæc significaret. Schm. z) Schm. supplet: alias bonas, alias malas. ex v. 2. a) v. 2. 8. Schm. supplet: sed nescio, Domine, quid hæ ficus, siue bonæ siue malæ, significent? ℣. 4. b) Schm propter initium v. 5. supplet: Dic filiis Israel. cf. Ez. 11, 5. ℣. 5. c) tanquam ficus bonas has, quæ propter suauem suum saporem edentibus gratæ sunt v. 2. 3. d) agnoscam—in bonum. Deut. 21, 17. Ps. 142, 5. Ruth 2, 10. 19. ita vt beneplacitum in eis habeam, eosque reducam v. 6. e) transportationem (multitudinem transportatam) Iudæ. c. 28, 4. Ies. 45, 13. Obad. v. 20. f) quam exegi. c. 28, 16. c. 29, 20. Gen. 3, 23. sc. cum Ioiakime Dan. 1, 2. seqq. & Iechonia maxime Ier. 20, 1. 2. seqq. 2 Reg. 24, 15. 16. c. 25, 27.

℣. 35. כֹּה per *Darga* regularius 2. at per *Makk.* 3. Pro עַל־ hab. אֶל־ 5. sicut 1 contra *Mas.* impr. Ez. 21, 14. ℣. 39. וְנָשִׁיתִי per *Sin* 1. Sic נָשֹׁא per *Sin* 1. 6. 7. 9. 10. 20. quasi esset a נשא, *tollam* (*obliuiscar*) *vos tollendo*. Et sic legerunt LXX. *Vulg.* & *Syr.* הָעִיר per *Gaaschaim* 6. 7. 9 10. 12. 14. 16. 20. 21. 22. 23. at per *Paschta* 1. 3. 8. 13. 15. 19. ℣. 40. וּכְלִמּוֹת *Pluraliter* per *holem* 2. 3. 6. 9. 10. 23. contra *M. L.*
CAP. XXIV, ℣. 1. יְכָנְיָה sine ו finali (quod tamen ex aliis libris in marg. referunt) 7. 8. contra *Mas. Erff.*

עליהם לטובה והשבתים על־הארץ הזאת ובניתים
7 ולא אהרס ונטעתים ולא אתוש׃ ונתתי להם לב לדעת
אתי כי אני יהוה והיו־לי לעם ואנכי אהיה להם לאלהים
8 כי־ישבו אלי בכל־לבם׃ וכתאנים הרעות
אשר לא־תאכלנה מרע כי־כה אמר יהוה כן אתן
את־צדקיהו מלך־יהודה ואת־שריו ואת שארית
ירושלם הנשארים בארץ הזאת והישבים בארץ
9 מצרים׃ ונתתים לזועה לרעה לכל ממלכות הארץ
לחרפה ולמשל לשנינה ולקללה בכל־המקמות
י אשר־אדיחם שם׃ ושלחתי בם את־החרב את־הרעב
ואת־הדבר עד־תמם מעל האדמה אשר־נתתי להם
ולאבתיהם׃

CAP. XXV.

הדבר אשר־היה על־ירמיהו כה
על־כל־עם יהודה בשנה הרבעית ליהויקים בן־יאשיהו
מלך יהודה היא השנה הראשנית לנבוכדראצר מלך
2 בבל׃ אשר דבר ירמיהו הנביא על־כל־עם יהודה ואל
3 כל־ישבי ירושלם לאמר׃ מן־שלש עשרה שנה
ליאשיהו בן־אמון מלך יהודה ועד היום הזה זה שלש
ועשרים שנה היה דבר־יהוה אלי ואדבר אליכם
4 אשכים ודבר ולא שמעתם׃ ושלח יהוה אליכם את־
כל־עבדיו הנבאים השכם ושלח ולא שמעתם ולא־
5 הטיתם את־אזנכם לשמע׃ לאמר שובו־נא איש מדרכו ה
הרעה ומרע מעלליכם ושבו על־האדמה אשר נתן יהוה
6 לכם ולאבתיכם למן־עולם ועד־עולם׃ ואל־תלכו אחרי
אלהים

Iokimo, qui Iudaicum regnum Aegypti beneficio acceperat 2 Reg. 23, 34, 35. Dilatio tamen huic facta ad octauum vsque regni annum, vbi a Chaldæis obsessus, mox ab iisdem in regno confir-

לזעוה קרי

matus fuit, ea conditione, vt in clientela ipsorum esset ac tributa penderet 2 Reg. 24, 1. rebellaturus *post triennium*, iterumque a Chaldæis obsidendus capiendus, ac Babelem deportandus, *ibid.* & 2 Par. 36, 6. moriturus tamen in via Ier. 22,

א׳ במקום ה׳

19. Falluntur vero & maximis se difficultatibus impediunt plerique interpretes cum ex Christianis, tum ex Iudæis, qui tertium *Ioiakimi annum*, de quo Dan. 1, 1. supponunt eundem esse, qui h. l. quartus dicitur: illic enim (vt copiosius ad illum locum ostendetur) computus instituitur a confirmato per Chaldæos Ioiakimi regno, hic vero, ex quo simpliciter regnare cœpit. *e*) c. 22, 18. *f*) *primus* (1) Ne hæc quidem circumstantia otiosa, coll. v. 9. q. d. eo ipso tempore cum virgam cædendis impœnitentibus iam Deus adaptasset. cf. 2 Reg. 24, 12. Ier. 52, 12. vbi hæc chronologia hormonica continuatur. ℣. 2. *g*) v. 1. octodecim annis ante excidium Hierosolymæ.

℣. 3. *h*) c. 1, 2. cf. c. 36, 2. *i*) *bis*, inquam. Exaggerat, vt Gen. 31, 41. Deut. 8, 2. *k*) sc. computatis Iosiæ 19. annis residuis (31 enim regnauit 2 Reg. 22, 1.) tum *Ioachazi* 3. mensibus 2 Reg. 23, 31. & *Ioiakimi* 4 annis v. 1. h. l. *l*) c. 22, 21. *m*) Infinit. Hiph. pro השכים i. e. *diligentissime*. cf. v. 4. c. 7, 13. c. 35, 14. ℣. 4. *n*) *Quinimo misit* etiam. *o*) tum omnium temporum in genere c. 7, 25. c. 31, 7. c. 35, 15. 2 Par. 36, 15. 16. tum mihi quoque coæuos prophetas, *Vriam* c. 26, 20–24. *Zephaniam* c. 1, 1. & forte alios. *p*) c. 22, 21. ℣. 5. *q*) c. 3, 1. *Schm.* ex v. 3. 4. subaudit & repetit: *Misit*, inquam, *Dominus & me & reliquos omnes prophetas dicendo* &c. Voluit enim Ieremias primo omnes dicere, quos Dominus miserit ad Iudæos; & deinde subiicere commune omnium verbum. *r*) c. 3, 12. 14. c. 18, 11. 2 Reg. 17, 13. Ion. 3, 8. *s*) *& sic habitate. Imperatiuus* emphatice pro *Fut.* ponitur, ostendens, serio Deum velle, vt *habitent* &c modo sibimet ipsi propter impœnitentiam haud obsint. sic c. 35, 15. Prou. 4, 4. Am. 5, 4. *t*) sec. accent. cohæret non cum proxime præcedenti *dedit*, sed cum *habitate*. Et sensus sec. *Schm.* hic: *Habitate in illa inde a sæculo* (vt hactenus factum) *& vsque in sæculum* (quod certo etiam futurum est, si pœnitentiam egeritis.) cf. not. c. 7, 7.

℣. 6. *u*) *Inprimis ne ambulate* &c. c. 7, 6. c. 11, 10. c. 13, 10. c. 16, 11. &c.

℣. 6. *g*) v. 5. c. 21, 10. Am. 9, 4. *h*) cf. c. 29, 10. 11. 14. *i*) cf. c. 1, 10. c. 31, 28. c. 45, 4. Ps. 28, 5. *k*) *& plantabo eos* c. 32, 41. 2 Sam. 7, 10.

℣. 7. *l*) Ion. *ad sciendum timorem mei* cf. c. 9, 23. c. 31, 33. seqq. c. 32, 39. Deut. 30, 6. Ez. 11, 19. c. 36, 26. 27. &c. *m*) c. 7, 23. c. 11, 4. c. 30, 22. *n*) *Quia* sic LXX. *Ar.* Ion. & *Vulg.* at Syr. *quando*. *o*) cf. c. 29, 12. seqq.

℣. 8. *p*) *Kimchi* supplet: *At reliqui erunt sicut ficus.* Alii vero sequentia (*quia sic dixit Dominus*) parenthesi includunt. *q*) v. 2. 3. c. 29, 17. *r*) cf. c. 29, 16. *s*) *Schm.* intelligit *Ioachazum* (alias *Sellum*) & qui forte cum ipso a Pharaone in Aegyptum abducti c. 22, 11. at *Kimchi* eos, de quibus c. 44, 12. 13. Possent vero cum his etiam designari, quicunque durantibus sub Ioiakimo & Iechonia bellicis tumultibus in Aegyptum, fœderatum contra Babylonios regnum, (vt probabile est) subinde concesserunt.

℣. 9. *t*) *in commotionem.* cf. not. c. 15, 4. c. 29, 18. c. 34, 17. Vulg. *in vexationem.* *u*) *& in malum.* asyndeton. Sensus: *dabo eos vagos & infelices quoad omnia regna terræ*, in quibus fuerint. *Schm.* *x*) c. 42, 18. c. 49, 13. vid. not. Deut. 28, 37. 1 Reg. 9, 7. 2 Par 7, 20. *y*) *dicterium* (4) Deut. 28, 37. factum Ezech. 36, 3. *z*) i. e. vt *in exemplum maledictionis* habeant. c. 29, 22. c. 44, 12. 1 Reg. 22, 19. *a*) *dispellam eos*, velut oues dispersas c. 23, 2. Ez. 34, 4. 16. cf. Deut. 30, 1.

℣. 10. *b*) c. 9, 15. c. 29, 17. *c*) Deut. 2, 15. Ios. 8, 24. 1 Reg. 14, 10.

CAP. XXV, ℣. 1. *d*) cf. proinde c. 36, 1. seqq. Ceterum hoc ipso anno Pharaonem Necho ad Euphratem debellauit Nebucadnezar c. 46, 2. grauius proinde nunc imminens Ioiakimo

℣. 8. ירושלם per *Sakeph.* *k*. 2. 3. 7. sic su. 1. 5. ℣. 9. לשנינה cum præf ו 1. 2. 5. contra *M.* 1. CAP. XXV, ℣. 1. הרבעית defect. 3. 6. 9. 22. sec. *Mas.* *Erff.* ℣. 2. ואל per *Makk* 3. 5. ℣. 3. זה per *Mun.* 1. 2. ℣. 5. שובו Ita plene 1. 3. 5. 22. at alii defect. præter *Mas.* impr. ac 2. ad *Deut.* 5, 27. iterumque *impr.* ad Ier. 35, 15.

אלהים אחרים לעבדם ולהשתחות להם ולא־תכעיסו
7 אותי במעשה ידיכם ולא ארע לכם׃ ולא־שמעתם אלי
נאם־יהוה למען הכעסוני במעשה ידיכם לרע לכם׃
8 לכן כה אמר יהוה צבאות יען אשר לא־שמעתם את־
9 דברי׃ הנני שלח ולקחתי את־כל־משפחות צפון נאם־
יהוה ואל־נבוכדראצר מלך־בבל עבדי והבאתים על־
הארץ הזאת ועל־ישביה ועל כל־הגוים האלה סביב
והחרמתים ושמתים לשמה ולשרקה ולחרבות עולם׃
י והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול
11 כלה קול רחים ואור נר׃ והיתה כל־הארץ הזאת
לחרבה לשמה ועבדו הגוים האלה את־מלך בבל
12 שבעים שנה׃ והיה כמלאות שבעים שנה אפקד על־
מלך־בבל ועל־הגוי ההוא נאם־יהוה את־עונם ועל־
13 ארץ כשדים ושמתי אתו לשממות עולם׃ והבאותי
על־הארץ ההיא את־כל־דברי אשר־דברתי עליה
את כל־הכתוב בספר הזה אשר־נבא ירמיהו על־
14 כל־הגוים׃ כי עבדו־בם גם־המה גוים
רבים ומלכים גדולים ושלמתי להם כפעלם
ובמעשה ידיהם׃
טו כי כה אמר יהוה אלהי ישראל אלי קח את־כוס היין
החמה הזאת מידי והשקיתה אתו את־כל־הגוים
16 אשר אנכי שלח אותך אליהם׃ ושתו והתגעשו
והתהללו מפני החרב אשר אנכי שלח בינתם׃

ואקח

Iii 5 נה ה

יתיר ו'

והבאתי קרי

x) i. e. idolis vestris v. 7. c. 32, 30. Deut. 31, 29. 1 Reg. 16, 7. y) *tum non malefaciam.* promissio. 1 Sam. 26, 21

✡. 7. z) *sed*, vt v. 3. dixi, *non* &c. a) *propterea vt ad iram prouocaretis me.* c. 7, 18. 2 Par. 34, 25. Interpretatiue hoc intelligendum: quia, qui fideliter admonitus est & sæpius, nec tamen sibi cauet, similis est ei, qui se sciens & volens in malum præcipitat. *Schm.* b) cf. c. 7, 29.

✡. 9. c) c. 15, 16. d) i. e. gentes Babylonico imperio subiectas. cf. not. c. 1, 14. 15. e) *&* sc. *mittam* (ab hoc enim dependet constructio non ab *accipiam*) *ad Nebucadnezarem*, qui iam cœpit regnare v. 1. f) c. 27, 6. *seruum meum*, nondum quidem in regno gratiæ, attamen potentiæ, per quem Deus exsecuturus erat iustitiæ suæ opus in Iudæis ac finitimis gentibus, cuius tamen atroces iniurias Deus non probauit, coll. v. 12. 14. g) scilicet finitimas (סביב) v. 11. 15. 17. speciatim nominandas v. 19. seqq. h) *exitio eas deuouebo*, sine iure ac beneficio redemtionis, donec durauerint 70. anni v. 12. Ies. 34, 2. i) c. 19, 8. k) sc. 70 annorum v. 12. c. 49, 13. Ies. 58, 12.

✡. 10. l) cf. not. c. 7, 34. c. 16, 9. Ies. 24, 8. Ez. 26, 13. m) *molarum* (5) Deut. 24, 6. Ies. 47, 2. cf. Apoc. 18, 22. Tanta terræ & vrbium erit vastitas, vt peregrinantes per eam longo itineris spatio nec tumultum molæ audiant, nec noctu lumen videant quo ad homines, si opus sit, diuertere possint &c. *Schmid.* n) Prou. 24, 20. Apoc. 18, 23.

✡. 11. o) v. 18. c. 7, 34. c. 44, 6. p) c. 19, 8. q) conf. v. 9. 15. r) v. 12.

✡. 12. s) v. 11. 26. c. 29, 10. 2 Par. 36, 21. 22. Esr. 1, 1. videlicet post *Nebucadnezaris*, *Euilmerodachi* & *Baltasari* regnum Ier. 27, 7. sc. anno primo *Darii Medi* Dan. 9, 2. siue potius (qui paullo post, aut quod aliis placet, communiter cum hoc regnauit) *Cyri* 2 Par. 36, 21. 22. Esr. 1, 1. cf. Ies. 45, 13. Initium horum 70. annorum plerique & meliores Chronologi referunt vel ad *Ioiakimi* captiuitatem, de qua 2 Par. 36, 6. 7. Dan. 1, 1. 2. vel (quæ tribus post mensibus consecuta est) *Iechoniæ*, 2 Par. 36, 9. 10. Computus tamen illorum est obscurior: in Bibliis quippe Chronologia haud in totum expressa, nisi quod 2 Reg. 25, 27. Ier. 52, 31. trigesimus septimus modo dictæ captiuitatis annus dicitur incidisse in annum primum *Euilmerodachi*; apud profanos vero scriptores satis hanc partem confusa ac dubia. Conf. tamen *Gurtler.* Theol. Proph. p. 255—265. t) v. 9. c. 51, 26. 62.

✡. 13. u) sc. c. 50. & 51. Patet vel hinc, capita Ieremiæ non esse ad temporis rationem disposita. x) Sumitur h. l. instar tituli, q. d. *in altera libri parte*, quæ inscripta est contra *gentes* c. 45, 1. & seqq. At *Schm.* credit indicari ius talionis contra Babylonios, quod sicut illi fecerunt omnibus gentibus, iuxta ea, quæ in hoc libro scripta sunt, sic Dominus redditurus sit ipsis.

✡. 14. y) *seruire cogent eos* c. 27, 13. c. 27, 7. Ex. 1, 14. iure talionis. cf. Apoc. 13, 10. Ier. 50, 16. z) *etiam ipsos*, inquam. Pleonasmus emphat. vt Gen. 24, 34. 38. a) Medi sc. ac Persæ cum gentibus vel fœderatis vel subiectis c. 50, 9. c. 51, 11. 27. 28. b) c. 51, 6.

✡. 15. c) *Quoniam.* h. l. explanat, nam quæ v. 9. 10. 11. de Iudæorum gentiumque finitimarum, & v. 12. 13. 14. de Chaldæorum reciproca desolatione dixerat, ea nunc magis speciatim edisserit, de Iudæis quidem ac finitimis populis v. 15. seqq. de Chaldæis vero v. 26. &c. d) c. 49, 12. Ies. 51, 17. Ps. 60, 5. Ps. 75, 9. Apoc. 16, 19. e) v. 16. Hab. 2, 16. f) v. 17. *& propinabis eum omnibus* &c. per annunciationem iræ meæ propheticam continuatur enim tropus de *calice*. g) v. 9. 11. cf. not. c. 1, 5. Ies. 63, 6. h) i. e. ad quas vaticinia tibi in commissis dedi cf. 1 Reg. 14, 6. Etsi enim nec legatur vllibi, nec probabile sit, Ieremiam ipsum ad has gentes profectum, tamen missionem suam ad eas variis modis deterro potuit, e. g. per legatos ipsarum c. 27, 3.

✡. 16. i) *ita vt commoueantur* c. 5, 22. 2 Sam. 22, 8. k) *& insaniant* c. 51, 7. 1 Sam. 21, 14. l) Additur hoc, vt constet, poculum vini nihil aliud significare, quam gladium *& mala bellica.* *Schmidius.*

▼ 12

✡. 8. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 5.-10. 12. 20. 21. 22. 23. ✡. 9. והבאתים per *Graschaim* 1. 2. 3. sic fu. 5. והחרמתים per *Sakephg* 3. at per *Rbhia* 1. 2. 5. 6. 9 10. 14. 20. 22. ✡. 11. ועבדו per *Graschaim* 1. 2. 3. ✡. 12. לשממות Sine *Meth.* 1. 3. 21. 23. *Mem* per *Schua* ampl. 1. 3. 5 7. 8. 11. 12. 13. 15. 17. 18. 19. 21. 23. & *Btr.*

17 וָאֶקַּח אֶת־הַכּוֹס מִיַּד יְהוָה וָאַשְׁקֶה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה אֲלֵיהֶם׃ 18 אֶת־יְרוּשָׁלַםִ וְאֶת־עָרֵי
יְהוּדָה וְאֶת־מַלְכֶיהָ אֶת־שָׂרֶיהָ לָתֵת אֹתָם לְחָרְבָּה
לְשַׁמָּה לִשְׁרֵקָה וְלִקְלָלָה כַּיּוֹם הַזֶּה׃ 19 אֶת־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם וְאֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־שָׂרָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ׃ 20 וְאֵת כָּל־כ
הָעֶרֶב וְאֵת כָּל־מַלְכֵי אֶרֶץ הָעוּץ וְאֵת כָּל־מַלְכֵי אֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־אַשְׁקְלוֹן וְאֶת־עַזָּה וְאֶת־עֶקְרוֹן וְאֵת
שְׁאֵרִית אַשְׁדּוֹד׃ 21 אֶת־אֱדוֹם וְאֶת־מוֹאָב וְאֶת־בְּנֵי עַמּוֹן׃
22 וְאֵת כָּל־מַלְכֵי צֹר וְאֵת כָּל־מַלְכֵי צִידוֹן וְאֵת מַלְכֵי הָאִי
אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיָּם׃ 23 אֶת־דְּדָן וְאֶת־תֵּימָא וְאֶת־בּוּז וְאֵת
כָּל־קְצוּצֵי פֵאָה׃ 24 וְאֵת כָּל־מַלְכֵי עֲרָב וְאֵת כָּל־מַלְכֵי
הָעֶרֶב הַשֹּׁכְנִים בַּמִּדְבָּר׃ 25 וְאֵת כָּל־מַלְכֵי זִמְרִי וְאֵת כָּל־
מַלְכֵי עֵילָם וְאֵת כָּל־מַלְכֵי מָדָי׃ 26 וְאֵת כָּל־מַלְכֵי
הַצָּפוֹן הַקְּרֹבִים וְהָרְחֹקִים אִישׁ אֶל־אָחִיו וְאֵת כָּל־
הַמַּמְלְכוֹת הָאָרֶץ אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמֶלֶךְ שֵׁשַׁךְ
יִשְׁתֶּה אַחֲרֵיהֶם׃ 27 וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ וְקִיוּ וְנִפְלוּ וְלֹא
תָקוּמוּ מִפְּנֵי הַחֶרֶב אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ בֵּינֵיכֶם׃ 28 וְהָיָה
כִּי יְמָאֲנוּ לָקַחַת־הַכּוֹס מִיָּדְךָ לִשְׁתּוֹת וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שָׁתוֹ תִשְׁתּוּ׃ 29 כִּי הִנֵּה בָעִיר
אֲשֶׁר נִקְרָא־שְׁמִי עָלֶיהָ אָנֹכִי מֵחֵל לְהָרַע וְאַתֶּם הִנָּקֵה
תִנָּקוּ לֹא תִנָּקוּ כִּי חֶרֶב אֲנִי קֹרֵא עַל־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃ 30 וְאַתָּה תִּנָּבֵא אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־ל
הַדְּבָרִים

datur familia regia; *Abarb.* aut forte sicut Iudææ, ita harum quoque ciuitatum plures Reges, sibi inuicem su cedentes, a Chaldæis expugnati; *s. f) insula*, collect. pro *insularum* Ies. 23, 2. 6. (etc. intelligit *Asiam minorem*; Hieronymus vero *Rhodum*, *Cyprum* & *Cyclades*. g) *in ora maris* 1 Sam. 31, 7. ℣. 23. h) cf. Ez. 27, 15. 20. vid. not. c. 49, 8. i) cf. Ies. 21, 14. k) Gen. 22, 21. Iob. 32, 2. l) cf. not. Ier. 9, 25. c. 49, 32. ℣. 24. m) *Arabia*. cf. v. 20. Ies. 21, 13. Ez. 27, 21. Syr. *Regibus qui communes limites habent*, ex Rad. ערב *commiscuit*. n) alius gentis. cf. v. 20. o) sc. *habitantes* (*Ion.* addit *in tentoriis*) *in deserto*, seu *Scenitas Arabes*. vid. c. 49, 28. seqq. & cf. Iud. 8, 11. ℣. 25. p) Kimchi conf. Gen. 25, 2. q) vid. c. 49, 34. 35. Ies. 21, 6. Ez. 32, 24. r) qui Assyriorum regnum

cum Patre Nabucadnezaris destruxerant. vid. not. 2 Reg. 24, 1. Ioseph. A. I. lib. 10. c. 3. ac deinde Nebucadnezaris maiestatem & potentiam submisse veneratisunt cf. *Gesileri* Theol. Proph. p. 252. seq. ℣. 26. s) *vnicuique post alterum*. t) i. e. *Babelis*, coll. c. 51, 41. Vnde vero hoc nominis habeat, variæ sunt, sed incertæ omnes, interpretum sententiæ. Iudæi illud per suum *Atbasch* eliciunt, quos & *Hieronymus* Comm. ad h. l. sequitur. Aliis *Babel* ita dicta videtur ob *sacra Sacea* s. festum, simile *Saturnalibus* Latinorum; quod ipsum intemperanter celebrantibus Babyloniis vrbs a Cyro capta fuit, vt not. ad Ies. 21, 4. Quid? si formetur ab Ar. שׁוּךְ *Fortitudine ea roburque*, & *atrem in bello virtute ostendit*, *Panoplia indutus fuit*; ita vt geminata radice ad formam ... טוֹטֵף, גַּלְגַּל, *bellatrix* Babel fuerit dicta, quasi omnes prædictas gentes incredibili robore *debellatura*. u) v. 12. Ies. 21, 4. 5. Dan. 5, 5. 30. x) sc. *vltimo loco*, qs. fæces exhausturus Ps. 75, 9. Hinc & vaticinium contra Babylonios omnium est vltimum c. 50 & 51. ℣. 27. y) & *inebriamini* Nah. 3, 11. sc. *ira Dei*, infra c. 51, 7. Ies. 51, 21. c. 63, 6. z) & *vomite*. a קוֹא (y) Leu. 18, 28. forma anomalica, qs. esset a R. קָיָה vel קָאָה cf. Ies. 19, 14 Ier. 48, 26. ℣. 28. a) contemnendo sc. prophetiam tuam, qs vanam, aut Nebucadnezari omnibus viribus se opponendo. *Schm.* b) v. 15 c) i. e. tamen omnino bibetis, velitis, nolitis. c. 49, 12. cf. Obad. v. 16. Hab. 2, 16. ℣. 29. d) *incipiens sum ad faciendum malum* Zach. 8, 14. cf. supra v. 18. Ez. 9, 6. 1 Petr. 4, 17. Leu. 10, 3. Ies. 10, 12. e) & *vos plane* (vt putatis) *immunes eritis* s. *impuniti euadetis?* c. 49, 12. cf. 1 Reg. 2, 9.

℣. 17. m) *Sumsi igitur*. Id quod h. l. & c. 27, 2. seqq. compendiose tantum & velut in prodromo exsequitur, plenius & singulatim explicandum c. 46. & seqq. n) vid. v. 15. ℣. 18. o) Primum quidem (propinqui) *Hierosolyma*; cf. c. 1—45. Cur ab ea faciat initium, vid. v. 29. p) sic cedaneis, *Ioachazo*, *Ioiakimo*, *Iechonia* & *Tsedekia*. q) sc. prædictione mea. cf. not. c. 1, 10. r) v. 9. s) *sicut hoc die* scil. facio, annunciando illis desolationem &c At *Schmid.* cum *Sanctio*: sicut iam experiri cœpimus, sc. desolationes Chaldæorum. cf. tamen not. v. 1. ℣. 19. t) *Deinde Pharaoni*. vid. c. 46, 2. conf. 2 Reg. 24, 6. Ies. 19, 1. ℣. 20. u) *Arabiam* generalius vocabulum, complectens forte speciales prouincias *Arabicas* v. 24. cf. not. 1 Reg. 10, 15. alii: *turbam miscellaneam*. cf. c. 50, 37. Schm. *occidentalibus*, vicinis regno Pharaonis. x) Vulg. *Ausitidos*. Gen. 10, 23. c. 22, 21. Iob. 1, 1. in confiniis Idumææ Thren. 4, 21. y) vid. c. 47, 1. seqq. z) *Reliquiis* dicitur, quod verisimiliter iam antehac euersa esset, cum caperetur ab Assyriis Ies. 20, 1. cf. Ier. 47, 4. 5. Ez. 25, 16. Am. 1, 8. Zeph. 2, 4. Ceterum *Gath*, vna ex primariis Philistæorum ciuitatibus 1 Sam. 6, 17. hic omittitur sec. *Kimch.* & *Abarb.* quod eam Dauid Philistæis ademtam Iudaico regno adiecerit 1 Par. 18, 1. conf. tamen 1 Reg. 2, 39.

℣. 21. a) c. 27, 3. c. 49, 7. seqq. Am. 1, 11. 12. cf. not. Ies. 21, 11. b) vid. c. 48. c) vid. c. 49, 1. seqq. Am. 1, 13

℣. 22. d) c. 47, 4. e) c. 27, 3. Ies. 23, 4. Ez. 28, 21. *Tyro* ac *Sidoni* plures Reges tribuuntur, etsi singulæ tantum singulos habuerint, vt includata

℣. 18. ואת־שריה cum præf. *Vau* 1. 2. 5. & (in textu) 6. 9. 12. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Maf.* fin. f. 12. col. 5. ℣. 22. מלכי האי Præmittunt vocula כל־ 1. 2. 3. 5. sed monet *D. Kimchi*, eam, in emendato codice abesse. ℣. 23. ואת־דדן cum præf. *Vau* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. & cum nota כצל ואת 22. sic fere 2. contra *Maf. impr.* & *Erff.* ℣. 26. הקרובים *plene* fu. 5. sec. *Maf. impr.* ad Ez. 23, 5. ℣. 27. וקיו per *Vau* 10. 14. 20. sec. *Maf. impr.* ad Ez. 39, 4. & cum *Kri* וקין etiam 3. 6. 9. sec. *Maf. Erff.* h. l. ℣. 28. אליהם per *Sakephk.* 7. 8. 14. 16. 17. 18. 21. 22. 22. ac *Ber.* sec. *Maf. impr.* quæ vero interpretanda est potius pro *Rbhia*. etenim אליהם cum præced. ואמרת ostes quidem (vt *Maf.* præcipit) *Rbhia* habet, sed *Sakephk.* (ad quem *Masora* perperam adcommodatur) decies osties. ℣. 30. את כל־הדברים ita 1. 2. 3. sic fu. 5.

הדברים האלה ואמרת אליהם יהוה ממרום ישאג
וממעון קדשו יתן קולו שאג ישאג על־נוהו הידד
31 כדרכים יענה אל כל־ישבי הארץ׃ בא שאון עד־קצה
הארץ כי ריב ליהוה בגוים נשפט הוא לכל־בשר
32 הרשעים נתנם לחרב נאם־יהוה׃ כה אמר
יהוה צבאות הנה רעה יצאת מגוי אל־גוי וסער גדול
33 יעור מירכתי־ארץ׃ והיו חללי יהוה ביום ההוא
מקצה הארץ ועד־קצה הארץ לא יספדו ולא יאספו
34 ולא יקברו לדמן על־פני האדמה יהיו׃ הילילו הרעים
וזעקו והתפלשו אדירי הצאן כי־מלאו ימיכם לטבות
לה ותפוצותיכם ונפלתם ככלי חמדה׃ ואבד מנוס מן־
36 הרעים ופליטה מאדירי הצאן׃ קול צעקת הרעים
37 ויללת אדירי הצאן כי־שדד יהוה את־מרעיתם׃ ונדמו
38 נאות השלום מפני חרון אף־יהוה׃ עזב ככפיר סכו כי־
היתה ארצם לשמה מפני חרון היונה ומפני חרון אפו׃

כו בראשית ממלכות יהויקים בן־יאשיהו מלך
2 יהודה היה הדבר הזה מאת יהוה לאמר׃ כה אמר
יהוה עמד בחצר בית־יהוה ודברת על־כל־ערי יהודה
הבאים להשתחות בית־יהוה את כל־הדברים אשר
3 צויתיך לדבר אליהם אל־תגרע דבר׃ אולי ישמעו
וישבו איש מדרכו הרעה ונחמתי אל־הרעה אשר אנכי
4 חשב לעשות להם מפני רע מעלליהם׃ ואמרת אליהם
כה אמר יהוה אם־לא תשמעו אלי ללכת בתורתי אשר
ה נתתי לפניכם׃ לשמע על־דברי עבדי הנבאים אשר
6 אנכי שלח אליכם והשכם ושלח ולא שמעתם׃ ונתתי
את

Ÿ. 30. f) ex alto, i. e. de cœlo altiſſimo Thr. 3, 13. Pſ. 102, 20. g) rugiet (4) inſtar leonis feroci is Ioel 4, 16. Am. 3, 2. conf. Apoc. 10, 3. h) Zach. 2, 17. i) contra habitaculum ſuum ſc. templum c. 10, 25. multo minus parciturus vel Iudææ vel ceteris gentibus. cf. v. 29. k) ce ruſma, Euge! (5) c. 48, 33. c. 51, 14. Magna ira & vi ſurrecturus eſt ad puniendas gentes, qſ. ſe ipſum magna voce iactaret. Schm. Cf. Ieſ. 16, 9. 10. l) inſtar calcantium vuas in torculari. Thren. 1, 15. cf. Ieſ. 63, 3. Apoc. 14, 19. 20. c. 19, 15.

Ÿ. 31. m) tumultus bellicus. Ieſ. 13, 4. Pſ. 74, 23. n) i. e. omnia peruadet v. 32. 33. non ſubſiſtet in vna vel altera gente. o) v. 15. Ieſ. 34, 2. p) diſceptaturus eſt. Ioel 4, 2. Zeph. 3, 8. Apoc. 19, 15.

Ÿ. 32. q) inſtar procellæ pergentis ab vno loco ad alium, & omnia deuaſtantis. r) conf. not. c. 6, 22.

Ÿ. 33. s) Ieſ. 34, 3. c. 66, 16. Ez. 39, 17. Zeph. 2, 12. t) cf. v. 32. 31. u) vid. not. c. 16, 4. x) c. 8, 2.

Ÿ. 34. y) Reges ac principes terrarum v. 35. 36. c. 10, 21. c. 23, 1. Zach. 11, 3. z) voluntate vos ſc. in cinere. (4) c. 6, 26. a) magnates gregis ſ. duces populi. v. 35. 36. c. 30, 21. 2 Par. 23, 20. b) Gen. 29, 21. Thr. 4, 18. c) Ieſ. 65, 12. d) & diſperſiones veſtræ fient; pro diſpergemini: (1) quid? ſi eſſet verbum denominatiuum (qualia ſunt מתיהדים Eſth. 8, 17. אפאיהם Deut. 32, 26. &c.) faciam vos diſperſiones ſeu diſperſos? Certe punctatio ſuffixi fauent, aliaſ anomaliam habitura, cui in Scriptura ſimilis haud datur. nam quod allegant שרותך Ier. 15, 11. non quadrat. vid. illic notata. e) ſicut vas deſiderii, deſiderabile, Hoſ. 13, 15. ſicut alabaſtrum aut vitrum pretioſum, quod fractum non poteſt reconcinnari. Senſus ſec. Schmid. Franck.

קי״ץ בפשטא

Principes ita a Chaldæis opprimendos, vt ante 70 annos captiuitatis vel ſeruitutis haud poſſint ſe recolligere. Ion. qui eratis delicati quaſi vaſa deſiderabilia.

Ÿ. 35. f) refugium (6) c. 46, 5. Am. 2, 14.

Ÿ. 36. g) Ieſ. 15, 8. Zeph. 1, 10. Similis retractio puncti

הפ׳ בחולם ובחירק הת

Iod ſub præfixum vid. Pſ. 45, 10. h) c. 47, 4. i) c. 10, 21.

Ÿ. 37. k) Et deuaſtabuntur c. 8, 14. c. 48, 2. cf. Ieſ. 6, 5.

CAP. XXVI.

l) manſiones ſ. paſcua (Pſ. 23, 2.) pacis, i. e. in quibus ſumma pax. cf. Iob. 15, 21.

Ÿ. 38. m) Deſeruit ex indignatione & ira. cf. c. 11, 15. c. 49, 19. qui hucusque inſtar leonis in templo habitans, defenſor populi ſui extiterat. Deut. 33, 12. n) tabernaculum ſuum Pſ. 76, 3. confer Thren. 2, 6. o) v. 9. 11. 18. Ieſ. 1, 7. p) propter ferocem gladii (coll. c. 46, 16.) opprimentis. Partic. Kal. cf. Pſ. 74, 8. Ieſ. 49, 26. at Ion. propter gladium inimici, qui inebriat ſicut vinum; velut eſſet a יין vinum.

CAP. XXVI, Ÿ. 1. q) c. 27, 1. forte itidem anno quarto, vt c. 25, 1. coll. c. 28, 1. Ÿ. 2. r) cf. c. 19, 14. c. 36, 10. s) ad vniuerſitatem ſ. ad omnes ciues vrbium t) ſiue propter feſtum aliquod principale, ſiue extraordinaria occaſione, vt c. 36, 6. 9. u) ne diminuas Deut. 4, 2. Ÿ. 3. x) c. 36, 3. 7. non qſ. res ex parte Dei dubia ſit, ſed ad ſignificandum tum poſſibilitatem rei, tum ſerium Dei deſiderium de hominum conuerſione ac ſalute. cf. Schm. y) v. 13. 19. c. 18, 8. 2 Sam. 24, 16. Ion. reuertar a malo. LXX. Syr. & Ar. deſiſtam a malis. z) c. 11, 18. c. 31, 12. Ÿ. 4. a) Non igitur abſolute, ſed conditionate loquitur de templi ac vrbis interitu: vnde & apologiæ & parænεſeos argumentum ipſi naſcitur v. 13. Ÿ. 5. b) c. 7, 25. c) & quidem matutinando & mittendo, nec tamen &c. conf. not. c. 7, 13. ſeqq. c. 25, 3. 4. c. 29, 19.

Ÿ. 30. ישאג per Pat. 3. 6. 9. 10. 14. 23. ſic fu. 5. contra Maſ. 1. 2. & Erff. הידד per Pat. 1. 6. 9. 10. 14. 20. ſic fu. 5. Ÿ. 34. ותפוצותיכם per Schurek 1. 2. 3. 5. 23. contra M. 1. at Tau per Tſere 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 12. 14. 16. 20. 21. 22. 23. itidem contra M. 1. Ÿ. 36. ויללת Ita 1. 3. 5. 6. 8. 9. 10. 14. 20. ac in marg. 2. & B. Aſcher ſec. Ed. impr. ſed mendoſe forſan. nam Kimchi in Comm. hanc lectionem filio Naphtali, noſtram vero filio Aſcher tribuit. Ÿ. 38. Pro חרון (quod 2. in marg.) habent חרב 2. 3. CAP. XXVI. Ÿ. 9 הרדף per Scheph. am.

את־הבית הזה כשלה ואת־העיר הזאתה אתן לקללה
7 לכל גויי הארץ ׃ וישמעו הכהנים
והנביאים וכל־העם את־ירמיהו מדבר את־הדברים
8 האלה בבית יהוה ׃ ויהי ככלות ירמיהו לדבר את
כל־אשר־צוה יהוה לדבר אל־כל־העם ויתפשו אתו
9 הכהנים והנביאים וכל־העם לאמר מות תמות ׃ מדוע
נבית בשם־יהוה לאמר כשלו יהיה הבית הזה והעיר
הזאת תחרב מאין יושב ויקהל כל־העם אל־ירמיהו
י בבית יהוה ׃ וישמעו ׀ שרי יהודה את הדברים האלה
ויעלו מבית־המלך בית יהוה וישבו בפתח שער־יהוה
11 החדש ׃ ויאמרו הכהנים והנביאים אל־השרים
ואל־כל־העם לאמר משפט־מות לאיש הזה כי נבא
12 אל־העיר הזאת כאשר שמעתם באזניכם ׃ ויאמר
ירמיהו אל־כל־השרים ואל־כל־העם לאמר יהוה
שלחני להנבא אל־הבית הזה ואל־העיר הזאת את
13 כל־הדברים אשר שמעתם ׃ ועתה היטיבו דרכיכם
ומעלליכם ושמעו בקול יהוה אלהיכם וינחם יהוה
14 אל־הרעה אשר דבר עליכם ׃ ואני הנני בידכם עשו־
טו לי כטוב וכישר בעיניכם ׃ אך ׀ ידע תדעו כי אם־
ממתים אתם אתי כי־דם נקי אתם נתנים עליכם
ואל־העיר הזאת ואל־ישביה כי באמת שלחני
יהוה עליכם לדבר באזניכם את כל־הדברים
16 האלה ׃ ויאמרו השרים וכל־העם אל־הכהנים
ואל־הנביאים אין־לאיש הזה משפט־מות כי בשם
17 יהוה אלהינו דבר אלינו ׃ ויקמו אנשים מזקני
18 הארץ ויאמרו אל־כל־קהל העם לאמר ׃ מיכיה
המורשתי

יתיר ה'

℣. 12. t) Id quod ante omnia confiderandum erat, v. 15. agnofcentibus hoc (vt æquum erat) ipfis iudicibus v. 16. cf. Act. 4, 19. 20. c. 5, 29.

℣. 13. u) Alterum defenfionis argumentum, quod conditionate prophetauerit, nec alio fine, quam vt convertant fe. cf. v. 4. 5. 6. c. 7, 3. x) cf. v. 3.

℣. 14. y) c. 38, 5. z) Iof. 9, 25. q. d. Haud equidem refugio, martyrio veritatem miffionis meæ obfignare; fed tamen hoc vobis, quam mihi, damnofum magis erit, dum peccata peccatis cumulaturi eftis v. 15. En igitur, quam modeftia fit ad fuperiores, & ab omni vehementia vacua prophetæ apologia, etfi cauffam haberet iuftiffimam. Confer Præfat. §. 16.

℣. 15. a) i. e. reatum fufi fanguinis innocentis. c. 19, 4. cf. Mat. 23, 35. b) vid. v. 12.

יתיר י'

℣. 6. d) deferendo fc. eam v. 9. Pf. 78, 60. Eadem iam dixerat c. 7, 12. 14. fed fine confequuto tumultu. Nimirum vnus nequam homo fæpe turbas mouet, quo abfente tuto dicuntur, quæ dicuntur; *Schm.* Forte etiam improbus clerus tempore *Iojakimi* v. 1. tutius prophetæ infultari ducebat, quam tempore pii Iofiæ, ad quod probabiliter c. 7. referri debet. e) cf. not. c. 24, 9. c. 44, 22.

℣. 7. f) Ion. *fcribæ*. at LXX. Syr. & Ar. *pfeudoprophetæ*. fic iidem v. 8. 11. 16. cf. c. 14, 13. &c. & Præfat. §. 5.

℣. 8. g) *& comprehenderunt.* c. 37, 13. 14. 2 Reg. 18, 40. h) c. 11, 21. 1 Sam. 22, 16. Marc. 14, 64.

℣. 9. i) v. 6. conf. Act. 6, 13. k) *defolabitur* Ief. 60, 12. l) c. 4, 7. c. 46, 19. m) *& congregatus eft*, tumultu facerdotum excitus. Ex. 32, 1. Num. 16, 3. c. 20, 2. Luc. 23, 1.

℣. 10. n) grauiorem tumultum metuentes, ni quantocyus interuenirent. cf. Act. 21, 31. feqq. o) *noua*. fic c. 36, 10. forte quod nouiter exftructa, vel reparata effet, *Kimchi*. cf. 2 Reg. 15, 35. Ion. *orientalis*.

℣. 11 p) i. e. *mortis reus eft*. v. 16. Deut. 19, 6. c. 21, 22. cf. Mat. 26, 66. 2 Cor. 1, 9. q) Non quærebant, fuane an diuina auctoritate id feciffet? fufficere putabant, quod contra vrbem prophetaffet, quafi hoc iam blasphemum per fe effet. Scil. fuperftitiofa erat præfumtio a fanctitate loci. cf. v. 9. & not. c. 7, 4. r) conf. Mat. 26, 65. s) Ipfi quidem iudices non audiuerant hæc dicentem v. 10. populus tamen v. 7. quem h. l. improbus clerus fimul adloquutus fuerat.

℣. 16. c) politici v. 10. æquiores fane in Ieremiam, quam pfeudoclerus v. 11. cf. c. 36, 19. d) vt fententiam adprobans; principes vero vt fententiam ferentes. In hoc iudicio videmus, aduerfarios Ieremiæ fuiffe facerdotes & falfos prophetas, non vero populum, quem commouerant v. 8. *Schm.* e) vid. v. 11. f) vid. v. 12. ℣. 17 g) cf. Act. 5, 34. h) fiue fuerint ex ipfo collegio *principum* (coll. Deut. 21, 2. 3. &c.) fiue vt *S.* mauult, ex plebe, fed *fenio graues*, præfertim quia de re valde antiqua narrarunt, quod feniorum eft, non iuuenum. i) pronunciatam v. 16. fententiam laudabili Ezechiæ exemplo confirmaturi. ℣. 18. k) vid. Mich. 1, 1.

℣. 18.

℣. 6. כשירה cum *Kri* כשלו 1. 2. & *Mf. Erff.* ℣. 8. את per *Ithib* fu. 5. & fic in marg. 8. 9. at per *Sazol* & *Makk.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. 22. fic fu. 5. Pro אל־ hab. על־ 3. fic fe. 2. ℣. 10. Poft שער adduunt בית־ 1. 3. fic fu. 2. 5. ℣. 12. שלחני per *Sakephk* 5. ℣. 13. וינחם יהוה ita 1. 2. & fic fu. 5. ℣. 15. עליכם לדבר per *Aleph* loco *Ain* 2. & in marg. 6. 9. ℣. 16. *Spatium* præmittunt 2. 3. 7. 8.

המורשתי היה נבא בימי חזקיהו מלך־יהודה ויאמר
אל־כל־עם יהודה לאמר כה־אמר יהוה צבאות ציון
שדה תחרש וירושלים עיים תהיה והר הבית לבמות
19 יער׃ ההמת המתהו חזקיהו מלך־יהודה וכל־יהודה
הלא ירא את־יהוה ויחל את־פני יהוה וינחם יהוה אל־
הרעה אשר־דבר עליהם ואנחנו עשים רעה גדולה
כ על־נפשותינו׃ וגם־איש היה מתנבא בשם יהוה אוריהו
בן־שמעיהו מקרית היערים וינבא על־העיר הזאת
21 ועל־הארץ הזאת ככל דברי ירמיהו׃ וישמע המלך
יהויקים וכל־גבוריו וכל־השרים את־דבריו ויבקש המלך
22 המיתו וישמע אוריהו וירא ויברח ויבא מצרים׃ וישלח
המלך יהויקים אנשים מצרים את־אלנתן בן־עכבור
23 ואנשים אתו אל־מצרים׃ ויוציאו את־אוריהו ממצרים
ויבאהו אל־המלך יהויקים ויכהו בחרב וישלך את־
24 נבלתו אל־קברי בני העם׃ אך יד אחיקם בן־שפן
היתה את־ירמיהו לבלתי תת־אתו ביד־העם להמיתו׃

CAP. XXVII. כז

מלא ו'

בראשית ממלכת יהויקם בן־יאושיהו מלך
יהודה היה הדבר הזה אל־ירמיה מאת יהוה לאמר׃
2 כה־אמר יהוה אלי עשה לך מוסרות ומטות ונתתם
3 על־צוארך׃ ושלחתם אל־מלך אדום ואל־מלך מואב
ואל־מלך בני עמון ואל־מלך צר ואל־מלך צידון ביד
מלאכים הבאים ירושלם אל־צדקיהו מלך יהודה׃
4 וצוית אתם אל־אדניהם לאמר כה־אמר יהוה צבאות
אלהי

k) *fuit prophetans* c. 20, 1. c 32, 3. m) vid. not. Mich. 3, 12. n) arabitur 1 Sam. 8, 12. Iob. 1, 14. o) *acervi* Ps. 79, 1. cf. Ies. 17, 1. Mich. 1, 6. p) *in excelsa silua s. silnosa.* cf. c. 17, 3. Hos. 2, 14.

℣. 19. q) *An interficiendo* &c. cf. v. 11. r) *& supplicauit, exorauit.* Ex. 32, 11. 2 Reg. 13, 14. quod exemplum nobis in præsenti imitandum est. s) sicut & nobis, si velimus, contingere potest. cf. v. 13. 3. 2 Sam. 24, 16. t) *nos vero*, si Ita, vt cœptum est, procedimus: Vel interrog. cum Schm. *Ergone nos erimus facientes?* &c. Admiratio indignitatem rei exprobrans. u) Ion. *in caussa sumus, vt adducamus malum.* cf. v. 15.

℣. 20 x) *Atqui* (alii quidem contra dixerunt) *etiam vir* &c. sic *Schm.* quasi, qui Ieremiæ aduersabantur, exemplo *Ezechia* opponant aliud recens *Ioiakimi*, qui *Vriæ* libertatem in loquendo non passus sit impunem. Alii adhuc defendentium Ieremiam verba faciunt, qs. contrario exemplo Ioiakimi docere voluissent, quid fugiendum sit. Sed vti illic ellipsis nimis dura est; ita hic temporis circumstantiæ abludunt, cum probabile non sit, seniores illos exemplum Ioiakimi (quo regnante hæc fiebant v. 1.) ad fugiendum detestandumque proponere voluisse. *Abendana* igitur statuit, esse verba nec defendentium nec accusantium Ieremiam, sed *historicæ narrationis*: q. d. Erat vero singularis Dei prouidentia in tuendo per Abikamum Ieremia v. 24. quia, nisi Ahikami ceterorumque principum patrocinia habuisset, eadem procul dubio fata, quæ Vrias eadem in caussa eodemque sub rege Ioiakimo, expertus fuisset. y) vt Ieremias v. 16. z) cf. not. 2 Reg. 13, 2. & Præfat. in hunc librum §. 5. a) Iud. 18, 12. Ios. 9, 17.

℣. 21. b) de quo vid. c. 25, 13. seqq. & Præf. §. 7. c) cf. 1 Reg. 11, 37. 40.

℣. 22. d) c. 36, 12. 25. e) 2 Reg. 22, 12. 14.

℣. 23. f) quod mirum non est, Pharaonem concessisse, cum ab initio regni (v. 1.) Ioiakimus eius fuerit amicus. *Schm.* 2 Sam. 23, 24. g) sine ritu & ceremoniis sepulturæ. c. 22, 19. h) i. e. *plebeiorum* 2 Reg. 23, 6. 2 Par. 35, 7. it. 13. ex quo *S.* suspicatur, honoratum virum fuisse *Vriam*, cui eiusmodi sepultura ignominiæ fuerit.

℣. 24. i) 2 Sam. 22, 17. k) c. 39, 14. 2 Reg. 22, 12. 14. c. 25, 23.

CAP. XXVII, ℣. 1. l) cf. not. c. 26, 1. m) *Syr.* & *Ar.* Ox. habent *Tsedekia*; LXX. vero prorsus omittunt: procul dubio propter difficultatem v. 3. & c. 28, 1. quam vero meliores interpretes ita conciliant, quod Ieremias hoc verbum Domini acceperit quidem sub initium regni Ioiakimi, annunciandum vero Tsedekiæ demum temporibus. vid. *Abendana* in *M. I.* Putandum est, hæc de Zedekia enuntiari prophetice, æque ac illa, quæ de filiis Nebucadnezaris dicta sunt &c. ait *Lightfoot.* Chron. p. 118. Ita aliæ quoque prophetiæ diu ante acceptæ, quam ederentur 1 Reg. 19, 15. 16. coll. 2 Reg. 8, 13. it. 2 Par. 21, 12. Addit *Schm.* quod, etsi iuga demum sub Tzedekia Regibus miserit, tamen ipse inde a Ioiakimi anno quarto non modo iugum portarit, (cf. Ez. 4, 4. seqq.) sed etiam prædicauerit verbum reuelatum Ioiakimo & Iudæis, sub Tzedekia implendum.

℣. 2. n) *vincula s. lora*, alligata iugo. c. 5, 4. o) Ier. 28, 10. 12. 13. Nah. 1, 13. *vectes*, i. e. iugum e vectibus compositum Leu. 26, 13. p) Gen. 27, 40. Thr. 1, 14. non verbis modo, sed hieroglyphicis quoque signis prophetaturus, vt Esaias c. 20, 2. 3. 4. Ez. 12, 3. 11. 18. Hos. 1, 2. & per κακοζηλίαν Pseudopropheta Tzedekias 1 Reg. 22, 11. *S.*

℣. 3. q) Hinc *S.* suspicatur, quod omnino plura debuerit iuga facere, quæ ad Reges dimitteret; ex quibus vero vnum tantummodo gestauerit. cf. c. 28, 10. Sed nec hoc quidem opus. Potest enim phraseologia esse allegorica, Ieremiæ haud insueta, coll. c. 25. 15 ita vt *dimissio iugi ac lororum per legatos*, sit, Regibus per ipsorum legatos significare, seruitutem hoc ipso signo ipsis portendi, cum præsertim vix credibile sit, harum gentium legatos (qui & ipsi hariolorum suorum blanditiis irretiti erant v. 9.) I. voluisse I. ausos fuisse iuga, ab Ieremia oblata, Dominis suis perferre. r) vid. c. 25, 21. 22. s) *venturorum* post aliquot annos, coll. v. 1. siue vt Tzedekiæ de regno gratularentur, siue, quod *S.* mauult, vt Tzedekiam in rebellionis contra Chaldæos societatem allicerent. cf. not. 2 Reg. 24, 20. ℣. 4. t) i. e. *mandatis eos instruito* meo nomine *ad Dominos ipsorum perferendis* Esth. 4, 5. & 10.

℣. 23. ויוציאו def. 1. sic su. 5. & se. 3. sec. *Mas. impr.* ad Num. 15, 36. קברי ita legunt, קברן vero scrib. 1 2. & *Mas. Erff.* ℣. 24. בן ita legit, sed in textu scribit בני 3. sec. *Mas. Erff.* CAP. XXVII, ℣. 1. יאושיהו sine *Vau* otioso 6. 9. 10. 14. 30. sic su. 1 5. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* At *Kri* יאשיהו addunt 3. & 22.

אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כֹּה תֹאמְרוּן אֶל־אֲדֹנֵיכֶם׃ אָנֹכִי עָשִׂיתִי ה
אֶת־הָאָרֶץ אֶת־הָאָדָם וְאֶת־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
הָאָרֶץ בְּכֹחִי הַגָּדוֹל וּבִזְרוֹעִי הַנְּטוּיָה וּנְתַתִּיהָ לַאֲשֶׁר
יָשַׁר בְּעֵינָי׃ וְעַתָּה אָנֹכִי נָתַתִּי אֶת־כָּל־הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה 6
בְּיַד נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עַבְדִּי וְגַם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה
נָתַתִּי לוֹ לְעָבְדוֹ׃ וְעָבְדוּ אֹתוֹ כָּל־הַגּוֹיִם וְאֶת־בְּנוֹ וְאֶת־ 7
בֶּן־בְּנוֹ עַד בֹּא־עֵת אַרְצוֹ גַּם־הוּא וְעָבְדוּ בוֹ גּוֹיִם רַבִּים
וּמְלָכִים גְּדֹלִים׃ וְהָיָה הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעַבְדוּ 8
אֹתוֹ אֶת־נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וְאֵת אֲשֶׁר לֹא־יִתֵּן
אֶת־צַוָּארוֹ בְּעֹל מֶלֶךְ בָּבֶל בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר אֶפְקֹד
עַל־הַגּוֹי הַהוּא נְאֻם־יְהוָה עַד־תֻּמִּי אֹתָם בְּיָדוֹ׃ וְאַתֶּם 9
אַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־נְבִיאֵיכֶם וְאֶל־קֹסְמֵיכֶם וְאֶל־חֲלֹמֹתֵיכֶם
וְאֶל־עֹנְנֵיכֶם וְאֶל־כַּשָּׁפֵיכֶם אֲשֶׁר־הֵם אֹמְרִים אֲלֵיכֶם
לֵאמֹר לֹא תַעַבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל׃ כִּי שֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים י
לָכֶם לְמַעַן הַרְחִיק אֶתְכֶם מֵעַל אַדְמַתְכֶם וְהִדַּחְתִּי
אֶתְכֶם וַאֲבַדְתֶּם׃ וְהַגּוֹי אֲשֶׁר יָבִיא אֶת־צַוָּארוֹ בְּעֹל 11
מֶלֶךְ־בָּבֶל וַעֲבָדוֹ וְהִנַּחְתִּיו עַל־אַדְמָתוֹ נְאֻם־יְהוָה
וַעֲבָדָהּ וְיָשַׁב בָּהּ׃ וְאֶל־צִדְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה דִּבַּרְתִּי 12
כְּכָל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר הָבִיאוּ אֶת־צַוְּארֵיכֶם בְּעֹל
מֶלֶךְ בָּבֶל וְעִבְדוּ אֹתוֹ וְעַמּוֹ וִחְיוּ׃ לָמָּה תָמוּתוּ אַתָּה 13
וְעַמֶּךָ בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־הַגּוֹי
אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹד אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל׃ וְאַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־דִּבְרֵי 14
הַנְּבִאִים הָאֹמְרִים אֲלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא תַעַבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ
בָּבֶל כִּי שֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים לָכֶם׃ כִּי לֹא שְׁלַחְתִּים נְאֻם־ טו
יְהוָה וְהֵם נִבְּאִים בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר לְמַעַן הַדִּיחִי אֶתְכֶם
וַאֲבַדְתֶּם

Iud. 20, 44. 45. conf. not. Ios. 22, 17. p) v. 11. 12. c. 28, 2. q) v. 12. c. 21, 22. r) *donec consumsero*, transitiue. cf. Ios. 4, 11. 2 Sam. 15, 24.

℣. 9. s) v. 14 c. 23, 16. Admonitio, quæ additur, est simul aliqua obiectionis occupatio. S. t) LXX. Ion. Syr. Ar. ; *sca dopropheticas vestros*. v. 14. 15. c. 14, 14. seqq. u) c. 29, 8. x) seu vestra seu aliorum, quæ vobis arrident. Ion *vestros somniatores somniorum*. cf c. 29, 8. y) *augures* (9) 2 Reg. 21, 6. Mich. 5, 11. z) *præstigiatores* (1) Deut. 18, 10.

℣. 10. a) v. 14. c. 14, 14. b) v 15. non modo *euentualiter*, sed simul *caussaliter*; siquidem falsi prophetæ erant caussa moralis, vt qui illis obediebant, e terris suis eliminarentur. S. c) & *vt dispellam*. v. 15. c. 23, 2. 3.

℣. 11. d) *E contrario vero gentem*. opp. v. 8. e) voluntaria deditione. v. 8. f) *eam, inquam, suam* & c. 43, 6. vt saltem captiuitatem s. deportationem cum reliquis malis v. 8. euadat. *Praf.* ו consecutionis s. ἀποδοτικὸν, vt c. 28, 8. g) *vt colat eam* Gen. 2, 5. ℣. 12. h) *Etiam ad Tsedekiam* ab initio regni ipsius c. 28, 1. immo ad sacerdotes quoque ac populum v. 16. non minus, quam ad legatos Regum *dixi*, quod pluribus abhinc annis iussus fueram v. 2 Historice enim hoc narrat Ieremias. i) cf v 8 11. k) v. 17 Gen. 49, 18. De huiusm. Imperat. vid. supra not. c. 25, 5.

℣. 13. l) Ez. 18, 31. Emphasis in interrogatione, ostendens rei indignitatem, si vltro quasi tam miserum interitum sibi adscisc ant. *Schm.* m) c. 29, 18. n) cf. v. 8. ℣. 14 o) v. 9. 17 c. 23, 16 2 Reg. 18, 31. p) vid. v. 10. 16. ℣. 15 q) c. 14, 14. r) *ad mendacium*, ad decipiendum, q. s. mendacium pro fine haberent. c. 5, 2. s) cf. not. v. 10. it. Deut. 29, 18. Ies. 28, 15 t) v. 10.

℣. 5 w) c. 10, 12. x) Ex. 6, 6. y) *vnde & dare illam possum iure creationis*. z) i. e. *cui vnque libuerit*. c. 18, 4. cf. Dan. 4, 20. Act. 17, 26.

℣. 6. a) *Iam igitur*, ex ea ipsa potestate, nec sine iustis rationibus ac sapienti consilio. b) i. e. *decreui dare*, & tam certo daturus sum, ac si iam dedissem. *Schm.* c) cf. Dan. 4, 19. d) cf. not. c. 25, 9. e) *feras*. quicquid est in his terris, ne feris quidem exceptis, per deserta libere alias vagantibus, sine discrimine Nebucadnezaris imperio subdam. cf. c. 28, 14. Dan. 2, 37. 38. Qui plenum dominium terrarum obtinent, ius etiam venandi tanquam regale quid habent; *Schm.* at *Kimchi* cf. Iob. 5, 23. Alii *feras* & indomitas *gentes* intelligunt, vt Ies. 43, 20.

℣. 7. f) sc. modo nominatæ v. 6. 3. *Idumæi*, *Moabitæ*, &c. g) *Euil-merodacho* c. 52, 31. h) *Belsazaro*, coll. Dan. 5, 1. 22. quem aliqui Ptolomæi *Laborosoardocho* s. Nebucadnezaris, ex filia Nitocrite, nepote habent; conf. *Gurtleri* Theol. Proph. p 256. quod si esset (quanquam profanis scriptoribus in antiquiori Asiatica historia haud vsquequaque fides haberi possit) בְּנוֹ generatim hoc loco significaret tertiam generationem s. ex filio s. ex filia, vt Pl. בני בנים Ex. 34, 7. Deut. 4, 25. cf. Ier. 25, 11. 2 Par. 36, 20. i) c. 25, 12. Ion. *tempus interitus* (Ar. Ox. *pœna*) *terræ eius*. k) *etiam ipsius*, inquam. Pleonasmus pronominis emphaticus, vt Gen. 4, 26. c. 27, 34. l) cf. not. c 25, 14. c. 30, 8. m) Medorum, Persarum & Græcorum. cf. c. 50, 41.

℣. 8. n) *ipsi*, scil. *Nebucadnezari* sic Ex. 2, 6. o) & *quicunque*. את h. l. Nominatiuum seu sui lectum, s. cum demonstrationε notat, vt tuo,

℣. 4. תֹאמְרוּן cum Nun paragog. 5. sic fu. 2. ℣. 6. אָנֹכִי per Mahpach, 1, 2. 3. 5. ℣. 10 למען per Rebia 1, 2. ℣. 12. בְּעֹל מֶלֶךְ sic 2. 3. 7. 8. 13.

16 ואבדתם אתם והנביאים הנבאים לכם : ואל-הכהנים
ואל-כל-העם הזה דברתי לאמר כה אמר יהוה אל-
תשמעו אל-דברי נביאיכם הנבאים לכם לאמר הנה
כלי בית-יהוה מושבים מבבלה עתה מהרה כי
17 שקר המה נבאים לכם : אל-תשמעו אליהם עבדו
18 את-מלך בבל וחיו למה תהיה העיר הזאת חרבה : ואם-
נבאים הם ואם-יש דבר-יהוה אתם יפגעו-נא ביהוה
צבאות לבלתי-באו הכלים הנותרים בבית-יהוה ובית
19 מלך יהודה ובירושלם בבלה : כי כה אמר יהוה
צבאות אל-העמדים ועל-הים ועל-המכנות ועל-יתר
כ הכלים הנותרים בעיר הזאת : אשר לא-לקחם
נבוכדנאצר מלך בבל בגלותו את-יכוניה בן-יהויקים
מלך-יהודה מירושלם בבלה ואת כל-חרי יהודה
21 וירושלם : כי כה אמר יהוה צבאות אלהי
ישראל על-הכלים הנותרים בית יהוה ובית מלך-
22 יהודה וירושלם : בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי
אתם נאם-יהוה והעליתים והשבתים אל-המקום
כח הזה : ויהי בשנה ההיא בראשית
ממלכת צדקיה מלך-יהודה בשנת הרבעית בחדש
החמישי אמר אלי חנניה בן-עזור הנביא אשר מגבעון
2 בבית יהוה לעיני הכהנים וכל-העם לאמר : כה-
אמר יהוה צבאות אלהי ישראל לאמר שברתי את-
3 על מלך בבל : בעוד שנתים ימים אני משיב אל-
המקום הזה את-כל-כלי בית יהוה אשר לקח
נבוכדנאצר מלך-בבל מן-המקום הזה ויביאם
בבל

℣. 16 u) ficut paullo poft nihilominus prophetauit *Ananias* c. 28, 3. 1. feqq. x) a Chaldæis tempore *Ioiakimi* 2 Par. 36, 7. Dan. 1, 2. & *Iechoniæ* v. 10. 2 Reg. 24, 13. 2 Par. 36, 10. ablata. y) Gen. 42, 28. Ex. 10, 8. z) Schm. *ab in Babyloniam*, h. e. ex *loco* illo, *in quem ablata* fuerunt, qui eft terra Babylonica. a) fc. intra biennium c. 28, 3.

℣. 17. b) v. 9. 14. c) vid. v. 12. d) cf. not. v. 15. e) c. 7, 34.

℣. 18. f) *Quod fi veri prophetæ funt*, vt videri volunt, probent id aliquo fpecimine, vt non dicam, abducta vafa reftituantur, (quod ipfi temere pollicentur) fed ne reliqua abducantur, itidem vt mihi reuelatum. v. 19. g) 2 Reg. 5, 12. h) *intercedant*. Significat eius fo li interuafionem, qua quis qf. in angufta aliqua via fic fe opponit Deo, vt non poffit vlterius progredi. *Schm.* cf. c. 7, 16. c. 36, 25. Gen. 25, 8. i) *vt ne*. c. 23, 14. k) *veniant*. Præterit. formæ מוכן Cant. 4, 10. אורן 1 Sam. 14, 29. per enallagen pro Futuro.

℣. 19. l) & de *bafibus* &c. cf. euentum c. 52, 17. 2 Reg. 25, 13.

℣. 20. m) *cum deportaret*. Infin. *Hiph.* c. 24, 1. n) c. 18, 4. 2 Reg. 24, 13. feqq. o) & (cum deportaret) *omnes*. p) *magnates*, *primores* 1 Reg. 21, 8. Neh. 2, 16. Rad. Ar. חרר *liber euafit, nobili ftemmate natus fuit.*

℣. 21. q) *Quoniam fic*, inquam, *dixit*. Reaffumitur ex v. 19. propter interpofitam v. 20. parenthefin.

℣. 22 r) cf v. 19. 2 Par. 36, 18. s) *erunt* ac manebunt. Gen. 27, 33. t) *diem quo vifitauero ea*, iure vindicatum tanquam mea gratiofe repetiturus c. 29, 10. Pf. 106, 4. Con. *diem, quo veniet memoria eorum ante me*. u) vid. Ezr. 1, 11. x) c. 24, 6. c. 30, 3. y) cf. c. 29, 10. & euentum 2 Par. 36, 22. Efr. 1, 7. feqq.

CAP. XXIIX. ℣. 1. z) *Nihilominus accidit eo ipfo anno*, quo hæc loquutus fuerat, non modo ad exterorum Regum legatos c. 27, 3 feqq. fed etiam ad Tzedekiam v. 12. ad facerdotes populumque vniuerfum v. 16. feqq. a) fc. vt additur *anno eius quarto* medio. Scriptura enim tempus folet

יתיר ו׳

diftinguere in ראשית *initium* & אחרית *finem*; vt non mirum fit, Tfedekiæ annum quartum initio accenferi, cum II. annos regnauerit, *Schm.* Cont. c. 27, 1. c. 26, 1. *Ratio ita loquendi fita eft*, inquit *Lightfoot*. Chron. p. 117. in duplici conditione & mutatione, quam ambo hi Reges tempore fui regni fubiere. *Ioiakim* fupra duos annos regnauit auctoritate Pharaonis Nechonis, fed reliquum temporis auctoritate Nebucadnezaris; *Zedekias* annos minimum quatuor regnauit obnoxius Regi Babyloniæ Ier. 51, 59 fed temporis reliquum regnauit velut rebellis, quoniam iugum Babyloniæ excufferat 2 Reg. 24, 20. Idcirco tempus vtriusque Regis, antequam conditionis mutationem fubierunt, appellatur *principium regni illorum*. b) forte poft reditum Tfedekiæ ex Babylone, quo profectus hoc anno cum Seraiah fuerat c. 51, 59. c) LXX Syr. Ion. Ar. *Pfeudopropheta*. d) vrbe facerdotali Iof. 21, 17. vt probabile fit, ipfum quoque fuiffe facerdotem. cf. c. 20, 1. coll. v. 6. e) i. e. *in præfentia*. v. 5. 11. Iof. 10, 12. ℣. 2. f) Sub eadem allegoria, qua Ieremias feruitutem c. 27, 8. 11. 12. gentibus prædixerat, libertatem illis promittit, vt eo audacius Ieremiæ contradicat cf. Leu. 26, 13. Nah. 1, 13. g) *iugum Regis Babel* v. 4. fc. quod ipfe aliis impofuit. Gen 27, 40. ℣. 3. h) *Intra*. Ief. 7, 8. i) *biennium dierum*, i. e. integrum, vel fec. *Schm.* quod ex fimplicibus diebus, non vero ex annis conftat. cf. v. 11 & Gen. 29, 14. 2 Sam. 14, 28. k) Eadem mendacia repetit, quæ iam ante coarguerat Ieremias c. 27, 16. l) cum Iechonia 2 Reg. 24, 13.

בשנה קרי

℣. 21. כי כה ita 6. 9. 19. 20 contra *Maf. impr.* & *Arff.* h. l. & *impr.* ad c. 7, 20. בבית ita cum præf. ב 3. fic fu. 2. 5.

בבל׃ ואת־יכניה בן־יהויקים מלך־יהודה ואת־כל־ 4
גלות יהודה הבאים בבלה אני משיב אל־המקום
הזה נאם־יהוה כי אשבר את־על מלך בבל׃
ויאמר ירמיה הנביא אל־חנניה הנביא לעיני הכהנים ה
ולעיני כל־העם העמדים בבית יהוה׃ ויאמר 6
ירמיה הנביא אמן כן יעשה יהוה יקם יהוה את־
דבריך אשר נבאת להשיב כלי בית־יהוה וכל־הגולה
מבבל אל־המקום הזה׃ אך שמע־נא הדבר הזה 7
אשר אנכי דבר באזניך ובאזני כל־העם׃ הנביאים 8
אשר היו לפני ולפניך מן־העולם וינבאו אל־ארצות
רבות ועל־ממלכות גדלות למלחמה ולרעה
ולדבר׃ הנביא אשר ינבא לשלום בבא דבר הנביא 9
יודע הנביא אשר־שלחו יהוה באמת׃ ויקח חנניה י
הנביא את־המוטה מעל צואר ירמיה הנביא
וישברהו׃ ויאמר חנניה לעיני כל־העם לאמר כה 11
אמר יהוה ככה אשבר את־על ׀ נבכדנאצר מלך־
בבל בעוד שנתים ימים מעל צואר כל־הגוים וילך
ירמיה הנביא לדרכו׃
ויהי דבר־יהוה אל־ירמיהו אחרי 12
שבור חנניה הנביא את־המוטה מעל צואר ירמיה
הנביא לאמר׃ הלוך ואמרת אל־חנניה לאמר כה אמר 13
יהוה מוטת עץ שברת ועשית תחתיהן מטות ברזל׃
כי כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל על ברזל נתתי 14
על־צואר כל־הגוים האלה לעבד את־נבכדנאצר
מלך־בבל ועבדהו וגם את־חית השדה נתתי לו׃
ויאמר ירמיה הנביא אל־חנניה הנביא שמע־נא חנניה טו
לא־שלחך יהוה ואתה הבטחת את־העם הזה על־
שקר

℣. 4. m) contradixit vaticinio c. 22, 27. n) cum Iechonia deportatam c. 24, 5. c. 29, 12. o) sc. non post 70. demum annos c. 27, 7. c. 25, 11. sed intra biennium v. 3. p) vid c. 23, 17. 31. q) v. 2.

℣. 6. r) *Dixit, inquam.* v. 5. cf. not. c. 27, 21. s) Optantis est, vt 1 Reg. 1, 36. q. d. Optarim ipse quoque pro meo in meum populum amore, ita fieri, vt prophetasti; *sed vt dicam, quid de prophetia tua sentiam, audi* &c. v. 7. t) *stabiliat*, i. e. impleat. cf. c. 29, 10. 1 Reg. 6, 12. 1 Sam. 15, 11. Opp. Ios. 21, 43. c. 23, 14.

℣. 7. u) v. 25. x) cf. 1 Reg. 22, 28.

℣. 8. y) sc. veri, quos haud negabis pro canone recipiendos, vtpote in nomine Domini loquutos, qualis *Micha* c. 26, 18. & alii. z) *illi vaticinati sunt, inquam.* Simile ו vid. c. 27, 11. a) adeoq, non aliter ac ego; vt eorum consensum pro me tuto allegare possim.

℣. 9. b) *Propheta igitur* (siue tu, Chananiah, siue alius fuerit) *qui prophetaris de pace* (& ad euentum solum, vt tu temere facis, prouocauerit, neglecto prophetarum veterum & canonicorum siue consensu s. dissensu, vt tu facis,) *quando venerit*, scilicet! *verbum eius*; *agnoscetur* &c. sed dissensus tuus a reliquis prophetis satis docet, euentum nullum secuturum. Sic *Schm* c) siue requisita & prægressa pœnitentia, quod vt temere dictum, iure suspectum est. cf. c. 8, 11. c. 23, 17. d) i. e. cum impletum fuerit. Deut. 18, 22. vbi cf. not. nostram. e) *cognoscetur* inquam. Ps. 9, 17. Ps. 79, 10.

℣. 10. f) impudens impostor v. 1. quales in Babylonia etiam erant *Ahab* & *Zedekias* c. 29, 21. g) iugum, quod Ieremias iussu diuino bu- vsque gestarat; 27, 2. h) v. 2. Enallage generis in suffixo, qs. pro Feminino מוטה præcessisset synonymum Masc. עול v. 11.

℣. 11. i) cf. not. v. 3. k) Sam. 25, 25. non sine tristitia & indignatione temeritatem & peruicaciam hominis vel secessu suo coarguens. cf. Tit. 3, 10. Rom. 16, 17.

℣. 13. l) *Eundo* eas. c. 2, 2. m) frustra tamen immo damnose. n) Concisa locutio, & duarum constructionum verba mixta, q. d Chananiah fregit iugum tuum ligneum, tu ergo fac loco illius iugum ferreum; & mox abi ad illum, & dic: iugum fregisti ligneum; en verū ferreum illius loco iussu Domini factum. *Schm.* o) *vectes* iugi. ita vox modo pluraliter respectu partium compositionis *iugi*, modo singulariter respectu totius vsurpatur. v. 12. 10.

℣. 14. p) Deut. 28, 48. q) cf. not. c. 27, 6.

℣. 15. r) v. 7. s) c. 14, 14. c. 23, 21. 32. t) *præsidere fecisti*, moraliter efficiens, vt populus, dum aures præbet tuis verbis, in grauius malum incidat, ferreum iugum loco lignei laturus. confer c. 29, 31.

CAP. XXVIII, ℣. 7. אך per *Rbhia* 2. at אך־שמע 6. 7. 8. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 19. 20. 21. 22. 23. sic fu. 5. ℣. 8. וינבאו per *Graschaim* 2. 3. sic fu. 5. Pro אל־ hab. 6. 9. in marg. על־; sic fu. 2. ℣. 11. Notant hic חצי הספר 1. 5. & *Mas. Erff.* נבוכדנאצר sic plene 1. 2. 23. fu. 5. sec. *Mas.* 1. sed contra 3. *impr.* & *Erff.* h. l. & *final.* f. 46. col. 6. At diuisim & interposito *Makk.* scribunt, h. m. נבכד־נאצר 1. 2. 5. & *Mas. Erff* & sic iidem ℣. 14. ℣. 12. ירמיה sine ו finali 1, 2, 3, 21. 22. sc. 5. & sic 6, 9. in margine. ℣. 15. ירמיהו cum ו finali 3. 5.

16 שקר׃ לכן כה אמר יהוה הנני משלחך מעל פני
האדמה השנה אתה מת כי־סרה דברת אל־
17 יהוה׃ וימת חנניה הנביא בשנה ההיא בחדש
השביעי׃

CAP. XXIX.

כט ואלה דברי הספר אשר שלח ירמיה הנביא מירושלם
אל־יתר זקני הגולה ואל־הכהנים ואל־הנביאים ואל־
כל־העם אשר הגלה נבוכדנאצר מירושלם בבלה׃
2 אחרי צאת יכניה המלך והגבירה והסריסים שרי
3 יהודה וירושלם והחרש והמסגר מירושלם׃ ביד
אלעשה בן־שפן וגמריה בן־חלקיה אשר שלח
צדקיה מלך־יהודה אל־נבוכדנאצר מלך בבל
4 בבלה לאמר׃ כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל
ה לכל־הגולה אשר־הגליתי מירושלם בבלה׃ בנו
6 בתים ושבו ונטעו גנות ואכלו את־פרין׃ קחו נשים
והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת־בנותיכם
תנו לאנשים ותלדנה בנים ובנות ורבו־שם ואל־
7 תמעטו׃ ודרשו את־שלום העיר אשר הגליתי אתכם
שמה והתפללו בעדה אל־יהוה כי בשלומה יהיה
8 לכם שלום׃ כי כה אמר יהוה צבאות אלהי
ישראל אל־ישיאו לכם נביאיכם אשר־בקרבכם
וקסמיכם ואל־תשמעו אל־חלמתיכם אשר אתם
9 מחלמים׃ כי בשקר הם נבאים לכם בשמי לא שלחתים
י נאם־יהוה׃ כי־כה אמר יהוה כי לפי מלאת
לבבל שבעים שנה אפקד אתכם והקמתי עליכם את־
11 דברי הטוב להשיב אתכם אל־המקום הזה׃ כי אנכי
ידעתי את־המחשבת אשר אנכי חשב עליכם נאם־
יהוה

℣. 16. u) eiecturus te sum. cf. c. 24, 5. x) a superficie terræ, vt non super, sed subter eam sis, præmatura morte (sec. Schm.) in gehennam abreptus. y) hoc anno. v. 17. Ies. 37, 30. z) apostasiam (alii contumaciam a סרר) locutus es. c. 29, 32. Ies. 1, 5. Deut. 13, 6.

℣. 17. a) altero post prædictionem mense, coll. v. 1. ac proin medio circiter anno ecclesiastico.

CAP. XXIX, ℣. 1. b) epistolæ. 2 Sam. 11, 14. c) reliquias seniorum, qui inde a tempore deportationis, intra quod variis malis pressi ac forte complures mortui, superstites erant. d) multitudinis deportatæ v. 4.

℣. 2. e) quos, inquam, deportauit, postquam exiisset sc. in castra Babyloniorum, Nebucadnezaris arbitrio se permittens 2 Reg. 24, 12. cf. not. Ier. 38, 17. f) & Domina, Iechoniæ mater. 2 Reg. 24, 12. 15. conf. not. Ier. 13, 18. g) Gen. 37, 36. 2 Reg. 8, 6. Ion. & magnates. h) 1 Sam. 13, 19. i) c. 24, 1. cf. 2 Reg. 24, 14.

℣. 3. k) per manum, dependet a verbo misit v. 1. l) incertum, quo fine. cf. c. 51, 59. m) Babelem. sec. a cent. regitur non a priori Misit v. 1. sed posteriori h. l.

℣. 4. n) v. 1. 20. 2 Reg. 24, 15. 16.

℣. 5. o) Subintelligitur antecedens ex v. 27. Longum est tempus exilii vestri. Non est ita, vt falsi prophetæ mentiuntur, qs. cito in hanc terram redituri sitis. Ergo ædificate &c.

℣. 6. p) cf. c. 16, 1. q) neque diminuamini. cf. c. 30, 19. Ps. 107, 39. Continetur simul promissio his versibus Dominum, si ædificent iuxta mandatum ipsius domos, facturum, vt quiete inhabitent; si ducant vxores &c. facturum, vt multiplicentur & non minuantur. Schm.

℣. 7.

℣. 7. r) pacem, i. e. bonum. v. 11. c. 38, 4. Ps. 122, 6. s) cf. 1 Tim. 2, 2. Loquitur de via ordinaria, iuxta quam patiente corpore patiuntur membra; S.

℣. 8. t) Nam (ne forte offendiculo vobis sint contraria hisce Pseudoprophetarum vaticinia) sic &c. u) ne imponant vobis. cf. c. 27, 14. x) Ion. Pseudoprophetæ vestri; nominatim Achab fil. Kolaiah, Tsedekias fil. Maaseiah v. 21. & Semaiah Nehelamita v. 24. 30. y) & diuinatores vestri, vani potius augures, quam veri prophetæ. cf. c. 14, 14. c. 27, 9. Ez. 21, 34. c. 22, 28. z) cf. not. c. 27, 9. a) somniari facientes Hiph. (t) formæ מעורים 2 Par. 28, 23. q. d. quibus occasionem præbetis, dum haud ingrata vobis esse animaduertuntur: Kimchi. aut: quæ vosmet ipsi vobis facitis, sec. illud Terentii: Somniat ea, quæ vigilans vult alii tamen intransitine: somniantes.

℣. 9. b) v. 21. c. 14, 14.

℣. 10. c) Nam non, vt falsi illi prophetæ, sed sic potius dicit &c. d) cf. not. c. 25, 11. 2 Par. 36, 21. e) Ion. veniet memoria vestrum ante me. cf. c. 27, 22. Ps. 106, 4 f) c. 33, 14. & opp. 1 Reg. 8, 56. confer etiam not. Ier. 28, 6. g) c. 24, 6.

℣. 11. h) Nam (vt de meo in vos adfectu dicam) etsi suspicemini, quasi vos penitus reprobassem, tamen ego conscius sum cogitationum, quas &c. confer c. 31, 20. Sic etiam in aliis linguis loquimur (inquit Schm.) Ego scio, quid facturus sim, tu videbis suo tempore, nunc vero mihi non crederes, si vtique tibi dicerem.

℣. 16. Pro אל־ hab. על־ 3. sic fu. 1. CAP. XXIX, ℣. 2. אחרי per Makk 1. 3. ℣. 4. הגליתי per Sagol 1. 3. fu. 5. & in marg. 6. 9. ℣. 7. הגליתי sic legunt Orientales, qui vero הגליתי scribunt. He per ☉ Sagol; fu. 5. & sic in marg. 6. 9. והתפללו Lamed sine Dagesch 1. 5. 6. 9. 10. 20. ℣. 10. כי per Tliscbaki. 3. 6. 9. 10. 21. 22. 14. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. & Etr. contra analogiam.

יהוה מחשבות שלום ולא לרעה לתת לכם אחרית
12 ותקוה: וקראתם אתי והלכתם והתפללתם אלי
13 ושמעתי אליכם: ובקשתם אתי ומצאתם כי תדרשני
14 בכל־לבבכם: ונמצאתי לכם נאם־יהוה ושבתי את־
שביתכם וקבצתי אתכם מכל־הגוים ומכל־המקומות
אשר הדחתי אתכם שם נאם־יהוה והשבתי אתכם
טו אל־המקום אשר־הגליתי אתכם משם: כי אמרתם
16 הקים לנו יהוה נבאים בבלה: כי־כה׀ אמר
יהוה אל־המלך היושב אל־כסא דוד ואל־כל־העם
היושב בעיר הזאת אחיכם אשר לא־יצאו אתכם
17 בגולה: כה אמר יהוה צבאות הנני משלח בם
את־החרב את־הרעב ואת־הדבר ונתתי אותם
18 כתאנים השערים אשר לא־תאכלנה מרע: ורדפתי
אחריהם בחרב ברעב ובדבר ונתתים לזועה לכל
ממלכות הארץ לאלה ולשמה ולשרקה ולחרפה בכל־
19 הגוים אשר־הדחתים שם: תחת אשר־לא־שמעו אל־
דברי נאם־יהוה אשר שלחתי אליהם את־עבדי
כ הנבאים השכם ושלח ולא שמעתם נאם־יהוה: ואתם
שמעו דבר־יהוה כל־הגולה אשר־שלחתי מירושלם
21 בבלה: כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל
אל־אחאב בן־קוליה ואל־צדקיהו בן־מעשיה הנבאים
לכם בשמי שקר הנני נתן אתם ביד נבוכדראצר מלך־
22 בבל והכם לעיניכם: ולקח מהם קללה לכל גלות
יהודה אשר בבבל לאמר ישמך יהוה כצדקיהו וכאחב
23 אשר־קלם מלך־בבל באש: יען אשר עשו נבלה
בישראל וינאפו את־נשי רעיהם וידברו דבר בשמי
שקר אשר לא צויתם ואנכי הוידע ועד נאם־יהוה:
ואל

℣. 17. d) Ista, inquam, dixit. v. 16. e) cf. v. 18. c. 24, 10. c. 38, 2. f) horrendas, horribiles. (1) cf. c. 5, 30. c. 23, 14. & c. 2, 12. g) Manifesto

שבותכם קרי

respicitur ad praecedaneam prophetiam c. 24. 2. 8. ℣. 18. h) v. 17. c. 27, 8. 13. i) c. 15, 4. k) in exemplum exsecrationis, & in &c. cf. not. c. 24, 9. c. 42, 18. c. 44, 12 Num. 5, 21. l) quo dis, illam eos. Enallage Praet. illi pro Fut. cf. c. 15, 7.

לזעוה קרי

℣. 19. m) c. 21, 21. c. 25, 4. n) quare vel quia mihi. Deut. 3, 24. Ios. 14, 10. o) cf. not c. 7, 13; 25. c. 25, 4. p) neque tamen audiuistis. Mutat personam, vt Babylonienses Iudaeos, ad quos haec scribit, simul sub reatum concludat, quod & ipsi olim non audierint. ℣. 20. q) Vos vero, ne eadem cum Hierosolymitanis mala subeatis, nunc tandem audite cum obse-

היודע קרי

quio. &c.

i) posteritatem, finem s. exitum bonum. Prou. 23, 18. c. 24, 20. k) & spem, expectationem vestram. c. 31, 16. ℣. 12. l) Ac tum quidem inuocabitis me. Ies. 58, 9. c. 65, 24. Ps. 56, 10. Rom. 10, 12. 13. Act. 2, 21. m) Kimchi supplet: in viis meis. c. 7, 23. Sed Schm. & abibitis cum confidentia, post preces, nihil de exauditione precum dubitantes. cf. Iac. 1, 5. 6. ℣. 13. n) cf. Deut. 4, 29. c. 30, 1. 2. c. 32, 35. Ies. 55, 6. Prou. 8, 17. Mat. 7, 7. c. 22, 37. ℣. 14. o) Et inueniar, praesto futurus sum. Ies. 65, 1. 2 Par. 15, 2. 4. 15. p) & reducam captiuitatem (captiuos) vestram. Elegans oppositio in vocibus adfinis soni. Schm. cf. c. 30, 18. Deut. 30, 3. q) c. 23, 3. Ez. 11, 17. r) vid. v. 10. ℣. 15. s) Cohaeret cum v. 8. q. d. Non frustra vos dehortatus sum, vt ne sinatis vos decipi a falsis prophetis: sunt enim iam aliqui vestrum ab illis decepti, qui sibi de huiusmodi prophetis blandisque prophetiis eorum gratulantur. t) citatum nobis reditum pollicentes. v. 7. u) Ion. & Vulg. in Babylone. Ita ה paragog. in loco signif. vt Ex 29, 1. 13. 25. &c. aut vertiti potest: excitauit mihi Babylonem. Tales autem reuera erant in Babylonia diuinitus excitati Prophetae Daniel & Ezechiel: sed qui alia potius, quam suauia somnia impiis denuntiabant. conf. Psal. 6, 5. ℣. 15. x) Nam sic &c. tantum abest, vt captiui ex Babel Hierosolymam sint reuersuri, vt potius Rex & Iudaei, qui adhuc Hierosolymis, sint etiam in captiuitatem abducendi. Schm. y) de. cf. v. 21. & not. c. 22, 11 z) Tsidkia. ℣. 3. a) c. 13, 13. c. 22, 2. b) sc. de fratribus vestris. s) 2 Reg. 24, 15. ℣. 17.

Cohaeret enim non tam cum sequenti, vt Schm. aliisque placet, quam cum praeced. versu; quippe a v. 21. per spatium separatur. r) cf. not. c. 24, 5. ℣. 21. s) Noua Epistolae pars. t) alias Aechab v. 22. cf. v. 8. 9. u) qui prophetant vobis. cf. c. 14, 15. c. 23, 16. 25. c. 27, 14. 15. x) & percutiet eos, h. e. occidet (igne enim torrendi erant v. 22.) tanquam seditiosos & turbulentos prophetas. ℣. 22. y) i. e. maledictionis exemplum & formula. cf. c. 24, 9. c. 25, 18. c. 44, 12. & opp. Gen. 48, 20. z) turbae captiuae. c. 24, 5. c. 40, 1. a) cf. v. 21. Ies. 65, 15. b) quos torruit. Leu. 2, 14. ℣. 23. c) cf. not Ios. 7, 15. Iud. 20, 6. d) dum moechati sunt cum &c. cf. c. 23, 10. 14. & 2 Tim. 3, 6. it. seniores Susannae. e) cf. v. 21. 9. f) & testis sc. oculatus; etsi scelera sua vel maxime occultent. cf. Leu. 5, 1. Gen. 31, 50. Mal. 3, 5. Ita etiam Arabes Schahid s. testem vocant, qui praesens adfuit; & coram aliquid vel vidit vel audiuit. Et Iuuenal. Satyr. 13. v. 75. Tam facile & pronum est superos contemnere testes, si mortalis idem nemo sciat.

℣. 14. שם Pro eo hab. שמה 1. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. ℣. 16. אל־כסא Pro eo hab. על־ 1. sic fu. 5. ℣. 17. ואת־הרעב cum praef. ו 5 sic fe. 1. & fu. 2. & sic in marg. 6. 9. sec. Mas. 1. sed contra Erff. h. l. & impr. ad Ex 21. 5. השערים per Chateph-pat. 3. 5. contra M. l. ℣. 19. Pro אליהם hab. אליכם 1. & in marg. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 23. הוידע ita 9. sec. leges Cthib & Kri. נאם per vitium 6. 9.

℣. 24. g) *ad Semaiam vero* (subintellige: inquit Deus ad Ieremiam v. 30.) &c. Tertia pars eiusdem Epistolæ. h) *Nehelamitam*, a familia l. patria procul dubio dictum. at *Kimchi*: *somniatorem*, q. s. esset a חלם *somniauit*, coll. v. 8. i) per litteras. v. 25.

℣. 25. k) *in nomine tuo*, (He emphat. vt Gen. 27, 37. Ies. 3, 6.) non in nomine Domini, vt tu mentiebaris v. 26. Videtur tamen simul indicare nominis subscriptio. *Schm.* l) *litteras*. v. 29. t. Etiam pluraliter *vnas litteras* notat, vt 2 Reg. 10, 1. coll. v. 2. c. 20, 12. m) sacerdotis summi vicarium, a Chaldæis tandem interemtum c. 52, 24. 2 Reg. 25, 18. forte haud melioris frugis, quam ipse Semaiah, a quo litteras acceperat. cf. not. c. 21, 1. Dicitur vero (inquit *Schm.*) epistola scripta simul *ad populum & sacerdotes*; sc. vt Tsephanias eam sacerdotibus, inter quos & Ieremias erat, & coram omni populo in templo prælegeret. cf. v. 29.

℣. 26. n) *te* scil. *Zephaniam*. v. 25. o) quem Zephaniæ in summi Pontificis vicariatu antecessorem fuisse, est verisimile. p) *vt sint ex ordine vestro inspectores*. al. *vt sitis tu & alii* &c. sc. ad exemplum *Paschuris* c. 20, 1. q) *propter omnem virum*, s. ad coercendum omnem virum. r) *insanientem, fanaticum* (s) 2 Reg. 9, 11. Hos. 9, 7. nomen conuicii. s) *& prophetias iactantem*, prophetastrum. v. 27. Zach. 13, 4. t) *ita vt detineas*, quisquis fuerit. u) *in cippum*. c. 20, 2. x) *neruum* vel *carcerem* (1) rad. Sam. *coarctauit, clausit*.

℣. 27. y) *Nunc igitur*. q. d. Quæ cum ita sint, iure tibi exprobrari potest officii intermissio, quod

וְאֶל־שמעיהו הנחלמי תאמר לאמר׃ כה־ 24

כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל לאמר יען אשר אתה

שלחת בשמכה ספרים אל־כל־העם אשר בירושלם

ואל־צפניה בן־מעשיה הכהן ואל־כל־הכהנים לאמר׃

26 יהוה נתנך כהן תחת יהוידע הכהן להיות פקדים בית

יהוה לכל־איש משגע ומתנבא ונתתה אתו אל־

27 המהפכת ואל־הצינק׃ ועתה למה לא גערת בירמיהו

28 הענתתי המתנבא לכם׃ כי על־כן שלח אלינו בבל

לאמר ארכה היא בנו בתים ושבו ונטעו גנות ואכלו

29 את־פריהן׃ ויקרא צפניה הכהן את־הספר הזה באזני

ל ירמיהו הנביא׃ ויהי דבר־יהוה אל־ירמיהו

31 לאמר׃ שלח על־כל־הגולה לאמר כה אמר יהוה אל־

שמעיה הנחלמי יען אשר נבא לכם שמעיה ואני לא

32 שלחתיו ויבטח אתכם על־שקר׃ לכן כה־אמר יהוה

הנני פקד על־שמעיה הנחלמי ועל־זרעו לא־יהיה לו

איש יושב בתוך־העם הזה ולא־יראה בטוב אשר־אני

עשה־לעמי נאם־יהוה כי־סרה דבר על־יהוה׃

ל 1

2 הדבר אשר היה אל־ירמיהו מאת יהוה לאמר׃ כה־

אמר יהוה אלהי ישראל לאמר כתב־לך את כל־

3 הדברים אשר־דברתי אליך אל־ספר׃ כי הנה ימים

באים נאם־יהוה ושבתי את־שבות עמי ישראל ויהודה

אמר יהוה והשבתים אל־הארץ אשר־נתתי לאבותם

וירשוה

quod ne verbis quidem coercueris Ieremiam, nedum carcere. z) *obiurgasti Ieremiam*. Gen. 37, 10. a) v. 25. *vobis* s. *apud vos*.

℣. 28. b) *Siquidem*. Gen. 18, 5. c) scil. litteras v. 1. 25. aut forte quendam, qui ex ore ipsius nobis diceret, v. g. *Seraiam* c. 51, 59. Si *litteras* subintelligimus, aliam saltem eiusdem argumenti, de *serendo, ædificando* &c. sed hac præsenti antiquiorem epistolam a Ieremia ad captiuos scriptam esse, cum *Schm.* statuimus, ita vt hac iterata epistola repetierit equidem contenta prioris,

CAP. XXX.

addito tamen simul elencho nominali contra hos pseudoprophetas. conf. simile quid c. 36, 32. d) *Longum est* scil. exilii vestri *tempus*. 2 Sam. 3, 1. e) cf. v. 5. Ez. 11, 3.

℣. 29. f) *Et propterea quod in tui gratiam prælegit* c. 36, 15. Putamus continuari verba Epistolæ Ieremiæ. Nec dubitandum, quin *Tsephaniah* v. 25. ad confundendum & in pudorem dandum Ieremiam legerit in auribus eius Schemaiæ epistolam. *Schm.*

℣. 30. g) *Ideo factum est*, inquam. v. 25.

℣. 31. h) v. 1. 4. 20. i) *de*. v. 21. k) v. 24. l) cf. c. 28, 15.

℣. 32. m) visitatione Iræ c. 32, 10. Ex. 20, 5. n) v. 24. o) *videbit fruiturus*. *bonum*. c. 17, 6. Ps. 27, 13. p) Ies. 65, 10. q) cf. c. 28, 16. Deut. 13, 6.

CAP. XXX. ℣. 1. r) Postquam Propheta c. 28. & 29. falsas præsumtiones destruxit ac eradicauit, pergit nunc ad ædificandi plantandique officium c. 30, 31. cf. c. 1, 10.

℣. 2. s) cf. c. 36, 2. Ies. 30, 8. Hab. 2, 2. t) *verba, quæ loquutus sum*, i. e. quæ nuntia sc. a v. 4. vsque ad fin. c. 31. Nimirum Deus primo loquutus est ad Ieremiam illa verba, deinde vero præcepit illi, *Scribe* &c. Ieremias vero quando scripsit, mandatum scribendi præmisit. *Schm.*

℣. 3. u) *Nam*. q. d. Iuuabit omnino, hæc verba in litteras relata apud Iudæos perenniter exstare, vt ne animum in diuturnis calamitatibus despondeant, sed illustri hac promissione se consolentur. *Nam certo dies venturi sunt* &c. *Schm.* Et hunc vsum vltimis præsertim diebus hæc scriptio præstabit, coll. v. 24. x) *& reducam*. cf. v. 18. c. 29, 14. c. 48, 47. y) vid. not. v. 4. z) c. 12, 15. c. 23, 3. c. 32, 37.

℣. 27. הענתתי Nun sine Dag. t. 2. 3. 21. 22. sic su. 5. Vid. Varr. lect. 1 Sam. 23, 27. CAP. XXX. ℣. 1. אשר per Makk. 2. 6. 9. 10. 11. 16. 20. sic su. 5. ℣. 3. ושבתי per Rbhia mikra 2. 3. sic su. 5.

וירשוה : ואלה הדברים אשר דבר יהוה 4
אל־ישראל ואל־יהודה : כי־כה אמר יהוה קול חרדה 5
שמענו פחד ואין שלום : שאלו־נא וראו אם־ילד זכר 6
מדוע ראיתי כל־גבר ידיו על־חלציו כיולדה ונהפכו
כל־פנים לירקון : הוי כי גדול היום ההוא מאין כמהו 7
ועת־צרה היא ליעקב וממנה יושע : והיה ביום ההוא 8
נאם ׀ יהוה צבאות אשבר עלו מעל צוארך
ומוסרותיך אנתק ולא־יעבדו־בו עוד זרים : ועבדו 9
את יהוה אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם :
ואתה אל־תירא עבדי יעקב נאם־יהוה ואל־תחת
ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת־זרעך מארץ
שבים ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד : כי־אתך 11
אני נאם־יהוה להושיעך כי אעשה כלה בכל־
הגוים ׀ אשר הפצותיך שם אך אתך לא־אעשה
כלה ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך :
כי כה אמר יהוה אנוש לשברך נחלה 12
מכתך : אין־דן דינך למזור רפאות תעלה אין לך : 13
כל־מאהביך שכחוך אותך לא ידרשו כי מכת אויב 14
הכיתיך מוסר אכזרי על רב עונך עצמו חטאתיך :
מה

magnus respectu angustiæ Ioel 2, 11. Am. 5, 18. 20. Zeph. 1, 14. sed magnus quoque respectu gratiæ v. 8. Mal. 3, 2. seqq. *l) præ non esse sicut illum, ita vt plane nullus sit ei similis.* cf. not. c. 10, 6. *m)* c. 14, 8. Dan. 12, 1. *n) attamen ex illa saluabitur.* cf. v. 10. c. 23, 6.

✠. 8. *o) diffringam.* cf. c. 28, 2. *p) iugum eius* scil. *Iacobi* v. 7. s. *Iacobo impositum* 1 Reg. 12, 4. sicut mox eadem persona pergit: *Et non seruire facient eum* &c. cf. Ies. 9, 3. vel *iugum eius*, hostis Babylonii, vt Ies. 10, 27. c. 14, 25. Pertinet ad eam ætatem, quæ liberatis & salutis compos futura erat, diffracto iugo, quod patres portaverant. *Cocc.*

a) M. 65, 9. Ps. 69, 36.

✠. 4. *c) Hæc vero sunt verba*, inquit Ieremias, *quæ locutus est* & scribi iussit *Dominus* v. 2. Ceterum hoc totum vaticinium ad Messiæ tempora referendum esse, ex Iudæis ipsis agnoscunt *Kimchi* aliique, & *Abarbanel* haud indignis argumentis confirmat: (1) quia hic & v. 3. mentio fit de reductione *Iuda & Israelis*, cum constet, ex Babylone Iudæos solum, nec omnes quidem, reuertisse; (2) quia v. 11. 16. *omnes* populi, Iudæis inimici, dicuntur consumendi, cum tamen in deuastatione Babelis soli Babylonii deuastati sint; (3) quia v. 9. 21. promittitur *Rex Dauid*, cum tempore secundi Templi non regnauerit quisquam de familia Dauidis; (4) quia hæc liberatio post tempus longinquum valde v. 10. 12. adde v. 24 ita vt (5) non redituri sint in captiuitatem v. 8. 10. secus ac post reditum ex Babylone factum.

✠. 5. *c) Nimirum.* *d)* 1 Sam. 14, 15. Ies. 21, 4. Ez. 26, 15. *e)* cf. Ier. 4, 31. c. 48, 19. Sine temeritate asserimus, loqui hic Deum de se ipso in Plur. ob Personarum Trinitatem, vt Gen. 1, 26. c. 11, 7. *Schmidius.*

✠. 6. *f) sitne pariens s. parturiens*, instar mulieris. q. d. Hoc quidem naturæ repugnat; interea tamen vidi Israelitas tam insolito dolentes, ac si parturirent. *g)* c. 4, 31. c. 6, 24. *h) in flauedinem* (6) Deut. 28, 22. velut icteri s. morbi regii, vt LXX vertunt, & ex his voce harmonica ירקאן *Arabs.* Describitur ergo ingens calamitas, quæ liberationem antegressura est. cf. v. 6.

✠. 7. *i) Vah!* Ies. 1, 24. Zach. 2, 10. 11. *k) magnus*

q) c. 2, 20. *r) non vt seruo vtentur.* cf. c. 27, 7. c. 34, 9. *s)* c. 51, 2. Ies. 1, 7. ✠ 9. *t) Verum seruient* meliorem quandam seruitutem. cf. Rom. 6, 19. 20. *tt)* recte Ion *& Messia filio Dauidis.* & *Abarb.* Hic est Rex Messias, inquit, qui regnabit de domo Dauid, ideoque nomine eius adpellatur. conf. Ez. 34, 23. c. 37, 24. Hos. 3, 5. & not. Ies. 55, 3. *u) suscitabo* Deut. 18, 15. 18. ex prosapia Dauidis Ier. 23, 5. cf. Act. 13, 32.

✠. 10. *x) Tu igitur*, cui hæ promissiones peculiariter datæ. v. 11. Conclusio ex præcedentibus nata. *y)* sc. nimium & hoc modo, quasi te penitus abiecerim. cf. c. 46, 27. Ies. 41, 13. c. 43, 1. 5. c. 44, 2. *z) e longinquo* sc. loco. Ies. 5, 26. c. 43, 6. ab oriente & occidente, ibid v. 5. *a) captiuitatis suæ.* cf. v. 3. 18. 2 Par. 6, 37. 38. *b) & tranquillus erit* a formidine mali. Prou. 1, 33. *c) trepidare faciens.* haud obscure respicit ad v. 5. *Schm.* Opponitur שאנן על, coll. Ies. 32, 11. vti alias quoque בטח על, coll. Ez. 30, 9. *Cocc.* ✠. 11. *d)* Ies. 43, 2. 5. Ion. *in adiutorium tuum erit* VERBVM meum. *e)* cf. Ies. 60, 12 Zach. 12, 9. *f) non faciem consummationem.* cf. c. 4, 27. c. 5, 10. 18 Am. 9, 8. Mal 3, 6. *g)* cf. not. c. 10, 24. c. 31, 18. c. 46, 28. Ion *Et afferam super te castigationes ad docendum te, attamen indicio* (s. pœna) *moderato. h) nequaquam tamen patiar te insontem* vel tibi ipsi vel aliis *videri.* c. 46, 28. Ex. 34, 6. 7. cf de Dauide 2 Sam. 12, 13. 14. ✠. 12. *i) Nam*, (vt illud amplius vrgeam, quod modo di i v. 11. quod haud debeas tibi innocentiam imaginari) *sic dixit* &c. *k)* v. 15. c. 8, 22. c. 15, 18. *desperatum quid est confractioni tuæ*, i. e. confractio tua habet malum in se (vt tu putas & clamas v. 15.) desperatum. *Schm.* Conf. Thr. 2, 13. *l) ægerrima.* c. 10, 19. Nah. 3, 19. ✠. 13. *m) indicans indicium tuum*, vindicans caussam tuam aduersus oppressores & hostes tuos. c. 22, 16. Ps. 9, 5. Miscet Propheta diuersos tropos, modo ex medicina, modo ex foro petitos. *n)* Cocc. *ob fœditatem* vulneris (4) Hos. 5, 13. Obad. v. 7. at plerique *ad sanitatem*, velut expresso pure recuperandam; coll. Rad. Ies. 1, 6. Ion. *ad miserendum tui.* *o) curationes.* (3) c. 46, 11. *p) obductionis s. coalitus* in cicatricem, ibid. conf. Verb hic v. 17. c. 8, 22 c. 33, 26. ✠. 14. *q)* c. 22, 20. *r) non curant.* v. 17. Ies. 62, 12. *s)* q. d. Nec mirum tuos amasios tui oblitos fuisse, *quia* &c. Ita enim facere solent temporarii amici, vt ingruente calamitate amicos destituant. *t)* Thren. 2, 4. 5. Ies 63, 10. *u)* Ies. 60, 10. *x)* Hos. 5, 2. *y) crudelis*, i. e. plaga & castigatione, quas hostis & tyrannus sine misericordia infligunt. *Schm.* Conf. c. 6, 23. Iob. 30, 20. *z)* q. d. non iniuste tamen, verum *propter* &c. v. 15. *a)* & propterea *quod numerosa facta sunt.* v. 15. c. 5, 6. Ps. 40, 13. 6. Am. 5, 12.

✠. 7. מאין per *Tsere* in constructione, 1. 3. 6. 9. 10. 24. 20. sic fu. 2, contra *M I.* ועת per *Kedma* loco *Mekk.* 3." 6. 9. 10. 14. 20. 21. vtrumque vero hab. 1. 11. ✠. 9. אשר אקים ita 7. 19. 18. & *Ber.* ✠. 11. *Spatium* præmittunt 1. 2. 7. 8. 12. 21. 22. 23 ✠. 11. הפיצותיך sic *def* 7. 8. 22. secund. *Mas. Impr.* & *Erff.* Insuper *Mas. Erff.* scribi iubet הפצותיך, & legi per *Vau.* שם sine *Dag.* 3. 6. 20. 14. 21. 22. sic fu. 5. ויסרתיך ita in *Kal.* 1. & 6. 9. in marg. sic fu. 5.

טו מַה־תִּזְעַק עַל־שִׁבְרֵךְ אָנוּשׁ מַכְאֹבֵךְ עַל רֹב עֲוֺנֵךְ
16 עָצְמוּ חַטֹּאתַיִךְ עָשִׂיתִי אֵלֶּה לָךְ׃ לָכֵן כָּל־אֹכְלַיִךְ
יֵאָכֵלוּ וְכָל־צָרַיִךְ כֻּלָּם בַּשְּׁבִי יֵלֵכוּ וְהָיוּ שֹׁאסַיִךְ לִמְשִׁסָּה
17 וְכָל־בֹּזְזַיִךְ אֶתֵּן לָבַז׃ כִּי אַעֲלֶה אֲרֻכָה לָךְ וּמִמַּכּוֹתַיִךְ
אֶרְפָּאֵךְ נְאֻם־יְהוָה כִּי נִדָּחָה קָרְאוּ לָךְ צִיּוֹן הִיא דֹּרֵשׁ
18 אֵין לָהּ׃ כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה הִנְנִי־שָׁב שְׁבוּת
אָהֳלֵי יַעֲקוֹב וּמִשְׁכְּנֹתָיו אֲרַחֵם וְנִבְנְתָה עִיר עַל־תִּלָּהּ
19 וְאַרְמוֹן עַל־מִשְׁפָּטוֹ יֵשֵׁב׃ וְיָצָא מֵהֶם תּוֹדָה וְקוֹל
מְשַׂחֲקִים וְהִרְבִּתִים וְלֹא יִמְעָטוּ וְהִכְבַּדְתִּים וְלֹא
כ יִצְעָרוּ׃ וְהָיוּ בָנָיו כְּקֶדֶם וַעֲדָתוֹ לְפָנַי תִּכּוֹן וּפָקַדְתִּי עַל
21 כָּל־לֹחֲצָיו׃ וְהָיָה אַדִּירוֹ מִמֶּנּוּ וּמֹשְׁלוֹ מִקִּרְבּוֹ יֵצֵא
וְהִקְרַבְתִּיו וְנִגַּשׁ אֵלָי כִּי מִי הוּא־זֶה עָרַב אֶת־לִבּוֹ לָגֶשֶׁת
22 אֵלַי נְאֻם־יְהוָה׃ וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם
לֵאלֹהִים׃
23 הִנֵּה ׀ סַעֲרַת יְהוָה חֵמָה יָצְאָה סַעַר מִתְגּוֹרֵר עַל רֹאשׁ
24 רְשָׁעִים יָחוּל׃ לֹא יָשׁוּב חֲרוֹן אַף־יְהוָה עַד־עֲשֹׂתוֹ וְעַד־
הֲקִימוֹ מְזִמּוֹת לִבּוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים תִּתְבּוֹנְנוּ בָהּ׃

לא CAP. XXXI.

בָּעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה אֶהְיֶה לֵאלֹהִים לְכֹל
2 מִשְׁפְּחוֹת יִשְׂרָאֵל וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם׃ כֹּה אָמַר

יְהוָה

יתיר א׳ — מלא ו׳ — הפטרה ליום שני של ר״ה

℣. 15. b) Ecquid vero clamas? Docet hoc, Deum v. 13. 14. per concessionem querelas Israelis enumerasse: q. d. Verum est, quod conquereris, ademodum duriter te tractaui; sed ita, vt iniuriam tibi haud fecerim: immo potius eum in finem te puniui, ne vel tibi vel aliis innocens videreris v. 11. c) vid. v. 12. c. 10, 19. d) & quod desperatus sit. v. 12. c. 15, 18. Ief. 17, 11. e) Subiungit veram caussam horum malorum, vt agnitis peccatis suis diuinæ iustitiæ humiliter se submittant. c. 13, 22. Thren. 3, 39. seqq. f) vid. not. v. 14.

℣. 16. g) Cohæret vel cum v. 11. vel cum proxime præc. v. 15. q. d. Vt ipso euentu agnoscas, paterno & optimo fine, propter peccata tua te castigatum a me fuisse, propterea &c. cf. c. 29, 11. c. 33, 24. h) c. 2, 3. i) Ion. opprimentes te opprimentur, sc iure talionis. cf. c. 2, 14. Ief. 33, 1. c. 41, 11. Apoc. 13, 10. k) c. 21, 22. l) direptores tui. Particip. cum א epenthet. a שסה c. 50, 11. Ief. 17, 14. aut a שסס compensata med. rad. per א, ad flexionem Syr. עאלין pro עללין. m) cf. Ez. 39, 10.

℣. 17. n) Explanatiuum est, q. d. Nam, vt amplius exponam, quid facturus tibi sim. Seh. vid. o) Phrasis a natura vulnerum desumta, in quorum curatione caro paullatim adscendit coalescendo, donec locus apertus impleatur, Hen n. cf. v. 13. & c. 8, 22. p) Vulg. cicatricem. cf. not. c. 8, 22. c. 33, 6. q) expulsam, disiectam c. 49, 36. Mich. 4, 6. r) vocarunt te, Impersonaliter; vel subintell. hostes tui v. 16. significantes, desperatum de te esse. s) sec. accent. Thon ipsa est, inquiunt, i. e. viduus homo vel immedico mulus (c. 31, 21. c. 2, 6. Zeph. 2, 15.) nomine & omine; vel Thon tot infortuniis iam nota. t) conf. v. 14.

℣. 18. u) vid. v. 3. 10. cf. Ez. 11, 16. 17. Zeph. 3, 19. Am. 9, 14. x) cf. Zach. 10, 6. y) Ion. addit: Hierosolyma. cf. Zach. 1, 16. z) in tumulo suo. Ios. 11, 13. a) Cocc. Lex. p. 64. Templum, coll. Ief. 32, 14. sic Ion. & Vulg. at Schm. intelligit palatia, maxime regium, coll. 1 Reg. 16, 18. b) Ion sicut decet eam. Num. 29, 6. Optimus & ordinatissimus Ecclesiæ N. T. status describitur sub imagine Reipublicæ Iudaicæ optime constitutæ. Schm. c) I. e. inconcussum manebit. Zach. 14, 10.

℣. 19. d) sc. ex palatio, vrbe, habitaculis ac tentoriis Iacobi. v. 18. Sensus: omnia personabunt laudibus diuinis. e) Ief. 35, 10. c. 51, 11. f) ludentium in instrumentis. 2 Sam. 6, 5. 21 & in spiritu ac veritate Ioh. 4, 23. g) cf. not. c. 29, 6. Ief. 9, 2. Ez. 37, 26. h) augebo eos. Iob. 14, 21. i) nec minores s. inferiores erunt. ibid.

℣. 21. k) dux eius, c. 14, 3. c. 25, 34. 2 Par. 23, 20. De Messia intelligit Kimchi vid. Ief. 33, 21. l) idem quod sequens e medio ipsius. m) & Dominator eius. Ion. & Messias eorum. sic etiam Kimchi. conf. Mich. 5, 1. n) notat originem Christi τὸ κατὰ σάρκα. cf. Deut. 18, 15. 18. Ion. e medio eorum reuelabitur. o) & faciam eum (Iacobum) accedere ad me in Christo, ceu sacerdotes spirituales Num. 16, 5 Ps. 65, 5. 1 Petr. 2, 4. 5. p) ita vt accedat, cum parrhesia. Hebr. 4. 16. c. 7, 19. Eph. 2, 18. non refugiturus a me, vt olim Ex. 20, 15. 16. Deut. 18, 16. cf. Ex. 24, 2. Alii suffixum verbi referunt ad Christum, h. m. & propius admittam eum faciamque vt ad me accedat ceu Sacerdos & sponsor melioris testamenti Heb. 7, 22. qui se ipsum mihi offerat Heb. 9, 14. pro vobis Eph. 5, 2. vt per ipsum etiam vos accessum ad gratiam meam habeatis Rom. 5, 2. Heb. 4, 16. & populus meus sitis, hic sequenti v. 22. q) Nam alioquin quis ille, qui spondeat pro corde suo (ausit iniussu meo, sine sponsore Christo, ex opinione propriæ dignitatis, quasi cor suum Deo dignum sit) ad accedendum ad me? Quæstio est sensus negatiui. cf. Gen. 44, 32. c. 43, 9. it. Ief. 38, 14. Ps. 119, 122. Iob. 17, 3. & Prou. 20, 9. Al. in sensu affirm. Nam quis est, qui tradit sc. in permutationem oblatorum bonorum cor suum? coll. Ez. 27, 9. 27. Neh. 5, 3. Apoc. 3, 18. & Prou. 23, 26. vt vero corde ac fide ad me accedat in Christo Iesu, coll. Heb. 10, 19. 22. Ief. 50, 10 &c.

℣. 22. r) c. 24, 7. s) c. 31, 1. Gen. 17, 7. Ez. 11, 20. Zach. 8, 8.

℣. 23. t) Interea tamen ecce &c. cf. notata ad c. 23, 19. 20. & Ief. 66, 14. seqq. u) Tig. furor. S. procella iræ, cf. Ief. 42, 25. Ez. 5, 15. Prou. 22, 3. x) commorans, permanens; 1 Reg. 17, 20. Ion congregans sese; Hos. 7, 14. Ps 56, 7. Ps 59, 4. at Cocc. intorquens se vel deflectens. a גרר; Prou. 21, 7.

CAP. XXXI, 1. y) Tempore illo, inquam, sc. in fine dierum c. 30, 24. Reassumitur ac specialius explicatur quod c. 30, 22. generalius dictum, S. z) c. 24, 7. & contrar. Hos. 1, 9. a) cf. v. 9. c. 30, 3. 4. Gal. 6, 16. b) v. 33. c. 30, 22. c. 32, 38. 2 Cor. 6, 16. ℣. 2. c) Ita enim.

℣. 16. לכן per Rbbia 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 25. sec. Mas. 1. h. l. sed contra Erff. h. l. & impr. ad c. 7, 32. ℣. 17. ארכה cum Dag 7, 8. contra Mas. 1. ℣. 21. מי הוא ita 1. & sic fe. 5. ℣. 22. ואנכי per Sakeph. 3. 5. ℣. 23. וסער cum præf. Vau 2. in marg. על per Mak. 1. 3. & sic fu. 5.

יהוה מצא חן במדבר עם שרידי חרב הלוך להרגיעו
3 ישראל: מרחוק יהוה נראה לי ואהבת עולם אהבתיך
4 על־כן משכתיך חסד: עוד אבנך ונבנית בתולת ישראל
ה עוד תעדי תפיך ויצאת במחול משחקים: עוד תטעי
6 כרמים בהרי שמרון נטעו נטעים וחללו: כי יש־יום קראו
נצרים בהר אפרים קומו ונעלה ציון אל־יהוה אלהינו:
7 כי־כה אמר יהוה רנו ליעקב שמחה וצהלו
בראש הגוים השמיעו הללו ואמרו הושע יהוה את־
8 עמך את שארית ישראל: הנני מביא אותם מארץ צפון
וקבצתים מירכתי־ארץ בם עור ופסח הרה וילדת יחדו
9 קהל גדול ישובו הנה: בבכי יבאו ובתחנונים אובילם
אוליכם אל־נחלי מים בדרך ישר לא יכשלו בה כי־
י הייתי לישראל לאב ואפרים בכרי הוא: שמעו
דבר־יהוה גוים והגידו באיים ממרחק ואמרו מזרה
11 ישראל יקבצנו ושמרו כרעה עדרו: כי־פדה יהוה את־
12 יעקב וגאלו מיד חזק ממנו: ובאו ורננו במרום־ציון
ונהרו

more aeterno &c. cf. Ief. 63,). Ioh. 13, 1. o) *r fponfam meam dilexi* cf 43, 4. Hof, , 1. p) *pre- terea* in de- monftratio- em amoris nei aeterni. q) *raxi te* Hof 11, . Cant. 1, 4. oh. 6, 44. r) *e mifericor- dia* f. *gratia* nea. cf. Ief. 63, 7.
℣. 4. s) *Ad- huc* v. 23. Etiamfi longo tempore in
קמ״ץ
בסגולתא
captiuitate & miferia verfata fis, vt res adpareat, qf. nunquam te aedificaturus effem. *Schm.* t) Ief. 44, 26. Ez. 36, 8. 10. Pf. 121, 3. u) *&* *aedificata eris*, fcil. folide, conftanter v. 40. & prout decet c. 30, 18.

d) fcil. Deus Filius, qui per totum hoc caput confilium beneplaciti Patris fui exponit, coll. v. 3. e) fc. *in oculis meis* vel *Domini* Iud. 6, 17. Ex. 33, 7. *Inuenta* gratia eft, quia vltro & gratis fidei oblata, non ex merito. *Schm.* cf. Ioh. 1, 16. 17. Eft promisfio pro Ifraelitis *a gladio refiduis*, per Chriftum liberandis: phrafis vero poene tota defumta ex hiftoria eductionis ex Aegypto per defertum in terram Canaan. q. d. Sicut quondam *in deferto* Ifraelis, ob multiplicem ipfius contumaciam grauiter quidem adflicti, rurfus tamen mifertus fum &c. itanunc quoque eius *in deferto* exilii, adflictionumque tandem miferebor, reducturus eum inde ad requiem. f) conf. Hof. 2, 16 g) *refiduorum a gladio* Affyriorum & Chaldaeorum mifcentur hic proprie dicta cum tropicis, vt de fubiecto certius conftet. cf. v. 7. it. Ief. 10, 22. Rom. 9, 27. c. 11, 5. 26. h) *eundo* fc. *ibi* vel *ibis* c. 2, 2. c. 37, 9. *Dominus*. Eft decreti & fufcepti operis, q. d. vt iam apud me decreuerim, & definito tempore praestiturus fim illi requiem. *S.* Conf. 2 Sam. 7, 23. i) *ad requiem dandum ipfi* fc. *Ifraeli*. c. 47, 6. c. 50, 34. cf. Hebr 4. tot. Pleonafmus pronominis, vt Ex. 2, 6.
℣. 3. k) *A longinquo*, h. e. ab aeterno Ief. 25, 1. Pf. 139, 2. cf. Ioh. 1, 1. & not. Ief. 30, 27. l) *Deus Pater.* vid. v. 1. Idem namque loquitur, qui v. 1. & qui hoc ipfo v. & in feqq. pergit, fc. Chriftus. m) confilium pacis de requie Ifraelis mecum habens, mihique exfequendum iniungens. Vid not. ad Ief. 48, 16. ii. *Coc.* In Comm. qui cf. Ioh. 3, 32. c 5, 19. Eph. 5, 11. Ief. 63, 9. Prou. 8, 22. feqq. &c. n) *Itaque* fecundum illam Patris voluntatem *amare*

Idem verbum repetitum fumitur aliquando reduplicatiue, vt v. 18. *caftigafti me & caftigatus fum—conuerte me & conuertar*. Rafchi ita: Duae aedificationes contigerunt tibi per manus hominum, ideo rurfus defolatae funt: adhuc vero te ipfe aedificabo tertium, & aedificata manebis in aeternum. x) v. 21. c. 18, 13. y) *fumes* ornatus caufa, f. *amicies te*. c. 4, 30. Ief. 61, 10. z) *tympana tua*. Sub V. T. virgines in populo Dei tympana tractare, & choreas ducere folebant. *Schm.* Conf. v. 13. Ex. 15, 20. Iud. 11, 34. c. 21, 23. 1 Sam. 18, 6. a) S. *in chorum*. Tig. *in choro*. v. 13. Pf. 30, 12. Pf. 149, 3. cf. not. 2 Sam. 6, 16. & contrar. Thr. 5, 15. b) *ludentium* in inftrumentis c. 30, 19.

℣. 5. c) Ief. 65, 21. d) cf. Ioh. 4, 35. Act. 8, 14. e) iidemque *etiam profanabunt*, i. e. ad vfum fuum conuerterent. conf. not. Deut. 20, 6. c. 28, 30. Leu. 19, 23. 24. 25. ℣. 6. f) quo *vocabunt cuftodes*, ad obferuandum in fpecula conftituti 2 Reg. 17, 9. per quos plerique intelligunt Apoftolos & Euangelii doctores. cf. Ief. 62, 6. g) cf. Ief. 2, 3. Mich. 4, 2. Zach. 8, 21. ℣. 7. h) *cantate Iacobo gaudium*, i. e. gratulamini ei de gaudio. Ief. 61, 7. Excitat gentes ad communionem huius gaudii. v. 10. Deut. 32, 43. Rom. 15, 10. i) *in principio* al. *in coetu, fumma*. 1 Reg 21, 7 Amos 6, 7. Ex. 30, 12. k) *perge faluare*, qui tam praeclare coepifti. *Schm.* Conf. Pf. 118, 25.

℣. 8. l) Nam *ecce ego*. הנה in prophetiis non folum nota rei diligenter obferuandae, fed fimul affeuerandi & certificandi. *Schm.* m) v. 5 ex Affyria, Babylonia &c. c. 3, 18. n) v. 10. c. 32, 37. o) ex reliquis *lateribus* f. *extremitatibus* c. 6, 22. p) *claudus & caecus* &c. itineri alias inepti. gratia vniuerfalis, via plana ac facilis, vt nec infirmos ab aditu gratiae excludat. v. 9. cf. Ief. 35, 5. 6. Zeph. 3, 19. Luc. 14, 21. q) *grauida* 1 Sam. 4, 19. ℣. 9. r) *Cum fletu* poenitentiali, coll. c. 3, 21.-24. Ioel 2, 12. Alii conferunt Ezr. 3, 12. 13. fed minime ad mentem huius textus. s) *& cum fupplicationibus*. c. 3, 21. quales infra v. 18. feqq. Hof. 14, 3. 4. Ita ducam eos, vt de peccatis fuis vere contriti, gratiam meam humiliter implorent. t) *ducam eos*. Ief. 55, 12. u) cf. Ief. 42, 16. c. 48, 21. a) cf Ief. 12, 3. c. 35, 6. Deut. 8, 7. c. 10, 7. Apoc. 7, 17. y) in qua *non lapfabunt* Ief. 35, 8. c 40, 30. 31. z) c. 3, 19. 4. a) i. q. *Ifrael*. v. 1. 6. 18. 20. b) c. 3, 19 per adoptionem & regenerationem 2 Cor. 6, 18 Ioh. 1, 12. 1 Ioh. 3, 1. 2. Ion. *dilectus eft coram me*; addit Kimchi: *ficut primogenitus fuo patri*. Chriftus vero primogenitus Dei per naturam. cf. not. Ex. 4, 22. Sunt infuper, qui refpici putant ad Gen. 48, 19. c. 49, 26. ℣. 10. c) Compellantur gentes tum V. tum N. T. Illae, vt a vexatione & contemtu Ifraelis abftineant, hae, vt illi aggregentur *Schm.* cf. v. 7. Rom. 15, 9. feqq. Eph 3, 2. 6. d) *& annunciate* aliis quoque gentibus *in infulis* Ief. 24, 15. 16. c. 66, 19. e) quae funt *e longinquo* c. 5, 15 f) *difpergens* &c. c. 15, 7. f. idem ille *qui difperfit—recolliget ipfum* quoque. v. 8. cf. Hof. 6, 1 2. Rom 11, 23. feqq g) Ief 40, 11. Pf. 23, 1. Ez. 34, 11. feqq. h) *gregem fuum* fc. cuftodire folet. cf. c. 13, 17. Zach. 10, 3. ℣. 11. i) Zach. 10, 8. Hof 13, 14. k) Ief. 44, 23. c. 48, 20. l) ibid. & Leu. 27, 13. Pf. 103, 4. m) *fortioris ipfo*; Pf. 35, 10 Iob. 5, 15. cf. Ief. 40, 10. c. 49, 24. 25. Ier. 50, 34. Prou. 23, 11. & Luc. 11, 21. 22. ℣. 12. n) cf. Ief. 35, 10. c. 51, 11. o) *in excelfo*. Sic vocat Ecclefiam N. T. tanquam in illuftri & fublimi loco pofitam. confer Ez. 17, 23. c. 20, 40. c. 34, 14. Ion. *in monte domus fanctuarii, quod aedificabitur in Tfion*.

℣. 4. ונבנית ita cum *Geiah* 3. 5. fecundum *Maforam Erffurtenfem*. ℣. 7. הללו per *Chatephpat*. ℣. 6. 9. 10. 20. 22. ℣. 9. נחלי per *Metheg* & *Makk*. 1. 2. 5. ℣. 12. במרום per *Munach* 6. fic fe. 5.

ונהרו אל־טוב יהוה על־דגן ועל־תירש ועל־יצהר ועל־
בני־צאן ובקר והיתה נפשם כגן רוה ולא־יוסיפו
13 לדאבה עוד׃ אז תשמח בתולה במחול ובחרים וזקנים
יחדו והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים
14 מיגונם׃ ורויתי נפש הכהנים דשן ועמי את־טובי ישבעו
נאם־יהוה׃
טו כה אמר יהוה קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים
רחל מבכה על־בניה מאנה להנחם על־בניה כי איננו׃
16 כה אמר יהוה מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה
כי יש שכר לפעלתך נאם־יהוה ושבו מארץ אויב׃
17 ויש־תקוה לאחריתך נאם־יהוה ושבו בנים לגבולם׃
18 שמוע שמעתי אפרים מתנודד יסרתני ואוסר כעגל לא
19 למד השיבני ואשובה כי אתה יהוה אלהי׃ כי־אחרי
שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על־ירך בשתי וגם־
כ נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי׃ הבן יקיר לי אפרים

p) & (fluminis instar & copiose) confluent c. 51, 44. Ies. 2, 2. Mich. 4, 1. q) bonum Iehovæ essentiale, Christum, ceu fontem omnium bonorum, Hos. 3, 5. Ex. 33, 19. Ioh. 1, 16. 17. inclusis omnibus bonis, quæ hic sequuntur per ipsum partis, coll. v. 14. Ps. 65, 5. Philem. v. 6. Ion. & delitiabantur in bono, quod dabit illis Dominus. cf. Neh. 9, 25. r) propter (i. e. vt horum donorum participes fiant.) vel ad (pro אל) frumentum &c. s) oleum i. e. omnis generis bona spiritualia Hos. 2, 24. Zach. 9, 17. repræsentata sub typo terrestrium Deut. 7, 13. t) Ies. 58, 11. Ion. plena deliciis sicut hortus irriguus, qui irrigatus est. u) tabescere, (4) sc. præ mœrore ac sollicitudine ob rerum defectum: Infinit. cum ה parag. v. 25. Ps. 88, 10.

℣. 13. x) lætabitur Ies. 65, 18. Ps. 149, 3. adhibito cantu Iob. 21, 12. y) Distributio secundum subiecta, virgines, iuuenes, senes, sacerdotes, denotat vniuersalitatem & magnitudinem gaudii; Schmid. cf. Ps. 148, 12. Ioel 3, 1. 2. z) in chorea. vid. not. v. 4. a) & conuertam. Neh. 13, 2. Ps. 30, 12. b) Ies. 61, 3. Ioh. 16, 20. c) Ies. 61, 2. d) c. 20, 15. vid. Ies. 56, 7. e) ex mœrore suo. Esth. 9, 22. Præf. מ mutationem status præteriti notat, vt Ies 29, 18. c. 33, 13.

℣. 14. f) Et irrigabo. v. 25. 12. Ies. 43, 24. Ion. satiabo. g) Ies. 66, 21. h) pinguedine; Ion. deliciis. cf. Ps. 36, 9. Ps. 63, 6. Ies. 55, 2. i) quin & vniuersus populus meus. Ies. 43, 20. 21. k) cf. v. 12. Ion. bono meo, quod dabo illis. l) Ps. 65, 5. Ps. 22, 27. Ps. 107, 9. m) Ies. 1, 24.

℣. 15. n) De infanticidio Herodis allegant Matth. 2, 18. vnde Schm. aliique putant, prophetam h. l.

n l. designare tempus, quo aduenturus esset Messias, certo quodam signo plorantis Rachelis &c. Verum putamus, salua Matthæi allegatione, posse hunc textum in genere explicari de ploratu Rachelis super ablatione filiorum, non modo per infanticidium, sed etiam per captiuitatem, tum Assyriacam tum Babylonicam. Ita enim facilius cohæret cum v. 16. &c. cf. hic Ier. 40, 1. o) Nomen propr. vrbis Mat. 2, 18. in tribu Beniamin Ios 18, 25. prope Bethlehem, vbi Rahel mortu

Iud. 4, 5. coll. Gen. 35, 8. 16. seqq. p) sc. vox eiulatus (7) c. 9, 17. 18. 19. q) amaritudinum, amarissimi. c. 6, 26 r) Rahel, ceu mater Iosephi & Beniamini; prosopopœia pro matribus Rahelitarum. s) deplorans Piel (2) Ez. 8, 14. t) Ps. 77, 3. alludit ad Gen. 35, 17. 18. u) LXX. pluraliter ὅτι οὐκ εἰσί. sic Matth. 2, 18. Ergo enallage distributiua; q. d. quia non est (superest) vllus eorum, ac ipsa proin suis filiis orbata, cf. Gen. 42, 36. Ps. 39, 14. At Cocc. Lex. col. 23 quia ipse Seruator non adsit; q. d. Si scivissent matres in Bethlehem, Christum superesse, leuius tulissent cædem filiorum suorum. Ion. quia migrauerunt. ℣. 16. x) Ita vero ad eam dicit. y) i. e. tempera tibi a fletu. c. 2, 14. Coh. 3, 10. z) Ies. 65, 19. a) Ion. ab emittendo lacrymas. b) i. e. omnis tua passio & luctus mox læta catastrophe (qualis est mercedem post laborem accipientium) large compensabitur. Schm. cf. 2 Par. 15, 7. c) operi tuo; Syr. lacrymis tuis. cf. v. 15 Schm. Passiones fidelium, quas pie sustinent, inter bona eorum opera vtique ponendæ sunt. cf. Apoc. 2, 2. 3. Ies. 61, 8. 1 Cor. 15, 58. d) sc. filii, v. 15 17. ℣. 17. e) spes extremo tui; habes spem certam finis boni. cf. c. 29, 11. Ps. 19, 9. Hos. 2, 17. ℣. 18. f) vid. v. 9. g) dolentem, deplorantem se Hithp (1) post dura nimirum fata de peccatis suis vere pœnitentem, dicendo. rad. נוד c. 15, 5. c. 48, 17. h) c. 30, 11. i) & castigari me passus sum, coll. Leu. 26, 23. vel potius sec. Schm. & castigatus sum sc. egregie; iustissime tamen, quod nunc demum humiliter agnosco & profiteor. cf. Ies. 12, 1. Ps. 119, 71. k) qui nondum adsuetus est sc. iugo Hos. 10, 11. cf. Iud. 3, 31. ferus, indomitus, quem proinde multis verberibus coerceri oportet, donec iugum pati incipiat. cf. c. 2, 20. c. 5, 5. l) Nunc vero; vbi per gratiam tuam conuerti cœpi v. 19. conuerte me porro, & perfice in me tuum opus. sic v. 7. salua i. q. perge saluare. m) sc. reuera & plene. c. 4, 1. Thren. 5, 21. n) cui soli me trado & confido. cf. Ps. 25, 3. Ps. 143, 10. ℣. 19. o) post conuerti meum; nam nunc quidem, vbi me tam efficaciter traxisti ad pœnitentiam nec possum amplius, nec volo peccata fouere, sed &c. p) pœnitet me sc. peccatorum præteriti temporis. Iob. 42, 6. cf. Ps. 119, 67. q) Raschi & Kimchi: postquam cognitus sum mihimet ipsi, detectis meis peccatis Ita alias Niphal reciproce significat, vt נשמר cauit sibi &c. at Cocc. exponit: postquam παράδειγμα factus sum; coll. Prou. 10, 9. Schm. vero: post agnosci me, nimirum a te, Domine, in me gratiose pœnitentiam operante. cf 1 Cor. 13, 12. Gal. 4, 9. r) percussi femur, lugentium ritu Ez. 21, 17. s) pudet me c. 12, 13. c. 22, 22. Ezr. 9, 6. t) confundor, vix sustinens oculos meos ad te leuare. vlterior gradus pudoris, vt Ies. 45, 16. cf. Ez. 16, 54. 63. Luc. 18, 13. u) i. e. nam agnosco, quod iuste propter peccata iuuentutis meæ hactenus punitus sim. Schm. Conf. phrasin c. 15, 15. Ez. 39, 26. Mich. 6, 16. & Leu. 5, 1. x) Ion. peccatorum nostrorum priorum. cf. Ps. 25, 7. ℣. 20. y) Numquid filius? &c. Interrogatio affirmans, vt 1 Sam. 2, 27. Hab. 3, 8. Ies. 49, 24. Deus ipse se inducit velut mirantem, qui fiat, vt non possit non Ephraimi iterum iterumque ac continuo meminisse? q. d. Estne igitur tam carus mihi filius? ita sane! Est vtique. neque alia inde conclusio fieri potest. z) pretiosus, amatus, in pretio habitus. (1) confer Thren. 4, 2. a) vid. v. 9.

℣. 12. יוסיפו Iod def. requirit Mas. impr. ad 2 Reg. 20, 10. sed contra fidem codicum, & contra Mas 1 2. & Erff. h. l. Et R. Chaiim ad Prou. 5, 2. superiorem illam Masoram ipse ex Masora & codicibus confutat. ℣. 17. Spatium præmittunt 1. 5 7. 8. ℣. 18. שמוע defect. poscit Mas. impr. ad Ex. 22, 22. sed plene eadem ad 1 Sam. 23, 10 השיבני per Pasehta gemin. 6. 9. 10. 2.

אִם יֶלֶד שַׁעֲשֻׁעִים כִּי־מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד
עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה׃
21 הַצִּיבִי לָךְ צִיֻּנִים שִׂמִי לָךְ תַּמְרוּרִים שִׁתִי לִבֵּךְ
לַמְסִלָּה דֶּרֶךְ הָלַכְתִּי שׁוּבִי בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל שֻׁבִי אֶל־
עָרַיִךְ אֵלֶּה׃ 22 עַד־מָתַי תִּתְחַמָּקִין הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה כִּי־
בָרָא יְהוָה חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר׃
23 כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יֹאמְרוּ
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְעָרָיו בְּשׁוּבִי אֶת־
שְׁבוּתָם יְבָרֶכְךָ יְהוָה נְוֵה־צֶדֶק הַר הַקֹּדֶשׁ׃ 24 וְיָשְׁבוּ בָהּ
יְהוּדָה וְכָל־עָרָיו יַחְדָּו אִכָּרִים וְנָסְעוּ בָּעֵדֶר׃ כִּי הִרְוֵיתִי כה
נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וְכָל־נֶפֶשׁ דָּאֲבָה מִלֵּאתִי׃ 26 עַל־זֹאת הֱקִיצֹתִי
וָאֶרְאֶה וּשְׁנָתִי עָרְבָה לִּי׃ 27 הִנֵּה יָמִים בָּאִים
נְאֻם־יְהוָה וְזָרַעְתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה
זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה׃ 28 וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׁקַדְתִּי עֲלֵיהֶם
לִנְתוֹשׁ וְלִנְתוֹץ וְלַהֲרֹס וּלְהַאֲבִיד וּלְהָרַע כֵּן אֶשְׁקֹד
עֲלֵיהֶם לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ נְאֻם־יְהוָה׃ 29 בַּיָּמִים הָהֵם לֹא־
יֹאמְרוּ עוֹד אָבוֹת אָכְלוּ בֹסֶר וְשִׁנֵּי בָנִים תִּקְהֶינָה׃ כִּי ל
אִם־אִישׁ בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת כָּל־הָאָדָם הָאֹכֵל הַבֹּסֶר תִּקְהֶינָה
שִׁנָּיו׃ 31 הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְכָרַתִּי אֶת־בֵּית
יִשְׂרָאֵל

b) Ies. 5, 7. c. 66, 12. Prou. 8, 30. c) quam primum vel quoties loquor de ipso. c. 20, 8. c. 48, 27. d) Ion. addit: ad benefaciendum ei. q. d. quo magis loquor de ipso, eo magis accenditur meus in ipsum amor. cf. c. 29, 11. e) Ies. 49, 15. c. 63, 15. Cant. 5, 4. Intimo amoris & misericordiæ affectu. cf. Hos. 11, 8. Luc. 6, 36. f) c. 12, 15. Hos. 2, 21.

℣. 21 g) signa s. lapides viarum indices, quales in deserto congestos vocant Ar. Tsauvah, cognato nomine. (3) 2 Reg. 23, 17. h) S. columnulas, coll. Cant. 3, 6. aut conf. Ar. מרר transiit. alii: depone tibi mœstitias v. 15. c. 6, 26. i) aduerte. 1 Sam. 4, 20. Ps. 48, 14. k) Ies. 11, 16. l) ad viam, qua abiisti, vt eadem redeas. m) v. 4. cf. Ies. 47, 1. Am. 5, 2. Thr. 1, 15.

℣. 22. n) subduces te (2) Cant. 5, 6. Ion. obfirmas te ad reuertendum. o) auersa. q. d. sufficiat, te præteritis sæculis a me recessisse; nunc vero, vbi nouum temp9 instat, tuum est, serio & sine mora ad me conuerti. cf. c. 3, 14. c. 8, 5. p) q. d. Nam hoc tempus aliam vitam, alios mores postulat. q) creabit. Ex. 34, 10. Num. 16, 30. Prophetica enallage Præteriti pro Futuro, vt supra c. 15, 7. c. 39, 18. r) nouum quid, quod nunquam antea vel factum vel auditum. cf. Ies. 43, 19. c. 48, 6. 7. Coh. 1, 9. 10. quod ipsum & cor nouum requirit, abolita pristina duritie, 2 Cor. 6, 1. 2. Gal. 6, 15. s) femina, h. e. quæ nihil nisi femina est, non vxor, nimirum virgo; Cocc. Lex. 529. cf. Ies. 7, 14. t) circundabit i. e. in vtero habebit. Syr. amplectitur. u) Virum, c. 43, 6. c. 41, 16. qui est victor & præpollens viribus sine debilitate: cf. Ies. 9, 5. Cocc. Lex. p. 127. Non poterat apertius dici, non sine ænigmate, nisi diceretur virgo

הלכה קרי

peperit Christum filium Dei ibid. p. 129. Paradoxum est virum circumdari vtero, inprimis virginali Ioh. 3, 4. Ab hoc paradoxo phrasis desumta est, & applicata ad maius paradoxum, quod Filius Dei ipse, excellentior & maior non tantum vno viro, sed vniuerso mundo, vtero virginali continetur. S.

℣. 23. x) In præcedentibus loquutus est ad Israelem s. 10. tribus; nunc ad Iudam eodem modo, vt stylus etiam ad statum veterem Iudæ & Hierosolymæ accommodetur. Schm. y) Adhuc v. 4. c. 32, 15. q. d. Etsi hominibus res Iudæ desperata esse videbitur, tamen erit omnino adhuc tempus, quo &c. z) c. 30, 3. Hos. 6, 11. a) Num. 6, 24. sc. vt porro sis ac maneas, mons sanctitatis b) o mansio iustitiæ! In qua iustitia manet ac floret. Iob. 8, 6. cf. Ies. 32, 18. Vel est Nominatiuus per appositionem Iehouah. qui est mansio &c. Ier. 50, 7. vbi cf. notam. c) Ies. 11, 9. Zach. 8, 3. ℣. 24. d) scil. in terra Iudæ v. 23. e) populus Iuda, collectiue. f) omnes ac singulæ vrbes ipsius distributiue. g) agricolæ c. 14, 4. sc. habitabunt in ea; pacatis vbique rebus. cf. c. 51, 23. h) Ion. & qui proficiscuntur cum gregibus; pastores. cf. verbum Gen. 33, 17. c. 37, 17. ℣. 25. i) irrigabo v. 14. velut hortum irriguum v. 12. Ies. 58, 11. aut velut terram aridam, cum largo imbre humectatur ac refocillatur. c. 55, 10. Ps. 65, 11. k) fessam. Ps. 63, 2. Ps. 143, 6. cf. Ies. 32, 2. c. 40, 29. Mat. 11, 28. Ebr. 12, 12. l) languentem. vid. v. 12. m) Ion. addit: omni bono. Ps. 107, 9. ℣. 26. n) q. d. Etsi dolendum videatur, quod tamdiu hucusque qs. dormierim, neglecto in calamitatibus populo meo; tamen quia præclarum id habiturum erat euentum. (vt v. 18--22 expositum) ideo ne nunc quidem, vbi rursus velut euigilare cœpi, somni mei me pœnitet. cf. analogum quid 2 Cor. 7, 8. 9. o) euigilaui; cf. Ps. 35, 23. Ps. 44, 24. Ps. 78, 65. p) & circumspexi, instar expergefacti de somno, qui rerum statum interea, dum dormiuit, videt esse mutatum. Anthropopathia, q. d. Magno cum gaudio vidi & audiui, populum meum in his afflictionibus tandem resipuisse v. 18. q) somnus tamen meus; quo me ita gesseram hucusque, qs. populum meum non curarem. Ps. 44, 24. cf. Marc. 4, 38. r) suauis fuit. Prou. 3, 24. Ceterum Cocc. Lex. 347. de resurrectione Christi explicat, q. d. Hoc fine, vt animam defessam satiarem, surrexi & reuisi eos, qui contristati fuerant: & sic effectum est, vt non pœniteret me mortis meæ. sic cf. Ps. 16, 9.

℣. 27. s) Noua pars prophetiæ, de Israele & Iuda coniunctis. t) & conseram domum &c. Hos. 2, 25. Zach. 10, 9. velut agrum Gen. 47, 23. u) v. 1. seqq. x) v. 23 seqq. y) semine hominum. i. e. multiplicabo in ea & homines & bestias, sicut vnum granum sementis se multoties multiplicat; Kimchi. ℣. 28. z) inuigilaui. cf. not c. 1, 12. c. 32, 42. a) vid. not. c. 1, 10. b) Ion. gaudebit Verbum meum super illis. ℣. 29. c) Amplius, sicut olim. d) Ion. bene: Patres nostri peccarunt, & filii vapulant. e) omphaces (4) v. 30. Ies. 18, 5. f) stupent. (4) Coh. 10, 10. Prouerbialis locutio, vt Ez. 18, 2. seqq. opinantium, qs. non propter sua, sed patrum delicta pœnas luant, procul dubio ex abusu illius Ex. 20, 5. Sic hodienum Iudæi eundem errant errorem, cum putant peccata maiorum, stante adhuc temple commissa, caussam esse tam diuturni exilii. vid. Ez. 18. cf. etiam Cocc. Lex. 737. ℣. 30. g) quisque propter suam ipsius (non alienam) culpam. Adeo manifestum erit, me non cupere vllius interitum, aut filios propter patres punire, vt qui pereant, ex sua culpa pereant. h) Ion. quisquis peccarit, ille morietur. cf. Ez. 18, 4. 20.

℣. 20. הָמוּ milel 1. 2. contra Mas. impr. ad Zach. 9, 15. Post ℣. 20. adscribunt in marg. עד כאן 6. 9. 12. 18. ℣. 21. שִׁיתִי plene 1. 2. 5. sec. Mas. 1. h. l. itemque L. 2. & Erff. ad Ex. 10, 1. sed contra impr. h. c. ℣. 24. בעדר per Caph loco Beth f. 5 & sic in marg. 6. 9. ℣. 26. הֱקִיצֹתִי per Chateph pat. 1. 3. 6. 9. sic sa. 5. contra M. I. ℣. 29. יֹאמְרוּ milel 1. 2.

32 ישראל ואת־בית יהודה ברית חדשה׃ לא כברית אשר
כרתי את־אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ
מצרים אשר־המה הפרו את־בריתי ואנכי בעלתי בם
33 נאם־יהוה׃ כי זאת הברית אשר אכרת את־בית ישראל
אחרי הימים ההם נאם־יהוה נתתי את־תורתי בקרבם
ועל־לבם אכתבנה והייתי להם לאלהים והמה יהיו־לי
34 לעם׃ ולא ילמדו עוד איש את־רעהו ואיש את־אחיו
לאמר דעו את־יהוה כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד־
גדולם נאם־יהוה כי אסלח לעונם ולחטאתם לא
לה אזכר־עוד׃ כה ׀ אמר יהוה נתן שמש לאור
יומם חקת ירח וכוכבים לאור לילה רגע הים ויהמו גליו
36 יהוה צבאות שמו׃ אם־ימשו החקים האלה מלפני נאם־
יהוה גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל־הימים׃
37 כה ׀ אמר יהוה אם־ימדו שמים מלמעלה ויחקרו
מוסדי־ארץ למטה גם־אני אמאס בכל־זרע ישראל
38 על־כל־אשר עשו נאם־יהוה׃ הנה ימים
נאם־יהוה ונבנתה העיר ליהוה ממגדל חננאל עד־
39 שער הפנה׃ ויצא עוד קוה המדה נגדו על גבעת
מ גרב ונסב געתה׃ וכל־העמק הפגרים ׀ והדשן
וכל

הת בחק

דגש אחר שורק

באים קרי ולא כתיב

קו קרי

℣. 31. i) c. 38, 40. Ies. 55, 3 cf. Ex. 34, 10. Hebr. 8, 8. seqq. c. 10, 16.

℣. 32. k) servandum foedus legale, fundatum in Levitico sacerdotio & cultu. cf. c. 3, 16. Hebr. 7, 11. l) quia. Deut. 3, 24. o. ὅτι, ut Hebr. 8, 9. m) c. 11, 7. 8. n) unde ego dominari coactus sum illis. ita Schm. q. d. iure dominii in eos usus sum s. vel coactus sum, ut sc. puniremm irritum facientes foedus meum. al. cum tamen ego essem Dominus aut maritus inter eos. vid. Gusset. p. 137. At LXX. & Hebr. 8, 9. ἠμέλησα αὐτῶν, habui eos neglectim, non tractavi eos ut caros filios, ut meum populum. Ita Syr. Etiam Ios. Kimchi exponit fastidivi, ut בעל sc. ב sit idem ac בחל: quam sententiam stabilit Pocok. Not. miscell. c. 1. auctoritate Ebn Ianahi, & R. Tanchum; it. ex Arabismo, ubi baala, cum ב constructum, est nauseare, fastidire aliquid. cf supra c. 3, 14.

℣. 33. o) cf. c. 24, 7. c. 32, 39. 40. Ies. 59, 21. Ez. 11, 19. 20. c. 36, 26. 27. ita ut non amplius maledicat & damnet, sed per Evangelium in mentes hominum introducta, cum homine concilietur quasi. Ioh. 6, 46. 2 Cor. 3, 3. Hebr. 8, 10. p) in oppositione ad tabulas lapideas Mosis. cf. Prov. 3, 3. c. 7, 3. 2 Cor. 3, 3. Rom. 10, 8. q) vid. v. 1. c. 24, 7. quod certo illis ex Spiritus S. testimonio de adoptione sua constabit Rom. 8, 16.

℣. 34. r) Unde non docebunt amplius, sc. magisterialiter, aut legali quadam ratione & ex diffidentia: q. d. Tanta erit gratiae N. T. abundantia, ut eius alumni (quatenus acceptam a me unctionem sequuti fuerint) haud egeant ἐπιστολῶν, qui ipsos (q. imperitos, semper discentes, nec tamen ad veritatis agnitionem unquam pervenientes 2 Tim. 3, 7.) pueriliter instruat Ioh. 6, 45. 1 Ioh. 2, 20. 27. aut servorum instar ad agnoscendum amandumque Deum despotice urgeat, impellat, & legislatorie imperet Ioh. 15, 15. 1 Thess. 4, 9. Ipsum ergo docere non contemnitur, nec mutuae commonefactiones, quasi indoli N. T. contrariae essent, repudiantur. cf. enim Col. 1, 28. c. 3, 16. 1 Thess. 5, 11. s) nam omnes, etiam puer in Christo 1 Cor. 3, 1. Ratio ex praecedentibus ducta. quia enim omnes a me docti erunt, lege mea ipsorum cordibus inscripta, ut & sciant quae sit voluntas Dei bona &c Rom. 12, 2. eidemque spiritu fidei spontaneo conformes fiant, hinc non opus erit docere &c. conf. 1 Ioh. 2, 20. 27. Ies. 11, 9. c. 32, 4. 5. c. 29, 24. c. 54, 13. Ioh. 14, 26. c. 6, 45. c. 16, 13. t) Ratio rationis. q. d. Tantae lucis fundamentum erit propitiatio, tollens maledictionem, ceu obstaculum gratiae illuminationis. Ubi enim remissio peccatorum est, ibi est (& illuminatio) & vita & salus. cf. Ies. 53, 24. Rom. 11, 27. 36. u) c. 33, 8. Mich. 7, 18. Act. 10, 43. x) cf. Ies. 43, 25. Dan. 9, 24. i. e. non imputabo, sed condonabo ipsis Ps. 25, 7. Ps. 79, 8. Ies. 64, 8. ℣. 35. y) Gen. 1, 16. & quidem immutabiliter per omne mundi aevum c. 8, 12. Deus, dum immutabilitatem suam in servandis populo Israelitico promissionibus declarat, describit se emphatice ab operibus suis, dum mundus stabit, incorruptibilibus. cf. c. 33, 20. z) i. e. lunam stellasque immutabili decreto firmiter constitutas. v. 36. c. 33, 25. a) commovens mare, ut strepant. Ies. 51, 15. b) talem in promissionibus se exhibens, qualis est in essentia sua, scil. immutabilis. Mal. 3, 6. Ex. 6, 3. ℣. 36. c) Si recesserint, quod stante mundo nunquam fiet Ier. 33, 20. 21. 25. cf. Ies. 54, 10. Ps. 72, 5. 17. Ps. 89, 37. 38. Rom. 11, 29. Ion. Quemadmodum fieri nequit, ut recedant -- ita quoque semen Israel non &c. v. 37. d) quo minus sit (ut esse desinat) gens coram facie mea superstes. &c. c. 33, 24. Ps. 83, 5. cf. Rom. 11, 2. 26. 27. Mal. 3, 6. Luc. 21, 32. ℣. 37. e) si mensurabitur. c. 33, 22. Ion. Quemadmodum non est possibile, ut homo sciat mensuram caelorum &c. ita nec &c. f) & scrutando investigabuntur. Radix significat percontationem perfectam, qua ad fundum rei penetratur. c. 17, 10. cf. Ps. 94, 4. g) fundamenta (centrum) terrae, Prov. 8, 29. quae hominibus sunt ἀνεξιχνίαστα. cf. Iob. 38, 16--19. h) sc. finaliter & universaliter. cf. c. 33, 26. Lev. 26, 44. Ies. 41, 9. ℣. 38. i) Imo potius ecce. k) urbs absolute sic dicta, sc. ut Ion. addit, Hierosolyma sc. nova s. caelestis Ies. 65, 18. l) Zach 14, 10. Neh. 3, 1. m) portam anguli 2 Reg. 14, 13. s. angulorum Zach. 14, 10. 2 Par. 26, 9. dictam quoque פנים 2 Par. 25, 23. ℣. 39. n) linea dimensionis. confer Zach. 1, 16. o) collem Gareb. p) usque ad Goam. ℣. 40. q) cadaverum. forte intelligitur vallis Hinnom, coll. c. 7, 32 c. 19, 11. Ion. ubi ceciderunt cadavera exercitus Assyriorum.

℣. 32. החזיקי milel, sed male, 1. 2. 6--10. 13. 19 20. sic fu. 5. ℣. 33. כי per Mokk. 1. 2. 5. אכתבנה per Chateph pat. 12. 13. 15. 16. 19. 21. sec. B. Naphtali; at per Schua simpl. 3. 7. 8. Sed reliqui per Chateph kam. sec. B. Ascher. ℣. 34. כולם per Kibbuts loco Schurek 2. & in marg. 6. 9. contra Mas. 1. impr. & Erff. h. l. & impr. ad Gen. 45, 22. ℣. 38. עד Omittit 3. sic fu. 5. & sic alii libri in marg. 2. & 22. ℣. 39. ויצא milel 1. 2. 17. 18. & Ber. על Pro eo hab. עד 2. in marg. contra Mas. Erff. quae notat ט סבירין עד. גרב sic milel 1. 2. fu. 5.

וכל־השרמות עד־נחל קדרון עד־פנת שער הסוסים
מזרחה קדש ליהוה לא־ינתש ולא־יהרס עוד
לעולם׃ לב הדבר אשר היה
אל־ירמיהו מאת יהוה בשנת העשרית לצדקיהו
מלך יהודה היא השנה שמנה־עשרה שנה
2 לנבוכדראצר׃ ואז חיל מלך בבל צרים על־ירושלם
וירמיהו הנביא היה כלוא בחצר המטרה אשר בית־
3 מלך יהודה׃ אשר כלאו צדקיהו מלך־יהודה לאמר
מדוע אתה נבא לאמר כה אמר יהוה הנני נתן את־
4 העיר הזאת ביד מלך־בבל ולכדה׃ וצדקיהו מלך
יהודה לא ימלט מיד הכשדים כי־הנתן ינתן ביד מלך־
ה בבל ודבר־פיו עם־פיו ועינו את־עיניו תראינה׃ ובבל
יוליך את־צדקיהו ושם יהיה עד־פקדי אתו נאם־יהוה
כי תלחמו את־הכשדים לא תצליחו׃
6 ויאמר ירמיהו היה דבר־יהוה אלי לאמר׃ הנה חנמאל
7 בן־שלם דדך בא אליך לאמר קנה לך את־שדי אשר
8 בענתות כי לך משפט הגאלה לקנות׃ ויבא אלי
חנמאל בן־דדי כדבר יהוה אל־חצר המטרה ויאמר
אלי קנה נא את־שדי אשר־בענתות אשר בארץ
בנימין כי־לך משפט הירשה ולך הגאלה קנה־לך
9 ואדע כי דבר־יהוה הוא׃ ואקנה את־השדה מאת
חנמאל בן־דדי אשר בענתות ואשקלה־לו את־הכסף
י שבעה שקלים ועשרה הכסף׃ ואכתב בספר ואחתם
ואעד

r) aras; (s) extra Hierosolymam 2 Reg. 23,4. s) itidem extra Hierosolymam 1 Reg. 2,37. Maior igitur (vt Schm. obseruat) Hierosolymæ amplitudo hic promittitur, quam fuit vnquam siue ante siue post captiuitatem Babylonicam. cf. Ez. 48, 30. seqq. t) equarum Ion. stadii Regum. Neh. 3,28. u) sanctum erunt Iehouæ, h. e. vt omnia, quæ terminis istis in vrbem includuntur, sint sanctum s. sanctuarium Domino, nec aliud vrbs templum habeat, Apoc. 22, 22. S. Conf. Ex. 28, 36. Ioel 4, 17. Zach 14, 20. 21. tum demum vere futura vrbi sanctitatis Ies. 52, 1. &c. x) vid. v. 4.

CAP. XXXII, ℣. 1. y) vbi iam aliquamdiu vrbs a Chaldæis obsessa v 2 c. 39, 1. insequenti anno expugnanda v. 2. c. 52, 5. z) Primus enim ipsius annus incidit in quartum Ioiakimi c. 25, 1. vnde computatis reliquis Ioiakimi 7. annis 2 Reg. 23, 36. ac 3. Iechoniæ mensibus c. 24, 8. cum 10. annis Tsedekiæ h. l. efficitur annus 18. Nebucadnezaris.

℣. 2. a) Ceterum tunc. Parenthesis historica vsque ad v. 5. inclusiue. b) obsidentes Deut. 20, 12. c) c. 34, 1. 2 Reg. 25, 1. 2. d) inclusus, detentus v. 3 Ies. 43, 6. e) custodia v. 8. 12. Ita h. l. Versi. OO. & sic eadem vox apud Targumistas passim respondet Hebraico משמר, e. g. Leu. 24, 12. Ex. 38, 7. a נטר custodiuit. Alii, septi, coll. Iob 16, 12. Thr. 3, 12. Liberior hæc erat custodia, ita vt carceri nulli inclusus intra atrii terminos solum contineretur, coll. Ier. 38, 6. 13. 28.

℣. 3. f) Quo inclusit at enim v. 2. principum instigatu cum Chaldæi obsidionem ad tempus soluissent, obuiam Aegyptiis profecti; Ieremias nihilominus constanter

השדמות קרי

CAP. XXXII.

בשנה קרי

starter vrbis expugnationem minante. conf. c. 37, 11--15--21. c. 38, 1. seqq. g) vt caussam facti redderet. S. h) c. 20, 1. c. 25, 18. i) c. 21, 7. c. 34, 2. 3. c. 38, 3. c. 39, 1. ℣. 4. k) c. 34, 3. c. 39, 5. l) quemadmodum falsi prophetæ nu-

ועיניו קרי

gantur, illique persuadent. Tacita ad falsos Prophetas oppo-

הפטרת בהר סיני

sitio. S m) c. 38, . n) os ipsius

הב' בקמ'ן

sc. Nebucadnezaris cum ore eius sc. Tsedekiæ. c. 34, 3. Complementum vid. c. 39, 5. c. 52, 9.

℣. 5. o) 2 Reg. 25, 7. p) sc. visitatione omnium hominum Num. 16, 29. Aoarb. seu vsque ad mortem ipsius Ier 52, 11. eamque naturalem c. 34, 5. cf. Præf. §. 13 q) Etiamsi enim pugnaueritis. r) non tamen prosperabimini; nihil proficietis. 2 Par. 13, 12. cf. supra c. 21, 4 ℣. 6. s) Dicebat videlicet. Cohæret cum v. 1. post interpositam parenthesin v. 2--5. Dixit vero, vbi res tota, quæ v 7 seqq narratur, peracta fuit. ℣. 7. t) patrui tui, vt v. 8. 9. aut patruelis tuus, vt v. 12 Nomina enim familiæ latius subinde vsurpantur, vt דודה amita pro patrui vxore Leu. 18, 14. אח frater pro fratris filio Gen. 14, 16. 14. 12. &c. u) v. 8. Habemus itaque hic exemplum præscientiæ diuinæ etiam circa res liberas hominum & contingentes. S. x) nam & sacerdotes iuxta vrbes suas habebant fundos, coll. 1 Reg. 2, 27. y) vid. c. 1, 1. z) ius redemtionis. v. 8. Significat ius tum vindiciarum in propinqui fundum, alii venditum, Leu. 25, 25. tum εὐστιμήσεως in vendendum Ruth 4, 3. 4. vt h. l. a) Adde ex v. 25. mandatum de emendo & adhibendis testibus, cum promissione diuina ex v. 14. 15. quod ne bis dici opus esset, hic breuitatis caussa omissum. ℣. 8. b) vid. v. 7. c) vid. v. 2. c. 33, 1 d) hereditatis, adeoque etiam &c. Ius posterius includit prius tanquam fundamentum suum: nemo enim habebat ius redemtionis, nisi haberet etiam ius hereditatis. S. cf. v. 7. e) vnde ex euentu cognoui seu confirmatus sum. Neque enim ידע præcise vel ignorationem vel dubitationem antegressam infert. cf. Gen. 15, 8. c. 24, 14. &c. At Schm. cum seq. v. connectit, q. d. Quia itaque sciui &c. ideo emi agrum &c. ℣. 9 f) & appendi, in bilance v. 10. antiquo more Gen. 23, 16. 2 Sam. 18, 12 g) Ion. & Kimchi: minas; de quarum valore cf. Ez. 45, 12. alii cum sequenti numero cen vnius sortis coniungunt, q. d. septendecim siclos argenteos. h) Ion. siclos argenti. Gen. 20, 16. Num. 7, 13. ℣. 10. i) sc. contractum emtionis. k) in libello, s. chirographo v. 11. l) obsignaui, s. sigillo contrahentium muniui, in transactæ rei confirmationem, Esth. 3, 12. c. 8, 8. 10. Neh. 10, 1.

℣. 40. השרמות ethib expresserunt ό. Ἀσαρημώθ. Sic 1 Macc. 4, 15. Vid. Hiller. de Kri. p. 86. 87.
CAP. XXXII, ℣. 1. העשירית sic defect. 3. 5. 22. sec. Mas. Erff. h. l. & impr. ad Ex. 16, 36. Ceteri plene.
℣. 4. כי per Mun. 1. 7. 8. 13 10. sic fe. 5. ועינו Ita plerique. at 1. 3. & alii in marg. 21. hoc plene scribunt, posterius vero עינו defect. cum Kri. ℣. 5. יוליך sic defect. 1. 3. 5. 22. & sic fe. 2. sec. Mas. 1. 2. & Erff.
℣. 7. בענתות per Patach 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 14. 15. 20. contra Mas. impr. ℣. 8. אלי per Tiphchat. commodius 1. קנה per Makk. 1. 2. 3 נא per Tiphchat. 1. 3. 6. fu. 5. כי per Makk 2. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 9. ואשקלה per Chateph kam. 1. 2. 3. 5 7. 13. contra M. I. לו sine Dag. 1. 3. 21.

m) & *infixit feci* *uexi*. v. 25. 44. Ief. 8, 1. n, Ief. 40, 12 Iob. 6, 2.

℣. 11. o) *Et accepi*, tanquam emtor, in meam potestatem & custodiam, vt pro necessitate rei testarentur. *Schm.* p) *libellum* s. *instrumentum emtionis* v. 12. 14. 9. sc. in duplo, vt sequitur. q) videlicet *signatum* s. *sigillis munitum*. Neh. 10, 1. Est declaratio praecedentis commatis distributiua. Ita enim requirere videtur tum praecedens *Athnachus* (qui prius hemistichium, ceu generatim de libello emtionis agens, a posteriori distinguit) tum absentia copulae Et. At *Schm.* qs. asyndeton esset, coll. v. 14. statuit, fuisse tres *libellos*, non quidem separatos, verum in vna membrana, interiectis tamen spatiis, scriptos, (1) *emtionis*, in quo ipse contractus emtionis & venditionis scriptus; (2) *obsignatum*, In quo consensum suum personae contrahentes declarauerint sigillis suis; (3) *apertum*; in quo testes subscripserint, sed non obsignauerint. Verum hoc pacto quaeri posset, quare igitur h. l. *alter* tantum libellus dicatur esse factus sec. *praeceptum & statuta*? acsi *primus & tertius* non aeque hanc conditionem requisiuissent. r) *secundum praeceptum & statuta*, ita *Syr.* i. e. rite & legitime obseruatis omnibus de eiusmodi contractu praeceptis & ritibus, *Schm.* *secundum constitutionem iuris*, & *debito modo*, Ion. s) *apertum*, v. 14. Syr. *non signatum*; i. e. prioris, qui rite & secundum formalia iuris confectus, apographum s. copiam, cuius vsus esse poterat, vt ad probandam emtionem passim produci posset, originali parcius habito, ac diligentius adseruato.

℣. 12.

וָאָעֵד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם׃ וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר 11
הַמִּקְנָה אֶת־הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי׃
12 וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־
מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים
בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר
13 הַמַּטָּרָה׃ וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר׃
14 כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־
הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם
וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חָרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ
טו יָמִים רַבִּים׃ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ
16 הַזֹּאת׃ וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי
17 אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר׃ אֲהָהּ
אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ כָּל־
18 דָּבָר׃ עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֺן אָבוֹת אֶל־חֵיק
בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת
19 שְׁמוֹ׃ גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת
עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי
מַעֲלָלָיו

℣. 12. t) a manuensem ac administrum Ieremiae c. 36, 4. 5 u) *patruelis mei*. vid. v. 7. x) *qui subscripserant* nomina sua, vt Neh. 10, 1. y) vt sc. tum signum, tum res ipsa prophetice signata, in omnium veniret notitiam. z) vid. v. 2.

℣. 14. a) *accipiendo*, scil. accipe. Deut. 31, 16. accent. Ita cohaeret: *libellos hos*, (fuerunt enim duo v. 11.) puta *libellum emtionis hunc*, & *quidem* (coll. ו exegetico 1 Sam. 17, 40. Zach. 9, 9.) *obsignatum*; immo & *libellum apertum*, quamuis hic sit minoris momenti, quam signatus. c) *vas testa* s. *testaceum*; scil. vt ab humiditatibus aliisque damnis praeseruentur.

d) *persistent*, *conseruentur*. c. 48, 11. Ps. 111, 3. Hoc ritu spem suam in promissione de restituendis Iudaeis testari debuit propheta, coll. v. 15. ℣. 15. e) *Adhuc* etsi id per multos dies sit omittendum v. 14. cf. v. 43. 44. & c. 31, 4. 23. ℣. 17. f) *Heu!* c. 4, 10. Ion. *Suscipe precationem meam*. Exprimit humilem Ieremiae adfectum, quo vberiorem huius promissionis declarationem expetit. Id quod Deo haud displicuit, coll. c. 33, 3. 1. g) c. 27, 5. cf. Ief. 44, 24. c. 45, 12. Zach. 12, 1. h) v. 21. Iob. 40, 9 i ac proinde *non mirabilior erit prae te* (ita vt facultatem tuam excedat) *res vlla*. v. 27. Luc. 1, 37. Gen. 18, 14. Zach. 8, 6. Iob. 42, 2. Egregia prophetae de proprietatibus ac operibus Dei confessio, per modum occupationis concepta, vt pateat, ipsum non dubitare de promissione diuina, sed vlterius instrui velle, coll. c. 33, 3. (vt Maria Luc. 1, 34 Abraham Gen. 15, 8. &c.) aut (sec. *Schm.*) ipsum, quae postea Domino obiecturus, non ex sua, sed aliorum mente, nec sui, sed aliorum caussa facturum. ℣. 18. k) Ion. *in mille generationes*. Adde, *timentibus te & seruantibus praecepta tua*, ex Ex. 20, 6. seqq. Dan. 9, 4. Deut. 5, 10. cf Ex. 34, 7. l) & *rependens* iusta talione, Iud. 1, 7. Deut. 32, 35. m) *in sinum*. Ief. 65, 6. 7. Ps 79, 12. Luc. 6, 38. n) adde: *odio habentium te*, ex Ex. 20, 5. &c. Ion. *quando complent* (mensuram patrum, Mat. 23, 32. 35.) *peccando post illos*. o) *Deus fortis*, in habitu. p) *potens*, *victoriose*, in exercitio roboris. confer Ief. 10, 21 ℣. 19. q) Ief. 28, 29. r) & *grandis opere*. confer 2 Sam. 23, 20. Ps. 66, 5. Consilio additur *opus*, vt adpareat, consilium Dei, quantumcunque illud sit, non esse impotens & inefficax. *Schmidius*. s) tu, cuius oculi sunt *aperti* cf Ps. 14, 2. Ps. 33, 18. Iob. 34, 21. t) c. 17, 10. Ps. 62, 13. u) *sec. fructum studiorum suorum*. c. 17, 10. c. 21, 14. Ief 3, 10. i. e. pro merito. confer Rom. 6, 21. 22. Nisi forte מעללים sint habitualia *opera* & interni *mores*, פרי vero externi actus ex vitioso habitu interno nati; coll Ief. 10, 12.

℣. 11. ואת־המצוה Ita praemixunt ואת Orientales. at 3. fecit את־המצוה velut *Chthib* cum adiecto *Kri* והמצוה. ℣. 14. את per *Makk*. 1. 2. 10. 13. 14. 19. 20. sic fu. 5. ℣. 15. כי per *Makk*. 1. 2 3. sic fu. 5. ℣. 19. אשר per *Pfikmun* 1. 6. 9 10. 14 20 sic fu. 5. at per *Darga* 2. sic fe. 5. אדם sic 3. cum *Kri* האדם. at האדם, eraso *Kom.* sub *He*, 5. Pariter *Mas*. 1. ad Gen. 11, 5. cum praef. דיי *Ne* recenset, attamen cum nota ופליג עליה דד, esse hic variationes. Etenim ה etiam Orientales habent.

מעלליו: אשר שמת אתות ומפתים בארץ מצרים עד־ כ
היום הזה ובישראל ובאדם ותעשה־לך שם כיום הזה:
21 ותצא את־עמך את־ישראל מארץ מצרים באתות
ובמופתים וביד חזקה ובאזרוע נטויה ובמורא גדול:
22 ותתן להם את־הארץ הזאת אשר־נשבעת לאבותם
לתת להם ארץ זבת חלב ודבש:
23 ויבאו וירשו אתה
ולא־שמעו בקולך ובתרותך לא־הלכו את כל־אשר
צויתה להם לעשות לא עשו ותקרא אתם את כל־
24 הרעה הזאת: הנה הסללות באו העיר ללכדה והעיר
נתנה ביד הכשדים הנלחמים עליה מפני החרב
והרעב והדבר ואשר דברת היה והנך ראה:
25 ואתה כה
אמרת אלי אדני יהוה קנה־לך השדה בכסף והעד
עדים והעיר נתנה ביד הכשדים:
26 ויהי דבר־
27 יהוה אל־ירמיהו לאמר: הנה אני יהוה אלהי כל־בשר
28 הממני יפלא כל־דבר: לכן כה אמר יהוה הנני נתן
את־העיר הזאת ביד הכשדים וביד נבוכדראצר מלך־
29 בבל ולכדה: ובאו הכשדים הנלחמים על־העיר הזאת
והציתו את־העיר הזאת באש ושרפוה ואת הבתים
אשר קטרו על־גגותיהם לבעל והסכו נסכים לאלהים
אחרים למען הכעסני:
30 כי־היו בני־ישראל ובני יהודה ל
אך עשים הרע בעיני מנערתיהם כי בני־ישראל אך
מכעסים אתי במעשה ידיהם נאם־יהוה:
31 כי על־אפי
ועל־חמתי היתה לי העיר הזאת למן־היום אשר־בנו
אותה ועד היום הזה להסירה מעל פני:
32 על כל־רעת
בני־ישראל ובני יהודה אשר עשו להכעסני המה
מלכיהם שריהם כהניהם ונביאיהם ואיש יהודה וישבי
ירושלם:
33 ויפנו אלי ערף ולא פנים ולמד אתם השכם
ולמד

℣. 27. w) Num. 16, 22. c. 27, 16. Ps. 65, 3. cf. Mal. 2, 10. x) *Num ergo præ me*, qui creaui & seruo omnem carnem. y) vid. v. 17 q. d. Ipse iam tetigisti fundamentum, ex quo contra-

ובתורתך קרי

dictionem istam, adparenter talem, conciliare possis.

℣. 28. z) *Propterea*; sc. quia sum Deus omnis carnis, cui nihil impossibile v. 17. Reassumitur & absoluitur hæc illatio v. 36. a) *daturus*

עד כאן

quidem *sum*.

℣. 29. b) *&* *succendent*. c. 17, 27. c) c. 19, 13. c. 21, 10. d) *inprimis domos*, *super* &c. vid not. c. 19, 13. Non est nuda domorum designatio, sed simul caussa miseræ euersionis. cf. Ez. 18, 24. e) v. 35. c. 19, 13. Iud. 2, 11. 13. Hos. 2, 10. f) c. 7, 18. c. 25, 7.

℣. 30. g) 20. eribus. h) Regni Iudaici ciues i) *inde a pueritia sua*, post exitum ex Aegypto ad hunc vsque diem. c. 2, 20. c. 22, 21. c. 3, 24. 25. k) *quoniam* (vt vnum tantum præcipuum proferam; *Schm.*) *filii* &c. l) c. 7, 19. 1 Reg. 14, 9. 15.

℣. 31. m) *propter iram*. q. d. ob continua peccata sua fuerunt quasi perpetuum obiectum iræ meæ; nec potuerunt mihi esse על רצון *propter beneplacitum* s. obiectum beneplaciti mei Ies. 60, 7. cf. Ier. 52, 3. *Sanctius*: Scopus mihi fuit, in quem indignationis meæ fulmina vibrarem, quia in ea nunquam defuit, quod seuero aliquo iudicio mulctari non debuerit. n) sc. Israelitæ, tempore Iudicum, coll. Iud. 1, 8 aut Dauidis 2 Sam. 5, 9. *Schm.* o) *ita vt tandem remoueam ipsam*, 2 Reg. 24, 3. c. 23, 27. ℣. 32. p) *inprimis viri*; vt v. 29. ℣. 33. q) *Dum vertebant*; contemtus, inobedientiæ ac peruicaciæ signum. c. 2, 27. cf. c. 18, 17. Ion. *Et obuerterunt in cultu meo ceruicem, & non posuerunt timorem mei ante faciem suam.* r) *&* *docendo* quamuis docuerim eos. Deut. 4, 5. Ies. 48, 17. Ps. 25, 8. s) cf. c. 29, 19.

℣. 20. x) v. 21. Deut. 6, 22. y) *continuata*, vel quorum memoria durat *ad hunc vsque diem*. z) *tum in Israele*, *tum in reliquis hominibus*. ו geminatum emphatice, vt Dan. 8, 12. a) cf. Ps. 81, 8. b) 2 Sam. 7, 23. Dan. 9, 15. Ies. 63, 12.

℣. 21. c) Ex. 6, 6. d) v. 17. c. 21, 5. similis forma substantiua extat Iob. 31, 23. e) *&* *cum terrore*; demonstrata maiestate tua, terrorem tum Israelitis, tum hostibus incutiens Deut. 4, 34. c. 26, 8. c. 34, 12.

℣. 22. f) Gen. 12, 7. g) Ex. 3, 8. c. 13, 5.

℣. 23. h) *Ac venerunt* quidem illi &c. *sed non obedierunt* &c. i) *itaque euenire eis fecisti*. Gen. 42, 1. k) præsens v. 2. & quicquid eis vnquam comminatus es & euenire fecisti v. 24. Dan. 9, 12. seqq.

℣. 24. l) Incipit hic ipsa Ieremiæ propositio, absoluenda v. 25. *Schm.* m) *aggeres*, capiendæ vrbi aggesti. c. 6, 6. c. 33, 4. cf. 2 Sam. 20, 15. n) *venerunt* vsque *ad vrbem*, i. e. eo vsque ab hostibus prouecti sunt, vt ex illis breui vrbs expugnanda sit. *Schm.* o) *data est*, i. e. *dabitur*, v. 25. q. d. Adeo certum hoc est, vt nec humanitus spes vlla supersit, ipsis Iudæis (qui me, illud ipsum prædicentem, ferendum non esse antea præsumserunt v. 3.) nunc vbi ad extrema compulsi sunt, agnoscentibus. v. 36. 43. p) *propter gladium*. Argumenta certæ expugnationis: *gladius* (sub quo *Schm.* omnia instrumenta & vires bellicas, ipsosque bellatores includit) extra, *fames ac pestis* intra vrbem grassans cf. c. 14, 18. c. 15, 3. c. 29, 17 q) melius, quam explicare possum.

℣. 25. r) *Et tamen* (quod haud satis conciliare noui) *tu dixisti*. Peto igitur informationem. s) vid. v. 10. t) *commutuum vrbs*. v. 24.

℣. 27.

℣. 20. שמת per *Tlischkt*. aprius 2. 3. vid. supra v. 8. לך sine *Dag*. 3. 6. 9. 10. 20. 21. ℣. 29. והציתו per *Kadma* 2. sic su. 5. at per *Rbia* 6. 8. 9. 10. 11. 17. 18. 20. 23. : & *Ber*. הכיעסני sic *defect*. 3. 22. sec. *Mas. impr.* ad 1 Sam. 2, 7. ℣. 30. מכעיסים *plene* 2. 23. sec. eandem *Mas.* ℣. 31. היתה per *Mekk*. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 32. על per *Tlischakt*. 1. 2. 3. sic su. 5. qui sc. per *Mekk*. להכעסני *defect*. 3. 5. 22. sec. *Mas. impr.* ad 1 Sam. 1, 7.

34 וְלַמֵּד וְאֵינָם שֹׁמְעִים לָקַחַת מוּסָר׃ וַיָּשִׂימוּ שִׁקּוּצֵיהֶם
לה בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא־שְׁמִי־עָלָיו לְטַמְּאוֹ׃ וַיִּבְנוּ אֶת־בָּמוֹת
הַבַּעַל אֲשֶׁר בְּגֵיא בֶן־הִנֹּם לְהַעֲבִיר אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־
בְּנוֹתֵיהֶם לַמֹּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִים וְלֹא עָלְתָה עַל־לִבִּי
לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת לְמַעַן הַחֲטִי אֶת־יְהוּדָה׃
36 וְעַתָּה לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־
הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים נִתְּנָה בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל
37 בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדָּבֶר׃ הִנְנִי מְקַבְּצָם מִכָּל־הָאֲרָצוֹת
אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים שָׁם בְּאַפִּי וּבַחֲמָתִי וּבְקֶצֶף גָּדוֹל
38 וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְהֹשַׁבְתִּים לָבֶטַח׃ וְהָיוּ לִי
39 לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים׃ וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד
וְדֶרֶךְ אֶחָד לְיִרְאָה אוֹתִי כָּל־הַיָּמִים לְטוֹב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם
מ אַחֲרֵיהֶם׃ וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית עוֹלָם אֲשֶׁר לֹא־אָשׁוּב
מֵאַחֲרֵיהֶם לְהֵיטִיבִי אוֹתָם וְאֶת־יִרְאָתִי אֶתֵּן בִּלְבָבָם
41 לְבִלְתִּי סוּר מֵעָלָי׃ וְשַׂשְׂתִּי עֲלֵיהֶם לְהֵטִיב אוֹתָם
וּנְטַעְתִּים בָּאָרֶץ הַזֹּאת בֶּאֱמֶת בְּכָל־לִבִּי וּבְכָל־נַפְשִׁי׃
42 כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר הֵבֵאתִי אֶל־הָעָם
הַזֶּה אֵת כָּל־הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת כֵּן אָנֹכִי מֵבִיא
43 עֲלֵיהֶם אֶת־כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר עֲלֵיהֶם׃ וְנִקְנָה
הַשָּׂדֶה בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים שְׁמָמָה הִיא
44 מֵאֵין אָדָם וּבְהֵמָה נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים׃ שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף
יִקְנוּ וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר וְחָתוֹם וְהָעֵד עֵדִים בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן
וּבִסְבִיבֵי יְרוּשָׁלַםִ וּבְעָרֵי יְהוּדָה וּבְעָרֵי הָהָר וּבְעָרֵי
הַשְּׁפֵלָה וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב כִּי־אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּתָם נְאֻם־יְהוָה׃
לג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ שֵׁנִית וְהוּא עוֹדֶנּוּ
2 עָצוּר בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה עֹשָׂהּ יְהוָה
3 יוֹצֵר אוֹתָהּ לַהֲכִינָהּ יְהוָה שְׁמוֹ׃ קְרָא אֵלַי וְאֶעֱנֶךָּ וְאַגִּידָה
לְךָ

החטיא קרי

t) ita vt meliores fierent. vid. not c. 17, 23. & cf. c. 2, 30. c. 5, 3. c. 7, 18. c. 35, 13.

℣. 34. u) Immo posuerunt *abominationes suas*, Idola. c. 7, 30. 2 Reg. 21, 4. x) q. d. quasi nihil aliud intendissent, quam *vt pollueret eam*: sed nec turpius polluere potuissent, si studio intendissent. *Schm.*

℣. 35. y) v. 29. c. 7, 31. c. 19, 5. z) v. 29. vid. not. c. 19, 5. a) Vulg. *vt initiarent*; sed Syr. *ad comburendum*. cf. not Leu. 18, 21. b) 1 Reg. 23, 10. c) vid. not. c. 7, 31. & c. 19, 5.

℣. 36. d) *Nihilominus nunc*; etsi hæc omnia patrauerint, tradendi idcirco in manus Chaldæorum. e) *propterea* inquam. Readsumitur ex v. 28. f) tu & Iudæi. cf. v. 24. 43.

℣. 37. g) c. 23, 3. c. 29, 14. c. 31, 10. Deut. 30, 3. Ies. 56, 8. h) *& habitare faciam eos*. Hos 11, 11.

℣. 38. i) c. 24, 7. c. 30, 22. c. 31, 1. Ez. 36, 28. Zach 8, 8.

℣. 39. k) i. e. *eandem illis mentem indam*, vt timeant me omnes vnanimiter. Ez. 11, 19 Zeph. 3, 9. Act. 4, 32. cf. Ps. 86, 11. & supra c. 4, 4. c. 31. 33. l) in oppositione ad distractionem in vias prauas Ies. 53, 6. ac improbam in peccatis conspirationem Ez 23, 13. Est hæc via *sacra* Ies. 35, 8. in *Christo* omnibus æqualiter patefacta Ioh. 14, 6. ne gentibus quidem exclusis Zeph. 3, 9. Eph. 2, 14 Gal. 6, 15. 16. cf. Eph. 4, 3-6. Zach. 14, 9 m) *ad timendum me*. Infinit. cum ה paragog. vt Deut. 4, 10. Ps 86, 11. n) Ion. *vt bene sit*. cf. v. 40.

℣. 40. o) vid. c. 31, 31. 32. c. 50, 5. Ies 55, 3. Ez. 37, 26. p) *quod non recessurus sim*. cf Hos. 9, 12. q) *vt benefaciam ipsis*. v. 41. Zach. 8, 15. r) cf c. 31, 33. Ies. 63, 17. Mal. 2, 5.

℣. 41 s) *Et exsultabo*. cf. Deut. 28, 63. c. 30, 9. Ies. 62, 5. t) c. 24, 6. Am. 9, 15. u) *vere*, *serio*. fideliter & sine fuco. Iud. 9, 15. 16. 1 Sam. 12, 24.

℣. 42. x) c. 31, 28.

℣. 43. y) *&* emetur. v. 15. 44. z) vid. v. 36. c. 33, 10.

℣. 44. a) *&* quidem *scribendo* illud in *syngrapha*, s. solenni ritu. v. 10. b) c. 17, 26. c. 33, 13. c) cf. not. ibid. d) c. 33, 11. 26.

CAP. XXXIII. ℣. 1. e) *iterum*, non magno temporis intervallo, eodemque fere argumento; sc. in continuationem ac confirmationem prioris prophetiæ c. 32. cf c. 1, 13. c. 13, 3. f) *dum ille adhuc esset*. g) *detentus*. c. 36, 5. c. 39, 15. h) vid. not. c. 32, 2.

℣. 2. i) *facturus illud*, sc. quod dicit; ita vt opere ipso præstet. Atque sic eleganter occupat statim Dominus dubium impossibilitatis. s. cf. Ps. 33, 9. Ies. 46, 11. k) *Iehouah*, inquam, *formans illud*, in consilio suo. c. 18, 11. Ies. 22, 11 Distinguitur enim hic & alibi ab *exsecutione*, vt Ies. 46, 11. c. 37, 26. saltem plenaria, vt Ies. 43, 7. l) *ad firmiter præstandum illud* suo tempore. Ps. 89, 3. Ies 9, 6. m) Non litteræ inculcantur, sed maiestas nomine significata q. d. ille, inquam, magnus Iehouah, qui est, & a quo omnia sunt &c. *Schm.* cf. Ex 15, 3. Ier. 16, 21. c. 10, 16. c. 31, 35. c. 32, 18. Am. 5, 8. c. 9, 6. Ies. 42, 8.

℣. 3. n) *Inuoca me*, Ieremia. Respicit ad preces prophetæ c. 32, 17. pro superioris vaticinii declaratione fusas. Sensus: Non solum istas preces tuas adprobaui, sed etiam plura & maiora tibi indicaturus sum, si precando perrexeris. o) Ps. 91, 15.

℣. 34. וַיָּשִׂימוּ Sic & *Orientales* legunt, qui vero וַיָּשִׁמוּ scribunt. ℣. 35. יְהוּדָה Pro eo habent יִשְׂרָאֵל 6. 9. in marg. ℣. 44. בַּסֵּפֶר per *Pisk* mun. 1. & per solum *Mun.* fine *Pisk* 2. 3. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. CAP. XXXIII, ℣. 2. יְהוָה *Pisk* omittunt 2. 3. 6. 7. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. 23.

4 לך גדלות ובצרות לא ידעתם׃ כי כה
אמר יהוה אלהי ישראל על בתי העיר הזאת ועל בתי
מלכי יהודה הנתצים אל הסללות ואל החרב׃
5 באים להלחם את הכשדים ולמלאם את פגרי
האדם אשר הכיתי באפי ובחמתי ואשר הסתרתי פני
6 מהעיר הזאת על כל רעתם׃ הנני מעלה לה ארכה
ומרפא ורפאתם וגליתי להם עתרת שלום ואמת׃
7 והשבתי את שבות יהודה ואת שבות ישראל ובנתים
8 כבראשנה׃ וטהרתים מכל עונם אשר חטאו לי
וסלחתי לכול עונותיהם אשר חטאו לי ואשר פשעו
9 בי׃ והיתה לי לשם ששון לתהלה ולתפארת לכל גויי
הארץ אשר ישמעו את כל הטובה אשר אנכי עשה
אותם ופחדו ורגזו על כל הטובה ועל כל השלום
10 אשר אנכי עשה לה׃ כה אמר יהוה
עוד ישמע במקום הזה אשר אתם אמרים חרב הוא
מאין אדם ומאין בהמה בערי יהודה ובחצות ירושלם
11 הנשמות מאין אדם ומאין יושב ומאין בהמה׃ קול
ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אמרים
הודו את יהוה צבאות כי טוב יהוה כי לעולם חסדו
מבאים תודה בית יהוה כי אשיב את שבות הארץ
12 כבראשנה אמר יהוה׃ כה אמר יהוה
צבאות עוד יהיה במקום הזה החרב מאין אדם ועד
13 בהמה ובכל עריו נוה רעים מרבצים צאן׃ בערי
ההר בערי השפלה ובערי הנגב ובארץ בנימן ובסביבי
ירושלם ובערי יהודה עד תעברנה הצאן על ידי מונה
אמר

יתיר ו׳

p) *& arduas.* Proprie dicitur de muro alto, arduo nec facile superabili Deut. 28, 52. c. 1, 28. Syr. LXX. & Vulg *firma;* at Ion. *recondita*, quasi legisset נצרות, coll. Ies. 48, 6. q) quæ *non nouisti*, s. nosse poteras ex teipso. *Schmidius.*

ÿ. 4. r) *Nam*, vt exemplo discas, verum esse quod dixi. *Schm.* s) bonam partem *destructis* per Iudæos ipsos, ad communiendum eo fortius murum, coll. Ies. 22, 10. t) *ad aggeres*, i.e. ad faciendum ex eis aggeres, *Raschi*. Verum *aggeres* alias oppugnantium, nusquam vero defendentium sunt, coll. c. 32, 24. &c. rectius ergo *s. aduersus aggeres* &c. seu quas ipsi destruunt propugnatores, vt ex iis se defendant *aduersus aggeres* hostium. u) *gladium* oppugnatorum. al. intelligunt *machinas* obsidionales, euertendo muro ab hostibus adplicatas, coll. c. 5, 17. Ez. 26, 9.

ÿ. 5. x) Quas *ingrediuntur* sc. bellatores Iudæi. *Schmid* Quid? si verteres: *venientibus* sc. domibus. q. d. quæ dirutæ adplicantur & adhibentur ad &c. coll. c. 32, 24. y) *aut potius ad complendum eas*, frustrato contra hostes pugnandi successu. z) *& propter quotuam omnem malitiam*. constr. cum רעתם. a) Deut. 31, 17. c. 32, 20.

ÿ. 6. b) Vulg. *obducam eis cicatricem*. vid. not. c. 8, 22. & cf. Neh. 4, 1. Differt a seq. מרפא ceu sanationis initium ab eius complemento & statu c. 30, 17. c) Ies. 57, 18. 19. d) *& manifestabo, patefaciam*, velut ex occultis meis thesauris. e) *abundantiam*. (1) Ez. 8, 11. f) 2 Reg. 20, 19. cf. Ioh. 2, 14. 16. 17.

ÿ. 7. g) v. 26. c. 32, 44. h) tempore N. T. Promittitur enim reductio non *Iuda* solum, sed *Israelis* quoque. *Schm.* cf. c. 30, 3. i) c. 31. 4. c. 24, 6. k) *sicut prius* v. 11. Ies. 1, 26. cf. Ier. 30, 18. Am. 9, 11.

ÿ. 8. l) *Et mundabo eos.* Ez. 36, 25. 33. c. 37, 23. Ps. 51, 4. 1 Ioh. 1, 7. 9. m) vid. not. c. 31, 34.

ÿ. 9. n) *Et erit* sc. *Hierosolyma* v. 6. vel *hoc ipsum.* o) *in nomen hilaritatis*, quod audiantos exhilaret. Ies. 55, 13. p) c. 13, 11. Deut. 26, 19. Zeph. 3, 20. q) *fuerunt* sum *illis* vel cum *illis*, sc. Iuda & Israel v. 7. r) vid. Ies. 60, 5. s) *ac trepidabunt, commouebuntur* metu non seruili, sed filiali pœnitentium, vt & ipsæ accedant ad Deum in Christo propitiatum, cum sancto quodam tremore. Ps. 4, 5. Hos. 3, 5. &c. cf. *Schm.* Præcedit enim, non exitio, sed lætitiæ hoc Dei beneficium fore. t) v. 6.

ÿ. 10. u) sc. *vox lætitiæ* &c. vt sequitur v. 11. x) non sine desperationis adfectu v. 24. c. 32, 36. 43. y) v. 12. Hag. 1, 4. z) v. 12. c. 32, 43.

ÿ. 11. a) vid. not. c. 7, 34. c. 25, 10. b) 1 Par. 16, 8. 2 Par. 7, 6. Ps. 105, 1. c) ὁ. χρηστὸς 1 Petr. 2, 3. d) vox, inquam, *adferentium* &c. e) *gratiarum actionem*. cf. Eph. 5, 19. 20. Col 3, 16. vel *sacrificium laudis* supra c. 17, 26. Leu. 7, 12. c. 22, 29. *Kimchi* ex veteribus obseruat, sæculo Messiæ aboli*tum* iri omnia sacrificia, excepto *laudis*; ideo nullum ait h. l. memorari pro *peccato* aut *reatu*, quippe quibus nec opus futurum; nullis amplius peccatoribus existentibus c. 31, 34 sed veriorem rationem suppeditat Paulus Hebr. 10, 5--9. 14. f) v. 26. c. 32, 44. g) vt sint *sicut prius*. v. 7. 1 Reg. 13, 6. ÿ. 12. h) c. 32, 15. i) *desolato*. Parenthesis vsque ad *Tiphcham*. v. 10. k) *mansio pastorum*, 2 Sam. 7, 8. qui *populum* meum velut oues pascent. cf. Ies. 65, 10. & Ier. 23, 4. cum nota. l) *recubare facientium*. Ps. 23, 2. Cant. 1, 7. m) non pecudes, sed homines, coll. v. 13. Ez. 36, 37. 38. Mich. 2, 11.

ÿ. 13. n) *Nam in vrbibus montanis*. c. 32, 44. Declaratio v. præcedentis. De his autem partibus Iudææ cf. not. ad c. 17, 26. o) vid. v. 12. p) *super manus numerantis*, 2 Sam. 24, 1. vt solent pastores, ne qua desit ouium, eas sub vesperam numerare. Sunt, qui de *decimatione* intelligunt. cf. Leu. 27, 32. Ez. 20, 37. c. 36, 38. Ion. *Adhuc discet populus per manus* MESSIÆ.

ÿ. 3. ובצרות Ita legunt etiam *Orientales*, qui tamen *Cthib* ובצורות *plene* scribunt. ולא cum præs. *Vau* 1. sic se. 2. ÿ. 5. אשר הכיתי באפי ita 1. ÿ. 9. לי sic per *Rbhia* 7. 8. 15. 22. 23. at per *Sakephk.* minus commode alii. Denique per *Graschaim*, præuio *Makk.* 1. 5. ÿ. 10. במקום per *Mun.* 1. 2. 3. 5. הנשמות cum *Meth.* sine seq. *Dag.* 7. 8. 23. ÿ. 12. כה per *Makk.* 1. 2. 5. 7. 8. 13.

14 אָמַר יְהוָה׃ הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה
וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַדָּבָר הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־בֵּית
טו יִשְׂרָאֵל וְעַל־בֵּית יְהוּדָה׃ בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא
אַצְמִיחַ לְדָוִד צֶמַח צְדָקָה וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ׃
16 בַּיָּמִים הָהֵם תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וִירוּשָׁלַ͏ִם תִּשְׁכּוֹן לָבֶטַח וְזֶה
17 אֲשֶׁר־יִקְרָא־לָהּ יְהוָה ׀ צִדְקֵנוּ׃ כִּי־כֹה אָמַר
יְהוָה לֹא־יִכָּרֵת לְדָוִד אִישׁ יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא בֵית־יִשְׂרָאֵל׃
18 וְלַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם לֹא־יִכָּרֵת אִישׁ מִלְּפָנָי מַעֲלֶה עוֹלָה
וּמַקְטִיר מִנְחָה וְעֹשֶׂה זֶּבַח כָּל־הַיָּמִים׃
19 וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמוֹר׃ כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־
כ תָּפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי הַיּוֹם וְאֶת־בְּרִיתִי הַלָּיְלָה וּלְבִלְתִּי הֱיוֹת
21 יוֹמָם־וָלַיְלָה בְּעִתָּם׃ גַּם־בְּרִיתִי תֻפַר אֶת־דָּוִד עַבְדִּי
מִהְיוֹת־לוֹ בֵן מֹלֵךְ עַל־כִּסְאוֹ וְאֶת־הַלְוִיִּם הַכֹּהֲנִים
22 מְשָׁרְתָי׃ אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר צְבָא הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִמַּד חוֹל
הַיָּם כֵּן אַרְבֶּה אֶת־זֶרַע דָּוִד עַבְדִּי וְאֶת־הַלְוִיִּם מְשָׁרְתֵי
אֹתִי׃
23 וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃
24 הֲלוֹא רָאִיתָ מָה־
הָעָם הַזֶּה דִּבְּרוּ לֵאמֹר שְׁתֵּי הַמִּשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בָּחַר יְהוָה
בָּהֶם וַיִּמְאָסֵם וְאֶת־עַמִּי יִנְאָצוּן מִהְיוֹת עוֹד גּוֹי לִפְנֵיהֶם׃
כה כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה
26 חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׂמְתִּי׃ גַּם־זֶרַע יַעֲקוֹב וְדָוִד עַבְדִּי
אֶמְאַס מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׂחָק
וְיַעֲקֹב כִּי־אָשׁוּב אֶת־שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים׃

הדבר

מלא ו'

אשיב קרי

℣. 14. q) cf. not. c. 29, 10. r) Iof. 21, 45. c. 23, 15.

℣. 15. s) Ion. *Messiam iustitiæ.* ita Kimchi &c. *Syr.* verò, retentis harmonicis vocabulis: *Effulgere faciam Dauidi fulgorem.* Vid. not. c. 23, 5. seq. Ief. 32, 1. Zach. 3, 8. Pf. 132, 17. & ibi D. Kimchi. t) Ion. *indicium verum* vid. c. 23, 5.

℣. 16. u) c. 23, 6. Deut. 33, 28 Ief. 32, 18. Zach. 14, 11. x) *Et hic* (germen Iehouæ v. 15.) eft, qui *adclamabit* f. *prædicabit ei* (Hierofolymæ) ad confolandum eam Ief. 40, 2. fcilicet Rex Mesfias ceu *Iehouah iuftitia noftra* Ier. 23, 6. Ita ex Iudæis *R. Alfchech* in Comm. h. l. & ex Christianis *Schm.* cf. Mich. 6, 9. Alii: *Et hoc erit nomen, quo nominabit* quisque *eam* fc. vrbem. Verum fic nomen illud non effentialiter, fed tantum fymbolice vrbi proprium erit, breuiter quidem, fed emphatice eam fec. beneficia Dei maxima defcribens, vt Ez. 48, 34. Ex. 17, 15. Gen. 33, 20. &c. Sed *Syr.* & *Vulg.* *Et hoc erit nomen* (*ipfius*) *quod* (*quo*) *vocabunt eum*; forte ad fenfum, quia v. 15. præceffit fem. צדקה. y) *Ion.* de vrbe: *Fient nobis iuftitia a facie Domini in medio ipfius.* Conf. copiofe notata c. 23, 6.

℣. 17. z) Confirmatio defumta a promiffione Dauidi facta 1 Reg. 2, 4. c. 8, 25. c. 9, 5. affurgente prophetia hac a typo ad antitypum feu Chriftum, qui in perpetuum non excludendus. *Schm.*

℣. 18. a) i. e. Neque facerdotes & Leuitæ vnquam fub N. T. deficient, Mal. 3, 3. non quidem in typico, fed fpirituali facerdotio, cooptatis ad hoc omnibus in vniuerfum fidelibus tum Ifraelis Ief. 61, 6. Ex. 19, 6. tum gentium Ief. 66, 21. (cf. h. l. v. 26.) fub vnico illo non Aaronico, fed Melchifedeciano Sacerdote facerdote Chrifto Zach. 6, 13. Pf. 110, 4. Hebr. 7, 17. &c. cf. etiam Act. 6, 7. b) *quo minus fint coram me.* cf. 1 Sam. 2, 28. 30. 35. c) non typica Ef. 66, 5. &c. fed *fpiritualia.* cf. Mal. 1, 11. Ief. 66, 20. Rom. 12, 1. 1 Petr. 2, 5.

℣. 20. d) Ion. *Sicut fieri non poteft, vt aboleatur—ita* (v. 21.) *nec pactum meum* &c. e) Ion. *pactum meum, quod fanciui cum die.* Syr. *gubernationes meas diei.* Sic *Schm.* repetita voce בריתי *fœdus meum* (fœdus) *diei*, i. e. conftitutionem eius ab initio mundi a me factam. cf. v. 25. & not. c. 31, 35. feqq. f) fc. *vt non fit.* g) *dies* f. *diurnum tempus.* Neh. 9, 19.

℣. 21 h) *abolebitur* v. 20. Ief. 8, 10. Atqui illud, ftante mundo, non eft futurum Gen. 8, 22. Ergo nec hoc quidem. i) & (fœdus meum) cum *Leuitis facerdotibus.* v. 18. Ief. 66, 21.

℣. 22. k) Immo, *quemadmodum.* Ief. 54, 9. l) Gen. 15, 5. c. 22, 17. m) *nec menfurari poteft.* c. 31, 37. Hof. 2, 1.

℣. 24. n) i. e. ipfe quidem præfens tuis auribus audiuifti, quod Iudæi velut in faciem tibi dixerunt. *Schm.* o) *regiam* fc. & *facerdotalem* v. 21. 22. pro quo v. 26. (vbi vid. not.) eft *familia Iacobi & Dauidis.* p) *duas familias, quas* quondam—*eas, inquam*, nunc *reprobauit.*] emphatice παρέλκον, vt Ier. 6, 19. Gen. 17, 14. Sed *Schm.* vertit: *Duæ familiæ* funt, *quas* &c. & tamen *reprobauit eas.* q) atque ita *contemtim reiiciunt*, c. 14, 21. Prou. 5, 12 q. f. fc. eum plane reiecerim, fine vlla fpe reftitutionis. r) *ita vt non fit amplius gens* Dei *coram illis*, i. e. eum pro tali in pofterum non amplius reputare velint. confer c. 31, 36. Pf. 33, 12. Ief. 14, 32.

℣. 25. s) *Ex vero,* ad refellendum hasce calumnias, *dicit.* t) adde ex feq. commate *pofui.* u) vid. v. 20. Gen. 8, 22. x) & fi *ftatuta.* c. 31, 35. Iob. 38, 33. y) fc. firmiter & perpetua conftitutione.

℣. 26. z) c. 31, 36. 37. Eft hic *alterutra* familiarum v. 24. refpondens *familiæ facerdotum ac Leuitarum* v. 18. 21. 22. vt vel hinc pateat, agi illic non de Leuitico facerdotio reparando, fed de fpirituali fidelium. a) v. 24. c. 31, 37. b) *quo minus fumam.* 2 Reg. 5, 20. c) Inprimis Chriftum v. 15. coll. c. 30, 21. Mich. 5, 1. d) *fuper.* c. 7, 20. c. 26, 15. e) v. 7. 11. c. 32, 44. f) c. 12, 15. c. 31, 20. Pf. 126, 1.

℣. 16. יְהוָה fine *Pfik* 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. contra *Maf.* 1. ac *Erff.* h. l. & *Ind. Bef.* f. 60. col. 7. ℣. 18. עולה per *Rbhia* præuio *Mun.* 3. fic fe. 5. זבח fic per *Dag.* 1. 13. 17. 18. 19. ac *Ber.* fic fe. 5. at ceteri omittunt. ℣. 20. היות יומם ita 2. 3. ℣. 23. דבר per *Mun.* 1. 2. ℣. 24. מה per *Mun.* 1. fic fu. 5. עוד גוי מהיות fic fatis commode 2. fe. 5. ℣. 26. יעקוב per *Tlifchah.* 2. 3. 5. אמאס per *Kam.* 6. 9. 10. 14. 20.

CAP. XXXIV.

הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לד
וּנְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל ׀ וְכָל־חֵילוֹ וְכָל־מַמְלְכוֹת אֶרֶץ
מֶמְשֶׁלֶת יָדוֹ וְכָל־הָעַמִּים נִלְחָמִים עַל־יְרוּשָׁלִַם וְעַל־
2 כָּל־עָרֶיהָ לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָלֹךְ
וְאָמַרְתָּ אֶל־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר
יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וּשְׂרָפָהּ
3 בָּאֵשׁ׃ וְאַתָּה לֹא תִמָּלֵט מִיָּדוֹ כִּי תָּפֹשׂ תִּתָּפֵשׂ וּבְיָדוֹ
תִּנָּתֵן וְעֵינֶיךָ אֶת־עֵינֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל תִּרְאֶינָה וּפִיהוּ אֶת־
4 פִּיךָ יְדַבֵּר וּבָבֶל תָּבוֹא׃ אַךְ שְׁמַע דְּבַר־יְהוָה צִדְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה כֹּה־אָמַר יְהוָה עָלֶיךָ לֹא תָמוּת בֶּחָרֶב׃
5 בְּשָׁלוֹם תָּמוּת וּבְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ הַמְּלָכִים הָרִאשֹׁנִים
אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ כֵּן יִשְׂרְפוּ־לָךְ וְהוֹי אָדוֹן יִסְפְּדוּ־לָךְ כִּי־
6 דָבָר אֲנִי־דִבַּרְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ וַיְדַבֵּר יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא אֶל־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
7 בִּירוּשָׁלִָם׃ וְחֵיל מֶלֶךְ־בָּבֶל נִלְחָמִים עַל־יְרוּשָׁלִַם וְעַל
כָּל־עָרֵי יְהוּדָה הַנּוֹתָרוֹת אֶל־לָכִישׁ וְאֶל־עֲזֵקָה כִּי הֵנָּה
8 נִשְׁאֲרוּ בְּעָרֵי יְהוּדָה עָרֵי מִבְצָר׃ הַדָּבָר
אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרֵי כְּרֹת הַמֶּלֶךְ
צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם לִקְרֹא לָהֶם
9 דְּרוֹר׃ לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי
וְהָעִבְרִיָּה חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ׃
10 וַיִּשְׁמְעוּ כָל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בַבְּרִית לְשַׁלַּח
אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־
11 בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ׃ וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁבוּ אֶת־
הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים וַיִּכְבִּישׁוּם
לַעֲבָדִים

ויכבשום קרי

℣. 6. d) q. d. fideliſſime, ita vt ne verbum quidem omiſerit. S. ℣. 7. e) Repetitur ex v. 1. vt indicetur, Ieremiam ſtatim poſt reuelationem diuinam indicaſſe Tſedekiæ, eum integrum adhuc ei fuiſſet, eum Nebucadnezare tranſigere. S. f) Ieſ. 36, 2. Ioſ. 10, 3. g) Ioſ. 10, 10. ℣. 8. h) non multo poſt præcedentem propheтiam, vrbe adhuc dum a Chaldæis obſeſſa. i) ſc. in templo v. 15. ſolemni ritu v. 20. verum hypocritice,

הפטרת משפטים

propter præſentes, queis premebantur, anguſtias: id quod euentus docuit v. 11. k) Nam cum reliquo extra Hieroſolymam populo idem pangere fœdus, non licebat per hoſtes, durante obſidione, Schmid.

CAp. XXXIV, ℣. 1. De Chronotaxi huius Capitis vid. Præf. § 20. g) Parentheſis hiſtorica vsque ad Tiſhcham. cf. c. 52, 4. 2 Reg. 25, 1. h) dominii manus eius, cui manus ſ. poteſtas eius dominabatur 2 Sam 8, 3. 2 Par. 32, 9. i) etiam conductitii & fœderati. k) c. 32, 2. l) ſc. reliquas minores v. 7. quæ Hieroſolymæ metropoli accenſentur cen filiæ. c. 19, 15. ℣. 2. m) Eundo eas. c. 2, 2. c. 35, 2. Nondum ergo carceri incluſus erat, coll. c. 37, 4. 5. quod tamen poſtea factum, ob hanc ipſam prophetiam, c 32, 2. ſeqq. c. 33, 1. n) & loquere. Gen. 4, 8. o) Ita vero dices. p) c. 21, 10. vid. not. c. 32, 3. 4. 5. c. 33, 3. ℣. 3. q) c. 32, 4. r) capieris. c. 38, 23. factum c. 52, 9. s) vid. c. 32, 4. ℣. 4. t) Veruntamen. Limitatur comminatio per promiſſionem tum mortis naturalis, tum ſepulturæ honeſtæ. quam tamen non abſolute cum aliis, ſed cum Schmidio conditionate accipimus, ſi nimirum verbo Dei obſequatur, & dedat ſe Babylonii. vid. c. ,8, 17. ſeqq. Sic etiam 2 Reg. 22, 20. 2 Par. 34, 28. ſubaudimus: ſi porro verbo Dei obedieris, coll. 2 Par. 35, 22. u) morte ſc. violenta, vt metuis ℣. 5. x) placide & morte naturali. Gen. 15, 15. cf not. c. 32, 5. y) & crematiònibus patrum &c. ſeu ſecundum cremationes patribus tuis in honorem factas. z) ita cremationem facient tibi, incenſis ſpeciebus aromaticis in funere tuo, 2 Par. 16, 14. cf. not. 1 Sam. 31, 12 a) Heu Domine! Solemnis formula lugendi reges c. 22, 18. 19 Conf. Præf § 12, 13; b) ſupple ſenſum: idque firmiter credas, quia &c. c) quod non retractabo, ſed fideliter implebo. Ieſ. 46, 11. ℣. 6.

l) ad proclamandum ſibi. Pronomen reciprocum redondat, vt Gen. 12, 1. vel notat, ex mutuo conſenſu & pacto. m) libertatem ſ. manumiſſionem ſeruorum ſeruarumque Hebræorum. v. 15. 17. Leu. 25, 10. ℣. 9. n) Ita vt, vi huius fœderis, manu mitteret quisque. Hoc vero omiſerant huc vsque Iudæi, fasque deque habitis legibus diuinis. v. 14. o) Ex. 21, 2. Leu. 25, 39. ſeq. Deut. 15, 12 p) liberos ſc. a ſeruitute. v. 10. Ieſ. 58, 6. Iob. 39, 5. q) ne tanquam mancipiis vteretur eis, ſc. Iudæo fratre ſuo, nunquam v. 10. c. 22, 13. c. 30, 8. ℣. 10. r) & obediuiſſent quoque; extorquente hanc obedientiam tum neceſſitate præſenti v. 1. tum Regis autoritate v. 9. s) venerant in fœdus, pacto ſe obſtringentes 1 Sam. 20, 8 2 Par. 15, 12. & 2 Reg. 23, 3. t) v. 9. u) porro; ſicut hucusque in eos dominium per vim vſurpauerant. v. 14. x) obediuiſſent, inquam. y) v. 9. ℣. 11. z) ſed mox conuerſi eſſent. Notat h. l. verſionem in contrarium, ſeu contrariam actionem. ſi v. 15 16. Pſ. 71, 20. a) non multo poſt v. 15. quum Chaldæi, ſoluta ad tempus obſidione, aduentantibus Aegyptiacis (ſuppetiis obuiam progreſſi eſſent v. 21 c. 37, 5. b) Vulg. & retraxerunt ſc. ad ſeruitutem. v. 16. c) v. 9. 10. d) & ſubiecerunt eos ſibi v. 16. Gen. 1, 28. Neh. 5, 5 2 Par. 28, 10.

CAP. XXXIV, ℣. 1. וּנְבוּכַדְנֶאצַּר per Reſch loco Nun. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 22. ℣. 2. צִדְקִיָּהוּ ſine ו finali Orientales ſec. not. in marg 7 8. ℣. 3. וְעֵינֶיךָ cum Gaiah 6. 9. ſec. Maſ. Erff. ℣. 5. וּבְמִשְׂרְפוֹת per Caph. 2. ſic ſc 5 אֲ־וְהוֹי per Tliſchaki. 2. 7. 8. 9. 15. 16. 20. ℣. 7. וְחֵיל מֶלֶךְ ita 1. 3. 5. ℣. 11. וַיָּשִׁבוּ defect. ſine Iod 1. 3. 5. 22. ſic 1e. 1. & ſic 6. 9. in marg. ſec. Maſ. 2. & Erff. b. 1. & impr. ad Num. 13, 26. Alii plene. וַיִּכְבִּישׁוּם per Sakephk. 1. 2. 3. 5.

12 לעבדים ולשפחות׃ ויהי דבר־יהוה אל־
13 ירמיהו מאת יהוה לאמר׃ כה־אמר יהוה אלהי ישראל
אנכי כרתי ברית את־אבותיכם ביום הוציאי אותם
14 מארץ מצרים מבית עבדים לאמר׃ מקץ שבע שנים
תשלחו איש את־אחיו העברי אשר ימכר לך ועבדך
שש שנים ושלחתו חפשי מעמך ולא־שמעו אבותיכם
טו אלי ולא הטו את־אזנם׃ ותשבו אתם היום ותעשו
את־הישר בעיני לקרא דרור איש לרעהו ותכרתו ברית
16 לפני בבית אשר־נקרא שמי עליו׃ ותשבו ותחללו
את־שמי ותשבו איש את־עבדו ואיש את־שפחתו
אשר־שלחתם חפשים לנפשם ותכבשו אתם להיות
17 לכם לעבדים ולשפחות׃ לכן כה־אמר
יהוה אתם לא־שמעתם אלי לקרא דרור איש לאחיו
ואיש לרעהו הנני קרא לכם דרור נאם־יהוה אל־החרב
אל־הדבר ואל־הרעב ונתתי אתכם לזועה לכל
18 ממלכות הארץ׃ ונתתי את־האנשים העברים את־
ברתי אשר לא־הקימו את־דברי הברית אשר כרתו
19 לפני העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו׃ שרי
יהודה ושרי ירושלם הסרסים והכהנים וכל עם הארץ
כ העברים בין בתרי העגל׃ ונתתי אותם ביד איביהם
וביד מבקשי נפשם והיתה נבלתם למאכל לעוף
21 השמים ולבהמת הארץ׃ ואת־צדקיהו מלך־יהודה
ואת־שריו אתן ביד איביהם וביד מבקשי נפשם וביד
22 חיל מלך בבל העלים מעליכם׃ הנני מצוה נאם־
יהוה והשבתים אל־העיר הזאת ונלחמו עליה ולכדוה
ושרפה באש ואת־ערי יהודה אתן שממה מאין
ישב

Lll נז א

לזועה קרי

℣. 12. e) *Factum igitur est*, inquam. Reassumitur ex v. 8.

℣. 13. f) Notat h. l. *praeceptum diuinum*, quod subiicitur v. 14. Dicitur vero *fadus*, quia cum consensu & agnitione subiectionis debitae receptum est a populo Israelitico, promissa obedientia & obseruantia, sicut in foederibus promittitur obseruatio illorum, *Schm.* g) Ex. 13, 3. 14. Emphatica circumstantia, vbi lex de manumittendis seruis inculcatur. h) Ex. 21, 2. Deut. 15, 12.

℣. 14. i) *Ab vltima parte s. fine septem annorum*, i. e. septimo quoque anno. *Finis* intelligendus, quem annus septimus iniens facit, non exiens, seu qui septimum annum non includit, sed excludit; additur enim: *seruiet tibi sex annis. Schm.* cf. Deut. 14, 28. c. 15, 1. & not. 2 Sam. 15, 7. 1 Reg. 9, 10. Es. 44, 2. k) *vendiderit sese.* Leu. 25, 47. l) vid. v. 9.

℣. 15. m) in melius (vt videbatur) mutati. v. 11. 16. n) i. e. nuper admodum. o) materialiter, & hac saltem in parte. p) vid. v. 8. q) Noua circumstantia ad crimen relapsus exaggerandum. *Schmid.* r) c. 7, 10. 11. 14.

℣. 16. s) in peius mutati. vid. v. 11. ὁ. καὶ ἐπεστρέψατε, cf. 2 Petr. 2, 21. 22. t) periurio Leu. 19, 12. u) v. 11. x) v. 9. 10. 11. y) *sc. animam ipsorum*, seu vt sui arbitrii essent, euntes quo vellent. Deut. 21, 14. z) *ac denuo subegistis.* v. 11.

℣. 17. a) sc. finaliter ac (vt coeperatis v. 10.) in obedientia non perseuerando. b) v. 18. 15. Ez. 46, 17. c) *Ecce igitur ego*, talionis iure, *proclamaturus sum.* d) i. e. manumissam vos a me, cuius familia hucusque fuistis, vt velut publicati fiatis gladio &c. obnoxii omni violentiae. Domino igitur seruire libertas, non onus est, manumitti vero ab eo, est nudari eius patrocinio omnibusque expositum esse malis. cf. Rom. 6, 20. seqq. e) vid. c. 14, 12. c. 52, 6. f) cf. not. e, 15, 9. c. 24, 9.

℣. 18. g) *foedus* sc. Mosaicum v. 13. 14. h) *quod* ipsi hoc tempore *pepigerant* v. 8. eiusdem cum Mosaico argumenti v. 9. i) vid. v. 15. k) *per vitulum* s. adhibito vitulo, solemni in foederibus pangendis ritu. Alii: *sicut vitulum*, sed continuata personarum descriptio v. 19. & reassumtio verbi *dabo* v. 20. vix permittunt propositionem hic terminari. l) *in duas partes* 1 Reg. 3, 25. sc. dissectum in medio Gen. 15, 10. a quo ritu tritissima phrasis *scindere fadus* orta v. 18. conf. not. Deut. 29, 11. 13. it. *Lund.* 636. ac *Bochartus* P. I. l. 2. c. 35. p. 315. 326. vbi cf. 1 Sam. 11, 7. m) *partes eius*, (4) v. 19. Gen. 15, 17. Fuerunt ritus imprecationis; vt, qui non seruaret foedus, dissecaretur sicut vitulus iste. *Schmidius.*

℣. 19. n) *Aulicos* Gen. 37, 36. 2 Reg 8, 6. o) etsi non omnes forte, singulatim, tamen per seniores, ad hunc actum deputatos. p) *partes* (4) v. 18. ℣. 20. q) *Dabo, inquam.* Reassumitur ex v. 18. r) Ion. *proiectum in cibum*; sc. sine sepultura. c. 7, 33. c. 16, 4. c. 19, 7. Deut. 28, 26. ℣. 21. s) *Tsedekiam vero.* Poena transgressorum communis, sed non eadem omnium: prioribus v. 20. mors violenta, his captiuitas dictitatur. cf *Schmid.* t) v. 20. c. 19, 7. c. 21, 7. &c. u) *qui ascenderunt* (Vulg. *qui recesserunt*) *a vobis*, 1 Reg. 15, 19. obuiam procedentes Aegyptiis, soluta interim obsidione, Ier. 37, 5. Ex quo frustra Hierosolymitani salutis spem sibi faciunt, ibid. v. 7. seqq. hostibus vix dum digressis, ad pristinum peccatum relabentes. ℣. 22. x) *Ecce enim praecipiens ero*, mira caussarum externarum gubernatione & directione; *Schmidius.* cf. Es. 13, 3. Am. 6, 11. y) cf. c. 37, 7. seqq. a) vid. tristis euentus c. 39, 52. 2 Reg. 25. & 2 Par. 36, 17. seqq. b) Es. 64, 9. Zach. 1, 12. c) Es. 1, 7. d) c. 4, 7.

℣. 14. תשלחו cum Gaiah 2. 5. 6. 9. sec. *Mas. Erff.* ℣. 18. ברתי sic *defect.* 3. 6. 7. 8. 15. 22. & sic fe. 1. 2. sec. *Masor.* 1. 2. 3. *impr.* & *Erff.* Alii plene. ℣. 22. והשבתים ' per *Graschaim* 2. 3. sic fu. 5.

CAP. XXXV.

יֹשֵׁב׃ הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת לה
יְהוָה בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר׃
2 הָלוֹךְ אֶל־בֵּית הָרֵכָבִים וְדִבַּרְתָּ אוֹתָם וַהֲבִאוֹתָם בֵּית
יְהוָה אֶל־אַחַת הַלְּשָׁכוֹת וְהִשְׁקִיתָ אוֹתָם יָיִן׃ 3 וָאֶקַּח
אֶת־יַאֲזַנְיָה בֶן־יִרְמְיָהוּ בֶּן־חֲבַצִּנְיָה וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת־כָּל־
בָּנָיו וְאֵת כָּל־בֵּית הָרֵכָבִים׃ 4 וָאָבִא אֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־
לִשְׁכַּת בְּנֵי חָנָן בֶּן־יִגְדַּלְיָהוּ אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־אֵצֶל
לִשְׁכַּת הַשָּׂרִים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְלִשְׁכַּת מַעֲשֵׂיָהוּ בֶן־שַׁלֻּם
שֹׁמֵר הַסַּף*׃ 5 וָאֶתֵּן לִפְנֵי ׀ בְּנֵי בֵית־הָרֵכָבִים גְּבִעִים
מְלֵאִים יַיִן וְכֹסוֹת וָאֹמַר אֲלֵיהֶם שְׁתוּ־יָיִן׃ 6 וַיֹּאמְרוּ לֹא
נִשְׁתֶּה־יָּיִן כִּי יוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אָבִינוּ צִוָּה עָלֵינוּ לֵאמֹר לֹא
תִשְׁתּוּ־יַיִן אַתֶּם וּבְנֵיכֶם עַד־עוֹלָם׃ 7 וּבַיִת לֹא־תִבְנוּ
וְזֶרַע לֹא־תִזְרָעוּ וְכֶרֶם לֹא־תִטָּעוּ וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם כִּי
בָּאֳהָלִים תֵּשְׁבוּ כָּל־יְמֵיכֶם לְמַעַן תִּחְיוּ יָמִים רַבִּים עַל־
פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם גָּרִים שָׁם׃ 8 וַנִּשְׁמַע בְּקוֹל
יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אָבִינוּ לְכֹל אֲשֶׁר צִוָּנוּ לְבִלְתִּי שְׁתוֹת־
יַיִן כָּל־יָמֵינוּ אֲנַחְנוּ נָשֵׁינוּ בָּנֵינוּ וּבְנֹתֵינוּ׃ 9 וּלְבִלְתִּי בְּנוֹת
בָּתִּים

פתח בס

CAP. XXXV, 1. e) octauo circiter Ioiakimi anno. vid. Præf. §. 20.

℣. 2. f) *Eundo* sc. eas. v. 13. c. 2, 2. g) *domum* i. e. *familiam*: vt v. 3. 5. 18. cf. Ex. 2, 1. &c. h) *Rechabitarum* v. 3. 5. 18. a *Rechabo* v. 6. 8. 14. 19. hoc tempore Hierosolymis degentium v. 11. De his copiose *Herm. VVitsius* pec. Differt. Alienigenæ erant, non Israelitæ v. 7. Latiori nomine dicti *Kenitæ* 1 Par. 2, 55. ex prosapia *Iethronis*, soceri Mosis, Iud. 1, 16. qui cum religioni Iehouæ accessisset Ex. 18, 9. seqq. rogatus a Mose Num. 10, 29. mansit vel tum statim apud Israelitas, vel adducta familia, ad eos rediit v. 31. 32. saltem posteri ipsius se Israeli coniunxerunt, in duos veluti ramos posthac diuisi, aliquibus *Kedeschum* in tribu Naphtali digressis Iud. 4, 11. 17. ceteris vero, iisque pluribus tribui Iudæ potissimum adsociatis Iud. 1, 16. & ad Amalekitarum vsque confinia diffusis, 1 Sam. 15, 6. a quibus nostri *Rechabitæ* 1 Par. 2, 55. Eos Israeliticæ religioni fuisse addictos, tum ex h. l. patet, coll. v. 19. tum ex 2 Reg. 10, 15. &c. i) *& adloquaris eos*, sc. vt tecum eant in domum Iehouæ. *Schm.* k) *cellarum seu conclauium* v. 4. 1 Par. 9, 26. vid. *Cocc.* Lex. 420. l) *bibendum eis propinabis*. conf. Am. 2, 11. 12 non q. s. hæc mea sit præcisa voluntas, vt bibant illi; sed vt, explorata (quam ego præuideo) ipsorum constantia, occasio suppetat pudefaciendi exemplo eorum Iudæos.

℣. 3. m) procul dubio principem eorum ac patrem domus. *Schm.* n) v. 2.

℣. 4. o) locum huic actui perop-portunum, tum quod testes illic præsto essent idonei ex Sacerdotibus ac primoribus; tum quod statim posset ad congregatum illic populum loqui, v. 13. p) v. 2. Dubium num *conclaue* hoc intra atrium sacerdotum, (quod sine dispensatione Rechabitis vix licuit ingredi) an extra illud ad muros illius adiunctum, *Schm.* q) Syr. & Ion. *prophetæ Domini* conf. 1 Reg. 12, 22. c. 13, 4. 5. 6. 8. 11. 12. &c. r) templi primorum, *Schm.* s) *custodis liminis*. Ion. *thesaurarii*. Erat hic præfectus pecuniis templi, ex quibus ruinæ reparabantur, & vasa sacra comparabantur; 2 Reg. 12, 12. c. 22, 4. c. 25, 18. vid. *Buxt.* Lex. Talm. 127. ℣. 5. t) *Et adposui illis*. Gen. 18, 8. u) *scyphos*. Gen. 44, 2. x) *& calices*, forma differentes a scyphis. Gen. 40, 11. 13. y) Imperatiuus, non coactionis aut præcepti diuini, sed oblationis; *Schm.* Adde, & tentaminis in perseuerantia boni, libertate bibendi illis relicta. vide ad v. 2. ℣. 6. z) *non solemus bibere*. vt Gen. 29, 26. a) singulari tum sanctimonia & zelo, tum auctoritate vir, Israelitarum Regi Iehu σύγγεονος 2 Reg. 10, 15. 23. vt proinde Rechabitæ his legibus vixerint trecentis fere annis, eximia omnino constantia v. 14. b) i. e. vnus ex maioribus nostris v. 8. 10. 2 Sam. 20, 10. c) Deo *mandatum* nec laudante vspiam, nec tamen etiam culpante: saltem laudabilis erat filiorum stricta quidem, spontanea tamen obedientia, in re non modo non mala, sed vtili quoque ac ipsorum rationibus conuenienti, v. 14. 18. 19 Ceterum *Schm.* putat: Legislatorem merito Rechabitarum hunc Ionadabum vocari posse; sicut aliæ gentes respublicæ, vrbes, suos habuerint legislatores, quorum legibus vterentur. d) Fuit igitur in materia analogum quid *Naziræorum* instituto, Num. 6, 3. 4. Am. 2, 11. 12. præsertim Naziræatui totius vitæ Iud. 13, 5. 1 Sam. 1, 11. Luc. 1, 15. ℣. 7. e) sc. vt inhabitetis v. 9. 10. Necessitatis vero casus erat v. 11. exceptionem proinde patiens. f) Es. 5, 2. g) *& nihil eorum erit vobis* i. e. neque vllo modo possidebitis, sc. sec. accentus: *domum*, vel *sementem*, vel *vineam*. v. 8. h) antiquo *Kenitarum* more. Iud. 4, 17. seqq. vnde *mulieres in tentorio* simpliciter pro *Keniticis* Iud. 5, 24. procul dubio, quod exemplo *Iethronis* Ex 2, 16 seqq. vitam agerent pastoritiam, Nomadum instar & Scenitarum Iud. 8, 11. Ier. 49, 29. conf. Gen 4, 19. c. 25, 27. 2 Par. 14, 14. præsertim quod fundos ipsi, ceu *peregrini*, (vid. hoc ipso v. 7.) in terra Canaan non haberent. quod vitæ genus, vtpote simplicissimum ac genti suæ adcommodatum, voluit Ionadabus a Rechabitis retineri. i) *Kimchius*: diu & commode; quia *domus, agri, vinea* curas facessunt possidentibus; vinum vero quam noxium aliquando sit, docet Salomo Prov. 23, 19. &c. Addunt alii: vt his moribus ceu peregrini vitarent inuidiam, abstinentes a possessionibus non suis. Sed credibilius est, respici ad promissionem IV. præcepti Ex. 20, 12. & subfuisse moralem quoque præcepti rationem, ita vt Ionadab corruptis illis temporibus suos a vitæ huius commodis & deliciis ad cœlestia, & a curis huius mundi ad rerum diuinarum meditationem conuertere voluerit. hinc 1 Par. 2, 55. vocantur iidem סופרים seu *legisperiti*, coll. Ier. 8, 8. Esr. 7, 6. 11. k) vid. not. v. 2. ℣. 8. l) *Et obediuimus* hucusque constanter, ex reuerentia paterni mandati v. 14. 16. 18.

CAP. XXXV, ℣. 4. הַסַּף per *Kam.* 2, 2. sic fu. 5. contra *Iad.* *Bas.* f. 60. col. 2. ℣. 6. יָּיִן Sic *Iod.* cum *Dag.* 2. 8. 12. [r] 15. 16. 17. 18. & *Btr.* at ceteri omittunt.

י בָּתִּים לְשִׁבְתֵּנוּ וְכֶרֶם וְשָׂדֶה וָזֶרַע לֹא יִהְיֶה־לָּנוּ׃ וַנֵּשֶׁב
בָּאֳהָלִים וַנִּשְׁמַע וַנַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יוֹנָדָב אָבִינוּ׃
11 וַיְהִי בַּעֲלוֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶל־הָאָרֶץ וַנֹּאמֶר
בֹּאוּ וְנָבוֹא יְרוּשָׁלַםִ מִפְּנֵי חֵיל הַכַּשְׂדִּים וּמִפְּנֵי חֵיל אֲרָם
12 וַנֵּשֶׁב בִּירוּשָׁלָםִ׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־
13 יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
הָלֹךְ וְאָמַרְתָּ לְאִישׁ יְהוּדָה וּלְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָםִ הֲלוֹא תִקְחוּ
14 מוּסָר לִשְׁמֹעַ אֶל־דְּבָרַי נְאֻם־יְהוָה׃ הוּקַם אֶת־דִּבְרֵי
יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אֲשֶׁר־צִוָּה אֶת־בָּנָיו לְבִלְתִּי שְׁתוֹת־יַיִן
וְלֹא שָׁתוּ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה כִּי שָׁמְעוּ אֵת מִצְוַת אֲבִיהֶם
וְאָנֹכִי דִּבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם הַשְׁכֵּם וְדַבֵּר וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלָי׃
טו וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים ׀ הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ
לֵאמֹר שֻׁבוּ־נָא אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וְהֵיטִיבוּ מַעַלְלֵיכֶם
וְאַל־תֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם וּשְׁבוּ אֶל־
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם וְלַאֲבֹתֵיכֶם וְלֹא הִטִּיתֶם אֶת־
16 אָזְנְכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלָי׃ כִּי הֵקִימוּ בְּנֵי יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב
אֶת־מִצְוַת אֲבִיהֶם אֲשֶׁר צִוָּם וְהָעָם הַזֶּה לֹא שָׁמְעוּ אֵלָי׃
17 לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
מֵבִיא אֶל־יְהוּדָה וְאֶל כָּל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ אֵת כָּל־
הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עֲלֵיהֶם יַעַן דִּבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם וְלֹא
18 שָׁמֵעוּ וָאֶקְרָא לָהֶם וְלֹא עָנוּ׃ וּלְבֵית הָרֵכָבִים אָמַר
יִרְמְיָהוּ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעַן אֲשֶׁר
שְׁמַעְתֶּם עַל־מִצְוַת יְהוֹנָדָב אֲבִיכֶם וַתִּשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־
19 מִצְוֹתָיו וַתַּעֲשׂוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה אֶתְכֶם׃ לָכֵן כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא־יִכָּרֵת אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן־
רֵכָב עֹמֵד לְפָנַי כָּל־הַיָּמִים׃

ויהי Ell 2 נזב

℣. 9. m) vid. v. 7.

℣. 10. n) vid. v. 7. o) *& obediuimus*, inquam. v. 8.

℣. 11. p) *Factum est vero*. sc. propter casum necessitatis. Est occupatio obiectionis, quod Hierosolymis eo tempore essent, contra mandatum patris v. 10. q) sc. tempore *Regis Ioiakimi* v. 1. & post huius rebellionem aduersus Nebucadnezarem 2 Reg. 24, 1. r) Babyloniis adiunctum 2 Reg. 24, 2. s) *atque sic necessitate compulsi habitamus*.

℣. 12. t) in templo, Rechabitis adhuc praesentibus v. 18.

℣. 13. u) v. 2. sc. ex cella interioris atrii v. 4. ad atrium populi, imo & vrbem. *Schm.* x) *disciplinam*, vt Rechabitarum exemplum intuentes, meliores euadatis. cf. not. c. 2, 30. c. 17, 23. & c. 32, 33.

℣. 14. y) *Stare factum est verba &c.* i. e. stabilita sunt. *Hophal* sumitur impersonaliter, & regit Accusatiuum; q. d. *opera data est ad stare faciendum verba &c.* cf. simile quid c. 36, 22. z) qui fuit nudus homo, cum ego tamen Deus sim. cf. *Schm.* a) semel tantum, ego vero iterum iterumque ac saepius. b) longo temporis tractu. vid. not v. 5. c) ad quod minus tamen videbantur obligati; cum vos sitis obligatissimi. d) v. 15. cf. not. c. 5, 8. c. 7, 13. it. c. 25, 3. 4. c. 26, 5. c. 29, 19. c. 32, 33. e) v. 17. Ef. 65, 12. c. 66, 4.

℣. 15. f) *omnes*. exaggerat h. l. multitudinem, q. d. non vnum tantum ac alterum sed plurimos. *Schm.* conf. c. 44. 4. g) v. 14. h) Breuis omnium propheticarum concionum summa. cf. c. 18, 11. c. 25, 5. Ion. 3, 8. Zach. 1, 3. i) c. 7, 3. c. 26, 13. k) *& sic habitate*. cf. v. 7. Imperatiuus emphaticus pro Fut. supponens praecedaneos seu necessariam conditionem, vt c. 25, 5. l) *sed ne inclinastis quidem*. c. 7, 24. 26. c. 11, 8. c. 17, 23. c. 34, 14.

℣. 16. m) *Quoniam igitur*. Apodosis sequitur v. 17.

℣. 17. n) partim in Lege, partim per Prophetas. *Abarb* cf. c. 19, 15. c. 56, 31 o) *propterea quod loquutus sum*. v. 14. p) Ion. *& prophetauerunt eis prophetae sed non conuerterunt se*. conf. not. c. 7, 13.

℣. 18. q) *At domui s. familiae Rechabitarum*. v. 2. r) scil. in templo, v. 11.

℣. 19. s) i. e. nunquam deerit. c. 33, 17. 18. 2 Par. 6, 16. c. 7, 18. t) Significat *perpetuitatem* familiae, coll. v. 7. Ef. 66, 22. at Ion. *ministrans coram me*. nam & *sacerdotium* notat Deut. 10, 8. c. 18, 5. 7. Et sic *Schm.* de spirituali sacerdotio sub N. T. intelligit. conf. not. Ier. 33, 18.

℣. 11. וְנָבֹא *defect.* 2. 5. sec. *Maf. Erff.* ℣. 12 דבר per *Mun.* 1. 2. sic fu. 5. ℣. 13. הָלוֹךְ *plene* 1. sic se. 2. sec. *Maf* 2. & *Erff* at praeter *impr.* Gen. 31, 30. & Ier. 28, 13. ℣. 14. ואנכי per *Rbbia* 2. 3. ℣. 15. הנביאים sine *Psik* 1. 2. sic fu 5 contra *Ind. Baf.* f. 60. col. 7. השכם cum adiecto *Psik* se. 5. sec. *Maf. Erff.* ושלח sine *Psik* 1. 3. sic fu. 5. contra *Ind. Baf.* f. 60. col. 7. שבו per *Mun.* 1. 2, 3. 5. ℣. 17 *Systium* praemittunt 2, 3. 6. 9. 10 16, 19. 20. ℣. 19. לכן per *Graschaim* 17. 18. & *Bir.* sic se. *Maf. Erff.* contra *Maf.* 1. 2. h. l. & *impr. final.* f 43. col. 4. & praeter *impr.* ad Ier. 7, 20.

CAP. XXXVI.

ויהי בשנה הרבעית ליהויקים בן־יאשיהו מלך יהודה לו
היה הדבר הזה אל־ירמיהו מאת יהוה לאמר: קח־לך 2
מגלת־ספר וכתבת אליה את כל־הדברים אשר
דברתי אליך על־ישראל ועל־יהודה ועל־כל־הגוים
מיום דברתי אליך מימי יאשיהו ועד היום הזה: אולי 3
ישמעו בית יהודה את כל־הרעה אשר אנכי חשב
לעשות להם למען ישובו איש מדרכו הרעה וסלחתי
לעונם ולחטאתם: ויקרא ירמיהו את־ברוך 4
בן־נריה ויכתב ברוך מפי ירמיהו את כל־דברי יהוה
אשר־דבר אליו על־מגלת־ספר: ויצוה ירמיהו את־ ה
ברוך לאמר אני עצור לא אוכל לבוא בית יהוה:
ובאת אתה וקראת במגלה אשר־כתבת מפי את־ 6
דברי יהוה באזני העם בית יהוה ביום צום וגם באזני
כל־יהודה הבאים מעריהם תקראם: אולי תפל תחנתם 7
לפני יהוה וישבו איש מדרכו הרעה כי־גדול האף
והחמה אשר־דבר יהוה אל־העם הזה: ויעש ברוך 8
בן־נריה ככל אשר־צוהו ירמיהו הנביא לקרא בספר
דברי יהוה בית יהוה:
ויהי בשנה החמשית ליהויקים בן־יאשיהו מלך־יהודה 9
בחדש התשעי קראו צום לפני יהוה כל־העם
בירושלם וכל־העם הבאים מערי יהודה בירושלם:
ויקרא ברוך בספר את־דברי ירמיהו בית יהוה י
בלשכת גמריהו בן־שפן הספר בחצר העליון פתח
שער בית־יהוה החדש באזני כל־העם: וישמע מכיהו 11
בן

Cap. XXXVI, 1. u) probabiliter exeunte, coll. v. 6. cum v. 9. cf. not. c. 25. 1. seq. & Præf. §. 20.

℣. 2. x) *Volumen libri*, i.e. adscribendum s. libro aptatum. v. 4. Ps. 40, 8. Ez. 2, 9. Veteres enim membranas non plicabant, sed conuoluebant; *Cocc. Lex.* 138. cf. Es. 34, 4. Apoc. 6, 14. y) *&* *scribas super illud*; vt instanti ieiunio summatim inde vniuersa vaticinia populo prælegi v. 6. ac ad posteros propagari possint v. 28. c. 30, 2. Es. 8, 1. c. 30, 8. Hab. 2, 3. cf. Ps. 102, 19. z) *de Israele* s. 10. tribubus. cf. c. 3, 12. c. 30, 3. seqq. c. 31, 1. seqq. a) vid. not. c. 1, 5. b) inde *a die*, quo *cœpi loqui* s. primum *loquutus sum*. c) videlicet ab anno ipsius decimo tertio c. 1, 2. c. 25, 3. Adeoque significantur omnes prophetiæ, quotquot quidem ad annum vsque quartum Ioiakimi editæ in hoc libro continentur. *Schm.*

℣. 3. d) v. 7. c. 26, 3. quod etsi facturos non esse præsciebat Deus; tamen significat hac particula, se quidem ipsorum salutem ac conuersionem serio velle Ez. 18, 23. Zeph. 3, 5. & fieri etiam tum potuisse, vt Iudæi se conuerterent. e) iam imminente præsertim malo & solicitos tenente v. 9. conf. not. c. 25, 1. & c. 46, 2. f) sc. nisi se conuertant.

℣. 4. g) amanuensem suum v. 5. 8. ac professione *scribam* v. 26. 32. c. 32, 12. multa cum Ieremia a Iudæis perpessum, coll. hic v. 26. & c. 45, 1. Quibusdam & ipse fuit Sacerdos, coll. hic v. 10. h) sc. dictitantis v. 6. 19. i) vid. v. 2.

℣. 5. k) sc. anno demum insequenti v. 9. coll. v. 6. ac proinde volumen illud quarto quidem anno est scriptum, quin-

io vero prælectum. vid. not. v. 1. l) *conclusus* vel *impeditus* domi me continere debeo conf. Iud. 13, 15. 1. Reg. 18, 44. Hoc vero obscurum, quid sit illud, quod Prophetam domi detinuerit? Piscator coniicit, fuisse vel interdictum Dei, vel immunditiem legalem. conf. 1. Sam. 21, 6. Neh. 6, 10. *Schm.* vero, custoditum Ioiakimi iussu fuisse in laxiori aliqua custodia. Verum si hoc est, quo pacto dicere potuissent principes, vt se cum Barucho occultaret &c. v. 19. conf. v. 29. Neque vero alibi vspiam sub Ioiakimo, sed sub Tsedekia incarceratus legitur c. 33, 1. c. 39. 15.

℣. 6. m) *Venias igitur tu*, vicem meam suppleturus. n) *&* *prælegas in* (ex) *Volumine* v. 8. 10. 13. o) v. 4. p) spec. Hierosolymitani v. 9. q) *ieiunii*, sc. extraordinarii v. 9. congregato (vt hic dicitur) vniuerso Iuda. r) conf. v. 9. ℣. 7. s) vid. not. v. 3. t) *cadet supplicatio ipsorum*, i.e. suppliciter se precando demittent c. 38, 26. Dan. 9, 18. sed Ion. *forte accepta erit deprecatio eorum*. c. 37, 20. u) Ion. 3, 8. x) Motiuum pœnitentiæ. conf. 2. Reg. 22, 13. y) i.e. comminatus est. Ion. *decreuit*. ℣. 8. z) v. 6. ℣. 9. a) *Factum est enim*. Cohæret cum v. 8. ac distinctius enarrat historiam & tempus prælecti voluminis. b) vid. not. v. 1. c) non qui Ioiakimo currebat, sed, (vt menses fere numerari solent) anni communis ecclesiastici, *Schm.* conf. enim v. 22. c. 39, 1. 2. Extraordinarium igitur hoc fuit ieiunium, ad auertendum malum magis ac magis imminens, fracto iam tum a Chaldæis Aegyptio, c. 46, 2. cuius fiduciarius hucusque Ioiakimus fuerat 2 Reg. 23, 34. 35. *Ordinaria* vero incidebant in mensem septimum Leu. 23, 27. d) *proclamarunt* (solemniter edixerunt) *ieiunium*. vid. not. v. 6. & conf. Esr. 8, 21. 1 Reg. 21, 9. 12. &c. e) conf. c. 34, 15. 18. f) v. 6. ℣. 10. g) *Tum igitur legit*. v. 6. h) in *cubiculo* seu *conclaui*. c. 35, 4. i) vnius ex principibus Regis v. 11. 12. 25. k) fidelis quondam pii Regis Iosiæ *Cancellarii*. Vid. not. v. 12. 2. Reg. 22, 3. 2 Par. 34, 8. cuius non modo hic Gemarias, sed & ceteri filii haud mali fuisse videntur, coll. Ier. 26, 24. c. 29, 3. c. 39, 14. Excipe Ez. 8, 11. l) *in atrio superiori* s. Sacerdotum. cf. not. 1 Reg. 6, 36. & supra c. 20, 1. alii: *prope* vel *apud atrium* &c. nam *Baruchum* ex sacerdotibus fuisse non plane constat; etsi vel maxime in sacerdotum atrio fuisset, populus tamen legentem illic vix inaudire potuisset: Gemarias certe, cuius hæc cella, haud dubie politicus princeps fuit, vt modo diximus. cf. igitur cum præf. ב Ier. 43, 9. m) *ante ostium*; vt Gen. 19, 11. Ex. 29, 11. 42. c. 38, 8. 1 Sam. 19, 1. &c. Dicitur ergo fuisse *in atrio superiori*, quod erat *sub ingressum domus*, forte muro eius adiunctum. Ita sane & populus & sacerdotes audire potuere. n) *noua* Ion. *orientalis*. vid. not. c. 26, 10. ℣. 11. o) non sine commotione cordis, coll. v. 12. Neq; eum vel a Barucho vel ab lere mia oportet alieniorem fuisse, quia prælectioni cellam patris lubenter indulsit.

CAP. XXXVI, v. 1. היה per *Kadma* 1. at per *Sakephg*. 17. 18. & *Ber*. v. 3. אשר אנכי Ita 1. & sic fu. 5. ℣. 4. pro (ברוך) את־ hab. אל־ 2. sic fu. 5. ℣. 6. וקראת cum *Gaiah* 5. sec. *Mas.* Erff. v. 7. אולי per *Rbhaia* 1. 3. sic fu. 5. v. 8. נריה *Mun.* pro *Meth*. 5. 7. 8. 15. 21. 23. v. 9. קראו־צום sic per *Graschaim* 1. 2.

p) filius, inquam, cuius ista cella erat v. 10. in qua præsens filius *Michas*, lecta percipiebat eo distinctius, quo lectori erat propior. q) lecta a Barucho de (*super*) *libro* cf. v.13.

℣. 12. r) *Descendit itaque* sc. de monte domus Domini v. 10. non malo animo, si de filio ex ingenio patris iudicandum, coll. v.25. 19. *Schm.* s) *in domum.* t) *ad cubiculum scribæ* seu *cancellarii.* qui principum consilio præsidebat; qualis tempore Dauidis fuerat *Seraiah* 2. Sam.8, 17. Hiskiæ *Schebna* 2 Reg 19, 2. Iosiæ *Schaphan* h. l. v. 10. & 2. Reg.22, 3. 8. 9. 10. seqq. & hoc tempore *Elischama*, coll. hic v. 12. 20. 21. vbi etiam ea propter *cubiculum Elischamæ* nuncupatur. u) Vid. paullo ante, & v. 20. 21. x) Ex his speciatim *Delaiah*, *Elnathan*, & *Gemarias* in Ieremiam æquiores v. 25. quanquam & ceteri tum quidem non sine motibus bonis videantur fuisse v. 15. 16. y) v. 25. quo Ioiakim ad reducendum Vriam vsus fuerat c.26,22. z) 2 Reg. 22, 12. a) ipsius nuncii pater v. 11. cf. v. 25. b) & *omnes* reliqui, intimioris consilii adsessores.

℣. 13. c) *inaudiuerat.* Ipsa Rad. in *Tsere* terminata. aliis est Adiectiuum participiale. Ps.22,25. Ps. 34, 7. 18. d) v.6. 10.

℣. 14. e) profanæ mentis hominem v. 23. forte quod officii eius, tanquam inferioris, fuerit, (vt suspicatur etiam *Schm.*) in talibus inseruire principibus, coll. v. 21. f) quantum ad *volumen* v. 2. g) *& ito*, sc. *mecum* vel *ad nos.*

℣. 15. h) Humaniter ab iis exceptum fuisse, patet tum ex particula נָא tum ex eo, quod sedere iusserint. i) v. 10. 13.14.

℣. 16. k) & in his tot ac tantas comminationes, de excidio vrbis & terræ *Schm.* l)

בֶּן־גְּמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן אֶת־כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה מֵעַל הַסֵּפֶר׃
12 וַיֵּרֶד בֵּית־הַמֶּלֶךְ עַל־לִשְׁכַּת הַסֹּפֵר וְהִנֵּה־שָׁם כָּל־
הַשָּׂרִים יוֹשְׁבִים אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וּדְלָיָהוּ בֶן־שְׁמַעְיָהוּ
וְאֶלְנָתָן בֶּן־עַכְבּוֹר וּגְמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן וְצִדְקִיָּהוּ בֶן־
13 חֲנַנְיָהוּ וְכָל־הַשָּׂרִים׃ וַיַּגֵּד לָהֶם מִיכָיְהוּ אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמֵעַ בִּקְרֹא בָרוּךְ בַּסֵּפֶר בְּאָזְנֵי הָעָם׃
14 וַיִּשְׁלְחוּ כָל־הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ אֶת־יְהוּדִי בֶן־נְתַנְיָהוּ בֶּן־
שֶׁלֶמְיָהוּ בֶן־כּוּשִׁי לֵאמֹר הַמְּגִלָּה אֲשֶׁר קָרָאתָ בָּהּ
בְּאָזְנֵי הָעָם קָחֶנָּה בְיָדְךָ וָלֵךְ וַיִּקַּח בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ אֶת־
טו הַמְּגִלָּה בְּיָדוֹ וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו שֵׁב נָא וּקְרָאֶנָּה
16 בְּאָזְנֵינוּ וַיִּקְרָא בָרוּךְ בְּאָזְנֵיהֶם׃ וַיְהִי כְּשָׁמְעָם אֶת־כָּל־
הַדְּבָרִים פָּחֲדוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ אֶל־בָּרוּךְ הַגֵּיד
17 נַגִּיד לַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וְאֶת־בָּרוּךְ שָׁאֲלוּ
לֵאמֹר הַגֶּד־נָא לָנוּ אֵיךְ כָּתַבְתָּ אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים
18 הָאֵלֶּה מִפִּיו׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כֹּתֵב עַל־הַסֵּפֶר בַּדְּיוֹ׃
19 וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ לֵךְ הִסָּתֵר
כ אַתָּה וְיִרְמְיָהוּ וְאִישׁ אַל־יֵדַע אֵיפֹה אַתֶּם׃ וַיָּבֹאוּ אֶל־
הַמֶּלֶךְ חָצֵרָה וְאֶת־הַמְּגִלָּה הִפְקִדוּ בְּלִשְׁכַּת אֱלִישָׁמָע
21 הַסֹּפֵר וַיַּגִּידוּ בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים׃ וַיִּשְׁלַח
הַמֶּלֶךְ אֶת־יְהוּדִי לָקַחַת אֶת־הַמְּגִלָּה וַיִּקָּחֶהָ מִלִּשְׁכַּת
אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וַיִּקְרָאֶהָ יְהוּדִי בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ וּבְאָזְנֵי כָּל־
22 הַשָּׂרִים הָעֹמְדִים מֵעַל הַמֶּלֶךְ׃ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בֵּית
הַחֹרֶף בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי וְאֶת־הָאָח לְפָנָיו מְבֹעָרֶת׃

וַיְהִי

l) *pauebant quisque ad alterum*, pauorem suum quisque alteri & vultu & verbis significantes v. 24. Ps. 119, 161. m) non est comminantium, sed bono animo dicentium: Res adeo magni momenti est, vt ignorare illam rex non debeat, si forte animus ipsius flectatur ad dispiciendum de remediis iræ diuinæ auertendæ, exemplo Iosiæ 2. Reg. 22, 10. sq.

℣. 17. n) *quomodo?* Constabat equidem illis, ex ore Ieremiæ Baruchum scripsisse; verum hoc dupliciter fieri poterat (1) post continuam enarrationem Ieremiæ, quæ memoriæ succurrerant, suo ingenio ordinatis; (2) dictitantis Ieremiæ verbis calamo exceptis. Prius propter scripti magnitudinem (*omnia hæc verba*) erat conceptu difficilius, ergo comperiri gestiunt posterius v. 18.

℣. 18. o) *dictabat mihi*, q. d. verba *pronunciabat mihi*. p) *atramento* (1) q. d. Ego nil quicquam addidi, præter manum, calamum & atramentum. *Schm.* ex *Abarb.* ℣. 19. q) bono animo, siquidem verebantur id, quod euenit v. 26. conf. c. 26, 16. r) *occulta te*, 1. Sam. 20, 5. s) vid. not. v. 5. ℣. 20. t) *in atrium* sc. interius ante domum regiam, mox impetrata venia in ipsum regis conclaue admittendi. vid. *Schm.* u) custodiæ caussa *deposuerant*. c. 37, 21. 2. Par. 12, 10. x) v. 21. vid. not. v. 12. y) vid. v. 16. ℣. 21. z) vid. v. 15. 23. a) *ad sumendum* & adferendum. Ex. 27, 20. b) v. 20. vid. not. v. 12. c) *iuxta regem*, honoris caussa, tanquam promti ad ministrandum; *Schm.* conf. Esa. 6, 2. Gen. 18, 8. ℣. 22. d) *Rex autem.* Versiculus totus parentheticus. e) *domo hiemis* seu *hiberna*, adcommodata hiemali tempestati; sicut contra æstiua agentibus peculiaris domus erat Am. 3, 15. f) v. 9. nostro fere Decembri. Additur tempus, vt adpareat, cur Rex in domo hiemis fuerit. *Schm.* g) *focus* (3) v. 23. h) *coram ipso* (Ec. 47, 14.) *accensus* erat. Py. (1) Circumstantia vtilis ad intelligentiam v. 25. De Syntaxi Verbi Pass. cum partic. את vid. not. c. 35, 14. c. 38, 4. Metonymia vero est *focus accensus* pro *lignis in foco accensis*, vt Hos. 7, 4.

℣. 11. מֵעַל per *Merca* 1. 3. 5. ℣. 14. בָהּ *Beth* sine *Dag.* 10. 13. 19. 20, 23. sic fu. 5. ℣. 15. שֵׁב־נָא ita 1. 3. sic fu. 5. ℣. 18. אֵת כָּל־הַדְּבָרִים ita 1. 2. 3. 6. 9. 10, 20. fu. 5. ℣. 22. בְּבֵית cum præf. ב 3. 10 fu. 2. & sic in marg 6. 9.

23 ויהי ׀ כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה
בתער הספר והשלך אל־האש אשר אל־האח עד־
24 תם כל־המגלה על־האש אשר על־האח׃ ולא פחדו
ולא קרעו את־בגדיהם המלך וכל־עבדיו השמעים
כה את כל־הדברים האלה׃ וגם אלנתן ודליהו וגמריהו
הפגעו במלך לבלתי שרף את־המגלה ולא שמע
26 אליהם׃ ויצוה המלך את־ירחמאל בן־המלך ואת־
שריהו בן־עזריאל ואת־שלמיהו בן־עבדאל לקחת את־
ברוך הספר ואת ירמיהו הנביא ויסתרם יהוה׃
27 ויהי דבר־יהוה אל־ירמיהו אחרי ׀ שרף המלך
את־המגלה ואת־הדברים אשר כתב ברוך מפי ירמיהו
28 לאמר׃ שוב קח־לך מגלה אחרת וכתב עליה את
כל־הדברים הראשנים אשר היו על־המגלה הראשנה
29 אשר שרף יהויקים מלך־יהודה׃ ועל־יהויקים מלך־
יהודה תאמר כה אמר יהוה אתה שרפת את־המגלה
הזאת לאמר מדוע כתבת עליה לאמר בא־יבוא מלך־
בבל והשחית את־הארץ הזאת והשבית ממנה אדם
ל ובהמה׃ לכן כה־אמר יהוה על־יהויקים
מלך יהודה לא־יהיה־לו יושב על־כסא דוד ונבלתו
31 תהיה משלכת לחרב ביום ולקרח בלילה׃ ופקדתי
עליו ועל־זרעו ועל־עבדיו את־עונם והבאתי עליהם
ועל־ישבי ירושלם ואל־איש יהודה את כל־הרעה
32 אשר־דברתי אליהם ולא שמעו׃ וירמיהו
לקח ׀ מגלה אחרת ויתנה אל־ברוך בן־נריהו הספר
ויכתב עליה מפי ירמיהו את כל־דברי הספר אשר
שרף יהויקים מלך־יהודה באש ועוד נוסף עליהם
דברים

& c. 24,29. c) pr. viri c. 38, 6. d) *ad capiendum*, procul dubio ad necem. conf. c. 26, 20. seqq. e) *sed occultaverat eos miraculose*, vt, quamuis diligentissime quærerentur, inueniri tamen non possent. v. 19. cf. 1 Reg. 17,3. Ps. 17, 8. 9. Ps. 27, 5 Ps. 31, 21. Ps. 64, 3. & 2 Reg. 11, 2 Iun. *sed protexit eos Dominus.*

℣. 27. f) Regi tribuitur hic & v. 28. 29. quod ipso annuente ac adprobante factum v. 23. g) Hendiadys: i. e. *volumen*, in quo scripta erant *verba* &c. *Schm.*

℣. 28. h) i. e. *Iterum* seu *denuo sume*. c. 18, 4. i) v. 2. 32. k) vid. not. v. 27.

℣. 29. l) *Insuper de Ioiakimo* vt v. 2. 30. c. 16, 3. c. 39, 11. c. 45, 2. alii: *ad Ioiakimum*, sc. compellando ipsum in scripto; *Sch.* m) v. 27. verum tuo damno, ira mea non modo manente, sed cumulata etiam super te v. 30. cf. c. 28, 13. n) interpretatiue.

℣. 30. o) q. d. Quia itaque hæc fecisti & dixisti, *propterea* &c. *Schm.* p) filius in regno succeffor. *Iechonias* enim, qui mortuo patri a Nebucadnezare suffectus c. 37, 1. mox ab eodem, post tres menses, deiectus, 2 Reg 24, 8. *Tsedekias* vero non filius, sed frater fuit v. 17. cf. Ier. 22, 30. q) cf. 2 Reg. 9, 37. r) conf. not. c. 22, 19. Es. 14, 19. 1 Reg. 13, 24. 25. s) *æstui* Gen. 31, 40. i. e. sine vlla sepultura iacebit. t) *& frigori* (6) Ez. 1, 22. ℣. 31. u) præfractos præcipue Verbi prophetici contemtores v. 24. x) in hoc ipso volumine v. 7. 16. Ion. *decreui*; conf. v. 3. & not. c. 35, 17. y) c. 13, 21. ℣. 32. z) vid v. 4. a) vid. v. 27. b) *adiecta sunt.* Es. 15, 9. v. g. illud de *Ioiakimo* &c. v. 29. seqq.

℣. 23 i) *cum vel quoties legisset.* k) *columnas*, quibus interstinctum erat grandiusculum Volumen, a fronte tantummodo scriptum, a tergo vacuum. pr. *valuas*, quod valuarum formam columnæ voluminis referrent. l) *aut quatuor.* m) *lacerabat illud*, resectis tribus aut quatuor istis columnis n) *cultello* (6.) Ez. 7, 10. Ps. 52, 4. o) *scriba* s. *scriptorio*. v. 26. 32. Ps. 45, 2. p) *& proiiciendo* sc. proiiciebat, annuente Rege v. 25. 27. 29. q) *foco* (3) v. 22 23 r) c. 37, 21. concisa dictio: q. d. Atque sic nefarius homo, quoties tres aut quatuor columnas legendo absoluisset, continuabat, *donec* successiue *consumeretur* Sed *Schm.* ita intelligit, quasi ex impatientia non sustinuisset plures columnas legere, sed absolutis tribus circiter aut 4. totum Volumen igni iniecisset, non extrahendum inde, quam consumtum esset. Probabile tamen est ex v 24. totum fuisse perlectum.

℣. 24. s) perterrefacti comminationibus diuinis, in Volumine contentis. vt v. 16. t) *neque* (vt dignum erat) *lacerabant* &c. nullum, ne gestu quidem, doloris ac pœnitentiæ signum edentes. cf. 2 Reg. 22, 11. u) scil. aulici v. 21. diuersi ab illis in cubiculo Elisamæ congregatis v. 6. *Abarb.* Saltem aliqui de his excipiendi v. 25.

℣. 25. x) *Insuper etiam*, exaggeratur Ioiakimi pertinax malitia. y) *intercesserunt* quidem *apud Regem*, c. 27, 18. Es. 53, 12. z) *sed non attendit ad eos.* Susque deque habuit intercessionem. c. 37, 14. 2 Par. 10, 15. Vid. Præf. §. 9. & 13.

℣. 26. a) Quin *præcepit etiam*. b) Alii sunt 1 Par. 3, 9. &

℣. 23. כקרא pro *Caph* hab. *Beth* 3 & sic fe. 1. ℣. 24. את כל־ ita 1. 6-10. 13. 14. 15. 19. 20. 21 sed את כל־הדברים 2. 3. & sic fu. 5. ℣. 25. וגם per *Tlischagd.* 1. 2. לבלתי שרף ita 1. 2. 6 9. 10. 14. 20. ℣. 26. עבדיאל Ita cum *Iod otioso* fe. 1. 2. 5. cum nota, יתיר י & sic in marg. 6. 9. sec. *Mas. Erff.* ℣. 29. מדוע per *Tlischagd.* 1. 2. בא יבא מלך בבל ita 1. 3. 3.

לז דברים רבים כהמה : וימלך־מלך צדקיהו
בן־יאשיהו תחת כניהו בן־יהויקים אשר המליך
2 נבוכדראצר מלך־בבל בארץ יהודה : ולא שמע הוא
ועבדיו ועם הארץ אל־דברי יהוה אשר דבר ביד ירמיהו
3 הנביא : וישלח המלך צדקיהו את־יהוכל בן־שלמיה
ואת־צפניהו בן־מעשיה הכהן אל־ירמיהו הנביא
4 לאמר התפלל־נא בעדנו אל־יהוה אלהינו : וירמיהו
ה בא ויצא בתוך העם ולא־נתנו אתו בית הכליא : וחיל
פרעה יצא ממצרים וישמעו הכשדים הצרים על־
ירושלם את־שמעם ויעלו מעל ירושלם :
6 ויהי דבר־יהוה אל־ירמיהו הנביא לאמר : כה־אמר
7 יהוה אלהי ישראל כה תאמרו אל־מלך יהודה השלח
אתכם אלי לדרשני הנה ׀ חיל פרעה היצא לכם לעזרה
8 שב לארצו מצרים : ושבו הכשדים ונלחמו על־העיר
9 הזאת ולכדה ושרפה באש : כה ׀ אמר יהוה אל־
תשאו נפשתיכם לאמר הלך ילכו מעלינו הכשדים כי־
10 לא ילכו : כי אם־הכיתם כל־חיל כשדים הנלחמים
אתכם ונשארו־בם אנשים מדקרים איש באהלו יקומו
11 ושרפו את־העיר הזאת באש : והיה בהעלות חיל
12 הכשדים מעל ירושלם מפני חיל פרעה : ויצא
ירמיהו מירושלם ללכת ארץ בנימן לחלק משם בתוך
13 העם : ויהי־הוא בשער בנימן ושם בעל פקדת ושמו
יראייה בן־שלמיה בן־חנניה ויתפש את־ירמיהו הנביא
לאמר

CAP. XXXVII, 1. *e) Ceterum regnauit Rex*, i. e. factus est Rex. Est n. sec. accentus pleonasmus Nominis constructi cum Verbo suo. vt c. 23, 5. Ef. 7, 6. *d)* c 52, 1. auctoritate Nebucadnezaris, 2 Reg 24, 17. 2 Par. 36, 10. & conf. Ez. 17 totum *e)* alias *Iechonia*; vid. not. c. 22, 24. & cf. Ez. 17, 2. 3. 12. &c. *f)* vid. not. c. 36, 30. *g) quem* (sec. accentus: *Iechoniam*) itidem *regnare fecerat* &c. sicut nunc eius loco patruum *Tsedekiam* Ez. 17, 16.

✝. 2. *h) Sed non obediuit* &c. vt coram Deo se humiliaret, ac Nebucadnezari, cui per Deum iurauerat, fidelis maneret, coll. 2 Par. 36, 12. 13. *i)* 2 Par. 36, 14 *k) per.* Num. 15, 23

✝. 3. *l)* Iusto igitur Dei iudicio a Nebucadnezare obsessus, *misit* &c. Sed *Schm.* ita: *Ac*, vt ad spe ista descendam, in quibus inobedientes fuerint, *misit quidem* &c. Ceterum alia, & hæc prior legatio est c. 21, 1. (vbi videsis not. nostram.) quippe illam *Paschur*, pugnante adhuc Nebucadnezare contra vrbem v. 2. hanc vero *Iehucal* cum *Maaseiah* sacerdote, soluta ad tempus obsidione v. 5. obiuit, *m)* ex principibus vnum, c. 38, 1. coll. v. 4. *n)* de quo conf. not. c 21, 1. & c. 29, 25. *o)* sed mera hypocrisis erat, coll. historia c. 34, 11. seqq. quæ in hoc ipsum tempus incidit cf. etiam c. 42, 1. a 20 *p)* sc. vt spem nobis iam affulgentem (cf. v. 7. 9. 11.) secundare, gratumque nobis responsum hac de re dare per te velit, coll. v. 7. cf. Ef 37, 4.

✝ 4. *q) Ieremias vero tum temporis* adhuc erat &c. Parenthesis vsque ad v 5. incl. *r) intrans & exiens*, i. e. sec. Vulg. *libere ambulabat*, Ios. 6, 1. 1 Reg. 15, 17. 2 Par. 16, 1. *s) neque dum posuerant.* Id vero non multo post factum v. 15. cf. c. 32, 2. 3. c. 33, 1. c. 39, 15. *t) carceris*, c. 52, 31. conf. hic v. 15.

✝. 5. *u) exierat*, auxiliatum Iudæis הכלוא קרי contra Chaldæos v. 7. *x)* cf. not. (*o*) 2 Reg. 24, 7. *y) obsidentes.* c. 21, 4. Dan. 1, 1. *z) famam* de exitu *illorum*, Gen. 29, 13. *a) subduxerunt se, discesserunt*, obuiam ituri Aegyptiis, soluta interim obsidione. v. 11. c. 21, 2. 2 Sam. 2, 27. Ez. 9, 3. Esr. 1, 11. conf. c. 34, 21. Hinc igitur vana spes nata Tsedekiæ & Iudæis, qs. Aegyptii Chaldæos essent debellaturi, & ad reditum in terram suam compulsuri. *Schm.* cf. v. 9. 10. Et hæc fuit occasio legationis v. 3. *b)* מ signif. finem s. cessationem, על vero cum propinquitatem, tum aduersationem. *Schm.*

✝. 6. *c) Factum est igitur.* Cohæret cum v. 3. ✝. 7. *d) ad consulendum me.* vid. not. v. 3. *e)* in quo salutis spem ponitis. v. 5. 9. cf. Ef. 30, 7. *f)* Ef. 20, 6. c. 30, 5. c. 31, 1. *g)* re infecta *reuerti cogetur* &c. Ef. 37, 34. ✝. 8. *h) Ac tum reuertetur.* cf. c. 34, 22 *i) & pugnabunt* denuo. c. 21, 2. *k)* nisi eam sponte Chaldæis dedideritis c. 38, 17. 18. ✝. 9. *l) ne decipiatis animas vestras* s. vosmet ipsos, vana sc. spe & persuasione. Ef. 36, 14. 15. Syr. *&* & Ar. *ne opinemini in animabus vestris.* *m)* i. e. *prorsus abire cogentur*, nunquam ad obsidionem vrbis, sed in terram suam regressuri. ✝. 10. *n) Nam* (posito, non concesso) *etsi percuteretis* vos aut fœderati vestri Aegyptii v. 7 cf. c. 2, 22. *o)* tantummodo *viri* aliquot *confossi.* c. 51, 4. *p)* resurrecturi essent; adeo non fallet comminatio mea. *q)* v. 8. ✝. 11. *r) Interea factum est*, non multo post responsum Tsedekiæ datum. *s) cum discessissent*, vt dixi v. 5. *t)* suppetias vrbi laturum v. 5. 7. ✝. 12. *u) vt exiret.* quod de instituto & conatu intelligendum, non de effectu: impeditus enim est per *Iirriam* v. 13. *Schm.* *x)* in qua patria eius *Anathoth.* c. 1, 1. *y) vt portionem acciperet*, (1) incertum, quo nomine. caue enim, ne huc voces contractum illum cum Hanamaele c. 31, 8. quippe qui posthæc gesta demum factus, coll. ibid. v. 3. cum v. 4. 11. h. l. Probabiliter vel portionem messis, vel hæreditatem aliquam illic adeundam habuit, quam hoc tempore, vbi propter abitum Chaldæorum licuit, voluit occupare Sic Ion. *vt partiretur hereditatem* (possessionem) *quam habebat ibi in* &c. At *Sch.* ita exponit: *Exiuit in terram Beniaminis*, vbi castra Chaldæorum posita fuerant, *vt acciperet inde sibi partem* spoliorum, a Chaldæis relictorum, & in vrbem secum sumeret. Vid. Præf §. 3. ✝. 13. *z)* porta vrbis. quæ spectabat versum terram Beniaminis c. 38, 7. 10. Zach. 14, 10. *a) Dominus præfectura* (1) i. e. præsidio eius portæ præfectus. *b) is prehendit.* v. 14. c. 26, 8.

CAP. XXXVII. v. 3. מעשיהו cum ו in fine 1. sic fu. 2 5. ✝. 4. הכליא ita per *Kibbuts* 1. 5. ✝. 5. ויעלו מעל sic 1. 5. ✝. 6. דבר per *Mun.* 1. 2. ✝. 9. כי לא ita 1. 2. 3. sic fu. 5. ✝. 12. לחלק per *Tsere* 1. 10. 14. sic fu. 5. ✝. 13. פקדת per *Cholem* 3. 5. יראיה, sine *Iod.* etiam 2. 6. 9. ... 20. Sic iidem ✝. 14. vtrobique contra *Mas. impr.* At 3. in marg. adiicit יראיהו.

14 לאמר אל־הכשדים אתה נפל׃ ויאמר ירמיהו שקר
אינני נפל על־הכשדים ולא שמע אליו ויתפש יראייה
טו בירמיהו ויבאהו אל־השרים׃ ויקצפו השרים על־
ירמיהו והכו אתו ונתנו אותו בית האסור בית יהונתן
16 הספר כי־אתו עשו לבית הכלא׃ כי בא ירמיהו אל־
בית הבור ואל־החניות וישב־שם ירמיהו ימים רבים׃
17 וישלח המלך צדקיהו ויקחהו וישאלהו המלך בביתו
בסתר ויאמר היש דבר מאת יהוה ויאמר ירמיהו יש
18 ויאמר ביד־מלך־בבל תנתן׃ ויאמר ירמיהו אל־המלך
צדקיהו מה חטאתי לך ולעבדיך ולעם הזה כי־נתתם
19 אותי אל־בית הכלא׃ ואיו נביאיכם אשר־נבאו לכם
לאמר לא־יבא מלך־בבל עליכם ועל הארץ הזאת׃
כ ועתה שמע־נא אדני המלך תפל־נא תחנתי לפניך
21 ואל־תשבני בית יהונתן הספר ולא אמות שם׃ ויצוה
המלך צדקיהו ויפקדו את־ירמיהו בחצר המטרה
ונתן לו ככר־לחם ליום מחוץ האפים עד־תם כל־
הלחם מן־העיר וישב ירמיהו בחצר המטרה׃

CAP. XXXIIX. לח

וישמע
שפטיה בן־מתן וגדליהו בן־פשחור ויוכל בן־שלמיהו
ופשחור בן־מלכיה את־הדברים אשר ירמיהו מדבר
2 אל־כל־העם לאמר׃ כה אמר יהוה הישב בעיר הזאת
ימות בחרב ברעב ובדבר והיצא אל־הכשדים יחיה
3 והיתה־לו נפשו לשלל וחי׃ כה אמר יהוה
הנתן תנתן העיר הזאת ביד חיל מלך־בבל ולכדה׃
ויאמרו

4. 5. 16. 24. 25. y) Syr. supplet, *cumque dixisset Rex: cuiusmodi? ait ille* &c. z) cf. c. 38, 14. a) sc. idem, quod iam aliquoties dixi, c. 32, 4. c. 34, 3. c. 39, 5.
℣. 18. b) v. 15 c) vid. v. 4. 15.

℣. 19. d) q. d. Crimen carcere dignum nullum in me inuenistis, praeter vaticinia mea

ואיה קרי

quæ ferenda eo minus esse putabatis, quo blandiores erant Pseudoprophetarum voces: *Vbinam vero nunc sunt* &c. prodeant ac defendant sua mendacia, si possunt, cum euentus iam doceat, me

וחיה קרי

vera prophetasse conf. c. 4, 9. e) Primo garriuerunt, non adscensurum, deinde vero non rediturum, v. 9. *Schm.* ℣. 20. f) i. e. sec. Vulg. *valeat*, aut sec. Ion. *acceptetur, quaeso, supplicatio mea*; q. d. Permittas profundi ad pedes tuos preces meas demississime conceptas, profusasque gratia tua digneris. conf. c. 36, 7. c. 42, 2. g) vid. v. 15. ℣. 21. h) *vt deponerent.* c. 36, 20. i) ceu laxiori & honestiori carcere, c. 32, 2. &c. k) *& dando* scil. *darent*, vel *dederunt.* l) *orbem*; Ion. *frustum.* Prov. 6, 26. m) *in singulos dies.* n) *ex platea pistorum.* o) *donec consumtus esset*, extrema obsidione, c. 52, 6. p) *Atque ita sedit* vel *mansit* c. 38, 28. q) in laxiori custodia honeste habitus, excepto pauco tempore, quo inibi quoque in carcerem *Malkiiae* coniectus c. 38, 6. seqq. Cap. XXXIIX, 1. r) *Audiuit vero.* adeoque mox nouus inde praetextus contra Ieremiam arreptus. v. 4. s) alius c. 40, 5. t) vid. not. c. 37, 3. u) vid. not. c. 21, 1. x) in atrio custodiae c. 37, 21. ceu laxiori carcere, vbi prophetam adire nemini prohibitum, coll. c. 32, 12. y) in atrio versantem; siue custodes essent, siue captiui, siue alia de caussa illuc venientes, c. 32, 12.
℣. 2. z) *Manens*, animo resistendi Chaldaeis, ita vt nolit ad eos *exire.* Bene autem *Schm.* obseruat, *Manere* spontaneum & ex proprio arbitrio intelligendum esse: nam & propheta ipse mansit in vrbe, sed coactus; nec aliud quid videtur intendisse, quam vt populus posita obstinatione, deditionem vrbis spontaneam, quantum in se esset, promoueret. conf. not. c. 21, 9. a) c. 27, 8. 13. b) Ion. *Quicunque vero egressus fuerit, ac dederit sese.* v. 17. 18. 21. c) *viuus manebit*, non moriturus gladio, fame, peste. d) *vita eius.* c. 4, 10. e) *pro spolio*; i. e. sec. 6. & Ar. εἰς εὕρημα; *q. s. res inuenta*, quippe procul dubio perdita, nisi Chaldaeis se dedidisset. Ion. *in ereptionem.* Sic fere Syr. At *Schm.* quemadmodum qui in bello aliqua insigni praeda potitur, habet pro re sibi donata diuinitus. conf. v. 17. c. 21, 9. c. 39, 18. c. 45, 5. f) *ita vt viuat.* Gen. 3, 22. Deut. 4, 42. ℣. 3. g) certissime c. 31, 4.

b) *deficiens* v. 14. c. 38, 19. 1 Sam. 29, 3. 2 Reg. 25, 11. Praetextus erat facilis ab Ieremiae vaticiniis, quae Babyloniis videbantur fauere. cf. Ier. 38, 4.
℣. 14. c) *falsum est.* Ion. *falsum dicis.* Syr. *mentiris.* 2. Reg. 9, 12. d) v. 13. e) c. 36, 15. f) *sed comprehendit* nihilominus, seu comprehensum retinuit, coll. v. 13. g) sim. constr. cum ב Es. 5, 6. Ez. 29, 7. h) de quorum animo erga prophetam procul dubio certus fuit. *Schm.* cf. v. 15. c. 38, 4.
℣. 15. i) *Et efferbuerunt.* Esth. 2, 21. Malignus principum animus c. 38, 4. arrepto leuissimo praetextu, se exserit. k) c. 20, 2. Quidam conf. Deut. 25, 2. l) *in domo vincti* seu *vinculi*, i. e. carcere. (1) conf. Iud. 16, 21. 25. m) pessimo carcere, coll. v. 20. n) Vulg. *Ipse enim* (sc. Ionathan) *praepositus erat super carcerem.* & in hunc sensum etiam *Syr.* Alii tamen potius ita: *eam* (scil. domum) *fecerant* &c. o) v. 4. 1 Reg. 22, 27.
℣. 16. p) *Quoniam.* Est explanatiuum, declarans porro magnitudinem furoris & turpitudinem facti principum, *Schm.* Alii: *Quum vero venisset.* &c. q) *domum foueae*, i. e. carcerem subterraneum. c. 38, 6. 7. 9. Gen. 40, 15. r) *cellulas*, (t) in isto carcere exsistentes, quibus probabiliter captiui fuerunt inclusi. Vulg. *& in ergastulum.* conf. Chald. Syr. & Rabb. חנות *taberna, cella.* s) sc. donec rediissent Chaldaei ad continuandam vrbis obsidionem, coll. v. 19.
℣. 17. t) Tandem *vero misit*; anxius de suo & populi statu, si vnquam, nunc certe quam maxime periculoso v. 19. u) c. 38, 14. 1 Sam. 17, 31. x) Deut. 13, 7. Es. 45, 19. metu principum aegre hoc ferentium, coll. Ier. 38, 4.

℣. 17. *Spatium* praemittunt 1. 3. 6. 9. 10. 19. 20. יהוה *Piska* hic notat *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 21. וישב ירמיהו בחצר ita 2. 3. sc, su. 5. CAP. XXXVIII. v. 1. *Spatium* praemittunt 6. 9. 10. 12. 19. 20. 22. 23. את־הדברים ita 6. 9. 10. 20. at 2. את per *Ithib*, seq. *Sakeph.* Denique את־הדברים per *Kbbin* 1. 5. ℣. 2 והיוצא *plene* 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.*

4 ויאמרו השרים אל־המלך יומת נא את־האיש הזה
כי על־כן הוא מרפא את־ידי אנשי המלחמה
הנשארים בעיר הזאת ואת ידי כל־העם לדבר אליהם
כדברים האלה כי האיש הזה איננו דרש לשלום לעם
ה הזה כי אם־לרעה׃ ויאמר המלך צדקיהו הנה־הוא
6 בידכם כי־אין המלך יוכל אתכם דבר׃ ויקחו את־
ירמיהו וישלכו אתו אל־הבור מלכיהו בן־המלך אשר
בחצר המטרה וישלחו את־ירמיהו בחבלים ובבור
7 אין־מים כי אם־טיט ויטבע ירמיהו בטיט׃ וישמע עבד־
מלך הכושי איש סריס והוא בבית המלך כי־נתנו את־
8 ירמיהו אל־הבור והמלך יושב בשער בנימן׃ ויצא עבד־
9 מלך מבית המלך וידבר אל־המלך לאמר׃ אדני
המלך הרעו האנשים האלה את כל־אשר עשו
לירמיהו הנביא את אשר־השליכו אל־הבור וימת
י תחתיו מפני הרעב כי אין הלחם עוד בעיר׃ ויצוה
המלך את עבד־מלך הכושי לאמר קח בידך מזה
שלשים אנשים והעלית את־ירמיהו הנביא מן־הבור
11 בטרם ימות׃ ויקח עבד־מלך את־האנשים בידו ויבא בית־

המלך Lll 5 נז ה

℣. 4. h) probabiliter qui superius recensiti v. 1. Ieremiæ iamdudum infensi c. 37, 14. 15. i) *quæso*, tuam sic habet emphasin, non tam in humiliter precando, quam instanter vrgendo; q. d. quæso, fac hoc tandem, quod pridem consuluimus. k) *vir.* similis *syntaxis* c. 35, 14. c. 36, 22. vbi vide notam. l) *quandoquidem.* Gen. 18, 5. m) *remissas facit.* Esr. 4, 4. i. e. consternatos & pauidos facit homines. conf. Es. 55, 3. n) *militum* c. 39, 4. c. 41, 3. o) sc. a peste, gladio & fame v. 2. c. 21, 7. quorum proinde nimia copia non est, vt animari potius, quam consternari debeant. p) etiam incolarum. q) sc. v. 2. 3. descripta, ac Regi procul dubio ab ipsis enarrata. r) *quærit* (q. d. *animum* & curam *intendit ad*) *pacem* seu bonum *pro populo hoc.* conf. v. 22. Iob. 10, 6. vid. Ier. 29, 7. Esth. 10, 3.

℣. 5. s) inexcusabili indulgentia virum innocentem, quem debuisset defendere & potuisset, calumniatoribus permittens. *Schm.* t) i. e. in arbitrio seu potestate vestra c. 26, 14. Gen. 16, 6. u) *non est rex* (i. e. non sum *ego* &c. coll. Esth. 8, 8.) is, qui *possit.* Significat אין *non est*, seu negationem existentiæ; adeoque non potest hic nisi subintellecto אשר, cum Futuro iungi. Ita D. *Kimchi* & *Cocc.* x) qui (vt) *possit apud vos vel contra vos quidquam.* q. d. tantum omnino meritis vestris tribuendum est, vt non deceat regem, vobis tanquam viris Reipublicæ fidelibus & insigni prudentia præditis, refragari. cf. *Schm.* Sic fere Vulg. *nec enim fas est, regem vobis quidquam negare.* & Syr. cum Ion. *potest respondere vobis* (excipere contra vos) *vllum verbum.*

℣. 6. y) vt Gen. 37, 24. animo occidendi v. 4. 9. 10. z) *in foveam*, foueam inquam, *Malkia*. Enallage emphatica, status absoluti pro emphatico, vt Ios. 3, 14. &c. Erat vero hic deterrimus carcer v. 7. 9. 10. 13. conf. not. c. 37, 16. dictus a *Malkia*, forte quod hic esset præfectus esset. a) pr. viri, vt c. 36, 26. b) c. 37, 21. c) *& demiserunt.* v. 11. d) Gen. 37, 24. Zach. 9, 11. cf. Ier. 2, 13. e) *cœnum.* Es. 57, 20. f) *itaque immersus fuit.* v. 22. Ps. 69, 3.

℣. 7. g) pr. viri, c. 39, 16. 17. 18. vt *Achimelech, Abimelech*; nam si appellatiue esset *seruus Regis Tsedekiæ*, (vt vertit *Ion.*) dixisset potius המלך cum præf. ה, vt v. 4. 5. aut saltem ipsius nomen alicubi expressisset. *Kimchi.* h) adeoque olim extra ecclesiam Israeliticam natus, postea vero conuersus. *Schm.* i) *Eunuchus* vel *aulicus.* Gen. 40, 7. k) *Ipse vero - - regis.* Parenthesis. l) v. 6. m) *Rex vero tum sedebat* &c. noua parenthesis, ad illustrandum v. 8. comparata. n) animum procul dubio præsidiariis præsentia sua additurus. cf. not. c. 37, 13.

℣. 8. o) *Exiit igitur*, sc. ex domo regis ad portam Beniaminis v. 7.

℣. 9. p) *Male fecerunt - quidquid fecerunt.* Gen. 44, 5. Ps. 74, 3. q) supra v. 1. nominati. Probabile quidem non est, ipsos eos præsentes fuisse; sed Scriptura vtitur nonnunquam demonstratione pro nominibus propriis, inprimis, quando hæc in historia iam præcesserunt. *Schm.* sic v. 4. r) exaggerat facinoris indignitatem vniuersalitatis particula, etsi sequatur tantummodo speciale quid, vt 1 Reg. 2, 44. s) *videlicet* seu (vt *Schm.*) *imprimis* quod eum coniecerunt. v. 6. t) *Raschi* & *Abarb.* ita: *nam* (quandoquidem eum omnino mori voluerunt) ipse tandem per se *moriturus fuisset subter se* (h. e. in pristino suo carcere c. 37, 21.) *propter famem* magis magisque inualescentem &c. nec opus fuisset, nouam in ipsum statuere crudelitatem. Et in hunc sensum *Ion.* At *Schm.* ita: iam tum *enim* fame *enecatus* prope & mortuo similis factus est in atrio custodiæ, ob exiguam panis portionem ipsi tributam, ideo quod nullus fere panis in vrbe superesset. Verum nobis videtur esse enallage Futuri pro Præterito, certitudinem rei mox euenturæ connotans: *Moritur enim* in hoc carcere &c. coll. v. 10. ex quo patet, ipsum Regem hæc verba de instanti mortis periculo accepisse. u) *loco suo*, i. e. confestim, illico; vt 2 Sam. 2, 23. & in Vers. Ar. (quam *Erpenius* edidit) ad Act. 16, 10. *super loco* pro Gr. εὐθέως sic Germ. *auf der stelle* pro *e vestigio.* x) non modo *propter* squalorem carceris, sed etiam *propter famem.* Statuimus enim cum *Luth. Schm.* aliisque, quod principes in fouea panem etiam prius destinatum denegauerint. y) præsertim *quoniam nullus* pene *superest* &c. vt, nisi ex fouea retractus, panem ex liberalitate Regis porro (vt antea c. 37, 21.) accipiat, ei aliunde prospici haud possit.

℣. 10. z) i. e. *sub ductu & imperio tuo.* v. 11. Num. 31, 49. a) scil. ex porta Beniaminis v. 7. quæ præsidiariis sat multis referta c. 37, 13. b) non tantum ad extrahendum, sed etiam ad curandum, ne quis vi aliqua prohiberet extrahere: suspecti enim fuerunt Regi principes v. 1. *Schm.* c) quia periculum in mora, coll. v. 9. v. 11. d) istos 30. viros v. 10.

℣. 5. אתכם sic per *Chirek* seq. *Dag* 2. 3. ℣. 6. וישליכו *plene* 1. 2. 3. 6, 23. sec. *Maſ.* 1, 2. & *Erff.* sed præter impr. Ex. 7, 12. ℣. 7. והמלך per *Sakephg.* 2. ℣. 10. המלך per *Rbhia* 17. 18. & *Ber.* והעלית cum *Gaiah* 1. 5. sec. *Maſ.* 1. & *Erff.* ℣. 11. ויקח sine *Psik* 1. 3. contra *Maſ.* *Erff.* h. l. & impr. ad Gen. 28, 9.

המלך אל־תחת האוצר ויקח משם בלויי הסחבות ובלויי
12 מלחים וישלחם אל־ירמיהו אל־הבור בחבלים׃ ויאמר
עבד־מלך הכושי אל־ירמיהו שים נא בלואי הסחבות
והמלחים תחת אצלות ידיך מתחת לחבלים ויעש
13 ירמיהו כן׃ וימשכו את־ירמיהו בחבלים ויעלו אתו מן־
14 הבור וישב ירמיהו בחצר המטרה׃ וישלח המלך
צדקיהו ויקח את־ירמיהו הנביא אליו אל־מבוא השלישי
אשר בבית יהוה ויאמר המלך אל־ירמיהו שאל אני אתך
טו דבר אל־תכחד ממני דבר׃ ויאמר ירמיהו אל־צדקיהו
כי אגיד לך הלוא המת תמיתני וכי איעצך לא תשמע
16 אלי׃ וישבע המלך צדקיהו אל־ירמיהו בסתר לאמר חי־
יהוה את אשר עשה־לנו את־הנפש הזאת אם־אמיתך
ואם־אתנך ביד האנשים האלה אשר מבקשים את־
17 נפשך׃ ויאמר ירמיהו אל־צדקיהו כה־אמר
יהוה אלהי צבאות אלהי ישראל אם־יצא תצא אל־
שרי מלך־בבל וחיתה נפשך והעיר הזאת לא תשרף
18 באש וחיתה אתה וביתך׃ ואם לא־תצא אל־שרי מלך
בבל ונתנה העיר הזאת ביד הכשדים ושרפוה באש
19 ואתה לא־תמלט מידם׃ ויאמר המלך
צדקיהו אל־ירמיהו אני דאג את־היהודים אשר נפלו
אל־הכשדים פן־יתנו אתי בידם והתעללו־בי׃
כ ויאמר ירמיהו לא יתנו שמע־נא בקול יהוה
21 לאשר אני דבר אליך וייטב לך ותחי נפשך׃ ואם־מאן
22 אתה לצאת זה הדבר אשר הראני יהוה׃ והנה כל־
הנשים אשר נשארו בבית מלך־יהודה מוצאות אל־
שרי מלך בבל והנה אמרות הסיתוך ויכלו לך אנשי
שלמך

סחבות קרי

y. 16. x) c. 7, 17. y) 1 Sam. 20, 2. z) sec. *Kri*. את redundat emphatice: *is ipse qui*. conf. Iud. 20, 44. 45. a) mihi & tibi, aut *hominibus* in genere. b) cuius beneficio in præsenti viuimus. c) i. e. neque ipse te occidam, neque vt alii te occidant, permittam. Iurat igitur quidem de non occidendo, non vero

כתיב ולא קרי

de obediendo v. 15. vnde adhuc pertinacia propositi intelligitur proprii. *Schm.* & *Abarb.* d) vid. v. 5. 19. e) vid. v. 1. 4. 5.

y. 17. f) facta spontanea deditione v. 2. 18. 21. vt Iechonias c. 29, 2. 2 Reg. 24, 12. g) tolerabiliori forte, etsi in captiuitate. cf. v. 2. 20. h) v. 18. vid. c. 37, 8. 10. & cf. not. c. 39, 8. i) *Viues*, inquam. k) i. e. *familia tua*. cf. de filiis Tsedekiæ trucidatis c. 39, 6. ipsoque excæcato v. 5.

y. 18. l) v. 17. m) Ipse enim Rex non apud Hierosolymam, sed in Riblah erat c. 39, 5. *Schm.* n) *dabitur tamen* nihilominus, sc. per vim. o) vid. v. 17. p) v. 23. c. 32, 4. cf. c. 39, 4. 5. *y*. 19. q) *timens sum* c. 37, 8. Prætextus contra optimum Ieremiæ consilium. r) Vulg. *qui transfugerunt*. c. 37, 13. s) sc. Chaldæi. v. 20. t) sc. Iudæorum, petulantiæ, probris, ac iniuriis ipsorum me permittentes. cf. v. 16. u) Ion. *& illudant mihi*. 1 Sam. 31, 4. *y*. 20. x) cf. v. 15. y) *sec. id, quod*. Gen. 27, 8. z) c. 40, 9. 2 Reg. 25, 24. a) v. 17. *y*. 21. b) *renuens*. Adiectiuum participiale. (3) Ex. 7, 27. cf. Ier. 13, 10. c) vid. v. 17. d) i. e. indicauit mihi per visionem propheticam. 2 Reg. 8, 10. *y*. 22. e) *Et ecce*. Respicit verbum הראני v. 21. nam post hoc ista particula in prophetiis & visionibus sequi solet; *Sch.* cf. c. 24, 1. Am 7, 1. f) a peste, fame, aliisque obsidionis malis; *Sch.* cf. not. v. 4. g) i. e. tua ipsius domo, quarum proinde probra ac querelas pati, multo tibi erit intolerabilius, quam Iudæorum v. 19. h) *educendæ* sunt s. *exire cogentur* per vim, nec sine insigni tua prostitutione; cum tu nolles antea cum familia sponte & honorabiliori conditione exire v. 17. 18. 21. cf. v. 23. i) per ludibrium; *Sanct.* per planctum & deplorationem miseriæ suæ; *Sch.* k) *incitarunt te*, in tuum exitium. Ps. 36, 18. l) *& prævaluerunt tibi* turpiter decepto. Obad. v. 7. m) blandi isti consiliarii tui, quibus tua *salus* adeo cordi esse videbatur, vt & Ieremiam contraria suadentem, hoc ipso nomine ad necem postularent, quod populi salutem non quæreret v. 4. cf. Obad. v. 7. Intelliguntur vero tum principes Regis, tum pseudoprophetæ: & castigatur hoc ipso imprudentia Tsedekiæ.

d) *ad* locum, qui *sub apotheca*. e) *veteramenta* (3) v. 12. cf. Kad. Deut. 8, 4. Nomen generale, cuius species מלחים & סחבות *Schm.* f) *laceratorum* (2) seu trahendo detritorum vestium. v. 12. cf. 1 Sam. c. 15, 3. g) aliis mundis *detritarum* vel *corruptarum* (2) v. 12. cf. c. 17, 6. Ps. 51, 6. h) *& demisit eas* v. 6.

y. 12. i) *veteramenta* (3) v. 11. k) vid. v. 11. l) *sub axillis*, seu commissuras brachii cum corpore (1) Ez. 13, 18. m) *subter funes*. Τὸ *subter* videtur considerandum esse respectu corporis, vt inferius sit, quod corpori propius, licet alio respectu superius. Sic veteramenta corpori adplicari, deinde funes addi debuerunt, vt veteramenta essent inter corpus & funes, ne corpus a funibus læderetur. *Schm.*

y. 13. n) *& extraxerunt* Gen. 37, 28. o) sc. pristina conditione c. 37, 21. Pro hoc liberationis vel mitigationis beneficio Ieremias Ebedmelecho incolumitatem a Deo promittere iussus est c. 39, 15. seqq.

y. 14. p) *& denuo accersiuit* c. 37, 17. 2 Sam. 17, 31. q) *ad introitum tertium*. cf. Ez. 46, 19. 1 Par. 9, 19. 2 Par. 23, 13. r) sc. propheticum; q. d. interrogo ego te, quodnam sit *verbum* Domini de statu nostro. sic *Abarb.* cf. c. 37, 17. *At Schm. aliquid*; qualis sc. euentus exspectandus nobis sit in his rerum angustiis? Sæpe in interrogatiuo omittitur, quod ex redditiuo supplendum est. s) v. 25. 1 Sam. 3, 17.

y. 15. t) c. 25, 19. u) *consuluero tibi*. Num. 24, 14. quomodo imminens malum euadi aut mitigari possit. distinguitur ab אגיד ℣ simplici malorum prædictione.

בלויי per duplex Iod. 1. & sic in marg. tanquam *Kri* habent 1. 3. 5. 6. 9. at *Tsere* sub *Vau* ponunt 2. 12. - 17. 19. 23. Sic ובלויי iterum cum duplici *Iod*. 1. & in marg. velut *Kri* 3. 5. 6. 9. itemq; *Tsere* sub *Vau* 5. 6. 7. 9. 10. 22. 23. *y*. 16. יהוה per *Rbbia* 1. 2. 6. 9. 10. 20. sic sc. 5. sed male. *y*. 17. Sine præmisso *Spatio* 2. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 22. וחיתה plene 1. 10. 14. contra *Mas. impr.* *y*. 18. ואם־לא ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. sic sec. 5. *y*. 20. sine spatio 1. 2. 3. 6 - 10. 12. 19 - 23. שמע cum *Gaiah* 5. 6. 8. 15. 22. 23. sec. *Mas. Erf.* *y*. 16.

23 שלמך הטבעו בבץ רגלך נסגו אחור: ואת־כל־נשיך
ואת־בניך מוצאים אל־הכשדים ואתה לא־תמלט
מידם כי ביד מלך־בבל תתפש ואת־העיר הזאת
24 תשרף באש: ויאמר צדקיהו אל־ירמיהו
כה איש אל־ידע בדברים־האלה ולא תמות: וכי־ישמעו
השרים כי־דברתי אתך ובאו אליך ואמרו אליך הגידה־
נא לנו מה־דברת אל־המלך אל־תכחד ממנו ולא
26 נמיתך ומה־דבר אליך המלך: ואמרת אליהם מפיל־
אני תחנתי לפני המלך לבלתי השיבני בית יהונתן
27 למות שם: ויבאו כל־השרים אל־ירמיהו וישאלו
אתו ויגד להם ככל־הדברים האלה אשר צוה המלך
28 ויחרשו ממנו כי לא־נשמע הדבר: וישב ירמיהו בחצר
המטרה עד־יום אשר־נלכדה ירושלם

לט והיה כאשר נלכדה ירושלם: בשנה התשעית
לצדקיהו מלך־יהודה בחדש העשרי בא נבוכדראצר
2 מלך־בבל וכל־חילו אל־ירושלם ויצרו עליה: בעשתי־
עשרה שנה לצדקיהו בחדש הרביעי בתשעה לחדש
3 הבקעה העיר: ויבאו כל שרי מלך־בבל
וישבו בשער התוך נרגל שראצר סמגר־נבו שרסכים
רב־סריס נרגל שראצר רב־מג וכל־שארית שרי
4 מלך־בבל: ויהי כאשר ראם צדקיהו מלך־יהודה
וכל אנשי המלחמה ויברחו ויצאו לילה מן־העיר דרך
גן המלך בשער בין החמתים ויצא דרך הערבה:

וירדפו

n) Iam vero *immersi sunt.* Hoph. (1) Prou. 8, 25. cf. supra v. 6. Ps. 69, 3. o) *in cœnum* (1) conf. Iob. 8, 11. Prouerbialis loquutio, q. d. Consiliis eorum effectum est, vt in maximum inciderat exitium. p) *recesserunt retrorsum* sc. pedes tui, in idem cœnum, ex quo conabantur emergere, grauius & sine spe salutis ignominiose relapsi. cf. c. 46, 5. Ps. 42, 17. Ps. 35, 4. Sed *Sch.* ita: *& recesserunt illi* sc. viri pacis tuæ. q. d. destiterunt te. ita cf. Ps. 78, 57.

ỽ. 23. q) *omnes, inquam.* Reassumitur id de *mulieribus* ex v. 22. vt amplius quid addatur de *filiis* &c. r) *educturi sunt.* impersonaliter pro *educentur.* Vid. v. 22. s) v. 18. t) *in manum - capieris*, i. e. *captiua traderis.* significatio prægnans, distinctius resoluta c. 34, 3. u) *combures* per Chaldæos, ceu caussa moralis, quia spontanea deditione potuisses combustionem auertere, coll. v. 17. 18.

ỽ. 24. x) *quidquam de his verbis.* Est præf. ב partis, vt Num. 11, 17. Ps. 141, 4. y) c. 11, 21. Incipit promissum & iuramentum aliquo modo limitare. *Schm.*

ỽ. 25. z) Hinc constare potest, seorsim quidem, non tamen nemine sentiente aut vidente, Regem cum propheta loquutum esse, *Schm.* a) v. 14. b) verba blandientium, q. d. esto bono animo. nihil metuendum est tibi &c. at Syr. *vt ne interficiamus te*; per comminationem.

ỽ. 26. c) cf. not. c. 36, 7. d) Vulg. *ne me reduci iuberet.* e) c. 37, 20.

ỽ. 27. f) *Itaque silentes destiterunt ab eo.* cf. 1 Sam. 7, 8. Iob. 13, 13. cf. Iud. 16, 2. g) *ipsum verbum* s. colloquium cum Rege habitum; ita vt prophetam vlterius examinare potuissent, certo quodam fundamento nixi.

ỽ. 28. h) *Atque i-* ta

חסר י

ta *sedit* &c. cf. v. 13. c. 37, 21. Interea iussus est agrum emere & cognationis iure sibi vendicare, atque hoc symbolo terram spem facere liberationis ex captiuitate instante c. 32, 1. seqq. i) cf. c. 39, 11. seqq. k) Sec. accent. cohæret cum præced. in h. m. *fuit enim* ibi Ieremias, *cum* vel *donec caperetur* &c. At sec. *Piska* seu spatium cum conse-

פיסקא באמצע פסוק

CAP. XXXIX.

quentibus: Ita *autem factum est, cum* &c. Et sic variant quoque Interpretes.

CAP. XXXIX, 1. l) cf. c. 52, 4. seqq. 2 Reg. 25, 1. seqq. ibidemque notata. Ceterum vt hic poneretur historia captæ Hierosolymæ, ordo narrationis requirebat, non tantum antecedentium, sed m- consequentium, quia deinceps narrabuntur, quæ expugnationem vrbis secuta sunt. *Schm.* m) sc. anni Ecclesiastici, coll. not. c. 36, 9. & quidem decimo eius mensis die c. 52, 4. 2 Reg. 25, 1. n) qui tamen Riblam inde regressus v. 5. expugnationi non adfuit v. 3. cf. not. (p) 2 Reg. 25, 6. o) *& obsederunt eam.* c. 21, 2. c. 32, 2. c. 37, 5. Ceterum illo ipso die, quo obsessio illa contigit, eadem Ezechieli per Dominum in Chaldæa indicatur, eique sub parabola de morte dilectæ vxoris, & per ipsum populo, destructio vrbis & templi, oblectamenti illorum, prædicitur Ez. 24, 1. seqq. *Lightf.* Chron. p. 124. ỽ. 2. p) *nona die eius mensis.* proinde durauit obsidio vnum ac dimidium annum. q) *perrupta*, i. e. ab hostibus, per dirutos ac perruptos muros peruadentibus, *expugnata est.* Ez 26, 10. 2 Reg 25, 4. ỽ. 3. r) qui cum imperio apud exercitum illius erant c. 38, 17. 18. 22. Ipse enim Nebucadnezar tum temporis Riblæ erat v. 5. s) ceu victores & domini c. 49, 38. cf. prædictum c. 1, 15. t) *in porta media.* cf. Iud. 16, 19. *Kimchi:* fuit portarum vrbis aliqua sic dicta. *Abarb.* porta muri medii inter primum ac tertium vrbis murum. Quid? si fuerit porta in media vrbis parte, quam occuparunt; coll. 2 Reg. 20, 4. c. 22, 14. u) sec. accentus quatuor nominantur: *Nergal-Scharezer, Samgar-Nebo, Sarsechim,* & alius *Nergal-Scharezer.* x) Syr. *præfectus eunuchorum*; nomen officii, vt v. 13. & 2 Reg. 18, 17. y) alius ac prior ille; a quo eum distinguit additum h. l. nomen officii. z) *Præfectus magorum* v. 13. s. *Sacerdotum.* Nam Persicum *Mogh* Sacerdotem notat, vt Cl. *Hyde* in Hist. relig. veterum Persarum ostendit. Vid. Acta Erud. Lips. 1701. p. 410. Numerus singularis sumitur collectiue, vt in præced. præfectus *Eunuchi*, pro *eunuchorum.* ỽ. 4. a) sc. quod eo vsque in vrbem penetrassent, vt diffideret, ex arce aut monte templi (quo cum militibus suis Rex tum, cum irruptio in vrbem facta est, secessisse colligitur) eis diutius resisti posse. *Schm* b) c. 38, 4. c) ne a Chaldæis animaduerterentur. cf. prædictum Ez. 12, 12. d) *per portam inter duos muros*, sic dictam, quod educeret exeuntes inter duos muros, inter quos via occultior, vt propter muros minus obseruari potuerint; *Sch.* Forte recens huic fini effossa, vt stratagemate quodam elabi possent, coll. Ez. 12, 12. e) *versus solitudinem* seu campestria Hierichuntina v. 5. Ios. 11, 16. cf. *Cocc.* Lex. 641.

ỽ. 24. איש אל־ידע בדברים ita 1, 2. sic fe. 5. ỽ. 28. *Piska* non habent 2. 6 - 16 19 - 21. CAP. XXXIX, v. 1. *Spatium* præmittunt 6 - 10. 12. 19. 20. 21. 22. 23. ỽ. 2. בעשתי per *Kadma* 2. 5. ỽ. 3. Sine præmisso *spatio* 1. 3. 5. 19. 12. 23. נרגל sic per *Segol* ; sic 5. & sic in marg. 6. 8. שראצר per *Sin* 1. 3. & in marg. 6. 9. Sic iidem fere variant v. 13. נבו per *Cholem* 1. 2, 3. 5. 6. 9. 19. 20. 22. 23, aliique in *M. l.*

וירדפו חיל־כשדים אחריהם וישגו את־צדקיהו
בערבות ירחו ויקחו אתו ויעלהו אל־נבוכדראצר
מלך־בבל רבלתה בארץ חמת וידבר אתו משפטים׃
6 וישחט מלך בבל את־בני צדקיהו ברבלה לעיניו ואת
7 כל־חרי יהודה שחט מלך בבל׃ ואת־עיני צדקיהו עור
8 ויאסרהו בנחשתים לביא אתו בבלה׃ ואת־בית המלך
ואת־בית העם שרפו הכשדים באש ואת־חומת
9 ירושלם נתצו׃ ואת יתר העם הנשארים בעיר ואת־
הנפלים אשר נפלו עליו ואת יתר העם הנשארים
10 הגלה נבוזראדן רב־טבחים בבל׃ ומן־העם הדלים
אשר אין־להם מאומה השאיר נבוזראדן רב־טבחים
11 בארץ יהודה ויתן להם כרמים ויגבים ביום ההוא׃ ויצו
נבוכדראצר מלך־בבל על־ירמיהו ביד נבוזראדן רב־
12 טבחים לאמר׃ קחנו ועיניך שים עליו ואל־תעש
לו מאומה רע כי אם כאשר ידבר אליך כן עשה עמו׃
13 וישלח נבוזראדן רב־טבחים ונבושזבן רב־סריס ונרגל
14 שראצר רב־מג וכל רבי מלך־בבל׃ וישלחו ויקחו את־
ירמיהו מחצר המטרה ויתנו אתו אל־גדליהו בן־
אחיקם בן־שפן להוצאהו אל־הבית וישב בתוך העם׃
15 ואל־ירמיהו היה דבר־יהוה בהיתו עצור בחצר
המטרה

℣. 5. *f*) Vulg. *in campo solitudinis Hierichuntinæ*. v. 4. c. 52, 8. 2 Reg. 25, 5. Ios. 4, 12. c. 5, 10. *g*) cf. c. 32, 4. *h*) c. 51, 9. 10. Num. 34, 11. *vbi Hieronym.* explicat *Antiochiam*, *Ion.* vero & *Targ. Hieros.* vertunt *Daphnem*. Vid. *Bocharti Canaan* l. I. c. 16. *i*) de qua vid. not. (r) Num. 34, 8. *k*) c. 52, 9. 2 Reg. 25, 6. i. e. exprobrato ipsius periurio, sententiam iuris in eum pronunciauit, mox exsequendam v. 6. cf. not. c. 1, 16.

℣. 6. *l*) *trucidauit*, i. e. trucidari iussit, coll. 2 Reg. 25, 7. *m*) vt tristissimi spectaculi ipse miserrimus pater spectator esset. *Schm.* Conf. Deut. 28, 31. 32. *n*) *nobiles*, *primores*. c. 27, 20. conf. c. 52, 10.

℣. 7. *n*) *excæcauit* (5) c. 52, 11. *o*) *catenis* seu *compedibus æneis*, vtrique pedi adplicatis. Est enim Dualis. conf. 2 Sam. 3, 34. *p*) *ad deduc.* 2 Par. 31, 10. *q*) Atque sic venit Babyloniam, c. 20, 6. quam tamen non vidit, Ez. 12, 13.

℣. 8. *r*) *domum* collectiue, s. *domos* tam publicas, quam priuatas, coll. c. 52, 13. 2 Reg. 25, 9. *s*) non statim tamen, sed altero demum mense post captam vrbem, coll. c. 52, 13. 14. 2 Reg. 25, 8. Cuius moræ caussam hanc probabiliter cum *Schm.* adserimus, quod principes Nebucadnezaris non habuerint expressum de vrbe mandatum; vt adeo ad Regem Riblæ morantem prius deferri debuerit, quid ei fieri vellet. Ita, dum Nebusaradan cum imperio Regis mittitur, integer mensis elapsus. Neque vero dubium est, mitiorem sententiam Nebucadnezarem laturum fuisse, si adhuc tum Tsedekias sponte se dedidisset, cum iamtum ad extrema esset compulsus, coll. c. 38, 17. seq. sed summa Tsedekiæ obstinatio, quam euentus clarissime prodidit, animum Babylonii exasperauit. *t*) *demoliti sunt*, vndiquaque c. 52, 14. 2. Reg. 25, 10.

℣. 9. *u*) 2 Reg. 25, 11. *x*) sc. a peste, fame & gladio c. 21, 7. ante & post expugnationem. *y*) c. 38, 19. Vulg. *qui transfugerant*; sc. durante obsidione. *z*) *ad eum*, scil. regem Babelis v. 6. *a*) sc. prouinciales. Distinguuntur enim h. l. ab vrbanis. *b*) *transportauit*.

רישרגושה כתיב ולא קרי
נון זעירא

c. 29, 1. *c*) v. 11. qui cum plena potentia (vt nunc vocamus) a Nebucadnezaro in Iudæam fuerat missus, coll. c. 52, 12. *d*) Vulg. *magister militum*; *ó* & Ar. *coquorum*. cf. not. 2 Reg. 25, 8. ℣. 10. *e*) *Attamen* partem *de populo, tenuibus*, i. e. pauperibus Ruth. 3, 10. ac infimæ fortis hominibus Ier. 5, 4. 5. cf. c. 40, 7. c. 52, 15. 16. 2 Reg 24, 14. & not. c. 25, 12. Enallage pluralis pro singulari post nomen collectiuum, vt c. 40, 6. Es. 9, 1. *f*) *quidquam*. v. 12. 2 Sam. 13, 2 *g*) c. 52, 16. constituto eis magistratu Gedalia, vt sub Chaldæorum supremo dominio in qualemcunque Reipublicæ formam coalescerent, c. 40, 11. *h*) *& agros* (1) cf. 2 Reg. 25, 12. ℣. 11. *i*) Vulg. *Præceperat autem*. *k*) *de* Ieremia c. 36, 29. c. 45, 2. de cuius vaticiniis multa procul dubio inaudiuerat, partim ex transfugis, partim ex captiuis cum Iechonia abductis: insigni inter gentiles de Deo Israelis testimonio, coll. c. 40, 2. 3. *l*) *per manum*, q. d. ita dedit hoc mandatum Nebusaradani, vt hic, ceu supremus director, v. 9. id ipsum aliis quoque nomine Regis exponeret, coll. v. 13. *Schm.* Nisi forte *præcipere de aliquo in manum alicuius* sic *mandatis instruere aliquem de aliquo*, cf. 2 Par. 34, 16. ℣. 12. *m*) i. e. benigne & humaniter ipsum habeto. cf. c. 40, 4. Gen. 44, 21. &c. *n*) v. 10. 2 Sam. 13, 2. ℣. 13. *o*) *Misit igitur*, ex Rama, quo adduci iussit non modo Ieremiam sed totam captiuorum Hierosolymæ turbam, hanc quidem, vt inde vlterius Babelem abduceretur, illum vero, vt vinculis solutus, suo permitteretur arbitrio, coll. c. 40. 1. seqq. *p*) v. 9. *q*) conf. alium v 3. *r*) v. 3. *s*) *magnates*. c. 41, 1. ℣. 14. *t*) *Miserunt, inquam*. v. 13. *u*) c. 40, 1. *x*) cf. c. 38, 28. *y*) i. e. dimissum ex Rama *commendarunt Gedaliæ*, nimirum post detracta ei vincula, habitumque cum eo colloquium c. 40, 2. seqq. *z*) quem Babylonii Iudææ præfecerant, Mitspæ sessurum, c. 40, 5. 6. 7. *a*) conf. c. 26, 24. *b*) vid. not. c. 36, 10. *c*) vt hic *educeret eum*, seu *demtum* ex turba captiuorum duceret. *d*) sc. *suam* s. Gedaliæ, coll. c. 40, 5. 6. cf. Es. 14, 17. ℣. 15. *e*) *dum esset conclusus* c. 33, 1. adeoque adhuc ante expugnationem vrbis; cui vero præsens vaticinium forte ideo subiiciatur, vt inter historias non nudum vaticinium, sed simul rei, sicut prædicta est, gestæ narrationem exhibere videatur. *f*) conf. c. 38, 13.

℣. 5. ירחו *Resch* per *Chirek* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 20. נבוכדראצר sic per *Resch* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 11. Pro על habent אל *Orientales*. ℣. 12. רע sine *Dag.* 3. 10. 13. 19. 22. 23. contra *M. I.* ℣. 13. ונבושזבן per *Pat.* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. At per ordinarium 6. 9. 10. 14. 19. 20. 21. 23. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. *impressamque* ad Lev. 1, 1. Esa. 44, 14. & *final.* f. 1. 2. ℣. 14. Pro אל־(הבית) hab. מן 6. 9. in marg. & sic fu. 1. 2. in textu.

16 המטרה לאמר: הלוך ואמרת לעבד־מלך הכושי
לאמר כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני מבי
את־דברי אל־העיר הזאת לרעה ולא לטובה והיו
17 לפניך ביום ההוא: והצלתיך ביום־ההוא נאם־יהוה
18 ולא תנתן ביד האנשים אשר־אתה יגור מפניהם: כי
מלט אמלטך ובחרב לא תפל והיתה לך נפשך לשלל
מ כי־בטחת בי נאם־יהוה: הדבר אשר היה
אל־ירמיהו מאת יהוה אחר שלח אתו נבוזראדן רב־
טבחים מן־הרמה בקחתו אתו והוא־אסור באזקים
2 בתוך כל־גלות ירושלם ויהודה המגלים בבלה: ויקח
רב־טבחים לירמיהו ויאמר אליו יהוה אלהיך דבר את־
3 הרעה הזאת אל־המקום הזה: ויבא ויעש יהוה כאשר
דבר כי־חטאתם ליהוה ולא־שמעתם בקולו והיה לכם
4 דבר הזה: ועתה הנה פתחתיך היום מן־האזקים אשר
על־ידך אם־טוב בעיניך לבוא אתי בבל בא ואשים
את־עיניך עליך ואם־רע בעיניך לבוא־אתי בבל חדל ראה
כל־הארץ לפניך אל־טוב ואל־הישר בעיניך ללכת
ה שמה לך: ועודנו לא־ישוב ושבה אל־גדליה בן־
אחיקם בן־שפן אשר הפקיד מלך־בבל בערי יהודה
ושב אתו בתוך העם או אל־כל־הישר בעיניך ללכת
לך

℣. 16. g) *Eundo* sc. ito. c. 2, 2. Idem h. l. est ac לכה *age*, sc. hortantis & iubentis, neque enim poterat exire extra atrium, coll. v. 15. h) qui Ieremiam ex fovea extraxerat. c. 38, 7. seqq. i) *facturus vt veniant &c. Venire* vero dicuntur verba Dei, quando, quæ prædicta sunt, actu exhibentur & adimplentur. Es. 37, 26. Es. 46, 11. k) *in malum*, h. e. vt veniat illi malum & non bonum. *Schm.* cf. c. 21, 10. l) vt videas ea impleta. *Raschi.*

℣. 17. m) *Te vero triplum.* c. 15, 21. Ps. 97, 10. n) Est circumscriptio *Chaldæorum*; *Schm.* Etsi enim post vrbem expugnatam in potestate eorum fuerit, tamen non ita, vt ceteri Tsedekiæ aulici, in ipsorum manum fuit datus, vt necaretur v. 18. c. 34, 20. 21. &c. coll. hic v. 6. Forte est ex iis *eunuchis*, qui vna cum filiabus Regis & reliqua turba apud Gedaliam in terra relicti c. 41, 16. o) *timens.* Adiectiuum particip. (2) c. 22, 25.

℣. 18. p) c. 48, 6. 2 Sam. 19, 6. q) vid. not. c. 38, 2. r) *confisus es* hactenus *mihi* c. 17, 5. Es. 26, 3. eamque fiduciam inprimis testatus es in liberatione prophetæ mei Ieremiæ, cuius concionibus motus es, & ad me vera fide conuersus. *Schm.*

CAP. XL, 1. s) At historiæ sunt, quæ proxime subiiciuntur, non vaticinia? Nimirum plerique recurrunt ad illud *Verbum Domini*, de quo c. 42, 7. seq. cui parenthesis historica temporis, seu lux subsequentium vaticiniorum, præmissa. Sed S. putat, incipere hic nouum librum totius voluminis prophetici, absoluto priori, quem in captiuitate Hierosolymæ finire constitutam habuerit Ieremias fecit titulum c. 1, 1. 2. מביא קרי 3. vnde hic nouo etiam titulo opus, qui proinde ad subsequentes historias non minus, quam ad prophetias, pertineat. t)

CAP. XL.

postquam vinculis solutum v. 4. *dimisisset* v. 5. ad Gedaliam v. 4. 5. Vid. not. c. 39, 13. 14. u) vid. not. c. 39, 9. x) conf. c. 31, 15. y) *cum sumsisset* s. adduci eum curasset ex atrio custodiæ c. 39, 14. conf. v. 2. z) *dum ipse adhuc vinctus*, Ramæ demum vinculis exsoluendus v. 4. a) *catenis* seu *vinculis manuum* (1) cf. Ps. 149, 8. Rad. Chald. זקק *vincire, ligare* in Targ.

הדבר קרי

Es. 60, 11. vel sec. alios Ar. אזק *angustus, coarctatus fuit.* b) *turba captiua* c. 29, 22. c) *qui deportandi erant.* c. 13, 19. conf. not. c. 39, 13. ℣. 2. d) *Accepit enim-- Ieremiam* ex turba captiuorum, inter quos fuerat ex Hierosolyma Ramam deductus v. 1. e) v. 2. c. 39, 9. f) *Ieremiam.* Syntaxis per ל Chaldaica aut Syriaca, vt Iob. 5, 2. g) i. e. cuius tu minister & propheta es. *Schm.* h) cf. not. c. 39, 11. i) quod coram oculis nostris est, sc. præsentem vrbis & terræ miseriam. *Schm.* k) Hierosolymam ac vniuersam Iudæam. ℣. 3. l) i. e. *etiam impleuit*, coll. not. c. 39, 16. Ps. 31, 2. Admodum vero gloriosa Deo Israelis est hæc pagani hominis confessio. Eleganter *Abarbanel*: Vult dicere, Non arbitror, ex robore Nebucadnezaris, principumque ac exercituum eius, factam esse hanc rem; sed ex prouidentia Iehouæ: nec ob meritum Nebucadnezaris, sed propter peccata & malitiam Iudæorum. m) *Quia enim.* Cohæret cum sequenti potius, quam præcedenti commate; sec. accentus. n) Ieremiam includit non aliter, quam prout ad corpus populi pertinet, cui toti tribuitur, quod plerorumque est. *Sch.* o) *ideo euenit vobis.* ℣. 4. p) *Iam vero*, quia tu non in eadem cum reliquis culpa, sed (vt resciuimus) peccata eorum & rebellionem aduersus Regem Babel redarguisti. *Schm.* q) *solui te* Es. 14, 17. Ps. 102, 21. Enallage temp. pro *soluo*, vt Gen. 14, 22. c. 23, 13. r) v. 1. s) 1 Reg. 21, 2. t) cf. not. c. 39, 12. u) *omitte* Zach 11, 12. Iob. 16, 6. sc. liberrime. x) i. e. patet tibi ac licet. Gen. 13, 9. c. 47, 6. y) *ad* (locum) *bonum.* i. e. quocunque lubuerit tibi ire. cf. Gen. 20, 15. ℣. 5. z) Difficile comma. Forte omnium commodissime ita: *Cumque ipse nondum reuerteretur*, seu regressurum se ex captiuis ad aliquam patriæ sedem diserte determinaret, (quod tamen vultu prodebat, optabilius sibi fore, quam cum Nebusaradane in Babyloniam proficisci) veritus fortasse, ne, si manifestius desiderium declararet suum, Nebusaradan id ita interpretaretur, quasi oblatam in Babylonia optimam conditionem minus æstimaret; tandem, *Reuertere igitur*, inquit Nebusaradan, *ad Gedaliam* &c. Quomodo prius comma erit historicum, concisius tamen vt lector ipsi potius negotio coram adesse, quam historice descriptum legere se sentiat. Cuiusmodi quid est 1 Reg. 20, 34. At *Sch.* ita: *Quodsi non reuersus* est locus ille, qui bonus tibi videtur, sc. Anathoth. i. e. si incolæ eius belli malis dispersi, nondum eo reuersi sunt, vt tutus ibi viuere queas. Denique alii: *Quoniam ille* (Gedalias) *non reuersurus est* huc vel Hierosolymam, ergo *reuertere* Mitspam *ad* &c. a) *Reuerti* h. l. dicitur non ratione termini *ad quem* s. Gedaliæ (quippe apud quem Ieremias non fuerat hucusque) sed termini *a quo* s. *Rama*, quo paullo ante cum ceteris captiuis fuerat adductus v. 1. b) v. 6. c. 39, 14. 2 Reg. 25, 22. c) *præfectum fecit* v. 7. 11 Gen. 39, 4. 5. d) sc. relictorum in terra v. 6. c. 39, 14. q. d. iisdem, quibus ipsi, priuilegiis vtere. e) v. 4. *Quia consilium tantum* dederat, ideo denuo protestatur, se libertatem illius nolle etiam in hoc casu restrictam. *Schm.*

CAP. XL, v. 1. הדבר per *Rbbia* 3. 5. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ac *impr.* ad c. 51, 59. אשר per *Makk* 1. 3. והוא per *Kadma* 1. 2. 3. 5. ℣. 3. ויבא ויעש sic 3. 10. 14. sic su. 5. ℣. 4. ידיך *pleno* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20

לך ויתן־לו רב־טבחים ארחה ומשאת וישלחהו׃
6 ויבא ירמיהו אל־גדליה בן־אחיקם המצפתה וישב אתו
בתוך העם הנשארים בארץ׃
7 וישמעו כל־שרי החילים אשר בשדה המה ואנשיהם
כי־הפקיד מלך־בבל את־גדליהו בן־אחיקם בארץ וכי
הפקיד אתו אנשים ונשים וטף ומדלת הארץ מאשר
8 לא־הגלו בבלה׃ ויבאו אל־גדליה המצפתה וישמעאל
בן־נתניהו ויוחנן ויונתן בני־קרח ושריה בן־תנחמת
ובני עופי הנטפתי ויזניהו בן־המעכתי המה
9 ואנשיהם׃ וישבע להם גדליהו בן־אחיקם בן־שפן
ולאנשיהם לאמר אל־תיראו מעבוד הכשדים שבו
בארץ ועבדו את־מלך בבל וייטב לכם׃ ואני הנני ישב 10
במצפה לעמד לפני הכשדים אשר יבאו אלינו ואתם
אספו יין וקיץ ושמן ושמו בכליכם ושבו בעריכם אשר־
11 תפשתם׃ וגם כל־היהודים אשר־במואב ובבני־עמון
ובאדום ואשר בכל־הארצות שמעו כי־נתן מלך־
בבל שארית ליהודה וכי הפקיד עליהם את־גדליהו
12 בן־אחיקם בן־שפן׃ וישבו כל־היהודים מכל־המקמות
אשר נדחו־שם ויבאו ארץ־יהודה אל־גדליהו
המצפתה ויאספו יין וקיץ הרבה מאד׃
13 ויוחנן בן־קרח וכל־שרי החילים אשר בשדה באו אל־
14 גדליהו המצפתה׃ ויאמרו אליו הידע תדע כי בעליס
מלך בני־עמון שלח את־ישמעאל בן־נתניה להכתך
נפש

gem effecturum; quod salutarius esset, palantes in fidem recipi, quam prædabundos in Iudæa hic illic vagari, aut hostibus Chaldæorum Aegyptiis adiungi, coll. c. 42, 14. b) q. d. Ne inani timore (q. veniam non sitis obtentu-

עיפי קרי

ri) finati vos deterreri a serviendo &c. cf. c. 42, 10. 11. 12. 2 Reg. 25, 24. c) c. 38, 20. cf. not. (t) 2 Reg. 25, 24.

℣. 10. d) v. 6. 12. e) i. e. ad ministrandum coll. c. 52, 12. Deut. 1, 38. 1 Reg. 1, 2. Sed Schm. putat, h. l. plus denotare, sc. stare pro populo suo, vt huic gratiam Chaldæorum conciliet, rationemque det de omnibus; vt interim populus quiete habitare possit. Ita cf. Dan. 12, 1. f) cf. 2 Reg. 25, 25. g) Syr. fructus æstivos aut sec. Ion. pal. chasl. fictæ ὀπώραν.

f) alias cibarium in genere, coll. c. 52, 34. sed h. l. viaticum seu commeatum faciendo itineri, coll. c. 9, 1. g) & congiarium donativum aliud quoque, præter id quod profectioni destinatum. 2 Sam. 11, 8. cf. 2 Sam. 19, 43. h) v. 1.

℣. 6. i) Atque sic venit. cf. c. 35, 14. k) v. 10. 12. 2 Reg. 25, 23. l) donec, Gedalia per insidias occiso, cum reliquo populo inuitus in Aegyptum abstraheretur c. 43, 5. 6. m) v. 5.

℣. 7. n) principes turmarum v. 13. c. 41, 11. 16. qui Tsedekiæ quondam cohortes duxerant, fuga tandem (cum vrbs caperetur) ab eo dilapsi c. 52, 8. passimque cum reliquiis militum suorum in agris dispersi, vt Chaldæis laterent. o) vid. v. 5. c. 41, 2. 18. p) deposuisset apud ipsum, s. curæ eius velut depositum commisisset. 2 Par. 12, 10. q) & de plebe pauperculа c. 39, 10. c. 52, 15. 16. 2 Reg. 24, 14. r) quotquot erant ex illis, qui. s) transportati erant v. 1. c. 13, 19. cf. c. 39, 10.

℣. 8. t) inprimis seu nominatim Ismael, & hic quidem eundem, qui ceterorum erat, animum simulans, subornatus tamen ad necem Gedaliæ v. 14. c. 41, 1. seqq. u) v. 23. post mortem Gedaliæ inter ceteros facile princeps c. 41, 11. 16. &c. x) Ion. qui ex (vrbe) Netophah. cf. Esr. 2, 22. Neh. 7, 26. y) alibi Iaasaniahu 2 Reg. 25, 23. z) filius Hoschaiæ c. 42, 1. Maachatitæ seu ex tractu Maschatæorum Deut. 3, 14. Ios. 13, 5.

℣. 9. a) Et iuravit illis, timentibus, vt omnium gestorum veniam a Chaldæis obtineant, satisque tuto apud ipsum in terra vivant. Schm. Hoc enim sperabat, se precibus apud Regem

Apoc. 18, 14. cf. not. v. 12. c. 48, 32. & 2 Sam. 16, 1. it. Mich. 7, 1. b) Alibi est *per vim occupare*, vt Deut. 20, 29. 2 Reg. 14, 7. sed hic idem, quod *tenere, possidere*, vt Ier. 49, 16. ℣. 11. i) adeoque non modo qui in campestribus Iudææ v. 7. *sed* etiam *omnes* reliqui *Iudæi*, qui durante Chaldæorum inuasione, extra fines patriæ ad finitimas regiones elapsi erant. k) v. 15. relictis in terra pauperibus v. 7. l) *præfecisset eis* v. 5. 7. non contemnendo pro reliquiis Iudaicæ gentis beneficio, quo concedebatur eis (vt ait Schm.) in forma alicuius Reipubl. suum etiam habere magistratum. ℣. 12. m) *quo disiecti fuerant* c. 43, 5. cf. not. c. 23, 2. n) v. 6. 10. 2 Reg 25, 23. inde tamen procul dubio ad circumiectos agros digressi, colligendis fructibus. o) cf. not. v. 10. ℣. 13. p) *Sed*, non multo post tempore, *Iochanan*. c. 41, 11. q) v. 7. h. e. in oppidis campestribus ac pagis v. 10. r) *redierunt* seu iterum venerunt, coll. v. 8. ℣. 14. s) Sine dubio ex natiuo quasi odio gentis Ammoniticæ erga Iudæos; *Schm.* Verum aut. hoc fuisse, eventus probabile facit, coll. c. 41. 10. 15. t) v. 8. c. 41, 1. seqq. u) *ad percutiendum te* quoad *animam*, i. e. occidendum. v. 15. Gen. 37, 21. Deut. 19, 6.

℣. 8. ויונתן *expunxit* 2. *renocanit* 5. בני pro eo hab. בן 1. 2. sic fu. 5. ℣. 9. בארץ per *Sakephk.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 22. ℣. 10. ושמן per *Kam.* 2. sec. *Mas. Erff.* at præter *impr.* ad Ez. 15, 13. vbi id *R. Chaiim* errorem vocat. ושבו בעריכם Ita 6. 7. 9. 11. 12 13. 14. 16. 19. 20. 22. 23. sic se. 5. ℣. 11. נתן cum *Psik.* 17. 18. 23. & *Ber.* ℣. 13. Sine præmisso *spatio* 7. 8. 17. 18. 22. & *Ber.* ℣. 14. אליו per *Paser* 6. 9 10. 14. 20. at per *Sakephk.* 17. 18. *Ber.* & per *Paschta* præuio *Mahp.* 1.

טו נפש ולא־האמין להם גדליהו בן־אחיקם : ויוחנן בן־
קרח אמר אל־גדליהו בסתר במצפה לאמר אלכה נא
ואכה את־ישמעאל בן־נתניה ואיש לא ידע למה יכבה
נפש ונפצו כל־יהודה הנקבצים אליך ואבדה שארית
16 יהודה : ויאמר גדליהו בן־אחיקם אל־יוחנן בן־קרח
אל־תעש את־הדבר הזה כי־שקר אתה דבר אל־ תעשהקרי

מא CAP. XLI.

ישמעאל : ויהי בחדש השביעי בא
ישמעאל בן־נתניה בן־אלישמע מזרע המלוכה ורבי
המלך ועשרה אנשים אתו אל־גדליהו בן־אחיקם
2 המצפתה ויאכלו שם לחם יחדו במצפה : ויקם
ישמעאל בן־נתניה ועשרת האנשים ׀ אשר־היו אתו
ויכו את־גדליהו בן־אחיקם בן־שפן בחרב וימת אתו
3 אשר־הפקיד מלך־בבל בארץ : ואת כל־היהודים
אשר־היו אתו את־גדליהו במצפה ואת־הכשדים אשר
4 נמצאו־שם את אנשי המלחמה הכה ישמעאל : ויהי
ה ביום השני להמית את־גדליהו ואיש לא ידע : ויבאו
אנשים משכם משלו ומשמרון שמנים איש מגלחי זקן
וקרעי בגדים ומתגדדים ומנחה ולבונה בידם להביא
6 בית יהוה : ויצא ישמעאל בן־נתניה לקראתם מן־
המצפה הלך הלך ובכה ויהי כפגש אתם ויאמר
7 אליהם באו אל־גדליהו בן־אחיקם : ויהי כבואם אל־
תוך

v. 15. x) *clam*, nemine præsente. c. 37, 17. c. 38, 16. y) *Eia n quæso*. Concede mihi vt abeam. cf. 2 Sam. 16, 9. z) *Quare enim*. Addit triplicem rationem, (1) quod melius sit præuenire, quam præueniri. (2) a dispersione. & (3) hin consequuturo interitu reliquiarum Iudæ. *Schm.* a) v. 14. 2 Sam. 2, 22. b) c. 10, 21. c) cf. v. 5. 8. 11. 12. d) v. 11. c. 41, 10. c. 42, 15.
v. 16. e) c. 37, 14. cf. Ps. 101, 6.

CAP. XLI, 1. f) *Factum est igitur*. g) id est, altero statim mense post combustam a Chaldæis vrbem, coll. c. 52, 13. Eum Iudæi posthac ieiunio, propter Gedaliæ cædem instituto in fastis suis distinxerunt, coll. Zach. 7, 5. c. 8, 19. Ceterum, quia dies nullus hic additur, *Kimchi* & *Schm.* exponunt *in nouilunio septimo* seu *ipsis Calendis septimi mensis* coll. 1 Sam. 20, 5. 18. h) c. 40, 8. 14. 2 Reg. 25, 25. i) qui erat *de semine regni*, i. e. de stemmate Regum Iudæ. Ez. 17. 13. Dan. 1, 3. Vnde non ab re putant *Schm.* aliique, inuidisse Ismaelem Gedaliæ dignitatem, a Babyloniis in eum collatam, atque adeo eum occidisse, vt si ipse non posset dominari terræ, nec Gedalias in ea Dominus esset; præsertim quod eum Rex Ammonitarum ad hoc facinus instimulasset, c. 40, 14. k) *& de magnatibus* c. 39, 13. Ita *Schm.* repetito ex præcedentibus præf. מ: quod malumus, quam referre cum aliis ad sequentia; qs. præter istos 10. *viros* alii quoque *magnates* cum eo fuerint. nam & hic v. 2. & 2 Reg. 25, 25. tantummodo 10. viri memorantur. Nec mirum est, vndecim Viros insidiose plures inermes partim occidisse, partim captiuos duxisse. cf. Gen. 34, 25. Accentus *Tlischagd.* quidem huic explicationi obstare videtur, de quo tamen obseruari meretur, cum sæpius vicem serui *Tlischaktana* obire, coll. hic v. 6. c. 31, 20. c. 36, 14. &c. l) i. e. *conuiuati sunt* cum eo; Gen 31, 54. c. 43, 24. honorifice a Gedalia excepti, præsertim quod nouilunium dies festus esset ac lætus 1 Sam. 20, 5.
v. 2. m) *Sed surrexit*. Aggressionem facinoris notat. *Schm.* cf. Gen. 4, 8. n) 2 Reg. 25, 25. o) *quem præfecerat* c. 40, 5. 7. sed *Sch.* caussaliter: *quod præfecisset* sc. eum. ita cum אשר conf. Gen. 34. 13.

v. 3. p) *cum ipso, cum Gedalia*, inquam. pleonasmus, vt Ex. 2, 6. q) sc. *viros belli* seu *milites*, c. 38. 4. Gedaliæ præsidii caussa adiunctos, tum temporis vero (quod nequidquam mali suspicarentur, ac, vt *Schm.* coniicit, hausto liberalius vino inebriati essent) inermes & imparatos. Est limitatio præcedentis enunciationis vniuersalis: cf. enim v. 10. *v.* 4. r) *post occidisse*. s) *cum nec quisquam resciuisset*, c. 40, 15. sc. extra vrbem: cæde iuxta *Iosephum* noctu patrata; *Sanctius*. præsertim quod Ismael residuam in vrbe imbellem turbam captiuam detinuerit; *Schm.* *v.* 5. t) Israelitici quondam regni hæ vrbes erant. cf Ios. 17, 7. u) Ios. 18, 1. x) *rasi barbam*, lugentium ritu Es. 15, 2. propter euersam a Chaldæis vrbem, combustum templum, & deportatum populum Iudaicum. *Abarb.* y) *& lacerati* quoad *vestes*, seu laceris vestibus. 2 Sam. 13, 31. cf. Leu. 19, 27. z) *& incidentes se*, seu incisas manus habentes, itidem lugubri ritu c. 47, 5. sed a gentilibus adoptato, coll. not. c. 16, 6. a) Leu. 2, 1. b) quæ tamen vno ac dimidio abhinc mense, & quod excurrit, iam fuerat combusta, coll. v. 1. cum c. 52, 13. 14. Intelligimus ergo cum *Hist. Eccles. Goth.* p. m. 192 *ruinas Templi Hierosolymitani*, in quibus forte sacerdotes quidam sacra instaurare aggressi, aut sec. *Abarban.* instaurasse ab his viris præsumti fuerant. nisi sec. alios malis, hos viros templi combustionem in totum adhuc ignorasse, quod vero parum est verisimile, tanto interiecto temporis spatio. *v.* 6. c) *Ne* (quod videbantur facturi) Hierosolymam pergerent v. 5. præterita *Mitspa*. Patet hinc, esse *Mitspam* Beniaminis. cf. not. (m) 2 Reg. 25, 23. d) *incedens continuo ac flens*. qs. in eodem cum illis luctu esset, propter vrbem, templum & populum euersum. *Schm.* cf. 2 Sam. 15, 30. Es. 15, 5. e) *cum occurrisset eis*, Gen. 33, 8. f) simulauit nequissimus homo, qs. a Gedalia missus esset, vt eos in vrbem inuitaret, Gedaliæ hospitio & prandio humaniter excipiendos. conf. c. 40, 8. 12.

---

v. 15. אלכה per *Makk.* 1. 3. 5. ונפצו per *Mahp.* 1. 2. 3. CAP. XLI, v. 1. ויאכלו per *Makk.* & *Meth.* 1. 2 3, sic fu. 5. *v.* 5. משלה ita scribunt cum adiecto *Kri* משלו 1. 2. & *Mas. Erff.* sed ו in *Cthib* requirit *Mas. impr.* h. l. & Gen 49, 10. *v.* 6. ויצא per *Tlischakt.* aptius 1. 22. & per *Graschaim* 3. ובכה sic participialiter 22. in marg. cum plerisque; at ובכה 3. & 22. in textu. כפגש *Gimel* per *Dag.* 1. 23. sic fu. 5. *v.* 7. כבואם *plene* 1. 2. 5. 22. sec. ‗ *Mas. impr.* 2 Reg. 6, 20. Alii *defect.* Ceterum pro כ habent ב 1. 2. & sic fu. 5.

תוך העיר וישחטם ישמעאל בן נתניה אל תוך הבור
8 הוא והאנשים אשר אתו: ועשרה אנשים נמצאו בם
ויאמרו אל ישמעאל אל תמתנו כי יש לנו מטמנים
בשדה חטים ושערים ושמן ודבש ויחדל ולא המיתם
9 בתוך אחיהם: והבור אשר השליך שם ישמעאל את
כל פגרי האנשים אשר הכה ביד גדליהו הוא אשר
עשה המלך אסא מפני בעשא מלך ישראל אתו מלא
י ישמעאל בן נתניהו חללים: וישב ישמעאל את כל
שארית העם אשר במצפה את בנות המלך ואת כל
העם הנשארים במצפה אשר הפקיד נבוזראדן רב
טבחים את גדליהו בן אחיקם וישבם ישמעאל בן
11 נתניה וילך לעבר אל בני עמון: וישמע יוחנן בן קרח
וכל שרי החילים אשר אתו את כל הרעה אשר עשה
12 ישמעאל בן נתניה: ויקחו את כל האנשים וילכו
להלחם עם ישמעאל בן נתניה וימצאו אתו אל מים
13 רבים אשר בגבעון: ויהי כראות כל העם אשר את
ישמעאל את יוחנן בן קרח ואת כל שרי החילים
14 אשר אתו וישמחו: ויסבו כל העם אשר שבה
ישמעאל מן המצפה וישבו וילכו אל יוחנן בן קרח:
טו וישמעאל בן נתניה נמלט בשמנה אנשים מפני יוחנן
16 וילך אל בני עמון: ויקח יוחנן בן קרח וכל שרי החילים
אשר אתו את כל שארית העם אשר השיב מאת
ישמעאל בן נתניה מן המצפה אחר הכה את גדליה
בן אחיקם גברים אנשי המלחמה ונשים וטף וסרסים
17 אשר השיב מגבעון: וילכו וישבו בגרות כמוהם אשר
אצל

כמהם קרי

p. 758. intelligit *foueam* in antri modum excisam, quã fecerit Asa metu Baesæ; nempe vt in illa lateret. Sed *Schm. puteum*, vt aqua muniendæ ab ipso vrbi non deesset.

℣. 10. *s*) *Et captiuauit.* v. 14. *t*) *reliquum populum* v. 16. in opposit. ad viros bellatores, quos occiderat Ismael v. 3. *u*) *filias Regis* Tsedekiæ, vt v. 1. cf. c. 43, 6. Vix enim probabile, *Regem* absolute dictum esse alium quam eum, qui adhuc ex recenti memoria notissimus. *Schm. x*) illos scil. quibus Mitspæ sedes data est, non alibi locorum. *Schm. y*) *quos deposuerat apud Gedaliam.* vid. nor. c. 40, 7. *z*) *vt transiret* (traiecto Iordane iret) ad &c. v. 15.

℣. 11. *a*) c. 40, 13.

℣. 12. *b*) Ion. *apud piscinam aquarum multarum quæ* &c. conf. 2 Sam. 2, 13. *c*) *prope Gibeonem* v. 16. vrbem sacerdotalem in tribu Beniamin Ios. 18, 25. c. 21, 17. Obseruat hinc *Schm.* Ismaelem non rectum & proximum ad Ammonitas iter ingressum fuisse, sed declinasse ab eo, tum vt de thesauris supra v. 8. promissis, quantum luberet ac posset, auferret, tum, vt in auiis, latronum more, facilius lateret. ℣. 13. *d*) resumtis animis contra prædones hosce, quibus inermes ipsi acconsternati non ausi fuerant antea resistere. ℣. 14. *e*) *Et verterunt se* ab Israele. 2 Sam. 18, 30. *f*) *captiuarat.* v. 10. *g*) vid. v. 6. ℣. 15. *h*) *euasit cum octo viris*, fuga elapsus. 1 Sam. 19, 10. 12. 17. 18. *i*) quippe a quibus ad cædem Gedaliæ instigatus fuerat. v. 10. c. 40, 14. ℣. 16. *k*) vid. nor. v. 10. *l*) abductum per Ismaelem, s. qui erat ex *Mitspa.* Cohæret enim sec. accentus, non cum remotiori Verbo *& accepit*, sed cum propiori *reduxerat.* *m*) *postquam is percusserat.* ellipsis אשר cf. Ez. 40, 1. *n*) *mares.* c. 43, 6. *o*) i. e. *bellando aptos.* v. 3. reliquis maribus sub *puerorum* nomine comprehensis, coll. Ex. 12, 37. *p*) *& eunuchos*, in quibus forte etiam *Ebedmelech* fuit, coll. c. 38, 7. c. 39, 16. seqq. *q*) v. 12. ℣. 17. *r*) *& sederunt*, i. e. *subsliterunt*, non vt sedem ibi figerent, sed tantummodo ad tempus, donec omnia ad iter compararentur. *Schm. s*) Ion. *in peregrinatione s. hospitio, quod dederat Dauid Kimhamo*, Barsillai filio, coll. 2 Sam. 19, 38. 39.

℣. 7. *g*) vnde effugere non licebat, sicut in aperto campo v. 5. *h*) *mactauit eos*, mactatosq; proiecit in &c. c. 39, 16. 2 Reg. 10, 14. *i*) *putei*, de quo v. 9.

℣. 8. *k*) *inuenti sunt*, extiterunt. 2 Par. 29, 17. *l*) *qui dixerunt.* *m*) *absconditi thesauri*, quos tibi pro redimenda vita nostra pollicemur (5) Prou. 2, 4. Sic tempore belli recondere solebant frumenta ac prouentus in subterraneis locis, ne ab hostibus inuenirentur. *Schm.* Quocum conferre iuuat *Hirtium* lib. V. de bello Africano. *Est* (inquit) *in Africa consuetudo Incolarum, vt in agris, & in omnibus fere villis, sub terra specus condendi frumenti gratia, clam habeant: atq; id propter bella maxime, hostiumque subitum adventum præparent.* Itemque *Varronem* Rusticorum lib. II. c. 57. *Quidam granaria habent sub terris, vti speluncas, quas vocant* σιρὰς, *vt in Cappadocia ac Thracia.* Plura vid. apud *Bochart.* Hieroz. P. II. 594. 595.

℣. 9. *n*) *Fouea autem.* v. 7. *o*) Ios. 10, 27. *p*) *cadauera.* c. 33, 5. *q*) *per manum Gedaliæ*; quod interpretatiue accipiendum, vt idem sit ac *propter Gedaliam*, prout Kimchi exponit. quia nisi Gedalias fuisset, aduersus quem tanta flagrabat inuidia, nec comites Gedaliæ occidisset Ismael, nec prætereuntes viatores. At *Schm.* vertit: *sub imperio seu potestate Gedaliæ* sc. existentes, coll. c. 38, 11. id quod de viris, qui cum Gedalia fuerant, quique hic præcipue spectantur, sine dubio verum est; de 80. vero viris ideo dici potest, quia in terra erant, cui Gedalia imperabat, & in Mitspam introducti sunt, tanquam apud Gedaliam hospitaturi. *r*) Ion. *cum obsideret eum Baesa.* cf. 1 Reg. 15, 16 22. *Eg. sharius* Hieroz. p. I. p. 756.

℣. 10. וישב *sine Psik* 1. 3. 5. contra *Mas. impr.* ad Num. 21, 1. & *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. Pro (בני) אל־ hab. את־ in marg. 6. 9. & sic *D. Kimchi* in Comm. explicat. ℣. 11. את כל־ הרעה sic 1. 2. non male; & sic fu. 5. ℣. 12. Pro אל־ hab. על־ 1. in marg. 6. 9. sic fu. 2. sec. *Mas. Erff.* quod vero R. *Chaim* in *Mas. impr.* ad h. l. confutat, & pro errore habet. ℣. 16. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 5. 10. 11. 19. 20. 21. 23.

t) conf. c. 42, 15.
v. 18. u) Idq; *propter chaldaeos s. vim Chaldaeorum*, Ps. 3, 1. a) Suspicabantur, Chaldaeos in reliquis etiam Iudaeis vlturos, q. s. omnes Iudaei huius rebellionis fuissent conscii. vid. *Annot. y)* cf. not. c. 40, 7.

Cap. XLII, v. 1. z) sc. ad Ieremiam v. 2. quem probabiliter secum habebant, vna cum reliqua turba ex vrbe Mitspa & vicinis agris abstractum. nam si eo tempore in patria Anathoth fuisset, (vti *Schm.* opinatur) difficulter concipi posset, quomodo (vt hic dicitur) non modo *principes, sed populus vniuersus a paruo ad magnum* illuc cum consultandi caussa adierit? cf. c. 41, 16. c. 43, 6. a) v. 8. 2 Reg. 25, 23. 26. b) *inprimis Iochanan* & ceteri, qui inter principes praecipui erant. cf. not. c. 40, 8. c) a patria dicti *Maachatitae* c. 40, 8. d) v. 8. 1 Sam. 5, 9.

v. 2. e) animo mere hypocritico v. 20. 21. c. 43, 1. seqq. ne viderentur sine Deo suscepisse Aegyptiacam illam profectionem, quam penes se iam obstinaverant c. 42, 17. quamque a propheta sperabant collaudatum iri. f) *cadat* &c. i. e. admitte nos orantes & audi. Ion. *acceptabilis sit.* v. 9. vid. not. c. 37, 20. g) *supplicatio nostra* ibid. & 1 Reg. 8, 28. h) Similis hypothesis c. 21, 2. c. 37, 3. i) Ps. 37, 4. exponit praecedens *pro nobis*: simul tamen caussam mouentem includit, sumtam a praesenti miseria sua. & subindicare videntur, quod velint, Ieremiam ipsis exorare gratam aliquam prophetiam, qua in Aegyptum, securitatis caussa, iubeantur abire k) c. 29, 4. Deut. 3, 21. c. 11, 7.

v. 3. l) *Vt indicet nobis* per te v. 4. 20. 21. m) quo nos vertere debeamus, vt euadamus Chaldaeorum truculentiam v. 11. 14. c. 41, 18. cf. Ps.

18 אֵצֶל בֵּית לָחֶם לָלֶכֶת לָבוֹא מִצְרָיִם׃ מִפְּנֵי הַכַּשְׂדִּים כִּי
יָרְאוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי־הִכָּה יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה אֶת־גְּדַלְיָהוּ
בֶּן־אֲחִיקָם אֲשֶׁר־הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּאָרֶץ׃

מב CAP. XLII.

וַיִּגְּשׁוּ כָּל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וִיזַנְיָה
2 בֶּן־הוֹשַׁעְיָה וְכָל־הָעָם מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא תִּפָּל־נָא תְחִנָּתֵנוּ לְפָנֶיךָ וְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדֵנוּ
אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעַד כָּל־הַשְּׁאֵרִית הַזֹּאת כִּי־נִשְׁאַרְנוּ
3 מְעַט מֵהַרְבֵּה כַּאֲשֶׁר עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֹתָנוּ׃ וְיַגֶּד־לָנוּ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נֵלֶךְ־בָּהּ וְאֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר
4 נַעֲשֶׂה׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא שָׁמַעְתִּי הִנְנִי
מִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כְּדִבְרֵיכֶם וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר
אֲשֶׁר־יַעֲנֶה יְהוָה אֶתְכֶם אַגִּיד לָכֶם לֹא־אֶמְנַע מִכֶּם
5 הַדָּבָר׃ וְהֵמָּה אָמְרוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ יְהִי יְהוָה בָּנוּ לְעֵד אֱמֶת
וְנֶאֱמָן אִם־לֹא כְּכָל־הַדָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁלָחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
6 אֵלֵינוּ כֵּן נַעֲשֶׂה׃ אִם־טוֹב וְאִם־רָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲשֶׁר אֲנוּ שֹׁלְחִים אֹתְךָ אֵלָיו נִשְׁמָע לְמַעַן אֲשֶׁר יִיטַב־
7 לָנוּ כִּי נִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ וַיְהִי מִקֵּץ
8 עֲשֶׂרֶת יָמִים וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ׃ וַיִּקְרָא אֶל־
יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְאֵל כָּל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וּלְכָל־
9 הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּם אֹתִי אֵלָיו לְהַפִּיל תְּחִנַּתְכֶם
10 לְפָנָיו׃ אִם־שׁוֹב תֵּשְׁבוּ בָּאָרֶץ הַזֹּאת וּבָנִיתִי אֶתְכֶם וְלֹא

Ps. 32, 8.
v. 4. n) Promtitudinem faciendi petitum notat, q. d. promte equidem & lubenter facturus sum, quod me rogastis. 1 Reg. 2, 42. o) v. 2. 20. p) *non prohibebo* (reticebo) *a vobis* vllum *verbum*, quin vobis annunciem. cf. c. 26, 2. 1 Reg. 22, 14. Recte vero *Schm.* ex v. 5. colligit, subindicare prophetam, quod dubitet de obedientia eorum, si responsum non fuerit ad ipsorum pala-

אנחנו קרי

tum.

v. 5. q) Ion. *Verbum Domini.* r) *in testem veritatis* s. veracissimum. q. d. testem citamus Deum, qui neque ignorat quicquam c. 29, 23. neque mentiri potest Prou. 14, 25. aut mendacium tolerare Ps. 5, 7. vt tam turpis mendacii nos arguat, iusta in nos poena statuta, *si non* &c. s) *& fidelem* Ps. 89, 38. t) *quod* (i e. *cum quo, propter quod*) *miserit te*; q. d. quod tibi dederit in commissis ad nos deferendum. c. 43, 1. u) Ex. 19, 8. Ios. 24, 24. *v.* 6. x) *Siue bonum siue malum* nobis visum fuerit illud verbum, tamen *voci* &c. y) *nos. sibi:* (1) apud Rabbinos frequens, forte & apud Hebraeos olim vsitatius: inde enim terminatio Praeteritorum 1 pers. פקדנו pro פקד־אנו orta videtur. z) *ad quem nos sumus mittentes te.* v. 9. Ratio aliqua persuasiua simul indicatur: debere prophetam credere se obedituros; alioquin enim non missuros ipsum. *Schm.* a) *vt bene sit.* q. d. & hoc eo magis faciemus, quia etiam nostra interest: scimus enim pro certo bene nobis futurum esse, si obediuerimus voci Iehouae. *Id.* cf. c. 7, 23. *v.* 7. b) sc. ex quo receperat, esse agitaturum se pro Iudaeis diuinum aliquod oraculum v. 4. Videtur vero Deus responsum distulisse, vt, praeterquam, quod res arbitrii diuini est, innueret, non sibi placere populum, cuius inobedientiam praesciat: vnde in gratiam quoque illius plane responsurus non esset, nisi prophetae precibus & honori tandem hoc tribueret. *Schm.* *v.* 8. c) *Aduocauit itaque Iochananem.* d) de quo not. c. 42, 1. e) v. 1. c. 40, 7 c. 42, 1. f) v. 1 2 Reg. 25, 2. *v.* 9. g) cui proinde vos obedire aequum est. cf. not. v. 6. h) *vt cadere facerem preces vestras* v. 2. i. e. intercederem pro vobis, vestris precibus meas addens. cf. c. 36, 7. c. 38, 26. Dan. 9, 18. 20. *v.* 10. i) *Si reuertendo* Gen. 18, 10. illuc, vnde digressi estis, *manseritis* &c. Digressi enim fuerant ex Mitspa & vicinis agris, in quibus habitauerant antea, vt in Aegyptum pergerent, coll. c. 41, 16. 17. Vulg. *si quiescentes manseritis.* ita sec. quosdam cf. Es. 30, 15. Plerique tamen vertunt *manendo* vel *habitando*: nimirum שוב & ישב aliquando permutant significationes suas, coll. Ps. 23, 6. 2 Sam. 15, 8. c. 19, 32. k) nec, vt destinastis, in Aegyptum abieritis, v. 13. seqq. l) longaeuitate, liberis, opibus, omnibusque *bonis* vos aucturus c. 24, 6. c. 31, 4. c. 33, 7.

Cap. XLII. *v.* 1 וכל־ sine *Kadma* 5. 15. 16 17. 18. & Ber. at וכל־העם מקטן 1 3. 7 8. 11. 13. 14. 19. *v.* 3 אשר־נלך ita 1. 3. & sic su. 5. *v.* 5. לעד אמת ita 1. 2. ככל cum *Gaiah* 5. 6. 7. 8. 9. sec. *Mas. Exj* *v.* 6. אנו *Orientales* scribunt ac legunt אנו *v.* 8. ואל per *Makk.* 2. 6 9. 10. 20. 21. sic se. 5. ולכל־העם למקטן ita 6. 9. 10. 14. 10. 22. 23. sic se 5. & si. 2. sed omisso *Kadma.*

אהרס ונטעתי אתכם ולא אתוש כי נחמתי אל־הרעה
11 אשר עשיתי לכם׃ אל־תיראו מפני מלך בבל אשר־
אתם יראים מפניו אל־תיראו ממנו נאם־יהוה כי־
12 אתכם אני להושיע אתכם ולהציל אתכם מידו׃ ואתן
לכם רחמים ורחם אתכם והשיב אתכם אל־אדמתכם׃
13 ואם־אמרים אתם לא נשב בארץ הזאת לבלתי שמע
14 בקול יהוה אלהיכם׃ לאמר לא כי ארץ מצרים נבוא
אשר לא־נראה מלחמה וקול שופר לא נשמע וללחם
טו לא־נרעב ושם נשב׃ ועתה לכן שמעו דבר־יהוה
שארית יהודה כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל
אם־אתם שום תשמון פניכם לבא מצרים ובאתם
16 לגור שם׃ והיתה החרב אשר אתם יראים ממנה שם
תשיג אתכם בארץ מצרים והרעב אשר־אתם דאגים
17 ממנו שם ידבק אחריכם מצרים ושם תמתו׃ ויהיו כל־
האנשים אשר־שמו את־פניהם לבוא מצרים לגור שם
ימותו בחרב ברעב ובדבר ולא־יהיה להם שריד ופליט
18 מפני הרעה אשר אני מביא עליהם׃ כי כה אמר יהוה
צבאות אלהי ישראל כאשר נתך אפי וחמתי על־
ישבי ירושלם כן תתך חמתי עליכם בבאכם מצרים
והייתם לאלה ולשמה ולקללה ולחרפה ולא־תראו
19 עוד את־המקום הזה׃ דבר יהוה עליכם שארית יהודה
כ אל־תבאו מצרים ידע תדעו כי־העידתי בכם היום׃ כי
התעתים בנפשותיכם כי־אתם שלחתם אתי אל־יהוה
אלהיכם לאמר התפלל בעדנו אל־יהוה אלהינו וככל
21 אשר יאמר יהוה אלהינו כן הגד־לנו ועשינו׃ ואגד
לכם

התעיתם קרי

19. c. 40, 11. h) *si vos*, inquam. i) v. 17. c. 44, 12. i. e. proposito vestro pertinaciter inhæseritis. cf. 2 Reg. 12, 18. k) & actu quoque *veneritis* illuc, sicut vobis proposuistis. l) v. 17. sc. donec, adfulgentibus melioribus temporibus, in patriam remeare possitis, coll. c. 44, 14.

℣. 16. m) sc. in hac terra Iudæ v. 14. n) *ibi -- in terra*, inquam, *Aegypti*, vbi eum vos euasuros putatis v. 11. vid. not. c. 44, 14. o) *de qua vos soliciti estis* hic v. 14. c. 17, 8. c. 38, 19. p) *adhærescet post vos*, i. e. fugientes ita persequetur, vt comprehendat, nec sinat elabi, vestris continuo vestigiis inhærens. Iud. 20, 45. 1 Sam. 14, 22. q) *in Aegypto*, inquam.

℣. 17. r) vid. v. 15. s) vid. not. v. 15. 22.

t) v. 22. c. 44, 13. Idem Hierosolymitanis olim prædictum c. 29, 17.

m) *euellam*, sedibus vestris; velut planta e fundo suo euellitur c. 1, 10. n) *pœnitet me mali*, ita vt citra meritum vestrum, misericordia mea permotus, constituerim non pergere ad faciendum vobis malum, s. d. bonum; modo in hac terra manseritis, & mihi obediveritis. *Schm.* 2 Sam. 24, 16. Ioel 2, 13.

℣. 11. o) *a quo* (vt probe scio) *vos estis timentes*; nec imprudenter, nisi vobiscum me fore promisissem. cf. c. 40, 9. c. 41, 18 p) *Ne*, inquam, *timeatis*. q) Es. 43, 5. r) si quid etiam contra vos moliturus esset. Ita Dominus nihil requirit amplius, quam vt sibi confidant, & prouidentiæ suæ committant omnia. *Schm.*

℣. 12. s) *miserationes* sc. coram illo Gen. 43, 14. flexo ipsius animo ad misericordiam. t) *& reuerti vos finet ad terram vestram*, sicut antehac c. 40, 12. ita nunc quoque, vbi propter Ismaelis tumultum denuo ex agris ac possessionibus exturbati estis, metu Chaldæorum. vid. v. 10. u) i. e. fundos, agros vestros. Gen. 47, 20. 22. nam *in regione quidem sua* adhuc tum erant c. 41, 17.

℣. 13. x) quod tamen polliciti estis v. 6.

℣. 14. y) cf. c. 3, 1. z) *Nequaquam* sc. manebimus in hac terra v. 10. 13. *sed* &c. Formula præfracte renuentis, vt Es. 30, 16. & contradicentis, vt 1 Reg. 3, 22. vnde hi c. 43, 2. vocantur *proterue inobedientes*. a) *vbi* vel *in qua*. b) i. e. *experiemur*. c. 5, 12. c. 14, 13. c) qua incolæ monentur de hostium aduentu c. 4, 5. aut classicum ab ipsis cantatur hostibus. d) cf. v. 16. c. 14, 16. 18. c. 38, 9. e) sc. quiete & in rerum omnium abundantia. conf. Num. 11, 5.

℣. 15. f) *Iam igitur ea propter*. g) v. 2. 19.

18. quibus hic exæquantur h. l. v. 18. u) *residuus & euadens*, Thr. 2, 22. exceptis tamen oppido paucis c. 44, 14. ita vt comminatio hæc maxime ad peruicacem turbam restringenda sit, nec extendenda ad Ieremiam, Baruchum, ac forte pauculos quosdam alios, qui violenter in Aegyptum abstracti. x) vid. v. 16. ℣. 18. y) *effusa est ira mea*. cf. not. c. 7, 20. c. 44, 6. z) *& fietis in adiurationem*. i. e. formulam & exemplum adiurationis, vt si quis quem sub solenni formula exsecrationis voluerit adiurare, vestro ad id vsurus sit nomine & exemplo c. 29, 18. Num. 5, 21. cf. Es. 65, 15. a) *& in stuporem*. cf. c. 18, 16 c. 19, 8. c. 24, 9. c. 25, 18. c. 26, 6. c. 44, 12. b) sicut optatis ac temere præsumitis c. 44, 14 c) Iudæam, c. 40, 2. ℣. 19. d) v. 15. e) si nihilominus in Aegyptum abieritis. v. 22. f) *contestatus fuerim vos* seria obtestatione. Gen. 43, 3. Ex. 19, 21. vt, si perieritis, vestra vos culpa periisse ipsimet memineritis. ℣. 20 g) q. d. Non frustra tot ac tantis contestationibus vtor, *Nam* &c. h) Cocc. *decepistis vos contra* &c. sed malim, *illusistis in animas vestras*, aut sec. Vulg. *decepistis animas vestras*, coll. Gen. 27, 12. 2 Par. 36, 16. q. d. Deo quidem illudere conati estis, verius tamen animabus vestris, quippe quarum hypocrisin nouit Deus omniscius ac puniturus est. cf. c. 7, 19. *Illusio* vero ista describitur consequentibus verbis. i) vt speciose & hypocritice vocabatis v. 6. k) v. 2. l) vid. v. 5. 6. ℣. 21. m) *Ego vero indicaui* v. 20.

℣. 18. *Spatium* præmittunt 6. 9. 10. 19. 30. 31. 32. ℣. 20. התעתם sine *Iod*. 6. 9. 10. 20. 32. contra *Mes*. 2. *impr*. ac *Erff*. h. l. & *impr*. ad 2 Sam. 22, 9. כי אתם pro כי Mss. 8. 2. 5.

לָכֶם הַיּוֹם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְכֹל
22 אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם׃ וְעַתָּה יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי בַּחֶרֶב
בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר תָּמוּתוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר חֲפַצְתֶּם לָבוֹא
מג לָגוּר שָׁם׃ וַיְהִי כְּכַלּוֹת יִרְמְיָהוּ לְדַבֵּר אֶל־
כָּל־הָעָם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃
2 וַיֹּאמֶר עֲזַרְיָה בֶן־הוֹשַׁעְיָה וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־
הָאֲנָשִׁים הַזֵּדִים אֹמְרִים אֶל־יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר אַתָּה מְדַבֵּר
לֹא שְׁלָחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר לֹא־תָבֹאוּ מִצְרַיִם לָגוּר
3 שָׁם׃ כִּי בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה מַסִּית אֹתְךָ בָּנוּ לְמַעַן תֵּת
אֹתָנוּ בְיַד־הַכַּשְׂדִּים לְהָמִית אֹתָנוּ וּלְהַגְלוֹת אֹתָנוּ
4 בָּבֶל׃ וְלֹא־שָׁמַע יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים וְכָל־
ח הָעָם בְּקוֹל יְהוָה לָשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ יְהוּדָה׃ וַיִּקַּח יוֹחָנָן
בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֵת כָּל־שְׁאֵרִית יְהוּדָה
אֲשֶׁר־שָׁבוּ מִכָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר נִדְּחוּ־שָׁם לָגוּר בְּאֶרֶץ
6 יְהוּדָה׃ אֶת־הַגְּבָרִים וְאֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַטַּף וְאֶת־
בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר הִנִּיחַ נְבוּזַרְאֲדָן רַב־
טַבָּחִים אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן וְאֵת יִרְמְיָהוּ
7 הַנָּבִיא וְאֶת־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ׃ וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי
לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וַיָּבֹאוּ עַד־תַּחְפַּנְחֵס׃
8 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ בְּתַחְפַּנְחֵס
9 לֵאמֹר׃ קַח בְּיָדְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וּטְמַנְתָּם בַּמֶּלֶט
בַּמַּלְבֵּן אֲשֶׁר בְּפֶתַח בֵּית־פַּרְעֹה בְּתַחְפַּנְחֵס לְעֵינֵי
י אֲנָשִׁים יְהוּדִים׃ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי

n) v. 6. o) & quidem *secundum omne* &c. at Schm. & (non obediuistis) *omni* &c. omnibus sc. reliquis propheriis meis. p) *cum quo* s. ad quod nunciandum *misit me*. v. 5.

℣. 21. q) *Iam igitur sciendo scitote* v. 19. r) v. 17. c. 44, 12. 13. s) propria voluntate & arbitrio, contra beneplacitum Dei. cf. Nom. Es. 58, 3. t) v. 15. 17.

CAP. XLIII, 1. u) vid. not. c. 42, 5. 21. x) *omnia*, inquam, *verba hæc* modo enarrata.

℣. 2. y) frater forsitan illius *Iesaniæ*, de quo c. 42, 1. Præmittitur hic ipsi *Iochanani*, vt Schm. haud ab re coniicit, quod seditiosæ huius turbæ caput extiterit, durisque verbis reliquorum audaciam auxerit, Iochanane secundum in malitia gradum obtinente. z) *superbi*, i. e. ferociter & malitiose verbo diuino refractarii. Mal. 3, 15. 19. Es. 13, 11. conf. Neh. 9, 29 Opponitur errori & ignorantiæ Ex. 21, 13. 14. a) c. 40, 16. b) vt prætextum impietatis suæ habeant, negant id verbum esse Iehouæ; sed potius ab Ieremia, instigante Baruᴄho, confictum.

℣. 3. c) Putamus cum *Schmidio*, fidelitatem prophetæ, satis populo notam ac perspectam, eo ipsos adegisse, vt coacti fuerint, Ieremiam aliquo modo excusare, crimine in innocentem eius ministrum coniecto v. 6. c. 36, 4. d) *incitat te contra nos* Iob. 2, 3. 1 Reg. 21, 25. e) sc. moraliter, persuadendo nobis per te, vt maneamus in terra Iudæ, vbi Chaldæi occasionem & potestatem habere possent nos occidendi, aut in captiuitatem abducendi,

℣. 4. f) *Atque ita non obediuit* v. 7. vt tamen receperant c. 42, 6. g) v. 5. c. 42. 1. 8. h) quod præceperat Dominus c. 42, 10. seqq.

℣. 5.

℣. 5. i) *Immo accepit*, non modo volentes, quorum plurimi erant,

CAP. XLIII.

sed inuitos quoque ac nolentes, e. g. Ieremiam & Baruchum v. 6. k) c. 42, 15. l) c. 40, 11. 12. m) *ad commorandum* Ps. 15, 1. vel *ad peregrinandum* in ipsa quamlibet patria. Similes enim peregrinis erant, qui non auitos fundos vrbesque tenebant, sed a Nebusaradane c. 39, 10. aut Gedalia c. 40, 11. interim tributos.

℣. 6. n) sc. *mares* adultiores, c. 41, 16. o) *paruulos* vtriusque sexus. Ex. 12, 37. p) *inprimis filias Regis*. vid. not. c. 41. 10. q) *quas reliquerat* c. 27, 11. *apud Gedaliam*. cf. c. 40, 7. r) *ipsum quoque Ieremiam*, quanquam inuitum, & qui iter illud autoritate diuina quam maxime dissuaserat. s) v. 3.

℣. 7. t) 2 Reg. 25, 26. u) v. 4. x) *vsque ad Daphnas* Pelusias, s. *Daphnen* prope Pelusium, non procul post ingressum Aegypti. *Bochart*. Phal. L. IV. c. 27. cf. hic v. 8. 9. c. 2, 16. Inde vero posthac in interiora Aegypti penetraturi erant. c. 44, 1. ℣. 8. y) in ipso illo loco v. 7. antequam vlterius pergerent. ℣. 9. z) veluti fundamentum throno ac tentorio Nebucadnezaris substernendos v. 10. Psalm. 9, 16. a) *in argilla* s. *luto* (1) Ita Syr. harmonice במלטא. Rad. Ar. & Syr. *induxit oblinendo lutum muro*; vnde Ar. מלאט *lutum, cæmentum*, ex quo lateres fiunt; Lat. maltha, Græce μάλθη b) *in officina lateritia*. Nah. 3, 14. cf. *Kri* 2 Sam. 12, 31. Videtur autem hic locus præcipue isti actui destinatus fuisse, vt subindicaretur, Nebucadnezarem ita Aegyptum subiugaturum, vt & munimenta ipsa & officinas, in quibus lateres pro communiendis vrbibus excoquebantur, coll. Ex 1, 10. 13. suæ ditionis faceret, coll. hic v. 10. Ac Cocc. Lex. p 409. *in laterculo*, h. e. quadrata area; ὁ ἐν προθύροις. c) *in ostio*. h e. ante ingressum; d) Fuit hæc procul dubio *Regium palatium*; in quo resedit Pharao, quando subsistebat in Tachpanches. *Sch*. e) quibus hoc vaticinium proprie datum fuit, vt inde sua simul fata colligerent, quæ habituri essent in Aegypto inobedientiæ suæ præmium v. 7.

℣. 22. וּבָרָעָב cum Præf. *Vau* 1. 3. sic su. 2. CAP. XLIII, v. 1. וַיְהִי per *Tlischakt*. 1. 2. 3. 5. 23. Pro eo hab. עַל־ *Orientales*. אֲשֶׁר per *Makk*. 17. 18. & *Ber*. אֶת כָּל־הַדְּבָרִים ita 2. 3. ℣. 6. אֶל הַטַּף per *Kam*. 1. 2. ¯ sic se. 5. וְאֶת־כָּל sic per *Segol* & *Makk*. 1. 17. ' 18. & *Ber*. sic ' se. 5. וְאֵת בָּרוּךְ ita 2. su. 5. & sic in marg. 6. ∵ 9.

אלהי ישראל הנני שלח ולקחתי את־נבוכדראצר מלך־
בבל עבדי ושמתי כסאו ממעל לאבנים האלה אשר
טמנתי ונטה את־שפרורו עליהם׃ ובאה והכה את־ארץ 11
מצרים אשר למות למות ואשר לשבי לשבי ואשר
לחרב לחרב׃ והצתי אש בבתי אלהי מצרים ושרפם 12
ושבם ועטה את־ארץ מצרים כאשר־יעטה הרעה את־
בגדו ויצא משם בשלום׃ ושבר את־מצבות בית שמש 13
אשר בארץ מצרים ואת־בתי אלהי־מצרים ישרף באש׃

CAP. XLIV. מד

הדבר אשר־היה אל־ירמיהו אל כל־היהודים
הישבים בארץ מצרים הישבים במגדל ובתחפנחס
ובנף ובארץ פתרוס לאמר׃ כה־אמר יהוה צבאות 2
אלהי ישראל אתם ראיתם את כל־הרעה אשר הבאתי
על־ירושלם ועל כל־ערי יהודה והנם חרבה היום הזה
ואין בהם יושב׃ מפני רעתם אשר עשו להכעסני 3
ללכת לקטר לעבד לאלהים אחרים אשר לא ידעום
המה אתם ואבתיכם׃ ואשלח אליכם את־כל־עבדי 4
הנביאים השכים ושלח לאמר אל־נא תעשו את דבר־
התעבה הזאת אשר שנאתי׃ ולא שמעו ולא־הטו את־
אזנם לשוב מרעתם לבלתי קטר לאלהים אחרים׃
ותתך חמתי ואפי ותבער בערי יהודה ובחצות 6
ירושלם ותהיינה לחרבה לשממה כיום הזה׃
7 ועתה כה־אמר יהוה אלהי צבאות אלהי
ישראל למה אתם עשים רעה גדולה אל־נפשתכם
להכרית

disque, aut saltem in honorem eorum erectas. Deut. 16, 21. 1 Reg. 14, 23. y) Heliopolis Aegypti, in Arabiae confinio. Alia Ios. 15, 10. cf. Es. 19, 18 Alii: domus solis. z) v. 12. cf. c. 46, 25. Es. 19, 1.

שפרירו קרי ובאה ק׳

Cap. XLIV, 1. a) v. 15. quo conceßerant contra expressum Dei mandatum c. 43, 7. ibidem in turpissimam idololatriam, a cuius exercitio ad tempus abstinuerant, mox relapsi h. l. v. 8. 15. 17. 18 b) Magdoli, vt Graeci vocant, non procul a mari rubro c. 46, 14. Ex. 14, 2. Num. 33, 7. 8. c) vid. not. c. 43, 7. d) Vulg. & Syr. & Memphi c. 2, 16. c. 46, 14. vrbe in superiore Aegypto, alias Moph. Hos 9, 6. & Aethiopibus Menuph, vnde Memphis formatur, e) ὁ παθούρης, Vulg. Phatures: vnde Plinio Phaturites, nomus in Thebaide. Es. 11, 11. vid. Bochart. Phaleg. L. IV. c. 27. qui rationibus valde verosimilibus colligit, esse Thebaidem. Etsi autem contra Iudaeos, in omnibus istis locis habitantes, directa est prophetia, edita tamen videtur in Pathros, coll. v. 15. Sch. ℣. 2. f) Vos ipsi vidistis, ac propria experientia didicistis, quam grauiter Deus idololatriam punierit. Ex. 19, 4. Deut. 29, 2. g) i. e. tantum ac tam multiplex malum, sc. famis, pestis, gladii ac totalis tandem euersionis &c. h) vastitas, devastatae, sine incolis. v. 6. Leu. 26, 31. Ez. 36, 35. ℣. 3. i) ad irritandum me Ier. 7, 18. 19. Indicatur autem h. l. per [illegible] euentus; cum illi non intenderint prouocare Dominum, opere tamen fecerint: nihilominus tamen caussa finalis interpretatiue dici potest, cum illi toties moniti in malitia sua perstitissent, qs. studio Deum irritavent. Schm. k) Deut. 32, 17. ℣. 4. l) c. 25, 4. 7. Mat. 23, 34. m) vid. not. c. 35, 15. n) vid. not. c. 7, 13. 25. o) rem abominationis huius, i. e. adeo mihi abominabilem. c. 32, 35. ℣. 5 p) vid. c. 7, 25. 26. c. 35, 15. Zeph. 3, 7. ℣. 6. q) cf. c. 7, 20. c 41, 18. Es. 42, 25. Effunditur autem non aqua solum, sed etiam res ab igne liquefacta & accensa, e. g. bitumen, sulphur &c. quae posterior significatio est huius loci, quia cum excandescentia construitur, quae est ardens quid. Sch. r) & arsit in vrbibus &c. velut ignis flagrat in materia, quam consumit. c. 4, 4. c. 7, 20. Thren. 2, 3. s) v. 2. 22 c. 7, 34. t) c. 12, 11. Es. 64, 9. u) v. 2. 23. 2 Reg. 3, 6 ℣. 7. x) Nunc igitur, cum ita se res habeat, vel expostul. ipsique videritis omne illud malum v. 2. y) contra animas vestras s. vosmet ipsos c. 26, 19. exitium animabus vestris scientes prudentesque attrahentes.

℣. 10. f) occulta mea prouidentia ita dispositurus omnia, vt Nebucadnezar de bello Aegyptiaco cogitet, consilia in illius ipsum moueant, Aegyptii prouocent; illudque ipse suscipiat, non aliter ac si misso ad ipsum nuncio eum accersiuissem. cf. Schm. g) vid. not. c. 25, 9. h) in victoriae ac dominii signum, coll. c. 1, 15. c. 49. 38. i) Es. 4, 13. k) v. 9. l) tentorium suum splendidum (i) forma סגריר Prou. 27, 15. a Rad. שפר pulcher, decorus fuit Ps. 16, 6. at Syr & ὁ. [illegible] arma sua. ℣. 11. m) Chthib cum suffixo ה: Et ingredietur illam seu adorietur illam sc. terram Aegypti cf. Es. 41, 25. n) i. e. incolas, ipsos etiam peregrinos ac nominatim Iudaeos, quibus propheta concionatur v. 9. Schm. o) qui morti obueniet, morti obueniat; me nil quidquam curante, siue quis peste & fame moriatur, siue capiatur, siue gladio occidatur. Schm. c. 15, 2. 3 Zach. 11, 9. ℣. 12. p) Immo accendam per Nebucadnezarem c. 17, 27. c. 50, 32. q) & comburet (Nebucadnezar) eos, sc. Deos Aegyptiorum ligneos; alii: eas, sc. domos, v. 13. r) aut captiuos abducet eos, sc. aureos, argenteos &c. ita Schm. coll. c. 48, 7. c. 49, 6. s) & induet, explicabit sibi, Es. 22, 17. 1 Sam. 18, 4. Ps. 104, 2. i. e. ditioni suae adiiciet, ablatis simul spoliis ipsius. t) Hoc enim hominum genus, vt caeli iniuriis maxime obnoxium est, ita contra ventorum ingruentium procellas ne esse haber, se maiori cura tueri, vestibus circa corpus sedulo conuolutis. Bochart, Hieroz. P. I. L. II. c. 44. u) Aegyptiis plane debellatis, nec quicquam amplius contra ipsum audentibus. cf. Ios. 10, 21. ℣. 13. x) statuas simulacris Deorum sustinendis ostentan. disque

℣. 11. כאשר per Kadma 1. 2. 5. 6. 9. 10. 20. 21. 22. יעטה sic per Chateph-pat. 2. 3. 7. 8. 13. 14. 15. 19. 21. sic [illegible] 1. 5. ℣. 13. בתי אלהי ita 1. 2. 6. 9. 10 14. 18 21. [illegible] CAP. XLIV, ℣. 3. להכעסני sic defect. 3. 5. 22. sec. Mas. impr. [illegible] 1 Sam. 1, 7. Alii plene. ℣. 4. השכם defect 5. 6. 9. 10. [illegible] 20. sic fu. 1. contra Mas. 2. 2. impr. & Erff. h. l. item 4. & impr. ad c. 25, 3.

להכרית לכם איש־ואשה עולל ויונק מתוך יהודה
8 לבלתי הותיר לכם שארית׃ להכעסני במעשי ידיכם
לקטר לאלהים אחרים בארץ מצרים אשר־אתם באים
לגור שם למען הכרית לכם ולמען היותכם לקללה
9 ולחרפה בכל גויי הארץ׃ השכחתם את־רעות
אבותיכם ואת־רעות ׀ מלכי יהודה ואת רעות נשיו
ואת רעתיכם ואת רעת נשיכם אשר עשו בארץ יהודה
10 ובחצות ירושלם׃ לא דכאו עד היום הזה ולא יראו
ולא־הלכו בתורתי ובחקתי אשר־נתתי לפניכם ולפני
11 אבותיכם׃ לכן כה־אמר יהוה צבאות אלהי
ישראל הנני שם פני בכם לרעה ולהכרית את־כל־
12 יהודה׃ ולקחתי את־שארית יהודה אשר־שמו פניהם
לבוא ארץ־מצרים לגור שם ותמו כל בארץ מצרים
יפלו בחרב ברעב יתמו מקטן ועד־גדול בחרב וברעב
13 ימתו והיו לאלה לשמה ולקללה ולחרפה׃ ופקדתי
על־היושבים בארץ מצרים כאשר פקדתי על־ירושלם
14 בחרב ברעב ובדבר׃ ולא יהיה פליט ושריד לשארית
יהודה הבאים לגור־שם בארץ מצרים ולשוב ׀ ארץ
יהודה אשר־המה מנשאים את־נפשם לשוב לשבת
טו שם כי לא־ישובו כי אם־פלטים׃ ויענו את־
ירמיהו כל־האנשים הידעים כי־מקטרות נשיהם
לאלהים אחרים וכל־הנשים העמדות קהל גדול וכל־
16 העם הישבים בארץ־מצרים בפתרוס לאמר׃ הדבר
17 אשר־דברת אלינו בשם יהוה איננו שמעים אליך׃ כי

z) v. 11. c. 9, 20. de præf. ל vid. supra v. 3 not. a) puerum & *lactentem*. vid. not. 1 Sam. 15, 3. b) Ez. 1, 9.

℣. 8. c) *Dum provocatis me*. v. 3. Ef. 65, 3. d) factitiis diis vestris, c. 1, 16. 2 Par. 34, 25. e) c. 1, 16. c. 19, 4. f) *venientes fuistis* i. *venistis*. sic v. 14. 28. g) vid. v. 12. 1 . & not. c. 42, 15. 22. h) *vt exscindam vobis* sc. virum ac feminam, puerum a. lactentem v. 7. i) v. 12 cf. not. c. 42, 18.

℣. 9. k) *Num obliti estis?* l) *malorum* i. e. peccatorum cum omnibus suis consequentibus malis pœnæ. m) *vxorum eius* sc. *vniuscuiusque Regum* Iudæ. al. in specie *vxores Salomonis* sic perstringi putant Sic *Lightf.* Chron. p. 129.

℣. 10. n) Et quamvis probe sciant ac recordentur, quid fecerint, & quam horrendas pœnas propterea sustinuerint, tamen *non sunt contriti*, contritione pœnitentiali Ps. 34, 19. at Vulg. & Syr. *non sunt mundati*, ex vsu radicis Syriaco & Chald. pro Hebr. זכה. o) sc. me. c. 5, 24.

℣. 11. p) vid. not. c. 21, 10. Amos 9, 4. q) *&* quidem *ad exscindendum*. v. 7. 8. r) sc. qui in Aegypto erant v. 12 14. quamvis etiam ex his aliqui, sed pauci excipiendi sunt, v. 14. Nam de captiuis in Babel intelligi hoc nequit, quippe qui post definitum tempus reuersuri erant Hierosolymam. *Sch.*

℣. 12. s) vid. c. 42, 15 17. & cf. hic v. 11. t) v. 8. 14. u) *&* *consumentur omnes*. v. 17. Num 14, 35. x) sec. accentus refer ad sequens Verbum *cadent* y) c. 6, 15. z) v. 12. c. 41, 17. 22. a) vid. not c. 29, 18. c. 42, 18. b) c. 24, 9.

℣. 13. c) v. 12. c. 11, 22.

℣. 14. d) sc. aliquo numero; excipiuntur enim hic pauci quidam vix vix euasuri. cf. not. c. 42, 17. e) *qui venerunt*. Partic. in sensu Præteriti, vt v. 8. 28. f) v. 12. 28. Erat n. ipsis, vt hic dicitur, spes ac desiderium reuertendi in terram Iudæ. vid. c. 42, 15. 17. g) *ibi* sc. *in terra* ite. pleonasmus maioris euidentiæ caussa, vt c. 42, 16. h) *&* *quidem ad reuertendum*. Dependet, sec. accentus, a remotiori Verbo *Neque erit etc.* & ו est declaratiuum; q. d. *neque erit euasor aut residuus* - ita *quidem, vt reuertantur in terram Iudæ* ac habitent ibi, sicut ipsi temere præsumunt. i) *attollunt animam suam* sc. vehementi desiderio c. 22, 27. Hos. 4, 8. i. e. *ad quam ipsi quidem vehementer desiderant reuerti, ad habitandum illic.* Sunt vero hæc velut in parenthesi concipienda. k) Explanatiuum est præcedentis, q. d. Dixi, non fore ipsis superstitem, qui reuertatur in terram Iudæ, & merito quidem *quia non reuertentur, nisi* &c. l) *Euasores* sc. paucissimi & nullius propenumeri, vt non immerito dici possit, nullos euasisse. *Schmid.* cf. omnino v. 28.

℣. 15. m) *Sed responderunt* &c. audacissime & in faciem ipsi contradicentes. cf. Hos. 4, 4. n) quæ & maritos suos non parum irritarunt ad contradicendum, & vt reliquis contradicendi autores essent; *Schmid.* o) *inprimis vero omnes mulieres*. Hinc sermo consequitur mixtus, primum quidem *totius populi* v. 16. 17. 18. deinde vero specia'im *mulierum* nomine conceptus v 19. p) tum virorum, tum feminarum cf. c. 7, 17. 18. q) nominatim vero *in Pathros*, quæ erat prouincia Aegypti, vbi hæc prophetia edita, coll. not. v. 1

℣. 16. r) Quantum ad *Verbum*, s) Hoc vero ita procul dubio intelligi volunt, quasi Ieremias ex se illud locutus sit, & nomen Domini tantummodo prætexuerit, a quo tamen reuera missus non esset, coll. c. 43, 2. *Schmid* t) *non obedituri sumus* cf. c. 6, 17. c. 18, 12. Es. 3, 9. c. 41, 20. c. 53, 1.

℣. 8. להכעסני sic *defect.* 2. 3. 22. sec. *Mas. impr.* ad 1 Sam. 1, 7. Alii *plene*. במעשה sic per He singulariter 5. 9 in marg. sic su. in textu 5. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. item 1. & 3. ad Ier. 1, 16. ℣. 9. השכחתם sic *Meth.* 21. & plures libri apud *D. Kimchi* in Comm. רעתכם vtrobique *defect.* 1. & sc. 5. sec. *Mas.* & *Erff.* ℣. 12. ולפניהם cum præf. ו 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. at sine eo 6. 9. in marg. ℣. 13. בחרב ברעב ita 2. 6. 9. 14. 20. 21. 22. 23. sic sc. 5.

עָשֹׂה נַעֲשֶׂה אֶת־כָּל־הַדָּבָר ׀ אֲשֶׁר־יָצָא מִפִּינוּ לְקַטֵּר
לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּיךְ־לָהּ נְסָכִים כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ אֲנַחְנוּ
וַאֲבֹתֵינוּ מְלָכֵינוּ וְשָׂרֵינוּ בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִָם
18 וַנִּשְׂבַּע־לֶחֶם וַנִּהְיֶה טוֹבִים וְרָעָה לֹא רָאִינוּ׃ וּמִן־אָז
חָדַלְנוּ לְקַטֵּר לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּךְ־לָהּ נְסָכִים חָסַרְנוּ
19 כֹל וּבַחֶרֶב וּבָרָעָב תָּמְנוּ׃ וְכִי־אֲנַחְנוּ מְקַטְּרִים לִמְלֶכֶת
הַשָּׁמַיִם וּלְהַסֵּךְ לָהּ נְסָכִים הֲמִבַּלְעֲדֵי אֲנָשֵׁינוּ עָשִׂינוּ לָהּ
כ כַּוָּנִים לְהַעֲצִבָהּ וְהַסֵּךְ לָהּ נְסָכִים׃ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ
אֶל־כָּל־הָעָם עַל־הַגְּבָרִים וְעַל־הַנָּשִׁים וְעַל־כָּל־הָעָם
21 הָעֹנִים אֹתוֹ דָּבָר לֵאמֹר׃ הֲלוֹא אֶת־הַקִּטֵּר אֲשֶׁר קִטַּרְתֶּם
בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם אַתֶּם וַאֲבוֹתֵיכֶם מַלְכֵיכֶם
וְשָׂרֵיכֶם וְעַם הָאָרֶץ אֹתָם זָכַר יְהוָה וַתַּעֲלֶה עַל־לִבּוֹ׃
22 וְלֹא־יוּכַל יְהוָה עוֹד לָשֵׂאת מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם מִפְּנֵי
הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם וַתְּהִי אַרְצְכֶם לְחָרְבָּה וּלְשַׁמָּה
23 וְלִקְלָלָה מֵאֵין יוֹשֵׁב כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃ מִפְּנֵי אֲשֶׁר קִטַּרְתֶּם
וַאֲשֶׁר חֲטָאתֶם לַיהוָה וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹל יְהוָה
וּבְתֹרָתוֹ וּבְחֻקֹּתָיו וּבְעֵדְוֹתָיו לֹא הֲלַכְתֶּם עַל־כֵּן קָרָאת
24 אֶתְכֶם הָרָעָה הַזֹּאת כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ
אֶל־כָּל־הָעָם וְאֶל כָּל־הַנָּשִׁים שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה כָּל־
כה יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה־צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַתֶּם וּנְשֵׁיכֶם וַתְּדַבֵּרְנָה בְּפִיכֶם
וּבִידֵיכֶם מִלֵּאתֶם ׀ לֵאמֹר עָשֹׂה נַעֲשֶׂה אֶת־
נְדָרֵינוּ אֲשֶׁר נָדַרְנוּ לְקַטֵּר לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וּלְהַסֵּךְ
לָהּ נְסָכִים הָקֵים תָּקִימְנָה אֶת־נִדְרֵיכֶם וְעָשֹׂה
תַעֲשֶׂינָה

fomti sumus, v. 12. veluti תום pro תמם, vt Num. 17, 28. Thren. 3, 22. Sed quod nequissimi homines omissioni cultus idololatrici tribuunt, eius veram caussam repetit propheta ex iustitia Dei vindicatiua v. 21. seqq., הה רפה ℣. 19. *i) Syr.* praemittit: *Et responderunt omnes mulieres, ac dixerunt.* cf. v. 15. *k)* Masculinum est pro Feminino: quia quod mulieres speciatim dixerunt, id compendii caussa in sermone totius coetus refertur. *l)* v. 17. 18. *m) & dum libamus.* mutatur aliquantisper constructio. *n) num sine maritis nostris*; i. e. nesciis ipsis Es. 56, 10, Scilicet fatentur mulieres hoc a se factum, verum consciis maritis suis, qui sciant, bene hoc fieri. cf. supra v. 15. *o) placentas* (2) vid. not. c. 7, 18. *p)* Vulg. *ad colendum eam*, h. e. sec. *Cocc.* Lex. 634. ad diuinum cultum ei praestandum. Sed per *μυκτηρισμὸν*, non ex personae loquentis sententia, verum ex veritate pro *facere Deum* dicitur *facere dolorem*, *terriculamentum*. cf. Nom. Es. 48, 5. Sc. est verbum denominatiuum. ab עָצָב Pl. עֲצַבִּים *Idola* 1 Sam 31, 9. siue sic dicantur, quod *dolorifica* sint suis cultoribus, siue quod *cum cura elaborata*, coll. Ier. 22, 28. Iob 10, 8. ℣. 21 *q) suffimenti* (1) formae *haddibber* c. 5, 13. *Schillem* Deut. 32, 35. *r)* cf. v. 17. Inuertit ipsorum argumentum, q. d. Immo vero cultus iste caussa fuit vestrae non felicitatis, vt vos opinamini, sed exitii. *s) ipsorum* inquam *recordatus est*, ita vt ipso facto & poenis testatus sit, se non oblitum esse, sed vehementer sibi displicere. *Schm.* *t) & ascendit*, illud c. 3, 16. c. 51, 50. ℣. 22. *u)* Es. 1, 14 *x)* v. 6. 12. c. 49, 13. *y) sicut hoc die* sc. palam est. v. 6. 23. ℣. 23. *z)* 1 Reg. 2, 3 *a)* nequaquam vero, vt perperam asseritis, propter omissum cultum superstitiosum. v. 18. *b) euenit* vobis; 3. Fem. Sing. Praeteriti a קרה vt c. 13. 22. Gen. 42, 4. formae עשת Leu. 25, 21. *c)* v. 6. 22. ℣. 24. *d)* speciatim, quippe quae praecipuas in hac superstitione habebant partes v. 15. ac prophetae obloquutae inprimis fuerant v. 19. ℣. 25. *e) Praef.* ו est autemphatice *παρέλκον*, h. m. *Vos & mulieres vestrae*, vos, *inquam*, *loquutae estis.* &c. vt Gen. 22, 4. c. 27, 36. aut relatiuum ad sequens ו sub valore exaequandi, sicut Latinorum *& &, cum tum*, h. m. *Et loquutae estis, &*, quod loquutae estis, *manibus vestris impleuistis*, vt Ier. 14, 14. c. 32, 20. q. d. dictum factum! Votum illud vestrum illico & sine vlla poenitudine exsequutae fuistis; quod satis superque arguit obstinationem vestram in malo: siquidem non modo male iurastis, (vouistis,) sed & peius seruastis. cf. v. 17. Ion. *decreuistis.* Vtitur vero modo Masculino genere, modo Feminino; quia ad vtriusque sexus multitudinem loquitur *f)* contra omnes obtestationes ac dehortationes morose obstinati. cf. 1 Reg. 8, 15 24. 2 Par. 6, 24. *g) faciemus*, exsequemur, praestabimus ipso actu, *vota nostra.* Deut. 23, 24. *h)* & nunc v. 17. & olim v. 18. *i)* v. 17. 18. 19. *k) stabiliendo*, inquam, *stabilitis* Num. 30, 15.

℣. 17. *u)* oratio praefracte renuentium obedire, q. d. Dicas Dei nomine, quicquid velis; sufficit nos facere velle, non vt tibi, sed vt nobis placet, nec retractaturos, quod semel ex ore nostro exiit v. 25. cf. Iud. 11, 36. Es. 45, 23. Ita simul *verbum suum* opponunt ac praeferunt *verbo Domini*, per Ieremiam annunciato, v. 16. *x)* v. 18. 19. 25. vid. not. c. 7, 18. & cf. c. 19, 13. *y) & ad libandum ei.* v. 18, 19. 2 Reg. 16, 13. Ez. 20, 28. *z)* sc. iam olim, ante euersam a Chaldaeis Rempublicam Iudaicam, coll. c. 7, 17. 18. Est hoc argumentum pro superstitione ipsorum, ductum ab antiquitate & recepto quondam eius vsu catholico: stultum tamen; quia respicere debebant ad veram pariter ac Deo probatam antiquitatem Patriarcharum, Mosis, Samuelis, Dauidis &c. qui omnibus istis idololatris antiquiores & maiores erant. Cf. *Schm.* & Deut. 32, 17. Ier. 19, 4. & h. l. v. 3. *a)* cf. Hos. 2, 7. *b) felices.* Vulg. *& bene nobis erat.* conf. Es. 3, 10. Argumentum ab effectu: Sed committunt elenchum caussarum & effectuum, falsae caussae adscribentes, quod Deo eiusque longanimitati adscribendum erat. *Schm.* cf. Rom. 2, 4. 2 Petr. 3, 9. *c)* i. e. experti sumus v. 2. Ps. 90, 15. cf. Apoc. 18, 7.

℣. 18. *d) Sed ex quo.* q. d. ex illo *tunc*, quo. Ex. 5, 23. *e) defuimus.* quod sub obsidionem Hierosolymae, ex mera tamen hypocrisi, accidisse videtur coll. c. 34, 8. seqq. vt nec mirum sit, famem rerumque omnium indigentiam cum reliquis malis subsequutam aut completam potius fuisse, etiam tum, cum idololatriae exercitium ad tempus cessasset, *f)* vid. supra v. 17. & 19. *g) carnimus re omni.* Deut. 2, 7. c. 8, 9. Ps. 34, 11. *h) consumei*

℣. 18. Pro והסך habent ולהסך *Orientales.* ℣. 19. ולהסיך cum *Iod* 5. sic fe. 1. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* להעציבה cum *Mapp.* 5. 23. & in marg. 6 9. sec. *Mas.* *Erff.* at contra *D. Kimchium* in Comm. h. l. ℣. 22. הישימה sine praef. ו 1. & in marg. 6. 9. ℣. 23. על־כן per *Rbhia* 2. sic fe. 5. ℣. 25. ובידיכם Singulariter ובידכם 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. sic fu. 5. at 6. 9. in marg. Pluraliter. מלאתם sine *Psk* 2. 6. 9. 10. 22.

תַּעֲשֶׂינָה אֶת־נִדְרֵיכֶם׃ לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה כָּל־ 26
יְהוּדָה הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם הִנְנִי נִשְׁבַּעְתִּי בִּשְׁמִי
הַגָּדוֹל אָמַר יְהוָה אִם־יִהְיֶה עוֹד שְׁמִי נִקְרָא ׀ בְּפִי ׀ כָּל־
אִישׁ יְהוּדָה אֹמֵר חַי־אֲדֹנָי יְהוִה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
27 הִנְנִי שֹׁקֵד עֲלֵיהֶם לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה וְתַמּוּ כָל־אִישׁ
יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֶרֶב וּבָרָעָב עַד־כְּלוֹתָם׃
28 וּפְלִיטֵי חֶרֶב יְשֻׁבוּן מִן־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרֶץ יְהוּדָה מְתֵי
מִסְפָּר וְיָדְעוּ כָּל־שְׁאֵרִית יְהוּדָה הַבָּאִים לְאֶרֶץ־מִצְרַיִם
29 לָגוּר שָׁם דְּבַר־מִי יָקוּם מִמֶּנִּי וּמֵהֶם׃ וְזֹאת לָכֶם הָאוֹת
נְאֻם־יְהוָה כִּי־פֹקֵד אֲנִי עֲלֵיכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה לְמַעַן תֵּדְעוּ
ל כִּי קוֹם יָקוּמוּ דְבָרַי עֲלֵיכֶם לְרָעָה׃ כֹּה
אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־פַּרְעֹה חָפְרַע מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
בְּיַד אֹיְבָיו וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשׁוֹ כַּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת־צִדְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֹיְבוֹ וּמְבַקֵּשׁ
נַפְשׁוֹ׃

CAP. XLV.

מה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה
בְּכָתְבוֹ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַל־סֵפֶר מִפִּי יִרְמְיָהוּ
בַּשָּׁנָה הָרְבִעִית לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
2 לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ בָּרוּךְ׃
3 אָמַרְתָּ אוֹי־נָא לִי כִּי־יָסַף יְהוָה יָגוֹן עַל־מַכְאֹבִי יָגַעְתִּי
4 בְּאַנְחָתִי וּמְנוּחָה לֹא מָצָאתִי׃ כֹּה ׀ תֹּאמַר אֵלָיו כֹּה

אמר

l) *Propterea* inquam. vid. c. 42, 15. *m*) vid. v. 1. *n*) vid. Es. 41, 8. *o*) *adpellatione* vel *invocatione* nominis diuini per iuramenta, vt sequitur. Quomodo vero Dominus id facturus sit, exponit v. 27 consumendo nimirum omnes, vt non possint amplius suo nomine abuti. *Schm.*

℣. 27. *p*) *Ecce enim ego vigilans.* vid. not. c. 1, 12. *q*) *ad malum* ipsis inferendum c. 21, 10. c. 39, 16. Hæc restrictio additur, quia præcedens verbum *vigilare* est μέσον. c. 31, 28. Dan. 9, 14. Additur vero *& non ad bonum*, per epitasin emphaticam. *r*) *ita vt consumantur.* v. 12. *s*) *donec absumti fuerint.* Ps. 90, 7. 9.

℣. 28. *t*) *Et pauci tantummodo euasores gladii*, i. e. a gladio (qui vna cum fame & peste ceteros, eosque plurimos, interemit) superstites ac vix vix erepti v. 14. c. 51, 50. Ez. 6, 8. Est igitur hæc limitatio quidem pœnæ, attamen propter euadentium paucitatem simul exaggeratio mali, vt Es. 10, 22. coll. v. 21. 23. *u*) *in terram Iudæ.* Procul dubio hæc gratia iis contigit fere, qui minus reliquis mali fuerunt; *Schm.* Nam aliquos saltem, quanquam paucissimos, inuitos in Aegyptum concessisse, diximus ad c. 43, 5. 6. esse probabile. *x*) *homines numeri* scil. exigui, ita, vt facillime numerari possint. Gen. 34, 30. Es. 10, 19. *y*) i. e ipso facto experientur, suo tamen exitio v. 29. c. 16, 21. *z*) *ingressi.* cf. not. v. 14. 8. *a*) *verbum vtrius* seu vtrius partis. מִי in constructione postponitur; Gen. 24, 23. Iob. 38, 29. *b*) *statutum sit*, ita vt ipso euentu probetur, fuisse verum. cf. v. 29. Es. 8, 10. c. 40, 8. Iob. 22, 28. *c*) quod *ex me* est, s. meum. Circumscriptio pronominis possessiui. *d*) *an* quod *ex illis.* ו disiunctiuum, s. idem quod אוֹ *aut* vel *an*.

℣. 29 *e*) *memoratiuum*, vt Es. 7, 14 Vide-

Videlicet omne id, quod aliam rem præteritam, præsentem, futuram, quæ non adparet, indicat, eamque facit in mentē venire &c. *signum* adpellatur. Etiam futura res ponitur signum præsentis & simul futuræ, vt Ex. 3, 12. 1 Sam. 2, 34. 2 Reg. 19, 29. In his significatur, quibus rebus manifestum futurum sit, Deum, quæ loquebatur, & loquutum esse, & ea reuera facere decreuisse. Quando post sermonem res fit, id signum est, Deum esse loquutum, & rem decreuisse facere. hactenus *Cocc.* Lex. 18. Ita ergo h. l. traditio imminens Pharaonis Hophræ ponitur velut certum aliquod prælu-dium & signum futuri Iudæorum Aegyptiacorum exitii v. 30. vt si illud viderint adparere, intelligant, sibi etiam instare vindictam diuinam. cf. tale signum Luc. 13, 28. 29. &c. *f*) vid. not. v. 28. *g*) vid. v. 28. *h*) cf. v. 27. & not. . 39, 16. ℣. 30. *i*) *Pharaonem* (quod commune nomen est Regum Aegypti, coll. 2 Reg. 23, 29.) *Hophram*, profanis scriptoribus *Apriem*, aliis (vt LXX. h l.) *Vaphrem* dictum, qui *Nechoni* post *Psammin* filium, sex annorum Regem, succedit; tandemque, infeliciter aduersus *Amasim* commisso prælio, *viuus in hostium manus venit, ac strangulatus periit*; vt referunt *Herodotus* lib. 2. p. m. 97. seqq. & *Diodorus Sic.* l. 1. p. m. 62. Adeoque hæc contra Aegyptios prophetia, sec. temporis seriem, postponenda est subsequenti illi c. 46, 2. Ceterum etiam conferri hic potest *Ioseph.* Antiq. lib. X. c. 11. vbi scribit, Nebucadnezarem, perdomitis Syris, Ammonitis & Moabitis, Aegyptum hostiliter ingressum esse, occisoque, qui tunc regnabat, & constituto alio Rege, repertos ibi Iudæos rursus captiuos Babylonem abduxisse. quanquam posterius, de captiuitate Iudæorum, iudice *Schmidio*, parum cum contextu nostro conueniat. CAP. XLV, 1. *k*) nomine Iehouæ v. 2 Recte igitur Ion. *Verbum prophetiæ, quam prophetauit.* *l*) de quo vid. not. c. 36, 4. c. 43, 3. *m*) Vertimus, *cum descripsisset*; vt cum scriptione ac lectione istorum verborum simul comprehendamus pericula & aduersitates, scriptionem subsequutas, quæ animum Baruchi fregerunt. Cf. historiam plenius descriptam c. 36, 4 seq. & v. 26 *n*) quæ præcesserunt, respectu non voluminis, sed temporis, sc. omnia vaticinia ad quartum vsque annum Ioiakimi a Ieremia edita c. 36, 2. *o*) Ergo ratione temporis hoc caput cohæret, non cum proxime præcedenti, sed cum c 36, v. 1. seqq. & c. 46, 2. ℣. 2. *p*) *de te* c. 36, 29. ℣. 3. *q*) ex infirmitate carnis, qualis ipsi Ieremiæ aliquando accidit c. 15, 10. 18. c. 20, 9. seqq. *r*) *Væ nunc mihi.* gemitum suspirantis h. l. exprimit, sed a Latinis difficulter redditur. cf. c. 4, 31. Thr. 5, 16. *s*) *mærorem.* Ps. 13, 3. Ps. 116, 3. *Schm.* intelligit de extraordinaria persecutione, quæ Barucho super scriptione & lectione iterata prophetiarum, non tantum a populo impio, sed & a Rege, Verbi Dei contemtore, eiusque peruersissimis aulicis contigit c. 36, 26. seq.) *super dolorem meum*, dum hactenus quotidie cum magistro varia patior nec exigua incommoda. *Id.* cf c. 15, 18 Certe ex c. 43, 3. patet, Baruchum pro fideli opera apud populum nihil fere, nisi odium & calumnias, meruisse. *u*) *& tamen requiem* Ps. 116, 7. a delassatione Iob. 3, 17. Thr. 5, 5. & gemitu Iob. 3, 26. 24. 25. At Ion *prophetiam* s. *donum prophetandi.* sic Rabbini, sed parum probabiliter. Persuademus enim nobis, Baruchum haud maius prophetici muneris desiderium tenuisse, quam Ieremiam, de quo vid. c. 1, 6. c. 17, 6. &c. ℣. 4. *x*) Adde: *inquit Dominus*, ex v. 3.

℣. 27. אשר בארץ ita 1. 7. 8. 11. 13. 14. 15. 19 sic fe. 5. כלותם per *Pat.* seq. *Dag.* in marg. 6. 9. sic fu. 2. 5. contra *Mas. Erff.* ℣. 30. נבוכדנאצר per *Num.* 17. 18. *Ber.* contra *Mas. fin.* f. 46. col. 7. Cap. XLV, v. 1. Pro בשנה fe. 2. & 5. בִּשְׁנַת. Sic per ת scribunt, at per ה legunt *Orientales*.

CAP. XLVI. 1. b) Hyperbaton, vt c. 14, 1. c. 47, 1. i) non quidem omnes in vniuersum, sed in initiis singularum prophetiarum nominandas. Videlicet præmissis vaticiniis, quæ ad populum Dei spectabant, subiiciuntur etiam, velut peculiari fasciculo, vaticinia contra varias gentes, seorsim scripta, cum generalissima hac inscriptione, quæ propheriis consequentibus vsq; ad c. 52. cōmunis est. Nam quæ c. 25, 9. sqq. & c. 27. 1. seqq. aduersus gentes dicta sunt, tantummodo instar generalis prodromi, præcipue propter populum Iudaicum præmissa fuerunt, pleniori ipsorum enarratione ad hunc locum referuata, coll. ibid. c. 25, 13. Pleraque autem hæc vaticinia edita fuisse anno quarto *Ioiakimi*, indidem ex c. 25, 1. & c. 27, 1. fit probabile; (cf. h. l. v. 2.) nisi obstet specialis inscriptio, e. g. c. 47, 1.

אמר יהוה הנה אשר־בניתי אני הרס ואת אשר־נטעתי
אני נתש ואת־כל־הארץ היא׃ ואתה תבקש־לך ה
גדלות אל־תבקש כי הנני מביא רעה על־כל־בשר
נאם־יהוה ונתתי לך את־נפשך לשלל על כל־
המקמות אשר תלך־שם׃

Cap. XLVI.

מו אשר היה דבר־יהוה אל־ירמיהו הנביא על־הגוים׃
2 למצרים על־חיל פרעה נכו מלך מצרים אשר־היה על־
נהר־פרת בכרכמש אשר הכה נבוכדראצר מלך בבל
בשנת הרביעית ליהויקים בן־יאשיהו מלך יהודה׃
3 4 ערכו מגן וצנה וגשו למלחמה׃ אסרו הסוסים ועלו
הפרשים והתיצבו בכובעים מרקו הרמחים לבשו
ה הסרינות׃ מדוע ראיתי המה חתים נסגים אחור
וגבוריהם יכתו ומנוס נסו ולא הפנו מגור מסביב נאם־
6 יהוה׃ אל־ינוס הקל ואל־ימלט הגבור צפונה על־יד
7 נהר־פרת כשלו ונפלו׃ מי־זה כיאר יעלה כנהרות
יתגעשו

x) auctis ei filiis, opibus ac multifariis commodis c. 33, 7. y) c. 24. 6. c. 42, 10. Mal. 1, 4. z) intelligitur populus Israeliticus, quem in terra sua velut plantam in amœnissimo fundo collocarat, coll. Ex. 15, 17. a) euellens sum; oppositum plantationis c. 42, 10. remotionem ex terra sua significans 1 Reg. 14, 15. Præsens exprimit h. l. actum continuum: destruxerat iam euulseratque maximam Israelis partem in 10. tribubus, per Assyrios captiuatis; sed & adhuc tum in eo erat, vt Iudam quoque destrueret euelleretque per Chaldæos. b) Ion. addit *Israelis*; Syr. vero: *vastatimus sum*. c) sec. plerosque pro ואת *hanc*; sed Cocc. *Et cum tota terra illud est*, s. illa destructio & eradicatio fiet in tota terra.

℣. 5. d) *Et tu solus*, in communi totius populi calamitate v. 4. e) ita vt nihil quicquam persentiscere velis incommodi & aduersitatis. vel etiam cf. Iac. 5, 3. Interrogatio est emphatica ex præmissis illatio: Ergo tu non debes quærere *magna*, immunitatem omnimodam a mœrore ac dolore propter pericula, contemtum, persecutiones &c. coll. v. 3. Ratio autem illationis in eo consistit, (1) quia omnes, nemine excepto, patiuntur; v. 4. præ vniuersis vero quoddam quasi priuilegium postulare, contra æquitatem est, præsertim cum & pii non plane nihil ad iudicia Dei contribuerint. (2) quia sufficere potest, quod Deus peculiari gratia promiserit, animam Baruchi vbique locorum eripere h. l. cum ceteros plerosque perditurus esset. f) sc. *magna*, sed esto contentus eo, quod tibi do, si vt certe, vt conterunt sis, caussam satis grauem habes: nam ecce &c. Schm. conf. 2 Cor. 12, 8. 9. g) v. 4. Ps. 66, 36.

℣. 2. k) *Contra Aegyptum*, c. 25, 19. Specialior titulus. cf. Es. 19, 1. Ez. 29, 2. c. 30, 1. seqq. l) Specialissimus titulus. Duplex enim est prophetia contra Aegyptum: (1) contra *exercitum* ipsius, extra fines patriæ, sub Nechone dimicantem, h. l. (2) contra ipsam *terram Aegypti*, sub Pharaone Hophra ab hostibus subiugandam, v. 13. seqq. m) de quo vid. not. c) 2. Reg. 23, 29. n) qui sc. exercitus. Ipse enim Necho post tertium huius expeditionis mensem, sumto secum Ioachazo, in Aegyptum regressus 2 Reg. 23, 34. coll. v. 31. o) *erat apud* &c. exactis ibidem iam quatuor annis, quippe tertio ante Ioiakimi regnum mense illuc profectus ibid. quo temporis interuallo non solum *Carchemischum*, sed vniuersam quoque Syriam expugnauit, coll. 2 Reg. 24, 7. & c. 23, 33. p) quam *Bochart*. Geogr. S. lib. 4. c. 21. cum aliis conjicit esse *Cercusium* siue *Circesium*, in angulo, quem Aboras fluuius cum Euphrate facit. Olim Assyriorum erat Es. 10, 9. adempta vero eis a Nechonis exercitu 2 Reg. 23, 29. coll. 2 Par. 35, 20. Quod eo tempore factum, quo Assyriacum regnum in deterius vergebat, iamque in eo erat, vt exspiraret. Chaldæis vero id ipsum instaurantibus, vindicata sibi Orientis Monarchia, bellum iam cum Nebucadnezare (vti paullo ante cum Assyriis) Nechoni exortum fuit, sed infelici euentu. q) sicut hoc ipso vaticinio prædictum v. 6. Titulus enim recentior ipso vaticinio post huius demum euentum superadditus. cf. c. 49, 34. Cladem vero deinceps subsecuta totius Syriæ iactura 2 Reg. 24, 7. r) c. 45, 1. & primo anno Nebucadnezaris c. 25, 1. adeoque vaticinium eo ipso anno, quo editum, impletum quoque fuit, coll. not. v. 1. ℣. 3. s) *Disponite* sc. ad pugnam. 1 Par. 12, 8. Adloquitur Aegyptios v. 5. emphatice per imperatiuum; q. d. Armate vos, quantumcunque potueritis, sed frustra hoc fiet: vincemini enim nihilominus a Chaldæis, ibid. sic v. 8. coll. v. 10. & v. 11. t) *clypeum* (minoris) & *scutum* (maioris formæ.) Ps. 35, 2. coll. 1 Reg. 10, 16. 17. ℣. 4. u) *Iungite equos*, quibus Aegyptii pollebant. vid. Ex. 14, 7. Deut. 17, 16. 1 Reg. 10, 28. Es. 31, 1. 3. 2 Par. 12, 3. q. d. *alligate* ad currus. 1 Reg. 18, 44. Ex. 14, 6. at Ion. ó & Ar. *sternite*; Syr. *frena iniicite*. x) *Et adscendite* in equos vestros, *o equites!* 1 Sam. 8, 11. y) *Et sistite vos*, militare verbum. v. 14. z) *in galeis*, galeati. (6) 1 Sam. 17, 5. Ez. 27, 10. a) *expolite*, vt coruscent cuspides, & acuminatiores fiant. (3) 2 Par. 4, 16. cf. Ier. 51, 11. b) *loricas* (2) c. 51, 3. ℣. 5. c) *Quare vero nihilominus* &c. Solet esse quæstio admirantis rem insperatam & improuisam; *Sch.* cf. v. 25. d) sc. in visione prophetica, vt 1 Reg. 22, 19. e) & ecce *ipsi consternati* sunt 1 Sam. 2, 4. qualis consternatio est victorum in prælio, quando non amplius resisti posse vident. *Sch.* cf. Es. 31, 19. f) *retrorsum reuersum*, inclinata acie, de statione sua cedere coacti. c. 38, 22. Ps. 35, 4. g) *contundantur*. Deut. 1, 44. h) *Et fugam* (seu quantum possunt) *fugiunt*. v. 21. c. 48, 45. i) *neque vertunt* faciem suam s. *respiciunt* c. 47, 3. ad sistendum fugam Nah. 2, 9. s. vt *Ion.* addit, *ad consistendum*. k) *formido* enim *est vndiquaque*, i. e. formido eos tanta inuasit, vt hostem sibi vndiquaque instare putent, nec respicere quidem audeant. c. 6, 25. &c. ℣. 6. l) *Ne fugiat velox*, quia frustra erit, etiamsi fugerit. cf. Am. 2, 14. 15. Adeoque sensus est: Nemo præsumat, fugæ pernicitate se elapsurum. m) *neque euadat*, i. e. *euadere conetur*, confisus robori suo, qs. repulsurus sit hostem, vt fugiendi potestatem ipsi det, donec tandem effugiat plane; *Sch.* cf. Zach. 2, 7. Vulg. *nec saluari se putet*. n) Nam *versus septentrionem*, iuxta Carchemisch, quæ Aegypto septentrionem tenet v. 2. o) *iuxta ripam*. Deut. 2, 37. p) *impegerunt* ab hostibus impulsi, atque sic *lapsi sunt*, tum velox, tum fortis v. 12. Ps. 27, 2. ℣. 7. q) *Quis est hic*, qui &c. Interrogatio admirantis ingentes tumultus ac machinationes bellicas Aegyptiorum, ad explicandum denuo exaggerandumque eorum cladem v. 10. coll. v. 5. r) *instar Nili*, antenomastice sic dicti v. 8. cuius natura hæc est, vt quotannis vltra ripas suas adscendat, & terram inundet. *Sch.* s) *adscendit*, terram copiis, velut vndis, obruens v. 8. c. 47, 2.

v. 5. אשר־תלך sic 1. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. sic su c. CAP. XLVI. ℣. 1. על־כל־הגוים Ita cum inserto כל 1. sic su 2. 5. & sic in marg. 6. 9. ℣. 2. נכה per ה 5. contra Maf. in pr. ... הרביעית sic כ per Pat seq. Dag. 1. (qui tamen in marg. ... & in marg. 6. 9. sic su c. בכובעים Sin loco Samech te. 2. sic su c. & in marg. 6. 9. contra Maf. in pr. & Erff. at per Schin. 1. ℣. 5 נסגים defect. 5. 22. sic le. 2. & 1. (vetum hic per Kibbuts) sec. Maf. 2. & Erff. ℣. 6. הקל per Kam. 12. 5. 9. 10. 14. 19. sic su. 5.

8 יתגעשו מימיו : מצרים כיאור יעלה וכנהרות יתגעשו
מים ויאמר אעלה אכסה־ארץ אבידה עיר וישבי בה :
9 עלו הסוסים והתהללו הרכב ויצאו הגבורים כוש ופוט
י תפשי מגן ולודים תפשי דרכי קשת : והיום ההוא
לאדני יהוה צבאות יום נקמה להנקם מצריו ואכלה
חרב ושבעה ורותה מדמם כי זבח לאדני יהוה צבאות
11 בארץ צפון אל־נהר־פרת : עלי גלעד וקחי צרי בתולת
בת־מצרים לשוא הרביתי רפאות תעלה אין לך :
12 שמעו גוים קלונך וצוחתך מלאה הארץ כי־גבור
בגבור כשלו יחדיו נפלו שניהם :
13 הדבר אשר דבר יהוה אל־ירמיהו הנביא לבוא
נבוכדראצר מלך בבל להכות את־ארץ מצרים :
14 הגידו במצרים והשמיעו במגדול והשמיעו בנף
ובתחפנחס אמרו התיצב והכן לך כי־אכלה חרב
טו סביביך : מדוע נסחף אביריך לא עמד כי יהוה הדפו :
16 הרבה כושל גם־נפל איש אל־רעהו ויאמרו קומה
ונשבה אל־עמנו ואל־ארץ מולדתנו מפני חרב היונה :
17 קראו שם פרעה מלך־מצרים שאון העביר המועד : חי־ 18
אני נאם־המלך יהוה צבאות שמו כי כתבור בהרים
19 וככרמל בים יבוא : כלי גולה עשי לך יושבת בת־מצרים
כי־נף לשמה תהיה ונצתה מאין יושב :
כ עגלה יפה־פיה מצרים קרץ מצפון בא בא : גם־שכריה 21

t) *commouentur*, *intumescunt* c. 5, 22. c. 25, 16. 2 Sam. 22, 8. u) copiæ eius, equi, currus v. 9. cf. Ef. 17, 12.

ỽ. 8. x) Responsio ad quæstionem v. 7. y) v. 7. z) *aquæ* se eius, vt v. 7. a) vanissima præsumtione ac fastu ingenti. cf. Ef. 37, 24. 25 b) velut vndis. cf. enim v. 7 8. c) *perdam*. Fut. Hiph. anomalice. d) collectiue, s. vrbes.

ỽ. 9. e) vid. v. 4. f) *& insanite* Nah. 2, 5. Coh. 2, 2. i. e. maximo impetu festinate, velut vos furor aliquis agitaret; *Sch.* coll. 2 Reg. 9, 20. g) Ez. 30, 5. Nah. 3, 9. Afri ad Oceanum Atlanticum. vid. *Bochart.* Phal. L. 4. c. 33. h) *tractantes clypeum*, i. e. tractandorum clypeorum peritia maxime celebres. cf. Ez. 38, 4. i) *Ludæi* Africani, *Bocharto* Geogr. S. L. 4, c. 26. *Aethiopes*, Aegyptiorum colonia. Gen. 10, 13. k) *tractantes & tendentes* &c. optimi sagittarii Amos 2, 15. Ef. 66, 19.

ỽ. 10. l) *Atqui dies iste*. q. d. frustra erit omnis adparatus bellicus, immo exitiosissimum vobis euentum habebit. m) c. 51, 6. Ez. 30, 2. n) cf. Esth. 8, 13. Ios. 10, 13. Eo tempore vlcisceur Dominus mortem boni Iosiæ 2 Reg. 23, 29. *Lightf.* Chron. p. 119. o) Aegyptiis v. 8. p) c. 12, 21. Nah. 2, 14 q) Ef. 34, 5 cf. Deut. 32, 42. Notatur ingens clades, qua Aegyptii vsque ad satietatem cæderentur hostium, vt non amplius cædere possint. *Sch.* r) Ef. 34, 6.

ỽ. 11. s) *Adscende ad Gilead*. t) *resinam*, curandis vulneribus vtilis. c. 51, 8. cf. not. c 8, 22. u) cf. c. 14, 17. Ef. 23, 12. x) *medicamenta* (3) c 30, 13. cf. Ez 30, 21 y) ibid.

ỽ. 12. z) *ignominiam*, seu cladem *tuam*, quæ te contemtam faciet apud gentes. cf. Ef 16, 14. a) *& clamore tuo* c. 14, 2. Ps. 144, 14. super accepta clade. b) *fortis in fortem* vnus in alterum, *impegerunt*; vt fieri solet in fuga præcipiti. cf v. 6. 16.

ỽ. 13. c) *de eo quod venturus sit*. d) cf. c. 43, 11. e) *ipsam terram Aegypti*, sicut antea exercitum *Nechonis* apud Euphratem v. 2. id autem futurum erat *Pharaone Hophra* Aegypti rege c. 44, 30.

ỽ. 14. f) cf. not. c. 44, 1. g) vid ibid. h) *siste te*. v. 4. i) *& para tibi* bellum, aciem aut simile quid, ad resistendum hosti eumque a terminis tuis repellendum. *Sch.* k) gentes finitimas; Iudæos, Ammonitas, Moabitas &c. adeoque Ægyptus iam proxima, quam inuadat. cf. not. c. 44, 30. ex *Iosepho*.

ỽ. 15 l) *Quare vero* cf. not. v. 5. m) *abstractus est* velut vndarum impetu. (:) Prou. 27, 1. n) quisque *fortium tuorum*. Iob. 14, 22. o) Est responsio ad quæstionem, q. d. Debne mirari, forte tuum abstractum fuisse; etenim *consistere non potuit, quia* &c. p) *impulit ipsum*, vt laberetur. Deut. 6, 19. Ef. 22, 19. Ez. 34, 21.

ỽ. 16. q) *Multiplicauit* (Iehouah v. 15.) *impingentem*; Ef. 5, 27. fecit vt plurimi fortium tuorum ab hostibus cæsi caderent. r) *vnus super alterum* in fuga. cf. not. v. 12 s) ceteri *vero dixerunt*. Triplici modo abstractus fuit Ægypti exercitus: nam (1) plurimis ab hoste cæsis, (2) reliqui in fuga perierunt, vel (3) dilapsi ad suam quisque patriam sunt. t) Exercitus enim Pharaonis non modo ex Ægyptiis constabat, verum aliis quoque nationibus, Cuschæis, Puthæis, Ludæis v. 9. u) Ef 21, 15. x) *opprimentem*. cf. not. c. 25, 38. c. 50, 16.

ỽ. 17. y) *Clamabunt* ibi, scil. in terra natiuitatis suæ v. 16. *Sch.* vel: *eo tempore*, vt Ef. 48, 16. z) Pharao, qui tantus Ægypti Rex fuit, *factus est deuastatio* s. *tumultus* c. 25, 31. Hos. 10, 14. Am. 2, 2. i. e. deuastatus cum ingenti strepitu & clade. *Sch.* a) *præterire* (elabi) *finit* Deut. 2, 30. *statum tempus*, 2 Sam 20, 5. c. 24, 15 quo commode fugere poterat, sua proinde imprudentia cæsus. Vel sec. *Sch.* *transire fecit*; cum 2 Sam. 24, 10. Zach. 13, 2. *statum tempus* decreti diuini vel fati, constitutum fini & interitui eius. Thren 1, 15. Iud 20, 38.

ỽ. 18. b) Ef. 6, 5 c) c. 48, 15. Ef. 1, 24. c 48, 2 d) Difficillimum comma. Plerique ellipsin sec. accent. subintelligunt; sc. Syr *uiturus est Pharao sicut* &c. Ion. *Sicut verum est verbum hoc, quod Thabor sit inter montes, & sicut Carmelus est in mari, sic veniet interitus eius*. Cocc. *Aliquid ingens & irresistibile exhibit Aegypto, quod erit sicut Thabor* &c. vid. not. Ios. 19, 12. e) *inter montes* reliquos procerus. de eo *Theuenot*. Itiner. P. 1. p 679. *il est fort haut aiant enuiron demi lieue de hauteur*. f) Amos 9, 3. g) qui *in ipsum mare* mediterraneũ *venit* s. excurrit, vnde & Promontorii nomẽ habet. *Theuen.* ibid p. 660 *il auance fort en mer*.

ỽ. 19. h) *Vasa migrationis*; supellectilẽ migrantibus accommodã Ez 12, 3. in captiuitatẽ quippe abduceris. i) *o habitatrix & filia Aegypti*. geminata constructio per Asyndetõ resoluẽda, vt v. 11. c. 48, 18. Vel est apostrophe ad Iudæos aliosq; exteros in Aegypto: *o tu quæ habitas apud filiam Aegypti*, vt Zach. 2, 11. k) *Memphis*, ex primariis Aegypti vrbibus v. 14. coll. not. c. 44, 1. l) *& desolata fiet*, i. *comburetur* cf. not. c. 2, 15. c. 9, 9. m) cf. not. c. 2, 15. c. 26, 9. 48, 9.

ỽ. 20. n) *Vitula*, quippe pinguissima v. 21. c. 50, 11. nec duris adhuc adstricta laboribus Deut. 21, 3. cf. Hos 10 11. o) *pulcherrima*. Geminatio intendit significationẽ, vt Ps. 45, 3. & vna reuera vox est, vt Ef. 2. 10. c. 61, 1. p) *sed excitium*. (1) ita *Sch.* aliiq; coll Iob. 33, 6. Vulg. *stimulator*; nõ male. ita n. allegoria vituli delicati hucusq; nec aratro adsueti, nunc v. a Nebucadnezare stimulo impellendi, fit luculentior. Rad. קרץ *mouere, agitare*; apud Arabes spec *pungere*, quod est stimulantis. cf. m. Cocc Lex. 770. q) ex Chaldæa v. 13. 26. cf. c. 1, 14. c. 47, 2. r) *veniet, veniet* inquam; cito & certo. gemin. emph. vt Ps 96, 13 Ez. 7, 6.

ỽ. 21. s) *mercenarii eius*, auxiliares milites, pro mercede conducti v. 9. cf. 1 Par. 19, 7. Etiam hos exæquat Aegyptiis ratione excidii.

ỽ. 8 וכנהרות sine præf *Vau* 2. in marg. ỽ. 10. והיום cum *Gaiah* 5. te. *Mas*. 1. & *Erff*. ỽ. 13. אשר per *Makk*. 1. 2 6. 9. 10. 14. 10. 21. sic fu. 5. ỽ. 14 והכן ita 2.

הפטרת בא אל פרעה

בקרבה Mmm 5 נח ה

Chaldæi tantam fyluam exfcindant, quia tanto numero venient, vt pervefligari nequeant. *k) præ locuflis*, quæ a copia nomen habent, cum nec fœcundius vllum fit animal *Boch.* Hieroz. II. lib. 4. p. 448. *l)* Iud. 6, 5. cf. Ioel. 1, 6. ℣. 14. *m)* c. 48, 20 *n)* Chaldæorum v. 6. 10. ℣. 25. *o) fuper Ammonem*, Ez. 30, 15. quo nomine Iouem ab Aegyptiis vocatum fuiffe, probat *Boch.* Phaleg l. 1. c. 1. ex Herodoto, Plutarcho & Ariftotele.

מלא ו׳

עד כאן

Cap. *XLVII.*

בקרבה כעגלי מרבק כי־גם־המה הפנו נסו יחדיו לא
22 עמדו כי יום אידם בא עליהם עת פקדתם׃ קולה כנחש
ילך כי־בחיל ילכו ובקרדמות באו לה כחטבי עצים׃
23 כרתו יערה נאם־יהוה כי לא יחקר כי רבו מארבה
24 ואין להם מספר׃ הבישה בת־מצרים נתנה ביד עם־
צפון׃ אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני פוקד אל־ כה
אמון מנא ועל־פרעה ועל־מצרים ועל־אלהיה ועל־
26 מלכיה ועל־פרעה ועל הבטחים בו׃ ונתתים ביד
מבקשי נפשם וביד נבוכדראצר מלך־בבל וביד עבדיו
27 ואחרי־כן תשכן כימי־קדם נאם־יהוה׃ ואתה
אל־תירא עבדי יעקב ואל־תחת ישראל כי הנני מושעך
מרחוק ואת־זרעך מארץ שבים ושב יעקוב ושקט ושאנן
28 ואין מחריד׃ אתה אל־תירא עבדי יעקב נאם־יהוה כי
אתך אני כי אעשה כלה בכל־הגוים אשר הדחתיך
שמה ואתך לא־אעשה כלה ויסרתיך למשפט ונקה לא
אנקך׃ אשר היה דבר־יהוה אל־ירמיהו הנביא אל־ מז
2 פלשתים בטרם יכה פרעה את־עזה׃ כה אמר יהוה
הנה־מים עלים מצפון והיו לנחל שוטף וישטפו ארץ
ומלואה

t) veluti vituli faginationis (4) feu bene faginati, otio et rerum omnium vbertate diffluentes. cf. not. 1 Sam. 28, 24. Mal. 3, 20. Am. 6, 4. *u)* q. d. *Nam* quod horum quoque mentionem inicio, caufa ! ac e ! , *quia etiam ifti &c.* At *Sch.* putat tertium comparationis hoc effe; q. d. funt vituli faginatorii ad mactationem deftinati, *quia &c.* *x) vertent fe* ad fugiendum c. 49, 24. *y)* Nah. 2, 9. *z) exitii eorum* c. 18, 17. c. 48, 16. vt pereant in fuga, ab hoftibus infequendi. *a)* c. 50, 27. ℣. 22. *b)* fc. Aegypti v. 20. 21. *c) quafi vox ferpentis ibit*, i. e. exilis erit, quia feruitute presfa vix audebit hifcere et musfitare, coll. Ef. 29, 10. *Boch.* Hieroz. P. I. p. 26. Exiftimauerim vero, effe *fibilum ferpentis*, propere fugientis, vbi lignarios, fyluam ingresfos, fecurim lignis admovere, prope latibulum fuum videt. ita nec Aegyptii Chaldæis, vrbes pagosque fuos deftructum venientibus, refiftent, fed protinus fugient. *d) S. cum robore*, omnibus *viribus* ibunt, vt Dan. 3, 4. c. 4, 11. c. 5, 7. i. e. pergent Chaldæi hoftes, quanta posfunt feftinatione, ad deuaftandum omnia. Al. *cum exercitu*, vt 2 Reg. 18, 17. Dan. 11, 13. *e) & cum fecuribus*, (5) Iud. 9, 48. Pf. 74, 5. feu, refoluto tropo, *cum inftrumentis deuaftandi*. *f) tanquam caefores.* Deut. 29, 11.

℣. 23. *g)* cf. Ef. 14, 8. *h) fyluam eius* fc. Aegypti, i. e. vrbes, pagos domosque, quibus illa qf. fylua aliqua confita fuit. *Sch.* Alii exercitum intelligunt. cf. c. 21, 14. Ef. 10, 18. 19 *i) peruefligabitur* 1. Reg. 7, 47. fc. Aegyptus; q. d. merito *fyluam* dixi, *quia* vrbibus vicisque adeo referta, vt inftar denfæ alicuius fylux inueftigari nequeat. Alii fubintelligunt: *hoftis.* q. d. Nec mirum aut impofsibile, vt Chal-

Hinc *Iouis Ammonii* nomen. At *Hiller.* Onomaft. S. exponit *nutritium* ex vrbe *Memphi*, i. e. *Apim*, a Memphitis cultum. Alii: *multitudinem*. cf. c. 52, 15. *p)* ex No. Nab. 3, 8. vbi , illud idolum præcipue cultum. *Bochart.* Phal. l. 1. c. 1. intelligit *Thebas* Aegyptias, alias *Diospolin*, vt οἱ ο. Ez. 30, 16. verterunt: *Hillerus* vero l. c. *Memphin*, vt iidem ό. ibid. v. 15. reddiderunt. Nominatur vero hic Deafter, tanquam præcipuus, reliquis collectiue comprehenfis in *& fuper Deos tuos*; ficut & *Pharao* nominatur ceu Rex Aegypti in vniuerfum, & mox reliqui *Reges* minores. *Sch.* *q)* cf. c. 43, 12. 13. Ef. 19, 1. *r) fuper Pharaonem*, inquam, *& eum eo fuper &c.* *s)* per hos vero faltem præcipue Iudæos intelligimus, qui cum Iochanane in Aegyptum profecti funt. *Sch.* cf. Ez. 30, 5. ℣. 26. *t)* Ef. 51, 9. Thren. 5, 21. Conftat enim, Aegyptios, poft euerfum Imperium Chaldaicum, iugum excusfisfe a Cambyfe demum Perfarum rege fub feruitutem reuocandos. cf. Ez. 29, 11. 12. 13. Nifi potius fit promisfio de temporibus N. T. qualis in ceteris quoque vaticiniis contra gentes adnexa, c. 48, 47. c. 49, 6. 39. ℣. 27. *u) Tu igitur &c.* q. d. Si Aegyptus tandem reftituetur v. 26. ergo tu multo minus timere debes &c. At *Sch.* fic: *Tu vero &c.* qf. oppofitio fiat ad Iudæos in Aegyptum profectos. h. m. Illi quidem, qui in Aegyptum abierunt, & in Pharaone confifi funt, cum Pharaone interibunt; fed vos reliqui Iudæi ac Ifraelitæ, in captiuitatem difperfi, ab interitu conferuabimini. Ceterum cf. hic c. 30, 10. 11. ibidemque notata. CAP. XLVII, 1. *x)* cf. c. 46, 1. & not. c. 14, 1. *y)* cf. c. 25, 20. Ef. 14, 28. feqq. vbi vid. not. Ez. 25, 15. 16. Zeph. 2, 5. Zach. 9, 6. *z)* adeoque tum, cum bellum Aegyptios inter ac borealem monarchiam nondum exarfiffet, nec dum quisquam fufpicari posfet, Philiftæos ab ipfis illis borealibus v. 2. (quorum mox fœderati contra Nechonem futuri erant) excifum iri cf. *Sch.* *a)* probabiliter *Necho* c. 46, 2. qui dum contra Asfyrios moueret, Iofiam occidit 2 Reg. 23, 29. eadem expeditione *Gazam* quoque fibi obuiam ac itidem forte refiftentem expugnauit. Alii tamen, vt *Ligthf.* Chron. p. 125. id factum effe putant ex expeditione Pharaonis, qua Hierofolymam obfidione foluit Ier. 37, 5. *b) Gazam*, ex præcipuis Philiftæorum vrbibus v. 5. c. 25, 20. Aegypto proximam Iof. 15, 47. de qua vid. not. Iof. 10. 41. vnde verofimile eft, eam a Nechone ftatim, ac Circefium ad Euphratem iret, in tranfitu expugnatam, vt hoc modo tergum fibi tutius faceret. Forte etiam Gaza, vt Iofias, tranfitum Nechoni negauerat, & mulctata eft vel in eodem tranfitu, vel in reditu, percusfis Asfyriis & occupata Syria fic *Sch.* Aliam tamen & ab hac diuerfam cladem intendit præfens vaticinium, fc. (1) non *Gazæ* folum, fed omnium Philiftæorum *vniuerfalem* v. 4. (2) non ab auftrali Aegypto, fed *boreali* Chaldæa venturam v. 2. ℣. 2. *c)* tropice pro exercitu Nebucadnezaris ingenti ac numerofo. Ion. *Ecce populi venient.* cf. c. 46, 7. *d) adfcendentes* erunt, velut aquæ magni alicuius fluuii, quæ dicuntur *adfcendere*, cum fupra & vltra ripas exfurgunt. cf. not. c. 46, 7. *e)* Ef. 14, 31. fc. ex *Babylonia* Ier. 46, 20. 24. coll. v. 13. Forte alludit ad aquas Euphratis, fluuii feptentrionalis maximi, ad quem Babel etiam fita erat. *Sch.* *f)* omnia *inundantem*. Ef. 30, 28. *g)* Ef. 8, 8.

℣. 21. כי גם־ fic per *Mun.* 1. 7. 08. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 21. 22. ℣. 22. ילכו per *Rbhis* 1. 5. ℣. 24. הובישה fic plene 1. 2. fec. ל *Maf. Erff.* ℣. 28. כי per *Tilfchagd.* 6. 9. 10. 14. 20. הגוים fine *Pfik* 6. 7. 8. 9. 10. 16. 20. אשר per *Mun.* 17. 18. & *Ber*, at per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 16. 20. fic fu. 5. CAP. XLVII, ℣. 1. Sine præmiffo fpatio 11. 13.–18. & *Ber.*

ומלואה עיר וישבי בה וזעקו האדם והילל כל יושב
3 הארץ : מקול שעטת פרסות אביריו מרעש לרכבו
המון גלגליו לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים :
4 על היום הבא לשדוד את כל פלשתים להכרית לצר
ולצידון כל שריד עזר כי שדד יהוה את פלשתים שארית
5 אי כפתור : באה קרחה אל עזה נדמתה אשקלון שארית
6 עמקם עד מתי תתגודדי : הוי חרב ליהוה עד אנה לא
7 תשקטי האספי אל תערך הרגעי ודמי : איך תשקטי
ויהוה צוה לה אל אשקלון ואל חוף הים שם יעדה :

מח למואב כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הוי אל
נבו כי שדדה הבישה נלכדה קריתים הבישה המשגב
2 וחתה : אין עוד תהלת מואב בחשבון חשבו עליה רעה
לכו ונכריתנה מגוי גם מדמן תדמי אחריך תלך חרב :
3 קול צעקה מחרונים שד ושבר גדול : 4 נשברה מואב
5 השמיעו זעקה צעוריה : כי מעלה הלחות בבכי יעלה בכי
6 כי במורד חרונים צרי צעקת שבר שמעו : נסו מלטו
7 נפשכם ותהיינה כערוער במדבר : כי יען בטחך במעשיך
ובאוצרותיך

g) lamentabiliter; c. 25, 34. c. 48, 20. h) Ef. 24, 31. ℣. 3. i) *plausus* (1) qualis est equorum, vngulis currendo terram quatientium. k) Ef. 5, 28. l) *fortium equorum* f. *caballorum ipsius*, sc. Nebucadnezaris. c. 8, 16. c. 50, 11. m) *ob strepitum* c. 10, 22. Nah. 3, 2. qui est *curribus ipsius* bellicis. Ez. 14, 7. Iud. 4, 13. 2 Sam. 10, 18. Ef. 66, 15. n) ob *tumultum rotarum ipsius*. c. 10, 13. Ef. 5, 28. o) *non respexerunt*, sed protinus fugerunt c. 46, 5. omissis filiis, qui patribus alias adeo cari. p) *præ remissione* (1) *manuum*, i.e. consternatione; cf. c. 6, 24. c. 49, 24.

℣. 4. q) Describit caussam remissionis manuum, *propter terrorem* diuinitus impressum per opinionem *de die vastationis*, qui iam ita præsens sit, vt illi resisti non possit. cf. *Sch.* r) c. 25, 22. Ef. XXIII. Ez. XXVI. XXVII. XXVIII. Sic malum prædicitur directe Philistæis, indirecte *Tyriis & Sidoniis*; *Sch.* sc. dum nullos hi amplius habituri sunt socios ac adiutores, Philistæis excisis. vid. not. ad Amos 1, 9. s) Ef. 1, 9. t) c. 25, 36. u) v. 5 quia iam antea a Pharaone cladem passi fuerant; v. 1. cf. etiam not. Ef. 14, 28. & Ier. 25, 20. x) Ef. 10, 6. y) Vulg. Ion. & Syr. *Cappadocia*, probante id *Bocharto* Geogr. S. l. 4. c. 32. Alii aliter. cf. not. Deut. 2, 23. Hoc certum, Philistæos ab his *Caphtoræis* Am. 9, 7. & finitimis *Casluhæis* Gen. 10, 14. originem habuisse.

℣. 5. z) *caluities*, luctus c. 48, 37. Ef. 15, 2. a) vid v. 1. b) *excisa est*, *exscinditur*. c. 14, 17. Ef. 6, 5. Hof. 4, 6. c) itidem vna ex satrapiis Philistæorum; Iof 13, 3. d) forte quod maxima Philistææ pars esset humilis ac plana Conf. c. c. de vicinia Gazæ *Theucaos*. kin. P. 1. p. 570. e) Diuturnitatem ac pertinaciam mali significat; sed & sec. *Schm.* condolentiam Prophetæ, quæ inde est, quod non modo ipse non libenter mala prædicat, sed etiam Dominus non vltro homines puniat &c. v. 6. f) *incides te*, o Philistæa lugens. vid. not. c. 16, 6. Leu. 19, 28. Deut. 14, 1. cf. Ier. 48, 37.

℣. 6. g) *Heu gladie*, qui es *Iehouæ*! Ion.

Cap. XLVIII.

qui missus es a facie Domini. h) Propheta nomine Philistæorum finem malorum optat. cf. Esaiæ commiserationem

צעיריה קרי

הלוחית קרי

erga Moabitas Ef. 15, 5. Ier. 48, 31. 32. i) *recipe te tandem in vaginam tuam*. Ez. 21, 35. q. d. satis malorum fit. k) *quiesce* c. 31, 2. l) *& sile*, *subsiste*. Iof. 10, 12. 13. ℣. 7. m) Respondet sibi ipse Propheta, *Quomodo vero* &c. q. d. sed quid compello te, vt desinas in Philistæos grassari? Nec enim potes aliter. n) *quiesces*. v. 6. o) *Dominus enim præcepit ei*. Mutatus persona, qs. per apostrophen ad audientes gladium Domini ipse excusaret. p) *oram maritimam* Ez. 25, 16. q) *eo*, inquam, *condixit ei*. Mich. 6, 9. 2 Sam. 20, 5. CAP. XLIIX, v. 1. r) c. 25, 21. c. 27, 3. Ef. 15. (vbi videsis not. ad v. 1.) & 16. Ez. 25, 8. seqq. Am. 2, 1. Zeph. 2, 9. cf. hic v. 47. s) qui iniurias, populo suo a Moabitis illatas, vlturus est *Kimchi* cf. v. 27. t) v. 22. Ef. 15, 2. Ceterum *Nebo* ac pleræque ciuitates, quæ Moabitis hic tribuuntur, *Kiriathaim*, *Hesbon*, *Dibon*, *Aroer*, *Bethmeon*, *Iaezer*, *Sibma &c.* Rubenitarum Gadiratumue olim fuerunt, coll. Num. 32, 3. 34-38 his vero per Assyrios abductis, a Moabitis occupatæ. cf. not. c. 49, 1. Ef. 15, 2. u) c. 40, 5. x) *pudefacta* est, cum se vidit ab hoste captam esse v. 10. munitionibus suis quondam confisa y) pr. v. 23. Num. 32, 37. z) alias *locus altus ac munitus* sed hic videtur esse pr. vrbis *Misgab*, quia construitur ceu Femininum Sic *Raschi*, *Kimchi*. Add. *Sch.* procul dubio vrbem sic adpellatam esse, quod munita valde fuerit & sublimiori loco sita. a) *& consternata est*. v. 10. 39. c. 50, 36. ℣. 2. b) *In* ipsa *Hesbone* colm, de qua olim gloriabantur Moabitæ, cogitabunt *contra eam* sc. terram Moabiticam v. 4. hostes *malum*. c) c. 49, 30. elegans paronomasia a nomine vrbis *Hesbon*. d) vt desinat esse gens Pf. 83, 5. e) *exscinderis* c. 8, 14. c. 25, 37. vel *flebis* c. 47, 6. Ad nomen *Madmen* alluditur, vndecunque etiam nomen suum vrbs sortita fuerit. *Sch.* f) i. e. te fugientem insequetur. cf. c. 29, 18. c. 39, 5. ℣. 3. g) v. 4. Zeph. 1, 10. h) v. 5. 34. Ef. 15, 5. Alia in tribu Ephraim Iof. 16, 3. 5. i) vox, inquam, *deuastationis* &c. seu vox talis, qualis editur in vrbe aliqua, quando plane euertitur. v. 5. *Sch.* cf. c. 4, 6. c. 50, 22 Ef. 51, 19. ℣. 4. k) *clamorem* lamentabilem. v. 2 c. 18, 22. c. 51, 54. l) *paruuli vel minimi*, inferiores s. vulgus *eius*; quoniam ne his quidem parcetur ab hoste c. 14, 3. c. 49, 20. At Ion *principes eius*, qs. per contemtum sic dicti, vel *minores* Regibus. Ita *Kimchi & Raschi*. cf. Zach. 13, 7. ℣. 5. m) pr loci Ef. 15, 5 n) ita vertimus: *Adscensu Luchith*, dum scandetur a fugientibus Moabitis, *cum ploratu oborienti ascendere faciet ipsis ploratum*, q. d. vnum ploratum post alterum illis exprimet. cf. c. 14, 2. o) *descensu* (4) Iof. 7, 5. Mich. 1, 4. p) v. 3. q) *angustias clamoris confractionis*; sui sec. Sch. *hostes*, truculentos, qui nil clamant, nisi confractionem, *audiuerunt* Moabitæ. cf. Ef. 15, 5. ℣. 6. r) *Fugite*, o Moabitæ. Verba sunt Prophetæ, irridentis fiduciam vanam. s) c. 51, 6. 45. t) *& sitis*. Vrbes adloquitur Moabitarum, metonymice pro incolis: hinc Femininum. Nec obstat, quod præcedit Masc. quia in huiusmodi metonymiis variat genus, prout respectus fuerit vel ad vrbes ipsas vel ad incolas earum. At *Sch* & *Kimchi*: *& erunt* animæ vestræ u) qs. *myrica* (1) cf. c. 17, 6. vbi vid. not. Ita sensus foret: Moabitas in deserta fugituros, si forte illic delitescere hostemque effugere possint sic v. 38. Alii: *sicut Aroer* v. 19. Sed, præterquam quod sensus est difficilis, nuspiam *Aroer in deserto*, sed perpetuo ad *fluuium Arnon* in Scriptura sacra describitur. Vid. not. ad Num. 32, 34. ℣. 7. x) Ion. *in thesauris tuis*; Kimchi spec. *in re pecuaria tua*, coll. 1 Sam. 25, 2. quippe qua abundabat Moabitis 2 Reg. 3, 4. At Syr. & Vulg. *in munitionibus tuis*.

℣. 2. Pro יושב hab. וישבי 1. & in marg. 2. sic fu. 5. CAP. XLVIII, ℣. 1. Sine præmisso *Spatio* 11. 13-18. & *Ber.* ℣. 2. Ex רעה 1 sic. מלחמה 2. תדמי *Mem* sine *Dag.* 1. 6--11. 13. 19. 20. 21. sic fe. 2. ℣. 6. ותהיינה 1. 2. 5. contra *Mas. impr.* & *Bist.* במדבר per *Caph* loco *Beth* 4. 5.

ובאוצרותיך גם־את תלכדי ויצא כמיש בגולה כהניו
8 ושריו יחד׃ ויבא שדד אל־כל־עיר ועיר לא תמלט
9 ואבד העמק ונשמד המישר אשר אמר יהוה׃ תנו־ציץ
למואב כי נצא תצא ועריה לשמה תהיינה מאין יושב
י בהן׃ ארור עשה מלאכת יהוה רמיה וארור מנע חרבו
11 מדם׃ שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל־שמריו ולא־
הורק מכלי אל־כלי ובגולה לא הלך על־כן עמד טעמו
12 בו וריחו לא נמר׃ לכן הנה־ימים באים נאם־
יהוה ושלחתי־לו צעים וצעהו וכליו יריקו ונבליהם
13 ינפצו׃ ובש מואב מכמוש כאשר־בשו בית ישראל
14 מבית אל מבטחם׃ איך תאמרו גבורים אנחנו ואנשי־
טו חיל למלחמה׃ שדד מואב ועריה עלה ומבחר בחוריו
16 ירדו לטבח נאם־המלך יהוה צבאות שמו׃ קרוב איד־
17 מואב לבוא ורעתו מהרה מאד׃ נדו לו כל־סביביו וכל
ידעי שמו אמרו איכה נשבר מטה־עז מקל תפארה׃
18 רדי מכבוד ישבי בצמא ישבת בת־דיבון כי־שדד מואב
עלה

tium imperativi Prov. 12, 24. cf. Num. 21, 3. c. 31, 7. Deut. 7, 2 c. 20, 16. 17. Iof. 10, 32.
כמוש קרי
יחדו קרי
℣. 11. n) c. 46, 27. Iob. 3, 18. o) fecibus suis, a conservando dictis (4) Ps. 75, 9. Zeph. 1, 12. cf. Ef. 25, 6. Adeoque ad huc vsque diem est quoddam qs. vinum, quod super fæcibus suis semper quieuit; Sch. Ion. super opibus suis; aptius vero Kimchi, in terra sua, q. d. captiuitatem in terris exteris nunquam est passus, vt sequitur; licet interdum bellicas calamitates sense- rit. p) transfusus est Cant. 1, 3. quoniam
וישבי קרי
vinum, dum ex vno vase in alliud transfunditur, amittit odorem ac saporem suum Kimchi. q) id est, in captiuitatem v. 7. c. 29, 16. nunquam &c. ו exegeticum, vt 1 Sam. 17, 40. r) mutatus est c 2, 11, quanquam forma est a מרר, q. d. amarus factus est Ef. 24, 9. Verba enim imperfecta sæpius permutant suos significatus. Resoluto tropo significatur florens Reipubl. status, malorum captiuitatis expors. ℣. 12. s) magnis passibus incedentes (5) Ef. 53, 14. impetuosos hostes. cf. c. 46, 22. qui cogent ipsum contentis viribus s. magnis passibus ire (1) in captiuitatem. v. 11. t) euacuabunt. v. 11. Gen. 42, 35. Redit ad allegoriam. u) & lagenas eorum c. 13, 12. Ef. 30, 14. Thr. 4, 2. x) frangendo dissilire facient. vid not. c. 13, 14. Ps. 2, 9. ℣ 13. y) v. 39. cf. c. 2, 36. Ef. 20, 5. z) v. 7. quando deprehendet ipso facto, quam vana sit in ipso collocata hucusque fiducia. a) i. e. a superstitioso vituli Bethelici cultu. cf. 1 Reg. 12, 29. 30. Hos. 10, 6. b) cui quondam confidebant. cf c 2, 37. ℣. 14. c) Interrogatio emphatica, vanitatem gloriationis coarguens. sic c. 8, 8. Ef. 19, 11. d) Quemadmodum v. 13. confidentiam in idolo Chemoscho, sic iam etiam accusat & pudefacit confidentiam in se ipso. Sch. e) Iud. 20, 44. 46. 2 Sam. 11, 16. ℣. 15. f) Cum tamen deuastandus sit, vel, atqui deuastabitur, v. 20. q. d. ipse euentus docebit, quam vana fuerit gloriatio vestra; siquidem vastabitur Moab &c. quod nunquam sane futurum esset, si adeo fortes essetis, vt gloriamini v. 14. g) Quidam: Et in vrbes eius adscendit deuastator, coll. v. 18. at Gusset. p. 601. & vrbes eius adscenderunt, incendio in fumum redactæ. ita cf. Iud. 20, 40. Forte minus difficultatis haberet, si verteretur: & in vrbibus suis adscendit seu concrematus fuit. aut status posset elegans antithesis ad sequens descendere, q. d. Deuastatus est Moab, dum ascendit ad vrbes suas munitas, tutum se illic fore opinatus; nam iuuenes eius lectissimi inde descendere ab hostibus coacti sunt &c. Ita iuuaret obseruatio Schmidii, quod Moabitica terra montosa fuerit, adeoque vrbes eius fere in locis altioribus sitæ. h) c. 11, 7. i) ad mactationem, vt mactarentur. c. 50, 27. Ef. 34, 2. 7. k) c. 46, 18. c. 51, 57. c. 50, 34. ℣. 16. l) exitium c. 46, 11. c 49, 8. m) cf. Ef 13, 22. n) cf. Ios. 8, 19. ℣. 17. o) Complorate eum. c. 15, 5. Iob. 2, 11. q. d. Tantum erit Moabi exitium, vt magnitudine sua vicinos omnes ad commiserationem merito mouere debeat. p) i. e quibus familiarius noti fuerunt Moabitæ, amici. Iob. 42, 11. q) Quomodo! Obstupescentium, q. d. quam improuiso, & quam horribiliter! c. 9, 18. Thr. 1, 1. r) v. 4. Ef 14, 29. s) Ez. 19, 11. 12. 14. baculus roboris, i. e. sceptrum seu regnum illud adeo validum. t) virga (regnum, cuius insigne virga seu sceptrum) ornamenti, adeo splendidum & pulcrum. cf. Num. 22, 27. Ez. 39, 9. ℣ 18. u) in qua velut Regina in throno consedisti. Ef. 47, 1. x) & sede in siti, de luctu accipimus, in quo non tantum a cibo, sed & omni potu abstinetur; Ion. 3, 7. Sitis a. propterea facit mentionem, quia optimis aquis abundabat Dibon, coll. Ef. 15, 9. Schm. y) o habitatrix & filia, vt c. 46, 19. z) v. 22. Ef. 15, 2. a) idem qui vastaturus est reliquum Moabum, ascendet etiam &c. v. 8.

y) etiam tu, o Moabitis, æque ac Israel aliæque gentes v. 26. 27. Sed Schm. refert ad Horonaim v. 5. z) v. 13. 46. 1 Reg. 11, 7. a) v 11. cf. Ef. 46, 2. b) c. 49, 3.

℣. 8. c) & vrbs vlla non euadet. Erit vniuersale excidium. cf. Nah 1, 12. Hab. 1, 10. d) valles c 47, 5. Ion. & peribunt, qui habitant in valle &c. e) planities, quarum bonam partem erat Moabitarum regio, coll. v. 21. seqq. & Ios. 13, 16. 17. 21. f) Syr. quemadmodum; ita Kimchi. cf. Ier. 33, 22. Alii: quia; cf. Gen. 34, 27. q. d. Certissime hoc futurum est, quia &c.

℣. 9. g) Date (o hostes! coll. v. 10.) alam Moabo, i. e. eum tam facite non esse, quasi dedissetis ipsi alas, vt celerrime aufugeret; Sch. Ita etiam veteres apud Kimchium. Et ציץ, inquit Raschi, dicitur quicquid in homine aut animalibus pendulum est & eminens, fenicula menta Num. 15, 38. cincinnos Ez. 8, 3. alas h. l. & apud Ion. Ps. 139, 9. etiam pinnas piscium apud Talmudistas. Existimauerim, aliquo modo conuenire cum seq. rad. נצה voluisse. h) auolando exibit; prius est a Rad. נצה, Thr. 4, 15. posterius a יצא. Hæ duæ radices, sono & sensu adfines, eleganter construuntur, qualequid vid c 42, 10. & simul alluditur ad Nomen ציץ, q. d. non frustra dixi, alas Moabo dandas esse, quoniam omnino fiet, vt derepente ex terra sua cogatur exire, velut inde auolasset. i) c. 46, 19 c. 51, 29.

℣. 10. k) Deut. 17, 25-26. Sub pœna maledictionis iniungit hostibus, vt opus sibi a Domino commissum, in Moabitis fideliter & præcise exsequantur, nec parcant ipsis. l) cf. Dan. 8, 27. 1 Par. 26, 30. Ion. addit: contra eam sc. Moabiticam. m) in fraudulentia; i. e. fraudulenter. i- gnaue, qs. fucum faciens ei, qui id negotium

℣. 11. ולא הורק מכלי ita 2. & sic 1. nisi quod ולא per Makk. iungit. ℣. 12. לו per Tbhir 17. Ber. ℣. 13. כאשר per Merca 1. 2. ℣. 14. איך per Mun. 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. ℣. 15. נאם per Mun. 1. 2 5. at per Paschta 10. 14 20. vtrique sine Makk. ℣. 17. וכל־ידעי ita 1. 2. & sic fe. 5. איכה, sic per He poscit Mas. impr. ad Thren. 1, 1. at Orientales scribunt איך Kri. & legunt איכא נשבר איכה sic fe. 5. ℣. 18. ישבי Pro eo hab. 33. וישבי sine

19 עלה בך שחת מבצריך׃ אל־דרך עמדי וצפי יושבת
כ ערוער שאלי־נס ונמלטה אמרי מה־נהיתה׃ הביש
מואב כי־חתה הלילי וזעקי הגידו בארנון כי שדד מואב׃
21 ומשפט בא אל־ארץ המישר אל־חלון ואל־יהצה ועל־
22 מופעת׃ ועל־דיבון ועל־נבו ועל־בית דבלתים׃ ועל
23 24. קריתים ועל־בית גמול ועל־בית מעון׃ ועל־קריות ועל־
בצרה ועל כל־ערי ארץ מואב הרחקות והקרבות׃
כה נגדעה קרן מואב וזרעו נשברה נאם יהוה׃ השכירהו
26 כי על־יהוה הגדיל וספק מואב בקיאו והיה לשחק
27 גם־הוא׃ ואם לוא השחק היה לך ישראל אם־
28 בגנבים נמצאה כי־מדי דבריך בו תתנודד׃ עזבו
ערים ושכנו בסלע ישבי מואב והיו כיונה תקנן
29 בעברי פי־פחת׃ שמענו גאון־מואב גאה מאד גבהו
ל וגאונו וגאותו ורם לבו׃ אני ידעתי נאם־יהוה עברתו
31 ולא־כן בדיו לא־כן עשו׃ על־כן על־מואב איליל
32 ולמואב כלה אזעק אל־אנשי קיר־חרש יהגה׃ מבכי
יעזר אבכה־לך הגפן שבמה נטישתיך עברו ים עד ים
יעזר

הלילו קרי
וזעקו קרי
מיפעת קרי
נמצא קרי

b) cf. Nah. 3, 12. ℣. 19. c) Es. 21, 6. Nah. 2, 2. d) ad ripam fluminis Arnon, coll. Num. 32, 34. ad quam poterant proinde Moabitas, ex interioribus fugientes, fluuiumque traiecturos, percunctari. e) & difficulter erepturn, cum ה paragogico. (est enim מִלֵּט) quod intendit, vt Iob. 1, 15. 16. 17. f) quid factum est, quod adeo fugitis?
℣. 20. g) v. 1. c. 20, 14. c. 46, 24. h) v. 1. sc. Moab. quod modo cum Masc. iungitur, modo cum Fem. vt v. 15. prout respectus vel ad populum terramue, vel ad terminationem significationemue fuerit. i) eiulate igitur ac clamate. c. 47, 2. k) apud fluuium Arnon, terminum Moabitidos Num. 21, 13. Iud. 11, 13. l) v. 15. Es. 15, 1.
℣. 21. m) i. e. pœna, iusto Dei iudicio super ipsos decreta. v. 47. cf. c. 39, 5. Ion. facientes vindictam. n) cf. not. v. 8. & Deut. 3, 10 c. 4, 43. o) Alia Iudæ Ios. 15, 51. p) Num. 21, 23. quæ Iahaz Es. 15, 4. q) Ios. 13, 18.
℣. 22. r) vid. v. 18. s) vid. not. v. 1. t) cf. Num. 33, 46. Ez. 6, 14.
℣. 23. u) v. 1. Ez. 25, 9. x) Beth-gamul. y) alibi Beth-baal-Meon. Ios. 13, 17. cf. not. Num. 32, 38.
℣. 24. z) pr. Am. 2, 2. Alia Iudæ Ios. 15, 25. a) Moabitidis; alia Idumææ c. 49. 13. Gen. 36, 33. 1 Par. 1, 44. Es. 63, 1. &c. nisi ideo forte vtrique regioni adscribitur, quod in confiniis vtriusque fuerit. b) & (vt summatim dicam) super omnes reliquas &c. v. 8. c) Ez 22, 5.
℣. 25. d) Succisum est, Thren. 2, 3. Ps. 75, 11. e) i. e. maiestas & robur. Metaphora a bestiis, quorum decus & robur in cornibus est. Deut. 33, 17. 1 Sam. 2. 1. 10. Ion. regnum. f) Ez. 30, 21. Ps. 37, 17. Ion. & principes eius fracti sunt.
℣. 26. g) Inebriate ipsum, o hostes, sc. vino excandescentiæ diuinæ, c. 25, 15. seqq. & calice vertiginis Es. 51, 17. 22. Ion. Adducite super eos angustiam, vt similes fiant ebrio. cf. c. 51, 7. 39. 57. h) Ion. contra populum Dei. cf. Zeph. 2, 10. immo & contra Iehouam ipsum, cuius cultum vna cum populo extinctum ibant. i) magnificauit scil. seipsum v. 42. Dan. 8, 11. Ps. 35, 17. vel os suum Ps. 12, 2. k) vt plaudat, h. e. voluteur & iactet se; Cocc. Dolentis ac lamentantis est c. 31, 19. Ez. 21, 17. videlicet (vt Sch.) instar ebriorum, quando cum ingenti & molestissimo corporis motu & dolore, quasi omnia viscera effusuri essent, euomunt vinum, manus etiam contorquent & complodunt præ dolore. l) in vomitu suo (4) Es. 19, 14. Prou. 26, 11. m) & derisui fiat v. 27 Iob. 12, 4. n) etiam ipse, qui improbum hucusque cachinnum de exitio Israelis ac Iudæ habuit. v 27. Retaliationem notat, vt v. 7. ℣. 27. o) Annon enim &c. p) deridiculum fuit tibi (o Moab) Israel? adeoque hanc pœnam (v. 26.) iure talionis meruisti. Ion. lætati estis super interitum Israelis. q) quando, dum. Gen. 38, 9. &c. q. d. dum velut fur in ipso actu furandi deprehensus, iustas peccatorum suorum pœnas luit. aut interrogatiue, num vero &c. q. d tibi quidem nihil furatus est, vt caussam habuisses deridendi Israelem. r) vid. not. c. 2, 26. Ion. cum tamen non peccauerint in vos. s) quoties verba tua de eo exstant c. 31, 20. t) motitas teipsum capite tuo, ludibriose de ipsorum malo tripudians. c. 18, 16. Ps. 44, 15. At Vulg. Propter ea verba ergo tua, quæ aduersum illum locutus es, captiuus duceris Et hoc sensu etiam Ion. Ita cf. Es. 24, 20. ℣. 28. u) Quæ non solum in metu præter naturam, sed extra quoque metum in petrarum scopulis, cauernis, ac vallibus resident, coll. Cant. 2, 14. Ez. 7, 16. Sic apud Homerum, Accipiter columbam persequebatur, illa autem cum vrgeretur, in scopuli cauernam se subduxit; & apud Poetam, Qualis spelunca subito commota columba, Cui domus, & dulces latebroso in pumice nidi. Bochart. Hieroz. p. II. p. 17. x) quæ nidificat (5) c. 22, 23. Ez. 31, 6. y) in extremitatibus, lateribus. 1 Sam. 14, 4. Columbæ enim non directe e regione orificii ponunt nidum, sed ad alterum latus orificii hinc vel illinc. Hinc qui peristereones struunt, cellularum fenestras non in earum medio, sed in latere faciei extremo aperiunt, vt sic columbis ab altero latere foraminis spatium nidi collocandi suppetat. Gesset. 573. z) oris s. orificii, per quod in speluncam vel fossam ingressus patet. Ios. 10, 18. 22 27. cf. Dan. 6, 18. a) fouea (2) v. 43. 2 Sam. 17, 9. Ion. quæ relinquit ostium columbaris sui, & descendit, ac moratur in imo foueæ. ℣. 29. b) Verba Triunius Dei, coll. v. 30. Es. 16, 6. Zeph. 2, 8. vid. not. Ier. 30, 5. c) Es. 2, 12. ℣. 30 d) vid. not. Es. 16, 6. e) mendacia sua, inquam, i. e. verba sua magno cum fastu & ira contra populum Dei iactata. ibid. f) non statim sic, vt cogitant, efficient; ibid. ℣. 31. g) v. 20. cf. not. c. 47, 6. Es. 15, 5. h) Es. 16, 7. i) gemet sc. Moabus. cf. Es. 38, 14. ℣. 32. k) De fletu Iaezeris, i. e. simili fletu, quo Iaezerem, flebo etiam te &c. coll. Es. 16, 9. quia pariter, ac illa, deuastaberis. l) Ios. 13, 25. m) o vitis Sibmæ, i. e. o Sibma vitibus nobilis. Schm. Es. 16, 8. 9. n) propagines tuæ (3) c. 5, 10. i. e. ciues tui, æque quondam, ac vites tuæ, nobiles. Ion. exules tui. o) sc. fugientes, coll. Es. 16, 8. cum not.

℣. 19. Pro יושבת scrib. יושבתי cum nota יתיר יוד 1. & Mas. Erff. sic su. 5. ℣. 20. הילילי Ita cum Psik 8 13. 17. 18. 19. & Ber. sec. Ind. Bas. f. 60. col. 7. Reliqui omittunt. ℣. 21. Pro ועל־ hab. ואל־ 2. contra Mas. 1. & impr. ad Ez. 10, 2. ℣. 23. ועל־קריתים per Makk. 1. 2 17. 18. & Ber. ℣. 26. לשחוק plene 1. 2. sic se. 5. sec. Mas. impr ad c. 20, 7. ℣. 28. כיונה cum Dag. 1. 22. præter Mas. impr. ad Dan. 5, 11. ℣. 29. Pro לבו hab. לבבו in marg. 6. 9. sic su. In textu 2. 5. st. ℣. 31. כלה cum Kri כלו 1. 2. & Mas. Erff.

impr. h. l. Ceterum גרע alias eſt *diminuere, auferre*; vt ſupra c. 26, 2. hic vero & l. c. ſpec. *radere, radendo auferre*; ex vſu Syr. conf. Syr. Verſ. hic & in N. T. Act. 21, 24. 1 Cor. 2, 6. *n*) *inciſuræ* ſunt; quo de ritu cf. not. c. 16, 6. c. 41, 5. c. 47, 5. *o*) c. 4, 8. c. 6, 16.

℣. 38. *p*) *tectis*, de quibus vid. not. c. 19, 13. Intelliguntur vero illa, quæ non dum deuaſtata quidem erant, mox tamen deuaſtanda, ita vt luctus hic ſit non ſolum ſuper aliarum, ſed etiam imminenti ſuarum vrbium deuaſtatione. cf. *Schm.* & Eſ. 15, 3. c. 22, 1. *q*)

הנס קרי *totus ipſe* Moabus nil niſi *planctus* eſt, ſeu totus in planctum effuſus. cf. c. 6, 26. *r*) *in quo* &c. c. 22, 28. Hoſ. 8, 8.

יעזר נגעו על־קיצך ועל־בצירך שדד נפל : ונאספה 33
שמחה וגיל מכרמל ומארץ מואב ויין מיקבים השבתי
לא־ידרך הידד הידד לא הידד : מזעקת חשבון עד־ 34
אלעלה עד־יהץ נתנו קולם מצער עד־חרנים עגלת
שלשיה כי גם־מי נמרים למשמות יהיו : והשבתי לה
למואב נאם־יהוה מעלה במה ומקטיר לאלהיו : על־ 36
כן לבי למואב כחללים יהמה ולבי אל־אנשי קיר־חרש
כחללים יהמה על־כן יתרת עשה אבדו : כי כל־ראש 37
קרחה וכל־זקן גרעה על כל־ידים גדדת ועל־מתנים
שק : על כל־גגות מואב וברחבתיה כלה מספד כי־ 38
שברתי את־מואב ככלי אין־חפץ בו נאם־יהוה : איך 39
חתה הילילו איך הפנה־ערף מואב בוש והיה מואב
לשחק ולמחתה לכל־סביביו : כי־כה מ
אמר יהוה הנה כנשר ידאה ופרש כנפיו אל־מואב :
נלכדה הקריות והמצדות נתפשה והיה לב גבורי 41
מואב ביום ההוא כלב אשה מצרה : ונשמד מואב 42
מעם כי על־יהוה הגדיל : פחד ופחת ופח עליך יושב 43
מואב נאם־יהוה : הניס מפני הפחד יפל אל־הפחת 44
והעלה מן־הפחת ילכד בפח כי־אביא אליה אל־מואב
שנת פקדתם נאם־יהוה : בצל חשבון עמדו מכח נסים מה
כי־אש יצא מחשבון ולהבה מבין סיחון ותאכל פאת
מואב

℣. 39. *s*) cf. not. v. 17. *t*) vid. not. v. 1. 20. *u*) & *eiularunt*; alii, *eiulate* igitur. cf. v. 20. *x*) *vertit ceruicem*, vt fugeret. c. 49, 8. 24. c. 46, 5. *y*) *& pudefactus eſt*, vt v. 13. *z*) vid. v. 26. 27. *a*) & *in conſternationem* c. 17, 17. Scilicet prout finitimas gentes vel amicas habuerit vel inimicas: ita caſus eius gaudio erit aliis, aliis conſternationi. cf. Schm. ℣. 40. *b*) id eſt celerrime. vid. not. c. 4, 13. 2 Sam. 1, 23. Thren. 4, 19. Hab. 1, 8. & conf. Ez. 17, 3. *c*) *aduolabit* (4) c. 49, 21. ſc. Nebucadnezar. *d*) qſ. expanſis alis properabit *ad Moabum*, Iob. 39, 26. vel, *expandet alas* (i. e. copias *ſuas*) *ſuper Moabum*, Ier. 49, 22. ℣. 41. *e*) pr. vrbis, coll. v. 24. Am. 2, 2. ideo iungitur verbo ſingulari. *f*) *& arcium* vnaquaque at *Syr.* & *Kimchio* eſt pr. vrbis. *g*) c. 50, 46. *h*) *parturientis* c. 49, 22. cf. 2 Par. 33, 11. Conuenit Nomen צירים *dolores parturientis* Eſ. 21, 3. ℣. 42. *i*) *ita vt deſinat eſſe populus*, ſc. in Rempubl. ordinatus. cf. v. 2. *k*) vid. not. v. 26. ℣. 43. *l*) Am. 5, 19. Thr. 3, 47. & Eſ. 24, 17. 18. vbi vide notata. ℣. 44. *m*) c. 23, 12. c. 50, 27. ℣. 45. *n*) i. e. *in Hesbone*, quam ſibi exiſtimabant vmbram fore ab æſtu periculi & hoſtis; *Sch.* cf. v. 2. 34. & Pſ. 91, 1. *o*) *conſtiterunt* &c. requiem a fugæ feſtitudine capturi; ſed fruſtra: *quia ignis* &c. At *Sch.* ita connectit: Qui *in vmbra* &c. *cogentur* etiam inde *fugere* &c. *p*) *Guſſet.* Add. p. 931, *fugientes ita vt ceſſent habere robur*; ſicut v. 42. a *populo*, eſt, ita *vt ceſſet eſſe populus.* adde v. 2. At *Sch.* *ex viribus* ſuis (quantum poſſunt) erunt inde *fugientes.* cf. c. 46, 5. *q*) Senſus: Quia hoſtes capient etiam Hesbonem, & inde qſ. ignis exituri ſunt &c. adeoque fiet iterum, quod olim factum narrat vetus hiſtoria Num. 21, 27–30. vnde hæc & conſequentia v. 46. depromta ſunt. *Schm.* Eſt parodia prophetica: qualis etiam totum hoc eſt contra Moabitas vaticinium in reſpectu ad Eſ. 15, 16. *r*) *ab inter Sihonem*, ex Hesbone ipſis Moabitis, quibus eam ademerat, maxime exitioſum Num. 21, 26. &c. Nebucadnezar cum exercitu ſuo depingitur hic Moabitis, velut rediuiuus Sihon, ignes flammasque ſpirans. Syr. *ex vrbe Sihonis.* *s*) *angulum*, ſeu *extremitatem* capitis. Leu. 19, 27. Syr. *myſtacem*; conf. ibid. & Leu. 21, 5.

℣. 34. שלשיה ſic *defect.* 22. & 6. 9. in marg. ſic ſe. *Maſ. Erff.* ſec. *Maſor. impr.* ad c. 15, 5. & c. 19, 24. Alii *plene.* ℣. 35. מעלה per *Tſere* 1. 11. 12. 15. 16. contra *Maſ.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* ad c. 50, 9. ℣. 36. כחלילים *plene* 2. 5. & in marg. 22. ſec. *Maſ. Erff.* ℣. 37. כל־ראש præmittunt voculam על־ 10. 20. & in marg. 6. 9. ℣. 38. כלה cum *Kri* כלו *Maſ. Erff.* ℣. 39. לשחוק *plene* 1. 2 ſic ſe. 5. ſec. *Maſ. impr.* ad c. 20, 7. vid. ſupra v. 26. ℣. 41. נתפשה Ita legunt *Orientales*, ſed נתפשו ſcribunt. והיה cum *Gaiah* 5. 6. ſec. *Maſ. Erff.* ℣. 44. הניס *Orientales* ita & ſcribunt & legunt.

p) *vaſtator irruit* Iob. 1, 15.

℣. 33. *q*) vid Eſ. 16, 10. *r*) *ex aruo fertili* c. 2, 7. cf. not. Ioſ. 12, 22. *s*) *e lacubus torcularium.* *t*) *non calcabit quiſquam* vel calcans (Eſ. 16, 10.) cum *Hedad.* c. 25, 30. *u*) q. d. tale *Hedad* erit in poſterum *Non-ens*, coll. Eſ. 16, 10.

℣. 34. *x*) *Inde a clamore* deuaſtatæ *Hesbonis*, qui continuat *vsque ad Eleale*, ſuper qua etiam clamant, tanquam deuaſtata, indeque porro vsque ad Iahaz &c. ſic *Schm.* *y*) Num. 32, 3. Eſ. 15, 4. *z*) Eſ. 15, 4. *a*) vid v. 3. 5. *b*) add. Ion. *grandis*, vid. not. Eſ. 15, 5. *c*) vid. not. Eſ. 15, 6.

℣. 35. *d*) *Atque ſic ceſſare faciam* &c v. 33. Comminatio eſt de abolendo cultu Moabitarum ſuperſtitioſo, vt v. 7. ſed ſimul explicatio alicuius cauſſæ, quæ inter alias Deum ad tantam iram contra Moabitas prouocauerit. *e*) *offerentem* holocauſtum *in celſo*. cf. Eſ. 16, 12.

℣. 36. *f*) Cf. ad hunc verſum, quæ notauimus Eſ. 15, 5. *g*) *inſtar tibiarum.* (5) Eſ. 5, 12. *h*) *perſtrepit*; tremulum cordis motum exprimit, ſicut tibiæ lugubres & citharæ tremulum ſonum edunt. *Schm* Eſ. 15, 5. *i*) *abundantia*, (2) quam, vel *opum*, quas *parauit* ſibi Moabus; ellipſis Pron. אשר poſt Nomen conſtructum, vt Pſ. 16, 3. Hoſ. 1, 2. cf. Eſ. 15, 7. *k*) *perierunt*, i. e. periit. enallage numeri Pl. pro Singul. qualis poſt Nomina collectiua frequens. Ion. *Propterea reliqua opes ipſorum, quas adquiſiuerunt, diſſipientur.*

℣. 37. *l*) *eſt caluitium*, i. e. *caluum* vel, *in omni capite.* Moabitarum eſt *caluitium*, vt c. 47, 5. Eſ. 15, 2. Ez. 7, 18. indicio luctus grauiſſimi. *m*) *raſa.* (1) ſc. Eſ. 15, 2. vbi tamen aliqui codd. legunt גדועה *defecta* per *Daleth* contra *Maſ. impr.*

מואב וקדקד בני שאון: אוי־לך מואב אבד עם־כמוש 46
כי־לקחו בניך בשבי ובנתיך בשביה: ושבתי שבות־ 47
מואב באחרית הימים נאם־יהוה עד־הנה משפט
מואב:

CAP. XLIX.

מט לבני עמון כה אמר יהוה הבנים אין לישראל אם־יורש
2 אין לו מדוע ירש מלכם את־גד ועמו בעריו ישב: לכן
הנה ימים באים נאם־יהוה והשמעתי אל־רבת בני־
עמון תרועת מלחמה והיתה לתל שממה ובנתיה באש
3 תצתנה וירש ישראל את־ירשיו אמר יהוה: הילילי
חשבון כי שדדה־עי צעקנה בנות רבה חגרנה שקים
ספדנה והתשוטטנה בגדרות כי מלכם בגולה ילך
4 כהניו ושריו יחדיו: מה־תתהללי בעמקים זב עמקך
הבת השובבה הבטחה באצרתיה מי יבא אלי: הנני
מביא עליך פחד נאם־אדני יהוה צבאות מכל־סביביך
6 ונדחתם איש לפניו ואין מקבץ לנדד: ואחרי־כן אשיב
את־שבות בני־עמון נאם־יהוה:
7 לאדום כה אמר יהוה צבאות האין עוד חכמה בתימן
8 אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם: נסו הפנו העמיקו
לשבת

t) *filiorum tumultus*, i. e. qui cum tumultu deuastandi sunt, coll. Am. 2, 2. Alii: qui tantum faciebant quondam gloriando strepitum, coll. Es. 17, 12.

℣. 46. u) v 7. Num. 21, 29. x) Es. 52, 5.

℣. 47. y) c. 23, 20. c. 49, 39. Recte *Kimchi*: Quia ait *in fine dierum*, vaticinium hoc implebitur in *diebus Messiæ*. Cf. similes promissiones de *Aegyptiis* c. 46, 26. *Elamitis* c. 49, 39. & *Ammonitis* v. 6. quæ spiritualiter sec. indolem N. T. intelligendæ. z) i. e. prophetia de pœnis Moabi a Deo iusto iudicio decretis. vid. v 21.

CAP. XLIX, 1. a) Vaticinium *contra filios Ammon*, Lothi posteros Gen. 19, 38. Israelitarum (a quibus tamen nihil quidquam læsi fuerant Deut. 2, 19.) omni æuo infensissimos hostes Ps. 83, 8. 9. cf. 1 Sam. 11, 1. seq. Ier. 40, 14. &c. templi ac Reipub tam Israeliticæ, quam Iudaicæ, euersionem improbo gaudio Ez. 25, 3. 6. ac probris Ez. 21, 33. Zeph. 2, 8. 10. prosequentes; Gileadem seu Gaditarum regionem, quam, nescio quo repetundarum iure, iam olim Iephtæ temporibus postulaverant, Iud. 11, 13. seqq. nunc, vbi trans-Iordanicæ tribus ab Assyriis deportatæ, per nefas, nec sine immani in Israelitas crudelitate, occupantes h. l. v. 1. & Am. 1, 13. Propter hæc & alia iuste ipsis pœna deuastationis decernitur, diuerso tempore infligenda, per Chaldæos sub Nebucadnezare Ier. 25, 21. 9. c. 27, 3. 6. per Arabes Ez. 25, 4. & ipsas Iudæorum reliquias sub Maccabæis Zeph. 2, 9. coll. Ioseph. A. I. lib. 12. c. 11. 12. Parallela vaticinia sunt Ez. 21, 33. seqq. c. 25, 2. seqq. Am. 1, 13. Zeph. 2, 8. 9. 10. b) Interrogatio serio adfirmans: Vtique filii sunt Israeli? Vtique eique heres illi est, *Schmid.* Intellige tribus cis-Iordanicas, abductis trans-Iordanicis superstites, ad quas ceu proximos consanguineos pertinuisset ius hereditatis, seu succedendi in abductorum terras. c) q. d. Ergo contra omne ius gentium *hereditavit*: &c. cum legitimus heres esse non posset, superstitibus aliquibus ex tribubus & *filiis* Israelis. *Schm.* d) qs. hereditario iure ad ipsos pertineret, manifesta tamen iniuria v. 2. Iud. 11, 23. Ps. 83, 13. e) S. *Rex eorum*

פתח באתנח

Sed probabilius alii: *Malkam*, Deaster Ammonitarum v. 3. Am. 1, 15. vbi cf. not. Alias *Milkom* 1 Reg 11, 5. & *Molech* v. 7. Hic dicitur *hereditasse*, (inquit *Schm.*) quia cultus eius in terram introductus est. f) i. e. *Ammonitæ*. sic Moabitæ *populus Camosi* c. 48, 46. & Israel tæ *populus Iehouæ* passim. g) quod ipsum a Moabitis quoque factitatum esse, notauimus ad c. 48, 1. ℣. 2 h) metropolim & regiam Ammonitarum 2 Sam. 11, 1. c 12, 26. 27. i) c. 4, 19. Am. 1. 14. k) *in tumulum deuastationis*, h. e. ita deuastabitur, vt ex ruina nihil præter rudera superfuturum sit. cf Deut. 13, 17. Ios. 8, 28. l) *succendentur*. c. 51, 58 m) *& hereditabit* aliquando. Obad. v. 17. forte sub Maccabæis, coll. not. v. 20. aut sec. *Kimchi, Abarb. Schm* tempore Messiæ. ℣. 3. n) vrbs Moabitica quidem c. 48, 2. 45. sed propter vicinitatem Ammoniticæ *Ai* periculo proxima; nisi malis. *Hesbonem* per interfluentem *Arnonem* in duas diuisam partes, quasi vrbes, ita vt altera pars Ammonitarum, altera Moabitarum forte fuerit. o) vid. v 1. p) c. 4, 8. c. 6, 26. c. 48 37. q) *discursate*. Hithp. (1) c. 5, 1. Iob. 1, 7. r) *inter macerias* villarum pagorumque, miseriam vestram deplorantes. Nah. 3, 17. s) vid. v. 1. t) Am. 1, 15. cf. Ier. 48, 7. ℣. 4. u) i. e. frustra gloriaris. Est enim occupatio obiectionis, qs. nemo ausurus sit Ammonitas, in planitie montibus clausa habitantes, omnibusque refertos thesauris, aggredi. cf c. 9. 22. x) cf. c. 21, 13. y) *fluet* enim *vallis tua* sc. sanguine consossorum, coll. Ez. 21, 37. c. 35, 8. *Fluere* vero & illa dicuntur, in quibus aliquid fluit, vt Ex 3, 8 &c. z) o filia *auersa*, refractaria c. 31, 32. deuia semper sequens Es. 57, 17. Forte etiam *auersa* dicitur in relatione ad patrem suum, pium Lothum a) c. 48, 7. b) dicendo: *quis* &c. cf. c. 21, 13. ℣. 5. c) *facturus, vt veniat* (quod tu quidem frustra gloriaris fieri non posse v. 4.) &c. d) i. e. hostes pauorem tibi incussuros. Opponitur securitati & præfidentiæ Ammonitarum v. 4. e) i. e. vndiquaque, vt nulla ex terminorum tuorum parte immunis sis. f) & *depellemini* instar dispersi gregis c. 50, 17. g) *ante se*, i. e qua patet, & quam viam ipsi non deliberatio, sed sors obtulerit: quod indicium est fugæ præcipitis & maximæ consternationis. cf. Am. 4, 3. h) Es. 13, 14. i) *vaganti, fugienti* ex terra sua Es. 16, 3. c. 21, 14. 15. i. e. non habebit vagans, qui ipsum ex dispersione recolligat. ℣. 6. k) v 39. c. 48, 47. ℣. 7. l) c. 25, 21. cf Es. 21, 11. vbi vid. not. it. c 34, 5. Ez 25, 12. 13. c. 35, 2. Am. 1, 11 Obad. totum & Mal. 1, 3. 4. 5. m) vrbe aut prouincia Edomitica v. 20. quæ procul dubio a Temane, Esaui nepote, sic nominata, coll. Gen. 36, 11. 15. 34. ac ponitur synecdochice pro tota Idumæa, coll. Obad. v. 8. 9. quia incolæ eius alias sapientiæ laudem maxime sibi arrogabant, coll. Baruch 3, 22. n) Es. 29, 14 o) *ab intelligentibus*. Rad. בין Kal. (1) Ps. 139, 2. Alii *a filiis* eius. p) & num *computruit, inutilis facta est*. Niph. (1) Am. 6, 4. ℣. 8 q) *Fugite* ergo. Nullum enim vobis consilium aut auxilium superest. v. 30 c. 48, 6. Imperatiuus non imperat h. l sed quid futurum sit prædicit. *Sch.* r) *vertite vos* ad fugam c. 48, 39. Imperat. in Hoph. quod rarissimum, vt והשכבה Ez 32, 19. cum Imperatiuum alias nullum habeat; At *Sch.* per enallagen personæ: *conuerterunt se, profundarunt* &c. in Præterito. s) *profundate* vel *profundabunt sedere*, i. e. quærite loca profunda, speluncas, foueas &c. in quibus possitis ab hoste tuti esse, & latitare. *Sch.* v. 30. cf. Es. 29, 15.

CAP. XLIX, v. 3. כי־שדדה sic 1. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. sic fu. 5. ℣. 5. נאם per *Kadma* 1. 8. ℣. 7. נסרחה sic per *Chateph*. 1, 2. 22. & in marg. 6. 9. sec. *Mas.* & *Erff.* ac *M. I.* Alii per *Schua* simplex.

לשבת ישבי דדן כי איד עשו הבאתי עליו עת פקדתיו׃
9 אם־בצרים באו לך לא ישאירו עוללות אם־גנבים
בלילה השחיתו דים׃ כי־אני חשפתי את־עשו גליתי 10
את־מסתריו ונחבה לא יוכל שדד זרעו ואחיו ושכניו
11 ואיננו׃ עזבה יתמיך אני אחיה ואלמנותיך עלי תבטחו׃
12 כי־כה אמר יהוה הנה אשר־אין משפטם
לשתות הכוס שתו ישתו ואתה הוא נקה תנקה לא
13 תנקה כי שתה תשתה׃ כי בי נשבעתי נאם־יהוה כי־
לשמה לחרפה לחרב ולקללה תהיה בצרה וכל עריה
14 תהיינה לחרבות עולם׃ שמועה שמעתי מאת יהוה
וציר בגוים שלוח התקבצו ובאו עליה וקומו למלחמה׃
טו. כי־הנה קטן נתתיך בגוים בזוי באדם׃ תפלצתך השיא
16 אתך זדון לבך שכני בחגוי הסלע תפשי מרום גבעה
17 כי־תגביה כנשר קנך משם אורידך נאם־יהוה׃ והיתה
אדום לשמה כל עבר עליה ישם וישרק על־כל־
מכותיה

s) pr. vrbis Fdomiticæ Ez. 25, 13. ex quo loco simul patet, *Theman & Dedan* duos extremos fuisse Idumææ terminos Alia Arabiæ Ier. 25, 23. vnde *Dedanitæ* Es. 21, 13. a *Dedane*, Abrahami filio Gen. 25, 3. & rursus alia Ez. 27, 15. c. 38, 13. quam *Boch.* Geogr. S. lib 4. c. 6. in littore maris Persici ad Orientem collocat & a *Dedane* Rhegmæ filio Gen. 10, 7. dictam putat. *u) exitium* iuste super Esaui posteros decretum. v. 32. c. 48, 16. *x) tempus*, inquam, quo *visitabo ipsum*. c. 6, 15.

℣. 9. *y) Si.* Conditio subindicat, Idumæam quodã comparationis tertio similem fore vel (1) *vineæ* tempore vindemiæ, vel (2) *domui*, opibus quidem refertæ, sed ab furibus expilandæ Ita cf. cum אם Cant. 8, 9. Interrogatio vero subsequens innuit eiusde Idumææ quandam in vtraque comparatione dissimilitudinem. Nimirum vindemiatores vindemiant vineã, sed ita vt aliquas relinquant racemationes; fures ita expilant domum, vt saltem non omne auferant, sed tantum, quantum sufficit pro vna vice: verum Idumæa, cum ab hostibus vindemiabitur vel expilabitur, nihil quidquam relinquetur; coll. v. 10. *z)* interrogatiue: *nonne relicturi essent*, coll. Obad v. 5. at *Sch.* ita: *Siue* vastatores tui *venturi sint* vt *vindemiatores*, nõ *relinquent racemationes*; *siue* tanquã *fures* (vtroque modo venturi sunt) *perdent abundantiam suam* inexplebilem, qui nihil tibi etiam relinquent. al lud. 8, 1. Es. 17, 6. Mich. 7, 1. cf. supra c. 6, v. *b) nonne perderent*. coll. Obad v. 5. sc. furando. Aut est mixtura sermonis proprii & improprii, ita vt sec. *Sch.* Τὸ *perdere* re-

respiciat vastatores, qui per fures intelliguntur. cf. Es. 37, 12. *c) sufficientiam suam*; i. e. quantum ipsis sat est Ex. 36, 7. vt saltem non omne auferant; sicut nec fieri potest, vt vna tantummodo nocte totum exspolient, præsertim, si domus magno diuitiarum adparatu referta sit.

℣. 10. *d)* Cohærentia cũ v. 9. hæc: Est quidem ita, vt dixi, sed tibi cum venerint, nihil quidquam reliquum facient vindemiatores & fures: *Nam*, si quæris, quomodo fieri hoc possit, *ego ipse nudabo* &c. *e) denudabo Esauum*, i. e. Idumæos v. 8. cf. Obad. v. 6. *f) detexi* vel *detegam* Es. 16, 3. c. 22, 8. *g)* c. 23, 24. in quibus latitare conatur Es. 45, 3. *h) & occultus* sc. esse *non poteris*. at. Ion. *vt si vellent se occultare, tamen non possint.* Sic esset Præt. idque de conatu intelligendum. *i)* vnde *deuastabitur*. c. 48, 15. 20. *k)* Eodem tropo, quo populum Idumæum *Esaui* nomine adpellauit, pergit eiusdem populi indiuidua *semen*, *fratres ac vicinos Esaui* cominare, intelligens promiscue omnes, qui vlla ratione ad Idumæos pertinent & in regione ipsorum habitant. *l) & vicinos eius.* v. 18. *m) ita vt totus ipse non sit* amplius. Ps. 59, 14. ℣. 11. *n) Relinque pupillos tuos*, i. e. eum populum, qui patrem in terris non habet, ac proinde apud te, ac tua partim tyrannide (cf. Ps. 137, 7. Obad. v. 10 seqq.) *pupillus* est. Ab illis igitur manum abstine; noli eos adfligere, vti adhuc fecisti. Subindicatur itaque simul caussa Idumæorum exitii. *o)* quos *ego viuificabo*, secus ac tu opinaris & cupis. Ps. 22, 30. *p) & viduas tuas*, quas tu maritis suis orbasti, aut pro desertis saltem habes. intellige populum Dei & cf. c. 51, 5. *q)* quæ *super me confident*, securitatem ac patrocinium suo tempore a me accepturi. 3. pers. Fem. formæ ותקרבנ Ez. 37, 7. ℣. 12. *r) quorum non erat ius*, seu qui tecum comparati, minus debebant, quam tu, bibere calicem iræ meæ, quippe qui essent populus meus c. 25, 29. *s)* c. 25, 15. *t) Tune ergo ille* sc. pessimus nebulo, qui præ omnibus pœnam promeritus es. *Sch.* cf. 2 Par. 28, 21. *u) plane impunitus euades?* immo vero *non* &c. c. 25, 29. *x) omnino bibes*, siue velis, siue nolis. c. 25, 28. 15. 16. cf. Obad. v. 16. ℣. 13. *y)* vid. not. c. 21, 5. & cf. Gen. 22, 16. Es. 45, 23. *z)* c. 19, 8. c. 24, 9. c. 50, 3. c. 44, 12. *a)* v. 22. Es. 63, 1. cf. not. Ier. 48, 24. *b) vrbes eius minores*, quæ Botsræ metropoli tanquam filiæ accensentur. *c)* c. 15, 9. ℣. 14. *d)* cf. Obad. v. 1. *e) & legatus.* ibid. & Es. 18, 2. *f)* Iam *missus* est, sc. ad dicendum: &c. *g)* sc. *Botsram* v. 13. vel *Idumæam* totam v. 17 ℣. 15. *h)* Obad. v. 2. cf. Am. 7, 2. 5. *A. Esra* apud *Kimchi*: Populus Idumæorum non adeo magnus, terraue ipsorum non admodum spatiosa fuit. q. d. ac proinde caussam quidem tantopere te efferendi non habebas. Forte etiam sic respiceret ad præteritas Idumæorum clades, de quibus cf not. Es. 21, 11. *i)* cf. 1 Reg. 14, 16. *k) contemtissimum inter homines.* Obad. v. 1. 2. *Sed Kimchi*, *Sch.* aliique accipiunt pro Futuro: *paruum* (*minimum*) *faciam te* &c. sc. vbi gentes contra te conuocauero v. 14. ℣. 16. *l) Terribilitas tua*, quam tibi imaginabaris (1) cf. 1 Reg. 15, 13. Es. 21, 4. hoc est sec. Vulg. *arrogantia tua*, vti hoc ipso inciso per adpositionem זדון לבך declaratur. *m)* c. 27, 9. Gen. 3, 13. *n) fastus*, inquam, *cordis tui*. 1 Sam. 17, 28. *o) habitantem*; *Iod* paragogicum hic & in seq. תפשי. Simul his epithetis innuitur caussa superbiæ Edomi; tanquam quæ ex eo ipso oriunda erat, quia tam alte habitabant. *Sch. p) in fissuris* (3) Obad. v 3. Cant. 2, 14 i. e. in altis ac præruptis petris. Montosa n. erat Idumæorum regio: vnde & mons *Seir* vocabatur. *q) tenentem.* cf not. c. 40, 10. *r)* cf. 2 Reg. 19, 23. Hab. 2, 9 *s) quamuis exaltares instar aquilæ* Obad. v 4. Ps. 139, 8. quæ nidum suum in altissimis & inaccessis montium fastigiis ponit. Am. 9, 2. 3. *t) nidum tuum.* Num. 24, 21. *u)* Obad. v 4. Am. 3, 11. ℣. 17. *x)* v. 13. c. 18, 16. c. 19, 8. *y)* cf. not. c. 19, 8. it. c. 50, 13.

℣. 8. כי per *Mikk.* 2. 5. 10. 14 20. 21. 22. ℣. 9. ישארו *defect.* 22. sic se. 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 10 כי per *Mun.* 1. 5. ℣. 11. נקה cum *Kri* נקי 1. & *Mas. Erff.* ℣. 13. עריה per *Sakephg.* 2. ℣. 14. שמועה *defect.* 2. sec. *Mas. Erff.* ℣. 16. pro אתך hab. אתך 1. & in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.* & *Erff.*

18 מכותה׃ כמהפכת סדם ועמרה ושכניה אמר יהוה
19 לא־ישב שם איש ולא־יגור בה בן־אדם׃ הנה כאריה
יעלה מגאון הירדן אל־נוה איתן כי־ארגיעה אריצנו
מעליה ומי בחור אליה אפקד כי מי כמוני ומי יעידני
ומי־זה רעה אשר יעמד לפני׃ לכן שמעו עצת־יהוה כ
אשר יעץ אל־אדום ומחשבותיו אשר חשב אל־ישבי
תימן אם־לוא יסחבום צעירי הצאן אם־לא ישים עליהם
21 נוהם׃ מקול נפלם רעשה הארץ צעקה בים־סוף
22 נשמע קולה׃ הנה כנשר יעלה וידאה ויפרש כנפיו
על־בצרה והיה לב גבורי אדום ביום ההוא כלב
23 אשה מצרה׃ לדמשק
בושה חמת וארפד כי־שמעה רעה שמעו נמגו
24 בים דאגה השקט לא יוכל׃ רפתה דמשק
הפנתה לנוס ורטט החזיקה צרה וחבלים אחזתה
כיולדה׃

v. 18. z) *Syr.* præmittit: *& deuastabitur.* Alii: *Et secundum subuersionem &c.* seu, quemadmodum se res habuit in subuersione Sodomæ &c. ita quoque *non habitabit ibi amplius &c.* c. 50, 40. Gen. 19, 25. Es. 13, 19. Am. 4, 11. a) *& vicinorum ipsius,* tam Sodomæ quam Gomorræ, sc. incolarum *Adamæ & Tseboim.* Deut. 29, 22. Hos. 11, 8.

v. 19. b) c. 50, 44. Ps. 7, 3. c) *adscendet* hostis, sc. Nebucadnezar. d) *ab elatione* (intellige ripam, nemorosam alicubi ac dubio procul elatiorem) *Iordanis,* quæ sæuis bestiis ac leonibus lustra præbebat, coll. Zach 11, 3. & not. Ier. 12, 5. c. 50, 44. Ita vero tropice vocat Babyloniam, ex qua Nebucadnezar venturus erat. e) Sch. *ad caulam fortis* sc. pastoris, h. e. terram Edomi, qui se fortem & inuictum iactat. Putauerim, *regionem* altis & præruptis montibus *arduam* seu *fortem* h. l. designari, qualis erat Idumæa v. 16. coll. Num. 24, 21. & hoc respectu dicitur h. l. hostis adscensurus. f) q. d. *momentabo,* vt *currere faciam ipsum.* i. e. velut vno momento faciam, vt currat. Verbum denominatiuum a רגע vel ארגיעה *momentum* Ex. 33, 5. Prou. 12, 19. Alii: *commouebo vel excitabo* Babylonium hostem. coll. Es. 51, 4. g) celeri fuga *currere ipsum* (Edomum) *cogam de super ipsa* sc. Idumæa ceu caula sua; c. 50, 44. al. celeri impetu *currere faciam* hostem *super* Idumæam. Gen. 41, 14. h) *electus* Ps. 89, 20. vel *iuuenis,* Ier. 15, 8. quem *ipsi* (Idumææ deuastandæ) *præficiam* c. 15, 3. i. e. iam elegi aliquem (vegeta ætate & animosum) qui deuastabit Idumæam, vobis quidem adhuc sed mihi neutiquam incognitum. i) *Nam,* vt ne putes, frustra fore hostis conatū, & vires tibi suppetere ad resistendum, *quis est &c.* k) c. 50, 44. Es. 44, 7. c. 46, 9. l) *condicet mihi,* seu *litem contestabitur contra me* in iudicio, vt, quod facere decreui, velut a iudicio coactus abrogem. Iob. 9, 19. m) *qui* (si velit se mihi, vel hosti a me electo, velut leoni gregem infestanti, opponere) *consistere coram me possit.* Ps. 76, 8. Prou. 27, 4.

v. 20. n) Es. 14, 24. 27. o) v. 7. p) *trahent eos* (4) 2 Sam. 17, 13. canum instar Ier. 15, 3. q) *minimæ ouium,* debiles & ad paucitatem redactæ oues c. 50, 45. cf. Zach. 13, 7. sc. *populus meus,* coll. Ez. 25, 14. Hyrcanus enim Simonis Maccabæi filius, Idumæam occupauit; *Ioseph.* Antiq. I. lib. 13. c. 17. Alii *gregarios* intelligunt hostium *milites.* coll. Ier. 14, 3. Proponitur vero sub schemate paradoxi (quale Apoc. 6, 16. 17.) mira rerum catastrophe, qua futurum, vt Iudæi, misere quondam diuexati, in Idumæis id ipsum statuant, quod passi ab illis fuerant. cf. v. 2. Paradoxon enim Idumæis videbatur, ab illis euersum se iri, quos tanquam miseras oues hucusque contemserant adflixerantque. r) *deuastabit* (Num. 21, 30.) Dominus *super illis mansionem ipsorum* c. 23, 3. h. e. faciet, vt vrbes ipsorum ædes que, derepente ab hostibus vastandæ, velut in capita Idumæorum ruant. c. 50, 45.

v. 21. s) *casu eorum,* velut ex loco alto, vnde grauior est lapsus. Putant nonnulli, respici ad id, quod Edomitæ f ... in montibus habitarint; cf v. 16. At *Schm.* Potest tamen etiam, inquit, spectari magnitudo regni Edomitici. cf. Ez. 26, 15. c. 31, 16. t) c. 8. 16. u) *Clamor* existet, c. 48, 3. *cuius vox.* x) *apud vel in mari algæ,* (*rubrum* vulgo vocant) quod ab Idumæa non procul aberat, imo & fines eius alicubi attingebat, coll. 1 Reg. 9, 26.

v. 22. y) *Schm.* ita connectit: Quodque hactenus prædictum, breue post tempus implebitur: nam *ecce &c.* cf. not. c. 48, 40. z) *& aduolabit* sc. hostis (4) Deut. 28, 49. a) ibid. cf. Es. 8, 8. b) vid. v. 13. c) vid. not. c. 48, 41.

v. 23. d) cf. c. 25, 26. Es. 17, 1. (ibidemque not. de historia vrbis & regni Damasceni) seqq. Am. 1, 3. seqq. Ceterum metropolis h. l. includit simul totum regnum: hinc *Chamath & Arpad,* tanquam præcipuæ post Damascum vrbes quoque nominantur. e) c. 15, 9. c. 50, 12. f) *Antiochia;* sec. alios *Epiphania,* coll. not. Num. 34, 8. Es. 11, 11. g) *& Aradus.* vt cum aliis not. 2 Reg 18, 34. *Trem.* tamen & *Iun.* ad h. l. per *Arpad* non intelligunt *Aradum,* insulam maris Phœnicii, sed Syriæ partem supra regnum Chamatæ, & totum tractum, monti Tauro & Amano *substratum.* h) sc. de aduentu hostium c. 10, 22. 2 Reg. 19, 7. i) *& liquefacti sunt,* metu exanimati sunt. Ex. 15, 15. k) *in mari,* figurate pro *maris accolis,* Aradiis ceterisque Phœnicibus. l) trepida *solicitudo* (6) Ios. 22, 24. Ez. 4, 16. Prou. 12, 25. oppos. *tranquillitas.* m) *tranquillum esse non potest,* quasi hoc nuncio non aliter ac ingenti aliquo vento & tempestate agitaretur, cf. Es. 57, 20.

v. 24. n) *Remisit* sc. manus suas, vel *remissa facta est,* i. e. tanto pauore consternata, vt nec resistere ausa, sed ad fugam protinus conuersa fuerit. c. 6, 24. o) metonymia vrbis pro incolis eius. p) *vertit* sc. se ipsam, aut faciem suam, vel tergum. c. 48, 39. q) *& tremorem* (1) *adprehendit,* pro *tremor adprehendit ipsum* cf. c. 8, 21. c. 50, 43. Videtur oppositio fieri ad arma. q. d. non arma, sed horrorem apprehendit. *S.* Rad. Chald. רטט *commotus fuit, contremuit;* conf. רתת Hos. 13, 1. & Chald. & Syr. רתיתא (quo *Syr.* vtitur h. l.) *tremor,* a Rad. רתת *tremuit, contremuit.* r) *cum doloribus parturientis* Es. 66, 7. Similem vsum præfixi ו conf. Ec. 21, 4. &c. s) *corripuit eam.* Es. 21, 3. Ps. 48, 7.

---

v. 18. כמהפכת cum *Gaiah* 5. 6. 8. 9. 23. v. 19. יעידני *Orientales* scribunt יעודני. v. 20. *Spatium* il. præmittunt 1. 6. 9. 10 12. 19. 20. 21. 22 23. לא ישים sic per *Merca* 1. 2. & sic fe. 5. v. 21. Pro קורה hab. קולם 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. sic ic. 5. v. 22. והיה cum *Gaiah* 5. 6. 9. sec. *Mas. Erff.* v. 24. הפנתה He per *Kametsch.* 1. 2. 22. sic su. 5. sed per il *Chirek* etiam *Mas. Erff.*

כיולדה : איך לא־עזבה עיר תהלה קרית משושי : כה
26 לכן יפלו בחוריה ברחבתיה וכל־אנשי המלחמה
27 ידמו ביום ההוא נאם יהוה צבאות : והצתי אש
בחומת דמשק ואכלה ארמנות בן־הדד :
28 לקדר ׀ ולממלכות חצור אשר הכה
נבוכדראצור מלך־בבל כה אמר יהוה קומו עלו אל־
29 קדר ושדדו את־בני־קדם : אהליהם וצאנם יקחו
יריעותיהם וכל־כליהם וגמליהם ישאו להם וקראו
ל עליהם מגור מסביב : נסו נדו מאד העמיקו לשבת ישבי
חצור נאם־יהוה כי־יעץ עליכם נבוכדראצר מלך־בבל
31 עצה וחשב עליהם מחשבה : קומו עלו אל־גוי שליו
יושב לבטח נאם־יהוה לא־דלתים ולא־בריח לו בדד
32 ישכנו : והיו גמליהם לבז והמון מקניהם לשלל וזרתים
לכל־רוח קצוצי פאה ומכל־עבריו אביא את־אידם
3 נאם־יהוה : והיתה חצור למעון תנים שממה עד־עולם
34 לא־ישב שם איש ולא־יגור בה בן־אדם : אשר
היה דבר־יהוה אל־ירמיהו הנביא אל־עילם בראשית
לה מלכות צדקיה מלך־יהודה לאמר : כה אמר יהוה
צבאות הנני שבר את־קשת עילם ראשית גבורתם :
והבאתי

תהלת קרי vicinitatem & mutua fœdera, vel quod a Kedarenis eo tempore habitarentur, vel denique (vt S. mauult)

יתיר ו quod hæc fuerit alia Chatsôr Kedarenorum seu Arabiæ, ita vt generali adpellationi addatur Kedar, specialis regnorum

עליכם ק Hatsor, quia hæc inter Arabiæ regna præstantissima g) cf. v. 30. Præmittitur statim huius vaticinii complementum, vt c. 46, 2. h) Surgite, o hostes Babylonii. v. 31. 30 i) Arabes, Iud. 6, 3. 33. Iob. 1, 3. sic dictos, quod respectu Palæstinæ Orientem versus habitarent. Gen. 25, 6.

t) c. 4, 31. c. 6, 24. Es. 13, 8. Mich. 4, 9. 10.

℣. 25. u) dicendo *Quomodo* (q. d. quam inopinato & quam horribiliter!) *non deserta est* &c. q. d. Nullus est modus desertionis, aut gradus, quem Damascus non sit experta. *Pyal* (z) Es. 32, 14. x) i. e. *laudatissima* & illustris quondam, sc. Damascus. At S. verba Dei facit, & de Hierosolyma interpretatur, quasi exprobraret Damascenis, vrbem suam populumque ab ipsis iniuste infestatam fuisse. cf. Es. 62, 7. y) Es 65, 3. *vrbs gaudii mei*, sc. populi Damasceni. cf. Es. 32, 13. Ps. 48, 3.

℣. 26. z) *Propterea*, sc. vt constet magis, quomodo deserenda sit; vel, quia Damascus non omisit Hierosolymam infestare. a) *exscindentium* c. 50, 30. 1 Sam, 2, 9.

℣. 27. b) Am. 1, 4. c) *in muro*, cui domus vetusto ædificandi more superædificatæ primo omnium incensæ sunt, flammam deinde latius per totam vrbem sparsuræ. vel *intra murum*. d) *palatia Benhadadi*. Ita *domus Hasaelis* Am. 1, 4. i. e. nobilissima quæque ac regia partim ædificia Damasci, cuius ambo illi illustrissimi quondam Reges fuerunt 2 Reg. 13, 3.

℣. 28. e) *Contra Kedar* c. 2, 10. seu *Arabes Kedarenos*, dictos h. l. synonymice *filios Orientis* cf. c. 25, 20. 24. Es. 21, 16. 17. (vbi videsis not. (z) Ez. 27, 21. f) *Hatsor* v. 30. 33. Regia quondam vrbs fuit Cananæorum septentrionalium, Regem habens potentem & plurium Regulorum dominum Ios. 11, 1. 2. 10. sicut & h. l. *regna* pluraliter ei tribuuntur; erat vastata quidem a Iosua v. 11. sed instaurata posthac a Cananæis Iud. 4, 2. Iunguntur vero Kedarenis *regna Hatsoris* vel propter vici-

℣. 29. k) in quibus habitabant Arabes, vt pascua facilius permutare possent. Scenitarum nomen velut proprium hinc indepti Iud. 8, 11. 2 Par. 14, 14. cf. Cant. 1, 5. l) Arabum præcipuæ opes erant greges pecudum & cameli v. 32. Strabo lib. 16. m) sc. hostes. n) *cortinas eorum*, tegendis tentoriis Es 54, 2. Hab. 3, 7. o) Ps. 8, 4. p) sec. accent. construe: *& conclamabunt vndiquaque contra eos* (i. e. conclamando inicient eis) *formidinem*. cf. c. 20, 3. ℣. 30. q) *Vagamini, fugite*. c. 50, 3. 8. Imperatiui prophetici pro Futuris. r) vid. not. v. 8. s) cf. not. v. 28. t) vid. v. 28. u) sc. exitiosum v. 20. x) c. 11, 19. c. 48, 2. y) sc. malam. ibid. & Ez. 38, 10. ℣. 31. z) *Adscendite* v. 14. Verba non consultantis Nebucadnezaris v 30. sed ipsius Dei. additur enim: *dictum Iehouæ*. cf. v. 28. Imperatiui significant, Deum prouidentia admirabili ita omnia gubernaturum, vt hostes, politicis rationibus velut mandato diuino inducti, adscendant. a) *tranquillam*, sine metu Ez. 23, 42. Iob. 16, 12. c. 21, 23. b) cf. Iud. 18, 7. Ez. 38, 11. c) vrbes munitas nullas habet; sed *oppida campestria* sine muris Ez. 38, 11. Deut. 3. 5. d) *solitarius* Deut. 32, 12. vel *solitarie separatim habitant*, quisque domi suæ, in profunda pace & securitate; *Cocc.* non collecti, sed in suis quisque domibus Deut. 33, 28. coll. 1 Reg. 5. 5. vel *separatim* a reliquis gentibus, nulla habentes cum aliis fœdera aut commercia Num. 23, 9. coll. Iud. 18, 7. ℣. 32. e) cf. not. v. 29. f) *ventilabo* proiiciendo *versus omnem ventum* seu plagam mundi; non aliter, ac frumentum contra ventum in area spargi solet v. 36. Ez. 5, 12. 2. g) Vulg. *qui sunt attonsi in comam*. Sic fere LXX. & Ion. Vid. not. c. 9, 25. c. 25, 23. At S. vt sint *abscissi* s. exterminati in omnem *angulum*. Ita cf. Deut. 32, 26. h) *partibus* seu *lateribus eius*, sc. populi Arabum & Hatsor, 1 Reg. 5, 4. i) *calamitatem ipsorum*. v. 8. c. 18, 17. Iob. 21, 17. ℣. 33. k) v. 30. 28. l) c. 10, 22. c. 51, 37. m) seu in *deuastationem*. c. 9, 10. n) v. 18. ℣. 34. o) cf. not. c. 14, 1 p) v. 35. c. 25, 25. Es. 22, 6. Ez. 32, 24. *Elymæos*, Medis vicinos; quod nomen latius aliquando sumtum vicinas aliquot prouincias, Carbianam, Massabiticam, Gabianam, Ipsamque Susianam (coll. Dan. 8, 2.) comprehendit; *Bochart*. Geogr. S lib. 2. c. 2. Hoc tempore vero existimat *S*. Elymæos neq; ad Medos, neque ad Persas pertinuisse, sed peculiarem populum fuisse, prius a Nebucadnezare subactum, antequam Persis accederet cum regno Babel. Imo illis semper fuere proprii Reges, inquit *Boch*. d. l. quorum, præter Ieremiam, etiam *Strabo* meminit. Ceterum quia hæc gens se Babyloniæ iunxerat contra Iudæam Es 22, 6 similiter hic in comminationibus Babyloniæ iungitur. *Lightf.* Chron p. 123. q) *Principium regni Zedekiæ* accipi potest, vt c. 28, 1. pro anno illius quarto. *Idem ibid.* ℣. 35. r) adpositio: *Principium fortitudinis ipsorum* i. e. præcipuum illud armorum genus, quo valent. ibid. cf. Am. 6, 6. & *Strabo* lib. XVI. p. m. 595.

℣. 25. תהלה sine Kri 23. ℣. 28. ושדדו ita cum *Meth*. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23., contra *Mas. impr.* & *Erff.* ℣. 30. עליהם cum Kri עליכם 2. 5. 6. 7. 8 9. 22. & *Mas. Erff.* Idemque Kri sequuti sunt. *Vulg*. & *Ion*. ceteri codd. omittunt. ℣ 34. צדקיה ita 2. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 22 23 sec. *Mas. impr.* h. l. & c. 27, 12. Alii habent צדקיהו. ℣. 35. שובר *plene* 5. sic sc. 1. 2 sec *Mas.* 1, 2. & *Erff.*

36 וְהֵבֵאתִי אֶל־עֵילָם אַרְבַּע רוּחוֹת מֵאַרְבַּע קְצוֹת הַשָּׁמַיִם
וְזֵרִתִים לְכֹל הָרֻחוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא־יִהְיֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא־
37 יָבוֹא שָׁם נִדְּחֵי עֵילָם׃ וְהַחְתַּתִּי אֶת־עֵילָם לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם
וְלִפְנֵי ׀ מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהֵבֵאתִי עֲלֵיהֶם ׀ רָעָה אֶת־חֲרוֹן
אַפִּי נְאֻם־יְהוָה וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב עַד־כַּלּוֹתִי
38 אוֹתָם׃ וְשַׂמְתִּי כִסְאִי בְּעֵילָם וְהַאֲבַדְתִּי מִשָּׁם מֶלֶךְ וְשָׂרִים
39 נְאֻם־יְהוָה׃ וְהָיָה ׀ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים אָשׁוּב אֶת־שְׁבִית
נ עֵילָם נְאֻם־יְהוָה׃ הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
2 בָּבֶל אֶל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים בְּיַד יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא׃ הַגִּידוּ בַגּוֹיִם
וְהַשְׁמִיעוּ וּשְׂאוּ־נֵס הַשְׁמִיעוּ אַל־תְּכַחֵדוּ אִמְרוּ נִלְכְּדָה
בָבֶל הֹבִישׁ בֵּל חַת מְרֹדָךְ הֹבִישׁוּ עֲצַבֶּיהָ חַתּוּ גִּלּוּלֶיהָ׃
3 כִּי עָלָה עָלֶיהָ גּוֹי מִצָּפוֹן הוּא־יָשִׁית אֶת־אַרְצָהּ לְשַׁמָּה
4 וְלֹא־יִהְיֶה יוֹשֵׁב בָּהּ מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה נָדוּ הָלָכוּ׃ בַּיָּמִים
הָהֵמָּה וּבָעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה יָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה
וּבְנֵי־יְהוּדָה יַחְדָּו הָלוֹךְ וּבָכוֹ יֵלֵכוּ וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
ה יְבַקֵּשׁוּ׃ צִיּוֹן יִשְׁאָלוּ דֶּרֶךְ הֵנָּה פְנֵיהֶם בֹּאוּ וְנִלְווּ אֶל־יְהוָה
6 בְּרִית עוֹלָם לֹא תִשָּׁכֵחַ׃ צֹאן אֹבְדוֹת הָיָה עַמִּי
רֹעֵיהֶם הִתְעוּם הָרִים שׁוֹבְבִים מֵהַר אֶל־גִּבְעָה הָלָכוּ

שָׁכֵחוּ

℣. 36. s) cf. Dan. 7, 2. Apoc. 7. 1. i. e. populos in quatuor plagis mundi circumcirca Elymæos habitantes. t) vid. Deut. 4, 32. Ef. 13, 5. Pf. 19, 7 u) v. 32. c. 51, 2. x) *gens* vlla ex finitimis. 1 Reg. 18, 10. y) aliquis *difpulforum*. c. 30, 17.

℣. 37. z) *Et confternabo*. a חתת c. 1. 17. a) perfequentium victos in bello & fugientes c. 9, 15. b) exceptis tamen, quos v. 35. dixerat in quatuor ventos difpertitum iri, coll. v. 39. S.

℣. 38. c) *Atque fic ponam* &c. fubiiciendo eam exterorum imperio, vt agnofcant, me effe fupremum ipforum Regem, a cuius dominio fuperbe quidem illi, fed fruftra independentiam fibi imaginati funt. cf. c. 1, 15. c. 43, 10. Ez. 20, 34. d) quos quidem femper adhuc habuerunt proprios. vid. not. v. 34.

℣. 39. e) *Fiet tamen*. f) v. 6. vid. not. c. 48, 47. g) Act. 2, 9.

CAP. L, 1. h) Etfi iam edita fuiffet anno 4. Ioiakimi c. 25, 13 1. tamen vltima in toto volumine eft prophetia nec fine ratione, coll. c. 25, 26. Loquitur vero de *Babele*, non folum proprie dicta, fed & myftica, coll. not. Ef. 13, 1. feqq. c. 14, 1. feqq. i) & *contra terram* Babelis, cui itidem, ac vrbi, ruinam minatur. coll. v. 3. 10.

℣. 2. k) *inter gentes*, a Babele hucusque mifere vexatas c. 51, 7. 20. feqq. l) & *præconiate*. 1 Par. 15, 16. Imperatiui prophetici: q. d. Futurum eft, vt annuncietur inter gentes, ac præconietur &c. m) Ef. 13, 2. in fignum concurfus, & hic rei lætæ. Nam apud veteres tam res lætæ, quam triftes per figna, in montibus & locis altis erecta, fignificari & celeriter publicari folebant. S. n) i. e. publice & palam promulgate. o) v. 9. 46. Ef. 21, 9. p) *pudefactus eft* in cultoribus fuis, quos

עילם קרי

non potuit ab exitio feruare. Ion *confufi funt*, *qui colebant Belum* &c. Verbum vindicam ex בוש

אשיב ק

שבות קרי

CAP. L.

& יבש, vt c. 2, 26. c. 10, 14. q) præcipuus Babyloniorum Deafter. c. 51, 44. Ef. 46, 1. r) itidem ex præcipuis Chaldæorum Deaftris, vnde Reges ipforum denominati; Merodach Baladan Ef. 39, 1. & Euilmerodach Ier. 52, 31. ficut *Belfchatfar* a *Belo*, *Nebu-*

היו קרי

שובבום קרי

cadnezar, *Nabonaffar*, & *Nabopolaffar* a *Nebone* Ef. 46, 1. s) c. 44, 19. t) c. 46, 5. u) Lev. 26, 30. ℣. 3. x) Medi, Babeli feptentrionales, v. 9. 41. cum ceteris borealibus c. 51, 27. 28. & deinde Perfis. Ef. 41, 25. y) c. 49, 13. Succeffiue hoc factum eft, non vno tempore, coll. not. ad Ef. 13, c. z) locutio Hebraica, i. e. tam iumenta, quam homines c. 51, 62. Gen 6, 7. Ex 9. 25 &c. a) *cogentur excedere* f. *vagari* ex Babele in exilium v. 8. Gen. 4, 12. 14. b) & *abibunt*. Afyndeton emphaticum. c. 9, 9. ℣. 4. c) fc. *initialiter* quidem ac *typice* poft expugnatam a Perfis Babelem proprie dictam; cum, permittente Cyro, Iudæi cum Ifraelitis fibi quondam adfociatis 2 Par. 11, 16. 17. ex captiuitate redibunt. Efr. 1, 1. feqq. complete vero & *eminentius* tempore N. T. v. 20. poft excifam Babelem myfticam (vid. not. v. 1.) coll. v. 8. feqq. cum Apoc. 18, 4. 2. feqq. Certe hanc expofitionem flagitat magnitudo fequentium promiffionum, v. gr. de fœdere æterno nec vnquam obliuioni tradendo. &c. quæ non quadrant ad tempora V. T. poft captiuitatem Babylonicam: item diftinctio *Ifraelis* (10. tribuum) & *Iudæ*, qualis v. 20. c. 30, 3. 4. (vbi vid. not.) quæ vrget, vt per *Ifraelem* amplius quid intelligatur, quam modicum illud Ifraelitarum, Iudæis olim adiunctorum, & cum illis ex Babele reducum, fc. plenitudo 10. tribuum Rom. 11, 25. præfertim quia non dicitur, *filii Iudæ cum Ifraelitis* feu particula Ifraelitarum, fed *filii Ifraelis*, (tanquam plures) *ipfi*, inquam, & *filii Iudæ vna*. d) c. 31, 9. e) pœnitentialiter, coll. not c. 3, 21. & c. 31, 9. At *Kimchi* & *S.* præ lætitia. f) cf. omnino Hof. 3, 5. Ef. 55, 6. ℣. 5. g) *Tfionem* (obiectiue, vt Ef. 45, 11.) i. e. *de Tfione*, a qua extorres adhuc fuerunt, *interrogabunt* fc. quosuis & vbique obuios, vt perdifcant, quæ fit breuisfima & expeditisfima via illuc perueniendi, vbi Deum fuum colturi funt. c. 51, 50. h) fec. accent. *in via* (cum iter ingresfi fuerint) *huc erunt directæ facies illorum*, i. e. recta & fine ambagibus pergent Tfionem, velut fcopum ante oculos. i) dicendo: *venite* & *adiungite vos* f. *adhærefcite*. Ef. 56, 6. cf. Hof. 6, 1. Imperat. anomal. vt Ioel 4, 11. k) Ef. 61, 8. Ier. 31, 31. 32. c. 32. 40. l) quod *non obliuioni traditur*. cf. c. 20, 11. ℣. 6. m) Oues *pereuntes*; i. e. neglectæ hucusque a paftoribus, ita vt in deuia dilapfæ, partim perierint, partim in periculo pereundi fuerint. Pf. 119, 176. LXX. ἀπολωλότα (cf. Matth. 10, 6.) quod *Ar.* vertit *errantes*. cf. Ef. 27, 13, Ez. 34, 5. Matt. 9, 36. n) qui præfumebant ac debebant effe *paftores illorum*; Reges quidem maxime, coll. c. 2, 8. fed & facerdotes ac Pfeudoprophetæ; cf. not c. 23, 1. o) *errare fecerunt*, imo *feduxerunt*. Ef. 3, 12. c. 19, 13. cf. Ier. 2, 8. c. 10, 21. p) qui ouibus periculofisfimi funt, inprimis fi virgultis intricentur. Intelliguntur vero cultus idololatrici, in montibus præcipue erecti & exerciti. *S.* q) *in montibus reuerti* (i. e. vagari ac circumerrare) *eos fecerunt*. Duo fubinnuit hoc verbum 1) *recesfionem* a caula ad deuia, coll. c. 8, 5. 2) *continuum* in deuiis errorem; nam שוב *ire ac redire* alicubi eft, Pf. 23, 6. r) ab vno idololatriæ genere in aliud. *S.*

℣. 36. אישר per *Sakephg*. 6. 9. 10. 20. 21. ℣ 37. אתם *defect* 1. 5. 6. 9. 23. & fic fe. 2. fec. *Maf*. 1. 2. & *Erff*. fed præter *Impr*. ad Ef. 23, 2. CAP. L, ℣. 3. כי per *Makk* 1. 2. 5. ℣. 4. ההמה per *Pat*. 17. 18. & *Ber*. ובכה fic per ה fcribit & per ו legit 2. contra *Maf*. 2. *impr*. & *Erff*. h. l. item *impr*. ad Ef. 32, 39. ℣. 6. שובבים *Orientales* per *Iod* legunt & fcribunt; e contrario 2. 5. per *Vau*.

מערכה
atlem. v. 14. Iud. 20, 22. verbum ſæpe includit ſu-
צאו קרי
um verbale. cf. 1 Sam. 17, 21. g) *inde* ſc. e terra ſeptentrionis, a populis aquilonaribus. h) quibus maxime valet ille
תשמחו ק׳
תעלזו קרי
תפושו קרי
ותצהלו קרי
borealium gentium cœtus, coll. c. 49, 35. Eſ. 22, 6. Ponitur ſpecies præcipua pro quouis genere armorum,
אשיותיה קרי
vt v. 14. i) ſunt *velut tela herois*. Pſ. 127, 4. כ veritatem notat, vt Gr. ὡς Ioh. 1, 14. k) Ion. *orbantis* ſc. matres, interficientis iuuenes. Cocc.

7 שכחו רבצם : כל־מוצאיהם אכלום וצריהם אמרו לא
נאשם תחת אשר חטאו ליהוה נוה־צדק ומקוה
8 אבותיהם יהוה : נדו מתוך בבל ומארץ כשדים יצאו
9 והיו כעתודים לפני־צאן : כי הנה אנכי מעיר ומעלה
על־בבל קהל־גוים גדלים מארץ צפון וערכו לה משם
י תלכד חציו כגבור משכיל לא ישוב ריקם : והיתה
11 כשדים לשלל כל־שלליה ישבעו נאם־יהוה : כי
תשמחי כי תעלזי שסי נחלתי כי תפושי כעגלה דשא
12 ותצהלי כאברים : בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם
13 הנה אחרית גוים מדבר ציה וערבה : מקצף יהוה לא
תשב והיתה שממה כלה כל עבר על־בבל ישם וישרק
14 על־כל־מכותיה : ערכו על־בבל סביב כל־דרכי קשת
טו ידו אליה אל־תחמלו אל־חץ כי ליהוה חטאה : הריעו
עליה סביב נתנה ידה נפלו אשויתיה נהרסו חומותיה
כי נקמת יהוה היא הנקמו בה כאשר עשתה עשו־לה :
16 כרתו זורע מבבל ותפש מגל בעת קציר מפני חרב
17 היונה איש אל־עמו יפנו ואיש לארצו ינוסו : שה
פזורה ישראל אריות הדיחו הראשון אכלו מלך אשור
וזה

s) *cubilis ſui* (4) Eſ. 35, 7. c. 65, 10. ſc. Iehouæ & cultus eius veri. ſic v. ſeq. dicitur *manſio ſ. caula iuſtitiæ*. cf. Matth. 9, 36.
℣. 7. t) *non rei fiemus*, aut *reatus pœnam luemus*, ſi ... deuorauerimus eos. Quod longe ... ter ſe habebat, cum adhuc eſſent in caula ſuo, c. 2, 3. Pſ. ... 22. cf. Ier. 30, ... u) ſec. accentus ſunt verba prophetæ potius, quam hoſtium: q. d. hæc omnia vero contigerunt eis pro eo, quod &c. x) v. 14. c. 33, 7. Zeph. 1, 17. 2 Reg. 17, 7. y) c. 31, 23. per adpoſitionem: *manſori* (Vulg. *decori*) *iuſtitiæ*, in qua ſecure, velut oues in caula, conquieſcebant, nemine eos per iniuſtitiam opprimente. Ita igitur vocatur Iehouah, vt v. 6. *cubile Iſraelitarum*, aut alibi *rupes ſalutis & arx*. cf. c. 17, 12. At S. aliique per aſyndeton: *& habitaculo iuſtitiæ*, h. e. templo Domini. z) *& ſpei patrum ſuorum*, i. e. ei, in quem non fruſtra ſperarunt patres eorum, ſc. *Iehouæ*. c. 14, 8. c. 17, 13.
℣. 8. a) Nunc vero *fugite* &c. c. 51, 6. 45. Eſ. 48, 20. Apoc. 18, 4. b) *velut capri ante gregem*, gregis ductores. Eſ. 14, 9. Ergo adloquitur (1) in genere populum, vt ex Babele quantocius fugiant, deinde vero (2) in populo ſpeciatim aliquos προηγουμένους, vt populo, velut gregi, exemplo ac ductu ſuo præeant; quales olim ſub reditum ex Babele proprie dicta fuerunt Zorobabel, Ioſua, Eſra & Nehemias; quales nec deerunt populo Dei tempore excidii Babylonis myſticæ.
℣. 9. c) c. 51, 1. Eſ. 13, 17. d) Eſ. 8, 7. Neh. 3, 3. e) Medorum ac Perſarum, aliorumque ſub Cyro. v. 3. c. 51, 27. 28. f) *& inſtruent*. ſc.
מערכה

ſic. Vulg. *interfectoris*. cf. 1 Sam. 15, 33. At. LXX. & Ar. *periti*; Syr. *proſpere agentis*: qſ. per Sin ſcriberetur. vid. infra Varr. lect. l) qui, vel quorum (telorum) quoduis *non* &c. ſed certo ferient & perimient Babylonios. cf. 2 Sam. 1, 22. ℣. 10. m) terra *Chaldæorum*, vt c. 51, 35. Ez. 11, 24. n) i. e. tantum accipient ſpolii, quantum cupiunt. ℣. 11. o) Subiicitur cauſſa, quare Dominus Chaldæam hoſtibus in prædam daturus ſit? nimirum *quia* Chaldæi prædati etiam Iudæos, & de iis lætati fuerunt, quod ius talionis eſt. S cf. v. 15. p) c. 12, 7. Eſ. 17, 14. q) *validi & obeſi* (aut ſec. Keri *obeſa*, in reſpectu ad collectiuum *Babel* vel *Chaldæa*.) *facti eſtis* (3) Hab. 1, 8. Mal. 3, 20. r) *vt vitula herbaria*, i. e. in herbis continuo paſta (1) cf. Gen 1, 11. At *Raſchio*, *Bocharto* & *Guſſet*. eſt Particip. a דוש *triturans*, adeoque ex tritura comedendo *pingueſcens*; Ion. & Syr. *vituli ſaginati*: bonis enim triturantis os capiſtrare lex prohibebat, Deut. 25, 10. ita vt trituræ tempore inter Iudæos quam maxime pingueſcerent. Vid. not. Hoſ. 10, 11. & infra Varr. lect. s) *& præ ferocia hinnitis* c. 5, 8. t) *ſicut fortes* equi, caballi. c. 8, 16. ℣. 12. u) c. 49, 23. x) Ion. *cœtus veſter*. cf. Eſ. 50, 1. y) c. 15, 9. z) Ion. *regio veſtra*. a) ſc. Deo ac populo eius inimicatum, h. l. Chaldæorum, q. d. *finis eorum* hic tandem erit, vt fiant *deſertum* &c. cf. c. 10, 25. b) c. 51, 43. ℣. 13. c) *non erit habitata* ſc. Babel v. 39. c. 25, 12. Ez. 29, 11. cf. Apoc. 18, 7. Ceterum in Babele proprie dicta ſucceſſiue hoc factum, coll. ſupra not. v. 3. at in myſtica fiet de inſtanti Apoc. 18, 8. 10. 16. 19. d) c. 49, 17. Zeph. 2, 15. e) c. 19, 8. 1 Reg. 9, 8. ℣ 14. f) *Diſponite* ſc. aciem. v. 9 Apoſtrophe ad Medos & Perſas. g) conf. not. v. 9. h) *iaculamini contra eam*. Kal (1) a ירה cf. Thr. 3, 53. i) *ne parcatis telis*. c. 51, 3. k) cf. v. 7. 24. 29. ℣. 15. l) *clamore bellico*, qualis fuit Iſraelitarum, quando Ierichuntem cinctam inuaſuri erant Ioſ. 6, 5. 16. S m) *dabit* enim, vel, donec deuicta *dederit manum ſuam*, geſtu ſubmittentis ſeſe & quaſi vinciendas manus præbentium; coll. 1 Par. 29, 24. 2 Par. 30, 8. Thr. 5, 6. n) cf. Ioſ. 6, 5. Apoc. 18, 2. o) *fundamenta eius* (1) cf. cognatum Eſ. 16, 7. & Chald. אשיא Eſr. 4, 12. c. 5, 16. p) c. 51, 44. 58. q) c. 51, 11. r) *vleiſci-mini* igitur *illam* ſec. hanc vltionem, quam a Domino meruit. cf. c. 46, 10. s) v. 29. Pſ. 137, 8. Apoc 18, 6.
℣. 16. t) h. e. Ita deuaſtate eam, vt nec ſatores, nec meſſores illic amplius ſuperſint, ſed ipſa cum agro inculta iaceat. u) *falcem* (2) Ioel 4, 13. x) cf. c. 46, 16. & not. c. 25, 38. Ceterum ſec. accent. hæc referenda ſunt nō ad antecedentia, ſed conſequentia. y) Intelligit populos Babyloniis militantes. cf. c. 46, 16. Eſ. 13, 14. ℣. 17. z) Vt *pecus diſperſa* i. e. abacta & in diſperſione oberrans, fuit huc vsque &c. cf. Ioel 4, 2. a) quam *leones* (Reges Aſſyriæ & Babyloniæ) *prepulerunt*, diſperſerunt. c. 23, 2. b) abductis 10. tribubus regni Iſraelitici; ita vt reliqua Iſraelis pars, in Iudaico regno ſuperſtes, ſceleto oſſium ſimile eſſet, frangendo haud multo poſt a Nebucadnezare. c) cf. 2 Reg. 15, 19. 20. 29. c. 16, 7. c. 17, 3.

℣. 9. משכיל per *Schin* 1. 2. 5. 7. 8. 15. & *Concord. Hebr.* ſec. *Maſ.* 1. & *impr.* Alii per *Sin*. ℣. 11. וכי תעלזי cum præf. *Vau*. & in marg. 6. 9. ſic ſu. 2. דשה per ה loco א 2. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 23. aliique libri apud *D. Kimchium* in *Comm.* & *Bochartum* in *Hieroz.* P. I. 301. 302. item *R. Ionas* in *M. I.* & *R. Mardochæus* in *Concord. Hebr.* ſed contra *Maſ. Erff.* כאברים *defect.* Orientales; ſed *plene* Occidentales. ℣. 14. בבר ſine *Pſik* 1. 2. 7. 22. contra *Ind. Baſ.* f. 60. *col. 7. ℣. 15. אשויתיה per *Pat.* 1. ℣. 16. Pro לארצו hab. אל־ארצו 1. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. ſic ſu. 2. 5. & ſic in marg. 2.

18 וְזֶה הָאַחֲרוֹן עִצְּמוֹ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל׃ לָכֵן
כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פֹקֵד אֶל־מֶלֶךְ
בָּבֶל וְאֶל־אַרְצוֹ כַּאֲשֶׁר פָּקַדְתִּי אֶל־מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃
19 וְשֹׁבַבְתִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל אֶל־נָוֵהוּ וְרָעָה הַכַּרְמֶל וְהַבָּשָׁן
כ וּבְהַר אֶפְרַיִם וְהַגִּלְעָד תִּשְׂבַּע נַפְשׁוֹ׃ בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת
הַהִיא נְאֻם־יְהוָה יְבֻקַּשׁ אֶת־עֲוֺן יִשְׂרָאֵל וְאֵינֶנּוּ וְאֶת־
חַטֹּאת יְהוּדָה וְלֹא תִמָּצֶאינָה כִּי אֶסְלַח לַאֲשֶׁר אַשְׁאִיר׃
21 עַל־הָאָרֶץ מְרָתַיִם עֲלֵה עָלֶיהָ וְאֶל־יוֹשְׁבֵי פְּקוֹד
חֲרֹב וְהַחֲרֵם אַחֲרֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה וַעֲשֵׂה כְּכֹל אֲשֶׁר
22 23 צִוִּיתִיךָ׃ קוֹל מִלְחָמָה בָּאָרֶץ וְשֶׁבֶר גָּדוֹל׃ אֵיךְ נִגְדַּע
וַיִּשָּׁבֵר פַּטִּישׁ כָּל־הָאָרֶץ אֵיךְ הָיְתָה לְשַׁמָּה בָּבֶל בַּגּוֹיִם׃
24 יָקֹשְׁתִּי לָךְ וְגַם־נִלְכַּדְתְּ בָּבֶל וְאַתְּ לֹא יָדָעַתְּ נִמְצֵאת
כה וְגַם־נִתְפַּשְׂתְּ כִּי בַיהוָה הִתְגָּרִית׃ פָּתַח יְהוָה אֶת־
אוֹצָרוֹ וַיּוֹצֵא אֶת־כְּלֵי זַעְמוֹ כִּי־מְלָאכָה הִיא לַאדֹנָי
26 יְהוִה צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים׃ בֹּאוּ־לָהּ מִקֵּץ פִּתְחוּ
מַאֲבֻסֶיהָ סָלּוּהָ כְמוֹ־עֲרֵמִים וְהַחֲרִימוּהָ אַל־תְּהִי־לָהּ
27 שְׁאֵרִית׃ חִרְבוּ כָּל־פָּרֶיהָ יֵרְדוּ לַטָּבַח הוֹי עֲלֵיהֶם כִּי־בָא
28 יוֹמָם עֵת פְּקֻדָּתָם׃ קוֹל נָסִים וּפְלֵטִים מֵאֶרֶץ בָּבֶל
לְהַגִּיד בְּצִיּוֹן אֶת־נִקְמַת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נִקְמַת הֵיכָלוֹ׃

d) *posterior* Ex. 4, 8. e) Vulg. *exossauit eum*, s. ossa eius comminuit. Piel (1) Verba simplicia aliquando pro compositis. sic. ערף pro *decollare* Ex. 13, 13. & זנב pro *decaudare* Deut. 25, 18. f) c. 51, 34.

ỳ 18. g) q. d. Cum itaque tam iniuste & crudeliter vterque tractauerit Israelem, ideo &c. S. h) non modo in ipsius persona, sed vniuersa quoque monarchia eius; sicut & *Rex Assyriæ includit* simul vniuersum regnum Assyriæ, quæ post Sancheribi fata magis ac magis debilitata, tandem Babylonis cessit. cf. not. (z) Es. 14, 4. i) cf. 2 Reg. 19, 35. Es. 37, 36. 38.

ỳ. 19. k) Es. 40, 5. Ps. 60, 2. l) *caulam suam.* Continuatur allegoria ab *ouibus* ducta. v. 7. c. 10, 25. Es. 65, 10. m) vid. not. Ios. 12, 22. n) Deut. 32, 14. Ps. 22, 13. Ceterum etsi hæc loca aliat ad terram Iudæ non pertinerent, tamen Iudæos ea post captiuitatem Babylonicam vsque ad Christum possedisse, tum ex historia N. T. tum ex Iosepho clarum est. S. Nisi potius hæ quoque promissiones ad nouissima sub regno Christi referri debent, coll. v. 20. quod præfert etiam *Kimchi.* cf. Mich. 7, 14.

ỳ. 20. o) Hæc verba de tempore Messiæ loqui, cum *D. Kimchio* agnoscit S. 1) propter distinctionem *Israelis* s. 10. tribuum (quæ vere non reuersæ sunt ante Christum) & *Iudæ*; 2) propter rem ipsam, omnimodam peccati ablationem, coll. Dan. 9, 24. p) cf. not. v. 4. q) sc. quoad reatum, *non vt non sit, sed vt non amplius imputetur*, quippe ablatum per Christi meritum; ita enim explicari debet propter sequens, *quia condonabo* &c. consequens vero est, vt ipsa quoque radix peccati

peccati aboleatur, ratione dominii, & cor nouum fiat, sec. c. 31, 33. Ez. 36, 26. r) cf. c. 31, 34. c. 33, 8. s) Zeph. 3, 11. Rom. 11, 5.

ỳ. 21. t) q. s. *duplicis* (Cocc. *pertinaciæ*) *inobedientiæ* (1) quæ multiplici rebellione sua me prouocauit ad iram, a מרה. Ion. *populi rebellis.* Syr. *rebellem.* Babyloniam innui, ex v. 24. 28. 29. patet. Sed adpellatiuum hoc ponitur instar nominis proprii in Duali, ad formam *Paraim, Mitsraim, Ierusch*a*laim* &c. non sine acumine. u) sec. accentus: *Contra terram Merathaim, adscende* (inquam) *contra eam*, apostrophe ad hostem Babelis. x) Epitheton Babelis l. Chaldææ, datum illi per allusionem ad partem eius, (vrbem vel prouinciam) *Pekod* Ez. 23, 23. q. d. *Et aduersus incolas* terræ istius, quæ non immerito *Pekod*, h. e. mox *visitanda*, a nomine loci eius dici potest. S. y) *gladio cæde, trucida* eos. sic v. 27. cf. 2 Reg. 3, 23. z) *& deuoue* (persequens) *post eos*, h. e. persequere eos, ita vt morti deuoueas, nec parcas. S. cf. similem locutionem c. 17, 16. c. 48, 2. Deut. 1, 36. At *Ion.* in Accusatiuo, *reliquias ipsorum*, qs esset Substant. vt 2 Sam. 2, 23. idemque ac אחרית Am. 9, 1. Imperatiui autem prophetici sunt de eo, quod futurum erat. sic v. 26. &c. ỳ. 22. a) *Vox belli* est, inquit Deus, coll. v. 21. 24 rem prout futuram ex præscientia sua videbat, veluti iam præsentē sistens. Ex. 32, 17. b) sc. Babelis v. 21. c) c. 4, 6. c. 51, 54. ỳ. 23. d) Admirationis adfectus proprie in Deum non cadit; sed prædicit tantummodo, admiraturas omnes gentes, cum fractam derepente Babelem, vrbem adeo potentem, viderint. cf. c. 48, 17. e) *concisus est*; sicuti baculus concisus frangitur Zach. 11, 14. Iud. 21, 6. f) *malleus* (3) Es. 41, 7. quo velut instrumento antea vsus est Deus ad cædendam vniuersam terram. cf. c. 51, 20. Es. 14, 4. 5. 6. ỳ. 24. g) *Tetendi tibi* sc. laqueum Ps. 141, 9. velut auceps auibus Ier 5, 26. h. e. mira prouidentia & gubernatione mea tibi nec opinanti exitium paraui, quod nunquam tibi credidisses obuenturum. cf. Es. 47, 7. 8. h) in tendicula s. reti Ps. 9, 16. Ier. 48, 44. i) i. e. improuiso tibi hoc accidit. cf. Es. 47, 7. 8. 11. k) *deprehensa fuisti*, velut auceps, reti suo superueniens, captam auem deprehendit. cf. c. 2, 26. 34. l) *comprehensa es*, manu capientis. c. 38, 23. Conf. not (x) Es. 21, 4. & (x) Es. 47, 3. & lege, quos ibidē allegaui no, *Herodotum* Lib 1. p. 49. ed. Steph. *Xenophontem* de Instit. Cyri Lib. VII. p. m. 190. seqq. m) v. 14. 29. n) *bellum iniisti*. cf. not. Deut 2, 5. ỳ. 25. o) i. e. *armamentarium*, in quo arma & instrumenta bellica omnis generis recondita sunt & vnde, vbi opus est, expromuntur; S. cf. c. 51, 16. & Deut. 28, 12. it. Job. 38, 22, 23. p) Es. 54, 16. q) *instrumenta iræ suæ*. Es. 13, 5. r) cf. c. 48, 10. ỳ. 26. s) *Venite contra eam* (o hostes) *ab extremitate* sc. vrbis; idē est ac מקצה *vndiquaqs* c. 51, 31. Gen. 19, 4. Alii: *a fine mundi*; q. d. remotissimæ quoq; gentes. cf. v. 41. & not. Es. 56, 11. t) Kimchi: *granaria eius*; (1) Alii: *horrea*. At Gusset. *areas*, coll. Prou. 14, 4. & cognato בוס *calcare*; idēq; obiter ex h. l. infert, claudi solitas quasdā areas ad custodiā frumēti. u) *aggerate ipsam*, a סלל Es. 57, 14. cf. Ex. 9, 17. Prou. 4. 8. Ier. 6, 6. q. d. Effractis per obsidionē vrbibus, velut horreis, frugum copia refertissimis, omnes vna eius incolas, instar frumēti in aceruos cōpositi, cōglobatos deuouete. Iō. *consumite opes illius*, sicut cōsumitur *aceruus frumenti*. At D. Kimchi: *calcate ipsam in viis*, *quemadmodum* calcant super *aceruos* frumēti ad triturandū eos. S. vero: *sternite eam* &c. coll. c. 18, 15. sed prima sententia placet propter sequens. x) *aceruos* (vt *Ar.* עַרְמָה) nō excutiēdi demū. sed iā excussi in area & coaceruati frumēti, Hagg. 2, 16. 2 Par. 31, 7. 8. 9. Neh. 13, 15. Cant. 7, 3. Rad. Ex. 15, 8. y) c. 51, 3. Deut. 7, 2. ỳ. 27. z) *Trucidate* v. 21. a) cf. Ez. 39, 18. b) c. 48, 15. c) v. 21. c. 48, 44. c. 51, 18. Es. 10, 1. 11. ỳ 28. d) Tum v. *vox erit* &c. e) eorum, de quibus v. 8. c. 51, 6. 45. f) c. 51, 11. 2 Reg. 25, 9. h. e. quam Iehoua sumsit ob templū suum a Chaldæis combustū, & hactenus in ruderibus relictū, non sine insolentia aduersus Deum v. 29. S.

ỳ 18. Sine præmisso spatio 1. 5-10. 14. 19. 20. 21. ỳ. 20. ההם cū ה paragogico ההמה Orientales. תמצאינה sine Iod 1. 2. 5. cōtra Mas. impr. & Erff. ỳ. 21. חרוב plene sc. 5. sec. Mas. Erff. ỳ. 24. נלכדת per simplex Pascha 1. 17. & Ber. ỳ 25. מלאכה Aleph expunxit 1. 2. 5. sec. Mas. 1. 2. & Erff. ỳ 26. סלוה Samech per Pat. 22. quasi esset a סלה, ex qua radice D. Kimchi vocem interpretatur. ỳ. 28. Spatium præmittunt 2. 6. 9. 10. 19. 22.

29 השמיעו אל־בבל ׀ רבים כל־דרכי קשת חנו עליה
סביב אל־יהי־ פליטה שלמו־לה כפעלה ככל אשר
עשתה עשו־לה כי אל־יהוה זדה אל־קדוש ישראל׃
ל לכן יפלו בחוריה ברחבתיה וכל־אנשי מלחמתה ידמו
31 ביום ההוא נאם־יהוה׃ הנני אליך זדון
32 נאם־אדני יהוה צבאות כי בא יומך עת פקדתיך׃ וכשל
זדון ונפל ואין לו מקים והצתי אש בעריו ואכלה כל־
33 סביבתיו׃ כה אמר יהוה צבאות עשוקים
בני־ישראל ובני־יהודה יחדו וכל־שביהם החזיקו בם
34 מאנו שלחם׃ גאלם ׀ חזק יהוה צבאות שמו ריב יריב
את־ריבם למען הרגיע את־הארץ והרגיז לישבי בבל׃
לה חרב על־כשדים נאם־יהוה ואל־ישבי בבל ואל־שריה
36 ואל־חכמיה׃ חרב אל־הבדים ונאלו חרב אל־גבוריה
37 וחתו׃ חרב אל־סוסיו ואל־רכבו ואל־כל־הערב אשר
38 בתוכה והיו לנשים חרב אל־אוצרתיה ובזזו׃ חרב
אל־מימיה ויבשו כי ארץ פסלים היא ובאימים
39 יתהללו׃ לכן ישבו ציים את־איים וישבו בה בנות
יענה ולא־תשב עוד לנצח ולא תשכון עד־דור ודר׃
במהפכת

vitate. Ex. 9, 2. ℣. 34. i) Enim vero *Vindex ipsorum*, qui hereditatis ac dominii iure adserturus est eos ex aliena manu, tanquam peculium suum. Es. 41, 14. c. 47, 4. c. 48, 17. &c. cf. Leu. 25, 25. 26. k) Prou. 23, 11. ὁ ἰσχυρὸς Apoc. 18, 8. Hostium violentiæ (החזיקו v. 33.) opponit robur Redemtoris tanquam ὁ ἰσχυρότερος Luc. 11, 21. 22. l) c. 46, 18. c. 51, 19. m) *litigando litigabit*, i. strenue & efficaciter aget caussam ipsorum Ps. 35, 1. Ps. 119, 154. Mich. 7, 9. Es. 51, 22. n) Syr. *vt tranquillam*

לה קרי ולא כתיב

faciat terram, sc. Iudaicam, aut quamcunque a Babyloniis adhuc inquietatam; cf. c. 31, 2. Es. 14, 7. Infinitiuus formæ *hischnid* Deut. 7, 24. Ios. 11, 14. vel Præteritum pro Futuro. Alii: *vt commoueat* (Vulg. *vt exterreat*) *terram* Chaldæorum; vid. v. 44. o) & (e contrario) *inquietudinem faciat*. Es. 14, 16. c. 23, 11. 1 Sam. 28, 15. ℣. 35. p) *Gladius* sc. veniet Sic v. 36. 37. 38. id ipsum repetitur per *anaphoram* emphaticam. q) c. 51, 57. Es. 34, 12. ℣. 36. r) *mendaces*, Ion. Syr. & Vulg. *diuinos*, mendacia loquentes. c. 48, 30. Es. 44, 25 s) Niph. (4) *vt stultescant* stultitiam suam prodant ac conspicuam omnibus faciant, c. 5, 4. Es. 19, 13. cf. Ier. 17, 11. t) c. 51, 30. u) *vt consternato* sint animo c. 48, 1. 39. Es. 31, 9. ℣. 37. x) i. e. pugnantes e curribus. vid. not. Iud. 4, 13. 2 Sam. 10, 18. y) *turbam mixtam*; per quam *S.* cum *Luth.* ipsam *plebem Babylonicam*, alii vero melius alienigenas milites ex variis gentibus conductos intelligunt. Ion. *omnia auxilia*. Certe alibi plebem non vnius cuiusdam gentis, sed *ex peregrinis vni admixtam* Ex. 12, 38. Neh. 13, 3. coll. v. 1. aut (si vnam quandam) saltem *ex variis gentibus conflatam* significat Ier. 25, 20. cf. not. 1 Reg. 10, 15. Et sic apte quadrat, quod sequitur, *sicut mulieres*. z) i. e. effeminati, imbelles, trepidi. c. 51, 30. cf. Es. 3, 12. c. 27, 11. a) i. e. viri gladiis cincti, milites & raptores. *S.* b) c. 51, 13. c) *vt diripiantur*. Py. (1) cf. c. 20, 5. ℣. 38. d) *Siccitas*, Es. 25, 5. Hag. 1, 11. Continuatur anaphora per affine vocabulum, cuius scriptio eadem, pronuntiatio autem vnica vocali differt. *S.* e) sc. Euphratis, quæ vt munitissimam, ac pene inaccessam fecerunt Babelem, coll. not. (r) ad Es. 21, 1. ita arefactæ ipsam in manu hostium destituerunt c. 51, 32. 36. Es. 44, 27. Quo pertinent, quæ ad Es. 21, 1. de Euphrate per vada in paludem immisso, & Cyro per alueum, ex quo abscesserat, in vrbem ingresso, ex *Herodoto* & *Xenophonte* notauimus. At *Kimchi* intelligit *opes* ac *diuitias*, sumta elegante allegoria a situ vrbis naturali. Ier. 51, 13. Verum de diuitiis iam aperte dixerat v. 37. f) i. e. *sculptilibus* superstitiose *dedita*. Est hæc vna ex præcipuis caussis excidii. c. 51, 47. 52. cf. Es. 21, 9. *Chaldæa* enim, cuius metropolis *Babel* euasit, quantum ea vetustissimi temporis historia liquet, primum edidit idololatriæ in mundo exemplum; coll. Ios. 24, 2. *Vitringa* ad Apoc. 17, 5. p. 1024. g) & *in idolis*, q. d. *terriculamentis*, vel dæmonibus *terribilibus*. cf. Ps. 88, 16. h) Quidam: *glorianiur*, c. 4, 22. alii: *insaniunt* c. 25, 16. Nos vtramque significationem h. l. coniungimus, *insane glorientur*: illam namque constructio cum sequente ב, hanc vero forma verbi per Cholem, innuit. ℣. 39. i) *feles agrestes*. cf. not. Es. 13, 21. Apoc. 18, 2. k) *cum thoibus*, vid. not. Es. 13, 22. l) *struthiones feminæ*. Ibid. & Thr. 4, 3. m) *nec habitabit*, i. e. *habitabitur*. Metonymice de vrbe dicitur, quod proprie incolis competit. v. 13. c. 17, 6. 15. n) Es. 13, 20.

℣. 29. g) *Praeconia conuocate* v. 2. 1 Reg. 15, 22. h) *iaculatores*, a רבב. sic M. L. cf. Iob. 16, 13. Gen. 49, 23. At Syr. Ion. & Vulg. *plurimos* a רב. i) cf. v. 14 & not. v. 9. k) 1 Sam. 11, 1. 2. 2 Reg. 25, 1. l) vid. v. 15. m) v. 14. 24. n) Ex. 18, 11. cf. infra v. 31. 32. o) c. 51, 5. Es. 47, 4.

℣. 30. p) *interemti ab hoste* c. 49, 26. Sic *Xenophon* l. c. *Occurrentes vero alii percussi interibant, alii rursus intro fugiebant, alii clamabant*. q) c. 49, 26. *Cyrus dimisit equitum ordines per vias, iussitque quos extra offenderent, eos interimerent* &c. *Xenoph.* d. l. cf. infra c. 51, 4. r) i. e. *bellatores eius*. c. 51, 30. Ez. 27, 10. cf. alio sensu Es. 41, 12. s) *exscindentur*, c. 51, 6.

℣. 31. t) *Ecce, ego aduersus te* sc. insurgam. c. 51, 25. cf. Nah. 2, 14. c. 3, 5. u) *o superbia!* Intelligimus ipsum regnum vel metropolim Babelem, vna cum Rege & maiestate eius superba, *S.* v. 32. Respicitur vero potissimum ad v. 29. x) v. 27. Ez. 21, 30. 34. Ps. 37, 13. y) *tempus, quo visitabo te*. c. 49, 8.

℣. 32. z) Ps. 31, 3. Hos. 4, 5. a) vid. v. 31. Prou. 11, 2. b) sc. vt כשל initium lapsus, quod fit impingendo; נפל vero consummatum & plenarium lapsum, coll. c. 46, 6. Dan. 11, 19. ita hoc lapsus continuam sine spe emergendi durationem notat, coll. Am. 5, 2. c) c. 21, 14. d) i. e. totam terram Babylonici regni in omnibus finibus eius. cf. c. 49, 5.

℣. 33. e) Noua prophetiæ particula contra Babelem, cui præmittitur h. l. caussa præcipua, oppressio & in captiuitate detentio populi Israelitici *S.* f) Es. 52, 4. Am. 3, 9. g) cf. not. v. 4. 20 h) *mordicus retinent eos in captiuitate*.

℣. 29. אל־בבל Pro אל hab. על Orientales. *Psik* omittunt 1. 2. contra *Ind. Bas. f. 46. col. 7.* בבל Ita 2. 6. 9. 10 ... 20. 21. 22. sic sc. 5. אשר ℣. 32. Pro סביבתיו hab. סביביו 5. & in marg. 2. ℣. 34. בם sine *Psik* 1. 6. 9. 10. 20. 21. חזק per *Pat.* 2. sec. *Mas. Erff.* הרגיע He per *Pat.* 2. (in textu) & 5. contra *M. L.*

מ כְּמַהְפֵּכַת אֱלֹהִים אֶת־סְדֹם וְאֶת־עֲמֹרָה וְאֶת־
שְׁכֵנֶיהָ נְאֻם־יְהוָה לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ וְלֹא־יָגוּר
41 בָּהּ בֶּן־אָדָם׃ הִנֵּה עַם בָּא מִצָּפוֹן וְגוֹי גָּדוֹל
42 וּמְלָכִים רַבִּים יֵעֹרוּ מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ׃ קֶשֶׁת וְכִידֹן יַחֲזִיקוּ
אַכְזָרִי הֵמָּה וְלֹא יְרַחֵמוּ קוֹלָם כַּיָּם יֶהֱמֶה וְעַל־סוּסִים
43 יִרְכָּבוּ עָרוּךְ כְּאִישׁ לַמִּלְחָמָה עָלַיִךְ בַּת־בָּבֶל׃ שָׁמַע
מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־שִׁמְעָם וְרָפוּ יָדָיו צָרָה הֶחֱזִיקַתְהוּ חִיל
44 כַּיּוֹלֵדָה׃ הִנֵּה כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְּאוֹן הַיַּרְדֵּן אֶל־נְוֵה
אֵיתָן כִּי־אַרְגִּעָה אֲרוּצֵם מֵעָלֶיהָ וּמִי בָחוּר אֵלֶיהָ אֶפְקֹד
כִּי מִי כָמוֹנִי וּמִי יוֹעִדֶנִּי וּמִי־זֶה רֹעֶה אֲשֶׁר יַעֲמֹד לְפָנָי׃
מה לָכֵן שִׁמְעוּ עֲצַת־יְהוָה אֲשֶׁר יָעַץ אֶל־בָּבֶל וּמַחְשְׁבוֹתָיו
אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים אִם־לֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי
46 הַצֹּאן אִם־לֹא יַשִּׁים עֲלֵיהֶם נָוֶה׃ מִקּוֹל נִתְפְּשָׂה בָבֶל
נא נִרְעֲשָׁה הָאָרֶץ וּזְעָקָה בַּגּוֹיִם נִשְׁמָע׃ כֹּה אָמַר
יְהוָה הִנְנִי מֵעִיר עַל־בָּבֶל וְאֶל־יֹשְׁבֵי לֵב קָמָי רוּחַ
2 מַשְׁחִית׃ וְשִׁלַּחְתִּי לְבָבֶל זָרִים וְזֵרוּהָ וִיבֹקְקוּ אֶת־אַרְצָהּ
3 כִּי־הָיוּ עָלֶיהָ מִסָּבִיב בְּיוֹם רָעָה׃ אֶל־יִדְרֹךְ הַדֹּרֵךְ
קַשְׁתּוֹ וְאֶל־יִתְעַל בְּסִרְיֹנוֹ וְאַל־תַּחְמְלוּ אֶל־בַּחֻרֶיהָ
4 הַחֲרִימוּ כָּל־צְבָאָהּ׃ וְנָפְלוּ חֲלָלִים בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים
ה וּמְדֻקָּרִים בְּחוּצוֹתֶיהָ׃ כִּי לֹא־אַלְמָן יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה
מֵאֱלֹהָיו מֵיְהוָה צְבָאוֹת כִּי אַרְצָם מָלְאָה אָשָׁם מִקְּדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל׃

v. 40. o) vid. notata ad c. 49, 18. Ef. 13, 19. Syr. *Et erunt, ficut Sodoma & Gomorra, quas fubuertit Dominus* &c. Gen. 19, 25.

v. 41. p) *Medos* puta ac *Perfas*. vid. not. v. 3. c. 51, 48. Eadem hæc, fed refpectu Iudææ, dicuntur de Chaldæis c. 6, 22, 23. vbi vide fis not. noftra. q) ante omnia Cyrus & Darius, vt Reges Regum, cum reliquis Regibus minoribus fub eorum regnis, vel vicinis & fociis. S. cf. c. 51, 11. 27. 28. c. 27, 7. r) *excitabuntur*. Ion. *venient publice*. c. 6, 22. Ioel. 4, 12.

v. 42. s) cf. 1 Sam. 17, 6. 45. t) *crudelis* eft quisque *illorum*. vid. c. 6, 23. u) Ef. 13, 18. x) cf. c. 51, 42. Ef. 17, 12.

v. 43. y) vid. not. c. 6, 24. & conf. hoc graphice depictum Ef. 21, 5. feqq.

v. 44. z) Verficuli 44. 45. 46. totidem fere verbis contra Edomitas adfuerunt c. 49, 19. 20. 21. vbi vid. notata. Adplicatio tantum diuerfa eft h. l.

v. 45. a) Ef. 14, 26. c. 19, 17. b) c 51, 29. c) *minima ouium*, vel fec. alios *gregarii hoftium milites*, quos, vrbem fuam obfidentes, Babylonii proterue irridebant; vt ex *Xenophonte* ad Ef. 21, 5. c) notauimus. Hoc folum difficultate laborare videtur fec. explicationem, quam dedimus fupra c. 49, 20, cum nuspiam legatur *populus Dei* in Babylonis hæc patrauiffe. Sed monuimus iam ad v. 1. effe quædam in hoc vaticinio, quæ ad myfticam pertineant Babelem, non tam fub V. T. impleta, quam implenda nouiffimis temporibus coll. Apoc. 18, 6. 7. Immo nec neceffe eft, vtrinque idem fubiectum intelligere; fed fatis, fi vtrique conuenit adpellatio.

v. 46. d) *A voce, qua clamabitur, Capta eft Babel*. Materialiter accipitur. vid. v. 1. e) c. 8, 16. c. 49, 21. f) c. 46, 4. g) eft vel enallage generis, vel fub intelligendum קול, *& vox clamoris audita fuit*, vt c. 49, 21. c. 51, 54. cf. fimilem ellipfin 1 Reg. 21, 36.

CAP. LI. 1. h) c. 50, 9. Ez. 23, 22. i) Intelliguntur procul dubio

אריצם קרי

qui confilia factaque Babyloniorum adprobant, neque ab illis feparari volunt: hinc fugere iubentur, qui faluari cupiunt.

CAP. LI.

v. 6 k) *in corde*, i. e. meditullio, medio Ez. 28, 2. Ion. 2, 4. 2 Sam. 18,

כתיב ולא קרי

14. l) *hoftium meorum*, Chaldæorum q. d. *infurgentium contra me*. Subftantiue vfurpatur, vt Ex. 15, 7. 2 Sam. 22, 40. 49. m) *ventum perdentem*, i. e. afpetum, ficcum, impetuofum, omnia arefacientem, auehentem & difpergentem; per quem intelligi poteft malum belli, coll. v. 2. S. cf. c. 4. 11. & not. Ef. 27, 8. v. 2. n) *peregrinos*, v. 51. Ef. 1. 7. at Vulg. aliique *ventilatores*, quafi effet a feq. וְזֵרוּהָ; verum præter neceffitatem. Paronomafia enim apud Prophetas non vbique declarat etymon. vid. e. c. Ef. 5, 7. c. 13. 6. c. 32, 7. Zeph. 2, 4. o) *& ventilabunt ipfam*, c. 49, 36 abripiendo ac delendo incolas eius, tum per cædem, tum per captiuitatem. S. p) *& euacuabunt* incolis. c. 19, 7. Ef. 24, 1. 3. q) *quoniam erunt* fc. ventilatores ifti, vel peregrini, *contra eam* 2 Sam. 11, 23. r) c 17, 17. 18. v. 3. s) Kri: *Contra* eum, qui *tendit*, fit *tendens* &c. Ellipfis relatiui אשר, vt 1 Par. 15. 12. *Ktibh: Contra eum, qui tendit, tendat* vicisfim *tendens*, feu fagittarius, *arcum fuum*; Pf. 7, 13. Senfus vtrinque idem: innuitur enim *ius talionis* in pœna Babelis. q. d. Babylonii arma, & arcum inprimis, hucusque contra gentes contenderunt, fed iam tempus inftat, vt hoc ipfum in Babyloniis vicisfim ftatuant Medi ac Perfæ cf. c. 50, 15. At *Ion. & Vulg. Ne tendat, qui tendit arcum fuum; neque adfcendat in lorica fua feu loricatus*. quafi אל per Segol idem effet ac per Patach, & fenfus: fruftra fore Babylonios, fi hoftibus audeant refiftere. t) *& fit tendens* fagittarius hoftis) *contra eum*, qui *effert fe*, fuperbit. Hithp (1) *u) in lorica fua* (2) c 46, 4. x) c. 13. 14. v. 4. y) fc. multi Iud 9, 40. z) *& confoffi* c 37, 10 Thr. 4, 9. a) fc. Babelis. cf. c. 50. 30. Ef. 13, 15. v. 5. b) *non eft orbus* vel *viduus* (1) Ion. bene, *deferti*: fc. veluti *vidua* orba ac deftituta marito. cf. Ef 54 4. 5. 6 Ioh. 14. 18 q. d. non eft ita viduus, quin habeat maritum ac vindicem Deum fuum, iniurias Chaldæorum vlturum. c) fc. Chaldæorum, v. 4. Caufa proxima vltionis diuinæ. d) quem contraxerunt *a Sanctisfimo Ifraelis* c. 50, 29. Ef. 1, 4. tanquam obiecto, contra quod deliquerunt.

---

v. 41. *Spatium præmitt.* 1. 5. 7. 8 12. 23. v. 44. יעלה per *Rbhia* 6. 9 10. 14. 20. 21. 22. בחור per *Pat* 6. 9. 10. 20 21. v. 45. ומחשבותיו *plene* Orientales; Occidentales *defect.* CAP. LI. v. 2. לבבל fine *Pfik* 2. & fic fu. 5. contra *Ind. Baf.* f 60. col. 7. v. 3. אל־ידרך *Aleph*. per *Pat* 1. (*ne tendat*) Sic *Chald.* legit, faltem in quibusdam exemplaribus. coll *M. I.* v. 5. כי per *Tlifchaki*. 17. 18 & *Ber.* אלמן *Mem* per *Pat*. 1. & in marg. 6. 9. contra *Maf. Impr.*

6 ישראל: נסו מתוך בבל ומלטו איש נפשו אל־תדמו
בעונה כי עת נקמה היא ליהוה גמול הוא משלם לה:
7 כוס זהב בבל ביד־יהוה משכרת כל־הארץ מיינה
8 שתו גוים על־כן יתהללו גוים: פתאם נפלה בבל
ותשבר הילילו עליה קחו צרי למכאובה אולי תרפא:
9 רפאנו את־בבל ולא נרפתה עזבוה ונלך איש לארצו
י כי־נגע אל־השמים משפטה ונשא עד־שחקים: הוציא
יהוה את־צדקתינו באו ונספרה בציון את־מעשה יהוה
11 אלהינו: הברו החצים מלאו השלטים העיר יהוה את־
רוח מלכי מדי כי־על־בבל מזמתו להשחיתה כי־נקמת
12 יהוה היא נקמת היכלו: אל־חומת בבל שאו־נס
החזיקו המשמר הקימו שמרים הכינו הארבים כי גם־
זמם יהוה גם־עשה את אשר־דבר אל־ישבי בבל:
13 שכנתי על־מים רבים רבת אוצרת בא קצך אמת
14 בצעך: נשבע יהוה צבאות בנפשו כי אם־מלאתיך אדם
כילק וענו עליך הידד: עשה ארץ בכחו מכין טו
תבל

℣. 6. e) *Fugite igitur* &c. sc. quicunque saluari cupitis; vel *popule mi!* coll. v. 45. c. 50, 8. Zach. 2, 10. Apoc. 18, 4. f) v. 45. Ef. 48, 20. g) *ne exscindamini*, c. 49, 26. i. e. nolite committere, vt exscindamini, manendo in ea. *Prohibentis* enim proprie est אל, non *metuentis*: quanquam hæc posterior significatio in priori lateat, coll. ἵνα μὴ Apoc. 18, 4. h) h. e. pœna exitiali, quam iniquitas eius promeruit. cf. Gen. 19, 15. i) c. 46, 10. k) quo *retributionem*, meritam peccatorum pœnam. Ef. 66, 6. l) v. 24. 56. Ef. 59, 18.

℣. 7. m) Vocatur ita regnum Babel ob potentiam & maiestatem: ob quam etiam in statua, Nebucadnezari visa, *aureum caput* fuit Dan. 2, 38. Poculum itaque est *ipsa Babel*, quæ bibere facit alios; non Babelis, ex quo illa bibat. *Calici* autem comparatur, quia vas & instrumentum fuit, quo Deus vsus est ad inebriandas gentes; *S.* Adeoque hic versus pristinum felicemque Babelis statum; versus 8. vero tristem subitamque illius catastrophen depingit. Apoc. 17, 4. n) Hab. 2, 15. o) Pertinent huc mala belli, exactiones, captiuitates, excidia, quæ a Babyloniis perpessæ sunt gentes c. 25, 15. 16. cf. Apoc. 14, 8. c. 17, 2. p) *insaniunt*. cf. not. c. 25, 16.

℣. 8. q) Ac iam *derepente cecidit*, ingenti mutatione de pristino statu ac sublimitate deiecta. Prou. 6, 15. r) Ef. 21, 8. Apoc. 18, 2. c. 14, 8. s) c. 50, 23. t) c. 25, 34. cf. Apoc. 18. 9. Imperatiui Prophetici, q. d. Futurum est, vt gentes Babelem amantes, eiulent super illius casu, acceptumque vulnus eius tenentur sanare, sed frustra. u) cf. c. 46, 11.

℣. 9. x) Verum (inquient) *sanauimus*, c. 6, 14. h. e. conati quidem sumus sanare, & fecimus quantum in nobis fuit; *S.* Elegans prosopopœia. y) c. 3, 22. conf. Prou. 6, 15. z) *Relinquite ergo illam, & abeamus*. cf. c. 46, 16. a) Ratio, cur gentes de instauranda Babele desperaturæ sunt. Possunt autem hæc verba vel gentibus, vel ipsi prophetæ tribui. b) *pertigit* Mich. 1, 9. *ad cælum* שכנת קרי *vsque* Apoc. 18, 5. c) i. e. *peccata ipsius*, quibus rigidum & ineuitabile Dei iudicium promeruit, coll. v. 6. c. 48, 21. Apoc. 18, 5. d) Ef. 2, 2. e) *nubes* Deut. 33, 26. 2 Sam. 22, 12. Pf. 36, 6. i. e. magnitudo peccatorum ipsius eo excreuit, vt illorum tandem Deus ceu iustus iudex meminerit. Apoc. 18, 5. cf. Gen. 18, 20. 21.

℣. 10. f) Contra vero, inquient Zionitæ, *Produxit* velut in lucem &c. h. e. Ipso euentu conspicuam testatamque fecit iustitiam caussæ nostræ contra Babylonios; dum iustam ab his vltionem sumsit. Mich. 7, 9. Pf. 37, 6. g) *iustitias nostras*, non personarum Dan. 9, 18. Ef. 64, 5. sed caussæ Gen. 30, 33. dum crudeliter ac tyrannice a Chaldæis tractati sumus, infra v. 34. 35. 36. cf. not. Ef. 52, 3. 4. h) Pf. 102, 22.

℣. 11. i) *Purgate* c. 4, 11. sc. a rubigine, i. e. *expolite, detergite*, vt fortius penetrent. Hinc Vulg. Ion. *acuite*; & Ef. 49, 2. *telum purum*, i. e. acutum. k) *pleno* (magno) *numero adhibete*; coll. 1 Sam. 18, 27. & Ef. 31, 4. Al. *implete pharetras* sagittis; quod probat etiam *Gusset*. cf. Pf. 127, 5. Sed hæc significatio vocis שלטים nondum satis euicta. cf. 2. Par 23, 9. 2 Sam. 8, 7. Certe Chaldaice *scutorum* genus est, coll. Ier. 13, 23. vbi *maculas scutatas* pardi *Ion.* exprimit per hanc ipsam vocem שלטי. *Sch.* vertit: *implete scuta* sc. oleo, coll. Ef. 21, 5. l) Ef. 41, 2. Ezr. 1, 1. 5. m) v. 28. Ef. 13, 17. c. 21, 2. n) *cogitatio, propositum eius*. c. 23, 20. c. 30, 24. cf. hic v. 12. Pf. 37, 12. o) c. 50, 15. p) c. 50, 28.

℣. 12. q) *Aduersus -- tollite signum*, vt ad inuadendos muros adcurratur. v. 27. c. 50, 2. Ef. 5, 26. r) *firmate*. i. e. fortiter ac strenue continuate (cf. 2 Sam. 11, 25.) *excubias* Neh. 4, 3. 17. cf. Ef. 21, 8. s) Iud. 7, 19. t) *parate*. c. 46, 14. u) vid. not. v. 11. x) Emphatica particulæ גם geminatio, vt 1 Sam. 12, 25. q. d. non sunt vana & sine effectu decreta Dei, sed certissime ac strictissime exsequenda. cf. Thr. 2, 17. Ef. 46, 11.

℣. 13. y) O Babel, *quæ habitas*. Particip. cum *Iod.* paragog. cf. c. 3, 5. Hos. 10, 11. z) quæ te cum reliquis munitionibus inuictam reddere videmur. *S.* Alluditur ad Euphratem, qui Babelem mediam secabat, ac præterea variis suis ductibus eam vndique ambiebat. vid. not. Ef. 21, 1. Alii tropice de ingentibus diuitiis intelligunt. cf. v. 36. it. not. c. 50, 38. & Apoc. 17, 1. a) *multos habens thesauros*. c. 50, 37. 1 Sam. 2, 5. b) *vlna*, c. 52, 11. (mensura) *quæstus* vel *auaritiæ tuæ*, c. 6, 13. &c. Alii: *finis tui*, coll. Ef. 10, 12. c. 38, 12.

℣. 14. c) Am. 6, 8. i. e. per vitam suam; sicut anima hominis est id, in quo vita eius est: vnde alibi dicit: *Viuo ego* &c. *S.* At *Kimchi*, per *se ipsum*, coll. Gen. 22, 16. Ita cf. Ef. 5, 14. Hebr. 6, 13. d) *Cocc.* Lex. 41. *nisi*. coll. Ef. 55, 10. 11. c. 65, 6. vt sit idem; quod alibi אם לא in iuramentis, *si non*, i. e. *certe*. Alii: iuro, *quod vtique impleturus sim te*; אם *adfirmatiuum*, vt Prou. 3, 34. Iob. 22, 20. At *S.* ita: *Quia* (quod,) *quando impleuero te -- tum respondebunt* &c. e) i. e. ingenti hostium numero. f) *locustarum* species v. 27. Ioel. 1, 4. conf. not. Ier. 46, 23. g) *celeusma* (t) vid. not. c. 25, 30.

℣. 15. h) *Ion.* præmittit: *Dixit ista*. At *S.* facit verba Iudæorum, maiestatem Dei, ex opere excidii Babelici agnitam, sancte confitentium. Ceterum v. 15. -- 19. explicatos vide c. 10, 12. seqq.

℣. 6. *Spatium* præmittunt 6. 8. 9. 10. 12. 19. 20. 21. 22. ℣. 7. כוס per *Makk*. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 23. & *Ber*. Sic (vt videtur) *B. Naphtali*. ℣. 8. עליה per *Sakef* *bk*. 5. non male. ℣. 9. נרפאתה cum inserto *Aleph*. 5. & in marg. 6 9. contra *Mas*. 1. 2. *impr.* & *Biff.* ℣. 11. כי על־ sic per *Tohir* 6. 9. - 16. 19 -- 23. at כי על־בבל 2. ℣. 12. *Spatium* præmitt. 2. 6 -- 10. 19. 20. 21. ℣. 15. עשה per *Segol* 6, 9. 10 13. 14. 19. 20. 21. 22.

16 תבל בחכמתו ובתבונתו נטה שמים: לקול תתו המון
מים בשמים ויעל נשאים מקצה־ארץ ברקים למטר
17 עשה ויוצא רוח מאצרתיו: נבער כל־אדם מדעת
הביש כל־צרף מפסל כי שקר נסכו ולא־רוח בם:
18 הבל המה מעשה תעתעים בעת פקדתם יאבדו:
19 לא־כאלה חלק יעקוב כי־יוצר הכל הוא ושבט נחלתו
יהוה צבאות שמו:
כ מפץ־אתה לי כלי מלחמה ונפצתי בך גוים והשחתי
21 בך ממלכות: ונפצתי בך סוס ורכבו ונפצתי בך רכב
22 ורכבו: ונפצתי בך איש ואשה ונפצתי בך זקן ונער
23 ונפצתי בך בחור ובתולה: ונפצתי בך רעה ועדרו
ונפצתי בך אכר וצמדו ונפצתי בך פחות וסגנים:
24 ושלמתי לבבל ולכל יושבי כשדים את כל־רעתם
אשר־עשו בציון לעיניכם נאם יהוה:
כה הנני אליך הר המשחית נאם־יהוה המשחית
את־כל־הארץ ונטיתי את־ידי עליך וגלגלתיך מן־
26 הסלעים ונתתיך להר שרפה: ולא־יקחו ממך אבן
לפנה ואבן למוסדות כי־שממות עולם תהיה נאם־
27 יהוה: שאו־נס בארץ תקעו שופר בגוים קדשו עליה
גוים השמיעו עליה ממלכות אררט מני ואשכנז פקדו
עליה

i) Ef. 40, 12. c. 44, 22. c. 51, 15. Pf. 104, 2. Pf. 136, 5. feqq. Iob. 9, 8.

℣. 16. k) c. 10, 13. Pf. 18, 14. 16.

℣. 17. l) c. 10, 14. Inprimis Babylonii, idolis ad fummum vsque dediti, & in his quondam vaniffime gloriati, c. 50, 38.

℣. 18. m) c. 10, 15. cf. Ef. 44, 9. n) c. 50, 27.

℣. 19. o) c. 10, 16. p) & Ifrael (vt c. 10, 16.) eft virga &c. vel: inprimis vero eft pertica (i. e. portio, velut pertica dimenfa) hereditatis f. populi fui. fic foret hoc epexegefis praecedentium verborum, Portio Iacobi. At Cocc. h. m. Et inprimis eft formator virga hereditatis fua. q) v. 57. c. 50, 34.

℣. 20. r) Malleus tu quidem fuifti mihi hucusque, & es etiãnum, inquit Deus regno Babylonico, (1) a feq. rad. נפץ. cf. Ez. 9, 2. Prov. 25, 18. & vid. Ier. 50. 23. Ef. 10, 5. 15. s) & inftrumenta (arma) bellica tu mihi es, ad debellandas puniẽdasque gentes. t) & diffringo (qf. tundendo difsilire facio, ficut frufta ollæ, malleo tufæ, in varias diffiliunt ac difperguntur partes Pf. 2, 9.) per te. cf. not. c. 13, 14. c. 48, 12.

℣. 21. u) Ex. 15, 1.

℣. 22. x) c. 6, 11. Thr. 2, 21. y) c. 15, 8. cf. Deut. 32, 25. Ez 9, 6.

℣. 23. z) agricolam (?) c. 14, 4. Ef. 61, 5. a) & par boum ipfius, iunctorum fub vno iugo ante aratrum. 1 Sam. 11, 7. c. 14, 14. b) praefectos & principes. c. 51, 57. Ez. 23, 6.

℣. 24. c) Sed retribuam tandem, lege talionis c. 30, 16. cf. hic v. 6. 56. Deut. 32, 35. d) quod Deus iufte quidem ob peccata Iudæorũ permifit Chaldæis, fed ab his non fine graui contemtu Dei, magnaque cũ arrogantia & crudelitatis exceffu eft effectum. cf. Ef. 10, 5--15. e) Hoc parenthefi includi debet, fequens vero coram oculis veftris cũ verbo retri-

vltribuam (ftrui; vt fenfus fit: Iudæos (quos per apoftrophen compellat) fuis oculis vifuros retributionem & vindictam Dei. cf. Pf. 91,

מלא

8. Pf. 37, 34.

℣. 25. f) c. 50, 31. g) o mons! Babylonicum imperium puta, fic dictum ob fublimitatem fuã ac fuperbiam, etfi alias Babel in planitie fita effet Gen. 11, 2. cf. Zach. 4, 7. Pf. 76, 5. Pf. 46, 3. Apoc. 8, 8. Sine dubio tamen etiam refpicitur ad ftupẽdam molem & altitudinẽ murorum, domuum, turrium, templi, & inprimis regiæ duplicis ac penfilium hortorum; quibus omnibus vrbs fuperbiebat. Vide in compendio Boch. Phal. lib. 4. c. 13. p. 251. feq. h) c. 2, 30. c. 4, 7. Mixtura fermonis proprii cum inproprio; fi enim mere proprius effet, dici debuiffet: o fuperbum regnum, perdens omnes terras &c. S. i) perdens, inquam. priori loco Nominaliter fumitur, pofteriori vero Participialiter. S. k) cf. Apoc. 19, 2. l) Ez. 6, 14. Zeph. 1, 4. m) & deuoluam te (in ima ruiturum cum impetu) de petris, in quarum faftigio hucusque eminuifti. cf. Ef. 2, 2. q. d. Non efferes te amplius fuper alia regna. n) c. 10, 4 o) in montem cremationis, qualis Aetna aut Vefuuius; vt intus accenfo igne confumaris ac diffiperis; Cocc. coll. Apoc. 8, 8. & Deut. 32, 22. Poteft & hic mixtura fermonis tropici propriique ftatui, vt fenfus fit: Babelem, quantumuis celfiffima fit, igne tamen aliquando periturum, coll. Deut. 29, 22. Ef. 64, 10. Apoc. 18, 8. At S ita: Et vbi te deuoluero in humilem locum, comburam te, ficut lapides, a montibus auulfi, in calcem comburuntur, aut cineres. ℣. 26. p) lapidem pro angulo feu angularem, totius ædificii fulcrum Iob. 38, 6. Pf. 118, 22. Ef. 28, 16. Senfus: Non erit amplius de gente Chaldæorum, qui Reip. fuftentaculum, h. e. Rex aut princeps futurus fit, coll. Zach. 10, 4. & not. Ef. 19, 13. q) pro iaciendis fundamentis. r) v. 62. c. 25, 12. ℣. 27. s) i. e. figno in montibus elato conuocate populos. v. 12. Ef. 5, 26. c. 13, 2. Imperatiui indefiniti. vid. not. Ier. 50, 2. t) vt ad fonum tubæ omnes conveniant c. 4, 5. v) v. 28. cf. not. c. 6, 4. & Ef. 13, 3. x) i. e. praeconio conuocate. c. 50, 29. y) Gen. 8, 4. Ef. 37, 38. Ion. Kardu, i. e. Cordyæorum feu Carduchorum, ad Tigrim in Armeniæ & Affyriæ vel Adiabenes confiniis. vid. Boch. Geogr. S. L. 1. c. 3. z) Ion. & Syr. Armeniæ; quod probat Boch. d. l. ac Minyadem Nicolai Damafceni interpretatur, h. e. Armeniæ partem Gordyænæ proximam, a qua deinceps tota Armenia adpellationem traxerit הר מני Mons Mini f. montana Myniadis, coll. Am. 4, 3. Armeniæ autem Rex, a Cyro victus, vitaque & libertate donatus, exercitum cum pecunia Perfis contra Chaldæos fubfidio mifit, vt docet Xenoph. Cyropæd. l. 3. a) Gen. 10, 3. Boch. Geogr. S. L. 3, c. 9. confert finum Afcanium, & Afcanium lacum an. nemique in Bithynia; it. Afcaniam regionem ac vrbem, & Afcanias infulas in Troade ac Phrygia minore; Phryges maxime intelligens, quos in expeditione Babylonica Cyro adfuiffe, ex Xenophontis Cyropæd. lib. 7. p. 128. 129. probat. Ion. Adiabenes. b) conftituite fuper ipfam. c. 15, 3.

℣. 16. מקצה per Mem. mitr. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. fic fu. 5. ברקים למטר ita 1. 5. ℣. 17. כי per Makk 1. 6. 9--16. 19.--23. fic fu. 5. ℣. 22. בחור per Pat. in marg. 6. 9. ℣. 26. שממות per Chateph pat. praeced. Meth. 1. 22. ℣. 27. pro גויים (quod in marg. refert) hab. מלחמה 2. אררט per Kam. 1. 2. contra Maf. impr. & Erff. h. l. & impr. ad Gen. 8, 4. ac 2 Reg. 19, 37. ואשכנז per Pat. 1. 2. 7. 8. 11. 13, 19. fec. Maf. 1.

℣. 31. a) Itaque *cursor* (ab vna extremitate vrbis ad Regis aulam currens) *obuiam cursori* (ab aduersa extremitate venienti, idemque nuncium de capta ab hostibus vrbe adferenti) *curret*, vt adeo, velut vno momento, Regi ex omnibus vrbis regionibus nuncientur pessima; *S.* Vel *prius emissi*

28 עָלֶיהָ טִפְסָר הַעֲלוּ־סוּס כְּיֶלֶק סָמָר׃ קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ גוֹיִם
אֶת־מַלְכֵי מָדַי אֶת־פַּחוֹתֶיהָ וְאֶת־כָּל־סְגָנֶיהָ וְאֵת כָּל־
29 אֶרֶץ מֶמְשַׁלְתּוֹ׃ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ וַתָּחֹל כִּי קָמָה עַל־
בָּבֶל מַחְשְׁבוֹת יְהוָה לָשׂוּם אֶת־אֶרֶץ בָּבֶל לְשַׁמָּה מֵאֵין
יוֹשֵׁב׃ חָדְלוּ גִבּוֹרֵי בָבֶל לְהִלָּחֵם יָשְׁבוּ בַּמְּצָדוֹת נָשְׁתָה ל
גְבוּרָתָם הָיוּ לְנָשִׁים הִצִּיתוּ מִשְׁכְּנֹתֶיהָ נִשְׁבְּרוּ בְרִיחֶיהָ׃
31 רָץ לִקְרַאת־רָץ יָרוּץ וּמַגִּיד לִקְרַאת מַגִּיד לְהַגִּיד לְמֶלֶךְ
32 בָּבֶל כִּי־נִלְכְּדָה עִירוֹ מִקָּצֶה׃ וְהַמַּעְבָּרוֹת נִתְפָּשׂוּ וְאֶת־
הָאֲגַמִּים שָׂרְפוּ בָאֵשׁ וְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה נִבְהָלוּ׃
33 כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בַּת־
בָּבֶל כְּגֹרֶן עֵת הִדְרִיכָהּ עוֹד מְעַט וּבָאָה עֵת־הַקָּצִיר
34 לָהּ׃ אֲכָלַנוּ הֲמָמַנוּ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל הִצִּיגָנוּ כְּלִי
רִיק

אכלני קרי
הממני קרי
הציגני קרי

e) *duces* (a) Neh. 3, 17. vox peregrina, forte Persarum *Satrapa*. d) *instar bruchi* v. 14. tam numero, quam consilio vastandi omnia. e) *horridi* (f) qs qui cuiuis intuenti horrorem incutit; Rad. *horrescere*, *horripilare* Ps. 119, 120. Iob. 4, 15. vel: *hirsuti*, *hispidi*, cuius pili arrecti sunt; nam locustæ aliæ caluæ, aliæ hirsutæ sunt capite, coll. Apoc 9, 8. *Boch.* Hieroz. P. II. l. 4. p. 454 seq.

℣. 28. f) vid. v. 27. g) sc. *Reges Mediæ* Intelliguntur vero Reges non solitarii, sed cum suis populis; nec Medorum Reges solum, sed alii quoque, Medorum Regibus subiecti, quales fuerunt procul dubio v. 27. nominati. At *S.* vertit, *cum Regibus* &c. h) v. 23. i) sc. Regis summi Mediæ, h. e. Cyri. *S.*

℣. 29. k) c. 50, 46. *Terra* sc. Chaldæorum, tropice pro incolis, & *motus terræ* pro trepidatione metuque ingenti animorum. *S.* l) *& parturiet* c. 5, 3. Deut. 2, 25. Ps. 114, 7. m) *stabit* - - vnaquæque *cogitationum*, i. e. nil quidquam eorum, quæ cogitavit Babeli facere, omittetur c 50, 45. Mich. 4, 12 n) v. 37. c. 48, 9. c. 50, 3.

℣. 30 o) ad repellendos ab vrbe ac regione sua hostes. cf. c. 50, 36. p) *sedent in arcibus*, seu præruptis ac arduis locis Iud. 6, 2. Es. 33, 16. in quibus se vtcunque tutos fore sperant, trepidi, nec ausi amplius inde exire. q) *defecit*. R. נשת (ʒ) Es. 19, 5. c. 41, 17. r) c. 50, 37. Nah. 3, 13. s) vnde, nec quoquam impediente, *incenderunt* hostes &c. c. 32, 29. c. 50, 32. t) *effracti sunt vectes eius*, quibus portæ munitæ erant; hostibus ita in ipsam vrbem irrumpentibus. Es. 43, 14. c. 45, 2. *Am.* 1, 5.

cursores & nuncii posterius emissi perturbati *occurrent*, & Regi nunciabunt, captam esse vrbem suam. *Xenophon* Cyropæd lib. 7. p. m. 192. *Orto autem clamore & strepitu, quum ii, qui erant intus* (in regia) *tumultum sensirent, & inspici rex iuberet quid illud esset rei; apertis aliqui portis foras procurrunt. Eas quum patefactas* Persæ *conspicerent, irruunt; & illos rursus fugientes intro sequuti, ac serientes, ad regem accedunt.* &c. cf. Es. 21, 5. x) *ab vnaquaque extremitate* sc. *a*, i. e. *vndiquaque*. c. 50, 26. Gen. 19, 4. cf. Ez. 24. 28. ℣. 32. y) *Et traiectus* s. *vada* Euphratis, cum adpositis munitionibus, hostes a transitu fluuii arcentibus 1 Sam. 14, 4. Iud. 3, 28. z) ipsa *etiam arundineta* s. *stagna* Es. 42, 15, h. e. sec. R. *Ionam* apud Kimchium *munimenta* & *arces*, ex vsu vocis Arab. vel sec. Sch. *munitiones ligneas*, quibus transitus per vada & stagna ad vrbem prohibebatur, *incenderunt*. Kimchi tamen *iuncos* intelligit, & *arundines maximas* in stagnantibus Euphratis aquis, coll. Es. 58, 5. Quod, vt rectius percipias, verba adscribemus doctissimi *Vitringæ*, qui in Obseru. S lib. 6. c. 5. p. 293 *Traiectus*, inquit, sunt *vada Euphratis* a Cyro abducti Per *stagna* intelligit præcipue *magnum illud paludis receptaculum* (Herodot. l. 1. p 47. ed. Steph.) effossum multo supra Babylonem, in climate septemtrionali, versus occidentem; in quod per *fossas*, inde in Euphratem ductas, *Nitocris* regina abduxerat aquas Euphratis, vt *auerso fluuio* parare commodius posset magnifica illa opera, quæ ad ornamentum Babylonis, qua parte a fluuio perluitur, mente sua conceperat. quæ postquam absoluisset, reduxit Euphratem ex illo *magno aquarum receptaculo* in proprium *alueum*. quando ex illo receptaculo, aquis quantum fieri poterat exhausto, *magna* effecta est *palus*, quæ, vt fit, *iuncis & arundinibus* (quæ inde etiam cognato nomine dicuntur) repleta est, Cyrus, cum obsessa Babylone, munitissima vrbe tam muris quam fluuio, parum proficeret, atque institutum hoc reginæ Nitocris ad animum reuocaret, placuit exemplum. *Receptaculum* itaque illud s. magnam illam *voraginem stagnantem* inspexit, & cum deprehendisset, *iuncis & arundinibus* esse confertum locum, & *fossas* quoque veteres, illuc ferentes; *arundines & iuncos incendit*, fossisque, quæ in eluuiem illam ducebant, refossis, & palude denuo in pristinum vsum instructa, *reduxit alueum Euphratis in illam voraginem vliginosam*: quod Babyloni exitio fuit. Conf. etiam *Varen.* ad Es. 41, 27. P. III. p. 144. seq. ℣. 33. a) Es. 21, 10. b) *Ion. & Syr.* bene: *similis est areæ, cuius tempus trituræ aduenit*, i. e. in qua mox frumentum vngulis boum (vid. not. Es. 28, 27.) calcabitur. Infinitiuus (formæ הַשְׁמִידָךְ Deut. 28, 48. Ios. 11, 14.) seruit instar Nominis, *calcationem* in genere, speciatim vero, quæ fit *exterendi frumenti caussa*, significans. Vtuntur autem *Ion. & Syr.* harmonicis vocabulis אדריכותיה & דרכתה, quæ Lev. 26, 5. &c. respondent Hebr. דַּיִשׁ *triturationi*. cf. Es. 21, 10. c) Es. 29, 17. Hos. 1, 4. d) Es. 27, 11 cf. Ioel 4, 13. Apoc. 14, 15. quo frumentum (h. e. Chaldæi, peccatis suis ad iudicia Dei maturi facti) in ipsa Babylone, velut in area ab hostibus trituretur. ℣. 34. e) *Deuorauit me* (Tsionem) vel *nos* (Tsionitas). Recte enim *Ion. & Syr.* præmittit: *Dixit Hierosolyma*; coll. v. 35. in fine. f) Deut 2, 15. Es. 28, 28. g) c. 50, 17. h) 2 Reg. 4, 3. i. e. *expilauit me*, ita vt nil quidquam mibi reliquum fecerit. cf. Ps. 31, 13. Ier. 48, 38.

℣. 28. וְאֶת־פַּחוֹתֶיהָ cum præf. *Vau* 2 s. ℣. 32. וְהַמַּעְבָּרוֹת per *Pasthta* 1. sic fu. 5. ℣. 34. כְּלִי per *Makk.* 1. 2.

ריק בלענו כתנין מלא כרשו מעדני הדיחנו : חמסי לה בלעני קרי
ושארי על־בבל תאמר ישבת ציון ודמי אל־ישבי הדיחני קרי
כשדים תאמר ירושלם : לכן כה אמר יהוה 36
הנני־רב את־ריבך ונקמתי את־נקמתך והחרבתי
את־ימה והובשתי את־מקורה : והיתה בבל לגלים 37
מעון־תנים שמה ושרקה מאין יושב : יחדו ככפרים 38
ישאגו נערו כגורי אריות : בחמם אשית את־משתיהם 39
והשכרתים למען יעלזו וישנו שנת־עולם ולא יקיצו נאם
יהוה : אורידם ככרים לטבוח כאילים עם־עתודים : איך מ 41
נלכדה ששך ותתפש תהלת כל־הארץ איך היתה
לשמה בבל בגוים : עלה על־בבל הים בהמון גליו 42
נכסתה : היו עריה לשמה ארץ ציה וערבה ארץ לא־ 43
ישב בהן כל־איש ולא־יעבר בהן בן־אדם : ופקדתי 44
על־בל בבבל והצאתי את־בלעו מפיו ולא־ינהרו אליו
עוד גוים גם־חומת בבל נפלה : צאו מתוכה עמי ומלטו מה
איש את־נפשו מחרון אף־יהוה : ופן־ירך לבבכם 46
ותיראו

f) cf. Apoc. 12, 4. Constat enim, eiq; id a Cl. *Bochario* amplius euictum & illustratum Hieroz. P. II. l. 3. c. 14. *Dracones* esse ingente oris rictu & hiatu, patulisque gulis, & homini degluriendo non esse impares. *Vitringa* in Apoc. p. 703. seq. *k) ventrem suum* (t) Chald. כרס idem. *l) de deliciis meis*; 2 Sam. 1, 24. vasis Templi imprimis, & si quid in Regia, aut aliis locis, pretiosum & rarum. S. *m) trusit me* ad lapsum, vel *depulit* me ad exilium, coll. c. 50, 17. (n) דוח pro cognato דדה l. נדה. At Cocc. aliiq; *eluit me*, q. d. eluuione abstulit, vel, *eluendo euacuauit*, coll. Es. 4, 4. Ez. 40, 38.

℣. 35. *n)* quam patior & passa sum, v. 46. Gen. 16, 5. *o) & caro mea*, a Chaldæis lacerata ac deuorata v. 34. cf. Mich. 3, 2. 3. *p) sit*, vel veniat *super Babelem*. *Esse* vero aliquid *super aliquo* dicitur moraliter vel iudicialiter, quod illi in culpam, reatum & pœnam imputatur, adeoque etiam seuere punitur. S. *q)* Ps. 32, 6. *r) & sanguis meus*, quem fuderunt, sit *super* &c. cf. Apoc. 18. 24. Matth. 27, 25. *s) terra Chaldæorum* v. 4. cf. not. c. 50, 10.

℣. 36. *t)* sc. quia Tsionita, nec immerito, conqueritur, & vltionem petit. S. cf. Ps. 12, 6. *u) litigaturus* (acturus) *suam litem* s. caussam *tuam*, idque realiter. cf. c. 50, 34. *x) & exsiccabo* Es. 50, 2. c. 51, 10 *y)* i. e. lacum, quibus se tutam opinatur ab hostibus Es. 21, 1. cf. etiam Es. 19 5. *z) scaturiginem eius*, sc aquas Euphratis. Alii tropice de amplitudine opum ac imperii intelligunt. vid. v. 13. & cf. Hos. 13, 15.

℣. 37. *a) in aceruos rude-rum*. c. 9, 10. Es. 15, 2. *b)* vid. c. 9, 11. *c)* c. 42, 18. *d)* v. 29. 62.

℣. 38. *e)* sc. Babylonii, præ dolore & gemitu. nam & lamentabilem vocem notat שאג Ps. 38, 9. Ps. 22, 2. Alii ad hostes referunt, coll. Es. 5, 29. *f) ruunt*; quod proprie asinorum est, sed similis h. l. est catachresis, ac Apoc. 10, 3. vbi leo dicitur *mugire*, quod boum est; *Boch.* Hieroz. P. I. l. 3. c. 2. p. 731. cf. Es. 33, 9. *g) tanquam catuli*. Gen. 49, 9. Ez. 19, 2.

℣. 39. *h) Cum incaluerint* sc. vino Es. 5, 11. cf. Belsatsaris conuiuium Dan. 5, 1. seqq. & not. Es. 21, 5. *i) terminum* subito *ponam ipsorum conuiuiis*, vt Iob. 38, 11. cf. Es. 21, 4. 5. vel: *adponam illis potus ipsorum*, s. ipsis debitos, vinum sc. vertiginis & iræ diuinæ, supra c. 25, 15. 26. *k)* inebriatione punitiva, vt v. 57. c. 25, 27. Es. 63, 6. *l)* egregie, scilicet! ironia per antanaclasin ad insana gaudia, in Belsatsaris conuiuio & Babyloniorum festo agitata. vid. not. (*d*) Es 21, 5. & cf. supra c. 11, 15. Ps. 94, 3. *m) somnum æternum* Es. 29, 10. Ps. 13, 4. Ps. 76, 6. Ion. *vt moriantur morte secunda*. cf Es. 22, 14. c. 65, 6. 15. Apoc. 20, 6. *n) neque expergiscantur* v. 57. sc. ad hanc vitam Iob. 14, 12. sed nec male *Ion.* hic & v. 40: *neque reuiuiscant ad seculum futurum*, sc. gloriosum & gaudii plenum; Es. 26, 19. Ps. 17, 15. ℣. 40. *o)* c. 50, 27. c. 48, 15. vid. 1 Reg. 18, 40. *p) qs. agnos*. 1 Sam. 15, 9. *q)* c. 25, 34. ℣. 41. *r)* cf. c. 9, 18. *s)* i. e. *Babel*, h. l. & v. 42 vid. not. c. 25, 26. *t)* h. e. vrbs toto orbe celeberrima, & passim delaudata. c. 49, 25. *v)* vt sicut antea ob maiestatem, potentiam & pulchritudinem, ita nunc ob horrendam deuastationem *inter* omnes *gentes* famosa ac decantata sit. ℣. 42. *x)* ingens multitudo populorum, c. 50, 42. cf. c. 46, 7. 8. Ps. 8, 7. 8. c. 17, 12. *y) contegetur*. c. 46, 8. ℣. 43. *z)* c. 2, 6. Ez. 19, 13. *a)* Es. 35, 1. *b) terra*, inquam, *in quibus* (h. e. in cuius vrbibus) *non habitat vllus vir*. ℣. 44. *c)* vid c. 50, 2. i. e. per euersionem *Beli* Babyloniæque, in qua superstitiose cultus fuit, manifestabo, quam vanus & exitiabilis ipsis fuerit, mihi vero odiosus idolorum cultus. *d) bolum*, q. d. *deglutitionem ipsius*; quidquid oblationum ex Babele, vastoque eius imperio, velut insatiabiliter deglutiuit. (3) Ps. 52, 6. *e) confluent*. vid. not. c. 31, 12. *f) etiam murus Babelis*, quantumuis altissimus ac munitissimus, latissimusque. vid. not. v. 58. Addit enim hoc singulariter tanquam incredibile quid. cf. c. 50, 15. ℣. 45. *g)* vid. v. 6. ℣. 46. *h)* Non dicit *prohibitiue* ואל *Et ne mollescito*, sed *Et ne forte mollescat*, quod est præcauentis ac metuentis; & connecti debet cum particula apodoseos לכן *idcirco* v. 47. Versionem ac sensum breuiter ita exprimimus: *Et*, vel *Nam ne forte interea*, dum captiui adhuc tenemini, *cor vestrum* pauore *mollescat*, mi popule, *ac timeatis*, qs. desperatum sit de liberatione vestra; idque ob triste *nuncium* de augescentibus indies Chaldæorum iniuriis, exortisque nouis tyrannis, tum Babele, tum in prouinciis vos grauiter prementibus, *quod* continuo a vobis *auditur in terra*: (*Veniet enim anno* vno triste istiusmodi *nuncium*, & *post eum anno* insequenti denuo triste nuncium, q. d. vnum veniet post alterum; magnaque Chaldæorum aduersum vos *violentia* existet *in terra*, ac *tyrannus* vnus erit *post alterum*, antequam terminus Babelis adfuerit) *Propterea*, inquam, *ecce*, Ego Dominus sancte & denuo vobis recipio, quod *venturi sint dies* &c. *i)* cf. Iob. 23, 16. Deut. 20, 8.

℣. 34. כרשו per *Samech* loco *Sin* 2. 5 sic le. 1. ℣. 36. ונקמתי Nun per *Kam*. in Kal 19. 20. & in textu 6. 9. ℣. 37. בבל cum *Psik* (quod ceteri omittunt) 1. c. 21. sec *Mas. Erff.* & *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. ℣. 40. לטבוח *Beth* cum *Dag.* 2. 5. 15. 22. 23. ℣. 41. ששך per *Kam* 1. 2. 6 9. 10. 14. 20. 21. 22. sic se. 5. ℣. 43. ארץ ציה ita 1. 2.

ותיראו בשמועה הנשמעת בארץ ובא בשנה השמועה
ואחריו בשנה השמועה וחמס בארץ משל על־משל׃
47 לכן הנה ימים באים ופקדתי על־פסילי בבל וכל־
48 ארצה תבוש וכל־חלליה יפלו בתוכה׃ ורננו על־
בבל שמים וארץ וכל אשר בהם כי מצפון יבוא־לה
49 השודדים נאם־יהוה׃ גם־בבל לנפל חללי ישראל גם־
לבבל נפלו חללי כל־הארץ׃ פלטים מחרב הלכו אל־ נ
תעמדו זכרו מרחוק את־יהוה וירושלם תעלה על־
51 לבבכם׃ בשנו כי־שמענו חרפה כסתה כלמה פנינו
כי באו זרים על־מקדשי בית־יהוה׃
52 לכן הנה־ימים באים נאם־יהוה ופקדתי על־
53 פסיליה ובכל־ארצה יאנק חלל׃ כי־תעלה בבל
השמים וכי תבצר מרום עזה מאתי יבאו שדדים לה
54 נאם־יהוה׃ קול זעקה מבבל ושבר גדול מארץ כשדים׃
כי־שדד יהוה את־בבל ואבד ממנה קול גדול והמו נה
56 גליהם כמים רבים נתן שאון קולם׃ כי בא עליה על־
בבל שודד ונלכדו גבוריה חתתה קשתותם כי אל
57 גמלות יהוה שלם ישלם׃ והשכרתי שריה וחכמיה
פחותיה וסגניה וגבוריה וישנו שנת־עולם ולא יקיצו
58 נאם־המלך יהוה צבאות שמו׃ כה־אמר
יהוה

rosolyma (vbi Iehouah colitur) abfitis. cf. c. 30, 10. c. 46, 27. *d*) Ez. 20, 32. cf. Ier. 50, 5. Ef. 62, 7.

℣. 51. *e*) *Pudefacti fumus*, inquiunt Iudæi. c. 9, 18. *f*) fc. a Chaldæis. *g*) Pf. 69, 8. *h*) v. 2. c. 30, 8. Ez. 11, 9. *i*) Ef. 63, 18. Thr. 1, 7.

℣. 52. *k*) Refpondetur ad verba Iudæorum v. 51. præmiffa. *Sch.* *l*) vid. v. 47. *m*) *ingemifcet* animam cum gemitibus exhalans, ad mortem *vulneratus* Ez. 26, 15.

℣. 53. *n*) Ion. *Etfi ædificauerit Babel ædificia excelfa vsque ad cælos.* conf. Matth. 11, 23. *o*) *&* *quamuis* ad fummum vsque *muniuerit*: Ef. 22, 10. *p*) *celfam roboris fui*, i. e. munimentum loci altitudine, cum munitionibus validiffima cf.

k) ׳ abfolute pofitum aliquando fignificat *nuncium de malo* aut *mali periculo*; Ez. 7, 26. Dan. 11, 44. Ef. 28, 19. c. 37, 7. At *Schm.* intelligit *prophetiam* de liberatione Iudæorum, h. m. *ob famam* de exitu veftro, dicentes: *Venit in anno fama, &* *poftea in anno fama, vt tamen* magis *violentia* aduerfus nos inualuerit, & *tyrannus fuper tyrannum* nos vexauerit, q. d. fingulis annis audimus prophetiam de noftra liberatione, fed in terra augefcit crudelis violentia Chaldæorum aduerfus nos Iudæos. *l*) c. 20, 8. cf. fupra v. 35. *m*) Ef. 49, 7. c. 52, 5.

℣. 47. *n*) Vehemens & prophetica affeueratio, dubitationi & defperationi, qua Iudæi captivi tentabantur, oppofita. *Schm.* *o*) v. 52. cf. not. v. 44. & c. 50, 38. *p*) *pudefiet* fc. fuper fculptilibus fuis cf. c. 48, 13. *q*) i. e. *incolæ eius cadent confofsi* vid. v. 4.

℣. 48. *r*) cf. c. 31, 12. Pf. 96, 11. *s*) Ef. 49, 13. Apoc. 18, 20 *t*) explanatiuum eft. q. d. Quare vero iubilabunt fuper ipfa? Refp. ob deuaftationem eius; *quia veniet* &c. Alii; *cum venerit* &c. *u*) vid. c. 50, 3. 41. *x*) *veniet* – *deuaftatorum* quisque v. 53.

℣. 49. *y*) *debet* vel μέλλει *cadere*. Præf. ל aliquando *debitum* exprimit, fubintellecto *decet, oportet, debet*, vt Ef. 5, 4. 2 Par. 19, 2. Pf. 32, 9. Q. d. Ius talionis requirit, vt (v. 47.) *confofsi eius cadant* &c. i. e. vt id ipfum experiatur, quod in Ifraelitica aliisque gentibus patrauit. *z*) ficut *confofsi Ifraelis*. c. 8, 23. c. 14, 18. *a*) *cadent confofsi*, inftar *confofforum* &c. cf. c. 25, 13 – 26.

℣. 50. *b*) Vos igitur *erepti a gladio* c. 44, 28. *c*) *e longinquo*, etfi procul adhuc ab Hiero-

not. ad v. 25. c. 49, 16. *q*) tamen *a me.* *r*) v. 48. c. 31, 11. Obad. v. 5. ℣. 54. *s*) q. d. Idque (v. 53.) tam certum, vt iam audiri videatur *vox* &c. c. 18, 22. c. 50, 46. *t*) *&* (vox) *fractionis*, vid. c. 48, 3. c. 50, 22. Ef 15, 5. Zeph. 1, 10. ℣. 55. *u*) fc. exfultantium. v. 39. *x*) *Kimchi*: *Tumultuati enim funt* hactenus &c. fic foret defcriptio illius *vocis magnæ.* ita cf. Ef. 24, 8. c. 25, 5. Verum eft potius prædictio ingentis mutationis. q. d. *Perdita voce magna* lætitiæ & triumphorum, quæ hactenus in illa audita eft, nunc faciet contra, *vt fluctus eius* fuperbi, (fortes ac magnates eius) *perturbentur* tam turbide, quam aquæ magnæ, quando tempeftatibus magnis commouentur ex fundo, & iactantur, c. 5, 22. c. 31, 35. & reddatur vox eorum, quæ prius triumphorum erat, שָׁאוֹן vox ftrepitus vaftatorum & eiulationis magnæ. *Schm.* conf. c. 46, 17. *y*) *edetur tumultus vocis eorum.* cf. Ef. 66, 6. ℣. 56. *z*) *contra eam*, fc. *contra Babel.* Pleonasmus fuffixi emphaticus. *a*) v. 53. *b*) fubito & prorfus *fractus eft*, vnusquisque *arcuum ipfius*. Piel in Verbis neutralibus non femper eft tranfitiuum coniugationis *Kal*, fed aliquando intenfiuum; vt פתח Pi. *aperuit & patulus fuit*, Ef. 48, 8. c. 60, 11. הלך Pi. *itauit, ambulauit*; עוף Pi *volitauit & vibrauit.* רחק Pi. *elongauit & longe remotus fuit* Ef 29, 13. coll. Matth. 15, 8. *c*) vid. v. 6. & conf. Ef. 59, 18. Pfalm. 94, 2. ℣. 57. *d*) vid. v. 39. *e*) c. 50, 35. *f*) v. 39. *g*) c. 48, 15. *h*) v. 19. c. 46, 18. Am. 4, 13.

℣. 46. ומשל cum Præf. *Vau* 1. 2. 5. 6. quam lectionem *Orientalibus* tribuit *Maf. Erff.* at fec. *Maf.* 1. *Orientales* מושל ׳ *plene* duntaxat fcribunt. ℣. 47. הנה per *Makk.* & *Meth.* 1. ac *Ber.* ℣. 51. כלמה fic 1 2 7. 8. 15. 22. 23. Alii כְּלִימָה ℣. 57. נאם fine *Kadma* 18. & *Ber*, at per *Man.* fine *Makk.* 1. 2. fic fu. 5.

יְהוָה צְבָאוֹת חֹמוֹת בָּבֶל הָרְחָבָה עַרְעֵר תִּתְעַרְעָר
וּשְׁעָרֶיהָ הַגְּבֹהִים בָּאֵשׁ יִצַּתּוּ וְיִגְעוּ עַמִּים בְּדֵי־רִיק
וּלְאֻמִּים בְּדֵי־אֵשׁ וְיָעֵפוּ׃
59 הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה ׀ יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶת־שְׂרָיָה בֶן־נֵרִיָּה
בֶּן־מַחְסֵיָה בְּלֶכְתּוֹ אֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בָּבֶל בִּשְׁנַת
ס הָרְבִעִית לְמָלְכוֹ וּשְׂרָיָה שַׂר מְנוּחָה׃ וַיִּכְתֹּב יִרְמְיָהוּ
אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־תָּבוֹא אֶל־בָּבֶל אֶל־סֵפֶר אֶחָד אֵת
61 כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַכְּתֻבִים אֶל־בָּבֶל׃ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ
אֶל־שְׂרָיָה כְּבֹאֲךָ בָבֶל וְרָאִיתָ וְקָרָאתָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
62 הָאֵלֶּה׃ וְאָמַרְתָּ יְהוָה אַתָּה דִבַּרְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה
לְהַכְרִיתוֹ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־בּוֹ יוֹשֵׁב לְמֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
63 כִּי־שִׁמְמוֹת עוֹלָם תִּהְיֶה׃ וְהָיָה כְּכַלֹּתְךָ לִקְרֹא אֶת־
הַסֵּפֶר הַזֶּה תִּקְשֹׁר עָלָיו אֶבֶן וְהִשְׁלַכְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ פְּרָת׃
64 וְאָמַרְתָּ כָּכָה תִּשְׁקַע בָּבֶל וְלֹא־תָקוּם מִפְּנֵי הָרָעָה
אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵבִיא עָלֶיהָ וְיָעֵפוּ עַד־הֵנָּה דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ׃

נב CAP. LII.

בֶּן־עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה צִדְקִיָּהוּ בְמָלְכוֹ
וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ חֲמִיטַל חמוטל ק
2 בַּת־יִרְמְיָהוּ מִלִּבְנָה׃ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־
3 עָשָׂה יְהוֹיָקִים׃ כִּי ׀ עַל־אַף יְהוָה הָיְתָה בִּירוּשָׁלִַם וִיהוּדָה
עַד־הִשְׁלִיכוֹ אוֹתָם מֵעַל פָּנָיו וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ בְּמֶלֶךְ
4 בָּבֶל׃ וַיְהִי בַשָּׁנָה הַתְּשִׁעִית לְמָלְכוֹ בַּחֹדֶשׁ
הָעֲשִׂירִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
הוּא וְכָל־חֵילוֹ עַל־יְרוּשָׁלִַם וַיַּחֲנוּ עָלֶיהָ וַיִּבְנוּ עָלֶיהָ דָּיֵק
סָבִיב׃

℣. 58. *i*) v. 44. *murorum* quisque vt v. 57. Alii: *murus*, ob amplitudinem in plurali dictus; vt *salutes* Ps. 42, 6. &c. *k*) quantumuis *latissimus*; Erat enim latere coctili exstructus, bituminei aterlitus, & 50. cubitos altus, atque tam latus, vt quadrigæ inter se concurrentes, tuto commeare possent. In eo turres CCL. denis pedibus, quam murus, altiores: æreæ portæ centum, fossa extrinsecus late patens &c. *Boch*. Geogr. S. l. 4. c. 13. p. 261. *l*) *Cocc*. Lex. p. 645. *denudabitur*, h. e. euacuabitur, vel potius *auferetur*, vt solum nudum relinquatur, coll. Ps. 137, 7. *m*) c. 49, 2. Es. 9, 17. *n*) *Atque sic laborabunt populi pro vano* &c. Hab. 2, 13. h. e. euentus docebit, frustra laborem suum consumsisse seque defatigasse, qui magnifica Babelis palatia, latissimos muros, altissimasque portas magno molimine construxerunt; quippe demolienda tandem ac igni comburenda a Medis Persisque, cf. Es. 65, 23. Scriptura aliquando id *fieri* vel *facere* aliquem dicit, quod sic esse vel facere aliquem, manifestum fit. coll. Ier. 19, 11. At *Schm*. hoc sensu: *Et laborabunt populi* in destruendis muris & portis Babelis, *vt in nihilum redigant*, & defatigationem libenter patientur ex desiderio deuastandi, si modo vastata omnia videant. *o*) q. d. *pro sufficientia* inanitatis, vt Nah. 2, 13. Iob. 39, 25. *p*) quo magnifica ista opera tandem omnia consumentur.

℣. 59. *q*) Non tam peculiaris prophetia hæc est contra Babel, quam prioris omnis clausula & obsignatio per factum *Seraiæ* a Ieremia imperatum, *S*. *r*) sc. in nomine Domini *s*) Ion. *in legatione Tsedekiæ*; h. e. missus illuc a Tsedekia. sic את idem esse פתח באתנח ac מאת, coll. Gen. 49, 25. Sed lubentius vertimus, *cum Tsedekia*; quem hinc discimus, *anno regni sui quarto*, comite Seraiah, in Babyloniam profectum, ad inuisendum Nebucadnezarem, a quo regnum acceperat, vel aliorum negotiorum caussa, indeq; ad regnum suum rediisse; vt habet Iudæorum Chronicon *Seder Olam*. *t*) Ergo Zedekias minimum 4. annos regnauit obnoxius Regi Babyloniæ; reliquo autem tempore vt rebellis, qui iugum Babyloniæ excusserat, 2 Reg. 24, 20. *Lightfoot*. Chr. p. 117. *u*) *princeps quietis*, c. 45, 3. forte *supremus cubicularius*, seu *præfectus cubiculo* Regis. *Hillero* autem in Onom. *S*. *princeps Menuchæ* s. tractus in confiniis Iudæ & Danis, qui *Menuchoth* & *Manachath* dicitur 1 Par. 2, 52. c. 8, 6. indeque patronymicum *Hammanachti* 1 Par. 2, 54 At *S*. cum *Luth*. aliisque *princeps quietus*, non persequens, sed amans Prophetam & verbum Dei cf. 1 Par. 22, 9. ℣. 60. *x*) *Scripsit nempe* c. 36, 2. Præmittitur narratio totius historiæ de mandato Ieremiæ ad Seraiam. *S*. *y*) *omnia sc. verba hæc*, c. 50. & 51. perscripta. ℣. 61. *z*) Traditoque ei libello *dixit*. *a*) *Videbis*, sollicitus ac diligens. cf. 1 Sam. 19, 3. *b*) *vt legas*; alii *prælegas* sc. captiuis illic Iudæis, opportuno loco & tempore. ℣. 62. *c*) *Dein*, vbi prælectionem absolueris, *dicet*. *d*) Subest aposiopesis: Et quod locutus es, facturus es etiam certissime. cf. Ez. 17, 24. c. 22, 14. c. 36, 36. c. 37, 14. *e*) c. 50, 3. *f*) vid. v. 26. ℣. 63 *g*) cum omnibus circumstantiis inprimis clausula illa v. 62. *S*. *h*) *alligabis ei lapidem*; vt grauitate lapidis premente, ad fundum vsque descendat, nunquam inde emersurus. Apoc. 18, 21. cf. Matth. 18, 6. *i*) significaturus hoc symbolo fata Babelis v. 64. Apoc. 18, 21. ℣. 64. *k*) *submergetur* (5) Num. 11, 2. Am. 9, 5. *l*) *nec resurget* Es. 25, 2. c. 52, 1. *m*) c. 42, 17. *n*) *ita, vt defatigentur*, nec vires amplius habeant ad surgendum, malorum magnitudine & copia obruti. cf. Es. 40, 30. *o*) sc. *prophetica*; quippe c. 52. mere historicum est. cf. c. 1, 1. sic Ion. *prophetia verborum Ieremiæ*. Alii subintell. *contra Babelem*, coll. c. 48, 47. CAP. LII, 1. *p*) Quæ de excidio vrbis hic reperiuntur, bonam partem iam explicata sunt c. 39, 1. seqq. & 2 Reg. 24, 18. vbi relegas quæso adnotationes nostras. cf. porro Ier. 37, 1. seqq. 2 Par. 36, 11. seqq. Ceterum, vt *S*. obseruat, diuersum est institutum huius & 39. capitis. Hic namque narratur historia excidii, vt deueniatur ad captiuitatem Babylonicam, quod & quando Iudæi in eam abducti, & quomodo in ea Ioiachin carcere exemtus, & honorifice habitus sit. Sed c. 39. eadem historia posita breuiter, vt doceretur, quid Ieremiæ in excidio vrbis, & post illud contigerit. &c. ℣. 3. *q*) vid not. 2 Reg. 24, 20. *r*) *Infinit*. per *Chirek*, vt Deut 28, 48. coll. 2 Reg. 24, 20. Ion. *donec migrare eos faceret ex terra, quæ erat locus Schechinæ ipsius*. *s*) *S*. *vt rebellaret*. cf. not. c. 51, 59. ℣. 4. *t*) c. 39, 1. 2 Reg. 25, 1. *u*) cf. Zach 8, 19.

℣. 58. חֹמוֹת per *Kadma* 1. sic se. 59. non male. ℣. 59. שְׂרָיָה per *Schin*. 1. 6. 7. 9. 10. 20. 21. bis hoc ℣. & sic idem v. 61. מַחְסֵיָה per *Schua* 17. 18. & *Ber*. ℣. 61. וְרָאִיתָ sic : per *Sakephk*. cum *Gaiah* plerique, sec. *Mas*. 1. & *Erff*. at per : *Sakephkg*. *Ber*. וְקָרָאתָ per *Sakeph*. solus B r. Ceterum *Gaiah* habent 2. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 18. sec. *Mas*. *Erff*. Alii omittunt. CAP. LII, ℣. 2. כְּכֹל *Orientales* præfixum *Caph* omittunt. יְהוֹיָקִים defect. sine *Iod*. 6. 9. 22. sic se. 1. 5. sec. *Mas*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. : Alii *plene*. ℣. 3. הָיְתָה בִּירוּשָׁלִַם ita 1 2. & sic se. 5. הִשְׁלִיכוֹ per *Pat*. 2. 17. 18. *Ber*. & in marg. 6. 9. at 2. in marg. per *Chirek* cum reliquis. אֹתָם defect 1. 2. 5. sec. *Mas*. 2. & *Erff*. sed præter *impr*. ad c. 23, 2. ℣. 4. Sine præmisso *Spatio* 1. 5. 6. 9. 12. 19. 22. 24.

סביב: ותבא העיר במצור עד עשתי עשרה שנה ה
למלך צדקיהו: בחדש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק 6
הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ: ויבקע העיר 7
וכל אנשי המלחמה יברחו ויצאו מהעיר לילה דרך
שער בין החמתים אשר על גן המלך וכשדים על
העיר סביב וילכו דרך הערבה: וירדפו חיל כשדים 8
אחרי המלך וישיגו את צדקיהו בערבת ירחו וכל
חילו נפצו מעליו: ויתפשו את המלך ויעלו אתו אל 9
מלך בבל רבלתה בארץ חמת וידבר אתו משפטים:
וישחט מלך בבל את בני צדקיהו לעיניו וגם את כל 10
שרי יהודה שחט ברבלתה: ואת עיני צדקיהו עור 11
ויאסרהו בנחשתים ויבאהו מלך בבל בבלה ויתנהו
בבית הפקדת עד יום מותו: ובחדש החמישי 12
בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך
נבוכדראצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד
לפני מלך בבל בירושלם: וישרף את בית יהוה ואת 13
בית המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית הגדול
שרף באש: ואת כל חומת ירושלם סביב נתצו כל 14
חיל כשדים אשר את רב טבחים: ומדלות העם ואת טו
יתר העם הנשארים בעיר ואת הנפלים אשר נפלו
אל מלך בבל ואת יתר האמון הגלה נבוזראדן רב
טבחים: ומדלות הארץ השאיר נבוזראדן רב טבחים 16
לכרמים וליגבים: ואת עמודי הנחשת אשר לבית 17
יהוה ואת המכנות ואת ים הנחשת אשר בבית יהוה
שברו כשדים וישאו את כל נחשתם בבלה: ואת 18
הסירות ואת היעים ואת המזמרות ואת המזרקת
ואת הכפות ואת כל כלי הנחשת אשר ישרתו בהם
לקחו: ואת הספים ואת המחתות ואת המזרקות 19
ואת הסירות ואת המנרות ואת הכפות ואת
המנקיות

מ significaret: Et quotquot erant de tenuitatibus &c vt c. 40, 7. Sin est aliis tenuitates populi & tenuitates terrae pro iisdē habemus, מ foret partitivum, h. m. Et de tenui populo partem transportavit, partem vero in terra reliquit. t) residuum populi honestioris. u) vid. c. 39, 9. x) turbae s. multitudinis, pro ההמון, vt est 2 Reg. 25, 11. vid. lex.

בית קרי

46, 25. coll. Ez 30, 15 Alii artificum, coll. Cant. 7, 2. ✠. 16. y) Sec. S. sta: Sed de tenuitatibus terrae, sc. reliquae extra Hierosolymam, qui Chaldaeis nō resistebant, adeoque relicti fuere. cf. v. 15. z) in vinitores. Ef 61, 5. a) agricolae (3) 2 Reg. 25, 12. ✠. 17. b) 1 Reg. 7, 15. c) bases: cum impositis labris. 1 Reg. 7, 27. d ibid. v. 23. ✠. 18. e) palas Ex. 27, 3. f) psalteria vel falces. (5) 2 Reg. 12, 14. g) lances. Num. 7, 14. h) omnia reliqua vasa. i) impersonaliter, quibus ministrabatur; vel subintell. sacerdotes.

✠. 5. x) venit in obsidionem, i. e. obsessa fuit. c. 10, 17. 2 Reg. 25, 2. Ez. 4, 3. 6. εἰς συνοχήν. cf. Luc. 19, 43. ✠. 6. y) invaluerat, ad summum vsque gradum. Vav pleonasticum, vt Gen. 22, 4. propter ellipsin, pro: Et f. cū esset mense quarto — vt invalesceret, seu cum invaluisset. z) c 14, 18. vid. Thren. 4, 9. 10. ✠. 7. a) Itaque perrupta (expugnata) fuit eodem die c. 39, 2. b) Parenthetice additur caussa, quare rex noctu & via occulta fugere coactus sit. S. c) vid. c. 39: 4. ✠. 8. d) c. 39, 5. ✠. 9. e) vt praedixerat Ieremias c. 34, 3. f) v. 26. 27. vid. not. c. 39, 5. Num. 34, 11. g) c. 39, 5. ✠. 11. h) c. 39, 7. 2 Par. 33, 11. i) in domo inspectionum, i. e. carcere vigiliis munito. cf. c. 37, 13. k) mansurum illic, 2 Reg. ad &c. l) c. 32, 5. ✠. 12. m) c. 1, 3. vid. not c. 39, 8. & cf. 2 Reg. 25, 8. Zach. 7, 3. n) die decima, sed 2 Reg. 25, 8. est septima? Resp. Conciliari potest distinguendo inter diem adventus & executionis; vel sec. veteres, inter initium & finem executionis; vel denique sec. S. inter terminum a quo (excedendo e Ribla die septima) & ad quem (intrando Hierosolymam die decima). o) c. 39, 9. 11. p) qui stabat coram Rege Babel Hierosolymis, (ita enim verba sec. accentus iungi debent) h. e. minister Regis, plena cum potestate Hierosolymā missus. cf. c. 40, 10. ✠. 13. q) magni, collective, i. e. magnatum, vid. 2 Reg. 25, 9. ✠. 14. r) qui erant cum &c. ✠. 15. s) Et de tenuitatibus (plebe populi sc. sec. S. Hierosolymitani; distincti a tenui plebe terrae s. provincialium v. 16. quomodo post

✠. 19. k) Scyphos 1 Reg. 7, 50. 2 Sam. 17, 28. l) Eadem partim instrumenta nominabantur v. 18. sed hic aurea argenteaque sunt, illic aenea erant; ita vt nulla sit Tautologia.

✠. 8. ירחו יריחו plene & per Chirek l. 2. 5. & in marg. 6. 9. וכל חילו נפצו ita l. 8. ✠. 13. הגדול sine praef. He a. ' in marg. ✠. 14. ואת per Tzhir & Tsere. ' 2. ' sic c. 5 ...

כי

המנקיות אשר זהב זהב ואשר־כסף כסף לקח רב
כ טבחים׃ העמודים שנים הים האחד והבקר שנים־עשר
נחשת אשר־תחת המכנות אשר עשה המלך שלמה
לבית יהוה לא־היה משקל לנחשתם כל־הכלים
21 האלה׃ והעמודים שמנה עשרה אמה קומה העמד
האחד וחוט שתים־עשרה אמה יסבנו ועביו ארבע
22 אצבעות נבוב׃ וכתרת עליו נחשת וקומת הכתרת
האחת חמש אמות ושבכה ורמונים על־הכותרת
23 סביב הכל נחשת וכאלה לעמוד השני ורמונים׃ ויהיו
הרמנים תשעים וששה רוחה כל־הרמונים מאה על־
24 השבכה סביב׃ ויקח רב־טבחים את־שריה כהן הראש
כה ואת־צפניה כהן המשנה ואת־שלשת שמרי הסף׃ ומן־
העיר לקח סריס אחד אשר־היה פקיד על־אנשי
המלחמה ושבעה אנשים מראי פני־המלך אשר־
נמצאו בעיר ואת ספר שר הצבא המצבא את־עם
הארץ וששים איש מעם הארץ הנמצאים בתוך העיר׃
26 ויקח אותם נבוזראדן רב־טבחים וילך אותם אל־מלך
27 בבל רבלתה׃ ויכה אותם מלך בבל וימתם ברבלה
28 בארץ חמת ויגל יהודה מעל אדמתו׃ זה העם אשר
הגלה

m) *scopæ.* (4) Ex. 25, 29. n) Geminatio facit inductionem vniversalem: *& quidquid* præterea vel *aureum* vel *argenteum* erat S. 2 Reg. 25, 15. o) vti prædictum c. 27, 19. seqq.

℣. 20. p) *Quantum autem ad columnas* istas *duas*, quas diffractas Babelem asportarunt v. 17. q) S. cum *Luth.* qui sc. boves, erant *loco*, seu *vice basium*, nimirum maris ænei, *quæ* (omnia) *fecerat* &c. Raschi: qui erant *iuxta bases* labrorum v. 17. r) i. e. fuit pondus ingens valde, vt non perpenderint, ob laborem nimium. S. s) *omnium*, inquam, *vasorum*.

℣. 21 t) *Et*, vt ad *columnas* redeam. S. v. 20. 1 Reg. 7, 15. 2 Reg. 25, 17. 2 Par. 3, 15. u) *& filum* 1 Reg 7, 15. x) *& crassities eius* (3) 1 Reg 7, 26 y) sc. *cauæ* columnæ. (4) Ex. 27, 8. Iob 11, 12. Genitiuus dependens a suffixo *eius*. *crassities* igitur ista non per totum diametrum, sed ad cauitatem columnæ solum æstimanda venit.

℣. 22. z) *Et coronamentum* 1 Reg. 7, 16. a) vid. ibid not. (k)

℣. 23. b) *in omnem ventum* s. plagam cæli. 1 Par 9, 24. Sensus: quæ intuentibus patebant, singulæ ab eo latere, quo indita erant coronamento. c) computatis 4. reliquis, quæ templi paries, columnas attingens, abscondebat, vt extrinsecus cerni non possent. *Raschi.* d) ac binis quidem ordinibus, ita vt singulæ columnæ 200. ambæ vero 400. haberent malogranata. *Raschi*, coll. 1 Reg. 7, 20.

℣. 24. e) *Esræ* patrem, coll. Esr. 7, 1. seqq. cum 1 Par. 5, 39. seqq. Forte tamen alius est *Seraias*, qui Neh. 10, 3. c. 11, 11. instauratis a Nehemia

mia muris Hierosolymæ
יתיר ה
adfuit, (1) quia, vt *L. Capellus* in Chronol. S. Pontificum supputauit, inter *Tsedekia* captiuitatem
קומת קרי
sum, & instauratos a Nehemia muros, vt minimum 155. anni intersunt; (2) hic posterior *Seraias* tertio demum aut quarto loco post duos vel tres alios sacerdotes nominatur, Neh. 11, 11. quos ille ætate, dignitate & omni modo longe anteiuisset; (3) post captiuitatem solutam *Iosua*, Seraiæ Pontificis nepos, Pontificatu iam functus Esr. 2, 2. c. 3, 2. Hagg. 1, 1. (4) *Seraias* Pontifex a Nebucadnezare occisus, infra v. 27. & 2 Reg. 25, 21. nisi hic Pronomen Eos ad solos politicos restringere velis, aliter ac v. præcedenti, vbi ad ipsos quoque Ecclesiasticos extenditur. Vid. tamen Not. 2 Reg. 25, 21. *Capellus* l. c. putat, *Seraiam* illum, de quo Nehemias, esse aliquem ex posteris *Seraiæ* Pontificis eodem nomine. f) *sacerdotem caput* omnium, i. e *summum*, Esr. 7, 5. 2 Par. 19, 11. g) Vid. c. 21, 1. c. 29, 25. h) *secundarium*, secundum a summo, eiusdemque vicarium, cf. 2 Reg. 23, 4 Gen. 41, 43. 1 Sam. 23, 17. Esth. 10, 3. i) vid. not. c. 35, 4. ℣. 25. k) *Ex vrbe vero*; vt sit oppositio inter templum & vrbem. illi v. 24. fuerunt viri de templo, Ecclesiastici; hi de vrbe, Politici. S. l) pro quo est *quinque* 2 Reg. 25, 19. omissis duobus, vtpote ignobilioribus. *Kimchi.* m) vid. not. 2 Reg. 25, 19. Esth. 1, 14. n) *qui militariter exercebat.* Hiph. (1) 2 Reg. 25, 19. o) procul dubio de præcipuis; sed qui tempore pacis non habitauerant Hierosolymis. ℣. 26. p) *Eos omnes*, v. 24. 25. recensitos q) v. 9. 10. 27. ℣. 27. r) *atque ita migrauit.* 2 Reg. 25, 21. Conclusio præcedentis narrationis; qua simul transitus fit ad id, quod præcipue in hoc capite intenditur, descriptionem sc. numeri captiuorum, & status eius per annos captiuitatis. S.

℣. 19. ואשר per *Merca* 5. 9. 10. 13. 14. 19. 20. ℣. 20. העמודים cum *Psik* 14. 17. 18. 22. 23. & *Ber.* sec. *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. האחד sine ה 1. & *Mas. Erff.* sic fe. 5. & sic 22. cum nota, בצר כתיב וקרי *ita & legendum esse & scribendum.* ℣. 22. Prius הכותרת plene 5. sic fe. 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. sed contra *Mas. impr.* & *Erff.* quæ posterius הכותרת *plene* exigit. הכל. cum *Psik* 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* לעמוד per *Pat.* 1. 2. sic &c. 5. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* ℣. 23. הרמונים *plene* 5. sec *Mas. impr.* ad Ex. 39, 25. Sic posterius הרמונים *plene* 5 22. sec. eandem *Mas.* ℣. 24. שריה per *Schin* 1. 6. 7. 9. 10. 20. 22. הסף per *Kam.* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23.

ה֭גְלָה נְבוּכַדְרֶאצַּר בִּשְׁנַת־שֶׁבַע יְהוּדִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
29 וְעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃ בִּשְׁנַת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לִנְבוּכַדְרֶאצַּר
מִירוּשָׁלִַם נֶפֶשׁ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וּשְׁנָיִם׃
ל בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים לִנְבוּכַדְרֶאצַּר הֶגְלָה נְבוּזַרְאֲדָן
רַב־טַבָּחִים יְהוּדִים נֶפֶשׁ שְׁבַע מֵאוֹת אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה
31 כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבַּעַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ וַיְהִי
בִשְׁלֹשִׁים וָשֶׁבַע שָׁנָה לְגָלוּת יְהֹויָכִן מֶלֶךְ־יְהוּדָה בִּשְׁנֵים
עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ נָשָׂא אֱוִיל מְרֹדַךְ
מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת מַלְכֻתוֹ אֶת־רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה
32 וַיֹּצֵא אוֹתוֹ מִבֵּית הַכְּלִיא׃ וַיְדַבֵּר אִתּוֹ טֹבוֹת וַיִּתֵּן אֶת־
33 כִּסְאוֹ מִמַּעַל לְכִסֵּא מְלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּבָבֶל׃ וְשִׁנָּה
אֵת בִּגְדֵי כִלְאוֹ וְאָכַל לֶחֶם לְפָנָיו תָּמִיד כָּל־יְמֵי חַיָּו׃
34 וַאֲרֻחָתוֹ אֲרֻחַת תָּמִיד נִתְּנָה־לּוֹ מֵאֵת מֶלֶךְ־בָּבֶל דְּבַר־
יוֹם בְּיוֹמוֹ עַד־יוֹם מוֹתוֹ כֹּל יְמֵי חַיָּו׃

הכלוא קרי

המלכים קרי

חייו קרי

חזק ונתחזק

סכום הפסוקים של ירמיהו אלף ושלש מאות ושישים וחמשה׃
וכל אנש״ה גבורים סימן · וחציו · ויאמר חנניה · וסדריו
אחר ושלשים · לא איש אל ויכזב סימן׃

℣. 28. s) distinctis temporibus. t) *anno septimo* Nebucadnezaris (v. 29.) exeunte, & ineunte *octauo*, coll. 2 Reg. 24, 12. Est autem hæc captiuitas Iechoniæ & magnatum ipsius, ibid. u) sc. plebeiorum, vt placet nonnullis; nam nobilium & ducum *septem millia* numerantur 2 Reg. 24, 16. quibus adiuncta hæc *tria millia* efficiunt 10000. ibid. v. 14. cf. illic notas nostras. Sed *Lightf.* in Chronot. intelligit de captiuitate *Ioiakimi*, putatque distingui a *Iechonia*.

℣. 29. x) *octauo decimo* finiente, & ineunte *decimo nono*, quo templū & vrbs combusta v. 12. cf. c. 32, 1.

℣. 30. y) quo Nebucadnezar Tyrum cepit, Iudæosque in Moab, Ammon ac finitimis regionibus habitantes inuasit, ductis ex illis hisce captiuis, sec. *Seder o am*: forte in vltionem eorum, quæ scelerate in Gedaliam Chaldæosque, qui cum illo erant, perpetrata sunt; vt *Lightf.* Chron. p. 130. conjicit.

℣. 31. z) 2 Reg. 25, 27. a) qui erat *captiuitati* s. *post captiuitatem*. b) at 2 Reg. 25, 27. est *vigesimo septimo*: Conciliant, distinguendo inter coeptam die 25. exaltationem e carcere, & absolutam die 27. dum de mensa Regis comedere coepit; aut sec. S. inter decretum, & decreti executionem. c) Filius Nebucadnezaris Ier. 27, 7. cf. Es. 39, 1. d) *anno primo regni sui*. Biennio autem tantum ipsum imperio præfuisse, & a Neriglissore, Sororis marito, interfectum esse, tradit *Berosus* apud *Iosephum* contra Apion. lib. 1. p. m. 1045. & apud *Euseb.* de præp. euang. l. 9. c. 40. e) in bonam partem. cf. Gen. 40, 13. 19. f) *carceris*, c. 37, 4.

℣. 32. g) *bona*, i. e. humaniter. c. 12, 6. 2 Reg. 25, 28.

℣. 33. h) 2 Reg. 25, 29.

℣. 34. i) Prou. 15, 17. cf. not. 2 Reg. 25, 30. k) *Res diei*, sc. cuiusque, quæ vnicuique necessaria aut conueniens erat, *in die suo*, h. e. diligenter & accurate præbita, vt nulli diei deesset, quod ipsi competebat & destinatum erat. S. Ex. 5, 13. 1 Reg. 8, 59. Dan. 1, 5. l) vid. not. (r) post 2 Reg. 25. m) ex Ios. 10, 2. n) c. 28, 11. o) Num. 23, 19.

℣. 29. מִירוּשָׁלִַם per *Sakephg.* & *Meth.* 1. 5. ℣. 30. הֶגְלָה per *Rbbia* 2. 5. 6. 9. 13. 19. 21. 23. & cum *Mahpach*, simul 21. ℣. 32. מִמַּעַל per *Rbbia* 1. ℣. 34. לּוֹ sine *Dag.* 1. 7. 8. 10-16. 19.--22. sic su. 5. מֵאֵת מֶלֶךְ ita 1. 2. sic su. 5. Prosphonema illud scribarum חזק ונתחזק penitus omittunt 1. 2. 3. 5. 6. 9.--13. 15. 16. 20. 21. 22. 23. at חזק solum habent 7. 8. 10. 14. 19.

IN EZECHIELIS PROPHETIAM PRAEFATIO.

§. I.

Transitio ad visiones Ezechielis:

Quod bene feliciterque vertat DEUS T. O. M. ad *Ezechielis visiones*, breuiter pro nostro instituto declarandas, accedimus. Cuius (τοῦ προφητῶν θαυμασιωτάτου καὶ ὑψηλοτάτου, sec. *Gregor. Nazianz.* orat. 23. p. 421.) cum omnium consensione nobilissima & difficillima visa sint, multæque ac variæ conciones; non inconsultum aut inutile erit, si etiam heic nonnulla præmittemus generalia monita, quibus incipientium animos excitare, & ad consideranda hæc mirabilia Dei paratiores quodammodo reddere possimus. Neque tamen multi erimus in repetendis illis, quæ vel alibi, vel ad ipsum Ezechielis librum adnotata iam sunt; quin potius velut in compendio tantum referemus, quæ huc pertinent; paullo autem vberius vnum vel alterum momentum edisseremus, quod per chartæ angustias ad ipsum textum commode adiici non potuit.

cuius Nomen,

§. II. *Nomen* noster nactus est יְחֶזְקֵאל IEHEZKIEL, vulgo EZECHIEL, quod ab inuicta potentia Dei & Seruatoris nostri desumtum, idem significat, ac si diceres, *praualebit DEUS!* Nempe fidem suam non tantum explicabant pii parentes per nomina, quæ liberis imponebant; sed & ipse noster Propheta, vt *Iosua*, *Iesaias*, *Hoseas* aliique, etiam nomine suo CHRISTUM, *tanquam DEUM omnipotentem & fortissimum heroem* a) qui superatis tandem omnibus hostibus æternum sit regnaturus, prædicabat, atque adversus quasuis tentationes & difficultates in obeundo munere suo prophetico semet ipsum quoque vel sola recordatione & significatione nominis sui erigere ac confirmare poterat. b)

Familia, & Genus;

§. III. *Filius* autem fuit BUZI, Aharonidæ (*Sacerdotis*: qui qualis in vita sua fuerit, pius an impius, de eo nihil memoriæ in S. litteris proditum est; meliora tamen ex charitate & ex filii nomine de illo quoque præsumimus. Quod vero ipse etiam *Buzi Propheta* fuerit (nisi *ordinarium illud docendi munus Sacerdotum* in V. T. intelligas) id nuspiam S. Scriptura indicat, adeoque nec probat illud incerta Hebræorum regula: *quod Propheta fuerint etiam patres Prophetarum, quando parentum nomina in sacris commemorata reperimus*; vt dudum Christiani interpretes recte monuerunt. Fuit itaque noster natalibus suis *Sacerdos*, & sec. oeconomiam Vet. Testamenti minister Dei in populo suo ordinarius: quamuis cum in Babylonia neque Templum curari, neque cruenta sacrificia offerri potuerint. Ac licet eo tempore, vt etiam postea Mal. 2, 8. plerique Sacerdotes recessissent a via Domini, Ezech. 22, 26. seruauit tamen DEUS Aharoni semen aliquod fidele & sanctum, a quo gratiam suam non abstulit, & per illud etiam populum erudiuit, vt Ieremiæ quoque exemplo certum est, Ier. 1, 1. &c.

Patria, Aetas, & locus visionum.

§. IV. *Patriam* ergo habuit Ezechiel *Iudæam* s. regnum Iudæ: in quo & natus fuit, & vixit, quando *cum Iechonia* aliisque per Chaldæos *octauo Nebucadnezaris anno* in exilium abductus est, c. 1, 2. 2 Reg. 24, 12. 14. non quidem tunc puer, vt vulgo *Iosephum* intelligunt in Antiq. Iud. lib. 10. c. 8. sed potius παῖς ὤν *iuuenili ætate*. Eum namque non tantum, *quinto* post exilium suum *anno*, grauissimo muneri adhibuit Dominus c. 1, 2 sed porro post quadriennium, siue *nono* deportationis suæ *anno*, etiam viduum fecit, c. 24, 1. 18. *Locus* vero *visionum* non Hierosolyma aut patria terra fuit, etsi aliquoties ad eam in Spiritu S. per ecstasin diuinam raperetur; sed *in Chaldæa aut inferiore Mesopotamia ad Chaboram fluuium*, iuxta quem non exiguo numero exules Iudæi degebant. Vid. c. 1, 1. & ibi notata. Deus namque totius orbis terrarum Dominus, nulli terræ aut loco (quæ Iudaica opinio est) alligauit χαρίσματα & regnum suum: vt quocunque in loco commemoremus nomen ipsius, ipsum ibi præsentem esse cum Christo & Spiritu suo, persuasi simus. *Ita vero*, vt bene monuit *Cocceius*, c) *Deus populum non deseruit, sed cum eo quasi in exilium iuit, magnoque beneficio dedit illis Prophetas* d) *etiam in medio gentium, in terra impura, & visiones maximarum rerum indices. Quod Iudæis post excidium Templi vltimum dispersis non contigit. Abiit enim tunc ab iis prophetia: & discipuli Christi Euangelium omnibus gentibus prædicarunt ac prophetarunt, quos adspernati illi sunt, atque ita Spiritum Dei e synagoga sua eiecerunt.* Conf. not. ad Ezech. 33, 12. ier. 24, 5. seqq. item not. Ier. 29, 15 & Præf. in Ier. §. 5

Synchronismus verorum & falsorum prophetarum.

§. V. Quo autem anno *Ezechiel in Chaldæa* prophetare incepit, *Ieremias Hierosolymis* iam trigesimum quartum muneris sui prophetici exegerat, vna cum nostro minimum octo adhuc annos eodem officio magno cum labore perfunctus. Cumque noster inceperit *anno* post exilium suum *quinto*, & vaticinatus adhuc sit anno *vigesimo septimo*, vt ex c. 29, 17. constat; minimum per *viginti duos annos* propheticum munus sustinuit. Vltima enim omnium ipsius visio s. prophetia non est ratione temporis, quæ c. 40. seqq. ad finem vsque libri describitur, prout etiam illic adnotauimus. *Coæuos* igitur ex veris prophetis in Babylonia *habuit Danielem*, & in Iudæa, præter *Tzephaniam* (qui eadem interdum cum nostro dicit, coll. Ez. 7, 19. & Zeph. 1, 18.) inprimis *Ieremiam*; vt etiam Præfat. ad Ierem. §. 5. diximus. Vti vero diuinam veritatem, quam Ieremias obstinato populo in Iudæa adnunciabat, egregie confirmabant Zephaniæ, Ezechielis aliorumque seruorum Dei testimonia; ita tamen eadem ætate vtrobique, tum in Iudæa, tum in Babylonia, etiam non defuerunt *falsi vates*, 2 Petr. 2, 1. qui grata auribus vulgi, blandaque somnia nunciabant, vt omnibus chari & in pretio essent; sicut ad c. 12, 24. & c. 22, 28. ex aliis notauimus. Atque ita, quod isti Dei homines concionibus suis ædificabant, hi ex aduerso mendaciis suis audacter conuellebant ac destruebant. Nec tantum in Babylonia erant *Achabus Kolaiæ*, & *Zedkias Maasciæ filius*, mira populo pollicentes, ridentesque illorum facilitatem, qui temere adeo vaticiniis Ieremiæ persuasi patriam deseruissent, neque extrema potius pro libertate eius aduersus Babylonios tentassent, Ier. 29, 20 21. sed etiam ibidem erat *Semaia Nehelamites*, qui audacissime ad Hierosolymitanum Pontificem, quasi ex diuino instinctu scribebat, arguens eum velut segnem & mollem, quod non seuerius in Ieremiam, tanquam phreneticum aut arreptitium animaduerteret, eumque comprimeret. Vide l. c. v. 24. Sicut etiam Hierosolymis *Chananias*, *Azzuri filius*, quarto Zedekiæ anno, publice in Templo coram sacerdotibus & reliquo populo aduersus Ieremiam strenue diuinum mentiebatur oraculum, Ier. 28, 1. seqq. De quibus omnibus confer etiam Præf. nostram in Ierem. §. 5. & quæ hic notauimus ad c. 22, 25. Immo etiam *ex sequiori sexu* non deerant *falsæ vates*, quæ diabolico ausu vesanis suis deceptionibus *nomen* Iehouæ prætexebant. Vide nostrum c. XIII, 2. 17 seqq. c. XXII, 28. &c.

Status reipublicæ Iudaicæ.

§. VI. Incidit autem *initium huius prophetiæ* Ezechielis *in medium fere tempus regni Zedekiæ*, quando respublica Iudæorum quasi reflorescere & vires aliquas recuperatura videbatur, percusso fœdere cum po-

ten-

a) Confer. Esa. 9, 5. c. 40, 10. b) *Abarbanel* in Præf. ad hunc librum fol. 153. col. 4. לפי שהנביא הזה חזק ואמץ לבבות בני ישראל בנבואותיו נקרא בהשגחת השם מלידה ומבטן יחזקאל ר״ל מספר חוזק האל וגבורתו בגאולה העתידה ׃ כי הנה שמות הנביאים לא יחשוב אדם שהיו מפעל הבחירה ורצון יולדיהם׃ אבל מן השמים בדרך ההשגחה נמשכה קריאת שמותיהם מסכים עם פעלותיהם ומעשיהם וגו׳ *Quia*, inquit, *hic Propheta confirmauit & corroborauit animos Israelitarum, per diuinam prouidentiam a natiuitate & ab vtero adpellatus est* IECHEZKIEL, i. e. Propheta, *qui prædicaret robur & fortitudinem Dei in futura redemtione præstandam. Nemo enim sibi imaginetur, nomina Prophetis imposita esse ab arbitrio & voluntate parentum; sed cælitus per diuinam prouidentiam eiusmodi nomina ipsis indita sunt, quæ ipsorum operationibus & factis conueniebant.* Vide etiam sequentia fol. sequenti 154. c) in Comment. ad h. l. §. 1. & 8. d) Quos inter primus fuit *Ezechiel* deinde etiam *Daniel*: & vt quidam non male colligunt, *Ezechiel prophetiam suam ad illos, qui habitabant in Ierusalem misit; quemadmodum* Ieremias *vicissim epistolas ad Babylonienses dedit*, vt vnius in diuersis regionibus Dei prouidentia probaretur. Conf. not. ad c. 16, 2. & D. Io. *Meyeri* Dissert. ad vltima Ezechielis p. 14.

tentissimo Aegyptiorum Rege, aemulo Nebucadnetsaris, hoc ipso vel sequenti anno. At quia id Zedekias cum suis faciebat nulla pietate in Deum, & pessima fide in Babylonium, non, nisi tristissimum quoque res illa habuit euentum. Magnam sane spem Iudaeis de se excitauerat Zedekias Thren. 4, 20. poteratque feliciter satis sub Babylonio Rege cum suis viuere, si monitis Dei, per Ieremiam capessitis, fuisset obsequutus. At neglecto Dei verbo, & violato iure iurando, quod in obsequii fidem per sacrosanctum *Iehouae nomen* ab illo exegerat Babylonius, ille iugum eius excussit ac rebellauit, partibusque Aegyptii aduersus Nebucadnetsarem accessit. Id quod falsis prophetis in Iudaea & Babylonia, verbum Dei, quod Ieremias dixerat, miris modis calumniandi occasionem praebuit: & in contumeliam ipsius Iehouae, per cuius nomen fidem pollicitus erat Zedekias, apud Babylonios cessit. Vnde istam Zedekiae perfidiam grauissime in Babylonia sequenti anno ei exprobrauit Ezechiel, vt legimus c. 17, 15. seqq.

Impietas populi & iudicia Dei.

§. VII. Interea *populus cum in Babylonia*, tum *in Iudaea* (namque ad hos comparati illi meliores erant, coll. Ezech. 11, 15. seqq. Ier. 24, 1. sqq.) quod ad maximam sui partem, in impoenitentia & pertinaci obstinatione mentis aduersus verbum diuinum perseuerabat: quod Rex & Principes, Sacerdotes etiam & Doctores malo exemplo reliquis praeirent. Ideo nonsolum a Deo frequentissime *familia inobedientiae* hic audiunt (vide c. 2, 5. seqq. c. 12, 2. c. 24, 3. c. 44, 6.) & dura vaticinia pronunciata in illos sunt; sed seuerissima quoque Dei iudicia maturata fuerunt: ad quae alioquin ipse, pro ineffabili clementia sua, non vno impetu, sed lento admodum gradu, & quasi inuitus, procedebat. Nihil enim omisit benignissimus Deus, per Prophetas eos monendo & adhortando, vt exitio eriperentur; sed [illegible], inexcusabiles quidem facti plerique tamen maluerunt perire, quam verbo Domini obsequi. Vide Ezech. [illegible], 2. seqq. c. 21, 30. & conf. Praef. in Ier. §. 11. 12. 13.

Ezechielis fides in obeundo munere & fata.

§. VIII. In ista ergo populi sui corruptione noster prope fluuium Chaboram in Chaldaea, e frequenti exulum coetu a Deo electus, *& prophetico officio luculenter inauguratus*, c. 1, 1. seqq. seruum Deo fidelem praestitit, tam in detegenda hypocrisi deportatorum exulum, inter quos agebat, quam in redarguenda impietate populi, in Iudaea reliqui, eiusque & aliarum gentium satis explicandis. Vnde tandem, si *Epiphanio* (vel Scriptori, qui sub illius nomine vitas prophetarum in litteras retulit) credimus, martyrio vitam finiit, a Iudaeis occisus; eiusque synagoga & sepulcrum adhuc hodie in Oriente inter Euphratem & Chaborum fluuium ostendi, ex *Itinerario Beniaminis* p. m. 77. seqq. tradit *Abarbanel*, in Praef. ad hunc librum. fol. 153. col. 3 quod nos merito tamen inter incerta & suo loco relinquimus. Vide sis etiam *Schalsch. Hakkab.* f. m 96. b. *Hottingeri* Cippos p. 81. *Huetii* Demonstr. Euang. p. m. 437. seq. & Io. *Meyerum* ad Seder Olam p. 979.

Argumentum.

§. IX. *Idem* igitur Ezechielis *argumentum* fere est, *quod* ceterorum Prophetarum, & in specie *Ieremiae*, de quo Praefatio nostra in Ieremiam §. 17. consuli poterit. Agit namque Ezechiel in visionibus suis frequentissimis de fame, peste, gladio, & Iudaeorum, in terra patria cum Zedekia superstitum, excidio, captiuitate ac dispersione per Nebucadnetzarem, adeoque gloria Dei, iustissimo iudicio, a Templo & Vrbe auferenda; eiusque iudicii caussis; grauissimis scil. sceleribus & peccatis, inprimis fiducia in templo & cultu externo, item praesidiis humanis, Aegyptiorum aliorumque; quibus freti, perpetuam vel longissimam saltem immunitatem a malis, quae prophetae denunciabant, sibi fastuose pollicebantur. Saepius tamen etiam, in paucorum piorum & totius Ecclesiae solatium agit de captiuorum liberatione & reditu, & de iudiciis Dei in vicinas & inimicas gentes. Inprimis vero & saepissime idoneis locis interserit conciones de CHRISTO, eiusque officio & regno, de gratia Euangelii, tandem etiam de restitutione Templi & vrbis nouae: *mysteria haud dubie inuolucro quodam Ecclesiae proponens*, vt *Heiddeggerus* in Enchiridio suo loquitur p. 270. De quo infra in hac Praef. § 15 & 16. & in notis ad c. 40 I. &c.

Scopus & vsus.

§. X. Idem proinde etiam *generalis & praecipuus scopus*, qui Iesaiae, Ieremiae ceterisque, etiam nostro fuit propositus. *CHRISTVS* nimirum, *eiusque regnum* siue Ecclesia diuersis imaginibus repraesentata. Ideo (vt *Calouius* scribit ad hunc librum p 497. seq.) sub initium exhibetur Christus, *currum Euangelii & regni sui* per orbem prouecturus, eiusdem gloria in progressu iterum sistitur c. 10 & 11. v. 23. & sub finem, capitibus nouem integris, *Templi & Vrbis* ac ciuitatis spiritualis effigies adumbratur. Ideo & in ipso exitio vrbis Christus introducitur *suos signo* notans, ne simul pereant, c. 9. & promissa *liberatio* e captiuitate ac *reductio* populi *propter regnum Christi* in Iudaea conseruandum: donec aduentu suo id per totum orbem inde propagaret. Ideo etiam *coniunctio Israelis & Iudae* mystica promissa est, capp. 11. 20. 29. & 37. & *peccatorum remissio*, c 16. ac *regni Christi propagatio*, c. 17. & *gratiosa Dei voluntas* iureiurando confirmata, c. 18. & 33. Ideo & Christus, *Pastor ille bonus*; promittitur c. 34. ac conuersio gentium ad eundem c. 36. vt & resuscitatio fidelium ad aeternam vitam c. 37. hostiumque Ecclesiae deletio c. 38. & 39. Ac profecto, vt iam supra §. 4. indicauimus, singularis haec bonitas ac gratia Dei fuit, quum diabolus in Babylonia & Iudaea instrumenta sua s. deceptores haberet, qui omni nisu veritati diuinae, quam Ieremias voce & scriptis proponebat, repugnarent, quod illis Ezechielem apud captiuos legitimo prophetandi munere opposuit: ne mendaciis obsequentes, etiam qui in Babylonia supererant, cum istis deceptoribus misere perirent. Sed & qui Hierosolymis erant, audientes Ezechielis vaticinia cum prophetiis Ieremiae per omnia conspirare, non parum de illarum veritate confirmari poterant. Naturaliter enim fieri haud potuit, vt alter Hierosolymis, alter in Chaldaea, sic quasi ex vno ore vaticinia sua proferrent. Conf. *Heideggeri* Enchirid. Bibl p. 272.

Partes libri.

§. XI *Partes libri* non vno modo constituunt Interpretes, totumque hoc vaticinium in XXII. visiones s. periochas propheticas distribuit *Heideggerus* in Enchirid. p. 273. Distincte vero post *titulum* totius libri c. 1, 1. agitur I. de *vocatione & destinatione Prophetae* ad munus suum, c. 1.--3. II. de iudiciis Dei *aduersus Iudaeos*, & de excidio vrbis per Babylonios, c. 4--24. III. *aduersus gentes*: (1) *Ammonitas*, e c. 25, 1--7. (2) *Moabitas*, c 25, 8--11, (3) *Idumaeos*, c. 25, 12-14. coll. c. 35, 2 seqq. (4) *Philistaeos*, c. 25, 15-17, (5) *Tyrios*, c. 26-28. (6) *Sidonios*, c. 28. 20. seqq. (7) *Aegyptios*, c 29- 32. IV. *Promissiones & consolationes f)* sequuntur 1) de gratiosa Dei voluntate erga poenitentes, c. 33. 2) de Bono illo pastore, c. 34. 3) de vindicta ab hostibus, cumprimis Idumaeis, c. 35. 4) de reditu & congregatione Israelis ad regnum Christi, c. 36. 5) de resuscitatione mortuorum, & vnione Israelitarum, c. 37. 6) de interitu Gogi & Magogi, c. 38 39. 7) de nouo Templo & vrbe, c. 40. seqq. vbi agitur א) de restitutione Templi, c. 40--42. ב) de ipso cultu, c. 43. & 44. ג) de reformatione totius regni, c. 45--48.

Ordo vaticiniorum.

§. XII. Ceterum vaticinia sua & visa, a Deo sibi oblata, ipsemet Ezechielis litteris consignauit, vt omnia huius libri docent. *g)* In quibus *ordinem naturae & temporis* satis accurate seruauit; nisi quando certa ratio exigebat, cur alterum vaticinium nonnunquam cum priori coniungeret, aut huius implementum ex sequentibus temporibus illi statim adnecteret. Confer. notas nostras ad c. 26, 1. c. 29, 1. & v. 17. c. 30, 20. c. 31, 1. Non itaque dubitamus, quin *ad annum* regnantis Zedekiae (vel deportati Iechoniae) *quintum* referenda sint *primum* & sequentia capita, vsque ad c. 7. inclusiue; *ad annum VI.* c. 8 19. ad VII. & VIII. annum c. 20-23. *ad IX.* c. 24. & 25. *ad X.* c. 29, 1--17. *ad XI. annum* c. 26. 27. 28. item c. 30, 20. seqq. c 31, 1. *ad XII.* c. 32. & 33, 21. *ad XIII.* vero & XIV *Lightfootus* in Chronol. sua p. 130 refert c. 34--39. *Ad annum* XXV. autem pertinet c. 40. & sequentia vsque ad libri finem. *Ad XXVII* denique c. 29, 17. seqq. & sec. nonnullos c. 30, 1--20. quamuis hoc fortassis melius referri possit ad annum X. coll. c. 29, 1. & c. 30, 20. Conf. etiam *Lightfootum* in Chronol. V. T. p. 131.

Chronologia.

§. XIII. Circa *chronologiam* tamen Ezechielis multa etiam & varia dubia mouentur, de quibus necessaria suo loco monuimus. Vnicum tantum hic speciminis loco discutiemus, ex ipso statim initio libri enatum. Verba, quibus incipit Propheta, haec sunt: *Et factum est trigesimo anno* &c. c. 1, 1. Hic, quia non indicat

e) Quorum iam facta erat mentio c 21, 33 seqq. occasione eorum, quae ibidem dicta sunt c. 21, 24. 25. *f)* Quae alii demum a 40. capite incipiunt. *g)* Nec audiendi sunt Talmudici, qui Viris Synagogae magnae (Ezrae & Collegis Haggaeo, Zachariae, Malachiae, Zerubabeli, &c.) elucubrationem huius & aliorum librorum, etiam Danielis & Estherae tribuerunt, quod extra terram sanctam permissum non fuerit vaticinia diuina conscribere. Vid. Tract. *Bababathra* c. 1. fol. 15. a. & *Schalschelleth Hakkab.* fol. 66. b. & 69. b.

indicat, sed aliunde colligendum relinquit *terminum a quo* numerauerit hos 30. annos, in varia abeunt docti viri *Lighfootus* namque in Chronol. p. 123. & *Maius* in Oecon. V. T, p. 1027. aliique, cum auctore *Schalschelet Hakkab.* f. m. 96. b. *ad ætatem Ezechielis, & annum vitæ eius trigesimum* id referunt: quo tempore Leuitæ & Sacerdotes ministerium suum alias adgrediebantur, vt legimus Num. 4, 23. 30 &c. Sicut etiam Christus Seruator noster Luc. 3, 23. Alii vero, vt *Vsserius* in Annal. V. T. & celeberrimi quidem Interpretes, *Iunius*, *Coccéius*, *Calouius* &c. *annum trigesimum Legis ab Hilkia repertæ*, & fœderis cum Deo, cultusque eius solemniter a Iosia instaurati, ac *Paschæ* solemnissime *celebrati*, intelligunt. Ita etiam Chaldæus interpres f. *Ionathan* addit; *a tempore, quo Hilkia, summus Sacerdos f. Pontifex, librum legis inuenerat* &c. 2 Reg. 22, 8. Quippe Iosias pascha illud celebrauit sec. 2 Reg 23, 23. anno regni sui *decimo octauo* ineunte *h*) adeoque post illud regnauit *quatuordecim annos*, *i*) coll 2 Reg. 22, 1. *Iojakimus* autem *vndecim*, 2 Reg. 23, 36. Adde his *quinque Iechoniæ* vel *Zedekiæ* annos ex Ezech. 1, 2. & prodeunt *triginta anni*: quos, dum *Kimchi* a *Iubilæo* numerat, *Raschi* ex *Seder Olam* cum præcedenti sententia istam, nescio qua ratione, coniungit in Comment. ad Ezech. 1, 2 Et sane tantorum beneficiorum solemnis recordatio facile Iudæis nouam annos numerandi rationem suppeditare poterat; in quam sententiam etiam confer *Præfat.* in Ierem. §. 7. Magis tamen cum aliis inclinamus *ad æram Nabopollassari*, quæ in Chaldæa, vbi Ezechiel scribebat, tum in vsu & notissima erat. Vid Ios. *Scaliger* de Emend. Temp. lib. 5. p. m. 218. Et *Vitringa*: Sic intelligendus est Ezechiel, (inquit) vbi Ipse auspicia ministerii sui consignans scribit *anno trigesimo*, eumque copulat cum *quinto deportationis* Iechoniæ v. 2. Si enim annis Nabopollassari 21. quot illi dantur in Canone Ptolemæi, subducas biennium, quod Nebucadnetzar cum Patre regnauit, inuenies, quos quæris, *annos XXX, ab initio Nabopollassari vsque ad deportationis Iechoniæ quintum*; in typo doctrinæ proph. p. 41. Conf. etiam Aegid. *Strauchii* Breuiar. Chronol. p. 515. seq Edit. Lips. 1708.

Stilus & modus proponendi.

§. XIV. Ceterum quod ad ingenium & doctrinam, item orationem ac stilum Ezechielis attinet, purus, tersus ac grauis eius sermo est, nihil habens, quod cum venustate Hebraicæ linguæ pugnet, vt temere etiam hic, sicut de Ieremia, censuit *Abarbanel* in præfatione sua ad h. l fol. 254. col. 1. sed pro re nata diligens est inculcatio per vocabula & phrases aptissimas, etsi nostro æuo difficiliores, & non vbiuis in ceteris libris Biblicis obuias. Mirum certe est, contrarium quibusdam visum esse, e. c. c. 12, 1. seqq. *Sed pronunciet quis illa omnia s. et. membra sua, paululum subsistens in singulis, & videbit* (vt recte Cl *Cocceius* ad c. 12. §. 6. notat) *omnia, vti oportebat, scripta esse.* Eo vtique valuit noster Propheta ingenio & eruditione, vt præterquam, quod incomparabili prophetiæ dono a Deo instructus esset, ob pulcherrimas sententias, illustres comparationes, magnam rerum multarum, inprimis eximiam militaris & ciuilis architecturæ cognitionem (vide c. 4, 1. 2. 3. & c. 40. ac seqq.) non cum Homero, vt male putauit *Grotius*, sed cum maximis & summis Prophetis sit comparandus: quod late etiam ostendit *Abarbinel* in Præf. ad Ezechielem fol. 353. Videatur quoque Io. *Mayeri* Dissertatio ad vltima capita Ezechielis p. 1. 2. Nec tamen apertis tantum *verbis* consilium Dei exposuit, sed quam plurima etiam *per figuras, symbola & typos* demonstrauit, quæ & illius ætatis homines in admirationem raperent, & omnium temporum ingenia exercerent. Sunt enim reuelationes, quas a Deo accepit, siue sublime fictionis ingenium, siue sensus sublimitatem spectes, plane mirabiles, & nullius humani tantum ingenii viribus, sine Spiritus S. gratia & verbo penitus intelligendæ aut peruiæ.

Exemplum ex primo viso capitis I. cuius describitur a) imago,

§. XV. Patebit illud vel vnico *exemplo primi visi*, c. 1. descripti, quo Deus eum dignatus est *ab initio vocationis ad extraordinarium & propheticum munus.* Omnium enim Iudæorum & Christianorum interpretum consensu inter emblemata prophetica nullum hoc ipso illustrius & nobilius, sed & nullum intellectu difficilius est, ac magis abstrusos recondit sensus. Quos vt eruerent, semper quidem a Viris doctis & piis laboratum est, non pari tamen ab omnibus successu; vt maxima ostendit Iudæorum & Christianorum Interpretum dissensio, quam hic breuitatis caussa non recensemus. Vid. B. Iac. *Thomasii* Dissert. de Insignibus IV. Euangelistarum, Lips. 1667. Nouissime autem, post solicitos harum rerum scrutatores Cl. *Cocceium* in Comment. in hunc librum, & doctissimum *Lightfootum* in descript. Templi Hieros. c. 38. T. I. Operum, p. 651-658. augustum hoc visum more suo solide considerauit doctissimus *Vitringa* in lib. 4. Obseru. Sacr. vbi c. 1. eius *imaginem* cum cura dispicit, capite vero 3. *sensum* eius f. mysticam significationem, studiose eruit. *Summa imaginis rerum*, quæ menti Prophetæ a Deo obiectæ sunt, ex descriptione Cl Viri loco cit. c. 1. p. 2. seq. huc redit: *Ezechielem, grauissimo muneri prophetico initiandum, per ἔκστασιν* vidisse *procellosum ventum* suscitatum *e septemtrionibus*; vento iunctum *fulgentissimi ignis splendorem, nube circumdatum*; ex igne vero prodiens *candens quid & eximie coruscans ad instar electri*; vnde formatæ sunt, Propheta vidente, species *quatuor animantium*, iunctarum totidem *Rotis*, alis suis *k*) sustinentium celsum quendam *thronum*, cui *Deus* humana forma, veluti Rex quidam aut Imperator insidebat. Animantes illæ compositæ erant ex quatuor præcellentium animalium, *Hominis*, *Aquilæ*, *Bouis* & *Leonis* speciebus: *l*) *quadruplicem* singulæ ad quatuor latera præferentes *faciem*; positura ceteroquin corporis (erecta &) ad *humanam* accedente; *pedibus*, quod ad infimam eorum partem, *vitulinis*; *alis* instructæ *quatuor*; binis manus, pedes & partes corporis minus conspicuas tegentibus, binis alis sursum elatis *m*) & iunctim sustinentibus solium diuinæ maiestatis. Animantibus aderant (earumque basin sustinebant) *quatuor Rotæ*, spectatæ altitudinis totidem rotas, ex transuerso f. decussatim eas secantes complexæ; apsidibus instructæ & præterea *oculis humanis*, in iisdem adparentibus, conspicuæ. Simul autem tam Rotæ, quam Animantes acutissimo *fulgore*, ad instar *æris candentis*, *chrysolithi* aut *carbonum ignis*, corruscabant; eædemque simul *rapidissimo* agitabantur *motu*, seorsum, vorsum, sursum, deorsum: vno *eodemque Spiritu*, qui Animantes mouebat, ipsas quoque *agente rotas*. Mouebantur autem recta, ita vt mouendo se nunquam ad aliam cæli plagam conuerterent, aut situm suum mutarent: idque tanto cum *strepitu*, quantum *aquarum concitatarum fluctus*, *vehementiora tonitrua*, aut maiores *exercitus*, ad prælium instructi, edere solent. Hæc præcipua sunt, quæ ab Ezechiele binis distinctis temporibus (*anno* videlicet exilii sui *quinto*, c. 1, 2. & *sexto*, c. 10. coll. c. 8. 1.) visa narrantur. Quæ, quam sint admiranda & omni attentione dignissima, quisque me non monente facile videt. Hactenus verba doctissimi Viri de imagine f. emblemate prophetico.

b) Significatio mystica.

§. XVI. Quod vero ad *mysticam eius significationem* attinet, certis hypothesibus, iisque erudite adstructis, ipse quoque ostendit l. c. capite 2. per *insessorem* currus *Deum*, *n*) per *thronum* f. *solium* eius, quod animantes sustinebant, *regnum Christi*, cum typicum in V. T. tum spirituale in N. T. & per *Animantia* non tam *Angelos ministratiuos* (vt alioqui sentit etiam Dn. D. *Maius* in Oecon. V. T p. 1028.) aut 4. *Archangelos*, vel 4. tantum *Euangelistas*, quod veteribus placuit; nec tamen etiam totam sanctorum *Ecclesiam*, quod putauit *Cocceius*; sed *excellentissimos & extraordinarios omnium ætatum ministros Dei*, in N. T. præsertim Apostolos & Apostolicos viros; per *Rotas* autem *ordinarios verbi diuini Doctores*; quibus ceu instrumentis Deus in stabiliendo & promouendo regno suo, in his terris vtitur, in S. Iohannis Apocalypsi per 24. *presbyteros* repræsentatos, intelligi. *o*) Siquidem hæc *quatuor Animalia* in tota illa visione Iohannis c. IV. Apocalypseos *p*)

† † 2 con

h) *Mense* enim *primo* Pascha celebrandum fuit, ex lege Exod. 12, 1. seqq. *i*) Quibus *Ioachazi* duos vel tres menses includimus, ex 2 Reg. 23. 31. *k*) Vel capitibus, v. 22. 26. *l*) Quarum figuras etiam in quatuor vexillis primariis Israelitarum quondam expressas fuisse tradunt Hebræi. Vid. *A. b. Ezra* ad Num. 2, 2. vbi verba eius sunt: *Dixerunt Maiores nostri. quod in vexillo Rubenis expressa fuerit forma Hominis -- in vexillo Iudæ Leonis -- in vexillo Ephraimi Bouis -- in vexillo Danis Aquilæ, ita vt exhibuerint formam Cheruborum, quos vidit Ezechiel Propheta.* *m*) Vel recta extensis, & iunctis cum sociorum alis. *n*) h. e. Christum f. *Filium Dei*, coll. Esa. 6, 1. seqq. Ioh. 12, 41. *o*) Ita *Calouio* in Prolegom. ad h. librum significat *currum Euangelii Christi, in quo per ministerium Euangelii, Spiritus Sancti vehitur in omnes terræ partes.* *p*) Quæ vtique ad hanc Ezechielis conformata est: etsi alii aliud sentiunt.

coniunguntur cum cœtu *Presbyterorum* q) & *Angelis* non modo, sed & *omnibus Angelis* diserte contradistinguuntur Apoc. 7, 11. & inprimis Apoc. 5, 9. 10. 12. vbi totus cœtus cælestis, qui erat coram throno, in *duos choros* s. classes diuiditur: Alterum constituebant *Animalia & Presbyteri*, v. 8. alterum *Angeli*, v. 11. Immo in doxologia, quæ Animalibus & Presbyteris tribuitur, *Animalia cum Presbyteris* agnoscunt & celebrant maximum illud *beneficium redemtionis per sanguinem CHRISTI, quod sibi obtigisse prædicant*, v. 9. & quæ plura post *Lightfootum* l. c. p. 656. cum in Obseruationibus sacris, tum in Commentario ad Apoc. 4, 6. vrget Vir solide doctus. Quorum argumentorum vim & robur vti lubenter agnoscimus; ita tamen hæc omnia comparata sunt, vt nondum audeamus, aduersus veteres aliosque audacius quidquam pronunciare vel simpliciter eorum sententias reiicere. Nam de IV. *Euangelistis* certum est, ex ipsius quoque doctissimi Viri sententia, quod & illi ad ordinem excellentium Dei ministrorum referendi sint; & quod aliis placet de IV. *Archangelis*, etsi ex Scripturis non constat nobis, nisi de vno *Archangelo*, Filio Dei; r) certum tamen ex diuinis libris est, quod inter ipsos etiam angelos sit diuersitas quædam & ordines certi, coll. Eph. 1, 21. Col. 1, 16. etsi nostrum non est, temere sine diuina reuelatione eosdem definire. Atque vt in Regno suo Christus & inter homines hominibus ministris vtitur, ita quoque non minus vtitur ministerio Angelorum ἐν ἀοράτοις, Col. 1, 16. illi quippe sunt πνεύματα λειτουργικὰ, ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, vt docet Apostolus Hebr. 1, 14. Nec minus fit voluntas Dei in cælis, quam fieri eam optamus in terris. præsertim quum non solum alibi, vt in Ps. 18, 11. & 80, 2. & 99, 1. Deus & Christus Dominus noster super *Cherubim* vehi dicatur, & super Arca fœderis gloria Eius a Cherubim sustentata fuerit; sed & nostra *Animalia* expresse *Cherubim* nominentur infra Ezech. 10, 20. Quod licet sententiæ suæ obesse non putat cum *Cocceio* Vir doctissimus in Obseruu. S. l. c. p. 35. §. 31. quod *Cherubes* esse possint, & vere sint, *symbola omnium Dei ministrorum*, qui summa cum promtitudine, sinceritate & studio diuinæ gloriæ, Dei iussa exsequantur &c. nihil tamen impedit, quo minus etiam sub hac visione Prophetæ simul ostensum putemus, *quomodo etiam ab Angelis & cælesti exercitu promtissime fiat voluntas Principis sui, quemadmodum fieri eam vult a sanctis & ministris suis in his terris*: cum reuera sit inter hæc iusta analogia & conformitas, vt nec ipsemet diffitetur, sed probat Vir doctissimus. Difficulter sane persuademur, non proxime Angelos sub *Cheruborum* nomine esse intelligendos. Cumque *Cherubim* s. Angeli alibi etiam tq. Dei vehiculum repræsententur, vt ex scripturis modo citatis probauimus, quid obest, quo minus etiam hoc loco? Certe locus, in quo nomen *Cherubim* in S. litteris immediate de *hominibus* dicatur, nuspiam nobis succurrit. Præterea *scopus & argumentum* huius primæ & II. Visionis proxime *non tam de regno Dei sub N. T. agit, quam de Iudæorum euersione per Babylonios*, etsi neque sic negamus, figuratum esse, quale illud futurum esset. Et quamuis per *Animalia & Rotas* non figurata sit tota sanctorum Ecclesia, quod Cl. *Cocceius* existimauit, nullus tamen sanctorum aut fidelium seruorum Christi eiusque membrorum excludi ab huius totius Quadrigæ consortio poterit; si vere, quod cum Viro doctissimo credimus, *Regnum Christi* hisce symbolis figuratum fuit. Ita sane adplicationem piam & suauem ad omnes pias & sanctas animas huius primi visi habet B. ille *Macarius* in Homilia I. quam lectoribus nostris merito etiam commendamus.

De adnotationibus nostris. §. XVII. Quod ad *adnotationes* nostras in hunc librum attinet, in eo illustrando adiutor nobis fuit Pl. Rev. & Cl. M. *Abrahamus KALL*, socius quondam noster ab initio huius laboris; quemadmodum constat ex *Dissertatione*, quam dudum exhibuit publico *de Codicibus Bibliorum MSS.* nunc minister verbi diuini Charlottenburgi in vicinia Regiæ vrbis Berolini. Eius itaque industriæ debentur cum alia, tum maximam partem, quæ ex aliis auctoribus & interpretibus, ex *Poli* Synopsi, *Cocceii* Commentario, & *Bocharti* Hierozoico adnotata hic sunt. Substitit tamen Vir Cl. ad XXXIX. huius prophetiæ caput, vocatione ad munus illud pastorale, aliisque curis ab huius laboris continuatione impeditus; nobisque vt in ceteris nonnulla, ita in vltimis illis capitibus omnia in solidum elaboranda reliquit. Vnde, etiam ob temporis penuriam, de significatione mystica vltimæ illius visionis non, nisi pauca, subinde notauimus: cum, quia difficile erat, breuibus verbis totius istius sancti ædificii partes in adplicatione dilucide monstrare: tum, ne rerum multitudine plane obruerentur incipientium studiosorum animi, qui satis occupati iam sunt, si spectanda & animo concipienda sit admirabilis illius structuræ symmetria. Consuli vero de vberiore adplicatione poterunt Interpretes, & peculiari de hoc Templo commentario *Hassenrefferus*; vel crescente profectu in cognitione & sensu veritatis diuinæ, ex collatis inter se ipsius Scripturæ S. locis hæc illustrari magis poterunt, & tum aliorum quoque meditationes adhiberi. Vti enim *Ecclesia Christi Dei Templum est, sic ipse Christus est Altare, ipse etiam sacerdos & sacrificium*; quod ex *Brentio* nostro ad Lev. 1, 3. iam monuimus. Ceterum *Kallius* noster in notis suis constanter consuluit *Schmidii* versionem Latinam, *Iunii & Tremellii* Biblia, nec non (ex *Poli* Synopsi) *Iunii* commentarium posthumum in Ezechielem. Hunc, vt a Iunii Bibliis distingueret, per *Iun.* vel *Iunium*; Biblia vero per *Tremell.* vel *Iun. & Tremell.* allegauit. Euoluit quoque non tantum *Poli Synopsin*, sed ipsos etiam *Criticos sacros*: quod subinde profuit ipsi ad dubia vel errata Poli corrigenda. Præterea *Cocceii* Lexicon & comment. in Ezechielem, *Gussetii* Lexicon, *Maii* Oecon. V. T. *LXX Interpretes*, Targum *Ionathanis*, Versionem *Syriacam*, & *Rabbinicos* commentatores, *Bocharti* Hierozoicon & Geographiam S. *Pfeifferii* dubia vexata, & *Glassii* Philologiam S. cuius tantum paginas ex *nouissima edit. Lipsiensi* per compendium citamus. Auctores tamen non vbique & semper adscripsit, quorum aliquot verba adducta sunt: vbi namque facilia habuerunt & cuiuis obuia, suffecit, rem verbis vel ipsorum (iisdemque vel retentis, vel ex parte mutatis) vel propriis expressisse, sine illorum nomine. Neque etiam omnium Interpretum nomina, quos in hanc vel aliam explicationem conspirantes inuenit, adposuit, sed contentus fuit vno alteroque præcipuo; addito sæpissime, *aliique*. Aliquando latine etiam ea reddidit, quæ facilia videri possunt, vt difficiliora connecteret, vel nexum & cohærentiam textus, aut discrimen temporum & verborum Hebraicorum, variasque significationes seu connexiones *præfixi Vau* &c. vocula quadam aut particula subindicaret; quod tironibus non semper patet. Circa *varias interpretum sententias*, quas interdum adduxit, moneri hic voluit Ben. Lectorem, eas sæpe ita comparatas esse, vt vna alteram non tollat, sed apte *coniungi* vel *subordinari* possint; quod subinde ad ipsum quoque textum indicauimus. Vnde in talibus tantum abest, vt attenti lectoris animus eiusmodi diuersitate confundatur, vt meditatio potius adiuuetur. In iis vero, quæ omnino discrepant, nec simul consistere possunt, iudicium nostrum non raro interposuimus, & nihilominus pii & prudentis lectoris arbitrio tandem reliquimus, in qua sententia rectius putet sibi acquiescendum in talibus esse. Si vero vnus & alter Interpretum, quem allegauimus, sub citatis phrasibus aut verbis singulares suas foueat vel tegat hypotheses, eas nemo æquioris animi *Kallio* nostro tribuerit. Duo namque cum idem adhibent verbum, non idem tamen dicunt, si constat de diuerso eorum scopo ac sensu. Sed & hæc monuisse, satis sit.

Conclusio Præfationis. §. XVIII. Faxit DEVS T. O. M. & Dominus noster IESVS CHRISTVS, cuius iudicia, regnum & gloria hic describuntur, vt ita spectemus hæc mirabilia ipsius, ne mente nostra in vanas aut inutiles cogitationes aberremus; sed gratia ipsius adiuti ita hæc omnia consideremus, quo & nos, per veram fidem, Spiritu ipsius animati, ducamur sec. voluntatem ipsius, eandemque faciamus hic sub gratia, & illic in gloria æterna per omnia sæcula. Amen!

q) Pro quibus hic *Rotæ* sunt, vt diximus. r) Quamuis Iudæi, vt ipse quoque Vir Cel. obseruauit, in Pirke Eliezeris c. 4. & alibi subinde omnes Angelos in 4. classes distribuunt, quæ singulæ suum habeant Principem, *Michaelem, Gabrielem, Vrielem & Raphaelem*.

LIBER EZECHIELIS,

LIBER EZECHIELIS,

Hebr.

יחזקאל

CAP I, v. 1. a) *Et factum est.* Ita Hebræi non solum posteriores libros præcedentibus annectunt, vt Ios. 1,1. Iud. 1,1. 2 Sam. 1,1. sed etiam de integro incipiunt. vid. 1 Sam. 1, 1. Ruth. 1, 1. Esth. 1, 1. b) *anno trigesimo;* scil. ætatis Ezechielis; vel potius reformati cultus a Iosia; aut ab initio Nabopollassari, patris Nebucadnezaris vid. Præf. §. 13. c) *in quarto*, sc. mense. cf. c. 8, 1. c. 20, 1. Ion. & Kimchi: *mense Tammus*, i. e. *Iunio.* d) *in quinto*, sc. die. cf. c. 24, 1. c. 40, 1. e) *cum ego essem*, abductus cum Rege Ioiachin v. 2. cf. not. 2 Reg. 24, 15. 16. f) *in medio turbæ captiuæ* s. deportatorum. c. 3, 11. 15. c. 11, 24. pius cum impiis & hypocritis, instar talis. c. 2, 5. 6. c. 12, 2. Matth. 5, 13. vt esset, qui doctrina sua pios solaretur, & exules contineret in officio. cf. Præf. §. 4. g) cf. Ps. 137, 1. h) nomen fluuii v. 3. c. 3, 15. c. 10, 15. sec. nonnullos *ab aquarum copia* sic dicti. vid. *Castelli* Lex. col. 1672. De Euphrate ad exponit *Kimchi.* Intellige vero *alueum Euphratis*, a *Chobare* præfecto sic appellatum, qui fossam regiis auspiciis (vnde etiam *Nahar Malca* dictus est) ex Euphrate in Tigrim deduxit, ne præcipiti cursu Babylonem infestaret. vid. *Plin H. N.* Lib. 6. c. 26. & *Boch.* Phaleg p. 39. cf. etiam not. 1 Reg. 17, 6. Alii *fluuium Mesopotamiæ* intelligunt; qui Ptolemæo *Chaboras*, Straboni *Abor-ras* dictus est. cf. *Nold.* ad Conc. Part. p. 994. i) cf. Apoc. 4, 1. c. 19, 11. Ioh. 1, 52. Act. 7, 56. Sic Christus anno 30. ætatis iuxta fluuium in Iudæa cælos apertos habuit Matth. 3, 16. *Lightf.* k) *&* *vidi*, sc. in ecstasi, vt plerique sentiunt, coll. Act. 10, 10. 11. At *Gurtler.* in Theol. Proph. p. 15. *Corporeis*, inquit, *oculis vidit* Propheta (quasi) currū a 4. animalibus tractū & Schechina s. Filium Dei vehentem. cf. not. Es. 6, 1. l) h. e. *diuina* & a Deo exhibita *visa*. c. 40, 2. ℣. 2. m) *Quinto*, in-

Cap. I.

הפטרה ליום א׳ של שבועו׳

א וַיְהִי ׀ בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בָּרְבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ
וַאֲנִי בְתוֹךְ־הַגּוֹלָה עַל־נְהַר־כְּבָר נִפְתְּחוּ
2 הַשָּׁמַיִם וָאֶרְאֶה מַרְאוֹת אֱלֹהִים׃ בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ הִיא
3 הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ יוֹיָכִין׃ הָיֹה הָיָה דְבַר־
יְהוָה אֶל־יְחֶזְקֵאל בֶּן־בּוּזִי הַכֹּהֵן בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים עַל־
4 נְהַר־כְּבָר וַתְּהִי עָלָיו שָׁם יַד־יְהוָה׃ וָאֵרֶא וְהִנֵּה רוּחַ
סְעָרָה בָּאָה מִן־הַצָּפוֹן עָנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְנֹגַהּ
ה לוֹ סָבִיב וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין הַחַשְׁמַל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃ וּמִתּוֹכָהּ

Ooo ס א דמות

quam, die quarti *mensis* v. 1. n) Erat autem *ille* &c. Parenthesis ad finem versus. o) *annus quintus.* cf. annum *sextum* c. 8, 1. *septimum* c. 20, 1. *nonum* c. 24, 1. *decimum* c. 29, 1. *vndecimum* c. 26, 1. &c. ac vide Præf. §. 13. & ad hanc temporis circumstantiam Præf. §. p) *post transmigrationem*; non enim captus, vrbe superata, sed voluntate se tradens, ductus est in Babylonem. cf. Præf. in Ier. §. 10. 12. q) *Ioiachin* s. *Iehoiachin* 2 Reg. 24, 8. qui etiam *Iechonia* Ier. 24, 1. & *Coniahu* dicitur Ier. 22, 24 28 diuersa nominis forma, sed eadem significatione, q. d. *stabiliet Dominus.* ℣. 3. *Expresse factum est.* Locutio *emphatica*, ad rei veritatem amplius confirmandam, & in mentibus lectorum vehementius obsignandam. cf. Gen. 15, 13. 1 Reg. 13, 32. &c. s) Quod prius *visiones*, nunc *verbum Dei* vocat; np. prophetiam, quæ tam visiones, quā verba & iussa diuina continet: estque simul hic *titulus* s. *inscriptio totius libri.* cf. Hos. 1, 1. Ion. 1, 1. Zach. 1, 1. t) vid. Præf §. 1. u) *sacerdotis.* cf. iterum Præf. §. 3. & Ier. 1, 1. it. Præf. in Ierem. §. 3. x) *in terra Chaldæorum.* i. e. sec. *Iun.* aliosque in Mesopotamia, Chaldææ parte; quia & ibi Chaldæi reges firmauerant imperium suum. Immo *inferiora Mesopotamiæ* non raro Chaldææ nomen induunt, sicut superiora Babyloniæ, Mesopotamiæ nomen. *Cellarius* Geogr. antiq. p. 213 y) vid. not. ad v. 1. z) *fuit que super eo*, efficax scil. & fecit, vt videret, quæ alii non viderunt; deinde, vt omnium, quæ viderat & audiuerat, meminisset, & vt intelligeret mentem Domini, ac mandata ipsius faceret. *Cocc.* a) *ibi*, in terra Chaldæorum. cf. Præf. §. 4. b) c. 8, 1. 1 Reg. 18, 46. Ion. *Spiritus prophetiæ a facie Domini.* *Raschi*: præualuit ipsi prophetia, etiam inuito. cf. infra c. 3, 14. ℣. 4. c) *Vidi vero* v. 1. (1) e nube & igne 4. *Animalia*, (2) cum iis coniunctas *Rotas* v. 15. (3) super illis *Expansum* v. 22. (4) *Thronum*, & in eo *sedentem* Filium Dei v. 25. d) *& ecce!* Est excitantis & confirmantis, vt v. 15. c. 40, 3. I. r. 31, 8. e) *ventus procella.* Raschi: Currus erat solii gloriæ Schechinæ Domini; quia autem veniebat cum excandescentia ad perdendum Israelem, ideo vento procellæ & nubi adsimilatur. cf. 1 Reg. 19, 11. Iob. 38, 1. item Ez. 17, 10. Ier. 4, 11. 12. f) i. e. sec. *Raschi*, ex terra Chaldæorum, quæ Iudææ aquilonaris erat, vel media inter orientem & septemtrionem. cf. not. c. 9, 2. & Ier. 1, 14 g) *nubes magna*, quales in vehementi tempestate solent. cf. Ier. 4, 13. Ps. 97, 2. *Grotio* exercitus Chaldæorum, *Coccejo* status miser, plenus tristitiæ & obscuritatis. cf. infra c. 30, 3. Ioel 2, 2. h) *& splendor* s. *fulgor* erat *ei*, nubi. v. 27. 28. Ps. 18, 13. ab igne interlucente. i) *circumquaque.* v. 18. 27. 28. Tota huius visionis species nata est ex *tempestate in septentrionibus orta.* quod omnino referendum videtur ad iudicium Dei in Iudæos, a Chaldæis ex septemtrione in ipsos deuoluendum; inquit *Vitringa* in Obs S. lib. 4. c. 2. p. 28. k) *& e medio eius*, sc. *ignis* (vt in fine versus) splendor effulsit. l) *sicut adspectus.* De inanimatis dicitur; v. 7. 16. 22. 27. c. 8, 2. Num. 11, 7. Dan. 10, 6. דמות autem de re viua v. 5. 10. 13. Dan. 10, 16. & inanima v. c. de folio infra v. 26. it. c. 8, 2. c. 10, 1. 2 Reg. 16, 10. Ps. 58, 5. m) S. *prunæ*, al. *fulgoris*, *LXX.* *electri*, Hiller. *fulguris* &c. (3) v. 27. c. 8, 2. At *aurichalcum*, nobilissimum æs, auro concolor, & æqualis cum auro pretii, intelligendum esse, copiosissime probatum iuit Bochart. Hieroz. II. p. 871. seqq. Conf. hic v. 7. & Dan. 10, 6. vbi *æs tersum* dicitur: it. χαλκολίβανον Apoc. 1, 15. c. 2, 18. n) e *medio ignis fulgentis*: ad aurichalcum namque per accentus referendum est. ℣. 5. o) *E medio etiam ignis* v. 4.

℣. 2. הַחֲמִישִׁית *defect.* seq. *Dag.* 6. 9. sec. *Mas.* *impr.* Leu. 19, 25. & Ier. 36, 9. sed contra *Erff.* h. l. & *Ber.* præter *Ind.* *Bas.* f. 60. col. 7. ℣. 4. עָנָן cum *Psk* 5. 6. 8. 9. 12. 13. 17—20. הַחַשְׁמַל per *Kam.* 2, 6. 9. 10. 14. 20. sic su. 5. contra *Mas.* 1. & *Erff.*

דְּמוּת אַרְבַּע חַיּוֹת וְזֶה מַרְאֵיהֶן דְּמוּת אָדָם לָהֵנָּה׃
6 וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָת וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם לְאַחַת
7 לָהֶם׃ וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה וְכַף רַגְלֵיהֶם כְּכַף
8 רֶגֶל עֵגֶל וְנֹצְצִים כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל׃ וִידֵו אָדָם
מִתַּחַת כַּנְפֵיהֶם עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם וּפְנֵיהֶם
9 וְכַנְפֵיהֶם לְאַרְבַּעְתָּם׃ חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ
כַּנְפֵיהֶם לֹא־יִסַּבּוּ בְלֶכְתָּן אִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ׃
10 וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל־הַיָּמִין
לְאַרְבַּעְתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאול לְאַרְבַּעְתָּן וּפְנֵי־נֶשֶׁר
לְאַרְבַּעְתָּן׃

ויִדי קרי

digereot, quibus faciem, vt illi(s) tegerent. Nolunt n. veri Ministri Christi ἐμβατεύειν, ἃ μὴ ἑώρακασι Col. 2, 18. sed binis expansis volabant s. pergebant, binis aliis manus (quas sub alis habebant, vid. v. 8. c. 10, 8. 11. Es. 6, 6. Apoc. 15, 7.) & inferiores corporis partes tegebant. v. 11. 23. y) *vnicuique illorum*, vel *singulis ipsis* erant. Es. 19, 18. ℣. 7. z) *Pedes vero eorum.* Suffixum *masc.* ad rem præcedentem respicit, non ad formam nominis *Animalium.* cf. not. Hos. 10, 5. a) q. d. vnusquisque eorum *pes rectus* erat. v. 13. non curuus aut labantibus genibus. Es. 35, 3. b) *&* vola s. *planta* pedis eorum. cf. Es. 1, 6. Deut. 2, 8. c. 28, 56. &c. c) erat sicut *planta pedis vitulini*, rotunda nempe & omni parte sibi similis: cum *pes humanus* in longum porrectus, & certæ semper regioni cæli oppositus sit; a qua si homo se conuertere velit, necesse habet pede suo circumagi. *Vitringa* Observ. S. lib. 4. p. 20. Et quamuis *Animal* quodque haberet *Leonis vultum*; tamen non habebat leonis pedes & vngues, ad laniandum factos, nec *Aquilæ*, &c. Cocc. d) *& splendentia* erant, seu *splendebant* pedes eorum (1) cf. Es. 1, 31. e) *instar æris.* vid. not. v. 4. & c. 40, 3. f) *tersi, lauigati, politi.* (1) Dan. 10, 6. al. *candentis*, coll. Apoc. 1, 15. ℣. 8. g) *Et manus humana*; vel in singulari, *Et manus humana.* vid *Hillerus* de Kri p. 110. & 285. h) erant *sub alis eorum.* cf. not. ad v. 6. & c. 10, 8. 11. &c. Humana operatio significatur, quæ decet imaginem Dei. Cocc. vel sec. *Maii* Oecon. p. 1013. *manus* representant agilitatem & aptitudinem ad obeundas sui muneris partes, i) *in quatuor quartis* seu lateribus *eorum* (6) v. 17. c. 43, 16. 17. k) *& sic vultus sui & alæ quatuor.* v. 6. l) *quatuor ipsis* & singulis erant, vt etiam dictum est v. 6. Omnia namque ἰσόμα habebant. Cocc. ℣. 9. m) Ita vt *iunctæ* essent alæ eorum. v. 11. Ex. 26, 3. n) i. e. *vna ad alteram.* vid. v. 23. c. 3, 13. Ex. 26, 3. 5. 6. 17. quod concordiæ & vnionis in efficiendis iussis Domini symbolum erat. coll. Ex. 25, 20. 1 Reg. 6, 27. o) *non vertebant sese* v. 12. 17. c. 10, 11. 16. ό. οὐκ ἐπεστρέφοντο. cf. Luc. 17, 31. Poterant enim ire in omnes partes, h. e. progredi, regredi; pergere ad dextram aut sinistram; quocunque spiritus ea flectebat. Omnia enim ipsis anteriora erant, quia quaqua versum faciem habebant. v. 6. p) *cum irent* & loco se mouerent. v. 11. 12. 17. cf. Prou. 4, 25. 26. Phil. 3, 13. 14. q) sed *quodque* s. *singula* Es. 47, 5. c. 53, 6. r) q. d. *ad plagam aduersam faciei suæ*, h. e. *recta ante se*, non obliquo aut circulari motu, *pergebant.* v. 12 c. 10, 22. cf. Ex. 28, 26. Ios. 22, 11. ℣. 10. s) *Porro quod ad* figuram s. *similitudinem vultus eorum attinet.* v. 4. 5. 13. t) *facies hominis* s. *humana.* c. 10, 14. sc. ab anteriore parte. symbolum humanitatis, clementiæ, moderationis & prudentiæ, quibus hi Ministri Dei se commendarent. *Vitringa* ad Apoc. 4, 7. p. 251. u) *& facies leonis* s. *vultus leoninus* c. 10, 14. Quo notatur egregia illa animi præcellentium Ministrorum Christi adfectio, qua nulla habita ratione periculorum sibi vndique imminentium, acti a spiritu Dei, instar heroum, animo excelso & *generoso* (נָדִיב) se mundo & diabolo fortiter opponerent. *Vitringa* ibid. p. 250. Conf. Es. 31, 4. Prov. 28, 1. c. 30, 29. & 1 Par. 12, 8. x) *ad dextram* Ios. 17, 7. y) *quatuor illis* erant. v. 8. 16. vt adeo singula Animantia *quatuor* habuerint *vultus*; cum respectu ad quatuor climata cæli, & quæ secundum ea censentur, *quatuor* partes huius orbis terrarum, in quibus esset sedes Regni Christi, (cf. c. 42, 16. seqq.) & illi suo fungerentur officio. *Vitringa* d. l. p. 250. z) *facies* autem *tauri* s. *bouis.* Quo significatur, fore hos Christi Ministros in opere & officio suo peragendo constantes, adsiduos, rectos, laboriosos, & ad magnos labores egregie paratos. Sic *cornua* bouis robur & fortitudinem notant Deut. 33, 17. Ceterum hæc *facies* infra c. 10, 14. *Cherubi* fuisse dicitur. Vnde *Bochartus* colligit, Cherubos diuersorum quidem animalium formas varias expressisse, sed ita, vt propius ad bouis speciem accesserint. Caue tamen hic tibi boum figuram imagineris. Corpora enim horum Animalium humana & erecta fuerunt v. 5. præter *plantam* pedum, quam vitulinam habuerunt v. 7. a) 2 Par. 3, 17. sic in omnia parati. v. 6. cf. 2 Cor. 6, 7. & 1 Par. 12, 2. b) *tandem* etiam a tergo *facies aquilina*; pernicitatis, perspicaciæ & diuinæ sagacitatis symbolum. cf. Es. 40, 31. Iob. 39, 27. seqq. Matth. 24, 28.

p) emicabat vel nascebatur *figura* s. *species.* v. 1. 2 Par. 4, 3. cf. modo not. ad v. 4. q) *quatuor Animantium* s. *Animatorum*, quæ ob varietatem & excellentiam suarum attributorum, figura mirabili, terribili, & plane paradoxa, in hoc emblemate exhibentur. De significatione mystica vid. Præf. §. 16. Numerus enim *quaternarius mysticus* est & numerus vniuersitatis; cum respectu ad 4. plagas mundi, per quas & vniuersum orbem terrarum Regnum Dei s. Ecclesia Christi sub N. T. esset diffundenda; *Animalia* autem s. *Animata* vel Angeli, vel alii excellentes ministri Dei dicuntur, quibus in regno suo stabiliendo & promouendo vtitur, quod in iis esset *vita* s. principium veræ & continuæ actuositatis, quæ *fidei* est & *spei*, coniuncta cum adfectu puri & ardentissimi *amoris* in Deum, Christum & sanctos: quæ vita a spiritu Dei in iis producta erat & continuo fouebatur. vid. *Vitringa* ad Apoc. 4, 6. p. 244. & 249. seq. r) *quorum animantium hæc species* s. *adspectus erat.* v. 13. 16. c. 10, 10. 22. Dan. 1, 13. 15. s) *forma* nempe *hominis* v. 10. t) *illis* erat; ita vt formam humanam figura sua exprimerent, nec vt bestiæ depressa, sed erecta essent.

℣. 6. u) *Quatuor tamen facies vnicuique erant*: vt prompti statim & parati essent hi Ministri Dei, ad iussa Domini in omnes partes capessenda; statimque viderent, quæ ubivis agenda essent. x) *& quatuor alæ* : non sex, vt Es. 6, 2. Apoc. 4, 8. quod hic subter thronum Dei stantes binis non indi-

℣. 10. מהשמאול sic plen. cum Vau ʃ. 7. 8. 13. 22. 23. 24. & sic se. 5. sec. Mas. impr. & Erf. Alii defect.

℣. 11. c) q. d. *Et ha quidem erant facies eorum. d) alæ vero eorum* superiores *separatæ* f. *diiunctæ* (ı) cf. Gen. 2, 10. c. 13, 9. 11. 14. &c. Vel, mutata *dentali* littera in *lingualem*, *passæ* f. *expansæ erant*. coll. 1 Reg. 8, 7. c. 6, 27. 2 Par. 3, 13. &c. e) *sui eius, superne* v. 22. 26. c. 10, 19. nam inferiores alæ ad tegendū corpus contractæ erant. f) *vnicuique* enim animanti. v 9 g) *binæ* extensæ erant ad volandum f. pergendum, vt ad v. 6. dicimus. quas, etiam cum subsisterent, remittebant f. contrahebant v. 24. h) *iunctæ alteri* v. 9. quemadmodum etiam in Templi adyto Cherubi alas iungebant 1 Reg 6, 27. i) *binæ autem tegebant* v. 23. k) *corpora* v. 23. *& pedes eorum* Ef. 6, 2.

℣. 12. l) *Singula inquam* &c. Repetuntur hæc ex præced. v 9. vt hic novi quid addatur, nempe *caussa motus*; quæ erat Spiritus Christi, qui omnes excellentes Dei ministros animat. Conf. not. 2 Sam. 3, 7. Hof. 12, 5. & infra ad c. 3, 11. m) *quocunque*. Ion. & Syr. *ad locum*, *quo* erat. vid. v. 20. Num. 33, 54. Ruth. 1, 16. n) *Noldius* aliique: *quo erat animus eundi*; quod ille ad Conc. Part. p. 819. nota 355. pluribus probandum fuscipit. At S. *quorsum erat Spiritus ad eundum*. quod merito præferimus. Erat namque *Spiritus Christi*, qui omnia hic animabat, vt diximus. cf. v. 20. 21. o) eo promtissime *ibant* p) ficut dictum est. v. 9.

℣. 13. q) *Quod autem ad similitudinem* f. *speciem Animantium* attinet, de qua etiam dictum est v. 4. fqq. r) color & *adspectus eorum* v 5. 16. De genere suffixi vid. not. ad v 7. s) erat *ficut prunarum ignis* Leu.

11 לְאַרְבַּעְתָּן׃ וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם פְּרֻדוֹת מִלְמָעְלָה לְאִישׁ
שְׁתַּיִם חֹבְרוֹת אִישׁ וּשְׁתַּיִם מְכַסּוֹת אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶנָה׃
12 וְאִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ אֶל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָׁמָּה הָרוּחַ
13 לָלֶכֶת יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן׃ וּדְמוּת הַחַיּוֹת מַרְאֵיהֶם
כְּגַחֲלֵי־אֵשׁ בֹּעֲרוֹת כְּמַרְאֵה הַלַּפִּדִים הִיא מִתְהַלֶּכֶת
14 בֵּין הַחַיּוֹת וְנֹגַהּ לָאֵשׁ וּמִן־הָאֵשׁ יוֹצֵא בָרָק׃ וְהַחַיּוֹת
טו רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק׃ וָאֵרֶא הַחַיּוֹת וְהִנֵּה אוֹפַן
16 אֶחָד בָּאָרֶץ אֵצֶל הַחַיּוֹת לְאַרְבַּעַת פָּנָיו׃ מַרְאֵה
הָאוֹפַנִּים וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעֵין תַּרְשִׁישׁ וּדְמוּת אֶחָד
לְאַרְבַּעְתָּן וּמַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן
17 בְּתוֹךְ הָאוֹפָן׃ עַל־אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶן בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ לֹא
יִסַּבּוּ

Ooo 2 סב

Leu. 16, 12 t) *ardebant* namque animantia (cf. Pf. 18, 9.) zelo & charitate in Deum & fanctos. cf. Ioh. 5, 35 Rom. 12, 11. u) *instar* v. 14. 26. 27. 28. x) *lampadum* f. *veluti facer.* Ex. 20, 15 Dan. 10, 6. Apoc. 4, 5. y) *ille ignis versabatur* f. *discurrebat* inter animalia. cf. Ex. 9. 23. z) vid. v. 4. & cf. Matth. 5, 16. Act. 2, 3. a) *fulgur erumpebat*. Apoc. 4, 5.

Omnia post longam patientiam Dei ad vltionem spectabant, inquit *Grotius*. Conf. 2 Sam. 22, 15. Pf. 144, 6. ℣. 14. b) *Animalia vero*, quod ad motum eorum attinet. c) *currendo* (ı) conuenit cum רוּץ vel רָצָה coll. Pf. 50, 13. d) *& reuertendo*, fcil. *velocia erant*, vt addit *Ion.* e) *instar* v. 13. &c. f) *fulgetri* (ı) quod fubito latissime spargitur. rad. Chald. & Syr. *sparsit*, *dispersit*, *dissipauit*. cf. Matth. 24, 27. Luc. 17, 24 Et sic Talmudistæ per פִּזּוּר f. *sparsum quid* illud explicant. ℣. 15. g) *Cumque ita viderem* f. attentius *adspicerem Animalia*, hacteous descripta. h) vid. v. 4. i) *Rota vna* erat. Sicut in *basibus luterum* f. *concharum aenearum* 1 Reg. 7, 30. fqq. (vnde imago huius emblematis desumta videtur) Cherubini cum rotis iuncti fuerunt; *rotis* inferiorem, *Cherubinis* superiorem locum occupantibus. *Vitringa* Obferv. S. lib. 4. c. 1. p. 11. k) *in terra* vt intelligat, Cherubinos supra rotas eminuisse; ficut *bases* illæ concharum easdem animantium species exhibentes 1 Reg. 7, 29. ab inferiore parte *quatuor rotis* fubnixæ fuerunt, curruum rotas per omnia referentibus; quæ basibus illis ita iunctæ fuerunt, ficut rotæ plaustris iungi, eademque ferre & fustinere folent. *Idem.* d. l. l) *iuxta animalia*; quibus ita iunctæ fuerunt, vt vnum corpus absque altero moueri & agitari non potuerit. Ipsa enim illa Animantia thronum diuinæ Maiestatis alis (vel potius *capitibus* v. 22) fuis fustinuerunt, non currus aut carruca aliqua ab iis distincta Itaque rotis eum in modum animantia iuncta fuerunt, quemadmodum vehiculi pars fuperior rotis iungi folet; non vt vehiculum iungi folet iumentis. *ibid.* p. 7. *Rotas* vidit Ezechiel *Basi* alicui iunctas & immissas, vt rotæ plaustrorum tabulis iungi folent. Super basi illa vidit *Cherubinos*, rotis arcte adiunctos, ipsum illum *currum* conficientes, qui rotis fulfultus & fubnixus est. Ibid. p. 13. m) *ad quatuor facies suas*, np. totius currus f. quadrigæ. adeoque *quatuor* numero *rotæ fuerunt*, coll. c. 10, 9. 1 Reg. 7, 30. Ceterum vti per *Animalia* excellentissimos & extraordinarios, ita per *Rotas* ordinarios Dei ministros, seu *instrumenta*, quibus *regnum Dei* in his terris *innititur*, & per quæ idem *promouetur*; intelligit *Vitringa* Obferv. S. lib. 4. c. 2. p. 28. fq Et p. 34. fq. Quod apud Ezechielem funt *Animantes* (inquit) & *Rotæ*; apud Iohannem (Apoc. 4, 4. 6. &c.) funt *Animantes* & *Presbyteri*. Iohannes enim, qui rotarum non meminit, meminit Presbyterorum. Per *Presbyteros* autem 24. apud Iohannem omnino *intelligendi* funt *ordinarii ministri* totius Ecclesiæ Christianæ per omnia tempora, *relate ad* 24. *ordines sacerdotum*, qui fuerant ordinarii ministri Ecclesiæ Veteris Testamenti (vid. 1 Par. 24, 18. c. 25, 31.); ergo idem per Rotas apud Ezechielem. *Ordinarii* autem Ecclesiæ Ministri cum contradistinguantur *extraordinariis*; liquet, per *Animantes* designati *Extraordinarios*. ℣. 16. n) *Adspectus*, species & color (v. 5. 13. 14) *rotarum*. o) *& opus* f. *structura earum*. Ex. 24, 10. c. 28, 15. 1 Reg. 7, 33. p) erat *ficut species* f. color. vid. not. v. 4. q) *chrysolithi* c. 10, 9. Ex. 28, 20. Dan. 10, 6. gemmæ f. lapidis, instar purissimi auri fulgentis. *Vitringa* l. c. p. 11 Hebræis a loco, vnde tunc eruebatur, fic dictus est. cf. not. 1 Reg. 10, 22. r) *vna autem eademque figura* erat. v. 5. 10. 13. cf. not. v. 4. s) *quatuor ipsis* v. 18. ad quatuor fcil. latera fua in omnibus fimiles. cf. v. 8. 10. t) *adspectus autem* f. figura *& structura* earum adeo mirum in modum comparata erat. u) *ac si esset* Zach. 10, 6. Iob. 10, 19. x) rota *in medio rotæ* c. 10, 10 ficut e. c. in globo aliquo cælesti vel terrestri *circulus meridianus* transuersim implicitus est *horizontali*. Non obscure hic significat Propheta, nouum quid & inexspectatum esse, quod in his rotis deprehendit: fuisse nimirum illas eum in modum factas, *ac si rota vna alteri implicita fuerit, eamque decussatim quasi ad lineas rectas fecuerit*: vt adeo rotæ *non vnius* fuerint *circuli*, vt folent esse ordinariæ curruum rotæ; fed quod duplicatæ fuerint, & altera alteri inserta, eamque decussatim ad rectas lineas fecante, *duos descripserint circulos*. *Vitringa* l. 4. Obferv. S. p. 18. fq. ℣. 17. y) *Ad quatuor quadrantes suas* partes, vel *femicirculos*, verfus 4. cæli plagas respicientes, v. 8. z) *cum irent*, fine conversione *ibant*. v. 9. 11. a) *non conuertebant se*, *cum pergerent*; vt v. 9. 12. Certum habeo, inquit *Vitringa*, l. c. p. 19. Prophetam dicere voluisse, Rotas ita fuisse compositas, vt moueri potuerint ad 4. plagas cæli, absque quo *currus* qui *quadratus* erat, necesse habuerit circumagi & conuerti ad illam cæli plagam, in quam moueretur. quod vtique de hoc *curru* omnino concipi non potest, nisi *rotas* quatuor habuerint *duplices*.

℣. 11. חֹבְרוֹת *defect.* 1, 2. 3. 22. fec. *Maf. Erff.* הוּא vero fcribunt. בֵּין per *Makk.* 2. 12. 17. 18. & *Ber.* 10. 13. 14 20 23 Et fic ℣. 16. iidem.

℣. 13. הִיא Ita & *Orientales* legunt, ℣. 15. אוֹפָן per *Kam* 1. 2. 5. 6. 9.

18 יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן׃ וְגַבֵּיהֶן וְגֹבַהּ לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם וְגַבֹּתָם
19 מְלֵאֹת עֵינַיִם סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּן׃ וּבְלֶכֶת הַחַיּוֹת יֵלְכוּ
הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבְהִנָּשֵׂא הַחַיּוֹת מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ
הָאוֹפַנִּים׃ עַל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁם הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ שָׁמָּה כ
הָרוּחַ לָלֶכֶת וְהָאוֹפַנִּים יִנָּשְׂאוּ לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה
21 בָּאוֹפַנִּים׃ בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ וּבְעָמְדָם יַעֲמֹדוּ וּבְהִנָּשְׂאָם
מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה
22 בָּאוֹפַנִּים׃ וּדְמוּת עַל־רָאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח
23 הַנּוֹרָא נָטוּי עַל־רָאשֵׁיהֶם מִלְמָעְלָה׃ וְתַחַת הָרָקִיעַ
כַּנְפֵיהֶם יְשָׁרוֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ לְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת
לָהֵנָּה וּלְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת לָהֵנָּה אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶם׃
וָאֶשְׁמַע

Animalibus, idemque spiritus viuus etiam erat in Rotis. ita *Raschi* ad h. l. q) *ita etiam rotæ attollebantur* v. 19. r) *apud illa* v. 21. c. 3, 13. c. 10, 19 Ex. 25, 27. s) *caussam* dicit istius harmoniæ inter rotas & animantes. t) *Spiritus Animalis*, vel vt bene habet Ion. *Animalium*; quippe instar vnius illa considerari poterant ex summa ipsorum consensione. conf. v. 21. 22. Spiritus enim Dei omnes Ministros Christi animat, vnit, & concordes reddit. u) *in Rotis* erat. c. 10, 17. Hinc recte cum aliis colligit doctissimus *Vitringa* l. 4. Obseru. S. p. 29. per *Animalia* & *Rotas* intelligenda esse *instrumenta* diuini regni promouendi *ratione prædita*; quia aliis subiectis hoc prædicatum non conuenit, nec etiam, quod *oculis plenæ* fuisse rotæ dicuntur v. 18. ꝟ. 21. x) *Cum* Animantia *irent*: v. 12. y) *ibant* etiam rotæ v. 19. 20. z) *& cum illa subsisterent.* v. 24. 25. a) etiam hæ *subsistebant* c. 10, 17. b) *sic cum illa efferrent se.* c) *efferebant se* etiam *rotæ* iuxta illa. v. 20. d) *quia* scil. vt dictum est v. 20. e) c. 10, 17. ꝟ. 22. f) *Ceterum similitudo* seu *figura firmamenti* erat v. 5. 10. 13. & not. v. 4. Hactenus *Animantia* & *Rotæ* descriptæ sunt; pergit itaque Propheta nunc ad *Expansum* super capitibus & alis Cherubinorum v. 23. & quod illi impositum fuit diuinæ maiestatis solium v. 26. g) c. 10, 1 h) *Animantis* seu *Animantium.* vid. not. v. 20. i) quod veluti pauimentum aut basin Throno Christi præbebat v. 23. 25. c. 10, 1. Gen. 1, 6. k) *instar* &c. vid. v. 4. l) LXX. Vulg. Syr. S. &c. *crystalli.* Al. *glaciei.* (6) Vti Græcum nomen κρύσταλλος, ita etiam Hebræum קרח *vel gelu* seu frigus conglacians Gen. 31, 40. Ier. 36, 30. Iob. 6, 16. & ipsam *glaciem* Iob 37, 10. c. 38, 29. *vel* etiam lapidem *crystallum*, vti hoc loco denotat; siue ob similitudinem, siue quod *crystallus* fit ex *gelu* vehementer *concreto*: vt *Plinius* tradit H. N. l. 37. c. 2. Non alibi certe *crystallus* reperitur, inquit ille l. c. quam vbi maxime hibernæ niues rigent: *glaciemque* esse, certum est: vnde & nomen Græci dedere. Conf. Apoc. 4, 6. & ibidem *Vitringa* in Comment p. 241 seq. vbi *iustitiam Christi* per hoc pauimentum solii eius intelligit. Thronus enim *Gratiæ* fundatus est in *iustitia Christi*: coll. Ps. 89, 15. Ps. 97, 2. m) *terribilis*, *venerabilis*: cuius tanta est puritas, vt præstringat intuentium oculos, & *venerationem* sui excitet. cf. v. 18. & Iud. 13, 6. Iob. 37, 22. n) *extensum* erat illud firmamentum seu *expansum.* De cælo alibi e. c. Es. 40, 22. c. 42, 5. c. 44, 24. &c. o) v. 11. 26. Thronus ergo Dei incubuit ipsis illis animalibus, quibus Rotæ adiunctæ fuerunt. ꝟ. 23. p) *Sub expanso autem illo* v. 22. q) *alæ* animalium. cf. v 6. r) *rectæ* seu *in rectum extensæ* erant conf. v. 6. 7. s) i. e. *vna ad alteram*, seu ita vt *vna iuncta* esset *alteri* v 9. Al. *vnius erga alterum.* Sic *Schm.* Verum præcedentia verba *de alis* loquuntur. cf. etiam v. 9. & 11. Itaque Animantia illa ipsa alis (*vel capitibus*) suis sustinuerunt thronum Maiestatis diuinæ, sicut etiam thronum Dei inter Israelitas super Arca in sancto sanctorum Cherubum alæ suffulciebant Ex. 25, 19. seqq. In sacratissimo inquam templi Hierosolymitani adyto, vt vulgo notum est, *Deus* dicebatur *habitare* instar Regis, *inter Cherubinos*; qui alis suis sursum elatis thronum Dei, super ipsis quasi recumbentem, sustinuerunt. Hæc ipsa species a Deo, ad exemplum huius emblematis, expressa est apud Iesaiam c. 6, 1. qui Dominum & imperatorem Iudaici populi celso insidentem vidit solio in sancto sanctorum, fimbriis vestium ipsius anteriorem Templi partem replentibus. Hæc ipsa species, exigua *cum variatione*, ostensa est Iohanni, quemadmodum liquet ex ipsius Apocalypsi c. 4, v. 2. & vtraque illa visio conuenit cum hac nostra Ezechielis. *Vitringa* Observ. S. lib. 4. c. 1. p. 7. t) Præter illas vero extensas alas *vnicuique* Animalium v. 9. 11. u) *binæ* corpus ipsorum *tegentes* alæ. vid. v. 11. x) *illis* animantibus erant, duobus scilicet ex vna parte. y) *& sic cuique* binæ tegentes erant illis duobus ex altera parte. Repetitio huiusdem commatis 4. Animalia in duas partes distribuit, quas לָהֵנָּה generatim denotat, & לְאִישׁ singulatim distinguit. z) vid. v. 11.

ꝟ. 18. b) *Quod autem ad terga*, h. e. circumferentias seu *apsides earum* attinet. cf. 1 Reg. 7, 33. c) *&* insignis *altitudo.* cf. c. 19, 11. Am. 2, 9. Iob. 11, 8. d) *& terror* s. terribilis adspectus *illis erat.* cf. v. 22. e) *nam & apsides earum*, vt reliqua ipsarum omnia, etiam Animantium corpora c. 10, 12. Apoc. 4, 6. f) *plenæ erant oculis*; quod omnino rationem & perspicaciam intelligendi supponit in subiectis illis, quæ per has rotas symbolice figurata sunt: & significat tum *scientiam mysteriorum fidei & veræ sapientiæ*, qua hi Ministri Christi imbuti essent, tum præcipue summam *prudentiam & prouidentiam*, quam demonstrarent in vniuerso regimine vitæ suæ. *Vitringa* ad Apoc. 4, 6. p. 249. g) v. 4. 27. h) vid. v. 16.

ꝟ. 19. i) *Ita cum irent Animantia* v. 12. 14. k) *ibant* etiam *Rotæ* v. 15. 17. l) *apud illa* v. 15. c. 10, 16. m) *& cum Animantia*, ad nutum Rectoris sui, *se attollerent.* v. 11. cf. c. 10, 15. seqq. n) eodem momento *etiam rotæ se efferebant*; quia ab eodem Spiritu animabantur & agitabantur. v. 20.

ꝟ. 20. o) *Quocunque* erat *Spiritus* intentus *ad eundum*, Animantia *ibant.* vid. v. 12. p) *eo etiam* in rotis *Spiritus erat* ad eundum. Vel q. d. conuersa propositione: *& vicissim*, quo *Animantia ibant*, eo etiam *tendebat Spiritus.* quod summa eorum harmonia & consensio demonstrabat. Non opus erat, vt ipsis diceret, hoc eatis; nam Spiritus Dei S. B. erat in Ani-

ꝟ. 20. עַל־ per *Makkeph* l. 2.

24 וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל כַּנְפֵיהֶם כְּקוֹל מַיִם רַבִּים כְּקוֹל־שַׁדַּי
בְּלֶכְתָּם קוֹל הֲמֻלָּה כְּקוֹל מַחֲנֶה בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה
25 כַנְפֵיהֶן׃ וַיְהִי־קוֹל מֵעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם
26 בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן׃ וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־
רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן־סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת
27 הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְמָעְלָה׃ וָאֵרֶא ׀
כְּעֵין חַשְׁמַל כְּמַרְאֵה־אֵשׁ בֵּית־לָהּ סָבִיב מִמַּרְאֵה
מָתְנָיו וּלְמָעְלָה וּמִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַטָּה רָאִיתִי כְּמַרְאֵה־
28 אֵשׁ וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב׃ כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶעָנָן
בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם כֵּן מַרְאֵה הַנֹּגַהּ סָבִיב הוּא מַרְאֵה דְּמוּת
כְּבוֹד־יְהוָה וָאֶרְאֶה וָאֶפֹּל עַל־פָּנַי וָאֶשְׁמַע קוֹל
ב מְדַבֵּר׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם עֲמֹד עַל־

CAP. II.

רגליך Ooo 3 ס ג

℣. 24. *a) Et audivi.* Hactenus visa tantum descripsit Propheta; nunc etiam *audita* refert. *b)* c. 10, 5. per quam alii preces & feruorem spiritus in Ecclesia militante intelligunt; *Coccio* vero significat sermonem, rumorem, famam, tumultum in mundo, quando Ecclesia mouetur. cf. not. c. 3, 13. *c)* cf. c. 43, 2. Apoc. 14, 2. c. 19, 6. & Es. 18, 11. *d)* c. 10, 5. cf. Psalm. 29, 3. seqq. Quod loquitur Ecclesia, est *verbum omnipotentis Dei*, potens & efficax &c. Hebr. 4, 12. Es. 51, 16. *Cocc.* *e) cum irent* aut se citissimo cursu mouerent *Animalia* v. 9. 12. 14. 21. *f) vox tumultus* aut *strepitus maximi* (1) Ier. 11, 16. *g) sicut vox* concurrentium *castrorum.* cf. Præf. § 15. Inn. *vox verborum ipsorum, quum laudarent & celebrarent Dominum suum aeternum, Regem seculorum, erat sicut vox castrorum Angelicorum in excelsis. h) sed quum stabant* v. 21. 25. *i) remissas faciebant* Ier. 35, 4 vel *remittebant alas suas*; ita, vt vocem non ederent, *Raschi.* Conf. 2 Sam. 17, 2. 2 Par. 15, 7. *Ion.* addit: *propter verbum*, sc. Dei loquentis, vt sequitur.

℣. 25. *k) Quum namque fieret vox*: scil. Christi Regis v. 26. np. imperium eius, quo gentes continet, easque quiescere iubet, & ecclesiæ locum dare, vbi subsistat. *Cocc.* Conf. Ps. 46, 7. 11. Ps. 76, 9. *l) de (super) expanso* v. 21. Gen. 1, 7. *m)* vid. v. 22. 26. c. 10, 1. *n)* Schmid. *constiterunt & remiserunt* &c. v. 24.

℣. 26. *o) Porro supra*, Gen. 22, 9. Ier. 43, 10. *p) expansum illud*, quod basin s. solum Throno Christi præbebat. v. 22. *q)* vid. v. 25. *r) sicut aspectus* erat s. *species.* cf. v. 13. 14. *s) lapidis Sapphiri* Ex. 24, 10. *Aureis hæc punctis collucet, carulea, rareq; cum purpura*; inquit *Plinius* H. N. l. 37. c. 9. *Caruleus* itaque color animum cælestia spirantem & meditantem significat *Vitringa* ad Apoc. 21, 19. At *Coccejus*, Sapphirus, inquit, in S. literis est *gemma rubra*, quod innui *videtur* Thren. 4, 7. Thronus enim gratiæ in sanguine ædificatus est, coll. Act. 20, 28. *t) similitudo* s. *figura.* cf. not. v. 4. *u) throni* s. *solii* c. 10, 1. cf. Apoc. 4, 2. seqq. & Ps. 9, 5. Alluditur ad *thronum* Dei inter Israelitas, incumbentem alis Cherubum super Arca in sancto sanctorum, *Vitringa* Observ. S. lib. 4. c. 1 p. 9. Idem c. 2. p. 27. Per *thronum* intelligo, inquit, (1) *Regnum gratiæ*, quod Deus habuit *inter Israelitas*, tq. typum regni illius spiritualis & cælestis, quod Deus aliquando erigeret in Filio suo sub Oeconomia noua; (2) *ipsum illud regnum oeconomiæ nouæ. spiritua le & caleste*, quod *Pater per Filium* suum, summa cum gloria & maiestate administrat, *Filio sedente in throno Patris sui.* Quod cum sit ἀντίτυπον prioris, ac proinde eo multo illustrius & excellentius, haud dubie præcipue hic a Spiritu S. intentum est &c. Conf. etiam ex eodem not. ad v. 23. *x)* intellige Christum, Filium Dei, qui a Patre iudex huius vniuersi constitutus Gen. 18, 25. Ps. 110, 1. Zach. 6, 13. Es. 11, 3. 4. Ioh. 5, 22. Act. 10, 42. c. 17, 31. incarnationis suæ mysterium ita quoque præfigurabat. cf. Dan. 7, 13. Zach. 1, 8. Apoc. 1, 13. c. 4, 2. sqq. & not. Ex. 24, 10. *y) superius.* v. 11. 22.

℣. 27. *z) Vidi insuper.* v. 1. 4. 15. *a)* aliquid lucidissimum *instar.* vid. not. v. 4. *b) S. prunæ*, al. *electri.* al. *fulguris*, al. *aurichalci vel æris candentis* (3) vid. v. 4. *c) & quasi speciem* v. 13. 14. 26. *d) ignis.* cf. Ex. 13, 21. 22. Leu. 16, 2. 3. coll. Num. 9, 15. 16. c. 14, 14. it. Es. 4, 5. & Deut. 4, 24. Es. 33, 15. Ps. 50, 3. Hebr. 12. 29. coll. Ex. 32, 10. c. 33, 3. 20. *e) intra vel inter eam, speciem* æris candentis. coll. infra c. 41, 9. Prou. 8, 2. sed *Danzii* Interpres p. 36. seqq. *cui igni ambitus* s. locus continens *erat*; coll. 1 Reg. 18, 31. *f) circumcirca* v. 4. 18. 28. *g) & sursum* c. 8, 2. c. 43, 15. *h) & inferius* s. *deorsum* 2 Par. 32, 30. *i)* ita vt totus fulgidus esset v. 4. cf. Es. 4, 5. & Apoc. 1, 14. seqq. *k)* v. 4. 18.

℣. 28. *l) Qualis est species* (v. 27.) *iridis.* Gen. 9, 13. Apoc. 4, 3. c. 10, 1. *Iris* est symbolum fœderis & gratiæ Dei in Iesu Christo promissæ. Vnde & *Grotius* hic colligit, iudicia diuina, vt cumque seuera, non tamen abolitura memoriam fœderis facti cum Abrahamo, Isaaco & Iacobo, coll. Es. 54, 10. Ier. 33, 20. 21. 25. 26. *m)* v. 4. 27. *n)* v. 4. 18. 27. *o)* v. 5. 10. cf. not v. 4. *p)* c. 3, 12. c. 10, 4. Ergo *Iehoua* visus est in throno sedens specie hominis, vt dictum præced. v. 26. cf. Ex. 16, 10. c. 40, 35. &c. & Es. 60, 1. Ioh. 1, 14. Heb. 1, 3. Hæc visio, inquit *Cocc.* non fuit res gloriosa, qualis fuit *nubes* vel *ignis* (apud Mosen, locis modo ad v. 27. ex parte citatis) sed *adumbratio gloriosa apparitionis Iehouæ in carne cum regno suo* 1 Tim. 3, 16. Visus est hic Dei Filius, vt caput & rex cum fratribus suis, tum beatis in cœlo, tum militantibus in terra, & cum seruis suis ac conseruis fratrum suorum, & propter eos missis, np. Angelis. *q) quum itaque* illam *viderem.* v. 1. 4. 15. tanta maiestate percussus, præ infirmitate, item reuerentiæ & adorationis caussa, *cecidi in faciem meam.* cf. c. 3, 23. c. 43, 3. Dan. 8, 17. 18. c. 10, 7. 8. 9. Matth. 17, 6. Act. 9, 7. Apoc. 1, 17. Nulla enim vis est in homine peccatore ad consistendum coram Deo sanctissimo & purissima ipsius luce, nisi gratia & spiritu ipsius corroboretur. cf. Es. 6, 5. Luc. 5, 8. &c. *s) audiui tamen* c. 2, 2. c. 43, 6. Dan. 8, 16. *t) vocem loquentem* s. *loquentis* Iehouæ c. 2, 1. 2. Es. 6, 8.

CAP. II, v. 1. *u) Et dixit*, sc. sessor solii. c. 1, 26. 28. Post primam illam diuinæ maiestatis visionem c. I. descriptam, in hoc secundo capite sequitur I. Vocatio & missio Prophetæ v. 1-5. II. eiusdem confirmatio per verba v. 6. 7. & symbolum diuinum v. 8. sqq. *x)* sic v. 3. 6. &c. Testimonium est hæc allocutio φιλανθρωπίας Christi, q. d. noui infirmitatem tuam, te esse hominem, nec sustinere posse diuinæ maiestatis fulgorem. *Coccejus*: *Filium hominis* nominat is, qui visus vt filius hominis, (c. 1, 26.) q. d. *mi frater!* coll. Ps. 22, 23. Hebr. 2, 11. 12. At *Raschi*: ita vocat ipsum, ne mens eius inflaretur ob hanc visionem. cf. 2 Cor. 12, 7. *y) Sta*, erige te. cf. Dan 8, 17. 18. c. 10, 11. Matt. 17, 7. Act. 26, 16.

℣. 24. המלה *Lamed* sine *Dag.* 1.

2 רגליך ואדבר אתך: ותבא בי רוח כאשר דבר אלי
ותעמדני על־רגלי ואשמע את מדבר אלי:
3 ויאמר אלי בן־אדם שולח אני אותך אל־בני
ישראל אל־גוים המורדים אשר מרדו־בי המה ואבותם
4 פשעו בי עד־עצם היום הזה: והבנים קשי פנים וחזקי־
לב אני שולח אותך אליהם ואמרת אליהם כה אמר
אדני יהוה: והמה אם־ישמעו ואם־יחדלו כי־בית מרי 5
6 המה וידעו כי נביא היה בתוכם: ואתה בן־אדם אל־
תירא מהם ומדבריהם אל־תירא כי סרבים וסלונים
אותך ואל־עקרבים אתה יושב מדבריהם אל־תירא
7 ומפניהם אל־תחת כי בית מרי המה: ודברת את־
דברי אליהם אם־ישמעו ואם־יחדלו כי מרי המה:

ואתה

z) *vt loquar tecum* c. 3, 22. 17.

✡. 2. *a*) *Et ingressus est in me* c. 3, 24. cf. Apoc. 1, 17. *b*) *Spiritus S.* qui rotas & animalia egit. c. 1, 20. 21. *c*) *& erexit me* Dan. 8, 18. *d*) c. 1, 28. Typus regenerationis. Deus nos iubet surgere ex morte, in qua iacemus Eph. 2, 1 5. c. 5, 14. simul Spiritum in nos mittit, qui viuificet nos & *faciat erectos stare*. Talis est corroboratio in omni bono. Iubemur facere officium, & Deus facit, vt faciamus. *Coccejus.* cf. Phil. 2, 13. *e*) *loquentem.* vid v 1. 3. *Partic. Hithp.* pro מתדבר eadem forma c. 43, 6. Num. 7, 89. *Raschi*: Schechina *loquebatur intra semet ipsam* in gloria sua, legati autem ipsius auscultabant.

✡. 3. *f*) *Kimchi*: qui in captiuitate Babylonica, coll. c. 3, 11. *g*) Hæc vox apud Iudæos erat nota probri. Plurali vtitur licet gens esset vna. Hi enim colebant idolum Ammonitarum, illi Moabitarum aut alius populi. Videtur etiam pluralis respicere discrimen tribuum & familiarum; *Kimchi*, coll. Deut. 33, 19. Iud. 5, 14. Ea igitur voce eos æquiparat reliquis gentibus, vt *non-populum* Hos. 1, 9. Sed eo quod sequitur, eos infra reliquas gentes deiicit. *h*) *rebelles illas.* Articulus notat, hoc ipsis proprium quasi esse, c. 20, 38. cf. c. 17, 15. Neh 2, 19. ὁ. τοὺς παραπικραίνοντάς με. cf. Hebr. 3, 8. 16. *i*) vid. Num. 14, 9. Ios. 22, 16. Dan. 9, 9. Neh. 9, 26. Nempe regnum Dei, quod est regnum iustitiæ in Christo, ipsi admittere nolunt, eique resistunt; & regnum Dei in mundo volunt trahere ad se. Neque tantum pertinet hoc ad eos, qui illo tempore partim in captiuitate, partim adhuc in

Iudæa viuebant; sed etiam ad eos, qui visuri erant rem & veritatem illius visionis (cap. 1.) ad quos regnum Dei venturum erat, quod illis symbolis adumbrabatur. Cuius rei testis est Ps. 2. & 81. & 95. *Coccejus.* *k*) Ier. 3, 25. Mal. 3, 7. Non tantum indicantur *maiores*, sed etiam principes, iudices.

קמ״ן בז״ק seniores. *Coccejus* ad v. 6. coll. Dan. 9, 6. *l*) *defecerunt, prævaricati sunt* Es. 1, 2. sqq. significat *abnegationem* Domini seu regni; at מרד *oppugnationem* Regis & Domini. *Cocc.* *m*) Ion. *contra Verbum meum.* cf. 1 Cor. 10, 9. Loquitur is, quem viderat, in throno sedentem; eum Patres debuere recognoscere Regem & Dominum. Quando igitur in Decalogo dicitur; *Non erit tibi Deus alius*; intelligitur Deus manifestandus in carne &c. *Coccejus.* Conf. not. Ex. 20, 1. *n*) *vsque ad ipsum* c. 24, 2. Leu. 23, 14. Ios. 10, 27. ✡. 4. *o*) *Et quidem ad filios duros* &c. Hæc de filiis, ad quos tum mittebatur Ezechiel, recte accipiuntur; tamen κατ' ἐξοχὴν sunt adplicanda iis, quibus Christus erat adpariturus in carne. Nam ad omnes consequentes Israelitarum generationes missus est Ezechiel, testis reuelationis Domini. *Cocc.* *p*) *duros facie*, perfrictæ frontis, impudentes. cf. c. 3, 7. Es. 48, 4. *Kimchi*: qui pudorem faciei exuerunt, vocantur עזים (Deut 22, 50) & קשים; contra cui pudor inest, teneræ sunt facies ipsius, & erubescunt, si quis ipsum reprehenderit. *q*) *& obfirmatos corde* in malum; nec promissis vel beneficiis, nec minis vel flagellis victos. Vocantur *incircumcisi corde* Leu. 26. 41. Deut. 10, 16. Ier. 4, 4. c. 9, 25. Act. 7, 51. Non autem est seruorum Dei, ad homines aut euentus respicere, sed ad vocantem Deum. *r*) S. notam abrupti sermonis add. *& cetera*, vt etiam c. 3, 11. 27. & Ex. 4, 21. *Coccejus*: Informat Prophetam, quem nominare deberet missionis suæ auctorem; & sensus est, quod debeat dicere, se vidisse humanam speciem in throno, & a throno vocem, qua iuberetur sedentem in throno adpellare *Dominum Iehouam.* ✡. 5. *s*) *Ipsi vero.* *t*) S. *siue audiant, siue* (quod magis ob summam ipsorum pertinaciam metuendum) *omittant.* Kimchi: licet dubius sis de ipsis, an sint obsecuturi &c. *u*) v 7. c. 3, 11. 27. Verbum חדל significat non tantum *desistere*; sed etiam simplici negatione *non esse* vel *non agere* *Cocc.* ad v. 7. *Raschi* & *Kimchi* add. *ab audiendo* seu obediendo. *Ion.* vt obseruat *M. I.* interrogatiue: *num recipient institutionem? immo an desinent peccare?* *x*) *domus rebellionis* seu inobedientiæ; *familia inobedientium*, apud quos est πατροπαράδοτον, non obedire, nec credere. cf. 1 Petr. 1, 18 & hic v. 6. 7. 8. c. 12, 2. Act. 7, 51. *y*) *sciant tamen*, experimentis aliquando cognituri, *Prophetam in medio ipsorum extitisse*; & non πλάνον in nomine non-Dei, tanquam Dei, locutum esse. cf. c. 5, 13. Es. 9, 8. &c. Erunt inexcusabiles & conuicti. Tolletur ab iis prætextus erroris, & iustitia Dei vindicabitur. conf. Ioh. 15, 22. *z*) c. 33, 33. ✡. 6. *a*) Ier. 1, 8. 17. Matth 10, 26. 28. *b*) *& a verbis*, consiliis, calumniis, minis *ipsorum.* *c*) *refractarii*, calcitrantes, & iugo Dei se submittere nolentes (1) Rad. Chald. *repugnare*, *rebellare*, Conf. quos Paulus vocat τοὺς τῆς ὑποστολῆς Hebr. 10, 39. *d*) *& spinæ*, vel vt S. habet, *spinosi* & asperi monitoribus *erunt* (2) c. 28, 24. *e*) *tecum*, erga te Ps. 59, 21. *f*) *& apud* c. 3, 15. 1 Reg. 13, 20. *g*) *scorpiones*, dolosos & clam noxios, Deut. 8, 15. 1 Reg. 12, 11. 14. Sir. 26 10. Ion. *in medio populi, cuius opera similia scorpionibus, tu habitas.* Insignis est gradatio: (1) dicuntur rebelles, (2) spinosi, (3) scorpiones. *h*) *ne consterneris*, frangaris animo. Intrepidus sis contra euentuum omnium & impedimentorum contemplationem c. 3, 9. Ios 1, 9. *i*) v. 5. ✡. 7. *k*) *Sed loquaris* &c. etiamsi surdis cantare fabulam videaris c. 3, 4. *l*) v 5. *m*) i. e. *domus rebellionis* sec. Kimchi, vt v. 5. 6. 8 conf. c. 44, 6. At S. *quia rebellio ipsa illi sunt.* conf. v. 8. Eph. 5, 8.

CAP. II. ✡. 6. כי־סרבים per Makk 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 30.

8 וְאַתָּה בֶן־אָדָם שְׁמַע אֵת אֲשֶׁר־אֲנִי מְדַבֵּר אֵלֶיךָ
אַל־תְּהִי־מֶרִי כְּבֵית הַמֶּרִי פְּצֵה פִיךָ וֶאֱכֹל אֵת אֲשֶׁר־
9 אֲנִי נֹתֵן אֵלֶיךָ׃ וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה־יָד שְׁלוּחָה אֵלָי וְהִנֵּה־
10 בוֹ מְגִלַּת־סֵפֶר׃ וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לְפָנַי וְהִיא כְתוּבָה
פָּנִים וְאָחוֹר וְכָתוּב אֵלֶיהָ קִנִים וָהֶגֶה וָהִי׃

ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם אֵת אֲשֶׁר־תִּמְצָא אֱכוֹל
אֱכוֹל אֶת־הַמְּגִלָּה הַזֹּאת וְלֵךְ דַּבֵּר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל׃
2 וָאֶפְתַּח אֶת־פִּי וַיַּאֲכִלֵנִי אֵת הַמְּגִלָּה הַזֹּאת׃ וַיֹּאמֶר
3 אֵלַי בֶּן־אָדָם בִּטְנְךָ תַאֲכֵל וּמֵעֶיךָ תְמַלֵּא אֵת הַמְּגִלָּה
הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן אֵלֶיךָ וָאֹכְלָה וַתְּהִי בְּפִי כִּדְבַשׁ
לְמָתוֹק׃
4 וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם לֶךְ־בֹּא אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְדִבַּרְתָּ
5 בִדְבָרַי אֲלֵיהֶם׃ כִּי לֹא אֶל־עַם עִמְקֵי שָׂפָה וְכִבְדֵי
6 לָשׁוֹן אַתָּה שָׁלוּחַ אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ לֹא אֶל־עַמִּים
רַבִּים עִמְקֵי שָׂפָה וְכִבְדֵי לָשׁוֹן אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע
דִּבְרֵיהֶם

Ooo4 ס ד

✠. 8 n) detrectando functionem, instar Ionæ cf. Ex. 4, 13. Ier 1, 6. o) v. 7. *Kimchi* tanquam adiect. z. M. i. ellipsin vocis אִישׁ innuit. coll Ps. 109, 4. p) *aperi os tuum* Gen. 4, 11. Ps 22, 14. i. e. *hiante quasi ore* excipe mandata mea, eaque cupide audi, & in animum admitte, atque in succum quasi & sanguinem conuerte. cf. not. c. 3, 1. Apoc. 10, 9. item Ps. 81, 11. *Keschi*: Parabolica est locutio, quasi dicat: attende aurem tuam, & audi, adeoque iucundum sit tibi, ac si ederes cibum ad famem sedandam. Qui (enim) libenter audiunt verbum Dei, illis omnia panduntur, quæ in verbo Dei scripta sunt, & ipsorum memoriæ infiguntur, & cordi inscribuntur, vt per ea sapientes fiant & prudentes &c. *Cocceius.* cf not c. 3, 1

✠. 9 q) c. 1, 1. 4. 27. r) c. 1, 4. s) *manus emissa* erat. Ier 1, 9. t) *Et ecce in ea manu.* nam יָד ad *communia* referunt Grammatici, & Kimchi ad h. l. coll. Es. 44, 5. u) *volumen libri*; membrana conscripta atque conuoluta more veterum Ps 40, 8 Apoc. 10, 2. ὁ. κεφαλὶς βιβλίȣ Ebr. 10, 7.

✠. 10. x) *Cumque explicaret* 2 Reg. 19. 14. Mysteria cælestia manent hominibus incognita, donec Deus ea explicuerit. cf. Es. 29, 11. Apoc 5, 5. y) S. *ante & post.* a fronte & a tergo 1 Par 19, 10. cf. Apoc. 5, 1. Scriptum erat non vna tantum facie, sc. interiori (vt olim in aduersa membrana l. tabula tantum scribebant, non æque a tergo, nisi verba abundarent;) sed etiam exteriori; adeoque erat ὀπισθόγραφον. prophetia in longum tempus data, & longam seriem maiorum continente. *Cocceius*: vt significetur abundantia expositionis mysteriorum Dei, & quasi πλεονασμός, item quod omnibus obvia sit in omni parte scripti eius sententia & intentio. z) S. *quod autem scriptum super eo* c. 10, 1. a) erant *lamentationes* c. 19, 1. Am 8, 10. b) *& gemitus*, carmen lugubre (3) Iob. 37, 2. Ps. 90, 9. cf. verbum Es. 38, 14. Vox in se *versationem & volutationem* omnemque *meditationem* designat, siue cum iubilo, siue cum luctu coniunctam, cf. etiam Ps. 5, 2. c) & *va*, S. *heu!* Interiectio seu particula eiulantis (1) Conuenit cum הוֹ Am. 5, 16. & הוֹי Es. 1, 4. &c.

CAP. III, ✠. 1. d) *Tum dixit.* Sequitur in hoc capite I. exhibiti voluminis comestio, II. repetita prophetæ vocatio & confirmatio v. 4. III Eiusdem ad Tel Abibh translatio v. 12. IV. Secunda Prophetæ compellatio & instructio v. 16. V. Euocatio eius in vallem v. 22. & VI. illic datum mandatum v. 24. e) *inuenis* sc. in manu mea tibi porrectum c. 2, 9. f) v. 3 Apoc. 10, 9. Explicationem vid. infra v. 10. & not. c. 2, 9. Desumtum *emblema* est ex vulgata omnibus fere gentibus locutione metaphorica, qua veritatis cognoscendæ cupidi, rem honesto huic desiderio explendo vtilem, auide *helluonum instar deuorare, & in succum & sanguinem conuertere* dicuntur. Sic Ier. 15, 16. Symbolice ergo hic exprimitur id quod legimus Es. 51, 16. Ier. 1, 9. Matth. 10, 20. g) *comede* inquam c. 2, 8 h) & *comesto libello abi.* i) Apoc. 10, 11. ✠. 2. k) *Aperui ergo.* cf. c. 2, 8. Ps. 119, 131. l) *comedendum autem dedit mihi.* v. 3. Deut. 8, 3. Ion. & *docuit me illud, quod scriptum erat in libro.* ✠. 3. m) ne forte dentibus mansum exspueret. cf. v. 1. 2 it. Iob. 32, 18. 19. 1 Tim. 4, 6 Innuitur, quod minister Ecclesiæ non in theoria conquiescere, sed veritatem diuinam in succum & sanguinem conuertere, deque thesauro cordis soliditus esse debeat, vt si ex illo aliis quoque viam veritatis rite commonstrare possit. cf Matt 13, 52. Luc. 6, 45. n) c. 7, 19. cf. Ps. 40, 9 Qui auide audiunt verbum Dei, in illorum cor & omnia quasi viscera intrat, fitque in ipsis thesaurus, ex quo affatim possint depromere omnem doctrinam necessariam, & totos ita implet. vt sine illo non cogitent, consulant, deliberent, adpetant quidquam. *Cocceius.* o) *comedi ergo* Ier. 15, 16. p) Apoc. 10, 9. 10. Cognitio verbi Dei summam habet suauitatem; est enim verbum bonum, & sapientia, & vita animæ. Licet contenta essent *lamentationes* &c. c. 2, 10. adeoque amara populo, prophetæ tamen dulcia erant, a Deo quippe oblata & dulcia facta, ita vt acquiesceret Dei mandatis, eiusque iusto iudicio subscriberet. cf. Ps. 19, 11. Ps. 119, 103. q) *quoad dulcedinem*, vel *in rem dulcem.* Substant. formæ כִּבְיךְ cf. Iud. 9, 11. Prou. 16, 24. c. 24, 13. Subintelligunt vero quidam alterum antitheseos membrum: *sed in ventre amarum sicut fel.* coll. Apoc. 10, 10. ✠. 4. r) *Mox dixit.* s) *abi* ergo v. 1. 11. Es. 22, 15. t) *meis verbis.* conf. not. 1 Reg. 13, 1. 2. ✠. 5. u) i.e. ἑτερογλώσσων, qui *profundi* sunt, i. e. obscuri & difficiles intellectu v. 6. Es. 33, 19. x) *& graues, difficiles* v. 6. Ex. 4, 10. y) Ion. *sed ad.* z) ad eiusdem linguæ homines & iam adsuetos illis verbis, quæ Propheta erat loquuturus; non noua & barbara, sed quæ iam Moses & alii Prophetæ locuti erant. Non enim tantum de dialecto, sed etiam de ipso sermonis argumento hic cogitandum, *Cocceius.* ✠. 6. a) S. *Nonne tamen?* cf Iud. 21, 22. 2 Sam. 23, 5. 1 Reg. 22, 17. 2 Reg. 5, 26. Alii simpliciter: *non*, inquam, vel: *neque ad* &c. b) *numerosos* atque diuersos. c) vid. v. 5. d) v. 5. e) *quorum non audieris*, vel *non intelligas verba.*

✠. 9 שְׁלוּחָה Quidam masorethici libri *defect.* per *Kibbuts* ponunt, vt notat *Masor.* Gen. 32, 18. CAP III, ✠. 1. בֵּית Hoc expungitur, substituto בְּנֵי 2. ✠ 2. וַיַּאֲכִילֵנִי *plene* 1. 2. 5. 22. sec. *Mas.* 1. 2. & *Kiff.* sed contra *impr.* Per *Sakephg.* 2 5. ✠. 3. בֶּן־אָדָם sic per *Paschta* 1. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 12. 15. Alii per *Sakephg.* quod est præter *Mas. fin.* f. 3. col. 4. בְּפִי ita per *Dagesch* 2. 5. 7. 8. 15. 22. 23.

tantum dici de manifesto improbis, & non de illis, qui sibi videbantur sapientes & iusti. *n*) sunt *obfirmati*, obstinati *fronte*, impudentes. cf. Es. 48, 4. Ier. 3, 3 ὁ. φιλόνεικοι εἰσι. conf. 1 Cor. 11, 16. Frons & vultus testantur de animi adfectu; hinc etiam Ciceroni *frons animi ianua* dicitur *o*) *& duri corde* c. 2, 4. Ex. 32, 9. Es 48. 4. ὁ. σκληροκάρδιοι. cf. Matt. 19, 8. Act. 7, 51.

דבריהם אם־לא אליהם שלחתיך המה ישמעו
אליך: ובית ישראל לא יאבו לשמע אליך כי־ 7
אינם אבים לשמע אלי כי כל־בית ישראל חזקי־מצח
וקשי־לב המה: הנה נתתי את־פניך חזקים לעמת 8
פניהם ואת־מצחך חזק לעמת מצחם: כשמיר חזק 9
מצר נתתי מצחך לא־תירא אותם ולא־תחת מפניהם
כי בית מרי המה: ויאמר אלי בן־ 10
אדם את־כל־דברי אשר אדבר אליך קח בלבבך
ובאזניך שמע: ולך בא אל־הגולה אל־בני עמך 11
ודברת אליהם ואמרת אליהם כה אמר אדני
יהוה אם־ישמעו ואם־יחדלו: ותשאני רוח 12
ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד־יהוה
ממקומו: וקול כנפי החיות משיקות אשה 13
אל־

f) S. *nonne inquam: ad hos si mitterem te*, illi obedituri essent tibi? At *Kimchio*, *Abarb. & M. I.* est *formula iurantis*, per ellipsin in iureiurando vsitatam; q. d. *vtique ad hos si mitterem* vel misissem te, audirent. Conf Ios. 13, 9. Es. 5, 9. c. 14, 24. Ier. 22, 6. & *Glassii* Phil. S. Lib. I. p. 158. 159. *g*) S. *si mitterem te*. Ita Praeteritum cum Futuro saepe iungitur, vt illud etiam *sine particula conditionali* notet antecedens, hoc autem consequens, modo cum, modo sine copula. cf. e. c. 2 Reg. 5, 13. At *Cocceio* simplicissima constructio videtur haec: *si non ad illos* (Israelitas) *misissem te, illi* (populi multi incognitarum & diuersarum linguarum) *auscultarent tibi*, si iam esset tempus vocationis gentium; tempus vero nunc esse, vt mittantur Prophetae adhuc ad Israelem, ad quem etiam ipse Dominus venturus erat, cuius prodromi erant Prophetae. *h*) *obedituri essent*. Quamuis non intelligerent linguam tuam, & tu vicissim ipsorum non intelligeres, quaesituri tamen essent aliquem, qui exponeret ipsis vaticinia tua. *Clarius & Cocceius*: quo dicto subindicat, vocandas olim gentes ἑτερογλώσσους, & eas ad suscipiendum Euangelium paratiores fore Iudaeis. cf. Matt. 11, 21 23.

ꝟ. 7. *i*) *At domus*. *k*) *nec volent quidem auscultare tibi*. Leu. 26, 21. Si prophetam praemunit aduersus scandalum & taedium praedicationis infructuosae, *l*) c. 20, 8. q. d. patienter fer contemtum, quem ego tecum fero. cf. Matt. 10, 14. 25. Ioh. 15, 20. *m*) exceptis paucis fidelibus, prophetis & eorum discipulis. Hoc autem propterea dicit, ne putarent, hoc tan-

ꝟ 8. *p*) *Ecce tamen*. *q*) cf. Ier. 1, 18. 19. c. 15, 19. 20. Mich. 3, 8. *Grot.* animum tibi addam, quo ipsorum impetus contemnas, nec timeas. *r*) *obfirmatas, fortes* & interritas. Metaphora desumta ab animalibus cornupetis, quorum alterum alteri robore praeualet. cf. Ier. 15, 19. coll. ib. c. 5, 14. *s*) *contra*. Coh 7, 14. 2 Sam. 16, 13. ꝟ. 9. *t*) Sch. *Sicut adamantem*. Zach. 7, 12. vid. not. Ier. 17, 1. *u*) *firmam prae petra*. *x*) cf Es 48, 4 *y*) *ne itaque timeas*. Luc. 12, 4. *z*) c. 2, 6. *a*) v 26. 27. c. 2, 5. *Kimchi*: noui enim, fore, vt resistant tibi, quando redargues ipsos. ꝟ 10. *b*) *Porro dixit*. *c*) c. 2, 1. *d*) *omnia*, non partem tantum. Iob. 33, 1. Act. 20, 20 27. *e*) S. *locutus sum*. al. *loquor*. *f*) conf. 1 Sam. 21, 13. Iob 22, 22. *g*) *& auribus* non solum externis, sed etiam internis c. 40, 4. Contrar. Ier. 6, 10. Act. 7, 51. *Cocceius*: Non est ὕστερον πρότερον. Oportet in audiente fiduciam esse erga loquentem, & cupiditatem audiendi, vt auris officium faciat, atque ita verbum cordi instilletur & inferatur Quamdiu cor abest, auris nihil recte audit. cf. Act. 16, 14. Deus vero in suis efficit, quod praecipit. cf. Es 55, 1. ꝟ. 11. *h*) v. 4. *i*) *Captiuitatem*, eos, qui captiui tenentur, inter Chaldaeos v. 15. c. 1, 1. *k*) i. e. *ad populares tuos* c. 33, 2. 12. 17. al. ad filios populi *tui*, non *mei*; coll. Ex 32, 7. 11. Hos. 1, 9. *l*) *Kimchi*: Intensionis caussa variis verbis eadem res exprimitur. Sensus autem est, Prophetam hoc ipsis dicere debere iterum iterumque. *Cocceius*: Stilus prophetae non est superflue abundans. Distincte omnia & particulatim inculcat: nihil vult ignorari: diligens est. Ideo aliquando repetit dicta, vt aliquid notabile, nondum dictum, addat, ne quid praeterfluat aut praetermittatur. cf. supra not. ad c. 1, 12. *m*) cf. not. c. 2, 4. *Raschi*: hanc prophetiam sc. vt vobis exponam. *Cocceius*: Discamus, audiendum esse prius quam loquamur: auscultationem inutilem esse sine cordis praeparatione ad doctrinam Dei recipiendam: quod didicerimus, loquendum est sine pauore ad eos, ad quos necesse est, idque in nomine Christi, vt qui est *Dominus & Iehouah*. *n*) *siue audiant*. v. 27. c. 2, 5 7. *o*) Hactenus prima visio, qua praeparatur Propheta ad prophetiam obeundam. *Cocc.* ꝟ. 12. *p*) *Mox sustulit me* v. 14. vel in ecstasi tantum (conf. 2 Cor. 12, 2. 3 4.) sec. *Kimchium*; vel etiam ratione corporis, exemplo Eliae 1 Reg. 18, 12. Christi Matth. 4, 1. & Philippi Act. 8, 39. *Raschi*: Cum absoluisset verba sua, praecepit vento, vt deportaret ipsum eo, vbi captiui erant. *q*) *Spiritus* v. 14. c. 2, 2. & *manus Domini*, infra v. 22. c. 1, 3. *r*) vid. c. 1, 24. *s*) *strepitus*, concussionis, *fragoris*. v 13. c. 37, 7. *Ion.* addit: *eorum, qui laudes Dei canentes dicebant: benedicta sit* &c. *Cocceius*: Ista vox est Animalium, h. e. fidelium, qua glorificant eum, qui est *gloria Dei*, Christum, in quo omnis virtus Dei manifestatur. vid not. c. 1, 5. & 28. At *Grotius* intelligit chorum Angelorum, Dei iudicia adprobantium cf. Apoc. 19, 10. 11. 12. *t*) Syr. add. *qua dicebat*. Sic Ar. *eorum, qui dicebant*. *u*) *benedicta sit*. Apoc. 5, 12. *x*) conf Luc. 2, 14. *y*) v. 23. c. 1, 28. *z*) *Cocceius*: Animalia, h. e. Ecclesia, hoc optant vnice, vt gloria Iehouae benedicatur, non tantum in loco manifestationis ipsius, quo manifestari debuit; sed etiam *inde a loco manifestationis ipsius per totum mundum*. coll. Mal 1, 5. Al. *Domini* mox discessuri, iusto iudicio, *a loco suo*, templo, propitiatorio, e medio duorum Cherubim. coll. c. 9. 3. Ion. *a loco Schechinae suae*. ꝟ. 13. *a*) Audiui *etiam vocem*. al. *Et vox erat*. *b*) c. 1, 6. 24. *c*) *contingentium se*, more *osculantium*; h. e. per conspirationem fidei, quae est in Ecclesia. *Cocc.* Hiph. (1) conf. not. c. 1, 9. 11. Ion. *collidentium se inuicem*. *d*) *vnius*.

ꝟ. 10. אשר per *Makk.* I. sic fu. 5.

אֶל־אֲחוֹתָהּ וְקוֹל הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָּם וְקוֹל רַעַשׁ
14 גָּדוֹל׃ וְרוּחַ נְשָׂאַתְנִי וַתִּקָּחֵנִי וָאֵלֵךְ מַר בַּחֲמַת רוּחִי
וְיַד־יְהוָה עָלַי חָזָקָה׃ טו וָאָבוֹא אֶל־הַגּוֹלָה תֵּל אָבִיב
הַיֹּשְׁבִים אֶל־נְהַר־כְּבָר וַאֲשֶׁר הֵמָּה יוֹשְׁבִים שָׁם וָאֵשֵׁב
16 שָׁם שִׁבְעַת יָמִים מַשְׁמִים בְּתוֹכָם׃ וַיְהִי מִקְצֵה
שִׁבְעַת יָמִים * וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
17 בֶּן־אָדָם צֹפֶה נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַעְתָּ מִפִּי דָּבָר
18 וְהִזְהַרְתָּ אוֹתָם מִמֶּנִּי׃ בְּאָמְרִי לָרָשָׁע מוֹת תָּמוּת וְלֹא
הִזְהַרְתּוֹ וְלֹא דִבַּרְתָּ לְהַזְהִיר רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ הָרְשָׁעָה
לְחַיֹּתוֹ הוּא רָשָׁע בַּעֲוֺנוֹ יָמוּת וְדָמוֹ מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ׃
19 וְאַתָּה כִּי־הִזְהַרְתָּ רָשָׁע וְלֹא־שָׁב מֵרִשְׁעוֹ וּמִדַּרְכּוֹ
הָרְשָׁעָה הוּא בַּעֲוֺנוֹ יָמוּת וְאַתָּה אֶת־נַפְשְׁךָ הִצַּלְתָּ׃
כ וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקוֹ וְעָשָׂה עָוֶל וְנָתַתִּי מִכְשׁוֹל
לְפָנָיו הוּא יָמוּת כִּי לֹא הִזְהַרְתּוֹ בְּחַטָּאתוֹ יָמוּת וְלֹא
21 תִזָּכַרְןָ צִדְקָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וְדָמוֹ מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ׃ וְאַתָּה
כִּי הִזְהַרְתּוֹ צַדִּיק לְבִלְתִּי חֲטֹא צַדִּיק וְהוּא לֹא־חָטָא
חָיוֹ

e) *ad alteram.* c. 1, 9. 23. f) c. 1, 15. seqq. g) *iuxta illa.* vid. c. 1, 20. 21. h) v. 12. Quo notatur mundi *motus*, qui factus hactenus est, & fit propter prædicationem Euangelii. *Cocceius.* cf. not. c. 1, 24. At sec. alios hoc versu significatur, magna & atrocia Iudæis patrari, deportationes prima grauiores imminere, & hinc magnos gemitus & lamenta.

℣. 14. i) *S. Cum igitur Spiritus sustulit me.* v. 12. c. 11, 24. k) *& suscepit* seu abstulit *me.* Deut. 32, 11. Gen. 32, 24. ex illo loco, ex quo videram gloriam Dei. l) *tristis, amarus*; amara adfectus tristitia. Prou. 31, 6. *Grot.* ob mala illa imminentia, quorum esse iubebar κῆρυξ ἄγγελος. *Raschi*; nam durum quid mihi videbatur, concitare populum meum. *Clarius*: antea volumen illi dulce erat, & cum res agi debet, amarescit experiendo. Spiritus enim promtus est, caro infirma. Matth. 26, 41. At *Cocceius*: Meditatio istius visionis, in qua inprimis audiuerat de inobedientia Israelis, & viderat volumen *lamentorum* &c. in illo magnum *æstum* & *mærorem* effecit, & manus Dei ipsum non sinit quiescere, sed impulit, vt adiret populares suos, & illis visionem exponeret. m) *æstu, excandescentia, indignatione.* Esth. 7, 7. cf. Ion. 4, 1. n) Ion. *sed prophetia a facie Domini.* v. 22. c. 1, 3. o) *præualuit*, potens, vehemens erat, cf. Ier. 20, 9.

℣. 15. p) S. *Vt venerim, venirem* v. 4. 11. q) vid. v. 11. r) Bene S. in *Thel-Abib.* Nom. prop. loci. cf. Esr. 2, 59. Neh. 7, 61. *Tremellius*: tractus est Mesopotamiæ, a monte Masio ad Euphratem pertinens, inter duos fluuios *Chebarem* seu *Chaboram* & *Saccoram*, quem Propheta *Hascherum* vocat &c. quam tamen *Cocceius* aucem vocat coniecturam, & cum aliis adpellatiue reddit: *cum meta esset maturarum frugum*, i. e. ea parte anni, qua fruges maturæ sunt, & metæ in agris passim visuntur. s) v. 23. c. 1, 1. t) *Tremell.* & *Hascherum* sec. *Cthibh.* nec abnuit

ואשב קרי

פסקא באמצע פסוק

צדקותיו קרי

Grotius, alterum fluuium hac voce indigitari. At potius idem Cthibh sec. *Kri.* cum *Sch.* aliisque vertas: *& consedi*, ex rad. Chald. שְׁרָה. vid. *Hillerus* de Kri. p. 329. sic Ion. *requieui inter eos*; nisi malueris Cthibh, cum sequenti coniungere h. m. *& quoscunque illic habitantes.* u) *Illi* enim. x) more lugentium. cf. Psalm. 137, 1. Thren. 2, 10. c. 3, 28. y) cf. Iob. 2, 13. Gen. 50, 10. 1 Sam. 31, 13 Sir. 22, 13. z) *stuporem excitans.* Ion. *tacens.* Syr. *attonitus*, & expectans, donec Deus amplius mandaret; ita vt vel ipse aspectus potuisset & debuisset expergefacere hominum animos, vt quærerent, quidnam sibi vellet insolita illa Prophetæ tristitia. c. 14, 18. Mich. 6, 13. ℣. 16. a) *Factum autem est.* b) c. 39, 14. 1 Reg. 9, 10. c) S. *vt fieret.* d) quæ est *secunda Prophetæ compellatio.* Cocc. ℣. 17. e) *Speculatorem* 2 Sam. 13, 34. Ier. 6, 17. Es. 56, 10. Ion. *Doctorem.* *Raschi*: Cur tu taces? nonne sicut speculator, quem collocant in aliqua turrium, vt videat, an veniant turmæ (hostium) contra vrbem, buccina clangit, ad commonefaciendum populum, vt ingrediatur in vrbem, seque consortet; sic etiam te posui, vt commonefacias eos, vt sibi caueant a pœna, ne ipsam venire faciam super eos. f) c. 33, 7. Ebr. 13, 17. g) *vt audias.* h) Ion. *a Verbo meo.* i) *& moneas* 2 Reg. 6, 10. Ex. 18, 20 cf. Es. 62, 6. k) *Kimchi*: nomine meo; verbis, quæ audiueris a me. ℣. 18. l) *Cum itaque dixero impio* c. 33, 8. 14. *Kimchi*: cum tibi dixero, vt dicas ipsi nomine meo, idem est ac si ego illi dixerim. cf. Luc. 10, 16. 1 Thess. 4, 8. m) *Omnino*, si ita pergis, *morieris*, spiritualì maxime & æterna morte. Gen. 2, 17. c. 20, 7. cf. Es. 3, 11. n) *clare* & sedulo *admonueris ipsum.* cf. Act. 20, 31. 2. Tim. 4, 2. o) *ad dehortandum.* Repetitur verbum, vt ostendatur, non sufficere semel in transcursu locutum esse, sed repetendas esse & inculcandas assidue admonitiones atque obiurgationes, iuxta 2 Tim. 4, 2. Licet enim non sit spes resipiscentiæ totius populi c. 2, 5. c. 3, 7. aliquos tamen sanabiles esse. p) *ad viuificandum eum*, a peccatis reuocatum Ps. 30, 4. Hos. 6, 3. Eph. 2, 5. cf. Act. 26, 16. 18. 2 Tim. 2, 25. 26. Iac. 5, 19. 20. q) *ipse* quidem. r) v. 20. c. 4, 17 Ioh. 8, 21. ne homines sibi blandiantur in ignorantia, reiiciendo culpam in suos pastores, quod perierint errore. s) *sanguinem tamen ipsius.* cf. Gen. 9, 5. c. 42, 22. t) tibi imputabitur mors ipsius. v. 20. c. 33. 6. 8. En arduam verbi ministrorum prouinciam! Hebr. 13, 17. ℣. 19. u) *quum* vel *si* v. 20. Es. 1, 12. c. 43, 2. x) *ab interiori cordis malitia* c. 33, 12. y) *impia viuendi ratione* externa & prauis actionibus, v. 13. Ier. 18, 11. z) *Tu autem.* a) v. 21. c. 33, 9. ℣. 20. b) *Quando* porro *recesserit* c. 18, 24. c) v. 21. Es. 79, 21. d) *& fecerit peruersitatem* Ps. 7, 4. se dederit impietati. 1 Ioh. 3, 8. 9. e) *& dedero* s. *permisero.* *Schm. dedero vero.* cf. Gen. 20, 6. f) *offendiculum* in sensu morali; vnde *Ion.* add. *peccatorum.* (cf. Ps. 69, 28.) hominem relinquens prauæ voluntati & cupiditati suæ; occasiones peccandi ipsi offerri, eumque impingere & corruere *permittens iusto iudicio*, vt hypocrisis manifestetur, & peccata peccatis ita puniantur. Contrar. Prov. 4, 11. 12. c. 15, 19. *Raschi*: vt etiam manifestis flagitiis implicetur. *Ioseph Kimchi*: omnis generis prosperitatem in hoc mundo. cf. c. 7, 19. Luc. 16, 19. 25. Ps. 69, 23. *Gussetius* tamen p. 409. vult, commode retineri *physici mali* significationem, (vt Leu. 19, 14.) hoc sensu, *quod Deus faciat eum incidere in aliquem casum funestum*, vt sic male dispositus moriatur. cf. Ier. 6, 21. g) S. vt *ipse* corruat & *moriatur.* h) *cum* v. 19. 21. i) *in suo* quidem *peccato* v. 18. k) c. 33, 13. *Grot.* tantum abest vt homines sceleratos absoluant parentum virtutes. l) *sanguinem tamen ipsius* v. 18. ℣. 21. m) *Quum* v. 19. 20. n) *admonueris illum*, sc. *iustum.* cf. ead. construct. Ex. 2, 6. 1 Sam. 21, 14. o) *vt ne peccet.* c. 13, 22. c. 17, 14. 1 Ioh. 2, 1. p) *peccauerit* ex proæresi. cf. v. 20. 1 Ioh. 3, 6.

℣. 15. אביב per *Rbhia* 1 sic su. 5. ℣. 16. Sine præmisso *spatio* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 12. 20. ℣. 17. אתם *defect.* 1. 2. sic fe. 5. sec. *Mss. Erff.* sed præter *impr. final.* s. 14. a. ℣. 19. ומדרכו sine præf. ו 10. 12. 20. & 6. 9 in textu. ℣. 20. *Spatium* omittunt 1. 2. 5 -- 11. 14. 20. תזכרן cum *Kri* תזכרנה 1. 2. & *Mss. Erff.* ℣. 21. כי per *Makk.* 1, 2. 6. 9. 10. 14.

קמץ בז"ק

חיו יחיה כי נזהר ואתה את־נפשך הצלת׃
22 ותהי עלי שם יד־יהוה ויאמר אלי קום צא
23 אל־הבקעה ושם אדבר אותך׃ ואקום ואצא אל־
הבקעה והנה־שם כבוד־יהוה עמד ככבוד אשר
24 ראיתי על־נהר־כבר ואפל על־פני׃ ותבא־בי רוח
ותעמדני על־רגלי וידבר אתי ויאמר אלי בא הסגר
בתוך ביתך׃ ואתה בן־אדם הנה נתנו עליך עבותים כה
26 ואסרוך בהם ולא תצא בתוכם׃ ולשונך אדביק אל־
חכך ונאלמת ולא־תהיה להם לאיש מוכיח כי בית
27 מרי המה׃ ובדברי אותך אפתח את־פיך ואמרת
אליהם כה אמר אדני יהוה השמע ׀ ישמע והחדל ׀
יחדל כי בית מרי המה׃

המ' בקמץ

קמץ בז"ק

ד ואתה בן־אדם קח־לך לבנה ונתתה אותה לפניך
2 וחקות עליה עיר את־ירושלם׃ ונתתה עליה מצור
ובנית עליה דיק ושפכת עליה סללה ונתתה עליה
3 מחנות ושים־עליה כרים סביב׃ ואתה קח־לך מחבת
ברזל ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר והכינתה
את־פניך אליה והיתה במצור וצרת עליה אות היא
לבית

5, 13. r) *S. ut non. al. ne ergo.* s) Imago Hierosolymæ obsidendæ a Chaldæis, præcluso omnibus exitu. cf. not. v. 24. — ℣. 26. t) *adhærere faciam palato tuo* Ps. 22, 16. Ps. 137, 6. u) *ut obmutescas,* sum ob tergiversationem tuam, quæ coniuncta

Cap. IV. cum aliquo fidei defectu v. 14. cf. Luc. 1, 20. tum in pœnam Israelitarum impœnitentium, qui multoties admoniti ad frugem non redierant. cf. Apoc. 2, 5. x) *vir redarguens.* Gen. 20, 25. cf. Es. 29, 21. Am. 5, 10. & Hos. 4, 4. ℣. 27. y) *S. Quando tamen locuturus sum.* z) *tecum* v. 22. a) cf. c. 11, 25. c. 24, 27. c. 33, 22. Ps. 51, 17. *Kimchi:* dabo tibi licentiam loquendi ad ipsos. b) cf. c. 2, 4. c) *qui audiuerit, audiat.* v. 11. c. 2, 5. 7. d) *omittens vero.* ό. ὁ ἀπειθῶν ἀπειθείτω. cf. Apoc. 22, 11. e) *omittat* suo periculo v. 11. Verba sunt Dei non imperantis, sed permittentis. cf. illustrationis ergo Coh. 11, 9. & Matth. 13, 12. f) v. 9. c. 2, 5. CAP. IV. ℣. 1. g) *Tu tamen* interea dum domi taces & quasi mutus es c. 2, 26. h) vid not. c. 2, 1. i) *laterem* Gen. 11, 3. sc. quoddam crudum, nondum coctum, argillam. Al. tabulam quadratam instar lateris. Verum non opus est, ut propriam significationem deseramus. *Munsterus:* Docetur hic, populum, qui in Ierusalem remanserat, exterminandum bello, peste & fame. propter iniquitatem suam; agiturque id non tantum verbis, sed & picturis & factis, quæ plus mouent simplicium animos. cf. not. Hos. 1, 2. Nempe *in hoc capite signum obsidendæ Hierosolymæ I.* exhibetur, *II.* etiam explicatur v. 13. 16. 17. k) *& insculpe, describe, delinea.* c. 23, 14. Es. 22, 16. c. 30, 8. l) *nempe Ierusalem*, post triennium a Chaldæis obsidendam, & tandem expugnandam & destruendam. ℣. 2. m) *Deinde pones*, ordinabis, effinges *contra illam* v. 3. n) *obsidionem,* i. e figuram obsidionis circum urbem. Nam Propheta, ut ciuilis, ita etiam militaris Architecturæ peritus fuit. cf. Præf. o) Deut. 20, 20. p) Kimchi; *turrim ligneam*, quam aduersus urbem exstruere solent ad expugnandam illam. *Raschi:* unde lapides proiiciunt in urbem. (6) vid. 2 Reg. 25, 1. q) *& funde*, i. e. terra in fossas iniecta *effundes*, aggeres Ier. 6, 6. Dan. 11, 15. r) *vallum, aggerem.* c. 17, 17. 2 Sam. 20, 15. quo sc. se Chaldæi a telis tueantur, *Grot.* & inde murum conscendant. *Vat.* s) *& pone, constitue aduersus eam.* 1 Reg. 20, 12. t) S. *duces* exercituum. ita *Kimchi*, *Raschi*, *Gusset.* &c. cf. c. 21, 27. 2 Reg. 11, 4. 19. At *Cocc.* in Lex. & *Ios. Kimchi: arietes ferreos*, qui adhibebantur ad perfringendum murum. *Corn. a lapide:* ita dicta trabs, quæ, pendens ex funibus, & retrorsum ab obsidentibus repulsa, ferro in fronte, instar cornu prominente, quasi aries mœnia deiiciebat. ό. τὰς βελοστάσεις, *machinas* bellicas *ad iaculanda tela.* ℣. 3. u) *Insuper tu.* x) *sartaginem* (5) Leu. 2, 5. c. 6, 14. 1 Paral. 23, 29. atram videlicet & duram, qualia erant peccata Iudæorum. *Grot.* y) instar muri ferrei, quem obsidione conclusi perrumpere non possint. cf. Ier. 1, 18. Al. ut sit quasi *paries* intergerinus inter prophetam, qui repræsentabat Deum, & incolas urbis; quo minus hos respiceret gratiose, coll. Es. 59, 2. z) *dispones que s. vecta diriges*, ceu hostis inexorabilis. v. 7. a) *contra illam* urbem v. 7. b) *ut sit in obsidione* Ier. 52, 5. Zach. 12, 2. c) *& angustabis eam*, vel *ut hostis ages contra eam.* Deut. 20, 12. d) *signum* repræsentatiuum *hoc erit* obsidionis & excidii Hierosolymitani. cf. Ex. 31, 13. 17. Es. 20, 3.

q) c. 18, 9. 17. 28. r) *ita monitus est*, ut admonitioni paruerit. c. 33 4. 5. spectatur hoc verbum sæpius *in euentu reali*, & ita ut completa sit actio, a parte agentis simul ac a parte patientis. *Gusset.* p. 225. s) *& in* simul &c. v. 19. ℣. 22. t) S. *Sed esse cœpit.* u) sc. in Thel-Abib. v. 15. *Kimchi.* x) v. 14. c. 1, 3. coll. 2 Petr. 1, 21. y) cf. 2 Cor. 6, 17. coll. Ps. 45, 11. 12. z) campum, *vallem* v. 23. c. 37, 1. 2. Gen. 11, 2. locum videlicet a strepitu hominum liberum; ut ibi propheta adhuc mœrens & timidus, visione repetita confirmaretur, eiusque probaretur obsequium. a) *ibi enim.* b) *tecum* v. 24. 27. c. 2, 1. ℣. 23. c) *Surrexi ergo.* d) c. 1, 4. *Raschi:* Secus accidit inter homines. Discipulus exspectare solet magistrum, hic autem magister exspectat discipulum. e) v. 12. *Grot.* imago hominis partim ignea, partim ex electro, ut supra c. 2, & infra c. 8, 2. conf. not. c. 1, 28. f) c. 1, 4. g) v. 15. c. 1, 1. c. 10, 15. h) *unde cecidi* c 1, 28. ℣. 24. i) *Sed venit in me.* c. 2, 2. k) *mecum* v. 22. l) *intra.* m) *concludo te* ad tempus. Num. 12, 14. Ratio additur seq v. 25. *Raschi:* Ut monstres ipsis, quod indigni sint correptione. cf. v. 26. expectans tempus opportunum loquendi. *Grot.* Imago erat obsessæ urbis. cf. c. 4, 2 Ios. 6, 1. ℣. 25. n) S. *Quod enim ad te attinet.* cf. not. 2 Sam. 4, 10. o) Iam paratos habent *& dabunt* sc. populares tui. p) *funes* c. 4, 8. q) *& ligabunt te* Iud. 16, 5. pro insano te reputantes, quod passim Dei ministris accidit. cf. 2 Reg. 9, 11. Act. 26, 24. 2 Cor, 5.

℣. 23. אֵרְי per *Rbbia* 1. 5. 6. 9. 10. 20. 21. ℣. 24. Pro אִתִּי bab אֹתִי 1. sic fu. 2. ℣. 25. *Spatium* præmittunt 1. 2. 6. 9. 10. 11. 20. 21. 23. CAP. IV, ℣. 2. Alterum ונתתה sine *He paragog.* 1. 5. & in marg. 22. כָּרִים cum *Dag. euph.* 1. 2, 7. 8. 11--15. 21, 22. 23. sic sc. 5. expuncto *Raphe.*

4 לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ וְאַתָּה שְׁכַב עַל־צִדְּךָ
הַשְּׂמָאלִי וְשַׂמְתָּ אֶת־עֲוֹן בֵּית־יִשְׂרָאֵל עָלָיו מִסְפַּר
ה הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו תִּשָּׂא אֶת־עֲוֹנָם׃ וַאֲנִי נָתַתִּי
לְךָ אֶת־שְׁנֵי עֲוֹנָם לְמִסְפַּר יָמִים שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת וְתִשְׁעִים
6 יוֹם וְנָשָׂאתָ עֲוֹן בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃ וְכִלִּיתָ אֶת־אֵלֶּה וְשָׁכַבְתָּ
עַל־צִדְּךָ הַיְמָנִי שֵׁנִית וְנָשָׂאתָ אֶת־עֲוֹן בֵּית־יְהוּדָה
7 אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה נְתַתִּיו לָךְ׃ וְאֶל־
מְצוֹר יְרוּשָׁלִַם תָּכִין פָּנֶיךָ וּזְרֹעֲךָ חֲשׂוּפָה וְנִבֵּאתָ עָלֶיהָ׃
8 וְהִנֵּה נָתַתִּי עָלֶיךָ עֲבוֹתִים וְלֹא־תֵהָפֵךְ מִצִּדְּךָ אֶל־צִדֶּךָ
9 עַד־כַּלּוֹתְךָ יְמֵי מְצוּרֶךָ׃ וְאַתָּה קַח־לְךָ חִטִּין וּשְׂעֹרִים
וּפוֹל וַעֲדָשִׁים וְדֹחַן וְכֻסְּמִים וְנָתַתָּה אוֹתָם בִּכְלִי אֶחָד
וְעָשִׂיתָ אוֹתָם לְךָ לְלָחֶם מִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתָּה
שׁוֹכֵב עַל־צִדְּךָ שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת וְתִשְׁעִים יוֹם תֹּאכְלֶנּוּ׃
י וּמַאֲכָלְךָ אֲשֶׁר תֹּאכְלֶנּוּ בְּמִשְׁקוֹל עֶשְׂרִים שֶׁקֶל לַיּוֹם
מֵעֵת

הימני קרי

℣. 4. e) *Tuque cubato*; & quidem vere: neque enim per visionem tantum hoc factum esse existimamus, sed in conspectu aliorum v. 12. cf. etiam v. 8. & c. 3, 25. Probant vero sequentia, pœnam Israelitarum, eorumque duram sortem in captiuitate præfigurari. *Grotio* significat patientiam Dei summam ac Deo molestissimam, in spectandis peccatis. f) *sinistro*. 1 Reg. 7, 21. *Raschi*: propter Samariam. *Vatablus*: eo significat decem tribus (sic *Grotius*) in captiuitatem prius abductas, symbolo *sinistri lateris*, vtpote minus dignas; vel sec. alios, quia *Samaria*, caput illarum, sita erat *ad sinistram* respectu Ierusalem. cf. c. 16, 46. g) *iniquitatem*. Vat. *pœnas*, dolores & afflictiones, *iniquitati* eorum debitas. sed cf. v. 5. 6. c. 9, 9. h) totius *domus Israel* (omnium XII. tribuum. *Gurtler*. Theol. Proph. p. 89. & p. 217. sq. dum anno quarto Rehabeami & *Iuda* & *Israel* a Deo defecerunt 2 Par. 11, 17. c. 12, 1. i) iuxta *numerum dierum*, i. e. tot dies. cf. v. 9. Num. 14, 34. k) *portabis*. Ex. 28, 38. *Vatab*. non vt expies illam, sed vt illam repræsentes.

v. 5. l) *Nam ego dedi* vel *dabo*, i. e. mutabo tibi. m) *annos iniquitatis eorum*, v. 4. n) *in numerum dierum*: qui symbolice totidem annos exhibebunt. cf. Num. 14, 34. & Apoc. 2, 10. afflictionem 10. *dierum*, de decennali persecutione sub Diocletiano, quæ incepit A. C. 303. finita 313. vt patet ex *Lactantio* de M. P. c. 48. p. m. 738. o) scil 390. *dies*: quos diuersimode numerant interpretes. Sed missis ceteris, probanda nobis videtur sententia, quæ a defectione Ieroboami incipit, & eius apostasia, qua Israelem peccare fecit 1 Reg. 12, 20. 28. c. 13, 33. c. 14, 9. 16. c. 15, 26. 30. &c. Ita *Calov*. & *Cocceius* ad h. l. Sic *Lightfoot* in Chronol. p. 113. *Maius* Oecon. V. T. p. 1033. *Gurtler*. Theol. Proph. p. 90. sq. it. p. 171. sq. & ex instituto p. 217. sqq. it. *Vitringa* Hypotyp. Hist. S. p. 55. Alii significari etiam putant, quod 390 diebus durauerit obsidio Hierosolymorum, cœpta videlicet *anno* Zedekiæ *nono*, *mense* *decimo*, eiusque *decimo die* Ez. 24, 1. 2 Reg. 25, 1. Ier. 39, 1. c. 52, 4. & finita anno Zedekiæ 11. die 9. mensis quarti, 2 Reg. 25, 3. Ier. 39, 2. c. 52, 6. Quod vero supra 390 dies sic prodit spatium temporis, obsidionis propter Ægyptios interruptæ esse volunt, coll. Ier. 34, 22. c. 37, 5. sqq p) *vt portes* v. 4.

℣. 6. q) S. *Cum vero absolueris*. v. 8. c. 43, 27. At *Cocc*. cum aliis ita: *In vniuersum huic decubitui assignantur dies 390. in quibus quadraginta* sunt proprii *tribus Iuda*. Nam ex v. 9. adparet, totum tempus esse 390. dierum: quippe per quos paratis cibariis vesciturus erat. Itaque v. 6. vertimus: *Et absolues hos, & decumbes*; h. e. ita *absolues* hos dies, vt per dies 40. *decumbas* in latus dextrum, & tum brachium denudes & prophetes contra Hierosolymam. r) *hos dies* v. 5. s) quæ etiam in idololatriam post tres annos Roboami delapsa 1 Reg. 14, 22. 2 Paral. 12, 1. nec reformatione Iosiæ & renouatione fœderis melior facta est, Ieremia licet per 40. annos monente. *Maius* l. c. Sic etiam *Cocc*. 40. annos portandi peccati Iudæ inchoat ab initio prædicationis Ieremiæ s. *decimo tertio Iosiæ*, vt ita similiter finiantur in anno, quo Hierosolyma capta est. t) *Lightfootus* Chronol. p. 113. minime significatum vult, intercursuros annos 40. supra 390. inter defectionem X. tribuum & captiuitatem Iudæ; anni enim tantum 390. in vniuersum fuere; sed voluit ratione hac insignire iniquitatem *Iuda* singularem singulari aliqua nota, quod habuissent totos 40. annos tam eximias instructiones & admonitiones per tam eximium Prophetam, neque pœnitentia tamen tangerentur, ad propriam destructionem. cf. etiam Præf. in Ierem. §. 4. & Num. 14, 33. u) i. e *singulos dies pro singulis annis*. cf. Num. 17, 21.

℣. 7. x) S. *Cum autem ad* obsidionem sic *dispones*. y) *Kimchi*: versus laterem, in quo insculpsisti vrbem Ierusalem & obsidionem. sic *Raschi*; & quidem vt significes hæc omnia, quæ facis, esse portentum arctissimæ obsidionis. vid. v. 2. & conf. not. 2 Reg. 25, 3. z) v. 3 *Kimchi* & *Raschi*; & quidem inter cubandum. cf. v. 8. a) *brachiumque tuum exsertum*, *denudatum* erit, more fortiter pugnantium. cf. Es. 52, 10. *Raschi*: præsignificauit hoc Nebucadnezarem, qui pugnauit contra illam. b) *tunc prophetabis*, & mala omnia ei euentura prædices non tam verbis, quam signis istis; erat enim quasi mutus c. 3, 26.

℣. 8. c) *dabo super te*, h. e. prouidentia mea ita rem dirigam atque *permittam*, *vt tibi* quasi captiuo *imponant funes*. vid. c. 3, 20. 25. & not. 2 Sam. 12, 11. c. 16, 10. c. 17, 14. Propheta hic gerit personam ciuitatis, & ciuium mox obsidendorum & vinciendorum; vt supra personam Dei & obsidentium. d) Ion: *verbum meum instar vinculi funium* sic *Raschi*, & sic *Glassius*: *Funes imponere Deus prophetæ* dicitur, dum auctoritate verbi sui eum constringit, & virtute spiritus sui confirmat, tanquam vinculis adhibitis, ne vllo pacto desistat ab institutæ actionis propheticæ typo, sed palam signo eo aspectabili, decreti diuini firmitatem testatam faciat. Philol. S. p. 1873. edit. nov. e) *vt non conuertaris*, *conuertas te*. f) sc. alterum. g) *obsidionis tuæ* v. 2. 3. 7.

℣. 9. h) *Tu porro*. i) *tritici*. *Nun* pro *Mem* more Chaldæorum, vt 2 Reg. 11, 13. Prov. 31, 3. k) *& hordea*, equorum alias pabulum 1 Reg. 5, 8. vnde tamen etiam panes coquebant, vid. Iud. 7, 13. 2 Reg. 4, 42. Nam vt sequentia docent, & *Grot*. adnotat, in obsessis vrbibus non solent panes ex solo tritico, sed multis rebus aliis mixtis fieri, quo diutius protrahantur alimenta. l) *& fabas* (3) 2 Sam. 17, 28. m) *& lentes* (4) Gen. 25 *& milium vel panicum*: (1) etiam in Arabismo. o) *& Zeas* s. *speltam*; quæ species ad panem conficiendum minus aptæ erant. (1) cf. Ex. 9, 32 Rad. Ez. 44, 20. p) *Grot*. farraginem inde facies. *Kimchi*: in signum elitis, futurum esse, vt ipsi comederent in obsidione istas species mixtas, propter famem &c. q) *in numerum dierum* v. 4. vt panes sufficere possint in dies 390. Conf. not. v. 5. & 6.

℣. 10. r) *pondere* … quantum voles, sed certo pondere, vt in magna fame obsessæ vrbis fieri solet. cf. v. 16. s) qui … tum vnciam & dimidiam efficiunt, quæ sunt tres quartæ partes libræ; nam siclus pendit … tius s. drachmas. cf. not. 1 Sam. 17, 5. & 2 Sam. 12, 30.

℣. 4. ואתה per *Rebia* t. 2. satis bene. ℣. 5. ואני per *Kadma*, 6. 9. 10. 20. עון Pa… præmittunt t. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. contra *Mas. impr*. quæ hic notat ל, coll. v. … ℣. … *plene* 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. ℣. 9. שלש per *Kadma* t. 2. תאכלנו per nudum *Schu*… 14. 20. 23. Et sic v. 10. iidem fere.

מֵעֵת עַד־עֵת תֹּאכְלֶנּוּ׃ וּמַיִם בִּמְשׂוּרָה תִשְׁתֶּה שִׁשִּׁית 11
הַהִין מֵעֵת עַד־עֵת תִּשְׁתֶּה׃ וְעֻגַת שְׂעֹרִים תֹּאכְלֶנָּה 12
וְהִיא בְּגֶלְלֵי צֵאַת הָאָדָם תְּעֻגֶנָה לְעֵינֵיהֶם׃
וַיֹּאמֶר יְהוָה כָּכָה יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־ 13
לַחְמָם טָמֵא בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר אַדִּיחֵם שָׁם׃ וָאֹמַר אֲהָהּ 14
אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה נַפְשִׁי לֹא מְטֻמָּאָה וּנְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא־
אָכַלְתִּי מִנְּעוּרַי וְעַד־עַתָּה וְלֹא־בָא בְּפִי בְּשַׂר פִּגּוּל׃
וַיֹּאמֶר אֵלַי רְאֵה נָתַתִּי לְךָ אֶת־צְפוּעֵי הַבָּקָר טו
תַּחַת גֶּלְלֵי הָאָדָם וְעָשִׂיתָ אֶת־לַחְמְךָ עֲלֵיהֶם׃
וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הִנְנִי שֹׁבֵר מַטֵּה־לֶחֶם 16
בִּירוּשָׁלִַם וְאָכְלוּ־לֶחֶם בְּמִשְׁקָל וּבִדְאָגָה וּמַיִם בִּמְשׂוּרָה
וּבְשִׁמָּמוֹן יִשְׁתּוּ׃ לְמַעַן יַחְסְרוּ לֶחֶם וָמָיִם וְנָשַׁמּוּ אִישׁ 17
וְאָחִיו וְנָמַקּוּ בַּעֲוֺנָם׃

CAP. V.

ה וְאַתָּה בֶן־אָדָם
קַח־לְךָ ׀ חֶרֶב חַדָּה תַּעַר הַגַּלָּבִים תִּקָּחֶנָּה לָּךְ
וְהַעֲבַרְתָּ עַל־רֹאשְׁךָ וְעַל־זְקָנֶךָ וְלָקַחְתָּ לְךָ מֹאזְנֵי
מִשְׁקָל

chart. Hieroz. I. p. 329. Non exigit Deus a Propheta, vt panem comederet humano stercore coopertum, (vel stercore subactum, vt *Cocceius* explicat;) sed tantum vult, vt panem, pro

צפיעי קרי

carbonibus, humano stercore coctum, comedat, quo miseri homines quandoque pro ligno vtuntur. Idque symbolica de causa, vt significaret Israelitis, fore, vt in captiuitate Babylonica in summa rerum omnium inopia versarentur, & cogerentur etiam immundis cibis pollui. Sic etiam *Ion. & Syr.* ב in בגללי vertunt *super.* vid. etiam v. 15. *g) coques ipsam* (1) sub cinere vel super prunis; non in clibano, ob instantiam vrgentis famis & penuriam lignorum, quæ accidere solet obsessis. *b)* c. 12, 3. 4. Gen. 42, 24. Ex. 8, 22. ℣. 13. *i) Sic.* Est explicatio symbolorum. cf. not. v. 1. & Neh. 5, 13. *k) immundum.* Grot. ex contactu oleti, coll. Deut. 23, 14. 15. Conf. Hos. 9, 3. 4. *l) etiam inter gentes,* vt ante in obsidione vrbis. *m) quo eiiciam eos.* Ier. 24, 9. ℣. 14. *n)* Schm. *Cum tamen dicerem.* *o) ah!* interiectio *exclamantis* ex dolore, & *deprecantis.* 2 Reg. 6, 5. Ier. 1, 6. cf. infra c. 30, 2. *p) polluta* est. Py. (1) conf. Leu. 11, 24. 44. *q) & cadauer morticinum.* Deut. 14, 21. *r) aut discerptum* c. 44, 31. Ex. 22, 30. Leu. 17, 15. c. 22, 8. Synecdochice intelligit *omnes* per legem *immundos cibos*, q. d. ne ergo cogat vti re per naturam immunda. *s) vt etiam non venerit* in os meum. cf. Act. 10, 14. *t) putridi & tetri fœtoris* (4) Leu. 7, 18. cf. not. Es. 65, 4. ℣. 15. *u) Tum dixit.* *x) permitto,* cf. v. 5. *y) egesta, fimum* (1) Sic Aeth. *T'siph* est *stercus*, & Rad. Arab. *stercus egessit.* *z) pro stercore humano* v. 12. *a)* vt facias. ℣. 16. *b) ecce ego frangam* &c. i. e. famem ipsis immittam, & tollam panem, qui *sustentaculum* est hominis; & simul facultatem alendi pani, quem forte adhuc habent, eripiam. Leu. 26, 26. quod in fame sæpe accidit, vt homines, quamuis vorantes, nunquam tamen exsatientur vid. Hos. 4, 10. Mich. 6, 14. Hag. 1, 6. cf. Deut. 8, 3. Matth. 4, 4. Thren. 4, 9. *c) scipionem, fulcimentum;* ac si quis baculum, quo nititur, amisisset. c. 5, 16. c. 14, 13. Es. 3, 1. *d) pondere.* scil. appensum, & quidem tenuiter. cf. v. 10. Leu. 26, 26. *e) & in mœrore* (6) c. 12, 18, 19. Prou. 12, 25. Timebunt inter edendum, ne deficiat panis & aqua, soliciti de cibo temporis futuri. *f)* v. 11. *g) & cum stupore, horrore* (2) c. 12, 19. cf. verbum v. 17. c. 26, 16. *Cocceius*: Inter euenta obsidionis & deportationis ponitur *stupor.* Nam quod ita actum est cum Hierosolymis, plane præter spem eorum euenit. Videbantur omne officium impleisse: quippe celsa & idola sublata, & Pascha magna cum religione celebratum erat, fœdus cum Deo renouatum: quare etiam Prophetis, omnia mala prædicentibus, irati sunt omnes.---Atqui eundem animum seruabant--- & Deum in hypocrisi colebant. cf. Præf. in Ierem §. 7. seqq. ℣. 17. *h) Propterea quod.* Sed Schm. *Vt tandem careant* Sic & *Vatablus* refert ad initium præcedentis versus. cf c. 12, 19. Es. 66, 11. & *Glass.* Phil. S. p. 1129. *i) careant,* vel, *indigeant* pane & aqua, s. cibo & potu. cf. 2 Reg. 25, 3. Ier. 52, 6. Thren. 4, 9. 10. c. 2, 11. 12. &c *k) & obstupescent.* v. 16. Ier. 4, 9. *l)* i. e. *vnus cum altero* vel *singuli.* cf. c. 24, 23. c. 33, 30. *m) & contabescent,* c. 24, 23. cf. Thren. 2, 12. 19. Luc. 21, 26. *Grot.* post longos pastus tenues, hic & illic exanimis cadet præ fame & siti. *n) propter iniquitatem suam* c. 3, 18. cf. Leu. 26, 39. CAP. V, ℣. 1. *o)* S. *Praeterea tu.* *p)* c. 2, 1. *q)* Omne, quod aciem habet & abscindit, Hæbræis sic dicitur. cf not. Ios. 5, 2. *Raschi*: præsignificauit *gladium* Nebucadnezaris. *r) acutum.* (4) Ps. 57, 5. *s)* s. *nouaculam.* Es. 7, 20. Num. 6, 5. *t) tonsorum* (1) Idem Chald. significat, a Chald. & Syr. גלב *nouacula.* *u) quam traduces.* cf. c. 14, 17. Abrasio capillamenti & barbæ luctus erat signum, vid. Ier. 41, 5. c. 48, 37. & illatæ ignominiæ 2 Sam. 10, 4. 5. *x)* cf. Iud. 13, 5. c. 16, 17. *y)* vt nulli excipiantur. cf. Es. 7, 20. *z) lances ponderis* iusti c. 45, 10. symbolum iustitiæ diuinæ, quæ cuique admetitur, quod æquum est. Ps. 7, 12.

t) a tempore ad tempus, i. e. *de die in diem* a principio 390. dierum vsque ad finem. v. 11. 1 Par. 9, 25. ℣. 11. *u) sic etiam aquam.* Cuius venas in vrbem deductas, quas poterant, omnes intercidebant hostes, vt eius etiam penuria esset. *x) certa mensura* bibes (4) v. 16. 1 Par. 23, 29. Leu. 19, 35. *y)* sc. *sextam* partem. c. 45, 13. *z) Hini*, quæ modica fuit quantitas, quam in solo prandio vir facile consumeret. conf. not. Num. 15, 4. *Kimchi*: non plus bibere debebat per diem, nec vna vice exhaurire, in signum defectus aquæ, tempore obsidionis Hierosolymorum. *a)* vid. v. 10. Hæ vero mensuræ cibi & potus non tam exsatiabant homines, quam irritabant, & mortem prohibebant, vt etiam *Hieronymus* adnotauit. ℣. 12. *b) Præterea placentam* subcinericiam vel in prunis factam (7) Gen. 18, 6. Ex. 12, 39. 1 Reg. 17, 13. c. 19, 6. *hordeaceam.* *c) Grotius*: nempe quadraginta illis diebus secundæ cubationis, vt intelligant Iudæi, quid peracta obsidione exspectandum habeant. At Schmidius: *Et sicut quidem placentam hordeorum comedes eam*, nempe *placentam*, quam tibi parabis v. 9. Perinde grata tibi erit, ac si placenta esset hordeacea, quæ bene confecta, olim in deliciis fuit. *Glass.* Phil. S. p. 1157. *d)* Schm. *quod ad ipsam tamen.* vel: *ipsa tamen stercoribus excrementis hominis fiet* s. *parabitur.* *e) cylindris, stercoribus conuolutis.* v. 15. M. t. fimus & stercus aridum ita vocatur, quia ex vno loco *deuoluitur* in alterum. cf. 1 Reg. 13, 10. *f) excrementi, fimi* (1) Deut. 23, 14. *Bochart.*

℣. 11. המשורה per *Pat* s. & in marg. 6 9. ℣. 12. ועגת *Gimel* cum *Dag.* omnes, præter 1. 2. 5. 6. 9. 20. & *Ber.* Sic in תעגנה *Gimel* sine *Dag.* 1. 2. 6. 9. 11. 12. 15. 15. sic se. 5.

משקל וחלקתם : שלשית באור תבעיר בתוך העיר 2
כמלאת ימי המצור ולקחת את־השלשית תכה
בחרב סביבותיה והשלשית תזרה לרוח וחרב
אריק אחריהם : ולקחת משם מעט במספר וצרת 3
אותם בכנפיך : ומהם עוד תקח והשלכת אותם אל־ 4
תוך האש ושרפת אתם באש ממנו תצא־אש אל־כל־
בית ישראל : כה אמר אדני יהוה זאת ה
ירושלם בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות :
ותמר את־משפטי לרשעה מן־הגוים ואת־חקותי 6
מן־הארצות אשר סביבותיה כי במשפטי מאסו
וחקותי לא־הלכו בהם : לכן כה־אמר 7
אדני יהוה יען המנכם מן־הגוים אשר סביבותיכם
בחקותי

a) *vt diuidas* pilos resectos. Ef. 34, 17: *suffixum* relatiuum *sine antecedente* Nomine e contextu facile intelligendo. cf. Num. 7, 89 Ion. 1, 3. &c. *Grotius*: Est hic alter typus, valde exactus, rerum futurarum. *Nouacula* est vltio diuina; *statera* æquitas eius: *pili* sunt Iudæi: *diuisio*, pœnæ cuique attributæ. Nempe, vt *Sch.* obseruauit, in hoc capite V. nouum signum I. datur v. 1-4. II. de Hierosolyma & Iudæis exponitur v. 5. seqq. & III. sec. Schmidium etiam aliqua promissio & consolatio adiicitur v. 13. vbi tamen vide notata.

ꝟ. 2. b) *tertiam eorum partem*. Clarissima huius versus explicatio est v. 12. cf. Apoc. 8, 7-12. Zach. 13, 8. c) *igne* (4) Ef. 50, 11. c. 31, 9. d) *combures*, Mal. 2, 14. Respicit famem & pestem in Hierosolymis, durante obsidione, sec *Kimchium*, vt explicatur v. 12. nam & fames & pestis vrit corpus instar ignis. cf. not. Deut. 32, 24. Alii generalius intelligunt iram diuinam variis modis efficacem. Ier. 44, 6. *Iunius* incendium vrbis capræ. Ad famem *Raschi* id adplicat, coll. Thren. 5, 10. e) *Grotius, Raschi, Kimchi* aliique: quam tibi de argilla fecisti. cf. c. 4, 1. f) *cum implebuntur*. Ier. 25, 12. g) nempe 390. dies, quibus decubueris domi conclusus. c. 4, 5. 8. h) *etiam accipies*. i) *S. & percuties*, vel potius, *concides* scil. ipsam. sic ὁ. κατακόψεις. Marc. 5, 5. *Kimchi*: sic Zedekiam & comitatum ipsius, qui exierant vrbe, assequebantur Chaldæi & percutiebant gladio &c. Ita *Vatablus* & *Raschi*. *Grotius* ad eos refert, qui ex vrbe in castra eruptiones faciebant; alii ad cædem Iudæorum, tempore obsidionis palantium in agro, & huc illuc diffugentium. Sed nihil obstat, quo minus hæc omnia coniungamus. cf. etiam v. 12. k) קמין בז״ק q. d. *in circuitibus eius*. vid. v. 5. 6. siue *vndiquaque*. l) *disperges in ventum*. v. 10. 12. Num. 17, 2. Ef. 30, 22. quo præsignificaret; eos huc illuc diffugituros, & incertis sedibus vagaturos; vt pili aut paleæ, quæ a vento disperguntur. cf. Ef. 41, 16. m) gladium *tamen*. al. *nam* gladium. n) *euaginabo post eos* v. 12. 17. c. 12, 14. Leu. 26, 33. *strictio gladio eos persequar*: vt sint in perpetuo metu, expositi omnium violentiæ & iniuriis. *Kimchi* ad illos refert, qui fugiebant in Ægyptum cum Iochanane filio Kareah. Ier. 43, 5. 6. 7. sic *Vatablus*. Alii ad eos, qui effugerunt in alias regiones, vel in Babylonem abducti sunt. Quas sententias iterum rectius coniungi, quam sibi inuicem opponi putamus. ꝟ. 3. o) *Accipies tamen*. p) np. ex tertia parte, quæ dispergetur in gentes. q) aliquos, certo *numero* 2 Sam. 2, 15. r) *& colligabis* Deut. 14, 25. Hos. 4, 19. ne semen sanctum Ef. 6, 13. prorsus dispereat. *Raschi*: Numerus designatur admodum exiguus eorum, qui deportati Babelem viui conseruabantur. At sec. *Grotium* & *Cocceium* illi intelligendi, qui permissu Nebucadnezaris pauci admodum in Iudæa manserunt: & ii, qui ex Babylone reducti sunt; & libero commeatu ex omnibus terris, maxime sub Romanis, vsi sunt, & in terra domicilium fixerunt. Hi vniuersi pauci admodum erant; in comparatione eorum, qui tot plagis interierunt, aut in dispersione manserunt. s) i. e. *in extremitate vestis tuæ*. cf. c. 7, 2. Deut. 22, 12. Ier. 2, 34. ꝟ. 4. t) *Tandem de illis* pilis colligatis v. 3. denuo nonnullos accipies. u) *igne*, np. iræ diuinæ, Ier. 4, 4. Zeph. 3, 8. e. g. per bellum ciuile, inter Gedaliam & Ismaelem, quod fusius describitur Ier. 40, seqq. *Raschi* pro complemento confert Ier. 29, 21. 22. x) *ex eo egredietur ignis*. Iud. 9, 15. 20. *Grotius*: illi motus ciuiles Chaldæis occasionem præbuere auferendi e Iudæa etiam minimum quemque, nec quemquam relinquendi, vt ne vlla essent rerum nouarum semina. cf. Ier. 52, 30. *Cocceius* ad h. l. ita: significatur, quod discretionem Deus facturus sit inter remanentes in terra, vt alios gerat in sinu, alios autem comburat, non tam igne materiali, quam igne iræ suæ, tradendo eos in maledictionem & perpetuam malæ conscientiæ vexationem, quodque is ignis s. hoc iudicium & maledictio hæc sit processura ad totam domum Israelis, exceptis illis, quos in sinu suo quasi retinet. Quocirca hoc caput accipiendum *non tantum de primo exidio Hierosolymæ, sed & de secundo*—vtriusque hic typus est. &c. cf. not. v. 9. 10. ꝟ. 5. y) *Sic enim dicit Dominus*. Sequitur hic præcedentis typi de Hierosolyma explicatio: & quidem (1) diuina beneficia h. v. (2) illius peccata v. 6. coll. v. 7. 11. (3) iudicium & pœnæ tum in genere v. 7. 8. 9. tum in specie v. 10. & specialissime v. 12. seqq. z) *Hoc*, s. *hæc* ciuitas in latere depicta, *est Ierusalem*, & isti pili Hierosolymitanos præcipue significant. cf. not. v. 1. a) *inter gentes* velut principem Thren. 1, 1 in summo honore & amore *posui eam*. vid. infra c. 16, 14. Ps. 78, 68. Ps. 87, 2. &c. *Grot.* vt exemplum inde sumerent pietatis Ægyptii, Syri, Arabes, Afri, Græci, atque ita gradatim alii. b) *& circa eam* varias terras & prouincias aliarum gentium. v. 6. ꝟ. 6. c) *Sed rebellis commutauit*. Fut. *Hiph.* rad. מרה. conf. Deut. 1, 26. 43. c. 9, 7. 24. c. 31, 27. Ps. 105, 28. Ps. 106, 23. d) v. 7. 1 Reg. 9, 4. e) *in impietatem*. cf. Ef. 5, 7. Am. 5, 7. Rom. 1, 25. Alii: *rebellauit iudiciis meis ad impietatem*, h. e impie & contumaciter. f) *præ gentibus*, magis etiam quam gentes, quibus deteriores erant Iudæi, quod scientes & volentes peccarent. 2 Reg. 21, 9. Ef. 2, 6. cf. Ier. 2, 10. g) gentes enim *ritus* suos ab hominibus inuentos melius retinent, quam isti datos diuinitus. *Grot.* cf. c. 20, 24. h) c. 20, 13. 16. Ier. 8, 9. Leu. 26, 43. ꝟ. 7. i) *Propterea*. Incipit hic pœnæ & iudicii diuini denunciatio. cf. v. 8. 10. 11. k) *Schmidius* actiue: Propterea, *quod multiplicatis mala præ gentibus*. cf. v. 9. c. 16, 15-48. c. 23, 11-27. it. Ef. 2, 5. *Kimchi* vero passiue: *propter multiplicatos esse vos*, h. e. *quia magnus populus facti estis*, dum multiplicaui & bonis vos auxi præ gentibus circumiacentibus, *nec tamen ambulastis in statutis meis*. coll. Deut. 32, 15. Hos. 2, 10. Sic etiam *Gusset.* p. 215. eatenus recte cum Kimchio vrget, esse hoc potius *Infinitiuum* a rad. המן (1) quam cognatum nomen המון, vt non nulli volunt, etsi non desit similis constructio Iob. 35, 2. Nam *Cholem verborum* in *Komets chat.* transit ante suffixum, quod in nominibus manet inuariatum, vt Ef. 10, 3. c. 43, 15. Fallitur vero idem Gussetius, dum יען negat iungi cu nomine. vide namq; hic v. 9. & Hag. 1, 9. *Raschi* ita: *quia vosmet ipsos destinastis* ad præfracte agendu, *magis etiam quam gentes*. a rad. מנה coll. Dan. 1, 5. sed contra Grammaticã. Rectius apud eunde R. *Menachem*, ex coll. Ps. 46, 7. 4. *propter tumultuari vestrum*, s. vt *Cocc.* habet: *quia turbulentiores estis*: nã & verbu המה & nome המון *multitudine* s. *turbam* multã, & *strepitum* multũ significat. vid. Ps. 17, 12. c. 31, 4. e. 22, 2. Ez. 7, 11. &c. In hanc sententiã ita notat *Cocc*: Nõ habuerunt iustitiã fidei, neq; suã iustitiã posuerunt in abstinentia a malis factis, & bonorũ operũ ac laudabiliũ operatione, quemadmodum honestiores inter gentes; sed suã sanctitatẽ posuerunt in iis rebus, per quas declarabantur impuri. Ez. 20, 25. 26. Hoc est igitur *turbulentum esse*, & multa commiscere, quæ misceri & coniungi non possunt. Nam fateri peccatũ, & iustitiã tamẽ ponere in propriis operibus, & expiationẽ peccati tribuere sanguini pecudũ, & obseruationẽ illorũ *præceptorum, in quibus homo non viuit*. (vid. l. c.) habere pro impletione legis *præceptorum, quæ qui facit, in illis viuit*; & Deum *sanctificatorem* dicere, & tamen veram *sanctificationem* non agnoscere, nihil nisi conturbatio, implicatio & perplexitas est. l) vid. v. 5. 6.

ꝟ. 6. ואת־חקותי sine *Kadma* 11. 17. 19. *Ber.* sic su. 5.

בְּחֻקּוֹתַי לֹא הֲלַכְתֶּם וְאֶת־מִשְׁפָּטַי לֹא עֲשִׂיתֶם
וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם לֹא עֲשִׂיתֶם׃
8 לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי עָלַיִךְ גַּם־אָנִי
9 וְעָשִׂיתִי בְתוֹכֵךְ מִשְׁפָּטִים לְעֵינֵי הַגּוֹיִם׃ וְעָשִׂיתִי
בָךְ אֵת אֲשֶׁר לֹא־עָשִׂיתִי וְאֵת אֲשֶׁר־לֹא־אֶעֱשֶׂה
י כָּמֹהוּ עוֹד יַעַן כָּל־תּוֹעֲבֹתָיִךְ׃ לָכֵן אָבוֹת
יֹאכְלוּ בָנִים בְּתוֹכֵךְ וּבָנִים יֹאכְלוּ אֲבוֹתָם וְעָשִׂיתִי בָךְ
11 שְׁפָטִים וְזֵרִיתִי אֶת־כָּל־שְׁאֵרִיתֵךְ לְכָל־רוּחַ׃ לָכֵן חַי־
אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה אִם־לֹא יַעַן אֶת־מִקְדָּשִׁי טִמֵּאת
בְּכָל־שִׁקּוּצַיִךְ וּבְכָל־תּוֹעֲבֹתָיִךְ וְגַם־אֲנִי אֶגְרַע וְלֹא־
12 תָחוֹס עֵינִי וְגַם־אֲנִי לֹא אֶחְמוֹל׃ שְׁלִשִׁתַיִךְ בַּדֶּבֶר
יָמוּתוּ וּבָרָעָב יִכְלוּ בְתוֹכֵךְ וְהַשְּׁלִשִׁית בַּחֶרֶב יִפְּלוּ
סְבִיבוֹתָיִךְ וְהַשְּׁלִישִׁית לְכָל־רוּחַ אֱזָרֶה וְחֶרֶב אָרִיק
13 אַחֲרֵיהֶם׃ וְכָלָה אַפִּי וַהֲנִחוֹתִי חֲמָתִי בָּם וְהִנֶּחָמְתִּי וְיָדְעוּ
כִּי־

non fecit gens alia; sic etiam ego in vobis faciam iudicia, qualia nec feci, nec facturus sum. Aequum enim est, puniri grauius, quibus maiora contigerunt beneficia. cf. Luc. 12, 48. y) *Coccejus:* Non possumus non intelligere hoc *de vltimo excidio Hierosolymæ*, quod longe dirius fuit primo. conf. Matth. 24, 21. Vid. not. v. 3. 10. z) v. 11. c. 7, 3. 4.

℣. 10. a) *Propterea namque.* Ef. 26, 14. Ier. 23, 2. b) in summa rerum omnium inopia & fame. c. 4, 16. 17. cf. Leu. 26, 29. Deut. 28, 53. 2 Reg. 6, 28. 29. Thren. 2, 20. c. 4, 10. & *Iosephum* de B. I. Lib. 7 c. 21. Quamuis hæc non legamus facta Hierosolymis, per Chaldæos oppugnatis & captis; nihil tamen impedit, quo minus ad vltimum huius vrbis excidium, duce Tito Vespasiano illud referamus; siquidem non insuetum est apud Prophetas, vt tum instantia, tum etiam remotissima simul respiciant. Exemplo sit ipse Christus Matth. 24. cf. not. Ef. 6, 9. & c. 24, 1. Simul etiam notantur intestina dissidia & mutuæ cædes, quibus in propria viscera Iudæi sæuiebant; coll. not. supra ad v. 4. Ef. 9, 11. 19. 20. Luc. 12, 35. Gal. 5, 19. c) v. 15 c. 14, 21. Ex. 6, 6. c. 12, 12. semper in malam partem sc. *de pœnis* dicitur; מִשְׁפָּט autem etiam in bonam. d) *& dispergam* c. 6, 5. cf. Ef. 24, 11. Ier 18, 17. & sup. v. 2. *Vat.* Metaphora ducta a tritico, quod exponitur vento, vt repurgetur. c. 12, 14. c. 17, 21. Ier 49, 32. 36. e) & in omnes plagas mundi v. 2. 12. c. 12. 14. c. 17, 21. vt nullibi sint tanquam populus rempublicam habens, Hos. 3, 4. Dan. 9, 27. *Kimchi:* Aliqui iuerunt in Aegyptum, alii Babelem, & sic etiam ad Moabitas, Ammonitas, Idumæos atque in reliquas regiones. cf. 1 Reg. 25, 26. ℣. 11. f) Ier. 4, 2. cf not. Deut. 32, 40. 1 Sam. 20, 3. g) Num. 24, 3. Ef. 1, 24. Hos. 11, 11. h) q. d. Non habear a vobis posthac Deus viuus, *si non* &c. cf. Ios. 14, 9. Ef. 5, 9. Ier. 22, 6. i) *ideo quod.* 1 Sam. 15, 23. k) *sanctuarium meum polluisti*; idolis sc. in templo repositis 2 Reg. 21, 4. 5. 7. l) Ef. 66, 3 Ier. 4, 1. c. 13, 27. m) *idolis & facinoribus tuis execrandis.* v. 8. *Cocc.* Non sunt hic tantum intelligenda idola, quæ intulerunt in templum, sed etiam scortatio & idololatria spiritualis, quam secum intulerunt in templum, quando videri voluerunt Deum verum colere. Dicamus inprimis nos, qui ex gentibus (quibus Hierosolyma exemplum fieri debuit v. 8.) sumus, & iudicium Israelis videmus, nulla re Deum magis offendi, quam profanatione nominis sui. Eadem vero res diuersis his vocibus emphatice exprimitur. Conf. not. c. 3, 11. n) *ideo & ego* per iustissimam talionem v. 8. o) *imminuam* cum beneuolentiam & fauorem meum, tum gloriam & dignitatem tuam inter ceteras gentes, vt tu, quantum in te fuit, honori meo detraxisti. *Ion.* supplet *robur brachii tui.* cf c. 16, 17. Ex 21, 10. Iob. 36, 7. *Cocc.* Notat ablationem & sanctuarii & verbi sui, & benedictionum suarum, & Spiritus & prophetiæ, & regni Dei & reipublicæ ab ipsis p) cf. c. 7, 4. 9. q) Licet te viderit miserrimam. *Parcere* est animi, tribuitur vero *oculis* qs. indicibus; hi enim *sunt in amore duces* ac in misericordia. cf. l. c. & c. 8, 18. Ion. *Verbum meum.* cf. Ex. 23, 21. r) Ier. 13. 14. ℣. 12. s) *Tertia enim tui pars.* cf. notas ad totum v. 2. t) *peste*, quæ plerumque famem consequitur, *morientur.* vid. v. 17. c. 7. 15. Ier. 29, 17. u) *aut fame* vid. v. 16. 17. c 4. 16. x) Ier 16, 4 Ps. 71, 13 y) vid. v. 2. 17. c. 6, 12. c 11, 10. z) v. 2. Ier. 15, 7. a) Fut. *Piel.* v. 10. b) *ita vt gladio extracto* fugientes ipsos persequar. v. 2. 17. *Cocc.* Iudæi, postquam dispersi sunt in gentes, primo omni tempore sub metu gladii gentium vixerunt; deinde etiam gladio Adriani Cæsaris occisi sunt maximo numero. Taceo alias eorum calamitates. ℣. 13 c) *Sic consummabitur* seu plene se exseret contra illos. *Schm. Cum consummabitur* tamen. c. 7, 8. Deut. 32, 23. d) *& quiescere faciam*, vt in iis diu hæreat, nec cito transeat. c. 16, 42. c 21, 22 Zach. 6, 8. e) *Præt. Hithp* pro וְהִתְנַחַמְתִּי *& consolabor me* Solatio quasi erectus obliuiscar omnis iniquitatis, qua me ad iram concitarunt. *Abendana:* Pœna erit tanta, vt Deum quoque tandem illius pœniteat, coll. Gen. 6, 6. Sic Schm. *pœnitebit me.* Est enim hic sec. Schm. versionem, it. *Maii Oecon. V. T.* p. 1033. & quosdam alios, promissio veniæ aut *consolatio*; sec. alios tamen *comminatio*, vt sensus sit: *& consolabor me* per vindictam acceptæ contumeliæ. quod contextui antec. & consequentium videtur esse conuenientius. cf. Gen. 37, 35. Ef. 1, 24. Deut. 32, 36. item Deut. 28, 63. f) *vt sciant*, experientia edocti, c. 6, 10. Hos. 9, 7.

m) *immo & secundum statuta s. mores.* 2 Reg. 17, 33 n) *gentium* moratiorum. Immo gentes in genere, licet οἱ κατ' ἐπίγνωσιν, maiori zelo vtuntur pro idololatria tuenda, quam vos pro cultu mihi debito. *Raschi*: nam illæ non mutant Deos suos, qui tamen Dii non sunt (1 Cor. 8, 4.) vos autem commutastis gloriam meam cum eo, quod non prodest. vid. v. 6. coll. Ier. 2, 10. 11. o) *ne quidem fecistis.* cf. c. 11, 12 vbi eadem hæc pericope reperitur, at sine negatione; ibi enim statuta gentium mala, hic quatenus bona, intelliguntur. Conf *Glass.* Phil. S p. 157. 158. edit. recent. *Coccejus* ad c. 11, 12. ita: Hæc probe concordant. Imitabantur Iudæi gentiles, vel fouendo opiniones gentiles, vel etiam assumendo ritus & sacra gentilium. Sed non faciebant vt gentes, quæ integre Diis suis seruiebant. Nam Israelitæ nomine Dei abutebantur, & ipsius populus videri volebant.

℣. 8. p) *Ideo* inquam v. 7. q) Ion. *mittam furorem meum contra te.* c. 7, 3. 4. 8. cf. Ier. 1, 16. r) *etiam ego* sc. *insurgam.* Am. 7, 9. vel venturus sum, Apoc. 2, 5. ex iure talionis. cf. Matth. 10, 33. 2 Tim. 2, 12. s) *iudicia* diuersimoda & pœnas. cf. Ier. 1, 16. c. 4, 12. t) v. 14 c. 16, 41. ita vt vindicentur leges meæ a contemtu dicentium: ecce illi, qui soli se verum Deum colere profitentur, quomodo viuunt? *Grotius.* conf. c. 36, 20. 23. Rom 2, 24. Omnibus gentibus te faciam exemplum, vt discant Deum timere & iustitiam ipsius non contemnere. *Cocc.* cf infra not. ad v. 15.

℣. 9. u) *Faciam*, inquam. x) in gente sc. alia. vid. Deut. 28, 59. coll. Thr. 4, 6. Sicut vos fecistis id, quod non

℣. 11. אגרע sic & *Orientales* legunt, qui vero אגרע scribunt, plene 2. 22. sec. *Mas. impr.* Num. 15, 7. בחרב יפלו sic 1. 2. 5. sec. *Mas.* 2 & *Erff* sed contra *impr.* & ed. 1. ℣. 12 והשלישית plene 6. 22. sic sc. 2. ℣. 13. והנחותי

כי־אני יהוה דברתי בקנאתי בכלותי חמתי בם׃
14 ואתנך לחרבה ולחרפה בגוים אשר סביבותיך לעיני
טו כל־עובר׃ והיתה חרפה וגדופה מוסר ומשמה לגוים
אשר סביבותיך בעשותי בך שפטים באף ובחמה
16 ובתכחות חמה אני יהוה דברתי׃ בשלחי את־חצי הרעב
הרעים בהם אשר היו למשחית אשר־אשלח אותם
לשחתכם ורעב אסף עליכם ושברתי לכם מטה־לחם׃
17 ושלחתי עליכם רעב וחיה רעה ושכלך ודבר ודם
יעבר־בך וחרב אביא עליך אני יהוה דברתי׃

ו ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם שים
2 פניך אל־הרי ישראל והנבא אליהם׃ ואמרת הרי
3 ישראל שמעו דבר־אדני יהוה כה־אמר אדני יהוה
להרים ולגבעות לאפיקים ולגיאות הנני אני מביא
4 עליכם חרב ואבדתי במותיכם׃ ונשמו מזבחותיכם
ונשברו חמניכם והפלתי חלליכם לפני גלוליכם׃
ה ונתתי את־פגרי בני ישראל לפני גלוליהם וזריתי את־
6 עצמותיכם סביבות מזבחותיכם׃ בכל מושבותיכם
הערים תחרבנה והבמות תישמנה למען יחרבו
ויאשמו

ולגאיות קרי

non castigatio, qualis filiorum, sed vltio tanquam hostium. cf. Ef. 42,25. c. 59,18. Ier. 23, 19. z) cf. Ef. 1, 20. ♈. 16. a) *Quum nempe misero*, c. 14, 19. b) *tela*. cf. Deut. 32, 23. 43. Thr. 3, 12. 13. c) *famis*, v. 12. quæ vndique, instar hostis, eos premet, c. 4, 16. & quasi telis suis conficiet. cf. Thr. 1, 19. 20. c. 2, 11. 11. c. 4, 9. 10. c. 5, 10. d)

CAP. VI.

mala & maciem, morbum, pestem ac mortem adferentia corporibus humanis. c. 14, 21. Deut. 7, 15. c) *in eos* Hierosolymitanos & Iudæos; mutata persona per adfectum: At *Cocc.* cum mittam - *in eas* (gentes) *quæ extiterunt corruptio* f. corruptissimæ effectæ, *quas mittam ad perdendum vos* &c. coll. Act. 11, 22. f) *quæ sunt & erunt.* g) *in perditionem* f. *excidium.* c. 9, 6. c 21, 36. Ex. 12, 13. 2 Par. 21, 4. h) S. *dum mittam ea*, tela mea. i) c. 22, 31. c. 30, 11. k) *etiam famem addam* f. *continuabo* super vos Deut. 28, 16. Hof. 9, 15. cf. 1 Reg. 17, 1. Iac. 5, 17. l) *& sic frangam vobis omnem sustentationem panis* c. 4, 16. c. 14, 13. ♈. 17. m) *Quumque ita emisero super vos famem* v. 12. 16. c. 7. 3. c. 28, 23. n) *& malas & truculentas bestias.* c. 14, 15. Deut. 32, 24. vt fieri solet in locis vastatis, vid. Ex. 23, 29. 2 Reg. 17, 25. At *Cocc.* per *malas bestias* violentos intelligit homines, quales sicarii & latrones. o) vt *orbam te*, o Ierusalem & Iudæa, *faciant*, c. 14, 15. Leu 26, 22. contr. Ez. 34, 28. p) *pestilentia etiam* v. 12. Leu. 26, 25. q) *&* variæ ac mutuæ *cædes*, c. 28, 23. r) *grassata fuerint in te.* Ef. 23, 18. 19. quemadmodum Hierosolymæ factum, quum illam Iohannes, Eleazarus, Simon & Idumæi occupassent. Nam alii alios occiderunt. *Cocc* s) *gladium tamen* hostium tandem *adducam super te*, quantum ad residuos tuos aut fuga dilapsos. vid. v. 2. 12. c. 6, 3. Leu. 26, 25. Schm. *inprimis gladium adducam*, Cocc. Vespasiani sc. & Titi. Prophetia enim hæc non subsistit in expugnatione vrbis per Chaldæos. vid. not. v. 9. 10. t) vt de certitudine huius comminationis dubitandum non sit. vid. v. 13. 15. & c. 6, 10. CAP. VI. ♈. 1. u) *Et porro factum est* &c. c. 1, 3. c. 3, 16. Habet vero hoc caput sec. *Schmidium*, duplicem prophetiam; quarum I. est *contra montes* totamque terram Israelis, idololatria plenos v. 1-7. cum addita tamen promissione v. 8-10. II. *contra Iudæos* in illa residuos, gladio, fame & peste perdendos v. 11. seqq. ♈. 2. x) c. 2, 1. y) c. 13, 17. c. 25, 2. z) *versus montes Israel* c. 33, 28. c. 36, 1. i. e. versus Iudæam & terram Israeliticam montibus plenam. Deut. 3, 25. c. 11, 11. vt *Kimchi* notat: quia in montibus excelsis, & super collibus idola colebant, quæ ibi collocauerant. cf. v. 3. 4. Ef. 57, 3. seqq. Ier. 3, 6. Hof. 4, 13. *Cocc.* Ab vrbe tanquam obsessa, se conuertere ad *montes Israel*, h. e. totam terram, & quasi cum ipsis præliari iubetur. a) *contra illos* c. 13, 17. c. 21, 7. Am. 7, 15. ♈. 3. b) *O montes.* I. e. accolæ montium. Ef. 44, 23. cf. Am. 4, 1. c) c. 13, 2. Ef. 1, 2. 10. d) cf. c. 36, 4. 6. e) *torrentibus, alueis.* Ef 8, 7. f) *vallibus* c. 31, 12. in quibus etiam sacrificabant idolis, Ef. 57, 5. 6. e. g. in valle *Hinnom* 2 Reg. 23, 10. g) c. 5, 17. Ion. *occidentes gladio.* h) *& perdam, destruam* 2 Reg. 21, 3. ὁ ἐξολοθρευθήσεται. cf. Act. 3, 23. i) *excelsa & altaria vestra erecta* c. 43, 7. Leu. 26, 30. Synecdochice intelliguntur omnes cultus fictitii. *Cocc.* In his Deum colebant, animo gentili accedentes & offerentes sua munera, non in fide - & dum sacerdotio Leuitico contenti esse non voluerunt, in typo veritatem, h. e. sacerdotium Christi, & vnicam eius oblationem, abnegantes. Quare etiam prima pœna decernitur in instrumenta superstitiosi cultus. Cf. not. Leu. 17, 4. 1 Reg. 12, 32. ♈. 4. k) *Vt destruantur* c. 30, 7. Am. 7, 9. l) v. 5. 6. 13. cf. 2 Reg. 23, 11. m) v. 6. 2 Reg. 23, 12. n) S. *solares statuæ vestræ* v. 6. Ef. 27, 9. cf. not. Leu. 26, 30. o) *immo cadere faciam* Ier. 19, 7. p) *coram idolis, stercoreis* quasi *diis vestris* v. 6. 13. Leu 26, 30. vt loca idolorum vestris polluantur cadaueribus. ♈. 5. q) vt iam per Mosen prædixi Leu. 26, 30. r) c. 5, 10. c. 11, 15. s) v. 13. cf. Mal. 2, 3. ♈. 6. t) v. 14. u) *deuastabuntur* c. 12, 20. Ef. 34, 10. x) v. 3. 1 Sam. 9, 13. Hostes enim neque profanis, neque sacris locis parcent. y) *desolabuntur* (4) c. 12, 19. Rad. ישם

f) v. 12. c. 25, 11. h) *in zelo meo* Ef. 9, 6. Ioel 2, 18. Tacite arguitur perfidia gentis Iudaicæ, quæ a Deo tanquam marito suo defecerat. cf. Num. 5, 12. 13. 14. & not. Ez. 20, 5. i) *cum consummauero*, absumsero. c. 6, 12. c. 13, 15.

♈. 14. k) Schm. *Quum dedero te* c. 26, 21. l) *in vastitatem*, desolationem c. 35, 2. Ier. 7, 34. quam subsecutam esse testatur Ieremias Thr. 2, 1. seqq. m) Ier. 24, 9. *Kimchi*: quia erit terra gentium habitata, tua autem vastata. n) v. 5. 8. o) v. 8. c. 36, 34.

♈. 15. p) *vt sit opprobrium* v. 14. c. 22, 4. Deut. 28, 37. Thr. 5, 1. cf. Ez 16, 54. Ob adfectum modo in 2. modo in 3. persona de Hierosolyma loquitur. cf. not. v. 16. q) *& conuitium* (1) cf. Ef. 43, 28. c. 51, 7. r) *castigatio* f. *exempli castigationis.* Prou. 24, 32. vt erudiantur gentes illius exemplo; & iustitiam Dei ex pœna ei inflicta agnoscentes, discant inde non peccare. cf. Deut. 29, 24. sqq. & infra c. 23, 48. s) *& stupor* c. 6. 14 Obstupescent gentes propter omne malum, quod tibi accidet, & mirabuntur duritiem cordis tui, per illas plagas non conuersi nec humiliati, sed Deum & Regem tuum abnegantis, reiicientis, occidentis. Prædicitur ergo, fore, vt gentibus illuminatis, ipsi pertinaciter hæreant in suo errore tanquam exemplum *conclusorum in inobedientiam*, Rom. 11, 32. *Cocc.* cf. Deut. 28, 37. Ier. 19, 8. t) *quum faciam*, vel vt S. habet: *eo quod fecerim in te* c. 28, 22. 25. u) v. 10. c. 11, 9. x) Deut. 29, 27. Mich. 5, 14. y) c. 25, 17. *Coccius*: vt nisi ferrei sint Iudæi & amentes, non possint non sentire, quod suus status sit *demonstratio perfidiæ & defectionis ipsorum*, non

♈. 15 והיתה cum *Gaiah* 1. 5. 6. & *Mas. Erff.* ♈. 16. בשלחי cum *Gaiah* 2. 5. 6 & *Mas. Erff.*
CAP. VI. ♈. 3. ולגאיות *defect.* 1. 5. 22. sic sc. 2. sec. *Mas.* 1, & *Erff.* ♈. 6. תישמנה *Schin* cum *Dag.* 1. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.*

וְיֶאְשְׁמוּ מִזְבְּחוֹתֵיכֶם וְנִשְׁבְּרוּ וְנִשְׁבְּתוּ גִּלּוּלֵיכֶם וְנִגְדְּעוּ
חַמָּנֵיכֶם וְנִמְחוּ מַעֲשֵׂיכֶם׃ וְנָפַל חָלָל בְּתוֹכְכֶם וִידַעְתֶּם 7
כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ וְהוֹתַרְתִּי בִּהְיוֹת לָכֶם פְּלִיטֵי חֶרֶב 8
בַּגּוֹיִם בְּהִזָּרוֹתֵיכֶם בָּאֲרָצוֹת׃ וְזָכְרוּ פְלִיטֵיכֶם אוֹתִי 9
בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ־שָׁם אֲשֶׁר נִשְׁבַּרְתִּי אֶת־לִבָּם הַזּוֹנֶה
אֲשֶׁר־סָר מֵעָלַי וְאֵת עֵינֵיהֶם הַזֹּנוֹת אַחֲרֵי גִּלּוּלֵיהֶם
וְנָקֹטּוּ בִּפְנֵיהֶם אֶל־הָרָעוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ לְכֹל תּוֹעֲבֹתֵיהֶם׃
וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה לֹא אֶל־חִנָּם דִּבַּרְתִּי לַעֲשׂוֹת לָהֶם י
הָרָעָה הַזֹּאת׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה 11
הַכֵּה בְכַפְּךָ וּרְקַע בְּרַגְלְךָ וֶאֱמָר־אָח אֶל כָּל־תּוֹעֲבוֹת
רָעוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר יִפֹּלוּ׃
הָרָחוֹק בַּדֶּבֶר יָמוּת וְהַקָּרוֹב בַּחֶרֶב יִפּוֹל וְהַנִּשְׁאָר 12
וְהַנָּצוּר בָּרָעָב יָמוּת וְכִלֵּיתִי חֲמָתִי בָּם׃ וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי 13
יְהוָה בִּהְיוֹת חַלְלֵיהֶם בְּתוֹךְ גִּלּוּלֵיהֶם סְבִיבוֹת
מִזְבְּחוֹתֵיהֶם אֶל כָּל־גִּבְעָה רָמָה בְּכֹל רָאשֵׁי הֶהָרִים
וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן וְתַחַת כָּל־אֵלָה עֲבֻתָּה מְקוֹם אֲשֶׁר
נָתְנוּ

z) & In vltionem *delicti deuastentur*; mixta significatione radicum אשם & שמם c. 25, 12. cf. Hos. 14, 1. Ioel 1, 18. a) *cessent, abolean- tur*. Niph. (4) c. 30, 18. Es. 17, 3. b) *abscindantur* Am. 3, 14. c) v. 4. d) & *deleantur* factitii dii vestri Gen. 7, 4. 23. vt vix monumentum superſit eorum, quæ ipſi fecerint: vbi- um, domorum, fanorum, altarium, ipsius adeo templi & altaris ipsius Cocc.

℣. 7. e) *Cumque ceciderit*, c. 30, 4. c. 32, 20. f) v. 13. Collectiuus singularis; Repetitur autem hoc ex v. 4. 5. vt addatur effectus & fructus, nempe *vt cognoscatis*. g) v. 9. 14. Hæc dicuntur in oppositione ad idola v. 4. quippe quæ nihil sunt 1 Cor. 8, 4. Am. 6, 13. Ier. 2, 5. 8. nec cultores suos a vindicta Dei veri seruare possunt.

℣. 8. h) *Residuos tamen faciam* aliquos ex vobis c. 12, 16. Rom. 9, 27. Sic ita Dei iustissima temperatur misericordia. cf. Es. 1, 9. i) *cum fuerint*, vel, *dum erunt* vobis. k) *euasores a gladio* v. 9. c. 12, 16. Ier. 44, 28. l) cf. Deut. 4, 27. m) *quum dispersi fueritis* c. 12, 14. 15. Kimchi: additum est Iod multitudinis; quia Infinitiuus similis est substantiuo. n) c. 11, 16. c. 36, 19.

℣. 9. o) *Tum recordabuntur* c. 20, 43. c. 36, 31. En fructum castigationis diuinæ, coll. Es. 28, 19. p) v. 8 c. 7, 16. q) *mei*. Ion. *timoris mei*. Raschi: gratiæ & misericordiæ meæ, qua ipsos fuerim complexus &c. cf. Ps. 78, 35. r) *vbi captiui erunt*. 1 Reg. 8, 47. s) *quod fractus* s. victus *sim a corde ipsorum*, vt non potuerim non punire ipsos. sic Kimchi: *quorum fractus sum corde scortante*, coll. Gen. 6, 6. Schm. *cum quorum infractus sim corde*; sic Grotius: *me fractum*, i. e. dolore adfectum *fuisse* corde ipsorum meretricio, cf. Ier. 23, 9. Ps. 51, 19. At *Coccejus*, Mihi, inquit, videtur maior adhuc esse emphasis, nempe quod, quamdiu Israelitæ in terra egerunt, Deus s. *Filius Dei se ipsis proposuit confringendum*, cum tamen ipsi recederent ab ipso. Igitur in captiuitatem deductos recordaturos passionum Christi ipsis expositarum & in typis præfiguratarum. Ita cf. Ps. 22, 15. seqq. 1 Cor. 11, 24. Ion, & Syrus actiue: *dum confregero*. Vulg. *quia contriui* &c. scilicet per pœnitentiam. t) Leu. 26, 41. inprimis scortatione spirituali, h. e. idololatria Ier. 3, 9. conf. not. Ex. 34, 15. Hos. 1, 2. u) cf. Ex. 32, 8. Iud. 2, 17. Ier. 5, 23. x) & *oculis ipsorum*, auctoribus atque indiciis & testibus libidinis. y) & pudore, *tædio* ac mœstitia *afficientur*. Schm. *fastidientque se ipsos* Prat. Niph. cum Dag. emphat. Rad. קוט (8) c. 20, 43. c. 36, 31. Ps. 119, 158. Exemplum reperimus Luc. 15, 18. 19. z) *in facie sua* i. vultu animi indice. Raschi: *contra semet ipsos*. cf. c. 20, 43. Ier. 22, 22. Hos. 4, 19. & Deut. 4, 30. At Abend *in conspectu idolorum*, coll. v. 5. Leu. 26, 30. a) *ob*; al. *ad* omnia mala respicientes. cf. v. 11. c. 19, 12. 17. b) v. 11. c. 5, 9.

℣. 10. c) v. 7. 14. c. 5, 13. 15. d) quia *non*. At Schm. *qui non— locutus sim*. e) *in vanum* aut frustra; sed serio & graui de caussa decreuerim hæc mala illis inferre. cf. c. 14, 23. f) *facturum me*.

℣. 11. g) v. 3. c. 9, 5. 7. 8. h) S. *percute in manum tuam*; complode manus, coll. Num. 24, 10. aut: percute manu tua femur tuum; coll. Ier. 31, 19. i) *extende*, fac distensionem. S. *plaude pede tuo*. Cocc. supplode pedem tuum, vt, qui pauimentum stipare volunt. c. 25, 6. 1 Sam. 22, 43. in signum indignationis ob tanta flagitia, & mœroris, commiserationis ac stuporis, ad tanta mala Iudæis imminentia. sic Grot. terræ puluerem *pede discute*, vt figures id, quod ego facturus sum, coll. v. 14. k) *ah!* Particula *dolentis*, vt c. 21, 20. l) *ob*. v. 9. m) *qui ideo*.

℣. 12. n) *Qui procul aberit* ab hoste vel patria. o) c. 7, 15. p) *Kimchi*: quem sc. hostes adsequentur. q) v. 11. c. 5, 2. c. 11, 10. r) & *residuus* ex peste. cf. Es. 4, 3. s) & *seruatus* a gladio. Es. 49, 6. cf. Deut. 32, 36. Part. Paul a rad. נצר. At alii *obsessus* in arce munita; Particip. Niphal, a rad. צור Cholem commutato cum Schureck; coll. simili forma Ex. 14, 3. t) S. *vt consummem*. cf. c. 5, 13. c. 13, 15.

℣. 13. u) *Tunc cognoscetis* v. 7. 10. c. 7, 4. vid. c. 5, 13. x) *Cum fuerint occisi eorum* v. 4. 7. y) *super*. c. 7, 16. c. 18, 6. 11. 15. z) vid. 1 Reg. 14, 23. 2 Reg. 17, 10. a) Gen. 8, 5. Iud. 9, 25. vid. Hos. 4, 13. Es. 65, 7. b) Deut. 12, 2. 2 Reg. 16, 4. Es. 57, 5. c) & sub omni *queren*. Hos. 4, 13. d) *densa*, frondosa. Schm. *implexa* (1) cf. c. 19, 11. c. 20, 28. & Rad. Mich. 7, 3.

℣. 9. אשר־ Per *Mun.* loco *Makk.* 1. 3. 7. 8. 16. 11. 15. 21. 22. sic sc. 5. ונקטו Tet sine *Dag.* 1, 2. 8. 21. 22.

14 נָתְנוּ־שָׁם רֵיחַ נִיחֹחַ לְכֹל גִּלּוּלֵיהֶם׃ וְנָטִיתִי אֶת־יָדִי
עֲלֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ שְׁמָמָה וּמְשַׁמָּה מִמִּדְבַּר
דִּבְלָתָה בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

ז

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ וְאַתָּה בֶן־אָדָם כֹּה־ 2
אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לְאַדְמַת יִשְׂרָאֵל קֵץ בָּא הַקֵּץ עַל־
3 אַרְבַּעַת כַּנְפוֹת הָאָרֶץ׃ עַתָּה הַקֵּץ עָלַיִךְ וְשִׁלַּחְתִּי
אַפִּי בָךְ וּשְׁפַטְתִּיךְ כִּדְרָכָיִךְ וְנָתַתִּי עָלַיִךְ אֵת כָּל־
4 תּוֹעֲבֹתָיִךְ׃ וְלֹא־תָחוֹס עֵינִי עָלַיִךְ וְלֹא אֶחְמוֹל כִּי
דְרָכַיִךְ עָלַיִךְ אֶתֵּן וְתוֹעֲבוֹתַיִךְ בְּתוֹכֵךְ תִּהְיֶיןָ וִידַעְתֶּם
ה כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה רָעָה אַחַת
6 רָעָה הִנֵּה בָאָה׃ קֵץ בָּא בָּא הַקֵּץ הֵקִיץ אֵלָיִךְ הִנֵּה
7 בָּאָה׃ בָּאָה הַצְּפִירָה אֵלֶיךָ יוֹשֵׁב הָאָרֶץ בָּא הָעֵת קָרוֹב
8 הַיּוֹם מְהוּמָה וְלֹא־הֵד הָרִים׃ עַתָּה מִקָּרוֹב אֶשְׁפּוֹךְ
חֲמָתִי עָלַיִךְ וְכִלֵּיתִי אַפִּי בָּךְ וּשְׁפַטְתִּיךְ כִּדְרָכָיִךְ וְנָתַתִּי
9 עָלַיִךְ אֵת כָּל־תּוֹעֲבוֹתָיִךְ׃ וְלֹא־תָחוֹס עֵינִי וְלֹא אֶחְמוֹל
כִּדְרָכַיִךְ עָלַיִךְ אֶתֵּן וְתוֹעֲבֹתַיִךְ בְּתוֹכֵךְ תִּהְיֶיןָ וִידַעְתֶּם
י כִּי אֲנִי יְהוָה מַכֶּה׃ הִנֵּה הַיּוֹם הִנֵּה בָאָה יָצְאָה הַצְּפִרָה

e) Gen. 8, 21. cf. infra c. 8, 11. c. 16, 18. Hos. 2, 15.

℣. 14. f) S. Et cum extendero- dedero que. cf. c. 14, 9. 13. Ef. 5, 25. Zeph. 1, 4. g) c. 5, 14. h) vastitatem Ier. 6, 2. i) & desolationem c. 5, 15. c. 23, 28. Ef. 15, 6. k) præ deserto Diblæ: quæ vrbs fuit Moabitarum, dicta etiam Ier. 48, 22. Beth—Diblaim, sec. Hillerl Onom. S. p. 795. & sita ad fines Ismanis illius deserti, quod innuit Moses Deut. 8, 15. Ita Grotius, Videntur mihi, inquit, optime quidem interpretes vertere: faciam terram Iudæam desolatiorem & vastiorem Deblatha &c. Sic Syrus: & reddam terram hanc magis desolatam, quam terram Deblatha. At Schm. a deserto vsque in Diblam, sed inuita constructione. Alii eandem fuisse volunt cum Ribla 2 Reg. 25, 6. Ier. 39, 5. sed infirma coniectura. l) cf. v. 6. m) v. 7. 9. 13. c. 7, 27.

CAP. VII, ℣. 1. n) c. 6, 1. Vltima hæc est prophetia anno quinto Zedekiæ edita, coll. c. 1, 2. c. 8, 1. qua finem reipublicæ Israeliticæ s. Iudaicæ proxime instare expresse indicat Propheta. Atque vt ad resipiscentiam Iudæos permoueat, id I. iterum iterumque inculcat v. 2. sqq. II. summam consternationem populi & impotentiam ad resistendum prædicit v. 13. seqq. III. Caussam exponit, inprimis idololatriam v. 20. IV. signo catenæ confirmat, superstites vinciendos & abducendos. v. 23.

℣. 2. o) Sch supplet: audi. p) finis iminet vel venit. v. 3. 6. Thr. 4, 18 sc. felicitatis terræ Israeliticæ. Cocc. finis significat hic tolerantiæ diuinæ terminum, coll. Hab. 2, 3. & colophonem s. consummationem plagarum, quæ in decem tribubus inceperant consummandæ in tribu Iuda. q) venit, inquam, finis. Ion. vltio finalis s. suprema. Raschi confert Deut. 4, 25. 26. seqq. r) super quatuor alas, i. e. super totam Iudæam, cf. Iob. 37, 3. Ef. 11, 12.

Cap. VII.

℣. 3. s) Iam,

ארבע קרי

inquam, venit finis. v. 2. t) emittam enim c. 5, 17. u) & puniam te pro meritis tuis v. 8. c. 36, 19. x) & dabo s. ponam super te; vt in tuum caput recidant. v. 8. Ier 23, 40. Al. contra te tanquam accusatores tuos, coram me iudice. y) v. 4. c. 5, 8.

℣. 4. z) Neque parcet v. 9. c. 5, 11. a) Ion. Verbum meum. sic v. 9. b) clementia vtar c. 8, 18. c) in te erunt v. 9. vndique tibi aderunt, & omnibus conspicuæ. Coccius: q. d. rursus adparebunt, tanquam si vno die commissæ essent, quæ toto tractu temporis commissæ sunt: vt omnis homo intelligat, & ad animum reuocet, quæ viæ, & quæ facta Israelitarum istis plagis coarguantur & castigentur. Al. per ellipsin אשר quæ in medio tui perpetratæ fuerunt. d) v. 9. 27. c. 6, 7. ℣. 5. e) i. e. singulare & maximum funestissimumque. Kimchi; cui non datur simile, coll. c. 5, 9. Raschi: malum maximum, prorsus peculiare, & transscendens omnia cetera, erat desolatio templi. Ion. malum post malum, q. d. vnum post alterum. f) v. 6. 10. Ier. 10, 22. ℣. 6. g) v. 2. 3. Quinto enim anno Zedekiæ Ezechiel in Babylone cœpit prophetare captiuis c. 1, 2. nono autem Nebucadnezar obsidione cinxit Ierusalem, quam vndecimo cœpit. 2 Reg. 25, 1. 2. cf. supra notata ad v. 1. h) cf. Am. 8, 2. i) euigilauit Ef. 29, 8. rupto quasi somno Deus; vel peruigil in te irruit vltio. Obserua emphaticam paronomasiam; vt Ef. 5, 7. Ier. 31, 1. k) super te. v. 13. c. 6, 13 l) cf. not. Ef. 3, 1. Ier. 31, 8. Hos. 9, 6. m) sc. malum. v. 5. ℣. 7. n) Cocc. in Lex. & cum eo nonnulli: Venit ordo s. circulus ad te, v. 10. coll. Iob. 4, 5. Ion. regnum; ex Ef. 28, 5. Kimchi & Abarb. tinctura vel circumductio malorum a Deo immissa, coll. Iud. 7, 3. Ita Drusius obseruat, Theodoretum id interpretari πλοκὴν, i. e. ordinem contextumque malorum omnium. Sic, ipso Grotio obseruante, respici videtur Arab. Dafron, opus plexile. At Schm. aliique: Venit mane super te, super habitatorem; ex Chald. צפרא aurora, (vt respiciatur ad הקיץ v. 6.) i. e. sec. Grot. iudicium; nam mane iudicia exercebantur. Sic excutit illis veternum, in quo obtorpuerant, promittentes sibi quietem perpetuam, quasi nunquam in iudicium vocandi. o) v. 12. cf. not. Hos. 9, 7. p) c. 30, 3. q) dies, dies, inquam, tumultus et calamitatis. Zeph. 1, 14. Ef. 22, 5. similis constr. infra c. 40, 15. coll. Ps. 133, 2. r) Schm. non autem celeusmatis; i. e. cantus s. clamoris læti vinitorum aut vindemiatorum in montibus vitiferis. (1) Coccejo interiectio est euge! cf. הידד Hedad Ef. 16, 9. 10. Ier. 25, 30. c. 48, 33. Kimchi: tumultus hic--non erit, sicut clamor montium, i. e. echo; --sed vox clamoris & strepitus erit, vox vera (hostium) non similitudo vocis Abarb. non supererit gloria aut decor in montibus. qs. idem esset quod הוד Hos. 14, 7. Ion. neque licebit eripere se in prærupta munimenta montium. ℣. 8. s) Nunc enim. t) e propinquo, h. e. breui. cf. Deut. 32, 17. Iob 20, 5. Raschi: festinanter. u) c. 5, 13. c. 22, 31. Thren. 2, 1. c. 4, 11. x) c. 6, 12. y) v. 3. z) vt reddam super te. vid v. 3. 4. ℣. 9. a) Neque parcet &c. v. 4. b) Schm. & abominationes tua. al. & secundum abominationes tuas, quæ in medio tui. vid. v. 4. cf. Matth. 24, 15. c) v. 4. c. 6, 7. 13. d) percutiens. Hoc singulare addit versui quarto hic repetito, tale fore illud iudicium, vt omnibus adpareat, non forte fortuna aut per communem aliquam proteruiam, vt aliis gentibus, irrogari ipsis plagas; sed ab eo, quem nominabant Deum suum, quemque non agnoscebant nec glorificabant, vt Saluatorem & iustitiam suam. Coccius. Conf. Ef. 9, 12. Hos. 6, 1. &c. ℣. 10. e) En præsto est dies! v. 7. Ioel. 2, 1. 2. f) ecce aduenit malum prædictum v. 5. 6. c. 30, 9. cf. Ef. 66, 18. g) exiit, orta est matuta; mane illud, de quo v. 7. Cocc. in Lex. p. 326. conuersus est orbis, periodus exiit. absolutus est tolerantiæ modus. venit tempus repræsentandi peccata præterita in iudicio, vt circulus in se redit & per se reuertitur.

℣. 14. דבלתה per Resch loco Daleth 2. 5. CAP. VII, ℣. 5. Pro אחת (quod 6. 9. in marg. habent אחר 6 v. 10. 14. 20. sic su. 2. 5. & sic legit Chaldæus. ℣. 7. הצפרה defect. Orientales cum sua Mas. ב חס. ℣. 8 אשפוך sic plene 1. 2 5. 6 8. 9. 38. sec. Mas. 1. 2. impr. & Erff. Alii defect.

צץ המטה פרח הזדון : החמס קם למטה־רשע לא־ 11
מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא־נה בהם : בא 12
העת הגיע היום הקונה אל־ישמח והמוכר אל־יתאבל
כי חרון אל־כל־המונה : כי המוכר אל־הממכר לא 13
ישוב ועוד בחיים חיתם כי־חזון אל־כל־המונה לא ישוב
ואיש בעונו חיתו לא־יתחזקו : תקעו בתקוע והכין הכל 14
ואין הלך למלחמה כי חרוני אל־כל־המונה : החרב טו
בחוץ והדבר והרעב מבית אשר בשדה בחרב ימות
ואשר בעיר רעב ודבר יאכלנו : ופלטו פליטיהם והיו אל־ 16
ההרים כיוני הגאיות כלם המות איש בעונו : כל־הידים 17
תרפינה

h) *effloruit.* cf. Num. 17, 23 *Raschi*: nempe ad percutiendum vos. i) *virga*, *baculus*, quo verberamini. Ion. *dominium*, dominator. *Kimchi*: Nebucadnezar, coll. Es. 10, 5. At Grot. *floruit tribus* Iudæ, i. e. sceptrum regium. k) *effloruit, germinauit* Hos. 10, 4. l) *superbia, insolentia* Chaldæorum. cf. Ier. 50, 31. 32. *Raschi* & *Kimchi*: Nebucadnezar. At *Grotius*: *produxit superbiam.* Is fructus flores secutus est. Sic *Cocc.* protrusit *contumaciam* & proteruiam, gemmas inobedientiæ, infidelitatis, ratiocinationis contra verbum reuelatum. Ita cf. Prou. 11, 2. Ier. 49, 16.

℣. 11. m) *Violentia* sc. Chaldæorum, homines illi *violenti* & rapaces. cf. v. 21. 24. At *Raschi* aliique: *violentia*, quæ in manu vestra, insurget contra vos, tanquam *baculus impietatis* ad perdendum vos. cf. Hab. 1, 2. 9. n) *exsurgit*, accingit se. o) vt sit *virga impietatis* vestræ puniendæ. At Grotius: *aduersus virgam* istam *impiam*, (tribũ Iudæ) *adest* (Chaldæus violentus) qui eam exscindat radicitus. Sed Cocc. *violentia*, caritati erga proximum opposita Gen. 6, 11. *excreuit in virgam* s. *sceptrum improbitatis*, gignit dominationem improbi in vos, ablato sceptro Dei, & gubernatione iustorum, vt tradamini in manum dominatoris improbi; ita vt propria violentia vos ad tale regnum deducat, atque hoc videatur ex vestris iniuriis effloruisse. Improbus ille Rex est Nebucadnezar & successores eius, Medi & Persæ, Græci & Romani. cf. Ps. 125, 3. Es. 14, 5. p) Variant interpretes. Quidam *ad Iudaeos* referunt, vt sensus sit: *Non remanebit aliquis ex iis* immunis a malo, neque *ex multitudine ipsorum* &c. Sic Kimchi: *Non residuus erit vnus ex ipsis*, qui non captiuus abducatur vel moriatur.

קמין בז"ק

Raschi: sic dicit Dominus benedictus ad perditorem: Opus non est, vt relinquas vllum intactum, *nihil enim boni* exspectandũ *ex iis*, *ex filiis & turba ipsorum*. Alii *ad Chaldaeos* hoc sensu: Incrementa hæc imperii s. potestatis *non ex iis* proueniunt, *neque ex multitudine* populorum, *neque ex strepitu* & tumultu exercituum, sed ex Deo, qui illos fecit flagellum vestrum. Sed *Cocc.* Ostendit Propheta, id regnum extraneum esse: ideo dicit, *non esse ex ipsis*; & distincte, *neque ex multitudine ipsorum*: quemadmodum multi Reges in decem tribubus ex multitudine extiterant; *neque ex strepente ipsorum*, quo fastus Regum filiorum Dauidis innuitur; sed alium Regem & alios (extraneos) dominos obtinuisse in ipsos potestatem. q) *a multitudine illorum* s. plebe. Es. 5, 14. c. 31, 4. *Kimchi*: ex multitudine *diuitiarum* ipsorum, coll. Ps. 37, 16. Coh. 5, 9. r) *ex strepitu* s. *strepitibus ipsorum*, i. e. sec. quosdam, magnatibus, qui cum strepitu comitantium incedant. (1) rad. המה formæ יפה *Iaphah* קנה *Kanah*. Alii quasi geminatis litteris Pronominis cum Rabbinis vertunt: ex *iis ipsis*, q. d. nihil prorsus ex iis remanebit. Sic Schmidius: ex *vtrisque illis*. Ion. *ex filiis ipsorum*; forte quod ob eos homo se conturbat & tumultuatur. s) *luctus*, *lamentum* (1) Rad. נהה Mich. 2, 4. *Kimchi*: ob multitudinem angustiarum viui non deflebunt mortuos. cf. Ier. 16, 4. 5. 6. 7. c. 25, 33. t) *propter illos*. S. *in illis*. *Cocceius*: ita auferetur sceptrum domus Dauidis & potestas principum, & libertas regem sibi constituendi, vt etiam nemo sit in ipsis, qui lessum faciat, eiulet l. plangat, vt Regibus fieri solebat Ier. 34, 5. Cogentur enim omnes mœrorem suum dissimulare, propter dominationem Tyranni. At *Gussetio* p. 498. a rad. נאה, est *decus*, *species*, *forma*, cuius omnis denuntietur amissio, postquam versu præced. dictum fuerat, quod floruerint in exercitio malitiæ suæ & in superbia sua. Ita scil. ex analogia יה *Iah*, quod *Cocceius* aliique deducunt a rad. יאה. vid. not. Es. 12, 2. conf. tũ. *Hilleri* Onom. S. p. 251. ℣. 12. u) vid. v. 7. x) *aduenit*. Cant. 2, 12. Esth. 2, 13. 15. i. e. proxime & certissime veniet; *Praeteritum Propheticum*, vt Es. 5, 13. c. 9, 2. Ier. 15, 7. &c. y) *emtor*. Prov. 20, 14. z) quia re emta non fruetur, quippe quam prædabuntur Chaldæi, & ita pecuniæ iacturam faciet. cf. Hos. 9, 1. a) *ne lugeat*; quod sc. ex inopia vendere cogatur, & ad tempus, tanquam non habens hereditatem; inter fratres versetur (cf. Neh 5, 3. 4.); quia, etsi non vendidisset, tamen perdidisset. Sic pauperis & diuitis eadem sors erit. b) *nam excandescentia* v. 14. erit *super vniuersam multitudinem* vrbis & regionis. v. 13. 14. ℣. 13. c) *rem venditam* (to) Neh. 13, 20. d) vt alias fiebat in anno iubilæo, coll. Lev. 25, 10. 13. Nec repugnat huic loco Ier. 32, 15. Ezechiel enim agit de parentibus & de præsenti; atque inprimis alloquitur impios, spe liberationis exclusos; Ieremias vero de filiis & de futuro, fidelesque alloquitur, vt restitutionem sperarent. e) *etiamsi adhuc* sit, vel *aut adhuc* erit. subintell. ex præced. cõmate negatione. f) *inter viuos vita ipsorum*, h. e. etsi viui ad iubilæum vsque manebunt, non tamen repetent vendita, quia in aliorum erunt potestate, & ipsi in peregrina terra. Coccius: *interim tamen vita ipsorum* vendentium sc. *inter viuos* erit, h. e. vitam pro spolio auferent. Ier. 45, 5. g) cf. Ps. 143, 3. Iob. 33, 18. 28. c. 36, 14. h) *visio prophetica*, Es. 1, 1. h. e. prophetia s. iudicium Dei in visione mihi demonstratum. cf. Es. 21, 2. & obserua hic iterum *paronomasiam* inter חרון v. 13. & חזון h. l. i) *ad*, *super* l. *contra totam multitudinem* eius. v. 13. k) *auertetur*, *retractabitur* a Deo, neque irrita erit, aut vacua *redibit*, sed perficietur. cf. c. 12. 21. Es. 22, 1. Num. 23, 20. Es. 43, 13. c. 45, 23. c. 55, 11. Alii: *quia visio* prophetarum erat *ad omnem populum eius*, ad pœnitentiam eum reuocans, *nec tamen conuertebat* se. al. *non iterabitur*, sed vno tempore consumabitur. l) *& quisque*, cuius est *vita in iniquitate sua*. Ellipsis relatiui, vt Ex. 4, 13. Es. 55, 5. c. 56, 2. *Cocc.* Restringit ita & limitat, quod antea dixerat, inter viuos vendentium vitam permansuram, nempe quod, *cuiuscunque vita est in prauitate ipsius*, ii non sint conualituri. At Ion. *quisque delectatur peccatis animæ suæ*. sic *Raschi*. m) *non*, quia resipiscere nolunt, *confortabunt se*, vt possint consistere contra hostes, & vindictam Dei in nihilum redigere. vide sequentia, & cf. 2 Sam. 10, 12. Nomini *collectiuo* singulari verbum *plurale* adiungitur ob *distributionem*. vt sæpius fit. ℣. 14. n) *Clangendo clangent*. s. *clangant*, & classicum canant, hosti aduenienti obuiam processuri. *Schm.* vt Nom. pr. *in Thakoa*; sed *Cocceio* potius est *infinitiuus* absolutus, nominaliter positus cum articulo; quoniam *Thekoa* nomen proprium oppidi in tribu Iuda, per Schua ab initio scribitur, vt 2 Sam. 14, 2. Ier. 6, 1. Am. 1, 1. &c. *Guss.* Hoc, inquit, nomen verbo iunctum videtur ad *summam contentionem* notandam: & forte non est aliud, quam ipse sonus. o) *& praeparando* scil. præparabunt s. præparent *omnia*, quæ ad bellum requiruntur. cf. Nah. 2, 4. Ps. 7, 14. 2 Par. 22, 14. Ier. 46, 14. p) *sed non erit*, qui pugnare audeat. cf. v. 17. & Prov. 28, 1. q) Deut. 2, 32. Ios. 8, 14. 1 Sam. 17, 13. r) vid. v. 12. 13. ℣. 15. s) *Foris*, in agris erit, sive occidet eos. Ier. 6, 11. Hos. 7, 1. t) *intus* in vrbe, vt sequitur. u) c. 5, 12. c. 6, 12. cf. Thren. 1, 20. Ier. 14, 18. 15. ℣. 16. x) *Quodsi etiam euaserint*. Kal (1) Piel frequentius. y) *euasores* quidam *ex ipsis*. c. 6, 8. z) *erunt tamen* omnes ac singuli. a) *super montibus* c. 6, 13. & rupibus, quæ loca habitationibus incommoda petent, vitæ suæ conseruandæ caussa. cf. Iud. 6, 2. Matth. 24, 16. b) *sicut columbae vallium*; quæ nempe metu aucupis aut accipitris, naturali sede deserta, coguntur alio secedere, vt vitæ suæ consulant. Columbis conuallium montanæ opponuntur, quomodo feræ domesticis. *Boch.* Hieroz. II. p. 17. c) *vallium* 2 Reg. 21, 16. d) *gementes* Es. 59, 11. Est enim in voce columbæ & turturis aliquid querulum & gemebundum; vnde *Virgilius*: Nec gemere aëria cessabit *turtur* ab vlmo. *Bochart.* ibid. p. 12. 13. e) *quilibet* c. 1, 9. f) *propter iniquitatem suam*. v. 13. c. 3, 18. 19.

℣. 11. החמס cum *Psk* 1. 2. sic su. 5. sec. *Mas.* 1. ac *Erf.* itemque *Ind. Bas.* f. 50, col. 7. מהמהם per *Chateph pat.* 1. 2. 6. 9. 20. ℣. 13. לא יתחזקו per *Merca* 1. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 11. 20.

18 תַּרְפֶּינָה וְכָל־בִּרְכַּיִם תֵּלַכְנָה מָּיִם׃ וְחָגְרוּ שַׂקִּים וְכִסְּתָה
אוֹתָם פַּלָּצוּת וְאֶל כָּל־פָּנִים בּוּשָׁה וּבְכָל־רָאשֵׁיהֶם
19 קָרְחָה׃ כַּסְפָּם בַּחוּצוֹת יַשְׁלִיכוּ וּזְהָבָם לְנִדָּה יִהְיֶה
כַּסְפָּם וּזְהָבָם לֹא־יוּכַל לְהַצִּילָם בְּיוֹם עֶבְרַת יְהוָה נַפְשָׁם
לֹא יְשַׂבֵּעוּ וּמֵעֵיהֶם לֹא יְמַלֵּאוּ כִּי־מִכְשׁוֹל עֲוֹנָם הָיָה׃
כ וּצְבִי עֶדְיוֹ לְגָאוֹן שָׂמָהוּ וְצַלְמֵי תוֹעֲבֹתָם שִׁקּוּצֵיהֶם עָשׂוּ
21 בוֹ עַל־כֵּן נְתַתִּיו לָהֶם לְנִדָּה׃ וּנְתַתִּיו בְּיַד־הַזָּרִים לָבַז
22 וּלְרִשְׁעֵי הָאָרֶץ לְשָׁלָל וְחִלְּלוּהָ׃ וַהֲסִבּוֹתִי פָנַי מֵהֶם
23 וְחִלְּלוּ אֶת־צְפוּנִי וּבָאוּ־בָהּ פָּרִיצִים וְחִלְּלוּהָ׃ עֲשֵׂה
הָרַתּוֹק כִּי הָאָרֶץ מָלְאָה מִשְׁפַּט דָּמִים וְהָעִיר מָלְאָה
24 חָמָס׃ וְהֵבֵאתִי רָעֵי גוֹיִם וְיָרְשׁוּ אֶת־בָּתֵּיהֶם וְהִשְׁבַּתִּי
כה גְּאוֹן עַזִּים וְנִחֲלוּ מְקַדְשֵׁיהֶם׃ קְפָדָה־בָא וּבִקְשׁוּ שָׁלוֹם

 וְאַיִן

וחללוהו קרי

℣. 17. g) Præ metu remissæ erunt. c. 21, 12. Es. 13, 7. h) cf. Es. 35, 3. Iob. 4, 4. Ps. 109, 24. i) abibunt in aquas, videbuntur resolui in aquam, vt labascant, nec hostibus resistere possint. Sicut alias cor, vel ipsi etiam homines metu ac desperatione liquescere dicuntur; e. c. Ex. 15, 15. Deut. 1, 28. Ios. 2, 9. 24. &c. vid. not. 2 Sam. 17, 10. Kimchi: ita vt non sint vires in ipsis, propter maximam consternationem.

℣. 18. k) Vade accingeni saccos, vt fiebat in summo mœrore. Es. 3, 17. 24. Ier. 48, 37. l) nam operiet, vndique inuadet eos. Ier. 51, 51. Mich. 7, 10. m) tremor, horror. (4) Es. 21, 4. Ps. 55, 6. Iob. 21, 6. n) pudor & ignominia erit. (4) Obad. v. 10. o) caluitium ob euulsos crines; signū luctus. Ezr. 9, 3. Iudæis hoc alias in luctu priuato interdictum erat, Deut. 14, 1. Sed neque hic tam exprimit Propheta, quid fieri deceat, quam quid res ipsa ferat. cf. Ier. 48, 37. Es. 15, 2. & Mich 1, 16.

℣. 19. p) Kimchi: Deos argenteos & aureos, coll. Es. 2, 20. vel thesauros argenti & auri. q) in plateas Thren. 4, 5. 8. vel ad placandos hostes, frustra tamen Es. 13, 17. vel tanquam lutum, & dignum, quod conculcetur, ipsi abiicient Am. 4, 3. Neh. 13, 8. r) in abominationem, vt illud quasi rem immundam (menstruatam) auersentur. v. 20. Thren. 1, 17. s) Prov. 11, 4. Zeph. 1, 18. Sir. 5. 10. Cocc. innuit, illos fiduciam in auro posuisse, putantes, se milites posse conducere auro suo; siue quod ad ornatum templi id contulissent, & ea re se Deo gratiores esse putarent; siue quod aurum illud, aut pecudes pecunia emtas, darent pro redemtione animarum suarum, & putarent, eam veram redemtionem esse, ac

neque aliam requiri. t) Zeph. 1, 18. u) animam s. appetitum suum. Ps. 78, 18. Ps. 106, 15. Ps. 107, 18. x) c. 3, 3. y) quia cohæret cum ditione Segolta. z) scandalum iniquitatis, occasio peccandi, auaritiæ, iniustitiæ, luxus, idololatriæ, fuit. c. 14, 3. cf. c. 3, 20. c. 16, 49. Deut. 31, 15. Grot. ideo aurum & argentum ipsis non prodefit, quia eo vsi sunt ad idololatriam. cf. Hos. 2, 16. c. 8, 4. c. 13, 2.

℣. 20. a) Quod enim attinet ad decus. Schmidius: Eo quod decus ornatus sui. aurum nempe & argentum, atque omnia bona, quibus populum Iudaicum ornauit. cf. c. 20, 6. 15. Es. 28, 1. Dan. 8, 9. Raschi, Kimchi, Coccejus aliiq; in specie de Templo, de quo Iudæi gloriabantur, c. 24, 21. Ier. 7, 4. & quo Deus eos præ ceteris ornauerat, exponunt. b) Ex. 33, 5. c) in superbiam & vanam fiduciam c. 24, 21. cf. Es. 13, 19. c. 23, 9. ὁ. εἰς ὑπερηφανίαν. cf. Marc. 7, 21. 22. d) posuit, adhibuit populus, s. quisq; illorum. Es. 60, 15. e) v. 4. 9. c. 16, 17. f) detestanda sc. idola sua; 1 Reg. 11, 5. Es. 66, 3. Schmidius per asyndeton: & detestationum suarum. g) S. fecerunt ex eo, auro l. ornatu. ב materiæ, vt Ex. 38, 8. 30. At Cocc. in eo, templo. opes suas conuerterunt in superbiæ & superstitionis, ac idololatriæ materiam. h) ideo illud reddam ipsis. c. 35, 3. i) v. 19. ὁ. εἰς ἀκαθαρσίαν Rom. 6, 19.

℣. 21. k) Dabo, inquam, illud v. 20. c. 25, 3. l) in manum alienorum. Es. 1, 7. Hos. 7, 9. cf. Ier. 6, 12. m) in prædam c. 23, 46. Ier. 15, 13. n) & impiis hominibus, huius terræ, Babyloniæ, vbi tunc prophetabat Ezechiel; Iunius. Al. improbissimis terrarum cf. v. 24. Ps. 75, 9. o) Ier. 49, 32. c. 50, 10. p) vt profanent illud. v. 22. np. templum sec. Cocc. vid. not. v. 20. Al. aurum s. aureos & argenteos Deos, qui vobis sacri erant, communis vsus facient, & tanquam re profana vtentur. cf. Deut 20, 6.

℣. 22. q) Auertam quoq;, cf. 1 Reg. 21, 4. r) Ion. Schechinam meam. cf not. Ex. 20, 1. c. 23, 20. c. 33, 14. s) a Iudæis. vel ipsorum etiam hostibus, quasi non videns petulantiam, quam in ipso templo exercebunt, cf. Ps. 10, 1. 11. t) vt profanent hostes, non pluris faciant, quam locum profanum. v. 21. Ion. eo quod profanarunt Iudæi. u) etiam adytum, reconditum meum, S. arcanum meum. cf. Ps. 27, 5. Ps. 31, 20. Denotatur sanctum sanctorum, locus secretior, quo Pontifici summo, semel duntaxat quotannis, venire permissum erat Hebr. 9, 7. 8. ὁ. τὴν ἐπισκοπήν μου, quia Deus ibi signa exhibebat suæ maiestatis; Grot. At Ion. terram Schechinæ meæ. x) in illud adytum. Enallage generis. Coccejo est suffixum femininum pro neutro. aut: ingredientur enim, vel cum ingressi fuerint in eam ciuitatem Ierusalem. y) perfractores, violenti grassatores. c. 18, 10. Ier. 7, 11. Dan. 11, 14. z) v. 21. c. 28, 7.

℣. 23. a) Catenam (3) 1 Reg. 6, 21. vt præfiguraret captiuitatem, in quam catenis vincti abducendi erant. Coccejus in Lexico: Singulare cum articulo notat multas catenas, sufficientes ad abducendum populum. b) reatu sanguinis. Vat. peccatis morte dignis. Sic Grot. e. g. homicidiis aliisq; peccatis clamantibus. cf. c. 16, 38. c. 23, 37. 45. Es. 1, 15. c. 4, 4. Hos. 4, 2. Ps. 51, 16. c) Gen. 6, 11. Hab. 1, 2. 3. Ier. 6, 7.

℣. 24. d) Ideo adducam. Ier. 36, 31. e) pessimos & crudelissimos gentium. cf. v. 21. & Hab. 1, 6. seqq. f) vt occupent domos ipsorum, ipsis abductis in captiuitatem. g) & cessare faciam Es. 13, 11. h) superbiam fortium, pertinacium, resipiscere nolentium, sed templum tantum iactantium, Prophetas v. & verbum Dei spernentium. vid. not. v. 20. & cf. c. 24, 21. & Leu. 26, 19. i) Cocc. in Lex. p. 734. & profanabuntur, vt solent verba imperfecta formas suas miscere, sic חלל & נחל. cf. c. 22, 26. 26. At Schm. & possideant, ex Conj. Piel a rad. נחל, quæ tamen coniug. est transitiua. vid. Num. 34, 29. Ios. 13, 32. c. 14, 1. c. 19, 51. k) sanctificantes eos, i. e. sacerdotes, qui magnates & populum ritibus Mosaicis hypocritice, nulla dignitatis s. veræ pœnitentiæ ratione habita, sanctificant, (cf. Es. 3, 12. c. 9, 15. Mich. 3, 5. Ez. 13, 10.) tanquam profani interimentur, aut abducentur. Nempe Iehouah, Filius Dei est Sanctus Israëlis Es. 1, 4. c. 30, 11. c. 47, 4. & Israëlem sanctificans Ez. 20, 12. c. 37, 28. Lev. 20, 8. c. 21, 8. 15. 23. &c. Profanum itaque in religione est, quidquid hunc auctorem non habet. cf. Ps. 16, 4. & not. 1 Reg. 12, 32. Grotius templum intelligit, numero plurali, ob tres eius partes, in quas diuidebatur (cf. Ps. 68, 36. Ier. 51, 51.) quod ipsorum dicitur, quia templum ab ipsis pollutum pro suo amplius non habebat Deus. Cocc. l. c. profanabuntur, qui ipsos sanctificant (τῶν δοξῶν) & separant & distinguunt a gentibus impuris.

℣. 25. l) Excidium (1) vid. verbum Es. 38, 12. m) S. ideo quærent pacem Ps. 34, 15. sed nusquam inuenient. cf. Ier. 8, 15. 11. c. 14, 19. Es. 48, 22. c. 57, 21. c. 59, 8. Hos. 5, 6. Piscator: Quærent Iudæi pacem, excusando Sedekiam apud Nebuchadn. &c.

℣. 17. מים sine Dag. 6—10. 18. 20. 21. 23. ℣. 22. פריצים defect. Orientales, item 1. & sic fu. 5. sec. Mas. 1. & Erff. ℣. 23. Spatium præmittunt 1. 2. 5. 6—10. 12. 20. 21. 23. ℣. 25. קפדה cum Tiphcha & Makk. simul 5. & Ber. sec. Mas. Num. 38, 26. Ceteri Makk. omittunt. At 20. 23. per Makk. & Meth. loco Tiphcha. בא sine Dag. 1. 5—11. 13. 14. 15.

26 ואין׃ הוה על־הוה תבוא ושמעה אל־שמועה תהיה
ובקשו חזון מנביא ותורה תאבד מכהן ועצה מזקנים׃
27 המלך יתאבל ונשיא ילבש שממה וידי עם־הארץ
תבהלנה מדרכם אעשה אותם ובמשפטיהם אשפטם
וידעו כי־אני יהוה׃ ויהי בשנה הששית בששי ח
בחמשה לחדש אני יושב בביתי וזקני יהודה יושבים
2 לפני ותפל עלי שם יד אדני יהוה׃ ואראה והנה דמות
כמראה־אש ממראה מתניו ולמטה אש וממתניו
3 ולמעלה כמראה־זהר כעין החשמלה׃ וישלח תבנית
יד ויקחני בציצת ראשי ותשא אתי רוח בין־הארץ ובין
השמים ותבא אתי ירושלמה במראות אלהים אל־
פתח שער הפנימית הפונה צפונה אשר־שם מושב
4 סמל הקנאה המקנה׃ והנה־שם כבוד אלהי ישראל
כמראה

onis. cf. v. 3. 2. c. 3, 19. מ caussale, vt c. 11, 19. cf. c. 35, 11. c) agam cum illis. Ier. 21, 2. Grot. profanarunt

CAP. VIII.

ipsi templum; ego faciam, vt profanetur a Chaldaeis. d) & per iudicia illorum meritis conuenientia. cf. c. 5, 8. 10. 15. Vatablus: pro ratione delictorum, pro quibus morte digni sunt. al. iuditiis, quibus ipsi alios iudicarunt, pauperes oppresserunt &c. indicabo eos iure talionis. coll. Matt. 7, 1. 2. e) c. 33, 20. Ps. 62, 13. f) vt tandem cognoscant & sentiant v. 4. 9. c. 6, 14. c. 5, 13. Finis huius iudicii, quem intendit Deus, est cognitio Domini salutaris, & conuersio, quae promittitur Deut. 30, 1. 2. inquit Maius Oecon. V. T. p. 1033. Hactenius visa & audita ab Ezechiele anno primo muneris sui prophetici. CAP. VIII. ℣. 1. g) Porro factum est; in confirmationem superiorum vaticiniorum. In hoc enim capite 8. Propheta I. per ecstasin e Babylone ad Hierosolymam rapitur v. 1--3. vbi II. ab ipso Domino horrenda Hierosolymitanorum idololatria ei monstratur v. 4. sqq. & III. iustissima poena & destructio Templi denunciatur v. 17. 18. Cohaerent autem c. 8. 9. 10. & 11. & vnam Prophetae visionem describunt. vid. not. c. 11, 1. h) a captiuitate s. demigratione Ioiachini c. 1, 2. Ad hunc igitur annum sextum etiam sequentia capita referimus omnia vsque ad 19. inclus. coll. c. 20, 1. vid. Praef. §. 12. i) sexto sc. mense. cf. c. 1, 1. k) quinto die. l) cum ego sederem. m) np. in terra Chaldaeorum, cf. c. 3, 24. n) qui cum Iechonia fuerant deportati 2 Reg. 24, 14. o) vt verbum Dei audirent die illo, qui sabbathum fuisse creditur, & in illo rerum discrimine Prophetam consulerent, cf. 2 Reg. 6, 32. p) c. 11, 5. q) Ion. Spiritus Prophetiae a facie Domini. vid. c. 11, 5. & cf. c. 1, 3. c. 3, 14. 22. c. 37, 1. ℣. 2. r) cf. c. 1, 1. 4. 27. s) c. 1, 4. 5. c. 10, 1. sc. viri s. hominis alicuius, vt habent LXX. & Ar. (tribuit enim ei lumbos, & quasi superiores atque inferiores partes) h. e. Christi. t) cf. c. 1, 27. Piscator: ad figurandam iram Dei aduersus Hierosolymitanos. cf. Deut. 4, 24. u) vt ignis vulgaris. x) splendoris Dan. 12, 3. sc. solis, coll. Matt. 17, 2. Apoc. 1, 16. sub terminatione femin. vox haec Arab. & Amharice Venerem stellam significat. Coccelus: vt purum & lumine perfusum quippiam. Indicatur & sanctitas diuina & charitas, eaque cum manifestatione, cum irae, tum gratiae apud homines. cf. notata c. 1. y) vid. c. 1, 4. z) fulgoris vel aeris candentis (3) vid. c. 1, 4. 27. ℣. 3. a) Emisit vero Vir ille v. 2. b) formam, speciem. c. 10, 8. Deut. 4, 16. 17. c) & apprehendit me cincinno (4) Num. 15, 38. 39. cf. Hist. Beli v. 36. & Cant. 1, 4. At Clerius: Nunc trahitur, inquit, crinibus, exprimens futuram captiuitatem seruilem & duram; vt solent inofficiosi serui ab heris trahi. Sed quando visionem vidit amabilem futuri regni Christi c. 40. deducitur ad terram Israel, & collocatur in excelso monte, non trahitur crinibus. Sic Kimchi. d) c. 11, 24. e) c. 40, 1. 2. f) in visionibus a Deo in me effectis, per reuelationem indubitatam. c. 1, 1. c. 40, 2. Non ergo corpore, sed spiritu & ecstasi animi, in qua veluti praesens cunctas res templi aspiciebat. Ion. in visione Prophetiae, quae mihi immittebatur a Domino. cf. Apoc. 1, 10. g) Propheta non delatus est intra atrium ad hanc portam, sed positus est extra, atque ibi iussus est septentrionem versus respicere, vbi vidit imaginem. Lightfoot Descr. Templi p. 620. h) Haec porta erat inferior septentrionalis, dicta etiam v. 5. Porta Altaris, quod e regione eius sita esset; superior vero porta septentrionalis (c. 9, 2.) hic v. 14. Porta domus Domini dicitur, quod ipsi aedificio Templi opposita esset. Lightf. l. c. i) interioris sc. atrii v. 16. c. 10, 3. c. 42, 4. 1 Reg. 6, 36. c. 7, 12. Sacerdotum scil. Sic Kimchi & Raschi, it. Glass. Phil. S. p. 579. ed. nou. Femininum enim neque cum פתח neque cum שער, quae Masculina sunt, sed cum subintellecto חצר, quod commune est, conuenit. k) qua porta respiciebat versus Aquilonem. cf. c. 40, 35. c. 46, 19. l) vbi, e regione illius portae, versus septentrionem v. 5. erat c. 6, 13. m) sedes (1 Sam. 20, 25. Ps. 1, 1.) simulacri vel imaginis alieni Dei (5) v. 5. 2 Par. 33, 7. 15. Intelligunt vero vnum ex Baalis idolis, quae fecerat Manasses, & in templo posuerat: destruxerat Iosias, reposuerant Reges sequentes. Lightfoot autem in Descr. Templi p. 620. Molochi idolum, cuius cultus erat summus idololatriae apex, & Deum quam maxime ad iram prouocabat combustione liberorum. n) Zelum illum meum c. 5, 13. c. 16, 38. c. 23, 25. prouocantis sc. simulacri vel imaginis; quod Iehouam idolum illud irritaret, Zelotypumque redderet, vt maritum adulter; cum positum esset in ipso Sanctuario eius, & e regione Altaris Lightf. l. c. Miscentur autem hic formae radicum cognatarum. Conf. Deut. 32, 16. 21. Ps. 78, 58. At Cocc. in Lex. p. 753. Videtur, inquit, subesse antanaclasis aut paronomasia: simulacri, quod Deum facit Zelare, facitque Israelitas seruos tradi hostibus. cf. verbum Zach. 13, 5. ℣. 4. o) cf. v. 2. 5. c. 1, 4. p) vid. c. 1, 28. c. 9, 3. c. 10, 3. Polanus: Ingens erat beneficium, gloriam Dei Hierosolymis habitare. Eam hic ostendit, vt ex beneficii magnitudine aestimaretur ingratitudinis, quae mox describitur, magnitudo.

℣. 26. n) Infortunium, calamitas alia post aliam (3) Es. 47, 11. cf. ibid. c. 5, 25. 6. οὐαὶ ἐπὶ οὐαὶ ἔσται. Matt. 23, 13. 14. seqq. Apoc. 8, 13 c. 9, 12. o) & fama ad famam c. 21, 12. Ier. 10, 22. c. 49, 23. mali nuntii se inuicem magno numero excipient, vt Iob. 1. 14. 16. 17. 18. Matt. 24, 6. p) tunc quaerent quidem visionem, cognitionem operis Dei, & consilii ipsius; vel prophetiam de salute sua, de exitu angustiae suae, & de ratione euadendi haec mala. cf. 1 Reg. 14, 2. 3. Ier. 37. 17. c. 38, 14. q) a propheta; sed frustra, coll. Es. 3, 2. Thren. 2, 9. & Ps. 74, 9. r) sed lex, notitia legis & doctrinae veritatis, peribit a sacerdotibus, rerum diuinarum ignarissimis, quidquid illi in contrarium praesument. cf. c. 22, 26. Es. 28, 7. c. 29, 14. Ier. 18. 18. Mal. 2, 7. 8. Al. sacerdotes in tantis angustiis solemnia legis implere non poterunt. deerunt pecudes, simila, vinum, suffitus. Munsterus: periculosa est igitur sera poenitentia. s) vt nec qui sapientissimi alias habentur, quidquam, quod e re sit, suadere possint; secus quam iactabant, Ier. 18, 18.

℣. 27. t) Cuius tamen esset, alios erigere, & tantis malis medelam adferre. cf. Thren. 4, 20. Hos 10, 3. Signum igitur hoc est ἀπορίας Luc. 21, 25. u) v. 12. cf. Ier. 37, 3. seqq. x) cf. c. 12, 10. 12. c. 21, 30. y) desolatione c. 6, 14. stupore induetur & vndique circumdabitur. cf. c. 26, 16. Ps. 109, 18. 29. z) vid. v. 17. a) conturbabuntur, attonitae haerebunt. cf. Es. 21, 3. Ier. 51, 32. ὁ παραλυτικὸς). Hebr. 12, 12. b) Schem. ex via ipsorum; ex merito ipsorum impiae viuendi rationis

℣. 27. אתם sic defect. 1. 2. 22. sec. Mas. impr. h. l. sed contra final. f. 14. 2. CAP. VIII, ℣. 2. החשמלה sic per Pat. 1. 2. 5. 6. 8. 9-- 16. 20. 21. 23. sec. Mas. 1, 2. & Erff. itemque Ind. Bas. f. 60. col. a. ℣. 3. ותביא plene sc. 1. 2. 5. cum nota יתיר י. Sic Mas. Erff.

ה כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי בַּבִּקְעָה׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם
שָׂא־נָא עֵינֶיךָ דֶּרֶךְ צָפוֹנָה וָאֶשָּׂא עֵינַי דֶּרֶךְ צָפוֹנָה וְהִנֵּה
6 מִצָּפוֹן לְשַׁעַר הַמִּזְבֵּחַ סֵמֶל הַקִּנְאָה הַזֶּה בַּבִּאָה׃ וַיֹּאמֶר
אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲרֹאֶה אַתָּה מָהֵם עֹשִׂים תּוֹעֵבוֹת
גְּדֹלוֹת אֲשֶׁר בֵּית־יִשְׂרָאֵל ׀ עֹשִׂים פֹּה לְרָחֳקָה מֵעַל
7 מִקְדָּשִׁי וְעוֹד תָּשׁוּב תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת׃ וַיָּבֵא
אֹתִי אֶל־פֶּתַח הֶחָצֵר וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה חֹר־אֶחָד בַּקִּיר׃
8 וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם חֲתָר־נָא בַקִּיר וָאֶחְתֹּר בַּקִּיר וְהִנֵּה
9 פֶּתַח אֶחָד׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֹּא וּרְאֵה אֶת־הַתּוֹעֵבוֹת
י הָרָעוֹת אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים פֹּה׃ וָאָבוֹא וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה כָל־
תַּבְנִית רֶמֶשׂ וּבְהֵמָה שֶׁקֶץ וְכָל־גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל
11 מְחֻקֶּה עַל־הַקִּיר סָבִיב ׀ סָבִיב׃ וְשִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי
בֵית־יִשְׂרָאֵל וְיַאֲזַנְיָהוּ בֶן־שָׁפָן עֹמֵד בְּתוֹכָם עֹמְדִים
לִפְנֵיהֶם וְאִישׁ מִקְטַרְתּוֹ בְּיָדוֹ וַעֲתַר עֲנַן־הַקְּטֹרֶת
12 עֹלֶה׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן־אָדָם אֲשֶׁר זִקְנֵי
בֵית־יִשְׂרָאֵל עֹשִׂים בַּחֹשֶׁךְ אִישׁ בְּחַדְרֵי מַשְׂכִּיתוֹ
כִּי אֹמְרִים אֵין יְהוָה רֹאֶה אֹתָנוּ עָזַב יְהוָה אֶת־הָאָרֶץ׃
13 וַיֹּאמֶר אֵלַי עוֹד תָּשׁוּב תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת

אשר

q) c. 43, 3. r) c. 3, 22. 23.

✠ 5. s) c. 2, 1. t) Gen. 13, 14. c. 31, 12. Zach. 5, 5. u) *S. versus septentrionem* c. 40, 20. 46. x) vid. not. v. 3. Aliis sic dicta videtur *ab altari* Salomonis, quod Ahaz e medio atrii transtulit ad portam aquilonarem. vid. 2 Reg. 16, 14. Alii *aram idoli* v. 3. *erectam*, & inde portam hanc adpellatam esse, cum Kimchio putant. y) *in introitu* (1) Ita cultus Dei impediebatur, & cultus impius sufficiebatur in locum illius. Circumstantia haec crimen exaggerat, eorumque impudentiam prodit. cf. 2 Reg. 21, 4. 5. &c.

✠ 6. z) Prophetam testem & indicem facit. Sic v. 12. 15. 17. Ier. 3, 6. a) *quid ipsi faciant.* Contractio emphatica, vt Ez. 4, 6. Es. 3, 15. Mal. 1, 13. b) *abominationes* &c. v. 13. 15. c. 5, 11 c) *vt procul recedam* (Infinit. cum ה Paragog. vt Ez. 30, 18.) i. e. vt deseram huius templi curam, & inde migrare cogar. cf. Ier. 12, 7. Es. 65, 5. al. *vt ipsi tandem recedant.* cf. infra c. 11, 15. d) *sed insuper* s. *praeterea*, c. 20, 27. e) *iterabis, videbis*, i. e. iterum videbis alia flagitia. v. 13. cf. Gen. 26, 18. 1 Reg. 13, 33. f) S. abominationes *magnas prae dictis*. Sic v. 13. sf. v 15. quam en. comparationem hic & v. 13. studio non adhibitam esse, putat *Abarb.*

✠ 7. g) v. 14. 16. c. 40, 1. h) *ad ostium atrii interioris*, h. e. sec. *Lightf.* l. c. ad Orientalem portam, quae erat tum temporis frequentissima commeantibus, & in qua tunc sedebat *Magnum Synedrium.* cf. v. 3. i) *vbi vidi.* k) v. 2. 4. l) *foramen* ibi erat. Es. 11, 8. 2 Reg. 12, 10. in pariete vel muro Atrii. *Grotius* intelligit *fenestellam*, per quam viderit Propheta, quae intra cellas Leuitarum peragebantur. *Iunius:* Foramen illud antea caecum erat, vt vocant; non plane pertusum, sed ex parte solum.

מהם קרי

✠. 8. m) *Perfode* (8) c. 12, 5. *Munsterus:* Propheta iubetur per visionem foramen ampliare, donec homo velut per ostium ingredi posset. n) *& quum fodissem*, non in visione; sed plane, quasi res vere agerctur. o) quod obstructum fuit, atque aliunde secretior idololatris aditus; *Pradus.* Ostium hoc erat non templi, sed gazophylacii siue conclauis Sacerdotum vel Principum coll. v. 12. Ier. 35, 4. &c.

✠. 9. p) *Intra, ingredere.* q) *pessimas.*

✠. 10. r) *effigies reptilium* v. 3. Deut. 4, 17. 18. Rom. 1, 23. s) *abominationis* s. *abominabilium.* vid. Es. 66, 17. & cf. supra c. 5, 11. t) *idolorum* quasi *stercoreorum.* vid. not. c. 6, 4. Leu. 26, 30. & cf. Deut. 27, 15. u) Schm. *depictum quid.* al. *depictum* quodque *erat.* (4) c. 23, 14. Pingere tales formas in parietibus mos erat Troglodytarum, narrante Philastrio. *Grotius.* x) vt *vndique* ipsis occurrerent, quae superstitionem eorum accenderent. ✠. 11. y) *Et LXX. Viri.* Ipsius synedrii magni LXX. Adsessores, & Praeses illius *Iaazania*, qui ex officio, tanquam summi iudices, rem adeo detestabilem de medio tollere debuissent. Sic *Kimchi*, coll. Es. 3, 13. *Synedrium* enim *magnum* constabat 71. viris: quem numerum conficiebat Moses & LXX. Seniores ab eo electi, cum in deserto Deus hoc tribunal primum constitueret Num. 11, 16. 21. vid. *Lightf.* Chronol. p. 124. & in Descript. Templi p. 608 it. *Buxt.* Lex. Talm. p. 1513. Alii tamen alios 70. viros intelligunt. z) Hunc credibile est fuisse *Senatus* principem. Alii sunt, de quibus infra c. 11, 1. & 2 Reg. 25, 23. In Parenthesi autem lege haec verba usque ad בתוכם cum *Schmidio*, sec. accentus. a) forte idem 2 Reg. 22, 3. 10. vt notetur, filium a sensu patris & fratrum recessisse. *Cocc.* b) *coram illis* idolis & picturis v. 10. cf. Deut. 10, 8. c) *& quilibet* habebat c. 1, 9. c. 7, 16. d) *thuribulum suum.* (1) 2 Par. 26, 19 e) *& abundantia, multitudo.* (1) cf. tamen Zeph. 3, 10. & Ier. 32, 6. Ez. 35, 13. Ion. *columna.* f) Leu. 16, 13. *Suffitus* tam densus erat, vt videretur *nubes.* g) cf Apoc. 8, 4. *Cocceius:* non necesse est, hoc ita accipere, quasi vel reuera formis animalium thurificauerint (*et clara textus littera hoc postulare omnino videtur*, coll. c. 5, 11. Ier. 7, 30. c. 32, 34. &c.) vel soli illi, qui id reuera fecerunt, huius idololatriae rei fuerint. *Aegyptiorum* erat animalia omnis generis adorare. Populus Israeliticus eo tempore nitebatur ope Aegyptiorum, & ad illos spectabat tanquam conseruatores -- Hoc reuera nihil aliud est, quam honorem conseruationis populi Israelitici tribuere diis Aegyptiorum, & Deum accusare, tanquam desertorem terrae & populi sui &c. ✠. 12. h) vid. v. 6. 15. i) remoti a conspectu eorum, quibus sacra haec non placebant. cf. Deut. 27, 15. Iob. 24, 16. Ioh. 3, 20. & Praef. in Ierem. §. 7. *Grotius:* omnia enim cellarum illarum diligenter obstructa erant, vt nisi forato pariete, inspici nequirent. k) *quisque.* v. 11. l) *in conclauibus penetralibus.* m) *imaginis, effigiei suae*, h. e. sec. *Vatab.* egregie pictis. (6) Leu. 26, 1. Prou. 25, 11. Ps. 73, 7. n) cf. Ps. 14, 1. Es. 5, 18. o) cf. Es. 29, 15. Ps. 94, 7. Ps. 139, 12. Sir 23, 26. 27. seqq. p) c. 9, 9. q. d. non ergo nostra, sed Iehouae culpa sit, quod in alienum cultum tradimur; *Iunius.* Ita frenum potius mordent, quam resipiscunt. cf. Ier. 44, 17. 18. ✠. 13. q) vid. v. 6

✠ 6. נירם sine Mem. sub Mem 3. 6, 9. 30. 82, sic fu. 5. 20. 23.

✠. 7. *Spatium* praemittunt 3. 3. 6. 9. 10

14 אֲשֶׁר־הֵמָּה עֹשִׂים׃ וַיָּבֵא אֹתִי אֶל־פֶּתַח שַׁעַר בֵּית־
יְהוָה אֲשֶׁר אֶל־הַצָּפוֹנָה וְהִנֵּה־שָׁם הַנָּשִׁים יֹשְׁבוֹת
15 מְבַכּוֹת אֶת־הַתַּמּוּז׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי
הֲרָאִיתָ בֶן־אָדָם עוֹד תָּשׁוּב תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת
16 מֵאֵלֶּה׃ וַיָּבֵא אֹתִי אֶל־חֲצַר בֵּית־יְהוָה הַפְּנִימִית וְהִנֵּה־
פֶתַח הֵיכַל יְהוָה בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים
וַחֲמִשָּׁה אִישׁ אֲחֹרֵיהֶם אֶל־הֵיכַל יְהוָה וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה
17 וְהֵמָּה מִשְׁתַּחֲוִיתֶם קֵדְמָה לַשָּׁמֶשׁ׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ
בֶן־אָדָם הֲנָקֵל לְבֵית יְהוּדָה מֵעֲשׂוֹת אֶת־הַתּוֹעֵבוֹת
אֲשֶׁר עָשׂוּ־פֹה כִּי־מָלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ חָמָס וַיָּשֻׁבוּ
18 לְהַכְעִיסֵנִי וְהִנָּם שֹׁלְחִים אֶת־הַזְּמוֹרָה אֶל־אַפָּם׃ וְגַם־
אֲנִי אֶעֱשֶׂה בְחֵמָה לֹא־תָחוֹס עֵינִי וְלֹא אֶחְמֹל וְקָרְאוּ
בְאָזְנַי

℣. 14. r) *Deinde duxit me* v. 7. 16. s) ad *superiorem portam* septentrionalem. vid. not. v. 3. & 5. coll. c. 9, 2. t) *deplorantes.* Piel (2) Ier. 31, 15. u) Nom. idoli. (1) Quidam *Adonidem*, amasium Veneris, fuisse dicunt, quem dente apri occisum, vt fabulantur, quum quasi mortuum planxissent, mox reuiuiscentem cum gaudio receperit Venus. Feminæ ergo & viri libidinosi hoc planctu Venerem colebant, vt eam sibi propitiam redderent. Alii *Osiridem* esse putant, vicina voce *Ammuz* Herodoto & Plutarcho dictum, quem Aegyptii, Iudæis vicini, quotannis defleuerint variis & spurcis ritibus. Hunc cultum Iudæos in templum importasse, ibique sedisse ad res venereas, & publica lupanaria ibi habuisse cum pueris meritoriis; coll. 2 Reg. 23, 7. vbi vid. not. Ita *Pfeifferus* in Dub. vex. ex *Seldeno* aliisque existimat, & priorem sententiam cum hac conciliari posse, eundemque esse *Adonidem* & *Osiridem*, docet. Conf. etiam not. Deut. 26, 14. *Cocceius:* non debet mirum videri, *sacra Aegyptiorum* intrasse in Iudæam & Hierosolymam, & feminas Iudæas etiam ea didicisse. Quorum homines ambiunt amicitiam, quorum opibus & potentia nituntur, ad quos confugiunt, eorum religiones aut superstitiones & impietates non abominantur, sed dant iis locum --- Neque tantum mulieres illæ, sed sine dubio hac visione accusantur omnes, quorum cor respiciebat ad illas abominationes. Nihil tam stultum & ineptum est, ad quod homo, non sanctificatus a Deo, qui se non dignum iudicat vita æterna, per nequitiam & libidinem se non proiiciat. *Lutherus, Gusse-tius*, aliique *Bacchum* indicari volunt, lacrymis honorari solitum a suis cultoribus. Conf. not. Hos. 4, 8. 10.

℣. 15. x) v. 6. 12. y) v. 13. z) *maiores*, quippe in loco sacratiore admissæ. *Grot.* & *Iunius* vel potius ob ipsum illud immane flagitium v. 16. & 17. descriptum, quod omnem supergreditur profanitatem.

℣. 16. a) v. 7. 14. b) *interiores*, h. e. sacerdotum. cf. not. v. 3. & 1 Reg. 6, 36. c) ad *ostium* c. 10, 19. Gen. 18, 1. 10. c. 19, 11. &c. d) *inter vestibulum* s. *porticum*, vid. not. 1 Reg. 6, 3. e) sc. holocausti. cf. Ioel 2, 17. & aliam eiusmodi nefariam profanationem sanctissimi Ioel 2 Par. 24, 20. 21. Matt. 23, 35. f) c. 11, 1. Principes sc. populi, vel potius sacerdotes (quorum hic locus erat) h. e. sec. *Lightfooti* Chronol. p. 124. *capita* 24. classium sacerdotalium, *ipseque Pontifex* maximus, quorum erat Deo seruire ad altare, terga ei vertebant, & solem adorabant. g) *quorum posteriora* 1 Reg. 7, 25. erant versus Templum Dei; acsi ipsum ludibrio haberent, aut post tergum suum reiecissent. cf. 1 Reg. 14, 9. Probabile tamen non est, quod ex Talmudicis tradunt Iudæi, quasi versus Templum se denudauerint, & obscœnos flatus aut excrementa etiam emiserint. h) ipsique *incuruabant se.* Forma Chaldaico more composita ex *Participio* & *Verbo* vel Pronomine *plurali secundæ personæ*, cum occulta apostrophe; vt Propheta, de viginti quinque hominibus illis, quos viderat in visione, loquens, vna opera præsentes, ad quos visionem referebat, increparet, tanquam eiusdem sceleris reos. q. d. *incuruantes se erant, sicut etiam vos* ante illos *vos incuruastis.* cf. Zeph. 1, 5. i) *versus Orientem* c. 45, 7. more Chaldæorum & Persarum aliarumque gentium, quæ orientem solem adorabant; cum contra adytum & propitiatorium in templo esset versus Occidentem: quo ipso Deus populum suum a ceteris distinguere voluit, vt Israelitæ Deum adoraturi non Orientem, vt gentes, sed Occidentem spectarent. cf. *Abarb.* h. l. aliosque. Sic Daniel versus Ierusalem, non autem facie ad Orientem directa orabat, Dan. 6, 11. conf. 1 Reg. 8, 48. k) contra Deut. 17, 3. vbi vid. not. ℣. 17. l) vid. v. 6. m) *num leue est?* Niphal formæ נקל *Names.* cf. 1 Reg. 16, 31. 1 Sam. 18, 23. n) q. d. *ex eo, quod faciunt.* cf. Es. 49, 6. Cocceius: *an leue erat domui Iudæ præ, vt facerent?* q. d. an illas abominationes facere, tanti ipsis non est visum, nisi etiam hoc adderent? - Et solent ea esse coniuncta. Impietas persequitur pietatem; non vult enim a pietate damnari & pudefieri, & ignem suum, h. e. malam conscientiam in se exsufflari. o) S. *quod* insuper *implent*, vel *quod terram* sub Manasse & Amone *violentia impleuerunt.* cf. c. 7, 23. c. 9, 9. c. 28, 16. & Hab. 1, 2. Mich. 2, 2. c. 6, 12. p) *&* post inceptam vix sub Iosiæ emendationem *mox reuersi sunt* ad impietatem Neh. 9, 28. vid. Præf. in Ieremiam §. 7 seqq. q) *ad irritandum me* c. 16, 25. Ier. 11, 17. c. 32, 32. r) S. *En ergo illi* sunt mittentes, vel, *& ecce illi.* s) *mittunt* Iob. 5, 10. vel *& ipsi*, tanquam pessima vitis Es. 5, 1. seqq. *emittunt* aut *producunt.* Ez. 17, 6. 7. c. 31. 5. Ps. 80, 12. t) *palmitem.* (5) c. 15, 2. Num. 13, 23. Es. 17, 10. coll. Nah. 2, 3. u) Schm. *ad iram ipsorum.* q. d. lignum ad ignem. Ita *Lightf.* in Horis Hebr. ad Ioh. 15, 6. *Ecce mittunt palmitem* (syluestrem Ez. 15, 2.) *ad iram suam*, quam meruerunt, vt excandescat acrius. Sic etiam *Maii* Oecon. V. T. p. 1034. *Suffixum* igitur *passiue* sumendum pro ira Dei, quam in se accendebant. *Gussetius* tamen p. 251. *actiue* id accipit, h. m. *emittunt*, edunt, *ramum, ad iram suam* aduersus Deum & veros Prophetas ac fideles *exsequendam* coll. Es. 13, 3. Ceterum Masora notat, hic esse *Tikkun Sopherim* s. *adprobationem Scribarum*, qua Ezra & Collegæ ipsius lectionem huius textus dudum adprobauerint & stabiliuerint; ne quis temere cum sciolis nonnullis aliter hic legendum esse, aut scriptum fuisse, existimet. Talmudici enim, & qui eos sequuntur, inter quos etiam Grotius est, pro sua opinione, (quam ad v. 16. indicauimus) non solum זְמוֹרָה contra constantem eius significationem, *sonum musicum*, & ignominiæ caussa *ventris crepitum* hic notare volunt; sed pro אפם etiam אפי forte scriptum aut saltim intelligendum fuisse, suspicati sunt, quasi dixisset Dominus; posteriora illi mihi obuertunt, & *crepitum ventris ad nasum meum* emittunt. Aduersus tales argutias Tikkun Sopherim XVIII. Scripturæ loca munivit; de quibus cf. *Glassii* Phil. S. p. 51. seqq. ed. nov. & lectiones nostras Varr. ad Num. 12, 12. &c. ℣. 18. x) *Vnde etiam ego* per talionem iustissimam. y) *agam* cum iis *in furore* c. 23, 25. z) *Ios.* vt c. 5, 11. sic etiam c. 9, 10. a) c. 7, 4. 9. c. 9. 5.

℣. 15. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 20. 21. 22. 23. Reliqui non habent. ℣. 17. אפם Est *Tikkun Sopherim* sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Ps. 106, 20.

CAP. IX.

ט באזני קול גדול ולא אשמע אותם׃ ויקרא באזני קול
גדול לאמר קרבו פקדות העיר ואיש כלי משחתו בידו׃
2 והנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון אשר
מפנה צפונה ואיש כלי מפצו בידו ואיש אחד בתוכם
לבוש בדים וקסת הספר במתניו ויבאו ויעמדו אצל
3 מזבח הנחשת׃ וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל
הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית ויקרא אל
האיש הלבש הבדים אשר קסת הספר במתניו׃
4 ויאמר יהוה אלו עבר בתוך העיר בתוך ירושלם
והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים

b) cf. c. 11, 13. Gen. 39, 14. 1 Reg. 18, 27. 28. c) *tamen non audiam eos*; & orantibus vicissim tergum obvertam. cf. Es. 1, 15. Ier. 11, 11. Prov. 1, 28.

CAP. IX, 1. d) *Et mox clamauit* s. *pronunciauit* sc. idem, qui hactenus locutus, *Iehoua* v. 4. Deus Triunus, vel *Filius Dei*. Continet hoc caput sec. *Schmid.* vindictam diuinam de abominationibus Hierosolymitanorum, superiori cap. Prophetæ ostensis. Vbi I. habetur præparatio ad exercendam vindictam v. 1. 2. II. præcedanea piorum innocentium obsignatio v. 3. 4. III. ipsum vindictæ exercitium v. 5. 6. 7. IV. Intercessio prophetæ non accepta v. 8. seqq. e) *me audiente* v. 5. c. 10, 13. f) *voce magna*. c. 8, 18. Quæ vocis contentio indignationis diuinæ index, & tanquam celeusma erat ministris, iudicia Dei exsecuturis. g) *appropinquarunt* c. 11, 13. Aliis est *Imper. Piel.* vt Es. 41, 21. Sic Cocc. *Facite* s. *sinite, vt accedant*, quibus mandatæ sunt *visitationes*; subintell. אנשי. h) *visitationes*, i. e. iudicium ac pœnæ vrbis Hierosolymæ. cf. Ier. 10, 15. Hos. 9, 7. i) *idem vnicuique sit.* s. *quisque* habeat. c. 8, 11. k) *instrumentum perditionis ipsius*, (1) i. e. lethiferum seu destructorium, *quo perditurus* est ciues. ὁ. ἐξολοθρεύσεως. cf. Act. 3, 23. & 1 Sam. 25, 13

✱. 2. l) *Ecce itaque* c. 1, 4. m) *sex viri*, iræ diuinæ ministri & executores. *Grotio* Duces exercitus Nebucadnezaris, qui non solum (vt idem cum aliis conficit,) ex sex partibus vrbem oppugnarunt, sed totidem numero eam etiam occuparunt. vid. Ier. 40, 3. n) *ex via* s. *per viam*, c. 42, 2. c. 44. 3. o) *porta superioris*. vid. not. c. 8, 3. *Grotius*: erat hæc via inter se-

ptentrionem orientemque media, qui situs est gentis Chaldæorum ad Iudæam. *Abarb.* vt doceat, vnde hostes venturi sint. Conf. not. c. 1, 4. Ier. 1, 14. p) *respiciens* vel *obversa* est.

אליו קרי

Hoph. (2) Ier. 49, 8. q) conf. c. 8, 3. 5. 14. vbi Iudæi eadem parte idololatria peccasse memorantur. r) *destructionis, dissipationis ipsius* (1) cf. Ier. 51, 20. seqq. s) *sed vir vnus.* Munsterus: Sex erant vastatores, & vnus liberator. Sed quis ratione personæ vir iste fuerit, de eo dissentiunt interpretes. Nostratibus *Christus*, aliis *Spiritus S.* Grotio *Angelus*, Iudæis *Gabriel*, vt mox dicemus. t) *lineis vestibus indutus.* c. 10, 6. ὁ. ἐνδεδυκὼς ποδήρη (cf. Apoc. 1, 13.) ex lino tenuissimo, qualis erat Pontificis maximi Lev. 6, 3. c. 16, 4. 23. Idem habitus hic & Dan. 10, 5. & c. 12, 6. 7. datur Angelo, qui Pontifici maximo; ambo enim ministri Dei; *Grotius*. Talmudici vero in tract. *Ioma* c. 8. f. 77. & alibi de *Gabriele* intelligunt; quod *Raschi* ibid. & in comment. ad c. 10, 2. it. *Kimchi* ad h. l. calculo suo confirmat. Fuit autem sec. nostrates Interpp. potius *Christus ipse*, ceu *vnus* mediator & intercessor ac Saluator populi sui, 1 Tim. 2, 5. Angelus fœderis Mal. 3, 1. Princeps exercitus (angelorum) Domini Ios. 5, 14. Vnde ceteri sex angeli v. 5 ipsum sequi iubentur. Instrumenta etiam, quæ gerit, non, vt reliquorum, mortifera sunt, sed salutifera. vid. v. 4. Neque absonum est, Christum in vna visione variis figuris adumbrari, sicut & in sacrificiis præfiguratus fuit per sacerdotem, victimam, altare &c. Varia enim sunt Christi officia, quæ res vnica non potest adumbrare simul. Hoc igitur modo Christus, imago Dei inconspicui, eidem cum Patre & Spiritu S. insidet solio, idemque, qua homo est, (prout mysterium incarnationis hic præfiguratur) & Patre minor, mandata accipit & exsequitur. cf. *Iunium, Calouium* & *Maii* Oecon. &c. *Cocceio* tamen *vir* hic *indutus talarem* symbolice significat *Spiritum Dei*, fideles signantem (vid. not. v. 4.) & *vestis talaris* eos, quos Spiritus portat & sibi coniunctos habet, in quibus habitat & operatur, qui eius tanquam vestis sunt. Ita Sal. *van Till* ad Mal. 3, 16. Ipse Spiritus S. depingitur habens atramentarium ad renes suos. u) *& atramentarium* (3) v. 3. 11. quo vti solent *scribæ*. Ita *Schmidius* cum plerisque non male; etsi *Castellus* sine iustis rationibus id aptius reddi putat per *cingulum* vel *zonam*, cum LXX. *Arab.* & *Syro*, qui tamen etiam pro הסופר *Scribæ* vel *Scriptoris* atramentario vel cingulo, *sapphirinam* zonam aliene reddunt; vt etiam *Cocceius* in Lex. obseruauit. x) *in lumbis*, vel in altero lumborum *eius*. vide sis *Guffet.* p. 52. F. 4. y) *& ingrediebantur* atrium interius. z) *& stabant*, expectantes nutum & mandatum diuinum. a) holocaustorum 1 Reg. 8, 64. nempe sec. *Grotium*, vt qui multas Deo paraturi erant victimas. Ita enim appellari solent scelerati, de quibus Deus vult vltionem sumere, Es. 34, 6. Ier. 12, 3. c. 46, 10. Ez. 39, 17. At *Cocceius*: Datus fuit ipsis locus apud ipsum altare, quo typice fiebat peccati expiatio. Ex quo intelligimus, Deum hanc visitationem vrbis decreuisse, quod offerendo sacrificia irritassent Ipsum, & reatum cumulassent, non vero peccata sua expiassent, iustitiam (ex opere operato) quærentes in fusione sanguinis pecorum. ✱. 3. b) c. 10, 4. c) *sublata est*, tollebatur. Ex. 40, 36. 37. Num. 10, 11. d) *a Cherubis*, qui in adyto erant super propitiatorio; cf. *Lundium* p. 65. 66. al. super quibus gloria Domini tunc adparebat prophetæ, supr. c. 8, 4. e) *super quo* s. *quibus* fuerat antea. cf. Ps. 80, 2. f) recipiens se *ad limen* templi. c. 10, 4. 18. vt significaret se iam loco cessurum ob impietatem populi, & propius accederet ad ministros iudiciorum suorum, &, quasi pro tribunali sedens, mandaret, vt vrbem vastarent. g) v. 1. 4. h) c. 10, 2. 6 i) v. 2. 11. ✱. 4. k) vid. v. 1. l) *& signa.* (6) 1 Sam. 21, 14. m) *signum*; vnde occisores illi agnoscerent, quibus parcendum esset. (3) v. 6. Iob. 31, 35. Alii litteram ת frontibus ipsorum impressam existimant. Sic Vulg. *& signa Thau* Grotius: littera ת, vnde incipit vox תורה, significabat, illos fuisse legi addictos. ita etiam *Hieron.* ad h. l. quod tamen *Cocceio* friuolum videtur. Aliis est littera prima vocis תחיה *viues*. vid. Kimchi ad h. l. *Et vt ad nostra veniamus*, inquit Hieron. ad h. l. *antiquis Hebræorum litteris*, quibus vsq; hodie vtuntur *Samaritani*, extrema *Thau* litera *Crucis habet similitudinem* &c. Sic etiam alii ex Veteribus, inprimis *Origenes*: quorum vindicias aduersus *Scaligerum* nuper e numis Phœniciis suscepit Cl. *Rhenferd* in Periculo Phœnicio p. 5. & 6. Cf. præter Interpp. D. *Pfeifferi* Dub. Vex. ad h. l. n) *super frontes*. Ap. 7, 3. Ex. 28, 38. cf Ex. 12, 23. Serui in Oriente habebant in fronte nomen Domini sui, teste *Hesychio* in ἐστιγμένα, & *Cælio Rhodigino* 5. 31. vid. *Grotius* h. l. *Frontes* signat non *postes*, vt olim in Aegypto, quod hoc salutis beneficium non promiscue in familias, sed sigillatim in personas, & quidem electas, deriuari voluit; *Iunius*. Spiritus Dei facit, vt probi sint signati *in frontibus* suis, h. e. *vt nomen agni publice per confessionem præferant*, vt per confessionem omnis generis pateat ipsorum fides. Spiritus S. qui datus est fidelibus, est iis σφραγὶς & nota, qua Christus & Pater eius suos agnoscunt, & qua notatos, vt suos, conseruant. Qui aliud χάραγμα recipit, audiet: non noui te, non es meus, non geris signum meum & Patris mei; *Cocc.* o) *gementium*. c. 21, 11. 12. p) *& alte suspirantium*. Grauius est, quam præcedens *gemere* (4) c. 24, 17. c. 26. 15. *Ieremia, Baruch, Ebedmelech* & quicunque præterea Deum timebant, enotati sunt liberationis ergo. *Lightf.* l. c.

CAP. IX. ✱. 2. באים per *Tlischakt.* 3. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 28. 9. מדרך per *Tlischakt* 1. 2. sec. *Mas.* 1. quæ ad præced. vocem notat יא בטעמא פסק דסמ לתלישא *vndecies cum Psik prope Tlischam*. At per *Merca* 3. ✱. 4. תו sine *Dag.* 3. fu. 5. & sic in marg. 6. 9.

על כל־התועבות הנעשות בתוכה׃ ולאלה אמר ה
באזני עברו בעיר אחריו והכו על־תחס עיניכם ואל־
6 תחמלו׃ זקן בחור ובתולה וטף ונשים תהרגו
למשחית ועל־כל־איש אשר־עליו התו אל־תגשו
וממקדשי תחלו ויחלו באנשים הזקנים אשר לפני
7 הבית׃ ויאמר אליהם טמאו את־הבית ומלאו את־
8 החצרות חללים צאו ויצאו והכו בעיר׃ ויהי כהכותם
ונאשאר אני ואפלה על־פני ואזעק ואמר אהה אדני
יהוה המשחית אתה את כל־שארית ישראל בשפכך
9 את־חמתך על־ירושלם׃ ויאמר אלי עון בית־ישראל
ויהודה גדול במאד מאד ותמלא הארץ דמים והעיר
מלאה מטה כי אמרו עזב יהוה את־הארץ ואין יהוה
10 ראה׃ וגם אני לא־תחוס עיני ולא אחמל דרכם
11 בראשם נתתי׃ והנה האיש לבוש הבדים אשר הקסת
במתניו משיב דבר לאמר עשיתי כאשר צויתני׃

CAP. X.

1 ואראה והנה אל־הרקיע אשר על־ראש הכרבים כאבן
2 ספיר כמראה דמות כסא נראה עליהם׃ ויאמר אל־
האיש לבש הבדים ויאמר בא אל־בינות לגלגל אל־
תחת לכרוב ומלא חפניך גחלי־אש מבינות לכרבים
3 וזרק על־העיר ויבא לעיני׃ והכרבים עמדים מימין
לבית בבאו האיש והענן מלא את־החצר הפנימית׃

וירם

tiea ponitur pro prima, q. אל קרי, עינכם ק d. *& is, qui remansit, ego* ipse fui. subintell. אשר vt supra c. 7, 13. Ex. 4. 13. &c. *o*) supplicaturus Deo. cf. Num. 17, 10. Ios. 7, 6. &c. *p*) c. 11, 13. 1 Sam. 15, 11. *q*) c. 4, 14. c. 11, 13. *r*) *num perdens eris?* Gen. 18, 18. *s*) c. 11, 13. *t*) *dum totam effundis iram tuam*. c. 7, 8. c. 14, 19.

℣. 9. *u*) c. 4, 4. seqq. *x*) Gen. 4, 13. Thr. 4, 6. *y*) *in summo gradu* c. 16, 13. *z*) *nam plena est* c. 8, 17. *a*) Innocenter effusis c. 7, 23. c. 22, 2. Hos. 4, 2. *b*) *peruerso*. Sch. *deiecto*. (1) *partic. Hoph.* Ion. Michl. Ioph. Raschi & Kimchi: *peruersione iudicii*. Syr. *fraude*. cf. Deut. 27, 19.

ככל אשר קרי

℣. 5. *q*) Sex sc. occisoribus v. 2. *r*) scil. Deus v. 1. 4. *s*) cf. Ex. 32, 27. *t*) v. 10. c. 8, 18.

℣. 6. *u*) cf. 2 Par. 36, 17. Deut. 32, 25. *x*) Iud. 12, 21. *y*) *ad internecionem, perditionem* c. 5, 16. c. 21, 36. *z*) *sed contra*. *a*) vid. v. 4. *b*) sc. ad eum accedendum. 2 Sam. 1, 15. Ps. 91, 7. Non promittit Deus, fideles sub his Dei iudiciis ab omni molestia immunes fore; nam multi piorum & seruorum Dei magna subierunt incommoda; Daniel cum sociis & ipse Ezechiel abrepti, Ieremias in Aegyptum tractus &c. sed se custodem eorum fore, ne quid lethale accidat, vel saltem nihil, quod tandem non cedat in salutem. *c*) *& a sanctuario meo*, i. e. ab illis, qui in templo sunt, & grauius peccarunt. cf. 1 Pet. 4, 17. Ex quo loco simul colligitur, hoc non tantum ad primum templum & excidium a Chaldaeis illatum pertinere, sed etiam ad posteriora tempora, & signa longe post futurorum praebere. *Maius*. *d*) *incipite* Iud. 20, 31. *e*) *inceperunt ergo a viris*. *f*) vid. c. 8, 11.

℣. 7. *g*) *Contaminate, polluite* cadaueribus impiorum. cf. Num. 19, 11. *Kimchi*: interficite modo eos in templo, qui iam contaminauerunt illud idololatria sua. *h*) templum, non amplius sacrum, sed a Deo destitutum. *i*) *confossis*. c. 11, 19. *k*) S. deinde *exite*, sc. ex templo in vrbem. *l*) *exiuerunt ergo & percusserant* non signatos. cf. Ex. 12. 29. Apoc. 9, 4.

℣. 8 *m*) *cum illi omnes* sine discrimine *caderent* c. 32, 15 *n*) *& relictus essem*, vel q. d. *& relictus essem ego*, sc. cum signatis; vel solus signatus inter sacerdotes & seniores, qui tunc erant in templo *Grotius*. Cf. v. 4. vbi Vir ille iussus fuit signare aliquos in ciuitate, sed neminem in templo *Tertia persona praeteriti Niphal cum* א *epenthetico*

Am. 5, 12. *Cocc.* Lex. *declinatione*, seductione & apostasia a via iustitiae. conf. 1 Reg. 11, 9. Ef. 44, 20. *c*) vid. c. 8, 12. *d*) Ps. 94, 7. Ita fons omnium scelerum est negatio prouidentiae Dei. ℣. 10. *e*) *Ideo etiam ad me* quod attinet. *f*) v. 5. c. 8, 18. *g*) c. 5, 11. Zach. 11, 6. *h*) sed *viam eorum* c. 16, 43. 1 Reg. 8, 32. *i*) *dedi* in decreto meo, & certissime *dabo* in ipso euentu. ℣. 11. *k*) v. 2. c. 10, 2. *l*) v. 2. 3. *m*) *respondebat, responsum referebat* Gen. 37, 14. Num. 13, 26. *n*) cf. Luc. 14, 32. sic etiam Christus Patrem alloquitur Ioh. 17, 4. *o*) *secundum omne quod*, sec. *Kri*. vel sec. Ctibh, *quemadmodum*. CAP. X, 1. *p*) *Porro vidi*, in Spiritu S. & ecstasi c. 1, 1. c. 11, 24. *q*) c. 1, 4. *r*) *super*. c. 2, 10. c. 11, 11. *s*) *expanso* c. 1, 23. 25. 26. *t*) c. 1, 22. 25. *animalia* dicuntur c. 1, 5. *u*) vid. c. 1, 26. Ex. 24, 10. *x*) vid. c. 1, 26. Tres in hoc capite partes sunt sec. *S.* I. *Mandatum* de effundendo super vrbem igne v. 1-7. II. *Descriptio* Cherubinorum & rotarum v. 8-19. & III. Prophetae de iis *informatio* v. 20. seqq. ℣. 2. *y*) nempe sec. *Mai.* Oecon. p. 1034. Deus Pater solio insidens, ad Filium, cui potestatem dedit iudicii exequendi Ioh. 5, 27. Al. *Filius Dei*, throno insidens c. 1, 26. ad Spiritum S. vid. not. c. 9, 1. 2. *z*) de quo supra c. 9, 2. 11. *a*) *dixit inquam*. *b*) *veni ad interstitium, interuallum rotarum* v. 13. singularis collectiue pro plurali. *c*) *ad* locum, qui *subter*. 1 Reg. 8, 6. *d*) *pugillos tuos*. Ex. 9, 8. *e*) *prunis*. Nam *ignis* circumcirca vehiculum, h. e. Cherubinos, conspiciebatur c. 1, 4. 13. cf. Ps. 18, 9. *f*) *ex intermedio loco* rotarum Cherubicarum, quem constat visum esse Ezechieli igne plenum c. 1, 4. 13. *Cocc.* id significat 1) Spiritum Dei (vid. not. c. 9, 2.) effundere iram suam secundum postulationes Ecclesiae. 2) Eum venire in medium Ecclesiae (per animalia repraesentatae; vid. not. c. 1.) vt illud desiderium in ea excitet. Ita videmus, quos Ecclesia soluat & liget, & quomodo solutum & ligatum sit in coelis, quod Ecclesia soluit & ligat in terra, & quam benignus sit Deus, qui etiam sententias suas non exsequatur in hostes suos, nisi cum beneplacito Ecclesiae, & tanquam ex voto illius. *g*) *& sparge eas super vrbem*. cf. Ex. 9, 10. Symbolice significatur, Hierosolymam diuinis iudiciis consumendam. *h*) *intrauit ergo* *i*) me vidente v. 19. ℣. 3. *k*) Sch. *Cherubi enim* v. 1. Ceterum versum 3. 4. & 5. in parenthesi legit *Grotius*. *l*) *a dextro latere templi*, h. e. sec. Ion. *ad meridiem*, adeoque longissime ab illis locis septentrionalibus, vbi erant illae cellae & planctus de Thammuso. c. 8, 10. 14. Aliis tamen est *a parte domus aquilonari*, qua Babylon erat, vt significetur Chaldaeos eam deuastaturos. *m*) *cum intraret ille vir*. Kimchi similem constructionem confert Ex 2, 6. *n*) Ion. *& nubes caliginis*. sic v. 4. *Nubes*, quae, gloria Dei descendente de throno, *impleuit domum* v. 4. significat habitationem Dei in populo cum specie humili. *Cocc* *o*) *implebat*. cf. 1 Reg. 8. 10-13 *p*) *interius* s. sacerdotale. c. 8, 3. 16. c. 44, 17

℣. 5. אחרו *defect.* cum *Kri* ריו 2. 5. תחס sic *defect.* 1. 3. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ac *impr.* ad Gen. 45, 20. Alii *plene*. ℣. 8. ונאשאר Nun per *Sagol*. 5 & *Ber.* contra *Mas. Erff.* At *Schin* per nudum *Schua* 2. 3. 5 & *Mas. Erff.* ℣. 10. וגם per *Kadma* & *Makk.* 1. 5-9 11. 20. 21. 25. At וגם אני per *Sakeph* 2. 3. ℣. 11. כאשר ita cum *Cholem* (prout *Kri* poscit) 5. 22. Ceteri omittunt. CAP. X, ℣. 2. לגלגל per *Kam* 1. 2. sc. 5. sic v. 6. גחלי cum *Dag*. 1. 2. 3. 23. ℣. 3. את החצר sic 1. 2.

4 וירם כבוד יהוה מעל הכרוב על מפתן הבית וימלא
הבית את הענן והחצר מלאה את נגה כבוד יהוה
ה וקול כנפי הכרובים נשמע עד החצר החיצנה כקול
6 אל שדי בדברו: ויהי בצותו את האיש לבש הבדים
לאמר קח אש מבינות לגלגל מבינות לכרבים ויבא
7 ויעמד אצל האופן: וישלח הכרוב את ידו מבינות
לכרובים אל האש אשר בינות הכרבים וישא ויתן
8 אל חפני לבש הבדים ויקח ויצא: וירא לכרבים
9 תבנית יד אדם תחת כנפיהם: ואראה והנה ארבעה
אופנים אצל הכרובים אופן אחד אצל הכרוב אחד
ואופן אחד אצל הכרוב אחד ומראה האופנים כעין
י אבן תרשיש: ומראיהם דמות אחד לארבעתם
11 כאשר יהיה האופן בתוך האופן: בלכתם אל
ארבעת רבעיהם ילכו לא יסבו בלכתם כי המקום
12 אשר יפנה הראש אחריו ילכו לא יסבו בלכתם: וכל
בשרם וגבהם וידיהם וכנפיהם והאופנים מלאים עינים
13 סביב לארבעתם אופניהם: לאופנים להם קורא
14 הגלגל באזני: וארבעה פנים לאחד פני האחד פני

הכרוב

Ppp 5 סא ה

℣. 4 q) Sustulit autem se denuo, vel sustulerat se. v. 15. Gen. 7, 17. Repetitur enim hoc sec. Cocc. ex c. 9, 3. (vbi vide) additurque, quod est in hoc & sequenti versu. cf. not. c. 1, 12. r) v. 18. c. 1, 28. c. 9, 3. c. 43, 2. s) ad limen c. 9, 3. paulatim deserens Templum. t) & impleta est domus. u) ipsa nube c. 6, 9. 1 Reg. 7, 14. cf. Es. 6, 4. & supra c. 1, 4. x) sc. interius v. 3. y) impletum est splendore c. 1, 4. Es. 4, 5. Id Coccejo significat, quod, Sermone (τῷ Λόγῳ) habitante inter homines, visa est gloria eius, vt vnigeniti a Patre, in toto Israele. Ioh. 1, 14. Licet enim omnes Israelitæ non cognouerint Dominum gloriæ & gloriam Domini; tamen omnes audiuerunt verba eius, & viderunt aut cognouerunt facta & passiones eius. Quæ fuerunt radii gloriæ Dei, ex quibus fideles cognouerunt eum Filium Dei vivi. Grotio imago hæc Dei iudicia refert, & splendor claritatem in iudicando significat; nubes ingentes procellas aduersorum.

℣. 5. z) vid. c. 1, 24. a) c. 40, 17. 31. Apoc. 11, 2. Coccejus: Vox alarum audita ad atrium exterius, significat confessionem fidelium, qui Christum viderunt in carne, quæ in toto populo Iudaico famam ingentem & multos sermones concitauit. Alii intelligunt plausus angelorum, Christo applaudentium, eique promte inservientium. b) Ps. 29, 4. 5. i. e. quasi tonitru, vt Symmach. & Theodotion explicarunt, vid. supra c. 1, 24. c) cum loquitur. cf. Ex. 19, 16. 19. c. 20, 1. 18. 19.

℣. 6. d) Factum itaque est. Redit ad narrationem versu 1. & 2. inceptam; quod & recte obseruat Kimchi. e) cum praeciperet ille, throno insidens. f) Viro lineis induto v. 2. 7. c. 9, 2. g) ex intermedio rotarum v. 2. h) h. e. ex quadrato illo spatio, quod Cherubi inter se relinquebant v. 2. i) & abiret s. intravet hic. k) LXX. & Syr. iuxta rotas, in plur. cf. c. 1, 15.

℣. 7. l) Vnus Cherubinorum. m) v. 8. c. 1, 8. n) sumsitque. o) cf. Apoc. 15, 7. p) in pugilles. v. 2. q) v. 2. 6. c. 9, 3. r) qui accepit. s) nempe ad extimi atrii ambitum, prunas in vrbem (ex mandato Dei v. 2.) effusurus. cf. Apoc. 8, 5.

℣. 8 t) Visa enim est species. c. 8, 3. x) vid. v. 21. c. 1, 8. & cf. Dan. 5, 5. y) v. 21.

℣. 9. z) Vidi etiam. Visio hæc maximam partem conuenit (vid. v. 15.) cum visione capitis primi; vbi cf. notata per totum. Pauca hic addit Propheta, quæ supra nondum adfuerunt, breuiter nobis illustranda. a) c. 1, 15. 16. b) i. e. singulæ rotæ iuxta singulos Cherubim; tot erant rotæ, quot Cherubim. c) S. ad instar. vid not. c. 1, 4. d) vid. c. 1, 16. c. 28, 13. ℣. 10. e) Quod vero attinet ad aspectum earum v. 21. c. 1, 5. 13. 16. f) pares ac similes erant rotæ. g) quasi esset. vid. c. 1, 16. ℣. 11. h) Quando ibant illæ rotæ; vel sec. Sch. Cherubi. c. 1, 17. 21. i) Sch. ad quatuor quadraturas ipsarum. vid. c. 1, 8. 17. k) c. 1. 9 17. l) nam ad locum. m) quo spectabat. 1 Sam. 13, 17. 18. n) caput s. facies cuiusque, al. primus Cherub. Kimchi: Indicatur Cherub, quem tanquam caput sequebatur rota. o) post ipsum ibant. Erant autem priores & posteriores, vicibus, vt voluerunt Cherubini. Grot. p) v. 16. ℣. 12. q) Tota autem caro s. corpus eorum, sc. Cherubinorum. al. earum rotarum. cf. Gusset. p. 160 r) & dorsa eorum. Ps. 129, 3. al. & apsides rotarum c. 1, 18. s) v. 8. cf. not. c. 1, 6. t) i. e. species oculorum diffusæ erant per omnes horum animantium partes. Hoc ergo accessit viso illi, quod in cap. 1. habuimus, aut nunc exactius a Propheta obseruatum est. Grot. u) & ipsæ etiam rotæ v. 9. 13. x) plenæ erant oculis. cf. not. v. 20. & c. 1, 18 Apoc. 4, 6. y) quatuor, inquam, illis Cherubim erant ita rotæ eorum q. d. singulorum Cherubinorum rotæ singulæ plenæ erant oculis. al. per asynd. Quatuor illis Cherubis, & rotis eorum omnia oculis plena erant. al. in quatuor illis, sc. ipsis rotis eorum. Sic Kimchi & Raschi. De Cherubinis & rotis mixtim loquitur Propheta, quia erant quasi vnum quid, vnus quippe vtrisque spiritus v. 17. ℣. 13. z) Quod ad rotas attinet. cf. Gen. 31, 43. 1 Sam. 9, 20. a) ipsis acclamabatur, i. e. vt S. habet: Rotæ ipsæ vocabantur. Pyal (7) cf. Es. 48, 8. b) Galgal, h. e. rota valde volubilis. cf. c. 23, 24. c. 26, 10. Ps. 77, 19. Ps 83, 14. Cocc. hoc nomen non potest emphasi carere. Neque enim Spiritus voluit ludere vocabulis. Sine dubio apte per hoc intelligimus myriades sanctitatis (Deut. 33, 2. al. ministros verbi, vt ad c. 1. diximus) in toto mundo circumvallantes Ecclesiam. Ita intelligimus, iram Dei effundi in ciuitatem, iubilantibus omnibus angelis & destructionem ipsius adiuuantibus. c) c. 9, 1. ℣. 14. d) v. 21. c. 1, 6. Sic autem dispositi erant, vt, seu starent, seu mouerentur, quadratum veluti agmen efficerent. Vnius humana facies austrum respiciebat, alterius septentrionem, tertii orientem, quarti occidentem. - - Vel animo concipito, vnum facie humana Orientem respicere, alterum Occidentem facie aquilina, tertium Austrum facie leonina, quartum septentrionem facie vitulina &c. Lightf. l. c. p. 654. qui etiam quatuor capita singulis fuisse, existimat p. 652. cum Schm. vt mox dicemus. e) vnicuique Cherubo erant. f) facies vnius. i. e. sec. Kimch. facies prima de quatuor his faciebus; sic etiam secunda, tertia & quarta de quatuor faciebus istis. At Sch. primi, secundi &c. capitis. Piscator: Singulis istis animalibus h. l. tribuuntur singulæ facies, quum tamen singula habuerint quatuor tales facies (vti & dictio Atnachi docet h. l.) ita omnino postulante ratione itionis ipsorum v. 11. Sed hic ea tantum facies nominatim indicatur, quæ spectabat foras s. extrorsum; ex reliquis autem tribus faciebus vna spectabat ad dextram, altera ad sinistram, tertia ad tergum.

℣. 5. עד החצר ita 2. 3. ℣. 6. בצותו per Paschta 2. 3. ℣. 8. יד per Maz. 3. 6. 9. 10-12 - 16 20. 22. 23. sic su. 5. ℣. 9. אופן per Kam. 2. 6. 9. 20. 23. si su. 5. ואופן per Kam. 1. 2. 3. 6. 9. 23. ℣. 10 האופן per Kam. 1. 2. 3. 5. - 9. 16. 20. 23. ℣. 12. וגביהם plene 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10 12. 13. ℣. 13. לאופנים Ita cum Atnach & Tiphcha 1. 2. 7. 12. 15. 16. 24. sic sc. 5. sec. Mas. 1. h. l. & impr. ad Num. 28, 26. הגלגל per Kam. 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20.

הַכְּרוּב וּפְנֵי הַשֵּׁנִי פְּנֵי אָדָם וְהַשְּׁלִישִׁי פְּנֵי אַרְיֵה וְהָרְבִיעִי
פְּנֵי־נָשֶׁר׃ וַיֵּרֹמּוּ הַכְּרוּבִים הִיא הַחַיָּה אֲשֶׁר רָאִיתִי טו
בִּנְהַר־כְּבָר׃ וּבְלֶכֶת הַכְּרוּבִים יֵלְכוּ הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם 16
וּבִשְׂאֵת הַכְּרוּבִים אֶת־כַּנְפֵיהֶם לָרוּם מֵעַל הָאָרֶץ לֹא־
יִסַּבּוּ הָאוֹפַנִּים גַּם־הֵם מֵאֶצְלָם׃ בְּעָמְדָם יַעֲמֹדוּ וּבְרוֹמָם 17
יֵרוֹמּוּ אוֹתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּהֶם׃ וַיֵּצֵא כְּבוֹד יְהוָה מֵעַל 18
מִפְתַּן הַבָּיִת וַיַּעֲמֹד עַל־הַכְּרוּבִים׃ וַיִּשְׂאוּ הַכְּרוּבִים אֶת־ 19
כַּנְפֵיהֶם וַיֵּרוֹמּוּ מִן־הָאָרֶץ לְעֵינַי בְּצֵאתָם וְהָאוֹפַנִּים
לְעֻמָּתָם וַיַּעֲמֹד פֶּתַח שַׁעַר בֵּית־יְהוָה הַקַּדְמוֹנִי וּכְבוֹד
אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה׃ הִיא הַחַיָּה אֲשֶׁר כ
רָאִיתִי תַּחַת אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בִּנְהַר כְּבָר וָאֵדַע כִּי כְרוּבִים
הֵמָּה׃ אַרְבָּעָה אַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָד וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם 21
לְאֶחָד וּדְמוּת יְדֵי אָדָם תַּחַת כַּנְפֵיהֶם׃ וּדְמוּת פְּנֵיהֶם 22
הֵמָּה הַפָּנִים אֲשֶׁר רָאִיתִי עַל־נְהַר־כְּבָר מַרְאֵיהֶם
Cap. XI, וְאוֹתָם אִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ׃ וַתִּשָּׂא אֹתִי רוּחַ יא
וַתָּבֵא

✠. 19. *f*) v. 16. c. 11, 22. *g*) S. *& submonerunt se* &c. v. 15. 17. *h*) vid. v. 2. *i*) *dum exibant*, ex templo, ad cuius dextrum latus initio viderat illos v. 3. *Kimchi*. *k*) *iuxta illos* c. 1, 20. 21. c. 11, 22. *l*) *Sic stetit* animal l. vnusquisque Cherubinorum, collectiue. vid. v. 2. Singulari vtitur, quia instar vnius stabant. *Kimchi*. cf. not. c. 1, 7. 20. *m*) iuxta *ostium* c. 8, 16. *n*) *porta* sc. atrii exterioris s. populi. *o*) *domus Domini* s. templi, quod situm erat in parte orientali vrbis Hierosolymæ, eique oppositus mons Oliueti. *p*) *orientalis* c. 11, 1. *Grot.* vt templum plane desertum a diuina tutela intelligeretur. At *Coccejus*: Quod dicitur gloria cum animalibus stetisse in aditu simul vrbis & templi, postquam gloria Dei in throno collocata fuit, id significat, quod post Christi ascensionem in cælum non prius in atrium, in quo stabant Israelitæ, veniendum sit, sed quod Christus & Ecclesia eius statim inueniatur in propatulo, obuius gentibus, vndiquaque adfluentibus, sine templo manufacto. Reperitur, inquam, gloria Dei Israelis super animalibus, h. e. vocatis electis fidelibus, neque opus est, eam quæri alibi. *q*) *sursum*. c. 1, 11. 22. 26. Ita vero ægre & lente deserit domum suam Dominus, diuersas faciens stationes. cf. not. v. 4. ✠. 20. *r*) *Hoc*, inquam, *est illud* ipsum *animal* v. 15. *s*) v. 15. 22. *t*) Filio Dei, quem similem homini dixerat c. 1, 26. estque Deus Israelis. *u*) c. 1, 3. *x*) *intellexi autem* certo ac distincte. cf. Ier. 32, 8. Ioh. 19, 35. *y*) quod *illi* essent *Cherubini*, h. e. quod illa animalia idem significauerint, quod Cherubini in templo & super arca (quorum forma ipsi, vtpote sacerdoti c. 1, 3. notissima erat.) Quæ obseruatio hunc habet vsum, Deum non habitare proprie inter Cherubinos ex auro factos, sed inter Cherubinos, qui sunt ζῶα, qui habent in se vitam, oculos, quibus vident lucem veritatis & ignem charitatis, & eas virtutes, quæ per quatuor animalia, tanquam emblema, significantur, fructum charitatis & vitæ Dei in ipsis; Deum adesse illis, qui ipsum glorificant; Habere templum, in quo habitet, etiamsi domus illa ex materia manibus hominum structa, diruatur.. Ex his m. intelligere est, quemadmodum animalia hæc respondent Cherubinis; ita eum, qui in throno sedet, respondere hilasterio, & arcæ; Eum esse ἱλαστήριον προτεθειμένον, *propitiatorium publice propositum*, non in adyto inclusum, ad quod accedere possint omnes in fide sanguinis ipsius Rom. 3, 25. -- Hæc tam diligenter inculcata omnia eo pertinent, vt Israelitæ cogitationem suam & fiduciam abducerent a materiali templo & elementis mundi, & quærerent Deum in Christo, & regnum Dei per fidem Christi in se erigerent, neque contristarentur nimium, quum audirent, templum illud destructum & profanatum iri &c. *Cocc.* ✠. 21. *z*) *Quaterna* facies *vnicuique* erant, vt dictum est v. 14. *a*) *& quatuor etiam alæ*; quarum binis volabant, binis inferiora tegebant. c. 1, 6. *b*) cf. v. 7. 8. & vid. not. c. 1, 8. sæpe id reperit Propheta, vt populus, sine templo victurus, templi mysteria pro templo haberet, & sic ad fœdus multo melius pararetur. *Grot.* cf. etiam not. c. 3, 11. ✠. 22. *c*) *Et* quod ad *similitudinem* s. formam *facierum ipsorum* attinet. *d*) *ipsæ erant facies* *e*) v. 15. 20. *f*) quoad *aspectus illorum & ipsos*. q. d. non tantum *aspectu*, sed & *re ipsa* eadem prorsus erant, quæ vidi in hac secunda visione, cum his, quæ vidi in prima illa visione. Sic *Kimchi*: *ipsa etiam* facies & *aspectus* earum erant sicut facies, quas vidi &c. *g*) *ad oppositam* sibi plagam c. 1, 9. 12. CAP. XI, 1. *h*) Schm. *Postea sustulit me* v. 24. c. 3, 12. 14. c. 8, 3. At *Grotius*: Rectius, inquit, *eleuarat*, i. e. suspensum me tenuerat, coll. c. 8, 16, vt ibi dicta h. l. repetat Propheta, & sermonem ad conuertendas res maiores interruptum hic continuet. Eodem tendit *Kimchi*. Nam & secund. *Glassium* quatuor hæc capita 8. 9. 10. & 11. vnam prophetæ visionem describunt, & quatuor eius partes constituunt. De quibus videsis *Philol. S.* p. 455. seq. *Continuatur itaque hoc capite & ad finem deducitur visio Hierosolymis Prophetæ ostensa*: vbi occurrit I. *Prophetia* contra impios principes v. 1 -- 12. II. Eiusdem *confirmatio*, & Prophetæ *intercessio* non admissa v. 13 -- 16. III. *Promissio* diuina de reductione, & conuersione reliquiarum per Christum v. 17 -- 21. IV. Visionis huius *finis*, & Prophetæ in Babyloniam reductio, ac de visione facta relatio v. 22. seqq.

g) *facies Cherubi*, pro quo est facies *Bouis* c. 1, 10. vbi vide notata. Facies *hominis*, *leonis* & *aquilæ* æque erant facies Cherubi ac facies *iuuenci*. Videtur itaque huius adpellationis hæc esse ratio, quod, cum summus sacerdos ingressus Adytum ad Arcam accederet, Cherubinus, qui erat ad eius dextram, ad quam facilius respicere poterat, quam ad sinistram, obuersam ad ipsum habebat faciem *iuuenci* &c. inquit Lightfootus l. c. p. 652. seq. *h*) S. sc. *capitis*. *i*) vid. c. 1, 10.

✠. 15. *k*) *Sustulerunt quoque se* v. 17. cf. c. 1, 19 seqq. it. ad verbum Es. 33, 10. *l*) h. e. *animal* s. *animalia* v. 20. conf. not. c. 1, 20. *m*) v. 20, 22. *n*) *iuxta fluuium Chebar* c. 1, 1. c. 43, 3.

✠. 16. *o*) *Quando ergo ibant*. *p*) *iuxta illos* c. 1, 19. *q*) *& quando attollebant* v. 19. *r*) *ad se attolendum* v. 4. ὁ. τοῦ μετεωρίζεσθαι. sic v. 17. 19. cf. Luc. 12, 29. *s*) v. 11. *t*) *ab iis*, q. d. *ab apud ipsos* 1 Sam. 17, 30. sed semper illos comitabantur & pariter attollebantur.

✠. 17. *u*) *Cum stabant illi*, hæ quoque *stabant* c. 1, 21. 24. 25. *x*) *& cum illi attollerent se* v. 15. *y*) *sustulerunt se* hæ. v. 15. 19. Num. 17, 10. *z*) cum illis. cf. c. 3, 1. c. 3, 23. 27. *a*) *Vat.* Erat maximus consensus inter rotas & animalia; agebantur enim eodem spiritu diuino. vid. c. 1, 20.

✠. 18. *b*) *Tum porro abiit*. S. *Cum itaque exiuit*. *c*) v. 4. cf. c. 11, 23. *d*) ad quod descenderat a Cherubinis propitiatorii. vid. v. 4. c. 9, 3. c. 46, 2. *e*) np. super quatuor illis animalibus. *Grot.* vt de deportatione decerneret. *Coccejus*: Adscensio gloriæ Dei (de limine domus

mus in thronum) est *adscensio Filii Dei in thronum suum*. Adscensionem Christi in cœlum sequitur exporrectio alarum (v 19.) h. e. fidelis voluntas membrorum Christi, vt Christi regnum extollatur & proferatur, cum promptitudine progrediendi cum ipso, vt aues, quæ ad prouolandum se comparant, alas extendunt. Cum fidelibus etiam angeli abeunt.

✠. 19. וּכְבוֹד אֱלֹהֵי ita 2. 3. sic su. 5. ✠. 20. בִּנְהַר per *Makk*. 2. 7. 8. 13. sic sc. 5.

ותבא אתי אל־שער בית־יהוה הקדמוני הפונה קדימה
והנה בפתח השער עשרים וחמשה איש ואראה
בתוכם את־יאזניה בן־עזר ואת־פלטיהו בן־בניהו
שרי העם׃
2 ויאמר אלי בן־אדם אלה האנשים החשבים און
3 והיעצים עצת־רע בעיר הזאת׃ האמרים לא בקרוב
4 בנות בתים היא הסיר ואנחנו הבשר׃ לכן הנבא
ה עליהם הנבא בן־אדם׃ ותפל עלי רוח יהוה ויאמר אלי
אמר כה־אמר יהוה כן אמרתם בית ישראל ומעלות
6 רוחכם אני ידעתיה׃ הרביתם חלליכם בעיר הזאת
7 ומלאתם חוצתיה חלל׃ לכן כה־אמר אדני יהוה
חלליכם אשר שמתם בתוכה המה הבשר והיא הסיר
8 ואתכם הוציא מתוכה׃ חרב יראתם וחרב אביא עליכם
9 נאם אדני יהוה׃ והוצאתי אתכם מתוכה ונתתי אתכם
י ביד־זרים ועשיתי בכם שפטים׃ בחרב תפלו על־גבול
ישראל

i) *& deduxit* c. 8, 3. k) de qua c. 10, 19. l) *spectantem versus Orientem* c. 44, 1. m) *vbi ecce!* c. 1, 4. n) *Raschio* iidem, qui supra c. 8, 16. o) alius erat c. 8, 11. ex nomine parentis. p) qui morte sua veritatem huius prophetiæ confirmabat. v. 13. Hi duo nominantur, forte quod Ezechieli noti erant, non æque ceteri. q) præcipuæ dignitatis viri, quorum consiliis Rex Zedekias vtebatur v. 2.

℣. 2. r) *Tum dixit Dominus* (vt suppl. LXX.) insidens Cherubinis. c. 10, 19. s) *hi sunt illi viri.* t) *qui cogitant vanitatem* ὁ. μάταια. Mich. 2, 1. quæ perversæ ipsorum cogitationes exprimuntur seq. v. 3. u) *& qui consulunt*, & Regi aliisque suggerunt. 2 Par. 22, 4. x) *consilium malitiæ* plenum Ps. 1, 1. nempe perseuerandi in obstinatione animi sui aduersus omnes Ieremiæ conciones & monita Dni. cf. Præf. in Ierem. §. 11. 12. 13.

℣. 3. y) *Dicunt* enim præfracte. cf. c. 8, 12. Zeph. 1, 12. z) *Nonne in propinquo* vel prope *est, ædificare domos?* Ita cum S. aliisque interrogatiue, (cf. 2 Sam. 23, 5. Hos. 4, 14. &c.) accipimus & in oppositione ad illud, quod supra per Prophetam dixerat Deus c. 7, 7. 8. q. d. *non est prope*; sed procul abest vrbis destructio, quam Ieremias & Ezechiel minantur, coll. c. 21, 27. Mat. 24, 48. a) cf. Gen. 11, 4. Es. 22, 12. Al. *Non prope vrbem ædificare oportet* suburbanas *domos*, ne eis Chaldæus velut instrumentis abutatur, & tanquam coquus cremiis hanc ollam feruefaciat. Consilium militare, vt videmus in locis, obsidionem metuentibus, circumstantia ædificia subrui. b) *hæc* enim vrbs Ierusalem v. 6. *olla* est. v. 7. 11. c. 24, 3. cf. Ier. 1, 13. c) *& nos caro.* Sicut igitur caro, quæ coquitur, manet in olla, donec perfecte elixetur; ita & nos in vrbe manebimus, eique potius immoriemur, quam vt deditionem Chaldæis faciamus. Metuebant enim periuri homines gladium & vindictam Babyloniorum v. 8. *Maius* vero Oec. *V. T.* p. 1035. seq. ita: Cogitabant, sanctam illam *vrbem* esse quasi *lebetem*, in qua *sanctæ carnes*, (sacrificiorum) coquantur, & se sanctum populum, Deo consecratum & addictum, imo sacram carnem. Deum igitur & vrbem & se conseruaturum, cum ibi focum, ignem & ollam habeat. ℣. 4. d) *propheta contra illos*; *propheta* inquam. Repetitio emphatica, vt Es. 40, 1. Dan. 10, 19. ℣. 5. e) *Cecidit igitur* &c. vid. c. 8, 1. f) *Spiritus S.* per prophetiæ donum, antea acceptum, nunc renouandum. Ion. *Spiritus prophetiæ a coram Domino.* vt c. 1, 3. c. 3, 14. g) Schm. *bene.* Kimchi: *veritatem* dixistis hoc prouerbio s. figurata loquutione -- non tamen de vobismet ipsis, neque prout vos cogitastis -- sc. vos non migraturos esse ex Hierosolymis in captiuitatem &c. cf. Ex. 10, 29. Num. 27, 7. h) *& ascensiones*, i. e. cogitationes. cf. c. 14, 3. i) c. 20, 32. k) *scio vnamquamque earum* s. *singulas.* cf. Deut. 31, 21. Hos. 5, 3. Ps. 139, 2. & Ioh. 2, 25. ℣. 6. l) *Multiplicastis* (c. 24, 10.) *cæsos vestros*, v. 7. plurimos occidistis, dolo & iniquis iudiciis; vrbs plena est cædibus iniustis; non ergo potestis non metuere gladium vindicem v. 8. *Coccejus:* Innuit illorum cogitationes v. 2. 3. procedere ex mala conscientia & furore ad omnia flagitia committendum. -- Neque hic tantum de cædibus & persecutione piorum cogitandum est, sed etiam *de animarum perditione.* Nam principes populi, iidem magistri & doctores Ecclesiæ esse debebant. Qui cum non docerent, Deum cognoscere & amare, ac venereri & colere, caussa fuerunt, vt multa millia morerentur in peccatis suis. m) cf. c. 7, 23. c. 8, 13. c. 9, 9. n) instar hostium aut truculentarum bestiarum. cf. c. 30, 11. c. 19, 3. seqq. & Præf. in Ierem. §. 8. 9. ℣. 7. o) v. 6. Prophetæ & viri sancti, quos ob seueras ipsorum comminationes interfecistis; tum etiam alii. p) cf. c. 24, 7. q) *hi*, inquam sunt, quibus, ceu *carni*, hæc vrbs fuit qs. pro lebete; vobis non erit. r) *ipsa vero* olla erit v. 3. s) *vos autem*, in locis remotis miserrime vexandos. t) *educendo* sc. *educam* v. 9. sic LXX. & Syrus. Ion. *transmigrare faciam.* al. *educet* sc. hostis. cf. not. Leu. 6, 7. Iud. 7, 19. &c. ℣. 8. u) sc. Chaldæorum. x) *timuistis* magis, quam me & verbum meum. *Raschi:* vnde miserunt in Aegyptum ad auxilium (impetrandum) coll. c. 17, 15. *Coccejus:* Conscientia vestra vobis dictat, vos dignos esse, contra quos gladius veniat, (vid. not. v. 3. 6.) ita fiet. Vos non timetis, nisi eos, qui corpus possunt occidere; Deum vero, qui & corpus & animam potest in gehennam coniicere, non timetis. Igitur vtrumque vobis eueniet. Peccata vestra non remittentur vobis, donec moriamini Es. 22, 14. y) *ideo gladium adducam* c. 6, 3. c. 14, 17. ipsum illum, quem timuistis; neque eripiet vos Rex Aegypti. *Kimchi.* z) Sigillum comminationis. v. 21. cf. Es. 1, 20. 24. Hos. 11, 11. ℣. 9. a) *Educam, inquam, vos*; v 8. nec fiet, quod cogitastis, vt in vrbe maneatis, donec moriamini. *Kimchi.* b) *e medio eius.* sc. vrbis vestræ. cf Mich. 2, 10. c) Es. 1, 7. Ier. 30, 8. qui ipsi *alieni* viuunt a cultu veri Dei. cf. Eph. 2, 12. d) *vt faciam.* e) *iudicia* & iustas pœnas c. 5, 10. 15. c. 16, 41. ℣. 10. f) *Gladio* ergo illo *cadetis.* v. 8. c. 5, 12. g) *in termino Israelis* v. 11. h. e. in Ribla, in terra Chamath. 2 Reg. 25, 18 -- 21. Ier. 52, 9. 10. 11. *Chamath* autem est terminus Israelis, coll. 1 Reg. 8, 65. *Kimchi.*

CAP. XI. ℣. 2. רע per *Pat.* 1. 2. item 6. 9. in textu, & 10. 20. sic su. 5. ℣. 6. הרביתם per *Chirek* 6. 9. 20 & in marg. 2. contra *Mas. impr.* ac Erff. ומלאתים ita cum *Iod*, ac nota יתיר י 7. 8. 11. 12. 15 -- 19. 21. *Ber. & Orientales*, secund. *Mas. impr.* At sine י eo ceteri & *Occidentales.* ℣. 7. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5. 7. 8. 21. אשר per, *Makk.* 1. 2. 3. sic su. 5. הוציא Pro eo אוציא 3. & in marg. 6. 9 sic su. 1. contra *Mas.* 1. 3. ל׳ דסביר אוציא.

11 ישראל אשפוט אתכם וידעתם כי־אני יהוה׃ היא
לא־תהיה לכם לסיר ואתם תהיו בתוכה לבשר אל־
12 גבול ישראל אשפט אתכם׃ וידעתם כי־אני יהוה אשר
בחקי לא הלכתם ומשפטי לא עשיתם וכמשפטי הגוים
13 אשר סביבותיכם עשיתם׃ ויהי כהנבאי ופלטיהו
בן־בניה מת ואפל על־פני ואזעק קול־גדול ואמר אהה
אדני יהוה כלה אתה עשה את שארית ישראל׃
14 ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם אחיך אחיך
טו אנשי גאלתך וכל־בית ישראל כלה אשר אמרו להם
ישבי ירושלם רחקו מעל יהוה לנו היא נתנה הארץ
16 למורשה׃ לכן אמר כה אמר אדני יהוה כי
הרחקתים בגוים וכי הפיצותים בארצות ואהי להם
17 למקדש מעט בארצות אשר־באו שם׃ לכן
אמר

v. 15. i) sc. *sunt illi, quibus*, s. de *quibus* (Gen. 20, 13.) fastuose dicunt. k) *cives Hieros.* c. 33, 19. *qui manserunt Hierosolymis*, fratribus captiuis importune insultantes. *Cocceius*: non modo *cives Hierosolymitani*, sed maxime *principes* populi, *senatores* supremæ curiæ, quorum erat, vindicare veritatem & falsam de Deo sententiam damnare & eliminare ex populo. De illis igitur dicit, quod & ipsi recesserint a Iehoua, & non-recedentibus ab eo, sed cum Iehoua facientibus, dicant; *recedite*. Hic (ergo) versus ostendit *corruptionem doctrinæ & iudicii in Israele.* cf. Ioh. 9, 22. l) *procul estote* s. facessite c. 8, 6. Es. 54, 14. indigni enim fuistis, qui hic loci habitaretis. m) *a Iehoua* & templo ac terra ipsius. cf. Ion. 1, 3. Ion. *a timore Domini.* n) *nobis* enim *hæc data est terra.* *Vatablus*, quasi dicerent: illi quidem eiiciendi erant ab hac terra sancta, quod reprobi essent; nos vero hic perpetuo mansuri. En spiritum Pharisaicum Luc. 18, 11. 12. cui Christus occurrit Luc. 13, 2. seqq. cf. Ier 21, 13. *Cocceius* ita παραφράζει: Nos qui sedemus iudices in terra, sine dubio heredes sumus & verus Israel. Nobiscum igitur sentire debetis, si vultis hereditatis esse participes. Et nostrum regnum perpetuum est. Ille, quem vos Iehouam dicitis, non est vnus ex nobis, nec heres terræ; relinquite igitur illum (Christum); Sed lapis, quem reprobant Architecti, fit ἀκρογωνιαῖος s. caput anguli Ps. 118, 22. cf. Es. 66, 5. o) *in possessionem hereditariam* c. 25, 4. 10. Ex. 6, 8. ℣. 16. p) *Propterea*, quia ita ipsis insultant. q) *quod* quidem, vel *quum*. Schm. *omnino*. r) *elongauerim, procul eiecerim eos.* Ier. 27, 9. cum Iechonia deportatos. s) *& quod dispersorim ipsos.* Deut. 4, 27. c. 28, 64. c. 30, 3. t) c. 6, 8. c. 12, 15. u) *sed ipse futurus sim*, vel *ero tamen*. Al. quia *tamen factus sum - ideo colligam eos* v. 17. x) cf. Ps. 90, 1. & quod tandem futurum in Hierosolymis supernis Apoc. 21, 22. y) *in sanctuarium* Es. 8, 14. Ier. 17, 12. Quo ipso docet, se per inhabitationem suam in ipsis eos sanctificare & sanctificaturum. Nam inhabitatio Dei in tabernaculo, quod posuerat in medio Israelis, significat habitationem diuinitatis in Christo & carne eius, & in eis, qui sunt ipsius, tum in cælo, tum in terra. Fideles, qui in captiuitatem abducti sunt, audiuerunt verba Dei etiam in captiuitate, & Spiritum Dei docentem habuerunt in medio sui, & accesserunt corde ad Christum, & eum habuerunt pro vero sanctuario, neque putauerunt, a se per abductionem a materiali sanctuario aliud, quam pignus externum, ablatum esse, & communionem cum multis fidelibus, & habitationem in ea terra, ad quam Dominus venturus erat &c. *Cocceius.* z) *paucitatis* i. e. *paucorum* illorum; quos non deseram, sed adero illis, & exaudiam preces illorum, vt olim exaudire solebam in templo illo magno. *Cocceius*: significatur, Deum aliquibus *paucis* in captiuitate daturum esse conuersionem ad se ex corde, vt promissum Deut. 30, 8. *Paucitas* hæc opponitur multis, de quibus Es. 53, 12. Rom. 8, 29. Sensus emphaticus est, q. d. Hi sunt Israelitarum primi, quibus extiti sanctuarium (illi enim sine sanctuario terrestri a me sanctificantur & ad me accedunt) & quidem *sanctuarium non cum numeroso populo*, neque eo collecto in vnum; sed ita, vt pauci hic, pauci illic ad me accedant, & ego accedam ad paucos illos hic illic. *Ideo colligam eos*, & in medio illorum *fiam sanctuarium plurimorum*, h. e. primo ipsorum & filiorum ipsorum ex omnibus tribubus collectorum, & denique omnium gentium. Es. 66, 23. Quod sanctuarium Ezechiel describit in ænigmate c. 40. seqq. Quia vero למקדש non est formæ constructæ, ideo vertunt alii, *pauluper*, exiguo captiuitatis tempore, duraturæ duntaxat 70. annos coll. Hos. 1, 4. Ps. 8, 6. Al. cum LXX *sanctuarium paruum*; per adpositionem (est enim מעט proprie substantiuum) & antithesin inter splendorem visibilis templi, & gratiam Dei coram mundo quasi occultam in ipsis, coll. Col 3, 3. vid. simil. constr. Esr. 9, 8. Neh. 2, 12. Solent tamen etiam absoluta coniungi cum alio substantiuo, *subintellecto constructo* in statu regiminis. cf. not. c. 40, 15. 38. Iud 18, 14. Hos. 14, 3.

h) *iudicabo vos extractos & eiectos ex vrbe vestra.* cf. c. 7, 27. c. 21, 35. i) *vt agnoscatis.* v. 12. c. 6, 7. 13. &c.

℣. 11. k) *Illa itaque.* l) v. 3. m) *& vos non eritis*, vt habent *Syrus* & LXX. in MS. Alex. Nam *negatio repetenda* ex præced. vel præf. *Vau* in ואתם caussaliter s. euentualiter sumendum: *vt vos sitis* conf. not. Deut. 33, 6. & Es. 23, 4. c. 28, 27. n) sed *iuxta*, vel *super* termino. c. 10, 1. c. 16, 25. Ies. 5, 3. *Glass.* p. 1207. *in terminum* Israelis disiectos. o) vid. v. 10.

℣. 12. p) *Vt cognoscatis* v. 10. c. 12, 16. 20. q) *qui* non ambul. vel *cuius* in statutis &c. r) c. 5, 7. c. 20, 13. s) *sed* potius *sec.* impios *mores gentium.* cf. not. c. 5, 7. & 2 Reg. 17, 33.

℣. 13. t) *Factum a. est.* u) *dum ego prophetassem* c. 37, 7. x) *tum Pelatias*, de quo v. 1 y) repente *mortuus est*, in præcedentis prophetiæ sigillum & præsagium futuræ calamitatis. cf. Act. 5, 5 z) c. 9, 8. a) c. 8, 18. b) c. 9, 8. c) num *consummationem*, consumtionem omnimodam? Es. 10, 23. conf. Num. 17, 11, subintellecto *He interrogatiuo*, vt Gen. 27, 24. 1 Sam. 30, 8. &c. *Grot.* itane omnes vis perdere, vt istum Pelatiam? d) *reliquias Israelis* Ier. 6, 9. & sic cessabit etiam promissio patribus de CHRISTO facta? cf. Ier. 31, 20. 21.

℣. 14. e) *Sed factum est* ad informationem & solatium meum.

℣. 15. f) *fratres, fratres*, inquam, *tui*, & quoad carnem Rom. 9, 3. & quoad spiritum etiam filii Patriarcharum, vnum in cælis Patrem tecum habentes. g) S. *viri cognationis tuæ*, i. e. consanguinei seu cognati tui. conf. Leu. 25, 25. Ruth 2, 3. sqq. h) *imo vniuersa domus Israelis tota* c. 20, 40. quotquot sc. in exilium demigrarunt, mihi tamen per resipiscentiam & fidem adhærescunt.

V. 16.

℣. 13. ואזעק קול Ita 2. 8. ℣. 15. כלה cum *Kri* כלו 1. 2. & *Mas. Erf.* ℣. 16 כה per *Makk.* 2. 3. 7. 8. 10 13. 14. 20 12. הפיצותים per *Chatepħ.* 2. 3. & in marg. 6. 9: מעט per *Kam.* 1. 2. 3. 6 9. 20. 23. sic fe. 5. sec *Mas.* 2. & *Erf* at praeter impr 2 Sam. 12, 8.

17 אמר כה־אמר אדני יהוה וקבצתי אתכם מן־העמים
ואספתי אתכם מן־הארצות אשר נפצותם בהם ונתתי
18 לכם את־אדמת ישראל: ובאו־שמה והסירו את־כל־
19 שקוציה ואת־כל־תועבתיה ממנה: ונתתי להם לב
אחד ורוח חדשה אתן בקרבכם והסרתי לב האבן
כ מבשרם ונתתי להם לב בשר: למען בחקתי ילכו ואת־
משפטי ישמרו ועשו אתם והיו־לי לעם ואני אהיה להם
21 לאלהים: ואל־לב שקוציהם ותועבותיהם לבם הלך
22 דרכם בראשם נתתי נאם אדני יהוה: וישאו הכרובים
את־כנפיהם והאופנים לעמתם וכבוד אלהי־ישראל
עליהם

℣. 17. a) *Ideo congregabo vos*; cum politice e Babyl. captiuitate, tum spiritualiter Ioh. 11, 52. De connexione huius cum praeced. versu vid. not. ad v. 15. *Cocceius*: Omnes Israelitae, qui vnquam in captiuitatem deducti fuerunt, edicto Cyri acceperunt libertatem redeundi in terram patrum suorum. Neque tantum redierunt, qui primo reducti sunt cum Zorobabele, sed quicunque voluerunt ex omnibus tribubus. Et inter tribus non fuit tum dissidium, vt tempore Ierobeami primi extitit. Omnes idem sanctuarium terrestre adierunt, partim in fide, partim vtcunque; omnes *Iudaei* adpellati sunt. Omnes paruerunt Senatui, Hierosolymis residenti, vbicunque habitarent. Et haec est *collectio*, quod facti sint vnus populus. cf. tn. not. v. 19. & c. 6, 8. Ier. 23, 3. c. 31, 10. c. 33, 6. Zach. 8, 8. 13. Zeph. 3, 17. b) cf. Mich. 4, 6. c) cf. Ier. 30, 18. d) *in quas dispersi estis*. v. 16. c. 20, 34. 41. e) tibi & fratribus tuis, ac consanguineis, & toti domui Israel v. 15--Non quod viuente Ezechiele id futurum esset, aut viuentibus plerisque illis, qui in captiuitatem abducti erāt; sed quod tamen partim illud Deus facere incepturus esset, viuis adhuc quibusdam in Babyloniam abductis (Daniel enim vixit adhuc sub Cyro) partim piorum ceteris & filiis eorum id Deus esset praestiturus. *Cocceius*.

℣. 18. f) *Tum venient eo*, filii sc. & superstites ex vobis. Aliquando loquitur in secunda persona, aliquando in tertia. vid. v. 19. *Venit eo Sarebabel* cum comitibus suis, & *Esdra* cum suis, & *Nehemias*, & quotquot deinde, vbi libertate sua, eo habitatum concesserunt; vel etiam, quum alibi habitarent; ad festa, cum potuerunt, profecti sunt. vt factum, quum effunderetur Spiritus S. in Pentecoste Act. 2. *Cocceius*. g) 1 Reg. 15, 12. h) *omnia*, non vnum tantum, aut alterum, vt 2 Reg. 3, 2. Ier. 4, 1. i) *detestanda idola*, quae inueterant & ipsi, & gentes post ipsos, v. 21. k) c. 7, 20. *Grotius*: Viuent sine idololatria, praeeuntibus viris egregiis Esdra, Nehemia, Zorobabele &c. *Cocceius*: Populum reformare coeperunt Esdras & Nehemias; sed Maccabaeus & fratres eius ex tota terra omnia idola sustulerunt, immo etiam vicinas gentes subegerunt, & coegerunt circumcisionem accipere, & recusantes exciderunt. ℣. 19. l) *Dabo enim illis*. *Clarius* ad v. 15. obseruat, Ezechielem *ex liberatione terrena* assurgere more prophetico in illam generalem & *spiritualem*, quae facta est per Seruatorem Christum. Coincidit autem haec promissio cum ea, quae est c. 36, 26. Deut. 30, 6. Ier. 23, 3. c. 24, 7. &c. vid. plura apud *Cocc.* m) i. e. *concordiam* Act. 4, 32. vel *cor vnice in me directum* vt non sint δίψυχοι Iac. 1, 8. c. 4, 8. 1 Reg. 18, 21. sed magna *animorum consensione* quaerant Deum, & coalescant in vnitatem corporis Christi, h. e. Ecclesiae, cf. c. 36, 26. Ier. 31, 33. c. 32, 39. Zeph. 3, 9. n) c. 36, 26. cf. Ps. 51, 12. Spiritum Christi, mentem nouam, nouum hominem &c. 2 Cor. 5, 17. *Cocceius*: *Spiritus nouus* significat alium animi habitum; vt non amplius timerent & tristarentur, aut sitirent atque esurirent salutis exhibitionem; sed laetarentur--etiam in adflictionibus & in ipsa morte; non starent ad sanctuarium terrestre, vt serui; sed prope accederent, ad petendum maxima Dei promissa, quae etiam in hoc seculo Ecclesiae sunt danda---filii Dei fierent---neque quaererent domum manu factam, & vrbem non manentem; sed regnum inconcussum, & vrbem, fundamenta habentem, ac patriam coelestem tantum, quaererent. &c. o) cf. Zeph. 3, 11. p) *cor lapideum*, durum, intractabile, stupidum & indocile. c. 36, 26. quale erat non tantum malitiosi Pharaonis Ex. 7, 13. 22. sed etiam Israelitarum, & omnium hominum ex naturali corruptione. Ion. *frangam cor impium, quod erat durum sicut lapis*. q) *ex carne*, i. e. *ex corpore ipsorum*. cf. Num. 16, 22. Es. 10, 18. Ps. 16, 9. Iob. 6, 12. *Caluinus*: Crasse loquitur, vt conformet se ad captum rudis & barbari populi. Deus h. l. haud dubie contumaciae damnat omnes mortales. Neque enim de paucis hic agitur, quorum natura ab aliis differat, sed de Israelitis, quos tanquam speculum nobis proponit, vt sciamus, quales simus, vbi ab eo relicti sequimur proprios affectus. r) *cor carneum*, i. e. molle, flexibile, aptum recipiendae disciplinae, vt possit ei inscribi doctrina Christi. 2 Cor. 3, 3. Ion. *cor timens coram me, vt faciant beneplacitum meum*. Ceterum *impletum hoc est ex parte* post reditum ex Babylone, cum Iudaei haberent aliam mentem & alios mores, quam antea, & idololatria, a qua olim diuelli non poterant, illis odiosissima facta esset; *plene autem* sub Euangelio CHRISTI. Conf. *Cocc.* ad v. 20. ℣. 20. s) *Vt in statutis meis ambulent*; veritatem regenerationis suae ipso effectu & fructu demonstrantes. c. 36, 27. Leu. 26, 3. *Cocceius*: Non potest hic non intelligi *lex Domini*, de qua promittitur Ier. 31, 33. *quod eam positurus esset in medio omnium, & scripturus in cordibus*; *praeceptum*, quod Moses Deut. 30, 11-14. dicit, esse *propinquum in corde* & ore. Quod Paulus Rom. 10, 6--10. interpretatur *praeceptum fidei*. Non opus est hic quaerere de praeceptis, quae sunt legis placitorum, carnalibus, impotentibus & inutilibus, vt Paulus loquitur--Nam ea non sunt omnis temporis, si opus externum spectes; sed si veritatem & nucleum, & rem eorum spectes, continentur in praecepto fidei & charitatis. &c. cf. Rom. 8, 1-4. Luc. 1, 74. 75. t) c. 14. 11. *Cocceius*: non dicitur: ero illis *in regem & dominum*, qui praecepta grauia imperet, qui opus imponat, qui oneret, iugo premat, tributum exigat, delasset, in seruitutem redigat, & suae voluptatis & vtilitatis caussa molestiam subire cogat populum, sed *in Deum*, qui nullo indiget, qui (tantum) glorificari vult, vt potens, bonus, rectus, & amari, vt verum & solum bonum, & qui sibi desponsat populum suum, vt sponsam suam, per fidem. Hos. 2, 22. Adhibetur hic illud nomen, quo Deus omnem bonitatem suam complexus est in promissione Gen. 17, 7. cf. Leu. 26, 12. 2 Cor. 6, 16. ℣. 21. w) Schm. *Verum iam iuxta cor & desiderium*. cf. 1 Sam. 13, 14. Ier. 3, 15. x) *detestationum & abominationum suarum*, h. e. sec. ea, quae idolis suis grata esse putant, Ion. *post cultum idolorum suorum*. vid. v. 18. *Cocceius* tamen hic per *detestationes & abominationes* intelligit non tam *imagines*, quae cor non habent, quam diabolum & homines, doctrinas daemoniorum loquentes; qui ipsis videbantur esse Prophetae, & verbum Dei loqui. y) i. e. *animus* & inclinatio *eorum* Iud. 5, 9. c. 9, 3. 2 Sam. 15, 13. Neh. 3, 38. *cor ipsorum* rebelle & refractarium Ier. 5, 21. 23. Al. vt *Vulg. Syr.* &c. per ellipsin relatiui constructionem hic incipiunt, h. m. *Quarum autem cor* post cor s. lubitum detestationum & abominationum suarum *ambulat*, quales tum fuerunt pleriq; Hierosolymitani, v. 15. *illorum viam* &c. z) S. *abit*; sc. a me. vel ambulat. cf. c. 33, 31. Iob. 31, 7. a) S. ideo *viam illorum*. Ion. *vindictam viarum suarum*. cf. Ier. 23, 12. Prou. 1, 31. b) c. 9, 10. c. 16, 43. c. 22, 31. *Cocceius*: Hoc primo in eos, qui Hierosolymis adhuc erant, dicitur--sed praeterea etiam in illos, qui olim non accepturi erant cor vnum & animum nouum. c) vid. v. 8. ℣. 22. d) S. *Hic sustulerunt* &c. c. 10, 19. e) c. 1, 20. 21. f) v. 23.

℣. 18. ובאו־ ita cum *Makk.* & *Tiphcha* 5. 24. & *Ber.* sec. *Mas.* Num 28, 26. At ceteri *Makk.* omittunt. ℣. 19. Pro אחד hab. חדש 6. 9. in marg. sic sc. in textu 1. בקרבכם Pro eo hab. בקרבם 1. 2. sic sc. 3. 5. & sic in marg. 6, 9. מבשרם Pro eo hab. מבשרכם 6. 9. in marg. sic sc. 3. 5.

23 עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה׃ וַיַּעַל כְּבוֹד יְהוָה מֵעַל תּוֹךְ הָעִיר
24 וַיַּעֲמֹד עַל־הָהָר אֲשֶׁר מִקֶּדֶם לָעִיר׃ וְרוּחַ נְשָׂאַתְנִי
וַתְּבִאֵנִי כַשְׂדִּימָה אֶל־הַגּוֹלָה בַּמַּרְאֶה בְּרוּחַ אֱלֹהִים
25 וַיַּעַל מֵעָלַי הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי׃ וָאֲדַבֵּר אֶל־הַגּוֹלָה
אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר הֶרְאָנִי׃

CAP. XII. יב

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם
2 בְּתוֹךְ בֵּית־הַמֶּרִי אַתָּה יֹשֵׁב אֲשֶׁר עֵינַיִם לָהֶם לִרְאוֹת וְלֹא
רָאוּ אָזְנַיִם לָהֶם לִשְׁמֹעַ וְלֹא שָׁמֵעוּ כִּי בֵּית מְרִי הֵם׃
3 וְאַתָּה בֶן־אָדָם עֲשֵׂה לְךָ כְּלֵי גוֹלָה וּגְלֵה
יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם וְגָלִיתָ מִמְּקוֹמְךָ אֶל־מָקוֹם אַחֵר לְעֵינֵיהֶם
4 אוּלַי יִרְאוּ כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה׃ וְהוֹצֵאתָ כֵלֶיךָ כִּכְלֵי גוֹלָה
יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם וְאַתָּה תֵּצֵא בָעֶרֶב לְעֵינֵיהֶם כְּמוֹצָאֵי
5 ה גּוֹלָה׃ לְעֵינֵיהֶם חֲתָר־לְךָ בַקִּיר וְהוֹצֵאתָ בּוֹ׃ לְעֵינֵיהֶם
6 עַל־כָּתֵף תִּשָּׂא בַּעֲלָטָה תוֹצִיא פָּנֶיךָ תְכַסֶּה וְלֹא תִרְאֶה
אֶת־

24. c. 1, 1. c. 13, 4. tum, vt horum compesceret fremitus, quia tædebat eos miseriæ suæ, ideoque indignabantur, quod obsecuti essent Prophetis, Ieremiæ præsertim, dedendo se Chaldæis; tum, vt eos consolationibus leuaret atque erigeret, spe certa melioris gloriæ templi, vbique sanctioris, sicque fidem illorum confirmaret. u) omnia verba s. res omnes. x) Neque enim simplex fuerat sermo, sed vestitus externis & visibilibus symbolis. cf. Ier. 24, 1. c. 38, 21. Am. 7, 1. 4. CAP. XII, ℣. 1. y) *Porro factum est.* &c. Postquam nimirum Dominus gloriam suam ex Hierosolymis remouerat c. 11. nunc, vt penitius captiuitatis cogitationem infigeret animis Iudæorum, & fortius constringeret contumaces, *I. typo transportatæ supellectilis*, & eius explicatione, significat Zedekiæ fugam nocturnam, captiuitatem, excæcationem, & Iudæorum abductionem ac dispersionem v. 1--16. *II.* altero typo, *panis cum trepidatione comedendi*, calamitates ante deportationem euenturas, famem, sitim, solicitudinem v. 17--20. *III. Iudicia diuina* contra irrisores & procrastinatores *breui ventura* iterum v. 21--25. iterumque v. 26. seqq. prænunciat ac confirmat. ℣. 2. z) np. inter Iudæos in Babylonia, qui videntes Hierosolymam superstitem, nec credentes eam perituram, dolebant, quod se Chaldæis dedissent, & Hierosolymitanis dissuadebant, ne se dederent. & ipsi reuerti volebant, si possent. cf. Ier. 29, 21. 24. seqq. & Præf. in Ier. §. 5. a) v. 9. c. 2, 5. 6. c. 3, 16. b) *Cocceius:* Synecdoche ea est. Nam Ezechiel & fratres eius, & contribules, & omnes in omnibus tribubus, quibus reliqui dicebant: recedite a Iehoua c. 11, 15. excipi debent, vt habitantes cum Ezechiele *in medio domus inobedientiæ.* Sed hi longe minima pars populi erant. c) vid. Es. 6, 9. 10. c. 41, 18. Ier. 5, 21. c. 6, 10. Matt. 13, 14. 15. d) np. cum obsequio & fide; quia ex pernicacia non considerant, quid factu opus sit, vt np. credant & pœniteat ipsos. e) v. 3. c. 2, 4. Fons cœcitatis est proteruia, per quam lux diuina non admittitur. cf. Ioh. 12, 40. 2 Cor. 4, 4. ℣. 3. f) *Tu ergo.* g) *fac*, compara tibi *vasa migrationis*, necessaria demigraturo, collige sarcinas tuas. cf. Ier. 46, 19. Mat. 10, 9. 10. h) & migra *interdiu*, claro die v. 3. 7. *Raschi:* de die in diem, duobus tribusue diebus. i) *spectantibus ipsis* v. 4. 6. k) *forte* enim Ier. 26, 3. c. 36, 3. 7. *videbunt* & mouebuntur his signis, vt intelligant, quomodo puniturus sim Hierosolymitanos. l) v. 2. S. *quod.* al. *nam domus rebellionis illi*, quippe contemnentes verbum Dei, & frustra credentes Pseudoprophetis, dicentibus, melius fore iis, qui Hierosolymæ remanserant, quam captiuis. ℣. 4. m) *Educes itaque.* v. 5. Præmittes sarcinas tuas, dum adhuc dies est, ipse vesperi secuturus. n) v. 3. 7. *Kimchi:* cum sacco in humeris & baculo in manibus. o) S. *exibis* cum illis vasis. p) vt præfigures fugam Regis Zedekiæ nocturnam. 2 Reg. 25, 4. q) *iuxta exitus* Num. 33, 2. *migrationis*; sicut illi, *quibus fuga in exilium est abeundum* v. 7. 11. c. 11, 25. *Vatablus:* fortasse habitum demigrantis significat; q. d. tu egredieris mœstus & indignabundus. sic Kimchi. cf. v. 6. 12.
℣. 5. r) Nimirum *in conspectu eorum* v. 4. 6. *effode* v. 7. c. 8, 8. s) *in pariete* domus tuæ; quæ significabit Hierosolymam. t) v. 4. *vt efferas* vasa l. supellectilem tuam *per illum* parietem perfossum. Quod significabat, Sedekiam per ostium horti regii, qs. per angustum muri foramen fugiturum, & Iudæos non libere, sed furtim egressuros & subrepturos se e conspectu hostis, per latebras, & in noctis caligine.
℣. 6. u) Deinde *in conspectu ipsorum* v. 4. 5. c. 4, 12. x) v. 7. 12. Es. 49, 22 y) *Syr.* addit: *sarcinam*, al. ad victum necessaria. z) *in caligine* (4) v. 7. 12. Gen. 15, 17. Nam noctu exiit Sedekias Ier. 39, 4. c. 52, 7. a) instar illorum, qui, pudore affecti, videri nolunt nec cognosci; cf. 2 Sam. 15, 30. vt sic repræsentes confusionem & excæcationem Sedekiæ, cum duceretur in Babyloniam. *Kimchi* confert Ier. 9, 18. b) vt np. Deut. 23, 15.

g) c. 10, 19. 20.
℣. 23. h) Deserens ita & abdicans templum & totum locum. cf. Hos. 5, 15. c. 9, 12. i) v. 22. cf. c. 10, 18. k) *Grot:* ad exercenda iudicia ex illo loco, vnde maxima vis telorum hostilium in vrbem erat peruentura. l) i. e. vt expresse habet *Ion. Raschi & Kimchi*, super *montem oliueti*; vt inde peracto suo opere, in cælum remigraret; ex quo monte & Christus spectauit vrbem euertendam, clademque eius prædixit, & in cælum receptus est (cf. Matt. 28, 16. coll. 2 Sam. 15, 30. Act. 1, 12.) nouum exspectans templum, nouamque Hierosolymam: de quibus infra c. 40. seqq. m) Zach. 14, 4. *Grot* Sic & Christus ex eo monte in regiam suam adscendit, iudicia in Iudæos exercitusus. De reditu Schechinæ cf. c. 43, 2.
℣. 24. n) S. *Spiritus autem sustulit* me v. 1. c. 3, 14. o) *&* *reduxit me in Chaldæam.* Per ecstasin antea sibi videbatur abductus ad Hierosolymitanos, adeoque nunc reductus ad captiuos in Chaldæa. c. 1, 1. 3. p) i. e. in ecstasi, faciente Spiritu Dei. cf. Apoc. 1, 10. q) *eique* ita *adscendit*, cessauit & disparuit. cf. Gen. 17, 22. c. 35, 13. Act. 10, 16. *Iunius:* *ascendendi* verbo elegantissime docet, visionem hanc cælestem esse, diuinitusque oblatam, & propterea a Deo per modum ascensionis (vt ita loquamur) receptam esse, vt eo amplius confirmaretur de rei totius veritate. *Kimchi:* tunc ascendit (discessit) a me Spiritus Prophetiæ, & dedit mihi potestatem loquendi, coll. c. 3, 27. r) c. 1, 1.
℣. 25. s) *Iunius* Explicauit illis totum consilium Dei, quod & visione & sermone perceperat. t) *ad captiuos* v. 24.

℣. 24. ותבואני sic per *Vau*, cum *Kri*, 1. 2. & *Mas. Eff.* ℣. 25. הראני per *chirek* s. in marg. CAP. XII, ℣. 2. ואזנים cum præf. *Vau* s. qui tamen in marg. sic habet: במסורת אזנים ומסור עליו ז׳. ℣. 6. בעלטה Per *Kam.* 7. 8. 11. 15--19. 21. & *Bsr.*

7 את־הארץ כי־מופת נתתיך לבית ישראל׃ ואעש כן
כאשר צויתי כלי הוצאתי ככלי גולה יומם ובערב
חתרתי־לי בקיר ביד בעלטה הוצאתי על־כתף נשאתי
8 לעיניהם׃ ויהי דבר־יהוה אלי בבקר לאמר׃
9 בן־אדם הלא אמרו אליך בית ישראל בית המרי מה
י אתה עשה׃ אמר אליהם כה אמר אדני יהוה הנשיא
המשא הזה בירושלם וכל־בית ישראל אשר־המה
11 בתוכם׃ אמר אני מופתכם כאשר עשיתי כן יעשה
12 להם בגולה בשבי ילכו׃ והנשיא אשר־בתוכם אל־
כתף ישא בעלטה ויצא בקיר יחתרו להוציא בו פניו
יכסה יען אשר לא־יראה לעין הוא את־הארץ׃
13 ופרשתי את־רשתי עליו ונתפש במצודתי והבאתי
אתו בבלה ארץ כשדים ואותה לא־יראה ושם ימות׃
14 וכל אשר סביבתיו עזרה וכל־אגפיו אזרה לכל־רוח
טו וחרב אריק אחריהם׃ וידעו כי־אני יהוה בהפיצי אותם
16 בגוים וזריתי אותם בארצות׃ והותרתי מהם אנשי
מספר מחרב מרעב ומדבר למען יספרו את־כל־
תועבותיהם

c) *terram hanc Babylonicam*, in qua viuis; sicut eam ob cæcitatem, quæ velatis oculis adumbratur, visurus non est Rex Sedekias; *Grotius*, coll. v. 12. vbi cf. not. d) *prodigium* i *portentum*, imaginem & speculum rerum futurarum. v. 9. 11. c. 24, 24. Es. 8, 18. Ps. 71, 7. Zach. 3, 8. *Grot.* tuis factis ostendere volo, quid Iudæis sit euenturum, præsertim autem Regi, vt sequitur. *Coccejus*: *Portentum* hic non notat miraculum, sed tantum *rem non vulgarem & insolentem*, quæ excitaret ad cogitandum de re alia.

ꝟ. 7. e) *Feci igitur sic*, licet non nescius, rem hanc multis contumeliis & sannis fore expositam. f) *iussus eram* c. 24, 18. g) vid. v. 4. h) v. 5. 12. i) *meis ipsius manibus*, ac si dicat, *manibus* pedibusque; ad innuendam summam festinationem. *Kimchi*: non instrumentis ferreis --- ne audiretur vox (strepitus) ipsius --- Sic Zedekias & Principes ipsius &c. k) v. 6. 12. l) v. 6. Es. 46, 7. m) v. 6. 2 Sam. 4, 4.

ꝟ. 8. n) *Deinde factum ist.* o) altero *mane.* c. 24, 18. c. 33, 22.

ꝟ. 9. p) *Nonne dixerunt*, admiratione tuarum actionum ducti? cf. v. 3. 6. Ita quidem omnino quæsiuerunt, coll. c. 24, 19. non tn. serio, nec discendi caussa, sed per ludibrium & contemtum. Hebræi interrogant etiam, quando res est in confesso. cf. Deut. 11, 30. & not. Ios. 1, 9. q) v. 2. 25. r) Ier. 23, 33. Ex. 12, 26. Gen. 26, 10.

ꝟ. 10. s) *Dic ergo ad ipsos*, licet non serio rogantes. t) S. *Princeps est prophetia hac*, h. e. *Principis est*. v. 12. vel *ad Principem* s. Regem Zedekiam *spectat*. cf. c. 7, 27. 2 Reg. 25, 4. Raschi: *super*, s. contra Regem Zedekiam: ego ostendo propheciam hanc onerosam. u) *prophetia hæc onerosa*, s. dictum hoc vaticinium. cf. 2 Reg. 9, 25. Es. 13, 1. c. 30, 6. At Syrus: *Maximus* (inter vos) *portabit sarcinam eiusmodi.* x) *& super*, i. ad *omnes Israelitas*. y) sc. Hierosolymitanorum. *Israelem*, vocat Iudæos quoslibet, speciatim eos, qui e decem tribubus Iudæis commixti

עזרו קרי

erant, quia Hierosolymam, tq. in asylum confugerant.

ꝟ. 11. z) *Porro dic.* a) *Ego sum signum* s. *prodigium vestrum*. v. 6. c. 24, 24. vobis, Israelitis præsentibus, portendo, quæ fratribus vestris Hierosolymæ relictis, euentura sunt. b) *in exilium* c. 25, 3. Ier. 29, 16. Ὀ. ἐν μετοικεσίᾳ. Mat. 1, 11. c) *& in captiuitatem*. c. 30, 17. Ier. 22, 22. Asyndeton emph.

ꝟ. 12. d) *Princeps autem*. v. 10. e) *super* (c. 6, 13.) *humero*. v. 6. f) sc. vasa, vel vestes v. 6. vt homo fugiens, qui imponit vestes suas humeris suis ad abeundum cito & cum festinatione. *Kimchi*. g) *in tenebris* v. 6. vel *cum tenebræ erunt*, *tum exibit*. sc. acceenatus. cf. 2 Reg. 25, 4. Ier. 39, 4. c. 52, 7. h) v. 7. i) Ion. *ad educendum eum per illam*. vid. v. 5. k) *propterea vt*. Ion. præmittit: *quia peccauit ipse*, *oculos ipsius effodiens* &c. ita vltimum membrum citat Kimchi ex *Ionathane*; in quo tamen, prout habetur in Polyglottis & Buxtorfii Bibliis, non comparet. l) *non videat*, v. 13. ex pudore & dolore, vid. not. v. 6. cui velamento mox succedet grauius quid; excæcatio scil. oculorum. Ier. 39, 7. Ὀ. *vt non adspiciatur oculo*, *& ipse terram non videbit*. m) *oculo*. Schmidius: *ad oculum*. cf. 1 Sam. 16, 7. n) *terram hanc* Chaldæorum. cf. not. v. 6. At *Coccejus*: *terram*, quæ est data hæreditas populo, quam, sedentes Hierosolymis dicebant sibi datam esse hæreditatem c. 11, 15. quam contaminauerant sua inobedientia & violentia. Coactus est seipsum indignum testari, qui videret terram, quæ dicebatur terra Dei.

ꝟ. 13. o) *Expandam enim qs. rete meum* c. 19, 8. c. 32, 3. Es. 19, 8. p) *vt capiatur* c. 17, 20. Chaldæorum arte & industria; præclusa omni elabendi occasione. cf. 2 Reg. 25, 5. Ier. 39, 5. c. 52, 8. q) *in reti meo*, quod ego tq. Iudex, ipsis immittam. cf. Coh. 9, 12. *Coccejus*: quod Ὀ. συγκυρήσαι & forte fortuna fieri videtur, id Deus dirigit; a quo & sortis iudicium Prou. 16, 33. r) *quem tamen non videbit*. v. 12. quippe excæcatus, 2 Reg. 25, 7. Quæ duo (np. se ductum iri in Babyloniam, quod prædixerat Ieremias, & eam tamen non visurum esse, quod dixerat Ezechiel) inter se pugnare crediderat Sedekias, ideoque Prophetis fidem non habuerat, narrante Iosepho. *Grotius*.

ꝟ. 14. s) S. *Omne autem quod circa eum*, *auxilium eius*. *Piscator* intelligit auxiliatores Ægyptios; *Grotius* aulicos & satellites. t) *alas* militares, *agmina*. Schm. *turmas*. (7) c. 17, 21. Copias & exercitum; q. d. Omnes *milites eius*, tam externos, quam indigenas. u) v. 15. c. 6, 8. cf. 2 Reg. 25. 5. x) c. 5, 10. 12. y) c. 5, 2. 12. c. 30, 11. Ex. 15, 9. Ion. *mittam post eos*, *qui gladio interimant* eos. *Grot.* vt metuant sibi a victoris gladio, trepidique viuant.

ꝟ. 15. z) *Vt cognoscant*, v. 16. c. 30, 11. a) *cum dissipauero*, *dispersero eos* c. 20, 23. Gen. 11, 9. b) c. 22, 15. c) v. 14. c. 5, 10. c. 30, 36. d) c. 6, 2. c. 20, 23.

ꝟ. 16. e) *Residuos tamen faciam*. c. 6, 8. cf. Es. 1, 8. 9. c. 4, 3. c. 37, 31. Zach. 13, 8. Mal. 3, 6. Ps. 79, 11. f) np. Hierosolymitanis, v. 10. g) i. e. paucos superstites tot malorum, qui facile numerari poterunt. cf. Gen. 34, 30. Es. 10, 19. h) cf. c. 14, 21. i) *vt abominationes suas*, propter quas eiecero eos, ipsi *narrent*, sermone verbali s. confessione, & reali, ore & toto suo statu; pœnitentes quidem vtroque modo, impœnitentes vero facto & statu suo miserrimo. *Grot.* vt dicant caussas, quare excisum erit Templum & ciuitas. cf. Rom. 11, 22.

ꝟ. 7. בעלטה Itidem per *Kam.* 12. 17. 18. 19. 21. & *Ber.* ꝟ. 9. מה אתה sic 1. 5. 6. 9. 10. 20. ꝟ. 11. בגולה בשבי sic 1. 6. 9. 10. 20. ꝟ. 12. לעין *Lamed* per *Pat.* 3. 7. 8. 12. 13. 16. 17. 18. & *Ber.* forte ex ‹ male ‹ adplicata *Mas.* 2. & *impr.* h. l., itemque *Erff.* ad Num. 34, 11. quæ vero ad vocalem literæ ע potius, quam ל, pertinere videtur. ꝟ. 15. אתם *defect.* 1. 3. sec. *Mas. fin.* f. 24. a. אתם *defect.* 2. 3. sec. eandem *Mas.*

תועבותיהם בגוים אשר־באו שם וידעו כי־אני
יהוה׃
17 ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם לחמך ברעש
18 תאכל ומימיך ברגזה ובדאגה תשתה׃ ואמרת אל־
19 עם־הארץ כה־אמר אדני יהוה ליושבי ירושלם אל־
אדמת ישראל לחמם בדאגה יאכלו ומימיהם בשממון
ישתו למען תשם ארצה ממלאה מחמס כל־הישבים
בה׃ והערים הנושבות תחרבנה והארץ שממה כ
תהיה וידעתם כי־אני יהוה׃ ויהי דבר־יהוה 21
אלי לאמר׃ בן־אדם מה־המשל הזה לכם על־אדמת 22
ישראל לאמר יארכו הימים ואבד כל־חזון׃ לכן אמר 23
אליהם כה־אמר אדני יהוה השבתי את־המשל הזה
ולא־ימשלו אתו עוד בישראל כי אם־דבר אליהם
קרבו הימים ודבר כל־חזון׃ כי לא יהיה עוד כל־חזון 24
שוא ומקסם חלק בתוך בית ישראל׃ כי אני יהוה כה
אדבר

terem Hierosolymitanorum fore praenuncium vastitatis, & desolationis terrae. Nam Deum illum pauorem ipsis iniectu-rum, vt non audeant obviam ire Babylonis, & eis resistere in aditu terrae--hancque non defendant, sed depopulandam & desolandam relinquant, seque includant intra munitiones Hierosolymae, eiusque obsidionem in pavore perpetuo exspectent. *a*) c. 6, 6. c. 19. 7. *b*. ἀφανισθῇ. Mat. 6, 19. *b*) regio ipsius Ierusalem, in qua sita est. *c*) *a plenitudine sua* c. 32, 15. priuabitur incolarum & opum, frugum, fructuum, pecudum, domuum, thesaurorum &c. multitudine. cf. c. 19, 7. c. 30, 12. Ier. 8, 16. 1 Tim. 6, 5. Al. *propter plenitudinem eius*, quia tota repleta est sceleratis hominibus, quod sequens comma dicit. *d*) *propter violentiam*, qua vsi sunt, innocentes opprimendo, aliena rapiendo, pios persequendo. cf. c. 7, 23. 17. c. 8, 17. ℣. 20. *e*) *Nam vrbes habitatae* & populosae. c. 38, 12. *f*) c. 6, 6. Ier. 4, 27. c. 9, 11. Mich. 6, 13. *g*) Es. 1, 6. Ios. 8, 28. *Coccelus*: Nimirum vbi in populo non est fiducia, non animus erectus, non alacritas (cuius nutricula est bona conscientia;) ibi nulla salus est; sed necesse est, & vrbes & aulas fieri ollas & lebetes exequendis hominibus, & terras vastari & omnia dissipari. *h*) *tunc agnoscetis*, l. *vt agnoscatis*, sp. vos, popule terrae. vid. v. 19. *i*) v. 15. 16. *Coccelus*: Iudicia Dei, quibus castigat populum suum, sunt ad hoc comparata, vt, qui non cognoscunt Deum, cognoscant Deum, eumque sanctum esse, & nolle videri Deum illorum, qui sanctitatis eius exsortes sunt, & iustitiam eius abnegant. ℣. 21. *k*) *Porro factum est.* ℣. 22. *l*) S. *quid* sibi vult? Est interrog. exprobrantis s. *expostulantis*, vt infra c. 19, 2. *m*) *dicterium*, *prouerbium* v. 23. 1 Sam. 24, 13. *n*) etiam Prophetae κοινωνικῶς tribuitur id, quod ab ipso erat maxime alienum, quia vnus erat ex corpore populi. In quam sententiam etiam *Kimchi* bene confert Ex. 16, 28. aut Deus (vt Kimchi addit) dicit Prophetae, vt diceret Israelitis: *quid sibi vult?* &c. *o*) *in*; al. *de terra*. *p*) *prolongentur*. l. *protrahuntur* post multos demum annos aut nunquam futuri, Gen. 26, 8. contrar. vide sq. v. 23. *Kimchi* confert c. 11, 3. *q*) sc. poenae, s. exitii nobis a Prophetis praedicti. cf. c. 7, 2. 5. 6. 10. &c. *r*) *& peribit*, s. irrita erit, in *ventum abibit*. v. 24. c. 19, 5. c. 37, 11. *Grot.* dicebant illi homines: aut ea, quae praedicuntur, multo post nos euenient, aut plane euanescent. Vtrique membro respondet Deus. At optime cum *Luthero Coccejus*: Exprobrat ipsis vulgare apud ipsos dicterium: *omnem visionem perire diebus prolongatis*, h. e. Prophetas loqui de futuro tempore, & illos mori, & deinde nihil fieri eorum, quae praedixerint. Ita enim pleriqne obfirmabant animum suum contra praedictiones propheticas. Quum longanimitas Dei stimulus eis debuisset esse ad poenitentiam; continua securitate accumulabant sibi iram diuinam Rom. 2, 4. 5. cf. not. infra ad v. 27. & 2 Pet. 3, 4. *s*) v. 23. cf. v. 27. c. 7, 13. Hab. 2, 3. ℣. 23. *t*) *cessare faciam*. Praeterit. Propheticum, vt c. 7, 13. Es. 5, 3. *u*) v. 22. *x*) S. *vt non dicItent*. Vat. & *non vltra his verbis sq. prouerbio vtentur* c. 16, 44. Num. 21, 27. *y*) *sed*, *quin potius*. cf. Es. 33, 21. *z*) cf. c. 9, 1. c. 21, 12. c. 24, 14. Hos. 1, 4. Opponitur h. l. v. 22 *a*) *& res omnis visionis*, i. e. quicquid praeuiderunt & praedixerunt prophetae, euentu mox comprobabitur. cf. v. 25. 28. Matt. 5, 18. ℣. 24. *b*) *Non enim erit*, vel *fiet amplius*, vt aliquoties, Deo permittente, vobis factum esse videtur. *Coccejus*: Extiterant in populo multi falsi Prophetae, qui grata auribus & blanda praenunciabant, vt ab hominibus honorarentur & amarentur; quales erant in pretio. cf. 2 Pet. 2, 1. Mich. 2, 11. Sed cum viderent diebus protractis, eas prophetias euanescere, coeperunt homines cogitare, vanam esse omnem prophetiam. cf. 1 Thess. 5, 20. 21. *c*) *vlla visio*, ob praeced. negat. sic c. 31, 14. Exod. 10, 15. &c. *d*) *vanitatis*, i. e. *vana*, *falsa*. c. 13, 6. 8. Thren. 2, 14. *e*) *& diuinatio* c. 13, 7. *f*) *blandientis*, *assentatoria*, sp. falsi Prophetae, veris Prophetis contradicendo, & felicem promittendo statum populo, sua sponte ad blanditias propenso. *o*. μαντευόμενος τὰ πρὸς χάριν. cf. Hos. 10, 2. Ps. 5, 10. Prou. 26, 28. c. 29, 5. Non enim amplius verbis, sed verberibus, virgis iam paratis & gladiis, & flammis vobiscum agam. *g*) *Grot.* Eiicientur enim omnes illi falsi Prophetae c. 13, 23. *Coccejus*; Si post captiuitatem Babylonicam venit Iesus (vt omnino venit) & is Pseudopropheta fuit atque etiam discipuli eius, vt statuunt Iudaei; haec prophetia non est vera. Sed sermo Christi & discipulorum eius non potest nominari visio temeraria (חזון שוא) quia sortitus est euentum: Neque diuinatio assentatoria, quia fuit contrarius concupiscentiae Iudaeorum, eosq; ex lege & Prophetis redarguit. ℣. 25. *h*) *Nam ego Iehoua* (nota emphaticam transpositionem distinctiui maioris cum minori) non falsi prophetae, vana vos spe lactantes v. 24.

k) S. *cognoscentque* *etiam* hae gentes, cf. v. 15. c. 23, 48. vt sic commendetur iustitia mea in gentibus. *l*) v. 20. c. 11, 12.

℣. 17. *m*) S. *Praeterea factum est* &c.

℣. 18. *n*) *in conturbatione*. S. *cum tremore* comedes. cf. Iob. 39, 24. *o*) *cum trepidatione* (א) E. 14, 3. Hab. 3, 1. *p*) *& cum moerore* ac solicitudine (6) v. 19. c. 4, 16. *q*) vt ita exprimeret, & facto suo portenderet Propheta id, quod sequitur v. 19. cf. not. v. 1.

℣. 19. *r*) *ad populum* Iudaeorum; per *terram* Chaldaeorum & alias regiones dispersum, qui felices putabant Iudaeos Hierosolymae relictos. At *Coccejus*: non tantum ad exsules, fratres secundum carnem, sed & *ad omnes* alios *homines loci*, in quo habitas--tribus annis ante, quam obsessa est Ierusalem, iubetur Ezechiel vsurpare eam consuetudinem edendi in tremore &c. & hominibus sui loci indicare rationem huius facti; vt illi scirent, hoc esse consilium Dei Israelis patefactum Prophetae; non vero potentiam Beli aut aliorum deorum Babylonis---atque ita Deus Israelis ipsis innotesceret, & eius reuerentia Israelitis exsulibus se benigniores praeberent. cf. Ier. 40, 2. 3. vid. not. infra v. 20. 28. *s*) *ad*, s. *de habitatoribus Hieros*. c. 11, 15. *t*) *super terra* v. 22. c. 6, 13. *u*) v. 18. *o*. μετὰ ἐνδείας. *x*) cf. Hos. 9, 4. *y*) *cum stupore* animi (2) c. 4, 16. Non ergo feliciores, sed potius miseriores sunt captiuis, qui iam perfuncti sunt magna miseriarum suarum parte. *o*. μετ' ἀφανισμοῦ. Hebr. 8, 13. *z*) *eo quod*. c. 4, 17. S. *vt*. Sic *Vat*. vt intelligant fore breui, vt *desoletur Coccejus*: Particula παλικη notat, terra.

℣. 19. עם per *Mun*. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 12. 13. 14. 15. 16. 20. 23. ℣. 22. מה per *Kamets* 1. 2. 6. e 16. 20. 23. Per *Mun*. loco *Makk*. 1. 2. sic fu. 5 ℣. 24. לא per *Makk*. 1. 3. 6. 9. 20. sic fu. 5

אֲדַבֵּר אֵת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר דָּבָר וְיֵעָשֶׂה לֹא תִמָּשֵׁךְ עוֹד כִּי
בִימֵיכֶם בֵּית הַמֶּרִי אֲדַבֵּר דָּבָר וַעֲשִׂיתִיו נְאֻם אֲדֹנָי
יְהוִה׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־ 26 27
אָדָם הִנֵּה בֵית־יִשְׂרָאֵל אֹמְרִים הֶחָזוֹן אֲשֶׁר־הוּא חֹזֶה
לְיָמִים רַבִּים וּלְעִתִּים רְחוֹקוֹת הוּא נִבָּא׃ לָכֵן אֱמֹר 28
אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לֹא־תִמָּשֵׁךְ עוֹד כָּל־דְּבָרָי
אֲשֶׁר אֲדַבֵּר דָּבָר וְיֵעָשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃
וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא יג
אֶל־נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּבָּאִים וְאָמַרְתָּ לִנְבִיאֵי מִלִּבָּם 2
שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הוֹי עַל־ 3
הַנְּבִיאִים הַנְּבָלִים אֲשֶׁר הֹלְכִים אַחַר רוּחָם וּלְבִלְתִּי
רָאוּ׃ כְּשֻׁעָלִים בָּחֳרָבוֹת נְבִיאֶיךָ יִשְׂרָאֵל הָיוּ׃ לֹא 4 ה
עֲלִיתֶם בַּפְּרָצוֹת וַתִּגְדְּרוּ גָדֵר עַל־בֵּית יִשְׂרָאֵל לַעֲמֹד
בַּמִּלְחָמָה בְּיוֹם יְהוָה׃ חָזוּ שָׁוְא וְקֶסֶם כָּזָב הָאֹמְרִים 6
נְאֻם־ Qq סב א

i) loquor, quod loquor verbum, id jam certissime fiet. Ita postulant accentus. cf. v. 28. Num. 23, 19. Ef. 1, 20. Pf. 33, 9. *k) non differetur.* Niph. (3) v. 28. Ef. 13, 22. *l) S. quia iam. m) vobis* viuentibus. cf. Hab. 1, 5. Matt. 16, 28. c. 24, 34. *n) o domus* v. 9. *o) & faciam illud* Ef 42, 16. *p* c. 1, 3. ✠. 26. *q) Porro factum est.*
v. 27. *r) visio.* cf. v. 3. *s) quam ille Ezechiel videt,* l. vilide se dicit. Ef. 1, 1. Dan. 1, 1. t) S. *Est post dies multos.* al. *in dies multos* vifa l. protrahenda est, & eueniet demum post longioris temporis interuallum. cf. Dan. 8, 26. *u) & ad tempora remota.* cf. Dan. 8, 17. *x) ille vaticinatur, prophetare est.* Ier. 20, 1. c. 32, 3. Neque enim fieri adhuc videmus, quæ iam superiore anno prædixit c. 9, 2. 7. 8. Differt autem hæc redargutio a præcedente: quod illa inuehitur in impudentes Dei contemptores, qui respuebant & ridebant minas Prophetarum Dei; hæc aggreditur hypocritas & procrastinatores; qui non quidem aperte Deum ridebant, in futurum tamen reiiciebant effectum sermonis prophetici &c. a qua tamen securitate procliuis etiam est lapsus ad crassum Dei contemtum. cf. ex Cocceio not. v. 22.
✠. 28. *y)* v. 25. Ef. 13, 22. *z) vllum verborum meorum;* vel subintellecto יִהְיֶה ob verbum femininum: *tempus* vllius vel omnium *verborum meorum.* *Kimchi* subintelligit גְּזֵרָה *decretum. a) quod enim loquor* verbum. *b)* id *etiam fiet* v. 25. & quidem proxime. Nam Ezechiel hæc prophetavit *quarto, tertio, secundo anno ante obsidionem: ipsum diem* *contra obsidionis* notauit c. 24, 1. 2. Cocc. c) v. 25. c. 11, 8.
CAP. XIII. ✠. 1. *d) S. Postea factum est.* Sequitur hic prophetia I. contra falsos prophetas v. 1--16. II. contra falsas prophetissas v. 17. sq. ✠. 2. *e) contra prophetas,* qui apud *Israelitas,* tum exules, tum Hierosolymitanos, erant conf Præf. in Ier. §. 5. *Grot.* mitte illas (Hierosolymitanis) falso

CAP. XIII.

se dicentibus Prophetas, hanc epistolam. cf. c. 34, 2. Ier. 23, 1. c. 29, 8. *f) prophetantes ipsi,* vt addit *Syr.* falsa sp. & populo grata. cf c. 12, 24. *g) prophetis e corde suo,* non missis a Deo, sed suo arbitrio prophetias vanas & falsas effutientibus. Ion. *sec. beneplacitum cordis sui.* sic v. 17. cf. v. 3. Neh. 6, 8. *Præfixum* non impedit *statum constructum* Nominis præcedentis, vt Pf. 2, 12. 2 Sam. 1, 21. Ef. 9, 2. *h)* c. 6, 3. ✠. 3. *i)* cf. Ef. 1, 4. Matth. 23, 13. seqq. *k)* Deut. 32, 6. Ef. 32, 5. 6. Tales iudicat Deus, qui vel maxima sapientiæ & prudentiæ laude turgebant & florebant, at sapientiæ diuinæ & veritatis expertes erant, nec conscientiæ bonæ studiosi, sed seipsos in periculum, pudorem & infamiam præcipitantes. *Coccejus:* Cogitemus, quam periculosum sit, sequi opiniones & coniecturas aut concupiscentias suas, & ad promissiones Dei, ad verbum eius & fœdus non attendere &c. *l)* Ion. *qui ambulant post cogitationem cordis sui.* qui indulgent propriæ voluntati, sapientiæ & phantasiæ suæ in excogitandis pseudoprophetiis, non ducuntur a Spiritu Dei. cf. c. 11, 5. Mich. 2, 11. Num. 15, 39. *m)* S. *& iuxta id, quod non viderunt,* i. e. cum nullam habuerint visionem, nec per ἀπόδειξιν πνεύματος ipsis manifestum. cf. Col. 2, 18. 19. Ier. 29, 8. ✠. 4. *n) Sicut vulpes,* Iud. 15, 4. Thren. 5, 18. dolosæ, fallaces, fugitiuæ, & timidæ; item famelicæ, quæ, inodia pressæ, maiori feruntur impetu in prædam etiam tenuissimam. *Bochartus:* Vulpes per cuniculos subiectam terram excauant & suffodiunt. Quod faciebant illi Prophetæ, cum Hierosolymorum ruinas reparare, & sepem obducere debuissent, vt imminenti malo occurrerent. Hunc respectum suadet versus sequens. Hieroz. P. I. p. 860. Depinguntur homines astuti, versipelles, insidiatores, qui se insinuant in domos, qui obtrectant bonis, qui corrumpunt suis εὐλογίαις & χρηστολογίαις simpliciorum mentes Rom. 16, 18. 2 Tim. 3. 6 --Vti vulpes vineas corrumpit; ita hi fructum vineæ Dei interuertunt, & faciunt, vt ea non ferat fructus bonos, *Cocceius.* conf Cant. 2, 15. Iudæ v. 4. *o) in vastitatibus* c. 26, 20. Ef. 48, 21. cf. Matt. 8, 22. *Kimchi:* Sicut vulpes congregant se *in loco perrupto,* in septo vineæ, & corrumpunt vineam &c. coll. Cant. 2, 15. *p) Kimchi: q. d.* Prophetæ *tui sunt,* & non Domini. *q)* O Israel! *r) facti sunt.* ✠. 5. *s) Apostrophe* ad falsos doctores. Sensus est: non consuluistis saluti publicæ populi precibus & intercessione vestra pro eo, nec per sanam doctrinam vera monstratis media, quibus mala maxima, tum culpæ, tum pœnæ, tolli de populo possint & debeant. *t) in* vel *ad rupturas* c. 22, 30. Pf. 106, 23. Metaphora ab oppugnatione vrbiũ, vbi, ruptura facta in muro, ocius eo se conferunt obsessi ad arcendũ hostẽ, ne per rupturã perrumpat. Vbi v. populi iniquitas instar diluuii exundauit, iam ruptura facta est, per quã vindicta Dei penetrare queat. Qui ergo populo verã resipiscentiã suadent, murũ instaurant. *u) neq; sepsistis* l. *vt sepiretis* Syr. *etiam non sepsistis.* cf. not. c. 3, 11. *x) murum* l. *sepẽ* cf. c. 22, 30. Ef. 58, 12. *Kimchi:* scil. per pœnitentiã & opera bona. Ion. *neq; fecistis vobis opera bona, ad prætendum pro domo Israel.* Grot. vbi hostis mœniũ partẽ arietibus disiecit, duo fieri solent; opponi homines, qui hiantia defendant, & muniri interiora. Aliis est noua metaphora a munitione vineaurũ ad arcendas feras. *y) circum n.* S *pro.* cf. v. 15. 1 Sam. 25, 16. *z.* S. *vt staretis* al. *vt stet,* vel *stare posit* murus vel domus. *Cocc:* vt ita Israel *stare possit*--h. e. *subsistere* aduersus omnes tentationes. cf. Iud. 1, 14. Ier. 49, 19. Nah. 1, 6. Pf. 76, 8. *a) in prælio* vel *oppugnatione* 2 Reg. 14, 7. Am. 1, 14. Hof. 10, 14. Ion *ad standum, ad orandum pro iis miserationes, tempore quo venerunt contra eos bellatores in die iræ Domini* *b) In die* oppugnationis, quam faciet per hostes *Dominus.* cf c. 7, 19. Hof. 5, 9. Zeph. 2, 2. 3. Thren. 1, 12. c. 2, 1. 22. &c. Aduersus eum v. nulla est defensio, nisi in resipiscentia & piis precibus, *Grotius.* At *Cocceius:* i. e. Christo adparente. Nam maxime insigniter ita nominatur *dies apparitionis ipsius.* De quo die Prophetæ loquuntur Am. 5, 18. Mal. 3, 2. 20. 23. 24. Habet Christus inimicos, cum quibus, vt Christo, ita illis, qui sunt Christi, pugnandum est Pf. 110, 1. Est multis scandalo Ef. 8, 14. Resistendum igitur tentationi *in diebus Christi,* præliandum est. igitur qui exspectant *diem Domini,* debent esse armati & parati ad pugnam ✠. 6. *c) Viderunt,* ex fictis visionibus *prophetarunt.* v. 7. 8. 9. c. 21, 24. c. 22, 28. Frequens est personarum mutatio per affectum. *d) & diuinationem mendacii.* v. 8. 9. effectu, quem iactabant, destitutam. *e) S. dum sunt dicentes.* vel: simul tamen *dicentes.* *Grotius:* mendacio ingens addunt crimen. Deum auctorem inscribendo. cf. not. v. 7.

CAP. XIII, ✠. 2. Pro אֶל hab. עַל־ 3. & sic fu. 2. 5. contra *Mas. impr.*

7 נְאֻם־יְהוָה וַיהוָה לֹא שְׁלָחָם וְיִחֲלוּ לְקַיֵּם דָּבָר׃ הֲלוֹא
מַחֲזֵה־שָׁוְא חֲזִיתֶם וּמִקְסַם כָּזָב אֲמַרְתֶּם וְאֹמְרִים נְאֻם־
8 יְהוָה וַאֲנִי לֹא דִבַּרְתִּי׃ לָכֵן כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה יַעַן דַּבֶּרְכֶם שָׁוְא וַחֲזִיתֶם כָּזָב לָכֵן הִנְנִי
9 אֲלֵיכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ וְהָיְתָה יָדִי אֶל־הַנְּבִיאִים הַחֹזִים
שָׁוְא וְהַקֹּסְמִים כָּזָב בְּסוֹד עַמִּי לֹא־יִהְיוּ וּבִכְתָב בֵּית־
יִשְׂרָאֵל לֹא יִכָּתֵבוּ וְאֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ
10 וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יְהוִה׃ יַעַן וּבְיַעַן הִטְעוּ אֶת־עַמִּי
לֵאמֹר שָׁלוֹם וְאֵין שָׁלוֹם וְהוּא בֹּנֶה חַיִץ וְהִנָּם טָחִים
11 אֹתוֹ תָּפֵל׃ אֱמֹר אֶל־טָחֵי תָפֵל וְיִפֹּל הָיָה גֶּשֶׁם שׁוֹטֵף
וְאַתֵּנָה אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ תִּפֹּלְנָה וְרוּחַ סְעָרוֹת תְּבַקֵּעַ׃
12 וְהִנֵּה נָפַל הַקִּיר הֲלוֹא יֵאָמֵר אֲלֵיכֶם אַיֵּה הַטִּיחַ אֲשֶׁר
13 טַחְתֶּם׃ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
וּבִקַּעְתִּי רוּחַ־סְעָרוֹת בַּחֲמָתִי וְגֶשֶׁם שֹׁטֵף בְּאַפִּי
14 יִהְיֶה וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ בְּחֵמָה לְכָלָה׃ וְהָרַסְתִּי אֶת־
הַקִּיר

Israelitæ. Sic Ion. Kimchi & M. I. in libro vitæ æternæ, qui scriptus est iustis domus Israel. Es. 4, 3. cf. Ps. 69, 29. Grotius & alii: Non erit

קמץ סמוך

nomen illorum in catalogo redeuntium e captiuitate in patriam, quia scil. morientur. Qualem catalogum vide Esr. 2. g) non venient, aliis eo redeuntibus e Babylonica captiuitate; vtpote aut antea mortui, aut a piis exclusi; nec etiam, nisi resipuerint, in futuram illam sanctorum requiem ingressuri. h) v. 14. 23. c. 12, 20. ✠. 10. i) Propterea quod multis modis c. 36, 3. cf. not. Lev 26, 43. k) in errorem seduxerunt (1) populum meum. cf. Es. 3, 12. Mich. 3, 5. l) dicentes, salua esse omnia. cf. Ier. 4, 10. 1 Thess. 5, 3. m) cum tamen salua non sint. v. 16. Ier. 6, 14 Es. 48, 22. n) & quando ille populus, cuius proxime facta erat mentio, (sic Raschi) ædificat; malos accumulans mores; cultum tamen externum ex opere operato obseruans, & sic suauiter sibi somnians de statu optimo florentissimoque; saltem non adeo malo. ita Coccejus: Significatur, populum, per verba ipsorum seductum, posuisse falsum fundamentum, & in eo collocasse fiduciam suam, & secundum id instituisse iudicium suum & actiones suas; Prophetas autem s. doctores populi tale opus collaudasse, & verbis Dei detortis, & in κενοφωνίας ac vanos sonos redactis, incrustasse, & iustitiam atque impletionem legis vocasse, non aliter, atque si per ipsorum collaudationem & approbationem fieri posset, vt non-fundamentum esset fundamentum; & id, quod inædificatum erat, paries solidus & stabilis Al. & quando hic vel ille Pseudopropheta. sic Kimchi. Elegans allegoria, qua transitus comparatur ad alterum sententiæ membrum. ita sunt (inquit Deus) pseudoprophetæ isti, vt structores nequam inter se colludentes; quorum si quis lutum a plateis comportauerit, & lutacei parietis formam construxerit, omnes vno consensu aduolant & operam suam consumunt in colendo & ornando falso pariete. Ita extruunt illi, ac potius destruunt ecclesiam Dei, quorum foetat adscendere ad irruptiones & firmam sepem obducere. Hæc Tremellius; quæ laudat Gloss. Rhet. S. p. 1844. Supra v. 5. taxauerat illorum negligentiam in exsequendis officii sui partibus. Nunc addit, ipsos quidem satagere, & fingere se esse solicitos; sed magno conatu nihil agere, murum quidem in speciem ædificantes, sed absque cæmento, ideoque nihil proficientes. o) maceriem, parietem luteum (1) qui ex luto materiaque per plateas (חַיִץ) iacente efformatur. Trem. & Gloss. l. c. cf. 1 Cor. 3, 12. p) tum ecce illi falsi prophetæ. q) oblinentes sunt, incrustant eum. Leu. 14, 42. 1 Par. 29, 4. r) cæmento l. litura incondita (7) v. 11. c. 22, 28. S. & Cocc. inepto. Gusset. albumine oui, quo illitus murus splendebit quidem magis, sed non magis imbri resistit. Ion. Et ipsi similes sunt ædificanti parietem, & oblinenti illum luto puro, sine stramine (sine mixtura straminis l. paleæ). Grotius: Efficere volunt, vt fœditas vitiorum non appareat, sed inutilem sumunt operam. cf. Mat. 23, 27. 28. Cocc. quasi ista leuis cala parieti posit conciliare soliditatem & stabilitatem. ✠. 11. s) S. Dic ergo ad incrustantes ineptum, v. 14. 15. Thren. 2, 14. t) S quod cadet, vel vt cadat v. 12. u) facta est s. venit. 1 Reg. 18, 45. S. fiet namque pluuia. Præteritum Proph. pro Futuro, ob certitudinem, vt c. 7, 12. Syr. ecce ego dabo pluuiam abripientem. Allegorice iudicia diuina, per Chaldæos, hostes potentissimos, in populum Israeliticum exercenda, grauissime describuntur. cf. Es. 8, 8. x) inundans v. 13. abluens fallacem illam lituram, l. cæmentum illud facile dissoluens. cf. Es. 28, 2. y) S. qua, ô vos, lapides grandinis (super vos) cadent. Sic per affectum intensissimum mixta foret secunda & tertia persona. Sine tamen necessitate; cum verbum æque sit secundæ personæ femin. h. m. qua ô vos, lapides grandinis, super eos cadetis; per emphaticam apostrophen. ita Kimchi, Michl. Iephi & Cocceius, qui addit, cum Prophetæ isti non audiant; habere Deum lapides sibi dicto audientes, qui cadant in illos. z) grandinis maximæ (3) v. 13. c. 38, 22 sic Raschi, Kimchi & M. I. cf. Es. 32, 19. Apoc. 16, 21. Syr. lapides silicis (l. molares.) sic v. 13. a) S. & mox ventus turbinum. procellosus. v. 13. cf. Es. 41, 16. b) perrumpet, disrumpet illum parietem. v. 13. Hab. 3, 9 cf. Es. 28, 17. ✠. 12. c) S. Ecce ergo. c. 1, 4. d) cum ceciderit ille paries. v. 11. e) tectorium, incrustatio, litura, (1) quæ parieti fecerat speciem muri solidi. f) quod obduxistis, incrustastis? v. 10. Vt hoc q. s. prouerbio stultitia & vanitas vestra omnibus pateat, & omnibus sitis ludibrio. Cocceius: Dei enim iudicia ostendunt, non esse solidum murum, quod euertitur, & non fuisse iustificationem diuinam approbationem hominum. Raschi: Cum venerit malum, dicetur vobis: vbi est pax, in qua confisi estis? cf. Ier. 38, 22. ✠. 13. g) S. faciam namque perrumpere v. 11. Hab. 3, 9. Ion. adducam Regem fortem, cum vento tempestatum (procelloso.) h) v. 11. c. 38, 22. Ion. & populi occisores instar pluuiæ inualescentis in ira mea venient. i) Ion. & reges, qui fortes (robusti) sicut lapides elgabisch. vid v. 11. k) in furore, feruore meo v. 15. c. 8, 18. Ps. 59, 14. scil. erunt l. descendent, aut decident. v. 11. l) in consumtionem c. 11, 13. 2 Par. 12, 12. cf. Es. 28, 17. ✠. 14. m) Vt destruam. 2 Sam. 11, 25. Mich. 5, 10. Thren. 2, 2. 17.

f) cum Dominus non miserit eos. v. 7. c. 22, 28. g) & spem tamen faciunt populo ad stabiliendum verbum suum. vt addit Ion. Si Kimchi & Michl. Iephi. cf. Ps. 119, 49. At Schmidius: nihilominus exspectant stabilire Me verbum. h) Esth. 9, 21. 27. Caluinus: dixerunt, Deum non adeo seuerum fore, exorabilem esse & misericordem &c. Hoc quidem faciunt veri Prophetæ, sed simul de pœnitentia disserunt, de qua tamen silent hi nebulones.

✠. 7. i) S. Sed nonne? est contestantis & indignantis, vt Es. 57, 4. Ps. 14, 4. k) v. 6. 8. l) c. 12, 24. ό. μαντείας ματαίας. m) S. dum estis dicentes. Cocc. & quidem dicentes; Vau ἐπιτατικόν. Caluinus: Prodigiosa audacia, hoc facere in electo populo, & quidem dum manus Dei illos vrgeret, & in exsilio teneret. n) v. 6. cf. not. c. 11, 8. Hos. 11, 11 o) cum tamen ego. p) v. 6.

✠. 8. q) Propterea quod loquimini Ier. 5, 14. r) v. 6. 7. Es. 59, 4. Ps. 12, 3. s) v. 6. t) contra vos ero v. 20. Ier. 51, 25. Ion. emittam iram meam contra vos. u) c. 12, 8.

✠. 9. x) S. Vt sit. al. Et erit. y) Ion. plaga potentiæ meæ. cf. c. 6, 14. Ier. 6, 12. c. 15, 6. z) contra. 1 Sam. 5, 6. a) v. 16. Mich. 3, 7. Es. 28, 15. c. 30. 10. b) Mich. 3, 6. 11. c) v. 6. d) in consilio, conventu. S. in arcano populi mei erunt mei. Syr. in medio populi mei non erunt. Ion. Non fruentur communione sanctorum & cœtu populi Dei. cf. Ps. 1, 5. Ps. 15, 14. Ps. 111, 1. Grot. Populus rediens illorum consilio non vtetur. vt ante. e) S. & in catalogo cf. Esr. 2, 62. & Ps. 87, 6. f) Ier. 17, 13. Vat. aliique: de libro vitæ, in quo descripti omnes veri

Is-

✠. 9. וְהָיְתָה יָדִי אֶל־הַנְּבִיאִים sic 1. 6. 11. 13. 16. 20. וּבִכְתָב per Pat. 1. 2. 5. 10. 14. 20. כִּי per Marca 1. 2. 3. 5. 7. 9. 13. ✠. 10. וּבְיַעַן per Geresch 1. 2. 5. 7. 8. 13. הִטְעוּ אֶת־עַמִּי לֵאמֹר sic 3. ✠. 13. וּבִקַּעְתִּי in Kal. 6. 9. in margine. sic sn. in textus.

הקיר אשר־טחתם תפל והגעתיהו אל־הארץ
ונגלה יסדו ונפלה וכליתם בתוכה וידעתם כי־
טו אני יהוה׃ וכליתי את־חמתי בקיר ובטחים אתו
16 תפל ואמר לכם אין הקיר ואין הטחים אתו׃ נביאי
ישראל הנבאים אל־ירושלם והחזים לה חזון שלם
17 ואין שלם נאם אדני יהוה׃ ואתה
בן־אדם שים פניך אל־בנות עמך המתנבאות מלבהן
18 והנבא עליהן׃ ואמרת כה־אמר ׀ אדני יהוה הוי
למתפרות כסתות על ׀ כל־אצילי ידי ועשות
המספחות על־ראש כל־קומה לצודד נפשות הנפשות
19 תצודדנה לעמי ונפשות לכנה תחיינה׃ ותחללנה
אתי אל־עמי בשעלי שערים ובפתותי לחם להמית
נפשות אשר לא־תמותנה ולחיות נפשות אשר לא־
תחיינה

Qqq 2 סבב

n) v. 12. cf. Ef. 30, 13. Ion. *& destruam urbē, in qua prophetastis prophetias falsas.* Reschi: hæc est Ierusalem. v. 16. o) v. 10. 12. Iob. 6, 6. p) *& deiiciam eum in terram.* Ef. 25, 12. c. 26, 5. q) *ita vt retegatur fundamentum eius* parietis, funditus euersi. c. 30, 4. Mich 1, 6. Pf. 137, 7. Cocceius: vt omnibus appareat, quod non castru xerint domum suam in supra, sed in arena, Matt. 7, 24 seqq. quod non confisi fuerint Deo & veritati, sed cordi suo, & hominum mendaciis. r) *cumque cadet ita murus ille*, v. 11. 12. At quia *verbum & suffixum* est *femininum*, adeoque mutatum genus, *Tremellius* vertit: *eaque excandescentia* v. 13. (mallim: *eoque lapide grandinis* ex v. 11. & 13.) *irruente* &c. quem verbi vsū vid. v. 11. & in Hithp. Gen. 43, 18. Cocceius subintelligit *Ierusalem*, non male. s) *& consumemini.* Mal. 3, 6. Pf. 90, 7. t) *tunc cognoscetis* v. 9. 23. c. 6, 7.

℣. 15. u) *Sic consummabo* i. e. omnem *iram meam* effundā v. 13. c. 5, 13. c. 6, 12. v) vid. v. 10. Ion. *& vindebit iræ meæ in vrbe & pseudoprophetis, qui prophetarunt in ea prophetias falsas.* y) Kimchi: *& tunc dicam de vobis.* z) S. *neq; est paries, neq;* &c. Cocceius: ἐπινίκιον de vobis canam, triumphabo de vobis, notificabo omnibus, me & opus Iudæorum quod parabant, vt starent eius beneficio in die malo, & incrustationem eius, quam fecerant prophetæ, & incrustantes illud prophetas, damnauisse, ideoque sustulisse, & illos a me superatos esse, & coram me & ira mea non substitisse.

℣. 16. a) S. *Prophetæ nimirum Israelis.* v. 2. prophetantes sunt alii nimirum incrustatores illi sunt *Prophetæ.* b) *prophetantes Hierosolymæ* v. 2. c) v. 6. 7. non re ipsa, sed fictè, & vt iactabant. cf. c. 12, 24. Ier. 14, 14. c. 23, 16. d) *illi*, *pro illa*, in gratiam ipsius. e) *cum non sit pax.* v. 10. f) v. 8.

℣. 17. g) S. *Similiter tu.* h) c. 6, 2. c. 25, 2. i) *contra prophetantes*, pseudoprophetissas; vt etiam veræ prophetissæ ex sexu sequiori fuerunt. cf. not. 2 Reg. 22, 14. Alii viros intelligunt, per contemtum ita dictos a mollitie quippe & lingua tantum valentes. cf. Apoc. 2, 20. sed illud hic præferimus. k) v. 2. l) c. 6, 2. c. 25, 2.

℣. 18. m) *Dic ergo.* n) *væ consuentibus.* (4) Gen. 3, 7. Coh. 3, 7. Apposite viris tribuit ædificare parietem, mulieribus, puluillos suere. o) S *puluillos* (2) v. 20. ό. προσκεφάλαια. Marc. 4, 38. *Tremellius*: Cum vellent ipsæ quietem Iudæis significare, puluillos assuebant, velut quietis constantissimæ typos. Cum autem, *parietem* omnes *metaphoricè* accipiant, *puluillos* eodem modo sumere æquum videtur; vt sensus sit: verbis mendacibus adulantur Iudæis, applaudunt sceleribus ipsorum, vt secure & molliter in eis acquiescant conscientiæ, nec vllis fodiantur aculeis. *Cocceius*: Culcitræ & *puluilli* sunt sermones vani, doctrinæ ad seducendum comparatæ, falsæ sententiæ, prolatæ vel cum magnorum nominum nominatione, vel palliatæ verbis legis male intellectis; vel etiam reuelationes nouæ, siue illusoriæ, siue confictæ - quibus sc. secure incumbant homines, nihil timentes mali. p) *pro* v. 5. c. 16, 11. S. *subter.* q) *cubitis.* S. *axillas* (3) c. 41, 8. Ier. 38, 12. r) S *manuum mearum*, populi mei. Sic Tremellius: *manuum mei*, vt inter nomen & suffixum ellipsis vocis *populi* statuatur. *Reschio, Kimchio & Glassio* Gram. S. p. 1201. est per *apocopen* pro ידים, vt חלוני Ier. 22, 14. cf. similes formas Neh. 3, 17. Pf. 8, 2. & 96, 12. & sec. quosdam Iud. 5, 15. cf. etiam not. 2 Reg. 1, 4. *Manus* vero synecdochicè pro *toto brachio* v. 20. vsurpatur. At *Gusset.* p. 595. A. sine anomalia hoc sensu: *consuentibus tegumenta super totas axillas manuum mearum*, h. e. abscondentibus brachium manumque Dei hominibus, vt eo ignorato neglectaque, timorem Dei, perindeque spem auxilii eius exuant, hominibus obsequantur carnique indulgeant. &c. s) *& væ facientibus.* t) *velamina.* Syr. *operimenta.* S. & Kimchi *pepla.* ό. ἐπιβόλαια, bene, indice *Cocceio.* al. *culcitras*, super quas secure dormiant homines (2) v. 21. *Tremellius* in notis: vt figuraret, populum certissime protegi constantissime diuina ope; nunquam fore, vt defensio hæc ab ipsis cessaret. Rem optime *Grotius*: Sic illæ prophetides magnis & paruis *suggerebant prætextus* ad obtegenda vitia. u) hominum *cuiuscunque altitudinis vel staturæ* c. 17, 6. Cant. 7, 8. siue magnæ s. paruæ. paruorum & magnorum. Absq; delectu omnibus gratificabantur, modo præmium in manu esset. Aliis dicitur *statura*, quod illæ iuberent stare eos, qui ipsas interrogabant. cf. 1 Sam. 28, 20. x) *ad venandum*, *capiendum* v. 20. Lev. 17, 13. vt in suas partes suique amorem pertrahant animas, ita vt captæ pereant. Ion. *ad perdendum animas.* ό. τοῦ διαστρέφειν. Act. 13, 8. 10. Luc. 23, 2. &c. *Reschi*: Venabantur animas in gehennam, confirmantes quippe manus impiorum diuinando ipsis pacem; remissas a. facientes manus iustorum, diuinando ipsis malum. y) cf. Prov. 6, 26. *Cocceius*: ostendit, in populo Israelitico eo impudentiæ prouectas fuisse etiam feminas, vt auderent docere, eq. ex verbo Dei, quod Deus ipsas non docuerat, idque, vt homines facerent securos, & ita animarum aucupium exercerent, quæstum facientes ex hominum interitu, quos docebant spernere comminationes verorum Prophetarum. Solent tales (impii) doctores habere tales deuotas affectatrices, per quas nomen sibi faciunt & existimationem, & captiuas agunt omnis ætatis simplices animas - illæ extiterunt typi. Inde nobis capiendum est exemplum. Ita (enim) possunt & alio tempore agere superstitiosæ feminæ, otiosæ domus circumambulantes, obtrectantes aliis, loquentes peruersa 1 Tim. 5, 13. &c. z) *Num animas?* sic Ion. *Reschi & Kimchi.* At Schmid. *animas namque venamini* a) v. 20. Gen. 27, 3. b) i. e. piis. S. *quæ populo meo.* Tremellius: *an dispendio vitæ animarumque populi mei oportet vos victum quærere scelaratissime?* c) *& vicissim animas* aliorum impiorum. d) S *quæ vobis.* Sic Kimchi: *quæ vestra sunt*, i. e. animas impiorum. Aliis est Datiuus commodi, *vobis* in quæstum & pro mercede. Sic optime Tremellius: *quum vtile vobis* futurum est, eis pronunciatis vitam. e) *viuas conseruatis* s. *conseruabitis?* vel *vitæ addicitis.* v. 19. Nam apud Hebræos etiam *declarandi* verba *faciendi* vocabulis adpellantur, vt recte monet *Grotius* cf. c. 43, 3. Lev. 13, 3. 6. 17. Deut. 25, 1. &c. ℣. 19. f) *Profanatis a me*, meo nomine vestra vendicantes figmenta, dicentes ad populum non sancta & mihi indecora, atque ita populo ingerentes malam de me opinionem. cf. c. 20, 39. Ex. 20, 7. &c. g) *apud.* c. 17, 8. Prov. 30, 10. h) *pro pugillis* (3) 1 Reg. 20, 10. *hordei.* Gusset. *pro quantitate hordei*, *æquali plantæ pedis* i. e. pro minima mercede, & victus caussa. Locutio prouerbialis cf. Hos. 3, 2. *Antiquissimum in cibis hordeum*; ait *Plin.* H. N. lib. 18. c. 7. i) *& pro frustis* (1) cf. Gen. 18, 5. Lev. 2, 6. 1 Reg. 17, 11. & Prov. 28, 21. k) *vt morti tradatis animas* prædicendo exitium piis animabus, l) *quæ mori non debebant* Si ό. Ion. & Syr. m) *& vitam promittendo*, vana spe lactando & absoluendo impœnitentes. cf. not. v. 18. n) *viuere non debant.*

℣. 14. ורוּיתם in *Piel* recentior manus in *Mss. Erff.* sic fu. 5. & fi. 6. 9. in marg. ℣. 15. ואמר in Pereceiten ואמיר liber in marg. 5. contra notam t. ℣. 17. Pro אל־בנות bah על *Occidentales.* ℣. 18. לצודד defect. 1. 3. sec. Mss. t. תצודדנה per *Sagol* 3. 5. & in marg. 6. 9. at per *Pat.* 1. ℣. 19. שערים sic defect. 1. 2. 3. 5. 42. sec. Mss. impr. Lev. 27, 16. & alii plene. המותנה Nau gemin. per *Dag.* 7. 8. 14. 16. 17. 18. 24. & Be-

Chald. & Syr. Al. certatum ad vos quasi aduolent, deceptæ a vobis, & in suam ruentes perniciem. Cocceius vero: vt sint (pulaiili) auolantes; & lacerabo eos a brachiis vestris (& dimittam animas, quas vos venamini quoad animas) vt fiant volantes. Denunciat, se puluillos & culcitras laceraturum,

כ לכן כה : כזב שמעי לעמי בכזבכם תחיינה
אמר ׀ אדני יהוה הנני אל־כסתותיכנה אשר אתנה
מצדדות שם את־הנפשות לפרחות וקרעתי אתם
מעל זרועתיכם ושלחתי את־הנפשות אשר אתם
21 מצדדות את־נפשים לפרחות : וקרעתי את־
מספחתיכם והצלתי את־עמי מידכן ולא־יהיו עוד בידכן
22 למצודה וידעתן כי־אני יהוה : יען הכאות לב־צדיק
שקר ואני לא הכאבתיו ולחזק ידי רשע לבלתי־שוב
23 מדרכו הרע להחיתו : לכן שוא לא תחזינה וקסם לא־
תקסמנה עוד והצלתי את־עמי מידכן וידעתן כי־אני

CAP. XIV.

יד יהוה : ויבוא אלי אנשים מזקני ישראל וישבו לפני :
2 ויהי דבר־יהוה אלי לאמר : בן־אדם
3 האנשים האלה העלו גלוליהם על־לבם ומכשול עונם
נתנו

vt, quemadmodum plumæ solent laceratis culcitris, flante ventos, auolent, h. e. mendacia illarum in fumum abeant, & pollicitationibus pacis contraria omnia eueniant - Hæc *Cocceius*, eleganti sensu, sed inuitis accentibus. *y*) *& discindam, abrumpam eos* puluillos. v. 18. Leu. 13, 56. *z*) *& dimittam.* velut captas aues Deut. 22, 7. *a*) v. 18. *b*) *quando*, S. *quas vos.* *c*) *venantes estis.* v. 18. *d*) *quoad animas.* (1) Priori loco positum notat *ipsos homines*, qui habent animas. Alterum hoc notat *animas eorum*, quas petebant insidiis suis. ideo cum priori est articulus. *Cocceius* ℣. 21. *e*) *Discindam etiam* & abrumpam. v. 20. *f*) *pepla vestra.* (2) v. 18. *g*) *vt eripiam.* cf. c. 34, 10. 12. Ex 6, 6. *h*) *in venationem vel prædam* (1) *i*) v. 9. 23. ℣. 22. *k*) *Quia* (v. 8) *dolore afficitis.* S. *adfligitis* (3) Ps. 109, 16. Dan. 11, 30. Syr. *percussistis.* al. Cocc. *eo quod hebetastis cor iusti* falsa caussa; imminuendo lætitiam, alacritatem, promtitudinem ad faciendum bonum, & diuinas promissiones expectandum *Rad Arab.* significat *pauido & pusillo animo esse*, & nomen inde deductum *timidum & pusillanimem* virum. cf *Maii* Supplem. ad Lex. Cocc. p. 45. *l*) *mendacio.* Ier. 29, 9. *m*) *quem tamen Ego non contristaui*, vel *lædi* aut *contristari volui* c. 28, 24. Iob. 5, 18. 2 Reg. 3, 19. Deus enim non terret credentes & confugientes ad se, neque eos cruciari vult. Cocc. coll. Ps. 2, 12. Matth. 5, 6. Hebr. 6, 18. Gen. 15, 1. Heb. 6, 11. *n*) *& confirmando, s. dum confirmatis manus impii*, & animum illi additis, vt securius peccet. cf. 1 Sam. 23, 16. Es. 35, 3. Iob. 4, 3. & Ier. 6, 4. Zach. 10, 2. &c. *o*) c. 3, 21. ℣. 23. *p*) v. 6. 7. c. 21, 28. 34. *Non amplius prophetiam falsam prædicetis*, ipso euentu pudefaciendæ & ludibriis exponendæ, vt vel pueris pateant mendacia vestra, perituræ etiam in calamitatibus instantibus. *q*) v 6. 1 Sam. 15, 23. *r*) Deut. 18, 10. 2 Reg. 17, 17 Mich. 3. 11. *s*) v. 21. *t*) v. 9. 21. c. 14 8

CAp. XIV. ℣. 1. *u*) *Postea venerunt ad me viri*, vel *venit virorum* vnus post alterum, vt *discrepantiam numeri* euoluit *Abarb* Secundum *Kimchi* vero & *Raschi* verbum singulare indicat, quod vnanimiter, & mala mente omnes venerint. Egerat cap. præced. de Prophetis & Prophetissis, hic agit de consulentibus Prophetas, & ostendit, in ipsis caussam esse, quare falsi Prophetæ excitentur. *Cocc.* *x*) consultori de futuro rerum statu. Sic *Syr.* expresse addit: *ad quærendum ex Domino.* ex v. 3. *y*) ex numero non deportatorum, vt plerique putant; sed potius eorum, qui in Iudæa remanserant, & occasione quadam, forte cum legatione Zedekiæ, in Babyloniam venerant; *vt biennio ante hoc tempus* factum Ier. 51, 59. Hanc sententiam suadent 1) quod horum impietas a Deo arguitur & in ipsis, & in populo toto, cui seniores præerant; 2) quod iudicium Dei in ipsos venturum describitur (v. 21.) non tanquam in Chaldæa habitantes, sed potius in Canaan. Alienum autem esset, si Deus deportatis peccata exprobrasset, & residuis iudicia denunciasset. *Iun.* in Notis & Comment. *z*) c. 20, 1. ℣. 2. *a*) *Factum vero est.* cf. c. 20, 1. 2. *b*) Habet vero hoc caput duas vel *tres partes*, I. prophetiam contra male quærentes Iehouam v. 1 - 8. II. contra male persuasos prophetas v 9 - 11. III. contra Hierosolymam & superstites in patria sua Iudæos v. 12. seqq ℣. 3. *c*) *Ascendere fecerunt* & toto animo gestant. v. 7. c. 11, 5. *Facere ascendere in cor* est talibus rebus dare locum in affectu suo. *Cocceius.* *d*) *idola sua, stercoreos deos.* v 4. c. 6, 4. c. 8, 10. Ion. *cultum idolorum suorum.* sic in seqq. At Cocceius: *stercora sua* - amorem rei nihili -- Tale stercus est *iustitia propria*, quæ ex lege est, non iustitia Dei ex fide Christi; & magna opinio de suis operibus & nomine; & omnibus prærogatiuis externis, quas Israel inter ceteros homines iactare poterat. Quam iustitiam etiam Paulus σκύβαλα & ζημίαν, *stercora & damnum* vocat Phil. 3, 7. 8. cf. Mal. 2, 3. ὁ. ἔθεντο τὰ διανοήματα αὐτῶν ἐπὶ τὰς καρδίας αὐτῶν. *e*) c. 20, 32. *f*) *offendiculum, scandalum iniquitatis suæ* v. 4. 7. c. 7, 19. idola, quæ cultoribus suis scandalum erant, vt impingerent & ruerent in omnia mala culpæ & pœnæ.

o) *dum mentimini*, viri & feminæ Mich. 2, 1. Nulla enim promissio vllius boni est diuina promissio, qua bonum promittitur illi, qui non in fœdere Dei steterit, & in Deum crediderit, & iustitiam eius amplexus fuerit. & ex corde ad Deum conuersus fuerit *Cocceius* ad v. 3. *p*) *qui libenter audiunt* & credunt *mendacium*, non amant veritatem, sed tenebras, non habent verbum Dei manens in se. cf. Am 2, 4. 2 Thess. 2, 11. 12.

℣. 20. *q*) *Ecce ego ero.* Ion. *mittam iram meam*, vt v 8. *r*) *contra puluillos illos vestros.* (2) v. 18. *He paragog.* post suffix. *ob emphasin*, vt Ier. 29, 25. Fraudes & mendacia vestra omnium oculis exponam & puniam *s*) *quibus.* ὁ. ἐφ᾽ ἃ, *super quæ.* *t*) *venamini* v. 18. *u*) *ibi*, in illo loco, Ierusalem v. 16. *x*) *in germinantibus*, *florentibus* hortis. Sic *Tremellius*: *abductæ in floralia*, i. e. vt eas abducatis in hortos vestros, floribus cogitos, & in lecos vestros, vbi sunt lupanaria ad perditionem animarum constituta. Et Iun. in Comment. ; osthemo: *Venabantur animas* puellarum, vt Veneri sacræ essent, & earum opera viros illaqueabant, vt est in seq. membro. Sed Gusset p. 395. At *ad hoc, vt efflorescatis* iuxta promissa vestra v. 19. (prosperitas per efflorescentiam adumbratur multoties vid. e. c. Ps. 72, 7. Ps. 92. 8. 13.) *& frangam* illa tegumenta e *brachiis vestris* (quando ea afferis, vt mea veletis brachia, ego vobis fortior, non sinam ea brachiis meis inuolui, sed vestris eripiam.) *& emittam liberas* &c cf. not. v. 18. At S. vt fiant *in volatiles*, Raschi: *vt per vos auolent* in Gehennam, ex signif. Chald.

CAP. XIV, ℣. 3. Hic demum incheant nouum caput 6 - 10. 12, 14. 20, 33;

p) dederunt, posuerunt ante faciem suam v. 4. 7. Ier. 17, 16. Ex colunt cultu non modo interno, vt in priore; sed & externo, vt in hoc membro. Idola quotidie eorum oculis obuersantur. Grot. At Cocceius: h. e. pro doctrina Dei vel legis ipsius, quæ est lucerna pedum, vt homo ambulans non offendat, eos homines sibi doctores legere & sibi sequendos proponere, qui non possunt esse nisi offendiculum, in quos offendens peccet, perperam agat, & a via recta discedat. h) Num ergo consulendo (vllo pacto) consular ab iis? S. Num ergo quærendo serio quærer illis? c. 20, 3. Es. 65, 1 q. d. an putas, me serio ab eis consuli? Minime omnium. At LXX. & Cocceius: An respondendo respondebo illis? an nempe ita hypocritice tantum interrogatus vllo modo mouerer ad respondendum illis? coll. Es. 65, 1 vt etiam. נדבר נקחם &c. ita actiue vel reciproce & deponentialiter vsurpantur. Prius est Infinitiuus Niphal, mutato ה in א, ne duo He concurrentia difficilem facerent & ingratam lectionem, obseruante Kimchio. Gussetius: an ab ipsis inuenirer? vt in Niphal innuat non modo requiri, sed etiam inueniri, coll Es. 65, 1.

ꝟ. 4. i) eum illis c. 2, 1. k) quisquis fuerit v. 7. Leu. 17. 3. 8. 10. l) qui adscendere fecerit, vid. v 3. m) v. 3. 7. n) & tamen venerit v. 7. o) S. Egone Iehoua responderim ei, qui venit cum multitudine idolorum suorum? minime! p) adducar, vt respondeam ei nempe, quæ sunt ex voto & voluntate ipsius. Alii absolute & affirmatiue. Sic Castellio: Huic ego Iona, vt stercoreis tot eius diuis dignum erit, respondebo. Coccerus vero: respondeo ipsi in

נתנו נכח פניהם האדרש אדרש להם׃

4 לכן דבר־אותם ואמרת אליהם כה

אמר ׀ אדני יהוה איש איש מבית ישראל אשר יעלה

את־גלוליו אל־לבו ומכשול עונו ישים נכח פניו ובא

אל־הנביא אני יהוה נעניתי לו בה ברב גלוליו׃

ה למען תפש את־בית־ישראל בלבם אשר נזרו מעלי

6 בגלוליהם כלם׃ לכן אמר ׀ אל־בית ישראל

כה אמר אדני יהוה שובו והשיבו מעל גלוליכם ומעל

7 כל־תועבתיכם השיבו פניכם׃ כי איש איש מבית

ישראל ומהגר אשר־יגור בישראל וינזר מאחרי ויעל

גלוליו אל־לבו ומכשול עונו ישים נכח פניו ובא אל־

8 הנביא לדרש־לו בי אני יהוה נענה־לו בי׃ ונתתי פני

באיש ההוא והשמתיהו לאות ולמשלים והכרתיו

9 מתוך עמי וידעתם כי־אני יהוה׃ והנביא

כי־יפתה ודבר דבר אני יהוה פתיתי את הנביא ההוא

in ea re, in multitudine stercorum suorum. Immittam efficaciam erroris Prophetæ, vt respondeat

בא ק'

consulenti ita, vt non sanetur, neque conuertatur a prauis opinionibus & amore vanitatis, sed maneat in multitudine stercorum suorum. cf. not. v. 7. & 1 Reg. 21, 13. q) venicati, sec. Kri. Sic Ion. qui venit ad quærendum interpretationem a me, quamuis implicitus sit multitudini cultus idolorum suorum. At Ledebuhri-

us in Catena Accent. p. 398. verer Ps. 119, 107. ei vel ab eo. in ea re s. negotio; sec. Ctibh, quod בה Kri h. l. non immerito præfert Cocceius, 1) propter accentus; 2) quia per Kri non declaratur, quomodo Deus tali respondeat, sed tantum repetitur, cum qua intentione veniat consulens. r) in, vel cum multitudine; al. propter multitudinem idolorum suorum; i. e. cum animum habeat idololatriæ plenum v. 3. cf. Es. 57, 10. Ier 13, 22. Ps. 5, 11. ꝟ. 5. s) Vt capiam, prehendam. c. 12, 13. c. 21, 28. Num. 5, 13. Vt conuincam eos, & ipso silentio meo, non dignos responso ipsos indicans, (vel sec. alios, per responsionem meam iudicialem) pudefaciam & frangam cor ipsorum, vt, sua conscientia teste, fiant ἀναπολόγητοι. cf. Leu. 26, 4. 1 Sam. 10, 26. Hos. 7, 2. Cocceius: h. e. vt ita ab errore in errorem, a prauitate in prauitatem proficiendo - - tandem coram Deo rei peragantur apud animos proprios. Nam fieri non potest, vt non tandem incidant in ea, quæ aperte pugnant cum veritate & iustitia Dei, & in eis contradicentes habeant τοὺς ὁσίους s probos & rectos corde. Ion. & Raschi: ad adducendum domum Israel, ad ponendum pœnitentiam in corde ipsorum. t) quia. Deut. 3, 24. S. quod. cf. infra c. 20, 26. 32. u) abalienati sint, abalienauerint se. Es. 1, 4. o. ἀπηλλοτριωμένας (καρδίας) ἀπ᾽ ἐμοῦ. Eph. 4, 18. x) per idola sua omnia illa, o. ἐν τοῖς ἐνθυμήμασιν αὐτῶν. sic v. 7. cf. v 3. ꝟ. 6. y) Conuertimini. Es. 21, 12. c. 31, 6. Ier. 3, 14. Ion. add. ad cultum meum z) S. & conuertite facies vestras (Raschi cor vestrum) vt mox plenius dicitur. al. conuertite etiam alios; vt antea alii aliis fuistis peccandi auctores. Kimchi: vxores vestras & iuuenes vestros. cf. c. 18, 30. 32. a) o. ἀπὸ τῶν ἐπιτηδευμάτων ὑμῶν. vid. v. 3. 5. c. 6, 4. c. 8, 10. b) c. 5, 9. c. 6, 9. 11. &c. ꝟ. 7. c) vid. v. 4. d) aut de peregrino, Proselyto. LXX. & Syr de iis, qui conuersi sunt ad me. Nam & proselyti portæ (multo magis iustitiæ) tenebantur ab idololatria se abstinere, obseruante Grotio. cf. Ex. 12, 19. 48. Leu. 17, 8. 10. 12. 13. &c. e) S. & separauerit se. Hos. 9, 10. f) & adscendere fecerit. fut. Hiph. vid. v. 3. 4. g) venerit tamen v. 4. h) ad interrogandum eum, vel quærendum ex eo Deut. 12, 30. c. 18, 11. Es. 8, 19. i) S. per me, h. e. per instinctum & reuelationem meam cf. 2 Par. 34, 26. 1 Sam. 28, 7. 2 Reg. 1, 2. 3. 6. 16. al. de me. k) S. Egone Iehoua responderim ei? al. absolute: respondens ero vel faciam, vt respondeatur ei. Part. Niphal. vid. not. v. 4. l) S per me. Ion. per verbum meum. At Cocceius: contra me; daturus ipsis doctores & Prophetas, qui consulentibus contra Deum respondeant contra Deum. Idem in Lex. p. 618. Inest, inquit, in his significatio caussæ, quæ non est in Deo aut verbo Prophetæ, sed in interrogante; quare Deus illi respondeat, siue respondere videatur, aduersa sibi. Nam forma ipsa נענה notat passionem. Al. per me ipsum, non tam per Prophetam, quem consulit; non verbo, sed facto, de quo v. 8. ꝟ. 8. m) S. Immo dabo (ponam) facies meas. Ion. & Syr. iram meam. Hæc enim in vultu se maxime prodit. c. 15, 7. Leu. 17, 10. n) cf. Ps. 34, 17. o) & desolabo eum stupendum in modum. c. 20, 26. Gusset. p. 354. stuporem ei immittam, vt sit stolidus, ac omnibus hebetudine sua θεηλάτω & subita notabilis, fumaturque pro materia dicteriorum & prouerbiorum p) in signum & exemplum diuinæ vltionis, ex quo alii rectius sapere discant. cf Num 17, 3. 25. Deut. 28, 46. q) & in similitudines cf. not. Deut. 28, 37. r) Leu. 20, 3. 5. 6. s) v. 3. c. 13, 13. ꝟ. 9. t) Propheta autem. Incipit hic II pars capitis. cf. not. v. 2. u) S quando persuaderi sibi passus fuerit Deut. 11, 16. Ier. 20, 10. Hos. 2, 16. nempe instinctu diaboli & spe lucri, ab hypocritis eum consulentibus, & læta responsa flagitantibus. x) vt loquatur verbum aliquod falsum ceu diuinum. cf. c. 13, 2. seqq. Es. 58, 13. & e. c. 1 Reg 21, 11. Occurrit stultæ eorum cogitationi. Veris enim Prophetis suos opponebant impostores, q. d. minantur nobis duo, Ieremias & Ezechiel, at alii & longe plures, læta nobis promittunt. At, inquit, ne blandiamini vobis; errant illi, & quidem vestra culpa. y) ac si Ego Dominus persuaserim &c. Ier. 20, 7. vel: Ego quidem Dominus persuaderi seu se duci permisi, iusto iudicio in pœnam contemtus, contumaciæ & ingrati animi (prophetæ & populi) erga veritatem diuinam 1 Reg. 22, 20. 21. 22.

ונטיתי את־ידי עליו והשמדתיו מתוך עמי ישראל׃
ונשאו עונם כעון הדרש כעון הנביא יהיה׃ למען לא־
11 יתעו עוד בית־ישראל מאחרי ולא־יטמאו עוד בכל־
פשעיהם והיו־לי לעם ואני אהיה להם לאלהים נאם
12 אדני יהוה׃ ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃
13 בן־אדם ארץ כי תחטא־לי למעל־מעל ונטיתי ידי עליה
ושברתי לה מטה־לחם והשלחתי־בה רעב והכרתי
14 ממנה אדם ובהמה׃ והיו שלשת האנשים האלה
בתוכה נח דניאל ואיוב המה בצדקתם ינצלו נפשם
טו נאם אדני יהוה׃ לו־חיה רעה אעביר בארץ ושכלתה
16 והיתה שממה מבלי עובר מפני החיה׃ שלשת האנשים
האלה בתוכה חי־אני נאם אדני יהוה אם־בנים ואם־
בנות יצילו המה לבדם ינצלו והארץ תהיה שממה׃
17 או חרב אביא על־הארץ ההיא ואמרתי חרב תעבר
18 בארץ והכרתי ממנה אדם ובהמה׃ ושלשת האנשים
האלה בתוכה חי־אני נאם אדני יהוה לא יצילו בנים
19 ובנות כי הם לבדם ינצלו׃ או דבר אשלח אל־הארץ
ההיא ושפכתי חמתי עליה בדם להכרית ממנה אדם
ובהמה׃

p) prævaricando prævaricationem c. 15, 8. 2 Paral. 26, 14. Num. 5, 6. *q) & extendero*, v. 9. *r) vt frangam*, c. 5, 16. *s)* cf. not. c. 4, 16. *t) & immittam in eam.* Leu. 26, 22 *u)* c. 5, 17. c. 7, 15.

x) tum extendam, vel extendam vero manum meam c. 6, 14. Ion. *eleuabo plagam potentiæ meæ contra ipsum*, sic v. 13. *a)* c. 25, 7. 1 Reg. 15, 27.

v. 10. *b) Sic vtrique, consulens & consultus, portabunt iniquitatem suam & illius pœnas dabunt.* c. 44, 12. Leu. 5, 1. c. 30, 19. *c) sicut iniquitas* (al. *pœna iniquitatis*) *quærentis. d) ita iniquitas* (al. *pœna*) *prophetæ istius erit.* Pœnas pariter sentient, & qui emunt vaticinia, & qui vendunt; *Grotius.* cf. simil. constr. Leu. 7, 7. Es. 24, 2. Ratio paris pœnæ est, quod & *consulens* veniat ad Prophetam, habens cor plenum stercore & oculos offendiculo; & *Propheta*, vt Balaam, mercedem iniustitiæ a talibus captet & eis cupiat placere: atque ita inuicem scortentur *Cocc.*

v. 11. *e) aberrent.* Es. 35, 8. c. 53, 6. spectantes tale exemplum aberrationis & profligationis. *f) polluant se* c. 5, 11. c. 37, 23. *g)* c. 18, 30. Quando quis quid dicit & facit ex se ipso, non consulto ore Dei, eq. non habens Dominum, id est פשע ἀνομία & defectio a Deo & lege eius. conf. verbum 1 Reg. 12, 19. Es. 1, 2. *h) S. sed sint mihi populus*; se gerant, vt populum Dei decet. *i) Ego autem sim.* Al. *sic erunt mihi &c. k)* c. 11, 20. c. 34, 24. *Coccejus*: Certe hæc prophetia significat, Israelem, atque adeo Ecclesiam Dei, quæ est verus Israel, aliquando liberatum iri a seductoribus & defectoribus & ἀνομικοῖς suis, vt soli Deo credant, & illi soli obediant. Similes promissiones passim obseruare est. *l)* c. 11, 8. Hos. 11, 11.

v. 12. *m) Porro factum est.* Tertia pars capitis. cf. not. ad v. 2.

v. 13. *n)* c. 33, 2. *o) cum peccauerit contra me.* Leu. 5, 1. 17. *p)*

v. 14. *x) Et si fuerint.* Sic O. καὶ ἐὰν ὦσιν. it. Syr. cf. v. 18. Ezr. 3, 6. &c. *y) tres hi viri.* v. 16. 18 qui magnam præ aliis experti sunt & felicitatem & calamitatem, fuerunt illustres & sanctitate celebres, & salutis aliorum amantissimi, precibus pro illis efficacissime intercesserunt. q. d. *Si adessent & intercederent homines illi, mihi acceptissimi, & in quibus edidi documenta misericordiæ illustrissima, non tamen misererer.* cf. Ier. 15, 1. *z)* qui totius primi mundi reliquias secum seruauit in diluuio. *a)* æqualis Ezechieli, & sine dubio iam tum clarus inter gentes & Israelitas. c. 28, 3. qui vidit primam pœnam Iudæorum, & ex leonum ore ereptus est, seque & populares suos capitatione somniorum a communi excidio, & Chaldæos magos ab imminente morte liberauit &c. *b)* qui vixit in terra Vz. Iob. 1, 1 extra populum Israeliticum, quique ex grauissimis post hominum men otis (?) calamitatibus ereptus, precibus familiam suam & amicos Deo reconciliauit. *c) illi* quidem, sed *soli.* v. 16. 18. *d) ob iustitiam suam*; quam, licet mutilam & imperfectam, Deus propter iustitiam Christi nobis donatam & fide apprehensam, cuius illa fructus est, gratiose acceptat Rom. 4, 22. seqq. c. 8, 1. 1 Ioh. 2, 29 c. 3, 7. *e eripient*, f *eriperent* c. 3, 19. 21. *f)* v. 16. c. 11, 8. v. 15. *g) Quando* l. *Si etiam* Mich. 2, 11 *h) feras malas* c. 5, 17. cf. Lev. 26, 22. 2 Reg 17, 25. *i) transire, grassari fecero per terram* c. 5, 1. Lev 26, 6. *k) & orbauerint eam*: incolis c 5, 17. Hos 9, 12. *l) ita vt fiat. m)* c. 12, 20. *n) ex defectu transeuntis*, c. 33, 28. Ier. 9, 9. 11. cf not. Ex. 14, 11 & Num 14, 16. v. 16. *o) S. Etiamsi fuerint tres illi viri* v. 14. 18. *p)* v. 18. c. 33, 11. cf. not. 1 Sam 20, 3. *q)* v. 14. *r) si liberauerint*, i. e. *non liberabunt* v. 18. vt expresse habet *Syrus* h. l. & v. 20. cf. not. 1 Sam 24, 22. Es. 62, 8. Nam sua quisque, non alterius fide seruatur. *Grotius*: Tantum mediocriter malis ob pios interdum parcitur, non ita contumaciter flagitiosis. *Coccejus*: Non negat Dominus, se aliquando propter pios conseruare respublicas, & parentibus piis aliquando largiri vitam filiorum & filiarum; sed hoc dicit: in aliis omnibus gentibus non esse exspectandum, nisi totalem deletionem. &c. *s) sed illi soli eripientur* v. 18. Ier. 7, 10. *t) terra autem. u)* v. 15. c. 35, 8. Es. 1, 7. v. 17. *x) Aut* si. v. 15. S. *Aut quando adduxero.* O. ἐὰν ἐπάγω. cf. Es. 27, 5. *y)* v. 21. c. 6, 3. c. 11, 8 *z)* Lev. 26, 6. *a) vt exscindam.* v. 13. c. 21, 8. *b)* c. 25, 13. v. 18. *c) S. Etiamsi fuerint tres* v 14. 16. *d) aut filias.* cf. Es. 56, 11. *e) S. sed.* 2 Sam. 11, 23. *f)* v 16. Am 3, 12. v. 19. *g) Aut* si. vid v. 17. *h)* c. 5, 16 17. Leu. 26, 25. *i) super.* v 21. c. 6, 23. c. 12, 19. *k) vt effundam* c. 9, 8. *l) S. propter sanguinem* nempe ad punienda *homicidia* & iniustitiam hominum, quibus inter se inuicem sunt antea trastati. al. *cum sanguine*, i. e. cum multa hominum strage, vt sit pestis, certissimam & præsentissimam mortem afferens. Nam, inquit *Grotius*, omne mortis immaturæ genus *sanguis* Hebræis dicitur. cf. c. 5, 17. Tremellius: *ad cædem.* Ion. *in, l cum cæde*; al. *cum sanguine*, vt gladium v. 17 comitetur pestilentia.

---

v. 11. ולא per *Paschta* 3. 7. 8. 10. 13. 15. 17. 24. sic se. 5. v. 13 למעל ita 6. 9. 20 in texto; fu e & sic in marg. 2. v. 14. דניאל cum *Kri* plene 2. 3. 5. & *Mas Eff.* v 15. לו per *Mun* 1. 3 sic fu. 5. ושכלתה per *Kam.* 7. 8 11. 12. 13. 15--19. 21. 22. 23. 24. contra *Mas.* 1. 2. *Eff.* & *Iad Rosf.* 60. col. 1. v 16. שלשת cum præf. ו 3. sic fu. 1. 2. 5. & sic 6. 9. in marg. v. 19. Pro אל hab. על 1. & *Orientales.* & sic in marg. 6. 9.

כ וּבְהֵמָה׃ וְנֹחַ דָּנִאֵל וְאִיּוֹב בְּתוֹכָהּ חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי
יְהוִה אִם־בֵּן אִם־בַּת יַצִּילוּ הֵמָּה בְצִדְקָתָם יַצִּילוּ נַפְשָׁם׃
21 כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אַף כִּי־אַרְבַּעַת שְׁפָטַי
הָרָעִים חֶרֶב וְרָעָב וְחַיָּה רָעָה וָדֶבֶר שִׁלַּחְתִּי אֶל־
22 יְרוּשָׁלִָם לְהַכְרִית מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה׃ וְהִנֵּה נוֹתְרָה־
בָּהּ פְּלֵטָה הַמּוּצָאִים בָּנִים וּבָנוֹת הִנָּם יוֹצְאִים אֲלֵיכֶם
וּרְאִיתֶם אֶת־דַּרְכָּם וְאֶת־עֲלִילוֹתָם וְנִחַמְתֶּם עַל־הָרָעָה
אֲשֶׁר הֵבֵאתִי עַל־יְרוּשָׁלִַם אֵת כָּל־אֲשֶׁר הֵבֵאתִי עָלֶיהָ׃
23 וְנִחֲמוּ אֶתְכֶם כִּי־תִרְאוּ אֶת־דַּרְכָּם וְאֶת־עֲלִילוֹתָם
וִידַעְתֶּם כִּי לֹא חִנָּם עָשִׂיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בָהּ
נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃

Cap. XV.

טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם מַה־יִּהְיֶה עֵץ־
2 הַגֶּפֶן מִכָּל־עֵץ הַזְּמוֹרָה אֲשֶׁר הָיָה בַּעֲצֵי הַיָּעַר׃ הֲיֻקַּח
3 מִמֶּנּוּ עֵץ לַעֲשׂוֹת לִמְלָאכָה אִם־יִקְחוּ מִמֶּנּוּ יָתֵד
4 לִתְלוֹת עָלָיו כָּל־כֶּלִי׃ הִנֵּה לָאֵשׁ נִתַּן לְאָכְלָה אֶת

שְׁנֵי Qqq 4 סב ד

ꝟ. 20. m) S. Fuerint autem Noah &c. v. 14. n) v. 16. o) S. si filium aut filiam eripuerint. vid. v. 16. 18. p) sed illi soli. v. 16. 18. q) vid. v. 14.

ꝟ. 21. r) S. Sic etiam, quando al. *Quanto magis*, cum simul illas quatuor plagas immisero Hierosolymæ; subintellige apodosin: *delebo eam*, & solos iustos, qui suspirant & ingemiscunt propter abominationes eius, faciam superstites. cf. not. Deut. 31, 27. s) de quibus in praeced. a versu 12. ad 20. cf. c. 5, 10. c. 16, 41. & 2 Sam. 24, 13. Apoc. 6, 8. t) *mala*, ad sensum hominum & naturæ, talia horrentis & fugientis, iusta tamen & recta. cf. c. 5, 16. u) *gladium* sc. v. 17. x) v. 13. y) v. 15. Deut. 32, 24. cf. Ap. 6, 8 *Coccejus*: Quomodo *malæ bestiæ* in Hierosolymam missæ sint, non liquet. Nam non constat, leones, pardos atque alias istiusmodi belluas in vrbem irruisse, & in ea stragem fecisse. Sed hoc constat, tempore vltimi excidii eam fuisse plenam *immanibus hominibus*, quorum sævitia feritatem bestiarum superavit. Credibile est, etiam ante captiuitatem Babylonicam talia acta esse. Ipsi Reges vocantur *leones* c. 19, 2 cf. Zephan. 3, 3. z) v. 19. Deut. 28, 21. a) *misere*. c. 5, 16.

ꝟ. 22. b) *Et ecce si*. cf. not. Ex. 8, 22. 2 Reg. 7, 2. Ier. 31, 8. Cocc. & S. *Sed ecce* c) *relicta fuerit*. al. *relinquetur*, remanebit. Ef. 1, 8. d) *euasio, ereptio*. *residui quidam* a fame, gladio, peste &c. 2 Sam. 15, 14. Ef. 37, 2. e) *educti* scilicet, filii aut filiæ. c. 38, 3. f) *ecce tamen illi* etiam *exibunt ad vos*, ante in captiuitatem abductos. Vobis non erunt feliciores, vtpote æque exules. vid. Ier. 38, 22. g) *& videbitis*, cognoscetis. S. *videritisque*. h) impiam eorum *viuendi rationem* cum pœna hanc iuste insecuta. v. 23 cf. c. 9, 10. i) *opera* & facinora *eorum* v. 23. c. 20, 43. Zephan. 3, 7. k) S. *cum consolabimini vos*, (consolationem accipietis: *super* l. *de malo*; apodosin ad v. 21. hic demum formant. Al. simpliciter; *& consolabimini vos*, i. e. *minus dolebitis*, *de vestra miseria*, cum videritis tam feueram & iustam in Hierosolymitanos vltionem, nec murmurabitis amplius contra Deum & Prophetas, quod ex horum consilio iam ante Chaldæis vos dederitis. cf. not. c. 18, 2. Præterit. *Niphal*. cf. c. 31, 16. Ps. 77, 3. l) c. 6, 3. Ier. 4, 6. c. 6, 19. c. 11, 11. &c. m) *nimirum omni eo*, malo, *quod* &c. S. *cum omni, quod* &c. ꝟ. 23. n) S. *Consolabuntur, inquam, vos*. Præt. *Piel*. Thren. 2, 13. Iob. 2, 11. 25. Dicent e. g. o sortem vestram, nostra longe feliciorem & tolerabiliorem! o) *cum videritis*. p) v. 22. c. 36, 17. 19. q) v. 8. r) *non frustra*, & sine caussa, sed iusto iudicio, prouocatus peccatis ipsorum grauissimis, nec excedens modum in pœnis. c. 6, 10. s) & sic æquiori animo feretis vrbis & templi excidium, Deo gloriam dantes. cf. c. 5, 9. c. 12, 16. t) vid. c. 11, 8. CAP. XV. ꝟ. 1. u) *Praeterea factum est verbum Domini* &c. in confirmationem superiorum. *Typo* enim *ligni vitis* præcisi, soli feruientis igni, exitium Hierosolymarum & Iudæos manens figurat. Estque hic I. πρότασις v. 1--5. II. adplicatio, s. ἀπόδοσις v. 6. seqq. quam tamen etiam ad priorem partem addiderunt citati a nobis interpretes. ꝟ. 2. x) *Quid est?* S. *quid erit lignum vitis præ omni alio ligno?* y) *palmes* sc. agrestis c. 8, 17. z) *qui est inter arbores sylue* s. siluestres; v. 6. Ef. 44, 14. q. d. sec. *Raschi* & *Kimchi*: Non de vite vinearum (vinifera), quæ fert fructum & æstimatur, ego loquor tibi; sed de palmite vitis siluestris. cf. not. Num. 6, 4. 2 Reg. 4, 39. Ad prædicatum vero id refert *Schmidius* ita: *ramo* sc. *qui fuerit* &c. Sic *Tremellius*: quid præ putato ramo. Grotius: si palmes eius sit par siluestribus arboribus, i. e. nullos fructus proferat. Eodem tendit *Vatablus*. Vt sensus sit; sicut vite, stirpe alioquin vtilissima, nihil est vilius, si est sterilis, cum sic tantum sit lignum deforme, humile, tenue, gibbosum & tortuosum; ita & Israelitis s. Iudæis nihil est inanius, si fidei fructibus carent. cf. not. v 4. Retundit nimirum Deus fastum populi, qui iactabat, se esse vineam Domini, & singulos eorum vites a Deo ipso plantatas, cf. Ef. 5, 1. 7. Ps. 80, 9 dicitque, *vanam* esse iactantiam, cum non amplius sint vites fructiferæ, sed degeneres & steriles, & q. s. siluestres factæ cf. Ioh 15, 1. 6. Ier. 2, 21. Matt 21, 33. seqq. ꝟ. 3. a) *Num sumetur ex eo lignum* Gen. 2, 23. c. 3, 19. b) *ad apparandum* illud *ad* aliquod *opus*. v. 4. 5 Grot. vt ex aliis arboribus syluaticis fiunt mali nauium, trabes, mensæ &c. *Iunius* in Comment. Hoc dicit secundum communem vsum; nam alioqui interdum contigit, & commoditate cæli ac soli, & diligentia culturæ, vt ex vite magnifica opera sint facta, teste *Plinio* L. XIV, c. 1. c) *num sument de eo?* d) *clauum*; Zach. 10, 4 ne quidem clauum inde conficere licet. e) *ad suspendendum super illum*. Ef. 22, 23. f) *vllum vas* Num. 35, 22. ꝟ. 4. g) *Ecce!* nota adseuerationis, vt Ier. 31, 3. h) *igni datur in pabulum*, quo alatur v. 6. Nulla alia eius vtilitas est. i) cf. 1 Sam. 23, 7. Matt. 7, 19

ꝟ. 21. שְׁפָטַי sine Pesik 1. 3. contra Mas. Erff. ꝟ. 22. עַל־ירושלם Pro eo hab. אֶל־ Orientales. sic fr. 2 & fu. 5. ꝟ. 23. חִנָּם Præmittunt אֶל־ 1. 3. Sic fu. 5. & sic 6. 9. in marg. אֵת ita 6--10. 13. 14. 20. 21. 23. Sic fo. 5. בָּהּ Alias liber לָהּ in marg. 7. 8. CAP. XV. ꝟ. 4. אֶת־ per Segol & Makk. 1. 3. 5.

שני קצותיו אכלה האש ותוכו נחר היצלח למלאכה:
הנה בהיותו תמים לא יעשה למלאכה אף כי־אש ה
אכלתהו ויחר ונעשה עוד למלאכה:
6 לכן כה אמר אדני יהוה כאשר עץ
הגפן בעץ היער אשר־נתתיו לאש לאכלה כן נתתי
7 את־ישבי ירושלם: ונתתי את־פני בהם מהאש יצאו
והאש תאכלם וידעתם כי־אני יהוה בשומי את־פני
8 בהם: ונתתי את־הארץ שממה יען מעלו מעל נאם
אדני יהוה:

CAP. XVI.

יו ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: בן־אדם הודע את־ירושלם
2 את־תועבתיה: ואמרת כה־אמר אדני יהוה לירושלם
3 מכרתיך

s. *Kimchi*: cum esset adhuc totus Israel in terra קמץ בזק sua, noluerunt tamen redire per pœnitentiam; etsi semper monuerim eos per prophetas, & hostes ipsorum dominari fecerim in eos, vt castigarentur, non tamen cœperunt pœnitentiam: multo minus nunc, quum assueti sunt malis operibus suis, adeo vt ignis consumserit omnes circuitus ipsorum, (Thr. 2, 3.) & deuastata sit tota terra Israel, excepta Hierosolyma, & tamen obdurarunt cor suum - Nulla ergo de iis spes est; nam ambusti sunt ab igne, nec tamen senserunt. Hos. 7, 9. Quod cum ita sit, ignis tandem absumet eos. ℣. 6. y) S. *Sicut* se habet. z) *inter ligna sylua* v. 2. a) *quod*, vel *quæ dedi* c. 33, 27. Gen. 1, 29. b) *igni absumendam* v. 4. c) *sic etiam* ex ipsorum merito igni *dedi*, *addixi*. d) nullius frugis homines. c. 11, 15. *Cocceius*: Hæc parabola concernit omnes, qui verbum Dei tractant. Vites sunt. Non sunt robustæ & proceræ arbores valido ligno præditæ. Debent in id laborare, vt verum & suum fructum proferant, qui delectet Deum & homines, illum glorificando, hos lætitiam bonæ conscientiæ in ipsis efficiendo. Si fructum hunc non ferant, cetera, quæ habent, inutilia sunt, & ipsi sarmenta sunt ad nihil vtilia, nisi vt comburantur. Similis est parabola Christi Matth. 5, 13. ℣. 7. e) *Ponam enim faciem meam in eos*. c. 14, 8. Ion. *vltionem meam*. Syr. *iram meam*, i. e. toruo quasi vultu eos adspiciam, & omnem operam enixe dabo ad exitium eorum. coll. Ps. 34, 16. 17. Ier. 21, 10. c. 44, 11. 27. f) vt, si ex vno *igne* calamitatum (cf. Ps. 66, 12.) exierint. g) *ignis tamen* alius *comedat eos*. vid. v. 4. 5. c. 5, 4. c. 10, 2. c. 24, 10. &c. Vno malo vitato in aliud incident. cf. c. 7, 15. 16. Ier. 4, 20. Es. 24, 17. 18. *Cocceius*: Nimia est stultitia hominum, qui, quum castigatio Dei videtur abiisse, relabuntur ad pristina sua peccata & deliria, quasi Deo gratias acturi iis, quibus offenderant; atque ita se plane dignos igne & consummatione demonstrant. h) *cum posuero faciem meam contra eos* c. 13, 17. ℣. 8. i) *Ponam autem* seu *faciam* c. 6, 14. k) *desolationem*. Syr. *in deuastationem & stuporem*, i. e. stupendam deuastationem. c. 14, 16. l) *ideo quod*. Num. 20, 12. Es. 29, 13. m) *præuaricati sunt grauissime*. c. 14, 13. Non enim peccatores, sicut ceteræ gentes, sed præuaricatores extiterunt. Aliud est enim negligere, quod ignores, aliud contemnere, quod colueris, inquit *Hieronymus* ad h. l. CAP. XVI, ℣. 1. n) *Porro factum est* &c. Ne conqueri possent Iudæi de nimia seueritate, Deus hic *sub figura* mulieris s. *puellæ expositæ*, fœdæ ac miseræ, I. *ingentia sua beneficia*, a natiuitate & in adolescentia populi ipsis exhibita in adsumtione gratiosa, desponsatione, purgatione, & exornatione, copiose & emphatice *commemorat* v. 2—14. II. ingratissimam eorum mentem, & maximum tantorum *beneficiorum abusum*, superbiam & fiduciam in opere operato, scortationem spiritualem & vniuersalem exprobrat v. 15--34. III. *Pœnam* adulteris & homicidis iustam *denunciat*, cum exornatione caussarum, quod Cananæos, Sodomitas & Samaritanos flagitiis superauerint v. 35 - 51. & significatione sententiæ iudiciariæ certo euenturæ. v. 52 - 59. *Subiicit* tamen IV. *promissionem Euangelicam* ex fœdere gratiæ iam olim inito, vi cuius velit repudiatam, postquam pœnituerit, iterum recipere, expiare, & spirituales ei liberos dare, non quidem ex *fœdere legali*, sed *euangelico* s. nouo. v. 60. seqq. *Maius* Oecon. V. T. p. 1038. Conf. tamen etiam not. ad v. 53. ℣. 2. o) *Notifica*. c. 22, 2. c. 43, 11. nempe secundum *Kimchium* aliosque, per epistolam, quam mittere debebat ad Iudæos in patria agentes. conf. Præfat. § 4. p) synecdochice Iudææ, inprimis vero *Hierosolymæ*, quæ caput regni, & in qua erat sedes Ecclesiæ. conf. Es. 1, 1. 21. c. 52, 3. &c. & infra v. 48. q) *abominationes eius* v. 22. 36. c. 22, 2. c. 7, 3. 4. 9. &c. & quidem *symbolice*, *per allegoriam scortationis*; vt, quod fecerant animo, eius turpitudinem intelligerent ex comparatione cum corporali scortatione, *Cocceius*. Est autem huius totius capitis mira δείνωσις, egregie persequens similitudinem adulterii. *Grot.*

k) S. inprimis quando *duas extremitates* vel extrema *eius*. Ex. 25, 19. *Abendana*: decem nempe tribus & vrbes Iudæ. l) iam *consumsit ignis*. v. 7. *Cocceius*: significat, diuinis plagis vim politiæ esse eneruatam. *Vatablus*: intelligit afflictiones, quas passi sunt Israelitæ ab Aramæis ab oriente, & a Palæstinis ab occidente. sic *Kimchi*, coll. Es. 9, 11. m) *& medium eius* quoque *ambustum fuerit*. Præterit. l. Partic. *Niph.* a rad. חרר (11) Ier. 6, 29. *Kimchi* & *Munsterus*: Ierusalem, quæ iam ex vicino igne inæstuata fuerat. *Corn. a Lapide*: Medietas populi Iudaici consumta est sub Ioiakim & Ioiachin: altera pars breui consumetur sub Sedekia. At *Cocceius*: id significat, ipsorum Doctores & sapientes esse per diuinam iram excæcatos & induratos. n) *num proderit?* Es. 54, 17. Ier. 13, 7. 10. o) *ad opus aliquod* inde faciendum? v. 3. vt scil. propterea cura eius aliqua sumi debeat? Nihil minus; sed igni traditur absumendum. cf. Matth. 3, 10. *Abendana*: q. d. non redibunt per pœnitentiam, neque emendabunt opera sua; nullum correctionis medium pro illis restat, sed vt denuo coniiciantur in ignem.

℣. 5. p) vid. v. 4. q) *cum* adhuc *integrum est*. cf. Leu. 3, 9. ὅτι αὐτοῦ ὄντος ὁλοκλήρου. 1 Thess. 5, 23. Iac. 1, 4. Syr. *cum adhuc esset sine vitio*. r) *non adhibetur* v. 3. Leu. 7, 24. s) *quanto minus*, *cum*. q. d. etiamne futurum putas, quando ignis illud ambussit &c. cf. c. 14, 21. 1 Reg. 8, 27. t) *& ambustum iam est*. u) *vt adhibeatur adhuc*. v. 3. x) *ad opus* & vsum aliquem v. 3. 4 Leu. 13, 51. vt Leu. 1, 3. 10. Num. 19, 2

℣. 5. ויחר per *Pat.* 1. sec. Mas. suam & Erff. sed contra M. 1. ℣. 6. כאשר עץ ita 1. 3.

♈.3. r) S. *negotiationes tuæ*, qſ. a מכר *vendidit* Ion. & Hebræis *habitatio*, ſed *commoratio*, ex rad. גור. nobis potius *origines, efformationes, effoſſiones*, coll. verbo כרה Eſ. 51, 1. 2. ſic *Guſſet.* p. 467. & ſic *Cocc.* Lex. p. 435. qui naſcitur, inquit, ex populo aliquo, ex terra illius populi, tq. ex metallo, effoſſus videtur, aut tq. ex fonte deriuatus. LXX. & Syr. *radix tua.* cf. infra c. 21, 35. c. 29, 14. *Rad. Ar.* כור eſt *collegit, congeſſit in vnum.* & Talm. in Piel כיר *pinxit, figurauit, figuras induxit.* Hinc *Kiiur* figura, *pictura*; & *Kurvan*, moduli ſ. *figuræ*, ad quas vaſa ænea vel lutea formantur. s) *& natales*; S. *generationes tuæ*, v. 4. Gen. 11, 28. c. 24, 4. c. 31, 13. t) ſunt *de terra Cananæorum*, moribus corruptiſſima; vnde multo plus hauſiſti, quam de virtutibus Abrahami, Iſaaci & Iacobi, parentum tuorum, vnde propie ortus eſt tibi. cf. Zeph. 1, 11. Zach. 14. 21. u) *Emoræus eſt* v. 45. *Emoræi* inſigniter mali erant, ſicut & *Chittæi*. cf Gen. 15, 16. forte & illorum nomine reliquæ iſtæ nationes *Iebuſæorum, Pheriſæorum &c* intelligantur. cf l. c. & Am 2, 9. Senſus eſt: Imitaris eorum impios mores & idololatriam, ac ſi ex illis ortus eſſes. vt *filius* alterius, etiam ſæpe is dicitur *qui mores eius imitatur.* vid. Matth. 3, 7. c. 23, 33. Ioh. 8 44. Sic *Virgilius*: Nec te diua parens, generis nec Dardanus auctor, Perfide, ſed *duris genuit te cautibus horrens Caucaſus, Hircanæque admorunt vbera tigres.* Imo no *Cocc.* genera, inquit, Hieroſolymitani, proceres & Doctores Iſraelitarum, & tribus Iudæ, ex Amoræis & Chittæis ſunt. Gen. 38, 2. narratur, *Iudam* apud Adullamitas vidiſſe *filiam viri Cananæi*, quam duxerit vxorem; deinde, quod filio ſuo acceperit vxorem *Thamar*, ſine dubio etiam ex דגש אחר שורק בי רשין דגישין Cananæis; ex qua fuerunt *Perez* & *Zerach*. Ergo Amoræi & Chittæi Iudæorum aui fuerunt. x) v. 44. 45 y) ob morum ſimilitudinem. conf. Gen. 27, 46.

מְכֹרֹתַיִךְ וּמֹלְדֹתַיִךְ מֵאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אָבִיךְ הָאֱמֹרִי וְאִמֵּךְ
4 חִתִּית׃ וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הוּלֶּדֶת אוֹתָךְ לֹא־כָרַּת
שָׁרֵּךְ וּבְמַיִם לֹא־רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעִי וְהָמְלֵחַ לֹא הֻמְלַחַתְּ
ה וְהָחְתֵּל לֹא חֻתָּלְתְּ׃ לֹא־חָסָה עָלַיִךְ עַיִן לַעֲשׂוֹת לָךְ
אַחַת מֵאֵלֶּה לְחֻמְלָה עָלָיִךְ וַתֻּשְׁלְכִי אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה
6 בְּגֹעַל נַפְשֵׁךְ בְּיוֹם הֻלֶּדֶת אֹתָךְ׃ וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ
מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ
7 חֲיִי׃ רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי

Chittæam nominat, quia gens illa videtur fuiſſe in Venerem pronior, ex coll. v. 45. ♈. 4. z) *Nam*, l. *porro* quod attinet *ad natales tuos.* v. 3. a) *quo nata es.* v. 5. Gen. 40, 20. Hoſ. 2, 5. *Piſcator* aliique hoc applicant ad tempus, quo Deus Abrahamum, tum idololatram, vocauit ex Vre Chaldæorum, Ioſ. 24, 2. Melius alii ad tempora poſt mortem Ioſephi, vsq; ad exitum ex Aegypto, *cum Iſrael* multiplicatus *inciperet eſſe* non familia Iſraelis, ſed populus. Sic *Kimchi, Grotius* & *Coccelus*, qui confert c. 20, 8. ita Ion. *Similis erat cœtus Iſrael* (ſub afflictionibus illis Aegyptiacis) *infanti, qui abiectus eſt ſuper faciem agri*, cuius vmbilicus &c. b) *non abſciſſus eſt*, (vt in infantibus recens natis fieri ſolet) ab inteſtino illo, per quod infans matri adhæret. c) *vmbilicus tuus.* (3) Prou. 3, 8. Cant. 7, 3. qui in vtero eſt qſ. os fœtus, quo vitam, ſpiritum & alimentum ducit. d) *& aquis non lota es*; Prou. 30, 12. vt ſolent infantes recens nati, quo purgentur a ſanguine & ſordibus vteri, & membra, ante in vtero contracta, calida aqua extendantur & concinne formentur. e) Cocc. & S. *ad* (iucundum) *adſpectum meum* (1) ita vt amabilis appareres; l. *cum aſpexi te*, vt habet Tremell. coll. לרגלי Gen. 30, 30. f) *& ſaliendo non ſalita es.* Ex. 30, 35. Leu. 2, 13. Solebant olim recens natorum corpora ſaliri, vel aqua ſale macerata lauari ad ſiccandum humores plus æquo abundantes, & tollendam omnem vteri immunditiem, aliasque ob cauſas. *Galen.* de Sanit. I. 7. *ſale modice inſperſo cutis eius* (infantis) *denſior ſolidiorque redditur* &c. ſic *Raſchi, Kimchi* aliique. g) *& faſciis obuoluendo.* Infinit. Hophal. h) *non inuoluta es.* itidem more infantum. (2) h. l. cf. Num. c. 30, 21. 6. vt Luc. 2, 7. Eſt autem allegoriæ in hoc verſu & ſeqq. ſenſus hic ſec. *Grot. Piſcat.* aliosque: Contemtiſſima fuiſti. Nemo tibi naſcenti aderat, qui matris l. obſtetricis officia præſtaret; ſed, lege & doctore deſtituta, informis, inculta in ſordibus peccati vixiſti, in idololatria aliisque Aegyptiorum ſceleribus. Nemo curam tui geſſit, vt te ex miſeria tua, innato peccato, liberaret & ad ſalutem æternam promoueret. Sed *Kimchi* hæc omnia adplicat ad externas Iſraelitarum afflictiones, & ſubſecutam liberationem in Aegypto. Etſi vero Spiritus S. ſignificare his verbis voluit, quam contemta aliquando fuerit gens Iſraelitica, præſertim cum in Aegypto ſeruiret: tamen etiam hac fœditatis deſcriptione, depinxit *ſpiritualem immunditiem* originalis peccati, quod ex vtero materno in hunc mundum nobiſcum adferimus. Id abluendum eſt aqua baptiſmi, ne nobis imputetur -- Quæ allegoria non inconcinna eſt: inprimis, quia originaria illa fœditas fons & origo omnis mali, etiam quod hic proprie deſcribitur, cenſenda eſt. *Oſiander. & Calov.* h. l. ♈. 5. i) *Non miſertus fuit tui.* c. 20, 17. Nullus inuentus fuit, qui charitatem illam haberet, quæ in redemtore eſſe debebat. *Cocc.* k) *vt faceret tibi vllum iſtorum.* l) *clementia vtendo erga te.* c. 5, 11. Eſ. 9, 18. Aegyptiorum, qui qſ. parentes illis eſſe debebant, duritiem ſignificat, vt recte hic obſeruat Ion. inquit *Grot.* Neque tamen propterea concedit Deus, humanam infirmitatem ab homine curari poſſe, ſed ita ſentit incurabilem fuiſſe prorſus a natura hominem, atque tanta fœditate, vt rebus omnibus creatis faſtidio eſſet, nedum ab vlla earum rerum curaretur. *Tremellius.* m) *ita proiecta eras.* Gen. 21, 15. Pſ. 22, 11. n) ſicuti infantes expoſiti proiici ſolent. o) S. *in faſtidio animæ tuæ*; quod iſta fœditate tua omnibus pariebas, vel: *ita, vt ipſamet vitam tuam faſtidires.* (1) cf. *verbum* v. 45. Leu. 26, 11. 15. Ier. 14, 19. p) populus enim in Aegypto natus eſt, vt diximus ad v. 4. ♈. 6. q) *Præterii vero præter te.* v. 8. 1 Reg. 19, 19. Incipit nunc commemorare beneficia ſua, vt oſtendat ingratum eorum animum. r) cf. Hoſ. 9, 10. ac ſi quis in agro incidit in puellam expoſitam; vt & Moſes a filia Pharaonis tranſeunte inuentus eſt. s) *conculcandam*, S. *conculcatam.* Tremell. *præbentem te conculcandam* v. 22. expoſitam ſc. morti, omnibusq; malis ad mortem t) *in ſanguinibus tuis*, qui tibi ex partu adhærebant. *Tremell.* vero refert ad ſanguinem infantis, qui ex vmbilico non curato profluens exhauritur. u) *Dixi ergo tibi.* Tremell. Virtute verbi promiſſionumque mearum te a morte præſentiſſima liberaui, in qua æque verſabaris, ac infans, cuius profluit vmbilicus. x) *in ſanguinibus tuis.* Tremell. vtcunque in peccatis tuis demerſus ſis, & a natura mortuus, tq. infans exhauſto ſanguine. A. *Guſſet* p. 190. *Cum Iſrael occideretur in Aegypto* iniuſtis homicidiis, Deus illum viuere fecit in media ſui ſtrage. y) *viuito!* vita etiam ſpirituali & æterna. *Cocc.* Neque obſtat, quod eidem feminæ poſtea decernitur mors, & quod de ea defectio a Deo ſuo dicitur. Nam quod iuſſa eſt viuere, id dicitur propter ſanctos patres; in quorum locum deinde veniunt poſteri degeneres: quæ arbor aut proſapia quum aſſimiletur vni perſonæ, contraria de ea diuerſo reſpectu dicuntur. Cf. Ier. 2, 3. 5. 19. z) *iterumq; dixi.* Non ſemel, ſed ſæpius repetitis promiſſionibus confirmaui, coll. Gen. 12. & 13. & 15. & 17. ſeqq. S. *dixi, inquam.* *Cocc.* repetitio ſignificat ſanum & certum propoſitum. Quo nobis ſignificatur, vitam noſtram plane a gratia, propoſito ac beneplacito Dei pendere. a) quanquam fœda es ſanguine, volo te viuere. *Grot.* ♈. 7 b) *In myriadem*; h. e. *in multa millia* auxi te. cf. Gen. 24, 60. Num 10, 36. Deut. 33, 17. & Ex. 1. 7. c) *ſicut germen* &c. cf. Eſ. 44, 3. *Cocc.* ſignificatur populi ingens multitudo, propter quam cœperis eſſe ſpectabilis. d) Gen. 17, 5. e) *vnde creuiſti*, l. *aucta itaq; es* Gen. 1, 28. c. 35, 11 Ex 1, 10 12. f) *& adoleuiſti* in iuſtam ætatem. Gen. 25, 27. 2 Sam. 12, 3. Vt duret ſermo de puella, ſub cuius perſona gens Iudaica deſcribitur. *Grot.* cf. Eſ. 1, 2. g) *& perueniſti.* c. 22, 4.

CAP. XVI ♈. 4 ומולדתיך per *Mun.* loco *Meth.* 5. 6. 7. 9. 10 13. 14. 16. 19. 20. הלדת ſic *defect.* 1. 3. & ſe. 2. 5. contra *Maſ.* Gen. 40, 20. המלחת per *Schwa* 3. ſic fu. 1. 5. & ſic 6. 9. in marg. ♈. 5. הולדת *plene* 5. ſic ſe. 1. 2. ſec. *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* ſed contra impr. Gen. 40, 20.

בַּעֲדִי עֲדָיִים שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה׃
8 וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ וְהִנֵּה עִתֵּךְ עֵת דֹּדִים וָאֶפְרֹשׂ
כְּנָפִי עָלַיִךְ וָאֲכַסֶּה עֶרְוָתֵךְ וָאֶשָּׁבַע לָךְ וָאָבוֹא בִבְרִית
אֹתָךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה וַתִּהְיִי לִי׃ 9 וָאֶרְחָצֵךְ בַּמַּיִם
וָאֶשְׁטֹף דָּמַיִךְ מֵעָלָיִךְ וָאֲסֻכֵךְ בַּשָּׁמֶן׃ 10 וָאַלְבִּישֵׁךְ
רִקְמָה וָאֶנְעֲלֵךְ תָּחַשׁ וָאֶחְבְּשֵׁךְ בַּשֵּׁשׁ וַאֲכַסֵּךְ מֶשִׁי׃
11 וָאֶעְדֵּךְ עֶדִי וָאֶתְּנָה צְמִידִים עַל־יָדַיִךְ וְרָבִיד עַל־גְּרוֹנֵךְ׃
12 וָאֶתֵּן נֶזֶם עַל־אַפֵּךְ וַעֲגִילִים עַל־אָזְנָיִךְ וַעֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת
13 בְּרֹאשֵׁךְ׃ וַתַּעְדִּי זָהָב וָכֶסֶף וּמַלְבּוּשֵׁךְ שֵׁשׁ וָמֶשִׁי
וְרִקְמָה

nuditatem tuam. Hos. 2, 11. *Grot.* vestibus te indui. *Coccius* Lex. p. 982. h. e. iecit te sponsam meam, vt per semen verbi mihi ex te nascerentur filii. Idem in Comment. Nec inepte, inquit, hic cogitabimus de gloria Dei, quæ visa est super populo יחיד ני Israelitico, quum exiret ex Aegypto, & deduceretur per mare & in desertum. *u*) *S. quin iurani.* cf. c. 20, 5. 6. fidem coniugii dedi. *Coccius*: significat declarationem Dei, quam notificauit populo, statim atque eum asseruisset & eduxisset ex Aegypto, nempe, quod ipse esset ipsorum Deus: quod & in decem verbis præfatus est: in quibus & adiecit, quod populo credenti & parentes honoranti daturus esset beatitudinem & vitam longam in terra, quam paratus erat ipsis dare. cf. Ex. 15, 25. 26. &c. *x*) 2 Par. 15, 12. *inii quasi fœdus nuptiale tecum* in Sinai. Ex. 20, 2. cf. Mal. 2, 14. *Tremellius* confert Ex. 19. & 24. *y*) S. *vt esses mihi* quasi in vxorem. Leu. 21, 3. *Tremell.* vt vicissim in fœdus mecum conuenires. cf. Deut. 29, 11. 12. ✻. 9. *z*) *Quare laui te*, a sordibus adhuc reliquis. conf. Ex. 19, 10. *a*) *aqua*, tum typice, per varias illas lotiones Leuiticas, tum spirituali er. cf. Ps. 51, 4. 9. & infra c. 36, 25. 1 Ioh. 1, 7. *Coccius*: lotio significat addictionem vitæ æternæ, & condonationem reatus, s. non-punitionem eius, propter Christum & iustitiam eius, & iustitiam Dei aliquando in Christo manifestandam. *b*) *& ablui*, emundaui. Leu. 6, 21. 1 Reg. 22, 38. *c*) v. 6. *d*) *& inunxi te oleo*, vt solebat fieri nouiter nuptis vel proxime ducendis. conf. Ruth. 3, 3. Esth 2, 12. Iudith. 10, 3. rad. סוך. Indicantur vero dona Spiritus, per regenerationem collata. cf. Ps. 45, 8. Hebr. 1, 9. ✻. 10. *e*) conf. Es. 61, 10. Zach. 3, 4. 5. & 2 Sam. 1, 24. *f*) *veste acu picta.* v. 13. Iud. 5, 30. Ps. 45, 15. cf. Ex. 26, 36. qua nouæ nuptæ vtebantur. *Grot.* *g*) *& calceaui te.* 2 Par. 28, 15. *h*) ό. ὑπέδυσά σε ὑάκινθον. Sic *Bochart.* calceis *coloris hyacinthini* aut *violacei* s. *hysgini*. Vid. Hieroz. P. 1. p. 986. seqq. vbi contendit, non notari hac voce *taxum*, aut vllum animalis genus, sed *colorem* tantum *hysginum* aut *hyacinthinum*. Contra tamen *Gusset.* p. 897. vrget, omnino al quam animalium speciem, incertam tamen & nobis ignotam, hac voce indicari cf Ex. 25, 5. *Cocc.* vestes & ornamenta significant exaltationem reipublicæ, constitutis Senioribus, iudicibus, doctoribus, prophetis, sacerdotibus; ita vt nihil ad ornatum populi deesset. *Tremellius*: i. e. instruxi te rebus omnibus, tum ad necessitatem, tum ad voluptatem pertinentibus; gratiam tibi gloriamque summam indidi, denique regina effecta es coniugio meo. Hæc autem, inde a liberatione cœpta, pertinent ad tempora Salomonis vsque. *i*) *& amicini* (S. *accinxi*) *te bysso.* Ex. 25, 4. c. 29, 9. Ion. 2, 6. *k*) plerique: *serico subtilissimo* vel veste bombycina. (2) v. 13. ✻. 11. *l*) *Sic ornaui te* v. 13. Es. 61, 10. Hos. 2, 15. amplius *ornatu vario*. v. 7. c. 7, 20 2 Sam. 1, 24. c. 23, 40. vt per species explicatur verbis seqq. Significantur autem *Grotio* ingentes diuitiæ populi, sub Dauide maxime & Salomone. *m*) *armillas.* (6) c. 23, 42. Gen. 24, 22. 30. 47. *Cocc.* Per *armillas, torquem, ornamentum frontis supra nasum, inaures*, intelligi possunt sanctæ leges regundis actionibus manus. quæ essent in fronte pro signo, & sigilla in manu, & semper auribus insonarent. *n*) *& torquem* (2) Gen. 41, 42. ✻. 12. *o*) vid. Gen 24, 47. Solebant apud orientales aurei circuli vel gemmæ in os ex fronte pendere & naribus imminere. vide, quæ notauimus ad Hos. 2, 15. *p*) *& inaures orbiculares* (2) Num. 31, 50. *q*) S. *imino coronam ornatus* s. *decoris*, eximiam & pulcherrimam. Es. 62, 3. Ier. 13, 18. Antiquissimi moris est, quod *sponsæ coronantur.* vid. *Bochart.* Canaan lib. I. c. 15. p. 457. &c. cf. Cant. 3, 11. Ita hodienum sponsas aliquibus in locis sertis ornari videmus. Significatur vero, ex mente *Grotii*, dignitas regia; de qua tamen sequitur demum mentio versu seq. Vnde *Coccius* vult innui libertatem, quod omnes in populo essent liberi, & tanquam filii Dei agerent & omnes principes & seniores nihil possent inuito populo, quippe iudicantes secundum leges, & cum populo consulentes in commune. Sub Iudicibus in statu (hoc) libero ditati admodum fuerant. Quamuis enim sæpe a vicinis premerentur, tamen & vltionem exercuerunt, & diripuerunt spoliatores suos, & per internalla diu quieuerunt, & pacis bonis gauisi sunt. ✻. 13 *r*) *Sic ornata fuisti.* v 11. c. 23, 40. *s*) *vestesq; tuæ* erant. 1 Reg. 10, 5. *t*) *byssus* vel *xylinum* Gen. 41, 42. Ex. 25, 4. *u*) & *sericum* s. *pinnicum*, (2) v. 10. *pinnica lana*, lana marina, in ostreorum conchis, quæ πίννη vocantur, crescens. vid. *Gusset.* p. 481. ex *Salmasio.*

h) *in* vel *ad ornamentum ornamentorum*, i. summam elegantiam corporis. Nondum enim de ascititiis loquitur; quippe mox *nuda* adhuc fuisse dicitur. S venistique *in decora decorum*. ornatissima facta es. v. 11. cf. ad constructionem Cant. 1, 1. *i*) *vbera tua*, cf. Cant 8, 8. *k*) *solidata sunt*, intumuerunt; mammæ forasriarunt & decentem formam nacta sunt, vt in nubilibus. *l*) *& pilus tuus*, i. e. pubes, honesta phrasi. conf. Es. 7, 20. & Grot h. l. *m*) Iud. 16, 22. *n*) *cum esses nuda & discooperta.* v. 22. 39. Tremellius: *quamuis esses nudissima* & retectissima; i. e. non propter vllam elegantiam aut bonum, quod inesset in te, visa es mihi ad summum ornatum peruenisse, & perplacuisti mihi; sed propter vnicum amorem meum, ex consilio & electione gratuita, coll. Deut. 7, 7. 8 *Schm* eras tamen adhuc *nuda & nudata.* erat tibi statura & forma, sed deerat ornatus exterior. *Grotius*: Sic exprimitur miseria gentis in Aegypto. *o*) *& retecta* (6) v. 22. 39. Mich. 1, 11.
✻. 8. *p*) *Cum igitur præterirem præter te.* v. 6. *q*) *quod ecce, tempus tuum esset.* *r*) *tempus amorum.* (8) c. 23, 17. Cant 1, 2. quod nubilis esses, viro & nuptiis apta Intellige sec. *Ion.* maturum redemtionis ex Aegypto tempus, Gen. 15, 13. 14. Act. 7, 7. 8. sic *Tremellius*: Iam venitur ad coniugium sacrum, initum cum Ecclesia Israelitarum, quo tempore liberata fuit a seruitute Aegypti, & donata tabulis fœderis. *s*) *expandi alam* vel oram *vestis meæ super te*; more despondentium Ruth. 3, 9. te, tanquam sponsam vel vxorem, in protectionem meam suscepi. *t*) *& operui nu-*

✻. 7. עדיים Ita *milra* ex nostris solus 22. quem vero & analogia iuuat, (quia non potest vltima sustinere vocalem ָ longam, nisi tonica sit, coll. *Alting.* Gramm. § 22.) & auctoritas *Raschii*, qui in Comm. hanc vocem similibus illustrat formis, צביים a צבי, גדיים a גדי, quod facere vix potuisset, nisi legisset Pluraliter & *milra*. At ceteri omnes *milel.* ִ ָ ְ Per *Iod* ָ ְ simplex, quasi esset dualis (quanquam & sic requireretur עדיים ad formam לחיים Deut. 18, 3) 3. 5. 6. 9 10. 13. 14. 19. 20 & sic su. 1. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erf.* ✻. 8. דודים *plene* 2 sec. *Mas. impr.* Prou. 7, 18. ✻. 9. ואסכך sic per *Pat.* 1. 3. 5. 21. sec. *Mas.* 1. & *Erf.* ✻. 10. ואנעלך *Ain* per *Kam.* 1. 3. 5. & in marg. 6 ֲ 9 ואכסך per *Kam.* 1. 23. contra *Mas.* 2. & *Erf.* itemque *M. I.* ✻. 12. ואתן sic per *Makk* 6. 9. in marg. & *B. Naphtali.* ✻. 13. ומלבושך per *Kadma* 1. 2. 3. 22. & *Ber.*

x) non glandes, ceras, panem siccum; vt olim in Aegypto, Grotius aliique. x) comedebas. Solebant veteres ex simila, oleo & melle panes coquere s. placentas gratissimi saporis, de quibus videatur *Athenaeus*, & *Grot.* ad h. l. y) S. *vnde pulchra facta es.* c. 31, 7. Cant. 7, 7. z) S. *& prosperata es vsque ad regnum.* Ier. 22, 30. Profecisti &, emersisti *ad regiam dignitatem.* 1 Sam. 12, 8. c. 12, 16. Euecta es, o *Ierusalem,* v. 2. 3. in regni sedem & caput. *Cocceius*: eo opum & potentiae processerunt, vt regem habere, & eius magnificentiam sustinere, & duces atque exercitus alere posse viderentur -- non quod fuerit melius sub singulis esse regibus, quam sub iudicibus -- sed quod per regale fastigium celebriores & illustriores essent cuncti & formidabiliores hostibus suis, & per reges suos dominarentur populis vicinis. -- Hoc factum est *sub Saule, Dauide, Salomone*: cui omnis terra paruit: ab Euphrate Gazam vsque.

℣. 14. a) *Quare exiit tibi nomen & fama*; i. e. celeberrima facta es *apud gentes.* c. 5, 5. 2 Sam. 8, 34. 1 Par. 14, 17. Exemplo sit Salomo, ad cuius sapientiam cognoscendam ex omnibus populis venerunt, qui sapientia delectati sunt, & inter eos regina Noti. *Cocceius.* b) *ob pulchrit.* vel *de pulchritudine tua* v. 13 15. c) S. *nam perfecta haec erat.* cf. c. 27, 3. c. 28, 12. Thren. 2 15. d) *in* (al. *ob* vel *per* ornatum &c. eodem sensu) *ornatu meo.* Mich 2, 9 q. d. Elegantia tua non natiua tibi erat, sed a me tibi gratiose collata. cf. Hos. 2, 10 e) *quem posueram.* Gen 24, 47. Tenendum vero est, supremam, immo vnicum decus populi fuisse, quod

וקמח סלת ודבש ושמן אכלתי ותיפי במאד מאד

14 ותצלחי למלוכה: ויצא לך שם בגוים ביפיך כי כליל

הוא בהדרי אשר־שמתי עליך נאם אדני יהוה

טו ותבטחי ביפיך ותזני על־שמך ותשפכי את־תזנותיך

16 על־כל־עובר לו־יהי: ותקחי מבגדיך ותעשי־לך במות

17 טלאות ותזני עליהם לא באות ולא יהיה: ותקחי כלי

תפארתך מזהבי ומכספי אשר נתתי לך ותעשי־לך

18 צלמי זכר ותזני־בם: ותקחי את־בגדי רקמתך

19 ותכסים ושמני וקטרתי נתתי לפניהם: ולחמי אשר־

נתתי לך סלת ושמן ודבש האכלתיך ונתתיהו לפניהם

כ לריח ניחח ויהי נאם אדני יהוה: ותקחי את־בניך ואת־

בנותיך

יתיר י׳ quod Deus maiestatem suam super eo collocauit, hoc est, non tantum Deus eorum nominari voluit, & templum apud ipsos habere -- sed etiam Deus ac sanctificator illorum cognosci voluit; quatenus illis notificauit

יתיר י׳ iustitiam suam & per legem fidei & charitatis eos fecit videri sapientiores & prudentiores omnibus populis. Deut. 4, 6. 7. 8. *Cocceius*; qui etiam addit: Ex hoc dicto perspicitur, quare Deus populum Israeliticum ita magnum fecerit, nimirum, vt Dei gloria & diuina veritas ac doctrina iustitiae Dei, sapientia & prudentia vera, per ipsos innotescerent gentibus, & nomen Dei magnum fieret in tota terra. f) *verissime dictum Domini Iehouae Dei.* c. 11, 8. ℣. 15. g) *Sed secure confisa es pulchritudini tuae*; v. 34. Es. 47, 10. Ier. 13, 25. superbiae & securitatis materiam ex donis meis captans. *Cocceius*: h. e. quod ista ornamenta & inprimis diuinam cohabitationem sibi tanquam propriam vindicauerit, quasi auferri non posset; quod perperam ista habuerit pro argumentis gratiae diuinae salutaris, & remissionis peccati & iustitiae; si non pro caussis iustitiae & vitae. Ceterum *incipit iam attingere ingratum animum & omnia gentis flagitia* h) corporaliter & spiritualiter. v. 16. Ps 106, 39. cf. Ier. 3, 1. Hos. 1, 2. Nam vtroque modo verissimum est illud: *lis est cum forma magna pudicitiae.* i) S. *ob famam tuam.* v. 14. Cocceius: *scortata es super nomine tuo,* h. e. quod, proposito nomine suo (quemadmodum cellis suis meretrices nomen suum affigere solebant) inuitarent vndique vicinos ad illud nomen amandum & honorandum, & sua facta imitandum, & sic animatis se amicos & consentientes exhibuerint. Hoc interpretatur Esaias c. 66, 5. vbi proponitur, tq. symbolum Iudaeorum, hoc: *In nomine meo glorificabitur Dominus*, h. e. gloria Domini est, quod ego nominor Iudaeus -- & qui id faciunt, vt Iudaei nominentur, Dominum glorificant -- Ita Israelitae plerique *proselytos* adiunxerunt sibi, quos *fecerunt filios gehennae magis quam ipsi erant* Matt. 23, 15. dum illis persuaserunt, ad iustitiam & salutem satis esse nominare verbotenus *Iehouam Deum Abrahami*, quemadmodum ipsi faciebant, *Deum vnum* dicere, & iisdem institutis vti cum ipsis -- Sic gentibus, ita ipsorum nomen aestimantibus & facta imitantibus, interimque suas gentiles opiniones retinentibus, easque ad Deum transferentibus, vsi sunt tq. eiusdem foederis consortibus, & tanquam heredibus iustitiae adblanditi sunt, &c. k) *adeo vt effuderis*, effuse prostitueris *scortationes*, libidines tuas v. 20. 22. 33. &c. l) S. *super omnem transeuntem*; omni viatori impudicitiae tuae copiam effuse feceris; vt meretrix, quae se omni transeunti prostituit. cf. Gen. 38, 14. 21 *Cocceius*: nempe dum omnes accedentes ad terram Canaan imbuerunt talibus opinionibus, vt, *Iudaeorum nomine* suscepto, tanquam membra eiusdem ciuitatis & populi haberentur, & in ea commixtione mutuo exultarent, quemadmodum scortantes in commixtione carnis exultare solent. Hoc erat praeputiatos corde & carne introducere in sanctuarium. c. 44, 7. Ion. *associasti te ad colendum idola cum omni transeunte.* m) S. *quisquis sibi esset*: al. *illi* cedebat, *fiebat*, vel *fuit* exposita pulchritudo tua, quam mihi integram seruare oportuisset; vel; *illius fuit*, in eius arbitrio erat te potiri. al. *erga eum erat* desiderium tuum al. *cui erat* desiderium tui &c. ℣. 16. n) *Quin sumsisti.* o) cf. Hos. 2, 10. Progreditur a falso Iudaismo, quo imbuerunt proselytos, ad falsam deuotionem. *Cocceius.* p) *Bochart.* aras, sacella, s. *excelsa* c. 20, 29. 1 Reg. 11, 7. c. 12, 31. 2 Reg. 17, 9. 11. *multicoloria, variegata*, variis pannis & multorum colorum instrata Gen. 30, 32. sqq. cf. not Ios. 9, 5. quae vestibus suis ornabant q. s. lupanaria l. lectulos, in quibus cum idolis, amasiis suis, scortarentur, & insigna, quibus amatores prouocarent: q) v. 15. c. 23, 2. cf. not. Ex. 34, 15. r) cuiusmodi excelsa *non ventura sunt* Gen. 41, 29. 35. Es 41, 22. *Cocc.* Lex p. 104. it. in comment. per *paronomasiam* ad praeced. במות vertit: *quae non veniunt* ad vos a Deo, vt tabernaculum & templum; sed quae commenti estis ex corde vestro: quemadmodum dicitur de Ieroboamo 1 Reg 12, 33. Schmid. *non tales* (forte subintell. meretrices l. scortationes) sunt *ventura.* s) *neq; futura fuit* tanto numero. Schm. *neque tale quid erit. Kimchi* & M. I *neq; erit* homo aut populus, qui faciet talia, ratione multitudinis. *Cocc.* in Comm. & quod *fieri non debebat.* cf. Gen. 20, 9 Sic *Ion.* hoc & praeced. membrum: *non secundum rectum & non secundum conuenientem*, praeter fas & decorum. *Cocc.* in Lex p. 104. & quae res *nihilum fiet.* ℣. 17. t) S *accepisti insuper* v. 18. idola tam impense amans, vt ornamenta alioqui charissima libenter impenderes. cf. Ex. 32, 2. 3. 24. u) v. 12. 39. x) v. 15. Hos. 2, 10. y) *imagines* c. 7, 20. *masculis* vt deos & deas habuit paganismus: *Baalim* sec. *Grot. Masculos* forte nominat, quia Israelem proposuit sub specie feminae libidinosae, quae delectatur virorum aspectu & consuetudine. z) *& scortata es cum iis* v. 15. 16 Ier. 3, 6 procumbens coram illis, & erga illos affectum illum habens, quem debebas habere erga Deum; ac putans, Deum similem esse imaginibus, aut talem, vt in illis coli & honorari possit. Cf not. Ex 34, 15 1 Reg 11, 18 2 Reg. 17, 9. ℣ 18 a) *Sumsisti etiam* v. 17. b) v 10. 13. c) *& texisti eas.* cf. c. 18, 7. Es. 58, 7. d) *& oleum* odoratum & arte praeparatum (aliud v. 19.) ac *suffimentum meum.* c. 23, 41. quae tibi dederam & mihi offerenda erant e) cf. c. 6, 13. c. 8, 11. ℣. 19. f) *Porro ad panem meum* quod attinet. g) cf. Hos 2, 10. h) *& vel quo cibaui te.* vid v. 13. i) *tu inquam dedisti, apposuisti illud* v. 18. k c. 6, 13. c. 20, 28. Ion *oblationes in cultum.* l) idq; (S. *& ita*) *factum est.* Ion. interrogatiue. *Nonne factum est hoc omne?* Negari nihil horum potest. m) v. 14. ℣. 20. n) *Imme sumsisti etiam* v. 17. 18. Ion. *Quomodo, o coetus Israel, multiplicasti irritare me, quia sumsisti* &c. o) v. 36.

℣. 12. ותיפי per *Pasehta simplex milra* 2. 3. & in marg. 6, 9. itemque *B. Naphtali.* ℣. 14. ויצא *milra* 1. 2. 3. *sic* *Bu.* 5.

בְּנוֹתַיִךְ אֲשֶׁר יָלַדְתִּי לִי וַתִּזְבָּחִים לָהֶם לֶאֱכוֹל הַמְעַט
21 מִתַּזְנוּתָךְ׃ וַתִּשְׁחֲטִי אֶת־בָּנַי וַתִּתְּנִים בְּהַעֲבִיר אוֹתָם
22 לָהֶם׃ וְאֵת כָּל־תּוֹעֲבֹתַיִךְ וְתַזְנוּתַיִךְ לֹא זָכַרְתִּי אֶת־יְמֵי
נְעוּרָיִךְ בִּהְיוֹתֵךְ עֵירֹם וְעֶרְיָה מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמֵךְ הָיִית׃
23 24 וַיְהִי אַחֲרֵי כָּל־רָעָתֵךְ אוֹי אוֹי לָךְ נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ וַתִּבְנִי־
כה לָךְ גֵּב וַתַּעֲשִׂי־לָךְ רָמָה בְּכָל־רְחוֹב׃ אֶל־כָּל־רֹאשׁ דֶּרֶךְ
בָּנִית רָמָתֵךְ וַתְּתַעֲבִי אֶת־יָפְיֵךְ וַתְּפַשְּׂקִי אֶת־רַגְלַיִךְ
26 לְכָל־עוֹבֵר וַתַּרְבִּי אֶת־תַּזְנוּתָךְ׃ וַתִּזְנִי אֶל־בְּנֵי־מִצְרַיִם
27 שְׁכֵנַיִךְ גִּדְלֵי בָשָׂר וַתַּרְבִּי אֶת־תַּזְנֻתֵךְ לְהַכְעִיסֵנִי׃ וְהִנֵּה
נָטִיתִי יָדִי עָלַיִךְ וָאֶגְרַע חֻקֵּךְ וָאֶתְּנֵךְ בְּנֶפֶשׁ שֹׂנְאוֹתַיִךְ
28 בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים הַנִּכְלָמוֹת מִדַּרְכֵּךְ זִמָּה׃ וַתִּזְנִי אֶל־בְּנֵי
29 אַשּׁוּר מִבִּלְתִּי שָׂבְעָתֵךְ וַתִּזְנִים וְגַם לֹא שָׂבָעַתְּ׃ וַתַּרְבִּי
אֶת־תַּזְנוּתֵךְ אֶל־אֶרֶץ כְּנַעַן כַּשְׂדִּימָה וְגַם־בְּזֹאת לֹא
שָׂבָעַתְּ׃

יתיר י׳

מתזנותיך קרי

יתיר י׳

℣.23. *i*) *Factum enim porro est.* *k*) c. 24, 6. 9. Ef. 3, 11. Dictio *Silluki* eft *parenthetica.* *l*) v. 34.

℣.24. *m*) *Vt extruxeris;* fcelera fcele-

תזנותיך קרי

ribus augeos, & impudens fuum fcelus omnibus teftatum faciens, *n*) *fornicem.* c. 31. 39. S. *excelfum.* Cocc. *locum editum*, in quo proftares meretrix. *i.*

οἴκημα πορνικόν. Generatim notat *conuexum quid*; fpeciatim *gibbum, dorfum, fupercilia* oculorum, *curuaturam* f. *abfidem rotæ* &c. vid. c. 1, 18. &c. *o*) *excelfum.* v. 25. 31. 39. cf. c. 6, 13. *p*) v. 31. cf. Ef. 57, 8. Ier. 2, 23. ℣. 25. *q*) *Ad* l. *fuper.* v. 31. c. 11, 11. c. 17, 8. *r*) *initio viæ.* v. 31. cunctis in triuiis & angiportis; & in locis maxime confpicuis. cf. Prou. 1, 21. c. 8, 2. *s*) v. 24. *t*) *& abominabilem fecifti* v. 52. Deo & omnibus piis immo & gentibus tandem. coll. v. 27. *Calv.* fuifti tanquam fœtidum & obfoletum fcortum, quod paffim fe proftituit, ideoque præ faftidio tandem reiicitur. *u*) v. 14. Ion *profanafti fanctitatem tuam.* Vat. *dignitatem ac maieftatem illam regni tui,* quod antea in magno honore erat. *x*) *nam diuaricafti,* fuftulifti aut diftendifti *pedes* l. femora tua. (z) Prou. 13, 3. cf. *Maii* Supplem. ad *Lex. Cocc.* p. 103. *y*) v. 15. *Vat.* Omnia omnium gentium idola, quotquot fe illæ tibi offerebant, (& de quibus forte narrauerat tibi *tranfiens aliquis,* Kimchi) ingenti ftudio coluifti. *z*) *& fic multiplicafti* v. 26 29. Ef. 57, 9. *a*) v. 15. 20. 22. ℣ 26. *b*) *Scortata enim es* cum Aegyptiis v. 28. Ef. 23, 17. colendo Deos eorum, & fœdus cum iis pangendo. *c*) *Tremellius* confert Ef. 30. & 31. &c. Deut. 17, 16. *Cocc* h. e. *Aegyptiis confifi funt,* tanquam opitulatoribus & conferuatoribus ftatus fui; cum interim non cogitarent de Dei amicitia retinenda -. Id Ezechiel nominat proftituere fe omnibus, inftar publici fcorti, h. e. omnes inuitare, & omnibus fe promtum oftendere ad peccandi focietatem &c. *d*) *vicinis tuis* Pf 80, 7. *e*) *magnis carne* f. pudendis. Tremell. *torofis.* Grot. *bene vafatis* cf. c. 23, 20. Leu. 15, 2. 3. Significatur idololatria Aegyptiorum, qui ceteris gentilibus deteriores, in turpiffimam quamque & infamem idololatriam proiecti erant. *f*) v. 25. 29. *g*) *ad ægre faciendum mihi* c. 8, 17. *Cocc.* Hic lucus reflatur, quam fpurcitia in oculis Dei fit, & quam horrendum, nifi hominibus, & quidem impiis vel idololatris, & ab eis falutem expectare. ℣. 27. *h*) c. 15, 4. Ef. 50, 2. *i*) c. 25, 7. Ion. *plagam potentiæ meæ.* vt fæpius. *k*) *contra te.* *l*) S. *& diminui* c. 5, 11. *prœftitutum* f. *demenfum tuum,* tibi affignatum in victum & amictum v. 13. Prou. 30, 8. abftuli aliquid de opulentia, qua abutebaris, vt non æque laute, vt antea, viueres. Continuatur allegoria *vxoris* vid. Ex. 21, 10. *m*) *& tradidi te pro defiderio* c. 23, 9. Pf. 27, 12. *n*) Pf. 106, 41. *o*) fc *filiarum,* i. e. fec *Ion.* villarum f. oppidorum. vid. not. v. 31. 46. *Grot.* Femininum nomen vfurpat, vt melius continuet allegoriam. *p*) cf. Iud. 10, 7. c. 13, 1. 1 Sam. 4, 2. 2 Par. 21, 16. 17. c. 28. 18. Ef. 9, 11. Ioel 4, 4. Am. 1, 6. vid. not. Ef. 14. 28. *q*) *pudefactarum,* quæ pudore fuffundebantur v. 54. 61. & pudentiores te erant. *Grot.* Palæftini. quamuis mali, tua facta imitari non audebant; manebant penes deos fuos. cf. Ier. 2, 11. *r*) S. *a via tua,* via *facinoris,* i. e. *ob viam* l. *ex via tua turpiffima* f. fceleratiffima v. 58. Leu. 18, 17. c. 19, 29. c. 20, 14. &c. cf fimil. conftr. Cant. 1, 15. Pf. 18, 34. Iob. 35, 2. ℣ 28. *s*) *Tum vero fcortata es cum* &c v. 26. *t*) etiam eorum auxilium & fœdus ambiens, & profanum cultum admittens. Nam, inquit Grot. plerumque quorum amicitiam ambiebant, eorum cultus imitabantur. cf 2 Reg. 16, 7. 2 Par. 28, 16. *u*) *ex defectu* (vid. not. Ex. 14, 11. & Num. 14, 16) *fatietatis tuæ.* S. *cum fatietas tibi nulla effet* cf. c. 39, 19. Ef. 56, 11. q. d. nunquam illos pœnituiffe fui confilii, vt non ponerent fiduciam in hominibus; quamuis ab illis non effent adiuti, fed potius decepti. vid. 2 Par. 28, 20. 21. Ef. 7, 20. *x*) *fcortata,* inquam, *es cum iis.* *y*) *fed ne fic quidem* exfatiata fuifti v. 29. Ex. 7, 23. ℣. 29. *z*) S. *Hinc multiplicafti.* v 25. 26. *a*) S. *vsque ad terram negotiationis, Chaldæam.* c. 17, 4. Ef 23, 8. Ier. 10, 17. vel fimplicius: in (c. 2, 10) *terra,* vel *ergo* v. 26. 28. *terram Canaan* (nefandos Cananæorum mores imitata Leu. 18, 24. & cultum eorum execrabilem Deut. 12, 30. 31. Pf. 106, 38) vsque *in Chaldæam* excurrens, & nouos inde deos vel auxiliatores petens. Videlicet fec. *Tremell* ex quo tempore Merodach Baladan legationem ad Hiskiam miferat 2 Reg. 20, 12. & Ef. 39. *b*) *fed nec illa quidem* confpiratione fatiata fuifti. v. 28. Conftat enim, quod cum fœdus feciffent Iudæi cum Affyriis f. Chaldæis, eo fpreto, poftea fœdus cum Aegyptiis aduerfus illos inierint. cf. c. 17, 15.

p) *quos peperifti vel pepereras mihi;* vt iure dominii & fœderis, mei effent, & nominarentur fanctum illud femen, cui futurus effem in Deum. Sic Ion. *ex quibus proditura fuiffet generatio fancta coram me.* *q*) *& facrificafti illos iis.* Pf. 106, 37. Nam quando homo a lege iuftitiæ vera & iuftitia Dei aberrat, iuftitiam autem quærit in fe aut alibi, omnis *ἀφειδία τοῦ σώματος*, *vexatio corporis* proprii (Col. 2, 23.) immo crudelitas & immanitas, & carnificina fui fuorumque, poteft videri *θρησκεία*, *cultus Dei,* pietas & religio. Ideo etiam gentilium fuperftitio, tanquam grauior & feuerior, præ iugo, quod Deus Ifraelitis impofuit, tanquam magis honorans Deum, magis placere potuit. Cocc. ad v. 22. *r*) *ad deuorandum,* c. 23, 37. vt in gratiam illorum ignis abfumeret eos. *Vat.* *s*) S. *num parum hoc eft?* c. 34. 18. *t*) S. *de fcortationibus tuis?* v. 25. 22. 33. q. d *An parum fceleris in facrilegis illis facris effe putatis?* Non minima certe, fed potiffima f. turpiffima quædam fcortationis veftræ hæc pars eft. ℣. 21 *u*) S. *Mactafti itaque filios meos,* c. 23, 39 Ef. 57, 5. ipfos quoque primogenitos. *Trem.* coll. c. 20, 26. *Grot.* idem aliis verbis repetit, vt magis hæreat animo rei indignitas. *x*) cf. Mich. 6, 7. *y*) *dum tranfire fecifti eos* per ignem c 20, 26, 31. 2 Reg. 16, 3. *z*) in gratiam idolorum. ℣. 22. *a*) *Et cum* (Syr. *in*) *omnibus* tamen. Interea vero, dum omnibus illis abominationibus addicta fuifti. *b*) v. 2. 36. c. 5, 9. 11. *c*) v. 20. 33. *d*) v. 43. cf. Ef. 17, 10. c. 47, 7. Deut. c. 7. *e*) *dierum iuuentutis tuæ.* v. 43. 60. in Aegypto. c. 23, 3. 8. 19. Ier. 2, 2 *f*) v. 7. 39. *g*) v. 6. *h*) cum exifteres. ℣.

℣. 20 אשר per *Makk.* 1. 2. 3 fic fu. 5. ℣. 21. וַתִּתְּנִים Ita 1. 2 at per nudum *Sakeph*, reliqui. præter 3. qui habet *Sakeph*. אתם *defect.* 1. 3. 5 fec *Maf Erff* h. l. & final impr. f 14. col. 1 Alii plene. ℣. 22. וְתַזְנֻתַיִךְ fic fine *Iod,* cum *Kri* ותזנותיך *Maf.* 1. & *Erff.* Cf. v. 20. 25 ℣. 23. אוי per *Mun.* loco *Makk* 7. 8. 10. 11. - - 3 16. 19. 21. 22. 23 24. at per *Ithibh* 2. & per *Merca* feq. *Pafchta* 3. ℣. 26. תזנותיך fic pluraliter 1. 5. & in marg. 6. 9. ℣. 27. ידי Præmittunt voculam את 3. 5. & in marg. 6. 9. שנאותיך plene 3. 23. fec. *Maf.* 2. & *Erff.*

ל שבעת׃ מה אמלה לבתך נאם אדני יהוה בעשותך
31 את־כל־אלה מעשה אשה זונה שלטת׃ בבנותיך
גבך בראש כל־דרך ורמתך עשיתי בכל־רחוב ולא־
32 הייתי כזונה לקלס אתנן׃ האשה המנאפת תחת
33 אישה תקח את־זרים׃ לכל־זנות יתנו־נדה ואת נתת
את־נדניך לכל־מאהביך ותשחדי אותם לבוא אליך
34 מסביב בתזנותיך׃ ויהי־בך הפך מן־הנשים בתזנותיך
ואחריך לא זונה ובתתך אתנן ואתנן לא נתן־לך ותהי
לה לדהפך׃ לכן זונה שמעי דבר־יהוה׃ כה־
36 אמר אדני יהוה יען השפך נחשתך ותגלה ערותך
בתזנותיך על־ מאהביך ועל כל־גלולי תועבותיך
37 וכדמי בניך אשר נתתי להם׃ לכן הנני מקבץ את־כל־
מאהביך אשר ערבת עליהם ואת כל־אשר אהבת על
כל־אשר שנאת וקבצתי אתם עליך מסביב וגליתי
38 ערותך אלהם וראו את־כל־ערותך׃ ושפטתיך משפטי
39 נאפות ושפכת דם ונתתיך דם חמה וקנאה׃ ונתתי
אותך בידם והרסו גבך ונתצו רמתיך והפשיטו אותך
בגדיך ולקחו כלי תפארתך והניחוך עירם ועריה׃
והעלו

℣. 30. c) S. *Quam languidum ergo est?* (1) cf. Ier. 15, 9 Ps. 6, 3. d) *cor tuum* (1) nempe ardore ac siti libidinis inexplebili; quale cor est in scortatoribus & meretricibus, quod non potest spernere vllam voluptatem, & omni concupiscentiæ succumbit. Ion. *quam fortis fuit malitia cordis tui?* M. I. recte obseruat, per modum lamentationis hæc dici. e) v. 14. f) *dum facis* Leu. 4, 27. Es. 64, 2. g) *opere* vel *opus*. h) Leu. 21, 7. Ier. 2, 20. c. 3, 3. &c. i) *dominatricis* & procacissimæ. S. *impotentis*. Syr. *impudentis*, quæ in officio a marito contineri se non patitur, sed imperiose agit. *Raschi*: cuius concupiscentia dominatur in illam. (1) cf. Gen. 42, 6.

℣. 31. k *Cum ædificas*. S. *ædificasti enim*. Sic *Ion. Syr. Kimchi, Raschi*, M. I. aliique. *Infinit.* vt c. 17, 17. Ios. 22, 16. 19. hic specialiter *cum suffixo plurali*. At Tremell. *in pagis tuis*; vt *filiæ* vrbium maiorum passim dicuntur minores vrbes & pagi. vid. v. 27. Num. 21, 25. l) *fornicem tuum*. S. *cuneum tuum*. v. 24. m) vid. v. 25 n) v. 24. 39. o) v. 24. p) *spernendo etiam mercedem* (4) c. 22, 4. 5. cf. Ier. 20, 8. Ipsa enim pretium amasiis offers, inf. v. 33. 34. Es. 7, 20 Cocc. in Lex. ad *pretium* oblatum *pro vili* irridendum, vt amplius mereretis. Solent, qui magnum mereri volunt, illudere offerenti pretium, quod non satisfacit. *Illusio* (vero) plerumque fit *per ironicam exaggerationem*. Vnde Schmidius: *ad gloriandum de mercede*, ex significatione Chaldaica. videsis etiam *Maii* Supplem. ad Lex. Cocc. p. 110. q) *mercedem meretriciam* v. 34.

℣. 32. r) *Vt mulier adultera* Hos. 3, 1. Prou. 30, 20. vel sec. Schm. *Mulier enim quidem adultera* - v. 33. *Omnibus autem meretricibus dant mercedem; tu vero dedisti* &c. s) *pro marito suo*

יתיר י
יתיר י
vt c. 4, 15. vel potius *sub marito*, cui soli per legem Dei subiecta esse debebat: cf. c. 23, 5. Num. 5, 29. Rom. 7, 2.
הנ בדגש
הני בפתח
℣. 33. t) *dant* scortatores. u) *mercedem meretriciam*. (1) x) *pretia tua meretricia*. S. mercedes. (1)
יתיר יי
cf. Hos. 8, 9. y) v. 36. 37. c. 23, 5. z) *& munerasti eos* (2) Iob. 6, 22. Nam neq; ab Aegyptiis, neque ab Assyriis vel Chaldæis quicquam boni acceperant Israelitæ; sed contra magnis mercedibus eorum gratiam redimere coacti sunt. *Cocc.* vid. 2 Reg. 16, 8. Es. 7, 20. c. 30, 5. 6. &c. a) *vt venirent ad te* quasi in cubile tuum. b) vid. v. 15. 22. ℣. 34. c) *Sic factum est*. d) *contrarium, diuersum* (2) h. l. e) Ion. *a prouinciis* aliis. f) v. 15. 32. g) *scortatio similis non facta est*. Sic Ion. *& post te non fuit, quæ scortata fuerit sicut tu*. At S. *vt post te non scortatum iuerint*, sc. sponte, nec nisi a te inuitati & mercede a te oblata permoti. *Py.* (1) h) S. *dum nimirum dedisti mercedem*. v. 31. i) *fuisti itaque in contrarium*. ℣. 35. k) *Propterea o meretrix!* Præfatio ad sententiam, ad quam audiendam citatur, vt meretrix. l) c. 6, 3. c. 13, 2. ℣. 36. m) *Propterea quod a te effusum*, profusum est, v. 15. n) *as tuum*, pecunia tua, amasiis data. S. per metonym. *ærugo tua*, i. e. sec. Tremell. & Cocc. *spurcitia* s. *sordes tuæ* profluentes ex te propter frequentiam & assiduitatem scortationis. Sic *Gusset.* p. 506. Alludit, inquit, ad sordes ex ære in fornace fluentes, vt c. 24, 11. spectat enim id fieri ardente libidine, & fluxum humorum dissolutorum ciente. Cf. Ier. 2, 22. 23. c. 13, 27. Ion. *quia retexisti pudenda tua*. o) & patuere pudendæ tuæ partes v. 8. 37. p) v. 33. 34 q) cum (S. *super*) amasiis tuis v. 15 16. 33. Ier. 22, 20. r) c. 8, 10. s) v. 2. 12. t) S. *& iuxta sanguines filiorum tuorum*. v. 20. Ion. *& propter reatum sanguinis* &c. u) vid. v. 21. ℣. 37. x) *Ideo*, inquam v. 35. y) *congregans ero*. cf. Hos. 8, 10. z) v. 33. 35. per ipsos *amasios tuos* (Grot. *Chaldæos* adiutoribus Assyriis) te puniturus. a) *quibus dulcis, suauis fuisti*. Ps. 104, 34. Syr. *quibus te oblectasti*. At S. *cum quibus pacta es*. 6. commixta es. cf. c. 27, 9. 27. b) Es. 57, 8. Ier. 2, 25. c) *vna cum*. S. *præter*. Gen. 32, 12. Ex. 35, 22 d) *Grot.* intelligit Idumæos & Palæstinos. At *Cocc.* vt solent scorta aliquando cum suis amasiis rixari: ita Iudæi inciderunt in rixas cum Assyriis, quos conduxerant, vt bellum inferrent Syris e) *contra te*. cf. 1 Reg. 11, 24. f) c. 23, 10. g) *erga eos*. cf. Hos. 2, 5. 12. publicæ ignominiæ te exponam, in pœnam talionis, coll. v. 36. ablato omni ornamento & vestibus, de quibus supra. h) Thr. 1, 8. h. e. iniustitiam, infidelitatem tuam, cor alienum a Deo - Vnde colligimus, quod destructio templi & captiuitas Babylonica sit testimonium iniustitiæ Israelitarum & derelicti fœderis Dei. *Cocc.* ℣. 38. i) *Sic iudicabo te* c. 7, 3. 8. k) *iudiciis* capitalibus. cf. c. 23, 10. 24. l) *adulterarum*. c. 23, 45. Leu. 20, 10. qualis tu fuisti supra v. 32. cf. Hos. 2, 4. m) quales illi in liberos suos & pios fuerunt v. 20. 36. c. 7, 23. c. 22, 4. cf. Gen. 9, 6. Ex. 21, 12. n) *& tradam te sanguini* l. *cædi iræ*; ab *ira* & *zelotypia* mea profectæ; qua vt iustus iudex in sanguinolentos exæstuo, & tanquam iustus maritus infensus sum adulteræ Hierosolymæ. S. sicut sanguinem iræ & zeli. cf. c. 5, 13. 15. c. 8, 3. c. 14, 19. ℣. 39. o) *Dabo enim te* in manus hostium v. 37. p) *vt destruant fornicem*, lupanar (S. *cuneum*) *tuum*. v. 24 Grot. templum, ex quo idoleum fecisti. *Cocc.* h. e. omnem locum, in quo populus Israeliticus se tq. populum Dei, iactauit coram oculis gentium, & in quo cum iactatione nominis populi Dei gentibus voluit placere, & cum illis peccauit, & non Deo, sed falsis diis gentium, cum quibus amicitiam contraxit, & quarum opibus confisa est, suffitum fecit. q) *& diruant*. S. *euertant*. Deut. 12, 3. 2 Par. 31, 1. r) v. 24. 25. s) *exuantque te vestibus tuis* c. 23, 26. Gen 37, 23. t) *& accipiant, auferant*. c. 23, 26. 29. 1 Reg. 10, 6. u) v. 17. Grot. vasa templi, coll. 2 Reg. 25, 13. immo omnia dona, quibus Deus te ornauit. x) deiiciant vero *& relinquant te* c. 22, 20. Es. 28, 2. y) v. 7. c. 23, 29.

℣. 31. בבנותך *Cthib.* cum *Kri* בבנותיך, poscit *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 32. המנאפת *Mem.* comin. per *Dag.* 2. 3. 6 16. 20. 21. 21. 23. ℣. 33. נדה per *Sagol* 1. 2. 5. 10. & in textu 6. 9. ℣. 34. הפך per *Sagol* 1. 5. 6. 9. 20. 23. contra *M. I.* הפך sic per *Kibbuts* sine nota 3. se. 2. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ואתנן per *Kam.* 1. 3. 13. 19. 20. 21. 23. sic se. 5. & 6. in textu 6. 9. contra *Mas.* h. l. & Deut. 23, 18. להפך per *Tsere* 2. 3. contra *M. I.* ℣. 36. pro וכדמי habent וכדמי *& propter sanguines* 1. 2. 3. 10. 13. 14. 19. 20. 23 itemq; in textu 2 6. 9. qui vero nostram lectionem in marg. habent, Sed *Caph.* poscit *M. I.* ℣. 37. אשר־ערבת per *Makk.* 1. 2. 3. sic fu. 5

℣. 41. D) S. dum quiescere faciam iram meam in te.

הנ׳ בפתח

c. 5, 13. m) & recedet ze-

יתיר י׳

lus meus l. zelotypia a te

יתיר י׳

Es. 11, 13. i. e. non amplius te pro vxore habebo, (Hos. 2, 4.) sed contemnam, ac si esses extranea. cf. Deut. 32, 22. seqq. n) & quiescam. Es. 18, 4. c. 61, 1.

מ והעלו עליך קהל ורגמו אותך באבן ובתקוך
41 בחרבותם: ושרפו בתיך באש ועשו בך שפטים לעיני
נשים רבות והשבתיך מזונה וגם אתנן לא תתני עוד:
42 והנחתי חמתי בך וסרה קנאתי ממך ושקטתי ולא
43 אכעס עוד: יען אשר לא זכרתי את ימי נעוריך ותרגזי
לי בכל אלה וגם אני הא דרכך בראש נתתי נאם אדני
44 יהוה ולא עשיתי את הזמה על כל תועבתיך: הנה כל
מה המשל עליך ימשל לאמר כאמה בתה: בת אמך את
געלת אישה ובניה ואחות אחותך את אשר געלו
46 אנשיהן ובניהן אמכן חתית ואביכן אמרי: ואחותך
הגדולה שמרון היא ובנותיה היושבת על שמאולך
ואחותך הקטנה ממך היושבת מימינך סדם ובנותיה:
ולא

℣. 40. z) S. Tandem autem ascendere facient super te. cf. c. 26, 3. Es. 8, 7. a) c. 23, 47. sq. adulteram, supra v. 38. coll. Ioh. 8, 5. b) Ion. lapidibus fundae. c) & transfigent, confodient, S. dissecabunt te. (1) gladiis suis. Coccejus: Haec alludunt ad obsidionem vrbium & id primis Hierosolymae. Solebant ex iam in obsidionibus balistis l. catapultis lapides iactari, arietibus muri perrumpi, obuii prosterni & gladiis lacerari. Alludere Spiritum propheticum ad id, quod factum est, quis neget: Sic Kimchi.

℣. 41. d) cf. 2 Reg. 25, 9. Grot. vt lex fieri praecipit in vrbem idololatrarum Deut. 13, 16. 17. e) vt faciant, exerceant. c. 11, 9. f) c. 5, 10. g) i. e. gentium v. 34. Ion. & Kimchi: prouinciarum vicinarum & remotarum, nationum, regnorum, rerumpublicarum. vt palam sis exemplo & ludibrio toti mundo. cf. Ps. 137, 7. h) S. sic cessare faciam te. c. 7, 24. c. 23, 27. i) a scorto, vt non sis amplius scortum, sed scortari desinas. cf. c. 34, 10. Coccejus: h. e. vt fieret populus, s. multitudo contemta, cum qua nullus Regum, nulla respublica foedus faceret, & societatem iniret, quaeque cum nulla gente & natione haberet societatem & communionem. Quemadmodum hoc tempore sunt Iudaei vbique. Non, quod eo meliores sint, & a meretricio ingenio sanati; sed quod neque templum, neque idola habeant, cum quibus scortentur, neque foedera faciant cum vilis hominibus: quippe non habentes rempublicam, reges & principes. Quemadmodum de illis vaticinatus est Hoseas c. 3. k) vt etiam mercedem non des amplius. v. 33. 34.

o) nec succensebo amplius tibi, vt vxori; vel hostibus tui caussa. cf. Deut. 32, 21. 27. & Hos. 5, 15. o. οὐ μὴ μεριμνήσω σοῦ ἔτι. cf. 1 Pet. 5, 7. ℣. 43. p) S. Haec autem omnia faciam tibi, propterea quod non recordata es v. 22. q) i. e. primae conditionis tuae & beneficentiae meae, de quibus supra v. 4. seqq. np. ex quanta miseria, & a quo liberati essent, quis ipsos allocutus esset, quis foedus cum ipsis fecisset, quis nominatus ipsis esset Dux & Rex populi, quis σκηνωσιν suam inter ipsos posuisset. Cocc. r) & commota es, commouisti te, seu tumultuata es contra me; 2 Reg. 19, 27. 28. sceleribus tuis indulgendo, nec attendendo ad vocem Dei & prophetarum ad poenitentiam te reuocantium, immo hos probris afficiendo & occidendo. o. καὶ ἐλύπεις με. Eph. 4, 30 S. & iram mouisti mihi. Sic Ion. & Syr. cf. Iob. 12, 6. At Cocc. in Lex. irascebaris mihi cf. Ps. 4, 7. s) Vnde etiam. Iustam talionem notat, vt v. 52. c. 9, 10. t) ecce! Gen. 47, 23. Coccejo videtur triumphantis animum, gestum, vocem exprimere & repraesentare. euge! Lex. p. 191. u) Ier. 4, 18 Ion. vltionem via tuae x) c. 9, 10. c. 22, 31. 2 Par. 6, 23. y) S. vt non faceres facinus. s. ita vt supra tua tot scelera flagitium istud v. 29. non facias. At Cocc. Lex p. 204. annon (sic Ex. 8, 22.) fecisti scelus illud magnum & incomparabile (q. d. quod tu probe nosti, neque opus est, vt tibi commemorem) supra omnes abominationes tuas? np. (vt idem p. 191 & in Comment. latius deducit) scelus illud, quod ego in verbo meo praedixi futurum esse vt fiat, & quidem a te. Nonne Saluatorem tuum repudiasti, crucifixisti? &c. Al. & non, nec tamen, l. non enim fecisti cogitationem super l. de omnibus abominationibus tuis ad resipiscendum ab illis; non cogitasti, qua ratione resipisceres. ita & Ionathan, Kimhi & Raschi; Sensu quidem facili, modo phrasis & vox זמה singulariter in bonam partem alibi occurreret z) v. 22. 36. 51. ℣. 44. a) qui parabolis vtitur S. periture dicterii. c. 18, 2. b) super te dicterium faciet l. facere iure potest. c. 12, 23. c. 17, 2. c) sicut mater eius, ita est filia eius. Qualis mater, talis filia. Pessimae matris filia pessima, vt culpa, sic & poenis illi aequiparanda. cf. Act. 7, 51. Bene autem monet Glassius Phil. S. p. 1651. per matrem pristinos terrae Canaan incolas, contra Deum rebelles intelligi. Sic Grotius: Matrem vocat Cananaeos & alias gentes, quae terram eandem ante tenuerant. Vid. v. 3. vnde interpretatio huius loci petenda est, it. ex v. seq 45. Alii specialiter per matrem hi intelligunt veterem & gentilem Iesusalem, per filiam vero Israeliticam s. Iudaeorum. Cocc. discamus non esse tutum, simpliciter moribus πατροπαραδότοις viuere, & verba a patribus accepta loqui. ℣. 45. d) np similis illi ratione morum. cf. 2 Reg. 6, 32. e) fastidientis, quae fuit fastidiens & reiiciens Iob. 21, 10. maritum suum; violauit fidem marito datam, scortando cum aliis. f) i. e. Deum, quem a Noe didicerant. Grot. conf. Es. 54, 5. g) quos neci dedit in honorem idolorum. cf. Lev. 18, 21. 24. Deut. 12, 30. 31. h) S. sororum tuarum. Tremell. vtriusque sororis tua. Sic. v. 52. Grot. ingenio similis es iis, quos attingis sanguine. i) quae fastidierunt, respuerunt Lev 26, 11. 15. 30 43. 44. maritos suos. k) np. mater vestra Chittaea est. l) vid. v. 3. Cocc. Quemadmodum filii Abrahami possunt prouenire ex gentibus, ita ex Abrahamo sec carnem possunt prouenire, qui non sunt filii Abrahami, Rom. 9, 7. Non habent Iudaei gloriationem, quod sint semen Abrahami, quamdiu Chittaeorum sensum & mores imitantur, & non ambulant in vestigiis fidei Abrahami. ℣. 46 m) Soror autem tua maior est Maior dicitur Samaria, sec. Grotium, ideo, quia sanguine propior erat; sec. Tremell. vero aliosque melius, quia erat metropolis decem tribuum; quum duae tantum tribus essent in Iuda. cf. v. 61. Al. quia prius desciuerat a cultu Dei, quam Hierosolyma. n) c. 23, 4. o) & filiae, s. vrbes minores ac villae eius. vid. v. 27. 31. p) np. ad septentrionem. cf. c. 4, 4. 5. Locutio Hebraica. Dicitur hoc ratione templi, si inde solem orientalem respicias. Grot. cf. c. 1, 10. 2 Par. 3, 17. q) at soror tua, minor te: non aetate, qua maior erat; sed ciuium & ciuitatum numero. cf. v. 61. sec. Grot. quia remotior sanguine. r) ad meridiem, cf. c. 10, 3. s) cf. Deut. 32, 32. Es. 1, 10. Sodoma & inde, ex incestuoso Lothi, incolae Sodomae, cum filiabus concubitu, oriundi Ammonitae & Moabitae, Grotius ad v. 45. Ammonitae & Moabitae pro veteribus diis suis, Molocho & Chamoso, Samaritae pro vitulis suis, deos Chaldaeos receperant; quod tamen ipsis nihil profuit. vid. Ier. 48. & 49. Idem. t) vrbes illae quatuor reliquae, quas Regi Sodomae paruisse ex eo colligit Piscator ad v. 53 quod ipse solus cum Abrahamo de spoliis tractauit. Gen. 14, 21. at secundum Grot. Ammonitis & Moabitis; tanquam propagines Sodomae.

℣. 41. אתנן per Kam. 3. 6. 9. 20. sic fn. 5. contra Mas. h. l. & Deut. 33, 18. ℣. 45. גועלת אישה sic fc. 5. ℣. 42.

47 וְלֹא בְדַרְכֵיהֶן הָלַכְתְּ וּכְתוֹעֲבוֹתֵיהֶן עָשִׂיתִי כִּמְעַט קָט יתיר י
48 וַתַּשְׁחִתִי מֵהֵן בְּכָל־דְּרָכָיִךְ׃ חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה אִם־
עָשְׂתָה סְדֹם אֲחוֹתֵךְ הִיא וּבְנוֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר עָשִׂית אַתְּ
49 וּבְנוֹתָיִךְ׃ הִנֵּה־זֶה הָיָה עֲוֹן סְדֹם אֲחוֹתֵךְ גָּאוֹן שִׂבְעַת־
לֶחֶם וְשַׁלְוַת הַשְׁקֵט הָיָה לָהּ וְלִבְנוֹתֶיהָ וְיַד־עָנִי וְאֶבְיוֹן
נ לֹא הֶחֱזִיקָה׃ וַתִּגְבְּהֶינָה וַתַּעֲשֶׂינָה תוֹעֵבָה לְפָנָי וָאָסִיר
51 אֶתְהֶן כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי׃ וְשֹׁמְרוֹן כַּחֲצִי חַטֹּאתַיִךְ לֹא
חָטָאָה וַתַּרְבִּי אֶת־תּוֹעֲבוֹתַיִךְ מֵהֵנָּה וַתְּצַדְּקִי אֶת־ אחותיך ק
52 אֲחוֹתֵךְ בְּכָל־תּוֹעֲבֹתַיִךְ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי׃ גַּם־אַתְּ שְׂאִי יתיר י
כְלִמָּתֵךְ אֲשֶׁר פִּלַּלְתְּ לַאֲחוֹתֵךְ בְּחַטֹּאתַיִךְ אֲשֶׁר־
הִתְעַבְתְּ מֵהֵן תִּצְדַּקְנָה מִמֵּךְ וְגַם־אַתְּ בּוֹשִׁי וּשְׂאִי
53 כְּלִמָּתֵךְ בְּצַדֶּקְתֵּךְ אַחְיוֹתֵךְ׃ וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּתְהֶן אֶת־ שביתהן קרי
שבית

℣. 47. u) S. Non tamen in viis tantum earum inisti. x) Cocc. in Comment. Tremell. & Nold. Conc. Part. p. 433. tanquam parum fastidio fuis hoc tibi. S. sed parum abest, quin fastidiueris eas. Sic Gusset. subintellecto לך taeduit te; np. quia, postquam viam Sodomitarum aliquantisper secuta es, taeduit te malitiae exempla & pares habere, & eam prae satietate fastidiens peius fecisti. y) Nonnullis est nomen, significans fastidium, (1) al. Praeterit. vel Particip. Kal. cf. c. 20, 43. Iob. 8, 14. z) corrupte enim egisti, perdite vixisti, prae illis, f. magis quam illae. S. dum corrupisti te prae illis. c. 23, 11. Es. 1, 4.

℣. 48. a) c. 14, 16. 1 Sam. 20, 3. b) i. e. non fecit, 1 Sam. 24, 22. c) Erant omnino scelera Iudaeorum quam Sodomitarum grauiora; quia illi legem & Prophetas habebant. Nec desunt exempla flagitii illius Sodomitici inter illos. Conf. Iud. 19, 22. seqq. Matt. 11, 23. 24.

℣. 49. d) Impietas eiusque occasio. e) Gen. 13, 13. c. 18, 20. c. 19, 5. Grot. i. e. Ammonitarum & Moabitarum Es. 16, 6. Ier. 48, 26. c. 49, 4. Si enim de veteribus Sodomitis egisset, adiecisset nefarias libidines. Sed recte respondent alii; non necesse erat rem adeo omnibus compertam producere, & satius videbatur, & Deo dignius, vt latentes istius mali fontes & comites aperiret, ad cautelam aliorum. f) superbia scil. qua etiam tu peccas v. 56. c. 7, 20. 24. g) satietas; copia victus, & hanc secutus luxus & intemperies. (1). h) & tranquillitas. Prov. 1, 32. i) otii s. quietis, Es. 32, 17. (Nomen formae הרבה 2 Sam. 1, 4. Neh. 4. 4. &c.) i. e. summa tranquillitas; qua ad securitatem abutebantur. cf. Ier. 21, 22. k) c. 18, 11. l) apprehendit s. confirmauit, Ps. 73, 23. non subuenit inopiae pauperū s. ἀντελάβοντο. Luc. 1, 54. Tremell. nam etiam duos angelos situri erant in plateas pernoctare, eosque & Lothum ipsum summa iniuria persecuti sunt, Gen. 19. ℣. 50. m) S. Vnde elatae sunt factae. c. 28, 2. 5. 17. Es. 3, 16. Ier. 13, 15. ὁ, ἐμεγαλαύχουν. Iac. 3, 5. n) v. 47. c. 18, 12. c. 33, 26. o) sed remoui eas a conspectu meo. cf. Gen. 19, 24. 25. p) cum vidi abominationes ipsorum, excidio dignas Alludit ad Gen. 18, 21. ℣. 51. q) Samaria autem, s. decem tribus v. 46. His deteriores erant Iudaei si non peccati substantia, saltem qualitate & circumstantiis. Acceperant plura beneficia, quam Samaria; templum, sacerdotes, Prophetas, Reges aliquot pios, regnum diuturnius, patientiam Dei longiorem in moribus eorum ferendis. Nec tamen Israelitarum poenis admoniti, Deo sunt obsequuti, sed, tot licet beneficiis ornati, animum ingratum praestiterunt, eo maiori cum offensione Dei & exaggeratione scelerum suorum. Inprimis vero postea, quando & Christum reiecerunt & crucifixerunt, & Euangelium reiecerunt, & Spiritum caelitus effusum blasphemarunt, multis modis & Samariam & Sodomam superarunt r) S. iuxta dimidium. similis exaggeratio 2 Par. 9, 6. s) cf. 2 Reg. 17, 17. 19. seqq. t) tu enim multiplicasti. v. 25. 26. 29. u) prae illis, Samaria & filiabus ipsius. Kimchi. x) & sic iustificasti. v. 52. Ier. 3, 11. secundum quid & comparatiue; effecisti, vt prae te, comparatione tui tuorumque operum, insontes & probae videantur. Sic Syr. explicationis caussa addit: polluisti te magis quam illae, adeoque illae te sunt iustiores. y) v. 22. 43. 58. ℣. 52. z) Ergo etiam tu vid. v. 43. a) sustine, porta ignominiam tuam. v. 54. c. 23, 35. c. 32, 24. 25. b) S. quam adiudicasti sorori tuae; np. dicendo, Sodomam & decem tribus iuste punitas esse. Sic Raschi & M. I. Piel. (4) Gen. 48, 11. Ps. 106, 30. cf. Rom. 2, 1. Luc. 13, 2. At Gusset. p. 678. quia tu arbitra fuisti prae sororibus tuis. & sic Cocc. in Comment. quia tu patrocinata es sororibus tuis, (absoluisti eas comparatione tui, vt v. 51.) q. s. dicens, non fuisse dignas poena; quia ipsa (Hierosolyma) amplius peccaueris, & (tamen) salua sis. c) Tremell. vtrique sorori tuae, vt v. 45. d) idque pro peccatis tuis. vel accentibus conuenientius: arbitra fuisti vel patrocinata illis es; nam per peccata tua iustae illae sunt prae te. e) S. quibus abominabilem te reddidisti. al. quibus abominabiliter egisti prae illis 1 Reg. 21, 26. f) S. quippe quae iustificatae sunt v. 51. prae te. Sed vide modo dicta. g) ideo etiam v. 43. h) erubesce. Es. 23, 4. Ier. 31, 19. i) S. pro eo quod iustificasti sorores tuas. Infin. Piel cum ה Parag. in ת ob suffixum mutato, vt Ex. 40, 32. ℣. 53. k) Variant circa sensum huius & seqq. versuum interpretes, quorum alii comminationem, alii simplicius & nexui textus conuenientius (maxime coll. v. 61.) promissionem hic quaerunt. Posteriori sensu Schmidius aliique: Deinde tamen reducam captiuitatem illarum. Quod tamen non tam de reductione corporali, quam de spirituali liberatione intelligendum credimus, s. de conuersione ad Christum, Sic Vatablus. Castalio: q. d. stabunt aliquando gentes Sodomae similes per Christum, cum nunc iaceant in Satanae tyrannide; quemadmodum stetit aliquando Sodoma & Samaria, quae nunc iacent. Loquitur de Sodomae mutatione ex casu in statum -- Cuiusmodi autem futura sit haec restitutio, suo tempore scietur. Haec Castal. Cf. eandem phrasin c. 29, 14. Ier. 30, 3. c. 48, 47. Am. 9, 14 Alii: Et, si reduxero; ac si esset hic comminatio a conditione impossibili l. absurda, q. d si Sodomam & Samariam restituero, etiam te restituam. Sed illud non fiet, (Sodoma quippe subuersa & in lacum mutata est, nec Samaria reducenda) ergo nec hoc. Vtramque vt funditus perdidi, ita & te perdam, coll. simili locutione Ioh. 15, 20. Obiicienti: saepius tamen promittit Iudaeis reditum in patriam, vel in ipso Ezechiele nostro, vt & in aliis Prophetis; respondent, Prophetas in eiusmodi minis promiscuum vulgus respicere & totum corpus populi; vel de Iudaeis impiis, qui tempore Ezechielis erant, hic sermonem esse, nec ad hos, sed eorum posteros pertinere promissiones alibi occurrentes. Qui ita sentiunt, (quale tamen nihil, indice Cocceio, portendit phrasis & sermo prophetae, sed contrarium) promissionem demum cum versu 60. inchoant. l) Ps. 126, 1.

℣. 50. ותגבהנה Defect. 1. 2. sic se. 5. sec. Mas. 1. 2. & Erff. ℣. 51. אחותיך in textu sine nota 2. 15. 17. 18. 23. 24. & Ber. contra Mas. 2. & Erff. ac M. I. itemque alios libros Masorethicos, quos laudat R. Chaiim in Mas. magna ad v. 54. ℣. 52. מהן per Segol, 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. At מהם 6. 9. In marg. fi: fu. 1. ℣. 53. שבותהן ita cum Kri per Iod 3. 5 -- 13. 15 16 19. 20. 22. sec. Mas. Erff. שביתהן in textu sine nota 22. At שביתהן (שביתהן 1.) cum Kri שבותהן 1. 2. 17 18 & Ber. sec. M. I.

שבות קרי
שבות קרי
ושבות קרי

שבית סדם ובנותיה ואת־שבית שמרון ובנותיה ושבית
54 שביתיך בתוכהנה׃ למען תשאי כלמתך ונכלמת מכל
נה אשר עשית בנחמך אתן׃ ואחותיך סדם ובנותיה
תשבן לקדמתן ושמרון ובנותיה תשבן לקדמתן ואת
56 ובנותיך תשבינה לקדמתכן׃ ולוא היתה סדם אחותך
57 לשמועה בפיך ביום גאוניך׃ בטרם תגלה רעתך כמו
עת חרפת בנות־ארם וכל־סביבותיה בנות פלשתים
58 השאטות אותך מסביב׃ את־זמתך ואת־תועבותיך
59 את נשאתים נאם יהוה׃ כי כה אמר אדני
יהוה ועשית אותך כאשר עשית אשר־בזית אלה
ס להפר ברית׃ וזכרתי אני את־בריתי אותך בימי נעוריך
61 והקימותי לך ברית עולם׃ וזכרת את־דרכיך ונכלמת
בקחתך

milis populos: quemadmodum sunt in mundo gentes, quæ verbum Dei needum receperunt, vt *Sodoma*, &, quæ verbum Dei audiuerunt, & ab eo defecerunt, vt *Samaritani*.-- Quin etiam, si aspiciamus

ועשיתי קרי

distributionē secundum locum, qui est in Propheta

(v. 46.) intelligeremus eos, qui ad septentrionem & qui ad meridiem sunt, vt sit ὅλη οἰκουμένη *vniuersa habitabilis* Matth. 24, 14. Nisi duo regna innuuntur, in quibus Deus vltimo tempore post iram etiam gratiam exerciturus est; quorum alterum solet *Assur*, alterum *Ægyptum* nominare. vid. Es. 19, 24. 25. o) *captiuitatum s. captiuorum tuorum*. Zeph. 2, 7. p) *in medio illarum*, inter illas. He epenthet. & paragog. vt 1 Reg. 7, 37. vel qs. integrum Pronomen, vnde ortum suum habet alias contractum suffixum. ℣. 54. q) Equidem iustam hanc sententiam in te pronunciaui, *vt portares ignominiam tuam*. v. 52. r) atque ita pudore vel ignominia *suffunderetis*. vid. v. 61. Ier. 22, 22. c. 31, 19. s) *ob omnia* illa flagitia, *quæ fecisti*. t) eo quod l. dum *solatio eras*. S. *ita vt consolata sis illas*; vt qs. lætarentur, quod te inuenirent semetipsis peiorem. cf. c. 14, 22. 23. ℣. 55. u) S. *Attamen* (etiam) *sorores tuæ*. x) *redibunt ad priora sua*, *ad pristinum statum suum*, (ὁ. ἀποκατασταθήσονται καθὼς ἦσαν ἀπ' ἀρχῆς. cf. Act. 3, 21.) & ad pristinam dignitatem; etsi non terrenam, spiritualem tamen Ecclesiæ. cuius si non alias, saltem in Adamo & Noacho ciues fuere. Sed alii hæc itidem comminatorie, vt argumentum ab impossibili vel absurdo, accipiunt. vide notata ad v. 53. & confer præterea *Witsium* in Ægyptiacis & Decaphylo p. 399--402. y) c. 36, 11. Es. 23, 7. z) S. *simulque tu*. ℣. 56. a) Quidam: *Et non meministi* v. 43. *quod fuerit*. At S. *Nonne vero fuit in dicterium*? vid. v. 43. c. 32, 27. 2 Sam. 19, 44. &c. Al. *Non autem* (vel ex sensu comminatorio: *non enim*) *fuit--in rumorem* l. sermonem *in ore tuo*, q. d. Non es recordata, nec memorasti peccata & pœnas Sodomæ, vt te metu supplicii a sceleribus reuocares, sed certasti omnibus viribus, vt ex ore, auribus, animis hominum eximeretur omnis memoria horrendi illius iudicii, contra finem & intentionem Dei, de qua 2 Pet. 2, 6. Immiscetur hoc modo promissioni memoria peruersæ ipsorum indolis, vt gratia promissa agnoscatur eo maior. At *Cocceius*: Tunc, ait, cessaturam fabulam Sodomæ ex ore Iudæorum (*tunc non erit*, Præterit. pro Futuro) quam solebant in die elationis suæ crepare, sc. seipsos præferentes Sodomitis, & se iustificantes præ illis in diebus festis suis. b) cf. 1 Sam. 4, 19. Ier. 49, 23. &c. c) S. *superbiarum tuarum*. cf. v. 49. c. 7, 20. 24. ℣. 57. d) S. *Antequam* scil. Es. 28, 4 Ier. 47, 1. e) *reuelaretur* l. *detegeretur malitia tua*. Prov. 26, 26. *Grot.* antequam malitiæ tuæ pœna appareret. f) *sicut patefacta est tempore*. Nold. p. 431. *tum* autem *tempus esset*, coll. Gen. 19, 15. g) *opprobrii filiarum Syriæ*, quo te affecerunt Syri. cf. c. 36, 15. Ps. 39, 9. Si (enim) meliores Sodomæis exstitissent, non traditi fuissent in manus Syrorum & Palæstinorum. h) cf. Es. 9, 11. 2 Reg. 16, 6. 2 Par. 28, 5. i) omniumque quæ circa *ipsam* Hierosolymam fuerunt c. 5, 5. 6. k) inprimis *filiarum Philistæa*. v. 27. l) Particip. Kal a rad. שוט cum א Epenthetico. *quæ percurrebant & diripiebant ac spoliabant te*. c. 28, 24. 26. Num. 11, 8. S. *quæ contemserunt te in circuitu*; ex signif. Chald. & Syr. *Cocc.* in Lex. *quæ te impellunt vndiquaque, flagellantes*; a שוט *flagellum*, scutica, vnde rad. Ar. *flagellauit, scutica percussit* ℣. 58. m) Idro *facinus* s. *scelus tuum* v. 17. n) tu quoque *portasti* & porro *portabis* v. 52. c. 23, 35. affligendus pro ratione scelerum tuorum. o) v. 14. c. 11, 8. ℣. 59. p) S. *vtique faciam tecum*. c. 7, 27. sc. iusta talione. Similis forma verbi 1. pers. Ps. 140, 13. Iob. 42, 2. quam alii pro 2. accipiunt b. m. & *comparasti te sec.* id, quod patrasti, h. e. facinoribus tuis ipsa tibi calamitatem creasti. vid *Hillerus* de Kri p. 386. seq. q) *sicut tu fecisti*. cf. Iud. 1, 7. Obad. v. 15. r) *quia contemsisti* c. 17. 16. Num. 15, 31. s) *iuramentum* (S. *maledictionem*) c. 17, 16. 18. 19. quo te deuouisti paciscens cum Deo, vid. Deut. 27, 15. seqq. c. 29, 11. 12. Ios. 8, 33. 34. t) *ad irritum faciendum* (Ps. 119, 126.) *fœdus*, quod tecum pepigi in monte Sinai v. 8. aliquoties solemniter licet instauratum, cf. 2 Par. 15, 12. 2 Reg. 11, 17. c. 23, 3. Ier. 34, 8. seqq. &c. & Præfat. in Ierem. §. 7. ℣. 60. u) *Recordabor tamen fœderis mei*; certis documentis ostensurus, me eius non oblitum esse, vt promisi Leu. 26, 42-45. x) *tecum* v. 8. 59. y) v. 22. 43. z) *erigamque tibi* v. 62. a) *fœdus* nouum & *æternum* in Christo. cf. c. 37, 26. Es. 55, 3. Ier. 31, 31 c. 32, 40. Hos. 2, 21. ℣. 61. b) S. *Tu autem recordaberis*. al. *Cum tu recordata fueris* v. 63. c) ante actæ impiæ vitæ. v. 47. d) & *pudefies* pœnitentialiter, pudebit te tui tuorumque morum antiquorum vid. v. 54. & cf. 2 Cor. 7. 10. 11.

m) *שבות captiuitatem s. captiuos* Ps. 85, 2. Iob. 42, 10 cf. Num. 21, 3. n) At, inquis, Sodomitæ omnes igne cœlesti consumti sunt? Hinc quidam per *Sodomam* intelligunt duas tribus cum dimidia, trans Iordanem in Gilead & Basan habitantes; tum ob situm Sodomæ proximum, tum ob parem soli felicitatem, tum etiam ob morum & vitiorum similitudinem. sed vt *Samaria* (iuxta illos) & *Ierusalem*, ita & *Sodoma* proprie capienda videtur. cf. v. 49 50. Hinc alii totam pentapolin cum pagis suis, & præterea vicinos *Ammonitas & Moabitas*, origine Sodomitas, (cf. not. v. 46.) intelligunt. Alii vero *gentes Sodomitarum similes*, coll. Deut. 32, 32. Es. 1, 10. Ier. 23, 14. Apoc. 11, 8. posita vna gentilium ciuitate impiissima pro omnibus, & facto ita transitu a Sodoma illa ad aliam. *Cocceius* hic ita docet: Hic nobis non tam *cogitandum est de vrbibus*, quam *de reliquiis ac posteritate earum vrbium*. Non enim omnes homines Pentapoleos interierunt. Seruata est Tsoar, & forasse quidam ἀποδρᾶντες reliquarum ciuitatum. Sic LXX. Es. 15, 9. vbi Moab vocatur שארית אדמה habent: τὸ κατάλοιπον Ἀδαμά, *residuum Adama*. Qualis autem Hierosolymæ & Samariæ & Sodomæ restitutio futura sit, ex v. 16. intelligetur. *Significatur* enim *vocatio gentium*, quarum instar & qs. mater est *Sodoma*. Per Samariam intelligeremus omnes, qui a fœdere Dei desciuerunt, abducti sunt, cum gentibus mixti sunt. Sic Ier. 3, 18. Nisi malis per *Sodomam* & *Samariam* intelligere similis regna aut *femi*

℣. 54. ונכלמת cum Gaiah 1. 2. 5. sec. *Mas.* 1. & Erff. ℣. 55. תשבן. vtrumq; cum *Kri* *Mas.* Erff. Prius etiam 3. & ה posterius 1. ℣. 58. Pro יהוה habent אדני יהוה: 2. 3. 5. ex v. 63. ℣. 59. עשיתי sic 2., & cum *Kri* עשית 1. vid. supra v. 31. ℣. 61. וזכרתי cum Iod parag. & nota י יתיר 2 & *Mas.* Erff. sic. 1. cf. v. 22. 43.

בְּקַחְתֵּךְ אֶת־אֲחוֹתַיִךְ הַגְּדֹלוֹת מִמֵּךְ אֶל־הַקְּטַנּוֹת
מִמֵּךְ וְנָתַתִּי אֶתְהֶן לָךְ לְבָנוֹת וְלֹא מִבְּרִיתֵךְ׃
62 וַהֲקִימוֹתִי אֲנִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי
63 יְהוָה׃ לְמַעַן תִּזְכְּרִי וָבֹשְׁתְּ וְלֹא יִהְיֶה־לָּךְ עוֹד פִּתְחוֹן
פֶּה מִפְּנֵי כְּלִמָּתֵךְ בְּכַפְּרִי־לָךְ לְכָל־אֲשֶׁר עָשִׂית נְאֻם
אֲדֹנָי יְהוִה׃

CAP. XVII.

יז וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם חוּד חִידָה וּמְשֹׁל
2 מָשָׁל אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
3 הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל גְּדוֹל הַכְּנָפַיִם אֶרֶךְ הָאֵבֶר מָלֵא הַנּוֹצָה
אֲשֶׁר־לוֹ הָרִקְמָה בָּא אֶל־הַלְּבָנוֹן וַיִּקַּח אֶת־צַמֶּרֶת
4 הָאָרֶז׃ אֵת רֹאשׁ יְנִיקוֹתָיו קָטָף וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אֶרֶץ
כְּנַעַן

Rrr סגא

e) quando accipies s. cum acceperis sorores tuas, nempe conuersionis & noui obsequii socias, fœderis noui tecum participes. *f) Samariam s.* Israelitas v. 46. aliasque gentes eis similes *g) S. præter*, *vna cum.* cf. c. 48, 20. ὁ σύν. *h)* cf. v. 46. *sorores tuas*: Pluralis ostendit, quod de *Samaria & Sodoma* dictum est, non de solis illis dictum esse, sed de *omnibus gentibus*, maioribus & minoribus. cf. Es. 49, 6. 22. &c. *i) in filias* Es. 49, 21. c. 60, 4. in te gentes per Euangelium. cf v. 62. Es. 54, 1. Ps. 87, 5. ad communionem eiusdem gratiæ adducendas, & super fundamentum Prophetarum & Apostolorum ædificandas Eph. 2, 20. *k) S. licet non ex fœdere tuo* legali & ceremoniali. *Piscat.* non propterea, quod tu digna sis hac aggregatione gentium, *ut qua fœdus seruaueris*, sed ex gratia mea. Ellipsis sententiæ oppositæ, vt Rom. 8, 11. sic *Raschi* vel potius: non ex *Testamento veteri*, quod tu fregisti, & quod seruos reddebat ipsos filios, tantum abest, vt alienigenas in filios adoptaret; sed ex fœdere s. *testamento nouo* in Christo, Rom, 10, 4. fœdere Euangelii, non in tabulis lapideis, sed in tabulis carneis cordis inscripto, per Spiritum Dei viui. cf. Ier. 31, 31. 2 Cor. 3, 3. sq. Hebr. 8, 8. seqq. Videsis hanc in rem plura apud *Cocc.* in Comment. & apud *Calov.* ad h. l.

v. 62. l) Erigam inquam. v. 60. *m) nouum* nempe, ex quo Hierosolyma sit mater, & Samaria ac Sodoma ceteræque gentes sint filiæ &c. v 56 - Hierosolymæ effusus est Spiritus S. & inde profectum est Euangelium in totum mundum &c. Cocc. Conf. Es. 2, 3. *n)* non tantum theoretice, sed & experientia & sensu. Ps. 34, 9. *o)* cf. Es. 49, 23. c. 60, 16. *v. 63. p) Ita vt recorderis & pudefias.* v. 61. videns, tam multa conferri beneficia in te, quæ ingrata fueras, & iram potius, quam benignitatem Dei prouocaueras. cf. Es. 49, 21. *q) nec sit.*

r) apertio oris (1) c. 29, 21. vt non audeas amplius os aperire contra me, nec vltra habeas, quo vel iuste de me conqueri, vel te excusare possis aut palliare peccata tua, agnoscens, nihil in te esse, præter damnationis materiam, ac proinde sola fide expiationem a Christo perfectam amplectens, omnemque tribuens gloriam soli Deo Seruatori tuo. cf. Ps. 107, 42. Iob. 5, 16. *s) propter ignominiam s. pudorem tuum.* v. 61. *t) cum expiauero & ignouero sibi* Deut. 21, 8. *u) omne*, vel *iuxta omne.* *x)* v. 59. *y)* v. 14. c. 11, 8. CAP. XVII, *v. 1. z) Præterea factum est.* Postquam præced. capite Deus perfidæ Hierosolymæ flagitia ipsius grauissime exprobrauit, iustasque pœnas denunciauit, addita tandem promissione pro reliquiis piorum; nunc *sub alio ænigmate*, vel emblemate *grauis denunciatio iudicii aduersus Regem Zedekiam* sequitur, propter violatum ab ipso ius iurandum, & temerariam rebellionem aduersus Babyloniæ Regem. Estque hic I. ipsum *ænigma* s. emblema de duabus aquilis & surculo cedri ac vitis v. 3--10. II. perspicua eius *explicatio* v. 11 - 21. III. *Promissio* de regno Israelis per Christum spiritualiter restituendo, & ad omnes gentes amplificando. v. 22. seqq. *v. 2. a) propone ænigmatice, acute & obscure dic.* (4) Iud. 14, 12. 13. 16. vt attentiores reddas Iudæos, tanquam ad rem non vulgarem, quæ illos serio afficere debeat. *b) ænigma* Ps. 49, 5. *Cocc.* Vsus ænigmatum magnus est in Scriptura. Auditorem rapiunt ad considerandum; memoriæ inhærent; lucem ingentem faciunt, cum intellecta fuerint; minore cum offensione audiuntur; præbent docentibus docendi εὐεργέτας, faciunt, vt fratres inter se communicent, vna in scrutandis sensibus ænigmatum occupati. *c)* S. *& paraboliza parabolam.* c. 16, 44 c. 21, 5. *d)* S. *de* c. 19, 1. 4. *e)* & in specie de Rege eorum. *v. 3. f) Aquila illa magna*, nempe Rex Babelis *v.* 12. cf. Ier. 48, 40. & c. 49, 22. Hos. 8, 1. Ratio similitudinis est, quia aquila robore pollet, pernicitate excellit, acri est visu, animo intrepido, & toto habitu corporis regiam quandam præ se fert maiestatem. Vnde est, quod in aues imperium obtinere creditur. Neque vero est absimile, *priscos Assyriæ Reges aquilam auream, pennis extensis pro regali signo habuisse*; atque eo scripturam alludere, quoties *aquilarum* nomine eos designat. *Bochart.* Hieroz. P. II. p. 184. *g) magna alis*, id est, magnos habens *exercitus*. vid. Es. 8, 8. Ier. 48, 40. Magnas vero alas habet aquila, easque inter volandum quam maxime extendit, quibus & rapidissime fertur, summoque cum impetu. *Boch.* Hier. P. II. p. 169. seq. *h) longa.* Sæpius cum אפים vel רוח construitur, & de *longanimo* vsurpatur. vid. Ex. 34, 6. Coh. 7, 8. *i) ala s. pennis* alarum (3) Es. 40, 31. Ps. 55, 7. quibus celerrime a Babylone in Occidentem volauit. Sic ostendit Propheta, quam Ægyptio præstiterit Babylonius, de quo v. 7. *Tremellius.* Al. *membris* ex Chald. quod mentio alarum præcesserit. *Grot.* significatur Nabuchodonosar late imperasse. *k) plena plumis* (4) v. 7. Leu. 1, 16. ad defensionem ab iniuriis superuenientibus, vt *glabra* Mich. 1, 16. opponatur. In ingressu veris enim aues rapaces plumarum defluuio sunt obnoxiæ. *Boch.* P. II. p. 165. Per *plumas* vero Vat. intelligit immensas opes, *Grot.* varios lingua & habitu populos. *l) Raschi*: cuius pluma erat pulchra & *figurata.* S. *cui acupictura*; 1. Phrygium opus, quod sec. *Vatablus* denotat dignitatem ac maiestatem regni. *Bochartus* intelligit *genus aquilarum*, quæ *Asteriæ* dicuntur s. *stellares*, *auri fulgorem & maculas aspersas habentes*, quæ & aquilarum maximæ sunt. Hieroz P. II. p. 169. *m) super Libanum*, i. e. sec. nonnullos ad Templum s. Sanctuarium, ex cedris Libani constructum 2 Par. 2, 8. 15 Zach. 11, 1. sed *Grot.* aliique & *Templum* & *Hierosolymam* l. *Zionem* intelligunt, sic dictam, quod ferme tota æque ex cedris Libani constaret; vnde, quia *cedris*, a quibus meditabatur sumere parabolam, abundabat Libanus, pro *Hierosolymis* vel *Zione* Libanum dixerit. al. *terram Iudææ*, cuius insigne decus erat Libanus, ob cedros &c. eiusque terminus, per quem a Babylonia in Iudæam venitur; vt persisteret Propheta in metaphora aquilæ, quæ in montibus versari soleat. *Tremellius* vero: inuadens *regnum Iudææ*, quod cum præstantissima Libani silua comparatur. Sic *Maius* in Oecon. V. T. p. 1038. Nec forte male cum hac ceterorum sententiæ coniunguntur. *n)* S. *accepitque* inde. cf. 2 Reg. 24, 12. *o) supremum surculum* l. *ramum.* S. *ramusculum.* Cocc. in Comment. *lanuginem.* al. collectiue *summos ramos* (5) v. 22. c. 31, 3. 10. 14. Intellige sec. *Vat.* aliosque, *Regem Iechoniam* (ad cuius teneram ætatem, quæ 18. annorum erat, hic alludit.) & *regiam stirpem*, item *Principes* virosque claros, & bonam partem de populo. vid. 2 Reg. 24, 14. seqq. *p) cedri* v. 22. 23. *Regnum domus Davidis* ante Nebucadnezarem fuit *vt cedrus* virens, procera, odorata. *Cocc.* Conf. not v 22. & Ef 2, 13. *v. 4. q)* S. *Caput*, inquam, surculorum, s. *summitatem frondium eius.* Declaratur vlterius, quod versu præcedenti dictum. *r) tenerorum ramorum*, l. surculorum *eius* (1) cf v. 22. *s) decerpsit.* (5) v. 22. Deut. 23, 26. *t)* & sede sua auulsum abduxit eum, vt postea Zedekiam Ier. 52, 11. cf. 2 Reg. 24, 15.

CAP. XVII, *v.* 3. ארך per *Tsere* 2. 5. & in marg. 6. 9. *v.* 4. ויביאהו Sic *plene* 1. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 17. 18. 22. 23. 54. sec. *Mas.* impr. & *Erff.* h. l. itemque *impr.* Gen. 29, 13. Alii *defect.*

כנען כעיר רכלים שמו : ויקח מזרע הארץ ויתנהו ה
בשדה־זרע קח על־מים רבים צפצפה שמו :
6 ויצמח ויהי לגפן סרחת שפלת קומה לפנות
דליותיו אליו ושרשיו תחתיו יהיו ותהי לגפן ותעש
7 בדים ותשלח פראת : ויהי נשר־אחד גדול גדול כנפים
ורב נוצה והנה הגפן הזאת כפנה שרשיה עליו
ודליותיו שלחה־לו להשקות אותה מערגות מטעה :
8 אל־שדה טוב אל־מים רבים היא שתולה לעשות ענף
9 ולשאת פרי להיות לגפן אדרת : אמר כה אמר אדני
יהוה תצלח הלוא את־שרשיה ינתק ואת־פריה יקוסס
ויבש כל־טרפי צמחה תיבש ולא־בזרע גדולה ובעם
רב

קמץ בז"ק

v. 7. 13. Ier. 21, 16. n) *ad ipsam*, np. aquilam v. 3. Regem Babelis. v. 12. Sensus : Erat Zedekias Rex facis opulentus & felix, sed obligatus suspicere Regẽ Babylonium ac venerari, vt partim subditus, aut vt cliens. *Grot.* o) *& radices eius sub ipsa erant.* Radices aliquas agebat regnum Zedekiæ. cf. 2 Reg.

a) *commercii, negotiationis.* c. 16, 29. Ier. 10, 17. i. e. in Babyloniam infra v. 12. mercatorum commerciis celebrem, & amnibus maximis nauigabilem. x) *mercatorum* c. 27, 13. 1 Reg 10, 15. *Schm.* aliique: *aromatariorum*, ex Chald. q. d. mollissimam & luxuriosissimam. Plena erat Babel aromatum, ex commercio cum Arabibus, Persis, Indis, inquit *Grot.* Malumus tamen cum *Piscatore* crebriorem *negotiatorum* significationem, ex collatione membri præcedentis. y) *posuit & plantauit illud* v. 5. Es 28. 25.

ỽ. 5. z) *Deinde sumsit.* a) *de semine terræ.* i. e ex Iudæorum gente Zedekiam, regiæ stirpis virum. v. 13. 2 Reg. 24, 17. b) *posuitque illud.* Gen. 1, 17. c) *in agro sementis*, feraci. cf. 2 Sam. 1, 21. nempe in terra Iudæ. d) *accepit*, inquam, & *tulit.* cf. Hos. 11, 3. e) S. ad *aquas magnas* ponendum, i. e. in solo optimo; non arido, sed aquis multis irriguo. v. 8. cf not. Num. 24, 6. & Ps. 1, 3. f) cum summa *circumspectione* (1) i. e. circumspectissime & accuratis conditionibus; accepto ab illis fidelitatis iuramento, imposito tributo &c. S. *& speculationem posuit id*; vt perpetua & curata speculatione illud obseruaret.

ỽ. 6. g) S. *Germinauit ergo.* Gen. 2, 5. h) *in vitem* humilem, non cedrum excelsam, vt antea fuerat v. 3. i) *luxuriantem*, late se extendentem ramis suis. *Kal.* (6) c. 23, 15. cf. etiam c. 15, 2. c. 19, 10. k) *humilem* tamen altitudine. s. *quoad proceritatem.* cf. v 14. & c. 31, 3 nam Regi Babelis subiectus erat Zedekias. l) *ita*, vt *respiceret.* l. *dum respicerent* cf. Ier. 2 27. Es. 45, 22. vt serui ad dominum Ps. 123, 2 m) *propagines* rami alti, S *palmites eius* v. 7.

29, 30. Es. 37, 31. Potest tamen etiam *suffixum* in תחתיו referri ad *Aquilam* (Sic Raschi, Grot. &c.) vt sensus sit, Zedekiæ firmum sub Babylonio regnum fuisse. cf. v. 7. p) *Sic, inquam, facta est in vitem.* q) S. *quæ fecit palmites*, vel *propagines*. c. 19, 14. r) & *emisit* v. 7. c. 31, 5. Ps. 80, 12. s) *ramos* decoros l. fructiferos (6) c. 31, 5. 6. 8. 12. 13. cf. Es. 10, 33. i. e. genuit filios (vid. 2 Reg. 25, 7. Ier. 52, 10.) & habuit regni proceres ac ciues, s. populum, qui quotidie multiplicabatur. ỽ. 7. t) *Fuit autem.* u) *aquila quædam* alia; Rex scil. Aegypti v. 15. qui Grotio *Apries* fuisse videtur, de quo Ier. 44, 30. x) etiam *magna*; minor tamen, quam aquila Babylonica. vnde nec verbis tam magnificis describitur, quam illa v. 3 y) vid. ibid. v. 3. z) *& copiosa* (non tamen *plena*) *plumis*, vt v. 3. a) c. 1, 4. Es. 50, 2. b) v. 6. descripta, np. Zedekias & regnum Iudæ. c) S. & Tremellius : *ad quam ecce hæc vitis adplicuit.* Ion. *incuruauit.* Grot. *inflexit.* al. *anhelauit, esuriuit.* Gusset. p. 396. more eorum, qui misere egent, *porrexit* radices suas (1) cf. nom. Iob. 5, 22. d) ab Aegyptio firmitatem & tutelam sui petens, fœdere cum eo inito; fide vero, quam Babylonio dederat, violata. v. 15. cf. Ier. 37, 5. 7. e) *emisit ad illam* v. 6. f) *ad irrigandum eam*, i. e. vt auxiliares copias magnas, currus & equos, ab eo acciperet v. 15. *Videtur alludi ad Nilum*, qui Aegyptum irrigat, immissus in agros per fossas, cf. Ier. 2, 18. g) S. *ex areolis* (sc. læte germinantem) v. 6. al. *præ areolis* plantationis suæ, h. e. vt Aegyptius *potius rigaret* & sustentaret rempublicam Iudæorum, quam *areola*, a Nebucadnezare v. 5. ei factæ. (4) v. 10. Cant. 5, 13. c. 6, 2. *Majo* suppl. ad Lex. *Cocc.* p. 94. hoc nomen est ex signif. rad. Arab. & Aethiop. *adscendit*; vt solent *areolæ* surgere & adscendere. At Gusset. p. 642. *ex riuulis* loci, in quo plantata est. Mallem: *quam scaturigines* loci, in quo plantata erat. coll. significatione rad. Aeth. *Scaturiit* fons. h) *loci plantationis eius*.(6) c. 31, 4. *Suffix.* autem *femin.* referimus ad vocem גפן; alii *ad Aegyptum*, cuius Rex, vt Aquila in masc. genere proponitur. ỽ. 8. i) S. Cum tamen *in agro bono* s. fertili terra v. 5. k) *iuxta, apud*, c. 13, 19. l) vid. v. 5. m) *plantata* esset. v. 22. 23 Ps. 1, 3. n) ita, vt faceret, emitteret frondes. S. *ramum*. (7) v. 21. Leu. 23, 40. o) vt esset in vitem magnificentiæ, s. vt egregia fieret vitis Zach. 11, 2. *Grot.* Repetitur, quod dictum v. 5. 6. vt ex beneficiorum magnitudine grauior adpareat culpa animi ingrati; neque Zedekiam ad Pharaonem defecisse ea inopia, vel regni oppressione, sed ex mera superbia, licet satis benigne haberetur a Nebucadnezare. ỽ. 9. p) *Dic ergo* v. 12. c. 11, 5. q) an *prospere cedet ei*; S. num *prosperabitur?* v. 10. Num. 14, 41. Dan. 11, 27. *Grot.* fierine poterat, vt Deus res prosperas daret & ingrato & perfido? Fides seruanda iure gentium, etiam ad quam belli aliqua necessitate detentum est. At Zedekias præter fidem etiam beneficiis erat obligatus, omnia sua Babylonio debens. r) Es. 5, 24. Am. 2, 9. s) *euellet* aquila Babylonia; h. e. regnum & rempublicam euertet, vt nullus amplius Rex sit. t) nempe liberos Zedekiæ, quos cum aliis in conspectu ipsius mactauit; *Raschi, Kimchi & Michlal Iophi.* u) *decerpet.* S. *succidet* (1) cf. cognatum קצץ Deut. 25, 12. Iud. 1, 6. 7. x) *vt arescat* Ps. 90, 6. y) & quoad *omnia folia decerpta arescat.* Schm. & omnia folia arefiant. Per folia vero sec. Grotium & Kimchi intelliguntur principes & populares, quos mactauit Nebucadnezar. z) *Gusset.* designat *frondes* extremorum ramorum, quæ carpuntur & *rapiuntur* ab ouibus & capellis, simulque educuntur. Singulare est *Tareph*, vel potius *Taraph* (2) Gen. 8, 11. a) *germinis eius.* v. 10. cf. v. 6. b) id q; non (al *annon?* sic Cocc. in Comment.) *per magnum brachium* l. potentiam; vel sec. Ion, *neque cum brachio magno, aut cum populo magno* venient.

ỽ. 6. פראות ita 1. 2. at פראות in textu, & in marg. פארות 6. 9. כארת cum Kri פארות ỽ. 8. Denique פארות 3. 22. sec. *Mas. Erff.* ỽ. 7. ויהי נשר ita 3. 6. 9. 20. גדול sic *plene* 1. 2. 5. 22. 24. sec. *Mas. impr.* ad Ier. 32, 19. Alii *defect.* כפנה Ita sc. 5. sed in marg. habet כנפה: Et sic legunt *Orientales.* שלחה cum *Dag.* 3. 6. 9. 10. 11 20. 22. sic fu. 5. contra *Mas. impr.* Addit tamen 5. in marg. פליג *controuersum: hoc esse.* ỽ. 8. שדה *milra* 1 3. 7. 8. 11. 12. 15. 19. 22. sic fu. 5. טוב *Tet* sine *Dag.* 1. 2 3. 7. 10. 13. 19. 20. 22. 23. sic fu. 5. ỽ. 9 יקוסם per *Mem* finale loco ס 5. sic fu 1. 2. & sic 6. 9. in marg. טרפי *Pe* sine *Dag.* 22 23. ולא per *Kadma* 6. 9. 11. 12. 15. 16. 20, 21. 23. sic fu. 5. בזרע sic *defect.* 1. 2, 24. sec. *Mas. Ex.* 6, 6, & 1 Sam. 2, 34 At *plene* plerique. ובעם per *Makk.* 3. 7. 8. 10. 13, 19 sic sc. 5.

י רב למשאות אותה משרשיה: והנה שתולה התצלח
הלא כגעת בה רוח הקדים תיבש יבש על-ערגת
צמחה תיבש:
11 ויהי דבר-יהוה אלי לאמר: אמר-נא לבית המרי הלא
12 ידעתם מה-אלה אמר הנה-בא מלך-בבל ירושלם
ויקח את-מלכה ואת-שריה ויבא אותם אליו בבלה:
13 ויקח מזרע המלוכה ויכרת אתו ברית ויבא אתו באלה
14 ואת-אילי הארץ לקח: להיות ממלכה שפלה לבלתי
טו התנשא לשמר את-בריתו לעמדה: וימרד-בו לשלח
מלאכיו מצרים לתת-לו סוסים ועם-רב היצלח הימלט
16 העשה אלה והפר ברית ונמלט: חי-אני נאם אדני יהוה
אם-לא במקום המלך הממליך אתו אשר בזה את-
אלתו ואשר הפר את-בריתו אתו בתוך-בבל ימות:
17 ולא בחיל גדול ובקהל רב יעשה אותו פרעה במלחמה
בשפך סללה ובבנות דיק להכרית נפשות רבות:
18 ובזה אלה להפר ברית והנה נתן ידו וכל-אלה עשה

e) cf. v. 25. c. 26, 7. Grot. Non opus erit illi, omnibus regni sui viribus vti adversus Regem tam impotentem, quia Dominus hunc in manum illius tradet. Exiguo populo (verba sunt Kimchii) expugnabit eam, Nam Nebucadnezar, etiamsi venerit ipse & totus exercitus eius contra Hierosolymam, non tamen ipse mansit ibi per omnes dies obsidionis, qui longius protrahebantur, ab anno nono Zedekiæ, vsque ad vndecimum annum; sed interea abiit versus Riblam in terra Chamath, relicta parte exercitus sub duce Nebusaradan. Qui relictus exercitus vrbem expugnavit, captumque Zedekiam sumserunt & duxerunt ad Regem Babelis in Ribla. d) ad tollendum, devastandum eam. Nom pro Infin. vt Num. 10, 2 e) radicitus. cf. v. 7. & ad phrasin Iob 28, 9.

℣. 10. f) S. Ecce enim, quæ ita plantata, al. ecce! licet ita plantata sit. Grot. Esto, bene plantata erat v. 8 g) v. 9. h) cum attigerit eam 2 Sam. 14, 10. cf Ps 103, 16. i) ventus c. 1, 4. k) Orientalis c. 19, 12. germinibus & plantis nocuit Gen. 41, 6. cf. not. Es. 27, 8. Kimchi: cum illo comparat Regem Babelis; nam hæc sita est ad Orientem aquilonarem respectu Iudææ. l) penitus exarescet v. 9. Es. 27, 11 Zach 11, 17. De verbo geminato cf. not. Ios. 7, 7 m) super l. in ipsis areolis, h. e. sec Kimchi: in ipso loco, vbi exspectabat, vt irrigaret eam Rex Aegypti. Piscat. & Tremell, cum areolis s. ipsa regione Iudæa, vbi plantata erat. At Gussec. super riuulos germinationis suæ; h. e. ad riuulos, iuxta quos germinabat, vid. not. v. 7. n) vid. v. 9. o) cf. Ez. 40, 7. Grot. apud Ierichuntem capietur. 2 Reg 25, 5. Ier. 52, 8.

℣. 11. p) Factum porro est, ad explicationem emblematis. vid not. v. 1.

12. q) Dic age! Ier. 18, 11 Hag. 2, 2. r) vid. v. 2 & c. 2, 5. 6. &c. s) cf. Zach. 4, 5. 13. t) quid hæc sibi velint? Cocc. Hac in-

קמץ בלא אס"ף

terrogatione illis exprobrat stuporem & malitiam, qui quum tam facile possent iudicare ipsi de suis factis, quam facile est iudicare ex ipsa parabola, quid futurum esset tali vlti; tamen illa facerent. cf. Matth. 21, 40. 41. Luc. 20, 15. 16. u) dic ergo. x) veniebat. y) Nebucadnezar. v. 3. z) sumsitque Regem ipsius, Iechoniam v. 3. a) ad se. ℣. 13. b) Sumsit autem c) de semine regio, regia stirpe, nempe Zedekiam, vid. v. 5. Ier 37. 1. d) foedus, nempe inæquale; quo Zedekias imperata quædam facere tenebatur. Grot. e) adduxitque l. adegit eum in iuramentum. vid. 2 Par. 36, 13. & cf. Deut. 29, 11. Neh. 10, 30. Grot. quod vel solum sufficere debebat ad eum retinendum in fide. f) S. potentes quoque. Hillero in Onom. S. p. 518. primos s. principes terræ, coll. Ex. 15, 11. &c. vid 2 Reg. 24, 14. 15. inprimis consanguineos & fratres Zedekiæ; quos hic defectione sua in mortem exposuit. g) accepit v. 12. & secum abduxit, tanquam obsides fœderis, sec Kimchi; vtque ita vires regni debilitaret, prout sequitur. ℣. 14. h) vt esset. i) c. 29, 14. 15. k) S. ne (c. 3, 21.) se efferret. Vt illo velut fræno Iudæa retineretur in obsequio. Grot. c. 29, 15. 1 Reg. 1, 5. l) sed vt custodiret foedus ipsius. ℣. 13. m) vt ita staret s. consisteret illud sc. fœdus v. 13. vel sec. alios regnum, cf. Ps. 33, 11. Ion. vt serviret (illud regnum) illi, quæ significatio verbi alias nota est, sed non sine addito לפני &c. vt c. 44, 11. Dan. 1, 4. 11. 1 Reg. 10, 8.

℣. 15. n) Verum rebellavit contra eum. 2 Reg. 24, 20. 2 Par. 36, 13. o) mittendo nuncios suos, cf. Es. 30, 3. p) In Aegyptum? vid. v. 7. q) vt daret illi. r) quibus maxime valebat Aegyptus. cf. Deut. 17, 16. s) v. 15. c. 26, 7. t) num ergo prosperabitur? c. 9 10. u) v. 18. x) S. & qui irritum fecit foedus v. 16. 19 y) Ion. num euadet? An impune feret rupta fœdera? Grot. cf. v. 18. ℣. 16. z) v. 19. c. 14, 16. a) c. 11, 8. b) c. 16, 14. c) Si non, i. e. certissime. cf. not c. 5, 11. Num. 14, 35. Ios. 14, 9. Ier. 22, 6. d) in loco Regis illius, i. e. in regia vrbe Babel; vt sequitur. e) qui Regem constituit ipsum. vid. v. 5. 2 Reg. 24, 17. f) sed cuius ille sprevit iuramentum. v. 13. 18. 19. g) & cuius fœdus rupit v. 15. h) apud eundem in Babylone. i) cf similem denunciationem Ier. 20, 6. & Præfat. in Ierem. §. 11.

℣. 17. k) Et nihil Ps. 139, 6. Iob. 31, 23. al. Et non, l) per exercitum, Zach. 4, 6. m) Dan. 11, 13. 25. n) c. 38, 4. o) efficiet, præstabit. S. Neque faciet cum eo quicquam. Quicquid conetur Pharao, licet ingentes copias adducat, nihil iuvabit Zedekiam. Nam Aegyptius, audito Babylonii aduentu, recedet. vid. Ier. 37, 7. p) S. & Kimchi: cum eo, nempe Zedekia, contra Nebucadnezarem. cf. c. 2, 1. c. 3, 22. al. ad ipsum illud, quod intendit Pharao, & sperat Zedekias, nempe liberationem a Babyloniis v. 15 q) cum (hostis Babylonius) aggeret vallum contra Hierosolymam c. 4, 2. c. 21, 27. r) & exstruet antemurale l. turres ligneas. cf. not c. 4, 2. 2 Reg. 25, 1. s) eo cum euentu, vt exscindat, s. perimat c. 14, 19. 21. quamplurimos; fame, pestilentia ac telis in oppugnatione, gladiis vero post expugnationem. t) c. 13, 18. 19. 20. c. 18, 4. ℣. 18. u) Schm. & Syr. Ideo quod contemsit. v. 16. x) Deut. 29, 13. y) v. 15. c. 16, 59. z) Ecce enim. S. sed ecce quia. a) dedit manum suam Nebucadnezari, in fœderis confirmationem, vt moris erat. vid. 2 Reg. 10, 15. cf. etiam Ier. 50, 15. At Ion. extendit (admouit, adplicuit) manum suam ad Pharaonem. b) & tamen omnia ista fecit v. 15.

℣. 10. כגעת cum Dag. 1. 2. 5. 7. 8. 15. 17. 18. 22. 23. 24. Alii sine illo. ℣. 15. היצלח per Pat. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic. fu. 5. contra Mas. 1. impr. & Erff. העשה milel. 1. 3. ℣. 17. בשפך Pe sine Dag. 1. 3. 11. 21. 22. sic fu. 5. ℣. 18. נתן sic per Metea 1. 2. 3. 5. 24. sic fu. Br. sec. analogiam. Reliqui Darga.

לֹא יִמָּלֵט׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה חַי־ 19
אָנִי אִם־לֹא אָלָתִי אֲשֶׁר בָּזָה וּבְרִיתִי אֲשֶׁר הֵפִיר
כ וּנְתַתִּיו בְּרֹאשׁוֹ׃ וּפָרַשְׂתִּי עָלָיו רִשְׁתִּי וְנִתְפַּשׂ בִּמְצוּדָתִי
וַהֲבִיאוֹתִיהוּ בָבֶלָה וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ שָׁם מַעֲלוֹ אֲשֶׁר מָעַל־
21 בִּי׃ וְאֵת כָּל־מִבְרָחָו בְּכָל־אֲגַפָּיו בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ וְהַנִּשְׁאָרִים
לְכָל־רוּחַ יִפָּרֵשׂוּ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃
22 כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה וְלָקַחְתִּי אָנִי מִצַּמֶּרֶת הָאֶרֶז
הָרָמָה וְנָתָתִּי מֵרֹאשׁ יֹנְקוֹתָיו רַךְ אֶקְטֹף וְשָׁתַלְתִּי אָנִי
23 עַל־הַר־גָּבֹהַּ וְתָלוּל׃ בְּהַר מְרוֹם יִשְׂרָאֵל אֶשְׁתֳּלֶנּוּ וְנָשָׂא
עָנָף וְעָשָׂה פֶרִי וְהָיָה לְאֶרֶז אַדִּיר וְשָׁכְנוּ תַחְתָּיו כֹּל
24 צִפּוֹר כָּל־כָּנָף בְּצֵל דָּלִיּוֹתָיו תִּשְׁכֹּנָּה׃ וְיָדְעוּ כָּל־עֲצֵי
הַשָּׂדֶה כִּי אֲנִי יְהוָה הִשְׁפַּלְתִּי עֵץ גָּבֹהַ הִגְבַּהְתִּי עֵץ
שָׁפָל

מברחיו קרי

הפטרת האזינו

c) ideo non eripietur a manu vindicis v. 15. cf. Ier. 32, 4. c. 34, 3. c. 38, 18. 23.
✠. 19 d) v. 16. 1 Sam. 10, 3. e) vid. v. 16. f) *iuramentum meum*. id suum vocat, quia in nomine Dei iuratum erat. 2 Par. 36, 13 g) v 16 18. c. 16, 59. h) v. 16. 18. i) S. *dedero*, inquam, *illud in caput eius!* cf. c. 9, 10. c. 11, 21.
✠. 20. k) *Expandam itaque rete meum* c. 32, 3. l) *vt capiatur reti meo* vid. not. c. 12, 13. m) *& indicabor* disceptabo *cum illo*. c. 20, 35. Ion. *vindictam sumam de eo*. n) *ob* (Sic Syr. bene supplet, & *Kimchi* ac *M. I.* addendum monent) *praeuaricationem eius, qua praeuaricatus est contra me*. cf. c. 15, 8. c. 18, 24. c. 39, 26.
✠. 21. o) *Quod vero attinet ad omnes*, vid. not. 1 Sam. 12, 7. S. Omnes autem profugi eius. cf. not. 2 Reg. 6, 5. p) *profugi*, comites fugae (1). q) *In* (al. *cum*) *omnibus turmis ipsius* c. 12, 14. r) vid. c. 5, 12. c. 14, 2. s) Gen. 14, 10. Ier. 39, 9. 10. c. 40, 6. &c. t) c. 5, 10. 12. u) *expandentur* i. e. sec. S. & Ion. *dispergentur*. Niph. (t) cf. Piel Zach 2, 10. x) c. 6, 7. 13.
✠. 22. y) *Veruntamen accipiam*; np. *Regem Messiam*, vt habet Raschi. z) *Ego*. Emphasin habet; vt ostendat Deus, se solum auctorem esse huius beneficii, idque ex mera gratia, citra vllam dignitatem nostrã aut creaturae adiumentum, *Iunius*. a) *de surculo* (5) v. 3. cedri altae, i. e. sec Ion. *de regno domus Dauidis, quae similis est cedro altae* cf. not. v. 3. Fe *Kimchio* quidem recte Ionathan praesentem textum de Messia intellexisse videtur. *Abarbanel* vero hoc ceu indubiũ simpliciter asserit. b) *& ponam* ita, vt dimoueri, l. tolli ab hostibus non possit. Opponit se Deus Nebu-

bucadnezari. Hic plantauit v. 5. sed ego, inquit Deus, plantabo meliori cum successu. c) *de capite* l. *summitate ramorum eius* v. 4. Hos. 14, 7. Ion. de filiis filiorum eius. d) *tenerum ramum* l. surculum. Ion. *infantem* Luc. 2, 12. cf. tn. 2 Sam. 3, 39. Prov. 4, 3. Zorobabelem cum *Kimchio* aliisque nonnullis intelligit *Grotius*, cui tn. sequentia augusta praedicata non competunt. Vnde *Christum* s. *Messiam* (cum aliis & quibusdam Iudaeorum interpretibus apud *Kimchium*), in quem omnia quadrant, merito intelligimus, tq. Regem spiritualem, ex Iechonia per Zorobabelem oriundum. Sic ipse *Abarbanel* hanc promissionem ad Zerubabelem durius referri recte monet, quia hic nunquam fuit Rex Hierosolymit--sed explicandam eam potius esse de futuro, np. de Rege Messia, qui & versu sequenti dicatur frondes laturus & fructum, futurus in cedrum magnificam, vtpote regnaturus in sum̃a excellentia. Cui quia futura erat adhaesio populorum, (Gen. 49, 10.) ideo dici (v. 23.) *omnem autem omnis alae in vmbra ramorum eius habitaturam*. Et paulo post: de futura redemtione haec dicuntur, quando progerminabit ex domo Dauidis *germen illud iustum*. Haec *Abarbanel*. Ceterum tener surculus dicitur ob stirpem Dauidis, ex qua oriebatur, valde attritam & humiliatam, & ob contemtibile exordium regni Christi, potentia humana non instructi. vid. omnino Es. 11, 1. & ibi not. e) *decerpam*. S. *abscindam*. (5) v. 4. Iob. 8, 12. *Decisio* significat *mortem*, Es. 53, 8. Dan. 2, 45. & c. 9, 26. Tum se illud molle plantaturum, h. e. ipsum Christum regem fore, & regnũ amplum habiturum in membris suis, in toto mundo conspicuis. *Cocc.* f) *& plantabo*. v. 8. 23. g) c. 40, 2. Es. 30, 25. h) *& adcumulatum*. S. *aggestum*. (1) *Iunius*: Per montem spiritualiter intelligit *Ecclesiam*, cuius conditio hic significatur 1. situ, quia, vt mons, excelsa est; 2. curatione, quia, vt mons, aggesta est, i. e. quam curat Deus, & accumulat indies nouis beneficiis. Alludit vero (quod addimus) phraseologia Prophetae ad Hierosolymam, magna ex parte montanam, praecipue montem *Zionem*, Zionis spiritualis typum. cf. Es. 2, 2. Ceterum haec admonitio (verba sunt *Cocceii* ad v. 24.) huic capiti commode adiicitur, ne praenunciatio destruendi regni Dauidis v. 9. esset absque consolatione erigendi regni Christi. ✠. 23. i) *In monte celsitudinis Israelis*, c. 20, 40. c. 34, 14. h. e. in monte Sion s. monte domus Domini; qui vt altior erat omnibus montibus in toto mundo, quia domus Dei tantum in illó erat; ita longe altior futurus erat, quum Rex Regum in eo manifestaretur, & Spiritus S. effunderetur, & sanctum sanctorum vngeretur. *Cocc.* coll. Es. 2, 2. k) *vt ferat frondes*. S. *vt attollat ramum*. (7) v. 8. Ps. 80, 11. l) np. spiritualem sobolem. Es. 11, 1. 2. *Iunius*: Progignet membra Ecclesiae, & fructificabit in singulis membris, quae totidem sunt creaturae Dei, formatae ad bona opera. Eph. 2, 10. m) *in cedrum ingentem* s. longe *praestantissimam*; i. e. vt habet Ion. erit Rex potentissimus. *Cedrus* enim figurat Reges & proceres, auctoritate eminentes. cf. v. 3. Es. 2, 13. Cant. 5, 15. n) *habitentque sub illo*, h. e. sub potestate & protectione illius. cf. c. 31, 6. Dan. 4, 9. Matt. 13, 32. o) Gen. 7, 14. cf. Ps. 8, 7. 8. 9. Ps. 84. 4. Ion. & innitentur super illum omnes iusti. p) S. *cuiuscunque alae*, quocunque modo alatae c. 39, 4. 17. Gen. 7, 14. Ion. *& omnes mansueti in vmbra regni ipsius habitabunt*. *Cocc*: h. e. quod omnes gentes sint accessurae ad ipsum, tnqm. vnicum suum perfugium; quod tandem pace sint fruiturae sub protectione illius solius, &c. cf. Matt. 13, 31. 32. *Pradus*: Hoc non potest de Zorobabele intelligi, qui nec *Rex magnus* fuit, nec *omnes volucres*, i. e. *orbis incolas*, immo nec *omnes* filios Israel, ad se collegit. Ergo de Christo accipiendum est. Sicut apud *Abendanam* ad M. I. etiam Rabbini haec ad Regem Messiam referunt. q) v. 6. 7. c. 19, 11. ✠. 24. r) *Vt cognoscant* & experiantur. c. 21, 10. c. 29, 6. Ex. 14, 4. s) *omnes arbores agri*; i. e. *gentes*, quae olim erant *agrestes*, absque Christo, nondum huic insitae Rom. 11, 17. seqq. *abalienatae a politia Israelis*, & foederibus promissionis carentes Eph. 2, 12. *Cocceius*: principes & potentes huius mundi, vt & populi Israelitici proceres. Ion. *Reges populorum*; quos secundum *Kimchi* cum reliquis arboribus syluae (vt regnum domus Dauidis cum cedro) comparat. cf. c. 31, 4. 5. 15. Ps. 96, 12. t) *humiliem*, *humiliauerim*. cf. Es. 40, 4. c. 13, 11. c. 25. 11. 12. c. 26, 5. u) Ion. *regnum*, *quod erat potens*, np. regnum mundanum domus Dauidis, & proxime *regnum Zedekiae*, qui se extulerat ac superbiebat; item Iudaeos, quos Deus exaltauerat, & qui legis & Prophetarum gloria florebant. cf. Es. 5, 15. *Grotius* vero intelligit *Babylonios*, & Kimchi *Regem Babelis*; Raschi gentes dominantes in Israelem. Al. omnia mundi imperia & principatus, qui Christi regno se opponunt. x) *exaltem* autem c. 21, 31. y) *Cocceius*: i. e. Christum, filium Dauidis, seruum dominantium. Sic *Maius*: Messiam e succiso trunco Isai prodeuntem & florentem. Seculare enim regnum Israelis transire debuit in spirituale Christi, tnqm. in antitypum. Oecon. V. T. p. 1039. Alii humillimam Dauidis familiam, orto ex illius stemmate Christo. Ion. *regnum*, *quod erat infirmum*. Male Kimchi de Zerubabele tnqm. Rege Iudae id explicat; nec satis est, quod alii Iudaeorum de Iechonia in captiuitate humiliato Ier. 22, 30. sed diuina gratia per Euilmerodachum producto ex carcere & super alios omnes Reges euecto Ier. 52, 31. 32. id intelligunt.

✠. 21. דִּבַּרְתִּי, per *Kam.* 2. 3. 5. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 8. ✠. 22. עַל־הַר ita 1. 3. & su. 5. ✠ 23. כֹּל צִפּוֹר ita 3.

שפל הובשתי עץ לח והפרחתי עץ יבש אני יהוה
דברתי ועשיתי:
יח ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: מה־לכם אתם משלים את־ 2
המשל הזה על־אדמת ישראל לאמר אבות יאכלו בסר
3 ושני הבנים תקהינה: חי־אני נאם אדני יהוה אם־יהיה
4 לכם עוד משל המשל הזה בישראל: הן כל־הנפשות
לי הנה כנפש האב וכנפש הבן לי־הנה הנפש החטאת
ה היא תמות: ואיש כי־יהיה צדיק ועשה משפט וצדקה:
6 אל־ההרים לא אכל ועיניו לא נשא אל־גלולי בית
ישראל ואת־אשת רעהו לא טמא ואל־אשה נדה לא
7 יקרב: ואיש לא יונה חבלתו חוב ישיב גזלה לא יגזל

לחמו

ʒ) quodque *arefaciam* c. 19, 12. Es. 42, 15. a) *lignum viride* & succulentum, c. 21, 3. Gen. 30, 37. quod diu floruit, op. (In oppositione ad Christum,) Aharonem cum omnibus vmbris Leuiticis. *Coccejus* tn. arborem viridem de Iudæis, & arborem *aridam* de *gentibus* intelligit. Alii per ἐπάνοδον sententiam eandem, quæ erat in præcedenti membro, hic reperiri volunt, vt *Kimchius*. b) *sed frondere, germinare faciam.* Hiph. (5) Es. 27, 11. Ps. 92, 14. c) cf. Es. 56, 3. op. Christum. cf. omnino not. Num. 17, 23 Quandoquidem vero etiam Antichristi coetus est vt quercus robusta & frondosa, Ecclesia autem, quæ illum fugit, & ad Christum redit, est vt arbor arida; etiam vicissitudo eadem expectanda est. *Cocc.* coll. Es. 1, 30. 31. Ps. 37, 34. 35. Ps. 92, 8. 13. 14. 15. d) c. 22, 14. c. 36, 36. c. 37, 14.

CAP. XVIII. ✠. 1. e) *Postea factum est.* Caput hoc agit de iustificatione viarum Domini contra murmurationem Israelitarum, quoad iustificationem peccatoris viuentis. Inprimis confutat opinionem Iudæorum de caussa suarum adflictionum &c. *Cocc.* Partes eius tres sunt sec. *Schmid* I. impia Iudæorum parabola s. dicterium redarguitur & refutatur a v. 1-18. II. Exceptio Iudæorum prior diluitur v. 19-24. III. Exceptio altera soluitur v. 25. seqq Scilicet, ne interea, dum c. 17, 22. sqq. promissus Messias venit, Iudæi se propter peccata majorum suorum grauissime & immerito puniti tam diuturno exilio & calamitatibus plurimis premi opprimique prorsus dictitarent, hanc opinionem refellit Deus, negatque, se permissurum, vt consueto dicterio porro vtantur; quia potius hortatur, vt fateantur propria delicta, & ad Deum,

CAP. XVIII.

קמץ בז״ק

serio id volentem, conuertantur, spiritu mentis renouentur & viuant fide sua vera in Christum, Iehouam iustitiam nostram &c. ✠. 2. f) *Quid l. cur vobis?* Ion. *Quid vobis est, quod* &c. vid. not. c. 12, 22. g) *parabolizantes estis, adagio* s. prouerbio vtimini? c. 16, 44. c. 17, 2. Num. 21, 27. h) v. 3. Es. 14, 4. i) *de* (S. *super*) *terra Israelis*, i. e. sec. *Vat.* de eius desolatione & huius caussis. k) non tantum clam mussitando, sed publice etiam *dicendo*. l) *maiores* nostri, in deserto, sub Iudicibus, & porro sub Regibus, inprimis sub Ieroboamo & Manasse; propter quos aliosque Israelem affligendum fore audiuerant. Cauillandi ergo occasionem ex eo sumserunt, quod Prophetæ etiam patrum scelera ipsis obiicerent. m) *comedunt omphacem*, s. *acidam vuam* (4) Ier. 31, 29. 30. Es. 18, 5. cf. Iob. 15, 33. n) *& dentes filiorum.* o) *hebetantur* s. *stupent.* (4) Ier. 31, 29. 30. quod ex aciditate dentibus accidere solet. vid. Prov. 10, 26. i. e. sec. *Ion. Maiores peccauerunt, posteri percutiuntur*; vel immeriti luunt delicta patrum. Quod videtur conuenire cum eo, quod dictum est in Decalogo: *Qui visitat peccata patrum in filiis.* Ex. 20, 5. Opinio Iudæorum hæc est, peccata patrū, qui fuerunt in deserto, in ipsis vindicari, & eius culpæ, quæ tū admissa est, castigationē esse præsens exiliū; saltē partē aliquā pœnæ imputandā esse isti peccato. Nempe putant, se nullo suo eximio peccato mereri tam longū & calamitosum exiliū. Ita hodierni, qui volunt videri obseruare præcepta Dei, in se putant retaliari peccatum patrum, stante adhuc Templo commissū &c. *Cocc.* coll. Matth. 23, 29. 30. *Grot.* Volebant credi innocentes, cum minime tales essent. In quo est corruptæ naturæ testimonium, quæ studet culpam longe a se alio reiicere, & proterue cum ipso Deo altercari. ✠. 3. p) c. 17, 16. 19. q) v. 9. 23. 32. c. 15, 14. r) S. *si fuerit* licitum *vobis*. vel: *si erit*, i. e. *non erit.* vid. c. 14, 16. *inter vos amplius*; quia apparebit toti mundo, vos esse sceleratos, & iustas dare pœnas. Innuit, paullo post futurum esse, vt cogantur propria delicta confiteri, & agnoscere iudicium Dei. &c. *Cocc.* s) *vt parabolice loquamini*, vel vtamini *hoc dicterio* v. 2. c. 24, 3. Concinit huic prophetæ Ieremias c. 31, 29. 30. ✠. 4. t) S. *Ecce enim* c. 15, 4. Es. 50, 1. Ier. 31, 8. u) *omnes animæ* l. *homines.* vsitata *Synecdoche* partis. c. 27, 17. Ex. 12, 4. Lev. 18, 29. x) *meæ sunt*, c. 29, 3. Ps. 50, 10. Ex. 13, 2. sq. creatoris, parentis, domini & iudicis omnium; quem non decet iniuste agere Gen. 18, 25. sed qui omnibus ex æquo prospicit paterno affectu, cuiusque clementiam omnes, si velint, sentire possunt. Ps. 145, 9. cf. Num. 16, 22. c. 27, 16. y) *sicut anima patris, sic etiam anima filii*; nec impedior per peccata patris, quo minus misereor filii, eumque viuificem, iustificem, sanctificem, si gratiam meam admittat & amplectatur. In phrasi כ est *reduplicatum*, vt c. 14, 10. Ios. 14, 11. Es. 24, 2. ʒ) vnde *anima peccans* & in peccato perseuerans v. 20. cf. Es. 1, 4. Prov. 11, 31. &c. *Cocc.* Nulla est anima, quæ non peccauerit 1 Reg. 8, 46. Nam, Adamo peccante, peccauerunt omnes Rom. 5, 12. sed qui conuertitur, dicitur non-peccare; & qui in peccato perseuerat, dicitur *peccans.* cf. 1 Ioh. 3, 4. seqq. a) *ipsa*, (siue patris sit, siue filii) & non loco illius alia, quæ suam innocentiam Deo obiicere, vel de eius crudelitate conqueri possit. b) *morietur* morte spirituali, qua, nisi resipiscat, non tantum hic, sed etiam æternum peribit. v. 20. Ier. 31, 30. *Mori* hic omnino plus infert, quam in terram & puluerem redire. Hoc enim omnium hominum est, illud impœnitentium. ✠. 5. c) *Vir ergo.* Explicatur hinc vsque ad v. 18. quod dictum v. 4. *non morituram esse, nisi animam peccantem.* d) *quum vel si fuerit* v. 21. c. 3, 19. c. 14, 12. e) *iustus* v. 9. fide in Deum & Seruatorem credens cum fideli Abrahamo, *cui fides reputata est iustitia* Gen. 15, 6. Rom. 4, 3. seqq. cf. Hos. 14, 10. f) *fecerit etiam.* g) v. 19. 21. Gen. 18, 19. qualia sunt fides cordis, confessio oris, charitas & omnia opera charitatis. *Cocc.* Describit enim hic & seqq. versibus Propheta egregie εἰκονισμὸν hominis iusti per iustitiam fidei, quæ fides ἐνεργουμένη est διὰ τῆς ἀγάπης. Sic conuenit cum aphorismo 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7. & ostendit fidem operibus, s. fructibus iustitiæ Phil. 1, 11. Iac. 2, 18. *Maii Oecon.* V. T. p. 1040. ✠. 6. h) Ita vt *super* (v. 11. 15.) *montibus*; in quibus passim altaria idolis erecta erant c. 6, 13. c. 22, 9. i) *non comedat* idolothyta. Post sacrificia epulari mos erat, & quidem iisdem in locis, vbi sacrificatum fuerat, *Grot.* Conf. de hoc more Ex. 32, 6. Iud. 9, 27. 1 Cor. 8, 4. 10. c. 10, 7. k) *& oculos suos non tollat* v. 12. 15. cum voluptate, desiderio, Gen. 39, 7. fiducia & adorandi caussa: is enim est gestus precantium Ps. 121, 1. l) cf. not. c. 6, 4. c. 8, 10. c. 14, 3. Ion. *non colat idola.* m) c. 22, 11. Ier 5, 8. n) *non polluat, violet.* v. 11. 15. Gen. 34, 5. o) *mulierem menstruatam.* cf. Leu 18, 19. & c. 20 18. notata. p) Gen. 20, 4. Notatur castitas obseruanda in matrimonio. Nam etiam propria coniuge potest quis abuti. &c. *Cocc.* Hæc vero peccata, &, quæ sequuntur, virtutes, haud dubie præ ceteris nominantur, quia illa tunc temporis maxime grassabantur, atque hæ negligebantur. ✠. 7. q) S. *Et virum* vllum *non opprimet* aut vexet. v. 12. 16. Leu. 25, 14. 17. conf. Ps. 15, 1. seqq. r) S. *pignus eius*, pignus *debiti restituat.* cf. Ex 22, 25. Deut. 24, 6. 10. seqq. & simil. constr. supra c. 16, 17. *Cocc.* Hoc intelligendum est secundum legem *de pignore necessario*, (*Grot.* quo debitor sine graui incommodo carere non possit;) & pendet hoc ex præcedenti *neminem vexabit.* Nam pauperi pignus *necessarium* non restituere, est pauperis vexatio. s) quod *debiti* (s) caussa accepit. cf. rad. in *Piel* Dan. 1, 10. t) *rapinam* v. 12. 16. c. 33, 15. u) vid. Leu. 19, 13.

✠. 24. שפל per *Tsere* 10. 14. 20. 21. & in textu 6, 9. contra *Mas.* 1. 3. & *Ers.* CAP. XVIII, ✠. 2. בחא per *Makp.* 1. 7. 17, 18. 22. & *Ber.*

Kimchi &c. vnum. able- קמץ בז״ק cto Daleth per apocopen. At Ion. Tremell. aliique: fra- הכי כצירי tri suo. vt v. 18. sed אח. vt bene docuit D. Neumann in Exodo L. S. p. 50. in genere significat קמץ בז״ק consortem, consocium, conjunctum q. d. קמץ בז״ק si fecerit socium quid s. consors ex facinoribus illis. ויראה קרי קמץ בז״ק s) S. de vllo istorum; nem- קמץ בז״ק pe peccato- קמץ בז״ק קמץ בז״ק rum, quæ ante recensita sunt v. 6. 7. 8. cf. Leu. 4, 2. ℣. 11. t) Et ipse etiam non fecerit.

לַחְמוֹ לְרָעֵב יִתֵּן וְעֵירֹם יְכַסֶּה־בָּגֶד׃ בַּנֶּשֶׁךְ לֹא־יִתֵּן 8
וְתַרְבִּית לֹא יִקָּח מֵעָוֶל יָשִׁיב יָדוֹ מִשְׁפַּט אֱמֶת יַעֲשֶׂה בֵּין
9 אִישׁ לְאִישׁ׃ בְּחֻקּוֹתַי יְהַלֵּךְ וּמִשְׁפָּטַי שָׁמַר לַעֲשׂוֹת אֱמֶת
י צַדִּיק הוּא חָיֹה יִחְיֶה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ וְהוֹלִיד בֵּן־פָּרִיץ
11 שֹׁפֵךְ דָּם וְעָשָׂה אָח מֵאַחַד מֵאֵלֶּה׃ וְהוּא אֶת־כָּל־אֵלֶּה
לֹא עָשָׂה כִּי גַם אֶל־הֶהָרִים אָכַל וְאֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ טִמֵּא׃
12 עָנִי וְאֶבְיוֹן הוֹנָה גְּזֵלוֹת גָּזָל חֲבֹל לֹא יָשִׁיב וְאֶל־הַגִּלּוּלִים
13 נָשָׂא עֵינָיו תּוֹעֵבָה עָשָׂה׃ בַּנֶּשֶׁךְ נָתַן וְתַרְבִּית לָקַח וָחָי
לֹא יִחְיֶה אֵת כָּל־הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה עָשָׂה מוֹת יוּמָת
14 דָּמָיו בּוֹ יִהְיֶה׃ וְהִנֵּה הוֹלִיד בֵּן וַיַּרְא אֶת־כָּל־חַטֹּאת אָבִיו
טו אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּרְאֶה וְלֹא יַעֲשֶׂה כָּהֵן׃ עַל־הֶהָרִים לֹא אָכָל
וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל־גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ
16 לֹא טִמֵּא׃ וְאִישׁ לֹא הוֹנָה חֲבֹל לֹא חָבָל וּגְזֵלָה לֹא גָזָל
17 לַחְמוֹ לְרָעֵב נָתָן וְעֵרוֹם כִּסָּה־בָגֶד׃ מֵעָנִי הֵשִׁיב יָדוֹ נֶשֶׁךְ
וְתַרְבִּית לֹא לָקָח מִשְׁפָּטַי עָשָׂה בְּחֻקּוֹתַי הָלָךְ הוּא לֹא
18 יָמוּת בַּעֲוֹן אָבִיו חָיֹה יִחְיֶה׃ אָבִיו כִּי־עָשַׁק עֹשֶׁק גָּזַל גֵּזֶל
אָח וַאֲשֶׁר לֹא־טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמָּיו וְהִנֵּה־מֵת בַּעֲוֹנוֹ׃

ואמרתם

x) sed panem suum &c. Grot. Post officia iustitiæ venit ad officia beneficentiæ. cf. v. 16. Es. 58, 7. y) & nudum contegat veste v. 16. ö. vt Matt. 25, 36. ℣. 8. z) In fœnore non det v. 13. Cocc. Id optime iungitur præcedenti dare pauperi, & non capere fœnus, si mutuum sit. Christus etiam δόσιν & δάνειον coniungit Luc. 6, 30. 35. Matt. 5, 42. Non vult vendi beneficium. Lex distinguit inter creditorem, qui habet ius petendi vsuram in commercio, & eum, qui pauperi per mutuum subuenit; a quo accipere fœnus est vexatio. Deut. 23, 20. 21. coll. Ex. 22, 24. Vide de hoc etiam Ps. 15, 5. a) & fœnus, excessum lucri. Leu. 25, 36. b) v. 13. 17. c) ab huiusmodi & omni alia peruersitate v. 24. 26. d) abstrahat manum suam. v. 17. Thren. 2, 8. e) Zach. 7, 9. f) siue iudex constitutus, siue lectus arbiter. Grot.

℣. 9 g) v. 17. c. 11, 20. Ambulare in statutis Dei, est vere ambulare in fide & charitate. Præcepta Dei omnia in vnico præcepto resipiscentiæ continentur, vt liquet etiam ex huius capitis v. 21. 23. 27. 30 seqq. Cocc. h) c. 36, 27. i) Zach. 8, 19. Ioh. 3, 21. k) iustus inquam ille est, v. 5. 1 Ioh. 2, 29. Hic demum est apodosis, cuius protasis incepit v. 5. l) ideoque omnino viuet, v. 17. c. 3, 21. Hab. 2, 4. m) v. 2. c. 16, 14.

℣. 10. n) Quod si vero is genuerit cf. Gen. 33, 13. Ier. 18, 8. o) perfractorem, S. violentum, al. effrenem. Iun. qui nullis cancellis, vinculis aut repagulis contineri potest, sed omnes leges Dei perrumpit Es. 35, 9. Ps. 17, 4. p) homicidam Gen. 9, 6. Deut. 27, 24. q) & qui fecerit. r) Syr. Vulg. Schm. Kim.

Sch. *Si, inquam, ille.* u) omnia bona *illa*, quæ & ipsa dicta sunt v. 5. 8. 9. & quæ fecit pater ipsius. x) *in montibus* v. 6. 15. y) *comederit*. vid. not. v. 6. z) v. 6. c. 33, 26. ℣. 12. a) c. 16. 49. c. 22, 29. b) v. 7. c. 45. 8. Ier. 22, 3. c) v. 7. Leu. 5, 23. Es. 3, 14. d) *pignus* v. 7. 16. e) v. 6 f) S. atque sic *abominationem* fecerit. c. 16. 50. c. 21, 12. Sic vocat congressum cum femina vetito tempore. *Grot.* ℣. 13. g) vid. v. 8. h) *numquid* ille *viuet*? v. 24. cf. sim. Interrog. in ולא 2 Sam. 13, 26. i) *non viuet* ob patris merita aut iustitiam, coll. v. 17. k) qui vel quia *omnia illa* flagitia *fecit*, subintell. אשר, vt c. 7, 11. & sæpissime. l) v. 12. c. 5, 11. m) *morte plectetur* Ex. 21, 15. 16. 17. c. 22, 18. &c. Talem enim hominem indignum esse vita, omnis conscientia testari potest; adeo vt & homines talem interficiant, & *ipsius sanguis super eo* sit, h. e. a nemine repetatur, tanquam sanguis innoxius. &c. *Cocc.* n) h. e. sua culpa peribit vid. Lev. 20, 9 nec iustitia patris filio iniusto proderit. Atque ita Iudæis eripiebatur gloriatio in Abrahamo & patribus, quasi *ob meritum ipsorum*, vt Iudæi loqui solent, heredes regni cœlorum futuri essent. Conf. Matth. 3, 9. ℣. 14 o) S. *Sin ecce hic etiam genuerit filium.* v. 10. p) *qui viderit.* q) *viderit inquam*, v. 28 *sed non fecerit* &c. S *sed viderit ita, vt non faciat iuxta illa*; nec exemplo paterno trahi se passus fuerit. Raschi: *vidit corde suo*, quod non esset bonum ita facere. ℣. 15. r) S. Nimirum *si super montibus non* comederit v. 6. 11. s) v. 6. 12. t) v. c. 11. ℣. 16. u) v. 7. 12. x) Schm. *pignus non detinuerit* v. 7. 12. Ex. 22, 25. y) v. 7. 12. c. 33, 15. z) v. 7. Es. 58, 7. a) v. 7. ℣. 17. b) *Ab inope, misero*, v. 12. c) S *inhibuerit manum suam* v. 8. nempe ne eum lædat l. opprimat v. 12. d) *vsuram & fœnus* v. 8. Al. ita vt *vsuram* &c. e) v. 9. f) *propter impietatem patris sui* v. 20. g) *sed viuendo viuet.* v. 9. 19. 21. 28. ℣. 18. h) *Pater vero eius quia.* i) *oppressit oppressione* & scandatione c. 22, 29. Leu. 5, 21. 23 c. 19, 13. Deut. 24, 14. k) *rapuit* v. 7 *rapinam* (2) Coh. 5, 7. l) *fratris* v. 10. Ion. *vni de fratribus suis.* m) *& quod non bonum.* c. 36, 31. 1 Sam. 26, 16. Es. 65, 2. n) *inter populares suos* Leu. 17, 9. o) *idtoecce* ille *mortuus est* in iniquitate sua. c. 3, 18. 19.

℣. 7 בגד sine *Dag.* 1. 3. 7. 11. 22. ℣. 9. חיה cum *Kri* חיו 1. & *Mas. Erff.* ℣. 10. מאחד per ח loco ד 2. 3. 10. sic fe 5. & sic in textu (in marg. enim nostram habent lectionem) 1. 6. 9. contra *Mas* impr. & *Erff.* ל׳ דסמיך, coll Leu. 5, 13. ℣. 11. אכל per *Kam.* 7. 8. 15. 22. 23. aliique codd. in marg. 7. 8. sic fu. 5. contra *M. 1.* & *Maser. R. Ios. Zarka*, quam *R. Chaim* ad h. l. laudat; itemque contra *Mas* 1. & *Erff* ad v. 6. ℣. 12. גזלה ita singulariter in textu 2. ℣. 14. ויראה sic in textu sine nota 1. 2. 3. 5. neque etiam *Mas. Erff.* Cthib & Kri notat. כהן per *Segol* 1. 2. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* h. l sed contra *Mas.* eiusdem 1. ad Deut. 15, 2. ℣. 15. ואת אשת cum præf. ו 1. 3. sic fu. 1. ℣. 16. חבל per *Pat.* 1. 3. וגזלה sine præf. ו 2. in marg. ועירם *plene* 3. & in marg. 6. 9. At וערום *plene* per ו 5 22. sec. *Mas. Erff.* בגד cum *Dag.* 6. 9. 20. sic fe. 5. ℣. 17. חיה cum *Kri* חיו 1. sec. *Mas. Erff.* Sic v. 19. 21.

19 וַאֲמַרְתֶּם מַדֻּעַ לֹא־נָשָׂא הַבֵּן בַּעֲוֺן הָאָב וְהַבֵּן מִשְׁפָּט
וּצְדָקָה עָשָׂה אֵת כָּל־חֻקּוֹתַי שָׁמַר וַיַּעֲשֶׂה אֹתָם חָיֹה
כ יִחְיֶה׃ הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת בֵּן לֹא־יִשָּׂא ׀ בַּעֲוֺן
הָאָב וְאָב לֹא יִשָּׂא בַּעֲוֺן הַבֵּן צִדְקַת הַצַּדִּיק עָלָיו תִּהְיֶה
21 וְרִשְׁעַת רָשָׁע עָלָיו תִּהְיֶה׃ וְהָרָשָׁע כִּי יָשׁוּב
מִכָּל־חַטֹּאתָו אֲשֶׁר עָשָׂה וְשָׁמַר אֶת־כָּל־חֻקּוֹתַי וְעָשָׂה
22 מִשְׁפָּט וּצְדָקָה חָיֹה יִחְיֶה לֹא יָמוּת׃ כָּל־פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר
23 עָשָׂה לֹא יִזָּכְרוּ לוֹ בְּצִדְקָתוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה יִחְיֶה׃ הֶחָפֹץ
אֶחְפֹּץ מוֹת רָשָׁע נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה הֲלוֹא בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכָו
24 וְחָיָה׃ וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל כְּכֹל
הַתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר־עָשָׂה הָרָשָׁע יַעֲשֶׂה וָחָי כָּל־צִדְקֹתָו
אֲשֶׁר־עָשָׂה לֹא תִזָּכַרְנָה בְּמַעֲלוֹ אֲשֶׁר־מָעַל וּבְחַטָּאתוֹ
כה אֲשֶׁר־חָטָא בָּם יָמוּת׃ וַאֲמַרְתֶּם לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי
שִׁמְעוּ־נָא בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲדַרְכִּי לֹא יִתָּכֵן הֲלֹא דַרְכֵיכֶם
26 לֹא יִתָּכֵנוּ׃ בְּשׁוּב־צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל וּמֵת עֲלֵיהֶם
27 בְּעַוְלוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה יָמוּת׃ וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ
אֲשֶׁר עָשָׂה וַיַּעַשׂ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה הוּא אֶת־נַפְשׁוֹ יְחַיֶּה׃
28 וַיִּרְאֶה וַיָּשׁוּב מִכָּל־פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה חָיוֹ יִחְיֶה לֹא יָמוּת׃
29 וְאָמְרוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי הַדְּרָכַי לֹא יִתָּכְנוּ
ל בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲלֹא דַרְכֵיכֶם לֹא יִתָּכֵן׃ לָכֵן אִישׁ כִּדְרָכָיו

אשפט Rrr 4 סג ד

הרשע קרי

חטאתיו קרי

מדרכיו קרי

צדקתיו קרי

יתיר ו'

℣ 19. p) S. *Nihilominus dicitis.* v. 25. 29. al. vt Syr. *Quod si vero dixeritis, quare?* &c. Respondeo: quia filius ius & iustitiam fecit &c. *Cocc.* Hic opponit (& deinde refellit) *murmurationem Iudaeorum aduersus sententiam Dei,* qua vitam addicit filio recedenti a peccato patris. Quae obmurmuratio significat murmurationem contra Euangelium, quo gentibus ambulantibus in fide & charitate, & tum paganam idololatriam, tum Iudaicam superstitionem fugientibus, vita addicitur; cum putent, indignum esse, vt filii Abrahami pro iniustis habeantur, & filii gentilium pro iustis censeantur q) *non ferret* & lueret. Leu. 5,1. 17. r) S. *iniquitatem patris?* qs. dicerent ad Prophetam: protestatio tua facto & experientiae nostrae praesenti contraria est: nonne enim ob parentum delicta nos vapulamus? s) S. *quia,* inquam, *filius.* Syr. praemitt. *dic illis, propterea quod* &c. t) v. 5. 21. u) cf. Luc. 1, 6. x) vid. v. 9. 17. y) ideo *omnino viuet.* v. 9. 17. 21.

℣ 20. z) *Anima* sc. f. *homo.* Gen. 17, 14. a) Redit ad thesin supra v. 4. positam, eamque confirmat. b) *filius* igitur. c) v. 17. Deut. 24, 16. cf. not. Ex. 20, 5. d) *iustitia* v. 19. 22. c. 33, 12. e) vid. v 5. 9. f) *erit* & manebit *super ipso,* non auferetur ab eo propter patrem aut filium peccatorem. g) *similiter impietas* impii Es. 9, 17. & consequens ex ea, reatus & ira Dei. h *super impio manebit;* nec per iustitiam patris aut filii auferetur, & ipsi soli nocebit. cf. c. 14, 14. 20. & Ps. 49, 8.

℣ 21. i) S. *Insuper quando impius auersus fuerit.* v 27. k) Cocc. vt poenitentia sit sincera, & minime claudicans; quae omne malum detestatur, & omne bonum amplectitur. Nam suceciitatis est, non eligere *partem,* & reliquam repudiare. Conf. Matt. 6, 24. 2 Cor. 6, 14. 15. 16. Rom. 6, 17. Prou. 18, 18. l) v 9 19. m) v. 5. 19. c. 33, 14. 16. 19. n) v. 19 o) v. 18. cf. not. v. 4.

℣. 22 p) v. 28. c. 14, 11. q) *in recordationem non venient ei.* c. 33, 16. Es. 43, 25. Ier. 31, 34. r) sed *in iustitia sua.* v. 20. 24. cf. Iac. 1, 25. s) v. 19. 21. 27. 1 Iob. 2, 29. c. 3, 7.

℣. 23. t) *Num enim delectando delector?* v. 32. c. 33, 11. ex me ipso, & voluntate antecedente? Ita iudicii huius iustitiam demonstrat Deus a natura sua. *Interrogatio* fortius *negat,* vt Hos. 10, 11. Ad *consequentem* vero *voluntatem Dei* pertinet, quod dicitur Prou. 1, 25 u) etiamsi hic resipiscat. x) v. 3. 9. c. 16, 14. y) *nonne* potius delector? z) *quando conuertitur a viis suis* v. 21. 27. 2 Pet. 3, 9. a) cf. 2 Sam. 14, 14. Hab. 2, 4. ℣. 24. b) S. *Contra cum auersus fuerit* v. 21. c) *iustus vere* (non externa tantum specie, vel sua aliorumque opinione talis) intelligendus omnino est; vt oppositioni ad impium vere talem v. 23. vt *de vere iusto* sermo est v. 5. 9. 20. d) v. 20. 22. 26. e) v. 8. 26. c. 3, 20. f) vid. v. 12. 13. g) *quas facit.* h) *si fecerit;* adeoque non tam ex infirmitate, sed ἑκουσίως & plenaria defectione a Deo viuo Heb. 3, 12. c. 6, 4. 5. 6. c. 10, 26. 29. i) *numquid* ille *viuet?* v. 13. k) S. immo *omnes iustitiae eius* c. 33, 13. l) *non in memoriam venient* apud me v. 22. c. 3, 20. non mouebunt me, vt parcam illi. m) sed *in praeuaricatione sua* 1 Par. 10, 13. n) c. 15, 8. c. 17, 20 o) *in iis* inquam. p) v. 4. 26. ℣. 25. q) S. *Nihilominus vos dicitis* v. 19. r) *non recta,* aequa & iusta *est.* v. 29. c. 33, 17. vehementius, quam pro meritis, ex ipsorum opinione, vel vnum plus quam alium, puniendo; aut vni commissa peccata remittendo, alteri imputando. s) Deut. 32, 4. Es. 55, 8. t) S. quare *audite* (*agite.*) cf. Num. 16, 8. Es. 7, 13. u) *o domus Israel:* vestram enim conscientiam testor. x) cf. Iob. 40, 8. y) *nonne potius.* v. 29. Es. 58, 6. z) *non recta sunt* v. 29. ℣. 26. a) S. *Nam quando auertit se.* v. 24. b) *& sic moritur ob ea,* up. propter desertionem iustitiae & perpetrationem iniustitiae. c) *ob iniquitatem suam.* c. 33, 13. d) S. iuste *moritur.* v. 4. 24. ℣. 27. e) S. *Contra quando conuertitur.* v. 21. 28. f) v. 19. 21. 22. g) *facitque.* h) *animam suam viuam seruabit* Ex. 1, 17. Num. 31, 15. 1 Sam. 27, 9. Ps. 22, 30. ℣. 28. i) *Vidit enim* tandem v. 14. statum suum periculosissimum. k) *vt conuerterit se.* S. *vt conuerteretur.* v. 21. 27. l) v. 22. m) ideo *omnino viuet.* v. 9. 17. n) v. 21 c 33, 15. ℣. 29. o) *Nihilominus* tamen *dicunt.* v. 19. p) v. 25. q) *num* vero (quod iterum dico) viae meae. r) *non iustae fuerint.* v. 25, s) *nonne* potius v. 25. t) *non iustae sunt* neque vlla illarum. cf. de *numeri discrepantia* not. Iud. 5, 29. Es. 19, 4. Hos. 6, 5 ℣. 30 u) *Propterea.* Concludit Deus, se quemlibet sec. vias suas iudicaturum, & monet, *vt conuertantur & conuertant ab omnibus defectionibus suis* &c. *Cocc.* x) *vnumquemque* vestrum; siue agnoscat, siue non agnoscat, se esse dignum interitu. y) *iuxta vias ipsius.* Ier. 17, 10. Hos. 12, 3 praesentes, non praeteritas. *Grot.*

℣. 19 אֵת per *Makk.* & *Sagol* 2. 3. ℣ 20. וְאָב per *Kadma* 2. 17. 18. 24. & *Ber.* sic su. 5. ℣. 21. *Spatium* praemittunt 2. 3. 17. 18. 21. 23 24. Omittunt reliqui חַטֹּאתָו sic per *Paschta* 2. 3. 6. 9. 20. & sic se. 5. At per *Sekepht.* reliqui, contra sensum. לֹא per *Meth.* & *Makk* 7. 9. 17. 18. & *Ber.* ℣. 22. בְּצִדְקָתוֹ scribit cum *Kri* בצין קריי, 3. sic se 1. sec. *Mas. Erff.* ℣. 23. מִדְּרָכָיו *plene* in textu 1. 2. 3. 5 6. 9. 20. 21 23. ℣. 24 אֲשֶׁר עָשָׂה sic per *Kadma* 1. 2. 5. 6. 9. 20. ℣. 26. בְּשׁוּב per *Kadma* 1. 2. 3. 6. 9. 20. ℣. 27. *Spatium* Sullam ׃ praemittunt 1. 6. 7. 9. 10. 14. 19. 20. ℣. 28. וַיִּרְאֶה per *Paschta* 3. 5. ℣. 29. יִתָּכֵן Pluratiue: יִתָּכְנוּ 1. 3. 6. 9. 10. 24. 20. sic se. 2.

אשפט אתכם בית ישראל נאם אדני יהוה שובו והשיבו
31 מכל־פשעיכם ולא־יהיה לכם למכשול עון׃ השליכו
מעליכם את־כל־פשעיכם אשר פשעתם בם ועשו לכם
32 לב חדש ורוח חדשה ולמה תמתו בית ישראל׃ כי לא
אחפץ במות המת נאם אדני יהוה והשיבו וחיו׃

עד כאן

CAP. XIX.

יט ואתה שא קינה אל־נשיאי ישראל׃ ואמרת מה אמך
2 לביא בין אריות רבצה בתוך כפרים רבתה גוריה׃
3 ותעל אחד מגריה כפיר היה וילמד לטרף־טרף אדם
4 אכל׃ וישמעו אליו גוים בשחתם נתפש ויביאהו
בחחים אל־ארץ מצרים׃ ותרא כי נוחלה אבדה ה
תקותה

19. Pf. 51, 12. o) *quare enim moriemini?* c. 33, 11. Ier. 27, 13 Hab. 1, 12. p) Vos, qui estis filii Patris, cui pro- missa est benedictio gentium in femine ipsius an פתח באחנת delectamini morte & maledictione, & vos non dignos iudicatis vita æterna? &c. *Cocc.* ℣. 32. q) *Nam* quod ad me attinet. r) v. 23. s) Ion. *eius, qui reus est mortis.* t) v. 2, 30. c. 16, 14. u) *S. ideo reuertimini.* v. 30. cf. Pf. 85, 4. x) *& sic viuite!* cf. Gen. 42, 18. Am. 5, 4. 6. Prou. 9, 6. Cap. XIX, 1. y) *Tu autem*, o propheta. z) *suscipe*, (ad confirmandum iustitiam & certitudinem imminentium iudiciorum) *lamentum.* v. 14. c. 26, 17. c. 27, 2. c. 28, 12. c. 32, 2. Am. 5, 1. ὁ. θρῆνον Matth. 2, 8. &c. Videtur autem esse antithesis inter hoc lamentum iustissimum, & iniustas illas Iudæorum querimonias cap. præced. a) *super* l. *de* (v. 4. c. 17, 2.) *Principibus*, i. e. Regibus & administris regiæ potestatis. vid. c. 7, 27. Duplex vero lamentum s. *duplicem allegoriam* habet hoc caput: I. *Leænæ & catulorum* v. 2.-9. II. *Vitis frondosæ* s. magnos & robustos palmites habentis; sed per iram Dei euulsæ & desolandæ v. 10-14. Duo etiam sunt, de quibus in hoc capite inprimis agitur, *Ioachas* v. 3. & *Iechonias*, v. 5, ita tamen, vt *Ioiakimi*, qui inter Ioachasum & Iechoniam intercedit, non sit nulla mentio; & *Zedekias* denique denotetur *caussa incendii*, quo fructus vitis consumtus est, & ablata regia potestas a populo v. 12. 14. *Coccius.*

℣. 2. b) *Quid* mater tua leæna fecit? - cubuit-educauit. *Expostulantis* est, vt c. 12, 22. al. *plangentis* & lamentantis, vt c. 16, 30. Sic *Kimchi* & *M. I.* c) *mater tua.* Per hanc quidam intelligunt *familiam* regiam Davidis degenerem; nonnulli Hierosolymam: al. melius *gentem* Iudæam. Sic *Grot. Ion. Kimchi & M. I.* vid. 2. Reg. 23, 30. d) *leæna*, fera nunc & truculenta, aliena ab omni pietate, iustitia, humanitate. cf Nah. 2, 12. 13. e) *inter leones*, s. Reges (quorum instar inter bestias sunt leones) & populos vicinos, potentes & crudeles. cf. Pf. 57, 5. f) *recubuit?* Ef. 11, 7. *Cocc.* h. e. secura, & viribus suis nixa, terribilis vicinis & imperterrita sedem suam inter alios populos obtinuit. *Kimchi*: quamdiu faciebant beneplacitum Dei, cubabant leonis instar sine timore. Alluditur ad locum Gen. 49, 9. coll. Num. 23, 24. c. 24, 9. Deut. 33, 20. g) *in medio leonum iuuenum* v. 3. Iud. 14, 5. Hof. 5, 14. Ion. *inter Reges creuit, & inter dominatores* s. principes *educauit filios suos.* Quamprimum *catulus leonis* a lacte depulsus prædari incipit, & sibimet victum quærere sine matris opera, tum desinit esse גור, & recte vocatur כפיר. *Bochart*, Hieroz. P. I. p. 714. h) *educauit*, Thren. 2, 22. & venari, h. e. belligerare, gladium stringere, & homines occidere docuit. i) *catulos suos* i. e. Principes iuuenes, filios Iosiæ, in regno successores. (9) v. 3. 5 Gen. 49, 9. Ier. 51, 38. Thren. 4, 3 Nah. 2, 13. ℣. 3. k) *S. surrexit itaque* vnus. Rectius: *Euexit itaque* vnum; est enim tertia femin. *Fut. Hiph.* vt 1 Sam. 1, 24. coll. 2. masc. Ion. 2, 7. &c. l) *vnum de catulis suis* v. 2. n. p. *Ioachasum*, Iosiæ filium 2 Reg. 23, 30. seqq. 2. Par. 36, 1. m) qui *iuuenis leo fuit* l. *factus est*; s. princeps violentus & crudelis. vid. v. 2. & Iud. 14. 5. n) *didicit namque prædari* v. 6, Pf. 17, 12. & malum fecit coram Domino, sicut fecerant patres ipsius. 2 Reg. 23, 32. o) *homines etiam deuorauit*; & expilationibus, latrociniis, & cædibus iniustis vrbem repleuit. cf. c. 11, 6. ℣. 4. p) S. *Audiuerunt autem de eo* gentes; tanquam de feroce atque ad bella procliui; forte & excursiones in Ægyptum faciente. Vel verte: *Cum vero id audirent in eum intentæ gentes*: attentam enim auscultationem hæc constructio in genere infert; vid. e. c. Ex. 6, 9. 12. 1 Reg. 12, 16. siue vt sequatur obsequium, vt Gen. 34, 24. Ex. 7, 13. 22. Iud. 2, 17. &c. vel auxilium, vt Gen. 16, 11. c. 21, 17 siue etiam, vt noceas alteri, vt h. l. *ad capiendum eum*. cf. not. 1 Sam. 31, 11. At *Tremell.* audientes concurrerunt *in eum*. Sic *Glassius* p. 749. Alludi videtur ad morem hominum, qui, quum audiunt, leonem s. truculentam aliquam bestiam in agro grassari, facta manu conueniunt, vt illam occidant aut capiant. cf. Ef. 31, 4. q) nempe Aegyptii, & qui cum illis tunc erant. r) *in fouea* (al. in *reti* l. laqueo) *eorum* v. 8. Pf. 94, 13. Prou. 26, 27. s) *captus est* c. 21, 22. nempe duce Pharaone Nechone, a quo Riblam vocatus in terra Chamath, captiuus in Aegyptum deductus est, & ibi mortuus. vid. 2 Reg. 23, 33. 34. De modis venandi leones *foueis* aut *retibus*, vide sis ad illustrandum hunc textum *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 759. seqq. t) *& sic captum deduxerunt* v. 9 u) *uncinis* (?) v. 9. vid. not. 2 Reg. 19, 28. sed per eam metaphoram h. l. significantur *compedes*, Grot. sic Ion & Kimchi. *ceterum.* ℣. 5. x) S. *cum vero videret* mater s. gens Iudæa v. 2. y) *quod diu, sed frustra, exspectasset*, in exspectatione fuisset Rad יחל cf. Gen. 8, 12. S. *quod res incurabilis esset*; forte cum Raschio ex rad. חלה, ex qua & *Cocc.* in Comment. vertit: *quod infirmatus esset* leo iuuenis, deductus in Aegyptum, victus & ad *impotentiam redactus*; coll. Ef. 53, 10. mutata forma, ex *Niphal*, si litteram seruilem; *Hophal*, si vocales spectes, coll. *Hoalatha* Nah. 2, 8. Syrus: *quod infirmata esset* ipsamet mater. z) *& quod periisset spes ipsius* c. 12, 22. c. 37, 11. de filii sc. reditu; quum non redderetur suis precibus ab Aegyptio Ioachazus.

z) c. 38, 20. a) v. 3. 9. 13. b) *conuertimini ergo* c. 33, 11. Zach. 1. 4. c) S. *& reuertimini.* Kimchi: *conuertite vnus alterum*, sic Raschi & M. I. v. 32. cf. not. c. 14, 6. d) v. 21. 28. 28. 31. c. 14, 11. e) *vt non sit* impœnitentia vestra. Sic *Kimchi.* f) sec. accent. nostros: *vt non sit vobis offendiculo iniquitas.* Alii: *ne vobis* præuaricatio vestra *sit in offendiculum iniquitatis*, i. e. ne per impœnitentiam vestram ita porro impingatis, ut prorsus pereatis propter iniquitatem vestram. cf. c. 14, 3. c. 44, 12.

℣. 31. g) *Proiicite, abiicite a vobis* c. 20, 7. sarcinam scil. illam l. onus peccati, quod peccatores in ruinam detrudit. cf. Hebr. 12, 1 h) vid. v. 22. 30. i) *quibus.* k) c. 2, 3. Ef. 1, 2. 1 Reg. 12, 19. l) *& facite vobis cor nouum.* Hoc opus solius Dei est, per verbum salutis *cor nouum* & *spiritum nouum* in hominibus creantis Pf. 51, 12. 13. Ez. 11, 19. (ubi cf. not.) c. 36, 26. 27. Ier. 31, 33. Exhortatur autem ad hoc faciendum DEus homines, ratione mediorum diuinitus ordinatorum, quibus vt rite, sine reluctantia vtantur, & sic Deo, in ipsis operanti conuersionem & salutem, locum haud inuiti concedant, vult & monet. Eadem ratio eohortationis Paulinæ est Eph. 4, 23. seqq. inquit *Glassius* Philolog. S. p. 809 seq. Ita Dauid sibi faciebat cor nouum, quum orat Deum, vt sibi creet cor nouum Pf. 51, 12. --Voluntas nostra cum diuina conspiret, ita Deus facit nos velle, ita circumcidens corda nostra facit, vt circumcidamus; ita faciens nobis cor nouum, facit, vt nobis faciamus cor nouum. *Cocc.* m) vt regeneratio l. conuersio sit solida, non superficiaria. n) c. 11, 19.

℣. 30. לכם למכשול ita 13 17. 18 & Bcr. ℣ 31. תמתו sic defect. 1. 5. 21. sec. *Maf.* 1. Alii plene, præter *Maf. impr.* ad Gen. 42, 20. CAP. XIX. ℣. 2. Pro בתוך hab. ובין 3. & בין 6. 9. in marg. ℣. 4. נתפש per *Kametz*. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20.

a) accepit alterum (S. alium vnum) de pullis suis; nempe ex mente Grotii aliorumque Ioiakimum 2 Reg. 23, 34. 2 Par. 36, 4. vel potius Iehoiachinum 2 Reg. 24, 8. 15. sec. Cocc. & Schm. in argumento huius capitis & in comment. ad 2 Reg. 24, 9. p. 281. Hic enim a matre s. populo (cf. not. v. 2.) inconsulto Babylonio, (vid. not. 2 Reg. 24, 8.) at ille (Ioiakim) non a matre, sed ab Aegyptio 2 Reg. 23, 34. Rex constitutus est. conf. etiam inf. not. v. 9. Cocc. Intercedit regnum Ioiakimi - Eius praeteritio videtur significari per id colon, quo dicitur, quod periisset exspectatio sua Nam Leana, h. e. populus, poterat exspectare sub Ioiakimo regni instaurationem & confirmationem, quia sub ipso Nebucadnezar repulit Aegyptium & ipsi ademit omnia quae habebat a Rhinocoruris vsque ad Euphratem 2 Reg. 24, 7. Nam videbantur sub Babyloniae Rege vires aliquando recuperare posse, quippe cum is longius abesset. Verum cum ille mortuus esset, & idoneum successorem non haberet, suffectus est in eius locum puer Ioiachin &c. b) quem iuuenem leonem v. 2. 3. & Regem aeque ferocem ac antecessores, fecit Gen. 45, 9.

℣. 6. c) Et l. Nam versatus est. S. Ambulauit itaq; inter leones; regio more viuebat, eorum imitatus truculentiam ac tyrannidem. cf. c. 28, 14. 1 Sam. 12, 2. Iunius in Comment. cum hominibus tantum feris, inhumanis, impiis & perfidis versatus est, & consilia contulit &c. d) ac ita leo iuuenis v. 2. fuit l. factus est vt v. 3. e) v. 3. cf. 2 Reg. 24, 9. f) S. In primis hominem deuorauit. vid. v. 3. Grot. factus est & ipse crudelis, coll. 2 Reg. 23, 37. 2 Par. 36, 5. de Ioiakimo.

תִּקְוָתָהּ וַתִּקַּח אֶחָד מִגֻּרֶיהָ כְּפִיר שָׂמָתְהוּ׃ וַיִּתְהַלֵּךְ 6
בְּתוֹךְ־אֲרָיוֹת כְּפִיר הָיָה וַיִּלְמַד לִטְרָף־טֶרֶף אָדָם
אָכָל׃ וַיֵּדַע אַלְמְנוֹתָיו וְעָרֵיהֶם הֶחֱרִיב וַתֵּשַׁם אֶרֶץ 7
וּמְלֹאָהּ מִקּוֹל שַׁאֲגָתוֹ׃ וַיִּתְּנוּ עָלָיו גּוֹיִם סָבִיב מִמְּדִינוֹת 8
וַיִּפְרְשׂוּ עָלָיו רִשְׁתָּם בְּשַׁחְתָּם נִתְפָּשׂ׃ וַיִּתְּנֻהוּ בַסּוּגַר 9
בַּחַחִים וַיְבִאֻהוּ אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל יְבִאֻהוּ בַּמְּצֹדוֹת לְמַעַן
לֹא־יִשָּׁמַע קוֹלוֹ עוֹד אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל׃ אִמְּךָ 10
כַגֶּפֶן בְּדָמְךָ עַל־מַיִם שְׁתוּלָה פֹּרִיָּה וַעֲנֵפָה הָיְתָה מִמַּיִם
רַבִּים׃ וַיִּהְיוּ־לָהּ מַטּוֹת עֹז אֶל־שִׁבְטֵי מֹשְׁלִים וַתִּגְבַּהּ 11
קוֹמָתוֹ עַל־בֵּין עֲבֹתִים וַיֵּרָא בְגָבְהוֹ בְּרֹב דָּלִיֹּתָיו׃ וַתֻּתַּשׁ 12
בְּחֵמָה Rrr 5 סג ה

℣. 7. g) Cognouit quoque. S. stuprauit, Gen. 4, 1. viduas eius; sc. hominis vel hominum devoratorum v. 6. Sing. collectiue pro Plurali frequentissime, vt Hos. 13, 2. Mixtus est sermo, quia nunc sine figura de viduis & vrbibus (in quas nec ingredi solent leones) loquitur; mox vero ad metaphoram redit. Alii: cognouit, i. e. sibi vindicauit (sic conferunt Gen. 39, 6.) palatia eius, coll. Es. 13, 22. vbi vid. not. cf. etiam Gusset. p. 312. Quod vero Grotius & Bochartus Hieroz. P. I. p. 760. contendunt, pro וידע legendum esse וירע destruxit per Resch, id nostrum non facimus, licet etiam Chaldaeus paraphrastice id reddat ואצדי & desolauit. cf. Calov. h. l. h) Es. 37, 18. deuastationis occasionem peccatis suis praebuit, Glass. p. 771. edit. nou. i) & deuastata est terra. (4) c. 6, 6. k) & plenitudo eius c. 12, 19. c. 30, 12. Plenitudo terrae sunt homines: hi prae metu crudelis domini fugiebant. Grot. l) propter vocem rugitus eius. Zach. 11, 3. Iob. 4, 10. Antecedens pro consequente; rugitu enim edito in homines & greges insilit leo, eosque immanem in modum contritos & discerptos vorat. Boch. Hieroz. P. I. p. 719. cf. Iud. 14, 5. Es. 5, 29. Coccelus: Credibile autem est, Iechoniam haec fecisse abundantius, etiamsi paruo tempore regnauerit; cum, vt adolescentes solent, temerarius esset, & ad stabiliendum regnum suum, populum vexare exactionibus inciperet, ita vt multi sedes suas relinquerent. Nam vox rugitus edicta videtur notare. Vbi leo rugit, omnia animalia fugiunt, & terra desolatur. cf. Am. 3, 8. ℣. 8. m) Ideo gentes posuerunt contra eum sc. rete suum, vt sequitur. Alii: ediderunt contra eum vocem suam, vt Ier. 4, 16. & sublato clamore in eum irruerunt. Sic Vat. Alii: posuerunt consilium l. insidias. Sic Schmidius: ideo insidiati sunt illi. Vulg. Et conuenerunt aduersus eum gentes vicinae. Vel accipe verbum impersonaliter (vt Hos. 12, 9.) h. m. Et positae fuerunt gentes, s. Et posuerunt Chaldaei gentes vicinas contra eum per circuitum; sc. Syros, Moabitas, Ammonitas &c. qui suis auxiliis & opibus iuuabant Chaldaeos, vt etiam 2 Reg. 24, 2. fecerant contra Ioiachini patrem, Ioiakimum, ad quem ipsum haec omnia pertinere, verisimile est Bocharto Hieroz. P. I. p. 760. aliisque. At vid. not. v. 5. & 9. n) ex prouinciis. 1 Reg. 20, 14. o) c. 12, 13. c. 32, 3. p) S. ac in fouea earum captus est. v. 4. c. 12, 13. ℣. 9. q) Posueruntque eum, instar ferae. r) q. d. in claustro, i. e. sec S. & Boch. in cauea (1) s) cum vinculis vid. v. 4. c. 29, 4. t) & deduxerunt eum v. 4. u) S. deduxerunt autem eum in munimenta, Cocc. in arces, i. e. sec. Tremell. Babylonem munitissimam. ita Grot. sed de Ioiakimo. coll. 2 Par. 36, 6. Illuc vero non venit Ioiakim (vid. not. 2 Reg. 24, 6.) sed Ioiachin; captiuus ibi vsque ad regnum Euilmerodachi 2 Reg. 25, 27. S. in retibus. (2) femin. Es. 19, 7. Mascul. Prou. 12, 12. x) vt non audiretur vox ipsius, i. e. ne cui vltra terrori esset, vt supra v. 7. nec edicta ipsius terribilia inter Israelitas amplius audirentur. cf. Nah. 2, 14. y) in s. super montibus, in quibus rugire solent leones, & terrorem hominibus & bestiis incutere. z) in montibus (c. 18, 6.) & terra Israelis c. 6, 2. 3. c. 34, 13. 14. ℣. 10. a) vid. v. 2. Altera haec est comparatio s. allegoria, ad eandem gentem Iudaeam pertinens; & suffixum ad Israelem refert Kimchi & M. I. b) erat sicut vitis. c. 17, 6. Ps. 80, 9. seqq. c) S. in similitudine tui, quasi בדמותך sec. Kimchi & M. I. formae צו & קו Raschi: q. d. tu similis es illi, cuius mater est sicut vitis plantata ad aquas. Sic Ion. Coetus Israel, cum faceret legem, similis erat viti. Al. mellus: in vegeto succo vel sanguine tuo, coll. Gen. 49, 11. Deut. 32, 14. vbi de succo vuarum dicitur. Coccelus: h. e. in qua vite sanguis iste, ex quo tu natus es, fuit foecundus ad gignendum palmites & ramos. d) vt c. 17, 8. e) fructifera Es. 32, 12. Psal. 128, 3. f) & frondosa quidem (1) facta est. Grot. creuit populus & auctae opes. Coccelus: abundauit diuina benedictione populus Israeliticus, tribus Iudae, familia Dauidis. g) ab aquis l. ob aquas multas, ad quas plantata erat c. 17, 5. 8. ℣. 11. h) Vnde fuerunt illi. i) virgae roboris, seu rami robusti, fortes v. 12. Ps. 110, 2. nempe Principes ex familia regia orti. k) in sceptra dominantium, s. homines, qui sceptra tenerent. Grot. in familia Dauidis modo hic, modo ille ad regnum peruenere. Reges ex iis sumti sunt, vt palmites a vite. cf. v. 14. Es. 14, 5. l) & alta erat, S. extulit se statura vel altitudo eius c. 17, 6. c. 31, 5. sc. virga s. scipionis, i. e. Regis l. Principis cuiusque. Suff. masc. refertur potius ad מטה, quam ad גפן, quod vt plurimum est femininum. cf. Nold. Conc. Part. p. 720. q. d. regnum Iudaeae eminebat supra alia, Regum suorum maiestate, & Principum amplitudine, populariumque frequentia. Praestantia itaque antiqua regni hoc versu & praeced. adumbratur, inclinatio autem & ruina v. 12. 13. 14. m) supra medium vel in medio. c. 40, 7. Es. 44, 4. n) densorum ramorum. Cocc. vsque inter frondosas arbores. c. 20, 28. c. 31, 3. Stirps ipsa inter suas frondes creuit, ita vt exaequare videretur Monarchas potentissimos. Ramus ille fortis non videtur significare vnum aliquem regem, sed familiam & successores Dauidis, siue multos reges potentes ex domo Dauidis. o) ita vt appareret, conspicua esset virga, l. ramus; vel sec. al. ipsa vitis. p) ob altitudinem suam c. 31, 10. q) c. 17, 6. ℣. 12. r) Sed exulsa est vitis; i. e. gens deportata est, atque ex sedibus suis eiecta; X. tribus paullatim per Assyrium, Iudaei per Nebucadnezarem. Ion. Et eradicata est cum vehementia ex terra domus Schethina: vt dudum minatus erat Deus Deut. 29, 27. 1 Reg. 14, 15. Ier. 12, 17. Hoph. (1).

℣. 9. בַּמְּצֹדוֹת per Kam. 2. 6. 9. 20. & Mas. Eff. sicsu. 5.

℣.

בחמה לארץ השלכה ורוח הקדים הוביש פריה
התפרקו ויבשו מטה עזה אש אכלתהו׃ 13 ועתה
שתולה במדבר בארץ ציה וצמא׃ 14 ותצא אש ממטה
בדיה פריה אכלה ולא־היה בה מטה עז שבט למשול
קינה היא ותהי לקינה׃

CAP. XX.

ויהי ׀ בשנה השביעית בחמשי בעשור לחדש באו כ
אנשים מזקני ישראל לדרש את־יהוה וישבו לפני׃
2 ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ 3 בן־אדם דבר את־
זקני ישראל ואמרת אלהם כה אמר אדני יהוה הלדרש
אתי אתם באים חי־אני אם־אדרש לכם נאם אדני יהוה׃
4 התשפט אתם התשפוט בן־אדם את־תועבת אבותם
הודיעם׃ ואמרת אליהם כה־אמר אדני יהוה ה
ביום בחרי בישראל ואשא ידי לזרע בית יעקב ואודע
להם בארץ מצרים ואשא ידי להם לאמר אני יהוה
אלהיכם׃ 6 ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם
מארץ

vode prodibant rami. *Cocceius*: h. e. aliquem principem inter principes, siue a quo alii principes dependebant; siue familiam regnantem, multis inferioribus principibus circumuallatam, extitisse caussam incendii noui - *Zedekias excitauit hoc incendium*, quo conflagrauit potestas regia, & omnis eminentia aulæ, omnis ducatus & præfectura, quæ Regem solet comitari. Sic etiam, quod addimus, ostendit, cladem hanc non tam Chaldæis, sed sibi ipsis adscribendam esse. i) qui *fructum eius consumsit* v. 12. k) *vt non sit* amplius, donec Messias veniat. l) *virga roboris* v. 11. Ier. 48, 17. m) siue *sceptrum ad dominandum* v. 11. i. e. vt nulli vltra ex ea sint reges, sed abolita sit regia potestas. cf. Ier. 22, 30. n) v. 1. c. 32, 16. Ion. *lamentum hoc* est *per verbum propheticum*, & *sic etiam factum est in lamentum tempore deuastationis & exilii*. S. *lamentum* itaque *illa est*, & *facta in lamentum*. Gros. Hæc est prophetia planctus vere euenturi. o) cf. Am. 8, 10. CAP. XX, ✠. 1. p) *Factum autem est*. conf. c. 14, 1. seq. Hæc prophetia, quæ continetur c. 20 - 23 est appendix antecedentis, eiusdemque fere argumenti, quod consistit in peccatorum exprobratione & iudiciorum denunciatione. Huius autem *capitis partes tres* sunt sec. Schmidium: nam I. Deus *negat*, se hypocritis *responsum*, quale petebant, daturum, v. 2. 3. & 31. II. *Exprobrat* ipsis *rebelliones* cum *patrum* (1) in Aegypto v. 4 - 9. (2) in deserto v. 10 - 27. (3) in terra promissa v. 29. cum pœnis prædictis & illatis; tum *proprias* v. 29 - 39. III. addit *promissionem* de temporibus Messiæ v. 40. seqq. vel sec. Schmidium v. 34 seqq. q) *anno septimo* a deportatione Regis Ioiachin s. Iechoniæ & quarto ante vrbis excidium. cf. c. 1, 2. c. 8, 1. r) *quinto* mense c. 1, 1. s) *decima* die c. 24, 1. t) denuo *venerunt quidam de Senioribus Israelis*, vel ex numero deportatorum; vel sec. alios, legati a Sedekia ex Iudæa missi cf. c. 14, 1 notata. u) *ad consulendum Dominum* v. 3. per Prophetam de rebus suis, e. g. quid futurum esset ipsis & fratribus in Iudæa relictis, quid faciendum, vt e præsenti miseria eluctarentur. x) quod est eorum, qui parati sunt, audire alium loquentem: *vnde sedentes coram Domino* sunt, qui attendunt ad verbum Dei, vt vnici doctoris. Es. 23, 18. *Cocceius*. ✠. 2. y) *Factum igitur est*. ✠. 3. z) c. 2, 1. a) vid. v. 1. b) *vos* improbi & hypocritæ venire audetis? c) c. 14, 16.

d) *consular*, l. *consultus respondebo*. v. 31. vid. c. 14, 3. cf. c. 36, 37. ό. ἀποκριθήσομαι. Sic Syr. *non dabo vobis responsum*. e) c. 16, 14 *Cocceius*: Quod negat, se ipsis responsurum, id significat, ipsis neque in tota scriptura promtum, neque apud Deum reconditum esse verbum, quod ad consolationem ipsorum (hypocritarum) faciat. &c. ✠. 4. f) S. *Num autem litigabis cum iis?* Cocc. *An secundum verbum meum pronunciabis de ipsis & redargues ipsos?* - Subintelligitur, Seniores Israel venisse ad audiendas iustificationes, laudes, encomia & consolationes; quasi iusti essent. &c. Hinc alii vertunt: *Num ius diceres* s. patrocinareris *iis*, & caussam eorum defenderes? Minime; non enim intercessione, sed reprehensione digni sunt. Verbum enim significat actiones, quæ fiunt in iudiciis, tam iudicis, quam actoris & aduocati. cf. c. 22, 2. Es. 1, 17. & supra c. 9, 8 g) quin potius *abominationes patrum*, quas & ipsi secure imitati sunt. cf. v. 18. 27. c. 5, 11. c. 18, 12. 13. h) *cognoscere fac eos* s. *indica illis*. c. 16, 2. ✠. 5. i) *quo elegi*, assumsi *Israelem* s. incepi cum illis agere tq. populo meo; omissis Aegyptiis & aliis gentibus. cf. Deut. 7, 6. c. 14, 2. k) *sustuli manum meam*, more iurantium, i. e *iuraui*. v. 6. 15. Ex. 6, 8. Num. 14, 30. Deut 32, 40. Dan. 12, 7. Apoc. 10, 5. Sic recte *Ion. Kimchi* & *M. I.* Al. ostendi potentiam & opem meam Israelitis, percutiendo Aegyptios. l) & experimentaliter *cognitus sum* s. *innotui ipsis* per miracula; misso ad illos Mose: sicque re ipsa me veracem esse probaui. cf. v. 9. Ex. 6, 3. 7. c. 14, 4. 18. c. 32, 16. 1 Reg. 18, 36 Ps. 79, 10. m) *sustuli, inquam*, manum meam n) Gen. 17, 7. 8. Ex. 2, 6. 18. c. 6, 7. 8. *Cocceius*: Summa omnium beneficiorum in eo continetur, quod *Iehoua* se appellat *Deum Israelis* - Perspicuum est, significari, Deum aliquid facturum sec. potentiam suam & diuitias gratiæ suæ, propter quod non possint non ipsum celebrare - immo in ipso gloriari - liberationem np. ab ira & condemnatione, a regno peccati - & miseria omni; & contra manifestationem bonitatis & maiestatis suæ in ipsis - Non potest ea (promissio) minus aliquid significare, quam hoc: *ego fiam vobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemtio* 1 Cor. 1, 30 &c. ✠. 6. o) v. 5. 15 18. p) v. 9 Ex. 11, 42. c. 6, 6.

t) c. 8, 18. c. 23, 25. t) *in terram proiecta est* sine radicibus, omnibus etiam contemtui facta. cf. Es. 14, 12. c. 25, 12. c. 28, 2. Ion. *in terram aliam migrauit*. ita cf. Ier. 22, 28. u) Vulg & *ventus vrens*. Ion. & *rex validus instar venti orientalis* i. e. Rex & exercitus Chaldæorum. vid. c. 17, 10. c. 27, 26. Hos. 13, 15. x) c. 17, 24 Ion. *occidit populum*. Cocc. ob multiplicem calamitatem fiunt debiles, imbelles, inopes, pauidi, miseri. y) *fracta, rupta*, S. *diuulsa* etiam *sunt*. Cocc. *auellendos sese præbuerunt*. Gen. 27, 40. 1 Reg. 19, 11. Zach. 11, 16. z) & *exaruerunt* c. 17, 9. a) S. *vnaquaque virga roboris eius*. v. 11. 14. b) Ion. *populi, qui fortes sicut ignis*. sic in seq. c) S. *ignis comedit vnumquemque eorum*. Gros. ira diuina Reges ad exitium vsque persecuta est. cf. c. 15, 5. 7. c. 28, 18. Es. 26, 11. Ps. 21, 10.

✠. 13. d) *Nunc igitur transplantata est*. v. 10. At iam dixerat, eam arefactam atq; exustam esse? Resp. ita erat quoad maximam partem, & respectu horribilis ruinæ, atque ex communi hominum sensu. Quod vero rursus plantata est, id commendat misericordiam Dei. e) cf. c. 20, 35. Hos. 2, 5. 16. f) *in terra siccitatis* Es. 35, 1. Ps. 63, 2. i. e. in Babylonia, quæ in se quidem irrigua & fertilis erat; hic vero respicit non naturam terræ, sed populi in ea conditionem. Vel sec. Gros. Pessima terræ Chaldaicæ illis data sunt excolenda. Cocc. vt terra sancta propter inhabitationem Dei & culturam per verbum ipsius est instar *frugiferæ*, ita reliquus mundus (h. l. Babylon) est instar *deserti*. cf. Es. 32, 15. 16. c. 43, 19. 20. &c.

✠. 14. g) *Exiuit enim ignis*. cf. c. 5, 4. Ier. 4. 4 h) S. *e virga ramorum*. al. *palmitum eius*. v. 11. 12. c. 17, 6. *Vat*. de trunco, vn-

הפטרת קדושים

CAP. XX. ✠. 1. בחמשי Schin sine Dag. 1. 2. 3. 22. sic se. 5. idque (vt videtur) contra *Mas*. impr.

מארץ מצרים אל־ארץ אשר־תרתי להם זבת
7 חלב ודבש צבי היא לכל־הארצות׃ ואמר אלהם
איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל־תטמאו
8 אני יהוה אלהיכם׃ וימרו־בי ולא אבו לשמע אלי איש
את־שקוצי עיניהם לא השליכו ואת־גלולי מצרים לא
עזבו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות אפי בהם
9 בתוך ארץ מצרים׃ ואעש למען שמי לבלתי החל
לעיני הגוים אשר־המה בתוכם אשר נודעתי אליהם
י לעיניהם להוציאם מארץ מצרים׃ ואוציאם מארץ
11 מצרים ואבאם אל־המדבר׃ ואתן להם את־חקותי
ואת־משפטי הודעתי אותם אשר יעשה אותם האדם
12 וחי בהם׃ וגם את־שבתותי נתתי להם להיות לאות
13 ביני וביניהם לדעת כי אני יהוה מקדשם׃ וימרו־בי בית־
ישראל במדבר בחקותי לא־הלכו ואת־משפטי מאסו
אשר יעשה אתם האדם וחי בהם ואת־שבתתי חללו
מאד

q) *Cocceius*: Obseruemus hic, promissionem terræ dandæ esse *accessionem* ad meliorem promissionem *suam ipsis in Deum* &c. *r)* *quam exploraueram s. prouideram*, tq. explorator, prospiciens ipsis de sede commodissima, vbi eiectis hostibus commode quiescerent. Num. 10, 33. conf. Deut. 32, 8. ὁ, ἡτοίμασα. *s)* v. 15. Ex. 3, 8. Ier. 11, 5. *t)* *quæ ornamentum s. decus* est vel esset. v. 15 Dan. 8, 9. c. 11, 16. 41. 45. cf. Es. 13, 19. *u)* siue quod terra illa eximios quosdam fructus ferret, aliis terris negatos, quale est opobalsamum; siue quod fertilitate antestaret plurimis terris; aut potius, *quod Deus in ea terra sedem sibi delegerat*, & in ea constituerat gloriam suam manifestare hominibus. *Cocc.* *x)* cf. Ier. 2, 7.

℣. 7. *y)* v. 39. c. 1, 9. c. 7, 16. *z)* *idola*, ad quæ *oculos suos* attollit cum fiducia & cultu. v. 8. *Cocceius*: h. e. vt suas cogitationes, cupiditates, consilia, & quicquid ipsis videretur rectum, tq. abominabilia abiicerent & abnegarent, vnice id statuentes, quod Iehoua esset Deus ipsorum, & ei tq. Deo suo gratias agere studentes &c. *a)* c. 18, 31. Es. 2, 20. *b)* v. 8. c. 23, 3. 8. *c)* v 18. Leu. 18, 30. *d)* nam *ego sum Dominus Deus vester* vnice colendus v. 19. 20 Ex. 20, 2. seqq.

℣. 8. *e)* *Sed inobedientes fuerunt* seu contumaciter egerunt & *rebellarunt contra me* v. 13. Ex. 23, 21 *f)* Es. 28, 12. *g)* c. 5, 7. *h)* v. 7. *i)* v. 7. 16. Ios. 24, 14. *k)* *ideo dixi* l. *cogitaui* v. 13. 21. *l)* *me effusurum esse* v. 13 21. c. 7, 8. *m)* v 21. c 7, 8. *n)* *Grot.* Minatus illis eram pestem aut gladium, *quum in Aegypto adhuc essent*. Ex. 5, 3. cf. Ps. 106, 7

℣. 9. *o)* S. *Feci tamen* aliter; np. omne hoc, quod sequitur v. 10. seqq. *Grot.* Attamen bene illis feci, quia Abrahamus, Isaacus, Iacobus mei vocati fuerant. *p)* v. 14. 44. Es. 48, 9. conf Ps. 106, 8. *q)* S. *vt non profanaretur*, quasi non potuissem, aut noluissem promissis stare, meosque liberare. *Infinit. Niphal.* sic v. 14. 22. conf. Es. 48, 11. Leu. 21, 9. *r)* v. 14. 41. c. 5, 8. *s)* S. *quibus* (gentibus) quoque *notus factus sum in oculis earum, educturum me illos*. Al. simplicius: *quia innotueram Israelitis in oculis ipsarum gentium*; vel *quarum in oculis* (i. e. *coram quibus* gentibus) *innotueram ipsis*. cf. v. 14. 22. *t)* vid. v. 5. *u)* vid. v. 6.

℣. 10. *x)* *Sic ergo eduxi eos* &c. v. 6. 9.

℣. 11. *y)* S. *Vbi dedi illis*. *z)* *statuta* dicuntur præcepta, quæ habent certum modum, vt nihil addi demiue possit. Nam חק est *modus certus & definitus*. Eadem *præcepta* appellantur *iudicia*, quia secundum ea iudicium instituitur. Sæpe illa vocabula coniunguntur, vt Exod. 15, 25. 26. Mal. 3, 22. & infr. v. 25. &c. *Cocceius*. *a)* cf. Ex. 20, 1. seqq. Deut. 5, 1. seqq. *b)* S. *quæ si fecerit* homo. v. 13. *c)* *viuet per ea*. *Ion.* addit *vita æterna*, sic v. 13. 21. scilicet si iisdem debito modo 1 Tim. 1, 8. & tanquam pædagogia ad Christum Gal. 3, 24. vtatur; coll. Rom. 7, 10. 12. c. 8, 3. c. 10, 4. Gal. 3, 10. seqq. Non, vt quærerent vitam in iis, sed vt essent typus sanctitatis, & instrumentum sanctificationis ad resipiscendam -- vt, postquam cognouissent, quæ iustitia necessaria esset ad vitam, abnegarent iustitiam suam, & quandoquidem Dominus declarasset, se ipsos sanctificare velle, crederent, ipsum, qui legem suam abnegare non potest (& propterea etiam præceptis his hoc elogium addidit, *quod, qui ea faciat, in eis viuat*, vt pateret, iustitiam Dei requirere talem obedientiam ad vitam dandam) daturum esse sacrificium, quo purificari possit ipsorum conscientia, & sacerdotem, cuius obedientia iusti esse possent: & per gratiarum actionem & charitatem Dei sui, præcepta illa studiosissime facerent, & contraria odissent & fugerent facere. *Cocceius*. Confer Leu. 19, 5. Neh. 9, 29. Matth. 19, 17. Rom. 10, 5. Gal. 3, 12. coll. 1 Tim. 4, 8.

℣. 12. *d)* Atque etiam *Sabbata s. ferias meas* v. 13. 16. 20. 21. 24. Ex. 20, 8 seqq. c. 31, 13. c. 34, 21. c. 35, 2. Leu. 19, 3. c. 16, 2. *Menoch.* in *plurali*, quia sæpe, h. e. singulis hebdomadis, sabbata recurrunt. Alii *sabbatum* constituunt *triplex*; 1. *dierum*, quod proprie dicebatur sabbatum; 2. *mensium*, quod erat mensis septimus, magna sui parte festus; 3. *annorum*, annus septimus & iubilæus. *e)* *vt essent in signum* & pignus *inter me & illos*. Ex. 31, 13. Ita Abrahamus accepit *signum circumcisionis*, sigillum iustitiæ fidei Rom. 4, 11. vt interrogationem ad Deum, aut fiduciam stipulandi a Deo 1 Petr. 3, 21. - Habet igitur feriatio Israelitarum vim stipulationis bonæ conscientiæ a Deo, vt eis daret sanctificationem illam necessariam &c. coll Deut. 30, 6. & Col. 2, 16. *Cocc.* *f)* c. 37, 28. Leu. 20, 8. c. 21, 8. 23. c. 22, 9. 16. 32. *Cocceius*: Ea est autem *sanctificatio* a reatu & seruitute peccati - h. e. redemtio & purificatio a conscientia peccati. coll. Heb 10, 1-4.

℣. 13. *g)* vid. v. 8. 21. *h)* Non in Aegypto tantum, sed etiam cum iam educti essent, *in deserto*, & sæpius, & multis modis, me irritarunt. *Grot.* cf. Ps. 106, 13. seqq. *i)* v. 16 21. c. 5, 7. c. 11, 12. *k)* v. 16. c. 5, 6. Hos. 4, 6. cf. Ex. 16, 28. 29. *l)* S *quæ* tamen *si fecerit homo* v. 11. *m)* v. 11. *n)* v. 16. 21. 24. Id non significat, quod inuerecunde & contumaciter opus fecerint sabbato. Id enim Moses non narrat. Qui potius testatur, quod cum reperissent virum colligentem festucas in agro, eum in custodiam coniecerint, & Deo super ea re consulto, iuxta dictum eius lapidarint. Num. 15, 32. seqq. Potius igitur est, notari, eos non vsos esse sabbato, vt signo inter Deum & ipsos, ad cognoscendum, quod ipse Iehouah sanctificaret ipsos v. 12 - sed putauerint sabbatizare siue otiari esse sanctitatem suam & partem iustitiæ suæ - negligentes finem & legitimum vsum sabbati &c. *Cocceius*; qui in hunc & præcedentem versum videatur fusissime.

מְאֹד וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר לְכַלּוֹתָם׃
14 וָאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם׃ וְגַם־אֲנִי נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר טו
לְבִלְתִּי הָבִיא אוֹתָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי זָבַת חָלָב
16 וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃ יַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ
וְאֶת־חֻקּוֹתַי לֹא־הָלְכוּ בָהֶם וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ כִּי
17 אַחֲרֵי גִלּוּלֵיהֶם לִבָּם הֹלֵךְ׃ וַתָּחָס עֵינִי עֲלֵיהֶם מִשַּׁחֲתָם
18 וְלֹא־עָשִׂיתִי אוֹתָם כָּלָה בַּמִּדְבָּר׃ וָאֹמַר אֶל־בְּנֵיהֶם
בַּמִּדְבָּר בְּחוּקֵּי אֲבוֹתֵיכֶם אַל־תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפְּטֵיהֶם
19 אַל־תִּשְׁמֹרוּ וּבְגִלּוּלֵיהֶם אַל־תִּטַּמָּאוּ׃ אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם בְּחֻקּוֹתַי לֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם׃
וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי קַדֵּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לָדַעַת כִּי כ
21 אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וַיַּמְרוּ־בִי הַבָּנִים בְּחֻקּוֹתַי לֹא־הָלָכוּ
וְאֶת־מִשְׁפָּטַי לֹא־שָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ
22 חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אַפִּי בָּם בַּמִּדְבָּר׃ וַהֲשִׁבֹתִי אֶת־
יָדִי וָאַעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־
23 הוֹצֵאתִי אוֹתָם לְעֵינֵיהֶם׃ גַּם־אֲנִי נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָהֶם
בַּמִּדְבָּר לְהָפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וּלְזָרוֹת אוֹתָם בָּאֲרָצוֹת׃
24 יַעַן מִשְׁפָּטַי לֹא־עָשׂוּ וְחֻקּוֹתַי מָאָסוּ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ
וְאַחֲרֵי גִּלּוּלֵי אֲבוֹתָם הָיוּ עֵינֵיהֶם׃ וְגַם־אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם כה
26 חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם׃ וָאֲטַמֵּא אוֹתָם
בְּמַתְּנוֹתָם

sustuli manum & iuraui eis v. 6. 23. iam tum *in deserto.* *h*) *me dissipaturum eos*; vel *de dissipandis ipsis.* c. 12, 15. *i*) cf. Leu. 26, 33. Deut. 30, 1. *k*) *& dispergendis* c. 6, 8. *l*) c. 22, 15. Ps. 106, 27.

✠. 25. *m*) S. *Quare etiam ego dedi.* Al. *Atque etiam ego dederam.* *n*)

רגש אחר שורק

permisi ipsis, vt Gen. 20, 6. Deut. 18, 14. iusto iudicio. cf. Deut. 32, 19. 20. Ps. 81, 13.

עד כאן

2 Thess. 2, 11. seqq. Rom. 1, 24. seqq. *o*) *statuta.* respicit per antanaclasin s. oppositionem ad v. 11. & 24. *p*) *non bona*; hominum; sc. commenta, magnam errorum & superstitionum congeriem, in quibus nulla lux, vita aut salus; ceu sunt apud posteriores Iudæos Talmudicæ constitutiones & similes nugæ, in quibus excæcati oberrant; cf. *Maii* Oecon. V. T. p. 1041. & de veteribus Israelitis e. c. Am. 5, 25. *Grotius*: Mentem ipsis ademi, ita vt meis legibus contemtis, sibi leges ipsi facerent duras atque mortiferas. Ita Ion. *Ego quoque, quia rebellauerunt contra Verbum meum, & noluerunt obedire Prophetis meis, remoui eos, & tradidi ipsos in manum hostium: & post concupiscentiam suam stultam abierunt, & fecerunt decreta non recta, & leges, in quibus non viuetis.* Sic *Raschi* ad h. l. Conf. ad phrasin c. 36, 31. Es. 65, 2. Ps. 36, 5. Ez. 18, 27. Neh. 5, 9. & c. 9, 13. Alii, vt *Glassius* in Rhet. S. p. 2004. maledictiones, minas & *pœnas diuinas*; speciatim, ex mente *Kimchi*, tributa grauia, ab hostibus ipsis imposita, intelligunt. Ita cf. Deut. 30, 15. 19. & supra c. 16, 43. &c. Alii vero ipsa Dei *præcepta ceremonialia*, quæ dicantur *non bona* συγκριτικῶς, vt in quibus non consistat imago Dei, nec vera sanctitas hominis; (vnde nec Abrahamo nec patribus ante eum data sunt) coll. Eph. 2, 15. Col. 2, 14. Hebr. 7, 16. 18. c. 9, 10. *nec iucunda* sint, vt Matth. 11, 30. sed grauia & difficilia, coll. Act. 15, 10. Rom. 4, 15. Gal. 3, 10. c. 4, 1. Hebr. 8, 9. nec vitam dent Act. 13, 39. aut hominem nouum Deut. 30, 6. Col. 2, 11. 13. sed melior illa spes, quæ sub istis vinculis erat exspectanda Es. 52, 7. Hebr. 7, 19. c. 9, 8. seqq. c. 10, 1. &c. Vid. *Meyeri* Dissert. ad vltima capita Ezechielis p. 67. & 106. *Vrsini* Comment. ad Hos. 6, 6. p. 109. & fuse *Cocceius* ad h. l. Immo *Gussetius* p. 544. de ipsa lege Dei hunc versum accipit, & sequentem ad ritus Mosaicos refert h. m. *effeci, vt mandata illis non essent bona*; & quoad *iudicia*, vt *non viuerent per illa* &c. Et p. 300. Relatiue, inquit, accipies, hoc sensu: *effeci*, vt *mandata* mea *mala* essent *illis*. nempe genere mali Rom. 7, 11. descripto: & id Deus efficit eo modo, quem Es. 6, 10. indicat, de quo pluribus disputandi hic locus non est. Vide sis etiam *Hakspanium*, ad quem remittit *Calouius* ad h. l. *q*) *per quæ non viuent.* vid. v. 11. Ellipsis אשר, vt supra c. 7, 13. &c. ✠. 26. *r*) *Et impuros declaraui eos omnes*, np. Israelitas. Cocc. S. *Sed polluam eos.* Glassius: *impuros esse ostendi, & vt impuros tractaui* & a me abdicaui. Grammat. S. p. 784. cf. Leu. 13, 3 &c.

o) vid. v. 8. & cf. Ex. 32, 9. 10. Num. 14, 11. 12. Ps. 106, 23.

✠. 14. *p*) S. *Sed aliter feci* v. 9. *q*) v. 9. 22. 44. Ps. 79, 9. cf. Num. 14, 15. 16. Deut. 9, 28. *r*) vid. v. 9. *s*) v. 9. 41. *t*) *quarum* in conspectu, v. 9. 21.

✠. 15. *u*) S. *Etsi u. etiam ego sustuli - Pepercit tamen* &c v. 17. *x*) i. e. *iuraui* ipsis. v. 5. 6. 23. Ps. 106, 26. vid. Num. 14, 30. 21. 28. seqq. *y*) *de non introducendis* ipsis. cf. Ps. 95, 11. *z*) v. 6. c. 25, 9. Es. 13, 19.

✠. 16. *a*) *Caussam* ostendit illius seueritatis, *quod*, &c. sic v. 24. *b*) v. 11. 13. 21. *c*) v. 7. 8. 18. *d*) cf. Ps. 95, 11. *Grot.* maxime in terra Madian. Num. 25.

✠. 17. *e*) *Pepercit tamen oculus meus*, & quasi indoluit super *illis*. c. 16, 5. Ion. *Verbum meum.* *f*) *vt non perderem eos* c. 22, 31. *g*) S. *in consummationem*, i. e. non deleui eos prorsus, aut totam gentem exstinxi in deserto, sed filios eorum in promissam terram introducendos conseruaui. cf. Ier. 30, 11. Nah. 1, 8. Zeph. 1, 18.

✠. 18. *b*) v. 4. 27. *i*) *iura eorum*, qualia sibi obseruanda finxerunt; non quæ ego præcepi. v. 11. *k*) v. 16. 24. *l*) v. 7. 30.

✠. 19. *m*) v. 20. *Cocc.* Nota, tanquam synonyma esse hæc duo, *Deus ipsorum*, & *sanctificator ipsorum* v. 12. *n*) vid. v. 11.

✠. 20. *o*) vid. v. 12. 21. 24. *p*) vid. v. 12. *q*) v. 7. 19.

✠. 21. *r*) *Sed refractarii fuerunt mihi.* v. 8. 13. *s*) etiam *filii.* Hoc *Grotius* ad tempora Iudicum referri vult; at ipse textus, in fine versus, ad desertum id refert. *t*) v. 13. *u*) vid. v. 15. *x*) v. 12. 20. *y*) v. 8. 13. *z*) v. 8. c. 13, 15.

✠. 22. *a*) *Retraxi tamen manum meam*, & continui me, ne eos perderem. conf. Thren. 2, 8. *b*) v. 14. *c*) v. 9. *d*) v. 14. 41. *e*) *quarum* coram *oculos* v. 10. 14.

✠. 23. *f*) S. *Nisi quod etiam ego sustuli.* Al. *Attamen ego etiam.* cf. v. 15. 25. *g*) *sustu-*

✠. 13. ואמר per *Rbbia* 2. 3. sic fe. 5. ✠. 15. אתם sic *defect.* 1. 3. & sic fe. 5. sec. *Mas. Erff* h. l. & *impr. fin.* f. 14. 2. Alii *plene.* ✠. 16. חקותי *defect.* 1. 3 sic fe. 2. sec. *Mas.* 2. ✠. 19. אתם sic *defect.* 1. 3. fe. 5. sec. *Mas. fin.* f. 14. 2. ✠. 21. ואת שבתותי cum Pasek 1. 3. חללו sic in marg. 2. as in textu חִלְּלוּ מְאֹד. ✠. 25. ומשפטים לא־יחיו Ita 1. 2. 3. sic fu. 5.

בְּמַתְּנוֹתָם בְּהַעֲבִיר כָּל־פֶּטֶר רָחַם לְמַעַן אֲשִׁמֵּם לְמַעַן
27 אֲשֶׁר יֵדְעוּ אֲשֶׁר אֲנִי יְהוָה׃ לָכֵן דַּבֵּר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
בֶּן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עוֹד זֹאת
28 גִּדְּפוּ אוֹתִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּמַעֲלָם בִּי מָעַל׃ וָאֲבִיאֵם אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אוֹתָהּ לָהֶם וַיִּרְאוּ
כָל־גִּבְעָה רָמָה וְכָל־עֵץ עָבֹת וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם אֶת־זִבְחֵיהֶם
וַיִּתְּנוּ־שָׁם כַּעַס קָרְבָּנָם וַיָּשִׂימוּ שָׁם רֵיחַ נִיחוֹחֵיהֶם וַיַּסִּיכוּ
29 שָׁם אֶת־נִסְכֵּיהֶם׃ וָאֹמַר אֲלֵהֶם מָה הַבָּמָה אֲשֶׁר־
אַתֶּם הַבָּאִים שָׁם וַיִּקָּרֵא שְׁמָהּ בָּמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃
ל לָכֵן אֱמֹר ׀ אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִה הַבְּדֶרֶךְ אֲבוֹתֵיכֶם אַתֶּם נִטְמְאִים וְאַחֲרֵי
31 שִׁקּוּצֵיהֶם אַתֶּם זֹנִים׃ וּבִשְׂאֵת מַתְּנֹתֵיכֶם בְּהַעֲבִיר
בְּנֵיכֶם בָּאֵשׁ אַתֶּם נִטְמְאִים לְכָל־גִּלּוּלֵיכֶם עַד־הַיּוֹם
וַאֲנִי אִדָּרֵשׁ לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה
32 אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם׃ וְהָעֹלָה עַל־רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא
תִהְיֶה אֲשֶׁר ׀ אַתֶּם אֹמְרִים נִהְיֶה כַגּוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת
33 הָאֲרָצוֹת לְשָׁרֵת עֵץ וָאָבֶן׃ חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה
אִם־לֹא בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה
אֶמְלוֹךְ

s) *cum donis ipsorum* v. 31. 39 Leu. 23, 39. Num. 18, 29. t) *traiiciendo*, cum traduceretur. S. *eo quod traduxerint* per ignem v. 31. c. 16, 21. c. 23, 37. 39. Sic Grot. Ego primogenitos redimi volueram; illi sibi imposuerunt, vt Molocho eos ad mortem offerrent. Sed additamentum illud, *per ignem*, reiicit *Coccei-us*, & *traductionem* intelligit eam, de qua sermo est Ex. 13, 12. Et in Lex. p. 279. seq. coll. p. 550. *impuros eos declaraui cum donis suis*: quia amoui eos ab altari & sanctuario, assumtis Aharone & Leuitis loco primogenitorum Num. 3, 45. c. 8, 6. 19. Idem Cocc. in Lex. p. 588. & in Comm. ad h. l. monet, nunquam istam idololatriam significari per solum העביר (at vide supra c. 16, 21. & infra c. 23, 37. 39. item *Gusset.* p. 576.) & nunquam factum esse, vt Israel omne primogenitum consecraret Molocho, & quidem in deserto; vti quidem in terra Canaan, infra v. 31. Sic etiam ליהוה subintelligit, atque ex Ex. 13, 12. hunc textum pluribus explicat *Gusset.* p. 576. & p. 939. u) vid. Ex. 13, 2. x) S. *vt deuastem eos*. c. 14, 8. c. 30, 12. 14 1 Sam. 5, 6. sed Cocc. *vt eos in stuporem agerem*, ad silentium redigerem, vt nullam inuenirent caussam & occasionem, præsumendi de propria iustitia &c. Rom. 3, 19. cf. supra c. 3, 15. c. 26, 16. c. 32, 10. Ezr. 9, 3. 4. y) denique *vt cognoscant*, vel *vt cognoscerent* v. 12. 20. z) *quod*. c. 14, 5.

ỳ. 27. a) *Propterea*; cum propter peccata vestra, tum propter beneficia mea. Pergit namque ad exprobrandum *peccata, quæ in terra Canaan commiserant*. b) *præterea, amplius*, c. 8, 16. non satis esse putantes in deserto me irritasse. c) *per hoc*, vel *hac re*, femin. pro neutro, & subintell. ב præf. quod habes c. 16, 29. Gen. 42, 15. Mal. 3, 10. cf. infra c. 23, 38. At Sch. *Præterea hoc factum est*: blasphemarunt &c. sed contra accentus nostros, cf. tn. lectiones varr. d) *probris adfecerunt, blasphemarunt me*. Es. 37, 23. Ps. 44, 17. cf. not. Es. 65, 7. e) v. 4. 18. f) *quando præuaricati sunt contra me* c. 14, 13. c. 15, 8. g) *præuaricatio* est instar occultæ mœchationis: cum mulier se simulat fidam suo coniugi, & clam rem habet cum adultero &c. *Cocc.* cf. Num. 5, 12.

ỳ. 28. h) *Postquam nempe introduxi ipsos*. i) *de qua sustuleram*. v. 6. 42. k) Ex. 6, 8. l) c. 6, 13. 1 Reg. 14, 23. 2 Reg. 17, 10 m) *arborem densam, frondosam* c. 19, 11. Ps. 118, 27. n) contra verbum meum & proprio consilio. cf. Es. 57, 5. seqq. o) *ægritudinem oblationis suæ*, i. e. oblationem, *quæ*, idolis facta, *mihi ægre fecerunt*. cf. 1 Sam. 1, 6. Deut. 32, 16. 21. Iud. 2, 12. 1 Reg. 15, 30. Es. 65, 3. &c. p) c. 6, 13. c. 16, 19. q) Ier. 44, 17. r) Leu. 23, 18. ỳ. 29 s) S. *Cumque dicerem ad eos*. t) *quid est Bamah?* S. *quid sibi vult Excelsum illud*, quo vos abitis? *Grot.* Cur illuc potius itis, quam ad templum meum? quid in eo videtis eximii? Hæc per prophetas eos sæpe monui. cf. supra c. 16, 16. & Ps. 78, 58. u) *nihilominus tamen vocatum est nomen eius* (licet mihi maxime inuisum & odiosum) & adhuc hodie dicitur *Bamah*, s. Excelsum. *Grot.* i. e. manet & mos, & ipsum vocabulum a profanis gentibus desumtum. Cf. nom. *Baalis* Hos. 2, 18. & *Cocc.* Lex. p. 104. ỳ. 30. x) Cum hactenus de patribus iussisset prophetam dicere, iubet nunc eum sese conuertere ad *seniores* v. 1. immo ad *domum Israel*, & accusare eorum impudentiam &c. *Cocc.* y) *num in via patrum vestrorum?* v. 4. 18. 27. *interrog. affirmat*, cum indignatione & detestatione, vt Es. 58, 5 q. d. num & vos eo peruersitatis processistis, vt peccatis maiorum vestrorum indignissimis modis vos pollueritis, pollutique ita audeatis ad seruum meum accedere me per illum interrogaturi? v. 31. z) *vos polluimini*, s. *polluetis vos?* v. 18. 31. 43. c. 23, 7. c. 11, 21. a) c. 7, 20. b) c. 6, 9. c. 16, 15. 16. 17. &c. ỳ. 31. c) S. *Et quando tollitis*, s. offertis c. 45, 11. Iud. 3, 18. d) *dona vestra*. v. 26. 39. e) *cum traducitis filios vestros* per ignem v. 26. 2 Par. 33, 6. f) S. *polluti estis* v. 30. *per omnia idola vestra* c. 6, 4. c. 8, 10. c. 14, 3. g) *ego tamen quærar*, s. consilium dabo & respondebo vobis? v. 3. h) *vita ego* v. 3. 33. 1 Sam. 20, 3. ỳ. 32. i) *Illud etiam, quod adscendit*. S. *sed quod adscendit*. c. 14, 3. Ier. 51, 50. k) *in spiritum* s. *animum vestrum* c. 1, 20. c. 11, 5. *Vat.* quod cogitatis, & animo concipitis. l) S. *non fiet vnquam*. m) *quod* c. 14, 5. l. sec. S. *eo quod dicentes estis*. cf. not. c. 11, 2. n) *erimus* l. *simus sicut ista gentes*. h. e. sec. *Grot.* similitudine cultus commendati tranquillius & amicius cum ipsis viuemus. Ita etiam *Vat.* aliique. Sed *Cocceio* hæc sunt verba *desperantium Israelitarum*, cogitantium, quod in posterum nullus cultus Dei in mundo futurus esset; & quod ipsi quoque similes futuri essent reliquis gentibus, adorantibus ligna & lapides; quasi Deus iuramenti sui, se ipsis Deum fore, oblitus esset; non credentium, Christum ex se oriturum, & Euangelium pacis, iustitiæ & libertatis inter se prædicaturum; quod eo fine a Deo essent electi ex gentibus, vt Christus inter ipsos manifestaretur. o) Deut. 4, 28. c. 28, 36. 64. c. 29, 16. Es. 37, 19. ỳ. 33. p) S. *Contra viue ego* &c. v. 31. q) c. 16, 14. r) c. 5, 11. c. 17, 16. s) v. 34. Ex. 6, 1. t) c. 6, 14. u) v. 8. 13. 21. 34. cf. c. 21, 36.

ỳ. 27. ואת Sic per *Ithibh* 7. 8. 15. 18. 22. 23. & (cum nota יתיב) 24. quod quidem est præter *Mas. impr.* Leu. 5, 2. aptius tamen, quam *Tbhir*, quod 17. ac *Ber.* forteque etiam plures habent. At per *Mun.* 1. & (prævio *Tlischakt.*) 3. sic sn. 5. Denique per *Rbhia* præced. *Mun.* 2. ỳ. 28. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 6-10. 12. 19-22. v. 31. לכל cum *Gaish* 1. sec. *Mas. Erf.* ỳ. 32. והעלה per *Sagol* 5. 22. qui vero *Kam.* in marg. ex aliis refert. ỳ. 33. ביד per *Pat.* 3. 10. 13. 14. 19. 20. & 6. 9. in textu. sic sn. 5.

34 אמלוך עליכם׃ והוצאתי אתכם מן־העמים וקבצתי
אתכם מן־הארצות אשר נפוצתם בם ביד חזקה
ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה׃ והבאתי אתכם אל
אל־מדבר העמים ונשפטתי אתכם שם פנים אל־פנים׃
36 כאשר נשפטתי את־אבותיכם במדבר ארץ מצרים
37 כן אשפט אתכם נאם אדני יהוה׃ והעברתי אתכם
38 תחת השבט והבאתי אתכם במסרת הברית׃ וברותי
מכם המרדים והפושעים בי מארץ מגוריהם אוציא
אותם ואל־אדמת ישראל לא יבוא וידעתם כי־
39 אני יהוה׃ ואתם בית־ישראל כה־אמר אדני יהוה
איש גלוליו לכו עבדו ואחר אם־אינכם שמעים אלי
ואת

quo varii sunt motus, & fluctuum veluti murmur continuum, & tumultus, de quo pulchre Esaias c. 17,12. Sic *Piscator*: in *Babyloniam*, quæ vobis erit molesta instar deserti. Non exclusis tamen & aliis locis horrentibus & inhospitalibus, in quæ deducti sunt; e. g. in Mediam, Caspiam, Hircaniam &c. per varios illos populos admodum vexati. cf. supra c. 19, 13. *Coccejus* vero hæc temporibus distinguit ab antea dictis, & refert ad illa tempora, quibus Iudæa facta est pars ditionis *Romanorum*, & Iudæi partim in terra, partim extra terram patriam, inter medios gentiles passim habitarunt. *Desertum* dicitur ipsi *mundus*, non habens culturam ad ferendum fructum Deo. *f)* & illic *disceptabo*, S. *iudicerque* v. 36. c. 38, 22. Ioel. 4, 2. Es. 1, 18. *g) facie ad faciem, coram.* Gen. 32, 31. Ex. 33, 11. Deut. 5, 4. *Cocc.* h. e. se venturum ad ipsos, vt se videant & loquentem audiant, & cum ipsis litigaturum de iustitia, quemadmodum est in Ps. 81, 1. ℣. 36. *h) Sicut iudicio contendi* v. 35. *cum patribus vestris.* vid. Num. 14, 22. 23. *i) In deserto* attingente *terram Aegypti. k) ita disceptabo* 1 Sam. 12, 7. *Cocc.* non minus immediate, atque locutus sum cum patribus Hi audiuerunt vocem eius, qui dicebat: *ego sum Iehova Deus tuus.* Ex. 20, 2. ita Iudæi audituri erant vocem ipsius Dei, quem in emblemate viderat Ezechiel sedentem in throno. Viderant Deum in nube; ita visuri erant eum in carne &c. significatur autem, quod Israelitas, & inter illos oues suas, inuenturus esset, veniens ad ipsos, aberrantes a veritate, ita vt necesse habiturus sit eos redarguere, & de errore conuincere. *l)* c. 11, 8. c. 16, 14. ℣. 37. *m) Tum transire faciam vos* Ex. 13, 12. 1 Sam. 16, 8. *n) sub virga* pastorali. vid. Leu. 27, 32. Mich. 7, 14. cf. 1 Cor. 4, 21. *Bocharstus*: Respicitur non ea pecoris enumeratio, quæ fit ab exactore decimæ (vt vult *Kimchi*) sed quæ a pastore fit; vt doceat Deus, se populi eandem curam gerere, quam gregis bonus pastor, (singulas oues in ouile ingredientes, extrema virga tactas, præsente domino aut villico, recensens) ita vt omnes suos accurate recenseat & recognoscat. Hieroz. P. I p. 459. cf. Ier. 33, 13 Ioh. 10, 14. Alii cum *Raschio* intelligunt de *virga castigationis*. *o)* S. *in vinculum* fœderis; (1) quo nunc soluti videmini. a rad. אסר, vt מכולת, formæ מחנורת 1 Reg 5, 25. i. e. nouo fœdere me vobis & vos mihi deuinciam. *Bochart. l. c.* tum per Esdram, tum potius per Christum: *Corn. a Lap.* Alii cum Raschio: in *traditionem* fœderis, a rad. מסר Num. 31, 5. 16. i. e. in fœdus, quod tradidi & exhibui vobis. ℣. 38. *p) Et expurgabo*, seligam, tq. oues ab hircis. S. *separabo.* Conf. 1 Sam. 17, 8. *Cocc.* np. ventilabro Euangelii pacis, iustitiæ, libertatis, prædicati gentibus & Iudæis. Quia enim in Christo & Euangelio isto scandalizantur, per infidelitatem suam ab olea exsecantur, & extra vitem iacent aridi & conculcati, exclusi a regno Christi. *q)* c. 2, 3. *r)* c. 2, 3. Es. 66, 24. *s) ex terra peregrinationum ipsorum*, Gen. 36, 7. Ex. 6, 4. vbi ad tempus habitant: de Iudæa scil. sec. *Grot.* quam ipsi in perpetuum sibi mansuram fuisse gloriabantur. c. 11, 15. vel potius sec. *Kimchi* aliosque, *de terra exilii ipsorum*, inter Ammonitas, Moabitas, Ægyptios &c. vt v. 34. 35. *t)* vid. v. 34. *u)* S. *non veniet, non redibit* quisquam illorum rebellium. vid. Ier. 23, 27. c. 44, 14. *Coccejus*: h. e. non fient participes & consortes regni Dei & Christi & Ecclesiæ in gentibus; sed, vt maledicti, in mundo extra societatem sanctorum, viuent. cf. infra v. 41. *x)* v. 42, 44. c. 6, 7. 13. ℣. 39. *y) Vos ergo.* *z) vir*, s. *singuli* c. 1, 9. c. 7, 16. *a) stercora*, *idola sua* c. 6, 4. c. 8, 10. c. 14, 3. *b) agedum colite.* συγχώρησις hypothetica, vt Apoc. 22, 11. *Grot.* aperte potius estote idololatræ, quam vt cultum meum, qui purus esse debet, cum profanarum gentium ritibus misceatis. cf. Hos. 4, 17. 15. *Glass.* Rhet. S. p. 1515. *ironica*, inquit, *est abdicatio & repudium*, qua tacite ad contrarium huic sermoni, verum sc. Dei cultum & pietatem, eos inuitat. *c) etiam post hæc*, Apoc. 21, 11. *d) si non obedire mihi vultis.* cf. Ier. 32, 33. c. 44, 16. alii אם cum præcedenti ואחר durius connectunt h. m. *postquam* l. *quandoquidem renuitis mihi* obsequi. At Schmid. *postea tamen annon vos eritis obedientes mihi?* vt nomen &c. ob nexum sequentis versus.

x) vi, & vobis nolentibus volentibus, *ero Rex vester*; cf. Luc. 19, 14. 27. Non humaniter & clementer, vt antea; sed subigam vos, tq. peruersa mancipia, quæ, quia voluntarium negant obsequium, damnantur vel ad pistrinum, vel ad alias immanes operas. *Caluinus.*
℣. 34. *y)* S. *Vt educam vos.* cf. v. 6. 9. *z) de populis*, inter quos, fugiendo Chaldæos, dispersi estis; q. d. retraham vos ex fuga, & tradam vos Chaldæis. *Menoch.* Sic *Grot.* Educam vos longe ab illis, quibus nunc permixti viuitis, & quorum exempla imitamini: a Phœnicibus, Ammonitis, Moabitis, quorum fines attingitis. Sic & alii: quod *ira sententiam* suadere videantur vltima huius versiculi verba: *in furore effuso* (nisi & hæc cum aliis non tam contra Israelitas, quam contra gentes directa intelligas) & v. 35. 36. cf. ita c. 11, 9. Quibusdam tamen videtur his verbis *diuina potius clementia*, quam ira declarari; q. d. *non patiar tamen vos æterna captiuitate in gentibus detineri; sed educam, vt Rex vester sim.* Ita *Schmidius* in lemmatibus huius capitis a v. 33. insignem de temporibus Messiæ promissionem dari existimat. cf. Ex. 6, 6. c. 7, 4. 5. *a)* v. 41. c. 11, 17. *b)* ibid. *c)* vid. v. 33.
℣. 35. *d)* S. *Vt ducam vos.* Al. *Deducam tamen vos prius.* *e) in desertum populorum*; imperium np. Babylonicum. ita *Vitringa* ad Apoc. 17, 3. p. 1016. quod ipsum (inquit) voluit Esaias per suum *desertum maris* Es. 21, 1. vbi vid. notata. Populi enim & gentes multæ si in vnam confluunt ciuitatem, sunt instar *maris*, s. confluxus aquarum, in quo

℣. 34. וקבצתי אתכם sec. 3. su. 5. Sic iidem v. 41. ביד per *Pat.* 1. 3. su. 5. ℣. 36. Pro אתכם (quod in marg. 6. 9.) habent אתכם 3. 6. 9. 20. ℣. 38. המורדים *plene* 1. sic sec. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* יבוא Pluralises יבואו 3. sic su. 2. 5. contra Mas. 1. 2. *impr.* & *Erff.*

וְאֶת־שֵׁם קָדְשִׁי לֹא תְחַלְּלוּ־עוֹד בְּמַתְּנוֹתֵיכֶם
מ וּבְגִלּוּלֵיכֶם׃ כִּי בְהַר־קָדְשִׁי בְּהַר ׀ מְרוֹם יִשְׂרָאֵל
נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה שָׁם יַעַבְדֻנִי כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
כֻּלֹּה בָּאָרֶץ שָׁם אֶרְצֵם וְשָׁם אֶדְרוֹשׁ אֶת־
תְּרוּמֹתֵיכֶם וְאֶת־רֵאשִׁית מַשְׂאוֹתֵיכֶם בְּכָל־
41 קָדְשֵׁיכֶם׃ בְּרֵיחַ נִיחֹחַ אֶרְצֶה
אֶתְכֶם בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם
מִן־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפֹצֹתֶם בָּם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָכֶם
42 לְעֵינֵי הַגּוֹיִם׃ וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בַּהֲבִיאִי אֶתְכֶם
אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי
43 לָתֵת אוֹתָהּ לַאֲבוֹתֵיכֶם׃ וּזְכַרְתֶּם־שָׁם אֶת־דַּרְכֵיכֶם
וְאֵת כָּל־עֲלִילוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר נִטְמֵאתֶם בָּם וּנְקֹטֹתֶם
44 בִּפְנֵיכֶם בְּכָל־רָעוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם׃ וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
יְהוָה בַּעֲשׂוֹתִי אִתְּכֶם לְמַעַן שְׁמִי לֹא כְדַרְכֵיכֶם הָרָעִים
וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם הַנִּשְׁחָתוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי
יְהוִה׃
כא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ דֶּרֶךְ
2 תֵּימָנָה וְהַטֵּף אֶל־דָּרוֹם וְהִנָּבֵא אֶל־יַעַר הַשָּׂדֶה נֶגֶב׃
ואמרת

e) ſanctum tamen *nomen meum*, quo vos nominatis populum Dei vos iactantes. cf. Hoſ. 4, 15. 1 Sam. 28, 10. Ier. 23, 27. 28. *f)* c. 13, 19. Leu. 22, 32. *g) per munera* v. 26. 31. *h)* v. 7. c. 22, 4. ſacra profanis miſcentes, meque vna cum idolis colentes.

℣. 40. *i) Nam* certe. q. d. vos abite, ego nihilominus habeo Iſraelem, qui mihi ſeruiet. Non indigeo vobis. Habeo Iſraelem, quem numeraui meum (vid. v. 37.) integrum, qui mihi cultum offeret. *Cocceius.* cf. Matt. 3, 9. *k)* Pſ. 2, 6. cf. Ioel 2, 1. *l) in monte celſitudinis* c. 17, 23. ſ. *celſiſſimo*; ob dignitatem & gloriam præſentiæ Dei in Chriſto ibi reuelandam. Eſ. 2, 2. *m) ibi*, inquam. *n) colent me.* conf. Zach. 8, 22. c. 14, 16. *o)* genuini np. & legitimi, non tantum titulo tenus v. 39. Rom. 9, 6. 7. *p) tota ipſa*, inquam. *Iun.* quanta quanta erit. cf. c. 11, 15. c. 36, 10. *q) acceptabo*, acceptos habebo *eos.* S. *placabor illis.* v. 41. c. 43, 27. Pſ. 147, 11. *r) requiram*, i. e. acceptas habebo, per meton. effecti, *Piſcat.* cf. Deut. 11, 12. Non autem verabo & interdicam vobis, vt feci hypocritis v. 39. *Tremell. s) oblationes.* S. *ſublationes veſtras.* c. 44, 30. cf Mal. 3, 4. *t) & primitias* Ex. 23, 19. Leu. 2, 14. Num. 15, 20. Deut. 26, 2. *u) oblationum* vel *munerum veſtrorum.* 2 Par. 24, 6. 9. Gen. 43, 34. *x) cum omnibus ſacris veſtris* ſ. rebus, quas mihi conſecraveritis. cf. Ex. 28, 38. Leu. 22, 16.

℣. 41. *y)* S. *Per* ſeu propter *odorem fragrantiæ* Gen. 8, 21. Ex. 29, 18. Leu. 1, 9. 13. nempe ſacrificii a Meſſia Deo oblati. Pſ. 40, 7. 8. Eph. 5, 2. cf. *Cocc.* Lex. p. 480. *z) cum eduxero vos* v. 34. *a) & congregauero vos* Ier. 29, 14. *b)* c. 36, 24. *c) in quas diſperſi fuiſtis* v. 4. c. 11, 17. Deut. 4, 27.

27. *d) & ſanctificabor in vobis* liberatis & ſanctificatis. c. 28, 25. Leu. 22, 32. *e)* v. 9. 14. 22. c. 39, 27.

℣. 42. *f)* v. 38. 44 *g) quando reducam* c. 32, 9. *h)* cf. v. 38. *i)* v. 6. 28.

℣. 43. *k) Tum recordabimini ibi*; non modo in exilio, dum ſub malis gemitis, ſed & in gratiam & hereditatem veſtram recepti. c. 36, 31. conf. not. c. 6, 9. *l) facinora veſtra* v. 44. c. 14, 22. 23. *m)* v. 30. 31. *n) & faſtidio afficiemini* c. 36, 31. *o) in faciebus veſtris*, vbi faſtidium ſe facile prodit. vid. c. 6, 9. *Calu.* Vult Deus ita guſtari a nobis bonitatem ſuam, vt interea amara ſit ſcelerum recordatio. *p) propter omnia mala veſtra*, Pſ. 141, 5.

℣. 44. *q)* v. 5. 38. 42. *r)* memor promiſſionum, quas feci Abrahamo, Iſaaco & Iacobo. *Grot. s) quando* ita gratioſe *vobiscum agam* Eſ. 64, 2. *t)* gratis, & *ſolo nominis mei reſpectu*, non propter iuſtitiam veſtram v. 9. 14. cf. Dan. 9, 16. 18. Deut. 4, 31. *u)* quæ alia omnia promeritæ erant. c 16, 61. *x)* & ſec. *facinora corrupta* ſ. *ſcelera veſtra* v. 43. *peſſima.* cf. Gen. 6, 11. Zeph. 3, 7. *y)* c. 11, 8. Hoſ. 11, 11. *z)* c. 16, 14. CAP. XXI. ℣. 1. *a) Factum porro eſt verbum Domini* &c. Eſt in hoc capite ſec. *Schmid.* I. Prophetia contra *Hieroſolymam & terram Iſraelis* (a) parabolice propoſita v. 1-4. (b) expoſita v. 5-10. II. Gemitus propheticus cum expoſitione v. 11. 12 III. Prophetia de gladio acuto veniente contra Iudæos v. 13 - 22. IV. Prophetia de via regis Babelis eligenda. v. 23-32. V. Prophetia contra *filios Ammon.* v. 33. ſeqq. conf. etiam *Maii* Oecon. V. T. p. 1041. ſeq. ℣. 2. *b)* c. 2, 1. *c)* v. 7. c. 6, 2. c. 13, 17. ὁ. ςήριϲον τὸ πρόσωπόν σȣ. Luc. 9, 51. Prophetæ, de quibus vaticinaturi erant, ad eos ſe vertebant. *Grot. d)* S. verſus *viam.* c. 40, 10. 20. 22. *e) meridiei*; nempe ex Babylonia, vbi erat Propheta, verſus Hieroſolymam v. 7. Babel enim ad Septentrionem Iudææ plerumque deſcribitur. cf. not. c. 1, 1. 4. & c. 9, 2. *f) & ſtilla* vel *ſtillare fac.* v. 7. Am. 7, 16. Mich. 2, 6. continua & fluenti oratione loquere, quæ Iudæos confodiat, vt gutta cauat lapidem. Prophetia de cælo venit, vt imber; inquit *Grot.* Vt vero pluuia alia eſt ſedata & mollis, alia vehemens & horribilis; ſic ſermo modo aſper eſt & minax, vt h. l. modo benignus & placidus. cf. in bonam partem Deut. 32, 2. *Rad. Arab.* in IV. Coniug. etiam ſignificat *inſimulauit* turpioris facti, *accuſauit* &c. *g)* Coh. 1, 6. h. e. verſus Hieroſolymam & ſanctuaria, quæ erant *verſus meridiem.* v. 7. *h)* v. 14 c. 6, 2. c. 11, 4. c. 13, 2. *i)* i. e. contra Iudæam ſ. terram Iſrael v. 7. quæ ſic dicitur, vel quia *paſſim nemoroſa* erat, & abundabat hominibus, vt ſilua arboribus; vel quia ex agro optimo, cultiſſimo atque vberrimo, *ager ſilueſcens* & horreſcens, ſeu opaca ſilua futura erat, ex imminenti horrida deſolatione, quam Deus, iuſto iudicio prouocatus, illaturus erat. Vel, vt *Cocceius* habet, *ſilua* dicitur, quia in illa erant *arbores, quales* illæ, de quibus v. 3. cf. c. 17, 24. ſilua autem *agri*, quippe eminens in mundo per ſuas arbores, vt ſilua in agro. cf. etiam Eſ. 10, 18. 19. c. 32, 19. Ier. 21, 14. *k)* S. *ad meridiem*; Al. repetita voce יער *ſiluam nempe meridiei* ſeu meridionalem, vt v. 3.

℣. 40. כלה, cum *Kri* כלו 1. 3. & *Maſ. Erff.* Pro משאותיכם hab. משארתיכם in marg. 1. & ſic ſe. in textu 5. ℣. 41. *Spatium* omittunt 1. 2. 3. 5. 8. 10. 11. 19. 21. 22. 23. ℣. 42. בהביאי *defect.* 2. ſec. *Maſ.* ſuam. ℣. 44. Pro אִתְּכֶם hab. אֶתְכֶם 2. 3. ſic ſu. 5.

eo modo enunciauero cf. Ier. 1, 15. g) parabolizator parabolarum c. 17, 2. S. nonnus parabolas parabolizat hic? Grot. nonne iste homo semper est perplexiloquus?, q. d. delirus nil nisi parabolas, quæ nec intelliguntur, nec cohærent inter se, habet in ore. cf. Es. 29, 11. 2 Cor. 4, 4. Proprium id est profanis, vt Scripturam clament esse parabolicam, ideoque intelligi non posse.

פתח באתנח

℣. 6. h) *Quare factum est.* Explicatius nunc & apertius dicitur, quod antea parabolice.

3 ואמרת ליער הנגב שמע דבר־יהוה כה־אמר אדני
יהוה הנני מצית־בך ׀ אש ואכלה בך כל־עץ־לח וכל־
עץ יבש לא־תכבה להבת שלהבת ונצרבו־בה כל־
4 פנים מנגב צפונה׃ וראו כל־בשר כי אני יהוה בערתיה
ה לא תכבה׃ ואמר אהה אדני יהוה המה אמרים לי
6 הלא ממשל משלים הוא׃ ויהי דבר־
7 יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם שים פניך אל־ירושלם והטף
8 אל־מקדשים והנבא אל־אדמת ישראל׃ ואמרת
לאדמת ישראל כה אמר יהוה הנני אליך והוצאתי
9 חרבי מתערה והכרתי ממך צדיק ורשע׃ יען אשר־
הכרתי ממך צדיק ורשע לכן תצא חרבי מתערה אל־
י כל־בשר מנגב צפון׃ וידעו כל־בשר כי אני יהוה
11 הוצאתי חרבי מתערה לא תשוב עוד׃ ואתה
בן־אדם האנח בשברון מתנים ובמרירות תאנח
12 לעיניהם׃ והיה כי־יאמרו אליך על־מה אתה נאנח
ואמרת אל־שמועה כי־באה ונמס כל־לב ורפו כל־
ידים

℣. 3. i) c. 6, 3. c. 13, 2. c. 16, 35. m) *incendens* ero. Ier 11, 16. Am. 1, 4. n) *in te,* Hierosolyma aliisque oppidis & villis. o) *ignem,* i. e. sec. *Vat.* Paratus sum immittere *afflictionem* maximam. *Grot.* Ignis hic non incendium tantum significat, sed omne, quod absumit, vt supra c. 19, 12. p) omnem *arborem viridem.* Idem est quod v. 8. 9. conf. Luc. 23, 31. Apoc. 9, 4. q) c. 17, 24. i. e. Principes & subditos, senes & iuuenes, diuites & pauperes, *bones & males*, vid. v. 8. 9. r) *non extinguetur,* i. e. non cessabunt immissa mala, nisi peractis, quæ volo. vid. v. 4. 10. s) S. flamma *flamma grauis*; Inflammatissima Cum *Schin* prosthetico (3) Iob. 15, 30. Cant. 8. 6. Chaldæis & Syris frequentius. t) *& adurentur ea*; np. ignominia, fame, morbo &c. cf. Ier. 30, 6. Ioel 2, 6. Thren. 4, 8. c. 5, 10. S. *vnde comburentur in ea.* (1) Nam Prou. 16, 27. u) *omnes facies.* c. 7, 18. c. 27, 35. Al. quicquid in illa regione amœnum, pulchrum & spectabile est. x) *ab austro* Iudææ *vsque ad septentrionem* eiusdem; ab vno fine ad alterum. v. 9. Al. ab Hierosolyma vsque ad Chaldæam. Sic *Coccius:* notat, quod, cum per Nebucadnezarem fuerint peracta iudicia Dei in terra Israel, tum etiam gladius v. 8 sit persecuturus Babylonios; ita vt ab Hierosolyma versus Babylonem nulla gens euadat pœnâ gladii.
℣. 4. y) *Vt videant* s. cognoscant Es. 40, 5. z) i. e. *omnes homines,* quibus hæc innotescent. v. 9. 10. a) *accenderim illum* c. 39, 9. 10. Ier. 7, 18. b) *non enim extinguetur.* v. 3. Ier. 7, 20. Es. 1, 31. cf. infra v. 10.
℣. 5. c) S. *Dixi vero.* d) vid. c. 4, 14. e) S. *Atqui illi,* quippe contumaces & refractarii c. 2, 7. c. 3, 7. f) *dicunt*; vel *dicturi sunt mihi,* si hæc ipsis eo

℣. 7. i) *Pone* igitur &c v. 2. k) ibid. l) *contra sanctuaria* seu templum; pluraliter ob tres illius partes, sec. *Grot.* vel sec. *Cocc.* & *Kimchi*, quia non tantum de sanctuario Salomonis, sed etiam Zorobabelis prophetat. Idem *Cocc.* ad v. 2. obseruat, quemadmodum Israelitæ in prælio, in exilio, vertebant faciem suam ad locum sanctuarii, orantes 1 Reg 8, 44. 48. Dan. 6, 11. ita nunc iuberi Prophetam contra sanctuaria prophetare; quia np. Iudæi id habebant pro fiducia sua c. 7, 20. qs. propter templum & cultum, qui ibi exercebatur, Deum & gratiam ipsius haberent in potestate. m) v. 2. 14. 19. c. 25, 2. ℣. 8. n) *contra te* insurgam. cf Ier. 50, 31. c. 51, 25. o) v. 9. 10. Chaldæum a me armatum, quo velut gladio vsurus sum ad perficienda iudicia mea. *Tremell.* p) *vt exscindam* s. auferam *ex te*, & terra tua. c. 14, 13. 17. 1 Reg. 9, 7. q) *iustum & improbum.* v. 9. sine discrimine. v. 3. Nam & iusti temporalibus pœnis l. castigationibus & incommodis sæpe inuoluuntur cum iniustis. cf. Iob. 9, 22. Coh. 9, 5. Alii *comparate* cum aliis iniustioribus (vid. c. 16, 51.) intelligunt eos, qui exteriore forma iustitiæ coram hominibus pollent, licet coram Deo sint iniusti. Sic *Glass.* p. 1491. At *Grot.* exscindam s. *auferam ex te iustum & impium.* np. bonos in exilium mittendo, malos male perdendo; coll. c. 9, 4 - 6. c. 18, 2. seqq. ℣. 9. r) S. *Quoniam ergo excisurus sum.* c. 16, 43. c. 26, 2. s) v. 8. Zeph. 3, 6. t) vid. v. 8 u) i. e. *contra omnes Iudaeos*, a *Dan* vsque ad *Bersabe*. At alii: *Quia exscidi* s. puniui iustos & impios in mea gente; quanto magis puniam omnes alios; Moabitas, Ammonitas &c. (cf. v. 4. 10. & Ier. 25, 28. 29.) a Ierusalem vsque ad Chaldæam; quæ Israelitarum ruinæ insultarunt eamque promouerunt. Huc tendit *Kimchi* & *Raschi*. x) vid. v. 3. ℣. 10. y) *Vt cognoscant.* c. 17, 24. c. 29, 6. z) v. 4. 9. Es. 40, 5. a) v. 8. 9. b) *non reuertetur* in vaginam suam, donec funditus consumserit. cf. v. 4. Sic comparat postremam hanc cladem cum superioribus, in quibus, castigato aliquantisper populo, tanq. recondebat gladium in vaginam suam. *Tremell.* At *Cocc.* Eo significatur, ab illo initio Deum in posterum, vsque dum omnes populos Christo *subiiciat*, iudicia fere continua acturum esse in gentibus repugnantibus Christo, & regno ipsius locum non dantibus. Hinc factum, vt historiæ gentium, a bellis Babyloniorum exorsæ, vsque ad hunc diem narrent crudelia bella, & populorum ac regnorum deletiones vix interruptas. ℣. 11. c) *Tu autem.* Versus 11. & 12. *Coccejo* est præfatio ad sequentem prophetiam v. 13. seqq. d) *ingemisce*, Ex. 2, 23. te ipsum exhibens typum venturæ Iudæorum calamitatis. e) *cum infractione lumborum* Nah. 2, 11. cf. Deut. 33, 11. vt solent acerbe lugentes & gementes ruere fere in genua ac si lumbi confracti & officio suo inidonei essent. *Grot.* altum ingeme, vt qui pleuritide laborant. Alii: *abrupto* ex grauitate luctus *cingulo*, vestibus laxis, solutis & laceris, tanquam tui negligentissimus, & ad omnes actiones imparatissimus. f) *& cum amaritudine*, (1) amarissimo fletu & eiulatu. cf. c. 27, 31. Es. 22, 4. c. 33, 7. Ier. 6, 26. c. 31, 15. g) c. 4, 12. c. 12, 3. 4. ℣. 12. h) *Propter quid?* Ier. 16, 10. i) v. 9. c. 9, 4. k) *propter* v. 17. c. 6, 9. l) *famam*, nuncium futuri mali. c. 7, 26. m) cf. c. 7, 5. 6. 10. n) *vt liquescat omne cor.* Es. 19, 1. Nah. 2, 11. o) c. 7, 17. Es. 35, 3.

CAP. XXI, ℣. 11. האנח per *Kam.* 1. sic sc. 5. contra *Msf. Erf.* & *Ind. Bas.* f. 60, col. 8. ℣. 12. נאנח sic per *Champhsag.* 1. 2 3. 5. 6. 9. 10, 20.

ידים וכהתה כל־רוח וכל־ברכים תלכנה מים הנה
13 באה ונהיתה נאם אדני יהוה׃ ויהי דבר־
14 יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם הנבא ואמרת כה אמר
טו אדני אמר חרב חרב הוחדה וגם־מרוטה׃ למען
טבח טבח הוחדה למען היה־לה ברק מרטה או
16 נשיש שבט בני מאסת כל־עץ׃ ויתן אתה למרטה
לתפש בכף היא הוחדה חרב והיא מרטה לתת
17 אותה ביד־הורג׃ זעק והילל בן־אדם כי־היא היתה
בעמי היא בכל־נשיאי ישראל מגורי אל־חרב היו
18 את־עמי לכן ספק אל־ירך׃ כי בחן ומה אם־גם־
שבט מאסת לא יהיה נאם אדני יהוה׃
19 ואתה בן־אדם הנבא והך כף אל־כף ותכפל

חרב

p) *& concidat.* S. *contrahatur* (7) Gen. 27, 1. Deut. 34, 7. 1 Sam. 3, 13. Es. 42, 4. c. 61, 3. o. ἐκψύξει. Act. 5, 5. q) S. *abeant in aquas.* vid. c. 7, 17. r) c. 9, 1. c. 24, 14. c. 30, 9. s) *& fiet.* S. *& facta est.* Ier. 48, 19. t) c. 11, 8. c. 16, 14.

℣. 13. u) *Porro factum est.* Sed *Coccejo* hæc cohærent cum præcedd. vt diximus ad v. 11.

℣. 14. x) v. 2. 19. 33. y) Repetitio emphatica, vt Deut. 16, 20. Ios & Grot. gladius *Chaldaorum & Ammonitarum.* At sec. *Coccejum* de alio gladio hic loquitur, quam v. 8. nempe de gladio *Romano*, veniente ab occidente. Sic *Maius* Oecon. V. T. p. 1042 z) *exacutus est.* v. 15. 16. cf. Es. 49, 2. Ps. 7, 13. a) *etiamque politus & tersus* est v. 33. c. 29, 18. vt coruscus omnes ex aduerso spectantes fulgore suo præstringere possit.

℣. 15. b) *Vt mactet mactationem.* v. 20. 33. Es. 34, 6. Verbo adiungit suum verbale, ad rem vehementius exprimendam. *Vt.* ex *Kimchio.* cf. Gen. 20, 33. Es. 24, 16. c) v. 14. d) *vt sit.* Infinitiuus, vt *Kimchi* obseruat. cf. simil. terminat. Ex. 22, 21. Ier. 25, 39. &c. e) *acies micans, fulgur,* S. *splendor.* v. 20. Iob. 20, 25. h. e. vt sit terribilis in toto mundo. *Cocc.* f) *An vero?* 2 Sam. 18, 13. Parenthesis vsque ad finem versus. g) *gaudebimus virga filii mei spernente omne lignum?* an gauderemus ego & tu propheta? non ingemiscendo v. 11 12. S. *aut num lætabimur?* securi sc. in summo rerum discrimine. cf. Es. 22, 12. 13. *Atqui virga filii mei* &c. scil. *inquit Deus* Pater v. 14. Verba hæc sunt vel Dei ad prophetam; vel prophetæ ad populum. Mire vero in hac dictione Silluki se torquent interpretes, nec difficultate caret concisa oratio. Nos potiora tantum indicabimus. Plures & incertas conjecturas qui nosse cupit, videat eas apud *Coccejum, Calouium*, aliosque Interpretes ad h. l. cf. etiam *Glassii* Philol. S. p. 1601. seq. *Nold.* ad Conc. Part. p. 780. vbi dicit, Lutherum infeliciter vertisse, & versiones orientales (adde Rabbinos plerosque) male etiam hic facere officium. h) *sceptro* vel *virga filii mei;* qua sc. *filius meus* vos percutiet; vel vt alii volunt, qua *filius meus*, Israel, percutietur; sceptro sc. ferreo Ps. 2, 9. At Schmidius in nominatiuo, vt diximus: *Atqui virga filii mei* &c. quod sic de Christo, *Filio Dei*, cui Pater iudicium omne tradidit Ioh. 5, 22. accipimus. Ita sermo, vt mos est prophetis, mutatis personis, intercidit, variæque personæ loquentes introducuntur. cf. 1 Reg. 20, 34. i) *spernit*, reprobat & auersatur, sc. שבט, quod alias quidem est *masc.* hic autem & v. 18. *femin.* cf. 2 Reg. 17, 20. c. 23, 27. Ier. 2, 37. c. 6, 30. c. 7, 29. Hos. 9, 17. &c. k) *omnem arborem.* Grot. i. e. nulli homini parcet. cf. v. 2. 3. *Coccejus*: h. e. exscindit omne procerum in mundo, tanquam vile & nullius pretii ac dignitatis; & inprimis omne id, quod eminebat in populo Dei. *Maius*: spernens *omne lignum* siluæ Iudaicæ, reprobantis arborem vitæ. cf. Es. 2, 12. sqq. ℣. 16. l) *Dedit*, tradidit *enim* (S. *Ideo dedit*) Deus, l. Christus, *Filius meus*, sec. *Cocc.* Al. *Rex Chaldaus*; non bene. m) *illum* gladium, vt sequitur. coll. v. 15. n) *ad expoliendum* v. 15. o) *ad apprehendendum eum manu* c. 30, 21. c. 38, 4. vt paratus sit ad feriendum. *Coccejus*: Gladius hic a Græcis exacutus est, a Romanis apprehensus, qui & eo vsi sunt ad occidendum homines. p) *ipse* vel *idem* inquam *exacutus est* v. 14. q) *gladius.* at Tremell. *vastationi* l. *ad vastationem.* non bene. r) S. *idemque* politus vel *tersus est* v. 15. s) *vt tradat eum Dominus.* t) *occisoris* c. 28, 9. nempe Chaldæi; l. Romanorum, sec. *Cocc.* ℣. 17. u) S. *Quare clama.* cf. v. 11. c. 9, 8. c. 11, 13. x) *& eiula* c. 30, 2 Zach. 11, 2. y) nam *ille* gladius v. 15. 16. *futurus est*, vel paratus est *contra populum meum.* z) paratus est *contra omnes principes* Israelis. v. 30. c. 22, 6. a) *gladio traditi*, Tremell. *in gladium detrusi.* Rad. מגר Ps. 89, 45. At S. Cocc. & M. l. *pauores, ob* (v. 12.) *gladium.* a rad. מגר (2) Thren. 2, 22. b) S. *erunt apud populum meum*; al. vna *cum populo meo* principes tradentur gladio. c) *plaude, percute femur.* dolentis signum. Ier. 31, 19. cf. supra v. 11. ℣. 18. d) S. *Nam probatio* hæc est, vel erit: an malis istis resipiscere populus velit (2) Es. 28, 16. At *Gussets.* p. 123. cum Vulg. & Grot. *Quia probatus est* scil. gladius; qui tamen constanter in Hebræo est feminini generis. e) S. *quid enim* aliud faciendum? scil. cum populo hoc pertinacissimo. vel *quid enim* præsumitis impii? concisa dictio, vt Prou. 31, 2. f) *num?* c. 15, 3. c. 22, 14. g) *etiam* clarissime vobis prænunciatum; h) *sceptrum reprobans* vos & omnes improbos v. 15. i) *nihil erit?* v. 32. Es. 23, 13. c. 7, 7. vt secure vobis promittitis. cf. supra c. 12, 27. 28. Ier. 5, 12. 13. Minime vero sic; sed certissime hæc omnia euenient. k) Hoc enim est Irreuocabile *dictum Domini*, qui est *Iehoua Deus.* cf. not. c. 11, 8. c. 16, 14. Ita nobiscum D. *Maius*: Ne gens *probationem* tantum aut *explorationem* futuram putaret denunciatam pœnam, non reprobationem aut excidium totale, falsam præsumtionem refellit ita: *quia* l. vtique *probatio* est *Quid vero? an etiam sceptrum* Filii mei *spernens* omnem arborem *non erit?* an non feriet vos? vtique id sentietis. Oecon. V. T. p. 1041. ℣. 19. l) *Tu autem*, m) v. 2. 14. n) *& percute*, complode *manum ad manum* vel præ admiratione aut dolore; vel potius cum plausu & gestu exsultantis, vt v. 22. 2 Reg. 10, 12. ad præfigurandum, Deum quasi cum gaudio & exsultatione nunc impulsurum esse hostes contra Israelem. o) *& duplicetur* gladius; vel *repetatur* hoc a te, & sæpius exclames verba, quæ sequuntur. Niph. (1) Kal (4) Ex. 26, 9. &c.

℣. 14. Pro אדני hab. יהוה 7. 8. 11--19. 21--24. & *Ber.* contra *Mas. fin.* f. 3. col. 5. At כה אמר אדני יהוה 1. 3. 5 & in marg. 6. 9. sic fu, 2. Et sic legerunt *Vulg. Ion. Syr. Ar.* & quædam exemplaria κύριος LXX. החדה *defect.* 3. sic fe. 5. sec. *Mas. Erff* & sic v. 15. 16. iidem. ℣. 15. מרטה sine *Dag.* 1. 3. 16. 21. ℣. 16. למרטה sic per *Cholem* 3. & in marg. 6. 9. ℣. 19. ואתה per *Paschta* 1. 3. sic fe. 5. Pro אל habent על *Orientales*; vti ad h. l. notat *Mas. Erff.* distinctius, quam Index harum variationum impressus.

חרב שלישתה חרב חללים היא חרב חלל הגדול
ההדרת להם : למען למוג לב והרבה המכשלים כ
על כל־שעריהם נתתי אבחת־חרב אח עשויה לברק
21 מעטה לטבח : התאחדי הימני השימי השמילי אנה
22 פניך מעדות : וגם־אני אכה כפי אל־כפי והנחתי
23 חמתי אני יהוה דברתי : ויהי דבר־יהוה
24 אלי לאמר : ואתה בן־אדם שים־לך ׀ שנים דרכים
לבוא חרב מלך־בבל מארץ אחד יצאו שניהם ויד
כה ברא בראש דרך עיר ברא : דרך תשים לבוא חרב
את

Ier. 6, 21. k) contra v 27. l) cf. Iud. 9, 40. 2 Sam. 11, 23. Es. 14, 12. Thren. 1, 4 c. 2, 9. c) dedi in decreto meo. S. dabo. cf. not. c. 7, 12. c. 13. 11. d) Inusitatum hoc alibi, adeoque incertæ nobis significationis vocabulum, ex contextu varie reddunt interpretes; e quibus potiora tantum adferemus. Quidam id reddunt *obiurgationem*, ex rad. Arab. נבח *arguit, redarguit, graviter perstrinxit*; q. d. non verbis amplius, sed gladiis hostium corripiam incorrigibiles Iudæos. Al. *devastationem gladii* intelligunt, coll. Ar. אבאחה 2 Maccab. 16, 6. sec. Arabicam capitum divisionem. Ita *Castell.* Lex. p. 9. seq. & *Ludolfus* in Comment. ad Hist. Aeth p. 203. seq. Alii cum Lud. de Dieu *potestatem* vertunt, ex Aethiopica lingua: sed minus bene, vt l. c. docet Ludolfus. S. Cocc. & M. I. *aciem*. Gusset. p. 11. cum R. Salom. a rad. נבח Es. 56, 10. *latratum*, i. e. *sonum* plurimorum *gladiorum* cum vehementia maxima simul vibratorum, qui sonus latratum acutiorem imitetur; vt alias etiam gladio tribuitur *os* & actio *edendi*. Sic alii *tinnitum* gladii cædentis intelligi volunt. Plura, quæ magis incerta sunt, adferre omittimus. e) *heu!* S. *ah!* vt c. 6, 11. al. *frater, consors & similis*. vid. not. c. 18, 10. f) *factus est* gladius. g) *fulgori*. S. *in fulgur*. v. 15. Deut. 32, 41. h) Quidam cum Vulg. *amictus*, i. e. in vagina, ceu amictu, *involutus & reconditus* est, ne quasi acies retundatur. Cocc. *involutus*, h. e. dolis tectus est. a rad. עטה. Al. vt Tremell. S &c. cum Kimchio, *acuminatus, exacutus est* instar עט *stili* Ier. 17, 1. Iob. 19, 24. At *Maius* in suppl. ad Lex. Cocc. p. 28. mavult ex Arab. *deditus, traditus* iam est. i) *ad mactationem* v. 15. ℣. 21. k) *Vai, adiunge te* (1) nempe gladius gladio. Apostrophe ad gladium, qui cum commilitonibus quasi vnitis viribus invadere debeat hostes Dei. Raschi: *verte te in vnam partem*. alii: *in vnum dirigitor*. S. *Quære solitudinem*. sic M. I. Alii: *excutere, acue te*. Per א epenth. a חדד. Sic LXX. non bene. l) *ad dextram verte te* Gen. 13, 9. 2 Sam. 14, 19. m) *dispone te*, oppone te hostibus. cf. 1 Reg. 20, 12. n) *& verte te ad sinistram* (5) Gen. 13, 9. 1 Par. 12, 2. Hostibus te oppone, sive illi ad dextram, sive ad sinistram occurrant. o) *quo vel quorsum*, sine interrog. vt Ios. 1, 5. Neh. 2, 16. p) *quocunque facies tua constituta, destinata, disposita* fuerit. i. e. quocunque stringeris, perge occide. *Grot.* In omnes partes exerce vltionem a Deo imperatam. At *Coccetus* in Lex. interrog. *quo facies tua directa est?* quo destinas ire o gladie? quo contendis ire? vt Gen. 16, 8. Zach. 2, 6. c. 5, 10. &c. vt verba sint vel inhibentis s. revocantis gladium ab aliis ad Iudæos; vel significantis admirabilem eius transitum. q) *Particip. Heph.* rad. יעד vt Ier. 24, 1. At Schm. sed *quo vertes facies tuas nutantes?* ex *Pyal*, a rad. מעד coll. Prov. 25, 19. formæ *Lykkach* 2 Reg. 2, 10. *Nyhham* Es. 54, 11. &c. ℣. 22. r) *Ideo etiam ego*. s) *plaudam*, i. e. sanebo interfectoribus, vt v. 19. c. 22, 13. t) *& quiescere* ac durare, non subito evanescere *faciam excandescentiam meam*. c. 5, 13. c. 16, 42. c. 24, 13. Ἐπινίκιον, quo Deus declarat, se aliquando triumphaturum & satisfacturum excandescentiæ suæ. u) ideoque certissime sic fiet. c. 5, 13. 15. Num. 14, 35. ℣. 23. x) Hieronymus: *Secundo factus est ad me sermo Domini, dicens*: Vis, fili hominis, scire, quis iste sit gladius, & apertius personam discere gladii sævientis? Ausculta quæ dico: *pone duas vias*, vt per illas *veniat* gladius Regis Babylonis &c. ℣. 24. y) *Tu vero*. z) *pone*, pinge tibi in tabula quadam, vt supra c. 4, 1. Alii: *concipe tibi mente duas vias*. a) *vnde veniat* l. venire possit *gladius* s. exercitus Babylonius. b) *vna*; vt *terra* Hebr. sit generis communis. al. *vnius*, Regis Babylonii. c) *exibit vtraque illa*, ambæ viæ. *Grot.* ex vna via, quæ ex Arabia venit, duæ istæ viæ dividuntur, altera ad Hierosolyma, altera ad Rabbatham, principem vrbem Ammonitarum. Prævidet autem Propheta, futurum, vt Nabuchodonosor, Dei haud dubie instinctu, in isto bivio dubitet, quo potissimum sit iturus. v. 26. d) *locum* a. s. *monumentum, signum*. vid. 2 Sam. 15, 12. vt ostendat Babylonio, vtram viam ingredi debeat. At Cocc. *spatium*, vbi consistat Nebucadnezar, sacra faciens cum exercitu suo. cf. Deut. 2, 37. c. 23, 13. Es. 56, 5. e) *elige, para*. s. *constitue* c. 23, 47. vid. Ios. 17, 15. coll. rad. ברך supra c. 20, 38. f) *in principio viæ* l. viarum, ad vtramque vrbem ducentium. v. 26. c. 42, 12. ℣. 25. g) *Viam* nempe *pones* v. 24. h) *qua veniat* gladius Nebucadnezaris.

p) S. *iteratur autem* (*a te, dicendo, heu!*) *gladius tertiatus*. Al. *gladius tertius* veniet s. veniat. Al. *nam duplicabitur*, imo triplex fiet *gladius*. Tremell. *nam iterabitur gladius tertio*. Referunt hoc quidam ad tres illas deportationes Iojakimi, Ioiachini & Zedekiæ; alii ad triplicem illam calamitatem, quæ tempore Zedekiæ immissa est. Prima erat capti Zedekiæ, secunda captæ vrbis, tertia omnium reliquiarum deportatarum, quæ cum Gedalia fuerant. Sic Grot. Alii paulo aliter numerant. At *Coccetus* vix, inquit, possumus dubitare, quin hæc procedat prophetia vlterius, & loquatur tam de gladio stringendo vltimis diebus, de quo est Deut. 32, 41. 42. quam de gladio, quo primo cæsi sunt inobedientes. q) *gladius erit confossorum* c. 9, 7. c. 32, 28. quo multi confodientur. cf. Es. 66, 16. r) *ille* simul erit *gladius*. s) S. *confossi magni* v. 30. quo non tantum plebs, sed & Rex ipse, principes & magnates occumbent. Al. *profani magni*, tradendus profanis hominibus, & in primis profano magno Chaldæo. cf. c. 7, 21. 24. Hab. 1, 6. sqq. t) in intima penetralia *penetrans ad eos*, persequens eos vsque in cubicula (1) cf. 1 Reg. 20, 30. c. 22, 25. Al. cum Lud. *de Dieu* ex signif. rad. Aethiop. *qui manet ipsos*. vid. *Maii* suppl. ad Lex. Cocc. p. 35.

℣. 20. u) *Propterea vt colliquescat, dissolvatur*. Ex. 15, 15. Ps. 46, 7. Ps. 75, 4. Pleonasmus emphaticus. Nam simpliciter sufficiebat vna particula. x) oppositum vid. c. 22, 14. y) *& vt multiplicentur*. cf. c. 11, 6. c. 22, 10. Ier. 46, 16. z) *ruinæ, offendicula*, in quæ impingentes cadant & intereant Ier.

℣. 21. שלישתה per *Paschta* simplex 1. 2. 3. 5. & in marg. 6. 9. contra M. I. Per ה *mappikatum* 1. 2. 3. 5. 20. 21. 22. 23. & in textu 6. 9. ℣. 21. הימיני mi defect. 3. 5. 22. sic se. 2. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* At hi defect. 1. sec. *Mas.* suam. ℣. 22. דברתי per *Kam.* 2. 3. sic. fu. 5. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 8. ℣. 24. Pro אחד hab אחת 3. בראש דרך sic 2. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. & sic se. 5.

26 את רבת בני־עמון ואת־יהודה בירושלם בצורה׃ כי־
עמד מלך־בבל אל־אם הדרך בראש שני הדרכים
לקסם־קסם קלקל בחצים שאל בתרפים ראה בכבד׃
27 בימינו היה ׀ הקסם ירושלם לשום כרים לפתח פה
ברצח להרים קול בתרועה לשום כרים על־שערים
28 לשפך סללה לבנות דיק׃ והיה להם כקסום־שוא
בעיניהם שבעי שבעות להם והוא־מזכיר עון
29 להתפש׃ לכן כה־אמר אדני יהוה יען
הזכרכם עונכם בהגלות פשעיכם להראות
חטאותיכם בכל עלילותיכם יען הזכרכם בכף

i) *contra ipsam Rabbath.* S. Terminum *via ponet* Rabbath & *Iehudam*; sed contra accentus. *k*) metropolin Ammonitarum. cf. 2 Sam. 12, 26. *l*) *& contra Iudam* l. *Iudæos.* *m*) qui sunt *Hierosolymæ.* *n*) etsi hæc *munita.* cf. Es. 22, 10. c. 25, 2. c. 27, 10.

v. 26. *o*) *S. Stabit enim* dubius Nebucadnezar *Præteritum Propheticum*; sic in seqq. Sed alii omnia hæc præterita simpliciter sumunt de deliberatione iam facta. Nebucadnezaris vero intentio, obseruante *Coccejo*, non erat alia, quam Aegyptum debellare. In via itaque erant in primis hæ duæ vrbes, quarum alteram necesse erat redigere in potestatem, ne posset circumueniri. Eodem consilio etiam Tyrum oppugnauit & cepit, vt & Gazam. *p*) *ad matrem viæ*, i. e. ad *biuium*, vt statim explicatius dicitur. *q*) vid. v. 24. *r*) *ad vtendum diuinatione*, vtram vrbem l. gentem, Iudæorum aut Ammonitarum, prius inuaderet? cf. not. Deut. 18, 10. *s*) *terget, acuet, poliet*, Coh. 10, 10. S. *adiurabit.* melius forte alii: *concussit miscuit*, ex Aeth. & Arab. vid. not. Ier. 4, 24. *t*) Varie explicant hunc diuinandi morem. Quidam putant, Regem duas sumsisse *sagittas*, inscripsisseque vni nomen *Rabbath*, alteri *Ierusalem*, deinde *commiscuisse* eas in pharetra, & clausis oculis vnam eduxisse, eo iturum, cuius nomen educeret; Deo autem dirigente eduxisse Ierusalem. Alii exponunt, quod duas l. tres sagittas in altum iecerit, experturus, num caderent in sinistram versus Rabbath, an in dextram versus Ierusalem. Alii: quod sagittas, s. ferrum sagittarum *poliuerit*, vt splenderent instar speculi, in quo splendore cernerent diuinatores, quo eundum esset. Hæc tamen omnia incer-

יתיר ו'

ta merito pronunciat *Pfeifferus* in Dub. Vex. p. 781. atque ex *Pocockio* docet, hunc locum optime e *Belomantia* Arabum (cum quibus tum eædem ferme Chaldæorum fuerint superstitiones) illustrari. Illos nempe cum magnum aliquod negotium peragendum esset, solitos esse sagittas, quarum tres vasculo inclusas haberent, consulere. Earum primæ inscriptum fuisse: *iussit me Dominus*; secundæ: *prohibuit me Dominus*; tertiam fuisse ἀχάραγματον. Quodsi manu vnam extrahenti occurreret prima, alacri animo pergebant; si secunda, desistebant; si tertia, reponebant tamdiu, donec vel prima vel secunda obueniret. Vid. *Hieron.* in Comment. h. l. *Pocokii* Specimen Hist. Arab. p. 329. seqq. & ex eo *Noldium* ad Conc. Part. n. 760. p. 895. *Seldeni* Synt. de Diis Syr. I. c. 2. p. m. 101. *Pfeiff.* l. c. & in Decade selecta Exercit. Sacr. annexa Dub. vex. p. 93. Iobi *Ludolfi* Lex. Aeth. col. 200. seq. &c. *u*) *interrogauit.* cf. ad constr. Num. 27, 21. Iud. 1, 1. Hos. 4, 12. *x*) *Teraphim* s. *imagines* Gen. 31, 19. Iud. 17, 5. 1 Sam. 19, 13. 2 Reg. 23, 24. Hos. 3, 4. Zach. 10, 2. *y*) *inspexit vel inspiciet iecur* pecudis immolatæ; nam & hæc diuinationis species ex victimarum extis, præsertim *hepate & corde*, veteribus valde familiaris fuit, vt vel ex Romanorum rerum scriptoribus notum est. vid. *Struuii* Synt. Antiq. Rom. p. 289 sqq. Nec dubitandum puto, inquit *Grot.* h. l. quin artes illæ a Chaldæis ad Lydos, a Lydis ad Hetruscos venerint. cf. not. Es. 47, 12. v. 27. *z*) *In dextra a eius*, qua ex vasculo depromet sagittam. *a*) *erit diuinatio Hierosolyma* l. contra Hieros. Deo ita prouide dirigente, vt dextrum iter insistat, & Hierosolymam petat, ac ea patet, quæ sequuntur: expeditionem enim in Hierosolymitanos prosperam fore. *b*) *ad ponendum, vt ponat*; l. ponendos, *admonendos esse.* *c*) *arietes.* S. *principes* s. *duces.* vid. c. 4, 2. 2 Reg. 15, 4. *d*) *ad aperiendum os cum occisione* l. cæde; vt hortetur, excitet suos ad cædendum hostes. Iudæos; vel: vt milites cum clamore occidant Iudæos. *e*) Es. 13, 2. Iob. 38, 34. *f*) *Grot.* vt *barritum* edant militarem, vt solet fieri, vbi oppugnantur vrbes. cf. Ios. 6, 20. Ier. 49, 2. Am. 1, 14. c. 1, 2. *g*) *contra portas* v. 20. *h*) *vt comportet aggerem* s. vallum obsidionale c. 17, 17. c. 26, 8. *i*) vid. c. 4, 2. 2 Reg. 25, 1. v. 28. *k*) *Erit quidem* hoc Iudæis ita *Kimchi* & *Raschi.* *l*) S. *quasi diuinare vanum* s. *vana* quædam *diuinatio*; contemnent Chaldæorum auguria, tanquam *vana* v. 34. c. 12, 24. Al. irridebunt hanc prophetiam tuam tanquam vanam, inanem & stultam diuinationem. *m*) etsi *iurato obstrictis* (i) per *iuramenta* Hab. 3, 9. *illis.* Etsi Iudæi iuramenta fidelitatis fecerunt Chaldæis; nihil tamen aduersi ab his sibi metuere volunt perfidi. vid. c. 17, 13. sqq. At Kimchi: *quasi iurassent illis* Chaldæi multa *iuramenta*: repetito præfixo Caph ex præced. Alii vtrumque nominaliter: quasi *iuramenta iuramentorum illis* essent, eodē cum præcedentibus sensu. Schm. vero h. m. *sed iuramenta iuramentorum* erunt *illis*; i. e. fient, quæ sæpius iurato minatus sum illis, & ad quæ ipsi se Chaldæis iureiurando obstrinxerunt. *n*) *nam ille*, S. *qui ille* (Iehuda) *recordari facit*; c. 29, 16. Num. 5, 15. Deum nempe & Babylonium; vt non possit non pœnas sumere a rebellibus Iudæis. *o*) *iniquitatem*; speciatim perfidiam & periurium Zedekiæ, quo fidem, Nebucadnezari nomine Dei interposito datam, violauerat. *Tremellius*: hoc ipsum vero, quod ludificantur te & prophetas meos, efficit, vt tota iniquitas coram me & coram hostibus in rationem veniat. *p*) *vt capiantur* v. 29. c. 14, 5. Zedekias, Hierosolyma & Hierosolymitani fœdifragi. Nebucadnezar enim per idola datam fidem seruauerat; Sedekias per verum Deum datam non seruauerat. Id vero ad Dei contumeliam plurimum pertinebat, ideoque Deum decebat id vlcisci. *Grot.* Ingeniose quidem *Coccejus* hunc versum sequ. in modum interpretatur: *Et fuit ipsis*, Nebucadnezari & Babyloniis, *tanquam auspicium vanum.* Non credidit Rex, sed pro vano & illusorio responso habuit: tum quod vrbs *munita* esset v. 25. tum quod ibi esset templum Dei, sub cuius præsidio vrbs illa semper fuisset tuta, ita vt multi Reges & populi, manum ei inferentes, fuerint pudefacti, vt inter ceteros Senherib. Ibi aruspices *iurasse & deierasse*, se nihil per dolum respondere & fallaciam. *Tum vero ille* (h. e. aliquis) *commemorabat peccatum*, Iudæos a Deo suo defecisse, & in legem eius peccasse, ideoque Regem vocari a Deo per ista signa, vt a rebelli populo, tanquam verundato in manum eius, exigat pœnas. Sed simplicissima videtur, & verbis & contextui consonans *Schmidii* sententia.

v. 29. *q*) *Eo quod recordari facitis* v. 28. *r*) *dum* nempe *reuelantur*, deteguntur & publice innotescunt. Possunt hæc parenthetice legi vsque ad Atnachum. cf. c. 16, 57. Es. 21, 14. Hos. 7, 1. *s*) c. 18, 30. 31. cf. not. c. 14, 11. *t*) *ita vt appareant*, conspicua sint *peccata vestra.* *u*) *in omnibus actionibus vestris.* c. 20, 43. *x*) *ideo*, inquam, *quod in mentem* l. memoriam *venistis*, peccatis vestris contra vos clamantibus. cf. v. 28. Ps. 109, 14. & Num. 10, 9. *y*) *manu* hostium vestrorum (*Kimchi* & M. I. *nota illa manu*, nempe regis Babelis) *capiemini*, in illorum venietis potestatem. v. 28. c. 12, 13. c. 19, 4.

---

v. 27. בימנו היה הקסם ירושלם ita 3. v. 28. כקסום. Ita cum *Mich. B. Naphtali* & *M. I.*

תתפשו : ואתה חלל רשע נשיא ישראל ל

31 אשר־בא יומו בעת עון קץ : כה אמר אדני

יהוה הסיר המצנפת והרים העטרה זאת לא־זאת

32 השפלה הגבה והגבה השפיל : עוה עוה עוה

אשימנה גם־זאת לא היה עד־בא אשר־לו המשפט

33 ונתתיו : ואתה בן־אדם הנבא ואמרת כה

אמר אדני יהוה אל־בני עמון ואל־חרפתם ואמרת

חרב חרב פתוחה לטבח מרוטה להכיל למען ברק :

בחזות

℣. 30. z) *Tu quoque.* S. *Tu vero.* a) *Schm.* eris quafi *confoffus impius* v. 19. non pe priuatus oculis filiis in confpectu tuo prius mactatis &c. al *profane* & *impius* eris f. reputaberis, & vt talis tractaberis: vt חללה *profanata* Leu. 21, 7. 14. Alii totum hunc verfum ad fubiectum referunt, cuius prædicatum fit in fequenti, h. m *Tu autem profane impie princeps* &c. *amove cidarim* &c. v. 31. vel: *Ad te vero quod attinet, profane* l. confeffionis ree *impie.* b) *o Princeps Ifraelis.* cf. v. 17. c. 7, 25. c. 12, 10. *Sedekiam* alloquitur, cum quo fubmiffius agit Ieremias: hic liberius, quia non erat fub imperio Sedekiæ. *Grot.* c) *cuius venit dies* iudicialis, & vindictæ a te fumendæ. v. 34. cf. 1 Sam. 26, 10 Pf. 37, 13. Iob. 18, 20. d) *tempore iniquitatis,* quæ *finem* affert; vltimæ & exitialis regno ac vitæ tuæ. v. 34. c. 35, 5. Bene *Cocceius*: Prauitas ἀμεταvόητος post multas admonitiones, & caftigationes, & exempla iudicii, & longam tolerantiam, eft *prauitas finis.* cf. c. 7, 2. feqq.

℣. 31. e) *Remove a capite tuo, o Rex!* quem propheta Dei verbis compellat v. 30. cf. c. 26, 15. al. ob vltimum membrum verficuli: *remove, o prophete,* i. e. *vaticinare, removendam fore.* Voces *reales* pro verbalibus, h. e. *pro rei indicatione,* quæ vt plurimum fit verbis. Sic *Glaff.* Gram. S. p. 782. 784. vel cf. not. fupra c. 17. 18. 19. & c. 43, 3. Ef. 6, ●. Aliis cum M. l. eft *Infinitiuus,* cum ellipfi verbi finiti; *removendo* fcil. *removebo,* vt c. 23, 30. Leu. 6, 7 Ef. 57, 17. Ita paullo aliter *Schm.* meum eft *removere cidarim,* & *extollere coronam.* f) *cidarim,* i. e. fec. *Vat.* dignitatem facerdotalem ac pontificalem. cf. c. 28, 4. 37. 39. Lev. 8, 9. & *Varenium* in Ef. 28, 5. P. II. p. 312. feq. Sic Ion. auferam *cidarim a Seraia* fummo pontifice, & tollam coronam a Zedekia Rege. cf. not. 2 Reg. 25, 18: 21. Si tamen fec alios Rex præcife fpectatur, & *cidarim f. diadema regium* (vid. 2 Sam. 1, 10. Ef. 62, 3.) & *coronam regiam* de capite tolli iubet, quod non amplius maleftas regia duratura fit, vt recte *Celonius* h. l. per fynecdochen figni pro regno. g) *& tolle, aufer*; vel: *auferendo* auferam. cf. c. 45, 9. Lev. 6, 3. h) *coronam,* i. e. regno & regia dignitate te priuabo. cf. Iob. 19, 9. Thren. 5, 16. i) *hac* cidaris & corona. k) *non erit hac* f. *ea, qua* hodie eft. non vltra fic erit, vt antea, fed intercidet. Sic *Abendana* & *Kimchi.* S. facere vt *hoc non fit hoc,* fcil. meum eft. Cocc. *Hac non* eft *illa* corona, quæ promiffa eft, quafi cum hac datum effet regnum Ifraeli, patribus promiffum; fed alia eft expectanda. l) *humilem* vel *quod humile* eft. 2 Sam. 6, 22. Ef. 57, 15. c. 66, 2. Abendana, Kimchi aliique Iechoniam intelligunt, qui tum valde humiliatus erat & captiuus. alii potius ipfum Chriftum ex Iechoniæ pofteris. vid. c. 17, 24. Eft vero nomen mafculinum cum ה paragog. fec. *Kimchi* & *M. l.* vel fec. *Cocc.* tertia femin. Præteriti, retracto accentu, cum ה, quod verbis præfixum eft relatiuum: *quod humiliatum fuerat.* vid. Iof. 10, 24. Iud. 13, 8. Ef. 51, 10. &c. m) *extollendo* extollam vel *extolletur* c. 17. 24. S. *humilem exaltare, & altum humiliare* meum eft. n) & *elatum,* Zedekiam fec. *Abend. Kimchium* aliusque, immo *quemcunque elatum* f. fuperbum. vid. c. 17, 24. Ef. 2, 12. c. 10, 33. Pf. 138, 6. *Cocceius*: tribuit coronæ, tum futuræ Affamonæorum, tum præfenti, *altitudinem,* f. ἔπαρσιν contra regnum Dei: quæ ratio eft, quare neutra fubfiftere poffit. o) *deprimendo* deprimam vel deprimetur. Ef. 5, 15. c. 10, 13. c. 40, 4. Al. vt ad initium verficuli diximus: *extolle & deprime,* Propheta. ℣. 32. p) *Subuerfionem, fubuerfionem, fubuerfionem* vel *fubuerfam* faciam eam (3) h. l. cf. Ef. 24, 1. *Triplex* hæc *repetitio vocis* non iam indicat continuitatem & exaggerationem, quod corona domus Dauidis non vno tempore afflicta & corrupta fit, donec tota auferretur; quam *triplicem cladem & euerfionem coronæ.* Vbicunque enim trina repetitio vocis deprehenditur, *de tribus* realiter *diftinctis* fermo eft. Atque adeo ex Ef. 6, 3. fatis firmum pro probanda S. Trinitate argumentum nectitur, vt probe obferuauit D. *Danzius* in Interprete fuo p. 16. feqq. Ita *Abarb.* ad h. l. Refpicit (inquit) ad *tres iftos Reges,* quos remouit Nebucadnezar ab Imperio Iudæ, fcil. *Ioiakimum, Ioiachin* & *Zedekiam.* Quidam vero apud *Glaffium* p. 548. trinam repetitionem *de triplici* infigniori Iudæorum *clade* accipiunt, a Babyloniis, Antiocho f. Græcis, & tandem Romanis eisdem illata; quæ vltima demum populo panolethriam attulit. q) *ponam, efficiam eam* coronam l. regnum. cf. Ier. 6, 8. r) *etiam hac* Zedekiæ corona, vt Ioiakimi & Iechoniæ, vel *idem etiam* (vt Ef. 66, 4. Pf. 71, 22.) *hac* regia & facerdotalis dignitas. s) *nulla facta eft,* vel *nihil eris* v. 18. Al. *etiam talis* coronæ l. dignitatis regiæ *non eris* vllus in pofterum, vsque dum &c. Innuit aliquando dictum iri de corona non præfenti, etiam illam ad nihilum redactam effe, quæ eft corona fequens coronam domus Dauid, nempe Affamonæorum (quorum corona ablata & in nihilum redacta erat in aduentum vel fub aduentum eius, cuius erat iudicium, nempe Chrifti.). Nam cum dicit *etiam hac,* aliam innuit præter eam, quam iam dixerat depranandam. *Cocc.* Lex. p. 445. At *Schm.* etfi *etiam hoc* prius *non factum fit, donec venit* &c. *Abendana*: q. d. Etiamfi dixi, exaltatum iri Iehoiachinum, nunc humiliatum; non tamen erit illi corona regni, *donec veniat* de femine ipfius is, cuius eft iudicium, nempe *Rex Meffias.* t) *donec veniat is* Gen. 49, 10. Hab. 2, 3. u) *cuius eft ius* f. fummum *iudicium,* non in Ifraelem tantum, fed in totum mundum. vid. Gen. 18, 25. Deut. 1, 17. Hoc, fuo more, de Zerubbabele exponit *Grotius* & quidam magis peruerfe de Nebucadnezare; at omnium rectiffime noftrates, qui cum *Abendana* Meffiam f. *Chriftum* ex pofteris Iechoniæ intelligunt, coll. Ef. 16, 5. Ier. 23, 5. Ioh. 5, 22. Act. 17, 31. Pf. 8, 7. &c. cui & facerdotium & regnum tradendum fuit fec. promiffiones fæpius repetitas, vid. Zach. 6, 12. 13. Pf. 110, 1. 4. tanquam Regi Regum & Domino Dominorum. Deut. 10, 17. x) cum ellipfi relat. *& cui id dedi.* vel *& dabo hoc* ius f. iudicium *ei*; coll. Iof. 15. 19. Iud. 1, 15. vid. Luc. 1, 32. ℣. 33. y) *S. Tu tamen.* z) *propheta* etiam. v. 2. a) c. 30, 2. b) *de.* c. 13, 16. c. 19, 1. c) *Ammonitis.* de quibus fupra v. 24. 25. feqq. Cum enim inde Iudæi materiam fumerent aut inuidentiæ in Ammonitas, aut expoftulationis cum Deo, quafi durius cum ipfis, quam cum aliis, ageret; aut Ammonitæ materiam gratulationis & gloriationis, quod a metu fuo liberarentur; vt vtrisque anfam illam præriperet, denunciat hic iudicia Dei in Ammonitas. *Iun.* in Comment. ap. *Pol.* d) *opprobrio eorum,* c. 22, 4. Pf. 79, 12. Thren. 3, 61. quo fcil. affecerunt Ifraelem, cum affligeretur, (vid. infra c. 25, 3. 6. Zeph. 2, 8. & not. Ier. 49, 1.) & Chriftum, & iuftitiam Dei ac regnum eius, mifti Iudæis. *Cocc.* cf. etiam *Gartleri* Theol. Proph. p. 231. feq. e) *dic inquam.* f) vid. v. 14. 19. g) *apertus, ftrictus eft.* Pf. 37, 14. h) v. 15. 20. i) v. 14. 15. k) *ad comedendum* vel *confumendum,* f. *vt comedere faciant* eum. Hiph a rad. אכל. elifo א, vt 2 Sam. 19, 14. c. 20, 9. Ef. 13, 20. Ier. 8, 11. Al. *ad fuftinendum*; vt *fufficiat* multis interficiendis *multiplex gladius*; a rad. כול. c. 23, 32. cf. *Guffet.* p. 39. Hæc clades Ammonitis euenit quinquennio poft euerfa Hierofolyma — quia Ammonitarum ope fulfultus Ifmael contra voluntatem Babylonii principatum Iudææ inuaferat 2 Reg. 25, 25. Ier. 41, 15. *Grot.* l) v. 15.

℣. 31. השפלה pro eo lib. c. הַשְּׁפֵלָה

34 בַּחֲזוֹת לָךְ שָׁוְא בִּקְסָם־לָךְ כָּזָב לָתֵת אוֹתָךְ אֶל־צַוְּארֵי
לה חַלְלֵי רְשָׁעִים אֲשֶׁר־בָּא יוֹמָם בְּעֵת עֲוֺן קֵץ׃ הָשַׁב אֶל־
תַּעְרָהּ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־נִבְרֵאת בְּאֶרֶץ מְכֻרוֹתַיִךְ
36 אֶשְׁפֹּט אֹתָךְ׃ וְשָׁפַכְתִּי עָלַיִךְ זַעְמִי בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי
אָפִיחַ עָלָיִךְ וּנְתַתִּיךְ בְּיַד אֲנָשִׁים בֹּעֲרִים חָרָשֵׁי
37 מַשְׁחִית׃ לָאֵשׁ תִּהְיֶה לְאָכְלָה דָּמֵךְ יִהְיֶה בְּתוֹךְ
הָאָרֶץ לֹא תִזָּכֵרִי כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃

כב CAP. XXII. הפטרת אחרי מות

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ וְאַתָּה בֶן־
2 אָדָם הֲתִשְׁפֹּט הֲתִשְׁפֹּט אֶת־עִיר הַדָּמִים וְהוֹדַעְתָּהּ
3 אֵת כָּל־תּוֹעֲבוֹתֶיהָ׃ וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
עִיר שֹׁפֶכֶת דָּם בְּתוֹכָהּ לָבוֹא עִתָּהּ וְעָשְׂתָה
4 גִלּוּלִים עָלֶיהָ לְטָמְאָה׃ בְּדָמֵךְ אֲשֶׁר־שָׁפַכְתְּ אָשַׁמְתְּ
וּבְגִלּוּלַיִךְ אֲשֶׁר־עָשִׂית טָמֵאת וַתַּקְרִיבִי יָמַיִךְ וַתָּבוֹא
עַד־שְׁנוֹתָיִךְ עַל־כֵּן נְתַתִּיךְ חֶרְפָּה לַגּוֹיִם וְקַלָּסָה לְכָל־
הָאֲרָצוֹת

℣. 34. m) *Dum vident tibi pseudoprophetæ tui vanitatem* v. 28. c. 21, 28. c. 13, 6. 7. dum vanas tibi prophetias afferunt, fausta ac fortunata omnia promittunt, & vos, inde securiores facti, otio & deliciis diffluitis. n) *dum divinant pro te mendacium.* v. 28. c. 13, 9. o) *vt te tradam.* al. *vt tradat te* hostis. vel eo cum euentu certissimo, *vt ita tradant te.* ל enim sæpe non finem intentum, sed caussam euentus denotat. cf. Ex 5, 21. c. 17, 5. Ier. 7, 6. 8. 19. p) addimus *ad colla*, i. e. sec. Ion. & Kimchium, *vna cum* collis, vt c. 48, 20. vel. *inter.* cf. Ios. 13, 22. c. 10, 24. q) S. *confossorum de impiis.* Sensus: vt æque ac Iudæi v. 19. 29. quorum calamitate gloriatus es, perfundereris, & puniaris. r) vid. v. 30. s) ibid. & c. 35, 5.

℣. 35. t) *Reconde* modo, o Ammonita, gladium tuum. cf. Imperatiuum 2 Sam. 15, 25. eadem etiam forma Es. 42, 22. u) *in vaginam suam.* v. 8. 9. 10. 2 Sam. 20, 8. noli resistere Chaldæis, quia frustra eris, & nihil proficies. cf. Matt. 26, 52. x) *In loco.* in statu constructo, ob sequens relatiuum, vt Leu. 4, 24. 33. &c. y) *in quo creata es.* c. 18, 13. 15. Frequens est *permutatio generis* pro diuerso respectu vel ad populum, vel ad regionem aut cœtum Ammonitarum. cf. not. Hos. 2, 21. c. 5, 9. Alii vero difficiliori modo, per unam apostrophen, ad חרב *gladium Chaldæorum* hoc referunt ita: *Reducendo vero reducam gladium,* (i. e. Chaldæum, postquam hoc exsecutus fuerit) *in vaginam, terram vel domum suam; ibi, in loco quo creatus es,* [illegible] te, o gladie (i. e. Chaldæum, quo ceu gladio animaduerti in Israelitas & Ammonitas) inueniam & domi tuæ *te puniam.* z) *originum, effossionum tuarum.* i. e. in patria tua & natali solo. vid. c. 16, 3. c. 29, 14. a) cf. c. 21, 10. c. 22, 30.

℣. 36. b) c. 20, 33. Hos. 5, 10. c) *iram meam.* Ps. 69, 25. d) *ignem furoris mei.* c. 22, 21. 31. e) *insufflabo*; vt sufflant ignem ad incendendum eum. S. *spirabo super te* c. 22, 20. Ps. 10, 5. Prou. 6, 19. *M. I. & Kimchi* conferunt Es. 54, 16. f) hominum *ardentium* c. 1, 13. ita, Es. 30 27. perdentium omnia. Mal. 3, 19. Al. *insanientium*, brutorum & *barbarorum*; vt habent LXX. coll. Ps. 94, 8. nempe Chaldæorum. cf. Ier. 5, 15. Hab. 1, 6. seqq. Qui vero versum 35. de Chaldæis accipiunt, hic Medos ac Persas intelligunt, coll. Es. 13, 17. c. 21, 2. &c. g) *artificum, fabricantium* Es. 45. 16. h) *destructionis* S. *fabrorum perditionis* c. 25, 15. Ier. 5, 26. ℣. 37. i) *Igni* igitur *pabulum eris*, & vrbs tua incendetur. cf. c. 15, 4. 6. k) *sanguis tuus erit in medio terræ*; vbique per terram fusus adparebit, nemine vindicante. Pro contrario confert *Kimchi* Iob. 16, 18. l) *non mentio fiet de te*, sed obliuioni traderis. c. 25, 10. Ier. 11, 19. Sensus horum oraculorum clarus est: Moabitas & *Ammonitas* bellis aliisque plagis ad eam paucitatem redactum iri, vt cessent proprio nomine adpellari ac discerni ab aliis nationibus, sed veluti particula alterius populi habeantur. Neque inuenio, post historiam Asmonæorum vllam fieri *Moabitarum & Ammonitarum* mentionem &c. *Gurtler* Theol. Proph. p. 369. m) c. 17, 24.

CAP. XXII. ℣. 1. n) *Præterea factum est* &c. Continuantur adhuc superiora vaticinia & minæ. Estque triplex in hoc capite prophetia: I. contra *Hierosolymam* & scelera ipsius ℣. 2--16. II. contra *Domum Israel* & scorias eius v. 17--22. III. contra *terram Israelis*, & singulos status illius corruptos v. 23. seqq. ℣. 2. o) *num patrocinaberis*, caussam ages? S. *num disceptabis cum vrbe sanguinum?* c. 23, 36. vid. not. c. 20, 4. p) nempe *Ierusalem*, quæ innoxium prophetarum & iustorum sanguinem effudit v. 3. c. 9, 9. c. 24, 6. 9. q) *quin potius* (sic c. 23, 36. Es. 66, 2.) *indica* vel notas fac *illi*. S. *notifica itaque illi* c. 16, 2. r) *omnia abominanda* scelera *ipsius*, & in iis maxime singularia illius temporis. c. 5, 11. c. 18, 12. 13. ℣. 3. s) *O vrbs!* t) v. 2. 4. 6. 2 Reg. 21, 16. &c. u) *in medio sui* v. 13 x) *vt veniat.* ל *euentuale*, vt c. 21. 34. cf. not. Hos. 8, 4. y) *tempus* vindictæ & desolationis *ipsius*, vt Es. 13, 22. z) S. & quæ *fecit.* a) v. 4. c. 6, 4. c. 8, 10. c. 14, 3. b) *S. pro se*, vt 1 Reg. 2, 18. 2 Reg. 10. 3. al. cum LXX *contra se*, maximo suo malo. c) *ad polluendum se.* cf. c. 44, 25. Leu. 18, 20. 23. &c. ℣. 4. d) *Per sanguinem tuum*, a te effusum, vt sequitur. e) v. 3. 6. c. 7, 21. c. 16, 20. 38. f) *rea facta es* c. 25, 12. Ier. 2, 3. g) v. 3. c. 20, 7. 39. h) *polluta es.* c. 23, 7. 13. 17. 30. i) *& appropinquare fecisti dies tuos*, vltioni tuæ destinatos. cf. v. 3. c. 9, 1. c. 12, 23. c. 21, 30. 34. Ps. 37, 13. Multiplicatis sceleribus fecisti, vt te puniam. k) S. *vt venires*, instar senescentis hominis 1 Reg. 1, 1. Permutatio generis, pro diuerso respectu l. ad *vrbem* l. ad *populum* vrbis. cf. not. 2 Reg. 15, 16. Es. 23, 1. Hos. 10, 7. l) *ad annos tuos*, resipiscentiæ vel vindictæ constitutos, cf. Gen. 6, 3. Ier. 21, 23. c. 33, 18. m) c. 5, 14. 15. n) *& illusionem* (t) cf. v. 5.

CAP. XXII. ℣. 4. ותקרבי *defect.* 5. sic fe. 1. 2. fee. *Maf.* 1. 2. at præter *impr.* ad Leu. 7, 4. ותבוא cum *Iod* in fine, sed sine præuio *Chirek* 2. עד sic & *Orientales* legunt, sed scribunt עת: Seq לגוים habent בגוים 1, 3. 5. (qui notam addit פליג ל ב) & sic fu. 2.

ה הָאֲרָצוֹת׃ הַקְּרֹבוֹת וְהָרְחֹקוֹת מִמֵּךְ יִתְקַלְּסוּ־בָךְ
6 טְמֵאַת הַשֵּׁם רַבַּת הַמְּהוּמָה׃ הִנֵּה נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ
7 לִזְרֹעוֹ הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם׃ אָב וָאֵם הֵקַלּוּ בָךְ לַגֵּר
8 עָשׂוּ בַעֹשֶׁק בְּתוֹכֵךְ יָתוֹם וְאַלְמָנָה הוֹנוּ בָךְ׃ קָדָשַׁי בָּזִית
9 וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלָּלְתְּ׃ אַנְשֵׁי רָכִיל הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־
י דָּם וְאֶל־הֶהָרִים אָכְלוּ בָךְ זִמָּה עָשׂוּ בְתוֹכֵךְ׃ עֶרְוַת־
11 אָב גִּלָּה־בָךְ טְמֵאַת הַנִּדָּה עִנּוּ־בָךְ׃ וְאִישׁ אֶת־אֵשֶׁת
רֵעֵהוּ עָשָׂה תּוֹעֵבָה וְאִישׁ אֶת־כַּלָּתוֹ טִמֵּא בְזִמָּה
12 וְאִישׁ אֶת־אֲחֹתוֹ בַת־אָבִיו עִנָּה־בָךְ׃ שֹׁחַד לָקְחוּ־
בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לָקַחַתְּ וַתְּבַצְּעִי
רֵעַיִךְ בַּעֹשֶׁק וְאֹתִי שָׁכַחַתְּ נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃
13 וְהִנֵּה הִכֵּיתִי כַפִּי אֶל־בִּצְעֵךְ אֲשֶׁר עָשִׂית וְעַל־דָּמֵךְ
14 אֲשֶׁר הָיוּ בְּתוֹכֵךְ׃ הֲיַעֲמֹד לִבֵּךְ אִם־תֶּחֱזַקְנָה
יָדַיִךְ לַיָּמִים אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אוֹתָךְ אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי
טו וְעָשִׂיתִי׃ וַהֲפִיצוֹתִי אוֹתָךְ בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִיךְ בָּאֲרָצוֹת
16 וַהֲתִמֹּתִי טֻמְאָתֵךְ מִמֵּךְ׃ וְנִחַלְתְּ בָּךְ לְעֵינֵי גוֹיִם
וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
17 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
18 בֶּן־אָדָם הָיוּ־לִי

בית

℣. 5. o) illudent tibi (4) c. 16, 31. 2 Reg. 2, 23. Hab. 1, 10. p) Syr. præmittit: & dicent: o polluta nomine, iolamis cf. c. 23, 10. Significat, quod nihil boni de ea dici potuerit, nihil sancti, nihil præclari, nulla sapientia, nulla prudentia, nulla pietas, nihil quod & humanus intellectus approbat, & gentes ipsæ requirunt ad decus & honorem & laudem. Cocc. q) magna & plena (vt Ier. 51, 13. Thren. 1, 1.) tumultu, conturbatione c. 7, 7. Nempe quod nihil ordine in ea ageretur, nihil decenter, nihil per concordiam, per consensum, per charitatem, per ὁμόνοιαν, nihil pacifice, vt ab iis, qui vnum Deum nouerunt & amant & colunt, solet fieri; sed omnia conturbate, per rixas, per factiones, per seditiones, per vim. Cocc. Conf. Deut. 28, 20. Es. 21, 9. Am. 3, 9.

℣. 6. r) S. Ecce enim. c. 15, 4. s) cf. v. 27. c. 21, 17. c. 45, 8. 9. Mich. 3, 1. seqq. t) vnusquisque. c. 1, 9. c. 9, 1. u) non secus ius & æquitatem, sed secundum brachium, h. e. sec. vires & potentiam suam. cf. Ps. 10, 15. Iob. 22, 8. c. 35, 9. Es. 40, 10. c. 59, 16. x) fuerunt in te. cf. supra c. 19. 2. seqq. At Cocc. quisque brachium suum extitit; sibi confisi sunt & violentiæ suæ: Deum vero non timuerunt, neque in eo fiduciam collocarunt. Conf. 1 Sam. 25, 26. y) v. 3. 4. 9. 12.

℣. 7. z) Ex. 20, 12. c. 21, 17. a) vilipenderunt 2 Sam. 19, 44. filii, a principibus in eo confirmati, vt a sacerdotibus Matt. 15, 3. seqq. b) S. cum peregrino Ps. 94, 6. d) egerunt per oppressionem, violentiam & fraudem. v. 12. 29. c. 18, 18. Lev. 6, 6. e) cf. Deut. 10, 18. c. 27, 19. Es. 1, 17. Ier. 7, 6. Ps. 68, 6. f) S. defraudarunt, al. oppresserunt v. 29. c. 18, 7. 12. cf. Ps. 94, 6. Ier. 22, 3.

℣. 8 g) Sacra mea v. 26. c. 44, 8. 13. h) spreuisti c. 16, 59. 1 Sam. 2, 30 2 Sam. 12, 9. 10. Mal. 1, 6. 7. 12. eaque profano idolorum cultu polluisti. i) c. 20, 12. 24. & 23, 38.

℣. 9. k) detractionis, calumniæ. (6) Prou. 11, 13. cf. 1 Pet. 2, 8. l) v. 6. 12. m) & super montibus comederunt idolothyta. Ion. & Raschi: super montibus comederunt idola. vid. c. 18, 6. n) omnis generis flagitia v. 11. c. 16, 27. Hos. 6, 9.

℣. 10. o) Leu. עדכאן 18, 7. 8. p) reuelauit, denudauit filius impius. Leu. 20, 11. q) pollutam separatione, fœditate, menstruis. c. 18. 6. Leu. 18, 19. c. 20, 18. r) compresserunt in te v. 11. Deut. 21, 14.

℣. 11. s) cum vxore proximi. c. 18, 6. t) patrauit abominanda adulteria c. 18, 12. cf. Ier. 5, 8. u) Leu. 18, 15. c. 20, 12. x) c. 18, 6. 11. y) horrendo incestu v. 9. cf. Am. 2, 7. z) sororem suam germanam Leu. 18, 11. a) v. 10. vt 2 Sam. 13, 14. Tacitus de Iudæis Hist. V. c. 5. Proiectissima ad libidinem gens, alienarum concubitu abstinent; inter se nihil illicitum.

℣. 12. b) 1 Sam. 8, 3. contra Ex. 23, 8. Ps. 15, 5. c) v. 6. 9. 27. i. e. ad occasionem faciendam iniuriam; vnde odia & rixæ, & suspiria ad Deum; quæ, etiamsi sanguis non effunderetur, pro homicidio sunt apud Deum. Cocc. d) c. 18, 8. Leu. 25, 36. e) & quæstum fecisti, lucrum captasti v. 27. a sociis tuis. f) v. 7. 29. g) c. 23, 35. Es. 17, 10. qui fons est & caussa omnium antecedentium peccatorum. h) c. 16, 14.

℣. 13. i) S. Quare ecce percutiam. al. Et ecce ego percussi. k) vid. not. c. 21, 19. 22. Coccejo h. l. est gestus admirantis & obstupescentis, Kimchio dolentis. l) propter lucrum tuum & auaritiam, illiusque pœnam v. 27. Es. 56, 11. c. 57, 17. Ier. 22, 17. Ion. propter peccatum mammona violentiæ tuæ, quam per vim requisisti l. extorsisti. m) v. 4. n) qui multiforiam fuit, & copiose effusus. Discrepantia numeri infert distributionem & multitudinem. o) vid. v. 3.

℣. 14. p) Num consistet? S. Num perstabit? Es. 47, 12. Interrogatio æquipollet negationi. vt c. 18. 23. q) contrarium c. 21, 12. 20. r) num (c. 21, 18.) confirmabunt se manus tuæ? contrar. c. 7, 27. c. 21, 12. s) in diebus vindictæ v. 4. quibus &c. S. in dies, quos. t) Ita facturus sum tecum. c. 7, 27. c. 16, 59. Am. 4, 12. u) locutus sum, & faciam. S. & feci. vid. c. 17, 24.

℣. 15. x) S. Dissipabo nimirum te c. 12, 15. y) & ventilabo. S. disiiciam te. c. 5, 10. 12. c. 20, 23. c. 29, 12. z) & faciam, vt consumatur. S. & consumam de te c. 24, 10. Es. 23, 1. a) c. 24, 11. 13. cf. 2 Sam. 11, 4 Es. 4, 4. c. 57, 20. Sap. 2, 16. Vat. efficiam, vt ciues tui (impurissimi canes) posthac non polluant se in te. q. d. priuabo te ciuibus tuis. At Grotius: deficere faciam &c. i. e. desines esse fœcunda, retentis menstruis. In similitudine enim feminæ perstat. vid. Leu. 15, 25 vbi eadem vox eodem sensu. Respondet pœna peccato, de quo v. 10.

℣. 16. b) S. Tum profanaberis in te v. 26. Loco eius, quod sancta mihi fuisti, repudiata eris, meisque plagis impia & profana declaraberis. cf. Ier. 24, 9. Cocc. Lex. p. 237. reciproce: & profana fies in te, profanam te iudicabis; & in Comment. h. l. fœditatem & profanitatem tuam ipsa intelliges. Rad. חלל. cf. c. 7, 24. c) c. 5, 8. 14. &c. d) v. 22. c. 16, 62.

℣. 17. e) Porro factum est &c. vid. not. v. 1.

℣. 18. f) Facti sunt.

℣. – בַעֹשֶׁק per Kam. 1. contra Mas. 3. & impr. ℣. 11. Pro עִנָּה hab. עִנָּה 21. & in marg. 6. 9. ℣. 12. בַּעֹשֶׁק per Kam. 1. 2. 20. sic su. 5. & sic in textu 6. 9. contra Mas. 3. impr. & Erff. ℣. 13. שַׁבְּתֹתַי cum Iod. parageg. fr. 1. sec Mas Erff. ℣. 16. הַגּוֹיִם cum præf. ה 3. sic su. 5. & sic in marg. 6. 9. ℣. 18. בֶּן־אָדָם sic per Sakepha pleriique nostri, multique alii libri in marg. 7. 8. quos vero R. Chaim errorıs immerito postulat ex Mas. final. f. 3. col. 4. vbi hic locus & c. 3, 3. inter 31. Sakephata non recensetur. Sed manca messe illam Masoram. & Sakeph genuinum, docet Mas. 2. & Erff. ad h. l. quæ non 31. sed 37. Sakephata requirit. Mendosum vero est Grascheim, quod habent 7. 8. 15. 17. 18. quia analogiæ consecutionis accentuum repugnat.

בֵית־יִשְׂרָאֵל לְסוּג כֻּלָּם נְחֹשֶׁת וּבְדִיל וּבַרְזֶל וְעוֹפֶרֶת
19 בְּתוֹךְ כּוּר סִגִים כֶּסֶף הָיוּ׃ לָכֵן כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה יַעַן הֱיוֹת כֻּלְּכֶם לְסִגִים לָכֵן הִנְנִי קֹבֵץ אֶתְכֶם
כ אֶל־תּוֹךְ יְרוּשָׁלִָם׃ קְבֻצַת כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וְעוֹפֶרֶת
וּבְדִיל אֶל־תּוֹךְ כּוּר לָפַחַת־עָלָיו אֵשׁ לְהַנְתִּיךְ כֵּן אֶקְבֹּץ
21 בְּאַפִּי וּבַחֲמָתִי וְהִנַּחְתִּי וְהִתַּכְתִּי אֶתְכֶם׃ וְכִנַּסְתִּי
אֶתְכֶם וְנָפַחְתִּי עֲלֵיכֶם בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי וְנִתַּכְתֶּם בְּתוֹכָהּ׃
22 כְּהִתּוּךְ כֶּסֶף בְּתוֹךְ כּוּר כֵּן תֻּתְּכוּ בְתוֹכָהּ וִידַעְתֶּם כִּי־
23 אֲנִי יְהוָה שָׁפַכְתִּי חֲמָתִי עֲלֵיכֶם׃ וַיְהִי דְבַר־
24 יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם אֱמָר־לָהּ אַתְּ אֶרֶץ לֹא
כה מְטֹהָרָה הִיא לֹא גֻשְׁמָהּ בְּיוֹם זָעַם׃ קֶשֶׁר נְבִיאֶיהָ
בְּתוֹכָהּ כַּאֲרִי שׁוֹאֵג טֹרֵף טָרֶף נֶפֶשׁ אָכָלוּ חֹסֶן וִיקָר
26 יִקָּחוּ אַלְמְנוֹתֶיהָ הִרְבּוּ בְתוֹכָהּ׃ כֹּהֲנֶיהָ חָמְסוּ תוֹרָתִי
וַיְחַלְּלוּ קָדָשַׁי בֵּין־קֹדֶשׁ לְחֹל לֹא הִבְדִּילוּ וּבֵין־הַטָּמֵא
לְטָהוֹר לֹא הוֹדִיעוּ וּמִשַּׁבְּתוֹתַי הֶעְלִימוּ עֵינֵיהֶם וָאֵחַל
27 בְּתוֹכָם׃ שָׂרֶיהָ בְקִרְבָּהּ כִּזְאֵבִים טֹרְפֵי טָרֶף לִשְׁפָּךְ־

 דָּם

לסיג קרי

(1) q) v. 18. Ef. 48, 10. r) *ad sufflandum* v. 21. c. 21, 35. s) *adliquandum* l. *fundendum.* v. 21. 2 Reg. 22, 9. t) & *immittam, reponam* in fornacem. S & *relinquam.* c. 16, 39. Num. 17, 19. u) S. *vt fundam.* v. 22. Iob. 10, 10.

℣. 21. x) *Colligam, inquam.* c. 39, 28. y) & *sufflabo* v. 20. *super*

השי׳ רפה והה׳ במפיק

vobis. z) *ignem furoris mei.* v. 31. c. 38, 19. Deut. 4, 24. Ef. 30, 27. Nah. 1, 6. Ebr. 12, 29. a) *vt fundemini in ea.* v. 20. c. 24, 11.

v. 22 b) S. *Iuxta fusuram argenti;* sicut argentum

g) *in scoriam argenti* v. 19. Ef. 1, 22. & degenerarunt a pristina bonitate. Videtur mihi סוג l. סיג non esse *scoria* tantum, i. e. *retrimentum* aut *stercus* argenti, sed omne id, quod admixtum argento separari inde debet. Eo me trahunt sequentia h. l. & origo vocis a סוג quod est, *abscedere*, & auctoritas LXX. qui vertunt ἀναμεμιγμένοι. inquit Grotius. Favet a huic sententiæ *Syrus* in seqq. h) *omnes enim in deterius mutati es & stannum, & ferrum & plumbum in medio catini sunt;* immo *scoria pro argento facti sunt.* Vel: *omnes enim, qui saltem æs aut stannum, aut ferrum, aut plumbum in catino erant, nunc nil nisi scoria argenti facti sunt.* Nonnulli tertium comparationis ita euolvunt: degenerarunt quidam in *æs* impudentis malitiæ & obstinationis Ier. 6, 28. alii in *stannum* simulatæ pietatis Ef. 1, 25. alii in *ferrum* tyrannidis; alii in *plumbum* auaritiæ. i) & *stannum* (5) v. 20. c. 27, 12. quod ære vilius in operibus esse solet. Est enim gradatio ab ære ad plumbum. k) *fornacis, catini.* (8) v. 30. 22. Deut. 4. 20. l) non argentum, vt olim, sed tantum *scoriæ argenti.* Sic *Ion.* & *M. I.* coll. simili constr. Prou. 22, 21. al. *scoria pro argento.* Tremell. *scoria ex argento.* At Syrus: *quæ commixta sunt argento.*

℣. 19. m) v. 18. Syrus: *quia commixti estis omnes.* n) *ecce ego congregabo* v. 20. o) conf. c. 24, 4.

℣. 20. p) *Coaceruatione*, vel *vt congregari solet argentum.* (1)

funditur (1) c) *in clibano* vel *catino* v. 18. 20. Ier. 11, 4. Prou. 17, 3. d) *ita fundemini.* Hoph. (1) vid. v. 20. & cf Thren. 5, 10. Mal. 3, 19. al. c. 4, 1. e) c. 6, 7. 13. f) c. 7, 8. c. 14, 19. c. 20, 33. ℣. 24. g) *Dic illi*, nempe *Hierosolymæ* s. *terræ*; vt sequitur; coll. v. 29. 30. *Relatiuum* enim nonnunquam *antecedit* nomen, ad quod refertur, vt Num. 24, 17. Matth. 17, 18 h) *tu es terra.* i) *quæ omni cura mea* c. 24, 10. *non mundata est;* horrens spinis, tribulis, rupibus & aliis, quæ nulli sunt vsui, non magis quam animalia immunda. His comparantur homines nullius frugis: *Grot. Pysl* (1) cf. c. 39, 12. 14. 16. & 2 Par 34, 3. 5. 8. k) S *cui non est pluuia:* nec digna, in quam illa descendat (1) cf. Ef. 5, 6. Hebr. 6, 7. 8. Aliis est *tertia femin. Prat. Pyal.* q. d. *quæ non compluta est*, vel *quæ non compluitur*; sed minus commode, propter ה mappikatum. l) *in die iræ s. indignationis* Domini, c. 7, 19. c. 21, 36. *Grotius* allegorice: *pluuiam* i. e. prophetiam (cf. not. Ef. 5, 6.) *non admisisti, in die furoris.* i. e. ne tum quidem, cum grauissima tibi minarer. ℣. 25. m) *Coniuratio pseudoprophetarum eius*, contra veritatem verosque prophetas & alios pios, est *in medio eius.* Pactum fecerunt inter se, quam doctrinam ferre vellent aut nolint; &, vt farta maneat eorum auctoritas, ad sanguinem vsque persequuntur eos, qui cum ipsis non faciunt, neque ipsis obediunt, sed contradicunt. cf. Ier. 11, 9. n) quisque eorum est *sicut leo* Num. 23, 24. o) *rugiens.* Am. 3, 4 cf. not. c. 19, 7. p) *rapiens rapinam* v. 27. Ef. 5, 29. q) *animas*, homines innocentes *deuorant*, occidunt v. 27 c. 34, 8. r) *opes.* S. *potentiam* Prou. 15, 6. c. 27, 24. s) & *splendorem* S. & *honorem* Esth. 1, 4. 20. c. 6, 3. 6. t) *capiant, capiunt.* auferunt pro bonis prædictionibus. cf. Præf. §. 5. & Ioh. 5, 44. u) *viduas eius*, vrbis, & regionis, *multiplicarunt.* Fuerunt caussa necis meliorum virorum. cf. c. 19, 7. ℣. 26. x) c. 7, 26 Mich. 3, 11. Mal. 2, 7. 8. y) *vim faciunt.* S. *violenter tractant* (8) Prou. 8, 36. ἠθέτησαν. Marc. 7, 9. z) vid. Zeph. 3, 4. dum eam l. surripiunt populo, l. torquent suo arbitrio, suaque vita impia contra illam agunt. cf. Hos. 8, 1. a) v. 8. Zeph. 3, 4. b) c. 44, 23. Leu. 10, 10. *Sanctum*, quod Deo dicatum est; *profanum*, quod in vsu communi; *pollutum*, quo vesci vetitum; *mundum*, quo vesci licet. Grot. c) *non distinguunt* c. 42, 20 d) *ac discrimen immundi & mundi* Leu. 10, 10. c. 11, 47 e) *non indicant.* v. 1. f) v. 8. &c. g) *occultant oculos suos* Leu. 20, 4 Prou. 28, 27. sabbatha non curant, sed ipsi violant, & alios ea violantes non arguunt. h) S. *ita profanor.* v. 16. Leu. 21, 4. ℣. 27. i) cf. v. 6. Zeph. 3, 3. 4. Mich. 3, 10. 11. k) *sunt sicut lupi*, sanguinarii & rapaces. l) v. 25. c. 19, 3. 6. m) v. 6. 9. 12. vid. Ier. 22, 17.

℣. 18. סִגִים *Gimel* gemin. per *Dag.* 7. 8. 10. 17. 18. 20. 24. & *Ber.* Contra סִי plene 12--16. 19. 21. 23. & in marg. 6 9. sic fu. 1. 2. sec. *Mas. impr.* ad Prou. 25, 4. sed contra *Erff.* ac I. quæ *defect.* poscit.
℣. 19. לְסִיגִים plene 1. 2. 13. 19. At *Gimel* cum *Dag.* 7. 8. 10. 17. 18. 20. 21. 24. & *Ber.* ℣. 25. טָרֶף per solum *Mun milra* 1. 3. ℣. 26. הַטָּמֵא per *Tebhir* 3. 14. 16. 18. & *Ber.* הֶעְלִימוּ per *Schua* simplex 1. 2. 5. Pro בְּתוֹכָם hab. 28 in margine בְּתוֹכָהּ.

דם לאבד נפשות למען בצע בצע : ונביאיה טחו להם 28
תפל חזים שוא וקסמים להם כזב אמרים כה אמר
אדני יהוה ויהוה לא דבר : עם הארץ עשקו עשק וגזלו 29
גזל ועני ואביון הונו ואת־הגר עשקו בלא משפט :
ואבקש מהם איש גדר־גדר ועמד בפרץ לפני בעד ל
הארץ לבלתי שחתה ולא מצאתי : ואשפך עליהם 31
זעמי באש עברתי כליתים דרכם בראשם נתתי נאם
אדני יהוה : ויהי דבר־יהוה אלי לאמר : כג

CAP. XXIII.

בן־אדם שתים נשים בנות אם־אחת היו : ותזנינה 2
במצרים בנעוריהן זנו שמה מעכו שדיהן ושם עשו דדי 3
בתוליהן : ושמותן אהלה הגדולה ואהליבה אחותה 4
ותהיינה לי ותלדנה בנים ובנות ושמותן שמרון אהלה
וירושלם

omnes ſtatus reipublicæ Iudaicæ ſummæ corruptionis arguantur. cf. not. ad v 1. z) v. 12. c. 18, 18. cf. Eſ. 3, 5. Ier. 9, 3. Hab. 1, 3. a) & rapiunt rapinam. c. 18, 18. Pſ. 61, 8. Pſ. 62, 11. b) miſerum etiam & pauperem c. 16, 49. c) S. defraudant, opprimunt v. 7. c. 18, 12. d) ſine iure. Ier. 22, 13. Prou. 13, 23. c. 16, 8. cf. Deut. 24, 17. Ex. 22, 20. 21. Ier. 22, 3. Hab. 1, 4. ✠. 30. e) Quæſiui quidem. cf. Ier. 5, 1. Pſ. 14, 2. f) vid. c. 13, 5. g) ibid. c. 13, 5. Pſ. 106, 23. cf. Eſ. 58, 12. c. 59, 16 Cant. 8, 9. h) coram me, obuiam mihi, venienti ad deſtructionem terræ. i) vt non perderem eam. c. 5, 16. c. 20, 17. k) ſed non inueni. omnes fuerunt ſecuri, & nec de emendatione ſui, nec proximi cogitarunt. cf. Gen. 18, 16..32. Fuerunt ſane inter eos prophetæ, vt Ieremias. Sed & illum, volentem facere ſepem, & obuiam ire Domino, repulerunt, vt nolentes vlla re impediri iudicia Dei & ſufflaminari. Cocc. ✠. 31. l) Quare effudi & porro effundam ſuper eos iram meam. c. 7, 8. c. 36, 18. Zeph. 3, 8. m) v. 21. n) conſumſi & conſumam eos. Ier 5, 3. o) c. 9, 10. c. 11, 21. c. 16, 43. p) c. 21, 8. q) c. 16, 14. CAP. XXIII, 1. r) S. Amplius factum eſt. Noua allegoria ſub imagine duarum ſororum v. 2. Deus explicare exprobrareque iubet Prophetam Eccleſiæ Iſraeliticæ & Iudaicæ v. 4. impietatem, quod cum ipſe ſibi eas deſponſaſſet, turpiſſime a ſe defecerint v 3. Atque ita I. diſtincte agit contra Oholam, quæ Aegyptiorum & Aſſyriorum ſuperſtitiones idololatricas recepit, & ab illis punita fuit v. 5--10. II. contra Oholibam, quæ ſororis exemplo non emendata cum Chaldæis multiplicauerat adulteria v. 11--35. III. Dicta contra vtramque repetit, & pœnarum imminentium iuſtitiam, certitudinem & grauitatem Iudæis confirmat v. 36--49 ✠. 2 s) i e. duæ gentes l. regna, Iudæ & Iſrael. v. 4. cf. Eſ. 32, 9. t) vnam habentes matrem: ſcilicet, aut veterem illam Iſraeliticam Eccleſiam, ſec. Raſchi & Kimchi: vel ſi ad mores reſpicias, impiam Chittæam feminam. c. 16, 3. 44. 45. ✠. 3. u) Quæ ſcortatæ ſunt. Iun in Comment. Vt communio noſtra cum Deo coniugii ſpecie, ſic abalienatio a Deo ſcortationis ſimilitudine in ſcriptura S. figuratur. Cf. Ier. 3, 6. Hoſ. 1, 2. Nah. 3, 4. Pſ 73, 27. Iac. 4, 4. x) vbi iam tum hauſerunt ſemina idololatriæ, (a qua Abrahamus, Iſaacus, Iacobus fuerant alieniſſimi. Grot.) habentes beneplacitum in Aegyptiis eorumque moribus. v. 8. c. 20, 7. 8. Ioſ. 24, 14. y) in ipſa adoleſcentia ſua, i. e. in ipſis gentis primordiis. v. 8. 19 c. 16, 22. 43. Ier. 32. 30. z) S. ibi compreſſa ſunt (z) Leu. 22, 24. 1 Sam. 26, 7. Ratione formæ grammaticæ cf. Pſ. 118, 12. a) vbera earum. v. 21. cf. Hoſ. 2, 4. b) S & Cocc. & ibidem contrectarunt; nempe amaſii Aegyptii v. 8. At Gusſet. p. 632. fecerunt, vt agerent mammæ earum; ſaſe ſcil. commouentes ac æſtuantes in contentione libidinis, & pectoris anheli reciprocationem ſequentes. Piel (z) v. 8. c) mammas (4) v. 8. 21. Prou. 5, 19. d) virginitatis earum v. 8. i. e. ſec. LXX. & Syr. virginitatem amiſerunt. cf. Deut. 22, 20. h. e. vt Ionathan allegoriam euoluit: Et aberrarunt in Aegypto; poſt cultum idolorum ſuorum aberrarunt: ibi ſeruierunt idolis, & ibi corruperunt opera ſua. v. 4 e S. Nomina autem earum ſunt Oholah, q. d. Tentorium vel tentorium ſuum, non meum, (vt tentorium a Moſe, & templum a Salomone mihi paratum) quippe Deus ibi non habitabat. Glasſius: Hoc nomine oſtendit, Iſraelitas inde a tempore diſceſſionis non amplius adhæſiſſe templo Dei & domui Dauidis; ſed tentorium ſuum fixum ſibi ſeorſim habuiſſe. 1 Reg. 12, 16. Grammat. S. p. 1335. ex Tremell. f) S. maioris natu; quia maximi natu filii Iacobi ſeu illorum poſteri, ſunt inter decem tribus, (Iuda enim eſt quartus.) vel quia Ieroboam primo creatus eſt Rex, & deinde Rehabeam a Iuda receptus fuit; vel potius quia plures numero tribus, quæ in illo regno X. fuerunt, & maior potentia regni. vid. c. 16, 46. g) & Oholibah. v. 36. 44. q. d. tabernaculum meum in ea; vt oſtendat, Iudæos apud ſe templum Dei, ſacerdotium, regnum, atque adeo ipſam maieſtatem Dei apud ſe præſentem habuiſſe. vid. 2 Par. 12, 5. ſeqq. Glaſſ. ibid. Cf Eſ. 62, 4. h) & factæ olim ſunt meæ vxores, i. e. initio coluerunt me, & Ego eas mihi coniugio ſpirituali copulaui c. 16, 8 i) i e. auctæ ſunt numeroſa prole, mihi ex fœdere conſecrata. c. 16, 20. k) S. ſed quod ad nominum illorum expoſitionem (ſ. applicationem) attinet. l) Samaria c. 16, 46. & ſynecdochice regnum Iſrael, eſt Oholah.

n) ad perdendum l. perdendo Ier. 22, 1. Cocceius: Diſtinguere licet fundere ſanguinem, & perdere animas. Non omnis, qui alicuius fundit ſanguinem, illius etiam perdit animam. Apoſtolos & Prophetas interfecerunt Iudæi, ſed animas eorum non perdiderunt.--Rurſus poteſt anima perdi, licet corpus non occidatur. Quando ſc. terror & vis adhibetur, ne veritas dicatur & audiatur- & lex iniuſtitiæ hominibus præſcribitur, & per illa animæ irretiuntur, vt veritatem non quærant, & Deum non glorificent. o) v. 25. p) vt lucrum auidiſſime lucrentur ex bonis interfectorum l. preſſorum v. 12. Ier. 6. 13. Hab. 2, 9. Ion. vt accipiant Mammonam falſitatis ſ. iniuſtitiæ. cf. Luc. 5, 9. 11.

v. 28. q) Prophetæ tamen falſi eius v. 25. cf. iterum Zeph. 3, 4. & Michæ 3, 11. r) S. incruſtant illis insptum. Ion. ſimiles ſunt ei, qui ædificat parietem, & oblinit illum luto ſimplici absque paleis; quod ſec. Kimchium non poteſt reſiſtere imbribus. vid. c. 13, 10..13. s) illis, principibus v. 27. inter quos & vanos doctores eſt plerumque concordia.--Reges poteſtatem ſuam dant beſtiæ, & meretrici ſedenti in ea. Rarum exemplum eſt Rex & princeps amans veros prophetas, h. e. verbum Dei recte & plene ſine blanditiis renunciantes ex ſacris litteris. Pauci ſunt Dauides, Ioſaphati, Ezechiæ. Cocc. t) vid. c. 13, 6. 7. c. 21, 28. 34 u) c. 13, 9. c. 21, 33. x) c. 13, 6. 7.

✠. 29 y) Plebem; S. Populum terræ. vt etiam Accuſatiuus præcedit Ier. 7, 6. Zach. 7. 10. At Trem. & Coccelo aliisque eſt Nominatiuus. ſicut ſupra c. 18, 18. vt omnes

---

✠ 30. גֹּדֶר־ ſine Meth. B. Naphtali & 15. 22. 23. At cum Meth. milel 7. 8. Sed Kimchi vtrobique requirit Metheg. ſc. l'' milel, propter ſequens Makk. milra vero, in ſuſtentaculum vocalis longæ: vnde 17. 18. & 24. גֹּדֶר־, poſito Merca pro Meth. quod Hebræorum criticis (& h. l. Kimchio) vocatur etiam מַאֲרִיךְ. l'' ' Denique per Mun. milra ſine Makk. 1. 2. 3. CAP. XXIII, ✠. 2. בֶּן־אָדָם Per Sakeph. 6. 9. 30. contra Maſ. 1. 2. impr. & Erff. ✠. 4. לִי ſine Dag. 1. 3. 7. 8. 11--14. 19. 21. 22. & ſu. 5.

ה וירושלם אהליבה׃ ותזן אהלה תחתי ותעגב על־
6 מאהביה אל־אשור קרובים׃ לבשי תכלת פחות
7 וסגנים בחורי חמד כלם פרשים רכבי סוסים׃ ותתן
תזנותיה עליהם מבחר בני־אשור כלם ובכל אשר־
8 עגבה בכל־גלוליהם נטמאה׃ ואת־תזנותיה ממצרים
לא עזבה כי אותה שכבו בנעוריה והמה עשו דדי
9 בתוליה וישפכו תזנותם עליה׃ לכן נתתיה ביד־
י מאהביה ביד בני אשור אשר עגבה עליהם׃ המה גלו
ערותה בניה ובנותיה לקחו ואתה בחרב הרגו ותהי־
11 שם לנשים ושפוטים עשו בה׃ ותרא אחותה אהליבה
ותשחת עגבתה ממנה ואת־תזנותיה מזנוני אחותה׃
12 אל־בני אשור עגבה פחות וסגנים קרבים לבשי מכלול
13 פרשים רכבי סוסים בחורי חמד כלם׃ וארא כי נטמאה
14 דרך אחד לשתיהן׃ ותוסף אל־תזנותיה ותרא אנשי

m) Hierosolyma autem & synecdochice regnum Iudæ, est *Oholibah*. Ita ipsemet explicat, quod obscurius dixerat.

℣. 5. *n) Scortata itaque est*, tum per fœdera cum gentibus contracta, fiduciamque in hominibus; tum per idololatriam. vid. v. 3. Hos. 1,2. Ion. *deerrauit a cultu meo*. sic in seqq. *o)* distincte nunc agit propheta contra *Oholam* s. Samariam, vsq; ad v. 10. contra *Oholibam* s. Ierusalem v. 11-35. iterum contra *vtramque* simul v. 36. seqq. *p)* S. *sub me*. al. *præter me*; amorem, qui purus mihi debebatur, in alios *loco mei* transferens, cum *sub mea* esset manu ac *potestate*. vid. not. c. 16, 32. Num. 5, 19. Hos. 4, 12. *Grotius*: Salomon quidem priuatim cœperat permittere, quæ non debebat; at decem tribus publice contra legem cultum instituere, vitulis excitatis. *q) & dilexit*, libidinoso *amore exarsit*. (7) v. 7. 9. 12. Ier. 4, 30. *erga amasios suos* v. 9. 22. Hos. 2, 7. *Grot.* dicitur mœchata cum illis, quorum ritus imitata est. Tangitur hic historia, quæ incipit 1 Reg. 16, 31. continuatur 2 Reg. 15, 19. *r)* S. in primis *Assyrios*. vid. 1. c. 2 Reg. 15, 19. quod huc aptissime quadrat; & cf. ibid. c. 17, 3. Hos. 8, 9 *s)* per Asyndeton: *& propinquos*, s. quoscunque *vicinos* sibi, Tyrios, Syros &c. Al. Assyrios *vicinos sibi factos* per Syriam, cuius bonam partem occupauerant. vid. 2 Reg. 16, 9. ita *Grot.* al. melius: *accedentes* ad eam tq. scortum suum v. 44. cf. verbum Gen. 20, 4.

℣. 6. *t) Vestitos, Indutos* v. 12. *hyacinthino*. c. 27, 7. 24. Ier, 10, 9. *u) duces, præfectos* 2 Reg. 18, 24. *x) & satrapas*, antistites S. *duces*. v. 12. 23. Ier. 51, 23. 28. 57. *y) iuuenes*. v. 12. *z) desiderii* i. e. amabiles, desideratissimos & selectissimos v. 12. 23. Es. 32, 12. Am. 5, 11. *Grot.* sicut feminæ incedi solent luxu vestium, honorum nominibus, iuuenili ætate, corpore vegeto; sic Israelitas pellexerat Assyriorum potentia. vid. Es. 10, 8. *a) equites* Es. 31, 1. *b)* v. 12. 23. c. 38, 15.

℣. 7. *c)* S. *Dedit vero scortationes suas* v. 11. *super illos*; i. e. exposuit, prostituit se illis c. 16, 15. Nihil vnquam amatoribus negauit. *Grot.* *d) quia omnes delectus* s. lectissimi *filiorum Assur* erant. cf. c. 24, 4 5. Ex. 15, 4. Dan. 11, 15. *e) ita vt per omnes – polluta sit.* *f) quos* perdite *dilexit* v. 5. 9. 12. *g) per omnia* np. *idola & sordes ipsorum* c. 6, 4. c. 8, 10. c. 14, 3. Schm. *ita vt per omnium, quos dilexit, per* (omnium, inquam) *omnia idola polluta sit.* *h)* v 13. c. 20, 30.

℣. 8. *i)* S. *Attamen scortationes suas* cf. c. 16, 26. Leu. 17, 7. *k) ab Aegypto acceptas*, vt supra v. 3. mammis virginalibus figurauit. Ion. *cultum idolorum, qui fuit apud eam ex Aegypto.* *l) non deseruit. non omisit.* vid. c. 20, 8. *Grotius*: Ad eos ritus rediit, vt Aegyptios incitaret contra duas tribus 2 Par. 12, 2. 3. 4. Nam vituli cultum, quem inde acceperant, instaurauit Ieroboam, & sic perdurauit ad excidium regni vsque. Affectum etiam retinuit erga Aegyptios, & aliquando magis cum Aegyptiis, quam cum Assyriis fecit. vid. 2 Reg. 17, 4. *m) nam cum illa concubuerant.* Num. 5, 13. Ion. *nam eam seruire fecerant idolis.* *n)* v. 3. *o) contrectauerant mammas* v. 3. Ion. *docuerunt eam opera mala.* Syr. *stuprarunt eam.* *p)* S. *& effuderant.* al. *& sic iterum effuderunt scortationem* s. virus suum *super eam* c. 16, 15.

℣. 9. *q)* c. 16, 27 *r)* v. 5. 22. *s)* Phulis, Tiglatpbilassaris, Salmanassaris. *t) erga quos amasiam egit.* v. 5.

℣. 10. *u) Illi reuelarunt nuditatem eius*, & nudam destituerunt. cf. v. 26. & not. c. 16, 37. *x)* v. 4. 25. 47. *y) gladio* v. 25. tandem *occiderunt*; i. e. regnum & politiam per magnas strages sustulerunt. *z)* S. *Ita facta est.* *a)* infame *nomen*. S. *fabula*. cf. c. 22, 5. *b) mulieribus*, i. e. inter vicinos & alios populos. cf. v. 48. c. 16, 41. *c) & iudicia* (1) nom. formæ זִבּוּל. *d)* Grot. *postquam Assyrii iudicia* Dei *exercuerunt* aduersus eam. vel sec. Cocc. *quod de illa iudicium fecerint*, & quod iuste occisa esset. At Schm. *mulieribus, qua iudicia fecerunt in illa.* cf. v. 24. c. 16, 38.

℣. 11. *e)* Quod *quidem* omne *vidit*; Sororis nempe tum malefacta, tum diuinam vindictam. cf. Ier. 37, 10. *f)* v. 4. *g) & tamen corrupit.* cf. c. 28, 17. *h) adamationem, amorem suum.* (1) *i) plus quam illa.* vid. c. 16, 47. Ier. 3, 8. & Præf. in Ierem. §. 6. *k)* v. 7. 14 19. *l)* c. 16, 47. Venerat *Phul*; Menahemo placuit illa amicitia: ad Deum patrum suorum non est reuersus 2 Reg. 15, 19. Venit *Pekah* & *Rezin* aduersus Iudam; Achaz non voluit experiri potentiam Dei, aut gratiam ipsius, vel signum petendo; *quod* & offerebatur. - Aliud consilium iniit. Misit legatos ad *Tiglath Pilesirem*, regem Assyriæ, dicendo: *Seruus tuus* & filius tuus sum &c. 2 Reg. 16, 7. 2 Par. 28, 21. Turpior ergo est scortatio Hierosolymæ & obscœnior scortatione Samariæ. Nam Deus neminem misit ad Menahemum, qui ipsi firmitatem regni & salutem promitteret; quemadmodum Esaias ad Achazum missus est, & verbis Dei ipsi optionem dedit, etiam signum petendi. *Cocc.* ad v 13.

℣. 12. *m)* Nam Assyrios & ipsa *adamauit.* v. 5. 7. 16. *n)* v. 6. *o) propinquos* s. *accedentes*, vid. v. 5. *p) indutos* v. 6. c. 9, 12. c. 10, 2. *q) perfectione*, S. *perfectissimo ornatu.* (2) c. 38, 4. *r)* v. 6. 23. *s)* v. 6.

℣. 13. *t) Vidi ergo* cum dolore & indignatione. cf. not. Ier. 3, 8. *u) quod & hæc polluta esset*; experimento cognoui, etiam hanc esse meretricem & adulteram v. 7. 30. Hos. 6, 10. *x)* & quod vtrique *idem esset institutum.* v. 31. c. 16, 47.

℣. 14. *y) Addidit tamen* *z)* v. 7. 11. 18. 19 *a) cum enim vidisset.* Gen. 3, 6. c. 6, 2. Apodosis est v. 16. *Tum statim adamauit eos.* Taxat pronitatem Hierosolymæ ad idololatriam, & confidentiam in hominibus. *Vat.*

℣. 5. וַתַּעְגַּב *Tau* per *Segol* 1. 2. 5. 10. 20. item 6. 9. in textu, & 7. 8. in marg. ℣. 9. בְּיַד־ per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 10. וְאֹתָהּ sic *defect.* 1. 3. & in marg. 6. 9. sec. *Mas. impr.* h. l. & Leu. 10, 17. Alii *plene.*

כשדים קרי

Chaldæos, quorum imagines viderat. Sic Paris Helenam concu-

ותעגבה קרי

piuit: *Et nunquam visæ flagrauit amore puellæ.* Ovid. r) *ideoque misit nuntios* vel *legatos* v. 40. Vltro eos ambiuit, & palam desciuit a Deo. s) *in Chaldæam.* vid. c. 16, 29. ✠. 17. t) *ad concubitum* (al. *in cubile* Ef. 57, 8.) *amorum*, ad amatorium concubitum. c. 16, 8. i. e. inierunt societatem cum ea, eam idololatriam docuerunt, &

מְחֻקֶּה עַל־הַקִּיר צַלְמֵי כַשְׂדִּיים חֲקֻקִים בַּשָּׁשַׁר׃ חֲגוֹרֵי טו
אֵזוֹר בְּמָתְנֵיהֶם סְרוּחֵי טְבוּלִים בְּרָאשֵׁיהֶם מַרְאֵה
שָׁלִשִׁים כֻּלָּם דְּמוּת בְּנֵי־בָבֶל כַּשְׂדִּים אֶרֶץ מוֹלַדְתָּם׃
16 וַתַּעְגֹּב עֲלֵיהֶם לְמַרְאֵה עֵינֶיהָ וַתִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֲלֵיהֶם
17 כַּשְׂדִּימָה׃ וַיָּבֹאוּ אֵלֶיהָ בְנֵי־בָבֶל לְמִשְׁכַּב דֹּדִים וַיְטַמְּאוּ
18 אוֹתָהּ בְּתַזְנוּתָם וַתִּטְמָא־בָם וַתֵּקַע נַפְשָׁהּ מֵהֶם׃ וַתְּגַל
תַּזְנוּתֶיהָ וַתְּגַל אֶת־עֶרְוָתָהּ וַתֵּקַע נַפְשִׁי מֵעָלֶיהָ כַּאֲשֶׁר
19 נָקְעָה נַפְשִׁי מֵעַל אֲחוֹתָהּ׃ וַתַּרְבֶּה אֶת־תַּזְנוּתֶיהָ לִזְכֹּר
אֶת־יְמֵי נְעוּרֶיהָ אֲשֶׁר זָנְתָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַתַּעְגְּבָה עַל כ
פִּלַגְשֵׁיהֶם אֲשֶׁר בְּשַׂר־חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם וְזִרְמַת סוּסִים
21 זִרְמָתָם׃ וַתִּפְקְדִי אֵת זִמַּת נְעוּרָיִךְ בַּעְשׂוֹת מִמִּצְרַיִם
22 דַּדַּיִךְ לְמַעַן שְׁדֵי נְעוּרָיִךְ׃ לָכֵן אָהֳלִיבָה כֹּה־
אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי מֵעִיר אֶת־מְאַהֲבַיִךְ עָלַיִךְ אֵת
23 אֲשֶׁר־נָקְעָה נַפְשֵׁךְ מֵהֶם וַהֲבֵאתִים עָלַיִךְ מִסָּבִיב׃ בְּנֵי
בָבֶל

b) *pictura*, pictos. (4) c. 8, 10 Iob. 13, 27. c) nimirum *imagines Chaldaeorum* Cocc. h. e. *Deos Chaldaeorum*, qui ficti & picti erant instar virorum Chaldæorum. Simplicior tamen, & textui magis conueniens videtur *Osiandri* explicatio de Principibus Babylonicis, patrio habitu & augustissima forma depictis; vnde ad fœdera & communionem, ac porro ad idololatriam eorum pellecti fuerunt Iudæi. *Calov.* Cf. infra v. 31. d) *expressus*, *depictus*. c. 4, 1. e) *minio*. al. *cinnabari*. (2) Ier. 22, 14. ✠. 15 f) *Cinctos* (1) Adiect. formæ *Gedole* &c. cf Iud. 18, 16. g) *cingulo* militari. Iob. 12, 18. h) militari habitu. cf Ef. 5, 27. i) *luxuriantes* (6) c. 17, 6. Am. 6, 4. k) *tinctis* sc. *mitris*, l. *tiaris versicoloribus* in capitibus suis *pictæ*, vt Ouidius loquitur, *redimitos tempora mitra*. At Gusset. *luxuria superfluorum* in capitibus eorum. p. 364. l) S. *quibus omnibus species* c. 1, 5. 13.16. *ducum*, *magnatum* v. 23 Ex. 14, 7. c. 15, 4. 2 Reg. 7, 2. m) iuxta *similitudinem* c. 1, 5. n) *Chaldæorum* nempe. o) vt *in terra natiuitatis eorum* I solo suo natali sunt. at. Cocc. *in terra natiuitatis ipsorum* Iudæorum, vnde Iudæi nati erant vid. Gen. 11, 28 Nam Abraham ex Vr Chaldæorum eductus est, vbi patres eius coluerunt deos alienos Ios 24, 2. Subintelligitur, Abrahamum ex ea terra euocatum esse, vt ipse cum filiis suis non coleret deos alios; & introductos ipsos in terram, in qua Deus in medio ipsorum habitabat, & familiariter cum ipsis loquebatur. Ipsos vero contemnere hoc beneficium, & cupere similes esse Chaldæis. ✠. 16. p) v. 5. 23. cf. not. v. 14. q) *ad aspectum oculorum suorum*; statim atque has imagines vidisset, exarsit in ipsos Chal-

quasi in vnum cum ea corpus coaluerunt 1 Cor. 6, 16. Cum Iosiæ, in prælio interfecti, filius *Iehoachaz* Rex vnctus esset, eum remouit Pharao, & vinxit, & mulctam terræ imposuit, Regem autem constituit Eliakimum, quem nominauit *Ioiakimum* 2 Reg. 23, 29. seqq. Tum vero Nebucadnezar, Rex Babel, ascendit, & eius fidei se commisit Ioiakim, eique seruiuit per tres annos 2 Reg 24, 1. Cocc. u) c. 18, 6 11. c. 22, 11. x) *per scortationem suam*. v. 8. Ion. *per idola sua*. y) *cumque polluta esset per eos*. v. 7. 13. c. 22, 4. z) *recessit*, abalienata, vel sec. S. *luxata est & dimota est anima eius ab illis*. v. 18. 22. 28. Ier. 6, 8. Rad. יקע vel נקע Ion. *polluta est per eos. donec anima eius fastidiuit eos*. Illorum concubitu satiata ad Aegyptios iterum se vertit; *adeo vt qs. luxati* & disrupti inter se fuerint, qui prius communi fœdere in vnum corpus & vnam animam coaluisse videbantur. *Kimchi* & *Raschi*: rebellarunt in eos Ioiakim & Sedekias. vid. 2 Reg. 24, 1. 7. 20. ✠. 18. a) S. *Cum vero adeo reuelasset*. cf. Ef. 57, 8. c. 47, 3. b) libidinem & *scortationes suas*. v. 7. 19 c) vt vltro adspectui ingereret, quæ tegi debent. c. 16, 8. At *Cocceius*: Non destitit tamen propterea (cum recessisset amor ipsius a Chaldæis) scortari, quasi scortationis pœnitentia duceretur; *sed etiam tum publice libidinem suam & nuditatem prostituit*, inuitans omnes ad concubitum. d) S. *dimota est anima mea ab iis* v. 17. & ferre vltra non potui mœcham & impudentem. Ion. *Verbum meum abominatum est eam, quemadmodum abominatum est Verbum meum sororem eius*. e) sicut *dimota fuit*, v. 22. 28 Lud. de *Dieu*: res ipsa docet, idem esse, quod יקע *luxatus, loco suo auulsus est*. Aethiopice נקע significat *rumpi*, *findi*. vid. *Ludolfi* Lex. Aeth. p. 298. Hinc optime vertas: *& abrupta est*. f) *Glassius*; phrasi hac metaphorica optime *communio Dei cum fidelibus* exprimitur. Ab his, ἐκουσίως & contumaciter peccantibus, si gratia sua recedat Dominus, luxatum quasi & auulsum caput a putridis membris est. Rhet. S. p. 1585. ✠. 19 g) S. *Multiplicauit tamen*. al *multiplicauit enim*. c. 16, 51. h) v. 11. c. 16, 25 26 29. i) S. *dum recordata est* pristinæ libidinis in Aegypto v. 3. Glassius: *recordando* & simul ipso actu *reuocando & exercendo* priorem suam scortationem spiritualem *Reminisci* consequentem l. sermonem l. realem effectum externum connotat. Rhet. S. p. 1441. Cf. infra v. 27. Al. cum Kimchio: *ad recordandum*, ita vt in memoriam reduxerit Deus; non bene k) v. 8. 21 Hos. 2, 17. ✠. 20. l) *Deperiit itaque*. S. *Adamauit ergo* v. 5. *illos*, nempe Aegyptios v. 19. m) S. *supra*, *magis quam*. Deut. 28, 1. Iob. 23, 2. Coh 1, 16. al. *vna cum*. vt supra c. 16, 37. n) *Concubinas*, *pellices eorum*; i. e. plus quam alii populi vicini, Aegyptiis adhærentes & idololatriam eorum imitantes. *Piscat*. o) S. *eo quod* esset Deut. 3. 24. Ioel 4, 5. 19. Al. *quorum* caro. p) cf. c. 16, 26. Verendum asini vastum est & enorme. ita explicante *Grot*. Aegyptios dicit *bene vasatos*, i. e. in idolorum cultu eximios. *Cocc*. quia Aegyptii erant paratissimi ad obsequendum illis, qui societatem illorum adpeterent, ad fundendum sanguinem, ad communicandum sua scelera & flagitia - Ioiakim rebellauit Nebucadnezari 2 Reg. 24, 1. Educia Aegyptiorum. q) i e. *membrum virile*. honesta dictio, castum requirens lectorem. cf. supra c. 16, 26. & Leu. 15, 2. r) *& fluxus*. S. *effluuium*. (2) h. l. s) *equorum*, libidinosissimorum. Ier. 5, 8. t) *fluxus* seminalis s. virus *ipsorum* in coitu. ✠. 21. u) *Sic visitasti*, l. e. *reuocasti*, repetiisti Ier. 3, 16 Iob. 5, 24. S. *ita commendasti*. x) v. 19. Ier. 13, 27. y) S. *cum araasti* (2 Sam. 19, 25.) *inde ex Aegypto*. Al. *cum contrectarentur ab Aegyptiis mamma tua*. cf. v 3. z) *propter vbera adolescentiæ tuæ*, quæ habebas, cum adhuc virgo esses. ✠. 22. a) cf. c. 16, 35. b) *excitaturus sum*. Ef. 13. 17. c) v. 5. 9. Ier. 22, 20. Babylonios puta. d) *contra te*. e) S. *eos scilicet a quibus luxata est*, i. e. quos fastidiisti, expleta cum ipsis libidine tua. vid. v. 17. 18. ✠. 23. f) Np. *Babylonios* omnesque Chaldæos.

✠. 14. חקקים posterius ק cum *Dag*. 11. 15. 17. 18. 21. 22. 24. & *Ber*. contra *Mas. Erff*. בשׁשׁר per *Kam*. 2. 5. contra *Mas*. 1. 2. & *Erff*. & contra *Ind. Bas*. f. 60. col. 2. ✠. 15. חגורי per *Schurek* 1. 3. sic se 5. ✠. 19. ותרבה Ita & *Orientales* legunt, qui vero ותרב scribunt. ✠. 20. ותעגבה per *Sakephk* vna cum *Kadma* super ת *Ber* & 14. at cum *Mun*. 3. פלגשיהם *Lam*. cum *Dag*. 7. 8. 11. 12. 14 - 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber*. *Pi plene* 3. sic su. 5. Vtrumque contra *Mas*. 1 2. & *Erff*. itemque *impr*. חם ל, quæ vero ad ותעגבה perperam transposita est. ✠. 21. ותפקדי vna cum *Kadma* super ת 24. & *Ber*. At per *Sakephg*. 1. ✠. 22. והבאתים sic per א mobile 1. se. 3. 5. ✠. 23. בני per *Makk*. 1. 3. se. 5.

g) Ier 50, 21. Has tres voces quidam vt *appellatiua*, alii vt *propria nomina*, idque vel populorum aut personarum, vel regionum Babylonis subiectarū accipiunt. Schm *Pekod & Schoa & Koa* dictos. Vulg. *nobiles, tyrannosque & principes.* Osiander ap. Glass. *Capitaneos, Satrapas; viros strenuos.* Pagnius: *praefectum & principem & ducem.* Sic *Vat.* & fere *Lutherus.* At *Cocc.* in Comment. & Lex. p. 333. infinitiui sunt, ita: *visitando & vociferando & recedendo* (a יקע vel נקע v. 17. 18 22.) siue *auellendo* sc. Quemadmodum solent amasii ad meretrices *venire*, & quemadmodum tu venisti ad illos cum *vociferatione*, & anima tua *recessit* ab eis; ita illi accedent ad te *visitando, iubilando & recedendo.* Videsis etiam *Glass.* Grammat. S. p. 1369. seq. it. *Tremell.* aliosque h) Ef. 12, 5. c. 32, 5. i) *omnes etiam Assyrios*, Nebucadnezari parentes. k) *cum illis* c. 19, 17. l) v. 6. 12. Per Sarcasmum eos eodem modo describit, quemadmodum antea descripserat, vt dilectos ab ea. m) S. *tribunos* v. 15. n) *& famigeratos.* al. *vocatos, inuitatos a vobis*, S. *euocatos.* cf. Num. 1, 16. c. 16, 2. c. 26, 9. Esth. 5, 12. o) v. 6 12.
℣. 24 p) *Venient itaque contra te* v. 22. q) Vox *h. l. tantum* reperta per varias coniecturas ex contextu redditur. Ion. *cum armis.* Syr. *armati.* Schm. *cum robore.* Cocc. *cum tumultu aut strepitu*, Gusset p. 918. *circumpositione* curruum; al. *rhedis* al. *curribus falcatis.* Neumanno in Exodo L. S. p. 377. est *vehiculi genus*, quod auehebatur successiue & cum vehementia aliqua de loco in locum. Forte quales fuerunt *vineae & plutei* veterum. Quia tamen nomen nostrum Talmudicis in Succah fol. 12. b. in plurali significat *fasciculos* v. c. lini viridis, fortassis etiam non inepte h. l. cum reliquo adparatu bellico intelligi poterunt *fasces & corbes*, quos struendis aggeribus vel viis adhibent. Gallice *Fascines*. Vel forte omnium simplicissime, collato Aethiopico חצין (per *Harm.*) *ferrum, ferramenta*, h. e. instrumenta quaeuis ferrea, *gladii, thoraces, vincula* &c. intelligi possunt. Vid. *Ludolfi* Lex. Aeth. p. 289. seq. r) *& rotis* vel *rotarum* c. 26, 10. s) c. 32, 3. t) cum *scuto & clypeo* c. 26, 8. c. 38, 4. u) *& galea.* (2) Sam. 17, 38. x) S. *ponent* sc. ad

בבל וכל־כשדים פקוד ושוע וקוע כל־בני אשור אותם
בחורי חמד פחות וסגנים כלם שלשים וקרואים רכבי
24 סוסים כלם: ובאו עליך הצן רכב וגלגל ובקהל עמים
צנה ומגן וקובע ישימו עליך סביב ונתתי לפניהם
כה משפט ושפטוך במשפטיהם: ונתתי קנאתי בך ועשו
אותך בחמה אפך ואזניך יסירו ואחריתך בחרב תפול
המה בניך ובנותיך יקחו ואחריתך תאכל באש:
26 והפשיטוך את־בגדיך ולקחו כלי תפארתך: והשבתי
27 זמתך ממך ואת־זנותך מארץ מצרים ולא־תשאי עיניך
28 אליהם ומצרים לא תזכרי־עוד: כי כה אמר
אדני יהוה הנני נתנך ביד אשר שנאת ביד אשר־נקעה
29 נפשך מהם: ועשו אותך בשנאה ולקחו כל־יגיעך
ועזבוך עירם ועריה ונגלה ערות זנוניך וזמתך ותזנותיך:
ל עשה אלה לך בזנותך אחרי גוים על אשר־נטמאת
31 בגלוליהם: בדרך אחותך הלכת ונתתי כוסה בידך:
32 כה אמר אדני יהוה כוס אחותך תשתי
העמקה

scutum & clypeum & galeam *ponent*, vt c. 26, 8. cf. not. 1 Reg. 20, 12, Ef. 22, 7. y) *& dabo, proponam iis.* Deut. 4, 8. c. 11, 26. z) *ius, iudicium*; i. e. dabo eis de te decernendi facultatem, & potestatem puniendi te a) *vt te iudicent*, puniant *iudiciis suis*, iuxta leges suas. cf. v. 10. 45. ℣. 25. b) *Dabo enim* l. emittam, *conuertam* c. 14, 8. c. 25, 14. c) *zelum meum.* c. 5, 13. c. 8, 3. d) *contra te*, vt maritus contra adulteram. Num. 5, 14. e) *vt agant tecum*, tractent te. v. 29. c. 8, 18. f) *nasum tuum & aures tuas remouebunt*, praecident. 2 Sam. 16, 9. vt mariti zelotypi (e. g. apud Aegyptios) vxoribus impudicis, aut earum moechis, facere suenerunt. *Martialis: Quis tibi persuasit nares abscindere moecho?* Vt ita, quae forma placere voluerunt, iam praecisis naso & auribus, quae partes venustatem dignitatemque vultui afferunt, turpissimae adpareant, nec ab aliis amatoribus facile appetantur. Ita vero significat, Chaldaeos omnis generis dehonestamentis Hierosolymam affecturos, omneque decus ipsius ablaturos, regnum, regem, templum, sacerdotes & cetera, quae ea vrbs habebat eximia. g) S. *& posterioritas tua.* Am. 9, 1 i. e. sec. *Grot. & Vat* partes tuae inferiores, vltimus ordo in populo, plebs. h) v. 10. c. 5, 12. c. 11, 10. c. 17, 21. c. 24, 21 Ef. 5, 25. i) *illi* etiam k) v. 10 47. l) S. *at reliqua posterioritas tua.* quicquid hostes vel captiui, cum auehentur, in vrbe relinquent *Grot.* m) v. 47 cf. c. 5, 4. c. 16, 41. ℣. 26. n) *Exuent etiam tibi vestes.* c. 16, 39. vt captis fieri solet. o) & *auferent* tibi v. 25. 29. p) *ornamenta tua.* c. 16, 17. 39. ℣. 27. q) S. *Ita cessare faciam scelus tuum*, ne tibi vnquam libeat Chaldaeos imitari. v. 48. c 7, 24. cf. c. 22, 15. *Kimchi*: Nam ex quo migrarunt in captiuitatem, idololatriae se non dederunt amplius. r) *ex Aegypto* deriuatam. v. 3. s) *vt non tollas oculos tuos.* vid. c. 18, 6. t) vt nec fiduciam in iis ponas amplius, nec, quam inter eos didicisti, ames idololatriam. Respicit ad v 19. ℣. 28. u) *daturus* sum *te* x) *in manus eorum, quos* &c. y) *quos fastidisti.* vt supra v. 18. 22. ℣. 29. z) S. *Vt agant tecum.* v. 25. a) *ex odio* i q. tibi infensi. Num. 35, 20 b) v. 26. c. 30, 4 c) *laborem tuum*, opes labore partas. Ps. 109, 11. d) *te a. relinquant* 2 Par. 24, 25. e) *nudam & denudatam* (6) c. 16, 7. f) c. 16, 36. vt solet fieri feminis captiuis. cf. Ef. 47, 3. Ier. 13, 22. g) *nuditas*, obscoenitas turpissima *scortationum tuarum*, h) v. 11. 27 *Grot.* Sensus allegoricus; omnes foeditates tuae adparebunt. *Vat.* Manifestum erit omnibus, te per idololatriam defecisse a Deo (eoque sponso) tuo. ℣ 30 i) *Faciendo* sc. *faciam.* cf. c. 21, 31. S. *faciendo facient*, i. e. *Ego permittam vt faciant*, ob tua crimina. *Grot.* k) *pro eo quod scortata es.* v. 3 5. c. 16, 15. 16. l) vid. v. 12. 15 16. c. 16, 26. 28 m) & *pro eo quod* c. 35, 15. n) v. 7. 13. Ier 2, 23. o) vid. v. 7. ℣. 31. p) v. 11. 13. q) *ideo dabo* r) Ion. *calicem vltionis ipsius* s) i. e eodem te supplicio, quo illam, afficiam. v. 32. 33. cf. Ef. 51, 17. Ier. 25, 15. Ps. 60, 5. Ps. 75, 9. Iob. 21, 20. Thren. 4, 21. Apoc. 16, 19.

℣. 24. הצן per ח 1. & in marg. 21. וקובע *mikel* 15. contra *M. I.* ad 1 Sam. 17, 38. ℣. 28. כי per *Makk.* 1. 2. 3. sic su. 5, הנני per *Mun.* 2. 3. 5. ℣. 30. עשה cum *Kri* עשו 1. & *Mas. Erff.* Ceterum per ו scribi postulant quidam libri *masorethici*, de quibus vide sis disputationem *R. Chaiim* ad Ier. 22, 4.

העמקה והרחבה תהיה לצחק וללעג מרבה להכיל :
33 שכרון ויגון תמלאי כוס שמה ושממה כוס אחותך
34 שמרון : ושתית אותה ומצית ואת חרשיה תגרמי
ושדיך תנתקי כי אני דברתי נאם אדני יהוה :
לה לכן כה אמר אדני יהוה יען שכחת אותי ותשליכי
אותי אחרי גוך וגם את שאי זמתך ואת תזנותיך :
36 ויאמר יהוה אלי בן אדם התשפוט את
37 אהלה ואת אהליבה והגד להן את תועבותיהן : כי
נאפו ודם בידיהן ואת גלוליהן נאפו וגם את בניהן
38 אשר ילדו לי העבירו להם לאכלה : עוד זאת עשו לי
טמאו את מקדשי ביום ההוא ואת שבתותי חללו :
39 ובשחטם את בניהם לגלוליהם ויבאו אל מקדשי
מ ביום ההוא לחללו והנה כה עשו בתוך ביתי : ואף
כי תשלחנה לאנשים באים ממרחק אשר מלאך
שלוח אליהם והנה באו לאשר רחצת כחלת
41 עיניך ועדית עדי : וישבת על מטה כבודה
ושלחן ערוך לפניה וקטרתי ושמני שמת עליה :
וקול

℣. 32. t) *Calicem profundum* Prov. 22, 14. *& amplum* Iob. 11, 9. Grauitas supplicii indicatur. u) *erit, cedet tibi* illud poculum, a te exhaustum, *in risum*; te inebriatam risui exponet: quod solet accidere iis, qui magnos calices exhausere. Ita secundum seriem verborum intelligendum videtur. Eodem tendit *Kimchi*. At *Schm.* mutato genere, in 2. *pers. masc.* vnde *eris in risum & subsannationem, ampla ad capiendum.* x) *& in subsannationem* c. 36, 4. ob magnitudinem vindictæ, venturam super te. *Kimchi.* cf. Thren. 2, 5. y) *magnum* enim erit admodum poculum, & amplum. (1) z) *vt multum capiat.* c. 21, 33.

℣. 33. a) *Quare ebrietate* c. 39, 19. *& tristitia* Ps. 116, 3 *impleberis.* cf. Es. 51, 21. b) S. *calice deuastationis.* Es. 24, 12. Ier. 19, 8. c) & *desolationis.* cf. c. 35, 7. 2 Reg. 21, 14. d) vid. v. 31. e) vid. v. 9. 10. 2 Reg. 21, 13.

℣. 34. f) S. *Quem bibes.* cf. Ier. 25, 23. 29. g) *& exsuges.* S. *exprimes.* Es. 51, 17. Ps. 75, 9. Nihil pœnarum remanebit, quod non gustes, iudicia iudiciis contra temet ipsam cumulans. h) *testas ipsius*, in quas calicem, ex indignatione proiectum, franges. i) *destringes, comminues, dissipabis* (2) Num. 24, 8. Zeph. 3, 3. Al. cum Vulg. *& fragmenta eius deuorabis*, vt aliquando faciunt ebrii. k) *vbera tua*, in vindictam scortationis per illa admissæ v. 3. præ rabie & dolore euelles, rumpes & lacerabis c. 17, 9. *Cocc.* vt solent, qui nimium biberunt, vomiturire, &, dum vomunt, cuerctari. l) c. 5, 13. c. 17, 21. 24. c. 26, 5. m) c. 16, 14.

℣. 35. n) *Propterea inquam, sic dixit* v. 22. o) c. 15, 8. p) c. 21, 12. Ier. 2, 32. c. 3, 21. Hos. 2, 15. q) *post tergum tuum*; vt solemus ea; quorum obliuisci volumus, post tergum reiicere, ne videamus & recordemur. Locutio eadem 1 Reg 14, 9. Es. 38, 17. Neh. 9, 26. Ion. *& abiecisti timorem meum ab oculis tuis.* r) *ideo etiam tu.* c. 16, 43. s) *porta facinus tuum, & sceleris tui pœnas.* v. 49. c. 16, 52. 58. t) v. 11. 14. 18. 29.

℣. 36. u) *An tu adhuc caussam ageres Oholæ?* vid. c. 20, 4. c. 22, 2. x) vid. v. 4. y) *immo indica*, Es. 58, 1. z) c. 16, 2.

℣. 37. a) *Nam mœchatæ sunt.* Hoc litteraliter su-

דגש אחר שורק

mendum esse, putat *Kimchi*; quod vero sequitur, habens Atnachum, improprie; Aliis tamen cum *Raschio* posterius habet explicationem prioris h. m. *cum idolis nempe suis mœchatæ sunt.* cf. v. 45. Ier. 3, 8. Hos. 2, 4 b) v. 45. Es. 1, 15. *sanguinem innoxium fuderunt*, & quidem in gratiam falsorum deorum; persequendo prophetas, eorumque discipulos, veritatis assertores Sed *Raschio* idem est cum eo, quod sequitur, quod filios suos traduxerint per ignem &c. c) v. 39. Ps. 106, 37. d) qui mei esse debebant. c. 16, 20. e) *traduxerunt idolis* per ignem s. obtulerunt. c. 20, 31. Syr. *igne combusserunt illis.* ℣. 38. f) c. 20, 27. g) c. 5, 11. h) vid. c. 16, 24. c. 22, 8. Es. 56, 2. 6. Ier. 17, 21. seqq.
℣. 39. i) *Nam quando mactarunt.* c. 16, 21. k) vid. v. 37. l) cf. Es. 1, 11. Ier 7, 4. 11. m) *eodem die.* Ab illis sacrilegis sacris venientes Templum meum accedunt. Hunc sensum indicant, quæ sequuntur. *Grot.* n) *& ecce!* c. 15, 4. o) *in ipso Templo*, vbi etiam horrenda idololatria exercita est. vid. 2 Reg. 21, 4 & supra c. 8, 3. notata. ℣. 40 p) *Immo etiam.* Hab. 2, 5. q) *quod misistis.* S. in 3. pers. *Præterea etiam miserunt.* v. 16. r) *ad viros.* s) *e longinquo.* Ier. 5, 15. t) S. *ad quos cum missus est legatus.* cf. Es. 57, 9. u) *tum ecce! venerunt.* v. 17. 44. Per affectum repetit eadem verba, paucis mutatis, quo magis indignationem exprimat ac moueat. x) *quibus etiam*, in quorum gratiam. y) *te lauisti* Ruth. 3, 3. vel balneo vsa es, o *Oholiba.* Transit enim hic a duabus sororibus ad vnam; *Cocceius.* Vel discrepantia numeri innuit distributionem, vt c. 26, 11. z) *fucasti*, (1) *oculos tuos.* cf. not 2 Reg. 9, 30. Ier. 4, 30 a) *& ornasti te ornatu*, c. 16, 11. 13. pro more & habitu scortorum, quæ humanissime & lautissime suos excipiunt amasios. Significat, nihil ab iis omissum, quod conciliandis & continendis amatoribus, i. e. exteris gentibus, commodum arbitrarentur. *Iun.* Conf. Es. 57, 9. ℣. 41. b) *super lecto*, pro more Orientalium, antiquo & hodienum vsitato, cum hospitibus (& amasiis inuitatis) epulans. Vid. Am. 2, 8. c. 6, 4. Esth. 1, 6. c. 7, 8. & Itinerariorum scriptores, atque in his *Maundrellii* descriptionem itineris in Palæstinam. p. 39 40. edit. Germ. Hamb. c) *glorioso*, tapetibus & puluinaribus ornatissimis strato. S. *honorifico.* (3) Ps. 45, 14. Iud. 18, 21. d) S *coram quo mensa disposita*; sumtuose & laute *instructa* fuit. cf. Ps 23, 5. Es. 21, 5. e) *ante illum* lectum. f) *Suffimentum autem meum & oleum meum*, quod tibi dederam vtendum cum gratiarum actione, vel, quod mihi offerre debuisti. c. 16, 18 g) *posuisti super eo*, lecto. *Vat.* q d. perfudisti (s. reddidisti bene olentem) lectum tuum aromatibus. *Kimchi* & *M. I.* docent. hunc morem obtinuisse, vt epulas odoribus & vnguentis suauissimis clauserint. Idem hodienum fieri, testantur itineraria. Videsis *Maundrell.* l. c.

℣. 34. חרשיה per *Schin* 1. 6 9. 10. 12. 13. 14. 19. 20. 23. male. ℣. 41. וישבת sic per geminum Paschta 1. 22. & sic se. 5. sec. analogiam; reliqui per simplex.

42 וְקוֹל הָמוֹן שָׁלֵו בָהּ וְאֶל־אֲנָשִׁים מֵרֹב אָדָם מוּבָאִים הכי רפה
סוֹבָאִים מִמִּדְבָּר וַיִּתְּנוּ צְמִידִים אֶל־יְדֵיהֶן וַעֲטֶרֶת סבאים קרי
43 תִּפְאֶרֶת עַל־רָאשֵׁיהֶן׃ וָאֹמַר לַבָּלָה נִאוּפִים עֵת עתה קרי
44 יִזְנֶה תַזְנוּתֶיהָ וָהִיא׃ וַיָּבוֹא אֵלֶיהָ כְּבוֹא אֶל־ יזנו ק׳
אִשָּׁה זוֹנָה כֵּן בָּאוּ אֶל־אָהֳלָה וְאֶל־אָהֳלִיבָה
מה אִשֹּׁת הַזִּמָּה׃ וַאֲנָשִׁים צַדִּיקִם הֵמָּה יִשְׁפְּטוּ אוֹתְהֶם
מִשְׁפַּט נֹאֲפוֹת וּמִשְׁפַּט שֹׁפְכוֹת דָּם כִּי נֹאֲפֹת הֵנָּה
46 וְדָם בִּידֵיהֶן׃ כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה הַעֲלֵה עֲלֵיהֶם קָהָל וְנָתֹן אֶתְהֶן לְזַעֲוָה וְלָבַז׃
47 וְרָגְמוּ עֲלֵיהֶן אֶבֶן קָהָל וּבָרֵא אוֹתְהֶן בְּחַרְבוֹתָם בְּנֵיהֶם
48 וּבְנוֹתֵיהֶם יַהֲרֹגוּ וּבָתֵּיהֶן בָּאֵשׁ יִשְׂרֹפוּ׃ וְהִשְׁבַּתִּי זִמָּה מִן־
הָאָרֶץ וְנִוַּסְּרוּ כָּל־הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמַּתְכֶנָה׃
49 וְנָתְנוּ זִמַּתְכֶנָה עֲלֵיכֶן וַחֲטָאֵי גִלּוּלֵיכֶן תִּשֶּׂאינָה וִידַעְתֶּם
כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יְהוִה׃

וַיְהִי

℣. 42. h) *Et vox s. plausus multitudinis* 1 Sam. 4, 14. 1 Reg. 18, 41. Es. 13, 4. c. 5, 14. Dan. 10, 6 i) *tranquillus* & lætus fuit; vel sec. Schm. *Vox quoque* (fuit) *multitudinis secura apud eam.* Iob 16, 12. Ier. 49, 31. k) *apud eum*, lectum, Al. *in ea* Oholiba s. Hierosolyma; permutata 2. persona cum tertia, vt per affectum fit sæpissime. *Grot.* omnia hymnis deorum perstrepebant. Cf. Es. 22, 2. 13. Am. 6, 5. 6. l) *atque ad l. præter homines, ex multitudine hominum* reliqua collectos, adductos. m) *adducti, accersiti* etiam sunt. S. *& ad viros præ multitudine hominum adducti sunt Sabai.* n) *Kimchi* aliique: *Sabai*, vt Es. 45, 14. qui & ipsi docerent eos religionem deorum suorum. At *M. I* alliq: *potatores ebriosi*, nam vtrumque significat; vid. Deut. 21, 20 Prou. 23, 20. 21. & affectatam h. l. significationis ambiguitatem esse putat *Cocc.* in Lex. o) *Grot.* Non contentæ fuerunt principibus & speciosis istæ feminæ, etiam de plebe Arabiæ fœdos homines - ad concubitum emercatæ sunt. p) qui Sabæi vel potatores *dederunt armillas super manus earum* c. 16, 11. Gen. 24, 22. &c. q) c. 16, 12. Sensus est, q. d. illexerunt eas ad fornicationes, h. e. docuerunt eas colere deos suos. *Vat.*

℣. 43. r) *Dixi ergo* cum detestatione extremæ istius impietatis. cf. Ps. 95, 10. Es. 24, 16. s) etiam *vetula, detrita & effœta*, Oholæ & Oholibæ, cf. Ios. 9, 4. 5. Gen. 18, 12. *Cocceius*: *Vetula* dicitur *Hierosolyma*, quod tot sæculis iam habuisset notitiam Dei, & templum Dei, & a nomine ipsius vocata esset, & semper a Deo fuisset defensa. Mirum igitur fuit, eam nouas religiones quærere, nouos amicos, noua tutamina. t) adhuc sunt & frequentantur *adulteria.*

ria. (2) Ier. 13, 27. a) *nunc ergo fornicabuntur.* q. d. *exfornicabuntur* amasii *scortationes ipsius* v. 11. 14. 18. 19. x) *& ipsa cum illis amasiis.* S. *quare scortabitur scortationes suas, dum erit.* q. d. nulla spes est, fore, vt dediscat scortationes suas, in quibus consenuit, sed continuabit eas, quoad extincta non fuerit. cf. Ier. 13, 23. Alii interrogatiue: *Volentne ergo adhuc scortari cum illa, & illa cum eis?* annon tandem finis erit? Coceeius: *igiturne scortabuntur scortationibus eius, etiam ipsius?* Indignatur, quum elegisset Hierosolymam, vt esset quasi sal terræ & lux mundi, eam ipsam iam extitisse auctorem & ducem ad scortationem &c. ℣. 44 y) *Veniunt enim ad eam*, iam vetulam, vnus post alium amasius, sine pudore. z) *sec. venire. sicut veniunt*, vel *sicut venitur.* a) Leu. 21, 7. Iud. 16, 1. cf. supra c. 16, 30. Ier. 2, 20. b) *sic*, inquam, *veniunt.* v. 17. 40. c) v. 4. 36. d) *vxores istas scelestissimas.* v. 2. c. 24, 13. *Cocceius*: Quando errantes, & errorem defendentes atque pro fundamento habentes, & aperte peccantes, se obtrudunt ecclesiæ, adeunt eam vt scortum. Si eos admittat, patitur se adiri, vt scortum. ℣. 45. e) *Viri igitur iusti*, & rigidi iustitiæ meæ executores, np. Babylonii, sec. *Grot.* aliosque; quos, licet impios, *iustos* nominat, comparate cum Iudæis, & quod iuste facerent, illos puniendo, rq. ministri diuinæ vltionis iustæque sententiæ. *Cocc.* Ita & *diabolus iustus* dicitur Es. 49, 24. ratione captiuitatis, quam redegerat in potestatem, at *violentus* ratione redemtorum a Christo. Alii intelligunt *Prophetas*, Deo probatos, & vel ipsa Iudæorum confessione *iustos* & inculpatæ vitæ, *iudicaturos*, i. e. Dei verbis sententiam laturos. f) *S. hi* inquam, g) *iudicabunt* v. 24. h) *illas* l. *illos* Iudæos & Israelitas. Enallage suffixi masc. cum femin. Sic v. 47. i) *sec. ius*, i. e. iudicio & pœna *adulterarum*, c. 16, 38. k) c. 7, 23. c. 16, 38. l) cf. Es. 1, 21. m) vid. v. 37. ℣. 46. n) S. *adscendere fac*; o propheta! h. e. sec. Ion. *vaticinare, vt adscendat.* Al. *adscendere faciendo faciam.* cf. c. 26, 3. o) c. 16, 40. *Grotius*: Solet intelligi *consessus* iudicum, qui de reorum capite pronuncient; hic exercitus Chaldæorum. vid. v. 24. p) & quidem *dando*, vel: *& dando* sc. *da*, vel *dabo* eas. cf. Gen. 41, 41 Es. 37, 19. q) *in commotionem* vel *diuexationem* Ier. 15, 4. r) *& in prædam* c. 7, 21. ℣. 47. s) *Vt coniiciant super eas lapides*, h. e. vt *lapident eas*, - *cœtus* vel exercitus ille magnus. Leu. 24, 16. 1 Reg. 12, 18. vid not. supra c. 16, 40. t) & *exscindendo*; Gusset. *expurgent.* S. *& discindant eas gladiis suis.* c. 21, 24. Ios. 17, 15. *Cocc.* in Lex. p. 114. *& exornabunt eas* gladiis suis. Potest esse ὀξύμωρον. Idem in Commentario: Notat *adornationem* dignam ciuitatibus impiis. u) v. 10. 25. x) v. 25. ℣. 48. y) Ita *cessare faciam scelus* tuum v. 27. c. 16, 41. z) & *discent*, *erudientur* exemplo vestro c. 5, 15. Ps. 2, 10. Ier. 6, 8. pro ונתוסרו *mixta forma* ex Niphal & Hithpael. a) i. e. ciuitates vel gentes, quæ sub mulierum nomine designantur. v. 2. 10. ℣. 49 b) *Dabunt ergo*, hostes illi & vindices scelerum vestrorum v. 45. al. mulieres s. gentes, dicentes, iuste venire super vos pœnam *sceleris vestri.* c) v. 7. 30. 37. d) v. 35. Leu. 24, 15. Num. 9, 13. e) *vt cognoscatis* c. 22, 16. 22.

℣. 42. שלין cum *Kri* שליו 3. at שָׁלֵו scribit 14. בָהּ *Beth* cum *Dag.* 13, 19. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ac "*impr.* ad Ps. 68, 18. item " contra *M. I.* & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 32. b. Pro אל hab. על 6. 9. in marg. & sic sn. in textu 1. ℣. 43. עת per *Sakephg.* 1. 2. ℣. 44. כבאו per *Mahp.* 17. 18. 24. & *Ber.* ℣. 45. צדיקם sic *defect.* 5. 6. 7. 8. 22. sic se. 1. 2. sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. itemque *impr.* ad Ps. 37, 39. & *Mas.* " 1. ad Gen. 18, 26. Alii *pleno.* ℣. 46. Spatium omittunt 17. 18. 24. & *Ber.* לְזַעֲוָה legit, sed Cthib. לזועה sc. 2. Et sic 1. in marg. contra *Mas. Erff.* ℣. 49. תשאינה sine *Iod.* otioso 1. 3. 5.

CAP. XXIV.

כְּתַב ק'

membra ei indita, ciues eius (& qui ex aliis Iudææ vrbibus & locis eo confugerant;) ignis & aqua feruens, mala, quæ patientur. Grot. cf. Ps. 66, 12. t) repetitio vehementiam & celeritatem notat. u) infunde. 2 Reg. 3, 11.

הה' רפא

ỽ. 4. x) Collige (S. colligendo simul) frusta carnis ipsius, in eam cf. c. 33, 19. y) i. e. primores ciuium, militesque opti-

כד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי
2 בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם כְּתוֹב־לְךָ אֶת־שֵׁם הַיּוֹם
אֶת־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה סָמַךְ מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶל־יְרוּשָׁלַםִ בְּעֶצֶם
3 הַיּוֹם הַזֶּה׃ וּמְשֹׁל אֶל־בֵּית־הַמֶּרִי מָשָׁל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה שְׁפֹת הַסִּיר שְׁפֹת וְגַם־יְצֹק בּוֹ מָיִם׃
4 אֱסֹף נְתָחֶיהָ אֵלֶיהָ כָּל־נֵתַח טוֹב יָרֵךְ וְכָתֵף מִבְחַר
עֲצָמִים מַלֵּא׃ מִבְחַר הַצֹּאן לָקוֹחַ וְגַם דּוּר הָעֲצָמִים ה
תַּחְתֶּיהָ רַתַּח רְתָחֶיהָ גַּם־בָּשְׁלוּ עֲצָמֶיהָ בְּתוֹכָהּ׃
6 לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אוֹי עִיר הַדָּמִים סִיר
אֲשֶׁר חֶלְאָתָה בָהּ וְחֶלְאָתָהּ לֹא יָצְאָה מִמֶּנָּה לִנְתָחֶיהָ
7 לִנְתָחֶיהָ הוֹצִיאָהּ לֹא־נָפַל עָלֶיהָ גּוֹרָל׃ כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ
הָיָה עַל־צְחִיחַ סֶלַע שָׂמָתְהוּ לֹא שְׁפָכַתְהוּ עַל־הָאָרֶץ
8 לְכַסּוֹת עָלָיו עָפָר׃ לְהַעֲלוֹת חֵמָה לִנְקֹם נָקָם נָתַתִּי
אֶת־

CAP. XXIV. f) *Porro factum est.* Quam hactenus multoties prædixerat Propheta obsidionem & euersionem vrbis Hierosolymæ, nunc cum fieri illa inciperet, parabolica hac concione nouo emblemate ciuibus suis in Babylonia eam repræsentare iubetur. Notatur ergo I *dies cœptæ obsidionis Hierosol.* v. 2. II. proponitur *olla ardens*, carnibus, aqua & ossibus plena, tq. typus excindendæ & exurendæ vrbis v. 3 --- 14. III. *Mortem dilectæ vxoris* Propheta lugere prohibetur, in signum Hierosolymitanis, idem post euersam vrbem, & amissas vxores & liberos facturis. v. 15-24. IV. Prædicitur confirmatio huius vaticinii per aduentum nuncii ex Hierosolymitana clade fuga elapsi v. 25. 26. quousque Propheta ab vlteriore istius excidii denunciatione abstinebat. v. 27. g) *anno nono* a deportatione Iechoniæ & quinto muneris sui Prophetici. cf. c. 1, 2. c. 8, 1. c. 20, 1. & Præfat. in h. librum §. 11. 12. h) *decimo* die c. 20, 1. 2 Reg. 25, 1. Ier. 52, 4. seqq.

ỽ. 2. i) *scribe, nota* sibi Ier. 22, 30. k) c. 2, 3. vt ita videns in Chaldæa, quæ Hierosolymis fiant, verus vates credaris, cum venerit nuncius, qui illa eodem ipso die, quem notasti, contigisse confirmet. v. 26. l) nam *prope accessit*, appropinquauit cum exercitu. S. *posuit enim se.* cf. Ps. 88, 8. m) *ad*, s. *contra Ierusalem.* Gusset. *insiliit premendo, tendens ad Ierusalem, vel potius vsq; ad Ierusalem*, p. 563. n) c. 40, 1. vid. 2 Reg. 25, 1. & not. Ier. 39, 1.

ỽ. 3. o) *Deinde parabolizа*; adeoque non verbis tantum, sed & rebus per allegorias significa c. 17, 2. p) c. 2, 5. c. 12, 2. q) c. 18, 2. r) *appone super ignem.* Ps. 26, 12. s) *lebetem* s. *ollam* v. 6. cf. c. 11, 3. *Lebes* Hierosolyma; *carnes & mem-*

mos, in vrbe trucidandos. z) S. *crus.* c. 21, 17. Gen. 32, 33. *& humerum* Ex. 12, 6. 7. a) *electione ossium* v. 5. Es. 37, 24. i. e. *lectissimis ossibus*, optimis & solidissimis quibusque membris, quæ ossibus & medulla plena esse solent, *imple eam.* cf. Es. 25, 6. Mich. 3, 3. ỽ. 5. b) *Lectissimas pecudes* v. 4. vel: de lectissimis pecoribus. c) *accipiendo* sc. *accipe.* cf. Ex. 20, 8. frusta & ossa. d) *etiamque* sit, vel fiat. e) *pyra* s. *focus* (1) cf. v. 9. percoquendorum *ossium.* Al. est Imperatiuus, vt etiam *Neumannus* habet in Exodo I. S. p. 349. *& etiam protrude* s. promoue *ossa*, *subsequentiam eius*; i. e. adde insuper ossa post carnem &c. Rotundius Piscator: i. e. *fac sub ea pyram* sufficientem ossibus percoquendis; vt membro sequenti declaratur. f) i. e. lebeti ignem *subiice*, qui ossa decoquat. *Grot.* g) *feruefac, ebullire fac.* (3) Iob. 30, 27. c. 41, 23. h) *ebullitiones ipsius* sc. lebetis. (1) i) S. *vt etiam coquantur.* Kal (1) Ioel. 4, 13 k) *ossa eius*, quæ sunt intra ipsam v. 4. 10. i. e. sec. *Kimchi*, potentissimi & robustissimi quique. Ita commodissime pœnam Iudæis infligendam, allegorice his versibus propositam fuisse, credimus cum plerisque interpretum. *Iunius* tamen & *Tremellius* hactenus dicta non de pœna, sed *de culpa* intelligunt; vt, quemadmodum in superioribus capitibus Iudæis *verbo* indicauerat abominationes ipsorum, ita iam *signo* hoc adspectabili exprobret propheta scelera ipsorum, doceatque, Hierosolymam, secundum omnes illius partes & membra, summos & infimos, magnos & paruos, æstuare & feruere maleficiis. Videsis eosdem latius in notis. ỽ. 6. l) v. 9. c. 16, 23 m) v. 7. 9. c. 9, 9. c. 22, 3. Sic ipse statim explicat allegoriam. n) *olla* v. 3. o) *in qua* est vel hæret *spuma eius.* S. *cuius spuma est in ea*; quæ non est despumata. (6) v. 11. 12. Al. cum Ion. *sordes vel rubigo eius.* ὁ. ἰός. Iac. 5, 3. Per spumam vero aut æruginem *malitia* innuitur. p) *& cuius spuma.* q) *non exit* aut discedit *ab ea* v. 12. 13. r) *frustatim, membratim.* S. *iuxta frusta eius* v. 4. s) *educ, extrahe*, (migratione & cæde alia post aliam) *eam.* Grot. *particulatim* eam exinani, scil. *vrbem sanguinariam*, cum olla comparatam. at Cocc. *illam æruginem.* t) ita vt *non cadat* (S. *non cadet*) *super eam sors*, i. e. sine discrimine, vel delectu, quod fieri solet mistis sortibus. cf. 1 Sam. 14, 41. Ion. 1, 7. q. d. nemini parcam, nulli ordini, sexui aut ætati; *Vat.* In prioribus deportationibus sors (quasi) ducta, qui exirent aut manerent; nunc omnes eiiciendi. *Grot.* ỽ. 7. u) *Sanguis ipsius*, ab ipsa profusus c. 22, 13. c. 23, 37. x) *super loco nitido.* S. *super ariditate*, Cocc. in Lex. *super nitente petra*, vel nudo lapide, vbi omnibus est conspicuus. (5) v. 8. c. 26, 4. 14. Neh. 4, 7. Ion. *superbe & brachio elato effudit illum.* Publice, impudenter & in propatulo fudit sanguinem, sine dissimulatione. Conf. quoad rem Gen. 4, 10 Ps. 79, 3. Es. 3, 9. y) *vt tegeret illum puluis*, vel *vt tegeret illum puluere*, q. d. *vt tegeret* (coniiceret) *super eum puluerem* (vid. sim. confir c. 3, 15. Hab. 2, 14. Ps. 106, 17. Prou. 10, 29. &c.) vt facere solent, quos facti pudet cf. Leu. 17, 13. Ion. *non effudit illum per errorem, ad agendam super eo pœnitentiam.* Cocc. *sanguis*, qui iure effunditur, *dicitur* combibi a terra & tegi, quia non vindicatur in effundentem. Ex 21, 37. Contra, qui sanguis vindicandus est, illum dicitur terra *non contegere*, Iob. 16, 18. aut etiam suo tempore retegere Es. 26, 21. ỽ. 8. z) S. *Sed ad adscendere faciendum.* c. 38, 18. 2 Sam. 11, 20. a) c. 25, 12.

CAP. XXIV, ỽ. 4. נֵתַח per *Segol* 1. 5. 6. 9. 20; contra *Mas. Erff.* ỽ. 5. וְגַם per *Makk.* 2. 5. וְגַם־בָּשְׁלוּ cum præf. וְ 1. & sic fu. 5, & sic in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* בשלו Pro eo hab. בָּשְׁלוּ imperatiue 5, & in marg. 6. 9.

9 את־דמה על־צחיח סלע לבלתי הכסות׃ לכן
כה אמר אדני יהוה אוי עיר הדמים גם־אני אגדיל
י המדורה׃ הרבה העצים הדלק האש התם הבשר
11 והרקח המרקחה והעצמות יחרו׃ והעמידה על־
גחליה רקה למען תחם וחרה נחשתה ונתכה בתוכה
12 טמאתה תתם חלאתה׃ תאנים הלאת ולא־תצא
13 ממנה רבת חלאתה באש חלאתה׃ בטמאתך זמה
יען טהרתיך ולא טהרת מטמאתך לא תטהרי־עוד
14 עד־הניחי את־חמתי בך׃ אני יהוה דברתי באה
ועשיתי לא־אפרע ולא־אחוס ולא אנחם כדרכיך
טו וכעלילותיך שפטוך נאם אדני יהוה׃ ויהי דבר־
16 יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם הנני לקח ממך את־מחמד
עיניך במגפה ולא תספד ולא תבכה ולוא תבוא
17 דמעתך׃ האנק דם מתים אבל לא־תעשה פארך
חבוש

b) sanguinem, quem ipsa effudit, ponam in conspectu meo, vt veniat mihi in memoriam. cf. Pf. 90, 8. *Vat.* c) v. 7. c. 26, 4. 14. *d) vt non conte-gatur.* v. 7. Gen. 37, 26.

V. 9. *e) vae!* v. 6. Ef. 1, 4. *f) vrbi sanguinaria* v. 6. 7. Nah. 3, 1. Hab. 2, 12. *Grot.* Oftendit apertius, quid illo sub lebete ignis figuificet: deinde post apodosin ad allegoriam, iam magis patefcentem, redit. *g)* c. 16, 43. *h)* S. *magnum faciam* focum Coh. 2, 4. 1 Par. 22, 5. *i) pyram* (2) Ef. 30, 33. cf. fupra v. 5.

V. 10. *k)* S. *Multiplicando.* c. 11, 6. c. 21, 20. Al. fubintell. verbo finito: *multiplicando multiplicabo,* vel multiplica. *l) succendendo,* faciendo, vt ardeat. Al. in Imperat. *succende ignem.* Iubet repeti typum. *Grot.* Hiph. (2) Ef. 5, 11. Kal. Obad. v. 18. *m) ignem* c. 5, 4. c. 10, 2. c. 15, 7. *n) consumendo,* percoquendo. c. 22, 15. cf. 2 Reg. 22, 4. *o) & condiendo.* Hiph. (1) Kal. Ex. 30, 33. *p) conditeram.* S. *condimento.* (2) Cant. 5, 13. vt fint ad edendum quafi aptiores & gladio fuauiores. Corn. *a Lapide:* Aerumnis eius, & Dei iuftitia & hoftes delectabuntur, velut cibo, bene condito. - Excoquam illos, ficut pharmacopolæ fua pharmaca & pigmenta, donec omnia (fere) confumantur, & tertium quiddam fiat. *q) vt ossa* etiam. v. 5. *r) adurantur.* S. *incalescant.* v. 11. Iob. 30, 30. Rad. חרר. i. e. vt diffoluantur etiam robuftiffimi. *Grot.*

V. 11. *s)* S. *Collocando etiam eam,* nempe ollam. v. 6. Ezr. 2, 68. Al. in Imperat. *Colloca eam;* vt ad v. 10. diximus. *t) fuper prunas eius,* c. 1, 13. c. 10, 2. *u) vacuam* Iud. 7, 16. 2 Reg. 4, 3. carnibus euacuaram. Ipfi ollæ, poft eiectas l. incineratas carnes & offa, fubdam prunas ardentiffimas. q. d. multis cafis ipfa etiam

etiam vrbs confumetur. *x) vt incalescat* 1 Reg. 1, 1. *y) & feruescat* ac exuratur. rad. חרר v. 10. *z) as,* al. *ærugo eius* c 16, 36. *a)* S. *& liquescat* c. 22, 21. 22. *in ea immunditiesa eius.* v. 13. c. 22, 15. Quæ omnia aliter fieri non poffunt, quam fi olla ipfa, quæ his rebus impuriffimis imbuta eft, corrumpatur. *Iun. b) consummaturque* c. 47, 12. *c) spuma & malitia eius.* v. 6.

V. 12. *d)* S. *Molestia;* al. *iniuria, prauitates.* Guffet. *concupiscentia.*

(1) ab און. fic *Abarb.* & *Kimchi.* *e)* Schmid. *Spuma* funt. abfol. formæ חטאות, זמות; & fic per ת legitur etiam ab aliis. vid. Varr. lect. fed pluribus per ה eft tertia fem. præteriti Hiphil, *fatigauit;* h. m. *Molestiis,* quas mihi exhibuit, *prauis concupiscentiis,* & delictis fuis, propter quæ me ipfam continuo reprehendere oportuit, vel iniuriis, quas mihi aliisque intulit, *fatigauit* me & mifericordiæ meæ curfum cf. Ef. 7, 13. At *Cocceius* Lex. p. 16. *Frustra fatigauit* Deum, excoctorem æruginis. Excandefit Hierofolyma, tanquam olla æruginofa, fed *frustra & in vanum.* *f) non* enim *exit* ab illa v. 6. Quo magis caftigatur, eo deterior euadit. *g) multitudo* c. 22, 5. *h) spumæ eius* v. 6. *i)* ne quidem *per ignem spuma eius,* i. e. vt habet *Grotius:* Tanta fuit malitia, vt ne incendio quidem vrbis expurgata fit. Al. de pœna: *in ignem* ergo conficietur, Indetur, S. fed *in ignem* abibit *spuma eius.* Ion. *igne comburetur, ob multitudinem peccatorum suorum.* *V*. 13. *k) In immunditie tua* v. 11. Apoftrophe ad Iudæam & Hierofolymam. *l) scelus* eft, & deftinata ac pernicax malitia c. 23, 44. *m) propterea quod mundaui quidem te, mundare te studui,* toties ac tamdiu per prophetas tibi pœnitentiam inculcando & imperando. 2 Par. 36, 15. *Verbum,* quod effectum f. actionem notat, de *conatu agendi* quandoque intelligendum. *Glass.* Gramm. S. p. 767. & *Cocceius* ad h. l. *n) non tamen mundari voluisti.* Glaff. ibid. Conf. v. 6. 12. c. 22, 24. Ier. 6, 29. 30. *o)* S. *neque ab immunditie tua mundaberis adhuc.* Al. *ideo non amplius mundaberis* &c. cf Ier. 13, 27. *p) donec quiescere faciam excandescentiam meam in te.* c. 5, 13. & excidio atque grauiffimis exilii malis te fubiiciam. *V*. 14. *q)* c. 5, 13. c. 23, 34. *r) veniet* itaque v. 24. c. 21, 12. *s) & faciam,* quod locutus fum c. 17, 24. *t) non libere dimittam.* S. *non retrocedam,* nempe ab eo, quod conftitui, vt Kimchi & *M. I.* explicant. Cocc. *non omittam.* Abendana & Rafchi: *non abrogabo* vel *retractabo decretum* meum. Prou. 4, 15. *u)* Ier. 13, 14. *x)* cf. Ef. 57, 6. Ier. 26, 3. 19. *y)* fed *secundum vias tuas.* c. 7, 3. 8. 27. *z)* c. 20, 44. *a) indicabunt te* Babylonii. vid. c. 23, 24. 45. *b)* c. 16, 14. *V*. 15. *c)* cf. not. v. 1. *V*. 16. *d)* cf. 2 Reg. 2, 3. 5. *e) desiderium oculorum tuorum* v. 25. vxorem impenfe dilectam v. 18. cf. Dan. 11, 37. Cant. 5, 16. Prou. 31. 10. Sirac. 26, 16. &c. *f) per plagam, Syr.* addit *repentinam.* Morte repentina, apoplexia forte, vel fubita pefte, Num. 14. 37. Præfiguratur mors funefta Ecclefiæ Iudaicæ, quæ fuerat quafi coniux Dei. fupra c. 16, 8. *Calov.* *g) sed non planges.* v. 23. cf. Gen. 23, 2. Ier 21, 18. c. 16, 6. 7. 1 Cor. 7, 29. 30. *h) nec veniet, suborietur* tibi lacrima. Thren. 1, 2. Gradatio. *Grotius:* Nolo eam lugeas; vt fignifices, in maximis malis non vacaturum ipfis, vt lugeant. *Vat.* vt fignum effet, ipfos præ nimia animi confternatione (& metu victoris) non lucturos effe excidium Ierufalem, templi & liberorum fuorum. *V*. 17. *i) Ingemisce* vero (4) c. 9, 4. c. 26, 15. *k) sile* vel *silendo.* Pf. 4, 5. Ita geme, vt alienus nemo audiat. *Grot.* *l)* qualem tamen fuper *mortuos* facere folent. S. attamen ficut *mortuorum.* conf. Deut. 34, 8. 2 Sam. 11, 26. 27. Ier. 6, 26. *Hypallage.* *m) luctum non facies.* cf. Gen. 50, 10. 11. *Grotius:* Generaliter dicit, quod deinde per fpecies explicat. *n)* S. *cidarim tuam.* al. *ornatum tuum* capitis. v. 23. Ef. 61, 3. 10.

V. 10. התם הבשר והרקח המרקחה Ita 1 2. *V*. 12. חלאת per ת loco ה 17. 18. & *Ber.* 11. Comment. Abarb. Sed per ה legit præter alios; etiam *Vulg* itemque *R. Salomo* & *D Kimchi* *V*. 14. Pro שפטוך (quod in marg.) habet in textu שפטתיך 1. *V*. 15. Sine *spatio* 11 -- 16. 18. & *Ber.* *V*. 16. במגפה fic etiam 6 9. in marg. Sed במגפה in textu 6. 9. 20. & fic fu. 2. 3. *V*. 17. האנק fine *Pfk* 1. 2. fic fu. 5. contra *Ed. Bas.* f. 60. col. 7.

חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא תַעְטֶה עַל־
18 שָׂפָם וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל׃ וָאֲדַבֵּר אֶל־הָעָם
בַּבֹּקֶר וַתָּמָת אִשְׁתִּי בָּעָרֶב וָאַעַשׂ בַּבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי׃
19 וַיֹּאמְרוּ אֵלַי הָעָם הֲלֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָּנוּ כִּי אַתָּה
כ עֹשֶׂה׃ וָאֹמַר אֲלֵיהֶם דְּבַר־יְהוָה הָיָה אֵלַי לֵאמֹר׃
21 אֱמֹר ׀ לְבֵית יִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי מְחַלֵּל
אֶת־מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם מַחְמַד עֵינֵיכֶם וּמַחְמַל נַפְשְׁכֶם
22 וּבְנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ׃ וַעֲשִׂיתֶם
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי עַל־שָׂפָם לֹא תַעְטוּ וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא
23 תֹאכֵלוּ׃ וּפְאֵרְכֶם עַל־רָאשֵׁיכֶם וְנַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם
לֹא תִסְפְּדוּ וְלֹא תִבְכּוּ וּנְמַקֹּתֶם בַּעֲוֺנֹתֵיכֶם וּנְהַמְתֶּם
24 אִישׁ אֶל־אָחִיו׃ וְהָיָה יְחֶזְקֵאל לָכֶם לְמוֹפֵת כְּכֹל
אֲשֶׁר־עָשָׂה תַּעֲשׂוּ בְּבֹאָהּ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יְהוִה׃
כה וְאַתָּה בֶן־אָדָם הֲלוֹא בְּיוֹם קַחְתִּי מֵהֶם אֶת־
מָעוּזָּם מְשׂוֹשׂ תִּפְאַרְתָּם אֶת־מַחְמַד עֵינֵיהֶם וְאֶת־מַשָּׂא
26 נַפְשָׁם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם׃ בַּיּוֹם הַהוּא יָבוֹא הַפָּלִיט
27 אֵלֶיךָ לְהַשְׁמָעוּת אָזְנָיִם׃ בַּיּוֹם הַהוּא יִפָּתַח פִּיךָ אֶת־
הַפָּלִיט וּתְדַבֵּר וְלֹא תֵאָלֵם עוֹד וְהָיִיתָ לָהֶם לְמוֹפֵת
וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

וַיְהִי

nans sum Leu. 19,8 Deut. 20, 6. abiiciam a me, & exponam profanarum gentium libidini, in documentum subductæ a vobis præsentiæ meæ gratiosæ. cf. c. 8, 6. *h*) c. 25, 3. *i*) *gloriam*. S *magnificentiam*. c. 7, 20. 24. *k*) v. 25. de quo gloriamini, & in quo fiduciam ac robur vestrum ponitis. cf. Leu. 26, 19. Ier. 7, 4. *l*) quod (sanctuarium meum) libentissime adspicitis. cf. Marc. 13, 1. At *Grot.* & *Tremell.* intelligunt *vxores*. vt v. 16. 25. *m*) Cocc. *& quod miseratur anima vestra*, de quo illa sollicita est, eq. re charissima (1) S. *indulgentiam*. Ion. *dilectionem* (dilectissimum) *animæ vestræ*. *n*) *filii autem vestri*. v. 25. *o*) *quos reliquisti* Hierosolymis, cum in captiuitatem abriperemini; vel: quos, vobis in exilium raptis, putastis in possessione hereditatis permansuros. Sic sermo est ad captiuos. *Grot.* intelligit illos, qui cum Gedalia manserunt. Ier. 41, seq. *p*) c. 5, 12. ℣. 22. *q*) *Tum facietis*. v. 24. *r*) v. 17. *s*) *& panem hominum* lugentium v. 17. *t*) vid. Ier. 16, 7. ℣. 23. *u*) vid. v. 17. Es. 3, 20. *x*) v. 16. Ier. 16, 6. ne hostis crudelis magis irritetur. *Calou.* *y*) Ps. 78, 64. nimirum quia inter ethnicos, & eos quidem dominantes, viuebant, inter quos talis comploratio etiam ridicula fuisset. *Cocc.* *z*) S. *immo contabescetis*. vid. c. 4, 17. c. 33, 10. sumtum ex Leu. 26, 39. *Cocc.* mala conscientia vremini, neq; solatium aliquod habebitis. *a*) Es. 50, 1. c. 59, 2. *b*) *& fremetis* alter ad alterum, & contra semet ipsum, dicendo: quam turpiter spreuimus castigationes Domini! S. *ac rugietis* (5) Es. 5, 29 30. Prou. 5, 11. cf. infra c. 26, 15. Es. 24, 7. *c*) c. 4, 17. c. 33, 20. ita vt nemo alienus exaudiat. ℣. 24. *d*) S. *Factus itaque est*. *e*) *in signum* aut *portentum*. v. 27. suis factis præmonstrat, quid vobis sit euenturum. vid. c. 12, 6. Ps. 71, 7. Es. 8, 18. c. 20, 3. *f*) *cum venerit* hoc malum, quod in præcedd. dictum. vid. v. 14. *M. I.* & Kimchi: *cum venerit* rumor ille malus, deuastatam esse domum sanctuarii. cf. v. 26. *g*) v. 27. c. 21, 49. ℣. 25 *h*) *Ad te vero quod attinet*. *i*) *quo abstulero*, Infin. cum suff. vt Gen. 30, 15 *k*) *robur eorum*. Ion. *domum sanctuarii ipsorum*; *gloriam roboris eorum*. Grot. *regnum*, vt v. 21. *l*) *gaudium*. cf. Ps. 48, 3. *m*) *decoris eorum* Es. 20, 5. templum, cuius ornatu, maiestate & religione gaudebant. *n*) Grot. *vxores*, vt v. 16. 21. *o*) *eleuationem*, *desiderium* (S. *indulgentiam*) *animæ eorum*. Kimchi: *id, ad quod attollunt animam suam*, quod auidissime desiderant. cf. Deut. 24, 15. Hos. 4, 8. Ier. 22, 27. Al. *onus animæ ipsorum*, de quo curant, & quod ipsos potissimum sollicitos habet. Intellige liberos, vt sequitur. *p*) vid. v. 21. ℣. 26. *q*) S. Nonne, inquam, *in die* I. *tempore illo*, peracta obsidione, exusta vrbe ac templo. Latius, quam verba sonant, significat hæc locutio apud Hebræos, vt notum est. Atque ex coll. c. 33, 21. cum Ier. 52, 5. 6. colligere licet, intercessisse annum & semestre, antequam veniret nuntius, qui effugerat. *r*) *veniet euasor*, ereptus, *profugus aliquis?* q. d. quum vrbs fuerit capta & deleta, veniet, ne dubites, aliquis, qui effugerit cladem. Non tantum rumor ad vos perueniet, sed &, qui rei præsenti interfuerit. Vide implementum c. 33, 21. *s*) S. *ad informationem aurium*; (1) vt *audire faciat aures*; qui narret, te cum aliis audiente, rem omnem. cf. Es. 48, 5. 6. ℣. 27. *t*) *aperietur*, quod factum vide c. 33, 22. *u*) *cum illo profugo*. v. 26. *x*) Cum nuntius narrauerit, omnia ad vnguem euenisse, vt prædixisti; tunc cum euasore illo ad ciues tuos aperte loqueris, & qs. digito monstrabis: Ecce, prædixi vobis hæc omnia, & noluistis credere; nunc ergo impleta videtis! *y*) *nec mutus eris amplius*. c. 3, 26. c. 33, 22. sicut ad illud vsque tempus supersedere debebat omni vlteriori cladis, toti regno Iudæ euenturæ, denunciatione; vtpote hactenus sufficienter facta. cf. Am. 5, 13. Interea temporis vicinis gentibus, de Iudæorum calamitate lætantibus, eandemq; adiuuantibus, vltionem prædicens fuit. vid. c. 25, 2. 8. 12. &c. *z*) *& tunc eris ipsis signum* certo portendens v. 24. Tunc agnoscent, te rebus ipsis præmonstrasse ipsorum sortem. Al. *eris ergo* interea &c. *a*) v. 24. c. 2, 5. c. 5, 13. &c.

o) *allige*, *circumliga*. Ex. 29, 9. *p*) i. e. *super capite tuo*, vt v. 23. in signum, quod non lugeas; nam lugentes capite nudi incedere solebant, & puluere conspersi. vid. c. 27, 30. Leu. 10, 6. c. 13, 45. c. 21, 10. 1 Sam. 4, 12. 2 Sam. 15, 32. *q*) Nam mœrentes nudis incedebant pedibus. 2 Sam. 15, 30. Es. 20, 2. *r*) *obuelato*. S. *obteges*. v. 22. *s*) *mystacem*. S. *barbam*. (5) v. 22. Lugentes, in quibus & leprosi, obuelabant sibi mystacem. vid. Leu. 13, 45. Mich. 3, 7. Perinde te geres, ac si nulla tristitia affectus esses. *t*) *& panem virorum aliorum*; quem vicini & necessarii, charitatis & solatii, luctusque levandi caussa, lugentibus mittere, aut lugentes conuiuiis parentalibus excipere solebant. Sic *Kimchi*, *Vatab.* aliique; coll. Ier. 16, 7. Is cibus habebatur pro impuro, quia erat cibus impurorum. vid. Hos. 9, 4. Al. *panem lugentium*, cum *Ion.* & *Vulg.* Cocc. *panem miserorum*, propria notione, quam & singulare אנוש habet. *u*) *Non parabis epulum funebre*, nec ab aliis parato intereris, *neque ex eo comedes*. v. 22.

℣. 18. *x*) Tremell. *Quæ quum loquutus essem*. *y*) *subito* admodum *mortua est*. *z*) S. *feci itaque altero mane*. Sic Syr. *mane alterius diei*. cf. c. 12, 8. *a*) c. 12, 7. c. 37, 7. Amplissimum hic testimonium est tum singularis Dei prouidentiæ & sapientiæ in confirmandis iudiciis suis, tum vero sanctissimi prophetæ obsequii, constantiæ & firmitatis animi immotæ. *Inn.*

℣. 19. *b*) *Tum dixerunt* *c*) c. 37, 18. *d*) *quid illa nobis velint*, significent, portendant? *e*) *quod tu ita es faciens*, cf. c. 12, 9. *Kimchi*: nam nouimus, quod in illa facias in signum nobis.

℣. 21. *f*) *ad Israelitas* tecum exules. Al. *de Israelitis* Hierusolymæ relictis. *g*) *profanan*

℣. 19, לָנוּ sine *Dag.* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. sic fu. 5. ℣. 20. דבר־יהוה per *Sakephg.* 22 & *Ber.* At דבר־יהוה 6. 9. 20. 24. Alii per nudum *Sakephk.* Denique per *Sakephk.* prænio *Mun.* sine *Meth.* 1. 2. 5. ℣. 21. כה per *Mun.* 1. 3. 6. 9. sic fu. 5. & sic *Mas. Erff.* ℣. 22. תַעְטוּ per *Chatephpas.* 1. 2. 3. sic fu. 5. & sic in marg 6. 9.

כה ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם שים פניך אל־בני 2
עמון והנבא עליהם׃ ואמרת לבני עמון שמעו דבר־ 3
אדני יהוה כה־אמר אדני יהוה יען אמרך האח אל־
מקדשי כי־נחל ואל־אדמת ישראל כי נשמה ואל־בית
יהודה כי הלכו בגולה׃ לכן הנני נתנך לבני־קדם 4
למורשה וישבו טירותיהם בך ונתנו בך משכניהם
המה יאכלו פריך והמה ישתו חלבך׃ ונתתי את־רבה ה
לנוה גמלים ואת־בני עמון למרבץ־צאן וידעתם כי־
אני יהוה׃ כי כה אמר אדני יהוה יען 6
מחאך יד ורקעך ברגל ותשמח בכל־שאטך בנפש
אל־אדמת ישראל׃ לכן הנני נטיתי את־ידי עליך 7
ונתתיך לבג לגוים והכרתיך מן־העמים והאבדתיך
מן־הארצות אשמידך וידעת כי־אני יהוה׃
כה אמר אדני יהוה יען אמר מואב ושעיר הנה 8
ככל־הגוים בית יהודה׃ לכן הנני פתח את־כתף 9
מואב מהערים מעריו מקצהו צבי ארץ בית הישימות
בעל מעון וקריתמה׃ לבני־קדם על־בני עמון י
ונתתיה למורשה למען לא־תזכר בני־עמון בגוים׃
ובמואב אעשה שפטים וידעו כי־אני יהוה׃ 11

9. Deut. 28, 38. z) Cant. 5, 1. cf. Deut. 28, 39. ♈. 5. a) *Dabo, ponam autem.* c. 6, 14. c. 15, 8. b) *Rabbam*, me-
tropolin Ammonitarum, *Philadelphiam* postea dictam. cf. c. 21, 25. Ier. 49, 2. 3. c) *In stabulum camelorum.* Ni-
mirum Chaldæi & Arabes multos habebant camelos. vide *Plinium.* & cf. ad phrasin Es. 34, 13. d) *&* regio-
nem s. villas & oppida *filiorum Ammon.* cf. v. 10. e) *in cubile gregis.* (1) cf. Zeph. 2, 14. 15. f) v. 7. c. 24, 24.
♈. 6. g) *Propterea quod percutis* Dan. 4, 32. h. e. *plaudis, complodis* manus signum gaudentis, supra c. 21,
19. 22. h) *&* quia *diducis* s. tundis terram 2 Sam. 22, 43. *pede tuo*, saltando & tripudiando. Id hic etiam læ-
titiæ signum est; at mœroris supra c. 6, 11. vbi vide. i) *&* Improbe *lætaris.* S. *læiata es.* Obad. v. 12. Hab. 1, 15.
Prou. 24, 17. k) S. *in omni contemtu tuo*; nempe quo Iudæos spreuisti. Sic *Kimchi* & *M. I.* Al. *depopulatione*,
circumagitatione l. *impetu tuo* (7) v. 15. cf. c. 16, 57. l) S. *ex animo.* Ps. 17, 9. *Cocc.* in Lex. p. 868. *omni im-*
petu tuo in anima, h. e. omni appetitu animæ. m) *super terra Israelis* v. 3. ♈. 7. n) S. *Propterea*, inquam.
coll. v. 6. o) *extendi.* S. *extendam manum meam* v. 13. c. 16, 37. p) c. 7, 21. q) Ion. LXX. Syr. & S. *in prædam*, sec.
Kri; Alii sec. Ctibh *in cibum*, Dan. 1, 5. 16. r) v. 16. s) v. 16. cf. Zeph. 2, 5. t) S. *disperdam te* c. 14, 9. u) v.
5. 10. ♈. 8. x) Cf. omnino not. Es. 15, 1. c. 16, 1. sqq. Ier. 48, 1. sqq. y) c. 35, 1. sqq. Coniungit cum *Moabitis* vicinos
Idumæos, propter peccatorum communicationem. Disiungit iudicia; quæ illis denunciat v. 9. 10. 11. bis v. 12.
13. 14. z) adseuerantis, vt c. 15, 4. Ier. 31, 8. a) *sicut omnes aliæ gentes est domus Iuda.* Non sunt meliore loco; nec
Deum, nec aliquid egregium præ cæteris, vt sibi persuadent, habent; malis etiam, æque ac alii, afficiuntur.
Nihil prodest illis, verum (quem iactant) *Deum coluisse.* ♈. 9. b) i. e. hostibus viam *aperiam* ad eos, aditumque
ad vrbes arcesque munitissimas. cf Es. 45, 1. Nah. 3, 13. c) *latus* Moabi Num. 34, 11 per quod inuadant Moabitas. Gro-
tius: *latus apertum* dicitur, quod ictibus obnoxium est. d) inde *ab vrbibus*, Deut. 2, 35. i. ex parte vrbium muni-
tissimarum, speciatim etiam *Ar*, Num. 21, 15. 28. Deut. 2, 9. Es. 15, 1. & *Aroer*, quæ vtraque ad Arnonem fluuium si-
ta Num. 32, 34. q. d. non tam latus debile, sed fortissimum & firmissimum, in quo sitæ sunt vrbes munitissimæ. e)
ab vrbibus inquam, *ipsius*, quæ sunt *ab extremitate ipsius* Ier. 51, 31. Es. 56, 11. quæ & reliquis solent esse munitio-
res. f) insigne etiam *decus* c. 20, 15. c. 26, 20. g) *terram* vel *terræ* siue tractus fertilissimi. h) N. pr. Ios. 13, 2. Num. 33.
49. i) n. pr. vid. Num. 32, 3. 38. & Es. 15, 2. k) *&* *vsque ad* s. *versus Kiriathaim.* vid. Num. 32, 37. Ier. 48, 1. 23. Sic nullam
partem terræ Moab a violentia hostium immunem fore ostendit. ♈. 10. l) *Orientalibus*, inquam. v. 4. aperiam
latus tuum v. 9. vt illi libere irrumpant. m) *vna cum* c. 16, 37. terra *filiorum Ammon*; supra v. 2. 5. æque vt Ammo-
nitidem illis vastandam te aperiam. Schm. *præter filios Ammonis* dabo. Nam prior a Chaldæis vastata est Am-
monitis, posterior Moabitis, vt annotauimus ad Ier. 49. inquit Grot. n) *&* *dabo* quidem *eam.* vel *eam namque*
Ammonitidem *dabo* (vt dixi v. 4.) hostibus. o) v. 4. c. 33, 24. p) *vt nulla sit mentio Ammonitarum in gentibus*; &
populus esse desinant. vid. not. c. 21, 37. ♈. 11. q) *Sic etiam* (S. *insuper*) *in Moabitis.* r) *exercebo iudicia*, & de il-
lis vltionem sumam. c. 5. 10. c. 28, 22. s) v. 14. 17. coll. v. 8.

CAP. XXV, ♈. 2. עליהם per א 6 9. in *marg.* ♈. 3. מקדשי cum *Pfk* 6. 9. 20. ♈. 6. מחאך sic ח per *Pat.*
(quasi in Piel) 5. 12 15. 17. 18. At per *Chatephpat.* mendose 6. 7. 9. 10. 11 13. 19 20. 21. 22. 23. בכל cum *Gaiah* po-
scit *M. s. Erff* ♈. 8. אמר per *Chatephpat.* 1. 6. 9. 10. sic & 5. ♈. 9. וקריתמה ita cum Iod in textu 5. & *Ori-*
entales, sic fu. 1. 2.

CAP. XXV. ♈. 1. b) *Factum præterea est.* Post prophetias, quæ ad Iudæos spectant, pergit propheta ad alias vicinas gentes, quæ Iudæis prostis illudebant, deque vrbis & populi excidio exultabant. cf. not. c. 24, 27. & Præfat. in hunc librum §. 11. Sunt vero in hoc capite 4. partes s. vaticinia: I. contra *Ammonitas*, v. 2-7. II. contra *Moabitas*, v. 8--11. III. aduersus *Idumæos*, v. 12--14. & IV contra *Philistæos*, v. 15. 16. 17.

♈. 2. c) vid. c. 6, 2. c. 21, 2. d) *contra.* e) cf. c. 21, 33. sqq. Ier. 49, 1. sqq. Am. 1, 13. sqq. f) c. 6, 2. c. 13, 17.

♈. 3. g) c. 6, 3. c. 13. 2. h) *propterea, quod dicis.* Suffixum *femin.* respicit *regionem* l. *cœtum* Ammonitarum. i) *euge!* Interiectio lætantis. c. 36, 2. Ps. 35, 21. k) *ad* l. *super*, S. *ob sanctuarium meum.* l) *quod illud profanatum est.* c. 22, 16. c. 24, 21. m) v. 6. c. 12, 19. 22. n) *dimastata est.* Ier. 12, 11. cf supra c. 6, 14. c. 33, 33. o) *in exilium.* c. 12, 11. Ier. 29, 16.

♈. 4. p) *Propterea*, inquam. coll. v. 3. q) *traditurus sum te.* c. 23, 28. r) *filiis Orientis*, Orientalibus. v. 10. per quos hic Chaldæos s. Babylonios quidam cum Grotio intelligunt, *aquilonares* dictos in respectu Iudææ. Al. cum Kimchio *Medos* & *Persas*; alii potius *Arabes*, qui passim in Scriptura vocantur *filii Orientis*, (vid. e. c. Iud. 6, 3. Ier. 49, 28. Iob. 1, 3.) quibus, vtpote pastoribus, apte etiam conueniant sequentia. Vnde *Coccejus* ita: Constat, post reductionem Iudæorum ex Babylone Ammonitidem fuisse possessam aliqua ex parte aliquamdiu a Iudæis, mox vero ab Arabibus, & partem Arabiæ fuisse. *Arabes* autem *filii Orientis* sunt. Et in iis partibus habitarunt filii

CAP. XXV.

lli Ismael, vt apparet ex Gen. 25, 18. Alioqui (tamen & hæc) קמץ בלא אס״ף. vetum est, Ammonitas etiam a Nebucadnezare fuisse vexatos, & in captiuitatem redactos, qui cum Zedekia parauerant fœdus inire contra Assyrium. Vid. not. supra c. 21, 33. Ier. 25, 21. c. 27, 3. & inprimis c. 49, 1. s) *in hereditatem.* v. 10. c. 11, 15. t) S. *qui collocabunt.* Pi. (1) u) *arces suas.* S. *palatia sua.* (6) Gen. 25, 16. Cant. 8, 9. x) *tabernacula*, vel sec. S. *ha-* לכן קרי וקריתימה קרי *bitacula sua.* Hab. 1, 6. Cant. 1, 8. y) *deuorabunt* & *vastabunt fructus tuos* c. 17.

12 כה אמר אדני יהוה יען עשות אדום בנקם נקם
לבית יהודה ויאשמו אשום ונקמו בהם׃ 13 לכן כה אמר
אדני יהוה ונטתי ידי על־אדום והכרתי ממנה אדם
ובהמה ונתתיה חרבה מתימן ודדנה בחרב יפלו׃
14 ונתתי את־נקמתי באדום ביד עמי ישראל ועשו באדום
כאפי וכחמתי וידעו את־נקמתי נאם אדני יהוה׃
טו כה אמר אדני יהוה יען עשות פלשתים בנקמה
16 וינקמו נקם בשאט בנפש למשחית איבת עולם׃ לכן
כה אמר אדני יהוה הנני נוטה ידי על־פלשתים
והכרתי את־כרתים והאבדתי את־שארית חוף הים׃
17 ועשיתי בם נקמות גדלות בתוכחות חמה וידעו
כי־אני יהוה בתתי את־נקמתי בם׃

CAP. XXVI. חצי הספר

כו ויהי בעשתי־עשרה שנה באחד לחדש היה
2 דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם יען אשר־אמרה צר
על

℣. 12. t) *quia simili crudelitate & ferocia egit Edom contra domum Iuda. S. quoniam fecit Edom hoc domui Iuda.* De Idumæis cf. c. 32, 29. c. 35, 1. sqq. c. 36, 5. Ier. 49, 7. Obad. v. 1. sqq. Ps. 137, 7. & not. Es. 21, 11. u) *ultionem sumendo, S. cum ultionem sumserit* c. 24, 8. vetus odium data occasione exsequendo, & Chaldæis se coniungendo in expugnatione Ierusalem, & Iudæos fugientes occidendo &c. cf. Obad. v. 10. seqq. x) vel in ultionem veteris iniuriæ patris sui Edom s. Esaui, & præreptæ illi a Iacobo benedictionis Gen. 25, 31. seqq. c. 27, 37. simultatem illam auitam, a maioribus haustam, continuans; l. recentioris facti, quo Idumæi in servitutem Iudæorum redacti subinde sunt per Reges Iudæ. vide iterum not. Es. 21, 11. y) *& delinquendo deliquerunt grauissime; reatum maximum contraxerunt.* c. 22, 4. Es. 24, 6. Ier. 2, 3. c. 50, 7. S. *ut deuastarent deuastando.* cf. supra c. 6, 6. At Cocc. *& quum rei facti essent* (Iudæi, & luerent peccata sua) ultionem sumserunt de illis. z) *dum ita vindictam exercuerant in illos.* S. *& ita ulciscerentur se in illis.* v. 15.

℣. 13. a) S. *omnino extendam* v. 7. 16. b) c. 14, 13. 17. c) *vastitatem* c. 5, 14. c. 35, 4. d) *a Themane*, urbe vel regione, dicta a nepote Esaui Gen. 36, 15. vid. not. Ier. 49, 7. Am. 1, 12. e) *& usque ad Dedanem* (de qua vid. not. Ier. 49, 8.) gladio cadant. simile ה parag. 1 Sam. 21, 9. Am. 6, 2. Es. 30, 33. f) c. 14, 21.

℣. 14. g) *Et ponam* (S. *exercebo*) *vindictam meam.* v. 17. c. 22, 15. Num. 31, 3. h) *per populum meum.* Grotius. primum per Chaldæos eam pœniam, deinde & per Iudæos, tempore Iudæ Maccabæi. Conf. not. Es. 11, 14. & Obad. v. 18.

v. 18. i) cf. c. 35, 11. 2 Reg. 10, 30. k) v. 10. 17. l) c. 16, 14. v. 15. m) *quia sic etiam egerunt* v. 12. n) cf. not. Es. 14, 28. & 29. Ier. 47, 1. o) *per vindictam*, ob clades sæpius a Iudæis acceptas. cf. Thren. 3, 60. p) *& ulti sunt se.* S. *ita ut sumserint vindictam.* v. 12. q) S. *cum contemtu.* vid. v. 6. c. 36, 5. Syr. *iuxta cupiditatem animi sui.* r) S. *ex libidine animæ.* v. 6. s) *in perditionem.* c. 5, 16. t) *odio, inimicitia æterna.* c. 35, 5. al. *veteri.* sic Grot. coll. 1 Sam. 13. &c.

℣. 16. u) v. 7. 13. x) *Schmidio* nom. pr. Ion. *populum extirpatione dignum*, al. *excisores.* Zeph. 2, 5. vid. not. 2 Sam. 8, 18. & 1 Sam. 30, 14. Elegans paronomasia pœnam religionis subindicans. y) v. 7. z) Es. 14, 30. Am. 1, 8. *Reliquias* dicit, quia maritima illa regio iamantea multum vastata fuerat. cf. not. Ier. 25, 20. a) *littoris maris* mediterranei. Gen. 49, 13. ὁ. τῆς παραλίαν. Luc. 6, 17.

℣. 17. b) S. *Sic faciam in eis* v. 12. 15. c) cf. Es. 34, 8. Mich. 5, 14. Ps. 149, 7. d) *in correptionibus furoris.* c. 5, 15. Ps. 39, 12. Prou. 27, 4. e) v. 7. 10. c. 24, 17.

Cap XXVI, 1. f) *Factum porro est.* Ab Ammonitis, Moabitis, Idumæis & Palæstinis nunc ad Tyrios accedit Propheta; ita quidem ut ex sententia *Gurtleri* in Theol. Proph. p. 235. seq. & p. 308. hoc capite agat de Tyro primum in genere v. 2--6. tum in specie *de Vetere Tyro* per Nebucadnezarem vastata v. 7. sqq. Capite vero 27. de *Tyro noua & insulari* ab Alexandro excisa, & c. 28. de *Tyro instaurata*: non negata quoque in his omnibus *Tyri mystica* significatione, ad quam plurima refert *Coccelus.* Alii Tyrum veterem & nouam s. insularem passim coniungunt. Conf. c. c. not. ad v. 6. 14. huius capitis. g) *anno undecimo* sc. a deportatione Iechoniæ & regno Zedekiæ. vid. c. 1, 2. & sic ipso anno expugnatæ Hierosolymæ 2 Reg. 25, 2. seqq. Ier. 52, 5. seqq. qui erat decimus nonus Nebucadnezaris 2 Reg. 25, 8. Ier. 52, 12. Nam annus, quo deportabatur Iechonias, est Babylonii Regis octauus 2 Reg. 24, 12. h) *primo* sc. die. cf. c. 1, 1. c. 8, 1. c. 20, 1. c. 24, 1. c. 29, 17. i) S. *mensis primi*; nempe anni illius undecimi. cf. c. 30, 20. c. 31, 1. Sic *Cocc* & *Maius* Oec. p. 1044. *ipsis calendis primi mensis* ante expugnatam adhuc quarto mense Ier. 39, 2. c. 52, 6. Hierosolymam. Eodem tendunt plerique interpretes. Neque obstat, quod Propheta iam ipsis calendis anni undecimi Tyrios hic introducit gloriantes, velut peracto Hierosolymorum excidio; tum enim Hierosolyma erat grauissima obsidione pressa, ac Tyrii exitium urbis, animam agentis, imminent, inuida & infesta mente præsens præceperant. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 239. Alii cum *Kimchio* ipsum illum *mensem quartum*, quo Hierosolyma capta est, hic intelligunt; quem non nominet, utpote omnibus notissimum & inauspicatum, cuius vel nomen horrebat. At *Grotius* & *Tremellius*: die primo *mensis eius, qui secutus est* capta Hierosolyma, quod sequentia innuant; h. e. *mensis quinti*, quo Tyrii, accepto nuntio de captis Hierosolymis, gloriosam illam fiduciam prædicauerint, quæ exponitur v. 2. Ceterum *ex ordine temporis* post reuelationes *anno nono* exilii sui Prophetæ factas c. 24, 1. sqq. nunc *sequi debebat prophetia contra Aegyptum*, quæ *anno decimo* mense 10. & die 12. facta, ac c. 29, 1--16. descripta est. Quia tamen Tyrus prius fuit destruenda, & illius destructæ merces Aegyptus futura erat Nebucadnezari c. 29, 18. 19. idcirco, ut id melius obseruetur, comminatio destructionis Tyri, licet posterius pronuntiata, ante comminationem de vastanda Ægypto ponitur. cf. *Ligthf.* Chronol. V. T. p. 125. k) haud dubie, ut consolatione præmuniretur propheta, & per hunc exules alii, audientes l. audituri non tantum popularium suorum incommoda & ludificationes Tyriorum, sed horum etiam iustum & seuerissimum iudicium. Duæ vero sec. *Schmidium* huius capitis partes sunt: I. *Prophetia contra Tyrum* deuastandam per Nebucadnezarem v. 2--14. II. *Lamentatio* vicinorum super eius deuastatione v. 15. sqq.

℣. 2. l) *Propterea* c. 16, 43. c. 31, 10. m) *quod dixit* vel *dicit*, extremas angustias & imminentem ruinam Hierosolymæ audiens. vid. not. v. 1. n) *Tyrus* c. 27, 1. c. 28, 2. Ier. 47, 4. Ioel. 4, 4. Am. 1, 9. cf. de ea not. Ios. 19, 29. & omnino Es. 23, 1.

℣. 12. יען עשות Ita 1. 6. 9. 22. Erff. Alii plene. ℣. 13. ונטתי sic defect. 1. 7. 8. 15. 22. 23. sic sc. 2. 5. sec. *Mas.* 1. 2. & Berol. & 7. 8. 22. 24. ℣. 14. Post versum hunc adnotant חצי הספר 1. 5. & *Mas. Erff.* Contra ad c. 26, 1. CAP. XXVI. ℣. 2. יען per *Tliuthaks* 1. 2. צר sine *Dag.* 1. 2. 3. 6. 7. 9. 11. 12. 14. 16. 20. 22. 23.

על־ירושלם האח נשברה דלתות העמים נסבה
3 אלי אמלאה החרבה׃ לכן כה אמר אדני יהוה
הנני עליך צר והעליתי עליך גוים רבים כהעלות
4 הים לגליו׃ ושחתו חומות צר והרסו מגדליה
וסחיתי עפרה ממנה ונתתי אותה לצחיח סלע׃
ה משטח חרמים תהיה בתוך הים כי אני דברתי נאם
6 אדני יהוה והיתה לבז לגוים׃ ובנותיה אשר
בשדה בחרב תהרגנה וידעו כי־אני יהוה׃
7 כי כה אמר אדני יהוה הנני מביא אל־צר
נבוכדראצר מלך־בבל מצפון מלך מלכים בסוס
8 וברכב ובפרשים וקהל ועם־רב׃ בנותיך בשדה בחרב
יהרג ונתן עליך דיק ושפך עליך סללה והקים עליך
9 צנה׃ ומחי קבלו יתן בחמתיך ומגדלתיך יתץ

o) *euge!* c. 25, 3. p) *fracta*, & breui per Babylonios excidenda eft Hierofolyma Ef. 24, 10. q) *valua*, S. quæ fuit *ianua populorum*, i. e. vrbs, per cuius portas numerofus populus intrauit & ciuium & exterorum: ad eam namque mercaturæ & religionis cauffa ex toto fere Oriente concurrebatur, habebatque etiam promiffionem, gentes ad illam confluxuras Ef. 2, 2. 3. Ier. 3, 17. Ion. *quæ fuppeditabat mercimonia omnibus populis.* r) *verfa*, *traducta eft ad me*, nempe negotiatio eius. Grotius: *ad me fe vertit*, forum fcil. illud frugum, vini, olei, balfami. Conf. verbum Gen. 19, 4. 2 Sam. 3, 12. 1 Par. 10, 14. c. 12, 23. s) eo magis nunc ego *replebor* mercibus & opibus c. 27, 25. t) ex quo, S. quia *vaftata eft* ipfa. v. 19. c. 29, 12. 3 Reg. 3, 23. Ex ruinis illius crefcam; *Grot.* Solent enim vicina emporia ex aliorum ruina incrementa capere. *Calov.*

ÿ. 3. u) *Ecce ego* ero vel infurgam *contra te*, o Tyre! c. 13, 8. 20. Ier. 50, 30. x) c. 16, 40. c. 23, 45. y) Chaldæos v. 7. quibus & aliæ gentes non paucæ militabant. z) S. *ficut afcendere facit mare fluctus fuos* v. 19. Al. *ac fi afcendere facerem mare fecundum vel quoad fluctus fuos.* Cum fluctibus autem maris, Tyro notiffimis, comparat Chaldæorum exercitui, ob tumultum, fragorem, multitudinem & ferocitatem. cf. Ef. 17, 12.

ÿ. 4. a) S. *Quæ euertent* c. 30, 11. Ier. 5, 10. b) cf. Ier. 39, 8. c. 51, 58. c. 52, 14. c) *&* *deftruent* v. 12. *turres eius* v. 9. d) *immo abradam*, *amouebo.* S. *verriam.* Guffet. *euerram.* (1) Conf. not. Ef. 5, 25. Thren. 3, 45. rad. Ar. סחי *detraxit, demfit, pala amouit lutum* de fuperficie terræ &c. e) etiam *humum eius.* Grotius: Latine dicerent: *abradam omnia cum puluifculo.* Conf. 1 Reg. 20, 10. q. d. Iactat Tyrus, fe totius orbis opibus implendam effe v. 2. fed ego efficiam, vt ne puluis quidem in ea remaneat. *Tirinus.* Adeo euertetur, vt rupes tantum fuperfit, l. area, cui vrbs impofita eft. *Iun.* f) c. 25, 5. g) *in ariditatem petræ*; aridam & *nudam petram*, omni cultu deftitutam. (5) v. 14. c. 24, 7. Ion. *in leuitatem petræ apertæ.* fic v. 14. fenfus eft: *faciam te nudam, vt fcopulum* Intellige vrbem, in quibus locis petrofa eft, vel aceruus lapidum facta. Nam alioqui ager Tyri, vt fertilis, laudatur a Tyrio Wilhelmo. *Cocc.* *ÿ.* 5. h) *Expanfio*, locus, vbi expandant. (3) v. 14. cf. rad. Num. 11, 32. 2 Sam. 17, 19. i) *retium, fagenarum.* v. 14. c. 47, 10. fc. vt ficcentur. Hodienum in ruderibus Tyri incolas ex pifcationibus vitam degere miferam, teftantur itineraria nouiffima. Vide fis *Maundrell.* p. 64. 65. aliosque. k) S. *eris.* al. *eris*, fiet. *Grotius*: Erit ficut littora deferta, nec alium præbentia vfum, quam retibus ficcandis. l) *in mari*, in quod materiam Palætyri f. Tyri huius antiquæ maximo labore ac ftudio demerfit Alexander, quum e fundo illius aggerem ad oppugnandum nouam Tyrum moliretur. cf. infra not. ad v. 12. m) v. 14. c. 23, 34. c. 28, 10. n) c. 16, 14. o) *eritque in direptionem* v. 12. c. 7, 21. c. 25, 7. Ier. 15, 13 c. 17, 3. p) *gentibus* illis. v. 3. *ÿ.* 6. q) i. e. minora oppida & vici, horumque habitatores. c. 16, 27. 31. 46. r) v. 8. s) *gladio occidentur* v. 8. 11. 15. id quod ita eueniffe veteri Tyro & agris eius, nos minime ambigimus. Quandoquidem vero in fequentibus, præfertim c. 28. vbi eft threnus fuper *rege Tyri.* multa allegorice dicuntur; vix poffumus dubitare, quin Spiritus S. *Tyri proprie & fpiritualiter dictæ* iudicium in eum cumulum coniecerit. Ita vt quidem hic intelligamus proprie eam cladem, quæ a Nebucadnezare primum facta, ab Alexandro repetita ac denique confummata eft per Saladinum A. C. 1291. quum, capta Ptolemaide, habitatores Chriftiani eam præ metu deferuiffent; deinde vero etiam extinctionem illius regni & *magnæ ciuitatis*, quæ tum per metaphoram, vt fpiritoale emporium & metropolis nundinationis fpiritualis in mundo, tum propterea, quod aliquando Tyros eius pars fuit, *Tyrus appellatur* &c. *Coccius*, qui latius hoc deduxit in Comment. ad hoc caput. Conf. iterum not. Ef. 23, 1. t) vid. c. 6, 13. *ÿ.* 7. u) Hactenus *generale* eft Ezechielis *vaticinium* aduerfus Tyrum, de iudicio Dei. diuerfis temporibus & per diuerfas gentes in ipfam exercendo; fequitur nunc *prædictio particularis* de malis a Nebucadnezare ei inferendis, cui propterea & nouum præmittitur procœmium. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 235. x) c. 28, 7. c. 29, 8. y) c. 29, 18. z) Ier. 27, 3-6. a) *Marshamio*, i. e. a Reblata, ad Orontem. fed cf. etiam Ier. 1, 14. Ef. 14, 31. b) Ec appellarunt fe Reges Babylonii, quod & Regibus quibusdam imperarent. conf. Num. 3, 32. 2 Reg. 18, 28. Ier. 52, 32. & not. Ef. 10, 8. c) *cum equis.* d) Dan. 11, 40. e) c. 38, 4. 15. f) c. 17, 9. 15. *ÿ.* 8. g) Grot. idem repetit, quod fupra v. 6. dixerat, quo melius retineatur. h) v. 6. 11. i) *turres fibi opponet.* vid. c. 4. 2. c. 21, 27. 2 Reg. 25, 1. k) *vallo caftrenfi te cinget* Grot. vid. ibid. & Dan. 11, 15. l) *&* *conftituet.* S. *erigetque* contra te. m) *clypeum* c. 23, 24. i. e. fec. *Pifc.* & *Glaff* milites clypeatos. Sic *Ion.* & *Rafchi*: armatos clypeis. al. continuatam fcutorum feriem, qua tecti milites oppugnationem vrgent. *Grotius*: teftudine ex fcutis facta te oppugnabit. *ÿ.* 9. n) *Et ictum* Cocc. & S. *Arietem autem* fuum (1) dabit in muros tuos. o) *directo.* Nold. Conc. Part. p. 755. *ex aduerfo fui, ante fe.* (1) 2 Reg. 15, 10. Aliis videtur effe nomen generale machinarum bellicarum, quod *ex aduerfo* f. *e regione* muri ponantur. Sic Ion. *&* *percuffionem tormentorum fuorum* dabit &c. p) cf. v. 4. q) v. 4. c. 27, 11.

ÿ. 6. תהרגנה per *Kam.* 3. 8. fic fu. 5. contra Maf. 1. 2. *Erff.* & *Ind. Baf* f. 60. col. 8. *ÿ.* 7. כי per *Makk.* 1. 3. fic fu. 5. *ÿ.* 9. קבלו ב per *Kam.* fine Schua 21. 23. At *Lam.* fine Dag. 5. 20. 22. contra *M. L.* בחמתיך fic *Mfcpt.* 1. 3. 7. 8. 15. fic fe. 2. atque ita 6. 9. in marg. fec. *Maf. impr.* ac *Erff* רחם הס ל. Alii *plene.*

י בְּחַרְבוֹתָיו׃ מִשִּׁפְעַת סוּסָיו יְכַסֵּךְ אֲבָקָם מִקּוֹל פָּרַשׁ
וְגַלְגַּל וָרֶכֶב תִּרְעַשְׁנָה חוֹמוֹתַיִךְ בְּבֹאוֹ בִּשְׁעָרַיִךְ
11 כִּמְבוֹאֵי עִיר מְבֻקָּעָה׃ בְּפַרְסוֹת סוּסָיו יִרְמֹס אֶת־כָּל־
חוּצוֹתָיִךְ עַמֵּךְ בַּחֶרֶב יַהֲרֹג וּמַצְּבוֹת עֻזֵּךְ לָאָרֶץ תֵּרֵד׃
12 וְשָׁלְלוּ חֵילֵךְ וּבָזְזוּ רְכֻלָּתֵךְ וְהָרְסוּ חוֹמוֹתַיִךְ וּבָתֵּי
חֶמְדָּתֵךְ יִתֹּצוּ וַאֲבָנַיִךְ וְעֵצַיִךְ וַעֲפָרֵךְ בְּתוֹךְ מַיִם יָשִׂימוּ׃
13 וְהִשְׁבַּתִּי הֲמוֹן שִׁירָיִךְ וְקוֹל כִּנּוֹרַיִךְ לֹא יִשָּׁמַע עוֹד׃
14 וּנְתַתִּיךְ לִצְחִיחַ סֶלַע מִשְׁטַח חֲרָמִים תִּהְיֶה לֹא תִבָּנֶה
עוֹד כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃
15 כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לְצוֹר הֲלֹא מִקּוֹל
מַפַּלְתֵּךְ בֶּאֱנֹק חָלָל בֵּהָרֵג הֶרֶג בְּתוֹכֵךְ יִרְעֲשׁוּ הָאִיִּים׃
וירדו

הרי בפתח

♈. 11. i) *Spoliabunt autem* c. 29, 19. *opes tuas* c. 29, 5. Ier. 15, 13. c. 17, 3. k) *& diripient* v. 5. c. 39, 10. *merces tuas.* (4) c. 28, 5. 16. 18. Neque abest huic comminationi, quod infra c. 29, 18. & Ef. 23, 6. de Tyro substantiis opibusque prius nudata notauimus. Intelligenda enim hæc sunt præsertim de mercibus & substantiis extra vrbem repertis, & de reliquiis bonorum in Tyro: nam asportare omnia per moram non licuit. vid. Gurtlerum. p. 237. l) vid. v. 4. m) *& domos desiderii tui.* conf. Ef. 2, 16. Ier. 12, 10. n) i. e. *ruderatua.* Grot. o) vid. v. 10. Quæ hic Ezechiel prædicit de ruderibus Tyri aquis obruendis, ad litteram esse impleta tempore Alexandri M. ex *Diodori Siculi* l. 17. c. 40. seqq. & *Curtii* l. 4. c. 2. clarissime demonstrauit *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 307. ♈. 13. p) S. *Sic cessare faciam.* c. 30, 10. q) *strepitum* l. *multitudinem canticorum tuorum.* Signa lætitiæ cessabunt. Am. 5, 23. conf. Ef. 16, 9. Ier. 7, 34. c. 25, 10. c. 48, 33. r) conf. Ef. 23, 16. c. 24, 8. Iob. 30, 31. ♈. 14. s) *Et ponam te,* Veterem Tyrum: cuius excidium hic per Nebucadnezarem prænunciatur. *Gurtler* p. 236. S. *Dabo denique te* v. 4. t) *vt nuditatem petræ.* i. e. scopuli instar eris. v. 4. u) *expansio* v. 5. x) *retium* v. 5. c. 32, 3. Coh. 7, 26. y) *eris.* Masculinum genus respicit *terminationem* nominis Tyri. cf. not. c. 22, 4. 2 Reg. 15, 16. Ef. 23, 1. Hos. 10, 7. Nihil de te restabit, præter saxum vel aggerem, in quo piscatores retia expandent. z) *nec vltra ædificaberis.* a) vid. v. 5. Obiicitur Ef. 23, 15. 17. vbi Tyrus post 70. annos instauranda legitur, coll. Ier. 25, 11. 22. Resp. *non ædificaberis amplius* ea dignitate, elegantia & celebritate, immo nec loco, quo antea fuisti. nam quod postea instauratum in eodem loco & dictum est *Palætyrus*; non vrbs, sed vicus fuit, nec vrbis splendorem aut vestigia retinuit. Sic *Grotius*: non redibis ad veterem fortunam. Nempe verba quædam, sec. *Gloss.* Gram. S. p. 779. non tantum vsitatam significationem, sed etiam quandam eius quasi *qualitatem, adiunctum* aut *conditionem* simul indicant. Sic *dicere* pro *vere, sincere & ex animo dicere posse* Prou. 20, 9. 1 Cor. 12, 3. *Facere peccatum* de alacritate, promtitudine, assiduitate & studio peccandi. 1 Ioh. 3, 8. 9. *Videre* pro videre *cum oblectatione* Pf. 35, 21. &c. Hoc autem modo intellecta textus verba tam in veterem illam a Nebucadnezare, quam in nouam Tyrum insulanam, ab Alexandro destructam, quadrant; neutra enim, vtcunque restaurata, ad pristinam dignitatem, celebritatem & amplitudinem emersit. Immo *Cocceius*, versus quidem, inquit, septimus, 8. 9. 10. & 11. sine dubio loquuntur de eo, quod Nebucadnezar effecit; at quod v. 12. 13. 14. dicitur, id non necessario de Nebucadnezare & illo tempore accipitur. *Et spoliabunt* &c. v. 12. impersonaliter dictum, non vt illa, quæ præcedentibus extant versibus, cum determinatione & designatione eorum, qui id facturi sint. Optime ea fluent, si ea in posterum distinctis temporibus efficienda intelligantur.--Notabile etiam hoc est, quod, quo tempore Tyrus ab Alexandro excisa est, etiam *Theba, filia Tyri,* ab eodem est diruta. Quæritur etiam *Carthago* colonia ipsius, vt & aliæ vrbes; vt non tantum Nebucadnezar *filias eius in agro* occiderit v. 6. *Maio* etiam in Oecon. V. T. p. 1044. excidium a Chaldæis primum, & postea a Græcis euenturum prædicitur hoc capite. Idem sentit *Abendana.* ♈. 15. b) *ob sonum* Ier. 49, 21. c) *casus, ruina tua* v. 18. c. 31, 16. Hæc ad vastationem, per Alexandrum factam, speciatim refert *Abendana.* d) *cum gemit confossus* c. 9, 4. c. 24, 17. Ier. 51, 22. e) *infinitiuus* Piel, vel sec. Kimchium *Niphal*, eliso ה *præformatiuo*, vt Ez. 10, 3. Prou. 24, 17. f) S. *cum peragetur cædes* v. 6. Ef. 27, 7. Prou. 24, 11. g) *commouebuntur.* ingenti admiratione & consternatione *contremiscent* v. 10. h) *insula* & omnis *ora maritima, l. regionum maritimarum* incolæ. v. 18. c. 27, 7. 15.

r) *securibus* l. *instrumentis* s. machinis *diruentibus* suis. conf. 2 Par. 34, 6. Chaldæus: *lapides* (id est, globos) *ferreos,* nempe qui e balistis iaciebantur. *Grot.*

♈. 10. s) *Ob multitudinem, præ abundantia,* Ef. 60, 6. t) obteget te *puluis eorum.* Nah. 1, 3. Tantus erit puluis ab equorum cursu, vt nubis modo vrbem operiat. *Grot.* u) cf. Ier. 4, 29. c. 8, 16. c. 47, 3. x) c. 10, 13. c. 23, 24. y) *contremiscent.* S. *commouebuntur* muri tui. v. 15. c. 27, 28. *Grotius*: Solent enim ædes tremere, vbi in propinquo multi cursitant currus & equi, propter soli cohærentiam. z) *quando venerit ille per portas tuas.* a) *sec. introitus vrbis*; sicut intrare solent in vrbem expugnatam. b) *perrupta* 2 Reg. 25, 4. Ios. 9, 4.

♈. 11. c) Ef. 5, 28. d) *conculcabit.* Ef. 1, 12. e) Equites per oppidum discursabunt. cf. Nah. 2, 5. f) v. 6. 8. g) *& quævit statuaram* (discrepantia numeri in verbo notat *distributionem.* conf. c. 23, 40. Iud. 5, 29. Ef. 19, 4. Hos. 6, 5.) *roboris tui*; i. e. sec. *Vat.* statuæ erectæ in honorem fortium ciuium; vel sec. alios, imagines clarorum virorum, quibus vetustam generis nobilitatem præferebant. *Grotius*: statuas erectas Aegypti Regibus aliisque fœderatis Tyri, & Chaldæorum hostibus. Solent enim imagines deiici eorum, quibus res infeliciter cedunt. Al. *statuas deorum.* Herculis & Apollinis, quos colebant. coll. Ier. 43, 13. Hos. 10, 2. Mich. 5, 13. Quæ sententiæ non male forte coniungentur. h) *in terram descendet* s. *fracta corruet.* conf. c. 38, 20. Ef. 21, 9. Am. 3, 14. Thren. 2, 9.

♈. 12.

♈. 10. פרש per *Kam.* 3. 5. 6. 9. 20. contra *Maf.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Ier. 5, 29. וגלגל per *Kam.* 2. 3. 5. contra *Maf. Erff.* ♈. 13. שריך *defect.* sc. 1. sec. *Maf. impr.* ad Prou. 4. 25. ♈. 15. בהרג ita *Ber.* At בהרג 7. 8. 10--30. 31. 23. 24. & quidem additu nota ב טעמים 17. 24. Sed cf. quæ de huiusmodi sue *Meth.* sine Merca notauimus ad Ind. 20, 2. 15. 17. בהרג habent 2. 3. 5. & בהרג 1. 6. 9. 20. 23.

16 וְיָרְדוּ מֵעַל כִּסְאוֹתָם כֹּל נְשִׂיאֵי הַיָּם וְהֵסִירוּ אֶת־
מְעִילֵיהֶם וְאֶת־בִּגְדֵי רִקְמָתָם יִפְשֹׁטוּ חֲרָדוֹת יִלְבָּשׁוּ
17 עַל־הָאָרֶץ יֵשֵׁבוּ וְחָרְדוּ לִרְגָעִים וְשָׁמְמוּ עָלָיִךְ׃ וְנָשְׂאוּ
עָלַיִךְ קִינָה וְאָמְרוּ לָךְ אֵיךְ אָבַדְתְּ נוֹשֶׁבֶת מִיַּמִּים הָעִיר
הַהֻלָּלָה אֲשֶׁר הָיְתָה חֲזָקָה בַיָּם הִיא וְיֹשְׁבֶיהָ אֲשֶׁר־
18 נָתְנוּ חִתִּיתָם לְכָל־יוֹשְׁבֶיהָ׃ עַתָּה יֶחְרְדוּ הָאִיִּן יוֹם
מַפַּלְתֵּךְ וְנִבְהֲלוּ הָאִיִּים אֲשֶׁר־בַּיָּם מִצֵּאתֵךְ׃
19 כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִֹה בְּתִתִּי
אֹתָךְ עִיר נֶחֱרֶבֶת כֶּעָרִים אֲשֶׁר לֹא־נוֹשָׁבוּ בְּהַעֲלוֹת
כ עָלַיִךְ אֶת־תְּהוֹם וְכִסּוּךְ הַמַּיִם הָרַבִּים׃ וְהוֹרַדְתִּיךְ אֶת־
יוֹרְדֵי בוֹר אֶל־עַם עוֹלָם וְהוֹשַׁבְתִּיךְ בְּאֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת
בְּחֳרָבוֹת מֵעוֹלָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר לְמַעַן לֹא תֵשֵׁבִי וְנָתַתִּי
21 צְבִי בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ בַּלָּהוֹת אֶתְּנֵךְ וְאֵינֵךְ וּתְבֻקְשִׁי וְלֹא־
כז תִמָּצְאִי עוֹד לְעוֹלָם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִֹה׃ וַיְהִי דְבַר־
2 יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ וְאַתָּה בֶן־אָדָם שָׂא עַל־צֹר קִינָה׃

ואמרת Ttt 3 כהג

℣. 16. i) S. *Descendent nimirum* Es. 47, 1. Ier. 48, 18. k) *de soliis suis*, more lugentium Ion. 3, 6. l) Carthaginenses, Gaditani aliique Tyro orti, & potentes mari, *Grot.* m) c. 21, 31. n) vestes extimas. Ex 28, 31. 1 Sam. 18, 4. 2 Sam. 13, 18. o) *vestes suas acupictas* c. 15, 18 & splendidas. p) *exuent* c. 44, 19. 1 Sam. 19, 24. Dignitatem suam & lætitiam, eiusque signa abiicient. cf. Ion. 3, 6. *Grotius*: Nam & hic mos lugentium, mutare vestes: Cicero non vno loco propter se a senatu mutatam vestem narrat. q) S. *contra terroribus* Es. 22, 4. *induentur*, & metu *circumdabuntur*. cf. c. 7, 27. Ps. 35, 26. Ps. 132, 18. oppositum Es. 51, 9. r) iterum more lugentium Iob. 2, 13. c. 42, 6. Ion. 3, 6. s) & *trepidabunt*. c. 32, 10. t) *ad singula momenta*, mala omnia timentes a vastatoribus, Chaldæis & Græcis &c. Es. 27, 3. u) & *obstupescent propter te* c. 27, 35. c. 28, 19. *Coccetius*: Cum ea ciuitas negotiatrix esset, fieri non potuit, quin multorum opes cum ea perierint, atque ita mœrendi & lugendi ac plorandi caussam habuerint.

℣. 17. x) *Quin tollent, proferent super te.* c 19, 1. y) *lamentationem*, c. 27, 2. z) *Quomodo* vel *Qui sic interiisti!* Nam. 21, 30. 31. Interrogatio lamentantis cum stupore, vt Thren. 1, 1. cf. Apoc. 18, 15. a) *habitata a maribus* s. populis maritimis. Ad quam ab omni mari aduenæ veniebant. *Grot.* Conf. Hos. 11, 10. b) *quæ laudata*, celeberrima *fuit*. Præt. *Pyal.* Ps. 78, 63. cum præfixo *Heemlatino*, vt c. 21, 31. Ios. 10, 24. Es. 6, 3. &c. c) *fortis, prævalida in mari*. Num. 13, 31. præcellens omnibus in re na-

uali, vt solebant esse Phœnices; cf. infra c. 27, 4. munitissima etiam, nec vim maris vel hostis metuens. d) *vt dederint*, incusserint *terrorem suum*, sui c. 32, 23. cf. Gen. 9, 2. e) *omnibus habitatoribus eius* sc. maris; sec. *Pat.* & *Kimchi* ac *M. I.* quod ים hic adhibeatur vt femininum, coll. 1 Reg. 16, 17. sed frustra. *Syrus* itaque habet: *omnibus habitatoribus terræ*. Propius vero *Coccetius*: h. e. qui imperio graui & seuero totam ciuitatem continuerint & frænauerint. *Distinguuntur* enim *habitatores*, qui *cum imperio* sunt, *a reliquis* habitatoribus, qui vel in ciuitate habitant, vel ius illius ciuitatis habent in omnibus coloniis. Tam igitur magnificam ciuitatem, cuius senatores regibus æquales erant, interire miserabile erat. ℣. 18. f) S. *Quare trepidabunt* Gen. 42, 28 1 Reg. 1, 49. g) *insula*, insulani. v. 15. terminatio est Chaldaica. h) I. *ob diem*, al. *in die casus tui* v. 15. c. 17, 27. i) & *perturbabuntur* Ex. 15, 15. 2 Sam. 4, 1. k) *ob exitum tuum* tristissimum; excidium & captiuitatem tuam. *ό*. ἀπὸ τῆς ἐξοδίας σε. Id *Marshamus* in Can. Chron. p. 578. intelligit de exitu Tyriorum, quando antiqua sede pulsi in Insulam (in qua postea noua Tyrus) transmigrarunt. de quo cf. infra ad c. 29, 18. ℣. 19. l) *Cum dedero*, c. 32, 15. m) te Palætyrum, *Gurtler* p. 306. seqq. n) *desolatam* v. 2. c. 30, 7. o) quæ *non habitantur* l. *habitata amplius sunt*. Ier. 22, 6. tam destitutam à commerciis, quam sunt vrbes hominum vacuæ. Respicit in oppositione ad v. 17. p) *cum ascendere fecero* v. 3. q) c. 31, 15. Ion. *exercitus populorum multorum, instar aquarum abyssi*. r) & *obtexerint te* c. 32, 7. quod fieri solet, disiectis munimentis. *Grot* s) *grates multa* ex omnibus partibus effusæ. vid. v. 3. *Aquis* enim *proprie dictis* Tyrum tectam & inundatam fuisse, quod volunt *Kimchi*, *Raschi* & *Abendana*, non constat: etsi de ruderibus eius id fit certissimum. et ad v. 12. dictum est. cf. etiam not. c. 29, 13. & Es. 17, 12. Apoc. 17, 1. 15. ℣. 20. t) *Et descendere fecero te* Es. 14, 15. c. 43, 14. u) *cum descendentibus in foueam*. c. 31, 14. c. 32, 24. Es. 14, 15. x) S. *ad populum æternitatis*, i. e. ad *dudum mortuos*; qui dudum ante nos fuerunt, & ante multa secula mortui sunt. vid. not. Es. 44. 7. Alii: *ad eos, qui perpetuo* h. e. diu vsque ad nouissimum diem *dormituri sunt*. y) & *habitare fecero te* Ps. 143, 3. Thr. 3, 6. z) *in terra inferiorum* locorum; c. 31, 14. c. 32, 14. Thr. 3, 55. quum quasi in fundo maris sepulta eris. cf. Matt. 11, 23. a) *in desolationibus*, c. 13, 4. quæ *a seculo* fuerunt. q. d. eris par locis, *ab omni æuo desertis* *Grot*. Cf iterum not. Es. 44, 7. c. 63, 9. Ier. 2, 10. b) S. *vt non habites*; al. cum Ion. & Syr *habiteris*, vt non *maneas* vel *inhabites* amplius locum tuum. c. 29, 11. Es. 13, 20. Ier. 17, 6. op. sicut ante, priore loco & amplitudine, ad negotium populo Dei facessendum. cf. v. 14. c) S. & Cocc. *tum dabo* sc. Iudæis s. Ecclesiæ meæ. Alii protasin continuant; *dederoque* l. *dedero autem* &c. & apodosin faciunt cum seq. versu: *Tum terrores te faciam* &c. d) *decus*. c. 25, 9. e) *in terra viuentium* l. *huius vitæ* Es. 38, 11. Ps. 27, 13. *Kimchi* obseruat oppositionem inter *terram viuentium* & *terram inferiorum*. Ion. *dabo gaudium in terra Israel*. *Calov*. Spiritualis potius Ecclesiæ felicitas, quam temporalis Iudææ respicitur. ℣. 21. f) S. *Terrores autem*. c. 27, 36. c. 28, 19. s. exemplum omnibus terribile. g) c. 5, 14. c. 35, 9. h) S. *vt non sis*. cf. Ps. 37, 10. Ps. 104, 35. op. quod fuisti. *Grot*. i) S. *quæreris quidem* Ps. 37, 36. Quærent homines, vbi nunc illa est vrbs, quæ tam multas misit colonias, quæ tam late mari imperauit? *Grot*. k) Es. 41, 12. Dan. 11, 19. Quid multa? Inquit *Marsham*. in Canone suo Chron. p 578. *Palætyrus* a Nabuchodonosore capta est & excisa, nec vnquam in dignitatem regiam pristinamque fortunam rediit. &c. De applicatione mystica horum versuum videsis *Cocc.* l) c. 11, 8. c. 16, 14. CAP. XXVII. ℣. 1. m) *Factum porro est*. Pergit hoc capite Propheta, in Babylonia degens, vaticinari aduersus *Tyrum* (*nouam*, sec. Gurtl. p. 308. vid. not. v. 2. c. 26, 1.) eiusq; describit I. *splendorem*, quoad ædes magnificas, rem nauticam, & vires conducticias, v. 2--11 II. *mercatum* eius & commercia cum omnibus ferme gentibus recenset v. 12- 25. & III. maximam eius *ruinam* & deuastationem deplorat, & per antithesin amplificat. v. 26--36. ℣. 2. n) *Tu etiam*, vt alii c. 26, 17. o) *suscipe super Tyro lamentum*. v. 32. c. 38, 12. *Cocc.* Hæc quidem possunt intelligi *de Tyro propria*, siue cum Nebucadnezar illam excidit, siue cum Alexander Macedo eam deuicit & expugnauit. Sunt tamen etiam intelligenda de emporio quodam alius generis, quod & *Tyrus* & *Babylon* adpellatur, vt constat ex Es. 23, 1. sqq. & parallelis Apoc. 18, 23. vbi colon secundum de Babylone vsurpatur, quod de Tyro erat dictum in prophetia Es. 23, 8.

CAP. XXVII.

ad Tyrum vrbem ita refert

℣. 16. חרדות sine *Pisk* 3. 5. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* ac *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. Pro עַל posuit אֶל *Mas. fin.* f. 11. coll. 4. sed sine suffragio codicum h. l. ושממו per *Chateph pat.* 1. 2. 5. 22. ℣. 18. יחרדו sic per *Segol.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14 20. 23. contra *M. I.* ℣. 19. כי per *Makk.* 1. 2. ℣. 20. בחרבות per præf. בַּ 1. 3. 6. 9. 20. ℣. 21. ותבקשי per *Schewa simpl.* 1. 2. 3. 5. 10. 21. contra *M. I.* At ק cum *Dag.* 3. 6. 9. 20.

3 וְאָמַרְתָּ לְצוֹר הַיֹּשֶׁבֶתִי עַל־מְבוֹאֹת יָם רֹכֶלֶת הָעַמִּים
אֶל־אִיִּים רַבִּים כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה צוֹר אַתְּ אָמַרְתְּ אֲנִי
4 כְּלִילַת יֹפִי: בְּלֵב יַמִּים גְּבוּלָיִךְ בֹּנַיִךְ כָּלְלוּ יׇפְיֵךְ: בְּרוֹשִׁים ה
מִשְּׂנִיר בָּנוּ לָךְ אֵת כׇּל־לֻחֹתָיִם אֶרֶז מִלְּבָנוֹן לָקָחוּ
6 לַעֲשׂוֹת תֹּרֶן עָלָיִךְ: אַלּוֹנִים מִבָּשָׁן עָשׂוּ מִשּׁוֹטָיִךְ קַרְשֵׁךְ
7 עָשׂוּ־שֵׁן בַּת־אֲשֻׁרִים מֵאִיֵּי כִּתִּיִּם: שֵׁשׁ בְּרִקְמָה מִמִּצְרַיִם
הָיָה מִפְרָשֵׂךְ לִהְיוֹת לָךְ לְנֵס תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן מֵאִיֵּי
8 אֱלִישָׁה הָיָה מְכַסֵּךְ: יֹשְׁבֵי צִידוֹן וְאַרְוַד הָיוּ שָׁטִים לָךְ
9 חֲכָמַיִךְ צוֹר הָיוּ בָךְ הֵמָּה חֹבְלָיִךְ: זִקְנֵי גְבַל וַחֲכָמֶיהָ
הָיוּ בָךְ מַחֲזִיקֵי בִּדְקֵךְ כׇּל־אֳנִיּוֹת הַיָּם וּמַלָּחֵיהֶם הָיוּ בָךְ
לַעֲרֹב מַעֲרָבֵךְ: פָּרַס וְלוּד וּפוּט הָיוּ בְחֵילֵךְ אַנְשֵׁי י
מִלְחַמְתֵּךְ

הישבת קרי in mare coniectis, ex insula fecit peninsulam, aggere per fretum ducto, vt pedibus adiri & expugnari posset; & sic hodienum

כתיים קרי perseuerat. cf. not. v 2. c. 26, 14. At Marshamo, qui de Palmyro hoc intelligit vaticinium in Can. Chron. p. 578. phrasis hæc notat imperium maritimum. cf. c. 26,17. Sic Grot.

℣. 3. p) S. o habitatrix! o tu, quæ habitas! al. cum LXX. Ion. Syr. habitanti; simplicius sec. accentus. q) ad ingressus, introitus, s. aditus maris. (1) Grot. ad portum egregium maris, q. d. quæ commodissime sita es; vt quocunque velis, nauiges, & vndecunque mercatores velint, adnauigetur. r) negotiatrix l. negotiatrici v. 20 23. s) populorum, quæ negotiaris cum populis plurimis. cf. c. 26, 2. t) S. vsque ad insulas multas v. 6. 7. cuius merces ad varias deferuntur insulas, non tantum ad populos in continenti habitantes. u) o Tyre! x) ego sum perfecta Thr. 2,15. cf. mascul. infra c. 28, 12. pulchritudine; pulchritudinis perfectissimæ. De noua Tyro Curtius l. 4. c. 2. Tyrus & claritate & magnitudine ante omnes vrbes Syriæ Phœnicesque venerabilis. cf. Es. 23, 8.

℣. 4. y) In (medio) mari, l. intra mare. v. 25, 26. Ex. 15, 8. Ion. 2, 4. ὁ. ἐν καρδίᾳ θαλάσσης. sic in seqq. Matth. 12, 40. Acropolis rupi erat imposita, postea tamen vrbs aucta est ædificiis, quæ fluctuationibus mari erant imposita, Iun. z) Plurali vtitur, quod omni ex parte allueretur mari, & ex omnibus maribus ad eam venirent. Vat. a) sunt termini tui, c. 45, 1. 1 Sam. 5, 6. statuisti vrbem tuam velut insulam, & secura es, quod vndique pelago circumdaris. Vos quidem (ait Alexander ad legatos Tyriorum apud Curtium l. c.) fiducia loci, quod insulam incolitis, pedestrem hunc exercitum spernitis; sed breui ostendam in continenti vos esse. Ibidem Curtius: Vrbem a continenti quatuor stadiorum fretum diuidit. Africo maxime obiectum, crebros ex alto fluctus in litora euoluens. Sed Alexander M. saxis, trabibus, & terræ immensa quantitate in

Imperium tuum non terra continetur, sed late per mare se spargit, ita vt Tyria maria in prouerbium abierint. b) architecti tui. 1 Reg. 5, 18. Grot. qui te ædificarunt Sidonii. c) perfecerunt, absolutam fecerunt (2) v. 11. cf. 1 Reg. 10 27. pulchritudinem tuam, v. 3. 11. perfecte te ornarunt. ℣. 5 d) S. Ex abietibus præstantissimis, Es. 41, 19. c. 55, 13. e) de Senire s. Hermon monte. vt de Libano 2 Par. 2, 7. vid. Deut. 3, 9. & cf. Cant. 4, 8. 1 Par. 5, 23. f) S. omnes tabulas, omnia tabulata q. s. duplicia. (forma compos. ex plurali & duali, vt חֹמֹתַיִם 2 Reg. 25, 4 &c.) np. ædium, vt 1 Reg. 7, 36. vel nauium, vt alii ob sequentia malunt. Vat. tabulis multis, & duplici ordine dispositis, in duobus lateribus, constant naues. g) cedros de Libano præstantissimas. c. 31, 3. 1 Reg. 5, 13. Ps. 104, 17. h) malum, arborem nauis, (3) Es. 30, 17. c. 33, 23. i) S. pro te. c. 13, 18. ℣. 6. k) S. E quercubus de Basane, Es. 2, 13 l) fecerunt remos tuos (1) cf. v 29. m) tabulas s. transtra tua, sec. Bochart. Vulg. Trem. aliosque. S. asserem l. asseres tuos. Ex. 26, 15. sqq. n) ex dente s. ebore. v. 15. 1 Reg. 22, 39. Plinius H. N. l. 8. c. 3. Quæ Iuba cornua adpellat, Herodotus tanto antiquior, & consuetudo melius, dentes Elephanti. vide in. infra v. 15. & Ludolfi Hist. Aeth. Lib. I. c. 10. & ipsum Plinium lib. 18. c. 1. &c. o) filia buxorum, i. e. quod buxo inclusum est. Grot: Ego pro certo habeo, אשׁורים hic arboris esse nomen, quæ תאשׁור Es. 41, 19. vbi buxum vertit Chaldæus. Cf. infra c. 31, 3. Bochart. ex ebore in buxo ex insulis Cittim, i. e. ex ebore, quod buxo Corsico inclusum fuit. Hieroz. I. p. 252. Virgil. Aen. X. v. 135. seq. Quale per artem inclusum buxo aut Oricia terebinthо, lucet ebur. Sic pupilla oculi, filia oculi dicitur Ps. 17, 8. Thr. 2, 18. quia in oculo est. Sagitta filius pharetra, cui inclusa est. Thr. 3, 13. Seruus filius domus meæ, quia in familia s. domo mea habetur, Gen. 15, 3. &c. Ebur vero h. l. Hebr. בת in femin. dicitur, quia שׁן dens generis communis est. cf. Glassii Grammat. S. p. 663. Alii: filia Assuriæ, i. e. quod elaborarunt artifices peritissimi ex Assyria. At cum vox illa gentem significat, semper cum Dagesch scribitur. Cf infra v. 23 & Gen. 25, 3. p) ex insulis Cittim, i. e. Latinorum l. Romanorum, sec. not. Es. 23, 1. vbi vide. Vulg. de insulis Italiæ. Cf. Gen. 10, 4. Num. 24, 24. Boch. circa Italiam, speciatim ex Corsica, insula Italiæ proxima; cuius buxum maximam, crassissimam & præstantissimam esse, testantur Plin. 16. 16 Diod V. Theoph. Hist. plant. 3. 15 -- nulla buxus aptior est ad transtra nauium fabricanda, quæ ipsa latitudo commendat. Phal. 3. 5. 180. Exprobrat itaque Tyriis immanem luxum, quod transtra non tantum ad necessitatem aut commoditatem vterentur, verum etiam ad delicias luxumque profusissimum, cum materiam pretiosissimam, qualis ebur (buxo inclusum) ad res nauium sordidissimas adhiberent. Glass. l. c. ex Iun. & Trem. ℣. 7. q) Byssus, l. potius Xylinum. cf. Ex. 25, 4. r) S. in acupictura, vel cum opere phrygionico s. operis phrygionici. cf v. 16. c. 16, 13. Ex. 26, 36. Præfixum ב regimini nonnunquam inseruit, vt יועץ בשׂכל 1 Par. 26, 14. Boot. in Animadu. ap. Polum. Adde, si placet, 2 Sam. 1, 21. Es. 9, 2. Ps 7, 11. s) ex Aegypto allata Plin. H. N XIX. 1. Superior pars Aegypti in Arabiam vergens, gignit fruticem, quem aliqui gossipion vocant, plures xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruus est, similemque barbatæ nucis fert fructum, cuius ex interiore bombyce lanugo netur. Nec vlla sunt eis candore mollitiaue præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratissimæ. t) fuit expansio tua. (2) Iob. 36, 29. cf. Es. 33, 23. Vat. Ita dicitur velum, quod explicetur vento. u) pro velo; S. in signum, Es. 11, 10. 12. x) Ex. 25, 4. c. 26, 31. Ier. 10, 9. y) ex insulis v. 15. c. 26, 15. 18. z) Elisæ. cf. 1 Par. 1, 7. Gen. 10, 4. h. e. ex Peloponneso & vicinis insulis Aegæi & Cretici maris, ex quibus ingens purpuræ copia euecta, vt multis docet Boch. Phal. Lib 3. c. 4. a) Schm. & Ion. fuit tegumentum tuum. Es. 14, 11. c. 23, 18. M. I. & Kimchi: vestimentum tuum. vel sec. eosdem & Raschi: tegumentum tentorii nauis, quod operiebat superficiem nauis a pluuia, imbribus & æstu, constans ex aulæis tinctis colore hyacinthino & purpureo.

℣. 8 b) c. 28, 21. Gen. 10, 15. Ios. 11, 8. Es 23, 4. c) & Arvadæi l. Aradii, v. 11 Gen. 10, 18. qui Aradum insulam occupauerant in ora Phœnices, ad ostia Eleutheri fluminis, & partem vicinæ continentis, vbi Antaradus, Marathus, Laodicea -- Aradios maxime commendauit rei naualis peritia &c. Boch. Phal. l. 4. c. 36. d) fuerunt remiges (5) v. 26. cf. Es. 33, 21. Tanta Tyriorum opulentia, vt viliora ministeria exteris delegarent & Zidoniis atque Aruadæis tanquam seruis vterentur. e) sapientes vero tui, o Tyre. v. 9. Es. 19, 11. 12. Esth. 6, 13. f) fuerunt. al. cum LXX. subintell. relat. qui fuerunt in te. g) S. fuerunt nauclери tui; Vat. rectores nauium tuarum. (7) v. 27. 28. 29. Ion. 1, 6. ὁ. κυβερνῆται. Act. 27, 11. Apoc. 18, 17. Grot. peritos rei naualis, quos classibus nauibusque præficeres, de te habebas, non opus habebas aliunde petere. Sic Kimchi & M. I. ℣. 9 h) Nom. propr. regionis & gentis Phœniciæ, in qua optimi erant fabri. vid not. Ios. 13, 5. 1 Reg. 5, 32. (al v. 18) i) Grot. & quidem peritissimi eius. cf. v. 8. Ier. 50, 35. k) instaurantes, confirmantes fissuram s. rimas tuas, scil. in nauibus tuis reficiendis & curandis nauibus præfecti. vel potius sec. alios; rimas murorum & ædificiorum v. 27. 2 Reg 12, 6. 7. l) vid. v. 25. 29. m) & nautæ earum (4) v. 27. 29. Ion. 1, 5. n) S. ad negotiandum. al. ad distrahendum permutandum. al. q. d. ad commiscendum se mercimonio tuo. v. 27. Neh. 5, 3. o) merces, mercimonium, S negotiationem tuam. v. 13. 15. Ab omnibus terris ad te veniebant naues & nautæ, mercaturæ causa Grot. ℣. 10. p) Persæ. c. 38, 5 Dan. 5, 28. sagittis ab omni æuo noti. Grot. q) & Ludi. vel Lydi Gen. 10, 22. tum Asiatici, qui ad Mæandrum fluuium; tum (quod alii forsan malunt, quia iunguntur cum Phutæis) Africani, qui Aethiopiam incolunt sub Aegypto vbi Nilus maxime tortuosus est. Vide Boch. Phal. copiose L. 2 c. 13 & L. 4. c. 26. r) & Phutæi c. 30, 5 s. Libyes, sec. LXX. h. e. Afri, Libyæ regionumque vlteriorum ad Oceanum Atlanticum incolæ, Ier. 46. 9. orti a Phut, filio Chami, Gen. 10, 6. 1 Par. 1, 8. vid. Boch. Phal L. 4 c. 33. s) in auxiliis & exercitu tuo fuerunt; v. 11. c. 38, 4. gentes longinquæ & bellicosæ stipendia apud te meritæ sunt. t) tanquam viri belli tui; i. e. bellatores s. milites mercenarii tui; v. 27. Ier. 50, 30. qualibus multum vtuntur ciuitates mercatui deditæ, vt & filia Tyri Carthago. Grot.

℣. 4 כללו per Schua simpl. 1 3. 5. 21. ℣. 6. כתים Hæc lect. per simpl. Iod tribuitur Occident. per gemin. vero Orient. Nihilominus vtraq; per Cthib & Kri a codicibus copulatur prout requ. Mas. Erff. & M. I. præt. 1. qui in tex. כתיים ℣. 8. וארוד per Kam. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 12. Sic ℣. 11. iidem & 1.

11 מלחמתך מגן וכובע תלו־בך המה נתנו הדרך׃ בני
ארוד וחילך על־חומותיך סביב וגמדים במגדלותיך
היו שלטיהם תלו על־חומותיך סביב המה כללו יפיך׃
12 תרשיש סחרתך מרב כל־הון בכסף ברזל בדיל
ועופרת נתנו עזבוניך׃ 13 יון תובל ומשך המה רכליך
בנפש אדם וכלי נחשת נתנו מערבך׃ 14 מבית תוגרמה
סוסים ופרשים ופרדים נתנו עזבוניך׃ טו בני דדן רכליך
איים רבים סחרת ידך קרנות שן והובנים השיבו
אשכרך׃ 16 ארם סחרתך מרב מעשיך בנפך ארגמן
17 ורקמה ובוץ וראמת וכדכד נתנו בעזבוניך׃ יהודה

Ttt 4 סה ד וארץ

u) Eadem arma ipsis tribuit Ier. 46, 9. x) *& galeam* (6) c. 38,5. 1 Sam. 17,5. y) *suspenderunt in te.* v. 11. 1 Sam. 31, 9. 10. *Grot.* up. qui eorum ab excubiis vacabant. *Iun.* Priori membro *functionem* eorum describit, quod militabant &c. hic, *stationem*, quod in aggere & munitionibus Tyriorum custodiam exercebant, armis in propinquo appensis, vt statuis militaribus fieri solet. z) S. *illi dederunt* (tibi) *honorem tuum.* c.16, 14. Ornamento tibi fuerunt. Magnificum erat tibi, tot gentes habere conductas *Grot.*

v. 11. a) v. 8. b) *& reliquus exercitus tuus.* M.I. *cum exercitu tuo.* v. 10. Permixti erant vrbano militi. *Grot.* c) *super muris tuis.* De his ita *Diodorus Sic.* lib. 17. c. 41. Mox Tyrii, vt mœnia duplo firmiora redderent, quinque cubitorum interuallo in medio relicto, murum alterum decem cubitos latum ædificant, & vacuum inter vtrumque spatium lapidibus & ingesta terra complent. d) S. *& Gammadai.* (1) Esse nomen propr. gentis ignotæ (forte Phœniciæ), patet ex nexu præcedentis & huius versus; cum mercenarii milites, e peregrinis populis adsciti, recenseantur: vt recte indicat *Pfeiff* dub. vex. h. l. & *Ludolf* Comment. Hist. Aethiop. p. 73. 74. vbi vide sis copiose. Nam quod alii *pygmæos* s. homines *cubitales*, alii *robustos*, q.d. *lacertosos* s. brachiales, coll. Iud. 3, 16 aut cum *Lud. de Dieu* ex Syriasmo *homines feroces & audaces*, vel aliter interpretantur, id vel fabulosum est, vel insolens & valde coactum. *Grot.* intelligit habitatores *Antaradi* Phœnices; nam ἀγκὼν est גמיד *cubitus.* e) c. 26, 4. o. f) *scuta, clypeos suos* (7) 1 Sam. 8, 7. g) v. 10. h) vid. v. 4.

v. 18.

v. 12. i) *Tartessus* in Hispania Bætica v. 25. Ion. 1, 3. Es. 23, 1. vid. *Bocharti* Phaleg p. 193. & ex eo notata ad 1 Reg. 10, 22. At Cocc. h. l. *Tarsis* quin *Cilicia* sit, equidem non dubito. Neque tamen id impedit, quin id nomen latius והבנים קרי prolatum sit. Potuit enim inde etiam colonia in *Hispaniam* deducta esse. k) S. fuit *negotiatrix tua* v. 16. l) *ob multitudinem omnium opum* v. 18. m) metallis hic enumeratis abundabat Hispania, & *argentum* in ea erat *pulcherrimum*. Plin. l. 33. c. 6. vid. *Bochart.* n) *ferro* v. 19. Bilbilin in Hispania nobilitauit gloria ferri. *Plin.* l. 34. c. 14. o) *stanno* c. 22, 18 Num. 31, 22. p) *& plumbo.* Ex aduerso Celtiberiæ complures sunt insulæ, *Cassiterides* dictæ Græcis, a *fertilitate plumbi*. Plin. l. 4. c. 22. q) dederunt, effecerunt *nundinas* s. *mercaturas tuas.* (7) v. 14. 15. 19. 22. 27. *Gusset.* p. 594. *permutationes tuas*, h. e. res, *quas reliquit quis alteri* pro re sibi ab ipso tradita in contractu permutationis.

v. 13. r) *Ionia.* ὁ Ἰωνία. h. e. *Iones* s. *Græcia* v. 19. Ioel. 4, 6. a *Iavan* filio Iaphet Gen. 10, 2. 1 Par. 1, 5. appellati. vid. *Bocharti* Phal. lib 3. c. 3. s) *Thubal & Meschech* plerunque iunguntur tq. cognati populi. c. 32, 26. c. 38, 2. 3. c. 39 1. Gen. 10, 2. 1 Par. 1, 5. *Thubal* sunt *Tibareni* Es. 66, 19. ת & L permutatis, vt sæpe; *Mesech* autem sunt *Moschi*, habitantes montes *Moschicos*, qui Iberiam diuidunt ab Armenia & vtramque a Colchide. Ita fuse *Bochart.* Phal Lib. 3. c. 12. t) *institores tui* fuerunt, tecum negotiabantur. v. 15. c. 17, 4. Nah. 3, 16. u) *cum animabus hominum*, i.e. *mancipiis.* Apoc. 18, 13. 1 Par. 5, 21. cf. Num. 31, 35. 40. *Mancipia* ex *Iavan* i.e. Græca & Ionica, in toto Oriente maximo in pretio fuisse, docet *Bochartus* Phal. Lib. 3. c. 3. Idem cap. 12. ostendit, in Ponticis regionibus multa fuisse mancipia, maxime in Cappadocia, cuius pars Tibarenia, ibique seruos olim venales fuisse quatuor drachmis, & incolas plerosque fuisse homines ad seruitutem natos. x) *& vasis ex ære* Euboico, sec. *Boch.* Phal. 3. 3. Et in Tibarenis erant Mosynœci, quorum æs splendidissimum & candidissimum laudatur. Sed & in Iberia, cuius partem Moschi tenent, creditur esse æs omnium præstantissimum. idem ibid. c. 12. vbi vide sis plura. y) *quæ dederunt in commercio tuo.* v. 9.

v. 14. z) *E domo* l. regione *Togarme* c. 38, 6. 1 Par. 1, 6. i.e. *e Cappadocia*, vt multis probat *Bochart.* in Phal. Lib. 3. c. 11. Nempe *Cappadocum equorum* summa semper fuit nobilitas, vt fuse *Bochartus* l. c. & Hieroz. P. 1. p. 159 & *de mulis asinisque* Cappadocibus præstantissimis. ib. p. 239 a) *equos* communes s. curules, & *equites* l. *equos* militares; nam vtrumque vox פרש significat. vid. not. 1 Sam. 8, 11. Alii tamen malunt simpliciter: *equos & equites*, s. mancipia, quæ idonei erant equites. b) 1 Reg. 10, 25. c) S. *in negotiationibus tuis.* vid. v. 12. 16.

v. 15. d) *Filii Dedan* Boch. Hæc non est eadem *Dedan*, quæ Ier. 25, 23. & c. 49, 8. *vrbs Idumææ* mediterranea, cuius incolæ *Dedanim* Es. 21, 13. & conditor *Dedan*, Abrahæ nepos Gen. 25, 3. *sed alia Dedan*, quam condidit *Dedan Rhegmæ filius* Gen. 10, 7. quæ hodie *Daden*, *non procul ab ostio maris Persici*, prope Rhegmam, quam *Rhegma* pater Dedan condidit. Omnino agit Ezechiel de vrbe maritima, quæ vicinas habuit multas insulas, vnde in Indiam commoda fuit nauigatio: nam in Indicis mercibus sunt *ebur & ebenum*, quæ omnia Dadenæ conueniunt. *Dedanem Idumæam* memorat propheta infra v. 20. Phaleg. lib. 4. c. 6. e) v. 17. 21. f) *Insulæ* enim *multæ* v. 7. g) *negotiatio* (1) *manus tuæ*, h.e. mercatrices mercium *manus tuæ* fuerunt; Ita *Grot.* veniebant emtum manus tuæ opera, vel, vt *Cocc.* habet, quia cum insulis multis *negotiationem pro arbitratu tuo* habebas cf. v. 21. h) S. *cornua eboris.* Nam *elephantum dentes* a multis veterum habentur pro *cornibus.* Et *cornua Elephantis* esse, quæ nos *dentes* putamus, rectius Aethiopes statuere arbitratur *Ludolfus* in Lex. Aeth. p. 198. cf. supra not. ad v. 6. Rationes pro vtraque sententia vide apud *Bochart.* Hieroz. P. 1. p. 253. seq. vbi tandem iis, qui eboris materiam *dentes* vocant, ita accedit, vt illos *dentes* agnoscat *cum cornibus aliquid habere commune*; ex cranio nempe oriri, & ad instar cornuum ex venis cephalicis alimentum suum trahere. Quocirca h. l. *misto nomine* vocantur, quasi mediam inter dentes & cornua naturam obtineant. Alii, vt *Ion.* per asynd. *cornua & dentes* s. *ebur*, non bene per Grammaticam constructionem. cf etiam 1 Reg. 10, 18. 22. i) *& hebenum* ligna ebenea. (1) *Hebenum* indicari, fuse probat *Bochart.* Hieroz. P. II p. 140. seqq k) *reddiderunt tibi* in compensationem, cf Ex. 21, 34. Leu. 25, 51. l) *in munus* l. *pretium tuum* (2) Ps. 72, 10. nempe ad repensanda illa opera Tyriorum

v. 16. m) v. 12. *Syri* magni negotiatores, vt hic notat Hieronymus. *Grot.* n) *ob multitudinem operum tuorum*; vt sibi compararet opera a te copiose & miro artificio facta o) *cum carbunculo* s. *rubino.* al. *smaragdo* S. *chrysopraso* c. 28, 13. Ex. 28, 18. p) *purpuram* v. 7. q) v. 7. 24. Iud. 5, 30. r) *& byssum* (7) Esth. 1, 6. c. 8, 15. 1 Par 15. 27. 2 Par. 2, 13. s) S. *& Ramoth.* (2) Iob. 28, 18. *gemmæ* speciem vulgo esse putant. al. *corallia*; at *Castellus* cum Aquila Syro & Arabe *serica* reddit. vid. *Maii* suppl. ad Lex. Cocc. p. 115. t) *& crystallum.* S. *& pyropum* &c (2) Es. 54, 12. u) vid. v. 12. 19.

v. 17. x) vid. Act. 12, 20.

---

v. 11. כלליך per *Chatephpat.* 5. 21. v. 13. תובל *defect.* per *Kibbuts* 3. 6. 9 sic fe. 5. & fin. 2 sec. *Mas.* 1. & *Erff.* Contra תובל per *Kam* 1 6 9. 10. 14. 20. 22. 23. contra *Mas. impr.* h. l. & Gen. 4, 22. v. 15. והובנים si per *Cholem*; quomodo & *Cthibh* literale efferendum est. v. 16 וראמת sic *defect.* 6. 9. 22. 23. 24. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* ad Deut. 4. 43. & Prou. 6, 17. mendosa vere est *Mas. impr.* h. l. Alii plene.

וארץ ישראל המה רכליך בחטי מנית ופנג ודבש
18 ושמן וצרי נתנו מערבך׃ דמשק סחרתך ברב מעשיך
19 מרב כל־הון ביין חלבון וצמר צחר׃ ודן ויון מאוזל
בעזבוניך נתנו ברזל עשות קדה וקנה במערבך היה׃
כ דדן רכלתך בבגדי־חפש לרכבה׃ ערב וכל־נשיאי
21 קדר המה סחרי ידך בכרים ואילם ועתודים בם סחריך׃
22 רכלי שבא ורעמה המה רכליך בראש כל־בשם ובכל־
23 אבן יקרה וזהב נתנו עזבוניך׃ חרן וכנה ועדן רכלי
24 שבא אשור כלמד רכלתך׃ המה רכליך במכללים
בגלומי תכלת ורקמה ובגנזי ברמים בחבלים חבשים
וארזים

y) cf. 1 Reg. 5, 25. *z*) v. 13. 15. 22. 24. *Coccejus*: Habebat quidem Tyrus commercium cum Iuda, sed nihil inde referebat, nisi fructus terræ; cæli autem depositum, quod apud Israelem erat, non requirebat. Quare Tyrus clarissimum est speculum eorum, qui, quum prope accesserint ad Ecclesiam, tamen nihil aliud quærunt, quam lucrum & vitæ splendorem, & vanitatem ac voluptatem; ac multo magis eorum, qui verbo Dei & rerum spiritualium tractatione, quam profitentur, nihil nisi lucrum & voluptatem conficere satagunt. *a*) *cum tritico optimo* Deut. 8, 8. *b*) *Minnith* (1) Nomen vrbis vel regionis. Iud. 11, 33. *c*) S. & *Pannag*. Incertum, quid significet. Plerisque est n. propr. vrbis vel regionis incertæ *Phœniciæ*; al. *opus dulciarium*, melius forte alii: *etiam balsamum* l. *opobalsamum*, quod vni terrarum Iudææ concessum fuit, teste *Plin.* H. N. l. 12 c. 25. Appellatiuam acceptionem suadent accentus. Cf. *Boch.* Canaan p. 362. *d*) cf. c. 16, 13. Deut. 32, 13. 1 Reg. 5, 25. Hos. 12, 2. *e*) & *resinam*. Gen. 43, 11. *Grot.* ad vulnerum medicamenta. vid. Ier. 8, 22. *f*) v. 9. 13.

℣. 18. *g*) *Damascus* etiam vid. Es. 17, 1. &c. *h*. v. 12. 16. *i*) *ob multitudinem operum tuorum*. vid. v. 16. *k*) *propter multitudinem omnium opum tuarum* v. 12. 27. 33. *l*) *vino Chelbon*, i. e. ex Chelbone, Græcis *Chalybone*, loco quodam Syriæ. Idem forte fuit cum *Alepo*, quem hodiernum Arabes sic dicunt. Vinum illud fuit tam eximium, vt Persarum Reges de nullo alio biberint. *Boch.* Hieroz. P. I. p. 485. Cf. not. Hos. 14, 8. & de vino Alepico hodierno *Thevenoti* Itiner. P. II. p. 112. seq. *m*) & *lana candida* LXX.

LXX. *ex Mileto*. S. & *lana Zacharu*. (1) Sed Bocharto est color subal- דג״ש אחר שורק הני בדגש -*bus*, aut ex albo & rubro distinctus, s. albus in rubrum vergens -- quomodo candor summus quodam errore visus, videtur in rubrum inclinare; quod ex Arabibus probat. Hieroz. P. I. p. 182. & p. 476. cf. not. Iud. 5,

10. Idem *Bochartus Damascena*, inquit, *lana* fama durabat adhuc æuo *Hieronymi*, qui in h. l. de Tyro sic habet: *Ad nundinas eius de Damasco deferebatur vinum pinguissimum, & lana præcipua, quod vsque hodie cernimus.* Sed sericum & gossipium, quorum hodie Damasci maximus est prouentus, lanæ famam obscurarunt. ibid. p. 486. ℣. 19. *n*) *Et Dan* s. *Danita* Israelis Iud. 18, 29. c. 20, 1. & *Iauan* s. *Iauanæi*, non illi Ioniæ l. Græciæ v. 13 vbi nulla sunt aromata; sed alii ex *Iauan*, vrbe *Ieman*, i. e. intimæ Arabiæ. *Boch.* Phal. l. 2. c. 21. At *Grot.* credam ego, inquit, *Taprobanem* hic indicari, i. e. *Zeilanam* insulam, feracem calami odoriferi & odorum aliorum & metallorum non inopem; in qua fuere vrbes *Dana* & *Ioganna* &c. *o*) vterque *vagus*, *discurrens* negotiandi caussa. *Py*. (1) Aliis est nom. pr. cum Aquila & Syro: *de Vzal*, quæ metropolis fuit terræ Ieman, (teste *Abrahamo Zachut* in libro Iachasin) ab *Vzale*, *Ioktanis* filio Gen. 10, 27. nomen habens, alias *Sanaa* dicta; quod a propheta potuit addi discriminis caussa, ne putaretur agi de Iauanæis, qui vulgo, i. e. de Græcis l. Ionibus. Sed Schva sub מ fauet priori expositioni, quæ & adstipulatores habet Chaldæum (qui id vertit *turmatim vel per carauanas*) & Hebræos recentiores, etiam e Græcis *Symmachum*. -- Prudentis igitur erit, alterutram interpretationem ita amplecti, vt ne alteram exsibilet. *Boch.* Phal. 2. 21. *Schm.* vero habet *netum*. Sic Raschi. *p*) *In relinquendis tibi dederunt*. v. 16. 22. Hoc vult, ad Tyriorum nundinas confluxisse omnes populos; seu *vicinos*, puta *Danitas*; seu *remotissimos* quosq;, vt *Iauanæos*. נתנו est tert. plural. Præteriti cum *Dagesch emphatico*. *q*) *ferrum nitidum*. S. *tersum*. (1) Ier. 5, 28. np. Danitis ferrum, Iauanæis *casiam* & *calamum* importantibus. *Boch* Phal. 2, 21. *r*) *casia* (2) Ex. 30, 24. *s*) & *calamus aromaticus*. Es. 43, 24. Ier. 6, 20. Hic in Arabum computatur mercibus: quia, si non in Arabia nascitur, quod in India tantum fieri multi volunt, tamen ex India per Arabes in Syriam conuehebatur. *Boch.* Phal. l. 2. c. 21. *t*) v. 9. 13. 17. 25. ℣. 20. *u*) *Dedan* Idumææ c. 25, 13. *Grot.* Sunt in Arabia vtrique populi, sed longo interuallo. vid. supra not. ad v. 15. *x*) v. 3. 23. *y*) S. *in vestibus* l. cum pannis *libertatis*. (1) h. e. nobilissimis, magnificis, quæ decent ingenuos & liberos. 1 Sam. 17, 25. *z*) S. *pro curru*. Cocc. est infinit. *ad insidendum*. Lex. p. 211. formæ ליראה Deut. 4, 10. &c. *Piscat.* ad opercula sellarum s. ephippiorum. ℣. 21. *a*) *Arabia*. S. *Arabes* 2 Par. 9, 14. vid not. Es 21, 13. *b*) *Kedar* s. Arabiæ petreæ. Gen. 25, 13. Ier. 2, 10. Ps. 120, 5. cf. not. Es. 21, 16. 17. & Ier. 49, 28. *c*) *negotiatores manus tuæ*. h. e. *cum manu tua* l. mercium *manus tuæ*, cf. v. 15. *d*) *per agnos & arietes* Deut 32, 14. Es. 16, 1. *e*) & *hircos* c. 39, 18 Abundabat enim pecore regio illa, quæ Saracenorum Hieronymi tempore dicebatur vide & Ier. 49, 28. 29. *Grot.* *f*) S. *per hæc*, inquam, fuerunt *negotiatores tui*. v. 36. Es. 47, 15. ℣. 22. *g*) *Mercatores Seba* v. 23. ad ostium maris Persici, in vicinia *Rhegma*, quæ sequitur. vid *Boch.* Phal. lib 4. c. 7. & de homonymia huius nominis ibid. lib. 2. c. 25. *h*) & *Rama* vel *Rhegma*, a conditore suo Gen 10, 7. vid. *Boch.* Phal. 4. 5. *i*) v. 13. 17. *k*) *cum præcipuo*. cf. Ex. 30, 23. *l*) *omnium aromatum*; præstantissimo quoque aromate. 1 Reg. 10, 10. Es. 3, 24. *m*) *gemmis* 2 Sam. 12 30. 1 Reg. 10, 2. *n*) cuius magna penes Arabes copia, cf. not. 1 Reg. 10, 10. Es. 60, 6. Ps. 72, 15. 2 Par. 9, 14. *o*) *quæ dederunt in nundinis tuis* v. 12. 17. ℣. 23. *p*) *Charra*. Romanorum clade postea notæ Gen. 11, 31. 32. c. 12, 4. Act. 7, 2. *q*) altas *Calne* Gen. 10, 10. Am. 6, 2. *Callinicum* prope Carrhas in Osroena multi intelligunt; at *Boch.* rectius cum *Chaldæo*, *Eusebio* & *Hieronymo*, est *Ctesiphon*, oppidum ad Tigrim celeberrimum, caput *Chalonitidis* (sic dictæ ex *Chalone* h. e. *Calne*,) & Parthorum Phal, libr. 4. c. 18. *r*) & *Eden*, pars Babyloniæ, Es 37, 12. *s*) de *Sabbæis* Persici maris agi & hic, & v. 22. inde colligo, quod in vnum fasciculum compinguntur cum Tigris & Euphratis accolis, qui in mare Persicum exeunt. *Boch* Phal. lib. 4. c. 7. Alii distinguunt, atque hos ad mare rubrum s. Arabicum locant. Nam ad vtrumque mare habitationem suam extendebant. *t*) *Assyria* Gen 10, 22. Num. 24, 22. Es. 19. 23. *u*) Syr. *Chalmadda* pro *Chelmanda*, Xenophonti *Charmande* Boch Phal. l. b. 1. c. 18 p. 480. In *Media* eam quærunt *Piscat.* *Tremell.* aliique. Sic *Ion.* *x*) vid. v. 3 20. 24. ℣ 24. *y*) *Hi omnes fuerunt negotiatores tui*. v. 12 17. *z*) *cum omnis generis mercibus* vel *ornamentis* S. *cum perfectionibus*, i. e. absolutissimis & perfectissimis rebus. (1) cf. c. 23, 12 *a*) *cum glomeribus*, *voluminibus*, s. pannis conuolutis (1) cf. Ps 139. 16. 2 Reg. 2, 8. *b*) *hyacinthinorum*, lanæ violacei coloris v. 7. c. 23, 6. *c*) v. 9. 16. *d*) & *cum thesauris* synthesibus. (2) Esth. 3, 9. c. 4, 7 *e*) *vestium pretiosarum* (1) cf. Arab. ברים *vestis e stamine & subtegmine plurium filorum contexta*; & plura in Cocc. Lex. p. 119. *f*) *funibus pretiosis* Coh. 12, 6. Esth. 1, 6. *constrictarum*, s. *quæ* volumina vestium *funibus colligata*. cf. c. 16, 20. Ex. 23, 9. Ion. 2, 6. S. *per funes ligatos*,

---

℣. 19. מאוזל sine *Dag.* 1. 2. 3. 5. 2. 20 21. 22 23. contra *M. l.* נתנו sine *Dag.* 22. contra *M. l.* ℣. 20. דדן רכלתך sic 1. 2. 3. 7. 8. ˉ 10 14. 19. ℣. 21 ואילים sic *defect.* 1 & in marg 6. 9. sec. *Mas. Erff* h. l. *Impr* ad Gen. 22, 14. & *final.* s 5 col. 7. sec. quam emendanda h. l. est *Mas.* textualis. Alii *plene*, ut ואלים 22. ℣. 23. ורוה per *Segol* 1. 2. 3 5. 6. 9 20. 23. ℣. 24. במכללים per *Chirek* 10. 13. 19. 21. 22. 23. & in marg. 6. 9. ברמים *defect.* 5. sic. se. 2. sec. *Mas. Erff.*

כה וַאֲרֻזִים בְּמַרְכֻלְתֵּךְ׃ אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ שָׁרוֹתַיִךְ מַעֲרָבֵךְ
26 וַתִּמָּלְאִי וַתִּכְבְּדִי מְאֹד בְּלֵב יַמִּים׃ בְּמַיִם רַבִּים הֱבִאוּךְ
27 הַשָּׁטִים אֹתָךְ רוּחַ הַקָּדִים שְׁבָרֵךְ בְּלֵב יַמִּים׃ הוֹנֵךְ
וְעִזְבוֹנַיִךְ מַעֲרָבֵךְ מַלָּחַיִךְ וְחֹבְלָיִךְ מַחֲזִיקֵי בִדְקֵךְ וְעֹרְבֵי
מַעֲרָבֵךְ וְכָל־אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֵּךְ אֲשֶׁר־בָּךְ וּבְכָל־קְהָלֵךְ
28 אֲשֶׁר בְּתוֹכֵךְ יִפְּלוּ בְּלֵב יַמִּים בְּיוֹם מַפַּלְתֵּךְ׃ לְקוֹל
29 זַעֲקַת חֹבְלָיִךְ יִרְעֲשׁוּ מִגְרֹשׁוֹת׃ וְיָרְדוּ מֵאֳנִיּוֹתֵיהֶם כֹּל
תֹּפְשֵׂי מָשׁוֹט מַלָּחִים כֹּל חֹבְלֵי הַיָּם אֶל־הָאָרֶץ יַעֲמֹדוּ׃
ל וְהִשְׁמִיעוּ עָלַיִךְ בְּקוֹלָם וְיִזְעֲקוּ מָרָה וְיַעֲלוּ עָפָר עַל־
31 רָאשֵׁיהֶם בָּאֵפֶר יִתְפַּלָּשׁוּ׃ וְהִקְרִיחוּ אֵלַיִךְ קָרְחָה וְחָגְרוּ
32 שַׂקִּים וּבָכוּ אֵלַיִךְ בְּמַר־נֶפֶשׁ מִסְפֵּד מָר׃ וְנָשְׂאוּ אֵלַיִךְ
בְּנִיהֶם קִינָה וְקוֹנְנוּ עָלָיִךְ מִי כְצוֹר כְּדֻמָה בְּתוֹךְ הַיָּם׃
33 בְּצֵאת עִזְבוֹנַיִךְ מִיַּמִּים הִשְׂבַּעַתְּ עַמִּים רַבִּים בְּרֹב הוֹנַיִךְ

ומערביך Ttt 5 סה ה

g) *& cedrinis cistis inclusa.* vel simpliciter ex signif. Ar. *firmiter compacta & contracta* (1) fuerunt. h) S. *in mercatu tuo* (1)

℣. 25. i) vid. v. 9. 12. Ef. 23, 1. k) S. *Naues Tharschisch, turma tua*; vel turmatim venientes erant *in mercatu tuo*. Sic Vat. *turma tua*, i. e. turmatim ibant ad te, negotiandi caussa. procul dubio ex Chald. שירה *turba*, caterua, exercitus, *turma*. Alii tamen simplicius ex notiore verbi significatione reddunt: *decantantes*, laudantes *te erant*. 2 Sam. 19, 36. l) *ob commercium tuum* v 9. At Cocc. in Comm. *Naues Tharschisch habent cantatrices tuas & mercem tuam*; ita vt lætitia Tyriorum in totum mare se effuderit, & voluptas eorum ex toto orbe venerit; Tyriis arbitrium omnis negotiationis habentibus. m) *vnde impleta es* opibus & hominibus. vid. c. 26, 2 n) *& honorata, gloriosa* Ef. 66, 5. Iob. 24, 21. vel *diues* & opulenta, fiue mercibus quasi *grauis* vel *onusta facta es*. conf. Gen. 13, 2. c 31, 1. c. 50, 9. o) v. 4. 26. Hactenus de potentia & gloria Tyri; cuius descriptio latius deducta fuit. vt calamitas, quæ illam secuta est, nunc eo rectius æstimetur & exaggeretur, atque vt, quæ maxime a ciuitatibus diligi solent, pateat, nullius esse pretii & meram vanitatem, nec habere tandem alium fructum, quam ploratum & eiulatum.

℣. 26. p) Sed *in aquas multas* Ps. 77, 20. sc. calamitatum, & in naufragii s. excidii periculum. *Munsterus*: in vehementes angustias & tribulationes. Nam obseruante *Grot.* vrbem naui, bellum mari, comparat, vt Romam Horatius; atque eam perductam in mare valde fluctuosum. q) *deduxerunt te.* r) *remiges, qui remis agebant te* (2) v. 8. i. e. gubernatores vel ciues tui, qui putabant, se promouere felicem tuum statum. *Cocceius*: hostes, *qui te impulerunt, flagellarunt* & verberauerunt, quemadmodum mare remis verberari solet. Al. *depopulantes*. S. *contemnentes te*, ex c. 16, 57. c. 28, 24. 26. s)

א'במקוסה

ventus orientalis. c. 17, 10.

הנ' בחירק

Ex. 14, 21. Ef. 27, 8. Ef. 48, 8. Iob. 27, 21.

Ion. *Rex, qui potens est, sicut ventus orientalis*. Chaldæos significat ab Oriente venientes; *Grot.* & *Kimchi* t) *franget* & merget *te*, vt nauem v. 34. Continuatur metaphora. *Remis & vento* fuerat Tyrus facta gloriosa; tanquam vento & remis in mare deturbatur. *Cocc.* u) v. 4. 25. 27. ℣. 27. x) S. *Vnde opes tua* v. 11. 18. y) *& negotiationes tua.* Gussetio *res, quæ tibi permutationis titulo acquisita* fuerunt (7) vid. v. 19. 21. z) *mercatus tuus* v. 9 17. a) *nauta tui* v. 9. 29. b) *& naucleri tui.* (7) v. 8. 28 c) *confirmantes, reparantes rupturam tuam*; qui scissuras tuas farciunt, & muros ab hoste ruptos reparant. v. 9. d) *& negotiantes* v. 9. tradentes in permutationem Neh. 5, 3. cf Ier. 30, 21. e) *armati, milites tui* v. 10. f) *cadent.* bellica clade concideur. c. 5, 12. c. 30, 5. 6 g) v. 26. h) c 26, 15. 28. *Diod. Sic* l 17. c. 46. de Tyro insula: Cum per nuda vrbis latera Macedones irruerent, & Alexander cum suis in murum transisset, vrbs iam capta erat. Nec tamen oppidani virtutis suæ immemores erant, sed cohortati se mutuo, *viarum angustias munire, & pugnam eo vsque continuare, dum omnes conciderentur. &c.* ℣. 28. i) *Ad vocem* s. sonitum Hab. 3, 16. k) *clamoris*, quem edent *nauclerí tui* v 29. 30. ob ruinam suam & tuam. cf. Ef. 15, 5. *Iunius*: Quum naucleri animum abiiciunt & eiulant, actum esse videtur de salute vectorum omnium. l) *contremiscent* c. 26, 10. 15. cf. Hab. 3, 7. m) S. *suburbana* c. 45, 2. c. 48, 15. 17. Syr. *qua circa te sunt.* *Grot.* non insula tantum, sed & *proxima continens.* *Gartlerus* in Theol Proph. p 509. huc refert illa *Diodori* l. cit. c. 41. Cum Macedones iamiam portum subirent, parum aberat, quin omnes interiissent Phœnices. Via tamen per vim aperta, extremis nauium amissis, salui in vrbem rediere. & *Curtii* l. 4. c. 3. Nec Tyrii ausi certamen nauale inire, triremes omnes ante ipsa mœnia opposuerunt; quibus Rex inuectus ipsas demersit. ℣. 29. n) *Et descendent ex nauibus suis*; in scaphas se daturi, vt terram quam primum arripiant, & sic malum euadant. *Grot.* o) *tenentes* c. 38, 4. Am. 2, 15. p) *remum* (1) cf. v. 6. q) v 8. Ion. 1, 6. r) *super terra* stabunt, velut electi e mari l. naui. ℣. 30. s) S. *Et clamorem edent.* cf. Ier. 48, 4. t) *voce sua.* cf. Ier. 12, 8. u) *& acerbe clamabunt.* cf. v. 28. Gen. 27, 34. Esth 4, 1. x) more dolentium. vid. Ios. 7, 6. Iob. 1, 12. y) *in cinere volutabunt* vel conspergent *se.* (4) Ier. 6, 26. Mich. 1. 10. ℣ 31. z) *Inducentque sibi* lugentes *super te caluitiem.* Leu. 21, 5. Ier. 16, 6. c. 48, 37. *Grotius*: more Phœnicum. Deut. 14, 1. a) *& accingent se cilicio*, vestitu vilissimo. Et hic mos Orientis. Ion. 2, 5. 6. Matth. 11, 21. *Grot.* b) S. *ex amaritudine anima* Iob. 7, 11. c. 10, 1. c) *planctu amaro.* cf. c. 21, 11. Ef. 33, 7.

℣. 32 d) *Attollent etiam super te.* c. 26, 17. e) *in luctu, eiulatu suo.* (1) cf. c. 7, 11. Ier. 9, 17. 18. f) v. 2. c. 28, 12. g) *& lamentabuntur* (8) super te. c. 32, 16. addit S. *dicentes*: subintell. לאמר, vt Ef. 14, 8. c. 58. 2. &c. h) S. *quis sicut Tyrus* est? vel, *qua* vnquam fuit vrbs, *sicut Tyrus?* i) S. *sicut excisa* (1) formæ *Lykkach* 2 Reg. 2, 10 a rad. דמה. Cf. Ef. 6, 5. Al. *sicut silens* illa. Sic *Coccejo* est *Paul*: *sicut extincta* illa, ex rad. דמם. cf. Ef. 23, 1. Al. *sec. similitudinem eius*, q. d. Quæ vrbs maritima ei comparari potuit? sed præter Grammaticam Hebræam. k) sita in loco natura inexpugnabili. *Vat.* ℣. 33. l) S. *Per hoc, quod exiuerunt negotiationes tua.* v. 12. 27. i. e. cum (*Grot.* longinquis nauigationibus in Indiam, Hispaniam, Africam, Pontum) *ex omnibus maribus* merces tibi adueherentur. m) *satiasti populos multos*, c. 32, 4. Ef. 58, 10. abunde illis prospexisti mercibus tuis. n) *per multitudinem opum* & pecuniarum *tuarum.* v. 12. 18.

℣. 26. הבאוך sic *defect.* 6. 9. 22. 23. 24. sic fe. 1. 2. sec. *Maf.* 1. 2. & *Erff.* h. l. & *impr.* Ier. 17, 16. רוח הקדים sic 3. 3. ℣ 27. בדקך per *Mun* 2. 3. fe. 5. Pro ובכל (quod 6. 9. in marg.) habent S וכל 6. 9. 20. contra *Maf.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ℣. 31. קרחה per He 3. 5. 22. & in marg. 6. 9. item *Occidentales*, & sic fu. 1. 2. contra *Maf.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ℣. 32. כדמה sine *Dag.* 15. 23. 24.

CAP. XXVIII, 1. k) *Praeterea festum est ad superiorum vaticiniorum confirmationem & illustrationem.*

CAP. XXVIII.

Estque in hoc capite I. Sententia in *Regem s. Principem Tyri*, cui superbiam exprobrat v. 2 -- 5. & poenam denunciat v. 6 -- 10. II. *Threnus* super eiusdem excidio v. 11 -- 19. III. Sententia aduersus *Tsidonem* v. 20 -- 24. IV. *Promissio* colligendi Israelis. v. 25. 26.

ᵽ. 2. *l*) Superbissimo *Principi* l. *Re-*

ומערביך העשרת מלכי־ארץ׃ עת נשברת מימים 34
במעמקי־מים מערבך וכל־קהלך בתוכך נפלו׃ כל לה
ישבי האיים שממו עליך ומלכיהם שערו שער רעמו
פנים׃ סחרים בעמים שרקו עליך בלהות היית ואינך 36
עד־עולם׃ ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ כח
בן־אדם אמר לנגיד צר כה־אמר אדני יהוה יען גבה 2
לבך ותאמר אל אני מושב אלהים ישבתי בלב ימים
ואתה אדם ולא־אל ותתן לבך כלב אלהים׃
הנה חכם אתה מדנאל כל־סתום לא עממוך׃ 3
בחכמתך ובתבונתך עשית לך חיל ותעש זהב וכסף 4
באוצרותיך׃ ברב חכמתך ברכלתך הרבית חילך 5
ויגבה לבבך בחילך׃ לכן כה אמר אדני 6
יהוה יען תתך את־לבבך כלב אלהים׃ לכן הנני מביא 7
עליך זרים עריצי גוים והריקו חרבותם על־יפי
חכמתך וחללו יפעתך׃ לשחת יורדוך ומתה 8
ממותי

gi Tyri. (vid. v. 12. coll. c. 21, 30. 2 Sam. 6, 21. c. 7, 8. &c.) np. *Ithobalo II.* sec. *Grot. sub illo enim Tyrum Nebucadnezer tredecim annis obsedit*, vt ex Phoenicum annalibus refert *Iosephus* lib. I. contra Apionem p. 1046. Eumque ex Prophetae diris periisse putat *Marshamus* in Can. Chron. p. 579. de *Palaityro* intelligens omnia, quae alii ad illam ex parte tantum, cetera partim ad *nouam* s. *insulanam*, partim ad mysticam *Tyrum* referunt. *Gurtlerus* vero in Theol. Proph. p. 308. (vt ad c. 26, 1. iam diximus) de *Tyro instaurata* i. Christiana, & a Saracenis expugnata, hoc caput accipit, & p. 669 - 673. plura eius commata huc adplicat; sed per accommodationem tm. vt nobis videtur. *Cocc.* vero ita ad h. l. *Rex Tyri* gloriosus sui aestimator & admirator, & se efferens in prosperitate sua & ciuitatis suae, aptus & idoneus fuit, vt fieret *typus* & *hieroglyphicum symbolum* eius, qui ecclesiam conuerterit in emporium, & in ea vult regnare, & se dixit vicarium Dei esse. Cf. omnino not. Es. 6, 9. & c. 24, 1. c. 34, 1. it. c. 23, 1. & pluribus ipsum *Coccelum*, qui maxime sensum mysticum huius capitis studiose persequitur, vt nos litteralem & immediatum illustrare studemus. *m*) *propterea, quod* c. 15, 8 *n*) *extulit se cor tuum*, v. 5. 17. 2 Par. 26, 16. Dan. 5, 20. *o*) *vt dicat, cogites*. v. 9. c. 29, 3. *p*) *quasi Deus* quidam *ego sum*, vt Es. 14, 14. Act. 12, 22. *q*) S. *in habitatione*. al. *in sede Dei*, i. e in loco inaccessibili, cincto & munito mari, cui nemo nocere potest. *Grotius*: Sicut Deus ab omni iniuria tutus est in arce coelesti, sic me defendit mare. cf. 2 Thess. 2, 4. *r*) c. 27, 4. 25. 26. *s*) *cum tamen sis homo*, omni humanae sorti obnoxius. Es. 31, 3. cf. Dan. 5, 20. *t*) *& minime Deus*, aut inexpugnabilis. cf. not. Deut 9, 7. *u*) *etsi tu dedisti*, reputasti Gen. 42, 30. *cor tuum*, s. animum superbum. cf. Obad. v. 3. 2 Par. 25, 19. *x*) v. 6. dum existimasti, te esse Deo parem sapientia, potentia, imperio in omnes: quasi omnia tibi parere debeant.

ᵽ. 3. *y*) Enunciatio absoluta: *Ecce Daniele sapientior tu es*; np. sec. opinionem suam. Sic *Vat. Grot.* &c. alii interrogatiue cum LXX. & *Syro*. At *S. Quasi ecce sapiens tu sis prae Daniele*; - - - *non absconderint tibi*. cf. Sir. 8, 11. Rom. 11, 25. *z*) cuius fama, propter dona sapientiae eximia, a Deo accepta, tunc celebris erat. cf. cap. 14, 14. & Dan. 1, 7. c. 2, 48. c. 4, 6. c. 5, 1. c. 6, 27. *a*) *vllum arcanum*, occultum, abstrusum. Ps. 5, 8. Dan. 8, 26. *b*) *tibi non absconderunt* l. *occultarunt* (3) c. 31, 8. Thr. 4, 1. Nihil tam abstrusum est, vt te fugiat. Sic *Ion. Kimchi* &c. ᵽ. 4. *c*) Cf. Es. 10, 13. *d*) cf. 1 Reg. 5, 9. Ier. 10, 12. *e*) fecisti, comparasti; Schm. vt v. 3. quasi *feceris tibi* Deut. 8, 17. *f*) *opes*. ὁ. δύναμιν. sic v. 5. cf. Apoc. 18, 3. *g*) *& parasti* Gen. 12, 5. *h*) cf. Ier. 48, 7. c. 49, 4. ᵽ. 5. *i*) v. 7. 17. cf. Es 10, 13. c. 47, 10. *k*) *in negotiatione tua* (4) v. 16. 18. *l*) *multiplicasti*. S. *multiplicaueris*. Hos. 2, 10. *m*) *opes tuas*. c. 16, 12. Iob. 31, 25. *n*) *& sic extulit*. S. *vt extulerit se cor tuum* v. 2. *o*) *ob vim & potentiam tuam*. S. *ob opes tuas*. al. cum Ion. *ob exercitus tuos*. quae omnia complectitur dictio Hebraica. ᵽ. 6. *p*) Apodosis, cuius Protasis incipiebat v. 2. *q*) vid. v. 2. ᵽ. 7. *r*) *Ideo* inquam v 6. *s*) c. 26, 7. c 29, 8. *t*) v. 10. cf. Es. 1, 7. *u*) *violentos, violentissimos gentium*, c. 30, 11. quales tunc erant Chaldaei c. 26, 7. *x*) S. *qui euaginabunt*. Leu. 26, 33. *y*) *super pulchritudinem sapientiae tuae*. v. 5. i. e. in te, qui tibi tam sapiens videris; & contra omnia, quae videris tua sapientia comparasse, pulcherrima aedificia, ingentem exercitum &c. *z*) *& pollnent, profanabunt*, & obscurabunt & abolebunt. cf. c. 7, 21. 22. *a*) *splendorem tuum* (2) v. 17. i. e. regnum tuum & dignitatem regiam. *Grot.* & *Vat.* ᵽ. 8. *b*) *In foueam* aut *interitum*. Iob. 33, 22. *demittent, deiicient te*. cf. supra c. 26, 20. *c*) *& morieris*. 2 Reg. 7, 4.

o) *& mercatus tui*. v. 9. 13. 17. 25. *p*) *ditasti* Gen. 14, 23. sc. ex vectigalibus sec. *Grot.* *q*) *Reges orbis terrarum* Ps. 2, 2. Ps. 148, 11. Thren. 4, 12. *Cocc.* Hic & seqq. versiculis rursus comparatur tempus abundantiae, quo ditauit Reges, & tempus confractionis, cum ipsorum etiam Regum horrore &c.

ᵽ. 34. *r*) *Tempore* vero, quo *fracta es*, i. e. quo fluctibus maris confracta & submersa es. vid. v. 26. 1 Reg. 22, 49. Ion. 1, 4. & simil. confer. Ier. 49, 8. c. 50, 31. c. 51, 33. *s*) *in profunditatibus* (5) *aquarum* Psal. 130, 1. *t*) *mercatus tuus* v. 9. 33. *u*) v. 27. *x*) vid. not. v. 27. *Curtius* l. 4. c. 4. Alexander, exceptis qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemq; tectis iniici iubet. - - *Triste* deinde *spectaculum* victoribus ira praebuit Regis. Duo millia, in quibus occidendis defecerat rabies, crucibus adfixi, per ingens littoris spatium pependerunt.

ᵽ. 35. *y*) *Omnes incolae* maritimarum regionum & *insularum* v. 3. 7. 15. *z*) *obstupuerunt*, l. *obstupescent super te*. c. 26, 16. cf. Zach. 9, 5. ὁ. ἐστύγνασαν.

Marc. 10, 22. Mat. 16, 3. *a*) *ipsique Reges eorum*. cf. v. 33 *b*) *cohorrescent* Deut. 32, 17. *horrore*, (4) c. 32, 10 Ес 28, 2. Grot. *horrentibus pilis*. ὁ. ἔκστάσει ἐξέστησαν.

Matt. 12, 23. Marc. 5, 42. *c*) S. *turbata sunt facies*. Al. *peruulserunt, vultibus turbatis*, coeli tonantis instar. 1 Sam. 1, 6. *d*) cf. c. 7, 18 c. 21, 3.

ᵽ. 36 *e*) *Mercatores aliarum gentium* v. 21. *f*) Es 13, 1. 8. *f*) *sibilarunt* l. *sibilabunt* al *frendent* prae stupore. 1 Reg. 9, 8. Thren. 2, 15. *g*) S. *terrores facta es*. c. 26, 21. c. 28, 19 *h*) S *dum non es*. sc. quod fuisti. *i*) vid. c. 26, 14. 21.

CAP. XXVIII, ᵽ. 3. מדנאל cum *Kri* מדניאל 5. & *Mas. Erff.* ᵽ. 7. עליך *Femi-nine* fo. 1. 5. Et *sic* in יפעתך & חכמתך.

9 מְמוֹתֵי חָלָל בְּלֵב יַמִּים׃ הֶאָמֹר תֹּאמַר אֱלֹהִים
אָנִי לִפְנֵי הֹרְגֶךָ וְאַתָּה אָדָם וְלֹא־אֵל בְּיַד מְחַלְלֶךָ׃
י מוֹתֵי עֲרֵלִים תָּמוּת בְּיַד זָרִים כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם
11 אֲדֹנָי יֱהוִה׃ וַיְהִי דְבַר־
12 יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם שָׂא קִינָה עַל־מֶלֶךְ
צוֹר וְאָמַרְתָּ לּוֹ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה חוֹתֵם
13 תָּכְנִית מָלֵא חָכְמָה וּכְלִיל יֹפִי׃ בְּעֵדֶן גַּן־אֱלֹהִים הָיִיתָ
כָּל־אֶבֶן יְקָרָה מְסֻכָתֶךָ אֹדֶם פִּטְדָה וְיָהֲלֹם תַּרְשִׁישׁ
שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה סַפִּיר נֹפֶךְ וּבָרְקַת וְזָהָב מְלֶאכֶת תֻּפֶּיךָ
14 וּנְקָבֶיךָ בָּךְ בְּיוֹם הִבָּרַאֲךָ כּוֹנָנוּ׃ אַתְּ־כְּרוּב מִמְשַׁח
הַסּוֹכֵךְ וּנְתַתִּיךָ בְּהַר קֹדֶשׁ אֱלֹהִים הָיִיתָ בְּתוֹךְ אַבְנֵי־
אֵשׁ

d) *mortibus* (1) Ier. 26, 4. (formæ נִבְרָאִי Ez. 26, 10.) S. *confossorum*, (sic. é. Ion. & Syr.) vt moriuntur confossi. Multis vulneribus (quod ex mente *Kimchii* per pluralem iudicatur) confossus morieris. Al. *mortibus profanorum*. cf. c. 21, 30. e) vbi extra omne periculum te fore putabas, & de hoc gloriabaris v. 2. *Cocceius* pro antitypo confert Apoc. 17, 2. 15.

℣. 9. f) *Num ergo dicendo dices?* He interrog. per *Segol* præfigitur *gutturali Kametsatæ*. g) v. 2. h) *coram occisore tuo?* c. 11, 16. Ier. 4, 31. An tunc iactabis te esse Deum, quum hostes te invadent? *Sarcasmus*. i) *immo tu eris* & agnosceris homo v. 2. k) *confodientium*; sic Ion. *perdentium*. Raschi, Kimchi, M. I. & Syr. *interficientium*. cf. c. 32, 15. at S. *profanantium te*. c. 24, 21. *Mors sola fatetur, quantula sint hominum corpuscula*. Grot.

℣. 10. l) *Mortibus enim*. Pluralis (2) Es. 53, 9. h. e. truculentissima morte. Quamuis ad *duplicem mortem, temporalem & æternam*, plurali numero respectum haberi non absurde dicitur. Glass. Philol. S. p. 418. m) *præputiatorum incircumcisorum* carne & corde, vt bene *Kimchi* & *M. I.* i. e. fec. Ion. *impiorum*, vt hi mori solent c. 31, 18. c. 32, 19. &c. LXX. vt Act. 7, 51. (52.) Aliis, vt Syro, sed minus bene, est genitivus efficientis: *mortibus per manus incircumcisorum tibi illatis*, a quibus occidi ignominiosum erat, 1 Sam. 31, 4. n) v. 7. c. 7, 21. o) c. 23, 34. c. 26, 5. p) c. 11, 8. c. 16, 14.

℣. 12. q) c. 27, 2. 32. c. 32, 2. *Cocceius*: Threnus est μιμητικός. Nam ea deploratio potius conuenit hominibus, qui magnifaciunt principem Tyri. Insunt tamen quædam, quæ competunt fidelibus miserantibus humanam fragilitatem, & divina iudicia cum tremore recognoscentibus. r) qui *Princeps* dicebatur v. 2. s) *tu es* l. *fuisti obsignans, perficiens* (solemus sigillo munire, quæ perfecta & rata sunt. cf. 1 Reg. 21, 8. Ier. 32, 10. Esth. 8, 8. 10. Neh. 10, 1) *summam* h. e. sec. *Kimchi* aliosq; acquisivisti *tantam molem opum*, sapientiæ, gloriæ & omnis felicitatis, vt nihil accedere posse videatur; tam perfecte & consummate omnia possides. Al. *obsignator summæ*, nim. tum exportandarum mercium, tum persoluendorum tibi vectigalium, & si quæ alia sunt eiusmodi. ita *Iunius*. *Cocceius* vero in Lex. p. 273. & Comment. *signator mensuræ* s. *signans mensuram*. allusione ad morem emporii. In emporiis enim summæ potestatis est, *mensuras* vt & monetas signare. Quidam vero Codices leg. חוֹתָם per *Kamets* hoc sensu: *tu fuisti annulus sigillatorius iusta figura* s. optime figuratus. h. e. diligentissime custodiebaris, sicut annulus splendidus multæ artis. ita *Grot.* coll. Ier. 22, 24. t) *summam*, S. *demensum* (2) c. 43, 10. cf. c. 45, 11. u) *plenus sapientia*. vid. v. 3. 4. sc. in arte tua politica, & quæ ad ordinem atque splendorem ciuitatis tuæ, eiusque conseruationem pertinebant. x) *& perfectus pulchritudine* ac splendore c. 27, 1.

℣. 13. y) *In Eden quasi*, s. *amœnissima regione*. Gen. 2, 8. z) *horti Dei*: l. immo *in horto Dei* s. paradiso qs. fuisti Gen. 2, 8. etsi in medio mari habitares. i. e. sec. *Ion. Kimchi, Raschi* & *M. I.* Omnia tibi vndiq; affluebant, quæ vel ad necessitatem l. ad vtilitatem, aut voluptatem etiam, pertinebant; vt olim Adamo in horto Edenis, quem Deus ei concesserat. *Cocceio* quidem iudice hæc literaliter de Rege Tyri intelligi non possunt, sed *de rege Tyri spirituali* optime; quapropter etiam omnia eo accommodat. Nos tamen sensum litteralem de Rege Tyri omnino retinendum putamus cum aliis interpretibus, mysticum non reiicientes, quem fusius vide apud Cocc. aliosue. a) c. 27, 22. b) est *operimentum* vel *tegumentum tuum* (1) i. e. sec. Grot. aliosue, Vestes, quæ tegunt te, vel sec. al. *tentorium* s. *umbraculum* (sub quo tu Rex sedebas) lapidibus s. *gemmis pretiosis omnis generis* ornatum s. intertextum fuit. c) S. *Rubinus* sc. Al. *Sardius*. (3) vid. Ex. 28, 17. seqq. c. 39, 10. seqq. vbi præter nouem gemmarum genera, quæ h. l. enarrantur, tria alia in pectorali Pontificis habentur. d) S. *Topasius* (4) Iob. 28, 19. e) S. *& Adamas*. (2) Ex. 28, 18. f) *Chrysolithus*. al. *Beryllus*. vid. c. 1, 16. Cant. 5, 14. g) S. *Sardonyx* Gen. 2, 12. Iob. 28. 16. h) *& Iaspis* (3) Ex. 28. 20. i) *Sapphirus* vid. c. 1. 26. k) S. *Chrysoprasus*. al. *Smaragdus* (4) c. 27, 16. l) *& Carbunculus*. S. *Smaragdus* (3) Ex. 28. 17. m) *& aurum* c. 27, 22. *Iunius*: tam molliter circumuestiebaris, vt aurum esset (tantum) accessio; quod ideo postremo loco nominatur. *Vat.* aurum annumerat gemmis, quod illæ auro includi vel ornari solent. Sic *Ion.* simpliciter reddit: *immersi* s. *insiti auro*. Pro antitypo cf. Apoc. 17, 4. n) *opus tympanorum tuorum* Es. 5, 12. c. 24, 8. i. e. operosissima & artificiosissima instrumenta tua, quæ hic describit synecdochice per duas species sc. quæ pulsantur aut inflantur. *Iun.* o) *& fistularum tuarum*. (1). p) *in te* l. *apud te*. vt c. 10, 15. *in fluuio*, i. e. *apud fluvium* &c. q) *in die* & inde a die, *quo creatus* s. in vtero formatus & in lucem editus *es* v. 15. c. 21, 35. r) ad oblectandum te vel cantandum *iam parata fuerunt*. *Pyal.* (2) Ps. 37, 23.

℣. 14. s) *Tu*. In femin. per contemtum; vel potius per *Apocopen* vid. not. Num. 11, 15. t) qs. *Cherub* fuisti. vid. supra c. 10, 14. & c. 1, 10. u) *vnctionis*, vel vt *vnctum illud opus* (1) cf. Ex. 30, 26. Schm. *expansio magnifica contegentis*: forte, quod rad. Chald. & Syr. etiam *mensus est, mensuravit*, significat. x) *obtegens* v. 16. Vti Cherubim arcam obtegebant Ex. 25, 10-20. Neh. 2, 6. Allusio videtur esse ad Cherubinos Sanctuarii, Arcam tegentes, idq; in monte sancto Dei, In loco Oraculi: & hi sunt in eodem rerum systemate cum *lapidibus micantibus* pectoralis iudicii. *Gusset.* p. 555. cf. etiam *Glass.* p. 1644. seq. At *Cocc.* Lex. p. 453. *Vnctum tegminis*; vnctus ab hominibus, vt sis tegmen. Quem homines loco Christi habent, qui est clypeus Ecclesiæ, & pro eo, per quem, & ex cuius voluntate Deus cognoscatur, & lux eius ac gratia percipiatur. cf. etiam ibid. p. 392. 565. seqq. y) *posuique* constitui. *constitueram te* in tali dignitate. cf. v. 17. Gen. 17, 5. 6. z) vt quasi *in monte sancto Dei fueris*. Sicut illi Cherubini super monte sancto Zion in templi adyto erant, ita tu in loco, qui videbatur ad vim omnem inaccessus. *Grot.* *Maius* Oecon. V. T. p. 1044. ita: Facile inde colligitur, extendere se hanc prophetiam ad tempora quoque longe post futura, quibus *Tyrii* poterant dici *fuisse in monte Dei* indeque exturbandi. cf. quæ ad Es. 23. obseruauimus. a) & quasi *in medio lapidum ignis*, i. e. *ignitorum* vel lucidorum ac *splendentium instar ignis* v. 16. quales erant, qui pectorali Pontificis inclusi erant. v. 13.

℣. 12. חוֹתֵם ita plures; it. *B. Naphtali*, vt notat 8. in marg. At חוֹתָם per *Kam.* 8. 22. & (vt 7. in marg. notat) " *B. Ascher*. Et sic *Vulg.* LXX. & *Syr.* Substantiue *signaculum* ᵀ verterunt. ℣. 13. וְיָשְׁפֵה per *Segol* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. ℣. 14. אַתְּ per *Mun.* sine *Makk.* 2. 3. sicut 5. וּנְתַתִּיךָ Feminine 7. 8. 11--16. 19. 21. 22. sic se 5.

טו אֵשׁ הִתְהַלָּכְתָּ׃ תָּמִים אַתָּה בִּדְרָכֶיךָ מִיּוֹם הִבָּרְאָךְ עַד־
16 נִמְצָא עַוְלָתָה בָּךְ׃ בְּרֹב רְכֻלָּתְךָ מָלוּ תוֹכְךָ חָמָס
וַתֶּחֱטָא וָאֲחַלֶּלְךָ מֵהַר אֱלֹהִים וָאַבֶּדְךָ כְּרוּב הַסֹּכֵךְ
17 מִתּוֹךְ אַבְנֵי־אֵשׁ׃ גָּבַהּ לִבְּךָ בְּיָפְיֶךָ שִׁחַתָּ חָכְמָתְךָ עַל־
יִפְעָתֶךָ עַל־אֶרֶץ הִשְׁלַכְתִּיךָ לִפְנֵי מְלָכִים נְתַתִּיךָ
18 לְרַאֲוָה בָךְ׃ מֵרֹב עֲוֺנֶיךָ בְּעֶוֶל רְכֻלָּתְךָ חִלַּלְתָּ
מִקְדָּשֶׁיךָ וָאוֹצִא־אֵשׁ מִתּוֹכְךָ הִיא אֲכָלַתְךָ וָאֶתֶּנְךָ
19 לְאֵפֶר עַל־הָאָרֶץ לְעֵינֵי כָּל־רֹאֶיךָ׃ כָּל־יוֹדְעֶיךָ בָּעַמִּים
שָׁמְמוּ עָלֶיךָ בַּלָּהוֹת הָיִיתָ וְאֵינְךָ עַד־עוֹלָם׃
כ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
21 בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־צִידוֹן וְהִנָּבֵא עָלֶיהָ׃ וְאָמַרְתָּ כֹּה
22 אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי עָלַיִךְ צִידוֹן וְנִכְבַּדְתִּי בְּתוֹכֵךְ וְיָדְעוּ
כִּי־אֲנִי יְהוָה בַּעֲשׂוֹתִי בָהּ שְׁפָטִים וְנִקְדַּשְׁתִּי בָהּ׃
23 וְשִׁלַּחְתִּי־בָהּ דֶּבֶר וָדָם בְּחוּצוֹתֶיהָ וְנִפְלַל חָלָל בְּתוֹכָהּ
בְּחֶרֶב

r) o Cherubh obtegens! v 14. *s)* v. 14.

v. 17 *t) Superbiit enim animus tuus.* v. 2.5. c. 31, 14. *u) ob pulchritudinem tuam* v. 7. 12. *x) corrupisti*, male vsurpasti Am. 1, 11. cf. supra c. 23, 11. *y)* v. 5. 7. Cor vere sapientis non effert se ob bona huius mundi. *Kimchi.* *z) ob splendorem tuum* (1) v. 7. *a) ideo in terram proieci te.* Ier. 22, 19 *b)* conf. 1 Reg 8, 46. *c) dedi, tradidi,* prostitui te. 1 Sam. 1, 16. *d) ad videndum in te*, desormatum & regno exutum *Kimchio* est

c) vt ambulaueris c. 19, 6. Omnia in palatio tuo non auro tantum, sed gemmis etiam lucidissimis resulgebant. al. *ambulasti* indutus veste, ornata *gemmis lucidissimis*, instar summi sacerdotis Israelitarum; sed *Grotius*: Sicut Pontifex cum 12. *lapidibus micantibus* accedebat Cherubinum; ita & *qui circum te erant*, intrabant pari ornatu. *Cocc* vero de antitypo: i. e. ambulasti in medio *lapidum viuorum* 1 Pet. 2, 5.

v. 15. *d) Perfectus, integer* (*Grot.* perfecte felix) sc. inter homines. Gen. 6, 9. *e) tu Rex Tyri* olim fuisti. *f) in viis & actionibus tuis*, c. 18, 30. sapienter omnia instituens, & felicissimo cum successu, virtutis iter aliquamdiu tenens. *g) ex quo formatus es* v. 13. *h) donec inuenta, deprehensa est* Ier. 2, 26. *i) peruersitas maxima*, de qua vers. seq. cf. c. 26, 2. Nomen est masc. v. 18. cum ה *Paragog.* vt Hos. 10, 3. Ps. 92, 16. Ps. 125, 3.

v. 16. *k)* S. Nam *per multitudinem negotiationis tua* v. 5. 18. *l) impleuerunt* ciues vel mercatores tui *medium tui* s. vrbis tuæ. Similis forma verbi c. 39, 26. 1 Sam. 6, 10. S. *impleti sunt in medio tui.* Grot. *repleta sunt interiora tua.* *m)* c. 7, 23. c. 8, 17. Gen. 6, 11. *n)* c. 14, 13. cum ex iustis commerciis rem facere facile potuisses. Amplitudo mercimonii, vt fieri solet, luxum, luxus intolerantiam, hæc cædes, omnemque violentiam excitauit. Hæc Rex non tantum impune fieri sinebat, sed & ipse in eadem peccata prolectus, aliis exemplo erat. *Iun.* *o) ideo profanaui*, vt *impurum segregaui* & eieci *te* Es. 23, 9. Ps. 89, 40. *p)* v. 14. *q) & disperdidi te.* Fut. Piel. 1. rad. א *exspirauit*, vt c. 21, 33. cf. similem contractionem Iob. 31, 11. Gen. 30, 5. &c.

Infinit. Aliis Nom. formæ אַהֲבָה, mutato ה in ו (1) q. d. *ad spectationem tui.* S. *vt adspiciant te.* *Gusset.* p. 764. vt oculi & intuitus desigerentur in te, raritate & mirabilitate spectaculi status tui. Cf. Nah. 3, 6. 1 Cor. 4, 9. ὁ. παραδειγματισθῆναι. Matth. 1, 19. Ion. *in admonitionem* (s. exemplum) *regibus dedi te, ad considerandum te.* Supplicium peccato congruum: qui suam pulchritudinem, peritiam & splendorem magnifice ostentauerat, iam *ostentui* fore dicitur. *Iun.* *v.* 18. *e)* cf. Hos. 9, 7. *f)* S. *per peruersitatem.* v. 15. *g)* v. 5. 16. c. 26, 12. *Grot.* rebus multis per vim partis, & per contractus extortos auctis. *h) profanasti*; i. e. caussam præbuisti, vt per Chaldæos profanem. v. 16. *Piscat.* *i) sanctuaria tua*, nempe illum tuum quasi sanctum montem Dei, in quo tanquam Cherub esse videbaris v. 14. inque eo palatium tuum, templo Hierosolymitano, qua magnificentiam, respondens, quod proinde diuinum tibi videbatur v. 2. ipsa etiam templa tua idololatrica Iouis, Astartes, Herculis. *Iunius*: Nec verum Deum coluisti, nec illos ipsos, quos colis Deos, religiose, caste & reuerenter coluisti. *k)* S. *ideo eduxi ignem e medio tui.* Incendio peribis vid. not. c. 27. 34. At *Vat.* i. e. excitabo aliquot *e ciuibus tuis*, qui deficiant a te ad Nebucadnezarem. *l) qui comedet te* cf. c. 19, 12. *m)* oppositio ad v. 14. *n)* quasi *cinerem super terra.* cf. Mal. 3, 21. *o)* c. 5, 14. *Grot.* hostes non pluris te facient, quam cinerem sparsum humi. *v.* 19. *p) Omnes, qui antehac te nouerunt.* conf. Iob. 19, 13. *q) obstupescent super te.* c. 26, 16. c. 32, 10. Es. 52, 14. *Præterita hic sunt prophetica*, loco futuri, vt in Prophetis maxime est frequens. vid. c. 7, 12. c. 13, 11. Es. 5, 13. c. 9, 2. &c. *r)* c 27, 36. *s)* c. 26, 31. *v.* 20. *t) Præterea factum est.* *v.* 21. *u)* c. 6, 2. c. 21, 2. 7. *x) contra Tsidonem.* vid not. Es. 23, 4. 12. Eam ab Artaxerxe Ocho, Persarum rege, crudeliter excisam docet *Gurtlerus* in Theol Prophet. p. 300. sq. ex *Diodori Siculi* lib. 16. c. 40-45. Ex quo & *Iosepho* contra Apionem lib. 1. etiam *Iunius* ad v. 24 ita notat: *Tyrii* primum a Nebucadnezare post annorum 13. obsidionem expugnati sunt, & *Sidonii* sese eadem opera dediderunt; postea vero semper humiliores extiterunt, vsque dum, rebellione excitata, iterum a Dario (Artaxerxe) *Ocho*, Persarum rege, *Sidon* recepta atque euersa est; *Tyrus* vero ab Alexandro M perdita. *v.* 22. *y)* c. 13, 8. 20. c. 26, 3. c. 29, 10. Ion. *ecce ego immissurus sum furorem meum super te.* *z)* S. *& gloriam acquiram in medio tui*, Ex. 14, 4. 17. 18. Cf. Ps. 46, 9. seqq. Ps. 76, 11. Honorem meum asseram ab iniustitia & impietate tua, qua & nomen meum profanasti, & populum meum exagitasti; quæ duæ partes versibus seqq. exponuntur. *Iun.* *a)* v. 23. 24. c. 5, 13. *b)* v. 26. c. 5, 15 *Mutatur* per affectum *secunda persona cum tertia*, vt in prophetis sæpissime. *c)* v. 26. c. 5, 10. *d) & sanctificatus fuero in ea*; sanctum ac iustum iudicem me ostendero. v. 25. Leu 10, 3.

v. 23. *e) Mittam enim in eam.* c. 5, 17. *f) pestilentiam* c. 14, 19. quæ obsidiones comitari solet, ex corruptis alimentis, infectoque aere. *Grot.* *g) & sanguinem* s. *cædes* cruentas c. 5, 17. per Babyloniorum, & deinde Persarum copias. *h)* cf. c. 11, 6. Ier. 51, 4. *i)* LXX. Kimchi, M. I. per geminat. 3. radicalis: *& cadet.* Sic *Ion.* cum *proiicientur* occisi, vt c. 30, 4 &c. At melius sec. Grammat. R. Iehuda, S. aliique: *& indicabitur* quisque. Sic Gusset. p 678. *& reputati sunt mortui in medio tui*; nempe languentes, cadaueribus simillimi, coll. Gen. 48, 11. *k) confossus* c. 6, 7. s. *profanus & confodiendus.* v. 8. c. 21, 30.

v. 17. לְרָאוָה *milra* 1. 5. At per *Makk.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. בָךְ fine Dag. 5. 6. 9. 10. 12. 15. 19. 20. 21. & cum expresso *Raphe* 1. 2. 3. *v.* 18. בְּעֶוֶל *Ain* per *Kam.* 17. 18. 24. contra *M. I.* וָאוֹצִיא per *Kadma milra* 1. 3. 5.

בְּחֶרֶב עָלֶיהָ מִסָּבִיב וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד 24
לְבֵית יִשְׂרָאֵל סִלּוֹן מַמְאִיר וְקוֹץ מַכְאִב מִכֹּל סְבִיבֹתָם
הַשָּׁאטִים אוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יְהוִה׃
כה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בְּקַבְּצִי ׀ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־
הָעַמִּים אֲשֶׁר נָפֹצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ
26 עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב׃ וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ
לָבֶטַח וּבָנוּ בָתִּים וְנָטְעוּ כְרָמִים וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי
שְׁפָטִים בְּכֹל הַשָּׁאטִים אֹתָם מִסְּבִיבוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃

כט בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית בָּעֲשִׂרִי בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־
2 יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ
3 מִצְרָיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כֻּלָּהּ׃ דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ
כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי
וַאֲנִי

gladio Chaldaico & Persico. *m) contra eam stricto. n)* v. 23. 24. c. 25, 10. 17.

ꝟ. 24. *o) Ita non* (S. *Vnde non*) *erit amplius*. repressis Tyriis, Sidoniis, Ammonitis, Moabitis, Idumæis. *Grot. p) S. sentis* (2) vid. c. 2, 6. ὁ. σκόλοψ. 2 Cor. 12, 7. Ion. *rex malefaciens. q) noxia, S. pungens.* (4) de lepra Leu. 13, 51. 52. c. 14, 44. Rad. מאר Arab. *inimicitiam excitauit, irritauit. r) aut spina* 2 Sam. 23, 6. *dolorifica, afficiens dolore, s. ægre faciens.* 2 Reg. 3, 19. Ian. *& princeps angustia afficiens.* cf. Num. 33, 55. *s) depopulantium, S. contemnentium eos.* v. 26. c. 16, 57. *t)* v. 25. 26.

ꝟ. 25. *u) Cum congregauero.* c. 11, 17. c. 20, 41. Ier. 31, 8. 10. Zeph. 3, 19. 20. *x) in quos dispersi fuerunt.* c. 34, 6. 12. *y) tum sanctificabor in iis.* v. 28. c. 20, 41. *z)* c. 39, 27. gloriam meam potenter afferam adversus blasphemias & contumelias gentium *Iun. a)* v. 26. c. 39, 26. *b)* c. 37, 25. Gen. 28, 13.

ꝟ. 26. *c) Habitabunt autem in ea.* v. 25. *d) secure* c. 34, 25. 27. 28. ὁ. ἐν ἐλπίδι. cf. Act. 2, 26. *e)* Es. 65, 21. *f) & secure ita habitabunt. Munsterus:* Cum id factum non fuerit post captiuitatem Babylonicam, quum Iudæi multas passi fuerint tribulationes; constat id per Christum perfecte impletum, non in corpore, cum sui vsque adhuc ingemiscant, sed in spiritu, qui clamat *Abba Pater.* Sic *Tremellius* itidem notat, agi de pace & tranquillitate ecclesiæ Dei, cœpta per euangelium, & absoluta futura secundo aduentu Christi. Nam promissionem hanc euangelicam esse & ad ecclesiam Christi, veteri ecclesia figuratam, proprie pertinere, rem ipsam docere, quamuis typo terræ & verbis allego-

legoricis exponatur. Conf. *Cocc. g)* v. 21 *h)* c. 30, 14. 19. *i)* v. 24. *k)* v. 25. c. 5, 13. Finis itaque (verba

הפטרת וארא

sunt *Maii* Occ. V. T. p. 1244.) tantorum iudiciorum indicatur, gloria Dei, & ecclesiæ salus, eiusque halcyonia, quando Israel inter natio-

CAP. XXIX.

nes dispersus congregabitur per euangelium, plantabitur, firmabitur, & in Iehoua Deo suo lætabitur.

CAP. XXIX, 1. *l) Anno decimo* transportati Iechoniæ. c. 1, 2. *duobus mensibus* ante vaticinia illa de Tyro. c. 26 - 28. & *sedecim annis* ante illud, quod infra v. 17. seqq. ob vicinitatem argumenti huic statim connectitur. *Grotius*: Vaticinia hæc non per tempora, sed per gentes sunt ordinata; & a propinquioribus terræ Iudææ incipiunt. Hæc autem, notante *Lightfoote* in Chronol. V. T. p. 125. vaticinatur Ezechiel tempore maxime opportuno; quando fastus *Aegypti* ad summum peruenerat, & *Hierosolyma* reposuerat in ea fiduciam. Nunc enim prodierat (vel proditurus erat) *Pharao* cum omnibus suis viribus, vt Hierosolymam obsidione liberaret, ipsaque Hierosolyma tota spe in illum recumbebat. ideoque ipso hoc tempore destructionem Aegypto denunciat, spei vero in illa frustrationem Iudæis. cf. v. 6. *m) decimo* mense. c. 33, 21. Gen. 8, 5. *n) duodecima* die Ezr. 8, 31. *o)* c. 1, 3. &c. *Duplex* vero in hoc capite *vaticinium* est contra Pharaonem & Aegyptum v. 2. I. de *Aegyptiorum* clade & *deuastatione* per Cyrenæos & deinde Chaldæos, v. 3 - 12. *illorumque* aliqua *restitutione* sub Cyro. v. 13 - 16. II. de *Nebucadnezare*, Aegyptum in præmium vastatæ Tyri accepturo v. 17 - 21. Continuaturque hæc prophetia contra Aegyptum etiam seqq. cap. XXX. XXXI. & XXXII. per quinque adhuc vaticinia, ordinata magis ratione argumenti, quam temporis, cuius seriem Ezechiel certo consilio interdum negligit, & ad argumentorum respicit coniunctionem, vti iam diximus, & ex ipsa capitum serie facile patet. Cf. etiam *Raschi*, qui idem obseruat ad v. 17. ꝟ. 2. *p)* c. 6, 2. c. 25, 2. *q)* qui Pharao *Hophra* (profanis *Apries*) dicitur Ier. 44, 30. & felicissimus fuit per plures annos, teste *Herodoto* lib. II. p. m. 97. ed. Steph. ita vero se efferebat, *vt nullum neque deorum neque hominum regnum sibi adimere posse* putaret, vt diserte de eo narrat l. c. *Herodotus*, p. m. 98. adeo sibi illud stabiliuisse videbatur. vid. hic v. 3. Quanquam sec. alios propheta h. l. *Pharaonis* nomine forte non vnum solum, sed plures Aegypti reges ordine consecuturos denotat, vt sylleptice hæc nomina solent accipi. Cf. not. ad v. 5. it. Es. 19, 1. 2. seqq. (vbi ad v. 1. in nota (u) pro Es. 29, 19. lege Ez. 29, 19.) & ibi passim notata. ꝟ. 3. *r) ecce ego* ero s. insurgam *contra* te v. 10. c. 13, 8. 20. c. 26, 3. c. 28, 22. *s)* vide v. 2. & mox dicenda. *t) o draco s. crocodile magne!* c. 32, 2. Ps. 74, 13. Es. 27, 1. c. 51, 9. *Bochartus*: Non est hoc loco *balæna*, vt volunt. Neque enim balæna pedes habet, nec squamas, nec versatur in Aegypti riuis, nec inde adscendit in terram, nec retium indagine cingitur; quæ tn. omnia h. l. τῷ *Thannim* tribuuntur. Vnde planum fit, balænam non intelligi, sed *Crocodilum*, quem cetaceis piscibus accenseri scribit *Scaliger*. Itaque etiam a Iobo vocatur *Leuiathan*, ampla & accurata eius descriptione c. 40. & 41. Hieroz. P. I. p. 52. & P. II. p. 795. vbi addit: Neque de nihilo est, quod *Pharaonis* cum crocodilo comparatio tam multis instituitur. Ad ipsum *Pharaonis nomen* sic alluditur, quo *crocodilum* significari, ex Arabismo discimus. ac sic diceret Propheta: Tu *Pharao*, qui communi gaudes nomine cum *crocodilo*, parem etiam sortem cum *crocodilo* habiturus es, qui ferreo hamo aut ferreis retibus inuolutus capitur, & sic volens nolens e flumine ad necem trahitur. Aliis *Pharao* Coptice siue Aegyptiace *Regem* significat; quod sequitur *Iosephus* Antiq. l. 8. c. 2. lat. 6. ὁ Φαραὼν κατ᾽ αἰγυπτίυς βασιλέα σημαίνει. *Hillero* autem in Onom. S. p. 673. & 908. *Vindicta* s. Vindex ad iram, ex Hebræo; vel *Princeps* populi *metuendus*, ex Arabico idiomate; sec. illud Pauli Rom. 13, 3. 4. Sic vox translata foret ad *crocodilum*, quod hic q. s. rex esset inter aquatilia fluuiorum Aegypti. vid. *Nold.* Conc. p. 989. n. 1306. *u) cubans, qui recubat.* c. 19, 2. Gen. 4, 7. c. 49, 9. *Ammianus Marcellinus* de crocodilo: *noctibus quiescens per vndas, diebus humi vescitur.* Cf. Ps. 68, 31. *x) in medio fluuiorum suorum.* v. 4. *Vatabl.* Intelligit *Nilum*, (vid. Gen. 41, 1. Ex. 1, 22. c. 7, 19. Es. 7, 18.) cuius aquæ per fossas s. riuos huc illuc deductæ distribuebantur in multas partes; & cum Nilo intelligit Aegyptum, quod tota allueretur, ac ditaretur Nilo. At *Cocc.* Non intelligitur tam fluuius, quam *populus Nilum bibens*, vt & per *Euphratem Babylonii* intelliguntur Es. 8, 7. Tralatitium est, populum cum fluento comparare. cf. Apoc. 17, 15. *y)* c. 23, 2. *z) meus est fluuius meus*, omnia mihi abunde suppeditans; quem & nemo mihi adimere & sibi vindicare audebit aut poterit. cf. v. 9. c. 35, 10. & not. supra ad v. 2.

ꝟ. 14. הַשָּׁאטִים cum nota לא קרי א׳ 1. 2. וידעו cum *Gaiah B. Ascher.* ꝟ. 25. בְּקַבְּצִי cum *Gaiah* 5. & *Mas. Erff.* CAP. XXIX. ꝟ. 2. כֻּלֹּה per *Cholem* 13 duo libri in marg. 7. 8.

חחים קרי

rebellauerunt. Ostendit ergo Deus, se hac occasione vsurum, ad exsequenda iudicia sua &c. Sic etiam ad cladem, quam ad Cyrenas accepit, hæc refert *Maius*; sequentia vero

בכף קרי

v. 7-13. ad vastitatem a Chaldæis inferendam. *c) in maxillas tuas.* c. 38, 4. cf. not. 2 Reg. 19, 28. & rem huius loci Iob. 40, 25.

וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי׃ וְנָתַתִּי חַחִיים בִּלְחָיֶיךָ וְהִדְבַּקְתִּי דְגַת־ 4
יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ וְאֵת כָּל־
דְּגַת יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ תִּדְבָּק׃ וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה ה
אוֹתְךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא
תֵאָסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ לְחַיַּת הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ
לְאָכְלָה׃ וְיָדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה יַעַן הֱיוֹתָם 6
מִשְׁעֶנֶת קָנֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ בְּתָפְשָׂם בְּךָ בַכַּפךָ תֵּרוֹץ 7
וּבָקַעְתָּ לָהֶם כָּל־כָּתֵף וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ תִּשָּׁבֵר
וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל־מָתְנָיִם׃ לָכֵן כֹּה 8
אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי מֵבִיא עָלַיִךְ חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ
אָדָם וּבְהֵמָה׃ וְהָיְתָה אֶרֶץ־מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה וְחָרְבָּה 9
וידעו

a) feci mihi, sc. fluuium illum, sec. Anth. Vat. Tigur. Pisc. &c. scil vt alluerer meam regionem, idque mea industria & sapientia Alii tamen, vt *Cocceius, Schm.* cum Vulgato: *feci memet ipsum*, nempe Regem. Sic *Ion.* h. l. & v. 9. *Meum est hoc regnum* (Aegyptium) *& ego subiugaui illud.* Cocceius: De se ipso ita cogitat, qs. non esset creatura Dei, sed sibimet ipsi deberet suam potentiam, suum regnum & suum statum. conf. c. 28, 2. Num. 13, 22. Es. 19, 11. &c. De spirituali Aegypto (Apoc. 11, 8.) cuius typus est h. l. videatur idem *Cocceius* ad caput hoc totum.

℣. 4. *b) S. Propterea dabo hamos* (7) c. 19, 4. per potentissimos sc. hostes, speciatim *Amasin*, qui, *Hophra* vel *Aprie* (vid. v. 2) per tumultum delecto & tandem strangulato, regnum obtinuit. vid. *Herodotus* loco supra ad v. 2. allegato, & *Diod. Siculus.* Biblioth l. 1. p. m. 62. Rem ita ex auctoribus complectitur *Iunius*: Cyrenæi, auxiliaribus Græcorum copiis freti, finitimam Libyam occupauerant, & Regem Ariciam l. Adricanum ditione sua exuerant. Hic in fidem Pharaonis Apriis se confert. Is amplum collegit exercitum, non exterorum, sed Aegyptiorum; adeoque ditionem suam ferme exhausit hominibus suis, qui ipsi adhærebant, vt pisces minores, quasi sub vmbra balænæ (crocodili) conquiescunt; quos in agrum Cyrenaicum deduxit, vbi omnes fere perierunt, Rege cum pauculis fœda fuga vix effugientibus. Quare offensi Aegyptii, tanquam si Rex iste insano consilio, extinctis Aegyptiis, grauissimam tyrannidem in reliquam plebem moliretur, in ipsum ta-

26. *d) & agglutinabo, adhærere faciam.* c. 3, 26. Ier. 13, 11. Hæc *Ion.* vsque ad fin. vers. ita: *& interficiam principes fortitudinis tua cum potentibus tuis, & priuabo te regno: & omnes principes fortitudinis tua cum potentibus tuis occidentur.* *e) squamis tuis.* 1 Sam. 17, 5. Verba sic interpretor: faciam, vt in toto regno tuo conscribas exercitum, & contra hostes educas, sed infelici euentu. Nam, vbi cum copiis *in desertum* veneris v. 5. tuos ibi hostes roborabo, vt eas internecione deleant. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 246. seq. *f) faciamque adscendere seu extraham te.* Hab. 1, 15. *ex riuis tuis.* v. 3. i. e. eliciam & exuam te regno. *Grotius*: omnem dignitatem tibi detraham. *g) S. vt omnis piscis -- hæreat.* vel: *& quidem cum omni pisce, qui squamis tuis adhærebit.* Similem construct. particulæ את vid. 2 Reg. 6, 5. Neh. 9, 19. 32. Ios. 22, 17.

℣. 5. *h) Deseram autem te* abductum & proiectum c. 32, 4. Es. 2, 6. *i) in desertum* siccum, vt Es. 41, 18. vbi pisces viuere nequeunt. Continuatur metaphora. *Iunius*: Te & tuos in deserto Cyrenaico & Lybico, tanquam piscator pisces in foro piscario, deseram & prædæ exponam. *k) te* inquam, *&* &c. *l)* id est, copias tuas. Ion. vt v. 4. *omnes principes fortitudinis tua.* *m)* c. 32, 4. *n) cades, concides* c. 39, 5. i. e. cadet exercitus tuus. Synecdoche. Nam alioquin ipse Apries in Aegyptum reuersus & carceri inclusus, ac tandem strangulatus est. Vnde ad cladem Pharaonis Necho (de qua Ier. 46, 2.) rectius hoc referri putat *Calouius.* Verum illa quarto Ioiakimi anno, & sic 17. saltem annis ante hoc vaticinium, iam facta erat. Et si non liceat hoc de sepultis militum Apriis cadaueribus accipere, certe Apriis æmulus ac successor Amasis sepultura caruit, teste *Herodoto.* l. 3. c. 16. vid. *Gurtler.* p. 249 *o) non congregaberis.* Ier. 8, 2. *p) nec colligeris* c. 39, 17. *Vet.* i. e. sec. Ion. *non sepelieris.* At *Grot.* non redibis in flumen. *Iun.* nullum agmen ex reliquiis istius exercitus poterit coagmentari. conf. Ios. 10, 6. 1 Sam. 7, 6. *q)* nam *bestiis terra* c. 32, 4. *r)* 1 Sam. 17, 46. *s)* c. 39, 4. Sensus: Hominibus feris ac rapacibus potestatem dedi exuendi te regno, libertate, bonis, postremum & vita. *Grotius.* Sic conf. c. 34, 28. ℣. 6. *t) Vt cognoscant* v. 10. 16. c. 17, 14. *u)* qui solus omnia efficere possit, Pharao vero nihil. *x)* quia fuerunt *baculus arundineus*, nempe *conquassatus*, vt addit *Ion.* Conf. 2 Reg. 18, 21. infirmior, quam vt posset eos sustinere & iuuare. *Grotius*: Locutio est prouerbialis, in eos conueniens, qui nocent eis, quibus prodesse deberent. Sic Rex præfidenti illa gloriatione v. 3. in ipso acquiescentes fallebat, vt scipio arundineus eos, qui in illum incumbunt. *Kimchi*: Non fuerunt (Aegyptii) Israelitis scipio & auxilium, nisi tantum paululum (ad breue tempus) coll. Ier. 37, 5. seqq. eoque male fecerunt illis potius; nam ex fiducia in Aegyptiis rebellarunt contra Regem Babelis.

℣. 7. *y) S. Quando namque tenuerunt* (*adprehenderunt*) *te* manu; vel sec. Ctibh. *manu tua* c. 30, 21. Es. 3, 6. Cum Iudæi, infirmitatis suæ conscii, hos sibi procurarunt socios. *Iun.* *z) confringeris.* Schm. *confractus es.* 2 Reg. 18, 21. non præstitisti illis promissum auxilium. *a) sed* potius deteriorem Iudæorum rem reddidisti, & *perfodisti* c. 13, 11. *b) totum latus.* Schm. *humerum.* v. 18. *Grot.* i. e. synecdochice *totum brachium.* Fragmenta calami vt plurimum acuta sunt; ideoque, dum se insinuant in humerum vel vlnas, grauiter vulnerant. *Vat.* *c) S. & quando inniki sunt* toto corpore. cf. Iud. 16, 26. Es. 10, 20. c. 31, 1. Iob. 8. 15. 2 Par. 16, 7. *d) stare* (& laborare seu *seruire*) *fecisti* illis. cf. 1 Reg. 22, 35. Es. 21, 6 1 Par. 22, 2. vel sec. alios ironice: *ita erigis illis* (cf. supra c. 2, 2. c. 3, 24.) *omnes lumbos*, vt nihil a te sit illis subsidii, sed totum onus belli in ipsos tandem recidat. Eo tendit *Raschi, Kimchi, M. I. & Gusset.* p. 617. *Grotius*: Sensus allegoriæ est, Israelitis abs te auxilium exspectantibus exitio fuisti. Rem vide 2 Reg. 24, 7. Ier 37, 7. c. 42, 17 c. 43, 10. Alii ap. *Kimchium* per *metathesin* pro והמעדת *& vacillare facis.* cf. Ps. 69, 24. *e)* cf. l. c. & Ps. 66, 11. ℣. 8. *f)* c. 26, 7. *g)* primum Amasis, seu bella ciuilia, vid. v. 4. deinde & arma Nebucadnezaris v. 19. Ier. 42, 16. *h)* c. 21, 8. *i)* c. 14, 13. 17. *Grot.* multos homines, & animantia multa.

℣. 9. *k) S. Vt fiat.* *l) S. solitudo.* Ier. 12, 11. Ioel. 4, 19. *m) & vastitas seu deserta.* cf. c. 36, 35.

י וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי עָשִׂיתִי׃ לָכֵן הִנְנִי
אֵלֶיךָ וְאֶל־יְאֹרֶיךָ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחָרְבוֹת
11 חֹרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ׃ לֹא תַעֲבָר־
בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא תַעֲבָר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב
12 אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ
אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מָחֳרָבוֹת תִּהְיֶיןָ
שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וַהֲפִצֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם
13 וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת׃ כִּי כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים
14 אֲשֶׁר־נָפֹצוּ שָׁמָּה׃ וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת מִצְרַיִם וַהֲשִׁבֹתִי
אֹתָם אֶרֶץ פַּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ מְכוּרָתָם וְהָיוּ שָׁם מַמְלָכָה
טו שְׁפָלָה׃ מִן־הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא
16 עוֹד עַל־הַגּוֹיִם וְהִמְעַטְתִּים לְבִלְתִּי רְדוֹת בַּגּוֹיִם׃ וְלֹא
יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מַזְכִּיר עָוֺן בִּפְנוֹתָם
אַחֲרֵיהֶם

n) v. 6. 16. o) S. *propterea*, inquam. *quod*. p) *fluuius meus est*. v. 3. ℣. 10. q) S. *Ideo ergo*. r) S. *ecce ego contra te ero* v. 3. c. 30, 22. s) Ion. *& contra regna tua*. vid. v. 3. t) v. 12. c. 25, 5. u) S. *in vastitates* c. 36, 4. *constructum* est h. l. vt Ier. 49, 13. x) *vastitatis* (Es. 61, 4.) *desolationis* Ez. 12, 20. i. e. maximam & horrendam desolationem. *Superlatiuus* per constructionem *synonymorum*. cf. c. 21, 15. y) *a turri Seuenes* l. *Syenes* c. 30, 6. quam omnes sciunt vrbem & *terminum* vltimum fuisse Aegypti, versus Aethiopiam, quod & ipsum nomen significat. vid. *Hilleri* On. S. p. 672. Hinc *Stephanus*: est, inquit, vrbs Aegypti & Aethiopiæ, quasi inter illas ambigua. vide plura ap. *Boch.* Phal. lib. 4. cap. 2. p. 239. ex *Strabone*, *Plinio*, *Solino* & *Iosepho*. z) 1 Par. 1, 8. Nah. 3, 9. *Chus* Aegypti terminus, Syenæ oppositus non potest esse *Aethiopia*; (vt *Vulgatus* aliique hic & alibi accipiunt) Quin *Arabiam* intelligi, plane necesse est, qua terminatur Aegypti pars ab Aethiopia remotissima. Ita censuit *Bochartus* l. c. Contra *Hillerus* in On. S. p. 666. *a Migdole* vsque ad *Syenen*, *idest vsque ad terminum Aethiopiæ*. Migdol s. *Magdolum* vrbs fuit Aegypti, ad quam confederunt Iudæi Hierosolymis Chaldæos fugientes Ier. 44, 1. c. 46, 14. non procul a mari Erythræo, & *terminus Aegypti aquilonaris*, vt *Syene meridianus*. *Vau* autem pro *id est* accipi, Hebraice docti non ignorant &c.

℣. 11. a) S. *Ita vt non transeat* per eam cf. c. 14, 14. b) intellige hoc vel ex parte, vel comparate; nempe vt in regionibus mercatui commodis, qualis Aegyptus erat, solent homines, cum aut sine iumentis, libere in eas negotiorum caussa confluere. c) S.

c) S. *non enim habitabis*. Ion. LXX. Cocc. & Tremell. *habitabitur*. c. 26, 20. Zach. 9, 5. d) 40 *annis* v. 12. 13. Est itaq; hoc Prophetæ de vastitate Aegypti per 40 annos *vaticinium longe clarissimum*; sed eius complementum ex historia exotica ostendere, non ita facile: quia *Herodotus* de rebus Aegyptiacis huius ætatis parum vel nihil omnino sani habet, eaque saltim litteris prodit, quæ a mendacibus, & gentis suæ laudis cupidis sacerdotibus, patriæ aduer-

sitates ignominiosas silentio inuoluentibus, accepit; vt obseruat *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 244. *Ieremias* tn. propheta *vastitatem Aegypti* (quam sæpius prædixit, vt etiam eam rursus habitatum iri c. 46, 26.) *circumscribit temporibus Regum Babyloniorum*; quemadmodum etiam c. 25, 11. 12. indicauit, gentes Babylonio Regi tradendas, (in quibus Aegyptii quoque v. 19.) non esse illi seruituras vltra 70. annos. Siue itaque *initium* horum 40. annorum ducas *ab irruptione Nebucadnezaris* in Aegyptum, de qua infra v. 17. seqq. siue cum aliis *a* fœda illa *clade Cyrenaica* (quæ sec. *Vsserium* ad A. M. 3430. seqq. tribus tantum annis anteuerrit aduentum Nebucadnezaris) & eam secuto inter Amasin & Aprien intestino bello, quo maxime regiones vastari solent; finis eorum 40. annorum cum fine LXX. annorum captiuitatis Babylonicæ & principiis Cyri fere coincidet. cf. *Gurtlerus* l. c. p. 242–247. ℣. 12. e) *Dabo itaque* &c. v. 10. f) c. 12, 20. c. 14, 15. g) i. e. *reddam* Aegyptum desolatam, vt sunt aliæ regiones desolatæ c. 30, 7. h) *vastatas* c. 26, 2. i) vid. v. 11. not. k) S. *insuper dispellam, dispergam* c. 30, 23. 26. l) *& disiiciam eos in* varias *regiones* c. 5, 2. c. 6, 8. in quas cum ab hostibus captiui abriperentur, tum belli metu ipsi se recipient. ℣. 13. m) *A fine* demum 40. *annorum* v. 11. 12. n) *quo dispersi fuerunt*. v. 12. ℣. 14. o) *Et reducam captiuitatem* s. captiuos. c. 16, 50. Ier. 48, 47. p) *in terram Pathros*. c. 30, 14. quam præcipue afflixerat Nebucadnezar, vt constat ex iis, quæ Nah. 3, 10 leguntur de vrbe *No-Amon*, quæ est *Diospolis* magna s. *Thebæ* (*Hillero* tn. *Memphis*. Onom. S. p. 571. seqq.) caput regionis *Pathros*, i. e. Thebaidis. *Bochart*. Phal. lib. 4. c. 27. conf. not. Es. 11, 11. q) *efformationis*, originis, al. *peregrinationis* seu *inhabitationis ipsorum*. ό. ἐν τῇ γῇ, ὅθεν ἐλήφθησαν. S. *negotiationis*. vid. c. 16, 3. & c. 21, 35. & cf. Ier. 46, 16. r) *vt sint ibi regnum humile* v. 15. cf. c. 17, 14. non assurgens ad pristinam dignitatem & potentiam, præpollente Chaldæorum, ac deinde Persarum imperio. Ipse *Amasis*, qui occiso Apriæ successit, vt ad v. 4. diximus, & sine dubio regnum a Nebucadnezare lege fiduciaria obtinuit, (nam *Herodotus* eum 44. *Diodorus* autem *Siculus* 55. annos regnasse, & Cambysis tempora attigisse, scribunt.) *quam humile* iudicarit fastigium sceptri Aegyptii præ Persico, docet idem Herodotus l. 3 c. 1. *Filiam Cambysi vxorem Amasis nec dare audebat, nec abnuere. nam & Cambysem intelligebat non habiturum illam vxoris loco, sed pellicis; & Persarum potentiam grauabatur & horrebat.* vid. *Gurtlerus* p. 247. Creuit quidem, notante *Munstero*, postea in regnum magnum sub Ptolomæis; sed non fuit sui iuris, cum Græcis, & tandem Romanis, paruerit.

℣. 15. s) *Præ regnis* aliis. t) per longum tempus *humile erit*. vid. not. v. 14. u) *neque efferet, exaltabit se*. c. 17, 14. x) *diminuam enim eos*. Ier. 10, 24. y) S. *vt non dominentur in gentibus*. conf. Es. 14, 6. ℣. 16. z) S. *Ita non erit*. a) in fallacem *fiduciam*. S. *refugium*. conf. v. 6. 7. Prou. 25, 19. Sic finis iudiciorum præcedentium est auocatio Ecclesiæ a fiducia rerum humanarum ad fidem in Deum certissimam. conf. Prou. 14, 26. c. 18, 10. b) *quæ commonefaciat me iniquitatis* c. 21, 28. quæ caussa sit, vt aliorum scelerum Israelitarum memor sit Deus. *Vat.* c) *dum respiciunt, conuertunt se post eos*, exspectantes ab ipsis auxilium. conf. Ps. 40, 5. Es. 20, 6. Thren. 4, 17. &c.

℣. 10. סְוֵנֵה per Segol 2. 3.

אחריהם וידעו כי אני אדני יהוה׃ ויהי 17
בעשרים ושבע שנה בראשון באחד לחדש היה דבר־
יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם נבוכדראצר מלך־בבל 18
העביד את־חילו עבדה גדולה אל־צר כל־ראש מקרח
וכל־כתף מרוטה ושכר לא־היה לו ולחילו מצר על־
העבדה אשר־עבד עליה׃ לכן כה אמר 19
אדני יהוה הנני נתן לנבוכדראצר מלך־בבל את־ארץ
מצרים ונשא המנה ושלל שללה ובזז בזה והיתה שכר
לחילו׃ פעלתו אשר־עבד בה נתתי לו את־ארץ כ
מצרים אשר עשו לי נאם אדני יהוה׃ ביום ההוא 21
אצמיח קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון־פה בתוכם
וידעו כי־אני יהוה׃

עד כאן

CAP. XXX.

ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם הנבא ואמרת כה ל
אמר אדני יהוה הילילו הה ליום׃ כי־קרוב יום וקרוב 2
יום ליהוה יום ענן עת גוים יהיה׃ ובאה חרב במצרים 3 4
והיתה

d) v. 6 10: c. 30, 8 19. ℣. 17 *e*) *Praeterea factum est. f*) *anno vigesimo & septimo*, np. a deportatione Iechoniae, vt solet Propheta noster supputare. vid. v. 1. c. 1, 2. &c. At *Kimchi, Raschi & Abendana*: a principio regni Nebucadnezaris; ex *Seder Olam*. Verum annus hic 27. fuit annus Nebucadnezaris 35. vid. *Gurtler* p. 238. seq. Fuit itaq; *hoc vaticinium* Prophetae *ratione temporis vltimum*, coll. c. 40, 1. adeoque postremum etiam totius libri esset. Nectitur autem cum superioribus per cohaerentiam rerum; vt prophetiae omnes contra Aegyptum coniungerentur. vid. not. v. 1. & Praef. in hunc librum §. 12. it. *Lightf.* Chronol p. 131. *g*) *primo mense* c. 45, 18. 21. *h*) c. 26, 1. Gen. 8, 13.

℣. 18. *i*) v. 19. c. 26, 7. *k*) *seruire f. laborare fecit* & valde fatigauit Ex. 1, 13. c. 6, 5. *l*) *exercitum suum* c. 32, 31. *m*) *labore magno*. cf. Ex. 1, 14. Obsidio quippe Chaldaeis molestissima, per 13. annos durauit, (vt ex *Philostrato & Phoenicum annalibus* resulit *Iosephus* A. I. lib 10. c. 11. & contra Apionem l. p. m. 1046) ab anno Nebucadnezaris 20. vsque ad 33. vt probabiliter satis colligit *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 238. seq. ex coll. Ez. 26, 1. cum 2 Reg. 24, 12. & Ez. 29, 17. cum 2 Reg. 25, 8. &c. vid. not. Es. 23, 1. & cf. labores Alexandri in expugnatione Tyri nouae apud *Gurtlerum* p. 307. seq. ex auctoribus. *n*) *contra Tyrum*. cf. Es. 23, 13. *o*) *decaluatum est* ex continua gestatione galearum & onerum. *Hoph.* (1) Quia vero *caluitium* etiam est *signum luctus* c. 27, 31. Leu. 21, 5. Deut. 14, 1. Ier. 16, 6. Mich. 1, 16. ex mente *Iunii* id significat, lugubrem hanc fuisse expugnationem, & victori damnosissimam, vnde lugeat potius quam laetetur. *p*) *& omnis humerus*. v. 7. *q*) *deglabratus. Gussetio* p. 481. q. *tersus ac nitens*; attritu oneris frequenter baiulati c. 21, 14. 33. Leu. 13, 40. 41. *Hieronymus* ad h. l. *gestantium copiis tes terra & lapides, quibus raduntur humeri & decaluatur caput*. al. detritis longa obsidione vestibus *r*) *& merces tamen non fuit* I. contigit ei & exercitui ipsius de Tyro, *pro labore*, quo laborauit *ob eam*. Quia Tyrum occupans vacuatam inuenit. Id declarabunt haec verba *Hieron.* in Comm. ad h. l. p. m. 591. *Cum viderent Tyrii, quod percussione arietum murorum fundamenta quaterentur: quicquid pretiosum in auro, argento, vestibusque & varia supellectili nobilitas habuit, impositum nauibus ad insulas* (insulam, nouae Tyri sedem) *asportauit: ita vt capta vrbe nihil dignum labore suo inueniret Nabuchodonosor. Et quia Dei in hac parte obedierat voluntati - ei datur Aegyptus.* cf. supra not. c. 26, 12 & Es. 23, 6.

℣. 19. *s*) *Ecce ego*, sq. supremus rerum humanarum arbiter, cui hac in re Babylonius seruiit. v. 20. cf. 2 Reg. 10, 30. *t*) c. 26, 7. *u*) *vt auferat*. Mal. 2, 3. *x*) *multitudinem eius*. c. 30, 4. *y*) c. 26, 12. *z*) c. 38, 12. 13. *a*) Nam deditae vrbis praeda ad duces, expugnatae ad militem pertinet, vt aiunt Flauiani apud *Tacitum* histor. 3, c. 19. ℣. 20. *b*) S. *Pretium* nim. *operae eius*. Leu. 19, 13. *c*) *pro quo* pretio f. mercede obtinenda *laborauit*. v. 18. Gen. 29, 18. S. *quam praestitit in ea. d*) *dedi* l. *dabo ipsi*. v. 19. *e*) cf. c. 30, 10. seqq. *f*) *quia laborarunt*. S. *quia praestiterunt mihi* sc. illam operam Ruth. 2, 19. sq. exsecutores voluntatis & iustitiae meae. cf. Es. 10, 5. 6. At *Kimchi & Raschi*: quia *malum fecerunt contra me* Aegyptii. Sic Ion. *quia peccarunt coram me, ad vltionem sumendam ab ipsis. g*) c. 11, 8. c. 16, 14. ℣. 21. *h*) *Circa illud tempus* c. 24, 26. *i*) *crescere faciam cornu*; quale erat *Daniel*, ad maximam prouectus dignitatem & potentiam, *instar Iosephi*, cui ob id *cornu* tribuitur Deut. 33, 17. vid. Dan. 6, 2. 3. ita *Grot.* Al. Reflorescet potentia Iudaeorum in *Iechonia*, quem Euilmerodach regio honori restituet 2 Reg. 25, 27. seqq. deinde in Iudaeis per Cyrum reducendis &c. *Calouius*: Alii rectius ad instaurationem tum per *Zorobabelem*, tum praecipue per *Christum* referunt cum Hieronymo. Sic *Tremellius*: i. e. *robur & potentiam Christi* in domo Israelis aliquo pacto promouebo, ne plane sepulta & exstincta esse videatur. quae omnia coniungit *Cocceius*. Ion. *afferam liberationem*. Cf. Ier. 23, 3. seqq. Zach. 6, 11. seqq. Luc. 1, 69. Ps. 132, 17. *k*) *apertionem* (1) c. 16, 63. *oris*, c. 3, 26. 27. c. 33, 22. vt libere loquaris; & eo maiori cum auctoritate verborum apud populum, vbi tam multa iam euenerint, praedicta a te aliisque prophetis. vid. supra c. 24, 27. & ibi dicta. *l*) c. 6, 10. c. 30, 8. CAP. XXX, v. 1. *m*) *Praeterea f. e.* anno scil. *vigesimo septimo* c. 29, 17. vel anno *decimo* exilii sui. coll. c. 29, 1. & infra hoc cap. v. 20. cf. etiam Praefat. in hunc librum §. 12. *Grotius*: Tria quae sequuntur capita, eodem pertinent, quo finis praecedentis, np. *ad bellum Nebucadnezaris* in Aegypto, & parte, quae Aethiopiam attingebat. Est vero *duplex* ac diuersi temporis, eiusdem tamen argumenti, *prophetia* in hoc capite: I *in genere* contra Aegyptum, & foederatos eius v. 6 - 9 tradendos Nebucadnezari v. 10-12. *tum in specie* contra deos, munimenta & certas vrbes eius v. 13 - 19 II. Prophetia *facta anno* XI. qua itidem clades alia post aliam Pharaoni, & dispersio Aegyptiorum per Nebucadnezarem praedicitur v. 20-26. ℣. 2. *n*) c. 21, 33. *o*) *eiulate!* vos Aegyptii aliique, quorum clades hic praedicitur. Es. 13, 6. *p*) *ah!* S. *heu!* (1) *diem*, sc. infelicem & tristem. Idem est quod אהה c. 4, 14 c. 9, 8. &c. vid. Ioel. 1, 15. ℣. 3. *q*) c. 7, 7. Zeph. 1, 7. *r*) *propinquus, inquam*, est. Nam eodem anno, quo prophetia haec dicta est, tradita est Aegyptus in manum regis Babel, *Kimchi.* sc. si conferas c. 29, 17. *s*) *a Domino* praedefinitus; in quo etiam vult cognosci, quod ipse sit is, qui iudicet hominum impietatem & iniustitiam. *t*) *dies nubis*, nubila procellis rerum aduersarum: *dies atra*, vt Latini dicunt. cf. v. 18. c. 34, 12. Ioel. 2, 2. Zeph. 1, 14. seqq. *u*) *tempus gentium* vastandarum, Aegyptiorum & foederatorum, erit; vt v. 9. *dies Aegypti* est dies excidii eiusdem. & c. 22, 3. 4. *dies & tempus Hierosolymae* puniendae. At *Vat. Munst.* aliique: *tempus gentium* vastantium, quo gentes, i. e. Chaldaei superabunt & vastabunt Aegyptios. non bene. ℣. 4. *x*) *Veniet enim*. S. *Quo veniat* gladius c. 33, 3. 6.

℣. 18. גדולה *plene* 1. 2. 5. 22. sec. *Mas. impr.* ad Esth. 4, 1. Alii *defect.* היה *milra Bir.* aliique. ℣. 20. אשר־ per *Mun.* 5. 6. 9. 10. 14. 20. עבד per *Makk.* 6, 9. 10. 14. 20. CAP. XXX. v. 4. ובאה per *Mahpach mihel* 3. se. 1. & per *Merca* simul 5.

וְהָיְתָה חַלְחָלָה בְּכוּשׁ בִּנְפֹל חָלָל בְּמִצְרָיִם וְלָקְחוּ
ה הֲמוֹנָהּ וְנֶהֶרְסוּ יְסוֹדוֹתֶיהָ׃ כּוּשׁ וּפוּט וְלוּד וְכָל־הָעֶרֶב
6 וְכוּב וּבְנֵי אֶרֶץ הַבְּרִית אִתָּם בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ׃ כֹּה
אָמַר יְהוָה וְנָפְלוּ סֹמְכֵי מִצְרַיִם וְיָרַד גְּאוֹן עֻזָּהּ מִמִּגְדֹּל
7 סְוֵנֵה בַּחֶרֶב יִפְּלוּ־בָהּ נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ וְנָשַׁמּוּ בְּתוֹךְ
אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרָיו בְּתוֹךְ־עָרִים נַחֲרָבוֹת תִּהְיֶינָה׃
8 וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי־אֵשׁ בְּמִצְרַיִם וְנִשְׁבְּרוּ כָּל־
9 עֹזְרֶיהָ׃ בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַלְאָכִים מִלְּפָנַי בַּצִּים לְהַחֲרִיד
אֶת־כּוּשׁ בֶּטַח וְהָיְתָה חַלְחָלָה בָהֶם כְּיוֹם מִצְרַיִם כִּי
י הִנֵּה בָּאָה׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה וְהִשְׁבַּתִּי
11 אֶת־הֲמוֹן מִצְרַיִם בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל׃ הוּא
וְעַמּוֹ אִתּוֹ עָרִיצֵי גוֹיִם מוּבָאִים לְשַׁחֵת הָאָרֶץ וְהֵרִיקוּ
12 חַרְבוֹתָם עַל־מִצְרַיִם וּמָלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ חָלָל׃ וְנָתַתִּי
יְאֹרִים חָרָבָה וּמָכַרְתִּי אֶת־הָאָרֶץ בְּיַד־רָעִים וַהֲשִׁמֹּתִי
13 אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ בְּיַד־זָרִים אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃ כֹּה

אמר   *Uuu*   סו א

y) *tristque dolor vehementis. S. cruciatus.* (4) v. 9. Es. 11, 3. z) *in Cusch.* Trem Vat. Pisc. aliique intelligunt de *Aethiopia Africana*, Aegypto vicina; alii de *Arabia Chusaea*. At ratione rei, & (vt colligit *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 250.) quia bis memoratur *Chus* v. 4 & 5, recte de vtraq; intelligi potest; vtraque enim regio in sacris ita nominatur & foederata erat Aegyptiis; hæc etiam (Arabia Chusæa) Chaldæis in Aegyptum tendentibus vicina, maxima subire incommoda cogebatur. conf. not. v. 9. Es. 18, 1 & c. 20, 3. 5. Zeph. 2, 12. a) c. 32, 20. b) cf. Es. 19, 1. seqq c. 20, 3. seqq. q. d. tanta erit calamitas Aegypti, vt omnes vicinæ gentes tremant. c) *auferentque* c. 16, 39. hostes. d) *multitudinem eius* c. 29, 19. e) *& evertentur*. c. 38, 20. f) c. 13, 14. dirutis vrbibus. cf. c. 36, 35. quod deinde etiam factum a Persarum regibus. vid. *Gurtl.* Theol. Proph. p. 298. & not. infra ad v. 13.

℣. 5. g) vid. v. 4. Es. 43, 3. h) *& Putæi s. Libyes*, oriundi a *Puto*, Chami filio, vnde vrbs *Putea*, & fluuius eiusdem nominis in Libya. vid. c. 27, 10. Ier. 46, 9. *Putaeorum* plerique vixerunt vltra Tritonidem paludem, quæ Africam in duas pene partes æquales diuidit; nonnulli tamen citra eam, & prope Aegyptum, vti ex hoc loco & Ieremia colligitur. *Bochart* Phaleg lib. 4. c. 33. i) *Ludaeos* h. l. Aethiopiæ gentem facit *Bochartus*. vid. not. c. 27, 10. Nam & Afri fuere socios Aegypti Ier. 46, 9. & hinc belli in Africam præsentum sumsit Nebucadnezar *Grot.* k) *Trem. Pisc.* aliique: *& tota miscellanea turba.* cf. Ex. 2, 38. *Grotius*: miles mercenarius ex multis gentibus allectus. At *Schmidio*, *Syro* aliisque *Arabia*, cf. not. 1 Reg. 10, 15. Es. 21, 13. Ier. 25, 20 24. l) *& Chubæi*, quos habitasse puto circa *Palinrum*, oppidum in Marmarica, quia *Chub* Syris est *Palinrg*. *Bochart.* Phal. l. 4. c. 33. In Mareotide eos etiam ponit Ptolomæus. m) *& filii terræ foederis*, i. e. foederatarum regionū homines, s. alii Aegyptiorum foederati. Ita *Vat. Munst.* &c. Alii, vt *Grotius*, cum *Hieronymo* speciatim intelligunt *Iudaeos*, iisdem calamitatibus cum Ægyptiis inuolutos, postquam reliquiæ ipsorū, excisa Hierosolyma, abierant in Ægyptum. Ier. 42, 22. c. 44, 14.

Sic ὁι υἱοὶ τῆς γῆς τῆς διαθήκης μου. vt alibi *filii testamenti* Act. 3, 25. aut *promissionis* Gal. 4, 28. appellantur. n) v. 6. c. 5, 12. ℣. 6. o) S. *cadent etiam suffulcientes* (Ps. 37, 17. Ps. 54, 6.) *Aegyptum*. socii sc. & auxilia v. 8. vel sec. al. principes, duces & proceres Ægypti. p) *& corruet, descendet* Ier. 48, 18. Es. 47, 1. in infernum Es. 5, 14. Ez. 31, 15. q) *superbia roboris s. potentiæ* eius; v. 18. c. 24, 21. fastuosissima eius potentia, quæ omnes terrebat. *Iun.* r) a Migdol vsque ad *Syenem*. vid. c. 29, 10. s) v. 5. t) c. 11, 8. c. 26, 14. ℣. 7. u) S. *Tum deuastabuntur* c. 6, 4. Es. 54, 3 x) i. e. desolabuntur, vt qui maxime. vid. c. 29, 12 y) c. 26, 19. ℣. 8. z) v. 19. a) *cum dedero ignem* incendio bellico. Es. 33, 11. Am. 5, 6. seqq. Ion. *populos validos instar ignis.* sic *Kimchi*. At *Raschi*: excandescentiam meam instar ignis. *Coccius*: ignis significat *consumtionem*, quæ fit bello Est in bellis ardor. ideo de bello dicitur ignis, ardor, incendium. b) v. 18. Es. 8, 15. c. 28, 13. 2 Par. 14, 12. ℣. 9. c) *nuntii* a Babylonis missi; vel qui effugient & *Cuschais* annuntiabunt Ægypti vastationem per irruptionem hostilem Chaldæorum. d) *a facie s. conspectu meo*, i. e. a præsentissimo meo seuerissimoque iudicio contra Aegyptios; *Iun.* Alii: *a me missi*, meo consilio & prouidentia; vt solent homines vulgo agnoscere τὸ θεῖον in iis, quæ præter spem & exspectationem hominum eueniunt. cf. not. v. 24. e) *in nauibus* (3) Num. 24, 24. Es. 33, 21. f) *ad terrendum* Iud. 8, 12. Zach. 2, 4. g) *Tremell.* aliique *Aethiopiam*; at *Bochartus*, Hoc, inquit, de *Arabia* (Chusæa) commode potest intelligi, in quam Aegyptii nauibus per mare rubrum sæpe commeant. De *Aethiopia* nequaquam, in quam ne per Nilum quidem aduersum nauigatur propter cataractas prope Syenem Phal. lib. 4. c. 2. p. 219. *Coccius* tu. & *Arabiam* felicem, & *oppositos Arabiæ Aethiopes*, infra Ægyptum, intelligit, ad quos vtrosque hæc nauigatio legatorum per mare rubrum vtrumque littus legerit. cf. not. v. 4. h) *in confidentia* existentem, confidentem, securam. Deut. 12, 10. Iud. 7, 11. i) *iuxta diem*, vel *sicut in die Aegypti*; i. e. sec. nonnullos: qualis Ægyptiorum dolor fuit eo die, quum Deus per Mosen ipsos olim percussit. Castallo: *quantum* (pauorem) *esse consentaneum est Aegyptia die*. Magnus scil. vt accidere necesse est in tanti regni interitu. *Diem* enim fatum vocat et supplicium. Sic *Coccius*: dolor *consentaneus exidio Aegypti* in eis exister. Non absimiliter adhibetur particula similitudinis Es. 23, 5. *Munst.* vero ad v. 3. h. e. passuri sunt diem illum calamitosum, quem Aegyptii in sui eliminatione sustinuerunt. *Kimchi*: sicut fuit in iis dolor ob deuastationem Ægypti v. 4 ita nunc erit ob semet ipsos. k) *nam ecce!* etiam ipsis *superuenturum est* idem malum. c. 7, 5. 6. 10. c. 21, 12. c. 33, 33. Quid Cambysis tempore factum sit, vide apud *Gurtlerum* Theol. Proph. p. 299. ℣. 10. l) S. *tum cessare faciam.* v. 13. 18. c 26, 13. m) *multitudinem & strepitum Aegyptiorum* v. 21. c. 29, 19. 20. Multum eos imminuam, paucis tantum in terra relictis. o) cf. v. 24 25. c. 29, 19 20. ℣. 11. o) S. *Ille enim.* p) c. 28, 7. c 31, 12. q) *adducendi* sunt. c. 23, 42 r) Iud. 6, 5. Es. 14, 20. s) c. 11, 14. t) c. 8, 17. u) c. 21, 6. ℣. 12. x) S. *Tum dabo*; s. *ponam, faciam.* c. 15, 5. c. 19, 10. y *riuos* eius, s. *fossas*, ex Nilo hinc inde per terram ad agros rigandos deriuatas; vnde pendent fertilitas & diuitiæ Ægypti. cf. not c. 31, 4. z) in *siccitatem* Es. 19, 1. vel prohibendo aquarum incrementum, quo fœcundatur Ægyptus; vel multitudine militum Chaldæorum illas fossas obstruente. Alii hoc sensu: sternam Chaldæis tam facilem viam etiam per flumina & canales, ac si, riuis arefactis, terra vbique complanata esset. ita *Tremell* & *Cocc.* a) Iud. 2, 14. c 3, 8 b) cf Ier. 15, 21. Iob. 35, 12. c) v. 13. 18. Leu. 26, 32. d) c. 19, 7. e) c. 11, 9. c. 31, 12. f) c. 18, 10 ℣. 13 g) Hæc, & quæ sequuntur ad versum vsque 19. *Gurtler.* in Theol Proph p. 242. refert ad posteriorem Ægypti periodum, singulariter sub Cambyse & Artaxerxe Ocho, Persarum regibus; & p. 296–299. adductis pluribus Auctorum testimoniis illustrat; quæ tn. nos ad complementum horum vaticiniorum irruptioni Nebucadnezaris (vid. v. 10) subordinanda putamus. cf. not. Es. 6, 9. &c.

℣. 4. בִּנְפֹּל cum Dag. 5. 7. 22. ℣. 5. וכל sine Præf. ו 20. & in textu 6. 9. ℣. 6. סוֹנֵה per *Segol* 2. 3. su. 5. ℣. 9. בָּאָה *milel* 6. 9. 20. sic su. 5. ℣. 11. חרבה *Mss.* omittunt 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 11–16. 19. *Mss.* Loco eius habet 23. & *Mas. larg.* At חֲרָבָה per *Chateph kamez*. 1. 2. 3. 5.

eendit, No, inferioris Aegypti vrbem, eandem esse cum *Moph* Hos. 9, 6. i. e. *Memphi*, vrbe Aegypti celeberrima, quæ hodie *Cairum* s. *Alcair* dicitur. cf. LXX.

תחול קרי seq. v. 15.

℣. 15. *y*) S. *Immo effundam excand. meam* c. 14, 19. c. 21, 36. *z*) v. 16. i. e. *Pelusium*. vid. not. Es. 49. 12. & *Bochart*. Phal. lib. 4. c. 27. *a*) S. *robur*. al. *munimentum* c. 24, 25. *Aegypti*; quia ex illa parte Aegyptus est munitissima & aditu maxime difficilis. vid. *Boch*. l. c.

אמר אדני יהוה והאבדתי גלולים והשבתי אלילים
מנף ונשיא מארץ־מצרים לא יהיה־עוד ונתתי יראה
14 בארץ מצרים׃ והשמתי את־פתרס ונתתי אש בצען
טו ועשיתי שפטים בנא׃ ושפכתי חמתי על־סין מעוז
16 מצרים והכרתי את־המון נא׃ ונתתי אש במצרים חול
17 תחיל סין ונא תהיה להבקע ונף צרי יומם׃ בחורי און
18 ופי־בסת בחרב יפלו והנה בשבי תלכנה׃ ובתחפנחס
חשך היום בשברי־שם את־מטות מצרים ונשבת־בה
גאון עזה היא ענן יכסנה ובנותיה בשבי תלכנה׃
19 ועשיתי שפטים במצרים וידעו כי־אני יהוה׃
כ ויהי באחת עשרה שנה בראשון בשבעה לחדש היה
21 דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם את־זרוע פרעה מלך־
מצרים שברתי והנה לא־חבשה לתת רפאות לשום
22 חתול לחבשה לחזקה לתפש בחרב׃ לכן
כה־

h) *tum perdam*, *abolebo*. c. 25, 16. c. 32, 13. *i*) *idola stercorea* c. 6, 4. c. 8, 10. in quibus confidebant. conf. Zach. 13, 2. Mich. 5, 11. seqq. Significat, sec. *Iun*. hoc versu & seqq. tam acerbum fore Dei iudicium, vt nulla pars Aegypti, ne munitissima quidem (vel per religionem, vel per opera humana, vel per multitudinem) aut maxime longinqua effugere, aut Chaldæis resistere possit. *k*) v. 10. c. 23, 27. *l*) S. *deastros*, *inania numina*. Leu. 19, 4. Es. 10, 10. cf. Es. 19, 1. Ex. 12, 12. & in specie de Api & cultu canis per Cambysen sublato, *Gurt*. p. 296. seq. *m*) & *Noph* v. 16. Ier. 2, 16. c. 46, 19. *Cocceio* & *Boch*. Phal. lib. 4. c. 27. eadem est, quæ *Moph* Hos. 9, 6. i. e. *Memphis*, quod hic habent LXX. *Ion*. & *Syr*. *Hillerus* tn. *Noph* & *Moph* diuersas facit vrbes Onom. S. p. 575. vt notauimus Es. 19, 13. *n*) i. e. *Rex*, c. 21, 30. toti Aegypto imperans, nec tq. fiduciarius alteri subiectus. *o*) De Psammenito & Nectanebo vid. *Herod*. l. 3. c. 14. 15. & *Diod*. *Sic*. lib. 16. c. 51. & *Gurtl*. p. 297. *p*) S. *dabo enim timorem*. conf. Deut. 2, 25.

p. 311. seq. & *Strabo* Geogr. lib. 17. p. m. 555. *b*) c. 29, 8. *c*) S. *multitudinem No*. sic ὁ. καὶ ἀπολῶ τὸ πλῆθος Μέμφεως. vid. v. 14. At Bochartus: *Hamon-No*; vt sit ipsissimum *nomen Iouis*, ab Aegyptiis *Hamon* l. *Amon* dicti. Phal. lib. 1. c. 1. cf. Ier. 46, 25. & Nah. 3, 8. ℣. 16. *d*) S. *Dabo enim ignem*. v. 8. 14. *e*) S. vt *parturiendo parturiat*; parturientium qs. dolores sentiat. Deut. 2, 25. Es. 13, 8. c. 23, 5. *f*) v. 15. *g*) & *No* v. 14. 15. *h*) *erit*, *vt perrumpatur*, i. e. expugnabitur. 2 Reg. 25, 4. Alludit forte ad הניא *disrumpere*, *frangere*, per paronomasiam, quæ sæpius non tam ad sensum vocis (nam ita potius est congenerum nominis נאות *habitacula*) quam ad sonum eius refertur; e. g. Zeph. 2, 4. *Hiller*. p. 572. *i*) & *Noph* v. 13. Es. 19, 13. *k*) *anxietatibus* (al. *hostibus*) *diurnis* s. *quotidianis* exposita erit. Cf. sim. constr. 1 Reg. 2, 31. S. & *Noph* habeat *hostes interdiu*; qui aperte, nec nocte, furum instar, veniant contra illam. ℣. 17. *l*) *Iuuenes* c. 23, 6. 12. 2 Reg. 8, 12. 2 Par. 36, 17. *m*) *Auen*. q. d. vrbis *vanitatis*. cf. Hos. 4, 15. c. 10, 5. 8. Eadem *On* dicitur Gen. 41, 45. 50. vt *Lutherus* etiam habet h. l. quæ punctorum mutatio *Piscatori* videtur notare illorum mores s. superstitionem, per allusionem & paronomasiam. Alias dicta m. fuit *Beth-Schemesch* Ier. 43, 13. h. e. *Heliopolis*, vt habent LXX. h. l. *Grotius*: Hi sunt *Onii* in Heliopolitano Nomo apud Ptolomæum. *n*) & *Pi-beseth*, i. e. *Bubasti*. Sic LXX. *o*) v. 5. 6. c. 6, 11. 12. *p*) *ipsæ vere* vrbes, s. reliqui earum incolæ. At Trem. *ipsæ vero* puellæ. Sic ὁ. καὶ αἱ γυναῖκες. *q*) v. 18. c. 12, 11. ℣. 18. *r*) *Et in Taphne* s. *Daphnis* Pelusiis Ier. 2, 16. c. 43, 7. 8. c. 46, 14. cf. Es. 30, 4. *s*) *inhibebit*, *retinebit dies* apud se lucem suam. At *Schm*. LXX. *Syr*. aliique sec. alteram lectionem (vid. varr. lect.) *obtenebratus erit*. Vulg. *nigrescet dies*; eodem sensu; q. d. dies vertetur in noctem, & obscurabitur præ nimio luctu. Ion. *tenebras adducam interdiu* (ipso die) cf. Es. 13, 10. Matth. 24, 29. *t*) *cum fregero* v. 21. 22. 24. c. 34, 27. Es. 14, 25. *u*) *ibi*. *Cocceius*: credo, per hæc indicari cædem regis Aegypti; cuius *ibi* regia erat; coll. Ier. 44, 30. *x*) S. *iuga*, Ion. *robur Aegypti*. ὁ. τὰ σκῆπτρα Αἰγύπτου. *Piscat*. imperium tyrannicum, quo Aegyptii premunt alios. *Vat*. Cum asseruero in libertatem, quos Aegyptii tenent in seruitute. Donantur enim libertate captiui, vrbe expugnata. cf. Leu. 26, 13. Ier. 28, 13. *y*) *vt cesset* in ea v. 10. Niph. (4) c. 6, 6. c. 33, 28. *z*) *superbia potentiæ ipsius* v. 6. c. 32, 12. c. 33, 28. *a*) S. *ipsam nubes obteget*. al. Ad *hanc* ergo quod attinet, &c. *b*) *nubes*, i. e. calamitas, *teget eam*. vid. v. 3. c. 32, 7. Ps. 44, 20. Ion. *Rex cum exercitu suo operiet eam*, *sicut nubes*, *qua adscendit & tegit terram*. Sic *Kimchi* & *M. I.* *c*) Ion. *& incolæ villarum eius*. Sic *Kimchi*, *Raschi* & *M. I.* cf. c. 16, 27. 31. 46. c. 26, 6. ℣. 19. *d*) S. *Ita faciam*. *e*) v. 14. c. 5, 10. Ier. 1, 16. *f*) v. 8. 25. 26. Ex. 6, 7. Quæ verba si in eum sensum accipiamus, Aegyptios seruos fore, & multis modis multatum iri, vsque dum ipsis prædicetur Euangelium, nihil præter verum intelligemus. *Cocc*. ℣. 20. *g*) non multo post illam reuelationem, quæ perscripta est c. 29, 1. 2. & duobus fere mensibus ante illam, quæ sequitur c. 31, 1. *h*) *primo* mense, vt c. 29, 17. *i*) die *septimo* 2 Reg. 25, 8. ℣. 21. *k*) *brachium*, i. e. sec. Ion. *robur* & potentiam. cf. 1 Sam. 2, 31. Iob. 35, 9. c. 38, 15 Dan. 11, 6. *l*) v. 10. 22. *m*) *fregi*. v. 18. Ps. 10, 15. incepi iam exequi iudicia mea contra eum. *Exercitum* enim eius, Iudæis suppetias laturum, Nebucadnezar iam repulerat, & vnum eius brachium fregerat; alterum autem etiam fracturus erat ita, vt Aegyptii inter gentes dispergerentur. *Maii* Oecon. V. T. p. 1045. At S. aliique: *frangam*, v. 18. Præterit. pro Fut. *Kimchi* vero & *Raschi* hoc referunt ad Ier. 46, 2. & 2 Reg. 24, 7. *n*) c. 25, 8. *o*) *non ligatum est*. S. *non obligabitur*. c. 34, 4. Es. 1, 6. *Grotius*: Malum eius non leuabitur, sed & magis ingrauescet in dies. *Metaphora* a Chirurgis; q. d. ita frangam vires Pharaonis, vt nulla arte, nulla ope in integrum & pristinum statum restitui possit. *Ion*. vsque ad fin. versus ita: *non confirmabitur*, *vt sanetur*, *vt det consilium ad sapienter agendum*, *vt roboretur ad tenendum regnum*. *p*) *curationes*, medicamina. S. *sanationes*. (3) Ier. 30, 13. c. 46, 11. *q*) vt adhiberi possit *fascia*, ligamen. (1) conf. Iob. 38, 9. rad. Ez. 16, 4. *r*) *ad obligandum illud*. cf. Es. 30, 26. c. 61, 1. *s*) S. *ad confirmandum illud*. Cocc. *vt conualescat* & valeat. c. 22, 14. *t*) S. *ad tenendum* vel prehendendum *gladium*, c. 38, 4. Deut. 9, 17. vt bellum prosequi possit.

℣. 14. *q*) v. 12. c. 14, 8. cf. *Gurtl*. l. c. p. 298. *r*) vid. c. 29, 14. Ier. 44, 1. *s*) v. 8. 16. *t*) ὁ. ἐπὶ Τάνιν. Sic *Ion*. vid. not. Es. 19, 11. 13. & Num. 13, 22. *u*) v. 19. c. 5, 10. *x*) v. 15. 16. Eadem *No-Amon* Nah. 3, 8. *Amon-No* Ier. 46, 25. *Hamon-No* h. l. v. 15. *Cocceio* & *Bocharto* Phaleg lib. 1. c. 1. & lib. 4. c. 27. *Thebæ* s. *Diospolis magna*, caput Thebaidis. LXX. ἐν Διοσπόλει. Sic v. 16. cuius tamen an vlla in Scripturis S. facta sit mentio, dubitat, sibique adhuc nullum eius comparuisse vestigium, ait *Hillerus* Onom. S. p. 574. & p. 571. seq. copiose con-

℣. 18. חשך per *Schin* 1. 7. 8. 17. 18. sic su. 5. Et sic legerunt *Vulg*. *LXX*. *Ion*. & *Syr*. Sed *Sin* poscit *Mas. impr*. ad Gen. 39, 9. & heic *M. I.* ונשבת per *Merca milra* 1. 2. 3. 6. 9. 20. sic su. 5. ℣. 21 שברתי per *Pat*. 1 6. 9. 10. 14. 20. sic su. 5. sec. *Ind. Bas*. f. 60. col. 2

22 כה־אמר ׀ אדני יהוה הנני אל־פרעה מלך־מצרים
ושברתי את־זרעתיו את־החזקה ואת־הנשברת
23 והפלתי את־החרב מידו: והפיצותי את־מצרים בגוים
24 וזריתים בארצות: וחזקתי את־זרעות מלך בבל ונתתי
את־חרבי בידו ושברתי את־זרעות פרעה ונאק נאקות
כה חלל לפניו: והחזקתי את־זרעות מלך בבל וזרעות
פרעה תפלנה וידעו כי־אני יהוה בתתי חרבי ביד
26 מלך־בבל ונטה אותה אל־ארץ מצרים: והפיצותי
את־מצרים בגוים וזריתי אותם בארצות וידעו כי־אני
יהוה:

CAP. XXXI.

לא ויהי באחת עשרה שנה בשלישי באחד לחדש היה
2 דבר־יהוה אלי לאמר: בן־אדם אמר אל־פרעה מלך־
3 מצרים ואל־המונו אל־מי דמית בגדלך: הנה אשור
ארז בלבנון יפה ענף וחרש מצל וגבה קומה ובין
4 עבתים היתה צמרתו: מים גדלוהו תהום רממתהו

את־ — *Uuu 2* סו ב

℣. 22. *u*) c. 29, 10. *x*) v. 18.24. cf. Ef. 14, 5. Hof. 1, 5. *y*) eam illud, quod *validum* adhuc eft, quam *confractum* iam, v. 21. quod amplius atteram. Omnes Pharaonis vires eneruabo. *Tirinus*: confracto iam *vno brachio*, up. *regno Syriæ*, alterum eius brachium, *Aegypti regnum*, comminuam. Ac *Cocceius*: videmur non abfurde cogitare de *duabus domibus regiis*; illa, quæ tum erat, in qua *Apries* f. *Pharao Hophra*; & illa, quæ fucceffura, cuius futurum erat *regnum humile*. Præfens familia erat brachium integrum, ceteri reges confractum. *z*) *& excutiam*, *excidere faciam*. c. 39, 3.

℣. 23. *a*) v. 26. c. 22, 15. *b*) v. 26. c. 29, 12.

℣. 24. *c*) *Contra confortabo*. v. 25. cf. Hof. 7, 15. *d*) v. 10. 25. *e*) *Cocceius*: Hi verfus docent, Deum folum gentes colligere & dissipare, dare vires & adimere, & gladium, quem gerunt, effe *Dei gladium*. Quæ non tantum eft occulta gubernatio, fed etiam manifefta ordinatio — Ita factum, vt *gladius Dei* venerit in manum nunc huius, nunc illius Monarchæ; vt h. l. Nebucadnezaris; vt non tantum fummam haberet inter homines maieftatem & poteftatem, fed etiam iudicia Dei ageret in populos, quos Deus voluit iudicare & iræ fuæ exemplum facere. Cf. Dan. 4, 14. *f*) *Frangam vero*. v. 18. 22. cf. 10, 15. Ier. 48, 25. *g*) *vt ingemifcat* (2) Iob. 24, 12. *h*) *gemitibus* (4) Ex. 2, 24. c. 6, 5. Iud. 2, 18. *confosſi*. i. e. vt gemere folet vulneratus ad mortem. *i*) *coram illo*, victore Babylonio.

℣. 25. *k*) S. *Confortabo, inquam*. v. 24. *l*) *brachia autem*. *m*) vid. v. 19. *n*) vid. v. 24. *o*) *& extenderit*. S. *vt extendat*. *p*) *illam* manum. S. *tum* gladium, fuper terram Aegypti.

℣. 26. *q*) S. *Difperfero autem* v. 23 c. 29, 12. *r*) c. 5, 10. *s*) v. 23. c. 36, 19. *t*) v. 8. 19. 25.

Cap. XXXI. 1. *u*) vid. c. 1, 2. c. 29, 1. *x*) *tertio menfe*, ergo duobus menfibus poft illud c. 30, 20. *y*) *primo* fc. die c. 29, 17. *z*) *Maius* Oecon. V. T. p. 1045. Idem *Aegypti excidium* confirmatur & illuftratur fimilitudine *cedri rectæ* v. 3. excelfæ & denfæ, vel vt vulgo explicant, exemplo *Affyrii* regis, qui inftar *cedri* elatæ & fuperbæ, a fua dignitate deturbatus & excifus fuerit. *Partes* vero huius capitis tres funt, fec.

§. I. defcribuntur *incrementa* regni Aegyptii fub prouidentia Dei v. 2--9. II. *elatio* eius nimia, & *vindicta* diuina v. 10--14. III. ingens fuper ea *luctus*. v. 15. feqq. ℣. 2. *a*) Conf. ad finem huius capitis ex *Cocceio* notata. *b*) v. 18. c. 32, 31. 32. *c*) *cui fimilis es?* v. 18. c. 32, 2. *d*) *in magnitudine tua*. v. 7. 18. Ef. 9, 8. c. 10, 12. cf. Dan. 4, 7. feqq. ℣. 3. *e*) *Ecce* fimilis es v. 2. *f*) *Affyrio* regi & regno. c. 32, 22. tq. altisfimæ cedro *in Libano*; fumma fcil. gaudens potentia & gloria; atque hinc æque, vt ille, faftuofus. Sed ficut ille a Chaldæis pesfime tractatus eft, ita & tu tractaberis ab iisdem. Alii: *Ecce Affyrio* fimilis tu es tq. *cedrus* &c. Alii cum Schm. *Ecce Affur* erat *cedrus in Libano*; fubintell. *& tamen cecidit*; quanto magis tu, ipfo inferior. Terretur itaque Pharao deftructione Affyrii, & huius exemplo illius exitium confirmatur, fec. *Cocc.* ad h. l. & *Gurtl.* Theol. Proph. p. 202. & 243. cf. not. v. 4. At Marcus *Meibomius* in fpeciminibus fuis: fimilis factus es *recta cedro in Libano*, (quam *Cedrelaten* vocant, vid. *Plin.* H. N. l. 13. c. 5. & l. 24. c. 5.) recto caudice maxime proceræ. Conf. *Maii* fupplem. ad Lex. Cocc. p. 8. *g*) *cedro*, tanquam arbori procerisfimæ, fpeciofisfimæ, opacisfimæ, frondofisfimæ, viridisfimæ, *in Libano*. c. 27, 5. (*Montes* enim amat cedrus, & *in Syria* laudatisfima eft. fec. *Plin.* H. N. l. 16. c. 18. & 39.) ob regni altitudinem, amplitudinem & robur. &c. cf. Ef. 10, 34. *Grotius*: folent *reges* excelfis arboribus comparari. Dan. 4, 20. 21. 22. Ez. 17, 3. *h*) *pulchræ frondibus*. cf. c. 17, 8. c. 19, 10. Ier. 11, 16. *i*) *& virgulto* f. ramis 2 Par. 27, 4. Ef. 17, 9. *k*) *vmbrofæ*, *vmbram facienti* cedro; multos protegenti. (2) Neh. 13, 19. *Pifcat.* brachiis in omnes partes productis ad commoditatem omnium. *l*) S. *& alta altitudine*. al. *excelfa caudice fuo*. v. 5. 10. 14. *Cocc.* h. e. potentior & eminentior omnibus regibus & principibus. *m*) *& inter denfos ramos*. S. *implexa* v. 10. 14. vid. c. 19. 11. al. *& intra denfas nubes* in Libano fe condit Cedrelates cacumen bene comatum. fed præter vfum huius vocis. *n*) eleuatum *fuit cacumen* f. *fuprema pars caudicis eius*. (5) v. 10. cf. c. 17, 3. & fufe de huius dictionis fignificatu M. *Meibomius* in Spec. fuo p. 83--88. ℣. 4. *o*) *Aquæ*. Ingens aquarum abundantia, qualis in Tigride & Nilo. Alluditur ad aquas *Tigridis*, fi ad Affyrium; vel potius *Nili* & riuorum eius, fi ad Aegyptium hæc & fequentia vfque ad v. 17. referas. Ad *Affyrium* referunt plerique interpretum; quibus fauere videntur frequentia illa Præterita in fequentibus, quibus præterita Affyriorum fata, potentia, diuitiæ, fuperbia & fubfecuta tandem clades ac pœna feuerisfima defcribantur, tq. iam facta. Attamen nec ignotum eft, *Præterita* Hebræorum fæpe, præfertim a Prophetis *vfurpari de re futura*, vt pasfim in fuperioribus notauimus. Et ipfe Propheta infra v. 10. & maxime v. 18. ad Pharaonem & multitudinem eius expreffe applicat, quæ fufius in præcedentibus dixerat. Ipfa etiam *Præterita* non funt conftanter retenta, fed *cum Futuro mixta*, e. g. v. 11. 13. vt partim ad præteritas, partim ad decretas a Deo, & certo futuras Aegyptiorum clades Propheta refpiciat. vid. c. 30, 21. 22. *p*) *nutriuerant*. S. *crefcere fecerant eam* cedrum. Ef. 44, 14. *q*) *Abyffus*, h. e. latices fubterranei & fontes, qui plantas alunt. cf. Gen. 49, 25. Deut. 8, 7. c. 33, 13. al. *Nilus excrefcens* Aegypto abyffus eft. Absque hoc, certo anni tempore adfcendente, fi effet, pauperrima terrarum foret Aegyptus: quod pluuiis copiofis, ficut aliæ terræ, non fœcundetur, inquit *Meibom.* Conf. not. c. 30, 12. *r*) S. *altam fecit*, fecerat *eam*. Ef. 1, 2. c. 2, 13.

℣. 23. והפצותי *defect.* fine *Iod* 6. 22. fic fe. 2. fec. *Maf.* 2. Ac *defect.* fine ו 1. 2. 3. 6. 9. וזריתים fic 1. 3. 6. 9. 17. 18. 23. 24. & *Ber.* fic fe. 2. fec. *Maf.* 1. 2. לכתיב כן. Sed וזריתם 7. 8. 15. 22. cum eadem nota *Maforethica*. Denique וזירותם pofcit *Maf.* *Eff.* ℣. 25. Pro אל hab. על 6. 9. in marg

את־נהרתיה הלך סביבות מטעה ואת־תעלתיה
ה שלחה אל כל־עצי השדה: על־כן גבהא קמתו מכל
עצי השדה ותרבינה סרעפתיו ותארכנה פארתיו
6 ממים רבים בשלחו: בסעפתיו קננו כל־עוף השמים
ותחת פארתיו ילדו כל חית השדה ובצלו ישבו כל
7 גוים רבים: ויף בגדלו בארך דליותיו כי־היה שרשו
8 אל־מים רבים: ארזים לא־עממהו בגן־אלהים ברושים
לא דמו אל־סעפתיו וערמנים לא־היו כפראתיו כל־
9 עץ בגן־אלהים לא־דמה אליו ביפיו: יפה עשיתיו ברב
דליותיו ויקנאהו כל־עצי־עדן אשר בגן האלהים:
י לכן כה אמר אדני יהוה יען אשר גבהת בקומה
11 ויתן צמרתו אל־בין עבותים ורם לבבו בגבהו: ואתנהו
12 ביד אל גוים עשו יעשה לו ברשעו גרשתיהו: ויכרתהו
זרים

הל׳ רפה
א׳ במקומה
סרעפתיו קרי

s) S. ita vt cum fluuiis suis iuerit np. *abyssus* illa, tq. *generis communis*. vid. Iob. 28, 14. & similem *variationē generis* in prædicato s. suffixo *post nomen commune* 1 Reg. 19, 11. Es. 14, 9. c. 35, 8. Hos. 4, 19. Iob. 20, 26. Vel (quia את in Hebraismo propric est *nomen substantiuum*, quod sec. *Neumanni* Exodum L. 5 p. 117. *sequelam* imminentem rei cuiusque, mox subsequentis, significat) construe h. m. *sequela*, s. continuus fluxus *fluuiorum* abyssi v. 15. *ibat* s. fluebat (Gen. 2, 14.) *circa plantarium* abyssi cf. supra c. 29, 4. 2 Reg. 6, 5. Deut. 10, 8. 2 Sam. 21, 22. &c. Per *aquas* vero, *abyssum* & *flumina* symbolice intellige affluentiam s. copiā diuitiarum, militum, miramque felicitatem, a diuina beneuolentia acceptam. t) S. *plantam suam*. al. *plantarium eius*, sc. Ægyptum. (6) c. 17, 7. c. 34, 29. Mich. 1, 6. u) S *& aquæ ductus* vel riuos *suos* Es. 7, 3. x) *emiserit* l. *emiserat* c. 17, 7. abyssus. cf. Ps. 104, 10. i. e. suas diuitias & commoda largiter deriuauit Nilus. y) ad *omnes arbores agri* & incolas Ægypti v. 5. 15.

℣. 5. z) S. *Vnde alta facta est altitudo*, vel *eleuatus est candex eius*. vid. v. 3. 10. c. 19, 11. a) h. e. eminentior factus est omnibus Regibus terræ, sec. *Ion.* cf c. 17, 24. b) *& multiplicati sunt rami eius minores* (1) cf. v. 6. h. e. multiplicati sunt principes & dynastæ ab ipso pendentes; vel sec. Ion. *exercitus ipsius*. c) *& longi facti sunt*. in longitudinē creuerunt. cf v. 7. 2 Par. 5, 9. d) *rami eius fructiferi*, s. maiores (6) v. 6. c. 17, 6 Indicatur sec Cocc. [illegible] dominatio [illegible]rum. 1) *propter*. S. *per aquas multas* v. 7. h. e. omnia hæc [illegible] [illegible]

tisse a continua suppeditatione diuinorum beneficiorum ad perpetuam felicitatem; Cocc. cf. v. 9 f) *quum emitteret* germina s. propagines suas. c. 17, 6. 7. S. *quas* (aquas) *emisit*; Kimchi: *cum* (l. quia) *emisit* abyssus *aquas multas* circa illam. vide de genere תהום not. v. 4.

℣. 6. g) *In minoribus ramis eius* (1) v. 8. cf. v. 5. & Es. 17, 6. h) *nidificarant* (5) Ps. 104, 17. i) *volucres cæli*, i. e. sec. Grot. aliosque multæ gentes ad eius tutelam confugerunt, & in eius ditione versatæ sunt. cf. v. 13. c. 17, 23. Dan. 4, 9. 18. k) v. 5. l) Grot. crevere populi fausta sobole. *Menoch.* Per *volatilia* hic intelligit magnates; per *bestias* plebem & gentes maxime feras & barbaras, quas Pharao (l. Assyrius sec. alios) domuit. cf. v. 12. Dan. 4, 9. m) *& sub umbra* s. *umbraculo & protectione eius* habitauerunt. Ion. *& in vmbra regni ipsius* cf. v. 17. c 17, 23. Es. 30, 2. 3. n) *vniuersitas*, vel cœtus. Hos. 10, 14. o) *plurimarum* & amplissimarum *gentium*, quæ Ægypto vel parebant, vel fœderatæ erant. cf. Ps. 89, 51. *Coccejus*: Notatur hic magnorum & paruorum consensus in id imperium; quod scil. sibi gratulati sint propter pacem, protectionem, bonum ordinem, felicitatem procuratam per illud. ℣. 7. p) *Enimuero pulchra erat cedralate illa* v. 3. S. *Pulchra itaque fuit magnitudine sua* v. 2. q) *longitudine propaginum* s. frondium *suarum*. S. *ramorum suorum*. vid. v. 5. c. 17, 6. Ion. *multitudine fortium* s. heroum *suorum*. sic v. 9. r) *quia radix eius erat*. s) *iuxta aquas multas* v. 5. 15. *Coccejus*: h. e. quod multorum populorum opibus sustineretur, volentium hoc imperium firmum esse & permanere. conf. Ier. 17, 8. Iob. 29, 19. ℣. 8. t) *Non tegebant*, al. *obscurabant illam*. S. *non occultassent eam*. (3) c. 28, 3. i. e. cedri tantæ altitudinis non erant in paradiso vel horto Dei. Comparatur cum aliis principibus & proceribus mundi, quorum nullus eius celsitudinem superauerit, vel etiam adæquauerit maiestatem Regum ab ipso dependentium. *Cocc.* u) *Raschi*: q. d. in toto mundo v. 9. Loquendi genus idem, quod supra c. 28, 13. cf. c. 36, 35. *Coccejus*: Principes vocantur arbores *in horto Dei*. Mundus hic est qs. hortus Dei, abundans diuina plantatione ad omnem vtilitatem & ad omne decus. Quanquam *principes* omnes non sine plantario ad ferendum fructum Deo, tq. præditi vita Dei, tamen *sunt diuina plantatio*, ratione *officii & potestatis*, quam quisque accepit. Sunt arbores plantatæ in horto Dei, vt protegant homines vmbra sua, & bonis suis illos cibent, siue præstent illis omnium rerum bonarum & vtilium copiam; maxime vero sapientiæ & cognitionis, vt viuere possint quisque vitam homine dignissimam. Cf. Dan. 4, 18. 19. x) *abietes*, al. *pini* Es. 60, 13. Hos. 14, 9. i. e. principes, diuites & potentes. *Corn. a Lap.* y) *non pares fuerunt non adæquabant* v. 3. Es. 40, 18. z) *minoribus ramis*, vel *ramos eius* (2) v. 6. a) *& castaneæ*. S. *orni*. al. *platani* (3) Gen. 30, 37. b) non erant vt *maiores rami eius*. v. 12. c) *quæuis arbor*. d) v. 9. *Grot.* i. e. in Babylonia, vbi quondam paradisus fuerat Adamo datus. Melius *Osiander*: i. e. nullus Rex populi Dei (*hortus* enim *Dei* & *paradisus* est Ecclesia) fuit ei æqualis. e) *non par fuit illi*. v. 18. Es. 14, 14. f) cf. c. 28, 13. 17. ℣. 9. g) *Pulchram* enim *feceram eam*. h) *multitudine frondium suarum* v. 7. i) *vt æmulata fuit*, inuiderint illi, Gen. 26, 14. c. 30, 1. k) *omnes arbores Edenis*, al. *voluptatis* v. 16. h. e. principes *in horto Dei* v. 8. Gen. 2, 8. ℣. 10. l) cf. not. v. 1. m) c. 21, 9. c. 44, 12. n) S. *elatus es altitudine*, o Pharao! al. *caudice* vt v. 3. 5. 14. o) S. *& quia dedit* Pharao. *fastigium*, l. potius *cacumen suum* (5) v. 3. 14. Mutatur persona per affectum, & oratio partim ad cedrum, partim ad rem cedro significatam refertur. Sic in seqq. p) v. 3. 14. q) Deut. 8, 14. r) *in altitudine & gloria sua*, c. 19, 11. ℣. 11. s) S. *Ideo dabo eum*. c. 16, 27. Alii vt Præteritum de Assyrio per enallagen. Sic *Kimchi* & *M. I.* t) S. *fortis*; sic Ion. Syr. M. I. *fortissimi* l. *potentissimi gentium*; np. Nebucadnezaris Babylonii v. 14. c. 32, 21. *Hillerus* autem in Onom. S. p. 538. *primi* l. *principis* (ὁ ἄρχοντος) *gentium* coll. Es. 13, 11. 2 Reg. 24, 15. u) qui *faciendo faciet illi*, quod volo, & tractabit illum pro lubitu. Verbum absolute positum. vid. Es. 44, 23. Dan. 11, 30. Apoc. 13, 5. x) nam *iuxta impietatem eius*, prout hæc merita est. cf. Deut. 9, 4. Prov. 11, 5. y) *rejeci* l. *ejeci eum* de imperio. cf. Hos. 9, 15. ℣. 12. z) *Quare exsciderunt*, al. *succident eam* cedrum; vel in applicatione *eum* Ægyptium. cf. Ier. 11, 19. Dan. 4, 11.

CAP. XXXI. ℣. 4. נהרתיה per *Mahp.* 17. 18. 24. & *Ber.* שלחה cum *Dag.* 5. fu 5. & sic in margine *M. I.* 6. 9. contra *Mas. impr.* & *Erff.* ℣. 5. סרעפתיו Ita sine nota 1. 2. 3. 5. 6. 8. 9. 10. 11–16. 20. 21. 22. 23. concordantiæ *M. I.* פארתו *defect.* cum *Kri* פארתיו 3. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 15. 19. 21. 23. & in marg. 22. sec. *Mas. fin.* f. 34. col. 3. ℣. 6. ילדו in Futuros. in marg. sic fu. 5. ℣. 7. ויף sic *B. Naphtali*; contra ויף, 1. vt alii libri habent, ad formam וישב, *B. Ascher*, coll. *M. I.* ℣. 8. בגן per *Mun.* 1. 2. 3. bis וערמנים 2. & sic fe. 5. ℣. 11. איל plene 3. 6. 9. 22. fe. 2. 5. & sic *Orientales*, sec. *Mas.* 2. & *Erff.* aliamque in *M. I.* Quæ vero *Index impr.* de variatione *Orientalium* & *Occident.* hic habet, corrupta sunt, ex *M. I.* restituenda.

זרים עריצי גוים ויטשהו אל־ההרים ובכל־גאיות נפלו
דליותיו ותשברנה פראתיו בכל־אפיקי הארץ וירדו
13 מצלו כל־עמי הארץ ויטשהו׃ על־מפלתו ישכנו כל־
14 עוף השמים ואל־פראתיו היו כל חית השדה׃ למען
אשר לא־יגבהו בקומתם כל־עצי־מים ולא־יתנו את־
צמרתם אל־בין עבתים ולא־יעמדו אליהם בגבהם כל־
שתי מים כי כלם נתנו למות אל־ארץ תחתית בתוך
טו בני אדם אל־יורדי בור׃ כה־אמר אדני
יהוה ביום רדתו שאלה האבלתי כסתי עליו את־תהום
ואמנע נהרותיה ויכלאו מים רבים ואקדר עליו לבנון
16 ובל־עצי השדה עליו עלפה׃ מקול מפלתו הרעשתי
גוים בהורדי אתו שאלה את־יורדי בור וינחמו בארץ
תחתית כל־עצי־עדן מבחר וטוב־לבנון כל־שתי מים׃
17 גם־הם אתו ירדו שאלה אל־חללי־חרב וזרעו ישבו

בצלו

a) i. e. Chaldæi c. 30, 11. cf. Ef. 1, 7. b) bellicofisfimi & *terribiles inter gentes* c. 30, 11. c. 32, 12. c) & *abiicient*, *deferent*; S. *deiicient eum* c. 32, 4. d) *fuper montibus*. c. 18, 6. e) *& in cunctis conuallibus*, monti fubiectis. c. 32, 5. c. 35, 8. f) S. ceciderunt *rami*. al. *frondes eius*. v. 9. g) c. 30, 8. Ef. 27, 11. h) *rami eius* maiores v. 13. i) S. *in omnibus riuis*, Cocc. in Lex. *cauitatibus terræ*; in quibus aqua colligi & defluere poteft, c. 32, 6. *Iunius*: vt rami e montibus per valles ipfi fua mole corruere folent, leuiores vero diffringi cafu, & in fubiectos alueos præcipites dari, quibus diuehantur. k) S. *vnde defcenderunt* vel receilerunt. l) vid. v. 6. m) cf. v. 6. c. 32, 9. 10. n) *& deferuerunt eum*; deficient ab eo populi, quibus imperabat, vicinæque & fœderatæ gentes, quæ in illius auxilio confidebant. *Grotius*: Permifcet comparationis apodofin, vt fæpe & hic & alii fcriptores.

℣. 13. o) *Super ruina* autem *eius* v. 16. i. e. fec. Tremell. *fuper truncum* cadiuum, humi iacentem. Ion. *fuper ruina* (f. *cadauere*. vid. Iud. 14, 8.) *occiforum eius*. Sic *Rafchi* & *Kimchi*. p) *habitabunt* c. 17, 23. *requiefcent*, vt devorent. q) *volatilia cæli* v. 6. c. 32, 4. Redit ad comparationem. Indicatur vero Inuafio rerum ipfius, & posfeffio per alios, qui comparantur volucribus cæli & animalibus terræ. r) *& fuper maioribus ramis eius* v. 5. Ion. & Kimchi: *fuper cadauera exercitus eius*. s) *erunt*, & luftra fua facient, *omnes beftiæ agri*. cf. not. v. 6. 10. c. 34, 5. c. 39, 17.

℣. 14. t) S. *Vt* (c. 20, 26.) *non efferant fe ob altitudinem fuam* v. 5. 10. c. 28, 2. 5. u) *arbores aquarum*, multa aqua gaudentes; h. e. principes, & qui diuitiis abundant. cf. v. 4. *Scopus totius capitis* hoc verfu concluditur: Dei nimirum iuffu Prophetam hanc vifionem confcripfiffe, vt moneret omnes Reges ac Principes orbis, ne ob potentiam, a Deo fibi datam v. 9. fuperbiant, ac nimis fe efferant; neque Iudæi Regis Aegypti aliusque auxilio vnquam pofthac confiderent. x) S. *nec mittant* (Trem. *proferant*) *ramum* f. potius *cacumen fuum* (5) v. 3. 10. c. 17, 3. videlicet vt fecerat Affyrius l. Pharao v. 2. feqq. y) S. *ad-interimplexa*. al. *vsque inter denfas nubes*. vid. v. 3. 10. z) *neque ftent*, *perftent - in fuperbia* fua. cf. 2 Par. 32, 26. a) *fortes*, *potentes* vel *principes ipforum*. v. 11. al. *quercus*, coll. Ef. 61, 3. Hof. 4, 13. At Schm. *fuper ipfis*. Ita *Meibomius* in Spec. p. 92. *nec apud eas*, arbores aquæ, *ftent*; i. e. iis fe per fœdus adiungant & adfiftant. cf. lect. variantes. b) S. *ob fuperbiam fuam*. al. *quando fe efferunt*, cum in magnam altitudinem excreuerunt v. 10. c. 19, 11. c) *quanis* arbores *bibentes aquam*; multo humore gaudentes, f. opibus & diuitiis affluentes. v. 16. d) *nam omnes illæ* fuperbæ arbores, vel per apodofin *faftuofi Reges & Principes*, Affyrius & Aegyptius, eorumque fummi viri. e) cf. Pf. 118, 18. Ef. 34, 2. f) *in terram inferiorem*. v. 16. 18. c. 26, 20. i. e. in fepulcrum l. inferiora terræ. Eph. 4, 9. g) *inter* alios *filios Adami*, f. homines Ef. 56, 2. etiam plebeios aut vulgus. In morte enim æquantur vilisfimis, qui in vita fuerunt fplendidisfimi, nec pie & pacate viuere voluerunt, fed potentia fua funt abufi, cum periculo & pernicie multorum nihil non tentantes. h) *ad defcendentes*, Grot. *qui deiiciuntur in foueam*. v. 16. c. 26, 20. c. 32, 18. np. fepulcri fui; vel: in foueam *domus perditionis*, vt addit *Ion*. h. l. & v. 16. Hæ phrafes excidium & interitum, & ignominiam, vilitatem, & dira exempla fignificant. *Cocc*.

℣. 15. i) *quo defcendit*. S. *quo defcenfurus eft in infernum*. c. 30, 6. c. 32, 19. Ef. 14, 11. Grot. *quando ad inferos defcendit* Sennacharibus a filiis occifus. 2 Reg. 19, 37. k) S. *lugere faciam* fc. omnes amicos eius. *Hiph*. (1). Alii, vt monuimus fupra, in præterito: *luctum induxi*, & omnia hæc de Affyrio fumunt, quæ nos de Aegyptiis. l) S. *& obtegam fuper eo* (al. *eius caufa* l. *propter ipfum*;) *abyffum*. c. 26, 19. Pf. 104, 6. Ef. 11, 9. quæ antea rigabat illam cedrum v. 4. vt ipfa abyffus lugeat qf. facco operta, nec illam amplius riget. vel: ipfam *abyffum* malorum *fuper Pharaonem obducam*, eumque obruam; coll. fimili conftruct. fupra c. 24, 7. it. c. 26, 19. Pf. 42, 8. & Ef. 8, 7. 8. m) *& inhibebo flumina eius* v. 4. Am. 4, 7. Fontes opum illius exficcabo. n) S. *vt occludantur*. cf. Gen. 8, 2. o) *aqua illa multa*. vid. v. 5. 7. *Cocc*. Quando ita flulti funt populi, vt benedictionibus Dei abutantur, & brachio humano confidant ad lafciuiam, iniuftitiam & prauitatem, *vt aquam bibant*, Deum autem non inuocent, & ab ipfo non expetant vera bona: tum & Reges & regna pereunt, & luctu cooperiuntur, & benedictiones Dei auferuntur & transferuntur ad alios. p) *fed & atrum reddidi*. S. *atrabo fuper eo*; i. e. nigra qf. & lugubri vefte induam. *Hiph*. (3) c. 32, 7. 8. cf. Ier. 14, 2. Pf. 35, 14. q) *Libanum*, in quo altisfima illa cedrus erat v. 3. Per *Libanum* hic intellige totum regnum. *Menoch*. At Ion. *& obfcuratæ funt propter eum facies Regum*. r) Ion. *reges* (*aut principes*) *populorum*. v. 4. 5. s) *defectio* erunt, *deliquium* patientur. (1) Aliis eft concretum: *inftar deficientis* f. emortuæ *arboris* erunt; vt eiusdem terminationis nomen *Libhneh*, eft *populus alba*, arbor. Gen. 30, 37. conf. verbum Ef. 51, 20.

℣. 16. t) *A fono*, f. propter fragorem *ruinæ ipfius* v. 13. c. 26, 15. u) *commoui*. S. *contremifcere faciam* gentes. Ef. 14, 16. x) *S. cum defcendere fecero eum* v. 17. 18. c. 26, 20. y) *ad infernum*. v. 17. Ef. 14, 15. z) *cum his*, *qui defcendunt in foueam* v. 14. Pf. 143, 7. a) *confolationem vero* ex hoc interitu *accipient*. S. *vnde confolabuntur fe*. Solamen miferis focios habuiffe malorum. cf. c. 14, 22. 23. b) *in terra infima*. v. 14. c. 32, 18. cf. Ef. 14, 9. c) *omnes arbores voluptatis*, vel *Edenis*: alii fcil. reges & principes. vid. v. 8. 9. d) S. *selectio & præcipuum Libani*, & quæcunque egregiæ & pulchræ in Libano erant. cf. v. 3. c. 23, 7. Ef. 37, 24. e) vniuerfæque reliquæ, *quæ aquam bibebant*. v. 14.

℣. 17. f) S. Nam *etiam hi* cum illo defcendent in infernum v. 16. g) *ad* alios multos *confoffos gladio*. v. 18. Ef. 22, 2. h) S. *& brachium eius*, fc. exercitus & focii adiutores, qui ei inftar brachii erant. cf. c. 30, 6. 21. Dan. 11, 6. 22. 31. Zach. 11, 17. Ier. 17, 5. i) *& qui fub vmbra ipfius habitarunt*. v. 6. Thren. 4, 20. Iud. 9, 15. At Schm. *& brachium eius*, *fub cuius vmbra habitarunt*.

℣. 12. פארתיו ita 1. 3. 5. fic fe. 2. Et fic iidem v. 13. ℣. 14 אליהם per *Chatephpat*. 5. 6. 9. 10. 20. 22. 23. item *Ion*. & *Abarb*. At per *Chatephfegol*. 6. 9. in marg. Vtrumque contra " *M. I.* & *Maf*. ℣. 15. האבלתי per *Sakephk*. minus commode 3. 6. 9. 11 12. 14. 15. 26. 17. 18. 20. 21. 23. 24. & *Ber*. &c. fn. 5. ℣. 17. ירדו per *Tfere* 6. 9. in marg.

diuinitatem prophetiæ, & regnum Dei, qui populum Iſraeliticum conſeruauit

18 בצלו בתוך גוים: אל־מי דמית ככה בכבוד ובגדל
בעצי־עדן והורדת את־עצי־עדן אל־ארץ תחתית בתוך
ערלים תשכב את־חללי־חרב הוא פרעה וכל־המונה
נאם אדני יהוה: ויהי בשתי עשרה שנה

CAP. XXXII. לב

בשני־עשר חדש באחד לחדש היה דבר־יהוה אלי
2 לאמר: בן־אדם שא קינה על־פרעה מלך־מצרים
ואמרת אליו כפיר גוים נדמית ואתה כתנים בימים
ותגח בנהרתיך ותדלח־מים ברגליך ותרפס נהרתם:
3 כה אמר אדני יהוה ופרשתי עליך את־רשתי
4 בקהל עמים רבים והעלוך בחרמי: ונטשתיך בארץ
על־פני השדה אטילך והשכנתי עליך כל־עוף השמים
והשבעתי ממך חית כל־הארץ: ונתתי את־בשרך על־ ה
ההרים

inter omnes illas ruinas maximarum gentium, & adhuc eccleſiam credentium ex Iudæis & gentibus in mundo conſeruat, cum tot regna præterierint; vt intelligant, Chriſti regnum non eſſe de hoc mundo, & eccleſiam non viribus humanis niti.

Denique *Antichriſtus*, qui *ſpiritualiter Pharao* adpellatur, & reges, qui dominantur aut ſcortantur cum ipſo, & ei ſuam poteſtatem dant, & ſunt brachium ipſius, habent hic, quod contemplentur, vt eum reuereantur, qui omnibus ſeſe exaltantibus ſimilem exitum prænuntiauit Eſ. 1, 12. 22. CAP. XXXII, 1. *a*) *Factum poſtea eſt.* *b*) *anno* 12. ſcil. deportati Ezechielis & Iechoniæ. c. 1, 2. c. 31, 1. *c*) cum exciſa iam eſſet Hieroſolyma, coll. c. 33, 21. 2 Reg. 25, 2. 3. Ier. 39, 2. c. 52, 6. *d*) *primo* ſc. die illius *menſis*, vt c. 31, 1. Alia igitur prophetia eſt infra v. 17. ſeqq. *e*) Propheta nimirum hoc capite I. *lamentabile carmen*, quo vſuræ ſint vicinæ gentes, ad exaggerandum exitialem cladem Aegypti proferre iubetur v. 2-16. II. poſt 14. dies etiam *funerale carmen* edidit v. 17-21. quo cladis ſocii *Aſſyrii* v. 22. *Elamitæ* v. 24. *Meſchech* & *Thubal* v. 26. *Idumæi* v. 29. *Septemtrionales* & *Sidonii* v. 30. Aegyptio de aduentu in ſepulcrum & infernum quaſi graculaturi ſint; vt vnicum hoc ſolamen capiat miſer in triſti ſocietate malorum v. 31. Eſt itaque hic v. 2-16. *quintum*, & v. 17-32. *ſextum* contra Aegyptios oraculum. *ſeptimum* vide ſupra c. 29, 17-20. *primum* vero c. 29, 1-16. *ſecundum* c. 30, 1-19. *tertium* c. 30, 20-26. *quartum* c. 31, 1. ſeqq. Ceterum caput hoc non comparere loco ſuo, facile animaduertitur coll. c. 33, 21. ſed æquali prope facilitate ratio iſtius transpoſitionis intelligitur. Quia enim præceſſerant diuerſæ prophetiæ *aduerſus Aegyptum*, aliasque regiones, ad eas hæc quoque addita eſt, vt vna cum iis collocaretur. inquit *Lightf.* Chronol. p. 150. ℣. 2. *f*) *tolle, ſuſcipe lamentationem* v. 16. c. 19, 1. *g*) *leoni iuueni gentium*; i. e. graſſanti inſtar leonis inter gentes, & tyrannice imperanti. cf. c. 19, 2. 3. Eſ. 5, 29. Cocceius: *leo gentium* ſignificat eum, qui prædas agit inter gentes, & gentes dilaniat, vt leo agnos. *h*) *ſimilis factus eras.* c. 31, 2. 8. 18. *Nold.* Conc. Part. p. 375. *quin immo tu* ſimilis es *crocodilo* in maribus, cum prodis e fluuiis tuis. vid. not. c. 29, 3. & *Ludolfi* Comment. Hiſt. Aeth. p. 159. *i*) i. e. in *Nilo* & *lacubus* vicinis. *Boch.* Hieroz. II. 795. *k*) & *erupiſti*, S. & *prodiiſti cum fluminibus tuis.* (6) Mich. 4, 10. Iud. 20, 33. Grotius: & *prodiens* e mari *in flumina turbabas aquas pedibus, quia & tota flumina conculcabas.* Senſus eſt: ex imperio tuo egreſſus vicinas ciuitates gentesque totas proterebas. Cocceius: & *impetu ferebaris in fluminibus tuis*, h. e. quod cum populis & exercitibus ſuis ſeſe effuderit in omnem partem; quemadmodum magnus piſcis aut *crocodilus* ſimul ſe & aquam incitat. Ion. & *præliatus es exercitibus tuis.* *l*) & *turbaſti aquas.* (3) v. 13. bis. *Cocc.* h. e. quod ſtatum rerum publicarum paſſim confuderit & conturbauerit. Ion. & *commouiſti populos cum auxiliis tuis.* Aqua ſymbolum gentium & populorum Eſ. 17, 12. Apoc. 17, 15. *m*) S. & *conturbaſti.* Cocc. *conculcabas*; exercitus contra te productos proſternebas & pedibus ſubiiciebas. (4) Prou. 25, 26. Pſ. 68, 31. cf. infra c. 34, 18. *n*) *flumina* gentium, h. e. *exercitus earum.* cf. Eſ. 8, 7. c. 50, 2. Pſ. 74, 15. Ion. & *vaſtaſti prouincias ipſorum.* ℣. 3. *o*) S. *atqui expandam.* vid. c. 12, 13. c. 17, 20. *p*) cf. Hoſ. 7, 12. *q*) c. 23, 24. vt ſolet frequens populus ſimul conuenire ad leonem aut crocodilum capiendum. cf. ſupra c. 19, 8. Eſ. 31, 4. *r*) S. *qui aſcendere te facient* (extrahent te ex aquis tuis) *reti meo.* c. 26, 5. 14. Hab. 1, 15. ℣. 4. *s*) *Tum* vigorem tibi auferam & *derelinquam te*, velut piſcem, in terram tractum. vid. c. 29, 5. c. 31, 12. *t*) c. 16, 5. c. 29, 5. *u*) *proiiciam te.* Ion. 1, 4. *x*) & *habitare faciam ſuper te.* c. 31, 13. *y*) c. 29, 5. *Grot.* homines feri ac rapaces Aegyptum inuadent, ac deprædabuntur. ℣. 5. *z*) carnes *tuas*, i. e. hominum l. *militum tuorum*, quos interficient Chaldæi. Nam Rex & populus idem cenſentur. *Grot.* *a*) c. 31, 12. q. d. etiam qui confugerint ad montes, illic interficientur. Sic *Vat.* & *Kimchi.*

k) *inter gentes*, ad infernum detrutas. v. 15. c. 30, 2. vel per transpoſitionem diſtinctiui minoris & maioris: qui ſcil. *inter gentes* alias v. 12. ſecure ſub *vmbra Aegyptii habitarunt.*

℣. 18. *l*) S. *Cui ergo ſimilis factus es?* v. 2. 8. Pſ. 89, 7. *m*) *ſic.* c. 4, 13. *n*) *gloria* Eſ. 14, 18. Pſ. 112, 9. *o*) & *maieſtate.* v. 2. 7. *p*) *inter arbores voluptatis* ſ. delicioſas v. 9. 16. q. d. intelligisne, Rex Aegypti, cui futurus ſis ſimilis? Exhibui tibi viuam fortunæ tuæ imaginem. *Grot.* *q*) *deturbaberis, deiiceris enim.* S. *cum deſcendere feceris* (deductus) *fueris cum arboribus Edenis.* v. 16. 17. *r*) vid. v. 14. 16. c. 28, 7. 8. *Raſchi*: in gehennam. *s*) *inter incircumciſos* ſ. *præputiatos* carne & corde; exſortes regni Dei & communionis populi ipſius. Ion. *inter peccatores.* Non tam exprobrat id, quod natura in corpore eſt, quam quod in præputio carnis ſine cognitione Dei & ſanctificatione, ſ. ſine circumciſione cordis mortui eſſent. vid. c. 28, 10. c. 32, 19. 29. & Ier. 9, 25. *t*) c. 32, 28. *u*) *cum interfectis gladio* v. 17. c. 32, 20. 21. *x*) *ipſe*, inquam, Pharao. *y*) *omnisque multitudo* ſ. populus *eius.* v. 2. c. 32, 12. talem inueniet exitum, qualem ſub exemplo Aſſyrii, vel *cedri* exciſæ ſymbolo depinxi. *z*) c. 11, 8. c. 16, 14. Epiphonema cum inſultatione. Ceterum (loquimur cum Cocceio) hæ prophetiæ in medio populi Dei editæ ſunt, 1) ne populus Dei adſpiceret altitudines humanas, & cum illis ſcortaretur. 2) fortaſſe etiam innotuerunt ipſis externis gentibus, quas Deus voluit inexcuſabiles reddere. 3) Fidelibus ſequentis temporis vſui ſunt, vt agnoſcant veritatem & potentiam Dei & diui-

---

℣. 18. והורדת per *Cholem* in Hiph. vitioſe 1. 21. fu. 5. & ſic in marg. 6. 9. עדן per *Sakephk.* 5. 13. 17. 18. & *Ber.* ſed male. המנה cum *Kri* המנו 3. 21. CAP. XXXII, ℣. 1. בשתי per *Makk* 1. 3. contra *Maſ. Erff.*

6 ההרים ומלאתי הגאיות רמותך׃ והשקיתי ארץ צפתך
7 מדמך אל־ההרים ואפקים ימלאון ממך׃ וכסיתי
בכבותך שמים והקדרתי את־כככביהם שמש בענן
8 אכסנו וירח לא־יאיר אורו׃ כל־מאורי אור בשמים
אקדירם עליך ונתתי חשך על־ארצך נאם אדני יהוה׃
9 והכעסתי לב עמים רבים בהביאי שברך בגוים על־
י ארצות אשר לא־ידעתם׃ והשמותי עליך עמים רבים
ומלכיהם ישערו עליך שער בעופפי חרבי על־פניהם
וחרדו לרגעים איש לנפשו ביום מפלתך׃
11 כי כה אמר אדני יהוה חרב מלך־בבל תבואך׃
12 בחרבות גבורים אפיל המונך עריצי גוים כלם ושדדו
13 את־גאון מצרים ונשמד כל־המונה׃ והאבדתי את־
כל־בהמתה מעל מים רבים ולא תדלחם רגל־אדם
14 עוד ופרסות בהמה לא תדלחם׃ אז אשקיע מימיהם
טו ונהרותם כשמן אוליך נאם אדני יהוה׃ בתתי את־
ארץ מצרים שממה ונשמה ארץ ממלאה בהכותי
16 את־כל־יושבי בה וידעו כי־אני יהוה׃ קינה היא
וקוננוה בנות הגוים תקוננה אותה על־מצרים
ועל־כל־המונה תקוננה אותה נאם אדני
יהוה׃

ויהי Uuu 4 סו ד

b) c. 35, 8. c) c. 31, 12. *Mun*. Tantum ex te effundetur sanguinis, vt is impleturus sit *valles* &c. d) S. *altitudine tua*. (1) Alii: *tumore cadauerum tuorum*. Ion. *cadaueribus exercitus tui*. sic *Vat.* magno *aceruo* cadauerum copiarum tuarum, de quibus superbiebas.

℣. 6. e) *Et irrigabo terram* Gen. 2, 6. 10. f) *exundantem tuam* vel *tibi*; in qua scil. in vtilitatem tuam exundare solent aquæ Nili. (4) Deut. 11, 4. Thren. 3, 54. Al. terram *inundationis tuæ*, eodem sensu. At *Nold.* p 65. aliique: *terram natationis tuæ*, vbi natas tq. crocodilus. coll. 2. Reg. 6, 6. i. e. Aegyptum imperio tuo subiectam. formæ קִנּוֹן. g) *ad montes vsque*, quousque Nilus solet exundare. h) c. 31, 12. i) *ex te*, i. e. *tuis*. vid. not. ad v. 5.

℣. 7. k) S. *Quin obtegam* tenebris l. atris nubibus c. 30, 18. qs. vestibus lugubribus. l) *cum te* & splendorem tuum, quo prius omnia collustrare videbaris, *extinguam*, 2. Sam. 14, 7. cf. Iob. 18, 5. m) *cælos*. cf. Ps. 147, 8. Hab. 3, 5. Ionathan ita: *Et operiet te tribulatio, cum extinxero splendorem gloriæ regni tui de cælis*. n) *Et obscurabo* s. tristes *& atras reddam* v. 8. c. 31, 15. o) *stellas cælorum*. cf. Es. 13, 10. seqq. c. 34, 4. Ioel 2, 10. c. 4, 15. Matth. 24, 20. Ion. *imminuentur populi exercitus tui, qui fuerunt multi sicut stellæ*. p) cf. Apoc. 6, 12. seq. q) cf. c. 30, 18. Thren. 3, 44. Ion. *Rex cum exercitu suo operiet te, sicut nubes, quæ ascendit & tegit solem*. r) *& luna* Ioel 2, 10. c. 3, 4. Ion. *& sicut luna interdiu non splendet lumine suo*. s) *non lucere faciet* Gen. 1, 15. 17. t) *lumen suum*. Mœstitiam hæc significant, luctumque ob calamitatem & angustiam, vt ipse sol ipsis non videatur lucere,

re, & tam inexplicabilia mala, vt ex his nulla ratione possint emergere. vid. Es. 13, 10.

℣. 8. u) *luminaria lucis*, lucem hominibus præbentia. Gen. 1, 14. 16. Ps. 148, 3. x) *obscurabo* super te. vid. v. 7. y) cf. c. 30, 18. Ex. 10, 21. seqq. Ion. *operiet angustia instar tenebrarum terram tuam*. z) v. 14. c. 11, 8. c. 16, 14.

℣. 9. a) *Tum mœrore & ægritudine afficiam* c. 8, 17. c. 16, 26. Trem. *ad indignationem prouocabo*. Ion. *commouebo cor*. Radix notat in genere fortem acerbamque animi commotionem, siue ex ira, siue dolore s. tristitia. cf. c. 8, 17. c. 16, 26. 1 Sam. 1, 6. b) v. 10. cf. c. 31, 6. 12. Ex. 15, 14. 15. 16. c) *cum adducei*

faciam c. 20, 42. d) *confractionem tui*, i. e. nuntium de clade & excidio tuo. Al. homines *confractos & percussos* ex militibus l. subditis tuis. Sic *Ion.* & *Raschi*. cf. Es. 15, 5. *Grotius*: vbi captiui Aegyptii in terras longinquas abducti certum attulerint nuncium *cladis*. Ita LXX. recte. ℣. 10. e) S. *Ita obstupescere faciam super te* c. 28, 19. f) v. 9. *Grotius*: Populos & *Reges Afros* intellige, ad quos per Aegyptum venere Chaldæi. g) *cohorrescent horrore* c. 27, 35. Iob. 18, 20. h) *cum volare fecero*, celeriter vibrauero gladium meum. Gen. 1, 20. Prou. 23, 5. *Trem.* me quam celerrime iudicium meum contra te exsequente. i) illis spectantibus 2 Reg. 13, 14. k) S. *vt trepident* c. 26, 16. *ad* singula *momenta*. Es. 27, 3. Iob. 7, 18. l) *quisque propter animam* s. vitam *suam*, l. *propter se ipsum*. Ier. 51, 6. 45. m) *ruina tua* c. 31, 16. ℣. 11. n) c. 30, 10. 24. 25. o) *veniet tibi*. Ps. 35, 8. ad rem conf. Ier. 25, 19. c. 43, 9-13. c. 46, 13-26. ℣. 12. p) *Per gladios* c. 16, 40. q) v. 2. 27. Ier 5, 16. r) *prosternam* c. 6, 4. s) c. 31, 2. 18. t) c. 31, 12. u) sunt *omnes illi*. vid. Ier. 5, 16. x) *& deuastabunt* Ps. 37, 9. y) c. 30, 6. 18. z) Gen. 34, 30. a) v. 16. c. 30, 4. ℣. 13. b) c. 30, 13. c) in specie etiam equos, quorum multitudine fretus Aegyptius obsistebat Babylonio, & alios ad defectionem prouocabat amplissimis promissis. vid. Es. 31, 3. d) S. *desuper aquis multis*; c. 31, 5. 7. ne posthac pascantur in pratis ex Nilo irriguis. e) *vt non* amplius *turbet eas* (3) v. 2. pes hominis. f) vult dicere: per longum tempus; *Kimchi* coll. 2 Reg. 6, 23. g) *& vngula* Ex. 10, 26. *iumentorum* &c. i. e. Tam pauci hominum & iumentorum supererunt, vt ex transitu eorum non turbentur aquæ, sed maneant purissimæ. *Cocceius*: h. e. vt cessent expeditiones bellicæ Aegyptiorum, per quæ omnia fuerant confusa. Sicut enim homines (verba sunt *Grotii*) per vada transeuntes, & equi, vbi aquatum ducuntur, turbidas faciunt aquas; ita Aegyptiorum pedites & equites populos vicinos, qui sub *aquarum* significantur nomine (vid. supra v. 2.) solebant conturbare. ℣. 14. h) *Tunc subsidere faciam*, i. e. quietas & limpidas reddam *aquas eorum*. (6) Num. 11, 2. Iob. 40, 25. cf. infra c. 34, 18. sc. subsidente in illis luto, quo fuerant conturbatæ. *Grotius*: i. e. quiescent illi populi a vi Aegyptia, vt bene hic explicat *Chaldæus*, qui hunc versum ita reddit: *Tunc quietem dabo populis, & Reges eorum in requiem* (l. tranquille) *ducam*. i) S. *sicut oleum* np. purum. cf. Zach. 4, 12. al. i. e. leniter & tranquille. coll. Ps. 55, 22. Prou. 5, 3. k) *fluere faciam*. Ex. 14, 21. Gen. 2, 14. l) v. 8. 16. ℣. 15. m) *Cum dedero* c. 26, 19. c. 33, 29. n) c. 6, 14. o) c. 36, 34. cf. c. 29, 9. p) *terram*, inquam, illam, *a plenitudine ipsius*, s. incolis & opibus, quæ replebant illam c. 12, 19. *desolatam*. q) c. 9, 8. r) c. 5, 13. ℣. 16. s) *Lamentum hoc est*. v. 2. *Grotius*: sensus idem, qui supra c. 19, 14. lamentabilis hæc est prophetia; tamen sic eueniet. t) *quam* tamen *lamentabuntur* c. 27, 32. 2 Par. 35, 25. u) np. *filiæ gentium*; i. e. vel *mulieres*, vel *congregationes villarum & vrbium* gentibus subditarum. v. 18. c. 16, 27. 31. s. ipsæ gentes. *Cocceius*: solebant *feminæ* planctum facere & threnum canere, ideo *filiabus gentium* hæc lamentatio tribuitur. x) verbis similibus in cœtibus suis vtentur, cognitis Aegypti malis, vt amantes Aegyptum flendi occasionem habeant. y) v. 12. 18. z) v. 8. 14. c. 11, 8. *Cocceius*: Quandoquidem *Aegyptus spiritualiter* dicitur certum imperium, in quo Antichristi thronus constituitur; oportet in hoc threno etiam exitum istius imperii contemplari.

℣. 13 ולא per *Makk*. 2 3 6 9 10. 14. 20. sic fin. 5. ℣. 16 קינה *milel* poscit *Mas. Erff.* per *Makp*. 6. 9. 23. contra *Mas*. 3.

17 וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־
18 יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם נְהֵה עַל־הֲמוֹן מִצְרַיִם
וְהוֹרִדֵהוּ אוֹתָהּ וּבְנוֹת גּוֹיִם אַדִּרִם אֶל־אֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת
19 אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר׃ מִמִּי נָעָמְתְּ רְדָה וְהָשְׁכְּבָה אֶת־עֲרֵלִים׃
כ בְּתוֹךְ חַלְלֵי־חֶרֶב יִפֹּלוּ חֶרֶב נִתָּנָה מָשְׁכוּ אוֹתָהּ וְכָל־
21 הֲמוֹנֶיהָ׃ יְדַבְּרוּ־לוֹ אֵלֵי גִבּוֹרִים מִתּוֹךְ שְׁאוֹל אֶת־עֹזְרָיו
22 יָרְדוּ שָׁכְבוּ הָעֲרֵלִים חַלְלֵי־חָרֶב׃ שָׁם אַשּׁוּר וְכָל־קְהָלָהּ
23 סְבִיבוֹתָיו קִבְרֹתָיו כֻּלָּם חֲלָלִים הַנֹּפְלִים בֶּחָרֶב׃ אֲשֶׁר
נִתְּנוּ קִבְרֹתֶיהָ בְּיַרְכְּתֵי־בוֹר וַיְהִי קְהָלָהּ סְבִיבוֹת קְבֻרָתָהּ
כֻּלָּם חֲלָלִים נֹפְלִים בַּחֶרֶב אֲשֶׁר־נָתְנוּ חִתִּית בְּאֶרֶץ
24 חַיִּים׃ שָׁם עֵילָם וְכָל־הֲמוֹנָהּ סְבִיבוֹת קְבֻרָתָהּ כֻּלָּם
חֲלָלִים הַנֹּפְלִים בַּחֶרֶב אֲשֶׁר־יָרְדוּ עֲרֵלִים ׀ אֶל־אֶרֶץ
תַּחְתִּיּוֹת אֲשֶׁר נָתְנוּ חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים וַיִּשְׂאוּ כְלִמָּתָם
כה אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר׃ בְּתוֹךְ חֲלָלִים נָתְנוּ מִשְׁכָּב לָהּ בְּכָל־
הֲמוֹנָהּ סְבִיבוֹתָיו קִבְרֹתֶהָ כֻּלָּם עֲרֵלִים חַלְלֵי־חֶרֶב
כִּי־נִתַּן חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים וַיִּשְׂאוּ כְלִמָּתָם אֶת־
יוֹרְדֵי

℣. 17. a) v. 1. c. 33, 21. b) S. & LXX. *mensis primi*. vel potius eiusdem *duodecimi mensis*, de quo v. 1. adeoque non multis diebus post reuelationem, quæ præcessit. Ita *Maius* in Oec. V. T. p. 1045. *Kimchi* &c.

℣. 18. c) *lamentare*, S. *plange* (3) Mich. 2, 4. *Grot.* Cane Aegypto velut mortuæ carmen, quale cani solet iis qui in sepulcrum demittuntur. d) *super multitudine* Aegypti v. 12. 16. 20. e) *atque ita descendere fac*, & qs. in sepulcrum *demitte eam* per prophetiam tuam c. 31, 16. Prædicito, Aegyptios perituros. *Grotius*: sicut Poetæ, ita & Prophetæ *facere* dicuntur, quæ *canunt*, vel prædicunt. cf. c. 43, 3. & c. 23, 18. f) *ipsam*, inquam, Aegyptum ita descendere fac. g) v. 16. h) aliarum *gentium validarum*. Ps. 136, 18. i) *in terram inferiorum* v. 24. c. 26, 20. c. 31, 14. cf. Ps. 63, 10. Cocceius: *terra inferiorum partium* est id, quod solet *infernus* appellari. Quæ est terra mortis, tenebrarum, interitus &c. k) *cum iis qui descendunt in foueam*. v. 24. c. 31, 14. 16. Ps. 143, 7. Ion. *in foueam demus perditionis*. Cocceius: Emphatice dicuntur *descendentes in foueam* — quorum nihil adscendit ad Deum, & in gloriam intrat. Est autem totum hoc carmen, vt *Grotius* obseruauit, prosopopœia plane similis alteri, quæ de Assyrio Es. 14, 10. seqq. vbi Propheta etiam oratione eleganti & figurata introducit Reges mortuos, qui apud inferos excipiant Regem Babylonium aduentantem.

℣. 19. l) *Tremellius* præmittit *dicens*: *Quonam pulcrior, elegantior es?* cf. Cant. 7, 7. q. d. Cuinam te præfers tq. pulcriorem & fortiorem? aut in quo melior es aliis gentibus, quæ pares clades accepere? Ac qui multi, te ornatiores & potentiores, amisso imperio, quæ vita est gentibus, periere; ita nec tibi proderunt pulcritudo, potentia & vires tuæ &c. m) *descende* de dignitate tua Es. 47, 1. ad sepulcrum; supra c. 31, 15. n) & *iace, cuba, demitte te* v. 32. cf. 2 Sam. 8, 2. Iob. 3, 13. c. 21, 26. *Imperatiuus Hophal*; at Kimchio & M. I. Infinitiuus. o) *cum incircumcisis* carne & corde s. impiis. v. 21. 25. c. 28, 10. quibus non est sors in alio seculo. Ion. *cum peccatoribus*. vid. supra c. 31, 18.

℣. 20. p) *Medium* non solum in publico, & manifestum fore iudicium, sed etiam *communem* omnium *conditionem* significat. *Calou.* q) v. 21. c. 31, 17. r) *cadent* Aegyptii & socii eorum c. 6, 7. Est in hoc carmine vsque ad finem capitis *crebra persona, generis & numeri permutatio*, per affectum; & pro diuerso vocum respectu, vel ad regiones & terras, vel ad harum incolas. s) S. *gladius* iam *traditus est*. c. 21, 16. sc. Chaldæis. c. 30, 25. M. I. Kimchi & Raschi: *gladio data est* Aegyptus. sic Ion. *gladio traduntur*. t) *trahite* igitur s. *rapite illam*, Aegyptum, ad mortem. cf. Ex. 12, 21. Ps. 10, 9. *Grotius*: loquitur qs. ad libitinarios. At *Schm.* cum aliis: *extraxerunt eam*. vid. varr. lect. u) *multitudines eius* v. 12. 16. 18. Ioel 4, 14.

℣. 21. x) S. *Alloquentur eum*, np. Aegyptium l. Regem Aegypti, gratulando aduentum eius. vid. quæ ad v. 18. Ad consolationem quasi Pharaonis incipit enumerare socios & culpæ & pœnæ, qui similiter ceciderint. y) *primi*, s. *principes*. S. *præcipui potentium* l. fortissimorum. v. 12. c. 31, 11. z) *cum adiutoribus eius*. c. 30, 8. sec. *Kimchi*, *Raschi*, *M. I.* & *Belgas* sensus loci est: alloquentur ipsum & adiutores eius. a) nam *descenderunt* v. 30. b) & *occubuerunt* v. 19. Es. 14, 18. c) etiam illi *præputiati* v. 19. 24. d) *gladio interfecti*. v. 20. 25. c. 35, 8.

℣. 22. e) *Ibi*, apud inferos, etiam *Assyria* est, cuius regnum destruxerat Nebucadnezar, quod erat eminentissimum exemplum prostratæ potentiæ. cf. supra c. 31, 3. f) *& vniuersus cœtus* terræ *Assyriæ*. v. 23. c. 38, 7. 13. g) *circa eum* Regem Assyrium *sepulcra illius* cœtus s. multitudinis Assyriacæ sunt. *Grotius*: i. e. iacent in turba mortuorum. Sic & eadem verba repetita sume v. 23. 24. 25. 26. h) *omnes* etiam *confossi*. v. 23. c. 9, 7. i) *qui gladio ceciderunt* v. 23. 24.

℣. 23. k) *Quia* Deut. 3, 24. Es. 65, 16. al. *Cuius* Assyriæ gentis vel potentiæ. l) *data fuerunt sepulchra* v. 25. 26. S. *Cui data sunt sepulcra*. cf. not. v. 20. m) *in lateribus foueæ*. vid. Es. 14, 15. n) *estque*, l. ita *vt sit tota congregatio* militum & sociorum *eius*, v. 22. o) *circa sepulcrum illius*. vid. v. 22. p) *omnes confossi* v. 22. q) *gladio perierunt* v. 22. r) *qui* quondam *dederant* & incusserant orbi terrarum *terrorem* sui. v. 24. 25. 32. *Cocc.* h. e. *quia* pacem hominum, ordinem rerum publicarum, & pacem populi Dei turbauerant. Intelligitur Dynastia Assyriorum, qui fuerunt in Niniue. s) i. e. *cum adhuc* inter homines *in hoc mundo viuerent*, nunc autem sunt in terra mortuorum. cf. v. 24. 25. 26. 32. c. 26, 20. Es. 38, 11. Ion. *in terra Israel*. at cf. quæ infra ad v. 27.

℣. 24. t) *Ibi Elam* est, h. e. *Elamitæ* s. *Elymai*. Gen. 10, 22. vid. not. Es. 22, 6. Ier. 25, 25. c. 49, 34. *Grot.* gentes illas nominat, quæ in auxiliis Assyrio fuerant. u) cf. v. 12. 16. 18. 25. x) *circa sepulcrum ipsius*, Elamiticæ sc. potentiæ l. Assyriæ. v. 22. 26. y) vid. v. 22. z) i. e. qui mortui sunt in impietate sua. *Vat.* vid. v. 21. 26. a) vid. v. 18. b) v. 23. 26. Truces & bellicosos fuisse Elamitas, ex veteribus docet *Bochart*. Phal. lib. 2. c. 2. c) vid. v. 25. d) *portant vero* nunc *ignominiam suam*, superbiæ pristinæ poenam. v. 25. 30. partim a Deo prostrati ad moenia Hierosolymorum, partim victi a Babyloniis. *Grot.* e) *cum illis, qui descendunt* s. coniiciuntur *in foueam*. v. 18. 25. 29.

℣. 25. f) *Inter occisos*, confossos alios v. 22. g) S. *dederunt cubile*. *Grot.* *arcam sepulcralem*. cf. 2 Sam. 3, 31. 2 Par. 16, 14. h) *illi*, Elymaidi. v. 24. i) S. *cum omni multitudine eius*, v. 24. 26. k) ita vt circa Regem s. Principem essent *sepulcra* totius multitudinis *eius*. v. 22. 23. 26. l) v. 19. m) v. 20. n) *quia datus* s. incussus aliis *est terror eorum*. v. 23. o) v. 23. p) *ideoque* merito nunc *portant* l. *reportarunt* poenam & *ignominiam suam* v. 24. c. 16, 52.

℣. 18. Pro את hab. אל 1. 3. contra *Mas. impr.* ac. *Erff.* & *M. I.* 9. 10. 14. 10 sic sc. 2. 5.

℣. 20. משכו cum *Meth.* 1. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 23. contra ...

℣. 21. חללי Præmittunt voculam את־ 6.

℣. 25. קברתיה plene 1. 3. 5. 6. 9. 22. 23. contra *Mas.* *impr.*

q) v. 24. 29. r) ideo, inquam, *inter confossos* etiam ipse Elamita *datus* l. *traditus* est. Vel: in *medio confossorum*, inquam, *datum est* cubile ipsius; ex initio versus. Eo & *Cocceius* tendit in Comment.

℣. 26. s) i. e. Scytharum præcipui. *Maius* Oecon. p. 1045. vid. not. c. 27, 13. & c. 38, 1. t) v. 24. 25. u) vid. v. 25. x) v. 22. 24. 28. y) *confossi gladio*. al. *profanati*. c. 28, 9. Ps. 109, 22. z) vid. v. 24. a) v. 24. 27. 32.

℣. 27. b) *Annon enim* (vid. c. 16, 43. 56. Exod. 8, 22. 2 Sam. 19, 44.) *cubant* v. 29. Es. 43, 17. etiam hi *cum potentibus* aliis? supra v. 12. 21. vt, cum *fortes* essent & se efferrent inter præputiatos, caderent & decumberent cum fortibus cadentibus de præputiatis. Ita nobiscum interrogatiue *Cocceius*. Al. *Et non cubant*, vel: *Neque iacent* aut dormiunt seorsim in sepulcro cum heroibus aliis; sed in vnam aliquam fossam congesti, vt victis fieri solet. At *Iunius* in Comment. & notis ad h. l. ita: *Quamuis nondum cubent* omnes, *cum potentibus*; sed rerum adhuc potiantur in parte Asiæ; cadent tamen ante, quam cadat Aegyptius &c. c) v. 12. 21. d) *qui ex incircumcisis ceciderunt* s. mortui sunt sq. incircumcisi. vid. v. 21. 22. 23. e) *qui*, *Meschech & Thubal* v. 26. vel *gibborim*, fortes & magnanimi licet. f) in *infernum descenderunt* v. 21. 30. c. 31, 15. 16. 17. g) *in armis suis* s. armati, Deut. 1, 41. Iud. 18, 11. h) *& posuerunt*, positos habuerunt *gladios suos* sub capitibus suis. *Grotius*: Victores non singula tantum habebant sepulcra, sed &, in virtutis honorem, cum armis suis sepeliebantur. 1 Macc. 13, 29. Sic *Alexandri* mortui *arma* feretro eius imposita refert *Diod. Sic.* lib. 18. p. m. 608. Vide & plura

יורדי־בור בתוך חללים נתן: שם משך תבל וכל־המונה 26
סביבותיו קברותיה כלם ערלים מחללי חרב כי־נתנו
חתיתם בארץ חיים: ולא ישכבו את־גבורים נפלים 27
מערלים אשר ירדו־שאול בכלי־מלחמתם ויתנו את־
חרבותם תחת ראשיהם ותהי עונותם על־עצמותם כי־
חתית גבורים בארץ חיים: ואתה בתוך ערלים תשבר 28
ותשכב את־חללי־חרב: שמה אדום מלכיה וכל־ 29
נשיאיה אשר־נתנו בגבורתם את־חללי־חרב המה
את־ערלים ישכבו ואת־ירדי בור: שמה נסיכי צפון ל
כלם וכל־צדני אשר־ירדו את־חללים בחתיתם
מגבורתם בושים וישכבו ערלים את־חללי־חרב וישאו
כלמתם את־יורדי בור: אותם יראה פרעה ונחם על־ 31
כל־המונה חללי־חרב פרעה וכל־חילו נאם אדני
יהוה: כי־נתתי את־חתיתו בארץ חיים והשכב בתוך 32
ערלים את־חללי־חרב פרעה וכל־המונה נאם
אדני יהוה:

ויהי Uuu 5 סו ה

ra exempla apud *Doughtæum* in Analectis S. p. 281. seq. Aliis tamen *ponere gladios sub capitibus* idem est, quod abdicare eorum vsum; vti so-

הכ׳ בפתח

lent milites cubitum ituri, Iudith 13, 6. inquit *Calonius*. i) Sensus hic esse videtur: *ita tamen, vt sint mancantque iniquita-*

הג׳ רפה

tes ipsorum super ossibus ipsorum, licet pompose hæc

חתיתי קרי

sepulta sint; ob quas futuro tandem die pantocritico etiam hæc poenas promeritas experientur. vid. Iob. 20, 11. Ps. 109, 18. Alii: *vt esset eorum iniquitas*, h. e. arma, quibus exercuerunt iniquitatem, *super* l. apud *ossa eorum*. Cocceius: vt ita instrumentum culpæ eorum, quo sibi attraxerant vindictam, maneret apud ossa eorum. Nam eos gladium sumsisse, & gladio periisse. k) *quia terror potentum fuit*; vel, *quia* ipsi *terribiles* etiam *fortissimis fuerunt*. l) v. 24. 25. 26. Chaldæus intelligit *de dominatione in terram Israel*, cum tamen *terra viuentium* sit, vbicunque homines viuunt. *Bochart*. Phal. lib. 3. c. 12. p. 209. vbi & ex scriptis veterum ostendit, hos populos non immerito fuisse terrori. ℣. 28. m) *Sic ergo & tu*, Aegypte l. Pharao. ita Cocc. Kimchi & Raschi melius quam *Trem*. Tu quoque *Meschech*, *Thubal* & tota multitudo. n) *in medio incircumcisorum*, & pari cum illis supplicio adfectus. cf. v. 22. 29. o) *frangeris*. c. 30, 8. p) *& occumbes* s. *iacebis* c. 31, 18. morieris in impietate tua. *Vat*. q) *cum interfectis* & victis, non cum victoribus. *Grot*. ℣. 29. r) *Ibi* etiam *Idumæa* vel *Idumææ* populus est. c. 25, 12. c. 35, 2. seqq. socii itidem Assyriorum. *Grot*. s) *qui dati*, traditi *sunt* neci. v. 25. c. 31, 14. t) *in fortitudine* l. non obstante *fortitudine sua*. v. 30. cf. Ier. 9, 22. u) *cum* aliis *confossis gladio*. v. 28. *Grotius*: qui & ipsi inter victos fuere, & inter eos, qui promiscue in communem foueam deiiciuntur. x) etiam *ipsi*, siue circumcisi quoad carnem, siue præputiati. vid. not. Ier. 9, 25. y) *cum præputiatis* v. 20. 30. 32. z) *iacent* v. 27. a) v. 24. 30. ℣. 30. b) *Ibi* sunt *principes*. (5) Mich. 5, 4. Dan. 11, 8. c) *Septemtrionis* c. 38, 6. e. g. *Syrii*, qui Iudæis ad Aquilonem. c. 26. 27. & 28. Alii præter illos intelligunt *Damascenos* & *Syros* ceteros, ipsos etiam reges Babelis, coll. c. 26, 7. d) *& omnes Sidonii*. nam & hi victi a Chaldæis. vid. c. 28, 21. e) *qui* ad inferos *descenderunt*. v. 27. f) *cum* aliis *interfectis*. v. 28. g) *in terrore sui* v. 23. 24. 26. qui oriebatur *ex fortitudine* vel potentia *ipsorum*. v. 29. h) *pudefacti* (1) h. e. cum omnibus terribilis esset ipsorum fortitudo & potentia, & nihil non molirentur contra alios, in medio conatu destituti sunt viribus & in pudorem dati. Hunc sensum postulant accentus. i) *& iacent* v. 27. 29. k) vid. v. 22. l) v. 28. 31. m) v. 24. 25. n) vid. v. 24. 29. ℣. 31. o) *Hos* omnes *videbit* post mortem Pharao. p) *& consolabitur se*. c. 31, 16. de tot & tantis poenarum sociis. q) S. *super omni multitudine sua*. v. 20. 32. r) *confossi* enim *gladio* v. 28. 32. erunt *Pharao & omnis exercitus eius*. s) c. 29, 18. t) v. 32. c. 11, 8. ℣. 32. u) *Dedi enim* & porro *daturus sum*. Al. *Quum dedero*. x) S. *terrorem meum*. Cocc. sensus est, Deum velle timeri in terra viuentium, ideoque abolere illos, qui homines terrificant. v. 23. At sec. *Cetibh* alii: Quia dedi *terrorem ipsius*; h. e. permisi, vel sec. Kimchium, *feci* (vid. c. 31, 9.) vt Aegyptus terrori esset aliis, Nechonis præsertim tempore. Sicut igitur ille potentia sua omnes adhuc terruit; ita nunc ego poena illi infligenda terrebo alios, vt rectius agere discant. y) vid. v. 24. 27. z) *dum iacebit*, *cubare cogetur*. S. *dum cubare factus fuerit*. v. 19. 2 Reg. 4, 32. a) v. 22. 29. b) v. 28. c) *Pharao* np. v. 2. d) v. 31. c. 31, 2. 18. e) c. 11, 8. c. 16, 14.

℣. 26. תבל per *Kam*. 2. 3. sic fu. 5. contra *Mas. impr.* h. l. & 1. ad Gen. 4, 22. מחללי per *Makk*. 1. 2. 3. sic fu. 5. ℣. 27. ולא sine præf. ו 6. 9. in marg. בכלי per *Mun*. 1. 2. 3. 5. מלחמתם per *Tlischagd*. 1. bene. ℣. 29. ואת־ירדי sine præf. ו se. 2. & fu. 1. ℣. 30. צידני *plene* cum Iod. 1. 5. sec. *Mas. Erff.* ל׳ וחס ויו. Cf. *Mas. impr.* ad Iud. 18, 7. מגבורתם cum dag. 3. 8. 10. 11. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. R. *Eliam* in *Masoreth* p. 54. & M. I. ℣. 31. המונה cum *Kri*. המונו 1. 12. Sic v. 32. pariter 3. 22.

CAP. XXXIII.

intra suas continetur extremitates, vsurpatur. Ita accipi puto Gen. 19, 4. c. 47, 2. Num. 11, 1. Iud. 18, 2. 1 Reg. 12, 31. Ier. 50, 26. & c. 51, 31. Hæc Dieu; quocum consentientia habet Bochart. Hieroz. I. 356. 357. conf. notas nostras 1.

קמץ נ״ק

Reg. 9, 10. & locis modo allegatis. m) & constituerint eum sibi. v. 7. Deut. 1, 15. &c. n) in speculatorem v. 6. 7. 2 Reg. 9, 17. vt maxima fide & diligentia caveat publico. Prophetam confert speculatori militari. Estque idem sensus, qui supra c. 3,

לג ויהי דבר־יהוה אלי לאמר׃ בן־אדם דבר אל־בני־עמך
2 ואמרת אליהם ארץ כי־אביא עליה חרב ולקחו עם־
הארץ איש אחד מקציהם ונתנו אתו להם לצפה׃
3 וראה את־החרב באה על־הארץ ותקע בשופר והזהיר
4 את־העם׃ ושמע השמע את־קול השופר ולא נזהר
ה ותבוא חרב ותקחהו דמו בראשו יהיה׃ את קול
השופר שמע ולא נזהר דמו בו יהיה והוא נזהר נפשו
6 מלט׃ והצפה כי־יראה את־החרב באה ולא־תקע
בשופר והעם לא־נזהר ותבוא חרב ותקח מהם נפש
הוא בעונו נלקח ודמו מיד־הצפה אדרש׃
7 ואתה בן־אדם צפה נתתיך לבית ישראל
8 ושמעת מפי דבר והזהרת אתם ממני׃ באמרי לרשע
רשע מות תמות ולא דברת להזהיר רשע מדרכו הוא
9 רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש׃ ואתה כי־הזהרת
רשע מדרכו לשוב ממנה ולא־שב מדרכו הוא בעונו
י ימות ואתה נפשך הצלת׃ ואתה בן־אדם
אמר אל־בית ישראל כן אמרתם לאמר כי־פשעינו
וחטאתינו

CAP. XXXIII, v. 1. f) *Præterea factum est.* anno scil. duodecimo c. 32, 17. post excidium vrbis Hierosolymæ; paullo, vt videtur, ante vaticinium, quod infra v. 21. seqq. sequitur. *Duæ* namque sunt in hoc capite *prophetiæ*, duæ etiam vtriusque partes. Nam in I. Deus a) *Prophetam ab exteris gentibus reuocat ad Israelitas*, eumque grauiter officii sui admonet. v. 2-9. b) *dicterium populi*, quasi absolute pereundum sibi esset, *refutat*; ex odio iustitiæ suæ aduersus malos, & gratiæ suæ erga omnes resipiscentes. v. 10-20. In II. post *profugi aduentum* descriptum, est vaticinium a) *aduersus impias reliquias* populi *in Iudæa* v. 21-29. b) *contra hypocritas* & malitiosos Prophetæ auditores *in Babylonia* v. 30-33.

✠. 2. g) *ad populares tuos*, v. 12. 17. Israelitas scil. v. 7. 10. tecum deportatos. Vt hactenus contra gentes te vaticinari iussi, ita nunc denuo ad tuos. cf. c. 24, 26. 27. h) ad *terram* s. regionem aliquam, *quod attinet*. S. *quando super terram adduxero gladium*. antecedens cum suo relatiuo redundante, vt c. 14, 13. i) *vbi introduxero super eam gladium* hostilem. c. 5, 17. c. 14, 17. *Grotius*: vbi hostes regioni adpropinquant, quod sine meo decreto aut permissu non fit. cf. Am. 3, 6. k) *& sumserint populus terræ*, aut quicunque humanæ administrationi præsunt. l) S *de extremis suis*. Lud. de Dieu: *ex vniuersitate sua*; vt Ion. *e medio sui*, & LXX. *ex se*; malim tn. illum dixisse: *e medio omnium sui*, & hos: *ex omnibus se*, vt *vniuersitas*, quæ per קצה denotatur, exprimeretur. Scil. קצה proprie est rei *finis* s. *extremitas*; quæ, quia est complementum eius, hinc & pro *vniuersitate rei*, quæ tota intra

17. seqq. sed pro necessitate temporum repetitur. ✠. 3. o) *Viderit autem* ille *gladium* s. hostes, vel aliud quoddam malum imminens v. 6. c. 30, 4. p) *& clanxerit buccina*, ad significandum hostium adventum. cf. Es. 58, 1. Hos. 8, 1. q) *& admonuerit* 2 Reg. 6, 10. ✠. 4. r) S. *Et audiuerit audiens quis.* 2 Sam. 17, 9. s) *& tamen* admonitus *non cauerit sibi, non admiserit admonitionem.* S. *sed admoneri noluerit* v. 5. 6. t) S. *ideoque veniat gladius ac tollat eum* v. 6. u) *sanguis ipsius* (Ion. *reatus cædis ipsius.*) *super capite eius erit.* h. e. ipsi, & quidem soli, imputabitur malum, quod ei euenit. sic v. 5. vid. Leu. 20, 9. Metaphora a victimis expiatoriis, quorum capitibus sacrificantes imponebant manus, & eo ritu imputabant eis reatum, vid. Leuit. 1, 4. c. 24, 14. & conf. Matth. 27, 25. *Piscat.* ✠. 5. x) S. Nam *vocem* &c. y) S. *nec sibi tamen cauit.* v. 4. cf. Am. 3, 6. z) S. ideo *sanguis eius super ipso erit.* v. 4. a) S. *quodsi cauisset sibi* v. 4. c. 3, 21. b) *animam suam eripuisset* cf. 1 Sam. 19, 11. Ier. 48, 6. ✠. 6. c) *Contra vero speculator, si viderit.* v. 2. 3. d) S. *vt populus non fuerit admonitus*; v. 3. *ideoque venerit — & sustulerit* v. 4. e) *animam* aliquam, i. e. *quempiam.* Leu. 4, 27. cf. supra c. 18, 4. 20. f) *is* quidem *ob suum peccatum* v. 8. 9. c. 18, 18. Grot. *sua culpa*; quia perpetuo sibi cauere debent, qui in bello sunt. g) *auferetur* v. 4. h) *sanguinem tn. eius de manu speculatoris requiram.* v. 8. c. 3, 18. 20. Punietur & ille, qui quamuis negligentes excitare debuit. Etiam segnitiæ crimen in milite delictum est. Si vero tantam diligentiam debet aliquis a populo constitutus, quantam is, qui a Deo? *Grotius.* ✠. 7. i) S. *Ad te ergo quod attinet.* al. est vice *vocatiui*, vt v. 10. 12. Accommodatio præcedentis comparationis. k) *Trem.* ad v. 2. Te non populus, aut humana vlla auctoritas, sed *ego ipse speculatorem constitui* in populo meo c. 3, 17. & quamvis per aliquod tempus iusserim te obmutescere apud populares tuos, c. 24, 27. tamen iam ad præcedentem functionem te reuoco &c. (cf. v. 21. 22.) Nunc itaque age, attende ad functionem tuam, & necessitatem illius persungendæ tibi impositam explica tuis popularibus. Conf. Hebr. 13, 17. l) *vt audias ex ore meo verbum* c. 3, 17. m) *& moneas eos* v. 3. 9. Ex. 18, 20. n) *a me*, meis verbis. Ion. *ne peccent coram me.* ✠. 8. o) S. *Quando* itaque *dixero ad impium.* c. 3, 18. p) *o impie, moriendo* æternum *morieris*, v. 14. nisi resipueris. Subest enim tacita conditio. vid. v. 11. q) tu *autem non locutus fueris.* cf. Matth. 25, 24. 25. Ps. 40, 10. r) S. *ad admonendum* s. dehortandum *impium a via eius.* vt impium admonendo retrahas *a more suo.* vid. c. 3, 18. s) *Trem.* vt desistat *a via sua* mala. cf. Es. 55, 7. t) *ob suam impietatem* v. 6. 9. u) *sanguinem tn. eius* &c. v. 6. c. 3, 18. 20. cf. 1 Cor. 9, 16. *Cocc.* Pertinet hæc doctrina ad omnes, qui habent inspectionem & curam aliorum. Neque tn. nullo modo concernit illos, qui priuati sunt, qui habent quamcunque ἀποκάλυψιν, *reuelationem* a Deo, qua possunt proximo esse vtiles. Charitas communis obligat, vt alter alterius salutem quæramus. vid. Iudæ 21. 22. 23. ✠. 9. x) S. *Si vero tu dehortatus fueris impium a via ipsius.* v. 3. 7. y) v. 6. 8. z) c. 3, 19. 21. cf. Act. 20, 25. 26. ✠. 10. a) S. *Tu ergo.* b) S. *recte.* Sic Kimchi & M. I. coll. Num. 27, 7. Al. vt LXX. & Syr. *sic plane dixistis.* Vat. *dicere soletis.* c) S. *omnino.* Tremell. *quia — ideo in ipsis nos tabescimus.* d) cf. Es. 59, 12.

CAP. XXXIII, ✠. 4. ותבוא *milel* 7 8. 11. 13. 15. 16. 19 sic se. 5. ✠. 9 הצלתה cum He parag. 1. sec. Mas. Ess

11 וְחַטֹּאתֵינוּ עָלֵינוּ וּבָם אֲנַחְנוּ נְמַקִּים וְאֵיךְ נִחְיֶה׃ אֱמֹר
אֲלֵיהֶם חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם־אֶחְפֹּץ בְּמוֹת
הָרָשָׁע כִּי אִם־בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה שׁוּבוּ שׁוּבוּ
מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃
12 וְאַתָּה בֶן־אָדָם אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־עַמְּךָ צִדְקַת
הַצַּדִּיק לֹא תַצִּילֶנּוּ בְּיוֹם פִּשְׁעוֹ וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא־
יִכָּשֶׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרִשְׁעוֹ וְצַדִּיק לֹא יוּכַל לִחְיוֹת בָּהּ
13 בְּיוֹם חֲטֹאתוֹ׃ בְּאָמְרִי לַצַּדִּיק חָיֹה יִחְיֶה וְהוּא־בָטַח
עַל־צִדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל כָּל־צִדְקֹתָו לֹא תִזָּכַרְנָה וּבְעַוְלוֹ
14 אֲשֶׁר־עָשָׂה בּוֹ יָמוּת׃ וּבְאָמְרִי לָרָשָׁע מוֹת תָּמוּת וְשָׁב
טו מֵחַטָּאתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה׃ חֲבֹל יָשִׁיב רָשָׁע גְּזֵלָה
יְשַׁלֵּם בְּחֻקּוֹת הַחַיִּים הָלַךְ לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת עָוֶל חָיוֹ יִחְיֶה
16 לֹא יָמוּת׃ כָּל־חַטֹּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא לֹא תִזָּכַרְנָה לוֹ
17 מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עָשָׂה חָיוֹ יִחְיֶה׃ וְאָמְרוּ בְּנֵי עַמְּךָ לֹא יִתָּכֵן
18 דֶּרֶךְ אֲדֹנָי וְהֵמָּה דַּרְכָּם לֹא־יִתָּכֵן׃ בְּשׁוּב־צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ
19 וְעָשָׂה עָוֶל וּמֵת בָּהֶם׃ וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ וְעָשָׂה
כ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עֲלֵיהֶם הוּא יִחְיֶה׃ וַאֲמַרְתֶּם לֹא
יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי אִישׁ כִּדְרָכָיו אֶשְׁפּוֹט אֶתְכֶם בֵּית
יִשְׂרָאֵל׃

ויהי

צדקתיו קרי

חטאתיו קרי

e) super l. *contra nos sunt*; accusant nos, & iræ Dei obnoxios reddunt; *Glass.* Grammat. S. p. 1056. coll. Gen. 27, 13. Al. *in nos incumbunt*; multitudine ac mole sua nos opprimunt ac obruunt. *Grotius*: Vult Deus, vt criminum poenas luamus. Factum infectum fieri nequit. *f) contabescimus.* (6) Ps. 38, 6. vt comminatus fuerat supra c. 24, 23. ex legis edicto Leu. 26, 39. cf. Es. 64, 6. *g) S. quomodo ergo vivemus?* vt nunc promittis v. 5. cf. c. 3, 21. c. 18, 9. 17. 19. &c. *Raschi*: Non vultis ergo conuerti, putantes, poenitentiam nihil vobis profuturam. *Iunius*: Criminatio hæc est aduersus veritatem Dei, qua vel impii, l. etiam infirmi vtebantur; cuius occasio petenda est ex cap. 24, 20. seqq. vbi Propheta Israelitis peccata sua exprobrat, & concludit, fore, vt illi in iis contabescant. *Qua igitur*, inquiunt, *ratione vitam essemus adepturi*, quamuis a speculatore moueamur?

℣. 11. *h) S. Dic tamen ad eos. i)* c. 34, 16. *k)* c. 11, 8. c. 16, 14. *l)* vid. c. 38, 23. 32. *m) conuertimini ergo, conuertimini!* c. 18, 30. Ier. 3, 14. 22. *n) quare enim moriemini?* c. 18, 31. *o)* vid. ibid. c. 18, 31.

℣. 12. *p) S. Tu porro. q)* v. 2. 17. *r)* cf. c. 18, 20. 21. 24. vnde & hæc omnia transsumta sunt. *s) S. in die, quo præuaricatus fuerit.* Cocc. & Tremell. *defectionis suæ.* v. 11. *t) S. & malitia impii.* c. 18, 30. *u)* Tremell. *& in sua improbitate improbus non corruet.* cf. Ier. 6, 15. Hos. 5, 5. *x)* c. 3, 19. *y) S. sicut huius. z) per eam* sc. iustitiam; ab initio versus. *a) in die, quo peccauerit.* Infinitiuus. cf. similem formam Iud. 8, 1. Leu. 8, 33.

℣. 13. *b) S. Si ergo ego dixero.* v. 8. *c)* v. 16. c. 18, 9. 17. *d) ille autem confisus fuerit in iustitia sua.* cf. Luc. 18, 9. Rom. 11, 20. 1 Cor. 10, 12. Phil. 2, 12. Apoc. 3, 17. *Cocceius*: Ostendit, iustitiam a Deo donatam non admittere, vt quis ei confidat ad peccandum. &c. cf. Rom. 6, 15. Gal. 2, 17. 1 Ioh. 3, 6. *e)* Syr. *& postea fecerit peruersitatem.* v. 15. 18. c. 3, 20. *f)* c. 18, 24. *g)* c. 3, 20. *h)* c. 18, 26. *i)* c. 18, 24. 26.

℣. 14. *k) Sic cum dixero* ad impium. v. 13. c. 3, 18. *l)* vid. v. 8. *m) sed ille conuersus fuerit.* c. 18, 21. *n)* v. 16. 19. c. 18, 5. ℣. 15. *o)* S. Nimirum si (e. g.) *pignus reddiderit impius.* vid. c. 18, 7. 12. 16. Ex. 22, 25. Deut. 24, 13. *p) raptum restituerit* l. *compensarit.* c. 18, 7. Ex. 22, 1. 2. seqq. Leu. 5, 20. seqq. *o.* ἀποτίσει. Philem. v. 19. *q) in statutis vitæ*, quibus obseruatis vita promittitur; *Iun.* vid. c. 20, 11. Leu. 18, 5. *r)* v. 13. 18. *s)* v. 13. 16. *t)* c. 18, 28. ℣. 16. *u) S. omnium peccatorum eius - non fiet mentio contra eum.* vid. c. 18, 22. Es. 43, 25. Ier. 31, 34. *x) sed* quia *iudicium & iustitiam* fecit. v. 14. 19. *y)* v. 15. c. 18, 21. ℣. 17. *z) Nihilominus dicunt*, vel dicere audent. cf. v. 10. 20. c. 18, 29. *a) populares tui.* v. 2. 12. 30. *b) non recta, non æqua* est v. 20. vid. c. 18, 25. 29. & cf. Es. 58, 2. *c) via Domini* & eius ratio agendi. v. 20. *d) cum tamen horum ipsorum via non recta sit.* vid. c. 18, 25. 29. ℣. 18. *e)* S. *Quando* enim *auertitur iustus.* c. 3, 20. *f)* v. 13. 15. c. 18, 24. *g)* S. *vtique mori debet ob hæc.* Tremell. *etiam moritur in istis*, videlicet auersione sua a iusto, & perpetratione iniquitatis. c. 18, 26. ℣. 19. *h)* S. *Quando contra conuertitur impius.* c. 18, 21. 27. *i)* v. 14. 16. Ps. 106, 3. *k)* S. *ob hæc ille viuere debet.* cf. c. 18, 26 ℣. 20. *l)* S. *Nihilominus dicitis.* Al. interrogatiue: *& diceretis?* cf. v. 10. 17. c. 18, 19. 26. *m)* v. 17. c. 18, 25. *n)* S. atqui *vos virum* (quemque) *iuxta vias suas* c. 18, 30. Es. 3, 11. Hos. 12, 3 *o)* cf. c. 7, 27.

℣. 11. נאם per *Makk.* 1. 2. 5. שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים ita 2. 5. su. 5. ℣. 12. הצדיק per *Sakephk.* male 1. 6. 9. 12. 20. & *Ber.* יִכָּשֶׁל per *Tsere milra* 2. 6. 9. 20. ℣. 13. חיה cum *Kri* חיו 1. & *Mas. Erf.* והוא per *Tebir* 1. sic su. 3. 5. תזכרנה *plene* cum ה 1. 2. 3. 5. ובעולו sine præf. ו 1. 3. sic se. 2.

21 ויהי בשתי עשרה שנה בעשרי בחמשה לחדש
לגלותנו בא־אלי הפליט מירושלם לאמר הכתה
22 העיר ׃ ויד־יהוה היתה אלי בערב לפני בוא הפליט
ויפתח את־פי עד־בוא אלי בבקר ויפתח פי ולא
23 נאלמתי עוד ׃ ויהי דבר־יהוה אלי לאמר ׃
24 בן־אדם ישבי החרבות האלה על־אדמת ישראל
אמרים לאמר אחד היה אברהם ויירש את־הארץ
כה ואנחנו רבים לנו נתנה הארץ למורשה ׃ לכן
אמר אלהם כה־אמר אדני יהוה על־הדם תאכלו
ועינכם תשאו אל־גלוליכם ודם תשפכו והארץ
26 תירשו ׃ עמדתם על־חרבכם עשיתן תועבה ואיש את־
27 אשת רעהו טמאתם והארץ תירשו ׃ כה־תאמר אלהם
כה־אמר אדני יהוה חי־אני אם־לא אשר בחרבות
בחרב יפלו ואשר על־פני השדה לחיה נתתיו לאכלו
28 ואשר במצדות ובמערות בדבר ימותו ׃ ונתתי את־
הארץ שממה ומשמה ונשבת גאון עזה ושממו הרי
29 ישראל מאין עובר ׃ וידעו כי־אני יהוה בתתי את־הארץ
שממה

nori, q. d. si hoc dedit Deus Abrahamo, multo magis dabit nobis: minus enim probabile est, Deum *vni* alicui benefacere velle, quam *pluribus*, quorum eadem est dignitas; qualis nimirum est patris & filiorum. Supponunt enim, se esse filios Abrahami, *Piscat.* Laborabant ergo fiducia carnali, quod, non resipiscentes, temerarie præsumebant, se terram Canaan possessuros, quicquid prophetæ prædicerent. *Polanus.* Conf. similem præsumtionem supra c. 11, 15.

✠. 25. *m*) *cum sanguine* 1 Sam. 14, 31. 33. *comeditis*, contra Legem antiquissimam Gen. 9, 4. Leu. 7, 26. c. 17, 10. 14. & *præcipue* c. 19, 26. *n*) vt solent precantes Ps. 25, 15. Ps. 121, 1. *o*) vid. c. 18, 6. *p*) *& sanguinem* innocentem *effunditis*, & homicidia perpetratis. c. 18, 10. c. 22, 3. 4. 27. &c. Sic grauiter peccantes declaratis, vos non esse genuinos Abrahami filios, qui talis non fuit. cf. Ioh. 8, 39. *q*) S. *ergone terram possidebitis?* v. 26. cum non impleatis conditionem obedientiæ, sub qua vobis promissa fuerat, cf. Leu. 18, 28. c. 26, 3 -- 43. &c. ✠. 26. *r*) *Insistitis*; innitimini & confiditis *super gladio* vestro. cf. Esr. 10, 15. Non secundum verbum meum, nec iure & æquitate, sed armis, vi & homicidiis omnia geritis. *s*) *fecistis*, *vos feminæ* maxime, *abominationem*, per idololatriam & scortationem. cf. c. 5, 11. c. 16, 50. c. 18, 12. Aliis est *enallage generis*. conf. not. Ier. 44, 19. 25. *t*) c. 18, 6. 11. *Grotius*: vix quisquam est, qui ab adulteriis se temperet. ✠. 27. *u*) c. 14, 16. *x*) c. 5, 11. c. 17, 16. *y*) præsumtuosi Iudæi, *qui in ruderibus* vrbis aut oppidorum *sunt*. v. 24. *z*) *gladio cadent* partim Ismaelis illius, partim Chaldæorum, Gedaliæ necem vlciscentium 2 Reg. 25, 23. seqq. *Grot.* *a*) c. 7, 15. *b*) *feræ dabo eum, ad deuorandum eum.* vid. c. 5, 17. c. 14, 15. 21. *c*) *in munitionibus*, *arcibus*, in *locis munitis*: ad quæ, vt & ad speluncas, neque hostes, neque bestiæ facile penetrant. Iud. 6, 2. cf. Am. 9, 3. *d*) 1 Sam. 13, 6. Es. 1, 19. *e*) Conuenit hoc cum locis illis modo citatis ex superioribus. ✠. 28. *f*) v. 29. c. 6, 14. Ier. 4, 27. c. 12, 11. c. 18, 16. *g*) *vt cesset.* Niphal (4) c. 6, 6. *h*) *superbia roboris s. potentiæ eius.* c. 30, 18. *i*) *& desolati erunt*, c. 35, 15. *k*) c. 35, 12. c. 36, 1. *l*) *eo quod non* (S. *ex non*) *sit transiens* per eos, c. 14, 15. Es. 33, 8. Zeph. 3, 6. *Grotius*: absumtis per tot mortes ac captiuitates hominibus, non modo nullus ibi habitabit, sed nec *viator quisquam iter* isthac capere audebit, metu ferarum & cæli pestilentis. ✠. 29. *m*) c. 5, 13. *n*) c. 32, 15.

✠. 21. *p*) S. *Postea factum est.* cf. not. v. 1. *q*) *anno duodecimo* deportati Iechon. & vigesimo Nebucadnezaris. cf. c. 1, 2. *Grotius*: anno & quatuor mensibus post captam vrbem, ita vt commode nuntius Babylonem peruenire potuerit. *r*) *decimo* mense c. 29, 1. *s*) *quinto* die istius *mensis* c. 1, 1. 2. c. 8, 1. *Grot.* accidit hoc ante postremam reuelationem de Aegypto. vid. c. 32, 1. 17. Res enim ad Aegyptum pertinentes interrumpere Propheta noluit, sed seriem rerum secutus est; quod & historici sæpe faciunt. *t*) *a captiuitate nostra* c. 40, 1. Kimchi: *a captiuitate Ieboiachini: nam tunc etiam migrauit Ezechiel in captiuitatem.* vid. c. 1, 2. *u*) *profugus quidam*, euasor. Gen. 14, 13. ita, vt Deus ei prædixerat supra c. 24, 26. *x*) *cæsa*, excisa est vrbs Ierusalem. c. 40, 1. ✠. 22. *y*) S. *Sed manus Iehouæ* esse cœpit. al. *fuerat super me.* vid. c. 1, 3. c. 37, 1. *z*) S. *vt aperiret*, al. *& aperuerat os meum.* c. 3, 27. dedit, vt absque metu loquerer. *Vat.* cf. Eph. 6, 19. *a*) c. 12, 8. c. 14, 18. *b*) c. 24, 27. c. 29, 21. *c*) *vt mutus esse non potuerim amplius.* c. 3, 26. Ps. 31, 19. ✠. 23. *d*) S. *Factum* itaque *est.* ✠. 24. *e*) *incolæ vastitatum illarum*, dirutarum vrbium & villarum Iudææ v. 27. c. 36, 4. 10. *f*) *vnus*, *vnicus fuit.* cf. Es. 51, 2. *g*) Pater noster Matth. 3, 9. *h*) S. *& nihilominus in hereditatem accepit terram.* vid. Gen. 15, 7. Rom. 4, 13. *i*) S. *atqui nos multi sumus.* *k*) S. *nobis* itaque (multo magis *data est*) *dabitur.* *l*) *in hereditatem.* c. 36, 2. 5. Non enim alio fine data est Abrahamo, quam vt nobis cederet in hereditatem; *Kimchi.* Argumentantur a minori

✠. 21. בעשרי per *Pat.* 1. 3. & in marg. 6, 9. לגלותנו sine *Iod* 22. 23. ✠. 22. יהוה per *Tlischaktanna*, 1. 2. 3. 5. 8. 10. 13. 15. 19. עד־בוא plene 1. 7. 8. 22. 23. sic se. 5. sec. *Masoram* 1. & *Erffurtens.* ב מלא בפס; sed præter impressam h. l. ✠. 25. לכן per *Tlischgdolah* 17. 18. & *Ber.* הדם *Psik* omittunt 2. 8. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 23. 24. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. & *Mas. Erff.* Per solum *Merca* 5. At הדם תאכלו 1. 3. ועיניכם plene 1. 5. 6. 9. 20. contra *Mas. Erff.* At tanquam *Kri* id habet 3. ✠. 27. ואשר במצרות sic 2. & sc. 5.

שְׁמָמָה וּמְשַׁמָּה עַל כָּל־תּוֹעֲבֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ׃
ל וְאַתָּה בֶן־אָדָם בְּנֵי עַמְּךָ הַנִּדְבָּרִים בְּךָ
אֵצֶל הַקִּירוֹת וּבְפִתְחֵי הַבָּתִּים וְדִבֶּר־חַד אֶת־אַחַד אִישׁ
אֶת־אָחִיו לֵאמֹר בֹּאוּ־נָא וְשִׁמְעוּ מַה הַדָּבָר הַיּוֹצֵא מֵאֵת
31 יְהוָה׃ וְיָבוֹאוּ אֵלֶיךָ כִּמְבוֹא־עָם וְיֵשְׁבוּ לְפָנֶיךָ עַמִּי
וְשָׁמְעוּ אֶת־דְּבָרֶיךָ וְאוֹתָם לֹא יַעֲשׂוּ כִּי־עֲגָבִים בְּפִיהֶם
32 הֵמָּה עֹשִׂים אַחֲרֵי בִצְעָם לִבָּם הֹלֵךְ׃ וְהִנְּךָ לָהֶם כְּשִׁיר
עֲגָבִים יְפֵה קוֹל וּמֵטִב נַגֵּן וְשָׁמְעוּ אֶת־דְּבָרֶיךָ וְעֹשִׂים
33 אֵינָם אוֹתָם׃ וּבְבֹאָהּ הִנֵּה בָאָה וְיָדְעוּ כִּי נָבִיא הָיָה
לד בְתוֹכָם׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
2 בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא עַל־רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
לָרֹעִים כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הוֹי רֹעֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ
3 רֹעִים אוֹתָם הֲלוֹא הַצֹּאן יִרְעוּ הָרֹעִים׃ אֶת־הַחֵלֶב
תֹּאכֵלוּ וְאֶת־הַצֶּמֶר תִּלְבָּשׁוּ הַבְּרִיאָה תִּזְבָּחוּ הַצֹּאן לֹא
תִרְעוּ׃

o) v. 28. c. 35, 3. p) c. 5, 11.

℣. 30. q) S. *Tu vero.* cf. not. v. 7. r) *populares tui* v. 2. 12. 17. tecum sc. deportati. s) *colloquentes sunt, confabulantur* & *loquuntur* inter se de te. S. *obtrectant tibi.* Niph. (4) Mal. 3, 13. 16. Ps. 119, 23. t) *iuxta.* c. 10, 6. 9. i. e. sec. S. *intra parietes* vel ædes. 1 Reg. 6, 5. 15. u) *& in ostiis* s. vestibulis *domorum*, q. d. clam & palam. cf. Prou. 1, 21. Alii vtrumque de clandestinis colloquiis accipiunt. x) *loquitur enim vnus* cum altero. Forma *vnitatis* Chaldaica. vid. Dan. 2, 31. c. 6, 3. y) cf. c. 4, 17. c. 38, 21. z) cum sannis *dicendo.* a) curiositatis & temporis fallendi gratia; vtque molestiam exilii nostri quodammodo leuemus auditu rerum nouarum. b) cf. Ier. 26, 1. Esth. 7, 8. Dan. 2, 13.

℣. 31. c) S. *Veniunt itaque.* d) *secundum aduentum populi*, volentis audire. S. *sicut venire solet populus.* i. e. magna frequentia, vt habet Tremellius. At Grot. ex Ion. *sicut discipulorum catervæ* ad Doctores venire solent. e) vid. not. c. 14, 1. c. 20, 1. f) qs. *populus meus*; qs. essent mei, cum non sint. cf. Es. 58, 2. g) *& audiunt* in speciem diligenter attenteque. h) *sed ea non faciunt.* Non eo magis se corrigunt. cf. v. 32. Es. 42, 20. c. 53, 1. Iac. 1, 22. i) Schmid. subintell. relatiuo: *nam amatoria*, quæ sunt *in ore suo, illi facientes* sunt. Al. *nam amores* quidem *ore suo faciant.* h. e. sec. Cocc. Lex. p. 590. ore blando magnum amorem veritatis & pietatis simulant. *Tremell.* vtcunque suaues sibi esse dicant & prædicent conciones tuas. &c. (2) v. 32. cf. verbum c. 23, 5. 7. 9. 12. 16. Ier. 4, 30. k) & nihilominus *auaritiam*, *quæstum*, & quasuis carnis cupiditates Es. 56, 11. Ier. 22, 17. l) *cor eorum sectatur* c. 11, 21. *Grotius*: Dum tu loqueris, illi de quæstu, per artes iniquas faciendo, cogitant.

℣. 32. m) S. *Vnde ecce tu illis es.* cf. Thren. 3, 63. n) qs. *canticum amorum*

Cap. XXXIV.

v. 32. amatorium; quale amantes canere solent, & lubenter audiunt profanæ mentes. o) cantoris sc. *pulchri voce*, s. qui pulcra voce præditus est. Al. vt S. *pulcrum vocel.* sono, quod pulcre sonat. p) *aut* citharoedi, *optime pulsantis.* Es. 23, 15. Ps. 33, 3. q) S. *audiunt enim* quidem *verba tua.* r) *sed non faciunt ea.* cf. not. v. 31. Es. 5, 12. 19. Sensus: delectas quidem, non moues eos, vt corda ipsorum adficerentur. *Grotius*: Eloquentiam tuam laudant, res non curant. *Tales sunt vsque hodie multi in Ecclesia* (ait ad h. l. Hieronymus) *qui aiunt: venite audiamus illum & illum, mira eloquentia prædicationis suæ verba voluentem, plurimique plausus commouent, & vociferantur, & iactant manus.* *Iunius* in specie id accipit de vaticiniis, quæ c. 25-32. aduersus gentes pronunciata erant h. m. deliciæ ipsis erant prophetiæ, quas inde ex triennio ad illud vsque tempus Ezechiel pronunciauerat, vtpote quæ ipsos minime attingerent, sed gentes tantum exteras, aduersus quas audire ipsum prophetantem suaue ipsis erat; dum interim silentio suo de rebus ipsorum videbatur propheta fausta omnia illis polliceri. ℣. 33. s) S. *Quum* vero *id veniet*; nempe quod prædixisti de terræ vlteriori vastatione &c. v. 27. 28. 29. Al. *At* nunc *cum venerit*, quod prædixeras de vrbis excidio. t) S. *ecce*, ita *veniet*, *vt sciant.* c. 30, 9. Alii, vt Grot. in præterito: *certo enim euenit*, vt sciant &c. u) *tum cognoscent* c. 5, 13. x) c. 2, 5. h. e. negare non poterunt, te fuisse verum prophetam, & ad ipsos a me missum. Ignorantiæ velum culpis suis nullum poterunt obtendere. *Grot.* CAP. XXXIV, 1. y) S. Præterea factum est &c. Excisa iam vrbe & dispersis Iudæis, DEVS per Prophetam I. causas excidii, cum præsentis, tum futuri, *Pastorum* inprimis s. Antistitum populi supinam negligentiam & insatiabilem auaritiam commemorat v. 2-6. iustamque pœnam iisdem denunciat v. 7-10. II. *Ouibus* vero semet ipsum tanquam optimum pastorem promittit v. 10-16. III. Per apostrophen iudicia contra impios *hircos & arietes* vberius exponit v. 17-22. & IV. Deus Pater beneficia Euangelica *per Messiam* pastorem vnicum & œcumenicum amplissimis verbis describit v. 23-31. Latissime igitur patet hæc promissio, vt *Cocceius* ostendit h. l. Omnia autem hæc capita (34-39.) non habent tempus aliquod certum & determinatum. Caput vero 40. refertur ad annum captiuitatis Iechoniæ 25. idcirco de ampliori spatio cogitandum est, & tempus iis dandum *inter annum captiuitatis duodecimum*, quo caput 33. referri videmus v. 21. *& inter annum* 25. quem adscriptum gerit caput 40. vt obseruat *Lightfoot.* Chronol. p. 130. ℣. 2. z) *contra pastores*, s. antistites & gubernatores *Israelis*, cum politicos, (Regem, principes, magistratus) tum ecclesiasticos, prophetas & sacerdotes, in quos potissimum quadrant sequentia. De politicis tantum intelligit cum aliis Iudæis *Abarbanel*, refutatus a *Cocceio*, vt Grotius a Calouio ad h. l. cf. c. 13, 2. Ier. 3, 15. c. 10, 21. c. 22, 22. Zach. 10, 2. a) c. 13, 2. c. 21, 14. 33. c. 30, 2. b) np. *ad pastores.* Pleonasmus emphaticus. c) *væ pastoribus*! Ier. 23, 1. seqq. c. 25, 34. 36. Zach. 11, 3. seqq. d) Ion. Kimchi, Raschi, M. I. aliique: qui pascentes sunt *semet ipsos.* Sic v. 8. 10. qui hoc vnum agunt, vt ipsi ditescant. cf. Phil. 2, 21. 2 Cor. 12, 14. Iudæ v. 12. At *Schmid.* qui fuerunt pascentes *eos*, np. Israelitas; vel sec. Trem. *qui erant pasturi ipsos*; q. d. *pastores* voco, non ex re, quod ita se gerant, sed ex officio, *quod debuerant pascere.* Vt *verba* Hebræorum, *actum* notantia, *debitum* sæpe l. *officium* significant. Sic *Glass.* Gram. S. p. 764. cf. infra v. 8. e) *nonne vero gregem pascere debent pastores*, non semet ipsos? nonne id pastorum officium est? vestram compello conscientiam. cf. Act. 20, 28. 1 Petr. 5, 2. 2 Cor. 12, 14. ℣. 3. f) S. atqui vos *adipem* (s. optimum) *comeditis.* cf. Gen. 31, 38. Deut. 32, 14. Lev. 3, 16. 17. h. e. bona s. diuitias populi ad vos rapitis. At *Bochartus*: *Græci*, *Hieronymus* & *Arabs* diuersis vocalibus legerunt *hæchalabh*, *lac* comeditis (Prov. 27, 27. 1 Cor. 9, 7.) sc. modum non seruantes, iuxta illud: *Hic alienus oues custos bis mulget in hora, Et succus pecori & lac subducitur agnis.* quod aptius videtur; quia sic vitatur repetitio ex altera lectione emergens, & manifesta ὑστέρωσις cum ouium adeps non comedatur, nisi postquam mactatæ sunt. Hieroz. P. I. p. 447. Hæc tamen nobis tanti non sunt, vt propterea vsitatam lectionem deserendam putemus. g) *& lana*, i. e. per metonymiam: panno, ex lana deconsa confecto, vestimini. cf. Lev. 13, 47. 59. h) S. *pinguem ouem* Zach. 11, 16. *mactatis* Deut. 12, 15. 1 Sam. 28, 24. ad vestra conuiuia. cf. Ioh. 10, 10. *Grotius*: diuites occidebatis per calumniam, vt bouis eorum potiremini. i) sed *oues* s. gregem *non pascitis* v. 2. nec curam earum habetis Ioh. 10, 13.

℣. 29. עַל per *Makk.* 1. 3. 14. ℣. 30. חַד per *Kam.* 1. 2. sic se. 5. ℣. 31. אֵלֶיךָ per *Tlischakr.* su. 5. aptius quam nostri. כִּמְבוֹא עָם sic 1. 2. 3. & su. 5. ℣. 32. יְפֵה per *Makk.* 1. 3. sic se 5. CAP. XXXIV, ℣. 2. הוֹי רֹעֵי sic 1. 2. 6. 7. 8. 9. 10. & sic su. 5.

4 תרעו׃ את־הנחלות לא חזקתם ואת־החולה לא־
רפאתם ולנשברת לא חבשתם ואת־הנדחת לא
השבתם ואת־האבדת לא בקשתם ובחזקה רדיתם
5 אתם ובפרך׃ ותפוצינה מבלי רעה ותהיינה לאכלה
6 לכל־חית השדה ותפוצינה׃ ישגו צאני בכל־
ההרים ועל כל־גבעה רמה ועל כל־פני הארץ
7 נפצו צאני ואין דורש ואין מבקש׃ לכן רעים שמעו
8 את־דבר יהוה׃ חי־אני נאם אדני יהוה אם־לא יען
היות־צאני לבז ותהיינה צאני לאכלה לכל־חית
השדה מאין רעה ולא־דרשו רעי את־צאני וירעו
9 הרעים אותם ואת־צאני לא רעו׃ לכן הרעים שמעו
10 דבר־יהוה׃ כה־אמר אדני יהוה הנני אל־הרעים
ודרשתי את־צאני מידם והשבתים מרעות צאן ולא־
ירעו עוד הרעים אותם והצלתי צאני מפיהם ולא־תהיין
11 להם לאכלה׃ כי כה אמר אדני יהוה הנני־
אני

℣. 4. k) *Infirmas* f. debiles oues. v. 21. Ier. 14, 17. l) *non confirmastis, roborastis* bonis sc. alimentis. conf. Zach. 11, 16. Apoc. 3, 2. 1 Thess. 5, 14. m) *ægram, ægrotam* v. 16. ὁ. τὸ κακῶς ἔχον. Marc. 2, 17. n) *non sanastis.* Sunt enim & sua pecudibus mala & medicamina. cf. Ier. 6, 14. c. 8, 11. Zach. 11, 16. o) *& fractam* v. 16. Zach. 11, 16. ὁ. τὸ συντετριμμένον. sic v. 16. cf. Matth. 12, 20. p) *non obligastis* v. 16. c. 30, 21. *Grot.* non obligastis vulnera a lupis forte facta. q) *dispulsam, disiectam* a grege v. 16. Mich. 4, 6. Zeph. 3, 19. ὁ. τὸ πλανώμενον. cf. 1 Pet. 2, 25. r) *non reduxistis,* reuocastis. v. 16. Deut. 22, 1. s) *& pereuntem* l. *amissam.* v. 16. Es. 27, 13. Ier. 50, 6. ὁ. τὸ ἀπολωλός. sic v. 16. conf. Luc. 15, 6. Matth. 10, 6. c. 15, 24. t) *non quæsiuistis.* v. 6. 8. *Iunius*: omissio curæ ouium describitur h. l. circa eas, quæ male affectæ sunt; quia hæ si negligantur, qui curentur aliæ? *Cocceius*: Pastorum vero erat, non satis in fide confirmatos confirmare, ἀσθενοῦντας & procedere non valentes curare, vt conualescerent, & in itinere Dei recto talo incederent; sauciatâ habentes conscientiam obligare, ne tristitia absorbeantur; auersos ad alios duces & seductos reducere; eos autem, qui sine duce pereunt & non comparent in recta via, quærere & adducere ad salutarem pastum ouibus Dei paratum. u) S. *sed cum violentia* & tyrannice. cf. Iud. 4, 3. 1 Sam. 2, 16.

x) *dominati estis iis* vid. Ier. 5, 31. 1 Pet. 5, 3. y) *& cum crudelitate.* Ex. 1, 13. 14. Eadem fere verba adhibet quæ tyrannidem Ægyptiorum exprimunt *Iun.* ℣. 5 z) S. *Vnde dispersæ sunt* Ier. 10, 21. Zach. 13, 7. Es. 53, 6. Matth. 9, 36. c. 26, 31. 1 Pet. 2, 25. a) *ob defectum* (vid. Es. 5, 13. &c.) *fidelis pastoris.* infra v. 8. b) v. 8. 10. c) c. 39, 17. *Ion.* & *Kimchi*: *omnibus regnis gentium.* sic v. 8. 28. *Grot.* prædæ fuere Syris, Ammonitis, Moabitis, Assyriis &c. omnia namq; ab initio huius capitis in præterito accipit, & ad præterita tunc Iudæorum mala tantum refert; sed male. d) S. *aut dispersæ sunt* v. 6. *Grotius*: abducti in varias terras Israelitæ. ℣. 6 e) S. *Oberrant* namque. Es. 53, 6. 1 Pet. 2, 25. f) *Grotius*: Bene dixit *oues meæ*: neque enim erat in principum patrimonio populus. g) eo fugientes ob antistitum sæuitiam. cf. c. 7, 16. h) cf. Es. 30, 25. i) v. 5. 12. *Cocc.* significantur schismata populi, deportationes & exilia per totum mundum, in quibus extra terram sanctam Israel agebat, sine institutione, & veritatis ac sapientiæ salutaris ex verbo Dei demonstratione. k) *nec est* in hominibus, *qui requirat*, exigat rationem earum ouium ab iis, quibus commissæ sunt. v. 10. At Tremell. *nemine pastorum*, quibus commissa fuerat populi Dei procuratio, *reposcente.* v. 8. l) v. 4. 15. cf. Num. 27, 17. 1 Reg. 22, 17. ℣. 7. m) *Propterea, o pastores*, audite. vid. v. 9. ℣. 8. n) c. 14, 16. o) c. 11, 8. c. 16, 34. p) c. 5, 11. c. 17, 16. q) *in prædam, rapinam.* v. 22. 28. r) v. 5, 10. cf. c. 22, 25. s) v. 5. c. 31, 13. t) *eo quod non est pastor.* v. 5. u) v. 4. 11. cf. Matth. 9, 36. x) *pastores mei.* cf. not. v. 1. y) *sed pascunt* z) S. *seipsos.* v. 2. 10. Inter signa aduentus Messiæ (quæ in compendio vide apud *Vitringam* in typo doctrinæ propheticæ p. 141. seq.) etiam est status Ecclesiæ, quod ad *pastores* eius, *principes* populi & *sacerdotes*, maxime corruptus. ℣. 9. a) *Propterea* inquam. v. 7. Abrumpit per affectum orationem, quæ versu demum decimo integratur, sed nouo, non autem continuato sermone. ℣. 10. b) *ecce ego* ero *contra pastores.* cf. c. 13, 8. 20. c. 26, 3. c) v. 8. Zach. 9, 16. cf. supra c. 33, 8. d) h. e. *pœnam* neglectarum ouium *ab iis exigam.* cf. c. 33, 6. 8. e) c. 16, 41. *Cocc.* Quo non notatur, illos, qui tunc erant pastores, perituros, & alios in eorum locum venturos, qui idem officium gerant & eandem habeant potestatem. Hæc enim non fuisset plenaria liberatio. Neque hoc notatur a propheta, nullos post pastores illius temporis abolitos, orituros esse lupos & pseudoprophetas, qui gregi Domini non parcant: quod prædixit Paulus Act. 20, 29. cf. Zach. 11, 16.--Sed hoc significatur, etiamsi tales exsurgant, eos non habendos esse pro pastoribus; sed & præcepta ipsorum ac dicta repudiari tuto posse, & longe ab illis recedere licere; quum contra pastoribus V. T. populus subiectus esset, & cogeretur ad illos accedere; accedenti ad Deum necessario templum adeundum esset, in quo illi residebant in throno Mosis. *Idem* ad v. 11. His igitur pastoribus, qui, abolito regno, erant præfuturi populo, prænuntiat casum; quum sc. Deus populum suum erat visitaturus. Itaque omnem illum ordinem sacerdotum & iudicum, qui a Mose institutus est, compellat, eisque prænuntiat fore, vt non sint amplius pastores, h. e. vt officium ipsorum & docendi populum, & offerendi victimas, & iudicandi populū secundum tenorem legis Mosis, cesset. f) S. *se ipsos.* vid. v. 2. 8. g) S. *atque sic eripiam.* v. 12. c. 13, 21. h) v. 5. ℣. 11 i) *Ecce ego, ego* inquam, ipse curam meorum geram peculiarem: np. pastor ero ouium, & iudex pastorum perfidorum. Ion. *ecce ego manifestabor.* sic v. 20. cf. Zach. 13, 7. Ioh. 10, 11.

℣. 8. אם־לא per *Pskmun.* 6. 9. 10. 20. per *Paser* 3. ℣. 10. ודרשתי cum *Gaiah* 1. & *Mas. Erff.* אתם *defect.* 1. 3. 24. sec. *Mas. fin.* f. 14. a. Alii *plene.* תהיינה *plene* cum ה 3. 5. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. 8. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* c. 29, 13.

12 אני ודרשתי את־צאני ובקרתים: כבקרת רעה עדרו
ביום היותו בתוך־צאנו נפרשות כן אבקר את־צאני
והצלתי אתהם מכל־המקומת אשר נפצו שם ביום
13 ענן וערפל: והוצאתים מן־העמים וקבצתים מן־
הארצות והביאותים אל־אדמתם ורעיתים אל־הרי
14 ישראל באפיקים ובכל מושבי הארץ: במרעה־טוב
ארעה אתם ובהרי מרום־ישראל יהיה נוהם שם
תרבצנה בנוה טוב ומרעה שמן תרעינה אל־הרי
15 ישראל: אני ארעה צאני ואני ארביצם נאם אדני יהוה:
16 את־האבדת אבקש ואת־הנדחת אשיב ולנשברת
אחבש ואת־החולה אחזק ואת־השמנה ואת־
17 החזקה אשמיד ארענה במשפט: ואתנה צאני כה אמר
אדני

k) *& requiram* v. 8. *l*) *& perquiram*, lustrabo *eas*; considerabo & inspiciam statum earum, vbicunque sunt, & prospiciam eis. v. 12.

℣. 12. *m*) S. *Iuxta inquisitionem* (l) *pastoris*. *n*) *in gregem suum*. Es. 40, 11. Ier. 31, 10. Sicut pastor gregem suum exacte perquirit. cf. Luc. 15, 4. *o*) *die quo est*. *p*) *in medio gregis sui* vel *ouium suarum*. *q*) *dispersarum*; Tremell *gregis sui, ouium dissipatarum*. S. iuxta inquisitionē pastoris-- in *distinctas* oues cf. c. 17, 21. & vide infra lectiones varr. *r*) v. 11. *Cocc.* Quæ est consolatio ingens fidelium populi. Etiamsi essent dispersi in multos locos, Deum tamen eos non relinquere, sed curare eos non minus, quā pastor oues suas curat - vt nemo de ouibus Dei in captiuitate & dispersione illa, quæ tunc facta erat, periturus esset. ideo & prophetas ipsis dedit in Babylone, vt scil. conuerterentur ad Deum ex corde. Deut. 30, 1. 2. *s*) cf. Deut. 4, 31. Zeph. 3, 19. Zach. 10, 8. *t*) vid. Ier. 29, 14. & cf. ibid. c. 8, 3. c. 24, 9. c. 40, 12. *Grotius*: Reducam Iudæos ex *omnibus locis* imperii Babylonici, immo & ex Ægypto & aliunde. sed *Calouius*: Non factum hoc est, inquit, cum e Babylonica captiuitate restituti sunt, sed tempore Noui Testamenti, cum Synagoga reiecta, & Israelitæ a iugo Mosis & abusu legis liberati sunt. &c. cf. not. ad v. 1. & 10. *u*) *qui dispersi fuerunt*. v. 6. c. 28, 25. *x*) c. 30, 3. *y*) *& caliginis*; tempore atro & caliginoso, i. e. pleno miseriis. Ioel 2, 2. ὁ. γνόφος. Hebr. 12, 18. *Cocceius*: h. e. quod ex calamitatibus & cladibus populorum, ad quos abactæ erant. oues domus Israel, eos fuit erepturus, vt non interirent & conficerentur cum illis, quos Deus voluit propter vexatum populum punire. Videlicet Deus Israelem custodiuit in casu dominationis Assyriorum, Babyloniorū, Persarum, Græcorum; quos populos in locis suis visitauit Deus cum *nube & caligine*.

℣. 13. *z*) *Educam enim eos*, vt olim ex Ægypto Ex. 6, 6. c. 7. 4. 5. Eductio (aliqua) facta est per Cyrum-- vbi in terram redierunt, quotquot terram sanctam terræ impuræ prætulerunt, & maluerunt sub pastore Deo agere, quam sub dominatione gentium. Atque etiam *vltimo populi tempore*, cum Deus spiritum suum effunderet in Apostolos, collectæ Hierosolymis fuerunt oues Dei ex omnibus locis, Act. 2, 9. 10. 11. *Cocc.* *a*) c. 11, 17. Deut. 30, 3. Es. 56, 8. Mich. 2, 12. Ioh. 11, 52. *b*) Es. 43, 5. Ier. 3, 14. Zeph. 3, 20. *c*) v. 27. c. 37, 21. *d*) v. 14. cf. Es. 40, 11. Mich. 7, 14. *e*) *in montibus Israelis* v. 14. c. 19, 9. c. 36, 8. *f*) Trem. *ad alueos*. S. *in alueis*; Cocc. *humilioribus locis*, in quibus aqua colligi & defluere potest. ὁ. Φάραγξι. c. 6, 3. c. 31, 12. cf. not. Es. 49, 10. *g*) *& in omnibus habitationibus terræ* s. orbis terrarum. Eo significatur non tantum multiplicatio populi futura post reductionem eius ex Babylone, quod sc. totam terram Israelis impleturi sint; sed collectio Ecclesiæ per totum orbem.

℣. 14. *h*) *In pascuo bono*, verbo meo sq. salutari pastu. Cf. v. 18. Ps. 23, 2. 1 Par. 4, 39. 40. Ioh. 10, 10. *i*) v. 13. cf. Es. 5, 17. *k*) *& in montibus celsitudinis*. excelsis, Israelis. c. 17, 23. cf. Ps. 40, 9. 10. 11. & c. 49, 11. *Cocc.* h. e. in iis montibus, in quibus Israel maxime triumphabat, & præ ceteris populis eminebat. quales erant montes Hierosolymæ, vrbis sanctæ. Conf. Es. 2, 2. Ion. *in monte sancto Israelis*. *l*) *erit caula eorum*. Es. 32, 18. Ier. 23, 3. *m*) Es. 14, 30. *n*) *in caula optima*. 2 Sam. 7, 8. Es. 33, 10. *o*) Es. 50, 23. *p*) S. *depascent super montibus*. v. 13. Zeph. 3, 13.

℣. 15. *q*) *Ego*, inquam, Filius Dei *ipse pascam oues meas*. v. 23. Ioh. 10, 11. *r*) *& ego cubare faciam eos*. Ps. 23, 2. Cant. 1, 7. cf. Es. 49, 10. Dabo eis pacem & tranquillum recubitum.

℣. 16. *s*) v. 4. 6. Ps. 119, 176. Matt. 15, 24. c. 18, 11. seqq. Luc. 15, 4. c. 19, 10. h. e. non curatos a pastoribus, quique desiderant pastorem verum, sed illum non inueniunt, adibo, illis innotescam, & eos ducam post me. *Cocc.* *t*) v. 4. Mich. 4, 6. h. e. *auersos* a via bona & seductos reducam in viam, siue, vt Euangellum loquitur, *peccatores saluabo* &c. *Cocc.* *u*) v. 4. h. e. contritos corde & lugentes consolabor. *Cocc.* *x*) v. 4. h. e. languentes & fastidientes omnem cibum, atque ita torpentes propter defectum cibi, recreantis animam, refocillabo per verbum illud, quod ipsis non sit nausea, sed per quod vere possint viuere. *Cocc.* ὁ. τὸ ἐκλεῖπον ἐνισχύσω. Luc. 12, 32. 43. *y*) *pinguem autem & validam*, indeque preteruam, petulantem, lasciuientem, & petulcam; in oppositione ad bonos, tenues atque humiles. vid. v. 20. & cf. Es. 40, 30. Sic שמן & חזק in *scriptura* passim pro vitio adscribuntur. vid. c. 2, 4. c. 3, 7. Ex. 7, 13. Deut. 32, 15. Ps. 78, 31. Es. 6, 10. Ier. 5, 3. 28. Ita vero Φορτικῶς & odiose hæc sumenda esse h. l. ex sequentibus constat, tum in hoc versu, tum v. 17. vbi verba *vos autem oues meæ* &c. docent, de aliis ouibus iam dictum esse, sc. refractariis; tum ex v. 18. 19. qui ostendunt, in præcedentibus non piarum modo ouium consolationem, sed impiarum etiam reprehensionem contineri; tum maxime ex v. 20. vbi *pecus pinguis* est mala & refractaria, coll. v. 17. vid. *Glass.* p. 159. seqq. Ion. *impios & peccatores*. *Cocc.* diuites & potentes populi, acquiescentes in illo statu, & nec iustitiam Dei, nec Christum, vt datorem iustitiæ, nec regnum eius (quod non est de hoc mundo, sed regnum, vt iustificationis, ita sanctificationis in libertate, atque ita regnum spiritus) desiderantes. cf. Luc. 1, 53. Scopus prophetæ sec. *Glass.* l. c. est *pseudoprophetas* arguere, pios vero consolari. Quemadmodum vero v. 4. *pastores* improbi arguuntur, quod dure dominentur ouibus & tyrannice; ita hoc versu talionis vice minatur Deus, se illos *pastores* (quos iam metaphoræ ratione mutata *ouium malarum* voce introducit, vt iudicat *Glassius*) vicissim *pasturum in iudicio*. Nos vt malos *pastores* & *pseudoprophetas* hic non excludendos, sed & ipsos *hircis petulcis* accensendos putamus; ita nec improbos alios & præfractos excludimus ab hac comminatione. *z*) *disperdam* c. 14, 9. c. 25, 7. cf. Luc. 1, 51. 52. & vid. *Glass.* l. c. *a*) *pascam* enim *eam* (pinguem) *cum iudicio*, vt oportet; quo non gratiæ sed iræ & internecionis pastio intelligitur, coll. Apoc. 2, 27. ex Ps. 2, 9. *Glass* l. c. Adde 1 Sam. 3, 13. Ps. 7, 12. Ps. 50, 6. At *Cocceius* ita: Iudæos exclusos a regno cœlorum tamen non omnino non pascit--Nam *pascit cum iudicio*. Dat enim eis Mosen & Prophetas. Neque euangelium suum iis negat. Coguntur enim illud audire in omnibus fere gentibus. Sed nec dat illis hereditatem mundi, & ventilat illos per omnes gentes, neque familiariter sua & qs. vernacula lingua illis dat verbum de iustitia, salute, regno; sed per literas gentium, & sermones gentium ipsis barbaros. cf. Es. 28, 11. Deut. 32, 21. Am. 8, 11. 12.

℣. 17. *b*) S. *Vos autem, o mi grex!* vel: *Nam ad vos etiam quod attinet* &c. vt connectatur cum proxime præcedentibus; q. d. ne puteris, solos *pastores* malos taxandos, vos autem omnes inculpatos esse & consolationis capaces. Ita, increpatis pastoribus, venit Deus ad peccata populi. cf. not. v. 1.

℣. 12. נפרשות per *Sin* 1. 2. 5. 6. 9. 20. 23. ש 3. neutrum 7. 10. 13. אשר per *Mun*. 3. 5. 7. 8. 10. 11. 19. 22. ℣. 14. אתם *d. fect.* 7. 8. 15. sec. *Mas. impr.* h. l. sed præter *Mas. final.* f. 14. a. ℣. 17. ואתנה per *Segol* 1. 3. 6c. fe. 5. sec. *Mas.* 1. ad Gen. 31, 6.

אדני יהוה הנני שפט בין־שה לשה לאילים ולעתודים׃
18 המעט מכם המרעה הטוב תרעו ויתר מרעיכם תרמסו
ברגליכם ומשקע־מים תשתו ואת הנותרים ברגליכם
19 תרפשון׃ וצאני מרמס רגליכם תרעינה ומרפש רגליכם
כ תשתינה׃ לכן כה אמר אדני יהוה אליהם
21 הנני־אני ושפטתי בין־שה בריה ובין שה רזה׃ יען בצד
ובכתף תהדפו ובקרניכם תנגחו כל־הנחלות עד
22 אשר הפיצותם אותנה אל־החוצה׃ והושעתי לצאני
ולא־תהיינה עוד לבז ושפטתי בין שה לשה׃
23 והקמתי עליהם רעה אחד ורעה אתהן את
עבדי

c) cf. Mat. 25, 32. seqq. vbi Christus ad h. l. alludit. d) S. *ero iudicans inter pecudem & pecudem* v. 20. Ion. *inter virum & virum*. e) S *inter arietes & inter hircos*. At melius *Glassius*: np. *arietes & hircos*. Hæc enim verba vt appositionem & exegesin pertinere ad posteriorē vocem לשה, quæ præcedit, ostendit præfixi *Lamed* identitas. *Arietum* autem & *hircorum* nomine non pii, sed impii, qui in plebe maxime eminent, plerumque intelliguntur. vid. c. 39, 18. Es. 14, 10. Zach. 10, 3. Vnde recte Ion. *peccatores & impios*. Sic *Cocceius*: In iudicio statuit coram se ab vna parte ouem s. paruam pecudem, ex altera parte etiam *ouem* (pinguem & validam v. 16.) & arietes atque hircos; np. vt vni oui succurrat, & eius vindex sit adversus alias oues & *arietes atque hircos*.

℣. 18. f) *Num enim parum vobis est?* Vulg. *Nonne satis vobis erat?* c. 16, 20. Iob. 15, 11. g) quod vos robustæ oues v. 16. arietes & hirci v. 17. *optimum pascuum depascitis* v. 14. *Cocc.* Increpat suas oues, h. e. eos, qui habebantur populus ipsius. h) *& reliquum pascuorum vestrorum*. Ioel 1, 4. i) *conculcatis pedibus vestris*. 2 Reg. 7, 17. 20. quod ferinum est potius, quam pecuinum, coll. 2 Reg. 14, 9. Dan. 7, 7. c. 8, 7. 10. k) S. *& sedimentum purū aquarum*; h. e. puras & limpidissimas aquas, seorsim a sedimento sumtas, in quibus desidunt omnes sordes. (1) cf. c. 32, 14. l) pedibus vestris *conturbatis*. cf. c. 32, 2. eiusdem boni vsuram aliis inuidentes, ne quid iis purum supersit. Quæ si minus conueniunt veris ouibus, quadrant tamen in oues mysticas, h. e. Israelitas, in quibus multi diuites, post plenam mes-

messem & vindemiam, pauperibus spicilegium & racemationē inuidebant. Neque hoc insolens apud prophetas, vt plus sit ἐν τῷ ἐπιμυθίῳ, quam ἐν τῷ μύθῳ, & ea tribuantur τῷ τυπωθέντι, quæ in typum miro cadunt. *Bochart.* Hieroz. I. p. 526.

cf. Iac. 2, 6. *Cocceius*: h. e. quod non paterentur oues Dei veras *sincerum verbum Dei & purum putum* ad vitam & lætitiam percipere, & sic q. s. edere & bibere, sed suis nugis, figmentis & temerariis dictis, præceptis, præscriptionibus, corrumperent & falsarent, & ad ea attendere cogerent. cf. Ier. 8, 8. Luc. 11, 52. Equidem velim huius loci meminisse omnes sacrarum litterarum aut sacræ doctrinæ tractatores, ne similes sint ouium bibentium, & reliqua pedibus suis conturbantium. Si enim quis, quod intelligit aut intelligere vult ex sacris litteris, assumat, & ea, quæ forte non legit aut obseruauit, nolit ab aliis legi, intelligi, obseruari, sed ea legentibus & communicantibus obstrepat; &, quæ non intelligit, vt ipse vult intelligi, interpretetur, & id cogat alios approbare, & nemini permittat sincerius quid cogitare; nonne facit sicut oues petulantes, quæ sincerum bibunt, & reliquum turbant & lutulentum faciunt? ℣. 19. m) S. *Atque sic grex meus*, qui *oues meæ* vere sunt. v. 12. 15. 22. Obserua emphasin Athnachi. n) *conculcatum* tantum. cf. v. 18. Es. 7, 25. o) *& turbatum* (1). p) h. e. coguntur non frui sincero verbo Dei & vocibus Spiritus S. sed audire verbum corruptum & contaminatum opinionibus, coniecturis, phantasmatis, fabulis. *Cocc.*

℣. 20. q) *ad eos* pios & impios: his in terrorem, illis in solatium. r) S. *Ecce Ego, Ego*, inquam, *adero*. vid. v. 11. s) *& iudicabo*. v. 11. 17. t) *opimam*, *saginatam*; de qua v. 16. (1) ὁ. ἰσχυρᾶς. cf. Marc. 2, 17. u) *macilentam* (2) Num. 13, 20. ὁ. ἀσθενοῦς Marc. 14, 38. 1 Cor. 9, 22. Grot. & Ion. *inter diuites & pauperes*. Hos vindicabo, illos puniam. *Cocc.* h. e. inter saturos & sitientes, seu esurientes & sitientes iustitiam. ℣. 21. x) *Eo quod lateribus & humeris*. At Schm. *Quoniam nim. per angustiam & violentum humerum*; deceptus vitiosa lectione. y) Vos pingues seu opulenti *truditis*, *impellitis*, & porro *impelletis*. Vt solent pecudes minores a maioribus trudi atque incursari. cf. Num. 35, 20. Prou. 10, 3. z) & robore, potentia (sic *Ion.*) eq. *cornibus vestris feritis*, instar hircorum & arietum petulcorum. vid. Dan. 8, 4. a) omnes *infirmas*. v. 4. b) *donec dispersiritis*, expuleritis *eas*. Ier. 23, 1. 2. c) *foras*, e caula l. stabulo suo. *Cocc.* h. e. quod eos, qui cum saturis (qui sibi sapientes & iusti videbantur) non lætabantur, & eos non admirabantur, neque ipsis applaudebant, sed, vt fatigati longa exspectatione, & onerati iugo legis, & pastorum ac fortium ouium iniuria grauati, lugebant & contristabantur, & esuriebant ac sitiebant iustitiam Dei, infestent, & eq. iniustos abigant a se & repellant, atque ἀποσυναγώγους declarent; quales tamen Christus, quum venit, ad se vocauit Matth. 11, 28. ℣. 22. d) S. *Ideo saluabo gregem meum*. v. 12. 19. c. 36, 29. Zeph. 3, 19. *Grot.* Idem sensus, qui supra v. 13. *Cocc.* h. e. 1) faciam fideles compotes desiderii sui, & sitim eorum tollam, & exsatiabo eos, Ier. 31, 14. 2) faciam, vt euadant iram & plagas, quæ imminent aliis, Mal. 3, 19. 20. (al. c. 4, 1. 2.) e) v. 8. 28. np. vt ab ipsis auferatur verbum Dei. Quando enim fideles non amplius alligati sunt templo, principibus, vrbi, politiæ, terræ, sed sequuntur Christum & Euangelium ipsius, nihil ipsis eripi potest; quia nihil volunt habere, nisi regnum & iustitiam Dei. Nominatim tamen hic innuitur, quod potestas pastorum ita sit imminuenda & confringenda, vt desinant nocere fidelibus, *Cocc.* f) v. 17. 20. *Cocc.* significatur, quod ab illo tempore Deus non sit diu passurus permisceri sanctos & hypocritas, sed ventilabro suo paleas e frumentis sit separaturus per verbum & spiritum suum. ℣. 23. g) S. *Excitabo autem*. Tremell. *Nam excitabo*. v. 29. Deut. 18, 15. h) v. 15. c. 37, 24. Ps. 23, 1. Es. 40, 11. Ioh. 10, 11. 1 Petr. 2, 25. Hebr. 13, 20. cf. etiam notata Es. 9, 5. Intelligitur nim. ἀρχιποίμην Christus, qui venire debuit primo vt *pastor docens*; secundo vt pastor *ponens animam suam* pro ouibus; tertio manifestari *vt princeps*; vt promissio Dei, se semini Abrahami fore in Deum, fieret *Na & Amen* 2 Cor. 1, 20. *Cocc.* i) *vnum*, sine socio ac vicario. c. 37, 24. k) *qui pascat eas*. Matth. 2, 6. *Genus* variat, quia צאן est generis communis. l) np. *seruum meum*. vid. not. Es. 42, 1. c. 43, 10. c. 49, 5. 6. c. 50, 10. c. 52, 13. Phil. 2, 7. 8. *Cocceius*: *Seruus Dei* dicitur Christus, quia factus est sub legem (minister quoque circumcisionis Rom. 15, 8.) & eam impleuit; vt expiaret peccata, & iustitiam adduceret, atque ita consummatus *Goel* & λυτρωτὴς esset. cf. Gal. 4, 4. 5.

℣. 21. ובקרנכם Singulariter 2. in textu, pluraliter in marg.

עבדי דויד הוא ירעה אתם והוא יהיה להן לרעה׃
24 ואני יהוה אהיה להם לאלהים ועבדי דוד נשיא
כה בתוכם אני יהוה דברתי׃ וכרתי להם ברית שלום
והשבתי חיה־רעה מן־הארץ וישבו במדבר לבטח
26 וישנו ביערים׃ ונתתי אותם וסביבות גבעתי ברכה
27 והורדתי הגשם בעתו גשמי ברכה יהיו׃ ונתן עץ
השדה את־פריו והארץ תתן יבולה והיו על־אדמתם
לבטח וידעו כי־אני יהוה בשברי את־מטות עלם
והצלתים Xxx א סז

m) Dauidem l Dauidem. v. 24. c. 37, 24. Hos. 3, 5. cf. not. Es. 55, 3. Ier. 23, 5. Ps. 132, 10. h. e. Christum s. Messiam, qui appellatur David, quia hic illius typus fuit; & metonymice, quia est ex semine Dauidis, item Dauidis sponsor ac caput, & Dauidis typum impleuit veritate, & in eo est regnum Dauidis aeternum sine fine Luc. 1, 32. 33. Gussetius p. 683. Iste, inquit, prout est secundus Adam, cuius typus primus Adam fuit, pari ratione est secundus Dauid, a primo adumbratus. Ipsi Rabbini ita loquuntur in Libro Sanhedrin c. XI fol. 98. col. 2. עתיד הקב״ה להעמיד להם דויד אחר שני

Grotius haec, suo more, & peruerse ad Zorobabelem refert, collato etiam Ier. 23, 5. & c. 33, 15. sed male, quum vtrobique augustiora sint praedicata, quam vt in eum quadrent, & parallelismus postulet, vt Messiam, Zorobabele longe sublimiorem, intelligamus Sic recte Kimchi: i. e. Messiam, qui stabit ex semine illius, tempore salutis. Eamque ceu communem & tritissimam Interpretum suorum sententiam praefert Abarbanel; etsi postea ex Kabbalistis Messiam per Metempsychosin ipsum Dauidem fore opinetur, merito castigatus a Coccejo, qui & sub finem capitis suis contra eiusdem παλιγγενεσίας disputat. cf. etiam Vitringa in Apoc. p. 70. n) Es. 40, 11. o) Non modo pascet, sed & docendo, sanando, morbos auferendo, patiendo. oues sibi mercando pretioso sanguine, omnia pastoris munia faciet, ad conseruationem & περιποίησιν, ad ἀνάψυξιν & refocillationem; & in perpetuum pastor ipsarum manebit. Ps. 23, 1. sqq. Apoc. 7, 17. ℣. 24. p) S. Ego, inquam, Iehoua, Deus Pater. q) c. 11, 20. c. 36, 28. r) v. 23. s) erit princeps c. 37, 24. 25. & exaltabitur supra omnia, vt caput in medio ipsorum. Eph. 1, 22. cf. Mich. 5, 1. Es. 55, 4. Luc. 1, 32. 1 Reg. 11, 34. Quem primo nominat seruum suum, eum dicit futurum principem. Ita apud Danielem Messias excisus & נגיד princeps s. antecessor opponuntur. Praecedit humilitas, sequitur exaltatio. Eph. 4, 9. Cocc. t) c. 5, 17. c. 30, 12. ℣. 25. u) c. 37, 26. vid. Es. 55, 3. ὁ. διαθήσομαι διαθήκην. Hebr. 8, 10. Act. 3, 25. x) cf. Es. 54, 10. Rom. 5, 1. c. 14, 17. Col. 1, 20. Cocc. Promittit pacem foedere ipsis addictam--Foedus recte in valore testamenti accipimus; q. d. & faciam vos heredes pacis tq. ex testamento. Testamentum nouum, ex quo est remissio peccati sine commemoratione peccati, est sine dubio testamentum pacis--Quae pax) erat praedicanda per Christi Apostolos Es. 52, 7. etiam gentibus, tq. benedicendis in Christo Eph. 2, 17. Es. 56, 3--7. & libertas a legis iugo, seruitute & ira. Christus nuntius pacis habet etiam legem pacis, cui gentes attendunt. y) Pacem porro eam exaggerat (vsque ad fin. vers.) accessione pacis a persecutionibus--quod paullatim Deus sit excisurus infestantes Ecclesiam, vt inter ipsas gentes & hostes Dei denique agant secure. Cocc. cf. v. 28. Es. 2, 4. c. 11, 6. c. 65, 25. Hos. 2, 20. Ps. 4, 9. & perfectum complementum Apoc. 21, 25. z) S. vt habitent etiam in deserto. In loco pastus sui, quem ipsis attribuam in mundo. Praeparatus fuit locus ecclesiae in deserto, in quo nutriretur a gentibus, Apoc. 12, 6. 14. postquam aliquamdiu in deserto errasset, ciuitatem habitationis quaerens Ps. 107, 4. Cocc. a) v. 17. c. 28, 16. b) Ps. 3, 6. c) in siluis. Iun. horrentes etiam siluae piis omnia commoda suppeditabunt. cf. Ps. 10, 18. 19. c. 32, 9. Vtraque lectio textus idem significat. vid. Hillerus de Kri p. 239. ℣. 26. d) Ponam quoque eos; np. fideles, tq. veras oues meas. e) & qui sunt in circuitu collis mei, Zion's Ion domus sanctuarii mei, cf. Es. 31, 4. Cocceius: eos, qui accedent ad collem meum vndiquaque, h. e. eos, qui se ecclesiae adiungent, aut, qui ecclesiam in medio sui sinent habitare quiete - Ecclesia fit magnus mons Dan. 2, 35. Sed hic in inutilis suis vocat collis. Assimilatur colli Sion, in quo Deus habitauit; Apoc. 14, 1. cf. Es. 56, 7. - Collis vero dicitur ecclesia tum maxime, quando non dissipatur, sed colligitur & compingitur in vnum. f) in benedictionem, i. e. tantis bonis cumulabo eos, vt sint exemplum benedictionis. cf. supra c. 16, 20. Gen. 12, 2. Ps. 21, 7. g) cf. Ioel 2, 23. h) cf. Leu. 26, 4. Ier. 5, 24. i) pluuia non parca, sed omnis spiritualis ἐν τοῖς ἐπουρανίοις benedictionis, adeoque tales, quales a Deo benedicente desiderari possint; nec illius desit ouibus, in quarum allegoria manet, sec. Cocc. ex cuius mente significatur praedicatio verbi & illustratio eius ac doctrinae veritatis magis magisque abundantiora. Sic Caluinus: respicitur, inquit, imber verbi & pluuia Euangelii, quae veram benedictionem adfert. cf. Es. 44, 3. c. 55, 10. 11. Ps. 68, 10. Hos. 6, 3. Zach. 10, 1. c. 14, 17. it. Rom. 15, 29. Eph. 1, 3. &c.

℣. 27. k) Vnde (S. humum) dabit. l) Leu. 26, 4. Deut. 20, 19. Cocceius: arbores & qs. principes in ecclesia. m) Grotius: arbores erunt fertiles, quod plerumque euenit in solo exhausto. Rectius vero Maius Oec. V. T. p. 1046. aliique: arbores iustitiae in ecclesia laete crescent, fructusque proferent vberes ad gloriam & laudem Dei. vid. Es. 61, 3. Hos. 2, 23. 24. Ioel 2, 22. n) Leu. 25, 19. c. 26, 3. 4. Ps. 67, 7. Cocc. sed & terra, h. e. humiles, qui plebs dicuntur, non carebunt fide & confessione, & querela de corruptelis & defectione. Quin ex vtroque ordine erunt, qui sanguine suo veritatem obsignabunt. o) v. 13. c. 28, 25. 26. h. e. mundum, vel insignem partem eius, sibi seruientem & qs. proprium habebunt. Cocc. p) v. 25. 28. c. 38, 8. 11. &c. q) S. quando nim. fregero c. 30, 18. r) vectes iugi ipsorum Es. 56, 6. 9. Legis & tyrannidis Antichristianae. Respicit ad Leu. 26, 13. cf. Es. 9, 3. Matth. 11, 28. seqq. c. 23, 4. Ioh. 8, 36. Act. 15, 10. Rom. 8, 2. &c. Quod iugum homines conabuntur imponere ecclesiae, & eam in seruitutem redigere. idque multi recipient, sed non oues meae. Cocc. quem videsis pluribus.

℣. 23 והיא־יהיה. sic 2. 7. 8. 13. 19. su. 5. sec. Mas. Erff. ℣. 25. ביערים per Iod 2. & in marg. 1. לקי׳ At ביערים in textu sine Iod 3. 5.

ביערים קרי

28 וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעֹבְדִים בָּהֶם׃ וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד בַּז לַגּוֹיִם
וְחַיַּת הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלֵם וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח וְאֵין מַחֲרִיד׃
29 וַהֲקִמֹתִי לָהֶם מַטָּע לְשֵׁם וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד אֲסֻפֵי רָעָב
בָּאָרֶץ וְלֹא־יִשְׂאוּ עוֹד כְּלִמַּת הַגּוֹיִם׃ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי ל
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אִתָּם וְהֵמָּה עַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי
31 יְהוִה׃ וְאַתֵּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם
נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לה

CAP. XXXV.

2 לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־הַר שֵׂעִיר וְהִנָּבֵא עָלָיו׃
3 וְאָמַרְתָּ לּוֹ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי אֵלֶיךָ הַר־שֵׂעִיר
4 וְנָטִיתִי יָדִי עָלֶיךָ וּנְתַתִּיךָ שְׁמָמָה וּמְשַׁמָּה׃ עָרֶיךָ חָרְבָּה
אָשִׂים וְאַתָּה שְׁמָמָה תִהְיֶה וְיָדַעְתָּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
יַעַן

bum Ier. 8, 13. Zeph. 1, 2. Cocc. quia cibus salutaris, οἱ λόγοι οἱ ὑγιαίνοντες, & doctrina veritatis, quæ secundum pietatem est, omnibus affatim exponetur. Schm. congregati ad famem. cf. Am. 8, 11. Mat. 5, 6. Ioh. 6, 27. 35. Apoc. 7, 16. 17. Respicit per oppositionem ad superiora c. 5, 12, 16. c. 6, 11. 12. c. 17, 15. c. 11, 16 &c. l) opprobrium gẽtium c. 36, 6. 15. sed tandem cælesti gloria fulgebunt. Mat. 13, 43. Vat. non dicent vltra illis gentes, Deum illos deseruisse. cf. Ps. 115, 2. Ier 51, 51. Es. 61, 7. ℣. 30 f) Et cognoscent oues meæ, habentes principem Dauidem v. 24. Al. Cognoscent gentes, quod &c. v. 27. g) Gen. 17, 7. Lev. 26, 12. h) sim cum ipsis, tq. protector & adiutor. cf Apoc. 21, 3. Ion. Verbum meum erit in auxilium ipsorum. i) reuera sint populus meus, ecclesia Dei viui, & semen Israelis. c. 36, 8. c. 37, 27. Zach. 8, 8. 2 Cor. 6, 16. k) Nam vt Abraham, ita & Israel, est pater multitudinis gentium; Cocc. coll. Ps. 24, 6. l) v. 15. &c. ℣. 31. m) S. Vos ergo, al. vos autem, o grex mi. v. 17. n) oues pascui l. pastionis meæ (10) Ier. 10, 21. Hos. 13, 6. Ps. 95, 7. o) S. Homo eritis vos. q. d. tandem sapieris (l. sapite) & intelligetis (intelligite) vos esse homines, indeque desinetis voluptates, quæ brutorum, non hominum sunt, sectari, & mihi toti adhærebitis. Al. homines estis, ad pietatem, humanitatem, iustitiam nati, non iumenta aut bruta; coll. Ps. 32, 9. q. d. quæ in pecudibus figuraui, hæc non ad pecudes, sed ad homines, & quidem etiam ad vos Iudæos pertinent. cf. infra c. 36, 37. 38. Cocceius ita sensit: Alloquitur per apostrophen Iudæos, hactenus refractarios Christo & ecclesiæ ipsius. Quo obseruato sensus oritur clarissimus: se illas quoque oues, quas (olim) vindicauerit proprias, & separauerit ab omnibus gentibus, quas pauerit, quibus terram, legem, fœdus suum dederit--quandoquidem homines sint, miseraturum, & Deum ipsarum futurum. Quando gentes cognoscent, quis sit populus Dei & verus Israel v. 30. tum etiam Iudæi inobedientes id cognoscent, & trepidabunt ad Dominum & bonum eius, & ad Dauidem Regem suum Hos. 3, 5. cf. Leu. 25, 44. 45. Caussa miserationis est φιλανθρωπία Dei (homines estis). Quo igitur tempore Deus maxime φιλανθρωπίαν suam volet ostendere, ibi etiam illorum vt hominum, & filiorum fœderis priscorum, recordabitur. Alii: homines, infirmæ creaturæ, estis; Ego tamen ero Deus vester. p) S. Ego autem. q) vid v. 30 r) c. 11, 8. c. 16, 14. CAP. XXXV, ℣. 1. s) Præterea factum est Habet hoc caput duplicem prophetiam contra montem Seir s. Idumæos ex duplici caussa: I. Prædicitur eis vastitas & desolatio, quod ex inimicitia perpetua adiuuerunt & auxerunt calamitates Israelitarum v. 2.-9. II. Eadem prædictio repetitur, quod terram Israelis possidere volebant v. 10--15. ℣. 2. t) pone faciem tuam, habitu seuero & comminatorio, vt auditores intelligant, te rem seriam agere. c. 6, 2. c. 25, 2. c. 28, 21. c. 29, 2. u) contra montes Seir, i. e. contra Idumæos in montanis Seir habitantes Gen. 36, 9. Iunius: omnes ecclesiæ hostes comprehendit appellatione Idumæorum, quia hi proximi erant & notissimi, ac Iudæis infensissimi. Cocceio vero hic sub nomine Edom & montis Seir figurate significatur populus Iudaicus, de cuius abolitione hic agat, vt cap. 34. de abolitione pastorum; vt oues sint sub Christi principatu--Illo enim tempore, quo Christus debuit dominari, populum Iudaicum potuisse appellari Edomum per Synecdochen partis, quia Edom in multitudine Iudæorum continebatur, & Idumæi pars populi erant, admissa circumcisione & reliquis ritibus--& quod reges (Iudaici) ex genere Edomitico essent, Herodes & posteri eius. Hæc omnia latius persequitur Cocceius ad hoc caput Nos, vt rerum sensu prophetico & mystico ad omnem omni tempore spiritum Edomiticum non male applicari posse censemus, ita proxime tamen & litteraliter omnino de populo Edumæorum intelligimus, & eo maxime notas nostras dirigemus. cf supra c. 25, 8. 12. Ier. 49, 7. & not. ad Es. 34, 1. 5. c. 63, 1. x) c. 29, 2. c. 38, 2. ℣. 3. y) S. ero contra te. c. 34, 10. z) v. 2. 7. 15. a) c. 6, 14. c. 25, 7. 13. Es. 31, 3. b) c 7, 20. Obad. v. 2. c) c. 33, 28. 29. Complementum eius aliquod indicat Gurtlerus in Theol. Prophet. p. 369. ex 1 Maccab. 10, 17. 23. ℣. 4. d) cf. c. 25, 3. Es. 25, 2. Mal. 1, 3. Zach. 12, 5. e) c. 12, 20. c. 14, 15. 16. f) v. 12. 15. c. 25, 7.

s) ℣. 10. 12. t) S. seruire facientium eos Trem. sibi seruientium ipsis, exigentium seruitutem ab ipsis. Ier. 22, 13. c. 25, 14. Respicit ad Ex. 1, 14. &c. τῶν καταδουλωσάντων αὐτοὺς, 2 Cor. 11, 20 Gal. 2, 4 Hostium np. spiritualium, externorum & internorum.

℣. 28. u) S Non erunt itaque amplius præda v. 8. 22 x) c. 29, 5. vid. supra v. 26. y) sed habitabunt confidenter, v. 25. Es. 32, 18. Ier. 33, 16. Zach. 14, 11. z) Lev. 26, 6 Mich. 4, 4. Ceterum tempora & articulos huius latissime patentis promissionis, hactenus continuatæ, distinguit Cocceius, vt cursus regni Christi apertius perspici possit; quod pluribus apud ipsum legi & expendi meretur.

℣. 29. a) Tum excitabo ipsis. v. 23. Ier. 23, 5. b) plantam, cf. Es. 11, 1. c. 60, 21. al. plantarium, s. plantarum locum (6) c. 17, 7. Mich. 1, 6. Tremell. Ecclesiam plantatam & radicatam in Christo. At Cocc. Tales plantationes sunt οἱ πρεϊστάμενοι, qui debent esse ecclesiæ, vt sepes ouibus; c) in nomen, laudem, honorem, bonam famam & gloriam. Es. 55, 13. Ier. 33, 9. Zeph. 3, 19. Tremell. vt sit celeberrima non tantum apud Iudæos, vt olim; verum etiam passim apud gentes, ex quibus erit colligenda. Cocceius: certe quando ecclesia habet egregios προϊσταμένους & duces, ad quos libenter colliguntur fideles, & quibus se in charitate Christi libenter submittunt, id ecclesiæ bono nomini est. d) collecti s. vna consumti, confecti fame (1) cf. verbum

℣. 30. כי per Nun. 1. 2. 5. 7. 8. 13. 19. ℣. 31. ואתן per Sagol 2. 3. & in marg. 6. 9.
CAP. XXXV, ℣ 3. לו sine Dag. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 20. 21. sic ed. 5. כה אמר יהוה ita in textu 2. qui vero in marg. cum reliquis facit.

ה יען היות לך איבת עולם ותגר את־בני־ישראל על־ידי
6 חרב בעת אידם בעת עון קץ׃ לכן חי־אני נאם אדני
יהוה כי־לדם אעשך ודם ירדפך אם־לא דם שנאת
7 ודם ירדפך׃ ונתתי את־הר שעיר לשממה ושממה
8 והכרתי ממנו עבר ושב׃ ומלאתי את־הריו חלליו
גבעותיך וגאותיך וכל־אפיקיך חללי־חרב יפלו בהם׃
9 שממות עולם אתנך ועריך לא תישבנה וידעתם כי־
י אני יהוה׃ יען אמרך את־שני הגוים ואת־שתי
11 הארצות לי תהיינה וירשנוה ויהוה שם היה׃ לכן חי־אני
נאם אדני יהוה ועשיתי כאפך וכקנאתך אשר עשיתה
12 משנאתיך בם ונודעתי בם כאשר אשפטך׃ וידעת כי־
אני יהוה שמעתי את־כל־נאצותיך אשר אמרת על־
13 הרי ישראל לאמר שממה לנו נתנו לאכלה׃ ותגדילו
עלי׃

Xxx 2 סו ב

℣. 5. g) S. *Quoniam enim est tibi*-- *Ideo* sic v. 6. c: v. 10. h) *inimicitia æterna* cũ Israelitis cf. Am. 1, 11 Ps. 137, 7. continuando & augendo auitam illam simultatem & odiũ, quod Esau in Iacobum gessit, Gen 25, 31. seqq. c. 27, 3?. i) & *profudisti* s. *fluere fecisti*, *fudisti*, vt *diffluerest sanguis eorum* i. e. נגר Ier 18, 21 Mich. 1, 6. Ps. 63, 11. Keschi: *tradebant enim Edomæi Israelitas hostibus* suis, cum fuga sibi consulere vellent in terram ipsorum. k) q. d. *in manus gladii* s. *per gladium* Ier. 18, 21 Ps. 63, 11. l) *tempore calamitatis*, interitus eorum. Obad v. 13 cum ab Assyriis, & deinde a Chaldæis premerentur. m) cum pœnæ & excidii Iudæorum tempus aduenisset. vid. c. 21, 30. 34.

℣. 6. n) v. 11. c. 14, 16 o) c. 11, 8 p) Zeph. 2, 9 q) *sanguini* l. *in sanguinem faciam*, h. e. cædi exponam te. Cocc. *sanguinem*, h. e. sanguinis persusionem, sanguine natantem. r) *& sanguis* s. *cædes te persequetur* cf. Deut. 28, 22. 45 Coccei ... hypothesi (de qua ad v. 5.) ... : *sanguis Christi & Apostolorũ*, immo *Christianorum*, quia eorum intersecti sunt, postquam a ... & ... Iudæis. s) *certe quæ non odisti* l. *quandoquidem* Ier. 27, 18 ... *odisti sanguinem*, s. sanguinis effusionẽ, sed amasti vitam sanguinariam sic Nold. p. 88. *Quia sanguinem non odisti*, *ideo sanguis persequetur te*. Sic etiam *Tremell.* & *Glass.* p. 1101. Al. *si non* i. *nisi oderis* &c. Sic *Vat.* nisi abstinueris ab effundendo sanguine, sanguis quoque tuus effundetur. Alis denique *sanguis* h. e *cognationem* denotat: Eo forte cum aliis (ap. *Munsterum*) tendis *Schmidius*:

dum: s. ... (in sensu ... rantis, vt c. 5, 11. c. 17, 16.) quia *sanguinem odisti*, *sanguis persecuturus sit te*. q. d. odisti sanguinem & propinquitatem fratris sui Iacobi (& posterorum eius) quem תשבנה קרי amare debueras vt consanguineum; ideo cruenti hostes ubi instabunt. Coccelus: *si non*, *quia odisti sanguinem*; vt notetur contemtus & auersatio *sanguinis testamenti*, cuius virtute vincti שמר קרי Sionis ex carcere erant liberati. Zach. 9, 11 Hebr. 10, 29. t) *ideo sanguis* s. cædes *persequetur te*, vt sanguine, quem adeo sitisti, satieris tandem, sed tuo ipsius, non aliorum. Al. sanguis a te effusus persequetur te, expetet de te vindictam cf. iterum 2 Maccab. 10, 17. 23. ℣. 7. u) c. 25, 5. c. 26, 4. x) v. 2. 3. y) *in deuastationem* (1) *& desolationem* c 23, 23. h. e. in omnimodam & extremam desolationem. vid. Mal. 1, 3. z) c. 14, 17. a) *transeuntem & redeuntem*. Ier. 9, 9. Zach 7, 14. omnem viatorem. vid. simile supra c 33, 28. ℣. 8. b) *Replebo enim montes occisis eius* l. cadaueribus eorum cf. c. 32, 5. c) & ad *colles tuos* quod attinet; vel sec Schm *in collibus tuis* &c. d) cf c. 31, 12. *Coccejus*: loquitur ex parte indirecte *in tertia*, ex parte distincte *in secunda*. Quia hoc iudicium & narrandum fuit omnibus in exemplum, & ecclesiæ ad consolationem, ..., ... est terribile. e) c. 31, 17. 18 Es. 22, 2 ℣. 9 f) S. Immo *vastitates æternitatis* s. longissimas. cf. Ier. 51, 26. 62. & Es. 34, 10. seqq g. v. 7. c. 5, 14. h) *& vrbes tuæ* v. 4. i) Schm sec. Kri: *non reuertentur*; i. e. *non restituentur* in pristinum statum cf. c. 16, 55. 1 Sam ., 11. At LXX Ion. Syr. Ar. *non habitabuntur*, sec. cthib vt c. 26, 20. c 29, 11 *Iod* i. rad. sic explicite quiescit, vt Mich ., 8. &c. k) c. 5, 13. c. 25, 5. ℣. 10 l) S. *Quia etiam dixisti*. cf. v 5. .. 25, 3. & Mal 1, 4. *Altera* hæc est prophetiæ huius comminatoriæ *caussa*. vid. not. v. 5 m) S. secundum regularem positionem accentuum: *de duabus gentibus* Al. *duæ istæ gentes*; qualis constructio est Ios 22, 17. cf. etiam supra c. 31, 4. n) Munstero, Piscatori aliisque hæ *duæ gentes & terræ* sunt regni *Iuda* & *Israel*. At *Menoch*. Idumæa, quæ iam mea est, & Israel, quam nunc Iudæis abeuntibus occupabo. Malemus prius o *meæ erunt*. c 29, 3 q d. sperasti, te primum Salmanasaris dono posse consequi terram & captiuos Samariæ, deinde a Chaldæis terram Iudæam, & captiuos inde factos: qualem spem etiam Ammonitæ acceperant Ier. 49, 1. Grot p) *& possidebimus eam* vtramque. Alii suffixum singulare in specie referunt ad Hierosolymam; vel ad vniuersam terram Israeliticam, q. vnam. cf v 12. Ps. 83, 13 q) Tremell *vbi Iehouah fuit*. S. *cum tamen Dominus ibi fuerit*, quem reuereri debebas. Grotius: *cum Dominus ibi esset*. Sperasti hæc, cum adhuc templum meum staret, cf c. 25, 3. ℣ 11 r) quam vere *ego vita sum* v. 6. s) c. 11, 8, c. 16, 14. t) *tam vere faciam* tibi. cf. Num 14, 21. Es 42, 8. u) *sec. iram tuam & sec. zelum tuum*. in Israelitas v. 5. x) *quem exercuisti ex odio tuo in illos*. Sicut tu illis ex ira & inuidia nocuisti, ita ego te vicissim seuere tractabo. cf. c. 25, 14. y) *& innotescam iis*, vt agnoscant potentiam meam. Ion. *& reuelabor ad benefaciendum illis*. cf c. 20, 5. 9. c. 38, 23 z) *cum indicabo te*. cf. c. 7, 27. c. 36, 19. ℣. 12. a) v 4. 9 b) *irritationes blasphemas*. S. *contumelias tuas* (,) Neh. 9, 18 26. 2 Reg. 19, 3. c) c 36, 1. d) *desolati sunt*, deserti a suis incolis, occisis l. abductis v 15. c. 33, 28 e) cf. v 10. c. 11, 15. f) *in cibum* Grot. i. e. *in prædam*. cf. c. 34, 5. 8. 10.

℣. 13. g) S. *Sicque magnificastis vos*, magna locuti estis *contra me* Obad. v. 12. cf Ier. 48, 26. 42. Ps. 35, 26. Ps. 38, 17. iactantes vires & opes vestras, & verbum meum de vindicandis Israelitis blaspheme contemnentes.

℣ 5. ידי per *Makk* 1. 2. 3. sic fe. 5. ℣ 6. ירדפך vtrobique ד per *Chatephpat.* , 6--16. 19--23. & B. *Naphtali*. Per *Schua*; At *Chateph.Kom.* hab. B. *Ascher* & reliqui, quod probat nota i. כן הוא בכל המדוי ite in omnibus castigatis libris. ℣. 7. לשממה ita 3. 5. contra *M. I.* & *Mas. Erff.* ℣ 8. וגאותיך defect 1. 2. 5. חלליו per *Chatephpat.* 1. 22. sec. *M I.* ℣. 9. שממות per *Schua simpl.* 3. 5. ℣ 12. כי per *Mun.* 7. 8 10--18 21. 22. 23. 24. נאצותיך per *Mun.* loco *Meth.* 7. 8. 10 -19 21. 22. 23. 24 præter *Mas. impr.* ad Gen. 45. 5.

עָלַי בְּפִיכֶם וְהַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם אֲנִי שָׁמָעְתִּי׃
14 כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה כִּשְׂמֹחַ כָּל־הָאָרֶץ
שְׁמָמָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ׃ כְּשִׂמְחָתְךָ לְנַחֲלַת בֵּית־יִשְׂרָאֵל טו
עַל אֲשֶׁר־שָׁמֵמָה כֵּן אֶעֱשֶׂה־לָּךְ שְׁמָמָה תִהְיֶה הַר־
שֵׂעִיר וְכָל־אֱדוֹם כֻּלָּהּ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

CAP. XXXVI.

לו וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנָּבֵא אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל
2 וְאָמַרְתָּ הָרֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה יַעַן אָמַר הָאוֹיֵב עֲלֵיכֶם הֶאָח וּבָמוֹת עוֹלָם
3 לְמוֹרָשָׁה הָיְתָה לָּנוּ׃ לָכֵן הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה יַעַן בְּיַעַן שַׁמּוֹת וְשָׁאֹף אֶתְכֶם מִסָּבִיב לִהְיוֹתְכֶם
מוֹרָשָׁה לִשְׁאֵרִית הַגּוֹיִם וַתַּעֲלוּ עַל־שְׂפַת לָשׁוֹן וְדִבַּת־
4 עָם׃ לָכֵן הָרֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ דְּבַר־אֲדֹנָי יְהוִה כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה לֶהָרִים וְלַגְּבָעוֹת לָאֲפִיקִים וְלַגֵּאָיוֹת וְלֶחֳרָבוֹת
הַשֹּׁמְמוֹת וְלֶעָרִים הַנֶּעֱזָבוֹת אֲשֶׁר הָיוּ לְבַז וּלְלַעַג
לִשְׁאֵרִית הַגּוֹיִם אֲשֶׁר מִסָּבִיב׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי ה
יְהוִה אִם־לֹא בְּאֵשׁ קִנְאָתִי דִבַּרְתִּי עַל־שְׁאֵרִית הַגּוֹיִם
וְעַל־אֱדוֹם כֻּלָּא אֲשֶׁר נָתְנוּ־אֶת־אַרְצִי לָהֶם לְמוֹרָשָׁה
בשמחת

prophesia de temporibus N. Testamenti: I. directa *ad montes terræ Israelis*, quod (excisis hostibus vastatoribus, in specie Idumæis v. 5.) ex vastica-

te restituendi fint in statum lætissimum, v. 1--15. II. *ad ipsam domum Israelis*, in terram suam restituendam ita, ut etiam gentes ad eam congregentur. v. 16--38. y) *montes Israelis*. z) *audite*, in solatium vestrum, *verbum Domini*. sic v. 4.

℣. 2 a) *hostis*, Edomæi præsertim,

כצ"ל

h) *& multiplicastis*, superbe multa euomuistis. S. *multa fecistis*. Rad. *verba fudi, magna copia*, vel *orando instanter*, vt Gen. 25, 21. Ex. 8, 26 &c vel, *iactando, conuitiando*, vt h. l. cf. etiam nomen supra c. 8, 1. At *Gusset.* p. 558. *reddidistis verba vestra suauia* contra me, dicentes ea, quæ vobis suauia sunt, per iactantiam de vobis, & de spe, quam concepistis, occupandæ terræ Israelis. *i*) v. 12. Ex. 16, 12. Zeph. 2, 8.

℣. 14. *k*) S. *Sic dixit* porro. *l*) *cum lætabitur tota terra*, omnibus liet aliis lætantibus, tibi desolationem inferam. cf. c. 26, 20 *Coccetius* intelligit *gaudium de Christo*, desiderio gentium omnium, coll. Hag. 2, 7. Es. 9, 2 *lætitiam Spiritus* S. 1 Thess. 1, 6. ex prædicatione Euangeli i, & *totam terram* in antithesi *hereditatis Israel* Sic *Raschi*: quando eleuabo regnum meum; tunc enim lætabitur terra, coll. Ps. 97, 1. *m*) vid. v. 3. 4. 15.

℣. 15. *n*) *Secundum gaudium tuum*, prout meruit impium tuum gaudium *de hereditate Israelis*. Quæ ἐπιχαιρεκακία describitur c. 36, 5. Ps. 137, 7 Obad. v. 12 cf. etiam supra c. 25, 6. *o*) *eo quod*. c. 23, 30. *p*) *deuastaretur* v. 12. c. 33, 28. c. 36, 4. *q*) cf v. 6. 11 *r*) v 3. 4. 14. *s*) v. 2. 3. *t*) v. 4. 12.

CAP. XXXVI, ℣. 1. *u*) S. *Contra eu*, *x*) *ad montes* vel *de montibus Israelis* v. 4. 8. quos per *prosopopœiam* alloquitur, vt homines, a quibus deserti erant. cf c. 6, 2. c 33, 28. Est-que sec. *Schmidium* duplex in hoc capite pro-

Moabitæ & Ammonitæ. vid. v. 5. c. 25, 3. 8. 12. c. 35, 10. *b*) *euge!* c. 25, 3. *c*) *& excelsa*, montana Iudææ. cf. Deut. 32, 13. c. 33, 29. Mich. 3, 12. Am. 7, 9. *d*) S. *mundi*. al. *seculi* s. *sempiterna*. in perpetuum duratura. *Grotius*: immobiles isti montes. cf. Gen. 49, 26. Deut. 33, 17. Hab. 3, 6. *Iun.* excelsa, quæ Deus *in seculum* Israelitis promiserat atque adiudicauerat, & quæ sibi propterea illi *perpetua* fore spoponderant. vid. Gen. 17, 8. c. 48, 4. Ita promissiones Dei proterue ludificabantur. *e*) *in hereditatem* v. 3. 5. c. 25, 4. 10. *f*) S. *factum est* quodque s. cesserunt *nobis*. *Iun.* hæc nos Deo hominibusque inuitis obtinebimus vid. c. 35, 10 ℣. 3. *g*) c. 21, 14. 33. *h*) *quia*, *quia* inquam. c. 13, 10. vid. not. Leu. 26, 43. *i*) S. *propterea quod deuastant*. Similis terminatio *Infinitiui* Ps. 77, 10 *k*) & *inhiant* vobis s. *absorbent* vos. Nihil magis anhelant, cupiunt, optant, exspectant, quam vt deuastent vos. *Cocc.* in Comment. *cum anhelitu vastarunt*. cf Ier. 2, 24. Am. 2, 7 c. 8, 4. Ps. 56, 2. 3 Iob. 5, 5. *l*) *vt cedatis in hereditatem* v. 2. *m*) *reliquis gentium* v. 4. 5. *n*) *& assumti estis*; S. *& adscendere coacti estis*. fut. *Niphal*. cf Ier. 7, 31. *o*) *super labium cuiusque lingua*; i. e. traducimini per ora hominum. *p*) *& fabula*, S. *dicterium populi* s. populorum facti estis. al. *& in malam famam* assumti estis. cf. Num. 13, 32 Ier. 24, 9. ℣. 4. *q*) S. *o montes Israelis*, inquam. v. 1. cf. Mich. 6, 2. *r*) v. 6. cf. c. 6, 3. *s*) ibid. & c. 31, 5. *t*) *& vastitatibus* desertis v. 10. 33. c. 29, 10. c 33, 24 *u*) *desolatis* Es. 61, 4. *x*) *desertis* Es. 17, 10. c. 62, 12. *y*) *in prædam* v. 5. *z*) *& in subsannationem*, *ludibrium* c. 23, 32. Ps. 79, 4. *a*) *reliquis gentibus* per circuitum v. 3 5. 7. Idumæis, Ammonitis, Moabitis. *Grot.* ℣. 5. *b*) S. *Ideo*, inquam. v. 3. *c*) Grot. *nisi locutus sum*, supple, ne Deus habear. *Piscat.* non ero Deus, *sinon*. *Trem.* mentiar, *nisi*. cf. c. 5, 11. c. 17, 16 &c. *d*) i. e. per *igneum zelum meum*. v. 6. Zeph. 3, 8. Es. 9, 6. *e*) vid v. 3. *f*) *& in primis contra vniuersam Idumæam* omnesque gentes Antichristianas c. 25, 12. c. 35, 2. sqq. *g*) S. *qui attribuerunt terram meam sibi* Grotius: *sperarunt*, *se eius dominos fore*, vt c. 35, 10. qs. Dei non esset, terram suam dare populo suo. *h*) Ion. *terram domus Schechina mea*. Sic Kimchi & M.I. *i*) vid. v. 2. c. 11, 15.

℣. 15. על־אשר sic 1. 3. 5. CAP. XXXVI, ℣. 2. Pro אמר hab. אמֹר 3. & sic sed 1. ℣. 3. יען יען sine *Psik* 1. 2. 3. 5. ותעלו per *Kam*. 3. contra *M.I.* ℣. 4. השממות per *Tsere* 3 5. & in marg. 2. 7. 8. aliique libri in *M.I.* At per *Chatephpat*. 2. 22. ℣. 5. אשר per *Makk*. 1 2. 3. 5. נתנו per *Mun*. 1, 5. 6. 9. 10. 20. ארצי sine *Psik* 1. 6. 9. 20. contra *Mas. Erf.* & *Ind. Bas.* f. 6v. col. 7.

בְּשִׂמְחַת כָּל־לֵבָב בִּשְׁאָט נֶפֶשׁ לְמַעַן מִגְרָשָׁהּ לָבַז ׃
6 לָכֵן הִנָּבֵא עַל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ לֶהָרִים וְלַגְּבָעוֹת
לָאֲפִיקִים וְלַגֵּאָיוֹת כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי בְקִנְאָתִי
7 וּבַחֲמָתִי דִּבַּרְתִּי יַעַן כְּלִמַּת גּוֹיִם נְשָׂאתֶם ׃ לָכֵן
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֲנִי נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי אִם־לֹא הַגּוֹיִם
8 אֲשֶׁר לָכֶם מִסָּבִיב הֵמָּה כְּלִמָּתָם יִשָּׂאוּ ׃ וְאַתֶּם הָרֵי
יִשְׂרָאֵל עַנְפְּכֶם תִּתֵּנוּ וּפֶרְיְכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי
9 קֵרְבוּ לָבוֹא ׃ כִּי הִנְנִי אֲלֵיכֶם וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְנֶעֱבַדְתֶּם
י וְנִזְרַעְתֶּם ׃ וְהִרְבֵּיתִי עֲלֵיכֶם אָדָם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
11 כֻּלֹּה וְנֹשְׁבוּ הֶעָרִים וְהֶחֳרָבוֹת תִּבָּנֶינָה ׃ וְהִרְבֵּיתִי
עֲלֵיכֶם אָדָם וּבְהֵמָה וְרָבוּ וּפָרוּ וְהוֹשַׁבְתִּי אֶתְכֶם
כְּקַדְמוֹתֵיכֶם וְהֵטִבֹתִי מֵרִאשֹׁתֵיכֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
12 יְהוָה ׃ וְהוֹלַכְתִּי עֲלֵיכֶם אָדָם אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל וִירֵשׁוּךָ
וְהָיִיתָ לָהֶם לְנַחֲלָה וְלֹא־תוֹסִף עוֹד לְשַׁכְּלָם ׃
13 כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה יַעַן אֹמְרִים לָכֶם אֹכֶלֶת
14 אָדָם אָתְּי וּמְשַׁכֶּלֶת גּוֹיִךְ הָיִית ׃ לָכֵן אָדָם לֹא־תֹאכְלִי
טו עוֹד וְגוֹיִךְ לֹא תְכַשְּׁלִי־עוֹד נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה ׃ וְלֹא־
אַשְׁמִיעַ אֵלַיִךְ עוֹד כְּלִמַּת הַגּוֹיִם וְחֶרְפַּת עַמִּים לֹא
תִשְׂאִי־עוֹד וְגוֹיִךְ לֹא־תַכְשִׁלִי עוֹד נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה ׃
16 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר ׃
17 בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ
בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם
18 לְפָנָי ׃ וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ
עַל־

k) S. *cum gaudio cordis toti us.* cf. c 35, 5. Es. 30, 29. l) *cum depopulatione* Schm. *contemtu.* c. 25, 6. 5. m) *ex animo.* Trem. *animosa.* c. 25, 15. n) S. *propter expulsionem eius* (i) propterea quod sedibus suis expulsi essent Israelitæ, & prædæ Edomæo um expositi. cf. verbum supra c.31 11. Hos. 9 15. Am. 8, 8. Zeph 2, 4. 2 Par. 20, 11. At quia nomen nostrum alibi frequentissime *suburbium* s. *agros suburbanos* significat, hinc Cocc. Lex. col. 879. *cu n impetu animæ propter regionem eius* ad direptionem. Ordo: *in lætitia propter regionem ei s, cum impetu animæ ad direptionem.* & col 145. Lætantur propter *suburbana eius*. ideo cum *impetu animæ* feruntur *ad direptionem.* v 4. *Suburbana* terræ sunt, quæ extra metropolin sunt.
℣ 6. o) *Propterea* inquam &c. v, 3. 5 7. p) *de terra.* q) vid. v. 4 r) v.5. s) Es.63. 3 6 t) *propterea quod ignominiam* s contumelias *gentium tu istis* v 7 15 c 34, 29.
℣. 7. u) S. *Propterea* inquam. v. 6. x) i.e. *iuraui.* c. 20, 5. Gen. 14, 22. Ion. *iuraui in Verbo meo.* y) vid. v, 4. z) v. 6. c. 16, 52. c. 39, 26.
℣. 8. a v, 1. c.34, 13. 14. cf. Es. 65, 10. b) *frondes vestras* proferetis c. 17, 8. 23. c) cf. c. 34, 27. Ioel 2, 22. d) non in direptionem gentium, sed *populo meo Israel.* cf. v. 12, c. 31, 37. Es. 65, 10. Menoch. significat florentem statum Iudæorum post reditum e Babylone, & Ecclesiæ post Christum. e) S. *cum appropinquauerint venire.* al *nam* propediem hæc ventura sunt: Ion, *quia prope est dies redemtionis meæ, vt veniat,* vid Es. 56, 1. & cf. supra c. 9, , c, 12, 13.
℣. 9. f) *Nam ecce ego ad vos* sc respiciam s, veniam gratiose, & fauebo vobis bono sensu, vt Ps. 33, 18. Alibi contra, vt supra c. 34, 10. &c. Ion *apparebo super vobis.* cf, Zach 8, 7, 8. c. 10, 8. 9. g) Leu 26, 9. Ps. 25, 16. h) *vt colamini,* S *excolamini* v. 34. Gen 2, 5. i) *& conseramini.* Deut. 21, 4. c. 29, 22.
℣. 10. k) S. *Tum multiplicabo.* v. 11. c. 37, 26. l) c. 20, 40. Mich. 2, 12. m) *& habitabuntur* iterum c. 38, 12. n v. 4. 33. Es. 44, 26. c. 61, 4.
℣. 11. o) S. *Multiplicabo inquam* v. 10. p) S. *vt crescant & fructificent.* Gen. 1, 28. c. 8, 17. Ier. 23, 3. Zach. 10, 8. q S. *habitare enim faciam vos,* v. 33. r) *iuxta pristinum statum vestrum* 4) c. 16, 55 Ps. 129, 6. Cocce-

את ק'
גויך ק'
וגייך קרי טו
תשכלי קרי

ius: Promissio hæc impleta, quum populus Dei, auctore Cyro, ex captiuitate & dispersione sua rediit domum, non vna vice, sed paullatim, ita vt tandem terram in omnibus locis implerent. s) *immo bene faciam,* s. plus beneficiorum in vos conferam, *quam ab initiis vestris.* cf. Deut. 30, 3. 4. 5. Iob. 42, 11. sqq. *Maius* in Oecon. V. T. p. 1047. *longe maioribus beneficiis* vos adficiam, ac vnquam antea factum, np. spiritualibus pro corporalibus; vt æterna hereditate, typo terræ promissæ adumbrata, gloria perpetua, felicitate firma. Cum enim hæc post captiuitatem Babel non contigerint, siquidem templum in angustia & labore ædificatum est &c. constat hæc in spiritu accipienda esse, & populum spiritualibus affluiturum benedictionibus. *Mund.* t) c. 5, 13. c. 37, 6. 13. 14. ℣. 12. u) Es. 42, 16. Hos 2, 16 x) S. *populum* sc. *meum* v. 8. At Tremel. *Adducam enim ad vos* (ex aliis gentibus cooptatis in hereditatem populi mei) *homines cum populo meo Israele.* y) *qui hereditario te,* montem, *possidebunt,* cf. Deut. 11, 23. Es. 65, 19. z) 1 Reg. 8, 36. Ps. 136, 21. a) *orbare eos filiis,* v. 13. 14. q. d. non peribunt vltra in te homines incolæ tui. *Vat.* ℣. 13. b) S, *Sic* namque *dixit.* c *quoniam dicunt de vobis* & de terra Israelis. d) *absumens homines,* np. fame, peste, cæde ab hostibus & gentibus circumiectis illata &c. v. 14. Num. 13, 32, cf. Leu, 26, 38. 2 Reg. 17, 25. 26. e *tu es,* o terra, f) *& orbans populos tuos fuisti.* v. 12. 14. cf. 2 Reg. 2, 19. 21.
℣. 14. g) S. *orbabis* sec. *Kri,* vt v.13. al. *impingere* s. *cadere facies* sec. *Ctibh.* Piel (1) cf. Hiph. v. 15. h) c. 21, 8. c. 15, 14. ℣. 15. i) *Sic non audiri sinam* amplius *in* vel aduersus *te.* Tig. *Neque patiar, vt vltra audias.* k) v. 6. l) v. 30. Es. 25, 8. m) v. 6. 7. n) S. vtrumque: *impingere facies* (*orbabis*) al. alterutrum, cf. v. 14. & varr. lect.
℣. 16. o) *Factum præterea est.* vid. not. v. 1. ℣. 17. p) v. 21. 22. 32. q) *habitantes* fuerunt. cf. Num. 35, 34. r) Ier. 2, 7. s) v. 19. c. 14, 22. t) *instar pollutionis, fœditatis menstruæ.* Leu. 12, 2. sqq. cf. Es, 64, 5. 6. ℣. 18. u) *Ideo effudi* &c. c. 5, 13. c. 7, 8. Hos. 5, 10. x) *propter sanguinem, quem* per iniustas cædes *effuderunt.* c. 22, 3. 6. c. 33, 25. &c.

וגייך קרי
הפטרת
פרשת פרה

℣. 5 בְּעֵינַיִם per *Pat.* 2, 5. 20. & (in textu) 6. 9. contra Mas. 1. לָבַז per *Kam.* 2. 6. 9, 20, contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 2 8. & *Mas. Erff.* ad c. 34, 28. ℣. 8. וְאַתֶּם per *Sakeph.* 7. 8. 12, 14. 15. 17. 18. & *Ber.* contra *Mas.* 1. 3. & *Erff.* h. l, & *impr.* ad Ios. 18, 6. תִתֵּנוּ per *Schva* 1. 3. וּפֶרְיְכֶם per *Chirek* 3. aliique in *M. I,* ℣. 10. כָּל־ cum *Kri* כֻּלּוֹ 1. 3. & *Mas. Erffurt.* וְנֹשְׁבוּ defect. 2. 3. 5. 22. sec. *Mas. Erff.* ℣. 11. כְּקַדְמוֹתֵיכֶם per *Mun* loco *Meth.* 6, 9, 10. 17. 18. 20. 23. 24. & *Ber.* præter *Mas. impr.* Gen. 45, 4. ℣ 12. וְהָיִיתָ defect. 2. sec. *Mas.* suam & *Erff.* ℣. 15. Pro תְכַשְּׁלִי hab. תְשַׁכְּלִי *orbabis* 1. 5. contra *M. I.*

19 על־הארץ ובגלוליהם טמאוה׃ ואפיץ אתם בגוים
ויזרו בארצות כדרכם וכעלילותם שפטתים׃ ויבוא 20
אל־הגוים אשר־באו שם ויחללו את־שם קדשי באמר
21 להם עם־יהוה אלה ומארצו יצאו׃ ואחמל על־שם
קדשי אשר חללהו בית ישראל בגוים אשר־באו שמה׃
22 לכן אמר לבית־ישראל כה אמר אדני
יהוה לא למענכם אני עשה בית ישראל כי אם־
לשם־קדשי אשר חללתם בגוים אשר־באתם שם׃
23 וקדשתי את־שמי הגדול המחלל בגוים אשר חללתם
בתוכם וידעו הגוים כי־אני יהוה נאם אדני יהוה
24 בהקדשי בכם לעיניכם׃ ולקחתי אתכם מן־הגוים
וקבצתי אתכם מכל־הארצות והבאתי אתכם אל־
25 אדמתכם׃ וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל
26 טמאותיכם ומכל־גלוליכם אטהר אתכם׃ ונתתי לכם
לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם והסרתי את־לב
27 האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר׃ ואת־רוחי אתן
בקרבכם ועשיתי את אשר־בחקי תלכו ומשפטי
28 תשמרו ועשיתם׃ וישבתם בארץ אשר נתתי
לאבתיכם

y) S. *quam etiam idolis suis polluerunt.* c. 6, 4. c. 8, 10. c. 14, 3. &c.

℣. 19. *z*) c. 22, 15. *a*) S. *vt disiecti sint.* c. 6, 8. *b*) nam *iuxta vias* &c. v. 17. c. 22, 44. *c*) *iudicaui* & vltus sum *eos.* c. 7, 3. 8. Ps. 9, 20. Ps. 58, 12. Apoc. 16, 5.

℣. 20. *d*) *Cumque venit* populus *ad gentes*, quo abducti venerunt v. 21. 22. *e*) *etiam* illic *profanarunt sanctum nomen meum* v. 22. cf. Es. 52, 5. Rom. 2, 24. Tit. 2, 5. 2 Pet. 2, 7. Occasionem dederunt gentibus mihi obloquendi, & male sentiendi de omnipotentia mea, iustitia, sanctitate, lege & Ecclesia. *f*) *dum* per irrisionem *dixerunt* gentes *de illis.* *g*) en *populus Iehouæ isti* sunt! a quo nomen gerunt. cf. Ps. 66, 5. Ier. 14, 9. *& ex terra ipsius* tq. sede Ecclesiæ, *exiuerunt.* At S. cum aliis interrog. *num populus Iehouæ hi, & e terra tamen sua exiuerunt?* q. d. sec. *Vat.* Si fuisset Deus eorum, qualem prædicant, omnipotens, non permisisset eos expelli e terra sua. Ion. *si populus Iehouæ isti sunt, quomodo ergo ex terra domus Schechinæ ipsius migrauerunt?* Sic *Raschi:* cf. Num. 14, 16. Deut. 9, 28. *h*) cf. not. c. 5, 8. Hos. 9, 3.

℣. 21. *i*) S. *Ideo parcam nomini sanctitatis meæ.* Non exscindam plane populum, ne videar implere non posse promissiones patribus factas. Al. simplicius: *Peperci tamen* Iudæis, quo minus eos statim & prorsus exscinderem, *propter sanctum nomen meum*, ne impotens haberer. Sic LXX. cf. 2 Par. 36, 15. Ioel 2, 18. Es. 63, 8. *k*) v. 22. c. 39, 25. *l*) v. 17. 22. *m*) vid. v. 20.

℣. 22. *n*) v. 32. cf. Deut. 9, 6. Es. 43, 22. seqq. c. 66, 5. *o*) *ego faciens* ero, quæ facturus sum sec. v. 24. seqq. vel: *ego* ita clementer *agens* sum vobiscum. *p*) *ob nomen meum sanctum.* v. 20. 21. *q*) v. 23. *r*) v. 20.

℣. 23. *s*) *sanctificabo itaque*, demonstrando meam & omnipotentiam & clementiam & promissorum veritatem. *t*) Mal. 1, 11. Ps. 8, 2. Deut. 28, 58. cf. infra c. 38, 23. Es. 29, 23. *u*) S. *in quarum medio illud profanastis.* al. *quod profanastis in medio illarum.* v. 22. *x*) v. 36. 2 Reg. 19, 19. *y*) S. *quum ego sanctificauero me ipsum* c. 20, 41. c. 30, 27. *z*) *in oculis vestris*, vt non gentes tantum, sed vel maxime etiam vosmet ipsi meam agnoscatis sanctitatem. Ier. 16, 9. c. 51, 24. Zeph. 3, 20. *Cocceius:* Aliud est *in vobis*, aliud *ante oculos vestros.* neque enim tautologia est. *In vobis* notat, Israelem aliquid acturum & passurum, per quod Deus iustificans sanctificaretur. *In vobis*, h. e. per synecdochen *in aliquo vestrum*, in fratre vestro, filio Abrahami -- Interim hæc phrasis habet & illam emphasin, quod ea significat, obedientiam & passiones, & omnino sacrificium τοῦ ἁγιάζοντος esse Israelis s. sanctificatorum, propter coniunctionem sponsoris & redimendorum, capitis & membrorum -- Ita *in Christo* dicimur *circumcisi, crucifixi, mortui, viuificati, collocati in supercælestibus*; quia, quod in sponsore fit, id est eorum, pro quibus spopondit &c. Alii vt *S.* cum LXX. *Ion. Syro & Ar.* legunt per suffixum tertiæ personæ, *in oculis eorum.* vt c. 38, 16. cf. varr. lect.

℣. 24. *a*) S. *Ideo accipiam vos.* cf. Es. 14, 2. *b*) c. 11, 17. c. 20, 34. 41. c. 37, 21. *c*) c. 34, 13.

℣. 25. *d*) S. *Spargam autem.* cf. Ex. 24, 6. Num. 19, 9 13. &c. *e*) *aquas puras* & purificantes, ex fontibus salutis s. Iesu. Es. 12, 3. cf. c. 47, 9. & vid. Es. 44, 3. Zach. 13, 1. Hebr. 10, 22. 23. Ioh. 3, 5. c. 7, 38. 39. Hieronymus: *aquam mundam baptismi salutaris.* cf. Tit. 3, 6. *Cocceius:* Debet intelligi *res munda in se & habens vim tollendi reatum & sordes* -- Ea res est obedientia sponsoris s. sacerdotis sacrificium offerentis pro peccato, & quidem obedientia vsque ad mortem & effusionem sanguinis. *Aspersio* autem eius est imputatio eius; quam imputationem significabant omnes *aspersiones & lotiones* mandatæ in lege, ad quas alludit & Petrus 1 Pet. 1, 2. conf. etiam *Cocc. Lex.* p. 276. *f*) Alludit ad purificationes legales, maxime vero *ad aquas temperatas rufæ vaccæ cineribus.* Num. 19, 9. Sic Ion. *remittam peccata vestra, sicut mundantur aquis aspersionis & cinere vaccæ sacrificii pro peccato.* *g*) cf. v. 33. Leu. 26, 30. Num. 31, 24. Ps. 51, 9. Act. 15, 9. 1 Cor. 6, 11. Eph. 5, 26. Hebr. 9, 14. 15. *h*) v. 29. cf. Leu. 26, 16. 19. *i*) c. 20, 31. *k*) cf. Ier. 33, 8.

℣. 26 *l*) *Daboque vobis* per regenerationem & renouationem Spiritus S. vid. c. 11, 19. *m*) cf. Deut. 30, 6. sqq. Ier. 31, 33. c. 32, 39. 2 Cor. 3, 3. *n*) *Hieronymus: Cor nouum*, vt crederent in filium Dei, & *Spiritum nouum*; de quibus Dauid Ps. 51, 12. cf. supra c. 18, 31. Ier. 31, 31. seqq. *Cor* in scriptura significat ipsam animam, præcipue voluntatem. *Spiritus* significat motum ac pulsum, quo quis ad aliquid agendum incitatur. *Iunius* aliique. Conf. supra c. 11, 19. *o*) v. 27. Ier. 31, 33. *p*) *Cor lapideum*, quod nullam admittit impressionem piæ & salubris doctrinæ. *Hieron.* duritia cordis lapidi comparatur. *Iunius:* in quod, non magis quam in rupem, sementis inseri potest. Ion. *frangam cor impium, quod est durum instar lapidis.* *q*) i. e. de vobis, nunc carnalibus cf. Ioh. 3, 6. *r*) *cor carneum* c. 11, 19. *Hieron.* i. e. molle & tenerum, quod Spiritum Dei possit in se recipere, & inscribi litteris salutaribus. Ion. *Cor timens me ad faciendam voluntatem meam.*

℣. 27. *s*) S. *Spiritum, inquam, meum.* Ion. add. *sanctum.* c. 37, 14. c. 39, 29. Es. 44, 3. Ioel 3, 1. 2. Zach. 4, 6. c. 12, 10. *t*) vid. v. 26. *u*) S. *vt ambuletis.* *x*) c. 11, 20. *y*) c. 18, 9. *z*) cf. Luc. 1, 74. 75.

℣. 28. *a*) cf. Leu. 25, 18. 19. c. 26, 5.

℣. 22. אמרו לבית sic 2. 3. 5. כי אם־לשם ita 1. 2. 5. 6. 9. 20 באתם milra 1. & in marg. 6. 9. ℣. 23. Pro בתכם hab. בתוכם 6. 7. 8. 9. in marg. Pro לעיניכם hab. לעיניהם 1. 22. & *Masora Erff.* sic sc. 2. 5. & sic in marg. 6. 7. 8. 9. Hanc lectionem (inquit *Iun.*) habet liber MS. Sed & versiones Orientales eam sequuntur. ℣. 25. מכל sic per *Makk.* 2. 3. & in Marg. 6. 9. גלוליכם per *Meth.* loco *Merca* 2. 6. 8. 9. 13. 14. 16 - 30. 22. 25. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. itemque *impr.* Leu. 23, 21.

לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים׃
29 וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל־הַדָּגָן
ל וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב׃ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרִי
הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת
31 רָעָב בַּגּוֹיִם׃ וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם
אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטֹתֶם בִּפְנֵיכֶם עַל עֲוֹנֹתֵיכֶם וְעַל
32 תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם׃ לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה
33 יִוָּדַע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם
34 וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת׃ וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה
תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר׃
לה וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלֵּזוּ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים
36 הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ׃ וְיָדְעוּ
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי ׀ אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי
הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃
37 כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ
לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם׃
38 כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַםִ בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה
הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי
יְהוָה׃

b) Leu. 26, 12. Ier. 7, 23. c. 11, 4. c. 30, 22. c. 31, 1. c) c. 34, 42. c. 37, 23. 27. Zach. 2, 15. c. 8, 8. *Grotius:* mihi parebitis, & ego vobis benefaciam.

℣. 29. d) c. 34, 12. c. 37, 23. cf. Matth. 1, 21. e) vid. v. 25. *Grotius:* i. e. a cultibus idololatricis, ad quos postea Iudæi vniuersim relapsi non sunt. conf. not. Ier. 3, 15. Latius tamen patet hæc promissio, cf. Tit. 2, 14. f) *& aduocabo frumentum.* S. *imperaboque frumento.* *Vat.* verbo efficiam, vt veniat; vt serui ad nutum heri concurrere solent. cf. oppositum 2 Reg. 8, 1. & ibi not. g) *frumentum* non tum corporeum s. naturale, cum & maxime spirituale. cf. Hos. 2, 23, 24. Zach 9, 17. *Grotius:* arua erunt frugifera; at sublimius verba hæc in Christo impleta Matth. 14, 15 *Calouius* vero p. 555. Quanquam admittamus, inquit, admisceri etiam promissiones *de rebus temporalibus*, & *reductione* in terram

הר' בצרי

Canaan, ac benedictione arborum ac agrorum, nec non multiplicatione gentis Israeliticæ; *spiritualia* tn. *beneficia* vocationis, regenerationis, iustificationis, sanctificationis &c. *inprimis hic promittuntur.* Et reductionem populi in terram Canaan ideo pollicitus est Dominus v. 24. vt ibi restauretur cultus diuinus, & Israelitæ sint Domino *in populum*, & ipse iis sit *in Deum* v. 28. adeoque propter regnum Christi, quod maxime in plenitudine temporis propagatum iri vaticinatur, *effusis aquis mundis & missione Spiritus S.* v. 25. sqq. h) Vau id est, *multiplicabo.* Præfix. Vau explicatiuum, vt Num. 31, 6. Verbum autem cf. v. 30. 10. 11. &c.

℣. 30. i) Thren. 4, 8. *Grot.* poma, amygdala, balsamum. k) *& prouentum* (5) Deut 32, 13 vid. c. 27, 6. *Cocceius:* Ostenditur, ecclesiam etiam habi-

bituram *arbores frugiferas*, h. e. proceres protegentes, & simul cibo spirituali nutrientes, *cum feracitate totius mundi*; vt fidelibus non possit obiici paucitas sua. l) *suscipiatis* & sustineatis. m) v. 15. cf. c. 5, 14. Zeph. 3, 18. n) v. 29. *Vat.* i. e. vt posthac non male audiatis apud gentes ob penuriam panis. Conf. Ioel 1, 17. 19.

℣. 31. o) S. *Tum recorda-*

הר' בצרי

bimini c. 6, 19. c. 20, 43. p) v. 32. q)

ע"כ לספרדים דפטרת לשב' וחול המועד של פסח והספרדים מתחילין היתה עלי ע"ב לאשכנזי

c. 20, 25. r) S. *& fastidietis* (8) *coram vobis iniquitates vestras.* vid. c. 6, 9. s) v. 33. Pigebit & *pudebit vos iniquitatum vestrarum*, partim suppliciis castigatos, partim vero & maxime nouis iisque amplissimis beneficiis deuinctos. Describitur, obseruante *Vatablo*, mens & habitus vere pœnitentis. t) cf. Leu. 26, 40. ℣. 32. u) *Non enim.* S. *Sed tn. non propter vos* ego sic facturus sum. v. 22. x) c. 11, 8. Es. 1, 24. y) S. quod *notum sit* vobis 1 Reg. 18, 36. z) S. *erubescite* potius. cf. Ier. 12, 13. Zeph. 3, 11. a) *& pudore afficimini* s. pudeat vos *ob vias vestras.* v. 31. c. 16, 54. c. 43, 10. 11. b) v. 17. 21. ℣. 33. c) Concludit per anacephalæosin summariam promissionum maximarum. d) *quo mundauero vos.* vid. v. 25. e) v. 31. f) S. *& inhabitare fecero* vos. v. 11. Es. 54, 3. g). cf. v. 4. 10. 35. Ier. 31, 21. h) *& ædificatæ fuerint ruinosa* s. *vastata* v. 4. 10. 35. ℣. 34. i) v. 35. 36. c. 32, 15. k) *culta* (S. *laborata*) *fuerit.* v. 9. l) *loco eius, quod antea fuerat.* m) *desolata* c. 6, 14. c. 35, 3. n) c. 5, 14. ℣. 35. o) *Et admirabundi dicent*, exteri vel prætereuntes. v. 34. p) terra *ista* (Gen. 24, 65. c. 37, 19.) inculta & *vastata* v. 34. q) *facta est sicut hortus Eden vel sicut paradisus voluptatis.* c. 31, 8. 9. Gen. 13, 10. Es. 51, 3. Ioel 2, 3. Hæc autem omnia verius referri possunt ad Ecclesiam Christi, quam ad populum Iudaicum, e captiuitate sua in terram Israel reuertentem; vt indicat *Munsterus.* r) v. 33. 38. s) *desolatæ, incolis*, fame, peste, cæde *exhaustæ*, vel ab illis *desertæ.* v. 33 c. 29, 8. 9. t) *& desolatæ.* v. 34 u) *& dirutæ* v. 26. Ier. 45, 4. x) nunc *munita* (c. 21, 25. 2 Sam. 20, 6.) *habitant, vel inhabitantur* c. 29, 11. c. 35, 9. ℣. 36. y) *Sic cognoscent gentes.* v. 23. z) *quæ relictæ fuerint.* Nam quædam abductæ sunt, vt Ammonitæ, Moabitæ, Idumæi. *Grotius.* a) quod *ego Iehoua ædificauerim.* cf. Ier. 31, 4. Ps. 87, 5. Ps. 147, 2. b) *euersas* vrbes. v. 35. Ier. 42, 10. c) i. e. *plantis repleui, conseui.* cf. Es. 5, 2. c. 51, 16. 11. d) *vastatam* & incultam terram v. 35. e) cuius & verba & facta arctissime cohærent Ps. 33, 9. f) c. 17, 24. c. 37, 14.

℣. 37. g) *adhuc in hac re quæsitus inueniar.* Grotius: Est *metalepsis*; vult enim dicere: hoc quoque ipsorum precibus concedam, hanc gratiam ipsis impertiar. cf. c. 14, 3. c. 20, 3. 1 Sam. 28, 6. 7. h) *vt faciam ipsis* v. 32. i) S. *multiplicabo* nimirum *eos* v. 10. 11. c. 37, 26. scil. *hominibus*; ex fine versus, & ser. accentus. k) *sicut gregem*; vel sicut *grex ouium & caprarum* multiplicari solet. cf. Ps. 107, 41. Iob. 21, 11. Ion. *multiplicabo eos hominibus & proficere faciam eos in pecoribus.* l) cf. v. 38 c. 34, 31 ℣. 38. m) *sicut grex* est. At *Schmidius* connectit cum præcedentibus: *Sicut gregem.* n) grex scil. non quilibet, sed optimarum & *consecratarum* pecudum; vt grex Deo consecratus. cf. 2 Par. 29, 33 c. 35, 13. o) *in statis festis eius.* c. 45, 17. paschatis, pentecostes & tabernaculorum; vbi victimæ præstantissimæ & numero plurimæ Hierosolymam deduci solebant. *Tremellius: fidelium* omnium *cœtus* eleganter cum gregibus sacrificiorum comparantur, quemadmodum Christiani omnes sacerdotes effecti in Christo se ipsos sistunt hostias viuas Domino Rom. 12, 1. p) *sic, inquam, plenæ erunt* q) *vrbes desertæ* v. 4. 35 r) *grege* l. *ouibus hominum*, i. e. humanis, vel hominibus. Ex similitudine sumit metaphoram. cf. v. 37. Mich. 2, 12. *Hieronymus:* intelliguntur oues non brutorum animantium, sed hominum, quæ rationis & confessionis sunt plenæ. Cocceius: *ouibus hominum*, h. e. hominibus *ouium instar mansuetis*, modestis, obsequentibus, innocuis, fructuosis in bono; non hominibus ferocibus, lupis, vrsis, leonibus, canibus, porcis. A quibus liberari ecclesiam, est ab impuris saluari. v. 29. conf. sim. phrasin Gen. 16, 12 *Iunius:* Magna erit frequentia habitatorum in ecclesia, cum ex Iudæis, cum etiam ex gentibus. s) v. 11. 23. 36.

℣. 33. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 5–10. 12. 19–23. ℣. 35. הלזו sic per *Paschta* gemin. *milel nostri* & B. *Ascher.* At per simplex *milra* B. *Naphtali*, vt est in M. I.

CAP. XXXVII.

14. Ezechiel, inquit, intuebatur *ossa arida*, per agrum dispersa, sed spiritu redonata, *effigiem populi Iudaici* ab exilio revocandi & in Canauæa restituendi. Idem * p. 716. Solutio, inquit, captiuitatis Babylonicæ, & restitutio populi Iudaici in terram propriam repræsentatur *emblemate* resurrectionis mortuorum.

לז היתה עלי יד־יהוה ויוציאני ברוח יהוה ויניחני בתוך
2 הבקעה והיא מלאה עצמות: והעבירני עליהם סביב ׀
סביב והנה רבות מאד על־פני הבקעה והנה יבשות
3 מאד: ויאמר אלי בן־אדם התחיינה העצמות האלה
4 ואמר אדני יהוה אתה ידעת: ויאמר אלי הנבא על־
העצמות האלה ואמרת אליהם העצמות היבשות
5 שמעו דבר־יהוה: כה אמר
אדני יהוה לעצמות האלה הנה אני מביא בכם
6 רוח וחייתם: ונתתי עליכם גדים והעלתי עליכם
בשר וקרמתי עליכם עור ונתתי בכם רוח וחייתם
7 וידעתם כי־אני יהוה: ונבאתי כאשר צויתי ויהי־קול
כהנבאי והנה־רעש ותקרבו עצמות עצם אל־
עצמו

CAP. XXXVII, 1. *t*) *Fuit autem*. S. *Esse cœpit super me* Cocc. *superuenit mihi*. Cohæret cum superiori hoc caput. Cum enim in fine c. 36. inde a v. 24. locutus esset de Israelis restitutione in integrum; eam rem hic voluit Deus typo aliquo & signo confirmare. Adeoq; in figura *aridorum ossium* reuiuiscentium mortuorum resuscitatio, & Israelis restitutio, *duorum* autem *lignorum* coniunctione Iudæorum & Israelitarum coniunctio sub Christo significatur. *Partes* itaque huius capitis secundum *Schmidium dua* sunt: I Visio prophetica *ossium mortuorum* & aridorum reuiuiscentium v. 1-10. *cum expositione* de filiis Israelis in terram suam reducendis v 11-14 II. Prophetia de Iuda & Israele, quasi *duobus lignis* in vnum sub Messia redigendis, eorumque futura felicitate v. 15-28. *u*) vid. c. 1, 3. c. 33, 22 c. 40, 1. Ion. *Spiritus Prophetiæ a coram Domino*. *x*) non corpore translatum, sed *in spiritu* s. visione. cf. c. 8. 3. c. 11, 24. 2 Cor. 12, 2. sqq. *y*) S. *Iehoua*; Melius LXX. *Grot.* & *Tremell.* &c. *Iehoua* s. *Dominus*, in Nominatiuo. Ita suadent accentus; יך etiam frequentius est femininum. *z*) *& collocavit me* leniter c. 40. 2 *a*) *vallis alicuius* v. 3. vt supra c. 3, 22. *b*) *ossibus*. LXX. & Ion. add. *humanis* cf. not. Es. 66, 14. *Grotius*: Populus in captiuitatem deductus desinit esse populus; ideoque optime comparatur ossibus aut corpori mortuo *Vat.* vt nulla spes est futuræ vitæ in ossibus aridis; ita nec reditum in patriam sperabant Israelitæ; quorum tamen liberatio hic prædicitur cf. v 11. Nempe sec. *Vitringam* in Apoc. 20, 5. p. 1163. Propheta *de reditu Iudæorum* ex exilio Babylonico *sub typo resurrectionis* vaticinatur Sic *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 14.

Et *Dorscheus* ad Es. 66, 14. Veteres & recentiores, inquit, *de resurrectione* interpretantur - immediate vero etiam de restauratione ecclesiæ, & qs. ex incunabulis eductione sermo est. *Liberatio autem Iudæorum* (loquimur iterum cum Vitringa l. c. p. 1164.) *ex exilio Babylonico* non fuit *typus* beneficii, quod ecclesiæ obtigit circa tempora Constantini; sed quod ei obtingeret circa illud tempus, quo diu oppressa ab imperio *mystica Babylonis*, in plenam tandem vindicaretur libertatem. Docet itaque nos spiritus, *mysticum subesse sensum huic vaticinio Ezechielis*, & esse illud τυπικῶς referendum ad magnam illam salutem, quam Deus ecclesiæ noui fœderis, post longi temporis afflictionem & luctam cum imperio superstitionis & nequitiæ tandem aliquando præstaret, promissorumque suorum liberaret fidem. Dissentiunt nimirum eruditi viri & Interpretes circa *scopum* & sensum huius tam illustris visionis, & triplex eius sensus iam tum apud *Hieronymum* traditur, vt *Calouius* obseruauit. Nonnulli enim, vt *Tertullianus* de Resurrect. Carnis c. 30. eandem *de resurrectione vniuersali* explicant. Altera sententia *de restitutione populi* e sepulcris & vinculis Babylonicæ captiuitatis; quam sub Zorobabele expletam dicunt Iudæi (& Grotius); quando magna facta est commotio, & regnum Chaldæorum in Medos Persasque translatum. Quamuis alii eam demum adhuc sperant in præsentia Christi vel Messiæ sui, quem putant venturum. Tertia sententia est *ipsius Hieronymi*: qui non negat quidem, cœpisse eam etiam impleri in fidelibus sub Zorobabele, collecta iterum ecclesia Israelitica, sed *complementum refert ad tempora N. Testamenti*. Nostra vero sententia est, inquit *Calouius* p. 557. *exhibitam esse* a Domino in hac illustri visione *resurrectionem mortuorum*; sed *occasionem*, caussam, scopum huius visionis fuisse restitutionem populi Israelitici v. 11 -- Non solum vt *possibilitatem* huius ostenderet, -- sed etiam vt ea ratione conditionem ac *statum* tum præsentem, tum deinceps (in primis tempore Christi) sequuturum per quandam hypotyposin adumbraret: *quod velut e mortuis excitandi sint*, vbi restituetur politia Ecclesiastica, & cultus publicus instaurabitur. Quod pluribus argumentis, & inprimis e littera textus (quam vrget etiam *Tertullianus* l. c. & *Maius* in Oecon. V. T. p. 1047. seq.) item consensu *Hieronymi, Epiphanii, Iustini & Theodoreti* confirmat p. 559. Conf. etiam ex ipso not. ad v. 8. Bene vero monuit *Coccius*: In applicatione huius parabolæ cauendum est, ne eam referamus ad vnam rem, aut ad vnum tempus. *Nam, quod Deus promittit de excitatione & viuificatione Israelis, tq. mortuorum; id multis temporibus locum & implementum habet*. Quotiescunque ecclesia videtur esse qs. emortua, quum videntur fideles ad pusillum redacti Ps. 12, 2. tamen excitabit eos tq. ex mortuis -- *Tamen si spectes conditionem illius temporis, prophetia hæc primo concernit Israelitas*, qui erant in captiuitate vt mortui. Idem *l. c.* ad v. 11. notat: parabola hæc latius patet, quam interpretatio (scil. h. l. facta). Nam ea *non tantum de Israelitis* potest & debet intelligi (quanquam illi primum exemplum sint) sed *etiam de gentibus* viuificatis ex morte in peccatis, *& ecclesia afflicta, & de ipsis mortuis*, qui suo tempore resurgent in corpore spirituali. Nec male *Tirinus* ex *Tertulliano* & *Augustino* notat, hinc certo colligi futuram corporum resurrectionem; alioquin non assumeretur inde similitudo ad confirmandam restitutionem Israelis. Nemo enim per res non certo constantes incerta confirmat. ℣. 2. *c*) S. *Circumduxit ergo me super illis* c. 46, 21. *d*) c. 8, 10. c. 40, 5. *e*) *sicca* vel *arida valde* erant, & æuo consumta. v. 4. cf. v. 11. Es. 66, 14. ℣. 3. *f*) *num viuent, reuiuiscent*? an putas fieri posse, vt reuiuiscant? cf. not. Es. 26, 19. *g*) vid. v. 1. 11. *h*) q. d. Non est, cur me roges. Pendet hoc a diuino tuo consilio &c. *Grotius*: Potes omnino; quid velis, tuum est nosse. Magna fides prophetæ, & imago fidei Christianæ, quæ resurrectionem ex mortuis credit. *Tremellius*: Non dubitat propheta de resurrectione carnis futura ad vitam æternam, sed de recuperatione præsentis status, quam idcirco committit notioni & prouidentiæ Dei. ℣. 4 *i*) v. 7. 9. 12. *k*) *o ossa arida*! v. 2. *l*) c. 36, 1. 4. *Grotius*: Prosopopœia, eo excusatior, quod per ossa homines captiui intelliguntur. Sed tu etiam *mortuos* intellige, & cf. Ioh. 5, 28. 29. Rom. 4, 17 *Coccius*: Quemadmodum hic ossa per Prophetam alloquitur Deus, ita etiam per Euangelium alloquitur *mortuos* in peccato & lapsibus -- & iubet illos ex mortuis surgere s. resipiscere Eph. 5, 14. -- Quod quum audiunt atque intelligunt & eam veritatem amant, atque ad Christum confugiunt, viuunt &c. ℣. 5. *m*) *in vos* v. 6. i. e. in vnumquemque numerum ossium ad vnum corpus pertinentium. *Piscat.* *n*) *spiritum* vitalem v. 6. 14. per quem *Grotius* intelligit libertatis & status restitutionem. *o*) *& reuiuiscetis*. cf. Es. 26, 19. c. 66, 14. ℣. 6. *p*) S. *Dabo enim*. *q*) tendines s. *neruos*. (7) v. 8. Gen. 32, 33. Iob. 10, 11. *r*) *& superinduam vobis* carnem v. 8. *s*) *& superinducam, obducam vobis* cutem (2) v. 8. cf. Iob. 10, 11. *t*) v. 5. 14. *u*) v. 5. 10. 14. *x*) v. 13. 14. c. 5, 13. ℣. 7. *y*) *Prophetabam itaque* v. 10. *z*) *vt iussus eram*. v. 4. c. 12, 7. c. 24, 18. *a*) S. *factus autem est sonus*. cf. c. 1, 25. *b*) *dum prophetaui*. c. 11, 13. *c*) c. 1, 4. *d*) *strepitus* ossium, quæ mouebantur, atque accedendo ad alia, vt sequitur, collidebantur. Schm. *terra motus*. cf. c. 3, 12. 13. Indicatur *sonitus* & strepitus Iudæorum, exsultantium de sua liberatione & reditu, ad eundemque (ex edicto Cyri) se comparantium & sua conuasantium. *Corn. a Lapide*. Conf. not. ad v. 8. *e*) *dum accederent*. S. *accesserunt ergo*. Est tert. plur. fem in. Futuri, irreg. cf. sim. form. Ier. 49, 11. *f*) *os ad os suum* (cum quo combinandum erat), vt neruis ligarentur. v. 8.

CAP. XXXVII, ℣. 2. סביב sine *Pesik* 1. 14. contra *Mas.* 3. *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. יכין *defect.* 1. sic fere 2. sec. *Mas. Erff.* ℣. 4. היבשות *Iod* cum *Dag.* 3. 6. 9. 10. 20. 23. ℣. 5. Sine præmisso *spatio* 1. 2. 5. 14. 21. 22. ℣. 6. והעלתי sic *defect.* 2. 6. 7. 8. 15. 12. sec. *Mas. impr.* & *Erff.* h. l. itemque *impr.* Gen. 50, 25. Alii *plene*.

8 עַצְמוֹ׃ וְרָאִיתִי וְהִנֵּה־עֲלֵיהֶם גִּדִים וּבָשָׂר עָלָה
וַיִּקְרַם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְמָעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם׃
9 וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל־הָרוּחַ הִנָּבֵא בֶן־אָדָם וְאָמַרְתָּ
אֶל־הָרוּחַ כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת
בֹּאִי הָרוּחַ וּפְחִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ׃ וְהִנַּבֵּאתִי
כַּאֲשֶׁר צִוָּנִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיִּחְיוּ וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם
11 חַיִל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הָעֲצָמוֹת
הָאֵלֶּה כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה הִנֵּה אֹמְרִים יָבְשׁוּ
12 עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ׃ לָכֵן הִנָּבֵא
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֲנִי פֹתֵחַ
אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וְהַעֲלֵיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי
13 וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃ וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
יְהוָה בְּפִתְחִי אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם
14 מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי׃ וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וִחְיִיתֶם וְהִנַּחְתִּי
אֶתְכֶם עַל־אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי
וְעָשִׂיתִי נְאֻם־יְהוָה׃
טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ 16
אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וּלְקַח עֵץ

אחד   Xxx 5   סו ה

℣. 8. *g*) c. 1, 4. c. 44, 4. *h*) v. 6. Ef. 48, 4. *i*) *& care adscendit, succreuit.* v. 6. c. 19, 3. *Cocc.* vidit in illis *neruos & carnem*, h. e. vidit eos (Ifraelitas) paulatim refpirare & recuperare priftinas opes & vires. *Hieronymus:* Primum offa cum aliis offibus neruorum vinculis colligantur, deinde implentur carnibus, & defuper ob pulcritudinem extenditur cutis, quæ nudarum carnium operiat fœditatem, & tunc accipiunt Spiritum, qui viuere ea facit v. 10. *k*) S. *& obducta eft.* Cocc. in Lex. *& inducebat eis cutem.* in comment. *superinduxit se ipsis cutis.* v. 6. h. e. fec. *Cocc.* Incepit effe populus magnus, & quidem habens principes, & patres, & facerdotes, & ornamenta fua, & ipfam politicam libertatem; immo etiam datum eft ei imperium in gentes vicinas vndiquaque. *l*) *Spiritus tamen nondum* erat *in ipsis.* Ioh. 7, 39. nondum erat Spiritus S. quia Chriftus nondum erat glorificatus. Adhuc erant pofiti in feruitute, in metu, expectatione & defiderio, & ægrotabant; quum pabulum quidem ouibus a Deo bonum præberetur, fed id a paftoribus interuerteretur &c. *Cocc.* At *Calouius* p. 559. *In priori*, inquit, huius prophetiæ *oratione* vsque ad v. 10. *de mortuorum refurrectione fec. litteram agitur, atque iftius orationis vnicus ille fenfus eft.* Sed ne lateret Prophetam *caussa proxima*, cur Deus ipfi hanc exhibere voluerit refufcitationem mortuorum, fubfequitur *altera oratio* v. 11. fqq. in qua non verba explicantur prioris orationis, aut apodofis redditur parabolæ; *fed fcopus* iftius præcedaneæ vifionis exhibetur *per analogiam*, quam reftitutio habet cum corporali refufcitatione.

tione. Sic *Theodoretus.* &c. ℣. 9. *m*) S. *Tum dixit.* *n*) v. 4. 12. *o*) *de fpiritu* l. *ad fpiritum* adducendum. S. *fuper fpiritu.* v. 5. 8. *p*) *a quatuor ventis* f. *plagis mundi* c. 42, 20. Zeph. 2, 10. *veni fpiritus* vitalis; vbicunque fueris. *Grotius:* Significat collectionem populi ex cunctis regionibus. Conf. Ef. 11, 12. Ier. 49, 36. Ez. 5, 10. c. 12, 14. c. 17, 21. Matth. 24, 31. Apoc. 7, 1. *q*) *& infla* l. *fpira.* Rad. נפח c. 22, 20. 21. Gen. 2, 7. *r*) cf. Ef. 26, 21. Apoc. 6, 9. c. 20, 4. *s*) *vt viuant.* Hieronymus: vt, quomodo in

עד כאן
הפטרת ויגש

חבריו קרי

prima conditione hominis *infufflauit Deus in faciem eius, & factus eft in animam viuentem;* fic & fecunda conditio, i. e. refurrectio mortuorum, infufflante fpiritu viuificetur; coll. Pf. 104, 30. ℣. 10. *t*) S. *Quum ergo prophetaui.* v. 7. *u*) v. 5. 9. cf. c. 2, 2. c. 3, 24. *x*) v. 5. 6. 9. *Cocc.* Significatur, quod fecundum verbum Dei & fidelium fidem, fpem, defiderium, preces, venturus fit de cælo Spiritus Dei, & fine diftinctione loci, gentis & nationis, animaturus fic Ifraelem Dei -- vt robufti fint, vt viuat anima ipforum. ℣. 11. *y*) S. *Tum dixit.* *z*) v. 2. 3. feqq. *a*) typus f. imago *totius domus Ifrael illa* funt. *Cocceius:* exemplum primum horum offium viuificandorum funt Ifraelitæ. *Omnis domus Ifrael*, non tantum Iuda & Beniamin, fed omnes tribus. Immo tota ecclefia. *b*) S. qui *ecce* funt *dicentes.* *c*) cf. v. 2. i. e. res noftræ funt deploratæ; fpes nulla fupereft redeundi in patriam. *Grot.* & *Pifcat.* *d*) *& periit fpes noftra.* c. 19, 5. *e*) S. *excifi fumus nobis.* i. e. fec. Ion. *periimus.* np. vt membrum a corpore auulfum; *Grot.* Conf. Thren. 3, 54. *f*) i. e. *malo* l. damno noftro. *Vat.* ℣. 12. *g*) v. 4. 9. *h*) *ego aperturus fum.* v. 13. Ier. 5, 16. *i*) *ex fepulcris* qf. *veftris*, v. 13. i. e. fec. *Vat.* ex vrbibus, terris & carceribus, in quibus captiui detinemini. *Grot.* Faciam vobis qf. tumulos aperiri. Vitam ciuilem vobis reddam. Perftat Propheta in allegoria. *Cocceius:* Loci captiuitatis erant tq. *fepulcra*; quia 1. non poterant ex illis exire & pro lubitu redire in patriam. 2. in eis erant vt mortui, rarum habentes fermonem Dei, & quamdiu in illis erant, orbati fpe aduentus Chrifti ad falutem procurandam -- *Apertio fepulcrorum* fignificat permiffionem abeundi ex omnibus locis captiuitatis. Ea apertio facta per excidium imperii Babylonici, eiusque translationem ad Cyrum, auctorem libertatis populi, & ædificandæ vrbis & templi &c. *k*) *o populus mi!* v. 13. Quo nomine duo fignificantur 1. quod propter *fœdus fuum* cum Patribus, & quia elegerat illum populum, in quo vellet habitare in terra, eos deducturus effet. 2. quod eos ex omnibus tribubus effet reducturus, quos ad hoc elegerat, vt ipfi, l. pofteri ipforum, primi audirent verba Chrifti, eiusque opera & paffiones viderent, vt populus Dei; & Euangelii prædicatio ab ipfis exiret. Nam ex Ier. 3, 14. patet, Deum non abfolute & fimpliciter omnibus capitibus ipforum, fine exceptione, promififfe reditum in patriam. *Cocc.* *l*) v. 14. ℣. 13. *m*) v. 6. 14. *n*) S. *cum fc. aperuero.* v. 12. ℣. 14. *o*) S. *Dederoque* &c. v. 6. c. 36, 27. Cocceius: *Spiritum Filii* appellat Apoftolus Gal. 4, 6. Et vero hic loquitur is, qui fe oftendit venturum in carne, in ipfo vifionis principio. vid. c. 1, 26. *p*) *vt viuatis.* v. 5. 6. 10. cf. Ef. 26, 19. c. 66, 14. Rom. 11, 15. Luc. 15, 24. *Cocc.* feruietis mihi cum lætitia. Nam in voluntate bona, in amore & lætitia, præcipue *vita* confiftit. *q*) *collocaueroque* &c. Ef. 14, 1. *r*) v. 12. *s*) v. 6. 13. *t*) c. 17, 24. c. 22, 14. c. 36, 36. *u*) c. 11, 8. ℣. 15. *x*) *Altera* incipit *pars* huius capitis. vid. not. v. 1. ℣. 16. *y*) Ion. & Vat. *tabellam ligneam* f. *pugillares.* al. potius cum LXX. & Ar. *virgam vnam.* Menoch. *virga* hic *fceptra* f. regna fignificant. *Clarius:* ex ligno n. fceptrum, regni fymbolum, fiebat. *z*) i. e. infcriptione facta fpeciatim defignato, qui populus adumbretur virga. *Trem.* Cf. Num. 17, 17. 18. *a*) *pro Iuda* l. *ad Iudam* fpectat hæc tabella l. virga. S. *Iehuda.* *b*) S. *fociis eius.* v. 19. Iud. 20, 11. per quos intelliguntur, vt notat *Calouius*, qui in primo fchifmate, fub Rehabeam 1 Reg. 12. partes Iudæ fequuti funt cum tribu Beniamin & Leui; quales erant ex omnibus tribubus aliqui 2 Par. 11, 16; tum qui ex tribu *Ephraim, Manaffes & Simeon* ad Afam, nepotem Salomonis, fefe receperunt 2 Par. 15, 9. nec non qui fub Ezechia accefferunt e tribu *Afcher, Menaffe, Sebulon* & *Ifafchar* 2 Par. 30, 11. 18. c. 31, 1. *c*) *deinde accipe etiam* aliud *quoddam lignum.*

℣. 8. והנה per *Makk.* 7. 8. 10. 13. 19. ויקרם per *Kam.* 1. fec. *Maf.* fuam & *Erff.* ℣. 9. בן־אדם per *Tlifchakt.* 2. 3. 5. ℣. 13. וכי־אני *defect.* 1. 3. ־ fec. recentiorem manum in *Maf. Erff.* fed contra *impr.* ℣. 14. וחייתם per *Rbhia* 1. 3. כי per *Makk.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. ℣. 16. וכתב *defect.* 1. 2. 7. 8. 15. 23. fec. *Maf.* 1. & *Erff.* ad Efa. 8, 1. fed præter *impr.* ac 1. ad Ez. 24, 2.

אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
17 חֲבֵרָו׃ וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ
18 לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ׃ וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר
19 הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָּךְ׃ דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם
וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה
20 וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי׃ וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר
21 תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם׃ וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם
22 אֶל־אַדְמָתָם׃ וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי
יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד
23 לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד׃ וְלֹא
יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם
וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם
וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים׃
24 וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם
וּבְמִשְׁפָּטַי

(tribus Israel) *ad ipsum* l.

חבריו קרי

vna cum illo Ephraimo, *cum ligno Iuda.* Schm. *addam eos, qui super illo cum ligno Iehudæ.* Tremell. *componam has tabulas coniunctas illi cum ligno Iehudæ.* Ac Cocc. *& dabo eos ad illud* np. *lignum Iudæ.* v. 16. s) v.22. cf. Ef.11,13. Ion. *in populum vnum.* t) *vt fint vnum* lignum l. regnum. v. 17. sub mea cura & tutela: cum, quia multi ex decem tribubus iunxerunt se Iudæ in reditu ex Babylone, & cum eis in vnam rempublicam coaluerunt; tum,& inprimis, per Christum, v.22.24. Hof.2, 2. qui æmulationem inter Iudæos & Samaritas sustulit, & vtrosque in vnam ecclesiam coniunxit, gentesque Iudæis adiunxit Eph.2,14. (*Cocceius:* significat, duo regna esse coalitura in vnum. Ita factum est; & hoc tam mirabili Dei & insigni potentia, vt mortuos excitare non sit magis euidens miraculum, quam hoc efficere; præsertim quia hoc est factum per potentiam efficacem in plurimorum hominum voluntatibus.--In terra vnum agnouerunt templum omnes tribus & vni paruerunt senatui. cf. Neh.11,1. Ita *Ioseph* & *Iuda* & socii ipsorum facti sunt vnus populus. Quin & *Iudaorum nomen* omnes sortiti sunt. *Sed hæc tantum præparatio tenuis est ad vnitatem regni, quam manifesto promittit. Grotius:* Hæc prophetia plenum in illis tribubus effectum habuisset, si illæ ad Deum serio se conuertissent; nunc quia pauci id fecere, paucis profuit -- In omnibus promissis & minis Dei tacitam subesse conditionem, ipse dixit Ezechiel c.33,13. & Ieremias c.18,7.8. Sed *Calouius:* temere Grotius hanc prophetiam facit conditionatam. Nihil enim in textu est, quod doceat, quæ absolute prædicta sunt, sub conditione intelligenda esse. Neque verum est, *omnes* promissiones tacitam habere conditionem. Nam dantur etiam *absolutæ promissiones*, qualis erat illa de Messia exhibendo, de N. Testamento &c. Nec *omnes comminationes* conditionatæ sunt. Quales erant de Cananæis exterminandis, de captiuitate Babylonica &c. ℣. 20. *u*) S. *Atque* ita in manu tua *erunt* (al. *Quumque fuerint*) *ligna super quæ scribes.* v.16. ℣. 21. *x*) *Loquere etiam* porro. *y*) v.19. *z*) vid. c.36,24. *a*) c.11,17. c.20,34.41. c.39,27. *b*) c.34,13. c.36,24. *c*) c.39,28. ℣. 22. *d*) v.19 Hof.2,2. *e*) c.34,13.14. Ion. *in monte sancto Israelis. f*) np. *Messias* s. *Christus*; ad quem pertinere hunc textum abunde, *Bocharto* indice, docet I. sola lectio. vid. v.24. c.34,23. Male autem omnino *Grotius Zorobabelem* intelligit; quippe qui nullibi *Rex* (licet passim פֶּחָה *gubernator* l. *præfectus*) dicitur, nec re talis fuit, & paucis tantum Iudæis e Babylone reducibus, præfuit, idque in paucos annos; cum *Rex huius loci* Israelitis omnibus *in æternum imperaturus* dicatur v.25. coll. Luc.1,33. vide, quæ erudite contra Grotium disputat *Bochart.* Hieroz. I. p.217.213.& *Calouius* ad h.l. Nec potest hic intelligi regnum *Assamonaorum*. Nam antea c.21,31.32. ostenderat, *eam coronam non esse coronam promissam.* Et sequentia testantur, loqui Deum de regno nouo, quod sit regnum iustitiæ; *Cocc.* cf. Ioh. 18,36. Rom.14.17. *g*) *nec diuidentur.* Niph. (4) 2 Reg.2,8. Dan.11,4. *h*) S. *amplius--iterum.* Geminatur particula ad maiorem expressionē. *Vat. i*) vt 1 Reg.12,19. cf. Iac.1,1. ℣. 23. *k*) c.14,11. *l*) c.23,30. c.36,25. *m*) c.5,11. Ef.66,3. *n*) c.14,11. *o*) S. *seruabo enim eos.* c.34,22. c.36,29. *p*) *ex omnibus habitationibus eorum* c.6,6 14 *Munst.* i. e. eripiam eos de cunctis habitaculis, in quib' coluerunt idola, & addicti fuerunt rebus abominandis. cf. c.34,13. *Cocceius:* significat eum fructum mortis Christi, quem docet Apostolus Gal. 1, 4. nempe quod per eam *sint liberi facti & exempti ex seculo hoc malo. q*) c.36,25.33. *r*) v.27. c.36,28. *s*) v.27. c.34,24. ℣. 24. *t*) v.25. vid. c.34,23. *Kimchi:* i.e. *Rex Messias* qui vocatur *David*, quia erit e stirpe Dauidis. Ita plane etiam *Abarbenel*: quia erit ex eius semine & ambulabit in viis Dauidis & eius mores imitabitur. Quomodo omnes Aegypti Reges primo *Pharaonis*, & postea *Ptolomæi* nomine diu appellati sunt; ita Rex Messias & omnes eius posteri (ita male Iudæus) *Dauidis* nomine vocabuntur. *u*) *Rex* spiritualis erit *super eos* v.21. Ef 52,7. Ier 23,5. Zach.14,9. Mich.4,7. Ioh.18,36. *x*) S. *vt pastor vnus sit.* c.34,12.23. Ef.40,11. Ioh.10,11. *Cocc.* Non hoc tantum voluit dicere. *Christum,* filium Dauidis, fore ipsis *regem & pastorem*, aut habiturum inter ipsos regnum, quo pascat oues suas ex ipsis; sed Christum & eodem modo omnes pasturum, eodem cibo, in eadem iustitia & libertate sine distinctione seruorum & liberorum, vt omnes sint fratres- & non pasturum, oues suas & populum suum esse sub alio rege, qui ipsius locum occupet, & aliam legem ipsis præscribat; & denique vnum pastorem omnibus futurum- vt recipiatur ab omnibus & recipiat omnes pro ouibus suis &c.

חבריו קרי

יהיו קרי

d) *pro Iosepho. S. Iosephi, sc. lignum Ephraim.* v. 19. Ion *tribui Ioseph, quæ est tribus Ephraim.* quia in ea tribu regnum erat. Ieroboam enim, qui, diuiso imperio, Israeli imperauit, erat ex tribu Ephraim. *Vat. e*) Nam reliqua domus Israel ita socii erant Ephraimo, quomodo Beniamin Iudæ; *Grot.* Ita ergo per *Ephraim* intelligimus X. tribus, quarum Ephraim caput erat. Alii autem per decem tribus etiam *gentes* hic volunt figurari (quippe in profanas gentes illæ degenerarunt, paucique ex iis, facta comparatione illorum cum remanentibus, redierunt in terram Israel post captiuitatem Babylonicam) quæ per fidem Christi vnus factus sunt cum veris Iudæis populus.

℣. 17. *f*) S. *Postea coniunge illa tibi.* Est Imperat. Ita *Kimchi* & M. I. Piel (6) Ef. 41, 21. Hof. 7, 6. Pf. 65, 5. sim. forma Iob. 36, 2. *g*) *vnum ad alterum* Ef. 27, 12. *h*) vt fiant *ambo vnum*. v. 19. Ex. 26, 6. 11. *Cocc.* siue hoc ita intelligendum, cohæsuros istos duos baculos in manu ipsius, vt sint vnum lignum continuum; siue ad præceptum hoc pertineat, vt duos baculos ita iunctos in manu sua teneat, vt videantur esse vnus baculus.

℣. 18. *i*) c. 3, 11. c. 33, 2. 12. 17. *k*) c. 24, 19.

℣. 19. *l*) ad'euerantis, vt c. 25, 8 Hof. 9, 6. *m*) *Ego accepturus* sum. v. 21 *n*) *lignum Iosephi*, i. e. regnum Israel, hac virga adumbratum. v. 16. *o*) *quod administratum fuit per Ephraimitas*, Iosephi posteros. Sic *Grotius*: i. e. quæ pars regnata fuit ab Ephraimi posteris. Ion. *tribum Iosephi, quæ ipsa est tribus Ephraim. p*) *& ceteras tribus Israelis.* cf. c. 45, 8. c. 47, 13. Ef. 49, 6. Zach. 9, 1. 9. *socias Ephraimi* v. 9) *r*) *& dabo* s. *addam* (Ion. *coniungam, consociabo*) *illas* (tr.

℣. 19. אֹתָם *defect.* 1. 3. 5. sec. *Maf. final.* f 14. a. Cf. v. 13. ℣. 20. וְהָיוּ הָעֵצִים ita 3. 5. ℣. 21. אֲלֵהֶם *defect* 1. sic se 5. sec. *Maf. Erff.* h.l. & *impr.* ad c 16,37. Alii *pleni.* ℣. 22. יֵחָצוּ *milra* 2.5. contra *Maf. impr.* ℣. 23. אֹתָם *defect.* 1.3.6.7.8.9.15.22.23. sec. *Maf. impr* h.l. sed præter *final.* f.14.a. cf. v.19. מִכֹּל per *Makk.* & *Kametschat.* 1. 2. 3. אֲשֶׁר per *Makk.* 1. 2. ℣. 24. דָּוִיד *plene* 1, & *Orient.* sec. *Maf.* 1. & *Erff.* sed præter *impr.* ad 1 Reg. 11, 1. & Ezech. 34, 23.

כה ובמשפטי ילכו וחקתי ישמרו ועשו אותם : וישבו על-
הארץ אשר נתתי לעבדי ליעקב אשר ישבו-בה
אבותיכם וישבו עליה המה ובניהם ובני בניהם עד-
26 עולם ודוד עבדי נשיא להם לעולם : וכרתי להם ברית
שלום ברית עולם יהיה אותם ונתתים והרביתי
27 אותם ונתתי את-מקדשי בתוכם לעולם : והיה משכני
עליהם והייתי להם לאלהים והמה יהיו-לי לעם :
28 וידעו הגוים כי אני יהוה מקדש את-ישראל בהיות
מקדשי בתוכם לעולם :
לח ויהי דבר-יהוה אלי לאמר : בן-אדם שים פניך אל-
2 גוג

y) vid. c. 11, 20. c. 36, 27.

✝. 25. z) S. *Tum habitabunt in terra* c. 36, 28. a) c. 28, 15. b) *habitabunt, inquam.* c) vid. Ef. 60, 21. d) v. 24. e) c. 34, 24. f) Pf. 45, 7. Luc. 1, 32. 33.

✝. 26. g) vid. c. 34, 25. Hof. 2, 20. h) Ef. 54, 10. *fœdus pacis*, quam per vnum Christum habemus cum Patre Rom. 5, 1. amicitiam & gratiam perpetuam. i) vid. not. Ef. 55, 3. Ier. 32, 40. k) *cum illis*, vt c. 23, 23. l) *& dabo* f. ponam eos in terra mea. ita *Kimchi, M. I. Pagn.* & *Pifcat.* Al. fubint. *in benedictionem.* Sic Ion. *benedicam ipfis.* Al. *dabo illis* facra, templum &c. quo intellige gratiofam Dei habitationem in cordibus fuorum, vt olim in templo. At Cocceius: *dabo ipfos* Christo, hereditatem petenti Pf. 2, 8. m) vid. c. 36, 10. 11. 37. Ef. 9, 2. Ier. 30, 19. n) v. 28. Ef. 60, 13. *Cocc.* Quo pertinent, quæ cap. 40. & feqq. de fanctuario dicuntur. o) c. 43, 7.

✝. 27. p) S. *Sic erit habitaculum meum apud illos.* cf. c. 48, 35. Leu. 26, 11. Zach. 2, 14. Pf. 46, 5. Pf. 132, 5. Ioh. 1, 14. Apoc. 21, 3. Ion. *& habitare faciam Schechinam meam.* q) *apud eos* f. *fuper ipfis.* h. e. quod finguli futuri fint templum fuum. cf. Apoc. 7, 15. 1 Cor. 3, 16. c. 6, 19. 2 Cor. 6, 16. *Cocc.* r) v. 23. c. 11, 20. Gen. 17, 7. feqq. s) v. 23. c. 34, 30. h. e. magis magisque gratia mea ipfos implebo, & illi me cognofcent magis magisque, & mihi adhærefcent. *Cocc.*

✝. 28. t) c. 36, 23. 36. Rom. 11, 12. 15. u) c. 20, 12. cf. c. 39, 7. x) S. *quum nimirum erit fanctuarium meum.* v. 26. *fiet.* i. e. quando videbunt, ne perpetuo manere cum illis, nec vnquam fauore & auxilio meo eos destituere. y) vid. v. 26.

CAP. XXXVIII, v. 1. x) *Præterea factum est.* &c. Variæ hic occurrunt *difficultates* circa vltima hæc capita vsque ad finem

עד כאן

CAP. XXXIIX.

Ezechielis, quas omnes expedire nostrarum omnino non est virium, nec temerariæ præfumtionis.' Et fane fatentibus interpretibus vel doctisfimis quibusque (vid. *Calov.* p. 565. &c.) quæ fpeciatim duobus his capitibus 38. & 39. habentur, talia funt, vt ante complementum, (quod per connexionem horum vaticiniorum cum S. Apocalypfi, huiusque filum, cum vltima omnium ante finem mundi Ecclefiæ perfecutione & liberatione expectandum adhuc est) fint inftar ænigmatis explicatu difficillimi. *Nexum cum præcedentibus* hunc obferuat cum aliis *Maius* Oec. p. 1048. quod felicitatem illam, populo Dei f. *ecclefiæ fub Mesfia* præcedd. capp. promiffam, limis oculis intuituræ fint profanæ & ethnicæ gentes, ac proinde omni nifu Ifraelitas inde deturbare conaturæ; fed fruftra; fibi potius ipfis cladem ftupendam & totale exitium contracturæ. *Conuenit* autem *hæc Ezechielis prophetia* cum illa, quæ est Apoc. 20, 8. feqq. ceu ex collatione cuius patebit. Neque enim per nudam allufionem ibi allegatur hæc prædictio, fed indicatur a Sp. S. eandem nunc fub finem feculi implendam; inquit *Calouius* p. 571. Verinsque *argumentum* in fummam collectum a *Vitringa* in Apoc. 20, 8. p. 1176. est: Populos, qui *Gog* & *Magog* appellantur, inopinato cum ingente exercitu e clauftris fuis prodituros; hoc confilio, vt *populos Chriftianos*, in locis terrisque fuis fecure degentes, & pace (fpirituali & externa) ac opibus florentes, nec opinato inuadant & obruant; quæ tamen molimina fucceffum non habitura, quippe Deum in iis fingulare exemplum fuæ editurum feueritatis in bonum ecclefiæ. Magnam enim hanc & formidabilem colluuiem gentium fuis Deum proftraturum effe iudiciis tremendis, facturumque vt ipfæ vel *tempeftatibus e cælo* disiiciantur, vel *pefte aliisque malis* confumantur, vel *in fe ipfas* etiam fæuiant. *Cocceius:* de *Gogo* agitur, vt turbaturo pacem ecclefiæ, cuius cafu tandem illa ad pacem & plenam hæreditatem mundi perueniet, vt ipfi feruiant omnia regna, vtque recolligantur fcisfi, ipfique Iudæi indurati ad ecclefiam affocientur. Ceterum *ad vltima tempora fpectare* hanc prophetiam, vel ex v. 8. & 16. clarum est, & totum textus prophetici filum, cum Apocalypfi collatum, manifefto arguit. Neque adeo mirandum est, complementum in omni fua circumftantia definitu effe difficile ante rei euentum. Interpretes tamen fanioris iudicii lubenter concedunt, integrum *complementum* in historia *nondum demonftrari poffe*, fed in futurum tempus effe coniiciendum. vid. *Hulfemannus* apud *Calouium* ad h. l. p. 565. & ibid. p. 568. *Lutherus*, *Centuriatores Magdeb. Ofiander;* cf. etiam *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 747. feq. & R. *Saadias* in libro *Emunoth* c. 8. &c. fed cum iudicio Christiano. Neque enim prophetiam augustisfimam exhaurit, (vt de aliis opinionibus aut coniecturis taceamus, quas videfis apud *Calouium* ad h. l. & *Gurtler.* Theol. Proph. p. 131.) quod quidam cum *Grotio* putant, eam, quoad fenfum historicum, complementum fuum reperiffe post captiuitatem Babylonicam per *Antiochos* (cf. not. c. 39, 28.) *Seleucos*, *Demetrios*, *Nicanores* &c. qui Iudæos; aut (quod alii volunt) per *Gothos* & *Vandalos*, aut per *Turcas* Ofmanidas & *Tartaros*, qui Chriftianos fæpe grauisfime afflixerunt; licet, pro amplitudine fenfus prophetici, illa forte non excludantur omnino, fed concedi posfit, ifta fuiffe præludia eorum, quæ nouisfimis temporibus integram fortientur impletionem. Atque in his & fequentibus generalioribus monitis nos fubfiftimus, neque audemus ad fpecialia ante rei complementum defcendere. Quod, quam feliciter alii, quisque pro fua hypothefi, tentauerint, iudicet, qui poteft. Si vero forte & notulæ noftræ (ex aliis potisfimum excerptæ) alicubi ipfo textu fint anguftiores, quales nobismet ipfis hinc inde videntur, id certe amplitudini & maieftati fenfus prophetici detrahere quidquam nolumus. *Duæ* vero fec. *Schmid.* huius *capitis partes* funt: I. *defcribitur* Gogus cum exercitu vario, bello & deprædatione terræ Ifraelis v. 2—13. II. *prædicitur* illi ira & pœna diuina v. 14. feqq. vel fec. *Gurtleri* Theol. Proph. p. 131. prædicitur hic (1) Gogi adparatus bellicus v. 2—6. (2) expeditio in terram Ifraelis v. 7—17. cum ingenti terrore v. 18—20. (3) clades in montibus v. 21—23. Quia vero hoc caput conuenit cum Apoc. 20, 8. 9. & c. 39, 17. feqq. cum Apoc. 19, 17. feqq. inde quidam conficiunt, Ezechielem illic *de prima Dei vifitatione* loqui, hic autem *de vltima.* quod nos etiam piæ lectoris meditationi relinquimus. cf. not. c. 39, 1. & *Maii* Oecon. d. l.

✝. 2. a) vid. c. 6, 2. c. 25, 2. c. 35, 3.

גוג ארץ המגוג נשיא ראש משך ותבל והנבא
3 עליו: ואמרת כה אמר אדני יהוה הנני אליך גוג
4 נשיא ראש משך ותבל: ושובבתיך ונתתי חחים
בלחייך והוצאתי אותך ואת־כל־חילך סוסים ופרשים
לבשי מכלול כלם קהל רב צנה ומגן תפשי חרבות
ה כלם: פרס כוש ופוט אתם כלם מגן וכובע: גמר 6
וכל־אגפיה בית תוגרמה ירכתי צפון ואת־כל־אגפיו
7 עמים רבים אתך: הכן והכן לך אתה וכל־קהלך
8 הנקהלים עליך והיית להם למשמר: מימים רבים
תפקד באחרית השנים תבוא אל־ארץ משובבת
מחרב מקבצת מעמים רבים על הרי ישראל אשר־
היו

aut ecclesiæ hostes in genere descripti; id certe non satisfacit conditionibus indiuiduantibus textus, quibus manifestum est, describi certum regnum ac certos populos, quorum nomina, prouincias & situm exprimit Spiritus S. Quæ si omnia frustra dici velis, vel in allegorias transformare coneris, vim manifestæ inferes litteræ, iudice *Calouio* ad h. l. pag. 564. seq. & *Pfeiff.* in Dub. vex. *Cocceius*, post multa alia fusius dicta, hæc habet: Quum satis constet, *Gogum* hunc ante tempus Ezechielis non fuisse -- neque de *Antiocho* hæc prophetia explicari possit; quum Apocalypsis etiam post Antiochi tempora de Gogo prophetet; & Apocalypsi adstipuletur Ezechiel, dicens, eum fore *in extremo dierum* v. 8. 16 -- quum præterea certum sit, Scripturam sæpe *in nominibus ciuitatum & gentium ænigma* condere; & in tempore vltimo imposibile sit vel gentium & familiarum origines certas ostendere, vel etiam terras a quibusdam gentibus olim insessas; cogimur nostras cogitationes de hac prophetia, ne illæ sint diuinationes, in hunc gyrum concludere: Fore aliquando, in extremo dierum, Regem aliquem *principem*, eumque *primarium*, ac *caput* non tantum populis, sed etiam regibus & principibus. Eum *certa quadam ratione Gog appellari posse*; & quod de ipso dicetur, id tantundem valere, ac si *Gog* vocaretur. *Terram* autem, in qua is futurus, posse appellari *Magog*, &, quod de illa terra dicetur, tantundem valere ac si Magog appellaretur. Porro gentes aut populos posse dici *Mesech* & *Tubal*, siue ratione originis suæ a Iapheto, siue ratione ingenii & morum, quod sint barbari, nundinatores animarum, ponentes terrorem suum in terra viuentium &c. *d*) *principem* v. 3. c. 39, 1. *e*) S. *caput* Meschechi. al. principem *capitis*, i. e. præcipuum; quod coactum & violentum videtur *Vitringa* ad Apoc. 20. p. 1170. & hinc vertit: *principem Russorum*, *Moschorum* & *Tibarenorum*. Nam, vt idem addit, LXX. *Symmachus* & *Theodotio* iam viderunt, ראש hic esse nomen proprium; & *Bochartus* feliciter demonstrauit, esse *populos Araxis fluuii accolas*; siue fluuius genti, siue gens fluuio nomen dederit. Conf. *Boch.* Phal. lib. 3. c. 13, copiose. *f*) vid. c. 27, 13. Gen. 10, 2. *g*) c. 6, 2. c. 29, 2. c. 35, 2. ✠. 3. *h*) v. 14. c. 39, 1. *i*) c. 13, 8. 20. c. 26, 3. c. 28, 22. c. 29, 3. 10. *k*) vid. v. 2. *Iunius*: repetit magnificos ipsius titulos; q. d. qui copiis non solum popularium tuorum numerosis, sed & auxiliaribus ad te recens confluentibus fretus, inuictus tibi videris -- ostendit Deus ergo h. l. potentiam suam, & vanitatem impotentiamque humanam, & quod neque indigenæ, neque aduenæ & adscitæ copiæ, impedimento forent, quo minus iustitiam suam perficeret. ✠. 4. *l*) *Et circumducam*, *circumagam te*. S. *Et reducam te*. v. 8. c. 39, 2. *Grot.* ducam te, quo mihi visum fuerit, vt equum insessor. Est enim secundum quosdam hysteron proteron, pro: *ponam frenum -- & circumagam te*, quocunque voluero, vt orbem infestes, nec tamen noceas, nisi cui permisero. Alii ex radice שבב *frangam te*, coll. Hos. 8, 6. *m*) *uncinos*. S. *hamos* (7) c. 19, 4. c. 29, 4. Ex. 35, 22. vid. not. 2 Reg. 19, 28. *n*) *& educam te* e solo natiuo. cf. c. 11, 9. c. 20, 34. *o*) c. 27, 10. 11. *p*) cf. v. 15. Ap. 9, 16. 17. *q*) S. *indutos perfectione*. Pisc. *perfecto habitu* militari (2) vid. c. 23, 12. LXX. ἐνδεδυμένους θώρακας. cf. Eph. 6, 14. 1 Thes. 5, 8. Vulg. *vestitos loricis*. *Grotius*: πανοπλίαν describit, quam Hieronymus Luc. 11, 22 vertit *vniuersa arma*. Eph. 6, 11. 13. *armaturam*: *vniuersitatem armorum* Ambrosius. *r*) v. 15. c. 17, 17. *s*) S. cum *scuto & clypeo*. Ion. *armatos clypeis & scutis*. c. 23, 24. c. 39, 9. *t*) c. 21, 16. c. 27, 29. c. 30, 21. ✠. 5. *u*) vid. c. 27, 10. *x*) vid. c. 30, 4. 5. 9. *y*) ὁ. καὶ Λίβυες. vid. not. c. 27, 10. c. 30, 5. *z*) *cum illis* educam. v. 4. al. *cum illis* erunt. *a*) Ion. *omnes armati scutis*. c. 27, 10. *b*) *& galea*. 1 Sam. 17, 5. Es. 59, 17. ✠. 6. *c*) Gen. 10, 2. 1 Par. 1, 5. *Phrygia* vel *Phryges* sec. *Boch.* Phal. lib. 3. c. 8. *d*) *alas*, *turmas* militares *eius*. (7) v. 9. c. 12, 14. cf. Es. 8, 8. ὁ. οἱ περὶ αὐτόν, sic v. 9. c. 39, 4. *e*) i. e. *Cappadoces* sec. *Boch.* vid. c. 27, 14. Gen. 10, 3. *f*) *latera aquilonis*, s. populos ad aquilonem sitos. v. 15. c. 39, 2. cf. Es. 14, 13. non respectu Iudææ, vt vult *Grotius*, sed respectu totius sphæræ terrestris *Calou.* *g*) v. 9. 15. 22. c. 32, 3. 9. 10. ✠. 7. *h*) *Paratus esto*. S. *Præparator*. cf. Ex. 19, 11. 15. Ios. 3. 4. Ps. 59, 5. *i*) S. *& prepara te tibi*. Vat. *prepara sibi*, quæcunque necessaria ad bellum gerendum. cf. Ier. 46, 14. *Prædictio* vero proponitur *forma mandati*; more prophetico atque ad irrisionem hostium, si o ipsorum exitio nihil non molientium contra ecclesiam. *k*) *& omnes cœtus tui* v. 13. c. 32, 22. *l*) *congregati ad te*. Esth. 9, 2. 15. 16. *m*) S. *estoque illis in custodiam*, vt tu illos (cœtus fœderatos) custodias, & illi te. Alii: *esto eis custos*, i. e. Imperator summus, *quem omnes obseruent*. cf. Ex. 12, 6. c. 16, 23. 32. & 1 Sam. 26, 15. ✠. 8. *n*) S. Nihilominus *a multis diebus*. Post longa tempora. Ios. 23, 1. *o*) in ira grauissima *visitaberis*. Es. 24, 22. c. 29, 6. *p*) S. *in posteritate* quidem *annorum* v. 16. *Calouius*: h. e. in nouissimo mundi totius tempore, non longe ante diem extremum. Conf. Apoc. 20, 7–11. *q*) cf. v. 15. 16. 18. *r*) *super terram reductam*. S. *reuersam*; cuius incolæ reducti sunt *a gladio*. Py. (1) cf. Piel, v. 4. venies contra ecclesiam iam liberatam a tyrannorum persecutionibus, vt Israelitæ olim e captiuitate liberati; ad quos alluditur. *s*) cf. v. 12. c. 11, 17. c. 20, 34. 41. c. 36, 24. c. 37, 21. c. 39, 27. *t*) c. 39, 2. Per *montes Israel* hospitia Ecclesiæ; per *Israelitas* Christiani intelliguntur. *Calov.* coll. Rom. 9, 6. seqq. Gal. 4, 26. c. 6, 16.

b) *versus* 1. *contra Gogum* v. 3. 14. 16. 18. c. 39, 1. 6. Apoc. 20, 8. vide paullo post notata. Nomen hoc sec. *Hilleri* Onom. S. *altum* s. *excelsum* notat: cui etiam p. 477. propheta ad argumentum nominis alludere videtur, quando eum נשיא *elatum* s. *summum principem* &c. vocat. *c*) S. *terram Magogi* Pisc. qui degit *in terra* Magog. *Terra Gog* vel *Magog* ea est *Scythiæ pars* quæ Caucaso subiecta est. Scythæ Iapheti posteri Gen. 10, 2. 1 Chron. 1, 5. vid. *Bochart.* Phal. l. III. c. 13. Vtique nihil certius & verius videtur, quam per *Gogum* & *Magogum* (Iapheti posteros Gen. 10, 2.) intelligi populos aquilonares, qui terras inter Pontum Euxinum & Caspium mare medias, & quæ supra has sunt ad septemtrionem, versus *Tanain* ad occidentem, & *Imaum* montem ad orientem, insederunt: quippe quod ex tota prophetia liquidum est. Hæc *Vitringa* in Apoc. 20. p. 1170. vbi & paullo ante ita: Est adspectus loci Ezechielis, ac si Gog esset princeps illius terræ vel populi, qui *Magog* dicitur; Apoc. 20, 8. vero *Gog* & *Magog* occurrunt vt species gentium. Sed ludunt prophetæ in nominibus, & *mystica litteralibus* miscent. Cum enim Propheta quæreret nomen, quo *principem Scytharum* designaret; nullum inuenit commodius nomine *Gog* -- Interim recte quoque *Gog* pro nomine *gentis* sumi, abunde constat ex *Bocharto*, qui reliquias illius nominis ex historia gentium, s. Scytharum, qui circa Caucasum habitant montem, detexit. Hactenus *Vitringa*. Alii cum Luthero, Osiandro, Hulsemanno, Calouio &c. *Turcos* cum sociis suis intelligunt. Quod vero alii nihil historicum hic significari volunt, sed tantum mysticum, & per *Gog* & *Magog* non nisi *hæreticos* l. *hæresiarchas* aut

CAP. XXXVII, ✠. 2. ותבל *defect.* 6. 9. sic fe. 5. sec. *Mas.* 2. בדין חסר, quæ tamen fallit, coll. c. 39. 1. v. 4. חחיים ita 1. 2. cum ׳ nota יתיר יוד, sec. *Mas. Erff.* Quod ipsum quoque *Occidentalibus* (licet h. l. *Index* ˙ ˉ impressis sit corruptissimus) tribuendum esse videtur. v. 5. פרס per *Kam.* 1. 2. 3. 10. v. 6. pro ואת־כל hab. וכל 6. 9. in marg.

הָיוּ לְחָרְבָּה תָּמִיד וְהִיא מֵעַמִּים הוּצָאָה וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח
9 כֻּלָּם׃ וְעָלִיתָ כַּשֹּׁאָה תָבוֹא כֶּעָנָן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ תִּהְיֶה
אַתָּה וְכָל־אֲגַפֶּיךָ וְעַמִּים רַבִּים אוֹתָךְ׃
י כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה וְהָיָה ׀ בַּיּוֹם הַהוּא יַעֲלוּ
11 דְבָרִים עַל־לְבָבֶךָ וְחָשַׁבְתָּ מַחֲשֶׁבֶת רָעָה׃ וְאָמַרְתָּ
אֶעֱלֶה עַל־אֶרֶץ פְּרָזוֹת אָבוֹא הַשֹּׁקְטִים יֹשְׁבֵי לָבֶטַח
כֻּלָּם יֹשְׁבִים בְּאֵין חוֹמָה וּבְרִיחַ וּדְלָתַיִם אֵין לָהֶם׃
12 לִשְׁלֹל שָׁלָל וְלָבֹז בַּז לְהָשִׁיב יָדְךָ עַל־חֳרָבוֹת נוֹשָׁבֹת
וְאֶל־עַם מְאֻסָּף מִגּוֹיִם עֹשֶׂה מִקְנֶה וְקִנְיָן יֹשְׁבֵי עַל־טַבּוּר
13 הָאָרֶץ׃ שְׁבָא וּדְדָן וְסֹחֲרֵי תַרְשִׁישׁ וְכָל־כְּפִרֶיהָ יֹאמְרוּ
לְךָ הֲלִשְׁלֹל שָׁלָל אַתָּה בָא הֲלָבֹז בַּז הִקְהַלְתָּ קְהָלֶךָ
לָשֵׂאת ׀ כֶּסֶף וְזָהָב לָקַחַת מִקְנֶה וְקִנְיָן לִשְׁלֹל שָׁלָל
14 גָּדוֹל׃ לָכֵן הִנָּבֵא בֶן־אָדָם וְאָמַרְתָּ לְגוֹג כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה הֲלוֹא ׀ בַּיּוֹם הַהוּא בְּשֶׁבֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל לָבֶטַח
טו תֵּדָע׃ וּבָאתָ מִמְּקוֹמְךָ מִיַּרְכְּתֵי צָפוֹן אַתָּה וְעַמִּים רַבִּים
16 אִתָּךְ רֹכְבֵי סוּסִים כֻּלָּם קָהָל גָּדוֹל וְחַיִל רָב׃ וְעָלִיתָ עַל־
עַמִּי יִשְׂרָאֵל כֶּעָנָן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים תִּהְיֶה
וַהֲבִיאוֹתִיךָ עַל־אַרְצִי לְמַעַן דַּעַת הַגּוֹיִם אֹתִי בְּהִקָּדְשִׁי
17 בְךָ לְעֵינֵיהֶם גּוֹג׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הַאַתָּה־
הוּא אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי בְּיָמִים קַדְמוֹנִים בְּיַד עֲבָדַי נְבִיאֵי
יִשְׂרָאֵל

u) *facti sunt in vastitatem* v. 12. c. 5, 14. Es.64,10. x) Es.52,5. [illegible] יצא. *Grotius*: תמיד est hic *diu*, per annos np. LXX. Sed neque hic neque in antecedd. Propheta agit de liberatione ex Babylonica captiuitate. *Calov*. y) *illa vero terra*, s. metonymice huius *incolæ*. z) *ex populis educta est*. cf. c. 14, 22. Repetit, quod iam dixerat, vt certior sit notitia. a) *& habitarunt secure*, nihil mali amplius aut bellum extimescentes. v.11.14. c.34, 25. 27.

℣. 9. b) *Et adscendes* subito ac magna vi. v. 16. Non tantum est *vox militaris*, vt 1 Sam. 7, 7. Es.7,1. c. 21, 2. sed & hoc significat, quod hi populi, cum hactenus intra suas se continuissent terras & latuissent, nec mali quicquam ecclesia sibi ab iis metueret, a diabolo incensi *velut ex orco prorumperent*, & in terras ab ecclesia habitatas irruptionem facere niterentur. ita notat *Vitringa* de Græco ἀνέβησαν Ap. 20, 9. c) S. *& sicut vastatio*, al. *turbo* s. *tempestas nocia & vastans*. Ps. 35, 8. d) *instar densæ nubis* eris. v.16. cf. c. 30, 18. e) *ad tegendam terram* multitudine copiarum, vt sequitur. cf. Ex. 24, 15. Es. 60, 6. f) vid. v. 6. g) v. 6. 15. h) *tecum*. vid. v. 6. 15. & cf. c. 2, 1. c. 3, 22. 27. c.23, 23. c.37, 26.

℣. 10. i) S. *erit vero*. k) v. 14. cf. not. c. 24, 26. c. 29, 16. l) *adscendent verba*, i. e. cogitationes, consilia de affligenda ecclesia, *in animum tuum*. cf. 2 Reg. 12, 5. Ier. 3, 16. c. 7, 31. m) cf. Es. 10, 7. Ier. 49, 30. n) cf. Nah. 1, 11. Esth. 8, 3. c. 9, 24. 25.

℣. 11. o) S. *dices namque*. p) cf. 2 Reg. 19, 23. q) *pagorum*, S. *villarum* (3) Zach. 2, 8. Deut. 3, 5. h. e. in terram omni ex parte peruiam instar pagorum, vbi vix quicquam est munitum. Sic explicatur posteriori hemistichio. r) *inuadam quiescentes*. S. *veniam super quietos*. sic LXX. cf. Iud. 18, 7. 27. s) *habitantes secure* v. 8. 14. & nihil tale timentes. t) *cum defectu muri*, *sine muro*. cf. oppositum 1 Reg. 4,13. Lev. 25, 31. u) cf. Ier. 49, 31. *Grotius* comparate id accipit, q. d. nulla munimenta habent, quæ tot copiis & machinis possint resistere; sed, vt *Calouius* p. 570. censet, citra sufficientem rationem.

℣. 12. x) S. *Ad spoliandum* &c. v.13. *Grotius*: Ideo sc. tale inibis consilium: putabis te ad prædam, non ad bellum venire. y) *ad reducendum manum tuam* cf. 2 Sam. 8,3. Es. 1, 25. z) *super vastitates* v. 8. *habitatas* c 11, 20. c.36, 10. vt ruinosa prius & nunc reædificata iterum perdas. a) vid. v. 8. b) *qui studet*. S. *operantem pecoribus & possessioni* v.13. Gen. 34, 23. c. 36, 6. Ion. *qui prosperati sunt opibus & possessionibus*. c) *super vmbilico* s. *medio* terræ (2) Iud. 9, 37. Cocc. in Lex. *in media terra*, i. e. inter regna & populos; vel in terra, quæ vndiquaque circumdata est regnis & populis, qui olim ad districtum Gogi pertinuerunt; aut medio loco ad commoditatem commercii sita. Al. *in loco edito* l. *tubere*. Al. *fertili loco*: vnde, vt infantes vmbilico, qs. sugunt. Syr. *in pulchritudine* s. optimis locis *terræ*. cf. τὸ πλάτος τῆς γῆς Apoc. 20, 9.

℣. 13. d) *Sabæi*. vid. not. c. 27, 22. 23. e) cf. not. c. 27, 15. 20. f) c. 27, 21. 36. g) vid. not. c. 27, 12. 25. 1 Reg. 10, 22. *Grotius*: Tyrii & Sidonii, qui per mare rubrum adibant oceanum. *Clarius*: Adiungunt se antichristo omnes amici huius seculi, qui per omnes populos hic enumeratos memorantur. Sed *Gogum* esse alium ecclesiæ hostem, quam Antichristum in specie sic dictum, docet v. 15. & inprimis S. Apocalypsis. conf. dicta ad initium capitis, & *Hulsemannum* apud Calouium p. 565. h) *leones iuuenes eius*. Ion. Kimchi & Vat. *Reges & principes*, a vi & violentia dictos. cf. c. 19, 2. 3. *Grot.* oceani piratas intelligit; at *Tremell.* rapaces mercatores, ad quæstum proiectissimos. sic *Raschi*. i) *læti* & qs. gratulantes *tibi* de aduentu tuo *dicent*. k) *an ad prædandum prædam aduenis?* 2 Reg.3, 23. q. d. nos quoque ex præda ditescere cupientes, eodem tecum conuolabimus. l) v.12. Nah.2,10. m) v.7. Num.8,9. n) *ad auferendum* Es.7,4. c.39,6. o) v.12.

℣.14. p) v 2. c.39,1. q) vid. v.10. r) *quum habitabit* populus meus secure v.8.11. s) tu illud *cognosces*; al. *experieris* poenam meam, vt c.5,13. sic Ion. *scies vltionem potentiæ meæ*.

℣.15. t) v.8.16. Sch. *Venies quidem* enim-sed *in posterioritate dierum fiet, vt* &c. v.16. u) v.6. c.39,2. *Vat.* ab extremitatibus s. extremis regionibus, quæ sitæ sunt ad septemtrionem. x) v.6.9. y) cf. v.4. c.23,6. Zach.10,5. z) v.4. c.26,7. a) cf. 2 Par.14,8.

℣. 16. b) vid. v.9. c) v.9. d) *nouissimis diebus*. vid. ad v.8. & cf. Deut.31,29. Ier.23,20. *Cocceius*: Ita tempus N. Testamenti significari solet. vid. 1 Ioh.2, 18. Es. 2, 2. e) *fiet hoc*. f) *vt deducam te*, tq. flagellum meum, vel tq. reum in locum supplicii. cf. v.8.17. g) Ion. *terram domus Schechinæ meæ*. h) c.39,23. i) Ion. *vltionem potentiæ meæ*. k) cf. v.23. c.20, 41. c.36,23. cum te puniuero; in quo sanctitas seueritasque mea apparebit. *Cadal* l) c.36,23. c.37,20. m) *o Goge*. v. 2.3.14.18.

℣.17. n) S. *num tu ille* es, de *quo locutus sum?* Interrogatio fortius affirmat, q. d. tu profecto ille es. o) *in diebus antiquis*, iam olim. 1 Sam 24,14. Iob.18,20. p) i.e. *per seruos meos*. Ex 9,35. Es.20,2. Hos.12,11. q) Ergo de Gogo locuti sunt iam antea etiam alii prophetæ; quorum tamen vel dicta omnia non sunt litteris mandata, vt nonnulla Christi, Act.20,35; vel scripta non exstant, vt Henochi, coll. Epist. Iudæ v.14. salua nihilominus integritate Canonis: *Vel potius* in scriptis prophetarum, quæ passim habentur, prophetiæ generales contra hostes Ecclesiæ, etiam ad Gogum omnino pertinere recte censentur, tq. hostem Ecclesiæ præ aliis insignem & persecutorem nouissimum. Magistri Iudæorum conferunt Num.11,26. vbi vid. not. *Calouius* p.569. confert Luc.1,70. Act. 3, 18.21. c.10,43. Dan.9,10. Alii Es.27,1. coll. c.26,20.21. Ier.30, 23.24. Ioel 4,1. seqq. Mich.5,5.6. Zach.14,1. seqq.

℣.9. ויירך sic *plene* 1.5.6.7.8.9.15.22.23. sec. *Mas.* 1.2.& *Erff.* h.l. & *impr.* Num.22,33. ℣.10. והיה cum *Gaiah* poscit *Mas. Erff.* ℣.12. בַּז per *Kam.* 1.2.5.6.9.10.20. ℣.13. קְהָלֶךָ cum *Dag.* euph. *B.* il *Naphtali*. ℣.14. *Spatium* præmittunt 1.2.3.5--12.19--23.

& Syr. *turres.* p) & *omnis*

הפטרת שבת וחול המועד של סוכות

murus oppidorum. Ef. 2, 15. q) c.26,11. cf. Iof. 6,20. ℣. 21. r) S. *Tum vocabo.* s) *super* vel *contra Gogum* v. 18. vbi cuncta pro lubitu fecerit. t) *in l.* versus *omnes montes meos.* Iudæam omnem intelligit *Grotius*, quæ, quod montosa esset, montium nomine appellatur etiam supra c.6, 2.& c.36,1. sed

יִשְׂרָאֵל הַנִּבְּאִים בַּיָּמִים הָהֵם שָׁנִים לְהָבִיא אֹתְךָ
18 עֲלֵיהֶם׃ וְהָיָה ׀ בַּיּוֹם הַהוּא בְּיוֹם בּוֹא גוֹג עַל־
אַדְמַת יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה תַּעֲלֶה חֲמָתִי בְּאַפִּי׃
19 וּבְקִנְאָתִי בְאֵשׁ־עֶבְרָתִי דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא ׀ בַּיּוֹם הַהוּא
כ יִהְיֶה רַעַשׁ גָּדוֹל עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃ וְרָעֲשׁוּ מִפָּנַי
דְּגֵי הַיָּם וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְחַיַּת הַשָּׂדֶה וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ
עַל־הָאֲדָמָה וְכֹל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וְנֶהֶרְסוּ
הֶהָרִים וְנָפְלוּ הַמַּדְרֵגוֹת וְכָל־חוֹמָה לָאָרֶץ תִּפּוֹל׃
21 וְקָרָאתִי עָלָיו לְכָל־הָרַי חֶרֶב נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה חֶרֶב אִישׁ
22 בְּאָחִיו תִּהְיֶה׃ וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ בְּדֶבֶר וּבְדָם וְגֶשֶׁם שׁוֹטֵף
וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ אֵשׁ וְגָפְרִית אַמְטִיר עָלָיו וְעַל־אֲגַפָּיו
23 וְעַל־עַמִּים רַבִּים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ וְהִתְגַּדִּלְתִּי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי
וְנוֹדַעְתִּי לְעֵינֵי גּוֹיִם רַבִּים וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

CAP. XXXIX.

cf. not. supra ad v. 8. u) *gladium,* qui ipsum sistat. x) v.18. c.11,8. y) immo *gladius vniuscuiusque* ex militibus Gogi *contra alterum erit;* mutuis sese vulneribus conficiene.

לט וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנָּבֵא עַל־גּוֹג וְאָמַרְתָּ
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי אֵלֶיךָ גּוֹג נְשִׂיא רֹאשׁ מֶשֶׁךְ
2 וְתֻבָל׃ וְשֹׁבַבְתִּיךָ וְשִׁשֵּׁאתִיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִיַּרְכְּתֵי צָפוֹן
3 וַהֲבֵאוֹתִךָ עַל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְהִכֵּיתִי קַשְׁתְּךָ מִיַּד
4 שְׂמֹאולְךָ וְחִצֶּיךָ מִיַּד יְמִינְךָ אַפִּיל׃ עַל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל תִּפּוֹל
אַתָּה וְכָל־אֲגַפֶּיךָ וְעַמִּים אֲשֶׁר אִתָּךְ לְעֵיט צִפּוֹר כָּל־
כָּנָף

v) S. *de annis, quibus adducturus essem te.* al cum •. & *Syr.* per asyndet. *& annis.* al. *per annos multos; me adducturum te.* v. 16.

℣. 18. s) S. *Fiet ergo.* t) v. 10. 14. 19. u) *in die, quo veniet Gogus* v.2.8.16. cf.sim. constr. Ef.20, 1. x) v. 16.19. y) v.20. c. 11,8. z) c.24,8. 2 Sam.11,20. a) *in ira mea.* Ef. 63,3. 6. Pisc. *in nasum meum.* Ἀνθρωποπάθεια. Homines enim irati per nasum spirant. Conf. Pf. 18, 9.16.

℣. 19. b) c. 5, 13 c. 36, 6. c) c.21,36. c.22, 21. d) c.5, 11. c. 17,16. Ef. 5, 9. c. 14, 24. e) v. 18. f) S. *fuerit terræ motus magnus* c. 3,12. 13. Ier. 10, 22. & confert Matth. 24, 29.36. Luc. 21, 25. feq. *Grot.* ingens rerum mutatio. g) v.18.

℣. 20. h) S. *Vt contremiscant coram me* cf. v. 19. c. 26, 10. 15. Ef. 13, 13. c.24,18. Ioel 4, 16. Nah. 1,5. &c. i) Hof. 4, 3. Zeph. 1, 3. *Grot.* aduentu classium, quas ego adducam, diffugient. k) c. 31, 6. 13. c.32,4. Ier.4, 25. *Grot.* quæ sc. præ clamore militum de cælo delabentur. l) c.39, 4. 17. *Grot.* quæ & ipsæ terricæ fugient. m) Gen. 7,14.21. *Grotius:* latitabunt a tot hominum conspectu, ne obterantur. Sed displicent hæc Grotii interpretamenta *Coccejo*, sec. quem per *pisces maris & volucres* &c. hic figurate notantur *omnis generis homines, populi, gentes.* Et sub allegoria *terræ motus* intelligit *concussionem vniuersalem omnium hominum* & totius fere mundi. n) S. *euertentur autem* c. 30, 4. *montes.* Grotius: i. e. *arces in montibus,* vt Ier. 51, 25. o) *gradus.* *Vatablus:* per quos ascendi solet in arces & ædificia sumtuosa. al. *prærupta rupes* s. ardua *præcipitia.* (2) Cant. 2, 14. *Fullero* ap. *Maium* suppl. Lex. Cocc. p. 28. *scalaria*; l. .a adeo sublimia & ardua ascensu, vt non nisi scalarum adminiculo adiri possint. Ion &

℣. 22. z) S. *Insuper disceptabo cum eo.* c. 17, 20. cf. Zach. 14, 3. a) Ier. 11, 6. b) *& cade.* c.35, 6. Ioel 3, 3. c) *& pluuiam inundantem.* c. 13, 11. 13. d) S. *6.* aliique *grandinis maximæ.* (3) vid. c. 13, 11. 13. cf. Iof. 10, 11. Apoc. 16, 21. e) c. 39, 6. Pf. 11, 6. Apoc. 20, 9. f) *Grotius:* immittam incendia castris ipsorum, qs. sulphur de cœlo plueret. *Sanctius:* prouerbialis est forma loquendi, sumta, vt videtur, ex *Sodomæorum* atque *Aegyptiorum* strage, qua multiplicia tantum & grauissima supplicia significantur, ex more Scripturæ; vt Pf. 11, 6. Ez. 13, 11. At tempestatibus magis, quam armis, Gogum deletum iri, ex *Ofiandro* notat *Calouius* p. 570. g) vid. v. 6. h) v. 6. 9. 15. ℣. 23. i) S. *Ita magnificabor.* Hithp. (4) Ef. 10, 15. cf. supra c. 36, 23. k) cf. v. 16. l) c. 20, 5. 9. c. 35, 11. c. 39, 7. Pf. 9, 17. m) v. 16. c. 39, 27. n) Mal. 1, 11. o) v. 16. c. 39, 7. 21. 23. CAP. XXXIX, 1. p) S. *Tu ergo.* q) *Grot.* perge eadem sæpius inculcare, quo certius hæc omnia imprimantur animis. *Continuatur* enim & repetitur *prophetia* hoc capite *contra Gogum*; ita quidem, vt sec. *Schm.* prædicatur I. ipsius *reditus* partim in terram ipsius, partim cædes in montibus Israelis v. 1-8. II. *Expurgatio terræ* Israelis per armorum Gogi combustionem & occisorum sepelitionem v. 9-16. III. Reliquorum per aues & feras *deuorationem* v. 17-24. IV. Contra vero *Israelis* a captiuitate *reductio* v. 25-29. cf. etiam *Gurtleri* Theol. Proph. p. 131. seq. Alii vero hoc caput *ad primam*, vt præcedens *ad nouissimam* populi Dei & Ecclesiæ liberationem referunt. *Cocceius* ad initium capitis præced. *Duo hæc,* inquit, *capita eandem prophetiam continent* quoad materiam s. subiectum; *cum hoc discrimine,* quod quædam partes prophetiæ plenius in altero illorum explicentur. In cap. 38. deprehenditur Gog manifestatus in vltimo suo conatu. In cap. 39. totus Gog proponitur; ita tamen, vt expeditio illius vltima suo loco potius innuatur & præsupponatur, quam expliceetur; quippe c. 38. iam explicata. r) c. 38, 2. s) vid. c. 38, 3. t) vid. c. 38, 2. ℣. 2. u) S. *Et reuerti* quidem *faciam te* v. 27. *Vulg. circumagam te.* Grotius: ducam te, quo mihi lubebit. vid. c. 38, 4. x) S. *ac sextabo te* (2) c. 45, 13. i. e. sec. (Cocc. Lex. p. 962. *insigniam te senario,* coll. Apoc. 13, 18. Iof. Kimchi vero, Tig. aliisque: *sex plagis indicabo* vel adficiam *te,* ex præced. c. 38, 22. Pagninus ex Kimchio: *sextam partem relinquam de te.* vel vt Vat. *ad sextam partem redigam te.* LXX. Vulg. *deducam te.* quod ceteris prætulit *Lutherus.* Idque Lud. de *Dieu* ex Aethiopica lingua illustrare voluit; sed inuita Grammatica. y) c. 29, 4. c. 38, 9. 16. z) c. 38, 6. 15. a) c. 38, 16. b) v. 4. c. 38, 8. ℣. 3. c) S. *Sed excutiam arcum tuum.* cf. 1 Sam. 2, 4. Hof. 1, 5. *Grotius:* in fugam coniiciam tuos. d) S. *excidere faciam* c. 30, 20. h. e. impediam consilia tua perniciosa & noxia, & victum cogam te deponere arma. ℣. 4. e) v. 2. 17. f) v. 5. c. 29, 5. g) c. 38, 22. h) c. 38, 6. 9. 15. i) *aui* vel *auibus rapacibus.* (8) Gen. 15, 11. Ef. 18, 6. k) *volucris* vel inter volucres. v. 17. l) *omnis ala* vel *alatis auibus* omnis generis v. 17. c. 17, 23. Synonymorum connexione intenditur significatio, vt c. 29, 10.

℣. 18. *Spatium* præmitt. t. 2-3. 5. 6. 9. 20. 21. 22 23. ℣. 20. וְרָעֲשׁוּ sic per *Gaiah* 7. 8. sec. *Maf. Erff.* ℣. 22. אֶל־גָּבִישׁ binis vocibus quidam libri in *M. I.* ℣. 23. וְהִתְגַּדִּלְתִּי & וְהִתְקַדִּשְׁתִּי cum *Meth.* 2. 5. 17. 18. 24. & *Ber.* CAP. XXXIX, ℣. 2. Pro עַל hab. אֶל־ 6. 9. in marg. ℣. 3. שְׂמֹאולְךָ sic *plene* per ו 1. 22. sic fe. 2. 5. sec. *Maf.* t. 2 & *Erff.* ℣. 4. וְעַמִּים רַבִּים sic, addito רַבִּים. t 3 & sic fu. 5.

ה כָּנָף וְחַיַּת הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה׃ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל
6 כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ וְשִׁלַּחְתִּי־אֵשׁ בְּמָגוֹג
7 וּבְיֹשְׁבֵי הָאִיִּים לָבֶטַח וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ וְאֶת־שֵׁם קָדְשִׁי
אוֹדִיעַ בְּתוֹךְ עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְלֹא־אַחֵל אֶת־שֵׁם־קָדְשִׁי עוֹד
8 וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה קָדוֹשׁ בְּיִשְׂרָאֵל׃ הִנֵּה בָאָה
9 וְנִהְיָתָה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה הוּא הַיּוֹם אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי׃ וְיָצְאוּ
יֹשְׁבֵי עָרֵי יִשְׂרָאֵל וּבִעֲרוּ וְהִשִּׂיקוּ בְּנֶשֶׁק וּמָגֵן וְצִנָּה
בְּקֶשֶׁת וּבְחִצִּים וּבְמַקֵּל יָד וּבְרֹמַח וּבִעֲרוּ בָהֶם אֵשׁ שֶׁבַע
י שָׁנִים׃ וְלֹא־יִשְׂאוּ עֵצִים מִן־הַשָּׂדֶה וְלֹא יַחְטְבוּ מִן־הַיְּעָרִים
כִּי בַנֶּשֶׁק יְבַעֲרוּ־אֵשׁ וְשָׁלְלוּ אֶת־שֹׁלְלֵיהֶם וּבָזְזוּ אֶת־
11 בֹּזְזֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא אֶתֵּן
לְגוֹג מְקוֹם־שָׁם קֶבֶר בְּיִשְׂרָאֵל גֵּי הָעֹבְרִים קִדְמַת הַיָּם
וְחֹסֶמֶת הִיא אֶת־הָעֹבְרִים וְקָבְרוּ שָׁם אֶת־גּוֹג וְאֶת־כָּל־
12 הֲמוֹנֹה וְקָרְאוּ גֵּיא הֲמוֹן גּוֹג׃ וּקְבָרוּם בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמַעַן
13 טַהֵר אֶת־הָאָרֶץ שִׁבְעָה חֳדָשִׁים׃ וְקָבְרוּ כָּל־עַם הָאָרֶץ
14 וְהָיָה לָהֶם לְשֵׁם יוֹם הִכָּבְדִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ וְאַנְשֵׁי
תָמִיד יַבְדִּילוּ עֹבְרִים בָּאָרֶץ מְקַבְּרִים אֶת־הָעֹבְרִים אֶת־
הַנּוֹתָרִים עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ לְטַהֲרָהּ מִקְצֵה שִׁבְעָה־חֳדָשִׁים
טו יַחְקֹרוּ׃ וְעָבְרוּ הָעֹבְרִים בָּאָרֶץ וְרָאָה עֶצֶם אָדָם וּבָנָה
אֶצְלוֹ צִיּוּן עַד קָבְרוּ אֹתוֹ הַמְקַבְּרִים אֶל־גֵּיא הֲמוֹן גּוֹג׃
16 וְגַם שֶׁם־עִיר הֲמוֹנָה וְטִהֲרוּ הָאָרֶץ׃
17 וְאַתָּה בֶן־אָדָם
עד כאן

m) v. 17. c. 38, 20. n) *dedi te* & *exercitum tuum deuorandum*. v. 17. c. 29, 5.
℣. 5. o) v. 4. c. 29, 5. p) c. 25, 34. c. 26, 5. q) v. 8. c. 11, 8.
℣. 6. r) c. 38, 22. Apoc. 20, 9. s) c. 38, 2. t) S. *& in habitatores insularum*. cf. c. 26, 15. 18. c. 27, 35. & c. 38, 13. u) *secure habitantes*. v. 26. c. 38, 8. 11. 14. S. *securos*. Grot. in Syros tuos *maris accolas*; ex falsa hypothesi, per Gogum intelligi Antiochum Epiphanem. cf. not. c. 38, 1. x) v. 7. 23. c. 28, 23. c. 38, 23.
℣. 7. y) S. *Nomen enim sanctitatis meæ*. v. 25. c. 36, 21. z) Es. 64, 1. cf. supra c. 38, 23. a) *nec profanari sinam*; vt existiment me homines non esse omnipotentem. *Vat.* cf. not. c. 35, 20. c. 22, 26. Es. 48, 11. b) vid. v. 6. c) cf. c. 37, 28. Es. 1, 4. & not. Es. 47, 4. d) Ion. *habitare fecerim Schechinam meam in Israele*.
℣. 8. e) S. *Ecce venit & factum est*; i. e. sec. *Munst.* certissime veniet & fiet excidium tyrannorum & persecutorum ecclesiæ. Vat. *instat* & prope est vt fiat. Subintell. *tempus* illud salutis; vel, *quod prædicit hac prophetia*. cf. c. 21, 12. c. 33, 33. f) v. 5. 10. g) S. *hic est dies, de quo locutus sum*. c. 38, 17. 19.
℣. 9. h) S. *Tum exibunt*. i) *& accendent* v. 9. c. 21, 4. sc. *ignem*, vt sequitur in posteriori membro huius versus, & v. 10. k) *& calefacientes*. S. *comburent*. (3) Es. 44, 15. Ps. 78, 21. l) *armis*. S. *arma* Ps. 140, 8. np. hostium interfectorum sec. *Piscat.* idque in signum stabilitatis victoriæ illius, vt armis amplius non sit opus. cf. Es. 2, 4. c. 9, 5. Mich. 4, 3. m) c. 38, 4. n) *arcubus & telis*. al. *arcum* comburent &c. Es. 7, 24. 1 Par. 12, 2. o) *& scipionibus* s. *fustibus* Num. 22, 27. Ier. 48, 17. p) qui *manu* iaciuntur l. gestantur. q) *& lanceis* s. *hastis*. Num. 25, 7. r) *accendent* in-

inquam illis ignem s) i. e pluribus annis. Numerus certus forte pro incerto. *Grotius*: Per *septem annos* satis habebunt de præda, quo se calefaciant. Amant Hebræi in magnis multisue rebus exprimendis numerum heptados, vt infra v. 12. 14.
℣. 10. t) S. *vt non adferant*. u) *nec cadant* Deut. 19, 5. x) *per arma accendent ignem* v. 9. y) *spoliabunt enim*, vel spoliabunt *etiam*. Hab. 2, 8. z) c. 16, 12. a) cf. Es. 17, 14. Ier. 30, 16.
℣. 11. b) S. *Fiet porro*. c) *locum illic sepulcri*. vel *locum vbi sit sepulcrum* ipsius. cum *ellipsi relativi*. Non possessionem terræ, quam ambiebat, sed sepulcrum in terra Israelis inueniet. d) *vallem præterenntium* viatorum, l. *transeuntium* pollinctorum, cf. v. 14. 15. e) S *ab oriente maris*. Gen. 2, 14. 1 Sam. 13, 5. f) *hacque os & nares obturare faciet* prætereuntes præ fœtore (2) Deut. 25, 4. cf. Nom. Ps. 39, 2. g) v. 12. 13. h) c. 31, 2. 18. c. 32, 31. i) *ideoque eam vocabunt*. Imperson. vt Es. 60, 14. c. 61, 12. Mal. 1, 4. k) i. e. *vallem multitudinis* Gogi illic sepultæ v. 15 *Boch.* Phal. lib. 3. c. 13. p. 218. Numquid, inquit, ea est *Scythopolis ad orientem lacus Tiberiadis*, cuius vetus nomen *Bethsan*, vt ex Iosepho constat? *Calonius* p. 570. Plura, inquit, & apertiora de ista fœdissima valle, & Turcicorum canum sepultura, deque vrbe *Hamona* v. 15. inquirere, otiosi & curiosi est ingenij: cum hæc & eiusmodi, antequam eueniant, sciri non possint. ℣. 12. l) *Sepelient autem eos* Israelitæ v. 11. m) *vt* a fœdis cadaueribus *repurgent* terram. v. 14. 15. 16. n) quia tantus erit occisorum numerus. cf. v. 9. 14. *Grotius*: longo post prælium tempore reperientur hic illic sparsa ossa, & ea auferent Iudæi (ita ex hypothesi sua Grot.) ne humus contra legem impuretur. ℣. 13. o) *Sepelient vero eos* (sic recte supplent LXX.) *omnis populus* v. 11. 12. p) *cedetque illis in gloriam* & honorem; pariet illis *celebre nomen*, quod ab hostibus suis diuina ope liberati sint. cf. c. 34, 29. q) S. in *die* (al. *dies* celebris erit) *quo glorificabor ego*. sumendo scil. supplicium de Gogo. cf. Ex. 14, 18. r) v. 5. 8. 29. ℣. 14. s) *Insuper separabunt*, seligent *viros continuitatis*, qui continuo in hanc rem incumbant. Sic dicitur *holocaustum continuitatis*, continuo offerendum c. 46, 15. Ex. 29, 42. *Suffitus continuus*, Ex. 30, 8. &c. t) cf. Num. 8, 14 Deut. 16, 8. Num. 13, 3. Neh. 13, 3. u) *qui transeant per terram* v. 15. x) *sepelientes cum transeuntibus* aliis v. 15. y) *reliquos*, nondum sepultos spatio illo septem mensium v. 12. 13. z) *ad repurgandum eam* v. 12. 15. a) c. 3, 16. b) vid. v. 12. c) S. *perscrutabuntur* sc. terram. Iud. 18, 2. Vulg. *quærere incipient*. sc. isti designati pollinctores ossa interfectorum. v. 15. Conf. Iob. 5, 27. c. 28, 3. ℣. 15. d) *Quum igitur transierint isti transeuntes per terram*; eam scil. perlustrantes v. 14. e) *& viderit* aliquis eorum. f) *os vel ossa hominis*. cf. Num. 19, 16. g) *tum exstruet*, *eriget*. Gen. 22, 9. &c. h) *iuxta illud* os vel ossa hominis. c. 1, 19. c. 43, 6. i) *monumentum* s. signum, per quod conspiciatur. (3) 2 Reg. 23, 17. k) *donec sepeliant illud* pollinctores v. 14. l) vid. v. 11. ℣. 16. m) S. *Vnde etiam nomen vrbis* vicinæ erit. n) *Hamona*, i. e. *multitudo* vel *multitudo eius*. cf. v. 11. o) S. *Ita mundabunt terram*. sc. vt dictum est v. 12. seqq.

℣. 8. וְנִהְיָתָה cum *Gaiah* 2. 5. sec. *Mas.* *Erff.* ℣. 9. בְּנֶשֶׁק per *Tsere* 1. 3. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* sed præter *impr.* ad Iob. 20, 24. ℣. 11. לְגוֹג sine *Psik* 3. 5. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h l. *impr.* 1 Sam. 12, 3. & *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. הֲמוֹנֹה cum *Kri* הֲמוֹנוֹ 2. 3. & *Mas.* *Erff.* ℣. 15. עַד per *Mun.* 1 6 - 10 13 - 16. 19. 20. 22. 23. ℣. 16. הֲמוֹנָה per *Cholem* 3. contra *M. I.* Ceterum Ion. vertit *tumultum eius*, quasi legisset הֲמוּנָהּ cum *Mapp.* de quo tamen vide sis R. *Salom.* ad c. 27, 17.

אדם כה־אמר ׀ אדני יהוה אמר לצפור כל־כנף
ולכל ׀ חית השדה הקבצו ובאו האספו מסביב על־
זבחי אשר אני זבח לכם זבח גדול על הרי ישראל
18 ואכלתם בשר ושתיתם דם׃ בשר גבורים תאכלו ודם־
נשיאי הארץ תשתו אילים כרים ועתודים פרים מריאי
19 בשן כלם׃ ואכלתם־חלב לשבעה ושתיתם דם
כ לשכרון מזבחי אשר־זבחתי לכם׃ ושבעתם על־שלחני
סוס ורכב גבור וכל־איש מלחמה נאם אדני יהוה׃
21 ונתתי את־כבודי בגוים וראו כל־הגוים את־משפטי
22 אשר עשיתי ואת־ידי אשר־שמתי בהם׃ וידעו בית
ישראל כי אני יהוה אלהיהם מן־היום ההוא והלאה׃
23 וידעו הגוים כי בעונם גלו בית־ישראל על אשר מעלו־
בי ואסתר פני מהם ואתנם ביד צריהם ויפלו בחרב
24 כלם׃ כטמאתם וכפשעיהם עשיתי אתם ואסתר
כה פני מהם׃ לכן כה אמר אדני יהוה עתה
אשיב את־שבית יעקב ורחמתי כל־בית ישראל
26 וקנאתי לשם קדשי׃ ונשו את־כלמתם ואת־כל־
מעלם אשר מעלו־בי בשבתם על־אדמתם לבטח
27 ואין מחריד׃ בשובבי אותם מן־העמים וקבצתי
אתם מארצות איביהם ונקדשתי בם לעיני הגוים
28 רבים׃ וידעו כי אני יהוה אלהיהם בהגלותי אתם
אל־הגוים וכנסתים אל־אדמתם ולא־
אותיר

שבות קרי

חסר א'

℣. 17. p) vid. v. 4. & cf. Es. 46, 11. c. 56, 9. q) v. 4. cf. 1 Sam. 17, 46. Ier. 7, 33. Apoc. 19, 17. r) c. 31, 6. 13. 1 Reg. 14, 11. c. 16, 4. c. 21, 24. s) Es. 45, 20. t) Am. 3, 9. u) *ad mactationem meam, quam mactabo*, parabo vobis, q.s. in epulas, ex mactatis hominibus & equis v. 19. Zeph. 1, 7. Schm. *sacrificium meum, quod ego sacrifico vobis.* Nam iugulatio illa & fusus cruor, *victimarum* habent similitudinem. *Grot.* x) cf. Es. 34, 6. y) v. 2. 4. z) v. 18. 19. vid. Apoc. 19, 18.

℣. 18. a) S. *Carnem nimirum fortium* v. 20. c. 26, 16. c. 27, 21. b) S. *arietes, agnos* c. 27, 21. c. 34, 17. Es. 34, 6. Al. *arietum* &c. c) Ier. 51, 40. d) Ier. 50, 27. e) *saginatos* l. *saginatorum*. (7) 1 Sam. 6, 13. Es. 1, 11. f) Amos 4, 1. *Grotius*: per hæc animantium, quæ in sacrificiis vsurpari solebant, nomina *varii hominum ordines* intelliguntur, Principum, ducum, militum, quod & Chaldæus obseruat. *Tauri Basanis* pro hominibus potentibus ponuntur etiam Ps. 22, 13.

℣. 19. g) S. *Comedetis itaque* v. 17. h) cf. c. 16, 28. Es. 23, 18. i) v. 17. 18. k) *ad ebrietatem vsque* (2) c. 23, 33. l) vid. v. 17.

℣. 20. m) S. *Satiabimini inquam* v. 19. n) *ad mensam meam.* 2 Sam. 9, 7. 10. *Grot.* ita vocat locum prælii. o) *equis & iumentis curulibus.* vid. 2 Sam. 8, 4. 1 Reg. 10, 29. p) *fortis* v. 18. q) Es. 3, 2. r) v. 8. c. 10.

℣. 21. s) S. *Sic dedo inter gentes; videbunt enim* t) cf. v. 13. Ps. 46, 11. u) pœnas de hostibus Ecclesiæ & contemtoribus nominis mei sumtas. Zeph. 3, 8. Ps. 97, 8. Apoc. 16, 7. x) Ex. 10, 2.

℣. 22. y) S. *Vt cognoscant domus Israel* v. 28. z) 1 Sam. 18, 9. a) vid. v. 11. b) *& vltra* c. 43, 27.

℣. 23. c) *Cognoscant autem gentes* v. 7. c. 38, 16. quam iustus fuerit Dominus in ecclesia castiganda, & misericors in illa vindicanda ab afflictionibus. *Iun.* d) *propter iniquitatem suam.* cf. Ier. 50, 7. e) *in captiuitatem abducti sint.* cf. 2 Reg. 17, 6. 23. c. 25, 21. f) v. 26. c. 15, 8. c. 16, 20. g) S. *ideoq; abscondérim facies meas ab illis.* v. 24. 29. h) *dederimque eos* c. 16, 27. i) Neh. 9, 27. k) *vt ceciderint gladio.* c. 5, 12. c. 11, 10. c. 17, 21. c. 24, 21.

℣. 24. l) S. Adeoque iuxta immunditiem ipsorum c. 34, 11. c. 36, 17. m) c. 14, 11. n) *egerim cum iis* c. 7, 27. o) *absconderimque* &c. v. 23. p) Ion. *Schechinam meam.* sic v. 23. 29. cf. Es. 59, 2.

℣. 25. q) Ier. 32, 44. c. 33, 11. Ioel 4, 1. Ps. 126, 1. & oppressos in libertatem restituam. r) Es. 54, 8. 10. Ier. 12, 15. s) cf. Rom. 11, 26. 31. 32. nullus enim eorum absolute est reiectus a regno Dei. t) *& zelo vtar* c. 36, 5. 6. Ioel 2, 18. u) *pro nomine meo sancto.* v. 7. c. 36, 22.

℣. 26. x) *Postquam* (S. *vbi*) *portauerint.* Al. *Exportabunt*; agnoscent, se iuste antea confusos fuisse ob suas præuaricationes. Similis forma verbi supra c. 28, 16. y) c. 16, 51. c. 44, 13. cf. Ier. 31, 19. z) c. 18, 24. a) v. 23. b) S. *dum sederent.* al. *cum sedebunt* iterum c. 28, 25. 26. *Grotius*: Exaggerat culpam ex beneficiis. Merito eos pudebit, quod me deseruerint: cum ego illos vndique collectos reposuissem in statum longe felicissimum. c) c. 36, 17. d) v. 6. c. 38, 8.

℣. 27. e) S. *Cum itaque reduxero eos.* v. 2. Ier. 50, 19. f) vid. c. 38, 8. g) c. 37, 21. h) *sanctificatusque fuero in illis.* c. 20, 41. c. 36, 13. 24. i) c. 38, 16. 23.

℣. 28. k) *Tum cognoscent* &c. v. 22. l) *Deus ipsorum*, in quo solo auxilium inuenire queant: qui eos quidem in captiuitatem tradiderim, sed in. rursus eosdem liberauerim. Itaque in postremis illis angustiis, in incursione Gog, ad me precibus suis fugient, & seruabuntur. *Ostendet* apud *Calov.* p. 570. m) S. *eo quod in captiuitatem eiecerim eos.* vid. v. 23. n) *& rursus collegerim eos.* c. 22, 21. Ps. 147, 2. o) c. 37, 21.

℣. 17. ושתיתם *milra* 1. 2. 3. Sic iidem v. 19. ℣. 28. Pro אל־אדמתם hab. על־ 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. & in marg. 22. sec. recentiorem manum in *Mas. Erff.* ד בסיפרא quam vero confutat R. *Chaiim* in marg. 7. 8.

℣. 28.

29 אותיר עוד מהם שם: ולא־אסתיר עוד פני
מהם אשר שפכתי את־רוחי על־בית ישראל נאם
אדני יהוה:

מ בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור
לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הכתה העיר
בעצם היום הזה היתה עלי יד־יהוה ויבא אתי שמה:
2 במראות אלהים הביאני אל־ארץ ישראל ויניחני אל־
3 הר גבה מאד ועליו כמבנה־עיר מנגב: ויביא אותי שמה
והנה־איש מראהו כמראה נחשת ופתיל־פשתים

בידו *Yyy* כח א

p) S. *nec reliquerim amplius*. c. 6, 8. c. 12, 16. *de iis* quenquam. Hæc prophetia, & ista c. 37. de coniungendis duobus regnis s. duodecim tribubus, nunquam impleta est, sed implenda restat, inquit *Meyerus* in Dissert. ad vltima Ezechielis capita p. 74. Et *locc.* sub initium capitis, Hoc, inquit, non impletū sub veteri testamento – vt reducerentur Israelitæ ex terris inimicorum suorū, nemine relicto, & effunderet Deus Spiritum S. in domum Israelis Post tempora etiam Antiochi; quem quidam Gogū esse volunt, nulla facta est reductio; immo maior facta est populi dispersio per omnes terras Conf. en. not. ad Hos. 2, 1. 2. c. 3, 5. &c.

℣. 29. q) S. *Tum non abscondam amplius* v. 23. 24. Quia illa persecutio a Gog & Magog, de qua Apoc. 20. erit omnium vltima ante finem mundi, vt connexio vaticiniorum cum Apocalypsi facile ostendit, & Hieronymus & Augustinus recte annotarunt; inquit *Hülsemannus* apud *Calouium* p. 565. r) *ab iis*. Protestatur Deus, non respectu quorundam saltim, qui pœnitentiam serio egerint (vti *Grotius* vult) sed respectu *Ecclesiæ totius*, & *vniuersi populi sui*: Non abscondam vlterius faciem meam ab iis. *Calou.* p. 570. s) S. *quia*. Deut. 3, 24 1 Sam. 7, 23. t) *effudi*. S. *effundam Spiritum meum* c. 36, 27. Es. 32, 15. 16. c. 44, 3. Ioel 2, 28. (al. c. 3, 1.) Zach. 12, 10. i. e. propterea quod illuminati Spiritu sancto Christiani (re, non nomine tantum) vitam suam ad præscriptum verbi mei component. &c. *Osiander* apud *Calov.* p. 570. u) Hoc sigillum est diuinæ promissionis, vt v. 13. c. 11, 8. c. 16, 14. &c.

CAP XL, *℣.* 1. x) *Anno vigesimo quinto*. Vltima igitur Ezechielis visio, ratione temporis, in scripturis tradita, non hæc est, sed illa, quæ habetur c. 29, 17. seqq. cf. ibid. not. & Præf. in hunc librum §. 5.

CAP. XL.

& 12. y) *post exilium nostrum*, quod cum Iechoniæ s. Ioiachini captiuitate contigit. vid. not. c. 1, 2. c. 33, 21. Quodsi ergo ad annum Ezechielis 25. addantur *octo*, qui effluxere *a primo captiuitatis grado* ad secundum (i. e. ab *anno Ioiakimi quarto* ineunte, quo abductus est Daniel cum sociis Dan. 1, 1. 6. vsque ad *annum Ioiakimi vndecimum*, & *ad Iechoniam*, trium tantum mensium Regem) colligitur inde, Danielem cum sociis iam 33. annos in Babylonia egisse, quando Ezechiel in visione nouum Templum vidit, inquit *Gurtlerus* Theol. proph. p. 41. z) *in initio anni*. cf. Ex. 12, 2. a) *decimo* sc. *die*. vt c. 20, 1. c. 24, 1. b) *mensis* sc. primi, vt supplet *S.* al. *mensis septimi*. Principium enim anni ciuilis Iudæis est septimus mensis (cf. Ex. 23, 16.) in cuius *decimum diem* incidit solemne expiationis festum Lev. 16, 29. c. 23, 27. c. 25, 9. Sicque *antitypus* eius pulcre monstratur a Propheta, nimirum vera Ciuitatis S. & Templi per Christum exstructio; purgatio & sanctificatio eo intrantium. Quo respexere Patres fideles hinc & inde oberrantes & peregrinantes Hebr. 11, 10. &c. *Maii* Oecon. p. 1049. c) *postea, quam* s. *postquam*. Ios. 9, 16. d) *vrbs* Hierosolyma *excisa erat*. c. 33, 21. quod factum est *anno* post captiuitatem Iechoniæ & regni *Tsedekiæ vndecimo* 2 Reg. 25, 2. e) *ipso hoc die* c. 24, 2. Gen. 7, 13. Ex. 12, 17. Lev. 16, 29. f) *venit super me*. vid. c. 1, 3. g) vid. c. 1, 3. c. 3, 14. 22. c. 8, 1. c. 37, 1. h) & *in spiritu duxit*, vel per ecstasin rapuit & *transtulit me*. v. 2. cf. c. 11, 24. c. 37, 1. i) *illuc*, v. 3. ad vrbem sc. Hierosolymam, & in terram Israelis v. 2. Nempe cum vrbs & templum Hierosolymitanum destructum esset, c. 33, 21. & Deus tn. Iudæis noui Templi, cum reditu ex exilio, ædificandi spem facere vellet, exhibet prophetæ in viso *Templum* aliquod, tanquam prototypon perfectum Templi Dei, & simul illustrem *typum Ecclesiæ*, in qua Deus nouissimis temporibus gloriose habitaret. cf. c. 37, 27. 28. & c. 43, 7. 9. Nec aliter instituit apud Zachariam c. 2, 5. 6. qui pariter Hierosolymam vrbem mensurari vidit, vt inde illius ædificandæ & ampliandæ spem conciperent Israelitæ; inquit *Vitringa* in Comment. ad Apoc. 11, 1. 2. p. 602. Existimem adeo, *Templum Ezechielis* esse 1) *ædificium perfectissimum*, & ipsius architecturæ, quam hodienum moratiores gentes mirantur & excolunt, absolutissimum exemplar, ac posse proinde designationibus repræsentari; 2) *Templo Salomonis simillimum*, 3) *reuera tn. non ædificatum*, neque ædificatu in monte Moriæ possibile (extrema enim Templi area 3000 cubitos longa, totidemque lata erat, quantum quidem tota vix Hierosolyma, multo minus inclusus mons Moriæ patebat); 4) *exemplar tn. templi*, post captiuitatem exstructi & denique 5) principaliter *typum mysticum felicis*, in qua viuimus, *Ecclesiæ Christi*. Hæc Cl. *Sturmius* in Sciagraphia Templi Hieros. p. 13. 15. qui laudabili industria & in hac ipsa Sciagraphia & alibi (in maiore *Goldmanni* opere, de Architectura ciuili, Germanice edito, p. 42. seq.) data ichnographia & delineatione ex architecturæ rationibus rem hanc alioquin obscurā & difficilem magna ex parte feliciter illustrauit; ita vt, qui solida S. linguæ notitia instructus est, non parum isthoc labore se iuuari sentiat. Fatendum tn. etiam est, quod vir cetera accuratus & doctissimus ob minus exactam Hebrææ linguæ peritiam sæpius hæsitet, atque ita contra ipsum textum dubia moueat imperitis. Quod heic quidem non contradicendi animo, sed ne vtilissimum scriptum, & in hoc argumento præ ceteris commendandum, l. negligatur l. improuide ad stabilienda falsa præiudicia adhibeatur, candide monendum putauimus. Ceterum tanquam certum & indubitatum habemus, istas vaticinationes non esse impletas tempore Ezræ aut Zerubbabelis sub Templo II. quod vellent quidem *Villalpandus* & *Grotius*; vt fuse ac solide ostendit peculiari dissertatione D. Io. *Meyerus*; cui tn. neutiquam adsentimur, dum eas *ne quidem hactenus sub N. T. impleri cœptas esse*, sed euentum suum sortituras esse tempore futuro existimat: etsi nondum singulas eius partes perspiciamus, aut vltimum huius ædificii complementum ad reliquorum vaticiniorum & S. Apocalypseos ductum c. XXI. & XXII. cum nouissimis temporibus adhuc futurum speremus; monente tn. *B. Luthero* in grauissima sua Præfatione in hunc librum. cf. 1 Cor. 3, 16. 2 Cor. 6, 16. Heb. 12, 18. 22. seqq. Iudæos enim, qui inuitis rationibus, & dictis Scripturæ sacræ (vid. Es. 66, 1. 2. & Ier. 3, 16. Hagg. 2, 7. 9. Zach. 14, 20. 21. &c.) materiale & tertium Templum sub Messia suo ædificandum exspectant, idem laudatus *Meyerus* solide illo scripto suo refutauit. *℣.* 2. k) *In visionibus diuinis*. c. 1, 1. Gen. 46, 2. Num. 12, 6. Dan. 10, 16. non corpore. l) *transtulit me* v. 1. c. 8, 3. 7. &c. m) & *collocauit me* c. 37, 1. n) *in montem celsissimum*, *altum admodum*; qualem non physice, sed dignitatis & gloriæ euangelicæ eminentia futurum esse *montem Sionis*, etiam Esaias prædixerat Es. 2, 2. cf. etiam supra c. 17, 22. 23. Apoc 21, 10. o) & super illo erat *quasi structura* (1) *vrbis*. Augustissimum scilicet Templi ædificium instar vrbis conspexit propheta, vt sentit etiam *Sturmius* p. 19. & 22. al. vt Munsterus: & *prope montem erat qs. structura vrbis*; de qua pluribus infra c. 48. Describitur enim primo *Templum* cum his, quæ ad illud pertinent vsque ad c. 45. deinde *terra* & tandem c. 48, 15-30. seqq. *situs* & *structura vrbis*. p) *ab Austro*. vel quod Propheta e Babylonia & a Septemtrione versus meridiem ad sacrum hunc montem accederet; vel quod Ierusalem ad Austrum respectu montis esset. cf. infra c. 45, 6. c. 48, 15. & Ps. 48, 3. *℣.* 3 q) *Cumque illuc me perduxisset* v. 1. 2. r) *tum ecce!* Excitantis est & adseuerantis ac demonstrantis particula, vt c. 1, 4. Es. 50, 2. Ier. 31, 8.

s) *Vir* quidam ibi erat; quem infra c. 44, 2. 5. *Iehouam* dicit, nempe *Christus* θεάνθρωπος, Dominus & Architectus Ecclesiæ suæ Matt. 16, 18. cf. Zach. 2, 5 Apoc. 1, 13. seqq. Hebr. 3, 2. seqq. c. 11, 16. al. cum Grotio *Angelus*, coll. Apoc. 21, 9. t) *instar* lucidissimi *æris*. cf. c. 1, 4. 7. 13. Dan. 10, 6. &c. Apoc. 1, 15. u) & *funiculus lineus* ad dimetiendum v. c. circumferentiam columnarum, it. longitudinem ac latitudinem terræ; coll. c. 47, 3. 13. Ios. 17, 14. Zach. 2, 5. Al. cum Lyrano *funiculum cum plumbo*, qui in ædificiis recte erigendis deseruit, intelligunt.

CAP. XL, *℣.* 1. ויביא sic *plene* cum *Kri* ויבא se. 2. sec. *Mas. Erff.* At ויבוא cum eodem *Kri* 3. Verumque contra *Mas impr.* ad v. 3. "*℣.* 3. ויבא sine *Iod* Otioso 1. 3. 5. contra *Mas. impr.*" At ויבוא scribunt 2. ac *Mas. Erff.* & sic in marg. 6. 9.

בְּיָדוֹ וּקְנֵה הַמִּדָּה וְהוּא עֹמֵד בַּשָּׁעַר׃ וַיְדַבֵּר אֵלַי הָאִישׁ 4
בֶּן־אָדָם רְאֵה בְעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְּׁמָע וְשִׂים לִבְּךָ לְכֹל
אֲשֶׁר־אֲנִי מַרְאֶה אוֹתָךְ כִּי לְמַעַן הַרְאוֹתְכָה הֻבָאתָה
הֵנָּה הַגֵּד אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃
וְהִנֵּה חוֹמָה מִחוּץ לַבַּיִת סָבִיב ׀ סָבִיב וּבְיַד הָאִישׁ קְנֵה ה
הַמִּדָּה שֵׁשׁ־אַמּוֹת בָּאַמָּה וָטֹפַח וַיָּמָד אֶת־רֹחַב הַבִּנְיָן
קָנֶה אֶחָד וְקוֹמָה קָנֶה אֶחָד׃ וַיָּבוֹא אֶל־שַׁעַר אֲשֶׁר 6
פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִימָה וַיַּעַל בְּמַעֲלֹתָו וַיָּמָד ׀ אֶת־סַף
הַשַּׁעַר קָנֶה אֶחָד רֹחַב וְאֵת סַף אֶחָד קָנֶה אֶחָד רֹחַב׃
וְהַתָּא קָנֶה אֶחָד אֹרֶךְ וְקָנֶה אֶחָד רֹחַב וּבֵין הַתָּאִים 7
חָמֵשׁ אַמּוֹת וְסַף הַשַּׁעַר מֵאֵצֶל אוּלָם הַשַּׁעַר מֵהַבַּיִת
קָנֶה אֶחָד׃ וַיָּמָד אֶת־אֻלָם הַשַּׁעַר מֵהַבַּיִת קָנֶה אֶחָד׃ 8
וַיָּמָד אֶת־אֻלָם הַשַּׁעַר שְׁמֹנֶה אַמּוֹת וְאֵילָו שְׁתַּיִם אַמּוֹת 9
וְאֻלָם הַשַּׁעַר מֵהַבָּיִת׃ וְתָאֵי הַשַּׁעַר דֶּרֶךְ הַקָּדִים י
שְׁלֹשָׁה מִפֹּה וּשְׁלֹשָׁה מִפֹּה מִדָּה אַחַת לִשְׁלָשְׁתָּם וּמִדָּה
אַחַת לָאֵילִם מִפֹּה וּמִפּוֹ׃ וַיָּמָד אֶת־רֹחַב פֶּתַח־הַשַּׁעַר 11
עֶשֶׂר

x) *& calamus mensorius*; de quo v.5. & c. 42,16.cf. Zach.2,5.6. Apoc. 11,1. c. 21,10. *Grotius:* intelligenda *pertica*, quæ in illis locis fieri solebat *ex calamo*. y) *ipseque stabat in porta* vrbis v.2. s. potius periboli totius areæ sanctæ v.5. quasi me aduentantem præstolatus esset. v.4. *Ad portam stat* Christus, vocat, inuitat, viam monstrat, aditumque aperit in templum sanctum & ad interiora, inquit *Maius* Oecon p. 1050. coll. Prou. 1, 20. 21. c. 8, 1. seqq. c. 9, 1. seq. Ioh. 10,7.9. c.14,6. Hebr. 6,19.20. c.7,19. c. 10, 19. c. 12,22. seqq.

℣. 4. z) de quo ad v. 3. diximus. a) c.2,1.3. c.47,6. Dan. 8,17. b) q. d. *probe vide* mensuram & structuram huius sacri ædificii, & quæcunq; tibi ad videndum offeruntur. c. 44,5. c) np. verba & declarationes meas. cf. c.3, 10. d) *& adverte animum tuum.* c.44,5. e) cf. Ex.25,9. f) *nam ideo, vt hæc tibi ! ostenderem.* Ex. 9,16. g) *adductus huc es;* vt dictum v.1.2.3. h) *tuque indicato* & nota facies domui Israel *omnia, quæ visurus es*; nec verbis tantum, d. etiam lineis & ichnographice ea repræsentabis. c. 43, 10. 11.

℣. 5. i) *Et ecce!* illic, vbi Vir ad portam stabat. vid. v. 3. k) *murus* erat, sc. exterior; vel, vt ό. habent περίβολον, totam cingens, & a non sancto c. 42, 20. separans quadratam aream Sanctuarii: quæ in peripheria sua 12000. quouis autem latere 3000. cubitos vel quingentos calamos habebat. c. 41, 15. seqq. l) *extra domum* s. ædificium Templi. cf. c. 43, 21. m) Vulg. *forinsecus in circuitu domus vndique.* cf. v. 14. 17. 25. &c. n) vid. v.3. o) *calamus mensorius.* vid. ibid. & v. 6. 7. &c. p) *sex præcise cubitorum* v. 12 c. 41, 1. 3. q) *in mensura cubitali.* Ex. 26, 1. c. 36, 9. 15. r) *sed hoc quidem cum palmo*: ita, vt quilibet cubitus vulgarem, quo in Babylonia vtebantur, *palmo*, h. e. mensura 4. digitorum קמץ בלא אס״ף (vid. infra ad v. 43.) superaret. Id quod non solum accentuum positu, sed disertis etiam verbis, hic & infra c. 43, 13. Propheta studiose notandum putauit, ne hic *Hebræorum cubitus* cum Babyloniorum (inter quos hæc scribebat) mensura confunderetur. *Fuit enim Ægyptiacus & Hebraus cubitus vno palmo maior Babylonico*, vt pluribus probauit *Clericus* ad Gen. 6, 15. p. 53. seqq. s) *mensus itaque* est diuinus Architectus calamo suo. v. 6. 8. 9. 11. &c. (1) *Murum* s. peribolum totius areæ sanctæ, (2) *Exterioris atrii portam* orientalem v. 6. septemtrionalem v. 20. & australem v. 24. (3) *Interioris atrii portam* meridionalem v.28. orientalem v.32. & septemtrionalem v. 35. & tandem (4) ipsius *Templi vestibulum* v. 48. &c. cf. Zach. 2, 6. Apoc.11,1. t) *latitudinem* v.6.7. u) *istius fabrica* s. *structura*, h. e. muri huius extremi, de quo ab initio versus. ό. τὸ περιτείχισμα. x) *& altitudinem*. Ex.27,18. y) *vnius calami*. ita vt crassities & altitudo vnius calami s. sex cubitorum, & murus quadratus esset. ℣. 6. z) *Deinde venit, accessit* per magnum illud spatium, peribolo isto inclusum, quod *Atrium gentium* vocamus. a) *ad portam* non Ambitus totius ædificii, sed ad portam, quæ erat *atrii exterioris, Israelis* sc. siue *mulierum* v.17. quod sec. *Sturmii* obseruationem p. 56. mille cubitos singulis lateribus habebat. b) Vulg. *quæ respiciebat*. v.20.22. c) *versus Orientem* v.10.19. d) *& adscendit*. quia solum huius exterioris atrii aliquot cubitis (12. sec. *Sturmium* p.56. pro quibus ego malim 3. vel 4.) elatius fuit, quam atrium gentium; & rursus interius Sacerdotum atrium altius atrio Israelitarum v.31.; omniumque altissimum ipsum Templū. v.49. Ne quis temere putet, se vno saltu in cælum transsilire posse, sed τὰ ἄνω continuo esse quærenda Col.3,1.2. vt D. *Maius* obseruat l. c. Confer etiam Dn. Kœpkii Dialogum de Templo Salomonis, & not. ad 1 Reg. 6,19. e) *per gradus eius*, nempe *septem*, vt addunt bene LXX. ex coll. v.22.26. f) *atque tunc mensus est* calamo suo v. 5. g) *limen* Iud.19,27. 2 Reg.12,10. c.22,4. scil. *exterius* hoc fuit *limen* portæ orientalis. h) S. *iterumque limen vnum*; s. alterum, interius. i) nempe tam interius, quam exterius huius portæ limen, sicut extremus peribolus v. 5. *latitudinem vnius calami habebat*. Adparet igitur, *ædificium* hic iuxta longiora latera *inclusum fuisse muro crassitiei 6. cubitorum* & rite, immo necessario a portarum muris *eandem spissitudinem* ad omnes ædificiorum muros vndiq; deriuamus, inquit *Sturmius* p.64. Cf. etiam c 41,5. ℣. 7. k) Vulg. *Et thalamum*. sic v.10.12. al. *excubitorium*, coll. 1 Reg.14,28. Intelliguntur autem *conclauia* s. *cella* vtrinque tres, ad dextram & sinistram portæ, in substructione muri latentes, 6. cubitos longæ & latæ, & æqualibus dissitæ interuallis, vt distinctius exponit infra v. 10. e quarum vna in alteram ingressus patebat, docente *Sturmio* in Sciagr. p.65. Quare etiam in postibus *fenestellæ* fuerunt, vt etiam in muro anteriori iuxta ianuam. vid. infra v.16. & *Sturm.* p.63. l) v. 5. m) *& interstitium istorum conclauium* s. murum, qui hæc conclauia separabat. cf. de priori nomine c. 19,11. Leu.27,12. 2 Sam.19,36. &c. n) *quinque cubitorum*, vid. *Sturm.* p.65. o) *limen vero portæ* interius & exterius, vt dictum v.6. p) *iuxta* q d. *a iuxta, ab apud.* c.10,16. q) interius & exterius *vestibulum portæ* v.8. De vestibulo cf. 1 Reg.7, 6. 7. & *Sturm.* p. 60. r) *a domo*. Vulg. *intrinsecus*. sic v. 8. Nam *vestibulum* etiam *intrinsecus* portæ huic exteriori adiacebat, ipsa symmetria cogente, cui opponeretur vestibulum exterius portæ interioris (de qua v.23.26.31.) *Sturm.* p.63. s) quæ fuit etiam exterioris liminis mensura v. 6. ℣. 8. t) *Mensus etiam est* ipsum *vestibulum* portæ. *Sturm.* p.63. u) *a domo* s. *intrinsecus*, vt v. 7. x) *vno calamo*. np. ab extrema columna parietina ad extremam liberam. vid. *Sturm.* p. 71. seq. ℣. 9. y) *Porro mensus est* exterius *vestibulum portæ*. z) *octo cubitorum* latitudine; np. a centro parietinæ columnæ ad centrum liberæ. nam sine his vnius calami s. 6. tantum cubitorum vestibulum fuit v. 8. a) *& columnas eius*. v.10.14. 26. Varie reddunt & accipiunt: Vulg. *& frontem eius*. S. *& limina eius*. Cocceio *margines murorum*. Sed *columnas* intelligi, non immerito censet *Sturmius*. Nam, inquit, p.71. si columnæ nostræ capitulum ornemus more Corinthiorum inferius duplici serie palmarum, & superius volutis, annon hirsutum *arietis* caput, & in helicem conuolutis cornibus præditum, satis apte repræsentabit? Maneant adeo *columnæ rotundæ* palmis ornatæ. cf. not. 1 Reg. 6,31. b) *sic m.* mensus est *vestibulum portæ* alterum. c) *ab interiore facie* portæ versus interius atrium. v.7.8. ℣. 10. d) S. *Ceterum thalami*, s. *conclauia* aut *cella* huius *portæ* orientalis. vid. v.7. e) v.6.19. f) numero *tres* erant *hinc & inde*, i. e. *vtrinque*. cf. v. 12. 21. 26. 34. &c. g) c. 46, 23. h) *columnis*. v. 9. 14. ℣. 11. i) *Postea mensus est latitudinem*. v. 5. k) *apertura portæ* s. aperti in porta spatii. cf. v. 13.

Margin: במעלתיו קרי — ואיליו קרי

℣. 4. אותך *plene* 1.2 3.5.6.7.8.9.15.22.23. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Num.22,33. Alii *defect.* Sed אֹתָךְ habent 1. 3. & sic fe. 2. הֻבָאתָ sine *He* parogog. quidam in marg. 7. 8. contra *Mas. impr.* & *Erff.*: itemque *M. I.* ℣. 8. Pro אלם hab. אֵילָם 6. 9.

12 עשר אמות ארך השער שלוש עשרה אמות׃ וגבול
לפני התאות אמה אחת ואמה־אחת גבול מפה
13 והתא שש־אמות מפו ושש אמות מפו׃ וימד את־
השער מגג התא לגגו רחב עשרים וחמש אמות פתח
14 נגד פתח׃ ויעש את־אילים ששים אמה ואל־איל
טו החצר השער סביב ׀ סביב׃ ועל פני השער היאתון
16 על־לפני אלם השער הפנימי חמשים אמה׃ וחלונות
אטמות אל־התאים ואל אליהמה לפנימה לשער
סביב ׀ סביב וכן לאלמות וחלונות סביב ׀ סביב
17 לפנימה ואל־איל תמרים׃ ויביאני אל־החצר החיצונה
והנה לשכות ורצפה עשוי לחצר סביב ׀ סביב שלשים
18 לשכות אל־הרצפה׃ והרצפה אל־כתף השערים
19 לעמת ארך השערים הרצפה התחתונה׃ וימד רחב
מלפני השער התחתונה לפני החצר הפנימי מחוץ
כ מאה אמה הקדים והצפון׃ והשער אשר פניו דרך
21 הצפון לחצר החיצונה מדד ארכו ורחבו׃ ותאו

שלושה Yyy 2 כח ב

האיתון קרי

מלעיל

ותאיו קרי

l) 10.subiectorum, vt infra c.41,2. computatis nimirum vtrinque semicolumnis s. postibus vnius cubiti: nam alioqui porta latius aperta fuisset, quam vestibulum, quod erat 8. cubitorum. v.9. *m) longitudo autem porta.* v.18. *n) erat tredecim* cubitorum. Ad *altitudinem* portæ id referunt Lyranus, Villalpandus, aliique, eo, quod maior hæc sit dimensio; non immerito haud admissi a Cl. *Sturmio* p.66. sq. qui tu. quod *numerus XIII.* plane alienus & imperfectissimus ipsi visus sit, pro *tredecim* supponit *ter decies*, inuita constructione & phrasi sacri textus. Cogitandum itaque de alia dispositione, aut fatendum, nos terminos huius numeri ignorare. cf. etiam *Maii* Oec.p.1052. ℣. 12. *o*) S. *Terminus vero* (*s. Spatium*) *ante thalamos erat.* Vulgat. *Et marginem ante thalamos s. mensus est*, ex v.11. cf. c.43, 20. *p*) vid. v.7. *q*) *vnius cubiti*; quantum sc. columnæ vtrinque inter tres thalamos positæ a pariete prominebant. vid. *Sturm.* p.71. *r*) *& sic etiam ex altera parte vnius cubiti spatium* inter columnas erat: ita vt porta inter oppositos parietes *duodecim*, inter columnas autem *decem* cubitos pateret, vt dictum v. 11. *s*) *thalamus autem* (*s. conclaue vnumquodque* v.7. *t*) *sex* erat *cubitorum* & quadratum v.5. c.41,1. *u*) *hinc & - inde*, i.e. *vtrinque*, vt v. 10.

℣. 13. *x*) *Deinde mensus est* per opposita ostia thalamorum, totius portæ & ædificiorum eius latitudinem. *y*) a *tecto*, h.e. *a summo* & extremo *pariete vsque ad extremum* oppositi thalami *parietem.* cf. Ex.30, 3. c.37,16. Nam *tectum proprie dictum* thalami non habuerunt, sub portæ tecto, vel potius lacunari, consistentes, sed suum modo laquear; inquit *Sturm.* p. 68. *z*) nempe parietis extremi *vtrinque semicubitum*, parietis thalamorum anteriorum *vtrinque* semicub. substructionis eius *vtrinque semicubitum.* thalami *vtrinque 6. cubitos*, qui collecti faciunt 15. & his additi 10. pro apertæ portæ latitudine, ex v.11. vna summa prodeunt 25. cubiti. cf. v. 21.25.29. *a*) idque per *ostium* e diametro *oppositum ostio.* cf. v. 23.

℣. 14. *b*) *Et fecit*, np. mensurando, atq; sic fieri iussit: nam adueniente Propheta totum alioquiiam extitit ædificium. *c*) *columnas.* vid. v. 9. *d*) Vulg. *per sexaginta cubitos*, nempe sec. longitudinem totius ædificii huius portæ. scil. sec. *Sturmii* computa p. 72. *semicubitum* pro basi, *6. cubitos* ab extrema columna vestibuli ad parietinam, 1. *cub.* proiectionis parietinæ, 6. spissitudinis muri, 36. interioris portæ longitudinis, 6. spissitudinis muri interioris, 1. latitudinis proiectionis columnæ parietinæ, 3. ad extimã columnæ vestibuli interioris, & *semicub.* pro basi; vnde summa 60. *cubitorum.* *e*) *& iuxta columnas* v.9.15. *f*) *atrium s. areola* aut *spatium* quoddam intra columnas. Nam *atrium* proprie dictum, s. *locum subdialem*, parietibus cinctum, hic significari non posse, nemo non fatebitur; inquit *Sturm.* p.72. ipseq; p.73. *arcus s. portas* intelligit super thalamos inter duas quasuis columnas constitutas, easdemq; apertas, nec foribus clausas, adeoq; liberi accessus, & liberi ac sereni aeris, quæ maioris portæ fuerint quasi *suburbia*, coll. Leu.25,31. Ez.42,11. Dubitamus tn. de ista acceptione vocis, etsi per imperitiam architecturæ quidquam præcise determinare non audeamus. *g*) & *porta* eiusmodi *minor*, per asyndeton. cf. v.48. vel ad mentem *Sturmii* per adpositionem: *porta* np. *h*) Vulg. *per circuitum*, i.e. per vniuersam Portam maiorem. cf. v.5.15.17.25. &c. ℣. 15. *i*) S. *Ante autem.* cf. c.42,8. *k*) *portam*; np. *introitus s. ingressus* (1) rad. אתה. similis constr. c.7,7. Ios.3,14. 1 Reg.22,27. &c. *l*) *vsque ad vestibulum porta interius.* Prius comma terminum *a quo*, posterius hoc terminum *ad quem* designat. *m*) cum *vestibulo* construimus sec. accentus, alii cum *porta.* cf. v.19.22.23.27. &c. *n*) *quinquaginta erant cubiti*, vt v.21.25.29. &c. Vniuersa namque portæ longitudo, vt v. 14. audiuimus, fuit 60. *cubitorum.* si itaq; subtrahas *sex & dimidium* cubitum anterioris, & *tres ac dimidium* interioris vestibuli, pro reliqua portæ longitudine 50. relinquuntur. *Sturmius* p.74. ℣. 16. *o*) S. *Fenestræ vero.* Sturmio p.63. *fenestella*, ad illustrandas scalas cochleares intra murum latentes. cf. not. v.7. *p*) *contracta, constrictæ.* Vulg. *obliquas*; intus scil. *angustiores* (8) c. 41,16.26. 1 Reg.6,4. *q*) *ad thalamos* erant. vid. not. ad v.7. *r*) *& ad columnas eorum.* vid. v.9.37.49. *s*) *intra portam* 1 Reg. 6,30. *t*) v.14.17. *u*) *& sic.* c.41,7. *x*) *in vestibulis* v.21.22.30. &c. *y*) *fenestra np.* erant. *z*) v.5.14. *a*) *introrsum*: c. 41, 3. *b*) *&* ad singulas *columnas.* vid. v.9.14. *c*) *palmæ* erant *dua* v.26. cf. v.31.34. & not. ad v.9. ℣. 17. *d*) *ad atrium exterius.* v. 20.31. c.10,5. c.42,1. *Israelitarum* np. & *Mulierum*, vt diximus ad v.6. De interiori atrio sacerdotum vid. v.23. *e*) *& ecce!* atrium splendidis ædificiis vndique cinctum erat. cf. not. v.5. *f*) Vulg. *gazophylacia.* S. *cubicula*, al. *cellaria.* c. 41, 10. c. 42,4.7. seqq. 1 Sam.9,22. Nempe *substructio* circumiacentium *ædificiorum*, quæ triplicis erant contignationis, *vndiq; caua* erat *cellariis*, & cryptoporticibus adstructa, quibus lumen extrinsecus per fenestras adueniebat ordinarium & copiosum. Eiusmodi receptaculis opus erat ad reditus templi adseruandos, qui humidum cellarum subterrestrium non ferebant: vt materia pro vestibus, velis, & tapetibus. *Sub his* vero procul dubio aliæ erant *profundiores cellæ*, vino v.g. recondendo aptæ. Ita super hac substructione *solum ædificiorum* elatius erat solo portarum & procul dubio solidissimis incumbens fornicibus *pauimento* poterat stratum esse, super quæ *porticus* magnificæ & spatiosæ vtrinq; extabant pro recipiendo populo, qui præsertim festis diebus eo confluebat. &c. *Sturm.* p.75. *g*) *& pauimentum* v.18. c.42,3. in solo sc. ædificiorum, quod paulo depressius fuit ipsius atrii solo; sec. *Sturm.* *h*) *ita factum* erat *atrio.* cf. c.41,18.19. c.46,23. *i*) Vulg. *vndiq; per circuitum* v.5.25. *k*) *triginta* sc. *conclauia s. cellæ* erant; 7. vtrinq; ad portam versus septemtrionem & meridiem, & 8. vtrinq; versus occidentem, 12. cubitis inuicem distantes, ita quidem, vt semper inter duas columnas conclaue vnum consisteret, vna quoq; , sed spaciosa fenestra illuminandum: quomodo in ipso statim atrio potuerunt numerari. *Sturm.* p.75. ℣. 18. *l*) *Et pauimentum*, elegans procul dubio & pretiosum. cf. Esth.1,6. *m*) *ad latus portarum* v.40.44. c.46,19. scil. *erat* vel *attingebat*, vt supplet *Sturm.* p.79. *n*) *iuxta* Ex. 38,18. 1 Sam.16,13. *o*) vid. v.11.15. *p*) *pauimentum inferius.* vid. not. ad v.17. & cf. c.41,7. ℣. 19. *q*) *Postea mensus est latitudinem* totius ædificii circa atrium Israelitarum v.17. *r*) q.d. *ab ante portam* 1 Reg.8,54. Ezr.10,6. Vulg. *a facie porta inferioris vsq; ad frontem atrii interioris.* *s*) accuratissime incipiendo, vbi porta *exterior*, s. ob depressiorem situm *inferior*, intra vestibulũ aut portæ ædificium finitur, *Sturm.* p.76. *He* est *paragog.* adeoq; nomen *dignioris generis*, & accentus *milel.* *t*) q.d. *vsq; ad faciem.* c.46,9. *u*) *atrii interioris* s. Sacerdotum. v.15.23. cf. not. 1 Reg.6,36. *x*) *ab extra s. extrinsecus* c.46,2. h.e. *ad exteriorem parietem ædificii*, quod interius atriũ cingebat: nã in illud ædificiũ nondum ingressus est S. Architectus. *y*) vt v. 23.27.47. *z*) Vulg. *ad orientem & ad aquilonem.* adeoq; metiendo omnes plagas ab occidente *ad orientem* v.10. & a meridie *versus aquilonem* v.20. ædificium fuit 100. cubitos longũ, & atrium exacte quadratum. ℣. 20. *a*) Vulg. *Portam quoq; , qua respiciebat.* cf. v.6.22. *b*) *versus septentrionem.* cf. v.10.24.27. *c*) *Atrii* sc. *exterioris.* vid. v.17. *d*) *eadem* scil. *mensura*, qua mensus erat portam orientalem v. 6. seqq. ℣. 21. *e*) *Ita etiam thalami eius.* vid. v. 7. 10.

שלושה מפו ושלשה מפו ואילו ואלמו היה כמדת
השער הראשון חמשים אמה ארכו ורחב חמש
22 ועשרים באמה׃ וחלונו ואילמו ותמרו כמדת השער
אשר פניו דרך הקדים ובמעלות שבע יעלו־בו ואילמו
23 לפניהם׃ ושער לחצר הפנימי נגד השער לצפון ולקדים
24 וימד משער אל־שער מאה אמה׃ ויולכני דרך הדרום
והנה־שער דרך הדרום ומדד אילו ואילמו כמדות
כה האלה׃ וחלונים לו ולאילמו סביב ׀ סביב כהחלנות
האלה חמשים אמה ארך ורחב חמש ועשרים אמה׃
26 ומעלות שבעה עלותו ואילמו לפניהם ותמרים לו
27 אחד מפו ואחד מפו אל־אילו׃ ושער לחצר הפנימי
דרך הדרום וימד משער אל־השער דרך הדרום מאה
28 אמות׃ ויביאני אל־חצר הפנימי בשער הדרום וימד
29 את־השער הדרום כמדות האלה׃ ותאו ואלו ואלמו
כמדות האלה וחלונות לו ולאלמו סביב ׀ סביב
חמשים אמה ארך ורחב עשרים וחמש אמות׃
ל ואלמות סביב ׀ סביב ארך חמש ועשרים אמה ורחב
31 חמש אמות׃ ואילמו אל־חצר החיצונה ותמרים
32 אל־אילו ומעלות שמונה מעלו׃ ויביאני אל־החצר
הפנימי דרך הקדים וימד את־השער כמדות האלה׃
33 ותאו ואלו ואלמו כמדות האלה וחלונות לו ולאלמו
סביב ׀ סביב ארך חמשים אמה ורחב חמש ועשרים
34 אמה׃ ואלמו לחצר החיצונה ותמרים אל־אילו מפו
ומפו

ואיליו קרי
ואלמיו קרי
ỳ.26. l) Gradus etiam septem. vt v. 21. m) adscensus l. adscensibus eius erant. vid. 1 Reg. 10, 5. n) & vestibula s. porticus cuiusque porta, liberis columnis factæ v. 21. o) ante illas erant. p) & palmæ cælatæ ipsi erant v. 16. q) v. 10. 34. r) ad columnas eius vid. v. 9. 10. 31.
וחמריו קרי
ואילמיו קרי

ỳ. 27. s) Porta quoque erat atrio interiori v. 23. 32. t) è regione, ex opposito. v. 13. u) versus (v. 10. 20.) meridiem s. austrum v. 24. 28. x) vt etiam hic quadratum esset atrium, sicut ad portam orientalem v. 19. & septemtrionalem v. 23.
תאיו קרי
מעליו קרי
ולאלמיו קרי
אליו קרי

f) utrinque tres fuerunt. cf. v. 10. g) & columnarum eius vid. v. 9. 16. h) & vestibulorum mensura fuit. v. 16. 22. i) nempe orientalis, v. 6. seqq. cf. etiam v. 22.
וחלוניו קרי
ואילמיו קרי
ואילמיו קרי

ỳ. 22. k) vid. v. 16. l) v. 16. 21. m) v. 6. 20. n) v. 6. 10. o) & per septem gradus adscendebant in portam. cf. v. 6. 26. 31. p) & vestibula s. porticus eius v. 21. q) ante portas erant. Suffixum masc. ad portas, non ad gradus referendum.
איליו קרי
ולאילמיו קרי
עולותיו קרי
ואילמיו קרי
איליו קרי
ואליו קרי
ואלמיו קרי
ולאלמיו קרי

ỳ. 23. r) porta etiam similis erat. s) ad interius atrium. v. 19. 44. opposita portæ australi exterioris atrii v. 24.
ואילמיו קרי
איליו קרי
ותאיו קרי
ואליו קרי
ואלמיו קרי
portæ versus septentrionem & versus orientem v. 6. 20. x) vt etiam hic quadratum esset atrium v. 19. 27.
ואלמיו קרי

ỳ. 24. y) Postea duxit me c. 43, 1. c. 47. 6. z) viam s. versus v. 20. 22. a) austrum. c. 21, 2. b) v. 3. 5. c) vid. v. 9. 16. 21. d) sec. easdem mensuras orientalis & aquilonaris portæ. cf. v. 21. 28.

ỳ. 25. e) Fenestræ etiam portæ erant. v. 16. 22. f) & vestibulis eius v. 21. g) v. 5. 14. 17. h) sicut illæ fenestræ portæ orientalis v. 16. & septemtrionalis v. 21. i) vid. v. 15. 21. k) vid. v. 15. 21.

ỳ. 26

ỳ. 28. x) Cumque ita eadem mensura mensus esset & absoluisset exteriorem portam *orientalem* v. 6. seqq. *septemtrionalem* v. 20. seqq. & *meridionalem* v. 24. seqq. cum atriis earum; *tum porro deduxit me.* v. 2. 17. y) *ad* ipsum *interius atrium* v. 19. 23. 27. z) *per* interiorem *portam australem.* v. 27. a) vbi mensus est interiorem illam portam australem *sec. easdem mensuras* exteriorum portarum. cf. v. 21. 24. 29. & *Sturmium* p. 79. ỳ. 29 b) vid. v. 7. 10. 21. c) v. 9. 14 33. d) v. 21. 26. e) Vulg. *sicut supra.* sic v. 33. vid. v. 24. 28. f) v. 16. 33. 36. g) vid. v. 21. h) v. 5. 14. 17. 25. i) vid. v. 15. k) vid. v. 13. 21. 25. ỳ. 30. l) *Item vestibula s. porticus.* v. 16. m) v. 5. 29. n) *quorum longitudo erat* 25. *cubitorum*, iuxta portæ latitudinem v. 29. o) *latitudo vero*, (a pariete ad extimam columnam versus exterius atrium) *erat quinque cubitorum.* ỳ. 31. p) *Vestibulum autem eius* v. 29. q) *ad atrium exterius* v. 17. Nam in interiori atrio huic portæ vestibulum non fuit, vt portæ quidem exteriori v. 8. r) v. 16. 26. 34. s) *ad columnas eius* erant v. 9. t) *octo autem gradus*: cum exterioribus portis *septem* tantum essent v. 22. 26. u) erant *adscensus eius* v. 34. 37. cf 1 Sam. 9, 11. ỳ. 32. x) Quumque australem istam portam absoluisset, *deduxit me* v. 17. 28. 35. y) v. 19. 23. 27. z) *versus orientem* v. 10. 22. ad orientalem portam interioris atrii. a) *sec. easdem mensuras* v. 28. seqq. descriptas. ỳ. 33. b) *Et thalamos eius* v. 7. 10. c) *& columnas* v. 9. 29 d) *& vestibulum* v. 21. e) Vulg. *vt supra.* v. 29. 32. f) vid. v. 20. g) v. 15 21. h) v. 21. 29. ỳ. 34. i) *Porticus quoque sua* v. 21. 26. 29. k) portæ huic erant *versus atrium exterius* v. 31. l) v. 16. 26. m) vid. v. 9. n) vid. v. 10.

ỳ. 22. ותמרו cum *Deg.* 2. 3. 22. sic su. 5. ỳ. 31. החצונה *defect.* 6. 9. sec. *Mas. impr.* c. 42, 7.

לה ומפו ושמנה מעלות מעלו: ויביאני אל־שער הצפון
36 ומדד כמדות האלה: תאו אלו ואלמו וחלונות לו
סביב ׀ סביב ארך חמשים אמה ורחב חמש ועשרים
37 אמה: ואילו לחצר החיצונה ותמרים אל־אילו מפו
38 ומפו ושמנה מעלות מעלו: ולשכה ופתחה באילים
39 השערים שם ידיחו את־העלה: ובאלם השער שנים
שלחנות מפו ושנים שלחנות מפה לשחוט אליהם
מ העלה והחטאת והאשם: ואל־הכתף מחוצה לעולה
לפתח השער הצפונה שנים שלחנות ואל־הכתף
41 האחרת אשר לאלם השער שנים שלחנות: ארבעה
שלחנות מפה וארבעה שלחנות מפה לכתף השער
42 שמונה שלחנות אליהם ישחטו: וארבעה שלחנות
לעולה אבני גזית ארך אמה אחת וחצי ורחב אמה
אחת וחצי וגבה אמה אחת אליהם ויניחו את־הכלים
43 אשר ישחטו את־העולה בם והזבח: והשפתים טפח
אחד מוכנים בבית סביב ׀ סביב ואל־השלחנות בשר
44 הקרבן: ומחוצה לשער הפנימי לשכות שרים בחצר
הפנימי אשר אל־כתף שער הצפון ופניהם דרך הדרום
מה אחד אל־כתף שער הקדים פני דרך הצפן: וידבר אלי
זה הלשכה אשר פניה דרך הדרום לכהנים שמרי
46 משמרת הבית: והלשכה אשר פניה דרך הצפון
לכהנים שמרי משמרת המזבח המה בני־צדוק

הקרבים Yyy 3 כח ג

מעליו קרי
תאיו קרי
אליו קרי
19. c. 7,.
ואיליו קרי
אליו קרי
מעליו קרי

a) vt v. 31. 37.

ואלמיו קרי

ꝟ. 35. p) *Mox deduxit me* v. 17. 32. q) *portam septemtrionalem* v. 40. 44. sc. interiorem c. 8, 3. nam de exteriore vid. v. 20. seqq. r) Vulg. *iuxta mensuras superiores*, vt v. 24. 28. 32.

ꝟ. 36. s) vid. v. 33.

ꝟ. 37. t) *Columna autem eius* v. 9. vestibulum facientes, coll. v. 31. & 34. u) vid. v. 34. x) v. 31. 34. y) vt ibid. v. 31. 34.

ꝟ. 38. z) *Insuper* inferius *conclaue* s. *cellarium* erat. vid. v. 17. a) *& ostium eius.* b) *inter columnas.* vid. v. 9. c) *nempe inter columnas portarum.* Praecedens nomen absolutum subintell. repetendum in constructo, vt v. 15. Iud. 18, 14. Hos. 14, 3. d) *ibi elauerent* (4) Es. 4, 4. 2 Par. 4, 6. e) *holocausta* v. 39. Leu. 1, 5. Vti vndique in substructione *fenestra* erant, *cellaria* illustrantes (cf. not. ad v. 7. 16. 17.) ita *dua* proximae earum iuxta vestibulum *mutata* erant *in ostia*, vt extrinsecus statim ex atrio accessus ad duo cellaria pateret, pro *lauanda* aut recondendis *holocaustis*. Haec vero videntur tantum ad portam meridionalem & septemtrionalem fuisse. *Sturmius* p. 79.

ꝟ. 39. f) *At in vestibulo porta.* v. 7. 40. supra substructionem, vtrinque inter binas columnas laterales. *Sturm.* p. 79. g) *dua mensa* positae erant; & aliae insuper ad vtrumque ostii latus v. 40. seqq. h) *hinc & illinc*, s. vtrinque, vt v. 10. 34. 37. i) *vt mactarent in iis* v. 41. 42. c. 44, 21. k) *holocausta* v. 38. l) *& victimas pro peccato.* vid. Lev. 4, 3. m) *& sacrificia pro reatu vel delicto* c. 42, 13. c. 44, 29. vid. Lev. 5, 19.

2 Reg. 12, 17.

ꝟ. 40. n) *Insuper ad latus* v. 18. 41. 44. ostii scil. s. portae. o) *foris, exterius.* v. 44. p) S. *adscendenti*, si quis adscendat. al. *ad adscensum* (1) coll. femin. supra v. 26. q) *ostii*, vel *ad ostium* s. *aperturam* v. 11. r) *porta versus septemtrionem.* v. 35. 44. s) *sic etiam ad alterum latus*, eodem loco. t) v. 39.

ꝟ. 41. u)

כצ"ל

Quatuor adeo mensa erant hinc, & quatuor isthinc ad latus porta. x) Sue octo in vnam numerum collectae *mensa*: quatuor in vestibulo. v. 39. & quatuor ad latus portae v. 40. y) Vulg. *super quas immolabant.* v. 39.

ꝟ. 42. z) *Et quatuor mensa* pro holocaustis. a) *erant lapides casionis* s. quadrati. vid. 1 Reg. 5, 31. b) *super istas* scil. *mactarent.* v. 39. 41. cf. alia eiusmodi ellipsis v. 43. c) *& deinde reponerent* c. 42, 14. Num. 17, 19.

ꝟ. 43. d) Vulg. & alii veteres: *Et labia earum* (mensarum); quasi per *Sin* legissent. Schmidius vero: *Porro lapides focarii.* Ion. *vncini* s. *paxilli*, pro carnibus suspendendis, &c. Sed melius *Gusset.* p. 834. aliique, coll. Ex. 25, 24. intelligunt *limbos* s. *duos asseres*, ad dextram & sinistram mensarum oram prominentes, qui victimas, dum excoriarentur, a lapsu probiberent. (1) Ps. 68, 14. cf. etiam Gen. 49, 14. e) *palmi vnius*, i. e. mensurae 4. digitorum. v. 5. Legitur alibi de crassitie maris aenei 1 Reg. 7, 26. & columnarum Ier. 52, 21. f) *firmati*, *aptati* erant. Es. 16, 5. c. 30, 33. Prov. 21, 31. g) *introrsum.* Vulg. *reflexa intrinsecus*; vt oppositum *babhuts* vel *mihhuts*, *foris* vel *exterius* significat. v. 40. 44. c. 7, 15. &c. h) i. e. *vndique.* vid. v. 5. i) *vt super mensas* reponerent victimarum carnes. cf. v. 39. 41. 42. k) Lev. 1, 2 seqq.

ꝟ. 44. l) *Porro extra* v. 40. *portam* septemtrionalem v. 35. m) *interiorem* v. 15. 32. n) *cellaria* erant v. 17. 38. o) *Cantorum* 2 Sam. 19, 35. 1 Par. 9, 11. p) *in atrio interiori.* vid. v. 19. q) *quod* erat. r) *ad latus* v. 18. 40. 41. s) *porta aquilonaris* v. 35. 40. t) ita *vt facies* s. pars anterior *cellariorum* esset *versus meridiem* v. 24. 27. 45. u) *vnum* vero, vel sec. *Noldii* Concord. Partic. p. 752. *aliue cubiculorum ordo*, erat *iuxta latus porta orientalis.* x) *Noldius* l. c. *versus viam borealem*, vel spectant *versus boream.* cf. v. 20. 46.

ꝟ. 45. y) *Et locutus est* s. dixit *ad me* sacer Architectus. v. 3. 4. descriptus. z) *hoc conclaue*; s. collectiue: *hoc cellaria* v. 17. 38. a) *versus austrum*, vt dictum est v. 44. b) *sacerdotibus* destinatum est. c) v. 46. c. 44, 8. 14. 15. Num. 3, 28. 32.

ꝟ. 46. d) *At cellarium* v. 45. e) v. 44. c. 41, 1. f) v. 45. g) *hi sunt.* h) *filii Zadok* c. 43, 19. c. 44, 15. c. 48, 11. cf. 1 Reg. 1, 32. item Praefat. in hunc librum §. 3. & in Ieremiam §. 1. Qui *aeternam iustitiam* Dan. 9, 24. per eum, qui est *Iehoua iustitia nostra* Ier. 23, 6. fide amplectuntur, eique seruiunt in sanctitate & iustitia Luc. 1, 74. 75.

ꝟ. 39. Pro אליהם sc. 1. עליהם & sic fu. 5. ꝟ. 43. הקרבן Kaph sine Meth. & ב cum Dag. 1. 3. 5. 7. 11. 12. 15. 16. 2. 23. & 6. 9. in marg. contra *Mas.* *Erff.* *Meth* etiam omisit R. *Iona* in *M* I. ꝟ. 44. הצפן *defect.* 1. 7. 8. 15. 21. sic se. 5. sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* ꝟ. 45. זה per *Vau* 1. & *Mas. Erff.*

47 הקרבים מבני־לוי אל־יהוה לשרתו׃ וימד את־החצר
ארך מאה אמה ורחב מאה אמה מרבעת והמזבח
48 לפני הבית׃ ויבאני אל־אלם הבית וימד אל אלם
חמש אמות מפה וחמש אמות מפה ורחב השער
49 שלש אמות מפו ושלש אמות מפו׃ ארך האלם עשרים
אמה ורחב עשתי עשרה אמה ובמעלות אשר יעלו
אליו ועמדים אל־האילים אחד מפה ואחד מפה׃

CAP. XLI.

מא ויביאני אל־ההיכל וימד את־האילים שש־אמות רחב
2 מפו ושש־אמות רחב־מפו רחב האהל׃ ורחב הפתח
עשר אמות וכתפות הפתח חמש אמות מפו וחמש
אמות מפו וימד ארכו ארבעים אמה ורחב עשרים
3 אמה׃ ובא לפנימה וימד איל־הפתח שתים אמות
4 והפתח שש אמות ורחב הפתח שבע אמות׃ וימד את־
ארכו עשרים אמה ורחב עשרים אמה אל־פני ההיכל
5 ויאמר אלי זה קדש הקדשים׃ וימד קיר־הבית שש
אמות ורחב הצלע ארבע אמות סביב ׀ סביב לבית
סביב

rem. *a*) *undecim* (vel ab initio postis, *decem*) *cubitorum* erat. vid. 1 Reg. 6, 3. Nam, vt *Sturmius* ait p. 91. ab initio postis præcipue latitudo numeranda est. Quia vero basis eius inferius proiicitur vndique ad latitudinem cubiti, ita requirente architectura, hinc in solo exterius adiicitur cubitus, qui etiam ad *scalas*, quarum iuxta statim mentio fit, referri potest. *b*) *& quidem cum gradibus* s. *scalis*; quales supra erant ad exterius atrium *septem* v. 22. 26. ad interius vero *octo graduum* v. 31. 34. 37. hic *quindecim*, sec. *Sturm.* p. 89. *c*) *quibus.* subintell. præf. ב, vt 1 Reg. 11, 27. *d*) cf. not. v. 6. *e*) *ad ipsam portam Templi* s. *ad ipsam domum* v. 48. *f*) *columnæ* autem duæ, vt diximus ad v. 48. *g*) *ad columnas* parietinas s. *iuxta postes* erant v. 9. 48. *h*) i. e. *vtrinque* v. 10. 12. vt in Templo Salomonis 1 Reg. 7, 21. 2 Par. 3, 17. quæ scalas quasi munirent aut continerent. CAP. XLI, ✠. 1. *i*) *Postea deduxit me* c. 40, 48. *k*) *ad ipsum Templum*, in specie sic dictum v. 4. 20. 21. vid. not. c. 40, 48. 1 Reg. 6, 17. Continuatur hoc capite Noui Templi structura s. dimensio: & *partes* quidem, sec. *Schmid.* habet *quinque*: nam mensus est S. Architectus I. *ostium* Templi v. 1-4. II. *parietem* eius cum substructionibus, cubiculis &c. v. 5-21. III. Describitur *Altare* v. 22. IV. *Valuæ* Templi & Sancti v. 23-25. V. *Fenestræ* & *palmæ* v. 26. *l*) *vbi mensus est* 1) *pilas* s. *postes*; hoc versu. 2) ianuam & Sanctum v. 2. 3) Sanctum sanctorum v. 3. 4. 4) parietem & exedras ambientes Templum v. 5. seqq. cum conclauibus, cellis, gazophylaciis, fenestris v. 16. ornamentis Cherubinorum & palmarum v. 18. altari ligneo s. mensa v. 22. &c. *m*) *postes* v. 3. cf. c. 40, 9. 48. *n*) *sex cubitos* vtrinque distantes; vel latos (sec. *Sturmium* p. 91.) inferius ad basin *sex cubitos*, supra autem 4. *cubitos.* *o*) *Gusset.* p. 697. seq. latitudinem sc. *tentorii*, siue veli, coll. Ex. 40, 22. vt velum fuerit 11. cubitos latum; cum ostium sec. v. 2. tantum esset decem cubitorum. Sturmio vero in Germanico opere *Goldmanni* p. 45. i. e. *per totum hoc sacrum ædificium.* ✠. 2. *p*) *Latitudo autem aperturæ* s. *ostii* v. 3. *q*) decem erat cubitorum: sicut fuerat etiam in atrio exteriori c. 40, 11. & in Templo Salomonis 1 Reg. 6, 3. vnde supponit *Sturmius* p. 91. altam quoque fuisse ianuam 20. cubitos. *r*) *humeri vero* s. *latera ostii*, h. e. quæ vtrinque restabant *partes parietis.* cf. v. 26. c. 40, 18. 41. 44. *s*) vt adeo tota latitudo, sicut mox audiemus, esset 20. cubitorum; quæ erat etiam longitudo vestibuli c. 40, 49. *t*) *deinde mensus est longitudinem totius ædificii*, s. Templi, in specie dicti v. 1. *u*) 40. *cubitos*; iterum vt in Templo Salomonis 1 Reg. 6, 17. vnde concludimus, etiam *altitudinem* parietis vndique *fuisse* 30. *cubitorum*, vt 1 Reg. 6, 2. Huic autem superimpositum fuisse fornicem supponimus ad dimidium circuli accurate concauum: vnde tota Templi cum suo tecto quasi altitudo oritur 40. cubitorum. inquit *Sturmius* p. 92. ✠. 3. *x*) *Mox venit introrsum* c. 40, 16. 2 Par. 29, 16. ad Adytum. ὁ. εἰς τὴν αὐλὴν τὴν ἐσωτέραν. *y*) *columnam* s. *postes ostii* v. 1. c. 40, 9. *z*) spissos *duobus cubitis.* *a*) *ostium vero* s. *apertura.* v. 2. *b*) *sex cubitorum* in lumine sc. erat, sec. *Sturmium*; quod tamen propter sequens comma ad *altitudinem* huius ostii refert *Gusset.* p. 697. *c*) *latitudo vero ostii*, connumerata nimirum vtrinque postium latitudine sec. *Sturmium* p. 92. *d*) *septem* erat *cubitorum.* ✠. 4. *e*) & mensus est *longitudinem Adyti*, h. e intimi & sanctissimi penetralis. *f*) ita vt quadratum esset, immo cubicum, sec. *Sturmium* p. 92. a numeratis pro altitudine, non sine ratione, 20. cubitis. vid. 1 Reg. 6, 20. *g*) *Nold.* in Concord. Partic. p. 82. *ante Templum*, coll. v. 12. 15. Al. vt Trem. *in parte interiore Templi.* cum quo conf. not. (*y*) 1 Reg. 6, 20. *h*) vid. v. 1. *i*) *hoc est sanctissimum* penetrale. vid. Ex. 26, 33. 34. & not. 1 Reg. 6, 19. & cf. infra v. 21. 23. ✠. 5. *k*) *Postea mensus est murum* s. *parietem* domus 1 Reg. 6, 5. *l*) qui vndique *sex cubitos* latus erat. cf. not. c. 40, 6. *m*) *latitudo vero substructionis* s. *cellæ lateralis.* vid. v. 6. seqq. 1 Reg. 6, 5. *n*) *quatuor* erat *cubitorum.* *o*) v. 6. 7. 8. c. 40, 5. 14. 17. *p*) Nempe *circa Templum* (vt Cl. *Sturmius* scribit p. 92. seq.) *porticus erat duplici serie pilarum sustentata*, & anterius vtrinque extensa sec. totam atrii latitudinem. Intra seriem interiorem circumductus erat *murus* vtrinque, ita vt vndique circa Templum *duos cubitos latus*, murum Templi spissitudine augeret. Sic Templi paries *sex cubitos* latus erat, vt ab initio huius versus dictum est. *Pilæ* autem proxime eum cingentes, muro versus Templum ita connectebantur, vt porticus circa Templum maneret *quatuor cubitus lata*, & ita murus eam ambiens, vbi pilæ erant, *sex*; inter easdem vero *quinque cubitos* crassus esset. v. 9.

i) *adpropinquantis*, s. *propius accedentes.* c. 42, 13. c. 45, 4. ὁ. οἱ ἐγγίζοντες πρὸς Κύριον Hebr. 7, 19. Iac. 4, 8. *k*) Deut. 10, 8. c. 21, 5. cf. Es. 56, 6. ✠. 47. *l*) *Porro mensus est* intimum illud *atrium.* vid. v. 19. 31. 44. *m*) vt v. 19. 23. 27. *n*) *quadratum* enim *erat* (3) c. 45, 2. 1 Reg. 7, 31. *o*) *altare autem* æneum, de quo c. 43, 13. seqq. *p*) erat *ad faciem templi*, in medio atrii, & ante gradus ad Templum. vid. *Sturmius* p. 88. seq.

✠. 48. *q*) *Postea introduxit me* v. 17. 32. 35. *r*) *ad vestibulum* v. 7. *s*) ipsius Templi s. *domus*, in specie sic dictæ; vt v. 47. c. 41, 5. 13. &c. *t*) *columnam* s. *postem* vestibuli. vid. v. 9. *u*) *quinque cubitos* vtrinque. Nimirum sub vestibulo in fronte ponuntur *duæ columnæ liberæ* v. 49. procul dubio ad similitudinem columnarum æn earum in Templo Salomonis 1 Reg. 7, 15. 21. Metitur itaque sacer Architectus primum vtrinque *a poste vestibuli* versus medium *vsque ad extremum* s. finem *columnæ* liberæ, *quinque cubitos*; deinde quoque *spatium inter postem & columnam tres cubitos*, vnde concluditur *spissitudo* columnarum 2. cubitorum - - Quia vero 2. cubitos spissæ fuerunt, ab vnius centro ad alterum proueniunt 12. cubiti, & sic inter illas relinquuntur 10. cubiti, iuxta latitudinem tum portarum exteriorum v. 10. tum interioris Templi aperturæ c. 41, 2. &c. *Sturm.* p. 91. *x*) *& latitudinem portæ*, h. e. sec. *Sturmium* l. c. *aperturam* s. *spatium* vtrinque inter postem & columnam, vt diximus. cf. v. 14.

✠. 49. *y*) *Longitudo* huius *vestibuli*, ab oriente versus occidentem, erat *viginti cubitorum*, vt 1 Reg. 6, 3. *z*) *Latitudo autem a meridie ad septentrionem*

✠. 48. השער per *Sakephk.* 3. 7. 10-19. 21. 22. 24. & Ber. ✠. 49. האלם per *Sakephk.* mendose 7. 8. 11. 14. 15. 16. 17. 18. & *Ber.* CAP. XLI, ✠. 2. הפתח per *Rbhia* 1. 2. 3. ✠. 4. Pro אל־ hab. על־ *Orientales.* ✠. 5. וימד קיר ita 1. 3. 6. 9. 20. sic su. 5.

6 סביב: והצלעות צלע אל־צלע שלוש ושלשים פעמים
ובאות בקיר אשר־לבית לצלעות סביב סביב להיות
7 אחוזים ולא־יהיו אחוזים בקיר הבית: ורחבה ונסבה
למעלה למעלה לצלעות כי מוסב־הבית למעלה
למעלה סביב סביב לבית על־כן רחב־לבית למעלה
8 וכן התחתונה יעלה על־העליונה לתיכונה: וראיתי
לבית גבה סביב סביב מיסדות הצלעות מלו הקנה
9 שש אמות אצילה: רחב הקיר אשר־לצלע אל־החוץ
י חמש אמות ואשר מנח בית צלעות אשר לבית: ובין
הלשכות רחב עשרים אמה סביב לבית סביב סביב:
11 ופתח הצלע למנח פתח אחד דרך הצפון ופתח אחד
לדרום ורחב מקום המנח חמש אמות סביב סביב:
12 והבנין אשר אל־פני הגזרה פאת דרך־הים רחב
שבעים אמה וקיר הבנין חמש־אמות רחב סביב
13 סביב וארכו תשעים אמה: ומדד את־הבית ארך
מאה אמה והגזרה והבניה וקירותיה ארך מאה
14 אמה: ורחב פני הבית והגזרה לקדים מאה אמה:
טו ומדד ארך־הבנין אל־פני הגזרה אשר על־אחריה

כה ד Yyy 4 ואתוקיהא

℣. 6. q) *Quod vero ad cellas laterales s. gazophylacia illa attinet.* v. 5. r) vna erat iuxta alteram. s) idque *triginta & tribus vicibus.* Nempe (vt *Sturmius* scribit p. 93.) *bina gazophylacia inter singulas pilas* eleganter collocando, & *inter duas pilas* (in medio versus Occidentem, ab inuicem 14. cubitos distantes) *tria constituendo*, ob mediam pilam deficientem quidem commodissime, *obtinemus in circuitu Templi triginta tria gazophylacia*, & illa quidem *sex vicibus supra se inuicem.* t) conf. 1 Reg. 7, 4. 5. u) S. *qua intrabant in murum s. parietem*, quem modo ad v. 5. e *Sturmio* descripsimus. x) qui sc. *domui pro substructionibus* adstructus erat. y) v. 5. z) *vt ab illo essent adprehensa*; siue, vt S. habet: *vt essent eidem adhaerentes.* conf. 1 Reg. 6, 6. Esth. 1, 6. a) *non autem essent adprehensae*, s. *non adhaererent aut cohaererent.* cf. 1 Reg. 6, 10. b) *in ipso muro* s. *cum ipso pariete* domus. Quia vt ad v. 5. dictum est, separatae quasi partes illius muri fuerunt: sc. (1) partes Templi, (2) paries eidem pro gazophylaciis adstructus.

℣. 7. c) *Dilatabatur autem* substructio. Scilicet *murus* ille extrinsecus per singulos 7. cubitos altitudinis vtrinque *marginem semicubitum latum* nanciscebatur, atque adeo *versus superna tenuior* reddebatur. In 42. ergo cubitis altitudinis, quae intra porticus erat, vndique proueniunt *quinque* supra inuicem *margines.* Hisce *trabes imponebantur*, singulae vna cum tabulato imposito cubitum spissae, vt inter illas altitudo sex cubitorum, sec. v. 8. relinqueretur. Quoniam vero infimum spatium 4. cubitos latum erat (quia a centro pilae ad centrum alterius 12. cubiti sunt) reliqua subinde cubito latiora fiebant. Haec vero ambulacra, per fenestellas lumen ex porticu recipientia, in gazophylacia (de quibus ad v. 5. & 6. dictum est) distincta erant. *Sturm.* p. 93. d) *& circumibat.* Num. 34, 4. 5. Ios. 15, 3. 10.

מוסדות ק
כצ״ל

e) *sursum* s. *superne*; vsque ad summum tabulatum. f) *pro gazophylaciis* v. 5. 6. g) *nam ambitus domus* (1) *formae Musach* 2 Reg. 16, 18. h) *usque ad summum erat.* i) *vndique circa domum.* v. 5. 10. k) ideo maior *latitudo domui* s. aedificio huic *erat superius.* l) *& sic.* c. 40, 16. m) quod *ad infimum* tabulatum, s. infima gazophylacia, *attinet.* cf. c. 40, 18. c. 42, 5. n) ex eo *adscendebat*, vel *adscendebatur*, sc. *per scalas cochleares*, quae hic satis perspicue indicantur. Verbum *impersonaliter* ponitur, 1 Reg. 22, 38. 1 Reg. 21, 26. &c. vel subintell. *Sacer Architectus*, vt supra c. 40, 6. &c. o) *ad superius tabulatum.* c. 42, 5. p) *& ad intermedium* c. 42, 5. vid. 1 Reg. 6, 8. ℣. 8. q) *Vidi ergo aedificio huic* esse. r) iustam *altitudinem.* Nam de latitudine gazophylaciorum interna dixerat v. 5. & de numero ac modo eorum v. 6. 7. s) *vndique* v. 5. 6. 10. t) *fundamenta* sc. & pilae. Es. 28, 16. u) *gazophylaciorum* lateralium v. 5. 6. 7. x) singula *plenitudine calami* s. pleno calamo c. 40, 5. y) *sex cubitorum* erant. cf. not. ad v. 7. z) q. d. *ad axillam vsque* (3) c. 13, 18. Ier. 38, 12. quo pulcre exprimuntur *margines parietis* ad praecedentem v. 7. descripti. Cum enim sustineant trabes gazophylaciorum, quid nominis ipsis melius, quam *axillarum*, conueniret? inquit *Sturmius* p. 94. ℣. 9. a) *Latitudo vero parietis.* b) *qui laterali substructioni* & gazophylaciis eius erat. v. 5. seqq. c) *ad extra* s. *extrinsecus* ea cingens. d) *quinque* erat *cubitorum.* vid. notata ad v. 5. Nam vti ad omnes parietes, ita etiam ad hunc procul dubio pilae vnum prostabant cubitum, tribus intra parietem latentibus. cf. de *pilarum* s. *postium* crassitie notata ad v. 1. Hic igitur adiungendi sunt duo cubiti, vt totus paries 5. spissus euadat; ait *Sturmius* p. 94. e) *& quod residuum* s. *relictum* erat *spatium*, sc. pro cochlearibus scalis, ex mente *Sturmii.* cf. v. 7. & 11. At S. *& eius, super quo reposita erat domus substructionum, quae domui.* f) pro *domo* s. loco *gazophylaciorum* v. 6. g) *quae domui* s. Templo substructa erant. v. 5. ℣. 10. h) *Et inter conclauia* c. 40, 17. c. 42, 4. 7. seqq. nempe a pariete Templi vsque ad exteriorem parietem substructionis. i) *latitudo* s. *spatium* erat. k) *viginti cubitorum*: intra quam magnificam porticum etiam gazophylacia circa Templum consistebant. vid. *Sturm.* p. 96. seq. l) *circa domum.* vid. v. 7. m) v. 5. 11. ℣. 11. n) *Quod vero ad ostia attinet lateralis substructionis* v. 5. cf. 1 Reg. 6, 8. o) *ad* spatium *illud relictum.* S. substructionis *repositae.* vid. v. 9. p) vnum ostium erat *versus septentrionem.* c. 40, 20. 44. 46. q) & alterum *versus meridiem.* c. 40, 24. 27. 44. r) *latitudo autem* v. 2. 3. 4. 5. s) *loci relicti.* S. *repositae* substructionis. v. 9. t) *quinque* erat *cubitorum* v. 9. u) v. 5. 10. 12.

℣. 12. x) *Porro structura* longius producta, & variis partibus contexta (6) v. 15. c. 40, 5. c. 42, 1. 5. 10. y) quae erat *ante* v. 15. z) *segmentum* vel *separatum tabulatum* (7) v. 13. 14. 15. c. 42, 1. 10. 13. Per quod certe nihil aliud intelligi potest, quam *structura gazophylaciorum*, quam *a pariete* domus s. Templi *separatam* fuisse, antea audiuimus. *Sturm.* p. 96. a) *ad angulum* vel *plagam* c. 47, 17. seqq. b) *versus mare* s. *Occidentem* c. 42, 19. c) *latitudinis* erat. d) *septuaginta cubitorum*, np. interius, pro latitudine totius aedificii. Rationem huius numeri vide apud *Sturmium* p. 98. §. 9. e) *parietis autem* s. *muri* v. 9. 17. 20. istius structurae. f) *quinque cubitorum* latitudo fuit. v. 9. g) v. 5. 10. 16. h) *At longitudo eius* v. 22. quam tamen Cl. *Sturmius* l. c. pro *altitudine* accipi vult, vt etiam c. 42, 8. i) *nonaginta* erat *cubitorum.* ℣. 13. k) *Postea mensus est etiam* v. 15. c. 40, 20. 24. l) ipsum *Templum.* v. 5. c. 40, 48. m) *longitudinem.* v. 15. c. 40, 47. n) *centum cubitorum* v. 15. o) *separati etiam tabulati.* S. *septi autem* eius. vid. v. 12. p) *& structurae* (1) q) *& murorum* s. parietum *eius* v. 25. r) etiam *longitudo* erat *centum cubitorum.* v. 14. vid. *Sturm.* p. 96. §. 8. & p. 98. §. 11. ℣. 14. s) *Sic etiam latitudinem anterioris partis* v. 4. c. 44, 4. t) *Templi* v. 13. u) S. *& septi* s. *separati* gazophylaciorum *aedificii.* vid. v. 12. 15. x) *versus orientem* c. 40, 23. y) *centum cubitorum* v. 13. Sequentium vero huius capitis versiculorum explicationem a Cl. *Sturmio* adhuc desideramus. ℣. 15. z) *Mensus quoque est* v. 13. a) *longitudinem structurae* v. 12. *Cocceius*: Hic redit ad aedificium occidentale, de quo in vers. 12. inceperat agere. b) S. *versus facies septi*, al. *ante septum* v. 4. 12. c) vid. v. 12. 13. 14. d) *quae* structura erat. e) *post* separatum *illud* tabulatum. suffixum enim refertur ad praecedens femininum.

℣. 7. ורחבה & ונסבה cum *Gaiah* requirit *Mas. Erf.* כי־מוסב sic v. 2. 6. 9. 20. sic fin. 5. על־כן רחב lea 2. 3. 6. 9. 20. ה fin. 5.

וְאַתּוּקֶיהָא מִפּוֹ וּמִפּוֹ מֵאָה אַמָּה וְהַהֵיכָל הַפְּנִימִי
וְאֻלַמֵּי הֶחָצֵר׃ הַסִּפִּים וְהַחַלּוֹנִים הָאֲטֻמוֹת 16
וְהָאַתִּיקִים ׀ סָבִיב לִשְׁלָשְׁתָּם נֶגֶד הַסַּף שְׂחִיף עֵץ סָבִיב ׀
סָבִיב וְהָאָרֶץ עַד־הַחַלֹּנוֹת וְהַחַלֹּנוֹת מְכֻסּוֹת׃ עַל־מֵעַל 17
הַפֶּתַח וְעַד־הַבַּיִת הַפְּנִימִי וְלַחוּץ וְאֶל־כָּל־הַקִּיר סָבִיב ׀
סָבִיב בַּפְּנִימִי וּבַחִיצוֹן מִדּוֹת׃ וְעָשׂוּי כְּרוּבִים וְתִמֹּרִים 18
וְתִמֹּרָה בֵּין־כְּרוּב לִכְרוּב וּשְׁנַיִם פָּנִים לַכְּרוּב׃ וּפְנֵי 19
אָדָם אֶל־הַתִּמֹּרָה מִפּוֹ וּפְנֵי־כְפִיר אֶל־הַתִּמֹּרָה מִפּוֹ
עָשׂוּי אֶל־כָּל־הַבַּיִת סָבִיב ׀ סָבִיב׃ מֵהָאָרֶץ עַד־מֵעַל כ
הַפֶּתַח הַכְּרוּבִים וְהַתִּמֹּרִים עֲשׂוּיִם וְקִיר הַהֵיכָל׃ הַהֵיכָל 21
מְזוּזַת רְבֻעָה וּפְנֵי הַקֹּדֶשׁ הַמַּרְאֶה כַּמַּרְאֶה׃ הַמִּזְבֵּחַ 22
עֵץ שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת גָּבֹהַּ וְאָרְכּוֹ ׀ שְׁתַּיִם אַמּוֹת וּמִקְצֹעוֹתָיו
לוֹ וְאָרְכּוֹ וְקִירֹתָיו עֵץ וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי
יְהוָה׃ וּשְׁתַּיִם דְּלָתוֹת לַהֵיכָל וְלַקֹּדֶשׁ׃ וּשְׁתַּיִם דְּלָתוֹת 23
לַדְּלָתוֹת שְׁתַּיִם מוּסַבּוֹת דְּלָתוֹת שְׁתַּיִם לְדֶלֶת אֶחָת 24
וּשְׁתֵּי דְלָתוֹת לָאַחֶרֶת׃ וַעֲשׂוּיָה אֲלֵיהֶן אֶל־דַּלְתוֹת כה
הַהֵיכָל כְּרוּבִים וְתִמֹּרִים כַּאֲשֶׁר עֲשׂוּיִם לַקִּירוֹת וְעָב עֵץ
אֶל־פְּנֵי הָאוּלָם מֵהַחוּץ׃ וְחַלּוֹנִים אֲטֻמוֹת וְתִמֹּרִים מִפּוֹ 26
וּמִפּוֹ אֶל־כִּתְפוֹת הָאוּלָם וְצַלְעוֹת הַבַּיִת וְהָעֻבִּים׃
וַיּוֹצִאֵנִי

ואתיקהא קרי

ostio. cf. v. 20. z) *interiorem* v.15. a) *& extra.* S. *& foras.* forinsecus. c. 42,7. b) v. 9.12.20. c) v. 5.10.17.19. d) *in interiori* v. 25. c.40, 15. c.42,5. e) *& in exteriori* sanctuario c. 44,1. 1 Reg. 6,29.30. f) *iustis mensuris.* i.e. omnia habebant

נקיר עליו

certam suam mensuram, vt nihil non esset optime dispositum. cf. c. 40, 24. 28. c. 42,15. c. 43,13. ℣. 18. g) Cocc. *Atque id instructum erat* Cherubinis. At S. per discrep. numeri: *Facti porro erant Cherubini.* cf. v. 19. 20 25. c.40, 17. h) vid. v. 20. 25. i) *& palma* v. 20. c. 40, 16.31. k) *ita vt palma es*set inter Cherubum vnum & alterum. l) *duaque facies Cherubo* erant: *hominis* scil. & *leonis* v. 19. alias quatuor sec. c. 1, 6. 10. quia hic duæ tantum in plano adparebant. Duæ itaque aliæ facies concipi debent quasi parieti obuersæ & ab eo obscuratæ, sec. *Lightfooti* Descr. Templi p. 565. n. 10. ℣. 19. m) *Facies nimirum humana* versus palmam erat hinc. n) *& facies leonis* illinc. ad dextram scil. posita. Latuit igitur hic *facies vitulina* a sinistris, & *facies aquilina* a tergo. vid. c. 1, 10. o) S. Ita *factum fuit* ad omnem domum. v. 18. p) v. 5. 10. c. 42, 15. ℣. 20. q) *vsque ad superiorem partem ostii.* v. 17. r) v.18.25. s) *sic etiam in muro* vel *pariete* v. 9. 12. 17. t) *Templi* v. 1. 4. 21. ℣. 21. u) *Templi* v. 20. 25. x) *postis* s. collectiue *postes* Ex. 21, 6. Es. 57, 8. y) erant *quadratæ figuræ* s. quadrati. vid. 1 Reg. 7, 5. z) *& quod ad faciem* s. partem anteriorem *Sanctuarii* v. 4. 23. attinet. a) *adspectus* Adyti erat *sicut adspectus* Templi. cf. c. 43, 3. ℣. 22. b) *Altare* suffitus Ex. 30, 1. sqq. al. intelligunt *Mensam* pro panibus propositionis Ex. 25, 21. sqq. cf. 1 Reg. 7, 48. & mox dicenda. c) *lignum*, s. vt *Schmid.* habet: *ex ligno* erat, & tres cubitos altum. d) *longitudo vero eius* erat *duorum cubitorum.* e) *& anguli eius ipsi* erant. c. 46, 21. 22. Ex. 26, 23. 24. f) *longitudo autem & parietes eius ex ligno erant.* g) *& sic*, absoluta Altaris breui enarratione (ad Mensam conuersus) *locutus est* & dixit *ad me: Hæc est Mensa* panum propositionis &c. Alii tu. hæc omnia de altari accipiunt; quia nomen *mensæ* & *altaris* etiam commutatur Mal. 1, 7. 12. h) cf. c. 44, 16. ℣. 23. i) *Porro duæ valuæ* erant v. 24. 25. k) *Templo & Sancto* v. 21. Sancti & Adyti ostium vnumquodque binis claudebatur foribus. cf. 1 Reg. 6, 31. 33. ℣. 24. l) *Duæ autem fores.* m) *istis valuis* s. *foribus* erant. i. e. singulæ fores duas fores habebant. n) *duæ* scil. *versatiles, flexibiles* s. *conuolubiles* valuæ. vid. 1 Reg. 6, 34. o) *duæ vni*, & duæ quoque *alteri.* ℣. 25. p) S. *Facti vero erant super illis.* q. d. *Factum autem erat in illis.* cf. v. 18. 19. q) nempe *in valuis* v. 23. 24. r) *Templi* v. 20. s) v. 18. 26. t) *quemadmodum facti erant.* u) *parietibus.* vid. v. 17. 2 Par. 3, 7. x) *at trabs* vel *trabes ligneæ.* (2) 1 Reg. 7, 6. cf. hic v. 26. y) *ante porticum* s. *vestibulum* erant. v. 26. cf. c. 40, 9. 15. z) *foris* s. *forinsecus.* c. 40, 19. 40. 44. *Coccius:* In muro templi adparebat *trabeatio* supra vestibulum: quippe templum habebat tectum. Tectum autem bene tegebat murum, ideoque *trabes nonnihil extabant.* Et ibi quoque erant, vt in aliis ligneis, eadem ornamenta, quod dicitur v. 26. Ita *Noldius* Conc. Part. p. 83. *& in trabe lignea in fronte vestibuli, extrinsecus.* ℣. 26. a) *Fenestræ etiam* intus *angustiores* v. 16. b) *& palmæ* s. *cum palmis.* v. 25. c) *hinc & illinc* erant v. 15. d) *in lateribus* s. *ad latera vestibuli.* vid. v. 2. 25. c. 47, 1. *Coccius:* h. e. vbicunque erant fenestræ, palmæ vtrinque assitæ erant inter duos Cherubinos v. 18. e) sic *etiam substructiones* vel *in substructionibus Domus* s. Templi, de quibus v. 5. sqq. f) *& in trabibus* earum. (1) cf. v. 25.

f) *& post conclavia* s. *peristylia eius.* Vocabulum est architectonicum adhuc incertæ apud nos significationis. *Coccejo* in Lex. p. 551. seq. significat *genus columnarum*, ædificiorum *parietibus adhærentium & perruptarum*, vt peruiæ sint, firmantes ædificium &c. coll. Ez. 42, 6. *Neumanno* vero in Exodo L. S. p. 131. *Conclaue, triclinium*, aut simile quid; coll. Ez. 42, 3. vbi expresse dicatur *triclinium* fuisse. Proprie tamen quid fuerit Templi Hierosolymitani scrutatoribus dispiciendum relinquit. Rabbini quoque eius ignorantiam lubenter fatentur. *Raschi* ad Ez. 42, 3. diserte: לא ידעתי מה הוא & David *Kimchi* ad Ez. 42, 5. *Non possum*, inquit, *intelligere hæc conclauia* – & libere *dico*, *hanc sectionem ab Elia demum explicatum iri.* &c. Pro *conclauibus* tamen eam vocem accipit. Occurrit (5) v. 16. c. 42, 3. 5. g) v. 1. 2. 19. 26. c. 40, 10. 12. h) vt v. 13. 14. i) *& ipsum Templum* v. 1. 4. 20. 21. k) *interius* v. 17. c. 43, 15. l) *& vestibula* (1) hac forma. m) cf. c. 40, 31. 34.

℣. 16. n) *Limina* v. 16. c. 40, 6. 7. o) *& fenestræ* v. 26. c. 40, 25. p) *contractæ*, intus angustiores (8) v. 26. c. 40, 16. q) *& conclauia* v. 15. r) *tribus illis* erant c. 40, 10. Cocc. *circa tria illa* erant. S. *ternis illis.* Quærendum quibus? *Villalpandus* id refert ad postes triplici ex latere Templum cingentes, s. ternas Atrii porticus, quæ Templum circumdabant in latere meridionali, occidentali & aquilonari. cf. etiam c. 42, 3. 6. s) S. *e regione liminis.* Cocc. *iuxta limen.* t) *tectorium* erat *ligni*, i. e. ex ligno s. ligneum. (1) u) v. 5. 10. 17. x) *terra nimirum vsque ad fenestras, & ipsæ fenestræ ligno obductæ erant.* cf. 1 Reg. 6, 15.

℣. 17. y) Cocc. *Vsque ad id*, quod *supra ostium* erat. S. *super eo*, quod *super ostio*

℣. 16. והאתיקים sine *Psik* 1.3. contra *Maf. Erff.* & *Ind. Raf. f.* 60. col. 7. שחיף per *Sin* 3. sic fe. 5. sec. *Maf. impr.* Hos. 2, 6. ℣. 18. ותמרים *Mem* sine *Dag.* 2. 6. 9. 20. sic fe. 5. ותמרה item sine *Dag.* . . . 2. 10. 13. 19. fe. 5. ℣. 19. התמרה bis h. l. sine *Dag.* 2. 6. 9. 10. 12. 13. 19. 20. sic fe. 5. Et sic iidem v. 20. ℣. 20. ההיכל cum quinque punctis 1. 3. 21. & *Maf. Erff.* Alii plura, alii pauciora habent. ℣. 22. וקירותיו *plene* poscit *Maf. impr.* ad Ex. 30, 3. sed *defect. Maf.* 1. 2. & *Erff.* h. l. ℣. 24. שתים per *Ithib* bis 3. 7. 8. 10–19. 21–24. & *Ber.* contra analogiam. Pro ושתי hab. ושתים 6. 9. in marg. sic fu. 2. ℣. 25. אליהן *defect.* requirit *Maf.* 1. 2. & *Erff.* ad Ex. 1, 17. at *plene impr.* & 3. ibidem. ותמרים *Mem* sine *Dag.* 2. 6. 9. 20. 21. 22. 24. sic fe. 5. ℣. 26. ותמרים sine *Dag.* 2. 6. 7. 9. 10. 11. 13. 19. 20. 21. 22. 23. 24. sic fe. 5.

CAP. XLII.

מב וַיּוֹצִאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה הַדֶּרֶךְ דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן וַיְבִאֵנִי
אֶל־הַלִּשְׁכָּה אֲשֶׁר נֶגֶד הַגִּזְרָה וַאֲשֶׁר־נֶגֶד הַבִּנְיָן אֶל־
2 הַצָּפוֹן׃ אֶל־פְּנֵי אֹרֶךְ אַמּוֹת הַמֵּאָה פֶּתַח הַצָּפוֹן וְהָרֹחַב
3 חֲמִשִּׁים אַמּוֹת׃ נֶגֶד הָעֶשְׂרִים אֲשֶׁר לֶחָצֵר הַפְּנִימִי
וְנֶגֶד רִצְפָה אֲשֶׁר לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אַתִּיק אֶל־פְּנֵי־אַתִּיק
4 בַּשְּׁלִשִׁים׃ וְלִפְנֵי הַלְּשָׁכוֹת מַהֲלַךְ עֶשֶׂר אַמּוֹת רֹחַב
אֶל־הַפְּנִימִית דֶּרֶךְ אַמָּה אֶחָת וּפִתְחֵיהֶם לַצָּפוֹן׃
ה וְהַלְּשָׁכוֹת הָעֶלְיוֹנֹת קְצֻרוֹת כִּי־יוֹכְלוּ אַתִּיקִים מֵהֵנָּה
6 מֵהַתַּחְתֹּנוֹת וּמֵהַתִּיכֹנוֹת בִּנְיָן׃ כִּי מְשֻׁלָּשׁוֹת הֵנָּה
וְאֵין לָהֶן עַמּוּדִים כְּעַמּוּדֵי הַחֲצֵרוֹת עַל־כֵּן נֶאֱצַל
7 מֵהַתַּחְתּוֹנוֹת וּמֵהַתִּיכֹנוֹת מֵהָאָרֶץ׃ וְגָדֵר אֲשֶׁר־
לַחוּץ לְעֻמַּת הַלְּשָׁכוֹת דֶּרֶךְ הֶחָצֵר הַחִצוֹנָה אֶל־פְּנֵי
8 הַלְּשָׁכוֹת אָרְכּוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה׃ כִּי־אֹרֶךְ הַלְּשָׁכוֹת
אֲשֶׁר לֶחָצֵר הַחִצֹנָה חֲמִשִּׁים אַמָּה וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַהֵיכָל
9 מֵאָה אַמָּה׃ וּמִתַּחְתָּה לִשְׁכּוֹת הָאֵלֶּה הַמָּבוֹא מֵהַקָּדִים
י בְּבֹאוֹ לָהֵנָּה מֵהֶחָצֵר הַחִצֹנָה׃ בְּרֹחַב גֶּדֶר הֶחָצֵר דֶּרֶךְ

CAP. XLII, ℣. 1. g) S. *Postea eduxit me.* v. 15. c. 46, 21. c. 47, 2. scil. sacer Architectus c. 40, 3. 4. h) Cocc. nimir. ex atrio interiori sacerdotum, in quo collocatum altare, & per quod adibatur templum, *versus atrium exterius* Israelitarum v. 3. 14. vid. c. 40, 17. i) *per viam* c. 47, 15. k) *viam septemtrionis,* s. *versus septemtrionem.* c. 40, 20. 44. 46. Capitis huius *partes dua* sunt, sec. *Schmidium:* I. describitur *atrium exterius* & inprimis *conclauia* s. *cubicula* pro sacerdotibus v. 1-14. II. *Porta orientalis* (extima) cum plagis suis & muro. v. 15-20. l) *& deduxit me* c. 40, 17. 28. c. 41, 1. m) *ad conclaue* s. ædificium *quoddam.* v. 4. c. 45, 17. 38. 45. n) *quod* vno latere suo erat *e regione separati* illius *ædificii* prope templum v. 10. c. 41, 12. 13. o) *& altero* latere *e regione structura* alterius v. 5, 10. vid. c. 41, 12. 13. *Tertium* vero latus versus atrium interius v. 2. 3. *quartum* autem versus *pauimentum,* h. e. versus porticum atrii exterioris v. 3. p) *versus septemtrionem,* inquam, deduxit me. Ita requirunt accentus. Conf. *Sturmii* Delineationem ichnographicam, & eius Sciagraph. p. 79. seqq.

℣. 2. q) S. *Ad facies* longitudinis. *Noldius* vero in concord. Part. p. 82. *Ad locum,* cuius *longitudo erat* &c. cf. v. 7. 13. c. 41, 12. 15. r) *centum cubitorum.* cf. v. 8. s) S. *ad ostium,* al. *ab ostio* septemtrionis. pro diuerso initio huius mensuræ ex Occidente versus ortum, vel ab Ortu versus Occidentem. Conf. *Sturmium* l. c. p. 80. seq. t) *latitudo autem* conclauium v. 1. s. totius huius ædificii erat, u) *quinquaginta cubitorum,* cf. c. 40, 15, 21.

℣. 3. x) *E regione viginti* cubitorum. cf. c. 41, 10. y) *qui* erant pro conclaui *versus atrium interius* v. 15. c. 40, 15. z) *& versus pauimentum* s. *porticum* atrii exterioris. cf. c. 40, 17. 18. a) v. 1. 14. b) *conclaue* erat (5) v. 5. c) *ante conclaue* s. *e regione* alterius. cf. v. 2. d) c. 41, 15. e) S. *ternis ordinibus.* al. *per tres contignationes.* cf. v. 6. c. 41, 16. Nimirum, inquit *Sturmius* p. 83. *Conclauia* hic describi, sequentes statim versus definiunt; quæ *in ædificio 50. cubitos lato* vel profundo v. 2. disposita erant. Igitur primo suppo-

ומתחת
הלשכות ק
המביא קרי

nendus hic murus vtrinque est. Intra illos porro 4. conclauia erant duplici serie, altera versus atrium interius, altera versus exterius spectante; quæ *inter se cruciforme ambulacrum necessario relinquunt,* vti sequens quoque versus confirmat.

℣. 4. f) *Ante conclauia vero illa.* v. 1. 5. 7. c. 40, 17. c. 41, 10. g) *ambulacrum* erat *cruciforme.* vid. not. ad præced. versum. Vox (4) reperitur; sed alibi *iter* denotat, vt Ion. 3, 3. 4. Nam *Præformatiua* seruilis littera *Mem* in nominibus & locum & actionem significat. h) cuius ambulacri *latitudo* erat *decem cubitorum.* i) & ab exteriore *ad interius conclaue,* vel etiam *atrium* c. 8, 3. 16. c. 10, 3. illud ambulacrum ducebat. k) S. *via* ipsa *vlna vna.* Cocceius: cella autem quæque *via cubiti vnius* adibatur. Scilicet ex mente *Cocceii* inter ostia cellarum fuerunt postes quadrati, vnius cubici mensura extra parietem extantes. Itaque ambulatio libera 10. cubitorum latitudinem habuit: adiecto autem cubito vtrinque inter postes, ante ostia tricliniorum latitudinem duodecim cubitorum. *Sturmio* vero in Sciagraphia p. 84. *hæc via vnius cubiti* est ipse *paries,* vel saltim *transitus* per interstitium s. ostium parietis, vnum cubitum crassi. vide ipsum l. c. l) *ostia vero* intimorum tricliniorum. m) erant *versus septemtrionem* c. 40, 23.

℣. 5. n) S. *Ceterum cubicula* summa, Cocc. *cellæ* superiores v. 4. o) Cocc. *curta*; S. *contractiora*; Villalpando vero & Sturmio Sciagr. p. 85. *humiliores,* vel *humiliora* erant (1) p) *Ratio* vna. Altera v. 6. q) *superabantur.* Castalio: *excedebantur* &c. Ita in passiua significatione accipimus anomalam punctationem verbi anomali יכל vrgente sensu. S. aliique actiue: *quia praualebant.* Cocceius autem cum Rabbinis, *demordebant* structuram, ex rad. אכל. vid. infra lect. varr. r) suprema *conclauia* v. 3. S. *peristylia.* Cocc. *postes peruii.* vid. not. c. 41, 15. s) *ab illis,* np. *ab infimis & mediis,* vt mox addit per parenthesin. t) v. 6. c. 41, 7. u) *structura* v. 1. 10. *Villalpandus*: Sensus est, superiora cubicula humiliora (al. contractiora) erant, quam mediana, & hæc rursus humiliora inferioribus porticibus. Sic *Sturmius* l. c.

℣. 6. x) *Nam.* vid. not. v. 5. y) *triplicata* Coh. 4, 12. per tres sc. contignationes. vid. supra v. 3. & not. c. 40. 17. z) *illa* conclauia v. 5. erant. a) *nec* erant *illis.* b) *columnæ* liberæ c. 40, 49. c) *quales erant* in porticibus *atriorum.* cf. not. c. 40, 17. d) S. *ideo contractius erat* ædificium v. 5. vel *ideo detrahebatur, auferebatur* aliquid. (5) Num. 11, 17. Coh. 2, 10. e) S. *præ infimis & intermediis.* v. 5. cf. c. 40, 18. f) S. *a terra.* h. e. a latitudine vel altitudine, quæ cum infima contignatione *a solo* seu *pauimento* incipiebat. Explicationem huius versiculi figura quoque illustrauit *Castellio*; de qua iudicent Architecturæ periti.

℣. 7. g) *Et ad maceriem* s. *parietem* quod attiuet v. 10. h) *qui forinsecus* erat. c. 41 17. i) *iuxta* c. 40, 18. c. 45, 6. k) *conclauia* s. *cellas* v. 4. 5. l) *versus.* v. 1. m) *exterius atrium* v. 1. 8. 9. n) *ante* v. 2. 13. o) *cellas,* quæ sc. versus exterius atrium sitæ erant. *Cocceius*: Ea sepes finiuit pauimentum atrii exterioris, de quo v. 3. p) *eius* parietis s. sepis *longitudo* ab Austro versus septemtrionem fuit. q) 50. *cubitorum.* pro latitudine totius ædificii. vid. v. 2. & cf. c. 40, 15.

℣. 8. r) *Nam & longitudo* istarum *cellarum,* ab occidente versus orientem. s) *quæ* erant *atrio exteriori* v. 7. 9. t) 50. *erat cubitorum.* Vt eatenus hoc cellarum ædificium quadratum esset. vid. v. 2. 7. 11. & inspice Cl. *Sturmii* Ichnographiam; qui tn. in Sciagraph. p. 81. hic iterum pro longitudine adsumit *altitudinem,* vt supra c. 41, 12. u) *at ecce.* demonstrantis. x) ex altero ædificii latere *ante* (c. 40, 15.) *Templum* & interius atrium. y) *centum* erant *cubiti,* vt iam dictum est v. 2. Inspice denuo *Sturmii* Ichnographiam.

℣. 9. z) *& infra cellas istas* (hactenus descriptas) iuxta substructionem interiorem Portæ Orientalis. vide Ichnographiam Cl. *Sturmii* in Germanico opere. a) S. *via,* al. *locus* vel *spatium* erat; vel sec. Ctibh: *ingressus* s. *introitus* erat, per scalas ad superiora ædificiorum conclauia *ducens ab oriente* versus occidentem. b) *quum* sacer Architectus (cf. v. 1.) *intraret.* vel imperson. *quum quis intraret ad eas* cellas. c) *ex atrio exteriori.* v. 8.

℣. 10. d) *In latitudine,* a septemtrione versus meridiem. e) *parietis* s. *maceriei atrii.* v. 7. 12. quæ interius atrium circumdabat. f) *versus ortum* v. 12. 15. ad portam orientalem.

CAP. XLII, ℣. 5. הָעֶלְיוֹנֹת *defect.* 2. 7. 8. 15. 22. sic se. 5. sec. *Maf.* impr. & Erff. Alii *plene.* יוכלו cum *Kri* יאכלון 1. 6. 9. 22. 23. & *Maf.* Erff. ℣. 9. וּמִתַּחְתָּה לִשְׁכוֹת הָאֵלֶּה הַמָּבוֹא מֵהַקָּדִים ita 1. 3.

phiam; quia visu hæc omnia facilius percipiuntur. ℣. 13. g) *Tum dixit ad me* sanctus Architectus. cf. v. 1. c. 40, 3. 4. h) *cellæ septentrionales*. v. 1. 4. i) *& cellæ australes* v. 12. k) *quæ* sunt proxime *ante*. v. 1. 7. 10. l) S. *septum*. Sturm. *separatum* illud *ædificium* prope Templum v. 1. 10, c. 41, 11. 13. m) *illæ*, inquam, sunt. n) *cellæ sanctæ* v. 14. c. 46, 19.

ולבשו קרי

o) *ubi* c. 8, 3. c. 43, 7. sanctissimas epulas *comedent*, & in altera

מאות קרי

cella angulari, versus septemtrionem & occidentem, etiam coquent Sacerdotes c. 46, 19. 20. Vide Ichnographiam Cl. *Sturmii* in germanico

הַקָּדִים אֶל־פְּנֵי הַגִּזְרָה וְאֶל־פְּנֵי הַבִּנְיָן לְשָׁכוֹת׃ 11 וְדֶרֶךְ
לִפְנֵיהֶם כְּמַרְאֵה הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן כְּאָרְכָּן
כֵּן רָחְבָּן וְכֹל מוֹצָאֵיהֶן וּכְמִשְׁפְּטֵיהֶן וּכְפִתְחֵיהֶן׃
12 וּכְפִתְחֵי הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם פֶּתַח בְּרֹאשׁ דָּרֶךְ
דֶּרֶךְ בִּפְנֵי הַגְּדֶרֶת הֲגִינָה דֶּרֶךְ הַקָּדִים בְּבוֹאָן׃ 13 וַיֹּאמֶר
אֵלַי לִשְׁכוֹת הַצָּפוֹן לִשְׁכוֹת הַדָּרוֹם אֲשֶׁר אֶל־פְּנֵי
הַגִּזְרָה הֵנָּה ׀ לִשְׁכוֹת הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יֹאכְלוּ־שָׁם הַכֹּהֲנִים
אֲשֶׁר־קְרוֹבִים לַיהוָה קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים שָׁם יַנִּיחוּ ׀ קָדְשֵׁי
הַקֳּדָשִׁים וְהַמִּנְחָה וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם כִּי הַמָּקוֹם קָדֹשׁ׃
14 בְּבֹאָם הַכֹּהֲנִים וְלֹא־יֵצְאוּ מֵהַקֹּדֶשׁ אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה
וְשָׁם יַנִּיחוּ בִגְדֵיהֶם אֲשֶׁר־יְשָׁרְתוּ בָהֶן כִּי־קֹדֶשׁ הֵנָּה
יִלְבְּשׁוּ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְקָרְבוּ אֶל־אֲשֶׁר לָעָם׃ וְכִלָּה טו
אֶת־מִדּוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי וְהוֹצִיאַנִי דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר
16 פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִים וּמְדָדוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב׃ מָדַד רוּחַ
הַקָּדִים בִּקְנֵה הַמִּדָּה חֲמֵשׁ־אמות קָנִים בִּקְנֵה הַמִּדָּה
17 סָבִיב׃ מָדַד רוּחַ הַצָּפוֹן חֲמֵשׁ־מֵאוֹת קָנִים בִּקְנֵה
18 הַמִּדָּה סָבִיב׃ אֵת רוּחַ הַדָּרוֹם מָדַד חֲמֵשׁ־מֵאוֹת
19 קָנִים בִּקְנֵה הַמִּדָּה׃ סָבַב אֶל־רוּחַ הַיָּם מָדַד חֲמֵשׁ־
מֵאוֹת קָנִים בִּקְנֵה הַמִּדָּה׃ לְאַרְבַּע רוּחוֹת מְדָדוֹ כ
חוֹמָה

g) *ante* S. *ad facies septi*. v. 2. 7. 13. h) *separatum illud ædificium* v. 1. 13. prope templum. i) *& ante* c. 41, 15. k) alteram *illam structuram*, de qua v. 1. & c. 41, 12. l) itidem *cellæ* s. *conclauia* erant. ℣. 11. m) *Via autem ante illas* cellas *erat*. vt supra v. 4. n) *sec. adspectum cellarum*, i. e. sicut ante cellas. cf. c. 1, 13. 14. 26. seqq. c. 10, 1. o) *quæ erant versus aquilonem*. vid. v. 1. 4. p) *vt longitudo earum*. q) *sic latitudo earum erat*. vid. v. 8. r) *& sec. omnes exitus* s. dispositionem *earum*, c. 43, 11. c. 44, 5. c. 48, 30. s) *& vt ordinationes* s. præscriptas aut legitimas commensurationes *earum*. cf. Leu. 9, 16. Num. 29, 6. t) *& vt ostia earum* v. 4. Villalpandus: h. e. Media ambulatio, & exedræ laterales, eadem erant constructæ ratione & eadem mensura, qua aquilonares. ℣. 12. u) Cocc. *Etiam vt ostia cellarum*. At S. *Et iuxta* (i. e. sicut) *ostia cubiculorum*. v. 4. 11. x) *quæ erant versus meridiem*, sicut versus septemtrionem. y) *ostium erat*. z) *in initio viæ* c. 21, 24. 26. a) S. *via* inquam. b) *in conspectu*, h. e. *ante* l. *intra* sec. Cocc. c) *maceriem* (1) cf. v. 7. 10. d) *recte aptatam* (1) Nescio, quid *ad amussim conueniente reflexum atque propagatum* dicit. inquit *Neumann*. in Exodo L. S. p. 364. e) S. *viæ orientis*. al. *versus orientem*. v. 10. f) Cocc. *in introitu* l. *iuxta introitum illarum cellarum*. S. *quum intrant in eas*. cf. v. 14. *Villalpandus*: Eadem est huius, quæ superioris versiculi, sententia. Scilicet hoc *ædificium australe habuisse adscensum a fronte orientali*, gradusque eius duxisse in ambulationem mediam superiorem, quæ procurrebat occidentem versus, sec. longitudinem elegantis illius peribolii, separantis populum a clero. cf. not. ad v. 9. & inspice *Sturmii* Ichnographiam

opere, & cf. Leu. 6, 9. 19. c. 7, 6. c. 10, 13. c. 24, 9. p) *qui propinqui sunt* l. propius accedunt *ad Dominum*. c. 40, 46. c. 43, 19. Nam reliqui Sacerdotes & Leuitæ remotiores erant, & ad horum ministeria amandati c. 43, 10. 11. q) *sancta sanctorum* s. sanctissima sacrificia & oblationes. c. 44, 13. Leu. 21, 22. &c. r) *ibi deponent* v. 14. c. 40, 42. s) vid. e. c. Leu. 2, 3. c. 6, 18. & quæ hic sequuntur. t) *sacrificium sc. ex farre*. Leu. 2, 1. seqq. u) *& victimas pro peccato* c. 40, 39. Leu. 4, 3. x) *& pro reatu* c. 44, 29. Leu. 5, 19. c. 7, 1. sqq. 2 Reg. 12, 17. y) cf. Leu. 6, 9. 19. c. 16, 24. ℣. 14. z) *Cum intraverint* (ipsi) *sacerdotes*. c. 44, 17. 21. a) *tum non exibunt ex sancto in exterius atrium* v. 1. 3. b) *sed ibi* in sancto loco *relinquent* s. *deponent* v. 13. c. 44, 19. vestes suas. cf. Leu. 6, 4. c. 16, 23. c) *in* l. *cum quibus ministrauerint*. cf. Num. 3, 31. c. 4, 12. 14. d) *nam sancta illæ* sunt, v. 13. c. 46, 19. e) c. 44, 19. Leu. 6, 4. f) S. *atque sic accedant ad ea, quæ sunt populi*, np. in exterius atrium. ℣. 15. g) *Ita perfecerat, absoluit*. c. 43, 27. Leu. 16, 20. h) *dimensiones*. c. 41, 17. c. 43, 13. i) *domus interioris*, h. e. sec. *Cocceium*, templi, & eorum quæ pone templum, & ad latus templi, & in atrio tum interiori, tum exteriori fuerunt. cf. c. 41, 15. 17. k) *& eduxit me* v. 1. ex atrio scil. exteriori. l) *via portæ*, per portam exterioris periboli c. 40, 5. m) *quæ respiciebat* c. 40, 6. 20. n) *versus orientem* v. 10. 12. vide de hac porta c. 40, 6. 9. o) *& mensus est illam* v. 20. p) *vndiquaque* v. 16. *Cocc*. h. e. assita portæ & inclusa peribolo mensus est. ℣. 16. q) *Mensus nimirum est*. v. 15. r) *plagam orientis*. vide seqq. & v. 20. s) *calamo mensorio* s. pertica. c. 40, 3. t) S. recte: *quingentos calamos*, vt sequitur v. 17. 18. 19. & suse atque erudite ostendit *Meyerus* in Dissert. ad vltima Ezechielis p. 14. seqq. contra *Hafenrefferum* p. 30. sqq. contra *Castellionem* p. 33. sqq. contra *Capellum* aliosque p. 36. sqq. *Ctibh* huius loci, si quid significat, duplicem tantum eiusdem vocis scriptionem denotat: alteram *plenam*, vt in sqq. versibus & alibi frequentissime; alteram *defectiuam*, vt sec. Masoram scripta est Gen. 5, 4. 30. & c. 25, 15. Conf. similia Prou. 13, 10. & c. 19, 16. &c. & infra varr. Lect. e codice nostro 3. & 5. u) cf. not. v. 15. 20. & c. 40, 5. *Meyerus* l. c. p. 24. seq. In hoc textu, inquit, *clauis suppeditatur*, qua possumus aperire omnes mensuras, eas quoque, quæ in sqq. c. 45. & 48. innominatæ occurrunt, non tantum Templi, verum etiam habitaculi sacerdotum ac Leuitarum, vrbis & suburbiorum; quin etiam latitudinis totius *terræ*, & ad oculum intelligere, *hic nullo modo prophetæ fuisse ostensam Hierosolymitani templi figuram ac mensuram, quod olim a Salomone ædificatum, & post captiuitatem Babylonicam a Zorobabele restauratum*: cum hic nonnulla prædicentur de hoc Templo, quæ de templo illo Salomonis nec scripta nec audita fuerunt, atque augustiora multo sint & illustriora quam quæ Zorobabelis, Ezræ & Nehemiæ temporibus expleta fuerunt. &c. Et *Circuitus* nihil aliud significat, quam *quod circumiret ambitum ædis*, & ab vna plaga pergeret ad alteram, coll. v. 19. ℣. 19. x) *Inde conuertit se* s. *circumiuit*. 1 Sam. 7, 16. 2 Par. 33, 14. y) *ad plagam maris* s. *occidentalem* c. 41, 12. in ista plaga absoluit circuitus sui angulos s. extremitates. *Kimchi*. ℣. 20. z) Sic *ad quatuor plagas*. vid. v. 16. seqq. & cf. c. 37, 9. a) *mensus est portam* v. 15.

℣. 11. הלשכות sic per *Rbiia* 1. 3. 5. 7. 8. 15. 21. Alii per *Sakephk*. sed minus bene. ℣. 13. אשר per *Makk*. 1. 2. sic su. 5. ℣. 14. הבואם *plene* 24. sic su. 2. 5. sec. *Mas. impr*. Ex. 28, 43. Sed *defect*. reliqui sec. *Mas*. 2. & *Erff*. h. l. ℣. 16. חמש per *Kadma* 1. 3. אמות ita 10. 11. 13. 14. 17. 18. 19. 21. 22. 23. 24. *Ber*. & 2. in marg. sec. *Mas. Erff*. At אמות scribit 3. & מואת in marg. 5. Sed אמות scribunt 7. 8. 20. quod est contra indolem *Kri & Cthib* & contra contextum & sensum huius loci. Sic etiam מאות male scribit & legit אמורת 1. ℣. 17. חמש per *Kadma* 1. 2. ℣. 18. את per *Makk*. & *Segol* 1. 3.

חוֹמָה לוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב אֹרֶךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְרֹחַב חֲמֵשׁ
מג מֵאוֹת לְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ לְחֹל׃ וַיּוֹלִכֵנִי אֶל־הַשָּׁעַר

CAP. XLIII.

2 שַׁעַר אֲשֶׁר פֹּנֶה דֶּרֶךְ הַקָּדִים׃ וְהִנֵּה כְּבוֹד אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל בָּא מִדֶּרֶךְ הַקָּדִים וְקוֹלוֹ כְּקוֹל מַיִם רַבִּים
3 וְהָאָרֶץ הֵאִירָה מִכְּבֹדוֹ׃ וּכְמַרְאֵה הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר
רָאִיתִי כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר־רָאִיתִי בְּבֹאִי לְשַׁחֵת אֶת־הָעִיר
וּמַרְאוֹת כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי אֶל־נְהַר כְּבָר וָאֶפֹּל
4 אֶל־פָּנָי׃ וּכְבוֹד יְהוָה בָּא אֶל־הַבָּיִת דֶּרֶךְ שַׁעַר אֲשֶׁר
ה פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִים׃ וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וַתְּבִיאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר
6 הַפְּנִימִי וְהִנֵּה מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה הַבָּיִת׃ וָאֶשְׁמַע מִדַּבֵּר
7 אֵלַי מֵהַבָּיִת וְאִישׁ הָיָה עֹמֵד אֶצְלִי׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי
בֶּן־אָדָם אֶת־מְקוֹם כִּסְאִי וְאֶת־מְקוֹם כַּפּוֹת רַגְלַי
אֲשֶׁר אֶשְׁכָּן־שָׁם בְּתוֹךְ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם וְלֹא
יְטַמְּאוּ עוֹד בֵּית־יִשְׂרָאֵל שֵׁם קָדְשִׁי הֵמָּה וּמַלְכֵיהֶם
8 בִּזְנוּתָם וּבְפִגְרֵי מַלְכֵיהֶם בָּמוֹתָם׃ בְּתִתָּם סִפָּם
אֶת־סִפִּי וּמְזוּזָתָם אֵצֶל מְזוּזָתִי וְהַקִּיר בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם
וְטִמְּאוּ ׀ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי בְּתוֹעֲבוֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וָאֲכַל
אוֹתָם

b) murum autem habebat s. *peribolum* circumquaque. vid. not. c. 40, 5. *c)* S. *cuius longitudo* erat. *d) quingentorum*, sc. *calamorum*; quod ex antecedd. v. 16. seqq. facile supplendum relinquitur. *e)* sic *etiam latitudo* fuit 500. calamorum. *Meyerus* l. c. p. 29. *Longitudinem* vocat duos muros, qui ab oriente ad occidentem paralleli; *latitudinem* vero duos alios qui a meredie in septemerionem tendebantur. *f) ad disterminandum.* cf. Ex. 26, 33. Lev. 10, 10. *g) inter sanctum & commune.* c. 22, 26. c. 44, 23. c. 48, 15. cf. 2 Cor. 6, 14. seqq. Ceterum tanta *atrii exterioris amplitudo* significabat, omnibus credentibus patere aditum ad Christum Saluatorem, in quacunque mundi plaga habitent. Et *distinctio sancti a profano* ostendit, omnes homines, qui sunt extra ecclesiam Dei, esse profanos & Deo abominabiles, quantacunque eruditione, sapientia, aut virtute, potentiaue polleant. *Osiander.*

CAP. XLIII. v. 1. *h) Postea* (Templo dictum in modum delineato & commensurato) ab occidentali plaga c. 42, 19. *deduxit me* vt c. 40. 24. *i) ad portam; portam* scil. illam. *k) quae respiciebat* c. 11, 1. c. 44, 1. Ion. *quae aperta erat. l) versus orientem.* vid. c. 41, 16. *Partes* huius capitis ex S. obseruatione *quinque* sunt: I. *Gloria Iehouae* domum intrat, eamque replet v. 2-5. II. *Caussam desertae* prioris domus indicat Filius Dei, suamque praesentiam in noua promittit v. 6-9. III. Quae de hac domo *obseruanda* Israelitis sint, Prophetae mandat v. 10-12. IV. *formam Altaris* holocaustorum describit v. 13-17. & V. eiusdem *expiationem* v. 18 27.

℣. 2. *m)* c. 1, 4. c. 49, 3. *n) gloria Dei Israelis* v. 4. 5. c. 1, 28. c 10, 4. CHRISTI scil. hominis & filii Dei c. 1, 26. cuius hoc spirituale Templum est, cuius etiam typicum Templum V. T. fuit. cf. Ier. 11, 15. Malach. 3, 1. *o) venit* (Ion. *reuelata est*) *a via orientis* v. 4. c. 44, 1. 2. qua antea abierat c. 11, 23. regno & euangelio suo primum progressus ab oriente versus occidentem & insulas maris. *Cocc. p)* vid. c. 1, 24. Apoc. 1, 15. c. 14, 2. c. 19, 6. *q) & terra reluxit, lucebat.* Gen. 1, 15. 17. *r) a gloria & splendore ipsius* v. 4. 5. cf. Luc. 2, 9. Apoc. 18, 1. Es. 6, 3.

℣. 3. *s) Et erat sec. adspectum speciei* c. 41, 17. *t) quam* semel iterumque iam *videram.* c. 1. & 10. *u) sicut adspectus*, inquam, quem vidi, *quum* a Deo vocatus & missus *venirem. x) ad perdendum* s. destruendam *vrbem* c. 30, 11. i. e. *ad praedicendum* vrbis & templi *euersionem. Propheta* enim saepe *dicuntur* id *facere, quod futurum praedicunt.* cf. supra c. 13, 18. 19. c. 32, 18. Gen. 49, 7. Es. 6, 10. Ier. 1, 10. *y) & adspectus* erant. *z)* sec. *eandem speciem, quam vidi. a) ad fluuium Chebar.* c. 1, 1. c. 3, 23. c. 10, 15. *b)* vid. c. 1, 28. ℣. 4. *c) Gloria autem Domini* v. 2. 5. *d) venit*, vt dictum est v. 2. & *intrauit domum* s. Templum. Ion. *reuelata est In Domo. e) via* s. per viam *portae. f) quae respiciebat.* c. 42, 15. *g) versus orientem.* v. 2. ℣. 5. *h) Et sustulit*, eleuauit, *me spiritus* vel *ventus* c. 3, 12. 14. *i)* c. 11, 24. *k)* c. 40, 15. c. 42, 3. *l)* v. 2. c. 25, 8. *m) implebat gloria Iehouae.* cf. c. 44, 4. Ex 40, 34. seqq. 1 Reg. 8, 10. 11. *n) domum* s. Templum v. 4. Iusticia Dei & sapientia, recondita a mundo, in conspectu omnium posita est per Euangelium. Angulus non fuit, in quo veritas non audiretur, siue adprobata s. reiecta. *Cocc.* ℣. 6. *o) Et audiui* c. 1, 28. *p) loquentem* c. 2, 2. *q)* cf. Leu. 1, 1. *r)* S. *simul etiam Vir.* cf. c. 40, 3. *s)* cf. Dan 8, 15. *t) apud me* c. 1, 19. *Cocceius*: In hoc & seqq. versibus ad 12. recitatur sermo Domini, templum occupantis, ad Prophetam, auditus de domo, *ita vt vir steterit apud Ipsum.* Quae descriptio intimationis sermonis significat, Deum non loqui ad nos nisi in Filio suo, eodemque filio hominis, habitante in Ecclesia, & quidem per os ecclesiae s. fidelium. ℣. 7. *u)* S. *Dixit ergo ad me. x)* c. 2, 1. *y) Iste est locus.* ita *Ion Abarb.* aliique. cf. not. c. 17, 21. c. 29, 4 c. 31, 4. c. 35, 10. 2 Reg. 6, 5. & *Nold.* Concord. Part. p. 354. At Cocc. S. aliique: *locum* scil. *vides*, quod subintelligunt. *z) solii* s. *throni mei.* c. 1, 26. *Cocceius*: significat, Ezechieli exhibitum esse emblema veri templi, quod manib⁹ hominum aedificari non potest. cf. Es. 66, 1. sqq. Apoc. 21, 1. sqq. *a)* Es. 60, 13. *b) vbi.* c. 42, 13. *c)* v. 9. c. 37, 26. *d) nec pollnent, contaminabunt* amplius. v. 8. cf. c. 5, 11. c. 23, 38. *e)* v. 8. c. 36, 20. 21. *f) & Reges* ac Principes *eorum*, qui ad omnem impietatem populo fuerunt duces. cf. Ier. 2, 26. c. 32, 32. *g) scortatione sua*, v. 9. qualis supra c. 16. & alibi accusata est. quia Templum Iehouae ingrediebantur, qui alios deos habebant. *h) & per cadauera regum ipsorum* v. 9. Cocceius: quia reges multi (e. c. sec. *Abarb.* Manasses & Amon) adscendentes in domum Dei erant *viua cadauera*, homines mortui in peccatis & praeputio carnis suae; immo bis mortui. *i)* S. *& per celsa sua* s. commenticios cultus, c. 6, 3. *Cocc.* dum putarunt, se accedere ad Deum, & Deo placere non accedentes ad hoc altare. Conf. not. Lev. 17, 4. ℣. 8. *k) Quum ponerent* & qs. iungerent *limen suum cum limine meo.* c. 40, 6. 7. *l) & postem suum iuxta postem meum* c. 41, 21. c. 45, 19. *m)* S. *vt tantum paries esset inter me* & illos. Quo non significatur (inquit *Cocc.*) impie fecisse regem Salomonem, quod habuit regiam iuxta templum: nam id impium non fuit; quia nec Dauid impie fecit, quod arcam recepit domum suam; sed hoc significat, *reges sibi arrogasse auctoritatem parem diuinae, & religionem suis placitis subiecisse* &c. Conf. not. 1 Reg. 12, 28. 32. *n)* S. *quomodo polluerunt* v. 7. Quia quum *Iehouam* dicerent *Deum suum*, & inter se habitare, *abominanda* tn. fecerunt, tq. non ingrata Deo. *Cocc.* Lex. 279. *o)* cf. c. 36, 31. c. 44, 6. 7. 13. &c. *p) vnde* merito *consumsi eos* in ira mea. Fut. Piel. cf. c. 22, 31. Ex. 32, 10. *Cocceius*: Notatur regni terrestris ablatio a domo Dauidica.

CAP. XLIII. ℣. 3. Pro אֶל־פָּנָי hab. עַל־פָּנַי 2. & in marg. 6, 9. sic fu. 5. ℣. 5. אֶת־הַבַּיִת sic praemisso אֶת 1. 20. & in marg. 6. 9. Deleuerat idem 5. sed restituit. ℣. 7. וְלֹא sine praef. Pan 1. 2. 3. 5. יְטַמְּאוּ per *Makk.* 1. 2. sic fe. 5. בָּמוֹתָם per *Schua* loco *Kam.* 2. 3. sic fu. 5. contra *Mas. Erff.* ℣. 8. וָאֲכַל per *Pat.* 2. 5. 6. 9. 10. 11. 14. 20. 23. sec. *Mas. Erff.* לְ פִּתְחָם, sed contra *Mas.* 1. אֹתָם *defect.* 1. 5. 6. 7. 8. 9. 22. sec. *Mas. Erff.* h. l. sed contra *impr. fin.* f. 14. 2.

9 אוֹתָם בְּאַפִּי׃ עַתָּה יְרַחֲקוּ אֶת־זְנוּתָם וּפִגְרֵי מַלְכֵיהֶם
מִמֶּנִּי וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכָם לְעוֹלָם׃
י אַתָּה בֶן־אָדָם הַגֵּד אֶת־
בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֺנוֹתֵיהֶם וּמָדְדוּ
11 אֶת־תָּכְנִית׃ וְאִם־נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ צוּרַת
הַבַּיִת וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְאֵת כָּל־
חֻקֹּתָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְכָל־תּוֹרֹתָו הוֹדַע אוֹתָם וּכְתֹב
לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־צוּרָתוֹ וְאֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו
12 וְעָשׂוּ אוֹתָם׃ זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת עַל־רֹאשׁ הָהָר
כָּל־גְּבֻלוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִנֵּה־זֹאת תּוֹרַת
13 הַבָּיִת׃ וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה אַמָּה
וָטֹפַח וְחֵיק הָאַמָּה וְאַמָּה־רֹחַב וּגְבוּלָהּ אֶל־שְׂפָתָהּ
14 סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ׃ וּמֵחֵיק הָאָרֶץ
עַד־הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָה שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה
אֶחָת וּמֵהָעֲזָרָה הַקְּטַנָּה עַד־הָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע
טו אַמּוֹת וְרֹחַב הָאַמָּה׃ וְהַהַרְאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת
16 וּמֵהָאֲרִאֵיל וּלְמַעְלָה הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע׃ וְהָאֲרִאֵיל
שְׁתֵּים

monis. Matth. 11, 11. Apoc. 1, 6. c. 5, 10. 1 Petr. 2, 9. coll. Ex. 19, 6. conf. etiam Zach. 14, 20. 21.

הפטרת תצוה

צורתיו קרי
צורתיו קרי
תורתיו קרי
ומהאריאל קרי
והאריאל קרי

℣. 9. *q*) S. *Nunc vero elongabunt.* Ef. 29, 13. *r*) v. 7. Ex quo clarum eft, in templum hoc & atrium interius non poffe intrare fpiritualiter fcortantes, mortuos in peccatis, adolentes in celfis, & nomen humanum ac poteftatem humanam in regnum Dei inferre conantes. *Cocc.*

℣. 10. *s*) S. *Tu ergo.* *t*) *indica* & diftinctiffime repræfenta domui Ifrael hanc domum. vid. c. 40, 4. *u*) *vt confundantur* & pudeat eos v. 11. c. 36, 32. *x*) *propter iniquitates* f. prauitates *fuas.* c. 36, 31. *y*) *& commetiantur* f. difcant metiri m. ipfi. *z*) *veram menfuram.* S. *formam.* (2) c. 28, 12. Quo notatur, verum intellectum huius emblematis eum effe, qui parit rectum iudicium & difcretionem fancti a non fancto, regni lucis a regno tenebrarum. Nam *recta menfura* eft finis huius emblematis, & ex fignificatu eius pendet. &c. *Cocc.*

℣. 11. *a*) *Quum enim pudore fuffufi fuerint* v. 10 *b*) *formam domus.* Ef. 45, 16. *c*) *& difpofitionem* (3) Nah. 2, 10. *d*) *& exitus eius* c. 42, 11. *e*) *& introitus eius* 2 Sam. 3, 25. *f*) *& omnes* reliquas *formas* f. defcriptiones *eius.* cf. Pf. 49, 15. *g*) c. 44, 5. *h*) *fac eos cognofcere* c. 16, 2. Prov. 9, 9. *i*) cf. not. c. 40, 4. Hab. 2, 2. & Gal. 3, 1. *k*) *vt obferuent* &c. cf. not. ad v. 10.

℣. 12. *l*) *Hæc vero* eft præcipua *lex* huius domus f. fanctuarii. *m*) *in vertice* Ef. 2, 2. *n*) *montis.* vid. c. 40, 2. *o*) *omnis terminus eius.* cf. c. 45, 1. *p*) c. 41, 17. 19. c. 42, 20. *q*) *fanctum fanctorum* eft vel *erit.* vid. c. 45, 3. c. 48, 12. & conf. c. 41, 4. *r*) adfeuerantis, vt fæpius. *s*) *hæc eft lex domus.* *Cocceius:* h. e. Deus fe manifeftat in hoc templo, vt Deum placatum, vt patrem omnibus domum Dei quærentibus, paruis & magnis. & qui minimus eft in hoc monte, intra muros Dei, maior eft facerdote maximo, qui fuit in templo Salomo-

℣. 13. *t*) *Hæ autem* funt *menfuræ* c. 41, 17. *u*) *Altaris* holocauftorum v. 18. c. 40, 47. *Cocceius:* Hoc fanctuarii potiffimum eft. Nam in facrificio eft reconciliatio, fine qua non datur inhabitatio Dei in hominibus: & fuper facrificio fit confeffio, vt habeamus fœdus cum Deo Pf. 50, 5. & in confeffione facrificii eft celebratio Dei & glorificatio ipfius. ibid. v. 23, omnisque cultus fidelium in altari gratus eft Hebr. 13, 15. 16. quod & Ezechiel innuit v. 27. *x*) *per cubitos.* *Chrifti* enim *Iefu* (vt *Vitringa* fcribit ad Apoc. 11, 1. 2. p. 604.) fua funt certa attributa, proprietates, infignia, γνωρίσματα, ex quibus cognofcendus--qui characteres myftice dicuntur *cælaturæ eius* Zach. 3, 9. *y*) vbi *cubitus* eft *cubitus*, 1. habet *cubitum* & *palmum*. Vulg. *in cubito veriffimo, qui habebat cubitum & palmum.* Ion. *in cubito, qui habet cubitum & palmum,* nec aliter Syr, LXX. & Ar. cf. not. c. 40, 5. *z*) S. *gremium* vero f. *finus* eius v. 14. 17. *Cocceius: foffam* vertit Hieronymus; fed mox dicitur גב f. *dorfum altaris*, h. e. *dorfum* terræ aut ftructura *fuftinens altare*, Itaque eft *bafis* & *fundamentum* altaris, quod dicitur *Iefod* Lev. 4, 7. *Gremii* fimilitudinem habebat, quia in ora eius lorica erat: vt in ea bafi altare, tq. in gremio refideret. cf. 1 Reg. 22, 35. *a*) i. e. *Altitudo* eius erat *cubiti.* *b*) *latitudo quoque* vnius *cubiti,* np. vltra ftructuram altaris. *c*) & *limes, terminus eius* c. 45, 1. h. e. *corona* f. *lorica,* vt diximus. *d*) *in ora* f. extremitate bafeos. cf. 1 Reg. 7, 23. 24. *e*) erat *fpithamæ vnius* f. dimidiati cubiti v. 17. (5) Ex. 28, 16. c. 39, 9. 1 Sam. 17, 4. Ef. 40, 12. *f*) *atque hoc eft dorfum* (c. 10, 12. Pf. 129, 2.) *altaris,* altare np. fuftinens, vt diximus.   *℣.* 14. *g*) *Et a gremio terræ* f. fundamento altaris, v. 13. defcripto. *h*) *vsque ad crepidinem inferiorem*; nam & altera erat *fuperior,* vt mox dicitur. cf. v. 17. Haud fcio, inquit *Cocceius,* an id nomen referri debeat ad אזר *cinxit,* q. d. *cinctura*; an ad עצר *continuit, claufit.* Nam videtur *fpatium inclufum* fignificare. *i*) *duo* erant *cubiti.* Cocceius: A bafi igitur furgebat altare per duos cubitos, vbi erat fpatium quadratum, in quo reliquæ altaris partes collocatæ erant. *k*) *& latitudo* f. margo aut fpatium vacuum ibi erat *vnius cubiti.* *l*) & *a crepidine* f. *fpatio hoc minori* f. minus alto, vsque ad *fpatium maius* & altius; aut etiam latius, nempe cum foco altaris 12. cubitorum quadratorum v. 15. ad quem illud fpatium adfurgebat. *Cocc.* *m*) *quatuor* erant *cubiti.* cf. v. 15. *n*) & iterum vacui fpatii f. marginis *latitudo vnius cubiti* erat. Cocceius: Quod attinet ad *altitudinem* altaris, ea diuerfa eft ab altitudine altaris Salomonis, quod habebat *decem* 2 Par. 4, 1. hoc autem *feptem cubitos.* Nempe *finus* v. 13. eft cubiti *vnius,* fpatium inferius *duorum,* fuperius *quatuor.* Eademque altitudo eft *foci* v. 15. nempe a fpatio inferiori. Si vero focum quatuor cubitis altiorem facias fpatio fuperiori, erunt *vndecim.* Sed melius eft, connectere verfum 15. *vt 4. vlnæ a fpatio minori ad fpatium maius & vsque ad focum fint.* Hæc altitudo, ni fallor, fignificat altare cum ecclefia feptem temporum, cui vnum altare fufficit, & ea in ipfo vnitur, & virtus eius in eam effunditur. *Tres* autem *regiones* altaris (nempe *finus, fpatium inferius,* & *fuperius*) videntur mihi fignificare voluntatem Patris, Filii & Spiritus S. qua exhibitum eft id, per quod facrificium Deo oblatum & acceptum factum eft.   *℣.* 15. *o*) S. *Porro Ariel,* l. potius h. l. *Har-el,* q. d. *mons Dei*; quod fec. *Hilleri* Onom. S. p. 8. cetera altaria magnitudine fuperaret. At *Cocceius* ex fententia fua ad v. 14. *Et ad focum* f. *& fic focus* altaris erat altitudinis. Idem altare holocaufti mox etiam dicitur *Ariel,* h. e. *leo Dei* qf. helluo hoftiarum, quod Deo adpofitos cibos igne confumeret ac deuoraret, vt fcribit *Guffet.* p. 94. vel fec. *Hillerum* l. c. p. 394. & de Kri p. 117. qf. *præfepe diuinum* f. foffa Dei, collat. Ef. 29, 1. 2. & Pf. 22, 17. *ficut foffa* perfoffæ funt *manus & pedes mei.* Sic *Varenius* (vid. *Maii* Oecon. V. T. p. 1054.) putauit, generatim id declarare *receptaculum Dei fortis* f. id, quod confecratum Deo, recipit. Ita cf. 2 Par. 31, 28. & not. Ef. 29, 1. Quicquid autem fit de voce (ait Maius l. c.) certum eft, aræ huius defcriptionem prorfus fingularem & admirabilem effe, & cum alibi Chriftum refpicere probauerimus, idem hic dicendum arbitramur. *p*) *quatuor cubitorum.* cf. v. 14. *q*) *ab ipfo autem Ariele,* h. e. fummo altari, f. foco Dei v. 16. *r*) *nempe fuperne* f. *furfum* c. 1, 27. *s*) *cornua* quatuor f. anfæ erant. v. 20. quæ videntur mihi fignificare poteftatem & celfitatem, inquit *Cocc.* cf. Ex. 27, 2. c. 29, 12. Lev. 4, 7. 18. Ier. 17, 1. &c.   *℣.* 16. *t*) S. *Arielis vero.* al. *Foci.* Vid. dicta ad v. 15.

℣. 9. ירחקו cum *Gaiah* 5. fec. *Maf. Erff.*   *℣.* 11. ומוציאיו per *Mun.* 1. 2. 3. At ומוצאו fine *Iod,* fe. 1. 2. fec. *Maf. Erff.* & quidem cum *Kri* ומוציאיו 2. וכל prius cum *Gaiah* 3. fec. *Maf. Erff.* צורתו ita 5. 22. fec. analogiam, itemque *Maf. Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 25, 46. At reliqui omittunt, *Kadma.* חקתו *defect.* 1. 2. fic fe. 5. cum *Kri* חקתיו 1. 2. & *Maf. Erff.*   *℣.* 16. והאראיל loco *Kri* habent יתיר י 7. 8. & *Maf. Erff.*

שתים עשרה ארך בשתים עשרה רחב רבוע אל
17 ארבעת רבעיו: והעזרה ארבע עשרה ארך בארבע
עשרה רחב אל ארבעת רבעיה והגבול סביב אותה
חצי האמה והחיק־לה אמה סביב ומעלתהו פנות
18 קדים: ויאמר אלי בן־אדם כה אמר אדני יהוה אלה
חקות המזבח ביום העשותו להעלות עליו עולה ולזרק
19 עליו דם: ונתתה אל־הכהנים הלוים אשר הם מזרע
צדוק הקרבים אלי נאם אדני יהוה לשרתני פר בן־
כ בקר לחטאת: ולקחת מדמו ונתתה על־ארבע
קרנתיו ואל־ארבע פנות העזרה ואל־הגבול
21 סביב וחטאת אותו וכפרתהו: ולקחת את הפר
22 החטאת ושרפו במפקד הבית מחוץ למקדש: וביום
השני תקריב שעיר־עזים תמים לחטאת וחטאו את־
23 המזבח כאשר חטאו בפר: בכלותך מחטא תקריב
24 פר בן־בקר תמים ואיל מן־הצאן תמים: והקרבתם
לפני יהוה והשליכו הכהנים עליהם מלח והעלו אותם
כה עלה ליהוה: שבעת ימים תעשה שעיר־חטאת ליום
ופר

u) *longitudo erat* 12. *cubitorum*, tum 12. cubitorum latitudine. Cocceius: *Duodecim cubiti* notant 12 testes in tribubus Israelis, nominatim 12. Apostolorum conspirationem; & *duodecies duodena* s. 144. est numerus eorum, qui ad Christum pertinent, & in ipso grati & accepti sunt Deo Apoc. 14, 1. *x*) *quadratum* enimerat Altare, cf. Ex. 7, 1. c. 38, 1. *y*) *sec. quatuor latera ipsius* v. 17. c. 1, 8. 17 Quemadmodum autem *altitudinem* altaris ab imo sursum versus extruxit: ita dehinc *latitudinem* & *longitudinem* descendendo significat. *Cocc.*

ỷ. 17. *z*) *Spatium vero*, quod Arielem s. focum includebat. v. 14. *a*) *quatuordecim* cubitos in longitudine totidemque in latitudine habebat: quia vtrinque cubitus accedit. vid. v. 14. *b*) *in quatuor quartis* s. *lateribus* eius v. 16. Heic autem tacet quadratam mensuram *secundi* s. inferioris *spatii* v. 14. & *fundamenti* v. 13. quia ea per se plana est. Nam secundum spatium habuit *sexdecim*, basis autem *octodecim cubitos* in longitudine & latitudine Cocc. *c*) *Terminus vero* s. *lorica* vel *corona* circa basin v. 13. *d*) erat *dimidii cubiti*. Ita interpretatur *spithamam* v. 13. *e*) & *sinus* s. *gremium ei* spatio excipiendo erat vnius *cubiti*. vid. v. 13 *f*) *gradus autem* Altaris, s. *ascensus eius* c 40, 6. quos Hebræi tradunt fuisse quasi molliter elatum clivum; quia Ex. 20, 23. vetantur aliis gradibus adscendere ad Altare. *g*) *versus orientem* erant. S. *spectant* ad orientem Kimchio est nomen; al. infinitivus nominascens. Mysticam interpretationem videsis apud *Cocceium* aliosque.

ỷ. 18. *h*) *Tum dixit ad me*. Hic & in seqq. exponit modum

dum cultus Dei in Altari. Cocc. *i*) *hae sunt statuta* v. 11. *Altaris* v. 13. *k*) *quo die fiet*. cf. similem rem & constructionem. Num. 7, 10. *l*) *vt deinde offerant super eo holocausta* v. 27. Ex. 40, 29. *m*) & *spargant super eo* sanguinem victimarum. cf. Ex. 24, 6. c. 29, 16. 20. Leu. 8, 11. &c.

ỷ. 19. *n*) *Dabis itaque sacerdotibus* Leuitis. Simil. constr. Num. 7, 5. *o*) *qui sunt de semine Zadok* c. 44. 15. *p*) *qui accedunt ad me*. vid. c. 40, 46. c. 41, 13. *q*) c. 21, 8. c. 16, 14. *r*) c. 44, 15. 16. *s*) S. *dabis*, inquam, *iuuencum* Ex. 29, 1. *t*) *filium armenti*, h. e. sec. Cocc. *subrumum*. cf. Lev. 4, 3. 14.

&c. *Cocceius*: Notatur Christi potentia & puritas & libertas. Nullum enim iugum super ipso erat, cum onus nostrum suscepit. *u*) in sacrif. *pro peccato*. v. 21. 22. c. 42, 13. *ỷ*. 20. *x*) *Et accipies aliquid de sanguine eius*. Ex. 29, 12. Leu. 4, 17. 18. *y*) *eumque dabis* s. adsperges. Lev. 4, 7. 25. 30. *z*) vid. v. 15. *a*) *angulos* c. 45, 19. Ex. 27, 2. *b*) S. *prominentiæ*, al. *crepidinis* vel *spatii*. vid. v. 14. *c*) & *super terminum*, h. e *loricam* s. *coronam* circumquaque v. 13. 17. c. 40, 12. *d*) *ita a peccatis purificabis altare*. S *vt mundes illud*. v. 12. 23. c. 45, 18. *e*) & *expiabis*, *propitiabis illud*. v. 26. c. 45, 20. *Cocceius*: Sanguine enim testamenti fuso, est sancta & irreprehensibilis Dei in hominibus habitatio, & eorum sanctificatio & iustificatio, coll. Rom. 3, 25. 26. Confer etiam Leu. 16, 16. 33. vbi dicitur *Tabernaculum expiandum ab omnibus fœditatibus filiorum Israel*. Non absimiliter Heb. 9, 23. dicitur, *cœlestia purificata esse sacrificiis melioribus, quam quibus figuræ cœlestium purificantur*. Quo significatur, Deum ipsum contaminari communione cum peccatore, nisi pax concilietur per sacrificium nobilissimum, in quo possit demonstrari sanctitas & iustitia Dei, volentis per misericordiam sanctificare & iustificare peccatorem, & cum eo communionem habere *ỷ*. 21. *f*) S. *Postea accipies iuuencum*. *g*) *pro peccato* v. 19. *h*) & *comburet eum* aliquis, cf. Leu. 4, 12. 21. c. 6, 23. *Cocceius*: Impersonalis locutio aliquando explicat, quod a multitudine fit. Miseria Ecclesiæ accendit illum ignem, quo Christus consumtus est. cf. Ps. 69, 10. *i*) S. *in loco destinato* domus. (3) Neh. 3, 31. *mandatum* notat 2 Par. 31, 13. *Cocceius*: h. e. Debuit Christus pati in illa ecclesia, quæ custodiebatur in eam fidem, quæ reuelanda erat Gal. 3, 23. *k*) Cocceius: *extra sanctuarium* hic interpretor non ad eum modum, quo præcipitur in Leuitico (v. c. Lev. 4, 12. 21. c. 8, 17. c. 9, 11. Num. 19, 3 5.) quo significabatur, Christum passurum extra Hierosolyma Heb. 13, 11. sed potius intelligo, *quod Christus* seruus circumcisionis Rom. 15, 8. factus sub legem Gal. 4, 4. *nondum inuenerit ecclesiam in illo statu*, *qui significatur per hoc sanctuarium*. vel etiam, *quod*, cum pateretur, *nihil habuit*. Dan. 9, 26. *ỷ*. 22. *l*) Et die s. *tempore secundo* post Christi oblationem, & sic reliquis sex diebus. *m*) *offeres hircum caprarum* v. 25. c. 45, 23. Lev. 9, 3. *n*) v. 23. c. 45, 18. Lev. 1, 3. 10. c. 3, 1. &c. *o*) v. 19. *Cocceius*: Non significatur hic, quod aliud sacrificium pro peccato sit, quam quod semel oblatum est ab eo, qui id offerre poterat, (vid. Hebr. 9, 25. 26. 28. c. 10, 10. 11. 14.) sed potius, quod Christus (constanter) sit afferendus & confitendus vnicus Sacerdos, & vnica victima pro peccato. *p*) & *expiabunt* v. 20. Lev. 8, 15. *q*) cf. Ex. 29, 36. *r*) v. 20. *ỷ*. 23. *s*) S. *Cum vero absolueris*. 1 Sam 13, 10. 2 Reg 10, 25. *t*) *expiare* s. offerre pro peccato. v. 20, 22. *u*) v. 19. *x*) & *arietem* v. 25. *y*) v. 22. c. 46, 4 *ỷ*. 24. *z*) *Offeres*, *inquam*, *ea* coram Iehoua. v. 23. *a*) & *coniicient* c. 5, 4. sacerdotes *super illa*, vel super *illos*, iuuencum & arietem v. 23. *b*) *salem* Lev. 2, 13. Cocc. *sal iniectus* notat *absentiam corruptionis* 1 Petr. 3, 4. Nam sal facit carnem ἄσηπτον. *c*) & *sic offerent ea* 1 Sam. 6, 14. 15. *d*) Cocc. *Holocaustum* significat passiones fidelium, se vel amore, vel ipso facto totos Deo consecrantium vsque ad mortem. cf. not. v. 27. *ỷ*. 25. *e*) *Septem diebus* v. 26. c. 45, 23. 25. *f*) *facies*. Ex. 29, 36. 38. Num. 15, 8. &c. 2 Cor. 5, 21. *g*) *hircum pro peccato* v. 22. *h*) *in dies*. c. 4, 10. c. 45, 23.

ỷ. 17. אל־ארבעת scr. 2. והחיק *Meth. milel* 7. 8. 21. At per *Kadma milra* 2. 3. *ỷ*. 18. העשותו per *Sagol* 5. 7. 8. 15. 18. 23. Erf. *ỷ*. 20. Pro על־ hab. אל־ 3. & *Orientales*, contra *Mas.*

וּפַר בֶּן־בָּקָר וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ׃ 26 שִׁבְעַת
יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְטִהֲרוּ אֹתוֹ וּמִלְאוּ יָדוֹ׃
וִיכַלּוּ אֶת־הַיָּמִים וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יַעֲשׂוּ 27
הַכֹּהֲנִים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת־שַׁלְמֵיכֶם
וְרָצֵאתִי אֶתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ וַיָּשֶׁב אֹתִי מד
דֶּרֶךְ שַׁעַר הַמִּקְדָּשׁ הַחִיצוֹן הַפֹּנֶה קָדִים וְהוּא סָגוּר׃
וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה הַשַּׁעַר הַזֶּה סָגוּר יִהְיֶה לֹא יִפָּתֵחַ וְאִישׁ 2
לֹא־יָבֹא בוֹ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בָּא בוֹ וְהָיָה סָגוּר׃
אֶת־הַנָּשִׂיא נָשִׂיא הוּא יֵשֶׁב־בּוֹ לֶאֱכָול־לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה 3
מִדֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּמִדַּרְכּוֹ יֵצֵא׃ וַיְבִיאֵנִי דֶּרֶךְ־ 4
שַׁעַר־הַצָּפוֹן אֶל־פְּנֵי הַבַּיִת וָאֵרֶא וְהִנֵּה מָלֵא כְבוֹד־
יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה וָאֶפֹּל אֶל־פָּנָי׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה 5
בֶּן־אָדָם שִׂים לִבְּךָ וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמָע אֵת כָּל־
אֲשֶׁר אֲנִי מְדַבֵּר אֹתָךְ לְכָל־חֻקּוֹת בֵּית־יְהוָה וּלְכָל־
תּוֹרֹתָו וְשַׂמְתָּ לִבְּךָ לִמְבוֹא הַבַּיִת בְּכֹל מוֹצָאֵי הַמִּקְדָּשׁ׃
וְאָמַרְתָּ

brat populo rebelli profa-
ידיו קרי
nationem sacerdotii; &
עד כאן
CAP. XLIV.
templi v. 4-8. *III. Alienigenas* & apostatas *Levitas* a dignitate
יתיר ו׳
sacerdotii excludit v. 9-14. *IV. Sacerdotes* Deo fideles eligit v. 15. 16. *V.* Iisdem ministerii &
קמץ״ בלא אס״ף
vitæ *leges*
תורתיו קרי
præscribit v. 17--27. & *ali-*
menta destinat v. 28--31.

℣. 2. *e) intrauit per eam.* vid. c. 43, 2. *f) ideo clausa erit* & manebit. v. 1. etiam interioris atrii porta, nisi die Sabbati & nouilunii. vid. c. 46, 1. seqq. Quod denotat *Lightfooto* in Descr. Templi p. 655. æternam habitationem gloriæ Domini in ecclesia Christiana, vnde nunquam discessura est, vt discessit ex templo Hierosolymitano. cf. Matth. 28, 20. & *Abarb.* h. l. *Coccejo* vero ad h. l. significatur, qua via Christus iuit, neminem posse ire. Post Christum nemo venit, vt ipsi succedat in sacerdotio aut in regno. Vid. Hebr. 7, 3. 24. &c. Quod veteres Ecclesiæ doctores per hanc *portam clausam* adumbratum voluerint vterum Sanctæ & Deiparæ Virginis, notum est ex hymno: *Fit porta Christi peruia, referta, plena gratia, transitque Rex, & permanet clausa, vt fuit, per secula.* Vide in hunc sensum allegatos a *Calouio* Augustinum, Ambrosium & Ruffinum. Displicet tamen id *Noldio* ad Conc. Part. p. 868. not. 627. quod non solum Principi, sed & populo certis diebus orientalis porta patuerit. vid. hic seq. v. 3. & c. 46, 3. 10. *Exteriorem* tamen Sanctuarii portam orientalem perpetuo, *interiorem* vero sex tantum diebus hebdomadis clausam fuisse, putat *Lighfoot* in Descr. Templi Hieros. p. 605. ℣. 3. *g)* S. *Cum Principe.* Cocc. *Quod tn. ad Principem attinet.* cf. c. 20, 16. *h)* S. *Princeps ille est*, ideo *sedebit in ea. Cocceius*: Ezech. 34, 24. promittitur Israeli quod *seruus Dei Dauid* (Messias) ipsis sit *Princeps* futurus, qui v. 23. etiam *pastor* & quidem *vnicus* dicitur. Iam vero in hac etiam visione fit mentio *Principis*, cui infra in hereditate terræ adsignatur certa portio pro ipso & filiis ipsius. *Is nobis distinguendus est a Rege Christo*, qui sedet ad dexteram Patris ---- Hæc, ni fallor, significant prærogatiuam aut ἀξιωσίαν, quam habent pii Principes ac magistratus, ac domini inter fideles alios, æque ciues & heredes regni cælorum. Non potest hic intelligi aliquis, qui succedat in sacerdotio. Nam sacerdotium datum est *filiis Tsadok*, & Princeps hic non potest accedere ad altare cum illis ---- scil. nomine & titulo principis, i. q. potestatem habens in sacerdotes &c. *i)* cf. c. 46. 2. 12. *Cocceius*: Christus, vt sæpe monitum, est *porta*, & quidem omnis & vnica porta. ---- Tantum ergo principi conceditur, quasi cum Christo *panem comedere* & bibere, & adorare, h. e. coll. Ioh. 4, 32. capere voluptatem & lætitiam bonæ conscientiæ, quod fecerit opus, quod ipsi datur faciendum vt Principi. Quod non tantum est præstare populo, vt tranquillam & pacatam vitam agere possit, sed etiam, vt audiat verbum Dei, & in pace, sine metu, confessionis sacrificium Deo offerre possit. Ideoque c. 45, 17. imponitur Principi, vt holocausta, munus, libamen in festis, nouiluniis & sabbatis, & omnibus solennitatibus domus Israel præstet, & paret (sacrificia) pro peccato &c. ---- Quando hoc facit, est reuera נדיב ἀρχηγέτης Es. 32, 8. & tum habet epulum suauissimum bonæ conscientiæ, & aliqua ratione cum Christo & ipsius opere communicat, subseruiens ipsi & regno ipsius. Hæc & alia copiose *Cocceius*, coll. Es. 49, 23. *k)* c. 46, 2. 8. c. 40, 8. 9. ℣. 4. *l) Postea introduxit me.* c. 40, 17. 32. *m) via* v. 1. *n)* c. 40, 20. 35. *o) ad facies domus* vel *ante domum* c. 41, 4. 14. *p)* c. 1, 4. *q) impleuerat* gloria Domini &c. c. 43, 5. *r) & cecidi in faciem* c. 1, 28. ℣. 5. *s) Aduerte cor tuum.* vid. c. 40, 4. *t)* c. 43, 11. 12. *u) aduertas, inquam.* *x) ad introitum* domus. cf. c. 46, 19. *y) cum omnibus exitibus sanctuarii*, i. e. & ad omnes exitus eius. cf. c. 43, 11. c. 42, 11.

i) iuuencum etiam &c. v. 19. 23. *k) integros faciant.* v. 23. c. 45, 23.

℣. 26. *l) septem* inquam *diebus* v. 25. *m) expiabunt altare* v. 20. *n) & purificabunt illud.* *o) ideo implebunt manus eius*, np. sacerdotii. At S. *& impleant manum suas.* cf. Ex. 28, 41. c. 29, 9. 29. 33. Lev. 8, 33. c. 21, 10. &c.

℣. 27. *p)* S. *Quando autem absoluerint hos dies* c. 4, 6. *q) tum die octauo.* cf. Leu. 9, 1. c. 14, 23. c. 22, 36. Num. 29, 35. *r) & deinceps.* c. 39, 22. Leu. 22, 27. *s)* v. 19. 24. *Cocc.* qui ad Deum in Christo accedit, ipse, dum adducitur, *munus* est Es. 18, 7. c. 66, 20. Ps. 110, 3. ratione autem eius, quem adducit, & cuius victimam præparat, & pro quo orat ac intercedit, *sacerdos est.* Offerunt autem illi & *holocaustum* & *pacifica*, h. e. inprimis totos se Deo deuouent. *Holocaustum* offerunt, qui in fide baptismū suscipiunt. Baptizantur enim in mortem Christi & suam Rom. 6, 3--6. Col. 2, 11. 12. Deinde *pacifica* offerunt, de quibus comedunt offerentes (Deut. 12, 17. 18. 1 Sam. 1, 4.) h. e. fructus fidei ad honorem Dei ferunt, ex quibus ipsi capiunt lætitiam, vel soli, vel cum aliis, qui in illis fructibus communionem habent. *t)* vid. v. 24. Lev. 1, 3. seqq. Hos. c. 6. *u)* Ex. 24, 5. Lev. 3, 1. *x) & acceptabo vos.* S. *beneplacebitis mihi.* cf. not. v. 13. & c. 20, 40. 41. *y)* c. 11, 2.

CAP. XLIV. ℣. 1. *z)* S. *Postea reduxit me* (Dominus v. 2. 5.) scil. ab Altari holoc. & ex atrio interiori c. 43, 13. seqq. cf. c. 47, 1. 6. *a) via portæ*, vel *versus portam* sanctuarii v. 2. c. 43, 1. &c. *b) exteriorem* c. 41, 17. de interiori cf. c. 46, 1. *c) quæ versus ortum spectabat* v. 2. c. 11, 1. c. 43, 1. c. 46, 1. 12. *d) illaque clausa* erat v. 2. *Partes* huius capitis *quinque* *Schmidius* constituit: *I.* ostenditur Prophetæ *porta clausa* pro Principe v. 1-3. *II.* Exprobrat

℣. 26. יכפרן sic in textu sine nota 1. 2. 3. 5. aliique vetusti codices, quos *R. Chaiim* in marg. 7. 8. laudat; & sic *Occidentales*, itemque 22. cum nota כצ״ל יכפרו כתיב וקרי Ac reliqui וכפרן scribunt, & יכפרן legunt, præter *Mas. impr.* ad initium Hos. 1. ℣. 27. ורצאתי cum *Kri* ורציתי: 5. itemque 2. qui vero pro *Cthib* habet וראצתי. CAP. XLIV. ℣. 3. נשיא *milra* 1. 3. sic su. 5. ℣. 4. דרך per *Mun.* 1. 5. 6. 9. 20. ℣. 5. אולם per *Pat.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 20. 33. אותך *plene* 2. 5. sec. *Mas. Erff.*

6 ואמרת אל־מרי אל־בית ישראל כה אמר אדני יהוה
7 רב־לכם מכל־תועבותיכם בית ישראל׃ בהביאכם
בני־נכר ערלי־לב וערלי בשר להיות במקדשי לחללו
את־ביתי בהקריבכם את־לחמי חלב ודם ויפרו את־
8 בריתי אל כל־תועבותיכם׃ ולא שמרתם משמרת קדשי
ותשימון לשמרי משמרתי במקדשי לכם׃
9 כה־אמר אדני יהוה כל־בן־נכר ערל לב וערל
בשר לא יבוא אל־מקדשי לכל־בן־נכר אשר בתוך
10 בני ישראל׃ כי אם־הלוים אשר רחקו מעלי בתעות
ישראל אשר תעו מעלי אחרי גלוליהם ונשאו עונם׃
11 והיו במקדשי משרתים פקדות אל־שערי הבית
ומשרתים את־הבית המה ישחטו את־העולה ואת־
12 הזבח לעם והמה יעמדו לפניהם לשרתם׃ יען אשר
ישרתו

℣. 6. z) S. *ad rebelles.* q. d. *ad* ipsam *inobedientiam.* cf. c. 2, 8. a) *multum*, immo *nimium est vobis* ex omnibus abominationibus vestris. al. *satis est* vel sufficit *vobis* tam multa abominanda commisisse. cf. c. 45, 9. Num. 16, 3. 7. 1 Reg. 12, 28. & 1 Petr. 4, 3. b) v 7. 13. c. 36, 31.

℣. 7. c) *Cum introduxistis* vel *introduceretis.* d) *alienigenas* s. *peregrinos.* v. 9. cf. Es. 2, 6. e) *præputiatos corde* v. 9. Ier. 9, 25. f) *& præputiatos carne.* Nam, tametsi Iudæi diligentissimi fuerint in arcendis præputiatis carne, & carnali circumcisione non circumcisis, (vid. Act. 21, 28.) tamen, quia, quos circumciderant de gentibus, & proselytos fecerant, non adduxerant ad veram fidem, sed docuerant operibus suis confidere ad iustitiam, *fecerant eos filios gehennæ, magis, quam ipsi erant* Matth. 23, 15. Quemadmodum adparuit in Idumæis, qui subacti a Iudæis, coacti sunt circumcisionem admittere, & postea facti sunt furiosissimi hostes veritatis. --- Definit igitur, *eos, qui sunt præputiati corde, esse quoque præputiatos carne,* h. e. totos *in carne* esse, licet membrorum aliquod habeant mutilatum. cf. Rom. 2, 25. Phil. 3, 3. Col. 2, 11. Hebr. 10, 23. *Cocc.* Sic Apoc. 11, 2. *Gentes* contradistinctæ *Iudæis*, mystice sic dictis, (vid. Apoc. 2, 9.) sunt omnes cuiuscunque conditionis homines, licet Christianæ professionis, *carnales, impuri, non circumcisi corde.* Conf. tamen etiam ad litteram ex historia Maccabæorum profligatæ malitiæ homines, *Iasonem, Menelaum, Alcimum* & similes Sanctuarii profanatores. g) *quum offerretis* Num. 18, 26. h) Num. 23, 2. i) v. 15. k) *& omnes ciues* vestri ac proselyti *irritum facerent fœdus meum.* Leu. 26, 15. Mal. 2, 8. l) conuersi *ad omnes,* al. vt S. & Nold. p. 62. *per omnes abominationes vestras* v. 6. c. 5, 11. c. 18, 12. 13.

℣. 8. m) *Neque obseruastis* Mal. 3, 7. n) v. 14. 15. c. 40, 45. 46. o) v. 13. c. 22, 8. p) *sed posuistis* s. *constituistis.* Es. 3, 7. 2 Par. 23, 18. q) *in obseruatores custodiæ meæ* v. 14. in sanctuario meo. v. 9. r) *pro vobis* & arbitrio vestro. S. qui *pro vobis* sunt. Per vsitatam ellipsin relat. cf. c. 7, 13. c. 20, 25. &c. Ad rem conf. 1 Reg. 12, 31.

℣. 9. s) vid. v. 7. t) *præputiatus corde & carne,* licet manu circumcisus sit. vid. v. 7. u) *non intrabit in sanctuarium meum.* Conf. Es. 52, 1. seqq. c. 60, 21. Apoc. 21, 8. 27. c. 22, 15. x) *quoad omnem* alienigenam &c. Ier. 19, 13.

℣. 10. y) *Nam* etiam *Leuitæ.* S. *Immo, quod ad Leuitas.* conf. 2 Sam. 13, 33. Prou. 23, 18. Iob. 42, 18. & not. Es. 33, 21. z) Kimchi: i. e. *Sacerdotes: nam omnis sacerdos fuit de tribu Leui.* conf. Num. 3, 1. seqq. a) *qui recesserunt a me* Ier. 2, 5. 8. b) *quum Israelitæ aberrarunt,* & ad stercora sua seducti sunt. v. 15. Es. 53, 6. c) *postquam* (c. 39, 29.) illi, Leuitæ, *aberrarunt a me.* c. 48, 11. Parenthesis. d) v. 12. c. 6, 4. c. 8, 10. c. 14, 3. *Cocceius: Stercora Israelitarum* sunt opinio falsæ iustitiæ, abnegatio iustitiæ Dei, adsimilatio Dei cum peccatore Ps. 50, 21. Phil. 3, 8. quod & alibi apud Ezechielem notatum est. e) S. *portabunt, inquam, iniquitatem suam* v. 12. 13. *Cocceius:* Quemadmodum *filii Tsadok* v. 15. sunt ii, qui, quo tempore Christus reiectus est a Iudæis, illum non reiecerunt, sed amarunt, & in ipsum crediderunt; ita Sacerdotes & Leuitæ cuiuscunque familiæ, qui in Christum non crediderunt, sed eum reprobarunt, & eorum posteri, sunt illi, de quibus hic sermo sit. Atqui indicatur hic Prophetæ, quod illi *prauitatem suam laturi sint,* h. e. quod ab ipsis non tantum regnum DEI, sed etiam ciuitas & templum, & functio, & populus auferendus, & diu omittendi fuerint, vt contabescerent in peccatis suis. Attamen & illis locus conceditur in sanctuario hoc, sed non sine pudore sancto & salubri, eoque ineuitabili; quod non potuerunt esse, vt *filii Tsadok, duces ad Christum* coll. Ps. 16, 3. &c. & supra c. 16, 61. 63. c. 20, 43. c. 36, 31.

℣. 11. f) S. *Erunt enim quidem in sanctuario meo* ministrantes, ad inferiora ministeria amandati a sacerdotali dignitate. g) eq. *custodiæ* s. *præfecturæ,* h. e. custodes constituti ad portas exteriores Templi. conf. supra c. 40, 45. 46. & ad vocem 2 Reg. 11, 18. 1 Par. 24, 3. 19. h) *& ministrantes* domui. c. 46, 24. *Cocceius:* Relinquitur illis ministerium circa portas, vt non introeant incircumcisi corde & carne: vt, qui antea vrserunt circumcisionem carnis, nunc vrgeant circumcisionem cordis, & ceteroquin ad omnia ministeria præsto sint. &c. i) *ipsi* populo *mactabunt* holocaustum & sacrificium. c. 40, 29. 41. 42. *Cocceius:* h. e. sacrificium pro peccato oblatum ostendant, atque ea re sacerdotibus inseruiant. k) Ex. 20, 21. Leu. 1, 3. seqq. Hos. 6, 6. l) *populo* h. e. sec. *Gusset.* p. 222. *in gratiam populi*; hoc sensu, quod sacerdotes hanc operam præstarent populo, ea fungi per se non valenti (quod tu. Hebræi dictitant) & tamen ea egenti. m) *ipsi etiam* Leuitæ. n) *stabunt ante illos.* Conf. v. 15. Gen. 41, 46. 1 Sam. 15, 21. 1 Reg. 10, 8. o) *ad ministrandum* Israelitis. vid. Num. 16, 9.

℣. 12. p) *Propterea, quod* c. 16, 43. c. 21, 9.

℣. 6. תועבתיכם sic 1. 8. 17. 18. 24. & *Ber.* sec. *Mas. Erff.* & impr. h. l. & Leu. 23, 21. ℣. 7. לחללו Notat. 1. in marg. במקרא חרגים מצאחי לחלל. ℣. 8. ותשימון per *Graschaim* 3. sic se. 2. ℣. 9. כה per *Mun.* 1. 6. 9. 11. 12. 15-18. 20. 21. 22. 23. contra *Mas. Erff.* ℣. 10. אשר per *Makk.* 1. 2. 3. sic su. 5. ℣. 11. העולה *plene* 1. 2. 7. 8. 15. 28. & in marg. 6. 9. sec. *Mas.* 1. Alii *defect.*

יְשָׁרְתוּ אוֹתָם לִפְנֵי גִלּוּלֵיהֶם וְהָיוּ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לְמִכְשׁוֹל
עָוֺן עַל־כֵּן נָשָׂאתִי יָדִי עֲלֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה וְנָשְׂאוּ
עֲוֺנָם׃ וְלֹא־יִגְּשׁוּ אֵלַי לְכַהֵן לִי וְלָגֶשֶׁת עַל־כָּל־קָדָשַׁי 13
אֶל־קָדְשֵׁי הַקְּדָשִׁים וְנָשְׂאוּ כְּלִמָּתָם וְתוֹעֲבוֹתָם אֲשֶׁר
עָשׂוּ׃ וְנָתַתִּי אוֹתָם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַבָּיִת לְכֹל עֲבֹדָתוֹ 14
וּלְכֹל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה בּוֹ׃

הפטרת אמור

וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת טו
מִקְדָּשִׁי בִּתְעוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵעָלַי הֵמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי
לְשָׁרְתֵנִי וְעָמְדוּ לְפָנַי לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם נְאֻם אֲדֹנָי
יְהוִה׃ הֵמָּה יָבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי וְהֵמָּה יִקְרְבוּ אֶל־שֻׁלְחָנִי 16
לְשָׁרְתֵנִי וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי׃ וְהָיָה בְּבוֹאָם אֶל־שַׁעֲרֵי 17
הֶחָצֵר הַפְּנִימִית בִּגְדֵי פִשְׁתִּים יִלְבָּשׁוּ וְלֹא־יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם
צֶמֶר בְּשָׁרְתָם בְּשַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית וָבָיְתָה׃ פַּאֲרֵי 18
פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־רֹאשָׁם וּמִכְנְסֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־
מָתְנֵיהֶם לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע׃ וּבְצֵאתָם אֶל־הֶחָצֵר 19
הַחִיצוֹנָה אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אֶל־הָעָם יִפְשְׁטוּ אֶת־
בִּגְדֵיהֶם אֲשֶׁר־הֵמָּה מְשָׁרְתִם בָּם וְהִנִּיחוּ אוֹתָם בְּלִשְׁכֹת
הַקֹּדֶשׁ וְלָבְשׁוּ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְלֹא־יְקַדְּשׁוּ אֶת־הָעָם
בְּבִגְדֵיהֶם׃ וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ כָּסוֹם כ
יִכְסְמוּ אֶת־רָאשֵׁיהֶם׃ וְיַיִן לֹא־יִשְׁתּוּ כָּל־כֹּהֵן בְּבוֹאָם 21
אֶל־

induetur lit. sic Lev. 19, 19. cf. supra c. 37, 6. e) *lana* s. lanea vestis. cf. c. 34, 3. d) *quum ministrabunt intra portas* &c. e) *& intus*, in ipso Templo.

y. 18. f) *Ornamenta*, cidares. vid. Ex. 39, 28. & cf. Es. 61, 3. 10. c. 62, 3. g) *linea* v. 17. h) *& femoralia* (5) Ex. 28, 42. *Cocceius*: Facile est explicatu, quid significent *femoralia*: nempe confessionem & velationem nuditatis nostræ; non per hypocrisin, d. per enecationem cupiditatis, & adsumtionem iustitiæ non suæ. cf. 2 Cor. 5, 3. i) *non accingent se*. Lev. 8, 7. 13. c. 16, 4. k) S. Cocc. aliique: *cum sudore*. (1) cf. Gen. 3, 19. ne scil. fœda aut olida faciant indumenta sacra, h. e. sec. *Cocc.* ne sibi arrogent iustitiam propter labores suos. At *Gusset.* p. 315. ex signif. verbi זוע *moveri*: non accingent se *modo instabili*, q. d. cum *inquietudine* cinguli, ut saxum illud esse sinant. Ita præceptum hoc esset contra mollitiem aut segnitiem. coll. 1 Petr. 1, 13.

y. 19. l) *Cum vero exibunt* l. *prodibunt* c. 46, 10. m) c. 42, 14. n) *ad exterius*, inquam, *atrium*. quod inculcat iteratione. o) c. 26, 16. p) Lev. 6, 4. c. 16, 23. q) *in quibus* vel *cum quibus* ministrant Deo v. 17. r) c. 42, 14. s) c. 42, 13. 14. t) c. 42, 14. *Cocceius*: Ea re significatur, non quod vult *Chaldæus*, ne misceantur populo (contrarium enim plane efficitur &c.) sed ut, quando ad unumquemuis Christianum accedunt, tum quidem ornamenta illa intrinsecus retineant, non autem iactent apud fratres, aut ullam prærogatiuam sibi usurpent, sed ut fratres cum fratribus omnino conuersentur. u) *nec sanctificabunt populum in illis vestibus suis* c. 46, 20. *Cocceius*: Non est ea mens, quasi non debeant operam dare sanctificationi fratrum, sed quod nemo debet nomen suum, autoritatem & prærogatiuam ac profectum aliis obtrudere, ut propter illa velit alios a se dependere, eosque quasi sibi sanctificare &c. coll. Es. 65, 5.

y. 20. x) *Caput autem suum non radent*. Lev. 21, 5. y) *comam* tamen *etiam* s. *cæsariem* Num. 6, 5. z) *non promittent*. c. 17, 6. 7. more Naziræorum 1 Sam. 1, 11. aut mulierum 1 Cor. 11, 15. a) sed decore *tondeant omnino* capita. (1) cf. iterum 1 Cor. 11, 14. *Cocceius*: Facile est, sensum huius prophetiæ cognoscere, quod sacerdotes huius sanctuarii debeant abstinere a lascinia & mollitie, nec se facere obiectum scortationis spiritualis. coll. Apoc. 9, 8.

y. 21 b) *Vinum etiam non bibent* vid. Lev. 10, 9. &c. c) vid. v. 17. Nam expletio carnis nebulis animo obiicit, & carnis prauitatem facit potentem. *Cocc.*

q) *ministraverunt illis*. Sim. constr. Num. 3, 6. c. 8, 26. &c. r) *ante idola eorum* v. 10. vid. 2 Reg. 23, 9. s) *& extiterunt*. t) *offendiculo ad iniquitatem* vel *in offend. iniquitatis* c. 18, 30. cf. Mal. 2, 8. u) i. e. *iuravi*. vid. c. 20, 5. 6. 15. 23. c. 36, 7. Ion. *iuravi super illis in Verbo meo*. x) c. 11, 8. c. 16, 14. y) *& portabunt* s. luent *iniquitatem suam* v. 10. c. 14, 10.

y. 13. z) S. *Nimirum non accedent ad me*. Ex. 24, 2. cf. 2 Reg. 23, 9. a) *ut sacerdotio mihi fungantur*. Ex. 29, 1. cf. Hos. 4, 6. b) *& ut accedant*. Ex. 28, 43. c. 30, 20. c) *ad ulla sacra mea* v. 8. d) c. 42, 13. Num. 4, 19. e) *sed ferat ignominiam suam* v. 10. 12. c 16, 52. f) v. 6. 7. c. 43, 8.

y. 14. g) S. *Ideo dabo eos tantum*. c. 33, 2. h) *observatores domus*, q. d. *custodientes custodiam Domus*, v. 8. 15. c. 40, 45. 46. i) *ad omne opus*, s. *ministerium ipsius*. Num. 3, 26. k) *& ad omne*, *quod debet peragi in ea*.

y. 15. l) *Sed sacerdotes Leuitæ*. cf. not. v. 10. m) *Filii Tsadok* 1 Reg. 2, 35. qui *æternam iustitiam* Dan. 9, 24. per eum, qui est *Iehoua iustitia nostra* Ier. 23, 6. fide amplectuntur, eique seruiunt in sanctitate & in iustitia Luc. 1, 74. 75. vid. supra c. 40, 46. & infra c. 48, 11. & not. 1 Sam. 2, 35 n) v. 14. 2 Par. 7, 6. o) v. 10. c. 48, 11. p) v. 16. c. 43, 19. c. 45, 4. q) v. 11. cf. Luc. 1, 19. Apoc. 8, 2. r) v. 7. s) v. 12. c. 11, 8.

y. 16. t) v. 17. 21. u) c. 41, 22. Leu. 24, 6. x) v. 15.

y. 17. y) *Fiet igitur*, *quando intrabunt*. v. 16. 21. c. 42, 14. z) c. 10, 3. c. 42, 4. a) *vestes lineas induent* v. 18. Lev. 13, 47. *Iustitiam & salutem induent* Ps. 132, 9. 16. *In Christo* Gal. 3, 27. qui fructus terræ est nitidus ac purus ad gloriam suorum Es. 4, 2. ne nudi reperiantur 2 Cor. 5, 3. b) *nec adscendet super eos*, i. e. non in-

y. 15. Post והכהנים habent *Spatium* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 23. cum *Mas.* ג׳ פסק 7. 8. At *Circellum* sine spatio & nota 1. 2. 18. *y*. 17. בשרתם per *Sakephg.* 6. 9. 20. 21. 22. 23. *y*. 19. משרתם *defect.* 1. 3, 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. sic ic. 2. 5. sec. *Mas.* 1. 2. 3. impr. & B. f.

אל־החצר הפנימית: ואלמנה וגרושה לא־יקחו להם 22
לנשים כי אם־בתולת מזרע בית ישראל והאלמנה
אשר־תהיה אלמנה מכהן יקחו: ואת־עמי יורו בין קדש 23
לחל ובין־טמא לטהור יודעם: ועל־ריב המה יעמדו 24
ל שפט במשפטי ושפטהו ואת־תורתי ואת־חקתי
כה בכל־מועדי ישמרו ואת־שבתותי יקדשו: ואל־מת
אדם לא יבוא לטמאה כי אם־לאב ולאם ולבן ולבת
לאח ולאחות אשר־לא־היתה לאיש יטמאו: ואחרי 26
טהרתו שבעת ימים יספרו־לו: וביום באו אל־הקדש 27
אל־החצר הפנימית לשרת בקדש יקריב חטאתו נאם
אדני יהוה: והיתה להם לנחלה אני נחלתם ואחזה 28
לא־תתנו להם בישראל אני אחזתם: המנחה 29
והחטאת והאשם המה יאכלום וכל־חרם
ל בישראל להם יהיה: וראשית כל־בכורי כל וכל־
תרומת כל מכל תרומתיכם לכהנים יהיה
וראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל־
ביתך: כל־נבלה וטרפה מן־העוף ומן־הבהמה 31
לא יאכלו הכהנים:

ובהפילכם Zzz סט א

v. 22. d) *Porro* (quod ad nuptias horum Sacerdotum attinet) *viduam aut repudiatam* non ducent. cf. Leu. 21, 7. 14. e) *sed virgines* Leu. 21, 13. f) *Cocceius*: h.e. feminam, quæ a parentibus suis in fide Israelis fuerit educata, neque se temerauerit alienis amoribus, aut repulsa fuerit, atque ita aliena caro facta sit. g) *item viduam* (*quæ vidua* reuera, non pellex *extiterit*;) *a sacerdote relictam ducent* Cocceius: h. e. quæ prius in Domino fuerit nupta, & adsueuerit operi viri Dei At Ion. & M. I. *reliqui* (gregarii) *sacerdotes ducent.*

v. 23. h) *Et populum meum docebunt.* cf. Deut. 17, 10. 11. c. 33, 10. i) *distinguere inter sanctum & profanum*; c. d. *discrimen sancti ad commune*. h. e. quod Dei, & quod hominis est. cf. c. 22, 26. c. 42, 20. Leu. 10, 10. Mal. 2, 7. k) *& differentiam*. vid. c. 40, 7. Leu. 27, 12 2 Sam. 19, 36. l) *immundi & mundi* c. 22, 26. quod cum similitudine Dei pugnat, vel cum illa conuenit. m) *docebunt eos.* monstrabunt illis ad conscientiam. c. 16, 2. cf. 2 Cor. 4, 2. 6.

v. 24. n) *Super lite quoque* s. *controuersia.* 2 Par. 19, 8. o) *ipsi stabunt* parati. Es. 3, 13. p) *ad iudicium* ferendum. cf. Ps. 122, . Ps. 94, 15. q) *meis iudiciis*, h. e. sec. verba mea & per verba mea; ne scil. ratio credendi, dicendi, faciendi sit alia, quam iudicium Dei. *Cocc.* r) *indicanto* populum meum v. 23. cf. Deut. 17, 8. seqq. 2 Par. 19, 8. seqq. s) *& leges meas ac definitiones* Gen. 26, 5. t) *in omnibus festis ac temporibus meis.* c. 45, 14. Luc. 1, 75. u) *obseruent* Ex. 16, 28. x) *& sabbata mea sanctificent.* c. 20, 20. non cessando a licito ac bono opere Col. 2, 16. 17. sed a peccatis, & seruiendo Deo in nouitate Spiritus, vt cum gratiarum actione & lætitia perficiant sanctimoniam in timore Dei 2 Cor. 7, 1. cf. Hebr. 4, 9. Es. 56, 2. 4. c. 66, 23. & infra c. 45, 17.

למשפט ק'
ישפטוהו ק'

v. 25. y) S. *Ad mortuum autem* (cadauer) *hominis non veniet* s. *accedet.* vid. Lev. 21. 1. seqq. z) *vt polluat se* aut impuretur. c. 22, 3. a) *sed tantum.* Num. 26, 33. 1 Sam. 21, 5. b) *propter patrem aut matrem.* Nimirum sacerdotes & τέλειοι debent esse fortes, & non nimis tristari, commoueri, percelli, quando vident etiam fidelem mori 1 Thess. 4, 13. 14. 1 Cor. 7, 30. Indulgetur tamen Ipsis, vt, vbi singularis στοργὴ atque etiam honor commendatus est, ibi non vitio detur maior tristitia, & quasi sensus terribilitatis, quæ sua natura est in morte; quanquam illa tota per Christum sit sublata. v. c. si *pater & mater* obierit, quibus vitam debemus & omnia: si *filius aut filia*, a quorum dilectione Deus nos vult æstimare amorem suum erga nos: si *frater & soror*, quæ non nupserit--quando adhuc viget illa familiaritas, quæ est suauissima, fratrum & sororum cohabitantium. Nempe etiam Christus fleuit ἐκ συμπαθείας in morte Lazari. *Cocceius.* c) Lev. 21, 3. d) Hos. 9, 4.

עד כאן

v. 26. e) S. *Et post mundationem sui*, s. postquam purificatus fuerit. cf. phrasin Leu. 13, 35. f) *septem dies numerabunt illi.* cf. c. 43, 25. c. 45, 23. 25. & Num. 19, 11. 12. Φιλανθρωπία Dei indulget etiam sanctificatis tempus luctus; nempe septem dies a purificatione, h. e. a consolatione apud animum recepta, s. correptione infirmitatis suæ, *septem dies*, ne sabbato suo careant &c. *Cocc.* v. 27. g) S. *In die tamen, quo intrat* iterum v. 17. h) *in sanctuarium*; in quo nihil est, nisi pax & lætitia in Spiritu S. cf. Ps. 73, 17. i) vid. v. 17. k) *offeret sacrificium suum pro peccato* v. 29. scil. quod semel oblatum fuit Hebr. 9, 12. 14. 24. c. 10, 14. &c. l) c. 11, 8. c. 16, 14. v. 28. m) S. *Tunc erit illis in hereditatem* c. 36, 12. sc. sacerdotium ipsorum; vel, vt *Cocceius* connectit, *quod ego hereditas ipsorum.* n) vid. Num. 18, 20. Deut. 10, 9. Ios. 13, 14. 33. o) *& possessionem non dabitis illis in Israele.* cf. Ps. 73, 25. 2 Cor. 6, 10. v. 29. p) S. *Mincham.* i. e. sacrificium ex farre c. 45, 15. Lev. 2, 1. q) c. 42, 13. c. 45, 17. r) ipsi sacerdotes *comedent ea.* c. 42, 13. Lev. 6, 9. c. 8, 31. &c. Nam qui altari seruit, de altari debet comedere 1 Cor. 9, 13. & qui prosunt Ecclesiæ sermone, labore, & patientia, cum iis ecclesia debet communicare in omnibus bonis: hoc enim est in spiritum seminare. Gal. 6, 6. 8. *Cocc.* s) *omne etiam deuotum* Leu. 27, 21. 28. 29. v. 30. t) *Et primitiæ* Ex. 12, 28. c. 23, 19. c. 34, 26. Deut. 18, 4. u) *omnium primorum fructuum.* vid. Num. 18, 12. sqq. Neh. 10, 36. cf. m. Ex. 13, 2. c. 34, 19. x) *omnium* rerum s. de omnibus. y) *omnis etiam cuiuscunque rei oblatio.* Num. 15, 19. z) c. 20, 40. Leu. 7, 32. a) cf. Leu. 5, 13. 16. c. 7, 6. seqq. c. 14, 13. c. 13, 14. 20. c. 27, 21. b) *primitias etiam massarum vestrarum* (4) Num. 15, 20. 21. Neh. 10, 38. c) S. *ad faciendum quiescere benedictionem super domo tua.* cf. Mal. 3, 10. Prov. 11, 25. & oppositum supra c. 5, 13. c. 16, 42. &c. v. 31. d) *Vllum morticinum aut discerptum* c. 4, 14. Ex. 22, 30. Leu. 22, 8. e) *non comedent sacerdotes.* vt Es. 65, 4. *comedere percinam & carnem pollutam*, est communicare cum impuris, canibus, porcis: ita quoque hic *comedere cadauer & morticinum* est, communicare cum hominibus mortuis in præputio carnis, & ex illis voluptatem capere. *Cocc.*

---

v. 28. והיתה & לנחלה *Gaiah* requirit *Mas. Erff.* v. 30. בכורי nihil 1. 2. 6. 8. 9. 12. 14. 21. 22. 23. sic se. 5. וכלי sic 1. 20. & in textu 6. 9. At per solum *Mur.* 3. 10. v. 31. לא per *Makk.* & *Meth.* 17. 18. 24. & : *Ber.*

CAP. XLV. מה ובהפילכם את־הארץ
בנחלה תרימו תרומה ליהוה ׀ קדש מן־הארץ ארך
חמשה ועשרים אלף ארך ורחב עשרה אלף קדש־
2 הוא בכל־גבולה סביב׃ יהיה מזה אל־הקדש חמש
מאות בחמש מאות מרבע סביב וחמשים אמה מגרש
3 לו סביב׃ ומן־המדה הזאת תמוד ארך חמש ועשרים
אלף ורחב עשרת אלפים ובו־יהיה המקדש קדש
4 קדשים׃ קדש מן־הארץ הוא לכהנים משרתי המקדש
יהיה הקרבים לשרת את־יהוה והיה להם מקום
ה לבתים ומקדש למקדש׃ וחמשה ועשרים אלף ארך
ועשרת אלפים רחב יהיה ללוים משרתי הבית להם
6 לאחזה עשרים לשכת׃ ואחזת העיר תתנו חמשת
אלפים

25000. calamorum erát. coll. c. 48,20. o) 10000. perticarum. Optime *Hieronymus:* De cunctis tribubus iubet

חמשה קרי

eligi locum, qui in longitudine habeat *viginti quinque millia*, & in latitudine *decem millia.* Et quia non positum est *cubi-*

והיה קרי

torum siue *pedum* aut *vlnarum*, subintelligi datur, significare *calamum, quia erat in manu Viri.* c.40,3. Probat hoc Cl. Io. *Meyerus* Differt. in vltima Ezechielis capita p.42. seqq. (1) ex v.2. huius capitis coll. cum c.42, 16. seqq. vbi *calami* mensura expressissime habetur, quidquid etiam aliter sentiant alii. (2) Quia ipse sacer Architectus hic v.2. in annexo minore numero nomen *cubitorum* loco vltimo expressit. Si enim hic cubitos voluisset intelligi, vox *cubitorum* non tantum v.2. *quingentis* addenda fuisset, sicuti c.42, 16. seqq. *calami* adduntur; sed etiam mox versu 1. mentio *cubitorum* iniicienda fuisset. (3) Quia isti *quingenti* v.2. indissolubili nexu coniunguntur cum longitudine 25000. & latitudine 10000. immo cum latitudine 25000. *calamorum* c.48, 20. Vnde necessario consequitur, eandem mensuram *calamorum* intelligi v.1. quæ v.2. ex coll. c.42,16. sqq. designatur. Idque (4) collectione partium in vnam summam solide demonstrat *Meyerus* l. c. p.43. seq. p) *sanctum hoc erit in omni termino suo quaqua versum.* v 2. Nempe totius illius spatii, quod intercurreret inter duas tribus Iudæ ac Beniamin, *pars media quadrata* 25000. *calamos longa, & totidem lata* IEHOVAE dicanda fuit; quæ contineret Templum v. 3. & habitationem sacerdotum v.4. Leuitarum v.5. & vrbem Hierosolymam v.6. Reliqua istius spatii portio, ab oriente & Occidente sacro quadrato adiacens, Principi tribuenda fuit. v. 7. c.48, 21. ℣. 2. q) *Erunt de hoc* pro Sanctuario s. Templo v.3.4. r) *quingenti calami.* vid. not. ad v.1. & c.42,16. sqq. s) *cum* quingentis calamis. cf. simile ב Ex. 27, 18. t) *quadratum circumquaque.* (3) c.40, 47. cf. c.42, 16.--19. u) *quinquaginta autem cubiti.* x) *pomœrium* ipsi Templo erunt circumquaque. cf. c.48,15. 17. ℣. 3. y) *Ab illa* nimirum totius quadrati *mensura.* de qua ad v.1. z) *metieris longitudinem* ab ortu ad occasum. vt v.1. a) 25000. *calamorum.* v.1.5.6. b) *& latitudinem* (vt dictum est v.1.) 10000. perticarum. c) *& intra ipsum.* sc. in medio eius, *erit sanctuarium* v.4. versu 2. iam designatum. cf. c.48, 8. d) eq. *sanctum sanctorum* s. sanctissimum spatium. vid. c.43, 12. c.48,12. ℣. 4. e) *sanctum* hoc de terra v.1. f) erit *sacerdotum* c.48,10. *ministrantium* sanctuario. g) *accedentium ad ministrandum* Domino. c.40,46. c.44,15. h) *vt sit ipsis* locus. i) *pro domibus.* Nam sacerdotibus ager non datur c.44,28. k) *& locus sanctior* s. *consecratus* (Num. 18, 29.) *pro sanctuario*, ad structuram sanctam v.3. c.48,21. Antanaclasis. *Cocceius:* Tota portio 25000. in latitudine 10000. est sancta v.1. sed aliquid de ea, vt *præcipue sanctum* pro *Sanctuario* decerpendum erat; reliquum vero domibus sacerdotum destinatur. ℣. 5. l) *Et* 25000. calamorum, longitudinis, vt v.1.2.3. Sequitur hic *portio Leuitarum*, ad aquilonem habens portionem & habitaculum Sacerdotum cum Sanctuario, quod in illa Sacerdotum portione medium locum occupabat. v. 4. m) *&* 10000. *latitudinis.* Ita amplius spatium occupabant Leuitæ, quam Sacerdotes: cum illorum portionis longitudo & latitudo tam late exporrecta esset, quam portio sacerdotum & sanctuarii simul. v.1.3. n) *& erit* hoc *Leuitarum* c.48,13. o) c.44,11.12. p) *ipsis*, inquam, cedet *in possessionem* v.8. q) S. cum *viginti cubiculis.* c.40,17.38.44. c.41, 10. c.42, 1.4.5. &c. in quibus scil. habitarent, vt propinqui essent Templo. Reliquum spatium ipsorum necessitati & commoditati inseruiebat. Ita *Meyerus* l.c.p.46. sq. At *Cocceius:* Per appositionem, inquit, id spatium vocat *viginti cellas* - quod locus aut portio Leuitarum debeat 20. cellas ædificatas habere, vt inde locus ipsorum *viginti cellæ* nominari possit. Non sunt autem per *Cellas* s. *Cubicula* hic intelligenda minuta & angusta *ædificia*, sed *plane augusta & magnifica*, multis commoditatibus instructa. Olim Leuitæ erant sparsi per duodecim tribus, & ipsis erant attributa *oppida refugii, asyla.* Hic Leuitæ colliguntur in vnum (cf. Ps.133,1.) & iis attribuitur locus ad habitandum insignis *viginti cellis* vel *aulis*, non tam ad recipiendum hospites, quam ad recipiendum multos ex omnibus tribubus venientes ad discendum verbum Domini, & quasi præparandam oblationem omnium, vt sit sanctificata in Spiritu S. ℣. 6. r) *Et possessionem vrbis* dabitis. v.7. Progreditur hic sacer Architectus ad dimensionem vrbis, quam longius prosecutus est, & accurate definiuit c.48,15 - 19. & v.30 - 35 vbi portæ & circuitus eius describuntur. Sita vero fuit Vrbs ad meridiem Templi, vt ad v.5. iam diximus, ipsa a meridie habens tribum *Beniamini* c.48, 22.23. quod ex *ichnographia* totius terræ, qualem sec. hanc reuelationem exhibet Cl. *Meyerus*, (transposita tn. portione Sacerdotum & Leuitarum) liquidius perspici poterit. Ponit ergo hæc prophetia *sanctuarium extra Ciuitatem*; & tamen sanctuario adiungit ciuitatem, vt significet, in regno Christi ciuitates & respublicas dandas esse populo Dei; in quibus tn. regnum Dei non captiuetur, inquit *Cocceius*, coll. Hos.11, 9. s) *quinque millia* calamorum *latitudinis* a septemtrione versus meridiem. vt v. 1. cf. c.48, 15. Hic rursus *calamos* indigitari, docent omnia antecedentia; & *Hieronymus* ad h. l. *Vrbs*, inquit, *quinque millia habeat calamorum in latitudine.*

CAP. XLV, ℣. 1. f) *Et cum sorte diuidetis* s. *partiemini* q. d. *cum cadere facietis terram* in hereditate. h. e. *cum sortes terræ iacietis*, vt quæque tribus hereditatem in ea cernat, sibi a Deo vel propius l. remotius a Sanctuario destinatam. cf. c. 47, 14. 22. c. 48, 29. Ios. 13, 6. Prou.16,33. Scilicet Templo cultuque sacratiori in superioribus capitibus constituto, hic noua terra (2 Petr. 3,13. coll. hic v.9 14.) diuidenda, ac noua forma Ecclesiæ constituenda per Christum proponitur: ac veteris qd. regiminis ac cultus phrasibus exprimitur, sed tamē, quemadmodum res ipsa euidentissime docet, nouum quid denotatur; vt fusius probauit ad h.l. *Cocceius.* *Partes* capitis sec. Schmidium *quatuor* sunt: I. *Diuisio* terræ & hereditatum, pro sacerdotibus v. 1-4. Leuitis v. 5. vrbe v. 6. & Principe v. 7. 8. II. præscribuntur iusta *pondera* & *mensuræ* v. 9-12. III *sublatio* in cultum diuinum *Principi* danda v. 13 - 17. IV. Cultus & *sacrificia festorum* v. 18-25. g) *hereditario iure* possidendam. Num. 34, 2. Ios. 13, 7. c. 23, 4 h) *auferetis ablationem*, i. e. certam & præcipuam aliquam *portionem* de medio eius *separabitis* v. 6. 13. c. 48, 8 9. i) *Domino*; vt is habitet in medio vestri, & vt cultus illius inter vos constituatur. k) eq. *sanctum* spatium, separatum a reliqua *terra*. v. 2. 4. inter tribus Iudæ & Biniamin c. 48, 8. 23. l) quod ad *longitudinem* ab ortu ad occasum. c. 48, 10. m) 25000. *perticarum* s. *calamorum* longitudo erit. vid. v. 2. 3. 5. c. 48, 8. 20. n) *latitudo vero* (inter septemtrionem & meridiem) spatii pro templo & sacerdotibus decerpendi v. 3. 4. Nam alioqui totius spatii, quod Templum, sacerdotes, Leuitas & vrbem continebat, eadem latitudo, quæ longitudo, 25000

CAP. XLV, ℣. 1. בנחלה cum Gaiah 5. sec. *Mas. Erf.* ליהוה per *Psikmun.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. sic fu. 5. contra *Mas.* Gen. 30, 16. עשרה milra 1, 8. sic fu. 5. ℣. 4. לבתים sic *Msp.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. & B. *Naphtali*, sic fu. 5.

אַלְפַּיִם רֹחַב וְאֹרֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף לְעֻמַּת תְּרוּמַת
7 הַקֹּדֶשׁ לְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה׃ וְלַנָּשִׂיא מִזֶּה וּמִזֶּה
לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְלַאֲחֻזַּת הָעִיר אֶל־פְּנֵי תְרוּמַת־
הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־פְּנֵי אֲחֻזַּת הָעִיר מִפְּאַת־יָם יָמָּה וּמִפְּאַת
קֵדְמָה קָדִימָה וְאֹרֶךְ לְעֻמּוֹת אַחַד הַחֲלָקִים מִגְּבוּל יָם
8 אֶל־גְּבוּל קָדִימָה׃ לָאָרֶץ יִהְיֶה־לּוֹ לַאֲחֻזָּה בְּיִשְׂרָאֵל
וְלֹא־יוֹנוּ עוֹד נְשִׂיאַי אֶת־עַמִּי וְהָאָרֶץ יִתְּנוּ לְבֵית־
9 יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְטֵיהֶם׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
רַב־לָכֶם נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל חָמָס וָשֹׁד הָסִירוּ וּמִשְׁפָּט
וּצְדָקָה עֲשׂוּ הָרִימוּ גְרֻשֹׁתֵיכֶם מֵעַל עַמִּי נְאֻם אֲדֹנָי
10 יְהוִה׃ מֹאזְנֵי־צֶדֶק וְאֵיפַת־צֶדֶק וּבַת־צֶדֶק יְהִי לָכֶם׃
11 הָאֵיפָה וְהַבַּת תֹּכֶן אֶחָד יִהְיֶה לָשֵׂאת מַעְשַׂר הַחֹמֶר
הַבָּת וַעֲשִׂירִת הַחֹמֶר הָאֵיפָה אֶל־הַחֹמֶר יִהְיֶה
12 מַתְכֻּנְתּוֹ׃ וְהַשֶּׁקֶל עֶשְׂרִים גֵּרָה עֶשְׂרִים שְׁקָלִים חֲמִשָּׁה
וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים עֲשָׂרָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם׃

וזאת

t) *& pro longitudine* vid. v. 1. u) v. 1 3. 5. Recte monet *Abarbanel*, non esse hanc longitudinem vrbis,(illa enim quadrata fuit c. 48, 16. Apoc 21, 16;) sed longitudinem, putatam ab oriente in occidentem, competere toti *Trumæ* s. oblationi sacræ & possesioni vrbis, sicut reliquæ portiones sacerdotum v. 3. 4. & Leuitarum v. 5. eandem longitudinem habebant. x) *iuxta.* c. 40, 18. c. 42, 7. c. 48. 13. y) *Trumam* s. *ablationem* v. 1. *sancti spatii*, pro Sanctuario & Sacerdotibus v. 3. & 4. designati. z) *totius domus Israel*, sine discrimine *erit*. cf. c. 48, 18. 19. vbi ciuitatem tribuit colentibus eam.

℣. 7. a) S. *Principi tandem* c. 48, 21. non sacerdotum Principi, vt nonnulli perperam existimant, sed politico, populique Duci. cf. c. 44, 3. & hic sequentia. b) *hinc* ab occasu. c) *& inde* ab ortu, vt mox dicitur. cf. c. 48, 21. d) *ad ablationem sanctitatis.* pro Sanctuario & Sacerdotibus v. 3. 4. e) *& ad possessionem vrbis* v. 6. nec minus Leuitarum v. 5. f) *ante* c. 41, 4. 12. c. 42, 7. 10. 13. c. 44, 4. g) *ablationem sacram* v. 1. 3. 4. h) *& ante possessionem* vrbis v 6. scil. *erit* vel *dabitur* (Principi) sua portio. i) *a plaga maris* (s. ab Occidente) *versus mare* s. vsque *ad mare* mediterraneum. c. 47, 20. k) *& ab oriente* c. 48, 3. 4. l) *versus ortum* s. terminum orientalem; qui, vbi finiatur, vid. c. 47, 18. m) *ita vt longitudo*, ab occasu versus ortum. v. 1. 6. n) *sit iuxta* v. 6. o) *vnam partium*; h. e. secundum longitudinem portionis singularum tribuum cf. c. 48, 8. 21. ad quem locum *Hieronymus* notat, *quod Princeps tantum acceperit solus, quantum vna tribus*; excepto tamen spatio quadrato Levitarum, Templi & Sacerdotum, atque vrbis; vt fusius *Abarbanel* enarrat. *Tredecim* enim *portiones* in terræ diuisione describuntur c. 48. ex quibus *decima tertia* Principi inter terminum Iudæ ac Beniamini c. 48, 21. reliquæ XII. tribubus adsignantur. In portione vero Principis sanctuarium quasi hærebat, quia piorum Principum est, præbere locum Ecclesiæ ad habitandum, & ad exercendum ea, quæ in cœtu fratrum agenda sunt. vid. *Cocc.* p) vid. c. 47, 20. q) c. 47, 18.

℣. 8. r) S. *Pro terra* hoc *erit illi in possessionem* v. 5. s) *& non vexabunt* s. *opprimtnt* amplius Principes mei, c. 18, 7. c. 46, 18 populum meum, vt antea fecerunt Hierosolymis. c. 22, 6. & in Israele Achabus 1 Reg. 21, 10. 15. aliique Mich. 2, 1. 2. cf. etiam 1 Sam. 8, 11. sqq. t) *sed terram concedent* domui Israelis. u) *sec. tribus eorum.* c. 47, 13. 21. 22. Quæ docent, populum Christianum sub Principibus non tanquam dominis victurum, sed tanquam patribus aut fratribus, suam sibi portionem in hereditate communem habentibus. *Cocc.*

℣. 9. x) *sufficiat* vobis c. 44, 6. y) *o Principes Israelis* v. 8. *Hieronymus:* tanta est vestra potentia, vt vnius tribus partem acceperit vestra possesio. cf. not. v. 7. z) ideo *vim & vastationem* Ier. 6, 7. c. 20, 8. Hab. 1, 3. a) *auferte* Es. 1, 16. b) *ius vero & iustitiam* facite. c. 18, 5. 19. 21. c) *tollite*, *auferte* c. 21, 31. Es 57, 14 d) *extrusiones*, *expulsiones vestras* (1) cf. Mich. 2, 9. e) v. 15. c. 11, 8. c. 16, 14.

℣. 10 f) *Lances* & pondera *iusta*. Lev. 19, 36. Prov. 16, 11. g) *& Epha iusta*, modius iustus. cf. contrar. Mich. 6, 10. h) *& Bathus iustus*, mensura liquidorum iusta. cf. 1 Reg. 5, 2. i) *sit vobis*. Christianæ enim ciuitatis est, tum in omni re *iustitiam & iudicium* exercere, cum etiam in commutationibus s. commerciis, coll. 1 Cor. 6, 7-10. 1 Thess 4, 6. *Cocc.*

℣. 11. k) *Ephæ & Bathi*. v. 10. l) *vna* eademque *mensura* (2) erit Ex. 5, 18. cf. supra c. 28, 12. m) *vt capiat* Bathus. Gen. 36, 7. n) *decimam Chomeris*. vid. v. 14. o) *nam decima* pars Chomeris erit *Ephæ*. cf. Lev. 27, 16. p) *& secundum Chomerem* vel *Corum* v. 14. q) *erit mensuratio* s. *proportio eius*. (5) 2 Par. 24, 13.

℣. 12. r) *Siclus autem*. de quo c. 4, 10. 1 Sam. 17, 5. s) *viginti* erit *Gerarum*. vid. Ex. 30, 13. Lev. 27, 25. Num. 3, 47. t) *viginti sicli, viginti & quinque sicli, quindecim sicli*, h. e. sec. Rabbinos aliosque *sexaginta sicli minam* vobis conficient. Huius autem numeri 60. tres partes hic commemorari volunt, quod illæ singulæ certum & vsitatum monetæ genus constituerint, ita vt quædam fuerit 20. siclorum, alia 25. tertia denique 15 *siclorum*. vid. *Abarb.* ad h. l. At *Cocceius*: Non possum, inquit, adduci, vt credam, Spiritum hic *Minam* composuisse ex tribus partibus inæqualibus, vt voluerit significare, *minam esse sexaginta siclorum*. -- Quid si dicamus, in loco nostro *minam triplicem* distingui? *magnam* 25. *mediocrem* 20. & *minimam* 15 siclorum. &c. u) *Mina* erit vobis. (3) 1 Reg. 10, 17 Esr. 2, 69. Minam vertimus, non quod minis Græcis responderet, sed ob soni affinitatem, vt fecerunt alii interpretes, veteres & recentiores; inquit *Clericus* ad 1 Reg. 10, 17. ex quo loco collato cum 2 Par. 9, 16. constat, *Minam* Salomonis tempore 100. *siclis* constitisse. Nouam itaque proportionem hic tradere videtur Propheta, prout in sacrificiis aliisque rebus nonnihil innouat. cf. *Gusset.* p. 472. C. Bene monet *Cocceius*: Quod vero attinet ad istas mensuras, eæ Hebræorum sunt, neque per hanc prophetiam præcise ad earum vsum populus Christianus adstringitur; sed vt analogice in omni mensura ac pondere integritas obseruetur. *Si vnum imperium esset, aut consensus inter multos principes, fortasse* (immo facile) *effici posset, vt vbique mensura, & pondus & moneta conuenirent; quorum disparitas nonnullis lucro, nonnullis damno est.*

℣. 7. פְּנֵי תְרוּמַת sic 6. 9. 20. מִפְּאַת יָם sic 3. 6. 9. 20. su. 5. & sic 1. sed præuit *Makk.* ℣. 9. וּמִשְׁפָּט præf. ו expunxit 2. 5. ℣. 10. Pro יְהוִה hab. הָיָה 6. 9. in marg. & sic su. 2. 5.

13 זֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תָּרִימוּ שִׁשִּׁית הָאֵיפָה מֵחֹמֶר
14 הַחִטִּים וְשִׁשִּׁיתֶם הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַשְּׂעֹרִים׃ וְחֹק הַשֶּׁמֶן
הַבַּת הַשֶּׁמֶן מַעְשַׂר הַבַּת מִן־הַכֹּר עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר
טו כִּי־עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר׃ וְשֶׂה־אַחַת מִן־הַצֹּאן מִן־
הַמָּאתַיִם מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה וּלְעוֹלָה וְלִשְׁלָמִים
16 לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ כֹּל הָעָם הָאָרֶץ
17 יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְעַל־הַנָּשִׂיא
יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֵּסֶךְ בַּחַגִּים וּבֶחֳדָשִׁים
וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה אֶת־
הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים
לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃
18 כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־
19 בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת־הַמִּקְדָּשׁ׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם
הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת
כ הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל־מְזוּזַת שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃ וְכֵן
תַּעֲשֶׂה

הפטרת פרשת החדש והספרדים מתחילין כה אמר יי'

tantum in eleemosynis, quæ dentur priuatis, sed etiam in impendio in sanctuarium & ministros sanctuarii. Quam beneficentiam etiam Apostolus Hebr. 13, 16. sacrificium adpellat, quo colitur Deus. Ita Rom. 13, 6. dicit, *propterea etiam tributa dari*, nempe vt habeans magistratus, quo honorent bonum facientes. s) v. 9.

℣. 16. t) *Omnis populus terra.* de construct. cf. v. 14. c. 40, 15. u) Cocc. & S. *erunt* obligati. Vulg. Tig. *tenebitur*. x) *ad oblationem* s. collationem *hanc* v. 13. seqq. descriptam. y) *Principi* vel *pro Principe in Israel.* v. 7. seqq. cf. not. c. 44. 3. Sciendum etiam (inquit *Meyerus* differt. p. 56.) hanc primam oblationem, principi dandam, non esse eam, quam lege tenebantur dare sacerdotibus. Cum oblatio, lege mandata, non sit de grege, sed de area & reditu torcularis Ex 23, 19. Num. 15, 19. 20. c. 18, 12. seqq. Ez. 44, 30. Hæc autem erat principi donanda, partim, vt ex maxima eius parte pro dignitate sustentaretur, partim vt inde daret quod *ad sacrificium pro peccato, ad munus, holocaustum, & pacifica*, non particularia, sed generalia totius cœtus requirebatur: ideo v. sequenti dicitur: *ad expiandum pro domo Israelis.* Hæc prophetia ad tempora Ezræ & Zorobabelis referri nequit, coll. Neh. 5, 14-19. ℣. 17. z) S. *Super Principe autem erit*, ei incumbet. vid. not. 2 Sam. 18, 11. a) ex ista oblatione populi v. 13. 16. *holocausta* præstare. cf. not. c. 44, 3. b) *& sacrificium ex farre* v. 15. c) *& libamen* c. 20, 28. d) *in festis* c. 46, 11. cf. hic v. 21. seqq. e) *& in nouiluniis* & sabbatis. c. 46, 3. cf. not. c. 44, 24. f) *in omnibus conuentibus* vel *statis diebus* domus Israel. c. 36, 38. c. 44, 24. c. 46, 11. *Meyerus* l. c. Non vero, inquit, tenetur Princeps dare *sacrificia iugia*, (quod alii colligunt ex c. 46, 13. seqq.) cum ista emenda essent *dimidio sicli*, quod dabat totus cœtus Ex. 30, 13. seq. g) *ipse faciet* s. *præstabit* v. 22. h) *sacrific. pro peccato* c. 42, 13. c. 43, 19. i) vid. v. 15. k) vid. ibid. *Cocceius*: h. e. Principi incumbit, præstare præconium verbi diuini, vt populus sciat, cum quo sacrificio, aut in quo sacerdote se deceat accedere ad Deum, & remissionem peccatorum impetrare &c. ℣. 18. l) *in primo mense.* v. 21. c. 29, 17. m) *primo* die istius mensis. c. 26, 1. c. 31, 1. c. 32, 1. n) *accipies iuuencum* ad dedicationem Altaris & Sanctuarii, de qua iam supra c. 43, 18. seqq. o) c. 43, 22. 23. p) *& expiabis* Sanctuarium & Altare v. 19. c. 43, 20. Hæc vero dedicatio Altaris, quia longe diuersa est a dedicatione Mosis, Salomonis & Ezræ, vtpote quæ sec. præscriptum Mosis facta est Ezr. 3, 2. hinc veteres quidam Talmudici doctores sinistre de toto libro Ezechielis iudicare ausi sunt, & de eo abscondendo insano consilio cogitarunt, vt pluribus ipsorum testimoniis probauit Cl. Meyerus ab initio differt. suæ p. 3. & 4. Recte autem hinc idem Meyerus l. c. p. 57. seq. arguit, hanc prophetiam post reditum ex Babylonica captiuitate sub secundo Templo non impletam fuisse; & nobis cum *Cocceio* ad h. l. exinde manifestum est, *non intelligi hic corporalia sacrificia*: nam alioqui sec. Mosis institutum offerenda essent Mal. 3, 22. oportet itaque, vt *Cocceius* scribit, nos hic aliquid per ænigma significatum cogitare. Nempe ab initio *anni gratiæ*, quasi cum *prima noua luce*, prædicatum & agnitum iri sanctificationem & iustificationem Dei habitantis in hominibus, factam per *oblationem corporis Christi*, qui comparatur *iuuenco armenti integro* &c. ℣. 19. q) Et accipiet sacerdos *de sanguine sacrificii pro peccato* v. 17. Leu. 4, 7. r) *in postem domus* c. 41, 21. c. 46, 2. s) *& in quatuor angulos* c. 43, 20. t) S. *prominentiæ*, Cocc. *cinguli* altaris. vid. c. 43, 14. 20. u) c. 46, 1. *Cocceius*: Quod autem sanguis hic iubetur allini *posti domus* & *quatuor angulis cinguli altaris*, & *posti portæ atrii interioris* (quod etiam a Mose præceptum non est) id significare potest, quod is sanguis testamenti reputetur & sanguis filii Dei, & sanguis illorum, in quibus Deus habitat, & omnium, qui in atrium interius intrant. &c.

℣. 13. x) Porro hæc erit *sublatio* vel *oblatio* populi pro Principe v. 16. cum ad eius sustentationem, tum, vt vicissim ipse publicis sacris necessaria suppeditare possit v. 17. y) *quam auferetis & offeretis* Principi. cf. v. 1. z) *sextam* scil. *Epha* partem. c. 46, 14. a) dabitis *de Chomere tritici*. b) *sic etiam sextabitis* Epham, vel *sextam* Ephæ *dabitis*. (2) c. 39, 2. c) *de Chomere hordei*; *sexagesimam* scil. portionem de frugibus (nam *Epha* & *Bathus* sunt decima Chomeris v. 11.) *centesimam* de oleo v. 14. & *ducentesimam* de pecore gregis ex pinguibus & præstantissimis v. 15.

℣. 14. d) *Statutum vero olei* s. quod de oleo ex præscripto hoc dabitis. cf. Gen. 47, 26. Ex. 5. 14. e) *Bathi* scil. *olei*. cf. similis constr. v. 16. c. 40, 15. f) *decimam Bathi* partem dabitis. g) *de Coro* s. Chomere. vid. not. 1 Reg. 5, 2. h) ita vt *decem bathi* sint Corus l. Chomer. i) *nam*, vt v. 11. iam dictum fuit, 10. bathi Chomerem faciunt.

℣. 15. k) *Pecudem etiam vnam*, agnum l. hœdum. Ex. 12, 3. l) *de grege* ouium vel caprarum. Es. 60, 7. m) vnam *de ducentis* dabitis. n) *de irriguo*, ex irriguis pascuis *Israelis*. Gen. 13, 10. o) fruges v. 13. & oleum v. 14. *ad Mincham* s. *sacrificium cibarium* v. 17. 24. c. 44, 29. p) & pecudes *ad holocausta* v. 17. 23. q) *& ad pacalia* s. eucharistica. v. 15. c. 43, 27. r) *ad expiandum pro illis*, Israelitis v. 17. *Cocceius*: Intelligendum hoc est pro modo Noui Testamenti, np. vt sint testimonia fidei iustificantis, sine qua homo manet in peccatis suis, coll. 2 Petr. 1, 8. 9. & 1 Ioh. 1, 7. Requirit (ergo) fructum fidei non tan-

---

℣. 17. וְהַנֵּסֶךְ per *Tsere* 7. 8. 10. 13. 15. 16. 19. 21. 26. sic se. 5. וּבְכָל cum præf. ו se. 1. 2. 5. & sic in marg. 6. 9. הוּא per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. sic su. 5. ℣. 18. תִּקַּח פַּר sic 1. 2.

℣. 20. x) Sic etiam facies die *septimo in illo mense.* cf. c. 30,20. Num. 10, 11. y) *propter virum errantem.* Leu. 4, 2. 13. z) *& propter deceptum*, per insipientiam & imprudentiam. cf. Prou. 1, 4. 21. c. 9, 4. 16. Deut. 11, 16. a) *atque sic expiabitis* Domum. v. 15. 17. c. 43, 20. 26. *Cocceius;* Quod autem illud sacrificium iubet offerri *die septimo propter errantem & fatuum* siue *deceptum*, id notat, sub Nouo Testamento etiam inter illos, qui populus Dei vocantur, fore multos *pueros*, multa ignorantes, in multis errantes. Ita Iohannes 1 Epist. c. 2, 1. 2. docet, qui semel abluti & purificati sunt, *non quidem debere amplius peccare; sed tamen, si peccent, habere apud Deum aduocatum Iesum Christum, iustum, qui est propitiatio pro totius mundi peccatis &c.*

℣. 21. b) *In primo mense.* v. 18. Gen. 8, 13. c) *decimo quarto* die Ex. 12, 6. d) *Pascha* Ex. 12, 11. &c. e) *septimanis* Ier. 5, 24. *dierum.* Quomodo ex *Abarbanelis* sententia festum *Paschæ* dicitur, quod *septem diebus* azyma comederint Ex. 12, 15. &c. ex mente vero *R. Salomonis*, quod inde *septem septimanas* ad Pentecosten numerarent Leu. 23, 15. Deut. 16, 9. 10. Ego vero dixerim (inquit *Gusset.* p. 822.) *hebdomadas* plurali numero hic dici, quia agitur de institutione *Paschatis*, festi anniuersarii, *multoties* in serie temporum ac seculorum *celebrandi.* f) *cum azymis comedetur.* Id in primis accipiendum est sec. interpretationem Apostoli 1 Cor. 5, 7. 8. vt latius explicat ad h. l. *Coccejus.* Ceterum præcepta Ezechielis in festo Paschæ & Tabernaculorum obseruanda longe diuersa sunt a præceptis Mosaicis, ideoque ad tempora Ezræ, qui totum cultum iuxta legem Mosis instaurauit, neutiquam referenda: vt probauit *Meyerus* l. c. p. 59. sqq.

תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בַּחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שֹׁגֶה וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם
אֶת־הַבָּיִת׃ 21 בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה
22 לָכֶם הַפֶּסַח חָג שְׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃ וְעָשָׂה
הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר
23 חַטָּאת׃ וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת
פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שִׁבְעַת הַיָּמִים
24 וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם׃ וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה
כה לָאַיִל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ בַּשְּׁבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ בֶּחָג יַעֲשֶׂה כָאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחַטָּאת
מו כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה וְכַשָּׁמֶן׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי
הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ׃
2 וּבָא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד עַל־
מְזוּזַת הַשַּׁעַר וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־עוֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו
וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן הַשַּׁעַר וְיָצָא וְהַשַּׁעַר לֹא־יִסָּגֵר
עַד־

℣. 22. g) *Et faciet* (h. e. sec. *Gusset.* p. 650. sistet, sacerdoti tradet, ac manus victimæ imponet) *Princeps.* v. 17. cf. 1 Reg. 8, 23. h) *die illo* 14. mensis primi v. 21. i) *pro se & vniuerso populo.* Leu. 16, 6. 11 24. k) *iuuencum pro peccato.* v. 18. 19.

℣. 23. l) *Et septem diebus festi.* cf. v. 25.

CAP. XLVI.

c. 43, 15. Num. 28, 17. 24. m) *holocaustum faciet Domino.* v. 15. 17. *Cocceius: Holocaustum:* quod quiuis offert, est ipsius corpus & membra Rom. 12, 1. &c. n) *septem iuuencos*

& 7. arietes. At in lege Mosis non erant, nisi *duo iuuenci, vnus aries, & septem agni.* Num 28, 19. o) *integros* v. 18. c. 45, 4. 6. p) *in* singulos *dies.* c. 43, 25. q) *& pro peccato* v. 22. r) c. 43, 22. 25. s) c. 4, 10. *Cocceius:* Rursus hic requiritur *hircus caprarum in diem pro peccato.* Non est aliud sacrificium pro peccato, quam vnum. Id autem dum ignominia adficitur, *hircus* nominatur, quemadmodum & *serpent* & *agnus* &c. ℣. 24. t) *Et Mincham.* v. 15. 17. u) *Epham* v. 10. c. 46, 5. x) Aequiparatur itaque hic *Mincha iuuenci & arietis*, quæ differunt Num. 28, 20. cf. supra not. ad v. 1. y) oleum vero *Hin* (vid. not. Num. 15, 4.) *in Epham.* cf. c. 46, 5. 7. 11. Lex vero præcipit Num. 15, 6. *duas decimas* similaginis ad Arietem pro munere cibario, & *tertiam* tantum *partem Hini* de oleo. Et v. 9. pro boue *tres decimas* similaginis, & *dimidium Hini* de oleo. *Cocceius:* Additur *munus ex farre & oleo.* Nam debet in domo Dei esse & cibus & communio omnium bonorum, & alacritas atque lætitia Spiritus Sancti. ℣. 25. z) Mense *septimo, die decima quinta.* cf. Leu. 23, 34. Num. 29, 12. seqq. a) *in festo* tabernaculorum. De quo festo in veritate celebrando etiam vaticinatus est Zacharias c. 14, 16. b) *offeret* v. 23. *eadem* sacrificia, quæ in festo Paschæ. v. 22. c) *tum sacrificium pro peccato* v. 22. 23. d) *tum holocaustum* v. 23. e) *tum Mincham, tum oleum* v. 24. *Cocceius:* Pascha semper celebrandum est, & festum tabernaculorum ad id accedit, maxime sub vltimis tubis. Eadem vero est sanctificatio huius festi, quæ & Paschatis. Quæ duo festa non tempore differunt, sed caussa. *Pascha* Christi crucifixione; *festum tabernaculorum*, ex quo adpellatur *hora vltima.* C. XLVI. v. 1. f) Sequuntur hoc capite præcepta de agendis in Sabbato & nouilunio, in festis & statis temporibus, itemque singulis diebus; tum a Principe, tum reliquo populo. *Partes* sec. Schmid. *quinque* sunt: I. Præscribit *modum intrandi* in templum & *locum adorandi* pro Principe & populo v. 1-3. II. *Sacrificia* Principis in Sabbato v. 4. 5. nouilunio v. 6. 7. in festis & statis conuentibus v. 11. item voluntarium v. 12. & iuge v. 13-15. III. *Modum exeundi* v. 8-10. IV. Hereditatem & *dona Principis* v. 16-18. V. *Locum coquorum* v. 19-24. g) *Porta atrii interioris* c. 45, 19. h) *qua versus ortum spectat* v. 12. i) *clausa erit* c. 44, 1. k) *sex diebus operariis.* cf. Ex. 23, 12. *Cocceius:* sunt & tempora *operis*, sed tamen non grauitate & decentia carentis, verum liciti ac vtilis. Non debemus autem perpetuo laborare & sudare, & terram ac terrena manibus tractare, aut parare; sed sumere debemus etiam dies, in quibus plene requie, quam Deus nobis parauit per Christum, gaudere studeamus, & vacemus communi ædificationi & inflammationi charitatis. &c. coll. Ex. 20, 21. Es. 26, 8. 9. 13. l) *die vero Sabbati* v. 3. 4. cf. not. c. 44, 24. m) *& die nouilunii.* vid. v. 3. 6. n) *aperietur.* vid. not. c. 44, 1. 2. 3. *Cocceius:* Significat homini, quum vacat meditationi & scrutationi sacrarum litterarum, patefieri eam viam, per quam Christus intrat in Ecclesiam, atque adeo in singulos fideles, vt eos templum suum faciat. ℣. 2. o) *Et intrabit Princeps.* vid. not. c. 44, 3. At *Maius* Oecon. p. 1055. *Principes*, inquit, populi sunt omnes fideles 1 Pet. 2, 9. Apoc. 5, 10. Per Christum ipsis porta cæli aperta, & per eum semper offerunt spirituales victimas Deo acceptas, 1 Pet. 2, 5. Cibum habent paratum Matth. 22, 4. carnem Christi Ioh. 6, 33. 51. &c. p) *via vestibuli* s. *per vestibulum* portæ. v. 8. 9. c. 44, 3. q) *de foris* c. 40, 19. r) *& stabit.* cf. 2 Par. 6, 12. s) *iuxta postem* portæ c. 41, 21. c. 43, 8. t) c. 44, 15. u) v. 4. 11. Hoc *offerre sacrificia Principis* aut *populi*, quod hic tribuitur sacerdotibus, nihil hic potest aliud significare, quam gratias Deo agere in cœtu eius pro oblationibus principis & populi. *Cocc.* x) & adorabit *in limine portæ* c. 9, 3. c. 47, 1. iterumque exibit. Cum alias Rex, Deum adoraturus, atrium interius ingrederetur, atque intra portam Deo cultum exhiberet, eoque in loco sederet, dum publicus perageretur cultus; adducit Ezechiel Principem duntaxat *ad limen portæ*, vbi dum offertur sacrificium, stat. Verba sunt *Lightfooti* in Descr. Templi Hieros. p. 605. Nam vt idem *Lightfoot* ibidem etiam notat) *introrsum ante hanc portam* Salomon collocauerat *aneum suum tribunal*, in quo genibus flexis orauit 2 Par. 5, 13. coll. 1 Reg. 8, 21. Sequentibus temporibus quoque *Reges* per hanc portam intrabant, & *intus habebant suum locum*, ad Salomonis exemplum, qua parte erat *regia columna*, vt vocatur 2 Par. 23, 13. Eius nempe *sella* posita erat intra hanc portam in atrio ad vnam ex columnis, quibus sustentabatur atrium &c. Conf. etiam 2 Reg. 11, 14. c. 23, 3. 2 Par. 34, 31. y) cf. Es. 60, 11.

℣. 21. בְּרִאשׁוֹן per *Paser* 1, 3. 22. ℣. 23. עֹלָה *defect.* 2. 3. 5. sic fe. 1. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.*
CAP. XLVI, ℣. 2. וְהִשְׁתַּחֲוָה cum *Meth.* 5, 6. 10. 11, 13. 14. 17. 18. 19, 20, 24, & *Ber.* Sic v. 3. 9.

3 עד־הערב׃ והשתחוו עם־הארץ פתח השער ההוא
4 בשבתות ובחדשים לפני יהוה׃ והעלה אשר־יקרב
הנשיא ליהוה ביום השבת ששה כבשים תמימם
ה ואיל תמים׃ ומנחה איפה לאיל ולכבשים מנחה מתת
6 ידו ושמן הין לאיפה׃ וביום החדש פר בן־בקר
7 תמימם וששת כבשים ואיל תמימם יהיו׃ ואיפה
לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים כאשר תשיג
8 ידו ושמן הין לאיפה׃ ובבוא הנשיא דרך אולם
9 השער יבוא ובדרכו יצא׃ ובבוא עם־הארץ לפני
יהוה במועדים הבא דרך־שער צפון להשתחות יצא
דרך־שער נגב והבא דרך־שער נגב יצא דרך־שער
צפונה לא ישוב דרך השער אשר־בא בו כי נכחו
י יצאו׃ והנשיא בתוכם בבואם יבוא ובצאתם
11 יצאו׃ ובחגים ובמועדים תהיה המנחה איפה
לפר ואיפה לאיל ולכבשים מתת ידו ושמן הין
12 לאיפה׃ וכי־יעשה הנשיא נדבה עולה או־שלמים
נדבה ליהוה ופתח לו את־השער הפנה קדים ועשה
את־עלתו ואת־שלמיו כאשר יעשה ביום השבת
13 ויצא וסגר את־השער אחרי צאתו׃ וכבש בן־
שנתו תמים תעשה עולה ליום ליהוה בבקר בבקר
תעשה

℣. 7. u) v. 11. vid. c. 45, 24. x) v. 5. 11. y) quemadmodum adsequetur manus eius. vid. v. 5. Num. 6, 21. z) vid. v. 5. ℣. 8. a) S. Cum igitur intrabit Princeps v. 2. b) per vestibulum portæ intrabit, v. 2. c) & via eius exibit f. per ipsum vestibulum etiam redibit. c. 44, 3. ℣. 9. d) Cum vero intrabit v. 8. e) v. 3. f) Ex. 34, 34. g) statis temporibus f. festis v. 11. h) eum qui venit

יצא קרי

f. ingressus est. i) via portæ f. per portam. v. 2. 8. k) per portam aquilonarem. c. 40, 20. 35. 40. c. 44, 3. l) v. 2. 3. m) is exibit per portam australem. cf. c. 47, 19. n) qui vero ingressus est &c. o) non revertetur via portæ, per quam ingressus est. p) sed ante se Ex. 14, 2. exibit vel exibunt quisque. Coccejus: Docentur omnes, ut, quantum possunt, actu, & sui corporis exhibitione sese offerant omnibus fratribus; certe animo atque adfectu sese in totum mundum extendant, & septemtrionales cupiant esse cum meridionalibus, ac vicissim illis hi occurrant, tq. mutuo se amplexantes & osculantes. ℣. 10. q) Ceteroqui Princeps: de cuius singulari ingressu ac sacrificiis die Sabbati ac novilunii dictum est hactenus a v. 2-8. r) inter illos populares suos v. 9. cum intrant, intrabit, reliquis diebus. s) & quum exeunt illi c. 44, 19. t) etiam Princeps cum illis, & sic una exibunt. Coccejus: Qua re docetur Princeps, ne se efferat super populum in negotio Dei, & in rebus ad regnum eius spectantibus, -- sed ut agat cum civibus, ut civis; cum fidelibus, ut frater. ℣. 11. u) Et in festis c. 45, 17. 21. 25. Nah. 2, 1. x) v. 9. cf. Num. 28, 16. 26. y) v. 5. 7. 14. z) vid. v. 7. a) vid. v. 5. b) v. 5. 7. ℣. 12. c) S. Quando vero faciet Princeps. c. 45, 22. d) voluntarium sacrificium. Leu. 7, 16. e) Leu. 1, 3. seqq. f) c. 45, 15. Ex. 24, 5. Lev. 3, 1. g) sponte oblata Domino. Ex. 35, 29. h) tum etiam aperiet quis illi. Imperson. ut sequens & faciet, & claudet. cf. c. 41, 7. Deut. 15, 2. 1 Reg. 13, 9. c. 18, 26. c. 12, 38. &c. i) portam, spectantem versus ortum v. 1. c. 47, 2. k) feceritque (aliquis sacerdotum) holocaustum eius. v. 2. l) vid. v. 1. 4. m) cumque exiuerit, claudent portam; secus quam fiebat die sabbati & novilunii v. 2. n) S. cum primum exiuerit. ℣. 13. o) Et agnum iugis holocausti. Num. 28, 3. seqq. p) anniculum. Leu. 12, 6. Num. 6, 12. 14. q) v. 4. r) facies v. 14. s) singulis diebus. c. 4, 10. c. 45, 23. Coccejus: Hæc est perpetua & omnibus repetenda celebratio obedientiæ Christi, qua non tantum peccata deleta sunt, & iustitia sive ius vitæ æternæ paratum est ad spem, quæ inter omnes actiones homini debet adesse, eique pro cynosura esse; sed quæ etiam est ὑπογραμμὸς & exemplar conversionis fidelium. t) singulis matutinis v. 14. 15. Mane autem debet offerri, ut, quoties fidelis se operi accingit, in Christo, & cum meditatione exempli ipsius, & in spe vitæ sibi repositæ, munia sua obire incipiat. Ita vero etiam finiendi sunt dies, etsi de vespertino sacrificio iugi, quod Moses similiter præscribit Num. 28, 4. nihil hic dictum sit, ut nova & spirituali ratione hæc facienda esse intelligamus. cf. not. v. 3. 6.

℣. 3. z) Adorabunt vero, incurvabunt se v. 2. Ex. 24, 1. a) v. 9. c. 45, 22. b) S. ad, Cocc. versus ostium portæ illius. cf. c. 8, 16. c) cf. not. v. 1. d) & in noviluniis v. 1. c. 45, 17. Coccejus: Unum novilunium est, -- quando Lux in mundum venit: rursus quando ea rediit a mortuis. Rursus, quando Spiritus ex alto effusus est &c. - Et talia nova beneficia Dei sunt Ecclesiæ N. T. novilunia (vid. Ps. 81, 4.) in quibus conveniens est, ut canticum novum cantetur, & omnia beneficia Dei commemorentur, quemadmodum præivit Esaias c. 26. e) Deut. 26, 10. Es. 66, 23. Ps. 95, 6. ℣. 4. f) S. Ceterum holocaustum. v. 2. g) vid. not. c. 44, 3. c. 45, 17. h) v. 1. i) erunt sex agni, ut die novilunii v. 6. cum Præceptum Mosis Num. 29, 9. 10. duos tantum agnos in sabbato requireret. k) c. 43, 25. l) v. 13. c. 43, 22. Huius nulla mentio fit in lege Mosis Num. 28, 9. 10. Coccejus: Quod v. 4. & 6. sex agni cum ariete offerri iubentur, in eo potest esse respectus ad sex dies operis & sabbatum, & ad tempora tubarum. Generalis tn. doctrina est, ultima debere esse perfectiora &c. ℣. 5. m) v. 7. cf. not. c. 45, 24. n) donum manus eius. v. 11. cf. v. 7. Deut. 16, 17. quod in lege Mosis Num. 28, 9. non erat in arbitrio offerentis positum, sed res determinata & debita o) v. 7. 11. vid. c. 45, 24. ℣. 6. p) vid. v. 1. 3. & cf. Num. 28, 11. seqq. cum aliqua variatione, ne quis cultum Mosaicum sec. ceremonias æternas instaurandum existimet. cf. not. supra ad v. 1. & Meyeri Differt. p. 63. seq. q) c. 45, 18. r) S. de integris. Cocc. integer quoque: nimirum omnibus noviluniis. Pluralis distributivus. cf. not. c. 45, 21. & Gen. 1, 14. 1 Sam. 19, 4. Ps. 119, 137. s) vid. v. 4. t) v. 4. c. 45, 23. ℣. 7.

℣. 3. Pro ההוא hab. ההיא in marg. 6. 9. sic fu. 5. ℣. 8. אולם per Pat. 1. 2. 5. 13. ℣. 12. Spatium præmitt. 1. 2. 3. 5 - 12. 19. 20. 21. 22. 23.

14 תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ ׃ וּמִנְחָה תַעֲשֶׂה עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
שִׁשִּׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרֹס אֶת־
טו הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם תָּמִיד ׃ וְעָשׂוּ
אֶת־הַכֶּבֶשׂ וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
עוֹלַת תָּמִיד ׃
16 כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאִישׁ מִבָּנָיו
17 נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה ׃ וְכִי־יִתֵּן
מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לּוֹ עַד־שְׁנַת
18 הַדְּרוֹר וְשָׁבַת לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה ׃ וְלֹא־
יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם מֵאֲחֻזָּתוֹ
יַנְחִל אֶת־בָּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ ׃
19 וַיְבִיאֵנִי בַמָּבוֹא אֲשֶׁר עַל־כֶּתֶף הַשַּׁעַר אֶל־הַלְּשָׁכוֹת
הַקֹּדֶשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַפֹּנוֹת צָפוֹנָה וְהִנֵּה־שָׁם מָקוֹם
כ בַּיַּרְכָתָם יָמָּה ׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי זֶה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
יְבַשְּׁלוּ־שָׁם הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָשָׁם וְאֶת־הַחַטָּאת
אֲשֶׁר יֹאפוּ אֶת־הַמִּנְחָה לְבִלְתִּי הוֹצִיא אֶל־הֶחָצֵר
21 הַחִיצוֹנָה לְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם ׃ וַיּוֹצִיאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר
הַחִיצוֹנָה וַיַּעֲבִירֵנִי אֶל־אַרְבַּעַת מִקְצוֹעֵי הֶחָצֵר וְהִנֵּה

℣. 14. w) *Et Mincham* s. *munus* ex tarre v. 5. 7. x) v. 13. Ex. 30, 7. Ef. 50, 4. y) c. 45, 13. z) Num. 15, 6. 7. c. 28, 14. In Lege vero Num. 28, 5. habetur *decima Epha* de fimilagine, & olei *quarta Hinis.* Propheta ergo, quod in Mose extat, partim auget, partim minuit. cf. not v. 6. 13. a) S. *ad conspergendum.* Cocc. *ad irrigandum.* Tig. *ad commiscendum* fimilaginem. , z) cf. nomen Am. 6, 11. Cant. 5, 2. b) *Mincha* hæc erit *Domino.* Gen. 4, 3. Leu. 2, 1. Mal. 1, 11 c) cf. Ex. 12, 14. 17. &c. d) v. 15. Ex. 15, 30.

℣. 15. e) S. *Facient itaque.* LXX. aliique: *Fa ite itaque.* cf. *Hillerum* de Kri p. 100 & 367. f) v. 13. g) v. 14. h) v. 14. i) vid. v. 13. k) Ex. 29, 42. Tum autem femper facrificatur, cum Euangelium de Christo crucifixo ad finem mundi vsque prædicatur, & memoria eius, communicatione corporis & fanguinis eius in Coena Domini conferuatur. &c. *Ofiander* apud *Calou.* h. l.

℣. 16. l) *Quarta* hic incipit *pars capitis* (vid. not. v. 1.) de hereditate Principis; quam vt fecretam voluit ab hereditate populi (c. 45, 7 feqq.) ita hic vult eamdem ad filios deuolui; dona autem feruis data in anno libertatis ad Principem redire v. 17. & populum a poffeffione fua non expelli v. 18. quod in ciuitate Christiana omnes debeant haberi, vt liberi homines. m) *Cum dabit* Princeps, v. 17. n) *donum* aliquod v. 17. cf. Gen. 25, 6. o) *viro* f. *alicui*, (cf. 1 Sam. 24, 20 Ef. 65, 13.) *de filiis fuis*; fi plures præter natu maximum, Principatus heredem, habuerit. cf. *Abarb.* h. l. p *hereditas eius hac* eft q *ideo filiorum eius erit* & manebit. r) *poffeffio illorum* illud donum erit. cf. Leu. 25, 33. s) *hereditario iure.*

יעשו קרי

c. 45, 1

℣. 17. t) *Quodsi vero dabit* donum de hereditate fua alicui feruorum fuorum. u) *illius* id erit & manebit. v. 16. x) *vsque ad annum liber-*

ע״כ לספרדים

ע״כ לאשכנזים

tatis Leu. 25, 10. Cocc. *Annus libertatis*

בירכתים קרי

eft, cum quis vel fponte, vel morte liberatur a labore fuo. y) S. *tum reuertetur* ad Principem. *fimilis termin. fer-*vilis Deut. 32, 36. Ef. 7, 14. &c. z) nam *tantummodo.* Gen. 7, 23. c. 18, 32. a) quod ad *hereditatem Principis* attinet, *filiorum eius* erit. b) *ipfis*, inquam, *erit* & manebit. v. 16. *Significatio myftica* fec. *Ofiandrum* hæc eft: Christus eft Princeps pacis. Is filiis fuis (credentibus) dona dat; fed & feruis, h. e. impiis dat aliqua dona. At impiorum dona ab ipfis iterum aliquando auferuntur, quippe qui iis non bene funt vfi. Piis autem confirmantur & augentur; donec in altera vita omnia perfectiffime poffideant. Conf. Ioh. 8, 31–35. *Cocceius*: Videmur per hæc doceri, quod bona publica debeant principibus & eorum fucceffforibus adminiftranda relinqui; quæ vero data fuerint feruis Principis & officiariis, ea debere reverti ad fiscum fiue ærarium ciuitatis, cum tempus feruitutis & minifterii impletum fuerit.

℣. 18 c) S. *Sed nec Princeps accipiet* quidquam de hereditate populi. d) *vt opprimat* & depellat *eos* c. 45, 8. e) *de poffeffione eorum*, vt faciebat Achabus 1 Reg. 21, 3. feqq. f) fed *de poffeffione fua* c. 45, 8. g) *hereditare* vel *heredes faciet.* Deut. 3, 28. filios fuos. h) *ut.* c. 20, 26. i) *non difpergantur* populus meus. cf. c. 34, 5. Ier. 23, 1. 2. k) *quisque a poffeffione fua.* cf. not. 1 Sam. 8, 14. ℣. 19. l) *Poftea introduxit me* c. 42, 2. m) *per introitum* c. 44, 5. 1 Par. 9, 19. n) qui erat *ad latus.* c. 40, 18. 40. 44. o) *portæ*, fc. feptemtrionalis, vt fequitur. p) *ad cellas fanctas.* vid. c. 42, 13. 14. & fimilem conftr. c. 45. 14 15. &c. q) *pro facerdotibus*; vel quæ cellæ *ad facerdotes* pertinebant. cf. 1 Reg. 14, 5. r) *quæ ad aquilonem fpectabant.* c. 42, 1. 2. c. 8, 3. Conf. *Sturmii* Ichnographiam Templi, in Germanico opere, & ibid. p. 46. s) *& ecce!* c. 1, 4. *ibi locus* erat *culinarum* v. 20. t) *in* duobus *lateribus* f. angulis cf. Ex. 25, 22 23. 27. u) *verfus mare.* f. *occafum* c 45, 7. Gen. 28, 14. Iuxta cellas vel ex oppofito cellarum, in quibus facerdotes facras carnes comederent, quæ proxime hinc verfus meridiem erant Ez. 42, 13. ℣. 20. x) *vbi coquent* v. 24. y) c. 40, 46. c. 44, 15. z) facrificium *pro reatu oblatum* c. 40, 39. c. 42, 13. c. 44, 29. a) ibid. b) *vbi* etiam *coquent.* Leu. 24, 5. c) v. 5. 7. 14. d) *vt non efferant* illas facras epulas c. 42, 13. e) *ad exterius atrium* v. 21. c. 42, 14. f) *ad fanctificandum populum.* vid c. 44. 19. *Cocceius*: Quorum profectus maior eft, habent peculiarem quandam lætitiam ex profectu fuo. Quemadmodum veftes facerdotales facerdotes non gerunt, accedentes ad populum, ita epulas fuas non efferunt in atrium exterius, *ne fanctificent populum*, h. e. reum ipfum faciant. Nam non idem eft captus fimplicium, qui prouectorum. Non omnes ferre poffunt *firmum cibum* &c. ℣. 21. g) *Deinde eduxit me ad atrium exterius* c. 41, 1. quod fc. erat ante portam feptemtrionalem interioris atrii. de qua fupra v. 19. h) *& tranfire me fecit*, duxit me, c. 37, 2. c. 47, 3. 4. i) *ad quatuor angulos* v. 21. c. 41, 21. k) iftius *atrii* exterioris, inter portas feptemtrionales. l) *& ecce!* v. 19. c. 1, 4. c. 37, 2.

℣. 17. לו sine *Dag.* 1. 3. 8. 15. 21. ℣. 18. אשר per *Makk.* 1. 2. fic fu. 5. ℣. 19 הלשכות cum *Dag.* 7. 8. 15. 17. 18. 22. contra analogiam. ℣. 21. ויעברני per *Sakephg.* 1. 3.

חָצֵר בְּמִקְצֹעַ הֶחָצֵר חָצֵר בְּמִקְצֹעַ הֶחָצֵר׃ בְּאַרְבַּעַת 22
מִקְצֹעוֹת הֶחָצֵר חֲצֵרוֹת קְטֻרוֹת אַרְבָּעִים אֹרֶךְ
וּשְׁלֹשִׁים רֹחַב מִדָּה אַחַת לְאַרְבַּעְתָּם מְהֻקְצָעוֹת׃ וְטוּר 23
סָבִיב בָּהֶם סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּם וּמְבַשְּׁלוֹת עָשׂוּי מִתַּחַת
הַטִּירוֹת סָבִיב׃ וַיֹּאמֶר אֵלָי אֵלֶּה בֵּית הַמְבַשְּׁלִים אֲשֶׁר 24
יְבַשְּׁלוּ־שָׁם מְשָׁרְתֵי הַבַּיִת אֶת־זֶבַח הָעָם׃ וַיְשִׁבֵנִי אֶל־ מז
פֶּתַח הַבַּיִת וְהִנֵּה־מַיִם יֹצְאִים מִתַּחַת מִפְתַּן הַבַּיִת קָדִימָה
כִּי־פְנֵי הַבַּיִת קָדִים וְהַמַּיִם יֹרְדִים מִתַּחַת מִכֶּתֶף הַבַּיִת
הַיְמָנִית מִנֶּגֶב לַמִּזְבֵּחַ׃ וַיּוֹצִאֵנִי דֶּרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה 2
וַיְסִבֵּנִי דֶּרֶךְ חוּץ אֶל־שַׁעַר הַחוּץ דֶּרֶךְ הַפּוֹנֶה קָדִים
וְהִנֵּה־מַיִם מְפַכִּים מִן־הַכָּתֵף הַיְמָנִית׃ בְּצֵאת־הָאִישׁ 3
קָדִים וְקַו בְּיָדוֹ וַיָּמָד אֶלֶף בָּאַמָּה וַיַּעֲבִרֵנִי בַמַּיִם מֵי
אָפְסָיִם׃

l) atrium f. per contextum, *atriolum* aliquod erat. *m) in angulo* maioris *istius atrii. n)* iterumque *atrium in angulo atrii*; i. e. *in singulis atrii angulis* aliquod erat minus *atrium*. Repetitio distributionem indicat, vt Num. 17, 21. c. 28, 13. Iof. 22, 14.

℣. 22. *o) In quatuor* sc. *angulis istius atrii* maioris. v. 21. *p)* quatuor erant *atria. q)* S. *caminata*, Tig. *fumosa*. Cocc. cum Kimchio *muris cincta*, qf. a קשר coll. v. 23. fed LXX. Syr. & Ar. *parua*, (1) a קצר. *r) quadraginta* sc. *cubitorum*, vt c. 45, 2. c. 47, 3. (quod hic subintelligendum est, vt c. 43, 16. 17. & c. 47, 4. 5.) *longitudinis* versus meridiem. vid. *Sturmii* Sciagr. p. 87. *s) & triginta* cubitorum *latitudinis* versus orientem. *t) vna eademque mensura* c. 40, 10. *u) ipsis quaternis* erat. *x) angularibus*, f. *angulatis*. Particip. Hoph. (1)

℣. 23. *y)* Cocc. *Et series*. S. *Ordo autem*. i. e. h. l. *murus* vel *paries*, 7. cubitos altus, & substructionem tum forma tum mensuris referens sec. *Sturmii* Sciagr. p. 87. cf. 1 Reg. 6, 36. c. 7, 12. *z) circumquaque in illis* erat. *a) vndiquaque. b) quatuor illis* f. *quaternis* atriis v. 22. *c) & culina*. al. *foci* (1). *d)* Cocc. *factæ erant*: per discrep. generis & numeri. Al. vt Schmid. *& locus culinarum factus erat*. cf. etiam c. 40, 17. c. 41, 18. 19. *e) infra ordines* (1) h. e. *infra ad muros* inuenit fabricatos focos, singulos suo adparatu instructos, vt *culinarum* nomine venire possint v. 24. *f) vndiquaque*.

℣. 24. *g) Tum dixit ad me* v. 20. *h) Hæc* atriola v. 21. 22. *i)* sunt *domus* f. locus *coquentium*. Ita hæc atriola commodissime dicuntur; cum fumum in liberum aerem dimittant, parum incommodi alla-

allaturum parietibus, & mensis ho-

נקוד עליו

locausticis (c. 40, 39--43.) adsteut quam proxime; su-

CAP. XLVII.

perius vero totum atrium liberum, & inferius spatiosissima ambulacra, & elegantissima proportione instructa reliquant. inquit *Sturmius* p. 87. *k) vbi coquent* v. 10. *l) ministri domus*, Leuitæ c. 44, 11. *m) sacrificia populi*. cf. 1 Sam. 2, 13. seqq.

CAP. XLVII, ℣. 1. *n) Postea* (a culinis atrii exterioris versus septemtrionem c. 46, 21. seqq.) *reduxit me* v. 6. c. 44, 1. *o) ad ostium* ipsius *Domus* vel *Templi* c. 40, 47. 48. c. 41, 13. c. 45, 19. &c. Caput hoc vel sec. Schmidium in *quinque partes*, vel etiam in *duas* aut *tres* diuidi poterit. Monstrantur enim hic Prophetæ I. *Aquæ* e Templo Domini prodeuntes, inque altum fluuium excrescentes v. 1--6. & *Arbores*, In vtraque ripa crescentes v. 7. II. Aquarum *cursus & vsus* v. 8--11. & arborum *fructus* v. 12. exponuntur. III. *Termini terræ sanctæ* diuidendæ v. 13. (versus aquilonem v. 15. ortum v. 18. austrum v. 19. & occasum v. 21.) describuntur, inque eius hereditatem aduenæ f. peregrini quoque admittuntur v. 22. vt vnum fiat ouile, & vnus œcumenicus Pastor. c. 34, 23. c. 37, 14. Ioh. 10, 16. *p)* c. 1, 4. c. 40, 3. *q) Aqua*, mysticæ sc. & prorsus mirabiles ac salutares v. 8. nempe *Spiritus S.* & verbi ac donorum ipsius, *Euangelica* sc. *doctrinæ* & salutaris notitiæ Dei &c. vid. Ef. 12, 3. (& ibid. Targ. *Ion.*) c. 11, 9. c. 44, 3. c. 55, 1. Ioel 4, 18. Zach. 14, 8. quæ loca ipse confert *Abarb.* ad h. l. Adde Ps. 23, 2. Ioh. 4, 10. c. 7, 38. 39. Apoc. 7, 17. & inprimis Apoc. 22, 1. seqq. Neque enim, quod vellet *Grotius*, hic intelligendæ sunt aquæ naturales, quæ ex fonte Etham per canales, seu tubos subterraneos ductæ in Templum, erumpebant in subdiale sacerdotum, ad lauandas victimas, purgandum a sanguine solum, & ad sordes eiiciendas; etsi forte eo alludat Spiritus S. vt mox ex *Lightfooto* audiemus; sed mysticæ prorsus & spirituales. Vid. *Calov.* h. l. p. 583. & p. 584. ad v. 12. it. *Meyeri* Differt. p. 114. seqq. it. p. 118. seqq. &c. Reuera, inquit *Abarbanel*, Propheta hic loquitur de aquis intellectualibus. Comment. f. 219. a. *r) exibant*. v. 12. in summo monte c. 40, 2. vt etiam Esaias prædixerat c. 30, 25. *s) infra limen*. Ion. *a latere liminis Templi*. c. 9, 3. c. 10, 4. e throno Dei & Agni Apoc. 22, 1. qui vnica ianua seu aditus est ad Deum Ioh. 14, 6. *t) versus ortum* c. 45, 7. *u) nam facies Domus*. c. 41, 14. *x) orientalis* f. *versus ortum* erat v. 3. *Coccejus*: quæ insinuant nobis illam cogitationem, Ecclesiam N. Testamenti deductam ab oriente, & in occidente constitutam, se conuertere quoad fidem suam, ad illum, qui venit ab oriente &c. *y) & aquæ istæ defluebant*. v. 8. *z) inferius* Iud. 7, 8. *a) a latere Templi* 1 Reg. 7, 39. *b) dextro* 2 Par. 4, 10. *c) ab australi latere* c. 40, 2. *Altaris*. c. 43, 13. 18. Alludit ad aquam in Templum defluentem *ex fonte Etham*, qui propterea clausus erat. Nam tubi, qui inde aquam deferebant, descendebant ad australe latus Templi, in eum locum, qui vocabatur *descensio aquæ* &c. *Lightfoot.* in descript. Templi Hierof. p. 613. ℣. 2. *d) Et eduxit me*. cf. c. 42, 1. c. 46, 21. *e) per portam Aquilonarem*. c. 40, 35. c. 44, 4. c. 46, 9. *f) & circumduxit me* 1 Sam. 5, 9. 10. *g) foras, extrorsum*. via exteriori. *h) ad portam exteriorem*. c. 44, 1. *i) via, quæ spectat versus ortum* c. 11, 1. c. 46, 1. 12. *k)* vid. v. 1. *l)* Vulg. *aquæ redundantes* erumpebant, *manabant* (1) quasi ex lenticula f. vase angusto orificio, quale est vas olei. 1 Sam. 10, 1. 2 Reg. 9, 1. 3. vel quia forma est ex פכה potius confer cognatum בכה quod non minus de manantibus aquis, quam lacrimis dicitur. vid. Iob. 18, 11. & c. 36, 30. Sic Arab. עין *manauit* aqua vel lacrima, vnde nomen עין *fons & oculus*. *m) a dextro latere* v. 1. ℣. 3. *n) Quum ergo* mecum *exiret* v. 2. *vir ille* c. 40, 3. descriptus. *o)* versus *orientem*. vt v. 1. *p) & filum* mensorium *in manu sua* haberet. vid. c. 40, 3. *q)* Ion. *mensus est mille cubitos*. sic v. 4 5. scil. progrediens versus ortum. *r) mensura cubitali* c. 40, 5. *s) & transire me fecit per aquas* v. 4. c. 46, 21. *t) aquas* sc. *talorum*, Vulg. *per aquam vsque ad talos*. (1)

CAP. XLVII, ℣. 3. וְקַו per *Kam.* 2. 3. 10. 12--19. 21. 22. 23.

4 אפסים: וימד אלף ויעברני במים מים ברכים וימד אלף
ה ויעברני מי מתנים: וימד אלף נחל אשר לא־אוכל
6 לעבר כי־גאו המים מי שחו נחל אשר לא־יעבר: ויאמר
אלי הראית בן־אדם ויולכני וישבני על־שפת הנחל:
7 בשובני והנה אל־שפת הנחל עץ רב מאד מזה ומזה:
8 ויאמר אלי המים האלה יוצאים אל־הגלילה הקדמונה
וירדו על־הערבה ובאו הימה אל־הימה המוצאים
9 ונרפאו המים: והיה כל־נפש חיה אשר־ישרץ אל
כל־אשר יבוא שם נחלים יחיה והיה הדגה רבה מאד
כי באו שמה המים האלה וירפאו וחי כל אשר־יבוא
י שמה הנחל: והיה יעמדו עליו דוגים מעין גדי ועד־עין
עגלים משטוח לחרמים יהיו למינה תהיה דגתם

Zzz 5 סט ה כדגת

℣. 4. *u) Iterumque mensus est mille* sc. *cubitos*, vt hic & in seqq. addit *Syrus*. cf. v. 3. & not. c. 46, 21. *x*) vid. v. 3. *y*) *per aquas vsque ad genua* pertingentes. al. *aquas genuum*. coll. sim. constr. c. 11, 16. c. 40, 15. c. 46, 19. *z*) *& porro versus orientem mensus est mille* cubitos v. 3. *a*) & transire me fecit per *aquas* vsque *ad lumbos, aquas lumborum*; quod aquarum incrementum donum vberioris cognitionis viarum Dei denotat. vid. v. 1.

℣. 5. *b*) *Et quum* rursus *mensus esset mille* cubitos v. 3. *c*) *fluuius* vel *torrens* erat aquarum. v. 6. 7. 12. *d*) *quem non poteram* pedibus *transire*. *e*) *nam alta* s. profundæ nimis *erant* & *excreuerant*. Iob. 8, 11. *f*) *aquæ illæ*. vid. not. v. 1. & cf. Ps. 65, 10. Ps. 92, 6. Rom. 11, 33. 1 Cor. 2, 10. 16. *g*) aquæ *natationis* (1) cf. verbum Es. 25, 11. *h*) *fluuius* s. *torrens*, *qui* transiri vel *transuadari non poterat*. *Coccejus*: Id notat, sermonem Dei exuberaturum, & magna accessione illustrationis veritatis magis magisque augendum; donec, quemadmodum est Es. 11, 9. *terra cognitione Dei impleatur, quemadmodum aquæ alueos maris tegunt*. Et sic sermonem Ecclesiæ futurum tam copiosum, vt non parui laboris sit neque studii exigui, eum recognoscere. Cf. etiam not. Hab. 2, 14. At *Ambros.* lib. 3. de Spiritu S. c. 3. *Hic vtique fluuius de sede Dei procedens est Spiritus S. quem bibit, qui credit in Christum*. cf. not. v. 1.

℣. 6. *i*) *Vidistine?* Vulg. *certe vidisti*, fili hominis. cf. c. 8, 15. c. 40, 4. 1 Reg. 21, 29. *k*) & mox *deduxit* c. 40, 24. *l*) *& reduxit me*. v. 12. *m*) *ad ripam fluvii* s. torrentis (v. 5. 7. Gen. 41, 3. 17. Deut. 2, 36.) vnde, quum fluuium ingrederetur, digressus erat sec. *Abarb.* ad h. l.

℣. 7. *n*) S. *Cum igitur eo redirem* Cocc. *cum reduceret me*. propter suffixum obiectiuum. cf. suffixum actiuum Iud. 8, 9. c. 11, 31.

הא'נחה & signif. ver.

קמץ בז"ק

עמדו קרי

bi transitivam Ier. 30, 3. c. 31, 25.

Hos. 6, 11. &c. *o*) v. 1. 2. *p*) *in ripa* fluuii v. 6. *q*) *arbor*, vel collectiue *arbores* erant v. 12. cf. Gen. 1, 11. 12. c. 2, 9. *r*) *multa valde*. v. 9. 10. *s*) Vulg. *ex vtraque parte*. v. 11. c. 45, 7. *Coccejus*: Suum hoc fecit Apocalypsis c. 22, 1. 2. Indicat, sermones illos Ecclesiæ non fore infrugiferos, sed per gratiam Spiritus S. fœcundos fore ad germinationem multorum *iustorum*, qui sunt vt arbor, plantata ad riuos aquarum Ps. 1, 3.

℣. 8. *t*) v. 6. mysticas illas aquas v. 1. sqq. deinde & arbores v. 7. 12. specialius declaraturus. *u*) *aquæ istæ* exeunt v. 1. *x*) *versus Galilæam*. ita LXX. *Ion.* Syr. Ar. &c. vid. not. Ios. 20, 7. 1 Reg. 9, 11. Al. vt S. *ad terminum*. Tig. *ad limitem* &c. vt Ios. 13, 2. sed illud præferimus. *y*) *orientalem* (1) LXX. Ion. Syr. & Ar. *quæ est ad orientem*. al. *anteriorem*. cf. Zach. 14, 8. *z*) *& descendent* v. 1. *a*) *in planitiem deserti*. vid. Es. 35, 6. & cf. Deut. 4, 49. Ios. 12, 1. 3. 2 Reg. 14, 25. LXX. & Ar. *in Arabiam*. *b*) *& venient ad mare*. vel *& intrabunt in mare*. Cocceius: Intellige, inquit, *mare salis* s. *Sodomæ*. Vulgo *mortuum*, s. *Lacus Asphaltites* dicitur. De eo *Tacitus* Histor. V. c. 6. *Lacus* (est) *immenso ambitu, specie maris, sapore corruptior, grauitate odoris accolis pestifer, neque vento impellitur, neque pisces aut suetas aquis volucres patitur*. Quæ descriptio pulchre congruit huic loco: & elegans symbolum præbet ille lacus corrupti mundi s. totius generis humani, 1 Ioh. 5, 19. Vide sis *Calov.* ad h. l. & ab eo allegatum *Hasenrefferum* &c. *c*) *in mare*, inquam, venient s. influent *illæ* e Sanctuario *eductæ* aquæ v. 1. 12. *Mare mortuum* & hic plerique intelligunt. At Ion. *in mare magnum* (h. e. mediterraneum, vid. Num. 34, 5. Ios. 15, 12. c. 16, 6. 8. c. 17, 9. c. 19, 26. 29.) *effundentur*. vt ita versus omnes mundi plagas aquæ salutares manauerint. vid. *Abarb.* Comment. ad h. l. fol. 218. d. & 219. b. coll. v. 9. & Zach. 14, 8. Sic *Vitringa* ad Apoc. 21. p. 1219. Fluuius, inquit, qui irrigabat Paradisum, *dispertiebatur in* 4. *alueos* Gen. 2, 10. perinde ac fluuius Ezechielis, profluens ex sanctuario: quæ eadem videtur ratio fuisse fluuii Apoc. 22, 1. 2. quia constat, ad vtrumque illum locum ibidem alludi. Verum sufficit ad rem figurandam *maris* illius *mortui* imago: cum præsertim v. 10. huic expresse *mare magnum* contradistinguatur. *d*) *vt sanentur* & dulcescant *aquæ*, nec retineant pestilentes illas & noxias qualitates. v. 9. 11. cf. 2 Reg. 2, 21. 22. & Eph. 2, 1. sqq. 1 Cor. 6, 11. &c.

℣. 9. *e*) *Vnde fiet, quantum ad omnem animam viuentem*. *f*) *quæ natat*, reptat vel *mouet se*. de quouis motu animantis dicitur Gen. 7, 21. Leu. 11, 29. *g*) *ad omne quo venerit*, s. quocunque venerit. cf. c. 1, 12. 20. *h*) *geminus fluuius*. versus ortum & occasum profluens. v. 8. Zach. 14, 8. *i*) illud *viuet*. Grotius: Non interibit, vt illi pisces, qui in mare mortuum immittuntur. Conf. iterum Eph. 2, 1. sqq. *k*) Cocc. *& erit piscium genitura*. s. *piscium genera* erunt. v. 10. *l*) *multa valde*. v. 7. 10. *m*) *nam cum venerint eo*. v. 8. *n*) *aquæ hæ* v. 1. *o*) *sanabuntur* aquæ marinæ. Syr. *suaues redduntur aquæ illæ*. sic v. 8. *p*) *vt viuat*. Gen. 3, 22. Num. 21, 8. 9. Deut. 19, 4. 5. Ioh. 3, 16. *q*) *omne* sc. *quocunque venerit* fluuius.

℣. 10. *r*) S. *Fiet ergo*. v. 9. *s*) *& stabunt*, vel *vt stent super eo* mari, vel *iuxta illud* Gen. 41, 1. Ion. *Et erit locus vbi stent*. *t*) *piscatores*. (3) Es. 19, 8. Ier. 16, 16. Apostoli scil. eorumque successores. Matth. 4, 19. Luc. 5, 10. *u*) *ab En-gedi*, oppido Iudæ, non procul a mari mortuo. vid. not. Ios. 15, 62. 1 Sam. 24, 1. 2. *x*) *vsque ad En-eglaim*, q. d. *Fontem vitulorum*. (1) *Hieronymo* hoc oppidum est in principio maris mortui, vbi Iordanes ingreditur; *Engedi* vero, vbi finitur atque consumitur. q. d. ab vna maris extremitate vsque ad alteram: quia, vt *Calouius* notat, per totum mare mortuum mundi hoc agent piscatores, vt concludantur verbi sagena homines, & ad portum Ecclesiæ & vitæ æternæ extrahantur. *y*) *expansio* vel ad *expansionem* (1) *retium* l. *sagenarum*. cf. c. 26, 5. 18. *z*) *erunt* omnia loca iuxta fluuium & mare. vel vt *S.* habet, *aderunt* piscatores. *a*) *sec.* varias *species suas*. cf. Gen. 1, 21. *b*) *erunt pisces eorum*. Vulg. *plurimæ species erunt piscium eius*, maris, quondam mortui; h. e. varia hominum genera ad vitam Dei & Ecclesiam Christi colligentur. Gal. 3, 28. Col. 3, 11.

℣. 3. אפסים sic per *Kometschat*. 1. 2. 3. 5. 21. & in marg. 6. 9. ℣. 6. עד omittunt 2. 3. & in marg. 6. 9. ℣. 7. אל pro ־ eo hab. על 6. 9. in marg. & sic fu. 5. ℣. 8. ונרפאו sic per *Pe Schuatum* 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. *Erff.* h. l. & *impr. fin.* s. v. col. 3. ℣. 9. חיה sine *Psik* 2. 5. 21. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ac *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. אל per *Makk.* 2. 3. 5. ℣. 10. דוגים cum *Kri* דיגים 1. 2. 3. & *Mas. Erff.* contra *M. I.* למינה cum *Mapp.* 2. 3. 6. 9. 15. 16. 20. 21. 22. 23. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ac *M. I.*

כִּדְגַת הַיָּם הַגָּדוֹל רַבָּה מְאֹד׃ בִּצֹּאתָו וּגְבָאָיו וְלֹא 11
12 יֵרָפְאוּ לְמֶלַח נִתָּנוּ׃ וְעַל־הַנַּחַל יַעֲלֶה עַל־שְׂפָתוֹ מִזֶּה ׀
וּמִזֶּה ׀ כָּל־עֵץ־מַאֲכָל לֹא־יִבּוֹל עָלֵהוּ וְלֹא־יִתֹּם פִּרְיוֹ
לֶחֳדָשָׁיו יְבַכֵּר כִּי מֵימָיו מִן־הַמִּקְדָּשׁ הֵמָּה יוֹצְאִים וְהָיוּ
13 פִרְיוֹ לְמַאֲכָל וְעָלֵהוּ לִתְרוּפָה׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה גֵּה גְבוּל אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֶת־הָאָרֶץ לִשְׁנֵי עָשָׂר
14 שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל יוֹסֵף חֲבָלִים׃ וּנְחַלְתֶּם אוֹתָהּ אִישׁ כְּאָחִיו
אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְתִתָּהּ לַאֲבֹתֵיכֶם וְנָפְלָה הָאָרֶץ
טו הַזֹּאת לָכֶם בְּנַחֲלָה׃ וְזֶה גְּבוּל הָאָרֶץ לִפְאַת צָפוֹנָה
16 מִן־הַיָּם הַגָּדוֹל הַדֶּרֶךְ חֶתְלֹן לְבוֹא צְדָדָה׃ חֲמָת ׀
בֵּרוֹתָה סִבְרַיִם אֲשֶׁר בֵּין־גְּבוּל דַּמֶּשֶׂק וּבֵין גְּבוּל חֲמָת
הָצֵר

c) *sicut pisces maris.* d) *magni* s. mediterranei. v. 15. 19. 20. cf. Num. 34, 6. 7. Ios. 1, 4. c. 9, 1. e) *multi valde* v. 7. 9. cf. Ps. 104, 25.

✠. 11. f) *Cœnosa* tamen *maris* mortui. (3) Iob. 8, 11. c. 40, 21. cf. etiam Ier. 38, 22. g) *& palustria* s. lacunæ *eius*. (2) Es. 30, 14. cf. 2 Reg. 3, 16. h) *&* quæcunque *non sanabuntur* v. 8. 9. i) *sali data sunt*. Tig. *ad salsuginem damnati sunt*. salsa manebunt. cf. not. Deut 29, 22. Supererit etiam tum, quando aquæ viuæ exiuerint e throno Dei per quatuor partes orbis, pars aliqua *maris mortui*, cuius aquæ non sanabuntur, sed quæ tradentur iudicio salis. cf. Es. 66, 24. Zach. 14, 17. seqq. Apoc. 19, 8. *Cocceius*: Tales sunt, qui sapientia propria se muniunt aduersus veritatem, & scripturas vbique contorquent omni versutia. Quales non facile ad cognitionem veritatis perducuntur. Sunt enim irrisores, & sibi sapientes videntur, quod ingenio abundent ad obloquendum & obstrependum. Ac Ion. *pro fodinis salis erunt*; quasi in alium & bonum vsum destinatæ. cf. *Abarb.* f. 218. d.

✠. 12. k) *Porro iuxta fluuium.* l) *adscendet* s. *crescet* Ps. 32, 15. m) *in ripa eius* v. 6. 7 n) *ab vtraque parte.* v. 7. *Abarb.* i. e. a parte Israelitarum & gentium. o) *omnis generis arbores* Gen. 2, 9. p) *cibi*, i. e. pomiferæ, s. fructus ad cibum ferentes. cf. Leu. 19, 23. Deut. 20, 20. q) *cuius* vel quarum *folia non defluent, marcescent.* Ps. 1, 3. sed semper virebunt. r) *neque finietur fructus earum*. c. 24, 11. Gen. 47, 15. s) sed *singulis mensibus suis* 1 Par. 23, 31. Vulg. & Ion. *per singulos menses.* Syr. *quouis initio mensium.* t) *præcoqua*, *præcoces fructus ferent.* Pi. (2) Deut. 21, 16. cf. Cant. 7, 14. u) *quia* (vt caussam scias) *aqua eius*; vel propter collectionem

בצאתיו ק

nem: *earum* arborum. cf. Es. 33, 16. c 58, 11. x) *e Sanctuario exeunt.* vid. v. 1.

והיה קרי

Cocceius: h. e. quia is sermo est sermo Dei, & commemoratio fœderis ac promissionum eius. quod verbum non redit ad Deum vacuum Es. 55, 11. y) *ideo erit fructus eius.* earum. z) Gen. 2. 9. a) *& folium eius ad sanationem.* Vulg. *ad medicinam.*

(1) Quæ vere mystica esse, manifestum est. Alludi autem videtur ad *balsami fruticem*, qui Iudææ proprius fuit, vt supra ad c. 27, 17. ex *Plinio* adnotauimus. Sicut etiam *salus est ex Iudæa* Ioh. 4, 22. De significatione vero, inquit *Calouius*, eam commode expressit *Osiander*: Ex *Euangelii prædicatione* & sacramentorum administratione *nascentur* passim plurimi *Christiani*, qui sunt bonæ & fœcundæ arbores. Et vt variæ arborum species varios *bonos fructus* gignunt, ita illi pro diuersitate donorum variis & diuersis rationibus proximo inseruiunt. &c. Conf. Es. 61, 3. Matth. 13, 52. Phil. 1, 11. 1 Petr. 3, 1. At *arbor vitæ*, quæ (ad imitationem huius visi Ezechielis) conspecta est a Iohanne Apoc. 22, 2. frutescere ab vtraque fluminis parte, absque omni dubitatione figurat *Christum Iesum*, per obedientiam & mortem suam factum *caussam vitæ & salutis* miseris peccatoribus, quibus absque eo fuisset pereundum. *In ipso enim est vita* Ioh. 1, 4. Ita *Vitringa* Comment. in Apoc. p. 1219. Et huic ligno vitæ conformari oportet nos, ceu arbores frugiferas, inquit *Calou.* ad h. l. vbi plura relegi merentur. Nec male de *foliis* harum arborum in Lex. suo p. 826. scribit *Cocceius*: Bona opera fidelium, quæ alioquin etiam infideles faciunt, *redolent fidem & charitatem*, & sic sunt ad conuersionem gentium adcommodata. ✠. 13. b) c. 45, 1. 16. c) Ion. LXX. Ar. Vulg. S. *hic erit terminus.* Sic *Abarb.* coll. c. 25, 7. vbi לבז & לבג in Cthib, & Kri permutantur. At Cocceio id est *erectio*, & *Neumanno* in Exodo L. S. p. 256. *flexus* vel *inclinatio* termini (1). d) *ad quem in hereditatem accipietis* terram. Num. 33, 54. c. 34, 13. Es. 14, 1. 2. e) *duodecim tribubus Israelis* v. 21. 22. c. 37, 19. quas omnes, sec. litteram huius prophetiæ, in patriam suam aliquando reducendas esse, non solum vrget *Abarbanel* ad h. l. sed etiam *Meyerus* in Dissert. p. 81. seqq. ex Deut. 30, 1-10. (coll. Es. 11, 9. Ez. 36, 24. seqq.) Deut. 32, 34-43. (coll. Rom. 15, 10. Zach. 14, 10. Mal. 3, 24.) Ps. 69, 36. 37. Es. 11, 11. seqq. c. 49, 6. 8. 12. 14. sqq. c. 14, 1. 2. 3. Ier. 50, 4. 5. c. 3, 14-19. c. 16, 14. 15. aliisque locis Scripturæ probandum suscepit, *remigrationem Israelitarum in terram suam*, esse ex harum rerum numero, quæ fieri possint; quamuis *ratione modi & circumstantiarum* ea ante complementum sit maneatque *mysterium*, coll. Rom. 16, 25. 26. & Rom. 11, 25. sic etiam *Cocceius* ad h. l. coll. Luc. 21, 24. Ier. 30, 18. seqq. c. 31, 38. seqq. ita tamen, vt etiam *terra gentium* sit hereditas Dei Ier. 3, 19. & Ecclesia habitatura in arcibus terræ Deut. 33, 19. Es. 58, 14. *Grotius* hæc omnia refert ad tempora Ezræ, atque ita ad h. l. scribit: *Hæc adsignatio, & quæ sequitur capite postremo, locum habitura fuisset, si decem tribus non minus, quam Iuda & Beniaminis se ad Deum conuertissent.* etc. At (recte *Calouius* ait) hic simpliciter adsignantur possessiones omnibus tribubus. Nullius *hypotheseos* vel *conditionis* hic (neque c. 37, 13. 14. immo *pollicetur Deus* c. 43, 7. *fore, vt non polluant amplius domus Israelis nomen sanctitatis suæ.* coll. Deut. 30, 6. Ier. 32, 39.) adparet vel minimum vestigium. Neque vero opus fuisset accurata omnium terminorum designatione, si intellexisset Deus, *tribus illas nunquam redituras.* Non redeuntes nullis indigebant possessionibus. Deum vero, qui omnia præuidit ab æterno, frustra determinare voluisse istos limites, nullatenus consentaneum. Quapropter manifestum hic argumentum habemus, *non posse hæc intelligi de terra Canaanæa, & de duodecim tribubus Israel sec. litteram*, sed de spirituali Cananæa, *Ecclesia Christi*, deque *Israele sec. promissionem*, veris fidelibus intelligenda esse. *Duodecim ergo tribus sunt omnes fideles.* &c. Conf. etiam *Meyeri* Dissert p. 71. seqq. & p. 91. vsque ad finem *pro mystica horum vltimorum capitum Ezechielis significatione*, quam alicubi etiam agnoscit *Abarbanel* vt supra ad v. 1. notauimus. vt frustra sit idem Iudæus dilemmate, quod ceu inuictum argumentum opponit Christianis in Comment. suo fol. 120. col. 2. *aut omnia huius prophetiæ ad litteram, aut mystice omnia accipienda & intelligenda esse*, de quo tn. hic plura addere non possumus. Quicquid vero sit de reditu Israelitarum in terram Canaan, quem nos euentui & diuino arbitrio relinquimus; quæ passim de domo Domini eiusque ministerio occurrunt, *prophetiæ de materiali Templo & externo cultu explicari non possunt:* cum ritus eiusmodi nec statui Ecclesiæ N. T. nec aliis prophetiis conueniant, vt probe ostendit idem *Meyerus* l. c. p. 102-119. coll. Es. 66, 1. Ier. 3, 16. Zach. 14, 20. 21. Ez. 20, 15. Ps. 110, 4. Es. 19, 19. Mal. 1, 11. &c. f) S. *Iosepho* duo erunt *funes*. i. e. vt Ion. habet: *Ioseph accipiet duas portiones* (quæ *funibus* mensurari solebant. vid. Ios. 17, 5. 14. 2 Sam. 8, 2.) vt olim, pro tribu *Ephraim & Manasse*, ad complendum numerum XII. tribuum, quia tribus Leui nullam partem hereditatis de terra accipiebat. *Abarb.* coll. Gen 48, 5. Ios. 17, 17. ✠. 14. g) *Et hereditabitis eam.* cf. Es. 57, 13. h) *vir* s. *quisque* c. 1, 9. c. 7, 16. *sicut frater ipsius.* Leu. 7, 10. i. e. æqualibus partibus per XII tribus; secus ac olim factum est, vbi numerosiori tribui plus dabatur. Num. 33, 54. cf. 2 Petr. 1, 1. i) *quia sustuli* manum meam. Ion. *quia iuraui in Verbo meo.* c. 20, 22. 42. c. 36, 7. k) cf. Gen. 11, 7. c. 17, 8. c. 26, 3. c. 28, 13. &c. l) *ideoque cadet*, h. e. iacta sorte distribuetur *vobis hæc terra in hereditatem* vel *hereditario iure.* v. 22. c. 45, 1. ✠. 15. m) S. *Hic, inquam*, erit *terminus* terræ v. 13. n) *ad* plagam s. *latus septemtrionale.* cf. v. 18. 19. 20. c. 48, 1. Ex. 26, 20. Ios. 18, 12. o) *a mari magno* s. *mediterraneo.* v. 10. 19. 20. p) *via* s. *per viam.* cf. c. 42, 1. q) *Chetlonis.* in Syria Damascena c. 48, 1. r) *qua itur* s. *venitur* v. 20. *Sedadam* in eodem tractu. cf. Num. 34, 8. ✠. 16. s) *Chamat.* v. 20. Num. 13, 21. c. 34, 8. 1 Reg. 8, 65. 2 Reg. 18, 34. Zach. 9, 2. t) *versus Beroth.* cf. 2 Sam. 8, 8. u) & *Sibhraim.* x) *quæ* oppida sunt. y) *inter terminum* Damasci & Chamathæ c. 48, 1. z) cf. not. Es. 17, 1. Zach. 9, 1.

✠. 11. בצאתו cum *Kri* בצותיו 1. Sic & *Mas. Erff.* quæ vero pro *Cthib* habet בצאתיו. ✠. 12. לחדשיו per *Sagol* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. Ceterum לחדשו *defect.* scribunt cum *Kri* לחדשיו 1. & *Mas.* 1 *Erff.* יְבַוֵּכר Ita cum *Kri* יבכר 1. & *Mas.* 1 *Erff.* item 5. qui vero יְבַכֵּור scribit. ✠. 13. גה cum *Kri* גא ✠. 15. לבוא per *Kam.* 1. & in marg. 6. 9.

17 חֲצַר הַתִּיכוֹן אֲשֶׁר אֶל־גְּבוּל חַוְרָן׃ וְהָיָה גְבוּל מִן־הַיָּם
חֲצַר עֵינוֹן גְּבוּל דַּמֶּשֶׂק וְצָפוֹן ׀ צָפוֹנָה וּגְבוּל חֲמָת וְאֵת
18 פְּאַת צָפוֹן׃ וּפְאַת קָדִים מִבֵּין חַוְרָן וּמִבֵּין דַּמֶּשֶׂק וּמִבֵּין
הַגִּלְעָד וּמִבֵּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַיַּרְדֵּן מִגְּבוּל עַל־הַיָּם
19 הַקַּדְמוֹנִי תָּמֹדּוּ וְאֵת פְּאַת קָדִימָה׃ וּפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה
מִתָּמָר עַד־מֵי מְרִיבוֹת קָדֵשׁ נַחֲלָה אֶל־הַיָּם הַגָּדוֹל וְאֵת
כ פְּאַת־תֵּימָנָה נֶגְבָּה׃ וּפְאַת־יָם הַיָּם הַגָּדוֹל מִגְּבוּל עַד־נֹכַח
21 לְבוֹא חֲמָת זֹאת פְּאַת־יָם׃ וְחִלַּקְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
22 לָכֶם לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְהָיָה תַּפִּלוּ אוֹתָהּ בְּנַחֲלָה לָכֶם
וּלְהַגֵּרִים הַגָּרִים בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר־הוֹלִדוּ בָנִים בְּתוֹכְכֶם
וְהָיוּ לָכֶם כְּאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּכֶם יִפְּלוּ בְנַחֲלָה
23 בְּתוֹךְ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְהָיָה בַשֵּׁבֶט אֲשֶׁר־גָּר הַגֵּר אִתּוֹ
שָׁם תִּתְּנוּ נַחֲלָתוֹ נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃

מח CAP. XLVIII.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים מִקְצֵה
צָפוֹנָה אֶל־יַד דֶּרֶךְ־חֶתְלֹן לְבוֹא־חֲמָת חֲצַר עֵינָן גְּבוּל
דַּמֶּשֶׂק צָפוֹנָה אֶל־יַד חֲמָת וְהָיוּ־לוֹ פְאַת־קָדִים הַיָּם דָּן
2 אֶחָד׃ וְעַל ׀ גְּבוּל דָּן מִפְּאַת קָדִים עַד־פְּאַת־יָמָּה אָשֵׁר
3 אֶחָד׃ וְעַל ׀ גְּבוּל אָשֵׁר מִפְּאַת קָדִימָה וְעַד־פְּאַת־יָמָּה
4 נַפְתָּלִי אֶחָד׃ וְעַל ׀ גְּבוּל נַפְתָּלִי מִפְּאַת קָדְמָה עַד־
פְּאַת

a) Item *Chatser-Tichon*, f. media; vt ab aliis huius nominis vrbibus distinguatur. cf. v.17. b) quæ vrbs est prope terminum f. *in limine Chauran*, h.e. sec. LXX. *Auranitidis*; quomodo hæc terra etiam a *Ptolemæo* vocatur. Vide sis *Lightf.* Chorogr. ad Lucam c. 1. sect. 5.

℣. 17. c) S. *Porro erit terminus* a mari v. 15. d) quæ etiam *Chatsar-Enan* dicitur c. 48, 1. Num. 34, 9. 10. q. d. *villa fontibus irrigua*. e) *terminus Damasci*. v. 16. f) Cocc. *& aquilonare*, i. e. sec. Kimchi: *& reliqua pars septemtrionalis terræ sanctæ versus aquilonem*. Aut *Tsaphon* hic est nomen oppidi, vt illius Gaditarum trans Iordanem Ios. 13, 27. g) *& terminus Chamathæ* v. 16. h) *atque ita habes latus septemtrionale*. Ita Raschi, & Cocc. etiam v. 18. 19. S. *& quidem cum angulo septemtrionis*. Tig. *atque is est limes aquilonaris*. bene; nam את proprie nomen est, quod ægre in aliis linguis exprimi potest; q. d. & hæc *continua series* est termini septemtrionalis. cf. infra v. 20. & not. c. 31, 4. Ita Syr. *hæc est plaga septemtrionalis*.

℣. 18. i) *Et latus orientale* c. 45, 7. k) *ab intermedio Auranitidis*. Cocc. *per Auranitidem*, & per regionem Damasci v. 16. l) *& per Gileaditidem* Num. 32, 1. quæ tn. sec. R. Salom. heic non accensita fuit terræ sanctæ, sicut nec reliqua regio trans Iordanem. m) *& inter reliquam terram Israelis ad vel trans Iordanem*. n) Ion. *a termino, qui est ad mare orientale*. cf. v. 20. o) *ad mare anterius f. orientale*. Ioel 2, 20. Zach. 14, 8. i. e. *mare salis f. mortuum*. vt olim Num. 34, 12. p) *metiemini*, vos Israelitæ. cf. Num. 35, 5. q) Tig. *atque is limes est Orientalis*. vid. not. v. 17.

℣. 19. r) *Et latus* v. 15. *australe*. c. 48, 16. 28. s) *versus austrum*. c. 21, 2. Ex. 27, 9. t) *a Thamar*, q. d. *a Palma*, i. e. *ab Ierichο* (vt habet *Ion.* hic & c. 48, 27. & Iud. 1. 16. & 3, 13.) *vrbe palmarum*, quibus ager eius abundabat. vid. not. Deut. 34, 3. u) vsque *ad aquas contradictionis Kades* c. 48, 28. Sic vocatur is locus etiam Num. 27, 14. ex historia, quæ est Num. 20, 3. 13. x) Vulg. *& torrens*. Tig. *ad torrentem Aegypti*, ex Num. 34, 5. Ios. 15, 4. &c. ita Belgæ Cocc. & Kimchi, coll. Num. 34, 5. Ps. 124, 4. vbi tn. ה est parag. & vox penacuta. Hinc Ion. & Syr. *possessionem*. S. *hereditatem*. & sic c. 48, 28. y) vsque ad mare *magnum* v. 20. f. mediterraneum. vid. v. 10. z) *atque ita habes angulum* f. *limitem* vid. not. v. 17. a) *versus austrum*. b) *versus meridiem*. c. 48, 10. 33.

℣. 20. c) Cocc. *Et latus occiduum* c. 45, 7. d) erit *mare magnum* v. 10. 19. e) *a termino* f. *limite* meridiano v. 19. cf. v. 18. f) S. & Syr. *vsque ad Nochach*. Melius Ion. Tig. Cocc. *vsque versus*, f. *vsque e regione* illius loci, quo itur Chamatham. vid. Iud. 19, 10. g) v. 16. 17. c. 48, 1. Num. 13. 21. c. 34, 8. Ios. 13, 5. Iud. 3, 3. h) Vulg. *hæc est plaga maris*, f. *latus occiduum*. c. 48, 2. Num. 35, 5.

℣. 21. i) *Diuidetis itaque hanc*, sec. limites suos descriptam *terram* Ios. 13, 7. k) *sec. XII. tribus Israel* vel *vobis* inquam XII. *tribubus Israelis* v. 13. 22. c. 45, 8.

℣. 22. l) S. *Sed fiet*. cf. v. 9. 10. 23. m) S. vt *iacta sorte diuidatis eam* v. 14. n) *pro hereditate*. vid. c. 45, 1. o) Vulg. *vobis & aduenis*. LXX. *proselytis*. Syr. *vobis, & illis, qui conuertuntur ad me*. sic v. 23 cf. Ex. 12, 49. p) *qui commorantur inter vos*. cf. Leu. 17, 10. 12. q) *qui* scil. *liberos generauerint* inter vos Leu. 25, 45. cf. 1 Cor. 4, 15. r) erunt enim vobis *sicut indigena* Leu. 19, 34. s) ideoque vobiscum *cadent* (fortes eorum) *pro hereditate* v. 14. c. 45, 1. t) v. 13. 21. c. 48, 19. Sic ergo tollitur discrimen gentium & Iudæorum, quod sub veteri fœdere manebat. cf. Es. 56, 3. 6. 7.

℣. 23. u) S. *Quare fiet* v. 9. 10. 22. Ideo *in tribu*. x) construe: *qua cum ipsa*, vel *apud quam commoratur aduena*. Es. 54, 15. y) *ibi dabitis ei* hereditatem ipsius. z) c. 11, 8. c. 16, 14.

CAP. XLVIII. v. 1. a) *Hæc autem sunt nomina*. Ex. 1, 1. b) *tribuum*. de quibus in genere tantum dixerat c. 47, 13. 21. 22. hic vero omnes ac singulæ recensentur, peculiari ordine, & quidem alio loco, quam quem olim obtinuerunt: certo haud dubie documento, *præteriisse vetera, & omnia hic noua fieri* 2 Cor. 5, 17. suntque *septemtrionales* (respectu sanctuarii, in medio positi v. 8-22.) *septem*: Dan, Ascher, Naphtali, Manasses, Ephraim, Ruben, Iuda v. 1-7. *Meridionales quinque*: Beniamin, Simeon, Iissaschar, Zebulon & Gad. v. 23-27. *Partes capitis*, sec. Schmidium, *tres* sunt: describuntur enim I. termini *hereditatis singularum tribuum* v. 1-7. & v. 23-29. II. *Thruma* f. *sacra terræ portio* v. 8. 9. & 20. pro sacerdotibus & sanctuario v. 10-12. pro Leuitis v. 13. vrbe v. 15. 16. suburbio v. 17. & cultoribus vrbis v. 18. 19. & pro Principe v. 21. 22. III. *Exitus & Portæ vrbis* v. 30-34. cum eiusdem *ambitu* & notabili *nomine* v. 35. c) *ab extrema parte* intrinseca. Tig. *in extrema parte*. cf. not. c. 33, 2. al. vt Cocc. *a termino* septemtrionali. d) *ad aquilonem*, versus septemtrionem c. 47, 15. e) *iuxta* viam, q. d. *ad manum*, f. *ad latus* viæ. cf. Ex. 2, 5. Num. 13, 29. 1 Sam. 4, 13. 18. 2 Sam. 15, 2. c. 18, 4. f) vid. c. 47, 15. g) *qua itur Chamatham* c. 47, 20. h) *Chatsar-Enan*. vid. c. 47, 17. i) *terminus Damasci* c. 47, 16. k) *versus septemtrionem* c. 47, 17. l) i. e. *iuxta* Chamatham. vt paullo ante. m) *& erunt illi* sc. tribui Dan, in fine versus. n) Cocc. *latus orientale*; vel: *a latere orientali* c. 47, 18. o) *ad mare* f. *vsque ad occiduum terminum* c. 47, 20. & hic seqq. versus. ὁ. καὶ ἔσαι αὐτῷ τὰ πρὸς ἀνατολὰς ἕως πρὸς θάλασσαν. Sic Ar. p) *Dan vna* tribus, & vnius ex XIII. portionibus possessor ac heres. cf. v. 2. seqq.

℣. 2. q) *Et iuxta terminum* Dan. sic v. 3. seqq. Num. 2, 5. 20. r) *a latere orientali*. v. 3. 16. 23. c. 45, 7. s) vsque *ad latus occiduum*. sic v. 3. seqq. c. 47, 20. t) *Ascher vna* tribus. vt v. 1.

℣. 3. u) *Inde iuxta terminum* Ascher &c. vid. v. 2.

℣. 4. x) vid. v. 2. y) sic v. 3 5. 23.

℣. 16. חורן ita legunt, sed חירן scribunt 1. 2. 5. & *Mas. Erff.* ℣. 17. וצפון sine *Psik* 1. 3. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. ℣. 19. ואת־פאת sic 1. 2. 3 5. 6. 9. 20. 21. 22. ℣. 20. Pro ואת hab. ואין 2. sic fu. 5. ℣. 22. בנחלה cum Gaiah 5. sec. *Mas. Erff.* הולידו plene 2. 5. 6. 9. 12. 20. 23. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* Leu. 25, 45. CAP. XLVIII. ℣. 1. חתלן ita cum *Psik* 1. 5. 6. 9. 20. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. At ceteri omittunt.

ה פְּאַת יָמָּה מְנַשֶּׁה אֶחָד׃ וְעַל ׀ גְּבוּל מְנַשֶּׁה מִפְּאַת קָדִמָה
6 עַד־פְּאַת יָמָּה אֶפְרַיִם אֶחָד׃ וְעַל ׀ גְּבוּל אֶפְרַיִם מִפְּאַת
7 קָדִים וְעַד־פְּאַת־יָמָּה רְאוּבֵן אֶחָד׃ וְעַל ׀ גְּבוּל רְאוּבֵן
8 מִפְּאַת קָדִים עַד־פְּאַת יָמָּה יְהוּדָה אֶחָד׃ וְעַל גְּבוּל
יְהוּדָה מִפְּאַת קָדִים עַד־פְּאַת יָמָּה תִּהְיֶה הַתְּרוּמָה
אֲשֶׁר־תָּרִימוּ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף רֹחַב וְאֹרֶךְ כְּאַחַד
הַחֲלָקִים מִפְּאַת קָדִימָה עַד־פְּאַת־יָמָּה וְהָיָה הַמִּקְדָּשׁ
9 בְּתוֹכוֹ׃ הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תָּרִימוּ לַיהוָה אֹרֶךְ חֲמִשָּׁה
י וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְרֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים׃ וּלְאֵלֶּה תִּהְיֶה
תְרוּמַת־הַקֹּדֶשׁ לַכֹּהֲנִים צָפוֹנָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף
וְיָמָּה רֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וְקָדִימָה רֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
וְנֶגְבָּה אֹרֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אָלֶף וְהָיָה מִקְדַּשׁ־יְהוָה
11 בְּתוֹכוֹ׃ לַכֹּהֲנִים הַמְקֻדָּשׁ מִבְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ
מִשְׁמַרְתִּי אֲשֶׁר לֹא־תָעוּ בִּתְעוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
12 תָּעוּ הַלְוִיִּם׃ וְהָיְתָה לָהֶם תְּרוּמִיָּה מִתְּרוּמַת הָאָרֶץ
13 קֹדֶשׁ קָדָשִׁים אֶל־גְּבוּל הַלְוִיִּם׃ וְהַלְוִיִּם לְעֻמַּת גְּבוּל
הַכֹּהֲנִים חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אֹרֶךְ וְרֹחַב עֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים

incipiunt a termino orientali totius terræ, & in eius occidentalem finiuntur; istæ vero tres portiones non sic, nisi cum iis ponitur portio Principis versus orientem & occidentem. Ita recte *Nic. de Lyra* h. l. conf. Ichnographiam terræ sanctæ apud

ב׳ טעמים

Meyerum l. c. *l) eritque sanctuarium in medio eius.* v. 10. 21. cf. c. 45, 3. 4. Positum itaque hic fuit Sanctuarium seu Templum extra urbem, ut iam supra ad c. 45, 6. monuimus: sicut etiam Iohannes Apoc. 21, 22. *in noua Hierosolyma Templum non vidit*: quod hæc ipsa tota in emphasi esset *Thronus Dei* Ier. 3, 17. coll. Leu. 26, 11. 12.

℣. 5. *z)* conf. v. 2. ℣. 7. *a)* cf. not. v. 1. ℣. 8. *b) Iuxta terminum vero Iudæ* a latere orientali, usque ad latus occidentale. v 2. 3. &c. *c) erit Trumah* s. sacra terræ portio v. 9. c. 45, 1. non diuidenda pro XII. tribuum hereditate, sed separanda tum pro Sanctuario, Sacerdotibus, Leuitis & urbe, tum pro Principe. cf. not. v. 1. *d) quam auferetis* v. 9. c. 45, 1. *e) viginti quinque millia* sc. *calamorum.* Quod nomen mensuræ, etsi expressum non sit, necessario tamen subintelligendum hic est, postquam disertis verbis c. 42, 16. seqq. constat, exteriorem ambitum templi in singulis lateribus habuisse 500. & in tota quadratura 2000. *calamos*, coll. c. 45, 2. ubi repetuntur, quæ illic commemorata erant. Cumque 500. indissolubili nexu coniunguntur c. 45 & hic v. 9. seqq. cum longitudine 25000. & latitudine 10000. immo v. 20. cum latitudine 25000. calamorum, necessario sequitur, eandem *calamorum* mensuram intelligendam esse. vid. *Meyeri* Dissert. p. 41. seqq. *f) latitudinis* a septemtrione ad austrum, sic v 9. 10. 13. 15. *g) longitudinis vero*, s. *longitudo vero* ab orientali limite terræ ad occiduum. Strictius sumitur v. 9. 10. 13. de longitudine sacratioris spatii, s. portionis Sacerdotum, Leuitarum & urbis, intra partem Principis ab oriente & occidente. cf not. v 9. *h) erit sicut una partium* v. 21. c. 45, 7. *i) a latere* vel limite terræ *orientali* v. 2. 3. &c. *k)* usque ad *latus occiduum* v 2. 3. seqq. i. e. *sicut portiones tribuum incipiunt ab oriente, & terminantur in occidentem sec. longitudinem suam* (per calamos non definitam); *ita & istæ tres* (portiones Sacerdotum, Leuitarum & Urbis) *ab inuicem diuisæ. Sed in hoc est differentia, quod sortes tribuum inci-*

℣. 9. *m)* S. *Thruma*, i. e. *separata portionis*, strictius sic dictæ. cf. v. 8. *n) quam auferetis*, separabitis *Domino*. v. 20. Incipit enim hic partiri *Thrumam* s. separatam portionem, latius ita dictam v. 8. inter Dominum & Principem. Portio Domini in medio est 25000. longitudinis, & etiam latitudinis v. 20. reliquum ad orientem & occidentem cedit Principi v. 21. 22. ut etiam ad v. 8. iam diximus. *o) longitudo* sit 25000. *calamorum.* cf. not. v. 8. *p) latitudo autem* v. 8. 10. *q)* 10000. calamorum. Totius quidem portionis Domini, ut modo innuimus, latitudo erat 25000. sec. v. 20. sed quum diuidere eam vellet in tres partes (Sacerdotum versus septemtrionem v. 10. Leuitarum in medio v. 13. & Urbis versus meridiem v. 15.) id prius facit, & tum denique v. 20. consummat latitudinem 25000. *Cocc.* ℣. 10. *r) Horum autem erit* v. 12. *s)* S. *Thruma sanctitatis*; i. e. pro sanctuario & sacerdotibus separata portio. v. 18. 20. 21. c. 45, 6. 7. *t) nempe sacerdotum* v. 11. c. 45, 4. *u)* quæ sacra portio *versus septemtrionem* v. 17. 31. habebit in longitudine. *x) viginti quinque millia calamorum* v. 8. 9. *Cocceius*: Calamorum dico, *non cubitorum.* Nam non est moris, eximiam quantitatem paruis mensuris metiri. Et textus argumentum suppeditat c. 45, 2. ubi sanctum dicitur *quadratum*, habens *quingentos quingenta.* Hi sunt *calami* c. 42, 16. seqq. &c. cf. not. supra ad v. 8. & c. 45, 1. *y) & versus mare*, in latere occiduo. v. 17. 21. *z) latitudo* portionis pro Sanctuario & Sacerdotibus. cf. v. 13. & latiore acceptione v. 8. *a) erit* 10000. calamorum. *b) sic etiam versus orientem*, in latere orientali v. 3. 17. *c) latitudo* erit 10000. *d) ad meridiem vero* v. 33. sicut in latere septemtrionali, ab initio versus. *e) longitudo* erit 25000 perticarum. *f) eritque sanctuarium in medio eius* portionis, ut dictum v. 8. c. 45, 4. ℣. 11. *g) Sacerdotum*, inquam. v. 10. *h)* Vulg. & S *erit sanctuarium.* Tig. id *dicatum* erit. Sic R. Sal. *portio hæc sacra erit sacerdotum.* At *sanctificatis* scil. sacerdotibus s. sacerdotum, *qui sancti* vel *sanctificati sunt*, id reddunt LXX. Ion. Syr. Ar. Cocceius: *sanctificato*, quod est sec. Kimchium per distributionem: *quicunque eorum* est *sanctificatus*, vel *quotquot sanctificati sunt.* cf. 2 Par. 26, 18. *i) nempe de posteris Tsadok.* vid. not. c. 40, 46. c. 44, 15. & cf. 1 Reg. 2, 35. *k)* c. 44, 8. 15. 16. *l)* c. 44, 15. *m) errantibus Israelitis*, quemadmodum errauerunt & in idololatriam prolapsi sunt alii Leuitæ. vid. c. 44, 10. ℣. 12 *n) Erit itaque illorum.* v. 10. *o)* Cocc. *ablatio.* Ion. & Syr. *separatio* (ו) idem significat, quod sequens nomen. LXX. Vulg. & Ar. *primitia*, ut infra dicitur v. 14. *p)* vid v. 8. 9. *q)* vid c. 43, 12. c. 45, 3. *r) iuxta terminum* Leuitarum. vel: pars sacerdotum pertinget *ad terminum* Leuitarum versus austrum v. 13. cf. v. 2. 3. c. 47, 16. ℣ 13. *s) Leuitæ enim* erunt. Al. *Leuitarum enim* portio erit. vid not. c. 45, 5. *t) iuxta* c. 42, 7. *u) terminum sacerdotum*, v. 9-12. descriptum. *x)* Habuit hæc portio Leuitarum similiter, ut Sacerdotum v. 10. longitudinem 25000. & latitudinem 10000. calamorum.

℣. 6. וְעַד־פְּאַת per *Meteg* 1. 2. 3. 6. 9. 20. sic fu. 5. præf. ו omittunt 3. 5. ℣ 8. Posterius עַד־פְּאַת per *Mun* 1. 2. 3. 6. 9. 20. בְּתוֹכוֹ sic 1. 3. 5. 22. & sic fe. 2. At reliquis hoc est *Kri*, & בתוכה *Cthib*, præter *Mas.* ad v. 15. ac *M. I.* ℣. 10. וּלְאֵלֶּה sine *Geresch* 2. 11. 20. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* תִּהְיֶה תְרוּמַת sic 1. 2. 3. 20. וְהָיָה מִקְדַּשׁ ita 3. 6. 9. 20. sic fu. 5.

r) *omnis longitudo*, in latere sc. septemtrionali & meridionali v. 10. *z*) *& latitudo*. In latere occiduo & orientali. vt v. 10.

℣. 14. *a*) *Non autem*. vel *Nihil autem vendent de illa* portione sua, nec Sacerdotes v. 10. nec Leuitæ v. 13. cf Leu. 25, 34. *b*) *nec* quisquam *permutabit*. Vulg. & Syr. *neque mutabunt*. Ier. 2, 11. *c*) *neque transferet*. Syr. *neque transferent* scil. de portione sua ad alios. Num. 27, 7. 8. *Cthibh* esset: *& nihil transferetur*; nisi mavis cum *Hillero* de Kri p. 351. sub eo intelligere formam Hiphil defectiue scriptam. *d*) cum velut *primitiæ terræ* illa portio sit. cf. c. 44, 30. *e*) *quia sacrum Domino est*; quod ministerio Sacerdotum & Leuitarum dedicatum fuit. cf. Leu. 23, 20. c. 27, 14. 21. 23. 28. 30.

℣. 15. *f*) *Quinque autem millia* calamorum. vid. not c. 45, 6. *g*) S. hoc est *residuum*. al. *residui*. cf. v. 18. 21. *h*) *in latitudine* 25000 calamorum v. 20. a septemtrione versus austrum v 8. de quibus 10000. pro sacerdotibus v. 10 & 10000. pro Leuitis v. 13. iam designata fuerunt. *i*) Ion. Syr. Cocc. S *ante* vel *e regione* 25000. longitudinis Leuitarum v. 13. *k*) *communioris vsus, non sanctum*, nec sacerdotibus nec Leuitis consecratum erit. c. 42, 20. 1 Sam. 21, 6. *l*) *pro Vrbe* c. 45, 6. *m*) *ad habitationem*, pro domibus & ædificiis vrbis, cuius mensuram describit v. 16. exitus vero & portas v. 30. seqq. ambitum & nomen v. 35. *n*) *&* partim *pro agro* s. *loco suburbano*, quo vndiquaque vrbs cingetur v. 17. *o*) *& vrbs erit in medio huius* vltimæ *partis* de Thruma s. separata a ceteris partibus terra. cf. v. 8. & 18.

℣. 16. *p*) *Et hæ sunt mensuræ* (c. 42, 15. c. 43, 13.) *Vrbis*, quæ sc. erit in medio illius portionis, vt dictum v. 15. *q*) *latus septemtrionale*. c. 47, 17. *r*) *erit* (absque suburbio, de quo v 17.) 4500. *calamorum*. Male S. aliique hic *vlnas* s. *cubitos* supponunt. vid. not. v. 8. 10. c. 45, 1. *s*) *& latus australe*. v. 28. c. 47, 19. *t*) Ge-

אַלְפַּיִם כָּל־אֹרֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְרֹחַב עֲשֶׂרֶת
14 אֲלָפִים׃ וְלֹא־יִמְכְּרוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא־יָמֵר וְלֹא יַעֲבוֹר — יעביר קרי
טו רֵאשִׁית הָאָרֶץ כִּי־קֹדֶשׁ לַיהוָה׃ וַחֲמֵשֶׁת אֲלָפִים
הַנּוֹתָר בָּרֹחַב עַל־פְּנֵי חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף חֹל־הוּא
16 לָעִיר לְמוֹשָׁב וּלְמִגְרָשׁ וְהָיְתָה הָעִיר בְּתוֹכֹה׃ וְאֵלֶּה — בתוכו קרי
מִדּוֹתֶיהָ פְּאַת צָפוֹן חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים
וּפְאַת־נֶגֶב חֲמֵשׁ חמש מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּמִפְּאַת — חמש כתיב ולא קרי
קָדִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּפְאַת־יָמָּה חֲמֵשׁ
17 מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים׃ וְהָיָה מִגְרָשׁ לָעִיר צָפוֹנָה
חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְנֶגְבָּה חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וְקָדִימָה
18 חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְיָמָּה חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם׃ וְהַנּוֹתָר בָּאֹרֶךְ
לְעֻמַּת ׀ תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים קָדִימָה וַעֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים יָמָּה וְהָיָה לְעֻמַּת תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְהָיְתָה
19 תְבוּאָתֹה לְלֶחֶם לְעֹבְדֵי הָעִיר׃ וְהָעֹבֵד הָעִיר יַעַבְדוּהוּ — תבואתו ק׳
כ מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ כָּל־הַתְּרוּמָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים
אֶלֶף

minatio hæc sec. Cthibh, vt *Hillerus* de Kri p. 146. obseruauit, eundem sensum parit, q. d. *cententum quinum* &c. vt *septem septem* & *duo duo* sunt *septeni* & *bini* Gen. 7, 2. 15. *u*) *& a latere orientali* v. 2. 3. 23. *x*) *& latus occiduum* v. 2. 3. c. 47, 20. *y*) Vrbs situ suo quadrata v. 20. Apoc. 21, 16. in omni latere 4500. *calamos* habebat. Quam figuram etiam Hierosolyma terrestris, qualis olim fuit, imperfecte tamen expressit sec. *Vitringam* ad Apocal. l. c. p. 1109. ℣. 17. *z*) *Et erit suburbium* i. e. ager & locus suburbanus vndique ad quatuor latera vrbis v. 15. *a*) *versus septemtrionem* v. 10. 31. *b*) *quinquaginta & ducenti calami*. vel 250. *calamorum*. cf. not. v. 8. 10. 16. *c*) *& versus austrum* v. 10. *d*) *& versus occasum* v. 10. 21. *e*) 250. *calami*. Scilicet de 5000. calamis per singula latera vrbis & suburbanorum v. 15. si demas calamos 4500. ipsius vrbis v. 16. suburbanis supererunt 500. calami. Horum itaque dimidium sunt 250. calami, qui suburbio adsignantur non tantum versus septemtrionem & austrum (vbi amplius spatium non superest) sed etiam versus ortum & occasum. *Cocc.* ℣. 18. *f*) Quod vero ad *residuum attinet*, s. *quod reliquum est* (in hac tertia Thrumæ portione) in longitudine, ab ortu ad occasum; quæ erat 25000. calamorum v. 8. 15. 20. *g*) *iuxta* v. 21. *h*) *Thrumam* s. *ablationem sacram*, portionem scil. Leuitarum v. 13 & sacerdotum v. 10. *i*) 10000. cal. *versus ortum, &* 10000. *versus occasum*. Nam de medio totius 25000. calamorum longitudinis 5000. pro vrbe decerpta fuerunt v. 15. *k*) S. *manebit*. Tig. *permanebit*. Cocceius in parenthesi: (*erit autem iuxta ablationem sanctam*). nempe hoc inculcat; quia bis dicit *l*) S. *vt sit*, al. illius, inquam, *prouentus* erit Leu. 25, 3. 7. 12. *m*) *in panem* & cibum. 2 Sam. 9, 10. *n*) *cultoribus*; S. *pro operatoribus*; Tig. *operariis vrbis*. Cocc. *colentibus vrbem*. i. e. sec. Kimchium, qui agros, hortos & vineas eius colunt. cf c. 36, 9. 34. Gen. 2, 5. Es. 30, 24. al. qui non domesticis suis, sed publicis ciuitatis commodis inseruiunt. ℣. 19. *o*) S. *Quod namque ad operatores vrbis*. Cocc. *Et, quod colentem vrbem* attinet. v. 18. *p*) S. *operabuntur in ea*, vrbe; quæ tn. in Hebr. est generis feminini. cum hic post verbum sit *suffixum masc*. Hinc Tig. *colent illud* residuum terræ spatium in longitudine v. 18. *q*) *Cocc*. Sensus est: colentes vrbem sine distinctione sumendos esse *ex omnibus tribubus Israelis*. cf. c. 37, 19. c. 45, 6. ℣. 20. *r*) *Tota* itaque *Thruma* s. *portio terræ separata* v. 8. Scil. complectens portionem Sacerdotum v. 10. Leuitarum v. 13. & Vrbis v. 15. *s*) *erit* 25000. *calamorum* in longitudine v. 9. 10. 13. 15.

℣. 14. ממני per *Sakephk* 1. 5. וְלֹא ימר per *Merca* 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 19. ℣. 15. ℣. 16. בתוכה fine *Kri* 5. 6 9. 10. 11. 12. 14. 16. 20. בְּתוֹכֹה 23. contra *Mas. impr. & Erff.* Posterius חמש. plane omittunt 1. 2. 3. 5. 14. contra *Mas. Erff.* *impressamque* h. l. & Ruth 3, 12.
℣. 18. תבואתה fine *Kri* 2. 5. 10. 20. & *Mas. Erff.* ℣. 19. Pro יעבדוהו (quod pro *Kri* habent) in textu male scribunt יאבדוהו 1. & *Mas. Erff.*

אלף בחמשה ועשרים אלף רביעית תרימו את־
21 תרומת הקדש אל־אחזת העיר: והנותר לנשיא
מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחזת העיר אל־
פני חמשה ועשרים אלף תרומה עד־גבול קדימה וימה
על־פני חמשה ועשרים אלף על־גבול ימה לעמת
חלקים לנשיא והיתה תרומת הקדש ומקדש
22 הבית בתוכה: ומאחזת הלוים ומאחזת העיר בתוך
אשר לנשיא יהיה בין גבול יהודה ובין גבול
23 בנימן לנשיא יהיה: ויתר השבטים מפאת קדימה
24 עד־פאת־ימה בנימן אחד: ועל גבול בנימן מפאת
כה קדימה עד־פאת־ימה שמעון אחד: ועל גבול
שמעון מפאת קדימה עד־פאת־ימה יששכר אחד:
26 ועל גבול יששכר מפאת קדימה עד־פאת־ימה זבולן
27 אחד: ועל גבול זבולן מפאת קדימה עד־פאת־ימה
28 גד אחד: ועל גבול גד אל־פאת נגב תימנה והיה גבול
29 מתמר מי מריבת קדש נחלה על־הים הגדול: זאת
הארץ אשר־תפילו מנחלה לשבטי ישראל ואלה
ל מחלקותם נאם אדני יהוה: ואלה תוצאת
העיר מפאת צפון חמש מאות וארבעת אלפים מדה:
ושערי

בתוכו קרי

portionis v. 8. 20. *i*) *vsque ad terminum orientalem* v. 1. 2. 3. descriptum c. 47, 18. *k*) *& versus occidentem* v. 10. 17. *l*) *ante* 25000. Trumæ in latitudine. *m*) *ad terminum occidentalem*. de quo supra c. 47, 20. *n*) *iuxta partes* Iudæ & Beniamini v. 22. sc. *quod reliquum est*, ab initio versus. cf. v. 18. c. 45, 7. *o*) id inquam *Principis erit* v. 22. *p*) *vis.* vel *ita erit*. *q*) v. 10. 18. 20. *r*) *& sanctuarium* c. 45. 4. *Domus* s. Templi c. 47, 1. *s*) *in medio eius*, inclusum nempe ab oriente & ab occidente hereditati Principis. cf. supra v. 8. 10. ℣. 22. *t*) *A possessione quoque Leuitarum* v. 13. *u*)

t) *per* 25000. *seu cum* 25000. *calamorum* in latitudine. v. 8. coll. v. 10. 13. 15. *u*) S. *quadratam* enim Vulg. *in quadrum*. Tig. *quadrata erit*. o. τετράγωνον. sic Ar. &c. cf. Apoc. 21, 16. At quia hoc nomen alibi constanter *quartam partem* vel annum significat, (vid. e. c. Ex. 29, 40. Leu. 19, 24. c. 23, 13. Neh. 9, 3. &c.) ideo *Cocc.* habet: *quadrantem* auferetis *eum ablatione sanctitatis ad possessionem vrbis*. *Ablationem* scil. *sanctam* vocat portionem sacerdotum & Leuitarum simul v. 18. Hæc tota portio habet 20000. calamos latitudinis. Huius ergo *quadrans* s. *quarta pars* sunt 5000. calami, qui v. 15. adsignantur *vrbi*, & hic *in possessionem vrbis*. *x*) vid. v. 8. 9. *y*) v. 10. 18. 21. *z*) S. *super*, i. e. sec. *Nold.* Conc. p. 59. & not. 290. *vna cum* possessione vrbis, vel sec. *Gusset*. p. 42. *adiunctam ad* agrum vrbis. Sic debet (idem addit l. c.) *additionis* sensu accipi ad totum totum cui adiiciendum: nam v. 21. coniunguntur *ad eleuationem sanctitatis*, & *ad agrum vrbis*; ita vt hæ simul, vt portio vna opponantur sedibus. Bene, si רביעית, *quadratum*, non *quadrantem* sec. Cocceium significat.

℣. 21. *a*) *Reliquum autem*. s. quod *superest* extra quadratum Thrumæ, versus Orientem & Occidentem, inter terram tribus Iudæ & Beniamin v. 22. cf. v. 15. 18. *b*) *pro Principe*. vid. not. c. 45, 7. *c*) *hinc & istinc*, i. e. ab Oriente & ab occidente c. 45, 7. *d*) *ad* (S. *iuxta*) *sacram portionem* Sacerdotum & Leuitarum. v. 18. 20. *e*) *& ad possessionem vrbis*. v. 20. 22. *f*) nempe *ante*. c. 41, 4. 12. 15 2. *g*) *viginti quinque millia* calamorum in latitudine v. 8. *h*) *totius separatæ por-*

& *a possessione vrbis* v. 15. 20. 21. *x*) legendum in parenthesi vsque ad Atnachum: (id, *in medio eius*, *quod est Principis*, *erit*. scil. vt dictum iam est v. 21.) *y*) quod est *inter terminum* Iudæ v. 7. *z*) *& inter terminum* Beniamin v. 13. *a*) *Principis erit*. v. 21. ℣. 23. *b*) S. *Porro quod ad reliquas tribus* attinet np. meridionales. cf not. v. 1. *c*) *a latere orientali* vsque ad latus occiduum v. 2. 16. *d*) *Beniamin vna* tribus erit. vid. v. 2. seqq. ℣. 24. *e*) *Et iuxta terminum*. v. 2. 3. 25. &c. ℣. 25. *f*) *Issachar*. Longe alio loco, quam olim. cf. not. v. 1. Idem obseruandum de sequentibus. ℣. 28. *g*) Ad *latus australe* v. 16. 33. *h*) *versus meridiem*. c. 47, 19. *i*) *erit*, *inquam*, *terminus*. cf. c. 47, 17. *k*) Ion. *a Iericho*. vid. c. 47, 19. *l*) ad *aquas contentionis Kades*. vid. l. c. *m*) S. *hereditas* erit. sic LXX. Ion. Syr. Ar. Vulg. sed Tig. & Belgæ: *ad torrentem* Aegypti, & vsque ad mare mediterraneum. vid. not. c. 47, 19. ℣. 29. *n*) *Hac est terra*. cf. Num. 34, 2. 12. 13. Deut. 34, 4. *o*) *quam iacta sorte dividetis*. vid. c. 45, 1. *p*) *de hereditate*. Nam tota terra est hereditas; sed ea non tota sorte distribuitur tribubus: quia in ea est *Ablatio*; inquit *Cocceius*. *q*) singulis *tribubus Israelis*. v. 19. 31. *r*) & hæ sunt *diuisiones* vel *distributiones earum* tribuum, vel eorum Israelitarum. cf. Ios. 11, 23. c. 12, 7. c. 18, 10. *s*) c. 11, 8. c. 16, 14. ℣. 30. *t*) S. *Hi autem sunt exitus* i. e. sec. M. I. *porta* vrbis. cf. c. 42, 11. Ios. 15, 7. c. 16, 3. 8. *u*) *a latere septemtrionali*, vt etiam *orientali* v. 32. australi v. 33. & occiduo v. 34. *x*) 4500. *calamorum mensura* erit. v. 33. vt iam supra dictum est v. 16. cf. Ier 31, 38. 39. 40.

℣. 21. אלף sic 7. 8. 11-19. 21. 22. 23. 24. secundum *Masoram impressam*. Gen. 30, 16. At per *Psikmux*. 10. & Ber. Per *Munach* sine *Psik* 1. 2. 3. 6. 9. 20. & per solum *Merea* sc. 5. *Psik* vero requirit *Masora Erffurtensis* & *Ind. Bas.* f. 60, col. 7. Pro (גבול ימה) על־ sc ־עד 2. 5. contra *Masoram Erffurtensem*. Habet tamen על 1. in marg. בתוכה sine *Kri* 5. 7 ־14 ־16. 20. 23. contra *Masoram Erffurtensem*. ℣ 22. ומאחזת sine præfixo ו 17. 18 24. Ber. ℣. 23. פאת per *Merca* 1. 2. 3. Sic iidem v 24. 25. 26. 27. ℣. 28. מריבת Ita & 1. 2. ac *Masora Erffurtensis* pro *Kri*, sed pro *Cthib* מריבות habens.

31 וְשַׁעֲרֵי הָעִיר עַל־שְׁמוֹת שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁעָרִים שְׁלוֹשָׁה
צָפוֹנָה שַׁעַר רְאוּבֵן אֶחָד שַׁעַר יְהוּדָה אֶחָד שַׁעַר לֵוִי
32 אֶחָד׃ וְאֶל־פְּאַת קָדִימָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים
וּשְׁעָרִים שְׁלֹשָׁה וְשַׁעַר יוֹסֵף אֶחָד שַׁעַר בִּנְיָמִן אֶחָד שַׁעַר
33 דָּן אֶחָד׃ וּפְאַת־נֶגְבָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים
מִדָּה וּשְׁעָרִים שְׁלֹשָׁה שַׁעַר שִׁמְעוֹן אֶחָד שַׁעַר יִשָּׂשכָר
34 אֶחָד שַׁעַר זְבוּלֻן אֶחָד׃ פְּאַת־יָמָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת
וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים שַׁעֲרֵיהֶם שְׁלֹשָׁה שַׁעַר גָּד אֶחָד שַׁעַר
לה אָשֵׁר אֶחָד שַׁעַר נַפְתָּלִי אֶחָד׃ סָבִיב שְׁמֹנָה עָשָׂר אָלֶף
וְשֵׁם־הָעִיר מִיּוֹם יְהוָה ׀ שָׁמָּה׃ חזק

סכום הפסוקים של יחזקאל אלף ומאתים ושבעים ושלשה · כאיל תערג על אפיקי מים כן נפשי תערג אליך אלהים סימן · וחציו · ויהי בעשתי עשרה שנה באחד לחדש · וסדריו · חמשה ועשרים · ותרא אתו כי טוב הוא סימן :

℣. 31. y) *Porta vero* & accessus *vrbis.* cf. Es. 60, 11. Apoc. 22, 14. z) *sec. nomina* 12. *tribuum Israelis* v. 19. 29. Apoc. 21, 12. addit S. *hæ sunt.* *Cocceius*: Hoc mihi videtur nihil aliud significare, quam omnes fideles vnius ciuitatis esse, & eam communionem tum in rebus spiritualibus, tum in rebus terrestribus habere, quæ fratrum esse debet &c. a) *tres* scil. *portæ* cf. Apoc. 21, 13. b) *versus aquilonem* v. 10. 17. c) cf. v. 6. Incipere videtur ab occidentali angulo lateris septemtrionalis, progressus versus ortum, meridiem & occidentem. d) *Porta Iudæ* v. 7. media inter portam *Rubenis* & portam *Leui.* Sic etiam post *Rubenem* in benedictione Mosis *Iuda* ponitur, & deinde *Leui* Deut. 33, 6. 7. 8. e) cf. v. 33. Hunc quia XII. tribubus hic adnumerat; ideo sequenti versu pro *Manasse* & *Ephraim* vna porta *Iosephi* reperitur. Sic Deut. 33, 13.

℣. 32. f) *Et ad latus.* vel *in latere orientali* v. 1. 16. g) vid. v. 30. h) cf. v. 4. 5. & not. v. 31. i) vid. v. 23. k) cuius tribus alioqui vltima erat versus septemtrionem. v. 1.

℣. 33. l) *Et in latere australi* v. 10. 18. c. 47, 19. m) vid. v. 16. & 30. n) cf. v. 24. o) vid. v. 25. p) cf. v. 26.

℣. 34. q) *Latus occiduum* v. 16. 23. 24. r) 4500. calami vid. v. 16. s) *& portæ eorum* (Israelitarum, vel Gad, Ascher & Naphtali) *tres.* v. 31. Apoc. 21, 13. t) *portæ Gad.* v. 27. u) vid. v. 2. x) v. 3.

℣. 35. y) S. *circuitu.* Tig. *Totus ambitus.* z) erit 18000. *calamorum.* qui numerus exsurgit ex quatuor lateribus vrbis 4500. calamorum, in vnam summam ductis. vid. v. 16. & 30. seqq. Est itaque *diameter* vrbis *trium*, & perimeter s. totus ambitus vndecim aut *duodecim* circiter *milliarium Germanicorum.* Cuius mensuræ vix quarta pars fuit circuitus Hierosolymæ sub Templo secundo; eius enim *totus ambitus* XXXIII. *stadiis* finiebatur sec. *Iosephum* de B. I. lib. 6. c. 13. τῆς πόλεως δὲ, inquit, ὁ πᾶς κύκλος σαδίων ἦν τριάκοντα τριῶν. Idem lib. I. contra Apionem p. m. 1049. ex *Hecatæo* hæc citat: μία δὲ πόλις ὀχυρὰ πεντήκοντα μάλιστα σαδίων τὴν περίμετρον, ἣν οἰκοῦσιν ἀνθρώπων περὶ δώδεκα μυριάδες. Καλοῦσι δ' αὐτὴν Ἱεροσόλυμα. Sed maior hic sine dubio ipsius Iosephi fides est. At Apocalypsis c. 21, 16. ciuitatem exhibet 12000. stadiorum; vt eo apertius hac tanta vnius vrbis magnitudine summam veræ Christi Ecclesiæ, gentes & populos per orbem terrarum sparsos complexuræ, capacitatem figuraret. cf. Ier. 31, 38. 39. 40. a) *tandem nomen illius vrbis* mysticæ s. nouæ Hierosolymæ, hactenus descriptæ. cf. Apoc. 3, 11. b) S. *a die suo.* al. *ab illo tempore.* al. *a die* s. ex quo dies fuit, vel potius *præ die*, h. e. *antequam dies esset*, vel ante omne tempus. coll. Es. 43, 13. Mich. 5, 1. *Cocceius*: Significat, Deum ante iacta fundamenta mundi elegisse sibi populum peculiarem, in cuius medio habitaret &c. cf. Ioh. 17, 24. Eph. 1, 4. 1 Petr. 1, 20. Apoc. 13, 8. c. 17, 8. c) *IEHOVA IBI*, scil. est & semper *erit.* vel, vt alii supplent, *habitat.* In secula seculorum non recedet inde *præsentia eius*, vt bene explicat Dauid *Kimchi.* cf. Es. 33, 21. c. 60, 14. Ier. 33, 16. Ioel. 4, 21. Ps. 46, 6. Ps. 68, 17. Matth. 28, 20. Apoc. 21, 3. Ex hoc nomine vrbis (vt etiam ex amplitudine apud Iohannem Apoc. 21, 16.) recte colligunt Theologi, ciuitatem hanc non esse terrenam & veterem Hierosolymam, sed *nouam* prorsus, *gloriosam, cælestem & spiritualem.* vid. D. *Maii* Oecon. V. T. p. 1056. *Meyeri* dissert. p. 112 - 119. & testimonia Rabbinorum apud *Raymundum* in Pug. Fidei &c. Optime *D. Calouius* ad h. l. Geminum, inquit, huic nomen, quod *spiritualis Hierosolyma* habitura dicitur, *Dominus ibi* est, quod cælestis Hierosolyma Apoc. 21, 3. accepit: *Ecce! Tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis!* Quanta autem illius felicitas, quanta gloria sit, veluti per transennam perspicimus, cum Apocalypticam διατύπωσιν, sed ἀνακπικάλυπτον καὶ ἀκατάληπτον respicimus &c. Tametsi vero plurima circa eam nos lateant adhuc, suspiriis tamen deuotis, præeunte eodem *Calouio*, idemeidem ingeminare debemus: *Ah! quando eo deueniemus, vt æternum videamus, æternum audiamus, æternisque elogiis celebremus & confiteamur*: Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri. Dominus fundauit eam in æternum. Ps. 48, 9. *Iehoua ibi.* Ibi Iehoua omnia erit in omnibus. *Veni, Domine Iesu! Veni, & eo nos perducito! qui sanguine tuo initiasti nobis viam nouam & viuentem, per velamen vel carnem tuam!* Hebr. 10, 20. Gloria sit tibi, Domine IESV, qui omnia facis noua! Apoc. 21, 5. Amen!

d) Ps. 42, 2. e) c. 26, 1. f) Ex. 2, 2.

℣. 35. יהוה sine Psik 12. 14. 21. . . . contra Mas. 1 &. Ind. Bas. f. 60. col. 9. Pro symbolo numerico versiculorum habent ארנע 1. 3. 6. 9. 12. 18. 20. &c.

In XII. minores Prophetas & Hoſeam Præfatio.

§. I.

XII. Prophetæ dicti minores.

Sacrum hoc volumen, quod B. c. D. nunc inprimendum ſuſcipimus, monumenta complectitur XII. Prophetarum: qui, quod minora ſunt ipſorum opera, ideoque dudum in vnum librum collecta, *minores* vocari ſolent; quemadmodum ab initio Præfationis in Ieſaiam iam monuimus. Nam ſi cetera ſpectes, nec ſententiarum grauitate, nec maieſtate verborum, aut vlla alia re illis concedunt, quos *maiores* vocamus.

Ante & poſt captiuitatem miſſi ad Iſraelitas, Iudæos, Gentes. Ordo ſ. Aetas;

§. 2. Ex iisdem plerique *ante* Aſſyriacam & *Babylonicam captiuitatem* floruerunt. Aetate nimirum Vzziæ, Iothami, Ahazi & Hiskiæ *Hoſeas* & *Amos* X. tribubus ſ. regno Iſraelitico potiſſimum; Iudæis vero circa idem tempus *Ioel* & *Michaas* cum *Ieſaia*, & porro ſub Manaſſe aut Ioſia *Habakkuk*, tandemque ſub eodem Ioſia *Zephanias*, prædicarunt. Gentibus vero, & quidem Nineuitis *Ionas* circa tempora Vzziæ, & contra eosdem *Nahum*, Hiskiæ, vel Manasſis ætate; contra Idumæos *Obadias*, & contra Babylonios *Habakkuk*, vaticinati ſunt. Poſt ſolutam autem Babylonicam captiuitatem reduci populo *Haggæus* & *Zacharias* octodecim annis poſt impetratam libertatem, tandem etiam *Malachias*, extremis forte annis Artaxerxis I. ſ. Longimani (vid. *Vitringa* typum doctr. Proph. p. 42.) prophetarunt. Idque ea temporis ſerie, quam partim titulus indicat & inſcriptio librorum, partim ordo, quo ſe inuicem in hoc Volumine ab antiquo tempore excipiunt. Quanquam de omnium, *Ioelis* præſertim & *Obadiæ* ætate, res adeo expedita nondum ſit, vt illum veteres Hebræi ſub Ioramo filio Ioſaphati, & Eliſæo σύγχρονον, alii Ieremiæ coæuum vixiſſe, exiſtiment; hunc vero ad Ieremiæ tempora plerique referant; de quibus ſuo loco dicemus. *a*)

Proprietates & difficultates Hoſeæ. Adminicula: Preces, Hiſtoria, Parallelismus, Interpretes.

§. 3. Habent vero ſinguli, ab Hoſea vsque ad Malachiam, ſuas *proprietates*, vt quisque peritus lector cum B. *Hieronymo* in Præf. ad Hoſeam T. III. p. m. 29. facile obſeruabit: adeoque crebra lectione ac repetitione opus erit, ſi quis de ſtilo ac mente ipſorum ſolide voluerit iudicare. Atque vt ad eum, qui primus inter hos, ac Eſaiæ, Amozi & Michæ coætaneus eſt, *Hoſeam* nimirum veniamus, conciſus ille admodum eſt, & quaſi per ſententias aut ænigmata loquens, ideoq; ſenſib9 profund9, & breui alluſione ac crebris idiotiſmis in dictione ſua ſæpe difficilis. Vnde *Hieronymus* in Prooemio ſuo ad Pammachium ſcribit: *Si in explanationib9 omnium Prophetarum Sancti Spiritus indigem9 aduentu, vt cuius inſtinctu ſcripti ſunt, illi9 reuelatione pandantur - quanto magis in explanatione Oſea Propheta orand9 eſt Domin9, & cum Petro dicendum: Ediſſere nobis parabolam iſtam. Præſertim cum obſcuritatem voluminis in fine teſtetur ipſe, qui ſcripſit: Quis ſapiens, & intelliget iſta; intelligens, & cognoſcet ea?* Bene tamen idem Hieronymus ſtatim addit: *Quod non pro impoſſibili, ſed pro difficili debemus accipere* &c. Conf. not. c. 14, 10. In obſcuris namque lucem præfert penitior regni Iſraelitici & Iudaici *hiſtoria*, politiae & Eccleſiæ vtriusque ſtatus, ac totius *Scripturæ*, ceterorumque Prophetarum illius temporis *concentus*, quem ideo in notis noſtris diligenter allegamus. Nec deſunt etiam *Interpretes*, qui ſenſum vaticiniorum indagare & luculentius euoluere ſtuduerunt. Ita, vt Hebræos & veteres taceamus, ex noſtratibus, qui Hoſeam illuſtrarunt, in primis ſunt *Lutherus* & *Brentius*, poſt illos autem *Tarnouius* & *Schmidius*, quem & hic præ ceteris conferemus. Breuis & ſuccinctus eſt B. Henr. *Vrſini* labor in Hoſeam, laude tn. ſua non priuandus. Luculentiſſimum vero & ſatis diffuſum commentarium in Hoſeam lingua Anglicana edidit *Eduardus Pocokius* Oxonii 1685. in fol. qui tamen rarius apud nos reperitur, nec Latina verſione donatus eſt, vt cum Commentario eius in Ioelem factum eſt Lipſiæ 1695. in 4to. Sed neque inſtituti noſtri breuitas permiſit, vt plures Interpretum ſententias hic fuſius exhiberemus. Rerum tamen nexum, quem nonnunquam heic æque, ac in Salomonis prouerbiis, fruſtra inveſtigari cenſuit doctisſimus Ioannes *Markius* (vid. Acta Erud. Lipſ. T. III. ſupplem. Sect. VII. p. 323. ſeqq.) vel ex noſtra, vel ex aliorum obſeruatione indicauimus; noſtraque omnia harmonia vel parallelismo Scripturæ confirmauimus.

Occaſio: ſecuritas Iſraelitarum ex rebus ſecundis, impietas in cultu & vita:

§. 4. Ceterum *occaſio* harum concionum *Hoſeæ* & reliquis hisce Prophetis in Iſraele fuit, quod, cum ſub Ierobeamo II. (qui viuente Vzzia, pluribus adhuc annis regnauit) res Iſraelitarum iterum maxime florerent diuina miſericordia Hoſ. 2, 10. 15. c. 4, 16. c. 10, 1. 2 Reg. 14, 25. &c. illi in peccatis ſibi blandirentur, Deumque gratioſiſſimum putarent (cf. Hoſ. 2, 18. c. 4, 15. c. 5, 4. 5. c. 7, 2. 10.) etſi dudum abiectis diuinis cultibus Hoſ. 4, 10. quos per Moſen ſeruum ſuum ipſis, ad exercendam fidem in promiſſum ſemen Abrahæ, præſcripſerat, noua ſacra inſtituerant 1 Reg. 12, 28. 31. immo cultus verbo Dei ſeueriſſime prohibitos. cf. Hoſ. 1, 2. c. 2, 4. ſeqq. c. 4, 12. 13. 14. 17. c. 5, 3. 7. c. 8, 1. 2. &c. Adeoque quo maioribus Dei beneficiis fruebantur, eo ſubinde deteriores fiebant Hoſ. 2, 10. c. 4, 7. c. 13, 6. quemadmodum beſtiæ, ſi quando delicatiori pabulo ſaginantur, non tractabiliores, ſed ferociores redduntur. vid. Hoſ. 4, 16. coll. Deut. 32, 15. Non ſolum enim, vt maiores ipſorum Ex. 32, 1. 4. ex Ierobeami I. inſtituto *Iehouam ſub fœdo vitulorum ſymbolo coli* volebant; ſed etiam ſub impio Rege Ahabo, arrogantis & peſſimæ ipſius vxoris Iezabelis inſtinctu, *Baaliticum cultum* publice & ſolemniter receperunt. 1 Reg. 16, 30, 31. occiſis, qui nefario inſtituto contradicere audebant. Hinc namque cædes illa Prophetarum & ſeruorum Domini 1 Reg. 18, 4. 13. hinc lacrimæ ac querulæ voces Eliæ, diuino zelo armati 1 Reg. 19, 10. Ac licet poſtea cum familia Ahabi etiam cultus ille Baaliticus per nouum Regem *Iehu* extinctus videretur; tamen quia nec ipſe Deo ſincere adhærebat, ſed propter intereſſe politicum (vt loqui ſolemus) cultum Iehouæ ſub vitulis (rem prorſus deteſtandam Pſ. 106, 19. 20.) retinebat; ideo paullatim alterum illud malum etiam recruduit, & horrendo ſyncretiſmo cum Iehouah etiam *Baal*, *Moloch* &c. priuatim ac publice culti fuerunt. Id quod hiſtoria reformationis ab Hiskia ſuſceptæ, & Prophetarum elenchi paſſim teſtantur. Hinc autem extincto vero Dei cultu & pietate, quæ ex doctrina de pœnitentia & fide in Chriſtum naſci debet, non poterant non ſequi in omni vita improbitas, & prorſus corrupti mores.

tam apud Reges

§. 5. *Reges* namque & *Principes* eorum, neglecto Deo & verbo ipſius Hoſ. 4, 10. c. 7, 3. non quod ſui erat officii, curabant, ſed iniuſtitia & impietate, cædibus innocentum c. 1, 4. c. 4, 1. 2. immodicis etiam expilationibus, in ſubditos pauperes varie peccabant Non conſulebant enim ſaluti ciuium, ſed vt fiſcus ipſorum augeretur, & vt vitam in luxu ipſi tranſigerent. vid. Mich. 3, 1. ſeqq. Vt alia vitia hic taceamus, etiam cædes illas, quibus ambitioſe & ſcelerate Ierobeami II. ſucceſſores graſſati ſunt vnus in alterum, tanquam fures & latrones. Hoſ. 7, 1. 4--7. c. 8, 4. Nec peſſimus quidem omnium erat vltimus in Iſraele *Rex Hoſeas*, vt diſerte legimus 2 Reg. 17, 2. attamen tam altas radices egerat ſuperſtitio & animorum obſtinatio in retinendo cultu Dei a Ierobeamo I. corrupto, vt nulla vera & ſeria, ſaltem conſtans, eius emendatio vnquam fieret. vid. Hoſ. 8, 1. 2. 4. 5. 6. licet non tantum a Prophetis Dei, ſed tandem etiam ab Hiskia & litteris & nuntiis ſerio moniti eſſent 2 Par. 30, 1. Quin potius peccata peccatis per ipſa ſua ſacra cumularunt Hoſ. 4, 19. c. 8, 11. donec Deus tandem eos a facie ſua reiecit, & regnum per Aſſyrios euertit 2 Reg. 17, 6. nunquam illis reſtituendum. Hoſ. 1, 4. 6.

& Sacerdotes

§. 6. *Sacerdotes* enim, qui verbi & voluntatis diuinæ interpretes eſſe debebant, non a Deo vocati, aut probati

---

a) *Aetatis eorum ſi habeatur ratio, ſic digerendi videntur: Ionas, Ioel, Amos, Hoſea, Ieſaia, Micha, Obadia, Nahum, Ieremia, Habakkuk, Tſephania, Daniel, Ezechiel, Haggai, Zacharia, Malachia.* inquit *Vitringa* in typo doctr. proph. p. 35. Quod tn. per omnia nondum probatum putamus.

probati erant Heb. 5, 4. sed humano arbitratu, & auspiciis impii illius Ierobeami 1 Reg. 12, 31. (cuius damnata semper in Scriptura memoria est; vid. 1 Reg. 14, 16. c. 15, 26. 30. c. 16, 26. c. 22, 53. 2 Reg. 3, 3. c. 10, 29. &c.) introducti, & a successoribus eius ex carnali prudentia conseruati, ministerio suo itidem non ad Deum aut Christum, animarumque salutem, sed ventrem suum respiciebant Hos. 4, 6. 8. c. 8, 13. securi interim de statione sua, quod Principum (quorum ambitionibus ipsi inseruiebant) fauore & potentia suffulti essent Hos. 7, 3. atque in disputationibus de vera religione & Dei cultu superstitiosæ multitudinis suffragio præualerent; semperque Iehouæ nomen & cultum (quem minime deseruissent) impietati suæ callide prætexerent Hos. 4, 15. c. 5, 1. c. 10, 5. c. 8, 2. cf. not. c. 2, 15. 18. 1 Reg. 12, 29. 32. *b*) Quomodo etiam nec difficile illis erat, & Principes & plebem aduersus veræ pietatis doctores concitare eosque opprimere Hos. 6, 9. si vt hæreticos aut schismaticos, vel etiam vt seditiosos eosdem accusarent, quod iniucundior esset atrocia omnia prædicantium sermo, præsertim quum cuncta ad votum impiorum adhuc respondere viderentur. Vide luculentum eius rei exemplum Am 7, 10. seqq. & cf. *Lutheri* nostri Præfat. in Hoseam, it. Hos. 4, 4. Namque omni æuo non defuerunt, qui purum Dei verbum pro suspecta doctrina aut hæresi traducerent Hos. 8, 12. Et vt *Schmidius* ad Hos. 4, 4. p. 147. obseruat, *adeo idololatrica hypocrisis Israelitarum eos dementauerat, vt iustos se & religiosos existimarent*, nec suam agnoscerent malitiam, sed strenue potius contradicerent, & falsi accusarent redarguentes. Et p. 149. Ita, inquit, tempore Prophetæ Ieremiæ contendebant Iudæi cum Ieremia, quasi recte fecissent, quando adoleuerunt Melechet cælorum Ier. XLIV. Et quid mirum? cum Iudæi cum Pharisæis hypocritis ausi sint Christo ipsi contradicere, & suam hypocrisin defendere; itemque postea Apostolis, hodieque veris doctoribus.

quam priuatos: §. 7. *Priuati* vero *homines* in hoc præcipue studium incumbebant, vt quibus possent artibus ac dolis opes aliquas corraderent, aliorumque incommodo ditescerent. vid. Hos. 4, 2. c. 12, 8. 9. Am. 2, 6. seqq. &c. Quid dicemus de inuidia, scortationibus, adulteriis, aliisque vitiis? Hos. 4, 11. 13. 14. Lernam profecto omnium impietatum & scelerum in hoc populo vidisses, vt *Brentius* scribit in præfat. ad hunc librum. Vid. Hos. 4, 1. 2. c. 6, 10. c. 7, 1. Si qua vero calamitas, vt *fames* & annonæ penuria Hos. 7, 14. c. 8, 7. item horribilis ille *terræ motus* Am. 1, 1. qui regni concussionem minitabatur, vid. not. 2 Reg. 14, 29. aut *hostium vis*, diuino iudicio ipsis accideret, non sincere ad Iehouam Deum suum conuertebantur c. 7, 14-16. vt diximus; sed modo ad *Assyrios*, modo ad *Aegyptios* confugiebant Hos. 5, 13. c. 7, 11. c. 8, 9. 13. c. 12, 2. & cum gentibus illis se commiscebant Hos. 7, 8. pietatis vero doctores deridebant Hos. 7, 16. vid. 2 Par. 30, 10 perstituri aduersus expressum verbum Dei, si de humanis præsidiis sibi prospexissent Hos. 5, 14. Id quod frustra esse, non crediderunt prius Hos. 7, 9. quam euentus docuit, non irritas esse Iehouæ comminationes Hos. 6, 14. c. 7, 12. 13. 16. c. 8, 3. 8.

Etiam in Iudæis. §. 8. Nec multo etiam melius *in Iudæis* se res habebat, vt ex historia temporum Vzziæ, Iothami, Ahazi & Hiskiæ &c. notum est. Etsi namque in statu politico sub *Vzzia* & *Iothamo* res eorum satis constarent, neque Vzzias initio regni sui, nec Iotham, impie aut infeliciter rem sacram tractarent; torpebat tamen in secundis rebus pietatis studium, & sub *Ahazo* in apertam idololatriam degenerabat. Cumque DEVS post mortem Ahazi de meliore principe in *Hiskia* Iudæis prospexisset, qui serio diuina curabat, cuius etiam auspiciis emendatio aliqua facta fuit; Principes tamen, Leuitæ quoque & Sacerdotes, item populus, non pari pietatis studio feruebant. Vnde post mortem Hiskiæ sub degenere filio ipsius *Manasse* omnia in deterius ruebant ita, vt huic malo deinde nec ipse Manasses, tandem resipiscens, nec optimus, & nulli pietate in Deum secundus Rex *Iosias* mederi potuerit. Quumque hic flebili casu extinctus esset, tandem cum crescente impietate, cui omnia frena *filii eius* laxabant, etiam diuina iudicia, & Hierosolymæ totiusque reipublicæ excidium maturata sunt; quo de vide Præfat. in Ierem. §. 7. & 8.

Scopus Propheticarum concionum. §. 9. In tanta igitur Ecclesiæ & reipublicæ vtriusque corruptione, ne non moniti omnes perirent, Deus pro immensa bonitate sua, non vnum, sed plures testes veritatis, & quasi totam cohortem Prophetarum, illo tempore excitauit, qui serio errantes monerent, & in viam reuocarent, vel inexcusabiles saltem redderent præfracte malos; paucas autem piorum reliquias promissa itemtidem salute æterna per Christum sub imminentibus iudiciis erigerent, ac in spe & fide confirmarent. Vnde non solum cordate integra regna adgrediuntur hi Dei homines, & libere reprehendunt errores & impietatem Regum & Principum, Sacerdotum & populi, quum maxime omnia florere viderentur; sed etiam bonos ac pios, vt modo diximus, promissionibus de Christo sæpius repetitis mirifice consolantur, vt præfat. in Esaiam ac Ieremiam iam dictum est.

Argumentum Hoseæ. §. 10. Ita *Hoseas*, de quo in præsens potissimum agimus, primum duobus *typis*, mox etiam *simplici sermone* Israelis turpissimam idololatriam figurat, & ob impletam peccati mensuram excidium instans toti regno, tum Israelis, Hos. 1, 4. tum Iudæ c. 5, 5. illorumque reiectionem c. 1, 9. c. 2, 4. præcise denunciat c. 5, 6. 9. 12. seqq. Subinde tamen etiam promittit, pereunte impia multitudine futurum, vt reliquiæ saluentur, & velut e communi incendio eripiantur, pluscula de Christi æterna diuinitate, officio, morte, victoria, beneficiis, c. 1, 7. c. 2, 20. seqq. c. 6, 1. seqq. gentium vocatione c. 2, 1. regno Christi, Israelis & Iudæorum conuersione c. 1, 2. 18. 21. 25. c. 3, 5. c. 6, 1. c. 11, 10. 11. c. 14, 3. seqq. stilo ad Esaiæ dictionem felicissimam accedente, vaticinatur. cf. *Heideggeri* Enchiridion Biblicum p. 308.

Partes libri §. 11. *Septem* vero *conciones* liber illius complectitur, vt communiter fere censent eruditi, duas *typicas*, & reliquas *simplices*: I. cap. 1. & 2. II. c. 3. III. c. 4. IV. c. 5. 6. 7. V. c. 8. 9. 10 VI. c. 11. VII. c. 12. 13. 14. vid. *Calouii* Biblia Illustr. *Gurtleri* Theol. Proph. p. 106. seqq. aliique. Ita etiam *Heideggerus* in Enchirid. p. 310. nisi quod hic *quintam* concionem finit c. 6. & *sextam* incipit c. 7. *Schmidius* autem *decem* numerat *prophetias*: I. c. 1. 2. II. c. 3. III. c. 4. IV. c. 5. 6. V. c. 7. VI. c. 8. VII. c. 9. 10. VIII. c. 11. IX. c. 12. 13. & X. c. 14. 2. seqq. Alii totum librum diuidunt in conciones *legales* a c. 1-10. & *Euangelicas*, de amore Dei in Christo filio suo c. 11. seqq. quod tamen non omnino exclusiue, sed κατ᾽ ἐξοχὴν & synecdochice intelligendum volunt.

diuersi temporis. §. 12. Non vno autem *tempore*, sed *diuerso Hoseæ* hæc *vaticinia edita* esse, cum ex argumento singulorum penitius inspecto, tum ex hoc constat, quod ex *Lightfooti* in Chronol. V. T. p. 93. aliorumque calculo vaticinandi munus ipse obiit minimum 70. vel sec. *Heideggerum* 60. annos, impletamque forte vidit prædictionum suarum veritatem in populo Israelis captiuo, cum eius regni finis *in Hiskiæ* (cuius initiis Hoseas superuixit Hos. 1, 1.) annum sextum inciderit 2 Reg. 18, 10. Quia tamen nec initium prophetici ipsius muneris præcise est definitum, nec etiam finis; ideo incertum est, quod alii putant, Hoseam per 90. annos prophetam egisse. Vid. *Frisius* in Proleg. &c. Vt etiam quæque huius libri prophetia siue caput, vel capitis pars, ad proprium annum referatur, quo edita est, adeo fieri non posse fatetur *Lightfoot* l. c. vt ne ad tempus quidem singulorum Regum, quorum c. 1, 1. in titulo libri mentio fit, singula certo referri queant. *Duo* tamen *prima capita* in ipso concionandi principio *sub Ierobeamo & Vzzia* omnino prolata videntur, cum Propheta adhuc iuuenis esset, & de matrimonio cogitaret. cf. c. 1, 2. Ier. 16, 2. & præf. in Ierem. §. 20. *Tertium* quoque & *quartum caput* Hoseæ eodem tempore edita videntur, quia c. 4, 3. mentionem facit *plagæ locustarum*, atque eorum, de quibus Ioel & Amos verba fecerunt. Caput autem *quintum & sextum Lightfootus* p. 102. non male temporibus *Ahazi* edita censet; *septimum* vero & *sequentia* ad finem vsque libri circa vltima tempora Hoseæ, vltimi Regis Israelitarum, siue *sub initium regni Hiskiæ*; vt suis locis dicemus. vid. *Lightfoot. p.* 105. & not. 2 Reg. 17, 4.

Vsus & auctoritas diuina. §. 13. Pertinent autem eius prophetiæ non ad Israelitas solum, etsi his inprimis prædicauit, sed suo modo ad vtrumque & Israelis & Iudæ regnum, vt vel ex primo capite constat. Immo, *quæcunque in eo ac reliquis Prophetis præscripta sunt, ad nostram etiam doctrinam sunt scripta, vt per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.* Rom. 15, 4. Nec tantum in ipso titulo libri c. 1, 1. *verbum Dei* nobis commendatur, ideoque dudum in canonem diuinum est relatus; sed etiam in N. T. a Christo & Apostolis, tanquam fundamentum fidei, & norma credendorum, sæpius allegatur. Conf. Matth. 2, 15. cum Hos. 11, 1 Matth. 9, 13. & c. 12, 7. cum Hos. 6, 6. Luc. 23, 30. & Apoc. 6, 16. cum Hos. 10, 8 Rom. 9, 25. Hos. 2, 25. Rom. 9, 26. Hos. 2, 1 Cor. 15, 54 55. Hos. 13, 14. 1 Petr. 2, 10. Hos. 1, 9. c. 2, 1. 3. 25. add. Hebr. 13, 15. coll. Hos. 14, 3. Hæc præmonuisse, nunc satis sit. *Beatus est, qui legit & audit verba prophetiæ, & qui obseruat, quæ in ea scripta sunt!* Apoc. 1, 3.

---

b) Volebant namque Ierobeam & consiliarii eius Iehouam in vitulis coli, nec religionem corruptam, sed in maiorem commoditatem redactam, ne populus cogeretur cum ingenti molestia Hierosolymam adscendere, vt *Schmidius* bene scribit ad Hos. 8, 4.

LIBER HOSEÆ,

HEBRAICE הושע

CAP. I.

א דבר־יהוה אשר היה אל־הושע בן־בארי בימי עזיה
יותם אחז יחזקיה מלכי יהודה ובימי ירבעם
2 בן־יואש מלך ישראל׃ תחלת דבר־יהוה בהושע ויאמר
יהוה אל־הושע לך קח־לך אשת זנונים וילדי זנונים כי־
3 זנה תזנה הארץ מאחרי יהוה׃ וילך ויקח את־גמר בת־
4 דבלים ותהר ותלד־לו בן׃ ויאמר יהוה אליו קרא שמו
יזרעאל כי־עוד מעט ופקדתי את־דמי יזרעאל על־בית
ה יהוא והשבתי ממלכות בית ישראל׃ והיה ביום ההוא
6 ושברתי את־קשת ישראל בעמק יזרעאל׃ ותהר עוד
ותלד בת ויאמר לו קרא שמה לא רחמה כי לא אוסיף
עוד

CAP. I. ℣.1. *a*) Ion. *Verbum prophetiæ a Domino.* Titulus s. inscriptio totius libri, ex quo diuina eius patescit auctoritas. cf. Ioel 1,1. Ion. 1, 1. Mich. 1, 1. &c. & Præf. §. 13. Habet vero hoc caput *priorem primæ Prophetiæ partem*, de Hoseæ matrimonio & tribus liberis, eorumque mystica aut symbolica denominatione. cf. Præf. §. 10. *b*) *quod factum est.* Ezech. 1, 3. vel externa voce, vel potius per inspirationem, vt 2 Reg. 20, 4. *c*) *ad Hoseam*, quod nomen dicit *Salua, o Deus!* scil. vt Propheta verum Saluatorem v. 7. Matth. 1, 21. figurauit infra c. 3, 1. ita etiam nomine suo inculcauit. cf. not. Es. 1, 1. & Zeph. 1, 1. Quemadmodum sub *Hosea* s. *Iosua* quondam Israel intrauit in terram Canaanis Num. 13,8.16. & sub quodam *Hosea* inde educti fuerunt in captiuitatem 2 Reg. 17, 1. seqq. ita suscitauit Dominus *Hoseam*; primum horum Prophetarum, qui ingratam eorum mentem perstringeret ratione introitus, & terribilia denunciaret quoad captiuitatem; inquit *Lightf.* Chron. p. 92. *d*) de quo plura in Scriptura non habemus. Alii conferunt 1 Par. 5, 6. sed admodum incerta ratione. *e*) qui etiam *Azarias* dictus est, & 52. annos regnauit. 2 Reg. 14, 21. c. 15, 1. seqq. *f*) qui sedecim annis Rex fuit 2 Reg. 15, 32. *g*) & hic 16. ann. regno præfuit. 2 Reg. 16, 1. seqq. *h*) 29. annos regnauit 2 Reg. 18, 1. *i*) coæuus itaque Hoseas fuit Iesaiæ &c. vid. Præf. §. 3. & Es. 1, 1. *k*) *nempe incipiens in diebus viuentis adhuc Ierobeami II.* Am. 1, 1. c. 7, 9. qui 41. annos satis feliciter alioqui regnauit ex diuina misericordia. 2 Reg. 14. 23. 25. 28. vsque ad annum Vziæ 17. vid. 2 Reg. 15, 1. & hic not. ad v. 4. *l*) quo de 2 Reg. 13, 10. seqq. *m*) Non vero sub hoc tantum rege Israelis Hoseas vaticinia sua

sua edidit, sed initium sub illo fecit, vt diximus. Nam sine dubio vsque ad Hoseam, vltimum Regem Israelis, vaticinatus est, quia vsque ad Hiskiam fuit locutus. cf. Præf. §. 11. & *Abarb.* in Proph. post. f. 1. b.

℣. 2. *n*) S. *Principio locutus est.* sicut רבת aduerbiascit Ps. 120, 6, Ps. 129, 1. &c. Al. *Initium quo locutus est*, subintell. relat. vt Ex. 6, 28. Es. 29, 1. Al. vt Ion. *Initium verbi Domini ad Hoseam*, sc. *fuit hoc. vt diceret* &c. coll. Ier. 5, 13. Marc. 1, 1. Ceterum nonnulli (etiam *Ligh* [...]*t.* Chron. p. 93.) ex his verbis colligunt, Deum prædictionum propheticarum initium fecisse per Hoseam, vt ita sit Prophetarum omnium primus; sed chronologia non congruit, neque verba id inferunt, quæ recte redduntur *de prima Hoseæ prophetia* a LXX. Chald. &c. inquit *Calou.* *o*) *in Hosea* vel *per Hoseam.* cf. 2 Sam. 23, 2. Heb. 1, 1. *p*) asyndeton emphaticum. cf. c. 3, 1. *q*) *duc tibi* vxorem legitimo coniugio. Gen. 24, 3. 67. c. 34, 4. Ier. 29, 6. *r*) *mulierem scortationum* c. 2, 4. Gen. 38, 24. h. e. talem *quæ fuit scortatrix*, sed pœnitentia emendandam. Genitiuus est adiuncti, vt *vir sanguinum & doli* Ps. 5, 7. &c. Vt alia hic prætereamus, existimat quidem S. *mulierem scortationum* h. l. nihil aliud esse, quam *pellicem, sine pactis dotalibus & sponsalibus ductam*, coll. Iud. 11, 1. sed simplex sensus nihil habet incommodi, si omnia recte considerentur. Neque enim vxorem ducere, quæ meretrix fuerat, illicitum erat, nisi sacerdotibus Leu. 21, 7. 14. vid. *Pfeiff.* Dub. Vet. ad h. l. & cf. Ios. 2, 1. c. 6, 16. 24. Mat. 1, 5. c. 21, 31. Fuerunt, inquit *Calou.* ad h. l. Deo sapientissimo caussæ graues, cur id mandaret, *tum publica*, vt nempe populo idololatriam non tantum vehementius exprobraret, sed etiam eundem commoneret, suamque benignitatem ac μακροθυμίαν, quod ipsos, etsi fornicarios, ferat, & beneficiis adficiat, ob oculos poneret: *tum priuata*; vt nempe scortum illud a procis suis auocaret, & per Prophetam conuerteret. *Neque id sanctitati Prophetæ aduersum &c.* *s*) *& filios scortationum*, h. e. sec. *Pfeiff.* aliosque, *spurios, s. per scortationem ex matre natos*, sed vna cum ipsa a Propheta cooptatos. cf. c. 2, 6. Quo miro schemate opus erat apud effrænes Israelitas, ad quos nudæ veritati nullus patebat aditus: feriebatque hoc portentum securorum animos diutius & efficacius. cf. Es. 20, 2. 3. Ier. 27, 2. Ez. 4, 1. seqq. At S. i. e. *accipe mulierem, & gigne ex ea liberos.* vt alii non intelligantur, quam ex Propheta nati, quorum natiuitas & nomen exponitur in sequentibus. *t*) sc. spiritualiter. c. 4, 12. 15. Ier 3, 1. 6. seqq. Ez. 23, 5. cf. infra c. 3, 1. *u*) *terra*, meton. *incola terræ* s. totus populus. cf. c. 4, 1. Id quod coniugis tuæ moribus illis repræsentabis. *x*) cf. 1 Reg. 11, 2. seqq. 2 Reg. 17, 21. Zeph. 1, 6. ℣. 3. *y*) *Abiit itaque* Propheta *& duxit* in vxorem, nihil contra iussum Dei cunctatus Gal. 1, 16. *z*) *Gomeram filiam Diblaiimi.* Plura de ipsa aut parentibus in Scriptura non referuntur. *Diblaim est* viri nomen, vt *Ephraim.* Alii, etiam Hillerus, *oriundam* eam fuisse putant *Diblaiimis*, quæ *Diblah* Ez. 6, 14. vel *Diblataim* Ier. 48, 22. dicta fuerit, vrbs Moabitarum. idque Ligthfooto p. 93. notat *corruptionem ficuum*, coll. Ier. 24, 3. sed simplicissimus Scripturæ stilus est, vt filii filiæue a patribus describantur; inquit *S.* *a*) Gen. 4, 1. c. 16, 4. 15. c. 21, 1. *b*) ex ipso conceptum. Gen. 30, 5. 7. 17. c. 38, 25. ℣. 4. *c*) Cum *nomen* huius filii Hoseæ *symbolicum* esse debuerit rei occultæ, cuius reuelatio s. prædictio solius Dei omniscii erat, non potuit ab alio, quam ipso Deo imponi. *S.* *d*) cf. v. 6. 9. Es. 8, 3. *e*) idem nomen fuit regiæ vrbis 1 Reg. 21, 1. 2 Reg. 9, 21. seqq. q. d. *disperget* vel etiam *seminabit Deus.* Vt enim hic in malam partem, sic infra c. 2, 24. in bonam sumitur, diuersissima & opposita significatione, sec. vtramque, quam sustinere potest, interpretationem. Ion. *dispersos.* *f*) *parum temporis.* Es. 29, 17. Hag. 2, 6. o. ἔτι μικρόν. Ioh. 16, 16. Hinc vero colligunt interpretes, quod Prophetia hæc edita sit non diu ante mortem Ierobeami, postquam visitata demum est domus Iehu. *S.* *g*) c. 2, 15. c. 4, 9. Ex. 20, 5. *h*) *sanguines Iizreelis*, h. e. *cædes*, per iniustas condemnationes aut alias crudelitatis species a Regibus *in Iezreel*, &, ad aulæ exemplum, in reliqua terra *commissas*. cf. *S.* & infra c. 4, 1. 2. it. Præf. §. 4. seqq. *i*) cuius tamen regnum singulari prouidentia Dei niti videbatur. vid. 2 Reg. 10, 30. c. 14, 25. Impletumq; est hoc vaticinium in cæde *Zachariæ* filii Iarobeami, per *Sallumum* 2 Reg. 15, 10. cf. etiam not. 1 Reg. 16, 7. *k*) *& sic* tandem prorsus *cessare faciam* c. 2, 13. Es. 13, 11. *Vau* præfixum non coniungit hic, quæ vno continuo tempore facta sunt, sed potius, quæ longo satis interuallo, quinquaginta circiter annorum, se exceperunt. *S.* *l*) 1 Sam. 15, 28. *m*) X. tribuum. vid. 2 Reg. 17, 6. cf. etiam infra c. 2, 5. Es. 17, 4. seqq. ℣. 5. *n*) scil. iræ & vindictæ meæ, c. 5, 9. c. 9, 7. Am. 5, 18. *o*) *tum frangam arcum* & reliqua arma i. præsidia, quibus freti sunt. cf. Leu. 26, 19. Ier. 49, 35. Ez. 30, 21. c. 39, 3. Ps. 76, 4. Ps. 78, 9. *p*) *in valle* i. *planitie Iezreelis.* Ios. 17, 16. Iud. 6, 33. ita, vt etiam Iezreel & Samaria tandem superentur ab Assyriis, & nihil Israeli relinquatur. cf. Præf. §. 7. 10. ℣. 6. *q*) quæ symbolico nomine, æque vt mascula proles, mala Israelitis portendere debebat. *Schmidio* etiam in specie videtur respici ad *sexus miserabilitatem*: Sexus enim muliebris præ virili misericordiam consequi solet; at hic ne illi quidem Deus parcere voluit. *r*) vid. v. 3. *s*) *Lo-ruchama* v. 8. q. d. *Non-misericordia.* o. οὐκ ἠλεημένη. sic 1 Pet. 2, 10. cf. infra c. 2, 25. *t*) *non addam amplius*; vt *miserear.* cf. sim. contr. Es. 47, 1. 5. Prou. 23, 35.

CAP. I. ℣. 1. בהושע *Spatium* post Atnachum relinquunt 2. 3. 5. קח לך sic se. 5. זנה cum *Kri* זני 2. ℣. 3. ותהר per *Tbhir* 3. 6. 9. 10. at per *Sakephg.* 1. Consequenter ותלד per *Merca* 2. 6. 9. 10. ℣. 6. רחמה per *Pat.* se. 1. 3. sec. Mas. 1. & *Erff.* Sic 1. 5. c. 2, 3. sec. *Mas.* *Erff.* ibid.

7 עוֹד אֲרַחֵם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי־נָשֹׂא אֶשָּׂא לָהֶם׃ וְאֶת־
בֵּית יְהוּדָה אֲרַחֵם וְהוֹשַׁעְתִּים בַּיהוָה אֱלֹהֵיהֶם
וְלֹא אוֹשִׁיעֵם בְּקֶשֶׁת וּבְחֶרֶב וּבְמִלְחָמָה בְּסוּסִים
8 וּבְפָרָשִׁים׃ וַתִּגְמֹל אֶת־לֹא רֻחָמָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד
9 בֵּן׃ וַיֹּאמֶר קְרָא שְׁמוֹ לֹא עַמִּי כִּי אַתֶּם לֹא עַמִּי וְאָנֹכִי
לֹא־אֶהְיֶה לָכֶם׃

ב וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִמַּד
וְלֹא יִסָּפֵר וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יֵאָמֵר לָהֶם לֹא־עַמִּי אַתֶּם
2 יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל־חָי׃ וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי־יְהוּדָה וּבְנֵי־
יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי
גָדוֹל

u) c.2,6. q.d. sæpius misertus sum: expositam in Ægypto adoptaui Ez.16,4.seqq. prostratam sub Iudicibus erexi Ps. 106, 44. seqq. adulteram sub regibus reuocaui Ier. 3, 1. &c. *Vrsinus.* At *S.* Sensus est, inquit: hactenus sæpius misertus sum: sæpius apud me dixi, miserebor domus Israelis, & nuper modo ita feci, quando per Ierobeamum restitui terminos Israelis 2 Reg. 14, 25. 26. postea autem illud non faciam, sed deuastationi omnimodæ & perpetuæ eos tradam. Nam ex quo prophetia hæc edita est, Deus non amplius misertus est regni Israelitici, sed ruere semper siuit in peius, donec tandem ita totum corruit, vt ex captiuitate etiam sua nunquam redierint in terram suam, regnumque aut rempublicam fecerint: donec sub Christo ad spiritualem salutem inuitati & adducti sunt. x) *nam auferendo omnia auferam illis.* Hoc cum *S.* simplicissimum putamus, coll. Es. 8, 4. Ier.49, 29. cf.etiam Ier.15,6.

℣. 7. y) *Domus tamen Iuda,* quæ a Ioaso, patre Iarobeami, valde attrita & in contemtum perducta erat 2 Reg.14, 13. z) *miserebor;* liberando eos cum ab Assyriis 2 Reg. 19, 35. tum e Babylonica captiuitate. Idque non solum ob Hiskiæ pœnitentiam & reliquias piorum, sed inprimis ob nascendum e Domo Iudæ Messiam, & de eo Patribus factam promissionem. cf. Gen.49,10. 2 Sam. 7, 12. seqq. 1 Reg.11,36. 39. 2 Reg.8,19. &c. a) *& tandem saluabo eos;* Israelitas non minus, quam Iudæos. vid. c.2, 2. Es. 14, 1. Zeph. 3, 19. Deut. 33,29. Apparet hinc, inquit *S.* quod Iudæ, & liberationis eius, fiat mentio non tam propter Iudam, quam propter Israelitas miseros, vt illis aliqua saltem consolatio spiritualis relinquatur, cum omnis temporalis negata sit. b) *per Iehouam Messiam* Es. 45, 8. Ier. 23, 6. Ps. 24,8. Ion. *per Verbum Domini.* sc. in quod crediderunt pii Ps 106, 12. c) *Deum suum.* cf. c.3,5. Ps. 7, 14. c.8,8.10. c. 9, 5. &c. Nota,

CAP. II.

inquit *Gusset.*

הפטרת במדבר סני

p.52. seq. *pluralem de vna persona Filii*, vt Ps.45,8. Ps. 82, 1. vt *lumbi* duale, de vno Ez.9,2.3.11. *duæ molæ*, de vna Deut. 24, 6. *duo ordines dentium* de suscina vnum ordinem habente 1 Sam.2,13. *duo latera* pro vno Iud. 19, 1. Es. 14,13. Ps.48,3. &c. ⊙. ἐν Κυρίῳ Θεῷ αὐτῶν. cf. c.2,25. Ioh.20,28. d) *non enim saluabo eos.* Modus saluationis additur, per verbum Euangelii, negatiue descriptum. *S.* e) c.2,20. cf. Ps.44,7. Ioh.18,36. f) c.14,4. g) 1 Sam.8,11. quibus Israelitæ fidebant. infra c.10,13. Ps. 20,8. cf. supra v.5. Mich.5,9. seqq. ℣. 8. h) *Quumque* mater *ablactasset* Gen.21,8. 1 Sam.1,22.24. i) *Lo-rûchamam* v.6. ℣.9. k) *Et dixit Iehouah.* vid. v.4. l) *Lo-ammi* i.e. *Non populus meus.* Sensus autem est partim *de præsenti,* quod nunc non sint populus Dei; partim *de futuro,* quod futuri sint *non-populus Dei.* – Nimirum sub V.T. (huc enim respiciendum est) populus Israel erat *populus Dei non tantum spiritualiter,* quomodo etiam sub N.T. Ecclesia Christi est populus *Dei: sed etiam politice,* quoad singularem reipublicæ gubernationem & prouidentiam in terra Canaan cum certis cultus diuini ritibus. Vnde *esse non-populum Dei* est prouidentia ista singulari Dei priuatum esse, & ipsa terra Canaan hereditaria, cum externa forma ecclesiæ & reipublicæ certa, carere. Atque adeo significatur omnimoda Ecclesiæ & reipublicæ euersio. *S.* m) *Quia namque.* ratio & etymologia istius nominis mystici. n) *vos.* procul dubio compellat eos, quibuscum hactenus actum, nempe X. tribus. *S.* Alii ad vtrosque, Iudæos v. 7. & Israelitas v.6. hoc referunt, propter repudiatum Saluatorem v. 7. vsque ad tempus ἀποκαλύψεως, quo reassumendi, congregandi & coadunandi sint Israelitæ & Iudæi in vnitate fidei, Christo capiti Ecclesiæ & Sponso adhæsuri, c.2, 1.21. vt læta catastrophe appareat, de qua sibi inuicem gratulari debeant. c.2,3. Ita *Maii* Oecon.p.878.seq. Etiam *Gurtlerus* Theol.Proph.p.499. Iudaica natio inquit, quæ hucusq; peculium erat Dei, repudiabitur & abiicietur; sed Dominus ex aliis populis, ab ipsius gratia diu remotis, innumeros tollet filios, *filios Israelis* non quidem sec. carnem, sed sec. spiritum. coll. Rom.9,25.26. Matth.21, 41.43. Es.65,1-7.&c. o) *non-estis populus meus*, nec vt tales decet, vos geritis. cf.c.2,4. p) *ideo etiam ego.* iustissimo talionis iure. q) *non ero vobis* s. *vester Deus,* nec pro populo meo vos agnoscam. cf. Gen.17,7.8.Ex.19,5.6.Leu.26, 12.&c. Ion. *Ideo Verbum meum non est in auxilio vestro.* CAP. II. ℣. 1. r) *S. Erit tamen* tandem aliquando, tempore Messiæ, (de quo id etiam Rabbini, Kimchi, Abarb. &c. accipiunt) in statu & regno spirituali. Sequitur namque hic I. *mitigatio præcedentis comminationis,* per promissionem de instauratione ecclesiæ sub N.T. vocatione gentium, & Israelis conuersione. v.1.2.3. II. In sequentibus Hoseas hactenus certis symbolis indicata specialius deducit, & plenius planiusque explicat cum comminationes, tum promissiones, supra factas. s) ingens *numerus.* Num.23,10. t) non tantum carnalium, sed quod plus solatii habet, verorum & spiritualium *filiorum Israelis;* tum ex Israelitis, tum ex gentibus colligendorum Rom.9,6.7.24.25. Es.42,6.c.49,6.c.56,6.7. c.60,3. &c. Vocantur enim *gentes cum Israelitis filii Israel,* quia non Israelitæ in communionem gentilium, sed gentiles in communionem Israelitarum per Christum venerunt: sicut Paulus Rom. XI. egregie ostendit. Sunt itaq; *filii Israel,* Israelitæ posteri Patriarcharum, & omnes illi gentiles, qui ad Israelem pertinent eiq; adhærent. *S.* u) cf. Es.10.22. Rom. 9,27. x) *quæ* ab hominibus neq, *mensurabitur* Ier.33,22. y) *neq; numerabitur* 1Reg.3,8. nec per vestram perfidiam fiet, vt fallant Patribus a Deo factæ promissiones Gen.15,5.c.22,17.18.c.26,24.c.32,13. &c. coll. Num.23, 19. Rom. 11,29.&c. z) *Erit namque.* Ratio redditur, vnde tantus numerus filiorum Israel futurus, quia nimirum Iudæis & gentibus prædicabitur Christus. S. a) Ion. *in loco quo abducti sunt inter gentes.* LXX. vt Rom.9,26. b) *quo,* sec. hanc prophetiam meam, *dicetur.* c) *Israelitis* non minus quam gentibus. d) c.1,9. 1 Pet.2,10. e) *illic* (ita euidentiæ caussa Rom.9,26. & LXX. in MS. Alex. item Syr. h.l.) *dicetur illis* (cf. Es.4,3.c.6,6.) Israelitis & gentibus. cf. Es. 19,25.c.65,1. f) *filii.* vid. Ier.31,20.& cf. Ex.4,22. Deut.14,1. Rom.9,4.c.8,15.seqq. Gal.4,5. 1 Ioh.3,1.&c. g) non diaboli Ioh.8,44. 1 Ioh.3,8.10. adeoq; iræ Eph.2,3.& maledictionis 2 Pet.2,14. sed filii *Dei viuentis* Ps.42,3.Ps.84,3. 2 Cor.3, 3. 1 Thess.1,9. scil. *vos* estis per fidem in Iesum Christum Ioh.1,12. Gal.3,26. Ergo non promittitur illis regnum s. respublica restituenda in terra Canaan, & prior externus cultus Mosaicus, in quo filiatio Dei non consistit. *Esse* enim *filium Dei,* mere spirituale est, inquit *S.* ℣.2. h) *Congregabuntur enim* vel *congregabunt se* vocati, ad Ecclesiam Christi. vid. Es.11,12.c.49,18.c.60,4.Ps.102,23. ⊙. Καὶ συναχθήσονται. Ioh.11,52. i) quotquot erunt filii Dei v.1. reliquiæ veræ Es.10,22.Rom.9,27. k) quotquot tales ex fide Gal.3,7.9.cf. Mich.2,12. l) *vna,* in fidei vnitate. cf.Es.11,13.Ier.3,18.19.Ez.37,19.22.Eph.2,14. m) *& ponent* s. *constituent sibi* Deut.17,15. non sua auctoritate l. electione Ioh.15,16. sed fiduciali adprehensione & obsequio. 1Cor.6,17. cf. verbum Ps.52,9.Ps.91,9. n) *caput vnum,* nempe CHRISTVM, *de domo Dauidis,* vt add. Ion. & recte id de Messia etiam accipiunt R. Salomo, Kimchi & Abarb. cf. ad phrasin Num.14,4. & rom Mich.2,13. Merito autem vocatur Christus *Caput:* t.q. sub quo omnes fideles vniuntur in vnum corpus mysticum; in quo ille officium capitis, vt Rex & Sacerdos, efficacissime exercet inquit *S.* cf. Eph.4, 15. Col.1,18.c.2,19. o) *& ex vniuersa terra adscendent* ad ciuitatem Dei s. nouam & spiritualem Hierosolymam Zach.14,17.seqq. Heb.12,22.cf.Es.66,20.22. phrasi ex V.T. petita, sed sec. indolem N.T. intelligenda. vid. Ps.122,4. al. vt *Luth.* adscendent ad cælestem patriam & meliorem vitam ex hac peregrinationis terra. cf. Phil.3,20. At *S. adscendent* Apostoli & euangelii doctores *e terra* Israelis *in vniuersum mundum,* coll. Es.2,3. Luc.24,47. sic vero malim significationem verbi bellicam, sed spiritualiter intelligendam, h.m. *& exibunt* ad oppugnandum regnum diaboli inter gentes &c. coll. 1 Sam. 7, 7. Es. 7, 1. c. 21, 2. &c.

CAP. II. ℣. 1. וְהָיָה cum *Gaiah B. Naphtali,* itemque 1. 3. 5. sec. *Mas. Erff.* אֲשֶׁר יֵאָמֵר per *Kadma* 1.2.3.5.6.9.14.20.

גָּדוֹל יוֹם יִזְרְעֶאל׃ אִמְרוּ לַאֲחֵיכֶם עַמִּי וְלַאֲחוֹתֵיכֶם 3
רֻחָמָה׃ רִיבוּ בְאִמְּכֶם רִיבוּ כִּי־הִיא לֹא אִשְׁתִּי 4
וְאָנֹכִי לֹא אִישָׁהּ וְתָסֵר זְנוּנֶיהָ מִפָּנֶיהָ וְנַאֲפוּפֶיהָ
מִבֵּין שָׁדֶיהָ׃ פֶּן־אַפְשִׁיטֶנָּה עֲרֻמָּה וְהִצַּגְתִּיהָ ה
כְּיוֹם הִוָּלְדָהּ וְשַׂמְתִּיהָ כַמִּדְבָּר וְשַׁתִּהָ כְּאֶרֶץ צִיָּה
וַהֲמִתִּיהָ בַּצָּמָא׃ וְאֶת־בָּנֶיהָ לֹא אֲרַחֵם כִּי־בְנֵי זְנוּנִים 6
הֵמָּה׃ כִּי זָנְתָה אִמָּם הֹבִישָׁה הוֹרָתָם כִּי אָמְרָה אֵלְכָה 7
אַחֲרֵי מְאַהֲבַי נֹתְנֵי לַחְמִי וּמֵימַי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי שַׁמְנִי
וְשִׁקּוּיָי׃ לָכֵן הִנְנִי־שָׂךְ אֶת־דַּרְכֵּךְ בַּסִּירִים וְגָדַרְתִּי אֶת־ 8
גְּדֵרָהּ וּנְתִיבוֹתֶיהָ לֹא תִמְצָא׃ וְרִדְּפָה אֶת־מְאַהֲבֶיהָ 9
וְלֹא־תַשִּׂיג אֹתָם וּבִקְשָׁתַם וְלֹא תִמְצָא וְאָמְרָה אֵלְכָה
וְאָשׁוּבָה אֶל־אִישִׁי הָרִאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אָז מֵעָתָּה׃ וְהִיא י
לֹא יָדְעָה כִּי אָנֹכִי נָתַתִּי לָהּ הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר
וְכֶסֶף

stitutum nostrum non admittit. Quidam eum cum præcedd: connectunt, vt iubeantur credentes prædicare beneficia illa Christi, & sibi inuicem gratulari de amplissima ecclesiæ instauratione v. 1. 2. conf. not. c. 1, 9. Alii vero, vt *S.* &c. probabilius cum seqq. ob similem Imperatiuum, eum iungunt, & multi, etiam Codices Hebræi, ab hoc versu Caput II. inchoant. *Postquam Cap. I. grauissima mala comminatus est Propheta, hortatur nunc Israelitas ad pœnitentiam agendam, & pœnas prædictas per eam occupandas.* &c. inquit *S.* p. 46. Nec *de tempore huius vaticinii* consentiunt. *S.* enim & plures ad Hoseæ ætatem illud referunt. alii, vt etiam *Lutherus* ad N. T. Sic *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 107. in sequenti v. 4. præcipi putat contentionem primæ Ecclesiæ cum Iudæis in exilium per Romanos eiiciendis. Nos illa subordinanda; immediate tamen ad Israelitas sui temporis Prophetam respexisse, putamus. cf. not. Es. 1, 7. c. 2, 1. c. 6, 9. c. 58, 1. &c. ℣. 4. *y) Contendite* c. 4, 1. Gen. 31, 36. Ier. 2, 9. *cum matre vestra*, synagoga X. tribuum. v. 7. cf. Es. 50, 1. per seriam nempe exprobrationem criminum, & constantem admonitionem. *z)* repetitur, vt appareat, rem serio agi, & vrgeri. *S.* *a) nam illa* his moribus. c. 1, 2. Parenthesis vsque ad Atrachum. *b)* cf. Es. 27, 8. Ier. 3, 8. *c)* neque ego *sic ero maritus eius*, vt iam antea comminatus sum c. 1, 9. *d)* vt agnoscat & *remoueat scortationes suas* v. 6. c. 1, 2. cf. Ier. 3, 1. seqq. Ezech. 16, 15. seqq. c. 23, 5. seqq. *e)* impudica oscula. *S.* cf. etiam Apoc. 17, 5. *f) & adulteria sua* (1) cf. Ier. 3, 8. Ez. 23, 37. *g) e medio vberum suorum.* S. intelligit impudicos tactus vberum. cf. Ez. 23, 3. 21. Non autem pergit Scriptura ad peiores & crassiores fornicationum actus, vt pudori parcat. *S.* ℣. 5. *h) Ne exuam eam.* Gen. 37, 23. 1 Sam. 31, 8. *i)* & faciam plane *nudam* Gen. 2, 25 vestes sc. a me datas auferendo adulteræ. cf. infra v. 11. 12. Ez. 16, 10. & Ez. 16, 37. 38. c. 23, 10. 24. 25. Nah. 3, 5. *k) & sistam eam* Iud. 7, 5. in conspectu omnium, cum summo pudore ac ignominia nudam. *l) sicut die, quo nata fuit.* cf. Ez. 16, 4. seqq. *m)* v. 14. Es. 14, 23 *n)* Ier. 6, 8. Zeph. 2, 13. cf. Es. 5, 6. & supra c. 1, 4. 2 Reg. 17, 5. 6. *o)* Ier. 11, 6. *p)* Es. 35, 1. c. 41, 18. Ier. 2, 6. *q)* c. 9, 16. Es. 65, 15. *r)* Es. 65, 13. cf. Am. 8, 11. & infra c. 13, 15. ℣. 6. *s)* c. 1, 6. *t) Misereri* retinet, quam hactenus habuit significationem, quod Deus filiis non sit restiturus reipublicæ ecclesiæque statum, donec sub N. T. ad Christum vocentur. *S.* *u)* c. 1, 2. c. 5, 7. qui matris adulteræ animum & mores sequuntur, vt vipera viperam parit, & mali corvi malum est ouum. *o.* ὅτι τέκνα πορνείας ἐςὶν Ioh. 8, 41. ℣. 7. *x)* vid. v. 4. c. 1, 2. Ier. 3, 8. inde a monte Horeb Ex. 32, 1. seqq. Am. 5, 25. seq. & hucusque. Ion. *Synagoga eorum.* *y) pudenda admisit*, ignominiosa fecit. *S.* subintell. *opera sua.* cf. Ier. 6, 15. c. 8, 12. *z) genitrix eorum* (2) Cant. 3, 4. cr. masc. Gen. 49, 26. In matre autem singuli Israelitæ, tq. filii accusantur. Et sic constanter accipienda sunt, quæ in textu sequuntur. *S.* *a)* S. *quia dixit* corde, verbis & factis; cf. Ier 2, 25. c. 44, 16. 17. *& adhuc dicit.* cf. not. Es. 1, 4. *b) ibo omnino.* Gen. 45, 28. Ex. 4, 18. *c) post amasios meos.* q. d. *amare me facientes.* v. 9. 12 Ier. 22, 20. Ez. 23, 5. 9. Putamus per hos immediate intelligenda esse *idola vel falsos deos*-consequenter etiam populos, quaten⁹ ea fiducia in iis ponitur, quæ in solo Deo ponenda esset &c. *S.* *d)* scil. vt putabant fatui Israelitæ, quorum Deus venter erat Phil. 3, 19. cf. Ier. 44, 17. *e) Panis & aqua* coniunguntur, quia sunt cibus & potus simplicissimus & vsitatissimus. *S.* Conf. Ex. 23, 25. Deut. 9, 9. *f) lanam & linum meum* v. 11. Ex. 9, 31. Leu. 13, 47. *g)* cf. Deut. 32, 13. seqq. *h) & potus meos.* Ps. 102, 10. vinum & siceram, coll. infra v. 14. Non autem dubium est, inquit *S.* quin sub vel cum his speciebus contineantur reliquæ, *quæ ad victum & amictum pertinent*; immo etiam, quæ ad delicias & abundantiam faciunt. ℣. 8. *i) Ecce ego obsepiens sum* Iob. 1, 10. cf. Es. 5, 5. In præsenti loquitur, quia mox obsepeionem istam incepturus erat, immo iam incipiebat. *S.* *k)* cf. Thr. 3, 9. Pœna quædam talionis est. illa dixit, *ibo ad amasios meos.* v. 7. at Deus minatur contra, se obsepturum viam, vt abire nequeat. *S.* *l)* Es. 34, 13. Am. 4, 2. ὁ, ἐν σκόλοψ 2 Cor. 12, 7. *m) & obducam* Am. 9, 11. *n) maceriem eius* Num. 21, 24. Locutio prouerbialis. vid. Iob. 19, 8. Thr. 3, 7. 9. *o)* cf. Leu. 26, 21. ℣. 9. *p) Vt, cum sectata fuerit diu.* Prov. 12, 11. *q)* vid. v. 7. *r)* Gen. 44, 4. 6. *s)* Es. 41, 12. *t)* cf. Es. 57, 13. *u) vt* inquam *dicat tandem* cum prodigo illo filio Luc. 15, 18. tempore scil. N. Testamenti, quo se ad Christum aggregaturi sunt. supra v. 2. Nam hactenus promissiones nostri prophetæ Israelitis factæ, ad N. T. tempus pertinuerunt. *S.* *x)* Elegantissima oppositio ad v. 7. *y)* v. 18. cf. Ier. 3, 1. & infra c. 14, 2 3. *z)* cf. Es. 3, 10. Ier. 22, 15. 16. *a) quam nunc*, quando ab illo deficiens omnibus donis & bonis exuta fui. ℣. 10. *b) Etenim ipsa*, ex crassissima & inexcusabili ignorantia. *c) non agnouit* nec adhuc *agnoscit*, siue ex verbo meo, siue ex natura, & beneficiis per eam a me datis. cf. Es. 1, 3. Rom. 1, 19. seqq. Act. 14, 15. 17. c. 17, 24. 27. 28. *d)* opponitur verbis v. 7. Vtrobique autem quædam species bonorum datorum ponuntur, vt reliqua omnia includantur. *S.* *e)* vid. v. 24. & cf. Deut. 33, 28. Ez. 16, 10--19. *f)* Deut. 7, 13. c. 8, 8. c. 11, 14.

p) nam vt prius iudiciis, ita nunc beneficiis *magnus* ac illustris *erit*. cf. Ioel 2, 11. Mal. 3, 23. *q) dies Iezreelis*, quo scil. populum meum, vere Israeliticum, in immensum augebo v. 1. iterumque *seminabo* v. 24. vt antea cum dispergebam c. 1, 5. cf. Es. 61, 2. & 1 Reg. 18, 45. Ion. *quia magnus erit dies congregationis eorum.*

℣. 3. *r) Dicite* itaque, quicunque hoc ex me auditis, vel legitis. *Imperatiuus imperson.* vel absolute ponitur, vt Es. 3, 10. c. 35, 4. c. 48, 20. c. 62, 11. Ier. 4, 5. c. 31, 10. Am. 3, 9. &c. *s) fratribus vestris*, piis & impiis Israelitis: his, vt resipiscant, illis, vt promissa spe salutis se sustentent. cf. Præf. §. 9. 10. *t) populo meo*, qui *populus meus* adhuc sunt. Ita vocantur Israelitæ, respiciendo ad tempus prophetiæ editæ, quo X. tribus volebant esse populus Dei, & Deus eos nondum reiecerat, sed tantum prædixerat, fore, vt non sint populus ipsius. &c. c. 1, 9. *S.* Conf. c. 4, 6. Es. 1, 3. Mich. 6, 3. 5. *u)* cf. Ezech. 16, 46. *x)* quæ adhuc *misericordiam consecuta* sunt. vid. c. 1, 6. & cf. verbum, infra v. 25. c. 14, 4. Es. 54, 8. Considerari autem Israelitas, tanquam quorum adhuc Deus misereatur, patet ex v. 6. inquit *S.* At Tremellio, qui ita: *Dicite fratribus vestris*, o popule mi: *& sororibus vestris*, *o misericordiam consecuta*; est hæc adhortatio piorum, vt fratres suns ecclesiæque Israelitarum reuocent ad resipiscentiam. Dissentiunt enim valde interpretes tam circa cohærentiam & sensum huius versiculi, quam circa verborum constructionem: sed multa in-

sti-

℣. 3. Hic demum Cap. II. auspicantur 11. 13. 14. 15. 16. 19. 21. ℣. 8. גדרה He siue *Mspp.* 8. 21. 23. 24. & *Concord. Hebr.*

11 וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל׃ לָכֵן אָשׁוּב וְלָקַחְתִּי
דְגָנִי בְּעִתּוֹ וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ וְהִצַּלְתִּי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי
12 לְכַסּוֹת אֶת־עֶרְוָתָהּ׃ וְעַתָּה אֲגַלֶּה אֶת־נַבְלֻתָהּ לְעֵינֵי
13 מְאַהֲבֶיהָ וְאִישׁ לֹא־יַצִּילֶנָּה מִיָּדִי׃ וְהִשְׁבַּתִּי כָּל־מְשׂוֹשָׂהּ
14 חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבַּתָּהּ וְכֹל מוֹעֲדָהּ׃ וַהֲשִׁמֹּתִי גַּפְנָהּ
וּתְאֵנָתָהּ אֲשֶׁר אָמְרָה אֶתְנָה הֵמָּה לִי אֲשֶׁר נָתְנוּ־לִי
טו מְאַהֲבָי וְשַׂמְתִּים לְיַעַר וַאֲכָלָתַם חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ וּפָקַדְתִּי
עָלֶיהָ אֶת־יְמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תַּקְטִיר לָהֶם וַתַּעַד נִזְמָהּ
וְחֶלְיָתָהּ וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאֹתִי שָׁכְחָה נְאֻם־יְהוָה׃
16 לָכֵן הִנֵּה אָנֹכִי מְפַתֶּיהָ וְהֹלַכְתִּיהָ הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי עַל־
17 לִבָּהּ׃ וְנָתַתִּי לָהּ אֶת־כְּרָמֶיהָ מִשָּׁם וְאֶת־עֵמֶק עָכוֹר

g) cf. Ef. 2, 7. h) Gusset. aliique: *quod fecerunt f. transmutarunt in Baalis* idolum, coll. Num. 11, 8. Ier. 37, 15. at S. quod *elaborarunt* vel adhibuerunt *Baali*; dum omnis generis res, ad cultum Baalis pertinentes, instrumenta & ornamenta &c. inde confecerunt. cf. infra c. 8. 4. Ex. 38, 24. *Baalis* autem (de quo vid. Iud. 2, 11. 13.) fit mentio, quia cultus Baalis maxime in regno X. tribuum, post Regem Achabum, qui eum primus introduxit, viguit. Interim reliqui deastri non excluduntur. Et Iehu quidem cultum Baalis destruxit; sed procul dubio restitutus est ab aliis regibus publice, aut toleratus, & a plebe retentus. S. Conf. Præf. §. 4.

℣. 11. i) *Propterea itaque*, quod illa non agnoscit, me illa bona dedisse v. 10. cf. v. 8. k) *reuertar*. Verbum hoc non solum *iteratam*, sed etiam interdum *oppositam f. contrariam priori actionem* significat. cf. Gen. 26, 18. 2 Reg. 21, 3. c. 24, 1. Ier. 12, 15. c. 18, 4. &c. l) *&* *recipiam* vel *auferam* ei c. 13, 11. per tempestates, locustas, hostes &c. m) v. 10. 24. cf. c. 7, 14. n) *in ipso tempore suo*, sc. messis, quo maxima spes est, potiundi eo & fruendi. cf. Ier. 5, 24. Pf. 2, 3. Iob 5, 26. & Ioel 1, 11. 16. o) Ioel 1, 10. p) *in statuto tempore eius*, Num. 9, 2. 3. & in ipsa vindemia. q) *& eripiam* ei v. 11. Pf. 7, 3. r) i. e. *laneas & lineas* vestes. vid v. 7. s) subintell. relat. & verbo subst. *quæ fuerunt* ipsi (data a me) *ad tegendum* Ef. 58, 7. t) *nuditatem f. pudenda sua*. cf. Ez. 28, 42. Ez. 16, 8.

℣. 12. u) *Nunc enim* non solum non dabo amplius, quibus se tegere possit, sed ipse etiam *reuelabo*. vel *retegam*. Ef. 47, 3. Ez. 16, 37. Nah. 3, 5. cf. Ier. 13, 26. & supra v. 5. x) *turpitudinem eius* (1) cf. Gen. 34, 7. y) v. 7 cf. Ez. 16, 41. z) *nec quiquam* Ier. 40, 15. c 41, 4. f. deus f. populus, in quo fiduciam habet. vid. supra v. 7. a) cf. c. 5, 14. ℣. 13. b) c. 1, 4. Ier. 7, 34. Thr. 5, 15. c) cf. Ef. 24, 8. 11. c. 32, 13. d) cf. Am. 8, 10.

e) *nouilunia* c. 5, 7. Ef. 1, 14. f) Ex. 13, 10. Lev. 23, 2. 4. Zeph. 3, 18. ὁ. καὶ πάσας τὰς πανηγύρεις αὐτῆς. Hebr. 12, 23. omnes gaudiorum *solennitates*, siue a Deo f. ab hominibus institutas. Cum supra minatus sit Deus ablationem eorum bonorum, quæ ad rempublicam & oeconomiam spectare videntur, hic expressius etiam bonorum ecclesiasticorum, festorum, sabbathi &c. meminit; quo magis exaggeretur pœna, etiam statu ecclesiastico euerso. B. *Lutherus* id interpretatur de temporibus N. T. seu vltimo excidio Hierosolymæ, & abrogatione legis ceremonialis; sed maluraus cum aliis de tempore V. T. vsque ad Christum sumere. S. ℣. 14 g) *Et deuastabo*. Leu. 26, 31. 32. Ez. 30, 12. h) cf. Ioel 1, 7. 12. i) Ier. 5, 17. k) *quia* Deut. 3, 24. 1 Sam. 2, 23. vel *de quibus* illa dixit. supra v. 7. l) *merces* meretricia (1) cf. verbum c. 8, 9. 10. & nomen cognatum c. 9, 1. Deut. 23, 19. m) *redigam itaque eas* v. 7. & totam terram, vt nihil inde amplius sperare queat. n) cf. Ef 5, 6. c. 7, 23. c. 29, 17. Mich. 3, 12. o) cf. Pf. 80, 14. Ef 34, 13. & contrarium infra v. 20. ℣. 15. p) c. 1, 4. q) *dies Baalim* f. Baalitici cultus, cui longissimo iam tempore deditti fuerunt. vid. not. ad v. 10. Iud. 2, 11. 13. c. 6, 25. seqq. c. 10, 6. 1 Reg. 16, 31. cf. etiam not. 1 Reg. 12, 31. q. d. Et istas qd. pœnas immittam illis non per vnum alterumue annum, sed per plurimos, ita vt abunde ipsis compensentur *dies idololatriæ Baaliticæ*, aliorumque falsorum cultuum &c. Hoc autem est tempus ab euersa per Assyrios republica decem tribuum, vsque ad Christum. S. r) c. 4, 13. cf. Ez. 6, 13. c. 8, 11. c. 16, 18. s) *& induit, ornauit se*. Ef 61, 10. Ier. 4, 30. Ez. 16, 13 c. 23, 40. t) S. *inauren suam*, & sic plerique. De hac dictione, quia nondum id factum, paulo distinctius hic agemus. *Aureum* fuit *monile* f. *ornamentum* Gen. 24, 21. 30 Ex. 35, 22. Iud. 8, 24. vel *aurium*, vt Gen. 35, 4. Ex. 32, 2. 3. vel frontis f. *narium*. Solebant enim Orientales mulieres non aures modo perforare, e quibus annuli vel gemmæ penderent; sed etiam frontem f. nares ita exornare Hinc vel *nasi* dicitur, vt Ef. 3, 11. vel *in naso* Prou. 11, 22. vel *super naso*, vt Gen. 24, 47. Ez. 16, 11. filo scil. dependens, fronti alligato, vt *A. b. Ezra* scribit ad Gen. 24, 22. Sic *Hieronymus* in Comment. ad Ez. 16, 12. *& vsque hodie*, inquit, *inter cetera ornamenta mulierum solent aurei circuli in os ex fronte pendere, & imminere naribus*. *Clericus* tamen ad Gen 24, 47. Crediderim, ait, olim, vt hodie per totum Orientem, *insertos naribus annulos*; atque eo videtur alludere Salomo Prov. 11, 22. Morem hunc etiamnum obtinere apud eos populos, *Theuenot* in Orient. itin. P. II lib. 2. c. 9 p. 321. auctor est: *In Persia*, inquit, *quemadmodum per reliquum Orientem, sibi nasum mulieres annulis traiiciunt, quem acubus perforant*. u) *& ornatum suum*. (3) Prov. 25, 12. Cant. 7, 2. Idem hoc nomen *Arab.* significat. vid. 1 Pet. 3, 3. vbi in Græco est, περιθέσεως χρυσίων, & rad. Ar. *Ornauit monilibus & mundo suo mulierem*, it. *ornata mundo suo fuit* & oculis *placuit mulier* x) v. 7. sicut prostibula quærere solent amasias, si non vltro veniant. S. y) c. 8, 14. c. 13, 6 Ef 17, 10 contra monita mea Deut. 8, 14. &c. Ien. *& cultum meum reliquit*. Putabant quidem Israelitæ, se Iehouæ non obliuisci, quem potius in quibusdam idolis, v. c. in vitulis Iarobeami, colere volebant. vid Præf. §. 4. & 6. & not 1 Reg. 12, 29. 32. Sed eiusmodi cultum Deus prorsus repudiat. Nimirum *verbi Dei* obliuiscebantur Hos. 4, 6. in quo Ille verum suum cultum præscripserat. Qui ergo verbi Dei obliuiscitur, ille Dei ipsius obliuiscitur. S. cf. iterum not. 1 Reg. 12, 32. z) v. 18. Ef. 1, 24. ℣. 16. a) *Propterea itaque* quia ingratissima omnium mei oblita est v. 15. S. b) *ecce ego*, vt iam dixi me facturum. c) non beneficiis amplius, sed grauissimis castigationibus ac pœnis *persuasurus sum illi*, Ier. 2, 7. Ez. 14, 9 vt verbis meis deinceps credat & obsequatur. d) *& ideo per Assyrios ducam eam* Ef 42, 16. e) veluti *in desertum*, vt olim, cum ex Ægypto educti essent. cf. Deut. 8, 2 Ier. 2, 2. 6. & vid. Ier. 31, 2. Ez. 19, 13 & infra c. 11, 10. & supra v. 5. f) *& sic eandem*, quum experientia damnorum tractabilis & attentior mihi facta fuerit v 9. c. 3, 5. per euangelium *loquar ad cor eius*. Ion. *& per seruos meos prophetas loquar consolationes ad cor eius* Vide phrasin maxime emphaticam Gen. 34, 3. c. 50, 21. Iud. 19, 3. Ruth. 2, 13. 2 Par. 30, 22. c. 32, 6. & Ef. 40, 2 cf etiam Zach. 1, 13. Mat. 11, 5 28. seq. Marc. 8, 2. 4. ℣. 17. g) Ef. 61, 8. Ier. 3, 19. Non tantum blanditiis reuocabo, sed & beneficiis meliorem reddam illam synagogam, imo ecclesiam. *Tarnov.* h) respicit ad v 14. cf. autem Ef. 17, 2. c. 65, 21. Ier. 31, 5. Am. 9, 14. Ioel 2, 19. i) *inde*, ex calamitosissimo illo statu f. deserto v. 16. k) *vallem Achor*, q. d. *turbatoris* f. *desperationis*. vid Iof. 7, 24. 26. & not. Ef. 65, 10.

℣. 10. וכסף per *Paschta* geminatum 1. 5. 7. 10. 13. 19. 23 anomalice. ℣. 11. אשיב per *Rbbia* 1. 2. 5. 23. ℣. 12. ואיש לא־יצילנה sic 1. 2 3. 5. ℣. 14. והשמתי per *Rbbia* 5. 6. 9. 20. ℣. 16. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 5. 10. 19. 21. 22. 23.

CAP. IV.

ד שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי רִיב לַיהוָה עִם־
יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כִּי אֵין־אֱמֶת וְאֵין־חֶסֶד וְאֵין־דַּעַת אֱלֹהִים
2 בָּאָרֶץ׃ אָלֹה וְכַחֵשׁ וְרָצֹחַ וְגָנֹב וְנָאֹף פָּרָצוּ וְדָמִים
3 בְּדָמִים נָגָעוּ׃ עַל־כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְאֻמְלַל כָּל־יוֹשֵׁב
בָּהּ בְּחַיַּת הַשָּׂדֶה וּבְעוֹף הַשָּׁמָיִם וְגַם־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵפוּ׃
4 אַךְ אִישׁ אַל־יָרֵב וְאַל־יוֹכַח אִישׁ וְעַמְּךָ כִּמְרִיבֵי כֹהֵן׃
ה וְכָשַׁלְתָּ הַיּוֹם וְכָשַׁל גַּם־נָבִיא עִמְּךָ לָיְלָה וְדָמִיתִי אִמֶּךָ׃
6 נִדְמוּ עַמִּי מִבְּלִי הַדָּעַת כִּי־אַתָּה הַדַּעַת מָאַסְתָּ
וְאֶמְאָסְאךָ מִכַּהֵן לִי וַתִּשְׁכַּח תּוֹרַת אֱלֹהֶיךָ אֶשְׁכַּח
בָּנֶיךָ

quod in Israel adeo frequens fuit, vt Reges etiã in fœderibus periuri fuerint, coll. 2 Reg.17. S. Ion. *Iurent falso.* c) *& perfide negare.* Leu. 5, 21. 22. c. 19, 11. d) Ier.7, 9. e) c. 7, 1. Ex. 20, 13. &c. f) cf. v 13. c. 3, 1. Ex. 20, 13. Eiusmodi *infinitini* hoc volunt, quod continui quasi actus semper frequententur. S. Conf. not. Ef 59, 4. Ier. 7, 9. g) *perrumpunt* omnes limites iustitiæ & humanitatis (cf. 1 Reg. 14, 13. Coh. 10, 8.) & ita *erumpunt* f. *irruunt* in alios Ex. 19, 21. 24. 1 Par. 15, 13. S. *latrocinantur.* cf. Pf. 17, 4. h) *ita vt sanguines* f. cædes iniustæ Ef. 1, 14. Ier. 2, 34. i) *sanguines tangant.* cf. c. 1, 4. 2 Reg. 15, 10. 14. &c. & Præf §. 5. ὁ. καὶ αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσγουσι. Sic Syr. & Ar. cf. Luc. 13, 1. & not. ad 1 Par. 24, 21. ℣. 3. k) Pœnam subiungit illorum scelerum. v. 1. 2. l) ab hostibus, siccitate, & locustis vastata *luget*, & magis etiam, penitus euersa, *lugebit terra* Israelitica. Ier. 4, 28. c. 12, 4. m) Ef. 16, 8. c. 19, 8. Ioel 1, 10. 12. Emphasis verbi esse videtur, *ita deficere & contabescere*, vt diu anima agatur, donec tandem misere eecat; quæ lenta est & miserrima mors. S. n) *cum bestiis* vel *inter bestias agri.* cf. Ioel 1, 20. Exaggeratur quodammodo miseria hominum, quod maior eorum ratio non habeatur, quam bestiarum & auium, inquit S. Conf. Hab. 1, 14. o) Ier. 4, 25. Zeph. 1, 3. p) *immo etiam.* amplius res exagegeratur. S. q) cf. Ef 19, 5. 8. vt nunc fluuiorum & lacuum, æstu & siccitate consumtis aquis. cf. not. Ioel 1, 19. 20. r) *una auferentur.* q. d. in loca sua *colligentur*, vt amplius non adpareant. cf. Gen. 30, 13. Ef. 4, 1. Pf 85, 4. *Cum enim captiuitas X. tribuum venerit, habitatore sublato, bestia quoque & volucres cæli, & pisces maris deficient: iramque Domini etiam muta elementa sentient. Hoc qui non credit accidisse populo Israel, cernat Illyricum, cernat Thracias, Macedoniam atque Pannoniam omnemque terram, quæ a Propontide & Bosphoro vsque ad Alpes Iulias tenditur: & probabit, cum hominibus & animantia cuncta deficere: quæ in vsus hominum a Creatore prius alebantur* verba sunt *Hieronymi* ad h. l.

℣. 4. s) *Enimuero* 1 Sam. 16, 6. Existimamus (ex posteriore hemistichio) Deum ad Prophetam loqui; qui nouam partem huius prophetiæ hic inchoat, qua & sacerdotes & prophetas falsos, & totum populum idololatricum compellat; ac primo istis, postea huic grauissima comminatur. &c. S. Ion. *Sed quia dicunt: Scriba non doceat, nec reprehendas Prophetas.* t) *quisquam* c. 2, 11. u) *ne contendas cum iis:* np. sec. falsam ipsorum de pietate sua persuasionem, etsi caussæ contentionis mihi sint iustissimæ. v 1. c 2, 4. x) *neque redarguat eos quisquam.* Am. 5, 10. Prou. 9, 8. q. d. frustra namque id erit; quia incorrigibiles sunt, & pertinaci hypocrisi se iustos reputant. cf. Ef. 30, 10. Ez. 3, 27. Am. 2, 12. & Mat. 7, 6. y) *nam populus tuus*, o Hosea. S. z) S. *est sicut sacerdotes* (aduersus Deum & veritatem ipsius) *contendentes.* cf. 1 Sam. 2, 10. Sic intell. LXX. ὡς ἱερεὺς ἀντιλεγόμενος. & sic diserte Syr. *est sicut sacerdos contendens*, vel æque ac sacerdos contendit, & Ar. *& populus meus vt sacerdos rixatur.* Nempe in crimine contradictionis Deus omnes filios Israelis, sacerdotes & laicos, exæquat; nisi quod sacerdotes populum seduxerint. *Caph* non est simpliciter *veritatis*, nec *similitudinis* cuiuscunque, sed *exæquationis*, quod populus tam malus sit, quam sacerdotes: & *Cohen* collectiue pro *ordine sacerdotum*; vt in sequenti v. 5. *Propheta*, omnes falsi prophetæ. S. Al. *tam rei & pertinaces sunt, quam ii, qui non obtemperant Sacerdoti Dei* Deut. 17, 12. Sicut Korah & complices eius. Num. 16, 3. Ion *litigant enim de doctoribus suis*, vt. e. c. Ier. 15, 10. c. 44, 15. seqq. Immo *Lightf.* Chron. p. 92. huc refert 2 Par. 24, 21. 22. sed retinemus S. sententiam, ob sequentia.

℣. 5. a) *Corrues igitur.* c. 5, 5. c. 14, 2. nempe, quod S. ex v. 4. & 5. subintelligit, *tu o impie sacerdos* seductor. al. tu gens impia b) *interdiu* Neh. 4, 16. c) Pf. 31, 3. d) Ion. *pseudopropheta.* cf. c 9, 7. 8. Ef. 3, 2. c. 9, 14. c. 28, 7. Ier. 14, 18. &c e) *noctu* vel *noctu.* Iob. 27, 20. Manifesta oppositio *diei & noctis*: in qua tamen vnum alterum non excludit, sed magis explicat; & vtrumque ad vtrosque pertinere docet. S. cf. Deut. 28, 66. Mich. 3, 6. f) *& exscindam* v. 6. c. 10, 7. g) Ion *Synagogam vestram.* populum X. tribuum v. 6. cf. c. 2, 4. ℣. 6. h) *Excisi & excidendi sunt.* v 5. c. 10, 15. 1 Sam 21, 5 Ef. 6, 5. Obad v. 5 vestra culpa, o impii sacerdotes & doctores, qui populum vera Dei cognitione non imbuistis, sed superstitionibus potius, propter quas excindendus est. S. i) *populum suum* vocat, quia nondum eum prorsus reiecerat. S. cf v 12 c. 2, 3. k) *ob defectum* salutaris *cognitionis* v. 1. Ef. 5, 13. dum ipsi etiam sacerdotes, qui populum docere debebant, *veram Dei notitiam auersati sunt*, vt sequitur. l) *quia itaque tu sacerdos* seductor. collectiue intelligendum, vt v. 4. S. m) veram Dei *notitiam* v. 1. n) vid. 2 Reg. 17, 15. & cf. Ier. 7, 8 Am. 2 4. c. 7, 10. 12. seqq Zach. 7, 11. seqq o) *ideo etiam ego repudiaui te.* cf. 1 Sam. 15, 23. 26. p) *vt sacerdotio non fungaris mihi.* cf. 1 Reg. 2, 27. Mal. 2, 7. 8. Ad hoc recte intelligendum, obseruandum putat *Schmidius*, quod, etsi 1 Reg. 12, 31. Iarobeam *de plebe sacerdotes fecisse* dicitur, pulsis veris Dei Sacerdotibus & Leuitis 2 Par. 11, 14. non ita tamen id accipiendum sit, ac si sponte ille omnes Aharonitas & Leuiticos sacerdotes ab officio mouerit; sed quod, cauidare iussis dissentientibus, plures procul dubio ad impurum eius cultum defecerint, ab Israelitis libenter admissi. coll. Iud. 17, 12. 13 Illos vero Deum non statim prorsus & absolute repudiasse, sicut nec ipsas X tribus; sed pro longanimitate sua expectasse, vt & ipsi resipiscerent, & Legis scientiam sectando & docendo, Israelitas ad pœnitentiam adducerent Id vero quando constanter contemserunt & repudiarunt, Deus eos tandem in totum cum populo repudiauit & sacerdotium abrogauit. Quod si Aharonicos repudiauit, multo magis ex plebe factos sacerdotes, qui nullum ad sacerdotium ius diuinitus habebant. q) *& quia maliciose oblitus es & negligis Scripturam*, immo Deum ipsum c. 2, 15. c 8, 4. c 13, 6. Deut. 32, 18. cf Pf 119, 61. r) qui iure & reuera solus est *Deus tuus*; non idola, aut cum ipso, vituli Iarobeami Ex. 20, 3. Loquitur Filius de Deo Patre, non tamen exclusiue, sed inclusiue. S s) *obliuiscar*, & nullam rationem habebo. cf. Pf. 49, 14. Pf 77, 10.

CAP. IV. ℣. 1. o) *Audite* cum obsequio *verbum Domini*, quod ille per me loquitur. 1 Reg. 20, 16. Ef. 1, 10. c. 48, 1. Iac. 1, 22. p) X tribus. vt supra c. 1, 4. seqq c. 3, 1. & quia infra v. 15 *Israel & Iuda* expresse distinguuntur. *Noua hac, & tertia prophetia*, aperto sermone, sine figuris aut typis, *redarguit* X tribuum peccata, prius *in genere* v. 1. seqq. deinde *in specie* sacerdotum v. 4. seqq. & populi v. 12. seqq. ac iustas eorum *pœnas denunciat.* q) *quia* explanat, quale verbum illud sit, np. contentionis & redargutionis. S. r) cf. v. 4. c. 2, 4. c. 12, 3 Ier. 2, 9. Mich. 6, 2. Notat potissimum *litem iustam* ex iusta caussa. S. s) non æquat partes litigantes, sed partem ream & iuste accusatam hic denotat. S. t) v. 3. c. 1, 2 u) ipsam redargutionem inchoat. S. x) *veritas* in dictis & factis. Oppositum *periurii & mendacii* v. 2. cf Ef. 59, 4. 15. Ier. 9, 3. 4. ὁ. οὐκ ἔστιν ἀλήθεια. Ioh. 8, 44. 1 Ioh. 1, 8. Ion. *quia non sunt operatores veritatis.* y) contrarium *occidere, furari, adulterare* &c. v. 2. cf. c. 6, 6. Ez. 22, 12. ὁ. θέλω ἔλεος. Mat. 12, 7. Ion. *nec exercentes misericordiam.* z) v. 6. c. 6, 6. Ef. 5, 13. c. 53, 11. Ier. 9, 23. ὁ. οὐκ ἔστιν ἐπίγνωσις Θεοῦ. Col. 1, 10. adeoque nec vera fides in Deum, quæ radix omnium virtutum & bonorum operum erga proximum, propter Deum & ex timore eius S. His enim *peccatis omissionis* etiam reliqua includuntur; *Commissionis* vero *peccata* arguuntur versu sequenti. Ion. *nec sunt, qui ambulent in timore Domini.* a) *in tota terra* X. tribuum. S.

℣. 2. b) Sed e contrario adest *peierare* (6) vid. c. 10, 4. *Periurium* accusatur, quod

CAP. IV, ℣. 1. יוֹשְׁבֵי sic *plene* 1. 2 5. 7. 8. 21 23. sec. *Maf.* 1 2. *impr.* & *Erff.* ℣. 2 אָרֶץ cum *Kri* אֶרֶץ 1. 2. & *Maf. Erff.* ℣. 4. אַךְ per *Makk.* 3. 5 6, 9. 12. 14. 20. ℣. 6. וְאֶמְאָסְאךָ ita omnes cum א otioso; cuius rationem se ignorare fatetur *Kimchi.* Notam אנחה addit 22. יתירא 1, & לא קרי א 2. 5. At præf. ו per *Schua* 2. & in marg. 6. 9.

7 בְּנֶיךָ גַּם־אָנִי׃ כְּרֻבָּם כֵּן חָטְאוּ־לִי כְּבוֹדָם בְּקָלוֹן אָמִיר׃
8 חַטַּאת עַמִּי יֹאכֵלוּ וְאֶל־עֲוֺנָם יִשְׂאוּ נַפְשׁוֹ׃ וְהָיָה כָעָם
9 כַּכֹּהֵן וּפָקַדְתִּי עָלָיו דְּרָכָיו וּמַעֲלָלָיו אָשִׁיב לוֹ׃ וְאָכְלוּ
י וְלֹא יִשְׂבָּעוּ הִזְנוּ וְלֹא יִפְרֹצוּ כִּי־אֶת־יְהוָה עָזְבוּ לִשְׁמֹר׃
11 זְנוּת וְיַיִן וְתִירוֹשׁ יִקַּח־לֵב׃ עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל וּמַקְלוֹ יַגִּיד
12 לוֹ כִּי רוּחַ זְנוּנִים הִתְעָה וַיִּזְנוּ מִתַּחַת אֱלֹהֵיהֶם׃ עַל־
13 רָאשֵׁי הֶהָרִים יְזַבֵּחוּ וְעַל־הַגְּבָעוֹת יְקַטֵּרוּ תַּחַת אַלּוֹן
וְלִבְנֶה וְאֵלָה כִּי־טוֹב צִלָּהּ עַל־כֵּן תִּזְנֶינָה בְּנוֹתֵיכֶם
14 וְכַלּוֹתֵיכֶם תְּנָאַפְנָה׃ לֹא־אֶפְקוֹד עַל־בְּנוֹתֵיכֶם כִּי

תזנינה *Aaaa 5* עה

t) po..eorum tuorum. Seueritas pœnæ indicatur in posteritatem continuandæ. cf. Ex. 20,5. Sermo autem hic non est de pœna spirituali & æterna, sed de temporali & ecclesiastica, ablatione nimirum sacerdotii. *S.* u) Indicit *ius talionis.* cf. . 66, 4. Prou. 1, 26. ℣. 7. x) *Secundum multitudinem suam.* c. 10, 1. *ita peccarunt mihi.* h. e. *Quotquot eorum sunt, tot etiam peccant.* vid. *Syr.* Conqueritur Dominus, Sacerdotes omnes in vniuersum peccare. *S.* y) cf. c. 11, 2. Ios. 2, 21. z) cf. 2 Reg. 17, 7. Ier. 33, 8. a) ideo *gloriam* & sacerdotium *eorum.* cf. c. 9, 11. c. 10, 5. b) v. 18. Ier. 13, 26. c) Ier. 2, 11. quia ipsi *gloriam suam in ignominiam commutarunt,* vt *Syrus* hic habet; quo cum confer Ier. 2, 11. Ps. 106, 20. Rom. 1, 23.

℣. 8. d) *Peccatum* s. *victimas pro peccato.* vt Leu. 6, 18. 23. e) c. 8, 13. Leu. 6, 19. quasi hoc vno Sacerdotes, vt filii Eli 1 Sam. 2, 13. seqq. f) *& iniquitati illorum inhiant,* veluti canis ossæ. vid. phrasis Deut. 24, 15. Ier. 44, 14. Ps. 25, 1. *Quilibet Sacerdotum attollit animam suam ad populi peccata, dicentes: quando peccabunt, vt sacrificia pro peccato & reatu adducant, quæ comedamus!* Verba sunt *Kimchii* ad h. l. Al. *ad suam nequitiam excitant animum quisque suum.* At *S.* propter illa, quæ hic in textu sequuntur, in specie intelligit compotationes & scortationes Israelitarum in fœdissimo cultu Bacchi & Veneris: quod scelus non prohibuerunt, vt debebant, Sacerdotes; sed idem cum populo commiserunt, & peccatis illius participarunt. cf. de nefandis illis sacris not. Ex. 34, 15. 1 Reg. 15, 13. 2 Reg. 21, 7. c. 23, 6. 7. 2 Maccab. 6, 4. item *Spencerum* de legibus Hebr. lib. 2. c. 4. *Gusset.* p. 732. L. aliosque.

℣. 9. g) *S. Et factus est sicut populus, ita sacerdos.* al. *Erit itaque sicut populus, ita sacerdos.* nempe de pœna hæc verba

קמץ בז"ק

illi accipiunt, vt Es. 24, 2. quæ *S.* de delicto & merito. coll. simili *Caph repetito* 1 Reg. 22, 4. h) *S.* ideo *visitabo super ipsum* v. 14. c. 1, 4. scil. *sacerdotem, qui est sicut populus.* al. *super sacerdotem & populum.* i) Ps. 1, 1. 2 Par. 6, 30. k) c. 5, 4. c. 7, 2. c. 9, 15. l) c. 12 3. Es. 3, 11. c. 66, 15. ℣. 10. m) *Ita vt comedant.* S. subintell. *Sacerdotes*; alii totum populum, vt v. 9. n) *sed non saturabuntur,* ob annonæ penuriam & diuinam maledictionem. Id enim in fame sæpe accidit, vt homines, quamlibet voraces, nunquam tamen exsatientur, quia Deus *frangit baculum panis,* i. e. sustentandi vim ei adimit, inquit *Boch.* Hieroz. I. p. 404. coll. Leu. 26, 26. Mich. 6, 14. Hag. 1, 6. adde Ioel 2, 26. q. d. Vos sacerdotes inhiatis qd. sacrificiis populi mei, & inde saturari cupitis, sed ego immittam vobis maledictionem, vt comedatis quidem, &c. At Schmidius: *Comedebant,* inquit, *sacerdotes cum populo & conuiuabantur Baccho; eum in finem, vt illum propitium haberent,* & ipsis omnia daret, & semper, & ad satietatem & abundantiam. Deus itaque comminatur, se nihilominus facturum, vt finem suum non obtineant, nec saturentur bonis quæsitis; sed vt fame potius & siti premantur, tum in terra sua, tum in misera captiuitate &c. o) *Scortari faciunt* Sacerdotes populum, vel *scortationes fieri permittunt;* per bigamiam aut polygamiam, vt *Lightfootus* putat ad Act. 15, 20. al. prauo exemplo suo, vt 1 Sam. 2, 22. At *Schmidius:* Sacerdotes, inquit, cum Israelitis *sacra Veneris scortando celebrabant,* vt ab impudica dea impetrarent sobolis multiplicationem: sic enim apud gentiles etiam, quæ steriles erant mulieres, Veneri pudicitiam suam prostituebant, vt sobolem impetrarent. Deus itaque comminatur, se facturum, vt finem istum suum non obtineant, -- vt non multiplicentur, sed sterilescant potius, vel liberos, antequam adolescant, amittant. Conf. de impurissimo illo cultu Veneris allegata ad v. 8. Verbum in *Hiphil* (6) non est simpliciter idem, quod Kal, *scortabuntur,* vt vertunt Tig. S. & alii; sed *facere* vel *permittere scortari, ad scortationem prostituere* aut *inducere.* vid infra v. 18. c. 5, 3. Ex. 34, 16. Leu. 19, 29. 2 Par. 21, 11. 13. p) *non tamen erumpent* multa sobole. Gen. 28, 14. Iob. 1, 10. 2 Par. 11, 23. q) Es. 1, 4. Ier. 2, 13. r) *ad obseruandum* horrenda & impia instituta, a meis præceptis plane aliena. cf. Mich. 6, 16. & Gen. 18, 19. Ex. 16, 28. &c. Al. *deseruerunt Dominum* scil. *obseruare, vt non obseruauerint eum,* coll. Zach. 11, 11. ℣. 11. s) *Scortatio.* c. 6, 10. Ier. 3, 9. t) c. 7, 14. u) S. *occupauit cor,* al. *dementes eos reddit.* Ier. 5, 21. nempe cum alias Es. 5, 11. 12. c. 28, 7. Prou. 20, 1. c. 23, 27. 33. Eph. 5, 18. tum inprimis in conuiuiis illis Bacchi & Veneris, quæ carnales homines amori Dei prætulerunt sec. *S.* cf. Am. 2, 8. 2 Pet 2, 13. 14. ℣. 12. x) *Populus meus* v. 6. Ex. 19, 5. *Hactenus de sacerdotibus* actum, nunc de populo. *S.* y) *lignum suum,* quod in ipsius potestate nimirum est, quo & vti poterat ad ignem fouendum. Studio autem ita loquitur Spiritus S. vt materiæ, non formæ idoli faciat mentionem: quia turpitudinem idololatriæ significare voluit, quod homo lignum consulat. *S.* vid. Es. 40, 20. c. 44, 13. seqq. Ier. 2, 27. Hab. 2, 19. z) *consulit* tq. diuinum oraculum. ● eandem construct. Num. 27, 21. Iud. 1, 1. c. 18, 5. a) *& virga* vel *baculus ipsius* (Gen. 30, 37. c. 32, 11. 1 Sam. 17, 40. 43.) *responsa* vel *diuina indicia dat ei,* vt 1 Sam. 9, 6. 1 Reg. 10, 3. c. 14, 3. 2 Reg. 4, 27. Es. 41, 26. c. 43, 9. &c. *quod genus diuinationis Græci* ῥαβδομαντεία vocant, vt scribit ad h. l. *Hieronymus.* cf. not. Deut. 18, 10. & *Selden.* de diis Syr. I. c. 2. p. m. 101. Aliis huc pertinet *lituus augurum,* similis *pedo pastorali*; de quo *Cicero* de Diuin. lib. I. *Schmidius* autem notari putat *Teraphim* c. 3, 4. eaque fuisse *capita humana,* (cadauerum vel artis) *super baculis erecta,* & pro oraculis habita. Conf. not. Iud 17, 5. 1 Sam. 19, 13. b) c. 5, 4. ipse diabolus, sec. *S.* cf. 1 Reg. 22, 23. Es. 19, 14. Zach. 13, 2. c) *in errorem seduxit & decepit eos.* scil. per impios Reges aut Principes, & falsos Prophetas ac sacerdotes. cf. v. 18. 2 Reg. 21, 9. Es. 19, 13. Ier. 23, 13. Am. 2, 4. d) *ita vt scortati sint* corpore & spiritu v. 10. 15. c. 1, 2. Ex. 34, 15. 16. Num 25, 1. seqq. Iud. 8, 33. &c. e) Num. 5, 19. Ez. 23, 5. cuius præcepto Ex. 20, 2. & obedientiæ se subduxerunt: ne illum amplius pro solo & vno Deo agnoscunt. *Phrasis* desumta est, vt *Kimchi* monet, *e re matrimoniali:* in qua *vxor* est *sub marito,* ceu domino suo; qui in eam potestatem habet, & cui obedientiam illa debet. *S.* Conf Rom. 7, 2. ℣. 13. f) Ier. 3, 6. Ez. 6, 13. c. 20, 28. summa leuitate. g) Ier. 2, 20. h) c. 2, 15. i) Gen. 35, 8 k) Gen. 30, 37. l) Gen. 35, 4. Ez. 6, 13. cf. Es. 1, 29. c. 57, 5. m) cf. Deut. 12, 2. 13. c. 16, 21. n) *ideo* turpissima impietas latissime grassatur: hinc enim fit, vt omnis pudor euanescat, atque adeo filiæ & nurus, quæ domi castissime adseruari debent & solent, in sacris istis montanis & siluestribus pudicitiam suam prostituant impune & sine pudore. *S.* o) *& sponsæ* Es. 62, 5. *ac nurus vestræ* Gen. 38, 24. p) v. 14. c. 3, 1 ℣. 14 q) S. interrog. *Non visitauero?* vt Iud. 21, 22. 2 Sam. 23, 5. 1 Reg. 22, 17. 2 Reg. 5, 26. q. d. *Annon grauissimam visitationis meæ pœnam hoc merentur, quod filiæ vestræ scortantur, & nurus vestræ adulterantur,* vt modo dictum est? Hæc enim vis est interrogationum, vt rem exaggerent. vide Ier. 5, 9. Alii, vt *Gusset.* p. 385. *Lundius* lib. III. c. 55. p. 708. cum Talmudicis & *R. Sal.* id interpretantur *de aquis zelotypiæ* s. *probationis* Num. 5, 27. quasi Deus minetur, se non amplius per aquas istas manifestaturum suspectas adulteras, idque in pœnam maritorum. Sed nullius momenti hæc interpretatio est, inquit *S.* cum, quia non tantum de vxoribus, sed etiam de filiabus in genere sermo est; cum quia non tantum de adulteris occultis, sed etiam manifestis.

℣. 7. כבודם *Tikkun Sopherim* hic notat *Maf.* ad Ps. 106, 20. ℣. 8. Pro נפשו hab. ℣. 9. נַפְשָׁם 6. 1. sic fu. 2. 5. contra *Maf. impr.* ℣. 10. כי per *Thhir* 2. sic fe. 5. At כי את־יהוה עזבו 9. 20. ℣. 13. תנאפנה per *Kam.* 2. 3. sic fu. 5. contra *Maf.* 1. & *Erff.* ac *Ind.* *Baf. f.* 61. 2.

תזנינה ועל־כלותיכם כי תנאפנה כי־הם עם־הזנות
טו יפרדו ועם־הקדשות יזבחו ועם לא־יבין ילבט׃ אם־זנה
אתה ישראל אל־יאשם יהודה ואל־תבאו הגלגל ואל־
16 תעלו בית און ואל־תשבעו חי־יהוה׃ כי כפרה סררה
17 סרר ישראל עתה ירעם יהוה ככבש במרחב׃ חבור
18 עצבים אפרים הנח־לו׃ סר סבאם הזנה הזנו אהבו הבו
19 קלון מגניה׃ צרר רוח אותה בכנפיה ויבשו מזבחותם׃

CAP. V. ה שמעו־זאת הכהנים והקשיבו בית ישראל ובית
המלך

quam conditionalis; & exaggerat s. andali dati peccatum, tanquam summæ malitiæ complementum, *S.* Conf. Rom. 1, 32. *b)* saltim *ne reus fiat* per te etiam Iehuda c.13,1. q. d. ne in communionem scortationis tuæ, adeoque reatus grauissimi, quem grauissima pœna sequetur, veniat, Syr. *Tu vero Israel, ne reum facias Iudam.* *c)* c. 5, 5. cf. 2 Reg. 17, 19. Ez. 16, 45. 46. *d) nec veniatis* vos impii Israelitæ, vt hucusque ad seducendum Iudæos fecistis. ita *S.* Alii ad Iudæos hoc dictum putant, vt sibi ab impio Israelitarum congressu in Gilgal caueant. sed vide sequentia. *e) Gilgalem.* cf. de ea Ios. 4, 19. c. 5, 5. Ita etiam infra c. 9, 15. c. 12, 12. Israelem accusat ob idololatriam in Gilgal exercitam: sic Am. 4, 4. & c. 5, 5. vbi Israelitas compellari, ex v. 4. certum est. Nimirum, vt *S.* obseruat, non sine fraude ac dolo factum est, vt in locis Iudæ ac Beniamin vicinis, cultus idololatricus institueretur: nec dubium, quin complures Iudæi hoc scandalo abrepti, & ab Israelitis inuitati, vna cum illis in *Gilgal* & *Bethel* idola coluerint, & nefanda sacra per ebrietatem & scortationes celebrauerint. *f)* nam Bethel in monte sita fuit Ios. 16, 1. 2 Reg. 2, 23. *g)* q. d. *domum iniquitatis pro Bethel* s. *domo Dei.* Gen. 28, 17. 19. propter idololatriam ibi institutam & exercitam. vid. infra c. 5, 8. c. 10, 5. Am. 5, 5. Ios. 7, 2. & 1 Reg. 12, 29. *h) neque iuretis* cum diuini nominis abusu, & sub falso cultus ipsius prætextu: quia ista simul consistere nequeunt. cf. Præf. §. 4. *i)* 1 Sam. 20, 3. Non reprehenditur simpliciter & in se formula iuris iurandi, a Deo ipso mandata Deut. 6, 13. c. 10, 20. sed abusus, cum horrenda idololatria coniunctus. cf. Es. 48, 1. Ier. 4, 2. c. 5, 1. Ez. 20, 39. Am. 8, 14. Zeph. 1, 5. & e. c. 1 Sam. 28, 10. Fingebant nimir. Israelitæ, se per cultum vitulorum Iehouam non deserere, sed colere; quod vel inde patere dicebant, quod *per nomen Iehouæ* adhuc iurarent. *S.* Conf. supra c. 2, 15. 18. ℣. 16. *k) sicut iuuenca refractaria* c. 9, 15. Deut. 21, 18. Ion. *sicut bos, qui saginatur & recalcitrat.* cf. Deut. 32, 15. Syr. *instar iuuencæ rebellantis contra iugum.* cf. Ex. 32, 9. Zach. 7, 11. Neh. 9, 29. *l)* cf. Es. 1, 5. *m) pascit nunc eos Dominus.* Zach. 11, 4. 7. *n) sicut agnum* macello destinatum. cf. Ier. 11, 19. c. 12, 3. 2 Pet. 2, 12. At Kimchi: alioqui *nunc pasceret eos Dominus tanquam agnos.* *o) in latitudine* s. *spatioso loco* Ps. 18, 20. Ps. 31, 9. Respicit ad insignem illam liberationem Dei, qua per Iarobeamum II. Israelitas in libertatem adseruit, & omnia quæ prius amiserant, illis restituit 2 Reg. 14, 25. Alii in malam partem: *nunc pascet eos Dominus in loco spatioso,* i. e. in vastissimas regiones, Mediam nempe & Assyriam captiuos deportabit, in quibus oberrent, vt agnus, qui a grege diuulsus, & a matre destitutus, inani balatu omnia complet, & tandem præda fit lupis. Ita *Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, Theophylactus,* & Hebræorum nonnulli, plerique etiam recentiorum. At ex perpetua scripturæ phrasi *locum alicui dilatare* est eum *ex angustia liberare* & *in libertatem adserere,* inquit *Boch.* Hieroz. I. p. 411. seq. coll. Es. 30, 23. Ps. 4, 2. &c. ℣. 17. *p) Sociatus* (1) vt coniuges Mal. 2, 14. vel *confœderati* Gen. 14, 3. 2 Par. 20, 35. 37. *q) idolis* c. 8, 4. c. 13, 2. 2 Sam. 5, 21. Mich. 1, 7. Ier. 44, 19. cf. 2 Cor. 6, 14. 16. *r)* X. tribus. c. 5, 3. vid. not. Es. 7, 5. *s)* q. d. *permitte,* concede *ipsi* insaniam suam. 2 Sam. 16, 11. *S. dimitte eum.* cf. Ex. 32, 10. 2 Reg. 23, 18. Sunt autem hæc verba vel sec. *S. Prophetæ* ad Deum, iustum eius iudicium agnoscentis, vt infra c. 9, 14. Ier. 17, 18. &c. vel sec. alios, *Dei* ad Prophetam, vt supra v. 4. Es. 8, 16. &c. ℣. 18. *t)* Tig. *Recessit,* & *S.* (subintell. אִם vt 2 Reg. 5, 13. c. 6, 27. Es. 7, 21. c. 10, 4.) *Si recessit* vinum vel *potus eorum* (2) Es. 1, 22. h. e. Si vtique aliquando fit, vt idololatrica ipsorum temulentia recedat, vt ad sobriam ac meliorem mentem redituri videantur (cf. phrasin 1 Sam. 1, 14.) mox tamen omnis illa spes euanescit, dum statim a Regibus & Principibus suis in peiorem scortationem retrahuntur, & magis, quam prius vnquam; *quare dimitte eos,* vt dixi v. 17. Visi autem sunt ad sobriam mentem reuersuri, quando Prophetæ veri eos redarguerunt & terruerunt suis comminationibus & demonstrationibus. Manifestum exemplum est in historia Eliæ. Hic suo zelo tandem effecit, vt omnes exclamauerint: *Iehoua Deus est!* & passi sint prophetas Baal occidi, eiusque altaria euerti 1 Reg. 18, 39. seqq. sed mox relapsi in peiora sunt, & Elias fugere coactus est coram Isabele. Sic Iehu restituturus videbatur verum cultum Dei; sed hæsit in cultu vitulorum, 2 Reg. 10, 16-29. Hæc bene *S.* *u) scortari tamen* iterum *faciunt eos* v. 10. c. 5, 3. 2 Par. 21, 11. 13. *x) amauerunt* Ier. 5, 31. c. 14, 10. Præterita includunt præsentia, ob continuationem facti; vt supra c. 2, 7. Es. 1, 4. *y)* *S. addiderunt* (præterit. a יָהַב, vel sec. *Cocc.* Lex. 298. ab הוב formæ מָגוֹר metu) coll. simili asyndeto 1 Sam. 2, 3. At Tig. *gaudent* (dicere) *Afferte.* & Gusset. p. 860. *amauerunt Date.* coll. Mal. 2, 16. *z) ignominiam* & pudendam idololatriam. cf. v. 7. Ier. 13, 26. Nah. 3, 5. *a) clypei eius.* Per hos intelligendos esse *Reges & Principes,* vel vt aliqui vertunt, *protectores populi,* extra controuersiam est; inquit *S.* cf. c. 7, 3. Ps. 47, 10. ℣. 19. *b) Ligauit* vel *illigauit eam,* Synagogam Israeliticam; quemadmodum quis pecuniam colligat, vt eam secum portet. cf. c. 13, 12. Prou. 7, 20. Iob. 26, 8. *c) ventus.* Es. 64, 5. *d) in alis suis,* quæ vento passim propter velocitatem tribuuntur, e. c. Ps. 18, 11. Ps. 104, 3. cf. Ps. 139, 9. nempe *ventus,* tq. in Hebræo communis generis, prius cum *verbo masculino,* deinde *cum suffixo femin.* in eodem membro construitur: vt similis est diuersitas 1 Reg. 19, 11. Es. 14, 9. c. 35, 8. Iob. 20, 26. Schmidius tamen hoc *suffixum femin.* refert ad ipsam Synagogam Israeliticam; quod *ventus inspiraturus sit in alas vestium laxas Ephraimi* (cf. Deut. 22, 12. Ez. 5, 3.) eamque ita illigaturus, vt cum ipsis procul abripiatur: quod viatori cum laxa veste ambulanti fieri potest & solet. Fauet huic explicationi Syrus: *stridebit ventus in alis eorum.* *e)* c. 10, 6. Es. 1, 29. *f)* cf. v. 13. 14. c. 9, 4. CAP. V. v. 1. *g) Audite hoc.* scil. quod in seqq. dicturus sum. cf. Mich. 3, 1. 9. Quemadmodum enim supra c. 4, 1. his verbis Propheta nouam incipiebat prophetiam, sic iisdem hic *quartam incipit comminatoriam concionem,* sequenti capite finiendam; atque ad eam audiendam, ab omnibus attentionem tenere exigit. Estque hic obseruanda I. Citatio s. *compellatio omnium ordinum* regni Israelitici v. 1. II. *Redargutio peccatorum.* ibid. seqq. III. *Indictio pœnarum.* per totum caput. IV. *Spes veniæ* s. promissio resipiscentibus facta v. 15. vbi a) mutua resipiscentium cohortatio c. 6, 1. seqq. b) Iehouæ responsio v. 4. seqq. *Edita* autem videtur hæc prophetia *Ahazi temporibus:* postquam non solum Menachem, tyrannus Israelis, Assyrii fiduciarius factus erat 2 Reg. 15, 19. sed etiam *Ahaz* ab Assyrio auxilium quæsiuerat 2 Reg. 16, 7. 8. Es. 7, 17. 2 Par. 28, 16. vt ex v. 13. huius capitis *Lightfootus* in Chron. p. 102. & *Schmid.* Comm. ad h. l. p. 205. colligunt. *h)* c. 4, 6. 8. c. 6, 9. *i)* 1 Sam. 15, 22. Es. 42, 18. *k)* populus X. tribuum c. 1, 6. c. 4, 1. c. 12, 1. *l) inprimis etiam domus Regis,* s. *Aula:* Rex scil. & Principes ac Ministri regii. cf. Es. 7, 2.

r) v. 13. *s) quod ipsi* etiam Israelitæ. *t) cum scortis.* cf. Ier. 5, 7. *u) separant* s. *subducunt se* consortio vxorum, vt meretricibus se coniungant. *Piel.* (1) cf. Gen. 13, 9. 11. 14. Prou. 16, 28. Ruth. 1, 17. &c. *Radix Ar.* in II. *Coniug.* quæ Hebr. *Piel* respondet, significat *secessit, segregauit se a ceteris,* pec. *deuotionis ergo.* vt scil. faciebant impurissimi illi homines. At *S.* de partitione sacrificiorum: cum scortis *diuidunt carnes victimarum* post factas proficias, coll. 1 Sam. 1, 4. 5. c. 9, 22. seqq. c. 16, 3. Priori tamen sententiæ vsus verbi in Niph. & Hiph. magis fauere videtur: quo *integrorum separationem* vel *secessum* potius denotat. *x) & cum sacerrimis illis prostibulis,* s. cum feminis, quæ Veneri se consecrarunt & corpus prostituerunt. cf. 1 Reg. 14, 24. 2 Reg. 23, 7. vt scil. harum impuris amplexibus illi se libidinem in honorem profani numinis exercere testatum darent. *y) & populus* (s. homines simpliciores, præsertim etiam ex Iudæis v. 15.) *qui non prudenter sibi attendit* vel *intelligit rem* Ps. 92, 7. quod palam talia & impune a vobis fiunt, ipsique in vera fide ac pietate non satis instructi aut firmati sunt 2 Pet. 2, 14. c. 3, 16. Ion. *populus, qui non intelligit legem.* cf. Ioh. 7, 49. *z)* Vulg. *vapulabit.* al. *corruet.* *S.* bene: *scandalizatur* s. iisdem sceleribus *implicatur.* (3) vid. Prou. 10, 8. 10. vbi Vulgati quadrat versio. nempe radix latissimi vsus significat Syr. *Concitauit, incitauit;* Samar. *adflixit.* Chald. *delassauit.* Ar. *in terram coniecit, prostrauit.* & Aeth. *Impegit* vel *cespitauit.*

℣. 15. *a) Quodsi vtique tu vis scortari, o Israel!* v. 11. seqq. c. 1, 2. Oratio *concessiua* potius est, quam

המלך האזינו כי לכם המשפט כי־פח הייתם למצפה
2 ורשת פרושה על־תבור : ושחטה שטים העמיקו ואני
3 מוסר לכלם : אני ידעתי אפרים וישראל לא־נכחד
4 ממני כי עתה הזנית אפרים נטמא ישראל : לא יתנו
מעלליהם לשוב אל־אלהיהם כי רוח זנונים בקרבם
ה ואת־יהוה לא ידעו : וענה גאון־ישראל בפניו וישראל
6 ואפרים יכשלו בעונם כשל גם־יהודה עמם : בצאנם
ובבקרם ילכו לבקש את־יהוה ולא ימצאו חלץ מהם :
7 ביהוה בגדו כי־בנים זרים ילדו עתה יאכלם חדש את־
8 חלקיהם : תקעו שופר בגבעה חצצרה ברמה
9 הריעו בית און אחריך בנימין : אפרים לשמה תהיה
ביום

m) Ef. 1,10. n) quia rationem reddit compellationis & requisitæ attentioni. S. o) *vobis* vel *ad vos* scil. *pertinet*. ὁ. πρὸς ὑμᾶς ἐστὶ τὸ κρίμα. nempe ad omnes compellatos, Sacerdotes, populum, & ad Principes præcipue, quibus Sacerdotes vel paruerunt, vel adulati sunt, & quos populus promte secutus est. S. p) *hoc iudicium*. S. iusta disceptatio, aut pœnæ denunciatio, vel *sententia iudicialis*. cf. 2 Reg. 25, 6. q) *nam* per cultum idololatricum, callide a vobis institutum. Incipit disceptationem Domini. S. r) *laqueus*. c. 9, 8. Pf. 124, 7. tropice accipimus, vt notet fraudulentum modum homines decipiendi & ad idololatriam seducendi. S. cf. Ez. 13,30. s) Miller. *Speculæ*; sed plures *Mitspa*, scil. *Gileadis* Gen 31, 49. Iud. 10, 17. sec. S tanquam ab Oriente; vt *in Iudæa* ab Occidente. sec. alios vero *Mitspa Iuda* Iof. 15, 38. vel *Beniaminis* Iof. 18,26. non procul a Silo. cf. not. Iof. 11, 3. t) *&* q. s. *rete expansum*, quo aues & feræ capiuntur. c.7,12. cf. Prou. 29, 5. u) in occidentali parte Galilææ. vid Iof. 19, 12.

℣. 2. x) S. *Et mactare*. Inf. Kal cum ה parag. Verbum frequenter de sacrificiorũ mactatione adhibetur, vt Leu. 1, 5. 11. Ef. 66, 3. Ez. 16, 21. &c. y) S. *declinationes* s. *victimas* superstitiosas, contra institutionem diuinam pugnantes, & ad idololatriam *declinantes*. (z) Pf. 101,3. rad. שׂוּט Pf. 40, 5. vel שׂטה *declinare*, & a pudicitiæ via discedere. Num. 5, 12. Prou. 4,15. c.7,25. z) S. *profundarunt*; s. instar abyssi *profundum ac multum fecerunt*. c. 9, 9. Ef. 31, 6. scil. *omnes*, vt sequitur; sacerdotes, aula & populus. v. 1. Ion. *Sacrificia* namque *idolis multiplicant*. Nempe priori crimi-ni scandalizationis per nouos erectos cultus, additur aliud haut dissimile, sacrificationis idololatricæ. S. a) *ideo ego*. De Deo accipimus, vt etiam v. 3. S. b) *disciplina* s. *castigatio ero*, i. e. sec. Ion. *Ego castigationes* s. pœnas *adducam ipsis omnibus*. cf. c. 7, 12. Ier. 30, 14.

℣. 3. c) Am. 5, 12. d) v. 5. 13. c. 4, 17. & pertinacem eorum impœnitentiam. S. e) Pf. 69, 6. cf. infra c. 8, 13. f) S. *quod omnino scortatus sis*. al. *nunc enim* scortari ceteros fecisti. g) v. 5. c. 4, 10. 18. h) c. 6, 10. ℣. 4 i) Vulg. *Non dabunt* cogitationes suas. Tig. *Non in hoc studia sua ponunt*. quemadmodum quis *cor* s. *animum adhibere* dicitur, Coh. 1, 13. Dan. 10,12. 1 Par. 22,19. k) *opera sua* c. 4, 9. c. 9, 15. in bonam partem, & de operibus pædagogicis ad pœnitentiam, oriundis ex sensu iræ & pœnæ diuinæ morsuque conscientiæ, hic accipit S. Syrus inuersa construct. *Non permittunt eis facinora eorum, conuertere se ad Deum suum*. l) c. 7, 10. c. 11, 5. m) c. 4, 12. qui efficax in incredulis Eph. 2, 2. cf. Ef. 29, 10. n) cf. quoad phrasin Ier. 31, 33. Spiritualem obsessionem, ad obdurationem vsque, hic denotat, vt non sit amplius pœnitentiæ locus. S. o) Filius loquitur de Patre, vt supra c. 4, 6. S. p) c. 2, 10. Ier. 4, 22. c. 9, 2. ℣. 5. q) *Et respondet* s. *testatur* Ef. 3, 9. S. aliique de pœna in futuro: *Et respondebit* & conuincet eos. r) *fastus* s. *elatio* Israelis. cf. Ef. 16, 6. Prou. 16, 18. s) *in faciem eius*, vt in conscientia conuictus, non habeat, quo se excusare possit. Rom. 1, 20. vid. infra c. 7, 10. Ier. 14, 7. & *in faciem resistere* Gal. 2, 11. Conscientia, inquit S. conuincitur efficacissime per pœnam manifestam. cf. infra v. 15. t) *ideo Israel & inprimis Ephraim*, v. 3. 9. u) *ob impietatem* & impœnitentiam *suam corruent*. c. 14, 2. Ier. 6, 15. c. 8, 12. Ez. 33, 12. *Ruina* totius reipublicæ, in captiuitatem Assyriacam terminata, h. l. notari videtur, inquit S. cf. Am. 5, 2. x) *corruit* ex parte c. 4, 5. y) v. 14. z) *cum illis*, Israele & Ephraim; quia cum illis peccauit c. 4, 15. 2 Reg. 16, 3. 2 Par. 28, 2. Intelligitur enim ruina, quam Iuda passus est ab Assyriis sub Ahazo præcipue, cum regnum Israeliticum deuastaretur; S. vid. Ef. 7, 20. cf. tamen etiam plura mala Iudæis illo tempore illata, ab Israelitis, Syris, Idumæis, Philistæis, 2 Reg. 16, 5. seqq. 2 Par. 28, 5-20. & infra ad v. 10. ℣. 6. a) Ex. 10, 9. b) S. *ibunt*. al. *eant*. h. e. Si absque vera resipiscentia & fide *cum* omnibus etiam *gregibus & armentis suis abeant* ad Vitulos vel loca quæcunque, in quibus sacrificant. c) *ad quærendum* & placandum *Iehouam* (cf. phrasin Zach. 8, 21. 22. 2 Par. 11, 16. c. 20, 4. &c.) quem contumaciter non agnoscunt v. 4. c. 7, 10. 14. d) *non tamen inuenient eum*: i. e. non impetrabunt remissionem peccatorum & pœnæ, non gratiam & auxilium Domini; sed manebit ira Dei super iis, & punire eos perget vsque ad ruinam eorum. S. Conf. Mich. 3, 4. Prou. 1, 28. e) S. *proripuit*, *subtraxit* namque *se*; vel vt LXX. Syr. & Ar. habent, *recessit*, *deflexit* ab illis. cf. Num. 31, 3. & rad. Ar. saluus *euasit*, *progressus est*. Ion. *subduxit se Schechina mea ab iis*. sc. in illis ipsis locis, vbi Deum hypocritice & idololatrice quærebant, tantum abfuit, vt gratiosus adesset, vt potius omnem eorum cultum, tq. sacrilegum & profanum haberet. Immo, vt S. obseruat, ne ipsum quidem Templum Hierosolymitanum excipiendum est, quod in eo etiam Ahaz idololatricum cultum instituisset. 2 Reg. 16. cf. etiam Ef. 1, 11. seqq. ℣. 7. f) *Contra Dominum*. Ion. *contra Verbum Domini*. fidissimum Sponsum ac Maritum: cuius mysticum cum Israelicis matrimonium hic respicitur. cf. c. 1, 2. c. 2, 4. 7. 21. g) c. 6, 7. Ef. 48, 8. Pf. 73, 15. vid. Ier. 3, 20. de violata fide matrimonii. h) c. 2, 6. Ef. 57, 3. Iac. 4, 4. i) *genuerunt*: quod h. l. nihil aliud est, quam filios sibi natos *facere filios mysticos per generationem mysticam*. Grauitas autem peccati in hoc consistit, quod non tantum patres pessimi idololatræ & hypocritæ fuerunt, sed filios etiam suos adeo quoque corruperunt, vt meliora de iis sperari non potuerint S. k) *nunc itaque* c. 7, 2. ex iustissima vindicta mea. l) *consumet eos* Ef. 33, 11. m) *nouilunium*. Num. 28, 11. 14. & reliqua festa ipsorum, quibus placare me volunt. c. 2, 13. Ef. 1, 13. 14. Ier. 2, 24. Am. 5, 21. Mal. 2, 3. n) *cum partibus suis*, np. vitulis, aliisque diis, quos mihi *velut optimam partem suam* iungunt, vel etiam præferunt. vid. Ef. 57, 6. Ier. 10, 16. Pf. 50, 18. Thren. 3, 24. & supra c. 2, 7. *Schmidius* vero intelligit *partes pecorum & boum*, altaribus, ad adolendum & placandum Iehouam, impositas: melius forassis, quæ Sacerdotibus Leu. 6, 10. vel ipsis etiam offerentibus de sacrificiis eucharisticis cedebant. Deut. 12, 17. 18. cf. not. infra c. 6, 6. ℣. 8. o) *Clangite buccina*, & iustam hanc meam sententiam ad communem & publicum luctum omnibus *promulgate*. cf. Ier. 4, 5. c. 6, 1. Ioel. 2, 1. p) Iof. 18, 24. 28. q) *tuba* Num. 10, 2. r) Iof. 18, 25. Ier. 31, 15. s) *conclamate*, vociferamini Ef. 15, 4. Ioel 2, 1. t) in *Beth-auen* Iof. 7, 2. c. 18, 12. 1 Sam. 13, 5. s. potius *Beth-ele*. vid. supra c. 4, 15. cf. etiam Am. 4, 4. u) *post te, o Beniamin!* vt sequantur te in luctu, in Gibea & Rama, vrbibus tuis, clangentem & plangentem. S. Conf. Ef. 10, 28. seqq.

℣. 9. x) Nam *Ephraim* & Synagoga Israelitica v. 3. 5. y) *in desolationem erit* c. 10, 6. 2 Reg. 22, 19. Nomina populorum *feminina* esse solent, quando vt mulieres introducuntur. S. cf. supra c. 2, 21. al. *Nam tu, o Ephraim*, in desolationem *eris*.

CAP. V. ℣. 1. וְרֶשֶׁת פְּרוּשָׂה sic 1. 2. 3. 6. 9. 12. 16. 20. 21. 22. 25.

כיום תוכחה בשבטי ישראל הודעתי נאמנה׃ היו שרי י
יהודה כמסיגי גבול עליהם אשפוך כמים עברתי׃
11 עשוק אפרים רצוץ משפט כי הואיל הלך אחרי־צו׃
12 ואני כעש לאפרים וכרקב לבית יהודה׃ 13 וירא אפרים
את־חליו ויהודה את־מזורו וילך אפרים אל־אשור
וישלח אל־מלך ירב והוא לא יוכל לרפא לכם ולא־
14 יגהה מכם מזור׃ כי אנכי כשחל לאפרים וככפיר
לבית יהודה אני אני אטרף ואלך אשא ואין מציל׃
טו אלך אשובה אל־מקומי עד אשר־יאשמו ובקשו פני
ו בצר להם ישחרנני׃ לכו ונשובה אל־יהוה כי הוא טרף
וירפאנו

CAP. VI. קמץ בלא אס"ף

z) c. 1, 5. c. 9, 7. Ps. 37, 3. a) *indicaui* Prou. 1, 23. Dan. 8, 19. b *firmam, certam ac constantem* sc. *correptionem* s. *pœnam*, certo super illos Iudæos v. 5. 8. & Israelitas venturam. cf. Deut. 28, 59. Es. 8, 2.
℣. 10. c) *Fuerunt* enim & adhuc sunt. cf. c. 2, 7. c. 4, 18. d) *Principes Iudæ* (cui etiam mala prædixerat v. 5. 8.) qui malitiam populi coercere debebant, & pessimus ipse Rex Ahazus. cf. Es. 1, 10. 23. & infra c. 9, 15. e profusi in omnia scelera atque peccata, *sicut illi, qui terminos mouent.* Deut. 19, 14. c. 27, 17. Prou. 22, 28. dum leges diuinas impudentissime violant Ps. 11, 3. vid. 2 Reg. 16, 10. seqq. Es. 5, 20. c. 30, 10. Am. 2, 4. bona etiam subditorum vi ac fraudibus ad se rapiunt. Es. 5, 8. c. 10, 1. 2. Am. 3, 10. *Tertium comparationis* putamus esse effrenem peccandi libidinem, nullum amplius modum, nullam verecundiam obseruantem &c. inquit S. f) ideo *super eos*, populum & principes, *effundam*. Ps. 69, 25. Thr. 4, 11. g) *sicut aquas*, quæ vltra ripas aut littora effusæ nullis terminis se contineri patiuntur. cf. Es. 8, 7. Ier. 14, 16. h) c. 13, 11. Es. 9, 19. c. 10, 6. Istud factum est, quando contra Ahazum venerunt Rezin, Rex Syriæ, & Pekach Rex Israelis, totumque regnum vastarunt vsque ad Hierosolymam. 2 Reg. 16, 5. 6. Es. 7, 1. seqq. S. cf. supra ad v. 5.
℣. 11. i) *Oppressus est*, & magis etiam *oppressus erit.* Deut. 28. 33. k) *Ephraim* & regnum X. tribuum. v. 3. 5. 9. c. 4, 17. cf. 2 Reg. 15, 29. l) *contritus, contusus* aut *fractus* Es. 58, 6. velut arundo Es. 42, 3. m) *iudicii* s. iusto *iudicio meo* v. 1. cf. Ez. 21, 29 *Genitiuus* est *efficientis*, vt Es. 53, 4. n) *nam ita voluit* s. *proposuit sibi.* Gen. 18, 27. 1 Sam. 12, 22. o *& iuit* lubens s. *sectatus est.* c. 11, 10. Asyndeton emphaticum, vt c. 1, 2. c. 3, 1. p) *post præceptum*, Es. 28, 10. 13. non *meum*, sed *suum*; quodcunque sc. Reges cum comitiis populi, vel populo consentiente fecerunt: quo pertinet mandatum Iarobeami de vitulis 1 Reg. 12, 28. Achabi de Baal 1 Reg. 16, 32. & si qua alia. δ. ὀπίσω τῶν ματαίων. Act. 14, 15. sic Syr. *post vanitates.*

℣. 12. q) *Ideo, inquam, ego sicut tinea ero.* Ps. 39, 12. Iob. 4, 19. quo sec. *Boch. Hieroz.* II. p. 617. significatur, fore, *vt occulta Dei maledictione sensim absumantur*, quomodo a tinea vestes cæco morsu absumi solent. Neque timendum est, ne vilescat Dei maiestas, cum confertur cum tam vili animalculo. Nam si proprie loqui velimus, *non confertur Deus cum tinea, sed lenta Dei iudicia cum vitio, quod a tinea vesti accidit.* Sensim enim id inolescit, ita vt, quod prius solidum atque integrum videbatur, tandem tacito morsu conficiatur atque exedatur. At *Schmid.* Nos, inquit, id sumimus *de grauissimis pœnis, paullo ante* (v. 10. 11.) præmissis, quæ hic reassumuntur, cum noua tamen nouorum similium exaggeratione, &c. cf. v. 14. r) Vulg. *& quasi putredo.* al. *teredo* (5) Prou. 12, 4. Iob. 13, 28. Rad. Es. 40, 20. s) vid. v. 5. 8. 10.
℣. 13. t) Tig. *Quumque animaduerteret Ephraim* v. 3. 5. 9. 11. 12. u) *morbum* reipublicæ suæ. cf. Es. 1, 5. x) *purulentum vulnus suum* (4) Ier. 30, 13. Obad. v. 7 cf. Es. 1, 6. y) non ad DEVM; vt ille 2 Par. 16, 12. cf. Ier. 17, 5. 7. z) c. 7, 11. c. 8, 9. c. 12, 2. a Menahemo eo perductus, vt confideret & acquiesceret in Assyria, in quo perseuerabant ad exitium suum. Hoseas de hoc illos iterum iterumque reprehendit, prædicitque ob eam caussam, *Assyrium fore regem illorum* c. 11, 5. ipsosque comesturos res immundas in terra Assyriæ c. 9, 3. *Ligthf.* Chron. p. 98. a) *misitque*, etiam Iuda 2 Reg. 16, 7. 8. Es. 7, 17. Ier. 2, 18. b) *ad regem Iareb.* c. 10, 6. Proprium vrbis in Assyria a S. aliisque habetur, sed recte illud exponas *ad Regem aduersarium*, vt Ps. 35, 1. Sic cum Symmacho Hieron. *ad Regem vltorem.* vel, qui *litem intendet*, vt supra c. 4, 4. 1 Sam. 24, 16. Ion. *ad regem, qui veniet, vt animaduertat in eos.* vid. Hilleri Onom. S. p. 219. Gusset. p. 780. & Boch. Hieroz. I. p. 358. coll. Iud. 6, 32. c) *atqui ille.* Hoc arguit, quod Rex Assyriæ & Iarebi vnus sit, inquit S. d) *non poterit.* si vtique velit. ita *Kimchi.* Nobis autem videtur phrasis significantior esse, & dicere, quod *ex singulari vindicatiua prouidentia Dei* futurum sit, vt ne quidem velle possit consequenter. - Nam cum Rex Assyriæ venisset ad auxiliandum Ahaso, & adflixisset etiam hostes eius 2 Reg. 15, 29. c. 16, 9. mox tamen ita omnia mutata sunt, vt Tiglath Pileser ipsum Ahasum adflixerit. 2 Par. 28, 20. S. e) cf. c. 6, 1. c. 7, 1. 2 Reg. 1, 21. Es. 6, 10. f) S. *nec curabit* (cf. Prou. 17, 22. al. vt *Neumann.* in Exodo L. S. p. 256. *amouebit, declinabit.*) *a vobis* Iudæis & Ephraimitis, vt in vobis amplius non sit, *fœdum vulnus.* verbum (1) Rad. Syr. גהא *Declinauit, recessit.* Ar. גהה *repulit.* Aeth. גהגה *prohibuit, impediuit, coercuit*, vt peccatum, quod nemo coercet 2 Pet. 2, 14.
℣. 14. g) Ion. *Quia verbum meum*, vt v. 12. Hic omnino ratio habetur, vnde futurum, vt Rex Assyrius non valeat sanare Ephraimum & Iudam. Illa vero est implacata ira Dei. S. h) *sicut leo* (7) c. 13, 7. Ps. 91, 13. scil. *nigricans*, sec. *Boch. Hieroz.* I. p. 717. vel *rugiens* sec. *Maii* supplem. ad *Cocc Lex.* p. 121. cf. Iob. 4, 10. i) *ero Ephraimo*, & iratus faciam, vt nemo eum sanare queat, sed ipsi potius noceat. S. k) Iud. 14, 5. Ez. 19, 3. cf. Thren. 3, 10. l) v. 5. 10. 13. m) *ego, ego* inquam, omnipotens Deus Es. 43, 15. n) *rapiam & abibo.* c. 6, 1. Ps. 50, 22. o) *auferam* 1 Sam. 17, 34. p) Deut. 32, 39. Mich. 5, 7. Ps. 7, 3. cf. supra c. 2, 12.
℣. 15. q) Ion. *Auferam Schechinam meam, reuertar in habitaculum sanctitatis meæ, quod est in cælis.* cf. supra v. 6. & Ez. 11, 23. r) *Locus* videtur hic Deo tribui tropice, tropo, vt indicauimus, a leone sumto: q. d. *Sicut leo reuertitur* post rapinam *in locum suum*, nec relictum amplius curat; sic ego quoque reuertar in locum meum, h. e. non amplius curabo Iudam & Ephraimum. S. s) non in perpetuum quidem, sed *donec.* Num. 11, 20. Ios. 1, 15. t) *reos se agnoscent.* Ion. *donec agnoscant se peccasse.* cf. Zach. 11, 5. u) c. 3, 5. *Quærere faciem alicuius*, est humiliter deprecari, vt propitia facie & vultu respiciat, inquit S. cf. Ps. 27, 8. x) Deut. 4, 30. Es. 26, 16. Dan. 9, 25. y) Es. 26, 9. Ps. 83, 17. Iob. 8, 5. *Prædictio* & simul quædam *promissio* est, de futura pœnitentia, per pædagogiam adflictionum--q. d. nam quando in satis longa angustia erunt, *tandem* (sub N. T.) *solicite me quærent.* &c. S. ὀ. ἐν θλίψει αὐτῶν ὀρθριοῦσι πρός με (Luc. 21, 38.) λέγοντες, *dicentes*, quod etiam recte supplent *Ion. Syr. Ar.* cf. not. c. 7, 5. 1 Sam. 20, 16. Es. 14, 8. Ps. 2, 2. &c. *Sequuntur enim sequenti capite verba pœnitentium arctissima connexione.*
CAP. VI. ℣. 1. z) *Ite, & reuertamur*, sc. per veram pœnitentiam, cum certa fiducia, & quocunque conueniente modo. cf. c. 3, 5. Thren. 3, 40. c. 5, 21. & simil. construct. Gen. 37, 20. 27. Es. 2, 3. Ps. 95, 1. Nempe *cohortatio* hic incipit *resipiscentium* Iudæorum & Israelitarum c. 5, 15. cui responsum Christi subiungitur v. 4. seqq. estque *hæc posterior pars quartæ concionis propheticæ*, vt ad c. 5, 1. monuimus. Ad N. autem T. tempora hæc pertinere, ex pluribus rationibus, quas S. in Comment. p. 257. seq. collegit, agnoscimus; ita tamen, vt, quæ v. 8. seqq. dicuntur, nec minus etiam cetera suo modo, ad Prophetæ auditores spectasse, existimemus. cf. not. Es. 6, 9. &c. a) c. 1, 7. c. 3, 5. *Iehoua*, quantum ad personam, est hic *Filius Dei*, Christus, qui post biduum nos viuificauit, e morte resurgens v. 2. δ b) *Ratio* mouens ad pœnitentiam: *quia ille* propterea percussit, vt reuerteremur. S. c) *ille rapuit* s. *sauciauit*, vt leo vnguibus. vid. c. 5, 14. *Kametz* hic prope Tiphcham adfectui transscribendum.

℣. 9. בשבטי per *Mun.* 1. 2. 3 sic fu. 5. ℣. 10. כמסיגי per *Sin loco Samech* fu. 1. sic in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. & *impr.* Deut. 19, 14. ℣. 15. ואשובה cum præf. ו 6. 9. in marg. sec. *Mas. impr.* Gen. 50, 5. vbi tamen *Mas.* 1. hunc locum omittit. CAP. VI, ℣. 1. לכו per *Makk.* 1. 3 6 9. 20. sic fu. 5.

k i h g f e d

2 ויְרַפְּאֵנוּ יַךְ וְיַחְבְּשֵׁנוּ׃ יְחַיֵּנוּ מִיֹּמָיִם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִמֵנוּ

p o n m l

3 וְנִחְיֶה לְפָנָיו׃ וְנֵדְעָה נִרְדְּפָה לָדַעַת אֶת־יְהוָה כְּשַׁחַר

z y x u s r

4 נָכוֹן מֹצָאוֹ וְיָבוֹא כַגֶּשֶׁם לָנוּ כְּמַלְקוֹשׁ יוֹרֶה אָרֶץ׃ מָה

d c b a

אֶעֱשֶׂה־לְּךָ אֶפְרַיִם מָה אֶעֱשֶׂה־לְּךָ יְהוּדָה וְחַסְדְּכֶם

k i h g f e

ה כַּעֲנַן־בֹּקֶר וְכַטַּל מַשְׁכִּים הֹלֵךְ׃ עַל־כֵּן חָצַבְתִּי בַּנְּבִיאִים

q p o n m

6 הֲרַגְתִּים בְּאִמְרֵי־פִי וּמִשְׁפָּטֶיךָ אוֹר יֵצֵא׃ כִּי חֶסֶד

חָפַצְתִּי

d) idemque, non Assyrius aut alius quisquam c. 5, 13 *sanabit* nos. c. 7, 1. c. 14, 5. Deut. 32, 39. vt medicus noster Ex. 15, 26. e) *percussit* nos. Ef. 57, 17. subintell. *Vau conversivo*. cf. c. 8, 12. f) *ipseque*, instar chirurgi, *nos* f. vulnera nostra, *obligabit*. Ef. 1, 6. Iob. 5, 18. Idem ex affectu bis dicitur, mutatis verbis: & *nervus rationis* est in futuro *sanabit*, *obligabit*, *vivificabit nos*: quod tempus *voluntatem* Domini dicit, & *promissionem* includit, quam tentationi, quasi spes veniæ non superfit, resipiscentes opponunt. *S.*

℣. 2. g) Porro hoc versu explicatur salutaris sanatio Israelis per Christum, de qua sibi spem fecerunt pœnitentes v. 1. *S.* o. ὑγιάσει ἡμᾶς. & Ar. *sanitatem restituet nobis*. cf. Pf. 41, 3. At S. *vivificabit nos* non tantum spiritualiter (Eph. 2, 5.) in ecclesia, sed etiam corporaliter (1 Cor. 15, 22.) in fine seculi. cf. Pf. 71, 20. Pf. 80, 19. Pf. 85, 7. & not. Ef. 26, 19. h) *a biduo*, f. vt LXX. habent, post duos (vid. Ios. 23. 1.) i. e. *post paucos dies*, vel intra breue tempus, vt plerique h. l. accipiunt: quod *binarius numerus* passim in Scripturis *paucitatem* significet, vt not 1 Reg. 17, 12. Ef. 17, 6. Ier. 3, 14. vide *Noldium* ad Concord. Part. not. 1555. At *S.* Littera, inquit, Scripturæ retineri debet, vbi potest, & ad contextum hic optime quadrat: nam pœnitentes se consolantur merito Christi, vi cuius *post biduum mortis suæ* 1. *tertio die resurgens*, ipsos vivificaturus fit. i) cf. Gen. 22, 4. Luc. 13, 32. *Tertius dies*, qui *post biduum* est, est dies tertius Christi, Iehovæ vivificantis, tertius nempe post mortem ipsius. Vnde non intelligendum est post biduum nostrum, sed post biduum suum, die

die tertio su-o &c. *S.* Matth. 16, 21. Luc. 18, 33. Iudæi namque *biduum* illud de Aegyptiaca servitute, & Babylonica captivitate, *diem a. tertium* de liberatione ex præsenti exilio suo &c. interprecantur. k) *eriget nos*. cf. 1 Sam. 2, 8. 2 Sam. 12, 17. Ez. 34, 19. Am. 9, 11. l) *vt vivamus coram ipso* Gen. 17, 18. sc. in hac vita, in regno gratiæ, sancti & inculpati; & post eam, in regno gloriæ, æternum beati; vt ita simul finis intermedius & vltimus, seu complementum summum comprehendatur, *Tarnovius*. Ion. *Vita donabit nos in diebus consolationis, qui venturi sunt: in die resurrectionis mortuorum suscitabit nos.*

℣. 3. m) *Agnoscamus igitur* hoc. Connecto hunc versum cum antecedd. vt in eo sit *cohortatio pœnitentium ad se invicem*, sicut in v. 1. *S.* n) & *sectemur* hoc ipsum, non ventum, aut vanas nostras cogitationes, c. 12, 2. cf. Deut. 16, 20. Ef. 51, 1. Pf. 34, 15. Prov. 21, 21. *Asyndeton emphat.* vt c. 1, 2. &c. o) v. 6. c. 2, 21. cf. c. 1, 10. c. 4, 1. c. 5, 4. p) nam *velut auroræ*, vel *cuius, vt auroræ*. cf. Ef. 8, 20. c. 58, 8. Rom. 13, 12. 2 Pet. 1, 19. q) *paratus*, Ex. 34, 2. Iob. 15, 23. ac *certus* est, Deut. 13, 15. c. 17, 4. & *evidens* erit Prov. 4, 18. r) *exitus eius* a Patre Ioh. 16, 28. cf. Mich. 5, 1. Pf. 19, 6. Mal. 3, 20. Luc. 1, 78. q. d. *cuius exitus nobis destinatus est*, vt sit nobis *sicut aurora*; nimirum ad vivificandum nos e tenebris mortis nostræ. *S.* s) *& veniet*, vel *tum veniet*. Ef. 35, 4. c. 40, 10. t) *vt saluberrima pluvia*. cf. c. 14, 6. Ef. 44, 3. 4. c. 55, 10. u) *nobis*, qui vera fide ipsum agnoscimus, ad salutem. cf. Ef. 9, 5. x) vid. Deut. 11, 14. y) quæ *rigat* (*Gusset*. p. 547. q. d. quæ *iaculatur* versus) *terram*, eamque fœcundam reddit. *fut. Hiph.* vt c. 10, 12. cf. *nomen* Deut. 11, 14. Ier. 5, 24.

℣. 4. z) *Quid faciam tibi o Ephraim?* cf. c. 11, 8. Ef. 5, 4. Est hic *responsio Iehovæ*, *Filii Dei*, ad pœnitentes, qua, dum iustam ac promeritam esse pœnam ostendit, reformationem hypocritici eorum cultus promittit. Estque sec. *S. interrogatio* hæc *deliberantis secum & cum alio*, (vt Gen. 27, 37. c. 31, 43. Ex. 17, 4. 1 Sam. 10, 1. 2 Sam. 21, 3. 4. &c.) qui tamen bonum tandem consilium invenit, etsi res desperata videatur, vt Luc. 16, 3. q. d. *Sed quæso te, Ephraim & Iuda, quid tibi faciam, vt adducaris ad me serio quærendum?* c. 5, 15. *Certe ea via, quam ingressus es, & qua pergis, ad salutarem pœnitentiam non pervenies: cum pietas & sanctitas tua, cui nimium confidis, nullius momenti sit.* Scio quid faciam: exscindam falsos prophetas tuos verbis oris mei, quæ tibi prædicari faciam; & te edocturus sum illis, *quod misericordiam velim, non sacrificium* Mat. 12, 7. &c. *S.* a) *tibi*. i. e. *in tuum commodum* & salutem. *S.* b) Interrogat ipsos, Ephraimum & Iudam eleganti figura: non quasi hi dubium soluturi, & consilium daturi sint; sed vt impossibilitatem ex parte ipsorum demonstret, eosque ad confessionem adigat. *S.* c) c. 4, 15. c. 5, 5. 14. d) *nam pietas & sanctitas vestra*, quam sine vera conversione & gratia mea, ex vestro arbitrio & propriis viribus habetis aut concipitis Ef. 40, 6. fluxa nimis & inconstans, evanida atque inutilis est; (vid. supra c. 4, 18. c. 7, 16. & Præf. in Ierem. §. 7.) adeoque tantum abest, vt coram iudicio meo consistere possit; quin potius vos damnat & iræ subiicit. e) *sicut nubes diluculi*, quæ vix nata a sole dispergitur, & sine pluvia evanescit: quales præsertim in superioris Aegypti descriptione narrat *VVanzlebius*. cf. Ef. 44, 22. Iob. 7, 9. Iudæ v. 12. f) *aut sicut ros* Ef. 18, 4. g) *matutinus* c. 13, 3. Alius enim mane pluit, alius ipsa nocte, quem *guttas noctis* vocat Salomon Cant. 5, 2. Quoniam v. *neque in nube neque in flatu cadunt rores*, vt *Plinius* scribit H. N. lib. 18. c. 29. ideo qui mane demum cadit, tenuior esse solet, & minus consistens. cf. Ex. 16, 13. 14. 21. h) cito *abiens* in auras, f. *evanescens*. vid. c. 13, 3. Ion. *qui cito deficit*.

℣. 5. i) *Propterea excidi*. LXX. & Ar. *demessui*. At *S.* de N. T. *exscindam*. vt *præteritum* sit *propheticum* pro *futuro*; (cf. Ef. 5, 13. c. 9, 2. 13. Ier. 15, 7. &c.) quæ tñ. non incommode subordinari hic possunt. vid. noc. Ef. 1, 7. c. 6, 9. c. 24, 1. &c. & cf. 1 Reg. 18, 40. 2 Reg. 10, 25. &c. In malam autem partem sumendum esse hunc versum, ex eo constat, quod sequitur & cum illo permutatur, *occidi eos*; inquit *S.* cf. Pf. 10, 15. c. 51, 9. Pf. 29, 7. k *prophetas*. Sic quarto casu *S. Pagninus*, *Ab. Ezra. LXX. Syr.* & *Ar.* qui addit *vestros*, vt falsi prophetæ & doctores c. 4, 5. &c. quales etiam adhuc fuerunt tempore Christi Scribæ & Pharisæi, intelligantur. Ita ב est *obiecti*, vt Num. 22, 6. Al. *dolavi eos per prophetas* meos. in meliorem sententiam. l) *occidi*. S. *occidam eos*, np. prophetas; al. Israelitas & Iudæos, coll. c. 9 13. c. 14, 1. Am. 4, 10. & 2 Reg. 8, 12. c. 10, 32. c. 13, 3. 7. 22. &c. m) *verbis oris mei*, quæ ideo ob divinam suam virtutem & efficaciam, modo cum *telis* vt Pf. 45, 6. modo cum *gladio* ancipiti & acuto comparantur, vt Ef. 49, 2. Pf. 45, 4. Heb. 4, 12. Apoc. 1, 16. c. 2, 12. c. 19, 15. &c. n) *& iudicia tua*, ab impiis & falsis doctoribus obscurata. cf. Am. 5, 14. Ef. 58, 2. f. *vnumquodque iudiciorum tuorum*; vid. not. Iud. 5, 29. Ef. 19, 4. per quæ alii *iudicia* Dei, f. pœnas *super Israelem* decretas, al. iura a Deo præscripta & ab Israele observanda, f. vitæ rectitudinem intelligunt. Sed nobis, inquit *S.* hæc *iudicia* sunt *idem*, *quod* חסד *sanctitas*, quæ prius vana fuit v. 4. in Christo a. redditur lux. Dicuntur hæc iudicia in N. T. inprimis δικαιώματα (*quidquid iuste præcipitur vel agitur*. & sec. legem f. præscriptum Dei fit. Apoc. 19, 8.) quæ nonnulli vertunt *iustificationes*. Et comprehenditur generali hoc vocabulo ante omnia δικαίωμα illud Christi, quo coram Deo iustificamur Rom. 5, 16. (cf. supra c. 2, 21. Ef. 1, 27.) deinde vera δικαιώματα vitæ sanctæ Luc. 1, 6. non vt in V. T. sec. carnem, Heb. 9, 1. 9. 10. sed sec. spiritum Rom. 8, 3. 4. o) LXX. Ion. Syr. Ar. *sicut lux*, vel sec. *S. ita vt sint lux*, *exibunt*. cf. Ef. 62, 1.

℣. 6. p) *Rationem* hic reddi præcedentium, clarum est. Male autem faciunt, quod communiter ad V. T. referunt, quæ ad N. pertinent. Christus quoque de abrogatione sabbati aliarumque ceremoniarum Leviticarum hunc locum adducit, & optime contra Pharisæos argumentatur: cum paralogismum fecisset, nisi locus noster de abrogatione cultus Levitici in N. T. loqueretur. Ita censet B. *Schmidius* ad h. l. Conciliari tn. facile potest sententia illorum, qui ad V. quoque Test. suo modo hoc respicere volunt. Nam sicut certissimum est, quod sacrificia & vmbras Leviticas nolit Deus in N. T. Ef. 66, 1. 2. 3. Pf. 50, 8. seqq. Ier. 3, 16. Dan. 9, 27. &c. ita quoque verissimum est, quod in Veteri etiam Testamento, & omni tempore, non tam sacrificia & externos ritus, quam veram pœnitentiam & fidem sub illis requisiuerit. vid. c. 14, 3. Ef. 1, 11. seqq. & quæ mox plura loca citabimus. q) non fictam aut hypocriticam v. 4. sed veram *pietatem* & *sanctitatem*, f. *misericordiam* & *caritatem*, c. 4, 1. quæ proximum non temere damnat, sed sincere diligit. Matth. 9, 13. c. 12, 7. Mich. 6, 8.

℣. 3. ונדעה Præf. ו expunxit 5. & recentior manus in *Mas. Erff.* sic פלוגתא seu variationem hic esse monet *Mas. impr.* ad Inn. 1, 7. נרדפה per *Sakeph*. 17. 18. Ber. & 14. ℣. 4. לך sine *Dag.* 1. 6. 9. 11. 20. sic in seq. לך iidem & 3. 7. 10. 13. 19. והסדכם sine præf. ו 1. 2. כענן per *Mun.* milra 1. 2. 3. 6. 9. 20. וכטל משכים sic 1. 2. 3. 5.

7 חָפַצְתִּי וְלֹא־זָבַח וְדַעַת אֱלֹהִים מֵעֹלוֹת׃ וְהֵמָּה כְּאָדָם
8 עָבְרוּ בְרִית שָׁם בָּגְדוּ בִי׃ גִּלְעָד קִרְיַת פֹּעֲלֵי אָוֶן עֲקֻבָּה
9 מִדָּם׃ וּכְחַכֵּי אִישׁ גְּדוּדִים חֶבֶר כֹּהֲנִים דֶּרֶךְ יְרַצְּחוּ
י שֶׁכְמָה כִּי זִמָּה עָשׂוּ׃ בְּבֵית יִשְׂרָאֵל רָאִיתִי שַׁעֲרִירִיָּה
11 שָׁם זְנוּת לְאֶפְרַיִם נִטְמָא יִשְׂרָאֵל׃ גַּם־יְהוּדָה שָׁת קָצִיר
ז לָךְ בְּשׁוּבִי שְׁבוּת עַמִּי׃ כְּרָפְאִי לְיִשְׂרָאֵל
וְנִגְלָה

שערוריה ק

pientia turgidus, ac contra diuinam sapientiam sese extollens Rom. 8, 5. sqq. 1 Cor. 1, 18. sqq. &c. *6.* Αὐτοὶ δὲ CAP. VII. εἰσὶν ὡς ἄν-θρωπος παραβαίνων διαθήκην. *z*) *transgressi sunt fœdus* Dei, quod tamen iactitant. Ion. *fœdus meum*, vt infra est, c. 8, 1. cf. Es. 24, 5. *a*) *ibi*, sec. Ion. aliosque: *in terra bona, quam dedi eis, vt facerent voluntatem meam.* vel potius, sec. *S.* ea ipsa in re, vbi vel maxime religiosi volunt videri. cf. c. 9, 15. *b*) c. 5, 7. Ion. *contra Verbum meum*, vsque ad peccatum in Spiritum S. Matth. 12, 31. 32. *S.* ℣. 8. *c*) In specie etiam *Gilead*, vrbs s. regio, & incolæ eius. cf. c. 12, 12. Num. 26, 29. vnde etiam captiuitatis ibi fuit initium 2 Reg. 15, 25. 29. *d*) *vrbs* est Es. 1, 21. c. 24, 10. *e*) Es. 31, 2. Ps. 5, 6. homines sc. pessimi & nequissimi. cf. Ps. 55, 10. *f*) vulgo, *velut vestigiata*, Cocceio *calcata*; *lamosa*, s. lacunis plena. Syr. *conspersa* s. fœdata. Gussetio p. 633. substantiue *congeries fraudulenta*, q. d. *fraudificium* sanguinolentum, collato עֲבֻדָּה *famulitium*, אֲלֻמָּה *manipulus*, סְגֻלָּה *thesaurus*, quæ omnia *congeriem confertam* significent. Schmidio autem *peruersa*; nobis *curua* s. *inæqualis a cruore*, s. ab effuso & cumulato quasi sanguine iniuste occisorum. (1) a masc. עָקֹב Es. 40, 4. Ier. 17, 9. sicut a נָקֹד fit נְקֻדָּה Gen. 30, 32. 35. ab עֵרוֹם *nudus* Am. 2, 16. עֶרְמָה Hos. 2, 5. &c. Ion. *dolose effundunt sanguinem innocentum.* *g*) cf. c. 4, 2. Es. 34, 7. ℣. 9. *h*) *Et sicut expectare viri*, ac si expectaret (*quis* 1 Sam. 24, 20.) Zeph. 3, 8. *Inf. Piel*, formæ נַקֵּה &c. & *He* spec. mut. in *Iod*, vt Es. 53, 10. *i*) *turmas* c. 7, 1. Irruentium hostium vel prædatorum 2 Sam. 4, 2. 1 Reg. 11, 24. *k*) ita quoque perniciosa est, *societas* s. *sodalitium* Prou. 21, 9. *l*) c. 5, 1. sensus est: si quis confidit sodalitio sacerdotum, idem est ac si quis confidat turmis prædonum -- Decipitur np. turpissime & periculosissime, qui etiam Sacerdotibus credit & confidit, sicut decipitur, qui credit latronibus. *S.* *m*) in *via.* subintell. præpos. vt Ios. 10, 10. Iud. 8, 11. &c. *n*) c. 4, 2. Ps. 94, 6. Es. 1, 21. *o*) *versus Sichem.* Vrbs fuit Ephraimitica Sacerdotum & refugii Ios. 17, 7. c. 21, 21. quo asylo eos abusos putat *Gusset.* p. 156. ad cædes impune perpetrandas. At *S.* (qui de cæde animarum, & per comparationem hæc dici existimat) Non autem putamus, inquit, respici ad Historiam Sichemiticam Iud. 9, 25. 43. seqq. vel alteram Gen. 34, 25. sed indicari, quod tempore adhuc prophetæ *via ex Gilead versus Sichem latronibus fuerit infestissima:* sicut tale quid indicat Christus de via versus Iericho Luc. 10, 30. *p*) *nam scelus* Leu. 18, 17. c. 19, 29. Iud. 20, 6. Ier. 13, 27. *perpetrant.* q. d. Merito comparo fraudem peruersam Sacerdotum cum fraude latronum, qui homines etiam sibi credentes occidunt: nam faciunt *grauissima scelera*, non minora latrociniis. *S.* ℣. 10. *q*) Breuiter: *in tota domo Israelis* s. regno X. tribuum c. 1, 6. c. 5, 1. *r*) *vidi & video* non sine summa indignatione: cf. Gen. 6, 12. Es. 59, 15. Ier. 3, 8. *s*) Syr. *rem stupendam.* Ar. *scortationem horrendam*, cuius sine horrore meminisse nequeas (1) conf. Ier. 5, 30. Intelligitur autem inprimis *turpissima idololatria*, vt ex seqq. facile colligitur. *S.* *t*) *ibi* namque *scortatio* est, & spiritualis & corporalis, in sacris præsertim Veneris. vid. c. 1, 2. c. 4, 12. *u*) c. 5, 3. *x*) *&* scortatione ista *pollutus est*, & adhuc *pollnitur*, totus *Israel.* cf. Num. 5, 13. 27. Ier. 2, 23. Ez. 20, 30 c. 23, 7. 13. ℣. 11. *y*) *Etiam tamen* Ps. 129, 2. pro vniuersali gratia & misericordia mea. Ioh. 3, 16. Rom. 11, 1. 32. *z*) *Iuda*, nunc quidem a te corruptus, & iisdem tecum sceleribus pollutus v. 10. c. 4, 15 c. 5, 5. 10. 14. gratiose tamen per Messiam redimendus & saluandus c. 1, 7. *a*) *positurus est* s. *ponet* Gen. 4, 25. per Euangelii prædicationem. *b*) *messem* cælestium bonorum. cf. Es. 9, 2. Ioh. 4, 35. *c*) *tibi, o Israel*, vt expresse addit *Ar. MS.* in Comment. *Pocok.* ad h. l. p. 324. Idque factum est, quando Euangelium per Euangelistas & Apostolos, qui ex Iudæa & Ierusalem exibant, primum ad Israelitas, deinde ad omnes gentes fuit propagatum. vid. Luc. 24, 47. Act. 13, 46. & cf. Ps. 2, 3. Matth. 10, 5. 6. c. 15, 24. Ioh. 4, 22. *d*) *quum* ex spirituali captiuitate Heb. 2, 14. 15. *reduxero captiuos populi mei*; vt supra promissum est c. 1, 7. nam *de liberatione per Christum* hæc phrasis in Scripturis vsurpatur. vid. Es. 52, 8. Ier. 31, 23. Zeph. 3, 20. Ps. 14, 7. Ps. 126, 1. &c. Ita difficillimum hunc versum nobiscum explicat non tantum B. *Schmidius*, sed etiam *Diodati* paraphrasis apud *Pocok.* p. 325. Alii vero (vt citatus modo Ar. MS. & R. Tanchum apud Pocok.) *messem* in malam partem accipiunt, h. m. *Etiam Iuda*, peccatis tuis consentiens, *posuit tibi*, o Ephraim & Israel, *messem* pœnarum s. *excidium*, coll. Hos. 8, 7. c. 10, 12. Ier. 51, 33. Ioel 4, 13. Apoc. 14, 15. *quando reduxi*, vel *reducere* aut *restituere volui captiuos populi mei*, coll. 2 Reg. 14, 25. 28. sed illud merito præferimus, ac missas hic facimus plures aliorum inconstantes aut deuias commentationes. CAP. VII, ℣. 1. *e*) S. *Quando sanaui Israelem;* reductis sc. & receptis ab hoste regni terminis 2 Reg. 14, 25. seqq. al. *Quoties medelam attuli Israeli.* cf. c. 5, 13. c. 11, 3. Ier. 17, 14 c. 51, 9. Quidam conferunt etiam supra c. 6, 1. quod tamen agit de sanatione Messiæ sub N. T. *Habet* vero *hoc caput VII.* (quod alii cum superioribus V. & VI. coniungunt. vid. Præf. §. 11.) sec. *S. nonam, eamque quintam Hoseæ concionem;* in qua de plurimis ac grauissimis Israelitarum peccatis, pertinaci inprimis hypocrisi eorum, & de adulatione ac seditionibus aduersus Reges & Principes suos, conqueritur Deus, iustasque pœnas minatur, per *quatuor partes;* in quibus etiam totidem symbola s. imagines perditissimi status obseruari vult *Vrsinus:* (1) desperate *ægri* v. 1. seq. cf. Es. 1, 5. 6. (2) *furni* pistoris s. *clibani* v. 3. seqq. (3) *panis subcineritii* s. *placentæ* corruptæ v. 8. seqq. (4) *columbæ* stultæ v. 11. seqq. Ceterum *hoc & sequentia capita*, ad finem vsque libri, *edita esse sub regni Hiskiæ initium*, & vltima tempora Regis Hoseæ, ita colligit *Lightfoot* in Chronol. p. 105. (1) inquit, communis & perpetuus sermo, quem in iis habet Propheta ad *Ephraimum*, ostendit, hæc adnunciata fuisse decem tribubus, antequam abductæ fuerunt in captiuitatem, quæ iam futura erat intra quadriennium. (2) Dictum hoc fuisse, postquam *Hoseas* Rex amicitiam cum Aegypto iunxerat, de quo mentio fit 2 Reg. 17, 4. Obserua enim, quomodo hic c. 7, 11. & c. 12, 2. tale quid innuatur. Et (3) dictum hoc esse post expeditionem *Salmanezaris* primam 2 Reg. 17, 3. qua destruxit *Arbelitida* Hos. 10, 14. & ante expeditionem illius secundam, quando *Bethelem* erat destructurus. conf. etiam not. 2 Reg. 17, 4. & *Schmid.* Comment. p. 295. seq.

r) *cupio & semper volo.* Ps. 40, 7. Heb. 13, 16. *Præteritum* est pro *præsenti*, vt in N. T. allegatur; & eiusmodi *velle* dicit, quod rem, vt fiat, requirit. *S.* *s*) *&* *non sacrificium* 1 Sam. 15, 22. Ier. 7, 22. 23. Coh. 4, 17. *S.* In specie intelligit *pacificum* (Ex. 24, 5. Leu. 3, 1.) quod cum proximo, Sacerdotibus & Leuitis, domesticis & amicis inuitatis comedebatur, missis etiam partibus ad pauperes. cf. c. 5, 7. *t*) *&* *veram Dei cognitionem* ac fidem, qua holocausta ad Deum mitti debebant, vt gratus ei odor essent, *S.* cf. v. 3. c. 4, 1. *u*) *præ holocaustis* (& omnibus ceremoniis Leuiticis) quæ soli Deo data & combusta sunt, *S.* Conf. Ex. 20, 21. Leu. 1, 3. Ion. *Nam in his, qui exercent misericordiam, beneplacitum coram me est potius, quam in sacrificio; & in facientibus legem Domini magis, quam in offerentibus holocausta.* Communiter *comparationem* faciunt - sed obstat huic sententiæ, quod ex ea sequatur, sacrificium cum misericordia coniunctum Deo placere: quod (in V. T. sic fuit) de N. T. ad quod sententia Prophetæ pertinet, falsum est. - - Nam *præfixum Mem* simpliciter *electionem vnius præ alio*, ex certa & iusta caussa, notat; vt cum *amatur bonum præ malo*, & *publicanus iustificatus est præ Pharisæo* Luc. 18, 14. *S.* cf. simile *præfixum* Ps. 118, 8. 9.

℣. 7. *x*) *At illi.* sc. sec. *S.* falsi doctores, v. 5. sec. alios Israel & Iuda v. 4. Est *altera rationis*, præcedenti versu cœptæ, *pars*, per oppositionem, *S.* *y*) *sicut Adam* in Paradiso Gen. 3, 6. Rom. 5, 12. 14. Ita plerique Hebræi. Ion. *sicut generationes priscæ* l. *priores.* At S. aliique *sicut homo*, sc. naturalis & sibi relictus. cf. Iob. 31, 33. 1 Cor. 2, 14. Eph 4, 17. & in specie carnali sapien-

℣. 6. ולא per *Mun.* 6. 9. 20. ℣. 7. בגדו per *Math & Ma'k* 1. 3 fu. 5.
℣. 9. וכחכי־איש sic per *Graschaim & Makk.* 1. sic se. 5. & su. 6.

וְנִגְלָה עֲוֹן אֶפְרַיִם וְרָעוֹת שֹׁמְרוֹן כִּי פָעֲלוּ שָׁקֶר וְגַנָּב
2 יָבוֹא פָּשַׁט גְּדוּד בַּחוּץ׃ וּבַל־יֹאמְרוּ לִלְבָבָם כָּל־רָעָתָם
3 זָכָרְתִּי עַתָּה סְבָבוּם מַעַלְלֵיהֶם נֶגֶד פָּנַי הָיוּ׃ בְּרָעָתָם
4 יְשַׂמְּחוּ־מֶלֶךְ וּבְכַחֲשֵׁיהֶם שָׂרִים׃ כֻּלָּם מְנָאֲפִים כְּמוֹ
תַנּוּר בֹּעֵרָה מֵאֹפֶה יִשְׁבּוֹת מֵעִיר מִלּוּשׁ בָּצֵק עַד־
ה חֻמְצָתוֹ׃ יוֹם מַלְכֵּנוּ הֶחֱלוּ שָׂרִים חֲמַת מִיָּיִן מָשַׁךְ יָדוֹ
6 אֶת־לֹצְצִים׃ כִּי־קֵרְבוּ כַתַּנּוּר לִבָּם בְּאָרְבָּם כָּל־הַלַּיְלָה
7 יָשֵׁן אֹפֵהֶם בֹּקֶר הוּא בֹעֵר כְּאֵשׁ לֶהָבָה׃ כֻּלָּם יֵחַמּוּ
כַּתַּנּוּר

f) *tum* magis etiam *prodidit* se, patefacta & *detecta est.* Ef. 22, 14. Ez. 21, 29. g) *impietas Ephraimi* c. 13, 12. tq. præcipuæ tribus. c. 5, 13. h) c. 14, 1. vbi Aula Regis: quia nimirum felicibus succesfibus elati Ifraelitæ non tantum relapfi ad priora vitia funt, fed nouis etiam & gravioribus illa auxerunt. c. 13, 2. i) explanatiue, *quia* vel *quod nimirum mendacium faciant.* k) cf. Ier. 6, 13. c. 8, 10. Prou. 11, 18. Apoc. 21, 27. c. 22, 15. h. e. fec. *S.* non egerunt veram et feriam pœnitentiam, nec opera pœnitentia digna operati funt. Et licet *initium pœnitentiæ* fecerunt, abftinendo ab idololatria & crasfis fceleribus, ficvt ex 2 Reg. 14, 26. 27. colligere licet, (neque enim Deus eos alioqui gratiofe refpexiffet & liberaturus fuiffet tam infigni liberatione, qua omnes regni termini reftituerentur, fi mera hypocrifis fuiffet illorum pœnitentia. cf. not. 1 Reg. 21, 29.) non tamen nifi externe fefe melius in quibusdam gefferunt, & crimina externa fpecie occultarunt potius, quam vitarunt; quafi Deus interna non refpiceret nec curaret, vt mox v. 2. dicitur. Ita autem excœcauerunt eos felices contra hoftes progresfus, qs. Deus fine dubio placatus effet, nec alioquin adiuturus aut liberaturus eos fuiffet. *Schmid.* p. 299. & 328. l) *&*, vt ad fpecialia progrediar, *fur* clanculum *venit*, Ioel 2, 9. & bona aliorum diripit Ier. 49, 9. immo folium regium occupat. vid. not. 2 Reg. 15, 10. m) *& diffundit fe* 1 Sam. 27, 8. n) *turma* feditioforum *prædonum* c. 6, 9. o) in agris Pf. 7, 15. omniaque furtis & latrociniis replet.

℣. 2. p) *Neque tamen dicunt cordi* vel *animo fuo*, vtpote qui in his confcientiæ fenfum depofuerunt.

erunt. c. 10, 2. q) quod *omnis malitia ipforum* v. 1. c. 9, 15. c. 10, 15. r) *ego memor fim* c. 8, 13. c. 9, 9. Pf. 25, 6. non, ac

מלעיל

fi omnem Dei prouidentiam negauerint, vt illi Mal. 3, 14. fed quod quæ ipfi patrarent, non effe peccata finxerint. Tales folent effe, qui partibus militant. Furantur, prædantur, occidunt innocentes, quafi iure belli & iufte omnia facerent. Nec dubium eft, quin ita fe gefferint, inprimis, quod adhærebant & militabant illis Regibus Ifrael, qui regnum per vim & feditionem inuaferunt, quales fuerunt Sallum, Menachen, Pekachia, Pekah (& ipfe Rex Hofeas) *S.* s) c. 5, 7. t) c. 12, 1. Pf. 17, 11. Pf. 18, 6. inftar lictorum. *Tarn.* cf. Prou. 5, 22. At *S. quod nunc circumfient* eos; & *quod femper coram oculis meis fuerint.* u) c. 4, 9. x) cf. Pf. 90, 8. ℣. 3. y) *Per malitiam fuam.* vid. v. 2. furta fc. rapinas, aliaque, quæ in bellis, præfertim ciuilibus, in gratiam fuæ partis, & ad vindictam aduerfæ, patrarunt. *S.* z) *lætificant*, vt patrem filius, qui frugi eft. Prou. 10, 1. a) *Regem & Principes* fuarum partium, quibus placet hoc, quod tam ftrenue & alacriter pro ipfis militent. Singulariter autem dicitur *Regem*, quia vno tempore vnus, fuccesfiue licet multi fuerint. b) *& mendaciis fuis*, quibus alios decipiunt. (5) c. 10, 13. Pf. 59, 13. c) cf. v. 5. c. 4, 18.

℣. 4. d) *Omnes*, fc. Ephraimitæ; & Samariæ incolæ v. 1. *S.* al. Rex, populus & principes. De cohærentia ita *S. Peccata*, quæ vsque ad v. 7. incluf. exprobrantur, *funt circa Reges & Principes ab vniuerfo populo commiffa*, & præcipue duo: (1) quod Regibus & Principibus aliquamdiu turpisfimis adulationibus feruiant, quos tamen (2) tandem, immo breui, interficiunt, verfis adulationibus in odium & cædem. De adulationibus agere cœpit v. 3. *Per malitiam fuam lætificant Regem* &c. quod fecerunt inprimis, quando eos in thronum & dignitates, etiam cum feditionibus, furtis & rapinis, iuxta v. 1. euexerunt, & quæcunque poterant, in gratiam eorum perpetrarunt. Iam v. in hoc v. 4. & 5. narratur, quomodo adulationes iftas, erga fublatos in thronum & dignitates, continuauerint: nimir. in gratiam eorum adulterando, & facra conuiuia, fed idololatrica, inftituendo in die Regis fui. e) Ier. 9, 1. c. 23, 10. al. fimpliciter *de adulteriis* proprie dictis, al. de fpiritualibus, vt fupra c. 2, 4. Ier. 13, 27. Iac. 4, 4. *Schmid.* vero de adulteriis, quæ in facris Bacchi & Veneris, fefto die Regis, in huius gratiam inftitutis v. 5. commiferint. cf. c. 1, 2. c. 4, 11. c. 6, 10. nifi malis per *adulterii* crimen hic notari inconftantiam & perfidiam populi erga Reges, quos prius ipfi per feditionem adoptauerant. f) *ficut furnus* v. 6. 7. Gen. 15, 17. Similitudine putamus vehementiam ardoris intendi. *S.* g) *ardens*, *qui ardet.* mafc. cum *He parageg.* cf. Mal. 3, 19. h) fuccenfus *a piftore* qui panes coquit. v. 6. i) *ceffat, quiefcit* Gen. 2, 2. 3. Ex. 16, 30. k) *excitans f. excitator.* ita *S.* & R. *Tanchum* apud *Pocok.* p. 334. cf. Ef. 41, 2. Ier. 50, 9. Zach. 4, 1. l) *a depfendo*, *a fubigendo* Gen. 18, 6. m) *maffam* (5) Ex. 12, 34. n) *S. vsque ad fermentationem eius* (1) cf. Ex. 12, 34. 39. i. e. fec. *S.* qui eos excitare debebant e fomno adulterii, Sacerdotes & Prophetæ, ceffant ab excitando & corrigendo eos, *ex quo fubigitur maffa* f. ex quo feduci incipit populus, vsque dum tota maffa populi fermentetur, & fic omnes adulterentur. cf. 1 Cor. 5, 6. ℣. 5. o) *Dies eft Regis noftri*; vel natalis, vel inaugurationis, vel quacunque de caufa folemnis; fc. *dicunt* (fubintell. ante hunc verfum לֵאמֹר vt c. 5, 15. Pf. 2, 3. Ef. 14, 8. &c.) facerdotes, fec. *S.* diem hunc, tq. feftum, in gratiam Regis folemniter promulgantes. Al. in fpecie refpiciunt ad 1 Reg. 12, 32. vbi vid. not. p) *infirmant*, fc. *populum*, al. *corrumpunt fe & Regem*; Hiph. (4) a rad. חלה Ef. 53, 10. Mich. 6, 13. Prou. 13, 12. al. *incipiunt*, fc. *compotare*, vt Ion. vel *furere*, vt Syr. fed præter Grammaticam. q) impii *Principes* v. 3. 16. vinum populo largientes. r) *vtre* Hab. 2, 15. cf. Gen. 21, 14. 15. 19. al. *veneno ex vino* parato, f. *veneno ipfo vino* fortiori, f. quod *magis* mentem *turbat*, *quam vinum*, coll. Pf. 58, 4. ita R. *Tanchum* apud *Pocok.* p. 337. feq. s) *de vino* vel *parte vini.* cf. c. 4, 11. Prou. 20, 1. *Vter plenus* vino eft *pars* vel *aliquid vini*, inquit *S.* cf. de *præfix.* not. Leu. 4, 17. 1 Reg. 12, 9. Ef. 47, 13. Modum vero corruptionis optime expresferunt Lutherus aliique per *furere*, vt fit *corruptio mentis per vinum* feductio in fpiritualibus, inprimis per munera vini & blanditias, in qua fcortari, adulterari, & alia patrare mala homines non dubitant. *S.* t) & ipfe Rex quoque *extrahit* vel proiicit & iungit *manum fuam*; cf. verbum Am. 9, 13. Pf. 109, 12. h. e. fec. *S.* data manu adblanditur, & hoc figno oftendit, quod facta ipforum turpia fibi placeant. Quomodo omnes fuperiores populi malitiam & adulteria iuuant ac fouent: *Sacerdotes* feftum Bacchi & Veneris in gratiam Regis promulgant, *Principes* vinum donant, *Rex* adprobat & populi fauorem captat. *S.* u) *cum deriforibus* (1) qui funt h. l. homines de populo ebrii, quos non pudet Deo & hominibus illudere. *S.* cf. Ef. 28, 14. 22. Pf. 1, 1. item Prou. 20, 1. ℣. 6. x) *Quum vero convertunt* vel *adplicant.* Ef. 46, 13. y) *ficut clibanum.* v. 4. 7. Reaffumit fimilitudinem clibani, vt doceat, eundem effe impetum & furorem in odio & infidiis, qui prius erat in amore & adulationibus. *S.* z) *in infidiis* vel *in infidiari fuo* (Infin. vt Ier. 9, 7.) vt occulta confilia contra Regem & Principes fuos moliantur. Dictum np. eft præced. verfu, quomodo populus in gratiam Regis & Principum fcortatus fit; nunc oftendit, quam mobilis & inconftans, femper tamen malus fit, & mox animum auertat a Rege & principibus, adpliceteque ad infidiandum, confumendum & interficiendum eos, & qd. eodem ardore & vehementia odii, quo prius erant accenfi ad adulandum faciendumque pesfima in gratiam eorum. Quare inconftantisfima & furibunda populi leuitas arguitur. *S.* a) *tota* qd. *nocte*, h. e. omni tempore feditioni apertæ adhuc incommodo, *S.* cf. Iud. 16, 2. b) *dormit*, h. e. quiete fe gerit, & confilia fua occultat: ficut piftor proprie dictus fub noctem cito cubitum it, dormitque vsque ad commodum tempus calefaciendi clibanum & coquendi panes, quod eft tempus fummi mane, *S.* cf. 1 Sam. 25, 7. c) *piftor eorum* v. 4. Gen. 40, 1. 2. h. e. *caput feditionis*, v. g. *Sallum*, poftquam foedus feditiofum iniit contra Zachariam 2 Reg. 15, 10. d) fed *diluculo* f. *mane*, h. e. vbi oportuna occafio monendæ feditionis aduenit, *S.* cf. 1 Sam. 19, 11. Mich. 2, 1. e) *ille*, dux feditionis, *ardet* v. 4. & aperto furore cum complicibus fuis in Regem & Principes fuos coram ipfo populo irruit 2 Reg. 15, 10. f) *ficut ignis flammæ* vel *flammans*, qui obuia quæuis confumit ac deftruit. Thren. 2, 3. ℣. 7. g) *Et omnes* cum impio feditionis duce. h) furore *incalefcunt.* Pf. 39, 4.

CAP. VII, ℣. 3. בְּרָעָתָם fic per *Merca* loco *Meth.* 2. 6. 9. 10. 13. 19. 20. præter *Maf. impr.* Leu. 23, 21. ℣. 5. חֲמַת per ׳ *Kam.* 2. 6. 9. 20.

כַּתַּנּוּר וְאָכְלוּ אֶת־שֹׁפְטֵיהֶם כָּל־מַלְכֵיהֶם נָפָלוּ אֵין־
קֹרֵא בָהֶם אֵלָי׃ 8 אֶפְרַיִם בָּעַמִּים הוּא יִתְבּוֹלָל אֶפְרַיִם
הָיָה עֻגָה בְּלִי הֲפוּכָה׃ 9 אָכְלוּ זָרִים כֹּחוֹ וְהוּא לֹא יָדָע
גַּם־שֵׂיבָה זָרְקָה בּוֹ וְהוּא לֹא יָדָע׃ וְעָנָה גְאוֹן־יִשְׂרָאֵל י
בְּפָנָיו וְלֹא־שָׁבוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְלֹא בִקְשֻׁהוּ בְּכָל־
11 זֹאת׃ וַיְהִי אֶפְרַיִם כְּיוֹנָה פוֹתָה אֵין לֵב מִצְרַיִם קָרָאוּ
12 אַשּׁוּר הָלָכוּ׃ כַּאֲשֶׁר יֵלֵכוּ אֶפְרוֹשׂ עֲלֵיהֶם רִשְׁתִּי כְּעוֹף
13 הַשָּׁמַיִם אוֹרִידֵם אַיְסִרֵם כְּשֵׁמַע לַעֲדָתָם׃ אוֹי לָהֶם כִּי־
נָדְדוּ מִמֶּנִּי שֹׁד לָהֶם כִּי־פָשְׁעוּ בִי וְאָנֹכִי אֶפְדֵּם וְהֵמָּה
דִּבְּרוּ

i) repetitur ex v. 4. 6. ad ardorem intendendum: forte etiam aliquod *discrimen* inter *pistoris* & *clibani* ille dictus est ardere *sicut ignis* flammans v. 6. populus eius ardet *sicut clibanus*, qui ab igne flammante calefit. Auctor namque coniurationis s. seditionis accendit reliquorum animos. S. k) *& sic, instar ignis consumentis* v 6. *consumunt*, h. e. disperdunt & interficiunt. l) *iudices suos*. Per hos nonnulli intelligunt bonos viros, qui reipubl. & ecclesiæ vtiles fuerunt; nos vero habemus pro iis *Principibus*, de quibus v. 5. locutus est. S. m) ita *omnes* fere *Reges eorum*, Zacharias 2 Reg. 15, 10. Sallum ibid. v. 14. Pekachia v. 25. Pekah v. 30. cf. etiam 1 Reg. 15, 27. c. 16, 9. 18. 22. n) per ipsos *ceciderunt*. Ion. *interfecti sunt*. cf. 2 Sam. 1, 12. c. 11, 22. o) *nec tn.* pro summa obstinatione ac stupiditate eorum, *inter illos* seditiosos *quisquam est*. cf. simile Epiphonema v. 2. 10. p) *qui* sub tantis malis & concussionibus reipubl. iram Dei agnoscat, & ex vera *pœnitentia* ac fide *clamet ad me* s. *me inuocet*. cf. v. 14. Ef. 64, 6. Pf. 50, 15.

ꝟ. 8. q) *Ad Ephraimum*, & regnum X. tribuum *quod attinet*, c. 5, 12. r) *cum populis gentilibus*, a quibus eum Deus etiam habitatione separauerat. Ex. 19, 5. Leu. 20, 24. 26. Num. 23, 9. Deut. 4, 34. c. 7, 6. &c. s) *ipse commiscet se* vel *commixtus est*. al. *confundetur* Ex. 29, 40. np. plerique hoc ad culpam Israelis referunt, quod sc. perniciosis fœderibus aut coniugiis se illis commiscuerint, vel potius veram religionem, quam in speciem profitebantur, profanis gentilium superstitionibus polluerint, vt Pf. 106, 35. seqq. queritur. cf. *Bochart*. Hieroz. I. 328. S. vero cum R. Sal. ad pœnam s. castigationem diuinam id refert, ita vt magna ex parte, præsertim Transiordanenses, inter gentes abducti, vel etiam in ipsa terra sua cum iisdem *inuiti confunderentur*, & commixti cum illis viverent, coll. 2 Reg. 15, 3. 22. c. 15, 29. q. d. Deus: *Ego feci, vt Ephraim cum populis commisceretur, a quibus captiuus abductus est*, si forte hoc modo ad pœnitentiam adduceretur; sed etiam hoc frustra fuit. v. 9. 10. t) Miscentur tempora, vt inprimis in propheciis fieri solet. cf. c. 5, 11. u) *panis subcinericius*, s. *placenta* Gen. 18, 6. x) inter coquendum *non versa* Iud. 7, 13. Thren. 4, 6. Est nimirum aliquod *placentæ genus, quod super prunis coquitur*: (vid. R. Sal. h. l. & cf. 1 Reg. 19, 6.) Id si non in tempore versum fuerit, ab inferiore parte plane aduritur, antequam a superiore coquatur. (Neque etiam *panis subcinericius* perfecte coquitur, nisi vertatur; inquit *Bochart*. Hieroz. I. 318. 319.) *Cum eiusmodi placenta*, ab altera parte plane adusta, vt ab altera quoque parum nutrimenti aut boni saporis habeat, propterea *comparatur Ephraim*, quia regnum eius adflictissimum, & magna ex parte prorsus euersum, ex reliqua vero parte valde infirmatum ac sine robore fuit. vnde c. 5, 11. vocatus est Ephraim *oppressus & contusus*. S.

ꝟ. 9. z) *Consumserunt* enim. cf. Ier. 10, 25. Occasio autem tropo data est per similitudinem placentæ, v. 8. quæ etiam ab igne *comeditur*, quando *aduritur*. S a) *extranei* hostes c. 8, 7. Ef. 1, 7. Syri, 2 Reg. 13, 7. Philistæi Ef. 9, 11. & Assyrii 2 Reg. 15, 19. b *robur ipsius*, magna parte regni auulsa. vid. inprimis 2 Reg. 15, 29. c) *& ipse tamen* id *non agnoscit*, in summa securitate & stupiditate; nec ad Deum se conuertit. vid. v. 7. 10. Ef. 42, 25. d) *etiam canities*. Gen. 44, 29. 31. tropus ab homine senescente. e) *spargitur in eo* vel *spargit* canos *in eo*. Ex. 9, 10. Ef. 28, 24. Iob. 2, 12. vt senium quasi quoddam contraxerit, & exhausto omni robore morti vicinus sit. LXX. Syr. Ar. *cani exorti sunt ei*. cf. infra c. 11, 1. f) Pertinacem malitiam notat, quæ manifestis indiciis & conuictionibus externis non cedat: quales fuerunt tantæ adflictiones. *S.*

ꝟ. 10. g) Ion. *Atque humiliabitur arrogantia Israelis, ipsis cernentibus*. sic LXX. Vulg. Syr. & Ar. Sed melius *S.* aliique: *Respondit insuper superbia Israelis in faciem eius*. quod significat claram & irrefragabilem conuictionem, per propriam conscientiam accusantem & conuincentem, vid. c. 5, 5. Pf. 59, 12. Sap. 17, 11. h) c. 5, 4. Am. 4, 6. 11. i) c. 5, 15. k) *in omni hoc* & omni illo tempore, quo isthæc omnia facta sunt iis. cf. Ef. 9, 12. 16. 20. Exaggeratur summa pertinacia, non tm. tot tantisque adflictionibus, sed etiam tanto tempore inuincibilis. *S.* ꝟ. 11. l) *Estque* s. *Factusque est Ephraim* & Israel v. 8. m) *sicut columba simplex*, aut *pellecta* Deut. 11, 16. Prou. 20, 19. cf. Prou. 22, 3. quæ hoc habet laudabile, quod nemini noceat; vituperabile, quod sibi non caueat. vt *Drusius* scribit. *Simplicitatem columbæ* in eo patere adferunt, quod retia non euitat, neque laqueos sibi paratos, cum se demittit ad cibum. - Sic Israelitæ pericula non præcauebant, & seipsos in hostium potestatem coniiciebant verba sunt *Bocharti* Hieroz. II. 21. 22. Est nimirum aliquid in simplicitate columbæ laude dignum; si inprimis prudentia accedat Matth. 10, 16. Rom. 16, 19. est a. aliquid in eadem vituperio dignum, si prudentia destituatur. Posteriori modo hic consideratur. Columba simplex est in actionibus suis, euentus nec præscia nec solicita: sic Ephraim abiuit in Aegyptum & Assyriam, nec præuidit, quod sine Deo res tota infeliciter cessura esset. *S.* n) *demens*. Ier. 5, 21. Syr. & Ar. *cui non est cor*. s. imprudens. Ad columbam per accentus referendum est. o) modo *Aegyptios* pro auxilio *inuocant*, non me Deum ac Dominum suum v. 7. vid. not. ad v. 1. & cf. c. 8, 13. c. 12, 2. 2 Reg. 17, 4. Sic etiam Iudæi Ef. 30, 2. c. 31, 1. p) modo *ad Assyrios abeunt*. vid. c. 5, 13. c. 8, 9. c. 12, 2. 2 Reg. 15, 19. ꝟ. 12. q) Tig. *Quum autem* illo proficiscentur. *S. Quum* ibunt. r) c. 5, 1. Ez. 12, 13. c. 17, 20. c. 19, 8. c. 32, 3. s) *rete meum*; vt per prouidentiam meam irretiantur, omniaque ipsis in malum cedant, nec pœnam meam effugere possint. cf. etiam Pf. 9, 16. Iob. 19, 6. Thren. 1, 13. t) *sicut aues cæli*, etsi volauerint. Gen. 1, 20. 30. *Cælum* h. l. sumitur pro infima sua parte. *S.* u) *deiiciam tn. eos* in terram, vt pereant. cf. Am. 9, 2. Obad. v. 4. Factum enim aliquando est, vt Israelitæ visi sibi sint omne malum euasisse, iugumque hostium etiam excussisse; sed subito mutatus est rerum status, & misere perierunt, vt Hoseæ Regi contigit, quem bene h. l. allegat Riuetus. *S.* x) *castigabo eos*. Hiph. (·) Ion. *correptiones adducam super eos*. cf. c. 5, 2. sed S. *castigationem eos faciam aliis, quum audiuerint famam, quæ erit congregationi eorum*, i. e. adeo grauiter illos puniam, vt aliis eos faciam exemplum iræ & pœnæ meæ. cf. Ef. 23, 5. y) *sec. auditionem* s. verbum *auditum* & adnunciatum. Hab. 3, 1. Ef. 53, 1. z) *cætui ipsorum* ex lege & Prophetis sæpius factam. Ier. 6, 18. cf. supra c. 5, 9. & Leu. 26, 14. seqq. Deut. 27, 15. seqq. c. 28, 15. seqq. 2 Reg. 17, 13-23. al. *iuxta famam* & rumorem *de cœtu ipsorum*, coll. Gen. 18, 21. ꝟ. 13. a) *Væ* itaque *illis!* propter ea, quæ dixi illis a me obuentura. c. 9, 12. Thren. 5, 16. cf. not. Ef. 1, 4. b) *diuagati sunt* c. 9, 17. derelictionem Dei denotat per turpem idololatriam. *S.* c) *deuastatio* certo determinata *est* & veniet *illis*. c. 10, 14. Ioel. 1, 15. d) c. 8, 1. Ef. 1, 2. Ion. *quod rebelles sunt in Verbum meum*. e) *Ego namque* non tantum ex Aegypto per Mosen Deut. 7, 8. c. 13, 6. c. 21, 8. Mich. 6, 4. & nuper a Syris per Ierobeamum II. 2 Reg. 14, 25. seqq. *eos liberaui*, sed æternum etiam *redemturus sum eos*. c. 13, 14. Pf. 25, 22. Pf. 130, 5. ο. ἐγὼ δὲ ἐλυτρωσάμην αὐτούς. Tit. 2, 14. 1 Pet. 1, 18.

ꝟ. 9. זרקה per *Cholem* z. in textu.

דברו עלי כזבים׃ ולא־זעקו אלי בלבם כי ייל׳ילו על־ 14
טו משכבותם על־דגן ותירוש יתגוררו יסורו בי׃ ואני
16 יסרתי חזקתי זרועתם ואלי יחשבו־רע׃ ישובו לא
על היו כקשת רמיה יפלו בחרב שריהם מזעם
ח לשונם זו לעגם בארץ מצרים׃ אל־חכך שפר כנשר
על־בית יהוה יען עברו בריתי ועל־תורתי פשעו׃
2 לי יזעקו אלהי ידענוך ישראל׃ זנח ישראל טוב אויב
3

ירדפו

Bbbb עא א

CAP. VIII.

f) at ipsi aduersus me, Deum & Redemtorem suum, locuti sunt mendacia; scil. sec. S. aliosque, dum resipiscentiam & meliora polliciti (vid. not. v. 1.) in priora vel deteriora etiam peccata relapsi sunt Ps. 78, 36. eaque vanis rationibus defenderunt 2 Reg. 17, 9. Deum nihilominus gratiosum sibi fingentes, infra c. 8, 2. vt qui externo aliquo cultu contentus, interna non curaret. vid. supra ad v. 2. aut quasi idola vel homines eadem, quæ Deus, beneficia c. 2, 7. 14. vel consilia c. 4, 12. aut auxilia præstarent, supra v. 11. &c. Conf. v. 15. c. 12, 1. 2. Iud. 16, 10. Es. 28, 15. 17. c. 57, 11. Ez. 13, 19. Am. 2, 4. Zeph. 3, 13. & summum gradum istius impietatis Mat. 26, 59. seqq. c. 27, 12. 13. &c.

℣. 14. g) cf. v. 7. c. 8, 2. h) ex animo suo. cf. v. 1. Es. 29, 13. Cohærentia hic nobis facillima est, inquit S. Nam porro describitur fallax & hypocritica Israelitarum pœnitentia, bene qd. cœpta, sed turpiter destituta, & per felices successus corrupta, vid. not. v. 1. & in specie preces, quod hypocriticæ fuerint, nec ex candido pectore profectæ. *Clamorem* autem *pœnitentiæ* hic intelligimus; quemadm. inprimis in libro Iudicum phrasis *clamare ad Deum*, de Israelitis oppressis, & liberationem pœnitenter quærentibus, frequenter vsurpatur. vid. Iud. 3, 9. 15. c. 6, 6. 7. c. 10, 10. 1 Sam. 12, 8. 10. &c. i) etiam *quando eiulant* Es. 15, 2. 3. k) cf. Mich. 2, 1. Ps. 4, 5. & contrarium Ps. 149, 5. Hæc circumstantia hypocrisin aggrauat. Nam qui valde tristes sunt, in lecto quoque suo somnum capere non possunt, sed misere per integras noctes eiulant; inprimis qui serio coram Deo contriti sunt; sicut Dauidis exemplo constat. Dicit itaque Dominus, quod Israelitæ adeo tristes & contriti fuerint, vt noctu etiam *super cubilibus suis eiulaverint*; neque tn. in corde suo, & sine hypocrisi, quæ tandem emersit, id fecerint. S. l) *super frumento & musto.* c. 2, 10. 11. c. 4, 11. c. 8, 7. c. 9, 2. m) S *congregant se*, quando idololatrici sacerdotes aut principes ad sacra Bacchi & Veneris eos inuitarunt, & vbertatem frumenti & musti promiserunt. Hithp. (3) 1. Reg. 17, 10. Ier. 30, 23. cf. Ps. 56, 7. Ps. 59, 4. al. vt Syr. *de frumento & vino solliciti sunt*; quia גור etiam *deficere* s. *metuere* significat, vt Deut. 1, 17. Ps. 22, 24. & infra c. 10, 5. n) *& recedunt contra me.* cf. 2 Reg. 13, 6. Es. 30, 11. Ier. 5, 23. c. 17, 5. Ps. 14, 3. Ion. *rebellauerunt in Verbum meum.* Putarim emphasin hanc esse in phrasi, quod *non tantum recedant* a Domino, sed etiam *contra nitentes* reuocanti & retinere volenti: quod est niti contra conscientiam, vt supra ad v. 10. habuimus. S. ℣. 15. o) c. 10, 10. S. hic incipit conclusionem totius capitis, h. m. *Quia itaque ego castigaui eos*, & mox confirmaui brachia eorum; illi vero nihilominus cogitant contra me malum; *ideo cadent gladio principes eorum* v. 16. Alii putant hic in specie redargui ingratæ mentis vitium. Ion. *Quantum vero ego adduco super eos castigationes, & robur addo brachiis eorum, tantum etiam ipsi cogitant addere coram me mala.* Optime Deus prægressas adflictiones vocat *castigationem*, quia non immiserat perdendi caussa, vt expresse habetur 2 Reg. 14, 27. S. Conf. Deut. 8, 5. Es. 28, 26. p) Ez. 30, 24. 25. *Confirmauit* autem Dominus *brachia eorum* in bellis Ioasi. 2 Reg. 13, 15--25. & inprimis Ierobeami 2 Reg. 14, 25. 26. vt hostes repellerent & terminos regni reducerent. S q) cf. v. 13. Nah. 1, 9. 11. r) dum hypocritice conuersi, cum vix bonum initium fecissent, ad pristina mala mox relapsi sunt, & pergere in iisdem præfracte secum constituerunt. Ita e. c. Reges Israëlis omnes ac singuli (etiam illi, qui cetera laudabiles fuerunt, vt *Iehu* 2 Reg. 10, 31. *Ioas* c. 13. 2. *Ierobeam II.* c. 14, 24. & vltimus *Hoseas* c. 17, 2.) superstitiosum & idololatricum Dei cultum per vitulos, contra tot monita & seuerissimas Dei correptiones Hos. 8, 5. nihilominus retinendum esse putarunt, iisdem falsis rationibus politicis permoti, quibus illum introduxerat, damnatæ in S. literis memoriæ Vir, Ierobeamus I. 1 Reg. 12, 26. seqq. ℣. 16. s) Concisum hoc comma S. interpretatur: *Reuertuntur* ad vomitum suum 2 Pet. 2, 22. cf. Ez. 8, 17. Neh. 9, 22. &c. ideo *non erit* illis *excelsus* s. Rex, coll. 2 Sam. 23, 1. *facti sunt sicut arcus dolosus*, ideo *cadent principes eorum* &c. Al. vt *Tig.* & plures: *Reuertuntur* s. *Conuertuntur*, sed *non* ad *Altissimum*, coll. v. 10. Ier. 4, 1. Alii denique, vt Eud. *de Dieu* & *Gusset.* p. 605. על pro aduerbio accipiunt, h. m. *Conuertantur*, sed *non sursum*, τὰ ἄνω c. 11, 7. ad cælestia aut diuina Phil. 3, 14. sed vt supra v. 14. dictum, τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία, Phil. 3, 19. Mittimus plura aliorum, quæ a textu aliena sunt. t) cf. c. 11, 7. 2 Sam. 23, 1. Es. 59, 18. u) *Dolosus* atque peruersus *arcus* est, qui percutit dirigentem & vulnerat dominum suum; inquit *Hieron.* Qui iaculatorem fallenti decipit ictu, Aut etiam intentus, neruo rumpente, fatiscit. qui scil. *remittit, nec ferit iaculando*, Ps. 78, 57. quod optime huc quadrat. Nam Israelitæ cœperunt pœnitentiam agere, sed mox remiserunt, & in priorem relapsi sunt impietatem. S. x) *ideo gladio cadent* v. 7. Ier. 44, 12. y) impii *principes eorum*, de quibus v. 4. 5. c. 9, 15. z) *ob indignationem* & proteruiam Es. 30, 27. Nah. 1, 6. a) cf. v. 13. Ier. 9, 2. c. 43, 2. b) *Hæc erit subsannatio eorum* & caussa subsannationis, qua vicissim ipsos alii deridebunt. Ps. 123, 4. Iob. 34, 7. cf. Gal. 6, 7. c) *in terra* vel *ob terram Aegypti*, in qua fiduciam suam impie collocabant. vid. v. 11. &c.

CAP. VIII. ℣. 1. d) *Ad palatum tuum* iob. 6, 30. e) *tubam* vel *buccinam* sc. *pone* vel *adhibe.* Vulg. *In palato tuo sit tuba.* putant vero plerique, quod Deus s. Filius Dei, pro aduocando hoste, *Prophetam*; alii, quod *populum*, vt c. 5, 8. Schmidius autem, quod *ipsum hostem* adloquatur. cf. Es. 58, 1. vbi tropus resolutus. Sic Ion. *Propheta, clama gutture tuo, quasi tuba.* Noua autem & *sexta Prophetia* hic incipit *contra Israelem*, in cuius & culpæ & pœnæ communionem etiam *Iuda* venit v. 14. inque ea I. grauissima *peccata* grauiter *redarguuntur*, & II. iustæ *pœnæ* iisdem certo *denunciantur* De tempore cf. not. c. 7, 1. & 2 Reg. 17, 4. f) *sicut aquila* velociter scil. *adsit* vel *adueniat* hostis; v.3. vel ex S. sententia: *Ad palatum tuum*, o hostis, pone *buccinam*, & *sicut aquila* veni. Ion *Ecce, sicut aquila, quæ effundit se* vel volat, *sic adscendet Rex cum copiis suis, & castra metabitur contra domum Domini.* cf. Deut. 28, 49. Ier. 48, 40. Hab. 1, 8. Mat. 24, 28. & not. Ez. 17, 3. g) h. e. *super populum Israel*, qui est domus vel *ecclesia Dei.* cf. c. 9, 8. 15. Ier. 12, 7. h) Num. 20, 11. Es. 20, 13. i) c. 6, 7. Es. 24, 5. k) *& contra vniuersam legem meam*, a Mose ipsis præscriptam. cf. v. 12. Ier. 6, 19. c. 9, 12. c. 16, 11. Ez. 22, 26. ℣. 2. l) *Et ad me* tamen *clamant* s. audacter *me compellant* impudentissimi hypocritæ c. 7, 14. Es. 57, 13. c. 58, 2. m) distributiue: *Deus mi! clamant, quisque* dicens. cf. c. 2, 18. 25. n) *nouimus te* vtrique, vere ac practice. cf. 1 Sam. 2, 12. Tit. 1, 16. o) sq. populus tuus *Israel*, quem elegisti. Es. 1, 3. c. 44, 1. cf. ibid. c. 29, 13. c. 48, 1. & supra c. 4, 15. &c. Ion. *Quoties venit super eos adflictio, coram me orant & dicunt, nunc agnoscimus, quod non sit Deus nobis præter te: libera nos, quandoquidem nos sumus populus tuus Israel.* ℣. 3. p) *Reiecit* nim. Israel. v. 5. Zach. 10, 6. q) *bonum* & veram eius cognitionem ex verbo Dei v. 12. Am. 5, 14. r) ideo *hostis*, quem in v. 1. aduocauerat. cf. Thren. 2, 3. 7. 17.

℣. 15. זרועתם *Meth.* pro *Mun.* habent 2. 3. neutrum vero 5. simpl. seq *Dag.* 1. 2. 3. 6. 9, 11. 20. 21. 22. 23. & fe. 5. & *Mas. Erff.* ℣. 16. לעגם sic per Schua cum Gaiah 5. CAP. VIII. ℣. 2. ידענוך

ירדפו׃ הם המליכו ולא ממני השירו ולא ידעתי 4
כספם וזהבם עשו להם עצבים למען יכרת׃
זנח עגלך שמרון חרה אפי בם עד־מתי לא יוכלו 5
נקין׃ כי מישראל והוא חרש עשהו ולא אלהים 6
הוא כי־שבבים יהיה עגל שמרון׃ כי רוח 7
יזרעו וסופתה יקצרו קמה אין־לו צמח בלי יעשה־
קמח אולי יעשה זרים יבלעהו׃ נבלע ישראל 8
עתה היו בגוים ככלי אין־חפץ בו׃ כי־המה עלו 9
אשור

s) *vt velocissima aquila prædam v. 1. persequetur eum*, ita vt effugere nequeat. cf. Deut. 32, 30. Ios. 7, 5 &c.

℣. 4. t) Et vt ab origine rem repetam: *Ipsi Reges constituerunt.* v. c Iud. 9, 6. 1 Reg. 12, 20. c. 16, 16. Verbum hic non tam significat regem eligere, quam *describere certum regnandi modum*, inquit S. Quidam de *Regis Saulis* electione id accipiunt, quem tamen ad impium eorum postulatum 1 Sam. 8, 5. c. 10, 19. c. 12, 17. Deus ipse dedit 1 Sam. 8, 7. c. 9, 16. c. 10, 24. &c. alii itaque de regibus per seditionem constitutis, quales *Simri* 1 Reg. 16, 9. *Omri* v. 16. *Sallum* 2 Reg. 15, 10. Communiter vero plerique *Jarobeamum* I. non exclusis illegitimis successoribus, intelligunt. Sediiose quippe Ierobeamum fuisse a populo electum, ipsumque regnum ita arripuisse; nec modum ac tempus, quod Deo placeret, expectasse, vide notatum ad 1 Reg. XI. & XII. *Schmidius* tamen ad h. l. existimat, quod non tam accusetur Ierobeami etiam a populo facta electio, quam *solii regii* s. *regni impia constitutio.* Nam etiam post factam Ierobeami electionem, & a Rehabeamo discessum, Iudæos a bello dehortatus est Deus, & sibi eatenus adscribit, quod factum 1 Reg. 12, 24. sed postea X tribus *regnum suum firmarunt, & hereditarium fecerunt*; quod Deus per Achiam expresse fecit temporarium 1 Reg. 11, 39. extra etiam domum Ierobeami, cui soli (neque id absolute, sed cum conditione: *si faceret, quod rectum in oculis Domini*, vt Kimchi bene observat; coll 1 Reg. 11, 32.) illud Deus promiserat, id transtulerunt. Et quæ alia, quibus adeo illegi-

timum factum est regnum Ierobeami, vt summo iure Rex Iudæ *Abiam*, filius Rehabeami, & Ierobeamum & Israelitas rebellionis contra domum Davidis accusaverit, & re-

קמץ בלא אס״ף

gnum repetierit 2 Par. 13, 5. seqq. relege etiam not. ad 1 Reg. XI. & XII. u) *sed non ex me*; quamuis hypocritæ id procul dubio iactitarunt, ex 1 Reg. 11, 29. seqq. x) *principes fecerunt* c. 12, 5. al. *removerunt* illos reges coll. c. 9, 12. sed illud simplicius est. y) sc. *non consultus ab illis*, vt fieri oportebat; adeo vt, nisi per omniscientiam mihi de illis constaret, ego (quantum in ipsis) nihil scirem. *Putarim respici ad interrogationem diuini oraculi & Prophetarum.* Deus enim caussa principalis esse debebat in omni regno Israelitico constituendo, ita vt nihil sine verbo Dei & prophetarum illius responsis, ageretur. *Schmid.* z) *argentum suum*, vel, *ex argento & auro suo* c. 2, 8. Es. 2, 20. a) *fecerunt sibi* c. 1, 10 b) *idola* c. 4, 17. Hæc autem sine dubio sunt *vituli Ierobeami*: quorum erectio hic cum regni constitutione coniungitur; quod eiusdem generis negotia & peccata fuerint, *Schmid.* Conf 1 Reg. 12, 26 seqq. c) *vt exscindatur* respublica s. *quisque* eorum. Obad. v. 9. LXX. Ion. Syr. Ar Vulg. *vt interirent.* Vt h. l. non quidem *finem* ab idololatris *intentum*, sed nec *simplicem euentum*; quin potius *reatum & euentus necessarii caussam* denotat. cf. Ier. 44, 8. stupor hominum notatur, qui tam crasse peccant, quasi omni studio vellent exscindi. S. Conf. Es. 1, 5. ℣. 5. d) Tig. *Repulit* vel *reiecit* Deus, (al. hostis v. 3) *vitulum tuum.* Sed S. aliique: *Subduxit se*, vel *destituit*; *deseruit te* vitulus tuus, sc. fractus & abductus, ita vt nec ipse amplius sit, nec iuuare te possit, nihilque præter excidium tibi relictum v. 4 coll. Ps. 74, 1. Ps. 89, 39. & ex mente *Kimchii* Thr. 3, 17. e) *vitulus tuus, o Samaria.* v. 6. nam *Bethelis & Danis* vituli 1 Reg. 12, 28 29. a Prophetis Samariæ quandoque tribuuntur, quia hæc regni caput erat. cf. c. 10, 5. Am 8, 14. *Bochart.* Hieroz l. p. 359. *Schmidio* vero incertum est, num vterque vitulus, alter in Bethel, alter in Dan vsque ad euersionem regni permanserint; an vero, (quod probabilius ipsi videtur) extremis saltem temporibus, alter in Samariam translatus, & in hac ipsa cultus; ac tandem cum Hosea in Samaria expugnatus & destructus sit f) c. 14, 5. Es. 5, 25. g) *quousque enim non possunt tandem mundari?* Interrogatio vehementer adfirmat & exprobrat pertinaciam hypocriseos. cf. Ier. 4, 14. c. 12, 4. c. 23, 26 h) *non possunt* ferre s. *admittere* Es. 1, 13 i) *munditiem* s. *puritatem* Gen. 20, 5. Am. 4, 6. cf. Ier. 13, 27. ℣. 6. k) *Nam*, vt demonstrem iustitiam querelæ meæ, & illorum dementiam. l) *ab* ipso *Israele*, qui certe DEVM producere non potest. cf. c 13, 2. c. 14, 4. Es. 44, 9. seqq. m) *etiam ipse* vitulus *est*, vel ortum & originem suam habet, non minus quam alii, quæ ex ipso sunt, atque ex propria confessione dii esse non possunt. *Schmid* Conf. c. 4, 12. n) quippe *faber* s. *artifex facit eum* c. 13, 2. Es. 40, 19. 20. c. 41, 7. c. 44, 12. o) *adeoque Deus non est.* cf. Es. 37, 19. p) *nam* etiam *frusta* (:) *fiet*, i. e. in frusta comminuetur. Eam significationem probat Talmudicorum שבב *fregit.* cf. *Bochart. Hieroz.* II. p. 602. & nomen cognatum Iob. 18, 5. q) vid. v. 5. quomodo olim Aharonis vitulus in puluerem comminutus est, Ex. 32, 20. Deut. 9, 21. aut Babyloniorum idola fracta sunt Es. 46, 1. ℣. 7 r) *Quia* itaque *ventum seminant* vanissimo cultu suo. cf. c. 12, 2. s) *ideo turbinem* s. *procellam maximam*, ex ventis oriundam. cf. Es. 17, 13. c. 21, 1. c. 29, 6. Prou. 1, 27. Iob. 21, 18. ה *parag. intendit signific.* vt Ex. 15, 16. Ps. 63, 8. t) tanquam fructum s. pœnam idololatriæ & impietatis suæ *metent.* cf c. 10, 12. Prou. 22, 8. Rom. 6, 23. Gal. 6, 7. 8. u) *stans seges* Ex 22, 5. Es. 17, 5. x) *non supererit*, non relinquetur *ei*, nempe Israeli; sed omnia prosternentur. y) *germen* s. herba segetis Gen. 19, 25. Ez 16, 7. Ps. 65, 11. z) *non proferet farinam*; s. grana, vnde farina fiat. Id proprie quidam accipiunt, coll. c. 9, 2. Am. 4, 6. alii vero, etiam *Schmid* figurate, vt denotet omnia, quæ Israelitis adhuc supererant, aut sperari poterant bona, præsidia, consilia & actiones, irrita prorsus ipsis fore. a) *& si forte* quid fecerit aut *protulerit.* Gen. 18, 24: 28. b) *barbari* tamen; *peregrini milites* s. *hostes* c. 7, 9. Es. 1, 7. c) cf. Es. 28, 4. ℣. 8. d) Totus fere *deuoratus* aut *absorptus est*, ab hostibus suis *Israel.* vid. not. c. 7, 8. 9. & cf. verbum Es. 9, 15. At Schmidio *præteritum* est *propheticum pro futuro*; q. d. vt rem breuiter dicam, & vltimum eius euentum indicem: velut ab auida & crudeli bestia ita tandem *absorbebitur Israel.* cf. c. 13, 8. sic etiam sequentia in futuro accipit. e) *iam facti sunt* ex iusta ira & vindicta mea Deut. 28, 15. seqq. suaque culpa ac perfidia. cf. supra not. c. 4, 2. 2 Reg 17, 4. f) non in honore aut pretio, vt Deut. 4, 6. 7. 2 Sam. 7, 9. 10. &c. sed *sicut vas* aliquod inutile aut nullius pretii, *in quo nullum est beneplacitum aut desiderium.* quod nemo curat aut diligit. cf. Ier. 22, 28. c. 48, 38. Ps. 31, 13. 2 Tim. 2, 20. ℣. 9. g) *Nam ipsimet* in suam perniciem, & contra monita mea. cf. Ier. 2, 18. 33. c. 13, 21. h) *adscenderunt* (vel *abierunt* Ier. 37, 5. c. 34, 21.) *ad Assyrios.* vid. c. 5, 13. c. 7, 11. 2 Reg. 15, 19. At *Schmid.* putat hic esse *exceptionem*: Absit vt Israel ita deglutiatur & contemnatur inter gentes! v. 8. adscendent in Assyriam, & sub alis Regis Assyrii tuti erunt. *Ad quam respondeatur*: Immo vero, *quando adscendent in Assyriam*, hoc ipsum illis in occasionem excidii cedet. &c. cf. c. 13, 8.

℣. 5. זנח עגלך sic 2. 3. & sic 8.

timum

אשור פרא בודד לו אפרים התנו אהבים :
י גם כי־יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט
ממשא מלך שרים : כי־הרבה אפרים מזבחות 11
לחטא היו־לו מזבחות לחטא : אכתוב־לו רבו 12
תורתי כמו־זר נחשבו : זבחי הבהבי יזבחו בשר ויאכלו 13
יהוה לא רצם עתה יזכר עונם ויפקד חטאתם
המה מצרים ישובו : וישכח ישראל את־עשהו 14
ויבן היכלות ויהודה הרבה ערים בצרות ושלחתי
אש בעריו ואכלה ארמנתיה :

A. b. Ezra ve-

קמץ בז"ק

ro ita : *colligam eos in Aegyptum* : forte ex coll. v. 13. c. 9, 6. non bene. Tarnou. itaque : *colligam eos*, vt simul vinctos abducam, & postea inter gentes dispergam. al. *congregabo eos* ad

יתיר ו' רבי קרי

i) vt *fera s. onager* Gen. 16, 12. Ier. 2, 24 Iob. 6, 5. c. 11, 12. c. 39, 5. k) *solitarius* vel *solitarie degens sibi*. (3) Es. 14, 31. Ps. 102, 8. Sic vero dicitur *Onager*, non quod etiam τὴν ὁμιλίαν consortium fugiat, vt nonnulli perperam sumunt, est enim animal in desertis gregarium; sed *quia est eremicola* cf. Iob. 24, 5. Ier. 2, 24. Es. 32, 14. Dan. 5, 21. Boch. Hieroz I. p. 870. l) *Ephraim* & Israelitæ X. tribuum c. 7, 1. 8. m) *data mercede* c. 2, 14. quod exoletorum scortorum est Ez. 16, 33. *promitti fecerunt* s. *pacti sunt*. rad. תנה (4) v. 10. In Piel *colloqui* Iud. 5, 11. c. 11, 40. quæ tn. conueniunt per metonym. speciei, vt *Gusset*. p. 906. obseruat. *Pacta* enim *funt colloquendo*. n) *amores* (3) Prou. 5, 19. c. 7, 18. Vulg. *munera dederunt amatoribus*.

ṿ. 10. o) *Etiamsi vero* c. 9, 16. Es. 1, 15. Vulg. *Sed & quum*. p) *pacti fuerint amores* & auxilia *inter gentes*. v. 9. Vulg. *mercede conduxerint nationes*. h. e. sec. Abarb *Etiamsi conditiones fecerint* cum Regibus gentium, & dona illis dederint. Videntur a. indicari, inprimis saltem, gentes Aegypti, ad quas miserunt contra Assyrios excitandas. v. 13. S. q) *nunc* tn. breui v. 13. c. 5, 7. c. 7, 2. r) *colligam illas* ipsas gentes, ad quas Israelitæ confugiunt; non ad salutem, sed interitum ipsorum. sic *Kimchi*, *Abarb*. aliique, coll. Ez. 16, 37. At simplicius *ad Israelitas suffixum* referunt *R. Sal. A. b. Ezra*, Schmidius aliique, diuerso tn. modo ac sensu. Raschi : *Etsi vero conduxerint amores inter gentes, attamen colligam eos; scil. tempore redemtionis eorum id non morabor*. ac si promissio hic esset, vt Es 54, 7. Ier. 31, 10. &c. sed præter contextum. A. b.

אל־ Bbbb 2 עא ב

mortem, & fame ac gladio perire faciam; cf. c. 4, 3. c. 9, 6. vel *Cogam*, *compellam eos*, in Samariam aliasque munitas vrbes, vt vna tandem capiantur & in seruitutem abripiantur ab hostibus. ita *S.* aliique apud *Pocok*. p. 415. s) Hic certe quam plurimæ occurrunt difficultates, & maxime variantes sententiæ Interpretum. Quidam : *Et dolebunt*, vel *doluerunt enim* adhuc *parum*, vt Es. 13, 8. c. 23, 5. &c. al. *Et requiescent paulisper ab onere* vel *propter onera*, quæ *Reges* Israeliis eorumque *præfecti* illis imponunt, vt pecuniam Regi Assyriorum adpendant, coll. 2 Reg. 15, 20. c. 17, 3. *Schmidius* autem: *Et remanebunt pauci ab onere Regis* Assyrii & *Principum* ipsius, quo illos in captiuitate onerabunt & oppriment. Omnia hæc a rad. חול, quæ vt cognata *Arab*. חלל (ex qua *Dagesch* h. l. deriuari poterit) inter alia etiam significat *incidit*, *expectauit*, *permansit*, *substitit*. vid. infra c. 11, 6. Gen. 8, 10. Ier. 23, 19. Iob. 20, 21. &c. Quia tamen futurum hic est (1) in *præteritum* per *Vau conuersum*, & (2) *Dageschatum*, adeoque (3) vt A. b. Ezra monet, ex rad. חלל in Hebraismo potius significat *& inceperunt*, vt Iud. 20, 31. Ez. 9, 6. &c. ideo *Trem*. aliique ita illud accipiunt : *cœperunt enim paululum* scil. *premi* vel *grauari* &c. siue ellipsi vero *Ar. MS*. apud *Pocok*. p. 418. textum hunc reddidit : *& inceperunt*, vel *cœperunt enim* iam *diminui* (vt Es. 21, 17. Ps. 107, 39. Prou. 13, 11. &c. Infinit. formæ שכב 2 Reg. 14, 22. *propter onera Regis & principum*. ṿ. 11. t) *Nam*, vt causas illius pœnæ porro exponam. quarum 1. est multiplicatio altarium, 2. contemtus legis diuinæ, v. 12. quæ istam multiplicationem seuere prohibuit. *Schmidius* vero hic nouam prophetiæ partem contra Israelem & *Iudam* incipit, ita vt apodosis ad particulam caussalem *Quia*, sequatur demum in versu vltimo; h. m. *Quia itaque Ephraim multiplicauit altaria* &c. *ideo immittam* ignem &c. v. 14. quod tn. nos in medio relinquimus. u) v. 14. inprimis, quum Deus eos liberasset c. 10, 1. x) X. tribus Israelis v. 9. etiam Iuda v. 14. ab illis corruptus c. 4, 15. Ier. 11, 13. y) *vt ipse peccaret*. S. cf. 1 Reg. 12, 30. c. 13, 34. Am. 4, 4. Vnum namque locum Deus præscripserat Deut. 12, 5. seqq. qui typus esset vnici altaris in N. T. Heb. 13, 10. cf. not. Leu. 17, 4. Deut. 12, 11. z) Vulg. *factæ sunt ei aræ in delictum*. Syr. *in magnum peccatum* s. crimen. *S.* autem, *fuerunt ipsi altaria, in quibus peccarent Iudæi*. coll. c. 4, 15. ṿ. 12. a) Syr. *Et præscripsi quidem ipsi multitudinem legum mearum*, scil. per Mosen; & sic plerique in *præterito*, subintell. *Vau conuersiuo*. cf. c. 6, 1. c. 13, 11. al. in *præs. Scribo*, & adhuc *præscribo* ei per Prophetas. quidam vero in *futuro* subintell. אל, vt c. 4, 18. &c. *Si vel denuo præscribam illis* &c. vid. *Abarb*. b) *multitudines*, vel sec. alteram lect. *multitudinem* (vid. *Hiller*. de Kri p. 121. & 286.) Iob. 11, 2. h. e. *multas & notabiles sectiones* de re ista sacrificiali in Lege mea illi scripsi, in quibus nominatim præcepi, tum quomodo sacrificia offerenda, tum quod altare tantum vnum esse debeat. &c. *S.* Alii conferunt Deut. 4, 6. 8. 9. & intelligunt *amplissima documenta legis*. c) a qua contumaciter defecerunt v. 1. d) sed *velut peregrinum quid*, quod ad ipsos non pertineat; immo, vt *Lutherus* scribit : *tq. doctrina, quæ & reipubl. noceat, & religionem in populo extinguat*. cf. Iob. 19, 15. Num. 11, 20. e) *reputantur*. Es. 40, 15. 17. Iob. 41, 21. quod obseruare iubet *Cyrillus* τοῖς μὴ γνησίως χρηματίζουσι. cf. Es. 28, 11. c. 42, 20. Existimamus autem cum *Schmidio*, non hic dici, quid Israel de lege diuina dixerit & professus sit, sed *indicium Dei de facto*, quod illi pro contemtu legis non habebant, iuxta rei veritatem exponi. Ipsi namque, vt itidem recte monet *Lutherus*, certe eo animo altaria non extruxerunt, vt peccarent; sed putarunt, hunc cultum DEO probatum iri. Est igitur hoc Spiritus S. iudicium & sententia, qui dicit quod res est, & idololatriam veris pingit coloribus. ṿ. 13. f) S. *Quantum ad sacrificia donorum meorum* (1) quæ mihi donare se putant, & quasi obtrudere volunt. cf. Es. 1, 11. seqq. g) *pro sacrificio quidem mactant carnem*. cf. c. 4, 13. 14. 19. Ps. 50, 13. &c. h) *eamque vorant*. c. 4, 8. &c. cf. not. c. 5, 7. c. 6, 6. i) Dominus vero *minime grata & accepta* habet *ea*, talia sacrificia, & tales offerentes; quia nimir. illegitime, contra verbum ipsius, ac sine pœnitentia ac fide ea offerunt. cf. c. 9, 4. Ier. 14, 10. Loquitur autem de Patre Filius. cf. v. 1. c. 4, 6. c. 5, 2. k) quin potius *nunc* v. 10. *recordabitur iniquitatis eorum, & peccata eorum visitabit, quod* obstinata malitia, non ad ipsum, sed *ad Aegyptios conuertuntur*. vel : *Nunc enim, quando recordatur & visitat peccata eorum, ipsi ad Aegyptios reuertuntur*. l) c. 7, 2. c. 9, 9. m) cf. c. 4, 14. c. 5, 5. c. 9, 7. Ier. 13, 21. n) sc. vt auxilia inde petant. cf. v. 9. c. 7, 11. c. 9, 3. c. 11, 5. ṿ. 14. o) *Atque ita obliuiscitur Israel* c. 2, 15. c. 13, 6. Es. 51, 13. p) ad quem se conuertere, eique confidere debebat. cf. Es. 17, 7. c. 22, 11. q) *& contra ædificat palatia*, Es. 13, 22. in quibus confidit. al. *templa*, s. vt Vulg. habet, *delubra*; sup. idolis, vt addit *Ion*. r) qui, vt in peccatorum, ita tandem etiam in pœnæ communionem venit. *S.* cf. c. 4, 15. c. 5, 5. 13. 14. s) vid. Es. 22, 8. 9. 10. Zeph 1, 16. plus lapidibus, quam Deo confisus. cf. de temporibus Vzziæ 2 Par. 26, 15. 16. & Hiskiæ, c. 32, 5. coll. not. 2 Reg. 18, 7. 16. c. 20, 13. & c. 21, 2. t) *ideo* per Assyrios *immittam ignem* Am. 2, 5. 2. c. 1, 4. 7. 10. &c. u) *in vrbes Iuda* vid. 2 Reg. 18, 13. c. 19, 25. & cf. Es. 8, 8. x) *palatia Israelis* s. *Samariæ*, cf. not. c. 5, 9. vel *singularum vrbium eius*, vtriusque. cf. Am. 1, 4. 7. c. 2, 2. 5. Ier. 17, 27.

ṿ. 10. ויתנו Lamed siue Dag. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. ṿ. 13. ויאכלו per *Schua* 2. 3. sic fu. 5. & sic 6. 9. in marg. ṿ. 14. ושלחתי אש Sic nostri 1. 2. 3. & sic fu. 5. qui sc. ושלחתי־אש non minus bene. At reliqui omnes ושלחתי אש non adeo bene.

CAP. IX. ט אל־תשמח ישראל אל־גיל כעמים כי זנית מעל
2 אלהיך אהבת אתנן על כל־גרנות דגן: גרן ויקב לא
3 ירעם ותירוש יכחש בה: לא ישבו בארץ יהוה ושב
4 אפרים מצרים ובאשור טמא יאכלו: לא־יסכו ליהוה יין
ולא יערבו־לו זבחיהם כלחם אונים להם כל־אכליו
ה יטמאו כי־לחמם לנפשם לא יבוא בית יהוה: מה־
6 תעשו ליום מועד וליום חג־יהוה: כי־הנה הלכו משד
מצרים תקבצם מף תקברם מחמד לכספם קמוש
יירשם

8, 7. *i*) c. 2, 9. *k*) *mendaciter aget adversus eam*, (scil. meretriciam synagogam Israelis. cf. not. c. 2, 21. c. 5, 9.) *spem eius fallet & expectationem*, cum per alias maledictiones, cum quod hostes omnia absument aut diripient, eosque tandem in miseram seruitutem abducent. cf. v. 3. c. 10, 13. Ioel 1, 11. 12. Hab. 3, 17. Ion. *non sufficiet eis*. ό. ἐψεύσατο αὐτοὺς. Act. 5, 3. ℣. 3. *l*) *Non* enim *manebunt*, vt sibi imaginantur. cf. Am. 5, 11. Zeph. 1, 13. *m*) Hæc sine dubio est *terra Canaan*, *quam Iehoua sibi elegit*, vt ipse in ea habitaret, & Israelitis, vt populo suo dedit: quam vero hi cum frumento & musto idolis adscribebant, *S.* cf. c. 2, 7. Deut. 11, 12. Ier. 2, 7. c. 16, 18. Ez. 36, 16. *n*) *& reuertetur* quidem *Ephraim* auxilia quæsitum, *in Aegyptum*, sed frustra; nam in captiuitatem abrepti *in Assyria*, ob rerum omnium inopiam & ciborum defectum, *res immundas*, a quibus etiam natura hominis alioquin abhorret; *comedere cogentur*. ita *Schmid.* Alii: *& reuertentur Ephraim* ex parte *in Aegyptum* exules, vel *in Assyria res immundas comedent*. Ita *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 184. *Veri est simile*, inquit, *multos Israelitarum*, *ingruentibus Assyriis*, *in Aegyptum vicinam aufugisse*, *vt e manu hostium euaderent*. *o*) cf. v. 6. c. 8, 13. *p*) cf. c. 5, 13. *q*) cf. Ez. 4, 12. 13. &c. c. 2. Macc. 6, 18. ℣. 4. *r*) *Non libabunt* Ex. 30, 9. ob extremam inopiam & miseriam. Sed *S.* *Quia non libant* &c. *Futura* sunt, inquit, pro *præsentibus*, & notant id, quod tempore Hoseæ iam factum, nimirum *in cultu vitulorum*. *s*) recte Ion. *libamina vini*. cf. Leu. 23, 13. 18. *t*) *nec grata ei sunt* libamina ipsorum. Mal. 3, 4. cf. supra c. 8, 13. *u*) *sacrificia eorum*. cf. c. 4, 19. Ier. 7, 21. Es. 1, 11. & c. 56, 7. &c. *v*) plerique: sunt *sicut panis lugentium*, Es. 3, 26. qui sc. polluti ex contactu cadauerum, vt *Kimchi* addit, coll. Deut. 26, 14. add. 2 Cor. 9, 7. al. *sicut panis iniquitatum*. Prou. 11, 7. Raschi: *sicut panis fortiuus*, *qui per vim & nefas adquiritur*. Ion. *instar panis abominandi*. *y*) cf. Leu. 11, 7. 8. 27. 31. *z*) Ez. 44, 25. tantum abest, vt capiantur sacrificiis suis, quin potius omnia ipsis pro peccatis a Deo reputantur. conf. Es. 1, 13. *a*) *ratio*, quare non placeant Iehouæ, *quod offerent sibi ipsis panem suum*; *nec eum ad domum* s. Templum *Iehouæ*, quod Hierosolymis erat, sed ad vitulos suos *deferant*. *Schmid.* *b*) *panis*. i. e. omne sacrificium & munus *eorum* cum libaminibus. *S.* *c*) est *anima ipsorum*, h. e. in vsum animæ ipsorum sustentandæ. *S.* conf. c. 8, 13. vel *pro cupiditate animæ ipsorum*. coll. Deut. 12, 15. 20. c. 14, 26. Ps. 78, 18. *d*) *non venit*, s. non deferetur, vt Ios. 6, 19. *e*) Es. 2, 2. Ioel 1, 14. adeoque pro sacrilegio tale sacrificium a Deo habetur. vid. Leu. 17, 3. ℣. 5. *f*) Es. 10, 3. Ier. 5, 31. Emphatica est *apostrophe ad Israelitas*, qua vtitur Propheta, ex euentu probaturus, quod nec festa Deo placeant, quæ illi cum opinione cultus Iehouæ (vt Ex. 32, 5.) tempore Hoseæ solemniter adhuc celebrabant: quippe ex iusta Dei indignatione illa omnia mox cum ipsa republica finem suum habitura erant. cf. supra c. 2, 13. c. 5, 7. Am. 8, 11. Thren. 1, 4. c. 2, 6. *g*) vid. Num. 10, 10. &c. al. vt Iudæi, & veteres Christiani Interpp. *in die vindictæ* s. excidii, coll. c. 5, 13. Thren. 2, 7. sed illud per contextum cum *Schmidio & Pocokio* prætulimus. *h*) vt Ex. 12, 14. c. 13, 6. Leu. 19, 39. 41. Iud. 21, 19. &c. ℣. 6. *i*) *Nam* quod certum & euidens argumentum est, eorum festa Iehouæ non probari. *k*) *ecce*, o auditor vel lector! Denotat prædictionis certitudinem, vt Es. 3, 1. c. 17, 1. c. 19, 1. &c. *l*) *isti*, ad quos v. 5. dixi: *Quid facietis?* &c. *abierunt* vel *certo abibunt* (Præter. Propheticum) in exilium & captiuitatem. cf. Ier. 9, 9. c. 50, 3. Thren. 1, 5. 18. *m*) *ob deuastationem* certo ac breui futuram. c. 7, 13. *n*) *Aegyptus*, in qua auxilium & refugium quærunt v. 3. *o*) *mortuos colliget*. c. 8, 10. Ier. 8, 2. Ez. 29, 5. *p*) *Moph*. Ion. & Syr. *Maphes*. sed LXX. & Ar. *Memphis*, quod est ex Aethiopico *Manuph*. quibus hodie cum Arabibus *Misr*, ex Hebræo מצרים, vulgo *Cairum* dicitur. Conf. *Ludolfi* Lex. Aeth. nouum col. 73. & 25. Eadem vel alia fuit *Noph*. Es. 19, 13. &c. *q*) *sepeliet eos*. cf. Ez. 39, 14. 15. *r*) *quod ad desiderabilia* s. *pretiosa* eorum attinet v. 16. 1 Reg. 20, 6. Es. 64, 10. Ioel 4, 5. Thren. 2, 4. *s*) *argenti eorum* vel quæ sunt argento *Israelitarum*. Simil. constr. sequ. ל vid. Iob. 18, 2. 1 Par. 23, 28. *t*) *card[illegible]* s. *vrtica* eadem possidebit (2) Es. 34, 13. cf. Prou. 24, 31.

CAP. IX, ℣. 1. *y*) *Ne* itaque *læteris*, *o Israel* super tritico & vino c. 2, 14. aut thori fœcunditate Ps. 144, 12. seqq. cf. Ez. 7, 12. Iob. 31, 25. c. 21, 12. Luc. 6, 25. *z*) Nouam *concionem*, eamque *septimam*, (vel nouam saltem partem præcedentis; cui vt pars posterior accedit cap. X.) *aduersus Israelem* habet hoc caput; in quo cum *pœnæ* diuinæ, tum *caussæ* illarum, exponuntur. Incipit vero ab Israelitarum securitate in omni cultu suo idololatrico. *S.* *a*) etiam *ad exultationem*, vt Iob. 3, 22. cf. Es. 16, 10. Ioel. 1, 16. Ps. 43, 4. At S. *super similitudine*, (cf. Dan. 1, 10.) i. e. super *simulacro* vel *idolo*, s. super vitulis tuis idolatricis, quasi sc. res optime gesta & Deus tibi propitius sit. coll. Ex. 20, 4. Deut. 4, 15. c. 5, 8. *b*) *vt populi* vel *gentes*. cf. Math. 6, 32. Ps. 4, 8. Luc. 12, 16. seqq. al. *vt gentes facere solent*, quarum *festis*, vt ait *Macrob.* I. Saturn. c. 16. *sacrificia*, *epulæ*, *ludi*, *feriæ iuerant*: quæ omnia Israelitæ imitabantur. Ex. 32, 6. *c*) c. 1, 2. cf. c. 2, 7. 10. Iud. 19, 2. Ez. 16, 15. seqq. c. 23, 5. seqq. *d*) *dilexisti* Es. 57, 8. *e*) c. 2, 14. Deut. 23, 19. Es. 23, 17. Sensus est: mouit te ad scortandum *merces meretricia*, s. carnalia & temporalia emolumenta, quæ per istam scortationem te obtenturum sperasti, atque ita strenue idololatriam exercuisti. *S.* Ion. *dilexistis seruire idolis*. *f*) v. 2. 1 Sam. 23, 1. dum superstitiosi homines quisque iuxta suam aream altaria constituerunt. cf. supra c. 8, 11. 2 Reg. 17, 9. seqq. ℣. 2. *g*) Sed *area & torcular*. meton. 2 Reg. 6, 27. *h*) *non pascet eos*, scil. frugibus & oleo, vt ipsi sperant; sed e contrario fiet, vt omnis spes & gaudium eorum euanescat. cf. c. 8, 7.

CAP. IX, ℣. 1. ישראל cum *Psk* 1. 3. 5. secundum *Masoram Erffurtensem* & *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. Reliqui omittunt. כעמים per *Peth* loco *saph* 1. 21. & in margine 6. 9. contra *Masoram Erffurtensem*. ℣. 2. יכחש *milra* per *Tsere* 1. 3. sic su. 5. Pro בה habent in margine בה 6. 9. sic su. in textu 5. contra *Masoram* 1. 5. *impressam* & *Erffurtensem* h. l. itemque *impressam* 2 Reg. 3, 24. ℣. 4. ליהוה sic per *Merca* plerique; *Psk* vero habent 2. 3. sic sc. 5. secundum *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. & *Masor. impress.* Gen. 30, 16. At per *Munach* loco *Metheg* 2. 3. quod stante *Psk* stare nequit, secundum eandem *Masoram* l. c.

יִירָשֵׁם חוֹחַ בְּאָהֳלֵיהֶם׃ בָּאוּ׀ יְמֵי הַפְּקֻדָּה בָּאוּ יְמֵי 7
הַשִׁלֻּם יֵדְעוּ יִשְׂרָאֵל אֱוִיל הַנָּבִיא מְשֻׁגָּע אִישׁ הָרוּחַ
עַל רֹב עֲוֺנְךָ וְרַבָּה מַשְׂטֵמָה׃ צֹפֶה אֶפְרַיִם עִם־ 8
אֱלֹהָי נָבִיא פַּח יָקוֹשׁ עַל־כָּל־דְּרָכָיו מַשְׂטֵמָה בְּבֵית
אֱלֹהָיו׃ הֶעְמִיקוּ שִׁחֵתוּ כִּימֵי הַגִּבְעָה יִזְכּוֹר עֲוֺנָם יִפְקוֹד 9
חַטֹּאותָם׃ כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר מָצָאתִי יִשְׂרָאֵל 10
כְּבִכּוּרָה בִתְאֵנָה בְּרֵאשִׁיתָהּ רָאִיתִי אֲבוֹתֵיכֶם הֵמָּה
בָּאוּ בַעַל־פְּעוֹר וַיִּנָּזְרוּ לַבֹּשֶׁת וַיִּהְיוּ שִׁקּוּצִים כְּאָהֳבָם׃
אֶפְרַיִם כָּעוֹף יִתְעוֹפֵף כְּבוֹדָם מִלֵּדָה וּמִבֶּטֶן וּמֵהֵרָיוֹן׃ 11
כִּי אִם־יְגַדְּלוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְשִׁכַּלְתִּים מֵאָדָם כִּי־גַם־אוֹי 12
לָהֶם בְּשׂוּרִי מֵהֶם׃ אֶפְרַיִם כַּאֲשֶׁר־רָאִיתִי לְצוֹר שְׁתוּלָה 13

u) *ſpinæ erunt* vel *ſuccreſcent in habitaculis eorum.* Eſ. 32, 13. c. 34, 13. *Carduus, & ſpinis ſurget paliurus acutis.*

℣. 7. x) *Venerunt* & iam ante fores ſunt. cf. Ez. 9, 1. Mich. 7, 4. Thren. 4, 18. *Venit ſumma dies, & ineluctabile tempus.* y) cf. c. 1, 5. c. 5, 9. c. 8, 13. Eſ. 10, 3. *αἱ ἡμέραι τῆς ἐκδικήσεως*, vt Luc. 21, 22. z) Eſ. 34, 8. a) idque *cognoſcent* & fateri cogentur *Iſraelitæ.* cf. Ex. 14, 4. Ez. 5, 13. c. 12, 25. b) *ſtultus* enim & temerarius eſt *propheta* contrarium iam docent. cf. v. 8. Eſ. 19, 11. & Mich. 3, 11. Thren. 2, 14. c) *inſanus* 1 Sam. 21, 16. Ier. 29, 26. d) *vir ſpiritus*, vel *venti*; qui temere ſe Spiritum Dei habere iactitat. cf. Mich. 2, 21. Alii de veris Prophetis, male contemtis, hoc accipiunt, coll. Ier. 5, 13. c. 29, 26. minus bene. e) idque iuſtiſſime *propter multitudinem impietatis tuæ* Ier. 30, 14. 15. f) *& propterea quod multa* ſ. *magna eſt.* Coh. 6, 1. ſubintell. partic. cauſſali, vt Iud. 17, 2. g) *infeſtatio* prophetarum & ſacerdotum tuorum aduerſus Dei veritatem. (2) v. 8. cf. verbum Gen. 27, 41. c. 49, 23.

℣. 8. h) *Speculatur* nempe *Ephraim* alia oracula, & auxilia; modo Aſſyriorum, modo Aegyptiorum. Conf. Thren. 4, 17. i) *cum Deo meo*, quo non contentus eſt. cf. ſimilem emphaſin partic. עִם Pſ. 73, 25. k) *propheta* ſc. falſus v. 7. c. 4, 5. quem Iſrael amat, & veris Dei Prophetis præfert. Notabiliter hic ſcribit *Hieronymus: Veteres ſcrutans hiſtorias invenire non poſſum, ſcidiſſe Eccleſiam, & de domo Domini populos ſeduxiſſe, præter eos, qui ſacerdotes a Deo poſiti fuerant, & Prophetæ, i. e. ſpeculatores.* in Comment. ad h. l. p. m. 39. l) eſt ſicut *laqueus* c. 5, 1. m) *aucupis.* al. *tendicula* (1) cf. Pſ. 91, 3. n) vid. v. 7. o) v. 15. c. 8, 1.

℣. 9. p) Vulg. *Profunde peccauerunt.* vid. c. 5, 2. q) *& perdite omnia faciunt* Ex. 32, 7. Eſ. 1, 4. Pſ. 14, 1. cf. Ier. 5, 1. 2. etiam ſumma cum obſtinatione. r) *ſicut in diebus Gibea.* c. 10, 9. vid. Iud. 19, 25. ſeq. c. 20, 13. ſeqq. Reſpici ad hiſtoriam Leuitæ & pellicis eius, communiter, & recte, ſtatuunt interpretes. *Tertium comparationis* alii in nefaria libidine & immiſericordia, coll. Ez. 16, 46. 49. nos *in pertinacia aduerſationis* ponimus: quod, ſicut Gibeonitæ & Beniaminitæ pertinaciter aduerſati ſunt reliquis tribubus, ad meliorem mentem & pacem eos reuocantibus, vt tandem bellum contra ipſos neceſſarium fuerit, & Dominus non potuerit eos non viſitare; Sic Iſraelitæ, horumque Prophetæ, Hoſeæ tempore in iſtis peccatis ſuis adeo obdurati fuerunt, vt nullis Prophetarum concionibus reuocari potuerint, & Iehoua eos viſitare coactus ſit, vt ſequitur. *Schmid.* s) Syr. bene: *ideo* recordabitur &c. c. 7, 2. c. 8, 13. t) ℣. 7. Ex. 20, 5. ad quæ hucuſque conniuere viſus fuit.

℣. 10. u) *Veluti vuas in deſerto* ſiticuloſo ac ſterili, vbi rariſſimæ ſunt. Reſpicitur ad deſertum, per quod ductus eſt Iſrael. Deut. 8, 2. ſeqq. cf. Eſ. 5, 2. Pſ. 80, 9. ſeqq. x) ego Deus *inueni Iſraelem.* reſpicit ad Deut. 32, 10. cf. infra c. 13, 5. Ion. *occurrit Verbum meum Iſraeli.* cf. Ex. 3, 18. c. 5, 3. y) *ſicut primitiuum* ſ. *præcocem ficum* (3) Eſ. 28, 4. Mich. 7, 1. z) *in ficu* arbore Ier. 8, 13. a) *in primitiis eius*, quando primi fructus eius maturi ſunt. cf. Ex. 23, 19. Num. 18, 12. Deut. 26, 2. 10. b) *vidi*, & ſummo amore, deſiderio ac commiſeratione complexus ſum, non ſolum Abrahamum, Iſaacum & Iacobum (de quibus id accipiunt alii) ſed etiam *maiores veſtros* in Aegyptiaca ſeruitute. vid. Ex. 2, 25. c. 4, 22. 31. Deut. 4, 37. & cf. Ez. 16, 6. ſeqq. Am. 3, 2. Mal. 1, 2. &c. c) ſed ſimul ac *illi venerunt* in itinere ſuo in *campos Moabitarum* Num. 22, 1. c. 33, 48. 49. d) *ad Baal Peor*, h. e. ad locum, ab idolo ſic dictum. vid. Num. 23, 28. c. 25, 3. 5. Deut. 4, 3. Ioſ. 22, 17. Pſ. 106, 28. e) *ſtatim ſeparauerunt ſe* Ez. 14, 7. f) *ad pudendam idololatriam.* ſic idolum paſſim in Scripturis vocatur *pudor & confuſio.* cf. not. Ier. 2, 11. c. 3, 24. c. 11, 13. Et quia *Baal* erat infame idolum, ideo multa nomina promiſcue vel in *baal*, vel in *boſcheth* aut *beſcheth* deſinunt. vid. Iud. 6, 32. coll. 2 Sam. 11, 21. & 1 Par. 8, 33. c. 9, 39. coll. 2 Sam. 2, 8. 10. it. 1 Par. 8, 34. coll. 2 Sam. 4, 4. g) *& ſic deinceps* plura ipſis *fuerunt abominanda idola*, 2 Reg. 23, 13. 24. h) *ſec. amare eorum*, i. e. prout illi varios deos perdite amarunt. *Infinitiuus.* cf. v. 1. Eſ. 57, 8. Ier. 2, 25. c. 14, 10. &c.

℣. 11. i) Ideo *ad Ephraimum* ſ. Iſraelitas v. 1. 8. 13. *quod attinet.* cf. not. 2 Sam. 4, 10. 2 Reg. 25, 22. k) *ſicut auis auolabit.* Hithp. (1) cf. Eſ. 16, 2. Prou. 23, 5. l) c. 10, 5. *Gloria* hic accipitur pro gentis ſtatu & republica florente, quæ per liberos propaganda erat. Itaque minatur Deus totalem regni & gentis, quantum ad huius formam & ſtatum, interitum. *S.* m) *a partu* (4) 2 Reg. 19, 3. Eſ. 37, 3. Ier. 13, 21. n) *& ab vtero*, vt ne lucem quidem adſpiciant. Iob. 3, 11. o) *immo* ſtatim poſt ipſam conceptionem (2) Ruth. 4, 13.

℣. 12. p) *Quin ſi etiam educauerint filios ſuos*, vel aliquos ex illis. 2 Reg. 10, 6. Eſ. 23, 4. q) *orbos tamen faciam*, al. vt Syr. *extinguam tamen eos.* Gen. 27, 45. c. 42, 36. Deut. 32, 25. Ier. 15, 7. r) *ex hominibus*, vt nullam ipſis prolem ſuperſtitem relinquam. Prou. 30, 14. 1 Sam. 15, 33. cf. Leu. 26, 23-38. Deut. 28, 62. 63. Ceterum, inquit *S.* non vniuerſalis, ſed partialis hæc pœna eſt: alioquin enim nulla ipſis proles tempore Chriſti ſuperfuiſſet, quæ tamen omnino ſuperfuit. s) *nam etiam væ illis*, qui ſupererunt. t) c. 7, 13. u) *Vulg.* & plerique: *quum receſſero ab eis.* Num. 14, 9. Iud. 16, 20. 1 Sam. 16, 14. c. 18, 12. &c. permutato ס cum שׂ vt 2 Sam. 18, 9. coll. Ier. 4, 7. & 2 Reg. 11, 8. coll. Iob. 10, 22. &c. ſic *Kimchi*, coll. ad rem Deut. 31, 17. Ion. *quod ſuſtulerim Schechinam meam ab eis.* At Guſſet. p. 552. *me ſeuerum in eos imperium ac dominium exercente*, coactius. coll. c. 8, 4. Syr. *vltionem ſumturus ſum ab eis.*

℣. 13. x) *Ephraimum.* h. e. regionem & regnum Iſraelis. v. 8. 11. 16. y) *quando* c. 7, 12. z) *vidi* & adhuc *video.* a) *ad Tyrum vsque* ei conterminam Ioſ. 19, 29. b) *plantata fuit.* cf. Ez. 17, 8. 22. 23. & Pſ. 80, 10.

℣. 7. עַל per *Makk.* 1. 6. 9. 20. ℣. 9. יִזְכּוֹר Particulam עַתָּה præmittunt in marg. 6. 9. וְיִפְקוֹד cum præf. *Vau* 1. ſic ſe. 2. 5. & ſic in marg. 6. 9. ℣. 12. בְּשׂוּרִי per *Samech* ſe. 5. contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* Hoſ. 2, 6. quæ poſcit *Sin*, vel & LXX. legerunt, qui ſic verterunt: *σάρξ μου ἐξ αὐτῶν.* vnde *Raymundus Martini* & *Lyra* myſterium *incarnationis* Chriſti, etiam quod ad ipſum attinet terminum, quamquam nimis contorte, ex h. l. exſculpſerunt.

בנוה ואפרים להוציא אל־הרג בניו׃ תן־להם יהוה 14
מה־תתן תן־להם רחם משכיל ושדים צמקים׃ כל־ טו
רעתם בגלגל כי־שם שנאתים על רע מעלליהם מביתי
אגרשם לא אוסף אהבתם כל־שריהם סררים׃ הכה 16
אפרים שרשם יבש פרי בלי־יעשון גם כי ילדון והמתי
מחמדי בטנם׃ ימאסם אלהי כי לא שמעו לו ויהיו 17
נדדים בגוים׃ גפן בוקק ישראל פרי ישוה־ י
לו כרב לפריו הרבה למזבחות כטוב לארצו היטיבו
מצבות׃ חלק לבם עתה יאשמו הוא יערף מזבחותם 2
ישדד מצבותם׃ כי עתה יאמרו אין מלך לנו כי לא 3
יראנו את־יהוה והמלך מה־יעשה־לנו׃ דברו דברים 4
אלות

c) *in mansione* pulchra & amœna. vid. Ef. 33, 20. Ez. 34, 14. ita vt filiis & opibus esset florentissima d) *at nunc quoad Ephraimum futurum est.* e) *vt educantur.* cf. ל Deut. 31, 17. 2 Sam. 14, 15. Mich. 5, 1. Ps. 31, 9. Vulg. *& Ephraim educet ad interfectorem filios suos* f) cf. c. 14, 1. Ier. 4, 31. Ez. 21, 16. c. 28, 8. g) cf. Ier. 18, 21.

℣. 14. h) Ion. *Da ipsis, Domine, retributionem operum suorum!* forte ex Ps. 28, 4. Verba sunt pathetica Prophetæ; qui sec. S. reassumit, quod iam v. 12. dixerat Deus de orbatione liberorum, vt nouam caussam subiiciat, & deinde in annunciatione pœnarum pergat. v. 15. i) bene Syr. *id, quod daturus eras.* cf. מה Iud. 9, 48. Coh. 1, 9. c. 3, 15. k) *da nimirum illis.* Imperatiuus est *concessionis*, tq. iustæ. cf. not. c. 4, 17. Ier. 18, 21. l) S. *vuluam abortientem*, quæ concipit quidem vel gerit aliquando fœtum, sed ad maturitatem non alit, nec in vitam edit. *Hiph.* (1) cf. v. 12. m) *& vbera* Gen. 49, 25. Ef. 32, 12. n) *aridæ*, quæ partum alere nequeunt (2) cf. nomen deriuatum 1 Sam. 25, 18.

℣. 15. o) *Omnis* namque *malitia eorum.* c. 7, 2. p) *in Gilgal* sc. exercetur & complementum suum accipit. c. 4, 15. c. 12, 12. Ion. *in Gilgal manifesta est coram me.* q) *explanatiuum* est: *nam* ita ibi peccarunt, vt Dominus eos odisse cœperit. S. r) *illic*, vbi maiores ipsorum per circumcisionem mihi denuo despondi. Ios. 5, 9. cf. supra c. 6, 7. s) non gratiose exaudio vel amo, sed potius *odi illos*: cf. Ef. 1, 14. Ier. 12, 8. c. 44, 4. Am. 5, 21. Ps. 5, 6. Verba hæc sunt Dei, vt probant sequentia. t) immo *propter summam malitiam operum ipsorum* c. 4, 9. Deut 28, 20. Ier. 4, 4. Ps. 28, 4. u) *e domo* s. familia & cura *mea* cf. v. 8.

v. 8. & Ioh. 8, 35. etiam per captiuitatem ab aditu Templi, quod frequentare iam nolunt. S. x) *eiiciam* s. *expellam eos.* cf.

בל קרי

Gen. 3, 24. c. 21, 10. Ps. 34, 1.

CAP. X.

&c. y) c. 1, 6. z) *diligere eos*, vt feci adhuc c. 3, 1. Nunquam enim rediit hic amor Dei, vt X. tribus reipublicæ suæ restitueret. S. a) *omnes namque principes eorum*, qui malitiam populi coercere debebant. cf. c. 4, 18. c. 5, 10. c. 7, 4. 5. 16. b) *refractarii*, & verbi diuini impatientes sunt. c. 4, 16. Ef. 1, 23. ℣. 16. c) Summa: *Percussus est*, vel bi qui *percutietur Ephraim* v. 13. vt arbor vel herba Ps. 102, 5. *Percussio*, inquit S. per metaphoram ab arbore desumta est, vt ex seqq. verbis adparere videtur. sic Ion. *Domus Israel similes sunt arbori, cuius radices exarescunt deorsum, & cuius rami exarescunt sursum.* cf. Mat. 3, 19. Iudæ v. 12. d) Ef. 5, 24. c. 14, 30 Am. 2, 9. Iob. 18, 16. e) Regnum enim eorum funditus euertetur, ita vt reflorescere nequeat. S. cf. contrar. Ef. 37, 31. f) c. 8, 10. Ef. 1, 15. g) *genuerint* mares & feminæ Gen. 20, 17. h) c. 2, 5. Ef. 14, 30. i) *desideria*, s. desideratissimos fructus *ventris eorum*; vt vel in vtero, vel in partu moriantur. S. cf. v. 6. Ez. 24, 16. 25. Thren. 2, 4.

℣. 17. k) *Auersatur illos* impios homines *Deus meus*, inquit propheta. cf. Ps. 5, 5. seqq. & 2 Reg. 17, 18. 20. Al. *Reiiciet eos Deus*, vt c. 4, 6. scil. Ita, vt non sint populus Dei c. 1, 9. h. e. respublica, in qua Deus suum habeat domicilium. De reiectione simplici a gratia Dei sermo hic primo non est. S. l) vid. 2 Reg. 17, 14. c. 18, 12. m) *ideo erunt vagi* & exules. c. 7, 13. sine Rege & principe &c. c. 3, 4. n) vt dudum etiam a Mose prædictum fuit Deut. 28, 64. seqq. CAP. X, ℣. 1. o) *Vitis euacuans*, sc. fructum, dum hic maturescere incipit, vt pereat, nec cultori prosit; sec. S. Ion. *vastata.* cf. verbum Ef. 24, 1. 3. sed ὁ. ὁ. εὐκληματοῦσα. Vulg. & Ar. *frondosa*; forte ex signif. verbi Arab. *multam prolem peperit* femina &c. *Vitis* autem in Hebræo carius etiam *masc.* est, vid. 2 Reg. 4, 39. p) *est Israel*, qui cum praua eiusmodi vite comparatur. cf. c. 9, 10. 16. & Ef. 5, 1. &c. Cohæret autem hoc caput, ceu noua pars, cum præced. IX. & ad idem Regis Hoseæ tempus spectat, vt ex v. 3. 5. 15. colligitur. cf. not. ad v. 2. & ad c. 9, 1. q) S. *quæ* vitis *fructum.* h. e. vuas, succum ruptis folliculis effundentes. r) *similem fert* vel *facit sibi.* Sic verbum hoc accipitur in *Piel* 2 Sam. 22, 34. Ps. 18, 34. & in *Hiph.* Ef. 46, 5. Thr. 2, 13. s) sec. *multiplicari*, s. *quum multiplicatio* & abundantia *accidit fructui eius.* Ion. *quando multiplicaui eis prouentum.* cf. c. 4, 7. t) *multiplicauit* Israel istum fructum, vel sec. Ion. *cultum, aris suis* idololatricis: dum omnem benedictionem non mihi in solidum, sed idolis suis & falso cultui transscripserunt. cf. c. 2, 7. 10. c. 8, 11. u) *quando bene est* (Iud. 16, 25. Esth. 1, 10.) *terræ ipsius*; quando floret & fertilis est. De bono ac felici statu reipublicæ s. totius populi in terra id accipimus, inquit S. Quomodo *bene fuit terræ Israelis*, quando Ierobeamus terminos eius reduxit, & rempublicam victoriis suis in felicem statum restituit. cf. Præf. §. 4. x) magis *exornarunt*, s. *bene instruxerunt.* 2 Reg. 9, 30. Ier. 2, 31. y) *statuas* suas idololatricas. v. 2. 2 Reg. 23, 14. cf. supra c. 8, 4. ℣. 2. z) S. *Adblanditur* ipsis. cf. Ps. 55, 22. & In *Hiph.* Ps. 5, 10. Ps. 36, 3. Vulg. Syr. & alii *Diuisum est.* sc. vt addit Ion. *a lege*; nec integro animo Deum sec. verbum ipsius colunt. Deut. 6, 5. &c. Alibi tamen neutraliter verbum ita non vsurpatur, vt obseruat S. a) cf. c. 7, 2. b) S. quando *iam rei sunt* c. 13, 1. Leu. 5, 5. al. *nunc rei peragentur. ob reatum luent & desolabuntur.* cf. c. 14, 1. Ef. 24, 6. Ez. 6, 6. c. 25, 12. Ioel 1, 18. c) *ipse* np. *Deus meus.* c. 9, 17. Hinc bene monet S. p. 431. & 437. *Caput hoc X.* saltim quoad rerum cohærentiam, *non separandum esse a fine præcedentis capitis.* d) *resecabit* vel *destruet*, vt quum bestia decollatur. Ex. 13, 13. &c. rad. Arab. *fecuit, resecuit* &c. e) vid. Ef. 27, 9. f) *vastabit* Ier. 5, 6. g) vid. v. 1. Ef. 46, 1. ℣. 3. h) *Nam* vt explicem, qui fiat, vt tam blanda somnia concipiant animo suo. v. 2. i) *nunc*, dum iugum Assyriorum excusserunt, & Aegyptiis fœdere iuncti sunt. c. 7, 11 c. 8, 13. c. 9, 3. 2 Reg. 17, 3. 4. k) *dicunt*, & quasi optime illud factum sit, prædicant. l) Interrog. cum S. accipimus: *annon Rex est nobis?* sc. potens nunc & sui iuris factus, sub cuius præsidio in posterum tuti ab hostibus erimus. cf. v. 7. 15. Thr. 4, 20. Ad quod tamen mox respondet Propheta, verbis sequentibus. m) *quia* vel *quando non timemus Iehouam*, a quo omnis benedictio & salus. vid. Deut. 6, 2. 13. c. 13, 5. 1 Reg. 17, 36. 39. Ps. 3, 9. &c. n) *ecquid Rex præstabit*, siue *efficiet nobis?* cf. c. 13, 10. Ef. 31, 1. 2. Ps. 127, 1. Prou. 21, 30. 31. quando præsertim a nobis cum pietate etiam iustitia & veritas exulant; vt sequitur. ℣. 4. o) *Loquuntur verba* tantum; h. e. sec. S. verba *vana & mendacia*, meræ fraudis & deceptionis, vt Latini etiam dicunt: *verba alicui dare.* cf. Ef. 58, 13. Existimamus autem, inquit S. nouam hic incipere Prophetiæ particulam, in qua redarguantur Israelitarum *peccata contra nonum* (vel IIX. Decalogi) *præceptum*, inprimis, *de non dicendo falso testimonio*; nimirum fraudes, perfidia, Iniustitia in contractibus & iudiciis: adde in ipsis etiam fœderibus, solemnissime sancitis.

℣. 14. תֵּן Sic per *Tsere* bis h. l. 1. 2. 3 22. quod poscit *M. I.* ad h. l. ex analogia, (quia neque monosyllabum, תֵּן neque bisyllabum penacutum est, quod sequitur.) idemque ad Num. 17, 11. ex allegata *Masora.* At alii habent *Segol.* CAP. X, ℣. 1. לו sine *Dag.* 3. 6. 8. 9. 11--16. 20. 21. ℣. 2. יֶאְשָׁמוּ per *ChatephSeg.* 1. 3. sic su. 5.

אלות שוא כרת ברית ופרח כראש משפט על תלמי
ה שדי : לעגלות בית און יגורו שכן שמרון כי־אבל עליו
6 עמו וכמריו עליו יגילו על־כבודו כי־גלה ממנו : גם־
אותו לאשור יובל מנחה למלך ירב בשנה אפרים יקח
7 ויבוש ישראל מעצתו : נדמה שמרון מלכה כקצף על־
8 פני־מים : ונשמדו במות און חטאת ישראל קוץ
ודרדר יעלה על־מזבחותם ואמרו להרים כסונו
9 ולגבעות נפלו עלינו : מימי הגבעה
חטאת ישראל שם עמדו לא־תשיגם בגבעה מלחמה
על־

Bbbb 4 עא ד

p) Hoc *Tremell.* alii que habent pro *Infin.* vt c. 4, 2. *execrando se, vel peierando falso, pangendo*, dum pangunt, *fœdus*; *S.* augent pro *nomine plurali*, vt Deut. 29, 20. &c. idque cum sequenti commate, seu subiecto propositionis, coniungit h. m. *Pangere fœdus est execrationes vanitatis*, h. e. inanes, fraudulentæ & mendaces. cf. Ion. 2, 9. Ps. 31, 7. &c. vt sensus sit: *Non tantum verba vanitatis quocunque leniori modo loquuntur.* vt defraudent alios, *sed etiam in grauissimo negotio fœderum*, quando fœdus aliquod cum magnis execrationibus & sancti. iuramentis pangunt, execrationes istæ nihil aliud sunt, quam *execrationes mendaces*, quas non curant, sed temere & sine pudore transgrediuntur. Addit *S.* sic nihil irregularitatis admittitur; Accentus non transiliuntur, & sensus optimus est, quē etiam probant historiæ. Non semel enim Reges ipsi Israelitarum fœdera, multis execrationibus fieri solita, transgressi sunt perfide & periure. q) de phrasi cf. Ier. 34, 18. r) & *efflornit* aut *erupit*. cf. c. 14, 6. 8. Ps. 92, 8. 13. s) *instar cicutæ.* Fel id reddit vulgus interpretum, cum sit *proprie herba amaræ genus*, in segetibus nascens; quæ cum *absinthio* sæpe iungitur, vt æque amara. vid. Deut. 29, 17. Ier 9, 14. Thr. 3, 19. Am. 6, 12. *Boch. Hieroz.* I. p. 592. t) *ius & iudicium* in summam iniustitiam a vobis conuersum. vid. Am. 5, 7. 15. c. 6, 12. Hab. 1, 4. u) *super sulcis* (5) c. 12, 12. Ps. 65, 11. x) *agri* Deut. 32, 13. vel sec. *S. agrorum meorum*, in quibus triticum, non cicuta nasci debebat. Hic scil. florentis vestræ reipubl. status & Ecclesiæ facies est, vt quemadmodū fraudes & periuria, etiam in fœderibus; ita iniustitia & iudicia peruersa, (quibus mel in cicutam, bona causa in malam vertitur) in omnibus agris

קמין בז״ק
קמץ בז״ק

quasi creuerint & per totam terram inualuerint. cf. Es. 59, 8. 9. 14. 15. Ier. 5, 1. &c.

℣. 5. y) *Vitulis*(1) femin. cf 1 Reg. 12, 28. 2 Reg. 10, 29. 2 Par. 13, 8. *femininum genus* h. l. *ad contemtum* pertinere putant. Quod ἐξουθενισμοῦ genus multum valuit apud Hebræos, qui deorum sexus nesciunt. - vt eo magis constet, illos non posse haberi pro vero Deo, cuius decem nomina omnia masculina sunt. *Boch, Hieroz.* I. p. 355. z) i. e. *Bethelis*, etiam *Danis*, sec. nonnullos; coll. Am. 1, 5. & infra v. 8 15. c. 4, 15. it. not. 1 Reg. 12, 26 - 32. & Iud. 18, 30. 31. Alterum tamen vitulum in Dan hoc tempore superfuisse, negant alii, & *enallagen*, non modo generis, sed etiam *numeri*, *pluralis pro singulari*, hic esse volunt; qua tamen *Schmidius* prophetam, cum respectu ad nomen Dei אלהים, contemtus caussa, & cum quadam indignatione, vsum esse putat. a) breui *timebunt.* Deut. 1, 17. constr. cum ל eius, *cui timetur.* Iob. 19, 29. b) quisque *vicinus* (Ex. 12, 4. Es. 33, 24.) *Samaria.* cf. c 8, 5. Bene habet, inquit *S.* quod *Riuetus* dicit, *pœnam hic annunciari Israelitis.* Illa vero est *euersio totius cultus ecclesiastici* (quem illi in cultu vitulorum constituerant) vna cum *republica*; de qua vero distinctius v. 8. loquitur. c) *nam* mox *lugebit.* Am. 8, 8. *Præteritum* præuisionis s. *certitudinis propheticæ*, vt Es. 5, 13. c. 9, 2. &c. d) *super eo*, np. *vitulo suo.* Constructio rem respicit præcedentem, non nominis formam; vt Gen. 49, 6. 1 Sam. 25, 27. &c. e) *populus eius.* sc. *vituli* cultores. S. *populus Bethauen.* f) *& sacrificuli eius* (3) Zeph. 1, 4. vid. 1 Reg. 12, 31. g) *qui* adhuc *super illo exultant.* ellipsis relat. vt v. 1. & sæpissime. e. c. Es. 28, 16. &c. h) lugebunt *super gloria eius.* Suffixum quidam referunt ad *vitulum*, *Schmid* ad *Bethauen*; nos cum aliis ad *populum*, vt c. 4, 7. c. 9, 11. Es. 17, 3. sed ita, vt vitulus intelligatur; prout verus Deus *gloria Israelis* alibi dicitur. vid. Ier. 2, 11. i) *quod in exilium abierit*, vel *abducta sit.* cf. 1 Sam. 4, 21. 22. Es. 24, 11. c. 46, 2. Ier. 48, 7. ℣. 6. k) Nam *etiam* cum hominibus & ceteris spoliis. vid. 2 Reg. 18, 9. seqq. l) *ille ipse* vitulus, cf. Num. 26, 25. Deut. 20, 8. m) *in Assyriam* vel *Assyrio*, i. e. *ad* Regem *Assyrium.* c. 5, 13. cf. Es. 8, 4. n) *deportabitur* c. 12, 2. Es. 18, 7. Ps. 76, 12. o) *vt munus.* 1 Sam. 10, 27. p) Vulg. *regi vltori.* Ion. *regi*, *qui veniet punitum eos.* vid. not. c. 5, 13. Sic idola, quæ Prophetæ suis concionibus non poterant subuertere, ab aliis idololatris subuersa atque alio transuecta sunt. cf. 2 Reg. 18, 34. c. 19, 18. Es. 10, 10. 11. c. 21, 9. c. 46, 1. 2. q) tunc *pudor ignominiosus* (t) *Ephraimum capiet.* Pudebit enim eos deastri, qui auxiliari illis non potuit, & ipse in triumpho ductus est. *S.* Conf. Ier. 48, 13. r) c. 4, 19. Es. 1, 29. s) *a consilio suo*: quod non tantum de vitulorum erectione 1 Reg. 12, 28. sed continuo cultu, contra consilium diuinum, toties illis per Prophetas reuelatum, cum *Schmidio* accipimus. cf. Deut. 32, 28. Es. 29, 15. c. 30, 1. Ier. 7, 24. Mich. 6, 16. & Ps. 107, 11. Prou. 1, 25. 30. ℣. 7. t) *Excisa* erit, vel *exscindenda* est. v. 15. Es. 6, 5. u) *Samaria.* Nomen vrbis *terminatione masc.* vt 2 Reg. 15, 16. Es. 23, 1. x) & *Rex eius* in quo spem & fiduciam suam ponebant v. 3. *Asyndeton*, vt Hab. 3, 11. y) *sicut spuma* vel *bulla* aut *ebullitio*: alibi namque *iræ feruorem* significat, vt Es. 54, 8. ℣. 8. z) *Et sic delebuntur, destruentur.* Gen. 34, 30. 1 Reg. 15, 27. Prou. 14, 11. cf. not. v. 6. a) omnia illa *Excelsa.* 1 Reg. 12, 31. Am. 7, 9. b) *impietatis idololatricæ.* vid. v. 5. c. 12, 12. 1 Sam. 15, 23. c) Appositio: *seu peccatum Israelis*, h. e. in quibus exstruendis & frequentandis primum, præcipue, & in vniuersum peccatum idololatriæ commiserunt. *S.* d) Gen. 3, 18. cf. supra c. 9, 6. e) *succrescit* Es. 32, 13. f) quæ vel vitulis, vel Baali, aliisue idolis erexerunt. cf. v. 1. 2. c. 8, 11. Am. 3, 14. g) tantaque eos opprimet afflictio, *vt desperabundi dicant etiam montibus.* h) *operite nos.* Num. 16, 33. h. e. mortem, etiam miserrimam, sibi præoptabunt præ vita; vt obruti montibus & collibus, misereque contusi, mala futura videre non cogantur, vel præsentia non videant amplius. *S.* Similia vid. Es. 2, 10. 19. Luc. 23, 30. Apoc. 6, 15. 16. i) Mortem nempe quærent, sed quæ fugiet ab eis. Apoc. 9, 6. Ier. 8, 3. ℣. 9. k) *A diebus Gibea.* quando Beniaminitæ in Gibea nefandum illud scelus aduersus Leuitam cogitarunt, idque in pellice eius perpetrarunt, & hanc crudeliter ita interfecerunt. vid. c. 9, 9. Iud. 19, 25. seqq. l) & tu in vniuersum *peccasti o Israel*, atque in communionem istius peccati venisti; nempe, vt mox audiemus ex *Schmidii* sententia, quod non serio Israelitas tam atrox crimen adfecerit; alii, quod *eodem tempore* Iud. 19, 17. a Michæa adinuentam *idololatriam* Iud. 17, 5. seqq. & a Danitis in vrbe sua constitutam, publice & impune permiserint. vid. not. Iud. 18, 30. 31. & c. 20, 1. 25. 29. m) *ibi* namque *steterunt* & cunctati sunt; orta inter eos contentione de principatu. vid. not Iud. 20, 18. *Transit oratio a 2. persona in 3. ob adfectum*, vt Iud. 20, 38. & propheta ad lectorem conuersus, quodnam illud peccatum Israelis fuerit, ita exponit. n) *non* insecutum est vel *apprehendit illos in Gibea bellum*, neque vindictam aut pœnam experti sunt. (vide phrasin Deut. 19, 6. c. 28, 15. &c.) donec Leuita horribili modo animos eorum tandem accendit Iud. 19, 29. nec etiam in idololatras animaduerterunt. vid. not. Iud. 19, 22. o) *bellum*; quod tn. immani crudelitate confectum fuit. Iud. 20, 48.

℣. 8. ונשמדו cum *Gaiah* 5. & *Mas. Erff.* ודרדר per *Kam.* 1. 2. 3. sic su. 5.

tem *duobus sulcis* proprie

עינתם קרי

de bobus arantibus dicitur, quando communi iugo ita colligantur, vt in duobus sulcis contiguis vna & pari passu incedant. Quod tropice de

דגש אחר שורק

קמץ בז״ק

10 עַל־בְּנֵי עַלְוָה׃ בְּאַוָּתִי וְאֶסֳּרֵם וְאֻסְּפוּ עֲלֵיהֶם עַמִּים
בְּאָסְרָם לִשְׁתֵּי עֵינֹתָם׃ 11 וְאֶפְרַיִם עֶגְלָה מְלֻמָּדָה
אֹהַבְתִּי לָדוּשׁ וַאֲנִי עָבַרְתִּי עַל־טוּב צַוָּארָהּ אַרְכִּיב
אֶפְרַיִם יַחֲרוֹשׁ יְהוּדָה יְשַׂדֶּד־לוֹ יַעֲקֹב׃ 12 זִרְעוּ לָכֶם
לִצְדָקָה קִצְרוּ לְפִי־חֶסֶד נִירוּ לָכֶם נִיר וְעֵת לִדְרוֹשׁ אֶת־
יְהוָה עַד־יָבוֹא וְיֹרֶה צֶדֶק לָכֶם׃ 13 חֲרַשְׁתֶּם־רֶשַׁע
עַוְלָתָה קְצַרְתֶּם אֲכַלְתֶּם פְּרִי־כָחַשׁ כִּי־בָטַחְתָּ בְדַרְכְּךָ
בְּרֹב גִּבּוֹרֶיךָ׃ 14 וְקָאם שָׁאוֹן בְּעַמֶּךָ וְכָל־מִבְצָרֶיךָ יוּשַּׁד

כשר

vnione vniuersi Israelis in vnum regnum sub Dauide & Salomone accipimut, inquit *S.* ỳ. 11. z) *Sed* Israel, aut X. tribus. c. 4, 17. Es. 7, 5. inprimis *Ephraim*, arrogans semper, & contentiosus ac peruicax populus. cf. Iud. 8, 1. c. 12, 1. Ps. 78, 9. a) veluti *vitula* fuit *edocta*. Es. 29, 13. Ier. 31, 18. non ad arandum, sed solum *ad triturandum*, vt sequitur: quod opus aratione longe facilius ac fructuosius erat. Hinc namque pinguis ac petulans factus, non solum laborem & obsequium detrectauit, sed etiam recalcitrauit, Deut. 32, 15. & a domo Dauidis defecit, immo ipsi Iudæ dominari voluit. cf. 2 Par. 13, 3. *vbi tn. ita super ferox eius collum transiit* Deus, vt 500000. occisis, modestiores ad tempus fuerint. Postea sub Amatsia, etsi prouocatus, Iudam non parum adflixit Ioasus, Rex Israelis. 2 Reg. 14, 12. seqq. & nuper admodum tempore nostri Prophetæ Hoseæ, Rex Israelis *Pekah*, cum Rege Syriæ *Retsino* fœdere iunctus, Iudæam non solum vastauerat 2 Par. 28, 6. seqq. sed etiam cum eodem Retsino de exscindenda familia Dauidis, & regno Iudæ in alium transferendo, impia consilia agitauerat. Es. 7, 1. seqq. Ion. *Cœtus Israelis similis est vitula, quam docent arare, sed non discit, sed cupit ambulare pro lubitu anima sua.* b) *amans.* cf. Am. 4, 1. Particip. cum *Iod parag.* vt Ier. 51, 13. c) *triturare.* Boues inter Israelitas tum maxime pinguescebant, cum erat trituræ tempus: *quia* bouis triturantis *os capistrare lex prohibebat.* Deut. 25, 4. Ier. 50, 11. & not. 1 Sam. 28, 24. & de vario modo triturandi Es. 28, 27. Proinde Hoseas, vt Israelitas laborem detrectasse & genio indulsisse doceat, eos confert cum vitula, quæ soli trituræ adsueuit. d) *ideo*, sicut olim feci, *ego transibo*; vt ipsum adfligam & subigam. cf. verbum Ex. 12, 12. Es. 8, 8. Mich. 5, 7. Es. 51, 23. e) cf. Deut. 28, 47. Cum boum arantium collum sub iugo attereretur atque exulceretur, in hac vitula *colli pulchritudinem* laudat Deus: quia boues triturantes mirum in modum pinguescebant, vt diximus. f) *numquid enim equitare* vel *vehi faciam Ephraimum, & arabit Iehuda? num occabit illi Iacob?* vt Ephraim laute ac splendide viuat, (cf. c. 14, 4. Deut. 32, 15. Es. 58, 14.) & Iuda illi seruiat? Minime vero sic faciam, nec vos tale quid expectare debetis. Verba *interrogatiue* legimus *cum Schmidio*; vt 1 Sam. 11, 16. Es. 47, 13. estque hæc *interrogatio indignantis* & vehementer *negantis*, vt Es. 58, 5. g) *arabit?* v. 13. veluti boues. Iob. 1, 14. h) num *occabit* vel *sulcos* Ephraimo *confringet?* (3) Es. 28, 24. Iob. 39, 10. i) *Iacobus* patriarcha, in posteris suis. De *Iuda* accipimus, qui non minus ex Iacobo natus erat, quam Ephraim &c. inquit *S.* cf. Es. 42, 24. c. 43, 1. 22. 28. ỳ. 12. k) *Seminate* potius, vos Ephraimitæ, omnes ac singuli. Occasione superioris similitudinis (*arabit Iuda? occabit Iacob?* v. 11.) ex eadem re rustica *metaphoricæ locutiones* de agenda pœnitentia & faciendis bonis operibus desumuntur. cf. verbum c. 8, 7. Ier. 4, 3. Prou. 11, 18. c. 22, 8. Ion. *Domus Israel, facite vobis opera bona, ambulate in via veritatis, stabilite vobis doctrinam legis.* &c. l) *vobis.* non plane abundat, sed partim officium, partim etiam sequens emolumentum dicit; q. d. *Seminate vobis*, h. e. vt vos decet & vtile etiam vobis ipsis erit. *S.* ὃ γὰρ ἐὰν σπείρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει. Gal. 6, 7. m) *sec. iustitiam.* Es. 32, 1. Ioel. 2, 23. *Lamed* nobis esse videtur *normæ* s. regulæ: vt *seminare sec. iustitiam* sit semen iustitiæ facere iuxta doctrinam & normam de iustitia in Scriptura S. comprehensam. sic etiam *metere sec. misericordiam*, aut potius *pietatem*, de norma ac regula, quæ pietati in Scriptura S. præscripta est, accipiendum. *S.* n) cf. c. 8, 7. o) Ex. 15, 21. Num. 6, 21. p) c. 6, 6. q) *innouate vobis.* (2) Ier. 4, 3. r) *nouale* (3) Prou. 13, 23. At Syr. *accendite vobis lucernam.* LXX. & Ar. φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως. ex alia signif. vt 1 Reg. 11, 36. c. 15, 4. sed illud poscit contextus. s) *nam tempus est.* Gen. 29, 7. t) per veram pœnitentiam & fidem. Es. 55, 6. u) idque *donec ipse veniat* c. 6, 3. x) S. *&* *doceat.* al. *instillet* aut *depluat* c. 6, 3. Es. 28, 9 Ioel 2, 23. Ps. 25, 8. y) Syr. *iustitiam suam.* cf. Es. 45, 8. Ps. 85, 12. Dan. 9, 24. ỳ. 13. z) *Arastis enim* huc vsque; vel vt *S.* nectit: *Vos vero*, quoties ad pœnitentiam & pietatem vos hortatus sum, *arastis impietatem*, & toties quasi de nouo incepistis impii & peiores esse, quam prius. Pergit in tropo sumto ab agricultura. cf. Iob. 4, 8. a) Ps. 5, 5. np. idololatriam, scortationem, rapacitatem, aliaque, de quibus conquesti sunt Prophetæ, coniuncta cum impœnitentia, & constanter continuata. b) & *maximam iniquitatem.* v. 9. Ez. 28, 15. Ps. 25, 5. h. e. matura qs. peccata & scelera. c) cf. v. 12. Iob. 4, 8. Prou. 22, 8. d) *S.* de culpa; vt c. 4, 8. alii de pœna, vt Prou. 1, 31. Es. 3, 10. e) *fructum mendacii* c. 12, 1. h. e. sec. *Gusset.* p. 374. aliosque, *dignum mendacio*; vel *fallacem*, ac longe diuersum quam sperauera tis. coll. c. 9, 2. Ps. 7, 15. sed *S.* vt diximus, *de culpa*, ita vt continuetur narratio peccatorum; quomodo *fructus mendacii* erit, non qui hominibus, sed *qui Deo mentitur*; scil. non veritatis & iustitiæ, sed *turpissimæ hypocriseos*: dum malitiam & impietatem non solum seminarunt & messuerunt, sed etiam fructum mendacii comederunt, semper pessimi atque indies etiam peiores. f) cf. Es. 42, 17. Ier. 7, 8. c. 13, 25. g) cf. Es. 57, 10. Ier. 2, 23. 33. 1 Reg. 15, 26. 34. 2 Reg. 16, 3. Hoc cum *S.* ad *religionem* referimus, & sequens comma ad *rempublicam*: qua florente adhuc, hypocritæ sibi imaginabantur Deum propitium, & cultum vitulorum ac reliquam suam idololatriam esse verum Iehouæ cultum, quicquid etiam in contrarium docerent veri Prophetæ. cf. not. c. 7, 1. & *Præfat.* §. 4. h) cf. c. 1, 5. 7. ỳ. 14. i) *Ideoque existet.* Es. 31, 2. s. *stabit* & perdurabit. Num. 30, 5. 8. 1 Sam. 24, 21. Ier. 51, 29. k Ier. 25, 31. Am. 2, 2. l) *in populis* vel tribubus *tuis.* cf. Leu. 21, 1. 4. 14. &c. m) *&* *vniuersitas.* cf. Es. 9, 16. n) Ier. 5, 7. Am. 5, 9. Mich. 5, 10. o) *vastabitur* c. 7, 13.

p) *propter filios iniquitatis* s. nefarios illos stupratores, Gibeæ ciues. cf. 2 Sam. 3, 34. & Iud. 19, 22. c. 20, 13. Notat, inquit *S.* quod Israelitas scelus Gibeonitarum non serio, vt debuissent, adfecerit, vt vel bello illud vindicarint, sed ægerrime ad illud descenderint: non quod sanguini parcere vellent, sed quod ipsi quoque impii facinus vindicandum non ex animo odissent, & tantum non cum Beniaminitis defenderint. Consenserunt itaque potius in tantum scelus animo, quam vt illud vltro vindicauerint; quod autem fecerunt, fecerunt quasi coacti. Talis autem segnities in puniendis sceleribus, & impunitas hominum sceleratorum & idololatrarum, dominata est in Israele inde a diebus Gibeæ fere vsque ad Regem Dauid. coll. Iud. 17, 6. c. 18, 1. c. 19, 1. c. 21, 25.

ỳ. 10. q) *Pro desiderio meo* itaque factum est. Deut. 12, 15. 20. 21. c. 18, 6. 1 Sam. 23, 20. Ier. 2, 24. r) *vt castigarem eos*, vt ad frugem redirent. cf. c. 7, 15. Ier. 31, 18. s) *& tum congregati sunt* Es. 24, 22. t) S. *ad eos*; vt c. 11, 11. Am. 3, 9. al. *ideoque congregati sunt aduersus eos*, vt Mich. 4, 11. Ps. 35, 15. Sic Ion. *& congregaui aduersum eos, populos, qui dominium exercuerunt in eos sicut cum ligatur par boum ad duos sulcos suos.* u) *populi*, sc. sec. *S.* vicini: partim proselyti facti, aut amici & confœderati: partim subiecti aut tributarii, tempore inprimis Dauidis & Salomonis. x) *alligando* (dum alligauit) *eos*, veluti boues aratores. 1 Sam. 6, 7. 10 Ier. 46, 4. & seq. ל Gen. 49, 11. y) S. *duobus sulcis eorum.* (1) ita Ion. Kimchi &c. coll. Ps. 129, 3. al. minus commode h. l. *habitationibus eorum*, vt Ex. 21, 10. *Ligare* autem

ỳ. 11. ואפרים per *Rbhia* 6. 9. 20. sic su. 5. ỳ. 12. וקצרו cum præf. *Vau* 6. 9. sic su 5. ויורה *milel* 1. 2 3. vtrumque 5. ỳ. 13. חרשתם per *Meroa* : *milra* 1. 2 3. 5. 6. 9. 23. ỳ. 14. יושד per *Pat.* 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 19. 20, 21. 22. contra *Mas. impr.* At sine *Dag.* 2. 5. 21. 22. 23. contra *Mas.* 1. & *Erff.*

כשד שלמן בית ארבאל ביום מלחמה אם על־בנים
טו רטשה : ככה עשה לכם בית־אל מפני רעת רעתכם
יא בשחר נדמה נדמה מלך ישראל : כי נער ישראל
2 ואהבהו וממצרים קראתי לבני : קראו להם כן הלכו
3 מפניהם לבעלים יזבחו ולפסלים יקטרון : ואנכי
תרגלתי לאפרים קחם על־זרועתיו ולא ידעו כי
4 רפאתים : בחבלי אדם אמשכם בעבתות אהבה
ואהיה להם כמרימי על על לחיהם ואט אליו אוכיל :

לא

p) S. sec. *vastare* vel *sicut vastauit*. al. *sec. vastationem*. c. 7, 13. Es. 22, 4. q) S. & pleriqne Interpp. *Salman*, idem cum *Salmanassare* 2 Reg. 17, 3. qui prima illa expeditione aduersus Samariam, spoliauerit *Arbelitide*, nunc altera spoliaturus *Betholem*. At *Hillerus* in Onom. S. nomen hoc adpellatiue pro *talione* s. *retributione* accipit, h. m. *sec. vastationem talionis domus Arbelitica*; i. e. vastatione non dissimiliter, qua in scelerum vltionem domus Arbelitica deuastata fuit. r) *Beth-Arbelis* vel *Arbelem*. Hillero autem, vt diximus in On. S. p. 757, familiæ s. *domus Arbelitica*, np. *Baasa Iisjacaritæ*, Regis Israel. 1 Reg. 15, 27. c 16, 11 12. *Arbel* namque sec. eundem *Hiller*. p. 748. oppidum fuit in tribu Iisacharis, coll. Ios. 19, 18. 1 Macc. 9, 2. cf etiam *Iosephi* A. I. lib. 12. c. 18. & in vita sua p.m. 1022. & *Lightf*. Chorograph. ad Matthæum cap. 85. s Am. 1, 14. t) vbi *mater vna cum filiis*. Gen. 32, 12. u) *allisa fuit* (6) c. 14, 1. Es. 13, 16. Nah. 3, 10. Ps. 137, 9.

℣. 15. x) *Ita*. Num. 8, 26. Neh. 5, 13. Applicatio præcedentis exempli. y) S. *Sic vobis*, *o Bethelitæ*, *faciet* sc. Salman s. Salmanasser. v. 14. Se.l alliis hic indicatio sit caussæ tantorum malorum, np. *Bethel* s. idololatria in Bethel commissa. Ita Ion. *Sic vobis in caussa sunt peccata*, *quibus peccastis in Bethel*. cf. not. c. 4, 15. z) i. e. *propter extremam malitiam vestram* c. 7, 2. c. 9, 15. cf. similis constr. Gen. 9, 25. Ez. 16, 7. Cant. 1, 1. a) *in aurora*, i. e. sec. *S. sicut* nubes matutina auroræ extinguitur, vt eius nihil quidquam amplius adpareat. cf. c. 6, 4. Al. cum *Cocc.* Lex. 882. tempore pacis allucet [illegible] i. e. cf. Es. 8, 20. i) v. 7. c. 4, 5. 6.

6. e) *Rex hic* sine dubio est *Hoseas*, fil. Ela, vt historia sacra 2 Reg. 17. testatur.

CAP. XI, ℣. 1. d) *Quum*. Es. 43, 2. e) *puer* & in prima quasi ac tenera ætate sua adhuc esset *Israel*. Siquidem vt homines, ita etiam respublicæ suas ætates habent, inquit *Drusius*. cf. c. 2, 5. 17. Ier. 2, 2. Ez. 16, 4. & supra c. 7, 9. 6. vn[illegible] Gal. 4, 1. 3. *Populus Israeliticus* ratione ortus, progressus & durationis *cum homine* comparatur, qui in *prima sua ætate* puer est, postea adolescit &c. Sic Israel in prima quasi ætate sua in Aegypto ex paucis Patribus in populum excreuit, vt tamen nondum rempublicam faceret, donec tandem in terram Canaan a Deo perductus est. *S.* f) gratuito & singulari plane amore *iam tum dilexi eum*, ita, vt omnibus populis eum præferrem, atque ex seruitute sua eum educerem. cf. c. 9, 10. Deut. 4, 37. c. 7, 13. Es. 43, 4. c. 63, 9. Ier. 31, 3. Mal. 1, 2. &c. Cum nouo hoc capite *nouam etiam prophetiam* s. concionem, eamque *octauam* incipit *Schmidius*. Tempus autem illius ex v. 5. & 6. haud difficulter colligitur. cf. not. c. 7, 1. & Præfat. §. 12. Vt vero in superioribus, sic etiam hoc capite maxima *beneficia* ingrato populo Deus exhibita *exprobrat*, & iustissimas propterea *pœnas prædicit* v. 4. seqq. Tandem vero etiam misericordiæ suæ thesauros ei pandit, & iustissimæ iræ suæ moderationem, ipsorumque conuersionem, aliaque bona sub N. T. per CHRISTVM *promittit* v. 8. seqq. g) *etiam ex Aegypto*, quo fugere cogetur Mat 2, 13. h) *vocaui* in decreto meo, vel *reuocabo*. cf. not. c. 10, 5. Quod autem Matthæus *præteritum* habet, vel litteram Prophetæ retinuit, vel verbum ad tempus adcommodauit, quo ipse scripsit & res impleta fuit. *S.* i) *Filium meum*. quod alii ad *Israelem*, vt typum, coll. Ex 4, 22. 23. alii ad vtrumque, *Israelem* & *IESVM* referunt. nam & *Iesus* (verba sunt *Gertleri* in Theol. Proph. p. 380.) in lumbis *Perezi*, Iudæ filii, in Aegyptum venit, inde reuersus in lumbis *Nahassonis*. Mat. 1, 3. 4. Gen. 46, 12. Num. 1, 7. At nos iis subscribimus, qui cum *S.* hoc dictum *litteraliter de Christo* accipiunt, *iuxta Matth* 2, 15. Hoc etiam vult simplicitas Scripturæ, qua *Filius* hic ab Israele distinguitur. cf. Mat. 15, 24. Rom. 15, 8. ℣. 2. k) *Vocarunt*, vel (ob sequentem particulam כן) *Prout reuocarunt eos*, nempe ad cultum & obsequium meum, & ad fidem in promissum ipsis Seruatorem v. 1. scil. *Moses*, & *Prophetæ* nullo non tempore a me missi & excitati. cf. v. 7. Es. 30, 21. 2 Reg. 17, 13. Ier. 25, 4. Zach. 1, 4. l) *sic*, vel *tanto magis* c. 4, 7. *ingrato & refractario animo*. m) *a me & monitoribus suis abierunt*; tantum abest, vt dictis obedientes fuerint. cf. Ier. 2, 5. c. 7, 24. c. 11, 8. Ez. 5, 7. c. 20, 13. & vide e.c. Ex. 16, 2. 28 c. 17, 2-7. Deut. 31, 27. 29. Ps. 95, 8. 9. 10. Heb. 3, 9. 10. Ion. *Misi Prophetas meos, vt docerent eos, sed illi errauerunt ab iis* s. resugerunt eos. n) *Baalim* c. 2, 10. 15. Ier. 2, 25. *tempore Mosis* Num. 25, 3. 5. supra c. 9, 10. Deut. 4, 3. Ios. 22, 17. Ps. 106, 28. *Iudicum* Iud. 2, 11. 13. c. 3, 7. c. 6, 25. seqq. c. 8, 33. c. 9, 4. c. 10, 6. 10. *Samuelis* 1 Sam. 7, 4. & *Regum*, præsertim Ahabi 1 Reg. 16, 31. 32. cf. 2 Reg. 17, 7-17. o) *sacrificabant* c. 4, 13. 14. c. 12, 12. Ps. 106, 38. p) vid. Iud. 17, 3. 4 c. 18, 14. 30. Ier. 8, 19. Ps. 78, 58. q) c. 4, 13. Existimamus, inquit *S.* quod de *temporibus Iudicum* sermo sit Prophetæ nostro, vnde non mirum est, quod *vitulorum Ierobeami*, qui tum nondum erant, non meminerit. ℣. 3. r) *Ego tamen nihilominus*, pro clementia & misericordia mea eos non abieci, sed adhuc paterno amore v. 1. eos prosecutus sum. s) *pedes meos* s. *gressus meos adcommodaui*; ut *S. iter meum adsuefeci*. al. *pedem direxi Ephraimo*. Syr. *rexi Ephraimum*. Verbum a nomine רגל *Pes*, more Arabico ab initio per ת formatum. Al. *exploraui Ephraimo*, qui eum susciperet coll. Num. 11, 12. perperam & minus commode. t) *Ephraimo* & populo Israelitico c. 4, 17. u) *Pocok*. aliique vt *Participium* accipiunt: *adprehendens eos brachiis suis*; more paruulorum, qui ita ducuntur. sed aliis verbum est *Præteritum*, vt Ez. 17, 5. sensus varius. quidam parenthetice: immo *suscepit* eos Deus *super brachia sua*. Ita Piscator. Al. cum Tremell. *suscepit* Ephraim *illa* idola v. 2. *supra brachia sua*, dum pedes eius direxit Deus. Melius *S. ac si quis suscepisset eos super brachia sua* Videtur, inquit, esse comparatiua locutio, in qua se Deus *comparat cum viro*, qui paterne ducat puerum, adeo ægre incedentem, vt etiam super brachia eum suscipiat. x) vide Deut. 1, 31. c. 32, 11. & cf. Es. 63, 8. 9. y) *sed illi noluerunt agnoscere*. c. 2, 10. Es. 1, 3. Ier. 4, 22. z) *quod eos sanauerim*, h. e. *in integrum*, tum in ecclesia, tum in republica, *restituerim* eos. cf. c. 6, 1. c. 7, 1. Es. 6, 10. c. 19, 22. c. 57, 19. Ier. 33, 6. Ex. 15, 26. Ion. *At ego per Angelum, missum a me, per viam rectam deduxi Israelem, & portaui eos quasi super brachiis; sed non agnoscunt, quod a me misericordia extet super eos*. ℣. 4. a) *Funibus*, tropice dictis. cf. Es. 5, 18. Prou. 5, 22. Iob. 36, 8. b) *hominum* s. humanis: quibus ingenui homines (non bruta aut bestiæ Ps. 32, 9.) trahuntur. cf. 2 Sam. 7, 14. Ion. *Tractu filiorum dilectorum traxi eos*. c) *trahebam eos*. Ier. 31, 3. Cant. 1, 4. Ioh. 6, 44. c. 12, 32. d) nempe *funibus* (Es. 5, 18. cf. Iud. 15, 13.) *amoris*, h. e. sec. Ion. *fortitudine amoris* s. *summa caritate*. cf. Es. 63, 9. Cant. 8, 6. e) *sed fui ipsis*. Non dicit autem h. l. Deus, qualis ipse reuera fuerit, sed qualis ab ingratissimis hominibus æstimatus sit: qui beneficia & longanimitatem ipsius in contrarium interpretabantur. *S.* cf. Num. 13, 33. f) *sicut attollentes* & impositurí *iugum*; quod etiam *adscendere* dicitur Num. 19, 2. 1 Sam. 6, 7. g) *super* capita & *maxillas eorum*. cf. v. 5. Es. 30, 28. Ier. 2, 20. Ps. 2, 3. Neh. 9, 29. Prou. 13, 19. h) S. *& inclinabo me ad ipsum?* interrogatiue & neutraliter, vt Iob. 23, 11. vel subintell. *animum*, vt Ios. 24, 23. vel *aurem* aut *gratiam meam*, vt Ps. 116, 2. Ezr. 7, 28. i) & semper contumaciam eius *sustinebo*? aut impunitam relinquam? Minime vero! sed faciam, vt non reuertatur amplius in Aegyptum &c. v. 5. Ita *S.* comminationem diuinam hic incipit, & verbum deducit ex rad. יכל vel כול, sicut אוחיל Ier. 4, 19. ex rad. חיל vel יחל. Al. vt *Gusset*. p. 40. & *leniter erga ipsum* me gerens (2 Sam. 18, 5.) *præbito cibo alam eum* ex rad. אכל, coll. simili forma Ier. 46, 8. al. *& inclinabo ad eum* s. porrigam ei, *cibum?* ac si idem sit *Ochil*, quod *Ochel*, *cibus* Deut. 2, 28. *De Dieu* vero id accipit pro *participio* Kal, formæ *Ioseph* Es. 29, 4. *Tomich* Ps. 16, 5. ideo *ad eos inclinabo comestorem* s. *deuoratorem*, np. Assyrium v. 5. Ita cf. Ier. 50, 17.

℣. 14. כשד per Merca 1. 2. 3. 5. contra *Mas. impr.* Ex. 21, 35. שלמן Schin per *Kam.* & *Meth.* 1. 2. 5. sec. *Mas. Erff.* Et sic euidentior est ratio antecedentis *Darga* Sed *Mem* per *Kam.* 1. 2. 3 5. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 15. ככה per *Mun.* 1. 3. בית per *Mun.* 1. 3 6. 9. 10. sic fu 5. Pro בשחר fe. בשחר 2 sic fu. 5 & sic in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* Refert tamen ב ex aliis in marg. 2. נדמה cum Kri נדמין 3. CAP. XI, ℣. 1. כי per *Makk.* 3. 6 9. 20. sic fu. 5. ℣. 3. ואנכי תרגלתי sic 1. 2. ולא per *Makk.* 5. 10. 17. 18. & *Ber.* ℣. 4. אמשכם per *Sægol* male 1. 2. 6. 9. 10. 20. Pro אוכיל fe. אוביל 1. sic fu. 2.

ה לא ישוב אל־ארץ מצרים ואשור הוא מלכו כי מאנו
6 לשוב׃ וחלה חרב בעריו וכלתה בדיו ואכלה
הפטרת ויצא יעקב
7 ממועצותיהם׃ ועמי תלואים למשובתי ואל־על
8 יקראהו יחד לא ירומם׃ איך אתנך אפרים אמגנך
ישראל איך אתנך כאדמה אשימך כצבאים נהפך
9 עלי לבי יחד נכמרו נחומי׃ לא אעשה חרון אפי לא
אשוב לשחת אפרים כי אל אנכי ולא־איש בקרבך
קדוש

syriacam captiuitatem. Nunc itaque Propheta vaticinatur, *quid post euersionem istam futurum sit in captiuitate*, vsque dum hæc finiatur. Nimirum. (1) populus perseuerabit in sua a Deo auersione; vnde (2) Deus iuste eos plane posset delere sicut Adamam & Zeboim v. 8. quod tamen (3) ex motu misericordiæ suæ non est facturus, sed per Messiam eos tandem conuersurus. v. 8. seqq. *a*) S. *suspensi sunt*, suspensi & defixi *inhærent*. Ios. 10, 26. al. *penduli sunt*, ac in ruinam vergunt, Deut. 28, 66. *propter auersionem meam*, ita *Gusset.* p. 836. coll. Deut. 28, 63. *b*) S. *auersioni suæ a me*, coll. c. 9, 10. vt *suffixum* sit *passiuum*, sicut Es. 53, 11. c. 56, 7. Ps. 5, 8. al. *propter auersionem meam*, qua me ab illis auerti. coll. supra c. 5, 6. 15. c. 9, 12. In malam partem hoc nomen semper vsurpatur, *& auersionem* s. *peruersionem* significat. cf. c. 14, 7. Ier. 2, 19. c. 3, 22. c. 5, 6. c. 8, 5. c. 14, 7. Prou. 1, 31. *c*) *& ad Altissimum* s. *ad superna & cœlestia*. c. 7, 16. vt מעל *de cælo* Gen. 27. 39. *d*) *reuocant* quidem *eum*. vid. v. 2. *e*) *vna* tamen s. *in vniuersum* totus populus. Es. 22, 3. Ps. 14, 3. *f*) *nihil extollit* se, vel *Deum suum*; vt sc. eum præferat humanis auxiliis vel consiliis suis. v. 5. 6. & debitis laudibus prosequatur. Ex. 15, 2. Ps. 66, 17. Ps. 145, 1. ℣. 8. *g*) *Quomodo* itaque? Particula hæc interrog. non tantum *admirandi & negandi* (vt Gen. 39, 9. c. 44, 34.) item *deplorandi*, Prou. 5, 12. & *expostulandi*, Gen. 26, 9. Iud. 16, 15. 2 Sam. 1, 14. sed etiam *exaggerandi & intendendi* vim habet. vid. Ier. 9, 18. Ps. 73, 19. *Exaggerat* itaque h. l. stuporem & contumaciam Israelis, & iustissimas eius pœnas etiam ad summum vsque gradum intendit, idque per figuram, quam rhetores *communicationem* vocant; q. d. *Quomodo itaque tractabo te, o Ephraim?* (nam tuam compello conscientiam & temet ipsum iudicem esse volo: cf. Es. 5, 3.) *tradamne te* extremo supplicio, *o Israel? Quomodo*, inquam, *te faciam sicut Adamam? ponamne te sicut Zeboim?* quæ horribili supplicio cum Sodoma & Gomorrha cælitus exustæ sunt, & funditus perierunt. Tale certe supplicium non solum meretur, sed vltro etiam efflagitare a me videtur summa illa obstinatio tua, idque etiam iustitia mea requirebat. *Inuertitur tamen apud me cor meum, & simul æstuant* omnia *viscera mea* &c. Duo itaque dicit hic versiculus: (1) in ditione *Atnachi*: Quid contumacia sua meruerit Israel, nempe extremum supplicium & totale excidium: (2) in ditione *Silluki*, intensissimum amorem & misericordiam Dei in Christo, quæ sola prohibeat, quo minus sec. iustitiæ rigorem fiat. *h*) *dare* Hebræis sæpe notat aliquem in statu bono l. malo constituere, inquit *S.* cf. Ez. 5, 14. c. 26, 21. c. 35, 9. *i*) cf. c. 6, 4. *k*) ὁ. ὑπερασπιῶ σε; qs. ex מגן *clypeus* a rad. גנן; sed rectius *S.* aliique *tradamne te? Symmachus* ἐκδώσω σε. Ion. *exterminabo te. Mem* enim est *radicale* (3). Gen. 14, 20. Prou. 4, 9. *l*) cf. Gen. 10, 19. c. 14, 2. *m*) c. 2, 5. Ier. 6, 8 Ezech. 21, 32. *n*) vid. Gen. 19, 24. seq. Deut. 29, 22. Ier. 49, 18. *o*) Vehementissimum misericordiæ motum describit, quo *cor* prorsus *vertatur in ipso*. vid. Thr. 1, 20. & cf. Ier. 31, 20. *p*) non est *contra me*, sed *in me* vel *super me*, quando sc. de te prorsus exscindendo cogito. *S.* cf. Ps. 42, 5. 6. 7. *q*) vid. v. 7. *r*) *æstuant* s. *commouentur* (4) Gen. 43, 30. 1 Reg. 3, 16. Thr. 5, 10. cf. Luc. 6, 36. c. 15, 20. Rom. 2, 4. *s*) S. aliique *pœnitudines* al. *consolationes meæ* (3) vid. Es. 57, 18. Zach. 1, 13. *Gusset.* p. 506. *virtus mea consolatoria* commouetur. ℣. 9. *t*) *Non* itaque *faciam*. Subiicitur hic effectus illius motus diuinæ misericordiæ, de quo v. 8. cf. Gen. 18, 29. 30. it. Am. 7, 3. 6. *u*) *furorem iræ meæ* Ier. 30, 24. c. 49, 37. *x*) *non conuertam me*, sc. a miserendo & promissionibus meis. cf. supra c. 2, 11. 21. Vel, *non auertam me* ab Israelitis, coll. Ier. 32, 40. Ion. *non reuertetur Verbum meum*. Al. *& non rursus perdam*, coll. Gen. 26, 18. 1 Reg. 13, 33. 2 Reg. 4, 35. *y*) *ad perdendum*; vt prorsus deleam & exstinguam, sicut olim in diluuio. Gen. 6, 17. cap. 9, 11. 15. coll. Es. 54, 9. *z*) *quia Deus ego sum*, infinite misericors, nec cupiens mortem peccatoris, Ez. 18, 23. 31. c. 33, 11. & fallere nesciens in promissis datis e. g. Gen. 17, 7. Leu. 26, 44. &c. *a*) *& non vir* aut *homo*, cuius nec tanta est misericordia, quippe finita; nec indubia in promissis fides. cf. Num. 23, 19. Mal. 3, 6. Iob. 10, 5. Iac. 1, 17 Ion. *quia Deus ego sum. Verbum meum in æternum permanet, nec sunt opera mea, qualia opera carnis*, (i. e. hominum) *qui habitant in terra*. *b*) *in medio tui*. Es. 12, 6. *locum & obiectum notat*, in quo & erga quod sanctitatem suam exerceat, manifestamque faciat & probet &c. *S.*

℣. 5. *k*) *Non amplius*, vt nuper factum erat, *Ephraim* s. populus Israel v. 3. *in terram Aegypti*, ad auxilia petenda, *reuertetur*. *l*) c. 8, 13. c. 12, 2. *m*) *nam Assur* s. *Assyrius*, cui inde a temporibus Menachemi tributarii fuerant 2 Reg. 15, 19. sed nuper, Aegyptiorum auxiliis freti, ab eo defecerant. 2 Reg. 17, 4. *n*) *hic erit Rex ipsius*: sc. solus; vt proprium Regem non habeant, nec auxiliarem Aegyptium. *S.* Ab Assyrio namque arctissima obsidione in Samaria concludendi (ita, vt mittere in Aegyptum non possent) & omni auxilio destituti ac victi, tandem in Assyriacas terras captiui abducendi erant. 2 Reg. 17, 5. & supra ad cap. 5, 13. *o*) *quia*, vt ex dictis patet v. 4. malitiose noluerunt s. *renuerunt* Es. 1, 20. Ier. 3, 3. *p*) *conuerti* ad me c. 5, 4. Ier. 5, 3. c. 8, 5.

℣. 6. *q*) *Ideo irruens erit*; vel explanatiue, *irruet enim*, & acerbissimos *dolores pariet*. vid. 2 Sam. 3, 29. Ier. 23, 19. *r*) *gladius* Assyriorum s. hostium. cf. Leu. 26, 25. 33. Ps. 1, 20. *s*) cf. c. 8, 14. *t*) *& conficiet* Ier. 14, 12. Thren. 2, 22. *u*) *vectes*, Ex. 25, 13. 14. cf. Thren. 2, 9. *S.* autem aliique cum *Ion.* intelligunt *fortes & magnates* s. *Antistites eius*. vid. not. Es. 16, 6. *x*) *eosque absumet*. 2 Sam. 18, 8. Ier. 2, 30. c. 46, 10. 14. (*comedit* autem gladius *vrbem*, quando *ciues* eius consumit. *S.*) *y*) *propter consilia eorum*; cum adversus diuina consilia, tum aduersus Assyrios, cum Aegyptiis agitata. cf. Ier. 7, 24. Ps. 5, 11. Prou. 1, 31.

℣. 7. *z*) *At populus meus*. vid. c. 4, 6. De *cohærentia* ita *S.* Dictum est, inquit, hactenus, quid vsque ad euersionem regni Israelitici factum sit, & tandem prædicta ipsius regni totalis euersio, & abductio populi in Assyri-

---

℣. 6. ממועצותיהם sic Ber. & 24. sec. *Mas.* 2, *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 21, 4. *Tiphcha* quoque habent, sed præcedente vna seruo *Merca*, 1. 3. 5. Ceteri per *Meth.* loco *Tiphcha*. ℣. 7. ועמי per *Sakeph* 1. ℣. 8. כצבאים cum *Kri* כצבוים 2. Ceterum *Chirek* (quod alii sub *Aleph*) sub *Iod* collocant etiam 7. 8. 22. forteque plures, vt poscit *M. I.* ℣. 9. ולא איש sine præf. ו 6. 9. in marg. contra *Mas. impr.* & *Erff.*

י קדוש ולא אבוא בעיר׃ אחרי יהוה ילכו כאריה ישאג
כי־הוא ישאג ויחרדו בנים מים׃ יחרדו כצפור 11
ממצרים וכיונה מארץ אשור והושבתים על־בתיהם
יב נאם־יהוה׃ סבבני בכחש אפרים CAP XII.
ובמרמה בית ישראל ויהודה עד רד עם־אל
ועם־

c) *Sanctus Israelis.* 2 Reg. 19. 22. Es. 1, 4. *sanctus* infinita misericordia ac diuina veritate. d) *nec ingrediar ciuitatem.* Ita LXX. Vulg. Syr. Ar. &c cf. quoad constr. Deut. 23, 2. seqq. 1 Sam. 23, 7. Ier. 9, 20. &c. Sed quomodo intelligendum hoc sit, de eo admodum ambigunt interpretes. B. *Hieronymus* id ita explicat: *non sum vnus ex iis, qui in vrbibus habitant, qui humanis legibus viuunt, & crudelitatem arbitrantur iustitiam;* vt idem sit cum eo, quod antea dictum, *non sum homo.* Veteres Rabbini apud Kimchium: *& in caelestem Hierosolymam* (cf. Heb. 12, 22. Gal. 4, 26.) vobis iterum relictis *haud concedam, donec Hierosolymam terrestrem restituerim,* coll. Ps. 122, 3. quod auctoribus suis relinquimus. Al. *et in* aliam *vrbem,* praeter Hierosolyma, *non veniam.* Ion. *nec permutabo amplius Hierosolymam pro alia ciuitate.* Sed de Hierosolymis in specie nihil est in hoc contextu. Alii apud R. *Sal.* & non veniam *vt hostis* (coll. constr. Es. 40, 10.) vel *cum hoste;* coll. 1 Sam 28, 26. verum ibi aliud nomen est, quia diversissima forma. Praefert itaque *Schmidius* sententiam Hieronymi, simul tamen oppositionem facit inter *medium Israelis & vrbem,* h. m. *Deus sum sanctissimus in medio Israelis, vbicunque fuerit, etiam in extremo exilio: nec coarctor in vna ciuitate* Hierosolyma (vel alia) & terra ipsi coniuncta: (vt dii tutelares gentium singulis paene locis alligati. 2 Reg. 19, 21. 13.) quia infinitus sum, & nullibi terrarum a saluando impeditus. vid. 1 Reg. 8, 27. 2 Par. 6, 18. & Ioh. 4, 21. & quoad constructionem 2 Reg. 24, 10. c. 25, 2. &c. Nobis in hoc contextu simplicissimum videtur, id ita accipere, vt nunc quidem *Israel cum vrbibus suis,* ob summam contumaciam (vid. v. 2. 3. 4. 7. c. 5, 4. 9. c. 7, 10. c. 8. 3 14. c. 9, 7. 15. 17. c. 10, 14. 15.) *destituendus, & hostibus Assyriis a Deo permittendus* dicatur, salua illa Patribus de CHRISTO facta promissione. q. d. *etiamsi nunc non veniam in vrbem* Samariam ceterasque, idololatria aliisque sceleribus foede pollutas, nec corrigibiles amplius, sed gladio exscindendas. vid. v. 5. 6, 8. c. 7, 1 c. 9, 12. 15. c. 10, 7. 8. c. 14, 1. Quomodo, vt B. *Lutherus* obseruat, abrogatio politiae & cultuum Mosaicorum omnino includitur. cf. c. 1, 4. c. 3, 4. &c.

℣. 10. e) Nam *post Iehouam* Messiam Es. 52, 12. f) tandem *ibunt,* eiusque ductum sequentur. cf. c. 5, 11. 1 Reg. 14. 8. & supra c. 3, 5. Ier. 3, 17. Mich. 4, 2. Est hic *altera pars promissionis,* in v. 9. nec simplex tantum est praedictio, sed etiam promissio, quod Deus daturus sit, vt ita faciant. *S.* g) qui *veluti leo,* praeda potitus Am. 3, 4. h) potenti & diuina Euangelii voce Rom. 1, 16. 1 Thess. 2, 13. Hebr. 4, 12. *rugiet,* atque ita non solum ipsos, sed omnes etiam gentes ad aeternae vitae veraeque beatitudinis societatem conuocabit, sicut leo sui generis animalia, & praecipue catulos ad praedam vocat. cf. Act. 2, 39. Ion. *Verbum eius erit sicut leo rugiens;* np. Verbum, quod erat in principio apud Deum Ioh. 1, 1. i) *quia* explanatiuum est: *nam ipse,* Filius Dei Hebr. 1, 2 caro factus Ioh. 1, 14. & *Leo de tribu Iuda* Apoc. 5, 5. k) *rugiet* voce Euangelii. cf. Am. 1, 2. Ioel 4, 16. Apoc. 10, 3. per vniuersum orbem terrarum. Rom. 10, 18. ad hoc quippe missus & vnctus a Patre Es. 61, 1. Luc. 4, 18 l) *& cum timore ac reuerentia adcurrent.* v. 11. 1 Sam 16, 4. c. 21, 2. 2 Reg. 4, 13. Notat occursum vel *accessum cum honore obedientiae fidei,* inquit *S.* cf. supra c. 3, 5. Act. 2, 37. c. 16, 30. Phil. 2, 12. m) *filii & posteri* eorum; non solum (vt *Ion.* addit) *exules* Israelitae Deut. 14, 1. sed quos Iehoua per suam gratiam etiam ex gentibus tales faciet. cf. supra c. 2, 1. Rom. 9, 26. Es. 8, 18. Ps. 45, 17. Ioh. 1, 12. Hebr. 2, 10. 13. 1 Cor. 4, 15. n) *a mari,* i. e. *ab Occidente.* Gen. 12, 8. cf. Es. 49, 12. Matth. 8, 11. Stilus autem adcommodatur situi terrae Canaan: & *plagarum mundi* fit mentio, quia Israelitae ante Christi aduentum in omnes mundi plagas dispersi fuerunt, & quia Euangelium in omnes mundi plagas exiuit. *S.*

℣. 11. o) *Trepidabunt,* i. e. trepide & summa cum festinatione adcurrent. v. 10. Non a. motus corporeus ex istis terris, sed spiritualis ad Christum intelligendus est. *S.* p) *sicut auis.* Ion. add. *quae aperte* (per aerem) *venit.* cf. c. 9, 11. q) etiam *ex Aegypto* & a Meridie. cf. not. v. 10. & Es. 19, 19. seqq. c. 27, 13. r) *& sicut columba,* cuius pernicissimus volatus est. vid. Ps. 55, 7. & not. Es. 60, 8 s) e Septemtrione & vndique collecti. cf. Zach. 10, 10. Ioh. 11, 52. Eph. 1, 10. *Hebraei Iudaeorum reditum ex captiuitate Babylonica* perperam ex his versibus intelligunt. Nam ex v. 8. & 9. constat agi de *Ephraimitis,* quos Salmanassar abduxerat. Illos vero semel abductos in Canaanaeam postliminio rediisse, non adparet. Itaque cum hoc vaticinium ad litteram non sit impletum, mystice debet intelligi de restauratione spirituali & vocatione gentium, quae facta est per Euangelii praedicationem. Proinde significatur idem ille *rugitus,* de quo Ioel 4, 16. Nec immerito *rugitus* adpellatur *Euangelii praedicatio,* cum tam sit clara & sonora, vt per totum orbem audita fuerit; nec solum aures, sed & auditorum animos vi sua perculerit, & sollicitos reddiderit de salute sua cum metu ac tremore procuranda. *Boch. Hieroz.* 1. p. 769. cf. not. Ez. 37, 13. t) Ier. 32, 37. u) hic in Ecclesia Matth. 16, 18. 1 Tim. 3, 15. Eph. 2, 19. & tandem in caelo Ioh. 14, 2. Significatur, inquit *S.* constantia fidei, & eius tandem finis, qui est vita aeterna. *Ion.* addit: *& Verbum meum erit in auxilio eorum.* cf. Matth. 28, 20. x) Hoc promissionis quasi sigillum est. Es. 1, 24. cf. Num. 23, 19. Ps. 33, 4.

CAP. XII ℣. 1. y) *Circumdederunt* me mendacio Ps. 17, 11. h. e. sec. *S.* q. d. in omni circuitu meo & quocunque circumspicio, mendacium fecerunt, Ita *Ion. multiplicauerunt coram me* mendacia. Sic *Gusset.* p. 376. *Vndique mihi congerunt* adulatoria mendacia, coll. Iob 31, 28. Loquitur autem, vt *S.* aliique obseruant, *Filius Dei,* & nouam eamque *nonam concionem* hic incipit, (sequenti capite continuandam, & finiendam c. 14, 1.) in qua *duae partes,* ex mente *S.* I. *contra Iudam.* II. *contra Ephraimum* v. 12. seqq. ita quidem, vt *in priore parte,* oppositione inter Iudaeos & Israelitas facta (1) *Iudam de praeterita* laudet constantia in fide & pietate v. 1. 2. eundem vero (2) *de praesenti* corruptione arguat. v. 3. & (3) *duabus rationibus* (quarum *prima* a iustissima retributione Dei sec. bona vel mala opera cuiusque v. 3. (id quod exemplo Iacobi Patriarchae probatur. v. 4. 5.) *altera* a Dei vnitate & immutabilitate v. 6. petita) *ad poenitentiam reuocet* v. 7. (4) *opposito exemplo* impii & pertinacis Ephraimi v. 8. 9. qui ideo deserendus nunc sit, doceat, se Iehudae, praesertim sub N. T. Deum futurum v. 10. 11. Vnde demum transeat ad *alteram partem* huius concionis, *aduersus Ephraimum.* v. 12. seqq. *Alii* vero, & plerique interpretes *totum caput directe ad Ephraimum referunt,* qui cum Iuda comparatus, deterior sit v. 1. 2. & corruptionis illi etiam auctor v. 3. adeoque degener prorsus a Iacobi patriarchae pietate v. 4. 5. quum contra Deus ex sua parte semper sit idem v. 6. ad quem ideo per poenitentiam redeundum esse, Ephraimum hortatur v. 7. frustra tamen ob eius pertinaciam in admittendis & defendendis sceleribus. v. 8. 9. Vnde DEVS sibi semper constans, (ex mente quorundam interpretum) ipsis exilium praedicit, sec. alios vero, ex mera misericordia promissionem de instauratione ecclesiae Israeliticae sub N. T. confirmat v. 10. vt qui non solum adhuc officio suo non defuerit, per Prophetas variis modis locutus, sed etiam sub N. T. Euangelii doctores & Prophetas abunde daturus sit. v. 11. &c. Valde autem dissentiunt interpretes cum de cohaerentia partium, tum de phrasium & verborum significatione, de quibus nos potiora breuiter attingemus. z) *mendacio,* i. e. sec. *S.* falsa religione & idololatrico vel hypocritico cultu (5) c. 7, 3. 13. c. 10, 13. cf. Es. 30, 9. c. 44, 20. c. 59, 13. & Ioh. 8, 44. Alii conferunt supra c. 10, 4. al. vertunt *abnegatione.* coll. Prou. 30, 9. a) Israelitae X. tribuum, vt v. 2. & frequenter hoc libro. c. 11, 3. &c. b) *& dolo.* cf. Ier. 9, 5. 7. Ps. 50, 19. c) cf. c. 1, 4. 6. 7. c. 5, 1. d) *& Iuda,* ac cum illo *Beniamin,* in oppositione ad *Ephraimum* s. regnum Israelis. cf. c. 1, 7. e) *adhuc dominatur;* vel *quum Iuda adhuc dominaretur.* ita *S.* aliique, coll. Ier. 2, 31. sed Lud. de *Dieu* & *Cocc.* coll. Ar. rad. *voluit;* & Iuda *adhuc obfirmat se* cum Deo, cum sanctis perseuerans. coll. itidem Ier. 2, 31. Ion. *Iudaei autem validi fuerunt in cultu;* nempe dum multi inter Iudaeos adhuc erant fideles, & cultus Dei publicus in Templo Hierosolymis vigebat omnibusque patebat. cf. 2 Par 12, 12. c. 19, 3. Accipiunt autem hoc fere de tempore Hoseae, coll. 2 Par. 30, 1 6. sed melius videtur, inquit *S.* de praeterito id accipi, *quod Ephraim Dominum mendacio circumdederit iam tum, quum Iuda adhuc dominaretur cum Deo,* h. e. cum maior aut potentior pars Iudae, quae praeualuerit, adhuc vero Deo adhaereret, & obtineret, vt verus Dei cultus maneret. f) c. 2, 1. Loquitur autem Filius Dei de Patre, ad indicandum S. Trinitatis mysterium; inquit *S.* conf. infra ad v. 5.

℣. 10. ילכו per *Tsere* & milel 3. & in marg. 2. ישאג per *Kam.* 2. 3. 12. cumque nota קמץ בז״ק 17. 18. & Ber. sic su. 5. contra *Mas. Erff.*

2 ועם־קדשים נאמן׃ אפרים רעה רוח ורדף
קדים כל־היום כזב ושד ירבה וברית עם־אשור
3 יכרתו ושמן למצרים יובל׃ וריב ליהוה עם־
יהודה ולפקד על־יעקב כדרכיו כמעלליו ישיב לו׃
4 בבטן עקב את־אחיו ובאונו שרה את־אלהים׃
וישר אל־מלאך ויכל בכה ויתחנן־לו בית־אל ה
ימצאנו

קמץ בז"ק

modo *fœdus cum Assyrio pangunt.* r) vid. c. 5, 13. c. 14, 4. 2 Reg. 15, 19. c. 17, 2. s) c. 10, 4. de phrasi cf. Gen. 15, 9. 10. 18. Ier. 34, 18. t) *& mox perfido animo oleum,* nempe sec. Ion. *munus in Aegyptum deferunt.* Nobile autem & copiosum oleum in terra Canaan fuisse, constat ex Deut. 8, 8. Ez. 27, 17. vid not. 1 Reg. 5, 25. u) c. 7, 11. c. 11, 5. x) *defertur,* c. 10, 6. sc. pro obtinendo aduersus Assyrios auxilio. vid. c. 11, 5. 2 Reg. 17, 3. Successiue autem hæc facta sunt, inquit *S.* Nam post Iarobeamum I. tempore Achabi aliorumque regum, magis magisque Israelitæ in furore idololatriæ exarserunt, piosque persecuti sunt vt de Isabele notum est; & multiplicarunt Deos alienos ac cultus idololatricos. Tandem cum Assyriis fœdera fecerunt, & Aegyptios in auxilia vocarunt, donec prorsus interierunt. ℣. 3. y) *Sed nunc etiam lis* f. *litigandum est Domino* c 4, 2. Mich. 6, 2. ό. καὶ κρίσις τῷ Κυρίῳ. cf. Ioh. 3, 19. c. 12, 31. z) *cum Iuda & Beniamin* v. 1. dum etiam hi ab Ephraimitis seducti c 4, 15. &, postremis præsertim Hoseæ Prophetæ temporibus, per impium Regem Achazum admodum corrupti fuerunt. 2 Reg. 16, 3. &c. a) idque *vt animaduertat* in Iacobum. In malam partem (vt c. 1, 4. c. 2, 15. c. 4, 14. c. 8, 13. Am. 3, 2.) id accipiant LXX. & Ar. *vt vindictam sumat a Iacobo,* sed *S.* generaliter, vt visitationem, *tum in bonam, tum in malam partem* comprehendat. b) Nomen *Iacobi* quidam hic accipiunt pro X. tribubus, alii de Iuda, alii de vtroque, q. d. *adeoque visitabit super vniuersum Iacobum.* cf. c. 10, 11. Sed *S.* iterum generaliter, *vt Iacobum Patriarcham cum omni sua posteritate includat:* quomodo sequentia partim ad Patriarcham, partim ad posteros, quibus ille in exemplum sistitur, pertinent. c) cf. Ier. 17, 10. c. 32, 19. Ez. 18, 30. c. 33, 20. d) c. 4, 9. e) v. 15. Gen. 50, 15. Deut. 32, 43. 1 Sam. 26, 23. 2 Sam. 22, 21. Prou. 31, 14. Notandum autem in regula hac vniuersali (quæ etiam sæpius in N. T. repetitur, e. c. Matth. 16, 27. Rom. 2, 6. 1 Cor. 3, 13. 2 Cor 5, 10. 1 Petr. 1, 17. Apoc. 2, 23. c. 20, 12. 13. c. 22, 12.) *vias & opera* sumi generaliter, vt *fidem* includant; non specialiter, prout fidei contradistinguuntur, inquit *S.* Opposita vero videtur confidentiæ & securitati Iudæorum, quasi propterea, quia semen sint Iacobi, Deus ipsos non sit puniturus. cf. Matth. 3, 9. 10. ℣. 4. f) *In vtero.* Ier. 1, 5. Ad cohærentiam subaudiri potest particula explanatiua *Nam* (sicut eam expresse supplet *Syrus*) q. d. *Nam, vt exemplo ostendam, quomodo Deo placeant fides & fructus eius,* cum ipso Patriarcha ita processi, vt *iam in vtero* (quemadmodum Iohannes Luc. 1, 15. 44.) a Spiritu S. excitatus *calce teneret fratrem suum.* g) *calce tenuit,* sc. *Iacobus.* v. 3. Nam cum nomen *Iacobi* ibi late sumtum sit de patriarcha & eius posteritate, recte nunc de eo prædicantur, quæ Patriarchæ propria sunt, sine vlla noui subiecti mentione; & subiunguntur præmissæ regulæ *exempli loco,* quo probetur, *quod Dominus Iacobum visitet sec. vias & opera ipsius:* ita namque Dominum reddidisse Iacobo Patriarchæ sec. fidem ipsius & opera fidei. *S.* Ceterum verbum hoc, (quod *Arab.* etiam significat *Pressit vestigia, pone & a calce venit, e vestigio secutus fuit*) non satis commode h. l. redditur *supplantauit:* non enim dolum aut deceptionem culpabilem vel ipsum hoc verbum, vel nomen *Iacobi* inde deriuatum per se infert; (etsi per inuidiam eo illud traxit Esauus Gen. 27, 36. & eodem sensu ad nomen *Iacobi* propheta alludit Ier. 9, 3. quia etiam doloso animo & ad circumueniendum quis alterum *calce arrepta antevertere & supplantare potest:*) sed laudabile potius Iacobi studium & victoriam hic denotat. Idem namque dicit, quod diserte legimus Gen. 25, 26. *& manus Iacobi tenebat calcem Esaui:* quod certe non, nisi singulari virtute & prouidentia Dei, ita ab infante fiebat, vt agnoscunt *R. A. b. Ezra & Kimchi* ad h. l. cf. etiam Gen. 25, 22. Sensus itaque est, inquit *Gusset.* p. 632. *Iacobum* quidem ordine nascendi *sequiorem* fuisse, sed pietate ac fauore Dei, per eam impetrato, *fratrem anteuertisse,* dignitatemque omnium nobilissimam sibi peperisse, a qua iam Ephraim nepos degeneret tanto turpius, quanto ex altiori honore labatur. *Ion.* ita: *Propheta, dic eis: Nonne de Iacobo prædictum est, antequam nasceretur, quod maior fratre futurus esset?* ex Gen. 25, 23. h) sc. *Esauum;* & sic *ex fide* sua *ac gratia Dei* (Rom. 9, 11. 12.) etiam ius primogenituræ sibi comparauit. Gen. 25, 31. seqq. Nam sine dubio altera historia, quæ sequitur, laudat Patriarchæ fidem. *S.* i) Ion. Syr. *S.* aliique: *& robore suo;* sc. non tam corporis, coll. 2 Reg. 19, 35. quam fidei in promissiones sibi factas. Gen. 28, 13. 14. 15. c. 31, 3. c. 32, 13. per quam flens & precans vicit. *Gusset.* autem p. 21. id explicat, *vehementi adfectu vel desiderio suo.* cf. v. 9. Gen. 35, 12. c. 49, 3. Deut. 21, 17. Ps. 105, 36. k) *superior fuit in lucta cum Deo;* vel, *superauit Deum* (2) Gen. 32, 29. ό. ἐνίσχυσε πρὸς τὸν Θεόν. Ion. & Syr. *magnum aut principem se gessit.* al. *potenter luctatus est cum Deo.* coll. Gen. 32, 25. l) vid. Gen. 31, 29. 31. Ion. *cum Angelo,* vt v. 5. nempe *cum Filio Dei* (vid. Gen. 16. 9. 10. 13. c. 22, 11. 12. 15 16. c. 48, 16. Mal. 3, 1. &c.) qui in forma viri sæpius adparebat. Gen. 32, 25. Ios. 5, 13. Iud. 13 3, 6 Sensus est sec. *S.* Et non tantum fide in vtero matris a Spiritu S. repletus iam vicit fratrem suum, sed etiam post multos annos in fide sua constans, in robore fidei suæ potenter & fortissime pugnauit s. luctatus est cum Deo, & *se gessit vt heroem* spiritualem &c. ℣. 5. m) *Superior inquam fuit.* cf. v. 4. Est *Fut. Kal.* a cognato שׂוּר. vid. Es. 32, 1. Prou. 8, 16. & *Hiphil* supra c. 8, 4. Nexus autem fit, artificio Scripturæ vsitato, per repetitionem eius, quod antecessit, vt nouum & amplius quid subiiciatur, & in historia pergatur, inquit *S.* conf. 2 Sam. 3, 7. n) *erga* vel *aduersus Angelum* s. *Nuntium* aut *Legatum* Dei Patris, per quem hic omnia opera sua peragit, vt tamen is etiam summus Deus sit. vide dicta ad v. 4. &, si placet, differt. nostram *de Angelo Dei.* o) *atque prævaluit.* vid. Gen. 32, 29. coll. c. 30, 8. sc. non robore aut viribus, sed lacrymis, precibus ac fide in diuinas promissiones. Gen. 28, 13. 14. 15. c. 31, 12. 13. c. 32, 10. quæ vis Deo grata est. cf. Matth. 15, 28. Iac. 5, 16. & Sir. 35, 17. p) *fleuit enim,* non Angelus Dei, vt Rabbini ineptiunt: (frustra illos tuente Mercero) sed Iacobus flendo & precando ipsum vicit. cf. 1 Sam. 1, 10. Nempe *modus* & *medium* significatur, quo præualuit Iacobus: quod ex verbis historiæ in Genesi facile colligi & concludi potest, & ex inspiratione diuina habuit Hoseas. *S.* q) *& supplicauit ei.* Deut. 3, 23. 1 Reg. 8, 33. 47. 59. Ps. 30, 9. Esth. 4, 8. c. 8, 3. vid. Gen. 32, 27. r) *in Bethel* vid. Gen. 28, 17. 19. quæ nunc eheu! *Bethauen* facta est. Hos. 4, 15.

g) *& cum sanctis,* per quos aliqui intelligunt *homines,* vt Ps. 16, 3. al. *cælites,* vt Iob. 15, 15. *S.* autem cum Kimchio, *ipsum DEVM,* coll. Ios. 24, 19. ita, vt particula *cum,* non tantum *societatem* quamcunque, sed etiam *auxilium & robur,* dominium & fidelitatem donans, significet. cf. Ios. 1, 5. Ioh. 3, 2. h) *fidus & constans* esset. Hoc vult, quod Iuda tunc *fidelis* adhuc Deo fuerit & constanter verum eius cultum tenuerit. *S.* conf. Es. 1, 21. Ps. 78, 8. 37. ℣. 2. i) Vid. v. 1. 9. 15. k) *pascit ventum,* quasi eum comesturus: sicut famelica bestia auide depascit herbas. cf. Ier. 22, 22. Ps. 37, 3. l) *& sectatur* (c. 6, 3.) *eurum.* c. 13, 15. Gen. 41, 6. Ez. 19, 12. quem tamen nunquam adsequetur. ό. καύσωνα. sic Ionæ 4, 8. Iac. 1, 11. cf. Prou. 27, 16. Coh. 5, 15. Ion. *similis sunt ei, qui seminat ventum, & metit turbinem;* quod supra habuimus c. 8, 7. Ita vero *vanam in humanis auxiliis fiduciam* prosterni, putat *Riuetus,* coll. v. 7. *Schmidius* autem non *pœnam* Ephraimi, sed auctam eius & obduratam malitiam describi, censet; qua multum sibi de cultibus suis idololatricis pollicitus sit, qua etiam Iuda seductus est. v. 3. m) Es. 52, 5. n) Es. 28, 15. 17. *mendacium & vastitatem* dici putant *Riuetus,* aliique, humana auxilia, ab euentu; *S.* vero & *Tarnouius* idololatriam & falsum cultum deorum ac templorum. Sic LXX κενὰ καὶ μάταια, pro quo Ar. habet *nouitates & vanitates* o : c. 7, 13. *Vastitatem* h. l. putarim ante omnia notare *persecutionem & vastationem verum,* qui verum Dei cultum adhuc amabant & sectabantur, inquit *S.* Ita cf. 1 Reg. 19, 14. 2 Par. 11, 14. p) *multiplicat.* c. 8, 4. 11. c. 10, 1. q) *&*
modo

CAP. XII, ℣. 2. אפרים per Rbbia 3. 6. 9. 20. 23. &c fu. 1.

6 ימצאנו ושם ידבר עמנו׃ ויהוה אלהי הצבאות
7 יהוה זכרו׃ ואתה באלהיך תשוב חסד ומשפט שמר
8 וקוה אל־אלהיך תמיד׃ כנען בידו מאזני מרמה
9 לעשק אהב׃ ויאמר אפרים אך עשרתי מצאתי און
י לי כל־יגיעי לא ימצאו־לי עון אשר־חטא׃ ואנכי יהוה
אלהיך

s) Iacobus *inueniebat eum.* Deut. 4, 29. 1 Par. 28, 9. Ef. 55, 6. quando nimirum a Deo monitus Gen. 35, 1. Bethelem adscendit, & vota exsoluit, quæ Gen. 28, 21. 22. nuncupauerat. Al. *Angelus ibi inueniebat Iacobum.* Sic Ion. *in Bethel reuelatus est* f. adparuit ei, sc. Iacobo Deus, vt legimus Gen. 35, 7. t) *& ibi locutus est Iacobus.* u) *nobiscum,* sc. Deo triuno, Patre & Filio. cf. not. ad v. 1. Gen. 1, 26. c. 3, 22. c. 11, 7. Ioh. 14, 23. & vid. Gen. 35, 13. 15. sc. ita *verba sunt Angeli Dei;* vt Cocc. & etiam Raschi censent. At S. in versione sua cum Castellione habet: *cum ipso.* & sic etiam Syrus, item Aquila Symmach. & Theod. in scholiis Græcis, nec non R. Adonim & R. Ionah in Michlal Iophi ad h. l. ex Kimchii Lexico, item R. Tanchum apud Pocok. p. 648. sed præter Grammaticam. Kimchio vero aliisque verba sunt Prophetæ: q. d. *ibi etiam adhuc loquitur* Deus *nobiscum,* np. mecum & cum Amoso ceterisque prophetis ad arguendum idololatriam Bethele nunc exercitam, coll. Am. 5, 4. 5. Sed Piscator *Prophetam* intelligit *cum populo.* Sic Tarnou. *ibi etiam Deus locutus est nobiscum,* qui in lumbis Iacobi hærebamus; quod præfert tandem Pocokius p. 649. coll. Pf. 66, 6. & Heb. 7, 9. 10. S. vero subintell. relat. *ibi locutus est* Iacobo, *quæ nobiscum facta sunt* vel contigerunt. Drusius: *quæ ad nos pertinebant.*

℣. 6. x) Trem. *Atqui* (S. *Præterea* vel *insuper,* vt aliud pro pœnitentia argumentum addam) *Iehouah* Deus Abrahami, Isaaci & Iacobi Gen. 28, 13. Ex. 3, 15. quem tu malitiose deseruisti v. 2. c. 2, 7. 15. c. 11, 2. & qui propitius tamen tibi erit, si pœnitentiam egeris c. 11, 8. 9. sin minus, grauissime te puniet, nemine prohibente. c. 5, 14. &c. y) *est Deus Zebaoth* (Am. 4, 13. c. 5, 27. Rom. 9, 29. Iac. 5. 4) h. e. *exercituum* f. *rerum omnium* cælestium & terrestrium Gen. 2, 1.

vnus summus & omnipotens *Deus*: cui omnes creaturæ militant & ad nutum præsto sunt. cf. Luc. 7, 8. Angeli 1 Reg. 22, 19. Pf. 103, 21. Luc. 2, 13. astra Deut. 4, 19. Act. 7, 42. aer, ventus, Ignis, grando Pf. 148, 8. homines in Ecclesia Ex. 7, 4. c. 12, 41. & hostes eius Ef. 10, 5. seqq. item locustæ, Ioel. 2, 11. & quæ præter ipsum Regem nullum habent neque agnoscunt. Prou. 30, 27. z) Nam *IEHOVAH,* venerandum illud ac gloriosum nomen Deut. 28, 55. 58. (quo coli & distingui se vult ab omnibus fictitiis numinibus Ef. 42, 8. 1 Cor. 8, 5.) *qui est, qui fuit,* & *qui* semper sibi constans *erit.* Apoc. 1, 4. Ad quem locum *Vitringa* in Comment. suo p. 18. Liquet, inquit, hoc nomen *respicere promissa diuinorum testamentorum,* Veteris & Noui, quorum certam præstationem f. repræsentationem DEVS Ecclesiæ hoc sacramentali nomine pollicetur. Ex. 6, 3. a) *est memoriale eius.* Ex. 3, 15. Ef. 26, 8. non *Baalim* Hos. 2, 15. 18. 19. c. 11, 2. aut vituli vestri Hos. 8, 5. aliaue idola & sculptilia. Ef. 42, 8. Adeoque ipsum etiam nomen probat, Eum esse solum, summum, & omnipotentem Deum. S. Ion. *Propheta, dicitis: Ipse est Dominus Deus exercituum, qui adparuit Abrahamo, Isaaco & Iacobo: & sicut dictum est per Mosen; ita memoriale eius erit in omnem generationem & generationem.* ℣. 7. b) Conclusio hic habetur ex antecedd. argumentis; q. d. Cum ergo res ita se habeat, vt dictum est; quod (1) Iehoua visitet Iacobum & *reddat ipsi sec. opera eius* v. 3. & (2) ipse sit *Deus exercituum,* ac semper sibi constans in promissis ac minis. v. 6. *ideo tu* peruerse & a Deo auerse *Israel* v. 1. 2. *& Iuda* v. 3. resipisce tandem. c) ὁ, ἐν Θεῷ σου. f. *in ipso Deo tuo.* h. e. non solum ope & auxilio ipsius, vt recte quidem volunt A. b. Ezra, Mercerus &c. coll. Ier. 31, 18. sed etiam sec. ductum & præscriptum ipsius; sc. in vera pœnitentia & fide. Sic viuit *in Christo* 2 Tim. 3. 12. qui adiuuante Christo in via, in verbo ipsius præcepta, & ipsi placente incedit. S. cf. Pf. 56, 5. 11. Pf. 60, 14. d) a viis tuis malis *reuertere* f. *conuertas te* c. 14, 2. 3. Ier. 4, 1. e) *pietatem & iudicium,* omnesque piæ vitæ virtutes, &q. dignos vera pœnitentia fructus. c. 4, 1. c. 6, 4. 6. c. 10, 12. Ier. 9, 23. Mich. 6, 8. f) adsidue & constanter *obserua,* cf. Ef. 56, 1. Pf. 37, 34. 37. atque ita vestigiis Iacobi patris tui (v. 4. 5.) insiste. Rom. 4, 12. coll. c. 9, 8. g) & *sic spera,* vel *spem* & desiderium tuum *dirigito.* Pf. 27, 14. Pf. 37, 34. ὁ. καὶ ἔγγιζου πρὸς τὸν Θεόν σου Iac. 4, 8. h) *in Deum tuum.* cf. Deut. 28, 17. 18. Pf. 144, 15. i) 1 Par. 16, 11. cf. 1 Pet. 1, 13. Ef. 26, 4. Perseuerantiam nobis indicat, inquit S. q. d. nec rursus ab ipso defice. Al. *sic spem tuam in Deo semper collocare poteris.* coll. Imperatiuo Gen. 42, 18. Prou. 4, 4. Sic *Grotius*: non est, quod ipsi diffidas, dummodo tu officium tuum facias. ℣. 8. k) *Canaan* vel *Mercator* est! in concisa hac locutione ob indignantis adfectum, & de significatione, & de nexu laborant interpretes. Aliis (vt LXX. Vulg. Syr. Ar. &c.) est nomen *proprium*; q. d. sed *Canaanem* Gen. 8, 25. seqq. c. 9, 18. c. 10, 6. aut *Canaanæum*; refert Ephraim, non Iacobum aut Israelem Gen. 25, 27. c. 32, 28. c. 35, 10. Ioh. 1, 48. illorum enim impios mores & execrabilem cultum Leu. 18, 24. Deut. 12, 30. 31. imitatur. Ita *Tarnouius*: Propositum est, inquit, v. 4. 5. exemplum *Iacobi,* vt huius pietatem imitarentur; verum ipsi potius mores *Cananæorum* referunt. Conf. Ez. 16, 3. 29. Zeph. 1, 11. Zach. 14, 21. & historia Susannæ v. 56. *Kimchi* autem oppositionem facit inter præcedens mandatum diuinum v. 7. de obseruanda pietate & iustitia, & inter opera Israelitarum. Aliis vero, vt Ion. Raschi, Kimchi, S. &c. nomen est *adpellatiuum*; q. d. *Mercator* est; quales sc. erant *Cananæi* f. *Phœnices,* qui, vt Grotius, aliique ex auctoribus obseruant; erant φιλοχρήματοί τε καὶ τρῶκται, *pecuniæ cupidi & auari deceptores.* cf. Ef. 23, 8. Prou. 31, 24. Iob. 40, 30. & Ier. 10, 17. l) *in manu eius sunt.* cf. 1 Sam. 24, 12. c. 26, 18. Hoc vult, quod promiscue & notorie illas habuerit, tum in potestate, tum in exercitio suo; inquit S. sc. contra expressum interdictum Dei Leu. 19, 35. Deut. 25, 13-16. m) Am. 8, 5. Mich. 6, 10. 11. Prou. 11, 1. n) *fraudare* Leu. 5, 21. 23. c. 19, 13. Deut. 24, 14. Al. cum ὁ. καταδυναστεύειν, *opprimere,* vt 1 Sam. 12, 3. 4. cf. Iac. 2, 6. o) *amat,* i. e. sciens ac lubens, immo impudenter & fine metu, ita peccat. cf. c. 4, 18. Am. 4, 5. & vide Am. 4, 1. Mich. 2, 2. Ion. hanc epanorthosin transtulit ad pædiam, h. m. *Nesitis* itaque *sicut mercatores, in quorum manibus sunt bilances dolosæ.* ℣. 9. p) *Et tamen,* quæ impudens eius obstinatio est, *dixit* & adhuc *dicit Ephraim.* v. 1. 2. 15. q) q. d. quoquo modo res sese habeat, *tamen* &c. cf. not. 1 Sam. 16, 6. r) *diues factus sum.* Iob. 15, 29. ex benedictione sc. Domini Prou. 10, 22. cf. Zach. 11, 5. & supra c. 9, 1, c. 10, 1. 2. Gloriatur nempe Ephraim de opibus suis ac prosperis successibus; tanquam de adprobationis diuinæ argumento. *Ruffet.* p. 249. s) ita *inueni & adsecutus sum* Prou. 1, 13. t) *desiderium* v. 4. Gen. 35, 18. i. e. *desideratas opes.* Iob. 20, 10. al. *robur* Gen. 49, 3. aliis idem est, quod הין *opulentia, multitudo, abundantia* Prou. 18, 11. c. 30, 15. coll. Deut. 8, 18. LXX. vero & Ar. (ex Arabico, *aun,* commoditas, *quies, tranquillitas*) habent εὕρηκα ἀναψυχὴν ἐμαυτῷ. np. vt ille Luc. 12, 19. At Vulg. *inueni idolum mihi;* quocum conf. supra c. 10, 8. Num. 23, 21. 1 Sam. 15, 23. & Eph. 5, 5. Col. 3, 5. u) *quantum ad omnes labores meos* attinet (cf. not. c. 9, 11.) & *diuitias, labore & industria mea conquisitas.* Deut. 28, 33. Pf. 78, 46. Pf. 128, 2. x) *non inuenient* (vel *inuenietur.* Imperson. vt Esth. 2, 2. Neh. 2, 7.) sc. qui æquo animo rem considerauerint. Pf. 17, 3. y) eiusmodi *iniquitatem;* aut *delictum* Deut. 19, 15. cf. supra c. 8, 13. c. 9, 9. c. 13, 12. z) *quæ* adeo graue *peccatum* sit, quo sciens ac volens a bono aberrauerim, quodque tam acerbe reprehendi mereatur, vt v. 8. factum est. cf. Pf. 32, 5. *Cocc.* Lex. 226. *prauitatem,* inquit, quæ me damnabilem & expertem amicitiæ Dei faciat, vel, qui sit actus peccantis, non sanctificati. Conf. 1 Ioh. 3, 8. q. d. Ex eo facile patet, me non esse peccati reum: nam qui rei sunt, eos Nemesis impune abire non finit. *Iun. & Trem.* ℣. 10. a) *Ego vero,* cuius saluberrima monita v. 7. tu Israel proterue non admittis. v. 9. b) sum *Iehoua;* vt dictum est v. 6.

℣. 9. לא־ימצאו־לי עון sic I. 2. 3. sic su. 5.

15. *ſicut diebus conſtituti temporis*, Ion. & Ar. Mſ apud Pocok *ſicut diebus priſtini*

עד כאן הפטרת וישל׳ כמנהג אשכנז

אלהיך מארץ מצרים עד אושיבך באהלים כימי
11 מועד׃ ודברתי על־הנביאים ואנכי חזון הרביתי וביד
12 הנביאים אדמה׃ אם־גלעד און אך־שוא היו בגלגל
שורים זבחו גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי׃
13 ויברח יעקב שדה ארם ויעבד ישראל באשה
ובאשה

temporis, h.e. ſec. Trem. ſicut olim 40 annis, Num. 14, 33. in deſerto ſub tentoriis degebant. Leu. 23,43. ſed rurſus alii aliam ac ſpecialem nominis מועד ſignificationem præferunt. *Cocc.* Lex. p. 23. *vt in diebus conuentus*; non in vrbe, coll. c.11,9. & Apoc 20, 9. *LXX.* vero, *Vulg. Syr.* & *Ar.* ſicut in diebus *feſtiuitatis*. forte in ſpecie *feſti tabernaculorum*, de quo Leu.23,39. ſeqq coll. Apoc.21, 3. Vt ita (quæ verba ſunt *S.*) tempus N.T. beatum comparetur cum *latis feſtis* V. T ſicut alias *perpetuum Sabbathum dicitur* Eſ. 66,23. 24. ✱. 11. *g*) *Ideo locutus ſum* adhuc. Sic in præterito Ion. Vulg. &c. Al. vt LXX. Ar. (& de N.T. *S.*) in futuro: *Et loquar*. id quod non ſolum de apertis ac dilucidis verbis, ſed etiam cum eodem *S.* de ſermone ſupernaturali & immediatæ reuelationis accipimus. Ceterum vt quisque interpretum verba præcedentis verſiculi interpretatus eſt, ita hic ſuam continuat ſententiam. *Forma* huius & ſequentis *verbi*, vel potius *accentus* ſec. codices noſtros in penultima, *præteriti* ſignificationem poſcit, vt Coh 2,15. qui in conuerſa ſignificatione occupat vltimam, vt ſupra c. 2, 16. Ex. 25, 21. Num. 11,17. Ier. 1, 17. vt etiam h.l. habent nonnulli libri in variis lectionibus notati: quia tamen in fine verſus *futurum* ſequitur, (quod nos in mixtura temporum pro *continuatiuo* & *præſenti* accipimus, cf. not. c.7 8.) etiam hæc *præterita* vt *prophetica* & pro *futuris* accipi poterunt, ſi cetera ita requirant. cf. ſupra c. 10, 5. *h*) Trem. *per* al *ad* prophetas, coll. c 10,10. al. *vna cum* prophetis, coll. c.10, 14. ſed ſimpliciter Vulg. *ſuper prophetas*; vt indicetur Spiritus S. per prophetas loquentis immediatus ſuperuentus, per quem verbum Dei ſuper eos cælitus venit, quæ verba ſunt *S.* Sic *Pocok.* p. 683. coll. 2 Petr. 1,21. *i*) *Et ego*, ne tu peſſum ires. *k*) *viſiones propheticas*. 1 Sam.3 1. Eſ. 1, 1 Pſ. 89, 20. Prou. 29, 18. Latius ſumendum hoc eſt, vt etiam *viſiones in ſomniis* (quas hic in ſpecie vult intelligi *Abarb.* coll. Num.12,6.) includat: nam & Apoſtoli ſuas habuerunt viſiones, inquit *S* *l*) *multiplicaui*. vid. 2 Reg.17,13 & cf Am.3, 7. Sed alii, vt diximus, in futuro: *multiplicabo*. *Multiplicatio hæc*, inquit *S.* opponitur V. Teſtamento, in quo Prophetæ rariores multo fuerunt, quam initio N.T. coll. Ioel 3,1.2. *m*) i. e. *opera & miniſterio Prophetarum*. cf. Ez.9, 35. Eſ.20,2. Prophetæ, ait *S.* ſunt hic doctores noui Teſt. primi, Apoſtoli, & *Prophetæ* in ſpecie ſic dicti. *n*) *ſimilia*, exempla & parabolas *propono*. v. c. cum ſupra c.2. & 3. Iſrael cum ſcorto aut adultera comparatus fuit &c. vel vt alii malunt in fut. *ſimilitudines proponam*, coll. Pſ.78 2. Matth.13, 34.35. ſubintell. nomine verbali, vt Gen. 6,4. Ier. 50, 9. conf. verbum noſtrum Thren 2,13. Eſ.40,18.25. Ier.6,2. Ez.31,2.8.18. Cant.1,9. ✱. 12. *o*) *Si*. c.4, 15 &c. Al. *Num? An?* vt Eſ. 27, 7. Am.3,6. eaque *interrogatio* Schmidio eſt *admirantis*; ſed Druſio, Noldio, aliisque *vehementer adfirmantis*, q. d. *Vtique Gilead fuit vanus & impius*. Alii vero, vt Tig Caſtellio &c. *conditionalem* ſignificationem præferunt, ſed ſequentia verba diuerſimode connectunt & intelligunt. Nos in tanta, quæ hic occurrit, interpretum perplexitate, breuiter tantum, quid verbis & eorum interſtinctioni per accentus, conueniat, indicabimus & parallelismo confirmabimus; cetera transmittemus. *De cohærentia* cf. dicta ad v.1. *Pergit* enim *Dominus litigare cum pertinaci Ephraimo* v.9. eumque impios Gileaditas, non autem pium ſuum patrem Iacobum v.13. imitari, atque ita iram Dei & exitium ſibi accerſere, docet v.15. *p*) *Gilead*, h.e. *Gileadita* ſ. Trans-Iordanenſes. cf. c. 6, 8. it. Num.26,29. & de antiqua iſtius regionis vel montis ſanctitate Gen. 31,21.47. *q*) *prauitas & idololatria*. cf. v. 9. c.10,8. Num.23,21. 1 Sam.15,23. Eſ.41,29 h.e *Si Gileadita*, prauitati *& idololatriæ dediti, tantum vani & fruſtra fuerunt*; certe ſimili inſania Ephraimitæ *in Gilgal boues ſacrificant*: Immo non hoc ſolum illic faciunt, *ſed etiam aræ ipſorum* idololatricæ innumeræ ferme ſunt & *inſtar aceruorum in omnibus agris* paſſim conſpiciuntur. Schmidii ſententia, cui *Auen* hic proprium eſt, & idem, quod *Bethel*, vt ſupra c.4, 15. c.5,8. c.10,5.8. Am.5, 5. (q. d. per admirationem: *Num Gilead* etiam *Auen* ſ. *Bethel* eſt? & reſpondeatur: *Vtique vanitas facti ſunt* Gilead & Auen ſ. Bethel &c.) vix conſiſtere poteſt per temporum rationem, quam ſupra ad c.7,1. adnotauimus. Erant namque, quum Samariæ excidium & finis regni Iſraëlitici ſub Rege Hoſea nunc immineret, Gileaditæ iam pluribus abhinc annis, ſub Rege Pekah, ab Aſſyriis in miſeram captiuitatem abrepti 2 Reg.15,29 1 Par.5,26.27. *r*) *tantummodo* Gen. 7,23. Ex.10,17. Prou 14,23. Al. vt S. *omnino*, ſicut Gen 44,28. Ier.2, 15. *s*) *vanitas*, i.e. vani & fruſtra *fuerunt*. cf. Pſ. 127, 1 2. *Vanitas* ſunt, bene inquit *S.* qui idola colunt, quæ & ipſa vanitas ſunt. cf. Ier. 10,3.15 1Cor.8,4. *t*) *in Gilgal*, vbi & fanum fuit & altare celeberrimum vid. c.4,15. c.9,15. Am.5,5. Ion. *in æde Gilgal vitulos idolis immolant*. *u*) *boues*. plur. a ſing. *Schor*; vt חוחים *ſpinæ* 1 Sam. 13,6. a ſing. חוח. *x*) impio zelo & ſumtu. cf. c. 4, 13. *y*) *immo etiam* Mal. 3,15. *z*) *aræ ipſorum*, quas non ſolum in vrbe, ſed & in agris idolis ſuis Iſraelitæ exſtruxerunt. cf. c. 8, 11. c.10, 11. *a*) *ſicut aceruí* ſunt. Alludit ad nomina *Gilead* (cf. Gen. 31, 46. 47. *&* *Gilgal* (Ioſ.4, 20. c 5,9.) & aras eorum, cum propter vilitatem, tum propter frequentiam, confert cum *aceruis lapidum* ab iis congeri ſolitis, qui lapidoſos agros expurgant: vt taceam eminus intuentibus non abſimilem eſſe ſpeciem. *Boch.* Hieroz. I. p 209. ſeqq. Al. *ideo etiam aræ ipſorum* deſtruentur & fient *aceruí* &c. coll. Ier. 26,18. ſed illud præferimus ob contextum, & ſequentem parallelismum. *b*) Ion. *in terminis agri*. S *agrorum meorum*, vt ſupra c.10,4. cf. ita c.9,3. ✱. 13. *c*) *Atqui fugit*, vel *Quumque Iacobus* Pater veſter v.4.5. Deo deuotus Gen.28,21. *vt benedictionem Iehouæ*, & Meſſiam in ea promiſſum *retineret*, inops & pauper (Gen. 32,11.) *fugerit* (Gen.27,41.43.) *& ſeruus factus ſit*, eiusque moleſtiæ largiſſimam compenſationem in poſteritate ſeruitute ſua liberatis & cuſtoditis acceperit v.14. *econtrario Ephraim vltro ad iram me acerbiſſime prouocat*, ideoque iuſtiſſimas pœnas ſubibit v.15. Nempe vt *Schmidius* habet, accuſata eſt verſu præced. turpiſſima idololatria Iſraelitarum (vt perfidia & hypocriſis v.1. diffidentia v.2. coll. c.7,11. iniuſtitia & fraudes v.8. & contemtus verbi diuini v.9.11. coll. Ier.7,2 c.25,3.4. & Deut. 8,6. ſeqq. ex obſeruatione R. Tanchumi apud Pocok.); nunc pœna eius ſubiicitur, vt ex verſu vltimo clarum eſt; *pœna* nimirum *talionis*, qua *ſanguis eius ſuper ipſo relinquetur, & Dominus opprobrium eius retribuet ipſi*. Hæc vero pœna talionis contrario beneficentiæ diuinæ erga Iacobum, patrem Iſraelitarum, illuſtratur. Ceterum *Vau* pro abundanti habet Schmidius, niſi quod ab eo incipi ſoleant hiſtoriæ, vt Ioſ.1,1. 1 Sam.1,1. &c. *Ion.* vero ad faciendum nexum præmittit: *Propheta dicit: Nonne Iacobus pater veſter abiit ad agros Syriæ* &c. *d*) *in agrum Syriæ*, i.e. in *Paddan Aram*. Gen.28, 2.5. ὁ. εἰς πεδίον Συρίας, h.e in *Syriam campeſtrem* ſ. *Meſopotamiam*. Ita *Curtius* L. 3. c.8. memorat *ſpatioſos Meſopotamiæ campos*; ad quem *Cellarius* noſter, Montoſa, inquit, Syria eſt; at trans Euphratem ad Babyloniam vsque ſpatioſiſſimi campi patent. Al. *in agrum*, h.e. in regionem ſ. poſſeſſionem hereditariam. 2 Sam.9,7. *Arami*, filii Semi Gen.10,22. a quo & tota gens & regio iſta nomen habuit, non ab altero illo filio Kemuelis Gen.22,21. cf. *Boch.* Phal. II, 5. p. 83. ſeq. *e*) & *Iacobus*, ſ. *Iſrael* poſtea dictus Gen.32,29. *ſeruiuit* Gen. 29, 18. 20. c. 31, 41. *f*) *pro muliere* cognata; ne videlicet Canaanæam & impiam, quæ idololatriam in familiam inferret, vxorem ducere neceſſe haberet: cf. Gen. 27, 46. c.28,1.2. a cuius fermento ſuos etiam poſt reditum ſtudioſe repurgauit c.35, 2.

b) *Deus tuus*, quem vnice agnoſcere & colere debebas. c 13, 4. Ex. 20, 2.3. Deut. 6, 13. *c*) *a terra Aegypti* c. 2, 17. ex qua ſeruitute te liberaui, in hanc terram introduxi, maximisque beneficiis ornaui, quæ tu ingratiſſimus mihi tamen accepta non refers. cf. Deut. 6, 10. ſeqq. c. 8, 7. ſeqq. Am. 2, 10. c. 3, 1. c.9,7. Mich. 6, 4. *d*) *iterum* igitur (c. 1, 6. c. 3, 1.) te veluti in deſertum educam c. 2, 16. al. *adhuc etiam* habitare te facio in tentoriis ſ. ſedibus tuis, & in iis *te adhuc* conſeruo. ita Pareus, Tarn. Lutherus. *e*) *habitare te faciam in tentoriis*, ſicut quondam maiores veſtros in deſerto. coll. Leu. 23, 42. 43. quemadmodum Patriarchæ quoque in tentoriis habitarunt. Gen. 12, 8. c. 13, 3. c. 28, 1. c. 23, 4. &c. Heb. 11, 9. & poſtea Rechabitæ Ier. 35, 7. Ita Theodoret. Abarb. & Trem. Quemodo verba hæc habent *comminationem exilii*, ſed in finem & ſpem emendationis ipſorum, vt ſupra c. 2, 16. *Schmidius* vero, ſicut antea verſum 7. ita etiam hos verſiculos *ad Iudam* refert (quod voluit etiam *Tirinus* apud Pocok. p. 679.) & ingentia huic bona ſic promitti putat. *Notum eſt*, inquit, *quod res N. T. antitypica comparari ſoleant cum typis V.T.* ita h. l. habitatio in tentoriis eſt *habitatio in tentoriis ſpiritualibus Meſſiæ*. Quocum conf. Eſ. 33, 18. Act. 15, 16. Apoc. 13, 6. c. 21, 3. *f*) *S.* in Verſione: *iuxta dies temporis ſtati*. cf. Exod. 9, 5. h e. ſec. nonnullos *vsque ad redemtionem per Chriſtum* Gal. 4, 4. ſec. alios, vt Abarb. & Ariam Mont. apud Pocokium, donec numerus dierum, qui præſenti exilio Iſraelitarum deſinitus, completus fuerit, coll. Rom. 11, 25. 26. At alii ב *comparatiue ad menſuram præteriti temporis* accipiunt, v. ſupra c. 2, 5. 17. Eſ. 9, 3. Pſ. 90, 15.

✱. 11. ודברתי per *Patchta* ſimplex, ac proinde *milra*, 1. 2. 6 9. 20. 23. ſic ſe. 5.

h) pro muliere inquam. (vide ב Es. 55, 1. 2 Sam. 22, 7.) vel *dum nimirum pro muliere custodiuit*, sc. pecus Labanis, vel *oues*; vt add. *Ion.* Al. *excubias egit.* ό. ἐφυλάξατο, vt Luc. 2, 8. cf. verbum nostrum Gen. 30, 31. & rem c. 31, 40.

℣. 14. *i)* S. *Ideo* (ad remunerationem illarum molestiarum pii Iacobi) *per Prophetam*; qui sine dubio hic est Moses, propter ipsius excellentiam sic dictus. cf. Exod. 4, 15. 16. c. 7, 1. Num. 12, 6. 7. Mich 6, 4. Ps. 77, 21. Al. *Et per Prophetam*, quales vos degeneres Israelitæ despicitis v. 9. 11. non per regia arma aut vires &c. *k)* Iud. 6, 13. 1 Sam. 12, 6. *l)* posteros Israelis; ita remuneratus Iacobi pietatem & patientiam. *S. m) e seruitute Aegyptiaca.* cf. Exod. 12, 37. c. 20, 2. Deut. 26, 6. seqq. Mich. 6, 4. &c. *n) & per Prophetam*, np. Mosen, vt dictum est. *o)* veluti imbellis & errabundus grex ouium (vid. Es. 63, 11. seqq.) in horridis Arabiæ desertis *custoditus*, & per 40. annos *conseruatus est Israel.* cf. Deut. 8, 3. 4. 5. 15. 16. Neh. 9, 20. 21. &c. Alluditur autem ad id, quod v. 13. dictum de *Iacobo*, *eum custodiuisse gregem.* ά. διεφυλάχθη cf. Luc. 4, 10. Ion. *Quin etiam, quum Patres vestri descendissent in Aegyptum, Prophetam misit Dominus, & eduxit Israelem ex Aegypto, & per Prophetam custoditus est.*

℣. 15. *p)* Nunc vero per idololatriam v. 12. & coniuncta illi scelera, Iehouam v. 14. *Dominum* ac Deum *suum* (ex fine huius versus) *ad iram prouocauit.* vid. 1 Reg. 14, 15. c. 15, 30. 2 Reg. 17, 21. 17. *q)* X. tribus v. 1. 2. 9. c. 11, 3. Es. 7, 5. Iacob scil. fugit & seruiuit, vt gratiam benedictionis obtentæ retineret, nec eam contemnendo, aut fratri remittendo, Dei iram

14 ובאשה שמר׃ ובנביא העלה יהוה את־ישראל
טו ממצרים ובנביא נשמר׃ הכעיס אפרים תמרורים
ודמיו עליו יטוש וחרפתו ישיב לו אדניו׃
יג כדבר אפרים רתת נשא הוא בישראל ויאשם בבעל
2 וימת׃ ועתה יוספו לחטא ויעשו להם מסכה
מכספם

iram prouocaret; at Ephraim vltro

CAP. XIII.

Deum ad iram prouocauit. *S. r) S. cum amaritudinibus*, Vulg.

subintell. ב. *in amaritudinibus suis*, Castellio *acerbe*; vt significetur & *modus*, & *materia*, np. grauissima peccata Israelitarum, idololatria inprimis & ipsa idola, quibus Deum amarissime ad iram prouocarunt. (4) Ier. 6, 26. c. 31, 15. 21. Al. vt R. Tanchum & Abuvvalid apud Pocok. p. 709. id exponunt: *multis rebellionibus*, coll. Ex. 23, 21. & Iob. 13, 26. Kimchi vero aliique *de statuis s. altaribus & excelsis*, coll. Ier. 31, 21. & Dan. 2, 7. sed præter necessitatem, & sine iusta probatione. *s) ideo sanguines eius super ipso relinquet* & non curabit (1 Sam. 10, 2. c. 12, 22. &c.) *Dominus*, nec ab hostibus effusum eius sanguinem vindicabit: quia Ephraim ipse est causa mortis & exitii sui. cf. Leu. 20, 9. Ios. 2, 10. 2 Sam. 1, 16. &c. & contrar. Ps. 9, 13. Ps. 72, 14. Gen. 9, 5. *t) & ignominiam eius*, qua DEVM suum adfecit, eum deserendo & ad idola transeundo. cf. Es. 65, 7. Ps. 79, 12. Dan. 11, 18. *u) retribuet ipsi.* v. 3. Neh. 3, 36. Id factum est, quando DEVS Israelem in summum contemtum captiuitatis & exilii expulit, omnibusque populis despectum reddidit. *S. x) Dominus ipsius*, cui ille obsequium pessime denegauit. cf. v. 9. Mal. 1, 6. & 1 Sam. 2, 30. CAP. XIII, ℣. 1. *y) Quum locutus est Ephraim.* Quia mox dicitur *Ephraim* portasse *in Israele*, adeoque huic contradistinguitur; non sumitur quidem *Ephraim* pro X. tribubus, vt supra c. 11, 1. 2. & sæpius in hoc Propheta; nec tamen etiam reliqui ita excluduntur, sed *Ephraim tq. primus & præcipuus* notatur. Pergit enim Deus specialiter magis arguere peccata Ephraimi & Israelitarum, eorumque pœnas & regni euersionem denunciare. q. d. *Nam*, vt istam *prouocationem* c. 12, 15. & pœnas eius distinctius explicem: *Quum locutus est Ephraim* &c. *z) horrorem*, i. e. sec. Lutherum & S. *horrendam idololatriam*, per vitulos Ierobeami. (1) cf. cognatum רטט Ier. 49, 24. vbi Syrus רתיתא adhibet: radix etiam Chald. & Syr. est *metuit, horruit, tremuit.* Magnopere & hic dissentiunt interpretes, ex quibus ea tantum referemus, quæ cum verbis & accentibus manifesto non pugnant. Ion. *Quum loqueretur vnus de domo Ephraim, tremor adprehendit populos.* Pocokius vero in Comment. p. 716. ex versione Anglicana hunc præfert sensum: *Quum Ephraim loqueretur adhuc* cum timore ac *tremore* (Phil. 2, 12. sicut pater ipsius Iacobus humiliter DEVM precabatur, supra c. 12, 5.) nec contumaciter aut superbe Deo obloqueretur c. 12, 9. *se extulit*, i. e. vt Munsterus habet, *exaltatus est in Israele.* Huc etiam Syrum refert Pocokius, & Raschium, qui רתת exponit *cum tremore*, ex Ps. 2, 11. coll. etiam Es. 66, 2. Sed *S.* vt diximus, *abstractum* accipit *pro concreto*, h. e. *horrorem*, pro re vel *idololatria horrenda*, quam pius quisque merito abhorreat & detestetur (cf. Ps. 106, 19. 20.) idque de Ierobeami I. impiis sacris intelligit. Neque enim credi potest (ait *S.*) mentionem hic fieri *Baal*, nec quicquam præmitti de *vitulis illis*, qui adeo Prophetæ nostro odiosi sunt, vid. c. 8, 5. &c. nec de alio tempore accipi potest, quam quo *Ephraim* a *Iuda* diuisus fuit, cui in nostro Propheta contradistingui solet. Sensus itaque est: *Quum locutus est* & primum instituit *Ephraim*, tempore Iarobeami I. (qui perpetuam ignominiæ notam eo ipso meruit; vid. supra ad c. 7, 15.) *horrendum illum cultum* Dei per vitulos 1 Reg. 12, 28. iustas pœnas *reportauit in Israele.* *a) portauit ipse, sc. istud suum loqui s. horrendum illud peccatum suum.* Quemadmodum in sequenti membro antecedens: *& reus factus est*, habet malum suum consequens, *tum mortuus est*; ita & hæc verba cum *S.* pro apodosi s. consequente ad præcedens membrum habemus, & in malam partem accipimus; vt idem sit cum eo, quod alias dicitur *portare iniquitatem* vel *peccatum suum.* vid. e. c. Leu. 5, 1. 17. c. 17, 16. c. 19, 8. c. 20, 1. 7. c. 24, 15. &c. *Portatur* autem *peccatum* s. *iniquitas*, quando imputatur & vindicatur. Et reuera non inultum fuit, sed grauissime punitum peccatum vitulorum, tum in Iarobeamo & posteritate eius deleta, tum in sequentibus Regibus, qui non recesserunt a peccato isto. *S.* Conf. 1 Reg. 13, 34. c. 14, 10. seqq. Al. vt Kimchi & Pagninus: *sustulit ipse*, sc. *caput suum.* al. *accepit* sc. *regnum.* Sic R. Tanchum apud Pocok. p. 718. *ad regni dignitatem euectus est.* Ion. *principes fuerunt.* Syr. & Tig. *princeps factus est.* Sic Raschi, A. b. Ezra, it. Munsterus: *exaltatus est*; verum hæc non minore, sed maiore cum difficultate in constructione, quam *S.* sententia. *b) in & cum reliquo Israele*, qui a Ierobeamo ad detestabilem illum cultum seductus fuit. cf. v. 9. it. 1 Reg. 14, 15. 16. & 2 Par. 13, 15. seqq. *c) & quum reus factus est* idem sc. *Ephraim cum Israele* c. 4, 15. c. 10, 2. c. 14, 1. Es. 24, 6. *d) non tantum in vitulis* (quos ex falsis politicæ prudentiæ principiis constanter retinuerunt *Ierobeami successores*) sed etiam *in Baale* c. 2, 10. 15. c. 11, 2. Recte hoc de temporibus Achabi accipiunt, qui instinctu impiæ vxoris, *Baaliticum cultum* denuo introduxit. 1 Reg. 16, 31. 32. c. 18, 18. a quo populus deinde neque per Eliæ diuinum zelum 1 Reg. 18, 40. neque per Iehu, filium Nimsi 2 Reg. 10, 25. seqq. ita repurgari potuit, vt non subinde malum illud recrudesceret. Nam quod olim sub Iudicibus in ea re peccatum fuit (vid. Iud. 2, 11. 13. c. 6, 25. seqq. c. 10, 6. 1 Sam. 7, 4. c. 12, 10.) Ephraimo præ ceteris tribui non potest, cum non minus tribus Iudæ & Beniamin in culpa fuerint; inquit *S.* Alii nomen *Baalis* ad infamiam pro *vitulis*; aut pro toto deorum grege, quos summo Deo adiungebant, hic adhibitum volunt. *e) tum mortuus fuit*; vt Num. 25, 1. seqq. cf. supra c. 9, 10. seqq. i. e. adeo adflictus a Deo & pressus ab hostibus fuit, vt quasi animam ageret, aut vix cadauer aliquod reipublicæ ipsi relinqueretur. *Exanimis cœpit fordere, cadaueris instar.* Rittershusius. Al. mortuus est spiritualiter & æternum, coll. Gen. 2, 17. Sic Raschi: *mortuus est huic & futuro seculo.* ℣. 2. *f) Nihilominus tamen* ne sic quidem emendati, sed quasi stupidi & dementes, *nunc* post illa Achabi tempora, & cultum Baalis a Iehu euersum 2 Reg. 10, 28. *g) addunt peccare*, & peccata peccatis cumulant. cf. c. 7, 1. Es. 1, 5. Non solum enim Ierobeami vitulos constanter retinuerunt, vt ad v. 1. diximus, & ad Baaliticum cultum relapsi sunt, vt iam supra ad c. 2, 10. notauimus; sed multiplicem idololatriam de nouo qs. addiderunt; v. c. in Gilgal, in Beerseba Am. 8, 14. vid. 2 Reg. 17, 7-16. 21. 22. *h) & fecerunt sibi*, contra expressum interdictum meum Ex. 20, 4. *i) fusile s. fusas imagines*; qualis erat vitulus Aharonis Ex. 32, 4. 8. Hic tamen non de vitulis, neque de Baal, vt fere volunt Interpretes cum Kimchio; sed de aliis superadditis variis idolis, quibus etiam homines aliquando immolauerint, accipimus, inquit *S.* *Singularis*, vt sæpe, est *collectiuus*; quia alter accusatiuus, qui per adpositionem sequitur, np. עצבים, pluralis est. cf. etiam c. 10, 1.

מכספם כתבונם עצבים מעשה חרשים כלה
להם הם אמרים זבחי אדם עגלים ישקון :
3 לכן יהיו כענן־בקר וכטל משכים הלך כמץ יסער
4 מגרן וכעשן מארבה : ואנכי יהוה אלהיך מארץ
מצרים ואלהים זולתי לא תדע ומושיע אין בלתי :
ה 6 אני ידעתיך במדבר בארץ תלאובות : כמרעיתם
7 וישבעו שבעו וירם לבם על־כן שכחוני : ואהי להם
8 כמו־שחל כנמר על־דרך אשור : אפגשם כדב
שכול

se verum Deum colere profiterentur Israelitæ, illos haut dubie eo colebant modo, quo verum Deum. Is autem humanas קמץ בז"ק hostias nunquam ab vllo exegit, præterquam ab Abrahamo, cuius manum tamen in ipso ictu inhibuit, sola voluntate contentus Gen. 22, 11.12. Dubium tamen non est, quin horrendo isto cultu, quem saniores quoque ethnici detestati sunt (vid. not. 2 Par. 28,3.) se polluerint Israelitæ. cf. 2 Reg.17,16.17.coll.v.31. Ez.23,36.37. Mich.6,2.7. Ps.106,37.38. & de Iudæis 2 Reg. 16,3. c.21,6. Ier.7,31. c.19,5. c.32,35. Ez.16,20. 2Par.33,6. s) vitulos. c.8,5.6. 1 Reg.12,28.31. t) osculentur vel osculabuntur: h.e.sec. veteres apud R. Sal. *illi digni demum sunt, qui vitulos osculentur*. Certum itaque saltim ex hoc loco est, Israelitas hos vitulos sacrificiis, *osculis* & adorationibus mactasse, per quos etiam impie iurarunt, Am.8,14.cf. *osculum Baali datum* 1 Reg.19,18.it.Iob.31,26.27 & Ps.2,12. ℣. 3. u) *Propterea*, quia tanta culpa reperitur in Israelitis, pœna diu abesse nequit; cuius *vltimus gradus, totalis reipublicæ euersio*, hic prædicitur, & *quatuor similitudinibus* figuratur. x) vide hæc c.6,4. y) *sicut gluma* Es.17,13.c.41,15.Ps.1,4. & 35.5.Iob.21,18 z) quam *turbo abripit*; vel *sicut glumam turbo aufert*.cf.Es.54,11. Vulg. *sicut puluis turbine raptus*. a) *ab area* c.9,2.quando nimirum fruges triturantur & ventilantur in aperto campo, vt fit in terra Canaan.cf. Dan.2,35. b) Es.9,17. c.51,6. Ps.68,3. Ps.102,4. c) *e cauerna* vel *fumario*.cf.Gen.7,11.Es.60,8. sic, inquam, Israelitæ dispergentur sine omni spe reditus in terram suam. ℣. 4. d) S. *Porro ego sum*.al *Atqui ego* solus sum vid.c.12,10. e) Dictum est ad v.1.quod *generale* illud de *prouocatione Domini* ad iram c.12,15.hoc capite distinctius exponatur. *Primum* vero *speciale* erat v.2.multiplicatio idolorum; *alterum* ergo sequitur, obliuio Iehouæ v.6.cuius indignitas vt magis adpareat, beneficia Iehouæ hic præmittuntur.&c S. f) q. d. *inde ab Ægypto & hucusque*. Fuerat vero etiam antea Deus Israelis, sed nunquam tam clara signa edidit potentiæ suæ & fauoris erga populum; inquit *Drusius*. cf. Exod.20,2. Deut.5, 6.7. Quod autem hic v. 5. additur *de conseruatione in deserto*, insigne aliquod opus ex omnibus, quæ intra illud tempus facta erant, commemorat. S. g) *& Deum præter me*. Es.45,5.21. h) S. *non agnosceres* vel *non nouisti* aut expertus es.coll.Deut.13,7.quia reuera præter me nullus datur.Al.*Deum itaque præter me non agnoscere debebas*. cf. Deut. 13,3.c.32,39.Ier.3,22.23. Ps.81,10. i) reuera *enim saluator nullus est* Es. 43,11. c.45,21.22. k) *præterea*, s. *præter me* vnum cf. Es. 44, 8. c. 45, 5. 6. 14. 15. 18. c. 46, 9. ℣. 5. l) Ita *ego gratiose te agnoui*, & paterno studio ac prouidentia mea prosecutus sum. Ps. 1,8. Ps. 144,3. cf. Am. 3, 2. Ex. 2, 25. tu ergo etiam me grato animo agnoscere debebas; *Kimchi*, coll. præced. v.4.cf. etiam Deut. 4,35.39. Ion.*necessaria suppeditaui*, vt Onkelos idem verbum Hebræum reddidit Deut. 2, 7. Sic etiam ad sensum LXX. & Ar. *paui te*. m) c. 2, 16. c. 9, 10. Deut. 32, 10. n) *in terra siccitatum* vel *siticulosa*, in qua nec cibus nec potus, sed rerum omnium inopia tibi fuit. (1) Al. vt A. b. Ez. *inflammationum*. Cocc. *deliquiorum*. Forsteri Lex. *luctuum*. sed rad. Ar. vlt *aridus*, *siticulosus fuit*; vt docuit Abuvvalid & R. Tanchum apud Pocock. p. 734. LXX. & Ar. *in terra non habitata*. Sensus ergo est sec. S. *Ego miseritus sum tui, ac per inuia & horrida deserta te duxi, peccata & murmurationes tibi condonaui, in angustiis te liberaui, in fame & siti te sustentaui, ab hostibus defendi, legem meam tibi dedi* &c. *Hæc omnia tibi feci, quia gratioso adfectu te cognoui & respexi, donec te tandem in hanc optimam terram deduxi; in qua abundans pascuum haberes. Tu vero, saturatus hoc pascuo, superbe mei es oblitus*. v. 6. *Neque enim per tantam eremi vastitatem, vbi non solum fruges & arbores vineæque, sed nec herba quidem gignitur, & nulla aquæ ardorem solis temperat, 40. annis poterat Israel ad terram peruenire Iordanis, nisi Dominus omnia præstitisset*; inquit *Hieron*. ℣. 6 o) *Secundum pascuum suum* Es. 49, 9. sc. optimum & pinguissimum; *ita saturati sunt*. vel vt S. habet: *Quum* fuit ipsis *pascuum* optimum & abundans, *tum saturati sunt*. Vide de illo pascuo Deut.8,7.seqq. p) vid.Deut.8,12.c.31,20.Redarguitur, vt ad v.1.adnotauimus, *peccatum obliuionis Dei*; quæ autem *de saturitate* & *elatione cordis* dicuntur, partim sunt occasio, partim causa obliuionis. Idem nimir. hic dicitur, quod etiam prædixit Moses Deut.32,15.S. q) *saturati*, inquam, *sunt*. Repetitum verbum priore loco notat beneficium Dei; hic autem ipsorum scelus, quo affluentia illa bonorum ad luxuriam abusi sunt; *Riuetus*. Conf. Prov.30,9. r) *ita, vt extulerit se cor eorum*, aduersus Deum & verbum ipsius.cf.Deut.8,14.s) c.2.15.c.4,6.c.8,14.& sic, quod *Ion.* habet, *cultum meum reliquerunt* & corruperunt.cf.supra c 2,7.10. c.4,7. c.10,1. Deut.6,12.seqq. c.8,11. seqq. c.31,16.20. c.32,18. & 2 Reg.17,13.14. ℣. 7. t) Quia itaque ipsi contumaciter & superbe *obliti sunt mei* v.6.*ideo* tandem, qui singulari gratia mea eos cognoueram v.4.5. *factus sum* & *fui* (vid. 2 Reg.8,12. c.10,32. c.13,1. c.15,29 &c.) ac porro *futurus sum illis*. Præteritum est propheticum & continuatiuum, vt supra c.4,12. c.5,3.5. Ion. *Quapropter fuit ipsis Verbum meum*. u) *sicut leo*. LXX. aliique *sicut panther* cf.c.5,14. & rem Es. 63, 7 - 10. item infra c. 14, 1. x) *sicut pardus* Es.11,6. Iunguntur autem sæpe in sacris & exoticis libris *leo & pardus*, tanquam animalia feritate homogenea. y) Hoc Ion. cum antecedd. coniunxisse videtur: *sicut pardus, qui insidiatur iuxta viam*: sed per accentus cum sequenti verbo cohæret. z) iuxta viam *speculabor*. Fut. a rad. שור c. 14, 9. Num. 23, 9: c. 24,17. ita enim *pardi* solent, insidiosum animal.cf.Ier.5,6. Hab.1,8. Sic *Plinius* H. N. lib. X. c.73 *Insidunt*, inquit, *pardi condensa arborum, occultatique earum ramis, in prætereuntia desiliunt, atque e volucrum sede grassantur*. Al. vt Ab.Ezr. & R. Tanchum putant א esse radicale, coll Prov.4,14. c.9, 6. c 23, 19. sic Pagn. & Var. *iuxta viam tritam* s. *contritam*, quæ scil. ab hominibus, aut animantibus frequentetur & teratur. LXX. vero & alii: *in via Assyriæ*, quo scil. iuerant auxilia quæsituri c.5,13.14. c.7,2. Ier. 2, 18. 19. sed minus bene, & anomalica saltim scriptura illius nominis. ℣. 8. a) *Occurram illis* Gen. 33, 8 Es. 34, 14. sc. crudeliter. b) *sicut vrsus orbus*, vel (quia Hebr. nomen commune est) sec. Vulg. *quasi vrsa raptis catulis*. Ferocia enim vrsi maxima est, in orbitate inprimis & in fame. vid. 2 Sam.17,8. Prov. 17,12. Thr. 3,10. & copiose *Boch*. Hieroz. 1. p. 813. seqq.

k) cf. c.2,10. c.8,4. cetera ipsi anan o iniqui c.12,8.9. l) *pro intelligentia* vel *phantasia sua*(1) ueniquam vt Moses, qui omnes restauras ex diuino mandato & typo faciebat. Ex.25, 40. Heb.8,5. m) *detestanda* nimirum *idola* c. 4, 17. c. 8,4. c.14,9. Ier.44,19. n) *opus omnia & tota* nihil, nisi *opus fabrorum aut artificum* sunt. c.3 5, Es. 40, 19. Ier.10,3.9. sine omni vita, & multo magis sine divinitate, quam homo nulla arte aut industria sua vnquã efficere poterit. cf. c. 8,6. stupidi ergo sunt & stolidi, qui talia faciunt. cf. Es. 44,9--20. c. 46, 5. seqq. Ier. 10,14.15. c.51,17. Hab. 2, 19. Ps. 115, 4-8. Ps. 135,18. o) q.d. *vniversitas eius* est, sc. idoli l. operis eorum. cf. Es. 9, 16. Ier. 6, 6. p) *istis* idololatris al. *de his*, vt Gen. 20, 13. q) *illi* (qui etiam homines nunc immolant) *dicunt*. Al. vt Raschi, Kimchi, Pagnin. subintell. *sacerdotes*. Ion. *falsi prophetæ*. Hieron. *sacerdotes & principes*. Schmidius autem per prosopopœiam h. m. *istis*, qui plura idola nunc colunt, & in his Molochum, cui etiam homines immolant, *illi*, patres eorum, qui vitulos tantum vel Baal coluerunt, *dicentes* essent, si viverent: *qui sacrificant homines*, omittant crudele istud sacrificium, & *vitulos* potius, vt nos fecimus, *osculentur*. r) *qui homines immolant* s. humanis hostiis litant. Sic veteres apud Kimchidem, & R. Sal. item Hieron. Cyrill. Theodoretus ad ἀνθρωποθυσίας id referunt; de qua cf. Lev. 18, 21. c. 20, 2. Deut. 12, 31. c. 18, 10. &c. *Bochartus* autem Hieroz. l. p. 357. cum Tremellio, Munstero, Kimchio aliisque id interpretari mavult: *sacrificantes hominum*, i. e *ii hominum*, *qui sacra faciunt*, *vel quicunque hominum sacrificant*; coll. sim. constr. Es. 29,19. Rationem addit Vir summus: quia, cum in vitulis illis se

CAP. XIII, ℣. 2. בתבונם pro *Beth* præf. habent *Caph* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. se. 5. & sic *MS. Pocokii*, cuius vide sis Comment. in Hos. p. 725. כלה cum *Kibbuz* כלו 1. 2. & *Mas. Erff.*
℣. 5. תלאובות sic 1. 2. 3. 5. 6. 9. secund. *Mas.* 1. 2. & *Erff.*

שכול ואקרע סגור לבם ואכלם שם כלביא חית
9 השדה תבקעם׃ שחתך ישראל כי־בי בעזרך׃
י אהי מלכך אפוא ויושיעך בכל־עריך ושפטיך
11 אשר אמרת תנה־לי מלך ושרים׃ אתן־לך מלך
12 באפי ואקח בעברתי׃ צרור עון אפרים
13 צפונה חטאתו׃ חבלי יולדה יבאו לו הוא־בן לא

c) *& disrumpam, lacerabo.* De vestibus dici solet, vt Gen. 37, 29. 34. 2 Sam. 13, 19. &c. cf. tn. Ioel 2, 13. Ps. 35, 15. & Matt. 7, 6. d) *clausuram* (2) Iob. 28, 15. *cordis*, h. e. *pericardium aut præcordia* s. *pectus eorum.* Quod non obiter esse prætereundum, monet *Boch.* Hieroz. I. p. 740. notant enim naturæ consulti, leonem præcipue cor appetere. At Munster. *Lacerabo obstinatum cor eorum.* Tig. *pertinax cor eorum.* Sic Luth. it. Raschi, Kimchi. Abarb. vero confert Es. 6, 10. e) cf. Ier. 50, 17. c. 51, 34. f) *ibi, in via* sc. *in qua obseruabo eos.* exitium ibi, & inde paratum ipsis, vbi & vnde illi securissimi futuri sunt. S. cf. not. c. 8, 9. g) cf. not. Es. 5, 29. h) *ac si fera agri discerperet eos.* vel *fera agri discerpet eos.* Comparate pergere debuisset, inquit S. *sicut bestia agri diffindam eos:* verum vt pateat, quod Deus omnia per media facturus esset, inprimis homines, hostes & crudeles, stilum inflectit & dicit, *bestia agri diffindet eos*, h. e. ego faciam, vt bestiæ agri diffindant eos. Conf. supra c. 2, 14. i) cf. c. 14, 1. 2 Reg. 2, 24. Hæc autem eo pertinent, vt sciamus, quam tremenda sint Dei iudicia, & quam *terribile* sit, *incidere in manus Dei viuentis* Hebr. 10, 31. cui hic ob summam directionem ac prouidentiam, & ob permissionem, etiam quæ hostium sunt, tribuuntur. Non enim hæc significant in Deo feritatem aliquam, (cum hæc vitium sonet) sed potentiam, cui resisti non potest.

℣. 9. k) *Perdidit te.* Hoc quidam accipiunt vt *nomen*, formæ *Schillem* Deut. 32, 35. *Dibber* Ier. 5, 13. *Kittir* Ier. 44, 21. cum suffixo. q. d. *Hoc perditio tua est.* Sic Vulg. Cocc. &c. Alii vt *verbum* 2. *pers. præt. Piel cum suff.* Sic Raschi: *Perdidisti te ipsum, o Israel; quia contra me præuaricatus es, rebellasti contra auxilium*

קמץ בז״ק

tuum. sic etiam Abarb. vel vt S. in Comm. p. 582. *Perdidisti te, o Israel, quando contra me, contra auxilium tuum te perdidisti.* Aliis vero minus anomalice *verbum est* 3. *pers* h. m. *Id perdidit te, o Israel, quod contra me, contra auxilium tuum* præuaricatus es. Ita Kimchi aliique. Factum vero id est, vt optime ex seq. versu 10. obseruauit Schmidius, quando spreto Iehouah, Rege ac Domino suo, Regem instar gentium a Samuele postularunt, 1 Sam. 8, 5. seqq. Hic enim fons fuit exitii Israelis; cum Reges, peiores semper facti, Deum verum prorsus deseruerunt, & secum populum in superstitiones & idololatriam traxerunt: vnde caussæ & occasiones exitii, ex quo nec Rex nec Principes (quibus nimium confisi sunt. vid. c. 10, 3.) eos liberare potuerunt. *Postquam nim. Deus* hactenus Israelitis multiplicem idololatriam v. 2. & obliuionem sui v. 6. exprobrauit, & grauissimas pœnas denunciauit v. 7. 8. *nunc ad initium* & fontem omnis mali & perditionis descendit, np. diffidentiam & desertionem Iehouæ in petitione Regis & principum v. 10. quasi vel sine his Iehouah auxiliari non posset, vel hi plus, quam Iehouah, valerent. *S.* Verba versus concisa & difficilia sunt, in sensu tn. non magnus est dissensus; nisi quod de industria nouum hic fingit *Gusset.* p. 367. destruxit te *vsio* in me existens, in eo, qui est auxilium tuum, coll. Es. 3, 24. sed coacte, vt quisque facile animaduertit, qui verba legit & intelligit. l) *quod contra me,* sc. *fuisti* vel *rebellasti.* cf. supra c. 7, 13. Es. 1, 2. Ier. 2, 8. c. 3, 13. &c. m) *contra auxilium tuum.* respicit ad Deut. 33, 26. 29. cf. Ps. 33, 20. ℣. 10. n) *Vbi est?* ita LXX. Vulg. Ion. Syr. Merc. Drus. Cocc. S. aliique, item Abuvvalid, Ibn Iannai, & R. Tanchum apud Pocok. p. 747. est enim אהי *pro He* in media adiectum & magis adspiratum, & idem quod אה Aiieh. cf. infra v. 14 Alii *Ero*, frigido & contorto sensu. o) *Rex tuus,* in quo confidis c. 10, 3. & quem iam olim putasti te seruaturum. 1 Sam. 8, 20. p) Drus. S. aliique *nunc?* quod in nostra sententia oppositionem optimam facit inter tempus præsens, & præteritum illud, quo contra Iehouam auxilium suum peccarunt, & Regem petierunt. inquit *S.* Particula est *adiectiua plenissima,* & *in interrogationibus* adhiberi solita. vid. Gen. 27, 33 Iud. 9, 38. Es. 19, 12. *Nollmanno in Ex. L. S. p. 46. quorsum?* q) q. d. adsit nunc & *seruet te,* si possit. Non autem dicitur, quod nullum iam Regem habuerint, sed quod mox vna cum illis sit periturus, nec semet ipsum, multo minus alios, seruaturus. *S.* r) *in omnibus vrbibus tuis,* quippe quæ mox auxilio eius summopere opus habebunt, quando veniet hostis eas euersurus. cf. Mich. 5, 13. s) *& iudices tui* Es. 3, 2. sc. *vbi nunc sunt?* Merito autem per hos *S.* non intelligit summos illos Iudices, qui ante *Reges* a Deo dati fuerunt; sed nouos illos Principes & Ministros, qui Regibus subseruierunt. cf. supra c. 7, 7. Alii ipsos *Reges* intelligunt, coll. 1 Sam. 8, 5. t) *de quibus dixisti.* vid. 1 Sam. 8, 5. seqq. u) quum me Rege ac Principe tuo contentus ac felix esse potuisses. 1 Sam. 8, 9. c. 10, 19. x) cf. c. 8, 4. Exponitur hic (verba sunt *S.*) *quomodo se corruperit Israel, dum peccauit contra Iehouam, auxilium suum* v. 9. & Regem petiit. Sensus nimir. est: *Perdidisti te, o Israel, quando contra me, contra auxilium tuum* te corrupisti, Regem petendo. Id quod clare nunc docet euentus. *Vbi enim nunc est Rex tuus,* quem putasti te seruaturum? *seruet te iam!* Nonne vero exitii tui caussa proxima est? ℣. 11. y) *Dabam* itaque *tibi*, Israeli X tribuum, cum Iuda & Biniamino. Grotius ita: *Dedi* iam sæpius *tibi.* i. e. iratus peccatis vestris *sini* vos per seditiones ac cædes mutare Reges pro lubitu. Sic Tarnou. *dare soleo.* & sic alii, coll. 2 Reg. 15. & 17. it. Es. 3, 4 Sed melius S. aliique id ad Saulum referunt. *Futuro* autem Ebræi in narrationibus sæpe *pro præterito* s. *imperfecto* vtuntur. vid. Ex. 15, 6. 7. Iud. 2, 1. *subintell. Vau conuersiuo,* vt supra c. 6, 1. z) *Regem,* proterue postulatum 1 Sam. 8, 5. 19. c. 10, 19. scil. Saulum, vt diximus. Nam neque Ierobeamum, (de quo id accipiunt quidam, coll. 1 Reg. 11, 9. &c.) neque Assyrium, neque vllum alium Regem a Deo petierunt: & illum quidem non in indiuiduo petierunt, sed constitutionem potius Reipubl. per Regem aliquem, qui perpetuos suos successores haberet. *S.* a) *in ira mea.* vid. 1 Sam. 12, 17. 19. Hoc autem non pugnat cum 1 Sam. 9, 16. vbi vide notata. Nam Deus vtique iratus fuit, quod se repudiassent, ne Rex esset; nihilominus tamen Regem dabat, sed ita, vt (quod Samuel eos monuit 1 Sam. 12, 14. 15. 24. 25.) si in viis Dei manerent, peccatum hoc ipsis condonaret; sin minus, id vindicaret, quod hic facit Israeli. *S.* b) *& nunc auferam* eum per Assyrios. Non enim ad Saulum hic respicitur, quod alii volunt, coll. 1 Sam. 31, 7. sed in genere ad Regem s. regiam dignitatem Israelis. cf. supra c. 1, 4. c. 3, 4. & verbum c. 2, 11. Gen. 14, 11. c) *in furore meo,* de quo cf. v. 7. 8. & supra c. 2, 5. 6. vt prædictum etiam fuit 1 Sam. 12, 14. 15. Pro *ingenti ira* vox Hebræa accipi solet. vid. supra c. 5, 10. quod optime huc quadrat: quia hic est ira auctior, quam fuit illa, quando datus est Saul &c. *S.*

℣. 12. d) *Nam ligata, colligata,* & qs. *in fasciculo* aut *crumena* (Prou. 7, 20.) *constricta est.* cf. supra c. 4, 19. Prou. 30, 4. seil vt R. *Hieron.* scribit: *Quomodo, si ligetur quid in sacculo, conseruatur & non perit ei, cui ligatum est; sic omnis iniquitas, qua in Deum peccauit Ephraim, colligata est ei & abscondita, & quasi in marsupio reseruatur.* Vid. Iob. 14, 17. e) cum aliis omnibus etiam hæc *iniquitas* impii & adhuc impœnitentis *Ephraimi*, qua Regem postulauit. v. 10. 11 cf. c. 7, 1. *Ligata* autem peccata dicuntur, quæ non remissa in pœnam retinentur, inquit *Riuetus*, coll. Matth. 16, 19. f) *reconditum est peccatum ipsius* Iob. 21, 19. np. in memoria & foro diuino. Ion. *seruata sunt ad vindictam omnia peccata ipsorum.* Non oblitus est Deus eorum, vt ipsi Dei erant obliti v. 6. cf. Deut. 32, 34. 35. Ioh. 17, 1. Rom. 2, 5. it. Ps. 50, 21. Ps. 73, 11. Coh. 8, 11. Dixerat nempe Dominus v. 11. quod Regem ipsis olim dederit in ira sua, & nunc ablaturus eum sit in excandescentia. Cogitari ergo potuit hic, & forte cogitat quiuis lector, an impatauerit Deus peccatum ante aliquot sæcula commissum tam longo tempore? Respondet itaque Deus; Vtique! Nam *ligata est iniquitas Ephraim*, vt omnis, ita etiam ista vetus, nec cogitare debes, quasi iam oblitus sim. *S.* ℣. 13. g) Ideo *dolores* grauissimi, quales sunt *parturientis, venient ei.* ὥσπερ ἡ ὠδὶν τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ. 1 Thess. 5, 3. Ion. *Anxietas & tremor venient super eum, sicut dolores super parturientem.* cf. Es. 26, 17. Ier. 4, 31. c. 30, 6. c. 49, 24. c. 50, 43. Mich. 4, 9. 10. Ps. 48, 6. Iob. 39, 3. *Effectus* hic est s. *euentus* istius *colligationis & reconditionis peccatorum* v. 12. h) *Ipse* enim *filius est,* cf. Es. 1, 2. Ier. 31, 20. Mal. 1, 6. Rom. 9, 4. al. *ipse* enim est *sicut* insipiens *filius* s. fœtus in vtero, qui nasci vult ante iustum tempus & maturitatem. i) *non sapiens* c. 14, 10. sed e contrario maxime *insipiens* & stultus, dum neglecto me v. 6. Rege ac Domino suo v. 4. 5. non solum alium Regem dudum postulauit v. 9. 10. sed nunc plures etiam nefandos deos sibi colendos constituit v. 1. 2. neque etiam vera pœnitentia intercedit, & tristem illum euentum aut pœnas v. 3. 7. 8. auertit, sed adhuc etiam *halfhearted*

verbis difficultas erit, inquit S. p) de solytro f. pretio redemtionis liberabo eos. c.7,13. vid. Pf.49, 8. 9. 16.

חכם כי-עת לא-יעמד במשבר בנים: מיד שאול אפדם 14
ממות אגאלם אהי דבריך מות אהי קטבך שאול נחם
יסתר מעיני: כי הוא בין אחים יפריא יבוא קדים רוח טו
יהוה ממדבר עלה ויבוש מקורו ויחרב מעינו הוא
ישסה אוצר כל-כלי חמדה: תאשם שמרון כי יד
מרתה

CAP. XIV.

& not. 1 Sam. 24, 45. cf. etiam Ier 31,11. 1 Cor.6,20. 1 Petr.1,18.19. Heb.2,14. &c. *Suffixum* autem verborum non est exclusiuum, sed *inclusiuum*, h. e. non referendum tantum ad Ephraimitas, sed ad omnes etiam filios in matrice V. T. stantes, immo ad omnes etiam homines. cf. Act. 13, 46 1 Tim. 2,4.5.6. Marc.16,15.16. &c. q) *a morte*, sc. secunda & *aeterna* Es.28,15. Heb.2,15. Apoc.2,11. c.20,6. c.21, 8. ita vt *mors naturalis*, cui omnes subiecti sunt Sirac.41,3. Iob.15,14. &c. meis sit transitus ad meliorem & aeternam vitam Ioh.11,25.26. c.14,19. &c. cf. 1 Cor. 15, 26. 2 Tim.1,10. & not. Es.25,8. r) *tanquam Goel* Iob.19,25. i.e. *cognatus & vindex eorum* Leu.25,25.26. Num.5,8. c.35,12.19. Deut.19,6.12. Ruth.3,9 12. *redimam & vindicabo eos*. cf. not. Es.41,14. c.43,1. & Hebr.2,11.13. seqq. Verba haec, inquit S. in propriissima sua significatione sumuntur, qua notant *redemtionem per pretium*; sicut quando seruus pecunia, vel cognatus a cognato redimitur e seruitute, e captiuitate, vel ab ipsa morte. Hanc redemtionem Christus praestitit, dum mortem pro omnibus gustauit Heb.2,9.14.15. & pretium redemtionis exsoluit Mat.20,28. 1 Tim.2, 6. 2 Cor 5,19.20. atque ita factus est *pestis morti & exitium inferno*, vt sequitur. s) *Vbi tunc erunt?* vt v.10. Sic LXX. Syr. Ar. Tig. Trem. item R. Tanchum & Abuvvalid apud *Pocok*. p.758. & sic Apostolus 1 Cor.15,55. Al. *Ero*. quod in nostra connexione optime quadrat; inquit S. t) *pestes tuae*, a sing. *debher* Ex.9,3. &c. *Pluralem* de omnis generis pestibus accipimus, inquit S. quia Christus pro omnibus satis fecit, & omnes aboleuit. Conf. *mortes* Es. 53, 9. LXX. πῦ ἡ δίκη σῦ, θάνατε; q.s. a singulari *Dabhar*, verbum, *caussa*, vt Ex.24,14. Paulus autem id reddidit κέντρον, *aculeus, stimulus*, quod cognatum Hebr. *darbhan* 1 Sam. 13, 21. Coh. 12,11. & Arab. *Dabberah* significat. Vnde etiam nonnulli Hebr. *Dibhberah*, i.e. *Apis*, dictum volunt, quia haec *aculeata* est. vid. Hilleri Onom. S. p.794. & Pocok. ad h.l. p.758. seq. u) *S. ero pestis tua, o mors!* Elegantissima locutio, inquit S. qua res, vt prius erat, inuertitur. Nam mors ante Christum, quando saeuit per pestiferos morbos (vt alios taceamus, includamus tamen) aeternum occidit homines, & infernus aeterna morte s. caede interficit. Sed rem Christus inuertit, vt ipse sit pestis morti, & aeternum exitium inferno, quando ipse in morte & in inferno fuit. x) *vbi?* al. *ero*; vt modo diximus. y) *excidium s. exitium tuum*. (1) cf. cognatum Es. 28, 2. quod etiam Ps. 91, 6. cum *peste* iungitur. Paulus d. l. πῦ σῦ, ᾅδη, τὸ νῖκος, s. *victoria*. *qua exitium aeternum hominibus intulisti*. LXX. πῦ τὸ κέντρον σῦ; ex Arabismo, quod Apostolus priore loco adhibuit, vt dictum est. z) *o inferne!* Elegans *prosopopoeia*, qua mortem & infernum, duos *Antagonistas*, humani generis hostes 1 Cor. 15, 26. & peccatorum reges, ad pugnam prouocat Redemtor. suamque victoriam denunciat, quam obtinuit iuxta officium *Sacerdotale*, *Propheticum* & *Regium*; inquit Vrsinus ad h.l. p. 319. a) *poenitentia*, *poenitudo*, vt sc. me promissae redemtionis poeniteat. (1) cf. Ps.110,4. Ps.89.35.36. b) *remota est & abscondita ab oculis meis* Es.65,16. quia sacrosanctum & immutabile, nec conditionatum hoc meum redemtionis decretum est. cf. Num. 23, 19. Rom.11,29. Quomodo de Messiae redemtione ex inferno hunc locum acceperint veteres Iudaei, videsis apud *Raym*. in Pug. fid. ed. Lips. p.606.

℣. 15. c) S. *Quia itaque ipse Ephraimus* v.13. filius insipiens; qui in matrice filiorum non persistit, sed ad idololatriam prorumpit. v.13. d) *inter fratres*. tribus sc. Israelis in genere, & in specie Iudam & Beniamin, qui saltim tam feroces nondum erant. Videtur respici ad *filios* v. 14. qui in eadem cum ipso V. Testamenti matrice erant, inquit S. Conf. c. 10, 11. e) *ferox est s. ferociter agit*, sicut *fera* vel *onager* (1) semel tantum occurrit in sacris litteris, vt plura talia, & recte ita cum S. nostro id interpretantur Abuvvalid et R. Tanchum apud Pocok. p. 764. coll. supra c.8,9. Adde Gen.16,12. Ier.2,24. Iob.11,12. Obscurum autem reddiderunt hunc locum dissensiones Interpretum, qui partim a scopo, partim ab analogia grammatica verborum aberrarunt. e.c. Tig. *Quoniam ipse* Christus *inter virens* (ita male plerique Iudaei, q.s. a sing. אחו Gen. 41, 2. 18. Iob. 8, 11.) *florebit*. al. *Quia ipse* Ephraim *inter fratres* Israelitas adhuc *fructum fert* s. *florens*, q.s. idem sit cum פרה, & allusio ad nomen *Ephraimi* Gen.41,52. c.48,19. quam nihilominus etiam nos admittere possumus; quippe quae etymon non vbique declarat; vt diximus ad Ier.51,1. Grotius ita: *Quia ipse prae fratribus* (Iudaeis & Beniamitis) *multiplicauit peccata* &c. LXX. Vulg. Syr. & Ar. ex signif. verbi Arab. *Quia ipse diuidit* & regnum diuisum habet a Iuda & Beniamin, &c. cum quo conf. c.8,4. f) ideo *veniet Eurus* c.12,2. ventus herbis inimicus & noxius ac torrefaciens. vid. Ez.19, 12. Ion. 4, 8. & not. Es. 27, 8. *Eurus* hic non alius est, quam hostis *Assyrius*, qui cum *Euro* comparatur, propter rigorem; & cum vento, *qui ascendit e deserto*, propter ingentem impetum. S. g) *ventus* ab ipso *Domino missus*. cf iterum Es.27,8. c.40,7. Ps.48,8. Sicut Assyrius alibi etiam *securis Dei* dicitur. Es. 10, 5. 15. cf. etiam Ier. 51, 1. h) turbulentus & rapidus. cf. Es.21,1. Ier.13,24. Iob.1,19. i) & *cum pudore ipsius exarescet*. c.10,6. Ioel 1,10. Ez.19,12. k) *scaturigo ipsius* Ier.51,36. l) & *exsiccabitur* Es. 19, 5. m) *fons ipsius*, vt respublica eorum funditus euertatur. cf. supra c. 9, 16. it. 2 Reg. 3, 25. n) *ille*, hostis cum vento comparatus, *praedabitur*. Ps. 44,11. 1 Sam. 13, 1. o) *thesaurum*. cf. c. 2, 10. c. 12, 9. Ier. 15, 13. Prou. 10, 2. p) *omnium pretiosorum*. Ier. 25, 34. Nah. 2, 10. 2 Par. 32,27. cf. supra c. 2, 5.

CAP. XIV, ℣. 1. q) Tig. *Deliquit*. Ion. & Syr. *Rea est*, sc. multiplicis idololatriae c. 13, 1. 2. & scelerum, ideoque *ibit ob reatum suum* Es.24,6. & tandem *deuastabitur*, vt habent LXX. S. &c. Conuenit enim significatio huius verbi nonnunquam cum cognato שמם. vid. Ez.6,6. Ioel 1,18. Al. generali notione: *turpitur vitiabitur*. ap. per absolutionem. Ar. *interibit*. r) *Samaria* vrbs & ciues, qui aduersus Deum suum rebellarunt. cf. c. 7, 1. Hic vltimus est & crudelissimus effectus aduenientis *Euri* s. Assyrii hostis c. 13, 15. Arcte itaque cohaeret hic versus cum antecedd. & a plerisque interpp. praecedenti capiti accensetur. Ceterum eadem Samaria, quum e ruinis suis surrexisset; posthac ab *Hyrcano*, Simonis Maccabaei filio, pontifice & Ethnarcha Iudaeorum, per integrum annum oppugnata, tandem capta & solo aequata fuit, ductis illo torrentibus, quorum eluuie ita cuncta foedata sunt, vt ne vestigium quidem vrbis superesset; vt refert *Iosephus A. I.* lib. 13. c. 18. Instaurans vero eam tandem *Herodes*, in honorem Augusti *Sebasten* vocari voluit, vt testatur *Euseb*. in Chron. Casum eius ad Constantinopolin a Turcis expugnatam retulit *Gurtlerus* in Theol. Prophet. p. 757. quod hic tantum indicamus. s) *quia rebellis fuit*. Deut. 21, 18. 20. Thr. 1, 18. Sic LXX. Ar. &c. Al. vt Vulg. Tig. Munst. *exacerbauit Deum suum*, coll. c. 12, 15. sed inuita constructione & forma verbi.

k) *quia*. al. *quod*. Quae sequuntur, varie accipiunt. Potiora tantum dicemus. (1) Tig. *alioqui non diu sitisset* (al. *non tam diu staret*) *in partu filiorum*, s. in loco, unde erumpunt filii (quasi foetus sibi non consulens, neque ex vtero erumpens) sed seria ac sincera poenitentia se quam primum ex angustiis suis expediret. (2) Lud. de Dieu h. m. *quia tempus est, vt non maneat in ore matricis filiorum*, sed vt mature resipiscat &c. Nos vero (3) cum Schmidio: *insipiens* est, *quia tempus* definitum *non permanet in vtero filiorum* vsque ad iustam suam maturitatem, seu N. T. tempus, quo eos *liberabo ex potestate inferni* &c. v. 14. l) *iustum tempus*. cf. Mich. 5, 2. Ps. 102, 14. Gal.4, 3.4. m) *non persistit* aut manet, expectans in vera poenitentia, spe ac fide. cf. Hab. 2, 1. n) *in matrice*, vel *vtero filiorum* 2 Reg. 19, 3. Es. 37, 3. in quo sub vmbris V. T. Ecclesia vsque ad Christum custodita fuit. Gal. 3, 23. cf. etiam Gal.4,27. & Es. 46, 3.

℣. 14 o) Quando nimirum *e manu & potestate inferni* (proprie sic dicti, vt Es. 28, 15. Ps. 9, 18. cf. Ps. 86, 13.) cui ob peccata omnes homines subiecti sunt. Ps. 89, 49. Rom.5,12.17. &c. Citat autem hunc locum Apostolus 1 Cor.15,54. seqq. de Christo, & victoria eius de inferno ac morte. Vnde non dubium est, promissionem de N. T. hic haberi, & describitur tempus illud V. T. v. 13. *a termino ad quem*. Sensus itaque & nexus hic est: *Ille filius est non sapiens, quia non persistit in matrice filiorum per & ad illud tempus*, quo *e manu inferni liberabo eos* &c. Id quod est tempus N. T. quod fideles V. T. expectare debebant. Ita locus noster proprie & sine omni tortura de solo N. T. loquitur, & toto quidem, vsque dum mors etiam ipsa abrogabitur; vt recte eam & ad litteram allegauerit Apostolus, nec in

ver-

CAP. XIV, ℣. 1. תאשם per Mem. 1. 2. 3.

Filii Dei, exhortatio ad Israelem propænitentia serio agenda, tan-

הפטרת וילך וגם לט׳באב במנחה וקמ׳ן בו ק׳

מֶרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ עֹלְלֵיהֶם יְרֻטָּשׁוּ וְהָרִיּוֹתָיו
2 יְבֻקָּעוּ׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי
3 כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֺנֶךָ׃ קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־
יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא עָוֺן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה
4 פָרִים שְׂפָתֵינוּ׃ אַשּׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוּס לֹא נִרְכָּב

ולא

Cccc 2 עב ב

t) contra Iehouam Deum suum c. 13. 4. Ion. *contra Verbum Dei*, dum sc. contra verbum, fœdus & admonitiones eius *ad alios deos defecit*, quod in mente habuit Ar. Ms. apud Pocok. p. 768. dum ita vertit: *quia rebellauit per idola s. cum idolis. u*) sc. ciues Samariæ, & qui eo confugerunt. cf. c. 7,16. c 9,13. x) c. 10, 14. 2 Reg. 8,12. Ps. 137, 9. y) *& fœtæ s. grauidæ eius* mulieres, sc. populi Samaritani. *Id mobile*, quod hic nonnullos offendit, habes etiam specialiter in *Perilah* Ps. 128, 3. & in *Bochilah* Thr. 4,16. z) *discindentur*. vide similem barbariem & crudelitatem 2 Reg. 8, 12. c.15,16. Am. 1, 13. *Partus* autem cum matribus grauidis *verbo masculino* includuntur, ait S. Non autem dubium est, quin quæ Deus hic minatur, omnia sint impleta per Salmanasserem: licet in breuissima eius rei historia 2 Reg. 17, 6. speciales hos casus non recensitos legamus. Aut putandum, Israelitas in ipsa tandem calamitate (quum triennium duraret obsidio) resipuisse, & mitigationem aliquam pœnarum obtinuisse. coll. Ier. 18, 7.8. Ez.33,14. Ioel 2, 14. Ion. 3, 9. 10. &c. Ad resipiscentiam certe ipsos serio adhuc excitat Deus v. 2. seqq. nec frustra eam fore, gratiosissimis promissis fidem facit v. 5-9. atque sic tandem insigni epiphonemate vaticinium suum Propheta concludit. v. 10.

℣. 2. a) *Conuertere itaque o Israel, ad Iehouam Deum tuum*. c.11,7. Zach.1,4. &c. Ita namque faciendum necessario tibi est. Hos. 2, 9. si promissæ a me salutis æternæ c. 1, 7. c. 13, 14. & gratiæ, ad quam ego propensissimus sum c. 14, 5. seqq. particeps fieri cupis. *Incipit hic* sec. S. diuisionem, *Y. Lecsio, & finalis Prophetæ vel ipsius Iehouæ, Filii*

quam vnica via & remedio ad salutem; *coniuncta cum suauissimis promissionibus euangelicis*, post seuere denunciatas rebellionis & idololatriæ ipsorum pœnas v. 1. c.13, 7.8.15. &c. vt, *pereunte Samaria* -- Israel, *qui infirmatus est siue corruit in iniquitatibus suis, reuertatur ad medicum, & recipiat sanitatem, vel stare incipiat, qui corruerat* &c. vt scribit B. *Hieron*. b) In oppositione ad Iudam & Beniamin *Regnum Israeliticum s. X. tribus* in nostro Propheta denotare solet. vid. c.1,4-7. c.4,15. &c. Quia vero excidium eius certo prædictum fuit c.13, 1. 7. 11. 15. c. 14, 1. &c. ideo R. Sal. ad *Israelitas in terra Iuda* superstites, alii ad *ipsos Iudæos* hæc dicta volunt; vt illi saltim exemplo & pœnis illorum saperent. Al. prædicari hoc piis & electis, in populo residuis, quod tamen *ad vniuersos* potius pertinere arbitramur: proposita omnibus seria gratia Dei, modo resipiscerent illi Ez. 18, 21. 22.23. &c. Interim malumus, inquit S. hanc *totam concionem ad N. T. & ad Christum referre*: quo tempore futurum erat, vt etiam Israeli inter gentes disperso, hæc concio pœnitentiæ mittenda, & plurimi ad Christum Deum suum conuertendi essent. - *Imperatiuum* autem accipimus pro *futuro*; *Reuertere*, pro *Reuerteris tamen tandem aliquando sub Messia* &c. *Nam Propheta* (sic pergit post alia Vir B.) *eleganter se sistit in persona prædicatoris N. Testamenti* &c. Sed vt lubenter, quod de conuersione Israelis ad Christum dictum est, agnoscimus ex coll. c.2, 1.2. c.3, 5. c. 11,10.11. ita dura omnino ab initio sermonis eiusmodi foret enallage. Itaque nos quidem hæc omnia subordinanda putamus, vt supra c.2,3. c. 6,1. &c. Nam ad vsum præsentis auditorii sui hæc vtique etiam dixit & scripsit Propheta. Atque hac mitigatione pœnarum (qualis supra c.2,1.) non tantum pertinaces reddebantur prorsus inexcusabiles, sed paucæ quoque piorum reliquiæ sub horrendis illis calamitatibus aduersus desperationem sustentandi atque erigendi fuerunt. Conf. Ier. 3,6.8.12. seqq. 2 Par.30,6--9. c) idem quod אל *el*, sec. Kimchium, coll. Deut. 4, 30. c.30,2. Ioel 2,12. *Terminum* conuersionis *ad quem* clarissime indicat: q. d. *vsque ad*; i. e. *non aliquatenus*, sed perfecte conuertere, non desistens, donec Deum contingas. cf. alia constr. c.12,7. d) *ad Iehouam, qui* non tantum iure & ex creatione, sed inprimis ex fœdere & adoptione, ac pronissimo erga te affectu, *Deus tuus est*, adeoque sine dubio pœnitentem te in gratiam recepturus, S. Conf. not. c. 1, 9. c. 4, 6. e) *Ratio* mouens ad pœnitentiam, vt c.6,1. f) *impegisti ac corruisti*, & spiritualiter & politice. c.4,5. cf. not. c. 5, 6. & Es.3,8. g) c.5,5. c.9,7. nec quisquam alius, præter Iehouam, te seruare aut restituere potest: Ergo vel nunc tandem serio resipisce ac conuertere. ℣. 3. h) *Sumite vobiscum verba*. cf. similis constr. Gen.31,23. c.43, 1. Ez.14,6. Ios.8,1. 1 Reg.1,33. c 11,18. loco muneris aut victimarum. Gen. 43,11.12. 2 Reg. 8, 8. coll. Mich. 6, 6. Al. obsequioso animo *recipite & sumite vobiscum*, nec obliuioni mandate vel negligite *verba mea*, coll. Prou. 1, 3. c.2,1. c.4,10. Iob.22,22. & Luc. 2,19.51. Heb.2,1. Sed Schmidio *sumere secum verba* est præmeditari, quid dicendum sit, idque in prompta memoria retinere, vt quum loquendum est, sine hallucinatione ex ea depromatur. i) Quæ ista *verba*, vel summa saltem eorum sit, mox sequitur: *& dicite, omnem aufer iniquitatem* &c. quod bene expressit *Lutherus*, suppleto demonstratiuo. S. Tradi namque putant formulam precum pœnitentibus, vt Matth.6,9. Luc. 11,2. Num. 6, 23. Ion. *Afferte vobiscum verba confessionis*. Non postulat Dominus (inquit Kimchi ad h. l.) a vobis in pœnitentia argentum & aurum, neque holocausta, (quæ idolis suis magno sumtu Israelitæ profundebant c.2,10.15. c.10,1. c.12,12.) *sed verba tantum bona, quibus confiteamini iniquitates vestras*. k) *& ita*, vt iam dictum est v. 2. *conuertimini ad Iehouam* toto animo, nec labiis tantum vestris; vt bene iterum *Kimchi*. cf. c.2,9. c.3,5. c.6,1. Ioel.2,13. l) cf. similis constructio Es.48,20. Ier.31,7. Ps 66,3.1. Par.16,35. m) *omnem*; vt Ps. 51,12. quia frustra partem ignosceret, si vel vna superesset, cuius nomine reieremus apud Deum. cf. Ps. 103, 3. Ps.130, 8. Gal. 3,10. Iac.2,10. Matth. 18,32. Col.2,13. n) *aufer iniquitatem* nostram v.1. qua vt onere grauati sumus Ps.32,1. Ps. 38, 5. Matth.11, 28. o) *& accipe, da ac profer* (Gen. 18, 5. 1 Reg.17,10. Ps. 68,19. coll. Eph. 4, 8.) *bonum*; non certe in nobis, in quibus bonum aliud nullum reperit, quam quod ipse posuit. Rogatur itaque Deus, *vt bonum de suo accipiat, quod nobis conferat*; Boch. Hieroz. I. 414. Tarnouius *Iustitiam Christi* intelligit pro pœnitentibus acceptandam; quem nos sequimur, inquit S. in hunc sensum: *& accipe bonum* nostræ iniquitati oppositum, *iustitiam*, quam pro nobis in fide offerimus; non nostram tamen, sed *Christi*. Conf. supra c.3,5. p) *& reddemus* grati pro illis beneficiis tuis. Ps. 50, 14. q) Vulg. *vitulos*, al. *iuuencos*. cf. Ps.51, 21. LXX. quibuscum faciunt Syr. & Ar. καρπὸν χειλέων ἡμῶν. sic Heb. 13, 15. eodem sensu. Nam καρπὸς ita pro *oblatione* sumitur, vt κάρπωσις, κάρπωμα, it. ὁλοκάρπωσις & ὁλοκάρπωμα pro *sacrificio & holocausto* in Græca versione passim occurrunt. *Boch*. l. c. r) Vulg. aliiq; *labiorum nostrorum*. q. d. reddemus *vitulos*, nempe *labiorum nostrorum*, subintell. constructo ad præcedens nomen absolutum, vt Iud. 12,14. Ez.11,16. c.40,15. &c. al. q. d. *pro iuuencis* reddemus *labia nostra*; i. e. confessionem, laudes & gratiarum actiones, quas bouis immolati loco habeas. Ita *Ar. Ms.* apud Pocok. p.775. *reddemus loco oblationis victimarum sacrificia labiorum nostrorum*. Oblationes scil. N. T. conuenientes. cf. Es.66,6. Ps.51,21. 1 Petr.2,5. Quod sacrificiorum genus tamen etiam sub œconomia legis Deo longe fuit acceptius, quam boum sacrificia; inquit *Boch*. l. c. coll. Ps. 50, 8-14. 23. Ps.51,17.18. Ps.69,31.32. Ion. *& sint verba labiorum nostrorum accepta penes te, tanquam boues in beneplacitum super altari*. cf. Ps.141, 2. & supra not. ad c.6,6. ℣. 4. s) Syr. præmittit, *Et dicite, Assyrius* &c. sc. Rex & populus; in quo male confisi sumus. vid. c.5,13. c.7,11. c.8,9. c.12,2. Ion. *Reges Assyriæ non saluabunt nos*. t) Respicit Propheta ad hoc, quod sæpius in Israelitis redarguit; quando in angustiis suis fœdera cum Assyriis fecerunt, vt ipsis auxiliarentur. Vbi vero Assyrii eos non seruarunt, sed tandem perdiderunt. S. Cf. supra c. 5,13. 14. Ier.3,23. Ps.33,16.17. u) *super equis*, quibus superbiuimus. cf. c.1,7. Es.2,7. Prou.21,31. Iob.39,19. seqq. x) *non equitabimus*; neque in nostris viribus, nec in aliorum auxiliis fiduciam ponemus. cf. c. 10, 11. Es.30, 16. Ion. *& super curribus vel ascensoribus equorum non confidemus*. cf. Ps. 20, 8. Al. *& super equos Aegyptios* non conscendemus, nec eorum auxilium, vt supra c. 7,11. implorabimus, quia hoc etiam præsidium vanum est. Es. 31, 3. Sic Raschi, A.b. Esra, Abarb. Hieron. &c. coll. Es.30,2. c. 31,1. Sic S. Notandum est, inquit, quod Aegyptii equis abundauerint (cf. Deut. 17, 16. 1 Reg. 10, 28.) & equites fere bellauerint (cf. Exod.14, 6.7.9. c.15,1. &c.) *Super equis* itaque Israelitæ *equitarunt*, quando equites, currus & equos conduxerunt, & ex fœdere in auxilium aduocarunt.

℣. 1. בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ sic a. 5. 6. 9. 20. ℣. 3. וְשׁוּבוּ *defect*. se. 1. 2. 3. sec. *Mas*. 1. & *Erff*. וְאִמְרוּ cum præf. *Vau* 6. 9. 20. sic ו fu. 5.

ולא־נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו אשר־בך
ה ירחם יתום׃ ארפא משובתם אהבם נדבה כי שב
6 אפי ממנו׃ אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה ויך
7 שרשיו כלבנון׃ ילכו ינקותיו ויהי כזית הודו וריח לו
8 כלבנון׃ ישבו ישבי בצלו יחיו דגן ויפרחו כגפן זכרו
כיין

sine vllo merito ipsorum; vtpote qui iram & odium meum meriti erant, supra c. 9, 15. 17. Ad rem cf. etiam supra c. 2, 16. 21. 22. 25. & ad vocem Ps. 68, 10. Ezr. 3, 5. &c. subiatell. ב praef. quod extat Ps. 54, 8. Ion. *miserebor eorum, quum conuersi fuerint, liberali animo.* Raschi: *sponte Spiritus mei.* cf. Ps. 51, 14. Respondet ad illud poenitentium v. 3. *& accipe* ac confer *nobis bonum.* k) *quia auersa est* Ier. 2, 35. scil. in vera poenitentia ac fide ipsorum. l) *ira mea*, quae accensa fuerat pervicacia eorum. c. 8, 5. m) *ab ipso* sc. Israele, populo meo; ita vt non amplius recordaturus sim peccata eorum. cf. Mich. 7, 18. seqq. Ps. 103, 8. seqq. ℣. 6. n) *Ero.* Ion. vt saepe, *Erit Verbum meum.* Consequentia & effectus illius *sanationis & amoris* Christi v. 5. hic subiiciuntur. Continuat namque Christus sermonem suum & promissionem, sed continuis tropis & similitudinibus per duos versus. *S.* o) *sicut ros*, qui, vbi pluuiae rariores, copiose cadens, terram foecundat, marcida germina erigit & crescere facit. cf. c. 6, 3. Deut. 32, 2. Es. 26, 19. Ps. 133, 3. Prou. 19, 12. Significat itaque, vt *Riuetus* habet, gratiam iustificationis, regenerationis & sanctificationis in Christo liberaliter communicandam ad nouam vitam. conf. Mich. 5, 6. Contrarium eius est, quod supra dictum c. 13, 15. p) vero & spirituali *Israeli.* Rom. 9, 6. 7. 8. Gal. 6, 16. q) vnde nouis viribus instructus *efflorescet, florebit* v. 8. Es. 27, 6. c. 66, 14. in horto s. Ecclesia Dei Ps. 92, 13. 14. r) *sicut lilium* Es. 35, 1. 2. Cant. 2, 1. 2. pulcherrime (Mat. 6, 28. 29. coll. Eph. 5, 27.) & copiosissime. *Lilio* enim *nihil foecundius esse*, ait *Plinius*, vna radice quinquagenos saepe emittente bulbos. H. N. lib. 21. c. 5. s) *& iaciet.* extendet & *incutiet* in terram, i. e. *defiget ac diffundet radices suas*: ita vt, inhabitante Christo in cordibus ipsorum, ipsi sint in illo & in caritate ipsius radicati ac firmati, Eph. 3, 17. 18. Col. 2, 7. nec euelli possint Am. 9, 15. Oppositum vide supra c. 9, 16. cf. etiam Es. 37, 31. t) *sicut Libanus*, h. e. sec. Ion. & plerosque per metonym. *sicut arbores Libani.* cf. v. 7. 8. Es. 35, 2. c. 60, 13. Ps. 92, 13. Al. *radices suas iaciet vt Libanus*, i. e. veluti mons Libani, ita auxilio diuino firmatus ipse stabit immotus ac semper florens; coll. Ps. 125, 1. Mat. 16, 18. ℣. 7. u) *Ibunt* s. *crescendo porgent* & longius progredientur, *distendent ac diffundent* sc. Ier. 12, 2. *Eunt rami*, inquit *S.* quando longi & magni magis magisque fiunt, quomodo etiam sese extendunt. Alii iam effectus coelestis illius roris v. 6. & operationum eius hic sequuntur. x) *rami* s. *surculi eius* Es. 53, 2. Ez. 17, 22. Ps. 80, 11. Iob. 8, 16 sc. *Israelis Dei*, s. Ecclesiae v. 6. al. *cuiusque* eorum. sic *S.* Ion. *Multiplicabuntur* s. augescent *filiis & filiabus* s. *progenie*, vt Grotius habet; ita R. Sal. & Abarb. quod in sensu spirituali accipimus, coll. Es. 49, 21. 22. Ioh. 3, 6. 1 Petr. 1, 23. At *S.* Nobis autem, inquit, *rami hi* esse videntur aliquid eorum, quae ad ipsos fideles pertinent, & in ipsis inueniuntur: nimi. *augmenta fidei* inprimis *& charitatis, &* quarumcunque *virtutum* Christianarum; quando fideles ad perfectionem subinde maiorem pergunt & contendunt; coll. Phil. 3, 12. seqq. adde Col. 1, 10. Gal. 5, 22. 2 Pet. 1, 5 -- 8. y) *& erit*, l. *ita vt sit sicut olea* vel *sicut oliva.* quae, vt *Cyrillus* habet, est ἀειθαλὴς & εὔκαρπος, *semper viridis & fructibus referta.* cf. Iud. 9, 9. Ier. 11, 16. Ps. 52, 10. Ps. 128, 3. it. Ps. 1, 3. ὡς ἐλαία εὔκαρπος. sic Ar. & Syr. *sicut olea fructibus suis decorata.* At Ion. longius a textu: *& erit splendor eorum, sicut splendor candelabri sancti* procul dubio ex Leu. 24, 2. quod cf. Phil. 2, 15. Mat. 5, 16. Zach. 4, 11. 12. z) *gloria, excellentia* s. *decor eius.* Iob. 40, 10. Dan. 10, 8. *decor* autem s. *gloria oliuae* sunt dulci fructus eius, quibus decoratur & pulchra redditur, ob quos etiam laudatur; inquit *S.* Conf. Phil. 1, 11. a) *& odor illi erit*; gratus scil. piis, & Deo acceptus: partim *opera* fidelium vtriusque tabulae, partim *labores* eorum in ministerio verbi, & studio conuertendi alios, vt 2 Cor. 2, 15. *S.* Adde Phil. 4, 18. Apoc. 5, 8. b) *sicut Libani* v. 6. 8. cuius gratissimi odoris (cum ex ipsis herbis & arboribus fragrantibus, quales *Cedri* Plin. H. N. l. 13. c. 5. cum ex floribus arborum & herbarum) etiam alibi mentionem facit Scriptura. vid. Cant. 4, 11. Sirac. 39, 14. At Ion. *velut incensi aromatum*; forte ideo, quod *Templum* interdum *Libani* nomine veniret, vt quidam coniiciunt apud *Pocok.* p. 794. coll. Ier. 22, 23. Hab. 2, 17. Zach. 11, 1. ℣. 8. c) Vulg. *Conuertentur sedentes in vmbra eius.* h. e. sec. *S.* q. d. Praeter ea, quae huc vsque promisi, futurum etiam hoc est, vt ex *gentibus conuersi* ad Ecclesiam Christi *reuertantur habitantes* &c. -- Dicuntur autem gentiles *reuerti* ad vmbram Israelis, quia etiam in V. T. proselytismus illis concessus fuit. (cf. Ruth. 2, 12.) *Praedicitur itaque hic conuersio gentilium ad Christum* sub N. T. copiosissima. Haec *S.* At *Pocok.* p. 796. b. per totum hunc versum describi putat *felicitatem eorum, qui membra sint Israelis Dei.* s. Ecclesiae Christi, vtpote quae in antecedd. cum arbore comparata fuerit. Ion. *Congregabuntur de medio captiuitatis suae.* quorum cf. Ioh. 11, 51. 52. d) Ion. *habitabunt sub vmbra Messiae* s. Christi *sui*; qui ipse Deus v. 2. 3. 4. & protector est Ecclesiae suae, in ipsis quoque adflictionibus. Ioh. 16, 33. 2 Cor. 4, 16. cf. Iob. 7, 2. Es. 4, 6. c. 25, 4. 5. c. 32, 2. c. 37, 35. Ps. 17, 8. Ps. 36, 8. Ps. 91, 1. Cant. 2, 3. Thren. 4, 20. Nobis autem videtur, inquit *S. relatiuum* non ad remotius, qui Deus est, sed *ad Israelem* referri. *Vmbra* vero *Israelis* est, non quam ille facit, sed *quam illi Christus facit* in N. T. vmbra sc. gratiae & protectionis eius &c. Sic *Brentius*: Quid multis opus est verbis? Israel vel tandem in tam proceram, patulam & gloriosam excrescet arborem, vt omnes, qui ad *vmbram eius* confugerint, fiducialiter & secure sub ea sint habitaturi. e) *viuificabunt* etiam illi, qui ex gentilibus conuersi sunt, *frumentum*; np. per cultum agri sui & seminationem eius, vt bene exstenus R. *Tanchum*, apud Pocok. p. 799. quod in sensu spirituali significat: abundabunt omni gratia ac fructibus bonorum operum, coll. Matth. 13, 23. Ad verba cf. Gen. 19, 32. Es. 62, 8. f) *& florebunt* v. 6. g) *sicut vitis* cf. Zach. 8, 12. His duabus speciebus, *frumenti & vini*, quemadmodum alias omnes fructus terrae, ita hic omnis generis fructus fidei significantur. *S.* Non enim erit Ecclesia s. ex Israelitis s. ex gentibus collecta, velut *vacua vitis*, vt supra c. 10, 1. aut vuas ferens *Sodomiticas* Deut. 32, 32. & *malas* Es. 5, 2. sed veluti palmes foecundus, fructus ferens suauissimos in vite sua Christo Iesu Ioh. 15, 5. 8. Vnde mentio quoque eius fiet honorifica, & ab omnibus hominibus laudibus efferetur vid. *Brent.* h) *memoria* s. *mentio eius*, sc. Dei l. Christi, sec. plures interpp. vt supra c. 12, 6. coll. Cant. 1, 2. 3. sec. *S.* vero, Taruou. aliosque, *memoria vniuscuiusque* habitantium in vmbra Israelis, etiam gentilium ad Ecclesiam conuersorum. Hi namque non minus sunt gratus odor Deo, quam ipsi Israelitae l. Iudaei v. 7. *S.* Al. *odor eius.* Ita Trem. Piscator, A. b. Ezra, Kimchi, R. Tanchum &c. coll. Leu. 24, 7. Num. 5, 26.

y) *nec dicemus vltra*, vt stolide fecimus. cf. supra c. 2, 7. Promittunt perseuerantiam in fide & cultu veri Dei. *S.* z) *o insani nostri!* conf. Es. 42, 17. c. 44, 17. a) cf. c. 8, 6. c. 13, 2. Es. 2, 20. Insaniam illam agnoscemus & detestabimur. b) *quia.* vt Deut. 3, 24. 1 Sam. 2, 25. c. 15, 35. &c. c) *in te*, Messia ac Seruatore nostro solo, & nullo alio, vid. c. 1, 7. Es. 45, 17. 24. &c. d) *misericordiam consequetur* & seruabitur. Respicit ad c. 1, 6. 8. c. 2, 3. cf. Es. 9, 16. c. 54, 8. Prou. 28, 13. e) *orphanus* s. *pupillus*, qui omni ope destitutus. cf. supra c. 5, 15. Ps. 10, 14. 18. Ps. 68, 6. Iob. 29, 12. Thren. 5, 3. & Exod. 22, 22. 23. Deut. 10, 18.

℣. 5. f) Ego vero *sanabo.* Respondet Christus ad poenitentium petitionem v. 3. *omnem aufer iniquitatem*; & exponit, quod, & quomodo poenitentes Israelitas sit suscepturus. Est ergo *sanatio* haec *spiritualis*, saltim principaliter, vt supra c. 6, 1. Es. 6, 10. Ier. 3, 22. Mal. 3, 20. Luc. 1, 77. c. 5, 31. c. 24, 47. cf. etiam supra c. 5, 13. c. 7, 1. c. 9, 16. quemadmodum supra c. 3, 5. praedixit Propheta, quod Israel se tandem sub N. T. ad Christum esset conuersurus; sic nunc praedicit, quod Christus ipsos misericorditer & humaniter suscepturus sit & sanaturus. Estque insignis haec promissio, non conditionata, vt multi putant, sed quae rem dicit certo futuram. *S.* g) *auersionem & apostasiam eorum* h. e. idololatriam & peccata, quibus a me auersi sunt. c. 11, 7. 10. Ier. 2, 19. Ion. *Recipiam eos in conuersione ipsorum, & ignoscam peccatis eorum.* h) *amabo eos* resipiscentes, vt antea feci c. 3, 1. c. 11, 1. Mal. 1, 2. constanti & aeterno amore Ier. 31, 3. i) *vltro, sponte ac munifice*, animo benigno ac liberali, gratuito amore, ac proprio gratiae meae motu. Eph. 1, 5. 9. 11. 1 Ioh. 4, 10. sicut pater miseretur filiorum Ps. 103, 13. Luc. 15, 20.
sine

℣. 4. נאמר *milra* 2, 8. 3. sic su. 5. ℣. 5. Pro ממנו hab. ממני quidam.

9 כיין לבנון׃ אפרים מה־לי עוד לעצבים אני עניתי
י ואשורנו אני כברוש רענן ממני פריך נמצא׃ מי חכם
ויבן אלה נבון וידעם כי־ישרים דרכי יהוה וצדקים
ילכו בם ופשעים יכשלו בם׃

i) tam iucunda ac suauis erit, *sicut est vinum Libani*; quod non solum veteribus celebratum est, sed etiam hodie laudatur. cf. *Plin.* H. N. lib. 14. c. 7. Alludi quoque putat *S.* ad sacrificia V. T. in quo *vinum* libabatur Deo, & ipsa *gratum* erant *memoriale coram Deo*. cf. Ex. 29, 40. 41. & Ion. h. l.

℣. 9. *k)* Syr. præmittit: *Dicit* Ephraim; Ion *dicent Israelitæ: quid ad nos attinet vltra seruire idolis?* &c. Ita R. Sal. A. b. Ezra, Kimchi & plerique interpp. Sic *Tarnouius*: Postquam, inquit, Deus hasce promissiones longe amplissimas absoluit, nunc demum *Ephraim* repetit prius (v. 3. 4) factam obedientiæ & fidei suæ sponsionem, & Deus vicissim (in posteriori hemistichio) gratiam suam repromittit. &c. Sed aliis, vt Tig. Castell. *Ephraim* adpellandi casus est, & verba ipsius Dei, h. m. *o Ephraim, quid mihi amplius cum idolis?* q. d. Deus, noli mihi illa adiungere amplius, ego namque solus Deus sum, & tibi sufficientissimus: coll. 2 Cor. 6, 15. 15. At *Schmidius*, qui præced. versum de conuersis ex gentilismo non male exposuit, etiam hæc & sequentia huius versiculi verba iisdem adscribit, h. m. *o Ephraim* sc. *dicet conversus ad umbram Israelis. l) quid mihi* commercii sit *amplius cum idolis?* Abnegant ita cultus idolorum, & confidentia in illis. cf. supra v. 4. & ad phrasin Ier. 2, 18. Ios. 22, 24. Iud. 11, 12. 2 Sam. 15, 10. 1 Reg. 17, 18. &c. 2 Cor. 6, 16. *m)* c. 13, 2. *n)* Variant admodum. LXX. Syr. & Ar. *ego humiliaui eum*. Tig. *adflixi, iterumque respexi eum*; vt quidam Ps. 18, 35. 1 Reg. 8, 35. R. Tanchum autem: *ego Deus humiliaui me, & respexi eum*. coll. Es. 57, 15. Sic quidam Ps. 119, 67. Idem tu. etiam h. m. verba exponit: *Quum dixerit Ephraim, quid mihi amplius cum idolis? tunc ego adnuam votis eius i. exaudiam vel respondebo* (coll. Coh. 10, 19.) *& respiciam eum.* Sic Ar. MS. Raschi, A. b. Ezra, Kimchi &c.

Sic Castellio: *eum exoratus respiciam.* Nempe omnes Deo hæc verba tribuunt, & de gratiosa eius prouidentia exponunt; vt sit contrarium eius, quod dictum est Deut. 31, 17. *Schmidius* vero, vt diximus, ita: *ego*, conuersus gentilis, Domino gratiose me vocanti, *respondi*. cf. supra c. 2, 17. *o) & diligenter obseruabo eum*, up. Dominum, coll. Ps 125, 1. 2. cf. verbum supra c. 13, 7. Num. 23, 9. c. 24, 17. vel, vt mauult S. *cantabo*, h. e. vt Syr. habet: *celebrabo eum.* cf. ita verbum in Kal Iud. 5, 1. Ps. 7, 1. quod tn. sic potius cum *Datiuo personæ*, & cum *Accusatiuo rei* l. *cantici* construitur. e. c. Ex. 15, 1. Ps. 21, 14. Ps. 33, 3. Ps. 59, 17. Ps. 89, 2. &c. *p) ego*, sec. Pocok. p. 807. ceterosque Interpp. *ego Deus* ero Israeli sicut viridis & condensa arbor; obumbrans, recreans & protegens eos. Ion. vero & Hieronymus de Israele hoc intelligunt; & Schmidio nimis durum est, de Deo hoc interpretari; ex cuius sententia conuersus ex gentibus hic pergit & dicit ad Ephraimum: *ego* etiam nunc *sum & ero. q) sicut abies*; al. *sicut cupressus aut iuniperus virens.* cf. Es. 55, 13. Comparatio, inquit *S.* cum *Abiete* instituitur, quia viror eius egregius est: inprimis si non tam viror foliorum, quam humor & sanitas s. robur arboris consideretur. Quomodo sibi fidelis gentilis promittit *robur Spiritus, & fidei constantiam. r) ex me* etiam, non qd. tq. a caussa efficiente principali, qui Deus & Christus est Ioh. 15, 2. 5. 8. sed tq. conformi fratre, qui in communione, sicut fidei, sic etiam fructuum eius stat. *S. s) fructus tuus* in operibus fidei ac caritatis *reperitur*. cf. Cant. 7, 14. Reliqui interpp. de Deo: *ex me* h. e. me procurante Ion. 15, 5. 2 Cor. 3, 5. Phil. 2, 13. Heb. 13, 21. *fructus* bonorum operum *in te reperitur, & uberrimus tibi fructus suppetet, si in me acquiescas*, coll. Rom. 8, 28. 32. Non enim carnaliter, sed spiritualiter hoc intelligendum esse, monet ipse R. *Tanchum* apud Pocok. p. 110. coll. sequenti versu: *Quis sapiens, vt intelligat ista?* ℣. 10. *t) Quis sapiens, vt intelligat ista?* &c. Sequitur hic *epiphonema s. conclusio generalis* totius vaticinii; qua Propheta non solum veræ sapientiæ defectum in plerisque auditoribus suis deplorat, (cf. c. 13, 13. & not. Es. 53, 1.) sed omnes ac singulos adhuc semel ad seriam salutis suæ curam & piam concionum suarum meditationem tandem excitat. cf. Es. 42, 23. Ier. 9, 11. Ps. 107, 43. Ceterum *interrogatiuum* מי *relatiue* accepit Syrus; *Qui sapiens est, intelliget hæc, & qui prudens est, cognoscet ea.* cf. ita Ex. 24, 14. Iud. 7, 3. Es. 50, 10. Prou. 9, 4. &c. Sic Castellio & alii: At Schmidius: *Quis sapiens est? & intelliget*, vel *tam intelliget hæc: quis prudens? & cognoscet ea*: vt certam spem faciant hæc verba, fore, vt intelligant, qui ex studio & amore veræ sapientiæ hæc diligenter meditati voluerint. cf. Ps. 111, 10. *u) intelligat ista*, vel *consideret hæc.* cf. Deut. 32, 29. Ps. 82, 5. Prou. 23, 5. Dan. 12, 10. Phrasis indicat, quod omnis intelligere possit, si modo velit, per gratiam verbi & Spiritus sancti; ideo namque exhortatur, vt faciat quisque, quod possit: deinde consequenter indicat, quod multi non sint facturi, quod per Christum possint. *Demonstratiuum* autem & sequens *suffixum* non male ad totum fere librum referunt; inprimis tamen ad proxime præcedentem promissionem respicitur; inquit *S. x)* Gen. 41, 33. 39. Deut. 4, 6. Ps. 119, 104. *y) & cognoscat illa.* cf. Es. 44, 18. Ps. 92, 7. Non nuda hic *est intelligentia & cognitio*; sed quæ in effectum & opus, fructumque operis abeat; vt in illa credat, iis se consoletur, eis confidens bene operetur, eo quod nouerit, vias Domini rectas esse. *S. z)* Quidam vertunt: *quod recta sint.* sed melius alii caussaliter; *Quia*, vel *nam recta, plana* ac iustæ *sunt* &c. vt sit ratio exhortationis ad cognoscendum. Conf. Ps. 19, 9. Prou. 8, 9. Neh. 9, 13. *a) viæ Domini*, in concionibus meis vobis propositæ. cf. 2 Sam. 22, 22. 31. Es. 26, 7. c. 57, 14. Ez. 18, 25. 29. Ps. 25, 8. 10. *b) ideo iusti* Ps. 1, 5. 6. Prou. 2, 20. c. 4, 18. qui iustificatione mere gratuita Ps. 32, 1. seqq. Rom. 4, 6. 7. 8. vere iusti sunt per fidem in Christum Iesum Es. 53, 12. & iustitiæ nunc seruiunt Rom. 6, 13. 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7. 8. &c. *c)* pro officio suo, ex virtute & spiritu Christi Es. 40, 31. lubenter *ambulant in iis.* Es. 2, 3. 1 Ioh. 1, 7. c. 2, 23. c. 3, 3. constanter & sine offendiculo Ps. 119, 33. 112. 165. prælucente Scriptura Ps. 119, 105. & sub ipsis etiam tentationibus Matth. 24, 13. *in iis pergunt* de virtute in virtutem Ps. 84, 8. Ion. *& iusti, qui in ea* (via Dei) *ambulant, viuent in iis in vita æterna; impii vero tradentur inferno, propterea, quod non ambulauerunt in iis.* cf. Es. 66, 24. Marc. 16, 16. Iac. 1, 25. &c. *d)* sed *præuaricatores* c. 7, 13. c. 8, 1. Ps. 1, 1. c. 46, 2. quorum amor, finis & scopus est, vt præuaricentur, h. e. ea faciant, quæ reuera nihil aliud sunt, quam præuaricationes, etiamsi Deum se nosse profiteantur, Hos. 8, 2. factis quippe ipsum abnegantes &c. 2 Tim. 3, 4. 5. Tit. 1, 16. *e)* negligentia ac *culpa sua offendunt*, atque sic iusto iudicio Dei *corruunt* & ad lapsum adiguntur *in iis* v. 2. Es. 40, 30. Prou. 15, 19. cf. Luc. 2, 34. 1 Cor. 1, 23. 24. 2 Cor. 2, 15. 16. c. 4, 3. 4. 1 Pet. 2, 7. 8. Apoc. 22, 11. Sirac. 39, 24. Sequamur ergo viam Domini, & oremus eum, vt nos Spiritu suo ducat, & dirigat in viis suis: quo recta pergamus ad æternam felicitatem per Dominum nostrum Iesum Christum!

℣. 9. אני per *Pskmun.* 1. 3. ℣. 10. ויבן sine *Meth.* per solum *Mun.* mihi 17. 18. 21. mihi vero 5 2. 3. contra notam 1. qui vero, sicut & 5. 16. 19. 20. 21. 23. pro *Meth.* habent *Merta*: quæ signa in MS:is Hebraicis vix discernuntur. כי per *Mun.* 1. 2. 3, 6. 9. 20. sic fu. 5.

IN IOELIS PROPHETIAM

PRAEFATIO.

Ioelis Nomen. 2. Familia 3. Patria 4. Aetas

IOEL, (quod nomen significat *IEHOVA DEVS* est, c. 2, 27. Ef. 9, 5. Pf. 118, 27. 28 *&c.*) non Samuelis Prophetæ 1 Sam. 8, 2. vt veteres Rabbini inepte putarunt; (vid. Abarb. Præfatio, & Abendana in M.I. ad h.l.) sed *Pethuelis* filius fuit: nec plura de eius familia ex facris litteris dicenda habemus. Quod enim nonnulli ex tribu *Ruben* eum ortum, & in agro *Bethoron* natum & mortuum, ac sepultum fuisse, tradiderunt, illud cum *Calouio* nos, tq. incertum, suo loco relinquimus. Nec etiam *quo tempore* floruerit, vel in titulo libri c. 1, 1. vel alibi in S. Scripturis diserte proditum est; vnde non idem est eruditorum sensus de ipsius ætate. Nonnulli ex Hebræis claruisse eum putant ante famem illam septennalem *sub Iorame filio Athabi* 2 Reg. 8, 1. alii *ætate Manassis* & Hiskiæ (vid. *Abendana* l.c. &c.) alii, vt Tarnouius, Calouius, Heideggerus &c. *temporibus Iosiæ*, & Ieremiæ coæuum faciunt, ob paritatem argumenti, coll. Ier. 14, 1. seqq. & quod nuspiam noster Israelis f. X. tribuum mentionem faciat, in captiuitatem Assyriacam, vt supponunt, deportatarum. Nos cum Hieronymo, Abarbanele, Lightfooto, Vitringa, Maio & Luthero in Præf. Germ. eum tempore *Hoseæ & Amosi* vixisse, cum ex ordine, quem liber ab antiquo inter XII. Prophetas obtinet, tum ex argumento eius arbitramur. cf. not. ad c. 1, 1. & c. 2, 21. Nam de eadem plaga *locustarum, siccitatis & ignis*, de qua Amos ad Israelitas, noster *ad Iudæos* (vid. c. 1, 9. 14. 16. c. 2, 1. 15. 17. 23. c. 4, 1. 6. 8. 17. 19. 20.) locutus esse videtur, vt ex sensu præsentis mali, & metu futuri excidii per Chaldæos (cuius istæ calamitates velut prodromi fuerunt) eosdem ad pœnitentiam & fidem in Christum excitaret, propositis consolationibus suauissimis, partim terrestribus & temporariis, partim cælestibus & perpetuis in Christo ac N.T. implendis. Ideo I. imminentem *stragem locustarum, siccitatem & famem*, tq. prænuncios excidii per Chaldæos, ni resipiscerent, flebili voce, & iterato prædicit c. 1, 2-12. & c. 2, 1-11. atque ad pœnitentiam grauiter Iudæos exhortatur c. 1, 13-20. c. 2, 12-20. II. Resipiscentibus promissiones tum corporales, cum spirituales profert, inprimis *de aduentu Christi*, doctoris ad iustitiam c. 2, 21. sqq. *de effusione Spiritus S.* de signis antecedd. mortem Christi & vltimum Hierosolymæ excidium, de vocatione gentium, & nomen Christi inuocantium f. credentium salute & conseruatione c. 3, 1. sqq. III. Pœnas hostium Ecclesiæ, & iudicia infestarum gentium describit c. 4. non tantum ad sui temporis, sed etiam ad nouissima Ecclesiæ fata, & æternam Hierosolymam per illa prospiciens. Vnde vicissim in N.T. passim ad nostrum respicitur. cf. e. c. Matth. 24, 29. cum nostro c. 3, 4. Act. 2, 17. seqq. & c. 10, 45. cum nostro c. 3, 1. seqq. item Rom. 10, 13. cum Ioel 3, 5. & Apoc. 9, 7. 8. 9. cum Ioelis c. 1, 6. & c. 2, 4. 5. &c. Ex quo non solum diuina autoritas huius vaticinii c. 1, 1. adserta confirmatur, sed etiam ad nostram institutionem id scriptum esse patet, vt *per patientiam, & per istam consolationem Scripturarum spem habeamus* Rom. 15, 4. *Vltimi namque dies sunt, & implebitur* tandem *mysterium Dei, sicut promisit seruis suis, Prophetis.* Apoc. 10, 7.

5. Auditores Iudæi 6. Scopus & 7. Argumentum 8. Partes 9. Autoritas Canonica 10. Vsus.

LIBER IOELIS,

Hebr. יואל

CAP. I.

א דבר־יהוה אשר היה אל־יואל בן־פתואל׃
2 שמעו־זאת הזקנים והאזינו כל יושבי הארץ
ההיתה זאת בימיכם ואם בימי אבתיכם׃ 3 עליה
לבניכם ספרו ובניכם לבניהם ובניהם לדור אחר׃
4 יתר הגזם אכל הארבה ויתר הארבה אכל הילק ויתר
הילק

dine c.2,15.16. 17. (4) Lætiora etiam tempora in Iudæa cum omnium rerum vbertate pollicetur c.2,18.19. (5) Quam ipse Iudæis prædicit instantem calamitatem famis & sterilitatis, Amos demonstrat Israelitas modo pressisse & adhuc dum premere c.4, 6.7. (6) Amos incipit suam prophetiam ea sententia c.1,2. qua suam fere claudit Ioel c.4, 16. *Iehoua ex Zione rugiet* &c. Ceterum post titulum libri *duæ huius I. capitis partes* sunt: nam I. *diram famem*, iusto Dei iudicio per *siccitatem* & *perniciosum locustarum exercitum* inferendam vaticinatur v. 2--12. II. *ad pœnitentiam* ieiunio & feriis precibus promouendam, Iudæos exhortatur. v. 13-20. ℣. 2. *b*) Apostrophe f. excitatio, vt Hos. 4, 1. c. 5, 1. Am. 3, 1. cf. Ps. 49, 2. Hieronymus: Arte rhetorica ex rerum magnitudine attentum auditorem facit. *c*) *senes* v. 14. c. 2, 16. qui ætatis beneficia plura viderant atq; audiuerant. cf. Iob. 32, 7. Deut. 32, 7. *d*) Hieronymus: Vbicunque hæc duo verba (*audite & auribus percipite*) iuncta ponuntur, non ad simplicem tantum verborum sonum, sed ad reconditam quoque dictorum intelligentiam pertinere, intelligendum est; coll. Gen. 4, 23. Ef. 1, 2. *e*) *omnes incolæ terræ* Iudaicæ v. 14. c. 2, 1. *f*) *num factum hoc est* in diebus vestris? *g*) *immo num patrum vestrorum* memoria id factum est? Noua ergo & inaudita se dicturum profitetur: vp. *locustas* eam cladem intulisse, vel illaturas esse, qualis nulla memoraretur ab omni æuo illata; scil. *in terra Iudaica*, vt olim in terra Aegyptiaca. Ex. 10, 6. 14. Saltim grauior hæc fuit ratione durationis. cf. infra c. 2, 25. ℣. 3. *h*) Ef. 10, 1. Ef. 5, 13. *i*) q.d. tam ingens atque inauditum hoc est seueritatis diuinæ documentum, vt dignum sit, de quo vos ac posteri vestri in omne æuum loquantur. cf. Ex. 10, 1. Deut. 4, 9. c. 6, 7. Ps. 44, 2. Ps. 78, 3. *k*) *generationi postræ* f. sequenti Ps. 109, 13. cf. Ps. 102, 19. ergo ad remotiora quoque spectat hoc vaticinium, vt in Præfatione innuimus. § 8. & 10 ℣. 4. *l*) *Residuum* Ex. 34, 18. *Exordium* sequitur *narratio*, inquit *Hieron.* ad h.l. *m*) Vulg. LXX. aliique *eruca*, sed Bochario genus *locustæ* (3) c. 2, 25. Am. 4, 9. a rad. Ar. & Aeth *Scidit, abscidit*: quia non solum herbas, sed & arborum ramos teneriores *abscindit*. *Leo Africanus* de locustis p.m. 769. *Arbores ipsas pariter cum frondibus ac fructu ... n*) *absumsit* vel *absumet*. cf. v. 15. & not. v. 5. *o*) *locusta*, a multitudine sic dicta. cf. Ex 10, 5. 15. Deut. 28, 38. 39. Am. 7, 1. 2 *p*) *comedit Ielek*, aliud *locustæ genus* (9) Nah 3, 15. 16. quod cum præcedenti olim & Aegyptios adflixit Ps. 105, 34 Nonnulli ex rad. Ar. *albus, candicans fuit*. a colore; Ab. Ezræ vero & *Bocharto* a *lingendo & absumendo* sic dictum, coll. Num. 22, 4. 1 Reg. 18, 38. Alii *Erucam*, alii *Melolontham*, i.e. sec. Hesych. *chrysocantharum*, q.d. aureum scarabæum, pomorum perniciem, intelligunt; quos reiicit *Bochart.* quod in scripturis inter locustarum genera numeretur. Hieroz. II. p. 455.

CAP. I. ℣. 1. *a*) Titulus & Inscriptio libri. vid. Hos. 1, 1. & nostra ad h. librum Præfatio, num. 9. Addimus hic, quæ de *Ioelis ætate*, *Vitringa* in Typo doctr. Proph. p. 35. seq. obseruauit. Nostra, inquit, sententia eadem est, quæ Abarbanelis, *vixisse illum eodem tempore cum Amoso*, & paullo ante illum hanc edidisse concionem propheticam, quæ eius præfert nomen. Argumenta nostra sunt, (1) quod inter hostes Iudæorum *Aegyptii* & *Idumæi* tantum occurrant c. 4, 19. *Assyriorum* aut *Babyloniorum* nulla in hac prophetia hactenus memoria. Locus enim c. 2, 20. æque ac superiora *ad plagam locustarum* pertinet. (2) Quod eadem plane exprobret crimina *Tyriis, Sidoniis* & *Idumæis* (qui captiuos ex Iudæa, omnis sexus & ætatis multos abduxerant, inclementer habuerant, & vendiderant exteris, & agros illorum inuaserant atque occupauerant) quæ *Amosus*; & simile iis denunciet iudicium c. 4, 2-7. coll. Am. 1, 9-11. (3) Quo tempore Ioel concionatus est, sacra adhuc *apud Iudæos* suo stabant ordine

CAP. I, ℣. 2. ההיתה per *Merca milra* 1. 3. sic su. 5. ואם sine *Dag.* 5. 15. 20. 21. 22.

ה הילק אכל החסיל׃ הקיצו שכורים ובכו והיללו כל־
6 שתי יין על־עסיס כי נכרת מפיכם׃ כי־גוי עלה על־
ארצי עצום ואין מספר שניו שני אריה ומתלעות לביא
7 לו׃ שם גפני לשמה ותאנתי לקצפה חשף חשפה
8 והשליך הלבינו שריגיה׃ אלי כבתולה חגרת־שק
9 על־בעל נעוריה׃ הכרת מנחה ונסך מבית יהוה

q) *Chasil*: S. *bruchus*. al. cum LXX. & Vulg. *rubigo*. male. Sed Bocharto est quartum *genus locustæ*, (6) vid. Es 33,4. & inter locustas Aegyptias Ps. 78, 46. Ab *absumendo* dicitur. vid. radix Deut. 28, 38. & Targum Nah. 3, 15. Itaque plaga hæc in plures annos propagata videtur: ita, vt vno agmine ex agro aliquo discedente alterum succederet, præcedentis reliquias consumeturum, donec nihil, quo homines vel bestiæ vescerentur, in agro superesset. Vide quæ pluribus infra de hoc epidemico malo adferemus. Ceterum grauis agitatur quæstio: *An, quæ de locustis hic dicuntur, ad litteram sint explicanda*, vt faciunt Raschi, A. b. Ezra, Kimchi, Lutherus in Comment. & Boch. in Hieroz. II. Lib. 4. c. 4. & 5. *an vero* ad mentem Hieronymi, Cyrilli aliorumque, per locustas intelligendi sint *Iudæorum & Ecclesiæ hostes*, e. c. Babylonii, Persæ, Græci & Romani, vt contendit Abarbanel? Item, si de capite I. constet, ad litteram id esse interpretandum, num saltim, quæ c. I, 6. 7. & capite II. de locustis dicta sunt, metaphorice *de Assyriis* sec. Grotium, vel rectius sec. Calouium & Gurtlerum in Theol. Proph. p. 123. aliosque *de Babyloniis* accipienda sint? An vero potius in vtroque capite *duplex sensus* attendendus sit? *litteralis* de locustis, *mysticus* de hostibus? Prout, quæ hic de veris locustis per concretum agunt, ad mysticas locustas transtulit S. Apocalypsis? Ita sane censuit *Vitringa* ad Apoc. 9, 3. p. 513 *Etiamsi*, inquit, *inficiari non ausim, locum de locustis proprie sic dictis sec. primum verborum sensum loqui; simul tamen persuasum habeo, altius aliquod & sublimius mysterium illius verbis subesse*, eumque sub imagine *quatuor generum locustarum* depingere *quatuor numerosos exercitus* ferocium & remotarum gentium, populum Dei, *variis temporibus* vastaturos. quæ fere eadem est *Cyrilli* & *Theodoreti* sententia. Hic enim postquam nonnullos hæc tropice interpretari scripsisset, *Ego vero*, inquit, *vera quidem hæc esse censeo; sed &, quæ ad litteram intelliguntur, reuera contigisse arbitror.* Immo ipse *Hieronymus*, vt Bochartus Hieroz. II. p. 466. obseruauit, quasi inter vtramque sententiam ambiguus: *Ni fallor*, inquit, *videor mihi* in hoc Propheta *aliquid reperisse: narratur impietas hostium sub figura locustarum. Et rursus sic de ipsis locustis dicitur, quasi hostibus compararentur: vt, cum locustas legeris, hostes cogites; cum hostes cogitaueris, redeas ad locustas.* cf Am. 7, 1. 2. & Ibid. not.

℣. 5. r) *Euigilate* 1 Reg. 4, 31. Prou. 23, 35. ό. ἐκνήψατε. cf. 1 Cor. 15, 34. s) *ebrii*, quibus longa compotatio somnum solet conciliare. cf. Es. 5, 11. 13. Rom. 13, 12. t) ό. οἱ πίνοντες οἶνον εἰς μέθην. cf. Es. 24, 9. Am. 6, 6. u) *super musto* (5) c. 4, 18. Cant. 8, 2. cf. Hos. 7, 14. x) *quia excisum*, i. e. *ablatum est* v. 13. vt infra v. 9. & 16. nempe *a locustis*, quarum prima species v. 3. *ab abscindendo* dicebatur. Sed hic Propheta vtitur verbo נכרת vt Nah. 3, 15. loquitur autem *de futuris in præterito* more prophetarum. cf. Es. 5, 13. Ier. 15, 7. Ez. 7, 12. &c. etsi nihil impediat, quo minus hæc mala ex parte iam contigisse Iudæis putemus; multo atrocius ventura, nisi resipiscerent. cf. c. 2, 20. 25.

℣. 6. y) *Nam*, vt explicem, quomodo futurum sit, quod de excidio vini minatus sum v. 5 *gens adscendet*: sc. *locustarum*: vt non solum alii quoque scriptores & poëtæ loquuntur, de quibus vid. *Bochart.* Hieroz. II. p. 467. Sed etiam Salomo *de formicis* &c. Prou. 30, 25. 26. cf. infra c. 2, 2. 5. 7. z) suffixum de Deo accipimus, vt v. 7. c. 4, 2. & Hos. 9, 3. alii ad Prophetam id referunt. a) adeo *numerosa, copiosa*. c. 2, 2. 5. 11. Num. 31, 1. Es. 60, 22. b) *vt nullus eius sit numerus*. cf. Iud. 6, 5. c. 7, 12. Ier. 46, 23. c) *dentes eius*. gentis videlicet locustarum. d) *sunt dentes leonis*; quod in mysticas locustas Ioannes transtulit Apoc. 9, 8. *Plin.* de locustis L. XI. c. 29. *omnia morsu erodentes & fores quoque tectorum*. e) *& molares* (Prou. 30, 14.) *leænæ*, Es. 5, 29. *illi sunt* quæ vis stupenda prorsus est in tam vili animalculo; vt non immerito *Hieron.* ad hæc verba exclamet: *quid locustis innumerabilius & fortius, quibus humana industria resistere non potest?*

℣. 7. f) *Posuit* illa gens locustarum. v. 6. *vitem meam* in desolationem cf. v. 11. Hos. 2, 14. & pro *mystica vitis* significatione Es. 5, 1. Ps. 80, 9. g) *& ficum meam*, arborem v. 12. mystice cf. Matth. 21, 19. seqq. h) Bochart. *in confractionem*, al. *decorticationem* (1) ό. εἰς κλασμόν. Rad Ar. *fregit* nimio onere & קְצִיף *fractus arboris ramus*. Nam summos arborum ramos locustæ depascuntur, vel nimio insidentium onere frangunt. Al. vt S. cum Ab. Ezra *in spumam*, i. e. in rem nihili. coll. Hos. 10, 7. i) *penitus nudauit eam*, Gen. 30, 37. Ps. 29, 9. k) *& deiecit* in terram Ier. 9, 18. l) *albuerunt* Es. 1, 18. vel detracto cortice, vel cum ipse cortex putrescit. m) *rami eius* (3) Gen 40, 10. 12. Ceterum quia rarior in nostris oris hæc pestis est diuino beneficio, vnum tantum testimonium ex *Theuenoti* Collect. Part. I. p. 12. hic adscribemus; vt quanta sit huius mali calamitas, ex eo imperitiores intelligant, plura lecturi apud *Bochartum* in Hieroz. Part. II. & *Ludolffum* in commentario ad Hist. Aeth. ac peculiari eiusdem diatriba. Ita vero anonymus apud Theuenot. loc. cit. In descriptione eius partis Scythiæ, quam qui hodie vocantur *Cosacci* tenent, (ex versione *Clerici* ad Ex. 10, 13.) refert: Infestantur *locustis*, quæ quandoque ad eos veniunt, *præsertim sicca præter modum tempestate*. Aguntur Subsolano aut Euronoto ex Tartaria, Circassia & Mengrelia, quæ earum fere nunquam immunes sunt. Feruntur per aerem *nubium instar confertæ*; quæ nubes *quindecim aut octodecim passuum millia* longæ sunt & in latitudinem nouem aut duodecim millia patent. *Vsque adeo aerem obscurant*, vt serenissimum cælum quasi nubilum videatur, vbi hærent. *Intra biduum segetes demetunt*: quod *annonæ pretium auget*, & quandoque iis in oris *famem creat*. Ea insecta, vbi degunt, vltra sex menses non producunt vitam. Autumno deponunt *oua & singulæ quidem trecenta*, quæ sequente *vere excluduntur: quod, si siccum esse contigerit*, ea *multiplicatione sunt*, quam anno præcedente *infestiores*. Copiosi imbres eas occidunt, & quo minus oua excludantur, impediunt. Sues hisce ouis maxime delectantur, & ad purgandos iis agros adhibentur. Oua sunt racemorum instar connexa, quales sunt Turcici, vt dicitur, tritici aristæ, cuius grana colore & figura referunt. Ea sola ratione liberantur locustis Cosacci; nisi forte, postquam volare cœperunt, Septentrio aut Corus *eas in Pontum Euxinum auehat*. Quando recens natæ sunt, neque ita alis valent, vt volare queant, *domos ingrediuntur, lectos subeunt, in mensas & cibos repunt*, vt vix cibus capi possit, quin simul nonnullæ degluciantur. Noctu, cum quiescunt, *viæ iis strata sunt ad altitudinem quatuor digitorum*, immo & maiorem. Si rota prætereuntis currus tunc elidantur, tam *fœtidus inde odor oritur, vt vix ferri queat, præsertim cum earum cadauera putrescere cœperunt*. Conf. infra c. 2, 20.

℣. 8. n) *Eiula* itaque, subintell. *o terra mea*, v. 6. vel *o virgo filia populi mei*, Ier. 14, 17. Thren. 1, 15. (cf. etiam not. Hos. 2, 21.) nam verbum est fœmin. (1) Rad. אֱלָא vel אלה Chald. & Syr. *Luxit, Plorauit, Lamentatus est*. vid. e. c. Ionath. 2 Sam. 3, 33. Conuenit cum הֵילִיל supra v. 5. o) *sicut virgo*. Deut. 22, 19. *Coccejus*: Populum Israeliticum comparat cum virgine desponsata, nec dum deducta domum. Qualis erat Maria desponsata Iosepho, cuius dicitur μεμνηστευμένη γυνή. Ita erat populus Christo desponsatus, qui nec dum venerat ad illum. &c. p) *accincta sacco* s. cilicio, habitu lugubri. Es. 3, 24. c. 15, 3. c. 22, 12. q) quæ luget *super mortuo* vel erepto sibi *marito iuuentutis suæ*; cui sc. nuper desponsata fuit, quemque tenerrime adhuc diligit. cf. Es. 54, 6. Prou. 2, 17.

℣. 9. r) *Excisum est* a locustis v. 5. & desiit Num. 11, 33. *Hieronymus*: ob locustarum siue hostium multitudinem, qui sub earum specie describuntur. cf. not. v. 4. s) v. 13. Leu. 2, 1. t) c. 2, 14. Num. 15, 7. u) *e domo* s. *templo Domini* v. 14. 16. quod adeo adhuc extitit, nec ipsum adhuc excisum fuit, vt vult *Abarbanel*. cf. not. ad v. 1.

℣. 5. והילילו *defect.* 1. 22. sic &c. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed contra impr.

י אבלו הכהנים משרתי יהוה׃ שדד שדה אבלה
אדמה כי שדד דגן הוביש תירוש אמלל יצהר׃
11 הבישו אכרים הילילו כרמים על־חטה ועל־שעורה
12 כי אבד קציר שדה׃ הגפן הובישה והתאנה אמללה
רמון גם־תמר ותפוח כל־עצי השדה יבשו כי־
הביש ששון מן־בני אדם׃
13 חגרו וספדו הכהנים הילילו משרתי
מזבח באו לינו בשקים משרתי אלהי כי נמנע מבית
14 אלהיכם מנחה ונסך׃ קדשו־צום קראו עצרה
אספו זקנים כל ישבי הארץ בית יהוה אלהיכם וזעקו
טו אל־יהוה׃ אהה ליום כי קרוב יום יהוה וכשד משדי
16 יבוא׃ הלא נגד עינינו אכל נכרת מבית אלהינו
17 שמחה וגיל׃ עבשו פרדות תחת מגרפתיהם נשמו
אצרות

x) vnde *lugent sacerdotes* v. 13. y) c. 2, 17. ὁι λειτουργοῦντες θυσιαστηρίῳ Κυρίου. Nempe de frumento, vino & oleo, primitiæ Domino offerebantur & decimæ Num. 18, 8. 12-20. Deut. 14, 23. c. 18, 3. 4. sed & ferta ac libamina ex iisdem fiebant. Itaque cum hæc deessent, vt sequens versus dicit, non erat, vnde fierent sollitæ oblationes. *Bochart.* Hieroz. II. p. 470.

℣. 10. z) *Vastatus est ager*, in quo læta fuerat seges, c. 2, 3. cf. Ier. 4, 20. a) *terra luget*; vt quæcunque desolata sunt & in deterius mutata. Ef. 24, 4. Hof. 4, 3. b) *erubuit*, eq. pudore adfectum v. 11. 17. Ef. 33, 9. Hof. 13, 15. *mustum*. Ef. 24, 7. quod sc. hominum expectationi respondere non possit. cf. Leu. 26, 20. Hof. 2, 24. c) *languet* v. 12. *oleum* c. 2, 19. *Frumentum* autem, *mustum* & *oleum* dicit in primis relatiue ad Templum v. 9. vnde primitiæ, decimæ ac ferta cum libaminibus danda erant.

℣. 11. d) Hinc spe sua destituti & *pudore suffusi sunt* v. 10. Ef. 30, 5 al. in Imper. *Erubescite* e) *agricolæ* (7. Ier. 14, 4. f) *eiulant*. Ier. 47, 2. al. *eiulate*, vt seq. v. 13. g) *vinitores* (5) 2 Reg. 25, 12. h) & qd. agricolæ, *quoniam periit messis*. cf. Hof. 2, 11. Neque n. morsu solum locustæ segetibus, pascuis, pratis, hortis, pomariisque nocent; sed stercore item nigro, viridi, mordaci, graui; biliosaque inprimis atque acri saliua, quam multam ex ore inter rodendum fundunt. *Bochart.* Hieroz. II. 470. ex *Mussero*.

℣. 12. i) Vinitores vero v. 11. eiulabunt, quia *vitis* a locustis erosa v. 7. *exaruit & erubescit* v. 10. k) & *ficus* v. 7. Hab. 3, 17. l) *languet* v. 10. 1 Sam. 2, 5. m) *malus punica*; cujus ferax illa regio. Hab. 3, 19 n) *etiam palma*, vegeta alioquin arbor. Ps. 92, 13. o) & *malus* (6) Cant. 2, 3. c. 8, 5. p) immo *omnes arbores agri* v. 19. Ez. 17, 24. q) *aruerunt*, propter detractum corticem v. 7. cf. Am. 1, 2. c. 4, 7. *Hieronymus*: Quid loquar de frumento, vino, oleoque & hordeo: cum etiam arborum poma siccata sint, ficus elanguerint, & malogranatum & palma, & malum, & omnia ligna, vel infructuosa, vel fructifera, *locusta vastante* consumta sint! r) quia *erubuit* & in pudorem versum est v. 10. 11. s) *gaudium*, quo scil. homines adficiuntur in messe & vindemia, & quum arborum fructus colliguntur. cf. Ps. 4, 8. Ef. 9, 3. &c.

℣. 13. t) S. Quare *circumcingimini* saccis s. habitu luctuoso; vt v. 8. & iam sequitur. u) & *plangite* Ier. 4, 8. x) *o Sacerdotes!* Vestrum enim est, exemplo ad pœnitentiam ceteris præire, in communi præsertim calamitate v. 9. y) *eiulate* v. 5. z) 1 Cor. 9, 13. a) *ingredimini*. sc. in Templum. b) & *pernoctate* etiam *in saccis*. 1 Reg. 19, 1. 2. Ion. 3, 8. c) *ministri Dei mei* v. 9. c. 2, 17. Deo per facta loquenti (vid. v. 6. 7.) succenturiatur Propheta, instituens exhortationem ad sacerdotes, iisque præiens precibus ad Deum fundendis. *Cocc.* d) *quia prohibetur*. Iob. 38, 15. cf. Ier. 3, 3. c. 5, 25. Am. 4, 7. & supra not. ad v. 9.

℣. 14. e) *Sanctificate*, sancte celebrandum indicite. c. 2, 15. 16. Mich. 3, 5. *Hieronymus*: Si omne ieiunium placeret Deo, nunquam diceret: *sanctificate ieiunium*, & *non tale ieiunium elegi, dicit Dominus*. f) c. 2, 12. Ef. 58, 4. 5. *Vatablus*: Orandi modus: adflictio corporis ieiunio, vt spiritui seruiat; Conuentus; postremo Oratio. g) *proclamate* Am. 4, 5. Ion. 3, 5. h) S. *cessationem* (3) Ef. 1, 13. vid. 2 Reg. 10, 20. i) *congregate senes* v. 2. c. 2, 16. k) & *omnes incolas terræ* v. 2. cf. Ezr. 10, 7. 9. l) *in Templum Domini* v. 13. cf. Ef. 56, 7. 1 Reg. 8, 37. seqq. m) & *clamate ad Dominum* Ier. 25, 34. addunt ὁ. ἐκτενῶς, Luc. 22, 44. Syr. & *dicite*. cf. not. Hof. 5, 15. Ef. 14, 3. &c.

℣. 15. n) *Ah diem!* i. e. O infaustum & tristissimum *illum diem!* de quo nimir. in antecedd. dixerat. cf. 2 Reg. 3, 10. Ez. 30, 2. o) c. 2, 1. c. 4, 14. p) *dies Domini* c. 2, 1. Ef. 13, 6. Zeph. 1, 7. non extremi iudicii, sed *quo* tanquam iustus iudex *in Iudæos animaduertet, immisso in ipsos locustarum agmine*. sec. *Boch.* Hieroz. II. p. 471. coll. 1 Cor. 4, 3. At *Pfeiffer*us in Dub. Vex. ad h. l. cum Tarnouio, Calouio aliisque, intelligit tempus vastationis terræ Israeliticæ, & excidii Hierosolymitani per hostes. cf. supra not. ad v. 4. q) & *sicut vastatio*. v. 10. Hof. 7, 13 r) *ab Omnipotente veniet*, ita vt nemo, nisi per pœnitentiam, ei resistere possit. vid. Matth. 10, 28. Elegans *Paronomasia*, vt Ef. 5, 7. c. 13, 6. Dei tn. nomen *Vastatorem* non sonat, sed *omnipotentem*, vt verbum Arabice est *roborare*. cf. not. Ier. 51, 2. Hof. 13, 15. Am. 5, 5

℣. 16. s) Interrogatio *contestantis*, vt Gen. 4, 7. Deut. 31, 17. 1 Sam. 12, 17. Am. 5, 20. & *adfirmantis*, vt Ef. 58, 6. t) *nobis* cum maxima ægritudine *spectantibus*. cf. Ps. 23, 5. *Hieronymus*: Ante oculos pereunt alimenta peccantium, quando iam feruatæ fruges e manibus auferuntur, & præuenit locusta messorem. u) v. 5. 9. Sufficiunt quippe locustis vires: & eq. parum sit, maria transiisse, immensos tractus permeant, diraque messibus nube contegunt, multa contactu adurentes: omnia vero morsu erodentes, & fores quoque tectorum. *Plinius* XI. 29. x) v. 9. Vnde rursus adparet, agi de Templo adhuc stante, non a Chaldæis euerso, vt placet Abarbaneli. *Boch.* cf. not. c. 2, 17. y) cf. Ef 16, 10. Ier. 48, 33. Intelligitur *gaudium*, quando sacrificiis eucharisticis & primitiis in Templo Dei oblatis hilares vescebantur, lege ita iubente Deut. 12, 6. 7. c. 16, 10. 11. 1 Par. 29, 21. 22. Cessat autem hoc gaudium, cum desunt oblationes; eæ autem deerant, quia locustæ nihil intactum reliquerant. Hactenus hoc capite *de Locustis*, sequitur nunc conquestio *de siccitate*, locustas & antecedente, & comitante, ac promouente, coll. c. 1, 3. & not. supra ad v. 7. & infra ad v. 19.

℣. 17. z) *Computruerunt*, emortua s. *euanida perierunt*, propter immodicos æstus & siccitatem v. 19. 20. (1) Rad. Ar. *Sicca exaruerunt* in manu sordes. Vel idem est, quod Talm. עִפֵּשׁ *putrescere*, vt infra c. 2, 8. "יבצעו" idem est quod "יפצעו" sec. Kimchium. a) *sparsa grana* (1) cf. Syrum Matth. 15, 31. Iob. 12, 24. b) sub *glebis suis*. (1) Proprie sunt *glebæ torrentis* (Iob. 21, 33.) deinde quæuis glebæ. cf. rad. Iud. 5, 21 quæ Arab. significat *auehere*; & nomina inde deducta *fluxum aquæ terram asportantem*. Corrumpitur autem semen sub glebis non solum cum nimii sunt imbres, sed etiam ex summa siccitate: qua, si proprie loqui velimus, semina non tam putrescere, quam *vanescere* dicantur. *Plinius* XIIX. 24. *Sationem locis humidis celerius fieri, ratio est, ne semen imbre putrescat: siccis serius, vt pluuia sequantur: ne diu iacens atque non concipiens euanescat*. c) *vastata sunt* Am. 7, 9.

℣. 11. מִקְּבִי ita & *Orientales* scribunt, qui vero מִבְּנֵי legunt, *Mem* per *Chirek* 3. & in marg. 2.

℣. 17. מגרפתיהם

18 אצרות נהרסו ממגרות כי הביש דגן : מה־נאנחה
בהמה נבכו עדרי בקר כי אין מרעה להם גם־עדרי
19 הצאן נאשמו : אליך יהוה אקרא כי־אש אכלה
כ נאות מדבר ולהבה להטה כל־עצי השדה : גם־
בהמות שדה תערוג אליך כי יבשו אפיקי מים ואש
ב אכלה נאות המדבר : תקעו שופר
בציון והריעו בהר קדשי ירגזו כל ישבי הארץ כי־בא
2 יום־יהוה כי קרוב : יום חשך ואפלה יום ענן וערפל
כשחר פרש על־ההרים עם רב ועצום כמהו לא נהיה
מן־העולם ואחריו לא יוסף עד־שני דור ודור :
3 לפניו אכלה אש ואחריו תלהט להבה כגן־עדן
הארץ לפניו ואחריו מדבר שממה וגם־פליטה לא־
4 היתה לו : כמראה סוסים מראהו וכפרשים כן
ה ירוצון : כקול מרכבות על־ראשי ההרים ירקדון

כקול

Cccc 5 עב ה

d) *horrea* 2 Par. 32, 27. e) *destructa sunt*, corruerunt. Prou. 14, 31. f) *granaria* (1) cf. Hag. 2, 19. *Hieronymus*: Quia, si frumenta & vina non fuerint, frustra horrea & torcularia præparantur. g) vid. v. 10. & cf. Am. 4, 7. 8. Hag. 1, 11.

℣. 18. h) *Quam ingemiscunt iumenta.* Ef. 24, 7. Ex. 21, 11. deficiente sc. pabulo. i) *& perplexa sunt.* (3) Ex. 14, 3. Esth. 3, 15. Nomen Ef. 22, 5. k) *armenta boum.* Gen. 29, 10. l) cf. Gen. 47, 4. Ef. 15, 6. Ideo gemunt & mugiunt; fecus quam solent, quando necessaria non desunt. Iob. 6, 5. m) *etiam greges ouium* & caprarum. Cant. 1, 7. n) S. *desolati sunt.* al. *turpiter vitiati sunt!* al. *ob hominum reatum plectuntur.* vid. Ef. 24, 6. Ez. 6, 6. Hos 11, 1.

℣. 19. o) *Tuam opem, o Domine, implore.* Ps. 28, 1. Est hic propriæ orationis Prophetæ exemplum. *Cocc.* p) *nam ignis* Solis. c. 2, 3. & *immodicus æstus.* cf. Am. 7, 4. Ef. 9, 17. 18. q) consumsit *pascua* vel virentis herbis loca *deserti.* v. 20. c. 2, 22. Ps. 23, 2. r) *&* *flamma* *adussit*; S. *inflammauit.* c. 2, 3. Mal. 3, 19. Summa describitur siccitas. *Sicco* autem *vere maior est locustarum prouentus.* Plin. H. N. XI. 29.

℣. 20. s) Ipsæ etiam *feræ bestiæ agri.* v. 18. c. 2, 22. cf. Ier. 14, 5. 6. Hos. 4, 3. t) *ad te clamitant.* (3 Ps. 42, 2 cf. Ion. 3, 7. 8 u) *quia aruerunt*, exsiccati sunt. Gen. 8, 14. x) *alnei aquarum*; c. 4, 18. Ps. 42, 2. immo abyssus magna æstu absorpta & pars eius consumta fuit Am. 7, 4. vt etiam pisces interirent Hos. 4, 3. y) v. 19. Ier. 23, 10.

CAP. II, ℣. 1. z) *Clangite* igitur *buccina* v. 15. ad conuocandum populum Num. 10, 2. seqq. a) cf. Ps. 122, 3. 4. b) Hos. 5, 8. Mich. 4, 9. c) Ps. 2, 6. Ps. 43, 3. d) *contremiscant, commoueantur* v. 10 Ps. 4, 5. e) c. 1, 2. cf. Am. 3, 6. f) *nam aduenit dies Domini* v. 11. dies sc. vltionis & vindictæ. videlicet is, de quo c. 1, 15. g) *quia propinquus est.* vid. c. 1, 15. & cf. Am. 6, 3. *Bocharius*: Tempus, quo venturæ sunt *locustæ*, *dies Domini* dicitur; quia tum reis diem dicet Dominus, & pœnas de iis reposcet. Al. cum *Hieronymo* per metaphoram locustarum intelligunt *diem excidii* Iudæorum per Babylonios. Ita

CAP. II.

Celsius h. l. & *Gürtlerus* Theol. Proph. p. 123. Prædicit Propheta (inquit) hoc capite I. *diem excidii Hierosolymitani* per Babylonios v. 1–11. II. *reditum e Chaldæa* in Canaanæam, resipiscentia & oratione antecedente v. 12–22. III *aduentum Messiæ*, Doctoris ad iustitiam, & auctoris omnium beneficiorum cum terrestrium, cum cælestium. v. 23–27. Rectius tamen *Schmidius* inquit, tres huius capitis partes sunt: I *Prædictio & descriptio plagæ locustarum* v. 1–11. II. *Adhortatio ad pœnitentiam & preces* v. 12–17. III. *Promissio* tum exauditionis v. 18–20. tum compensationis v. 21. seqq. Conf. not. c. 1, 4. ℣. 2. h) *Dies tenebrarum.* Vt *lux* res secundas, ita *tenebræ* in Scripturis aduersas notant. vid. Am. 5, 18. Esth. 8, 16. hic m. etiam proprietas vocis obtinet, coll. Ex. 10, 15. i) *& caliginis* Ef. 8, 22. Zeph. 1, 15. k) *dies nubium* Ez. 30, 3. *& obscuritatis* 2 Sam. 22, 10. Ier. 13, 16. cf. not. supra ad c. 1, 7. l) *vt aurora* Ef. 58, 8. m) super montes *expansa.* Hos. 5, 1. Ps. 105, 39. Iob. 36, 30. Significatur fore, vt hoc malum & late & cito diffundatur. Vtrumque enim est auroræ proprium, cuius lumen vbique spargitur puncto temporis. Ef. 58, 8. Ps. 139, 9. n) *populus multus & numerosus* s. validus v. 5. 11. vt c. 1, 6. locustas vocauit *gentem validam & innumerabilem.* Sic Prou. 30, 25. 26. o) *qualis*, vel: *cui similis* antea *non fuit* in Palæstina. cf. Ex 9, 18. c. 10, 14. & not. supra c. 1, 2. p) cf not. Ef. 44, 7. c. 46, 9. q) *nec etiam iterum erit.* q. d. *non addet* scil. *esse* vel fieri. cf. Nah. 2, 1. r) ad annos *cuiusque ætatis* Deut 32, 7. ℣. 3. s) *Ante eum*, venturum locustarum populum, s. *ante aduentum eius.* Ita de tempore Am. 1, 1. Hab. 3, 5. t) omnia ferme iam *consumsit ignis*, & summa siccitas. vid. c. 1, 19. u) *& post eum* s. *post discessum eius*, vt Zach. 7, 14. x) *flamma exuret* reliqua. c. 1, 19. y) *velut hortus Edenis.* O. ὡς παράδεισος τρυφῆς. vid Gen. 2, 8. z) *ante siccitatem & locustarum aduentum fuit terra Canaan*; quæ cum horto Edenis confertur, vt Aegyptus, & Sodomæorum ager ante cladem a Deo immissam Gen. 13, 10 cf etiam Ez. 36, 35. a) *sed post discessum eius.* b) c. 4, 19. c) *etiamque euasio* c. 3, 5. non erit ei locustarum semini. Omnia enim ita absument, vt *nihil* de terræ prouentu *sit* residuum. ℣. 4. d) *Qualis adspectus equorum.* cf. Ez. 1, 26. e) *adspectus eius*, vt Apoc. 9, 7. de mysticis locustis. Hebræi hoc referunt ad cursus aut volatus velocitatem, qua sunt equis prope pares; nos insuper *ad caput aut faciem equinam non absimilem*; a quo *locustæ* ab Italis vocantur *Cavallette*, inquit *Boch.* Hieroz. II. p. 473 quod pluribus testimoniis comprobat. Sic *Theodoretus* in Ioelem: *Locustæ caput si quis attente consideret, id equi capiti reperiet valde simile.* f) *& vt equites*, ita current. v. 7. *Hieronymus*: Non, quo Babylonii equitibus comparentur, sed quo locustæ per translationem hostium quasi equites dicantur huc illucque discurrere. cf. not. c. 1, 16. ℣. 5. g) *Tanquam strepitus curruum* *Hieronymus*: sic erit sonitus *locustarum.* cf. Apoc. 9, 9. h) *super cacumina* etiam *montium.* Ez. 6, 13. i) *salient* Ef. 13, 21. Nah. 3, 2.

℣. 18. ונאנחה sic Participialiter 8 11. 12. 18. 24. & *Ber.* נאשמו ita 1. 2. 3. sic fu. 5. ℣. 20. ואש per *Merca* 1. 3. contra *Maf. impr.* Ex. 9, 24. המדבר fine præf. He 22 cum nota כצ. Idem ה expunxerat 5. sed restituit. CAP. I, ℣. 1. והריעו Præfixum deleuit 5.

כְּקוֹל לַהַב אֵשׁ אֹכְלָה קָשׁ כְּעַם עָצוּם עֱרוּךְ
6 מִלְחָמָה׃ מִפָּנָיו יָחִילוּ עַמִּים כָּל־פָּנִים קִבְּצוּ
7 פָארוּר׃ כְּגִבּוֹרִים יְרֻצוּן כְּאַנְשֵׁי מִלְחָמָה יַעֲלוּ חוֹמָה
8 וְאִישׁ בִּדְרָכָיו יֵלֵכוּן וְלֹא יְעַבְּטוּן אֹרְחוֹתָם׃ וְאִישׁ
אָחִיו לֹא יִדְחָקוּן גֶּבֶר בִּמְסִלָּתוֹ יֵלֵכוּן וּבְעַד הַשֶּׁלַח
9 יִפֹּלוּ לֹא יִבְצָעוּ׃ בָּעִיר יָשֹׁקּוּ בַּחוֹמָה יְרֻצוּן בַּבָּתִּים
10 יַעֲלוּ בְּעַד הַחַלּוֹנִים יָבֹאוּ כַּגַּנָּב׃ לְפָנָיו רָגְזָה אֶרֶץ
רָעֲשׁוּ שָׁמָיִם שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ קָדָרוּ וְכוֹכָבִים אָסְפוּ נָגְהָם׃
11 וַיהוָה נָתַן קוֹלוֹ לִפְנֵי חֵילוֹ כִּי רַב מְאֹד מַחֲנֵהוּ כִּי
עָצוּם עֹשֵׂה דְבָרוֹ כִּי־גָדוֹל יוֹם־יְהוָה וְנוֹרָא מְאֹד וּמִי
12 יְכִילֶנּוּ׃ וְגַם־עַתָּה נְאֻם־יְהוָה שֻׁבוּ עָדַי בְּכָל־לְבַבְכֶם
13 וּבְצוֹם וּבִבְכִי וּבְמִסְפֵּד׃ וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל־בִּגְדֵיכֶם
וְשׁוּבוּ

muros ingrediantur. *w*) *quisque enim.* Ez. 1, 9. c. 7, 16. c. 9, 1. *x*) *in viis suis procedent.* *y*) *S. nec gyrabunt.* al. cum LXX. Vulg. Syr. &c. *nec declinabunt a semitis suis.* al. ex coll. rad. cognata עבת Mich. 7, 3. & eius signif. Arab. *contorquebunt, conturbabant semitas suas.* Sensus ex contextu patet. Piel (1) Kal autem est *mutuum accipere,* & Hiphil *mutuo dare s. inuare* Deut. 15, 6. c. 24, 10. vnde forteassis simplicissime vertimus: *neque permutabunt semitas suas.* np. Instar ordinatissimi militis procedent: non euagabuntur extra ordines. Quod, quam apte de locustis dictum sit, *Hieronymus,* testis αὐτόπτης, edisserat, ita scribens in Comment. ad h. l. *Hoc nuper in hac prouincia* (Palaestinae) *vidimus. Cum enim locustarum agmina venirent, & aerem, qui inter caelum & terram est, occuparent, tanto ordine ex dispositione iubentis Dei volitant, vt instar tessellarum, quae in pauimentis artificis figuntur manu, suum locum teneant, & ne puncto quidem, vt ita dicam, vnguiue transuerso, declinent ad alteram.* ℣. 8. *z*) *Alter etiam alterum.* Gen. 37, 19. Ex. 10, 13. *a*) *non prement* (1) Ind. 2, 18. *b*) sed *singuli, quisque.* Thren. 3, 39. *M. I.* proprie de hominibus dicitur, hic vero de locustis; quia easdem cum *viris & strenuis* militibus comparauit. v. 5. & 7. *c*) *in calle s. tramite suo pergent* 1 Sam. 6, 12. Ef. 59, 7. Obseruat ordinem in locustis etiam Salomo Prou. 30, 27. vt merito eas *exercitum suum magnum* vocet Deus; inf. a v. 25. *d*) *etiam in ensem* ruentes 2 Par. 32, 5. Iob. 33, 18. *e*) *non sauciabuntur.* Am. 9, 1. Iob. 6, 9. Idem est sec. Kimchium ac M. I. quod יפצען 1 Reg. 20, 37. sic בכה & פכה Ez. 47, 2. cf. etiam supra c. 1, 17. h. e. sec. M. I. Non erunt sicut hostes ex hominibus: quia nec gladiis, nec clausis portis eas arcebis. Reliqua enim animalia, vt *Bochartus* notat Hieroz. II. p. 478. viso homine fugiunt; sed haec hominem vltro impetunt. Proinde cum nubes locustarum ingruit, omnes in aedibus latent, ne si prodeant, eas prouocent. ℣. 9. *f*) *Per vrbem gradientur.* Ef. 33, 4. Nah. 2, 5. *g*) *in muro discurrent.* v. 4. 7. *h*) *in domos adscendent*: vt Pharaoni etiam praedixit Moses, Ex. 10, 6. *i*) *per ipsas fenestras.* cf. Ier. 9, 20. *k*) *vt fur ingredientur.* cf. Matth. 24, 43. Ioh. 10, 1. Hinc *Hieronymus*: Nihil, inquit, locustis inuium est: cum & agros, & sata, & arbores, & vrbes, & domos, & cubiculorum secreta penetrent. *Theodoretus*: Non solum enim volando, sed & ad muros irrependo per fenestras in domos penetrant. cf. not. supra c. 1, 7. ℣. 10. *l*) *Coram eo contremiscit terra.* v. 1. 6. Deut. 2, 25. 1 Sam. 14, 15. *m*) *& caeli mouentur.* c. 4, 16. Iud. 5, 14. *Hieronymus*: Non, quod locustarum tanta vis sit, vt possint mouere caelos, & terram concutere; sed quod aduersa patientibus prae terroris magnitudine *caelum ruere & terra fluctuare* videatur. *Plinius* XI. 29. Deorum irae pestis ea intelligitur. Nam & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum stridore, vt aliae alites credantur; solemque obumbrant. cf. not. ad v. 5. *n*) *sol & luna.* cf. c. 3, 4. c. 4, 15. *o*) *obscurantur.* Similia, sed ex alia caussa, vid. Ier. 4, 28. Ez. 32, 7. Mich. 3, 6. Ef. 50, 3. &c. *p*) *retrahunt* 1 Sam. 14, 19. & hominibus *auferunt.* infra c. 4, 15. Gen. 30, 23. Ps. 85, 4. *splendorem suum* Prou. 4, 18. *Hieronymus*: Prae multitudine locustarum, obtegentium caelum, sol & luna conuertentur in tenebras, & stellae retrahent lumen suum: dum lumen pestis in medio nubes locustarum ad terram non sinit peruenire. ℣. 11. *q*) *Dominus enim,* velut Imperator, *dedit vocem suam* c. 4, 16. Ps. 18, 14. *r*) *ante exercitum suum.* vid. v. 25. & cf. not. v. 3. *s*) quem recte sic dico, *nam magna valde sunt,* (al. *vt magna valde sint*) *castra eius.* cf. v. 2. & not. c. 1, 7. *t*) *vt multus sit* v. 5. Amos 5, 12. *u*) *qui faciat* vel *exsequatur verbum eius.* Ps. 103, 20. Ps. 148, 8. Et magnitudo virtutis Domini in paruis quoque animantibus demonstratur. inquit *Hieron.* *x*) *nam magnus* erit. cf. Hos. 2, 2. Zeph. 1, 14. Mal 3, 23. Ier. 30, 7. *y*) vid. not. v. 1. 2. c. 1, 15. *z*) *& valde terribilis.* cf. c. 3, 4. Hab. 1, 7. *a*) *& quis sustineat eum?* Mal. 3, 2. i. e. Dominus verbo suo militias conscripsit copias, vt graue in peccatores iudicium exerceat, quodque nemo sustinere possit. Hic *minae* desinunt, quas excipiunt repetitae *hortationes ad poenitentiam,* & Dei nomine multa *promissa.* cf. not. v. 1. ℣. 12. *b*) Vulg. *Nunc ergo.* Tig. *Sed & nunc.* Grotius: Ostendit adhuc aliquam esse spem euadendi. cf. Ier. 18, 7. 8. *c*) vid. not. Hos. 11, 11. *d*) vid. Hos 14, 2. & cf. Zach. 1, 4. *e*) Deut. 6, 5. 1 Sam. 7, 3. i. e. serio ac bona fide; sine clandestinatione & hypocrisi. cf. Ier. 3, 10. *f*) c. 1, 14 Ier. 31, 9. *g*) *Grot.* ad significandum dolorem, ex peccatis conceptum. *Hieronymus*: Sensus est: Omnia, quae sermone praeterito continentur, propterea sum locutus, vt vos comminatione mea terrerem. Vnde *conuertimini ad me in toto corde vestro,* & animi poenitentiam *ieiunio & fletu & planctibus* indicate: vt nunc ieiunantes postea saturemini; nunc flentes postea rideatis: nunc plangentes postea consolemini. &c. Ad hunc locum respicit sec. nonnullos Esaias c. 22, 12. Ita *Vitringa* in typo doctr. proph. p. 36. Iesaiam, inquit, hanc vidisse prophetiam, ex collatione vtriusque prudentibus liquebit. Nec obstat, plagae a Ioele denunciatae in historia illius temporis nullam exstare memoriam, magis, quam quod *ingens* quoque *terrae motus* sub Vzzia in eadem sit praetermissus; cuius tamen liquidissima mentio Am. 1, 1. Zach. 14, 5. ℣. 13. *h*) *at scindite s. lacerate cor vestrum,* & vestimenta inde abstinete. Ion. *Et auferte impietatem cordis vestri.* cf. Deut. 10, 16. Ps. 51, 19. Rom. 2, 28. 29. Col. 2, 11. & not. Hos. 13, 8. *i*) vt alioquin in horrendis casibus & luctu faciebant. vid. Ios. 7, 6. &c. deinde ad ostentationem, vt Ef. 58, 5. Matth. 26, 65.

k) *tanquam strepitu flamma ignis* Ef. 29, 6. *l*) *stipulam consumentis.* Coh. 7, 6. *Bochartus*: Hoc quoque locustis prorsus conuenit, quae magno strepitu volant, & in agros decidunt, & segetes dentibus commolunt. *Plinius.* XI. 29. *Tanto volant pennarum stridore, vt aliae alites credantur.* *m*) v. 2. 11. *Bochartus*: Notandum, hunc qualemcumque exercitum non iam dici *populum,* sed *vt populum.* Itaque cum *gentem & populum* supra v. 2. vocauit, loquebatur metaphorice, *populum* vocans eas copias, quae reuera populus non sunt, sed *vt populus ad pugnam instructus.* Quale est, quod easdem addit v. 7. *currere sicut strenuos milites,* atque *vt viros bellatores murum conscendere*: ne quis hic veros milites & bellatores sibi fingeret. Sed vtut milites non sint, merito tamen cum iis conferuntur (1) ratione numeri & virium, (2) ratione ordinis, quem in volatu & in incessu seruant. &c. Ad indicandum vero sensum mysticum, Apoc. 9, 11. locustis etiam Rex tribuitur, quo ceteroquin illae carent Prou. 30, 27. *n*) *instructus s. paratus* Ier. 6, 23. *ad pugnam.* cf. Apoc. 9, 9 & not. supra c. 1, 4.

℣. 6. *o*) *A conspectu eius contremiscunt populi.* Ier. 51, 29. Ps. 114, 7. *scil. cum suspectantibus populis ne suas operiant terras,* vt *Plinius* loquitur XI. 29. *p*) *omnes facies.* cf. Ier. 30, 6. Ez. 7, 18. *q*) *contrahunt pallorem* (2) Nah. 2, 11. al. vt R. Menachem in M. I. rectius: *contrahunt intra se elegantiam s. nitorem,* ex rad. פאר coll. infra v. 10. & c. 4, 15.

℣. 7. *r*) *Sicut strenui milites currunt,* Ps. 19, 6. *s*) *vt viri bellatores* Num. 31, 28. *Hieron.* haud dubium, quin *locustae.* *t*) *adscendent murum* Ios. 6, 5. *Hieron.* vt murorum sublimitas impetum forcium prohibere non valeat; & nequaquam per portas, sed per muros

℣. 8. יִפְּלוּ sic in marg. 2. at in textu יִפֹּלוּ sic fu. 5. contra notam in 7. 8. ℣. 11. עֹשֵׂה per Segol 2. sic fu. 5. & ׳ sic in marg. 6. 9.

וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־חַנּוּן וְרַחוּם הוּא אֶרֶךְ
14 אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה׃ מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב
וְנִחָם וְהִשְׁאִיר אַחֲרָיו בְּרָכָה מִנְחָה וָנֶסֶךְ לַיהוָה
15 אֱלֹהֵיכֶם׃ תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן
16 קַדְּשׁוּ־צוֹם קִרְאוּ עֲצָרָה׃ אִסְפוּ־עָם קַדְּשׁוּ קָהָל
קִבְצוּ זְקֵנִים אִסְפוּ עוֹלָלִים וְיֹנְקֵי שָׁדָיִם יֵצֵא חָתָן מֵחֶדְרוֹ
17 וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ׃ בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ יִבְכּוּ הַכֹּהֲנִים
מְשָׁרְתֵי יְהוָה וְיֹאמְרוּ חוּסָה יְהוָה עַל־עַמֶּךָ וְאַל־תִּתֵּן
נַחֲלָתְךָ לְחֶרְפָּה לִמְשָׁל־בָּם גּוֹיִם לָמָּה יֹאמְרוּ בָעַמִּים
18 אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם׃ וַיְקַנֵּא יְהוָה לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל עַל־עַמּוֹ׃ וַיַּעַן 19
יְהוָה וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת־הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ
וְהַיִּצְהָר וּשְׂבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן אֶתְכֶם עוֹד חֶרְפָּה
20 בַּגּוֹיִם׃ וְאֶת־הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּיו
אֶל־

k) Ier. 4, 1. Hos. 14, 2. 3. Zach. 1, 3. Mal. 3, 7. *Hieron.* Quia magna peccata magna delebit misericordia. l) Ex. 34, 6. Ion. 4, 2. Ps. 103, 8. Ps. 145, 8. m) Num. 14, 18. Nah. 1, 3. Ion. *differt s. remouet iram.* n) Ps. 86, 5. Ion. *& multiplicat beneficia & veritatem.* o) *quamque pœnitet mali*, quod comminatus est scilicet, idque si serio peccator resipiscat. Ex. 32, 14. Ier. 18, 8. Ion. 4, 2. *Hieronymus*: vt si nos egerimus super peccatis pœnitentiam, & ipsum pœniteat comminationis suæ, & mala, quæ comminatus est nobis, non inferat; nostræque mutatione sententiæ, & ipse mutetur. Ion. *& reuocat verbum suum ab inducendo malum.* Vid. not. 1 Sam. 15, 11. 2 Sam. 24, 16. Am. 7, 3. & cf. Ez. 35, 11. de *malo* autem *pœnæ* Am. 3, 6.

℣. 14. p) *Quis scit?* Est bene sperantis in re difficili. vid. Ion. 3, 9. 2 Sam. 12, 22. coll. ibid. v. 13. 14. & Es. 37, 4. &c. Zeph. 2, 3. Ne forsitan, vt *Hieronymus* scribit, desperarent scelerum suorum magnitudine, aut magnitudo clementiæ diuinæ faceret negligentes. Pulchre *Lutherus*: In nostra, inquit, lingua phrasis hæc negatiue (potius dubitatiue) sonat: *Quis scit?* Sed est aptissima pœnitentia vox. Vtrumque enim complectitur, & *sensum peccati*, qui facit, vt statuamus Deum iuste irasci, ac nos plectere: & *spem liberationis*, siquidem Deus natura benignus & placabilis est. &c. coll. Matth. 8, 2. Nec negligendum, quod monet *Caleuius*, non hic de remissione culpæ, sed de *afflictione temporali* sermonem esse. q) *reuertetur* Deus (vt Es. 63, 17. Mich. 7, 19. Ps. 90, 13. &c.) *& pœnitebit eum mali*, quod minatus est. v. 13. Aliter, sed minus bene, construunt & accipiunt hæc verba Hebræi. Ion. *Qui scit, in se esse peccata, conuertatur ab iis; tum miserebitur sive.* pro qua Abendana mauult: *& pœniteat eum peccatorum.* M. I. *Qui nouit vias pœnitentiæ, conuertatur; tum pœnitebit Dominum huius mali.* r) *& relinquet* Deus *post se*, vel *post ipsum* locustarum agmen. v. 21. Ez. 10, 12. s) *benedictionem* Es. 65, 8. scil. vt locustæ non omnia penitus absumant. *Lutherus*: Includit tamen etiam promissionem de Christo, quæ in nouissimis diebus exhibita est. v. 23. 26. c. 3, 2. Eph. 1, 3. Conf. Es. 1, 7. 8. 9. t) in antithesi ad c. 1, 9. 13. *M. I.* u) vt, postquam dederit benedictionem, & nostra nobis peccata donauerit, Deo hostias offerre valeamus. *Hieron.* ℣. 15. x) *Quare clangite buccina*, ad populum conuocandum v. 1. Num. 10, 7. quem vsum apud nos nunc præstant campanæ. *Hieronymus*: Adhuc eos ad pœnitentiam cohortatur, antequam adueniat hostilis exercitus. Supra, inquit, dixeram: *Canite tuba in Sion – quia venit dies Domini* – Nunc *quia benignus sum & misericors*, rursum præcipio & dico: *Clangite tuba in Sion*, & pœnitentiam in populis prædicate. y) v. 16. c. 4, 9. vid. not. c. 1, 14. z) c. 1, 14. ℣. 16. a) c. 1, 14. b) *Hieronymus*: *sanctificate ecclesiam*; vt nullus in ecclesia non sanctus sit: ne forsitan impediantur orationes vestræ, & modicum fermentum totam massam corrumpat. cf. Ex. 19, 10. 14. 1 Sam. 16, 5. c) c. 1, 14. d) *congregate etiam infantes* Thren. 4, 4. *Hieron.* ne vlla sit ætas, quæ non conuertatur ad Dominum. Conf. Ion. 4, 11. & Iudith 6, 16. c. 7, 23. e) Ps. 8, 3. *Grotius*: Mos is erat illarum gentium. Nec id mirum, cum & pecudes tali tempore a pabulo abstinerentur. Ion 3, 7. f) *exeat etiam sponsus*; cui alioquin & lege permissum erat, vt ad bellum non procederet. Deut 24, 5. g) *e conclaui suo* nuptiali Iud. 15, 1. in publicum Ecclesiæ congressum, ad ieiunium & preces. h) *& sponsa* Es. 61, 10. i) *e thalamo suo* (3) Ps. 19, 6. *M. I.* vbi cum sponso suo occultatur. cf. Es. 4, 5. & verbum Deut. 33, 12. & ad rem Ps. 22, 12. 13. Luc. 14, 20. *Grotius* confert Ex. 19, 15. 1 Cor. 7, 5. quod nostræ sententiæ subordinamus. ℣. 17. k) *Inter vestibulum* Templi & *Altare* holocaustorum 1 Reg 6, 3. 2 Par. 8, 12. h. e. proxime ante Templum. cf. not. Ez. 8, 16. Ergo necessario hæc referenda sunt ad tempus, quo Templum, Vestibulum & Altare adhuc salua & integra fuerant; non autem ad præsens Iudæorum exilium, vt contendit *Abarbanel*. cf. not. c. 1, 1. 9. 16. l) c. 1, 9. 13. m) Ez. 20, 17. Neh. 13, 22. n) v. 18. 26. c. 4, 2. Deut. 9, 26. o) populum tibi peculiarem. c. 4, 2. 1 Reg. 8, 51. Es. 63, 17. &c. p) v. 19. Ps. 42, 14. q) S. *vt dicterium de iis faciant.* ita cf. Deut. 28, 37. Iob. 17, 6. At LXX. Ion. Syr. Ar. Vulg. *vt dominentur iis.* Tig. *vt iis imperitent gentes.* vid. Deut. 15, 6. Ps. 106, 41. Thren. 5, 8. Sensus est sec. *Petrum a Figuere* apud *Pocok.* p. 184. seq. *Parce populo tuo*, auferendo ab eo locustarum istam plagam; quæ si amplius desæuierit & grassata fuerit, extremam inducet famem, atque ita cogetur populus tuus, ad leuandam famis necessitatem, in regiones gentium transfugere, & apud eas pro pane seruire, & imperium earum, nec non opprobria sustinere, non secus ac olim in Aegyptum fugerunt, ac serui facti sunt. r) Ex. 32, 12. Ps. 79, 10. s) *Grotius*: Vbi est ille Deus, quem a se vnis nosci & coli iactitabant? *Hieron.* quem sibi præsulem, quem defensorem esse iactabant. Mich. 7, 10. Ps. 115, 2. *Coccejus*: Includitur hac ratione momentum spei, fœdus Dei, quod ille pepigit, & quod fide receptum est. cf. supra c. 1, 14. ℣. 18. t) S. *Tum vtique æmulabitur* (zelum suum demonstrabit) *Dominus*. Ez. 39, 25. Zach. 1, 14. Loquitur Propheta de futuris in præterito, vt in visione. cf. supra c. 1, 5. not. Sic etiam sub verbis *præteritis futura* enunciantur 2 Par. 15, 4. u) Hieronymus: *pro terra sua*; quam prius quasi alienam contempserat, & passus fuerat locusta vastante populari. cf. ל. Num. 11, 29. x) cf. Am. 7, 2. 6. ℣. 19. y) *Et respondit*, vel *responsurus est Dominus*, nec tacebit ad serias populi sui preces. *Hieronymus*: Et in tantum pepercit pœnitentibus, vt eos dignos responsione sua faceret, diceretque: quoniam omnes fruges vestras locusta, bruchus, rubigo vastauit, *ideo dabo vobis frumentum*, & cetera, quæ Propheta describit. z) cf. Deut. 28, 12. Ios. 1, 10. a) cf. Hos. 2, 11. 14. 17. b) in oppositione ad c. 1, 10. mystice Euangelium Es. 55, 1. Zach. 9, 17. c) vid. v. 24. d) v. 26. oppos. c. 1, 16. 18. similis constr. Prou. 15, 16. (pirit. cf. Es. 66, 11. Ps. 22, 27. e) Ion. *nec dabo vos amplius opprobria famis inter gentes.* vid. v. 17. Ez. 36, 30. ℣. 20. f) *Septemtrionalem autem illum* (1) sc. locustarum exercitum. v. 10. *Bochartus*: i. e. septemtrionalem locustarum agminis partem &c. Ion. *Populum vero, qui venit ab Aquilone.* M. I. *Locustas* vocat *septemtrionales*, quia venerunt ad nos a plaga septemtrionali. Sic *Lightfoot.* Chronol. p. 94. Irruperant, inquit, locustæ ea parte terræ, quæ *septemtrioni* obuertitur, qua Syriam atq; Hamatham spectat, & *velut ordinata acie* pergentes v. 5. deuorarunt, quidquid obuiam erat, procedentes versus partem meridionalem: illic vero, vbi deflectebant, descendentes infra extrema maris mortui, sterilitas regionis fame afflixit illas, quæ regionem totam fame afflixerant. *Vitringa* Doctr. proph. p. 35. Locus hic, inquit, æque ac superiora, ad *plagam locustarum* pertinet. At *Caloviue* aliique *aquilonares hostes* intelligunt. Sic *Hieronymus*: Et Assyrium atque Chaldæum, qui ab aquilone est. – Sæpe commonui, sub translatione locustarum describi impetum Chaldæorum, quo Iudæa vastata est. Itaque seruat metaphoram in reliquis, & iuxta situm prouinciæ sic loquitur, quasi non de hostibus, sed *de locustis* referre videatur. sed cf. not. v. 1. 5. 9. 11. & c. 1, 4. g) c. 4, 6 h) *& impellam* vel *propellam eum.* 2 Sam. 15, 14.

℣. 13. וְנִחָם per *Kam.* 1. 7. 8. 10–19. 21. 23. 24. & *Ber.* cum nota קָמֵץ vel קָמֵץ בְּלִי אַס״ף aliqui: sed contra *Mas.* 2. & *Erff.* h. l. & impr. ad Zach. 1, 17. item contra Masoram & codices R. Chaiim inspectos, quos in marg. ad h. l. laudat. ℣. 14. וְנִחַם per *Pat.* 7. 8 sed contra Masoras modo allegatas. ℣. 16. וְיֹנְקֵי *defect.* 1. 3. 22. & in marg. 6. 9. sec. *Mas. Erff.* וְיוֹנְקֵי per *Pat.* 2 cum nota כֵּן הִיא *Et sic* (inquit Criticus in marg. 1.) *punctauit R. Samuel.* ℣. 19. הַדָּגָן Sic per *Paschta* recte 1. 2. 5. 22. Plerique per *Sakeph* contra sensum. At הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ omisso אֶת־ 5.

אל־ארץ ציה ושממה את־פניו אל־הים הקדמני
וספו אל־הים האחרון ועלה באשו ותעל
21 צחנתו כי הגדיל לעשות׃ אל־תיראי אדמה
22 גילי ושמחי כי־הגדיל יהוה לעשות׃ אל־תיראו
בהמות שדי כי דשאו נאות מדבר כי־עץ נשא פריו
23 תאנה וגפן נתנו חילם׃ ובני ציון גילו ושמחו ביהוה
אלהיכם כי־נתן לכם את־המורה לצדקה ויורד לכם
24 גשם מורה ומלקוש בראשון׃ ומלאו הגרנות בר
והשיקו

Es. 37, 22. merito a *Calouio* refutatus; nos cum Tarnouio aliisque *ad exercitum locustarum*; etsi hoc coactum putat Calouius p. 777. Quam apte enim hac omnia locustis conueniant, liquebit cum ex iis, quæ hactenus notauimus, tum ex ipsis *Hieronymi* verbis ad h. l. *Etiam nostris temporibus*, inquit, *vidimus agmina locustarum terram texisse Iudæam, quæ postea misericordia Domini -- vento surgente, in mare primum & nouissimum* (mortuum & mediterraneum) *præcipitata sunt. -- Cumque littora vtriusque maris aceruis mortuarum locustarum, quas aqua euomuerant, implerentur, putredo earum & fœtor in tantum noxius fuit, vt aerem quoque corrumperet, & pestilentia tam iumentorum, quam hominum, gigneretur.* cf. not. c. 1, 7. ℣. 21. *x*) S. *Ne igitur time tibi, o terra!* Propheta *concludit latis promissis* pluuiæ post siccitatem, & florentium arborum & tempestatum post locustas. Occasione autem sermonis, quem de restitutione temporalium benedictionum habet, adsurgit ad promissionem *benedictionum spiritualium* diebus Christi, in dono linguarum, & ad prædictionem miraculorum, quæ Christi mortem essent comitatura, & præcessura destructionem Hierosolymæ. *Lightfoot.* Chronol. p. 94. *Hieronymus*: Omnibus, quibus supra fuerat comminatus, nunc contraria pollicetur. cf. v. 1- 11. *x*) *exulta potius, & latare* v. 23. Zeph. 3, 14. cf. supra c. 1, 10. *y*) *quia magnificauit Dominus facere.* 1 Sam. 12, 24. Es. 28, 29. Ps. 126, 2. 3. Ion. *quia magnifice egit Dominus, faciendo in te bona populo suo.* M. I. *in oppositione ad locustas* v. 20. quæ plurima & grauissima mala intulerant. ℣. 22. *z*) Ne etiam timeatis *bestiæ agri* (Es. 56, 9.) M. I. in oppositione ad c. 1, 18. 20. *a*) *nam germinarunt*, vel *herbuerunt.* Kal (1) cf. Hiph. Gen. 1, 11. *b*) de quibus dixerat c. 1, 19. 20. *ignis exussit pascua deserti.* *c*) *nam arbor*; i. e. collectiue: omnis generis *arbores.* vt Gen. 1, 11. *d*) *ferunt* poma s. *fructus suos.* Ez. 34, 27. c. 36, 8. *e*) c. 1, 7. 12. *f*) *proferunt vim suam* s. varios fructus suos. cf. similem locutionem Gen. 4, 12. Nempe, vt ad v. 21. ex Hieronymo diximus, Propheta *promittit omnia contraria minis*, quæ præcesserant: fore nimirum, vt herbescant deserti pascua, & arbores fructum suum proferant, ficusque & vitis vim suam edant; pluuia tam matura quam sera, primo quoque tempore a Deo abunde demissa; & impleantur frumento areæ, mustoque & oleo redundent lacus torcularium: vt sic miseris Iudæis restituantur *anni*, i. e. *annui prouentus*, quos locustarum quatuor species absumserant, eodem tempore sibi mutuo succedentes. *Boch.* Hieroz. II. p. 481. seq. Hæc autem, quia a Domino repromissa sunt, credimus juxta litteram accidisse, & sterilitatem præteritam nouis frugibus compensatam: vt quidquid locusta, bruchus & rubigo & eruca consumserat, annis sequentibus impleretur. *Hieron.* ℣. 23. *g*) Tig. *Sed & vos*; vel *Inprimis* vero, *o filii Zion.* Hieronymus: Ad *filios quoque Sion specialiter* loquitur, vt exultent & gaudeant, non in quacunque re leui, sed *in Domino Deo suo* &c. *h*) v. 21. Es. 29, 19. Eadem ratione loquuntur & alii Prophetæ, cum de Christo vaticinantur. vid. Es. 61, 10. Zach. 2, 14. c. 9, 9. *i*) Es. 40, 9. Ps. 32, 11. Ps. 97, 12. Phil. 4, 4. *k*) Hieron. *quia dedit vobis* Deus Pater, sc. in decreto suo. Es. 9, 5. Ioh. 3, 16. *l*) *Magistrum* s. *doctorem.* Es. 9, 14. Iob. 36, 22. Ps. 84, 7. Ita Ion. Vulg. Raschi, Abarb. Scil. non Esaiam, aliumue Prophetam, vt cum Raschio peruerse voluit Grotius, sed *illum dudum promissum* Deut. 18, 18. 19. & vehementer a piis desideratum Ps. 14, 7. Luc. 10, 24. testem, ducem ac præceptorem gentium Es. 55, 4. vnicumque illum *Magistrum & Doctorem* Matth. 23, 8. 10. quod nomen sibi iure Christus vindicat. Es. 63, 1. Sic *Abarb.* ad h. l. fol. 141. col. 3. והוא מלך המשיח *is autem est*, inquit, *Rex Messias; qui viam monstrabit* (Matth. 22, 16.) *in qua debeant ambulare, & opera, quæ facere debeat.* Alii, etiam S. vertunt: *pluuiam tempestiuam*, minus bene; etsi vtrumque vox Hebræa significat, vt mox hoc ipso versu. vid. fuse *Cocceius* ad h. l. & *Calouius* p. 780. *m*) *ad iustitiam*, sc. veram & æternam Dan. 9, 24. quam ille non solum docebit Hos. 10, 12. sed meritis suis acquiret, & cum vberrimis gratiæ suæ donis conferet omnibus, qui nomen eius vera fide inuocabunt c. 3, 5. cf. Es. 53, 11. Ier. 23, 5. 6. c. 33, 15. 16. Hab. 2, 4. Mutat enim corda per Spiritum S. & quod vitiosum in nobis est, hoc condonat, sicut Iohannes egregie dicit Ioh. 1, 17. vt pulchre inter alia ad h. l. scribit B. *Lutherus.* *n*) *& demittet vobis* imbrem. Ez. 34, 26 *o*) *pluuiam maturam*, post iactum semen, *& seram*, cum seges in culmos & spicas succreuit, & grana turgescunt. Ion. *primam pluuiam in tempore suo, & serotinam in mense Nisan.* Nempe pluuia prima sec. Hebræorum sententiam descendit in mense *Marchesuan* s. Octobri, *serotina* vero in mense *Nisan.* vid. not. Deut. 11, 14. & Ier. 5, 24. Hos. 6, 3. Zach. 10, 1. ὁ. ὑετὸν πρόϊμον καὶ ὄψιμον. Iac. 5, 7. *p*) *In primo* statim *tempore*, vel *mense* Ez. 29, 17. c. 45, 18. quo scil. matura vel sera pluuia opus est. cf. ex *Plinio* not. supra c. 1, 10. Al. *sicut prim.* coll. Es. 60, 9. Ceterum *pluuiam primam & serotinam* nonnulli *spiritualiter* intelligunt: quod sc. Christus Ecclesiam N. T. cælesti rore Spiritus & Verbi sui ac Sacramentorum benigne recreaturus & irrigaturus sit statim *ab initio facta satione*, & deinde quoque cum in maturam segetem adoleuerit, *& messis vltimi iudicii* adpropinquauerit, de qua infra c. 4, 13. Ita *Gesnerus* apud *Calou.* p. 778. aliique, qui & reliqua omnia huius textus allegorice de beneficiis Euangelii, & in oppositione ad statum legis accipiunt. Sed cum illa *compensatio annorum siccitatis* v. 25 respiciat ea, quæ capite præcedente de sterilitate, a locustis illata, dixerat Propheta, dubium nullum est, *beneficia corporalia* illis insinuari, quod priorem inopiam agrorum vinearumque benigne compensaturus sit Dominus; vt recte censet *Calouius* p. 779. cf. ad v. 21. not. ex *Hieronymo.* ℣. 24. *q*) *Et plenæ erunt areæ* 1 Sam. 23, 1. *r*) *frumento* Gen. 41, 35. Am. 5, 11. cf. supra c. 1, 10. 17.

i) *in terram siccitatis* s. siticulosam Hos. 2, 5. Ps. 63, 2. *k*) *& solitudinis* s. desolatam. h. e. in Arabiæ deserta. cf Deut. 8, 15. *l*) S. *facies* nimirum *eius*; i. e. primam illius partem, quæ ad mundi faciem s. ortum conuersa est. *m*) propellam *in mare orientale* s. *mortuum*, ad orientem Hierosolymæ situm. *Hieronymus*: Illud intellige, in quo fuit quondam Sodoma & Gomorrha, Adama & Seboim, quod nunc *mortuum* nominatur, eo quod nulla ibi viuant animantia. vid. Ez. 47, 18. Zach. 14, 8. *n*) *& postremum eius*, i. e. occidentalem s. *vltimam agminis partem*, *o*) *in mare posterum*. h. e. *occidentale* s. mediterraneum. vid. not. Deut. 11, 24. & ad rem confer Ex. 10, 19. *Plinius* de locustis, XI. 29. *Gregatim sublata vento, in maria aut stagna decidunt. Forte hoc, casuque euenit.* Immo diuino nutu. *Bochartus*: Australium locustarum non meminit; quia cum Ierusalem fuerit in extremo fere austro terræ Canaan, australes paucæ fuerunt respectu Vrbis, & sub aliis comprehensæ. Hieroz. II. p. 479. *p*) *& adscendet putredo* s. *fœtor eius* (3) Es. 34, 3. Am. 4, 10. *q*) *adscendet, inquam.* M. I. in nares prætereuntium. *r*) *putor eius.* (1) cf. Targum Ez. 23, 20. Rad. Syr. *impudicus, sordidus, contaminatus fuit.* *s*) *quia.* al. *postquam*; coll. Ioh. 1, 5. *t*) S. *eo quod nimius fuerit faciendo.* Vulg. *quia superbe*; Syr. & Tig. *eo quod insolenter egit.* Ion. *quia multiplicauit facere mala*; h. e. plurima & maxima damna vobis intulit. cf. 2 Reg. 21, 6. Zeph. 2, 10. Dan. 8, 4. & ex opposito hic sequentem v. 21. ex quo tn. coll. & v. 26. non male de Deo accipi potest: *quia magnum est in operibus suis Dominus.* Refert vero hoc *Grotius* ad Sennacheribum, coll. 2 Reg. 19, 22. Es. 37,

---

℣. 20. באשו per *Chateph-kom.* 3. at per *chateph-pat* 1. cum nota: לית נקד בח״פ וכל וכו׳ ℣. 23. ומורה cum præf. ו sed sine puncto, fe. 3. cum nota marg. לא קרין ו ℣. 24. הגרנות Gimel per *Chateph-kom.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 19. 20. 23.

כה וְהֵשִׁיקוּ הַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר׃ וְשִׁלַּמְתִּי לָכֶם אֶת־
הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אָכַל הָאַרְבֶּה הַיֶּלֶק וְהֶחָסִיל וְהַגָּזָם חֵילִי
26 הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי בָּכֶם׃ וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ
וְהִלַּלְתֶּם אֶת־שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם
27 לְהַפְלִיא וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם׃ וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב
יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי
ג לְעוֹלָם׃ וְהָיָה אַחֲרֵי־כֵן אֶשְׁפּוֹךְ אֶת־
רוּחִי עַל־כָּל־בָּשָׂר וְנִבְּאוּ בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם זִקְנֵיכֶם
2 חֲלֹמוֹת יַחֲלֹמוּן בַּחוּרֵיכֶם חֶזְיֹנוֹת יִרְאוּ׃ וְגַם עַל־
הָעֲבָדִים

s) & redundabunt, q. d. discursare s. diffluere facient. Hiph. (2) c. 4, 13. cf. Ps. 65, 10. t) lacus torcularium. Es. 16, 10. u) v. 19. cf. Prov. 3, 10. ℣. 25. x) Et compensabo vobis. Es. 57, 18. Calvinus: Confirmat Propheta superiorem doctrinam & ratiocinatur a contrariis: quia scil. Deo non minus fit facile restituere uberem proventum terræ, quam prius facile fuit, terram reddere sterilem, immissis illis corruptelis. y) vid. not. v. 23. z) c. 1, 4. a) vid. c. 1, 4. Ps. 78, 46. b) c. 1, 4. c) magnus sc. ille meus exercitus. vid. v. 2. 11. Bochartus: Huiusmodi copiis Deus Aegyptios adflixit, postquam ranas, muscas & pediculos spreuissent. Hieronymus: Bruca (Locusta) virtus Domini magna adpellatur -- quia in tardo parvoque vermiculo Dei potentia & humana fragilitas demonstratur. d) quas misi contra vos. cf. Ex. 10, 4. Nempe non fortuito exortæ sunt locustæ, vel erucæ, vel bruchi; sed Deus conduxit illorum militum operam, fuerunt eius copiæ & exercitus, ad ipsos opprimendos -- Quod vocat exercitum magnum, ostendit, Deo non opus esse validis copiis, vt homines subigat. Nam vbi armat locustas & animalcula, quæ nullius sunt momenti, rapiunt victum ex hominum ore, relinquunt eos famelicos: etiamsi nullus exerat contra eos gladium, tabescunt tamen in sua inedia. Calvinus. At Ion. aliique metaphorice: Et rependam vobis annos bonos, pro annis, quibus vos diripuerunt populi, gentes & linguæ, & imperatores, & regnum vindictæ, exercitus meus magnus, quem immisi in vos.

℣. 26. e) cf. Hos. 4, 10. c. 13, 6. Mich. 6, 14. Hag. 1, 6. f) & saturando sc. saturabimini v. 19. g) Es. 61, 9. Coh. 5, 18. cf. Deut. 8, 12. seqq. c. 32, 15. Prov. 30, 9. h) qui egit vobiscum, cum puniendo Zach. 1, 6. tum benefaciendo resipiscentibus. Num. 10, 32. i) mirifice, ad miraculum vsque. Es. 29, 14. Ps. 31, 22.

CAP. III.

Calovius: Vere enim missio Filii Dei in hunc mundum, redemtio generis humani, missio Spiritus S. sunt opera mirabilia. k) Es. 29, 22. Ps. 14, 4. l) cf. v. 17. 27. ℣. 27. m) c. 4, 17. cf. Ex. 16, 6. Ez. 5, 13. &c. n) cf. Ex. 17, 7. Deut. 31, 17. Hos. 11, 9. Rom. 8, 28. Ion. & scietis, quod in medio Israelis habitare fecerim Schechinam meam. cf. Ioh. 1, 14. o) Hos. 13, 4. p) Es. 43, 11. 12. c. 44, 6. 8. c. 45, 21. 22. Hieronymus: Quia Pater in Filio, & Filius in Patre. q) S. ideo, inquam, non pudefient v. 26. Rom. 5, 5.

Cap. III, ℣. 1. r) S. Fiet etiam. Cohæret enim hoc caput cum superiore. (vid. not. c. 2, 1. 21. 23.) & porro hic Deus promittit ac prædicit I. Effusionem Spiritus S. v. 1. 2. II. diem excidii Hierosolymitani per Romanos, cum præcedd. signis v. 3. 4. & III. credentium exceptionem in Tsione s. Ecclesia N. T. v. 5. s) postea. Ο΄. μετὰ ταῦτα, i. e. vt Petrus dicit Act. 2, 17. ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις. cf. seq. v. 2. Calovius: Quo nomine designatur tempus novissimum, tam respectu Synagogæ & politiæ Iudaicæ, cui extrema imminebant, tum respectu gratiæ novissimæ &c. Sic Kimchi: Idem est, inquit, ac si diceret באחרית הימים Es. 2, 2. tempore in diebus Messiæ (tempore N. T.) coll. Es. 11, 9. Abarbanel: post tristia illa tempora, de quibus Ps. 74, 9. t) effundam Spiritum meum. Hieronymus: Verbum effusionis ostendit muneris largitatem: quod non in paucos Prophetas, vt olim fiebat in V. T. sed in omnes credentes in nomine Salvatoris Spiritus S. dona descenderent, nequaquam in hunc & illum, sed in omnem carnem &c. Tarnovius: Differt Vetus testamentum a Novo, quod in illo tantum hæc dona quasi stillabant, in hoc autem magna copia effluant, & πλουσίως effunduntur Tit. 3, 6. In illo eorum quasi guttæ tantum erat in Prophetis, in hoc fit effusio super omnem carnem. vid. v. 2. Es. 32, 15. c. 44, 3. Zach. 12, 10. Act. 10, 45. Eph. 4, 8. 1 Cor. 12, 11. M. I. vt copiose super illis sit Spiritus meus. Abarbanel: significat abundantem fore cognitionem & notitiam Dei, coll. Es. 11, 2. 9. u) Ion. Spiritum Sanctum meum. sic v. 2. Spiritum sc. gratiæ & precum Zach. 12, 10. Spiritum cognitionis & timoris Dei Es. 11, 2. cum variis donis & charismatis 1 Cor. 12, 4. seqq. c. 14, 22. x) super omnem carnem, i. e. vt Ar. habet: super omnem hominem carne præditum; h. e. non super Iudæos solum aut Israelitas (vt temere A. b. Esra aliique opinantur, quorum impudentiam ipse retundit Abarbanel ad h. l. fol. 242); sed super omnes homines, cuiuscunque sint nationis, sexus aut conditionis v. 2. vel temporis Act. 2. 39 modo credant in nomen Servatoris v. 5. nec repugnent Deo, vt ab ipso docti fiant Ioh. 6, 45. cf. ad phrasin Gen. 6, 12 Es. 40, 5. c. 49, 26. Zach. 2, 17. Ps. 65, 3. Rom. 3, 20. c. 10, 12. Gal. 3, 28. &c. Certissime, inquit Abarb. ad h. l. hæc phrasis complectitur omnes homines, cuiuscunque illi sint nationis: sicut Es. 66, 23 Ps. 145, 21. coll. Zeph. 3, 8. 9. Non ergo tantum intelligendi sunt per omnem carnem CXX illi Act. 1, 15. qui Hierosolymis congregati in cœnaculo erant Act 2, 1. Quanquam ergo in festo illo pentecostes, in visibili effusione Spiritus S. vaticinium adimpleri illustri ratione cœperit; non tamen ad illum actum solemnem tantum pertinet; sed vniversum statum novissimorum temporum vel N. T. concernit, more aliarum promissionum vniversalium; inquit Calovius p. 783. Conf. e. c. Act. 10, 44. seqq. c. 11, 15. c. 15, 8. c. 19, 6. Gal. 3, 2. y) S. ita vt etiam prophetent filii vestri. Dicitur autem prophetare, non tantum qui loquitur mysteria & futura per revelationem extraordinariam, (vt Act. 11, 28. c. 20, 23. Apoc. 1, 1. &c.) sed & qui loquitur divina per revelationem ordinariam; sive cum Spiritus adprobatione singulari, sive alioquin in bona conscientia: vt Coccejus observat in Lex. p. 460. vid. 1 Cor. 14, 1. seqq. & cf. not. Num. 11, 29. Notant itaque hæc promissa aliquid partim extraordinarium, partim ordinarium. Primi generis exemplum sunt filiæ Philippi Act. 21, 9. & multi, qui linguis locuti sunt magnalia Dei; quum antea ἀγράμματοι fuissent Act. 2. & passim. Sed donum extraordinarium est testimonium & medium doni ordinarii, quod indigitatur Es. 54, 13. Ier. 31, 33. 34. 1 Cor. 14, 24. z) & filiæ vestræ. cf. Ps. 8, 3. 1 Cor. 11, 5. Cocc. Lex. p. 460. Postquam verbum Evangelii auditum est, & nullus amplius Propheta expectatur, qui indicet verbum, per quod Deum cognoscamus, & Spiritus gratiæ ac filiationis effusus est: qui credit & loquitur (2 Cor. 4, 13) eo loco est, quo olim Propheta; a Deo per ipsius verba & legem in publico positam discit, eam inscribente Spiritu in cor eius, & per ea quæ didicit, ac per verba Spiritus, proficit ad sapientiam & prudentiam, & cognitionem mysteriorum Dei. a) senes vestri. c. 1, 2. vt Paulus ad Philem. v. 9. Cocc. Lex. p. 23. ordinarium quidpiam indicatur: Senes, attendentes ad scripturam Veteris Testamenti, videbunt, quid faciat Deus in mundo, vt olim Prophetæ in somniis & ita monebuntur a Deo, vt prudenter agant, & prudentia consilia dare possint. b) divina somnia somniabunt. Num. 12, 6. quod Iobi ætate solemne erat Iob. 33, 15. 16. cf. Gen. 37, 6. 9. 1 Sam 28, 6. 1 Reg. 3, 5. Dan. 1, 17 c. 7, 1. Matth. 1, 20. c. 2, 19. 12. & Gurtleri Theol. Proph. p. 16. c) iuvenes vestri. cf. Am. 2, 11. d) visiones diurnas aut nocturnas videbunt. cf. Gen. 15, 12. seqq. 1 Reg. 22, 17. Es. 6, 1. Ier. 1, 11. c. 24, 3. Ez. 1, 4. seqq. c. 37, 2. Zach. 1, 8. &c. & ex N. T. Act. 9, 10. c. 10, 3. 17. c. 16, 22. c. 22, 5. 1 Cor. 14, 29. 30. Apoc. 1, 12. 13. &c. Abarbanel: Non dicit omnes senes aut iuvenes vestri; sed simpliciter: vt intelligas illos, qui apti fuerint ad recipiendum Prophetiæ donum. Calovius p. 784. Non, quod immediatæ revelationes, quæ Patriarchis & Prophetis factæ sunt, omnibus concedendæ sint -- sed quod talia, quæ olim selectis quibusdam personis patefacta sunt per extraordinarios illos revelationis modos, prophetias, visiones & somnia, per ordinariam revelationem omnibus palam manifestanda sint: vt filii & filiæ, senes & iuvenes, servi & ancillæ iam divinitus habeant cognitionem, quæ vix Patriarchis, Prophetis & viris Dei olim concessa. Vtitur enim Scriptura phrasibus Veteris Testamenti ad significanda bona Novi Testamenti, vt in vaticiniis Propheticis subinde fieri videmus. -- Nam nec illi quidem, in quibus hoc vaticinium impletum Petrus Act 2, 16. testatus est, habebant prophetiam, aut somnia, aut visiones; replebantur tamen Spiritu S. vt variis linguis τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ efferre potuerint, ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἁγίου φερόμενοι, prout Spiritus S. ipsis dedit eloqui. cf. not. ad v. 2.

Cap. III. ℣. 1. בחוריכם חזינוה Sic 1. 3.

rum ex Aegypto Deut. 6, 21. Ier. 32, 21. ὁ. τέρατα. vid. Act. 2, 19. c. 4, 30. Hebr. 2, 4. Marc. 16, 20. k) *Hieron.* Quia sol moriente Christo versus est in tenebras, & luna in sanguinem. v.

הָעֲבָדִים וְעַל־הַשְּׁפָחוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֶשְׁפּוֹךְ אֶת־
3 רוּחִי׃ וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ דָּם וָאֵשׁ וְתִימְרוֹת
4 עָשָׁן׃ הַשֶּׁמֶשׁ יֵהָפֵךְ לְחֹשֶׁךְ וְהַיָּרֵחַ לְדָם לִפְנֵי בּוֹא יוֹם
ה יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא׃ וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר־יִקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה
יִמָּלֵט כִּי בְּהַר־צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַםִ תִּהְיֶה פְלֵיטָה כַּאֲשֶׁר
אָמַר

4. Alii huc referunt Angelum Domini & cælestes exercitus descendentes Luc. 2, 9. 13. Stellam Magis in cælo apparentem Matth. 2, 2. & quæ facta referunt Euangelistæ, quum Christus resurgeret Matth. 28, 2. seqq. & tandem in cælos adscenderet. Latius nos hæc accipienda putamus de omnibus prodigiis & signis, quæ ante horribilem illum excidii Hierosolymitani diem in cælo adparuerunt. *Grotius:* solent, inquit, magnas rerum conuersiones præcedere cometæ, gladii ardentes, aliaque signa eiusmodi. Pessime vero hunc textum ipse refert ad Babyloniorum aduentum. Sed tu confer *verba Christi* Luc. 21, 11. 25. & vide *Iosephum de B. I.* Lib. VII. c. 12. vel λα. *l*) up. vt statim sequitur, *sanguinem, ignem & fumum. Hieron.* Quia tam vehementi & insolito motu terra contremuit, vt monumenta aperta, & saxa disrupta sint. Matth. 27, 51. 52. *m*) *sanguinem & ignem.* Quod *Hieronymus* de *sanguine Christi* Ioh. 19, 34. 35. & de *igne Spiritus S.* Act. 2, 3. intelligit, coll. Luc. 12, 49. *Gussetius* autem p. 947. de *sanguine martyrum* Christi (vt etiam *Cocc.* coll. 1 Ioh. 5, 8.) & de *igne rogorum*, cuius vstionem pertulerint illi volentes & alacres; *palmas* autem *fumi de pretibus* ad cælum ascendentibus, coll. Cant. 3, 6. adde Apoc. 8, 3. 4. At *Lightfoot.* in Horis Hebr. ad Act. 2, 19. *Prodigia* hæc, inquit, in *sanguine, igne & fumo*, ego intellexerim de *cæde & conflagrationibus* in gente Iudaica patratis *per seditiones & bellum intestinum*, ad prodigium vsque stupendis. Monstra erant ista potius, quam exempla; & quibus nihil prodigiosius præsagire potuit ruinam gentis, quam quod adeo sæuirent in mutuas cædes & vastationes. cf. Ez. 38, 21. Apoc. 8, 8. & Matth. 24, 6. 7. Marc. 13, 7. 8. 19. Luc. 21, 9. *n*) *& palmas* (e) Cant. 3, 6. *fumi.* Phrasis eleganter pingit *fumi adscensum* versus cælum. sc. conflagrantium vrbium & vicorum, ex mente *Lightfooti, Coccei* &c. At ὁ. καὶ ἀτμίδα καπνοῦ, Vulg. *& vaporem fumi.* Sic Act. 2, 19. Hinc *Lutherus:* Omnino iudico, inquit, hæc signa, quæ allegat Ioel, esse eadem, quæ ab Euangelistis commemorantur facta sub passionem Saluatoris. Portentosa fuit eclipsis solis in ipso plenilunii die, quæ ita inuoluit caligine omnia, ac si late diffusus *fumus* impediret oculos, ne in vicino posita possent conspici. Ac ipse Propheta ad hunc modum se explicat, cum v. 4. addit de sole obscurato, & luna referente sanguinis speciem. &c. *Hieronymus:* de hoc *fumo* & Esaias in visione magna loquitur, in qua prædicebatur cæcitas Iudæorum. vid. Es. 6, 4. & illic not. ℣. 4. *o*) Id aliqui figurate hic accipiunt de adflictionibus maximis, vt c. 2, 10. c. 4, 15. quando in republica & ecclesia Iudaica omnia corruere videbantur, sicut prædixerat Christus Matth. 24, 29. At verissime quoque id accidit, moriente Christo, narrantibus Euangelistis Matth. 27, 45. Marc. 15, 33. Luc. 23, 44. 45. *Sol quoque est versus in tenebras,* quoniam pendentem Dominum suum videre non ausus est, *& Luna in sanguinem;* inquit *Hieron.* Abarbaneli *Sol* h. l. Idumæos s. Christianos significat, *Luna* Ismaelitas s. Turcos, quibus, cum Gogo & Magogo, Propheta h. l. interitum prædicat, vt Ezech. 38, 22. At genuinam Apostolorum & Spiritus S. explicationem, ipse euentus in Iudæis irrefragabiliter probauit. Si cui tamen placet Symbolica *Solis & Lunæ* explicatio, concinniorem dabit *Vitringa* ad Apoc. 6, 12. vbi ita habet: Recte id videmur alibi interpretati de subitaneo obitu *Regis Agrippæ* Act. 12, 23. quo tempore summa maiestate fulgebat, & de luctuoso casu *Anani Pontificis*, ab Idumæis & Zelotis intempesta nocte, cum nobilissimis sacri & ciuilis ordinis viris *iugulati*, vt refert *Iosephus* de B. I. lib. 4, c. 17. vide sis etiam not. Am. 8, 9. *p*) *antequam veniat.* 1 Sam. 9, 15. 2 Sam. 3, 35. Ez. 33, 22. Docet hoc, aliud esse momentum s. tempus antecedentium signorum illorum, aliud vero ipsius diei Iehouæ, & quæ hunc comitabantur aut secuta fuerunt. *q*) cf. not. c. 1, 15. c. 2, 1. *Calouius:* Loquitur hic Deus Pater de *die Iehouæ, Filii Dei*, Messiæ & Domini nostri. cf. not. v. 5. *r*) *magnus ille.* cf. c. 2, 11. *s*) Vulg. *& horribilis*, horrendus. Ita etiam describitur *excidium Hierosolymorum* per Romanos Mal. 3, 23. 24. Alii *diem aduentus Domini* in carnem, alii diem *passionis*, alii *resurrectionis*, alii & veteres plerique, *diem extremi iudicii* intelligunt. *Hieron.* (qui non semel queritur de difficultate huius loci) *Dies* autem, inquit, *Domini* magnus & horribilis aut *resurrectionis* esse credendus est, aut certe multa post tempora *dies iudicii* (extremi,) qui vere magnus est & horribilis. Sed quia sequitur v. 5. *Et erit omnis, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit,* & hoc Apostolus Rom. 10, 13. refert ad tempus Dominicæ passionis, *magis de resurrectionis die* intelligendum est. Ita B. Pater. Verum cf. ad nostrorum aliorumque sententiam *de iudicio* Christi *in Iudæos* Matth. 24, 27. 30. c. 26, 64. Marc. 13, 26. Luc. 21, 20. seqq. &c. ℣. 5. *t*) *Fiet tamen*, quoad *omnem -- vt eripiatur;* i. e. Certissime tamen eripietur. cf. not. Es. 65, 24. c. 66, 23. & Ez. 30, 16. *u*) *qui inuocauerit nomen Domini.* Gen. 12, 8. c. 13, 4. c. 21, 33. 1 Reg. 18, 24. Es. 41. 25. c. 50, 10. Ion. *qui orauerit in nomine Domini.* Luc. 21, 36. *Coccius:* Hæc inuocatio quia non est, nisi in Christo, & quia Christus adorandus & inuocandus docetur, & quia alibi Prophetæ docent, medium salutis esse fidem Christi Hab. 2, 4. Es. 53, 11. concludimus hunc *Dominum* esse *Filium Dei*, verum *Iehouam;* & inuocationem Domini poni vt signum libertatis a ceremoniarum iugo. Ioh. 16, 21. cf. supra not. ad v. 4. *x*) *eripietur.* velut e manu effugiet. Gen. 19, 17. Es. 49, 25. Ps. 124, 7. Dan. 12, 1. ὁ. σωθήσεται. Vulg. *saluus erit.* Quod non tantum de temporali conseruatione (de qua cf. Matth. 24, 16. & *Euseb.* H. E. lib. 3. c. 5.) sed vel maxime de æterna salute esse intelligendum, docent Apostoli Act. 2, 21. & Rom. 10, 13. *y*) *in monte Sion*, vnde prodibit doctrina Euangelii Es. 2, 3. & in Ecclesia N. T. cf. Es. 10, 12. c. 24, 23. c. 27, 13. Mich. 4, 7. & not. Es. 49, 14. *z*) vid. ibidem, & not. Es. 51, 17. *a*) *erit ereptio.* (Ion. & Syr. *liberatio*) vel *euasio:* velut e strage & persecutione effugientis Gen. 14, 13. vid. Es. 4, 2. c. 37, 32. Obad. v. 17. *Coccius:* Ex hoc versu videre est, in toto mundo, atque adeo in ipsa quoque terra s. populo Israelitico fore destructionem magnam, propter infidelitatem, qua Christum prædicatum non reciperent, tum per pœnas corporales, tum maxime per pœnas spirituales Rom. 1, 18. Fore tamen qui effugiant pœnas spirituales, & mortem secundam, præseruati; tum etiam qui adflictionibus temporalibus non absumantur.

℣. 2. *e*) Vulg. addit suffixum: *Sed & super seruos meos*, cum LXX. & Ar. Sic Petrus Act. 2, 18. cf. e. c. ad Philem. v. 15. 16. *f*) *& super ancillas.* Neque enim est distinctio *Iudæi & Græci, serui & liberi, viri & feminæ:* quia omnes in Christo vnum sumus. Gal. 3, 28. cf. 1 Cor. 7, 22. *g*) *in illis* N. T. *diebus* s. temporibus. v. 1. *h*) Ion. *effundam Spiritum sanctum meum.* vt v. 1. Abarbanel: *Spiritum* sc. *cognitionis & timoris* Dei Es. 11, 2. Non oportet, (idem *Abarb.* ait ad h. l.) hunc *spiritum* Dei exponere *de dono prophetiæ*, sed de notitia atque cognitione Dei, vt dictum est Es. 11, 9. cf. tu. not. ad v. 1. *Hieronymus:* Neque vero omnis, qui acceperit Spiritum S. statim habebit & (eamdem) gratiam spiritualem; sed per effusionem Spiritus S. diuersas gratias consequentur: alii *prophetiam*, vt *filii & filiæ*, qui maioris sunt meriti; alii *somnia*, vt *senes* iam prouectioris ætatis; alii *visiones*, vt *iuuenes*, qui vicerunt malignum 1 Ioh. 2, 13. 14. *Serui* vero & *ancillæ*, qui adhuc spiritum timoris habent, & non dilectionis, quia perfecta dilectio foras mittit timorem, *non habebunt prophetiam, non somnia, non visiones, sed Spiritus S. effusione contenti, fidei tantum & salutis gratiam possidebunt.* At si hanc gratiam possident, tum quid deest illis ad expellendum ex animo seruilem timorem? Benignius ergo hæc vltima B. Patris accommodatio accipienda est. *Non enim* (vt B. noster *Lutherus* scribit ad h. l. Tom. IV. Ien. fol. m. 791.) *nouas reuelationes per somnia & visiones, sed simpliciter ipsum donum Spiritus S. purificantis fide corda, & gubernantis animos, significat. Hoc donum vere huius temporis in N. T. est.* &c. &c.

℣. 3. *i*) *Et dabo prodigia;* vt olim in eductione Israelitarum

---

℣. 3. ותימרות *sic plene cum Mich.* 2. 5. 6. 9. 20. *sec. Mas. Erff.* h. l. *& impr.* Cant. 3. 6. Iidem sub ת *Chateph-pat.* habent. ׃ Ceteri omnes *defect.* & per *Schua* simpl. *Maiorg* tamen habet eadem 3.

ד אמר יהוה ובשרידים אשר יהוה קרא׃ כי הנה
בימים ההמה ובעת ההיא אשר אשוב את־שבות
2 יהודה וירושלם׃ וקבצתי את־כל־הגוים והורדתים
אל־עמק יהושפט ונשפטתי עמם שם על־עמי
ונחלתי ישראל אשר פזרו בגוים ואת־ארצי חלקו׃
3 ואל־עמי ידו גורל ויתנו הילד בזונה והילדה מכרו
4 ביין וישתו׃ וגם מה־אתם לי צר וצידון וכל גלילות
פלשת הגמול אתם משלמים עלי ואם־גמלים אתם
ה עלי קל מהרה אשיב גמלכם בראשכם׃ אשר־כספי
וזהבי לקחתם ומחמדי הטבים הבאתם להיכליכם׃
ובני

CAP. IV. אשיב קרי 22. Variant nimirum admodum Interpretes in huius capitis explicatione, vt videre licet apud *Calovium* ad h. l. Nos, vt illa, quæ v. c. de *Tyriis*, *Sidoniis*, & *Philistæis*, item de *Aegyptiis* & *Idumæis* h. l. dicuntur, ante & post captiuitatem Iudæorum Babylonicam *historice* contigisse, non dubitamus; ita plenissimum huius vaticinii complementum, per contextum ad nouissima Ecclesiæ fata, eq. ad *antitypum* illorum, referimus. *f*) *in diebus illis nouissimis*. c.3,1.2. *g*) sc. N. T. vid. not. Ier. 50, 4.20. *h*) *quando*, l. *quibus reducam* Ier.31,44. c.33,11. *i*, Ez.39,25. ℣. 2. *k*) vid. Es. 66, 18. Mich. 4, 12. Zeph.3,8. *l*) *Grotius*: Eas scil. qui populum meum male tractarunt, non ob peccata, propter quæ ego id permisi; sed odio mei, ac religionis a me traditæ. *m*) *& deducam eas*, qs. ad iudicii & supplicii locum. Deut. 21, 4. Ier.51,40. *n*) *in vallem Iosaphati*, seu potius, vt *Ion.* habet, *in vallem iudicii diuini*; vbi *Deus iudicabit* & vltionem sumet de Ecclesiæ suæ hostibus. vid. v. 12. 14. *Nomen mysticum* est, vt agnoscit etiam Abarb. fol. 243. col. 1. Aben Ezra confert 2 Par.20,16-26. ad quam historiam Propheta h. l. alludere videtur, vt Apoc. 16, 16. ad significationem mysticam nominis *Megiddo*, i. e. *excidii*. 2 Par.35,22. *Lutherus* intelligit *Ecclesiam*, ad quam omnes gentes per verbum vocandæ & iudicandæ sint; coll. Ioh. 16, 8. *o*) *vbi disceptabo cum illis*. Es. 66, 16. Ier. 25, 31. Zeph.3,8. Caussas nimirum exigam, cur id fecerint, &, vt *Ion.* habet, *vindictam de iis sumam*. cf. Es.34,8. c.35,4. Ps.79,10. Ps.94,1. *p*) v.5. c.2,19. *q*) c.2,17. Es.19, 25. c.47, 6. Gal.6,16. *r*) *quem disperserunt* Ps. 53, 6. vt quondam non Assyrii tantum & Chaldæi Ier.50,17. Esth.3,8. sed & viciniores quidam populi, illorum auxilio freti Ier. 49, 1. *s*) c. 1, 6. *t*) *diuiserunt*. Ios. 13, 7. Mich. 2, 4. ℣. 3 *u*) *Et super populo meo* v. 2. *x*) *iecerunt sortem*. vt de captiuis fieri mos erat. vid. Nah. 3, 10. Obad. v. 11. *y*) Recte Ion. Syr. & Abarbanel: *& dederunt pueros pro mercede meretricum*. ita enim illud ב interpretandum esse, indicat membrum sequens; & secutus est, vt etiam LXX. & Ar. habent: *pueros* Iudæos *donarunt meretricibus* vice pecuniæ. cf. Nah. 3, 4. Aliene Vulg. *& posuerunt puerum in prostibulo*. quod *Hieron.* explicat, vt virilem cogerent mutare naturam, coll. Rom. 1, 26. 27. *z*) *& puellam*. LXX. Syr. Ar. collect. *puellas*. (3) Gen. 34, 4. Zach. 8, 5. *a*) *pro vino & vili pretio vendiderunt*. cf. Am. 2, 6. *b*) *& leuissimo animo biberunt*. cf. Ps. 14, 4. & 2 Sam. 23, 16. 17. ℣. 4. *c*) *Ideo etiam*. Notanda hic est *digressio* s. excursus Prophetæ, dum *in antecedd. sine dubio agit de temporibus N. T.* nunc tamen subito conuertit se ad homines suæ aut proximæ ætatis, vt ex subiecto propheticæ suæ illos moneat, exhortetur & conuincat: quo facto, prophetiæ suæ filum repetit v. 9. seqq. Nimirum (vt *Vitringa* in typo doctr. proph. p. 189. seq. obseruauit) Propheta dum erat in describendis grauissimis iudiciis, quibus Deus, post effusionem Spiritus gratiæ, hostes Ecclesiæ successiue, & maxime extremo tempore, prosternet ob iniurias Ecclesiæ illatas, obuersantur animo eius iniuriæ, quibus populus Iudæus, pars Ecclesiæ vniuersalis, suo & proximo tempore adficiebatur a vicinis gentibus, *Tyriis*, *Sidoniis*, *Philistæis*: ad quos proinde *in transitu* orationem suam vertit, denuncians illis nomine Dei, tum ipsos quoque non abituros impunitos, tum etiam ipsorum peccata & scelera in illa terribili hostium Ecclesiæ strage vindicanda esse *sec. canonem iustitiæ diuinæ*. *d*) *quid vos ad me*, s. *quid vobis mecum negotii est?* cf. Ios. 22, 24. *Grotius*: i. e. *cur mihi molesti estis?* coll. Matth. 8, 29. *e*) cf. de his Ios. 11, 8. c. 19, 29. Es. 23, 1. Ez. 26, 1. seqq. Am. 1, 10. Ps. 83, 8. *f*) *& omnes termini*. Ios. 13, 2. c. 18, 17. *g*) Vulg. *Palæstinorum*. vid. 2 Par. 28, 18. & breuem eorum historiam Es. 14, 29. De nomine cf. not. Ex. 15, 14. *h*) *num talem retributionem?* He interrogatiuum est, vt Gen. 18, 21. Ipsum vero nomen, vt & verbum cognatum, *Neumanno* in Ex. L. S. p. 280. in genere *deflectionem & reflectionem* Gussetio vero p. 171. *commercium meritorum* significat, siue *conferendo*, siue *repetendo*, tum *bona*, tum *mala*. Quod ex vsu certum est. *i*) *vos rependitis mihi*; vel *confertis super me?* Num sine caussa, prouocatione aut data occasione, meos iniuria vos adficitis? vid. 2 Par. 28, 18. *Loquitur Christus de membris suis, eq. de semetipso*, vt Act. 9, 4. Cum על autem construitur hoc & sequens verbum etiam Es. 65, 6. Ps. 13, 6. 2 Par. 20, 11. sæpius vero cum ל, vt Es. 3, 9. c. 59, 18. Ier. 25, 14. *k*) *At, si talia vos confertis* vel *committitis* aduersus me? Ps. 7, 5. Per μνησικακεῖν id reddunt hic LXX. vt etiam Gen. 50, 15. *l*) *cito & velociter* Es. 5, 26. *m*) *ego meritum vestrum rependam* Es. 66, 15. Prou. 12, 14. *n*) *in caput vestrum*. v. 7. Obad. v. 15. Quod per Alexandrum Macedonem factum esse, putat *Abarb.* ad h. l. fol. 243. b. *Gurtlerus* vero ad excidium Tyri & Sidonis Christianæ per Saracenos, sub initium sæculi XIII. Theol. Proph. p. 670. seqq. sed minus solide. ℣. 5. *o*) *Propterea, quod*. v. 19. Deut. 3, 24. Ez. 23, 20. ἀνθ᾽ ὧν. Luc. 1, 20. c. 19, 44. *p*) *& pretiosa mea* 1 Reg. 20, 6. Hos. 9, 6. c. 13, 15. Es. 64, 10. *Grotius*: Ita hic adpellat Deus, non quæ templi erant, & Babylonem auecta sunt; sed ea quæ erant populi sui — Sic & modo v. 4. *sibi* dixit factam iniuriam, quæ populo facta erat. *q*) *optima*. cf. 1 Sam. 8, 14. 16. 1 Reg. 20, 3. *r*) LXX. & Vulg. *intulistis in delubra*; al. *in palatia vestra*, vt Es. 13, 22. Am. 8, 3. Prou. 30, 28.

b) *sicut dixit Dominus*. omnes sc. qui vitæ adscripti sunt Es. 4, 3. *c*) *& in residuis* s. *superstitibus*. cf. Ios. 10, 20. Ier. 42, 17. *Hieronymus*: *Residuos* eos debemus intelligere, qui *de Iudæorum* populo crediderunt, de quibus Esaias loquitur c. 1, 9. At *Calouius* p. 786. *& in residuis gentium*, h. e. vt *Cocceius* scribit, in supplemento seminis. cf. Rom. 4, 12. 16. 17. 24. *d*) Vulg. *quos Dominus vocauerit*, nempe per verbum suum Act. 2, 39.

CAP. IV. ℣. 1. *e*) *Nam*, (ne dubium videatur, quod de aduentu Messiæ c. 2, 23. de effusione Spiritus S. c. 3, 1. & de fidelium conseruatione c 3, 5. promisi) *ecce!* certissime futurum confirmo; vt non tantum captiuos meos reducam, sed etiam in hostes eorum seuerissime animaduertam, eosdemque puniam. cf. Ier. 30, 3. 10. c. 31, 8. Hos. 9, 6. *Partes* huius capitis sec. *Schmid.* *duæ* sunt: I. *Liberatio Israelis* e captiuitate & ab hostibus v. 1. II. *Conuersio gentium* per iudicium in valle Iosaphat v. 2. vbi (*a*) *citatio* ad iudicium v. 9. (*b*) Iudicii *processus* v. 13. (*c*) *euentus* v. 17. At sec. *Gurtleri* Theol. Proph. p. 113. *Deus hic prædicit* I. *Pœnam hostium* Ecclesiæ v. 1-3. præsertim Tyriorum ac Sidoniorum v. 4-8. & reliquarum gentium, terras Ecclesiæ inuadentium v. 9-15. II. *Præconium Euangelii*, & Ecclesiæ defensionem perpetuam v. 16. 17. veritatisque propagationem latissimam v. 18. III. *Aegypti & Edomi* vastitatem v. 19. IV. Sempiternam denique *Ecclesiæ pacem* v. 20. 21. Ita *Maius* Oecon. V. T. p. 882. Plenius, inquit, hic explicantur *fata Ecclesiæ sub Antichristo*, quoad eius oppressionem adflictionemque, & plenariam liberationem: perinde vt in Apocalypsi c. 11, 2. c. 16, 13. 14. 16. c. 21. & 22.

CAP. IV. ℣. 1. Sequimur diuisionem Capitum, prout est in 7. 17. 18. 22. 24. *Bor.* At Caput III. hic demum auspicantur 6-11. 13. 19. 20. idemque contra vsque ad nostrum c. 4, 9. continuant 12. 14. 15. 16. 21. 23. ℣. 5. ובשרידים *defect.* 1. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erf.* sed contra *impr.* ℣. 2. אשר per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 20. ℣. 3. הילד Particulam את præmitt. 6. 9. 26. Sic fu. 5. והילדה super. *Cholem* (*filium & matrem, quæ peperit*) in marg. 1. 6. 9. ℣. 4. הגמול *Gimel* sine *Dag.* 26. על prius, *Kamed* per *Pat.* 1. 6. 8. 9. 12. 14. 16. 17. 18. 20. 21. 22. & *Ber.* contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erf.*

6 וּבְנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם מְכַרְתֶּם לִבְנֵי הַיְּוָנִים לְמַעַן
7 הַרְחִיקָם מֵעַל גְּבוּלָם׃ הִנְנִי מְעִירָם מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
מְכַרְתֶּם אוֹתָם שָׁמָּה וַהֲשִׁבֹתִי גְמֻלְכֶם בְּרֹאשְׁכֶם׃
8 וּמָכַרְתִּי אֶת־בְּנֵיכֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיכֶם בְּיַד בְּנֵי יְהוּדָה
וּמְכָרוּם לִשְׁבָאיִם אֶל־גּוֹי רָחוֹק כִּי יְהוָה דִּבֵּר׃
9 קִרְאוּ־זֹאת בַגּוֹיִם קַדְּשׁוּ מִלְחָמָה הָעִירוּ
הַגִּבּוֹרִים יִגְּשׁוּ יַעֲלוּ כֹּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה׃ 10 כֹּתּוּ אִתֵּיכֶם
לַחֲרָבוֹת וּמַזְמְרֹתֵיכֶם לִרְמָחִים הַחַלָּשׁ יֹאמַר גִּבּוֹר
11 אָנִי׃ עוּשׁוּ וָבֹאוּ כָל־הַגּוֹיִם מִסָּבִיב וְנִקְבָּצוּ שָׁמָּה הַנְחַת
12 יְהוָה גִּבּוֹרֶיךָ׃ יֵעוֹרוּ וְיַעֲלוּ הַגּוֹיִם אֶל־עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט כִּי
13 שָׁם אֵשֵׁב לִשְׁפֹּט אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם מִסָּבִיב׃ שִׁלְחוּ מַגָּל
כִּי בָשַׁל קָצִיר בֹּאוּ רְדוּ כִּי־מָלְאָה גַּת הֵשִׁיקוּ הַיְקָבִים כִּי
14 רַבָּה רָעָתָם׃ הֲמוֹנִים הֲמוֹנִים בְּעֵמֶק הֶחָרוּץ כִּי קָרוֹב יוֹם
יְהוָה

℣. 6. s) Iudaeos autem & Hierosolymitanos *vendidistis Graecis*; quibus magnum ab omni aeuo cum Phoenicibus commercium fuit. vid. Ez. 27, 13. & not. Deut. 28, 68. cf. etiam Gen. 10, 2 4. Dan. 8, 21. Tale quid factum fuisse videtur sub Ahazo 2 Par. 28, 17. 18. cf. Am. 1, 6. ὁ. ἑλλήνων. quod quia etiam *gentes* in genere notat in N.T. vt Rom. 2, 9. 10. ideo *Hieronymus* h.l id de haereticis interpretatur: Haereticus, inquit, quoscunque deceperit & sua fecerit adorare simulacra, *filios Iuda & filios Hierusalem vendit Graecis* s. *gentilibus*; *& eos de Christianis ethnicos facit* &c. *Cocceius* vult significari, quod filios Ecclesiae tradiderint educandos & imbuendos doctrina Aristotelica potius, quam Spiritus S., vt ita longe amouerentur a suo limite, i. e. a veritate re ignis Christianae. Sed & constat, *Latinorum* plurimos, Paparum instinctu in Palaestinam profectos, *Graecorum* fraudibus interiisse; inquit *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 671. seq. t) *vt procul abigeretis eos*. c. 2, 20. u) *a termino suo*. Ios. 18, 5. *Grotius*: Quo minor esset facultas eos redimendi.

℣. 7. x) *Ecce ego exsuscitaturus sum eos*. v. 9. 12. Ion. *Ecce ego palam reducturus sum eos inde, quo vendidistis eos*. *Grotius*: per Alexandrum scil. eiusque successores, qui in gratiam Iudaicae gentis multos Iudaeos, in Graecia seruientes, liberatos reddiderunt, coll. exemplo Demetrii apud *Joseph*. A. I. XIII 5. y) v. 4. i. e. poenas vobis reponam, vt sequentia explicant. cf. Thren. 3, 64. z) cf. Iud. 9, 57. 1 Reg. 2, 33. Obad. v. 15.

℣. 8. a) *Vendam enim*. cf. Iud. 2, 14. b) cum victore Hiskia 2 Reg. 18, 8. tum, vt *Graecus* adnotat, cum Gaza, Sidon & Tyrus ab Alexandro captae sunt. c) qui *venundabunt eos Sabais*, s. Arabibus. Ion. *filiis* s. posteris *Scheba*. Gen. 10, 7. cf. 1 Reg. 10, 1. Ier. 6, 20. LXX. & Ar. εἰς αἰχμαλωσίαν. quod conf. cum Apoc. 13, 10. d) *ad gentem a vobis remotam* abducendos. cf. ad phrasin Ios. 9, 6. 9. & Deut. 28, 49. &c. e) Ion. *quia per Verbum Domini decretum est fit*. adeoque certissimum est. cf. Es. 1, 20.

℣. 9. f) *Praedicate* s. *proclamate* (c. 1, 14. c. 2, 15.) *hoc inter gentes*, vt norint, quid futurum sit; quia ad omnes hoc spectat. Redit enim Propheta ad explicanda nouissima Ecclesiae fata, post excursum illum v. 4. seqq. institutum. g) cf. c. 1, 14. Mich. 3, 5. & not. Ier. 6, 4. c. 51, 28. *Hieronymus*: Locus iste dupliciter intelligitur. Quidam enim arbitrantur, *haec sanctis gentibus praedicari*, vt praeparentur ad bellum, & pro populo Dei dimicent. — *Nobis autem videtur esse contrarium*. Quod & nos putamus. Ironica enim est allocutio ad gentes Antichristianas. h) Vulg. *suscitate robustos*. v. 7. ὁ. τοὺς μαχητάς, vt c. 2, 7. i) *accedant*. Es. 41, 1. Ier. 46, 3. k) *ascendant* s. *veniant ad appugnandum*. v. 12. Es. 7, 1. 1 Sam. 7, 7. l) *omnes bellatores*. Deut. 2, 14. q. d Frustra tn. immo nociua vobis haec omnia molimina erunt. cf. Es. 8, 9. 10.

℣. 10. m) *Tundite, cudite*. Ion. *Parate*. Es. 2, 4. n) *vomeres* s. *ligones vestros*. (5) 1 Sam. 13, 20. o) *In gladios*. Ez. 38, 4. p) *& falces vestras* Es. 18, 5. ὁ. καὶ τὰ δρέπανα ὑμῶν. cf. infra v. 13. q) *in hastas*. Num. 25, 7. contrario studio, quam Es. 2 4. Mich. 4, 3. Sic *Virgilius* Georg. I. 508. *Et curuae rigidum falces conflantur in ensem*. r) *debilis* etiam (1) cf. verbum Ex. 17, 13. *dicat*. Nota emphaticos accentus, quibus pars figni a dicto distinguitur. *Grotius*: Etiam infirmi numerum augeant, qs. aliquid possint. s) *robustus & fortis ego sum* v. 9. Es. 5, 2. Ier. 46, 12. Am. 2, 14. q. d. animos sibi sumat. Ridet hostilem praesumtionem, temeritatem, audaciam.

℣. 11. t) Vulg. *Erumpite*. LXX. Syr. & Ar. *Congregate vos*. Ion. *Congregent se*. Aliis idem est quod חושו *festinate*. sic Tig. Al. *Concursate*. (1) Rad. Arab. est *circumiit noctu* vulpes, *Noctu quaesiuit*, *Captauit* lupus praedam. it. *curauit* & *Operam dedit* &c. & cogn. עשׁשׁ per Gain, *ingressus fuit, peruasit* regionem. u) *omnes inimicae gentes*. cf. v. 12. Es. 60, 11. x) v. 11. Ier. 4, 17. Ez. 39, 17. y) Vulg. *& congregamini*. Similis forma Imperatiui est Ier. 50, 5. al. *& congregent se*, quicumque volunt. z) verum *illuc descendere fac, o Iehoua*. Apostrophe Prophetae ad Deum: qui adnuit v. 12. Verbum cf. Ier. 21, 13. Ps. 38, 3. & Synonymum infra v. 13. a) *fortes* s. *heroas tuos*, opponendos hostium robori v. 9. vide Apoc. 19, 11. 14. Alii Angelos intelligunt ex Ps. 91, 11. Ps. 103, 20. coll. 2 Reg. 19, 35.

℣. 12. b) Vulg. *Consurgant, excitentur*. Schmid. *Excitabuntur itaque*. v. 9. Ier. 50, 41. Hab. 3, 9. c) *& adscendant* impiae gentes. v. 9. 11. d) *in vallem Iosaphat* s. *iudicii diuini*. v. 14. vid. not. v. 2. e) ratio nominis & istius citationis. f) *ibi* namque *sedebo*. cf. Ps. 9, 5. Dan. 7, 9. 10. Apoc. 20, 4. Ion. *ibi* namque *reuelabor*. sc. ipso opere s. effectu. g) Ps. 9, 8. 9. Ps 96, 13. Ps. 98, 9. h) v. 11. cf. Es. 66, 15. 16. Zeph. 3, 8.

℣. 13. i) *Mittite, emittite*; vos executores iustitiae diuinae. v. 11. Verbum cf. Gen. 22, 10. 12. &c. k) *falcem*. (2) Ier 50, 16. Ion. *stringite in eos gladium*. Vt sicut ager falce demetitur, ita gladio gentes. l) *quia maturuit*. Gen. 40, 10. m) *messis*. i. e. maturuerunt ad iudicia diuina. Ion. *quia aduenit tempus finis eorum*. cf. Es. 27, 11. Ier. 51, 33. Matth. 13, 39. Apoc. 14, 15. n) *venite, descendite* ad locum iudicii. cf. v. 11. Ion. *descendite, conculcate interfectos fortium eorum, sicut quod calcari solet in torculari*. o) quia *plenum* vuis est *torcular* (5) Thr. 1, 15. & campi militibus pleni sunt. p) *exundarunt*, vel *exundabant lacus torculariorum*. c. 2, 24. Ion. per Imperatiuum: *fundite sanguinem eorum*; qui & alibi cum vino comparari solet. vid. Es. 63, 3. & cf. diem caedis magnae Es. 30, 25. c. 49, 26. c. 66, 16. Ps. 110, 6. & imprimis Apoc. 14, 19. 20. q) *quia magna facta, & nimis cumulata est malitia eorum* Gen. 18, 20 Ion. 1, 2.

℣. 14. r) Vulg. *Populi, populi*. Tig. *Turbae, turbae*. S. *Cumuli, cumuli*. Ion *Exercitus, exercitus*; creberrimi scil. cf. Ez. 31, 2. 18. c. 32, 12. 20. Gen. 17, 4. 5. &c. & geminationem multiplicatiuam Gen. 14, 10. Ex. 8, 10. 2 Reg. 3, 16. s) erunt, vel (quia Propheta in spiritu eos iam videbat) sunt *in valle excidii* Apoc. 16, 16. s. *definiti & seueri iudicii*. ὁ. τῆς δίκης. Ion. *diuisionis iudicii*, vt supra v. 2. 12 cf. Es. 10, 23. c. 28, 22. Iob. 14, 5. Dan 11, 36. S participialiter: in valle *decisa*, vt Es. 10, 21. Vulg. *concisionis* (scil. hostium Dei;) veluti per *tribulam* Es. 28, 27. c. 41, 15. coll. Am. 1, 3. t) *nam prope* aderit: cf c. 1, 15. Apoc. 1, 1. 3. c. 22, 10. 12. u) *dies Domini*, & vltio eius. cf. c. 1, 15. c. 2, 1. c. 3, 4. 2 Thess. 2, 2. Apoc. 6, 17. &c.

℣. 7. מִן־הַמָּקוֹם sic 2. 5. at הִנְנִי מְעִירָם מִן־הַמָּקוֹם 1. 3. שָׁמָּה ita *orientales* scribunt, שָׁם vero legunt. ℣. 9 יִגְּשׁוּ per *Paschta* 2. sic 1e. 5. ℣. 11. הַנְחַת sine *Meth*. 1. 22. ℣. 13. גַּת sine *Dag*. 1. 2. 3. 5. 7. 8 22. 23 & *B. Naphtali*, vt habet *M. 1.* quod tn. probat *Dag*. ex correctis libris. ℣. 14. הֲמוֹנִים sic *plene* vtrobique 1. 2. 3. 5. 22. & in marg. 6. 9. secund. *Mas*. 1. & *Erf*. Reliqui *defect*.

טו יְהוָה בְּעֵמֶק הֶחָרוּץ׃ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ קָדָרוּ וְכוֹכָבִים אָסְפוּ
16 נָגְהָם׃ וַיהוָה מִצִּיּוֹן יִשְׁאָג וּמִירוּשָׁלַםִ יִתֵּן קוֹלוֹ וְרָעֲשׁוּ
שָׁמַיִם וָאָרֶץ וַיהוָה מַחֲסֶה לְעַמּוֹ וּמָעוֹז לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
17 וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן הַר־קָדְשִׁי
וְהָיְתָה יְרוּשָׁלַםִ קֹדֶשׁ וְזָרִים לֹא־יַעַבְרוּ־בָהּ עוֹד׃
18 וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִטְּפוּ הֶהָרִים עָסִיס
וְהַגְּבָעוֹת תֵּלַכְנָה חָלָב וְכָל־אֲפִיקֵי יְהוּדָה יֵלְכוּ מָיִם
וּמַעְיָן מִבֵּית יְהוָה יֵצֵא וְהִשְׁקָה אֶת־נַחַל הַשִּׁטִּים׃
19 מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה תִהְיֶה וֶאֱדוֹם לְמִדְבַּר שְׁמָמָה תִּהְיֶה
מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ דָם־נָקִיא בְּאַרְצָם׃
כ וִיהוּדָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וִירוּשָׁלַםִ לְדוֹר וָדוֹר׃ וְנִקֵּיתִי דָּמָם
לֹא־נִקֵּיתִי וַיהוָה שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן׃

v.15. x) Sol & Luna obscurabuntur. cf. c.2,10. c.3,4. Es.13,10. & vid. Apoc. 6,12. Quod quidam sec. literam futurum putant, & ad extremum iudicii diem referunt; vid. Pocock. ad h. l. ed. Lips. p. 340. alii figurate de maximis ærumnis, vt supra c.2,10. Alii symbolice Regem & summum sacrorum Præsidem intelligunt; coll. Es. 24,23. Cant.1,6. Ps.121,6. cf not. supra c 3,4. y) & stellæ retrahent splendorem suum. cf. c. 2,6 10 Es.60,20. Præterita sunt Prophetica, vt frequentissime. cf supra c. 1,5.

v.16 z) Iehoua autem e Sione s. Ecclesia sua (c.3,5. Ps. 50, 2. Heb.12,22.) rugiet, instar leonis Apoc. 5, 5. c.10,3. cf. Am.1,2. c. 3, 8. Hos. 11, 10. & illic not. a) & ex Hierosolyma noua Es.61,10. c. 65,18. c.66,10. Zeph.3, 16. cf. Luc. 24,47. b) edet maiestaticam vocem suam. c.2,11. cf. Es.66, 6. Ps. 46, 7. Ps. 68,34. Ioh. 5, 25. Act. 27,30.31. Apoc.14,6.7. c) vt moueantur s. contremiscant cælum & terra. c.2,10. Es.13,13. c.24,18. Ps.18,8. Ez.38, 20. Matth. 24, 29. Apoc.16,18. Alii conferunt Ioh. 5,28. 1 Thess.4,16. 2 Petr. 3, 10. d) erit tamen Iehoua receptus s. refugium populo suo. Es. 4,6. c.25,4. Ps.46,2. cf. Zeph.3,17. Luc. 21,18. e) & munimentum Es. 25,4. Iud. 6, 26. cf. Prou. 18, 10 f) vid. Zeph.3,14. seqq. Rom. 9,6 Gal.6,16.

v.17. g) c.2,27. Ez. 36,11. c.37,6.13.14. h) quod ego, Iehoua, Deus vester, habitem in Sione, & gratiose præsens sim Ecclesiæ meæ, eamque sanctificem & protegam. v.16.21. Es. 8,18. Zeph 3.17. Apoc.21, 3. i) Ps.2,6. cf. Ioh. 4,21. 23. k) & vere erit Hierosolyma illa noua v.16. l) vrbs sancta. cf. Es.52,1. c.60,21. Ier. 31, 40, Obad. v. 17. Zach.14,20.21. Apoc. 21, 10. cf. Neh. 11, 1. Matth.4,5. m) & alieni Es.61, 7. c. 25, 2. 5. Ier. 51,51. n) non amplius transibunt per eam. Ion. non amplius habitabunt in ea. vid. Es. 35, 8. Iec.30,8. Zeph.

קמץ בלא אס״ף

3,15. Zach. 14, 21. Apoc.21,27. c.22,15. coll. c. 11,2.

v.18. o) Fiet itaque - stillabunt; i.e. certissime stillabunt. cf. c.3,5. p) vid. v. 1. q) stillabunt mustum. Metaphora de omnium bonorum, præsertim spiritualium, abundantia. cf. Am.9,13. Ps.23, 6. Es. 30, 23. Ps. 72,3. r) mustum. Ion. vinum præstantissimum. (s) c. 1, 5. cf. Hos. 2, 24. t) & colles Am.9, 13. t) fluent lacte Euangelii Es.55,1. Ion. fluent vino. cf. Ex.3,8. Ier.11,5. & 1Tim.4,8. u) & omnes alvei c.1,20. 2Sam.23,16. x) Iudææ s. Ecclesiæ Christianæ. v.6.20. Es.19,17. y) manabunt aquis. cf. Es 30,25. c.44,3.4. z) & fons Ps 87,7. cf Es.12,3. Ps.36,10. Ps.68,27. Apoc.7,17. a) Abarb. fol.242. Hac promissione, inquit, & illud continetur (quod Es.2,3. legimus) quod ex Sione proditura sit lex, & verbum Domini in vniuersum mundum: id quod figurate significatur per fontem domus Domini. Quod pluribus exponit fol. 243. col.3. vid. Ez.47,1. Zach.14,8. Apoc.22,1.2. b) & rigabit, alludit ad Gen.2,10. c) vallem (vt 2Reg.3,16.17.) Vulg. Tig. torrentem, S. flumen. quæ significatio alioquin vsitatior est. d) S alique Schittim. Dictus sic fuit locus, vbi vltima quondam fuerat mansio Israelitarum in deserto Num 25,1. Mich.6,5. ab arbore Arabica Schitta Es.41,19. quam Hebræi ad cedros referunt; vnde alii hic vertunt: vallem cedrorum præstantissimarum, coll. Ps.92,13. Vulgata vero: torrentem spinarum. Est autem, vt Hieronymus scribit ad h l. genus arboris in eremo, spinæ albæ simile colore & foliis, non magnitudine. Alioqui tam grandes arbores sunt, vt latissima ex illis tabulata cædantur: lignumque fortissimum est, & incredibilis leuitatis ac pulcritudinis, ita vt ex his etiam vasa torcularium, quæ ἄρσενας κ̀ θηλυάς vocant, ditissimi quique & studiosissimi faciant. Quæ ligna in locis cultis, & in Romano solo, absque Arabiæ solitudine non inueniuntur. Ex hisce lignis Arca fœderis, & cetera, quæ in tabernaculo Dei legimus, facta sunt Ex 25,10.&c. v.19. e) Aegyptus, mystice sic dicta. Es 11,15. Apoc.11,8. Calouius: sub nomine Aegypti & Idumææ hostes Ecclesiæ designantur. f) Ez.29,9. Mich.7, 13. g) & Idumæa Am.1,11 s. regnum Antichristianum. cf. Es.11,14.c.34,5 6 c.63,1. Cyrillus: Quod ad sensum historicum attinet, punita est Aegyptus, quando Cambyses, Cyri filius, regnum subegit. Et Idumæa redacta est in solitudinem, quod res ipsa loquitur. Ceterum videntur prophetica verba pactum occultum tegere &c Calouius: Alludi ad veteres historias, non abnuimus; sed tempora respiciuntur N. T. eorumque sors phrasibus & historiis V. T. adumbratur. Gurtlerus Theol. Proph. p.719. Post bellum, inquit, Romanum contra Iudæos gestum, Idumæi cessarunt esse singularis populus Obad. v.18. Igitur, quia nullus superest populus Idumæus his temporibus, de quibus Ioel loquitur, oportet alius intelligatur Idumæo similis. Iudæi constanter de Romanis explicant. Idumæi eadem cum Israelitis stirpe erant procreati, illorum vicini, sed hostes immisericordes, sanguinem sitientes, rapaces, superbi, criminabantur Deum, confidebant munimentis, destructi tandem. Ita & Antichristiani. h) Vulg. pro eo, quod inique egerunt in filios Iuda. & vt Cyrillus habet, eos intolerabiliter vexaruut. Nempe Genitiuus hic est patientis, vt Iud.9,24. Obad.v.10. Hab.2,8.17. i) v.6. Cyrillus: h.e. sanctos, filios confessionis. Redditur enim Iudas confessio. Sic Lutherus in h. l. significat Iuda hominem, qui agnoscit, confitetur & laudat Deum propter misericordiam suam humano generi exhibitam. Reliqui enim omnes, qui hoc beneficium non admirantur & prædicant, Deum blasphemant. Conf. Apoc.2,9 c.3,9. k) Noldius p.106 eo, quod vid. v.5. l) Ps 79,3.10. m) Es.59,7 Ps.10,8. Ps.94,21. n) in terra sua vel eorum. Vide sis Gurtl. p.693 v.20. o) At Iudæa s. Ecclesia Christi, v.13.19. Abarbanel: Iuda cum omnibus tribubus, & Ierusalem cum ceteris vrbibus Israelis scil. vt nos id accipimus, in emphasi sic dicti. coll. Apoc.7,4. & Gal.3,28.29. c.6,16. Apoc. 2,9. &c. p) in æternum manebit s. habitabitur (Es.13,20.) cf. supra c 2,26.27. Es.60,21. Ier.31,40. Ez.37,25. c.43,7.9. Mich.4, 7. Zach.2,8. Matth 16,18. c.28,20. q) & noua illa ac spiritualis Hierosolyma. vid. v.16. Es.54,1. Apoc.2,3.4. r) cf. Es.58,12. c.60,15. v.21. s) Et mundabo; vel absoluam, siue innocentem declarabo eorum sanguinem, quem innocentem non declaraueram. Difficile comma est, quod varie construunt & exponunt interpretes. Sed multi non proxime ex significatione verbi, neq, etiam sec. accentus. Melius Vulg. Et mundabo sanguinem eorum, quem non mundaueram. coll. simili ellipsi relatiui, & accentuum nexu Ps 51,10. Sic Tig. quos non mundaui scil. ppt. ipsorum impœnitentiam & incredulitatem Ier 31,34. Ez.43,9. Hos.11,15. &c vel, vt alii putant, ppt. Legis impotentiam Act.13,39. c.15,9.10. coll. Heb 9, 16.23 c.10,1 4 Tremell. vertit: Vbi mundabo eos, quorum sanguinem non mundabam, & gentes intelligit, coll. Eph.3, 1.2. Schmid. vero cum Pagnino: Tum mundabo quidem, sed sanguinem eorum non mundabo. h e. vt nos intelligimus, mundabo quidem resipiscentes Ps. 19,13. Iob 9,28. c.10,14. sed sanguinem eorum (confessorum Christi, Iudæ v.19.) non mundabo, aut impune ab hostibus effusum esse sinam. coll. Verbo Ex.20,7. c.34,7. Num.14,18. 1Reg.2,9. Ier.30,11. Nah. 1,3. Simplicissima tn. videtur explicatio, quam ab initio posuimus; aut hæc Coccejj: Et innocentes declarabo, quorum sanguinem pro innocenti non tractaui, sed quos, veluti impios ppt. confessionem veritatis ab antichristianis gentibus v.19. trucidari permisi. coll. Apoc.6,10. &c. t) cf. Ps.72,14. Ps.79,3. Es.26,21. Apoc.16,6. c.17,6. c.18,24. u) sic Dominus habitans erit cf. Apoc.7,15. c.21,3. non in templo manu facto, sed alio, quod per illud adumbratum, & ab ipso extructum fuit. cf. Es.66,1. Zach.6,13. Heb.3,3.6. x) in Ecclesia sua v.16. Es.12,6. c.24,23. Ps 2,6. Ps.87, 1. sqq. vnde recessisse videbatur, Antichristo in templo Dei sedente 2 Thess.2,4. Apoc.13,6. cf Es.60,19. c.66,14. Ez.37,26. c.43,7.9. c.48,35. Apoc.21,3.22. c.22,3.4 De Ecclesia triumphantium in cælis, id multi accipiunt. Sed vti in spiritualibus promissis excludi minime possunt beneficia, quæ in regno gratiæ fidelibus exhibentur, quorum plenaria fruitio in cælis, in regno gloriæ expectatur, ita etiam hæc commoratio Domini in Sione præsentiam tum gratiosam pariter ac gloriosam complectitur, quod Sioni & fidelibus suis tum in his terris gratiose adesse, tum in cælis gloria sua illos implere velit. Est enim vna Sion, Ecclesia militans & triumphans, quæ in hoc & futuro seculo capitis sui Christi Iesu præsentia & cohabitatione perenni exhilaratur. inquit Calouius ad h. l.

v.16. וְשָׁאַג per Pas. 1. 3. 5. 16. v.17. שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן sic 1.3.5. v.19. דָּם־ per Pas.1.2.3.5.

IN AMOSI PROPHETIAM

PRAEFATIO.

Amosus Thekoita vixit *tempore* Vzziæ ac Ieroboami II. coæuus Esaiæ atque Hoseæ, quos vide c. 1, 1. Homo simplex ac tenui *conditione*, quippe pecorum antehac pastor; sed post vocationem diuinam grauis atque intrepidus Propheta. *Oriundus* ex Iuda fuit, sed apud Bethelenses in Israelitico regno prophetauit c. 1, 1. c. 7, 11. seqq. *Occasio* prophetiæ fuit florens Israelitici regni sub Ieroboamo status 2 Reg. 14, 25. seqq. indeque orta populi securitas Amos 6, 13. multorum magnorumque flagitiorum mater c. 2, 6. seqq. c. 3, 9. 10. c. 4, 1. 4. 5. c. 5, 7. 10. 18. c. 6, 1. &c. quam vero Deus grauissimis Amosi comminationibus excussum iuit, eum in *finem*, vt resipiscerent c. 4, 12. c. 5, 4. 5. 6. 14. 15. Vaticinatur quidem & contra Iudæos vicinasque gentes, *sed contra Israelitas* maxime. *Argumentum* est I. *comminatorium*, cuius primo compendium præmittit c. 1, 2. deinde vero speciatim prosequitur, agens (1) de iudicio Dei contra gentes c. 1. & c. 2, 1- 3. (2) de euersione regni Iudaici per Babylonios, & Israelitici per Assyrios v. 4--c. 9, 10. Quo pertinent conciones partim *nudæ* c. 2--6. partim typis ac visionibus *figuratæ* c. 7. 8. 9. II. *Euangelicum*, de regno Christi, Israelitis ac gentibus auspicato futuro c. 9, 11--15.

Amosi Tempus,
2. *Conditio.*
3. *Patria.*
4. *Occasio prophetiæ.*
5. *Scopus.*
6. *Auditores.*
7. *Argumentum & Partes.*

LIBER
AMOS,
Hebr.
עמוס

CAP. I.

א דִּבְרֵי עָמוֹס אֲשֶׁר־הָיָה בַנֹּקְדִים מִתְּקוֹעַ אֲשֶׁר
חָזָה עַל־יִשְׂרָאֵל בִּימֵי ׀ עֻזִּיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה
וּבִימֵי יָרָבְעָם בֶּן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שְׁנָתַיִם לִפְנֵי הָרָעַשׁ׃
2 וַיֹּאמַר ׀ יְהוָה מִצִּיּוֹן יִשְׁאָג וּמִירוּשָׁלִַם יִתֵּן קוֹלוֹ וְאָבְלוּ
נְאוֹת הָרֹעִים וְיָבֵשׁ רֹאשׁ הַכַּרְמֶל׃ 3 כֹּה אָמַר
יְהוָה

CAP. I, ℣. 1. *a*) h. e. *verba Amoso* diuinitus inspirata. vid. Ier. 1, 1. Coh. 1, 1. & cf. Hagg. 1, 12. *b*) *inter pecuarios*, vel *de pecuariis* (2) 2 Reg. 3, 4. vbi *dominum ac diuitem pecoris* notat; vnde hic quoque *Ion.* vertit *dominus gregum*, & *Aquila* ἐν ποιμνιοτρόφοις vel κτηνοτρόφοις. Verum vt רועה non *mercenarium* modo *pastorem*, sed *dominum* quoque *gregis* significat; e. g. Gen. 4, 2. c. 47, 3. ita vicissim נוקד *mercenarium* notare etiam potest: & huiusmodi fuisse Amosum, vero simile admodum fit ex c. 7, 14. 15. vbi non solum gregem se pauisse, sed sycomoris quoque colligendis, tenuissimo vitæ generi, operam dedisse ait. Non igitur fuit magnus inter Iudæos doctor, neque illustri stemmate aut munere conspicuus: fuit tamen cum piscatoribus Galilæis in schola Domini illustris. cf. Prou. 30, 2. seqq. *c*) oppido tribus Iudæ, cum vicino deserto 2 Par. 11, 6. c. 20, 20. 1 Macc. 9, 33. De quo *Hieronymus* Procem. in hunc Prophetam: Sex millibus ad meridianam plagam abest a sancta Bethleem. -- & vltra nullus est vicu- קמץ בז"ק lus, ne agrestes quidem casæ -- Tanta est eremi vastitas, quæ vsque ad mare rubrum -- dilatatur. Et quia humi arido atque arenoso nihil omnino frugum gignitur, cuncta sunt plena pastoribus; vt sterilitatem terræ compensent pecorum multitudine. Ex hoc numero pastorum & Amos Propheta fuit. *d*) non carnis oculis, sed mentis intuitu; per reuelationem Dei; h. e. *quæ prophetauit.* Es. 1, 1. *e*) in latitudine sua. Videlicet post vaticinia contra Damascum v. 3--5. Philistæos v. 6--8. Tyrios v. 9. 10. Idumæos v. 11. 12. Ammonitas v. 13--15. ac Moabitas c. 2, 1--3. primo nominatim contra Iudam c. 2, 4. 5. ac Israelitici regni tribus v. 6. seqq. prophetat; posthac vero vaticinatur quidem inprimis contra X. tribus, inter quas habitauit quoque c. 7, 10. seqq. ita tamen. vt Iudaicum regnum, propter paria crimina subinde coniungat, vt c. 3, 1. c. 6, 1. &c. *f*) qui sequenti Israelitico Regi coæuus fuit. 2 Reg. 15, 1. seqq. *g*) *Ieroboami* secundi, quem adpositum patris nomen ab *Ieroboamo* primo, Nebati filio, distinguit. c. 7, 9. 10. 2 Reg. 14, 23. seqq. Hos. 1, 1. *h*) *biennio ante terræ motum.* Ferunt, hunc eo tempore accidisse, cum Vzias indebitum sibi sacerdotium arrogasset, coll. Es. 6, 4. verum id ita se non habere, colligit *Lightfootus* in Chron. p. 95. 99. coll. 2 Reg. 15, 30. 33. ex quo loco Vziam probat eodem anno, quo lepra percussus, etiam mortuum fuisse. Ceterum horrendus hic terræ motus fuit Zach. 14, 5. maiorisque mali præludium, non minus, quam locustæ Ioel 1, 2. seqq. Am. 7, 1. ignes de cœlo missi c. 7, 4. & terræ ariditas ac subsequuta fames c. 4, 6. seqq. Ier. 12, 13. cum not. Cf. Es. 5, 25. Quod vero nonnulli putant, ipsum Prophetam nostrum de eo, priusquam fieret, c. 3, 15. c. 9, 1. (addi etiam posset c. 4, 11. c. 7, 4.) iam loquutum fuisse, id ex contextu horum locorum haud satis firmiter probatur, & ipsi quoque *Abarbaneli* ad h. l. displicet. ℣. 2. *i*) *e Sion -- & ex Hierosolyma*, vbi erat templum & Dei religio; vt doceret, Deum non in Israel vrbibus, id est in Bethel & in Dan, vbi erant aurei vituli, nec in metropoli Samaria (&) Iezrael, sed in vera religione versari. *Hieron.* Sensus igitur: *Iehouah*, maiestaticus ille Deus, cuius numen hucusque Tsione ac Hierosolymis resedit cultumque fuit, velut leo gregibus rugitu, sic gentibus mox nominandis iræ suæ demonstratione ingentem incutiet terrorem, quem strages certissima regionum pariter ac incolarum sequetur, aut comitabitur potius. *k*) *rugiet* ad instar leonis, cuius terribili voce cuncta terrentur animantia c. 3, 8. -- Opinatur quidem *Hieronymus*, Amosum, qui pastor de pastoribus fuit -- artis suæ vsum esse sermonibus, vt vocem Domini terribilem atque metuendam, rugitum leonum & fremitum nominaret, euersionem Israeliticarum vrbium pastorum solitudini & ariditati montium comparans. Verum & alii Prophetæ, cum horrendum deuastationis iudicium a Iehoua inducendum describunt, eadem locutione vtuntur, coll. Ier. 25, 30. Ioel. 4, 16. *l*) c. 3, 4. cf. 2 Sam. 22, 14. *m*) *ita vt lugeant.* c. 9, 5. h. e. tristi adspectu sint propter horrendam sui desolationem ac incolarum stragem Ier. 12, 11. Ioel. 1, 10. *n*) *mansiones pastorum*, seu pascua illa læta, a pastoribus frequentata. Ps. 23, 2. Intelliguntur regiones & fertilitate sua & incolarum multitudine florentes. cf. Ier. 33, 12. *o*) *& exarescet.* cf. Ioel. 1, 12. *p*) *vertex* c. 9, 3. *q*) *ipsius Carmeli*, iuxta Ptolemaidem, in confiniis Ascher Ios. 12, 22. c. 19, 26. opimi alias montis, & qui lætis quondam pascuis abundabat: vnde pro quolibet aruo fertili ac culto hic & alibi ponitur. cf. Ier. 4, 26. Ceterum hoc frontispicium est totius vaticinii, complectens quoddam q. s. compendium comminationis, non modo contra Israelem, sed ceteras quoque nationes, quibus deuastationem denunciat. ℣. 3. *r*) *Ita enim dixit.* Generale illud oraculum v. 2. explicat nunc Propheta speciatim ac distributiue cum adplicatione ad varias gentes.

CAP. I, ℣. 2. ויאמר *Psik* omittunt 2. 3. contra *Mas. impr.* h. l. & Leu. 8, 23. ישאג per *Pat.* 1. 3. 5.

יהוה על־שלשה פשעי דמשק ועל־ארבעה לא
אשיבנו על־דושם בחרצות הברזל את־הגלעד :
4 ושלחתי אש בבית חזאל ואכלה ארמנות בן־הדד :
ה ושברתי בריח דמשק והכרתי יושב מבקעת־און
ותומך שבט מבית עדן וגלו עם־ארם קירה אמר
6 יהוה : כה אמר יהוה על־שלשה
פשעי עזה ועל־ארבעה לא אשיבנו על־הגלותם גלות
7 שלמה להסגיר לאדום : ושלחתי אש בחומת עזה
8 ואכלה ארמנתיה : והכרתי יושב מאשדוד ותומך
שבט מאשקלון והשיבותי ידי על־עקרון ואבדו
9 שארית פלשתים אמר אדני יהוה : כה
אמר יהוה על־שלשה פשעי־צר ועל־ארבעה לא

אשיבנו Dddd 2 ענ ב

s) Propter tres præuaricationes Damasci; *Schm.* supplet *dixi*, sc. quæ v. 4. & 5. sequuntur; ita tamen vt pœna hæc dictitata adhuc tum auerti potuisset, si a præuaricando destitissent. Posset vero etiam cum verbo *& mittam* v. 4. commode connecti, nullam statuendo ellipsin. *t*) vid. not. Es.17, 1. it. Ier.49, 23. Es.8,4. *u*) *propter quatuor vero* &c. q.d. Tria delicta Damasci, etsi vindictam meruissent, tamen a me condonata fuissent; sed quia quartum quoque addiderunt, adeoque mensuram peccatorum suorum penitus impleuerunt, non possum non ipsos punire. At Lightf. Chron. p. 95. Propter tres &c. sed speciatim propter quartam, coll consimili phrasi Prou. 30, 15. 18. 21. &c. ita quoque *Hieronymus* explicat; secundum quem sensus hic est: Si semel meum esset populum persequutus, aut secundo, darem veniam; nunc vero cum tercio & quarto crudelis extiterit, vt captiuam multitudinem plaustris ferreis tereret, nonne debeo eum plagis corripere? cf. v. 6. 9. 11. 13. c.2,1.4.6. & similes phrases *duo & tria* Iob.33,29. *tria & quatuor* Prou. 30,15.18.21. *sex & septem* Prou.6,16. Iob. 5,19. *septem & octo*, Coh.11, 2. Sic apud Homerum τρὶς καὶ τετράκις, & apud Virg. & Sen. *terque quaterque*. In quibus compositionibus vel totus numerus exaggerat, vel posterior saltem inprimis respicitur. *x*) *auertam illud*, sc. quod dixi, vel quod sequitur v.4. 5. sed certissime decretum meum exsequar. cf. Num.23,20. At *Lightfootus* in Chron. p 95. refert suffixum ad præcedens *vocem suam* v. 2. *y*) videlicet *propterea quod triturauerunt* instar frumenti, quod tribulis ferreis subiectum Orientales excutiunt. Erat hoc inter diriora supplicia Iud.8,7.16. 2 Sam.12, 31.

z) *tribulis* (1) *ferreis*. Est genus plaustri, inquit ad h.l. *Hieronymus*, quod rotis subter ferreis atque dentatis voluitur, vt excussis frumentis stipulam in areis conterant, & in cibos iumentorum propter fœni sterilitatem comminuant. cf. not. Es. 28, 27. 2 Reg.13,7. Prou. 20,26. & factitatum in Israelicis fuerat ab Hazaele ac Benhadado, (quorum proinde mencio fit speciatim h.l. v. 4.) coll. 2 Reg. 10, 32. 33. c.13,3.4. Quod ipsum est quarta Damascenorum præuaricatio.

מרעיל

a) h. e. Trans-Iordanenses Israelitas, Rubenitas, Gaditas ac dimidiam tribum Manassis. cf. v.13. Ion. *incolas terræ Gilead*. ℣. 4. *b*) *Ideo*, inquam, *mißurus sum*. ו præfixum emphatice redundat, vt ונפקחן Gen. 3,5. ונבזיתה c.17,14. Ita nexas eum particula caussali על v.3. satis est euident. *c*) v. 7.10. 12. 14. c. 2, 2. 5. Factum hoc per Assyrios sub Tiglat-Pilesare, cum Recinus Damasco regnaret, coll 2 Reg.16,9. Vid. mox v. 5. *d*) 2 Reg.8,7. 12. *e*) *qui consumet palatia* v.7.10.11.14 c.2,2 5. *f*) i. e. magnifica quæque Damasci palatia. Sic Ier. 49, 27. per synecd ochen partis insigniori, pro toto. Nominantur autem inprimis *Hazaelis* ac *Benhadadi* palatia, non modo in antanaclasi ad culpam, qua duo isti Reges in Israelitas immaniter sæuierant, coll. not. ad v. 3. it. 2 Reg.8,7. c.13,3 24. verum etiam quod Damascus illorum tempore inprimis aucta ornataque multis operibus esset, euecta proin (vt videbatur) ad summum felicitatis fastigium. ℣.5. *g*) *vectem*, valuarum in portis præcipuum firmamentum, ferreum aliquando Es.45, 2. Thr 2,9. Ier.51.30. Ion. *robur*. Sensus est: Faciam, vt Damascus, licet sit munitissima, tamen ab hostibus capiatur. *h*) *& exscindam habitantem*. v.8. *i*) *ex valle Auen*, h.e. Syria Damascena, inter Libanum & Antilibanum comprehensa, *vallis Libani* etiam dicta Ios.11, 17. sicut & κοῖλον πεδίον *campus concauus* apud *Strabonem*, itemque Αὐλών, id est עמק *vallis*, apud *Polybium* l. 5. a situ inter montes dicitur. Vid. *Bochart*. Geogr. S. Libr II. c.6.8. Ceterum און vt proprium interpretati sunt *Ion. Syr.* & *LXX*. sed *Vulg*. appellatiue *de campo idoli*, sicut Hos.10,5 pro *Bethele* ponitur בית און *domus iniquitatis* seu idolorum. Ita in denominatione, etiam regionis illius culpa notaretur, vt Ier.50,38. *k*) *& tenentem sceptrum* v.8. i.e. principes ac Regem inprimis, qui apud *Homerum* simili ratione vocatur σκηπτοῦχος *sceptritenens*. cf. Gen. 49,10. ibidemque not. Sic Ion. *exercentem dominium*. Alii *senem* intelligunt. *l*) Pro vallis Damascenæ synonymo, adeoque proprio nomine habet *Bochart*. Geogr. S. Lib. II. c. 16. *Grotio* videtur is esse Syriæ locus, qui Ptolemæo παράδεισος nominatur. cf. aliam Mesopotamiæ 2 Reg.19,12. &c. it. Gen.2,8.15. At *Vulg*. appellatiue *de domo voluptatis*. *m*) *& exulabunt*, vt 2 Reg. 17, 23. c.25,21. *n*) *Kiram*, in qua Syri iam olim aduenæ fuerant. c 9,7. De hac regione, itemque vaticinii huius complemento, vid. omnino 2 Reg.16,9. & cf. Es.22,6. *o*) v.8.15 c.2,3. cf. Es.1,20. Ez.11,8. ℣. 6. *p*) Vid. not. v.3. *q*) *Gazæ*, de qua vid. not. Ies.10,41. Ponitur autem hic & v.7. per synecdochen pro omnibus *Philistæis*, in quorum ciuitatibus facile principem tenebat locum, coll. v.8. cf. Es.14,28. seqq. Ier.47. Ez.25,15. Zeph.2, 4. 5. Zach.9,5. *r*) *auertam illud*, vid. not. v. 3. *s*) Videlicet (quæ quarta & præcipua ipsorum præuaricatio est) *quod captiuam* ex patria sua *abduxerunt*, occupatis abductorum sedibus. Factum hoc est inprimis sub Ahazo, cuius tempestate Philistæi cum Edomitis vrbes Iudaicas inuaserunt 2 Par.28,18.17. ac grauiter adflixerunt Es. 9, 11. & c.14, 29. ibidemque not. quamuis & antehac tempore Iorami, qui cum Edomitis itidem bello implicitus fuit 2 Reg.8,20. seqq simile quid fecisse potuerint, coll. 2 Par.21,16.17. *t*) *captiuitatem* (h. e. captiuam Iudæorum turbam) *integram* v. 9. h. e. ingenti & pleno q. numero. vid. Ier. 13,19. & cf. Deut.25,15. At *Grot*. vertit *pacificam*, q d. Iudæos, qui nihil ipsis nocuerant, quasi bello captos vendiderunt Idumæis. ita cf. Gen. 34,21. *u*) *ad tradendum* eos *conclusos*, siue ad necem, siue ad seruitutem. c.6,8. Ps.31,9. 1 Sam.23,11.12. sicut & Græcis iidem Philistæi captiuos Iudæos vilissima mercede venundederunt Ioel 4,4. coll. ibid. v.5.6. *x*) Iudæorum infensissimis hostibus, coll. v.9. maxime vero v.11. itemque not. ad Es.21,11. ℣. 7. *y*) Vid. not. v. 4. Agi hic autem de vltimo inprimis excidio, quod a Nebucadnezare passi sunt, ideo statuimus, quia totale prædicitur, ipsarum quoque reliquiarum v. 8. Cf. igitur Ier. 47,2. seqq. Ez.25,16.17. & Es.14,31. *z*) v.10.14. cf. Ier. 49, 27. *a*) vid. paulo ante ad v. 6. notata. ℣. 8. *b*) *Insuper exscindam* v.5. Propheta, ne v. 6. de solius Gazæ, sed vniuersorum Philistæorum peccatis egisse videatur, distributiue nunc singulis ac potioribus eorum vrbibus excidium denunciat v. 7. & 8. quintam tamen (Gath 1 Sam.6,17.) omittit: caussam aliegat *Kimchi*, quod illa Regum Iudæ esset. cf. 2 Sam. 18,1. 1 Par.18, 1. *c*) vid. not. Es. 20, 1. *d*) vid. not. v 5. *e*) Ios. 13, 3. Iud. 1, 18. *f*) *& conuertam* Es. 1, 25. Zach. 13, 7. *Cocc*. identidem inferam. *Raschi*: Iteratis vicibus percutiam. cf. not. Ier. 6,9. *g*) Ion. *plagam potentiæ meæ*. *h*) Ios. 13,3. *i*) cur *reliquias* dicat, expositum vide in not. ad Ier.25, 20. & cf Ier.47, 4. Ez. 25, 16. itemque not. Es. 14, 28. c. 20,1. ℣. 9. *k*) *Tyri*, de qua vid. not. Es. 23, 1. & cf. Ez. 26, 2. &c. Iunguntur autem Tyrii Philistæis in comminatione pœnæ, ceu fœderatis culpæque sociis ac mutuis administris. Sic Ier. 47, 4. Ioel.4,4.

℣. 8. והשיבותי *milra* 1. 5. 6. 9. 10. 22. 23. contra *Mas.* & impr. & Erf. ℣. 9. פשעי per *Mun.* *milra* 2 3. 6. 9. 20.

אֲשֶׁר עַל־הַסְגִּירָם גָּלוּת שְׁלֵמָה לֶאֱדוֹם וְלֹא זָכְרוּ
י בְּרִית אַחִים׃ וְשִׁלַּחְתִּי אֵשׁ בְּחוֹמַת צֹר וְאָכְלָה
11 אַרְמְנוֹתֶיהָ׃ כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי
אֱדוֹם וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־רָדְפוֹ בַחֶרֶב אָחִיו
וְשִׁחֵת רַחֲמָיו וַיִּטְרֹף לָעַד אַפּוֹ וְעֶבְרָתוֹ שְׁמָרָה נֶצַח׃
12 וְשִׁלַּחְתִּי אֵשׁ בְּתֵימָן וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת בָּצְרָה׃
13 כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי בְנֵי־עַמּוֹן
וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־בִּקְעָם הָרוֹת הַגִּלְעָד
14 לְמַעַן הַרְחִיב אֶת־גְּבוּלָם׃ וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּחוֹמַת רַבָּה
וְאָכְלָה אַרְמְנוֹתֶיהָ בִּתְרוּעָה בְּיוֹם מִלְחָמָה בְּסַעַר בְּיוֹם
טו סוּפָה׃ וְהָלַךְ מַלְכָּם בַּגּוֹלָה הוּא וְשָׂרָיו יַחְדָּו אָמַר
CAP. II. ב יְהוָה׃ כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה
פִּשְׁעֵי מוֹאָב וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־שָׂרְפוֹ
2 עַצְמוֹת מֶלֶךְ־אֱדוֹם לַשִּׂיד׃ וְשִׁלַּחְתִּי־אֵשׁ בְּמוֹאָב
וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת הַקְּרִיּוֹת וּמֵת בְּשָׁאוֹן מוֹאָב בִּתְרוּעָה
3 בְּקוֹל שׁוֹפָר׃ וְהִכְרַתִּי שׁוֹפֵט מִקִּרְבָּהּ וְכָל־שָׂרֶיהָ
אֶהֱרוֹג עִמּוֹ אָמַר יְהוָה׃

כה

ac populum ipsius blasphemi Ez. 35, 13. profanis ac impiis compotationibus Templum contaminantes Obad. v. 16. hostilis atrociæ socii ac administri v. 11. 14. Ps. 137, 7. sanguinarii crudelesque Ioel 4, 19. Obad. v. 10. Ier. 49, 11. ac terram vtriusque gentis, Israeliticæ ac Iudaicæ, nefaria præsumtione sibi arrogantes Ez. 35, 10. sicut

Ammonitæ Ier 49, 1. c. 36, 2. 3. 5. cf. porro Es. 34, 5. s) vid. v. 3. u) Iacobi posteros Obad. v. 10. ab Isaaco & Rebecca æque, ac Idumæi, oriundos. Gen. 25, 25. 26. adeoque in tantum cognatos ac *fratres* Deut. 23, 8. x) *& quod perdidit miserationes suas*, hoc est, adeo sævus fuit, quasi omnem omnino humanitatem exuisset, ac viscera ad commiserendum afflictis nulla haberet amplius cf. Ez. 28, 17. y) *& laniavit, discerpsit - in ira sua*. Iob. 16, 9. c. 18, 4. ferina indole Ps. 17, 12 z) *in perpetuum*. Mich. 7, 18. a) Es. 14, 6. c. 16, 6. b) *servat in perpetuum*. Ira ipsius est pertinacissima, nullaque temporum serie mitiganda. Ier. 3, 5. cf. 1 Reg. 3, 6. c. 8, 13. Es. 26, 2. Est autem שָׁמְרָה ipsa radix cum ה paragogico, vt c. 4, 3. והשלכתנה, Ier. 48, 19. ונמלטה, Hos. 7, 4. בערה, & Deut. 33, 23. ירשה. ℣. 12. c) Vid. v. 3. d) vid. not. Ier 49, 7. e) vid. not ibid. & c. 48, 24. & cf. Mal. 1, 3. ℣. 13. f) Cf. Ier. 25, 21. c. 49. 1. seqq. Ez. 25, 2. seqq Zeph. 2, 8. inprimis vero notam Ier. 49, 1. g) vid. v. 3. h) *propterea quod disciderunt*. Similis forma infinit. cap. 2, 6. i) *gravidas*. Factum hoc fuerat regnante Hazaele, 1 Reg. 8, 12. cf. 2 Reg. 15, 16. Hos. 14, 1. k) quasi dicat: Horrendo immanitatis genere vsi sunt, nulla quidem lacessiti iniuria, sed sola finium proferendorum πλεονεξίᾳ instimulati. l) *propterea vt dilatarent* Ex 34, 24. cf. enim Ier. 49, 1. cum not. ℣. 14. m) *Ego vero incendam ignem*, Ier. 11, 16. cf. supra v. 4. n) v. 7. 10. o) quæ Ammonitarum metropolis 2 Sam. 12, 26. seq. Ier. 49, 2. p) v. 4. q) *in* vel *cum barritu* c. 2, 2. vid. Ier. 4, 19. c. 49, 2. Ez. 21, 27. r) Hos. 10, 14. cf. Zach. 14, 2. s) Ps. 83, 16. t) *tempestatis*. cf. Es. 29, 6. ℣. 15. u) *rex ipsorum*; vel potius *Molochus ipsorum*, quem *Regem* vocare solent, vel simpliciter *Malcam*, idolum Ammoniticum, Ier. 49, 1. 3. Zeph. 1, 5 alibi *Milcom* dictum 1 Reg. 11, 5. *Molech* v. 7. quin & *Melech* infra c. 5, 26. vbi videsis notam. x) cf. Ez. 25, 3. y) *Principes Molochi* dicuntur *Ammonitici*, eius cultores. Sic Ier. 49, 3. coll. not. v. 1. z) v. 5. 8. c. 2, 3. CAP. II. v. 1. a) v. 4. 6. c. 1, 3. b) vid. not. Es. 15, 1. seq. c) videlicet *propterea quod combussit*, tempore Iorami Israelitarum Regis, coll 2 Reg. 3, 27. vbi videsis huius quoque loci declarationem. d) *Regis*, h. e. Pro-Regis, vel Principis regii ac regni heredis. vid. not. 2 Reg. 3, 27. Vt ostendat se Deus omnium dominum, & cunctas animas ad suum, qui earum conditor est, imperium pertinere, regis quoque Idumæorum iniuriam vindicat. *Hieron.* e) *in calcem* (4) Deut. 27, 2. 4. Cremauit ossa Regis Idumæorum, velut cremari solet ea materia, ex qua fit calx. cf. Es. 33, 12. ℣. 2. f) v. 5. vid. not. c. 1, 4. g) v. 5. c. 1, 4. h) Nom. Pr. vrbis Moabiticæ Ier. 48, 24. i) *in tumultu* bellico Ier. 46, 17. Hos. 10, 14. k) *Moabus*, i. e. populus Moabitarum. l) *in barritu*, inquam. c. 1, 14. Ios. 6, 20. m) *cum voce tuba* bellicæ. cf. c. 3, 6. Ier. 4, 19. ℣. 3. n) *Iudicem* superioris ac inferioris ordinis, Regem ac principes. Desinet suis legibus viuere Moabitis: parebit inposterum exteris regibus. cf. c. 1, 5. o) Suffixum redit ad *Moab*, quod modo vt Masc. modo vt Femin. construitur, proue respectus fuerit vel ad populum, vel ad regionem; vel ad terminationem, vel ad significationem. p) cf. Es. 34, 12. q) *cum eo*. sc. Moabo, vel cum *Iudice* supremo, seu Rege. r) c. 1, 5. 8. 15.

k) vid. not. v. 3. l) *propterea quod vinctam extradiderunt*. v. 6. Deut 23, 16 Ceterum historia sacra hoc momentum diserte quidem haud memorat; dubitari tamen vix potest, quin ad idem tempus, quo Philistæorum, referenda sit etiam Tyriorum erga Iudæos immanitas; non modo propter vaticinii ordinem, quo Tyrii Philistæis immediate subiunguntur, verum etiam propter parallelismum Ioel. 4, 4. vbi simile inhumanitatis exemplum vtrique genti vna exprobratur. cf. igitur modo not. & v. 6. m) vid. not. v 6 n) vid. ibid. o) *adeoque* (alii præter necessitatem relatiue accipiunt, *qui, sc.* Idumæi) *non recordati sunt*. p) *foederis fratrum* seu fraterni. Fratres hic amicos vocat & necessitudine copulatos, eo quod Hiram princeps Tyri cum Dauid & Salomone habuerit amicitias. *Hieron.* Ita Arabes quoque אח vocant non modo *fratrem* aut *cognatum*, sed quemlibet *fraterno amore iunctum* cf. 2 Sam. 5, 11. 1 Reg. 5, 26. ibidemque v. 15. & c. 9, 13. vbi Salomonem Hiramus dixisse fratrem nominat. ℣. 10. q) v. 4. 7. per Nebucadnezarem Ez. 26, 4. 7 seqq. c. 29, 18. cf. Gurtleri Theol. Proph. p. 763. seqq. r) v. 4. Ps. 83, 13. ℣. 11. s) *Edom*, id est, populi Idumæi, cuius patriarcha Esauus infesto contra Iacobum animo fuit Gen. 27, 41. 42. odiumque velut hereditarium ac perpetuum ad posteros propagavit Ez. 35, 5. quippe, vt alia mittamus (de quibus iam supra Es. 11, 11. notata quædam sunt) erga Iudæos & Israelitas tanta æstuantes ira Ez. 25, 12. vt tempore exilii misere afflictis non modo non fuerint compassi, sed insultaverint quoque ἐπιχαίροντες Ez. 35, 15 Obad. v. 12. 13. contra Iehovam ac

---

℣. 10. בחומת *milra* 2. 3. 10. sic su. 5. ארמנתיה sic *defect.* 6. 9. 32. & sic so. 2. 5. secund. *Mas.* 2. & Erff. h. l. itemque (si loca quidem in Concordantiis euoluta fuerint) *Mas. ingr.* ad v. 8. Alii *plene*.

4 כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי
יְהוּדָה וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מָאֳסָם אֶת־
תּוֹרַת יְהוָה וְחֻקָּיו לֹא שָׁמָרוּ וַיַּתְעוּם כִּזְבֵיהֶם אֲשֶׁר־
ה הָלְכוּ אֲבוֹתָם אַחֲרֵיהֶם׃ וְשִׁלַּחְתִּי אֵשׁ בִּיהוּדָה
וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת יְרוּשָׁלִָם׃
6 כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל
וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מִכְרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק
7 וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם׃ הַשֹּׁאֲפִים עַל־עֲפַר־אֶרֶץ בְּרֹאשׁ
דַּלִּים וְדֶרֶךְ עֲנָוִים יַטּוּ וְאִישׁ וְאָבִיו יֵלְכוּ אֶל־הַנַּעֲרָה
8 לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי׃ וְעַל־בְּגָדִים חֲבֻלִים יַטּוּ
9 אֵצֶל כָּל־מִזְבֵּחַ וְיֵין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם׃ וְאָנֹכִי
הִשְׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים
גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאַלּוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל
י וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת׃ וְאָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה לָרֶשֶׁת אֶת־אֶרֶץ
11 הָאֱמֹרִי׃ וָאָקִים מִבְּנֵיכֶם לִנְבִיאִים וּמִבַּחוּרֵיכֶם לִנְזִרִים
12 הַאַף אֵין־זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה׃ וַתַּשְׁקוּ אֶת־
הַנְּזִרִים יָיִן וְעַל־הַנְּבִיאִים צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִּנָּבְאוּ׃

℣. 4. *s*) v. 1. c. 1, 3. *t*) Et hos tangit Propheta; vt adeo Israelitæ, contra quos vaticinatur potissimum, obiicere non potuerint, quasi ipsis tantummodo asper esset, popularibus vero suis blandiretur. cf. c. 6, 1. *u*) *propterea quod reiecerunt.* cf. 2 Reg. 17, 15. Ef. 5, 24. c. 30, 12. Ier. 8, 9. Hos. 4, 6. *x*) *non seruarunt.* cf. 2 Reg. 17, 19. *y*) *sed seduxerunt eos.* Ier. 23, 13 32. *z*) *mendacia ipsorum*, quæ haud illubenter audiunt. Ef. 28, 15. Ez. 13, 19. cf. Ier. 7, 4. Vulg. *idola sua.* *a*) cf. c. 5, 25. 26. & Act. 7, 51.

℣. 5. *b*) v. 2. c. 1, 4. 7. *c*) quod etiam Hoseas prædixit Hos. 8, 14.

℣. 6. *d*) cf. Mich. 1, 5. *e*) X. tribuum regni Israelitici, quibus præcipue vaticinatur Amos c. 1. 1. *f*) *propterea quod vendunt*, acceptis contra innocentes muneribus c. 5, 12. Vid. sim. formam infin c. 1, 13. & conf. Gen. 37, 28. *g*) c. 8, 6. *h*) Ef. 5, 23. *i*) c. 4, 1. *k*) *pro pari calceorum* f. vilissimo precio. Prouerbialis locutio, vt c. 8, 6. cf. Ioel 4, 3.

℣. 7. *l*) Et quod *anhelant* (Particula עַל tendentiam huius anhelitus ad obiectum notat *puluerem* seu *particulam terræ*. c. 8, 4. Ez. 36, 3. Proprie est *auram attrahere* vel *haurire* Ier. 2, 24. metaphorice *omni conatu ad obtinendum l. rapiendum quid adspirare* Iob. 5, 5. At Cocc. Lex. 842. *qui calcant in puluere terræ super capite tenuium*, i. e. qui caput eorum proterunt in terra qs ex cognato שׁוּף significatum haberet; quod tn. opus non est. *m*) Sic dicitur etiam terra, quatenus colitur, & fruges gignit, coll. Iob. 8, 19 c. 14, 19. *n*) *pro capite*, quod pro consequendo agello non dubitant ad necem venundare. v. 6. cf. 1 Sam 29, 4. *o*) *pauperum* c. 4, 1. *p*) Ps. 9, 13. *q*) *declinare faciunt*, i e. *peruertunt*, caussam bonam technis suis ac strophis ita intricantes, vt exitum inde nullum inveniant *miseri*, & caussa tandem sua cadant. c 5, 12. *r*) LXX & Ar. *ad eandem puellam*, hor-

הפטרת וישב

rendo incestu, & nec inter gentes quidem n o-rationes audito. cf. 1 Cor. 5, 1. Leu. 18, 8. Intelligitur autem vel lasciua *puella*, vnde dictum apud Poetas *Neæra* nomen pro *amica* seu *pellice*; vel *serua*, Ruth 2, 8. 22. 23. quam duci ab hero vel heri filio conueniebat Ex. 21, 8. 9. ita vt vel nouerca filio esset, vel patri nurus, ac adeo alterutri illicita. cf. Ez. 22, 11. *s*) *propterea vt*, seu, *quasi* hoc da-

ea opera *intenderetis*, *vt*. Particula hæc proprie *finem & propositum*, alicubi vero euentum & consequens emphatice notat, vt Ier. 7, 19. c. 44, 8. *t*) Leu. 20, 3. c. 21, 32. Ez. 20, 39. Mal. 1, 12. Ostendit, quid inde sit consecutum. Dicebant gentes profanæ: en populum Dei! 2 Petr. 2, 2. *Grot.* vid. Ez. 36, 20. ℣. 8. *u*) *Et super vestibus, seu stragulis.* Nam בֶּגֶד notat etiam, quod insternitur vel substernitur cubanti 1 Reg. 1, 1. Num. 4, 7. 11. *Cocc.* Lex. 78. *x*) *pignoris loco acceptis*, quas ante solis occasum pauperibus reddi lex postulabat Ex. 22, 25. 26. *y*) *recumbunt*, q. d. *inclinant se* vel corpora sua; ritu epulantium apud veteres vsitato. Vid. c. 7, 4. ibidemque not. *z*) Auget hæc circumstantia culpam. q. d. Vestes ac vinum impie rapiunt, raptisque ad idololatriã & temulentiã abutuntur. *a*) quorũ maximo numero peccata sua cumulabant Hos. 8, 11. *b*) *iniuste mulctatorum*, seu innocentibus per calumniam extortum, Prou. 17, 26. ℣. 9. *c*) *cum tamen ego exsciderim.* Deut. 31, 4. 2 Reg 21, 9 Vel *Atqui ego quidem exscidi -- Sed vos bibere fecistis* &c. v. 12. Quocunque respectu sumatur, commemorat beneficia sua Deus, vt populi ingratitudinem arguat eo grauius. *d*) syne dochice pro omnibus Cananæis, vt v. 10. & Deut. 1, 20. cf. not. 2 Reg. 7, 6. *e*) *cuius altitudo erat sec. altitudinem cedrorum*; i. e. homines erant insolitæ staturæ. Similem hyperbolem cf. Num. 13, 32. *f*) *& robustus.* (2) Ef. 1, 31. *g*) *sicuti quercus* Ef. 2, 13. *h*) *fructum eius* (Amoræi) *superne, & radices eius acsubtus*, qs. ex fundamentis; filios æque ac parentes radicitus exscidi, ita vt recrescere non potuerint. cf. Ez. 17, 9. Hos. 9, 16. & Ef. 5, 24. c. 14, 30. Iob. 18, 16. ℣. 10. *i*) *E contrario idem ego eduxi vos* c. 3, 1. c. 9, 7. cf. Ex. 12, 37. seqq. *k*) quæ vobis duræ seruitutis pistrinum fuerat. Ex. 13, 3. 14. c. 20, 2. Deut. 5, 6. c. 6, 12. 21. &c. *l*) *& duxi vos* per desertum. Ef. 63, 12. Ier. 2, 6. *m*) 40 *annis*, vestra quidem culpa Num. 14, 33. 34. Am. 5, 25. Ps. 95, 10. ita tamen, vt neque victus, neque amictus, vobis in desertissima regione defuerit Deut. 8, 2. 3 4. c. 29, 4. 5. *n*) *donec tandem hereditaretis.* Deut. 9, 1. 4. 5. Nam sec. accentus cohæret cum proxime præced. *duxi vos.* *o*) vid. not. v. 9. ℣. 11. *p*) *Et suscitaui* (Iud. 2, 16.) quosdam *de filiis vestris*, vt essent *prophetæ*: quod magnum vtique beneficium, ac magnus honor fuit, & grate a vobis acceptari debuit. cf. Ioel 3, 1. Ier. 29, 15. *q*) v. 12. Num. 6, 2 13. Iud. 13, 5. 7. Thren. 4. 7. cf. Ier. 35, 2. seqq. *r*) *Etiamne* vero. Gen. 28, 13. 24. Leu. 25, 16. 24. Iob. 40, 8. *s*) *non est hoc ita?* Quale illud: *Numquid & hoc fallax Creta negare potes?* vel sec. Schm. *hoc nihil est?* Sensus: Num vero & hoc vel verum non est, vel non tanti, vt in censum aliquem veniat? ℣. 12. *t*) *At potare fecistis* siue suadendo, siue cogendo. Gen. 19, 32. 34. Num. 5, 24. 29. adeoque auctores violati Naziræatus extitistis, coll. Num. 6, 3. cf. Ier. 35, 2. *u*) v. 11. *x*) Exempla habes c. 7, 13. 16. Ef. 30, 10. Ier. 11, 21. Mich. 2, 6. cf. infra c. 3, 8. c. 5, 10.

CAP. II. ℣. 11. הַאַף per Darga analogice 3.

13 הִנֵּה אָנֹכִי מֵעִיק תַּחְתֵּיכֶם כַּאֲשֶׁר תָּעִיק הָעֲגָלָה
14 הַמְלֵאָה לָהּ עָמִיר׃ וְאָבַד מָנוֹס מִקָּל וְחָזָק לֹא־יְאַמֵּץ
טו כֹּחוֹ וְגִבּוֹר לֹא־יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ׃ וְתֹפֵשׂ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד
וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יְמַלֵּט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ׃
16 וְאַמִּיץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה׃

CAP. III. ג שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ
2 מִצְרַיִם לֵאמֹר׃ רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה
3 עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֵת כָּל־עֲוֺנֹתֵיכֶם׃ הֲיֵלְכוּ שְׁנַיִם
4 יַחְדָּו בִּלְתִּי אִם־נוֹעָדוּ׃ הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף אֵין לוֹ
ה הֲיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעֹנָתוֹ בִּלְתִּי אִם־לָכָד׃ הֲתִפֹּל
צִפּוֹר עַל־פַּח הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ הֲיַעֲלֶה־פַּח מִן־
6 הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא יִלְכּוֹד׃ אִם־יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם
לֹא

eam) *suam.* cf. קמ״ץ בז״ק Coh. 9, 11. ℣. 15. *k) & tenens* (peritus tractandi) *arcum*, sagittarius. Ier. 46, 9. *l) non consistet*, sed vel peribit, Ps. 102, 27. impar futurus hosti Dan. 11, 6. 8. 25. vel fugam protinus capesset, Ier. 46, 21. Nah. 2, 9. *m) & qui velox pedibus suis* est. v. 14. 2 Sam. 2, 18 *n)* sc. animam suam, ex v. 14. & sequenti membro huius v. 15. *o) & insidens equo*. cf. Es. 31, 1. Zach. 10, 5. *p)* cf. c. 9, 1. ℣. 16. *q) Et qui alias firmus corde suo* seu impauidus est. cf. Iob. 9, 4. 19. *r)* cf. 1 Par. 12, 1. *s) missa veste, qua hostis ipsum prehenderat* Gen. 39, 12. sicut adolescens ille Marc. 14, 52. At Ion. addit: *sine armis.* q. d. *arma abiiciet*, vt eo fugiat expeditius. *t)* v. 11. cf. not. Ez. 11, 8. CAP. III, ℣. 1. *u)* Compellatio hæc nostro solemnis est, attentionem ad audiendam rem magni momenti excitans. vid. v. 13. c. 4, 1. c. 5, 1. c. 8, 4. & not. Mich. 1, 2. *x)* cf. Es. 1, 2. *y) o filii Israelis!* Vniuersas quidem alloquitur tribus Iudai æque ac Israelitici regni, (subsequitur enim per appositionem ac declarationem: *contra vniuersam familiam, quam eduxi ex terra Aegypti.*) sed paulo post, missis Iudæis, ad Israeliticum regnum se peculiariter conuertit v. 9. 12. 14. Vid. not. c. 1, 1. Habet vero hoc caput, vt S. obseruauit, tres partes: I. Compellationem & excusationem Prophetæ v. 1--8. II. malitiam & violentiam Israelis plus quam gentilem v. 9. 10. III. pœnam eiusdem grauissimam. v. 11. seqq. *z)* c. 2, 10. ℣. 2. *a) Tantummodo vos* Ioh. 1, 15. q. d. Nulli omnino gentium ita, vt vobis, feci. cf. 2 Sam. 7, 23. 1 Par. 17, 21. item Ps. 147, 20. Deut. 4, 8. 20. vid. supra not. c. 2, 9. *b) agnoui*, seu gratiose elegi. Vid. not. Ier. 1, 5. Ion. *in vobis complacitum mihi fuit.* Ps. 1, 6. Gal. 4, 9. cf. Hos. 9, 10. c. 13, 5. Mal. 1, 2. *c) velut peculium ex omnibus &c.* Ex. 19, 5. Deut. 14, 2. Ps. 135, 4. *d) Propterea* multo magis etiam, ac præ ceteris gentibus. Mira est hæc, sed iustissima illatio. Nam qui multum accepit, multum ab eo repetitur; & quanto maior est gratiæ mensura, tanto grauior neglectæ aut contemtæ gratiæ pœna est Deut. 28, 63. Luc. 12, 48. Rom. 2, 9. 10. Hinc monet Apostolus Hebr. 2, 1. 2. 3. *e) visitabo* (reuisam, recordabor) *super* vel *contra vos* &c. Peccatorum vestrorum ita in meo iudicio memor ero, vt pœnas eorum in caput vestrum refundam. v. 14. Ex. 20, 5. ℣. 3. *f) Num vero ibunt duo vna*, inquit Propheta. Stilum orientalem sapiunt, quæ sequuntur parabolicæ interrogationes: & sunt instar Enthymematum, in quibus alia semper propositio vel conclusio latet. Earum applicatio breuis sequitur v. 7. 8. Videntur autem ad hunc collimare scopum, vt demonstretur (1) se aliosque Prophetas non sua, sed diuina auctoritate & iussu, Israelitis mala annunciare; v. 3. 8. 2. Hoc vero non temere, sed grauissimis fieri de caussis, nimirum propter peccata populi; v. 4. (3) Neque hæc vana & in cassum futura esse auguria, sed ineuitabiliter implenda, ni populus resipiscat; v. 5. 4) Subesse tamen sub hac ipsa iræ annunciatione gratiam Dei, qui populo suo consultum cupiat, vt is pœnas prænunciatas seria conuersione anteuerteat; v. 6. 8. *g) nisi, præterquam si.* v. 4. Iud. 7, 14. *h) ex condicto conuenerint*, vel *conuenerit eis*, sc. de certo tempore & loco, ad quem ituri sint. Ios. 11, 5. Iob. 2, 11. Neh. 6, 2. 10. Parabola in genere dicit, quod vix quicquam fortuito, temere aut frustra fiat, sed ex compacto & certo fine: hoc vero apud Prophetas multo magis obtinere, qui iudicia imminentia nunquam annunciaturi essent, nisi ad hoc officium diuinitus essent constituti, Deumque ad omnia, quæ loquerentur, præsentem, non modo vt comitem, sed auctorem quoque haberent. ℣. 4. *i) Num rugit leo.* v. 8. *k) cum præda* (animal laniandum) *non est ei?* In rugitu leonis hoc maxime terribile est, quod hac quasi clarigatione, aut hoc classico, si mauis, bellum indicit. Et post rugitum statim sequitur strages & dilaceratio. Neque enim acri illo & comento rugitu rugire solet, nisi cum videt prædam, in quam protinus irruat. *Bochart.* Hieroz. P. I. 729. cf. Es. 5, 29. c. 31, 4. Ier. 2, 14. Ez. 22, 25. Ps. 104, 21. Ita vero nec Deus frustra loquitur per Prophetas, sed stragem peccatoribus minatur horribilem, certissimeque sequuturam, nisi voce ipsius exterriti protinus resipiscant v. 8. *l) leo iuuenis*; ita dicitur, cum prædari incipit Ez. 19, 3. Iud. 14, 5. *m) e lustro suo.* (9) Ps. 104, 22. Cant. 4, 8. cf. Nah. 2, 12. Nam ex latebulis suis nonnunquam insidias struunt leones, aut reliquis animalibus, aut hominibus; Ps. 10, 10. Ps. 17, 12. Iob. 38, 40. Thr. 3, 10. *n) nisi.* v. 3. *o) ceperit* quid; vel, nisi in eo sit, vt capiat quid. Verbũ venatoriũ est, coll. v. 5. Iud. 15, 4. Es. 24. 18. Thr. 4, 20. Est vero posterius hoc comma epexegesis præcedentis, seu eiusdem sensus cum priori, verbis tantummodo mutatis. ℣. 5. *p) Numquid cadere*, h. e. illaqueari *solet* cf. Prou. 7, 23. *q) super laqueum humi* tensum, vel occultatũ. Ps. 124, 7. *r) vbi tendicula ei non est.* Sunt quidem פח & מוקש synonyma; posterius tamen h. l. magis exprimit laquei dispositionem, qua ita aptatur ab aucupe, vt illabentes auiculas constringere possit; sicuti prius laqueum quoque etiam tum significare potest, cum actu ad capiendum dispositus non est. Cf. Ps. 140, 6. & 141, 9. Adeoque sensus parabolicus est: Laqueus auiculam non capit, nisi ab aucupe ad capiendum dispositus sit. Scopus autem parabolæ hic est, quod non fortuita sint vlla mala, sed peccatoribus, ni resipiscant, a Deo intenta v. 6. quæ proinde seruis suis, Prophetis, in antecessum reuelet. cf. igitur Ier. 50, 24. Hos. 7, 12. Prou. 5, 22. *s) Num adscendit*, h. e. attollitur laqueus? *t) vt capiendo non* (nihil omnino) *capiat?* v. 4. Ita v. nec Dei molimina, quæ per seruos suos prædicit, in cassũ erunt, sed impœnitentes omnino & grauiter quidẽ ferient. ℣. 6. *u) An clangitur tuba.* c. 2, 2. Ioel 2, 1. Videtur autẽ de excubitore agi, in specula constituto, qui, si hostem viderit aduentare, populum tuba commonefacit, vt vel fugiendo protinus euadant, vel ad resistendum hosti concurrant Ez. 33, 2 seqq.

℣. 13. *y) Itaque ecce.* Pœnam tacitæ ingratitudinis subiungit. cf. Es. 3, 1. c. 17, 1. *z) pressurus sum.* (2) Rad. עיק Chald. & Syr. *arctatus*, *coarctatus fuit*, pro Hebr. צוק idem. Quale quid est in Hebr. רבע pro רבץ *cubuit*, ער pro צר *inimicus*, רעע pro רצץ *fregit*, & in Chaldaismo sæpius. cf. Nom. Ps. 55, 4. Ps. 66, 11. *a)* Sumitur hic nominaliter ac velut abstractum q. *inferioritates vestras*; i. e. vos ipsos, mihi substernendos ac succubituros, haud aliter premam, ac plaustrum, frumenti manipulis bene onustum, rem quamlibet subiacentem premit. Sic אחרי *post* pro *postica parte* 2 Sam. 2, 23. בבין *in inter* pro *in medio* Es. 44, 4. Adeoque situm non agentis, sed patientis, h. l. exprimit. Nisi forte magis placeat, particulam cum suffixo designare vergentiam ad obiectum, q. d. *premam*, vergendo *deorsum* (vt grauia solent) ad vos. At *Ion.* subintellecto Pronomine *Vos*: *Adducam super vos tribulationem, quæ premet vos in loco vestro.* Ita cf. Ex. 16, 29. *b) premit*; at passiue Ion. *premitur*, & Cocc. *arctatur*, citra necessitatem. *c) plaustrum.* Es. 5, 18. c. 28, 27. *d) plenum sibi.* Pleonasmus, i. e. bene onustum. *e) manipulo*, collectiue pro *manipulis.* (4) Ier. 9, 21. Mich. 4, 12.

℣. 14. *f) Et peribit effugium a celeri*, v. 15. h. e. nullum ei erit. Ier. 25, 35. c. 46, 6. Iob. 11, 20. Post expositam v. 13. grauitatem imminentis mali, pergit nunc v. 14. 15. 16. ad describendam eius ineuitabilitatem; quo sine præoccupat obiectionem celeritatis, roboris, fortitudinis, apparatus & peritiæ bellicæ. cf. Ier. 9, 22. Coh. 9. 11. *g) validum præstabit*, intendere poterit ad resistendum Prou. 24, 5. *h)* v. 16. cf. Ier. 9, 22. c. 46, 6. *i) eripiet animam* (vitam,

CAP. III, ℣. 1. Pro בני hab. בית 1. in marg. sic su. in textu 2. Sed בני requirit Mas. 1. h. l. & impr. *final.* f. 37. col. 5. idemque probat Criticus in marg. 1. ex duobus *Masora* exemplaribus.

7 לא יחרדו אם־תהיה רעה בעיר ויהוה לא עשה: כי
לא יעשה אדני יהוה דבר כי אם־גלה סודו אל־עבדיו
8 הנביאים: אריה שאג מי לא יירא אדני יהוה דבר מי
9 לא ינבא: השמיעו על־ארמנות באשדוד ועל־ארמנות
בארץ מצרים ואמרו האספו על־הרי שמרון וראו
10 מהומת רבות בתוכה ועשוקים בקרבה: ולא־ידעו
עשות־נכחה נאם־יהוה האוצרים חמס ושד
11 בארמנותיהם: לכן כה אמר אדני יהוה צר
12 וסביב הארץ והוריד ממך עזך ונבזו ארמנותיך: כה
אמר יהוה כאשר יציל הרעה מפי הארי שתי כרעים או
בדל־אזן כן ינצלו בני ישראל הישבים בשמרון בפאת
13 מטה ובדמשק ערש: שמעו והעידו בבית יעקב נאם־
14 אדני יהוה אלהי הצבאות: כי ביום פקדי פשעי־ישראל

עליו

Dddd 4 ע״ג ד

x) *vt populus* (ciues & incolæ vrbis) *non trepident*, seu trepide celeriterque concurrant. Hos. 11, 10. 11. 1 Sam. 16, 4. Iam vero Prophetæ de imminentibus malis, quæ ex reuelatione diuina præuident, vos commonefaciunt: minime igitur spernenda est vobis hæc commonefactio, sed potius prouidendum solicite, vt seria conversione imminens malum auertatur. cf. Ez. 3, 17. seqq. c. 33, 2. 5. seqq. y) num *fiet malum*? non culpæ, vt Ier. 26, 19. &c. coll. Ps. 5, 5. sed pœnæ, vt Ier. 1, 14. c. 18, 8. &c. coll. Es. 45, 7. z) *quod Iehoua non fecerit*, si non semper immediate efficiendo, tamen gubernando pro arcana sapientia & iustitia ipsius. cf. Es. 42, 24. c. 45, 7. Thren. 3, 37. Quod vel exinde patet, quod mala, antequam inferat, Prophetis suis reuelet; neutiquam hoc facturus, nisi ipse omnia supremo nutu dirigeret, coll. v. 7. Si vero Deus est, qui mala non modo prædicit, sed infert quoque; ergo si quid mali per Prophetas prædicit, reverenter a vobis excipiendum est, nequaquam vero cum murmure aut contemtu.

℣. 7. a) *quidquam mali in terris* v. 6. b) *nisi reuelauerit* 1 Sam. 9, 15. c) *arcanum* s. *consilium suum*. Ier. 23, 18. 22. Prou. 3, 32. Ita Noacho diluuium, Abrahamo & Lotho Sodomæ, Niniues vero excidium Ionæ patefecit, vt (verba sunt Hieronymi ad h. l.) qui audirent ventura supplicia, aut agerent pœnitentiam, & tormenta vitarent, aut contemnentes iustius punirentur. Et nota, (paulo post inquit) quod clemens & benignus Deus semper futura prænunciat, ne cogatur inferre supplicia. Et quod Heretici calumniantur in Creatore, quasi seuero & truculento, crudeli & tantum indice; eo quod nullum sit malum in ciuitate, quod ille non faciat: hoc nos referimus ad magnitudinem misericordiæ, quod non inferat pœnas, nisi ante prædixerit. Qui autem prædixerit, non vult punire peccantes. cf. Dan. 2, 22. Apoc. 1, 1. itemque Gen. 18, 17.

קמץ בלא אס״ף עד כאן

℣. 8. d) *Leo* igitur, ad cuius vocem omnia contremiscunt, & cuncta animantium natura terretur. *Hier.* Immo Deus ipse, quouis leone infinitis modis terribilior, *rugiit*, peccatoribus iram ac iudicia horrenda per me aliosque Prophetas comminatus c. 1, 2. Vid. supra v. 4. Incipit enim hic subsumere ad sensum magis proprium, quæ figurate illic ac parabolice dixerat. e) *Quis* in hoc loco non pro impossibili, sed pro raro accipitur. Ille enim non timebit, & ille non prophetabit, qui propter duritiam suam Dominum audire contemserit. *Hieron.* Adde, quod idem *Quis* h. l. non tam sumatur de facto, quam de iure. cf. Ier. 10, 7. Interrogatio vero simul exprobrat vesaniam & stuporem hominum, qui ad vocem Dei terribilis ne terreantur quidem, cum tamen norint, horribile esse in manus eius incidere Heb. 10, 31. f) cf. not. Es. 19, 7. g) *locutus est* & vaticinari me iussit. vid c. 7, 15. h) q. d. Nos igitur Prophetæ non possumus non prophetare, etsi vel centies nobis diceretis: *Ne prophetate* c. 2, 12. c. 7, 15. 16. cf. 1 Cor. 9, 16. Act. 4, 20. c. 5, 29. ℣. 9. i) *Audiri facite* vocem vestram, i. e. præconiate c. 4, 5 Verba sunt Dei ad suos Prophetas, coll. v. 10. k) *ad palatia in Asdod.* c. 1, 8. Q. d. velut arbitros conuocate vicinos populos, paganos licet ac superstitione fascinatos, vt scelera Israelitarum coram intuentes, indicent ac testentur contra illos. cf. Ez. 16, 27. Mich. 6, 2. l) Ez. 39, 17. m) c. 4, 1. n) *confusiones magnas*; alibi pœnam significat, vt 2 Par. 15, 5. Es. 22, 5. sed h. l. culpam, apertas nimirum iniurias, quæ conturbant omnia sursumque ac deorsum miscent. cf. Ez. 22, 5. Prou. 15, 16. & Rad. cognata Ier. 51, 34. cui infra c. 4, 1. respondet verbum רצץ, de cuius differentia ab עשק videsis illic notam nostram. o) *&* a potentioribus *oppressos in medio eius*. Vid. c. 4, 1. Ier. 50, 33. Col. 4, 1. Iubet autem prius intueri scelera Israelis, vt iustum deinde Dei indicium super iisdem comprobent. ℣. 10. p) *Neque enim norunt*, vel sec. Schm. *Attamen non cognouerunt.* Es. 56, 11. Ps. 81, 5. q) *rectum* (4) 2 Sam. 15, 3. Es. 59, 14. Proprie significat, quod directe ante oculos est, Prou. 4, 25. Es. 57, 2. ita vt oculis vel ad dextram vel ad sinistram euagari opus non sit. Cuiusmodi est iustitia, simplex, plana, & a flexuris, h. e. fraudibus & strophis aliena. r) *qui thesaurizant*, velut thesaurum colligunt cumulantque (5) 2 Reg. 10, 17. cf. Rom. 2, 5. s) c. 6, 3. Gen. 6, 11. t) *& deuastationem*, actiue, qua innocentes desolant. Ier. 6, 7. c. 20, 8. Vid. supra c. 2, 6. 7. & c. 5, 11. 12. ℣. 11. u) *Propterea.* Respicit ad v. 9. & 10. Nimirum propter horrendam, ipsisque gentibus detestandam iniustitiam. x) *angustia* erit, vt 1 Sam. 2, 32. Al. *hostis*, sc. aderit, coll. Thren. 4, 12. y) *& quidem in circuitu* (s. toto ambitu Thren. 2, 3.) *terræ*. Ita ו pro *& quidem* Ier. 15, 13. Ez. 13, 7. 22. Cui Cocc. in Lex. 189. non absimile indicat Gr. καὶ Rom. 9, 23. Ioh. 1, 26. z) *& deiiciet* sc. Dominus. At S. *qui* (hostis) *detrahet*. Es. 63, 6. Obad. v. 3. a) *potentiam tuam* Ez. 26, 11. c. 30, 6. 18. b) *& diripientur*. Rad. בזז. Niph. (3) Es. 24, 3. c) *palatia tua*, Samariæ. v. 9. cf. v. 10. c. 6, 8. ℣. 12. d) c. 1, 3. 6. c. 2, 1. 4. &c. Cladis vniuersalitas v. 11. describebatur; eiusdem hic additur magnitudo. e) *eripit*, & quidem μόλις, seu vix, vix. c. 4, 11. 1 Sam. 17, 35. cf. 2 Tim. 4, 17. f) *crura* tantummodo (9) Ex. 12, 9. g) *lobum* (1) Idem in aure est, quod in homine תנוך Ex. 29, 20. proprie *portionem* notat, a בדל in Hiphil *diuidere*: adeoque ב radicale est, non seruile, quamuis hoc *Kimchius* sequatur. Boch. Hieroz. P. I. p. 493. 494. h) *sic* pauci tantummodo, maximeque tenues, maiori ac potiori illorum parte absumta. cf. c. 5, 3. c. 9, 8. i) *eripientur, euadent.* Ez. 14, 16. 18. Mich. 4, 10. k) decumbentes hinc inde per domos *in latere* seu *angulo* Ex. 25, 16. c. 26, 18. 20. *lecti*. Aegrotos aut senio imbecilles excipit, vt reliquias denotet maxime tenues. Pendet enim secundum accentus non a propiori *habitantes*, sed remotiori *eripientur*. cf. infra c. 6, 10. l) *& in angulo vel tibicine spondæ* (1) Ex analogia præcedentis explicandum. Partem aliquam *lecti* vel *spondæ* notat. *Cocc.* At *Neum.* Ex. L. S. p. 87. in quietorio cilicino. Vel intellige delitescentes in ædibus *in latere tricliniorum*, coll. Ez. 23, 41. Esth. 1, 6. c. 7, 8. *aut angulo lectorum* s. post lectum latitantes. coll. 2 Reg. 11, 2. ℣. 13. m) *Audite* hoc, quiqui estis. Imperatiuus indefinitus. cf. not. Ier. 5, 20. n) nec solum ipsi audite, sed *&*, quod audiuistis, vt rem magni momenti, aliis *testamini*; alios quoque serio commonefacite. Ex. 19, 21. o) Ez. 11, 8. c. 16, 14. p) Obserua hic plenam constructionem, vt c. 5, 14. c. 6, 14. & cf. not. Es. 1, 24. Hos. 12, 6. ℣. 14. q) Explicatiuum est. *Nam*, vt distinctius constet, quid facturus sim. cf. Hos. 11, 10. r) Ex. 32, 34. s) Mich. 1, 13.

℣. 6. עשה cum *Mapp.* 1. & *Orientales*. sic fu. 5. ℣. 11. והורד sic *defect.* 1. 2. 3. 5. sec. *Mas.* 1. 2. 3. & *Erff.*
℣. 12. ובדמשק per *Sin* 2. 3 6. 9. 13. 11. 19. 20. 23. & sic fu. 5. quomodo alias proprium ciuitatis scribitur. Sic de *Damasco* exposuerunt *LXX. Vulg. Ar. Syr. & Ion.* Verum *Sin* poscit *Mas. Erff.* & probat Criticus in marg. 1. ex pluribus.

gues ac ferocientes, quales propter opima pascua Basanitis alebat. Ez. 39, 18. Ps. 22, 13. Deut. 31, 14. Proceruiam iniuriosam notat, ex rerum adfluentia oriundam. Ion. bene: abundantes opibus. opulentos enim & magnates alloquitur. quanquam ab his transitũ postea ad vniuersos faciat v. 4. seqq. cf.

עָלָיו וּפָקַדְתִּי עַל־מִזְבְּחוֹת בֵּית־אֵל וְנִגְדְּעוּ קַרְנוֹת
טו הַמִּזְבֵּחַ וְנָפְלוּ לָאָרֶץ׃ וְהִכֵּיתִי בֵית־הַחֹרֶף עַל־בֵּית
הַקָּיִץ וְאָבְדוּ בָּתֵּי הַשֵּׁן וְסָפוּ בָּתִּים רַבִּים נְאֻם־יְהוָה׃

CAP. IV.

ד שִׁמְעוּ הַדָּבָר הַזֶּה פָּרוֹת הַבָּשָׁן אֲשֶׁר
בְּהַר שֹׁמְרוֹן הָעֹשְׁקוֹת דַּלִּים הָרֹצְצוֹת אֶבְיוֹנִים
2 הָאֹמְרֹת לַאֲדֹנֵיהֶם הָבִיאָה וְנִשְׁתֶּה׃ נִשְׁבַּע אֲדֹנָי יְהוִה
בְּקָדְשׁוֹ כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים עֲלֵיכֶם וְנִשָּׂא אֶתְכֶם בְּצִנּוֹת
3 וְאַחֲרִיתְכֶן בְּסִירוֹת דּוּגָה׃ וּפְרָצִים תֵּצֶאנָה אִשָּׁה
4 נֶגְדָּהּ וְהִשְׁלַכְתֶּנָה הַהַרְמוֹנָה נְאֻם־יְהוָה׃ בֹּאוּ בֵית־אֵל
וּפִשְׁעוּ הַגִּלְגָּל הַרְבּוּ לִפְשֹׁעַ וְהָבִיאוּ לַבֹּקֶר זִבְחֵיכֶם
ה לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים מַעְשְׂרֹתֵיכֶם׃ וְקַטֵּר מֵחָמֵץ תּוֹדָה
וְקִרְאוּ

Hos. 10, 11. *m*) h. e. in Samaria, sede regia, quæ monti superstructa. c. 3, 9. cf. 1 Reg. 16, 24. *n*) c. 3, 9. Mich. 2, 2. Hos. 12, 8. *o*) c. 2, 7. c. 8, 6. *p*) *concutientes*, *quassantes*. Differe quodammodo præcedeus verbum עָשַׁק, quod latius est, *iniuriam & oppressionem quamlibet*, siue apertam, siue fraudibus occultatam notans; sicuti contra רָצַץ significat, *manifestam vim* inferre, 1 Sam. 12, 3. 4. Hos. 5, 11. Iud. 10, 8. proprie tamen est, ita *contentere* quid, vt erectum stare non possit Es. 42, 3. *q*) c. 2, 6. c. 5, 12. *r*) *dominis suis*, i. e. Regibus non minus malis. Quanquam enim singulariter verti possit *Domino*, id est, Deo *suo*, coll. cum importuna ista ac Indecora, quæ sequitur, postulatione Iac. 4, 3. tamen hoc nomen cum suffixo 3. pers. pl. nunquam de Deo reperitur. vid. Gen. 40, 1. Ier. 27, 3. 2 Sam. 10, 3. &c. *s*) *cedo*! vel *affer*, *vt bibamus*. Nihil impedit, quin proprie hoc intelligi possit de principum (hos enim alloquitur v. 1.) Regumque mutua gulositate, coll. c. 7, 4--8. 1. & Hos. 7, 5. Attamen *Ion.* de siti auaritiæ: *Facite nobis potestatem*, *vt diripiamus*. cf. supra c. 2, 6. 7. ℣. 2. *t*) Adeoque non mutabit decretum. c 6, 8. Ps. 110, 4. *u*) *per sanctitatem suam*, quam abnegare nunquam poterit. Ps. 60, 8. 2 Tim. 2, 13. *x*) adseuerantis, vt c. 2, 10. Ier. 31, 8. *y*) cf. Es. 7, 17. *z*) *vt auferat vos* Dominus. Sic esset *Piel*, posito Kam. pro Pat. vt 1 Reg. 9, 11. Vel: *vt tollamini*, in *Niph.* vt 2 Reg. 20, 17. q. d. *vt tollatur ipseitas vestra*. qualis constructio est Num. 26, 55. Ier. 36, 22. 23. Miscentur a. hic genera: Masculinum, extra tropum; Femininum, continuato vaccarum tropo v. 1. *a*) *aculeis*, *sentibus*. Prou. 22, 5. id est, *hamis*, respondet enim sequenti בְּסִירוֹת דּוּגָה: ex quo adparet, spinarum acumina, in piscatione vsurpata, pro *hamis* olim fuisse, coll. item Iob. 40, 26. 31. Ita חַח *hamus* Ez 19, 4. ex חוֹחַ *spina* 2 Reg. 14, 9. Miscentur itaque duo tropi, & sensus hic est: Iehoua ex vrbibus sedibusque vestris vos ita extrahet per Assyrios, vt hamo piscem piscator ex elemento suo. Cf. Ier. 16, 16. *b*) *& postremum vestri*, o Principes. v. 1. h. e. quidquid inde reliquum adhuc & superstes est. coll. infra c. 9, 1. Ez 23, 25. vel, *posteritatem* s. filios vestros. *c*) *spinis*. Hos. 2, 9 Vide iamiam dicta. *d*) *piscationis*, i. e. *piscatoriis*. (1) v. 14. cf. ier. 16, 16. ℣. 3. *e*) *Et per rupturas* lacerarum vrbium vestrarum. c. 9, 11. 1 Reg. 11, 27. *f*) *exibitis*, o vaccæ, v. 1. sc. in captiuitatem. Ez. 36, 20. *g*) *vnaquaque* (Ex. 3, 22.) vacca *e regione sui*. i. e. in omnes partes, quaqua respectum fuerit; muri enim ita ab hostibus lacerandi sunt, vt per rupturas vbique exitus pateat, nec opus quidem sit portis ad exitum. Cf. Ios. 6, 5. 20. itemque לְעֶבְרוֹ Es. 47, 15. & לְפָנָיו Ier. 49, 5. *h*) Difficile coma ab interpretibus varie exponitur. OO vers. passiue, itemque LXX. & Vulg. *proiiciemini*. accepto seq. nomine הַהַרְמוֹנָה tanquam proprio. Sic foret *Hophal* cum *Chirek* loco *Kibbuts*, vt מִגְדַּל־הוֹן Ios. 16, 9. & Chald. הֵיתָיִת Dan. 6, 18. itemque הֵיתָיו v. 25. At alii actiue: *proiicietis* quidquid intulistis *in palatium*; opes enim vestræ, quibus iam inhiatis, Am. 3, 10. nulli vobis futuræ sunt vsui. Ita cf. Es. 2, 20. Ez. 7, 19. Zach. 11, 13. Ceterum ה Paragog. est, vt c. 1, 11. Hos. 7, 4. *i*) in *palatium* deducta. c. 2, 14. Symm. Ἀρμενίαν, Theodot. vero (vt Hieronymus ad h. l. habet) *montem Mona*; LXX. & Ar. *montem Remman*; Theodor. *montem Armana*; Vulg. *in Armon*; Ion. *vltra montes* (& Syr. *in montem*) *Armenia*. Ac pro in plerique vt proprium, multi etiam vt compositum ex הַר & רִמּוֹן vel מִנָּה interpretantur. *Bocharto* in Phal. lib. I. c. 3. p. 12. 13. מִנָּה vel מִנִּי idem est ac מִנִּי Ier. 51, 27. vnde *Minyas*, *pars Armenia*, a qua tota deinceps dicta Armenia. Traiecti autem *in* vel *vltra Armeniam* sunt, cum ab Assyriis in captiuitatem ducti, 2 Reg. 17, 23. Sed alii appellatiue, vt modo diximus, *in palatium*, q. s. idem esset הַרְמוֹן ac אַרְמוֹן 1 Reg. 16, 18. sicut הַרְאֵל pro הָאֲרִיאֵל Ez. 43, 15. *He* paragog. *locale* est, quia accentus est *milel*. ℣. 4. *k*) Ironica concessio, qualis Ier. 7, 21. coll. v. 22. Ez. 20, 39. q. d. Facite modo porro, quod facere hucusque tueuistis, frequentate impium Bethelis Galgalisque cultum; sed vestro periculo ac damno: quanto enim vos in tuendo illo obstinatiores fueritis, tanto ego in pœnis infligendis ero seuerior. *l*) cf. enim v. 5. & c. 3, 14. c. 5, 5. Hos. 5, 8. *m*) Es. 1, 2. Ez. 14, 11. *n*) *& Gilgale*, vbi non minus, quam In Bethel & Dan, nefarium cultum instituistis. Hoc enim, licet historia taceat, Prophetæ tamen loquuntur, coll. Hos. 12, 12. Immo Hoseas c. 9, 5. arguit, vniuersæ Israelitarum malitiæ summam hoc vno in loco veluti concentratam exhiberi. Fuerat hic aliquamdiu Arca fœderis, ibidemq; facta olim circumcisio &c. Ios. 5, 9. qui forte religionis vel superstitionis potius prætext° fuit. Particulã *&* addidimus. dependet enim hoc Nomen sec. accentus, non a præced. sed sequenti Verbo. *o*) *multum præuaricamini*. Quidquid enim ibi egeritis, præuaricatio contra Deum est, cui idola prætulistis. *Hieron.* Es. 10, 13. 2 Par. 36, 14. cf. Hos. 8, 11. *p*) *mane*, ne in sc elere sit vlla dilatio; *Hier.* cf. Ier. 21, 12. Vel potius: *singulo mane*, sumto ל distributiue, sicut in seq. לִשְׁלֹשֶׁת, itemque in לַיּוֹם Ier. 37, 21. cf. 1 Par. 16, 40. *q*) Hyperbole: *& in singula tridua* seu *tertio quoque die decimas vestras*; quas Mosaica quidem lex post singula demum triennia requirebat, coll. Deut. 14, 28. & c. 26, 12. Vanus est cultus, immo damnosus, qui præter ac contra mentem Dei est institutus, licet vel maxime in operibus supererogationis occupatus sit, & ex eo quæ sibi merita imaginetur. cf. Mich. 6, 6. 7. 8. ℣. 5. *r*) *Et adolendo*, scil. *adolete*. Est autem קִטֵּר *incendere*. non solum odoris caussa, sed nidoris quoque, vt h. l. & Leu. 2, 2. 16. c. 4 35. &c. *s*) *de fermentato*. Ex. 12, 15. Erat hic etiam cultus electitius, quin & contrarius legi diuinæ, quæ fermentum omne a sacrificiis exulare iubebat Leu. 2, 11. Nisi malis, Inter, relatiue *fermentatum* dici, quod azymum quidem sit, sed pro fermentato apud Deum habeatur. Ita cf. Es. 66, 3. Ier. 7, 21. 22. it. infra c. 5, 22. & 1 Cor. 5, 6. At Ion. *ex oppressione*, seu bonis iniuste raptis, cf. Es. 1, 17. *t*) *sacrificium confessionis* vel *laudis*. Leu. 7, 12. seqq.

t) visitatione iræ v. 2. *u*) vitulis nefarie structa 1 Reg. 12, 32. c. 13, 1. 2. cf. Hos. 10, 1. 2. 8. *x*) c. 4, 4. Hos. 4, 15. c. 10, 15. *y*) *vt succidantur*. Es. 14, 12. Ez. 6, 6. *z*) *cornua* s. *prominentiæ*, cornuum instar in altum porrectæ, quæ l. ab *eminendo* sic dicuntur, vel a situ in quatuor *angulis* altarium, coll. Ex. 27, 2. & Syr. קַרְנָא *angulus*, v. g. Act. 10, 11 בְּאַרְבַּע קַרְנָן. ex Gr. τέσσαρσιν ἀρχαῖς. *a*) cf. c. 7, 9. *b*) cf. Es. 21, 9. ℣. 15. *c*) *Et percutiam* c. 6, 11. tempore totalis destructionis regni Israelitici per Assyrios, coll. supra v. 11. 12. Nihil hic de terræ motu. cf. not. c. 1, 1. & 2 Reg. 3, 19. *d*) *domum hiemis* s. *hibernam*, hiemi transigendæ aptatam Ier. 36, 22. *e*) *vna cum* Gen. 32, 12. *f*) *domo æstatis* Gen. 8, 22. Zach. 14, 8. i. e. hiemales pariter & æstiuas, quas pro commoditate distinctas habebant Reges ac principes. cf. Iud. 3, 20. *g*) *domus eboris*, eboratæ, ebore multo renidentes, vel (sec. *Ion.* *ebore stratæ*. c. 6, 4. 1 Reg. 22, 39. Ps. 45, 9. *h*) *& finem habebunt*. Rad. סוּף Es. 66, 17. vel סָפָה Ier. 12, 4 *i*) Cf. c. 6, 11. Es. 5, 8. Videtur autem Propheta respicere ad statum regni Israelitici tempore *Ieroboami secundi* (vid. supra c. 1, 1.) ac postea *Pekahi*, sub quorum florenti regimine Israelitæ, ac potentiores maxime, pompam in struendis multis magnificisque ædibus sectati sunt c. 5, 11. c. 6, 11. & Es. 9, 9. 8. vbi videsis notam.

CAP. IV, ℣. 1. *k*) Vid. not. c. 3, 1. Caput hoc IV. agit I. contra proceres regni Israelitici v. 1--3. II. Contra Israelitas vniuersos v. 4--11. illis quidem exprobrans oppressionem pauperum & luxuriem; his vero idololatriam ac In peccatis pertinaciam; vtrisque pœnam comminans. III. ad pœnitentiam admonet. v. 12. 13. *l*) *o vaccæ Basanitidos*, i. e. pingues

CAP. IV, ℣. 1. אֲשֶׁר per *Makk.* 2 3. ℣. 2. בְּצִנּוֹת sic per *Pat.* seq *Dag.* 3. 6. 9. 20. 23. sic fe. 5. & sic in marg. 2. ℣. 3. הַהַרְמוֹנָה per *Chet* fe. 1. At *milra* 1. 2. qui tamen in marg. *milel* habet.

וְקִרְאוּ נְדָבוֹת הַשְׁמִיעוּ כִּי כֵן אֲהַבְתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם
6 אֲדֹנָי יֱהוִה׃ וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָכֶם נִקְיוֹן שִׁנַּיִם בְּכָל־עָרֵיכֶם
וְחֹסֶר לֶחֶם בְּכֹל מְקוֹמֹתֵיכֶם וְלֹא־שַׁבְתֶּם עָדַי נְאֻם־
7 יְהוָה׃ וְגַם אָנֹכִי מָנַעְתִּי מִכֶּם אֶת־הַגֶּשֶׁם בְּעוֹד שְׁלֹשָׁה
חֳדָשִׁים לַקָּצִיר וְהִמְטַרְתִּי עַל־עִיר אֶחָת וְעַל־עִיר אַחַת
לֹא אַמְטִיר חֶלְקָה אַחַת תִּמָּטֵר וְחֶלְקָה אֲשֶׁר־לֹא־
8 תַמְטִיר עָלֶיהָ תִּיבָשׁ׃ וְנָעוּ שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ עָרִים אֶל־עִיר
אַחַת לִשְׁתּוֹת מַיִם וְלֹא יִשְׂבָּעוּ וְלֹא־שַׁבְתֶּם עָדַי נְאֻם־
9 יְהוָה׃ הִכֵּיתִי אֶתְכֶם בַּשִּׁדָּפוֹן וּבַיֵּרָקוֹן הַרְבּוֹת
גַּנּוֹתֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם וּתְאֵנֵיכֶם וְזֵיתֵיכֶם יֹאכַל הַגָּזָם וְלֹא־
10 שַׁבְתֶּם עָדַי נְאֻם־יְהוָה׃ שִׁלַּחְתִּי בָכֶם דֶּבֶר בְּדֶרֶךְ
מִצְרַיִם הָרַגְתִּי בַחֶרֶב בַּחוּרֵיכֶם עִם שְׁבִי סוּסֵיכֶם
וָאַעֲלֶה בְּאֹשׁ מַחֲנֵיכֶם וּבְאַפְּכֶם וְלֹא־שַׁבְתֶּם עָדַי נְאֻם־
יְהוָה

u) *& proclamate.* publice ac solemni ritu significate. Ioel 2, 15. vt in notitiam perveniant ac prædicentur. x) *spontanea.* Ex. 35, 19. Leu. 22, 18. 21. Deut. 12, 6. y) *audiri*, inquam, *facite*, ostentationis caussa significate, adhibito tubicinum aliorumve musicorum cantu 1 Par. 15, 16. 28. vt tempore Christi faciebant Pharisæi hypocritæ, Matth. 6, 2. 5. Huc tetendisse *Ion.* facile adparet ex ipsius paraphrasi: *Et adducunt illud adhibita musica, dicentes: Hoc est in beneplacitum.* Cf. similem ritum, sed innocentem 1 Sam. 30, 20. z) *ita facere amatis* & consueuistis; sed parum proficue pro vobis, aut laudabiliter. Declarat quodammodo ironiam. Ier. 5, 31. cf. Es. 66, 3. a) v. 3. 6. c. 3, 10.

ỳ. 6. b) Possit consecutiuum videri, pœnamque cum culpa comparare; q. d. *Itaque etiam ego iustissima talione dedi* &c. vt Es. 31, 2. sed pertinaciæ culpam h. l. exaggerat potius, caussamque simul seueri illius decreti de abolendo penitus regno Israelitico (v. 2. 3.) explicat, videlicet quod præteriti temporis castigationibus, fame, ariditate, insectis, peste, stragibus nihil quidquam se passi fuerint emendari v. 6–11. quamobrem v. 12. 13. decretum illud denuo repetit & continuat. Itaque sic exponimus: Nam præter alia castigationum genera, quibus hucusque ad pœnitentiam vos ducere intendi, *etiam ego dedi--Sed non conuersi estis.* Cuius apodoseos æque ac protaseos emphatica in seqq. repetitio v. 7. hanc vtique exegesin poscit. c) LXX. Vulg. & Vers. OO. *stuporem*; qs. significationem traherent ex cognato sono קָהָה Ier. 31, 29. 30. Præstat tamen, seruato perpetuo Kadicis æque ac Nominis vsu, vertere *munditiem* s. *immunitatem dentium* (5) Ps. 26, 6. Et sensus (sec. Cocc. 531.) est: Feci, vt otiosi essent dentes vestri, non habentes, quod manderent. Respondet enim ei sequens *defectus panis.* Cf. Es. 3, 16. d) *& defectum panis.* (3) Deut. 28, 48. 57. Epexegesis hæc est, qua præcedens *mundities dentium* declaratur. cf. Hos. 8, 7. c. 9, 2. Enarrat autem hic quinque castigationum genera, quæ totalis & consummati iudicii v. 12. 13. quædam quasi præludia fuerunt, sc. famem v. 6. ariditatem v. 7. locustas cum rubigine v. 9. pestem v. 10. ignem de cælo lapsum v. 11. e) *nec tamen vos conuertistis.* vt ego quidem intenderam, castigans vos, vt pœnitentiæ tribuerem occasionem. Sic v. 8. 9. 10. 11. cf. Es. 9, 11. c. 42, 25. Ier. 2, 30. c. 5, 3. c. 15, 7. f) *vsque ad me*, emphatice pro אֵלַי *ad me.* Vid. not. Thren. 3, 40. & cf. Hos. 7, 10. c. 14, 2.

ỳ. 7. g) Vid. not. v. 6. h) *prohibui* (negaui) *vobis.* Gen. 30, 2. Es. 21, 3. i) Vid. Ioel 1, 17. Ier. 14, 1. seqq. cf. 1 Reg. 17, 1. seqq. & Iac. 5, 7. k) *Cum adhuc tres menses* superessent vsque *ad messem*; adeoque per integrum trimestre ante messem, vt seges non potuerit non exarescere penitus. Significat autem (inquit *Hieron.*) vernum tempus extremi mensis Aprilis, a quo vsque ad messem frumenti tres menses supersunt, Maius, Iunius, Iulius l) *ita vt pluere* quidem *fecerim* (faciamque) *super vrbem vnam, sed* &c. Gen 2, 5. Es. 5, 6. atque adeo ariditas, si non vniuersalis fuit, ingens tamen & per totam terram sparsa fuerit, coll. hic v. 8. indeque magis etiam agnoscere potuissetis, non fortuitam esse hanc ariditatem, sed diuinitus immissam. m) *pluere fecerim* vel *faciam.* Facile adparet, Futurum h. l. & in seqq. Verbis esse loco Præteriti, quia consequens semper est, *nec vos conuertistis.* Est tamen hæc temporum enallage non sine emphasi: sed vt alias Futura actionem continuam, h. e. Præteritum cum continuatione siue Præsentis siue Futuri, exprimunt, ita hic idem subinnuunt. n) *& pars vna agri.* 2 Sam. 14, 30. o) *compluta* quidem *fuerit*, pluuiam acceperit. Niph. (1) p) *pluit*, impersonaliter; vel subintell. עָב *nubes*, quod femininum Hebræis 1 Reg. 18, 44. q) *exaruerit.* vid Ioel 1, 12. seqq.

ỳ. 8. r) *Vt etiam euagatæ sint*, vel, *Vnde vagatæ sunt* duæ tresue vrbes. c. 8, 12. Gen. 4, 12. Ier. 14, 10. 3. & cf. 2 Reg. 18, 5. 6. Prohibuit imbrem, vt non solum indigentiam panum (v. 7.) sed & sitis ardorem & bibendi penuriam sustinerent: in his enim locis--præter paruos fontes, omnes cisternarum aquæ sunt; & si imbres diuina ira suspenderit, maius sitis, quam famis, periculum est. *Hieron.* s) *Sed ne sic quidem conuersi estis.* v. 6. 9.

ỳ. 9. t) *vredine*, seu (vt *Ar.*) *vento feruente*, qui segetem exurit, vt ante maturitatem exarescat 1 Reg. 8, 37. 2 Reg. 19, 26. cuiusmodi perniciosum effectum Eurus in Oriente habet. Gen. 41, 6. Cf. Hag. 2, 17. & not. Es. 27, 8. u) *& rubigine.* Nomen hoc cum præcedenti fere iungitur, notatque vitium segetis, quo ante tempus marcescit ac *flauescit.* Deut. 28, 2. cf. יְרַקְרַק *flauus* Leu. 13, 49. x) *multitudinem*, i. e. plurimos *hortorum vestrorum.* Proprie est Infinit. Hiphil, qui vero substantiue sumitur. Prou. 25, 27. y) *ficuum vestrarum.* arbores puta. Nah. 3, 12. Cant. 2, 13. z) vulgo *eruca* (3) Ioel 1, 3. *Locustæ* vero speciem esse, ab *amputandis* s. erodendis arborum ramis dictam, probat *Bochart.* Hieroz. P. II. lib. 4. c. 1. Rad. גזם apud Arabes, Aeth. & Talm. est *succidere, amputare.* a) v. 6. 8. 10.

ỳ. 10. b) Leu. 26, 25. c) *pestem*; optimo item fine, nimirum vt vos conuerteretis, 2 Par. 7, 13. coll. v. 1. d) *in via Aegypti*, i. e. ea parte regionis vestræ, qua spectat versus Aegyptum Es. 10, 24. 26. siue hoc intelligendum sit respectu Israelitici tantum regni, cuius incolas allocutus est v. 1. 4. siue totius terræ Canaan, quo quidem casu significaretur Iudæa australis. Alii: *in via Aegypti*, cum vel frumenti petendi vel auxilii caussa illuc abiistis. Hos. 7, 11. 12. Denique alii: *ad modum Aegypti* s. eius pestis, quam olim Aegyptiis immisi Ex. 9, 3. seqq. Sed ita potius requireretur כְּדֶרֶךְ per Caph. e) Hos. 6, 5. c. 9, 13. f) *iuuenes* lectissima ætate florentes, & ad militiam pro patria obeundam delectos. Ier. 11, 22. c. 18, 21. 2 Par 36, 17. Es. 9, 16. Factum hoc vero fuerat per Hazaelem ac Benhadadum Syriæ Reges 2 Reg. 8, 12. c. 13, 3. 7. cum Israelitico regno præesset Ioachas, auus Ierobeami, sub quo noster vaticinatus est Am. 1, 1. g) *cum captiuatione*, h. e. vnaque captiuaui (captiuari siui) equos vestros. Cf. similem huius particulæ vsum 1 Sam. 16, 12. c. 17, 42. h) Homines *captiuos* alibi quidem denotat Num. 31, 12. attamen de iumentis commode quoque dicitur, coll. Ex. 22, 9. Vid. iterum 2 Reg. 13, 7. i) *adeo vt adscendere fecerim fœtorem.* Es. 34, 3. Ioel 2, 20. k) *exercituum vestrorum* Ez. 1, 24. cæsorum ab hostibus intra regni Israelitici viscera. l) *etiam*, vel *& quidem* (vt c. 3, 11.) *in nasum vestrum.* cf. Num. 11, 20. m) v. 6. 8. 9.

ỳ. 6. וגם per *Makk.* 1. 2. 3. 8. 10. 13. 19. & sic fr. 5. Sic iidem v. 7. ỳ. 7. Pro אֶחָת hab. אַחַת 3. 6. 9. 20. 21. sic fn. 5.

11 יְהוָה׃ הָפַכְתִּי בָכֶם כְּמַהְפֵּכַת אֱלֹהִים אֶת־סְדֹם וְאֶת־
עֲמֹרָה וַתִּהְיוּ כְּאוּד מֻצָּל מִשְּׂרֵפָה וְלֹא־שַׁבְתֶּם עָדַי
12 נְאֻם־יְהוָה׃ לָכֵן כֹּה אֶעֱשֶׂה־
לְּךָ יִשְׂרָאֵל עֵקֶב כִּי־זֹאת אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הִכּוֹן לִקְרַאת־
13 אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל׃ כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבֹרֵא רוּחַ
וּמַגִּיד לְאָדָם מַה־שֵּׂחוֹ עֹשֵׂה שַׁחַר עֵיפָה וְדֹרֵךְ
עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ יְהוָה אֱלֹהֵי־צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃

ה שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹשֵׂא עֲלֵיכֶם קִינָה
2 בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ נָפְלָה לֹא־תוֹסִיף קוּם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל
3 נִטְּשָׁה עַל־אַדְמָתָהּ אֵין מְקִימָהּ׃ כִּי כֹה אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה הָעִיר הַיֹּצֵאת אֶלֶף תַּשְׁאִיר מֵאָה וְהַיּוֹצֵאת
4 מֵאָה תַּשְׁאִיר עֲשָׂרָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ כִּי
5 כֹה אָמַר יְהוָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל דִּרְשׁוּנִי וִחְיוּ׃ וְאַל־תִּדְרְשׁוּ
בֵּית־אֵל וְהַגִּלְגָּל לֹא תָבֹאוּ וּבְאֵר שֶׁבַע לֹא תַעֲבֹרוּ כִּי
הַגִּלְגָּל

ter, vt feriq ac fine mora pœnitentiam agas, ne omnipotentis Dei iram grauissimam experiaris. *Nam ecce is*, quocum tibi negotium est, formauit montes &c. adeoque dubitandum non est, quin inferre pos-

CAP. V.

sit, quæ comminatus est. *a) formator montium.* Es. 42, 5. c. 45, 12. 18. Ier. 10, 16. *b)* cf. Zach.12, 1. Num.16,22. c.27,16. *c) & tanquam omniscius Deus indicat homini* eumque efficaciter conuincit, vt

v. 11. *n) Euerti inter vos*, i.e. aliquas vrbium vestrarum pagorumque. Præf. ב partem significat, vt Hos. 6, 5. Ps. 78, 31. Ideo namque comparat eos torri ex incendio erepto; quia vniuersalis illa euersio non fuit. *o) secundum euersionem Dei*, qua euertit *Sodomam* Gen. 19, 24. 25. *Drusio* videtur hyperbolice significare extremam vastitatem, vt Es. 13,19. de Babylone, quæ nusquam diuino incendio euersa legatur. Sed malumus explicare de igne diuinitus immisso, quo aliquot Israelitici regni loca conflagrarint. cf. infra c. 7,4. & not. c. 1, 1. vti prædictum a Mose Deut. 29, 22. Cuiusmodi quid tempore Vsiæ Regis, sub quo noster prophetauit, accidisse colligitur ex coævo Esaia c.1, 7. 9. *p) sicut torris* (3) Es. 7, 4. Zach. 3, 2. *q)* iam ambustus, *ereptus* tamen adhuc. c. 3, 12. Zach. 3, 2. cf. Iud. v. 23. *r)* vid. not. v. 6.

v. 12. *s) ita*, vt v. 2. 3. comminatus sum. q. d. grauiori vos disciplina adficiam, qui præcedaneas illas castigationes hucusque contempsistis. cf. Ez. 7,27. *t) Quoniam vero.* q. d. *propterea vero*, *quia*, Num. 14, 24. 2 Sam. 12, 10. *u) sic facturus sum tibi.* *x)* itaque *dispone te*, vt nunc saltem adhuc te conuertas, atque sic obuiam eas &c. 1 Sam. 7, 3. Ps. 57, 8. *y) obuiam Deo*, venienti ad grauissimum tibi irrogandum supplicium c.5,17. vel iam eius ac iudicia imminentia, antequam erumpant, supplici pœnitentia ac precibus auertas. Hoc enim est *obuiare Deo.* cf. 1 Sam. 25, 20. Ion. *orna te ad suscipiendam doctrinam legis Dei tui* cf. Ex.19,17. At LXX. Ar. & Syr. *præpara te, vt inuoces Deum tuum.*

v. 13. *z) Addit* Ion. *manifestabit se.* Argumentum mouens ab omnipotentia & maiestate Dei sumtum, q.d. S[...] dep tibi vehemen[...] ter

scire, *quæ* sit &c. Is igitur, qui occulta in lucem producit, non ignorabit scelera vestra, sed grauiter ac pro merito puniet, nisi vos conuerteritis. Nouum argumentum ab omniscientia Dei. c. 5, 12. Hos. 5,3. Cf. Iob.12, 22. *d) cogitatio eius*, sc. hominis (1) a שׂוּחַ Ps.77,4.7.13. Alii ad Deum referunt: *qui* ex summa φιλανθρωπίᾳ *indicat homini, quæ sit cogitatio ipsius*, ad commonefaciendum eum. coll. c.3,7. *e) faciens* (penes quem est facere seu mutare) *auroram* Iob. 38, 12. Potest reflorescentem regni statum, quem sub Ieroboamo II. vobis indulsit c.1,1. 2 Reg. 14, 25. 26. 27. in spississimam malorum caliginem conuertere, ni resipiscatis. cf. infra c. 5, 8. Es. 21, 12. c.45,7. *f) in caliginem* (1) conf. Iob. 10,22.Rad. עוּף Iob.11,17. *g) & qui calcat super celsis terræ*, potestati ac dominio suo subiiciens cuncta, etiam illa ipsa, quæ videntur altissima. Mich. 1, 3. cf. Deut. 32, 13. c.33,29. *h)* is, inquam, *cuius nomen* est *Iehouah* c.5,27. Es. 48, 2. qui proinde, quæ per sanctissimum nomen suum vobis iurauit ac comminatus est, strictissime seruabit. cf. etiam supra not. c. 3, 13. & Hos.12, 6. CAP.V, *v.* 1. *i)* Verum quia præuideo pertinaciam vestram,& consequenter malorum iudiciorumque magnitudinem, itaque *audite* &c. Vid. not. c. 3,1. *k) quod ego proferens* sum. Num. 23, 7. Es. 14, 4. *l) lamentum.* c. 8, 10. Ez. 19, 1. *m)* Obserua autem, quod (1) *ad X. tribus* loquatur v. 1-17. coll. v. 5. 6. 15. (2) *ad vniuersas*, etiam ad Iudam & Beniamin v.18-27. coll. not. ad v.21. & 27. Ceterum cf. c.2, 6. c.3,1. ibidemque not. *v.* 2. *n) Cecidit* proh dolor! propter peccata sua. c.8,14. Es.24,20. Hos.5,5. Præterito vtitur loco Futuri emphatice in describendo casu, quem in spiritu iam cernebat, ac velut præsentem intuebatur. cf. not. Es.5,13. c.9, 1. &c. *o) neque perget* (vt antehac aliquoties) *a lapsu resurgere.* Esa.24,20. Ceciderant Israelitæ per Syros sub *Hasaele* & *Benhadado*, sed recollegerant se sub Ieroboamo II. 2 Reg. 14,25.26.27. Post huius mortem *Phul* Assyrius regnum Israeliticum inuasurus erat, sed regressurus tamen accepto argento 2 Reg. 15,19.20. quem secutus *Tiglatpileser*, trans-Iordanenses tribus captiuauit quidem, manserunt tamen Cis-Iordanenses, ibid.v. 29 Tandem *Salmanasser* has quoque deportauit, atque sic finem regno Israelitico prorsus dedit c.17,3. seqq. Et hic ipse fatalis lapsus est, de quo agitur. Negatur ergo Israelitarum surrectio non omni modo, sed eatenus vt regnũ ac Rempub. non habituri sint amplius, sicut hucusque habuerant. Nam quod ad antegressa tempora respiciatur, docet vel ipsa Verbi *addet* relatio. Vid. Hos.1,6. & cf. analogum quid de Iuda Ier.19, 11. ibidemque not. Interim ex lapsu in iudicium reprobationis, testatur Deus, posse ac velle se eos resuscitare Hos. 12,1.2. &c. Rom.11,23.26. *p)* Ier. 31,21. *q)* S. *deiecta est*; at Cocc. *omissa est*, vt prolaberetur *in terram suam.* *r)* cf. c.8,14. Deut.28,29. *v.* 3. *s) egrediens millenus*, i.e. quæ millenos educere poterat, *de qua egrediebantur mille*, vt habent LXX. Ar. Ion. & Syr. Metonymia est, qua subiecto tribuitur, quod adiuncti est. Sic Ier.9,18. *Descendant oculi lacrimis*, pro, lacrimæ ex oculis; Ioel 3, 18. *Colles ibunt* lacte, pro, lac collibus. Cf. Gen.34,24. *t) residuos habebit centum* tantummodo, eosque exules futuros, reliquis gladio, peste, fame absumtis. cf. c.3,12. *u)* cf. c.6,13. *v.* 4. *x) Nam*, si caussam tanti mali, modumque auerruncandi illius cognoscere cupitis. *y) quærite me* supplici pœnitentia & fide v.6.14. *z) & sic viuite*; emphatice pro *viuetis* vel vt *viuatis*. v.6. coll. v.14. Sic Ez.18,32. Prou.4, 4. c. 7,2. Vid. quæ de huiusmodi Impp. notauimus ad Ier.25,5. Subindicat vero caussam malorum annunciatorum esse impœnitentiam, ac pertinacem in vitulorum cultu perseuerantiam v. 5. *v.* 5. *a)* Nec e contrario (vt hucusque fecistis) *quæratis Bethelem* ad vitulos adorandos. c.4,4. *b) & Gilgalem*, in tribu Ephraim, in Beniaminitarum confiniis, prope Hierichuntem, vbi Iosua cum Arca fœderis quondam mansit. Ios.4,20. c.5,10. Vid. not. supra c 4,4. Quæ locorum vicinitas promouit etiam in Iudaico regno superstitionis contagium Hos. 4,15. *c) & ad Beersebam.* Fuit oppidum tribus Iudæ Ios.15,28. 1 Reg.19,3. Simeonitis delegatum Ios.19, 2. sedes superstitionis, quam a X. tribubus ipsi quoque adoptauerant Iudæi, infra c. 8, 14. En! igitur quanta vis sit mutuæ seductionis: seducti enim ab Israelitis Iudæi Hos. 4, 15. Mich. 1, 13. mox ipsi seductores seducunt, magisque ac magis corrumpunt, vt hi, moscholatrico cultu intra patriæ fines non contenti, eiusdem caussa peregrinationes in Iudaici regni vrbem Beerschebam instituant. Videntur a. hanc vrbem delegisse ob loci sanctitatem ac religionem, quod Abrahamus Gen.21,31.32 & Isaacus c.26,24. illic habitassent aliquamdiu, quodque Iacobus item sacrificia mactasset ibidem Deo Isaaci c.46,1. sicut hodienum sectarii Christiani sacris istiusmodi locis ad superstitionem turpiter abutuntur. *d) ne transeatis* ex vestro in Iudaicum regnum. *e) Nam*, vt ex consequente sciatis, quam ego detester cultum nefarium in his ipsis locis institutum.

---

v.12. כֹּה־אֶעֱשֶׂה ita 1.3.&fu.5. v.13. כִּי per *Mun.*6.9.10.20.contra *Mas.*1 & *Erff.*h.l.& *impr.pu.*f.58.col.7. וּבֹרֵא *milra* 3. 5. ʼ 22.& in marg.6.9. כְּבוֹתֵי ita cum ו otioso 1. 2. sec. *Mas.* 1 & *Erff* sed præter *impr.* ad Ef. 58, 14. Per *Makk.* 1.2.3.6.9.10.19.20.21. & cum ־ *Mun* simul 22.23: Sic fe.5. CAP.V, *v.*5. וְאַל sine præf. 1 au 3. & in marg.6.9.

הגלגל גלה יגלה ובית אל יהיה לאון׃ דרשו את־ 6
יהוה וחיו פן־יצלח כאש בית יוסף ואכלה ואין
מכבה לבית־אל׃ ההפכים ללענה משפט וצדקה 7
לארץ הניחו׃ עשה כימה וכסיל והפך לבקר צלמות 8
ויום לילה החשיך הקורא למי־הים וישפכם על־פני
הארץ יהוה שמו׃ המבליג שד על־עז ושד על־מבצר 9
יבוא׃ שנאו בשער מוכיח ודבר תמים יתעבו׃ לכן 10 11
יען בושסכם על־דל ומשאת־בר תקחו ממנו בתי גזית
בניתם ולא־תשבו בם כרמי־חמד נטעתם ולא תשתו
את־יינם׃ כי ידעתי רבים פשעיכם ועצמים חטאתיכם 12
צררי צדיק לקחי כפר ואביונים בשער הטו׃
לכן המשכיל בעת ההיא ידם כי עת רעה 13
היא׃

f) omnino migrabit in exilium, vt omine & nomine fiat גלגל, h.e. migratoria. In Paronomasis Propheticis non requiritur ἀκρίβεια etymologica, sed sufficit qualiscunque concretio soni radicalis. Alioquin enim Gilgal a גלל seu deuoluendo nomen habuit Ios.5, 9. cf. not. Ier. 51, 2. g) fiet in Beth-Auen, seu domum iniquitatis. Hos.4, 15. cf. Hab. 3, 7. Bethel fiet Beth auen respectu pœnæ, sicut hucusque fuit respectu culpæ. Schm. ad Hos. p. 179. significatur, inquit, quod Deus eam habiturus & tractaturus sit, vt domum iniquitatis. h. e. propter crimina, inprimis idololatriæ, horrenda deuastatione perditurus. At Ion. in nihilum; Vulg. inutilis; LXX. Syr. & Ar. ἔσαι ὡς οὐχ ὑπάρχουσα. Nam & vanitatem notat vox און Es. 41,29. idemque propemodum est quod אין nihilum vel nullus.

℣.6. h) Quærite igitur. Quod v. 4. Dominus sub propria sua persona dixerat, hoc Propheta repetit ac suum quoque facit, vt eo magis inculcet. i) ne peruadat, seu inuadat Dominus. Iud.14, 6. 1 Sam.19, 18. Ion. ne ardeat veluti ignis ira eius in domo &c. k) Deut.4,24. Es 33, 14. l) regnum Israeliticum, cuius regia fere ac princeps tribus Ephraim v. 15. Obad. v.18. Zach. 10, 6. m) & vorei ignis ille. Thren. 1, 5. n) ita vt non sit extinguens incendium. Ier. 4, 4. c.21, 12. o) v. 5.

℣.7. p) Inprimis qui conuertunt. vel; qui conuertitis. vid. not. v.12. Dependet hoc participium a Nominibus domus Iosephi & Bethel v. 6. cf. v.8. c.6,12. Atque sic sensim Propheta ab vniuerso populo v.4. deuenit speciatim ad iudices ac præfectos populi. v.10.11.12.16. q) in absynthium. c 6, 12. Iudicia recta, res suauis populo, corrupta, mera amarities. r) ... eles. Grot. v) cf. Es.5,7. Ez.5,6. s) in terram deiiciunt. Es. 28,2. cf. Dan.8, 12.

℣.8. t) Facientem. Construe cum remotiori Accusatiuo Iehouam v. 6. Quærite, inquam, Dominum, qui fecit &c. u) pleiadas (5) Iob. 9,9. c. 38, 31. Maius ad Cocc. p.50. deriuat ab Arab. כום, magnum esse, a cumulare, vt sit constellatio magna & qs. cumulus multarum stellarum, quod putat in pleiadas bene quadrare. x) & Orionem. vid. not. Es.13,10. stellas hic nominat tum notissimas; tum quæ concitant tempestates, quas hic minatur; tum inter se contrarias: Pleiades enim frigus remittunt, Orion autem graues motus concitat. Pol. in Synopsi. y) quique conuertit, s. mutat. Ps.78,44. Ps.114,8. tenebras in diem s. diluculum. z) ac diem vicissim nocte obtenebrat, i. obtenebrando facit noctem; quod non modo quotidie facit, dirigendo vicissitudines diei ac noctis, sed præter naturæ ordinem facere similiter potest, coll. Ex.10,23. Ps.105,28. pariterq; tristia cum lætis, læta cum tristibus commutat, prout vel gratiam exhibere suam, vel iustitiam ac vindictam statuere intendit, coll. supra c.4, 13. & infra c.8,9. item Es.45,7. Ier 13,16. a) qui vocat, verbo efficaci ac pro imperio. c.7,4. c.9,6. b) & effundit eas, per inundationes c.9,6. vt olim in diluuio Gen.6,17. c) eum, inquam, cuius nomen Iehoua est, quique sui nominis maiestati semper respondet. v.27. Es.42,8. Ier.10,16. c.31,35. c.32,18. itemq; c.33,2. vbi videsis not. & supra c. 4, 13.

℣.9. d) Qui recreat (5) Ps.39,14. Iob.9,27. c.10,20. cf. Ier.8,18. Reciproce alias sumitur, sed hic transitiue, iunctum Accusatiuo deuastationem, h.e. deuastatum. Sensus: Qui confortat imbecillum, vt recollectis viribus contra robustum, a quo ante oppressus ac deuastatus fuerat, insurgat. Sic fere Ion. qui vires auget infirmis contra fortes. & Syr. qui dominari facit infirmum super fortem. Ita שד sumitur concretiue & in oppositione ad sequens עז. cf. Es.40,29. 30. At Cocc p.102. Qui facilitat vastitatem in robustum; qui facili negotio robustum profligat. Quomodo conferri potest rad. Ar. per Gain: Contigit terminum propositum, & in IV. Coniug. Fecit vt perueniret, perduxit &c. e) Hos. 7,15. f) robustum s. bene munitum Num.13,18. g) ita vt deuastatio &c. cf. Es. 3,1. & vid. Hos.10,14. Describit Deum ab absoluta potentia ipsius, secundum quam modo exaltat atq; roborat, quemcunq; vult, modo humiliat ac frangit. cf. 1 Sam.2,4-8 Idq; eum in finem facit, vt apud Israelitas sanctum timorem excitet a maiestate illius, qui & seruare potest ac perdere. ℣.10 h) Q.d. Verum quid horum illos? Atqui oderunt ipsi &c. nec pati volunt meliora monentes. cf. v.13. Es.66,5. i) in porta, loco iudicii v.12. vbi tamen quam maxime debebat veritatis iustitiæque sedes esse v.15. Non male autem Grot. sic reddit: Oderunt qui in porta sunt, id est, iudices, recta monentem. Nam vox in porta, sec. accentus referri debet ad præcedens oderunt, non ad sequens corripientem. k) corripientem Es.29, 21. Hos.4,4. l) loquentemq; integrum, h. e. integram ac ingenuam veritatem; sumto תמים neutraliter vel substantiue, vt Ios.24,14 Iud.9,16. Vel qui loquitur tanquam integer, concretiue, vt decet virum integrum, coll. Ps.15,2 Prou. 28,18. cf. Es.33,15. m) detestantur Mich.3,9. Iob.19,19. ℣.11. n) Propterea. q.d. Quoniam igitur, vt v.10. dixi, neq; meas neq; aliorum monitiones audire vultis, itaq; decretam in vos sententiam audite. o) quoniam pedibus calcatis (t) Est vel antistœchon pro בוססכם Infinit. Piel ex בוס, Es.63,18. Ier.12,10. sicut שריון pro סריון lorica; vel forma mixta ex duabus radicibus, בוש & בוס, q.d. pauperem ignominia adfectum conculcatis. p) super attritum. c.2,7. c.4,1. q) & donum, munus. Dicitur a נשא tulit, attulit, obtulit, ac notat quidquid quis offert alteri, aut offerre tenetur. Gen.43,34. Ez.20,40. 2 Par.24,6. r) frumenti c.8,5.6. Gen.41,35.49. s) ideo domos caponis, h.e. lapidibus cæsis vel quadratis. 1 Reg 5,31. Es.9,9. Vid. quæ supra ad c.3,15. de luxu Israelitarum in ædificiis adnotauimus: & cf. Ier.22,13.14.15. t) ædificaueritis quidem. Est instar Paulo post Futuri, vt Es.7,16. תעזב non deseretur, sed deserta dudum erit. Sic sequens plantaueritis. u) sed non &c. Zeph.1,13. cf. Hos.9,3 x) vineas desiderii, desideratissimas, pulcherrimas. Es.32,12. cf. Ez.23,6. y) vt prædictum Deut 28.30.39. Contrarium et infra c.9,14. Es.65,21. ℣.12. z) Nam (vt ne putetis, latere scelera vestra, ac proin impunita fore) noui Hos.5,3. cf. supra c.4,13. ibidemque notam. a) quod multæ sint præuaricationes vestræ. cf. c.4, 4. Per Accus. multas vertere non licet propter ordinem constructionis, quæ verbum substantiuum subintelligi iubet. Alioqui Adiectiuum sequeretur substantiuum suum, non antecederet. b) & quod valida s. numerosa sint. Ier.5,7. c.30,14. Schm. innumera cf. Ioel 3,5. Ps.40,6.13. c) o! angustiantes iustum; in angustiam ac στενοχωρίαν redigentes. Schm. qui affligunt. Ps.7,5. Ps.143,12. Cf. Nom. cum oppos. Verbo Ps.4,2. d) accipientes lytrum in præiudicium iustæ caussæ. 1 Sam.12,3. Prou.6,35. e) quiq; pauperes. Subauditur Pron. אשר, quod secundam Personam in tertiam plerumq; transmutat. cf. v.7. & c.4,1. f) Vid. v.10.15. g) declinare faciunt. i.e. caussam eorum peruertunt Prou.18,5. q.d. depellunt eos a limine iudicii Es.10,2. vel a via iuris ad inextricabilem ἀπορίαν Es 29,21. Cf. supra c.2,6.7. c.3,10. ℣.13. h) Propterea hoc rerum statu. Reassumitur ex v.11. cf. v.16. i) quisquis intelligens fuerit tempore isto, cum Dominus scelera populi sui vlciscetur v.11. Intelliguntur, qui ingemiscunt super peccatis, Ez.9,4. ad iudicia Dei a Prophetis prædicta vigilant, eorumq; iustitiam humillime venerantur Ps.64,10. Dan.9,13. in oppositione ad ceteros, qui quidem experiuntur grauem Dei manum, verum sine agnitione peccati, ac vera sui humiliatione coram Deo Es 42,23.24.25. k) silebit, i.e. humili silentio iusta Dei iudicia venerabitur, nec obmurmurabit, sed patienter æque ac suppliciter se submittet, tacitisque suspiriis, ore in puluerem defixo, anhelabit salutem Domini. Thren.3,28.29 30.26. Ez. 24,17. Leu. 10,3. Ps 4,5. Ps.39,10. At Ion. Propterea doctores eo tempore propter impios conticuerunt. l) tempus insigniter malum illud erit Mich.2,3. Eph.5,16. quod proinde pias dociles que mentes etiam insigniter humiliabit. Vel sec. Raschi: tempus destinatum ad mali executionem. cf. Ier.2,28. c.11,12.14.

℣.8. עשה per Segol 1.5.6.7.9.10.14.20. הלילה ה præf. Lamed c.3. & in marg. 6.9 Sic fecerat 5. sed rursus deleuit. החשיך sic 2.3.10.5. ℣.11. בר per Kam.3.5. ℣.13. Spatium nullum præmittunt 1.2.3.5.6.7.9.12.19.20.21.22.23.

14 היא׃ דרשו־טוב ואל־רע למען תחיו ויהי־כן יהוה
טו אלהי־צבאות אתכם כאשר אמרתם׃ שנאו־רע ואהבו
טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן יהוה אלהי־צבאות
16 שארית יוסף׃ לכן כה־אמר יהוה אלהי צבאות
אדני בכל־רחבות מספד ובכל־חוצות יאמרו הו־הו
17 וקראו אכר אל־אבל ומספד אל־יודעי נהי׃ ובכל־כרמים
מספד כי־אעבר בקרבך אמר יהוה׃
18 הוי המתאוים את־יום יהוה למה־זה לכם יום יהוה
19 הוא־חשך ולא־אור׃ כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו
הדב ובא הבית וסמך ידו על־הקיר ונשכו הנחש׃
כ הלא־חשך יום יהוה ולא־אור ואפל ולא־נגה לו׃
21 שנאתי מאסתי חגיכם ולא אריח בעצרתיכם׃
22 כי אם־תעלו־לי עלות ומנחתיכם לא ארצה ושלם
23 מריאיכם לא אביט׃ הסר מעלי המון שריך וזמרת
נבליך

ac domi, sed *in omnibus plateis*. Ier. 48, 38. *f) planctus erit* v. 17. *g) heu! heu!* ὀὐαί, ὀὐαί. Apoc. 18, 10. Conuenit cum הוי Ier. 22, 18. & הי Ez. 2, 10. *h) & vocabunt* (qui in plateis publice plangunt) *agricolam* (7) *ad luctum*; iubebunt agricolas inprimis lugere, ob defectum messis: lugete vos, inquient, inprimis, o miseri agricolæ. Ier. 14, 4. Ioel. 1, 11. *i) & planctum acclamabunt peritis lamenti* cf. קרא cum אל Es. 40, 2. i. e. ad planctum publice inuitabunt, quotquot lamentabili gestu vel threnis patheticis adfectus mouere sciunt. Vel: *& planctus erit apud peritos lamenti. k)* cf. Ps. 89, 16. *l) lamenti* (6) Ier. 9, 17. 18. 19. ℣. 17 *m)* vbi lætitiæ quondam erat materia, & læta sonabant cantica v. 11. Es. 16, 20. *n) planctus* erit v. 16. *o)* Ion. *quia manifestabo me ad faciendum vltionem iudicii mei in medio tui.* cf. Ex 12, 12. & supra c. 4, 12. ℣. 18. *p)* Incipit hic altera Pars capitis, contra *Iudaos* etiam directa. vid. not. v. 1. 21. *q) desiderantibus* Num. 11, 34. Ier. 17, 16. qui *diem Domini*, a Prophetis prædictum, proterue rident, & adeo procul abesse putant, c. 6, 3. vt nec dicere vereantur: *Veniat modo ille dies*; vehementer illum videre cupimus; nunquam vero euenturum persuasi sumus, lætiora potius quælibet nobis ominantes. Es. 5, 19. Ier. 17, 15. Ez. 11, 3. c. 12, 21. 2 Petr. 3, 3. 4. cf. Hab. 1, 5. *r)* Ion. *diem qui venturus est a Domino.* Est hic dies vindictæ c. 6, 3. cf. Es. 13, 6. Mal. 3, 2. Ier. 30, 7. Ioel. 2, 11. Zeph. 1, 15. *s) Cur vobis erit.* Pron. זה abundat emphatice, vt Gen. 18, 13. Interrogatio vero insaniam desiderantium arguit; q. d. Nunquam dicturi essetis, *veniat modo dies Domini*, si quidem sciretis, quam horrendus ille exstiturus sit. cf. Es. 28, 22. *t)* Atqui erit *ille*, vel sec. *Schm.* cum sit *ille* dies *tenebrarum*. v. 20. Es. 5, 30. c. 8, 22. q. d. Atqui sentietis, cum minime fuisse optabilem. cf. Coh. 12, 1. *u) & nequaquam*, vt temere creditis, *lucis*. Epitasis emphatica. Solet autem Scriptura per *lucem* optabilia, per *tenebras* vero tristia quæque significare, Es. 45, 7. Thr. 3, 2. ℣. 19. *x)* Nam *cum* (Hos. 7, 12.) *effugerit quis -- tum incidet in eum* &c. Vel: ita se dies ille habebit, *ac si* c. 3, 12. &c. Describit diem illum tenebrosum a malorum serie & ineuitabilitate. cf. Es. 24, 18. Ez. 15, 7. *y)* cf. c. 9, 1. *z) & incidat in eum.* 1 Sam. 10, 5 *a) vrsus.* 1 Sam. 17, 34. Hos. 13, 8. Videtur esse prouerbialis locutio, vel ex aliquo euentu singulari nata, vel ex eo quod sæpe accidit; quale est vulgatum illud: *Incidit in Scyllam* &c. *Boch.* Hieroz. P. 1. 810. seqq. *Kimchi*: Ex angustia vna in aliam deuenietis. & *A. Esra*: Licet euaserit malum vnum, alterum tamen non euadet; nam calamitas vna post alteram veniet. cf. Ez. 7, 26. *b) aut venerit* quidem *domum*, ab viso etiam ereptus. *c) sed ponat* forte. Leu. 3, 2. 8. 13. *d) & mordeat ipsum.* c. 9, 3. Num. 21, 6. 9. ℣. 20. *e)* Quod cum ita se habiturum sit, *nonne* proin verum est, quod v. 18. dixi? *nonne* dies *tenebrarum* erit? &c. Per epiphonema hoc subiungit *f) & caliginosus* (1) Alii substantiue; *caligo*, vel dies *caliginis*. cf. Ex. 10, 22. Es. 8, 22. *g) nec splendor* ei erit. nihil optabile, sed infausta quæque feret. Es. 50, 10. ℣. 21 *h)* Neque vero putetis, inquit Jehouah, me propter sacrificia vestra vobis parciturum esse. cf. Es. 1, 11 -- 14 Ier. 6, 20. & Hos. 9, 15. Am. 3, 14. Repudiat opus operatum, & loco eius veram conuersionem ac pœnitentiæ fructus poscit infra v. 24. *i)* S. *auersor*, *abominor*. Mal. 2, 3. *Proprie hoc contra tribum Iuda dicitur, & eos, qui ex Israel ad Dei ceremonias commigrauerant. -- Nunquam enim reor, quod de oblationibus vitulorum -- (ita) dixerit*: inquit *Hieron.* pariterque Kimchi & alii: 1) quod eorum sacrificia Deus ipse non vitulis, sed *sibi* oblata esse dicat. v. 22 nisi potius ex mente offerentium id dictum accipias. coll. Hos. 5, 1. c. 8, 1. 2. & 13, &c. 2) quia cantica illa sacra v. 23. parallelismus c. 8, 3. 10. doceat fuisse cantica *Templi*, vbi tamen vide not. Interim 3) Iudæos hic non excludendos esse, colligimus inde, quia de *Babylonica* captiuitate, quæ Iudæorum est, agit v. 27. coll. Act. 7, 43. *k) nec odorabor.* Ion. *neque cum beneplacito suscipiam.* Humana loquitur similitudine, vt nos adfectum Dei nostris sermonibus cognoscamus. *Hier.* Dicit autem *odorabor* in respectu ad *sacrificia* festiua, coll. Gen. 8, 21. Leu. 26, 31. 1 Sam. 26, 19. *l) cessationes* s. *ferias vestras* Es. 1, 13. Leu. 23, 3. Ion. *oblationem cœtuum vestri.*

℣. 22. *m)* Nam (vt nec hoc ignoretis, *quantumuis offeratis* &c. *n) non* tamen *acceptabo.* Es. 1, 11. Hos. 6, 6. Mich. 6, 7. *o) & pacificum.* Sing. (1) cf. Plur. Ex. 24, 5. *p) de saginatis vestris.* Es. 1, 11. *q)* Gen. 4, 5. Es. 66, 2. ℣. 23. *r) a super me.* Emphasis in Particularum compositione. q. d. a me. cui molesta sunt tua cantica, velut onus grauiter incumbens. cf. Es. 1, 14. *s) tumultum seu strepitum canticorum tuorum* Ez. 26, 13. Pulchre cantica Leuitarum, quibus laudabant Deum, tumultum vocat, sonitumque confusum; quia non est pulchra laudatio in ore peccatoris. *Hier.* cf. Es. 14, 11. c. 17, 12. *t) & cantum*, Ps. 81, 3.

℣. 14. *m)* Quamobrem iterum iterumque vobis inculco, quod v. 4. iam dixi: *Quærite bonum* v. 15. cf. Hos. 8, 3. *n)* v. 15. *o)* v. 4. 6. *p) & sit ita*, vel sec. S. *sic enim erit.* *q)* v. 16. c. 3, 13. c. 4, 13. *r) quemadmodum & nunc* quidem *dicitis*, sed temeraria & inani gloriatione. cf. Ier. 7, 10. 9. Mich. 3, 11. Ioh. 8, 54.

℣. 15. *s)* Idem dixerat iam v. 14. Hic vero repetit, non modo, vt sentiant, esse serium & magni ponderis mandatum diuinum; sed etiam, vt generali præcepto adiungat speciale de administranda in portis iustitia, ad iudices directum. cf. Ps. 97, 10. Rom. 12, 9. *t)* Zach. 8, 19. cf. Mich. 3, 2. *u)* speciatim vero *sistite*. Facite vt ius firmam ac stabilem sedem in portis habeat. cf. 1 Par. 16, 1. *x)* v. 10. 12. Ruth. 4, 1. Thren. 5, 14. *y) forte.* Non quidem dubitat, sed spem bonam facit. q. d. Desperandum non est, si ita feceritis, quin misserturus sit Dominus. Interim tamen ad subdubitantis instar dicit *Forte*, vt significet, ex parte hominum peccatorum opus esse agone ad impetrandam a Deo gratiam: idque contra securitatem, quæ gratiam temere rapit sine præuia contritione, sine fide, adeoque sine ordine; quasi res ludicra esset peccatum & Dei ira. cf. Ex. 32, 30. 1 Sam. 14, 6 2 Reg. 19, 4. Zeph. 2, 3. *z) misserebitur.* 2 Sam. 12, 22 Ex. 33, 19. *a) reliquias* dicit, quia X. tribus ante Ieroboami tempora a Syris nimium iam accisæ erant, coll. not. c. 1, 3. cf. supra c. 1, 8. c. 9, 12 *b)* vid. not. v. 6.

℣. 16. *c)* Particula hæc respicit ad proxime præcedentia, q. d. Verum quod neque facitis, quæ dixi v. 15. neque facturi estis, *propterea* &c. Aut potius reassumitur iterato ex v. 11. coll. v. 13. *d)* cf. not. v. 8. c. 3, 13. &c. *e)* non inctus tantum ac

℣. 14. רע per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. sic in. 5. Habent tamen *Kam.* 6. 9. in marg. יהוה אלהי sic 1. 2. 3. 6. 9. 10 sic fu. 5. ℣. 15. רע per *Pat.* 1. 2. 3. 6 9. 10. 14. 20. ℣. 20. הלא sic *defect.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. sec. Mas. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. Contraria quidem est *Masora impr.* Mich. 1, 5. sed pro חסר, quod mendosum illic, restituendum est מלא. Alii plene.

24 נבליך לא אשמע ׃ ויגל כמים משפט וצדקה כנחל
כה איתן ׃ הזבחים ומנחה הגשתם־לי במדבר ארבעים
26 שנה בית ישראל ׃ ונשאתם את סכות מלככם ואת
כיון צלמיכם כוכב אלהיכם אשר עשיתם לכם ׃
27 והגליתי אתכם מהלאה לדמשק אמר יהוה אלהי־
צבאות

u) *nabliorum tuorum*. Ef.14, 11.

℣. 24. x) *Contra vero voluatur*, h. e. exsuperet, vigeat, dominetur, ita vt progressum ac vim eius nihil omnino sistat. Sumta metaphora ab vadis magnis, cum in pelaga montes *voluuntur aquarum*: Vnde גל *fluctus* Ef.48,18 Zach. 10, 11. vel, ab aquis scaturientibus, cum e scatebris suis ebullientes affatim *prouoluuntur*: vide גלות *scatebra* Iof. 15, 19. Iud. 1, 15. cf. Rad. Prou.26,27. Ceterum paraenetice hunc versum accipiunt nobiscum complures, vt *Tigur. Vatabl. Tarn. Belg.* & *Cocc.* Atque sic est in oppositione ad v. 7. 12. coll. v. 15. At prophetice B. *Luth.* & *Calou.* & ita quidem vt sit Euangelica promissio de iustitia N. T. Q. d. Quid est, quod vestra sacrificia, vestras oblationes, & ista omnia iactatis? Erit aliquando tempus, cum ista omnia cessabunt, & reuelabitur copiosissime iustitia. cf. Ef. 48, 18. y) cf. Ef. 11. 9. z) cf. Mich. 6, 8. a) *instar fluuii* Ef. 50, 2. b) *fortis* s. *vndosi*. Pf. 74, 15. cf. Ex. 14, 27.

℣. 25. c) *Numquid sacrificia & munus* s. *Mincham adduxistis mihi* &c. Difficilis locus. Certum est enim, sacrificia Domino oblata fuisse in pactione foederis Ex. 24,4. seqq. in consecratione altaris ac tabernaculi Num. 7. itemque in celebratione Paschatis altero post exitum Aegyptiacum anno Num.9,1. seqq. *R. Eliesar* in Bab. Chagigah f. 6. 2. locum hunc explicauit de sacrificio *iugi*, de quo existimauit cationes quidem datos fuisse in Sinai, ipsum vero non fuisse oblatum. Alii ad sacrificia *in genere* extendunt, verum ita, vt 40. annos explicent per numerum rotundum pro 38. illis ac dimidio, post μοχϑηρίαν & explorationem Cananaeae residuis, coll. Num.14,34. quorum de-

decursu negane vlla oblaza fuisse sacrificia, ne iugia quidem, coll. Num.28, 6. vbi instaurata leguntur quadragesimo post exitum anno. quemadmodum & Pascha & circumcisio interim cessauit Num.9,1. Iof.5,5-10 Verum non fine ratione (inquit *Lightfootus* in Act.7,42.) suspicari licet, quod sacrificium iuge post illud temporis fuerit continuatum. nam sunt prunae in Altari Num.17,11. atque ignis, in altari perpetuo ardens, non inaniter arsit. Itaque Sal. van Till ad Deut.32,17. p. 63. imputatiue vel interpretatiue accipit, existimans, non Deo, sed idolis oblata censeri Israelitarum sacrificia in deserto, quod non recte de Deo senserint, eum sine Christo & Spiritu S. non aliter concipientes, ac gentes suum, quod colebant, numen. Ita cf. Ef.66,3. c.43, 23. Verum ille interpretatiuus sensus rem nondum videtur conficere, coll. Act. 7, 41. vbi Protomartyr Stephanus ex hoc ipso loco probat iudicium Dei, quo tradiderit (παρέδωκεν, cf. Rom.1,21.24. 28.) Israelitas ad seruiendam stellis atque idolis, perinde ac gentes tradidit. cf. etiam Deut.31,17. Malumus igitur cum Lightfooto accipere tanquam querelam Dei *de sacrificiis spontaneis*, aut plane non, aut raro *ad Tabernaculum Dei* allatis, post primum illum dimidiumque annum ab exitu Aegypti. coll. not. Leu.17,4. Mirum vero non est, sacrificia illa, quae ipsorum arbitrio magis relicta erant, Israelitas idolis potius, quam Deo obtulisse, quippe iam ante legislationem ita facere consueuerant Leu.17,7. & Moses Deut.12,8. eosdem arguit, in deserto pro lubitu sacrificasse, ac prout visum ipsis fuisset. Notetur autem hic connexio cum v. 21. 23. Dixerat enim, se nolle sacrificium ex mero opere operato. Iam igitur ad tempora deserti prouocans, subinnuit, se quidem huiusmodi victimis carere facile posse, sicut iam olim caruerit: nec tam sacrificia, quam obedientiam ac iustitiam a se requiri. cf. Ier.7,21.22.23. d) cf. c.2,10. ℣. 26. e) *Atqui gestastis*. cf. de idolis Ef. 46,1.2. Ier.10,5. de tabernaculo conuentus Num.1,50. f) Quidam: *Siccuth*: vt sit pr. idoli (1) cf. *Succoth Benoth* 2 Reg. 17,30. Sed rectius LXX. appellatiue τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ, quod cf. cum Act.7,43. Sic Syr. משכן, & Vulg. *tabernaculum*. cf. infra c.9,11. & Pf. 76,3. Videtur ergo portatile fuisse facellum, ad analogiam tentorii Iehouae in deserto structi. g) *Regis vestri*, h.e. *Molochi*. vid. not. c.1,15. *Rex* est inter nomina Dei, supremam ipsius potestatem, dominiumque in vniuersa significans Ef.6,5. Ier.46,18. c.48,15. sed turpissimo abusu *Ammonitico idolo* tributum, coll. Tseph.1,5 Eadem fata habuit, ac nomen בעל Hof.2,18. h) Difficillima vox. Quibusdam est pr. *Saturni*, quem Arabes ac Persae cognato nomine כיואן adpellant. vid. Lex. *Golii* col. 2082. Sed & in Plauti Poenulo eundem *Ciun* nominari, probat *Sam. Petitus* Miscell Lib. 2. c.2. Fundamentum huius sententiae in eo ponunt, quod LXX. indeque S. Stephanus Act. 7, 43. pro Hebr. כיון aliud proprium (ῥαιφὰν vel ῥεμφὰν) substituant. Verum repugnat sequens Pl. צלמיכם cui cum praecedente Sing. כיון haud conuenit. Vnde colligimus, 1) appellatiuum esse 2) constructum, seu in regimine. Videlicet eodem se modo habet ad צלמיכם, ac סכות & כוכב ad constructa sua. id quod ex membrorum serie ac habitu facile patet: *tabernaculum Regis vestri, & - imaginum vestrarum, stellam Dei vestri*. Graecum vero ῥεμφὰν, nequaquam, vti supponitur, ab Hebr. כיון expressum fuit. Animaduertet, quisquis Gr. textum cum Hebraeo accurate contulerit, bina commata illa כוכב אלהיכם & כיון צלמיכם in Graeco traiectione passa fuisse; atq; sic demum Graeca Hebraeis consonare: Gr. καὶ τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ ὑμῶν ῥαιφὰν, Hebr. כוכב אלהיכם; Gr. τοὺς τύπους αὐτῶν, Hebr. כיון צלמיכם. Ex qua collatione simul obseruamus, Pronomen αὐτῶν esse loco Nominis צלמיכם, ῥαιφὰν vero explicationis caussa Hebraeo אלהיכם superadditum. Indeque patet, temere coniectare, qui Graecos ריון pro כיון legisse, idque ῥαιφὰν pronunciasse autumant. Nam praeter adducta, 1) huiusmodi varietas in nullo codd. Hebraeorum obseruatur; 2) &, licet ita legissent, tamen ῥευὰν per υ expressissent potius, quam per φ, quod haud scio, num Hebraeo ו in Nominibus propriis vsquam respondeat? Est igitur *appellatiuum*, sed quo significatu? Quidam: *apparatum*, a כון, quod in Hiphil est *parare*; alii, *basin*, vel *loculamentum*, cui imagines impositae, coll. כן *basis* Ex.30,18. Nos quidem facimus cum LXX. τοὺς τύπους αὐτῶν, quos sequitur Lucas in oratione Protomartyris, & cum Vulg. *imaginem idolorum vestrorum*, coll. תכונה, quod Ez.43,11. cum צורה *forma, simulacrum*, coniungitur. Sic apud *Herodian.* lib.5. τύπος τοῦ θεοῦ *simulacrum Dei*, & apud *Ioseph.* Antiquit. Iud. lib. 1. c. 19. τύποι τῶν θεῶν pro Hebr. תרפים *simulacra* aliquoties. i) *idolorum vestrorum* Num.33, 52. 2 Reg. 11, 18. iunctum praecedenti כיון notat *effigiata idola* vel *simulacra*. k) & *stellam Deorum*, vel potius sec. LXX. & Act. 7, 43. singulariter τοῦ θεοῦ ὑμῶν ῥαιφὰν, cf. Deut.4, 19. c.17,3. *Hier. luciferum* intelligit, quem Saracenos fert suo adhuc tempore veneratos fuisse. Sed *Bochart.* Phal. lib.I. c.15. p.67. ex *Kirchero* probat, Aegyptium vocabulum *Rephan* pro *Saturno* hodieque in vsu esse inter Copticas. Atque hac voce LXX. eo libentius vsos fuisse credit, quod in Aegypto scripserint. Superuacuum igitur fuerit in peregrino vocabulo, vt faciunt eruditi, Hebraicas venari etymologias. l) non ex institutione & auctoritate diuina, sed priuato arbitrio, & αὐθαιρέτως. Ceterum quod possibile, immo & factum fuerit, vt Israeliticus populus idola in deserto colueric, apparet inter alia ex Iof.24,14. Leu.17,7. ℣. 27. m) *Ideo* (propter vestra & patrum vestrorum peccata) *migrare faciam*, deportabo *vos* Ier.29,4.7. vt iam in deserto comminatus sum vobis, coll.Ez.20,23. n) *vltra Damascum*. quae Israelitis formidolosa erat e nupera clade & vexatione c.1,3. 2 Reg.13,3.7. Pro eo Stephanus Act.7,43. ἐπέκεινα Βαβυλῶνος. Nec putandus est (inquit ad h. l. *Hieronymus*) primus martyr errasse.-- Magis enim intelligentiam, quam verbum, posuit: quia *trans Damascum* ducti sunt in Babylonem, siue trans Babylonem. Et hoc in omnibus Scripturis S. obseruandum est, Apostolos & Apostolicos viros in ponendis testimoniis de V. Testamento non verba considerare, sed sensum; nec eadem sermonum calcare vestigia, dummodo a sententiis non recedant. Videlicet vt per Syriam irruptio Chaldaeorum in Iudaeam fiebat, sic per eandem deportatio Iudaeorum in Babyloniam. Vid. Ier.1,14. ibidemque not. & cf. 2 Reg.25, 6. Particula מהלאה remotiorem terminum notat Gen.35, 21. Ier.22,19. ac proin deportationem h. l. exaggerat a distantia loci, quo deportandi erant Iudaei. cf. Ier.8,19. o) c.4,13.

CAP. VI.

צבאות שמו׃ הוי השאננים בציון והבטחים ו
בהר שמרון נקבי ראשית הגוים ובאו להם בית
ישראל׃ עברו כלנה וראו ולכו משם חמת רבה ורדו 2
גת פלשתים הטובים מן הממלכות האלה אם רב
גבולם מגבלכם׃ המנדים ליום רע ותגשון שבת 3
חמס׃ השכבים על מטות שן וסרחים על ערשותם 4
ואכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק׃ הפרטים ה
על פי הנבל כדויד חשבו להם כלי שיר׃ השתים 6
במזרקי

est, traiecto fluuio (Euphrate, vltra quem *Calne* sita erat) aliquo pergere. cf. not. Ier. 41, 10. a) eadem, quæ *Calno* Es. 10, 9. sita in Babylonia Gen. 10, 10. vbi a Targ. *Ion.* & *Hierosol.* redditur *Ctesiphon*, tertio milliari a Seleucia Babyloniæ, capue *Chalonitidis*, vt habet *Plin.* lib. 6. c. 26. Quam sententiam probat *Bochartus* Phal. l. 4. c. 18. contra alios, qui *Callinicum* in Osroena interpretantur. b) cf. Ier. 2, 10. c. 30, 6. c) *Hamathan*, Israeliticæ regionis terminum borealem v. 14. Num. 34, 8 Zach. 9, 2. Hic saltem *Antiochia* notatur, ipso quoque fatente *Hieronymo*, qui *magnam* h. l. vocari addit, ad distinctionem minoris, *Epiphania* sc. quam post *Iosephum* Antiq. l. 1. c. 7, sæpe asserit *Hemath* vsque hodie vocari. vid. Boch. Phal. l. 4. c. 36 d) *magnam*. Hieronymo distinctiuum est, vt modo diximus. Alibi tamen *magnæ* dicuntur vrbes citra comparationem, fere vt Romanorum *Augustæ*, quæcunque amplitudine ac magnificentia ædificiorum excellebant, vt Ios. 11, 8. *Tsidon magna*, & apud metaphrasten Syr. in inscriptione Lucæ, *Alexandria magna*. e) Ex. 15, 14. Ios. 11, 22. f) Difficile comma. *Schm.* ita: *num meliores* sitis - - - - *annon maior* sit &c. Sic esset comminantis: q. d. Exemplo harum regionum, quæ iudicium meum effugere haud potuerunt, licet maiores quam vestra essent, condiscite, quid in vobis ac terra vestra statuere possim, ni resipiscatis. Et sic cf. Nah. 3, 8. it. Iud. 11, 25. Verum אם post ה interrogatiuum est *an?* nuspiam vero, quod nos quidem sciamus, *annon* vel *anne*, nisi adiecto לא. Itaque sic potius vertendum: *num meliores sint* Chalonitæ, Hamathæi ac Philistæi, *quam regna hæc*, Iudaicum sc. & Israeliticum v. 1. *an maior* sit *terminus ipsorum*, *quam terminus vester*. Est vero exprobratio beneficiorum erga ingratos, qualis Ier. 2, 5. 6. 7. & alibi. Sensus vero est negatiuus. q. d. Fuerunt quidem isti populi non mediocriter felices, & terminus ipsorum satis amplus; non tn. feliciores fuerunt vobis, nec terminus ipsorum amplior vestro, quem ex meo beneficio hucusque possidetis, immo & felicitate & terminorum amplitudine vobis vtique cesserunt: quoniam vero his beneficiis meis per summam ingratitudinem ad turpem securitatem & luxum abutimini v. 3 - 6. Ideo, subtractis his beneficiis meis, vos puniam v. 7. seqq. cf. infra c. 9, 7. ℣. 3. g) *O procul remouentes.* Dependet hic vocatiuus vel a v. 2. vel a partic. הוי v. 1. Væ vobis, qui *putatis procul abesse* annunciatum a seruis meis *diem mali*, ita vt vobis videatur aut plane non c. 9, 10. Mich. 3, 11. Ps. 10, 6. aut post multa demum sæcula venturus Ez. 12, 22. 27. Ioel. 2, 1. Rad. נדה (2) Es. 66, 5. vbi est βδελύσσεσθαι sec. τοὺς ὁ *pro detestabili habere, abominari*. Conuenit autem cum Nom. נדה *fæditas* Leu. 20, 21. quod est a cognato נדד *recedere*, *fugere*, spec. *a re fæda*, Nah. 3, 7. Adeoque posset & hic de *remotione per detestationem*, sequens vero ותגישון de *admotione amoris* & studii intelligi, q. d. Detestamini quidem Prophetarum annunciationes de die mali, & tn. amatis consessum iniustitiæ, ex quo non potest non dies malus consequi. h) *Lamed* Accusatiuo inseruit, vt Ier. 40, 2. Iob. 5, 2. Vel ita concipe: *remotum terminum statuentes diei malo* vel *mali*. i) *& tamen* vel e *contrario prope esse fecistis*, i. e. palam, continuo, & de die in diem agitis &c. cf. c. 9, 10. Est quædam in hoc verbo oppositio ad præcedens המנדים. k) *consessum violentiæ*, hoc est, eiusmodi iudicia, in quibus iusta caussa succumbit, vis vero & iniustitia dominatur. Vid. enim v. 1. & cf. Ps. 112, 5. Ps. 74, 20. ℣. 4. l) (Væ) *cubantibus*, *qui recumbunt*. m) *super tricliniis* s. *lectis triclinaribus*, vt *Plin.* lib. 37. c. 21. vocat. Veteres enim in lautioribus conuiuiis ad mensam accumbentes fere cibum capiebant. c. 2, 8. Esth. 1, 6. Ez. 23, 41. Luxus igitur hic maxime in Principibus culpatur, vt supra c. 2, 1. cf. Coh 10, 16. n) *eboris*, h. e. *eburneis*, vel *ebore ornatis* c. 3, 15. quæ Persarum luxus *aurea* quoque fecit Esth. 1, 6. stragulis hæc insterni solita mollem magnificumque epulantibus præbebant accubitum. Vid. supra c. 2, 8. o) *extendentibus se*, vt delicate & molliter cubent; vel *luxuriantibus*. Kal (6) v. 7. Alibi est *abundare* vel *redundare*. quod ab hac significatione haud multum abludit. cf. Ex. 26, 2. vbi iungitur cum עדף *redundare*. At Niph. *computrescere* (1) Ier. 49, 7. p) *super spondis* vel *lectis suis*. Ps. 131, 3. q) *Pascua* primo notat Es. 30, 23. Ps. 65, 14. indeque secundo *agnos pascuales*, vti hic & Deut. 32, 14. 1 Sam. 15, 9. 2 Reg. 3, 4. vnde *Chaldaus* Ps. 37, 20. vertit פלגיסין, quod traiectis litteris est ex Gr. φάγιλος, *agnus*, cum *edulis* esse incepit, i. e. quadrimestris vt minimum, & iam depulsus. *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 429. Et docet omnino hic locus, præcipue vero מ in seq. מצאן, *pecudes de genere ouillo* inprimis delicatas ac suaues esu nomari. cf. Ionicum κάρ, κάρνος, κάρος, quæ *Hesychius* πρόβατον & βόσκημα interpretatur. At *Schultensius* Animaduerss. in V. T. p. 156 seqq. vocabulum hoc nil aliud, quam *arietem*, significare contendit. Probabile autem est, כרר apud veteros Hebræos fuisse *salire*, coll. כרכר *saltare* 2 Sam. 6, 14. & כרכרות *dromades*, a *saliendo*. Est enim siue *agnus*, siue *aries*, saltatorium animal Ps. 114, 4. r) *saginarii* (4) Mal. 3, 20. Ier 46, 21. vid. not 1 Sam. 28, 14. & copiosius *Bochart.* Hieroz. P I. p. 501. seqq. ℣. 5. s) S. *Qui modulantur.* (1) cf. Leu. 19, 10. *Cocc. qui minuriunt*, delicate, fractis tonis & celeri rhythmo canentes. *frequentamenta varia* dixit Gellius lib. 1, 11. Belg. *die quinckeleeren*. Rad. Chald est *particulatim* & *singulatim* aliquid *agere*. LXX. ἐπικροτοῦντες vel (vt Alexandrinus codex melius) ἐπικροτοῦντες *applaudentes*. t) *ad nablium*, vel *super ore* nablii. ita vero ea pars instrumenti *os* vocaretur, in qua chordæ sunt ductæ, quæque sonum efficit. cf. Es. 5, 12. u) qui quidem diuino Instinctu Musicam templi ordinavit, apparatis etiam instrumentis, vt voce & instrumentis laudaretur Deus. cf. 2 Par. 7, 6. c. 29, 25. 27. Putares igitur, si horum conuiuales lætitias videres, sacrum quendam concentum te audire, qualis a Dauide in templo Institutus: verum longe dispar est Musica Ipsorum, quippe ad fouendam luxuriam, ad comissationem & compotationem instituta. cf. Es. 24, 8. 9. x) *excogitarunt sibi*, h. e. ingeniose adornarunt. cf. Ez. 26, 1. 2 Par. 2, 13. y) *instrumenta musica*. 1 Par. 16, 42.

CAP. VI, ℣. 1. p) *Væ!* vid. not. Es. 1, 4. Pergit hoc capite Propheta vaticinari contra Israelitas & Iudæos, & varia eorum peccata, np. securitatem v. 1. luxum v. 4. superbiam v. 8. iniustitiam v. 12. & temerariam præsumtionem v. 13. redarguit, iustasque pœnas iisdem denunciat v. 1. 7. 8-11. & 14. q) *tranquillis*, Zach. 1, 15. i. e. *securis*, Es. 32, 9. Securitas enim ex tranquillitate ac pacato rerum statu nascitur. r) h. e. in regno Iudaico, cuius regia *Tsion*. cf. c. 2, 4. s) *&* secure *confidentibus*. Iud. 18, 7. 27. *Securi* & *confidentes* dicuntur, quod *diem mali* a Prophetis prænunciatum, a se putarent quam longissime abesse, v. 3. strenue interim comissantes ac compotantes, nec fractionem Iosephi curantes v. 4. 5. 6. t) h. e. in regno Israelitico c. 4, 1. u) *nominatis primitiarum* seu *in primitiis gentium*, h. e. principibus populi Israelitici. siue quod *nominari* generatim sit *clarum esse*. coll. Num. 1, 16. Es. 14, 20. Gen. 6, 4. siue quod principes *nominatim* e populo sint electi Num. 1, 17. Esr. 8, 20. x) Innuitur populus Israeliticus, quem Deus præ cunctis gentibus dignatus fuerat multis ac eminentibus prærogatiuis. *Primitiæ* enim dicuntur, quæcunque in suo genere præstant atque eximia sunt. coll. v. 6. Ier. 49, 35. Mich. 1, 13. Alius respectus est, cum Amalekitæ sic vocantur Num. 24, 20. y) *& ad quos veniunt* vndique *domus Israel*; Iudæi quidem Hierosolymam, reliquæ vero tribus Samariam, vbi summa vtriusque regni tribunalia. Illustratur itaque præcedens comma per epexegesin. cf. Ps. 122, 5. 4.

℣. 2. z) *Transire* ac *descendere* iubentur non tam loco, quam mente & intelligentia. cf. not. Es. 66, 24. *Transire* autem est

CAP. VI, ℣. 2. כלנה *Nun per Tsere* 20. 22. & In textu 6. 9. ורדו גת ita 6. 9. 10. 14. 20. ac 30. ורדו יגת *Alii plene*. פלשתים per *Sakephk.* 5. ℣. 3. ותגשון sic *defect.* 1. 3. 6. 9. 22. sec. *Mas.* 1. & *Erff.*

ỳ. 6. z) Qui bibunt per phialas vel pateras vinum. Est enim (quod accent° monstrant) enallage constructi pro absoluto, vt Ps. 74, 19. Sunt autem alibi hæc vasa pro excipiendo, indeque spargendo liquore, vt Num. 7, 13. Zach. 9, 15. hic vero potatoria; (cf. סף *pelvis* in simili vsu Zach. 12, 2.) Et reprehendit in illis Propheta vel sumtuositatem, quod *argentea* essent, vti *Ion.* explicauit; vel *capacitatem*, quod grandiuscula, & ad opprimendum potius animum, quam ad modice bibendum comparata. *a) & primitiis vnguentorum*, i. e. præstantissimo. vid. not. v. 1. & cf. Ex. 30, 23. *b)* quæ adhibere Veteres in conuiuiis solebant. cf. Ps. 23, 5. Prou. 21, 17. *c) vngunt se* & conuiuas suos, ac sec. Gusset. p. 423. Regum instar se efferunt. cf. not. Es. 21, 5. *d) neque* (vt debebant) *afficiuntur dolore, dolent*, compatiuntur, & ita quidem vt de remediis, quibus sanari posset, serio ac solicite cogitarent. Non curant manifesta Dei iudicia, sed securi & ab omni solicitudine vacui sunt v. 1. splendide interim comissantes. cf. 1 Sam. 22, 8. *e) super fractione.* Ier. 8, 21. Intelliguntur mala Israelitis partim illata iam, coll. supra c. 5, 15. partim adhuc inferenda, de quibus Prophetæ prædixerant. *f)* i. e. regni Israelitici. cf. supra not. c. 5, 6. Incipit igitur hic Propheta, (vt solet) missis Iudæis ad 10. tribus separatim diuertere. Vid. infra v. 14.

ỳ. 7. g) Propterea; sc. propter istam securitatem & asotiam v. 1. 3--6. Cf. similem connexionem pœnæ cum culpa Es. 5, 13. 14. *h) nunc*, i. e. propediem, iamiam. Es. 43, 19. Mich. 7, 10. Inter mortem Ieroboami II. sub quo vaticinatur Amos, & deportationem X. tribuum interfuerunt 41. anni: quod breue vtique spatium fuit in comparatione ad longitudinem temporis autogressi, quo clades hæc fuerat a variis Prophetis prædicta. *i) in principio* (Gallice à la tete) migrantium: h. e. inter ceteros; qui deportabuntur, ipsi inprimis migrare cogentur; vt, sicut

במזרקי יין וראשית שמנים ימשחו ולא נחלו על־שבר
7 יוסף׃ לכן עתה יגלו בראש גלים וסר מרזח סרוחים׃
8 נשבע אדני יהוה בנפשו נאם־יהוה
אלהי צבאות מתאב אנכי את־גאון יעקב וארמנתיו
9 שנאתי והסגרתי עיר ומלאה׃ והיה אם־יותרו עשרה
10 אנשים בבית אחד ומתו׃ ונשאו דודו ומסרפו להוציא
עצמים מן־הבית ואמר לאשר בירכתי הבית העוד עמך
ואמר אפס ואמר הס כי לא להזכיר בשם יהוה׃
כי

קמץ בו"ק

dignitate & asotia, ita & pœnarum perpessione velut plebeios anteceant. Deut. 30, 9. 1 Sam. 9, 22. Mich. 2, 13. cf. 2 Reg. 24, 14. Al. *in cœtu migrantium.* vid. not. Ier. 31, 7. *k) atque ita quidem recedet*, quam ad Dei ac Prophetarum voces omittere, dum salui sunt, nolunt. cf. Hos. 4, 18. *l) epulatio.* Sic *R. Sal.* qui obseruat in Talmude vsurpari de *conuiuiis* in honorem diuorum institutis. Itemque *Cocc.* coll. *Midrasch Esther* c. 1, 2. vbi sic habetur: *Et improbus hic sedet*, ועושה מרזחין *& agitat conuiuia.* Alii: *canticum, lætitiam*; coll. Ar. רזח, quod Ioseph *Kimchi* & *Castellus* interpretantur *eleuationem vocis*, siue *ad fletum*, siue *ad lætitiam.* quo pacto conciliari posset contrarius vocabuli vsus Ier. 16, 5. vbi *planctum* notat. Consueuit enim cum Hebr. רנן *exclamauit* siue in re læta, siue lugubri. Posset etiam conferri cum צרח *vociferari*, per antistoechon & metathesin radicalium. *m)* vid. v. 4.

ỳ. 8. n) Nimirum tam stupidi sunt mortales, vt nihil minus sibi persuadeant, quam Deum peccatis suis offensum, coll. Ier. 2, 35. Itaque, vt intelligatur serio peccatores odisse Deus, grauissime *iurat* insuper. vid. c. 4, 2. *o)* S. *per animam suam.* cf. not Ier. 51, 14. Vel: *per se ipsum*; idiotismo satis noto, de quo ibidem; cf. Hebr. 6, 13. At Gusset. *in mente sua*, vt Esth. 4, 13. 1 Sam. 2, 35. Verum tamen ב post *iurandi* verbum fere est *per.* Sic *per se* iurat Dominus Gen. 22, 16. Ex. 32, 13. *per elationem* vel *maiestatem Iacobi* Amos 8, 7. *per sanctitatem* c. 4, 2. Ps. 89, 36. *per dextram* Es. 41, 8. *per fidem suam* Ps. 89, 50. *per nomen suum magnum* Ier. 44, 26. Excipe duo loca, vbi est *in*, Ps. 95, 11. 2 Par. 15, 15. sed sensu hunc significatum manifesto poscente. *p) abominans sum*; Pi. (1) pro מתעב. mutato ע in א ceu litteram eiusdem organi. Sequitur n. שנאתי *odi*, quocum & alibi iungitur תעב, vt Ps. 119, 163. In Kal est *desiderare* (2) Ps. 119, 40. 174. cf. ibid. v. 20. Ita גאל in Kal *redimere*; in Pi. *polluere*, pro געל. & Iob. 33, 24. est פדעהו pro פדאהו: quemadmodum Chald. גמא & גמע est *sorbere*, & Ar. גרא & גרע *reuulare* &c. *Gussit.* p. 893. ego *qui amare facio* s. amorem ingenero, ipse *odio prosequor superbiam* &c. sed contra accentus & locutionis Hebr. indolem. *q) fastum Iacobi* Hos. 5, 5. c. 7, 10. Ier. 13, 9. vel metonymice: *id quod glorietur Iacob*, quo superbit; cuiusmodi sunt templum, (*Ion.* vertit: *domum sanctuarii familiæ Iacobi.*) palatia, vrbes, arces, & in genere florens rerum status. nam & in bonam partem sumitur, ceu amoris diuini obiectum, Ps. 47, 5. quin & Deum ipsum notat infra c. 8, 7. *r)* cf. c. 3, 11. c. 4, 11. *s) ideoque concludam* (tradam) hostibus, c. 1, 6. 9. *t)* i. e. & quidquid est in vrbe. cf. Es. 9, 16.

ỳ. 9. u) Si relinquerentur in istis belli calamitatibus. Gen. 44, 21. *x)* vel *decem*, i. e. plures *viri*, Gen. 31, 41. Leu. 26, 26. Zach 8, 23. durante bello nondum hostili gladio intercepti. *y) tamen morientur* partim fame, partim peste, quæ cum bellica calamitate coniunctæ erunt; & ita quidem, vt decima demum pars ægre ac vix vix euadat, coll. v. 10. it. c. 5, 3. Es. 6, 13.

ỳ. 10. z) Cumque susceperit eum, penultimum post ceteros fato suo iam functos exportandum. Ita enim concipiendus hic status est, propter sequentia, vbi vnicus tantummodo in domo superstes ponitur. *a) Gusset.* p. 879. *amicus eius.* Malumus. *patruus eius*; Synecdochice pro quolibet *cognato* superstite, cuius propter cognationem est, mortuis istboc officium præstare. 1 Sam. 10, 14. 15. 16. Nam licet *amicum* vox illa denotet, tamen vt amatum potius denotat, quam amantem, seu passiue magis, quam actiue. Cant. 1, 13. &c. *b)* Quidam: *idemque pollinctor eius*, a rad. Samar. סרף *vnxit.* quod ipsum quoque solemne in curandis funeribus fuit. *Apul. Florid.* Iam miseri illius membra omnia, inquit, aromatis perspersa, iam os ipsius vnguine odoro delibutum, iam eum pollinctum -- contemplatus diligentissime &c. At *cremator eius*, ex Chald סרף pro שרף *vssit, combussit*, *Cocc.* 581. Intelligit vero procuratorem funeris, cuius est, honoris caussa accendere thymiamata in funere. cf. 2 Par. 16, 14. c. 21, 19. Ier. 34, 5. Verum *Gusset* p. 889 Circumstantiæ rei, inquit, caussa mortis, & numerus mortuorum, vix sinunt intelligi combustionem aromatum copiosorum, vt alias fiebat; & restat, vt exponatur de cadaueris vstione. Occasione insolita & vrgente vsta fuerunt cadauera Saulis & Ionathani 1 Sam. 31, 13. Vrgebat etiam occasio apud Amosum destruendi ignibus dirum & lethiferum vaporem cadauerum mistim densatorum, maligna lue infectorum. *c) ad exportandum*, sepulturæ caussa Luc. 7, 12. *d) ossa*, seu cadauer defuncti. Ex. 13, 19. *e) ac dixerit.* *f) ei qui in lateribus* seu interioribus angulis *adhuc* est, itidemque decumbit, vt mortuum suum ipse humare haud possit. 1 Sam. 24, 4. Ps. 128, 3. *g) estne adhuc tecum* aliquis, sc. vel viuus vel humandus. *h)* sc. decumbens. *i) Nemo* superest amplius: omnes iam mortui sunt; ego solus viuo. *k) tum dicet* patruus vel cremator. *l) St! sile* (8) id est, per silentium, sine ritibus, ac sine hymnis & precibus sepulturam necessitas præsens imperat. Sic seipsum cremator ad perficiendam cadaueris humationem excitaret. cf. c. 2, 3. Hab. 2, 20. Zeph. 1, 7. Zach. 2, 17. Vel allocutio ad decumbentem continuatur, quod placet *Gussetio* p. 930. q. d. Silentium hic nobis conuenit, præ mœrore & pudore, coll. Esr. 9, 10. Dan. 9, 7. & supra c. 5, 13. *m) non vacat nec licet iam commemorare* verba *in nomine Domini*, recitando videlicet preces & cantica Ps. 20, 8. quod in sepultura Iudaica, sicut hodienum, ita & olim forte solemne fuit. Vid. *Buxt.* Synag. Iud. c. 49. At *Gussit.* l. c. *quia non est negotium, in quo celebretur nomen Iehouæ*, coll. per antithesin Ps. 20, 8. Immo eius ira, desertio, vltio hostilis & iusta in eo adparet. Per μείωσιν enim, per negationem boni, innuit malum in summo gradu. Ion. *Remoue*, quandoquidem, dum in viuis erant, non fundebant preces in nomine Domini. sic fere *Syr.*

ỳ. 6. השתים במזרקי ita 1. 3. & sic fu. 5. ỳ. 7. מרזח per *Segol* 3. & in marg. 6. 9.
ỳ. 8. Sine præmisso *spatio* 1. 2. 3. 5. 10. 12. 23. ỳ. 10. ומסרפו per *Sin* scribit 2. & fu. 1. & fe. 5. contra *Mas.* 1. 2.

11 כִּֽי־הִנֵּ֤ה יְהוָה֙ מְצַוֶּ֔ה וְהִכָּ֛ה הַבַּ֥יִת הַגָּד֖וֹל
12 רְסִיסִ֑ים וְהַבַּ֥יִת הַקָּטֹ֖ן בְּקִעִֽים׃ הַיְרֻצ֤וּן בַּסֶּ֙לַע֙ סוּסִ֔ים
אִֽם־יַחֲר֖וֹשׁ בַּבְּקָרִ֑ים כִּֽי־הֲפַכְתֶּ֤ם לְרֹאשׁ֙ מִשְׁפָּ֔ט וּפְרִ֥י
13 צְדָקָ֖ה לְלַעֲנָֽה׃ הַשְּׂמֵחִ֖ים לְלֹ֣א דָבָ֑ר הָאֹ֣מְרִ֔ים הֲל֣וֹא
14 בְחָזְקֵ֔נוּ לָקַ֥חְנוּ לָ֖נוּ קַרְנָֽיִם׃ כִּ֡י הִנְנִי֩ מֵקִ֨ים עֲלֵיכֶ֜ם בֵּ֣ית
יִשְׂרָאֵ֗ל נְאֻם־יְהוָ֛ה אֱלֹהֵ֥י הַצְּבָא֖וֹת גּ֑וֹי וְלָחֲצ֥וּ אֶתְכֶ֛ם
ז מִלְּב֥וֹא חֲמָ֖ת עַד־נַ֥חַל הָעֲרָבָֽה׃ כֹּ֤ה
הִרְאַ֙נִי֙ אֲדֹנָ֣י יְהוִ֔ה וְהִנֵּה֙ יוֹצֵ֣ר גֹּבַ֔י בִּתְחִלַּ֖ת עֲל֣וֹת הַלָּ֑קֶשׁ
2 וְהִנֵּה־לֶ֕קֶשׁ אַחַ֖ר גִּזֵּ֥י הַמֶּֽלֶךְ׃ וְהָיָ֗ה אִם־כִּלָּה֙ לֶֽאֱכוֹל֙
אֶת־

℣. 12. u) *Numquid current in petra.* sensus est negatiuus: Non possunt. Interrogatiue autem concipitur, vt remoueatur simul præiudicium fortitudinis ac roboris proprii, quo instantia mala quælibet facile se elisuros esse sibi persuadebant. Adeoque nexus cum v. 11. hic est: Dixi, magnas æque ac paruas domos deuastatū iri; hanc deuastationē vero (licet multo aliter præsumatis) auertere, non magis poteritis, quā equi, fortissimū alias animal, in aspera saxosaq; petra cursare, aut boues, robustissimi alias, eandem arare. x) aut *num* quis *arabit* in ea (petra) adhibitis *bobus*? y) q. d. Ideo vero ineuitabilis futura est hæc deuastatio, *quia*. Al. in sensu exprobrantis: *quod* conuertistis &c. z) *conuertistis in fel.* c. 5, 7. 8. Deut. 32, 32. Hos. 10, 4. cf. Es. 5, 20. Hab. 1, 4. a) *in absinthium.* c. 5, 7. ℣. 13. b) *o lætantes*, seu *vos, qui lætamini*, prospero rerum successu insolentes, Hab. 1, 15. Est ה vocatiuum s. secundæ personæ, vt v. 3. c) *super* (vid. similis constructio cum ל Prou. 17, 5.) *non - re*, i. e. re nihili, sc. super præsumto robore vestro, quod leui momento prosterni potest. Cf. huiusmodi negatiua compositio Deut. 32, 17. 21. Hos. 2, 25. Iob. 39, 16. d) *qui* gloriose & per iactantiam *dicitis*. Est explicatio præcedentis. e) I. e. nonne virium abunde parauimus nobis ad retundendos hostes quoscunque? Dupliciter autem hac oratione peccatur, 1) quod robore suo glorientur tanquam proprio, adeoque in præiudicium Dei datoris; cf. Deut. 8, 17. 2) contra decretum & comminationem Dei, contra quem tn. nulla omnino valet gloriatio; cf. Ier. 9, 22. Recurrendum vero hic denuo est ad historiam Ieroboami II. c. 1, 1. cuius florentes ac prosperi successus 2 Reg. 14, 25. ansam huic gloriationi dederunt. f) ad feriendos hostes nostros. Metaphora a bestiis sumta. cf. Deut. 33, 17. 1 Reg. 22, 11. Ps. 89, 18. ℣. 14. g) Ratione nexus cohæret cum v. 11. & 12. Describit namque vlterius, quomodo & per quos deuastaturus sit Israelitas. h) Hab. 1, 6. i) c. 3, 13. k) *qui prement* vel *vt premant vos* Iud. 1, 34. c. 2, 18. Verbum plurale ponitur ad sensum, quia *gens* est collectiuum nomen. Notantur autem Assyrii. l) *inde vbi venitur Hamatham*, qui terræ Israeliticæ terminus est, coll. not. v. 2. & 2 Reg. 14, 25. m) *vsque ad fluuium planitiei campestris*. Non est hic *fluuius Aegypti*, qui totius Palæstinæ meridialem terminum constituit, 2 Par. 7, 8. sed Kidron, qui in borealem sinum asphaltitici lacus infra Hierichuntem infunditur, regnumque Israeliticum inibi ab Iudaico seiungit. Nam Hierichus, cuius viciniæ hoc nomen (הָעֲרָבָה) velut proprium est Ios. 11, 16. in limite vtriusque regni fuit 2 Par. 28, 15. & ad 10. tribus pertinuit 1 Reg. 16, 34. Sic 2 Reg. 14, 25. Ierobeamus II. sub quo noster vaticinatus, terminos Israelitici regni (in oppositione ad Iudaicum) dicitur restituisse *inde vbi venitur Hamatham* עַד יָם הָעֲרָבָה *vsque ad mare planitiei*: quæ locutio huic nostræ æquipollet. Itaque vt supra ad v. 6. notauimus, Propheta ad 10. tribus separatim & inprimis hic loquitur. CAP. VII, ℣. 1. n) Sc. in spiritu prophetiæ v. 4. 7. c. 8, 1. Ier. 24, 1. Caput hoc duas complectitur partes: I. Propheticam, qua imminentia Israelitis Dei iudicia exponit, eaque primo inchoata sub α) locustarum v. 1. & β) ignis, v. 4. deinde vero & consummata sub γ) perpendiculi symbolo v. 7. II. acta cum Amazia sacerdote s. pontifice Israelitarum super hac ipsa prophetia v. 10. seqq. o) *formabat* Deus. Gen. 2, 7. 8. 19. Locustarum formatio Deo tribuitur, cum præter solitum fœcundæ sunt, atque in immensum multiplicantur: quia id non accidit absque speciali Dei prouidentia, qui his vtitur in pœnam peccatorum. *Bochart.* Hieroz. P. II. p. 486. p) *locustas* (3) Nah. 3, 17. Arab. *gab* vel *gabi* idem, a גבא *e terra emergere*, quod locustarum proprium. *Aristoteles* lib. 5. Histor. c. 28. Cum locustæ pepererunt, ibi fiunt vermes ouorum specie, qui terra quadam prætenui tanquam membranula, ambiuntur, vnde euolant. *Gaza.* Qua dissecta, emergunt locustæ, ac euolant. Hæc *Bochart.* Hier. P. II. f. 443. At *Gussetio* f. 159. b. sunt locustæ, *dorso* eminenti præditæ, coll. גב *gibbus*, *tergum*, *fornix*. Ceterum Assyrii sunt, qui sub *locustarum* imagine describuntur, Rege *Pule* terram Israelis expilaturi & depasturi 2 Reg. 15, 19. Cf. Iud. 7, 12. & Apoc. 9, 3. ibidemque *Vitringa* in Comment. p. 513. & h. l. *Maius*. Quamvis enim negari non possit, Amosi tempore etiam *locustas* in sensu proprio extitisse, coll. supra c. 4, 9. tn. hic saltem pro symbolo alius plagæ veniunt, æque ac *ignis*. v. 4. & *perpendiculum* v. 7. Vid. not. ad Ioel 1, 3. q) *principio* succrescentis cordi; *cum succreuisset* s. repullulare herba recta cœpisset. r) Gen. 41, 5. s) (2) h. l. Dicitur a Chald. לֶקֶשׁ *serotinum*: vnde & Hebr. מַלְקוֹשׁ *pluuia serotina* Deut. 11, 14. Cf. Verbum Iob. 24, 6. *vindemiauit*, *collegit* seros fructus; quod Syris est *tardauit, serotinus fuit*. t) *post fœnisecia* (4) Ps. 72, 6. Complementum historia præbet. Nam post tonsionem Regis seu cladem a *Benhadado*, Syriæ Rege, Israeli illatam 2 Reg. 13, 3. 7. reflorescere status sub Ieroboamo cœperat 2 Reg. 14. sed *Phulis* exercitus, locustarum instar in regnum Israel inuolans, illud penitus deuastaturus videbatur; at Amosi & aliorum fidelium precibus effectum, vt deuastatio auerteretur, & *Phul*, pecunia placatus, discederet 2 Reg. 15, 19. *Maim.* Cf. 1 Par. 5, 26. & supra ad c. 1, 3. 4. notata. ℣. 2. u) *Factum est* igitur. x) *cum* vel *postquam*. Non solum conditionis, sed etiam temporis est, vt Es. 24, 13. Gen. 38, 9. y) *absoluissent edere*, vel *absumsissent*, iamque ad frutices perrecturæ fuissent, nisi Deus misericordia sua & piorum precibus motus, plagam hanc exitiabilem stitisset v. 3.

℣. 11. n) *Quoniam*, vt exponam vlterius imminentia Dei iudicia. *Explicatiuum* est, non caussale; vt c. 3, 14. o) Es. 3, 1. p) *præcepturus est, & percutiet.* cf. c. 9, 9. & not. c. 9, 1. Es. 10, 6. c. 13, 3. c. 48, 5. &c. Si mandat, quomodo percutit? si percutit, quomodo mandat? Sed in eo, quod mandat & iubet ministris, videtur ipse percutere. *Hieron.* coll. Ps. 33, 9. q) cf. c. 3, 15. r) *magnam & paruam*. Distributiua locutio est, vniuersalitatem generum significans. At *Hier.* *maiorem domum* interpretatur 10. tribus, *minorem* vero regnum Iudaicum; adeoque per רסיסים capituitatem æternam, per בקיעים vero Babylonicam 70. annorum. s) *rupturis* (1) a רסס (1) quod Ez. 46, 14. est *conspergere*; vnde *guttas* hæc ipsa vox notat Cant. 5, 2. Quam significandi varietatem ita nonnulli conciliant, quod *ruptura* domorum sequatur *perstillationem* vel *conspersionem* ex imbre. Verum sic lentam potius ac successiuam rupturam etymologia intenderet, quam vero locus hic violentam, celerem, ingentemque requirere videtur. Probabilius est, radicem Hebraicam, sicut apud Chaldæos, non solum conspersionis, sed & *rupturæ* seu *confractionis* vim per accidens habuisse: quo posteriori respectu conueniret cum Hebr. רצץ. (cui, item בתת, רסס in Targumim respondet) Gr. ῥήσσω. & Germ. *reissen*, vnde רסיסים Germ. *Risse*. Etiam, Talm. מרוסס est *ruptum*, *confractum*. t) *fissuris*. Es. 22, 9. Videtur hic minus significare, quam רסיסים, ergo quod perinde se habet, ac *parua* domus erga magnam. Atque sic innuitur simul supplicii proportio: magnos enim magna, paruos minori Deus adficit pœna. cf. Sap. 6, 7. 9.

℣. 14. ולחצו אתכם ita 2. 3. CAP. VII, ℣. 1. והנה־ per Man, milra 3. 5.

℣. 12.

את־עשב הארץ ואמר אדני יהוה סלח־נא מי יקום
3 יעקב כי קטן הוא׃ נחם יהוה על־זאת לא תהיה אמר
4 יהוה׃ כה הראני אדני יהוה והנה קרא
לרב באש אדני יהוה ותאכל את־תהום רבה ואכלה
ה את־החלק׃ ואמר אדני יהוה חדל־נא מי יקום יעקב
6 כי קטן הוא׃ נחם יהוה על־זאת גם־היא לא תהיה
7 אמר אדני יהוה׃ כה הראני והנה
8 אדני נצב על־חומת אנך ובידו אנך׃ ויאמר יהוה
אלי מה־אתה ראה עמוס ואמר אנך ויאמר אדני
הנני שם אנך בקרב עמי ישראל לא־אוסיף עוד עבור
9 לו׃ ונשמו במות ישחק ומקדשי ישראל יחרבו
י וקמתי על־בית ירבעם בחרב׃ וישלח
אמציה כהן בית־אל אל־ירבעם מלך־ישראל לאמר
קשר עליך עמוס בקרב בית ישראל לא־תוכל הארץ
להכיל

Eeee עד א

+) post facta iam pœnitentia accipulantem v. 1. a) *condona quaso*. Num. 14, 14. b) S. *qualis*, seu, vt *Nold.* p. 602. n. 1979. (quod eodem recidit) *quomodo?* v. 5. coll. Ruth. 3, 16. Ef. 51, 19. Latini Hebraismum feliciter imitantur; quibus *qui* sæpe prouerbialiter est pro *quomodo?* vt *qui fit? qui magis morem gereret?* At *Glassius* p. 541 *quis stabit* superstes Iacobo? subintellecto מִי. c) qui *stabit* enim vel *consistet Iacobus?* Pf. 20, 9. q. d. Nisi enim tu volueris condonare, actum est de Iacobo penitus, neque poterit vllo modo consistere, quia &c. *Nold.* n. 1979. aliique: *surget*. Ingens erat lapsus periculum regno Israelitico, cum inuaderetur a Phule, seruatum tamen adhuc tum fuit, & a lapsu vtcunque immune consistit; aut si lapsus illa clades dicenda, quæ hic & v. 5. describitur, saltem ex eo resurrexit, secus ac post ea factum v. 8. cf. Ier. 8, 4. Mich 7, 8. Alii: *quis eriget* vel *suscitabit Iacobum?* qs. קוּם æq; transitiuum & intransitiuum esset, ac שׁוּב *reuerti & reducere*. Verum vsus id non admittit. d) crebris ingentibusque malis, bellorum inprimis intestinorum, attritus 2 Reg. 15, 10-16. & hac recentissima Phulis inuasione pene extenuatus. v. 5. Ier. 49, 15. Obad. v. 2. cf. Ef. 17, 4.

℣. 3. e) Non quod Deum pœniteat, aut mutet sententiam, coll. Mal. 3, 6. Pf. 102, 13 sed quod nobis ad meliora conuersis, & ipsum pœniteat sententiæ suæ; vt nec iusto reddat præmia, quæ promisit, si declinauerit ad iniquitatem, nec peccatori pœnas, quas comminatus est, si conuersus fuerit ad salutem. *Hier.* Cf. v. 6. Ier. 42, 10. & not. 1 Sam. 15, 11. 2 Sam. 24, 16. f) sc. quod destinaueram, nimirum regni Israelitici totale excidium v. 6. Etenim Phul, a quo illud imminebat, tandem ex terra Israelitica regressus est 2 Reg. 15, 20. cf. 2 Sam. 24, 16. Ioel 2, 18. Pf. 78, 38. g) Dictum vero Iehouæ est efficax & certissimi facti instar. Pf. 33, 9.

℣. 4. h) Vid. v. 1. Nimirum plaga vna quidem erat remota; sed populi peccata vocabant aliam. cf. Ef. 9, 12. 21. i) Vid. not. c. 5, 8. Posset hic aliquis, (vt supra c. 6, 11. *Hieronymus*,) quærere: Si vocat, quomodo ipse contendit igne? si contendit, quomodo vocat? Sed responsionem vide ibid. in notis nostris. k) *ad contendendum* non verbis, sed factis. Ef. 3, 13. l) *igne*. *Lightfoot*. Chron. p. 92. Intelligit maximam siccitatem, cum qua commixtæ fuerint terribiles quædam flammæ igneæ, de cælo lapsæ, vti in Aegypto Ex. 9, 23. coll. Ioel 1, 19. vnde aliquæ etiam ciuitates subuersæ ad instar Sodomæ Amos 4, 11. Ef. 1, 9. riui aquarum exsiccati Ioel 1, 20. immo (vt h. l. dicitur) abyssus magna æstu absorpta, & pars eius consumta, ipsis etiam piscibus pereuntibus Hos. 4, 3. Præiudicium tamen hic pro symbolico sensu facit sequens visio *perpendiculi* v. 7. vt notauimus ad v. 1. Probat se nobis igitur Cel. *Maii* aliorumque sententia, quod ignis sit bellici furoris figura, signeturque Tiglatpilestr, qui ingenti ardore & ferocia Israelitas inuaserit, & ingentem multitudinem trans & cis Iordanem abduxerit 2 Reg. 15, 29. totumque populum abduxisset, nisi Deus iterum supplicationibus piorum fletus ardorem eius inhibuisset, infra v. 5. 6. m) i. e. mare. Ef. 51, 10. Ioel 1, 20. Vid. paulo ante ex *Lightf.* notata. Magnam partem Israelitarum abduxit. Abyssus, magna vis aquarum; aquæ, populi. *Grot.* n) *ita vt absumeret*. v. 2. o) *partem* eius. Ios. 18, 5. 6. 9. ℣. 5. p) *desine quæso*. Iob. 7, 16. q) vid. not. v. 2. r) Ibid. ℣. 6. s) *etiam illud* malum *non fiet*, i. e. continuabitur ac consummabitur. v. 3. ℣. 7. t) Tandem vero, postquam totalem ruinam semel iterumque distulisset v. 3. 6. pœnitentiam populi frustra exspectans, *ita me videre fecit*. v. 1. 4 u) c. 9, 1. Gen. 28, 13. x) *super muro perpendiculi*, i. e. ad perpendiculum ædificato, ad idem vero nunc destruendo. Nam vt linea, sic & perpendiculum in Scriptura duplex, coll. Ef. 34, 11. y) proprie *stanni*, coll. Syr. Ez. 22, 18. 20. vel *plumbi*, coll. Ar. Iob. 19, 24. immo Ar. אנך vtrumque metallum dicitur, siue *nigrum*, siue *album puriusue*, h. e. *plumbum* æque ac *stannum*; ab Ar. אנך *crassus fuit*. Verum hic *stannum* sumitur pro *libella* s. *perpendiculo* (4) v. 8. sicut *lapides* Ef. 34, 11. Vtraque enim maceria propter grauitatem suam *perpendiculo* accommoda. Sic אבן הבדיל *lapis* vel *pondus stanni* pro *perpendiculo*, Germ. *bleyvvag*, Zach. 4, 10. ℣. 8 z) c. 8, 2. Ier. 1, 11. 13 c. 14, 3. vbi vid. not. a) *positurus* vel *ducturus* sum *libellam* ad destructionem Ef. 34, 11. Nam vt benignitatis in ædificando, sic iustitiæ vindicatiuæ amussim in destruendo sequitur, neque quidquam temere facit Deus. b) v. 11 cf. c. 4, 1. seqq. c) *non pergam*, sicut hactenus, coll. v. 3. 6. Hos. 1, 6. d) *transire* (impunita transmittere) *ei*. c. 8, 2. sc. peccata Mich. 7, 18. Prou. 19, 11. Ion. *condonare eis*. ℣. 9. e) *Vastabuntur ergo*. Ez. 6, 4. Impletum hoc est per Assyrios in deportatione X. tribuum 2 Reg. 17, 6. f) *celsa* idololatrica Hos. 10, 8. Ez. 6, 3. Non est nuda rei vastandæ designatio, sed simul expositio caussæ deuastationis. cf. not. Ier. 48, 35. g) speciatim X. tribuum v. 16. quas antea v. 2. & 5. etiam *Iacobi* nomine designabat; vt Ef. 17, 4. h) *&* *præsumta sanctuaria*, qualia erant Bethele v. 13. c. 3, 14. in oppido Dan 1 Reg. 12, 29. itemque Galgalis Am. 4, 4. i) Ies. 34, 10. k) In antecessum vero *insurgam* Ef. 14, 22. l) *contra domum Ieroboami* II. In ipsius Ieroboami persona hoc tempore florentissimam, v. 10. 11. c. 1, 1. Initium (excidii) fuit euersio domus s. familiæ Ieroboami per gladium: qui enim post Zachariam fuerunt, furum instar regnum rapuerunt 2 Reg. 15, 8-30. *Maius*. cf. Hos. 1, 4. Ceterum Propheta vaticinatur hic nihil aliud, nisi quod implicite iamdudum fuerat prædictum 2 Reg. 10, 30. coll. c. 15, 12. 10. vbi illius æque ac huius vaticinii complementum in Zacharia Ieroboami filio. cf. infra not. c. 8, 9. m) cf. c. 9, 1. ℣. 10. n) *Misit igitur*, cum hæc Amosi contra Ieroboamum totumque regnum Israeliticum prophetia innotuisset. o) v. 12. Offensus videtur inprimis παῤῥησίᾳ Amosi contra sanctuaria Israelis, quorum ille, vti sacerdos, sic vindex iure sibi videbatur esse v. 13. p) proculdubio primarius. conf. Hos. 4, 6. q) v. 9. r) *conspirauit*. 1 Sam. 22, 8. Vtitur sacerdos hic stratagemate pseudo-theologico, dum id agit, vt ex concione Amosi crimen politicum exsculpat, ipsumque prophetam turbatorem Reipubl. faciat. cf. 1 Reg. 18, 17. s) Exaggerat periculum, quod conspiratio sit manifesta & in ipsis regni visceribus, vbi verendum, ne agat contagia late. t) quod eo minus ferendum, cum sit ipse homo extraneus, Iudæus v. 12. c. 1, 1. cf. Act. 16, 20. 21.

℣. 7. אדני *Masora impr.* Gen. 28, 13. requirit יהוה, sed nullo adstipulante codicum, & contra *Mas.* 1. & *Erff.* h. l.

11 להגיל את־כל־דבריו : כי־כה אמר עמוס בחרב ימות
ירבעם וישראל גלה יגלה מעל אדמתו :
12 ויאמר אמציה אל־עמוס חזה לך
ברח־לך אל־ארץ יהודה ואכל־שם לחם ושם תנבא :
13 ובית אל לא־תוסיף עוד להנבא כי מקדש־מלך הוא
14 ובית ממלכה הוא : ויען עמוס ויאמר אל־אמציה לא־
נביא אנכי ולא בן־נביא אנכי כי־בוקר אנכי ובולס
שקמים : ויקחני יהוה מאחרי הצאן ויאמר אלי טו
16 יהוה לך הנבא אל־עמי ישראל : ועתה שמע דבר־
יהוה אתה אמר לא תנבא על־ישראל ולא תטיף על־
17 בית ישחק : לכן כה־אמר יהוה אשתך בעיר תזנה
ובניך ובנתיך בחרב יפלו ואדמתך בחבל תחלק
ואתה על־אדמה טמאה תמות וישראל גלה יגלה
מעל

esse hæc verba non tam suadentis, quam cum increpatione mandantis. d) in qua natus es, vbi libenter audiuntur insani. *Hieron.* cf. c. 1, 1. e) q. d. Nos enim tales Prophetas nutrire non sumus, qui infausta tantum regno & cultui nostro, sicut tu, comminantur.

℣. 13. f) v. 10. g) c. 1, 12. c. 5, 2. h) *quoniam sedes religionis & sanctuarium Regis*, h. e. regia autoritate & conditum, & ad hunc vsque diem florens.

x) *sustinere* Ier. 6, 11. ℣. 11. v) *Nam*, vt tamen habeas intolerandæ licentiæ eius y) quod quidam ita factum putant; sed neque v. 9. id dixerat Propheta, neque historiæ conuenit 2 Reg. 14, 29. obseruat vero *Hieronymus* ad h. l. mentem Prophetæ quadrupliciter ab Amasia falsatam, quod inquit, 1) *hæc dixit Amos*, quasi ex se locutus fuerit Amos, cum tamen in omnibus sermonibus suis semper præponat: *Hæc dicit Dominus*. 2) *in gladio morietur*, quasi excluderet pœnitentiam; cum tamen dixisset: *consurgam (inquit Dominus) super domum Ieroboam gladio*, comminans pœnam, non inferens. 3) *Ieroboamus*; cum tamen dixisset, *super domum Ieroboami*: quippe nec Ieroboamus gladio mortuus, sed filius eius Zacharias. 4) *Israel migrabit de terra sua*, illimitate; cum addendum fuisset: Si non egerint pœnitentiam. cf. Ier. 26, 3. 4. 12. 13. 14. z) v. 8. 17.

℣. 12. a) Videtur aula Ieroboami tardior fuisse ad annuendum Pontifici Bethelensi contra Amosum, forte quod eius prophetiam existimaret minus habere periculi, ac persuadere conatus fuerat Amasias: itaque hic alia rem aggreditur via, ac, dum mandato regio destituitur, ipsemet interim auctoritatis tantum sibi tribuit, vt abitum ex finibus regni Israelitici Amoso imperet. b) *o propheta* s. *videns* 2 Sam. 24, 11. 2 Reg. 17, 13. cf. 1 Sam. 9, 9. Ita vero illum vocat non ex mente sua, sed hypothetice, q. d. Tu qui te dicis Prophetam. c) *fuge*, i. e. apage, *tibi* Num. 24, 11. Nonnulli quidem ita interpretantur, quasi fugam ei fraudulenter suaderet, sicut Christo Pharisæi, simulato amore, Luc. 13, 31. cf. Matth. 10, 23. Gen. 27, 43. Sed ex v. 13. 16. facile intelligitur, esse

v. 9. Es. 16, 12. cf. 1 Reg. 12, 29. i) *& domus regni* seu sedes regia est 1 Sam. 27, 5. Etsi enim Israeliticorum regum ordinaria sedes Samaria esset, tamen & Bethele videntur suam habuisse domum, in quam diuerterent, quoties religionis causa ad colendum vitulum illuc venirent. Prophetam igitur a Bethele exulare iubet, quod vaticiniis ipsius neque cum religione loci, neque cum aula regia, illic sæpius commorante, conueniat.

℣. 14. k) *Schmid.* in præterito: *non fui Propheta*, sc. antehac. Fuerat enim inter armentarios olim, vt sequitur. cf. c. 1, 1. q. d. ego quidem ipse nihil minus cogitaui, quam me fore Prophetam; interim tamen, cum vaticinari Deus expresse me iusserit, ego quidem parere debui, tu vero impie agis, quod vaticinari vetas. Alii: equidem non sum professus *Propheta*, vni huic muneri vacans, doctor ordinarius populi, vel scholasticus. ita cf. Prou. 30, 2. 3. l) Simile quid huic locutioni ex Talm. obseruauit *Buxt.* Lex. Talm. sub נגר, cum in *Auoda sara* f. 50. 2. dicunt: *Ego non sum artifex, neque filius artificis.* Contra Paulus Act. 23, 6. *Ego sum Pharisæus*, inquit, *filius Pharisæi*. Sed sumendum & hic forte est, vt 2 Reg. 2, 3. 5. 7. 15. c. 4, 38. plur. *filii prophetarum*, pro illorum auditoribus atque discipulis; vt sensus sit: Ego neque propheta vel doctor ipse fui, neque prophetarum vlli vnquam vacaui tanquam discipulus. m) nam *bubulcus, armentarius* (1) Ita plerique; quasi esset denominatiuum a בקר *armenta*. Sed probat se nobis potius sententia *Gussetii* p. 145. qui vertit: *eram quærens & perquirens ficus.* cf. Leu. 13, 36. Ez. 34, 11. 12. adeo vt verbum hoc æque ac sequens se referat ad Acc. *Sycamora*. Nam *bubulci* significatio inusitata est, & contradicit versui 15. vbi se *opilionem* fuisse dicit; quæ pastoritiæ artis partes valde diuersæ sunt. n) Quidam: *quærens, perquirens* (1) coll. Chald. בלש *scrutari, perquirere.* At Hieron. *vellicans*; ex Gr. ξύζων in versione LXX. virali, quod *Hesychius* explicat [Greek], *pungens, vt matura fiant.* Sycomori enim, inquit *Hieron.* agrestes afferunt ficus, quæ, si non vellicentur, amarissimas cariculas faciunt, & a culicibus corrumpuntur. Et *Dioscorides* lib. I. Fert fructum, inquit, qui non maturescit, nisi vellicetur vngue vel ferro. Sed *Bocharto* Hieroz. P. I. p. 383. 384 est denominatiuum ab Ar. & Aeth. בלס *balas*, quod *ficum*, immo in versione Aeth. Ps. 77, (Hebr. 78.) 47. etiam שקמות seu *sycaminos* notat. adeo vt בולס is recte dicatur, *qui ficus colit, & sycaminos*; q. d. *ficans*, vel *sycaminans*. sicut a כרם *vinea* fit כורם *qui colit vineas*. o) *Sycaminos, Sycomora* (5) genus siluestre ficuum Ies. 9, 9. 1 Par. 27, 28. qui fructus *Dioscoridi* est [Greek] & [Greek], & *Aëtio* facile corrumpitur. Itaque non videtur esse magnæ rei. idemque est ac si dicat Amos, se infimæ sortis homuncionem, & in re tenui natum, ita vt vitam parco & frugali victu sustinuerit. *Bochart.* l. c.

℣. 15. p) *Assumsit me vero.* 2 Sam. 7, 8. Ps. 78, 70. q) adeoque nec mea ipsius, nec vllius hominis voluntate ad prophetandum inductus sum. cf. Gal. 1, 1. r) *a-post oues*, sequentem oues. cf. 2 Sam. 7, 8. & not. supra c. 1, 1. s) cui mandato nec debui repugnare, nec potui. cf. c. 3, 8. Ier. 26, 12. Act. 4, 19. c. 5, 29. c. 26, 19.

℣. 16. t) *Nunc ergo*, quia fidem mihi derogas, & diuino mandato repugnas; *audi verbum Domini*, quod certissimum est. cf. 1 Reg. 22, 19. Ier. 28, 7. 15. &c. u) Adeoque tuum mandatum mandato Dei opponis, summa videlicet impietate; quasi vero plus tibi, quam Deo, obediendum esset. cf. Act. 4, 19. 20. c. 5, 28. 29. x) c. 2, 12. y) *& ne stillare facias*, sc. verba tua. Iob. 29, 22. seu *ne prophetes*, Ex. 21, 2. 7. Mich. 2, 6. 11. cf. Deut. 32, 2. ibidemque not. z) cf. v. 9.

℣. 17. a) *Propterea* igitur, quod tam impudenter in Deum impius fuisti v. 16. b) *in vrbe*, vbi se quidem potest mulier, modo clamauerit, ab intentato stupro liberare Deut. 22, 24. secus ac est in campo v. 25. 27. nihilominus tamen hoc beneficium vxori tuæ non erit saluti: immo nec tu nec alius quisquam audebit contra tantam hostis violentiam hiscere. c) *scortabitur*, i. e. constuprabitur, stuprum patietur ab hostibus. cf. Iob. 31, 10. d) *fune mensorio* Zach. 2, 5. sicut in diuisione sortium vel hereditatis Ios. 17, 5. 14. Mich. 2, 5. Ps. 78, 55. e) *diuidetur*, nouos acceptura cultores & dominos. Pyal (3) Es. 33, 23. Nam in abducti Israelis vicem ac regionem Assyrii Cuthæos aliasque gentes adduxerunt, 2 Reg. 17, 24. f) *impura* propter idola fœdosque gentilium ritus; in oppositione ad terram sanctam s. Israeliticam, quam Deus singulari numinis sui præsentia sanctificarat Ios. 22, 19. cf. Ez. 4, 13. Hos 9, 3. g) quippe captiuus illuc cum reliquo Israele abducendus. h) vid. v. 11. & complementum 2 Reg. 17, 23.

℣. 13. ובית אל sic 1. 2. 3. 5. at reliqui per *Makk.* & *Meth.* ℣. 14. *Spatium* præmitt. 1. 6. 9. 10. 19. 20. 21.

ח מֵעַל אַדְמָתוֹ׃ כֹּה הִרְאַנִי
2 אֲדֹנָי יְהוִה וְהִנֵּה כְּלוּב קָיִץ׃ וַיֹּאמֶר מָה־אַתָּה רֹאֶה
עָמוֹס וָאֹמַר כְּלוּב קָיִץ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי בָּא הַקֵּץ אֶל־
3 עַמִּי יִשְׂרָאֵל לֹא־אוֹסִיף עוֹד עֲבוֹר לוֹ׃ וְהֵילִילוּ שִׁירוֹת
הֵיכָל בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה רַב הַפֶּגֶר בְּכָל־מָקוֹם
4 הִשְׁלִיךְ הָס׃ שִׁמְעוּ־זֹאת הַשֹּׁאֲפִים
ה אֶבְיוֹן וְלַשְׁבִּית עֲנִוֵּי־אָרֶץ׃ לֵאמֹר מָתַי יַעֲבֹר הַחֹדֶשׁ
וְנַשְׁבִּירָה שֶּׁבֶר וְהַשַּׁבָּת וְנִפְתְּחָה־בָּר לְהַקְטִין אֵיפָה
6 וּלְהַגְדִּיל שֶׁקֶל וּלְעַוֵּת מֹאזְנֵי מִרְמָה׃ לִקְנוֹת בַּכֶּסֶף
7 דַּלִּים וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם וּמַפַּל בַּר נַשְׁבִּיר׃ נִשְׁבַּע
יְהוָה בִּגְאוֹן יַעֲקֹב אִם־אֶשְׁכַּח לָנֶצַח כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם׃
8 הַעַל זֹאת לֹא־תִרְגַּז הָאָרֶץ וְאָבַל כָּל־יוֹשֵׁב בָּהּ וְעָלְתָה
כָאֹר כֻּלָּהּ וְנִגְרְשָׁה וְנִשְׁקְָה כִּיאוֹר מִצְרָיִם׃
9 וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה
וְהֵבֵאתִי הַשֶּׁמֶשׁ בַּצָּהֳרָיִם וְהַחֲשַׁכְתִּי לָאָרֶץ בְּיוֹם אוֹר׃

וְהָפַכְתִּי Eeee 2 ער ב

CAP. VIII. ℣. 1. *i*) c. 7, 1. Sub typo fructuum æstiuorum finem populi Israelitici & tamem verbi diuini intimat. *k*) Ez. 1, 4. *l*) *canistrum, calathus.* (3) v. 2. Alibi *caueam* significat, Ier. 5, 27. Ita & Gr. κλωβὸς vel κλωβός, quod plane ab Hebr. formatum est, non modo *caueam* notat, sed apud *Hesychium* quoque synonymū est κάρταλλ, quod exponitur ab ipso τὸ πλεκτὸν ἀγγεῖον ἐν τοῖς ὀψαρτυτικοῖς, *vas textile, in libris de re culinaria.* Vid. *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 661. & cf. Ier. 24, 1. Ceterum huius symboli idem scopus, eademque significatio est, ac vltimi illius a *plumbo s. perpendiculo* sumti c. 7, 7. Neque enim est Prophetis insuetum, eandem rem pluries inculcare, mutatis tantummodo verbis ac signis. *m*) *æstiuorum fructuum,* inprimis *ficuum.* Mich. 7, 1. Vid. not. 2 Sam. 16, 1.
℣. 2. *n*) Vid. c. 7, 8. & not. Ier. 24, 3. *o*) vid. not. v. 1. *p*) *Dixit ergo* sc. in explicationem & applicationem signi illius visi. *q*) *finis.* Ion. *vltio finalis.* Alluditur simul ad præcedens קָיִץ *æstiui fructus.* q. d. Ita maturuit populus meus ad iudicia pœnalia, vt iam ei finis instet, & captiuus, velut fructus in calathum collecti, abducendus sit. Similem paronomasiam vid. Ier. 1, 11. 12. & cf. Ez. 7, 2. 3. 6. *r*) vid. not. c. 7, 8.
℣. 3. *s*) *Et eiulabunt*, h. e. in eiulatum & lamenta conuertentur, coll. v. 10. & Ps. 137, 1. seqq. *t*) *læta cantica* v. 10. c. 5, 23. c. 6, 5. *u*) *S. templi*, ipsius etiam Hierosolymitani, coll. c. 6, 1. At. *Grot.* & alii vertunt: *cantica palatii*, quæ regiam personare solebant. Prou. 30, 28. Es. 13, 22. Ioel. 4, 5. vid. 1 Reg. 21, 1. & Hos. 8, 14. *x*) Ez. 11, 8. c. 16, 14. *y*) quippe *multum erit cadauerum.* Nah. 3, 3. *z*) adeo vt etiam *in quocunque loco promiscue proiecturus sit ea quisque.* Ier. 22, 19. c. 26, 23. *a*) *cum St!* i. e. *silen-*

עניי קרי

tio. cf. not. c. 6, 12.
℣. 4. *b*) sc. quod dixi v. 2. 3. vel potius quod dicturus sum v. 7. seqq. Conf. not. c. 3, 1. *c*) *anhelantes* ex insatiabili auaritia; vel sec. alios, *conterentes.* Vid.

ונשקעה קרי

not. c. 2, 7. *d*) v. 6. c. 2, 6. c. 5, 12. *e*) *idque* (cf. ו Ps. 25, 14. Koh. 2, 3.) *vt cessare faciatis* Ps. 8, 3. *miseros terræ,* Iob. 24, 4. hisque oppressis soli in terra habitetis. Es. 5, 8.
℣. 5. *f*) q. d. qui ita inhiant quæstui suo improbo, vt vel vnius diei moram, quo cessandum est, impatienter ferant. cf. Prou. 14, 15. *g*) *nouilunium.* qui dies apud Iudæos festus erat, coll. Num. 10, 10. c. 28, 11. Ps. 81, 4. adeo vt nefas esset, emere quid in eo aut vendere. *h*) *vt diuendamus* v. 6. Gen. 42, 6. a *Schiber annona*, qua *frangitur* fames, ibid. v. 19. coll. Ps. 104, 11. vnde *Schabar* in Kal denominatiuum Verbum est, ἐπισιτίζεσθαι, *annonam emere* Gen. 41, 57. & *vendere* v. 56. *i*) *annonam.* Gen. 42, 1. seqq. *k*) *& aperiamus*, h. e. venale exponamus: quomodo Germani dicunt, *cereuisiam aperire, aufthuen,* Gen. 41, 56. Frumentum aperiri metonymice dicitur, pro repositoriis frumenti. cf. Ier. 50, 25. *l*) *frumentum.* v. 6. c. 5, 11. Ps. 72, 16. *m*) *vt minuamus Epham*; h. e. vt minori Epha ementibus metiamur (4) Gen. 31, 11. cf. Deut. 25, 15. 14. 2 Sam. 7, 19. *n*) *& vt augeamus Siclum.* Ex. 30, 13. Ponderabantur Sicli Gen. 23, 16. Es. 55, 2. illi autem lancem alteram faciebant grauiorem. Ita bis lucrabantur, & in merce & in pecunia. *Grot.* *o*) *& vt peruertamus s. deprauemus.* Proprie *curuationem* significat Koh. 7, 13. *Curuari* vero & illa dicuntur, quæ a rectitudinis regula abeunt. cf. Iob. 8, 3. *p*) *lances dolosas*, quales post deprauationem fiunt. cf. Hos. 12, 8. Mich. 6, 11. Quamuis vero non sit probabile, auaros ita dixisse; habuerunt tamen in mente, quam interpretatur Deus.
℣. 6. *q*) *Vt emamus* tanquam mancipia. Ex. 21, 2. Leu. 25, 39. *r*) *pro argento* c. 2, 6. Es. 43, 24. *s*) auaritia nostra exhaustos. c. 4, 1. *t*) *& pauperem* v. 4. *u*) Vid. not. c. 2, 6. *x*) *& vt deciduum frumenti*, seu *purgamenta*, puluerem & paleas frumento admixtas. (2) Iob. 41, 15. *y*) *vendamus.* v. 5.
℣. 7. *z*) Post compellationem, sub qua simul crimina ipsis exprobrauit, subiungit iam ipsam Dei sententiam pœnalem, ad quam audiendam eos supra v. 4. excitauerat. *Iurauit Dominus*, inquit, adeoque serio dicit, quidquid dicit. cf. not. supra c. 6, 8. *a*) *per excellentiam Iacobi.* De vario huius loquutionis vsu egimus supra c. 6, 8. Heic idem est, ac, *per se ipsum*, qui operibus suis in Iacobo se eminentissime illustrem fecit. cf. Ex. 15, 1. Per se ipsum vero iurat, quod neminem habet, per quem iuret, maiorem. Hebr. 6, 13. *b*) *Si* (i. e. *non*) *obliuiscar in sæculum.* Ps. 74, 19. Dicit autem hoc in oppositione ad improborum opinationem, coll. Ps. 10, 11.
℣. 8. *c*) *Num enim propter hoc,* i. e. tanta ac tam horrenda crimina, iam recensita. Interrogatio emphatica, qua culpæ magnitudo exaggeratur, pœnæque iustitia & necessitas conscientiis insinuatur. q. d. Si hoc non meruit, vt commoueatur terra &c. haud equidem scio, quale scelus hanc pœnam videatur mereri. cf. Es. 57, 6. Ier. 5, 9. Hab. 1, 17. *d*) *non commoueatur* Ioel 2, 1. Ps. 18, 8. cf. supra c. 1, 1. *e*) c. 9, 5. Hos. 10, 5. *f*) *ita vt adscendat, s. intumescat,* & adscendentibus vndis iudiciorum diuinorum tota obruatur. c. 9, 5. Hebræis enim עָלָה dicitur non solum de re, *quæ* adscendit, sed metonymice etiam *in qua* quid adscendit, vt Es. 34, 13. Prou. 24, 31. *g*) *velut amne, sc. Aegypti*, vt proxime sequitur; id est, *Nilo*, qui exundare quotannis vndisque suis Aegyptum obruere solet, Ier. 46, 7. Est igitur pro כִּיאֹר, vt habent Versi. OO. & manifesto docet parallelismus infra c. 9, 5. Ita בּוּל pro יְבוּל Iob. 40, 10. & הַסּוּרִים pro הָאֲסוּרִים Coh. 4, 14. &c. At *Gusset.* p. 306. *adscendet*, (conflagrabit, in fumum redigetur, coll. Ios. 8, 20. 21) *tanquam igne*; q. d. igne & aqua vastabitur. Et posset id obtinere, modo scriberetur per *Schurek*, vt Es. 31, 9. &c. Verum אוֹר per Cholem est *lux*, nuspiam vero, quod nos quidem meminerimus, *ignis*. Ceterum *Ion.* ita: *& adscendet aduersus eam Rex cum exercitu suo, instar aquarum fluuii copioso, qui operiet eam totam.* quocum cf. Es. 8, 7. 8. *h*) *& impellatur*, seu vndis æstuet, velut mare fluctibus commotum Es. 57, 20. Alibi est *expelli*, vt Ion. 2, 5. Sed cf. Targ. Esth. 6, 1. vbi similis huius verbi significatus. *i*) Sec. *Kri: submergatur, desidat.* (6) c. 9, 5. Ier. 51, 64. At sec. *Chib: rigetur, irrigua fiat.* Niph. (1) cf. Gen. 2, 6. c. 13, 10. *k*) *velut amne Aegypti.* Gen. 41, 1. 17. Es. 7, 18.
℣. 9. *l*) *Ideo fiet.* *m*) Diem captiuitatis significat, quando vterque populus ducetur in Assyrios atque Chaldæos. *Hieron.* v. 2. *n*) v. 3. *o*) *faciam occidere solem*, h. e. tristia quæque derepente faciam ingruere Es. 13, 10. Ier. 15, 9. Mich. 3, 6. cf. Ioel 3, 4. *p*) *in ipso meridie*, h. e. tum, cum videbitur terra maxime florere, ac recuperata priscorum finium amplitudine, regniq; dignitate ac maiestate fulgere. Es. 59, 10. Cuius prophetiæ certum complementum Historia præbet. Auspicatissima enim ac instar meridiei lucida fuerant Ieroboami II. tempora, 2 Reg. 14, 25. sed sexto post illa mense sequuta est filii Zachariæ cædes c. 15, 8. 10. post quam confusa omnia in Israelitico regno fuerunt, tam internis motibus, tum exterarum gentium irruptionibus. cf. supra not. ad c. 7, 9. *q*) *& tenebras inducam.* c. 5, 8. Ier. 13, 16. *r*) *die lucis*, quum est lucidissimus. cf. Iob. 18, 5. 6. Es. 5, 30.

CAP. VIII, ℣. 6. וּמַפַּל per *Makk.* 1. 2. 3. בַּר per *Kam.* 1. 2. 3. ℣. 8. הַעַל per *Meth.* & *Makk.* 1. 2. 3. sic fecerat 5. כִּיאֹר *defect.* 3. 6. 9. 22. 23. sic ך sc. 1. sec. *Mas.* 1. sed contra *impr.*

והפכתי חגיכם לאבל וכל־שיריכם לקינה והעליתי
על־כל־מתנים שק ועל־כל־ראש קרחה ושמתיה
11 כאבל יחיד ואחריתה כיום מר׃ הנה ימים
באים נאם אדני יהוה והשלחתי רעב בארץ לא־רעב
ללחם ולא־צמא למים כי אם־לשמע את דברי יהוה׃
12 ונעו מים עד־ים ומצפון ועד־מזרח ישוטטו לבקש את־
13 דבר־יהוה ולא ימצאו׃ ביום ההוא תתעלפנה
14 הבתולת היפות והבחורים בצמא׃ הנשבעים
באשמת שמרון ואמרו חי אלהיך דן וחי דרך באר־
שבע ונפלו ולא־יקומו עוד׃

CAP. IX. ט

ראיתי את־אדני נצב על־
המזבח ויאמר הך הכפתור וירעשו הספים ובצעם
בראש כלם ואחריתם בחרב אהרג לא־ינוס להם
2 נס ולא־ימלט להם פליט׃ אם־יחתרו בשאול
משם ידי תקחם ואם־יעלו השמים משם אורידם׃
ואם

ש. 10. s) Vid. supra v. 3. & cf. Thr. 5, 15. t) cf. Hos. 2, 13. u) v. 3. c. 5, 1. x) Es. 15, 3. y) Es. 15, 2. z) *& ponam* (faciam) *illud* 1 Sam. 11, 2. quod de infligendo vobis luctu prædixi. a) *ad instar luctus super vnigena.* Ier. 6, 26. Zach. 12, 9. b) *& finē* seu *postrema eius.* Faciam, vt in tantum desinat luctum, quantus esse solet *die* ob funestum aliquem casum *amaro.* Prou. 5, 4. c. 14, 13. c) *sicut diem amaritudinis,* vel *amarum.* cf. Iob. 3, 5.

ש. 11. d) *Ecce enim!* *Postrema* illa, quorum v. 10. meminerat, vlterius iam exponit ab insigni aliquo exemplo. e) *vt immittam.* Ez. 14, 13. f) & quidem *non tam famem panis,* vel *ad panem,* qualem iam supra c. 4, 6. inter reliqua suppliciorum genera commemorauerat. Hanc igitur remouet, non vt excludat; sed vt famem multo deterioris sortis innuat, respectu cuius illa corporalis fames *ne* quidem in censum famis ventura sit. cf. Es. 8, 21. & contr Zach. 10, 2. *Hieron.* aliique ad miseram sortem Iudæorum; qui post excidium nouissimum omni verbi solatio sunt orbati, trahunt. Sed sequentia de iuramento in delicto Samariæ, per Deum Dan & viam Bersabeæ, regnum X. tribuum hæc concernere docent. *Calou.* Hi igitur fame verbi diuini puniti sunt in Assyriaca captiuitate, sicut Iudæi in Babylonica Thr. 2, 9. g) *neque sitim ad aquam* v. 13. cf. Es. 65, 13. Hos. 2, 5. h) *sed,* vel *quam ad audiendum,* sc. a doctoribus suis; quippe quos ante nullos habituri sunt Thren. 2, 9. (vbi videsis not.) Ezech. 7, 26. Mich. 3, 7. aut certe futiles, qui tantum traditiones sectabuntur & inculcabunt, Es. 29, 13. 14. Et licet etiam Mosen atque Prophetas lecturi sint, tamen instar libri obsignati ipsis erunt, iusto quippe iudicio excæ-

cæcatis, ibid. v. 10. 11. 12. Cuiusmodi fame hodienum premitur gens misera Iudaica.

ש. 12. i) *Et oberrabunt, vagabuntur,* sicut tempore ariditatis aut famis c. 4, 8. Ier. 14, 10. coll. v. 3. Cf. infra c. 9, 9. k) Mich. 7, 12. l) *& discursabunt* Ier. 5, 1. Dan 12, 4. m) Cur? quia non ex fide, sed ex rebellione ac pertinacia aduersus Deum & Christum, quem reiecerunt: extra quem quidquid moliatur homo, vanum est, rebellio est. Cf. Rom. 9, 31. 32.

ש. 13. n) proprie *operient se* vel *operientur* sc. tenebris ex animi deliquio; i. e. *deficient, animo linquentur* (3) Gen. 38, 14. Ion. 4, 8. cf. Es. 51, 20. Est hæc Orientalis locutio. Sic Hebr. עטף Thren. 2, 11. 12. 19. & Ar. غشى, itemque غمى *tegi,* de *animi deliquio* frequentissimum est. Vid. Schultenii Animaduers. in V. T. p. 277. seqq. o) *propter sitim,* non tam proprie sic dictam, quam improprie v. 11. Es. 41, 17. cf. Thren. 4, 4.

ש. 14. p) *Qui* quondam *iurauerant* vel nunc *iurant.* cf. Deut. 6, 13. Ios. 23, 7. Zeph. 1, 5. Ps. 63, 12. q) *per reatum* 2 Par. 24, 18. h. e. per vitulos *Samariæ,* qui caussa & occasio reatus ipsis extiterunt. cf. Deut. 9, 21. Ezech. 14, 3. 4. 6. r) *per vitam.* cf. not. 1 Sam. 20, 3. s) 1 Reg. 12, 29. 30. t) *via Beersabe,* h. e. eius Numinis, quod in ea via quæritur. Intelligitur iuramentum per Deum, tanquam eum, qui velit in Beersabe & Dan habere fanum. *Cocc.* Lex. 166. At *Ion. & quam stabiles sunt leges* (cultus, religio) *Beersabe;* sumto nomine *via,* vt Act. 19, 23. c. 22, 4. u) Vid. not. c. 5, 5. x) *cadentque ita, vt non resurgant.* Vid. not. c. 5, 2. & cf. Es. 43, 17. Ps. 41, 9.

CAP. IX. ש. 1. y) *Vidi;* non quidem oculis corporalibus, sed mente ac spiritu prophetiæ. c. 7, 1. 4. 7. c. 8, 1. Es. 6, 1. z) ipsum *Dominum,* at quantum & quam potentem! cf. infra v. 5. 6. a) *stantem super altari,* quod iam cum reliquis templi partibus destructum ibat, vt c. 7, 7. At *Ion.* Vidi gloriam Domini; *qui secesserat a Cherubo,* (in adyto templi;) *manens super altari* sc. æneo, in superiori atrio templi. Quod fuit symbolum, templum significans a Iehoua deserendum esse. Ac videtur respexisse Paraphrastes ad Ez. 9, 3. seqq. quod vaticinium multis quidem circumstantiis huic nostro parallelum est. Cf. item Ez. 10, 18. 19. & superius ad c. 1, 1. notata. Ceterum sicut c. VII. & VIII. Israelitis, ita hic sub signo percussionis columnarum Iudæis potissimum comminatur excidium, quod I. exaggerat v. 1-8. II. restringit per promissionem de restitutione in integrum sub regno Christi v. 8-15. b) Imperatiuus indefinitus est, sed emphaticus. Videlicet mandat, & dum mandat, ipse percutit Dominus; vnde hic statim subiicit, in prima persona de se loquens: *postrema eorum gladio occidam.* cf. not. c. 6, 11. it. Zach. 13, 7. coll. Matth. 26, 31. c) *malogranatum* Ex. 25, 31. 33. i. e. *capitulum* vel *capitellum;* seu collectiue *capitella,* qualia ornatus caussa in summitate columnarum ponuntur, Zeph. 2, 14. *M. I.* explicat de sacerdotibus ac principibus. Et sane ab his iudicia sua incepturus erat Deus Ez. 9, 6. perrecturus inde ad populum v. 7. Malumus tamen hoc, & concussionem liminum, pro symbolo destructionis templi accipere: de sacerdotum vero populique cæde, quæ cum templi excidio coniuncta prædicitur, sequentia demum agunt verba: *& concide illa* &c. d) *vt contremiscant* in ruinam vergentia. Es. 24, 18. e) *limina* adeoque fundamenta & ima templi: Es. 6, 4. f) Cocc. *& concide illa,* quod conuenit cum Ar. بصع *in partes concidere, secare, diffindere;* cf. Ioel 2, 8. Iob. 6, 9. c. 27, 8. & *Targ.* Leu. 2, 6. Suffixum referri potest ad capitella, limina, ceteramque templi structuram. g) vt ruant *in caput omnium illorum,* qui sunt in templo, & in atrio interiori maxime; sacerdotum puta ac Leuitarum. Est similis pene loquutio, ac Ier. 49, 20. c. 50, 45. *deuastate super aliquem domum ipsius;* quibus duo importantur, 1) deuastatio domus & 2) coniuncta cum hac incolarum strages. h) *postrema autem* seu reliquos *illorum,* i. e. populum, præter occisos sacerdotes superstitem c. 4, 2. Ez. 23, 25. Nota igitur, tribus distinctis membris hic prædici 1) templi ruinam, 2) sacerdotum ac 3) populi stragem. Ceterum de primo excidio per Babylonios exponit *Ion.* qui sic habet: *Nisi populus domus Israelis conuertatur ad legem, extinguetur candelabrum; occidetur rex Iosias, & desolabitur templum, & dissipabuntur atria, & vasa sanctuarii in captiuitatem ibunt, & reliquias illorum occidam gladio.* At *Gartl.* Theol. Proph. p. 506. & *Maius* Oecon. 886. de altero per Romanos. i) v. 4. 10. c. 7, 9. k) *non effugiet* (de) *illis* quisquam effugiens. c. 2, 14. 15. l) Iob. 1, 15. m) *euasor* Gen. 14, 13. Obad. v. 14.

ש. 2. n) *Si foderint,* h. e. fodiendo penetrauerint. (3) Ez. 8, 8. Effugii negationem, quam v. 1. fuerat comminatus, nunc distributiue in partes secat, vt nullum omnino ipsis futurum esse euincat. *Ion.* *Si putauerint, se occultatum iri velut in inferno.* o) *in infernum,* seu (vt cum Apostolo Eph 4, 9. generalius dicamus) *in inferiores partes terræ.* Late enim patet hoc Nomen, *orcum* significans, & *sepulcrum,* verumque sub idea *profunditatis,* Es. 14, 9. Prou. 9, 18. c. 15, 24. Iob. 11, 8. cf. Ps. 139, 8. Iob. 14, 13. c. 26, 6. p) Ion. *Inde verbo meo tollent eos inimici ipsorum.* q) Ps. 139, 8. Ion. *Et si adscenderint montes ad cælum vsque præaltos.* r) tamen *inde detraham eos,* Ier. 49, 16. Hos. 7, 12. Obad. v. 3. 4. Ion. *inde detrahent eos verbo meo.*

ש. 13. ביום ההוא sic 1. at per *Paser* præuio *Mun.* 3. CAP. IX. ש. 1. ובצעם *Tsade* per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. & *Bar.* sic fe. 5. Sed *Ain* per *Kam.* 3. 14. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. & *Erff.* & *M. l.* Denique *mitra* 1. 3. 6. 9. 14. 20. sic fu. 5. ש. 2. אם־יחתרו cum præf. *Vau,* 11. 3?

3 ואם־יחבאו בראש הכרמל משם אחפש ולקחתים
ואם־יסתרו מנגד עיני בקרקע הים משם אצוה
4 את־הנחש ונשכם׃ ואם־ילכו בשבי לפני איביהם
משם אצוה את־החרב והרגתם ושמתי עיני
ה עליהם לרעה ולא לטובה׃ ואדני יהוה הצבאות
הנוגע בארץ ותמוג ואבלו כל־יושבי בה ועלתה
6 כיאר כלה ושקעה כיאר מצרים׃ הבונה בשמים
מעלותו ואגדתו על־ארץ יסדה הקורא למי־הים
7 וישפכם על־פני הארץ יהוה שמו׃ הלוא
כבני כשיים אתם לי בני ישראל נאם־יהוה הלוא את־
ישראל העליתי מארץ מצרים ופלשתיים מכפתור
8 וארם מקיר׃ הנה עיני אדני יהוה בממלכה החטאה
והשמדתי אתה מעל פני האדמה אפס כי לא השמיד
9 אשמיד את־בית יעקב נאם־יהוה׃ כי־הנה אנכי מצוה
והנעותי בכל־הגוים את־בית ישראל כאשר ינוע
י בכברה ולא־יפול צרור ארץ׃ בחרב ימותו כל חטאי

עמי

מעלותיו קרי

הפטרת קדושים כמנהג האשכנזים

℣. 6. n) Is, inquam, qui ædificauit. Ier. 22, 14. cf. Gen. 1, 1. Ef. 57, 16. c. 40, 22. c. 45, 12. *o) gradus, ascensus,* pro folio suo regali. 1 Reg. 10, 30. 2 Par. 9, 18. Ion. *qui habitare fecit in robore celsi maiestatem gloriæ suæ.* cf. Pf. 104, 3. 13. *p) & manipulum* seu *agmen suum* (4) 2 Sam. 2, 25 Rad. Talm. אגד *ligauit.* Intelligitur autem vel terrestrium creaturarum multitudo; vel sec. alios, mare; vel denique sec. *Hieron.* Ecclesia, vna Domini religione constricta. quæ postrema sententia est etiam *Coccei*, itemque *Ion.* qui sic: *& Ecclesiam suam in terra decorauit. q)* Ef. 23, 15. *r)* vid. not. c 5, 8. *s)* vid. not. ibid. & c. 4, 13.

℣. 7. t) Exponit caussam tam seueri iudicii, quæ est 1) Israelitarum in peccatis pertinacia, 2) eorundem erga beneficia Dei summa ingratitudo. Connexio igitur hæc esse potest: Nec conqueri potestis, quasi vos sine caussa plecterem: *Nonne* enim &c. *u) ficut filii Cuschæorum*, qui non mutant cutem, sicut nec vos mutatis mores; Ier. 13, 23. q. d. laboraui quidem per omne tempus, vt ad meliorem vos viam reducerem & a peccatis mundarem, sed frustra. Aethiopes enim laui, qui non albescunt. *x)* magno quidem beneficio c. 2, 10. c. 3, 1. quod vero non magis æstimastis gratique agnouistis, quam barbaræ nationes, *Philistæi & Syri*, quorum illos ex *Caphtor*, hos vero ex *Kir* pariter, ac vos ex *Aegypto*, eduxi. *y)* cf. Gen. 10, 14. & vid. not. Deut. 2, 23. Ier. 47, 4. Ecce igitur, quod his quoque gentibus migrationes suæ & bella non sine auxilio ac fauore numinis feliciter cesserint. cf. de Ammonitis Deut. 2, 19. 21. & Idumæis v. 22. coll. v. 23. *z)* quo ab Assyriis reducti c. 1, 5. 2 Reg. 16, 9. Vulg. & Ion. *Cyrene*, non quidem Africana illa, quippe quæ sub Assyriis nunquam fuit, sed mediterranea Mediæ, ad Mardum fluuium, Ptolemæo κυρήνη, interpretibus *Curna.* nisi quis malit, intelligi Iberiam & regionem ad *Cyrum* fluuium. Circa Elymæos fuisse, colligitur ex Ef. 22, 6. cf. *Bochart. Phal.* lib. IV. c. 32. In hac regione Syros olim fuisse aduenas, antequam eis Syria diuino obtigisset beneficio, docet nos præsens locus.

℣. 8. a) Ecce igitur, quoniam tam pertinaces atque ingrati erga me fuistis. v. 7. *b)* v. 4. cf. Pf. 34, 17. *c) erunt contra regnum hoc peccaminosum*, sceleratum, ex habitu peccans. De certo ac particulari aliquo regno, videlicet populi sui, loquitur, coll. v. 7. 10. id quod docet h. l. ה demonstratiuum, Substantiuo æque ac Adiectiuo præfixum. *d)* Deut. 6, 15. Mich. 5, 13. cf. Hof. 1, 4. *e) nisi quod.* idem est ac si diceres *Attamen.* Num. 13, 28. Deut. 15, 4. *f) non plane exscindam.* cf. c. 3, 12. c. 5, 3. Ier. 30, 11. c. 18, 7. Regnum delebo, non populum. *Grot.*

℣. 9. g) vid. not. c. 6, 11. *h) & agitabo, vagari sinam.* c. 8, 12 Num. 32, 13. 2 Sam. 15, 20. Pf. 59, 12. *i) ac si agitaretur* sc. domus Iacob; vel *quemadmodum agitatur* quid. Niph. (2) Nah. 3, 12. *k) cribro* (1) Cel. *Maius* in Suppl. p. 46. conicic a multitudine foraminum dici, ex Rad. כבר *multiplicare* Iob. 35, 16. Vnde est etiam מכבר *crates*, ex eadem ratione. Quin Lat. *cribrum* per metathesin inde est. *l) neque tamen cadet* vel *excidet.* 1 Sam. 26, 20. *m) vllum granum*, q. d. *scrupulus frumenti.* 2 Sam. 17, 13. Prou. 26, 8. videlicet palea quisquiliæque tantummodo cadent, purum vero frumentum (h. e. sanctum semen Israelis) remanebit. cf. omnino Ef. 6, 13. Ez. 20, 38. Luc. 3, 17. & Rom. 11, 2. Sic etiam viri boni, inquit *Grotius*, quanquam communis mali participes, ab exitio seruabuntur.

℣. 10. n) Nam gladio quidem morientur. v. 1. *o) præfracti peccatores* Ef. 1, 28. Pf. 1, 1. vid. supra v. 8.

℣. 3. s) Et si absconderint se. Iof. 10, 16. 17. 1 Sam. 13, 6. Ier. 49, 10. *t) in summitate Carmeli* 1 Reg. 18, 42. 2 Reg. 19, 23. vbi filuæ & speluncæ ad latendum aptæ. cf. Iud. 6, 2. 1 Sam. 13, 6. Ion. *in cacumine turrium castellorum. u) tamen inde perscrutabor*, ad extrahendum eos e latebris suis. Obad. v. 4. Zeph. 1, 12. Prou. 28, 12. cf. Ier. 23, 24. Ion *mandabo scrutatoribus, vt perscrutentur eos. x) si ue se occultauerint*, vel *occultare præsumserint.* 1 Sam. 20, 5. 19. 1 Reg. 17, 3. Ef. 28, 15. cf. Ier. 49, 10. *y) in fundo, solo.* (8) Num. 5, 17. 1 Reg. 6, 15. Ion. *in insulis maris.* cf. Pf. 139, 9. *z)* 1 Reg. 17, 4. Ion. 2, 11. *a) serpenti*, i. e. *hydro*, quod genus anguium est, in aqua viuens, nullis serpentum veneno inferius, vt ait *Plin* lib. 29. c. 4 Ion. *populis fortibus instar serpentum.* cf. Ier. 8, 17. *b) vt mordeat eos.* c. 5, 19. Ion. *vt interficiant eos.*

℣. 4. c) Et si iuerint in captiuitatem; quod fiet vtique. Thren. 1, 5. *d) tamen ne sic quidem quiete fruentur* Ef. 23, 12. sed *inde mandabo* insuper *gladio, vt occidat eos.* Non contentus captiuitatis pœna, captiuos occidam. cf. v. 1. 3. Leu. 26, 33. Ez. 5, 2. 12. c. 12, 14. *e)* v. 8. vid. not. Ier. 21, 10. *f)* vid. not. Ier. 21, 10. c. 24, 6.

℣. 5. g) Vt adpareat, comminationem non vanam fore, aut sine viribus iram, reputari iubet magnitudinē comminantis, quem proinde ab omnipotentia suæ operibus describit. *Est vero Dominus Deus exercituum, qui tanget terram.* cuius iram quomodo vos sustinebitis, cum ad ipsius tactum tota concutiatur natura, ac ceræ instar colliquescat? cf. not. c. 3, 13. c. 4, 13. *h)* cf. Pf. 144, 5. *i) ita vt colliquescat.* Ief. 2, 9. Nah. 1, 5 Pf. 46 7. Pf. 97, 5. *k) & lugeant.* c. 1, 2. c. 8 8. *l)* vid. not. c. 8, 8. *m) & defidat, submergatur velut fluuio.* (6) Num. 11, 1. Ier. 51, 64 vid. not. supra c. 8, 8.

℣. 6.

℣. 6. הקורא sic *plene* 1. 2. 5. 7. 8. 15. & in marg. 6. 9. sec. *Maf. impr.* *℣. 7.* ופלשתים per simplex *Iod* 1. 3.

11 עמי האמרים לא־תגיש ותקדים בעדינו הרעה׃ ביום
ההוא אקים את־סכת דויד הנפלת וגדרתי את־
12 פרציהן והרסתיו אקים ובניתיה כימי עולם׃ למען
יירשו את־שארית אדום וכל־הגוים אשר־נקרא שמי
עליהם נאם־יהוה עשה זאת׃
13 הנה ימים באים נאם־יהוה ונגש חורש בקוצר ודרך
ענבים במשך הזרע והטיפו ההרים עסיס וכל־הגבעות
14 תתמוגגנה׃ ושבתי את־שבות עמי ישראל ובנו
ערים נשמות וישבו ונטעו כרמים ושתו את־יינם ועשו
טו גנות ואכלו את־פריהם׃ ונטעתים על־אדמתם ולא
ינתשו עוד מעל אדמתם אשר־נתתי להם אמר יהוה
אלהיך׃

עד כאן

חזון

p) Tic. non adunntabit, neque amouerit nos malum. At Schm. ne adducas, aut prævenire facias nos malum, sc. o Deus. cf. c. 6, 3. q) Hiph. (2) Iob. 41, 2.

℣. 11. r) Attamen die isto, postquam ita eos agitauero, vt peccatores populi mei fuerint mortui v. 9. 10. μετὰ ταῦτα vertitur in allegatione Iacobi Act. 15, 16. Ex quo loco simul patet, agi hic de die seu tempore N.T. Sed hoc quæritur, sitne promissio ista iam prorsus impleta, an etiā implenda adhuc? Prius videbatur ex citata allegatione Apostoli probari posse. Nihilominus Cel. Maius præfert posterius in Oecon. V. T. p. 286. Facta, inquit, dici nequit, sub Templo II. restitutio sicut olim sub Dauide; vnde fieri adhuc debet. Tametsi enim Gentes in communionem Ecclesiæ vocatæ fuerint, & ex parte introierint: tamen Iudæorum conuersio & restitutio spiritualis nondum contigit. Eam vero Iehoua, vt promisit, perficiet, ait Iehoua, faciens hoc. Tum patebit, totum Israelem saluari (Rom. 11, 26.) vna cum Idumæis & omnibus gentibus; quando Dominus vnus & nomen eius vnum, Zach. 14, 9. pastor vnus & grex vnus erit, Ioh. 10, 16. Act. 15, 16. 17. Iacobus & Apostoli ex h. l. Amosi recte colligunt, Deum gentes vocasse per Euangelium, secundum prophetarum oracula; sed ea omnia tum impleta plene esse, non dicunt: neque reductio captiuitatis totius Israelis, aut alia bona spiritualia largissime promissa, tum facta [illegible] sunt. s) instaurabo, erigam ex lapsu c. 5, 2. Ier. 50, 32. Iob. 4, 4. & ruina Ef. 44, 25. c. 61, 4. & quidem in regno Christi, filii Dauidis 2 Sam. 7, 12. seqq. Luc. 1, 32. 33. t) tugurium (Ef. 1, 8.) Dauidis. cf. Ef. 16, 5. Ion. regnum domus Dauidis. Sensus: Faciam, vt regnum Dauidis, quod diu satis intercidit, nunc multo gloriosius in Christo ipsiusque regno resurgat. cf. 2 Sam. 7, 11. seqq. Ef. 49, 6. Luc. 1, 32. Ceterum ad Messiam hæc ipsi referunt Iudæi in *Sanhedrin* c. XI. f. 96. vbi dicitur R. *Nachman* ex *Raf* quæsiuisse: *Numquid sando accepisti, quando venturus sit Filius lapsorum*: cui hic, *Quem*, inquit, *indigitas Filium lapsorum? Ille, Messiam*, inquit. *Nempe illum* (pergit *Raf*) *ita nuncupas? Sane quidem*, inquit R. Nachman; *ita enim scriptum est: Eo die erigam tugurium Dauidis collapsum.* u) *collapsum, quod cecidit.* c. 5, 2. x) *obsepiamque* macerie. Ef. 58, 12. y) *rupturas eorum*, c. 4, 3. 1 Reg. 11, 27. cf. Ef. 5, 5. c. 58, 12. Suffixum plurale refert *Maius* ad vtrumque regnum, cuius mentionem studiose in Pl. fieri putat, ne quis existimet, impossibile esse restituere & vnire Δωδεκάφυλον, vt Deum quærant, & Messiæ aliquando adhæreant. Conf. Ez. 37, 17. 19. Hos. 2, 2. Sed malim spectare ad *tugurium Dauidis*, quod collectiuum est, complectens vniuersas regni partes, vel vrbes. Cuiusmodi syntaxis est Ier. 51, 43. *terra, in quibus*, pro, *terra, in cuius vrbibus non habitabit vllus vir.* It. Iud. 11, 13. z) *destructa eius* (2) sc. Dauidis; vel tugurii Dauidici, per enallagen generis, coll. Act. 15, 16. αὐτῆς. Cf. Ef. 49, 19. a) cf. c. 7, 2. 5. Hos. 6, 2. b) cf. Ier. 33, 7. c. 31, 4. c) *vt olim.* Mich. 7, 14. Ef. 63, 9. c. 51, 9. Confer e. c. florentissimum regni statum sub Dauide 2 Sam. 8. & Salomone 1 Reg. 4, 20. c. 5, 1–4. Multo igitur illustrius est hoc vaticinium, quam vt impletum sit *Hyrcani* tempore, *Ioseph.* 13, 17. vt *Grotius* male putauit.

℣. 12. d) *Propterea vt in hereditatem accipiant* extraneas quondam, nunc vero in familiam Abrahami & communionem Ecclesiæ cooptandas. Ef. 14, 2. c. 54, 3. Ier. 49, 2. Obad. v. 17. 19. Ceterum LXX. (e quibus hic textus Act. 15, 17. allegatur) plane aliter: *vt exquirant reliqui hominum* &c. legentes ידרשו pro יירשו & אדם *homo* pro אדום *Idumaa*, omittentes insuper particulam את & superaddentes (in MSto Alex.) *Dominum*. Quod *Lightfoot.* ad Act. 15, 17. consulto ab istis interpretibus hic factum esse suspicatur, nimirum ex odio atque inuidia contra Idumæos, acerrimos quondam populi Iudaici hostes. Interim Lucas, vt fere solet, Græcam Versionem eo tutius retinet, quod eandem rem, quam textus Hebraicus, quamque *Iacobus* (citatis procul dubio verbis originalibus) probandam sibi & ex h. l. confirmandam susceperat, apte probet. e) Obad. v. 19. 21. cf. Rom. 11, 5. Nominatur a. in specie *Edom*, tanquam hostis Israelis omnium acerrimus (vid. supra c. 1, 11.) vt ad reliquos populos sublimi possit, fore ex illis multo magis reliquias sanctas Ecclesiæ adiungendas. f) i. e. qui de meo cognominabuntur nomine, *populus & filii Iehoua*, Hos. 2, 1. æque ac Israelitæ Ef. 63, 19. Ier. 14, 9. cf. Zach. 14, 9. g) vid. not. Hos. 11, 11. h) *facturi hoc*: ita, vt non maneat nudum promissum, sed veritas in effectu. cf. Ef. 9, 6. & not. Ier. 33, 2.

℣. 13. i) *attinget arator messorem.* Tanta erit ac tam multiplex prouentuum copia, vt autumnali tempore, cum arare agricola sementemque spargere solet, demetendis frugibus vix dum finis fuerit impositus. Respicitur ad Leu. 26, 5. 4. sed sub typo terrestrium significatur spiritualium bonorum vbertas in N. T. cf. Ef. 28, 24. Prou. 20, 4. k) Messis autem in Palæstina incipit a mense *Nisan* s. nostro Aprili. vid. not. Ios. 3, 15. l) *& calcantem vuas* in torculari. Ef. 63, 2. m) *trahentem semen*, i. e. *satorem*, qui semen e linteo extrahit, tractimque in terram spargit. cf. Ps. 126, 5. Sensus: Vindemia (quæ in Palæstina fit mense Augusto aut sub initium Septembris: vid. not. Num. 13, 20.) ad sementem vsque durabit. n) *& stillabunt* montes. Ioel 4, 18. Significatur viniferorum montium summa fertilitas; vt alibi per terram *fluentem melle & lacte*, pecoris & apum copia, omniumque rerum vbertas. Ex. 3, 8. &c. o) *mustum* (5) Ioel 1, 5. c. 4, 18. cf. rad. Mal. 3, 21. p) *liquescent*, sc. copia musti & lactis, Ioel 4, 18 i. e. omnia plena erunt musto & lacte. Hithp. (3) Nah. 1, 5. Ps. 107, 26.

℣. 14. q) Cf. Ier. 30, 18. Ps. 126, 1. r) cf. Rom. 11, 26. s) Ef. 58, 12. t) vid. Ef. 54, 3. u) Ef. 65, 21. 22. cf. contrar. supra c. 5, 11. Deut. 28, 30. Zeph. 1, 13. x) Ier. 31, 5. Ez. 28, 26. Hos. 2, 17. y) cf. Ef. 62, 8. & conf. supra c. 5, 11. Deut. 28, 30. z) Ef. 65, 21.

℣. 15. a) Et firmis sedibus *plantabo eos.* 2 Sam. 7, 10. Ier. 24, 6. b) *euellentur* per deportationes & exilia. cf. Ier. 24, 6. c. 42, 10. & contr. c. 12, 14. 15. c. 48, 4. 2 Par. 7, 20. c) Sigillum promissionis, vt v. 12. coll. Num. 23, 19. Ps. 33, 9. &c. d) *Deus tuus*, sc. o Israel! Apostrophe.

℣. 11. והריסתיו *plene* 1. 2. contra *Mas. Erff.*

LIBER OBADIAE,

Hebr.

עובדיה

ARGUMENTUM hulus prophetiæ est I. *Comminatorium* contra Idumæos, quibus, tum propter fastum, tum propter illatas israelitico populo iniurias totale excidium prædicit v. 1-16. II. *Euangelicum* pro Israele, cui non modo restitutionem, sed ampliationem quoque hereditatis, ac ereptionem tempore N. T. pollicetur. *Pro scopo* habet, Israelitas solari atque ad spem futuræ liberationis erigere, Idumæos vero, si fieri possit, ad pœnitentiam ac meliorem mentem reuocare. Paruus Propheta, vt *Hieron.* ait, versuum supputatione, non sensuum. Quippe sub typo *Israelis* Ecclesiæ salutem, sub typo *Edomi* Antichristi excidium simul figurauit.

CAP. I.
הפטרת וישלח
קמץ בז"ק

א חזון עבדיה כה־אמר אדני יהוה לאדום
שמועה שמענו מאת יהוה וציר בגוים
2 שלח קומו ונקומה עליה למלחמה׃ הנה קטן
3 נתתיך בגוים בזוי אתה מאד׃ זדון לבך השיאך
שכני בחגוי־סלע מרום שבתו אמר בלבו מי יורדני
4 ארץ׃ אם־תגביה כנשר ואם־בין כוכבים
שים

Eeee 4 עד ד

V. 1. a) *Visio* prophetica Es. 1, 1. Titulus & inscriptio vaticinii. b) *Obadia*, q. d. *cultoris Domini*. De Patria, genere ac tempore eius omnino tacet Scriptura; neque nos certi quidquam habemus. Talmudistæ, quos *Abendana* in Spicil. ad *M. I.* laudat, opinantur; eundem hunc Obadiam esse, qui palatio præfectus in aula Achabi fuerit, ac centum Dei prophetas contra improbas Isabellæ machinationes occultauerit 1 Reg. 18, 3. seqq. Addunt, fuisse eum Idumæum, sed proselytum factum: quo pacto, contra suam ipsius gentem prophetasset. Verum si propheta noster is fuisset, quomodo ei pepercisset Isabella, quæ prophetas Dei exstirpatum ibat? ibid. v. 4. Contra si ab argumenti ac stili paritate licet ad ætatem concludere, probandus est vtique *Tarnouius* aliique, qui *Obadiam* Ieremiæ coæuum faciunt, tum quod vterque iisdem fere verbis, tantum leuiter immutato ordine, contra Edumæos prophetet, tum quod Obadias eiusmodi criminatis obiiciat, quæ tum perpetrata videntur, cum Hierosolyma caperetur: e. g. Obad. v. 12. coll. Thr. 4, 21. ibidemque notatis; sicut & v. 20. captiuitatis Hierosolymæ mentionem facit expressam, quæ vero Ieremiæ & Ezechielis tempore demum contigit. Quidam conferunt 2 Par. 34, 12. c) Et tamen mox pluraliter suo populique sui nomine dicit: *Nuntium audiuimus* &c. Nimirum docet Propheta, quidquid dicat, non humana voluntate, sed Dei adflatum Spiritu sese dicere, siue id sub sua suorumque, siue ipsius Domini persona proferat. cf. 2 Petr. 1, 21. d) De *Idumais* videsis not. Es. 21, 11. & Amos 1, 11. Præterea cf. vaticinia parallela Ez. 25, 12. seqq. & c. 35. maxime vero Ier. 49, 14. seqq. quocum ita fere concinit noster, vt Mich. 4, 1. seqq. cum Es. 2, 2. seqq. Ier. 48. cum Es. 15. & 16. Ier. 48, 46. 47. cum Num. 21, 27. seqq. & in N. T. Epistola Iudæ cum altera Petri. Est igitur hæc repetitio atque aliquibus in locis amplificatio vaticinii Ieremiani contra Idumæos. e) *nuncium*, nobis quidem lætum, sed Idumæis infaustum. Prou. 15, 30. Dan. 11, 44. f) pro quo est Sing. *audiui* Ier. 49, 14. Nimirum loquitur hic quidem Propheta, sed ita, vt populum suum, in cuius solatium scribit, vel saltem reliquos Dei Prophetas, qui contra Edomum vaticinati, simul loquentes inducat. *Audiuerant* autem per reuelationem diuinam. g) adeoque non vanus rumor est, quem audiuimus, sed verissimus, quia *a Domino* audiuimus. cf. not. Es. 21, 10. h) *Nimirum legatus.* Sequitur illius nuncii summa: adeoque ו explicatiuum est. Nomen cf. Es. 18, 2. Prou. 13, 17. Rad. Ar. *iuit, profectus est*, cf. Ios. 9, 4. i) *ad* vel *inter gentes* iam *missus est* in prouidentia diuina, ac suo tempore etiam *mittetur* certissime. Hypotyposis prophetica, qua rem futuram sistit velut iam præsentem, notandæ certitudinis causa. Mittet autem gens vna ad aliam ad ineundam contra Idumæos belli societatem. cf. Prou. 17, 11. k) sc. *vt dicant* eis (subintell. לאמר, vt Es. 14, 8. &c.) mittentium nomine: *surgite & surgamus* vna. Ion. *paremus nos.* Iud. 7, 15. Ier. 6, 5. At Schm. *vt flemus* contra. sic cf. Am. 7, 9. Ps. 27, 3. l) *contra eam*, sc. Idumæam: ad quam vero mox loquitur in Masc. v. 2. seqq. respectu habito ad populum. m) *ad bellum* ei inferendum. Es. 7, 1. Zach. 14, 1.

✠. 2. n) *Ecce*, inquit, Dominus in propria sua persona, cuius nuncium Propheta suo Iudæorumque nomine modo retulerat v. 1. o) Amos 7, 2. 5. p) *Hieronymus* cum v. 3. ita connectit: Cum minimus sis inter omnes in circuitu nationes, & ad comparationem gentium ceterarum paruus in numero, vltra vires erigeris superbia. Vid. not. ad Ier. 49, 15. Alii tamen, vt ibidem notauimus, prophetice: *minimum te facturus sum.* ita cf. Ez. 35, 3. q) *contemtus.* Ier. 49, 15. Ps. 21, 7.

✠. 3. r) Sed vel Etenim *superbia cordis tui.* Ier. 49, 16. 1 Sam. 17, 28. s) *decepit te*, h. e. temere inflauit, atque ad vanam roboris præsumtionem erexit. v. 7. Gen. 3, 13. At LXX. & Vulg. *extulit te.* quasi legissent per *Sin:* quomodo tamen in Hiphil alibi nusquam reperitur. t) vtpote *habitantem.* Iod paragog. vt Mich. 7, 14. Ion. *quippe qui similis aquila in scopulis petrarum commoranti* cf. Iob. 39, 28. & not ad Ier. 49, 16. u) *in fissuris* (3) vid. not. ibid. x) Incolebant enim Idumæi Arabiam petræam. cf. Es. 42, 11. y) *in celso habitationis sua.* in quo se propter situm loci supra omnem casum reputat. Ier. 49, 16. cf. Es. 33, 16. Pertinet huc, quod *Hieron.* ad v. 5. notat: *Omnis australis regio Idumaeorum de Eleutheropoli vsque Petram & Hailam, in specubus habitatiunculas habet, & propter nimios calores solis, quia meridiana prouincia est, subterraneis tuguriis vtitur. Ea, vt tutiores essent latebra, in altissimis petris excauarunt.* z) *quis me descendere coget*, deturbabit in terram. Interrogatio rei impossibilitatem præsumens. cf. Es. 10, 13.

✠. 4. a) *Licet* enim. Am. 9, 2. 3. Exponit iam, quo pacto futurum sit, vt se sua opinione turpiter deceptum sentiat Edom. b) *exaltaueris*, h. e. in alto construxeris, sc. *nidum tuum*, vti mox sequitur; coll. Ier. 49, 16. c) cf. not. Ier. 49, 16. & Iob. 39, 27. d) cf. Es. 14, 13. Hyperbole.

OBAD. ✠. 1. מאת יהוה sic 2. 3. 5.

שים קנך משם אורידך נאם־יהוה׃ אם־גנבים ה
באו־לך אם־שודדי לילה איך נדמיתה הלוא יגנבו
דים אם־בצרים באו לך הלוא ישאירו עללות׃
איך נחפשו עשו נבעו מצפניו׃ עד־הגבול שלחוך 6
כל אנשי בריתך השיאוך יכלו לך אנשי שלמך 7
לחמך ישימו מזור תחתיך אין תבונה בו׃ הלוא ביום 8
ההוא נאם־יהוה והאבדתי חכמים מאדום ותבונה
מהר עשו׃ וחתו גבוריך תימן למען יכרת־איש מהר 9
עשו מקטל׃ מחמס אחיך יעקב תכסך בושה ונכרת י
לעולם׃ ביום עמדך מנגד ביום שבות זרים חילו 11
ונכרים באו שערו ועל־ירושלם ידו גורל גם־אתה
כאחד מהם׃ ואל־תרא ביום־אחיך ביום נכרו ואל־ 12
תשמח לבני־יהודה ביום אבדם ואל־תגדל פיך ביום
צרה

e) ponendo sc. ponas; quod tamen facere nunquam poteris. Similis ellipsis Num. 14, 21. f) nidum tuum. Ion. habitaculum tuum. Tropus ab aquila continuatur. cf. ibid. & Hab. 2, 9. g) adeoque possibile facturus sum, quod tibi quidem videbatur impossibile fore v. 3. cf. Am. 9, 2. 3. h) vid. not. Ez. 11, 8. Am. 3, 13.

ỹ. 5. i) Si. vid. not. Ier. 49, 9. k) Iob. 24, 14. *Hieronymus*: Hoc est, si *fures* & latrones, qui de nocte domos suffodere consueuerunt, & rapere, quæ in domibus sunt, introissent ad te, & absconditi tenebris circumissent domus tuæ angulos; vtique hoc tulissent, quod sibi putabant sufficere, & aliquid in ædibus tuis, vel per satietatem, vel per ignorantiam reliquissent. Si *vindemiatores* introissent vineam tuam, & eam vel hostiliter vastare, vel a te conducti demetere cuperent; quamuis diligens eorum fuisset vindemia, tamen racemos vitibus foliisque celatos, inter palmites reliquissent. Sed omnia hostes, qui ad te Domino iubente venerunt (significat a. Babylonios & exercitum Nabuchodonosor) inuestigauerunt &c. vid. not. Ier. 49, 9. l) *qui denastant noctu*. Es. 15, 1. Est mixtura sermonis proprii cum improprio: qualem Ier. 49, 9. in voce השודדיר obseruauimus. m) Difficile comma. Placet nobis, esse pareuntheticam exclamationem (S. *quomodo excisus eris*? seu o *quantopere excinderis*!) Ita igitur exaggerat איך, vt v. 6. & verbum דמה significationem *exscindendi* mutuatur ex cognato דום vel דמם, *silere*, quod sæpe est *exscindi*, vt Es. 15, 1. Hos. 4, 5. quia qui exscinduntur aut pereunt, perpetuo inuoluuntur silentio Ps. 94, 17. Ps. 115, 17. At Vulg. *quomodo conticuisses*? Syr. *quomodo planxisti*? & Ion. *quomodo dormiuisti, donec furati sunt* &c. Fe
hl

hi quidem ex cognato דמים *siluit* Ps. 4, 7. Alii: *quomodo comparatus fores?* a דמה *similis fuit*. n) *furaturi essent sufficientiam suam*? vid. not. Ier. 49, 9. & quæ modo ex *Hieron*. dedimus, o) *vindemiatores*. Ion. *raptores ad instar vindemiatorum*. ibid. p) *saltem racemos* Iud. 8, 2. Es. 17, 6. c. 24, 13. Mich. 7, 1. *Racemi*, vocantur

שעריו קרי

quidquid post maximam partem bonorum hominumue vel expilatam vel occisam superstes est. ỹ. 6. q) Verum *quomodo peruestigati sunt*. Tanta fuit hostium in eruendis Idumæis eorumque bonis diligentia, vt nec racemos vllos aut reliquias eis superesse siuerint v. 5. 1 Reg. 20, 6. cf. Am. 5, 3. r) h. e. *Idumæi*, Esaui posteri. Ier. 49, 8. 10. s) *perquisita sunt*. Es. 21, 12. t) *latibula eius*, quo refugerant (1) Al. *occulti thesauri eius*. Sed *locum* potius, quam *rem*, notari, cum forma nominis docet, (quæ vt plurimum localia format) tum parallelismus Ier. 49, 10. vbi est מסתריו. ỹ. 7. u) *Vsque ad terminum prosequuti sunt te*, quasi iunctis viribus hosti obuiam ituri essent, illinc tamen mox regressuri, atque ita te hostibus permissuri. cf. Gen. 18, 16. & c. 12, 20. vbi LXX. reddunt per συμπροπέμπειν. At Ion. *Ex termino tuo migrare te fecerunt*. Nam & *eiicere* est שלח, coll. Gen. 3, 23. Ps. 44, 3. q. d. caussa moralis tuæ migrationis fuerunt, quippe infelicis belli suasores ac perfidi fœderati. *Hieronymus*: Veniente Nabuchodonosor -- omnes qui ante erant fœderati Edom, -- reliquerunt eum, & iuncti hostibus contra insidias tetenderunt. Sed & de Babyloniis ipsis effectiue forsan intelligi posset, quorum socii fuerunt Idumæi in exscindenda Hierosolyma. x) *fœderati tui*. Gen. 14, 13. y) v. 3. z) *prævaluerunt tibi*, sc. consiliis suis vel fraudulentis, vel saltem infaustis. a) vid. Ier. 38, 22. b) Difficile comma. S. *panem tuum ponent vulnus sub te*; Nold. p. 770. *vlcus in te* Cocc. ita: *Panem tuum ponunt fœditatem*, quæ est *subter te*; h. e. stercus tuum. q. d. Cogunt te tua vorare excrementa, propter extremam tibi penuriam in obsessis ab hoste vrbibus vel exilio. cf. 2 Reg. 18, 27. Sed non fauent accentus, sec. quos vertendum videtur: *panem* s. *pro pane tuo ponent fœditatem subter te*, in qua tu saucius vel captiuus iacebis. At Vulg. *qui comedunt tecum*. Ion. *vescentes de mensa tua*, quasi ex præced. repetendum esset אנשי; quo cum & Syr. (quanquam contra accentus) plane connexuit, *viri pacis ac panis tui* &c. cf. Ps. 41, 10. Dan. 11, 26. c) *fœditatem* (4) Ier. 30, 13. a זור *lieri*, *naustare*; Ar. [illegible] *fastidiuit, abhorruit*. vnde & *vulnus* purulentum ac tetrum notat Hos. 5, 13. quod nauseam intuentibus parit. At LXX. Syr. Ar. & Vulg. non etymon, sed tropum respicientes, pro *vulnere* habent *insidias*. & Ion. *offendiculum*. d) quia si fuisset in eo tanta perspicacia & *prudentia*, quantam iactat, imponi sibi tantopere vix passus fuisset. v. 8. Deut. 32, 28. cf. Prou. 21, 30. e) *in eo* sc. Esauo s. Idumæis v. 6. ỹ. 8. f) Emphatica interrogatio, q. d. incredibile visum fuerit Edomo, quod sapientiam ei negaui, ita vt dicat forte: Quorsum igitur & quo pacto abs. esset erit decantata illa sapientia nostra? cf. Ier. 49, 7. cum not. Sed Resp. *Nonne* &c. g) v. 4. h) *tum perdam*. Aliis hoc ו est conuersiuum, non significatiuum, vt Gen. 3, 5. [illegible] 22, 4. Aut subintell. *fiet* vt perdam. i) cf. Es. 29, 14. Ier. 49, 7. 1 Cor. 1, 19. k) Ion. *omnemque virum, in quo est prudentia*. v. 7. l) h. e. ex Idumæa, quæ montana regio erat. v. 9. 19. 21. ỹ. 9. m) *Et consternati erunt*, s. *angentur*. Ier. 46, 5. c. 50, 36. n) Am. 1, 12. vid. not. Ier. 49, 7. o) *propterea*. subintellige אשר vt. Notat a hic non tam finem, quam euentum. q. d. Ex qua consternatione certissime eueniet, *vt exscindatur*. cf. Hos. 8, 4. p) *Ion*. addit: *in quo robur est*. q) vid. not. v. 8. r) *ob cædem* s. *occisionem* (1) qua hostes tui in te sæuient; vel qua tu sæuisti in fratrem tuum Iacobum v. 10. cf. Rad. Ieb. 13, 15. ỹ. 10. s) *Propter iniuriam fratri tuo a te illatam* Ioel. 4, 19. Incipit iam Propheta cum supplicio ipso Idumæorum præcipuam eius caussam connectere, quæ fuit sæuities erga cognatos Israelitas. vid. not. Es. 21, 11. & Am. 1, 11. t) vid. not. Am. 1, 11. *Iacob* perinde, ac supra v. 6. *Esau*, posteros potius, quam personas vtriusq; denotat. Fratrem vero vocat, vt augeat impietatis ac sceleris, in eum commissi, magnitudinem. u) *teget* (obruet) *te pudor* (4) Mich. 7, 10. cf. Ps. 44, 16. Ps. 69, 8. Obuelatio faciei erat pudoris & ignominiæ. Ier. 14, 3. Esth. 6, 12. hinc forte hæc phrasis nata. x) *tandemque exscinderis* v. 9. y) nec forte ad breue tempus, sed *in æternum*. Ier. 49, 13. Mal. 1, 3. ỹ. 11. z) Cohæret cum initio v. 10 q. d. Iniuriam vero, quam allegaui, intulisti Iacobo *die*. a) *quo stetisti eminus*, malum non sine voluptate inspiciens, tantum abest, vt opem fratri tulisses 2 Reg. 4, 25. vel: *ex aduerso*, i. e. contra Iacobum Chaldaicæ immanitatis socius. 2 Sam. 18, 13. b) *quo captiuarunt*. Num. 21, 1. Es. 14, 2. c) barbaræ gentes, Babylonii. Es. 1, 7. d) *exercitum* vel *opes ipsius*. v. 13. e) *cumque exteri*. Thr. 5, 2. f) hostiliter expugnatas. v. 13. Es. 13, 2. Ps. 79, 1. g) tanquam super diuidendo spolio. Fut. Pi. pro ידדו *ieiaddu*. Ioel. 4, 3. a ידה Ier. 50, 14. similis contractio fit Nah. 1, 4. Thren. 3, 33. h) licet frater esses v. 10. fuisti *sicut vnus ex illis*. non melior fuisti quam peregrini. cf. v. 13. Ez. 25, 12. Ceterum narrat de re futura velut iam esset præterita coll. v. 12. ỹ. 12. i) Addit *dehortationem*, quæ vero caussam excidii, quod comminatus Edomo fuerat, simul exponit. *Ne vero videas*, sc. cum gaudio, coll. Ps. 54, 9. q. d. Si supplicium hoc declinare velles, non deberes videre &c. Hinc Ion. *Et* (repete comminationem ex v. 10.) *quod vidisti*. Sic & Ier. 49, 11. crudelitas & ἐπιχαιρεκακία Idumæis per modum imperatiuum exprobratur. k) *diem* exitii, vt sequitur hic & v. 13. cf. Ps. 137, 7. Sic *tempus* Ier. 27, 7. l) vid. not. v. 10. m) *alienationis eius* (1) cum Deus eum propter peccata ipsius in manus alienas tradidisset, neq; agnoscere amplius eq. suum atque ab hostibus vindicare vellet. cf. 1 Sam. 23, 7. Iob. 31, 3. it. Iud. 7, 14. c. 3, 8. Est vel Nomen vel Infinit. Kal. n) Ez. 25, 6. c. 35, 15. Mich. 7, 8. Thr. 4, 21. o) Ion. *& quod multiplicasti loqui pergrandia*. LXX. μὴ μεγαλοῤῥημονήσῃς. cf. Ez. 35, 13. Zeph. 2, 8. Dan. 7, 8. 20. p) v. 14. Ps. 20, 2.

ỹ. 5. הלוא ישאירו sic 4. 2. 5. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. ỹ. 11. עמדך Mem sine Meth. 3. 11. 12. 15. 16. 23 sic fu. 5. contra notam ל in marg. 1. כך נקד במכלול במקרא תרגום ומכל כ ם נקדו עמדך

צרה׃ אל־תבוא בשער־עמי ביום אידם אל־תרא 13
גם־אתה ברעתו ביום אידו ואל־תשלחנה בחילו ביום
אידו׃ ואל־תעמד על־הפרק להכרית את־פליטיו 14
ואל־תסגר שרידיו ביום צרה׃ כי־קרוב יום־יהוה על־ טו
כל־הגוים כאשר עשית יעשה לך גמלך ישוב
בראשך׃ כי כאשר שתיתם על־הר קדשי ישתו כל־ 16
הגוים תמיד ושתו ולעו והיו כלוא היו׃ ובהר ציון 17
תהיה פליטה והיה קדש וירשו בית יעקב את
מורשיהם׃ והיה בית־יעקב אש ובית יוסף להבה 18
ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא־יהיה שריד
לבית עשו כי יהוה דבר׃ וירשו הנגב את־הר עשו 19
והשפלה

Eeee 5 עד ה

ꝟ.13. q) sicut hostes v. 11. r) quo nomine speciatim Hierosolyma venit Mich. 1, 9. s) *die exitii illorum.* Deut. 32, 35. Ier. 18, 17. Ez. 35, 5. cf. Prou. 17, 5. t) vid. v. 12. u) vid. v. 11. x) *neque emittas manum tuam prædatoriam* Est. 9, 10. 15. 16. Ex. 22, 7. 10. quomodo Ion. *& quod extendisti manum tuam.* cf. Thr. 1, 10. Sic foret pro תשלחה, cum *He* parag. & *Nun* epenthetico: cuiusmodi epenthesis est in ישנך Deut. 19, 14. וקבנו Num. 23, 13. Immo Iud. 5, 26. simplicissimum est, תשלחנה itidem accipi pro Fem. תשלח *mittebat, extendebat,* cum נה paragogico, non afformatiuo; item Ex. 1, 10. תקראנה pro תקרה. AtS..m. *mittant se manus tuæ* reciproce. Al. *mittatis manus.* y) *in* vel *ad* diripiendas *opes eius.* v. 11.

ꝟ. 14. z) S. *Neque stes super biuio;* Cocc. *ad compitum,* seu viarum diuortium (z) Nah. 3, 1. Rad. *diuellere* Zach. 11, 16. In compitis intercipiebant fugitiuos. Al. *ad diuacerationem,* coll. Ps. 7, 3. & Nah. 3, 1. a) *euasores,* h. e. fugitiuos *eius* Am. 9, 1. b) *neque tradas* hostibus. vid. not. Am. 1, 6. 9. c) *superstites eius.* v. 18. Es. 1, 9. d) v. 12.

ꝟ. 15. e) *Quoniam,* si scire cupis, quid ab iniuriis fratri inferendis deterrere te debeat. f) Ion. *dies venturus a Domino.* cf. Es. 13, 6. Zeph. 1, 7. 14. Intelligitur autem dies vindictæ. Habet enim Deus, sicut in exhibendis beneficiis, sic in puniendo quoque suas horas & moras. g) *Hieronymus:* Vniuersas quippe nationes vsque ad Propontidem Scythicumque mare, & Ionium vel Aegæum, Assyrii Babyloniique tenuerunt. Legamus Herodotum, & Græcas barbarasque historias, & videbimus quomodo sub Babyloniis & Assyriis impletum sit hoc. Hæc ille. Quæ vtut neutiquam excludamus, coll. Ier. 25, 9. seqq. c. 27, 7. seqq. hic tamen Babylonios ipsos maxime comprehendi, inde patet, quia de gentium excidio loquitur t) tanquam supplicio crudelitatis contra populum Dei, eoque z) perpetuo v. 16. quale Babyloniis horumque administris alibi comminantur Prophetæ. h) *Itaque, sicut.* Subsumit ab vniuersali gentium supplicio ad Idumæorum inprimis supplicium. q. d. Si cunctis gentibus, Deo ac populo ipsius inimicis, suus propediem instat dies, ergo nec tuum supplicium vel differetur diu, vel omittetur omnino; nisi ab immanitate erga fratrem abstinueris. i) vicissim *fiet tibi,* iustissima talione Ex. 21, 23 cf. Iud. 1, 7. Ier. 50, 15. 29. Ez. 35, 15. k) *retributio tua,* h. e. id ipsum *malum, quod* populo meo *intulisti.* Ps. 137, 8. Thr. 3, 64. l) *reuertetur in caput tuum* Ioel. 4, 4. 7: adeoque fiet, quod prouerbio dicitur, vt qui proiicit lapidem in altum, huic lethali ictu recidat in caput, Sir. 27, 25.

ꝟ. 16. m) Declaratiuum est. *Quoniam,* vt hoc amplius declarem, quod modo de retributione dixi. n) *quemadmodum* vos Idumæi cum reliquis gentibus, non sine irreuerentia erga sanctissimum Numen meum, *potastis,* improbas compotationes instituistis, grauemque hoc ipso commisistis culpam. Ion. *lætati estis super desolatione montis mei sancti.* o) cf. Thr. 1, 10. p) sic vicissim *bibent* sustinendo pœnam. *Ion.* recte addit: *calicem pœnæ suæ.* Ier. 25, 15. 26. 28. 29. c. 49, 12. cf. Ez. 23, 33. 34. q) sc. eædem, de quibus v. 15. & cum illis vos etiam Idumæi. r) *bibent, inquam.* Reassumitur ex præcedenti tum certitudinis notandæ, tum declarationis caussa. s) *& deglutient,* a לוע (4) Prou. 20, 25. Iob. 6, 3. c. 39, 30. Additur hoc, vt haustus intelligatur non modicus, sed copiosus atque plenarius. cf. Ps. 75, 9. t) *fientque gentes quasi nunquam fuissent.* Iob. 10, 19. Sir. 44, 9. Adeo namque disperibunt omnino. cf. Es. 41, 11. 12. Ez. 26, 21. Ostendit hic, haustum in præcedentibus notari non proprie dictum, sed metaphoricum ac pœnalem. ꝟ. 17. u) *Contra vero in monte Tsion,* secus atque in monte Seir v. 9. & ceteris gentibus, in quibus nulla euasio v. 16. x) *euasio,* i. e. euadentium multitudo Es. 37, 31. 32. Ioel 3, 5. De qua vide, si placet, VVitsii ἀνάλυτον p. 356. seqq. & cf. Ier. 30, 11. c. 46, 28. y) *eritque sanctitas,* h. e. sancta. Ion. *& erunt sancti.* Verbum Masc. ratione syntaxeos respicit magis prædicatum, quod sequitur, quam subiectum, euasio, quod femininum est. Aut loco subiecti in casu recto repetendum *mons Tsionis.* Promissio ipsa tempus N. T. concernit. cf. Es. 6, 13. c. 52, 1. c. 62, 12. Ier. 31, 23. 40 Ioel 4, 17. it. Ex. 19, 6. z) *& hereditabunt* v. 19. 20. a) Ion. *qui sunt de domo Iacobi,* adeoque vniuersus Israel, sine exclusione vllius tribus v. 18. Collectiuum Nomen iungitur apud Hebræos Verbo plurali. b) *& hereditabunt* vicissim--LXX. τοὺς κατακληρονομήσαντας αὐτούς. sic Vulg. *eos, qui se possederant. Ion.* paraphrastice: *opes populorum, qui eos possederant.* Sane post captiuitatem tale quid euenit sub Maccabæis, qui Idumæam ac Ammonitidem subiugarunt, coll. not. ad Ier. 49, 2. 20. & Es. 21, 11. Zeph. 2, 7. 9 verum ita, vt vmbra hoc tantum esset complementi multo maioris atque illustrioris futuri sub regno Christi, in quo gentes vniuersas in hereditatem acceptura erat ecclesia Israelitica, coll. Es. 14, 2. 23. Am. 9, 12. Zach. 2, 13. Verum quia מורש tum vsu, tum forma, locale potius est, quam actoris nomen, coll. Es. 14, 23. Ez. 11, 15. ideo malumus: *loca sua hereditaria,* a se quondam possessa, ex quibus vero ab hostibus pulsi fuerant. Amplitudo vero & incrementum huius possessionis, anagogice præsertim sub regno Christi, promittitur demum v. 19. seqq. ꝟ. 18. c) quod elementum obuias quasque materias præsertim aridas, absumit. cf. Zach. 12, 6. d) Am. 5, 6. synecdochice pro toto Israele, in quo primaria quondam illa tribus fuit, ac geminam portionem habuit Ps. 80, 1. Ps. 81, 6. de X. tribubus associati sunt quidem Iudæis, ex Babylonia reuertentibus, aliqui sed pauci: plenitudo earum nuspiam sub V. T. restituta legitur. Ergo & hic potissimus respectus ad N. T. est cf. not. Ier. 30, 4. e) *flamma,* cf. Es. 10, 17. f) *contra vero domus Esaui,* Idumæi horumque similes, coll. v. 19. & Ioel 4, 19. ad quem locum *Guil.* Theol. Proph. p. 719. notat: Post bellum Romanum contra Iudæos gestum, Idumæi cessarunt esse singularis populus. Igitur quia nullus superest populus Idumæus his temporibus, oportet, alius intelligatur Idumæo similis. *Maius* in Oecon. p. 1023. Non diffitetur, inquit *Abarbanel,* in N. T. siue futuris temporibus plene hoc adimplendum --- in eo autem errat, quod Christianos omnes posteros *Edomi* vocat, & exstirpandos penitus somniat. Si de *Antichristo,* cuius typus *Esau* fuit, id intellexisset, verius dixisset, & conuenienter Scripturæ Veteris ac N. T. vt sæpius indicauimus. Nec singula siue verba siue commata explicare hic attinet. Finit in regno Christi, & finis Prophetiæ initium & medium eius simul declarat g) *velut stipula,* quæ ignem facile concipit & cito absumitur. Ex. 15, 7. Nah. 1, 10. Mal. 3, 19. h) *& ardebunt in ipsis,* domus Iacobi & Iosephi, velut ignis in stipula Ez 34, 19. i) Zach. 12, 6. cf. Ez 25, 14. & not. Es. 21, 17. k) Hæc autem omnia fient, *quia Dominus locutus est,* & illius iussisse fecisse est. *Hieron.* cf. Ioel 4, 8. Ion. *decreuit!* ꝟ. 19. l) Vulg. *qui ad austrum sunt;* LXX. οἱ ἐν Ναγέβ. proinde quod sequitur, in Accusatiuo vertunt: *montem Esaui.* Et sic iidem proximo membro: *& qui in campestrib*⁹ &c. Sed malumus ita: *Et possidebunt* (domus Iacobi v. 18.) *australem* Iudææ *partem cum* contermina Idumæa *seu monte Esaui.* Declaratur nimirum, quod v. 17. de recuperandis ab Israele hereditariis locis dictum; simul tamen amplificatio terræ, sicut vrbis Ier. 31, 39. 40. vltra pristinos ipsius terminos, promittitur. De qua si Maccabæorum tempora spectentur). vid. *Iosephus* Lib. 13. c. 23. Sin complementum in regno Christi respicias; cf. Es. 26, 15. c. 33, 17. Ps. 22, 8. item Zach. 10, 12 & Ps. 49, 20. Ceterum נגב velut proprio nomine dicebatur illa Iudææ pars, quæ Idumæam versus ac meridiem vergebat, Num. 13, 17. Deut. 34, 3. Ios. 15, 21. c. 10, 40. &c. m) v. 8. 21.

ꝟ. 16. Pro תמיד hab. 1. סביב *circumquaque.* Sic su. 2. & sic in marg. 6. 9. Sed Criticus in marg. 1. hanc variationem ita castigat: בספרים ישנים במקרא תרגום מיכ' משה ויעקב כרכי מרחקים סביב וכותבים תמיד. ꝟ. 18. לקש per *Kam.* 2. 6. 9. 12. 20. 21. 22. 23. sic su. 5.

Cananaos Sareptam vsque, & d portati Hierosolyma, qui sunt in Sepharad. Prædicatum est: *hereditario iure possidebunt vrbes austri.* Hoc ipsum iam dixerat עד כאן quidem Propheta v. 19.

וְהַשְּׁפֵלָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וְיָרְשׁוּ אֶת־שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֵת
שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת־הַגִּלְעָד׃ וְגָלֻת הַחֵל־הַזֶּה כ
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־כְּנַעֲנִים עַד־צָרְפַת וְגָלֻת יְרוּשָׁלַםִ
21 אֲשֶׁר בִּסְפָרַד יִרְשׁוּ אֵת עָרֵי הַנֶּגֶב׃ וְעָלוּ מוֹשִׁעִים
בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה
הַמְּלוּכָה׃

וַיְהִי

hic vero repetit maioris certitudinis caussa, cum vberiore declaratione subiecti. vnde ו præfixum ab initio versus æquipollet nostro *inquam.* Alii ita: *Et deportata copia ista Israelitarum* possidebunt *quod* fuit *Cananæorum Sareptam vsque; & deportati Hierosol. id quod est in Sepharad possidebunt cum ciuitatibus australibus,* Sed hi contra accentus. Iam ad reliqua vocabula! r) LXX. *καὶ τῆς μετοικεσίας ἡ ἀρχὴ αὐτῆ.* quasi esset a חלל Infinit. Hiphil, nominaliter sumtus pro *initio* adeoque ה characteristicum, non præfixum. Sed obstat, quod sequens הזה etiam in præced. Nomine requirat ה præfixum: quale proin oportet hoc sit. Rectius igitur redditur *turba huius* vel *copiarum.* quomodo etiam 2 Reg. 18, 17. Ef. 36, 2. est חיל per *Tsere* in statu absoluto. Defectiue scriptum, *antemurale* quidem alias significat, 2 Sam. 20, 15. 1 Reg. 21, 23. sed sicut hæc ipsa notio etiam חיל plene scripto adhæret Ps. 48, 14. Ps. 122, 7. quidni vicissim חל *copias* quoque significare possit, perinde ac חק pro חיק *sinum* Prou. 17, 23 Præcedenti גלות iunctum notat *copias* vel *multitudinem deportatam,* simili fere constructione ac *viriditas herba* pro *herba viridi* Gen. 1, 30. s) *filiorum Israelis.* proprie: quæ est *filiis Israelis,* subintellecto אשר, vt Ps. 116, 15. 2 Par. 16, 11. t) *qui sunt inter Cananæos,* sc. גולים exules vel dispersi. Ellipsis præfixi ב, quod vero ex sequenti בספרד facile intelligitur supplendum. Sunt a. hi boreales Cananæi, ab Israelitis nunquam subacti. u) *Sareptam vsque,* quæ 1 Reg. 17, 9. & Luc. 4, 26. *Sidoniis* attribuitur, non distinctionis, sed explicationis gratia. nam quod Iudæi hanc aliam ab illa faciunt, fundamento caret. De hac *Iosephus,* Notum est oppidum, inquit, *in finibus Cananæorum, medio inter Tyrum & Sidonem interuallo.* Antiq. lib. VII. c. 7. x) Ier. 40, 1. y) Vulg. in *Bosphoro.* Sed eo quidem Hierosolymitani nusquam leguntur a Nebuchadnezare abducti. Syr. *in Hispania.* Et sic vulgus Iudæorum ex Chaldæo, qui habet באספמיא. Vtrumque enim regnum *Hispanicum* æque ac *Francicum* ex male intellecto hoc vaticinio, sub suo sibi Messia spondent. Cordatiores pro Babyloniæ vel imperii Babylonici parte habent, licet ex Geographia non definiuerint. Nuper vero *Cl. Hardtius* singulari libello probandum suscepit, *Sippharam* esse, Mesopotamiæ oppidum, prope *Neardam,* vbi Euphrates in vastos secatur alueos, quorum hic ad Orientem, Seleuciam in Tigridem abit, iste ad Austrum Babelem petit, teste *Ptolemæo* Geographo. Σιππαρηνῶν πόλις Abydeni apud *Euseb.* Præp. Euang. l. 9. c. 41. f. 457. *Borsippa* Strabonis & Plinii, in qua captiuos Iudæos Talmudistæ deplorant *Sanhedr.* f. 109. col. 1. z) vid. v. 17. 19. ℣. 21. a) Adscendent etiam *Saluatores.* per quos M. I. intelligit *Messiam & socios eius.* Sic Ier. 23, 4. *pastores* de Christo quidem inprimis, sed de Apostolis quoque ipsius ac bonis principibus pluraliter. In V. T. Iudices erant Saluatores typici Iud. 3, 9. 15 Neh. 9, 27. Huiusmodi & Maccabæi fuerunt vtique, coll. not. ad v. 17. & 19. Hic tamen Christus respicitur maxime, & quidem vt gloriosus Rex ac hostium triumphator, quia sequitur: *& erit DOMINO regnum.* b) iudiciis pœnalibus ac vindictæ. 1 Sam. 3, 13. Ps. 94, 2. Apoc. 19, 2. c) v. 8. 9. 19. Vid. supra v. 18. not. ex *Gurtlero & Maio.* d) *Atque sic fiet DOMINO regnum,* deuictis omnibus hostibus manifestandum in gloria Amen! Ps. 22, 29. Dan. 7, 27. Apoc. 11, 15. c. 12, 10. cf. Ps. 93, 1. Ps. 97, 1. Ps. 99, 1.

o) *& partem Iudææ declinem* f. *campestrem,* vicinam Philistæis, quia ad occasum vergebat Ios. 15, 33. At LXX. per Nominatiu. (vid. iam iã notata ad הנגב) *οἱ ἐν σεφηλᾷ.* cf. 1 Macc. 12, 38. o) *cum contigua terra Philistæorum.* cf. Zeph. 2, 7. Sic *Chaldæi* Ier. 50, 10. *Ammonitæ* Ez. 25, 5. 10. pro Chaldæorum & Ammonitarum terra. p) *& Beniaminem* (terram Beniaminit.) *cum Gileaditide.* Num. 31, 1. Zach. 10, 10. Docet hoc vltimum membrum, quomodo priora huiusdem commatis exponi debeant, videlicet הנגב & השפלה in Accusatiuo, particula את vero vt societatis nota. Nusquam enim Beniaminitæ leguntur Gileaditidem tenuisse.

℣. 20. q) *Deportati, inquam,* Ier. 24, 5. Versiculus hic non parum difficultatis habet ratione tum vocabulorum, tum sensus. Quantum ad posterius, nos ductu accentuum eum diuidimus in duas partes; quarum prior, Atnacho terminata, exponit *Subiectum* propositionis, posterior, cum Silluko exiens, *Prædicatum.* Subiectum est: *Et deportata copia ista filiorum Israel, qui dispersi sunt inter Cana-*

℣. 20. החל sic per *Mun.* 1. 2. 3. fu. 5. בספרד per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 12. 14. 17. 18. 20. 22. 23. 24. & *Ber.* contra *Mas.* 1. & 2do *Erff.* it. *M. I. & Ind. Bas.* f. 761. 2. ℣. 21. מושעים *defect.* 5. 6. 9. 20. sic se. 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed contra *impr.*

IN IONAE VATICINIVM

PRAEFATIO.

IONA, (quod alias nomen *Columbæ* est apud Hebræos; cf. Matth. 10, 16. Cant. 6, 9.) *Amitthai* filius c. 1, 1. Esaiæ, Hoseæ, Amoso ac Michæ coæuus, immo antiquior omnibus Prophetis, quos minores vocamus, oriundus fuit e *Gath Chepher,* loco Galilææ in tribu *Zabulonis* Ios. 19, 13. inter *Tiberiadem & Sephorim,* teste Hieronymo: *typus* maximi illius Prophetæ *Iesu Christi,* e confini oppido Galilææ post aliquot secula (800. circiter annos) præter Pharisæorum sententiam Ioh. 7, 52. prodituri. Ioh. 1, 46. 47. *Prophetauit* primum *Israelitis* sub initiis Ierobeami II. vel potius extremis Ioasi, patris eius, temporibus, prænunciauitque lætam eorum liberationem ex potestate *Syrorum:* prout vaticinii istius complementum memoratur 2 Reg. 14, 25. Postea, cum crescentibus Israelitarum peccatis, sub *Phule* 2 Reg. 15, 19. vel *Tiglath-Pilesere* 2 Reg. 15, 29. nimis insolescerent *Assyrii,* ad regiam eorum *Niniuen* a Deo fuit ablegatus. cf. not. 2 Reg. 15, 20. Declinauit autem noster primam illam Dei vocationem, in alia potius omnia aufugiturus, quam molestissimum illud munus vt in se susciperet: cum ex amore gentis suæ, quam Assyrii grauissime adflixerunt 2 Reg. 15, 19. 1 Par. 5, 26. & tandem pessumdederunt 2 Reg. 17. tum metu periculi, ne amplissimæ vrbis interitum hostibus prædicens, crudeliter ab iisdem exciperetur, vel etiam pro mendace ab Israelitis haberetur, si resipiscentibus Nineuitis Deus ignosceret; odiumque suorum incurreret. vid. c. 4, 2. & not. c. 1, 3. cf. etiam *Petri, filii Ionæ,* tergiuersationem. Act. 10, 14. 20. 28. &c. Sed postquam in mare præcipitatus, & in ventre piscis *tribus diebus ac noctibus* mirabiliter conseruatus, atque post ardentes preces, (quas ipse exposuit c. 2.) præter omnium hominum spem & expectationem, tq. illustrissimus typus & manifesta præfiguratio mortis ac resurrectionis Christi, gentibus pœnitentiam daturi & prædicaturi Matth. 12, 40. viuus in terram rediisset, iterum missus a Deo, ad Nineuitas abiit, iisque exitium prædixit c. 3, 4. Qui tn. acta pœnitentia misericordiam consecuti sunt c. 3, 10. grauiter quidem dolente Iona, quod prædictio non impleretur c. 4, 1. 2. 3. sed, & verbo & typo, de gratia Nineuitis exhibita, rectius a Deo instructo c. 4, 4. seqq. Simile argumentum post *quadraginta*

Iona 1. ætas, patria;
2 Vaticinium contra Syros,
contra Assyrios s. Nineuitas:
3. Fuga
4. Pœna,
5. Preces.
6. Obsequium &c.
7. Parallelum vaticinium Nahumi.

ſa vel plures etiam *annos*, non tamen præſens, vt noſter, ſed ſcripto vaticinio *Nahum* tractauit; quod temporibus *Ioſiæ*, vt vult *Hieronymus*, vel ſec. *Abarb.* calculum ad Ionæ c. 3. fol. 259 aliasque rationes, *ſub initiis Nebucadnezaris* & tempore *Zedekiæ*, complementum ſuum in euerſa Niniue habuit. *Ex quo intelligimus* (verba ſunt *Hieronymi* in prooemio ad hunc librum) *primo tempore ad Ionæ prædicationem, acta pœnitentia, Nineuitas veniam conſecutos; poſtea vero in priſtinis vitiis perſeuerantes, Dei in ſe prouocaſſe ſententiam.*

8. *Partes libri,*

Partes libri duæ ſunt: I. *Prior Ionæ vocatio*, quam renuit; vbi reluctantis punitio c. 1. & ſupplicantis viuificatio c. 2. II. *Altera Ionæ vocatio*, cui paruit; vbi pœnitentium Nineuitarum conſeruatio c. 3. & Ionæ temere indignantis conuictio. c. 4.

& 9. *Vſus.*

Notari vero ex hoc libro quam maxime meretur ſumma Dei φιλανθρωπία, & prouidentia eius circa res humanas Sap. 14, 3. coll. Ier. 12, 14. 15. 16. Rom. 3, 29. 1 Tim. 2, 4. c. 4, 10. quamque iuſtus ille ſit in omnibus viis, & ſanctus ſ. benignus in omnibus operibus ſuis Pſ. 145, 17. item, quomodo in humana infirmitate ſeruorum ſuorum virtus Dei perficiatur 2 Cor. 12, 9. Ita Ionas, mirabilis vtique vir, in ſignum & portentum eſt in Iſraele & in gentibus, cum antitypo & Domino ſuo Eſ. 8, 18. Luc. 2, 34. & *in mari fugitiuus, naufragus, mortuus, ſaluat nauiculam fluctuantem, ſaluat ethnicos, in diuerſas prius ſententias, mundi errore iactatos*, vt ſcribit *Hieronymus*. At qui ex ſecuritate nimis faſtuoſe de Iona iudicant, & ſtare ſibi videntur, videant, ne & ipſi cadant 1 Cor. 10, 12. ſeruiantque Domino in timore, atque ita exultent in tremore. Beati vero ſunt, qui confidunt in Eo. Pſ. 2, 11. 12.

LIBER
IONAE,
Hebr.
יונה

א CAP. I.

הפטרת י״כ למנחה

וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה בֶן־אֲמִתַּי לֵאמֹר׃
2 קוּם לֵךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא עָלֶיהָ כִּי־
עָלְתָה רָעָתָם לְפָנָי׃
3 וַיָּקָם יוֹנָה לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי
יְהוָה

CAP. I. ℣. 1. *a*) Ita Hebræi libros ſuos ſæpe incipiunt. Vid. 1 Sam. 1, 1. Ruth. 1, 1. Eſth. 1, 1 & not. Ez. 1, 1. *b*) Ez. 1, 3. Zach. 1, 1. Ion. *verbum prophetiæ a Domino*. LXX. vt Luc. 3, 2. *c*) vid. Præfat. *d*) *Amitthaii*, q. d. *veritas eſt Domini*, vel *Dominus eſt veritas*. Nunc Ionæ parentem recte quidem *Zabulonitam*, ex 2 Reg. 14, 25. coll. Ioſ. 19, 13. at matrem de tribu *Aſcher*, & viduam illam *Sareptanam*, (Sidoniorum Luc. 4, 26.) ipſumque Ionam filium eius ab Elia reſuſcitatum 1 Reg. 17, 9. ſeqq. deinde ab Eliſa ad vngendum Iehu miſſum fuiſſe 2 Reg. 9, 1. & porro ab hoc prophetici ſui muneris initio, *duos & centum annos*, vsque ad tempora *Zachariæ*, Regis Iſraelitarum, 2 Reg. 15, 8. vixiſſe, ſine vllo ſolido fundamento aut probabilitate autumant Rabbini. Vid. *Seder olam* c. 18. *Abarb.* ad h. l. fol. 257. & fol. 259. &c.

℣. 2. *e*) *Surge* ac ſine mora *abi*! c. 3, 2. *Aſyndeton* emphaticum, vt Hoſ. 1, 2. &c. *f*) *Nineuen*, ſ. *Ninum*, vt Græci & Romani ſcriptores eam vocant; a Nino ad Orientalem Tigridis ripam conditam ac denominatam, q. d. *Nini* ſ. *Filii habitationem*. Gen. 10, 11. vel vt *Hillero* placet, *habitaculum amœnitatis*. Onom. S. p. 431. Metropolis fuit & ſedes antiquiſſima imperii Aſſyriorum, euerſa tandem a Medis & Chaldæis, non adeo longo tempore ante initia Cyri, quando regnum apud Iudæos tenebat Zedekias, & apud Babylonios Nebucadnezar; ita, vt temporibus *Luciani* circa finem ſæc. II. poſt Chriſti nat. *ne veſtigium quidem eius ſupereſſet, aut de loco eius aliquid certo conſtaret*: quemadmodum Nahum Propheta diſerte prædixit c. 1, 8. c. 3, 17. vid. pluribus *Cellarii* Geogr. Antiqua Lib III. c. 17. p. 769. & *Bocharti* Geogr. S. P. I. p. 281-283. *g*) *vrbem illam magnam*. Multo enim amplior fuit Babylone, *Strabone* teſte, qui lib. 16. Babylonis ambitum 385 ſtadiis definiuit, & ſec. *Diodorum Siculum* complexa eſt *Ninus* 480. ſtadia, hoc eſt 15. *milliaria Germanica* in ambitu. cf. infra c. 3, 3. c. 4, 11. Addit Diodorus lib. 2. p. 65. illius conditorem *Ninum* id ſibi propoſuiſſe, *vt vrbem exſtrueret tanta magnitudinis, vt non ſolum vrbium, quæ tum temporis per totum orbem extabant, eſſet maxima; ſed neque poſterorum vllus quidquam moliri maius facile adgrederetur.* Et paullo poſt: *Talem vrbem nemo condidit deinceps, neque magnitudine ambitus, neque mœnium magnificentia* &c. *h*) *& proclama* ſ. *prædica contra eam*, ſc. quod de ea euertenda decreui, niſi reſipiſcat. cf. c. 3, 2. 4. Eſ. 58, 1. *i*) *nam adſcendit* 1 Sam. 5, 12. *malitia eorum* Ioel 4, 13. LXX. & Ar. ἡ κραυγὴ τῆς κακίας αὐτῆς. duplici vnius vocis Hebrææ origine aut verſione. cf. infra c. 2, 10. q. d. Ita magna & aperta ſunt peccata & ſcelera eorum, vt ad cœlum clament, & tolerari amplius haud poſſint. cf. Gen. 4, 10. c. 18, 21. c. 19, 13. Ex. 22, 22. 23. Deut. 15, 9. Ezr. 9, 6. Apoc. 18, 5. Scilicet in magnis vrbibus maxima peccata plerumque dominantur. *Grotius*: Luxus & rapinæ ſolent in vrbibus regnatricibus omnem modum excedere. Scriptura ad ſpecies peccatorum hic non deſcendit. cf. tn. de iis Nahumi vaticinium.

℣. 3. *k*) *Sed ſurrexit Ionas*, non ad eundum, quo iuſſus erat v. 2. ſed *ad aufugiendum*. *l*) c. 4, 2. Pſ. 139, 7. *m*) LXX. Vulg. Syr. Ar. *in Tharſis*: per quam *Bochartus* & *Pfeifferus* in Dub. Vex. ad h. l. probabiliter *Tarteſſum* Hiſpaniæ Bæticæ, *Ioſephus* A. I. lib. 9. c. 11. *Tarſum Ciliciæ*, Iudæi vrbem Africæ, Abarbanel *Tuneten*; alii locum Indiæ; Lutherus vero, Ion. aliique *mare* ſ. *oceanum* in genere intelligunt, coll. Pſ. 48, 8. Eſ. 23, 1. cf. Gen. 10, 4. & not. 1 Reg. 10, 22. Ez. 27, 12. &c. *n*) *a conſpectu Domini* v. 10. Gen. 4, 16. Ion. *ne in nomine Domini prophetaret*. Scil. euaſiſſe ſe putans, ſi Iudæam relinqueret, aut potius Deum a vocatione ſua deſtiturum, ſi aliud ipſe ageret, & quam longiſſime abiret. *Hieronymus*: Scit Propheta, ſancto ſibi Spiritu ſuggerente, quod pœnitentia gentium ruina ſit Iudæorum: idcirco amator patriæ ſuæ non tam ſaluti inuidet Niniue, quam non vult perire populum ſuum.--Præterea videns Com-prophetas ſuos mitti ad oues perditas domus Iſrael, vt ad pœnitentiam populum prouocarent,--dolet ſe ſolum electum, qui mitteretur ad Aſſyrios, inimicos Iſrael, & ad ciuitatem hoſtium maximam, vbi idololatria, vbi ignoratio Dei: & quod his maius eſt, timebat, ne per occaſionem prædicationis ſuæ, illis conuerſis ad pœnitentiam, Iſrael penitus relinqueretur. Sic *Maius* in Oecon. V. T. p. 895. Declinauit, inquit, Ionas hanc legationem (qua Deus reiectionem ſubuerſionemque Iſraelis & Iudæ, ab Hoſea, Amoſo, Ioele & Ieſaia oſtentam & prænunciatam, ſarciendam vocatione gentium, illorumque iudicium, ſi pœnitere nollent, & gentilibus deteriores eſſent, adgrauandum ſignificabat. Matth. 12, 41. c. 11, 41.) ex amore erga populares ſuos, ſatis gnarus, ingreſſum gentilium abdicationem fore Iudæorum. Id quod nec ipſi diffitentur Hebræi. Ita enim *M. I.* Ionam hanc miſſionem ſubterfugiſſe ait, *propterea, quod gentes mundi propiores eſſent ad conuerſionem; nene ita damnarat Iſraelitas, qui verbis Prophetarum non obſequebantur.* cf. quæ in Præf. diximus.

ION. I, ℣. 2. קוּם per *Tliſchabt.* 17. 18. 24. & *Ber.* contra accentuum conſecutionem. ℣. 3. לִבְרוֹחַ *plene* ſu. 5. ſec. *Maſ.* 2. ad Ex. 36, 32.

יהוה וירד יפו וימצא אניה באה תרשיש ויתן שכרה
וירד בה לבוא עמהם תרשישה מלפני יהוה׃ ויהוה 4
הטיל רוח־גדולה אל־הים ויהי סער־גדול בים והאניה
ה חשבה להשבר׃ וייראו המלחים ויזעקו איש אל־
אלהיו ויטלו את־הכלים אשר באניה אל־הים להקל
מעליהם ויונה ירד אל־ירכתי הספינה וישכב וירדם׃
6 ויקרב אליו רב החבל ויאמר לו מה־לך נרדם קום
קרא אל־אלהיך אולי יתעשת האלהים לנו ולא נאבד׃
7 ויאמרו איש אל־רעהו לכו ונפילה גורלות ונדעה
בשלמי הרעה הזאת לנו ויפלו גורלות ויפל הגורל
8 על־יונה׃ ויאמרו אליו הגידה־נא לנו באשר למי־
הרעה הזאת לנו מה־מלאכתך ומאין תבוא מה ארצך
ואי

o) *& descendit Ioppen*, portum Iudææ seu Palæstinæ. vid. not. Ios. 19, 46. & cf. Ezr. 3, 7. 2 Par. 2, 15. Act. 9, 36. p) *inuenitque nauim*. Act. 21, 2. c. 27, 6. q) *euntem, abituram* Ruth. 3, 7. r) LXX. Vulg. &c. *in Tarsis*. Ion. *in mare*, vt antea. s) *dedit itaque portatorium s. naulum eius*; vt habent LXX. & Vulg. t) Es. 41, 10. Ps. 107, 23. u) *vt cum illis*, sc. nautis, *abiret*. cf. not. Ez. 5, 1. x) *in Tarsis*. Ion. *per mare*, vt iam bis hoc versu. y) Syr. *vt fugeret a conspectu Domini*. Ionæ *ne in nomine Dei prophetaret*: cum ominaretur, Assyrios in pœnam Israelitarum seruari, coll. c. 4, 2.

℣. 4. z) *At Dominus*, potens omnium v. 9. ad cuius nutum parent venti & turbines Ps. 135, 7. Ps. 148, 8. & quo aduersante nihil securum. a) LXX. Ion. & Syr. *excitauit*. Vulg. & S. *immisit*. q. d. *iniecit* v. 5. 12. 15. 1 Sam. 18, 11. Ez. 32, 4. b) *ventum vehementem* 1 Reg. 19, 11. Iob. 1, 19. cf. Luc. 8, 23. Act. 27, 14. c) *ortaque est tempestas magna* in tranquillo antea mari, sc. mediterraneo. v. 11. Ier. 23, 19. cf. Ps. 107, 25. Matth. 8, 24. ό. κλύδων μέγας. Luc. 8, 24. d) *ita vt nauis cogitaret*. Prou. 24, 8. e) *frangi*, h. e. per metaph. vel meton. *vt nautæ* s. omnes, qui erant in naui, putarent, nauem fractum iri. Ps. 48, 8. ό. ἐκινδύνευε συντριβῆναι. sic Vulg. Conf. Luc. 8, 23. 2 Cor. 1, 9.

℣. 5. f) *Timuerunt igitur* & perterriti sunt v. 10. *nautæ*. (4) Ez. 27, 9. 27. 29. g) cf. v. 14. Ps. 107, 13. h) *Hieronymus*: Timent nautæ, clamant *vnusquisque ad Deum suum*. Ignorantes veritatem, non ignorant prouidentiam; & sub errore religionis sciunt, aliquid esse venerandum. Ad-

Addit Ion. *cuinque viderent, quod nulla in illis esset vtilitas, proiecerunt &c.* i) *& proiecerunt* v. 4. *vasa*, h. e. impedimenta nauis, merces, aliaque, *quæ in naui erant*. ό. ἐκβολὴν ἐποιήσαντο τῶν σκευῶν, *iactum fecerunt*. vid. Act. 27, 18. 19. *Hieronymus*: Non intelligunt, totum pondus esse fugitiui Prophetæ. k) *vt pondus leuarent a se*, s. vt sese ab illis impedimentis leuarent. 1 Reg. 12, 9. 10. ό. κουφισθῆναι Act. 27, 38. *Hieronymus*: vt magnitudinem fluctuum classis leuior transiret. l) *Iona autem*, curis & itinere fatigatus, & in naui securum nunc se esse credens, ante ortam tempestatem descenderat. Quod tn. alii mœrori tribuunt, coll. Matth. 26, 40. 43. 45. m) *ad latera*, Vulg. *ad interiora*. Ion. *ad infimum latus* cf. Am. 6, 10. n) *nauis*. (1) vsitatius est apud Chald. Syr. & Ar. o) *& recubuerat*, i. ad somnum se composuerat. Gen. 28, 11. p) *& sopore graui* s. profundissime *sopitus erat*, nihil adhuc de sæuiente tempestate sentiens. (7) v. 6. Iud. 4, 21. Ps. 76, 7. Dan. 8, 18. c. 10, 9. cf. Matth. 8, 24. *Hieronymus*: Somnus prophetæ & *grauissimus sopor* hominem significat erroris sopore torpentem: cui non sufficerat fugisse a facie Dei, nisi quadam vecordia mens illius obruta ignoraret iracundiam Dei, & quasi secure dormiret, & *profundissimum somnum roncho nare sonaret*. ό. καὶ ἐκάθευδε καὶ ἔῤῥεγχε. ℣. 6. q) Matth. 8, 25. r) Ion. Syr. *princeps nautarum*, s. *nauarchus*. ό. πρωρεὺς, proreta. Vulg. *gubernator*. cf. Ez. 27, 28. 29. s) *quid tibi sopore oppressus* vel *sopitus es?* v. 5. Prou. 10, 5. ό. τί σὺ ῥέγχεις; *quid tu stertis* in summo periculo? Arguit eum improuidæ securitatis, quod ceteris periclitantibus ille securus in vtramque aurem stertere. cf. Luc. 21, 46. t) cf. v. 5. u) 2 Reg. 19, 4. Zeph. 2, 3. x) *serenum* ac beneuolum *se exhibebit* (1) vid. *Kal* Ier. 5, 28. Ion. *fortasse misericordia fiet a Deo super nos*. Syr. *forsitan seruabit nos Deus*. Sic ό. ὅπως διασώσῃ. Act. 27, 44. c. 28, 1. At Vulg. *si forte recogitet de nobis*. Tig. *an forte sese deliberaturus sit de nobis*; ex vsu Chald. Vid. Dan. 6, 4. & consimilem phrasin Ps. 40, 18. y) v. 14. c. 3, 9. ℣. 7. z) *Tandem* cum illa omnia frustra tentasset, *dixerunt vnus ad alterum*. Gen. 11, 3. a) *agite*, Gen. 37, 20. 27. b) *mittamus sortes* Leu. 16, 8. ό. βάλωμεν κλήρους. Matth. 27, 35. c) *vt cognoscamus* Iud. 18, 5. d) *cuius ob reatum* s. *propter quem*. ita recte LXX. & Syr. Tig. *cuius gratia* i. e. vt Raschi exponit: במעשיו של מי ממנו Abarb. למי החטאת שבעבוריו *cuius ob peccata?* Gussec. p. 467. מי הוא אשר כדבר שלו *quis ille sit, cuius caussa?* cf. v. 8. 12. Ion. *propter quid?* Vulg. *quare?* minus bene. Non enim de re tantum quærunt, sed etiam de persona. e) *malum* i. *infortunium* istud. Am. 3, 6. tam subito & insperato sine præuiis vllis signis & præternaturaliter. f) Id Judæi in Pirke Eliezer c. 10. cum emphasi dictum putant: *nobis*, non ceteris quoque; quod viderint alias naues vtrinque sine noxa euntes & redeuntes, suam autem tantummodo periclitari. At *Hieronymus*: Nouerant, inquit, naturam maris, & tanto tempore nauigantes, sciebant tempestatum ventorumque rationes. Et vtique, si solitos, & quos aliquando experti erant, fluctus vidissent consurgere, nunquam forte auctorem naufragii quærerent, & per rem incertam certum cuperent euitare discrimen. Conf. 1 Sam. 14, 38. g) *quum itaque sortes iecerunt* 1 Sam. 14, 42. Aliquoties autem repetitas sortes, vel plures sortium species adhibitas, constanter Ionam designasse, cum suis colligit Abarbanel *ex plurali numero*, vel potius ex coniectura sua. h) Deo dirigente Prou. 16, 33. *Hieronymus*: fugitiuus hic sorte deprehenditur, non viribus sortium, & maxime sortibus ethnicorum, sed voluntate eius, qui sortes regebat incertas. *Idem*: Nec statim debemus, inquit, sub hoc exemplo sortibus credere—cum priuilegia singulorum non possint legem facere communem. ℣. 8. i) Vt reum, confessum ac conuictum haberent. k) cf. Ios. 7, 19. l) Vulg. *cuius caussa?* Kimchi: *propter quem?* At Abarb. *duæ*, inquit, *quæstiones hic sunt*: q. d. *indica, in quo peccatum sit, & contra quem sit peccatum?* cf. v. 7. 12. m) *quodnam opus* s. *negotium tuum est?* Quod Abarb. de maleficio; alii de arte, s. genere vitæ, coll. Gen. 46, 33. c. 47, 3. & Græc. ἐργασία Act. 19, 24. 25. nos *de negotio suscepti itineris* intelligimus. q. d. num forte mali quid machinaris? cf. Ex. 20, 9. Prou. 24, 27. n) Es. 39, 3. o) *quæ est patria tua?* Gen. 30, 25. c. 31, 3. 13.

℣. 3. וימצא per *Darga* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 17-22. & *Ber.* itidem contra consecutionem. ℣. 5. ויטלו sic *defect.* 1. 5. 7. 8. 15. 22. sic se. 2. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Alii *plene*. ℣. 8. ארצך *mil-ra* 1.* 2. 5. & in marg. 6. 9.

ואי־מזה עם אתה : ויאמר אליהם עברי אנכי ואת־ 9
יהוה אלהי השמים אני ירא אשר־עשה את־הים ואת־
י היבשה: וייראו האנשים יראה גדולה ויאמרו אליו מה־
זאת עשית כי־ידעו האנשים כי־מלפני יהוה הוא ברח
11 כי הגיד להם : ויאמרו אליו מה־נעשה לך וישתק הים
12 מעלינו כי הים הולך וסער : ויאמר אליהם שאוני
והטילני אל־הים וישתק הים מעליכם כי יודע אני כי
13 בשלי הסער הגדול הזה עליכם : ויחתרו האנשים
להשיב אל־היבשה ולא יכלו כי הים הולך וסער
14 עליהם : ויקראו אל־יהוה ויאמרו אנה יהוה אל־
נא נאבדה בנפש האיש הזה ואל־תתן עלינו דם
נקיא כי־אתה יהוה כאשר חפצת עשית :
טו וישאו את־יונה ויטלהו אל־הים ויעמד הים מזעפו :
וייראו

p) & quanam existente vel natione tu es? 1 Sam. 30, 13. 2 Sam. 15, 2. *Hieronymus:* Notanda est breuitas, quam admirari in Virgilio solebamus. - Interrogatur persona, regio, iter, ciuitas, vt ex his cognoscatur & caussa discriminis. ℣. 9 q) *Hebræus ego sum.* Gen. 14, 13. c. 39, 14. c. 40, 15. Ita *patriam, populum & locum*, vnde venerat, exprimit. cf. 2 Cor. 11, 22. Phil. 3, 5. Ion. *Iudæus ego sum.* ex stilo sæculi sui. ὁ. Δοῦλος Κυρίου εἰμὶ ἐγώ. ex ἀβλεψίᾳ, vel paraphrastica licentia. Sic Ar. r) v. 4. Ex. 15, 11. Deut. 28, 58. s) Gen. 24, 3. 7. Dan. 2, 44. Neh. 1, 4. 5. 2 Par. 36, 23. Ps. 136, 26. t) *ego timeo*, i.e. *colo.* ὁ. σέβομαι. Sic Ar. cf. Gen. 42, 18. 2 Reg. 4, 1. Es. 29, 13. Mal. 1, 6. q.d. non deos, quos vos inuocatis, & qui saluare non possunt, sed Deum cæli, qui mare fecit & aridam &c. At *Abarbanel:* i.e. *timeo* s. *metuo Iehouam*, (cf. Gen. 32, 12. Dan. 1, 10.) cui soli peccaui, & a quo aufugi. &c. Sed recte monet *Cocceius:* Non scio, an vnquam in vitio ponatur *timor Dei*, licet aliquis timor eiiciatur per amorem &c. 1 Ioh. 4, 18. coll. Es. 66, 2. c. 33, 6. u) Gen. 2, 4. x) i.e. *hoc vniuersum.* Gen. 1, 1. 9. 10. 2 Reg. 19, 15. Ps. 95, 5. Act. 4, 24. Qua nota verus Deus a falsis discerni solet. cf. Ier. 10, 11. Ps. 96, 5. Plura hic textus non addit; e versu tamen sequente manifestum est, Ionam postquam gentem suam & religionem recensuisset, subiunxisse dilucidam narrationem legationis & fugæ suæ: quippe ingenue omnia fassus, vt erant. ℣. 10. y) *Vnde magis etiam timuerunt.* v. 5. 16. *homines.* Credebant enim, summum Hebræorum Deum iustum esse Iudicem & vindicem; quem & se adhuc nondum coluisse, iciebant. z) q. d. pessime fecisti; quod Deo repugnasti & aufugisti, cum hac ratione etiam nos in exitium præcipites. cf. Gen. 31, 26. Ios. 7, 25. *Hieronymus:* i.e. Si times Deum, cur fugis? Si tantæ potentiæ prædicas, quem colis, quomodo te putas eum posse euadere?

יתיר א'

a) *cognouerant* enim viri. Est retrogressio. b) vid. v. 3. c) *nam indicauerat illis* v. 8. sc. quod aduersus Dominum peccasset, & ab eo aufugisset. *Abarb.* ℣. 11. d) *Tum dixerunt ad eum.* v. 8. cum Prophetam esse cognouissent. e) *quid* ergo *faciemus tibi*, quem Deus ad pœnam poscit. f) *vt sileat* s. *quiescat mare* (4) v. 12. Ps. 107, 30. quod nunc Creatoris iram suo tumore testatur. *Hieron.* ὁ. καὶ κοπάσει. Matth. 14, 32. g) *a nobis* infestandis, a sæuiendo *contra nos.* v. 12. 13. h) i.e. nam mare *magis magisque* intumescebat & *procellosum erat.* v. 13. Ita passim *actionis augmentum* verbo *eundi* apud Hebræos significatur. vid. Gen. 8, 5. 1 Sam. 17, 41. 2 Sam. 3, 1. ℣. 11. i) *Et dixit ad eos.* non animo adhuc aduersus Deum obstinato, vt temere censet Abarbanel, quasi qui mergi potius in mari voluisset, quam iussa Dei exsequi; sed pœnitens, & iustitiam Dei agnoscens. k) *tollite me* v. 15. Similis Imperatiuus Ioh. 2, 19. *Hieronymus:* Non est enim nostrum mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter excipere. Vnde & in persecutionibus non licet propria perire manu. l) & tanquam piaculum tempestatis *me proiicite* v. 5. 15. cf. 1 Cor. 4, 13. m) *& tranquillum fiet mare.* v. 11. n) q. d. nec dubiteris de hoc, *nam* ex diuino instinctu *noui, quod* &c. o) LXX. Vulg. &c. *propter me.* q. d. *propter id, quod in me* s. *mihi* est, h. e. *propter meum peccatum.* cf. v. 7. 8. p) *maxima* hæc *tempestas* v. 4. super vos venerit. Quid vero de ipso porro futurum esset, omnino tunc nesciuisse adhuc videtur, coll. c. 2, 4. seqq. ℣. 13. q) S. *Remigarunt tamen viri*, sc. vehementius, omni nisu ac contentione. q. d. remis in mari *foderunt.* Videntur enim remigantes *fodere in aqua.* Hinc locutiones apud Latinos: *mare arare, sulcare, scindere.* Ouidius: *Nos fragili ligno vastum sulcauimus æquor.* Verbum cf. Am. 9, 2. Iob 24, 16. ὁ. παρεβιάζοντο. Luc. 24, 29. r) *vt reducerent* nauim & Ionam, quo minus hunc eiicerent. *Hieronymus:* Protulerat Propheta contra se sententiam; sed illi cultorem audientes Dei, manus iniicere non audebant &c. s) c. 2, 11. Gen. 1, 9. 10. t) 2 Reg. 3, 26. cf. not. Ex. 8, 14. u) vid. v. 11. cf. Es. 54, 11. ℣. 14. x) *Quare clamarunt.* cf. Ps. 107, 28. ὁ. ἀνεβόησαν. Matth. 27, 46. y) non ad deos suos, vt v. 5. sed *ad Iehouam*, illum DEVM & opificem huius vniuersi, cuius cultorem se Ionas dixerat, v. 9. Facti erant in periculo religiosiores. *Grot.* z) *quæsumus, Domine!* c. 4, 2. Es. 38, 3. Ps. 116, 4. 15. a) Gen. 13, 8. c. 18, 3. 30. 32. c. 19, 18. b) v. 6. c. 3, 9. c) *pro anima viri istius*, i. e. *propter cædem*, quam in eo commissuri sumus. Vid. 2 Sam. 14, 7. At Ion. *propter peccatum animæ viri istius.* sic cf. Leu. 4, 27. Num. 16, 22. d) *neque des super nos.* h.e. se . Syr. *nec imputes nobis*, Deut. 21, 8. aut *vlciscaris* Iud. 9, 24. e) *sanguinem innoxium.* Deut. 19, 10. c. 27, 25. qui in nos alioqui nihil deliquit. Ne ergo nos, tq. insontis interfectores, punias. f) *nam tu, Iehoua*, Deus omnipotens. v. 9. g) *sicut voluisti & sicut vis.* h) ita *fecisti & facis.* Al. vt S. & *Syrus* per duo commata: *Nam tu Dominus es, & quemadmodum vis*, ita *facis.* *Hieronymus:* q. d. Nolumus interficere Prophetam tuum; sed iram tuam & ipse confessus est, & tempestas loquitur. *Voluntas tua expletur per nostras manus.*--quod nos suscepimus, quod turbo consurgit, quod venti sæuiunt, quod mare suscitatur in fluctus, quod proditur sorte fugitiuus, quod indicat, quid fieri debeat, tuæ est Domine voluntatis: *tu enim sicut voluisti, fecisti.* *Caluinus:* Tu, Iehoua, totam hanc rem mirabiliter direxisti, vt certe necesse sit, vel hunc virum solum, vel nos cum ipso omnes simul perire &c. Conf. Ps. 115, 3. Ps. 135, 6. 2 Sam. 10, 12. ℣. 15. i) *Sic tandem sustulerunt Ionam* v. 12. k) *eumque in mare proiecerunt* v. 5. *Hieronymus:* non repugnantem, sed præbentem manus ipsorum voluntati. l) *stetitque* s. *destitit* mare. h. e. *quieuit* s. desiit v. 10. cf. Gen. 29, 35. 2 Reg. 4, 6. m) *ab æstu*, Vulg. *a feruore suo.* Es. 30, 30. Prou. 19, 12. ὁ. ἐκ τοῦ σάλου αὐτῆς. Luc. 21, 25. *Hieronymus:* quia inuenerat, quem quærebat. Ceterum plura adhuc experimenta fecisse nautas, eosque Ionam, primum ad genua vsque s. ad vmbilicum in aquas demissum, cum mare ita quiesceret, ad se recepisse; sed quum rursus mare insurgeret, Ionam ad collum vsque immersum, & tranquillato mari, in nauim retractum fuisse: at quum denuo mare æstuaret, Ionam tandem totum demersum fuisse, narrant vel fingunt Rabbini in *Pirke Eliezer* c. 10. & ex illis *Abarb.* ad h. l.

℣. 11. נעשה per *Makk.* & *Meth.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 26. 21. 22. ℣. 14. יהוה ita 2. 3. 6. 9. 20. cf. c. 4, 2. Sine *Mun.* 7. 8. 10-16. 21. 22. 23. At per *Merca* loco *Mun.* 1. 5. 17. 18. & דרגא 24. quod quidem pugnat cum consecutionis analogia, & est potius *Metheg*, vt habet *Ber.* כי per *Ithibh* 1. 6. 9. 20.

16 וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ־זֶבַח
לַיהוָה וַיִּדְּרוּ נְדָרִים׃ וַיְמַן יְהוָה דָּג גָּדוֹל לִבְלֹעַ אֶת־ ב
יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת׃
2 וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל־יְהוָה אֱלֹהָיו מִמְּעֵי הַדָּגָה׃ וַיֹּאמֶר
3 קָרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי
4 שָׁמַעְתָּ קוֹלִי׃ וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה בִּלְבַב יַמִּים וְנָהָר
יְסֹבְבֵנִי כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ׃ וַאֲנִי אָמַרְתִּי ה
נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אַךְ אוֹסִיף לְהַבִּיט אֶל־הֵיכַל
6 קָדְשֶׁךָ׃ אֲפָפוּנִי מַיִם עַד־נֶפֶשׁ תְּהוֹם יְסֹבְבֵנִי סוּף חָבוּשׁ
7 לְרֹאשִׁי׃ לְקִצְבֵי הָרִים יָרַדְתִּי הָאָרֶץ בְּרִחֶיהָ בַעֲדִי
לְעוֹלָם

hominem de- glutire possit, alii ceti nomine piscem aliquem e cetaceis intelligi malunt: qui ratione molis suæ cetis adscribi meruerit. Ita *Bochart.* Hieroz. l. p. 52. & II. p.741. Intelligi autem vult *canem marinum*, qui *carcharias* dicitur

מלעיל

ab asperitate & acumine dentium; vel *Lamia* & *Lamna* ἀπὸ τοῦ ἔχειν μέγαν λαιμὸν, s. *a gula vastitate.* Ex quibus, ut habet *Aelianus* Hist. I. 8. *quidam sunt tanta magnitudinis, ut cetis robustissimis merito accenseantur.* Mediocrem unam vidisse se scribit *Rondeletius*, in Santonico littore, quæ mille librarum pondus non excesserit, gulæ tamen tam patentis, ut hominem etiam obesum capere potuerit. Quod *Petro Gillio* fidem adstruit, referenti, Nicææ & Massiliæ captas fuisse *lamias 4000 librarum, in quarum ventriculo loricati homines integri reperti sint.* verba sunt Bocharti l.c. *s) ut deglutiret* Ionam. Ps.28,4. *t)* v.2. Ruth.1,11. Ps.22,15. ut Christus in sepulcro Matth. 12,40. cuius typum Iona gerebat c.16,4. Luc.11,29.30. Hinc *Augustinus* de C.D. lib.18.c.30. *Ionas non tam sermone Christum, quam sua quadam passione prophetavit, profecto apertius, quam si eius mortem & resurrectionem voce clamaret.* &c. *u)* Plura hic miracula observant interpretes: 1) quod venter belluæ Ionam non, ut alios cibos, absumserit, 2) quod respirationem ei permiserit, 3) quod nidore & fœtore suo eum non exanimaverit, & 4) quod non vitæ tantum, sed & mentis compotem reliquerit. *Nec ignoro*, inquit *Hieronymus*, *quosdam fore, quibus incredibile videatur, tribus diebus ac noctibus in utero ceti*, in quo naufragia digerebantur, *hominem potuisse servari.* Qui utique aut fideles erunt, aut infideles. Si fideles, multo credere maiora cogentur: quomodo *tres pueri*, missi in caminum æstuantis incendii, in tantum illæsi fuerint, ut ne vestimenta quidem eorum ignis attigerit Dan.3,27. Quomodo recesserit *mare*, & ad instar murorum hinc inde rigidum steterit, ut præberet viam populo transeunti Ex. 14,22. Quomodo humana ratione, aucta fame, *leonum rabies* prædam suam timens adspexerit, nec tetigerit, Dan.6,23. 24. *& multa huiusmodi.* Eadem fere monet *Abarbanel*, & addit: *Ecce namque oculis nostris videmus quod fœtus s. embryo subsistat in utero matris 9. mensibus sine cibo & potu, sine respiratione aut egestione. Quis itaque impediat, quo minus idem in Iona Deus efficeret - cum divina potentia sit supra naturam, & maior illius vis, quam huius.* ℣. 2. *x) Et oravit Iona* c.4,2. *y)* ut nautæ c.1,14 *z) Deum suum*, ex fœdere gratiæ & ex fide. *Hieronymus*: Intelligimus, eum, postquam in utero ceti sospitem esse se senserit, non desperasse de Domini misericordia, & totum ad obsecrationem esse conversum. cf. v.7. c.1,9. *a) e visceribus piscis* illius v.1. Omnis locus pro templo; inquit *Grotius.* cf. not. v. 8.

℣. 3. *b)* S. *Dixitque.* Postea etiam scripsit in hoc libro, quæ cum in ventre piscis in hanc sententiam suspiria aut gemitus edidit. Unde sæpius hic adhibet *verba præteriti temporis. c) invocavi* Dominum Ps.118,5. corde magis, quam ore Ex.14,15. *d) ex angustia mea*, q.d. *quæ mihi* fuit, vel undiquaque me pressit. cf.l.c. & Ps.4,2. Ps.120,1. Ps.130,1. *e)* Ps.3,5. cf. Es.65,24. *f)* Hieron. *ventrem autem inferni* alvum ceti intelligamus, qui instar sepulcri vel inferni ipsi fuit v.2. cf. Ps. 18,6. Ps.116,3. Iob.7,9. 1Sam.2,6. & not. Es.38,10. Ion. *de infima abyssi precatus sum. g)* Es.58,9. Ps.28,2. *h)* Ps.31,23. Ion. *& fecisti petitum meum.* Nugas agit, præ cæteris sibi sapere visus, *Abarbanel*, dum hoc accipit de Iona puero, ab Elia, ut putat, resuscitato. cf. not. c.1,1. ℣. 4. *i)* S. *Proieceras quidem me* (per nautas c.1,15.) *in profundum* Ex.15,5. Mich.7,19. *k) in cor* s. *medium marium*; in altum mare. cf. Ex.15,8. 2Sam.18,14. Ier.51,1. Ez.27,4.25. Ps.46,3. *l) & fluxus* maris. cf. Ps.93,3. Videtur respicere *cursum aquæ maris*, alicubi in certam partem rapide tendentem. *Onsset.* p.498. *m) circumdabat*, *undiq; cingebat me* v.6. cf. Ps.88,18. *n) omnes fluctus*, Vulg. *omnes gurgites tui.* Ion. *omnes maris tempestates, & fluctus eius.* 2 Sam. 22, 5. Ps. 88, 8. *o) & unda tua* Es. 48, 18. cum *montes volvuntur aquarum. p)* Ps. 42, 8. Es. 8, 8. *Hieronymus*: Quantum ad personam Ionæ, non est difficilis interpretatio. -- Quantum ad Dominum Salvatorem, cf. Ps. 69, 2. seqq. Ps. 89, 39. &c. ℣. 5. *q)* S. *Adeo ut dixerim* s. cogitaverim apud me. cf. Es. 38, 11. *r)* Vulg. *abiectus* l. *expulsus sum.* Syr. *longe amotus sum.* cf. Ex. 34, 11. Hos. 9, 15. & ἀπώσμαι, eq reprobus. Rom. 11, 1. 2. *s) e conspectu oculorum tuorum.* Ps.31,23. Ps.33,18. Ps.34,16. Ion. *a conspectu Verbi tui. Grotius*: longe a terra Israelis. rectius alii: e cura paterna, providentia & gratia tua, ut æternum mihi sit pereundum. cf. 1Sam.26,20. Es.1,16. Ier.40,4. Ps.32,8. *t)* Vulg. *veruntamen*; S. *sed tamen.* Particula hæc respicit luctam fidei desperationem impugnantis atq; vincentis. cf. Ps.73,1. Hos.12,9. Thren.2,16. *u)* S. *addam respicere*, i.e. sec. Vulg. *rursus videbo.* cf. Ex.11,29. &c. *x) ad.* Similis constr. Ex.3,6. Num.21,9. Ps.34,6. &c. *y)* ubi palam tibi gratias agam. cf. v.10. Es. 38,20. Ps.5,8. ℣. 6. *z) Circumdederunt me* aquæ. (S) 2Sam.22,5. Ps.18,5. *a)* i.e. ad summum vitæ discrimen. quasi spiritum mox interclusuræ. Ps.69,2.3. Ion. *usq; ad mortem. b) abyssus*, & ingens vorago maris, quo me piscis raptavit. Gen.1,2. c.7,11. Ps.33,7. *c)* Vulg. *vallavit me*, in molestissimo carcere conclusum. v.4. cf. Ex 15,5. *d) alga* Ex.2,3.5. Es.19,6. a pisce deglutita. *Grotius*: quæ in calidus recessibus multa est. & sec. alios, crescit in fundo maris vel in littoribus. A cuius copia etiam dictum est *mare algosum.* vid. Boch. Geogr. S. p.320. *e) alligata* vel cum aliis sordibus *implicita fuit capiti meo.* Ex.29,9. Ez.16,10. Solet enim natantibus & demersis alga involvi & illigari. Sed alii putant, id factum in ventre piscis. Alii metaphorice loqui Prophetam, se ita submersum fuisse, ut enatare nequiverit: quia nulla spes est emergendi, si quis in profundo carectis involutus sit. Sic Syr. *& in fundo* s. *profundo maris conclusum est caput meum.* ℣. 7. *f) Ad præfectiones.* Vulg. *ad extrema.* Syr. *ad imum.* Ion. & M.I. *ad radices.* S. *ad excisiones.* i.e. ad præfractas & *abruptas radices*, vel *ad præfecta* montium *acumina* (3) 1 Reg.6,25. c.7,37. *g) montium* s. *scopulorum* in mari, inter quos profundissimæ aquæ. cf. 2Sam.22,16. *Grotius*: ad specus marinos sub montibus: multam n. maris terram subit. *Per occultos aditus recipitur mare & absconditur*; inquit *Seneca. h) descendi*, vel *descenderam*, pisce mecum in fundum penetrante. *i)* Vulg. *terræ vectes.* vel: *ad terram quod attinet.* Sicut Ex.15,12. legimus: *terra deglutivit eos.* Quia mare, quod Aegyptios & Ionam absorbuerat, est in abyssis terræ. *k) vectes*, repagula & obices eius Ier.51,30. *l) circa me erunt*, mihi obstabunt. Vulg. *concluserunt me.* Gen. 7, 16. 2 Reg. 4, 4.

℣. 16. *n) Quare magis etiam timuerunt* v. 10. & confirmati sunt in agnitione veri Dei. cf. Matth. 8, 27. *o.* Vulg. *& immolaverunt hostias*: quas certe iuxta literam in mediis fluctibus non habebant; sed quia *sacrificium Dei est spiritus contribulatus* Ps. 51, 19. inquit *Hieron.* coll. Ps. 50, 14. Hos. 14, 3. Alii subintelligunt, postquam navi egressi essent. *Osiander*: postquam iterum ad terram sanctam adpulissent. Ion. *Et dixerunt, se sacrificium facturos coram Domino.* cf. c. 2, 10. Ps.107, 22. & Ps. 50, 23. *p* aliaque *vota fecerunt* cf. Gen. 28, 20. Ps.76, 12. *Osiander*: *Etenim* cum adhuc navigarent, *voverant vota*, quod oblatione victimarum Hierosolymis Deo vero, cæli terræq; creatori, gratos se exhibere vellent, si salui in portum appulissent.

CAP. II, ℣. 1. *q) Paraverat autem* s. *destinaverat.* Vulg. *Et præparavit* c. 4, 6. 7. 8. Dan. 1, 10. Iob. 7, 3. Ar. & *d.* προσέταξε. Matth. 1, 24. c. 21, 6. i.e. sec. *Hieron.* iuxta navem fecit venire, ut præcipitem Ionam in suos reciperet sinus. Et animadvertendum, quod, ubi putabatur interitus, ibi custodia sit. *Partes* huius capitis *tres* sunt: I. *Deglutitio* Ionæ v. 1. II. eiusdem *preces* v. 2--10. & III. *eiectio* in aridum. v. 11. *r) piscem magnum.* (Eundem piscem dicit etiam terminatio *feminina* v.2. coll. v. 11. contra R. Sal. somnium.) Sic Ion. & Syr. At LXX. κήτει μεγάλῳ, & mox ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους, ut Matth. 12, 40. Unde communior sententia est, fuisse hunc piscem *balænam* s. *cetum* proprie dictum. vid. *Pfeifferi* Dub. Vex. ad h. l. Sed quum immania cete s. balænæ gulæ meatus habeant angustiores, quam ut solidum ho-

℣. 16. וַיִּזְבְּחוּ per *Merca* 3. 6. 9. 10. 20. sic fu. 5. CAP. II, ℣. 1. *Spatium* præmitt. 1. 7. 8. 10. 19. 20. 21. 28. Caput II. hic auspicantur 6. 9. 10. 12. 20. 21. 23. ℣. 3. לִי cum *Dag.* 1. 2.

8 לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשַּׁחַת חַיַּי יְהוָה אֱלֹהָי׃ בְּהִתְעַטֵּף עָלַי
נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה זָכָרְתִּי וַתָּבוֹא אֵלֶיךָ תְּפִלָּתִי אֶל־הֵיכַל
9 קָדְשֶׁךָ׃ מְשַׁמְּרִים הַבְלֵי־שָׁוְא חַסְדָּם יַעֲזֹבוּ׃ וַאֲנִי בְּקוֹל
תּוֹדָה אֶזְבְּחָה־לָּךְ אֲשֶׁר נָדַרְתִּי אֲשַׁלֵּמָה יְשׁוּעָתָה
11 לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה לַדָּג וַיָּקֵא אֶת־יוֹנָה אֶל־הַיַּבָּשָׁה׃
ג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה שֵׁנִית לֵאמֹר׃ קוּם לֵךְ
2 אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת־הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר
3 אָנֹכִי דֹּבֵר אֵלֶיךָ׃ וַיָּקָם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־נִינְוֵה כִּדְבַר
יְהוָה וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר־גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת
4 יָמִים׃ וַיָּחֶל יוֹנָה לָבוֹא בָעִיר מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא

ויאמר

m) in perpetuum. vt nunquam eluctaturus, & in terram viventium rediturus sim. cf. Pf. 9, 6. *n)* Syr. *attamen extraxisti.* S. *nihilominus ascendere fecisti,* l. reduxisti. Vulg. *& sublevabis.* cf. Pf. 40, 3. *o) ex interitu.* Syr. & S. *e fouea.* Vulg. *de corruptione,* f. loco vbi mors præsentisſima imminebat, & ego quaſi viuus ſepultus eram. cf. Iob. 9, 31. c. 17, 14. c. 33, 18. 22. 24. 28. 30. & de antitypo Chriſto Pf. 16, 10. *p) vitam meam* Pf. 103, 4. *Hieronymus*: Quod, qui in ventre ceti, iuxta naturam corporum, corrumpi debuerat, & in cibos beſtiæ proficere, ac per venas artusque diffundi, ſoſpes & integer manſerit. *q) Hieronymus*: Quod addit, *Domine Deus meus*, (vel *Deus mi*) blandientis adfectus eſt: quod communem *Deum omnium*, beneficii magnitudine *ſuum, & quaſi proprium* ſenſerit Deum. cf. not. v. 2. & Rom. 8, 15.

℣. 8. *r)* S. *Cum deficeret*, Vulg. *cum anguſtaretur*, f. tot curis obrueretur *in me* anima mea, neſciens, quo ſe verteret. Pf. 61, 3. Pf. 107, 5. ό. ἐν τῷ ἐκλείπειν. Luc. 16, 9. cf. not. Am. 8, 13. & Thren. 2, 11. *s)* Pf. 20, 8. Pf. 77, 4. per Spiritus S. auxilium Rom. 8, 26. *Hieronymus*: Ego cum deſperarem ſalutem, & carnis fragilitas in medio ventre ceti nihil me de vita ſperare permitteret, quidquid impoſsibile videbatur, *Domini recordatione* ſuperatum eſt. *t)* Pf. 18, 7. 2 Par. 30, 27. *u)* cf. v. 2. P. 88, 3. Pf. 102, 2. Sir. 35, 17. *x) ad Templum ſanctum tuum. Hieron.* in quo tu æterna frueris beatitudine. i. e. vt *Abarb.* etiam notat, *in cœlum*, cuius imaginem gerebat templum Hieroſolymitanum; ad quod alioquin etiam pii orationes ſuas dirigere ſolebant. cf. v.

cf. v. 5. 1 Reg. 8, 30. 42. 44. 48. Dan. 6, 11. Mich. 1, 2. Pf. 5, 8. Pf. 11, 4. Senſus eſt ſec. *Schæpfium*, laudante *Calouio* ad h. l. Non minus in

CAP. III.

ventre piſcis orans, vel gemens, verius exauditus ſum, quam ſi in ipſo Salomonis templo, ad arcam fœderis preces fudiſſem. cf.

not. v. 2. ℣. 9. *y) Qui pertinaciter obſeruant* & ſtudioſe colunt. Piel (1) *Hieronymus*: Qui transferunt in adfectum cordis: qui non ſolum faciunt, ſed ita *cuſtodiunt* vanitates, quaſi diligant, & theſaurum inueniſſe ſe putant. Id *Kimchi* de nautis c. 1, 16. ad impietatem ſuam poſtea relapſis, *R. Salomo* de gentibus idololatris, *Abarb.* vero de Nineuitis, haut diu in reſipiſcentia ſua perſeueraturis (cf. not. c. 3, 8.) intelligit. Sed quidni etiam de impiis Iſraelitis, idololatrico cultui & vanitatibus mundi nimium addictis? coll. Hoſ. 4, 10. Mich. 6, 16. & Præf. in Hoſ. § 4. *z) vanitates inanitatis*, h. e. vana & inania idola. Syr. *falſa numina.* Hoſ. 10, 4. Pf. 31, 7. ό. μάταια καὶ ψευδῆ. cf. Act. 14, 15. *a) pietatem ſuam.* Eſ. 40, 6. Ier. 2, 2. Hoſ. 6, 4. Neh. 13, 14. vel intellige *gratiam & miſericordiam*, a Deo ipſis præſtitam; vel vt *Hieron.* ait, Poſſumus *ipſum* intelligere *Deum*, qui fons eſt benignitatis & omnium bonorum, *a quo gratia & beneficiis adficiuntur*, coll. Pf. 144, 2. Syr. mutato ſuffixo: miſericordiam *tuam* dereliinquunt. *b)* cf. Gen. 24, 27. Ruth. 2, 20. vel Eſ. 1, 4. Ier. 1, 16. c. 16, 11. Hoſ. 4, 10. Ion. *Non, ſicut gentes idololatricæ, quæ vnde beneficium ipſis conferatur, neſciunt. Hieronymus*: poteſt hoc ex perſona Domini de Iudæorum perfidia prophetari, qui, dum ſe æſtimant præcepta hominum, & Phariſæorum mandata ſeruare, quæ vanitas & mendacium ſunt, Deum, qui ſemper eorum miſertus fuerat, dereliquerunt. ℣. 10. *c) Ego vero*, ex tanto diſcrimine liberatus. *d) cum voce laudis* ſ. *gratiarum actionis.* Ion. *in laude confeſſionis.* Pf. 26, 7. Pf. 42, 5. Pf. 50, 14. 23. ό. duplici expreſſione: ἐγὼ δὲ μετὰ φωνῆς αἰνέσεως καὶ ἐξομολογήσεως θύσω σοί. cf. Hebr. 13, 15. & ſupra c. 1, 2. not. *e) ſacrificabo*, Vulg. *immolabo tibi.* Grotius. ſcil. victimas tali cauſſa debitas, ex Lege Leu. 7, 12. 13. cf. ſupra c. 1, 16. At *Abarb.* victimas laudis & obſequii, coll. 1 Sam. 15, 22. adde Rom. 12, 1. *f)* LXX. & Vulg. *quæcunque voui.* Syr. & *quod voui.* cf. c. 1, 16. *g) reddam, perſoluam. Abarb.* Obſequium, quod promiſi, præſtabo; nec iterum aufugiam. cf. Pf. 76, 12. Pf. 116, 18. *h) ipſa* namque & omnimoda *ſalus* (animæ & corporis) *Iehoua* eſt: qui ex tanta morte me eripuit 2 Cor. 1, 10. & æternum ſaluabit. Pf. 68, 21. cf. Pf. 3, 9. Apoc. 7, 10. c. 19, 1. *He parag.* intendit ſignificatum, vt Hoſ. 8, 7. Pf. 44, 27. ℣. 11. *i) Dixit vero*, LXX. Syr. & Ar. *mandauit*, (ex ſignif. radicis Arab.) *Dominus* piſci. *Abarb.* h. e. excitauit eum, vt ad littus pergeret. Nempe brutis etiam Deus *præcipere* dicitur, vt Am. 9, 3. 2 Par. 7, 13. vid. not. 1 Reg 17, 4. & cf. Pf. 33, 9. *k) & ex imperio Dei euomuit.* LXX. & Ar. *eiecit.* Syr. *ſaluum* & incolumem *expoſuit.* S. *vt exſpueret* Ionam. Prou. 23, 8. *l) in aridam* c. 1, 13. Vbi vero, ſeu quonam in littore expoſitus ſit, non niſi per coniecturas dici poteſt. Fruſtra eſt *Sulpicius*, qui eum in *Niniuitarum littoribus* eiectum cenſet; nec magis fidem meretur *Ioſephus*, qui lib. IX. c. 11. e *Ponto Euxino* reuomitum narrat; vt contra ipſum probauit *Boch.* Hieroz. II p. 744. ſeq. Credibilius ergo, ſi eum Palæſtinæ, vel ſaltim Phœniciæ aut Syriæ terræ redditum putemus. cf. c. 3, 2. 3. CAP. III, 1. *m)* S. *Tumque factum eſt* &c. c. 1, 1. *n)* vel illo loco quo expoſitus fuerat c. 2, 11. cum a labore ſuo aliquantulum reſpiraſſet; vel cum Hieroſolymis vota reddidiſſet c. 2, 10 *o) ſecundo*, vel *ſecunda vice.* Gen. 22, 15. Quia prima eius vocatio eatenus irrita facta erat; dubitareque Ionas poterat, num adhuc ſibi Niniuen proficiſcendum eſſet. *Partes huius capitis quatuor ſunt*: I. Iterata *Ionæ vocatio* & mandatum Dei v. 1. 2. II. *Ionæ obſequium*, & præconium in Nineue v. 3. 4. III. huius *Effectus*, pœnitentia Nineuitarum v. 5-9. IV. *Conſequens*: Dei indulgentia, & conſeruatio Nineuitarum. v. 11.

℣. 2. *p)* vid. c. 1, 2. *q)* vid. v. 3. & not. c. 1, 2. *r) S. & concionare contra eam.* c. 1, 2. *s)* Vulg. *prædicationem*, concionem (1) ό. κήρυξον τὸ κήρυγμα (τὸ ἔμπροσθεν) Matth. 12, 41. *t)* Vulg. *quam ego loquor.* ό. ὃ ἐγὼ ἐλάλησα. al. *quod locuturus ſum* ad te. np quod aſcenderit malitia eorum in conſpectum meum, & quod adeo poſt 40. dies Niniue euertenda ſit, coll. v 4. c. 1, 2. cf. etiam Ex. 6, 29. Ier. 1, 7. 17. ℣. 3. *u)* vt c. 1, 2. ſed nunc alia mente. *x)* Ier. 13, 2. *y)* v. 1. c. 1, 3. *z) magna Deo.* Sic S. Tig. LXX. & Syr. &c. quod perperam Vulg. omiſit. Ion. *coram Domino*: i. e. *vere maxima, vt ipſi Deo*, qui omnia perſpicit, cuiusq; iudicium falli non poteſt, hæc ad alias comparata, vrbs magna iudicaretur, vtpote *cui ipſe præ ceteris tanta incrementa dederat*, quæue vel propter tot animarum multitudinem *Deo curæ erat*. cf. infra c 4, 11. & Ier. 22, 6. Sic Act. 7, 20. puer *venuſtus Deo* dicitur, qui ex *beneficio Dei* talis erat, vt 2 Cor 10, 4. *arma potentia Deo*, quæ ipſe valida reddidit &c. Vulgo id tantum ad auxeſin referunt Iudæi, q. d. *vrbs multo maxima*, coll. Pf. 36, 7. Pf. 80, 11. &c. Sed recte poſt B. *Lutherum* monuit *Glaſſius* Phil. S. p m. 593. & 595. ſeq. in illis omnibus adiectum *nomen Dei* proprie & formaliter *cauſſam efficientem* notare, & conſequenter tantum ſignificationem intenſiuam. cf. *Boch.* Geogr. S. p. 258. & 284. *Guſſetii* Lexic. p. 67. & *Pfeifferi* Dub. Vex. ad h. l. &c. *a) itinere* (4) v. 4. Ez 42, 4. Neh. 2, 6. *b) Hieron.* tanti erat *ambitus*, vt vix trium dierum itinere poſſet circumiri. Ita etiam *A. b. Ezra, Cyrillus & Theodoretus* recte de ambitu hoc exponunt, quod *de diametro* ſ. *de porta ad portam* intelligendum eſſe male contendit ad h. l. *Abarbanel.* At magnitudo vrbis ex ambitu præſertim æſtimatur, non ex ſola longitudine; vt hic alia, contra Abarbanelis opinionem dicenda taceamus. cf. ſupra not. ad c. 1, 2. & vide ſis *Pfeifferi* Dub. Vex. ℣. 4. *c) Quum vero Ionas incepiſſet* intrare in vrbem. Gen. 9, 20. 2 Par. 3, 1. 2. *d) Grotius*: perambulans vrbem, *quantum vno die licebat.* cf. v. 3.

CAP. III, ℣. 3. יונה per *Sakeph.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20.

וַיֹּאמַר עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וְנִינְוֵה נֶהְפָּכֶת׃ וַיַּאֲמִינוּ אַנְשֵׁי ה
נִינְוֵה בֵּאלֹהִים וַיִּקְרְאוּ־צוֹם וַיִּלְבְּשׁוּ שַׂקִּים מִגְּדוֹלָם
6 וְעַד־קְטַנָּם׃ וַיִּגַּע הַדָּבָר אֶל־מֶלֶךְ נִינְוֵה וַיָּקָם מִכִּסְאוֹ
7 וַיַּעֲבֵר אַדַּרְתּוֹ מֵעָלָיו וַיְכַס שַׂק וַיֵּשֶׁב עַל־הָאֵפֶר׃ וַיַּזְעֵק
וַיֹּאמֶר בְּנִינְוֵה מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וּגְדֹלָיו לֵאמֹר הָאָדָם
וְהַבְּהֵמָה הַבָּקָר וְהַצֹּאן אַל־יִטְעֲמוּ מְאוּמָה אַל־יִרְעוּ
8 וּמַיִם אַל־יִשְׁתּוּ׃ וְיִתְכַּסּוּ שַׂקִּים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וְיִקְרְאוּ
אֶל־אֱלֹהִים בְּחָזְקָה וְיָשֻׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמִן־
9 הֶחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם׃ מִי־יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחַם הָאֱלֹהִים
וְשָׁב

convertenda est; coll. 1 Sam. 10, 6. Thren. 1, 20. aut diuino indicio euertenda; sed magis argute quam solide, nec ad simplicitatem Scripturæ: vnde plures eiusmodi argutias studio prætermittimus.

℣. 5. g) Crediderunt statim Niniuitæ, ad illam Ionæ prædicationem v. 4. *in Deum.* LXX. *Deo.* Ion. *in Verbum Domini.* &, grauium sibi criminum conscii, fidem Ionæ verbis, sine cunctatione, aut editis ab eo miraculis, adhibuerunt. Ex. 14, 31. Ps. 106, 12. Nam ecce, inquit *Abarb.* signum aut portentum non requiritur a Propheta, si præcipiat & moneat tantum de obseruatione legis, & exercitio boni & recti: talia namque ex ore cuiusuis etiam sapientis audire debemus. At si præcipiat in nomine Domini præcepti alicuius diuini violationem ad factum aliquod extraordinarium, (excepta tamen idololatria) tum signa edere debet ad prophetiæ suæ confirmationem. cf. not. Deut. 18, 22. *Hieronymus*: Credidit Niniue, & Israel incredulus perseuerat: credidit præputium, & circumcisio permanet infidelis. cf. Ez. 3, 6. Matth. 12, 41. c. 21, 43. Luc. 11, 31. Act. 13, 46. Crediderunt autem *vera* & salutari *fide*, quæ fons & radix fuit omnium sequentium bonorum operum Rom. 14, 23. Hebr. 11, 6. -- *Nautas* (vel alios etiam) iuisse Niniven, & *narrasse facta Ionæ*, vt non omnino negamus, ob locum Luc. 11, 30. ita tamen non concedimus; citra illud miraculum non crediturοs fuisse, inquit *Pfeifferus* ad h. l. coll. Es. 55, 11. Rom. 1, 16. Ebr 4, 12. h) & in doloris ac pœnitentiæ suæ signum, Rex & proceres eius v. 6. *ieiunium proclamarunt* s. *publice indixerunt* Ioel 1, 14. 1 Reg. 21, 9. i) Vulg. *& vestiti sunt saccis* v. 6. 8. 2 Sam. 3, 31. 1 Reg. 20, 32. c. 21, 27. 2 Reg. 19, 1. Esth. 4, 1. Sic apte corrigebantur luxus & ambitio Assyriorum; quibus etiam Deum valde offenderant. k) i. e. magni & parui: summi & infimi. Ier. 6, 13. c. 31, 34. Apoc. 19, 5. 18. &c. ℣. 6. l) *Cum enim perueniſſet illud verbum* s. præconium Ionæ v. 4. Iud. 20, 34. Esth. 9, 1. Dan. 9, 21. *Grotius*: Caussam reddit indicti ieiunii, modumque explicat. *Pfeifferus*: Fieri autem potuit, fama de ferali isto vaticinio ad Regem delata, vt Ionam accitum coram audiret; etsi id in breui historia non memoretur. m) *ad Regem Niniues.* probabiliter *Phulem* 2 Reg. 15, 19. 1 Par. 5, 26. al. *Sardanapalum.* n) *surrexit ille de throno suo.* cf. Es. 47, 1. 2 Sam. 13, 31. o) *& remouit*, deposuit. Vulg. *abiecit a se.* 1 Reg. 15, 12. Coh. 11, 10. p) *stolam suam regalem* Ios. 7, 21. vt ceteris in luctu se æquaret. Ion. *gloriæ suæ instrumenta*, vel vestes. Syr. *diadema suum.* cf. Ez. 26, 16. q) Vulg. *& indutus est sacco.* S. *obduxitque saccum* v. 5. 8. r) *seditque in cinere.* cf. Es. 47, 1. Ez. 26, 16. Iob. 2, 8. c. 42, 6. Esth. 4, 3. ό. ἐπὶ σποδοῦ. Matth. 11, 21. ℣. 7. s) *Et proclamari iussit.* cf. Ioel 2, 15. t) *& edixit* per præcones in tota vrbe. ό. καὶ ἐκηρύχθη καὶ ἐρρέθη. u) *de sententia*, ex *decreto* s. mandato *Regis.* Prou. 26, 16. Dan. 3, 10. 29. Ezr. 6, 14. x) *& procerum*, Vulg. *& principum*, Abarb. *& consiliariorum eius.* 2 Reg. 10, 11. Nah. 3, 10. cf. Esth. 1, 19. 21. ό. καὶ παρὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ. Marc. 6, 21. y) *homines*, qui proprie Deum criminibus suis offenderant. z) *& iumenta*, quibus in totius vrbis interitu pereundum quoque fuisset c. 4, 11. a) *non gustent quidquam* 1 Sam. 14, 24. ad grauissimum luctum testandum 2 Sam. 3, 35. b) *non pascantur* iumenta scil. & pecora Ex. 34, 3. c) *& nec aquam bibant* homines & pecudes. 1 Reg. 13, 9. cf. not. 1 Sam. 7, 6. vt etiam mutorum animantium spectaculo & clamore v. 8. homines magis commouerentur ad seriam pœnitentiam & dolorem. Sic *Virgilius*, de acerbo luctu propter mortem Cæsaris, Ecloga 5. v. 24. seqq. *Non vlli pastos illis egere diebus Frigida, Daphni, boues ad flumina: nulla neque amnem Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.* &c. ℣. 8. d) *Sed operiantur saccis.* v. 5. 6. 2 Reg. 19, 1. 2. Ioel 1, 14. Pertinent autem hæc adhuc ad *mandatum Regis*, vt Hebræus textus docet aliæque versiones; non vero ad eius *executionem*, vt LXX. reddiderunt: καὶ περιεβάλοντο καὶ ἀνεβόησαν. e) *homines & iumenta* v. 7. Videntur autem intelligere (vt Interpretes obseruant) *equos, mulos & camelos*, qui pretiosis integumentis ornari solent. His itaque detractis vilia imposuerunt: vt hodie, sicut & olim, teste Chrysostomo, in funeribus Nobilium, equi generosi, quibus defuncti vsi sunt, panno nigro induuntur, vt simul lugere videantur. f) *& clament* & homines & *bestiæ*, hæ fame & siti adactæ. Ioel 1, 18. Ps. 147, 9. g) *ad Deum* Iehouam, cuius iram Ionas denunciabat. h) *cum vehementia* s. totis viribus. *fortiter.* Iud. 8, 1. ό. ἐκτενῶς Luc. 22, 44. Act. 12, 5. 1 Petr. 1, 22. Syr. *cum gemitu.* M. I. *toto corde.* S. *cum valida deuotione* &c. quasi *magna vi* nubes clamore suo perrupturi. Sirac. 35, 17. Matth. 11, 12. Luc. 11, 8. i) Hieron. *&*, damnatis pristinis vitiis, *totos se conferant ad pœnitentiam.* k) *quisque* Ioel 2, 7. l) vt exuat peccandi consuetudinem. v. 10. Ier. 25, 5. c. 36, 3. 7. m) *& a violentia* Gen. 6, 11. 13. Hab. 1, 2. Ps. 58, 3. n) *quæ est in manibus eorum* Es. 59, 6. Ps. 7, 4. Iob. 16, 17. cf. Es. 1, 15. 16.

℣. 9. o) *Quis scit, reuertetur* Deus ab ira, si nos reuertamur a peccatis. Zach. 1, 3. LXX. Vulg. & Syr. *Quis scit, si conuertatur*; h. e. anne ipse sententiam suam mutet, & nobis reconcilietur. cf. 2 Sam. 12, 22. Esth. 4, 14. *Ion.* (quem sequitur *Abarb.* aliique) hic iterum, vt Ioel 2, 14. vbi vid. not. p) *& pœniteat Deum*, h. e. vt habet Vulg. *& ignoscat Deus.* *&* (sec. Syr.) *misereatur nostri.* vid. v. 10. c. 4, 2. Dan. 4, 24. coll. Num. 23, 19. & not. 1 Sam. 15, 11. Ier. 18, 8.

e) *adhuc 40. dies sunt*, vel *post 40. adhuc dies.* cf. quoad constructionem Ier. 51, 33. Hos. 1, 4. Perperam vero LXX. hunc *quadragenarium* dierum numerum in *triduanum* commutarunt, ita scribentes: ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται, eosque secuti *Ar. Sulpicius Seuerus* & Patres quidam; vt ostendit *Bochartus* Hieroz. I. f. p. 746. Argute autem, nec tamen bene aut legitime, particulam עוד numerice pro 80. accipit, atque ex his & 40. diebus, (quos pro *annis* censet, collato Lev. 25, 29.) *vsque ad Niniues euersionem* secundum Nahumi vaticinium & Seder Olam anno primo Nebucadnezaris factam, 120. annos (pro quibus *Iosephus* A. I. Lib. IX. c. 11. 115. *annos* numerat) conficit *Abarbanel* in Comm. ad h. l. fol. 159. col. 2. & 3. f) *& Niniue euertetur* vt Sodoma & Gomorrha, ob similia scelera. Gen. 19, 21. 25. 29. Ier. 20, 16. Amos 4, 11. scil. si peccare pergatis, nec *seria pœnitentia & fide iram Dei* intra hoc tempus *extinguatis.* coll. Ier. 18, 8. Tales enim promissiones & minæ, quæ non sunt absolutæ prædictiones, semper hanc conditionem inuoluunt; licet hæc conditio a Propheta non esset expressa, immo etiam ignoraretur. cf. Gen. 20, 3. 7. Es. 38, 1. & *Gurtleri* Theol. Proph. p. 12. *Coccejus*: Sensus huius dicti est: quadraginta dies concedi Nineuitis ad pœnitentiam. Ita primo mundo diluuium denunciatum est in annos 120. Gen. 6, 3. Qui profectus prædicauit primo mundo in Noacho 1 Petr 3, 18. is hic prædicauit per Ionam μετενόησαν. &c. Aliter apparentem difficultatem tollere voluit *Abarbanel*, quasi dixisset Propheta: Niniue necessario intra 40. dies aut per pœnitentiam *mutanda* s. *conuertenda* est; coll. 1 Sam. 10, 6. Thren. 1, 20. aut diuino indicio *euertenda*; sed magis argute quam solide, nec ad simplicitatem Scripturæ: vnde plures eiusmodi argutias studio prætermittimus.

℣. 7. בנינוה *Mun.* pro *Meth.* 5. 6. 7. 9. 14. 20. 23. sic se. Ber. אַל־יִרְעוּ sic per *Kadma* 5. 6. 9. 14. 20. 24. sic se. *Ber.* Reliqui sine eo.

וְשָׁב מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְלֹא נֹאבֵד׃ וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת־
מַעֲשֵׂיהֶם כִּי־שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה וַיִּנָּחֶם הָאֱלֹהִים עַל־
ד הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת־לָהֶם וְלֹא עָשָׂה׃ וַיֵּרַע אֶל־
יוֹנָה רָעָה גְדוֹלָה וַיִּחַר לוֹ׃ וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר 2
אָנָּה יְהוָה הֲלוֹא־זֶה דְבָרִי עַד־הֱיוֹתִי עַל־אַדְמָתִי עַל־
כֵּן קִדַּמְתִּי לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה כִּי יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֵל־
חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה׃
3 וְעַתָּה יְהוָה קַח־נָא אֶת־נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי טוֹב מוֹתִי מֵחַיָּי׃
4
ה וַיֹּאמֶר יְהוָה הַהֵיטֵב חָרָה לָךְ׃ וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן־הָעִיר

Ffff עה א וישב

q) *vt reuertatur a furore iræ suæ.* Ex 32,12. Deut. 13, 18. Ios. 7, 26. 2 Reg. 23, 26. Syr. *& auertat a nobis æstum iræ suæ.* Vt enim *irasci* dicitur Deus, cum scelera punire vult, ita *reuerti ab ira*, quando & culpam & pœnam condonat. r) *& non pereamus.* c. 1, 6.

ꝟ. 10. s) *Quum itaque videret Deus.* cf. 1 Reg. 21, 29. Pf. 14, 2. S. *Respexit itaque Deus.* Vulg. *Et vidit*; cum adprobatione, vt Gen. 1, 4. 10 c. 4, 4. t) *opera ipsorum*, tq. sanatæ mentis indicia, & fidei ac veræ pœnitentiæ fructus. v. 5. Ier. 5, 3. Matth. 3, 8. Hieronymus: *Non verba audiuit, quæ solebat Israël sæpe promittere: omnia, quæcumque dixerit Dominus, faciemus* Ex. 19, 8. c. 24, 3. 7. &c. *sed opera conspexit. Quia mauult pœnitentiam peccatoris, quam mortem* Ez. 18, 23. 32. c. 33, 11. Sic in Tract. *Taanith.* c. 2. fol. 16. a. Talmudici dicunt: *Fratres nostri, saccus & ieiunium rem non perficiunt, sed pœnitentia & opera bona. Non enim dicitur de Nineuitis: Et respexit Deus saccum & ieiunium eorum; sed hoc legimus: Et vidit Deus opera eorum, quod conuersi essent a vita sua improbitate* &c. u) *quod conuersi essent* &c. v. 8. x) *pœnituit Deum.* Ion. *conuertit se Deus a malo.* v. 8. Vulg. *misertus est.* Syr. *auertit ab eis excandescentiam iræ suæ.* Nempe *pœnitet Deum* mali, quando non infert, quod sub conditione decreuerat. vid. v. 9. y) Ioel 2, 13. Am. 3, 6. ό. ἐπὶ τῇ κακίᾳ Matth. 6, 34. z) Syr. *& non perdidit eos.* Hieronymus: *Libenter mutauit sententiam, quia vidit opera eorum mutata.* Ceterum hic *dubium* mouent non Iudæi solum, sed & Christiani quidam Interpretes, aut Philologi (vid. *Gusset.* p. 834. *Boch* Hieroz. 1. p. 752. *Coccejus* h. l. §. 7 &c.) *Quomodo Deus adprobauerit pœnitentiam Nineuitarum, cum illi tamen nec idolis suis renunciauerint,*

CAP. IV.

ב" טעמים

neque cultum Iehouæ sincerum inter se constituerint, vt ex historia gentis certum sit? vnde *Abarbanel* ad h. l. fol. 259. col. 3. opinatur, Nineuitis interitum a Deo decretum fuisse, non ob falsam religionem s. idololatriam, *sed tantum ob violentiam manuum eorum*; a qua cum illi se conuerterint, Deum etiam mutasse sententiam; etsi a fide sua & praua religione non destiterint. Sed *rectius* omnino sentiunt, qui *veram* illis *pœnitentiam* tribuunt: etsi procul dubio in ea haud diu perstiterunt, sed in pristina vitia, securitatem, & idololatriam relapsi, excidium, quod Nahum denuo prædixit, sibi tandem accersiuerunt. Dicuntur enim, vt *Pfeifferus* ad h. l. obseruat, *credidisse in Deum* v. 5. quem & Rex *inuocari præcepit* v. 8. Ergo idolis renunciarunt, & *contritionem* habuerunt ob peccata, & *fidem in Deum*, ac dignos pœnitentia *fructus* ediderunt Matth. 3, 8. Præterea Saluator expresse ait, *eos resipuisse ad Ionæ prædicationem* Matth. 12, 41. Ex qua nisi *gratiam Dei in Christo* cognitam accepissent, nec credere in Deum salutariter, nec Deo placentia opera edere potuissent, coll. Ier. 5, 3. Hab. 2, 4. Rom. 5, 1. c. 14, 23. Neque desunt in Scripturis alia exempla, vbi similiter *pœnitentia vera & seria, bene quidem cœpta, non tamen constans aut continuata fuit.* vid. de Ahabo 1 Reg. 21, 27. 29. de Ioramo 2 Reg. 6, 30. de Ioaso ibid. c. 13, 14. seqq. de Iehu 2 Reg. 10, 31. coll. Præf. in Hoseam § 4. Tamen, (inquit *Bochartus* l. c.) hoc *ieiunium*, Nineuitis indictum ad auertendam summi Numinis iram, *edictum Darii* Dan 6, 26. seqq. & aliud simile *Nebucadnezaris* Dan 3, 29. & quæ alia fuerunt huius generis, fuerunt totidem *præparationes ad populorum conuersionem*, quæ Christi aduentum subsecuta est. Ita enim paullatim, & quasi per gradus, innotuit Dei virtus & magnitudo iis etiam populis, qui alieni erant a republica Israëlis, & cum Pharaone dicebant: *Quis est Dominus, vt illi obsequamur? Nos non nouimus Dominum.* Ex. 5, 2.

CAP. IV, ꝟ. 1. a) S. *Sed ægre fuit* hoc. Tig. *Doluit Iona.* ὁ. ἐλυπήθη Marc. 10, 22. Præter *animi ægritudinem* etiam in *morbum* s. *febrim* Ionam incidisse, putat *Abarbanel.* Sed phrasis Hebræa *animum male adfectum* significat, siue ex iusto, siue iniusto dolore. vid. Gen. 21, 11. 12 c. 38, 10 2 Sam. 11, 27. Neh. 13, 8. &c. b) *ægritudine maxima.* Neh. 2, 10. c) *immo* ex impatientia & dolore *etiam ira exarsit ei.* v. 4. Gen. 4, 5. 6. c. 30, 2. 1 Sam. 15, 11. *Abarbanel:* Quia mente præuidebat malum, quod per Assyrios Israëlitis erat euenturum. *Hieronymus:* Videns subintrare gentium multitudinem, & illud impleri Deut. 32, 21. desperat de salute Israëlis, & magno dolore concutitur, qui erumpit in vocem, & caussas mœroris exponit, & quodammodo loquitur: Ego solus electus sum de tanto numero Prophetarum, qui per aliorum salutem ruinam meo populo nunciarem? Non igitur contristatur, vt quidam putant, quod gentium multitudo saluetur, sed quod pereat Israël. *Pfeifferus:* Male autem irascitur Ionas, non Deo, alioquin extreme impius, sed partim Nineuitis, quod illis parceretur, coll. v. 11. partim sibi ipsi, qui istam legationem suscepisset. Putauit nimirum Ionas, *decretum Dei* de excidio Niniues temporali, *absolutum esse*, & omnino secuturum, licet maxime pœnitentiam agerent, & æternum saluarentur. Cum vero elapso tempore definito videret Niniuen non euerti, indignatus est, se fuisse paratum opprobrii & damni suorum, quibus nunc inuisus & infamis rediturus sit, quod seruarit sua concione Assyrios, in se quondam armandos. cf. Es. 10, 5. Nec defore inter suos suspicatus est, qui se, ceu pseudoprophetam traducerent, coll. Deut 18, 22. vbi vid. not. Habet vero hoc caput *geminum Dei & Ionæ colloquium*; adeoque obseruanda sunt: I. Ionæ indignatio & querela v. 1-3. & Dei redargutio v. 4. II. Post Ionæ egressum ex vrbe v. 5. Plantæ ortus & interitus v. 6. 7. hinc Ionæ impatientia & improba postulatio v. 8. Dei autem responsio & Ionæ conuictio v. 9. seqq. ꝟ. 2. d) *Quare orauit ad Dominum* c. 2, 2. sed ex zelo οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, & nescius, quid peteret Matth. 20, 22. e) Vulg. *obsecro, Domine!* c. 1, 14. f) *nonne hoc est illud verbum meum*, quod dixi & cogitaui. Ex. 14, 12. g) & nunc, & retro *ad* illud *vsque* tempus, *quo adhuc fui.* Iob. 1, 18. h) *in terra & patria mea.* cf. c. 1, 8. Deut. 12, 19. q. d. Præsagiit mihi animus hunc concionis meæ euentum. i) *ideo præoccupabam* Ps. 119, 147. k) Vulg. *vt fugerem in Tarsis* c. 1, 3. Syr. *maturabam fugam.* vt molestam hanc prouinciam, & incommoda eius, euitarem. l) *Hieronymus:* Nam sciui te hoc esse facturum. Non ignoraui te misericordem, propterea seuerum & truculentum nunciare nolebam. m) vid. Ex. 34, 6. Neh. 9, 17. ὁ. ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων. Luc. 6, 36. n) *longanimis.* Vulg. *patiens* Num. 14, 18. Ioel 2, 13. Nah. 1, 3. ὁ. μακρόθυμος. cf. Rom. 9, 22. o) *& magnus gratia.* Vulg. *& multæ miserationis.* Ps. 86, 5. ὁ. πολυέλεος. cf. 1 Petr. 1, 3. p) c. 3, 9. 10. Ioel 2, 13. ꝟ. 3. q) ὁ. Καὶ νῦν δέσποτα Κύριε. Luc. 2, 29. *Abarb.* q. d. quoniam clementiam & longanimitatem erga Assyrios exerces, vt veniant super terram Israël, patriam meam, ad eam vastandam. r) est circumscriptio *mortis*, vt 1 Reg. 19, 4 sed hic votum impatientis animi. s) Vulg. *quia melior est mihi mors, quam vita*, v. 8. q. d. Mori præstat, quam sic viuere. *Abarb.* q. d. ne videam malū, quod inueniet populum meum, & interitum cognationis meæ (Esth. 8, 6.) in X. tribuum vastatione. ꝟ. 4. t) *Sed dixit Iehoua;* nimis aberrantem comiter reducturus u) *num bene ira exarsit tibi?* v. 9. i. e. vt *Symmachus* habet, *num iuste efferuescis?* Sic Vulg. q. d. Sane iustam caussam non habes, cur ita succenseas. Al. vt LXX. Ion. Syr. Ar. *Siccine valde irasceris?* coll. Deut. 9, 21. c. 13, 15. 2 Reg. 11, 18. Sed *quæstio* non hic est de facto, sed *de iure*, eaque non ignorantis aut dubitantis, sed contestantis & informantis. cf. verbum Ez. 1, 17. Ier. 10, 5. At *Abarb.* cum R. *Iaphet* apud *A. b. Ezram* ita: *Num benefacere tibi dolet?* q. d. *An ideo, quod ego* (erga omnes benignus Ps. 145, 9.) *benefacio Nineuitis, tu irasceris?* vt Matth. 20, 15. Sed rectius resoluitur Ebraismus h. l. *Num benefacere est*, s. *num bene facis*, quod *ita irasceris?* coll. Deut. 5, 25. c. 18, 17. Tacuit autem hic Ionas, procul dubio, quod pudore suffusus sufficientem caussam non haberet, quam iræ suæ prætenderet. ꝟ. 5. x) *Exiuerat autem Ionas*, quum officio suo, concionando per vrbem, defunctus esset; ne & ipse inuolueretur exitio, quod certissime secuturum adhuc putabat. Est vero hic *versus parentheticus*, ad sequentia viam sternens, vnde *verba in Plusquamperfecto* cum Pfeiffero, S. aliisq; merito accipimus.

CAP. IV, ꝟ. 2. אנה Sic c. 2. 3. 6. 9. 10. 20. & *Ber.* at fine *Mun.* 7. 8. 11--16. 19. 21. 22. 23. & per *Merca* loco *Mun.* 5. 17. 18 24. cf. supra c. 2, 14.

וַיֵּשֶׁב מִקֶּדֶם לָעִיר וַיַּעַשׂ לוֹ שָׁם סֻכָּה וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בַּצֵּל
6 עַד אֲשֶׁר יִרְאֶה מַה־יִּהְיֶה בָּעִיר׃ וַיְמַן יְהוָה־אֱלֹהִים
קִיקָיוֹן וַיַּעַל ׀ מֵעַל לְיוֹנָה לִהְיוֹת צֵל עַל־רֹאשׁוֹ לְהַצִּיל לוֹ
7 מֵרָעָתוֹ וַיִּשְׂמַח יוֹנָה עַל־הַקִּיקָיוֹן שִׂמְחָה גְדוֹלָה׃ וַיְמַן
הָאֱלֹהִים תּוֹלַעַת בַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר לַמָּחֳרָת וַתַּךְ אֶת־
8 הַקִּיקָיוֹן וַיִּיבָשׁ׃ וַיְהִי ׀ כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ וַיְמַן אֱלֹהִים רוּחַ
קָדִים חֲרִישִׁית וַתַּךְ הַשֶּׁמֶשׁ עַל־רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלָּף
9 וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מֵחַיָּי׃ וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־יוֹנָה הַהֵיטֵב חָרָה־לְךָ עַל־הַקִּיקָיוֹן וַיֹּאמֶר
י הֵיטֵב חָרָה־לִי עַד־מָוֶת׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אַתָּה חַסְתָּ עַל־
הַקִּיקָיוֹן אֲשֶׁר לֹא־עָמַלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתּוֹ שֶׁבִּן־לַיְלָה
11 הָיָה וּבִן־לַיְלָה אָבָד׃ וַאֲנִי לֹא אָחוּס עַל־נִינְוֵה הָעִיר
הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֶשׁ־בָּהּ הַרְבֵּה מִשְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה רִבּוֹ אָדָם
אֲשֶׁר לֹא־יָדַע בֵּין־יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ וּבְהֵמָה רַבָּה׃

דבר

y) & consederat ad orientalem plagam vrbis Ez. 11, 23. *Grotius*: Vnde optimus erat in vrbem despectus. z) S. feceratque sibi illic *tentorium*; seu potius *tugurium, vmbraculum*, ex virgultis. Es. 1, 8. c. 4, 6. quod eum *tegeret* a cæli iniuriis. Ps. 140, 8. Iob. 40, 11. a) Coh. 2, 3. 6. ἕως ἂν ἀπίδω. Philip. 2, 23. b) *quid futurum esset v. bi*. Cumque, termino præterlapso, videret, nihil mali eidem accidere, efferbuit.

℣. 6. c) S. *Præparauerat autem*. al. in Præterito cum Vulg. *Et parauit Dominus Deus*. v. 7. 8. c. 2, 1. d) LXX. Luth. *cucurbitam*. Vulg. *hederam*. Ion. Tig. & S *Kikaion*. Sic v. 7. 9 10. Quod quid sit, audiamus ex B. *Hieronymo*, qui ita: *Pro cucurbita siue hedera* in Hebræo legimus *Kikaion*, quæ etiam lingua Syra & Punica *Elkeroa* dicitur. *Est autem genus virgulti vel arbuscula, lata habens folia in modum pampini, & vmbram densissimam, suo trunco sesustinens: quæ in Palæstina creberrime nascitur, & maxime in arenosis locis; mirumque in modum, si sementem in terram ieceris, cito confota consurgit in arborem, & intra paucos dies, quam herbam videras, arbusculam suspicis.* Vnde & nos (pergit *Hieronymus*) eodem tempore, quo interpretabamur prophetas, voluimus id ipsum *Hebrææ linguæ nomen* exprimere, quia sermo latinus hanc arboris speciem non habebat; sed timuimus Grammaticos, ne inuenirent licentiam commentandi, & vel bestias Indiæ, vel montes Bœotiæ; aut istiusmodi quædam portenta confingere. &c. Recte autem hæc dici a B. Hieronymo, pluribus probauit *Bochartus* in Hieroz. II. p. 293. & p. 623. & *Pfeifferus* in Dub. Vex. ad h. l. Idemque est nostrum *Kikaion*, quod Talmudicum *Kik*, & Aegyptiacum *Kiki, Cici* sec. Plinium, qui H. N. lib. 15. c. 7. *arbor est*, inquit, *quæ in Aegypto copio-*
sa

sa. & in Hispania repente prouenit, altitudine oleæ, caule ferulaceo, folio vitium, semine vuarum gracilium pallidarumque. Nostri eam RICINUM vocant a similitudine seminis. &c. e) *& adscendit* s. *succreuit* Es. 32, 13. Hos. 10, 8. f) *ad liberandum ipsum*. cf. similiter ל accusatiui notam 1 Sam. 21, 30. 2 Sam. 3, 30. Ps. 135, 11. & not. Ier. 40, 2. item Particip. verbi nostri cum ל sec. nonnullos Dan. 8, 7. Al. *vt umbram ipsi faceret*. השׁ רפה Ion. *ad protegendum ipsum*. g) *a malo* s. *incommodo suo*: ab æstu nimiū & cæli iniuriis, a quib⁹ planta ista, frondibus tugurii sensim arescentibus, Ionā tueretur. h) 1 Reg. 1, 40. 1 Par. 29, 9. quod tam speciosa & amœna planta præter spem & expectationem oblata a Deo esset. ℣. 7. i) *Parauit autem Deus*. v. 6. 8. k) *vermem*. Ex. 16, 20. Iob. 25, 6 cf. not. Deut. 28, 39. l) *cum surgeret aurora* Gen. 19, 15. Ios. 6, 15. m) *postridie*. post illud gaudium Ionæ. 1 Sam. 30, 17. 1 Par. 29, 21. n) *qui percussit*, i. e. *læsit* & *erosit ricinum* s. radices eius. cf. Ps. 101, 5. o) *vt exaresceret*. cf Hos. 9, 16. Ps. 90, 6. ὁ. ἀπεξηράνθη. Matth. 13, 6. ℣. 8. p) S. *Insuper factum est*. q) *cum Sol ortus esset*, & iam non nihil processisset. Iud. 9, 33. r) v. 6. 7. s) *ventum orientalem*, calidum & vrentem, qui fruges Gen. 41, 6. vites quoque, & fructus arborum exurit. Ez. 17, 10. c. 19, 12. cf. not. Es. 27, 8. ὁ. πνεύματι καύσωνι, Iac. 1, 11. t) *silentem*. Ion. *quietum*(1) qui subtilitate sua, sine motu & sine frigore, æstum solis maiorem faciebat Hinc ὁ. συγκαίοντι. S. *exsiccantem*. al. *surdum*, qui audiri non potuit, in oppositione ad *Eurum durum* & sonorum. Ex. 14, 21. Ps 48, 8. Ps 78, 26. immo alii, vt Abarb. *surdos facientem*, qui tanto cum strepitu flauerit, vt aures etiam surdas redderet &c. sed prius præferendū est. u) *& vi sua agebat*, sine impedimento *feriebat sol*. Es. 49, 10. Ps. 121, 6. x) S. *vt ægre haberet, vt prope animo linqueretur*. Vulg. *& æstuabat*. Gusset. *vt semet ipsum non agnosceret*. Pfeiff *a tegendo*: quod anima in deliquio quasi tegatur & occultetur (4) Es. 51, 20 Am. 8, 13. y) vnde (cum videret, quod iam ad portas mortis venisset, vt scribit *Abarb*.) quod v. 3. rogauerat, hic quasi importune flagitauit, *& postulauit animam suam ad moriendum*, mortem sibimet ipsi precat⁹. De phrasi cf. not. Iud 16, 30. z) *& dixit* ex animi impotentia, & corporis æstuatione. a) Præstat me mori, quā viuere. v. 3. ℣. 9. b) S. *Dixit ergo Deus* ad Ionam. c) *Num recte excandescis* propter ricinum? v. 4. d) Non hic tacuit, vt supra v. 4. sed adfectibus suis abreptus, respondit *& dixit*. e) *iuste* dolor & *ira exarsit mihi*. Gusset. p. 285 *abunde* commotus ac perturbatus sum, coll. Gen. 45, 5. 1 Sam. 15, 11. Neh. 3, 20. cf. not. supra v. 4. f) cf. Iud. 16, 16 Matth. 26, 38.

℣. 10. g) S. *Tum vero dixit Dominus* ad Ionæ conuictionem. h) Vulg. *tu doles* super hederam. ὁ σὺ ἐφείσω, *pepercisti*; i. e. *parcendum ei esse censuisti*, & periisse nunc doles. Gen. 45, 20. Ioel 2, 17. i) vid. v. 6. k) constr. cum בּ *in quo*, s. *pro quo*, vt v. 11. Gen. 1, 11. l) *non laborasti* Ps. 127, 1. Coh. 2, 11. 18. 20. 21. scil. fodiendo terram, serendo, rigando &c. ὁ. ὑπὲρ ἧς σὺ οὐκ ἐκακοπάθησας. 2 Tim. 2, 3. m) *nec educasti eum*. Vulg. *neque fecisti, vt cresceret*. S. *neque perfectum eum fecisti*. cf. Es. 1, 2. c. 44, 14. n) Vulg. *quæ*(hedera) *sub vna nocte nata est*, & sub vna nocte periit. S. *quia filius noctis factus*, & filius noctis periit. cf. Es. 17, 11. *Bin* est constr. ab absoluto *Ben*; sicut in *Biniamin*, & *Bin-Nun* Ex. 33, 11. *Bin Iakeh* Prou. 30, 1. *Filius* autem *noctis* est, *sub noctem ortus*, vt Es. 14, 12. aut *vnam noctem natus*: vt *filius anni*, anniculus, qui annum non superauit. Ex. 12, 5. conf. Syriacum *filius diei* Deut. 24, 15. & *filius horæ* Prou. 12, 16. ℣. 11. o) *Et ego*, Deus & summe misericors, te ipso teste v. 2. Ps. 145, 9. Nunc exponitur *finis & scopus præcedentis historiæ* s. chriæ actiuæ; per argumentum a minori ad maius, ad Ionam corrigendum & conuincendum. p) *non misererer* & *parcerem* Nineuæ? cf. לא interrog. 1 Reg. 5, 26. q) *vrbi illi maxima*. vid. c. 1, 2. Abarb. *quæ opus manuum mearum est, ad meam gloriam*. ex Es. 60, 21. cf. supra c. 3, 3. r) *in qua sunt*. s) *multitudo. plures*. 2 Par. 25, 9. t) *quam duodecim myriades*, s. 120000. *hominum* 1 Par. 29, 7. Is numerus erat paruulorum, nec tn. plenus. Hinc coniectura fiat de numero ceterorum. cf. Matth. 26, 53. u) qui nesciunt *discrimen* (Leu. 27, 12. 2 Sam 19, 36.) *inter dextram* & sinistram *suam*, ita vt, non omnis quidem, aut originalis peccati (coll. Ps. 51, 7. Iob. 14, 4. Ioh. 3, 6 Rom. 5, 12.) malitiæ tn. contra scientiam & conscientiam admissæ, & ad cælum clamantis c. 1, 2. expertes sint. Non est descriptio quorumuis Nineuitarum (vt vult *Abarb*. b l) quod antea de Deo nihil sciuerint, ideo etiam per pecudes s. *bruta* intelligendi, coll. Ps. 49, 13. 21. sed *circumscriptio ætatis paruulorum*, in quibus nondū ea est discretio rationis & iudicii, vt sciant vtra manus *sua* sit dextra, vtra sinistra. cf. Deut. 1, 39. Vtrumq; habet *Hieronymus*: Ignorant autem, *quid sit inter dextram & sinistram* vel propter innocentiā & simplicitatem, *vt lactentem monstret ætatem*, & relinquat intellectui, quantus sit numerus ætatis alterius, cum tantus sit paruulorum; vel certe, quia magna erat vrbs, erat in ea plurima multitudo, quæ ignorabat ante actam pœnitentiam, *quid esset inter bonum & malum, inter dextram & sinistram*. &c. Verum notanter in textu *suffixum* additur, quod in eum sensum non, nisi difficulter, torqueri poterit. x) & *iumenta* s. *pecudes quam plurimæ*. cf. c. 3, 7. 8. Ioel 1, 18. q. d. Deus: Si itaque hominum te non miseret, *Quid fecere boues*, animal sine fraude doloque? *Coccejus*: Ostendit Deus, & Ionæ esse indecorum, tot hominum exitium non abominari, & ad illius vel cogitationem cohorrescere. &c. Deum vero etiam bestiis prospicere, passim docent sacri scriptores. vid. Gen. 8, 1. Ps 36, 7. Matth. 10, 29. *Euenerunt autem omnia, quæ de Niniue prædicta sunt, post annum centesimum decimum quintum*; inquit *Iosephus* A. I. Lib. 9. c. 11. in fine. cf. Præf. ad hunc librum §. 7. & not c. 1, 2. c. 3, 4.

℣. 6. יהוה per *Man*. 2. 3. 5. ℣. 10. חַסְתָּה cum *He parag*. 1. 2.

IN MICHAE VATICINIVM

PRAEFATIO.

Micha Patria, Aetas, Argumentum,

MIchas, patria *Moraschtaeus*, gente Iudaeus, eodem tempore, quo *Esaias* atque *Hoseas*, prophetauit; prioris verba presso pede alicubi secutus, vt c. 4, 1. sqq. coll. Es. 2, 2. seqq. Propheta propter iudiciorum comminationes terribilis quidem & asper, sed nec minus iucundus propter Euangelicas promissiones. Israelitis atque Iudaeis excidium comminatur, illis per Assyrios, his per Babylonios inferendum: cuius mali caussam indigitat populi peccata, idololatriam, iniustitiam, rapinas, contumaciam, amorem mendacii, securitatem, ingratitudinem erga Deum, summam denique & vniuersalem impietatem. quae quidem ita persequitur, vt metropoles maxime atque primores coarguat, a quibus scelera ad prouincias plebemque manassent, prophetas item ac sacerdotes, qui securitatem fouerent. Ne vero in tantis malis animum adflicti desponderent, idem aliquoties atque egregie instaurationem Hierosolymae, florentemque N. T. statum depingit, &, vt cum *Lightfooto* Chron. p. 100. loquamur, res illustres enunciat de Christo, de regno eius; & nominatim designat vrbem, vbi esset nasciturus; ac ipsissimis vtitur verbis Esaiae, qui iam viuebat, ad describendum confluxum accedentium regno Christi sub Euangelio, & potentiam illius in eo, pacemque, quae sub eo esset futura. Et ratione duplicis huius argumenti, quod per vices tractatur, vaticinium totum in tres partes commode dispescitur. *I.* enim *tribubus vniuersis*, tam Israeli, quam Iudae, excidium regni & deportationem in Assyriam atque Babyloniam praedicit c. I. II, 1--11. easdemque promissione vniuersalis collectionis & multiplicationis sub Christo, consolatur c. II, 12. 13. *II.* comminatur *destructionem Hierosolymae* c. III. cui subiungit solatium de *reparatione Tsionis* sub Christo c. IV. & V. *III.* inducit *Deum cum populo suo disceptantem* c. VI. Ecclesiam vero miserias suas deplorantem c. VII, 1--6. eandemque spe meliorum se erigentem v. 7.--fin.

Partes.

LIBER
MICHAE,
Hebr.
מיכה

CAP. I.

א דְּבַר־יְהוָה׀ אֲשֶׁר הָיָה אֶל־מִיכָה הַמֹּרַשְׁתִּי בִּימֵי יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּה מַלְכֵי יְהוּדָה
2 אֲשֶׁר־חָזָה עַל־שֹׁמְרוֹן וִירוּשָׁלִָם׃ שִׁמְעוּ עַמִּים כֻּלָּם

הקשיבי Ffff 2 עה ב

CAP. I. ℣. 1. *a*) Hos. 1, 1. Ioel. 1, 1. Ion. 1, 1. *b*) *Micham*, q. d. *quis est sicut DOMINVS?* Scribitur enim Ier. 26, 18. *Michaiah*. vnde Gr. Μιχαίας, & Lat. *Michaeas*. Et qui 2 Par. 18, 7. *Michaihu*, & v. 8. *Michahu*, ibidem v. 14. vocatur etiam *Micha*, quod a *Michahu* haud difficilius formatur, quam ירמיה ab ירמיהו, יאשיה ab יאשיהו, אמציה ab אמציהו, per apocopen ה ו finalis. cf. etiam Iud. 4, 1. 4. 5. Analogum huic ex nominibus propriis est *Michael*, q. d. *Quis sicut Deus?* Cf. infra c. 7, 18. vbi Propheta noster, velut nominis sui memor, *incomparabilitatem Dei* praedicat. Illustris Propheta, quem non solum in N. sed V. T. quoque allegatum inuenimus, Ier. 26, 18. Mat. 2, 5. 6. Alius est *Micha*, *filius Iimlae*, qui tempore Achabi & Iosaphati, adeoque prior nostro fuit, 1 Reg. 22, 8. seqq. *c*) *Moraschtaeum*, h. e. ex *Mareshha*, (vt habet *Iun.*) oppido tribus Iudae ad terminos Philistaeorum v. 15. Ios. 15, 44. *Hieronymus* in Prologo testatur, suo adhuc tem-

tempore haud grandem fuisse viculum iuxta Eleutheropolim, Palaestinae vrbem, quae

Bethschemes quondam dicta 2 Reg. 14, 11. 13. Miramur igitur, quid *Heideggero* in mentem venerit, qui in *Enchiridio* suo *Biblico* p. 339. cum ad hoc testimonium Hieronymi prouocasset, *Sita igitur fuit*, inquit, *in tribu Ephraim*. quod plane contra mentem est Hieronymi: nec vlli superstructum est fundamento; licet ex Patribus Epiphanius quoque, Dorotheus & Isidorus, Ephraimitam Micham fecerint. Nam quod Iudaeus fuerit, etiam ex Regum Iudaicorum mentione colligit Abarbanel. *Cholem* est ex 1. rad. *Iod* in מֹרשׁה pro מירשׁה, quae facile transit in Vau. At *Vitringa* Doctr. Prophet. p. 35. dictum putat a *Morescheth Gath* v. 14. loco, vt videatur, contermino vrbi Gath Philistaeorum, in confiniis Iudae & Beniaminis, ad occidentem Hierosolymae. *d*) Eodem igitur tempore, quo vaticinati *Esaias* & *Hoseas*, licet hi paulo prius inceperint, sub Vsia Iothami antecessore Es. 1, 1 Hos. 1, 1. cuius tempore etiam *Amos* prophetarat c. 1, 1. Sed quo singulatim singulae prophetiae referri debeant, iuxta ordinem temporis, id non expressit Propheta. Ac facilius proinde concipitur, (vt ait *Lightf.* Chron. p. 99.) materiam totius libri illius exhibere argumentum prophetiae, quod tenuit sub vnoquoque horum Regum, quam vt statuatur, quae libri illius capita edita sint singulis horum Regum temporibus. Forte easdem Prophetias, inquit *Maius* Oecon. p. 898. diuersis temporibus, & sub diuersis Regibus, subinde repetiit. Vide tamen, quae notabimus ad c. 3, 1. *e*) Cuius videatur historia 2 Reg. 15, 32. seqq. 2 Par. 27, 1. seqq. Et cf. statum populi sub Regum istorum imperio a *Varenio* expressum in Appendice Praef. nostrae ad Esaiam. *f*) De quo 2 Reg. 16. 2 Par. 28. *g*) De quo 2 Reg. 18. 19. 20. & 2 Par. 29--32. *h*) *quod* verbum DOMINI; vel *qui* Micha. *i*) *vidit*, h. e. prophetauit. Vid. not. Amos 1, 1. *k*) i. e. contra 10. tribus, quarum Samaria, & Iudam, cuius Hierosolyma caput fuit. Metropoles tamen nominatim designat, quod vitia illic inprimis grassarentur, indeque ad vniuersas vtriusque regni prouincias effunderentur, coll. v. 5. 6. Samariam vero hic & v. 5. praemittit, quia regnum eius Iudaico non solum maius, sed prius quoque, quam illud, vastatum fuit, sicut scelere & impietate praeiuerat. ℣. 2. *l*) Simili compellatione suas inchoat conciones, ac Esaias c. 1, 2. & Moses Deut. 32, 1. excitationis caussa, vt de re maximi ponderis, non suo, sed ipsius Iehouae nomine dicturum attente ac reuerenter auscultent. Cf. infra c. 3, 1. 9. c. 6, 1. 2. 9. Esa. 34, 1. Ier. 6, 18. 19. c. 22, 29. & not. Am. 3, 1. Quia horribilem vastationem (inquit *Tarn.*) certo videt imminere, magno spiritu magnaque vehementia homines, qui sopitos in peccatis, conatur excitare ad suscipiendam curam emendandae vitae & auertendae poenae. Notabile a. est, quod iisdem plane verbis Noster incipiat, quibus prior *Micha*, filius Iimlae, suam concluserat olim prophetiam 1 Reg. 22, 28 Ceterum praedicitur hoc capite vtriusque regni euersio *I. generatim* v. 3. 4. subiuncta caussa v. 5. *II specíatim* a) Samariae v. 6. 7. 8. b) Hierosolymae & regni Iudaici, cuius nouem vrbibus sub elegantibus paranomasiis luctus, fuga & desolatio decernitur v. 9--fin. *m*) Miram syntaxin vocat *Lightfootus* Chron. p. 99. *vos populi, omnes illorum!* Verum כל proprie Substantiv. est; q. d. immo *vniuersitas illorum* (populorum) audiat. Nec insolens est, Vocatiuum sequi aut praecedere apud Hebraeos tertiam personam suffixi: quale est, quod sequitur: *o terra, & plenitudo eius!* it. Num. 16, 6. Iob. 17, 10. Per *populos* autem significat tribus atque familias Israeliticas, quippe ad quas noster aeque, ac prior Michas, verba fecit. Leu. 19, 16. c. 21, 1. Alii intelligunt populos totius orbis, quos putant veluti testes citari contra Iudaeos.

MICH. I, ℣. 1. אֲשֶׁר חָזָה Sic 1. 2. 6. 9. 20. ℣. 2. שִׁמְעוּ עַמִּים ita 3. 6. 9. 20. &c. 5.

הַקְשִׁיבִי אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ וִיהִי אֲדֹנָי יְהוִה בָּכֶם לְעֵד אֲדֹנָי
3 מֵהֵיכַל קָדְשׁוֹ׃ כִּי־הִנֵּה יְהוָה יֹצֵא מִמְּקוֹמוֹ וְיָרַד וְדָרַךְ
4 עַל־בָּמֳתֵי־אָרֶץ׃ וְנָמַסּוּ הֶהָרִים תַּחְתָּיו וְהָעֲמָקִים
יִתְבַּקָּעוּ כַּדּוֹנַג מִפְּנֵי הָאֵשׁ כְּמַיִם מֻגָּרִים בְּמוֹרָד׃
ה בְּפֶשַׁע יַעֲקֹב כָּל־זֹאת וּבְחַטֹּאות בֵּית יִשְׂרָאֵל מִי־פֶשַׁע
יַעֲקֹב הֲלוֹא שֹׁמְרוֹן וּמִי בָּמוֹת יְהוּדָה הֲלוֹא יְרוּשָׁלִָם׃
6 וְשַׂמְתִּי שֹׁמְרוֹן לְעִי הַשָּׂדֶה לְמַטָּעֵי כָרֶם וְהִגַּרְתִּי לַגַּי
7 אֲבָנֶיהָ וִיסֹדֶיהָ אֲגַלֶּה׃ וְכָל־פְּסִילֶיהָ יֻכַּתּוּ וְכָל־אֶתְנַנֶּיהָ
יִשָּׂרְפוּ בָאֵשׁ וְכָל־עֲצַבֶּיהָ אָשִׂים שְׁמָמָה כִּי מֵאֶתְנַן זוֹנָה
8 קִבָּצָה וְעַד־אֶתְנַן זוֹנָה יָשׁוּבוּ׃ עַל־זֹאת אֶסְפְּדָה
וְאֵילִילָה

n) *ausculta.* Es. 10,30. c.34,1. o) h. e. & quicquid in ea est. Ps. 24,1. p) *& sit DOMINVS* &c. Nolite aspernari & flocci pendere tantum testem, qui iudicia sua pariter ac voluntatem serio ac palam vobis per me testatur. Id agit Propheta, vt populus verbum ab ipso annunciandum, non quasi hominis, sed (vti est reuera) ipsius Dei verbum suscipiat. 1 Thess. 2,13. q) *contra vos testis.* 1 Sam. 12,5. *Testificatur* a. Deus per seruos suos, serio & grauiter homines commonefaciendo de instantibus malis, ni resipiscant; vt ne quem habeant ignorantiæ prætextum, si pereant. cf. 2 Reg. 17, 13. Ps. 50,7. Ier. 42, 19. r) *DOMINVS*, inquam, sit contra vos testis. Emphatica repetitio, dignitatem testantis inculcans. s) *ex templo sanctitatis sua.* siue cæleste intelligatur, vt Ion. 2,5. Hab. 2,20. Ps. 11,4. siue terrestre, in quo sanctissimum eius Numen resederat, vt Ps. 79,1. certe, quia vtrumque sanctitatis est sedes, ea neutro illorum possunt nisi sanctissima prouenire oracula, sancte adimplenda; sancte non minus excipienda ab audientibus. cf. Ps. 60, 8.

✱. 3. t) Est vel inchoatiuum. q. d. *Quoniam*, vt explicare incipiam, quid vobis Iehouah per me testetur. Vel caussale, s. motiuum attentionis. q. d. Habetis vtique auscultandi prægnantes caussas, *quoniam ecce* &c. adeoque, nisi auscultaueritis, grauissimam Dei iram sentietis. u) *exiturus est e loco suo*, quem maiestate sua implet; indeque (nimirum de cælo. Ps. 115,3.) manifestabit iram suam super omnem impietatem & iniustitiam Rom. 1, 18. *Exire* vel *descendere* dicitur Deus, non qs. loco moueatur, quippe qui vniuersa Numine suo implet, sed vt per

per operationes vel gratiæ vel (vt h. l.) iustitiæ se

l יהיר ו

se patefacturus intelligatur. Es. 26,21. Zach. 14, 3. Hinc Ion. *conspicuum sese faciet*, vel *manifestabit*, *de loco domus maiestatis suæ.* Contra *ad locum suum regredi dicitur*, cum gratiæ operationes retrahit, Hos. 5, 15. x) *et descendet*, sc. de cælo, tanquam loco suo. Gen. 11,7. ad quem locum B. *Luth. Descendit* Deus, inquit, non re s. substantia, est enim vbique; sed desinit dissimulare, desinit esse longanimis, & incipit reuelare peccatum, punire & arguere. Homines igitur securi, qui antea eum longe iudicabant abesse, nunc præsentem esse vident, ac pauent. cf. infra v. 12. & Ps. 144, 5. Es. 63, 19. c. 64, 1. y) *& calcabit super celsis terræ*, ad demonstrationem suæ potentiæ & iræ, cui & altissima quæque subiicientur. cf. Amos 4, 13. ibidemque not. z) Pl. cum gemina terminatione, Masc. & Fem. vt Es. 58, 14. Iob. 9, 8. quale est מְרַאֲשֹׁתָיו 1 Sam. 26, 12. ✱. 4. a) *Et liquabuntur*; velut in aquas resoluti diffluent, vt qui præsentiam irati Vindicis sustinere nullo modo poterunt. Ps. 97,5. Figurate operationes & effectus iræ diuinæ, in desolatione vtriusque regni, describit. cf. Amos 9, 5. 13. Es. 34, 3. c. 63, 19. c. 64, 1. Ps. 97, 5. b) *& valles.* Es. 28, 21. Summa & ima nominat, vt iudicii vniuersalitatem in cunctis vtriusque regni ordinibus ac locis innuat. c) *findent se*, sua sponte findentur, ingentique concussæ motu hiabunt Num 16, 31. Zach. 14, 4. d) *velut cera* (4) Ps. 68,3. e) cf. Es. 64,1. f) *effusæ* v. 6. 2 Sam. 14,14. Particip. Hoph. a נגר. g) *in descensu*, (4) Ios. 7, 5. h. e. in loco decliui, vbi consistere aqua nullo modo potest, sed præcipiti cursu deorsum fertur.

✱. 5. h) Quod si *caussam* aueas scire, ob quam Deus ita, vt v. 3. 4. comminatus est, sit facturus; Resp. *Ob præuaricationem Iacobi* s. Iacobitarum. c. 3, 8. cf. Amos 2, 4. 6. Es. 1, 2. i) eueniet *hoc omne.* Exaggeratiuum est, vt Es. 5, 25. c. 9, 20. Ps. 44, 18. q. d. malum horrendum & ingens, quod multas secum feret strages, vt malorum illas rectius possit dici, quam simplex & vnum. k) *Quis* vero est caussa *præuaricationis*? Sic v. 13. *principium peccati* metonymice, pro prima peccandi caussa vel occasione. Interrogat מִי non de rebus, sed de personis; itaque hac versione opus habuimus. cf. not. Iud. 13, 17. l) *nonne Samaria?* h. e. incolæ eius, maxime vero Reges, qui populo idololatriæ & peccandi auctores fuisse passim leguntur 1 Reg. 14, 16. c. 15, 26. 30. c. 16, 13. 26. &c. Videlicet ex aula in vrbem regiam, & vicissim ex hac in prouincias manauit impietas. Vid. not. supra v. 1. m) *& quis* auctor vel caussa *celsorum* Iudæ? in quibus delubra & aræ deorum 2 Reg. 23, 8. Ez. 16, 16. c. 20, 28. 29. n) Hoc eodem modo intelligendum, ac præcedens nomen *Samariæ.* Cf. de Regibus Hierosolymæ 2 Reg. 16, 31. 2 Par. 21, 11. c. 28, 25. de prophetis eius Ier. 23, 15. ac tota denique vrbe, quatenus vniuerso regno Iudaico corruptelam inuexit c. 32, 35. ✱. 6. o) *Ideo vero ponam* vel *faciam*, inquit DOMINVS, vt Ier. 19, 8. Transit nunc ad excidium Samariæ speciatim exponendum, sicut ad initium v. 1. vbi argumentum huius capitis digerebamus, monuimus. p) cf. not. v. 1. q) *in acervum agri*; h. e. ita eam desolabo, vt præter aceruos ruderum agrumque vel aream nihil superfuturum sit. c. 3, 12. Ier. 26, 18. Ps. 79, 1. cf. Es. 17, 1. In collem, qui aretur; *Grot.* Vt est apud Poetam -- *& campos, vbi Troia fuit.* r) *in loca plantationum vineæ*, ita vt vineæ plantentur, vel plantari possint, vbi iam vrbs Samariæ est. Ez. 17, 7. c. 31, 4. Respicitur ad situm Samariæ, quæ montana vrbs erat 1 Reg. 16, 24. vnde & *mons Samariæ* dicitur Am. 4, 1. c. 6, 1. Ion. *in locum desolatum plantationis vineæ.* s) *& effundam, defluere faciam*, h. e. præcipitabo atque disiiciam, vt nec vnus super alium maneat Matth. 24, 2. Respicitur ad allegoriam ab aqua ductam v. 4. cf. Ier. 18, 21. t) *in subiectam vallem*, quæ Es. 28, 1. 4. *vallis pinguedinum* appellatur. u) *lapides eius* ceterasque macerias, e quibus constructa est. Ez. 26, 12. Ps. 102, 15. x) *& fundamenta eius retegam*, h. e. faciam, vt nuda sine ædificiis fundamenta adpareant: vrbem demoliar funditus. Ez. 13, 14. 2 Sam. 22, 16. cf. Ps. 137, 7. & not. Hos. 14, 1. ✱. 7. y) *sculptilia eius*, quorum cultum omittere pertinaciter recusauit Es. 10, 10. Vid. not. Ier. 48, 35. Neque enim est simplex hæc mali prædictio, sed simul caussæ commemoratio, vt supra Amos 3, 14. z) *contundentur* Es. 24, 12. 2 Par. 34, 7. a) *mercedes meretriciæ eius*, domus & opes, quas idolis suis acceptas tulit, impie de illis, quasi præmium idololatricæ superstitionis essent, glorianda, coll. Hos. 2, 14. c. 9, 1. it. Es. 48, 5. b) *idola eius*, cum idoleis 1 Sam. 31, 9. cf. Hos. 4, 17. Ion. *idolea eius.* c) Leu. 26, 33. Ier 6, 8. d) *de mercede meretricia collegit*; i. e. quidquid opum hucusque collegit, fuit de meretricia mercede, seu species illius; quippe idolis, quibuscum fornicata est, in totum tribuit atque dicauit: Iehouah hic nihil fecerat, nec voluit gens improba pro meo beneficio id agnoscere. Vide modo notata. e) De struendis opibus dicitur Prou. 13, 11. c. 28, 8. f) *itaque etiam ad -- reuertentur.* Prouerbialis locutio. Male lucrata est, male perdet. vel, vt Comicus apud Cic. 2 Philipp. ait, *Male parta, male dilabuntur.* Meretricius quæstus est abominanda res Domino Deut. 23, 19. stabilem igitur non sinet esse: ex turpi re nascitur; turpiter etiam & vilissimo modo disperibit. cf. hic iterum Prou. 13, 11. In phrasi est aliquid analogum cum Gen. 3, 19. ✱. 8. g) Potest ad antecedentia æque, ac sequentia v. 9. seqq. referri. h) *plangam*, (cf 2 Sam. 1, 12.) inquit Propheta, ad significandum tum atrocitatem imminentis mali, tum piam Dei voluntatem; qua inuitus nec sine dolore plagas hominum pertinaciæ infligat. Cf. similes prophetarum threnos Es. 16, 9. Ier. 48, 31. atque in Lamentis Ieremiæ passim.

✱. 2. הַקְשִׁיבִי אָרֶץ sic 1. 2. 3. ✱. 5. הֲלוֹא *deficit* vtrumque, sc. *Maj. impr.* vti videtur; quæ vero in mendo cubat, vti ad Amos 5, 20. notauimus.

ואילילה אילכה שילל וערום אעשה מספד כתנים
9 ואבל כבנות יענה׃ כי אנושה מכותיה כי־באה
י עד־יהודה נגע עד־שער עמי עד־ירושלם׃ בגת
אל־תגידו בכו אל־תבכו בבית לעפרה עפר
11 התפלשתי׃ עברי לכם יושבת שפיר עריה־בשת
לא יצאה יושבת צאנן מספד בית האצל יקח מכם
12 עמדתו׃ כי־חלה לטוב יושבת מרות כי־ירד רע

מאת Ff ff 3 עה ג

i) *spoliatus* ab hostibus veste; (ita sequens, *& nudus*, foret epexegesis.) vel, quasi *spoliatus* mente, consilii animique expers, vt Iob. 12, 17. 19. k) cf. Es. 20, 2. l) *planctum* v. 11. Am. 5, 16. 17. m) *sicut dracones*. ita Ar. harmonico vocabulo תנאנין, ex Græco τ. LXX. δρακόντων. Nomen alludit ad *thannoth*, quod θρηνεῖν *plangere* explicant vetustissimi interpretes Iud. 11, 40. Fortasse ad horrendos draconum sibilos respicitur, quibus deserta personant. *Bochart.* P. II. c. 14. p. 437. Cf. *dracones* simil in materia, struthionibus similiter, vt hoc loco, junctos Iob. 30, 29. Ac *I. Ludolf.* Comm. Hist. Aeth. p. 159. mavult de *crocodilis*, quam *draconibus*, intelligere; quod hi quidem stridorem vehementem & sibilum edant, sed non planctum, illos vero plorare & plangere prisci tradiderint, vnde prouerbium de *lacrimis crocodili*. ita cf. Ez. 29, 3. c. 32, 2. n) *& luctum* Ier. 6, 26. o) *sicut struthiones feminæ*, Es. 13, 22 quæ lugubres admodum & clamatoriæ Iob. 30, 28. vid *Boch.* P. II. lib. II. c. 14.

℣. 9. p) *desperata, immedicabilis* est. Ier. 15, 18. c. 30, 15. Habet aliquid affinitatis cum יאש, Niph. נואש *desperatum esse*: eodemque se modo habet, ac חלה *ægrotauit*, quod voce passiua *incurabilitatem morbi* significat Ier. 10, 19. Immedicabile autem hoc loco dicitur, quod humana ope reparari non poterat, neque a Deo ipso, nisi longissimo post tempore, erat curandum, coll. Ier. 30, 13. 17. q) vnaquæque *plagarum ipsius*, quas ab Assyriis accepit Ier. 30, 12. c. 19, 8. r) *quoniam peruenit* s. penetrauit v. 15. q. d. S. in decem tribubus malum

שולל קרי

lum subsistisset, dolor saltem aliquo modo foret consolabilis: iam vero luctum non si-

התפלשי ק

ne caussa ingentem facio, *quoniam* &c. Adeoque deuenit nunc Propheta specIatim ad Iudaici regni excidium exponendum. cf. 2 Reg. 17, 18. 19. 20. s) Ordinem iudicii diuini innuit. Initia namque habuit in Samaria ac 10. tribubus, per Assyrios deportatis; interiectis 131 annis (coll. 2 Reg. 18, 10. cum c. 25, 2.) ad Hierosol. regnumque Iudaicum peruasit. t) *pertigit*, instar lethiferi ictus, qui ad interiora penetrans vitam iugulat. Ier. 4, 10. 18. Vel; *attigit*, iusto qs. ordine Iob. 4, 5. u) quod sequitur, *vsque ad Hierosolymam*, epexegesis est. v. 12. Vid. not. Obad. 13. x) De Assyriaca sub Sancheribo in Iudæam irruptione explicat hoc *Tarn.* coll. 2 Reg. 18, 13. 17. vbi cum ad Hierosolymam vsque Sancheribus venisset, ab Angelo inde mirabiliter reiectus legitur, postquam vicinis oppidis & agro Hierosolymitano magnam calamitatem intulisset. Malumus tn. de Babylonica inuasione sub Nebucadnezare interpretari, ob mentionem *captiuitatis* seu *deportationis* v. 16. & 11. quæ ab Assyriis quidem nuspiam facta legitur, sicut nec fieri ab iis in tam præcipiti fuga potuit. Ita igitur עד inclusiuum erit, si ut modo erat ante יהודה, & Iob. 4, 5. q. d. ne Hierosolyma quidem immunis erit ab hoc malo. Interim si quis Sancheribi inuasionem, quæ tempore huius vaticinii instabat, ceu Babylonicæ præludium, velit includere, nos aduersantes neutiquam habebit. cf. Es. 10, 28. seq.

℣. 10. y) Philistæorum vrbe, quæ subacta quidem fuerat a Dauide 1 Par. 18, 1. postea vero iuri suo restituta, coll. 1 Reg. 2, 39. inimicum contra Iudæos seruauit animum. z) ne improbum de vestro excidio gaudium Philistæi concipiant. Est velut parodia Dauidicæ threnologiæ 2 Sam. 1, 20. cuius sensus: optandum vobis esset, vt Philistæi, si fieri posset, nunquam hoc rescirent, quia tantum de vestro malo gaudebunt. cf. Thr. 1, 21. c. 2, 16. a) sc. in conspectu Philistæorum, hostiumue quorumlibet. b) *In Beth - Aphra*, q. d. *in domo pulueris*. Forte, est *Ophra* Beniaminitarum Ios. 18, 23. 21. 1 Sam. 13, 17. Alia Manassitarum Iud. 6, 11. Præfixum ל, vti in appellatiuis, ita h. l. in proprio nomine, circumscriptioni casus genitiui inseruit. Ceterum hæc *Nomina*, quibus vtitur Michas, non tam vsitata, quam *paronomastica* esse, suspicatur *Hillerus* Onom. S. p. 950. c) *puluere consperge te*. Elegans paronomasia, cuiusmodi sequuntur plures. Perinde est enim, ac si Latinus diceret: Vos qui *Lutetiæ* estis, fœdate vos *luto*. d) *Cthib* textuale efferendum in Præterito, estque per enallagen pro Fut. cum Iod paragogico, *consperges te* (4) Ier. 6, 26. Ez. 27, 30.

℣. 11. e) *Transi vobis*, sc. in captiuitatem, coll. v. 16. Es. 47, 2. Mira syntaxis: quæ vero inde est, quod sequens יושבת est singulare collectiuum, significans *integrum habitantium cœtum*; adeoque modo cum Singulari, propter terminationem, modo cum Plur. propter significationem, iungi potest. Quamobrem sic resoluenda disparitas numeri: *Transite vobis, o incolæ*. f) *Schaphir*, q. d. quæ quondam *pulcherrima* eras. cf. Rad. Ps. 16, 6. *Hillero* Onom. S. p. 950 est *Para*, itidem Beniaminiticæ fortis oppidum Ios. 18, 23. pro פארה, quod *ornatam* sonat. g) in *nuditate* (6) & *pudore*. Asyndeton. Ez. 16, 7. 22. 39. c. 23, 29. Hab. 3, 9. Vel: *nudata pudendis*, nudo corpore, vt accidit iis, qui detractis vestibus abripiuntur in captiuitatem. *Menoch.* cf. Es. 47, 23. Hos. 2, 12. Nuditas priscæ opponitur pulchritudini & ornamentis. h) *non* amplius *exibit*, lætaque suas educet copias Am. 5, 3. aut greges. *Ion.* *Non exibunt salui incolæ Tsaananis*. i) Dictum est a יצא seu *exeundo* in genere, vel a צאן seu copia *pecoris* sub pastoritia virga exeuntis, qs. *pecorosum* oppidum. *Hillerus* l. c. interpretatur *Tsenam* Iudæ Ios. 15, 37. k) *planctus*. Constr. ab absoluto *mispad* v. 8. l) Pr. loci, ad cuius adpellatiuam significationem procul dubio, sicut in antecedentibus & seqq. alluditur. אצל vicinitatem vel situs propinquitatem (*iuxta, prope*) sonat; Vid. Ez. 43, 6. Dan. 8, 17. & cf. Zach. 14, 5. adeoque *Beth - Etsel* esset locus, *iuxta* quem fugientes tuti possint *consistere*, (cf. enim sequens עמדתו.) aut malorum *subsistere* cursus. Nisi forte alludatur ad cognatum sonum צל *vmbra*, q. d. *domus vmbræ*, quæ vmbram videbatur ex fuga fessis præbitura, coll. Ier. 48, 45. *Hillerus* l. c. intelligit *Atselitas* ex tribu Beniamin, quorum vrbs dicta sit *Motsa*, de nomine *Motsa*, qui *Atseli* fuit abauus Ios. 18, 26. 1 Par. 8, 37. 38. m) *auferet a vobis consistentiam suam*. (1) Sensus: *Bethhaetsel*, quæ & ipsa lugebit, nullum fugientibus vobis vel *vmbram* præbebit, in qua consistatis, vel *terminum* figet malo ad subsistendum. ℣. 12. n) Est *explicatiuum* potius, quam caussale. q. d. *Nam* vt mali progressum & magnitudinem vlterius explicem. o) *indoluit* s. *dolebit* Ier. 5, 3. idque dolore *amarissimo*: alluditur enim ad sequens *Maroth*, quod *amaritiem* sonat. p) *ob ablatum bonum*. cf. similis vsus præfixi ל Es. 38, 17. q) Pr. loci ab *amaritie*, vt dictum. cf. Es. 33, 7. Ier. 2, 19. Num vero idem ille sit locus cum *Iarmuth*, oppido Iudæ Ios. 15, 35. non audemus definire, licet hoc placuerit *Hillero* Onom. S. p. 951. r) imbris instar *descendit malum*. cf. supra v. 3. Es. 55, 10. Ex. 9, 19.

℣. 8. אילכה *defect.* 3 5. sic fu. 2. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h l. & *impr.* ad Ez. 2. 9. ℣. 10. Pro (אל־תבכו) ל״ quod expunxit, substituit לא 2. לעפרה *Ain per Kometschat*. 1. 2. 5. contra *M. I.*

13 מאת יהוה לשער ירושלם: רתם המרכבה לרכש
יושבת לכיש ראשית חטאת היא לבת־ציון כי־בך
14 נמצאו פשעי ישראל: לכן תתני שלוחים על מורשת
טו גת בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל: עד הירש
אבי לך יושבת מרשה עד־עדלם יבוא כבוד ישראל:
16 קרחי וגזי על־בני תענוגיך הרחבי קרחתך כנשר כי־
CAP. II. ב גלו ממך: הוי חשבי־און ופעלי רע על־
2 משכבותם באור הבקר יעשוה כי יש־לאל ידם: וחמדו
שדות

Alterunt. Id enim facile colligitur ex praecedenti ראשית 1 Par. 29, 17. Prima igitur haec vrbs fuit in Iudaico re-

חסר א

gno, quae vi-

culorum cultum, ab Ierobeamo excogitatum, sus-cepit & imitata est. Eam sequutae postmodum plures, v. g. *Beerſabe* Am. 5, 5. Probabile est, hoc euenisse sub regno Iorami, coll. 2 Par. 21, 6. 13. & Abaziae c. 22, 3. 4. Ceterum licet hoc momentum taceant libri Regum & Paralipomena, tamen ex hoc loco Prophetico abunde discitur. Quale est *terrae motus* tempore Vziae, aliaque, de quibus loquuntur Prophetae, silente historici sacri. e) Idololatriam puta, quae in Israelitico regno grassabatur, v. 5. Am. 3, 14. ✠. 14. f) Caussalis particula referenda vel ad proxime praecedens v. 13. sc. quod Israeliticam idololatriam filia Tsionis, ad exemplum vrbis Lachisch, imitata est; vel ad remotius v. 5. g) *dabis*, sc. o Lachisch v. 13. vel potius per apostrophen, *o filia Tsionis*; quam & infra v. 16. videtur compellare. h) Difficile h. l. vocabulum. (3) Ex. 18, 2. 1 Reg. 9, 16. Priori loco *dimissiones* vel *remissiones*, posteriori *donum elocationis* (emissionis ex domo patria) vel *dotem* significat. Heic nonnulli: *dabis munera* (ad placandum hostem, vel redimendam vitam) *vna cum* (vt Ex. 35, 22.) oppido *Moreſcheth Gath*. At Cocc. *libellum dimissionis super -- Gath*. Itaque hic foret sensus: Iuri tuo in -- Gath renunciabis, eamque aliis ipso facto permittes, permittere saltem cogeris, velut cessionis instrumentum (sicut fieri in fundorum venditionibus solet) dedisses. Ita cf. v. 15. *Adhuc alium heredem adducturus sum tibi*. & c. 2, 4. *Fundum populi mei mutat* Deus, alios ei dando possessores &c. Sic Verbum שלח est aliquid *cedere* vel *dimittere* e potestate sua Deut. 15, 12. c. 21, 14. Iob. 8, 5. c. 39, 5. i) *Moreſcheth-Gath* seu in vicinia vrbis Gath. v. 10. vnde patronymicum *Moraſchtaeus* v. 1. quidam deducunt, quod tamen a sequenti מרשה etiam potest esse. At Cocc. adpellatiue, vt Deut. 33, 4. *super hereditate Gath*. q. d. Fundos, quos habuisti hucusque prope vrbem Gath, perdes in posterum. k) *Achſib*, q. d. *mendacis vrbis*, coll. seq. אכזב. Est & hoc oppidum Iudae, vicinum Mareschae Ios. 15, 44. idem forte quod *Cſibh* Gen. 38, 5. Alia huius nominis Aseritarum vrbs Ios. 19, 29. Iud. 1, 31. Latinis *Ecdippa*. l) *in frustrationem* (2) Ier. 15, 18. dum hostibus cedent, in quas iurisdictionem sibi Israelitici Reges perpetuam spoponderant. m) *Regibus Iſraeliticis*, h. e. Iudaicis. Nam hi quoque interdum, vbi nulla est ad 10. tribuum Reges oppositio, sic vocantur, v. g. 2 Par. 21, 2. 4. c. 28, 19. quia partem populi Israelitici, duas videlicet tribus, regebant. cf. ibid. c. 11, 3. c. 12, 1. 6. ✠. 15. n) *Adhuc alium heredem*, sc. hostem. o) *adducam*. Excidit א per Apocopen, vt 1 Reg. 21, 21. p) *habitatrix Mareſchae*. Pr. vrbis in tribu Iudae 1 Par. 2, 42. 2 Par. 11, 8. patria Elieseris Prophetae, qui contra Iosaphatum est vaticinatus 2 Par. 20, 37. ipsiusque Michae, coll. supra v 1. Eadem quae מראשה Ios. 15, 44. Adpellatiue *hereditatem* sonat, a ירש q. d. o *Mareſchtita*, possedistis hucusque vrbem vestram & circumiectos fundos *hereditario iure*; sed mox adducam, qui, pulsis veteribus colonis, in hereditatem istam succedant. q) qui hostis *ad Adullamum vsque perueniet*, hanc quoque & reliquas Iudae vrbes velut hereditatem suam occupaturus. Ios. 15, 35. 1 Sam. 22, 1. 2 Sam. 23, 13. 1 Par. 11, 15. 2 Par. 11, 7. Lusus est in particula *Ad*, quae principio Nominis Adullam continetur. r) immo *ad gloriam Iſraelis* veniet. Quidquid Israel gloriosum & praestans habet, totum peruadet, sibique vindicabit. Es. 17, 3. 4. cf. Hos. 4, 7. c. 9, 11. *Tarn*. de Hierosolyma inprimis explicat, coll. v. 9. & Ps. 48, 2. 3. 12. 13. ✠. 16. s) *Fac caluitiem*. Leu. 21, 5. cf. Es. 22, 12. Ier. 16, 6. t) *& reſeca* pilos, ritu grauiter lugentium Ier. 7, 29. Iob. 1, 20. cf. Esr. 9, 3. & vide sis *Curtium* lib. X. c. 5. Alloquitur autem hic non vnam ciuitatem, sed totam Iudaicarum vrbium, sub schemate orbae matris, collectionem. u) *deliciarum tuarum*, quos in deliciis habebas (5) c. 2, 9. Prou. 19, 10. x) *dilata* (latissimam tibi induc) *caluitiem*. Es. 3, 24. cf. Ier. 16, 6. Ez. 27, 31. y) *ad instar aquilae*, quum ineunte vere, sicut aues rapaces reliquae, plumarum defluuio fit obnoxia. Ps. 103, 5. cf. Es. 40, 31. z) *migrabunt* filii tui *a te* in exilium. cf. not. v. 9. CAP. II. ✠. 1. a) *Vae!* Es. 1, 4. Quemadmodum in capite primo reprehendit Propheta peccatum contra primam tabulam praecipuum, idololatriam, quae vergit in Dei contemtum; ita in hoc secundo capite incipit arguere vitia, quae contra secundam tabulam, & quae vergunt in damnum proximi. *Tarn*. Adde quod hic opulentiorum atque magnatum vitia potissimum arguat, sicut c. 1. totius populi. Sunt autem *duae* huius capitis *partes*, *I. Elenchtica s. comminatoria*, contra magnates & opulentiores, propter rapinas & verbi Prophetici contemtum v. 1--11. *II. Euangelica*, continens promissionem vniuersalem de recollectione & multiplicatione Israelis, ac missione Christi v. 12. 13. b) Ez. 11, 2. Ps. 35, 4. c) *iniuſtitiam*. Ier. 4, 14. Ps. 6, 9. d) *& molientibus*, *machinantibus*. Distinguitur ab *exſequutione*, de qua sequens comma; vt Es. 41, 4. Sc. *operationem* cordis alicubi notat potius, quam effectum externi operis, coll. Ps. 58, 3. e) Ps. 36, 5. Hos. 7, 14. Vid. contrar. Ps. 4, 5. f) i. e. *ſimul ac mane illuxit*. 1 Sam. 14, 36. c. 25, 34. 36. Hos. 7, 6. cf. Gen. 44, 3. 1 Sam. 29, 10. Exsecutionem sceleris, quod noctu conceperunt, non diu differunt. g) *faciunt*, *exſequuntur illud*. addit Syr. *quod cogitarunt*. cf. Ier. 44, 25. h) Posset conditionaliter sumi: *quando*, *ſi*. q. d. Voluntas certe ad faciendum non deest ipsis, modo possint, & vires suppetant. Sed quoniam magnates potissimum & principes per totum caput alloquitur, quibus vero haud desunt vires; itaque malumus caussaliter: *quia*. Ita sensus hic erit: Nihil non suae lubidini indulgent; quam si quid adficit, id rapiunt sine mora, neque vel inspectantis Numinis timore, neque iustitiae legibus retinentur: sufficit ipsis hoc vnum, quod potentia valeant. Sed hic abusus potentiae est. cf. Ps. 12, 5. i) *eſt ad hac manus illorum* sc. potens, coll. אל Gen. 19, 8. 1 Par. 20, 8. vel potius prouerbialiter: *eſt pro Deo manus illorum*, coll. Hab. 1, 11. & illo Mezentii apud *Virgil*. Aen. X. v. 773. *Dextra mihi Deus* & telum, quod missile libro, Nunc adsint. *Inn. quoniam in manu eorum eſt potentia*. Vid. Gen. 31, 29. Deut. 28, 32. ✠. 2. k) *Et praue concupiſcunt*, inque animum inducunt rapere alienos *agros*, contra Praeceptum IX. Ex. 20, 14. c. 34, 24. Ios. 7, 21.

r) velut e caelo Gen. 19, 24. Additur hoc, vt adpareat, malum id obtigisse Iudaeis non caeco casu, sed suprema gubernatione Dei, ceu iusti iudicis. Am. 3, 6. Thr. 3, 37. vbi videsis nostras adnotationes. t) vid. v. 9.

✠. 13. u) *Iunge currum* (1) Rad. Ar. *obligauit*, *circumligauit*. cf. אסר Gen 46, 29. *Bocharto* Hieroz. P. I. col. 100. רתם proprie est *ligare fune ſparteo*, quia רותם est *ſpartum vel geniſta* 1 Reg. 19, 4. 5. Est vero constructio ad sensum potius, quam ad Grammaticae leges, qua Masc. רתם cum seq. *habitatrix* iungitur: nimirum quia *habitatores* sub collectiuo feminino intelligit; ita vt *habitatrix* perinde sit, ac si dixisset; *quiſquis habitas*. x) *equo celeri* (4) 1 Reg. 5, 8. frustraneo licet conatu; sc. vt celeri fuga te proripiens, mala impendentia vites. Rad. רכש est *acquirere*, vnde רכוש *acquiſitio*, *poſſeſſio*, & nostrum *Recheſch*, primo *pecus* vel *iumentum* quoduis, vt gr. κτῆνος; deinde iumentorum nobilissimum, *equus*, adeoque in equis, qui *nobiliſſimus* est. Boch. Hieroz. P. I. col. 101. Ceterum ludit Propheta sonorum vicinitate, quae est in proprio *Lachiſch* & appellatiuo *Recheſch*. y) Vrbs Iudae campestris, occidentem versus, ad Philistaeorum terminos Ios. 15, 39. a Sennacheribo obsessa 2 Reg. 18, 14. 17. a Babyloniis postmodum, cum reliquis ciuitatibus Iudae, euersa. z) Caussam huius iudicii specialissimam adspergit. q. d. Nec immerito illud vrbs Lachisch patietur malum: nam *principium*, h. e. prima caussa *peccati illa* extitit. Vid. not. v. 5. Sic Prou. 17, 14. *initium contentionis*, pro primo illius auctore & caussa. a emphatica personae enallage, vt Gen. 49, 4. b) h. e. Hierosolymae & regno Iudaico. Es. 1, 8. c) *in te*, vrbs Lachisch. d) *inuentae ſunt*, i. e. primum exsti-

---

✠. 13. Pro פשעי hab. פשעי *praeuaricatores* 1. 3. & in marg. 6. 9. ✠. 15. עד per *Rbia* 1. 2. 5. ✠. 16. וגזי *Zain* cum Dag. 5. 15. 17. 18. 23. 24. sic su. 2. Alii sine eo.

שָׂדוֹת וְגָזָלוּ וּבָתִּים וְנָשָׂאוּ וְעָשְׁקוּ גֶּבֶר וּבֵיתוֹ וְאִישׁ
3 וְנַחֲלָתוֹ׃ לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי
חֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּחָה הַזֹּאת רָעָה אֲשֶׁר לֹא־תָמִישׁוּ
מִשָּׁם צַוְּארֹתֵיכֶם וְלֹא תֵלְכוּ רוֹמָה כִּי עֵת רָעָה הִיא׃
4 בַּיּוֹם הַהוּא יִשָּׂא עֲלֵיכֶם מָשָׁל וְנָהָה נְהִי נִהְיָה
אָמַר שָׁדוֹד נְשַׁדֻּנוּ חֵלֶק עַמִּי יָמִיר אֵיךְ יָמִישׁ לִי לְשׁוֹבֵב
ה שָׂדֵינוּ יְחַלֵּק׃ לָכֵן לֹא־יִהְיֶה לְךָ מַשְׁלִיךְ חֶבֶל
6 בְּגוֹרָל בִּקְהַל יְהוָה׃ אַל־תַּטִּפוּ יַטִּיפוּן לֹא־יַטִּפוּ
7 לָאֵלֶּה לֹא יִסַּג כְּלִמּוֹת׃ הֶאָמוּר בֵּית־יַעֲקֹב
הֲקָצַר רוּחַ יְהוָה אִם־אֵלֶּה מַעֲלָלָיו הֲלוֹא דְבָרַי

ייטיבו Ffff 4 עה ד

l) & concupitos *rapiunt*, contra præceptum VII. Vt quisque concupiuit aliena, rapit & occupat. c. 3, 2. Ez. 18, 12. 16. 18. Pf. 35, 10. cf. 1 Reg. 21, 1. *m*) & *domos* concupifcunt, concupitasque *auferunt*. Num. 16, 15. cf. Ef. 5, 8. *n*) & *per vim opprimunt* aut *rapiunt* (neque enim differt עשק a גזל, nisi quod paulo latius forte pateat. Leu. 5, 21. coll. Ier. 22, 3. vbi גזול *qui vim patitur*, & עשוק *qui iniuriam infert*, funt correlata) *virum & domum ipfius* &c. videlicet homines ad feruitutem. coll. Am. 8, 6. domos vero ac fundos ad iniuftã vfucapionem. Verbum dicitur tam de eo, quod iniufte aufertur Mal. 3, 5. quam fubiecto, cui aufertur Leu. 19, 13. Am. 4, 1. Prou. 22, 16. *o*) cf. 1 Reg. 21, 3. 15. Ez. 45, 8.

℣. 3. *Propterea*. Refpicit ad facinora v. 1. 2. defcripta. *q*) *cogito - malum*, i. e. machinor, vel, hoc ago, vt inferam. Ier. 26, 3 c. 36, 3. Thr. 2, 8. Vtitur autem hoc verbo vel fimpliciter, quatenus propofitum notat, vel in *antanaclafi* ad culpam, coll. *cogitantes* v. 1. Q. d. Sicut illi malum culpæ, ita vicifsim ego malum pœnæ, culpa promeritum, *cogito*. *r*) *familiam hanc*, f. peffimum hoc hominum genus. Ier. 8, 3. *s*) *malum*, Am. 3, 6. collis veftris inftar grauifsimi iugi incubiturum. Quæ quidem propter fequentia addimus, in quibus *malum* iftud fub fchemate *iugi* concipiendum proponitur. *t*) *vnde* vel *ex quo non recedere facietis*, id eft, extrahetis vel expedietis. v. 4. Ef. 22, 25. Iugum hoc non tam facile excutietis, ficut folent aliquando indomitæ iuuencæ. *u*) *colla veftra*. Ier. 27, 12. *x*) cum *elatione*. (1) i. e. elate, vel, vt Syr. habet, *ftatura recta*; vt folent qui fuperbiunt aut bono funt animo. Pf. 89, 25. Seruitus & cetera mala in terram vos depriment. cf. contr. Leu. 26, 13. *y*) *tempus* infigniter *malum*, vel, exfequendi *mali*. vid. not. Am. 5, 13.

℣. 4. *z*) *Proferet* quis. fubintellecto איש. Latine diceres: *proferetur*. Num. 23, 7. Ef. 14, 4. Am. 5, 1. *a*) trifte vel lugubre *dicterium*, quod mox fpecialiori vocabulo *lamentum* dicitur. Tale enim, non vero falfum, neque ab hoftibus, fed ipfo Ifraelitico populo, fuam deploraturo fortem, proferendum, intelligi debere, oftendit fequens oratio & accentuum nexus. *b*) & *lamentabitur* (3) 1 Sam. 7, 2. Ez. 32, 18. cf. הו הו *heu heu!* Am. 5, 16. הי Ez. 21, 10. & הה *ah!* Ez. 30, 2. quæ funt *eiulantium* particulæ, & cum hac noftra radice conueniunt. *c*) *lamentum lamenti*, h. e. admodum *lamentabile*, Ier. 9, 17. 18. 19. *d*) *Dicet* nimirum eiulans. *e*) *miferre deuaftati fumus*. Niph. (1) Ier. 4, 20. c. 10, 20. *f*) *portionem* (i. e. fundos feu terram) *populi mei* Iof. 19, 9. *g*) *mutat* Deus, transferendo eam ad alios dominos, trufo populo fuo. Ier. 2, 11. cf. fupra c 1, 15. & hic v. 5. *h*) *Quomodo*, i. e. quanta & quam trifti rerum conuerfione! Ier. 9, 18. c. 51, 41. *i*) *recedere facit* v. 3. h. e. aufert, vel eripit *mihi*! Subintellige Accufatiuum vel ex antecedd. *portionem meam*, vel ex feqq. *agros noftros*. Alii: *Quomodo* quicquam *euadet mihi*! intranfitiue, vt Ex. 13, 22. Nah. 3, 1. fed coactius. *k*) nam *vt reuerti* a nobis *faciat* (h. e. demtos nobis in alios conferat) *agros noftros* &c. שוב fæpe *iterationem motus a loco* potius, quam *ad locum* fignificat. vid. not. Ier. 40, 5. Ita h. l. tranfitiuum שובב dicitur non refpectu eius, ad quem, fed a quo reuertentur agri. Alii ita: *vt reddamus* (cedamus inuiti) *agros noftros*, per fas & nefas partos, coll. v. 2. & Iob. 20, 10. *l*) nouam quafi terræ *diuifionem* Deus *inftituit*. in oppofitione ad prifcam illam a Iofua factam Iof. 13, 7. Alii: hoftis *fibi diuidit* agros, coll. Ioel 4, 2.

℣. 5. *m*) Reaffumitur ex v. 3. *Propterea*, inquam. Adeoque ad v. 1. & 2. non minus quam illud, refpicit. *n*) *tibi*, quisquis aliorum agros domosque rapis v. 1. 2. Neque enim hic totum alloquitur populum, fed partem aliquam (vt fequitur) *in cœtu Domini*; fc. potentiores, *quibus erat pro Deo manus fua* v. 1. *o*) *proiiciens funem in fortem*, ad dimetiendos fundos hereditarios, fortitione diftributos, vt quod fuum eft quisque capiat. cf. Iof. 17, 14. c. 18, 10. c. 19, 9. Am. 7, 17. Senfus: Nullius fundi hereditatem in terra populi Dei porro adibis. *p*) Subinnuit, huiusmodi homines velut indigna fuiffe membra *in cœtu Domini*, adeoque nulla amplius iura & portionem in eo pofthac habituros, Deut. 23, 2. 3. 4. etiam dum cœtus Domini e captiuitate ad fundos fuos rediturus effet, quippe interim exfcindendos penitus. Quale quid Pfeudoprophetis comminatur Ezechiel c. 13, 9. Anathothæis vero Ieremias c. 11, 23. idemque Iudæis cum Tfedekia captiuatis c. 24, 8. feqq. in oppofitione ad Iudæos cum Iechonia captiuatos v. 5. 6. 7.

℣. 6. *q*) *Ne ftilletis*, ad me aliosque veros Dei prophetas *ftillant* f. dictitant falfi eorum vates, blanda concionantes. Eft mimefis prophetica, qualis Ef. 22, 13. Hof. 4, 4. qua, præter allatam iam v. 1. 2. noua iudiciorum diuinorum cauffa adducitur, nempe contumax veri verbi Prophetici contemtus. cf. Ef. 30, 10. Ier. 11, 21. Am. 7, 16. Iob. 21, 14. 1 Reg. 22, 8. Nam *ftillare* eft prophetare, coll. infra v. 11. & Ez. 21, 2. Radix Ar. in I. & IV. Coniug. etiam *vitii infimulauit*, *accufauit*, fignificat; quod faciebant veri Dei prophetæ apud impios auditores. *r*) At *nifi ftillauerint* illi (veri Prophetæ,) vosque illos ftillantes admiferitis. Effectus concionum Propheticarum fubincluditur, fc. audientium conuerfio & pœnitentia. *s*) *fecundum hæc*. Ita malumus de modo & argumento vaticinationis, quam de obiecto perfonali in Datiuo cafu (*his*) exponere, coll. fimili ל Gen. 27, 8. Nimirum blandas poftulabant illi prophetias, quales erant impoftorum, Ef. 30, 10. vini & ficeræ copiam promittentes, coll. infra v. 11. veras prophetias, vt nimium duras afperasque afpernabantur, coll. v. 7. *t*) *non recedet* quidquam *ignominiarum*. Sch. *non remouebitur* ab *ignominiis* quisquam. vel, nec ignominia (quæ contumacibus inftat) *recedet* f. *auertetur*; per enallagen generis & numeri. Rad. נסג Kal (1) Ef. 59, 13. cf. infra c. 6, 14. & Deut. 27, 17. Vult dicere: Tutisfima hæc foret via auertendi iudicia Dei, fi pareretis Prophetis; verum quia hoc facere renuitis, nec illud quidem fiet.

℣. 7. *u*) *O dicta domus Iacobi*, i. e. o domus Iacobi, quæ quidem fic diceris, & dici amas, licet de indole Iacobi nihil habeas amplius. cf. Ef. 48, 1. Ioh. 8, 39. & Rom. 2, 17. Alloquitur autem Michas vniuerfam quidem *domum Iacobi*, maxime tamen repræfentatiuam, feu quosdam, qui in domo Iacobi maxime eminebant, potentiores nimirum & principes, coll. v. 8. 9. *x*) *numquid curtatus eft Spiritus Domini*, ita vt non liceat ei, quidquid voluerit, per feruos fuos prophetare, nifi a vobis veniam prius impetrauerit? Sic foret elenchus impiæ Iudæorum inhibitioni (v. 6.) oppofitus. *Spiritus* enim *Domini* eft, qui Prophetas adflat c. 3, 8. *Curtari* autem impotentiam fignat Ef. 50, 2. c. 59, 1. At Cocc. Lex. 759. explicat: *an impotentior factus eft? aut defiit effe longanimis & ignofcens?* nam & μακροθυμίας deficientiam notat Iob. 21, 4. Prou. 14, 29. Ita hic foret fenfus: Deus fatis fuperque μακροθυμεῖ, neque (vt vos quidem cauillamini) talis eft, qui non nifi afpera atque funefta per prophetas annunciet. Quam fententiam firmare videtur poftremum verficuli membrum, eandem rem dicens ab oppofito. *y*) *an hæc* feu talia, vel *huiusmodi funt*? Sic Sing. זה Dan. 10, 17. Cant. 5, 16. Senfus: Talem quidem fe Deus non gesfit vnquam, aut gerit etiamnum. cf. Thr. 3, 33. 39. *z*) Pf. 77, 12. Pf. 78, 7.

CAP. II. ℣. 3. אשר per *Tlifchakt*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. fic fu. 5. ℣. 6. תטפו fic *defect*. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. fec. *Maf*. 1. 2. 3. & *Erff*. Pariter יטפו *defect*. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. 23. & fic. fe. 1. fec. *Maf*. 1. 2. & *Erff*. Alii vtrobique *plene*. ולא יסג cum præf. *Vau* 1. 2. 5. כלמת *defect*. 1. fic fe. 2. 5. fec. *Maf*. 1. 2. & *Erff*.

8 יֵיטִיבוּ עִם הַיָּשָׁר הוֹלֵךְ׃ וְאֶתְמוּל עַמִּי לְאוֹיֵב יְקוֹמֵם
מִמּוּל שַׂלְמָה אֶדֶר תַּפְשִׁטוּן מֵעֹבְרִים בֶּטַח שׁוּבֵי
9 מִלְחָמָה׃ נְשֵׁי עַמִּי תְּגָרְשׁוּן מִבֵּית תַּעֲנֻגֶיהָ מֵעַל עֹלָלֶיהָ
10 תִּקְחוּ הֲדָרִי לְעוֹלָם׃ קוּמוּ וּלְכוּ כִּי לֹא־זֹאת הַמְּנוּחָה
11 בַּעֲבוּר טָמְאָה תְּחַבֵּל וְחֶבֶל נִמְרָץ׃ לוּ־אִישׁ הֹלֵךְ רוּחַ
וָשֶׁקֶר כִּזֵּב אַטִּף לְךָ לַיַּיִן וְלַשֵּׁכָר וְהָיָה מַטִּיף הָעָם הַזֶּה׃
12 אָסֹף אֶאֱסֹף יַעֲקֹב כֻּלָּךְ קַבֵּץ אֲקַבֵּץ שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל
יַחַד

הַמ׳ בְּשׁוּרֻק maxime culpat. *k*) *transeuntibus secure*, neq; quidquam suspicantibus mali. Prou. 22,3. c.27,12. Exponit, quales illi fuerint, quos toga exuerint, sc. innocentes ac tales, qui nunquam credidissent, ab impiis istis raptoribus se multatum iri. Cuiusmodi homines opprimere incautos, id summæ indicium est malitiæ Prou. 3, 19. *l*) velut *qui* post fusum & profligatum hostem *revertuntur e prælio*. Hi enim, quod hostem non amplius metuendum habent, secure ambulant. cf. simil. syntaxin Ef. 59, 20. ♈. 9. *m*) Intellige *viduas*, & cf. Ef. 10,2. *n*) *expellitis*, rapiendo illarum domos. 2 Par. 20, 11. cf. Ez. 45, 9. *o*) vnamquamque *e domo deliciarum eius* s. carissimis ædibus suis, (5) c. 1, 16. in quibus viduitatis tristitiam aliquo modo potuisset lenire. *p*) *& a paruulis eius*, orphanis viduæ infelicis. Nah. 3, 10. *q*) *aufertis*, iniquo & violento raptu. Gen. 27, 36. Ef. 49, 25. *r*) *decus meum* h. e. ipsis *a me datum*, coll. simili suffixo Hos. 2, 11. 10. libertatem puta & opes, maxime vero *amictum decentiorem*: quod & præcedens מֵעַל (*desuper*) arguit, item nexus cum v. 8. & parallelismus Ez. 16, 14. Ps. 110, 3. *s*) *in perpetuum* Ex. 21, 6. ita vt recuperandi spes omnis præcisa sit. Pendet a verbo *aufertis* Videtur a. his respici ad legem Ex. 22,25. qua vestis pignoris loco accepta iubebatur pauperi ante occasum solis reddi: Hi nunquam reddebant. ♈. 10. *t*) Ergo & vos *surgite* vicissim, *& abite* e sedibus vestris, qui alios expulistis v. 9. Innuit talionis pœnam. nam qui expellit, expellitur. cf. Apoc. 13, 10. & ad verba 2 Sam. 17, 21. *u*) nam *non erit hæc* (sicut præsumitis) perennis & firma *requies*. Ez. 21, 31. Ion. *non est hæc terra locus quietis*. Deut. 12, 9. Ps. 95, 11. cf. Hebr. 13, 14. *x*) Caussam tam seueræ sententiæ, vt ne ignorent, denuo inculcat *propter immunditiem* vestram, qua terram polluistis. (1) cf. Leu. 18, 25. 28 Ier. 2, 7 Ez. 36, 18. Ps. 106, 38. Alii tamen codd. (vid infra Varr. Lect.) legunt cum *Metheg* in tertia feminini: *propterea* quod *polluta est terra, & perdit* *y*) *parturies* Cant. 8, 5. i. e. grauissimos dolores experietur (Ef. 26, 16.) terra s. populus Israelis, qui sæpius vt mulier a prophetis sistitur, vnde verba feminina; vt Hos. 2, 21. c. 5, 9. c. 9, 2. Al. *propter impuritatem*, quæ perdit vel *perdet* vos. Latine vocares *exitialem*. Ef. 13, 5. *z*) *& dolorem quidem*. vid. Ef. 66, 7. Ier. 13, 21. c. 22, 23. Hos. 13, 13. Al *& propter corruptionem*. Nomen ex præced. verbo *perdere* At *Tarn. perditura est* vos illa terra, *& quidem perditione præcisa*, vbi omnis spes restitutionis plane sit præcisa ac sublata. *a*) *validum*, *vehementem*. 1 Reg. 2, 8. ♈. 11. *b*) *Quodsi* aut ego aut alius quisquam esset. Non semper optatiuum, sed simpliciter *conditionale* alicubi est Ez. 14, 15 *c*) vir, *qui ambularet* (i. e. sectaretur, coll. Ef. 33, 15. Prou. 6, 11.) *spiritum* sc. suum vel proprium, licet diuinum Spiritum mentiatur, 2 Thess. 2, 2. coll. Ez. 13, 3. Hos. 9, 7. Cuiusmodi homines vocat Scriptura *Prophetas ex corde suo* Ez. 13, 2. 17. *vaticinantes deceptionem & visionem cordis sui* Ier. 14, 14. c. 23, 16. 26. At *Tarnouis* est *vadens vento*, qui agitur vertigine & spiritu vago, qui animos audientium non pascit solida consolatione, coll. Hos. 12, 1. *d*) *& qui mendacium* (fictas & inanes prophetias) *mentiretur*. Salsior elenchus. Erat populus adeo *reprobo* iudicio, vt mallet mendacio credere, quam veritati: neq; quisquam tam absone prophetabat, cui non fidem haberet, modo iucundus esset præco, & impiæ securitatis adiutor. cf. Ez. 13, 19. 2 Thess. 2, 10. 11. Ioh. 5, 43. 2 Tim. 4, 3. 4. *e*) si, inquam, *stillarem*, prophetarem v. 6. *f*) *de vino & sicera*, ad compotationes, quas hic populus amat, instituendas. Leu. 10, 9. cf. Ef. 5, 12. c. 22, 13. Hos. 7, 14. c. 9, 2. *g*) *tum foret* is, quisquis esset, siue ego siue alius *h*) *stillator* (Propheta, v. 6.) *populi huius*, h. e. talis qualem hic populus optat & amat. Sed de huiusmodi Prophetis cf. Thr. 2, 14. Nec vero, quod ad palatum est populi, ideo & Deo probatur: differt longissime ab humano diuinum iudicium. cf. Luc. 6, 26. ♈. 12. *i*) Attamen, quæ est mea benignitas, inquit Iehouah, *colligendo* (h. e. omnino & plane) *colligam*. c. 4, 6. A tristibus ergo nunc transit ad læta. Nimirum solent Prophetæ durissimos elenchos & comminationes dulci simis temperate solatiis & promissionibus; vt & seueritatem Dei omnes intelligant, & gratiæ diuitias pro merito æstimare discant. Sic pariter c. IV. cum III. cohæret. Quod vero *promissio* hæc potius sit, quam comminatio de violenta Israelitarum coarctatione in munitis locis, metu hostium, a quibus obsidendi forent, patet cum ex verbis ipsis, quæ quidem in alia atque benedictionis & gratiæ significatione vix vsquam ponuntur; tum ex nexu cum v 13 Verum de complemento promissionis difficilior est decisio. *Herm. Witsius* de X Trib. Isr. c. 6. p. 349. & 355. seqq. putat, agi de tempore reuelationem Messiæ antecedente, coll. v. 13. atque prædici reductionem captiuorum in terram Canaan, non *Iudæ* solum, sed & *Iacobi totius*, vt nulla tribus desit; non qs. nulli ex tribubus in terris exsilii mansuri essent, sed quod omnibus daturus esset occasionem redeundi, si vellent. Rediisse vero cum *Iudæis*, soluta captiuitate Babylonica, etiam *Israelitas* de X. tribubus, (licet fateatur ipse fuisse paucos, si vel cum gentilium suorum vniuersitate, vel cum reducibus ex Iuda conferantur) inde tn. probare annititur, quia 2 Par. 36, 23. Esr. 1, 3. & Esr. 7, 13. redeundi potestas *toti populo Dei*, vel *Israelitico* data; Esr. 2, 2. c. 4, 3. c. 7, 7. 1 Par. 9, 2. reduces *Israelitæ* vocantur; Esr. 6, 16. 17. c. 8, 35. victimæ *pro toto Israele, pro numero tribuum Israelis* oblatæ. Sed nescio tn. quid desit argumentis Cel. Viri, vt quod probandum erat, perficiant. Nam 1) 2 Par. 36, 23. 22. 21. Esr. 1, 3. 1. agitur de populi post septuaginta annorum captiuitatem reductione, qualem prædixit Ieremias; hæc vero non Israelitarum, sed Iudæorum fuit. (2) Neque rem conficit mentio *Israelis* apud Esram. Nam & Iudæi, seorsim a 10. tribubus considerati, per *Israelitas* intelligi possunt, coll. not. supra ad c. 1, 15. Adeoque vniuersaliter dictum pro substrata materia restringendum est ad Israelem & populum Dei, in quantum a Babyloniis fuerat captiuatus. (3) Fuerint sane inter captiuos e Babylonia reduces etiam aliqui de 10. tribubus; forte tn. hi ipsi fuerunt, non quos olim Assyrii captiuarant, sed qui Iudaico regno se quondam adiunxerant, adeoque cum Iudæis in exilium Babylonicum commigrarant. 2 Par. 11, 13. 14. 16. c. 15, 9. (4) Et si vel maxime quidam de 10. tribubus per Assyrios captiuati cum Iudæis rediissent, tn. hoc tanti non erat, vt amplitudo prophetica de *vniuerso Israele* recolligendo per id expleta dici possit. Itaq; malumus euentum huius promissionis inter futuros adhuc reponere, cum *Ion.* qui præmisit: *In fine*. Nec obstat, quod *Messias* de quo v. 13. agit, dudum iam venerit. pariter n. Paulus Rom. 11, 26. futuram totius Israelis conuersionem connectit cum aduentu Christi iam facto, ex Ef. 59, 20. *k*) *Iacobum te totum* vel *vniuersitatem tuam*. Ef. 22, 1. cf. Ez. 36, 10. Rom. 11, 12. 26. 31. *l*) Ef. 40, 11. Ier. 23, 3 *m*) c. 5, 6. 7. Ef. 10, 20. seqq. Ier. 31, 7.

a) *benefaciunt cum* &c. Gen. 32, 10. 13. h. e. bene se habent, bona sunt, benignitate scatent erga &c. Ef. 59, 8. Bonis bona sunt quidem, sed malis asperisque ingeniis aspera. cf. Hos. 14, 10. it. Matth. 11, 20. 1 Tim. 1, 9. *b*) *cum recto ambulante*, i. e. *qui rectus* l. *recte ambulat* cf. c. 7, 2. Ef. 57, 3. Ps. 15, 2. & simil. syntaxis Iob. 31, 26.
♈. 8. *c*) *At dudum*. Connexio hæc est: Dixi v. 8. verba mea bonitate scatere erga quemcunque recte ambulantem; *sed* tales vos neutiquam estis, quippe אֶתְמוּל *heri*, i. e. *dudum* Ex. 30, 33. sc. ab omni æuo præterito. *d*) *populus meus*, sc. nomine talis, coll. v. 7. *e*) *in hostem constituit*, & pro hoste habet pium quemq; & rectum v. 7. & veritatem diuinam stillantem v. 6. coll. Iob. 13, 24. Diuersimode id exponunt alii. Quidam intransitiue: *populus meus vt hostis* contra me, imo & contra se inuicem, *insurgit*. quemadmodum עוּף etiam in Piel עוֹפֵף intransitiuam significationẽ *volandi* seruat. Alii transitiue: *in hostem* (instar hostis) me *facit insurgere*, sc. prouocando me suis sceleribus, v. g. tyrannide & raptu, vt sequitur. *f*) quippe *ex aduerso* s. *e regione vestis*, cui superior toga extrinsecus adiacebat. Ex. 28, 25. Leu. 5, 8. Incipit iam exemplis, quod dixerat, collustrare. *g*) *vestis* interioris. distinguitur enim a sequenti אֶדֶר tanquã superiori. Alias vestẽ quamlibet significat Ex. 22, 8. &c. *h*) *togam* laxiorem exterioremque, cui interior שַׂלְמָה subiacebat. (2) Zach. 11, 13. vbi *decus* notat, sicut h. l. *vestem*, quæ *decoris* caussa gestatur. cf. 1 Reg. 19, 13. 19. *i*) aliis per vim *detrahitis* c. 3, 3. Gen. 37, 23. Si quẽ vidistis dupla amictum veste, superiorem illico rapuistis, populumq; satalibus calumniis tantum non exhausistis. Magistratuum erga ciues tyrannidem hic ma-

♈. 10. קָרְיֵי per *Ithibh* 1. 2 טָמְאָה cum *Meth.* (vid. supra not. ad textum) 1. 2. 3. 5. 21. Sic regularior foret præ edent. seruus *Darga*. Attamen 1. 17 in marg. nobiscum facit. ♈. 11. Pro כִּזֵּב hab. in marg. ex aliis libris כִּזֵּב 6. 9. 22. sic su. in textu 5. אַטִּף sic defect. 1. 3. 5. 7. 8. 15. 22. 24. sic se. 2. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Alii plene.

יחד אשימנו כצאן בצרה כעדר בתוך הדברו תהימנה
13 מאדם׃ עלה הפרץ לפניהם פרצו ויעברו שער ויצאו בו
ויעבר מלכם לפניהם ויהוה בראשם׃

CAP. III.

ג ואמר שמעו־נא ראשי יעקב וקציני בית ישראל
2 הלוא לכם לדעת את־המשפט׃ שנאי טוב ואהבי
רעה גזלי עורם מעליהם ושארם מעל עצמותם׃
3 ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו ואת־
עצמתיהם פצחו ופרשו כאשר בסיר וכבשר בתוך

קלחת Ffff 5 עה ה

ita quidem, vt, sublatis atque perruptis omnibus impedimentis, iter pau- dat. Perrumpere enim est, רע קרי repagula, obices, & quidquid detinere voluerit, diffringere, vt peruadere posfis; velut aqua, cum aggerem oppofitum perrumpit 2 Sam. 5, 20. Quidam hic conf. Eph. 2, 14. z) *ante illos*, primam illorum aciem acturus, ficut quondam, cum ex Aegypto populum educeret Ex. 13, 21. 22. Pf. 80, 3. 2. Ef. 51, 11 cf. Hebr. 2, 10. c. 12, 2. a) itaque *perrumpunt* ipfi quoque Gen. 38, 29. h. e perruptis omnibus obftaculis, Chriftum fequentur ftrenue, neque quidquam poterit illorum fiftere curfum. Victoria Ducis non defides eos faciet, fed animabit: penetrabunt, quo Ducem penetraffe vident. Igitur & nos perrumpamus carnis, mundi ac Satanæ vincula Rom. 8, 6 13. regnoque cælorum gloriofam vim faciamus, Matth. 11, 12. refpicientes archiducem fidei noftræ Chriftum Hebr. 12. 2. b) *& tranfibunt*; nemine prohibente peruadent. Ef. 8, 9. Dan. 11, 10. 40. c) *portam* perrumpent, inquam, atque peruadent. nulla enim erit adeo munita porta, quæ ab ingreffu eos arcere poffit. cf. Gen. 22, 17. c. 24, 60. d) *&* (ficut nulla vi obfiftente intrabunt, ita pariter) *exibunt per eam*, nemine prohibente. cf. Iud. 16, 3. At S. *porta* erit illis, *& exibunt per eam:* quod conf. cum Ioh. 10, 9. e) *tranfibit enim*, vt hoc iterum inculcem. f) eum puta, quem fatis diu neglectum populus Ifraeliticus in nouiffimo dierum quæret Hof. 3, 5. cf. infra c. 4, 7. & Ez. 37, 22. g) *& Iehouah* Mefsias, Ier. 23, 5. 6. Epexegefis. *Ion.* VERBVM Domini. vt Hof. 1, 7. h) *in capite* f. prima turma *illorum*, Gallice *a leur tete*. Amos 6, 7. 2 Par. 13, 12. cf. Hof. 2, 2. Idem eft quod modo *ante eos*. CAP. III. ℣. 1. i) Dum *vero* ab exoptatis illis temporibus, quæ modo promiffa funt, nimium abfumus, *dixi* interim, fc. ad continuandum Elenchum propheticum contra malos principes ac doctores c. 2. cœptum. Arctisfimum enim refpectum habet hoc caput ad antecedens, non modo propter *copulatiuum Vau*, fed & particulam אז *tunc* v. 4. quæ remittit ad c. 2, 3. feqq. Argumentum ita enarrat *Maius* p. 899. Ducibus in ftatu politico & ecclefiaftico, inquit, vna cum populo feducto pœnas promeritas denunciat ἐν δυνάμει συνοχᾶς, fpeciatim I. *Principibus* & iudicibus iniuftis, fubditorum fufpiria & clamores non audientibus, denegationem exauditionis & opitulationis diuinæ, v. 1-5. II. *Pfeudoprophetis*, auditores feducentibus, mordentibus & fua quærentibus, priuationem luminis & confufionem v. 5-8. & III. coniunctim *omnibus*, ob focietatem criminum, vaftitatem Reip. & Ecclefiæ, v 9.-12. Ratione chronotaxeos dubium non eft, quin hæc concio pertinuerit *ad tempus Hiskiæ*, coll. v. 12. qui Ier. 26, 18. tanquam Hiskiæ tempore enunciatus, allegatur. Vide tn. quæ fupra notauimus ad c. 1, 1. k) Hof. 5, 1. vid not. c. 1, 2. l) *capita*, i. e primores *Iacobi*. v. 9. Iud. 11, 8. 9. 11. m) *& duces*. v. 9. Ef. 1, 10. Circa hanc partem elenchticam contra magiftratus cf. Ez 22, 6. Amos 5, 6. 10-15. & Pf. 82. totum. n) Interrogatio emphatica, quæ confcientiam principum de notoria iure compellat. o) *vobis* incumbit, feu *veftrum eft*. Syr. & Ar. *nonne vobis conueniebat?* Simile ל vid. 2 Par. 13, 5. c. 20, 17. Prou. 31, 4 & cf de magiftratuum officio Deut. 1, 16. 17. 2 Par. 19, 6-10. p) *noffe ius*, v. 8. idemque curare & adminiftrare. Verba notitiæ apud Hebræos fæpe adfectum & curam includant, quia inutilis eft, quæ in rebus practicis adfectu deftituitur fcientia. q) *ius*, quatenus ad forum fpectat v. 9 Ef. 1, 17. quanquam & ius morale, h e. cultum Deo debitum, illi inprimis noffe ac obferuare debebant, coll. Ier. 5. 4. 5. ℣. 2 r) S. *Qui vero eftis odio habentes bonum.* Inftituit comparationem facti cum iure. q. d. Eft quidem ita, vt dixi: verum fi improba praxis veftra refpiciatur, tantum quidem abeft, vt debitum veftrum expleatis, vt potius videamini ius omne penitus eiuraffe, quippe *odio habentes* &c. cf. infra v. 9. & contrariam Dei hortationem Amos 5, 15. 14. Ceterum *bonum & malum* neutraliter potius accipimus, quam de perfona, cum propter allatum Amofi parallelismum, tum propter fequens Cthib רעה, quod *femininum*, adeoque Latino fermone fine dubio *neutrum* eft. Quanquam qui bonum oderit, odiffe etiam folet bonos Pf. 34, 21. t) *fapientes*. c. 2, 2. u) *cutem illorum*, fc. populi mei, Iacobi & domus Ifraelis v 1. 3. & in his maxime innocentum pauperumque x) *a-fuper ipfis*; q. d. cutem ipfis per vim pene detrahentes. Tanta exactionum onerumque vis eft. Huc pertinet illud *Tiberii* apud *Suetonium* c. 32. qui *Præfidibus, onerandas tributo prouincias fuadentibus, refcripfit, boni paftoris effe tondere pecus, non deglubere.* Ion. *Rapientes opes populi mei ab ipfis, & diuitias illorum pretiofas ab eis auferentes.* fic v. 3. idem. y) *& carnem illorum* ab offibus ipforum, v 3. Pf. 73, 26. ita vt exfucci & exfangues, quoddam quafi fint fceleton, opibus fuis per calumniam duraque onera exhauftis. ℣. 3. z) *Qui vorant, inquam.* Reaffumit membrum pofterius v. 2. per fynonymicas phrafes, cum vt rei indignitatem exaggeret, tum vt nouum quid fuperaddat. cf. Pf. 14, 4. a) *ab ipfis exuunt*, velut pecora a laniis decoriantur Leu. 1, 6. cf. fupra c. 2, 8. & Ex 22, 26. b) *frangunt*. Pi. (1) At in Kal eft *frangere* vel *rumpere iubilum* Ef. 14, 7. ficut etiam Hebr. רוע *iubilare*, indeque תרועה *iubilus*, proprie *fractionem* importat, coll. Ier. 15, 12. Et *Virg.* 2 Aen. v 129. *rumpere vocem* dixit, pro *erumpere voce*. cf. Ar. *tundendo fregit* rem concauam, & Aeth. *cuneo fidit.* c) *& diuidunt*, h. e. diuifa carnis frufta ingerunt, *velut in ollam*. cf. Ez. 24, 4. Vel: *diuidunt tanquam* quod eft *in olla*, Thr. 4, 4. Sic *Tarnou*. Subftantiam, inquit. & opes diripiunt & inter fe diuidant, vt in pompis, luxu, epulis habeant, quod abfumant, omnibus modis ferisfime eos nimiis exactionibus abfumentes, velut coqui miferas oues mactant, dilaniant & igni apponunt, vt habeant, quod ipfi & alii comedant. Idemque p. 740. Liquet hinc, quid Deus de nimiis multorum magiftratuum exactionibus ftatuat, quocunque etiam pallientur modo. Dauid olim aquam, cum periculo fuorum allatam, nolebat bibere 2 Sam. 23, 16 hodie vero in aulis quibusdam lufus, immo virtus eft, fubditorum fanguinem, i. e. fubftantiam certatim ebibere, & quod miferi ruftici vix vnciatim comparferunt, vniuerfum abripere &c. Conf. Præf. in Hofeam §. 5. d) *in medium*, vel, quæ eft *in medio lebetis* vel *aheni*. (2) 1 Sam. 2, 14. *Pocok*. Not. mifc. p. 406. confert cum Gr. χαλκίον, *æramentum, vas æneum*, vnde format Ar. חלקין, quod apud R. *Tanchumam* & in *Fabulis Lockmani*, fab. 5. *ollam* vel *ahenum æneum* notat. Sed malim χαλκίον cum primitiuo fuo χαλκὸς effe orientalis originis ab Hebr. & Arab. חלק *mollem leuigauit, expoliuit*, coll. Ef. 41, 7. indeque noftrum קלחת per metathefin pro חלקת.

n) *pariter*. i. e. vniuerfum, fine difcrimine & exceptione. Hæc enim eft vis particulæ. Pf. 33, 15. cf. Hof. 2. 2. o) Gen. 21, 13. 18. c. 46, 3. p) *inftar ouium Botfræ*. quarum emblemate amplificationem Ifraelis tam numero, quam rerum omnium affluentia, eleganter fignificat. cf. Ier. 33, 12. Ez. 34, 31. c. 36, 37. q) quæ Idumææ ciuitas Ef. 63, 1. Ier. 49, 13. pafcuis ac pecore abundabat. Appellatiue fignificat *vrbem munitam*, qualis eft ciuitas Dei Ef. 26, 1. r) *inftar gregis conferti*. Ier. 31, 24. s) in medio *caulæ fuæ* (2) Ef. 5, 17. t) *tumultuabuntur* vibe. Ifraelitic.æ, caularum inftar futuræ; vel potius (præceffit enim *ficut grex*, tanquam fubiectum prædicationis) *ipfi Ifraelitæ*, ouium inftar multiplicandi. *Terminatio feminina* refpicit fimile f. tropum orationis. Hiph. (2) Pf. 55, 3. ab הום Deut. 7, 23. quod conueniat cum cognatis הָמָה & הָמַם, *commotionem cum fono & ftrepitu* (qualem ingens hominum copia excitat) fignificantibus. u) *præ hominibus*. Tanta erit hominum copia. Ion. *præ hominum multitudine*. cf. Ez. 36, 10. 11. 37. 38.

℣. 13. x) *Afcendet* enim imperatoris inftar, qui populum diuturna captiuitate & feruitute preffum educet. Bellica vox eft, armatam fignificans profectionem, quam hoftes nequicquam impedire poffint. Ex. 1, 10. Hof. 2, 2. cf. Cant. 3, 6. c. 8, 5. *Præterita* autem funt *Prophetica*, vt frequentisfime. v. c. Ef 5, 13. c. 9, 2. c. 10, 28. Ier. 31, 21. Hof. 10. 5. &c. y) *perruptor*, ὁ διαρρήκτης & cum ה demonftratiuo. Loquitur ergo non de vago aliquo fubiecto, fed certo, & antonomaftice fic dicto, quod mox vocabitur *Rex illorum & Iehouah*, videlicet de Mesfia. Hic ducet populum fuum, & ita

℣. 12. חדיוּמנ׃ *Nun* cum *Dag*. 6-9 12. 13. 14. 16--21. 23. 24. & *Ber*. fic fu. 5. *Kri* ההימנה adiicit 3. Cf. fimilem variat. infra c. 7, 10. & Zach. 1, 17.

seqq. c. 28. & Ez. 13. &c. m) errare facientes, dum læta securis pollicentur, Es. 3, 12. c. 9, 15. Ez. 13, 10. Thr. 2, 14. infausta comminantes contra, quibus comminanda non erant, verumque ventris caussa, Ez 13, 19. n) mordentes, qui serpentum instar (de horum n. morsu

4 קלחת׃ אז יזעקו אל־יהוה ולא יענה אותם ויסתר
פניו מהם בעת ההיא כאשר הרעו מעלליהם׃
ה כה אמר יהוה על־הנביאים המתעים את־עמי
הנשכים בשניהם וקראו שלום ואשר לא־יתן על־
6 פיהם וקדשו עליו מלחמה׃ לכן לילה לכם מחזון
וחשכה לכם מקסם ובאה השמש על־הנביאים וקדר
7 עליהם היום׃ ובשו החזים וחפרו הקסמים ועטו על־
8 שפם כלם כי אין מענה אלהים׃ ואולם אנכי מלאתי
כח

id Verbum proprie dicitur, coll. Gen. 49, 17. Num. 21, 6. 8. 9. Am. 5, 19.) venenatos atque lethales ictus animabus infligunt, docentes ea, quæ se veneni instar insinuant & nocent. At *Tarn.* qui quando ipsis abunde datur, quod edant, vnde curent abdomen, tum populo dicunt placentia, & ita *mordentes suis dentibus* cibum iucundum, *proclamant pacem.* Pariter *Ion.* *qui offerenti ipsis conuiuia carnis vaticinantur pacem.* Et hi quidem propter sequens membrum (vti videtur) oppositum, Sed obstat, quod נשך nusquam est *escam mandere*, sed *morsum infligere noxium.* o) *dum proclamant pacem*, i. e. *prospera quaque* Ier. 6, 14. c. 8, 11. Ez. 13, 10. Obserua igitur, esse quædam quæ suauia ac iucunda videantur, nocentissimum vero, instar venenati morsus, habeant effectum Prou. 23, 32. cf ibid. c. 18, 8. p) *& quisquis non dat pro ore illorum*, quod edant & comissentur. Gen. 25, 28. Koh. 6, 7. Arguit hoc ipso illos Prophetas, quod sint αἰσχροκερδεῖς 1 Tim. 3, 3. 8. Tit. 1, 7. ventrique & gulæ seruiant potius, quam Deo Ez. 13, 19. Rom. 16, 18. At Schm. *quisquis a. non exosculabitur os eorum.* quod est blandientium ac venerantium. forte ex Gen. 41, 40. sed paulo coactius. q) *contra eum sanctificant*, h. e. solemni ritu mouent, *bellum.* De bello, inquit *Gusset.* f. 733. notus est mos, tum in Israele, tum apud alias gentes, illius auspicandi ceremoniis sacris. Ies. 6, 4. Ioel 4, 9. At *Tarn.* notionem *sanctificationis* eo quoque extendit, quod *sacrum* veluti *bellum* & læsæ religionis ergo, *indicant.* Eiusmodi enim doctores veræ pietatis doctrinam *specioso religionis titulo* infestant, ac sibi & assectatoribus suis egregii bellatores Domini esse videntur. Conf. Præf. in Hos. §. 6. ℣. 6. r) Nimirum *Ideo*, quod tales estis, quales vos v. 5. descripsi. Obseruetur n. nexus cum v. 5. Dixerat illic: *Sic ait Dominus ad Prophetas.* & vt eo magis constaret, *quibus* prophetis id dicat, a qualitatibus suis ibidem eos descripserat. Iam exponit, *quid* dixerit Dominus, sed auspicatur statim per illatinam particulam *Ideo*, licet nihil directæ orationis adhuc præcesserit, sc. vt innuatur, hic repetenda esse, quæ v. 5. per modum indirectum dixerat de Pseudoprophetis. s) *Nox & tenebræ* atram malorum caliginem notant Es. 21, 11. Iob. 17, 12. cf. not. Am. 5, 18. t) Caussaliter accipimus: *ob visionem*, vel vt *Vulg. LXX.* & *Syr.* reddiderunt, *ex visione.* q. d. Vaticinia vestra, quibus alios decepistis, fient vobis caussa & origo ingentium malorum. Sed *Tarn.* מ priuatiuum est, q. d. vt *a visione* desistere cogamini. Ita *Ion.* *vt ne prophetetis* amplius. Et sic sequens *a diuinando*, pro, *vt ne diuinetis deinceps.* Es. 1, 1. Zach. 13, 4. u) *& tenebræ* (1) sc. erunt. vel sec. alios libros (de quibus videsis infra Varr. Lect.) *& tenebrosum fiet*, impersonaliter, pro *tenebræ vobis ingruent.* x) *ob diuinare* vestrum v. 11. Ez. 22, 28. vel substantiue, *ob diuinationem* vestram, formæ סגור *Sgor*, יסוד *Isod* &c. y) *Occidet enim sol*, ac Pseudoprophetas in spissa malorum caligine, a qua subito obruentur, destituet. *Ion.* ita: *Operietque tribulatio Pseudoprophetas velut caligo.* Ier. 15, 9 Am. 8, 9. vbi videsis not. z) *& ater fiet*, sicut cælum, cum conglobatis per tempestatem nubibus grauidum est, atram diei caliginem inducit. Ioel 2, 10. 1 Reg. 18, 45. *Cocceius*: Omnia tristia ipsis imminebunt. a) Significat, iudicia Dei ipsis esse ex improuiso incubitura, sc. pleno adhuc die Ier. 15, 9. & lucente meridie Am. 8, 9. saltem vt ipsi opinabantur, quippe qui nescio quem fortunatum atque florentem populi statum concipiebant, & aliis, vt crederent, *persuadebant.* Conf. Præf. in Hos. §. 4. ℣. 7. b) *Et cum quidem pudefient.* Præter. Kal, vt Es. 19, 9. Turpitudo illorum patescet in publicum, cum alia omnia euenerint, quam ipsi prædixerant. cf. 2 Tim. 3, 9. c) *Videntes*, non reuera, sed sua populique opinione tales. Es. 28, 15. Ez. 13, 9. d) *& confundentur.* Es. 1, 29. e) *diuinatores* vani. Ita ex rei veritate vocantur, qui quidem *Videntes* dici adfectabant. v. 6. 11. Deut. 18, 10. 14. f) *& operient* (Hebr. constr. *tegmen imponent super*) *mystacem*; vt quos pudebit, qui cognosci nolent, ac leprosorum instar immundi ac detestabiles fient, miseramque sortem suam lugebunt. Fuit enim hic ritus leprosorum atque lugentium Leu. 13, 45. 2 Sam. 19, 25. Ez. 24, 17. 22. immo & pudefacti velabantur Cant. 1, 7. Ps. 89, 46. Ier. 14, 3. Esth. 6, 12. c. 7, 8. *Ion.* addit: *sicut lugentes.* g) synecdochice pro *ore*, vt LXX. reddunt Leu. 13, 45. Formatur autem a שפה *labium*, quemadmodum פחם *princeps* Neh. 5, 14. a פחה, *Malkam* a מלך *Molochus* &c. in quibus ם est afformatiuum. h) S. *eo quod non sit respondens Deus.* Sed præterquam quod ענה in *Hiphil* pro simpliciter *respondere* vix reperitur, etsi conferas Coh. 5, 19. est hæc forma in constructione, (vid. infra varr. Lect.) atque adeo Substantiuum potius, quam Participium. Sed & sic diuersimode explicatur. *Tarn.* ita: *quia nulla erit exauditio Dei*, cum hactenus audire Deum noluerint v. 4 cf. 1 Reg. 18, 26. 29. At Vulg. *quia non est responsum Dei*, sc. apud ipsos, vti iactabant: id enim euentus clarum faciet. Cui suffragatur etiam Ion. *non est in eis Spiritus prophetiæ a facie Domini.* Sic esset כי explicatiuum. q. d. Neque hoc quisquam miretur, me talia Prophetis portendere, viris, inquam, quos Deus alloquio suo dignari creditur: *quia* &c. Malim tn. de futura caussa luctus interpretari, sc. *de subtractione verbi* Prophetici, de qua etiam Ieremias nomine captiuorum queritur Thr. 2, 9. (vbi vid. not.) & Ezechiel c. 7, 26. prædicit. q. d. Responsa Dei finxerunt quæ non dederam; itaque in pœnam huius temeritatis vera quoque responsa auferam, ita vt tempore mali habituri sint neminem, qui nomine Dei ipsis dicat, quamdiu: vt ait Psaltes Ps. 74, 9. ℣. 8. i) *Verumtamen* Gen. 48, 19. 1 Reg. 20, 23. licet qui Prophetas se dicunt, Principum ac totius populi peccata non modo non arguant, sed etiam probent v. 5. sunt tamen, quantumuis pauci, qui diuina virtute ac intrepido prorsus animo Iacobi defectionem arguunt; ex quibus per Dei gratiam & ego sum. k) in oppositione ad malos illos prophetas v. 5. q. d. non sum talis, quales qui Propheticum nomen & munus sibi temere arrogarunt. cf. 2 Cor. 2, 17. c. 3, 1. Prædicat autem, obseruante *Tarn.* dona diuinitus sibi concessa, non ex ambitione, sed necessitate, sicut Paulus 2 Cor. 10, 11. 12. 13. Eph. 3, 4. Phil. 3, 4. l) *impletus & plenus sum.* adeoque quicquid loquor, non ex audacia quadam cordis est Esth. 7, 5. sed Spiritus diuini abundantia Ier. 6, 11. Act. 6, 3. 5. 8. c. 7, 55. c. 11, 24. 2 Cor. 4, 13.

℣. 4. f) *Tunc* vero. Respicitur (vt supra ad v. 1. notauimus) ad c. 2, 3. seqq. g) *sed non exaudiet eos.* Ier. 11, 11. Hos. 5, 6. Zach. 7, 13. Ps. 18, 42. Prou. 21, 13. Iob. 35, 12. Neque hoc tollit veritatem promissionis diuinæ de audiendis omnibus Deum inuocantibus. Supponuntur enim hic tales, qui Deum inuocabunt male Iac. 4, 3. non in veritate Ps. 145, 18. sed hypocritice, nec nisi ex sensu pœnæ Prou. 1, 28. 24. seqq. sine conuersione & fide Esa. 1, 15. Iac. 1, 6. cuiusmodi clamorem *Tarnov.* ad h. l. comparat cum lacrimis Esaui Gen. 27, 34. 38. Hebr. 12, 17. & cum resipiscentia damnatorũ Sap. 5, 3. h) *& occultabit faciem suam* ab illis, nullo gratiæ aspectu eos dignabitur Ps. 4, 7. quod est auersationis & iræ Es. 8, 17. c. 59, 2. cf. Es. 1, 15. i) Quidam caussaliter, *quia*, cum LXX. ἀνθ' ὧν: vt Num. 27, 14. 1 Sam. 23, 18. Ps. 56, 7. Sed magis proprie Vulg. *sicut.* Ita caussalis significatio includitur, magis tamen iustitia talionis in relatione pœnæ ad culpam consimilem, innuitur. q. d. Principes illi clamantes viduas, pupillos, aliosque per calumniam oppressos, nec audiuerunt hucusque, nec respexerunt: idem igitur ipsis obtinget; & quod seuerunt, metent Gal. 6, 7. cf. Prou. 21, 13. c. 28, 9. Iac. 2, 13. k) ipsi *mala fecerunt* opera sua. 1 Sam. 12, 25.

℣. 5. l) Ion *Pseudoprophetas.* Tales enim erant ex rei veritate, licet *Prophetarum* nomen sibi arrogarent. Sunt illi, quos c. 2, 11. dixerat ad palatum *de vino & sicera* docere. Et hos quidem iungit *malis Principibus*, quod & nequitiam illorum adprobarent ac collaudarent, & cum iisdem essent excidii Hierosolymitæ caussa moralis v. 12. Solent *Bestia* & *Pseudopropheta* vna esse, & se lauare inuicem Apoc. 19, 20. cf. Ier. 23, 9. seqq. c. 27, 14. seqq.

CAP. III, ℣. 6. לכן Per *Rbhia* 2. 6. 9. 20. 23. contra *Mas.* 1. 3. *impr.* & *Erff.* וחשכה cum *Meth.* (vid. ad textum adnotata) 7. 8. 22. 23. 24. & *Concord. Hebr.* ℣. 7. מענה sic per *Tsere* 2. 5. 6. 17. 19. 15. 20. 22. 23. 24. sic sc. 1. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Alii per *Segol.*

כח את־רוח יהוה ומשפט וגבורה להגיד ליעקב פשעו
ולישראל חטאתו׃
9 שמעו־נא זאת ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל
י המתעבים משפט ואת כל־הישרה יעקשו׃ בנה ציון
11 בדמים וירושלם בעולה׃ ראשיה ׀ בשחד ישפטו
וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמו ועל־יהוה
ישענו לאמר הלוא יהוה בקרבנו לא־תבוא עלינו
12 רעה׃ לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלם עיין
ד תהיה והר הבית לבמות יער׃ והיה ׀
באחרית הימים יהיה הר בית־יהוה נכון בראש ההרים
2 ונשא הוא מגבעות ונהרו עליו עמים׃ והלכו גוים
רבים

m) virtute vel *robore.* cf. Mat. 7, 29. Act 1, 8. 1 Cor. 2, 4. *n) cum Spiritu Domini* c. 2, 7. Nam vbi Spiritus Domini, ibi & robur est, & παῤῥησία, & animus intrepidus. Sunt quidem, qui vertunt, *a Spiritu*: quasi את idem h. l. esset ac מאת. coll. Gen. 49, 25. sed is significatus neque certus est satis, neque heic opus. Secundum nostram expositionem prius hemistichium has duas propositiones complectitur: *I.* Impletus sum Spiritu Domini; *II.* Et cum Spiritu impletus sum quoque donis Spiritus Sancti, nempe 1. robore, 2. iudicio, 3. fortitudine. cf. Iob. 32, 8. *o) & iudicio*, ad disceptandum cum populo meo, & exprobrandum ei impietatem suam. cf. not. Ez. 20, 4. *p) & fortitudine.* cf. Es. 11, 2. *q)* ad *indicandum* libere & sine metu. Meti. ulosæ & adulatoriæ dissimulationi opponitur Es. 3, 9. Iob. 21, 31. *r)* cf. c. 1, 5. Ps. 53, 1.

℣. 9. *s)* Atque vt *roboris* illius diuini, de quo modo dixi, nouum aliquod experimentum capiatis, *Audite* igitur *quæso.* v. 1. *t)* vid. v. 1. *u) abominantes* Am. 5, 10. *x)* quod vestrum tamen erat non modo scire, sed diligere etiam atque curare v. 1. *y) quique -- peruertunt.* subintellecto אשר, quod apud Hebræos secundam primamue solet in tertiam mutare personam. *z) omne rectum peruertunt.* curvum faciunt, quicquid rectum est, bonas caussas intricando. Translatum a *via* ad processum iuris, coll. Es. 5, 8. *integritati* in diiudicandis caussis opponitur, Prou. 10, 9. c. 28, 18. Similis tropus Am. 2, 7. cf. Es. 5, 20.

℣. 10. *a)* Quorum *ædificat* quisque scilicet! Ironia. q. d. Videmini quidem vobis præclare Tsionem ædificare, h. e. pulchre de ea mereri & commoda eius promouere: ac debebatis quidem; sed quomodo ædificatis? Ps. 118, 22. *b) sanguinib⁹ temere fusis*, h. e. iniustis cædibus sæuiendo. Ez. 22, 27. *c) iniustitia.* Hab. 2, 12.

℣. 11. *d) Capita* (Principes) *eius*, sc. Tsionis & Hierosolymæ v. 10. cf. v. 1. 9. Iungit Principes, Sacerdotes, Prophetas, vt Ez. 22,

CAP. IV.

25. seqq. Zeph. 3, 3. 4. tanquã nequitiæ socios. *e) pro munere*, non sicut caussæ iustitia exigit, sed prout munera dantur. cf. Ex. 23, 8. Deut. 16, 19. Es. 1, 23. Ez. 22, 12. 27. Zeph. 3, 4. Sir. 20, 31. & infra c. 7, 3. *f)* de quorum officio in instituendo ad legem populo vid. Leu. 10, 11. Deut. 33, 10. Mal. 2, 16. *g) pro pretio docent*, non qs. omnino nefas esset, sacerdotes ac Verbi doctores accipere *salarium*; (est enim dignus alimento suo ac mercede operarius Matth. 10, 10. 1 Cor. 9, 7-14. Galat. 6, 6. 1 Tim. 5, 18. immo Mal. 3, 8. 10. Neh. 13, 10. 11. 12. arguitur populus Iudaicus, quod decimas ad sustentationem sacerdotum non persoluisset, ac Deus ipse sacerdotibus salaria fixerat Num. 18, 8. seqq.) sed quod doctrinam quæstu metirentur, & ad quæstum temperarent, docentes ea, quæ populo placerent, & quæ lucelli quid allatura esse sperarent. quæ αἰσχροκέρδεια in ministris Ecclesiæ merito improbatur 1 Tim. 3, 3. 8. Tit. 1, 7. 11. 1 Pet. 5, 2. *h)* Ez. 22, 28. *i) pro argento.* Vt quisque nummos liberaliter erogauerit, ita ei ominantur: prophetias, quas quisque amat, venales habent. amant mercedem iniustitiæ 2 Pet. 2, 15. cf. Act. 8, 20. *k) diuinant* potius quam vaticinantur. cf. not. v. 7. stil. vt *Bileam* Ios. 13, 22. cf. 2 Reg. 17, 17. Es. 3, 2. Ez. 13, 23. *l) & tamen super Iehoua nituntur* Es. 10, 20. h. e. confidentiam in Deo præ se ferunt, optima quæque sibi ab eo pollicentes: quasi vero eiusmodi gens essent, quæ iustitiam fecisset, neque ius Dei sui reliquisset c. 58, 2. Miratur Propheta hominum impudentiam, quod gratiam Dei in peccatis sibi promittant. Discamus itaque & nos, vanam esse in merito Christi fiduciam, quamdiu in peccatis malitiose persistitur. cf. Ier. 7, 4. 5. seqq. 1 Ioh. 3, 7. 8. *m)* Interrogatio ex affectu, quasi vel dubitare de Domini fauore impietas foret. tanta erat persuasionis pertinacia. *n) est & porro erit inter nos*, sc. gratia sua & fauore Leu. 26, 11. 12. Num. 14, 42. Es. 58, 2. cf. Am. 5, 14. Vel sensus: *est inter nos*; habet inter nos suum Templum, quod non patietur exscindi Ex. 25, 8. 1 Reg. 6, 13. *malum ergo*, quod Michas & Esaias comminantur, *non veniet super nos.* Et sane fiducia templi securos fecit Iudæos Ier. 7, 4. cf. Act. 6, 13. *o)* cf. Ier. 5, 12. seqq. c. 23, 17. Am. 6, 3.

℣. 12. *p) propter vos* Deut. 1, 37. c. 18, 12. principes, sacerdotes, prophetæ v. 11. quippe a quibus corruptio omnis in Remp. & Ecclesiam manarit: populi culpa non excluditur. Vult dicere: si vel maxime parciturus essem Tsioni ac Hierosolymis, tamen propter vos parcere non possum. *q)* vt *ager arabitur*, h. e. ita euertetur, vt vix vllum ciuitatis restet vestigium, quando pars in arua, pars in rudera, pars in siluam abibit. *Tarn.* Cf. supra c. 1, 6. Ceterum versus hic totus allegatur Ier. 26, 18. indidemque v. 19. simul constat, concionem hanc Michæ non sine insigni fructu fuisse, Rege quippe Deum humiliter exorante, & pœna dilata. *r)* Ier. 9, 10. *s)* c. 1, 6. Ps. 79, 1. *t)* cf. c. 4, 1. 2. *u)* cf. Hos. 2, 14.

CAP. IV, ℣. 1. *x) Fiet tamen.* Ita connectendum est hoc caput cum III. maximeque cum vltimo eius versiculo 12. Quemadmodum enim illic *Tsioni*, *Hierosolymæ*, & *monti domus Domini* excidium propter peccata populi ac procerum inprimis fuerat comminatus, sic iisdem, in solatium adflictæ Ecclesiæ, iam bene ominatur; &, vt conuersio hæc statim in oculos incurrat, iisdem nominibus, quibus supra, obiectum vaticinationis suæ designat, sc. *montem domus Domini* v. 1. 2. *Tsionem & Hierosolymam* v. 2. Id quod contra Celeb. Maium Oec. V. T. p. 942. modeste obseruamus. Agitur autem hic de regno Christi, quod pro collapso terreno erigendum, Propheta initio capitis pene iisdem describit verbis, quibus Esaias c. 2, 2. seqq. Estque, vt bene *S.* obseruauit, *I.* Euangelicæ promissionis de regno Christi sub N. T. & conuersione gentium simplex aliqua Protasis v. 1--7. *II.* Eiusdem ad adflictam & pressam Ecclesiam Applicatio v. 8--fin. *y)* sc. tempore N. T. cf. Hebr. 1, 1. & vid. not. Es. 2, 2. *z) mons domus Domini.* Ps. 24, 3. 2 Par. 33, 15. h. e. Ecclesia N. T. quæ est domus Dei 1 Tim. 3, 15. Hebr. 3, 6. & viuum eius templum 1 Cor. 3, 16. 2 Cor. 6, 16. 1 Petr. 2, 5. cuius eminentiam & dignitatem propheta typicis & allegoricis phrasibus hic depingit. cf. Ez. 40, 2. *a) firmiter constitutus*, ita vt nunquam possit de fastigio suo deiici. Prægnans h. l. verbum est, nec positum modo, sed & firmitudinem positus emphatice denotans. Vid. not. Es. 2, 2. *b) in fastigio montium.* Ecclesia Dei in illustri loco ponetur, ita vt omnes mundi nationes se ei sint subiecturæ. Tota oratio allegorica est, spiritualiter intelligenda. Etenim mons Moria, si proprie intelligatur, ad alios montes comparatus instar colliculi tantum est. cf. Ps. 68, 16. seqq. *c) & confluet super illum.* Notat copiosum, spontaneum atque continuum fluxum, qualis est fluuii decurrentis. Ier. 31, 12. *d)* non Israelitæ solum, sed cuncti v. 2. Es. 2, 2. cf. Es. 60, 5.

℣. 2. *e) Ibunt enim*, Euangelii sono excitati. Vlterior expositio postremi commatis v. 1. Es. 60, 3. Ier. 16, 19. cf. Hos. 11, 10. *f)* secundum promissionem Abrahæ factam Gen. 12, 3. Prophetis vero sæpissime confirmatam. cf. Es. 11, 10. c. 42, 6. Ier. 3, 17. Zach. 8, 20. 21. 22. Rumpetur enim intergerinus paries, qui gentes & Israelem hucusque seiunxit, Eph. 2, 14. 15. adeoque hoc templum longe plures frequentabunt, quam prius, quod manu factum fuerat.

℣. 10. בנה per *Tsere* 3. sic fe. 1. sec. *Mas.* suam.

רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל־הַר־יְהוָה וְאֶל־בֵּית אֱלֹהֵי
יַעֲקֹב וְיוֹרֵנוּ מִדְּרָכָיו וְנֵלְכָה בְּאֹרְחֹתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא
3 תוֹרָה וּדְבַר יְהוָה מִירוּשָׁלִָם : וְשָׁפַט בֵּין עַמִּים רַבִּים
וְהוֹכִיחַ לְגוֹיִם עֲצֻמִים עַד־רָחוֹק וְכִתְּתוּ חַרְבֹתֵיהֶם
לְאִתִּים וַחֲנִיתֹתֵיהֶם לְמַזְמֵרוֹת לֹא־יִשְׂאוּ גּוֹי אֶל־גּוֹי
4 חֶרֶב וְלֹא־יִלְמְדוּן עוֹד מִלְחָמָה : וְיָשְׁבוּ אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ
וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ וְאֵין מַחֲרִיד כִּי־פִי יְהוָה צְבָאוֹת דִּבֵּר :
ה כִּי כָּל־הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ
6 בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד : בַּיּוֹם
הַהוּא נְאֻם־יְהוָה אֹסְפָה הַצֹּלֵעָה וְהַנִּדָּחָה אֲקַבֵּצָה
7 וַאֲשֶׁר הֲרֵעֹתִי : וְשַׂמְתִּי אֶת־הַצֹּלֵעָה לִשְׁאֵרִית
וְהַנַּהֲלָאָה לְגוֹי עָצוּם וּמָלַךְ יְהוָה עֲלֵיהֶם בְּהַר צִיּוֹן
מֵעַתָּה

g) ſc. ad ſe inuicem. Mutuo ſe hortabuntur ad fidem & cultum Dei veri ſuſcipiendum. cf. Zach. 8, 21. h) vid. not. Eſ. 2, 3. i) Doctor autem, inquit *Kimchi*, erit Rex Meſſias. cf. Ioel 2, 23. Et eſt admodum notabile, quod Veteres in *Breſchith Rabba* f. 95. b. Meſſiam diſerte aiunt *verba legis explicaturum, & errores Iſraelitarum redarguturum.* item quod in *Medraſch Koheleth* c. 11, 2. dicunt: *Legem* ſ. doctrinam, *quam hoc ſeculo diſcit homo, vix aeſtimandam eſſe in comparatione ad legem Meſſiae.* k) Iudeo vias, *quae rectae ſunt coram eo.* de voluntate ſua, quid ſequendum nobis & fugiendum ſit. Deut. 8, 6. l) *& vt ambulemus.* Recte. Haec enim eſt vera indoles illorum, qui conuertuntur. Volunt de viis Dei non ſolum doceri, ſed & ambulare in illis Mat. 7, 24. Col. 2, 6. Iac. 1, 22. 1 Ioh. 2, 6. m) Ion. *in doctrina legis eius.* n) *quoniam*, ſi ſcire cupis, vnde hunc motum habiturae ſint gentes, vt ad domum Dei ſ. Eccleſiam accedant, mouebit eas rumor Euangelii, ex Hieroſolyma in totum mundum ſpargendus. cf. Zach. 8, 23. o) ſicut contra lex Moſis olim e monte Sinai Gal. 4, 24. p) exibit in omnem terram Rom. 10, 18. per annunciationem Apoſtolicam. q) Vid. not. Eſ. 2, 3. & reſpice hic antecedens ויורנו *vt doceat nos*, vnde יורה formatum. r) cf. Luc. 24, 47. Act. 1, 8.

✠. 3. s) *Et iudicabit*, ſc. per verbum Hieroſolyma exiturum v. 1. Subiecti loco ſupplet M. I. Participium *iudicans*, coll. ſimili ellipſi Gen. 48, 1. 2. Fit autem is, inquit, *Rex Meſſias.* Sic D. *Kimchi*, qui addit, Meſſiam fore Dominum omnium gentium. Ceterum cf. not. Eſ. 2, 4. t) *& arguet*, i. e. arbiter pacis erit. Sicut enim הוכיח generatim eſt aliquid *in faciem alicui demonſtrare*, ſic nominatim dicitur de iudice, qui interloquitur & *demonſtrationem facit nunc huic, nunc illi parti*, coll. Gen. 31, 37. Eſ. 11, 4. Iob 9, 33. u) *validas, numeroſas.* v. 7. Zach. 8, 22. x) cf. Eſ. 49, 1. 12. c. 60, 4. 9. Pſ. 2, 8. y) *gladios ſuos &c.* arma nociua & bellica in inſtrumenta pacis ac culturae. z) *in ligones* (5) 1 Sam. 13, 20. 21. a) *in putatorias falces.* Eſ. 18, 5. b) Chriſtus enim eſt *Princeps pacis* Eſ. 9, 5. Et qualis ipſe eſt, tales etiam facit ciues ſuos, pacificos nimirum atque manſuetos Matth. 11, 29. c. 5, 5. 9. Eſ. 11, 6. ſeqq. At, inquit *Tarn.* bella ſunt inter Chriſtianos, & licitum eſt bellum gerere? Eſt quidem, inquit, licitum contra iniquos, quod ad iuſtitiam punitiuam pertinet. --- Nec hi qui iuſte gerunt, aliud quaerunt, quam vt in pace viuatur -- Illud tamen ſemper manet; Si omnes ſecundum Euangelium viuerent, nulla eſſent bella, nulla diſcordia ſeu inimicitia inter homines. Hactenus ille. Porro huic loco opponi non debet Matth. 10, 34. ſeqq. Luc. 12, 51. ſeqq. vbi Chriſtus ait, veniſſe ſe immiſſurum non pacem, ſed gladium. Hoc enim per accidens fit ex malitia hominum: neque has turbas Chriſtiani excitant, ſed patiuntur. De cetero poteſt & huius vaticinii plenarium atque vltimum complementum in nouiſſima Eccleſiae periodo adhuc reſtare.

✠. 4. c) *Et habitabunt*, ſc. ſecure; quae vis Verbi eſt etiam unde poſiti c. 5, 3. cf. Eſ. 32, 18. d) cuiusmodi ſtatus erat ſub florentiſſimo Salomonis regno 1 Reg. 5, 5. Prouerbialis locutio. Senſus: Ficus viteſque ſecure colent, nullis hoſtium inuaſionibus inquietandi. cf. Zach. 3, 10. c. 11, 6. Eſ. 65, 21. 22. e) *ita vt non ſit terrens* quisquam. Leu. 26, 6. Ez. 34, 28. Zeph. 3, 13. f) id quod certiſſimum eſt, *quia.* g) Cum hoc (quod promiſſum fuerat) videatur valde difficile, confirmatur id ipſum a perſona promittentis Iehouae, -- qui mentiri nequit, & cui nihil eſt difficile, multo minus ἀδύνατον. Eſ. 14, 27. *Tarn.* cf. Eſ. 1, 20. c. 40, 5. c. 58, 14. h) Eſ. 1, 24 Hoſ. 12, 6.

✠. 5. i) Alia ampliſſimae promiſſionis confirmatio, a comparatione veri Dei & aliorum falſorum, itemque populi, qui ipſi confidit aeternumque durabit, cum aliis in ſua ſuperſtitione pereuntibus. *Tarn.* k) in quantum ſeparati ſunt a vero Deo & Eccleſiae ipſius conſortio (Vide enim ſupra v. 1. 2. 3.) & vaniſſimis contra idolis ſuis addicti. cf. Eſ. 44, 18. ſeqq. l) ambulant *in nomine Deorum ſuorum*, qui tamen Dii non ſunt Ier. 2, 11. cf. Ion. 1, 5. vnde nec mirum, turpiter eos ſpe ſua, quam in deaſtris ponunt, deludi. m) *Nos vero*; vel, Ergo nos multo magis, qui Iehouam, verum Deum, nouimus colimusque. Eſt enim ſimul argumentatio a minori ad maius. n) Sicut *ambulare* Hebraeis generatim notat actionum ſtudiorumque perpetuam rationem & curſum. vid. v. 2. ſic *ambulare in nomine Iehouae* eſt, Iehouam agnoſcere & profiteri omnium actionum ſuarum auctorem, patronum, praeſidem, atque ad eius tum voluntatem, tum auxilium, fiducialiter omnia referre. Zach. 10, 12. Pſ. 20, 6. 8. Col. 3, 17. o) ita vt nos nihil vnquam a fiducia promiſſionum illius dimoueat. cf. Matth. 16, 18. Rom. 8, 38. 39. Pſ. 62, 7. 9.

✠. 6. p) De quo v. 1. nimirum tempore N. T. cf. c. 5, 9. Am. 9, 11. q) cf. not. v. 4. Hoſ. 11, 11. r) *colligam*, cum ה paragog. q. d. Tum demum vere ac plene *colligam*, quos modo per Aſſyrios & Chaldaeos, eandemque per Romanos ſum diſiecturus. c. 2, 12. Ez. 11, 17. s) ouem *claudicantem* (4) v. 7. Gen. 32, 32. Zeph. 3. 19. ſc. ex percuſſione; Synagogam diu afflictam & caſtigatam. Sequitur enim ſtatim: *& quam malo adfeci.* Alii de culpa interpretantur. Cocc. Lex. *claudicantes*, non recte incedentes in via Domini, procidentes in alteram partem. Ita *Gusler.* Theol. Proph. p. 708 cf. Eſ. 33, 23. 24. c. 35, 6. Pſ. 35, 15. t) *& diſpulſam* a grege vel caula. Deut. 30, 4. Ez. 34, 16. Zeph. 3, 19. u) c. 2, 12. Eſ. 56, 8. x) *& quam* quoquo modo *adflixi*, ſeu *malo adfeci.* Ion. addit: *propter peccata populi mei.* Ex. 5, 21. 23.

✠. 7. y) Gen. 13, 16. c. 32, 13. z) vid. v. 6. a) *in reliquias.* c. 2, 12. vt tantis malis non conſumantur, ſed ex illis tandem emergant. Gen. 45, 7. b) *& procul diſpulſam.* (1) Forma participii, ab הלאה *vltra*, quod remotum terminum notat. Am. 5, 27. c) *numeroſam*, multiplicatis ei filiis non modo ex ipſius gente, ſed ceteris quoque. vid. v. 3. Eſ. 60, 22. d) *& regnabit Dominus.* q. d. Mox quidem dolebis de Rege tuo & regno ſublato v. 9. ſed bono nihilominus animo ſis: regnum enim multo glorioſius, quam terreſtre tuum fuit, ſperandum habes, videlicet regnum illius, qui eſt *Iehoua Iuſtitia noſtra* Ier. 23, 6. cf. ſupra c. 2, 13. item Eſ. 22, 23. c. 33, 17. 22. c. 52, 7. Obad. 21. Zach. 14, 9. Dan. 7, 14. Luc. 1, 33. Ion. *& reuelabitur regnum Domini* ſuper eos. e) vid. v. 1. 2. c. 3, 12.

CAP. IV. ✠. 3. וְשָׁפַט בֵּין ita 2. 3. וְלֹא־יִשְׂאוּ cum praef. *Fan* 1. 3. ſic ſu. 2. 5. & ſic in marg. 6. 9.

8 מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃ וְאַתָּה מִגְדַּל־עֵדֶר
עֹפֶל בַּת־צִיּוֹן עָדֶיךָ תֵּאתֶה וּבָאָה הַמֶּמְשָׁלָה הָרִאשֹׁנָה
9 מַמְלֶכֶת לְבַת־יְרוּשָׁלִָם׃ עַתָּה לָמָּה תָרִיעִי רֵעַ
הֲמֶלֶךְ אֵין־בָּךְ אִם־יוֹעֲצֵךְ אָבָד כִּי־הֶחֱזִיקֵךְ חִיל
10 כַּיּוֹלֵדָה׃ חוּלִי וָגֹחִי בַּת־צִיּוֹן כַּיּוֹלֵדָה כִּי־עַתָּה תֵצְאִי
מִקִּרְיָה וְשָׁכַנְתְּ בַּשָּׂדֶה וּבָאת עַד־בָּבֶל שָׁם תִּנָּצֵלִי
11 שָׁם יִגְאָלֵךְ יְהוָה מִכַּף אֹיְבָיִךְ׃ וְעַתָּה נֶאֶסְפוּ עָלַיִךְ
12 גּוֹיִם רַבִּים הָאֹמְרִים תֶּחֱנָף וְתַחַז בְּצִיּוֹן עֵינֵינוּ׃ וְהֵמָּה
לֹא יָדְעוּ מַחְשְׁבוֹת יְהוָה וְלֹא הֵבִינוּ עֲצָתוֹ כִּי קִבְּצָם
13 כֶּעָמִיר גֹּרְנָה׃ קוּמִי וָדוֹשִׁי בַת־צִיּוֹן כִּי־קַרְנֵךְ אָשִׂים
בַּרְזֶל

f) non quidem tam a tempore prædictionis, quam complementi, seu *ab hoc die*, cuius mentionem v. 6. Propheta iniecerat. Hoc videtur etiam *Vulg.* in mente habuisse, dum vertit: *ex hoc nunc.* cf. Es. 9, 6. g) cf. Dan. 2, 44.

℣. 8. h) *Quantum igitur ad te.* Incipit hic altera pars capitis, sec. datam a nobis supra ad v. 1. diuisionē. i) Nō. pr. ignobilis viculi aut villæ in vicinia Ephratæ s. Bethlehemæ Gen. 35, 21. coll. ibid v. 16. 19. Appellatiue *turrim gregis* sonat, forte quod esset ad cogendos illic vel tutandos greges. *Hieronymus* de locis Hebr. *Bethlehem*, inquit, *ciuitas Dauid*--& mille circiter passibus procul *turris Ader*, quæ interpretatur *turris gregis*, quodam vaticinio *pastores dominicæ natiuitatis conscios* ante significans. Sumitur autem hic per metalepsin pro stirpe Isai Bethlehemitica, ex qua olim Dauid regnum Israelis acceperat, posthac vero Messias nasciturus indidem, & regnaturus erat. Agitur ergo hic de stirpis Isaicæ, & consequenter totius Sionis eminentia & dignitate, quam suo tempore in Christo & regno ipsius consequutura sit. Videsis not. Gen. 35, 21. Bene namque *A Esra* ad h. l. obseruat: *Loquitur*, inquit, *dehinc vsque ad finem super materia Messiæ.* Sic Ion. *Et tu Rex Messia, qui absconditus es propter peccata Ecclesiæ Sionis*, (sed hoc spirat errorem Iudaicum; nisi tu id rectius intelligas, ex Es. 8, 17. c. 59, 2. c. 64, 6. &c.) *tibi venturum est regnum, venietque dominium prius ad regnum Ecclesiæ Hierosolymæ.* Equidem non desunt, qui opinantur, *turrim* Hierosolymis in porta *gregis* seu προβατικῇ exstructam; intelligi, coll. Neh. 3, 1 Ioh. 5, 2. Sed nulla ratio apparet, quomodo ad portam istam Hierosolymitanam hæc gloria, de qua agit Vates, peculiariter pertinuerit. k) Est vel appositio præcedentis, *cliue*, qui es *cliuus*, *filiæ Sionis* קמין בז״ק, h. e. regni Iudaici: sic notaretur situs turris in editiori loco. vel asyndeton, pro, *& cliue:* sic foret קמין בז״ק pars montis Sion orientalior, iuxta quam mons Moria Neh. 3, 26. 27. 2 Par. 27, 3. c. 33, 14. l potest simpliciter verti *ad te*, Iob. 4, 5. c. 32, 11. 12. vel emphatice, *vsque ad te*: solet enim fere termini procul dissiti assecutionem notare. q. d. Regnum hoc diu satis & anxie exspectabis, tandem vero id metam continget, & *ad te* veniet m) *veniet.* Es. 21, 12 Obserua hic *emphasin Atnachi* in propositione nondum integra, nam quid venturum esset, sequens demum exponit hemistichium. Itaque *Atnach* lectoris animum aliquamdiu suspensum tenet, vt ad id, quod sequitur, attentiorem faciat. n) *veniet, inquam.* Hab. 2, 3. o) *dominium.* 1 Reg. 9, 19. p *prius*, quale fuit olim sub Dauide & Salomone corporaliter & typice. *Tarn.* cf. Es. 1, 26. Ier. 33, 7. 11. & quæ supra ad v. 4. notauimus. q) *regnum*, inquam, *quod* fuit vel *erit filiæ Ierusalem.*

℣. 9. r) Quod cum ita sit, *iam ergo.* Illatiua particula est qua promissionem illam lugenti Sioni applicat ad leniendum eius dolorem. q. d. Tam certam tam egregii regni promissionem habens, quin solaris te igitur, & nimium dolorem de ablato regno terrestri moderaris? s) *vociferaris vociferando* vel *vociferatione*, Iud. 7, 21. Ioel 2, 1. h. e. indesinenter & nimium, quasi vero penitus & finaliter de te actum esset. Es. 49, 14. t) *numquid Rex nullus in te est?* Perdidisti quidem Regem corporalem, perdidisti consiliarios principes, idque effuse deploras; cf. Thr. 4, 20. ergone vero nullum omnino amplius Regem & consiliarium habes, ne Deum quidem? Sensus vero est: Habes vtique, coll. Es. 33, 22. Ergo tempera luctum. vid. etiam Hos. 10, 3. u) num *consiliarius tuus.* Es. 3, 3 c. 9, 5. x) c. 7, 2. Zach. 9, 5. y) *quod corripuerit te.* Ier. 8, 21. z) Ion. *angustia & tremor, sicut dolores parturientem.* Ier. 6, 24. c. 50, 43. cf. Es. 13, 8. Ier. 4, 31. Hos. 13, 13.

℣. 10. a) *Parturi.* Es. 66, 8. Imperatiuus consolantis. q. d. Sustine modo patienter ac fortiter, quæ Deus tibi infliget: quippe dolorem tuum non minus gaudium subsequetur, atque mulieris, cum enixa fœtum est. cf. Ioh. 16, 21. b) Sch. *& educ* (א) Iud. 20, 33. Ez. 32, 2. Rad. גוח in genere *motum cum impetu* notat, h. l. ergo speciatim parturientis impetum, quo se mouet, flectit & comprimit, vt fœtus ex vtero erumpat, coll. Ps. 22, 10. Prope accedit ad Ar. גחח *excreuit, emisit.* c) v. 9. Es. 42, 14. d) *quoniam*, vt ne ignores, quæ tibi fata immineant. e) *iamiam* quidem, vel *mox.* Ternum in hoc contextu est id עתה, ac terna pariter comparatio mali imminentis cum opposito solatio, sc. v. 10. v. 11. seqq. & v. 14. seqq. Quæ obseruatio habet aliquid momenti ad demonstrandum capitis quinti arctissimum nexum cum c. 4, 14. Dici autem *iamiam* vel *mox*, velut de re proxime imminenti, comparate id quidem ad promissam liberationem. cf. c. 5, 3. c. 7, 4 10. Es. 43, 19. g) *exibis e ciuitate*, quam hucusque incoluisti. 1 Reg. 1, 41. 45. Deportationem Babylonicam innuit Propheta. cf. 2 Reg 24, 14. c. 25, 11. 21. h) *& habitabis in campo*, sc. gentium vel imperii Babylonici, sicut olim post exitum ex Aegypto in patentibus deserti campis. Ier. 17, 6. Ps. 120, 5 6. Vid. Ez. 20, 35. 36. & Hos. 2, 16. i) Ast *quamuis venies.* Sic propter accentus connectimus. k) *vsque ad Babyloniam*, quæ vobis est regio remota Es. 39, 3. vid. supra not. v. 8. l) tamen *illic eripieris.* habebit & illa captiuitas suum terminum. cf. Am. 3, 12. Ps. 34, 18. m) *illic enim te redimet* vel *vindicabit*, tanquam peculium, hostibus nullo quidem pretio propter peccata venundatum Es. 50, 1. c. 52, 3. quod proin ab iniusta illorum detentione vt Dominus repetet. cf. Leu. 25, 24. seqq. Ex. 6, 6. & unt. Es. 41, 4. n) Iud. 6, 14.

℣. 11. o) *Et iam, modo.* Vid. v. 10 Est enim, vt illic obseruauimus, anaphora Prophetica p) *congregabunt se* quidem, animo vastandi & penitus exscindendi. Hos. 10, 10. Zach. 12, 3. Ps. 35, 15. q) Chaldæi cum subditis fœderatisque gentibus, Ammonitis, Idumæis &c. cf. Thr. 1, 10. r) *impuretur* Ps. 106, 38. vt quæ sancta quondam vrbs dicta fuit, fœda in posterum & profana fit. s) *& videat* voluptatem suam -- *vterque oculus noster.* c. 7, 10. Obad. 12. 13. Ps. 35, 21. ἐπιχαιρεκακίαν ex odio promanantem notat. cf. Ps. 137, 7. Thr. 1, 7. c. 2, 16. c. 3, 46. c. 4, 21. t) Ion. *in ruina Sionis.*

℣. 12. u) *Verum illi*, qui profano animo te vastatum venient, ac tantum non exscindere præsument. x) sc. arcanas Ps. 92, 6. & ab illorum cogitationibus nimium diuersas Es. 55, 8. tendentes ad pacem vestram & bonum Ier. 29, 11. & ad infligendum contra tuis hostibus excidii supplicium. y) *consilium eius*, quod est, vt tu per illos castigata ad gratiam redeas, illi vero tandem ob truculentiam suam male pereant. cf. Es. 10, 7. 8. c. 46, 10. 11. Zach. 1, 15. seqq. z) *quoniam*, vt hoc consilium Dei, in quantum hostes concernit, exponam. a) *colliget eos.* Præter. pro Fut. b) *velut manipulos* resectæ & iam exterendæ messis (ד) Ier. 9, 21. Am. 2, 13. c) *in aream*, tribulationis ergo. Es. 21, 10. cf. modo v. 13. & Ier. 51, 33. Nimirum sicuti tum demetuntur atque teruntur in area segetes, cum maturuerint; sic & hostes iusto tempore puniet, cum peccati mensura impleta, ad ipsius iudicia maturuerint. cf. Ioel 4, 13

℣. 13. d) Tum igitur *surge*, quæ lugens in cinere ac squalore iacuisti. Es. 52, 2. Imperatiuus Propheticus. e) *& tritura* gentes, partim spiritualiter, subiiciendo eas per Euangelium regno Christi; partim vero, & quod contextus noster quam maxime intendit; pœnaliter, supplicium sumendo a pertinaciter improbis persecutoribus tuis. Es. 41, 15. Hab. 3, 12. Babylonii, nihil tale fecerunt Iudæi, cum ex captiuitate remearent; ergo complementum huius promissionis restat populo Dei in N. T. f) *quoniam*, ne tuam infirmitatem forte obuertas. g) quo feries hostes Deut. 33, 17. 1 Sam. 2, 1. 10. Ps. 75, 11. Quia apud Iudæos boum opera excutiebantur frumenta Deut. 25, 4. 1 Cor. 9, 9. 1 Tim. 5, 18. his porro comparatur--& hoc respectu illi cornua & vngulæ attribuuntur. *Tarn.* Cf. not. Es. 28, 27. h) *faciam ferrum*, i. e. ferreum. cf. 1 Reg. 22, 11.

℣. 9. הַמֶּלֶךְ אֵין ita 2. 3.

Rabsaken cum delecta manu illuc mittere ad postulandam vrbis deditionem, qui

CAP. V.

vero statim inde ad Senaheribum regressus legitur 2 Reg. 18. c.19,8. *y*) per communica-

ברזל ופרסתיך אשים נחושה והדקות עמים רבים
והחרמתי ליהוה בצעם וחילם לאדון כל־הארץ :
14 עתה תתגדדי בת־גדוד מצור שם עלינו בשבט יכו
על־הלחי את שפט ישראל : ה ואתה בית־
לחם אפרתה צעיר להיות באלפי יהודה ממך לי יצא
להיות מושל בישראל ומוצאתיו מקדם מימי עולם :
לכן

tionem loquitur in I. persona. *z*) ac *virga percutient* Es.10, 24. Schm. *virga* tamen tantum *percutient*; quasi extenuantis esset: sed sequens *super maxillam*, itemque Accusatiuus obiecti personalis *iudicem Israelis*, videntur potius exaggerare malum. q.d. Indignissimis modis tractabunt ipsum iudicem seu Regem Israelis. *a*) *super maxillam*, quod summæ est ignominiæ Ps.3,8. 1 Reg.22,24. Marc. 14, 65. Ioh.19,3. *b*) *ipsum Iudicem* vel (vt *Ion.*) *Indices Israelis*. cf. Hos.13,10. *Ligthf.* in Chron. p.108. quem Cel. *Maius* p. 943. secutus est, *Ezechiam* intendi putat, contra quem iacta colaphorum instar Sennaheribi probra leguntur 2Reg.18,19. & Es.36,37. Verum ex antecedentibus, atque inprimis ex v.10. patet, Prophetam hic non tam agere de Assyriaca inuasione, quam Babylonica Nebucadnezaris: adeoque *Tsedekiam* potius dixerimus intendi, qui a Chaldæis in fuga captus, atque a Nebucadnezare condemnatus, miser non principum modo, sed filiorum quoque suorum cædem vidit, ipse excæcatus postea & Babylonem abductus. Vide 2Reg.25,5. seqq.& cf. Thr.4,20. cum not. CAP. V. ℣. 1. *c*) Syr. *Tu vero*; per antithesin. q.d. Quamuis vrbs Hierosolyma capietur, ipseque Rex Israelis indignissime tractabitur c.4,14; tamen ideo desperandum non est Tsioni: Liberatorem namque ac Dominatorem Israeli Bethlehema suo tempore dabit, qui iacturam ablati per Babylonios regni & Reip. cumulate pensabit. Vt natiuitas Christi e virgine, inquit *Ligthf.* in Chron. p.108. signum fuit Ahaso, sic illius natiuitas Bethlehemi signum constituitur in diebus Hiskiæ. Ct. quæ c.4,16. *de nexu huius Capitis cum præcedenti* notauimus. Est igitur in hoc capite Propheta totus in eo, vt pergat afflictam Sionem promissionibus de Regno Christi solari. Sunt autem *Partes* sec. *Tarn.* duæ, prout hic duæ loquuntur personæ, I. a Propheta facta *promissio*, vbi de Christi natiuitate, Persona, Ecclesia & regno v.1-8. II. a Christo ipso subiecta *confirmatio* v.9.seqq. vbi tres ponuntur modi, quibus mirabiliter Tsionen sit salvaturus, remouendo videlicet 1) præsidia externa v.9.10. 2) idololatriam v.11 12.13. 3) Ecclesiæ hostes v.14. Ceterum Masc. genus hic, & in seq. צעיר & ממך, respicit terminationem Nominis *Bethlehem*, cum alioquin, vt proprium ciuitatis, significatione sua sit Femininum. cf. not. 2 Reg.15,16. Ez.22,4. Hos.10,7. *d*) in tribu Iudæ Matth.2,6. patria quondam vrbs Isæi, exortæque ab illo familiæ Dauidicæ, 1 Sam. 17,12. Luc.2,4.11. Ioh.7,42. *e*) quæ & *Ephrata* diceris Gen.35,19. c.48,7. 1Par.4,4. Synonymum additur euitandæ ambiguitatis caussa: erat enim & alia Bethlehem Sabulonitica Ios.19,15. *f*) *parua* quidem nimis es, *vt sis* &c. Sic Ion. Syr.& LXX. Q. d. Paruum quidem abiectumque oppidulum es Gen.19,20. Iud. 6, 15. Ps. 119, 141. & vix dignum, quod in chiliadibus Iudæ connumeretur; (Viculus enim dicitur Ioh.7,42.) *ex te tamen exibit* &c. & hac ratione *nequaquam minima eris*. Sic enim Matthæus allegat Matth.2,6. Et est facilis Micham inter & Matthæum conciliatio. *Paruam* quippe vocat Michas, respiciens statum oppidi externum; *minime paruam* Matthæus, respiciens natiuitatem Messiæ, qua mirum in modum condecoratum illud oppidum ac illustratum fuit. Alii interrogatiue, sed coactius: *paruane esses in chiliadibus Iudæ?* atqui *ex te* &c. At *Pocok.* in Not. Misc. ad P. M. p.14. seqq. contrarios significatus, vt alibi, ita in hac voce agnoscit, *Paruum* videlicet & *Magnum*; vertitque: *Princeps* s. *primaria eris*. Et sic *R. Tanchum* aliique apud eundem, coll. Ier.48,4. Zach. 13, 7. Verum syntaxis Verbi להיות primæ expositioni magis fauet, neque significandi ἐναντιότης fingenda omnino est, saltem præter necessitatem. Denique & sic posset exponi: *Paruum est, vt sis inter chiliadas Iudæ*, quam dignitatem hactenus quidem habuisti; insuper enim *ex te mihi exibit* &c. quæ dignitas priorem illam longe superabit. Ita cf. Es.49,6. Sed in Scripturæ explicatione, quo quid simplicius, eo perfectius est. *g*) Erat enim populus Israel in suas distributus chiliadas Iud. 6, 15. quarum singulis singuli præerant ἡγεμόνες Ex.18,21. Num.1,16. Deut.33,17. Ios. 22, 14. 1 Sam.23,23. vnde Matth.2,6. est ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα, intelligendo nimirum principes cum suis chiliadibus. *h*) attamen, vel nihilominus tn. *ex te*, non obstante hac tenuitate tua. *i*) *mihi*, inquit Propheta nomine totius populi sui, coll. Plurali *contra nos* c. 4, 14. Vel mixta oratio est, *mihi*, sc. Domino, i. e. me volente ac efficiente. *k*) *exibit* aliquis, per natiuitatem ex virgine. *Ion.* supplet Nominatiuum *Messias*. Sic D. Kimchi, R. Salomo, & Abendana in Spicil. M. I. Est igitur hæc manifesta sententia de loco natiuitatis Christi, quod etiam apud Veteres extra dubium fuit, coll. Matth. 2, 6. & Ioh. 7, 42. adeoque non moramur *Abendanæ* nugas, qui Messiam non Bethlehemæ, sed ex familia Bethlehemitica Dauidis tantummodo nasciturum esse cauillatur. *l*) *vt* vel *qui sit Dominator* Zach. 6, 13. Ps. 8, 7. Ps. 22, 29. cf. Iud. 8, 23. 2 Sam. 23, 3. Es. 16, 1. Ier. 30, 21. it. Ez. 34, 24. *m*) *cuius tamen egressiones sunt ab æterno*, per æternam a Deo Patre generationem: quippe qui est Vnigenitus a Patre Ioh. 1, 18. Primogenitus omnis creaturæ Col. 1, 15. qui est ante omnia v. 17. Prou. 8, 22. 23. adeo vt non tum demum exstiturus sit, cum Bethlehemæ nasciturus est; sed dudum ante & ab æterno fuerit. Sicut enim præcedens *Exibit* innuit natiuitatem Christi sec. carnem, ita *Egressiones* hæ natiuitatem vel generationem eius sec. Diuinam naturam. Et pluralis quidem emphaticus est, siue vt rei excellentia & magnitudo signetur, siue, quod pluribus placet, vt actus continuus denotetur, sec. Ps. 2, 7. *Ego hodie genui te.* Cf. autem *Exire de natiuitate* vel *generatione* adhibitum Gen. 17, 6. Iud. 8, 30. Es. 39, 7. Zach. 4, 7. *n*) LXX. ἀπ' ἀρχῆς, quod cf. cum Ioh. 1, 1. & 1 Ioh. 1, 1. Ion. *cuius nomen dictum est* (מלקדמין) *ab æterno* vel *rerum initiis*. Sic idem Zach. 4, 7. *Ante mundum conditum*, vt h. l. explicant in *Pirke Eliezer* c. 2. fol. 2. b. De Deo vsurpatum *æternitatem* notat Deut. 33, 27. Hab. 1, 12. Ps. 55, 20. Prou. 8, 22. 23. *o*) *a diebus æternitatis* Es. 40, 28. Prou. 8, 23. Videntur quidem hæc ἀσύστατα esse, *dies & æternitas*; sed Scriptura, inquit *Tarn.* ad h. l. de Deo rebusque diuinis nobis condescendens loquitur ἀνθρωποπαθῶς. Quemadmodum igitur supra vltimam sphæram nos imaginamur esse locum, licet reuera non sit, ita & ante tempus & in æternitate dies & tempus quasi concipimus, quia aliter concipere haud possumus, quomodo Apostolus aliquoties ipsam æternitatem vocat *tempora æterna*, non quod talia, physice si accipias, sint reuera, sed quod nobis videantur.--Sic Deus *antiquus dierum* dicitur Dan. 7, 9.

i, & *vngulas tuas* Es. 5, 28. *k*) *æs*, æneas. Substantiuum est, vt Es.45,2. Iob.40,18. *l*) & *comminues*, velut paleam, extrito frumento. Es.28,18. c.41, 15. *m*) cf. c. 5, 7. 8. Zach.12,6. *n*) & *deuoueбo*, totum addicam & consecrabo Leu. 27, 28. Ios. 6, 18. cf. Es.23,18. *o*) *Domino* populoque eius, coll. ibid. Es. 23, 18. Ceterum est vel idiotismus Nominis, pro *Mihi* seu Pronomine I. personæ positi, vt Ex.30,16. vel *Deus Pater* hic loquitur in primis de *Filio suo*, cui vti gentes ipsas Ps.2,8. sic opes illarum donauit, Es. 23, 18. *p*) *quæstum illorum*. Gen. 37, 26. *q*) Ios. 3, 11. 13. Zach. 4, 14. Ps. 97, 5.

℣. 14. *r*) Vide not. v. 10. & 11. vnde adparebit, arctissime versum hunc cohærere cum antecedentibus æque ac consequentibus, adeo vt capitis noui auspicium, si materiæ nexum spectamus, neque heic neque c. 3, 1. percommodum sit. *s*) *turmatim* quidem *coibis*, collectis copiis irruenti Babylonio restitura, irrito tamen & infelici conamine. Ier. 5,7. Ps. 94, 21. *t*) *filia turmæ* 2 Sam. 3, 22. ipsa nimirum Hierosolyma, quæ facto agmine, ad bellum temere prorumpis atque bellare amas. Culpatur Tsedekiæ ac Iudæorum temeritas, qui bellum deditioni, quam iussu Dei vrgebat Ieremias, præferebant. Vid. Præf. in Ier. §. 11. 12. Alii tn. putant, Apostrophen esse ad Babylonicam gentem. q. d. Copiis quidem tuis nos obrues, obsidebis, captosque contumeliose tractabis, sed nihilominus de nobis desperatum non est c. 5, 1. *u*) *obsidionem* Ez. 4, 7. seu *machinas obsidionales*, v. g. turres, vallum &c. Deut. 20, 19. 20. Complementum cf. 2 Reg. 25, 1. 2. *x*) *ponet* hostis, sc. Babylonius. nam Assyrius Senaherib reliquas quidem Iudæ vrbes obsedit, Hierosolymam non obsedit, sed contentus fuit,

Rab-

℣. 14. Hic auspicantur Caput V. 8. 10. 11. 13. 19. 20.

✠. 2. p) *Propterea igitur.* Puta, quia hoc est consilium Dei, Sionem propter peccata prius adfligere, ac tum demum in Christo, Bethlehemæ nasciturо, reficere, coll. v. 1. cum c. 4, 14. & antecedentibus. q) *tradet* quidem *eos* Dominus, relinquendo eos variis hostibus 2 Par. 36, 17. immo & genio ac moribus suis prauis Act. 7, 42. Rom. 1, 24. 26. 28. verum non in perpetuum, sed *ad tempus.* r) *vsque ad tempus paritura*, cum *pepererit*; seu, quo *quæ paritura est*, Bethlehemæ *pepererit*, v. 1. Aenigma Propheticum de Maria Deipara, quæ antonomastice dicitur *Paritura*, sicut eadem eodem modo *Femina Virum circumdatura* vocatur Ier. 31, 22. cf. Es. 7, 14. Alii allegorice de Ecclesia Israelitica; diuersimode tamen illi. *Abendana* in Spicil. Vult dicere, inquit, tempore salucis magnam fore angustiam Israeli, ita vt parturientis instar futurus sit, coll. Dan. 12, 1. Ita cf. Ier. 30, 6. 7. Hos. 13, 13. At *Tarn.* Donec Euangelium e Sione prolatum Mich. 4, 2. prædicetur toti mundo & gentibus, atque ita fœcundæ matris instar copiosam sobolem spiritualem enitatur. Cf. Es. 49, 21. Ps. 87, 4. 5. 6. Sic *Vitringa* ad Apoc. 12, 5. Mystica, inquit, oratio est. Supponitur enim, *Ecclesiam Iudæam* ex oraculo Esaiæ c. 54, 1. 2. edituram esse *fœcundissimam sobolem* per prædicationem Euangelii ministrorum Christi, adeo vt Tentorium Ecclesiæ per totum mundum distenderetur; quod ipsum quoque inuoluit *conuersionem Romani imperii cum eius Rectoribus ad Christum*: quo tempore ait Propheta Iudæos rebelles esse *tradendos diuino iudicio*; vsque quo tandem, *præteritis temporibus gentium* Luc. 21, 24. Deus eorum misereretur. s) *tum vero residuum fra-*

2 לכן יתנם עד־עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובון
3 על־בני ישראל׃ ועמד ורעה בעז יהוה בגאון שם
יהוה אלהיו וישבו כי־עתה יגדל עד־אפסי־ארץ׃
4 והיה זה שלום אשור ׀ כי־יבוא בארצנו וכי ידרך
בארמנותינו והקמנו עליו שבעה רעים ושמנה נסיכי
ה אדם׃ ורעו את־ארץ אשור בחרב ואת־ארץ נמרוד
בפתחיה והציל מאשור כי־יבוא בארצנו וכי ידרך
בגבולנו׃
6 והיה ׀ שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת
יהוה כרביבים עלי־עשב אשר לא־יקוה לאיש ולא
ייחל

fratrum, vel *reliqui fratres eius. Abendana* tribum Iuda & Beniamin, per *filios Israelis* vero decem tribus intelligit. Sed malim de gentibus ad Christum conuertendis, coll. Es. 66, 19. seqq. Ioh. 10, 16. Debet vero Suffixum, (quod & *A-*

הפטרת
וירא בלק

bendana agnoscit) ad Messiam referri, quippe qui non erubescit nos *Fratres* vocare Hebr. 2, 11. 12. Ps. 22, 23. t) cf. Es. 35, 10. ✠. 3. u) *Ipse autem* (Messias) *stabit* Es. 11, 10. Sedulitatem, circumspectionem & curam pastoralem notat. Nam vt gregem pastor eo magis circumspectet atque custodiat, erectus stare atque attendere illis solet. Es. 61, 5. cf. Hab. 3, 6. Sic *sedere* in alia allegoria de Christo Mal. 3, 3. studii adplicationem significans. x) v. 5. c. 7, 14. Ps. 23, 1. Ion. *& dominabitur.* y) h. e. circumdatus eius robore, maiestate & gloria. Ita eos pascet, vt adpareat, esse eum diuino robore & maiestate instructum. cf. 1 Sam. 2, 10. Es. 45, 24. z) *in excellentia* s. maiestate. Es. 24, 14. Am. 8, 3. a) h. e. ipsius Iehouæ: nam *Iehoua & nomen eius* vnum sunt. cf. c. 6, 9. Ps. 5, 12. Prou. 18, 10. & Nomen Iehouæ est in Christo Ex. 23, 21. cf. ib. not. & Es. 30, 27. b) *atque sic habitabunt* illi, sc. secure c. 4, 4. Ez. 28, 25. cf. 2 Reg. 4, 13. Vulg. *& conuertentur.* sic Ion. & Syr. quasi legissent *Schin* per *Kibbuts.* c) Fundamentum habitationis securæ, ab amplitudine regni Messiæ. Quandoquidem enim vniuersa terra eum vt Dominum reuerebitur, vniuersos quoque auctoritate continebit, vel compescet potentia, vt gregem ipsius nemo, saltem cum successu, infestaturus sit. d) vid. not. c. 4, 10. e) Ez. 38, 13. Mal. 1, 11. Ion. *magnificabitur nomen eius.* cf. 1 Par. 17, 8. f) Ps. 2, 8. ✠. 4. g) *Eritque hic*, Messias, *pax*, h. e. pacis auctor. *Kimchi.* cf. Eph. 2, 14. Videlicet vt pacem cum Deo parturus, sic pacem ab hostibus nostris facturus est nobis Es. 8, 10. c. 27, 5. Datiuum *Nobis* adiicit *Ion.* Dicit hæc autem Propheta in oppositione ad sui temporis præsentem vel imminentem statum, vbi turbarum bellorumque omnia erant plena futura. h) *Assyrius*, synecdochice pro quolibet, aut mystice pro eximio quodam nouissimæ Ecclesiæ hoste, vt v. 5. Zach. 10, 11. quia cum hæc scriberentur, Assyrius potentissimus erat & truculentissimus populi Israelitici hostis. cf. typum Es. 36. seq. Hebræi de Gog & Magog explicant. Erunt vtique tales populi, qui Euangelio Christi non credent v. 14. Apoc. 20, 8. i) Ergo quod v. 3. de securitate Ecclesiæ dictum fuit, non conatum hostilem excludit, sed effectum. k) *calcabit*, pedem figet, *in palatiis nostris.* Deut. 11, 24. Ier. 9, 20. Ps. 122, 7. m) *tum constituemus* vel *surgere faciemus aduersus ipsum.* Iud. 5, 12. Non deerunt nobis *saluatores* Obad. v. 21. n) *septem - octone.* Si ita exponimus, quemadmodum omnino videtur exponendum, synecdoche erit numeri certi pro incerto, cadetque mysterium numeri septenarii, quod h. l. nonnulli quærunt, coll. Prou. 9, 1. Esth. 1, 14. Apoc. 1, 4. c. 15, 1. Nec dubium, quin illa synecdoche potius sit exaggeratiua, ad multos, quam diminutiua, ad paucos significandum principes, coll. Ps. 119, 164. Coh. 11, 2. Prou. 24, 16. c. 26, 25. o) Ion. *Reges.* v. 3. cf. Ier. 23, 4. Intelliguntur autem Pastores vel Duces non soli, sed cum suis gregibus vel copiis. Ier. 6, 3. p) *vnctos* (S) *hominum*, vel *ex hominibus*, i. e. principes populi. Ios. 13, 21. Ez. 32, 30. ✠. 5. q) *Qui pascent*, summa cum seueritate & rigore Ap. 2, 27. c. 19, 15. vel *depascentur*, coll. Ier. 2, 16. c. 6, 3. Ps. 49, 15. Alii: *confringent*, ex רעע, coll Ps. 2, 9. r) vid. not. v. 4. s) non pastorali pedo, sed *gladio*, cf. Apoc. 2, 27. c. 12, 5. c. 19, 15. t) Est vel *Babylonia*, in qua regnum Nimrodus inchoauit Gen. 10, 10. vel per epexegesin præcedentis, ipsa potius *Assyria*, in qua idem ille, prolato dominio, postmodum regnauit, coll. ibid. v. 11. 12. u) *intra portas ipsius*, h. e. intra ipsas Assyriorum vrbes, quas ingredientur per portas c. 7, 5. Es. 13, 2. q. d. sedem belli ex nostra in propriam ipsorum regionem deuoluent, vt cum Assyrii nos bello oppetierint in terra nostra, ipsi contra in suis finibus debellentur. x) *Atque sic nos eripiet* Christus v. 1. 3. cf. Es. 31, 5. y) vid. not. v. 4. & not. Ez. 38, 17. ✠. 6. z) *Erit autem.* a) v. 7. c. 2, 12. c. 4, 7. c. 7, 18. b) *inter populos multos*, nimirum dociles, de quibus c. 4, 1. 2. 3. a quibus distinguendæ sunt probe gentes antichristianæ & pertinaces, de quibus hic v. 7. & 13. c) *instar roris*, quod ad multitudinem Ps. 110, 3. vel potius quod ad effectum: nimirum vt ros arentes campos reficit, atque fœcundat; ita Iacobi reliquiæ, ad Christum conuersæ, rore Euangelii suauiter afficient populos ac fœcundabunt, vt & ipsi vireant ac fructus Domino ferant. Deut. 32, 2. Hos. 14, 6. Ps. 133, 3. Prou. 19, 12. d) missi *a Domino.* Sec. accentus iungendum est cum *rore.* e) *& instar* copiosi *imbris* Deut. 32, 2. Ion *sicut gutta imbris serotini.* sed generalius nomen est, coll. Ier. 3, 3. f) Dubium, ad quod præcedentium Nominum referri debeat. Vulg. *quæ* (herba) *non exspectat virum.* q. d. quæ aliunde, nisi a Domino & ex cælis, rigari nequit. cf. Ps. 65, 10. 11. Iob. 38, 28. Alii: *quos* (imbres & rorem) *non exspectat* quisquam *a viro*, sed a Deo. ita cf. Ier. 14, 22. Denique S. *Quippe qui Israel non expectabit virum, nec confidet filiis hominis.* Et hoc ipsum est, quod infra v. 9 & 10. de subruenda fiducia in humanis præsidiis dicitur Cf. Hos. 14, 4. Cohæret autem cum antecedd. ita fere: Dixi, Israelem inter gentes futurum instar roris vel imbris; & hoc fieri quidem in præsenti nequit, quia & quamdiu Israel ad alia omnia, quam ad opitulatorem suum Deum, respicit: Fiet tamen omnino, quia nouissimis temporibus sese conuertet Israel, deposita in hominibus fiducia.

CAP. V, ✠. 5. בגבולינו *plene* c. 2, 3. sic fu. 5. ✠. 5. וכרביבים cum præf. ן c. 3 sic fu. 5.

7 יחל לבני אדם׃ והיה שארית יעקב בגוים בקרב
עמים רבים כאריה בבהמות יער ככפיר בעדרי־צאן
8 אשר אם־עבר ורמס וטרף ואין מציל׃ תרם ידך
על־צריך וכל־איביך יכרתו׃
9 והיה ביום־ההוא נאם־יהוה והכרתי סוסיך מקרבך
10 והאבדתי מרכבתיך׃ והכרתי ערי ארצך והרסתי
11 כל־מבצריך׃ והכרתי כשפים מידך ומעוננים לא יהיו־
12 לך׃ והכרתי פסיליך ומצבותיך מקרבך ולא־תשתחוה
13 עוד למעשה ידיך׃ ונתשתי אשיריך מקרבך והשמדתי
14 עריך׃ ועשיתי באף ובחמה נקם את־הגוים אשר
ו לא שמעו׃ שמעו־נא את אשר־יהוה
אמר קום ריב את־ההרים ותשמענה הגבעות קולך׃
2 שמעו הרים את־ריב יהוה והאתנים מוסדי ארץ כי
ריב

in agris, fine vectibus & muris, tutus nihilominus diuino præsidio futurus contra molimina hostium, Ez. 38, 11. c) & diruam Thr. 2, 2. 17. d) munimenta tua Num. 13, 19. Hos. 10, 14.

℣. 11. e) veneficia, præstigias (ς) 2 Reg. 9, 22. Nah. 3, 4. ὁ. τὰ φάρμακα, quod cf. cum Apoc.

CAP. VI.

9, 21. c. 18, 23. c. 11, 8. Synecdoche autem est pro qualibet superstitione. f) e manu tua, qua tractauisti illa. g) & augures (ς) Leu. 19, 26. Es. 2, 6. h) Cf. enim Zach. 13, 2. seqq. ℣. 12. i) Faciam vt sublatis idolis me vnice ac sincere colas. cf. Es. 2, 18. c. 30. 22. Hos. 2, 18. 19. k) & statuas tuas idololatricas 1 Reg. 14, 23. 2 Reg. 17, 10. Ier. 43, 13. Hos. 10, 2. l) operi manuum tuarum, Diis manu factis Es. 2, 8. Ps. 115, 4. Ps. 135, 15. ℣. 13. m) Et euellam, eradicabo. Plantationi opponitur Am. 9, 15. ac proinde quadrat in lucos, qui apud statuas, fana & altaria plantabantur Deut 16, 21. n) Deut. 12, 3 1 Reg. 14, 15. Es. 17, 8. o) 1 Reg. 15, 29. p) vrbes tuas, sc. munitas, vt supra v. 10. cf. Hos. 13, 10. At Ion. inimicos tuos. cf. 1 Sam. 28, 16. ℣. 14. q) Faciamque vindictam cum gentibus Ez. 25, 17. Ps. 149, 7. Pro quo dicitur alibi simpliciter facere vel agere cum aliquo, vt Ez. 7, 27. Zeph. 3, 19. r) Deut. 29, 27. Ez. 5, 15. c 8, 18. cf. Es. 34, 2. s) cf. Es. 34, 8. c. 63, 4. t) videlicet, vti mox sequitur, pertinacibus & inimicum erga te animum seruantibus; de quibus supra v. 7. a quibus vero hic sunt distingnendæ dociles & Euangelio Christi credentes v. 6. c. 4, 1. 2. 3. u) quæ vel quod. Accentuum sane positus suadet, vt h. l. non solum distinctiue, sed caussaliter quoque Pronomen accipiatur. x) non audiuerunt vocem Euangelii, ita vt obedientes ei fuissent factæ. Ion. quæ non susceperunt doctrinam legis. Intellige vero doctrinam legis, non de Sinai promulgatam, sed e Sione exituram c. 4, 2. cf. Es. 60, 12. Ier. 12, 17 Zach. 14, 17. seqq. Rom. 1, 5. c. 6, 17. c. 10, 16. c. 16, 26. 2 Thess. 1, 8. seqq. CAP. VI. ℣. 1. y) c. 3, 1. 9. cf. not. c. 1, 2. Ab exoptatis illis temporibus, quæ c. 4. & 5. Ecclesiam Propheta sperare iusserat, nunc ad arguendum sui temporis statum reuertitur. Est autem in hoc capite iudicialis Dei cum populo suo disceptatio, vbi I. Exordium est valde patheticum, sistens partim mandatum Dei de instituenda litigatione v. 1. partim compellationem audientium, siue reorum siue arbitrorum v. 2. II. Disceptatio ipsa, tribus thesibus absoluta, quarum 1) Deus ingrato populo beneficia sua longe maxima in memoriam reuocat, eum ad finem, vt populus ingratitudinis suæ erga tantum ac tam benignum benefactorem conuincatur v. 3. 4. 5. 2) Hypocritica piamina, a populo oblata, damnat v. 6. 7. ac loco illorum vera potius pietatis officia poscit, turpiter hucusque omissa v. 8. 3) Peccata, requisitis illis officiis e diametro contraria, coarguit v. 9-12. III. Conclusio, seu latio sententiæ iudicialis, consistens in comminatione pœnarum v. 13. fin. At sec. Schm. est I. Litigatio Iehouæ per prophetam cum Israele super beneficiis v. 1. seqq. II. Modus pœnitentiæ veræ præscriptus v. 6. seqq. III. Redargutio & comminatio pœnæ v. 10. seqq. z) Mandatum de instituenda contra populum litigatione præmittit Propheta, vt attentius ipse audiatur, quippe caussam dicturus non effictam a se, sed a Domino ipso imperatam. cf. Es. 1, 2. a) surge, h. e. strenue ac intrepido animo id opus adgredere, quod tibi impero. Iud. 7, 9. c. 8, 20. b) litiga, non tuo quidem, sed meo nomine, coll. v. 2. vbi idcirco Iehoua ipse litigans inducitur. Scopus autem huius litigii est, vt cum benignitas Dei in exhibitis beneficiis, tum iustitia in irrogandis ingrato populo pœnis, patescat, coll. v. 5. c) cum montibus, sc. Israeliticis vel terræ Iudaicæ, vt Ez. 36, 2. 4. 6. Ceterum heic quidem sistuntur montes vt rei vel accusandi; sed v. 2. compellantur vt testes. Ergo vel alii montes sunt v. 2. vt mox dicemus; vel respectus tantummodo diuersus est, ita vt hic metonymia sit continentis pro contento, h. e. regionis pro incolis, illic vero v. 2. sit prosopopœia ad montes collesque, abstrahendo ab incolis. Alii montes collesque de Principibus ac proceribus, in populo Israelitico eminentibus, explicant, coll Es. 2, 14. Sed repugnat, quod non modo cum principibus, sed toto populo contendit v. 3. ℣. 2. d) Audite igitur v. 1. e) o montes. Si iidem hi sunt, quibus Propheta litem intendere iubebatur v 1. hic respectu paulum diuerso compellantur, vt modo notauimus; sc. testes contra suos ipsorum incolas citantur, sicut alibi cælum & terra, coll. Deut. 32, 1. Es. 1, 2. Sic Tarn. Per prosopopœiam, inquit, montes potius & cautes durissimas, quam populum Israeliticum alloquitur, vt ostendat, tam nota esse eius peccata & Dei iudicis æquitatem, vt non tantum homines, sed etiam aliæ creaturæ irrationales abunde ea testari queant. Possent vero etiam montes eodem prorsus modo hic accipi, ac supra v. 1. sc. metonymice pro incolis, ita vt prouocaret hic Michas ad ipsorummet, qui rei sunt, iudicium tanquam αὐτοκατακρίτων, coll. Es. 5, 3. 4. At Vitringa Comment. in Apoc. 17, 9. p. 1035. Principes, inquit, intelliguntur Reges & magnates aliarum gentium, ad quorum iudicium vates, Dei caussam acturus, prouocat. qui idem vsus est huius symbolicæ locutionis apud Ezechielem. Ita cf. Am. 3, 9. Ez. 16, 27. f) vid. v. 1. & cf. Hos. 4, 1. c. 12, 3. g) & o fortia terræ; loca altis montibus collibusque ardua Gen. 49, 24. Num. 24, 21. Quod montana significet, docet præcedaneum montes, & adiunctum adscendere Ier. 49, 19. h) fundamenta terræ Es. 24, 18. Ps. 82, 5. Intelligit montes, firmiter atque immote consistentes, quos firmamenta dicunt Arabes. vid. Cor. Sura 16, 15. & 31, 9. cf. Ps. 104. 5. i) quoniam, si scire cupitis, quid sit illud, quod audire debeatis. sic foret explicatiuum. Posset tamen caussale etiam esse: quoniam si caussam postulatæ attentionis cognoscere vultis. & sic argumentum ductum esset cum aloquentis, tum ab obiecti dignitate.

g) sperabit, opperietur. Ps. 37, 25.

℣. 7. h) Erunt tamen eædem illæ reliquiæ Iacobi v. 6. Zeph. 3, 13. i) inter gentes, sc. verbo Dei non obsecuturas v. 14. Distingue hic tempora & subiecta, & concordabit Scriptura, neque hic versus pugnabit cum v. 6. Vid. illic notatas & cf. Es. 60, 12. Christus ipse respectiue & Agnus est & Leo: quin & ira tribuitur Agno Apoc. 6, 16. k) fortes & inuicti in Domino, omnibusque hostibus suis superiores. Gen. 49, 9. Num. 23, 24. c. 24, 9. l) inter bestias siluestres. nam & feras alicubi notat. Ps. 8, 8. Prou. 30, 30. m) & sicut leo iuuenis vel prædator Iud. 14, 5. Ez. 19, 3. n) inter greges ouium, quarum nulla stragem edenti resistere potest. o) qui, cum transit, tum pedibus in terram proculcat feras. cf. c. 7. 10. Ps. 7, 6. p) & discerpit. Ps. 7, 3. q) Hos. 5, 14.

℣. 8. r) Exaltabitur enim manus tua. Ion addit: o Israel! cf. Deut. 32, 27. Ps. 89, 14. s) cf. c. 4, 13. t) cf. Es. 60, 12. c. 11, 13.

℣. 9. u) Fiet autem. Altera pars Capitis. vid. not. v. 1. x) vid. c. 4, 6. y) Sigillum promissionis. cf. c. 4. 4. z) exscindam equos tuos, non quidem ad perniciem tuam, sed ad bonum, vt mihi vnice confidere discas, sublatis inanibus præsidiis, in quibus antehac perperam conquieueras. Es. 2, 7. c. 30, 16. 15. c. 31, 1. cf. Hos. 1, 7. c. 14, 4. Zach. 9, 10. Ps 20, 8. & Deut. 17, 16. Sic Iosua quondam captis bello equis suffragines incidebat, currus vero cremabat, vt ne improbæ fiduciæ occasio essent Ios. 11, 6. 9 & Dauid 2 Sam. 8, 4. Obserua hic autem emphaticam anaphoram Verbi exscindam v. 9. 10. 11. 12. a) sc. bellicos Hos. 1, 7.

℣. 10. b) sc. munitas; vt sequens membrum epexegetice declarat. sic v. 13. Hinc populus Dei nouissimo tempore legitur habitaturus

in

℣. 7. Spatium præmitt. 1. 2. 3. 7. 8. 25. CAP. VI, ℣. 2. והאיתנים plene 5. sec. Mas. Erff. מוסדי defect. 3. 7. 8. 15. sec. Mas. impr.

k) Es. 1, 2. 3. l) iudicialiter disceptabit, sicut facere solet, qui alterum, a quo læsus est, in ius ducit, suasque contra eum querimonias exponit. Hithp. (1) cf. Es. 1, 18. & Aeth. *Tanakcha, rixari, contendere cum aliquo.* vid. Aeth. Luc. 22, 24. Significat vero hic ista Coniugatio non tam reciprocam, quam *mutuam actionem*; sicut verbum נתראה *videamus nos inuicem* 2 Reg. 14, 8. 11. & מתלחשים *mussitantes inuicem* 2 Sam. 12, 19. Et habet aliquid cognationis cum particula נכח *e regione* vel *ex aduerso*, vnde significabit ὀφθῆναι πρὸς ἀλλήλας, nimirum sicut contendentes coram iudicio *inuicem comparere* solent. LXX. verterunt διελέγχθῆναι, quod Arabicus metaphrastes analogo prorsus verbo תנאטר *in conspectum venire inuicem* expressit. Vnde etiam verbo נתראה loco citato aliquid lucis accedere potest.

℣. 3. m) *Popule mi* v. 5. Hoc blandimento compellat eos Dominus, vt in pudorem det homines ingratos. Isthoc enim nomine summam beneficiorum Israelitis exhibitorum constringit, atque animis illorum insinuat. Es. 1, 3. c. 3, 22. Ier. 2, 11. 31. c. 18, 15. Hos. 2, 3. Ps. 50, 7. n) *quid mali feci tibi*, quod me tam turpiter deserueris, atque tam grauiter offenderis? Interrogatio hæc negationi emphaticæ æquipollet. vult enim dicere: nihil omnino habes, quod vel specie tenus de me conqueri queas. Cf. autem similem Dei elenchum Es. 43, 16. & Ier. 2. toto, inprimis vero v. 5. 6. 9. 13. 20. 21. o) *& quid* (qua in re) *fatigaui te*, vel *molestus tibi fui?* Es. 7, 13. Iob. 15, 7. vid. Mal. 1, 13. & cf. Es. 43, 22. 23. 24. p) *responde*, si quid contra me habes. Ion. *testare*

testare contra me. 1 Sam. 12, 3. Iob. 9, 14. 15. Deus hic admirabiliter se demittit. uam velut in partes rei seu accusati venit, populoque suas (si quas haberent) querimonias exponere non modo permittit, sed mandat quoque, vt si nullas omnino possent

3 רִיב לַיהוָה עִם־עַמּוֹ וְעִם־יִשְׂרָאֵל יִתְוַכָּח׃ עַמִּי מֶה־
4 עָשִׂיתִי לְךָ וּמָה הֶלְאֵתִיךָ עֲנֵה בִי׃ כִּי הֶעֱלִתִיךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתִיךָ וָאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת־מֹשֶׁה
אַהֲרֹן וּמִרְיָם׃ עַמִּי זְכָר־נָא מַה־יָּעַץ בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב ה
וּמֶה־עָנָה אֹתוֹ בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִן־הַשִּׁטִּים עַד־הַגִּלְגָּל
6 לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת יְהוָה׃ בַּמָּה אֲקַדֵּם יְהוָה אִכַּף
לֵאלֹהֵי מָרוֹם הַאֲקַדְּמֶנּוּ בְעוֹלוֹת בַּעֲגָלִים בְּנֵי שָׁנָה׃
7 הֲיִרְצֶה יְהוָה בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרִבְבוֹת נַחֲלֵי־שָׁמֶן הַאֶתֵּן

Gggg עו א בכורי

allegare, de peccatis suis suomet iudicio ac suamet conscientia conuincerentur. cf. Es. 43, 26. Iob. 33, 32.

℣. 4. q) Q. d. Ita autem non immerito ex te quæro, *quoniam eduxi te* &c. adeoque te non solum non læsi, sed & multis contra magnisque beneficiis te ornaui. Auget hoc vero culpam populi Israelitici. Impietas enim est, eum offendere, a quo nullam plane acceperis iniuriam; multo tamen maior, liberalissimum euergetam. r) cf. Ex. 12, 41. Ier. 2, 6. Am. 2, 10. s) *& ex domo seruorum.* Est circumloquutio pistrini, in quo conclusa detinebantur mancipia ad seruiles operas præstandas. Ex. 13, 3. c. 20, 2. cf. Deut. 6, 21. t) *redemi te.* Deut. 7, 8. c. 21, 8. u) *& misi ante te*, tanquam duces ad te ducendum. *Ion.* addit: *tres prophetas.* x) tanquam primarium legatum Ex. 3, 10. Es. 63, 11. 12. *Ion.* addit: *vt doceret traditionem iudiciorum.* y) tanquam collegam & interpretem Mosis ad Pharaonem & populum Ex. 4, 15. 16. 27. 29. Ps. 77, 21. *Ion.* addit: *vt expiaret populum.* z) vtriusque sororem, quæ & ipsa prophetis erat, suoque serui post transitum maris rubri sacra præibat musica & hymno. Ex. 15, 20. Magna eam fuisse auctoritate apud populum, etiam ex Num. 12, 1. 2. 15. colligitur. *Ion.* addit: *ad instruendum mulieres.* cf. Tit. 2, 3. 4. Neque obest 1 Tim. 2, 9. ℣. 5. a) *Popule mi!* quo nomine te, licet immerentem, non dubito compellare iterum: tanta vis est mei in te adfectus. cf. enim v. 3. ibidemque notata. b) Deut. 9, 7. Es. 44, 21. c) *quid consilii inierit*, vt te perderet: quod vero consilium intercepi, cogens Bileamum, vt benediceret, qui ad maledicendum tibi conductus fuerat. cf. Num. 22, 2. seqq. d) *& quid responderit ei Bileamus.* Hoc vero intelligi potest vel de eo, quod Bileamus non ita responderet, vti Balakus volebat atque præsumserat, coll. Num. 22, 13. 18. item c. 23. & 24. toto; vel potius de nefario illius consilio, quo docuit Balakum Israelitis idololatriæ & fornicationis scandala obiicere, vt sic, Domino ad iram prouocato, in perniciem ruerent Num. 31, 16. c. 25, 1. seqq. & 18. item Apoc. 2, 14. Vult igitur dicere: Reputa apud te pestilens illud Bileami consilium; immo reputa, quam variis artibus in tuam perniciem ab hostibus conspiratum fuerit, & quanta te semper fide seruauerim, vt ne perires. e) Sec. accentus certum est, hoc non pendere a proxime præcedenti *quid responderit ei*, sicut nec res ipsa patitur. Itaque ellipsin hic esse arbitratus est *Ion.* quam sic suppleuit: *Nonne præclara facta edita vobis sunt.* Verum satis commode hic repetitur Verbum *recordare*, ex initio versus. q. d. *immo recordando regredere ad stationem tuam in Schittim, indeque porro ad Gilgalem vsque perge.* Erat autem *Schittim* is ipse locus, in quo fornicari populus cum Moabiticis ac Midianiticis feminis cœpit, consilio Bileami illaqueatus; Num. 25, 1. f) vbi post ingressum terræ Canaan populus castra habuit, donec maxima terræ pars subacta fuisset Ios. 4, 20. c. 5, 9. 10. c. 14, 6. Includit ergo hic terminus maxima Dei beneficia, sc. debellationem Sihonis & Ogi, liberationem ab exitiabili consilio Bileami & fornicatione cum mulieribus Midianiticis, transitum Iordanis miraculosum, expugnationem Hierichuntis ac totius Cananææ. Quæ omnia Iosuas etiam diligenter populo inculcauit vltima ista concione sua c. 24, 8. seqq. g) Vid. supra v. 1. ad vocem ריב notata. h) *iustitias Domini.* Nonnulli de *beneficiis* intelligunt; quod vtut neutiquam excludamus, tamen & vocis etymologia & præsens contextus suadent, vt iudicialiter accipiatur, significans summam perfectamque Dei *iustitiam*, quam ex ipsis *beneficiis* suis iam demonstrauit. 1 Sam. 12, 7. cf. Deut. 32, 4. 5. Q. d. Hæc te iubeo eum in finem reputare, vt ex beneficiorum multitudine agnoscas, quam nihil omnino in te deliquerim, supra v. 3. vt ita obnoxius mihi fias Ps. 51, 6. ℣. 6. i) *Per quid*, h. e. quo munere instructus, vel quomodo? 1 Sam. 6, 2. Sunt *verba populi*, qui hic & in seqq. per vices interloquitur, sicut fit in Dialogis. Videlicet culpam negare suam non audet, hypocrisin tamen prodit, dum sacrificia & ritus externos offerre, de conuersione nil quidquam solicitus est. k) *veniam ante Dominum*, s. comparebo coram eo? Ps. 21, 4. Ps. 88, 14. l) *incuruabo me?* adorantium ritu. Niph. (1) cf. Es. 58, 5. Ps. 145, 14. m) *Deo excelsi.* Ion. *cuius Numen est in cælis altissimis.* Es. 33, 5. Ps. 92, 9. n) *cum holocaustis?* Sed vide responsionem Dei v. 7. o) atque *cum vitulis anniculis*, quales ad holocaustum ipse requisiuit Deus Leu. 9, 3. ℣. 7. p) Verum respondeo, inquit Propheta: *Num delectabitur Dominus* &c. Est *interrogatio* hæc non populi, vt alii volunt, sed Prophetæ, vt diximus, *vehementer negans.* q. d. Sacrificiis nequaquam delectatur; absurdum foret, talia vel cogitare de Domino. Atque sic Israelis oblatio emphatice repudiatur. Sacrificia vero hic intelliguntur, non vt a Deo ipso fuerant instituta, sed quatenus sine pœnitentia ac fide, & ex mero (vt vocant) opere operato populus sub œconomia V. T. offerebat. cf. Es. 1, 11. Ier. 6, 20. c. 7, 22. Hos. 6, 6. c. 8, 13. Am. 5, 22. Ps. 40, 7. Ps. 50, 8. seqq. Ps. 51, 18. seqq. Matth. 9, 13. Hebr. 10, 4. q) *millibus arietum.* si non dicam vnum vel duos mactares, sed si vel maxime millenos immolares. Emphatica *hyperbole*; vt populo operis operati errorem eo magis eximat. r) aut myriadibus. Ps. 5, 7. s) *fluminum.* De aquis fluentibus proprie dicitur Deut. 8, 7. de aliis vero liquoribus *hyperbolice*, ad significandam summam ac inusitatam copiam Iob. 20, 17. t) *olei*, quod sacrificiis farreis affundebatur Leu. 2, 1. 15. u) *Num igitur*, inquit populus, *dabo primogenitum meum*, adeoque præ ceteris meis non modo bonis, sed filiis quoque mihi carum? q. d. Si pecuina non placent, placebunt igitur forte humana sacrificia? qualia (horrendum factu) superstitiosa gentilitas, eamque imitatus populus Israeliticus, deastris immolauit, coll. Ez. 16, 21. Hos. 13, 2. 2 Par. 28, 3. & Gen. 22, 2.

℣. 3. עמי per *Sakephg.* 2. 5. הלאתיך *Aleph* per *Chirek* 2. 3. 6. 9. 20. & *Mas. Erff.* itemque cum *Iod* 5. & in marg. 6. 9. quod vero est contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* ענה בי sic per *Tipbcha* seq. *Dag.* 1. 3. 5. 7. 14. 22. prout constans est Silluki analogia in duarum tantummodo vocum ditione. At per *Merca.* 6. 8. 13. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 23. 24. Per *Makk.* vero 2. 14. 19. & *Ber.* ℣. 5. מה Ita legunt *Orientales*, sed מי scribunt, prout 7. 8. notant in marg. ℣. 6 אכף per *Kam.* 2. Sic legisse *R. Chaiiugum* censent *Kimchi* in *M.* 1. & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 3. d. Sed *Patach* requirunt *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 7. ברבבות per *Chatephpat.* 1. 6. 9. 20. 21. 23.

בְּכוֹרִי פִּשְׁעִי פְּרִי בִטְנִי חַטַּאת נַפְשִׁי׃ 8 הִגִּיד לְךָ אָדָם
מַה־טּוֹב וּמָה־יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם־עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט
וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם־אֱלֹהֶיךָ׃
9 קוֹל יְהוָה לָעִיר
יִקְרָא וְתוּשִׁיָּה יִרְאֶה שְׁמֶךָ שִׁמְעוּ מַטֶּה וּמִי יְעָדָהּ׃
10 עוֹד הַאִשׁ בֵּית רָשָׁע אֹצְרוֹת רֶשַׁע וְאֵיפַת רָזוֹן זְעוּמָה׃
11 הַאֶזְכֶּה בְּמֹאזְנֵי רֶשַׁע וּבְכִיס אַבְנֵי מִרְמָה׃ 12 אֲשֶׁר
עֲשִׁירֶיהָ מָלְאוּ חָמָס וְיֹשְׁבֶיהָ דִּבְּרוּ־שָׁקֶר וּלְשׁוֹנָם רְמִיָּה
בְּפִיהֶם

x) pro *prævaricatione*, s. piamentum *prævaricationis meæ*. cf. supra c. 1, 5 y) & *fructum ventris mei*, h.e. filios meos. Deut. 7, 13. c. 28, 4. Pf. 127. 3. z) in *piamentum peccati pro anima mea*. Leu. 4, 3.

℣. 8. a) *Respondet hic iterum Propheta*, & ἀποτόμως quidem, præcidendo ipsis vno ictu omnes quæstiunculas inanes ac hypocriticas. q. d. Quid quæris, o homo? quasi vero voluntas Dei in obscuro esset? Atqui sufficienter testatus est, quid sibi placeat. Poteras abunde scire, modo velles; ignorantiam certe prætexere non potes. *Indicauit tibi* &c. Deut. 5, 5. vt non opus sit longa deliberatione c. 30, 11. seqq. Opponitur hoc verbum dissimulationi & celationi 2 Reg. 4, 27. Ef. 3, 9. & significat palam & in faciem aliquid alicui dicere Iob. 11, 31. serio & expresse contestari Deut. 30, 19. b) quisquis es. Coh. 11, 13. c) *quid bonum* sit, h. e. quid Deo gratum, tibi vero prosperum ac salutare foret. Deut. 6, 24. c. 10, 13. c. 30, 15. Ier. 6, 16. Hos. 8, 3. ct. Matth. 11, 29. d) *Ecquid enim* aliud? Exponit iam summa atque præcipua legis diuinæ momenta, quæ Christus Matth. 23, 23. vocat τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου in oppositione ad opera legis mere pædagogica, quæ quidem fieri oporteat sub œconomia V. T. sed ita tamen, vt illa non omittantur. e) *requirit Deus a te*. Respicit ad Deut. 10, 12. f) *ius*, non solum fori, sed & morale in vniversum. κρίσις vocatur Matth. 23, 23. cf. c. 12, 18. Significat ergo practicam discretionem boni & mali, veri & falsi, vt iustum de vnaquaque re feramus iudicium Ioh. 7, 24. cf. Ef. 5, 7. Hos. 12, 7. Zeph. 2, 3. g) & *amorem misericordiæ* seu *benignitatis* erga proximum Hos. 6, 6. c. 12, 7. Matth.

Matth. 9, 13. c. 12, 7. h) & *humiliare gressum*, i. e. *ha-* עד כאן *militer ambulare* (1) cf. Nom. Prou. 11, 2 Ceterum pro eo est *fides* Matth 23, 23.

כצ"ל

vtpote qua nihil humilius est ac magis humiliat hominem coram Deo. cf. Iac. 4, 6. 1 Petr. 5, 5. 6. i) *cum* vel *erga Deum tuum*. Nam & obiectiue sumitur עם, coll. Deut. 9, 7. 24. Ion. *in timore Dei tui*. cf. Gen. 5, 12. ℣. 9. k) Quapropter *vox DOMINI*, per me seruum suum cum improbo populo disceptantis v. 1. l) *vrbi adclamat*, sc. Hierosolymæ; cui tanquam capiti quidquid dicitur, ad ceteras quoque pertinere vrbes merito creditur. Est autem denunciatio pœnæ, quam vrbi adclamat, cum præmissa scelerum exprobratione. m) *nam realitatem, quod res est*. Schm. *integritatem*: ita cf. Pf. 11, 7. Difficilius nomen, sed emphaticum (12.) Formandum esset ab inusitato ישה, vnde est יש *Ens, substantia* vere subsistens Prou. 8, 21. sublato ת præformatiuo, significatu æque ac sono conuenit cum Gr. οὐσία. LXX. Iob. 5, 12. reddiderunt ἀληθές. adeoque simulacris, picturis, & vmbris opponitur. quomodo & hic sumitur procul dubio, significans *rem, quod res est*, ἀλήθεια Eph. 4, 21. in oppositione ad simulacra cultus diuini seu opera operata, de quibus supra v. 6. 7. Relegatur v. 8. & habebis quid sit תושיה. cf. etiam Iob. 30, 21. Alibi *sapientiam* notat, sc. qua *realem* ac *veram*. Prou. 2, 7. c. 3, 21. c. 8, 14. c. 18, 1. &c. Accusatiuus a. hic ponitur in frontispicio commatis ante Nominatiuum, emphaseos caussa, quia præcipuum in eo pondus est, subintellecta remotione earum rerum, quas Dominus non respicit. De reliquo obseruandum, quod comma hoc parentheticum sit vsque ad Atnachum, præoccupans falsam opinionem, quam Iudæi veritati adnunciationis iudiciorum, a Propheta iam instituendæ, opponere potuissent, desumtam videlicet a sacrificiis & cultu externo v. 6. 7. q. d. Incredibile quidem videbitur Iudæis, quod iam dicturus sum, idque eo magis, quod officio suo se putant egregie fungi, dummodo sacrificia immolent; sed frustra hoc opinantur: *nam tu quidem, o Deus*! non opera illa operata, sed *rem respicis ac cultum realem*. n) *videt*, h. e. cum beneplacito respicit, curat, probat. Ier. 5, 3. Hab. 1, 13. Pf. 11, 7. Pf. 37, 37. Pf. 66, 18. Thr. 3, 35. 36. 1 Par. 17, 17. Cf. enim 1 Sam. 16, 7. Iob. 10, 4 o) videt *Nomen tuum*, h. e. Tu vides. Nam Iehouah & Nomen eius vnum sunt. quod iam supra ad c. 5, 3. notauimus. p) *Audite* igitur, Iudæi, & vos Hierosolymitani inprimis. cf. not. c. 1, 2. q) Tarn. *virgam* Dei vobis imminentem, propheticam de virga—prædictionem de iudicio, quo flagellandi estis, coll. Pf. 89, 33. Sic etiam Belgæ aliique. cf. Ex. 7, 17. Ef. 10, 5. 15. Ez. 7, 10. At Luth. *o tribus*, sc. Israeliticæ, per enallagen Singularis pro Plurali. Sic Schm. *Audite hoc tribus*. r) & (simul aduertite vel audite) *quis constituerit illud*, sc. quod sum dicturus, vel quod per virgam significatur. Sic neutraliter *Tarn.* & *Schm.* Nam vt ad מטה (*virgam*), quod *masculini* generis est, Suffixum femininum referatur, vix patitur Grammatica. In Plurali tamen femininum quoque est, coll. Num. 17, 22. 24. Iubet vero auctorem imminentium iudiciorum inprimis attendi, vt, cum venerint illa, non fortuito videantur venisse, sed ab ipso Deo, peccatis prouocato, tanquam iusto iudice, stato tempore & loco inflicta 2 Sam. 20, 5. Ier. 47, 7. Cf. Am. 3, 6. ℣. 10. s) Etenim *adhuc*, sc. post tot tamque euidentes & serias monitiones. cf. v. 8 9. Cum v. 9. ita cohæreat, vt caussam adnunciati illic supplicii, seu virgæ, iam explicet Propheta. q. d. Vultis vero scire, quid vobis hanc virgam Dei attrahat? Sunt scelera vestra, quibus etiamnum pertinaciter inhæretis, frustra a Prophetis ad desistendum ab illis moniti. t) Schm. *Præterea: num vir* (Ego) *domus impii, thesaurorum improbitatis* &c. q. d. Non sum is, cui talia placere possint. Alii: *Itane porro erit viro* (*cuique*) *domus improbi*? Gussetius vero p. 352. cum modo hoc, modo aliud tentauit, tandem legi iubet הַאֵשׁ per *Tsere*, cum LXX. & Ar. Μὴ πῦρ. pariterque Vulg. & Syr. *Adhuc ignis*: fornicationes puta & adulteria, quæ caussaliter ignis sunt, coll. Iob. 31, 12. Prou. 6, 27. 28. Verum vt prior illa expositio cum insueta scriptione (nam *Vir* constanter האיש cum *Iod* scribitur) non vsquequaque conuenit, ita posterior Gussetii non arridet, quod cum punctis pugnat. Itaque Ion. habet: *num sunt*? Sic R. *Salomo* & alii, coll. 2 Sam. 14, 19. vbi non minus pronum est, אִשׁ pro יֵשׁ positum: quale quid est in אִישַׁי pro יִשַׁי 1 Par. 2, 13. Est igitur *interrogatio affirmatiua* obstupescentis & mirantis pertinaciam. q. d. Incredibile pene est, te tuis sceleribus adeo mordicus inhærere; debebant enim iam dudum in domo improbi desiisse thesauri impietatis & mensura dolosa: hoc ipsum vero est, quod tibi virgam meam attrahit v. 9. u) in *domo improbi*. subintell. præf. ב, vt Gen. 24, 23. x) *impietatis*, v. 11. i. e. imple & per nefas parati. Prou. 10, 2 y) & Epha *maciei* (3) Pf. 106, 15. Mensura nimis *macra*, h. e. iusto minor, ad defraudandum alios; vel *emacians*, qua emacientur alii ac pauperes fiunt. Cf. Leu. 19, 35. 36. Deut. 25, 15. 16. Am. 8, 5. z) *detestanda*, quam Dominus detestatur, ac detestari se toties ac tam serio testatus est. Prou. 22, 14. cf. c. 20, 23. & Ez. 45, 10. ℣. 11. a) Schmid. *Num probo lances improbitatis*? sic verba ipsius Dei forent. Verum Conj. Kal nusquam transitiue sumitur pro *iustum facere* vel *declarare*, sed intransitiue, coll. Pf. 51, 6. Iob. 15, 14. Quamobrem sic vertimus potius: *Num iustus ero cum lancibus improbitatis*? sc. ego ipse aut alius, quisquis fuerit? Sic Propheta loquitur, formans casum in prima vel propria sua persona. (cf. *Glassii* Philol. S. p. 898. seq.) Talis vero oratio æquipollet vniuersali, & h. l. quidem negatiuæ, vt sensus sit: Iustitia & lances improbæ adeo sunt ἀσύστατα, vt neque in me ipso, neque in alio vllo, vna possint consistere. Hinc Ion. *numquid iusti erunt*? & Syr. *quomodo iustificarentur*? pluraliter. b) v. 10. cf. Ez. 45, 10. Hos. 12, 8. Am. 8, 5. Prou. 11, 1. c) & *cum crumena* (5) condendis ponderibus Deut. 25, 13. Prou. 16, 11. d) *lapidum* (h. e. *ponderum*, ad quæ adhibebantur olim lapides. vid. ibid.) *dolosorum*. Ion. *in quo sunt magna & parua pondera*: sc. magna, si sibi; parua, si aliis appendatur. ℣. 12. e) *Quia*, *siquidem*. Caussaliter sumitur, vt Deut. 3, 24. Continuat ergo Vates explicare caussam, ob quam immittenda Iudæis sit virga Dei v. 9. f) *diuites eius*, vrbis Hierosolymæ v. 9. Sic *incolæ eius* v. 16. g) *pleni sunt* (scatent) *violentia*, sc significatu actiuo, quam aliis inferunt. Vid. supra c. 2, 1. 2. 8. 9. c. 3, 2. 3. Am. 3, 10. c. 6, 3. h) Ef. 59, 3. i) & *lingua illorum* est lingua *fraudis*. Vel sec. Schm. *ac quod ad linguam eorum, fraus* est &c. cf. Pf. 120, 2. 3.

℣. 8. וּמָה יְהוָה Ec 1. 2. 5. ℣. 10. עוֹד *defect.* 1. sic se. 2. 5. sec. *Mas.* 1. & Erff. sed præter *impr.* Gen. 8, 22.

13 כפיהם : וגם־אני החליתי הכותך השמם על־
14 חטאותיך : אתה תאכל ולא תשבע וישחך בקרבך
טו ותסג ולא תפליט ואשר תפלט לחרב אתן : אתה
תזרע ולא תקצור אתה תדרך־זית ולא־תסוך שמן
16 ותירוש ולא תשתה־יין : וישתמר חקות עמרי וכל
מעשה בית־אחאב ותלכו במעצותם למען תתי אתך
לשמה וישביה לשרקה וחרפת עמי תשאו :

CAP. VII.

ז אללי לי כי הייתי כאספי־קיץ כעללת בציר
2 אין־אשכול לאכול בכורה אותה נפשי : אבד חסיד
מן־הארץ וישר באדם אין כלם לדמים יארבו איש את־

אחיהו

℣. 13. *k) Itaque* in pœnam huius pertinaciæ tuæ *etiam ego*, inquit Dominus. Incipit iam *virgam* illam, ad cuius annunciationem supra (v. 9.) attendi iusserat, explicare. *l) Schmid.* & *Cocc.Lex.*234.*fatigatus fum*, pro הוחרתי infirmavi me; qs. esset ἀνθρωποπάθεια. Sed malumus actiue cum *Gussetio* p. 257. *infirmabo percutiendo te*, h.e. te feriam ita, vt infirmum reddam, Es.53,10. Deut. 29,21.1Reg.22,34.coll. Ps.33,3.*benefacite pulsando* pro *pulsate bene*. cf. Es. 1, 5. vbi vtrumque dicitur, *percutiere* de Deo tanquam actus, *infirmitas* vero vel *morbus* de populo tanquam effectus. Est autem Præteritum hic pro Futuro, quod docent Futura sequentia, & contextus. Plagas enim non tam ex præterito narras, quam in futurum comminatur. Ion. *adduxi super te morbum* (*& plagam* *m) devastando*, desolationem tibi inferendo. 1Sam. 5,6 Es.1,7. *n)* cf. Ier. 30, 14.15.

℣. 14. *o)* Nam, vt distinctius tibi hoc explicem, *Tu* quidem *comedes. p) nec tamen satiaberis*, propter penuriam cibi Leu. 26,26. Hos 4,10. Hag. 1,5. *q) & depressio* l. *humiliatio tui*(l. Formandum esset ab inusitato ישח, quod vero affine est שח שחח *humiliari*. Sic sensus foret: Ita te humiliabit Deus, vt non amplius elate incessurus sis c. 2, 3. Adeoque quod modo sequitur *in medio tui*, significaret, manifestam & quasi palpabilem fore illam humiliationem, ita vt in omnium incurrat oculos, neque dissimulari possit. cf. Ez.7,4.9. At *Gusset.*p. 351.850.vertit, *corruptio tua*, q.d. Vulnus lethale, morbum, quo peribis, *in visceribus tuis* geris, reatum nempe inexpiabilem, quo perditioni certo addictus es. Ion *& fiet tibi* (cibus) *in morbum in visceribus tuis*. Syr. *& dysenteria eris* &c. For-

te sic posset ex Arabismo conferri harmonicum קמץ בו"ק וסח *spurcum* vel *purulentum esse*. *r) & semouebis quidem*, h.e. conaberis tuos tuaque e periculo saluare, occultando vel ad tutiora (vt tibi videntur) loca ducendo. c. 2, 6. *s) nec tn. euadere facies*, *saluabis* ad loca tuta Es.5,29. *t) & si quid* etiam *saluaris*. *u*) tn.*gladio*, seu hostibus gladiatis, *dabo*. Es.65, 12.Ier.15,2.9.c.25,31. *℣.* 15. *x) nec tn.metes*; siue ob sterilitatem terræ immittendam, siue quod hostes messuri aut vastaturi eam sunt, sec. comminationes legales Leu.26,16.Deut.28,33.38.cf.Iud.6,3.Ier.12,12.13.Hagg.1,6. *y) calcabis* (calcando exprimes) *olivas*. Oleo enim ex oliuis premendo æque, quam musto ex vuis, torcularia adbibita, coll.Ioel 2,24.Iob.24,11. *z*)nec tn.*unges te oleo*.Deut.28,40.Ruth.3,3.Dan.10,3. *a*) *& mustum* exprimes. *b*) cf. Am. 5,11. *℣.* 16. *c*) *Etenim obseruanda sibi sumsit*, vel *assidue obseruat* quisque Ion.2,9. Ps.18,24.cf.Hos.4,10.*Turn.* cum antecedd.ita connectit: Atque hæc contingent populo meo -- non tantum, quod ita nefarie peccauerit in proximum, sicut paulo ante declaratum est; sed vel inprimis, quod perfide a me Deo suo desciuerit ad idola, nec vllo modo se ab impietate hac abduci patitur.*Etenim* &c. *d*) *statuta* idololatrica Leu.20,23. Ier.10,3. *e*) Israelitici Regis, qui omnibus antecessoribus suis peior, & vitulini cultus statuminator insignis fuit 1Reg.16,25.26. *f*) qui vitulis aureis non contentus, Baaliticum cultum, Instigante Isabele, addidit 1Reg.16,30.seqq. *g*) *in consiliis eorum*, h.e.statutis ac ritibus humanæ inuentionis & ordinationis Ier.7,24.Hos.10,6.c.11,6. *h*) nullo quidem alio euentu, quam *vt tradam te*. Vide not.Am.2,7.*i*) *in stuporem*, obiectum stuporis, super cuius horribili casu stupebit quisque. Deut.28,37.2 Reg.22,19. *k*) *& incolas eius*, scil. vrbis, coll.v.9 & 12. Frequens apud Prophetas personæ mutatio. *l*) *in sibilum*.cf.1 Reg.9,8. *m*) *& vt probrum populi mei*(quo adfecturus sum populum meum vniuersum) *perferetis* omnes ac singuli.Es.25,8.Ier.31,19. CAP. VII, *℣.* 1. *n*) *Væ mihi!* (2) Iob.10,15.Particula *lamentantis*, formæ אללי Ps.119,5.q.d.Ah me miserum & infelicem! Aethiopes dicunt eodem significatu *Alelita*. cf. etiam Es.24,16. Affinitatem habet cum ילל & אלה (Ioel 1,8.) *eiulare, lamentari*. Loquitur autem hic *Propheta*, vti *Ion.* in paraphrasi sua addidit; *totam tamen Ecclesiam* aliquando secum loquentem facit, vti ex v. 7. & seqq. liquidum est. Et primo quidem deplorat corruptum populi sui statum ac paucitatem bonorum; deinde vero paucos, qui supersunt, bonos ad patientiam sub spe meliorum, maxime in regno Christi, ex promissione diuina se erigentem inducit, annexa *doxologia*, qua Dei misericordiam ac veritatem Ecclesiæ exhibendam admiratur & laudat. Sunt igitur duæ potissimum *huius capitis partes*: I. *Quiritatio* ob mala præsentia v.1-6. II. *Consolatio* ob bona futura v. 7--20. quæ *Schmid.* in sex particulas distribuit: *I.* Querela Ecclesiæ de corruptissimo filiorum statu v.1-6. *II.* Solatium eius a meliori statu futuro v.7-10. Qui *III.* ipsi promittitur tanquam propinquus v. 11. 12. Eumque *IV.* Ecclesia desiderat precibus v. 14. *V.* Messias promittit v. 15-17. vt tandem *VI.* Ecclesia gratias agat v. 18.-20. *o*) *quia fum*. Si Propheta is est, qui hæc dicit, sensus erit: In populo meo sic videor esse, & eum deprehendere rerum statum, quomodo qui ficus post arbores iam decussas, aut vuas post factam iam vindemiam ac racemationem quærit. Ita enim bonos quæro quidem, sed nullos inuenio. Sin Ecclesia in abstracto loquitur, paucitatem membrorum luget, ac vult dicere: In talem statum, proh dolor! redacta sum, qualis est ficuum atque vitium post decussionem atque vindemiam; scilicet nullos omnino aut paucissimus bonæ frugis habeo. Ceterum *Ion* explicationis caussa addit: *cum consumti sunt boni, tempore quo perierunt sancti ex terra*. Ita vero parabolicas loquutiones ipse explicat Propheta v. 2. *p*) *sicut* post *collectiones* (3) Es. 32, 10. c. 33, 4. *q*) *aestiuorum fructuum*, inprimis *ficuum*, coll. not. 2 Sam. 16, 1. & Ier. 40, 10. *r*) *sicut* in *racemationibus* (6) *vindemiæ* seu (vt recte *Ion.*) *post vindemiam*. Iud. 8, 2. Es. 17, 6. c. 24, 13. *s*) *nullus est botrus*. Gen. 40, 10. Num. 13, 25. Deut. 32, 32. huc est sec. *Ion. Non est quisquam, in quo opera bona sint*. cf. Deut. 32, 32. Es. 5, 2. c. 65, 8. & not. Ier. 8, 13. *t*) *ficum præcocem*, s. *primi temporis*, vti *Vulg.* Ier. 24, 2. (vbi videsis not.) expressit. Significat ante æstatem maturescentes, Es. 28, 4. vbi nondum est καιρὸς σύκων Matth. 21, 19. Marc. 11, 13. quæ eo suauiores esu, quo rariores adhuc pro tempore sunt Hos. 9. 10. Tale tempus poterat certo respectu dici, quod erat sub V. Oeconomia, sicut contra sub N. T. plena æstas & iustum maturescendi tempus aduentauit: interim tamen non omnis fructus pietatis debuit ad messem N. Testamenti differri. Cf. Luc. 13, 7. Ion. *bonos*. *u*) *desiderauit anima mea*, sed frustra! Deut. 12, 20. *℣.* 2. *x*) Nam vt nude ac sine tropo dicam quod rei est. *Periit* (c. 4, 9.) *sanctus*. Scilicet quæ allegorice dicta fuerant v. 1. nunc verbis propriis declarantur. cf. Es. 57, 1. Ps. 12, 2. seqq. *y*) Ps. 50, 5. *z*) sc. Israelitica. *a*) *& qui rectus sit inter homines* v. 4. c. 2, 7. Ps. 11, 7. Est vero emphasis in præpositione, coll. Gen. 6, 9. c. 7, 1. Videlicet ingens quidem corruptio est, vbi plurimi mali sunt; sed multo deterior, immo summa, cum ita vniuersi degenerarunt, vt nullus inter eos supersit bonus. cf. statum temporis antediluuiani Gen. 6, 5. 11. 12. ac Sodomiticum c. 18, 20. seqq. coll. Es. 1, 9. 10. *b*) *nemo* vel *nullus*, i. e. admodum rarus est. Nam vt *vniuersi* pro plurimis, sic *nullus* pro paucis venit. Ier. 5, 1. 4. 5. 6. Ps. 14, 1. seqq. Ioh. 3, 31. Adeoque vult dicere: Cum totam inspicio multitudinem populi Iudaici, adeo cuncta video corrupta, vt difficile sit, vllum in ea deprehendere iustum & pium. c) *sanguinibus* (ad fundendum eos) *insidiantur*. cf. supra c. 3, 10. Es. 33, 15. Ps. 37, 32.

℣. 13. חטאתיך Sic *defect.* sine *Vau* 1.2.3.5.6.9.12.23. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* h. l. sed contra *impr.*Ier.15,13. At sine *Iod* plurali 3. & sic fe. 1.2.5. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* Ita etiam 6. 9 in marg. *℣.* 14. ותסג per *Sin* loco *Samech* 6.9.in marg.contra *M.I.* *℣.* 15. יין *Iod* sine *Dag.* 1.3.5.6.9.20.21.22. CAP. VII, *℣.* 1. אללי per *Makk.* 2.3. לאכול sic *plene* 6. 9. 20. 22. 24. sec. *Mas. impr.* Ex. 16, 20. Alii *defect.*

אֲחִיהוּ יָצוּדוּ חֵרֶם׃ עַל־הָרַע כַּפַּיִם לְהֵיטִיב הַשַּׂר 3
שֹׁאֵל וְהַשֹּׁפֵט בַּשִּׁלּוּם וְהַגָּדוֹל דֹּבֵר הַוַּת נַפְשׁוֹ הוּא
וַיְעַבְּתוּהָ׃ טוֹבָם כְּחֵדֶק יָשָׁר מִמְּסוּכָה יוֹם מְצַפֶּיךָ 4
פְּקֻדָּתְךָ בָאָה עַתָּה תִהְיֶה מְבוּכָתָם׃ אַל־תַּאֲמִינוּ ה
בְרֵעַ אַל־תִּבְטְחוּ בְּאַלּוּף מִשֹּׁכֶבֶת חֵיקֶךָ שְׁמֹר פִּתְחֵי־
פִיךָ׃ כִּי־בֵן מְנַבֵּל אָב בַּת קָמָה בְאִמָּהּ כַּלָּה בַּחֲמֹתָהּ 6
אֹיְבֵי אִישׁ אַנְשֵׁי בֵיתוֹ׃ וַאֲנִי בַּיהוָה אֲצַפֶּה אוֹחִילָה 7
לֵאלֹהֵי יִשְׁעִי יִשְׁמָעֵנִי אֱלֹהָי׃ אַל־תִּשְׂמְחִי אֹיַבְתִּי לִי כִּי 8
נָפַלְתִּי קָמְתִּי כִּי־אֵשֵׁב בַּחֹשֶׁךְ יְהוָה אוֹר לִי׃

זעף

d) unus alterum venantur. Gen. 27, 3. 5. vt venatores, qui-- vt aliquid capiant, canes, retia, arma (adde & foueas, coll. not. ad Ezech. 19, 4.) adhibent; sic hi pessimi miras artes, technas & dolos inueniunt, quibus malefaciant. *Tarn.* Prou. 6, 26. *e)* velut *reti.* Hab. 1, 15. 16. 17. vel, ad *necem*, vt faciant eum *anathema* Leu. 27, 28.

℣. 3. *f) Prater male agere*, seu *praterea quod male agunt.* q. d. vt cetera illorum scelera nunc transeam. Ier. 4, 22. *g) ambabus manibus*, operose & summo studio. Prou. 31, 13. *h) vsque ad benefacere*, h. e. *egregie*, atque eum in modum, vt supra nihil esse possit. Verbum hoc, aliis iunctum, quocunque modo intensiuum & aduerbialiter exponendum est, vt *commolire* aliquid vel *frangere benefaciendo*, h. e. penitus & omnino, Deut. 9, 21. 2 Reg. 11, 18. At Schm. *Quando mala faciunt ambabus manibus*, hoc est *benefacere.* q. d. quo quis peior & sceleratior, eo melior ipsis est. cf. Es. 3, 9. c. 58, 2. Ier. 9, 5. Denique Cocc. Lex. 304. *Super malo sunt manus ad bonum faciendum*, h. e. fingunt & plasmant malum, vt bonum videatur. *i)* Princeps *poscit* munera, vel *retributionem*, ex membro proxime seq. *k) & iudex* iudicat *pro retributione*; repetito Verbo vel Participio. cf. c. 3, 11. Es. 1, 23. c. 5, 23. *l) & quantum ad magnum*, opibus scil. vt 1 Sam. 25, 2. vel auctoritate, vt 2 Reg. 5, 1. Esth. 9, 4. *m)* Cocc. *nequitiam*, Sch. *peruersitatem anima sua*, i. e. quam animo concepit, *ille loquitur.* q. d. Non sufficit ipsis animo nequitiam agitare, agitatam quoque impudenter & audacissime loquuntur. vid. supra c. 2, 1. 2. Obseruandum vero, quod הוה aeque atque עמל proprie *arumnam* Prou. 19, 13. siue a Verbo הוה pro היה, siue a Partic. הוי *Eheu!* metonymice vero *nequitiam* s. *arumnam actiuam*, aliisq; inferendam, significet. Ps. 5, 10. Ps. 38, 13. Ps. 55, 12. *n) & contorquent eam* (1) cf. Ez. 6, 13. Ps. 119, 3. velut lorum aut restem ex multiplici filo contextum; h. e. roborant, firmant, coll. Coh. 4, 12. *Tarn.* Sic fere Cocc. Lex. 590. *densant*, velut rudentem, plura mendacia vni mendacio *complicantes.*

℣. 4. *o) Bonus illorum*, comparate *illorum optimus*; a quo subsumtio fiat ad reliquos, qui deteriores. *p)* est *sicut spina* (2) Ita vertimus generaliori vocabulo; sed apud Arabes est nomen specificum, *melongena*, quae & *spina scorpii* vocatur iisdem, docente *Celsio* Sueco, in Botanici S. Exercit. I. ex *Abulfadli* Arabe. Rad. Ar. חדק *circumdare*, & *acutum fieri*; a quo חדאק *res intricata* חדיקה *hortus circumseptus.* Inde igitur id genus spinarum dicitur, quod & *acutum* sit, & ad *sepes* viuas accommodum, coll. Prou. 15, 19. & hic modo sequenti מְסוּכָה. cf. 2 Sam. 23, 6. 7. Ez. 2, 6. Ps. 58, 10. Matth. 7, 16. *q) & rectus* vel *rectissimus* illorum. v. 1. c. 2, 7. *r)* peior est *sepe spinosa.* Prou. 15, 19. Es. 5, 5. cf. Rad. שוך *sepire* spinis Hos. 2, 5. 8. Ar. שוך per *Schin* est *pungere, spinosum esse*, & in II. Coni. *spinis muniuit, obsepsit.* *s) dies* igitur *speculatorum tuorum*, (populum Iudaicum adloquitur) h. e. dies irae ac vindictae diuinae Ioel. 1, 15. c. 2, 1. 2. a Prophetis dudum velut e specula praeuisus, atque fideliter tibi annunciatus v. 7. Es. 21, 6. c. 52, 8. Ez. 3, 17. c. 33, 2. 7. *t) visitatio*, inquam, *tua*, h. e. *iudicium pœnale*, quo Deus testatum faciet, se scelera vestra inspexisse & improbasse. Es. 10, 3. Ez. 9, 1. Hos. 9, 7. *u)* cf. Ez. 7, 2. 5. seqq. *x) iamiam.* cf. not. c. 4, 10. *y) fiet confusio illorum* (2) Es. 22, 5. Sensus: Adeo fient perplexi Iudaei malorum varietate & magnitudine, vt nullum inde se explicandi consilium ipsis suppetat. cf. Esth. 3, 15. item Ar. בוך *confusum turbatumque esse*, & in VII. Coni. *Turbata mente & perturbatis rationibus esse.*

℣. 5. *z) Ne fidatis amico.* Ier. 9, 3. c. 12, 6. Prou. 26, 25. Matth. 10, 21. 35. 36. Luc. 12, 52. 53. Est Imperatiuus indefinitus. Nec enim eam scopus hic est, prudentiae regulas formare, quam depingere corruptissimum in omni societate statum, & grassantem vbique perfidiam catholicam; q. d. Adeo cuncta occupauit perfidia, vt *nusquam tuta fides* sit, & cautissimus esse debeas, quisquis es, nisi vel a cognatis, parentibus, filiis, coniuge & amicis falli velis. *Fide*, est tritum illud Latinorum, *sed cui, vide.* *a) familiari* (6) cui quis penitus adsueuit, coll. Prou. 16, 28. c. 17, 9. vbi id LXX. recte reddiderunt φίλον. Est ab אלף *adsuescere* Prou. 22, 25. Familiaritas enim ex consuetudine, immo consuetudo familiaritas & amicitia est. Ps. 55, 14. *b) a cubante in sinu tuo*, seu carissima tibi coniuge. Deut. 13, 7. c. 28, 54. *c) custodi*, ne quid temere effutiant, quod tibi periculum creare possit: proditura enim te est. *d) ostia oris tui*, c. 5, 5. *Ostia* tribuit ori, quippe quod sensa animi, ianuae instar, vel aperit vel claudit. cf. Ps. 141, 3.

℣. 6. *e) Nam*, vt pergam describere perturbatum & corruptissimum populi statum. *f) deturpat*, contumelia adficit patrem. Deut. 31, 15. Ier. 14, 21. Nah. 3, 6. cf. Es. 3, 5. Marc. 13, 12. & *Ioseph.* de *B. I.* lib. 4. c. 11. *g) insurgit* hostili animo Ps. 3, 2. *h) & nurus* Leu. 18, 15. *contra socrum suam* Ruth 2, 18. *i) domestici eius.* Gen. 17, 27. c. 39, 14. Adeo cuncta dissidiis oppleta sunt & erunt. cf. Matth. 10, 36.

℣. 7. *k) Ego vero.* Facit oppositionem ad antecedentia. q. d. Est quidem ita; ruunt omnia in deterius, & iusta non minus, quam atrocia Dei iudicia ingruunt, ac peccatoribus incumbunt: verum quomodo ego, rebus sic stantibus, me debeo gerere? desperabone, an murmurabo, vel impatienter Deo obloquar? Immo vero ego &c. Obseruante *Luthero* ad h. l. duo facit, quae maxime sunt insignia. Primum non mouetur scandalis impiae multitudinis--Sed alterum maius est, quod cum in talibus moribus non posset abesse longius pœna & vindicta diuina, non tamen spem omnem abiicit, sed oculos in Deum reiicit (Propheta,) certus, quod, etiamsi vniuersalis pœna tanquam diluuium grassatura sit, tamen Deus norit eripere & seruare suos. *l) Cocc.* aliique: *ad Dominum*, sumto ב obiectiue, vt Ps. 66, 7. Posset tamen & sic verti: fretus, vel freta *in Domino* ac diuina eius promissione, benignitate & fide, coll. Ps. 119, 49. Quomodo accipitur ב 1 Sam. 17, 45. *m) speculabor*, h. e. auxilium Domini velut ex alta specula exspectabo, sicut, qui ab hostibus obsidentur, e turribus continuo prospiciunt, promissasque suppetias exspectant. Spes nixa Domino in futurum prospicit Thr. 4, 17. Hab. 2, 1. Es. 17, 7. c. 25, 9. c. 52, 8. Ps. 121, 1. *n) Tarn.* neque defecisscar, etiamsi aliquantisper dilatum fuerit auxilium, sed *prastolabor.* Ps. 42, 6. cf. Thr. 3, 26. ibidemque not. *o) Deum salutis mea.* Est argumentum spei in ipsa Dei denominatione. q. d. Saluabit me vtique, quia iam olim saluti mihi fuit, & Deus salutis meae dicitur. Es. 17, 10. Hab. 3, 18. *p) audiet* enim *me* tandem. Ion. *suscipiet preces meas.* Supponuntur ergo vna cum spe continuae ac indefinentes preces.

℣. 8. *q) Ne* igitur *gaudeas--de me*, ac infortunio meo. Castigat insolentiam & ἐπιχαιρεκακίαν hostilem. Cf. Es. 14, 29. Obad. v. 12. Ps. 13, 5. Prou. 24, 17. 18. Iob. 31, 29. seqq. Thr. 4, 21. 22. Sir. 3, 12. *r) o inimica mea* (2) v. 10. Apostrophe. *s) cum* enim *cecidi*, vel, *licet ceciderim*, tamen a lapsu *resurgam.* Lapsus h. l. pœnalis intelligitur, surrectio igitur e malis emersio est. cf. Ps. 37, 24. Ps. 145, 14. Prou. 24, 16. it. Amos 5, 2. c. 8, 14. *t) cum*, vel *licet sedeam in tenebris* malorum & calamitatum, velut in tenebricoso carcere. Es. 47, 5. c. 49, 9. Thr. 3, 2. 6. cf. Ps. 23, 4. *u)* tamen *Iehoua* est & erit *lux mihi*, mediis in tenebris. Ps. 27, 1. cf. Ps. 97, 11. Ps. 112, 4.

℣. 4. עתה תהיה sic r. 3. מבכתם *defect.* seq. 1. sec. *Mas.* suam & *Erf.* per *Patchia* simpl. *milra* 2. 3. contra *Mas.* impr. ℣. 8. איבתי

℣. 9. x) Equidem *æstum*, vel *iram Domini* (6) Es. 30, 30. Prou. 19, 12. Ion. 1, 15. *Ion.* præmittit: *Dicit Hierosolyma.* recte. sed cum hac ipsa etiam videtur in antecedentibus Propheta locutus, vt supra ad v. 1. notauimus. Anticipat autem inimicæ exprobrationem, cur igitur Deus, in quo confidat, ipsam adeo grauiter sinat adfligi? cf. infra v. 10. Cui respondet: Verum quidem esse, quod multa patiatur; humiliter tamen se ista ferre, primo quod peccatis suis vtique illa meruerit, deinde quod sciat, perpetua saltem non fore, sed ad tempus tantummodo. *y*) *feram* patienter atque humiliter, quippe merui, *quoniam* &c. cf. Leu 26, 41. 43. Thr. 3, 27. seqq. Luc. 15, 18. it. Es. 26, 20. 21. c. 54, 6. seqq. *z*) *donec.* Duo innuit hæc particula, primo immotam Ecclesiæ patientiam, secundo malorum incumbentium finem. cf. Thr. 3, 15. *a*) *agat caussam meam* contra improbos aduersarios. 1 Sam. 24, 16. Ps. 43, 1. *b*) Ion. & *iniuriam meam* (quam patior) *vlciscatur*, tanquam iustus iudex. Ps. 9, 5. cf. Ier. 50, 7. 17. seqq. *c*) donec *educat*, vel *educet me* namque e tenebris v. 8. *ad lucem.* cf. Hos. 6, 6. Ps. 37, 6. *d*) vt *videam*, ac magna cum voluptate fruar *iustitia eius*, qua populum suum pœnitentem saluat, feroces vero ac insolentes aduersarios perdit. v. 10. c. 4, 11. Ps. 54, 9.

℣. 10. e) *Videbit* hoc *vero*, vel *igitur*, non sine dolore Ps. 112, 10. *f*) v. 8. c. 5, 8. *g*) *& operiet eam pudor.* cf. Ez. 7. 18. & not. Obad. v. 10. At *Tarn.* quasi secundæ personæ esset, ita: Ab omni parte *ignominia & confusione circumdabit eam*, vt nil nisi infamiam videant, qui eam adspiciunt. cf. Ps. 89, 46 *h*) *illa* ipsa, quæ iam impie ac superbe *ad me dicit* *i*) *vbi est ille*, sc. *Iehoua Deus tuus?* Pleonasmus suffixi, vt Ex. 2, 6. cf. Ioel 2, 17. Ps. 42, 4. 11. Ps. 79, 10. Ps. 115, 2. *k*) Emphasis in pronomine, q. d. de quo adeo gloriabaris, quemque dicebas Deum *tuum*, in oppositione cum ad nos, tum ad Deos nostros.

9 זעף יהוה אשא כי חטאתי לו עד אשר יריב ריבי
10 ועשה משפטי יוציאני לאור אראה בצדקתו : ותרא
איבתי ותכסה בושה האמרה אלי איו יהוה אלהיך עיני
11 תראינה בה עתה תהיה למרמס כטיט חוצות : יום
12 לבנות גדריך יום ההוא ירחק חק : יום הוא ועדיך יבוא
למני אשור ועדי מצור ולמני מצור ועד נהר וים מים
13 והר ההר : והיתה הארץ לשממה על ישביה מפרי
14 מעלליהם : רעה עמך בשבטך צאן נחלתך

הנ׳ בתגש

שכני

l) *oculi mei videbunt.* Ἐμφατικώτερον est, quam si dixisset simpliciter, *videbo.* vid. Iob. 19, 27. *m*) *videbunt in ea* rem diu optatam. Ion. *ruinam illorum* v. 9. c. 4, 11. Non tam hostium malorum interitu, quam assertione gloriæ Dei gaudent, cuius nomen illi hactenus blasphemantes profanarunt, & quantum in se fuit, oppugnarunt; & quia se emendare haud volebant, merito in illorum pœna Dei elucens iustitia celebratur a Dei filiis. *Tarn.* cf. Ps. 54, 9. Ps. 112, 8. Posset tamen etiam suffixum ad *iustitiam Domini* (de qua v. 10.) non incommode referri. Sic esset emphatica eiusdem rei repetitio. *n*) *iamiam, mox*, vt v. 4. Es. 43, 19. Am. 6, 7. *o*) *fiet* inimica mea *in conculcationem*, i. e. conculcata. Es. 5, 5. c. 26, 6. *p*) 2 Sam. 22, 43. Es. 10, 6. Zach. 10, 5.

℣. 11. q) Est, vel erit *dies*, inquit Deus per Prophetam; dies, inquam, maxime notabilis & illustris, a me sæpe promissus, a te diu optatus. v. 12. *r*) *ad ædificandum maceries* vel *muros tuos.* Ecclesiam sub typo Hierosolymæ alloquitur, ac promissionibus hisce solatur. Certum vero est quidem, post captiuitatem Babylonicam ædificatos fuisse muros Hierosolymæ, corporaliter sc. ac typice, coll. Neh. 3, 1. seqq. & Dan. 9, 25 verum sequentia & parallelismus docent, vaticinium hoc spectare vlterius, i. e. ad ædificationem, quæ sit spiritualis, solida perpetuaque per Christum sub N. T. de qua Es. 49, 16. c. 60, 10. Ier. 31, 4. (vbi videsis not.) Am. 9, 11. Ps. 51, 20. Ps. 102, 14-17. *s*) Es. 5, 5. Ps. 80, 13. cf. 1 Reg. 11, 12. *t*) Schm. *dies hic, quo.* subintellecto אשר. sic v. 12. Sed potest & simpliciter verti citra ellipsin: *die isto*, sc. quem modo dixi. *u*) In varias hic eunt sententias interpretes. Tarn. *in longinquum abibit* illud *decretum*, de quo Ps. 2, 7. 8. nempe doctrina Euangelii. Sic *Curtl.* Theol. Proph. p. 705. *Elongabitur statutum*, longe lateque annunciabitur consilium pacis in Christo, coll. Hab. 2, 14. vid. etiam Es. 33, 17. Sed Ion. *abolebuntur decreta gentium*, sc. tyrannice tibi antehac imperantium. Alii: *procul abiris decretum* Dei de infligendis tibi malis; desinet te Dominus male habere, coll. Zeph. 2, 2. Denique per *statutum* possent intelligi præcepta humanæ auctoritatis & inuentionis, superstitiosa & improba, coll. supra c. 6, 16. In tanta autem diuersitate ac difficultate iudicio legentis optionem relinquimus: in mediam sententiam interim propensiores.

℣. 12. x) Pisc. *Die illo etiam ad te vsque veniet* illud decretum, (de quo v. 11.) qui habitas *inde ab Assyria* &c. Sic esset noua apostrophe ad hostes, & sensus comminatorius. Verum personas, vbi necesse non est, illubenter mutamus. Malumus ergo cum aliis ad populum Dei hæc æque dici, ac superiora v. 11. Neque obstat diuersitas generis hic & v. 11. nam & v. 15. masculinum genus suffixi sine dubio ad populum Dei referri debet. Vertimus cum Sch. *Dies hic est, quo*; vel simplicius: *Die illo, tum* (inquam) *vsque ad te venient.* Videlicet *Vau* præf. Schmidio est loco Pronom. relatiui, vt Gen. 11, 4. c. 49, 25. nobis pleonasticum, vt Gen. 3, 5. c. 22, 4. Singularem vero *veniet* hic *impersonaliter* accipimus, pro *venient* vel *venietur*; intelligimus autem *venire* obsequiosum & humile, ad amplectendum cum populo Dei in vera communione verum cultum, depositis erroribus, coll. Es. 45, 24. it. Es. 49, 17. seqq. c. 56, 6. 7. Zach. 2, 15. &c. *y*) *inde ab Assyria*, quæ cum sequenti *Aegypto* hic synecdochice venit pro quibusvis gentibus, populo Dei quondam infestis, tandem vero conciliandis; vt Es. 19, 23. seqq. qui locus nostro videtur plane geminus esse, eidemque lucem affundere. cf. infra v. 17. *z*) Sch. *& vsque ad vrbes Aegypti* Es. 19, 6. Appellatiue *munimentum* valet, coll. Ps. 31, 22. & 60, 11. 2 Par. 8, 5. sed præterea quod sono conuenit cum proprio Aegypti *Misraim*, ab argumento sumtum est Nomen. neque enim vlla regio, quam Aegyptus, naturali situ tutior est. Scil. ab occasu desertum habet inaccessum; a meridie Nili cataractas & montes Aethiopiæ; ab ortu item eremum, & barathra. & paludem Serbonidis; ab aquilone mare prope importuosum. *Bochart.* Phal. IV. c. 24. *a*) & contra *inde ab Aegypto vsque ad fluuium*, sc. eminenter sic dictum, i. e. *Euphratem*, quem accolunt Assyrii. Ier. 2, 18. *b*) *&*, vel *immo* ad *mare a mari*; ab vno ad alterum. Gentes, inter remotissima & opposita prorsus maria ac montes positæ, ad te venient. *Tarn.* aliique existimant quidem, designari hic terram sanctam sec. terminos suos: *ad mare* occidentale s. magnum *a mari* altero orientali s. mortuo, *& a monte* Libano *vsque ad montem* Sinai, coll. Ios. 1, 4. Ioel 2, 20. & Am. 8, 12. Sed malumus hic verba in latitudine sua relinquere, idque eo magis, quod in loco allegato Am. 8, 12. exteræ potius regiones, (in quibus Israel & Iuda exulaturi essent) quam Israelitica terra, similiter pæne describuntur, coll. quæ ibidem v. 11. notauimus, & Zach. 9, 10. Ps. 72, 8. seqq. *c*) *& a monte* vno ad oppositum vsque *montem.* Ellipsis particularum ex antecedentibus supplenda.

℣. 13. d) Schm. *Iam tamen erit.* q. d. Prius tamen, quam impleantur magnificæ istæ promissiones de instauranda Hierosolyma. v. 11. & adducendis in sinum eius variis gentibus; interim, inquam, prius fiet &c. *e*) *terra* hæc, sc. Israelitica. est enim cum *He* articulari: & textus videtur hic vtique de terra quadam particulari agere. *f*) proxime per Nebucadnezarem, deinde per Titum. Es. 1, 7 Ier 12, 11. *g*) non quasi id fieri deberet ex decreto aliquo absoluto, sed *propter incolas eius.* cf. Es. 24, 1. 5. *h*) *ob fructum operum ipsorum.* cf. Es. 3, 10. & not. Ier. 32, 19. *Tarn.* vt, prout sementem fecerint, ita metant.

℣. 14. i) *Pasce*, guberna, rege, tu qui es bonus Pastor. c. 5, 3. Es. 40, 11. Ez. 34, 13 Zach. 11, 4. 7. 9. Ps. 23, 1. Hoc Verbo (inquit *Tarn.*) summatim comprehenduntur, quæcunque ad piorum conseruationem pertinent. Nexum huius cum v. 13 idem hunc facit: Hæc autem quando obuenient malis, hæc erit *oratio Ecclesiæ* credentis Euangelio, & videntis illam Synagogæ ruinam. cf. not. v. 1. & similes preces Hab. 3, 2. *k*) *pedo tuo.* Ps. 23, 4. 1. pedo non Mosis, aut virga ferrea, sed tuo, tui Euangelii verbo-ductu tui Spiritus; *Tarn.* Verbo & Spiritu tuo. ea enim instrumenta regni Dei. Pastor virga numerat oues, & castigat, & ducit, monstrans, qua ire, quo tendere, vnde discedere, vbi pascere debeant. *Cocc.* Lex. 847. cf. Leu. 27, 32. Ez. 20, 37. *l*) *gregem*, inquam, *hereditatis tuæ*, hereditarium, vel datum tibi in hereditatem. Ps. 95, 7. cf. Ps. 2, 8.

℣. 10. ותרא per *Tsere* 1. 2. 5. At ותרא *mihi* 3. 6-16. 19- 23. contra *Mas. impr.* & *D. Kimchi* in Comm. ad h. l. Cf. similem anomaliam Gen. 41, 3. & Zach. 9, 5. Pro אלהיך hab. אלהיך 6. 9. 14. 20 sic fe. 1. 5. contra *Mas. impr.* Ier. 2, 19. תראינה N sine D g. 1. 3 7. 8. 22 contra *Mas.* impr. & *M. I.* למרמס ita per *Kam.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 23. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* Reliqui per *Pat.*

שֹׁכְנִי לְבָדָד יַעַר בְּתוֹךְ כַּרְמֶל יִרְעוּ בָשָׁן וְגִלְעָד כִּימֵי
טו עוֹלָם׃ כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת׃
16 יִרְאוּ גוֹיִם וְיֵבֹשׁוּ מִכֹּל גְּבוּרָתָם יָשִׂימוּ יָד עַל־פֶּה אָזְנֵיהֶם
17 תֶּחֱרַשְׁנָה׃ יְלַחֲכוּ עָפָר כַּנָּחָשׁ כְּזֹחֲלֵי אֶרֶץ יִרְגְּזוּ
18 מִמִּסְגְּרֹתֵיהֶם אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִפְחָדוּ וְיִרְאוּ מִמֶּךָּ׃ מִי־
אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֺן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ
19 לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא׃ יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ
יִכְבֹּשׁ עֲוֺנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאותָם׃
כ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ
לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם׃

משא

m) *habitantem* (cum *Jod* paragog. vt Deut. 33, 16. Obad. v. 3.) *seorsim.* Phrasis hæc variis modis in Scriptura accipitur: 1) in oppositione ad *communionem*, vt Num. 23, 9. quomodo & hunc locum interpretatur Cocc. Lex. 79. q. d. qui separatus est ab omnibus hominibus, qui cum eo non eandem fidem habent, & idem Dei verbum loquuntur, neque in eadem via ambulant. 2) ad significandum *secessum*, qui fit *luctus caussa*, vt Ier. 15, 17. Thr. 1, 1. (vbi videsis not.) c. 3, 28. 3) sensu *desolationis* ac *desertionis*, vt Es. 27, 10. quomodo *Tarn.* Micham intelligit; q. d. Et tanto magis cura illum tuum gregem, *qui habitat seorsim*, ab hominibus relictus, inter bestias & hostes versatur cum maximo suo periculo 4) sensu pacis, fiduciæ & *securitatis*, vt Deut. 33, 28. Ier. 49, 31. nam securitatis id est, habitare solum sine fœdere ac societate cum aliis Iud. 18, 7. Quomodo si h. l. sumatur phrasis, sensum dabit facilem & textui non minus conuenientem: Pasce populum tuum - *habitantem*, seu vt habitet secrsim, i.e. secure tranquilleque. Accusatiuus (*habitantem*) notat passionis non obiectum, sed effectum: cuiusmodi Acc. est *aceruos desolatos* Es. 37, 26. &c. *n*) *siluam*, i.e. *in silua*. Pendet a verbo *habitare*, quod apud Hebræos cum Accusatiuo non minus, quam cum præf. ב iungitur. *o*) Est vel asyndeton; *siluam & in medio Carmeli*: vel ellipsis præfixi ב; quasi *in medio Carmeli*. q. d. vt in siluosis atque incultis locis æque tuto atque tranquille degant, quam in excultis atque frugiferis aruis, nullas ferarum vel latronum incursiones metuentes. vid. Ez. 34, 25. it. Es. 11, 6 7. conf. similem oppositionem Es. 10, 18. c. 29, 17. c. 32, 15. 16. c. 37, 24. & quæ de vocabulo *Carmel* ad Am. 1, 2 notauimus.

mus. *p*) Est vel Subiunctiuus; vt *pascantur*: vel optatiuus; fac vt *pascantur*, vel pastum suum habeant. Es. 14, 30. cf. supra c. 5, 3. & Ez. 34, 23. *q*) in *Basanitide*, Ier. 50, 19. pascua regione, Am. 4, 1. *r*) cf. Obad. v. 19. *s*) *sicut diebus priscis*. Am. 9, 11. Mal. 3, 4. e. g. sub Dauide & Salomone 1 Reg. 5, 5. quæ tempora illustrioris felicitatis sub regno Christi præ-Iudia fuerunt, coll. supra c. 4, 4.

℣. 15. *t*) Immo *sicut diebus, quibus* olim *exiuisti*, & multis quidem magnisque prodigiis, quæ cum in Aegypto, tum in deserto, tum denique in occupatione Cananææ vobis patraui. cf. Es. 11, 11. Ez. 20, 35. 36. Est hæc Filii Dei responsio ad præmissas Ecclesiæ preces; quam excipit doxologia Ecclesiæ v. 18. adeo vt contextus hic sese habeat fere instar Dialogi. *u*) *monstrabo ei*, sc. populo meo v. 14. A secunda persona mox transit ad tertiam: cuius enallages rationem putamus in diuersitate obiecti personalis esse. Loquitur sc. *ad Ecclesiam* tempore Michæ præsentem, indeque ad terminum vsque complementi futuram, in secunda; *de Ecclesia* vero sub ipsum complementi terminum futura, in tertia persona, velut de absente. *x*) cf. Ps. 106, 22. it. Es. 25, 1. Ps. 98, 1.

℣. 16. *y*) sc. hæc mirabilia v. 15. cf. Es. 49, 7. Ps. 40, 4 & 126, 2. 3. *z*) salutari ac humili pudore v. 17. cf. Ez. 16, 63. *a*) *pudefient*, inquam, (sec. accentus enim emphatice repeti debet antecedens verbum) *ab omni fortitudine sua*, quantamcunque sibi antehac imaginatæ fuerint; quippe quam sentient *mirabilibus* istis Iehouæ adeo comparandam non esse, vt ruboris materia potius, quam gloriæ sit. Ez. 32, 30. cf. Es. 33, 13. Ier. 10, 6. At S. *ob omnem potentiam eorum*. Tarn. *præ tota potentia illorum*; scil. qui in Ecclesiæ gremio degunt. cf. Es. 28, 6. Ps. 145, 11. 12. *b*) præ tacita admiratione, & vt innuant, nullam sibi iam superesse gloriationis materiam. Iud. 18, 19. Iob. 21, 5. c. 40, 4. cf. Es. 52, 15. *c*) *obsurdescent*. Ps. 28, 1. præ maiestate eorum, quæ audituræ sunt. *Tarn.* Ita enim hæc aures eorum percellent, veluti bombus ingens ac subitus, qui grauitate sua aliquantisper saltim audiendi sensum suspendit. cf. 1 Sam. 3, 11. Ier. 19, 3. &, quod ad rem, Es. 64, 2. 3.

℣. 17. *d*) *Lingent puluerem*, supplices, vultu in terram prono; seu (vt *Ion.*) *expandent se super faciem suam in terram*. Summam demissionem notat tum erga Deum ipsum Ps. 72, 9. tum erga populum eius Es. 49, 23. *e*) cf. Gen. 3, 14. Es. 65, 25. *f*) *& sicut serpentia terræ*, reptilia, quæ serpunt in terra (2) Deut. 32, 24. vbi & Ar. Polygl. eandem adhibet radicem eodem significatu. cf. *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 59. Ceterum secundum accentus iungendum hoc simile est non cum antecedenti verbo, sed sequenti. *g*) *commouebuntur*, trepide occurrent, [illegible]bunt. Es. 14, 9. c. 64, 1. *h*) *e claustris suis*, h. e. sec. *Ion. arcibus*, quibus inclusæ degunt, vt tutæ sint. 2 Sam. 22, 46. Ps. 18, 46. *i*) *pauebunt*, pauidi accurrent, deposita prisca ferocia. Hos. 3, 5. *k*) sc. *o Iehouah, Deus noster*! per apostrophen Propheticam. Ita cf. Ier. 10, 7. Vel, quod malumus: *O popule mi!* Ita enim planius fluit oratio. Innuitur autem reuerentia, Ecclesiæ non debita solum, sed obuentura quoque. cf. Deut. 28, 10.

℣. 18. *l*) *Quis est* igitur? interrogatiue pro, *Nullus est*. Doxologia, sanctæ admirationis & stuporis plena. Ecclesia nempe quam hic denuo Michas loquentem inducit, velut in abyssum immergitur, cum diuitias misericordiæ & gratiæ diuinæ, in nouissimis sibi commonstrandas, considerat; fere vt Paulus, cum sapientiam Dei admiratur Rom. 11, 33. Inde enim est מִי־ cum ֿ in interrogatione. *m*) *tui similis* Deut. 3, 24. Ier. 10, 7. Ps. 89, 9. Sunt quibus hic vates ad nomen suum *Micha* videtur alludere: quod nos in medio linquimus. vid. supra c. 1, 1 notata. *n*) *auferens culpam*, non vt non sit (quod tamen ratione adfectus potius, quam dominii dicimus) sed vt non imputetur; i. e. *condonans*. Ex. 34, 7. Num. 14, 18. 1 Ioh. 1, 9. *o*) *& transiens*, h. e. impunitam transmittens, *præuaricationem*, ita se gerens, quasi eam omnino non videret. Am. 7, 8. c. 8, 2. Prou. 19, 11. cf. Ier. 31, 34. *p*) *reliquiis hereditatis suæ*; populo suo, quem peculii instar habet v. 14. ac precioso sanguine adquisiuit Tit. 2, 4. quem post tot tantasque castigationes, per tot sæcula ac discrimina rerum, miris modis ad tantam gratiam conseruauit. cf. supra c. 4, 7. Es. 10, 22. *q*) *neque enim retinuit*, vel *seruauit, in æternum*. Am. 1, 11. cf. Ps. 30, 6. Ps. 103, 9. 10. item Es. 12, 1. *r*) *cupiens misericordiam*. Dilectionem hic notat, non qua nos diliximus (quanquam & hanc se cupere Deus alibi testatur, vt Hos. 6, 6.) sed qua nos ipse miseriæ nostræ misertus dilexit. Ioh. 4, 10. cf. Eph. 1, 5 1 Thess. 1, 11. Ioh. 3, 16.

℣. 19. *s*) *Reuertetur* ergo ac *miserebitur nostri* Idiotismus verbi *reuertetur* pro aduerbio *rursum*, vt Deut. 30, 3. Mal. 1, 4. emphatice tamen connotans velut conuersionem amoris in Deo, qui per iram ante abscesserat. Zach. 1, 16. Ps. 71, 20. 21. Ps. 90, 13. cf. Es. 14, 1. c. 49, 13. Ioel 2, 14. *t*) *subiget*, pessundabit, supprimet. *Ion.* addit: *per misericordiam suam*. Magna in Verbo emphasis; quippe ex qua peccatum peccatique reatus haud aliter concipitur, quam immitis instar tyranni, ad seruitutem ac mortem nos velut mancipia & vinctos rapientis, cuius vero tertiam diuina repressura sit gratia. Gen. 1, 28. Ier. 34, 11. 16 Zach. 9, 15. 2 Par. 28, 10. cf. Rom. 6, 12. 14. Hebr. 2, 5. Non igitur ludicra & facilis res est, peccati, in iudicio Dei contra nos insurgentis, damnantis, ac velut sibi obnoxios ad seruitutem & pœnæ reatum postulantis, furores supprimere; sed opus diuinæ potentiæ est. *u*) *& proiicies*, o Deus! velut quæ abolita cupimus, neque amplius æstimamus. Es. 38, 17. *x*) *in profunditates maris*; Ex. 15, 5. Ion. 2, 4. *y*) cf. Es. 43 25.

℣. 20 *z*) *Dabis* ipso effectu, sicut olim iurasti. Luc. 1, 73. *a*) *veritatem - & misericordiam* Ioh. 1, 17. Cocc. Lex 44. Hoc, inquit, de Deo dictum, notat amorem æternum, & munera amoris æterni, opposita iræ, inimicitiæ, damnationi; illud vero promissorum exhibitionem & expletionem. Ps. 69. 14. cf. Luc. 1, 72. & Es. 55, 3 *b*) *Iacobo - Abrahamo*, sc. in posteris ipsorum. *c*) Luc. 1, 55. *d*) *inde a diebus antiquitatis*, h. e. priscis. 2 Reg. 19, 25 Thr. 1, 7.

℣. 16. וְאָזְנֵיהֶם cum præf. *Vau* 2. 3. sic te. 5. Notant יְרַחֲמֵ֑נוּ פ cont euersum ej. addit 2 וְיִשְׁמְעוּ ח cum *Kam* 2. 3. contra *Mas. Erff.* & *Ind. kas.* f. 61. 2. ℣. 19. וְתַשְׁלִיךְ defect. 1. 3. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* במצלות defect. per *Kibbuts* 3 7. 8 15. & in marg. 6. 9. Addunt 7. 8. in marg. מֵשׁ נִין בֵּיהּ סִפְרִי codices hic errare. *Schurek* tamen poscit M. I. & *D. Kimchi*. At מצולת defect. 1. 5. sec. *Mas. Erff.*

LIBER NAHVM,

Hebr.

נחום

IN NAHVMI PROPHETIAM

PRAEFATIO.

1. Nahumi Patria, nomen, ordo & 2. Aetas, ex mente a) Hebraeorum & Grotii,

NAHVM, *Elkoschaus* siue *Elkoschita* (incertum, a gente, an a patria ita vocatus) fuit, quod nomen dicit, vnus e *consolatoribus* Hierosolymæ Es. 40, 1. aduersus terrorem Assyriorum. Nam hostium deletio Ecclesiæ est consolatio, coll. Tob. 14, 15. Prov. 11, 10. Ideoque *in ordine XII. Prophetarum* olim iuxta LXX. Interpp. post *Ionam* positus fuit, quia vterque de Niniue, Assyriorum metropoli, texuit vaticinium, vt *Hieronymus* in Proœmio suo ad hunc librum obseruat, coll. Ion. 1, 1. Nah. 1, 1. *Aetas* tamen eius non satis certa est aut præcise patet; quod non vnam in explicatione huius prophetiæ difficultatem parit, vt suis locis monebimus. Censent enim *Hebræi*, tam Nahumum, quam Habacucum scripsisse *Manassis temporibus*, (cf. not. 2 Reg. 21, 10.) idque nobis persuadent (inquit *Grotius*) tum ordo, quo antiquitus positi sunt hi Prophetæ post eos, qui Ezechiæ vixere temporibus, tum res ipsæ, quæ in eorum scriptis continentur. Ita etiam sentit *Abarb* ad h. librum fol. 268. col. 1. & ex ista hypothesi, *secundum meam sententiam*, ibidem ait col. 3. *non vaticinatus est Nahum de clade Sancheribi*, quippe quæ iam facta erat. *b) Vitringa,* *Vitringa* vero in Doctr. Proph. p. 37. Figenda est, inquit, Nahumi ætas *proxime post Iesaiam & Michaeam*, atque adeo *sub Hiskia*, non tantum post deportationem X. tribuum, sed & *post cladem Sennacheribi* c. 1, 11. 12. vnde argumentum prophetiæ desumtum est, & captata occasio *prædicendi integrum Nini & Assyriaci regni interitum.* *c) aliorum,* Plures tamen, vt *Calvinus* ad h. l. *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 132. *Maius* in Oecon. V. T. p. 8, 6. aliique, vixisse eum putant tempore, quod *inter decem tribuum deportationem* in Assyriam & *cladem Sennacheribi* intercessit: illam enim factam, hanc futuram, memorari a Propheta c. 1, 12. 3. Quod valde quoque verisimile fit *Lightfooto* in Chronol. V. T. p. 109. sed ita, vt cœperit sub Hiskia, & conticuauerit vsque ad tempora Manassis, quo Hebræi eius ætatem referunt, vt modo diximus. *d) Bocharti,* At quod *Bochartus* in *Phaleg* p. 6. *Verisimile est*, inquit, *Nahumum scripsisse, quo tempore recens fuerat excisa Diospolis a Rege Nabuchodonosoro, qui Hierosolymis & Tyro captis, statim inuasit Aegyptum*, id nobis minime sic videtur. Neque enim probauit Vir summus, vt postulat ipsius hypothesis, vel Assyriacum imperium vltimo demum imperii sui decennio, & post vastatam Aegyptum, a Nebucadnezare euersum esse; vel Nahumum extra patriam inter exules in Babylonia scripsisse, quum vrbs & templum Hieros. ab anno 19. Nebucadnezaris in ruinis iacuissent. Quin potius tunc cultum Dei publicum in Iudæa adhuc viguisse, certum videtur ex c. 2, 1. vt alia taceamus. cf. *3. Argumentum & obiectum.* etiam not. c. 3, 8. Est igitur hoc alterum & *fatale vaticinium aduersus Ninum s. Niniuen* metropolin, & imperium Assyriorum, de quo per Medos & Babylonios breui post hæc vltionem sumturus erat Dominus, iustus *4. Occasio.* iudex & vindex siue adsertor Ecclesiæ suæ. Cum enim in bene cœpta quidem ad Ionæ prædicationem pœnitentia haud diu perstitissent, sed ad pristina scelera, crudelitatem, rapinas & idololatriam rediissent, immo ad blasphemias etiam contra Iehouam, sub Sancheribo præsertim, proruissent Assyrii; DEVS per Nahumum id illis non inultum fore declarat, sed pœnam ipsis iam paratam, & tarditatem supplicii grauitate se ita compensaturum, seuere pronunciat, vt etiam amplissimæ omnium & potentissimæ vrbis situs posteris ignotus *5. Parallelismus.* sit futurus: quemadmodum euentus id dudum comprobauit, vt ad c. 1, 8. notauimus. Atque hinc patet non tantum *consensus* nostri Prophetæ, *quoad materiam & phrasin*, cum Esaia (coll. Nah. 1, 13. c. 2, 1. cum Es. 10, 27. & c. 52, 7.) cum Micha (Nah. 2, 2. Mich 2, 13.) & cum Zephania (Nah. 3, 7. Zeph. 2, 13. 14. 15.) sed etiam hic non obscurus respectus est ad totum illud vaticinium Ionæ, & eius querelas Ion. 4, 2. coll. Nah. 1, *6. Stilus.* 2. 3. seqq. Vt de consensu cum Mose ceterisque diuinis scriptoribus hic breuitatis caussa nihil dicamus. Quod ad stilum & elocutionem attinet, concisa & grauis est huius Prophetæ dictio, & maxime frequenti personarum mutatione difficilis, vt *Hieronymus* queritur, quando in adnotationibus suis ad c. 2, 2. ita ait: *Ad Niniuen nunc sermo conuertitur; & hinc vel maxime obscuri sunt Prophetæ, quod repente, dum aliud agitur, ad alios persona mutatur.* Verum vti negari non potest vsitata in Scripturis personarum mutatio, quam vehemens adfectus, mimeses & hypotyposes sæpe postulant; ita tamen cauendum etiam est, ne quid præter rem statuatur: prout eo ipso loco B. Pater sermonem ad Niniuen conuersum perperam existimauit, quia ad Iudam s. Ecclesiam pertinet, vt in notis nostris probamus. Conf. etiam, quæ ex Schmidio monuimus ad Es. 52, 14. *7. Partes libri.* *Partes libri tres* pro numero capitum constituimus. Nam post *titulum* libri c. 1, 1. proponitur I. *Dei zelus*, iustitia, potentia atque vindicta *Assyriis* in pœnam v. 2-11. 14. *Iudæis* autem in solatium v. 7. cum promissione meliorum & restitutionis sub N. T. v. 12. 13. II. Post *continuatam* illam *promissionem* c. 2, 1. 2. 3. *Niniues obsidio*, expugnatio, direptio & excidium depingitur c. 2, 4. seqq. & III. *Caussæ ac modus* istius excidii vberius describuntur ac confirmantur c. 3, 1. seqq. *8. Vsus.* Ceterum quicquid nunc aduersus Niniuen dicitur, id etiam de Antichristiana ciuitate s. mundo figurate prædicari, optime dudum monuit *Hieronymus*. *De consummatione itaque mundi* (inquit ille) *secundum anagogen in consolationem sanctorum prophetia texitur: vt, quæcunque in mundo vident, quasi prætereuntia & caduca contemnant, & præparent se ad iudicii diem, vbi vltor aduersus veros Assyrios Dominus est.* Conf. not. c. 2, 1. Es. 11, 4. c. 13, 1. c. 30, 25. 27. 31. 33. Mich. 5, 5. &c.

CAP. I. א

משא נינוה ספר חזון נחום האלקשי׃ אל קנוא
2 ונקם יהוה נקם יהוה ובעל חמה נקם
יהוה לצריו ונוטר הוא לאיביו׃ 3 יהוה ארך אפים
וגדול־כח ונקה לא ינקה יהוה בסופה ובשערה דרכו
ועגן אבק רגליו׃ 4 גוער בים ויבשהו וכל־הנהרות
החריב אמלל בשן וכרמל ופרח לבנון אמלל׃ הרים ה
רעשו

יתיר ו'

CAP. I. ✠. 1. *a*) Vulg. *Onus*. Syr. & Ar. *plaga*. S. *prophetia*: onerosa scil. & infausta denuncians. cf. Ef. 13, 1. c. 14, 28. c. 15, 1. &c. *Hieron*. Sic vocatur, eo, quod eam, aduersus quam videtur, premat, nec finat eleuare ceruicem. cf. in. etiam not. Ier. 23, 33. & Hab. 1, 1. *b*) *Niniues* f. *contra Niniuen*. c. 2, 9. Ion. 1, 2. Est *Genitiuus obiecti*, vt Ef. 13, 1. c. 19, 1. c. 21, 1. 11. c. 21, 1. Quod obiectum hic probe obseruandum, vt per totum vaticinium fcias, aduersus quos potissimum propheticus sermo dirigatur. vid. e. c. c. 1, 8. 11. c 2, 6. 8. 14. c. 3, 1. &c. Ion. ita: *Onus calicis maledictionis, propinandi Niniua*: (vid. c. 3, 11.) *contra quam vaticinatus est prius Iona, filius Amitthaii, Propheta, qui fuit ex Gath-Chepher, quando illa etiam conuersa fuit a peccatis suis; Sed quum perrexisset peccare, iterum contra eam vaticinatus est Nahum ex Beth-Koschi* (vel *de familia* Koschi) *sicut scriptum est in hoc libro*. Nimirum Niniue, ad Ionae concionem, Incolarum poenitentia emendata, & diuina misericordia conseruata erat Ion. 3, 4. seqq. Sed mox relapsa in deterius, diuinam vltionem, & excidium sibi tandem accersiuit. vid. Praef. ad h. l. §. 4. *Euentum* autem habuit haec prophetia non tam in excidio Sancheribi, (quod nonnulli c. 1, 12 13. praedici putant, alii autem, etiam Hebraei, iam antea factum esse volunt. vid. Praef. §. 1.) quam in ipsius Niniues euersione, *anno decimo sexto Iosiae* sec. *Vsserii* Annales, a Nabopolassaro patre Nebucadnezaris, & *Astyage Medo*, iunctis viribus expugnatae. Et reuera, inquit *Hieronymus*, in Prooemio in Ionae prophetiam, quantum ad historias tam Hebraeas, quam Graecas pertinet, & maxime Herodotum, *legimus Niniuen, regnante apud Hebraeos Iosia, & Astyage*

Astyage rege Medorum, fuisse subuersam. Alii tamen excisam demum putant Niniuen ab ipso Nebucadnezare Babylonio & Cyaxare Medorum rege anno 1. Nebucadnezaris, sec *Hebraeorum & Eusebii* Chronicon, non adeo longo tempore ante initia Cyri, quando regnum apud Iudaeos *Zedekias* tenebat. cf. not. Ion. 1, 2. Praef. in Ionam §. 7. Tob. 14, 15. *Calouius* ad h. l. *Gurtlerus* Theol. proph. p. 201. seq. *Vitringa* Chronol. p. 70. seqq. & inprimis *Drusius* ad h. l. *c*) *liber* f. *scriptum*, in totius Ecclesiae vsum consignatum. cf Ef. 30, 8. c. 34, 16. Ier. 30, 2. &c. Al. vt *Abarb*. fol. 265. *libellus*, per modum *epistolae* missus ad Assyrios: quod, explicante sic Tarnouio apud Maium Oecon. V. T. p. 896. sic *veluti fecialis epistola*, qua Nahum nomine summi Imperatoris sui Iehouae bellum Assyriis indicit, quem propterea statim describit v. 2. seqq. consiliumque eius, & caussas irae memorat, bellique modum ac progressum subiicit. Nempe nomen Hebr. ספר non iustum tantum volumen aut *librum*, sed etiam *libellum*, v. c. *genealogicum* Gen. 5, 1. *repudii* Deut. 24, 1. 3. & *epistolam* denotat 2 Sam. 11, 14. 2 Reg. 5, 5. &c. *d*) *visionis* propheticae Ef 1, 1. *e*) vid. Praef. §. 1. *f*) *Elkoschita*, vel vt LXX. & Vulg. *Elcesai*. Incertum est, an ad genus, an natalium locum referendum sit hoc nomen, formatum ab *Elkosch*, gramen serotinum, vel *pluuia serotina*; formae *Eschkol*, *Eschcol* &c. non ex artic. Arab. vt *Ion*. putauit. Pro nomine patriae id habent Luth. aliique. *Hieronymus*: Quidam, inquit, putant, *Helkesaeum* patrem esse Nahumi – cum *Helkesai* vsque hodie *in Galilaea viculus sit*, paruus quidem, & vix e ruinis veterum aedificiorum indicans vestigia, sed tamen notus Iudaeis: & mihi quoque a circumducente monstratus. *Abarbanel* tamen ad h. l. Ex Scriptura, inquit, nullum nobis testimonium suppetit, quod nomen hoc loci sit: nec etiam de familia aut patria Prophetae quidquam certi e Scripturis vel maiorum nostrorum monumentis habemus. ✠. 2. *g*) *Deus Zelotes*, Vulg. *aemulator*. *Grotius*: qui neque amicos suos oppressos, neque inimicos florentes diu conspicere possit (2) Ios. 24, 19. cf Ex. 20, 5. & ex mente *Abarb*. Ioel 2, 18. *h*) *& vindex*. Vulg. *& vlciscens*. Pf. 94, 1. ὁ. καὶ ἐκδικῶν Apoc. 6, 10. *i*) *est Dominus*. Post titulum f. *inscriptionem* totius libri v. 1. Propheta vaticinium suum exorditur a *descriptione Iehouae*, tq. seueri vindicis aduersus hostes v 2–6. benigni autem valde erga suos & resipiscentes v. 8. cui deinde subiicit minas aduersus Nineuitas v 8-11. & solatium pro Israelitis, in primis de N T. v. 12. seqq. vt *Schmidius* in lemmatibus suis obseruauit. *k*) Pf. 99, 8. *l*) Vulg. *& habens furorem*. S. *& magnus est ira*: quam & facillime effectui dare potest, si velit. cf Prou. 22, 24. c. 29, 22. & Deut. 4, 24. *m*) *vindex*, inquam, *est Dominus*. Trina huius commatis repetitio, non ad vehementem tantum adseuerationem, vt *Grotius* censuit, nec etiam ad trinam Israelitarum deportationem (quam e 1 Par. 5, 26. 2 Reg. 15, 29. & c. 17, 6. vel c. 18, 9. *Abarbanel* enumerat) sed ad *tres Diuinitatis personas* referenda nobis videtur. cf. Ef. 6, 3. &c. *n*) Vulg. vlciscens *in hostes suos*. Ion. *vltionem sumturus est Dominus de hostibus populi sui*. Ef. 59, 18. ὁ. τοῖς ὑπεναντίοις αὐτοῦ. Hebr. 10, 27 *Abarbanel*: Nam etsi Israelitae excidium & exilium praeuaricationibus suis meruerant, Assyrius tn. ad eos vastandos non mandato diuino motus fuit, nec eo consilio, vt Deo subseruiret; sed malitia potius & arrogantia animi sui commotus venit ad vastandum populum Dei, cum hic illud permitteret, coll Ef. 10, 5. Zach. 1, 15. cf. not. 2 Reg. 18, 25. *o*) *& iram* in suum tempus *ipse seruat* Pf. 103, 9. *p*) *inimicis suis*. Ef. 42, 13. c. 59, 18. c. 66, 6. 14. *Abarb*. q. d. Ne ergo putetis, quod non statim vindictam sumit de illis, quasi oblitus sit eorum, aut condonauerit ipsis omnes iniurias & scelera ipsorum &c. cf. Praefat. § 4. ✠ 3. *q*) Est quidem Iehoua *tardus ad iras*. Vulg. *patiens*. Ion. *longe differt iram*. Syr. *longa est patientia Domini*. Ex 34, 6 Ioel 2, 13. magis etiam, quam Ionas volebat Ion 4, 2. *r*) Vulg. *& magnus fortitudine*, scil. ad longanimitatem & patientiam suam demonstrandam. vel: *idem tamen etiam magnus est robore, ac proinde haudquaquam* &c. q. d quod poenas differt, non impotentiae, sed longanimitatis argumentum est. cf. Num 14, 17. *s*) *attamen haudquaquam* tq. *innocentes dimittet, & insontes aut inultos esse sinet*, sc. hostes suos. Ion. *eos, qui non conuersi fuerint*. Etsi differat iram, non tamen semper hostes suos impune ferre finet, quae faciunt; sed tarditatem supplicii tandem grauitate compensabit. cf. Ex. 20, 7. c. 34, 7. *Hieronymus*: Sensus est, diu quidem sceleris Assyriorum patiens fuit, & magnanimitatis suae fortitudine iniquitates eorum sustinuit, prouocans eos ad poenitentiam; sed quia contemta bonitate Dei, sec. cor impoenitens thesaurizarunt sibi iram in die irae Rom. 2, 5. quoniam patiens fuit; *nequaquam eos*, tq. *mundos & innocentes, inultos abire patietur*. *t*) *Domini*, vel *ad Dominum quod attinet*. *u*) *in procella*. Vulg. *in tempestate*. ὁ. ἐν συντελείᾳ. Ef. 66, 15. Pf. 83, 16. *x*) *& in turbine* (2) Iob. 9, 17. *y*) *est via eius* vt multoties in euersione hostium suorum demonstrauit. cf. Ef. 28, 2. c. 29, 6. Ier. 23, 19. Zach. 9, 14. *z*) *& nubes*. Vulg. *& nebulae*. *a*) sunt *puluis* (6) Ex. 9, 9 Deut. 28, 24. pedum eius. *Grotius*: Nubi insistit, sicut homines pulueri; i. e. dominus est nubium, & eis vtitur, vt vult. Conf. Ex 14, 20. 24. Ef. 19, 1. Pf. 18, 10. seqq. ✠. 4. *b*) *Increpat mare*. Ef 50, 2. M. I. veluti cum herus obiurgat seruum suum, vel ei minitatur. sic Pf. 106, 9. *c*) *& arefacit illud*. vt fecit Ex. 14, 21. *Piel* (3) Prou. 17, 22. Similis forma contracta infra c. 2, 10. Obad. v. 11. Thren. 3, 33. *d*) *&*, vt quondam Iordanem Ios. 3, 17. Pf. 74, 15. sic *omnia flumina* Pf. 107, 33. & Assyriorum Euphratem Ef. 8, 7. *e*) *vastat, exsiccat*. Vulg. *ad desertum deducens* Ef. 50, 2. c. 51, 10. *Hieronymus*: Dei potentia describitur, qui vindicaturus est de aduersariis Israelem: quod non graue sit ei, Assyrios destruere, cuius maiestatis sit etiam elementa mutare. *f*) *languescit* Ef. 16, 8. cum Deus increpat. *g*) *Basanitis* (Ion. *Mathnan*, Syr. *Mathnin*) *& Carmelus*, loca maxime apta pascendo pecori: quae saepe ideo coniunguntur, vt Ef. 33, 9. Ier. 2, 7. c 50, 19. Am 1, 2. Mich. 7, 14. *h*) *& flos*. LXX. & Ar. *florida*. Syr. *& germen*. Ion *& arbores Libani* languent & decidunt. cf. Ef. 35, 1. 2. Hof 14, 6. 7. 8. *Grotius*: Post pascua & arua etiam ad *arbores* venit, vt indicet, nihil esse, quod durare possit, Deo nolente. Exemplum huius dicti sit in temporibus Eliae 1 Reg 17, 1. Ioelis c. 1, 10 seqq. Ieremiae c. 14, 1 seqq. &c. ✠. 5. *i*) *Montes*; vt mons Sinai Ex. 19, 18. *Hieronymus*: Figurate *sublimes quique & potentes* intelligendi sunt. Sic etiam R. Sal ad h. l. *Reges & Principes*, & Abarb. fol. 268. *regna & prouincias* per *montes & colles* intelligunt. Conf. Ef. 2, 14. c. 63, 19.

NAH. I, ✠. 1. ספר חזון Sic 3. חזון *Reschi*, cui *Abarbanel* adstipulatur, *Kametsatum* dicit, quod vero est contra codicum fidem & grammaticam analogiam. נחום per *Kam*. 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9 10. 13. 14. 19. 20. 21. contra *Mas. impr.* האלקשי plene 1. sec. *Mas. Erff* ✠. 3. ינקה per *Tsere* 17. 18. 21. 24. & *Ber.* anomalice. בסופה *Samech* minusculum hic ponit *Mas. impr.* ad Leu. 1, 1. & *fin.* f. 1. 2. sed nihil huiusmodi habent codices nostri.

רָעֲשׁוּ מִמֶּנּוּ וְהַגְּבָעוֹת הִתְמֹגָגוּ וַתִּשָּׂא הָאָרֶץ מִפָּנָיו
6 וְתֵבֵל וְכָל־יֹשְׁבֵי בָהּ׃ לִפְנֵי זַעְמוֹ מִי יַעֲמוֹד וּמִי יָקוּם
בַּחֲרוֹן אַפּוֹ חֲמָתוֹ נִתְּכָה כָאֵשׁ וְהַצֻּרִים נִתְּצוּ מִמֶּנּוּ׃
7 8 טוֹב יְהוָה לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְיֹדֵעַ חֹסֵי בוֹ׃ וּבְשֶׁטֶף עֹבֵר
9 כָּלָה יַעֲשֶׂה מְקוֹמָהּ וְאֹיְבָיו יְרַדֶּף־חֹשֶׁךְ׃ מַה־תְּחַשְּׁבוּן
י אֶל־יְהוָה כָּלָה הוּא עֹשֶׂה לֹא־תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה׃ כִּי
עַד־סִירִים סְבֻכִים וּכְסָבְאָם סְבוּאִים אֻכְּלוּ כְּקַשׁ יָבֵשׁ
מלא

Gggg 5 ע ה

k) Vulg. *commoti sunt ab eo.* & *contremiscunt a conspectu eius.* 2 Sam. 22, 8. Ez. 38, 20. l) Es. 54, 10. m) *liquescunt*, & velut ex se & sponte sua dissolvuntur. Hithp. (3) Am. 9, 13. cf. Es. 64, 1. 2. & similis emphasis Coniug. Hithp. Mich. 1, 4. n) Syr. *& terra concutitur*, Vulg. *contremuit*, Iun. *vastata est*, M. I. *ardet* s. *flagrat*, coll. verbo, sed transitiuo, 2 Sam. 5, 21. Ita Schmid. *comburetur que*, & Gusset. p. 535. terra *incendio in altum tolletur*, coll. v. 6. & cognato nomine Iud. 20, 38. 40. Ier. 6, 1. Ez. 17, 9. Al. simpliciut: *attollit se*, vel qs. *vocem suam*, coll. Num. 14, 1. Es. 42, 2. 11. Hab. 1, 3. Ps. 24, 9. Tig. terra *se proripit* ex illius conspectu. *Abarbanel*: q. d. Etsi a semet ipsa terra sit immota ac quiescens, attamen a conspectu eius *se attollit*, nec subsistit. Sic *orbis quoque se attollit* & habitantes in eo, vt hos remoueat & abiiciat e conspectu ipsius. Hæc vero omnia (pergit Abarb.) figurate dicuntur de Nebucadnezare, qui velut cum turbine exsurgeret & tempestate, & cum nube obscurante, *mareque* inquieparet & *flumina*, quæ gentium symbola sunt, coll. Es. 18, 12. adde Apoc. 17, 15. o) *& orbis terrarum* Es. 34, 4. c. 34, 1.

℣. 6. p) *Ante iram eius.* Es. 33, 14. Ps. 76, 8. q) *quis stabit?* 1 Sam. 6, 20. r) *& quis consistet?* Am. 7, 2. 5. Ps. 24, 3. LXX. & Vulg. *& quis resistet?* Hieronymus: Apertius interpretatus hoc est Symmachus: *& quis sustinebit iram furoris eius?* Sic Syr. *& quis ferat æstum furoris eius?* Ion. *Quando patefecit se misericorditer, vt legem daret populo suo, ita commotus est mundus a conspectu eius: quanto magis, cum manifestabitur in ira, ad sumendam vindictam de soribus populi sui, coram ipsius vltione quis subsistet? & quis sustinebit malum iræ eius?* Hieronymus: Aut ratus igitur, aut nullus poterit inueniri, qui

qui resistat irato Deo, & populum suum vindicanti. Conf. 2 Thess. 1, 6. sqq. Apoc. 6, 17. s) Es. 13, 9. Ps. 2, 5. t) *æstus*, Vulg. *indignatio eius*. Deut. 29, 22. Esth. 1, 12. u) *effunditur*, Syr. *ardet vt ignis*. M. I. vt res liquefactæ igne. v. c. pix aut sulphur, & metalla &c.

cf. Ex. 9, 33. Thren. 2, 3. 4. 2 Par. 34, 21. 25. & Ez. 22, 20. &c. x) *& ipsæ rupes* s. *petræ* Ps. 78, 15. Iob. 14, 18. ad quas in summo discrimine confugere solent homines Apoc. 6, 15. y) *franguntur* (LXX. & Vulg. *dissolutæ sunt.* Syr. & Ar. *liquefiunt*) *destruuntur ab eo.* Ier. 4, 26. cf. 1 Reg. 19, 11. Vbi ergo, & quomodo quis hostium eius saluus subsisteret? *Hieron.* Conf. ex oppositione sequ. versum 7. ℣. 7. z) Vulg. *Bonus* (ὁ. Χρηστὸς, vt 1 Petr. 2, 3.) *est Dominus.* addit Ion. *Israeli*, ex Ps. 73, 1. ὁ. τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν. Iac. 5, 11. cf. Ps. 25, 8. Ps. 34, 9. Ps. 86, 5. Ps. 119, 68. Hactenus Dei ἀποτομίαν ferociæ Assyriorum opposuit, nunc breuiter quoque eius χρηστότητα in solatium suorum describit. a) *in præsidium.* S. *vt sit propugnaculo*; sc. piis. c. 3, 11. cf. Es. 25, 2. Ps. 31, 3. Ps. 46, 2. b) vid. Ier. 16, 19. Ps. 37, 39. Ps. 91, 15. c) *&*, tq. cordium scrutator Ps. 7, 10. *nouit*, *&* cum cura ac dilectione *agnoscit* Ps. 31, 8. sic 2 Tim. 2, 19. d) *confidentes* vel *confugium quærentes in ipso.* Ps. 2, 12. Ps. 36, 8. Ion *qui confidunt in Verbo ipsius.* cf. Rom. 5, 1. seqq. *Præpositio* non semper impedit *constructionem*, vt supra v. 5. 2 Sam. 1, 21. Ps. 5, 12. Es. 28, 9. &c. *Hieronymus*: Cum irasci cœperit gentibus, & quondam potentissima regna vastare, sciet eos, qui sui sunt: & non vna tempestate obruet naufragantes. ℣. 8. e) *Vade* (vt in hypothesi nunc de Niniue dicam) qs. *cum inundatione.* Vulg. *in diluuio.* (6) Prou. 27, 4. Dan. 9, 27. c. 11, 22. f) *transeunte*, S. *supergrediente*; i. e. inundatione admodum impetuosa, & omnia peruadente. Maximum puta non solum exercitum Medorum & Babyloniorum, qui Assyriorum imperium euerterunt; sed etiam reliquorum omnium malorum molem & impetum. cf. c. 2, 1. Es. 8. 8. c. 28, 15. 18. g) *consummationem* v. 9. Es. 10, 23. Ier. 30, 11. h) *faciet locum eius*, scil. Niniues v. 1. c. 2, 9. Tig. *prorsus delebit locum ipsius.* vt deinde, vbi fuerit, nescias. cf. Dan. 2, 35. Apoc. 12, 8. c. 20, 11. Alludit vel ad diluuium mundi primi, vel ad subuersiones domorum, quæ fieri solent, quando ingens aquarum vis omnia secum rapit ac prosternit. Matth. 7, 27. vel etiam ad illam fluminis inundationem, qua murus Niniues ad XX. stadia deiectus, & expugnatio maturata fuerat sub Sardanapalo, vt narrat *Diod. Sic.* lib. II. p. m. 113. Ita vero compleri oportuit hoc Nahumi de euersione Niniues vaticinium, vt iam suo tempore *Lucianus* in dial. ἐπισκοποῦντες T. I. p. m. 292. diserte dixerit: ἡ Νῖνος μὲν ἀπόλωλεν ἤδη, ἐ οὐδὲν ἴχνος ἔτι λοιπὸν αὐτῆς, οὐδ' ἂν εἴποις, ὅπου ποτ' ἦν. Ac fatetur doctissimus *Bochartus*, post omnem adhibitam industriam, Phaleg IV. c. 20. p. 284. *in loco Niniues* præcise definiendo frustra se doctos fatigare: ac nihil in hac parte certi nos scire, nisi Ninum ad Tigrim fuisse versus ortum, nec procul a Lyco flumine. i) Vulg. *& inimicos eius.* v. 2. Assyrios puta. *Abarb* k) *persequentur.* ita bene plerique, vt Hos. 2, 9. Prou. 13, 21. At M. I. transitiue: *faciet* Deus, *vt persequantur tenebræ* hostes ipsius. cf. Ps. 7, 6. l) *tenebræ* & omnia mala ac tristia, tam huius, quam futuræ vitæ. cf. Am. 5, 18. 20. Iob. 5, 14. c. 18, 18. c. 20, 26. Ion. *& inimicos suos tradet in gehennam.* ℣. 9. m) *Quid* ergo, vos Assyrii, *cogitatis*, vel *excogitabitis aduersus Dominum*, eiusque potentiam ac decretum? An euasuros vos putatis e manu eius, & iræ ipsius resistetis? Interrogatio cogitationis stultitiam arguit. Occupat autem Propheta tacitas Assyriorum obiectiones: quasi vanæ aut sine effectu futuræ essent Domini comminationes; aut si quod damnum paterentur, facile id reparari posset. cf. supra v. 6. Ps. 75, 9. & verbum Hos. 7, 15. Prou. 16, 9. c. 24, 8. Dan. 11, 24. 25. n) atqui *consummationem ipse facit*, & *exitium* vobis *immittet.* v. 8. c. 2, 1. o) *non surget bis angustia* Ps. 27, 3. Vulg. *non consurget duplex tribulatio.* i. e. non iteratis ictibus, sed vno vos prosternet, coll. 1 Sam. 26, 8. *Hieronymus*: Symmachus apertius: *non sustinebunt impetum secundæ angustiæ.* p) *bis* Num. 20, 11. q) *angustia.* v. 7. Es. 8, 22. Ier. 4, 31. c. 6, 24. Al. *non resurget bis* vel *iterum inimica* scil. vrbs & imperium Assyriorum; sicut post illam ab Arbace Medo factam expugnationem, de qua *Diodorus* l. c. ad v. 8. coll. 1 Sam. 1, 6. Ier. 51, 64. ℣. 10 r) *Nam.* Explicatiuum est. Dicit enim hoc versu, quomodo totalis ruina, aut interitus tantæ vrbis & imperii euenire posit, ex *duplici* caussa, vel triplici *comparatione*: 1) *spinarum*, quæ implexæ s. confertæ inter se, simul etiam comburuntur; 2) *ebriorum*, qui facile superantur & trucidantur, nullo relicto; & 3) *stipularum aridarum*, quæ facillime igne absumuntur. s) *vsque ad spinas*, i. e. *eo vsque, vt* spinas perplexitate æquent. cf. 1 Par. 4, 27. & 2 Sam. 23, 19. t) Es. 34, 13. Ps. 58, 10. cf. 2 Sam. 13, 6. u) multitudine vel suis consiliis *perplexi, implexi* Assyrii sunt. (2) Iob. 8, 17. cf. Gen. 22, 13. & vid. Es. 10, 34. Vulg hic protasin, sequenti autem commate apodosin facit: *Quia sicut spinæ se inuicem complectuntur, sic conuiuium eorum pariter potantium.* Sch. autem bene sec. accentus hæc duo membra, vt antecedens s. caussam; ditionem autem Silluki, pro *effectu* accipit, h. m. *Quum fuerint vsque sicut spinæ implexi, & sicut inebriati eorum inebriati, comedentur* &c. Alienas a textu explicationes omittimus x) *& sec. potum* vel *potatus suum.* Est vel *Nomen*, vt Es. 1, 21. Hos. 4, 18. vel potius *Infinitiuus.* cf. Futurum Es. 56, 12. y) *poti*, i. e. *inebriati*, vel q. d. *ipsi* qs. *absorpti*, coll. Es. 28, 7. & Cocc. Lex. sub בלע col. 103. (1) cf. actiuum Deut. 21, 20 Prou. 23, 20. 21. *M. I.* i e sicut ebrii, in terra iacentes, vt non possint aduersus hostes pugnare. *Hieronymus*: Pulchre quoque exercitus Assyriorum multitudinem ebriorum conuiuio *comparauit.* At non tantum comparatio cum ebriis, sed ipsæ etiam comissationes & temulentia Assyriorum hic notari videntur. Conf. similia de Babyloniorum securitate not. ad Es. 21, 4. 5. & quæ de Sardanapalo retulit *Diodorus* l. c. *Rex Assyriæ*, inquit, ignorans Bactrianorum defectionem, priorisque fortunæ benignitate elatus, *ad otium sese ignauum conuertit, suisque ad festas instituendum epulas*, magnam victimarum & *vini*, aliorumque ad hoc vtilium copiam subministrauit. *Toto igitur exercitu conuiuiis indulgente*, Arbaces per transfugas de negligentia & *ebrietate* hostium edoctus, *noctu ex improuiso illos opprimit.* &c. vide totam historiam lib. 2. p. m. 112. seq. z) ideo *consumti sunt*; vel *consumentur*, igne iræ diuinæ & bellici furoris c. 3. 13 Neh. 2, 3. 13. *Præteritum Propheticum*, vt Am. 5, 2. cf. ad rem Es. 33, 11. 12. a) *sicut stipula arida* Iob. 13, 25. quæ subito flammam concipit, & leui ardore combusta perit. cf. Es. 5, 24. c. 47, 14. Ioel 2, 5. Obad. v. 18. Mal. 3, 19.

℣. 6. זַעְמוֹ sic 1. 3. 21. ℣. 10. אכלו per Sakeph. 1. 3.

מָלֵא׃ 11 ממך יצא חשב על־יהוה רעה יעץ בליעל׃
12 כה אמר יהוה אם־שלמים וכן רבים וכן נגזו
13 ועבר ועניתך לא אענך עוד׃ ועתה אשבר מטהו מעליך
14 ומוסרתיך אנתק׃ וצוה עליך יהוה לא־יזרע משמך
עוד מבית אלהיך אכרית פסל ומסכה אשים קברך כי
קלות׃ ב הנה על־ההרים רגלי מבשר משמיע
שלום

ciuium vel fœderatorum accessione 2 Par.32,23. *Et licet adeo nunc tonsi sint* Iudæi & Israelitæ fratres vestri, conductitia illa nouacula Regis Assyrii Es. CAP. II. 7,20. *transibit tamen* & desi- nec *iam* ille Assyrius hostis, fugamque cæso exercitu capesset, 2 Reg.19,35. Es.31,9. *Et licet te*, ecclesiam meam, ob peccata *adflixerim*, tandem tamen sub N.T. *te non adfligam amplius*, coll. Es.28,16. c.54,7.8. At Ion. *Sic ait Dominus: si fuerint perfecta* (Abarb. *perfecte consentientes*) *in consilio, & multa etiam numero gentes, quæ congregata sunt ad angustandum te, o Ierusalem, traiecerintque Tigrim, & transfuerint Euphratem, ac venerint ad te adfligendum; attamen, qui subieci te, non subiiciam te amplius.* Abendana, Sensus est, inquit: *Sic dixit Dominus ad Hierosolymam: Si castra* Assyriorum, qui venient aduersus te, *pacata fuerint*, nec quemquam timuerint, cunctis regionibus subactis, *atque ita etiam multa fuerint* numero; *sic tamen exscindentur, & transibit* omnis exercitus & vis eorum, coll. 2 Reg.19,35. *Hieronymus* cum Vulg. *Si perfecti fuerint & ita plures* &c. *Licet*, inquit, *robusti sint Assyrii, & fortitudo eorum numero augeatur* cunctarum gentium, *sic quoque*, Angelo vastante, *tondentur*. Quomodo enim numerus capillorum acutæ forcipi non repugnat, ita & numerus aduersariorum Dei facili succisione tolletur. Rursum *ad Hierusalem* sermo dirigitur: *adflixi te, & non adfligam te vltra. Non quod perpetuam securitatem pollicetur*, sed illius tantum temporis, & ab illis hostibus, a quibus tum obsidebatur. *Abarbanel* vero: *Ad Niniuen*, inquit, dicitur hoc: non parcam tibi, vt olim diebus Ionæ; *sed semel super te transibo*, neque id repetam, coll. v.9.& 1 Sam 26,8. Verum sequens etiam versus *commodius ad Ecclesiam* (c.2,1. diserte a Propheta compellatam) refertur, quam ad Niniuen. Pauca addemus nunc ad ipsa verba textus. g) Vulg. S. &c. *Si.* Hieronymus: *Licet.* vt Deut. 30,4. Iud.15,16. Es.1,18. Ier.15,1. &c. h) *integri.* Gussét. p.852. *illibati & integris viribus* suis gaudentes. Ita sime *integrum* significat, vt *lapidem* non cæsum aut dolatum Deut. 27,6. *integrum pondus* Deut.25,15. *completam mensuram* Gen.15,16. completum *exilium* Am.1, 6. perfectum *ædificium* 2 Par 8,16. *hominem* saluum & *incolumem corpore* Gen.33,18. *integrum animo*, sine fraude aut dolo, erga homines Gen.34,21. & erga Deum 1 Reg. 8,61. c. 11, 4. c.15,3.14. 2 Par 16,9. Hinc diuersa illa interpretum explicatio. i) *sic tamen amouebuntur, tondebuntur, succidentur.* cf. Gen.38,13. Num.11,31. Am.7,1. Ps 90,10. & synonymum Es.7,20. k) *& præteribit*, ita vt desinat. vid. Es. 31, 9. & cf. Ier.8,20. Ps.90,4. Ps.144,4. Iob. 30, 15. c.34,20. l) *& licet adflixi te* per illum 2 Reg.17,20. Ps.90,15. m) *non adfligam* tamen *te vltra.* cf 1 Reg.11,39. Es.64,11. ℣. 13. n) S. *Sed nunc* propediem. Es.42 19. vid. Am.6,7. o) *frangam iugum eius.* Hieron. i.e. per metaphoram, *potestatem Assyrii.* vid. Es.10,27. & cf. Leu.26,13. Ier.28 2. Ez.34 27. p) *a te*, o Zion, s. Ecclesia mea. At *Abarb.* Iugum Regis Assyrii frangam *a te*, Niniue; *& vincula tua* quæ omnibus regnis imposueras, *disrumpam.* Sed vid. Es.10,27. & not. ad præc. v.12. Ion. *Nunc enim frangam iugum gentium a collo vestro, & vincula vestra abrumpam.* q) Ier.2,20. c.5,5. c 27,1. Ps.2,3. r) Ier. 30,8. Ps.107,14. ℣. 14. s) *Super te autem* Assyrio, vel Rege Assyriæ. (hunc enim subintelligimus ex *suffixo masculino*) *præcipiet Dominus.* Hieronymus: vt quod passurus es, non fortuito & absque aliquo iudice veniat, sed Deo pronunciante patiaris. cf. not. Es. 23,11. c.48,5. Am 6,11. t) *non seretur, non seminabitur* aut propagabitur quisquam *amplius* de nomine tuo. cf. verbum Num. 5,28. *Hieronymus*: Statim quippe Niniuen reuersus Sennacherib a filiis suis occisus est, 2 Reg 19,37. Quia tamen 1) Sancheribi cædem alii iam factam esse supponunt; vid. Præf. §. 2. 2) Sancheribo etiam filius Asarhaddon in regno successit Es.37,38. nec 3) in Sancheribi cædem bene quadrant, quæ hic in ditione Silluki dicuntur, malumus nos *Saraci*, vel vt aliis dicitur, *Chinaladani*, vltimi Regis Assyriorum, totiusque regiæ familiæ ac regni excidium hic prædici. cf. Es.14,20. 21. u) *ex æde dei tui* vel *deorum tuorum*; quos, me neglecto, bene licet quondam cœpta pœnitentia, rursus coluisti. cf. Ion.3,4.8. x) in totius vrbis interitu *exscindam, delebo* Zach.13,2. per Babylonios scil. & Medos victores. Ier. 43,13. y) *sculptile & fusile* s. *conflatile* idolum. Deut.27,15. Iud.17,3. Sicut ipsi etiam Assyrii fecerant aliarum gentium diis 2 Reg.19,18 Es.37,19. cf. etiam Ex.12, 12. Num.33,4. Es.19,1. c.21,9. z) Syr. *& vertam illam* (ædem dei tui) Tig. *vertamque in sepulcrum tuum.* Ion. *ibidemque ponam sepulcrum tuum.* vt nec locus nec dii seruare te possint, sed inter ruinas eorum occumbas & sepeliaris. a) *nam vilis* Vulg. *inhonoratus es.* Tig. *ignominiosus eris* S. *quod leuis factus fueris.* Iob.40,4 cf. Dan 5, 27. Gen.16,4.5. 2 Sam.6,22. c.19,44. M.I. *vilis & despectus eris, idque in pœnam, quod tu me vilipendisti.* cf. 1 Sam.2,30. Aliter Ion. *quia facile hoc est coram me*, & Syr. *cito*, quasi verbum Hebræum diceret: *quia leuis es* & nullius ponderis coram me. CAP. II. ℣.1. b) *Ecce!* quod certissime futurum confirmo. vid. not. Ier.31,8. Ez.25,8. Hos.9,6. Est enim in hoc capite, vt *Schmidius* probe obseruauit, I. *Continuatio consolationis* Israelis & Iudæ *de N. T.* v.1.2.3. II. prophetia *contra Niniuen*, de eius expugnatione, direptione & interitu, v. 4. seqq. Et hoc vtique præferendum putamus *Abarb.* aliorumq; sententiæ, qui, præter contextũ, v.4-8. Hierosolymæ excidiũ describi censent. c) *super montibus* Cant.2,8. Ion. addit, *terræ Israel*; quod tn. non exclusiue accipimus. vid. Es.52,7. Rom 10,15. De Messiæ aduentu hoc etiam exposuit *Moses Haddarsan* apud *Raymundum* Pug. fid. p.389. & 765 seq. ed. Lips. d) *pedes* adsunt a Reg.6,32. *euangelizantis* l. collect. *euangelizantium* 2 Sam.19,16. Es.41,17. *Abarbanel:* Ita loquitur Propheta, quod festinaret Deus, vt hæc efficeret. Gen.41,32. Idem vero opinatur cum aliis, non promitti hic Iudæis, nisi *nuncium de excidio Niniues, & pacem ab Assyriis* impetratam, quam tamen mox interturbauerit Nebucadnezar tristissima Hierosolymorum vastatione: vnde nec reliqua Esaiæ verba c. 52,7. Nahum hic adhibuerit; quod Esaias *de liberatione per Messiam*, noster autem de liberatione ab Assyriis tantum loquatur. Nec desunt etiam ex Christianis, qui ita sentiant, vt paullo post ex *Hieronymi* adnotatione videbimus. Præstat tamen sententia B. Lutheri, Calouii, Schmidii aliorumque, qui sublimius quid non minus hic, quam apud Esaiam promitti sentiunt. Si præsertim, quod multis placet (vid. not. c 1,14. Præf. §.2.) cædes Sancheribi iam ante hoc vaticinium facta fuerit, quam Niniues excidium post plures demũ annos secutum est. Vult ergo dicere Propheta: *Tantum abest, Iudæi fratres, vt expectationem nostram, spem Israelis, & promissam in CHRISTO salutem* (vid. Gen.49,10.18. 2 Sam.23,5. Luc.2,25. Act.28,20. &c.) *Assyrius, aliusue, truculentissimus etiam, hostis dubiam reddere aut interuertere possit*; quin potius, quod Esaias prædixit Es. 52,7. idem quoque ego, & iisdem cum ipso verbis confirmo, ac lætus prænuncio gaudium de Euangelio Christi, ab Apostolis eius non tantum in montibus Iudææ, sed per vniuersum etiam orbem terrarum tandem annunciando ac prædicando. Quare animos hac spe erigite, & nunc pro reddita ab Assyriis pace grati ac læti vota Deo persoluite. *Etsi namque* (verba sunt *Wigandi* apud *Calou.* h.l.) *Iudæis gratissimum fuit nuncium de Sennacherib trucidato a propriis liberis; tamen vlterius prospicit Propheta: nempe quod ista Iudæ protectio & conseruatio fiat potissimum propter exhibitionem Messiæ, & quod inde Euangelium, quod adfert pacem cordium, emanaturum sit in orbem terrarum vniuersum.* &c. cf. Es.2,2. c.40,1. ibidemque not. e) Vulg. *annunciantis.* al. *prædicantis*, vel *proclamantium pacem* diuinam. vid. Es.52,7. Luc.2,14. Eph 2,14.15.17.

b) *plena*, pleno numero vel aceruo. S. *plene.* cf. Gen. 23, 9. Es.31, 4. Ier. 12, 6. Aliis *plena* dicitur stipula, cum *matura* est. Ita Raschi, Kimchi, M. I. & Abarb. coll. Ex.22,18. & Ier. 6, 11.

℣. 11. c) S. *Eo quod ex te exiuit* &c. Ion. *Ex te, o Niniue.* (vid. not. v. 1.) *prodiit Rex, qui malum aduersus Dei populum cogitauit, qui consilium impietatis iniit.* Nempe *Sancherib*, sec. Abarb. & *Rabschake*, sec. Grotium, coll. 2 Reg 18,13. seqq. & Es.36,1. seqq. quod tn. Calouius de quibusuis consultoribus nequam, qui contra Dominum & populum eius mala cogitarunt, mauult intelligi. d) cf. v 9. & Ez. 38, 10 e) S. *consiliarius Belial* i.e. *nequam & diaboli us.* cf c.2,1. & not. Deut. 13, 14. &c.

℣. 12. f) *Sic dixit Dominus.* Est diuinæ veritatis *adseueratio*, vt frequentissime in Prophetis, hic in solatium Ecclesiæ facta. cf. not. v. 1. Ceterum multæ in hoc versu oboriuntur difficultates, si conferas interpretes: quorum plerique sequentia vsque ad Atnachum *de Assyriis* accipiunt, quæ Schmidius de *Israelitis*; Ditionem vero Silluki nonnulli *ad Niniuen*, S. vero aliique *ad Hierosolymam* referunt; nec in singulorum verborum explicatione consentiunt, vt vna vel altera versione breuiter indicabimus. S. *Si perfecti* eritis, *similiter etiam multi* eritis; & *licet adeo tonsi sint, transibit iam: & licet adflixerim te, non adfligam te amplius.* Sensus huius versionis, ni fallor, hic est: *Si integro* in Deum *animo* vos Iudæi *fueritis* 1 Reg. 8, 61. sicut Rex vester Hiskias 2 Reg. 18, 3 seqq. c. 20, 3. coll. not. c. 21, 2. etiam ex diuina benedictione Leu. 26, 9. Deut. 30, 16. *multiplicabimini* magis magisque, non filiorum tantum sobole, sed nouorum etiam ciuium.

℣. 12. נגוזו Zain sine Dag. 1. 5. 21. 22. ℣ 13. Pro ליהוה hab מטהו 3. sic su. 5. Cf. Es. 9, 3. Et sic allegat *Cocc.* in Lex. col. 497. CAP. II. ℣. 1. Sine præmisso 5, itēu 10. 11. 13--18. 24. & Ber.

שלום חגי יהודה חגיך שלמי נדריך כי לא יוסיף עוד
2 לעבור־בך בליעל כלה נכרת׃ עלה מפיץ על־פניך
נצור מצורה צפה־דרך חזק מתנים אמץ כח מאד׃
3 כי שב יהוה את־גאון יעקב כגאון ישראל כי בקקום
4 בקקים וזמריהם שחתו׃ מגן גבוריהו מאדם אנשי־חיל
מתלעים באש־פלדות הרכב ביום הכינו והברושים
הרעלו

f) *feriare* itaque, *celebra*. Ex. 23, 14. ὁ, ἑόρταζε. 1 Cor. 5, 8. g) o *Iuda*, cum Beniaminitis ac reliquis tibi aggregatis. 2 Par. 30, 11. cf. etiam not. Num. 1, 9. & Ioel 4, 18. 19. h) *festa tua* Ex 46, 11. i) Ps. 50, 14. Ps. 76, 12. *Hieronymus*: O Iuda, qui regnas in Hierusalem, noli esse solicitus, interfecto hoste tuo in templo dei sui. *Ecce venit tibi nuncius*, montes collesque transcurrens, & quasi de sublimi specula procul nuncians Sennacherib mortuum. *redde vota, quæ pollicitus es Deo*, pro nece inimici. Sed repete quæ modo diximus. k) *Cessatio* dicit gaudii & festiuitatis. *quia* (vt habet Syr.) *non amplius tibi malum illaturus est*. l) *non addet amplius transire super te*, vt antea c. 3, 19. velut inundatio c. 1, 8. Es. 8, 8. Dan. 11, 10. 40. aut noxius ventus Ps. 103, 16. &c. m) Vulg. *Belial* i.e. *nequam* aut *diabolicus* hostis. cf. not. c. 1, 11. *Ion.* pluraliter: *quia non addent vltra, vt transeant per te impii*. Nam quod de Assyrio, id etiam de ceteris hostibus Ecclesiæ ex Scripturarum concentu intelligendum est, ita tandem profternendis, vt Ecclesiæ graues esse desinant. cf. Es. 52, 1. Ioel 4, 17. Mich. 5, 4. 5. ibidemque not. n) Vulg. *vniuersus* Es. 9, 14. *interiit, excisus est* Ps. 37, 28. Ion. *omnes deleti sunt*. *Hieronymus*: Rex & imperium Assyriorum penitus conciderunt.

ỽ. 2. o) *Adscendit*. Vox bellica, vt Es. 7, 1. sed hic de CHRISTO Ecclesiæ suæ adsertore ac vindice vsurpata, vt Mich. 2, 13. p) *dispergens*, dissipator. Vulg. *qui dispergit*, scil. hostes tuos. vid. Num. 10, 35. Ps. 68, 2. & cf. Gen. 11, 8. Ps. 18, 15. &c. Bene *Grotius*: Iam designatius *modum*, quo euentura illa, de qua egit, mutatio, explicat. Sed cum Hieronymo, Abarbanele (qui confert Ier. 51, 20. ...) aliisque pluribus Nebucadnezarem vult intelligi, non bene; vt nos firmiter putamus ex יתיר ו coll. Mich. 2, 13. q) *ante faciem tuam*, vel *ante te* Gen. 32, 22. 2 Sam. 15, 18. tq. ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς τῆς πίστεως. Hebr. 12, 2. Es.

52, 12. Hos. 2, 2. obstacula remoturus. cf. Es. 45, 2. Ad *Iudam* autem s. *Ecclesiam* hæc dicta accipimus, per contextum v. 1. & 3. vt etiam faciunt Ion. Raschi, Kimchi & Abarb. diuersimode tamen & perperam sequentia explicantes. Nec melius *Niniuen* compellari censuit A. b. Ezra, & sic B. *Hieronymus*: *Ad Niniuen*, inquit, *nunc sermo conuertitur: & hinc vel maxime obscuri sunt Prophetæ, quod repente, dum aliud agitur, ad alios persona mutatur.* At 1) neutiquam opus hic est mutatione personæ, vt in Præf. §. 6. monuimus; nec 2) vt ad v. 1. iam diximus, *Hierosolymæ* obsidionem Propheta hic prædicit, quod Abarbanel aliique frustra & sine contextu supponunt: neque 3) per contextum hic cum *Niniue* loquitur, sed cum *Iuda* siue Ecclesia, vt ex v. 1. certum est. Eidemque 4) non excidium hic minatur, sed potius eam *consolatur* feliciore rerum statu, & florentissima tandem restitutione sub CHRISTO, quod ex v. 3. patet. Et sic demum ad institutum suum *contra Niniuen* (vid. v. 9. coll. c. 1, 1.) redit, eiusque destructores describit v. 4. seqq. r) *custodiendo* i. e. diligentissime *itaque*, o Iuda v. 1. *custodi*. Ps. 119. 119. Prou. 4, 23. c. 13, 3. c. 16, 17. Similis *ellipsis verbi finiti post Infinit.* est Ex. 20, 8. Ez. 24, 5. &c. s) *munitionem, munimentum*. 2 Par. 14, 5. c. 11, 10. 11. ne scil. a statione tua excidas, sed propositam illam spem immotam retineas. Hebr. 6, 12 18. c. 10, 23. cf. Hab. 2, 1. 2 Pet. 3, 17. *Abarb* consiste in custodia s. munimento legis. *Schmidius* hoc & sequentia verba omnia ad Christum refert, ita vertens: *Adscendit enim dispergens coram faciebus tuis, custodiendo munitionem, speculando viam, confirmando lumbos, corroborando virtutem valde.* Quomodo accipi etiam poterit *Syrus*: *Adscendit ductor ante te, & excubiarum excubitor, & viæ speculator, & sustentator lumborum, & validissimum robur eius*; coll. 1 Pet. 1, 5. &c. Nostra tamen constructio, quam Kimchi etiam præcipit, vsitata satis est, & simplicior ac planior h. l. esse videtur. t) *speculando* sc. *speculare viam*; cum illam, qua incedendum tibi sit, Ioh. 14, 6. Gal. 5, 16. Col. 2, 6. Hebr. 10, 20. tum qua subdole irruat hostis. 1 Pet 5, 8. 9. Phrases e re bellica natæ, sed spiritualiter intelligendæ, vt Eph. 6, 10 seqq. Ab ona quippe est *Abarbanelis* paraphrasis, q. d. *speculare*, o Hierosolyma vel Iuda, *viam, qua in Babylonicam captiuitatem abibis*; *neque enim ab hoc eripieris*. Conf. Ier. 48, 19. 1 Sam. 4, 13. Es. 21, 6. Mich. 7, 7. Ps. 5, 4. u) *confirmando* scil. *confirma*, vel *confirmate*, scil. adstricto cingulo, coll. Es. 22, 21. 1 Pet. 1, 13. Vel (mutato post Atnachum genere, dum *Iuda* vt vir vel populus, non amplius vt *femina*, sicut v. 1. respicitur, coll. not. Hos. 2, 21. c. 5, 9. Mich. 2, 10.) *confirma*, ad auertendum omnes adflictiones & calamitates. x) *lumbos*, in quibus virium sedes. cf. 1 Reg. 12, 10. Iob. 40, 16. Eph. 6, 14. Contrarium vid. infra v. 11. Deut. 33, 11. Ez. 21, 11. Ps. 69, 24. y) *intendendo robur*. Kimchi & M. I. *corroborate vires* vestras *bono animo & fiducia, vt confidatis in nomine Domini*. cf. Es. 35, 3. Am. 2, 14. Prou. 24, 5. Iob. 4, 3. 4. Hebr. 12, 12. ὁ. ἀνδρίζου τῇ ἰσχύϊ σφόδρα. Ar. *sume animos magna cum fortitudine*. cf. Eph. 6, 10.

ỽ. 3. z) *Nam*, Ion. *Quia restituit Dominus robur suum Iacobo, maiestatem suam Israeli.* Explicat vlterius magisque confirmat, quod v. 1. 2. dixerat. a) *restituit* i. e. prophetice, vt S. habet, *restituet*, vel *reducturus est* tandem *Iehoua*, Messias, tq. auctor & dator salutis. vid. Es. 52, 8. Ier. 30, 3. 18. Am. 9, 14. Ps. 14 7. Deerrat enim magnopere a mente Spiritus S. *Abarbanel*, qui, contra communem aliorum interpretum sententiam, non consolationem, sed comminationem de expugnatione Hierosolymæ hic haberi contendit, ideoque verba textus ita intelligenda esse censet: *Quia* per Babylonios *in captiuitatem abducet Dominus* Hierosolymam & Iudam, ceu *gloriam Iacobi*, Ps. 47, 5. *sicut* per Assyrios abduxit *gloriam Israelis* 2 Reg. 17. At phrasis Spiritus S. id nuspiam significat. vide præter loca cit. Ier. 31 23. Hos. 6, 1. Zeph. 2, 7. c. 3, 20. Iob. 42, 10. b) *gloriam*, S. *excellentiam Iacobi*, Ps. 47, 5. Am. 6, 8. (h.e. Iudæ, cum reliquis ipsi coniunctis Iacobi posteris. Hos. 10, 11. Es. 2, 5. 6.) per Babylonios licet & Romanos ob peccata illis auferendam Ier. 13, 9. c) *sicut* etiam *gloriam Israelis* (ab Assyriis ablatam Es. 17, 3. 4.) restituet. vid. Hos 2, 1. 2. Es. 4, 2. c. 60, 15. &. d) *nam*, cur Dominus ita facturus sit, caussa hæc est, sec. Vulg. *quia vastatores dissipauerunt eos*. Al. vt Tarnou. *quamuis euacuauerint eos*. e) *euacuarunt*, Ion. *expilauerunt eos* (Iudæos & Israelitas) Ier 19, 7. c. 51, 2. f) *exacuantes*. Vulg. *vastatores*. Abarb. scil. Sancherib & Nebucadnezar; vel Assyrii & Babylonii, aliique. cf. Es. 24, 1. 3. Ier. 50, 17. g) & *palmites*, Vulg. *propagines eorum* (†) cf. femin. Num 13, 13 Abarb. i.e *populos eorum*. Ion. *ciuitates gloriæ eorum*. tq. propagines vitis s. vineæ Domini. Es. 5, 1-7. Ps. 80, 9. seqq. h) *corruperunt* s. *destruxerunt*. vid. Ier. 12, 10.

ỽ. 4. i) *Clypeus fortium eius*. Suffixum Abarb. refert *ad Nebucadnezarem*. Schmid. *ad Belialem* ex v. 1. nos *ad Dominum*, ex v. 3. qui Medis & Babyloniis vtebatur ad Assyrios puniendos. Vide *similem prorsus locutionem* Es. 13, 3. de Medis & Persis Babylonem expugnaturis. *Connexio* cum præcedentibus erit hæc: Nec desunt Domino instrumenta, quibus iram in hostes Ecclesiæ suæ exequatur, cum voluerit; veti nunc parati sunt Medi & *Babylonii* ad Niniuen euertendam: quorum exercitum in seqq. Propheta graphice & eleganter describit. k) *rubet, rubicundus est*, Ex 25, 5. ex æris sc. s. materiæ colore. Vulg. *ignitus est*, sup. ex fulgido ære. At *Abarb.* & *Grotius*: *totus rubet a sanguine occisorum*, coll. Deut. 32, 42. & Es. 63, 2. l) Vulg. *viri exercitus*. Ion. *bellum gerentes* h.e. *milites*. Iud. 3, 29. 2 Reg. 24, 14. *Hieron* Describitur Babyloniorum *exercitus* contra Niniuen veniens. m) q. d. *vermiculati*, h. e. *coccinati*, i.e. sec. Ion. & M. I. *coccineis vestibus induti sunt*. (†) a *Tola* vel *Tolaat* vermiculus cocci. Ex. 25, 4. Es 1, 18 Threu. 4, 5. vide sis *Boch*. Hieroz. II. p. 624. Tali autem sago multum vsos Orientis populos, ex Herodoto etiam discimus, inquit *Grot*. n) cum igne *falcium*. (†) Id plerique per metath. ex v. 5. *tædas* s. *faces* interpretantur. *Abarb. sicut ignis tædarum* est currus eius. *Grotius*: *igne quasi lampadarum coruscant currus eorum, tempore expeditionis*: nempe scintillantibus rotis. Sic *M. I.* quod in celeri cursu, ferratarum rotarum attritu, ignis e lapidibus elicitur. At quia radix *Ar*. פלד significat *secuit*, in partes *conscidit*, & *Fulad* est ferrum præstantissimum s. *chalybs*; item *Muslad*, quod *acie & chalybe* probe *munitum*, vt ensis; maluimus coniicere de *curribus falcatis*, quibus *ignem* tribuat non tantum ex allisione, sed etiam ob aciem & fulgorem, vt infra c. 3, 3. *flamma gladii & fulgur hastæ* dicitur. o) *currus* aderunt militares. Ex. 14, 7 Es. 66, 15. vide de illis not. Iud 4, 13. 2 Sam. 10, 18. & plura apud *Curtium* lib. IV. c. 9. & 15. cum notis *Cellarii* p) *die adparatus eius*, vel quando Deus ad bellum eos parabit. cf. Ez. 7, 14 q) & *abietes* i.e. metaphorice, sec. Ion. *Magnates*, sec. Ioseph Kimchi *fortissimi*, sec. Abarb. *Reges & Principes*, coll. Es. 14, 8. c. 37, 24. vel per metonymiam sec. Kimchium aliosque *tela, hastæ & lanceæ*. Alii, inquit *Abarb.* per metonymiam id exponunt de hastis ex ligno abietum factis, & veneno tinctis, sicut adhuc hodie faciunt in Africa; coll. 2 Sam. 18, 14. Sic etiam *Grotius* ad h. l.

ỽ. 2. Hic demum Cap. II. auspicantur, præmisso etiam *Spatio*, 6. 8. 9. 10. 11. 13. 19. 20. sine lod 1. 3. 5. sic se. 2. se.. *M. I.* sed contra *Mas. impr.* ỽ. 4. גבוריהו

res & a textu remotas sententias mittamus, ma-

יתיר ו'

lim ex v. 3. & 4. subintelligere: *Dominus recordabitur fortium eius*, atque ita in eos *animaduertet*, *vt corruant* &c.

הרעלו׃ בחוצות יתהוללו הרכב ישתקשקון ברחבות 5
מראיהן כלפידים כברקים ירוצצו׃ יזכר אדיריו יכשלו 6
בהליכותם ימהרו חומתה והכן הסכך׃ שערי הנהרות 7
נפתחו וההיכל נמוג׃ והצב גלתה העלתה ואמהתיה 8
מנהגות כקול יונים מתפפות על־לבבהן׃ ונינוה 9
כברכת־מים מימי היא והמה נסים עמדו עמדו ואין
מפנה

coll. Ier. 14, 10. Hos. 7, 2. c. 8, 13. & 1 Sam. 15, 2. *d*) c. 3, 18. Iud. 5, 13. *e*) c. 3, 3. Ps. 9, 4. *f*) *in incessu suo* Hab. 3, 6. Ps. 68, 25. obulam sc. progressi hostibus. *g*) Breuiter dicimus: vel de Assyriis, vel de Babyloniis hæc possunt accipi. De illis ita: Hinc ex acie pulsi, *ad* reparatum *murum Niniues* (vid. c. 3, 14.) *festinabunt*, ibidemque *disponetur custos, defensurus* vrbem aduersus hostes. De Babyloniis vero h. m. hinc, cæso extra vrbem exercitu Assyriorum, *festinabunt ad murum eius* vel conscendendum, vt Ioel 2, 7. vel subruendum, vt 2 Sam. 20, 15. *& disponetur*, seu *paratus erit*, aduersus eruptionem ex vrbe *protegens* murum oppugnantes &c. *h*) *& parabitur, collocabitur. disponetur, paratus stabit*. Zach. 5, 11. Prou. 21, 31. *i*) *protegens*. Vulg. *vmbraculum*. cf. Ez. 28, 14. Ps. 140, 8. *Hieronymus: & adscendet* Assyrius *velociter muros Niniue*; ac propter obsidionem longissimam, ad depellendos æstus, præparabit *vmbracula*. *Abarb.* vero de oppugnatoribus intelligit *tegmen asserum*, pellibus obductum, sub quo milites lateant murum oppugnantes & subruentes. Sic Grotio est *Testudo*, qua tecti subruant mœnia. *Schmid.* cum *festinant in murum eius, iam promtus est obtegens*. ℣. 7. *k*) *Porta fluuiorum*, i. e. emphatice *Tigridis*, sec. Tarnouium in h. l. & Geierum ad Ps. 74, 15. LXX. & Ar. *Porta vrbium*. Ion. vero: *Pontes fluminum* dissoluti sunt. Huic vero loco non parum lucis hæc adferunt *Herodoti* lib. 5. c. 52. *Phrygiam accipit fluuius Halys, cui imminent portæ, per quas transire omnino necesse est, atque fluuium traiicere: propugnaculum magnum ad illum fuit*. Huiusmodi *portas cum vicino propugnaculo* ad Assyriæ fluuios prope Niniuen videtur describere Propheta; inquit *Boch.* Phaleg p. m. 276. Adde hæc *Diodori Sic.* lib. 2. p. m. 96. de Semiramide: *Regias etiam duas ex vtraque pontis regione ad fluuium ædificauit; vnde in totam vrbem* (Babylonem) *prospectum, & quasi claues ad loca eius opportunissima, haberet*. Nisi mauis per metaphoram ad illam Tigridis inundationem, (de qua vid. not. ad c. 1, 8.) Prophetam hic denuo respicere. *l*) *apertæ sunt, aperientur* c. 3, 13. Gen. 7, 11. *m*) *& regia*, qualem modo ex Herodoto & Diodoro descripsimus. vel ipsa *Regia sedes & palatium*. Es. 39, 7. *n*) *dissolutum est*, vel *dissoluetur* c. 1, 5. Ex. 15, 15. Ps. 75, 4. ℣. 8. *o*) Lud. de Dieu & Schmid. *Sic enim constitutum est*. q. d. *stat sententia*. Sic nonnulli etiam verbum in Niph. accipiunt Ps. 39, 6. conf. Chald. יציב Dan. 2, 45. c. 6, 12. Ac Cocc. Lex. 328. *Et statuitur* scil. vinea s. *testudo* ex v. 6. coll. Gen. 28, 12. Pro nomine *proprio* vel *synonymo Regina* id habent Hebræi aliique, ex leui illa ratione, quod Ps. 45, 10. regina נצבה *stare* ad dexteram Regis dicitur. Vulg. habet: *Et miles captiuus abductus est*: procul dubio, quod נציב *militare præsidium* denotat 1 Sam. 13, 3. 4. 1 Par. 11, 16. Sed constructio seqq. verborum generi repugnat, & forma vocis non nomen, sed verbum prodit. Itaque præferenda est Schmidii versio, vel ita intellige: *Ac licet* (vid. not. Ez. 14, 14.) *constituatur protector* muri & vrbis v. 6. *tamen* &c. *p*) Dieu: *abducetur in captiuitatem*. Pyal (1) At quia verbum hoc in *Piel* constanter *retegere* significat, Kimchi & M. I. melius intelligunt *retecta est*, vel prophetice *retegetur*. S. vt *reuelletur*. sc. *Niniue*; quæ vt propudiosa meretrix sistitur c. 3, 5. Nam de Niniue, non de Hierosolyma sermo est Prophetæ, quidquid in contrarium opinetur Abarb. *q*) *abducta est* vel prophetice *deportabitur* Niniue v. 9. Hoph. (3) de victima oblata Iud. 6, 28. & de relatis in librum 2 Par. 20, 34. M. I. *vehiculo imposita est*, ad eam abducendum cum captiuis reliquis. Sed quia *Hiphil* interdum est *tollere, auferre* Ps. 102, 25. & *Niphal tolli, abduci*, vt Num. 16, 24. 27. 2 Sam. 2, 27. ideo recte h. l. vertes: *abducta est* vel *abducetur*. cf. etiam Kal Iob. 5, 26. *r*) *& ancillæ eius*. Gen. 20, 17. Ex. 2, 5. *Ancillas* vero per metaphoram *minores vrbes, viculos & castella* intellige, vt Hieron. monuit; & porro per hæc metonymice, ipsos, qui in iis habitauerunt. Conf. etiam similem *Dominæ* vel *Principis* titulum de Hierosolyma Thr. 1, 1. de Babylone propria & mystica Es. 47, 5. Apoc. 17, 18. *s*) *deducentes* eam erunt. Gen. 31, 26. Deut. 4, 27. Videtur hic verbum vsurpari de choro lamentantium, ait *Schmid.* ad 1 Sam. 30, 20. Ion. *abducta post eam incedunt gementes*. *t*) S. *Iuxta vocem columbarum*. luctuoso gemitu. vid. Es. 38, 14. c. 59, 11. *Hieronymus*; Tantus terror erit, vt ne in singultus quidem & vlulatum erumpat dolor, sed intra se tacite gemant, & obscuro murmure deuorent lacrimas, *in morem mussitantium columbarum*. *u*) S. *tympanizantes*, i. e. vt *Ion.* habet, *pulsantes*. (2) Ps. 68, 26. *x*) *super corda sua*: tundentes pectora palmis. *Kimchi*: more plangentium & lamentantium mulierum. cf. Luc. 18, 13. c. 23, 27. 48. & ad rem Ez. 27, 30. seqq. Apoc. 18, 9. seqq. &c. ℣. 9. *y*) *Etenim Niniue*, de qua mihi hactenus sermo est. cf. c. 1, 1. S. *Niniue quidem*. *z*) *sicut stagnum aquarum* fuit. Coh. 2, 6. populosa scil. & multis referta hominibus, qui ad eam vndique, velut aquæ, confluxerunt. Nam *aquæ multæ, multi sunt populi* Apoc. 17, 15. cf. supra not. c. 1, 5. & Ion. 4, 11. Nec dubium est, in tam numerosa eius multitudine multos eo se contulisse ex imperii partibus remotissimis, vrbis maximæ & populorum dominæ fama allectos. cf. infra c. 3, 15. seqq. *a*) S. *a diebus*, quibus fuit *illa*, i. e. iam dudum, *a pristinis temporibus, quibus condita fuit*. Gen. 10, 11. Quippe, vt in eam amplitudinem citius excresceret, ius ciuitatis non Assyriis solum, sed & peregrinis omnibus indulsit Ninus: quem verisimile est, sequentes Reges hac in parte esse imitatos. vid. *Diod. Sic.* lib. 2. p. m. 92. vbi ex Ctesia: *Vrbem*, inquit, *quibus habitandam dedit, maxime erant Assyrii, iique potentissimi; ex aliis vero nationibus, quicunque vellent*. *b*) *at* nunc *illa* aquæ, i. e. *illi* populi *fugient*. cf. Ier. 48, 45. c. 50, 28. & infra c. 3, 16. 17. *c*) supple cum S. *etiamsi dicatur* vel *clametur eis*. Abarbanel: Etsi rex & duces dicant militibus: *state, state!* ad pugnandum aduersus hostes. cf. verbum Am. 2, 15. Es. 47, 12. 13. *d*) *non tamen erit, qui respiciat* ad istum clamorem. Ion. *qui se conuertat ad resistendum*. vid. Ier. 46, 5. c. 47, 3. c. 48, 39. *Hieronymus*: Habebat enim Niniue populos, qui tantummodo fugerent, vt, clamante matre, *state, state!* claudite portas, muros adscendite, hostibus repugnate! nullus esset, qui reuerteretur, nemo qui respiceret ad matrem, sed omnes terga vertentes prædæ inimicorum desererent ciuitatem. Vnde v. 10. dicitur ad Babylonios: quia illi fugerunt, *diripite argentum*, & tanto tempore congregatas opes subita vastatione prædamini. Conf. quod de Mimesi & mutatione loquentium in stilo prophetico, monuimus Præf. in hunc librum §. 6. & Præf. in Iesaiam §. 9.

r) *concutiuntur*. Ios. Kimchi: *tremunt, trepidant*. al. *horride quatiuntur* (1) cf. nomen Es. 51, 17. Zach. 11, 2. Rad. Chald. & Syr. est *tremere, labascere*, (vid. de genibus Targ. Es. 35, 3.) & in Aph. *concutere*. Arab. vero *valide* & vehementer *hasta confodere*.

℣. 5. *s*) *Per vicos* Ez. 7, 19. c. 26, 11. *t*) *insanient*, h. e. citato cursu ac maximo cum impetu, *quasi furore acti, in aduersas partes irruent currus*. vid. Ier. 46, 9. & cf. 2 Reg. 9, 20. *u*) *discursitabunt*. Hithpael quadrilit. (1) a שקק Ioel 2, 9. *x*) *per plateas*. cf. Es. 15, 3. Ps. 144, 14. *y*) *aspectus eorum* (Hieron. Babyloniorum) Ez. 1, 5. 13. *Suffixum femin.* vel neutraliter ponitur, vel רכב alias masculinum, h. l. est femininum. *z*) terribilis erit, & oculi ira ardentes, *quasi faces s. lampades*; vt ante visu aduersarios terreant, quam mucrone prosternant; vt habet *Hieron.* cf. Dan. 10, 6. *a*) *sicut fulgura*. Zach. 9, 14. *b*) *velocissime discurrent*. Pi. (1) a רוץ *currere*. al. a רצץ instar fulminis *perrumpent, diffringent* omnia, coll. Iud. 10, 8.

℣. 6. *c*) Vulg. *Recordabitur fortium suorum*. scil. sec. Hieron. *Assyrius*, nomine *Belialis* v. 1. notatus, cum dolore *recordabitur fortium suorum*, qui hostibus occurrentes occubuerunt, coll. Thren. 1, 7. ibidemque not. Alii, vt *Grotius*: *Recordabitur rex Babylonius fortissimorum suorum*, quos deliget ad Niniues oppugnationem. Sic *Abarb.* sed male per *fortes eius* intelligens Iudæos, ex hypothesi ad v. 1. & 3. refutata. LXX. & Ar. per discrepantiam numeri: *Recordabuntur Principes eorum*; Incompleto sensu. Hinc *Schmidius* duplici ellipsi, nec tamen sublata omni difficultate: Cum *recordabitur* quisque *magnificorum eius, offendent in incessu suo*. Vt plures

---

℣. 6. בהלכותם *defect.* 5. 22. & *Mas. Erff.* Ceterum in Variationibus *Oriental.* & *Occidentalium*, his tribuitur scriptio בהלוכהם, illis vero בהליכתן. Sed forte (vt passim) mendosus ... est Index impressus. חומתה, sine *Mappik* 1. 2. sec. *Mas. Erff.* & notam in marg. 1. כן פירש רש"י ויונתן תרגם שורא לכן ד הוא רפה ℣. 8. מתפפת sic verumque *defect.* 1. 2. 3. 22. sic su. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 9. ונינוה Per *Sakeph.* & *Mun.* loco *Meth.* 1. 2. At per *Tabir* seq. Merca 5.

י מפנה: בזו כסף בזו זהב ואין קצה לתכונה כבד מכל
11 כלי חמדה: בוקה ומבוקה ומבלקה ולב נמס ופק
ברכים וחלחלה בכל־מתנים ופני כלם קבצו פארור:
12 איה מעון אריות ומרעה הוא לכפרים אשר הלך
13 אריה לביא שם גור אריה ואין מחריד: אריה טרף
בדי גרותיו ומחנק ללבאתיו וימלא־טרף חריו ומענתיו
14 טרפה: הנני אליך נאם יהוה צבאות והבערתי
בעשן רכבה וכפיריך תאכל חרב והכרתי מארץ
טרפך ולא־ישמע עוד קול מלאככה:
ג הוי עיר דמים כלה כחש פרק מלאה לא ימיש טרף:
2 קול שוט וקול רעש אופן וסוס דהר ומרכבה מרקדה:
3 פרש מעלה ולהב חרב וברק חנית ורב חלל וכבד
פגר

℣. 10. *e*) *Diripite* itaque *argentum* &c. Ez. 38, 13. Iam Babylonios, quaſi in re præſenti, alloquitur Propheta. ſimile Ier. 50, 26. 27. *f*) *quia non eſt finis*. q. d. maximus enim & fere infinitus hic eſt diuitiarum adparatus. cf. c. 3, 3. 9. Eſ. 2, 7. *g*) *adparatui*. Ion. *theſauris*. Opes & diuitiæ intelliguntur, quas Aſſyrii vndique congeſſerant. (3) Ez. 43, 11. Iob. 23, 3. cf. verbum 1 Par. 22, 14. c. 29, 2. 3. *h*) *copia* adeſt. c. 3, 3. Gen. 31, 1. Eſth. 5, 11. *i*) *de omnis generis pretioſis*, q. d. *ex omnibus vaſis deſiderii*. *k*) vid. Hoſ. 13, 15.

℣. 11. *l*) S. & plerique: *vacua*, ab omni ſcil. illa opulentia v. 10. *Neumann*. Ex. L. S. p. 200. *inuerſa*. Syr. *conculcata*. (1) cf. v. 3. *m*) Neumannus: *& euerſa*. Syr. *deiecta*. al. *expilata* ſ. *euacuata*. (1) M. I. cognatæ vocis repetitio intendit orationem, vt Ier. 16, 19. *n*) S. *& exinanita*. Neumann. *perfracta*. Syr. *perrupta erit*. Ion. *porta aperta eſt hoſti*. (2) vid. Eſ. 24, 1. *o*) S. *vnde cor liqueſiet*. nec quidquam animi Aſſyriis ſupererit. cf. 1 Sam. 15, 9. Eſ. 13, 7. 8. Ez. 21, 12. *p*) S. *& titubatio*, LXX. Vulg. Syr. & Ar. *diſſolutio* ſ. *laxatio*, Ion. *colliſio* (1) *genuum* erit vel obueniet Aſſyriis. cf. ad nomen 1 Sam. 25, 31. Ier. 10, 4. & ad rem Eſ. 35, 3. Dan. 5, 6. *q*) *& dolor vehementiſſimus*. (4) Eſ. 21, 3. Ez. 30, 4. 9. Ion. *commotio*. Syr. *tremor*. LXX. & Ar. *dolores partus*. 1 Theſſ. 5, 3. *r*) *in omnibus lumbis* erit. cf. Deut. 33, 11. Ez. 21, 11. & ſupra v. 2. *s*) *omniumque facies*, metu quaſi tabidæ, aut pallore deformes. cf. Ier. 30, 6. Ez. 7, 18. *t*) *contrahent pallorem* ſ. *nigredinem*. S. *colligent atrorem*. Sic plerique & M. I. *inſtar ollæ*, coll. Num. 11, 8. Rotundius tamen alii: *retrahent pulchritudinem*. vid. Ioel 2, 6.

℣. 12. *u*) *Vbi nunc eſt?* Eſt vel *threnus* Prophetæ de excidio Niniues, vt ſentit Abarbanel; vel, quod malumus, *inſultatio* aduerſus præſumtam eius perpetuitatem, & inuincibilem potentiam Aſſyriorum. cf. Eſ. 19, 12. c. 33, 18. c. 36, 19. c. 37, 13. &c. & ſupra not. c. 1, 8. *x*) *habitaculum* ſ. *luſtrum leonum*. v. 13. Ez. 19, 2. Am. 3, 4. Pſ. 104, 22.

CAP. III. Ion. *Vbi ſunt habitacula Regum*. q. d. Vbi nunc eſt illa regia Aſſyriorum Niniue, plena tot gentium ſpoliis, vt leonum ſpelunca prædis. v. 13. *y*) *& paſcuum illud* 1 Par. 4, 40. *z*) Vulg. *catulorum leonum*. Iud. 14, 5. Ion. *& domus habitationis Principum*. cf. ſeq. v. 14. Ez. 19, 5. *a*) conſtrue *aſcher ſcham*, *quo iuit*, vel *vbi* verſatus fuit. & cf. Prou. 30, 30. *b*) *leo* v. 13. Am. 3, 4. *c*) *leæna* Num. 23, 24. Eſ. 5, 29. Hoſ. 13, 8. *d*) *catulus* etiam *leonis*. Gen. 49, 9. Deut. 33, 22. Thren. 4, 3. *e*) *nec fuit qui eos terreret*. nemine exterrente. Deut. 28, 26. Eſ. 17, 2. Zeph. 3, 13. ℣. 13. *f*) Tig. *Leo*, inquam, *rapiens*. Ez. 22, 25. Repeti poteſt vel ex priori hemiſtichio verſus 12. *vbi eſt?* vel ex poſteriori: *vbi verſatus eſt leo rapiens* &c. Schmidii connexio: *O*, qui es *leo rapiens*--*Ecce ego contra te* v. 14. durior eſt, nec genus conſentit. *g*) S. *ſatis*, Vulg. *ſufficienter*, Guſſet. *in menſura ſufficienti*. Leu. 25, 28. Iud. 6, 4. Hab. 2, 13. *h*) *catulis ſuis*. v. 12. Ez. 19, 2. *i*) *& ſtrangulans*, adprehenſo gutture ſuffocans & enecans pecudes (2) 2 Sam. 17, 23. *k*) *pro leænis ſuis*. Ez. 19, 2. Pſ. 57, 5. *l*) *&* qui *præda replebat*. cf. c. 3, 1. Num 23, 24. *m*) *foramina* ſ. *antra*, h. e. *foueas* aut *ſpeluncas ſuas*, 1 Sam. 14, 11. *n*) *& luſtra ſua* v. 12. *o*) *rapina* ſ. *rapto* Gen. 31. 39. Ex. 22, 30. Quippe in luſtris leones prædam colligunt, qua & ipſi veſcantur, & catulos ſuos alant. *Boch.* Hieroz. I. p. 737. ℣. 14. *p*) *Ecce ego aduerſus te* inſurgam, *o Niniue* v. 9. Ion. *Ecce ego emittam furorem meum aduerſus te*. ſic c. 3, 5. cf. Ier. 50, 31. c. 51, 25. Ez. 28, 22. &c. *q*) vid. not. Ez. 11, 8. c. 16, 14. *r*) Eſ. 1, 24. Hoſ. 12, 6. *s*) *& ſuccendam, comburam, ardere faciam* Iud. 15, 5. Ez. 5, 2. *Hieronymus*: O Niniue, vniuerſa, quæ dicta ſunt, me auctore patieris. Ego Dominus ſuccendam, vſque ad fumum & conſumtionem, currus tuos. *t*) *in fumo*. nempe fumo ex ardenti igne naſcente circumdatos. Deſcriptio ad viuum expreſſa. cf. Ioſ. 8, 20. 21. Pſ. 37, 20. *M. I.* q. d. igne maximo, vt fumus eius procul conſpiciatur, & verſus cælum adſcendat. *Abarb.* *u*) *currus* ſeu *quadrigas eius*. Abarb. quibus orbem terrebat. cf. Zach. 9, 10. Pſ. 46, 10. *x*) Vulg. *& leunculos tuos*. Ion. *& oppida* ſ. *villas tuas*. Melius Abarb. *regios tuos principes*; & Hieron. *nobiles quosque & ſubregulos*. cf. v. 12. *y*) *abſumet gladius* Eſ. 1, 20. *z*) Vulg. *& exterminabo de terra prædam tuam*. v. 13. Grotius: i. e. efficiam, ne vllas terras populeris amplius. cf. c. 3, 19. *a*) *nec amplius audietur*. cf. Ez. 19, 9. *b*) tyrannica aut blaſphema *vox nunciorum tuorum*, edicta ferentium; vel *legatorum*, qualis erat Rabhſchake 2 Reg. 19, 22. 23. *Hieronymus*: Nequaquam terras vltra vaſtabis, nec tributa exiges, nec audientur per prouincias tuas *emiſſarii tui*. *c*) *Nomen Sing.* cum ſuffixo & *He Paragog.* vt Ex. 29, 35. ſed hic ſpecialiter cum præced. *Tſere*. CAP. III, ℣. 1. *d*) *Væ* nunc & æternum. Eſ. 1, 4. cf. Eſ. 33, 1. Zeph. 3, 1. *Continuatur* hoc capite, vt *S.* obſeruauit, *prophetia contra Niniuen* & imperium Aſſyriorum, ita vt graphice deſcribantur I. *peccata eius*, ſanguinolentia inprimis v. 1. & idololatria v. 4. contra quæ ſe hoſtis præparat v. 2. 3. & DEVS inſurgit v. 5-11. II. fruſtranea *reſiſtentia* v. 12-15. III. *Interitus* potentium, conſiliariorum, & ipſius Regis v. 16-19. *e*) *vrbi ſanguinaria*. Ion. *ciuitati fundenti ſanguinem*. Ez. 24, 9. Hab. 2, 12. *Abarbanel*: Cauſas exponit Propheta, cur Deus ita facturus ſit Niniue. *Hieronymus*: deſcribitur autem *potentia* Niniue, & ſub lamentatione *crudelitatis* arguitur. *f*) *tota* namque, vel *qua tota* Ez. 29, 2. proprie *vniuerſitas eius*. cf. not. Eſ. 9, 16. Ier. 6, 6. *g*) *mendacio & deceptione* Hoſ. 7, 3. e. c. quando Sancherib aurum & argentum ab Hiskia acceperat, & nihilominus bellum ei inferebat. cf. not. 2 Reg. 18, 7. *h*) *dilaceratione* (2) Obad. v. 14. cf. Pſ. 7, 3. Zach. 11, 16. *i*) *plena* ſ. *referta* eſt. cf. c. 2, 13. *Abarb.* Quia Niniue vanis pollicitationibus auxilii & protectionis gentes decipiebat. cf. 2 Par. 28, 16. 20. 21. *k*) *non recedit* ex ea. Sic verbum intranſitiue accipi videtur Ex. 13, 22. c. 33, 11 Ier. 17, 8. *l*) ſed ſemper quaſi ex *rapto* viuit. c. 2, 13. Ion. *non deſinit occiſio*. ℣. 2. *m*) Mox ſuperueniet tibi, & per viſionem (c. 1, 1.) mihi iam audita eſt *vox* ſ. *ſonitus*. cf. Eſ. 40, 3. *n*) *ſcuticæ* ſ. *flagri* equos agitantis. Prou. 26, 3. *o*) *& vox ſtrepitus*. Ier. 47, 3. LXX. Ion. Syr. Ar. *commotionis*. *p*) *rotarum*. Ex. 14, 25. *q*) Vulg. *& equi frementis*, ſ. *equorum* pleno curſu currentium & *quadrupedantium* (1) cf. Iud. 5, 22. *r*) *& curruum* feruido curſu *ſubſilientium*. vid. Ioel 2, 5. *S.* in Nominatiuo: *& equus hinniens, & currus ſaltitans*. At *Hieronymus*: Subauditur in omnibus *vox*; tam pulchra autem iuxta Hebraicum, & picturæ ſimilis, ad prælium ſe præparantis exercitus deſcriptio eſt, vt omnis ſermo meus ſit vilior. ℣. 3. *s*) S. *Eques*, ſcil. aderit vel ſuperueniet tibi. 1 Sam. 8, 11. vid. de Chaldæis Ez. 23, 6. 12. Hab. 1, 8. al. *Equitis* ſcil. *vox* audietur, vt v. 2. Malumus collectiue: *Equites* ſ. *equitatum* hoſtium *adducturus eſt* Deus. *t*) S. *adſcendere faciens* ſ. *adducens* ſubſequentem reliquum exercitum. ſed cf. de Deo Eſ. 8, 7 Ier. 50, 9. *u*) Ion. *& flamma ac fulgor gladiorum*. S. *& ſplendor gladii*. Nempe *mucro* Hebræis *flamma* dicitur, vel propter fulgorem igneum, vel quia tenuatur, & in acumen, vt flamma, deſinit. vid. Gen. 3, 24. Iud. 3, 22. 1 Sam. 17, 7. Iob. 39, 23. *x*) *& fulgor haſtarum* Deut. 32, 41. Hab. 3, 11. *y*) *& multitudo interfectorum*, vt in bellis fieri ſolet. cf. Eſ. 66, 16. *z*) *& vis ingens* ſ. moles. S. *aceruus* (4) Eſ. 30, 27. Prou. 27, 3. cf. infra v. 15. & ſupra c. 2, 10. M. I. *multitudinem* ſignificat, vt Num. 20, 20. 1 Reg. 3, 9.

℣. 10. קצה per *Segol* 1. 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. לתכנה *defect.* per *Kibbuts* 1. ſic ſu. 5. ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* ℣. 11. ופק Sic *defect.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 20. ſec. *Maſ.* 1. 2. 3. *impr.* & *Erff.* Alii *plene* cum *Iod.* ℣. 12. הוא Variant hic *Orientales* & *Occidentales*: ſed Index harum variationum impreſſus rurſum confuſus. Videntur *Orientales* pro הוא habere היא. ℣. 13. גרתיו ſic vtrumq; *defect.* 1. 3. 5. 6. 9. 20. ſec. *Maſ* 1. & *Erff.* Alii poſterius *plene*. ומענתיו ſic *defect.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8 9. 15. 20. 22. ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* h. l. *impreſſamque* ad Ex. 21, 10. & Iob. 38, 40. Alii *plene*. ℣. 14. מלאככה per *Segol* כ prius 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 19. 20. 23. poſterius item 1. 2. 3. 5.

4 פגר ואין קצה לגויה יכשלו בגויתם : מרב זנוני זונה
טובת חן בעלת כשפים המכרת גוים בזנוניה
ומשפחות בכשפיה : הנני אליך נאם יהוה צבאות ה
וגליתי שוליך על־פניך והראיתי גוים מערך וממלכות
6 קלונך : והשלכתי עליך שקצים ונבלתיך ושמתיך
7 כראי : והיה כל־ראיך ידוד ממך ואמר שדדה נינוה
8 מי ינוד לה מאין אבקש מנחמים לך : התיטבי מנא
אמון הישבה ביארים מים סביב לה אשר־חיל ים
9 מים חומתה : כוש עצמה ומצרים ואין קצה פוט
ולובים

וכשלו קרי

a) cadauerum, ab hostibus interemtorum 1 Sam.17,46. Am. 8,3. *b) immo finis non erit.* v. 9. c. 2, 10. *c) stratorum corporum* 1 Sam.31,11. Ps.110,6. *d)* i. a. vt *impingant & corruant in cadaueribus interfectorum.* c. 2, 6.

℣. 4. *e) Propter multitudinem scortationum.* Quod *de idololatricis cultibus* Grotius, aliique accipiunt, vt 2 Reg. 9, 22. Ier. 13, 27. Ez. 16, 30. alii vero, vt Abarb. *de dolosis fœderibus*, quibus alias gentes ad se pertraxerunt Assyrii, & sibi tandem subiecerunt: nos de vtroque. vid. e. c. 2 Reg.16,7.10.18. 2 Par.28,20.21. & Es. 23, 17. Redit enim Propheta ad euoluendas *caussas excidii* Niniues, vt coeperat v. 1. *f) meretricis*, i. e. sec. Ion. *ciuitatis, quæ fuit sicut prepudiosa* (excurrens) *meretrix*. cf. Apoc. 17, 2. g) S. scorti *boni gratia*, i.e. *venustæ & adspectu formosæ* meretricis: vt habent Ion. & Syr. *Abarbanel*: quam adpetunt videntes, eamque respiciunt, & studiose obseruant, sicut Israelitæ fecerant, confisi Assyriis. cf. Gen. 6, 2. c. 39, 11. 2 Sam.11,2. Prou. 31,30. *h) magistra*, peritæ. 1 Sam.28,7. *i) præstigiarum.* (6) 2 Reg. 9, 22. *k) quæ gentes vendidit*, i. e. libertate sua exutas in seruitutem redegit, & sibi mancipauit. cf. Ioel 4,3. 2 Reg 17,10.25. *l) & nationes* s. *familias* orbis. cf. Am.3,2. Zach.14,7. *m)* fascinauit & decepit *præstigiis suis.* cf. Es. 47, 9.12.

℣. 5. *n)* S. Ideo *ecce ego contra te ero.* *Abarbanel:* Ego prouidentia mea efficiam ruinam tuam: *Hieronymus*: Quia vendidisti, o Niniue, gentes in fornicationibus tuis, & familias in maleficiis tuis, & quasi publicum prostibulum cunctis diuaricasti pedes tuos; propterea *ego ipse ad te veniam subuertendam.* Ion. vt c.2,14. *o)* Ez.13, 8. c.16, 14. *p) & retegam*, reiiciam *fimbrias* & imam vestem tuam. vid. Ier.13, 26. *q) super faciem tuam.* Ion. *& patefaciam turpitudinem sceleris tui ante faciem tuam.* Quia enim meretrici eam comparauerat in delictis v. 4. comparat eam etiam meretrici in pœnis. cf. Es. 47,2.3. Ez. 16, 36.37. Hos.2,5.12. *r) & ostendam gentibus.*

cf. honoris caussa Esth. 1, 11. *s) nuditatem tuam.* Ion. *propudium tuum.* Syr. *pudenda tua.* Sic Abarbanel: id enim, inquit, probrosum admodum esset mulieri. Sensus est: Non vt honestam matronam, sed vt fœdum prostibulum tractabo te. (2) 1 Reg.7,36. cf. Hab 2,15. *t)* & regnis ostendam *ignominiam & turpitudinem tuam* Hos. 4, 7.18. vt, qui tecum fornicati sunt, ipsi te despiciant, irrideant, & contumeliis adficiant, & eris in exemplum omnibus videntibus. Hæc autem omnia sub *metaphora mulieris adulteræ*, quæ cum fuerit deprehensa, producitur in medium, & ante oculos omnium depompatur. inquit *Hieron.* ℣. 6. *u) Et proiiciam super te* nudatam v.5. & occisam, tegendam (2 Sam.10,12.) vel quasi contumulandam. cf. Ios.7,25.26. c.8 29. c.10,27. &c. *x)* Vulg. *abominationes.* Syr. *impuritates.* sordes scil. & stercora. cf. 2 Reg.10,27. Alibi tn. de *idolis* fere tantum hæc vox vsurpatur, vt etiam *Gillulim*; vid. e. c. 2 Reg. 23, 13.24. Ez.7,20. &c. ideo & hic conf. supra c.1, 14. *y)* Vulg. *& contumeliis te adficiam, vilem & despectissimam te reddam.* Ar. *pro ratione obscœnitatum tuarum.* Deut.32, 15. Ier. 14, 21. Mich.7,6. *z)* Es.15,2. *a) velut spectaculum.* sic Syr. & Ar. ὁ. εἰς παράδειγμα. cf. Matth.1,19. Vulg. *in exemplum.* cf. Ez.28,17 Ion. *& faciam te fœdam in oculis omnium videntium te.* sic Abarb. coll. Zeph.3,1. ℣. 7. *b)* S. *Vnde fiet*, quod certissimum est. cf sim. constr. Es.65,24. Iel 3,5. &c. *c) quisquis te viderit.* cf. Ez.14,16. *d) refugiet*, Vulg. *resiliet a te.* v.17. Ps 55,8. tanquam a *Nidda* s. re fœda: prout Rad. apud Syros est *detestari.* *Hieronymus*: Qui ruinas viderit Niniue, & positam eam omnibus in exemplum, expauescet atque mirabitur. *e) vastata*, Ion. *expilata*, direpta *est.* Ier.4,20. c.49,3. *f) Niniue*, quæ gentium domina & magistra erat. cf. c.2,3. seqq. Zeph.2,15. *g) quis condolebit ei?* ὁ. τίς στενάξει αὐτήν; Sic Ar. sed *mutata persona*, vt etiam Vulg. *quis commouebit super te caput?* & Ion. *quis condolebit tibi?* Id autem deiecto capite significari solet. cf. Ier.22,10. Iob. 2, 11. *Hieronymus*: Quod autem ait *quis?* non tam pro difficili, quam pro raro debemus accipere. coll. Luc.12,42. Hos.14,10. Ps. 24, 3. *h) vnde?* Gen. 29,4. *i) quæram.* cf. Ruth 3,1. *k) consolatores.* 2 Sam.10,3. Es.51,19. Ps 69,21. *l) tibi.* *Grotius*: q.d. nusquam inueniam, omnes enim populos offendisti in rebus tuis secundis. vid. v.19. & cf. Ier. 15, 5. ℣. 8. *m)* Vulg. *Numquid melior es?* cf. Iud.11,25. Esth.2,4.9. *n)* S. *quam* No *Amonis*, i. e. sec. Bochart. Phaleg. p.6. & p. 313. seqq. *quam Thebæ* s. *Diospolis* Aegypti; q. d. *habitaculum* Iouis *Ammonii.* Hillero autem in Onom.S. p. 571. seqq. & p.743. *Memphis*, q.d. *habitaculum* illic *nutriti* (Thren 4,5.) *Apis* vel Osiridis. coll. versione LXX. Ez. 30, 15. & testimoniis Auctorum; vt breuiter etiam diximus ad Ier.46,25. & Ez.30,14. seqq. Aberrant a textu LXX.& Ar. *Præpara partem, apta chordam.* & ex parte Syr. *An melior es, quam Iauan Ammonitarum?* quasi *Ammon* per *Ain* & cum *Dages* scriptum fuisset. Ion. *quam Alexandria magna.* & Vulg. *Alexandria populorum*; quam per prolepsin sic dictam volunt Hieronymus, Drusius, aliique, ac iuxta eam No in *Pharo* sitam fuisse, putat Grotius. Sed recte ait *Bochartus* l. c. p.6. *Verisimile non est, Ezechielem & Ieremiam imminentis excidii pœnam denunciasse vrbi, quæ nondum erat, quo sæculo illi scripserunt. Aut Nahumum Niniuen vrbem ita compellasse*: Tunc melior es (i. e. munitior) Alexandria, aliquando exstruenda ab Alexandro Magno? *Similitudines nihil docent, nisi sumantur ex rebus notis, qualis esse non potuit ciuitas nondum condita; nec nisi multo post condenda. Quid? quod Ezechielis & Ieremiæ minus Nahum* (sequ. v.10.) *scribit esse completas, & incolas vrbis* No-Amon *abiisse in captiuitatem, & paruulos eius fuisse illisos in capitibus omnium vicorum. Atque eo exemplo* (v.11.) *terret Niniuen, tanquam pari supplicio breui mulctandam. Omnino igitur non structura modo, sed & excidium vrbis* No-Amon *præcessit Nahumi scriptionem.* &c. Quomodo ex hac Bocharti sententia ætas & scriptio Nahumi non solum posterior esset Sancheribi clade, vt in Seder Olam volunt Hebræi, sed etiam Ieremiæ & Ezechielis vaticiniis. Verum vide, quæ monuimus Præf. in hunc librum §. 2. At qui ante Sancheribi stragem hæc scripta putant, sequentem versum 10. totum in futuro accipiunt, q.d. Propheta: *Atqui* munitissima *illa* Aegypti vrbs a Nebucadnezare *etiam* expugnabitur, & *in captiuitatem abibit, ac paruuli eius illidentur*, vt diserte in futuro dicit Propheta, mixta temporum constructione. *Vitringa* vero Doctr. Proph.p 37. Quæ, inquit, de expugnatione *Diospolitana* hic habet Propheta, referenda videntur ad tempora *Sabaconis* Aethiopis (qui *Vsserio* in Annal. V.T.p.98. & *Marshamo* in Can. Chron. p.485. idem est cum *Soo*, ad quem vltimus Israelitarum Rex Hoseas legatos misit 2 Reg.17,4.) non ad Sennacheribum, vt voluit *Vsserius* in Annal V.T.p.103. Conf.not. v.10 & Præf. in hunc librum §. 2. *o) quæ habitat*, vel secure *habitabat.* cf. Iud. 18,7. Es.47.8. Ez.27,3. Zeph.2,15. Zach.11,11. *p) inter amnes, & flumina Nili*, ita vt aquæ circa eam essent. cf. Ex.7,19. c.8,1. Es.7,18. c.19,6. Ez.29,3. seqq. & not. Gen.41,1. Am.8,8. *q) Schmid.* naturali constructione: *quæ est propugnaculum* (1 Reg.21,23.) *maris*, & vicissim *e mari* est *murus eius.* quocum cf. Es. 23, 4. At reliqui fere omnes *relatiuum* in *Genitiuo* ponunt: Ion. *cuius murus est mare.* Syr. *cuius fortitudo mare.* Vulg. *cuius diuitiæ mare.* Bochartus l.c.p.315. *cuius antemurale*, vel vt *Cocceius* intelligendum monet Lex. 231. *fossa* s. spatium inter murum & antemurale, fossam complectens.) *est mare, a mari muri eius*, i.e. quæ Diospolis ad Nilum sita, præter eius septem alueos, Mare Rubrum ac Mediterraneum habet pro vallo naturali. *Hillerus* vero l.c. *cuius* Mempheos *præmunitio* est *mare* s. *ingens lacus*, a Mene ad Memphin versus occidentem & aquilonem factus; cum ab ortu & meridie Nilum haberet. cf. Es.19,5. *r) M.I.* Idem bis dicitur confirmationis caussa. ℣. 9. *s)* Vulg. S. aliique. *Aethiopia.* Boch. Phal.p 315. *Arabia Chusæa* cf. Ier.46,9. Ez.29,10. *t) robur, præsidium* eius fuit. Es.40,19. *u) Abarb.* i.e. Aethiopes & *Aegyptii* adiuuerunt No-Amon, ad eam defendendam a Sancheribo. Conf. de clade ista Aegyptiis ab Assyrio illata, vaticinium Esaiæ c.20,3. seqq. *x) ita vt finis* aut numerus *non esset* auxiliorum. cf. v.3. & 2 Par.12,3. *y)* Ion. *Putai* s. Afri. Vulg. *Africa.* vid. Ier. 46, 9. Ez.30,5.

CAP. III, ℣. 3. ואין Per *Makk.* 1. 2. Pro יכשלו hab. יכשלו 6. 9. 20. יכשלו vero 13. 19. 23. & in marg. 6. 9. Vtrumque est contra *Mas. impr.* Hos. 1, 1. ℣. 5. *Spatium* praemitt. 6--10. 20. 21. 22. 23. ℣. 7. שדדה per *Kibbuts* 10. 21. & in textu 6. 9. Pro לך hab. לך 2. 3. sic su. 5. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 8. התיטבי Ita & *Orientales* legunt, qui vero התטיבי scribunt.

י ולובים היו בעזרתך : גם־היא לגלה הלכה בשבי
גם עלליה ירטשו בראש כל־חוצות ועל־נכבדיה
11 ידו גורל וכל־גדוליה רתקו בזקים : גם־את תשכרי
12 תהי נעלמה גם־את תבקשי מעוז מאויב : כל־
מבצריך תאנים עם־בכורים אם־ינועו ונפלו על־פי
13 אוכל : הנה עמך נשים בקרבך לאיביך פתוח נפתחו
14 שערי ארצך אכלה אש בריחיך : מי מצור שאבי־לך
חזקי מבצריך באי בטיט ורמסי בחמר החזיקי מלבן :
טו שם תאכלך אש תכריתך חרב תאכלך כילק התכבד
16 כילק התכבדי כארבה : הרבית רכליך מכוכבי
17 השמים ילק פשט ויעף : מנזריך כארבה וטפסריך
כגוב גובי החונים בגדרות ביום קרה שמש זרחה
ונודד

z) & *Libyes*. Dan 11, 43. 2 Par. 12, 3. c. 16, 8. a) *fuerunt in auxilio tuo* Es. 10,3. Ps. 35, 2. Syr. *præsidio ei fuerunt* sc. No-Amon, cuius in præcedd. meminit; ad quam per Apostrophen Propheta se hic conuertit, ac si ipsam adloqueretur. *Abarb.* ℣. 10. b) Attamen *etiam hæc* tam potens & tam valide munita No-Amon. v. 8. 9. c) *in deportationem* s. *exilium*. 2 Reg. 24,15. Am. 1, 15. d) *abiit*, (Ion. aliique : *abibit*) *inter captiuos*. Deut. 28, 41. Ez. 46, 2. *Grotius*: Non tantum exules, sed et serui facti sunt ciues eius; nempe per Aethiopes, quorum Rex *Sabaco* Aegyptum inuasit, & valida ibi præsidia posuit ante Psammetichi tempora, teste Herodoto in Euterpe. At *Hieronymus*: Et hæc capiitur a *Rege Babylonis*, & idem tuus atque illius vastator erit. cf. not. v. 8 e) *etiam paruuli eius* 1 Sam. 15, 3. f) *allidentur*. (6) Es. 13,16. Hos. 10, 14. vel potius sec. Vulg. S. Boch. *allisi sunt*. In narrationibus enim *Futurum* sæpe apud Hebræos ponitur *pro Præterito* aut *Imperfecto*. vid. e. c. Iud. 2, 1. g) *in capite*, h. e. *in principio* vel *in compitis omnium vicorum*. Es. 51, 20. vt fieri solet in vrbibus vi captis. cf. 2 Reg. 8, 12. Hos. 14, 1. Ps. 137, 9. Thren. 2, 19. h) & *de honoratis eius*, No-Amonis. cf. Es. 23, 8. 9. Ps. 149, 8. i) victores (Chaldæi, sec. Abarb. sec. alios, Aethiopes) *miserunt sortem*. Ciues sc. nobilissimos, vt mancipia, Babylonii inter se sorte diuiserunt. cf. Ioel 4, 3. k) *omnesque magnates eius*. 2 Reg. 10, 6 11. Ion. 3, 7. l) *vincti, constricti sunt*. (2) Coh. 12, 6. cf. Ez. 7, 23. Rad. Chald. est *sepsit, circumdedit*. Arab. *clausit, oppleuit, consuit*. m) Vulg. *compedibus*. At LXX. S. aliique : *catenis* ferreis, *manibus* insertis, vt Ier. 40, 4. (4) Iob. 36, 8. ℣. 11. n) *Itaque & tu*, o Niniue. v. 7. o) de calice iræ Dei bibes & *inebriaberis*, sicut No-Amon de eodem bibit, & in captiuitatem abiit. v. 10. cf. Es. 49, 26. c. 51, 21. Ier. 25, 27. c. 51, 39. Thren 4, 21. & supra not. c. 1, 1. Syr. *Tu quoque infelix*, Ion. *temulento similis eris*. Grotius : *inops consilii*, vt ebrii esse solent. p) Vulg. *eris despecta*. Ion. *fastidata*. S. *obsincrata* vel *ignorata*. Leu. 4, 13. Iob. 28, 21. *Hieronymus* : Dites quondam atque pretiosa, quæ tantos amatores habebas, *despicieris ab omnibus*. M. I. & Abarb. acsi nunquam in Orbe fuisses. coll. Obad. v. 16. q) *præsidium*. Ion. & Vulg. *auxilium quæres*. c. 1, 7. r) *ab hoste* vel *contra hostem*. vid. Ezr. 8, 22. *Hieron.* a Babyloniis s. contra Babylonios *ab inimicis* auxilium rogabis. Al. vt *Grotius* : salutem *ab hoste* posces, scil. deditione. Sed præferenda est prior explicatio. ℣. 12. s) Vulg. *Omnes munitiones tuæ*. Abarb. *vrbes*, Ion. *arces munitæ*. v. 14. Num. 13, 19. S. ὀχυρώματα 2 Cor. 10, 4. t) erunt sicut *ficus arbores* Am. 4, 9 subintell. כ vt Ps. 80, 11. Ion. & Syr. *similes erunt ficubus præcocibus*. cf. Apoc. 6, 13. u) *cum præcocibus & maturis fructibus*. Es. 28, 4. Mich. 7, 1. *Hieronymus* : Omnia firmamenta tua, & muri in sublime porrecti, & altitudines turrium, quas nunc inexpugnabiles putas, & viri fortes bellatoresque tui, *primitiuis ficubus comparantur* &c. x) Vulg. *quæ si concussæ fuerint*. si *quatiantur* arbores. Niph. (2) Am. 9, 9. y) *tum decidunt* fructus, *super os comedere volentis*, qui eas quassauit. Sic etiam munimenta tua omnia facile expugnabuntur, & nullo negotio in hostium potestatem venies. ℣. 13. z) *Ecce!* quod tibi certo futurum denuncio. c. 2, 1. Es. 3, 1. Am. 2, 13. a) *populus*, & alias fortissimi *milites tui*, o Niniue, *effœminati erunt*. Ion. *infirmi erunt*, *sicut mulieres*. vt hostibus resistere non possint. cf. Es. 19, 16. Ier. 50, 37. c. 51, 30. b) *cum hostibus tuis* Es. 62, 8. c) *adaperiendo* i. e. *omnino* & quasi sponte sua, statim ac sine mora *aperientur*. Al. *pandentur ergo hostibus portæ* tuæ. c. 2, 7. Ez 25, 9. d) *porta* (& *introitus* M. I.) *terræ tuæ*. Ier. 15, 7. e) *quod consumserit*. vel prophetice : *consumet* enim *ignis*. cf. c. 1, 10. Am. 1, 4. 7. &c. f) robustissimos *vectes tuos*, quibus portæ claudebantur. Am. 1, 5. Thr. 2, 9.

℣. 14. g) *Aquam obsidionis*. Vulg. *propter obsidionem*. Syr. *in obsidione* necessariam. 2 Reg. 25, 2. h) *hauri tibi* Gen. 24, 13. in vasis scil. & cisternis adseruandam, ne potus desit obsessæ vrbi. i) *refice, confirma* 2 Reg. 12, 8. 9. k) *munitiones & propugnacula tua* v. 12. ne facile capiantur ab hoste. l) *intra in lutum*. Es. 41, 25. m) & *calca argillam*. subige lutum. Ex. 1, 14. n) S. *repara*. Neh. 3, 5. o) *fornacem laterariam* Ier. 43, 9. ad coquendos scil. lateres, quibus vrbs, ob lapidum inopiam, muniatur. vid. Gen. 11, 3. *Per ironiam* vero, vt monent Abarb. & Grotius, hæc loquitur Propheta, q. d. Parate modo, quæ aduersus longam obsidionem parari solent; frustra tamen omnia, me vobis aduersante v. 5. ℣. 15 p) *Ibi* tamen, intra munimenta & muros tuos. q) *te*, Niniven, *consumet ignis* v. 13. r) & *exscindet te gladius*. c. 2, 14. s) *absumet te*, sc. ignis vel gladius hostium 2 Sam. 2, 26. c. 11, 25. Es. 1, 20. Ion. hic adhibet verbum, quod Moses & Onkelos habent Deut. 28, 31. vnde *Chasil* locusta dicitur. cf. not. Ioel 1, 4. t) *sicut locusta* herbam. vel : *comedet te*, licet *instar locustarum multiplicatam*. ex seq commate. cf. Ioel 1, 4. u) Vulg. *multiplicare*. S. *multiplica modo te*, scil. o Assyrie, v. 18. nam verbum hic est *mascul.* vt sequens de Niniue, femininum. cf. v. 3. 1 Reg. 3, 9. y) i. e. conscribito exercitum numerosissimum, *instar agminis locustarum*. de quo cf. not. Ioel 1, 7. z) *tam numerosa & copiosa esto*, o Niniue, mercatoribus ac ciuibus v. 16. a) *quam est locusta*, quæ a copia s. *multitudine* sic dicitur : cum nullum animal sit fœcundius. cf. Ex. 10, 4. 5. Iud. 6, 5. c. 7, 12. Ier. 46, 23. c. 51, 14. Ps. 105, 34. & not. Ioel 1, 4. 7. ℣. 16. b) S. *Multiplicasti* quidem. Vulg. *Plures fecisti* Ez. 28, 5. c) *mercatores tuos*. Ez. 27, 13. d) *quam stellas cæli*. Gen. 22, 17. cf. not. supra c. 2, 9. e) tamen sicut *locusta*, quæ magno agmine *irruit* s. *diffundit se* Iud. 9, 44. f) & *mox* iterum *auolat* Iob. 20, 8. Ps. 90, 10. *ita quoque erunt illi mercenarii milites tui & mercatores*. ℣. 17. g) S. *Coronati*, h. e. sec. Abarb. *principes*, *diademate insignes*. (1) cf. Deut. 33, 16. Similis forma per *Dager* est Ex. 15, 7. Ps. 89, 45. & Dan. 8, 9. h) innumeri sunt, *sicut locustæ* v. 15. i) & *satrapæ* vel *duces tui*. Syr. & *bellatores tui*. bellantes pro te. (2) Ier. 51, 27. k) *sicut locustæ locustarum*, h. e. ingens multitudo locustarum, cum e terra *emergunt*, id enim Arabibus *Gaba* significat. vid. not. Am. 7, 1. & cf. Es. 33, 4. l) vt locustæ, inquam, S. *quæ considunt*. Vulg. *quæ considunt*. Num. 1, 5. & Es. 29, 1. m) *in maceriis* Ier. 49, 3. hortorum & vinearum. *M. I.* n) *die frigoris* (5) Ps. 147, 17. o) sed cum *sol oritur* Ion. 4, 8.

℣. 16. הרביתי ita cum *Iod* paragog. & *Kri* הרבית 2. item 1. in marg. & *Mas.* *Erff.*
℣. 17. ומנזריך ita 6. 9. in marg. גבי *defect.* 1. 2. 3. 6. 9. sic su. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* sed contra *impr.* ונודד per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 10. 20. 22. 23. contra *Mas.* *impr.* At ונדד *defect.* 1. 5. 22. sec. *Mas.* 1. & *Erff.*

18 וְנוֹדַד וְלֹא־נוֹדַע מְקוֹמוֹ אַיָּם׃ נָמוּ רֹעֶיךָ מֶלֶךְ אַשּׁוּר
יִשְׁכְּנוּ אַדִּירֶיךָ נָפֹשׁוּ עַמְּךָ עַל־הֶהָרִים וְאֵין
19 מְקַבֵּץ׃ אֵין־כֵּהָה לְשִׁבְרֶךָ נַחְלָה מַכָּתֶךָ כֹּל
שֹׁמְעֵי שִׁמְעֲךָ תָּקְעוּ כַף עָלֶיךָ כִּי עַל־מִי לֹא־עָבְרָה
רָעָתְךָ תָּמִיד׃

המשא

mum rei alibi melius gerendæ occasio & spes adfulgebit, vnanimi consensu te ita derelinquent, vt ne minimum quidem illorum supersit vestigium. *Bocharti* Hieroz. II. 458.

p) *fugient, discedunt.* S. *auolat* quæuis. v. 7. Es. 16, 2 Hos. 7, 13. *q*) *nec agnoscitur locus.* M. I. *cuiusque earum.* cf. Ps. 103, 16. *r*) *vbi fuerint* Es. 19, 11. *Hieronymus*: Natura enim hæc locustarum est, vt in frigore torpentes, per calorem volitent. Facile autem subintelligitur apodosis: Sic illi mercenarii tui milites & duces, ac mercatores, omnes in periculo tuo aufugient. q. d. Tu quidem es vrbs populosissima, & incolæ tui tibi videntur esse *locustis* numero pares; & *in mœnibus* tuis multi mercatores & principes asylum quærunt, quomodo locustæ in sepibus, quum frigent. Sed non est, quod confidas tam numerosæ multitudini, aut horum mercatorum opibus, vel principum & ducum tuorum viribus intumescas. Quippe, vt orto sole locustæ auolant, & sepem eam deserunt, quæ in tempore frigoris pro suffugio illis fuerat: sic populi, mercatores, principes, qui, cum res tulit, ad mœnia tua confugerant, quam primum

℣. 18. *s*) *Dormitarunt pastores tui*; i. e. *negligenter se gesserunt* Ps. 76, 6. (& secus, quam Ps. 121, 4. Es. 5, 27. dicitur) *præfecti & duces tui*, Rex Assyriæ. cf. 2 Sam. 5, 2. c. 7, 7. Ier. 22, 22. *t*) *cubabunt*, *quiescunt* per somnum Es. 26, 19. Ps. 16, 9. Sic Radix Arabica *quietem nocturnam* significat in Corano Sura 28, 73. & Sura 40, 63. Tig. *iacent*. Syr. *desident*. Abarb. *manebunt* in loco suo Ps. 55, 7. nec amplius prædatum exibunt; coll. supra c. 2, 11. 13. S. *habitarunt secure*. At M. I. significat *quietem mortui*, coll. Ps. 7, 6. Ps. 94, 17. Vulg. *sepelientur* &c. *u*) Vulg. *principes*, Tig. *heroes*, S. *magnifici tui*. c. 2, 6. *x*) hinc velut grex sine pastore *diffusi*, Ion. & S. *dispersi sunt*. (4) Hab. 1, 8. Vt Iona, ita significatione conuenit cum נפוצו 2 Reg. 25, 5. &c. cf. etiam *Schultenium* in Animaduersionibus ad V. T. p. 508. seqq. *y*) Grotius: *gregarios milites* intellige. *z*) cf. 1 Reg. 22, 17. *a*) *& nemo est, qui* dispersos in agmen *recolligat*. cf. Es. 13, 14. Ier. 49, 5. *Hieronymus*: Cunctis principibus interfectis, qui resistere poterant aduersariis, reliquus populus tuus imbellis & ignobilis dispersus est in montibus, & nemo de ducibus inueniri potest, qui congreget eos, & de collectis rursum cogat exercitum.

℣. 19. *b*) LXX. & Ar. *Non est medela*. S *cicatrix*. al *contractio*. Grot. *ligamen*. Cocc. Lex. 361. *mitigatio*, ad verbum *hebetatio*, vt minus acris sit ac vehemens. cf. Leu. 13, 6. 21. Es. 42, 3. &c. Quia tamen hoc nomen etiam de *spiritu hebete*, h. e. de *animo perculso ac tristi* ponitur Es. 61, 3. vt rad. Ar. est *imbecillis*, *pusillanimis* ac *meticulosus fuit*, & Chald. *doluit*, *dolore adfectus fuit*; hinc Ion. & Syr. habent: *Non est, cui doleat ob fractionem tuam*; quia omnes gaudent de ruina tua, vt addit Abarb. Dicitur vero hoc *ad Regem Niniues*, vt patet ex *suffixo masculino*. M. I. *c*) *fracturæ tuæ*. cf. Ez. 32, 9. Thren. 2, 13. *d*) *ægerrima*, Vulg. *pessima*, S. *desperata est plaga tua*. Es. 17, 11. Ier. 10, 19. c. 30, 12. ό. ἐφλέγμανεν. *Grotius*: *inflammata* vulnera solent exitium adferre. q. d. Cum Ninus sit dedita, milites dispersi, duces torpidi, nonne vides periisse res tuas sine remedio? *e*) *quicunque audierint famam cladis tuæ*. Es. 23, 5. *f*) *plaudent manibus super te*; nimirum *ex gaudio*, vt add. Ion. & M. I. coll. Ps. 47, 2. 2 Reg. 11, 12. Es. 55, 12. *Hieronymus*: Omnes, qui Niniuen subrutam, & Assyrium regnum superatum audierint, & potentissimam vrbem: vel stupebunt propter rei magnitudinem & insperatum nuncium, & *comprimens manus suas*; vel certe præ magnitudine gaudii, insultantes tibi, *adplaudent manibus*, & quodam gaudii strepitu concrepabunt. *g*) *nam super quem?* Iob. 25, 3. *h*) *non transiit*, *peruasit*. c. 2, 1. *i*) *malitia tua*. 1 Reg. 2, 44. Es. 47, 10. &c. *Grotius*: Ad quem non peruenerunt *iniuriæ tuæ*? Cui non molestus fuisti? *k*) *semper*. omni tempore. cf. Es. 52, 5. c. 65, 3. Hab. 1, 17. Hinc vicissim nunc omnes tibi inimici facti sunt, & gaudent de interitu tuo. Sensus idem, qui supra v. 7.

℣. 18. נפשו *Schin cum Dag.* 1. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.*

LIBER

HABAKVK,

Hebr.

חבקוק

ARgumentum huius vaticinii maxime *congruit tempori Manassis, vel* potius *Iosiæ* (vid. c. 1, 5.) *& sequentium impiorum Regum*. *Deplorat* enim I. ius & fas inter Iudæos euersum (quod, vt *Grotius* notat, nunquam magis, quam sub Manasse euenit. vid. 2 Reg. 21, 16.) ideoque *aduentum Christi* enixe *exoptat* c. 1, 2--4. II. Ad istas querelas Deus *Iudaeorum exidium* per Chaldæos seuere prædicit c. 1, 5--11. Sed III. Propheta *precibus instat*, & dubia mouet, quomodo rigidum illud iudicium, per sceleratos hostes exsequendum, cum Dei sapientia, sanctitate & iustitia &c. consistere possit? v. 12--17. Attamen IV. ad *spem & silentium* se recipit, diuinumque responsum ad dubia sua exspectat c. 2, 1. Quod V. non solum sequitur c. 2, 2. 3. & *aduentum Christi pollicetur*, & *ad fidem* non dubiam, sed constantem *adhortatur* v. 4. verum etiam VI. *aduersus Ecclesiæ hostes* vaticinatur v. 5--20. Quæ omnia tandem VII. Propheta insigni *carmine* repetit, precibusque Deo commendat c. 3, 1. seqq. Ceterum *stilus* huius vaticinii, in secundo præsertim & tertio capite, concisus & difficilis admodum est, vt quisque peritus lector facile animaduertet.

א הַמַּשָּׂא אֲשֶׁר חָזָה חֲבַקּוּק הַנָּבִיא׃ עַד־אָנָה
2 יְהוָה שִׁוַּעְתִּי וְלֹא תִשְׁמָע אֶזְעַק אֵלֶיךָ
3 חָמָס וְלֹא תוֹשִׁיעַ׃ לָמָּה תַרְאֵנִי אָוֶן וְעָמָל תַּבִּיט וְשֹׁד
4 וְחָמָס לְנֶגְדִּי וַיְהִי רִיב וּמָדוֹן יִשָּׂא׃ עַל־כֵּן תָּפוּג תּוֹרָה
וְלֹא־יֵצֵא לָנֶצַח מִשְׁפָּט כִּי רָשָׁע מַכְתִּיר אֶת־הַצַּדִּיק עַל־
5 כֵּן יֵצֵא מִשְׁפָּט מְעֻקָּל׃ רְאוּ בַגּוֹיִם וְהַבִּיטוּ וְהִתַּמְּהוּ
6 תְּמָהוּ כִּי־פֹעַל פֹּעֵל בִּימֵיכֶם לֹא תַאֲמִינוּ כִּי יְסֻפָּר׃ כִּי־
הִנְנִי מֵקִים אֶת־הַכַּשְׂדִּים הַגּוֹי הַמַּר וְהַנִּמְהָר הַהוֹלֵךְ
7 לְמֶרְחֲבֵי־אֶרֶץ לָרֶשֶׁת מִשְׁכָּנוֹת לֹּא־לוֹ׃ אָיֹם וְנוֹרָא
8 הוּא מִמֶּנּוּ מִשְׁפָּטוֹ וּשְׂאֵתוֹ יֵצֵא׃ וְקַלּוּ מִנְּמֵרִים סוּסָיו

וחדו

Cap. I ℣. 1. *a*) Vulg. *Onus*. Tig. *Grauis prophetia*. Ion. *onus prophetiæ*, tum contra *Iudæos*, tum contra *Chaldæos*. cf. Ef. 13, 1. c. 14, 28. At S. simpliciter *Prophetia*, vt Nah. 1, 1. M. I. ita vocatur prophetia, quia ore hominis *profertur*. Alii cum LXX. *prolatio* seu *propositio* verbi diuini: nam de *doctrina* aut *promisfione* etiam dicitur. vid. Prou. 31, 1. Zach. 12, 1. Thren. 2, 14. & verbum Num. 23, 18. c. 24, 3. Ef. 14, 4. Iob. 27, 1. *b*) cf. Num. 12, 6. Ef. 2, 1. *c*) *Habakkuk*: quod nomen *amplexum* f. *amplexationem* filii dicit, coll. 2 Reg. 4, 16. (ex quo loco, nostrum fuisse filium illius Sunamitidis, inepte veteres Rabbini colligunt. apud *Abarb*. fol. 270. col. 3. vid. etiam *Auendana* ad h. l.) prout ipse noster Propheta tenerrimum erga pios adfectum expresfit. vid. Præfat. *Lutheri* §. vlt. De *genere*, *patria* & *ætate* eius nihil in Scripturis memoriæ proditum est. *Vixisse* tamen eum *instante Babylonica captiuitate*, regnante apud Iudæos *Manasse*, vel potius *Iosia*, (vt recte censent *Calouius* h. l. *Vitringa* in typo Proph. doctr. p. 38. aliique) ex eo recte colligitur, quod Chaldæos aduersus populum Iudaicum *illo ipso tempore* excitatum iri testatur v. 5. seqq. Conf. itaque coæuum *Zephaniæ* nec non *Ieremiæ* vaticinium, & not. 2 Reg. 21, 10. *d*) *Propheta* & interpretis mysteriorum Dei. Num. 12, 6. 1 Sam. 9, 9. cf. de Ieremia Ier. 1, 5. c. 26, 2. c. 25, 2. &c. & de Esaia Ef. 37, 2. c. 38, 1. c. 39, 3. cuius noster vestigia premit, dum Iudæis excidium per Chaldæos nunciat, quod ille iam ante Hiskiæ prædixerat. 2 Reg. 20, 17. 18. Ef. 39, 6. 7. Habet vero hoc caput *quatuor partes*: I. *Titulum* f. inscriptionem libri v. 1. II. *Querelam* de impietate Iudæorum v. 2-4. III. *Prædictionem* proxime futuri *aduentus Chaldæorum* ad euertendos Iudæos v. 5--11. & IV. *Dubia* f. *preces* Prophetæ *contra impium* hostem v. 12--17.

℣. 2. *e*) *Quousque*, o Domine! Pf. 13, 2. *f*) *vociferabor ad te* vel *implorabo te* Pf. 18, 8. Pf 30, 3. *g*) *&* me clamantem *non exaudies?* Pf. 22, 3. *h*) quousque *clamabo ad te?* Thr. 3, 8. *i*) *vis* est! vim patior, *violentia* exercetur! v. 3. 9. Ier. 20, 8. Ez. 8, 17. *k*) *nec tamen eripis* aut *saluas* nos *e malo*: non tantum temporali, vt 2 Sam. 14, 4. 2 Reg. 6, 26. sed vel maxime *spirituali*. Ef. 25, 9. c. 45, 17. 21. 22. &c. coll. 1 Pet. 1, 10. 11. *vt scil. adueniat tandem dudum expectatus & promissus Seruator*. conf. Gen. 49, 18. Ef. 35, 4. &c. Ceterum quod ad nexum, exponit prius *culpam* populi Iudaici v. 2--4. ac deinde *pœnam* culpæ respondentem v. 5. seqq. & culpam quidem figurate enunciat, alloquens Deum ipsum, non suo solum, sed iusti cuiusque nomine, coll. v. 4. vt statum populi sui talem insinuet, super quo gemat bonus quisque Ez. 9, 4. q. d. o Deus! in quæ nos tempora siuisti incidere, quibus qui innocenter & iuste viuit, impiæ multitudinis violentiæ, rixis atque insidiis subiacet. ℣. 3. *l*) *Quare?* Non exprobrat hoc Deo; sed suas aliorumque piorum tentationes exponit, & institutionem diuinam expetit. cf. Ier. 12, 1. Pf. 73, 3. Iob. 21, 7. *m*) *videre me facis, ostendis mihi, adparere facis* mea ætate. Pf. 71, 20. *n*) *iniquitatem* 1 Sam. 15, 23. *o*) *&* quousque eiusmodi *laborem* & *ærumnam* Pf 7, 15. Iob. 5, 6. *p*) *spectabis* & quasi tolerabis? v. 13. Respicit ad Num. 23, 21. *q*) *ita vt sit*; vel, *&* quousque *erit deuastatio?* c. 2, 17. *r*) v. 2. Gen. 6, 11. Ier. 6, 7. *s*) *coram me*. Num. 22, 32. *t*) *estque lis* Gen. 13, 7. Ier. 15, 10. *u*) *& contentio* Pf. 80, 5. Prou. 22, 10. *x*) qua *effert se* impius. Nah. 1, 5. Pf. 24, 9. facile sc. superior futurus, dum omnia corrupta, & publica gentis tribunalia ab impiis occupata sunt. Ion. *direptores & raptores coram me sunt, qui contentione & superbia prævalent*. Al. estque lis & contentio, *quod profert* impius. cf. not. v. 1. Sic S. *quin erit, qui litem & contentionem* contra me *mouebit*. sed hoc ex parte contra accentus. ℣. 4. *y*) *Propterea*: quia non vindicas pios; nec adhuc vota nostra adimples, mittendo promissum Seruatorem. cf. Pf. 10, 11. seqq. Coh. 8, 11. *z*) *tepescit*, *vacillat* & *vim* suam *amisit lex*. Kal (3) Gen. 45, 26. Pf. 77, 3. cf. Am. 5, 12. 13. Sub Manasse etiam ita neglectus fuerat *authenticus legis codex*, vt pro perdito haberetur, sub Iosia repertus, & in publicum denuo protractus. 2 Reg. 21, 2. seqq. c. 22, 8. *a*) *nec prodit* aut *promulgatur*. Dan. 9, 23. 25. Luc. 2, 1. *b*) *in perpetuum*. i. e. cum præced. negatiua, *nunquam* Ef. 13, 20. vel: *non exit ad victoriam* vt bona caussa vincat, coll. Ef. 25, 8. cum 1 Cor. 15, 54. *Schultenius* vero in Animaduersionibus p. 515. *ad veritatem*. coll. Ef. 42, 3. & Arab. נצח *veritas, non fucata sinceritas*. cf. etiam 1 Sam. 15, 29. *c*) iustum *iudicium*. cf. Gen. 18, 25. Deut. 32, 4. c. 16, 19. Ef. 1, 17. c. 28, 17. c. 59, 8. 9. 14. *Grotius*: Res manet indefinita. *d*) S. *quia namque impius circumuenit*; vndique & *instar coronæ cingit* & premit (5) Iud. 20, 43. Pf. 22, 13. Pf. 142, 8. Prou. 14, 18. ὁ. καταδυναστεύει Iac. 2, 6. *e*) ideo prodit *iudicium contortum* seu ad hominum prauas libidines inflexum & *peruersum* (1) cf. Ef. 5, 23. c. 10, 1. *Grotius*: Sæpe non iudicatur; sæpe, quod peius est, plane contra ius iudicatur. Hucvsque querela Prophetæ & piorum. Sequitur nunc v. 5. seqq. *Dei* iudicis aduersus impios Iudæos pronunciata *sententia*. ℣. 5. *f*) Ergo *videte*, o impii Iudæi, *inter gentes*, & *circumspicite*, quid illic moliar: vestrum sc. excidium & reiectionem. Aut *circumspicite*, num vlla earum tantum, quanto vos adfecturus sum, supplicium sustinuerit. coll. Thr. 1, 12. At Syr. *Videte audaces* vel *impudentes*, & Ar. (eodem verbo, quod infra c. 2, 4. in Hebræo extat) *o negligentes*. cum ὁ. ἴδετε οἱ καταφρονηταί. Eam versionem, vt sæpius, Paulus sequitur Act. 13, 41. quia in manibus hominum erat, & ad contextum optime quadrat. Nec opus est, vt propterea in textu Hebræo בגדים olim scriptum fuisse, cum Capello & Grotio temere suspicemur. *g*) *& adspicite* Ef. 42, 18. *h*) *& admiramini*. Hitp. (1) *i*) *miramini* inquam. Vulg. *& obstupescite*. cf. Ef. 29, 9. *k*) *quia opus molior* vel *operaturus sum* Ef. 41, 4. Mich. 2, 1. *l*) his ipsis *diebus vestris*. cf. not. v. 1. 2 Reg. 21, 12. seqq. & Ez. 12, 25. *m*) quod *non credetis*. cf. Thren. 4, 12. *n*) *cum narrabitur*. si quis illud futurum esse, nunc prædixerit. cf. Ef. 19, 14. c. 52, 15. ℣. 6. *o*) *Nam*, vt explicem, quod operaturus sum in diebus vestris, *ecce ego*. Ef. 13, 17. vt ostendam, me nec ad ferendum impietatem & iniurias vestras obligari, nec Templo aut cultu externo, absque pœnitentia & fide in Seruatorem, me delectari. cf. Ef. 1, 11. seqq. *p*) *excitaturus sum* 2 Sam. 12, 11. Am. 6, 14. *q*) vid. 2 Reg. 24, 2. &c. *r*) cf. Deut. 28, 49. seqq. Ier. 5, 15. *s*) *amaram*, *acerbam*. 2 Sam. 17, 8. i. e. crudelem & truculentam. cf. Ier. 50, 42. *t*) *& velocem* f. *expeditam* (4) Ef. 32, 4. cf. Ef. 5, 26. *u*) *pergentem* & peruadentem omnia *in latitudines terræ*. cf. Ef. 8, 8. ὁ. ἐπὶ τὰ πλάτη τῆς γῆς. Apoc. 20, 9. *x*) *ad occupandum* Leu. 20, 24. *y*) *habitacula*. Ion. *vrbes*. vid. Ier. 9, 18. *z*) *non sua* c. 2, 6. more tyrannorum. ℣. 7. *a*) *Terribilis* Cant. 6, 4. *b*) *& formidabilis*. Ef. 18, 2. *c*) *illa gens* est v. 6. *d*) *ab ipsa iudicium eius*. cf. 2 Reg. 25, 6. *e*) *& elatio*. Vulg. *& onus*, al. *prolatio*, Ion. *decretum eius*. cf. v. 1. & Iob. 13, 11. Non pactis aut certis legibus vobiscum agent, sed absolute pro lubitu suo imperabunt. Ion. *ab ipsomet* (populo Chald.) *iudicium ipsum & decretum promanant*. *f*) *egredietur*, promanabit. vid. v. 4. ℣. 8. *g*) *Et leues*, i. *celeres erunt* 2 Sam. 1, 23. Ier. 4, 13. *h*) *præ pardis* (6) Ef. 11, 6. Ier. 5, 6. Hos. 13, 7. Cant. 4, 8. quibus maxima in cursu & saltu est velocitas. vid. *Boch*. Hieroz. I. p. 9. & 787. seq. *i*) cf. Ier. 4, 13.

HAB. I, ℣. 3. ריב per *Tbhir* 17. 18. 22. 23. contra *Mas*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. h. l. & *impr*. Num. 31, 4t. ℣. 5. והביטו cum *Gaiah* 1. 2. 5. 6. 9. sec. *Mas*. 1. & *Erff*. והתמהו cum *Metheg*. omnes præter 1. 2. 3. 12. 21. 22. 23. ℣. 6. המר per *Kam*. 1. 2. 6. 9. 10. 20. ℣. 7. למרחבי per *Makk*. 1. 2. 3. sic se. 5.

וחדו מזאבי ערב ופשו פרשיו ופרשיו מרחוק יבאו יעפו
כנשר חש לאכול: כלה לחמס יבוא מגמת פניהם 9
קדימה ויאסף כחול שבי: והוא במלכים יתקלס י
ורזנים משחק לו הוא לכל־מבצר ישחק ויצבר עפר
וילכדה: אז חלף רוח ויעבר ואשם זו כחו לאלהו: 11
הלוא אתה מקדם יהוה אלהי קדשי לא נמות יהוה 12
למשפט שמתו וצור להוכיח יסדתו: טהור עינים 13
מראות רע והביט אל־עמל לא תוכל למה תביט
בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו: ותעשה אדם 14
כדגי הים כרמש לא־מושל בו: כלה בחכה העלה טו
יגרהו

...ligitur. x) ideoque congregabit & abripiet v. 15.

קמץ בז"ק

קמץ בז"ק

Gen. 41, 17. a) instar arenæ innumeros. Gen. 22, 17. Iob. 29, 18. b) captivos. Num. 21, 1.

℣. 10. c) Illa etiam gens, vel ille etiam hostis Babylonius. d) regibus illudet. Vulg. Et ipse de regibus triumphabit (4) 2 Reg. 2, 23. Ez. 16, 31. c. 21, 5. cf. e. c. Ios. 10, 24. Iud. 1, 7. & vid. 2 Reg. 24, 15. c. 25, 7. Ier 22, 19. &c. e) & duces s. principes Iud. 5, 3. Ps. 2, 2. f) ludibrium s. risui ipsi erunt. (1) g) Num. 13, 19. Ion. omnem arcem validam ille in angustias adiget. h) videbit. i. e. contemnet nec curabit. coll. Iob. 39, 7. 22. cf. 2 Reg. 18, 13. Ier. 48, 8. Nah 3, 12. Ps. 127, 1. i) comportabit enim s. congeret (7) Gen. 41, 35. Ex. 8, 10. Zach. 9, 3. k) terram Iob. 27, 16. i. e. vt habet Vulg. aggerem. cf. 2 Sam. 20, 15. 2 Reg. 19, 32. c. 15, 1. l) & capiet eam, quamlibet vrbem munitam, etiam Hierosolymam. cf. 2 Sam. 12, 29. 2 Reg. 12, 18. ℣. 11. m) S. Tum vero penetrabit, s. de loco in locum transibit Es. 8, 8. c. 21, 1. Iob. 4, 15. n) S. sicut ventus. cf. Es. 27, 8. Hos. 13, 15. o) & super omnes inuictus transibit. cf. Es. 8, 8. c. 28, 15. 18. Nah. 1, 8. c. 2, 1. p) & reus fiet. cf. Leu. 4, 13. 22. 27. S. & reum se faciet dicens: hanc potentiam suam deberi Deo suo. Nempe cum Ion. plerique ad Babylonium hoc referunt, coll. v. 16. Es. 10, 13. & Dan. 4, 27. it. 1 Sam. 31, 9. Alii tamen: & tum luet impius Iudæus, coll. Gen. 41, 21. cuius vis sua fuit pro Deo suo. coll. Iob. 31, 24. 25. & supra v. 2. 3. sed contra accentus. q) quasi hæc vis ipsius, Ps. 12, 8. Ps. 61, 12. al. vt diximus, de Iudæis relatiue: is qui habuit, vel hic, cuius fuit. vt Ex. 15, 13. 16. ℣. 12. r) Nonne vero tu ab antiquo? Aduersus rigidam illam Dei sententiam, v. 5. seqq. prolatam, precibus instat Propheta nomine piorum variis argumentis: 1) a natura & fœdere Dei cum Israëlitis gratiose inito, 2) a diuino consilio & scopo excitati Nebucadnezaris v. 12. 3) a sanctitate & iustitia Dei v. 13. 4) a fine hominum & cura Dei circa ipsos speciali v. 14. &c. cum quibus illud Dei iudicium pugnare videbatur. s) Vulg. a principio Ps. 143, 5. vel ab æterno Ps. 74, 12. Deut. 33, 27. Mich. 5, 1. t) es Iehoua, fidelis & immutabilis Deus. Ex. 6, 2. 6. 7. u) & ex fœdere gratiæ etiam Deus meus. Gen. 17, 7. 8. Ps. 71, 22. Es. 41, 10. Ex. 19, 4. seqq. Leu. 26, 12. &c. x) Es. 1, 4. c. 12, 6. c. 43, 3. quem sacrosanctum habeo & colo. Vat. y) ne ergo moriamur, ego & reliqui, qui te pie agnoscimus & sancte colimus; id quod sub impietate & tyrannide Babyloniorum omnino metuendum videbatur: vt prorsus deficeret Ecclesia, aut irrita fieret Patribus facta promissio de nascendo ex semine Abrahami Seruatore. Hoc non interpretandum (inquit Sal. van Till. ad h. l.) de morte corporali simpliciter, quam nemo effugere potest; sed de interitu populi per excidium, & reliquiarum traditione in mortem spiritualem: adeo vt nemo supersit, in quo vita spiritualis superstes sit; coll. Ps. 85, 7. Gen. 17, 18. & Ez. 18, 31. z) ad iudicium & moderatam castigationem; non autem ad populi tui totale excidium. cf. Es. 28, 26. Ier. 10, 24. c. 46, 28. a) posuisti eum Babylonium. cf. Prou. 8, 15. 16. Dan. 2, 21. b) & o petra nostra! Deut. 32, 15. 18. 30. c) ad arguendum contumaces. Ps. 6, 2. 2 Sam. 7, 14. non ad opprimendum tuos. d) constituisti & stabiliuisti eum Esth. 1, 8. Es. 23, 13. nempe Nebucadnezarem; quem Deus ideo non tantum malleum orbis, sed & suum malleum dicit Ier. 50, 23. c. 51, 20. seqq. ℣. 13. e) S. O purior oculos, quam vt videas, aut toleres malum. cf. sim. constr. huius adiectiui Prou 22, 11. Iob. 17, 9. f) ita vt malum in electo populo tuo videre & ferre nequeas. Es. 33, 15. cf. Ps. 5, 5. 6. g) & intueri cum approbatione v. 3. Ps. 10, 14. Es. 22, 11. h) non potes. Es. 1, 13. i) quare ergo adspicis, vel adspiceres? Non accusat vias Dei, quin potius bene sperat, & in sua aliorumque imbecillitate instrui cupit. vid. v. 3. Et hoc dicit præ mentis angustia, nesciens aurum igne conflari, & tres pueros de camino ignis puriores exiisse, quam intrauerant. Sed & hoc generaliter accipere possumus, quod ex persona humanæ impatientiæ loquatur, vt in querulam vocem & plenam caloris erumpat, dicens: Quare respicis contemtores, & taces conculcante impio iustiorem se? Hoc autem loquitur; nesciens iudicia Dei inuestigabilia, & profundum diuitiarum sapientiæ & scientiæ eius, quod non ita videat Deus, vt videt homo &c. inquit Hieronymus Præfat. ad h. librum. k) perfidos & sceleratos Chaldæos Es. 21, 2. c. 24, 16. l) quare taces, vel tacebis & dissimulabis? Num. 30, 5. Ps. 35, 22. Ps. 50, 21. m) quum deuoret. Vulg. deuorante impio. Ps. 35, 25. Prou. 1, 12. n) improbus ille populus & Rex. Ier. 50, 18. o) iustiorem se ipso, sc. comparate, & quod ad iustitiam caussæ attinet. cf. Gen. 38, 25. Grotius: Iudæi magnis criminibus inuoluti erant; sed tamen in ea re multum a Chaldæis superabantur. ℣. 14. p) Fecistine & tractabis homines, ad imaginem tuam conditos Gen. 9, 6. quos speciali etiam cura foues, præsertim electum populum tuum. q) quasi pisces maris, qui sæpe maximo numero ab hominibus capiuntur & occiduntur. Gen. 9, 2. Num 11, 22. Iob. 12, 8. Bochartus Hieroz. I. p. 39. respici putat ruditatem & stoliditatem piscium, qua facile inescantur; cum quibus comparentur rudes ac stolidi homines. Alii tertium comparationis ponunt in eo, quod sicut minuti pisces maioribus pro cibo sunt, ita homines infirmi a potentioribus opprimantur. r) Vulg. & quasi reptile, non habens principem. i. e. sicut animal, quod ad victum capitur & mactatur. cf. Gen. 7, 21. c. 9, 2. 3. Ps. 104, 20. s) subintell. relat. cui non est Dominus aut vindex. cf. Gen. 24, 2. c. 45, 26. Es. 63, 19. cum tu sis custos hominum. Iob. 7, 20. omniumque & maxime tuorum seruator Ps. 36, 7. 1 Tim. 4, 10. ℣. 15. t) Sic enim hostis omnes v. 9. u) quasi hamo (3) Es. 19, 8. educit. Continuat metaphoram a piscatura translatam. cf. Am. 4, 2. x) Ez. 29, 4. Similem formam verbi in Hiphil vide Ios. 7, 7.

ויפשו k) ... ὀξύτεροι, Schm. & acuti s. voraciores erunt. Ez. 21, 14. 15. Alii vero ad visum id referunt; quia lupus vespere s. sub noctem e latibulo prodiens, acutissime cernit. vid. Boch. Hieroz. I. p. 825. Alii ad animum, quo quidquid agunt lupi & equi, acriter exsequuntur & summa contentione. Idem p. 153. 825. seq. Aliis acutus idem h. l. quod celer, velox, quomodo Græc. ὀξύς sæpe sumitur. Sic Vulg. & velociores. l) lupis vespertinis Zeph. 3, 3. qui sub noctem grassantur truculentius, postquam fame per totum diem in rabiem versi sunt. Abarb. Conf. Ps. 104, 20. & not. Ier. 5, 6. m) & late diffundent se. Vulg. & diffundentur. vel: & pingues ac validi erunt. 4) Ier. 50, 11. Nah. 3, 18. Mal. 3, 10. Ion. & multiplicabuntur. n) equitatus eius 1 Sam. 8, 11. o) Vulg. equites namque eius. vel: immo equites ipsius. Sic 1 Reg. 8, 27. immo cæli cælorum &c. p) cf. Es. 5, 26. Ier. 5, 15. q) & aduolabunt, l. ac si aduolarent. Es. 11, 14. c. 60, 8. r) sicut aquila Ier. 4, 13. Ez. 17, 3. Hos. 8, 1. s) Schm. aduolans; Vulg. festinans, quæ pernicissimo volatu festinat. Deut. 32, 35. Ps. 119, 60. t) ad comedendum. cf. not. 2 Sam. 1, 23. & Matth. 24, 28.

℣. 9. u) Vniuersitas eius s. tota gens v. 15. Es. 9, 16. Vulg. Omnes. x) ad vim faciendam: ex iure diuinæ talionis. vid. v. 2. 3. & cf. Es. 10, 7. Ez. 7, 11. y) Difficile vocabulum & comma. Schm. desiderium anhelans (1) facierum ipsorum erit Orientem versus; vt bello quantocius finito, spoliis onusti in patriam suam redeant, omniaque secum abripiant. cf. Es. 8, 4. Vulg. facies eorum ventus vrens. Ion. adspectus eorum similis est vento nociuo orientali; sed ita He in fine re-

---

℣. 9. כלה cum Kri כלין 1. 3. & Mas. Erff. in marg. 6. 9. At per Makk. 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. Mas. 1. 2. impr. & Erff. h. l. item impr. ad Ps. 106, 20. Esa. 33, 16. sed sine codicum nostrorum suffragio.

℣. 10. יתקלס per Pat. 1. 5. משחק per Pat. 1. 3. & ℣. 12. נמות Tikkun Sopherim hic statuit ℣. 13. מראות defect. requirit Mas. impr. & Erff. ad ℣. 15. כלה cum Kri כלן 1. & Mas. Erff.

יגרהו בחרמו ויאספהו במכמרתו על־כן ישמח ויגיל׃
16 על־כן יזבח לחרמו ויקטר למכמרתו כי בהמה שמן
17 חלקו ומאכלו בראה׃ העל כן יריק חרמו ותמיד
ב להרג גוים לא יחמול׃ על־משמרתי אעמדה
ואתיצבה על־מצור ואצפה לראות מה־ידבר־בי ומה
2 אשיב על־תוכחתי׃ ויענני יהוה ויאמר כתב חזון
3 ובאר על־הלחות למען ירוץ קורא בו׃ כי עוד חזון
למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם־יתמהמה חכה־לו כי־
4 בא יבא לא יאחר׃ הנה עפלה לא־ישרה נפשו בו

וצדיק

Ion. Numquid propterea mittet exercitus suos, vt consumat perpetuo gentes, id-

CAP. II.

que sine vlla misericordia? Hoccine cuum sic ferre?

CAP. II, v. 1. q) S. Veruntamen *super custodia mea stabo.* vel: Cum itaque *super custodia mea*, veluti in specula, *sta-*

y) *trahit, flectet aut abripiet ipsum,* seu *ipsam vniuersitatem*, h. e. *omnes*, ab initio versus. rad. גרר Prou. 21,7. Ier. 30,23. Hos. 7, 14. *Bocharto* autem Hieroz. I. p. 714. *congregat*, a rad. גור, (quod alias אגר significat) coll. Ps. 56, 7. Ps. 59, 4. Ps. 140, 3. vnde etiam גור *catulum* dictum putat. quia *catuli* s. *pulli circa matrem colliguntur & congregantur.* At id nimis longe petitum, & *catulos* leonis, vrsæ, canis &c. a *circumuagando* sic dictos censet *Neumannus* in Exodo L.S. p. 290. z) *sagena* vel *plagis suis* v. 16. 17 Ez. 32, 3. c. 26, 5. 14. Coh. 7, 26. a) *& colligit eos* v. 9. c. 2, 5. b) *reti suo* v. 16. Es. 19, 8. c) vnde impie *lætatur*. vid. Prou. 24, 17. d) *&* in sceleribus suis, ob felicissimos successus, *exsultat*. Ps. 13, 5. cf. Dan 4, 27.

v. 15. e) Vulg. *Propterea immolabit sagenæ suæ, & sacrificabit reti suo:* vt fecerunt superstitiosi gentiles. *Nam & ab origine rerum*, inquit *Iustinus* lib 43. c. 2. *veteres pro diis immortalibus hastas coluere*: ob cuius religionis memoriam adhuc deorum simulacris hastæ adduntur Vide plura in *Doughtæi* Analectis ad h. l. p. 295. seq. At *Grotius*: i. e. suis viribus omnes victorias feret acceptas, vt supra v. 11. f) *quod per ista retia* & plagas suas *pinguis* fit. Gen. 49,10. Es. 30, 23. g) *portio eius*. Gen 14,24. Ps 17, 14. h) *& cibus* s. *esca ipsius* Ps. 44, 12. i) *pingue quid*, s. *pinguis* sc. *piscis*. Zach. 11, 16.

v. 17. k) *An propterea?* vt sibi sc tribuat omnia, non tibi v. 11. 16. cf. Am. 8, 8. l) plenam *euacuabit* Gen. 11, 35 al. *expediet, educet*. Gen. 14, 14. Leu. 26, 33. Ps. 35, 3. m) *sagenam suam* v. 15. n) *ac semper*. Nah. 3, 19. o) *vt occidat totas gentes* Esth 3, 13. nec finem occisionibus faciat. p) *non parcet?* Es. 30, 14. c. 47 6. Ier. 21, 7. Prou. 6, 33. Iob. 6, 10. Ion.

rem &c. *Respondit mihi Dominus* v. 2. Metaph. a vigilibus. cf. Es. 21, 8. Ez. 3, 17. Scil. post fusas querelas suas cap. I. nunc ad silentium & spem se recipit Propheta, habetque hoc caput II. vt *S.* obseruauit: I. *Expectationem responsi* diuini ad superiores preces v. 1. II. *Ipsum responsum*; in quo (1) *mandatum* scribendi v. 2. (2) *adhortatio* ad fidem constantem & non dubiam v. 3. (3) *Prophetia*, contra hostem superbum v. 5. auarum v. 9. violentum v. 12. ebriosum v. 13. idololatram v. 18. Quæ omnia sensu litterali & immediato de Chaldæis intelligimus. At sec. *Gurtleri* Theol. Prophet. p. 123. aliosque, præeunte *Coccejo*, hoc caput prædicit I. *Aduentum Messiæ*, veracis præconis v. 1-3. II. *Scissionem populi Iudaici*, occasione Messiæ præstiti, in *non rectos* & in *iustos fide* v. 4 III. *Pœnam Romanorum*; cum paganorum, cum antichristianorum, Ecclesiam opprimentium v. 5-13. IV. *Propagationem Euangelii* v. 14. V. *Destructionem Antichristi* v. 15-17. VI. *Abolitionem imaginum* idololatricarum v. 18. 19. & VII. *Pacem Ecclesiæ* v. 20. Nempe a typo ad antitypum facilis descensus est, vt *D. Maius* adnotat Oecon. V.T. p. 988. r) *& consisterem* 1 Sam. 17, 16. s) S. *super munimento* meo. Nah. 1, 2. cf. 2 Petr. 3, 17 t) *vt specularer*. Ps. 5, 4. u) *ad videndum, quid locuturus esset in me* Iehoua. *Abarb.* scil. per spiritum propheticum s. internam reuelationem. cf. Num 12, 8. 2 Sam. 23, 2. Zach. 1, 9. Hebr. 1, 1. x) *& quid respondere deberem*. Ex. 19, 8. Num. 22, 8. y) *ad argumentationem meam*. S. *ad illam querelam meam*. Ion. *ad deprecationem meam*. Bene etiam ὁ. ἐπὶ τὸν ἔλεγχόν μου Intelligit enim Propheta *rationes* illas *& argumenta*, quibus in precibus suis c. 1, 12. seqq. aduersus Babylonium vsus erat, & quibus nec ipse satis facere poterat. cf. Iob 23, 4. Es. 1, 18. & Ps. 73, 2. seqq. v. 2. z) *Respondit itaque mihi*, pro benignitate sua, *Dominus*. Ps. 25, 8. Am. 3, 7. a) *scribe visionem* hanc in libro. cf. c. 1, 1. vt scripta maneat etiam posteritati. cf. Ex. 17, 14. Ier. 30, 2. b) *eamque explana, dilucide scribe* (3) Deut. 1, 5. c. 27, 8. c) *super* pluribus *tabulis*. cf. Es. 8, 1. c. 30, 8. d) *vt cito eam percurrere* & assequi *possit* quisque *lecturus in ea*. cf. similem locutionem Dan 12, 4. v. 3. e) *Quod* nimirum &c. Dan. 12, 7. Hæc enim responsi diuini summa erat in publicis tabulis scribenda. At *Vulg. S.* aliique explicatiue: *Quia*, vt visionem ipsam, quæ scribenda est, statim subiiciam. f) *adhuc visio erit:* i. e. donum prophetiæ non prorsus cessabit, neque Ecclesia, vt metuis (c 1, 12.) penitus interibit. At S. *Quia adhuc* quidem *visio* (s. res in visione prophet. promissa) differetur *in tempus constitutum*. cum quo cf. Dan. 9, 24. c. 10, 14. g) *vsque ad statutum tempus*. Ps. 102, 14. cf. Dan. 12. 7. 9. Matth. 11, 13. Gal. 4, 4. h) Abarb. *& loquitur* visio hæc non tantum de Babylonici imperii euersione v. 2. sed in longum vsque tempus, & *ad finem vsque* omnium calamitatum populi tui, & vsque ad Messiæ aduentum. ὁ. καὶ ἀνατελεῖ εἰς πέρας. Vulg. *& adparebit in finem*. Valde circa hoc comma & prius vocabulum dissentiunt interpretes. *Maio* in Oecon V.T. p. 987. item *Coccejo, Kimchio* aliisque Nomen est h. m. *& Præco* s. *Testis* ille (ὁ λόγος Ioh. 1, 1. ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς Apoc. 1, 5. & εὐαγγελιστής Es. 61, 1. 2.) *ad finem* illius præstituti termini *aderit* vel *veniet*; a rad. יפח coll. Ier. 4, 31. & Ps. 27, 12. Aliis vero est *Fut. Hiph.* a rad. פוח q. d. & *ad finem vsque* spirabit illa visio, & non fallet; coll. Prou. 6, 19. c. 12. 17. c. 14, 5. quæ loca cit. Cocc. etiam ad Nominis censum retulit. *Abendana:* q. d. Deus, noli mirari, quod pœnam differam Chaldæis per LXX annos: nam adhuc visio est, ad alia & longe remotiora tempora pertinens. Mittimus plures coniecturas & explicationes, quæ vel accentus negligunt, vel sensum non reddunt. i) *nec fallet verax* ille *Testis* spem expectantium se, neque Deus promissiones suas irritas fieri patietur Num. 23, 19. cf. etiam Ios. 21, 45. 1 Sam. 3, 19. 1 Reg. 8, 56. Es. 34, 16. Ez. 12, 25. Zach. 1, 6. k) *Si* ergo *moratur*, aut *cunctari* tibi *videtur* Gen. 19, 16. cf. supra c. 1, 2. l) in silentio & spe *expecta eum*, neque animam desponde Es. 8, 17. Zeph. 3, 8. Ps. 27, 14. Ps. 33, 20. cf. Es. 5, 19. c. 28, 16. & 2 Reg. 6, 33. Non melior autem & Deo gratior cultus est, quam expectatio diuini auxilii in patientia & obedientia: quia sic Deo honor veritatis & omnipotentiæ tribuitur; inquit *Brent.* ad Ios. 21, 43 m) *quia certissime veniet* 1 Sam. 9, 6. cf. Gen. 49, 10. Ezech 21, 32. Mal. 3, 1. n) S. *nec procrastinabitur; non* vltra præstitutum tempus *tardabit*, nec *quasi post illud veniet*. Deut. 7, 10. Es. 46, 13 c. 60, 22. sed *in plenitudine eius* Gal. 4, 4. in carne comparebit, auxiliumque omni tempore præstabit perseuerantibu in fide. ὁ. ὅτι ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ μὴ χρονίσῃ. vt Hebr. 10, 37. cf. ibid. v. 35. & 2 Pet. 3, 9. Bene est, quod Talmudici in Tract. *Sanhedrin* c. XI fol. 97. b. (vt etiam *Abarb.* aliique) hunc locum *de aduentu Messiæ* accipiunt; sed male, quod hinc tempus illius differri posse autumant, atq; negant temporis computum esse ineundum: non attendentes ad totum contextum, qui contrarium dicit; nec ad mentem loci, quo Deus solum in præcipiti desiderio iubet animum compescere. cf. pluribus Interpretes ad h. l. v. 4. o) *Ecce!* Ps. 51, 9. Al. cum LXX. conditionaliter: *Ecce, si*. vel *Quod si*, vt Leu. 13, 5. 8. 9. p) *studio non attenta*, aut *studio incuriosa*, & *per socordiam negligens est*. (2) Patet hæc significatio verbi ex Arabismo. cf. not. c. 1, 5. & Num. 14, 44. vt idem hic notetur in Iudæis vitium, quod alibi passim, etiam in N. T. v. c. Es. 6, 9. 10 c. 8, 14. sqq. Matth. 13, 14. c. 22, 3. 5. Hebr 2, 1. &c. Idem tamen verbum nostrum apud *Arabes* in VI. Coniug. etiam significat *Abdidit* s. *subtraxit se* ab aliquo, vnde LXX. & Apostolus (Hebr. 10, 38) habent ἐὰν ὑποστείληται. *Quod si subduxerit se*, siue ex tumore & fiducia propriæ iustitiæ, siue ex incredulitate & neglectu diuinæ promissionis, aut ex impatientia & metu. Cf. not. ad v 1. q) *non recta, nec proba est anima ipsius*. cf Deut. 9, 5. 1 Reg. 9, 4. 12. r) *in ipso* homine l. populo incredulo. al. *apud ipsum Deum* & Testem illum fidum v. 3. *anima eius non recta est*, nec probatur. ὁ. οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. Anima namq; Deum & Seruatorem supra omnia diligere debebant Deut. 6, 5 Es. 26, 8. 9. sed qui peruersi sunt (Deut. 32, 5) *& sine fide, placere Deo non possunt* Hebr. 11, 6. *Anima est recta* in Teste promisso, h. e. in Christo, quando eum diligit. Si eum non diligit, est curua, inquit *Cocc.* Lex. p. 228.

v. 17. יחמול ita 1. 2. 3 sic fu. 5. CAP. II, v. 2. קרא *Milra* 1. 2. 3. 5. 10. v. 3. ויפח sine præf. *Vau* 1. sic se. 2. לו cum Dag. 8. 10-15. 17-21. 24. & *Ber.* contr. analogiam, לא cum præf. ו 1. 2. sic se. 5. & sic in marg. 6. 9.

ה וצדיק באמונתו יחיה׃ ואף כי־היין בוגד גבר יהיר
ולא ינוה אשר הרחיב כשאול נפשו והוא כמות ולא
ישבע ויאסף אליו כל־הגוים ויקבץ אליו כל־העמים׃
6 הלוא־אלה כלם עליו משל ישאו ומליצה חידות לו
ויאמר הוי המרבה לא־לו עד־מתי ומכביד עליו
7 עבטיט׃ הלוא פתע יקומו נשכיך ויקצו מזעזעיך והיית
8 למשסות למו׃ כי־אתה שלות גוים רבים ישלוך כל־
יתר עמים מדמי אדם וחמס־ארץ קריה וכל־ישבי
9 בה׃ הוי בצע בצע רע לביתו לשום
י במרום קנו להנצל מכף־רע׃ יעצת בשת לביתך
11 קצות־עמים רבים וחוטא נפשך׃ כי־אבן מקיר תזעק
וכפיס

Christum tempore a Deo constituto, certo קמץ בנ״ק adfuturum; Ecclesiam vero in fidelibus conservatum iri: etiamsi maior populi Iudaici pars, ex incredulitate sua & morosa negligentia salutis, a Deo reprobandi sint. *Nunc etiam iudicium Dei de Ecclesiæ hostibus* exponit. Dissentiunt vero Interpretes, dum alii, quæ sequuntur, nobiscum omnia *ad Babylonicum imperium* referunt; alii vero cum Cocceio *de hostibus Ecclesiæ Christi, post huius aduentum*, Prophetam hic vaticinari autumant; *Abarbanel* vero fol. 272. de Babyloniis versum 5-11. de Romanis autem v. 12. seqq. accipit, cum ex hypothesi, quod v. 2. de Babylonio, versu autem 3. de aduentu Messiæ a Deo responsum Prophetæ sit; tum ex v. 14. cuius veritas sub secundo Templo demonstrari non possit, cum contrarium manifestum sit (scilicet non agnoscit IESVM, per quem gentibus cognitio salutis facta est) coll. Es. 11, 9. Ier. 31, 34. Zeph. 3, 9. Nos hæc litteraliter de Babyloniis intelligimus; mysticum autem sensum debito modo subordinandum putamus. vid. not. ad v. 1. Prout enim *vetus illa Babel* diu diues ac potens, luxui & idololatriæ dedita fuit, populumque Dei oppressit, & captiuum aliquamdiu tenuit; diuersis tamen vicibus ita tandem vastata est, vt maximæ vrbis hodie vix rudera supersint; ita *Babylon illa mystica* sub N. T. & re & nomine mystico eam refert, iisdemque iudiciis a Deo destinata est. *y) vino*, subintell. ב, vt Zach. 10, 7. vel איש *vir*, vt Ps. 109, 4. Ps. 120, 7. Ruth. 3, 2. Dan. 9, 23. sicut *facundus & verbosus, formosus, sanguinolentus & bellicosus*, vir verborum, formæ, sanguinis, belli &c. dicitur: vel subintell. cum M. I. שותה *bibens*, coll. Prou. 20, 1. *Abarb.* Ita vocatur *Nebucadnetsar* (Raschio *Belsatsar*, coll. Dan. 5.) quia vinosus fuit, & sæpe ebrius, indeque perfidus, nec stans promissis. De luxu veteris Babylonis vid. etiam *Curtius* lib. V. c. 1. vbi ita post alia: *Babylonii maxime in vinum, & quæ ebrietatem sequuntur, effusi sunt.* conf. etiam not. Es. 47, 1. *z)* Es. 21, 2. *a) vir arrogans* aut *superbus* (2) Prou. 21, 14. *b)* Vulg. *& non decorabitur.* Gusset. p. 20. *nec Deo gratus* aut *desiderabilis est*, coll. Ier. 6, 2. Sed S. *nec securus habitabit*, nempe sec. Abendanam, in regno suo. Alii, & *non habitat.* s. *habitaculum* in Ecclesia & cælis *non habet*, exclusus ab ouili Dei & Christi, & extra Ecclesiam degens. cf. Ex. 15, 2. & Ps. 68, 13 *c)* Ps. 81, 11. *d)* Es. 5, 14. Prou. 27, 20. c. 30, 16. *e) estque sicut mors*, quæ nulli homini parcit. cf. Cant. 8, 6. *f*, *nec satiatur*. cf. Prou. 30, 16. *g)* c. 1, 15. *h)* vt solus imperet, quemadmodum etiam Nebucadnezar fecit. ℣. 6. *i) Abarb.* q. d. Ne itaque putes, quasi non venturus sit dies vindictæ aut pœnæ illius. Nam *annon* &c. *k) omnes isti* oppressi. *l)* vid. Es. 14, 4. Ier. 24, 9. Iob. 17, 6. *m)* S *& dicterium* (2) Prou. 1, 6. *n) ænigmata* 1 Reg. 10, 1. & fabulam. *o) de eo.* Gen. 20, 13. *p) & dicet* quilibet credentium. Vulg. *& dicetur.* cf. Es. 65, 8. Mich. 2, 4. *q)* v. 9. Es. 1, 4. cf. Prou. 3, 33. *r) multiplicanti.* Ex. 16, 17. 18. Prou. 28, 8. *s)* Vulg. *non sua.* Ion. *diuitias non suas.* cf. c. 1, 6. *t) quousque enim* s. *quamdiu* possidebit illud? cf. Ier. 17, 11. *u) & aggrauat super se* Neh. 5, 15. *x)* Vulg. *densum lutum* (1) cf. Zeph. 1, 11. & 1 Tim. 6, 9. al. *æs alienum*, a verbo עבט Deut. 15, 6. 8. c. 24, 10. Ion. *vsque quo aggrauaturus es in te grauitatem peccatorum?* ℣. 7. *y) Annon?* v. 6. 13. *z) repente* Num. 6, 9. *a) surgent*, & aduersus te *insurgent*. Ps. 3, 2. *b)* instar serpentium *mordentes te* Ier. 8, 9. Mich. 3, 5. al. *fœneratores tui*, suum etiam cum lucro a te repetentes, coll. Deut. 23, 20. *c) & euigilabunt* Iud. 16, 14. 20. Ps. 78, 65. *d) concutientes* vel *diuexantes te.* Pi. (1) Esth. 5, 9. Cob. 12, 3. cf. Nomen Ier. 15, 4. & rem Es. 21, 2. *e)* vt fias *prædæ* 2 Reg. 21, 14. Es. 42, 24. Zeph. 1, 13. *f) illis.* Es. 30, 5. de Medis & Persis loquitur; inquit *Abarb.* ℣. 8. *g) Quia enim tu spoliasti* &c. Es. 10, 6. c. 33, 1. *h) multas gentes.* vid. v. 5. 10. c. 1, 17. *i)* vicissim *spoliabunt te* Ez. 39, 10. cf. de pœna talionis Iud. 1, 6. 7. *k) omnes reliqui populi.* Ion. *omnes reliquiæ tribuum.* cf. 2 Reg. 25, 11. Ier. 39, 9. Zach. 14, 2. *l) propter cædes plurimas hominum* v. 17. 2 Sam. 3, 28. *m) & vim terræ* factam. v. 17. c. 1, 2. 3. Ioel 4, 19. Obad. v. 10. Ion. & *vim exercitam in terram Israëlis, vrbem Ierusalem* &c. sic Raschi &c. *n) vrbis* s. ciuitatis Dei v. 17. Es. 26, 1. 2. c. 1, 21. 26. Alii cum Grotio collectiue: propter direptionem *terrarum & vrbium*, omniumque *in eis* habitantium. Addit *Grotius*: Vides, non omnia, quæ ex gentium iure fieri dicuntur, apud Deum pro licitis haberi; sed spectari caussam & modum. ℣. 9. *o) Væ* Babylonio. v. 6. 12. 15. 19. *p) lucrifacienti* Ps. 10, 3. Ier. 6, 13. *q) quæstum malum* Es. 56, 11. Prou. 1, 19. c. 15, 27. Ion. *Væ, qui violenter quærit diuitias impietatis domui suæ.* Carnales in Ecclesia Præsules & degenerantes Episcopos sic notari, ex hypothesi putat *Till* p. 414. *r) domui* & familiæ *suæ*. *s) vt nidum suum in alto* & tuto *collocet.* Locutio metaphorica & prouerb. desumta ab auibus, quæ in rupibus inaccessis nidificant. cf. Num. 24, 21. Es. 22, 18. Ier. 49, 16. Obad. v. 4. Iob 39, 32. *t) vt eripiatur* Es. 20, 6. *u) e manu mali*, i. e. vt tutus sit a periculo hostium. cf. Ps. 106, 41. 42. De Nebucadnezare confert Kimchi Dan. 4, 27. ℣. 10. *x) Consuluisti enim*, o impie Chaldæe. cf. Es. 7, 5. *y)* consilia quæ contrario euentu cedent in *pudorem* & ignominiam *domui tuæ.* 1 Sam. 20, 30. Es. 30, 3. 5. c. 42, 17. Neque enim tua, sed mea consilia consistent. Es. 14, 24. *z) exscindendo.* S. consuluisti enim *exscindere.* (5) 2 Reg. 10, 32. Prou. 26, 6. cf. Deut. 25, 12. *a)* v. 5. 8. *b)* Ion. *sed in animam tuam peccasti.* Sic S. *sed peccans es contra animam tuam.* cf. v. 6. ℣. 11. *c) Nam vel lapis*, quem struis v. 12. *clamat* te esse iniustum. At Ion. *Nam vel lapis de pariete clamat, quod vim inferas ei.* cf. Luc. 19, 40. *d)* cf. Deut. 22, 24.

s) iustus autem in fide sua; qui ad exemplum Abrahami Gen. 15, 6. promissioni Dei credidit, & *ea fide iustitiam consecutus* est. *t) per fidem eius* s. *fide in istum Testem & Saluatorem promissum* Es. 53, 11. (ὁ. ἐκ πίστεώς μου) & sic etiam sec. Vulg. *iustus fide sua*, qua illud iustitiæ donum accipit. cf. Ier. 5, 1. 3. Ps. 2, 12. Hos. 2, 21. 22. Nam *fides*, qua iusti constituimur, & *nostra* est subiectiue; & *Christi* obiectiue, vt Rom. 3, 22. Gal. 2, 20. Obseruandum autem hoc sec. Accentus pertinere ad subiectum, non ad prædicatum. cf. Rom. 5, 1. c. 10, 30. 32. &c. *u) viuet*, vita gratiæ & gloriæ. Ioh. 5, 24. saluus a morte spirituali & æterna Gen. 2, 17. cf. Leu. 18, 5. Ez. 18, 23. Ion. *En impii dicunt: illa omnia non futura sunt; sed iusti in veritate sua permanebunt.* Quantum vero huius dicti pondus & pretium sit, vel ex triplici eius allegatione, ab Apostolo facta, constare poterit, nempe Rom. 1, 17. Gal. 3, 11. vbi *de iustificatione ex fide*, & Heb. 10, 38. vbi de continuatione s. *perseuerantia fidei* agitur. Quæ non opponenda, sed subordinanda sibi sunt. Notabile etiam est, quod tradunt veteres in Tr. *Maccoth.* c. 3. f. 23. b. & 24. a. quod ad vnum hoc dictum: *Iustus ex fide sua, viuet*, velut in compendium ab Habakkuko reducta sint omnia (613) præcepta, quæ in monte Sinai olim Mosi a Deo tradita fuerunt. ℣. 5. *x) Quanto minus igitur* recta est; vel *Ergo etiam* recta non est anima eius v. 3. *quando* vinosus & perfide agens est ille præuaricator maximus. Conf de his particulis Deut. 31, 27. 1 Reg. 8, 27. Ps. 58, 3. Hactenus responsum Dei ostendit, nec spem piorum de Messia irritam fore, nec Ecclesiam prorsus delendam esse a Babyloniis; quin potius Chri-

---

℣. 4. וצדיק באמונתו sic 1. 2. 3. 5. 7. 8. 11. 13. 15. 19. ad mentem Versionis Germanicæ Luth. ℣. 6. הלוא per *Darga* 2. 3. 6. 9. 14. 20. ℣. 8. ישלוך per *Pat.* 3. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 20. 21. 22. 23. ℣. 9. מכף per *Makk.* 1. 2. 5. ℣. 10. בשת sine *Dag.* 3. 21. sic se. 1. & su. 5.

12 וְכָפִיס מֵעֵץ יַעֲנֶנָּה׃ הוֹי בֹּנֶה עִיר
13 בְּדָמִים וְכוֹנֵן קִרְיָה בְּעַוְלָה׃ הֲלוֹא הִנֵּה מֵאֵת יְהוָה
צְבָאוֹת וְיִיגְעוּ עַמִּים בְּדֵי־אֵשׁ וּלְאֻמִּים בְּדֵי־רִיק יִעָפוּ׃
14 כִּי תִּמָּלֵא הָאָרֶץ לָדַעַת אֶת־כְּבוֹד יְהוָה כַּמַּיִם יְכַסּוּ
טו עַל־יָם׃ הוֹי מַשְׁקֵה רֵעֵהוּ מְסַפֵּחַ חֲמָתְךָ וְאַף
16 שַׁכֵּר לְמַעַן הַבִּיט עַל־מְעוֹרֵיהֶם׃ שָׂבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד
שְׁתֵה גַם־אַתָּה וְהֵעָרֵל תִּסּוֹב עָלֶיךָ כּוֹס יְמִין יְהוָה
17 וְקִיקָלוֹן עַל־כְּבוֹדֶךָ׃ כִּי־חֲמַס לְבָנוֹן יְכַסֶּךָּ וְשֹׁד בְּהֵמוֹת
יְחִיתַן מִדְּמֵי אָדָם וַחֲמַס־אֶרֶץ קִרְיָה וְכָל־יֹשְׁבֵי בָהּ׃
18 מָה־הוֹעִיל פֶּסֶל כִּי פְסָלוֹ יֹצְרוֹ מַסֵּכָה וּמוֹרֶה שָּׁקֶר כִּי

בטח

Hh hh 3 עזג

f) *& trabs* f. tignum. Vulg. *& lignum, quod inter iuncturas ædificiorum est.* (1) *Bocharto* autem Hieroz. II. p. 614. item *Maio* in Supplem. ad *Cocc.* Lex. p. 54. *& later*, inter ligneas trabes infertus; ex vſu Talmudicorum. ſed cf. *Guſſet.* p. 396. *g*) S. *reſpondet contra eam*, ſc. animam tuam. al. *reſpondet ei* lapidi, qui in Hebræo eſt ſemin. al. *de hoc ipſo* ſcelere tuo, vel *illud*, quod ſequitur v. 12. cf. Iob. 35, 12. c. 40, 2.

℣. 12. *h*) *Væ* Babylonio v. 6. *i*) *qui ædificat vrbem*, i. e. vt *Grotius* habet: Væ Chaldæis, qui ex aliarum vrbium, nihil tale commeritarum, ruinis Babylona auxerunt. At *Abarb.* ex hypotheſi ad v. 5. notata, *Romam* intelligit. Sic quoque alii ciuitatem inimicam ciuitati Dei Num 24, 19. Eſ. 32, 19. Pſ. 55, 10. ſ. *myſticam Babylonem* intelligunt. Apoc. 11, 8. c. 14, 8. c. 16, 19. c. 17, 5. *k*) Ion. *ſanguine effuſo*, i. e. per *homicidia* & ſanguinolentas perſecutiones aliorum. cf. Ez. 24, 9. Nah. 3, 1. *l*) *& ſtabilienti* Prou. 3, 19. Num. 21, 27. Pſ. 68, 10. *m*) *vrbem* aduerſariam eius, de qua v. 8. 17. Eſ. 26, 5. *n*) *per iniquitatem* Leu. 19, 15. Mich. 3, 10.

℣. 13. *o*) *Nonne ecce!* ſiec. 2 Par. 25, 26. *p*) *a Domino*, qui ſuis fidem præſtat c. 1, 12. *q*) Ion. *Ecce plagæ validæ & vehementes venturæ ſunt a Domino Zebaoth.* cf. not. Eſ. 1, 24. & Hoſ. 12, 6. *r*) *vt laborent* 2 Sam. 23, 10. *s*) Eſ. 62, 8. Ier. 51, 58. *t*) q. d. *pro ſufficientia ignis*, donec hic omnia conſumſerit. cf. Ioſ. 24, 13. Nah. 2, 13. *u*) Eſ. 34, 1. *x*) *pro ſufficientia inanitatis*. vid. Ier. 51, 34. 58. *y*) *defatigabuntur* Eſ. 40, 30. 31.

℣. 14. *z*) S. *Quando*, vt Eſ. 1, 12. al. cum Vulg. *Quia.* *a*) vaſtata & deſtructa inimica Babylone, Eſ. 13, 19. ſeqq. Eccleſia conſeruabitur, tandemque ſub Chriſto *implebitur terra.* vt olim c. 3, 3. *b*) *cognitione* ſ. *ad cognoſcendum* Eſ. 11, 9. Dan. 12, 4. *c*) *gloriam Domini* Eſ. 6, 3. quam illo iudicio Babylonis palam demonſtrabit. cf. Eſ. 19, 21. Apoc. 19, 2. *d*) *quemadmodum aquæ* ingenti ſua multitudine implent & *operiunt*. Eſ. 11, 9. *e*) *mare* ſ. vaſtum illud *concauum*

מלעיל

terra, in vſum maris a Deo factum Gen. 1, 10. ita, inquam, gloria Dei tandem cælum & terram replebit. Sic augmentum ſcientiæ & cognitionis diuinæ ampliſſimum, tanquam bonum vltimi temporis, alibi etiam promittitur ſub ſymbolo *auctæ lucis* Eſ. 30, 26. c. 60, 19. 20. & *creſcentium aquarum* Ez. 47, 5. Ioel 4, 18. Alii conferunt Dan. 3, 29. 31. Ezr. 1, 1. ſeqq. 2 Par. 36, 23. Eſth. 8, 16. 17. ℣. 15. *f*) v. 6. 9. 12. *g*) *bibere facienti ſocium ſuum.* cf. Gen. 19, 32. 34. Num. 5, 24. 27. Am. 2, 12. Cum pluribus interpretibus hæc cenſeo non ſec. litteram, ſed tropice eſſe accipienda, inquit *Till* ad h. l. conf. Apoc. 17, 2. *h*) *addenti*, *admoventi* (Væ tibi, inquam) *qui* ſtudioſe *admoues* & propinas. (5) 1 Sam. 2, 36. Iob. 30, 7. *i*) S. *vtrem*, vt Gen. 21, 14. alii *virus*, ſ. *venenum tuum*; vt Deut. 32, 24. 33. cf. Hoſ. 7, 5. & Apoc. 18, 3. *k*) neque id ſine ſucceſſu, ſed *etiam* eos *inebriando* Ier. 51, 7. *l*) *ad adſpiciendum* improba cum voluptate. cf. Pſ. 22, 18. Pſ. 92, 12. *m*) *nudata eorum* membra vel *pudenda*. Particip. *Pyal*, a rad. ערה. cf. Eſ. 3, 17. c. 32, 10. Nah. 3, 5. & Apoc. 16, 15. *Grotius*: Per hanc allegoriam intelligitur perfidia Chaldæorum, qui fœderibus illiciebant populos, quos deinde tractabant ignominioſiſſime. ℣. 16. *n*) S. *Nam ſatiaberis*, al. *ſatiaſti te.* Vulg. *Repletus es* Deut. 6, 11. c. 8, 10. Pſ. 88, 4. Pſ. 123, 4. *o*) *ignominia* Eſ. 22, 18. Hoſ. 4, 7. cf. ſupra v. 10. *p*) *præ gloria*; vel: *ex illa gloria* tua. cf. Num. 24, 11. Phil. 3, 19. Hoc *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 712. de Antichriſto intelligit, & confert Eſ. 11, 4. Mich. 7, 10. Zeph. 3, 15. Pſ. 5, 7. Pſ. 68, 21. *q*) *bibito* enim *etiam tu* de calice iræ Dei, vt ſequentia explicant. cf. Ier. 25, 26. 28. Pſ. 75, 9. Apoc. 14, 8. 10. c. 18, 6. *r*) *& præputiatus eſto* vel *habetor.* (2) Leu. 19, 23. S. *vt præputium tuum reueletur.* cf. Gen. 9, 21. Ion. *& denudare*; vt incircumciſus iudiceris & tracteris. *Grotius*: Senſus eſt, *nudator & tu*, vt nudaſti alios, i. e. illuditor. Erat quidem ille re ipſa non circumciſus, ſed iubetur, vt *iudicium iſto ſtatu dignum patiatur*: non toleretur, coll. Deut. 25, 1. *Guſſet.* p. 643. Sed *Till* ad h. l. p. 460. *præputium oſtenta*; qui enim aliorum nuditates cum oblectatione animi videre cupiuerat v. 15. nunc *præputium ſuum oſtentare cogeretur.* Erat autem *præputium* nota gentiliſmi (vid. 1 Sam. 17, 36.) ſicut *circumciſio* Iudaiſmi. Verum cum Scriptura etiam loquatur *de præputio cordis* Ez. 44, 9. eleganter ſubinnuitur, aliquando manifeſtum fore, amaſium, cum meretrice ſcortantem, non eſſe verum Chriſtianum, licet voluerit antea talis videri; ſed hominem ethnicum, *præputium cordis adhuc habentem* &c. *s*) *circumferetur* enim tandem etiam *ad te* 1 Sam. 5, 8. *t*) Eſ. 51, 17. Pſ. 11, 6. Thr. 4, 21. cf. etiam Matth. 20, 22. 23. *u*) Deut. 33, 2. Ier. 25, 15. 17. Pſ. 75, 9. *x*) Vulg. *& vomitus ignominiæ.* S. *vt vomitus ignominioſus ſit.* (1) cf. Eſ. 19, 14. & Ier. 25, 27. ℣. 17. *y*) vid. v. 8. *z*) *Libano* h. e. ſec. Abarb. *terra Iſraelitica*, coll. Deut. 3, 25. al. Sanctuario ſ. *Templo illata*; quia hoc maximam partem ex cedris Libani ſtructum erat. 2 Par. 2, 8. 15. cf. Ez. 17, 3. Zach. 11, 1. & Eſ. 14, 8. Ion. *Quia rapina domus ſanctuarii operiet te, & præda populi eius conteret te: ob ſanguines hominum & rapinam terræ Iſrael, vrbis Ieruſalem, & omnium habitantium in ea.* *a*) *operiet te* Obad. v. 10. Mich. 7, 10. videtur metaphora ad veterum conſuetudinem referenda, qua in iudicio damnati velamine quodam, quaſi hominum conſpectu indigni, operiebantur, coll. Eſth. 7, 8. *b*) *& deuaſtatio* c. 1, 3. ό. καὶ ταλαιπωρία Rom. 3, 16. *c*) crudelium *beſtiarum.* cf. Eſ. 56, 9. Dan. 7, 3. 7. Apoc. 13, 1. 11. c. 19, 20. *d*) *conſternabit ipſas*, Sic R. Iona apud Kimchium. ό. πτοήσει σε. Fut. Hiph. a rad. חתת Iob. 31, 34. Al. *& ob deuaſtationem beſtiarum*, qua *terruit eas*, i. e. ſec. Abarb. propter vaſtationem Iudæorum (quos hic figurate *animalia* vocat, quia terram Iſraelis iam *Libani* nomine adpellauerat) qua Romanus hoſtis eos terruit. *e*) vid. v. 8. *f*) cf. Apoc. 11, 18. c. 18, 24. *g*) *vrbium*, & inprimis *ciuitatis Dei* v. 8. ℣. 18. *h*) *Grotius*: Hoc dicent Iudæi: Quid profuere Chaldæis imagines deorum? At *Abarb.* Quia Romanum Imperium, quod Hieroſolymam expugnauit, deditum fuit cultui idololatrico ſculptilium & imaginum, & adhuc hodie, poſtquam fidem Ieſu Nazareni ſuſcepit, ſibi faciunt ſculptilia Dei ſui, omniumque ſanctorum eius cum illo, ideo aduerſus eos dicit: *Quid prodeſt* aut *quem vſum* vnquam *præſtitit?* &c. 1 Sam. 12, 21. Eſ. 44, 9. 10. Ier. 16, 19. At neque Romam ethnicam cum Chriſtianis comparare debebat impius in Deum & Seruatorem Iudæus, neque iconolatriam omnibus Chriſtianis promiſcue quis adhuc poteſt tribuere. *i*) Ex. 20, 4. cf. Eſ. 30, 22. *k*) *quod ſculpſit ipſum.* (6) Ex. 34, 1. 4. Deut. 10, 1. 3. 1 Reg. 5, 32. *l*) *formator eius.* cf. Eſ. 44, 9. *m*) *fuſile* quid prodeſt? Ex. 31, 4. Eſ. 30, 21. *n*) & *qui*, ſculptili adſtat, *doctor mendacii* ſ. *mendacium docens?* Eſ. 9, 14. *o*) *quod* inſana ſuperſtitione *confidit* Pſ. 115, 8.

℣. 11. וכפים מעץ ita 1. 2. ſic ſu. 5. ℣. 12. הוי per *Sakephg.* 2. ℣. 16.
אתה *milra* 1. 2. 3. 5. 10. contra *Maſ. impr.* והערל per *Sagol* 5. 6. 9. 20. ſic ſu. 1. Pro על hab. אל
Orientales. ℣. 17. יכסך ſine *Dag.* 1. 2. 10. 11. יחיתן per *Kam.* 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. ſic ſu.
5. contra *Maſ.* 1. 3. *impr.* & *Erff.* ic. *Ind. Baſ.* f. 61. a. ℣. 18. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10.
12. 19. 20. 21. 22. 23. כי per *Mun.* 1. 2. 6. 9. 20. 21. 23.

Sed verbum est, & Imperat. Piel. vid. Am. 6,10. Neh. 8,11. Zach. 2,17. Gurtler. Th. Proph. p.

הפט״ה

ליום ב׳ של שבועות

CAP. III.

הס. ita: sileat, i.e. nulla porto bella, nullas excitet persecutiones

בטח יצר יצרו עליו לעשות אלילים אלמים :

19 הוי אמר לעץ הקיצה עורי לאבן

דומם הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל־

רוח אין בקרבו : ויהוה בהיכל קדשו הס מפניו כ

כל־הארץ : תפלה לחבקוק הנביא ג

2 על שגינות : יהוה שמעתי שמעך יראתי יהוה פעלך

בקרב שנים חייהו בקרב שנים תודיע ברגז רחם

תזכור

contra populum Iehouæ. *h*) cf. Es. 52,15. Ps. 107,42. *i*) *Gurtlerus* confert Es. 11,10 c. 32,17. c. 33,20. *Tillius* Es. 60,11. Dan. 7,17. 18. Apoc. 11,15. CAP. III ℣. 1. *k*) *Oratio*, *supplicatio* Es. 1, 15. c. 37, 4. Dan. 9,3. *l*) *Habakuki*; vel *Habakuko* a Spiritu S. inspirata. cf. ל Ps. 3,1. Ps. 4,1. & inprimis Ps. 17,1. *m*) vid. c. 1,1. *n*) S. *super Schigionoth*. (2) Ps. 7,1. I. e. sec. LXX. & Ar. *in modum cantici*; vel *sec. odas mixtas*, & diuersis vocibus aut choris *variantes*, curate composita, & *magistro symphoniæ sacræ*, in publicum totius Ecclesiæ vsum, commendata. v. 19. Quippe non suo tantum, sed populi sui quoque nomine orat, coll. v. 14. 16. 19. Habet itaque hoc caput, vt isthæc inscriptio docet, *precationem Habakuki*: in qua I. *Ecclesiæ conseruationem* sub tristissimis illis temporibus enixe petit v. 2. coll. v. 16. 17. II. *Spem auxilii diuini* ex priscorum temporum analogia concipit v. 3--15. & sic III. *post breuem anacephalæosin* imminentium malorum, cum fiducia ac spe in promissum Saluatorem lætus finit v. 16. seqq. At sec. *Coccei* hypotheses, *Gurtleri* Theol. Proph. p. 125. aliosque, id complectitur vaticinium I. de *fama* aduentus Christi v. 2. II. *de resurrectione* illius ex mortuis ibid. III. de *luce Euangelii* v. 3. 4. IV. de *pœna* eorum, qui non credunt v. 5--10. V. de *luce Ecclesiæ* in mediis Antichristi tenebris v. 11. VI. de *desertione* Ecclesiæ ab Antichristo v. 11--14. VII. de *periculo* eius *nouo* ab Antichristo v. 14 -17. & denique VIII. *de spe* Ecclesiæ v. 18. 19. Quæ vide, si placet, apud Cocc. & Tillium ad h. l. Conf. etiam Argumentum huius libri, & not c. 2,1. Ceterum *futura* huius Cantici non esse in *præterita* conuertenda, etiam *Gussetius* p. 52. recte monuit. *Præterita* tamen interposita sunt, quia ad præterita respicit, & ex illis spem suam confirmat, atque pro futuris argumentatur. ℣. 2. *o*) O *Deus!* Patrem alloquitur, cuius gloria est, fidem suis præstare. ita *Till* ad h. l. ex coll. v. 13. *p*) Vulg. *audiui auditionem tuam*, i. e. *effatum tuum*, s. *prophetiam* a me *auditam*. vid. c. 2,1. 2. ὁ. τὴν ἀκοήν σου, vt Es. 53,1. Rom. 10,16. al. *famam tuam*, coll. Num. 14,15. *q*) *& timui* s. *timore perculsus sum*; propter tremenda iudicia, quæ cum aduersus populum tuum, tum aduersus hostes eius pronunciasti. cf. v. 16. Es. 66,2. 5. Ps. 119,120 Ita *occasionem* huius orationis exponit Propheta: indicat namque, se ex illo responso diuino, c. 2, 2. seqq. dato, quod solicite expectabat c. 2,1. non minus timore ac reuerentia adfectum esse, quam cum supra c. 1,5. seqq. in Iudæos sententia dicta esset. c. 1, 12. *Abarbanel*: q. d. Audiui, quod mihi de altero exilio, eiusque diuturnitate, reuelasti, ac timui, quomodo tot seculis inter hostes suos perduraturi sint Israelitæ *r*) *opus tuum*. Ecclesiam scil. seu populum tuum. coll. Es. 41, 11. c. 19, 13. c. 60, 21. Eph. 2, 10. Quæ ipsa adpellatio argumentum habet pro diuina misericordia. coll. Es. 64, 7. 8. *s*) *intra tristes illos pœnarum annos*, de quibus infra v. 16. 17. & c. 1, 5. seqq. *vsque ad definitum illud tempus & finem* malorum c. 2, 3. quo consummanda sunt omnia, quæ per seruos tuos Prophetas significasti Apoc. 10, 7. *Abarbanel*: *intra annos* diutini istius exilii, intra quos Israel erit instar mortui. quocum confer Ez. 37, 3. Rom. 11, 15. *t*) *viuum conseruato illud*; (Suffixum est emphatice *redundans*, vt Ex. 2, 6. 1 Sam. 21, 14. Es 8, 13. &c.) ne scil. pereat populus tuus, aut spes & fides in omnibus emoriatur c. 1, 12. coll. c. 2, 4. 1 Petr. 1, 3. 5. cf. etiam Deut. 33, 6. & Ps. 118, 17. Nempe, vt *Bochartus* Hieroz. I. p. 289. aliique censent, Iudæis, qui *in captiuitate Babylonica* detinebantur, prædictum fuerat, fore, vt *post annos LXX.* in libertatem adsererentur Ier. 25, 11. 12. &c. Itaque Habacuc DEVM rogat, vt *interea temporis* captiuum *populum suum*, quem vocat *opus Dei*, tueatur & seruet. &c. Verum non exclusiue de Babylonica tantum captiuitate loqui Prophetam, & antecedentia & conseqq. quæ de aduentu Christi loquuntur, nobis persuadent, & in eo communiter Hebræi cum ceteris Interpretibus consentiunt. Alii s חייהו est *Nomen cum suffixo*, vt ידיך infra v. 10. & גבוריהו Nah. 2, 4. &c. q. d. *opus tuum*, vel *operatio gratiæ tuæ* est *vita eius*, nempe populi tui, s credentis cuiusque. coll c. 1, 12 c. 2, 4. Eph. 2, 1. 5. Es. 26, 12. Sic *Till* pro sua & *Coccei* hypothesi: *opus tuum*, s. operatio potentiæ tuæ, est resuscitatio & *vita Iesu Christi*, de quo c. 2, 3. coll. Ps. 21, 5. Rom 6, 4. Eph. 1, 19. Nos Verbi notionem præferimus. *u*) *intra annos*, inquam, illos. *x*) *notam facias* gratiam & potentiam tuam Es 64, 1. Ps. 77, 15. vt scil. constet nobis via vitæ & salutis in Christo Iesu Ps 67, 3. Ps. 103, 7. Es. 51, 11. & patefcat, te opus & populum tuum non deseruisse Ps. 138, 8 *y*) *in commotione*. S. *in ira*; aduersus impios. c. 2, 4. (8) Es. 14, 4. Ez 12, 18 Ioh. 3, 17. 26. *z*) *misericordiæ*, vel *misereri* tuorum *memineris*. cf. Gen. 8, 1. Leu. 26, 42. 44. 45. 2 Sam. 24, 14. Es 54, 8. c. 64, 8. 11. Mich. 7, 18. 19. Ps. 25, 7. Luc. 1, 54. 72. Hactenus summa Propheticæ orationis: de cuius successu bene sperat in sequentibus, ex pristinis Dei miraculis & beneficiis; supposito nimirum hoc fundamento, quod Deus heri & hodie sit idem, & in secula Hebr. 13, 8.

p) *fabricator figmenti sui vel simulacri a se formati* cf. Es. 29,16. c. 30, 22. c. 44, 17. *q*) *in illo* opere suo. *r*) *dum facit idola*, *inania numina* Leu. 19, 4. Es. 10, 10. Ps. 96, 5. cf. Iob. 13,4 & 1 Cor. 8, 5 *s*) *muta* Es. 56,10. ὁ. εἴδωλα κωφά. vt 1 Cor. 12, 2.

℣. 19. *t*) S. *Væ itaque*, vel *Immo væ!* v. 6. 9. 12. 15. q. d. Non modo non vtilia erunt, sed & quam maxime nociva, quippe τὸ *Væ!* attractura. *u*) *ligno*, i. e. sec. Ion. *simulacro ligneo*. cf. Es. 40, 20. *x*) *expergiscere!* Ps. 7, 6. Ps. 35, 23. *y*) *euigila* Ps. 7, 7. Ps. 44, 24 *z*) Ion. *idolo lapideo*. *a*) lapidi *silentii* vel *immoto*, qui nec loqui nec mouere se potest. (1) Es. 47, 5. Thr. 3, 26. cf. Ex. 15, 16. *b*) *hiccine docebit te?* Es. 28, 9. non certe, nisi accesset mendacii doctor v. 18. *Abarb.* interrogatiue & cum admiratione ad eos loquitur, q d. quomodo cogitare potestis, quod illud vos doceat viam, in qua eundum sit vobis? *c*) *continetur* quidem. Ion. Abarb. *obductum est* auro & argento P. al (1) cf. Es. 40, 19. Ier. 10, 4. *d*) *sed prorsus non est spiritus* aut vita in eo Ps. 135, 18. ὁ. καὶ πᾶν πνεῦμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. Iac. 2, 26.

℣. 20. *e*) *At Dominus* & Filius Dei: Ion. *Dominus autem voluit collocare Schechinam suam in Templo sanctitatis suæ: & peribunt a conspectu ipsius omnia idola terræ.* *f*) *Templum sanctitatis Dei* non aliquando *Cœlum*, vt 2 Sam. 22, 7. Ps. 11, 4. Apoc. 11, 19. quomodo h. l. id accipiunt Abarb Grotius, &c. sæpe vero etiam *Ecclesiam*, cui Christus præsens est Zach. 6, 12. Ps. 48, 10. 1 Cor. 3, 6. cf. 1 Reg. 8, 27. Act. 17, 24 Matth. 28, 20. Zach. 2, 16. 17. *g*) *sileat itaque*, vel *St!*

Sed

3 תזכור : אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר־פארן סלה
4 כסה שמים הודו ותהלתו מלאה הארץ : ונגה
ה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזה : לפניו
6 ילך דבר ויצא רשף לרגליו : עמד וימדד ארץ
ראה ויתר גוים ויתפצצו הררי־עד שחו גבעות עולם
7 הליכות עולם לו : תחת און ראיתי אהלי כושן ירגזון
8 יריעות ארץ מדין : הבנהרים חרה

יהוה Hb hb 4 עז ד

℣. 3. a) S. Deus ergo a Themane veniet; maiestate caelum terramque implente, vt omnium conspicuus. b) e Themane. Vrbs haec fuit Idumaeae Am. 1, 12. Ier. 49, 7. Ez. 25, 13. Obad. v. 9. vnde regio Austri eius, Vulg. aliique habent: ab Austro. cf. Ios 11, 3. c. 13, 4. Ez. 43, 6. c) veniet, in salutem & auxilium suorum c. 2, 3. Vt olim Israelitis a Themane in occursum venit Filius Dei ad occupandam terram Canaan (vid. Deut. 33, 2. Iud. 5, 4.) sic iterum veniet ad hereditatem occupandum mundum Ps. 2, 8. d) & Sanctus Israelis. vid. Es. 1, 4. Ps. 78, 41. e) de monte Paran, qui est inter montem Seir & Sinai, prope Kades, in limite Idumaeorum. Gen. 14, 6. Num. 10, 12. c. 13, 3. 26. Num. 20, 16. Ac planities Paran a monte Sinai tribus distat diebus Num 10, 33. fuitque mons huic planitiei imminens, iuxta Ptolemaeum, pars & propagatio montis Sinai, a mari rubro se versus Idumaeam & Iudaeam porrigens; vt proinde etiam pars fuerit Arabiae Petraeae, Aegypto vicinior. inquit Sal. van Till ad h. l. p. 533. f) S. selah. v. 9. 13. al. ita fiat! Ter in hoc Cantico, & septuagies semel in Psalmis haec vox occurrit; vt Noldius in Concord. Partic. p. 660. & dudum Forsterus in Lexico suo obseruauit. Plurimum vero de eius etymologia & significatione apud Philologos & interpretes disputatur. Multi eam explicare per לנצח f. in perpetuum, notat Aben Ezra ad Ps. 3, 3. quod tamen ipse reiicit, ac post plura idem esse putat, ac si diceret: Ita est! vel: sit omnino ita! Verum ac certum est! Sic etiam Pfeiffirus in Dub. Vex. ad Ps. 3, 3. exprimendum id putat: Ita fiat! idque deriuat a rad. Arab. סלי vel סלא tranquillo, sedato & contento animo fuit; vt non modo vocis, sed

sed & mentis pausa sit. Consentit Opitius in Lexico, ad-
עזו קרי
ditque Maius in Supplem. ad Cocc. Lex. p. 81. inuenit etiam, in Deo, eimque verbo esse acquiescendum, & posse fidelem in eo quiescere. Nec ab illa adseuera-tionis significatione ita prorsus abludunt loca, de quibus post Forsterum dubia necit Gussetius p. 560. seq. LXX. pro eo habent Διάψαλμα, quasi notetur melodiae musicae mutatio, vel sec. alios pausa & remissio vocis. Kimchi vero ad Ps. 3, 3. a סלל seu eleuando id deducit, quod illic vocem cantores eleuarent, coll. Es. 62, 10. Sic Sal. van Till, ad h. l. N. 3, inquit, Imperatiuum esse putamus a verbo סלל, (Sed neque hoc sine anomalia, dum abest Dagesch &c.) quo sacerdotes tubicines mouebantur, vt aliquis eorum tubam inflaret, atque eius sonum exaltaret; quod adplausus vicem adimplebat, & pausam canendi faciebat. Coccejo vero ad h. l. Selah est Imperatiuus a סלה, q. d. excita, lector, mentem, & haec expende, coll. Iob. 28, 16. 19. Aliis est expletiuum s. diuersi adfectus nota vel interiectio Vid. Carc Lex. 57. & pluribus Forsteri Dictionarium p. 548. seq. Gussetium l. supra cit. & imprimis Noldium ad Con. Part. not. 1877. g) quando caelos texit. Ez 32, 7. Ps. 147, 8. h) maiestas s. gloria eius. Ps. 8, 2. Grotius: i. e. plenus fuit aer fulgurum, coll. Ex. 20, 18. c. 19, 16. c. 2, 10. i) & laudes ac gloria eius Es. 42, 10. vel sec. Kimchium: splendore ac luce ignis, coll. Iob. 29, 3. c. 31, 26. k) repleta fuit terra Es. 6, 3. Ps. 48, 11. cf. Ex. 15, 14. seq. Ios 2, 9. seqq. Abarbanel: Alludit ad gloriam diuinam, quae instar ignis videbatur in summo cacumine montis Sinai, coll. Ex. 19, 18. c. 24, 17. Al. tunc caelum s. Ecclesiam maledas Christi, & terram gloria eius replebit, vt olim nubes lucida texit & repleuit tabernaculum. Ex. 40, 34. seq. Num. 9, 15. &c. ℣. 4. l) Sic etiam splendor. 2 Sam. 23, 4. Es. 60, 3. m) S. sicut lux vel Sol. vid. Es. 18, 4. Ps. 37, 6. Iob. 21, 18. al. in Genitiuo: tanquam Lux & Sol iustitiae Es. 9, 3. Hos 6, 3. Mal. 3, 20. Ioh. 1, 9. 14. n) erit. Ita plerique, per enallagen generis. Coccejus vero per Apostrophen, eris. o) S. radii. cf. not. Ex. 34, 29. 30. LXX. vero Vulg. aliique simpliciter, cornua, quibus hostes feriat. Deut. 33, 17. cf. cornu Messiae 1 Sam. 2, 10. & piorum Ps. 44, 6. Ps. 75, 11. p) ab omnipotenti & vindice manu eius. Gen. 49, 24. Es. 50, 11. q) ipsi, Duci & Seruatori suorum, erunt. cf. Ios. 5, 13. 14. r) & ibi sc. manifesta fiet. vt suppl. Ion. s) S. occultatio. al. ibi erit latibulum. (t) cf. Es. 26, 20. t) roboris ipsius, quo sc. suis refugium & auxilium ab hostibus praestabit. cf. Es. 4, 5. 6. c. 45, 4. Ps. 31, 20. 21. ℣. 5. u) Ante ipsum namque. Ioel 2, 3. 10. x) ibit pestilentia Matth. 14, 7. vt olim in Aegypto Ex. 9, 3. aut Israele 2 Sam. 24. 15. qua sc. impios tollat Leu. 26, 25. Deut. 28, 21. & terram anathemate percutiat Mal. 3, 24. Abarbanel: Respicit ad Ex. 12, 27. y) &, vt olim, sic etiam tunc exibit fulmen; al. carbunculus vel ardens lues (7) vid. not. Deut. 32, 24. & cf. Ps. 76, 4. Ps. 78, 48. Iob. 5, 7. Cant 8. 6. it. Ps. 18, 13. 14. 2 Thess. 1, 8. z) exibit ad pedes eius, i. e. eum sequetur. vid. 1 Sam. 25, 42. & cf. Ex. 11, 8. 2 Sam. 15, 18. ℣. 6. a) Sicut olim aduersus hostes stetit pro populo suo vid. Ios. 5. 13. Dan. 12, 1. & cf Mich. 7, 15. b) & dimensus est terram Canaan, suam cuique tribui partem definiens. cf. 2 Sam. 8, 2. Ps. 60, 8. & vid. Ios. 13, 1. seqq. c) sicut olim vidit cum indignatione gentes & impietatem earum Gen. 6, 5. c. 11, 5. c. 15, 16. c. 18, 21. Zach. 9, 8. Ps. 10, 14. d) & irato vultu dissoluit, S. dispersit, i. e. sec. Abarb. e terra Canaan eiecit impias gentes. Es. 58, 6 Rad Ar. sparsit, dispersit Rem cf Ps. 44, 2. seqq. & Ps. 2, 9. e) ita vt dissilierint, a se inuicem dissipati sint. Hitp (1) cf. Ier. 23, 19. & Ps 68, 2. f) montes (Abarb. i. e. figurate reges siue regna Canaanaeorum Es. 41, 15. Zach. 4, 7. Apoc. 7, 14. aeternitatis Es. 9, 5. qui sibi & Israelitis insuperabiles videbantur. Num. 13, 28-33. g) & sicut olim depressi, humiliati sunt Es. 2, 11. 17. Iob 9, 13. h) colles perpetui Gen. 49, 26. Es. 41, 15. Ps. 114, 4. 6. ita etiam suo tempore certissime fiet. i) nam incessus s. progressus Nah 1, 6. Ps. 68, 25. cf. Zach. 9, 14. k) aeternitatis s. saeculi, & nunquam interrumpendi, dum perstat orbis. 2 Reg. 5, 27. l) ipsi sunt & erunt, ad disturbandum omnes impias & antichristianas gentes. cf. Es 41, 2 3. Abarb. processus saeculorum omnes Dei sunt, vt faciat in iis pro lubitu suo. ℣. 7. m) S. sub Auen. forte ex coll. Hos. 10, 5. 8. Am. 5, 5. Al. Sub vanitate. al. Sub luctu & dolore, coll. Prou. 12, 21. Vulg. vero: Pro iniquitate. cf. Hab. 1, 3. Num. 23, 21. & 2 Sam. 19, 21. Zeph. 2, 10. Sic Abarb & sic Grotius: Propter scelus illud, quod Num. 25, 1. seqq. memoratur, vidi commota esse tentoria Aethiopum, i. e. pelles Midianitarum. Prout Bochartus etiam Phaleg p. 253. Chuschan & Midian pro aequipollentibus habet, coll Ex. 2, 16. 21. & Num. 12, 1. At non est, inquit Calovius, cur Midianitas cum Aethiopibus hic confundamus, aut ad historiam Num. 25 haec restringamus. n) vidi in Spiritu prophetico. cf. 1 Reg. 22, 17. Ier. 4, 23. seqq. al. ego, populus Iudaicus, olim vidi in poenam peccatorum. o) S. tentoria Chuschanis i. e. crudelis alicuius tyranni, & grauis Ecclesiae persecutoris; qualis olim fuit rex ille Syrorum Iud. 3, 8. 10. At LXX. Vulg. Luthero, Hillero aliisque idem est, quod Chusch, Aethiopum, & Bocharto Chusaeorum s. Midianitarum, vt modo diximus. p) sed contremiscent coram vindice nostro v. 16. Ex. 15, 14. Es. 64, 1. q) cortina Ex. 26, 1. Ier. 49, 29. r) terrae Midianis. i. e. gentes rapaces & Ecclesiae infestae, quales olim fuerunt Midianitae in Israelem. Alludit ad Iud. 6, 16. 21 vt Es. 9, 3. ℣. 8. s) Num in fluuios & exercitus gentium? cf. Es. 8. 7. c 18, 2. 7. He interrog. hic adfirmat, vt Ier. 31, 20 Alii vero negatiue id accipiunt, vt remoueatur ira contra naturam, & substituatur prouidentia Dei pro populo suo, sq. caussa percussorum fluuiorum. Male autem, inquit Sal van Till ad h. l. Interpretes cogitant de Iordane; cum hic fluuii notetur in plurali, & catena historiae non patiatur, vt resiliat hic oratio. &c. Intelligit itaque ipse regna populorum a Danide subacta, vt Coccejus populo post Christi aduentum variis plagis adflictos Sed quamuis lubenter concedimus, scopum Prophetae non esse, pristina Dei miracula historice hic enarrare; quin potius de futuris vaticinari, & confirmare lectores suos; respici tamen nihilominus potest ad aquas Nili in sanguinem versas Ex. 7, 20. & rupias aquas Iordanis, Ios. 3, 13-15. cum a propriis ad figurata, & a praeteritis ad futura noster progrediatur. cf. etiam Ps. 74, 15. Ps. 114, 3. 5. Apoc. 16, 4. t) exarsit, o Domine Zach. 10, 3. sc. ira tua, vt sequitur.

CAP. III, ℣. 6. ויתפצצו per Chatephp. 1. 3. 5. 23. הליכות def. requirit Mas. impr. ad Ps. 68. 25. sed sine codicum suffragio.

יהוה אם בנהרים אפך אם־בים עברתך כי תרכב
9 על־סוסיך מרכבתיך ישועה׃ עריה תעור קשתך
י שבעות מטות אמר סלה נהרות תבקע־ארץ׃ ראוך
יחילו הרים זרם מים עבר נתן תהום קולו רום ידיהו
11 נשא׃ שמש ירח עמד זבלה לאור חציך יהלכו לנגה
12 ברק חניתך׃ בזעם תצעד־ארץ באף תדוש גוים׃
13 יצאת לישע עמך לישע את־משיחך מחצת ראש
14 מבית רשע ערות יסוד עד־צואר סלה׃ נקבת במטיו
ראש פרזו יסערו להפיצני עליצתם כמו־לאכל עני
במסתר

decretum tuum Pf. 77,9. Iob. 22, 28. i) *ita sane!* vid. v. 3. k) *ad fluvios autem, & inundationes hostium, quod attinet.* v. 8. Ef. 43,2. l) *findas terram* Ez. 13, 11. ad illos reprimendos f. absorbendos Apoc. 12, 15. cf. Ef. 44, 27. Vulg. *Fluvios*

פרזיו קרי

scindes terra.

Al. *fluminibus diffindas terram* hostium. Schm. *fluvios diffindit terra ex se*; respexit sine dubio, vt etiam Abarb. & Grotius, ad Ex. 17, 6. Num. 20, 11. Ef. 59, 5. Pf. 78, 15.16. Pf. 105, 41. &c. ℣. 10. m) Sicut cum olim *viderunt te*, ita & porro, *cum te viderint*, & vim tuam senserint Pf. 77, 17. Pf. 114, 3. n) *parturient & contremiscent* Ef. 13, 8. c. 23, 4. o) *montes* f. regna mundi. *M. I.* reges Cananæorum. v. 6. Pf. 114, 6. cf. Ex. 19, 18. ὁ. ὄψονταί σε, καὶ ὠδινήσουσι λαοί. Sic Abarb. coll. Iof. 2, 9.10. p) *inundatio* Vulg. *gurges aquarum* Ef. 25, 4. c. 28, 2. q) *transiit* & disparuit. Pf. 144, 4. Cant. 2, 11. sicut olim mare cedebat. r) *edidit abyssus* & profunditas maris Gen. 7, 11. Ef. 51, 10. s) *sonitum* & *fragorem suum* Pf. 93, 3.4. *Abarbanel*: quia miracula illa per totam terram Canaan audita fuerunt. t) *altitudo* etiam, seu quidquid *altum* fuit. (1) cf. Ef. 2, 11. al. in *sublime*; subintellecta præpositione. u) *manus suas.* simile suffixum est Nah. 2, 4. cf. supra not. v. 2. x) *sustulit.* cf. Pf. 28, 2. Thren. 5, 6. victis ac subactis hostibus Dei. ℣. 11. y) Sicut olim *Sol* & *Luna* Ioel 2, 10. c. 4, 15. z) *stetit*, vel *substitit.* Plerique Interpretes non male hoc referunt ad Iof. 10, 11. seqq. sed *Till* aliique cum *Cocceio* ad tenebras Antichristianismi, in quibus nec ipse Sol iustitiæ, nec, vt Luna, ab illo Sole collustrati doctores, luceant in Ecclesia. cf. not. ad v. 1. a) Vulg. *in habitaculo.* Schm. *in sede sua.* (4) 1 Reg. 8, 13. Pf. 49, 15. b) *ad lucem telorum tuorum* Deut. 32, 23.42. Pf. 18, 15. Pf. 45, 6. doctorum Euangelii, coll. Ef. 49, 2. Pf. 127, 4. c) *ambulabunt* f. pergent tui Pf. 89, 16. sicut Israelitæ, prælucentibus fulguribus, in hostes iuerunt. Iof. 10, 8. seqq. d) *ad splendorem* v. 4. e) *fulguris hastæ tuæ.* Deut. 32, 41. Nah. 3, 3. sec. Abarb. & M. I. alludit ad (tonitrua & fulgura &) lapides grandinis, quos Deus immisit in hostes Israelitarum Iof. 10, 11. ℣. 12. f) *In rigore & indignatione* Thren. 2, 6. g) *progredieris* per *terram.* 2 Sam. 6, 13. Pf. 68, 8. h) *in ira triturabis* seu conteres. Iud. 8, 7.16. Ef. 41, 15. Mich. 4, 13. i) *gentes* inimicas, vt Christo subiiciantur; sicut olim Cananæos Iosuæ, aliosque populos Dauidi subiecisti. ℣. 13. k) *Cum exiueris* (sicut olim) *in salutem* populi tui. cf. Ex. 11, 4. Iud. 4, 14. 2 Reg. 19, 35. Ef. 37, 36. l) ὁ. τοῦ σῶσαι τὸν Χριστόν σου. Schmid. *ad saluandum vnctum tuum.* vt Nomen verbascens est, e. c. Deut. 1, 27. c. 19, 11. Ef. 13, 19. &c. At *Aquila*, (quem hic laudant Hieronymus & Cocceius) σὺν Χριστῷ σου. Vulg. *cum Christo tuo.* sicut את passim *cum*, significat, e. c. Gen. 37, 2. m) Per hunc aliqui *Mosen*, alii (vt Clericus ad Hebr. 11, 26.) magis incongrue *totam gentem Israeliticam*; nonnulli *Saulem*, alii probabilius *Dauidem*, coll. 2 Sam. 5, 24. Kimchi vero, M. I. Cocceius, aliique melius *Messiam*, *filium Dauidis* intelligunt. coll. Pf. 2, 2.6.7. Pf. 45, 8. Ef. 61, 1. Monet namque Kimchi, omnia hæc *Præterita esse Prophetica*; (conf. not. Ef. 5, 13. c. 9, 2. Ier. 15, 7. c. 31, 21. &c.) vt sensus sit: Sicut olim in salutem populi tui exiuisti, ita & tunc *in populi tui salutem exibis cum Messia* seu *Vncto tuo.* conf. *Abarb.* fol. 273. col. 2. *Raymundi* Pug. Fid. p. m. 676. & de hoc vel simili exitu Messiæ Apoc. 14, 1. seqq. c. 17, 14. c. 19, 11. n) vt olim *percussisti*, ita & tunc *percuties* seu *franges caput.* cf. Iud. 5, 26. Iob. 26, 12. & Pf. 68, 22. Pf. 110, 5.6. o) *e domo.* cf. c. 2, 9. p) cf. c. 1, 13. & Ef. 11, 4. 2 Theff. 2, 3.4.8. q) *euertendo* eam. Pf. 137, 7. r) a *fundamento* & *ad collum vsque* eum inundando. cf. Ez. 13, 14. c. 30, 4. Mich. 1, 6. s) cf. Ef. 8, 8. c. 30, 28. Iob. 22, 16. *Grotius*: summa & ima demolitus es. t) *ita sane* fiet. vid. v. 3. ℣. 14. u) Schmid. *Perforasti.* vel prophetice, *Perforabis.* ὁ. διέκοψας. Ita conf. verbum 2 Reg. 12, 10. & Iob. 40, 24. 26. At Cocc. Lex. 528. & Till ad h. l. *Designasti*, coll. Gen. 30, 28. Num. 1, 17. Ef. 62, 2. x) Schmid. *baculis eius*, scil. Messiæ vel populi tui v. 13. conf. *virgam oris Christi* Ef. 11, 4. At Cocceius: *Designasti in tribubus* (1) Christi & populi ipsius. coll. v. 9. & Apoc. 7, 4. seqq. c. 14, 1. seqq. Vel: *in tribubus eius*, nempe impii, *perforabis.* y) *Caput pagorum eius* (1) cf. Iud. 5, 7. Ez. 38, 11. Esth. 9, 19. z) *cum* hostes *velut turbo* aut procellosum mare *irruerent.* Ion. 1, 11. 13. cf. Ef. 54, 11. & Ez. 38, 9. a) *ad me*, Ecclesiam tuam, *dissipandam.* Ez. 20, 23 *Rafchi*: qualis erat Sancherib cum exercitu suo, vel sec. *Abarb.* Pharao cum omnibus copiis suis persequens Israelitas. Ex. 15, 9. b) *quorum exsultatio* & gaudium est. (1) cf. Verbum Pf. 25, 2. c) *quasi ad deuorandum miserum* populum cuum Pf. 14, 4. Pf. 27, 2. Prou. 30, 14.

u) *num*, Inquam, *in fluvios ira tua accensa est?* x) *num contra mare* etiam exarsit? vid. Nah. 1, 4. Ef. 17, 12. Apoc. 16, 3. c. 17, 15. & Ex. 14, 20. sqq. y) *excandescentia tua* Ef. 13, 9. Pf. 90, 11. z) S. *quod equitas* - & *currus tui sunt* salus. al. *quando* nimirum *equitabis.* 2 Sam. 22, 11. Pf. 45, 5. a) veluti *super equis tuis* v. 15. cf. Apoc. 6, 2. c. 19, 11. *Cocceius*: *Equi Dei* dicuntur instrumenta iudiciorum. b) *currus tui* erunt *salus* nostra. cf. Ef. 59, 17. & Ex. 13, 21. c. 14, 14. Respicitur autem ad *currus militares veterum*, qui falcibus muniti, & in hostes immissi, acies eorum frangebant, & horrendas strages inter ipsos edebant. vid. Ex. 14, 7. Iud. 4, 13. 2 Sam. 10, 18. Nah. 2, 4.

℣. 9. c) S. *Denudatione.* al. *Nudus* (6) Ez. 16, 7. Mich. 1, 11. d) S. *denudabitur*, vt Ef. 32, 11. coll. Ef. 21, 6. c. 52, 10. Sed alii Grammaticæ conuenientius, *excitabitur* aduersus hostes. vid. Ier. 6, 22. Zach. 2, 17. Vulg. *suscitans suscitabis* arcum tuum. e) *arcus tuus.* vid. Thren. 2, 4 c. 3, 12. & cf. Pf. 45, 6. Apoc. 6, 2. sicut olim adversus Amalekitas Ex. 17. Cananæos & Amoræos, Sihonem & Ogum; quo specialiter hic alludi nonnulli putant apud *Caloxium* ad h. l. f) idque propter *iuramenta* seu iuratas promissiones. Vel: *sunt* namque nobis *iuramenta.* cf. Gen. 15, 18. Pf. 105, 9. 1 Par. 16, 16. Luc. 1, 73. g) *tribuum*, f. *tribubus* populi tui *facta.* Num. 1, 16. Ez. 21, 8. *Genitiuus* obiective significat, vt supra c. 2, 8. 17. &c. *Abarb.* q. d. *iuramenta*, quibus iurasti, te daturum esse terram *tribubus* Israelis, illud, inquam, verbum & votum tuum perstat in perpetuum. At *S.* id reddidit vt *participium Hiph.* iuramenta *deiicientia* est *sermo* tuus. cf. Ef. 10, 2, Am. 5, 11. Mal. 3, 5. h) & ob *verbum* seu de-

---

℣. 8. אם בנהרים per *Mahp.* 2. 5 -- 16. 19 -- 24. Reliqui per *Makk.* ומרכבתיך cum præfixo *Vau* in margine 6. 9. sic fu. 2. 5. ℣. 9. שבעות *defect.* 1. 2. secundum *Masoram* 1. at contra recentiorem manum in *Masora Erffurt.* ℣. 10. ידהו sine *Iod* plurali 1. sic fe. 2. & sic in margine 6. 9. contra *Masoram impressam* & *Erffurtensem.* ℣. 11. עמד *milra* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. sic fu. 5. ℣. 12. תצעד per *Munach milra* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. ℣. 14. *Spatium* præmitt. 1. 3. 5 -- 10. 12. 19. 20. 21. 22. 23.

טו במסתר׃ דרכת בים סוסיך חמר מים רבים׃
16 שמעתי ׀ ותרגז בטני לקול צללו שפתי יבוא רקב
בעצמי ותחתי ארגז אשר אנוח ליום צרה לעלות
17 לעם יגודנו׃ כי־תאנה לא־תפרח ואין יבול בגפנים
כחש מעשה־זית ושדמות לא־עשה אכל גזר ממכלה
18 צאן ואין בקר ברפתים׃ ואני ביהוה אעלוזה אגילה
19 באלהי ישעי׃ יהוה אדני חילי וישם רגלי כאילות
ועל־במותי ידרכני למנצח בנגינותי׃

קמץ בלי אס"ף

עד כאן

דבר Hh bb ſ עזה

d) *in occulto* Pſ. 10, 9. malis artibus aut dolis oppreſſum.

℣. 15. e) Sed qui olim *calcaſti in mari*, v. 8. Mich. 1, 3. Iob. 9, 8. f) *equis tuis*. vid. v. 8. & cf. 2 Reg. 9, 33. Apoc. 14, 20. g) *lutum* Eſ. 10, 6. al. vt M. I. *aceruum*, *cumulum*, coll. Ex. 8, 10. h) *aquarum multarum* v. 10. & per illas populo tuo viam fecit; etiam tunc ingentem hoſtium multitudinem (cf. Apoc. 17, 1. 15.) proſternes, & exitum tui. oſtendes, ac finem malorum. cf. infra v. 18. Eſ. 21, 15.

℣. 16. i) Hæc omnia ex te *audiui*, vt dictum eſt v. 2. quantaque pericula immineant Eccleſiæ tuæ, percepi. *Abarbanel*, pro ſua hypotheſi, ita: q. d. *audiui* e ceteris etiam Prophetis horrendum iudicium, quod per Iſraelitas aliquando exſequeris, coll. Obad v. 18. Mich. 4, 13. k) *& commotus eſt venter meus*, *contremuit* totum corpus. M. I. & Abarb. *præcordia* ſ. *cor*. coll. ſimili phraſi Ier. 31, 20. Pſ. 40, 9. cf. ſupra v. 6. Deut. 2, 25. 2 Sam. 19, 1. & Pſ. 31, 10. it. Apoc. 10, 9. 10. l) *ad vocem* illam tuam, quam audiui. cf. Ez. 27, 28. Pſ. 42, 8. m) *tinnierunt*; ita tremuerunt & *palpitarunt*, vt *quaſi tinnirent*. cf. 1 Sam. 3, 11. n) *venit*; vel: *ac ſi veniret putredo* (5) Prou. 14, 30. o) *in oſſa mea*, vt conſiſtere nequeam; ac ſi oſſa mea tabe vel putredine exeſa eſſent. cf. Ier. 23, 9. Pſ. 6, 3. Pſ. 31, 11. Pſ. 51, 10. Iob. 4, 14. p) *ita vt ſubter me*, vel *in loco meo*. cf. 2 Sam. 2, 23. q) totus *contremiſcam* Eſ. 32, 10. r) *quod*, vel ſec. Schmid. *quia* quieſcam. cf. Deut. 3, 24. 1 Sam. 2, 23. al. *qui* tamen quietus eſſe debeo, Deo & Seruatori meo confiſus. s) Schmid. *quieſcam* vel *requiem obtinebo*. Iob. 3, 26. 2 Theſſ. 1, 7. t) *ad diem*, vel ſec. Vulg. & Schmid. *in die* (cf. Eſ. 10, 3.) *anguſtiæ* ſ. *adflictionis* Eſ. 37, 3. conf. Eſ. 11, 10. c. 33, 19. Apoc. 3, 10. Abarb. *quod* redux e Babylonia *quieſcam* in patria mea *ad alium diem anguſtiæ*. u) *ad adſcendendum* etiam Hoſ. 2, 2. vid. Nah. 2, 2. x) *ad populum*; Schmid. *contra populum*. Conf. Iud 12, 3. Coh. 3, 21. At Abarb. *propter adſcenſum populi*, ſ. quia iterum adſcendet populus (Romanus ſcil.) qui *prædabitur nos*. y) Schmid. qui *deprædabitur eum*, populum Dei, vt Gen. 49, 19. vel ſec. Kimchium & M I. qui *turmatim populabitur* & vaſtabit *nos*; vt per Grammaticam æque vertere licet. ℣. 17. z) *Nam*, quod terrore commotus ſim, non ex temerario aut vano factum eſt augurio; ſed triſtia futurorum temporum ſigna certiſſime præuideo. a) *ficus arbor*, vt Eſ. 34, 4. Ioel 1, 7. 12. in terra Canaan alioquin fertilis & frequens. Hoc multi ſecundum litteram accipiunt de fame, quam ſuſtinuerint Iudæi vel ante vel poſt Babylonicam captiuitatem, in terra omnibus bonis tunc deſtituta. Ier. 14, 1. ſeqq. Hag. 1, 6. &c. Alii cum Cocceio figurate & myſtice de calamitate Eccleſiæ & paucitate piorum, ſub impiorum dominorum & Antichriſti tyrannide. Conf. de myſtica ſignificatione *ficus* Mich. 7, 1. Cant. 2, 13. Matth. 21, 19. Luc. 13, 7. Abarbanel vtrumque habet: loquitur, inquit, Propheta *de Iſraele*, qui a Prophetis *ficus*, *vitis*, *olea*, *grex* & *armentum* dicitur &c. vel etiam litteraliter hæc omnia poſſunt accipi. b) *non erumpet grosſis*. cf. Gen. 40, 10. Num. 17, 20. 23. ὁ. ὀ καρποφορήσῃ. non enim *floret* ficus, vt ceteræ arbores; ſed groſſulos emittit. c) *nec erit prouentus* ſ. fructus. Leu. 26, 4. Iud. 6, 4. Hag. 1, 10. d) *in vitibus*. de myſtica acceptione cf. Eſ. 5, 2. c. 27, 2. 3. Ioh. 15, 2. it. Deut. 32, 32. e) *mentitur* & ſpem fallit Hoſ. 9, 2. vt Latinis dicitur *ſpem mentita ſeges*. f) *opus*, i. e. prouentus ſ. *fructus*. cf. Gen. 1, 11. 12. g) *oleæ* Vulg. *oliuæ*. cf. Iud. 9, 9-13. Pſ. 52, 10. Zach. 4, 3. 14. Rom. 11, 17. ſeqq. Apoc. 11, 4. h) *& agri vel arua* Eſ. 16, 8. cf. 1 Cor. 3, 6-9. i) *non ferunt* cibum ſ. fruges. Gen. 41, 47. cf. Ioel 1, 10. k) *abripuit* hoſtis vel pabuli defectus Ioel 1, 18. al. intranſitiue: *ſeparauit* vel *abripuit ſe*. Vulg. imperſonaliter: *abſcindetur pecus*. Eſ. 9, 19. Ez. 37, 11. l) *a caula* (3) Pſ. 50, 9. Pſ. 78, 70. m) *pecus*. de hominibus Ez. 34, 31. n) *nec armentum* ſupereſt vel ſupererit *in bubilibus* (1) apud Talmudicos vſitatius. ὁ. ἐπὶ φάτναις. Luc. 13, 15. *Abarb.* Omnia figurate accipe de paucitate & debilitate Iſraelitarum. ℣. 18. o) *Ego tamen* nihilominus, certus de liberatione & auxilio diuino. p) non in meis vel humanis viribus, ſed *in Domino*. Pſ. 25, 2. Pſ. 33, 3. cf. Rom. 5, 2. 11. q) *exultabo*. Pſ. 60, 8. Zeph. 3, 14. Phil. 4, 4. r) *& tripudiabo* Pſ. 9, 15. s) *in Deo ſalutis meæ* ſ. *in Deo Saluatore meo*. Eſ. 17, 10. Mich. 7, 7 Pſ. 18, 47. cf. Eſ. 12, 2. Pſ. 27, 1. *Abarb.* q. d. Omnis mea ſpes & ſolatium non eſt, niſi in Deo meo &c. Nec male Vulg. *in Deo Ieſu meo*. cf. Gen. 49, 18. Eſ. 49, 6. & Eſ. 26, 1. ℣. 19. t) *Iehoua Elohim*, i. e. *Dominus Deus* Ier. 46, 10. Ez. 28, 2. u) *Dominus* (qui cauſſa & conſeruator omnium) *eſt robur* & præſidium *meum*. cf. Pſ 27, 1. Pſ. 46, 2. Eſ. 45, 24. &c. x) Schm. *qui ponet pedes meos* Pſ. 18, 34. *Pedes* itineris inſtrumenta, pro *Apoſtolorum* euangelizantium, non delaſſandorum, *progresſibus* accipit *Till* ad h. l. coll. Eſ. 40, 31. c. 52, 7. Nah. 2, 1. y) *quaſi ceruorum*. vt impigre, alacriter, & ſine fatigatione currant. *M. I.* ad perſequendum hoſtes meos. *Grotius*: vt euadam iſtam internecionem. cf. Eſ. 35, 6. 2 Sam. 22, 34. Pſ. 18, 34. Poſtquam enim *Cerua* peperit, quod plerumque fit prope vias ab hominibus tritas (quia ſibi plus timet a feris quam ab hominibus, quos velocitatis ſuæ fiducia contemnit) hinnulos ſtatim a matre deduci aiunt in loca prærupta & confragoſa vno aditu, vnde inuaſores arcere ſueuit. Atque hæc ſunt illa *excelſa loca*, ad quæ, ceruorum inſtar, a Deo deductos, & in iis, tanquam in tuto collocatos, dicunt Prophetæ duo, Dauid 2 Sam. 22, 34. it. Pſ. 18, 34. & Habacuc hoc loco. *Boch.* Hieroz. I. p. 893. z) *& ſuper excelſa mea*. Id de Iudæorum reductione in patriam e Babylonica captiuitate accipiunt *Calouius*, *Tarnouius* aliique. At Sal. *van Till*, ad h. l. Notanda eſt, inquit, hæc phraſis, quæ alludit ad occupationem terræ Canaan, deſumta ex Deut. 32, 13. vnde ad futuram mundi occupationem & poſſesſionem hic loci, & Deut. 33, 29. Eſ. 58, 14. Pſ. 18, 34. transfertur: cuius hereditas hereditati terræ Canaan analoga eſt. Conf. etiam Am. 4, 13. Mich. 1, 3. a) *deducet*, *incedere faciet me*. Eſ. 42, 16. b) *Magiſtro ſymphoniæ ſacræ* publice ſ. *Præfecto Muſico*, ſc. commendatum eſto hoc carmen. vid ſupra not. ad v 1. Hebræum מנצח in genere ἐργοδιώκτην, hic autem, & in Pſalmis, ſine dubio *Præfectum* ſeu *Directorem Muſicum* denotat. Cf. Pſ. 4, 1. Pſ. 5, 1. &c. Eſt enim *participium Piel* a verbo נצח, quod *præeſſe negotio*, *continuo & ad finem vſque opus vrgere* ſignificat. Vid. 1 Par. 23, 4. 17. c. 34, 12. Ezr. 3, 8. 9. & 1 Par. 15, 21. vbi ipſum quoque verbum ad rem muſicam transfertur. c) *in pulſatilibus meis*, ad totius Eccleſiæ vſum & ſolatium rite decantandum. Vid. Pſ. 4, 1. Pſ. 6, 1. Eſ. 38, 20.

℣. 16. צללו per *Chatephpat*. 1. 2. 6. 9. 14. 20. 22. 23. יגודנו ita omnes noſtri, ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* h. l. ſed contra *Maſ.* impr. Gen. 49, 19. quæ *defect.* per *Kibbutz* ponit. ℣. 17. תפרח per *Pat.* 1. 2. 5. 6. 9. 14. 20. 21. 22. 23. ℣. 19. ידריכני *plene* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. בנגינתי *defect.* 1. ſic ſe 5. ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* ſed contra *impreſſam*. * Ceterum בנגנותי ſcribunt *Orientales*.

LIBER
ZEPHANIAE,
Hebr.
צפניה

Vixit ZEPHANIAS, vt ex c. 1, 1. 14. c. 2, 13. &c. liquet, extremis Iosiæ temporibus, ac strictim ea prædicit, quæ & Habakuk prædixit, & Ieremias pluribus retulit. Quare etiam cum vtroque illo diligenter conferendus, atque in difficilioribus ex eisdem explicandus & intelligendus est. vid. not. c. 1, 1. Ceterum post *titulum* libri c. 1, 1. I. cladem & captiuitatem Babylonicam Iudæis denunciat c. 1, 2. seqq. II. Eosdem ad pœnitentiam exhortatur c. 2, 1. 4. III. Vicinis & hostibus Israelis, versus occidentem v. 5. orientem v. 8. meridiem v. 12. & septentrionem v. 13. exitium minatur. IV. Minas aduersus Hierosolymam (typicam & antitypicam) repetit & illi excidium per Romanos denuo prædicit c. 3, 1. & Gentium vocationem prænunciat v. 9. resipiscentibus autem Iudæis meliora v. 12. & sic tandem Ecclesiæ regnum Christi gloriosum atque æternum pollicetur v. 14. seqq.

CAP. I. א דְּבַר־יְהוָה אֲשֶׁר הָיָה אֶל־צְפַנְיָה בֶּן־כּוּשִׁי בֶן־
גְּדַלְיָה בֶּן־אֲמַרְיָה בֶּן־חִזְקִיָּה בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־
2 אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ אָסֹף אָסֵף כֹּל מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה
3 נְאֻם־יְהוָה׃ אָסֵף אָדָם וּבְהֵמָה אָסֵף עוֹף־הַשָּׁמַיִם וּדְגֵי
הַיָּם וְהַמַּכְשֵׁלוֹת אֶת־הָרְשָׁעִים וְהִכְרַתִּי אֶת־הָאָדָם
4 מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה נְאֻם־יְהוָה׃ וְנָטִיתִי יָדִי עַל־יְהוּדָה
וְעַל כָּל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם וְהִכְרַתִּי מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה
אֶת־שְׁאָר הַבַּעַל אֶת־שֵׁם הַכְּמָרִים עִם־הַכֹּהֲנִים׃
ה וְאֶת־הַמִּשְׁתַּחֲוִים עַל־הַגַּגּוֹת לִצְבָא הַשָּׁמָיִם וְאֶת־
הַמִּשְׁתַּחֲוִים הַנִּשְׁבָּעִים לַיהוָה וְהַנִּשְׁבָּעִים בְּמַלְכָּם׃
6 וְאֶת־הַנְּסוֹגִים מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַאֲשֶׁר לֹא־בִקְשׁוּ אֶת־יְהוָה
7 וְלֹא־דְרָשֻׁהוּ׃ הַס מִפְּנֵי אֲדֹנָי יְהוִה כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה
8 כִּי־הֵכִין יְהוָה זֶבַח הִקְדִּישׁ קְרֻאָיו׃ וְהָיָה בְּיוֹם
זֶבַח

Cap. I, ℣. 1. *a*) Hos. 1, 1. Ioel 1, 1. ὁ. Λόγος Κυρίȣ Act. 8, 25. *b*) 2 Reg. 20, 4. LXX. vt Luc. 3, 2. *c*) ad *Tsephaniam*, quod est q. d. *abscondit se Dominus*, vt *Hillerus* in On. S. p. 312 ex analogia ostendit. at ex mente *Abarbanelis* Præf. in Ezech. f. 154. a. sic dictus est, *quia res absconditas & secreta Dei reuelauit*, coll. Zeph. 3, 9. Non enim arbitrio aut voluntate parentum, sed diuina prouidentia nomina eiusmodi Prophetis esse indita, quæ cum ipsorum operationibus & factis conueniebant, idem monuit Abarb. ibid. f. 153. d. *d*) Concatenata hæc Maiorum Zephaniæ series arguit omnino, eos claros aut notos fuisse viros, cuiuscunque demum ordinis, loci aut tribus fuerint. *Hiskiam* vero Regem hic intelligendum esse, vt A. b. Ezra opinatus est, merito negat *Abarbenel* ad h. l. *e*) sec. alios *primis*, ex nostra autem sententia *extremis* potius *temporibus Iosiæ*, post reformationem Ecclesiæ. (coll. v. 4. 8. & *Lighif.* Chron. p. 115.) Eius tempora, quæ 2 Reg. 22. & 23. 2 Par. 34. & 35. descripta sunt, si conferantur, argumentum prophetiæ euidentius erit. Coæuus igitur fuit noster Ieremiæ Ier. 1, 1. & Huldæ 2 Reg. 22, 14. &c. cf. not. 2 Reg. 23, 2. & Præf. in Ierem. §. 5. seqq. *f*) 2 Reg. 21, 19. ℣. 2. *g*) *Vaa auferam & consumam omnes vel omnia* &c. v. 3. vid. Ier. 8, 13. & cf. Huldæ vaticinium 2 Reg. 22, 16. seqq. *h*) np. *de terra Iuda*. Abarb. cf. v. 4. 18. *i*) Es. 1, 24. Ez. 21, 8. ℣. 3. *k*) *Finiam, consumam*. v. 2. est Fut. Hiph. a סוף Es. 66, 17. *l*) vid. Ier. 4, 25. c. 9, 9. *m*) vid. Hos. 4, 3. *n*) *& ruinas* vel *offendicula* s. *scandala*, quibus & res eorum publica & ecclesia in ruinam præcipitabatur. (2) Es. 3. 6. *o*) *cum ipsis impiis*, scelerum auctoribus & adprobatoribus. Ier. 5, 26. Id vero plenissime tandem in magno illo & vniuersalis iudicii die fiet Matth. 13, 41. cf. infra c. 3, 11. *p*) *exscindam namque* fame, peste & gladio Chaldæorum v. 4. cf. Ier. 9, 20. c. 14, 12. Ez. 14, 13. 17. c. 21, 8. *q*) vid. v. 2. ℣. 4. *r*) vt olim aduersus Aegyptios Ex. 6, 6. cf. infra c. 2, 13. Ier. 51, 25. Ez. 6, 14. c. 20, 33. *s*) *reliquias* (Es. 10, 19. 20.) *Baalis*; cuius insano cultui pertinacissime inhærebant Iudæi, quidquid etiam Rex optimus Iosias ad ecclesiæ emendationem molirețur. cf. infra ad v. 6. Ier. 2, 8. 23. c. 7, 9. c. 11, 13. 17. c. 19, 5. it. not. 2 Reg. 23, 26. & Præfat. in Ierem. §. 7. *t*) *sacrificulorum idololatricorum*. vid. 2 Reg. 23, 5. *u*) *cum* ipsis etiam Dei *sacerdotibus*, sed vita & doctrina corruptis. cf. c. 3, 4. Ier. 2, 8. c. 4, 9. c. 8, 1. c. 13, 13. c. 23, 11. 16. &c. & vid. Præf. in Ierem. §. 2. 3. 5. ℣. 5. *x*) vid. 2 Reg. 23, 12. Ier. 19, 13. *y*) Gen. 2, 1. Deut. 4, 19. 2 Reg. 17, 16. c. 21, 3. c. 23, 4. 5. *z*) *qui presternunt* aut *incuruant se* Domino quidem, sed simul idolis suis. cf. Ier. 1, 16. c. 7, 2. 10. &c. *a*) *iurantes Domino*, vel *per Dominum* (cui se etiam iurantes hominibus, obstringunt) sed itidem dolose. cf. Es. 48, 1. Ier. 5, 2. Hos. 4, 15. *b*) *& tamen etiam iurant*. cf. Am. 8, 14. *c*) *per regem* & deum *suum*, quem sibi adsociarunt. cf. Ier. 5, 7. c. 7, 9. 2 Reg. 17, 33. al. vt Syr. in specie *Molochum* intelligunt, coll. 1 Reg. 11, 5. & Am. 5, 26. Ion. *& deinde reuertuntur & iurant in nomine idolorum suorum*. ℣. 6. *d*) Es. 1, 4. c. 42, 17. Ier. 15, 6. Hos. 1, 2. *e*) c. 2, 3. Es. 65, 1. ὁ. κὴ τȣ̀ς μὴ ζητȣ̃ντας. Hebr. 11, 6. *f*) Es. 55, 6. Ps. 78, 34. ὁ. κὴ τȣ̀ς μὴ ἀντεχομένȣς τȣ̃ Κυρίȣ. Matth. 6, 14. homines athei, qui Deum quærere vel colere serio in animum nunquam inducunt. ℣. 7. *g*) Neumanno in Exodo L. S. p. 376. *Apage!* al. *Sile!* S. *Obmutesce* itaque *coram Domino*, & iusta vindicta impietatis. (8) Hab. 2, 20. Zach. 2, 17. *h*) cf. Es. 13, 6. Ez. 7, 7. c. 30, 3. *i*) sc. iræ & vltionis Domini v. 14. Ioel 1, 15. c. 2, 1. c. 4, 14. Obad. v. 15. Cœpit autem dies ille inde a morte Iosiæ; ex quo tempore regnum Iudæorum clades indesinenter pertulit, vsque dum funditus euersum est. vid. Præf. in Ier. §. 7. 8. *k*) Ps. 7, 14. *l*) S. *sacrificium*. Ion. *cadem*. v. 8. Es. 34, 6. Ier. 46, 10. Ez. 39, 17. *m*) *sanctificauit*. Ion. *parauit*. Gusset. p. 733. *fecit, vt sese sanctificarent*, quasi ad sacrum conuiuium post sacrificium fieri solitum; ad quod, qui inuitati erant, sese θεοπρεπῶς componere debebant. cf. 1 Sam. 16, 5. Es. 13, 3. *n*) *inuitatos suos* 1 Sam. 9, 13. 21. *Tremellius*: Aegyptios primum, deinde Babylonios & auxiliatores eorum 2 Reg. 23. seqq. *Abarbanel*: Inuitati sunt h. l. Nebucadnezar & Chaldæi, quorum exercitus præparauit, vt venirent contra Hierosolymam, & vindictam sumerent ab istis transgressoribus.

ZEPH. I, ℣. 1. יְהוָה Sine *Psik* 2. 3. 6. 9. 20. אֲשֶׁר per *Mun*. 1. 5. 7. 8. 10. 13. 15. 16. 19. 23. ℣. 4. שְׁאָר per *Pat*. 1. 2. 3. 21. 22. & in marg. 6. 9. contra *Mas. impr*. וְאֶת־שֵׁם cum præf. *Vau* 1. 2. & in marg. 6. 9. sic fecerat 5. sed rursus deleuit. ℣. 6. וְלֹא per *Merca* 1. 2. 3. 5. 7. 10.

זבח יהוה ופקדתי על־השרים ועל־בני המלך ועל כל־
9 הלבשים מלבוש נכרי׃ ופקדתי על כל־הדולג על־
המפתן ביום ההוא הממלאים בית אדניהם חמס
י ומרמה׃ והיה ביום ההוא נאם־יהוה קול
צעקה משער הדגים ויללה מן־המשנה ושבר גדול
11 מהגבעות׃ הילילו ישבי המכתש כי נדמה כל־עם
12 כנען נכרתו כל־נטילי כסף׃ והיה בעת
ההיא אחפש את־ירושלם בנרות ופקדתי על־האנשים
הקפאים על־שמריהם האמרים בלבבם לא־ייטיב יהוה
13 ולא ירע׃ והיה חילם למשסה ובתיהם לשממה ובנו
בתים ולא ישבו ונטעו כרמים ולא ישתו את־יינם׃
14 קרוב יום־יהוה הגדול קרוב ומהר מאד קול יום יהוה
טו מר צרח שם גבור׃ יום עברה היום ההוא יום צרה
ומצוקה יום שאה ומשואה יום חשך ואפלה יום ענן
16 וערפל׃ יום שופר ותרועה על הערים הבצרות ועל
17 הפנות הגבהות׃ והצרתי לאדם והלכו כעורים כי
ליהוה

℣. 8. o) de quo v. 7. p) *animaduertam* v. 9. 1. q) vid. c. 3, 3. & cf. Par. 24, 17. 23. r) *filios Regis* Iosiæ, *Ioachazum* 2 Reg. 23, 30. *Ioiakimum* 2 Reg. 23, 31. & *Zedekiam* c. 24, 17. seqq. de quibus vide Præf. in Ierem. §. 8. seqq. & not. ad Ierem. 22. Al. in spe ie ad 2 Reg. 25, 7. hic respici existimant. Nempe (vt *Heideggerus* in Enchiridio suo p. 353. seq. scribit) cum Iosias Rex, nulli pietate atque zelo ad gloriam Dei propagandam secundus, iuxta præscriptum legis diuinæ ab Hilkia productæ, falsam religionem aboleuisset, & veram renouasset, paucos in tam sancto proposito adiutores & adprobatores, siue ex Principibus, siue ex populo, ac ne ex ipsis quidem filiis habuit. Hoc responsum Huldæ 2 Reg. 22, 15. seqq. Ieremiæ conciones (vid. Præf. in Ierem. §. 7.) & sequentium temporum euentus satis comprobat. Defuncto enim Iosia mox ad impietatem & pristinum ingenium palam redierunt. cf. not. 2 Reg. 23, 26. s) Superbiam Iudæorum, & vanitatem in cultu corporis reprehendit. cf. Ez. 23, 6. 12. Fortassis (inquit *Abarb.*) hoc dixit de principibus (coll. 1 Reg. 10, 5.) & filiis Regum, vtpote quibus more receptum erat, sicut hodieque inter Christianos, vt non delectarentur vestitu regionis & gentis suæ, sed amarent vestitum aliorum regum peregrinorum populorum. Conf. e. c. iconem Ioiakimi Ier. 22, 12. seqq. & Præf. in Ierem. §. 9.

℣. 9. t) *Animaduertam etiam* v. 8. u) in omnes *transsilientes* (5) Ps. 18, 30. x) In memoriam eius, quod idolum Dagon coram Arca pronum in terram conciderat, capite & manibus limini allisis, truncatum, Philistæi *a calcando templi limine*, t. q. consecrato idoli contactu, *abstinuerunt*, 1 Sam. 5, 5. Quem ritum per multa sæcula durasse, colligere licet ex his Sophoniæ verbis. Vnde Chaldæus: *Et animaduertam in omnes, qui ambulant in legibus Philistæorum.* Hæc *Bochart.* Hieroz. I. p. 365. cf. Es. 2, 6. Alii tamen negant, hic respici ad Dagonis superstitiosum cultum, & ad Iudæos, *impœnitentes Templi frequentatores*, hæc referunt. Sic *Cocc.* Lex. 697. *qui temere accedit ad domum Dei.* Conf. Es. 1, 12. Ier. 7, 2. seqq. Ez. 9, 3. Coh. 4, 17. *Abarbanel* vero ad Regiorum Principum ministros, qui sua & illorum commoda ac reditus per summum etiam nefas promouebant, vt sequitur. Sic m. *Iun. & Trem.* intelligunt *effractorem*, s. *administrum violentiæ*, quam potentiores in tenues adhibebant. cf. iterum exemplum Ioiakimi Ier. 22, 13. seqq. y) *domini* l. *dominorum suorum* 2 Sam. 10, 3. LXX. aliique vertentes: *Domini Dei sui*, de sacerdotibus id intelligunt. Sed cf. not. Am. 4, 1. z) vid. Ier. 6, 7. Hab. 1, 2. 3. a) vid. Ier. 5, 27. Ps. 5, 7.

℣. 10. b) *die sc. deuastationis*, commemorato v. 7. 8. c) v. 2. 3. d) Ier. 25, 36. c. 48, 3. 5. 6. e) Neh. 3, 3. c. 12, 39. 2 Par. 33, 14. f) *& eiulatus* (4) Es. 15, 8. Zach. 11, 3. g) vid. 2 Reg. 22, 14. h) Ier. 4, 6. c. 48, 3. c. 50, 22. i) *a collibus* Hierosolymorum, de quibus vid. *Joseph. de B. I.* lib. 6. c. 13. Vrbs enim, licet munitissima, tota occupabitur & vastabitur. cf. Ier. 4, 24. ℣. 11. k) S. *Quare eiulate.* Es. 13, 6. Zach. 11, 2. 6. θρηνήσατε Ioh. 16, 20. l) *cauitatis.* Iud. 15, 19. Ion. *qui habitatis circa torrentem Kedron.* S. & Syr. *habitatores Machteschi*, i. e. sec. *Boch.* Hieroz. I. p. 202. loci, a *mortarii* figura sic adpellati, coll. Prou. 27, 22. m) *exscindetur* Es. 6, 5. c. 15, 1. n) Ion. *quorum opera similia sunt operibus populi terræ Canaan.* c. 2, 5. *Abarb.* Quia *Cananæis similis est populus Iuda* in peccatis, ideo etiam in pœnis similis erit Cananæis, qui auulsi sunt e terra, quum Israel eam ingrederetur. cf. Ez. 16, 3. Ludit Propheta ex ambiguo, & populares suos docet, ipsos cum moribus Cananæorum impurissimis idem quoque nomen sibi comparasse & accersiuisse iudicium Dei. *Trem.* o) Es. 29, 20. Ier. 9, 20. p) *onusti* (1) *argento.* Ion. *diuites opibus.* cf. Thren. 3, 18. & Hab. 2, 6. 1 Tim. 6, 9. ℣. 12. q) *scrutabor* Gen. 31, 35. c. 44, 12. r) quasi *cum lucernis.* cf. Prou. 24, 27. sicut Iudæi nocte ante Paschæ peruigilium faciunt, fermentum scrupulosissime expurgantes; vel sicut mulier, amissum requirens denarium Luc. 15, 8. s) v. 8. 9. t) in *condensatos* qs. s. *coagulatos*; quales sunt tranquilli ac quieti, qui nunquam agitantur, sicut res coagulata. *Abarb.* (3) Ex. 15, 8. Iob. 10, 10. u) *in fæcibus.* at *Gusset.* p. 872. *in cadis suis.* sicut vinum, quod non transfunditur, sed fæcibus suis incumbit. (4) vid. Ier. 48, 11. Ion. *qui tranquilli sunt tranquillitate in diuitiis suis.* x) ex summa impietate & securitate Ps. 10, 6. y) *non benefaciet* sc. bonis. cf. Num. 10, 32. Es. 41, 23. Ps. 119, 68. z) *neque malefacit* malis. non curat res humanas. cf. Es. 5, 19. Mal. 1, 17. Thr. 3, 35. 38. ℣. 13. a) *facultates eorum* Es. 30, 6. b) 2 Reg. 21, 14. Es. 42, 22. Hab. 1, 7. c) c. 2, 4. 13. d) Am. 5, 11. cf. Es. 65, 22. e) vid. Deut. 28, 39. Atque hoc ipso cognoscent, Deum esse iudicem in terra; idque citius, quam pro securitate sua nunc credunt. cf. v. 14. Hab. 1, 5. ℣. 14. f) vid. v. 7. g) Ier. 30, 7. Ioel 2, 11. Mal. 3, 23. h) *& festinans valde.* cf. Es. 5, 19. c. 8, 1. Gen. 41, 32. Mal. 3, 5. i) cf. v. 10. Ier. 3, 21. c. 4, 31. c. 9, 18. &c. k) *acerbe, amare* Es. 33, 7. l) *clamabit* (2) Es. 42, 13. cf. supra v. 10. 11. m) *fortissimus* etiam bellator Iudæorum, qui viribus suis nunc præsidunt. cf. Es. 3, 2. Ier. 9, 22. c. 46, 6. 12. Am. 2, 14. Ps. 33, 16. Ion. *ibi fortissimi occidentur.* ℣. 15. n) v. 18. o) erit *dies ille*, v. 7. 14. denunciatus. p) Es. 37, 3. Prou. 1, 27. q) Iob. 15, 24. r) *vastationis* Es. 10, 3. c. 47. 11. Prou. 1, 26. s) *& deuastationis* (5) Iob. 30, 3. c. 38, 27. t) Am. 5, 18. u) Ioel 2, 2. x) Ez. 30, 3. y) Ez. 34, 12. Ioel 2, 2. ℣. 16. z) *buccinæ*, classicum canentis. Iud. 7, 20. Ad tubæ sonitum capi vrbes solent, inquit *Grot.* a) Ios. 6, 5. 20. Ier. 20, 16. Iob. 39, 25. b) Es. 36, 1. cf. Es. 21, 10. Hos. 8, 14. Hab. 1, 10. c) *angulos*, & turres s. propugnacula in angulis murorum. vid. 2 Par. 26, 15. & conf. *Iosephum* de B. I. lib. VI. c. 13. ℣. 17. d) q. d. *Arctum enim faciam hominibus.* s. *in angustias redigam* Iudæos. Ier. 10, 18. 2 Par. 28, 22. Neh. 9, 27. e) vt non magis, quam cæci, videant, quo se vertere debeant. cf. Es. 8, 21. 22. c. 59, 10.

℣. 8. השרים cum præmisso כל־ sic 5. & sic 6. 9. in marg. ℣. 10. *Spatium* non præmit. 3. 5. 7. 8. 10. 14. 19. ℣. 16. על־הערים sic 2. 3. ועל־הפנות sic 1. 2. 3. 6. 9. 12. 20. ℣. 17. והצרתי *milra* 1. 2. sec. *M. I.*

18 לַיהוָה חָטָאוּ וְשֻׁפַּךְ דָּמָם כֶּעָפָר וּלְחֻמָם כַּגְּלָלִים׃ גַּם־
כַּסְפָּם גַּם־זְהָבָם לֹא־יוּכַל לְהַצִּילָם בְּיוֹם עֶבְרַת יְהוָה
וּבְאֵשׁ קִנְאָתוֹ תֵּאָכֵל כָּל־הָאָרֶץ כִּי־כָלָה אַךְ־נִבְהָלָה
יַעֲשֶׂה אֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃

CAP. II. ב הִתְקוֹשְׁשׁוּ
וָקוֹשּׁוּ הַגּוֹי לֹא נִכְסָף׃
2 בְּטֶרֶם לֶדֶת חֹק כְּמֹץ עָבַר יוֹם
בְּטֶרֶם ׀ לֹא־יָבוֹא עֲלֵיכֶם חֲרוֹן אַף־יְהוָה בְּטֶרֶם לֹא־
יָבוֹא עֲלֵיכֶם יוֹם אַף־יְהוָה׃
3 בַּקְּשׁוּ אֶת־יְהוָה כָּל־עַנְוֵי
הָאָרֶץ אֲשֶׁר מִשְׁפָּטוֹ פָּעָלוּ בַּקְּשׁוּ־צֶדֶק בַּקְּשׁוּ עֲנָוָה אוּלַי
תִּסָּתְרוּ בְּיוֹם אַף־יְהוָה׃
4 כִּי עַזָּה עֲזוּבָה תִהְיֶה וְאַשְׁקְלוֹן
לִשְׁמָמָה אַשְׁדּוֹד בַּצָּהֳרַיִם יְגָרְשׁוּהָ וְעֶקְרוֹן תֵּעָקֵר׃
ה הוֹי יֹשְׁבֵי חֶבֶל הַיָּם גּוֹי כְּרֵתִים דְּבַר־
יְהוָה עֲלֵיכֶם כְּנַעַן אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְהַאֲבַדְתִּיךְ מֵאֵין
6 יוֹשֵׁב׃ וְהָיְתָה חֶבֶל הַיָּם נְוֹת כְּרֹת רֹעִים וְגִדְרוֹת צֹאן׃
7 וְהָיָה חֶבֶל לִשְׁאֵרִית בֵּית יְהוּדָה עֲלֵיהֶם יִרְעוּן בְּבָתֵּי
אַשְׁקְלוֹן בָּעֶרֶב יִרְבָּצוּן כִּי יִפְקְדֵם יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְשָׁב
8 שְׁבוּתָם׃ שָׁמַעְתִּי חֶרְפַּת מוֹאָב וְגִדּוּפֵי בְּנֵי עַמּוֹן אֲשֶׁר
9 חֵרְפוּ אֶת־עַמִּי וַיַּגְדִּילוּ עַל־גְּבוּלָם׃ לָכֵן חַי־אָנִי נְאֻם
יְהוָה

pens, ſine fame & ſiti *inſitia*. v. 3. Niph.(4) Gen. 31, 30. Pſ. 84, 3. Conf. Eſ. 10, 6. Ier. 7, 28.

Ion. *populus, qui non vult conuerti ad legem.*

℣. 2. z) q. d. *In nondum peperiſſe*, vel *Antequam pariat*, & in effectum erumpat: prout *dies craſtina parere* dicitur Prou. 27, 1. a) *decretum* Dei vindicatiuum & vobis exitiale. cf. Mich. 7, 11. b) aut *velut gluma* ſc. tranſiens & irruens Eſ. 29, 5. c) *tranſeat* ſ. ſubito *irruat ſuper vos* Hab. 1, 11. *dies* ille ex-

שביתם קרי

f) Ier. 50, 7. 14. g) qui nullius eſt pretii; copioſiſſime & abiectiſſime. cf. 2 Reg. 13, 7. Iob. 30, 19. & Eſ. 5, 25. h) LXX. Syr. Ar. S &c. *& caro eorum.* al. *chylus, cibus comeſtus & concoctus.* (2) Iob. 20, 23. At Abarb. *panis & cibus eorum* in obſidione pollutus & impurus *eris inſtar ſtercoris excrementi hominum.* quomodo cf. Ez. 4, 12. i) *ſicut ſtercora.* (1) 1 Reg. 14, 10. h. e. Sepultura aſini ſepelientur; quod Deus etiam Regi Ioiakimo comminatus eſt Ier. 22, 19. *Calou.*

℣. 18. k) Non ſolum brachium aut robur eorum eos non eripiet, ſed etiam nec argentum, nec aurum hoſtibus oblatum. *Abarb.* l) vid. v. 11. m) Ez. 7, 19. Prou. 11, 4. n) v. 15. Eſ. 9, 18. Ez. 7, 19. o) *nam per ignem Zeli ipſius* c. 3, 8. Ion. *vindictæ eius.* p) Ion. *conſumentur omnes impii terræ.* q) Eſ. 10, 23. Ez. 20, 17. Nah 1, 8. r) S. *& quidem* al. *certe.* al. *tamen.* q. d. quidquid in contrarium illi opinentur. cf. 1 Sam. 16, 6. Eſ. 63, 8. s) S. *& quidem feſtinatam* cf. Eſth. 2, 9. c. 6, 14. t) ſcil. Iudaicæ, vt v. 2. & tandem vniuerſi orbis terrarum, coll. v. 3. & Matth. 13, 41.

Cap. II, ℣. 1. u) S. *Excutite vos, excutite vos* inquam. al. *Scrutamini* l. *Inquirite ergo in vos prius & deinde in alios.* Eſ. 29, 21. coll. 1 Cor. 11, 31. 2 Cor. 13, 5. ſed *Guſſet.* p. 763. *Eximite proprias paleas, & deinde eximite paleas aliorum,* coll. Matth. 7, 5. & Ex. 5, 7. x) *o gens!* Iudæos alloquitur, quos nunc, poſt minas c. 1. expoſitas, ad pœnitentiam tempeſtiue agendam, hortatur; & deinde a) aduerſus Philiſtæos v. 4. b) Moabitas & Ammonitas v. 8. c) Aethiopes v. 12. & d) Aſſyrios ac Nineuen v. 13. ſeqq. vaticinatur. y) *expers* adhuc *deſiderii*, ſc. reuertendi ad meliorem mentem, vel reconciliandi ſibi Deum; ſed ſegnis potius ac torpeas

candeſcentiæ & iræ diuinæ, de quo iam ſupra c. 1, 7. 14. 15. 18. locutus erat. d) Sic diſtinctius ſtatim explicat, quod conciſe in ditione Atnachi dictum erat. e) c. 3, 8. Num. 25, 4. f) v. 3. & c. 1, 7. 14. &c. ℣. 3. g) cf. c. 1, 6. Eſ. 55, 6. Pſ. 27, 8. h) in quibus aliquæ pietatis & humanitatis ſcintillæ adhuc emicabant *Trem.* Conf. c. 3, 12. Eſ. 11, 4. c. 14, 32. Pſ. 76, 10. i) *operantur & operari cupiunt.* Eſ. 56, 1. Pſ. 15, 2. k) Deut. 16, 20. Eſ. 51, 1. 7. Matth. 6, 33. Apoc. 22, 11. l) Prou. 15, 33. c. 22, 4. Matth. 11, 29. m) Ioſ 14, 11. 1 Sam. 14, 6. 2 Reg. 19, 4. n) Eſ. 28, 15. Am. 9, 3. Pſ. 27, 5. o) vid. v. 2. ℣. 4. p) *Nam* etiam vicina *Azza* ſ. *Gaza* Philiſtæorum. vid. not. Ioſ. 10, 41. Am. 1, 7. Zach. 9, 5. Argumentum reſipiſcentiæ ab exteris exemplis iudiciorum Dei. q) *deſerta fiet* Ier. 4, 29. vid. Act. 8, 26. non ſolum expugnata a Pharaone Ier. 47, 1. 5. ſed etiam ab Alexandro M. vid. *Diodorus* Sic. lib. 17. *Strabo* lib. 16. *Curtius* lib. 4. c. 6. poſtea etiam a Iudæis incenſa 1 Macc. 11, 61. expugnata c. 13, 43. ſeqq. & tandem deſtructa ab Alexandro Hyrcani filio. *Ioſeph. A. I.* l. 13. c. 21. r) v. 7. Ioſ 13, 3. Iud. 1, 18. s) v. 9. 13. c. 1, 13. Ier. 6, 8. t) Ier. 25, 20. Am. 1, 8. ab Aſſyrio olim expugnata Eſ. 20, 1. u) Ier. 6, 4. c. 15, 8. x) Ex 23, 28. ſeqq. y) Ioſ. 13, 3. z) *exſcindetur* Gen. 49, 6. Coh. 3, 2. Obſerua paronomaſiam in *Azza azubha* & *Ekron teaker.* & cf. not. Ier. 51, 2. ℣. 5. a) S. *Va* vobis *o habitatores tractus maris.* vid. v. 6. 7. Deut. 3, 4. Terram Philiſtæorum vocat *funiculum maris*, quia vrbes eorum mari vicinæ erant, ſec. *Abarb.* vel *fune* quaſi *menſorio* diuiſæ Ioſ. 17, 5. b) *gens Crethim* ſ. *exciſorum*, & denuo *exſcindendorum.* vid. not. 1 Sam. 30, 14. Ez. 25, 16. ὁ. πάροικοι Κρητῶν. Sic etiam Ar. & Syr. *& populo Cretenſi.* c) *o Canaan* c. 1, 11. Extremam enim oram *Cananææ* Philiſtæi occupauerant. vid not. Ex. 15, 14. Deut. 2, 23. Eſ. 14, 29. & cf. Ioſ. 13, 3. *Canaan* eos vocat, vt indicetur, eos etiam vaſtandos & auellendos eſſe e terra ſua, ſicut *Cananæi. Abarb.* d) vid. not. Eſ. 14, 28. Ier. 47, 1. ſeqq. e) cf. Ex. 25, 7. 16. f) c. 3, 6. Ier. 4, 17. c. 26, 9.

℣. 6. g) terra *tractus maritimi* v. 5. verti etiam poſſet *fœderata prouinciæ* S. *fœderatæ vrbes maritimæ.* q. d. *liga maris.* Arabice enim hoc nomen *fœdus* ſignificat, quo ceu *vinculo*, plures in vnam ſocietatem conſtringuntur: & verbum Ar. eſt *ſocietatem* vel *fœdus inire.* cf. etiam 1 Sam. 10, 5. h) *caulæ* vel *pro caulis* Iob. 8, 6. Eſ. 33, 20. i) *effoſſionis paſtorum*, i. e. quas alias *effodere* vel *parare ſolent paſtores* in cryptis ſubterraneis ad vitandum ſolis æſtum, *Boch. Hieroz.* I. p. 467. Eſt *Infinit. nominaſcens.* cf. v. 9. Ex. 21, 33. Pſ. 7, 16. k) Num. 32, 16. 1 Sam. 24, 3. ℣. 7. l) *Tandemque cedet tractus* iſte maritimus v. 5. 6. m) v. 9. Eſ. 37, 32. n) cf. Obad. v. 19. o) qui *in illis* vrbibus, vel *iuxta* caulas *illas paſcentur.* vid. Eſ. 14, 30. p) v. 4. q) cf. c. 3, 13. Pſ. 104, 22. r) gratioſe Gen. 21, 7. Eſ. 23, 17. s) c. 3, 20. cf. not. Deut. 30, 3. Am. 9, 14. ℣. 8. t) *Audiui*, inquit Iehoua v. 9. iuſtus iudex Pſ. 7, 12. cf. Eſ. 16, 6. Ier. 48, 29. Ez. 35, 12. 13. u) *probrum Moabi.* vid. ibid. x) *& conuicia.* Eſ. 43, 28. y) vid. 2 Reg. 24, 2. Ier. 40, 14. c. 45, 1. ſeqq. Ez. 25, 2. ſeqq. Am. 1, 13. ſeqq. z) v. 10. Pſ. 89, 52. a) *& magnificarunt* ſe vel *os* ſuum v. 10. Obad. v. 12. vid. Ier. 48, 26. 42. b) occupatis Rubenitarum & Gileaditarum vrbibus Eſ. 16, 2. Ier. 49, 1. Am. 1, 13. ℣. 9. c) *Viua ego ſum*, 1 Sam 20, 3. d) c. 1. 2. 3. Nah. 2, 14.

℣. 17. ולחמם ſine *Dag.* 1. 7. 8. 15. ſic ſe. 2. ſec. *Maſ. Erff.* ℣. 18. ובאש per *Paſchta* 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. At ובאש קנאתי תאכל 6. 9. 11. 12. 16. 20. 21. 22. כי per *Makk.* 1. 2. 3. 7. 8. 10. 13. 19. ſic ſe. 5. CAP. II, ℣. 1. וקושו *Schin* ſine *Dag.* 1. 2. 3. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. ſic ſu. 5. contra *M. I.* ℣. 3. אף per *Makk.* 1. 3. 5. itemque cum *Meth.* 17. 24. ℣. 5. והאבדתיך cum ſuff. maſc. ךָ 3. ſic ſu. 5. contra *Maſ. Erff.* ℣. 8. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3-5. 21. 23. ויגדלו *defect.* ſe. 1. ſec. *Maſ.* 1. h. l. & *impr.* ad 1 Sam. 12, 24. ſed contra *Maſ.* 3. & *impr.* infra ad v. 10. ℣. 9. *Spatium* præmitt. 6. 9. 12. 19--23.

e) Es. 1, 24. Hos. 12, 6. f) Gen. 17, 7. Ex. 3, 15. g) & verissime confi. mo, futurum, quod Moabitis &c. 1 Sam. 20, 3. c. 26, 16. h) Es. 1, 9. i) prorsus se. detendi e terra. k) Cocc. lex. 455. discursitatio. vel locus in quo discurrit. (1) Solet enim vrtica præsertim in pingui solo facile diffundere se & late grassari. a rad. שקק Vel cf. Ar. rad. מַשַׁק in longum lituumve traxit. it. laceravit. l) vrtica al. spina. (3) Prou. 24, 3. iob. 30, 7. m) & fodina. al. officina, in qua sal paratur. (1) cf. v. 6. n) salis. cf. not. Deut. 29, 22. & Iud. 9, 45. Ps. 107, 34. o) v. 4. Es. 1, 7. p) cf. Es. 34, 17. q) cf. v. 7. Ez. 14, 31. r) vid. Es. 11, 14. s) & reliquiæ gentis Israeliticæ 2 Reg. 25, 11. Es. 14, 32. Zach. 14, 2. t) hereditabunt eos, i. e. per meton. terram & bona eorum. Ps. 69, 37. cf. Obad. v. 17. 1 Macc. 5, 6. seqq. Ioseph. A. I. lib. 12. c. 12. &c.

℣. 10. u) cf. Es. 17, 14. c. 54, 17. x) pro 1 Sam. 19, 22. y) superbia vel elatione sua Es. 16, 6. z) vid. v. 8. a) cf. Es. 64, 8. 1 Sam. 17, 26. 36. 45.

℣. 11. b) S. Formidabilis Iehoua erit super illis. Ex. 15, 11. Ps. 47, 3. c) cum emaciauerit (2) Ita communiter, coll. Es. 17, 4. at Castellus in Lex. suo col. 3557. cum extermiauerit s. perdiderit, coll. rad. Arab. detrimento adfecit, diminuit, i. e. quando exstirpabit vires omnium deorum gentium, eosque mendaces reddet. Abarb. d) cf. Es. 2, 18. c. 19, 1. c. 46, 1. Mich. 5, 12. e) & tunc adorabunt ipsum Es. 49, 7. Zach. 14, 16. Apoc. 15, 4. f) sine necessitate offerendi victimam extenuam Hierosolymis Mal. 1, 11. Ion. 4, 23. cf. Zach. 2, 15. c. 8, 22. g) cf. Gen. 10, 5. Es. 1, 11. c. 42, 4. c. 60, 9. Ps. 72, 10. Complementum huius vaticinii aliquod ostendit Curtlerus in Theol. Propn. p. 343. ex 1 Macc. 5, 44. 68. 6, 10,

יהוה צבאות אלהי ישראל כי מואב כסדם תהיה ובני
עמון כעמרה ממשק חרול ומכרה־מלח ושממה עד־
י עולם שארית עמי יבזום ויתר גוי ינחלום׃ זאת להם
תחת גאונם כי חרפו ויגדלו על־עם יהוה צבאות׃
11 נורא יהוה עליהם כי רזה את כל־אלהי הארץ
12 וישתחוו־לו איש ממקומו כל איי הגוים׃ גם־אתם
13 כושים חללי חרבי המה׃ ויט ידו על־צפון ויאבד את־
14 אשור וישם את־נינוה לשממה ציה כמדבר׃ ורבצו
בתוכה עדרים כל־חיתו־גוי גם־קאת גם־קפד
בכפתריה ילינו קול ישורר בחלון חרב בסף כי ארזה
טו ערה׃ זאת העיר העליזה היושבת לבטח האמרה
בלבבה אני ואפסי עוד איך היתה לשמה מרבץ
ג לחיה כל עובר עליה ישרק יניע ידו׃ הוי
מוראה

c. 10, 84. c. 13, 47. 48. Plus tamen hic omnino promitti, ipse notat Abarbanel ad h. l. Hæc procul dubio, inquiens, respiciunt tempus futurum, quo omnes incolæ orbis cognoscent, quod Dominus sit Deus, & quod eius sit magnitudo, potentia & decus; & Deus totius

ה׳ רפה
orbis terrarum

ב׳ טעמים
vocabitur. Es. 54, 5. Conf. Rom. 15, 19.

CAP. III.

Apoc. 11, 15. seqq. c. 15, 4. c. 19, 6. &c. ℣. 12. h) vid. Es. 18, 1. c. 20, 4. Ez. 30, 4. 9. i) cf. Es. 66, 16. Ier. 25, 33. k) ipsi erunt, per apostrophen, vt Gen. 49, 4. vel ipsi (scil. eritis, vt habet Ion. cf. not. Ez. 28, 22. & Glassii Phil. S. p. m. 1237. item Ludolfi Gramm. Aeth. p. 149. Impletum vero est hoc vaticinium non tantum, cum Aethiopes, qui in auxilio erant Nechonis, regis Aegypti, primum ad Euphratem Ier. 46, 2. deinde in Aegypto Ez. 30, 4. cæsi sunt a Nebucadnezare, sed etiam per Cyri potentiam, & omnia, quæ deinceps sunt secuta; vt notat Hieronymus ad h. l. ℣. 13. l) S. Extendet quoque Iehoua &c. c. 1, 4. Es. 5, 25. m) contra Assyrios & Babylonios Es. 10, 5. seqq. c. 13, 1. seqq. &c. cf. Es. 43, 6. n) Es. 26, 14. vt olim Aegyptios Deut. 11, 4. o) Assyriaci imperii ruina, & Niniues excidium, iam prope erat, quod constans non fuerat illorum ad Ionæ conciones incepta emendatio & pœnitentia. cf. not. 2 Reg. 24, 1. & Nahumi vaticinium totum. p) Ier. 6, 8. q) Ion. 1, 2. Nah. 1, 1. &c. r) v. 4. 9. Ier. 12, 11. s) Es. 35, 1. t) cf. Nah. 2, 8. seqq. c. 3, 7. ℣. 14. u) c. 3, 13. Es. 13, 21. x) Es. 17, 2. y) Vau paragog. vt Gen. 1, 24. z) bestia s. fera gentis vicinæ, vel, vt Syr. habet, gentium. At optime Cocc. Lex. 132. intelligit ζῶα ἀγελαῖα, non solitaria, sed gregalia animalia, quæ gentem s. agmen faciunt; quod de choibus v. c. notauimus ad Iud. 15, 4. Sicut ipsum hoc nomen גוי & synonymon עם de locustis Ioel 1, 6. c. 2, 2. item de formicis & cuniculis Prou. 30, 25. 26. legitur. Sic Ion. greges omnium bestiarum agri s. ferarum. a) etiam pelecanus s. ardea stellaris. Leu. 11, 18. denominatione ab euomendo petita: quia pelecanus conchas iam absorptas reuomit, postquam calore ventris apertæ sunt, vt ex iis esculenta legat: quod etiam ardeis multi tribuunt. Aquaticæ aues sunt, quibus tn. hic sine incommodo assignatur sedes in desertis locis, vt Es. 34, 11. Ps. 102, 7. neque enim omne desertum est inaquosum, coll Ex. 15, 23. 27. Boch. Hieroz. II. p. 272. seqq. b) hericius aut histrix (3) Es. 14, 23. quem sub eodem genere cum erinaceo vel hericio contineri, probat Bochartus ex veteribus: estque animal solivagum, φιλέρημον; habitans in Babylonis, Bostræ & Niniues desolatis vrbibus; quem & ab aliorum animalium societate prohibent aculei, quos impune nemo attigerit. Zephanias greges, bestias, pelecanum & hericium simul in vnum fascem congerit: quod ipsum magis adficit lectorem, cum in descriptione vastitatis ea, quæ ad horrorem pertinent, ita confusaneo ordine proponuntur. vid. suse Boch. Hieroz. I. lib. 3. c. 36. p. 1035. seqq. c) S. in malogranatis eius sc. arte factis, & deiectis e fastigio ædium vel columnarum, in excidio vrbis. Est enim Caphtor non arbor, neque fructus arboris, sed ornamentum s. globus, quo ædificia, ædiumque columnæ tegi vel coronari, vel candelabra etiam exornari solebant. vid. Ex. 25, 31. seqq. Am. 9, 1. d) vox sc. auium ferarum vel garrientium, vt supplet Ion. & Kimchi, coll. Ps. 104, 12. Cant. 2, 12. e) canet 2 Par. 29, 28. f) in fenestra Ios. 2, 21. 28. g) desolatio erit Es. 61, 4. h) in ipso limine 1 Reg. 14, 17. i) cum cedrum (eius) i. e. cedrinum tabulatum. cf. Cant. 1, 17. Ier. 22, 7. 14. 15. 23. Zach. 11, 1. k) nudauerit Deus v. 13. per hostes Assyriorum. cf. Hab 3, 13. Ps. 137, 7. ℣. 15. l) S. Talis erit vrbs. al. interrog. Haeccine est (attoniti dicent spectatores) vrbs illa hilaris? vt Es. 23, 7. Thren. 2, 15. m) exultabunda. cf. c. 3, 11. Es. 21, 2. n) Iud. 18, 7. o) vid. Es. 47, 8. p) Es. 5, 9. Ier. 18, 16. q) cubile (1) cf. v. 14. Ez. 25, 5. r) bestiis v. 14. s) 1 Reg 9, 8. Ier. 18, 16. t) Ier. 19, 8. c. 50, 13. u) vt solent facere attoniti aut insultantes. cf. 2 Reg. 19, 21. Ps. 22, 8. Iob. 16, 4. CAP. III, ℣. 1. x) c. 2, 5. Es. 1, 4. Nah. 3, 1. Habet hoc caput duas potissimum partes: I. Prophetiam contra Hierosolymam & Iudæos impœnitentes v. 1-8. II. promissionem de conuersione & restitutione sub N. T. v. 9. seqq. Idque, vt Abarbanel obseruat, Interpretes ad excidium Hierosolymæ per Babylonios referri volunt. sed aliter ego sentio (idem inquit in Comment. ad h. l.) nempe quod post denunciationem excidii primi c. 1. & visitationem Templi secundi c. 2, 7. (quum Hierosolymam redirent, & Dominus a gentibus, quæ eam destruxerant, sibique gratulabantur de ruina eius, vltionem sumsisset) nunc Propheta in hac sectione significatum veniat, quid Iudæis euenerit sub Templo secundo, donec in secundam vastationem (a Romanis factam) inciderunt. &c. Et sane ad hanc etiam simul respexisse Prophetam, non obscure indicat nexus partium huius capitis v. 9. seqq. Immo non vltimum tantum Hierosolymæ excidium, sed etiam sub hoc typo iudicium meretricis ac mysticæ illius ciuitatis, de qua Apoc. 11, 8. &c. inuoluitur. cf. Es. 1, 21. c. 57, 3. c. 66, 6. & not. ad Es. 6, 9. c. 21, 1. c. 24, 1. &c. item Maii Oecon. V. T. p. 999.

℣. 9. כי per Makk. 2. 3. 7. 8. 13. 19. sic sc. 5. יבזום per Pat. 7. 8 10. 11. 12. 14. 15. 16. & in marg. 6. 9. contra M. l. גוי ita 5. 7. 8. 10. 13. 16. 17. 18. 19. 21. 22. 23. 24. sec. M. l. ac Mas. 1. & Erff. Kri גוי addit 5. At גוי 6. 9. 11. 12 14. 15. 20. & גוי 2. 3. & Ber. Denique גוי 1. & sic fu. 5. ℣. 10. ויגדלו sic defect. 1. 6. 7. 8. 9. 15. 17. 8. 20. 22. 23. 14. & Ber. præter Mas. impr. 1 Sam. 11, 24. sed sec. impr. itemque 1. & Erff. h. l. Alii plene. ℣. 15. זאת per solum Graschaim 12. 14. 15. per solum Tiischa 5. vtrumque contra Mas. 1. 2. impr. & Erff. העליזה per Pat. 3. 22. & B. Ascher.

2 מוראה ונגאלה העיר היונה: לא שמעה בקול לא
לקחה מוסר ביהוה לא בטחה אל־אלהיה לא קרבה:
3 שריה בקרבה אריות שאגים שפטיה זאבי ערב לא
4 גרמו לבקר: נביאיה פחזים אנשי בגדות כהניה
ה חללו־קדש חמסו תורה: יהוה צדיק בקרבה לא
יעשה עולה בבקר בבקר משפטו יתן לאור לא נעדר
6 ולא־יודע עול בשת: הכרתי גוים נשמו פנותם
החרבתי חוצותם מבלי עובר נצדו עריהם מבלי־איש
7 מאין יושב: אמרתי אך־תיראי אותי תקחי מוסר ולא־
יכרת מעונה כל אשר־פקדתי עליה אכן השכימו
השחיתו

placeat Abarbaneli, quod Hierosolyma talis fueri; coll. Cant. 5, 2. Verum non virtutes hic prædicat, sed vitia Hierosolymæ queritur, & beneficia Dei illi exprobrat Propheta. ♈. 2. *b*) Ier. 7, 24. 26. 28. c. 9, 12. &c. *c*) Ion. addit *servorum Dei, Prophetarum.* vti postea etiam nec Christi, neque Apostolorum concionibus obtemperauit. *d*) v. 7. Ier. 2, 30. *e*) Ion. *in Verbo Domini.* *f*) Ier. 17, 5. Ps. 78, 22. Sed modo in Assyrio, modo in Aegyptio, modo in Chaldæis, sæpe & in illorum idolis. *Grotius.* *g*) cf. Es. 48, 16. Iac. 4, 8. & Es. 29, 13. c. 58, 2. Matth. 15, 8. sed societatem cum Romanis aliisque gentibus iniit. *Abarbanel.*

♈. 3. *h*) cf. c. 1, 8. Ier. 25, 18. Ez. 22, 6. 27. Mich. 3, 11. Innuit Reges domus Herodis, & tyrannos, qui fuerunt sub finem Templi, qui principes eius erant &c. *Abarb.* *i*) quia leonum instar prædæ inhiabant. cf. Prou. 28, 15. Ez. 19, 1. seqq. & LXX. cum 1 Petr. 5, 8. *k*) cf. Ier. 5, 28. Dan. 9, 12. Ps. 141, 6. *l*) *lupi vespertini* vel *nocturni* sunt, propter rabiem insitam aut morum immanitatem, qua fit, vt luporum instar sanguinem populi sitiant, neque eo vnquam satientur. vid. Hab. 1, 8. & cf. Ier. 5, 6. *m*) qui, tanquam voracissima animalia *non exossant ad vsque mane*, sed vespertinam prædam ita statim absumunt, vt ad matutinum tempus ne ossa quidem relinquant. Ita plerique veterum, & R. Salomo, Kimchi & Abarbanel. Neque obstat, quod Gen. 49, 27 legitur *lupus mane comedere prædam.* Nam de vespertina præda agitur in Zephania, de matutina in Mose. Ne dicam, vel ab inuitis prædæ partem sæpe relinqui; quia per ventris angustias non licet totam absumere. *Bochart.* Hieroz. I p. 822. At *Neumanni* Exodus L. S. p. 294. *non dilacerant, dissipant*, aut *dispergunt* (3) sc. *oues* h. l. vt *ossa* Num. 24, 8. *testas* Ez 23, 24. *n*) Syr. & Ion. *non expectant ad diem aut ad illuc lum.* cf. Ex. 34, 25. sed velut lucifugæ, opera tenebrarum quam optime possunt, occultant, omniaque auidissime statim discerpunt atque degluciunt. cf *Neumanni* Genesis L. S. p. 64.

♈. 4. *o*) Ion *Pseudoprophetæ, qui sunt in ea.* vid. Ier. 2, 8. c 5, 31. c. 23, 11. Ez. 22, 28. Mich. 3, 11. Thren. 4, 13. *p*) *futiles* sunt ac *leuissimi* homines. (2) Iud. 9, 4. *q*) *viri prauaricationum* (1) s. deceptores & perfidi. cf. not. Es. 24, 16 *r*) c. 1, 4. *s*) Leu. 22, 2. 15. Ez. 22, 26. Mal. 1, 12. *t*) S. *violenter torquent legem*; vim inferunt legi s. scripturæ, eamque peruertunt. vid. Ier. 2, 8. Ez 22, 26.

♈. 5. *u*) Deut. 32, 4. Ier. 12, 1. Ps. 11, 7. *x*) v. 3. Deut. 6, 15. c. 7, 21. &c. Est Occupatio. q. d. *Iehoua iustissimus*, Messias iustitia nostra Ier. 23, 6. medios inter Iudæos est Ioh. 1, 26. omnis vitii expers, & singulis diebus caussam Dei contra improbos agit, publice disserens ex Mose & Prophetis. Ita *Gurtler.* in Typico-Prophet. p. 119. Quod contra blasphemas nugas Abarbanelis, qui initium & finem versus quarti ad sanctissimum Seruatorem nostrum & discipulos ipsius, nefarie detorquet, tenendum est. *y*) neque nunc *neque olim committet peruersum quid.* v. 12. Deut. 32, 4. cf. Es. 53, 9. 1 Petr. 2, 22. *z*) Ex. 16, 21. Es. 50, 4. cf. Ier. 7, 13. 2 Par. 36, 15. *a*) *ius & verbum suum* c. 2, 3. Ps. 147, 19. Mich. 6, 8. cf. Ier. 5, 4. 5. c. 8, 7. *b*) Es. 51, 4 demonstrans & prædicans iustitiam suam, cum in condonatione peccati, tum in iudicio de falsa iustitia. *Cocc.* Lex. 704. Conf. Es. 48, 17. Ier. 36, 3. Ioh. 8, 12. *c*) *non deest* adhuc, *nec olim deerit* officio suo. 1 Sam. 30, 19. Es. 34, 16. *d*) Ier. 8, 12. *e*) *peruersus* & improbus Iudæus (5) Iob. 18, 21. c. 29, 17. *f*) Ier. 6, 15. cf. Ier. 3, 3. Es. 26, 10. Matth. 21, 37. Ioh. 8, 46.

♈. 6. *g*) *Exscidi* iustissimo iudicio, & Iudæis in terrorem, integras *gentes* Hab. 1, 17. X. præsertim tribus 2 Reg. 17, 7. 18. 20. &c. (vt minatus fueram 1 Reg. 9, 7.) At S. *Ideo exscindam*; vt supra c. 1, 3. 4. cf. Ez. 21, 8. 9. *h*) Es. 33, 8. Am. 7, 9. *i*) omnes *anguli* c. 1, 16. Trem. *extremitatis earum.* coll. Iud. 20, 2 S. *principes eorum.* cf. Es. 19, 13. *k*) Es. 37, 18. *l*) Thren. 4, 5. *m*) Es. 34, 10. Ier. 9, 9. 11. *n*) *per insidias captæ*, aut ex vsu Chald. *desolatæ sunt.* Niph. (1) Kal. *venari*, *insidiari* Ex. 21, 13. *o*) conf. Ier. 5, 6. *p*) Ier. 2, 15. *q*) c. 2, 5. Ier. 4, 7.

♈. 7. *r*) *Dixi* qd. s. *cogitaui.* Ion. 2, 5. *s*) *attamen* tot vicinarum gentium pœnis erudita, pertinacissima licet sit. cf. c. 1, 18. Ps. 139, 11. *t*) Es. 8, 13. Ier. 5, 22. *u*) v. 2. cf. Es. 28, 26. *x*) Schmid. *vt non exscinderetur.* cf. Es. 48, 19. Hos. 8, 4. *y*) *habitaculum eius.* Nah. 2, 12. Ier. 9, 10. Ion. *habitationes eorum e terra domus Schechinæ meæ.* Al. speciatim de templo, coll. 2 Par. 36, 15. *z*) Asyndeton: & *omne* s. aut *quidquam* eorum. *a*) *quæ* iam *mandaueram* Ier. 15, 3. *b*) *super eam*, sc. ne *fieret* vel (vt S. supplet) *rediret.* Ita poscunt accentus. conf. Gen. 27, 13. Ps. 3, 9. Sed Trem. *omni quo* (vel *quibuscunque*) *animaduerterem in eam.* Tig. *iuxta omne, quod constitui super eam.* præter accentus. Ion. vero aliique in bonam partem: *Omnia bona, quæ dixi, adducam ei.* *c*) *Verum enim vero* Es. 49, 4. c. 43, 4. tantum abest, vt emendauerit se, quin etiam deteriores facti sunt. vid. Præf. in Ierem. §. 6. *d*) cf. Es. 5, 11. c. 26, 10. & not. Ier. 5, 8. Opponitur gratiæ diuinæ, illos serio & tempestiue ad pœnitentiam vocanti. vid. Ier. 7, 13. 25. c. 11, 7. c. 25, 3. 4. &c.

y) Dissentiunt valde circa etymon huius adpellationis. Quidam (vt S. *inquinata*, Vat. *polluta*) eam putant significatum habere *impuritatis*, coll. Leu. 1, 16. Vnde Trem. hic habet *ingluuiei*; sed minus probabiliter, ideoque id reiicit *Abarb.* Al. vt Vulg. *prouocatrix*, Tig. *rebellanti*, qs. a מרה; sed hoc etiam contra analogiam grammaticam. Ion. *festinanti.* Syr. *nota.* vtrumque ex peruersa lectione vel potius interpretatione. At LXX. & Ar. *illustris.* melius *Cocc.* Lex. 124. & 777. *cui videndi copia facta est*, h. e. cui se ipse Dominus manifestauit, prædicans libertatem &c. ex *Hoph.* a ראה, coll. Ex. 25, 40. c. 26, 30. adde Es. 42, 20. & quoad formam Iud. 6, 28. Al. tandem ex *Pyal* a ירא (vt *Moreschet* pro *Mioreschet* &c.) *terribili*, h. e. sec. Abarb. *formidabili* hostibus suis post reditum ex Babel; vel potius sec. Milleri On. S. p. 442. seq. *formidata*, seu pluribus castigationibus *territa*: quia *Piel* actiua *terrorem incutere* significat 2 Sam. 14, 15. Neh. 6, 9. &c. *z*) Et hic discrepant. Tig. *& contaminata.* S. *& polluta* &c. vt Es. 59, 3. Thren. 4, 14. vbi tamen diuersa forma per *Cholem*, istam significationem subesse arguit, vt Mal. 1, 7. 12. Hinc alii, vt LXX. Ion. Syr. Ar. *adsertam* s. cum Vulg. *redemtam* intelligunt; quod non solum secund. *Abarb.* *redemti Domini* fuerunt, qui ex potestate Babyloni rum reuersi sunt; sed *adserta* etiam & *redemta* fuit Hierosolyma a Christo, & sanguis fœderis ad solutionem seruitutis in ea fuit. vid. *Cocc.* Lex. l. c. & cf. not. Es. 41, 14. c. 52, 3 *a*) *vrbi opprimenti.* Ier. 46, 16. sc. pios & inopes Ex. 22, 20. Ier. 22, 3. Ez. 18, 7. 12. c. 45, 8. Ita rectius omnino S. Tig. aliique, quam LXX. Vulg. Ar. *columba*, quamuis hoc pla-

---

CAP. III, ♈. 1. ־ואל Cum præfixo *Vau* 3. sic 5. fecerat, sed rursus expunxit. ♈. 7. אמרתי per *Rbbia* 3. 6. 9. 10. ״ 29. 23. תקחי Sic legunt *Orientales*, sed תקחו scribunt.

8 השיתו כל עלילותם׃ לכן חכו־לי נאם־יהוה ליום
קומי לעד כי משפטי לאסף גוים לקבצי ממלכות
לשפך עליהם זעמי כל חרון אפי כי באש קנאתי תאכל
9 כל־הארץ׃ כי־אז אהפך אל־עמים שפה ברורה
י לקרא כלם בשם יהוה לעבדו שכם אחד׃ מעבר
11 לנהרי־כוש עתרי בת־פוצי יובלון מנחתי׃ ביום ההוא
לא תבושי מכל־עלילתיך אשר פשעת בי כי־אז אסיר
מקרבך עליזי גאותך ולא־תוספי לגבהה עוד בהר
12 קדשי׃ והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם יהוה׃
13 שארית ישראל לא־יעשו עולה ולא־ידברו כזב ולא־
ימצא בפיהם לשון תרמית כי־המה ירעו ורבצו ואין
מחריד׃

רני

e) Gen. 6, 12. Deut. 31, 29 Iof. 2, 19. Pf. 14, 1. f) v. 11. Ez. 14, 22. c. 20, 43. c. 36, 17.

℣. 8. g) *Quare praestolamini me.* 2 Reg. 9, 3. Hof. 6, 9. Hab. 2, 3. Pf. 106, 13. Ion. *Ideo expectate Verbum meum.* Quaeritur: *Vtrum haec sit promisfio confolatoria, an vero denunciatio malorum?* ac refpondet *Abarb.* ad h. l. *Non est haec denunciatio mala, fed vult dicere, postquam ego vos deportaui in Babyloniam, & intra breue temporis fpatium vos vifitaui, vt liberati fitis & reuerfi ad terram veftram, idque omne eum in finem, vt meliores redderetis vias veftras,* "vt fic omnes fratres veftros reducerem ex captiuitate, vos autem noluiftis, omnesque actiones veftras corrupiftis; *ideo* non faciam iniquitatem, quia iuftus ego fum, fed in lucem edam ius meum, & quidem per excidium domus (Templi) fecundae, & captiuitatem Iudaeorum per Romanos. At non vifitabo vos mox a paucis diebus, ficut feci tempore captiuitatis Babylonicae, *Nam me praestolabimini* in captiuitate veftra *vsque ad eum diem, quo furgam in perpetuitatem,* vt furrectio fit perpetua. Hoc eft *enim iudicium*, & decretum *meum*, ad *congregandum gentes, & ad confociandum regna* ad terram fanctam & Hierofolymam, *vt illic fuper eos effundam iram meam* &c. Id vero ita futurum opinatur, dum Chriftiani maximo numero expeditiones cruciatas in terram fanctam denuo fufcepturi, fed a Turcis eorumque fociis ibidem ad internecionem caedendi, tunc vero Turci aliique ad Iudaeorum partes tranfituri fint, exclufis ab hoc beneficio Chriftianis, tanquam hoftibus Dei & verbi ipfius. Quam vefaniam Iudaei hic tetigiffe folum, fatis fit: Aliud namque Scriptura & praefertim Apocalypfis aperte commonftrat Nos vtique *promisfionem datam his verbis agnofcimus*, verum minime obftinatis & praefracte impoenitentibus Iudaeis, fed illis, qui miferiam fuam agnofcunt, & duram ceruicem, per poenitentiam & fidem, Chrifti iugo fubmittunt. Hos namque ipfe hortatur, vt patienter ferant temporum fuorum calamitates, omnemque fpem & expectationem fuam in fe, Seruatore ipforum & totius orbis, vnice collocent ac conftanter conferuent: vt qui ipfis in falutem certisfime iufto tempore exfurrecturus fit, omnesque aduerfarios tandem deftructurus. h) c. 1. 2. 3. i) cf. c. 1, 7. 14. k) *quo furgam.* S. *quo fiet furgere meum.* cf. Pf. 12, 6. Pf. 68, 2. l) *ad praedam.* fic S. Kimchi, & plerique (3) Gen. 49, 27. Ef. 33, 23. At Cocc. aliique: *quo refurgam* ex mortuis *in perpetuitatem*, f. ad vitam perpetuam & immortalem. Rom. 6, 9. fed fic praefixum per *Kametz* legitur v. c. Mich. 7, 18. Pf. 21, 7. Pf. 22, 27. &c. m) *nam ius* f. iuftum *iudicium meum*, vt in Iudaeos v. 15. ita in omnes hoftes meos Ez. 39, 21. fcil. *eft* vel requirit. n) *vt congregem gentes.* vid. Ioel 4, 9. feqq. Zach. 14, 2. o) *vt cogam f. colligam regna.* 1 Reg. 20, 1. cf. Ez. 16, 37. feqq. p) *vt effundam fuper eos*, impios primum Iudaeos Ef. 42, 25. Ez. 20, 33. c. 21, 36. deinde etiam in gentes antichriftianas Pf. 79, 6. cf. Ier. 25, 17. feqq. q) Ef. 10, 25. Pf. 69, 25. r) c. 2, 2. Ier. 25, 37. 38. f) c. 1, 18. Deut. 32, 22. Ef. 66, 15. 16. De motibus bellicis, quibus totus orbis arderet ante tempora Chrifti, *Vitringa* ad Apoc. 15, 7. p 925. t) cf. Ez 23, 25. u) vt Iudaeorum c. 1, 18. fic hoftium Dei Ez. 36, 5. Ef. 34, 2. 9. 10. &c. ℣. 9. x) S. *Tum enim* demum. videlicet quam vos primum, deinde gentes iudicio meo exercuero. c. 2, 11. Apoc. 16, 2-17. y) S. *conuertam me*, vt verbum hoc fumitur Iud. 20, 39. 41. 2 Reg. 5, 26. Al. tranfitiue, vt Syr. & Ion. *Siquidem ita conuertam ad gentes locutionem vnam electam.* z) cf. Act. 3, 46. a) S. *labio perfpicuo*, al. *puro* Ef. 49, 2. Pf. 19, 9. Iob. 33, 3. & *claro*, vt fol eft Cant. 6, 10 fc. verbo Euangelii. cf. Act. 2, 3. Ef. 2, 3. c. 49, 6. &c. b) S. *vt omnes inuocent nomen Iehouae.* cf. Ef. 8, 7. c. 19, 21. c. 29, 18. Zach. 14, 9. c) Ioel 3, 5. vid. not. Ef. 30, 27. & cf. *Raymundi* Pug. fid. ed. Lipf. p. 818. d) cf. Ef. 45, 23. e) *vno humero*, & vnanimi confenfu iugum Chrifti recipientes. Ier. 16, 19. c. 32, 39. cf. Act. 15, 14. 17. 19. Metaph. a *baiulis*, vnum onus humeris fuis portantibus. vid. Gen. 9, 23. c. 49, 15. Ef. 10, 27. cf. etiam de שכם not. 1 Sam. 10, 9. ὑπὸ ζυγὸν ἕνα. Syr. *pari iugo.* fic cf. Matth. 11, 29. ℣. 10. f) *Ab vlteriore parte* f. *ora* Deut. 30, 13. 2 Par. 20, 2. g) *fluuiorum Cufch.* & e remotisfimis etiam locis. Ion. *Indiae.* cf. c. 2, 12. Ef. 18, 1. h) *fupplices meos.* (1) al. vt S. in nominatiuo: *adoratores mei*, qualis ille Eunuchus Act. 8, 27. cf. verbum Gen. 15, 21. Ef. 19, 22. At Cocc. Lex. 656. *copia mea*, coll. Ez. 8, 11. fic conf. Ef. 60, 4. feqq. i) *filiam* (S. in vocatiuo o *filia*) *difperforum meorum* (1) Ecclefiam ab Apoftolis, in omnes mundi partes difperfis, collectam. conf. not. Ef. 66, 19. k) *adducent* ad nouam ac fpiritualem Hierofolymam. cf. Ef. 18, 7. Pf. 68, 30. l) *munus meum*, vel *oblationem* fpiritualem. vid. not. Ef. 66, 20. Mal. 1, 11. Rom. 15, 16. abrogato Leuitico cultu Dan. 9, 27. ℣. 11. m) v. 16. Ita de tempore N. T. Ef. 2, 17. 20. c. 4, 1. 2. c. 10, 20. c. 17, 4. c. 26, 1. Ier. 30, 8 &c. n) veniam peccatorum confecuta & fpiritum nouum ad vitae emendationem. Ier. 31, 33. 34. c. 50, 20. *non erubefces aut pudore confunderis* Ef. 29, 22. c. 49, 23. c. 54, 4. vt nunc quidem fieri oportet Ier. 2, 36. c. 22, 22. Ez. 36, 32. Rom. 6, 21. Senfus non eft, quod peccabunt, & tamen non pudefient; fed quod ita actiones fuas fint directuri, vt non recipiant pudorem & opprobrium ex operibus fuis. *Abarb.* o) *de omnibus malefactis tuis.* vid. v. 7. nam de hominibus in malam partem fumi folet. vt Pf. 34, 1. p) Ef. 1, 2 Ier. 3, 13. Ion. *quibus rebellasti in Verbum meum.* vid. Luc. 19, 14. Ioh. 19, 15. q) Ef. 1, 25. Ez. 21, 19. r) *exultantes* c. 2, 15. Ef. 13, 3. c. 22, 2. s) *de fuperbia f. elatione tua.* Ef. 9, 9. cf. fupra c. 1, 3. 8. 12. Ier. 5, 3. c. 36, 23. 24. Rom. 1, 31. t) *efferre te.* c. 1. Ef. 2, 11. 17. c. 3, 16. Ier. 13, 15. Ez. 16, 50. Infin. cum *He paragog.* vt Ex. 29, 29. u) vid. Ef. 56, 7. & cf. Matth. 11, 29. Phil. 3, 4. feqq. ℣. 12. x) cf. 1 Reg. 19, 18. Ef. 11, 11. 16. Ier. 50, 20. Zach. 13, 8. 9. y) cf. c. 2, 3. 2 Reg. 24, 14. c. 25, 12. Ef. 6, 13. c. 49, 19. 20. 21. Pf. 107, 39. & 1 Cor. 1, 26 feqq. z) Ef. 14, 32. Pf. 2, 12. Pf. 36, 8. Rom. 5, 5. a) vid. not. v. 9. & cf. Rom. 10, 13. 1 Ioh. 5, 13. ℣. 13. b) c. 2, 9. non quales illae carnales Ier. 41. & 42, 15. 19. &c. fed λεῖμμα κατ᾽ ἐκλογὴν χάριτος Rom. 11, 5. Ef. 10, 20. 21. c. 37, 32. c. 46, 3. Ier. 31, 7. Mich. 2, 12. c) a Deo edocti v. 5. cf. Ef. 33, 15. 16. c. 60, 21. d) cf. Pf. 15, 2. feqq. e) cf. Ef. 53, 9. Apoc. 14, 5. f) *lingua doli* f. dolofa (5) Ier. 8, 5. g) Ef. 5, 17. c. 14, 30. c. 49, 9. c. 65, 25. Mich. 7, 14. fub Chrifto paftore fuo Pf. 23, 1. &c. h) c. 2, 7. 14. i) Leu. 26, 6. Ef. 17, 2. Mich. 4, 4. conf. Ef. 11, 9. 13. c. 41, 11. 12. Mich. 5, 7. 9. c. 7, 10. & Rom. 8, 38. 39.

℣. 8. *Spatium* praemitt. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 21. מכל per *Cholem* & *Mun.* 8. 10-17. 19. 21. 22. 23. 24. & in marg. 6. 9. fic fc. 5. cum *Dag.* 2. 3. 5. 7. 8. 22. Alii fine eo. ℣. 11. *Spatium* praemitt. 6. 9. 10. 19. 20. ℣. 13. בפיהם Ita

14 רָנִּי בַּת־צִיּוֹן הָרִיעוּ יִשְׂרָאֵל שִׂמְחִי וְעָלְזִי בְּכָל־לֵב בַּת
יְרוּשָׁלִָם׃ הֵסִיר יְהוָה מִשְׁפָּטַיִךְ פִּנָּה אֹיְבֵךְ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל ׀ טו
16 יְהוָה בְּקִרְבֵּךְ לֹא־תִרְאִי רָע עוֹד׃ בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָמֵר
17 לִירוּשָׁלִַם אַל־תִּירָאִי צִיּוֹן אַל־יִרְפּוּ יָדָיִךְ׃ יְהוָה
אֱלֹהַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ גִּבּוֹר יוֹשִׁיעַ יָשִׂישׂ עָלַיִךְ בְּשִׂמְחָה
18 יַחֲרִישׁ בְּאַהֲבָתוֹ יָגִיל עָלַיִךְ בְּרִנָּה׃ נוּגֵי מִמּוֹעֵד אָסַפְתִּי
19 מִמֵּךְ הָיוּ מַשְׂאֵת עָלֶיהָ חֶרְפָּה׃ הִנְנִי עֹשֶׂה אֶת־
כָּל־מְעַנַּיִךְ בָּעֵת הַהִיא וְהוֹשַׁעְתִּי אֶת־הַצֹּלֵעָה
וְהַנִּדָּחָה אֲקַבֵּץ וְשַׂמְתִּים לִתְהִלָּה וּלְשֵׁם בְּכָל־הָאָרֶץ
בָּשְׁתָּם׃ בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי כ
אֶתְכֶם כִּי־אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי
הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְהוָה׃

בשנת

✠. 14. *k*) Ef. 12, 6. c. 49, 13. c. 54, 1. *l*) Ef. 1, 8. c. 49, 14. Zach. 9, 9. *m*) Ef. 44, 23. Pf. 47, 2. *n*) Ef. 19, 24. 25. Ioel 4, 16. Gal. 6, 16. *o*) Ioel 2, 21. Hab. 3, 18. Pf. 68, 5. Pf. 149, 5. Phil. 4, 7. Apoc. 19, 7. *p*) Ef. 37, 22. Zach. 9, 9. Thren. 2, 15.

✠. 15. *q*) Pf. 39, 11. *r*) *iudicia tua* f. pœnas & caſtigationes tibi iuſto Dei iudicio irrogatas. cf. v. 8. Ef. 26, 9. Ez. 16, 38. immo reatum etiam & condemnationem Rom. 5, 1. c. 8, 1. *s*) *amouit*, vt folent purgamenta & fordes elici, aut impedimenta remoueri. Leu. 14, 36. Mal. 3, 1. *t*) cf. Ef. 11, 4. c. 30, 33. c. 60, 12. Mich. 7, 8. 10. Hab. 2, 16. 2 Theff. 2, 8. Apoc. 18, 21. c. 19, 20. 21. &c. *u*) vid. Ef. 32, 1. c. 33, 17. 22. c. 52, 7. & not. Ef. 62, 3. *x*) Meſſias Ier. 23, 6. Apoc. 7, 15. feqq. *y*) v. 17. Ef. 12, 6. Matth. 28, 20. *z*) cf. Ef. 33, 19. Ier. 5, 12. c. 44, 17. Pf. 90, 15.

✠. 16. *a*) vid. v. 11. *b*) per Apoſtolos ac verbi Dei miniſtros. *c*) nec a tyrannis & perſecutoribus, nec a diabolo & inferno. cf. Ef. 12, 2. c. 40, 9. c. 54, 14. Zach. 8, 13. Matth. 10, 28. Luc. 2, 10. *d*) Ef. 35, 3. cf. 2 Par. 15, 7. & Ef. 33, 24. c. 60, 22. Zach. 10, 7. Rom. 8, 37. 1 Ioh. 5, 4.

✠. 17. *e*) *Iehoua* Meſſias, *Deus tuus* v. 15. *f*) femper adeſt, vt opem ferat v. 15. Pf. 46, 6. *g*) vt fortiſſimus *Heros* Ef. 9, 5. *h*) *faluabit te*. Ef. 25, 4. 9. c. 35, 4. c. 43, 11. 12. Matth. 1, 21. &c. *i*) Ef. 62, 5. *k*) cf. Pf. 68, 4. *l*) *tacebit* Ef. 42, 14. Ier. 4, 19. i. e. *filebit* & non recordabitur iniquitatum tuarum. *Abarb.* Conf. Ier. 50, 20. *m*) Ef. 63, 9. Eph. 5, 25. Ion. *fubiget peccata tua in miſericordia fua*, vt legimus Mich. 7, 19. *n*) cf. Ef. 65, 18. *o*) cf. Ef. 35, 10. c. 51, 11. Pf. 105, 43.

✠. 18. *p*) *Mœſtos*. Schm. *lugentes*. Thr. 1, 4. Mittimus *Nuges*, quas cum Vulg. hic habet Hieron. quem ad carmina præficarum reſpexiſſe, putat *Druſius* ad h. l. vox enim non eſt Latinæ, fed Hebraicæ originis, a rad. יָגָה. *q*) Schmid. *ob feſtum tuum*. Trem. *propter conuentum* facrum. Leu. 23, 2. 4. fc. ceſſantem & abrogatum Thren. 1, 4. c. 2, 6. cf. Ef. 33, 20. fed Vat. *a tempore ſtatuto*, vt Ex. 9, 5. Hoſ. 9, 5. qui in mœrore & gemitu fuerunt diutius expectandi diem aduentus Chriſti Hab. 2, 3. Pf. 102, 14. מועד inquit *Abarb.* ad h. l. eſt *preſtitutum tempus* finis captiuitatis, ficut Dan. 8, 19. fumitur. *r*) *colligam*. vid. Ef. 11, 12. Mich 4, 6. *s*) Schm. *aberunt a te*. At Vulg. Tig. Trem. aliique: *qui* vel *quia ex te fuerunt*, & ex numero tuorum. cf. 1 Ioh. 2, 19. *t*) Schm. *onus* nimirum. (ʒ) alibi *munus*. Ier. 40, 5. Eſth. 2, 18. conf. cognatum Am. 5, 11. Deut. 1, 12. Pf. 38, 5. *u*) Schmid. *quod eſt fuper ea*. ipſi impoſitum. Iob. 7, 20. *x*) *opprobrium* nempe, quod ab hoſtibus perpeſſi funt. cf. fupra c. 2, 8. 10. Ier. 51, 51. Pf. 44, 14. Pf. 69, 8. 21. Pf. 79, 4. & 89, 41. 51. &c. ✠. 19. *y*) Tig. *En ego agam cum his, qui tibi infeſti funt*. Schm. *conſicientes tuo*. nimirum *conſummationem*, vt dixerat fupra c. 1, 18. Guſſetio p. 649. metaphora fumta videtur ab *adparatu animalis in cibum*, vt Gen. 18, 7. 8. aut *in facrificium*, vt Ex. 29, 36. 39. 1 Reg. 18, 23. *z*) Gen. 15, 13. Ex. 1, 12. Ef. 60, 14. Pf. 94, 15. *a*) cf. Ier. 30, 23. 24. Hoc per Romanos in impiis Iudæis fuit impletum. *Vat.* *b*) v. 17. Ef. 49, 25. Ez. 34, 21. Hoſ. 1, 7. Zach. 8, 13. c. 10, 6. *c*) Schm. *claudicantem* ouem. vid. Mich. 4, 6. 7. & cf. Ef. 35, 6. Ier. 31, 8. *d*) Ef. 56, 8. Zach. 10, 8. 10. *e*) Ef. 60, 15. *f*) i. e. laudatos & celebres. v. 10. Deut. 26, 19. Ier. 13, 11. c. 33, 9. *g*) terra fc. *pudoris eorum*, f. in qua pudore & ignominia adfecti funt. cf. Ef. 54, 4. c. 61, 7. Ier. 3, 25. Pf. 44, 16. Nomen *terra* poſt *He emphat.* repetendum, vt Gen. 2, 17. Ioſ. 3, 14. coll. Pf. 133, 2. Ceterum conf. e. c. ex hiſtoria tempora Conſtantini M.

✠. 20. *h*) v. 19. Ef. 18, 7. Ier. 31, 1. c. 33, 15. cf. fupra v. 11. 16. *i*) Ef. 43, 5. ad ciuitatem meam, nouam fc. Hieroſolymam. Ier. 3, 14. 17. Ef. 57, 6. Ez. 34, 13. Zach. 10, 10. *k*) vid. v. 19. Ier. 31, 8. 10. c. 32, 37. Ez. 28, 25. *l*) v. 19. *m*) cf. Deut. 4, 6. c. 28, 10. Ef. 61, 9. *n*) c. 2, 7. Ef. 52, 8. Ier. 30, 10. 18. Hoſ. 6, 11. *o*) Ier. 51, 24. *p*) Hoc certiſſimum huius promiſſionis figillum eſt. cf. Hoſ. 11, 11.

✠. 15. וְיִשְׂרָאֵל fine *Pſik* 1. 2. contra *Indicem Baſileenſem* f. 60. col. 7. ✠. 18. pro עליה habet עָלַיִךְ in marg. 2. 6. 9. & fic in textu fe. 5.

IN HAGGAEI VATICINIVM

PRAEFATIO.

VTi præcedentes minores Prophetæ omnes ante Aſſyriacam & Babylonicam captiuitatem vaticinati funt, Ezechiel autem & Daniel in ipſa captiuitate; ita *ad reduces in Iudæa* fecundo Darii Hyſtaſpidis anno *Haggaus* & *Zacharias* prophetarunt: vltimus vero *Malachias* extremis Artaxerxis Longimani temporibus, vt fuo loco oſtendemus. Vtraque hæc Haggæi & Zachariæ prophetia ea eſt, de qua agit Ezras c. V. *Occaſio* hæc fuit, vt bene fcribit *Grotius* h. l. Conceſſerat *Cyrus*, a Deo (qui id per Efaiam prædixerat Ef. 44, 28. c. 45, 1 feqq.) motus, primo imperii fui anno Iudæis reditum in patriam, cum iure reſtituendi templi & vrbis. Ita enim e 2 Par. 36, 23. & Ezr. 1, 1. feqq. Cyri edictum refert *Ioſephus* XI. c. 1. Redierant ergo e tribu *Iuda Beniaminis* & *Leui* plurimi, nonnulli etiam ex tribubus aliis, quibus Dei cultus erat cordi Ezr. 2, 1. feqq. & fundamenta iecerant templi Ezr. 3, 10. *Cyro* autem per bella occupato, & *Artaxerxe* feu *Cambyſe* circumuento Ezr. 4, 5. 7. feqq. vicini Satrapæ, inuidentes Iudæis, impedierant ædificationem templi longo fatis tempore. At *Dario Hyſtaſpis* regnum adepto Perſicum, aperuit Deus hiſce Prophetis, velle fe, vt pergeretur in cœpto opere: quia fcilicet conſtituiſſet Regis Darii animo indere cogitata Iudæis fauentia, & hoc opus promotura. Erant etiam, qui Haggæo crederent, inter quos eminebant *Zorobabel* Ethnarcha, e Da-

Haggæi 1. *Aetas*.

2. Vaticinii huius *Occaſio*, enarrata ex Grotio.

e Dauidis ſtirpe, & *Ieſus*, filius Iocſedek, ſacerdos maximus. Multi tamen ex plebe, laboris & impenſarum fugientes, quæuis malebant credere, quam id, quod ipſis moleſtum eſſet: ſatis enim habebant, in domibus, quas ſibi ſubito fecerant, bene aduerſus omnem cæli iniuriam tectis habitare, & agri prouentibus frui; quæ tamen ſpes eos, Deo ita volente, feſellerat. Itaque Haggæus iſtam Iudæorum negligentiam in extruendo templo diuino iuſſu redarguit, ſeduloque hortatur, vt malis, quibus hactenus adflicti erant, admoniti, opus inſtaurandi templi adgrederentur ſerio. Quod, ſi facerent, & ad Deum eiusque cultum ſe totos conuerterent, Deum clementer ſua gratia adfuturum, eosque non tantum in hoc opere protecturum promittit; ſed & tandem ſuo tempore facturum ſpondet, vt *per Meſſiæ aduentum & præſentiam*, longe maior templi huius poſterioris futura ſit gloria, quam vnquam fuerit prioris a Salomone extructi.

3. *Argumentum.*

4 *Partitio.*

Partes habet *quatuor* ſc. totidem conciones; quarum I. *die* 1. *menſis ſexti*, anno Darii ſecundo Zorobabelem & Iosuam, ac populum ad ſtruendum templum exhortatur c. 1. II. *die* 21. *menſis ſeptimi* Meſſiam in illud templum venturum promittit c. 2, 1 - 9. III. *die* 24. *menſis noni* iterum reprehendit Iudæos ob templi ſtructuram, antea neglectam, cum pollicitatione gratiæ in futurum v. 10 - 19. IV. *eodem die* 24. *menſis noni* in ſolatium Zorobabelis prædicit deſtructionem hoſtium, & Zerubabelis ſ. Meſſiæ ab illo oriundi eiusque regni perpetuam conſeruationem v. 20 - 23.

LIBER
HAGGAI,
Hebr. חגי

CAP. I.

א בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הַשִּׁשִּׁי
בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה בְּיַד־
חַגַּי הַנָּבִיא אֶל־זְרֻבָּבֶל בֶּן־שְׁאַלְתִּיאֵל פַּחַת יְהוּדָה וְאֶל־
2 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת לֵאמֹר הָעָם הַזֶּה אָמְרוּ לֹא עֶת־בֹּא עֶת־בֵּית
יְהוָה

Ii ii עת א

CAP. I. ✱. 1. a) *Anno ſecundo.* Sic 1 Reg. 15, 25. 2 Reg. 1, 17. c. 14, 1. &c. b) *Darii Regis.* ὁ. ἐπὶ Δαρείου. ſic v. 15. c. 2, 10. vt Marc. 2, 26. Luc. 3, 2. Igitur poſt captiuitatem & eodem anno, quo Zacharias, vaticinatus eſt. Zach. 1, 1. c. 7, 3. 5. Ezr. 5, 1. At cuius Darii? Non *Medum* illum fuiſſe, de quo Dan. 6, 1. facile patet. Ille enim Cyro coæuus, tempore Haggæi dudum fatis conceſſerat. vid. *Lightf.* Chronol. p. 133. Quidam ergo, vt *Heideggerus* in Enchiridio p. 359. *Alſtedius* in Tabb. Chronol. p. 38. *Coccejus* ad h. l. aliique, *Scaligeri* opinionem ſecuti, *Darium II.* ſeu *Nothum* fuiſſe cenſent, quod ex Ezr. 4, 7. coll v. 24. & c. 5, 1. 6. item c. 7, 1. manifeſtum fiat, Darium hunc *anteceſſorem* & *ſucceſſorem* habuiſſe, verumque *Artaxerxen* nomine; quod Dario Notho tantum conueniat. Sed cadit ſpecioſum argumentum, ſi illos Cyri ſucceſſores, *Cambyſen* filium, & *Smerdem* Magum, a principibus obtruncatum, binomines fuiſſe, cum eruditis obſerues: vel, quod, ex nonnullorum ſententia, *Ahaſueri* aut *Artaxerxis* & *Darii* commune fuerit Regum Perſiæ cognomen, vt *Pharao* Regum Aegypti; vel potius, quod ſolemne fuerit nouis Perſarum regibus, priuatum nomen cum auſpicatiore commutare. Ita *Beſſus*, parricida, apud *Curtium* lib. 6. c. 6. veſte regia ſumta, *Artaxerxem* ſe iuſſit adpellari. vbi vide *Cellarii* not. & quæ ad l. c. Ezræ adnotabimus. Accedit vero etiam, quod ex iſta hypotheſi a iactis primis templi fundamentis Ezr. 3, 8. 9. 10. vsque ad operis inſtaurationem c. 5, 2. anni plures, quam centum, ſaltim 105. numerandi; Serubbabeli autem Duci, & Iosuæ Pontifici, anni minimum 130. vel 120. aliis vero, qui ſplendorem templi prioris viderant Hagg. 2, 2. 3. ducenti fere, vel plures etiam anni tribuendi forent. *Placet itaque eorum ſententia, qui Darium, Hyſtaſpis filium, intelligunt*: nominatim *Ioſephi*, *Euſebii* & *Hieronymi*: quos ſequuntur *Cappellus*, *Gartlerus* & *Vitringa* in Chronol. p. 165. ſeqq. Doctr. Proph. p 41. ſeq. & in Obſerv. S. Lib. 6. p. 337. Vid. etiam contra *Coccejii* dubia in ſpecie *Calouius* ad h. l. c) *in menſe ſexto* v. 1. Cœpit ergo Haggæus a Deo his viſis illuſtrari binis menſibus ante, quam Zacharias, coll. Zach. 1, 1. d) *in die primo.* ſic Gen. 1, 5. &c. *feſto* ſcil. *nouilunii*, quo populus conuenire ſolebat. vid. Num. 28, 11. e) Ion. *factum eſt verbum prophetiæ a Domino.* ſic v. 3. c. 2, 1. 10. cf. Zeph. 1, 1. &c. f) *per manum*, i. e. *per miniſterium.* ὁ. ἐν χειρί. ſic c. 2, 1. Gal. 3, 19. *Manus* enim hominis aptiſſimum eſt inſtrumentum ſ. membrum negotia corporis expediundi. Hinc phraſis illa a propria ſignificatione per *metaphoram* eleganter in aliam deducta eſt: ac qui tuto alicui aliquid committere poteſt, quod recte curatum vult, Hebræis per *manum* illius feciſſe dicitur; licet res non manibus, ſed vel ore, vel aliis etiam modis effectui detur. ait *Reinbecc.* ad h. l. cf. not. Ex. 9, 35. Hoſ. 12, 11. g) *Haggai.* quod nomen dicit quaſi iterum celebrandum eſſe *feſtum Domini.* coll. Nah. 2, 1. Et quanam tribu is fuerit, neſcimus, inquit *Abarb.* h) Ezr. 5, 1. vid. Hab. 1, 1. i) *ad Zerubbabelem* c. 2, 2. 21. qui & *Scheſchbatzar* a Chaldæis dictus fuit. Ezr. 1, 8. vbi vid. not. ‡ k) *filium*, h. e. *nepotem Schealtielis.* Matth. 1, 12. Fuit enim ipſe *filius Pedaiæ*, vt Kimchi monet, coll. 1 Par. 3, 17. 19. *Abarbanel*: Forte auus ipſius *Schealtiel* celebrior fuit patre *Pedaiah*; aut ipſe ab auo *Zerubbabel* educatus; coll. 2 Sam. 21, 8. & c. 6, 23. l) *Ducem ſ. Principem Iudæorum.* v 14. Ezr. 1, 8. c. 5, 14. 2 Reg. 18, 24. m) *& ad Ioſuam* Zach. 3, 1. ſ. *Ieſum* Ezr. 3, 2. c. 5, 2. n) *filium Iehozadaki*, qui in captiuitatem a Nebucadnetſare fuerat abductus 1 Par. 5, 40 41. o) *Sacerdotem maximum* v. 12. Leu. 21, 10. Num. 35, 25. 28. Scil. Principes populi, tam ſacrum, quam politicum, & in illis totum populum alloquitur, coll. v. 2. 12. c. 2, 2. Eſtque in hoc capite ſeu prima concione Prophetæ poſt titulum v. 1. & notatam circumſtantiam temporis, obſeruandum: I. *Mandatum Dei* exprobrantis v. 2 - 4. punientis v. 5. 6. præcipientis de nouo v. 7. 8. & præterita mala fuſius enarrantis v. 9. 10. 11. II. *Mandati diuini effectus*, principum ſcil. & populi obedientia v. 12 - 14. ✱. 2. p) vid. Nah. 1, 11. q) Eſ 1, 24. Hoſ. 12, 6. ὁ. Κύριος παντοκράτωρ. ſic v. 5. 7. 9. c. 2, 4. &c. cf. 2 Cor. 6, 18. &c. r) *Populus iſte* Iudæorum *dicunt.* Grotius: plebs illa pigra & auara. vide, quæ in Præf. de occaſione huius prophetiæ notauimus. s) *nondum.* Gen. 2, 5. Ez 5, 9. Iob. 22, 16. t) iuſtum *tempus* eſt Leu. 15, 25. Hoſ. 10, 12. u) *veniendi.* vt ſcilicet *veniendo venerit* tempus. Pſ. 102, 14. x) *tempus* nimirum *domus Domini* ſeu Templi.

CAP. I, ✱. 1. לדריוש ſine *Meth.* 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. & *Ber.* Sic v. 15. præter hos etiam 1. 21. At per *Pat.* 5. 21. & דָּ ſic v. 15. habet 10. 20.

‡ vbi nota videnda est nulla.

יהוה להבנות׃ ויהי־דבר־יהוה ביד־חגי 3
הנביא לאמר׃ העת לכם אתם לשבת בבתיכם 4
ספונים והבית הזה חרב׃ ועתה כה אמר יהוה צבאות ה
שימו לבבכם על־דרכיכם׃ זרעתם הרבה והבא מעט 6
אכול ואין־לשבעה שתו ואין־לשכרה לבוש ואין־לחם
לו והמשתכר משתכר אל־צרור נקוב׃
כה אמר יהוה צבאות שימו לבבכם על־ 7
דרכיכם׃ עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית וארצה־בו 8
ואכבד אמר יהוה׃ פנה אל־הרבה והנה־למעט 9
והבאתם הבית ונפחתי בו יען מה נאם יהוה צבאות
יען ביתי אשר־הוא חרב ואתם רצים איש לביתו׃ על־ י
כן עליכם כלאו שמים מטל והארץ כלאה יבולה׃

ואקרא

ואכבדה קרי

10. 12. Est argumentum ab iniquo.

✠. 5. *h*) *Nunc itaque*, vt intelligatis, quam male commodis vestris ita consultum sit c. 2, 15. *i*) vid. v. 2. & not. Es. 48, 17. *k*) *advertite animum vestrum*. v. 7. c. 2, 15. Deut. 31, 46. Iob. 1, 8. *l*) *ad vias*, h. e. ad consilia & actiones *vestras*, earumque euentus. cf. Es. 58, 13. Ier. 7, 3. 5. Vulg. dicere: si animaduerteritis fata vestra, quæ huc vsque habuistis, facile intelligetis, & manibus quasi palpabitis, quod vestram in struendo templo desidiam Deus punuierit. ✠. 6. *m*) *sed reducendo* reduxistis. Vulg. *intulistis parum*, i. e. paucos prouentus habuistis. 2 Sam. 9, 10. cf. infra v. 9. 10. c. 2, 16. 17. Deut. 28, 38. Mich. 6, 15. Es. 24, 5. seqq. *n*) *comedendo* sc. *comedistis* quidem; *sed non ad satietatem*. Es. 23, 18. vid. Leu. 26, 26. & not. Hos. 4, 10. *o*) *bibendo* quidem bibistis vinum aut siceram, *sed non ad satietatem vsque bibistis*. Idem de potu valet, quod præcedens שבע de cibo. cf. Gen. 43, 34. Cant. 5, 1. *p*) *induendo* induit quis vestes. ὁ. περιεβάλεσθε. Matth. 6, 29. 31. *q*) *nec tamen ad calorem ipsi*, seu *vt calidum esset ipsi*. 1 Reg. 1, 1. vt tenuis vestitus satis fuerit bene fouendo corpori. cf. Iac. 2, 16. *r*) *& qui mercedem sibi lucratus est* vel comparauit al. *qui semetipsum pro mercede elocauit*, vt eam domum reportaret. *Hithp*. h. l. tantum. cf. *Niph*. 1 Sam. 2, 5. *s*) lucratus est eam *in marsupium* s. *loculum* 1 Sam. 25, 29. Prou 7, 20. *t*) *perforatum*, *pertusum* 2 Reg. 12, 10. Locutio prouerbialis, de numis mox dilabentibus. Ion. *ad maledictionem*. ✠. 7. *u*) Quare *sic* iterum iterumque *dicit Dominus* &c. v. 2. 5. ✠. 8. *x*) Itaque vel his damnis vestris sapite, atque *adscendite in montem* Libani. *Coccejus*: Libanum intelligit, ex quo cedri ad ædificandam domum petendæ erant. Conf. 1 Reg. 5, 20. Ezr. 3, 7. At Ion. *in montes*. cf. Neh. 8, 15. *y*) *indeque aduehatis ligna*. *z*) *& ædificate domum*, i. e. Templum v. 2. 4. *a*) *& acquiescam in ea*; i. e. *grata*, & sec. Vulg. *acceptabilis mihi erit*, eq. symbolum & pignus visitationis meæ v. 4. etsi nec argento neque auro, sicut olim, nunc refulgeat. cf. ad verbi constr. Mich. 6, 7. Prou. 3, 12. 1 Par. 29, 3. Ion. *& adquiescam*, *vt in ea habitare faciam Schechinam meam cum gloria*. ὁ. καὶ εὐδοκήσω ἐν αὐτῷ. cf. Col. 1, 19. *b*) *& glorificabor* in ea: etsi externus desit splendor. Est argumentum a glorioso. cf. c. 2, 9. Es. 16, 15. Ceterum *He paragogicum* in *Ctibh* huius loci ideo deesse volunt Hebræi, vt significetur, *quinque res* (nam ה in numeris valet 5.) in secundo templo fuisse desideratas. 1) *ignem sacrum* cælitus delapsum, 2) *Schechinam* s. σκήνωσιν; de qua cf. Ex. 29, 42. seqq. c. 30, 6. c. 40, 34. seqq. Num. 9, 15. 1 Reg. 8, 10. 11. 12. &c. 3) *Arcam & Cherubinos*, 4) *Vrim & Thummim*, 5) *Spiritum Sanctum* s. *Propheticæ donum*; quæ alii paulo aliter & alio ordine, etiam plura numerant. vid. *Abarb*. & *M. I.* ad h. l. Sed quum illa defuerint quoad litteram s. vmbram, necesse est, ea fuisse danda in veritate & corpore. Et hoc significatur per *glorificabor* &c. inquit *Cocc*. ad h. l. Conf. infra c. 2, 7. 9. *c*) vid. not. v. 2. ✠. 9. *d*) Quoniam vero illud, quod v. 8. præcepi, omisistis huc vsque, & res tantum vestras curastis, ideo *respiciendo* quidem respexistis *ad multum*, & vberes quidem prouentus *exspectastis*. cf. v. 6. *e*) *sed ecce in paucitatem* abiit, *parum factum est*. 2 Par. 29, 34. *Hieronymus*: Cum iam candescerent segetes, & messium tempus instaret, & frumenta vos in manibus tenere putaretis, messuistis vacuos culmos, & inanes stipulas sine spicarum frugibus congregastis. Plenæ erant areæ, spes in oculis, luctus in manibus. *f*) *cumque* exiguum illud *domum* s. in horrea *intulistis*, v. 6. *g*) insuper *tamen sufflaui & disperssi illud*. Ez. 22, 20. 21. Metaphora. cf. Es. 40, 7. Ion. *maledictionem immisi in illud*. *h*) *propter quid?* Vulg. *quam ob caussam?* Ez. 5, 9. *i*) v. 2. Ez. 11, 8. c. 16, 14. *k*) *qua ipsa desolata* manet v. 4. licet iam Cyri tempore prima eius fundamenta iacta sint. Esr. 3, 10. cf. infra c. 2, 18. not. *l*) *vos autem curritis*. Vulg. *festinatis*; omneque studium & operam impenditis. cf. Prou. 1, 16. *m*) *vnusquisque*, singuli. Es. 47, 15. Ionæ 3, 8. *n*) *ad domum suam* exornandam & locupletandam. Vestras res tantum agitis: Deum non curatis; ideo nec ille vestris annuit desideriis. cf. v. 4. Phil. 2, 21. ✠. 10. *o*) *Ideo* namque *super vobis*. cf. Deut. 28, 23. *M. I.* & *Abarb*. quum super alias gentes pluunt. cf. Am. 4, 7. & Zach. 8, 11. Ion caussaliter: *propter peccata vestra*. *p*) *cohibuerunt cælos*. impersonaliter, pro *cohibiti* vel sec. Vulg. *prohibiti sunt cæli*. cf. not. Ez. 19, 8. Hos. 12, 9. Al. vt LXX. & Ar. *ideo abstinuerunt cæli*. Ion. *desierunt cæli* demittere pluuiam. *q*) *a rore*; vt nec rorem neque pluuiam dederint. cf. *præf*. *Mem priuatiuum* Es. 23, 1. & ad rem 1 Reg. 17, 1. *r*) *& terra cohibuit fructum suum*. cf. v. 6. Hab. 3, 17. Zach. 8, 12. Deut. 11, 17. Deo scil. ipsis non respondente Hos. 2, 23. 24.

y) *vt ædificetur*. Zach. 8, 9. Vulg. *nondum venit tempus domus Domini ædificandæ*. q. d. Dominus: Licet tempus nunc sit ædificandi templum, mortuo scil. Cambyse, & remotis obstaculis, quæ ædificationi obiecta fuerunt; tamen populo nondum id tempus commodum videtur; quippe ædificandi tempus sua tantum commoditate & re priuata metienti. cf. Præf. §. 2. Ceterum vere *Abarbanel*, Nullus dubito, inquit, quin hoc vaticinium editum sit prius, quam a Rege Dario Iudæis venia data esset instaurandi Templum. cf. enim Ezr. 5, 3. seqq. vsque c. 6, 14.

✠. 3. *z*) S. *Factum itaque est* porro *verbum Domini*. scil. quia sic dicunt v. 2. Alii hic nouam prophetiam exordiuntur, eamque die 24. mensis sexti prolatam putant. coll. v. 15. *a*) vid. not. v. 2.

✠. 4. *b*) *Num ergo vobis tempus est?* 2 Reg. 5, 26. *c*; *o vos* ignaui cunctatores! Vel: *vobis*, *inquam*. qualis pleonasmus Pronominis est Gen. 27, 34. 38. Ps. 9, 7. &c. *d*) *ad habitandum in domibus vestris*. v. 9. *e*) S. *contabulatis*. Vulg. *laqueatis*. i. e. non modo ad necessitatem, sed etiam ad voluptatem, nec sine sumtu & labore constructis. Ion. *in domib⁹, quæ tectæ sunt tabulatis cedrinis*. cf. 1 Reg. 6, 9. c. 7, 3. Ier. 22, 14. *Grotius*: In vestris rebus nullum tempus serum est; in Dei rebus omne tempus præmaturum creditis. Non ita animatus fuit Dauid; ad cuius verba 2 Sam. 7, 2. Ps. 132, 2. seqq. hic respicitur. *f*) *& domus hæc*, quæ (vt symbolum incarnationis & gratiosæ inhabitationis Filii Dei, coll. Mal. 3, 1. Ioh. 1, 14. c. 2, 19. 21. Col. 2, 9. Hebr. 3, 6. &c.) ante omnia instaurari debebat. *g*) *desolata* erit ac manebit? v. 9. Ier. 33, 10.

✠. 3. דבר per *Mun*. 1. 2. ✠. 6. שָׁתֹה sic in textu, cum *Kri* שתו 1. ✠. 9. והנה per *Mun*. milra 1. 2. 3. 5.

11 ויקרא חרב על־הארץ ועל־ההרים ועל־הדגן ועל־
התירוש ועל־היצהר ועל אשר תוציא האדמה ועל־
12 האדם ועל־הבהמה ועל כל־יגיע כפים : וישמע
זרבבל בן־שלתיאל ויהושע בן־יהוצדק הכהן הגדול
וכל שארית העם בקול יהוה אלהיהם ועל־דברי חגי
הנביא כאשר שלחו יהוה אלהיהם וייראו העם מפני
13 יהוה : ויאמר חגי מלאך יהוה במלאכות
14 יהוה לעם לאמר אני אתכם נאם־יהוה : ויער יהוה
את־רוח זרבבל בן־שלתיאל פחת יהודה ואת־
רוח יהושע בן־יהוצדק הכהן הגדול ואת־רוח כל
שארית העם ויבאו ויעשו מלאכה בבית־יהוה צבאות
טו אלהיהם : ביום עשרים וארבעה לחדש בששי בשנת
ב שתים לדריוש המלך : בשביעי

Cap. II.

בעשרים ואחד לחדש היה דבר־יהוה ביד־חגי הנביא
2 לאמר : אמר־נא אל־זרבבל בן־שלתיאל פחת יהודה
ואל־יהושע בן־יהוצדק הכהן הגדול ואל־שארית העם
3 לאמר : מי בכם הנשאר אשר ראה את־הבית הזה
בכבודו הראשון ומה אתם ראים אתו עתה הלוא
4 כמהו כאין בעיניכם : ועתה חזק זרבבל נאם־יהוה

וחזק Iiii 2 עח ב

℣. 11. s) *Ideoque* efficaci imperio *vocaui* & existere feci. vid. 1 Reg. 8, 1. t) *astum* l. siccitatem *vastantem* Gen. 31, 40. Ier. 50, 38. Obserua cum Abarbanele elegantem *paronomasiam* inter culpam & pœnam. Templum Domini erat culpa hominum חרב *desolatum* v. 4. 9. ideo iusto Dei iudicio cuncta premit חרב *astus* & *vastitas*. Ier. 49, 13. Ez. 29, 10. u) cf. Ioel 1, 17. x) & quæcunque *producit tellus*. Gen. 1, 12. Es. 61, 11. cf. Am. 4, 9. y) cf. Ioel 1, 9. 11. z) cf. Ioel 1, 12. 20. a) c. 2, 17. Gen. 31, 42. Ps. 28, 2.

℣. 12. b) *Audiuit vero* cum adfectu obedientiæ, S. *Obediuit itaque*. Gen. 22, 18. Effectus præmissæ concionis propheticæ. cf. Ezr. 5, 1. 2. c) v. 1. c. 2, 2. 4. d) *reliquiæ populi* v. 14. c. 2, 2. Zach. 8, 6. Neh. 7, 72. e) *obediuit voci Domini*. Deut. 4, 30. f) *& verbis* Haggæi. Similis constr. Ier. 26, 5. c. 35, 13. g) vid. v. 1. h) *quemadmodum miserat ipsum*. Ier. 28, 9. i) ac reuerentiali timore *timuerunt sibi a Domino*: ideoque obsequium verbis Prophetæ non denegarunt. cf. Ion. 1, 10. 16.

℣. 13. k) S. *Cum namque diceret--Excitauit* v. 14. l) *legatus*, Vulg. *nuntius Domini*. Ion. *Propheta Domini*. vid. Mal. 2, 7. M. I. confert Num. 20, 16. m) *in legatione* (1) *Domini*, h. e. non suo, sed Dei mittentis nomine ac verbis. n) *populo* ad meliora excitato, excusso torpore v. 12. o) Ion. *Verbum meum auxilio vobis est*. Sic c. 2, 4. cf. Ios. 1, 5. & Zach. 1, 12. p) v. 9. Hos. 11, 11. *Abarbanel*: Verebantur enim Regem Persarum, cuius permissionem nondum habebant. cf. supra not. v. 2.

℣. 14. q) *Excitauit Dominus* 1 Par. 5, 26. Metaphora est, deducta ab illis, qui alto somno oppressi, excitandi sunt prius, quam ad opus aliquod se accingere possint. Ita soporatis Iudæorum animis efficaci excitatione Dei opus erat, vt ad opus tamdiu interruptum sese denuo accingerent. inquit *Reinbeck* in h. l. r) *spiritum*, h. e. *animum* & *voluntatem*. Ezr. 1, 1. 5. 2 Par. 36, 22. s) vid. v. 1. t) vid. v. 12. u) *& certatim venerunt ac strenue fecerunt opus*. Ezr. 3, 9. x) *in exstruendo Templo Domini*. v. 4. 8. 9. y) vid. v. 2. z) vid. v. 12.

℣. 15. a) *Die* nimirum 24. *mensis sexti*. Recte *Grotius*: Hæc connectenda sunt, inquit, cum capite I. vid. infra varr. lectt. Describitur enim tempus, quo vel, sec. Abarbanelem aliosque, materiæ parandæ (cf. v. 8.) primum manus admotæ sunt, postquam *a die primo* eius mensis (v. 1.) de ordine & sumtu operis conuentum in comitiis populi esset; vel ipsam structuram adgressi sunt *die vigesimo quarto*, cum interea aliquem materiæ adparatum fecissent. Nam quod alii *die demum* 24. *noni mensis* ædificandi initium factum esse volunt ex c. 2, 18. haud consistit cum initio secundi capitis, vbi non tantum v. 3. senes Iudæi nouum templum exsurgere vident, sed etiam iam strenue operantes Propheta alloquitur v. 4. *die 21. mensis septimi* c. 2, 1. Quod pium ipsorum studium, Deo sic res dirigente, postea etiam Regis Darii edicto comprobatum adiutumque fuit ita, vt totum ædificium anno Darii sexto absolueretur. Ezr. 6, 15.

CAP. II. ℣. 1. b) Conf. c. 1, 1. 15. Sequuntur hoc capite *tres* reliquæ nostri Prophetæ *conciones*. I. promittitur *præcellentia Templi secundi*, non in auro & argento, sed *aduentu Messiæ* v. 1-9. II. promittitur *sterilitatis mutatio in fertilitatem* v. 10--19. III. *Serubbabel typus Christi* constituitur pro tempore Noui Testamenti v. 20--23. ℣. 2. c) Ier. 8, 11. Ez. 17, 12 d) v. 21. c 1, 1. 12. e) v. 4. c. 1, 1. 12. f) c. 1, 14. g) vt in fide eos confirmes, & tacitas obiectiones, quæ animos angunt, refutes. Cum enim Templi fundamenta iacta essent, ac multi seniorum, qui prius Templum in gloria sua viderant, ea præsentem ædem illud longe superasse iudicarent, hincque ingenti tristitiæ adficerentur, & languescerent, v. 3. Haggæus denuo iterumque eos omnes excitat ad perficiendum opus inceptum, propositis rationibus validis: (1) *a gratiosa præsentia* & ope totius S. S. Trinitatis v. 4. 5. (2) *a veritate promissionum de Messia*, certo, & quidem in hoc ipsum templum secundum venturo, & copiosissime suppleturo, quæ deesse viderentur v. 6--10. cf. *Maii* Oecon. V. T. p. 1076.

℣. 3. h) *Quis inter vos* est? Es. 50, 10. i) *superstes* Ezr. 1, 4. k) *qui vidit* hanc ædem in pristino suo splendore? Poterant vero vtique adhucdum superesse grandæui, qui Templum Salomonis viderant; sicut ante 18. annos, anno Cyri secundo, tales *multi* adhuc fuerunt, teste Ezra c. 3, 12. Nam *a Templi destructione* vsque ad præsentem Darii *Hystaspidis annum secundum*, 70. fuerunt anni Zach. 1, 12. & ad annum I. Cyri, s. *ad finem captiuitatis*, 52. l) cf. Ezr. 3, 12. & infra v. 7. 9. m) *qualem vero* nunc eam videtis? cf. Num. 13, 18. n) nonne *comparatio eius*? Suffixum referri poterit vel ad priorem domum: nonne *in comparatione illius* hæc posterior est quasi nihilum. vel ad posteriorem, h. m. nonne *comparatio istius* est *sicut nihil* in oculis vestris? coll. Gen. 44, 18. Iud. 8, 12 o) Es. 40, 17. Ps 39, 6. p) in *oculis* & mentibus *vestris*. Syr. *pro nihilo reputatur*. cf. Num. 13, 33. ℣. 4. q) *Iam vero* nihilominus, etsi hæc ita se habeant. Ez. 10, 17. r) *fortis* & bono animo *sis*. Ios. 1, 6. 7. 9. Zach. 8, 13. s) c. 1, 2. 13.

℣. 12 זרבבל sine *Psik* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 23. contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 7. ℣. 14. ואת־רוח per *Sakphg.* 5. & *Ber.* At per solum *Sakephk.* 3. 6--10. 13. 15. 19. 20. 21. 22. 23. ℣. 15. Hic iam auspicantur Caput II. 6--11. 13. 14. 15. 16. 20. immo & *Spatium* plerique præmittunt. Sed perperam vtrumque. nam diuersitas numeri huius a sequente docet, hunc versum cum antecedentibus connectendum potius esse, quam cum consequentibus. CAP. II, ℣. 1. Sic *Spatium*, quod omittunt plerique, habent 7. 8. 22. 23.

וַחֲזַק יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַחֲזַק כָּל־עַם
הָאָרֶץ נְאֻם־יְהוָה וַעֲשׂוּ כִּי־אֲנִי אִתְּכֶם נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת׃ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־כָּרַתִּי אִתְּכֶם בְּצֵאתְכֶם ה
מִמִּצְרַיִם וְרוּחִי עֹמֶדֶת בְּתוֹכְכֶם אַל־תִּירָאוּ׃
6 כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עוֹד אַחַת מְעַט הִיא וַאֲנִי
מַרְעִישׁ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־הַיָּם וְאֶת־
7 הֶחָרָבָה׃ וְהִרְעַשְׁתִּי אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וּבָאוּ חֶמְדַּת כָּל־
הַגּוֹיִם וּמִלֵּאתִי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה כָּבוֹד אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת

Spiritus meus est in medio vestri, neque recedet a vobis, quin conseruet legislatores & doctores sedentes in cathedra Mosis, donec secundum promissionem meam in filios vestros effundatur.

t) v. 2. c. 1, 2. quem omnium minime oportet trepidare. u) Zach. 7, 4. x) i. e. pergite modo. c. 1, 14. y) vid. not. v. 2. & cf. c. 1, 13. z) c. 1, 2. &c.

ẏ. 5. a) Vobiscum sum, inquit *Deus Pater* v. 4. *cum Verbo illo* hypostatico Pf. 33, 6. *Cocc.* Lex. 150. Notatur is, inquit, de quo Deus loquitur, & per quem loquitur, & qui, exhibitus hominibus, rebus ipsis loquitur, quis sit Deus. 1 Ioh. 1, 1. dicitur ὁ λόγος τῆς ζωῆς, quia totus *sermo vitæ* est de ipso & ab ipso. Quæ latius deducta vide apud eundem in Comment. & apud *Calouium* ad h. l. qui & locum hunc a peruersionibus Iudæorum luculenter vindicarunt. b) S. *quod*, vel *de quo*, vt 2 Sam. 11, 22. Coh. 12, 1. c) *pepigi vobiscum*. Coccejus: *quod promisi vobis*, coll. Ex. 34, 10. 1 Sam. 12, 8. 2 Par. 7, 18. Ef. 59, 21. & Ex. 23, 20. 21. adde clarissimum promissum Deut. 18, 15. seqq. & Mal. 3, 1. d) *cum exiretis ex Aegypto*. cf. e. c. Ex. 6, 4. c. 19, 5. 6. c. 20, 19. Deut. 5, 3. Pf. 50, 5. &c. e) *& Spiritus meus*; vel: *& cum Spiritu meo* Zach. 4, 6. tertia diuinitatis persona Ef. 48, 16. Pf. 33, 6. Vnde clarum est, esse hoc *magnum de tribus testibus testimonium*, vt *Coccejus* scribit. cf. 1 Ioh. 5, 7. f) *stans* & *permanens* erit; vel: cum Spiritu meo *permanente inter vos*. Pf. 19, 10. Ef. 66, 22. cf. Ef. 59, 21. g) *ne* itaque *timeatis*, nec de felici successu dubitetis. cf. Ef. 43, 2. Zach. 8, 13. Esr. 5, 3. & supra c. 1, 12. Sensus huius promissionis sec. *Coccejum* est: Ego *Pater* vobiscum sum, qui vos olim abdicaui tanquam non populum meum, & ero circa vos murus igneus: Meeum *Filius* est, Sponsor & Aduocatus vester; Angelus fœderis est vobiscum, neque recedet a domo sua, antequam se victimam obtulerit: *Spi-*

ẏ. 6. b) *Nam*, vt aliam rationem adiiciam, & superiora confirmem. vid. not. v. 2. i) vid. c. 1, 2. k) *adhuc vna*, sc. פעם *vice*, vt Ex. 30, 10. 2 Reg. 6, 10. Pf. 62, 12. vel, vt Paulus Hebr. 12, 26. 27. & ὁ. ἔτι ἅπαξ, *adhuc semel*, sicut olim, quando Lex de monte Sinai cum horrendis tonitrubus & fulguribus promulgata, & tota veluti natura concussa fuit. Ex. 19, 16. seqq. Iud. 5, 4. seqq. l) Parenthesis: *idque breui*, s. *exiguo tempore*. Ex. 17, 4. Ef. 10, 25. spatio nimirum 500. circiter annorum, a structo hoc Templo secundo, ad N. T. initium. quod *exiguum* dicitur *comparate*, siue in respectu temporis elapsi; vel inde a promulgata lege, vt diximus; vel sec. alios, a promulgatione Proteuangelii, ex quo tempore expectatus fuerat Messias. Id quod etiam aduersus falsam Iudæorum hypothesin obseruandum hic est, qui Messiam non post exilii Babylonici tempus, & inde restitutam vrbem atque rempublicam, (vt Prophetæ faciunt Ier. 3, 14. 15. 16. &c.) stante etiam Templo secundo Mal. 3, 1. sed post nouam reipublicæ suæ euersionem, & aliud longe grauius ac diuturnius exilium, quale est, in quo nunc versantur, adpariturum esse autumant. Futilis certe & contorta admodum est *Abarbanelis* glossa ad h. l. quasi dixisset Deus: *præter* domum illam priorem, quam senes viderunt v. 3. *adhuc vna* secunda sc. domus exstruetur, licet *parua illa sit* ad priorem comparata; insuper etiam vastanda iterum: *quia commouebo cælum & terram*, vt Romani per mare & per terram veniant, eamque destruant. *Attamen* longissimo abhinc tempore *commouebo etiam omnes gentes*, vt veniant in terram sanctam, ibique vindictam de illis sumam: *& tunc implebo non hoc secundum*, sed *tertium templum*, tunc exstruendum, *gloria mea* &c. v. 7. Conf. *Vitringa* doctr. proph. p. 140. seq. m) *& Ego* omnipotens Deus v. 4. n) potenter *commoturus sum* v. 7. 21. cælum & terram, & talem rerum mutationem inter Iudæos & gentes inducam, vt nouum cælum & noua terra producatur Ef. 65, 17. c. 66, 22. τὸ δὲ ἔτι ἅπαξ δηλοῖ τῶν σαλευομένων τὴν μετάθεσιν, ὡς πεποιημένων, ἵνα μείνῃ τὰ μὴ σαλευόμενα. inquit Apostolus Hebr. 12, 27. cf. etiam 2 Cor. 3, 11. Indicat enim Propheta, interprete Apostolo, institutionem nouæ œconomiæ, abolita vetere. o) *ipsum* etiam *cælum*: de cuius motione in historia promulgatæ Legis nulla sit mentio, vt innuitur Hebr. 12, 26. coll. Ex. 19, 18. Pf. 68, 9. Concussio videlicet partis cuiusdam terræ, vbi tunc Israelitæ commorabantur, abrogationem idololatriæ particularem, & specialem cultus diuini institutionem in isto populo innuebat, reliquis gentibus adhuc genio suo permissis. Act. 14, 16. Locutio autem *de concussione non terræ tantum, maris atque aridi, sed ipsius etiam cæli*, adeoque totius huius vniuersi, vniuersalem pristinæ Θεοδουλείας abrogationem apud omnes gentes designat, & quidem per Euangelium, altero adhuc Templo stante promulgandum. *Hæc prophetia*, inquit *Augustinus* de C. D. l. 18. c. 35. *partim iam completa cernitur; partim speratur in fine complenda. Mouit enim cælum angelorum & siderum testimonio, quando incarnatus est Christus. Mouit terram ingenti miraculo, de ipso virginis partu. Mouit mare & aridam, quum & in insulis & in orbe toto Christus adnunciatur. Ita moueri omnes gentes videmus ad fidem.* Videatur etiam pluribus *Calov.* ad h. l. p) Metonymice *de incolis terræ* ex v. 7. intelligimus; quamuis etiam *terra ipsa* vehementer commota sit tempore Christi morientis Matth. 27, 51. quod præfert *Gussetius* p. 943. seq. q) *& mare*, s. insulas maris, earumque incolas. vid. Ef. 49, 1. 6. 2. c. 24, 15. c. 42, 4. 10. 12. c. 66, 19. totamque rerum sublunarium vniuersitatem. Apoc. 10, 2. r) *& aridam* s. continentem. Gen. 7, 22. Ex. 14, 21. ẏ. 7. s) *Commouebo enim* voce Euangelii v. 6. ad pœnitentiam & fidem. cf. Act. 17, 6. 30. c. 21, 28. t) *omnes gentes* Ef. 66, 19. Rom. 10, 18. u) *& venient* (Hab. 2, 3. Zach. 2, 14. Mal. 3, 1.) *desiderium* & deliciæ 1 Sam. 9, 20. 2 Par. 21, 20. *omnium gentium*. Vulg. *& veniet desideratus cunctis gentibus*. *Messias* scil. quem omnes gentes (Ef. 2, 2. c. 52, 10. c. 61, 11. Pf. 22, 28. Pf. 72, 17. Pf. 67, 4. Pf. 117, 1. &c.) tq. vnum & verum *totius generis humani delicium* Cant. 5, 16. desiderare & expectare debebant. vid. Gen. 49, 10. Ef. 42, 4. c. 51, 5. Luc. 2, 10. 32. &c. *Constructio* ita fit *ad sensum*, vt Ex. 15, 4. Ef. 25, 3. Iob. 29, 10. c. 32, 7. Atque recte hunc locum *de diebus Messiæ, eiusque aduentu* exposuit *R. Akiba* in Tract. Sanhedrin c. 11. fol. 97. b. licet eam explicationem, velut absurdam (ex falsissimo principio suo, quod Messias nondum venerit) reiiciat *Raschi* in glossa ad illum locum. Merito itaque locum hunc de Christo intelligunt Christiani interpretes, ipse etiam *Grotius*; vti illud fuse ostendit *Calouius* h. l. Constructionem tn. alii resoluunt h. m. *& venient*, s. *vt veniant* ad *desiderium* omnium gentium, np. ad *Christum*, vt diximus. Nam *venire* etiam absolute *cum accusatiuo*, s. termino ad quem, construitur, sine interueniente præpositione. v. c. Num. 21, 27. 1 Sam. 13, 28. Ier. 32, 24. Pf. 35, 8. Pf. 36, 12. Pf. 119, 41. 77. &c. Ita *Cocc.* Lex. 85. *accedent*, inquit, *ad eum*, qui gentibus dabitur, vt eum ament; qui benedictionem adferet gentibus, & amabitur ab eis. Alii *de conuersione gentium ad Messiam*, tq. effectu inter illas factæ commotionis; q. d. *& ita*, voce Euangelii excitatæ, *accurrent desideratissimi*, i. e. optimi atque electi *omnium gentium*, qui in ordinem salutis sese redigi patientur. coll. Ef. 2, 2. 3. c. 11, 10. c. 49, 18. 22. c. 66, 20. Matth. 2, 1. &c. & simili constructione 2 Reg. 19, 23. &c. Sic S. *electio omnium gentium*. ὁ. τὰ ἐκλεκτὰ πάντων τῶν ἐθνῶν. x) *& tunc replebo*. alludit ad Ex. 40, 34. 35. 1 Reg. 8, 10. 11. cf. Ez. 43, 5. c. 44, 4. y) *hanc ipsam domum*, quam non sine tristitia ad priorem haud comparandam esse putatis. vid. not. v. 2. 3. z) non auro & argento, quibus non indigeo v. 8. sed *gloria* vnigeniti filii mei, stante hoc templo in carne compariturі, & in illo miracula edituri Matth. 21, 12. 13. 14. *Grotius*: Messiam adpariturum in templo secundo, credidere Iudæi omnes, qui ante excidium vixere. Ex eo tempore comminiscuntur interpretationes nouas, violentas, varias, ad hæc loca clarissima, δίκης χάριν σοφὰ φάρμακα. &c. Conf. v. 3. 9.

ẏ. 6. וַאֲנִי מַרְעִישׁ אֶת. הַשָּׁמַיִם ita 3. & sic seq.

8 צְבָאוֹת׃ לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃ גָּדוֹל
9 יִהְיֶה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאַחֲרוֹן מִן־הָרִאשׁוֹן אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת וּבַמָּקוֹם הַזֶּה אֶתֵּן שָׁלוֹם נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃
י בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעִי בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם
11 לְדָרְיָוֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוָה בְּיַד־חַגַּי הַנָּבִיא לֵאמֹר׃ כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁאַל־נָא אֶת־הַכֹּהֲנִים תּוֹרָה לֵאמֹר׃
12 הֵן ׀ יִשָּׂא־אִישׁ בְּשַׂר־קֹדֶשׁ בִּכְנַף בִּגְדוֹ וְנָגַע בִּכְנָפוֹ אֶל־
הַלֶּחֶם וְאֶל־הַנָּזִיד וְאֶל־הַיַּיִן וְאֶל־שֶׁמֶן וְאֶל־כָּל־מַאֲכָל
13 הֲיִקְדָּשׁ וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ לֹא׃ וַיֹּאמֶר חַגַּי אִם־יִגַּע
טְמֵא־נֶפֶשׁ בְּכָל־אֵלֶּה הֲיִטְמָא וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ
14 יִטְמָא׃ וַיַּעַן חַגַּי וַיֹּאמֶר כֵּן הָעָם־הַזֶּה וְכֵן־הַגּוֹי הַזֶּה לְפָנַי

℣. 8. a) *Meum est omne argentum, & meum est omne aurum.* Nolite ergo cogitare, ac si auri argentiue copia domum hanc mihi redditura esset gratiorem. Alio vero, & multo quidem pretiosiore, ornatu eam condecorabo, ita vt nihilominus maior eius futura sit gloria, quam Templi Salomonei, auro vndique resplendescentis v. 9. Simile loquendi genus est Ps. 50, 9-12. b) v. 4. 14. c. 1, 9. 13.

℣. 9. c) *Maior erit gloria Domus huius posterioris, quam prioris*: licet multa externa ornamenta, quæ prius Templum insigniebant, in hoc desiderentur. vid. not. v. 3. 7. c. 1, 8. Docuit itaque Deus, huius secundi Templi non aliud priuilegium fuisse, quam quod *Christus illud sua præsentia, doctrina & miraculis illustre reddidit. Alioquin enim secundum templum ad prioris gloriam nulla ex parte accesserit, neque vere dixerit Haggæus, maiorem fore eius gloriam.* Ad quod argumentum Iudæi non habent, quod cum specie quadam regerant. Quidquid enim vel de splendidiore eius instauratione ab *Herode* demum facta, vel de longiore eius duratione, vel de oblatis in eo exterorum Regum victimis, vel tandem etiam de tertio aliquo templo, illi comminiscuntur, nullius momenti est, & malæ tantum caussæ indicium. Enimuero Messias est, qui vt Dominus ad illud Templum suum venit Mal. 3, 1. & defectus posterioris domus præsentia sua, doctrina & miraculis Matth. 21, 14. 15. abunde suppleuit, eamque infinitis modis priori fecit illustriorem. Ille enim *ignem de cælo*, non materialem (vid. not. c. 1, 8.) sed ipsum Spiritum S. attulit, quo suos baptizat Matth. 3, 11. Act. 2, 3. Ille ipse *Arca fœderis* est, in cuius medio i. corde *lex Dei* Ps. 40, 9. omnesque thesauri sapientiæ & cognitionis reconditi Col. 2, 3. Ille nobis *propitiatorium* est in suo ipsius sanguine Rom. 3, 24. 25. quod Angeli mirantur & *Cherubini* 1 Pet. 1, 12. coll. Ex. 25, 20. Ille habet *Vrim & Thummim*, vnde lux & veritas petenda Ioh. 1, 4. 16. 17. Ille *Schechina* est, habitans inter nos, suique corporis templum implens plenitudine diuina Ioh. 1, 14. Col. 2, 9. Ille ipse *vnctus* est *oleo lætitiæ* Ps. 45, 8. Hebr. 1, 9. Ioh. 3, 34. a quo, seu capite, vnctio spiritualis in nos quoque deriuatur Ioh. 1, 16. 1 Ioh. 2, 20. 27. &c. Ille est *Rex gloriæ* Ps. 24, 7. 8. & *Dominus gloriæ* 1 Cor. 2, 8. Salomone eiusque templo vmbratico maior Matth. 12, 42. cuius gloriam videre gestierunt Reges & Prophetæ plurimi Luc. 10, 24. in quo solo gloriari potest, qui eum fide possidet Ier. 9, 23. 1 Cor. 1, 31. c. 2, 8. Ioh. 1, 12. 14. Eumque in finem Deus templum secundum exstrui voluit, vt esset receptaculum Messiæ venturi in templum suum, vt diximus, coll. Mal. 3, 1. *Cultus Leuiticus* interea institutus Hebr. 9, 10. *pædagogus* ad ipsum esse debuit Gal. 3, 24. En itaque abundantissimum huius vaticinii in Christi aduentu complementum! d) *huius posterioris*, de qua v. 3. & 7. Falsissimum enim *Abarbanelis* commentum est fol. 177. a. ac si אחרון & ראשון non vsurparentur, nisi cum de pluribus, saltim tribus, sermo fit; vt scil. *tertium* suum *templum* adstrueret. Vide namque Ex. 4, 8. Deut. 24, 1-4. Es. 44, 6. Ier. 50, 17. Ruth. 3, 10. Verum, vt ipse fatetur, & *Abendana* in Spicil. ad M. I. veteres Hebræi vnanimi sententia de *secundo templo* hunc locum intellexerunt. Ita in *Rabboth* super Canticum Cant. fol. 17. b. vbi etiam Commentarius *Matteneth Kehunnah* diserte dicit: *Versiculus hic dictus est de templo secundo.* e) v. 6. 7. Ps. 4?, 17. Nah. 1, 12. f) S. *num in loco hoc* sc. Hierosolymæ. Es. 2, 3. g) *dabo pacem* diuinam & benedictionem Num. 6, 26. Eph. 1, 3. sqq. Luc. 2, 14. Rom. 5, 1. c. 8, 6. c. 14, 17. Phil. 4, 7. a Christo, Principe pacis, parandam. Es. 9, 5. c. 26, 3. 12. c. 53, 5. Ioh. 14, 27. Eph. 2, 14. Col. 1, 20. & gentibus quoque promulgandam Zach. 9, 10. In *Messiam* igitur dirigi animos vnice voluit Deus, ac breuibus perspicuisque verbis diuinam eius gloriam Iudæis dexit. Sane vix quadrabit, nisi *de pace per Christum donanda* accipias. Alias enim Iudæa, stante hoc templo secundo, modo a Lagidis Aegypti, modo a Seleucidis Syriæ misere lacerata ac diuexata fuit. Vide quæ ipse vrget *Abarbanel* fol. 177. b. sed male huius promissionis implementum ad tertium, quod sibi effinxit, templum reiiciens. h) v. 4. 8. i) c. 1, 2.

℣. 10. k) *In vigesimo & quarto* die mensis *noni* v. 18. quando Iudæi post congestas materias c. 1, 8. 14. manus operi denuo admouerunt, aut notabilem in eo progressum fecerant, coll. infra v. 18. seqq. l) v. 1. c. 1, 1. 15. m) Estque hoc *tertium* Haggæi *vaticinium*. coll. v. 1. 20. c. 1, 1. n) vid. c. 1, 1. o) Quia nouerat omniscium Numen, nimium hærere Iudæos in cultu externo & ceremoniis legalibus, inque sacrificiis hactenus oblatis acquiescere &c. *Maius* Oecon. V. T. p. 1077.

℣. 11. p) vid. c. 1, 1. q) *interroga* 1 Sam. 25, 8. Iob. 8, 8. r) *Grotius*: Nam illorum erat de ceremoniis respondere, qui eas optime nouerant; (saltim nosse debebant) Leu. 10, 10. 11. Ez. 44, 23. Mal. 2, 7. s) *legem* s. *de lege*: i. e. propone eis quæstionem s. casum legis, eiusque resolutionem secundum legem fideliter factam, posce. s. Mal. 2, 7.

℣. 12. t) *Ecce si* Ier. 3, 1. u) *portet quis* Deut. 1, 31. x) *carnem sanctam*, de victimis Deo consecratis. Ier. 11, 15. y) *in ala* vel *lacinia vestis suæ* 1 Sam. 15, 27. z) *& attingat* illa *ala sua panem* communem, qui Deo non est consecratus. a) *aut pulmentum* Gen. 25, 29. b) *aut vllum* alium *cibum* profanum. c) *num* ideo ille cibus profanus, oleum, vinum, pulmentum aut panis *sanctificabitur* vel *sanctus erit?* Num. 17, 3. d) *& dixerunt*, *non* sanctificatur. Nam licet ipsa vestis ob contactam sanctæ carnis sanctificetur Leu. 6, 20. non tamen proinde, quod tali veste attingitur, sanctum fit. Perplexas quæstiones e Talmudicorum ingenio hic mouent Iudæi Interpretes, ab ipso Abarbanele merito reiectas.

℣. 13. e) *Porro itaque dixit Haggæus.* f) Syr. *is, cuius immunda est anima.* qui sc. corpus ab anima derelictum contrectauit, *mortuo homine pollutus*. Vid. Leu. 21, 1. c. 22, 4. g) *vllum* s. *quidquam istarum rerum*, sc. panem, vinum &c. v. 12. h) *num polluetur* sc. cibus aut potus? i) & responderunt ac dixerunt: *contaminabitur.* ex lege Num. 19, 22. Multo enim facilius corrumpitur, quod bonum est, quam emendatur, quod malum. ἀ. μιανθήσεται. cf. Tit. 1, 15.

℣. 14. k) *ita* quoque se habet, vel *habuit* hucusque, *populus hic.* Immundi fuerunt ipsi, & immunda omnia fecerunt. Tit. 1, 15. Est hæc propositi casus ad præsentem scopum applicatio. Scilicet *Altare holocaustorum* iam ante Templum instaurauerant Iudæi, ac super eo Cyri & Cambysis tempore victimas suas obtulerant Ezr. 3, 2. 3. Templi vero anno secundo Cyri inceptam structuram, ab aduersariis territi, neglexerant Ezr. 3, 8. seqq. c. 4, 1-24. animo εἰς τὰ ἴδια intenti Hagg. 1, 4. atque in victimis suis temere acquiescentes. *Confutat ergo errorem de sacrificiis ex opere operato oblatis*, docetque, ingrato animo, sine vera pœnitentia & sine fide in Christum, contaminari ab offerentibus omnia; tantum abest, vt offerentes sanctos & Deo probatos illa efficiant. cf. Es. 1, 11. seqq. Am. 5, 21. seqq. l) *& sic gens ista. Populus* a politia, *gens* a natione dicuntur Iudæi. m) *in conspectu* & iudicio *meo* fuit Gen. 7, 1. Ier. 2, 16. etiam quando *coram me* sacrificiis vel precibus suis comparuerunt. Ier. 7, 10. c. 15, 1.

℣. 8. pro נאם hab אמר 1. sic fu. 5. & sic in marg. 6. 9. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. & Ber. Pro ביד hab. אל 1. 3. 5. 6. 9. 22. sic fu. 2. ℣. 10. לדריוש sine Meth. 7. 8. ℣. 13. חגי per Rbbia 1. 2. 3. 15.

נְאֻם־יְהוָה וְכֵן כָּל־מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וַאֲשֶׁר יַקְרִיבוּ שָׁם
טָמֵא הוּא׃ וְעַתָּה שִׂימוּ־נָא לְבַבְכֶם מִן־הַיּוֹם הַזֶּה טּ
וָמָעְלָה מִטֶּרֶם שׂוּם־אֶבֶן אֶל־אֶבֶן בְּהֵיכַל יְהוָה׃
16 מִהְיוֹתָם בָּא אֶל־עֲרֵמַת עֶשְׂרִים וְהָיְתָה עֲשָׂרָה בָּא אֶל־
17 הַיֶּקֶב לַחְשֹׂף חֲמִשִּׁים פּוּרָה וְהָיְתָה עֶשְׂרִים׃ הִכֵּיתִי
אֶתְכֶם בַּשִּׁדָּפוֹן וּבַיֵּרָקוֹן וּבַבָּרָד אֵת כָּל־מַעֲשֵׂי יְדֵיכֶם
18 וְאֵין־אֶתְכֶם אֵלַי נְאֻם־יְהוָה׃ שִׂימוּ־נָא לְבַבְכֶם מִן־הַיּוֹם
הַזֶּה וָמָעְלָה מִיּוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעִי לְמִן־הַיּוֹם
19 אֲשֶׁר־יֻסַּד הֵיכַל־יְהוָה שִׂימוּ לְבַבְכֶם׃ הַעוֹד הַזֶּרַע
בַּמְּגוּרָה וְעַד־הַגֶּפֶן וְהַתְּאֵנָה וְהָרִמּוֹן וְעֵץ הַזַּיִת לֹא נָשָׂא
כ מִן־הַיּוֹם הַזֶּה אֲבָרֵךְ׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה שֵׁנִית אֶל־
21 חַגַּי בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ לֵאמֹר׃ אֱמֹר אֶל־זְרֻבָּבֶל
פַּחַת־יְהוּדָה לֵאמֹר אֲנִי מַרְעִישׁ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ

n) v. 4. 8. 17. o) *&* *sic* immundum coram me fuit, & maledictioni obnoxium. c. 1, 10. 11. p) *omne opus manuum eorum.* v. c. agricultura & similia. cf. v. 14. c. 1, 6. Deut. 1, 7. Iob. 1, 10. q) *vnde, quidquid* impuro animo ad sacrificia & cultum meum *adducunt & adduxerunt.* Leu. 21, 18. r) *ille* super altari offerendum. vid. Ezr. 3, 3. s) *illud contaminatum,* mihique neutiquam gratum & acceptum fuit. cf. ad phrasin Lev. 11, 4. 5. seqq. c. 13, 11. 15. Num. 19, 15. 20. &c. Immundis enim, quorum conscientia sanguine Christi non adspersa est Hebr. 10, 22. omnia sunt immunda. Tit. 1, 15.

℣. 15. t) *Quare.* vid. c. 1, 5. u) v. 18. c. 1, 5. 7. x) animo vobiscum reputantes, quid vobis euenerit, antequam huic operi fidas adhibuistis manus; *ab hoc die* 24. v. 10. y) *&* *retro* ad anteriora tempora v. 18. quibus per socordiam vestram ab opere cessastis. z) *a nondum ponere,* i. e. *antequam* (sicut nunc bene cœpistis v. 19.) *posuistis lapidem super lapide,* resumta ædificatione. a) v. 18.

℣. 16. b) Tig. *Quum ipsi venirent.* vel: *Quia fuerunt* quisque eorum *veniens.* Cocc. *Ex quo sic erant, vt accederet* quis. Al. *Ex quo facta sunt illa, & retro, si quis venit.* c) *ad aceruum frumenei* seu manipulorum Cant. 7, 3. 2 Par. 31, 6. seqq. d) qui debebat esse, saltem sperabatur fore, *viginti* scil. *modiorum,* vt supplet Vulg. e) *vix* dimidium inde excussit, & *decem modiorum* ille *fuit.* f) si quis *venit.* g) *ad lacum torcularis* Es. 5, 2. h) *ad exhauriendum* Es. 30, 14. Radia primo & proprie significat *nudauit, denudauit,* (vid. Es. 51, 10.) &c. eleganti autem translatione, *hausit, exhausit.* Qui enim vas aliquod *exhaurit,* illius fundum *denudat,* inquit *Reinbeck.* h. l. i) Schmid. *quinquaginta* mensuras (M. I. *bathos* ó. μετρητὰς. Ioh. 2, 6.) *e torculari.* Cocc. vinum *quinquaginta prælorum.* Proprie *Purah* vas est, in quo vuæ calcantur. (2) Es. 63, 3.

℣. 17 k) *Percussi vos.* s. sata vestra. Eadem verba Am. 4, 9. l) *vredine* (5) Deut. 28, 22. Vulg. *vento vrente.* conf. Gen. 41, 6. m) *&* *rubigine* (6) 1 Reg. 8, 37. n) *&* *grandine.* cf. Ps. 78, 47. Ps. 148, 8. o) vid. v. 14. & cf. c. 1, 6. 10. 11. p) *&* *nullus tamen.* 1 Sam. 14, 26. c. 16, 12. q) *vestrum,* quasi barbare diceres: *ipseitatis* vel *societatis vestra.* cf. not. Ez. 31, 4. c. 47, 17. Zach. 7, 7. r) *ad me* sc. *conuertit se.* vt plenius in hac eadem sententia dicitur Am. 4, 9. cf. Zach. 1, 3. Vulg. *&* *non fuit in vobis, qui reuerteretur ad me.* Abarbanel: *sensus est,* inquit, *nec tamen ad me vos conuertistis* sc. toto animo. s) v. 4. 8. 14. 13. ℣. 18. t) *Aduertite itaque animum vestrum.* Reassumitur ex v. 15. vt diligentissime, quod monet, obseruetur. u) *&* *superius* s. *retro,* h. e. ad antegressa tempora. Eodem modo hic sumimus, ac v. 15. Alias enim & subsequens tempus notat 1 Sam. 16, 13. &c. sicut Latinorum *olim.* Sic Vulg. h. l. *&* *in futurum.* Schmid. *&* *deinceps.* x) scil. *ab* hoc ipso *die vigesimo quarto.* de quo v. 10. y) mente regredientes *ad illud tempus,* quod effluxit *a die.* vult dicere: Considerate modo tempus elapsum inter hunc diem 24. & diem primæ fundationis templi. cf. similem vim particulæ למן Ex. 9, 18. Deut. 4, 32. 2 Sam. 7, 11. Ier. 7, 7. 25. z) *quo fundatum est templum.* Intelligit primam fundationem templi, factam anno Cyri secundo, quæ mox interrupta fuit vsque ad annum Regis Darii secundum. Ezr. 3, 10. 11. c. 4, 4. seqq. conf. Zach. 8, 9. ℣. 19. a) *Numquid adhuc semen* est vel fuit? i. e. nullum vel rarum valde superfuit. conf. Gen. 31, 14. Ruth. 1, 11. quum vix suffecerint horrea ad sementem & summam necessitatem: idque in pœnam neglecti cultus mei ac templi. b) *in granario.* Schmid. *in horreo.* (1) cf. Ioel 1, 17. c) *immo vitis.* q. d. *quin ad vitem vsque.* cf. Gen. 6, 7. d) *&* *ficus* Hab. 3, 17. e) *&* *malus punica.* Ioel 1, 12. Cant. 6, 11. f) *&* *arbor olea* Hab. 3, 17. g) *non tulit* fructus suos. Ez. 17, 8. Ioel 2, 22. h) *sed ab hoc ipso die* & tempore, quo Templi structuram serio adgressi estis. i) *benedicam* vobis magna harum omnium rerum vbertate. conf. Deut. 8, 8. Mal 3, 10. 11. Ps. 131, 15. ℣. 20. k) v. 1. c. 1, 1. 3. l) *secundum, altera vice* Gen. 22, 15. eodem die. vid. supra v. 10. in confirmationem & illustrationem eorum, quæ v. 6. & 7. iam dicta erant.

℣. 21. m) *Dic* speciatim *ad Zerubbabelem,* Ducem Iudæ v. 2. c. 1, 1. n) in solatium illius *dicendo.* *Calouius* p. 917. Non solum vt certo confidat, futurum, quod v. 6. 7. de gloria Templi secundi dictum erat, sed etiam sigillatim ob peculiarem illam rationem, quæ ad ipsius Zorobabelis personam, non ad reliquum populum pertinebat, quod illa commotione gloria ipsius Zorobabelis illustrior reddenda sit: siquidem ipse Dux fuerit e stirpe regia Dauidica, e qua proditurus erat Messias, gentium desiderium. *Eundem ergo Deus elegerat, vt ex semine eius nasceretur Messias,* quod ea repetitione innuitur. o) *ego commouebo.* sicut antea v. 6. 7. *de commotione tempore aduentus Christi prioris* locutus fuerat; ita nunc prædici putant quidam aliam commotionem, tempore *aduentus posterioris* s. iudicii expectandam. At *Calouius*: Non est alia, inquit, commotio cæli & terræ a Propheta hic designata, quam ea, quæ antea v. 6. prolixius exposita fuit. Non enim aliam atque aliam commotionem futuram, iam antea protestatus erat: *adhuc semel* &c. Ita laudante eodem Calouio p. 917. *Caluinus*: Propheta adfirmat hic, instare admirabile opus Dei, *quod cælum & terram concutiet.* Id ergo necessario *ad Christum* debet referri, quia fuit quasi noua mundi creatio, vbi collegit Christus, quæ dissipata erant in cælo & in terra, quemadmodum Apostolus dicit Col 1, 20. dum homines Deo & Angelis reconciliauit, dum victo diabolo restituit mortuis vitam, dum illuxit cum sua iustitia: tunc vere *Deus concussit cælum & terram, & adhuc hodie concutit* &c. *Cocceius*: Indigitat erectionem eius, quod inconcussum est, finem esse commotionis. Nam quæ concutiuntur, transferuntur, vt erigantur inconcussa. Hinc igitur Israelitæ animaduertere poterant, Templum hoc, quod ædificandum ipsis erat, non debere se numerare inter res permanentes (viderant enim illud iam semel concuti, & de principibus sæculi istius dictum erat: *vt alii Principes cadetis* Ps. 82, 7.) sed aliquid stabilius & vere æternum, regnum spirituale Dei, in Messia filio Dauidis expectare. p) conf. Es. 51, 6. c. 65, 17. c. 66, 22. Hebr. 12, 26. 27.

℣. 16. לַחְשֹׂף sic 1. 3. & Ed. 5. ℣. 20. יְהוָה sine Pkk 1. 2. 3. contra *Ind.* *Bas.* f. 60. col. 8. ℣. 21. בַּחֹדֶשׁ *Metheg Milra* 6. 9. in margine.

הארץ : והפכתי כסא ממלכות והשמדתי חזק 22
ממלכות הגוים והפכתי מרכבה ורכביה וירדו סוסים
ורכביהם איש בחרב אחיו : ביום ההוא נאם־יהוה 23
צבאות אקחך זרבבל בן־שאלתיאל עבדי נאם־יהוה
ושמתיך כחותם כי־בך בחרתי נאם יהוה צבאות :

בחדש Ii ii 4 עח ד

Coccejus: Interim, dum euertam thronos. Conf. not. Ex. 34, 26. c. 19, 21. & de tempore N. T. Ef. 4, 2. c. 11, 10. 21. &c. d) certissimum hoc est *dictum* s. *oraculum Domini*. v. 4.

℣. 22. q) *Euertamque* successiue, & tandem funditus. cf. Gen. 19, 25. Iud. 7, 13. 2 Reg. 21, 13. r) *solium* seu thronum omnium *regnorum* mundi, quæ formidatis. s) Schmid. & *perdam* s. destruam Am. 9, 8. Zach. 12, 9. t) *robur*. cf. Ex. 13, 3. 14. 16. u) vid. Dan. 2, 44. 45. Pf. 2, 8. 9. x) *euertamque currus* militares. Ef. 66, 14. Nah. 2, 4. cf. Zach. 6, 1. seqq. y) & *qui vehuntur illis*. Ier. 17, 25. z) Syr. & *cadent*. Ion. & *interficientur equi*. cf. verbum Deut. 18, 51. Ef. 31, 19. Threu. 1, 9. a) & *insidentes iis*, *equites ipsorum*. cf. Ex. 15, 1. 21. Ex. 38, 15. Zach. 10, 5. Apoc. 19, 18. b) mutuis ipsorum bellis & cædibus. conf. Iud. 7, 22. 1 Sam. 14, 20. Ex. 38, 21. 12.

℣. 23. c) *In die* s. *tempore illo*, de quo v. 21. 22. Variant valde interpretes circa sensum huius versiculi. Nam qui præcedentem v. 21. *de aduentu Christi secundo* s. vltimo accipiunt, huius versiculi verba ita intelligunt: *In die illo* extremi iudicii v. 22. *adsumam te Zorobabelem*, *seruum meum*, e mortuis resuscitatum, & *ponam te* inter cælites *sicut sigillum*, quod homines in manibus oculisque ferre solent, tuamque fidem ac pietatem æterna gloria cumulatissime remunerabor: *quia te elegi*, coll. Rom. 8, 29. 30. Plerique tamen, quia versu 20. seqq. vaticinium *de aduentu Christi primo* ex v. 6. & 7. repetitum censent, per hæc verba: *in die illo*, tempus Christi, seu totius *Noui Testamenti* intelligunt. Sic *Calouius*: Verba *in die illa*, inquit, non præcise diem certum designant, sed *tractum temporis*, intra quem Zorobabel in cura & custodia diuina securus & tutus mansurus sit inter medios motus & tumultus. p. 918. Coc-

8. 14. 17. e) qui præstare abunde potest, quod promittit. c. 1, 2. &c. f) in meam fidem & protectionem *adsumam te* (Pf. 49, 16.) *Zerubbabelem*: scil. in posteritate s. *semine tuo*; iuxta analogiam similium promissionum. vid. Gen. 12, 3. c. 18, 18. c. 22, 18. & not. 2 Sam. 7, 11. *Calouius*: Etiamsi adsumtio illa Zorobabelem concernere dicatur, solum tamen ipsum, aut qua spectatur vnica eius persona, attinere credenda non est -- sed ita, vt porrigat se ad *conseruationem eius*, *non tantum quoad vitam & regimen eius*, sed quoad *propagationem & benedictionem posteritatis*. Adsumam te ita, vt te conseruem ac tuear, & propagem genus tuum inter istas regnorum turbas & euersiones, p. 918. *Coccejus*; Omnes sane pii inter commotiones mundi, & ipsam mundi abolitionem conseruantur. Ita Zorobabel. Sic Danieli promittitur c. 12, 13. Consolatio hæc est omnium fidelium. Pf. 49, 16. sed altius penetrandum. &c. Scilicet hæc verba *Coccejus* & *de Zorobabele*, vt typo, & de Christo, vt antitypo, (cui hæc prædicata omnia primo & proprie conueniunt) accipit. Alii *de solo Christo*, qui nomine *Zerubbabelis* hic veniat, sicut alibi e. c. Ez. 34, 23. 24. Hos. 3, 5. *Dauidis*, & Pf. 72, 1. *Salomonis*: cum, quia Christus ex illorum semine est τὸ κατ᾽ ἐξοχὴν, tum, quia eximii typi Christi fuerunt, vt Zorobabel in reductione populi e captiuitate, & in ædificatione Templi. Sic *Abarbanel* quoque ad hunc locum commentatur: Porro, inquit, Deus Zerubbabeli indicauit, quod *Rex*, qui in Israel tempore redemtionis eorum regnaret, futurus esset *Mesſias de semine Zerubbabelis*, & *de domo Dauidis*. Visum itaque Deo est, hæc omnia ipsi indicare ad consolandum & recreandum animum eius, ac si diceret: En! certum quidem est, te Regem non fore stante Templo secundo, nec quemquam de semine tuo. At illo tempore, quo Deus euertet regna gentium, & congregabit populum suum Israel, & liberabit eos, tunc tu *rex eris super populum meum*, *quia de semine tuo* (Mesſias) *erit regnans in Israel illo tempore vsque in æternum*. Propterea dicit: *accipiam te Zerubbabelem*, *filium Schealtielis*, *seruum meum*, *ac ponam te sicut sigillum*; *quia te elegi*. Quia enim *Mesſias* erit *de semine eius*, ideo dicit, *quod ipsum sit accepturus*. Estque hæc locutio similis ei, qua dicitur Ez. 37, 23. & *Dauid*, *seruus meus* (i. e. Mesſias, qui *seruus Dei* eminenter dicitur Ef. 42, 1. Ez. 34, 23. 24. Zach. 3, 8.) *illis Princeps erit in æternum*. Nam *Rex Mesſias ipse Dauid est*, & *ipse Zerubbabel*; quia prodibit de stirpe eorum Ef. 11, 1. Hactenus *Abarb*. g) *nepotem Schealtielis*. c. 1, 1. adeoque heredem promisſionis, quæ Dauidi olim facta est 2 Sam. 7, 11. seqq. Ef. 55, 3. Pf. 132, 11. h) *Seruum meum*. ita dictum non sine amoris significatione; quod iussa Dei fideliter executus esset, & cultum Dei serio promouisset, ædificando Templum Domini. cf. 2 Sam. 3, 18. c. 7, 5. &c. Notatu digna est, (inquit *Calouius* p. 918.) obseruatio *Castrii*, quam hic tradidit: *Erat olim celebre Deo*, *cum vellet suorum obsequia remunerari seruorum*, *Christum ex eorum progenie polliceri*, quod in summo ipsi honore & fauore collocabant, atque hac sola spe se ipsos felicissimos censebant. Hinc Gen. 12, 3. vt *Abraha* remuneraret, quod egressus esset de terra sua & cognatione sua, promisit illi Christum in posteris eius futurum. Et c. 22, 18. propter obedientiam filii sacrificati dicitur illi: *Benedicentur* &c. Eademque promisſio data est *Iacobo* Gen. 28, 14. *Dauidi* etiam, vt vicem rependeret, quod iurasset Pf. 132, 2. seqq. *iurauit Dominus veritatem*: *de fructu ventris tui ponam super sedem tuam*. ibid. v. 11. Propter hoc ipsum tam auide expetebant filios prisci patres, ne tamen filio orbarentur, Christo. Atque ideo tam anxie deflebat se vita priuari Ezechias Ef. 38, 12. *Timet* ait *Hieronymus*, *ne in tela similitudinem in ipso lucis exordio præcidatur*, & *nequaquam de semine eius Christus oriatur*. Qua ergo ratione Dauidi, quod procurasset ædificare domum Domino, tabernaculum Deo Iacob, promisit Deus, se illi ædificaturum domum, in qua Rex esset Christus, cuius regni non erit finis Luc. 1, 32. 33. ita *Zorobabeli*, quod domum alteram Deo ædificari curauerit, *pollicetur Deus*, *se illum illustraturum Christo Domino*, *ex eo nasciturо*. Et hæc est caussa, cur soli Zorobabeli facta sit huiusmodi prophetia, quod de eius posteritate nasciturus esset Christus. i) Repetitur hic, & in fine versus, iam antea facta confirmatio, non tantum maioris certitudinis caussa, sed etiam ob mysterium S. S. Trinitatis. cf. Nah. 1, 2. not. k) *atque ita te* Zorobabelem Sirac. 49, 11. in filio tuo *ponam sicut sigillum*, quod homines in manu & præ oculis ferre solent. vid. Cant. 8, 6. & Ier. 22, 24. ad quem locum, vbi Deus summum fastidium in Iechoniam, auum Zerubbabelis, testatus est, hic ex aduerso in huius solatium alluditur. Hoc alii (inquit *Gualtherus* a *Calouio* p. 910. allegatus) de summo fauore & diligentissima custodia exponunt -- quorum sententiam vt non omnino reiicio, ita Deum maius quiddam & sublimius spectare puto, nimirum *Mesſiæ promisſionem*, in quam omnes pios olim respexisse, constat. Quia enim is ex Dauidis stirpe expectabatur, *Dauidis posteri instar sigilli erant*, quo Deus suam promisſionem quasi visibiliter obsignabat, cum inter tot motus atque pericula, & horribiles illustrisſimarum familiarum ruinas, eos incolumes seruaret, ex quibus promisſus ille Seruator nasci debebat. Eodem sensu etiam *lucerna* dicti sunt Dauidis posteri Pf. 132, 17. -- Pollicetur ergo Deus, se Zorobabelem pro germano filio Dauidis agnoscere, nec vnquam defuturos ex eius posteritate, qui promisſionibus eius fidem faciant. Conf. 1 Reg. 12, 11. 13. 36. & not. 1 Reg. 8, 19. Ef. 7, 14. 16. &c. l) *te namque elegi*. vt Pf. 78, 70. vt scil. ex te ducat originem Christus, qui regnum suum eriget, & inter tot regnorum mutationes & ruinas tandem caput suum potentisſime exseret. Dan. 2, 44. *Calouius*: ἐξοχικῶς intelligendum de præcipuo apice ac fastigio dignitatis & honoris, ad quod electus a Domino fuit Zorobabel. Sine dubio autem id præcipuum est, quod electus fuerit, vt in catalogo maiorum Mesſiæ collocaretur; quo axiomate nihil prius, nihil antiquius habuerunt sancti Patriarchæ, Reges & Duces sub vet. Testamento. Vti e contrario Esauus profanam mentem indicauit, quum tantam spem ac prærogatiuam vilipenderet. Gen. 25, 32. seqq. Hebr. 12, 16. *De constructione* cum ב cf. not. Ef. 7, 15. m) Hoc signaculum est promisſionis. vid. c. 1, 9. Hos. 11, 11. *Coccejus*: impossibile igitur fuit, vt Christus, filius Dauidis, non daretur, & quidem suo tempore. Neque est, vt quis obiiciat peccata populi. Non enim dicit, *si populus obedit*, (quæ sane est conditio participationis Christi populo Iudaico proposita Zach. 6, 15. Pf. 95, 7.) sed, *quia elegi te*, &, *dixit Dominus*. n) vid. not. Ef. 1, 24. Hos. 12, 6.

IN ZACHARIAE VATICINIVM

PRAEFATIO.

§. I.

PEnultimus in XII. Prophetarum Fasciculo, idemque, quod ad Voluminis molem, maximus est ZA-CHARIAS. quod quidem *proprium* ipsius *nomen* est inter Hebraeos frequens; appellatiuus tamen significatus in Prophetam nostrum quam optime quadrat. Hieronymus *memoriam Domini*, Tarnouius μνησθέντα, *recordatorem Domini*, Hillerus vero *Recordatur Dominus*, *nostri* sc. vel *foederis sui*, exponit. Talis vero vtique Noster fuit. Nam & ipse recordatus est Domini, aliosque, ut idem facerent, excitauit, & Dominum foederis ac populi sui memorem esse praedicauit. Zachariae 1. *Nomen.*

§ II. Nomen hoc suum cum aliis commune habuit, a quibus vero propter temporum rationes discerni debet. Alius enim fuit *Zacharias Ioiadae filius*, actus & ipse diuino Spiritu, sed, quod arguisset Iudaeorum transgressiones, &, quae imminerent Dei iudicia, praemonuisset, lapidibus a populo, iubente Ioaso Rege, in templi atrio obrutus, 2 Par. 24, 20. seqq. Alius quoque *Zacharias*, Vzziae tempore, quamuis & hic, Spiritu S. teste, fuerit *intelligens* (peritus) *in visionibus Dei* c. 26, 5. Alius denique *Zacharias*, *filius Iebereciae*, seu, vt LXX. & *Vulg.* expresserunt, *Barachiae* Es. 8, 2. quem propter synchronismum nonnulli pro Achazi (sub hoc enim vaticinatus est Esaias l. c. Vid. illic notata.) socero habent 2 Par. 24, 20. sqq. coactius vero alii pro nostro Propheta. 2. *Homonymi.*

§. III. Si familiam Vatis nostri spectes, fuit (vt ipse prodidit c. 1, 1. 7.) *Filius Barachiae, nepos Iddonis.* Ex quo liquet, latius id esse intelligendum, cum idem noster Esr. 5, 1. c. 6, 14. simpliciter *Iddonis filius* appellatur, qui strictius loquendo illius *nepos* fuit. De patre nihil est memorabile in Scripturis: notior *Iddo* auus. Est enim hic procul dubio celebratus ille, post solutam captiuitatem, *Iddo*, unus de primoribus sacerdotum, qui cum Zorobabele & Iosua ex Babylonia in Iudaeam reuerterunt Neh. 12, 1. 4. 7. coll. v. 16. At *Hieronymus* in Comment. ad Zach. 1, 1. *Non ambigitur*, inquit, *iuxta Paralipomenon librum, quin ipse sit Addo, qui missus est ad Hierobóam filium Nabath, sub quo altare disruptum est, & manus Regis aruit.* Respexisse videtur eruditus Pater ad 2 Par. 12, 15. & cap. 13, 22. vbi circa Rehabeami atque Abiae historiam laudantur commentarii *Iddonis Prophetae*; inprimis vero ad cap. 9, 29. vbi *Prophetia Iddonis Prophetae contra Ieroboamum*, in materia rerum a Salomone gestarum, diserte allegatur. Ita enim *D. Kimchi*: *Aiunt hunc esse Iddonem Prophetam*; illum puta, de quo iam allegauimus loca. Idemque in Comment. ad 1 Reg. 13, 1. veterum Hebraeorum calculo Hieronymianam sententiam, de misso ad Ieroboamum Iddone Propheta, stabilit. Sed, vtut largiamur, Iddonem fuisse Prophetam illum, qui 1 Reg. 13, 1. ad Ieroboamum legitur missus; de quo tn. in not. ibidem non immerito cum B. *Schmidio* ἐπέχειν maluimus; confundunt vtique Hieronymus Hebraeorumque magistri tempora, & cum temporibus diuersissimas personas. Vixit sane Ieroboami I. tempore *Iddo* aliquis; sed quomodo is esse potuit Zachariae auus, inter quem & Ieroboami initia plus quam tria saecula effluxere? Distinguendus est igitur *Iddo*, de quo in Paralipomenis, ab *Iddone* Zachariae auo, de quo Nehemias. 3. *Familia.* *Auus Iddo quis?*

§. IV. Porro ex iis, quae de Prophetae familia, & Auo inprimis, differuimus, vlterius liquet, fuisse eum de Aaronis stemmate *sacerdotem*, perinde ac Ieremias atque Ezechiel, de quibus vide sis *Praefat. in Ier.* §. 2. Quemadmodum vero *Iddo* sub Iosuae pontificatu, (ipso illo tempore, quo Zacharias forte adhuc iuuenis prophetauit) inter primores sacerdotum seu classium sacerdotalium praefectos fuit, ita nepos, cum aetate prouectus esset, eundem tenuit locum, pontifice Ioiakimo, Iosuae filio ac successore, coll. Neh. 12, 16. 4. 1. Gemino igitur officio functus est Noster, sacerdotali, quod per nascendi sortem ex prouidentia diuina nactus est, ac prophetico, quod per vocationem extraordinariam a Deo habuit. 4. *Officium.*

§. V. Idem vero Propheta, licet amplissimo muneri in Iudaica Ecclesia praefuerit, tamen, si is est, de quo loquitur Christus Matth. 23, 35. *occisus est* a Iudaeis *inter Altare & Templum*: Atque adeo sanguine suo, sicut plures Prophetae, doctrinam suam obsignauit, *ita vt*, monente *Balduino* ad cap. I. v. 1. p. m. 126. *non tantum doctorem, sed & martyrem in hoc Propheta nostro habeamus.* Equidem non nescimus, multis interpretum *Zachariam* illum, cuius l. c. Seruator mentionem facit, esse potius *Ioiadae filium*, de cuius caede, in atrio Templi facta, narratur 2 Par. 24, 20. seqq. Quod diuersimode illi expediunt: quidam, statuendo errorem librariorum apud Matthaeum, existimantes pro *Ioiada* scriptum fuisse *Barachia*; alii, faciendo illum Ioiadam binominem, quasi & Barachia vocatus fuerit. Sed vt prior illa sententia temeraria est, & neutiquam probanda; sic posterior ita comparata, vt, nisi sufficiens vrgeat necessitas, (quam vero hic nondum videmus) admitti vix debeat. Itaque de nostro Propheta dictum Saluatoris intelligimus, cum *Vatablo*, *Sanctio*, *Ribera*, *Balduino*, *Gualthero*, aliisque; libertatem vero dissentiendi in quaestione difficili aequo animo cuique relinquimus. Rationes nostrae sunt, quod 1) *filius Barachiae* is fuerit, quem Christus a Iudaeis occisum dicit; id vero nomen sacerdos Ioiada nusquam in V. T. habet. 2) quod noster sit Prophetarum pene vltimus; si vero de Ioiadae filio id dictum acciperetur, scrupulus suboriretur, cur intermedii (postquam plures prophetae interemti sunt) Saluator meminisset potius, quam postremi, in quo ceterorum qs. complementum est. Neque obstat, quod nostri Zachariae caedes in V. T. sit ἄγραφος. Eiusdem enim sortis est Iannis & Iambris historia, de qua 2 Tim. 3, 8. Et sufficit, ex traditione rem Iudaeis notam esse potuisse. Obiici quidem posset, quod nec Rabbinorum monumenta vllam huius rei mentionem iniiciant. Sed vide *Targum* in Thr. 2, 20. vbi iustitia diuina in hunc modum loquens inducitur: *Num occidere conueniebat sacerdotem prophetam, vt occidistis Zachariam filium* (nepotem) *Iddonis*, (est hoc Prophetae nostri nomen, & respicitur manifesto ad Esr. 5, 1.) *sacerdotem eximium & prophetam fidelem, in sanctuario Domini, die expiationum, eo quod redarguit vos, vt ne malum faceretis coram Domino?* Qui locus, si sanus est, illustre est pro adstruenda sententia nostra testimonium. Vix est enim credibile, eum Zachariam alium esse, quam nostrum, qui non modo *Barachiae*, sed & *Iddonis filii* nomen habet; hoc ab auo, illud a patre. Dissimulare tamen nolumus, idem illud dictum Thr. 2, 20. ad cuius Chaldaicam Paraphrasin modo prouocauimus, ad occisum Zachariam Iehoiadae filium adplicari in *Echa Rabbathi* f. 74. c. Glossa R. Salomonis ad *Sanhedrin* f. 7. a. & *Ioma* f. 38. b. item in *Spicilegio Abendanae ad M. I.* ad Thren. 𝔐 20. 5. *Fata.*

§. VI. Vaticinatus est Noster post Babylonicam captiuitatem Prophetarum Canonicorum omnium penultimus. Coepit quippe, vt ipse prodidit, *mense octauo, anno secundo Darii* c. 1, 1. adeoque duobus tantum mensibus Haggaeo fuit posterior, coll. Hagg. 1, 1. Vt vero distinctius determinetur aetas Zachariae, inquirendum est, quis *Darius* ex Persarum Regibus in Prophetae nostri inscriptione intelligi debeat? *Darium Nothum* Scaliger cum asseclis suis eum facit. Sed malumus cum veteribus, Iosepho atque Eusebio, & cum recentiorum acutissimis, *Darium Hystaspis filium* designari. Rationes vtriusque partis expendit, & pro posteriori decernit Illustris Auctor Partis I. *Historiae Eccl. Goth.* p. 311. seqq. Vt alia mittamus argumenta, quae plenius illic deducta videas; sane Propheta noster eosdem illos adloquitur Principes, qui primo anno Cyri Iudaeos e Babylonia ad terram suam reduxerant, Zorobabelem videlicet & Iosuam Pontificem: *Nothi* vero tempora longius a primo anno Cyri remota sunt, quam vt vel Zorobabelis principatus, vel Pontificatus Iosuae, eo vsque fuerit extensus. Cf. etiam not. ad Hagg. 1, 1. 6. *Tempus.*

§. VII.

Vaticinii occasio.

§. VII. *Occasio* vaticinii fuit Templi Hierosolymitani instauratio. Quod momentum quia ad intelligentiam Prophetæ multum valet, est nobis ex Esræ libro inprimis edisserendum. Flexerat Cyri animum Iehoua, vt captiuos in Babylonia Iudæos non solum patriæ suæ redderet, sed templi quoque reparationem eisdem indulgentissime permitteret. Esr. I. Hoc priuilegio vsi reducum Iudæorum principes *Zorobabel & Iosua*, politicus ille, hic sacri ordinis antistes, ante omnia holocaustorum altare in area templi refecerant, vt sacris, donec Templum ipsum instauraretur, operari interim possent Esr. III, 1-6. Sed & materias ipsius ædis sacræ sine mora adparauerant c. III, 7. Ita vt altero post reditum anno fundamenta eius iacerent v. 8. seqq. Atque hæc gesta fuerant 18. vel 19. fere annis ante, quam vaticinati sunt Noster atque Haggæus. Verum opus, quod feruebat initio, mox abrumpebatur, pari saltem diligentia haud continuabatur c. V, 16. Cuius rei princeps caussa erat, aduersariorum maleuolentia, illorum inprimis qui Samariæ erant; quippe qui Iudæos in cœpta ædificatione Templi pauidos faciebant atque turbabant Esr. 3, 3. conductis contra eos consiliariis aulæ Persicæ, & occupato per calumniam Cyri atque Cambysis animo c. IV, 1--4. seqq. Cf. Dan. 10, 13. 20. 21. c. 11, 1. Accedebat ipsorum Iudæorum torpor, quo frigebant in sacris, ad sua potius, quam quæ Dei erant, intenti Hagg. 1, 2. 4. 9. Ex hoc torpore Dominus primum excitauit illos per Haggæum, vtpote vaticinari exorsum *anno secundo Darii, die primo mensis sexti* Hagg. 1. 1. Cumque populus, Haggæi concionibus excitatus, *vigesimo quarto* die eiusdem mensis ad instaurandum Templum reuertisset Hagg. 1, 14. 15. Dominus *octauo eiusdem anni mense* submittit Zachariam, vt Haggæo, operis maturationem vrgenti, strenue succenturietur, populusque ex duorum testium ore (cf. Deut. 19, 15. Matth. 18, 16.) de promisso Dei fauore & auxilio confirmatior fiat Ezr. 5, 1. 2.

Scopus.

Argumentum.

§. IIX. *Scopus* igitur *generalis* Prophetæ est, populum ad pœnitentiam, & ad fidem in Christum vocare, torpentes excitare, infirmos erigere, fideles confirmare, vniuersos de officio commonere; *specialis* vero, Templi ædificationem vrgere ac promouere. Obstabant huic scopo attingendo tria potissimum, quæ remouenda erant, I. *torpor*, in quo excutiendo ita versatur, vt animis Iudæorum repræsentet, quæ damna ob neglectum hucusque Templum passi fuissent, & quæ commoda contra habituri essent, si Templum ædificare, vt cœpissent pie, pergerent c. 8, 9. seqq. cf. Hag. 1, 5. sqq. c. 2, 15. sqq. II. Imminentes & obiectatæ ab hostibus *difficultates*, indeque existens populi pusillanimitas & metus: cui opponit promissiones, v. g. de interuertendis a Deo hostium moliminibus, de vindicando ab illis tutandoque populo Iudaico c. 1, 14. 15. c. 2, 3 seqq. de remouendis obstaculis quibusque, si vel maxime insuperabilia videantur. c. 4, 6. 7. 9. de mittendo exercitu & curribus angelicis contra Ecclesiæ hostes c. 6, 1-8. de benefaciendo Hierosolymæ c. 8, 4. de ieiuniis ob desolatum Templum, in festos dies ac lætitiam mutandis c. 7. & 8. de regno Christi ad ipsas illas gentes olim proferendo, quæ populum Dei iam infestarent c. 9. &c. III. *Mœror* ob nimis *tenuia principia*, Esr. 3, 12. 13. quippe quæ, cum prioris Templi splendore collata, senioribus Iudæorum *instar nihili* erant Hagg. 2, 3. Huic igitur opponit promissionem, quod velit Deus tenuia isthæc in immensum ampliare & glorificare per aduentum Messiæ c. 4, 10. c. 6, 12. seqq. c. 8, 6. 20. seqq. coll. Hag. 2, 7. seqq.

Præcauet ab opere operato.

§. IX. Ne vero subsisterent Iudæi in cultu externo atque Leuitico, ceu *opere operato*, duobus modis præcauet, *a*) requirendo ab illis *pœnitentiam*, ac dignos pœnitentiæ fructus c. 1, 2. seqq. inculcando legem moralem, ceu summam veri cultus, quem Deus inprimis exigat, c. 7, 9. seqq. c. 8, 16. 17. 19. comminando maledictionem periuris & furibus c. 5. *b*) manuducendo illos *ad Christum*, quem totus ille adparatus Leuiticus debuit adumbrare. De Christi enim aduentu, persona, qualitatibus, officio, passionibus, morte, ac regno, si quis alius Propheta, Zacharias luculenter & copiose agit; sicut iamiam §. seq. aliquot tantummodo exemplis docebimus

A figura passim adscendit ad veritatem & mysteria N.T.

§. X. Obseruatu vero est dignum, quod Noster passim *a figura ad rem ipsam* adscendat, figuris adumbratam, indidemque verba & phraseologias mutuetur ad pingenda mysteria N. T. vt cultum Leuiticum vel sic doceat populo pædagogum ad Christum esse debere Gal. 3, 24. E. g. occasione typici templi, quod tunc instaurabatur, agit de structura *Domus Dei* ἀχειροποιήτου per Christum c. 6, 12. 13. occasione fundationis templi, ad quam lapides angulares adhibebantur, agit *de Christo* tanquam *lapide angulari* c. 3, 9. c. 4, 7. quod conferri meretur cum Matth. 21, 41. Act. 4, 11. 1 Cor. 3, 16. 17. c. 6, 19. 1 Cor. 6, 16. Eph. 2, 20. 21. 22. Apoc. 3, 12. occasione candelabrorum templi tunc reparatorum, agit *de Candelabro Ecclesiæ* c. 4, 2 seqq. quod cf. cum Apoc. 1, 12. 13. 20. c. 2, 1. c. 11, 4. Occasione illorum, qui *Babylone aurum argentumque* ad templum ornandum miserant, agit *de vocatione gentium* sub N. T. ad vnitatem ecclesiæ c. 6, 9. seqq. & v. 15. Occasione restituti ad beneplacitum diuinum sacerdotii Aaronici, agit de *Melchisedekiano sacerdotio Christi* c. 3, 7. seqq. & v. 8. 9. c. 6, 13. Occasione Numinis typice in templo habitaturi, agit *de Christi aduentu* in carnem c. 2, 14. 15. c. 8, 3. &c. Plura propheticæ huiusmodi anagoges exempla reperiet lector industrius.

Partes generales tres, 1. Optica,

§. XI. *Partes* totius libri cum *Calouio*, si lubet, *tres* statui possunt, I. *Optica* vel, si mauis, *Emblematica*, quæ post vaticinium prooemiale c. 1, 1--6. *nouem* absoluitur *visionibus* vel emblematis: *a*) *Viri equo rufo insidentis*, inter myrtos stantis, rufis, puniceis & albis equis stipati c. 1, 7--fin. *b*) *Quatuor cornuum*, a quatuor fabris deiectorum c. 2, 1--4. *c*) Viri, in cuius manu *funiculus mensorius* c. 2, 5-fin. *d*) *Iosua Pontificis* contra Satanæ cauillationem gratiam in iudicio Dei consequentis c. 3. *e*) *Candelabri* aurei cum *oleis* duabus c. 4. *f*) *Voluminis* iudiciorum volantis c. 5, 1-4. *g*) *Epha* mulierisque in ea sedentis c. 5, 5--fin. *h*) Quatuor *curruum* exeuntium e medio duorum montium æneorum c. 6, 1-8. *i*) Geminæ *corona* Iosuæ Pontificis capiti impositæ c. 6, 9--fin. II. *Didactica*, tum de ceremonialibus, tum de moralibus quibusdam c. 7. III. *Prophetica*, de Christo ipsiusque regno & beneficiis c. 8-fin.

2. Didactica, 3. Prophetica,

Obscuritas,

§. XII. Ceterum quanto in rebus ipsis, quas prædicit, Zacharias sublimior, tanto in verbis quoque abstrusior ac difficilior est. *Hieronymus* in Prologo *obscurissimum librum* vocat. Et *R. Salomo* sub initium Commentarii sui agnoscit, vaticinium Zachariæ valde abstrusum esse, & visiones habere similes somnio, quod detur interpreti, cuius vero interpretationi haud quisquam possit tanquam firmiter veræ inniti, *antequam venerit DOCTOR IVSTITIAE*. Ita Messiam vocat ex Ioel 2, 23. Quod nos Christiani in tantum acceptamus, vt per Christi aduentum magna pars prophetiæ intelligibilior nobis nunc esse credatur, quam quidem Iudæis, Messiam etiamnum erronee exspectantibus. cf. Ioh. 4, 25. *D. Kimchi* eandem queritur obscuritatem; eius vero caussam, vt nos putamus, valde inconuenientem allegat, quod sc. prophetica virtus inde a captiuitate magis magisq; decreuerit: inde enim esse, vt verba posteriorum prophetarum dilucida non sint, neque ipsi intellexerint visiones suas, sicuti priorum temporum prophetæ. Potius nos mysteriorum sublimitatem in hac prophetia suspicimus, nostri vero intellectus hebetudinem agnoscimus, dicentes cum Ioanne Apoc. 13, 18. *Hic est sapientia: qui habet νοῦν computet* &c. item c. 17, 9. Ὧδε ὁ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν. Nec immerito nostra facimus verba *Hieronymi* ex Prologo libri II. Comment. ad Zach. *Cum Mose*, inquit, *ingredimur in nubem & caliginem. abyssus abyssum inuocat, -- & gyrans gyrando vadit spiritus, & in circulos suos reuertitur: labyrinthios patimur errores, & Christi cæca regimus filo vestigia. -- Itaque, mi Exuperi, -- impetra a Domino, vt auferatur a facie mea velamen Zachariæ, quod ante oculos ostendebatur Mosi.* Prophetæ ipsi suas rimati sunt prophetias 1 Petr. 1, 11. tam reconditos illæ sensus habent.

Non ex decremento propheticæ facultatis post captiuitatem, sed ex mysteriorum sublimitate existens.

§. XIII.

§. 13. Quantum ad nos, rimati sumus hanc prophetiam, verum pro modulo nostro. Omnino enim hic vsu nobis venit, quod Paulus 1 Cor. 13, 9. inculcat: Ἐκ μέρες γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρες προφητεύομεν. Hoc quidem animaduertimus, impleta iam multa esse, quæ Zacharias prædixit; sed & aliqua adhuc implenda esse, atque ad nouissima Ecclesiæ pertinere, non minus obseruauimus, præeunte nobis B. Tarnouio, qui Proleg. in Zach. p. m. 1314. vaticiniorum eius complementum ac consummationem ad finem vsq; sæculi extendit. Illa igitur euentus iam illustrauit; hæc idem ille in posterum illustrabit, illustratq; non parum S. Apocalypsis, quam proinde, vt clauem vaticiniorum, diligenter contulimus. Modum tn. aliquem & circumstantias particulares complementi in nouissimis determinare, nos non præsumsimus, relinquentes ea sapientiæ illius, in cuius manu sunt tempora & καιροί, quique *Prudens futuri temporis exitum caliginosa nocte premit*; vt ait Poeta. Satius esse putauimus, futuros vaticiniorum euentus velut ex specula patienter atque humiliter exspectare, quam curiose definire: certum tamen est nobis, quæ pro tempore obscura adhuc atque clausa sunt, cum tempore tandem retectum iri, eoque clariora fore, quo propius complementi sui terminum attingent Dan. 8, 26. c. 12, 4. 9. Interea, si quid lucis ex opella nostra lector acceperit, Deo acceptum id referat; sin aberrasse ac næuos admisisse nos animaduerterit, infirmitati nostræ condonet! Ingenue namque agnoscimus, in exponendo tam sublimi vaticinio egisse nos non quantum debuimus, sed quantum potuimus. *De nostris adnotatis.*

LIBER ZACHARIAE, Hebr. זכריה

CAP. I

ma primum de viro equo rufo insidente, inter myrtos stante, & pone se equos rufos, puniceos & albos habente v.7-fin.

א בחדש השמיני בשנת שתים לדריוש היה דבר
יהוה אל־זכריה בן־ברכיה בן־עדו
2 הנביא לאמר׃ קצף יהוה על־אבותיכם קצף׃ ואמרת
3 אלהם כה אמר יהוה צבאות שובו אלי נאם יהוה
4 צבאות ואשוב אליכם אמר יהוה צבאות׃ אל־תהיו
כאבותיכם

e) vid. Præf. §. 1. 2. 4. 5. f) vid. Præf. §. 3. ὁ. τὸν τῦ Βαραχίυ. cf. Matth. 23, 35. g) *filii*, l. potius, continuato sec. accentus Accusatiuo, *filium*, id est, nepotem *Iddonis*, coll. Esr. 5, 1. c. 6, 14. & ὁ. υἱὸν Ἀδδώ Vid. Præf. §. 3. h) LXX. & Vulg. *Prophetam*; recte: quia probabile est, ad Zachariam potius, quam ad Iddonem, pertinere hoc epitheton. cf. Es. 38, 1. Hagg. 1, 1. Et hæc caussa est, quod præcedens *filium Iddonis* maluimus in Accusatiuo conuertere, & latius acceptum de *nepote* interpretari, quam strictius & in casu secundo *filii*; ne contra accentus impingeremus. Obseruat tn. *Kimchi*, *Iddonem* a veteribus in *Medrasch* nuncupari *Prophetam*; immo suspicatur, esse hunc ipsum, qui 2 Par. 12. 15. vocatur *Iddo Videns*. quo pacto vertendum foret in Genitiuo *Prophetæ*. Sed discussum hoc vide in Præf. § 3. i) *dicendo*, sc. ad me, coll. v. 3. Alloquitur tn. cum Propheta totum simul populum e captiuitate reducem, cuius ille membrum erat, coll. v. 2. seqq. Adeoque circa alloquii modum cf. quæ Ier. 40, 3. notauimus. ℣. 2. k) Deut. 9, 19. Esa. 47, 6. c. 57, 17. c. 64, 4. l) *patribus* ac maioribus *vestris*, tuis sc. o propheta, ac populi tui, coll. not. ad לֵאמֹר v. 1. Eos a. intelligit maxime, qui *tempore expugnata a Babyloniis Hierosolyma* vixerunt v. 4. 5. 6. m) *iratus est--ira*, seu vehementissime. LXX. ὀργὴν μεγάλην. Emphaticus pleonasmus. cf. v. 15. c. 7, 12. Caussam tantæ indignationis paraphrastice addit Ion. *eo quod iram concitarunt coram eo, Domine*; sc. viis atque operibus suis malis, coll. hic v. 4. 6. Habet se a. hæc ipsa propositio procul dubio ad modum enthymematis, ita fere supplendi: Quod vero patribus vestris feci, idem & vobis facere possum, immo facturus sum, nisi vos serio conuertatis: patrum ergo exemplo & damnis sapite, coll. v. 4. Ceterum duo sunt capita, quæ primus hic sermo propheticus inculcat, primo *ira*, de qua v. 2. deinde *miserationes* Dei, si conuertant se v. 3. ℣. 3. n) *Dices vero ad illos*, o Zacharia v. 1. o) Hoc ternis vicibus heic repetit propheta, vel ipse Iehoua potius, non per Tautologiam, quod Rhetores culpant, sed per summam emphasin. Est enim rei, quæ inculcatur atque promittitur, triplicata confirmatio, ab auctoritate & fide loquentis triunius Dei sumta; vt ne dubitet populus morem gerere atque credere, cum non hominis, sed Numinis summi verbum hoc sit. Sic alibi Prophetæ, cum dictis suis vel auctoritatem vel fidem conciliare volunt, ingeminant illud, quia Iehoua vel os Iehouæ loquutum est, Es 1, 2. 20. c. 21, 17. c. 22, 25. c. 25, 8 c. 40, 5. c. 58, 14. Ioel 4, 8. Obad. 18. Mich. 4, 4. cf. not. Nah. 1, 1. Hagg. 2, 23. p) *Reuertimini* ad me; v. 4. Ion. *ad cultum meum*. Equidem pro misericordia mea decreui ad vos reuerti, sed hoc eo duntaxat ordine, vt vos etiam conuertamini. cf. Ier. 3, 12. Mal. 3, 7. Reuerterat populus e Babylone ad patriam; restabat vero, vt ad Deum quoque suum reuerteretur, quem patres impie deseruerant: quia sine hoc reditu ille parum profuturus erat. q) v. 4 Hagg. 2, 12. r) *tum reuertar ad vos*, sc. miserationibus v. 16. iuxta illud Iac. 4, 8. *Accedite ad Dominum, & accedet ad vos*. Quibus contrarium hoc esse *Hieron.* obseruat: *Recessistis a me. & ego recessi a vobis.* cf Mal. 3, 7 2 Par. 30, 6. 9. & contr. infra c. 11, 8. ℣. 4. s) v. 2. 5. 6. cf. 2 Par. 30, 7. 8. c. 36, 15. 16. Nunquam tuta est maiorum imitatio, nisi quatenus compertum est, eos στοιχεῖν τῷ κανόνι. Nec Apostolus quidem Paulus sui imitationem flagitauit, nisi quatenus se probabat imitatorem Christi. *Cocc.* ad h. l.

CAP. I. ℣. 1. a) Adeoque duobus post primam *Haggæi* concionem mensibus Hagg. 1, 1. cum populus ex captiuitate redux, hortatu eiusdem, ad instaurationem templi paulo ante reuertisset, ibid. v. 14. 15. & iam notabiles aliquos in ea progressus fecisset c. 2, 1. 10. 15. 18. Ceterum quia *dies* heic, vt alias fieri solet, non adiicitur; probabile est, *nouilunium octauum* seu calendas mensis octaui intelligi, coll not. ad Ier. 40, 1. Nouilunia autem apud Hebræos festa erant Num. 10, 10. vnde credibile est, Zachariam, velut tempori seruientem, primam hanc concionem suam eodem die, quo accepit, etiam habuisse, scil. in sacra nouilunii panegyri. b) *anno secundo*. v 7. cf. Hag. 1, 1. c) *Darii* sc. *Hystaspis* filii v. 7. c. 7, 1. Cf. enim Præf. § 6. & not. ad Hagg. 1, 1. d) Ion. *verbum Prophetiæ a facie DOMINI*. Sic idem v. 7. c. 4, 8. c. 6, 9. &c. cf. Ion. 2, 1. Ceterum obseruante *Gurtlero* in Theol. Proph. p. 133. Capite hoc habet I. *Sermonem* propheticum *primum*, quo suadet Iudæis resipiscentiam v. 1--6. II. *Sermonis secundi Emblema*.

SACHAR. CAP. I, ℣. 1. לדריוש Sine *Meth.* 11. 12. 15. 16. 21. & *Ber.* At ד per *Pat.* 5. Sic iidem v. 7.

t) quibus adclamarunt reuocaturi eos ab exitio, ad quod ipsi magna contentione ruebant. Hos. 11, 2. 7. *u) priores Prophetæ* Hebræis in partitione Sacri Codicis dicuntur libri historici Iosuæ, Iudicum, Samuelis atque Regum, quod & ipsi prophetas habuerint scriptores, & ratione ordinis reliquos prophetas, quos posteriores vocant, in volumine biblico anteeant. Sed hic *priores* prophetæ relate dicuntur ad eos, qui post reductum e Babylonia populum demum sunt vaticinati: quales sunt omnes, præter Haggæum, Zachariam ac Malachiam. v. 6. x) Hagg. 1, 2. *y) Conuertimini quæso!* Est hæc vox omnium prophetatarum communis. cf. Es. 31, 6. c. 55, 7. Ier. 3, 12. c. 18, 11. c. 24, 4. 5 c. 25, 4. 5. c. 35, 15. Ez. 18, 30. c. 33, 11. Hos. 14, 2. Ioel. 2, 12. Obsecrat a. Deus, vt hominum indolescens errori ac pertinaciæ, vnde serio vellet, qua bonitate est, eos ad veram felicitatem emergere. cf. 2 Cor. 5, 20. z) v. 6. Ier. 7, 3. a) c. 7, 11. Ier. 6, 19. b) nequaquam prophetas, qui eis loquebantur, sed *me*, dicit Dominus: in illis enim ego eram, qui loquebar & contemnebar. *Hieron.* coll. Matth. 12, 40. Adde ibid. v. 20. c) Ez. 11, 8. c. 16, 14.

℣. 5. d) v. 1 4. e) *vbi* iam sunt *illi*? In viuis quidem non amplius sunt, sed dudum (vt homines erant) mortui Ps. 49, 20. Ps. 103, 16. *f) & ipsi Prophetæ.* Per hos *Pseudoprophetas* intelligit *Hieron.* Nunquam enim (inquit) de sanctis Prophetis diceret: *nunquid in sempiternum viuent?* Et his ergo, qui peccauerunt & noluerunt ad me conuerti, & his, qui peccantes falsis pollicitationibus deceperunt, morte subtractis, verba mea, quæ per prophetas meos locutus sum, permanent in æternum. Hæc ille. cf. Ier. 37, 19. Verum sunt *pii* po-

כאבותיכם אשר קראו־אליהם הנביאים הראשנים
לאמר כה אמר יהוה צבאות שובו נא מדרכיכם
הרעים ומעליליכם הרעים ולא שמעו ולא־הקשיבו
ה אלי נאם־יהוה׃ אבותיכם איה־הם והנבאים הלעולם
6 יחיו׃ אך ׀ דברי וחקי אשר צויתי את־עבדי הנביאים
הלוא השיגו אבתיכם וישובו ויאמרו כאשר זמם יהוה
צבאות לעשות לנו כדרכינו וכמעללינו כן עשה
אתנו׃
7 ביום עשרים וארבעה לעשתי־עשר חדש הוא־חדש
שבט בשנת שתים לדריוש היה דבר־יהוה אל־זכריה
8 בן־ברכיהו בן־עדוא הנביא לאמר׃ ראיתי ׀ הלילה
והנה־איש רכב על־סוס אדם והוא עמד בין ההדסים
אשר

tius atq; a Deo missi *prophetæ*; quod vel *He* de-

יחיו ׳

monstratiuum docet, ad antecedentia lectorem remittens, vt eosdem hic putes indigitari prophetas, qui v. 4. & mox v. 6. Pseudoprophetarum vero nullam contextus mentionem facit. *g) num in perpetuum viuent* vel *viuere potuerunt*, ita vt mortem non viderent? Ps. 89, 49. Sir. 14, 18 Rom. 5, 12. Sensus est: Etiam ipsi quidem serui mei Prophetæ, quantum ad personas ipsorum, sunt mortui: quod concedi vtique debet; licet & hoc verum sit, magnum fuisse in moriendo discrimen, cum impiis mors pœna fuerit, piis vero ad æternam requiem gloriamque porta Apoc. 14, 13. Et hic quidem versus habet se instar protaseos ad v. 6. vbi tum patrum, tum prophetarum mortalitati opponitur verbi prophetici æterna stabilitas atq; duratio, idq; per modum apodoseos. cf. Esa. 40, 8. ℣. 6. *h) Verum.* q. d. Verborum meorum, quæ Prophetæ patribus vestris annunciarunt, alia longe ratio fuit: neq; n. illa emortua sunt, d. perdurarunt. *i) & decreta mea,* quibus decreueram, vt patres vestri morerentur gladio, fame, peste, reliqui v. deportarentur. *Kimch.* *k)* v. 4. Ier. 7, 25. c. 26, 5. *l) nonne comprehenderunt patres vestros?* v. 2. 4. 5. Verbum emphaticum. Innuit a parte obiecti fugam, licet frustraneam, a parte v. subiecti actum persecutionis. q. d. Effugere, quæ prophetæ cominabantur, nullo modo potuerunt: insecuta sunt illos e vestigio & assecuta. cf. Deut. 28, 15. 45. 2 Sam. 15, 14. & contr. Deut. 28, 2. *m) ita vt* pœnā a Prophetis prænunciatā sentientes, tandē *reuerterint ac*, (h. e. versa vice, & longe aliter quā sibi antea persuadebant) *dixerint*. Per phrasin *iterationis*, inquit *Cocc.* Lex. 863. etiā notatur *versio in contrarium*, contraria actio. Deut. 8, 15. c. 30, 3. Ps. 71, 20. *n) quemadmodum cogitauit*, & per prophetas, quid cogitaret, prædixit. c. 8, 14. 15. Ier. 4, 28. c. 51, 12. cf. Amos 2, 7. Ita e. g. Ieremias Thr. 1, 17. & Daniel c. 9, 12. seqq. totius populi nomine precati sunt. *o) secundum vias nostras*, inquam. v. 4. *p)* Obserua hic etiam (vt supra v. 1.) enthymema. Nam vt completa fiat oratio, supplendum nihil venit hoc modo: Hanc confessionem patribus vestris tandem extorsi; cauete igitur, ne quid simile vobis accidat. coll. v. 4. Ceterum hic sermo iure meritoque primus est, ac totius vaticinii frontispicium occupat. Verum quippe ac genuinum fundamentum ponit in audientium animis, ex quo cura Templi & cultus publici, cuius reparationem sibi Zacharias vrgendam sumsit, deriuanda sit, vt ne in opus mere operatum degeneret. Immo præparat audientes atque legentes, ad promissiones illas, quæ per totum librum sequentur, caste ac digne acceptandas. ℣. 7. *q) vndecimi mensis.* 1 Par. 27, 14. Trimestre igitur spatium fere intercessit inter primum & alterum sermonem propheticum, coll. v. 1. *r) Schebat.* (1) noster Ianuarius partim, partim Februarius. *s)* vid. not. v. 1. *t)* Vide ibidem not. *u) dicendo.* q. d. quod verbum Domini Zacharias ita postmodum recitauit. Nam quæ sequuntur v. 8. & seqq. non Dei, sed recitantis Prophetæ sunt. Sequitur ergo propheticus *sermo alter*, hucusq; *Emblema primum*; huiusq; scopus est, Iudæos erigere, ne ob tribulationes atque miserias, quas hucusque non solum in captiuitate, verum etiam in terra sua post reditum e Babylonia perpessi fuissent, animum desponderent. Itaque *Christum* pingit I. *equo rufo insidentem*, stantem inter myrtos, stipatumque angelicis cohortibus; vt intelligant, eum sibi tutatorem adfuturum v. 8. coll. c. 1, 9. II. *angelos emittentem* ad explorandum referendumque statum terræ cum vniuersæ, tum Iudaicæ inprimis; vt intelligant, se ipsi curæ cordique esse v. 9-11. III pro Hierosolyma & vrbibus Iudæ *intercedentem* v. 12. & IV. *referentem responsum Dei patris*, solatii plenum, de ædificanda vrbe & Templo, ac multiplicatione populi Iudaici v. 13. seqq. Quæ quidem eo conducunt omnia, vt populus in cœpta ædificatione Templi alacriter & strenue pergeret. Vid. Præf. §. 8. ℣. 8. *x) Vidi hac nocte*; Vulg. *per noctem*. Visione Prophetica Es. 6, 1. 5. Somniis tamen hanc visionem accensendam non esse, *Gurtl.* Theol. Proph. p. 15. inde colligit, quod Propheta videatur vigilans repræsentari, *oculos leuans* c. 2, 1 non dormiens. Alioquin cf. Iob. 33, 15. *y) Vir.* v. 10. quia sub assumto schemate Viri adparuit. cf. Ez. 1, 26. Dan. 7, 13. Attn. nomen hoc etiam masculā fortitudinem virtutemq; alicubi magis notat, quam genus aut sexum 1 Sam. 26. 15. Ier. 6, 23. Prou. 8, 4. vnde & Gabrieli angelo tribuitur Dan. 9, 21. Ita hoc loco *Virum* interpretamur *Angelum Iehouæ* ex v. 11. non tn. creatum, sed *filium Dei*, qui angelorum princeps ac Dominus, idemque Deus & inuictissimus heros est. Apposite veteres Hebræorū magistri apud *Kimchium* h. l. aiunt: *Non est VIR*, (videlicet eminentissimo sensu) *nisi Deus Sanctus Benedictus*, coll. Ex. 15. 3. Esse vero hunc filium Dei, probat *Maius* p. 1078. a) ex diuina inspiratione, seu alloquio interiori v. 9. 13. 14 quod solius Dei est 1 Petr. 1, 11. b) ex obsequio & seruitio, quod ministratorii spiritus ei præstant v. 11. c. 2, 7. 8. c. 3, 4. c) ex officio mediatorio, *sacerdotali*, quia interpellat pro populo v. 12. *prophetico*, dum interno afflatu Prophetam instruit; *regio*, dum angelis stipatus, tanquam Dominus in Tsion, se ostendit protectorem populi esse omnipotentem atque clementem v. 8. Adde d) quod idem *Iehoua* in casu recto vocatur c. 2, 3. 12. c. 3, 2. e) quod peccata remittit c. 3, 4. coll. Marc 2, 7. & not. Ex. 23, 20. *z) insidens.* Equestrem se sistit, tq. heroa & bellicum Imperatorem. cf. Ps. 45, 5. Apoc. 6, 2. c. 19. 11. *a) equo rufo.* Cur vero *rufus* fuerit equus, id *A. Esra* quidem opinatur non magis exquirendum, quam cur panis Iud. 7, 13. hordeaceus fuerit, non triticeus? Dubitari tn. vix potest, quin vltionis & iræ diuinæ symbolum ille color sit, coll. v. 15. sanguinem & cædes Iudæorū hostibus portendens. cf. 2 Reg. 3, 22. Es. 63, 2. Apoc. 19, 12. 13. *b) stabat*, tanquam defensor. *c) inter myrtos* (6) v. 10. 11. Es. 41, 19. h. e. humiles ac variis tribulationibus pressos, ipsum tamen suaui velut odore adficientes ac detinentes. Sic Cant. 2, 16. Christus dicitur *pasci inter lilia*, & quidem inter lilia *profunditatum* vel profundarum vallium, coll. v. 1. quod itidem innuere videtur, eum a fidelibus tum maxime adfici, cum humiles sunt & tribulationibus deorsum pressi.

℣. 4. אשר per *Makk.* 1. 2. sic su. 5. קראו per *Mun. milra* 1. 2. 3. 6. 9. 10 20. 23. sic su. 5. ומעלליכם sine *Iod* otioso 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20 2. & 6. 9. in marg. Cont. *Mas. impr.* At ומעליליכם cum præf. ם 3. & in marg. 6. 9 Denique ומע־ליכם הרעים ולא שמעו 5. qui tn. in marg. nostram lectionem ex aliis refert. ולא per *Darga* regularius 2. at per *Makk.* 3. ℣. 5. הלעולם ita cum *Meth.* 1. 2. Alii omittunt. ℣. 6. ויאמרו per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 20. 21. 22. ℣. 8. ראיתי sine *Psik* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 14. 15. 16. 20.

אשר במצלה ואחריו סוסים אדמים שרקים ולבנים׃
9 ואמר מה־אלה אדני ויאמר אלי המלאך הדבר בי אני
10 אראך מה־המה אלה׃ ויען האיש העמד בין־ההדסים
11 ויאמר אלה אשר שלח יהוה להתהלך בארץ׃ ויענו
את־מלאך יהוה העמד בין ההדסים ויאמרו התהלכנו
12 בארץ והנה כל־הארץ ישבת ושקטת׃ ויען מלאך־
יהוה ויאמר יהוה צבאות עד־מתי אתה לא־תרחם
את־ירושלם ואת ערי יהודה אשר זעמתה זה שבעים
שנה

filiorum, quæ *sessor* exsequitur, *cum respectu ad Ecclesiam*. Priore modo sumitur Apoc. 19, 11. 14. vbi *Christus* imperator victoriosus, & *Sancti*, qui ab ipsius partibus stant, exhibentur vt *insidentes equis albis*. quod ibi commode refertur ad ipsins Christi, eiusque ministrorum, puritatem, sanctitatem, splendorem, decusque, quorum emblema est in *colore albo*. Posteriore modo -- apud Zachariam, vbi Angelus, Rector populi Dei, - ostenditur insidere *Equo rufo*. & alii Angeli, qui ipsi aderant, *equis rufis*, *puniceis*, & *albis*: manifeste id refertur ad statum Ecclesiæ, & diuinam erga eam prouidentiam, cui diuinæ prouidentiæ ipsi ex consilio Dei inseruirent. Si Deus ecclesiæ hoc vel illo tempore aut statu sno decreuerit *bella & afflictiones* --; Angeli - exhibentur *insidere equis rufis*. si *pacem*, *equis albis*. si *tristitiam temporum*, ex qualicunque caussa ortam, *equis nigris*. si tempora mixti generis, statumque varium, *puniceis* vel *spadiceis*. *f*) Difficile vocabulum. (1) Series quidem orationis plane requirit, vt sit nomen coloris; sed qualis hic sit, id se ignorare fatentur *R. Sal. & D. Kimchi*. Chaldæus habet קוחין, quod *Bochart*. Hieroz. P. I. 107. *coccineos* significare coniectat. itaque cf. Talm. סקר & סרק, quod est *minio colorare*; item Nom. סרק vel סירקון *minium*, vel Syricum, quod, teste *Plinio* 36. c. 6. *fit sinopide & sandyce mixtis*. Vulg. *varii*. sic LXX. καὶ ποικίλοι. habent tamen hi insuper καὶ ψαροὶ, & gemina versione videntur expressisse. Est vero *equus psarus*, vt *Bochartus* ostendit, *sturno cum maculis insignis*, albis sc. vel cinereis. Sed Arabicus interpres, qui ex LXX. virali suam versionem concinnauit, Gr. ψαροὶ expressit per Ar. שקר, quod transpositis consonantibus Hebræo prorsus harmonicum esse videtur. Est a. שקרה apud Arabes *rubedo clara & nitens*, & quidem in equis, *cum iuba & cauda eiusdem quoque coloris sunt*. Interim *Bochart*. l. c. mauult intelligere colorem, qui tam *lino*, quam *vino* & *equis* conueniat, coll. שרוקים, quod *vites* Ef. 16, 8. & *lina* שריקות, quod c. 19, 9. *Aegyptia* lina notat; scil. *gilnum*, flauo proximum, sed dilutiorem, Germ. *falb*. vel *fahl*. Sic *Gussit* 890. *colorem corticis* s. pelliculæ *vuarum* torrentis *Sorec*; & *Cocc. Lex*. *puniceum* seu *spadiceum* interpretatur. *g*) *& albi*. c. 6, 3. Apoc. 6, 2. ℣. 9. *h*) *Dixi vero* ad virum equo rufo insidentem v. 8. qui mihi hæc omnia monstrabat, & monstrata explicabat. *i*) *quid hi* sc. sunt, l. sibi volunt? Interrogatio non curiositatis, sed attentionis, docilitatis ac studii in eo, quod Deus ipse offerebat. cf. c. 2, 2. c. 4, 4. *k*) Coto confer Ps. 110, 1. *l*) *Angelus*, idem qui insidebat equo rufo v. 8. Agitur enim hic de subiecto ex antecedentibus noto, videlicet illo quem viderat, visumq; de ministris, ipsum sequentibus. Propheta interrogauerat. *m*) *ion qui loquebatur mecum*. at LXX. Ar. Syr. & Vulg. *in me*: quod non modo strictius Hebraicæ particulæ vim & vsum exprimit, sed & emphaticum est magis, quippe interius alloquium per diuinam Spiritus S. inspirationem connotat v. 13. 14. c. 2, 1. 7. Num. 12, 6. 8. 1 Sam. 23, 2. Hos. 1, 2. Hab. 2, 1. cf. 1 Pet. 1. 10. *n*) *faciam vt videas*, h. e. audiendo ac videndo intelligas. Satisfacit n. Angelus interroganti Prophetæ instituendo ipsum & verbis, quæ aures feriebant v. 10. & facto, quod visum adficiebat, missis nimirum in visione Angelis istis ad peragrandum terras, vnde eos redire Zacharias videbat v. 11. Respicit hoc verbum inprimis ad modum visionis propheticæ, per quam hæc omnia cernebat Propheta, & audiebat v. 8. ℣. 10. *o*) *Respondit igitur*. scil. cum Angelos interim, spectante Propheta, iussisset terras peragrare, his abeuntibus de nouo rursus est loqui ad Prophetam, vt quod is so opere iam viderat, id ei verbis iam explicaret & confirmaret. *p*) is, de quo v. 8. idemq; , qui v. 9. *Angelus Iehouæ* audit. Nam is, qui responsionem vati promisit, dicens: *Ego videre te faciam, quid sint hi*; idem est procul dubio, qui hic actu respondisse dicitur. *q*) *quos mittis* vel *misit Iehoua* Deus Pater, me imperante ac iubente. Sunt nuncii ac ministri Iehouæ, iique vestra caussa ac vestro bono missi Hebr. 1, 14. Ps. 103, 20. 21. *r*) *ad peragrandum terram* vniuersam, non Iudaicam modo, sed Ethnicam quoq; v. 11. scil. vt, omnibus gentium rebus perlustratis, quæ vidissent ac audiuissent, ad Deum perferrent, coll. v. 11. Nam vt Satanas, Deo permittente; sic boni Angeli Deo iubente, terrã peruagantur, diuersissimo tn. scopo; ille, vt criminetur bonos, hi, vt visa fideliter referant, quo malos puniat Deus, pios liberet. c. 6, 7. Iob. 1, 6. 7. c. 2, 1. Matth. 18, 31. 1 Pet. 5, 8. ℣. 11. *s*) *Mox*, l. *Paulo post responderunt* equites isti, cum post peragratam in visione terram rediissent atq; ab Angelo Iehouæ, quo statu terrarum res inuenissent, Propheta audiente, interrogati essent. *t*) *Angelo Iehouæ* v. 12. qui est ipse vir insidens equo ruso v. 8. & Angel' in Propheta loquens v. 10. Christum puta. qui intercedit pro populo suo v. 12. c. 3, 1. seqq. Heb. 7, 25. comparens pro illo coxã facie Dei Hebr. 9, 24. 1 q. Angel' faciei ipsi' Ef. 63, 9. atq; interpres s. media nr. Iob. 33, 23. seqq. Vide fis Disp. nostras de Angelo Dei, & de Angelo Interpr. & cf. Gen. 16, 7. ac not. Ex. 23, 20. *u*) vid. v. 8. *x*) *Fecim'*, vt mandasti, *peragrauim'* terram v. 10. *y*) *vniuersa terra*, præter Iudæam. Hoc supplendum est ex v. 12. vbi idcirco Angelus Iehouæ preces ad Deum mittit pro Hierosolymis & Iuda. Sensus igitur est: Finitimæ gentes omnes prosperitate rerum florent, tolerabilis saltẽ illarũ status est; sola Iudæa, quã tn. popul' Dei incolit, m. nunc in malo atq; ruina ingenti est Neh. 1, 2. 3. c. 2, 3. *z*) *habitans & tranquilla est* c. 7, 7. Iud. 18, 27. 1 Par. 4, 40. Est Ἑβ. ἡσυχάζουσιν, pro: *tranquille habitat*. I. verbũ *habitare* h. l. sumendũ est cum adiuncto: *habitans quiete*, vt c. 10, 6. Mich. 5, 3. ℣. 12. *a*) *Respondit igitur*. v. 11. Ad Deum Patrem refert, quæ angeli nunciauerant, populi que sui caussam ei commendat. *b*) Vid. not. v. 11. *c*) *vsq*; *quo*. Non expostulantis est, sed instanter orantis, vt fine faciat De' diuturno malo. q. d. Satis diu iratus fuisti populo tuo; reuertere ergo tandẽ aliquando ad eum miserationib' tuis v. 16. Ps. 80, 5. Ps. 90, 13. *d*) cf. v. 16. Ps. 102, 14. Erat q. d. popul' Iudaicus ab exilio in terram suam reductus, sed hostes habebat multos e vicinis populis, a quibus vexabatur tota gens probris & contemtui obnoxia; Hierosolyma sine muris erat, Templũ ad seruã vbhinc n. esse ĩ ruinis iacuerat, & hoc ipso tempore ab aduersariis Samaritis periculũ iminebat, ne cœptã templi reparationẽ denuo turbarent, cf. Esr 3, 3. c. 4, 1. 4. 5. seqq. c. 5, 3. Neh. 1, 2. 3. c. 2, 3. & Dan 9, 25. Atq; vt ex his quoq; malis, sic ut ex captiuitate, populum suũ liberet, Deũ Ange. rogat. *e*) cf. Ier. 34, 22. Intercessionis suæ geminũ facit obiectũ, primo metropolin, deinde prouinciales vrbes Iudæ. Eundẽ quoq; ordinẽ Deus respondendo seruat. Agit n. primo de Hierosolyma v. 14. 15. 16. deinde v. de vrbib' Iudæ v. 17. *f*) *quib'* velut exsecrandis seuere & ὑπερ- ἐμίσησας *iratus fuisti*. cf. n. Num. 23, 7. 8. Mal. 1, 4. Ps. 7, 12. *g*) *his*. Non modo demonstratiuũ temporis currentis aut proxime elapsi est, sed exaggerationem quoque, vt c. 7, 3. 5. Et subest argumentũ a diuturnitate mali, ad mouendã Dei misericordiã cf. Ps. 90, 15. *h*) Nam captiuitatem anni sunt, de quibus Ier. 25, 12. quiq; iam primo ãno Cyri exspirauerant Esr. 1, 1. 2 Par. 36, 21. 22. sed desolationem Templi & vrbis Hierosolymæ, vt c. 7, 3. 5. de quorum calculo vide not. ad Hagg. 1, 1. c. 2, 3.

e) Vulg. *in profundo*; vbi felicius proveniunt. Hinc apud *Virgil*. Georg. II. v. 212. *littora myrtetis lætissima*. Ion. *in Babele*. & sic veteres apud *Kimchium*, coll. צולה *profundum* Ef. 44, 27. At significare potius videtur generatim persecutiones & crucem, sub qua nihilominus crescit Ecclesia, speciatim vero humilem ac miserum statum, in quo erat populus Iudaicus etiam tum, cum Zacharias hæc vaticinaretur. cf. c. 10, 11. *d*; & *post ipsum*, tanquam ducem ac dominum, erant vel sequebantur, ad exsequenda illius iussa parati v. 10. 11. Ministratorii ergo Spiritus isti erant Hebr. 1, 14. cælestesque exercitus Apoc. 19, 14. *e*) *equi rufi* cum equitibus suis angelis. c. 6, 2. Sequuntur illum varii coloris equi; quod est ei gloriosum, vt R. Sal. ait. Ceterum quid equi ipsi eorumque colores in emblematibus propheticis notent, præclare ediderit *Vitringa* Comm. in Apoc. 6, 2. p. 328. seq. *Equus*, inquit, notat, α) *Sessorem* equi esse *ministrum diuini consilii & prouidentiæ*; β) Ad illa Dei consilia *fortiter & celeriter* exsequenda instructum esse *facultate*, & egregie ad id paratũ. Hæc ratio est, quare *Angeli* Zachariæ visi sint insidere *equis*. Cum enim consiliorũ diuinorũ sint exsecutores, & mundum hunc sub Deo administrent, & res humanas curent; *equi* illis in Emblemate dantur, vt eo declaretur, esse illos ad hæc officia *celeriter*, *prompte* & *alacriter* peragenda necessaria facultate instructos. --- Color autem *equorum*, ad quem -- inprimis attendendum est, vel significare potest *qualitatem Sessoris* ipsius, qui diuina consilia exsequitur; vel genus *qualitatemque* diuinorum consilio.

℣. 8. במצלה Lamed sine Dag. 1. 3. 5. 8. 1. 12. 14. 15. & Eer. A. במצולה 5 & sic fu. 1 Virum ... in Mas. 1. 2. impr. & Erff. שרקים sine Dag 1. c. ℣. 10. ויען per Gerejch 6 9 10. 20. A per Darga 1. 3. ... per Makk. 1. 2. 6. 9. 20. ℣. 12. מלאך ויען ita 1. 3. & sic fu. 5.

שנה : ויען יהוה את־המלאך הדבר בי דברים טובים 13
דברים נחמים : ויאמר אלי המלאך הדבר בי קרא 14
לאמר כה אמר יהוה צבאות קנאתי לירושלם ולציון
קנאה גדולה : וקצף גדול אני קצף על־הגוים השאננים טו
אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה :
לכן כה־אמר יהוה שבתי לירושלם 16
ברחמים ביתי יבנה בה נאם יהוה צבאות וקוה ינטה
על־ירושלם : עוד קרא לאמר כה אמר יהוה צבאות 17
עוד תפוצנה ערי מטוב ונחם יהוה עוד את־ציון ובחר
עוד בירושלם : ואשא את־עיני וארא ב
והנה ארבע קרנות : ואמר אל־המלאך הדבר בי מה־ 2
אלה

vault, ad v. 11. q. d. super has ipsas gentes, quas angeli tranquillas habitare dixerunt. Subinnuitur tamen simul tranquillitatis abusus, *securitatem* carnalem, puta, & insolentiam contra populum Dei, vti sequentia docent. cf.

וקי קרי

CAP. II.

Am. 6, 1. Ps. 123, 4. Ez. 16, 49. Syr. *tranquillitatem*; quasi a שאנן *tumidum*. cf. 2 Reg 19, 28. Tales autem non Babylonii solum fuerant, sed vicini etiam Idumæi, Ammonitæ, Moabitæ &c. post destructum Babylonicum Regnum, sub Persarum tandem imperio secure conquiescentes. *x) quia.* Es. 65, 15. *y) iratus sum* Hierosolymæ *parum* vel *modice*, sc. comparate ad culpam eius & ad id quod hostium superaddidit immanitas. v. 2. Es. 47, 6. cf. 1 Par. 21, 13. Alioqui magna in se vtique erat ira Domini, coll. infra c. 7, 12. *z) ipsæ vero*, sc. gentes. *a) iuuerunt* (vt quasi cumulus accederet) *ad malum* 2 Par. 20, 23. nimia videlicet crudelitate ac tribulatione continua, vltra modum & fine fine. Es. 47, 6. cf. 2 Par. 28, 9. 10. ὁ, συνεπέθεντο εἰς κακά. *Hieronymus*: Irascitur super gentes -- quod ipse tradiderit eos (populum suum) ad corripiendum, illæ vero sæuierint in traditos; hic vt filium a pædagogo voluerit emendari, illæ vt hostem interficere & punire conatæ sint. *℣. 16. b) Ideo*, vt lætiora tandem in præteritæ calamitatis vicem experiaris. Ier. 30, 16. *c)* v. 14. Nah. 1, 12. *d) conuersus sum* vel *reuerti ad Hieros.* c. 8. 3. Es. 63, 17. Ps. 80, 15. Ps. 90, 13. cf. contrar. Hos. 5, 15. *e) miserationibus. Pluralis emphaticus*, ad innuendum misericordiæ diuinæ diuitias & magnitudinem. Es. 54, 7. 8. Respicitur autem hic ad intercessionem Angeli v. 12. adeoque innuitur, quod licet diuturna, tamen perpetua non fuerit ira Dei super Iudæos, sicut e. g. super Edomitas Mal. 1, 4. cf. Esa. 12, 1. Ps. 60, 3. *f) domus mea*, quæ ad primum vsque annum Cyri in ruinis iacuit, indeque aduersariorum maleuolentia in primis subsistit fundamentis, iam *exædificabitur*. Vide Præf. §. 7. & cf. c. 6, 12. Ier. 30, 13. *g)* vid. Hagg. 2, 23. *h)* Vulg. *& perpendiculum* LXX. μέτρον. Ion. *funiculus dimensionis extendetur super Hieros.* ad metiendum illam atque videndum, quanta ei latitudo & quanta longitudo esse debeat c. 2, 5. 6. 1 Reg. 7, 23. Ps. 44, 13. Iob. 38, 5. Hoc in typo successiue factum, inprimis a Nehemia, qui vrbem portis ac muro communiuit. Neh. 2, 17. seqq. Antitypum cf. Ier. 31, 4. *℣. 17. i) Adhuc* (præter illa, quæ v. 14. seqq. iam proclamari imperaui) porro *proclama*. Vbertatem & exsuperantiam promissionis diuinæ innuit cf. Iob. 36, 2. *k)* q. d. Mala multa & longe maxima sustinuerunt quidem hucusque, sed hæc periodus finem tandem habebit & subsequetur contra adhuc alius illarum, isque exoptatior status. cf. Gen. 8, 22. *l) diffundentur* vel *diffundent se.* quod ita explicat *Kimchi*: Propter abundantiam boni & tranquillitatis, quæ illis erit, dispergentur huc illuc, & terra vndique habitabitur. cf. 2 Sam. 20, 22. Sic explicationis loco posset esse, quod sequitur c. 2, 8. At *Schultensius* Animaduers. p. 530. seq. laudat Vulg. *affluent ciuitates meæ bonis.* ex Ar. פוץ *adfluere, abundare, exundare.* quam putat esse primariam radicis notionem, *dispergi* vero secundariam & ab illa exortam; q. d. *effundi, diffundi.* coll. Prou. 5, 16. Iob. 40, 6. Sic Ion. *implebuntur.* LXX. διαχυθήσονται. Abarbanel vero prorsus a scopo abludit, cum captiuitatem & vastationem Templi secundi his verbis insinuari contendit: *dispergentur a bono*, i. e. incolæ vrbium ab omni bono & ex terra bona euellentur; *consolabitur vero adhuc* &c. sc. præter consolationem, quam Iudæi ex captiuitate Babylonica liberati iam acceperunt. *m)* vrbes *suas* vocat Iudaicas v. 12. vt caritatis adfectum prodat. *n) & consolabitur* -- *porro*, vt olim. Es. 12, 1. c. 66, 13. cf. Ps. 85. totum. *o)* c. 2, 16. c. 3, 2. Es. 14, 1. Ps. 132, 13. CAP. II. *℣. 1. p) Deinde leuaui oculos meos.* v. 5. c. 6, 1. Gen. 18, 2. cf. not. c. 1, 8. *q)* eadem visione, de qua c. 1, 8. coll. hic v. 2. & 7. vbi collocutor idem, qui fuerat c. I. Sequitur ergo hoc capite I. *Emblema secundum*, exhibens quatuor cornua a quatuor fabris deiicienda, cum adiecta expositione v. 1--4. II. *Emblema tertium*, exhibens Virum vrbis structuram metientem, idque a) in se v. 5. 6. b) cum explicatione v. 7--fin. *r)* 4. *cornua.* Ion. *regna.* sic v. 2. Cornua in emblematis propheticis signant gentes & regna robore suo ferocientia, coll. Dan 7, 7. 8. c. 8, 3. 5. 6. 7. 8. 9. heic vero inprimis Israeli & Iudæ infesta, coll. v. 2. *Quaternarius numerus* (vti ad Ez. 1, 5. notauimus) respectum ad 4. plagas mundi inuoluit; coll. infra v. 10. h. l. peculiariter notat gentes populum Iudaicum vndique & a quatuor plagis mundi infestantes: cuiusmodi fuerant ab Aquilone Syri, Assyrii, Babylonii, & qui nouissime ab exilio reduces Iudæos turbauerant, Samaritani; ab Oriente Ammonitæ ac Moabitæ; a meridie Edomitæ atque Ægyptii; denique Philistæi ab Occidente. cf. Es. 9, 11. Ita præter alios explicat Cel. *Maius* 1073. Ac *Gurtlero* Theol. Proph. 133. sunt 4. summa imperia, sub quibus dura subinde fata Iudæi habuerunt; Babylonicum vel Assyrium, Persicum, Græcum & Romanum, ab aliis destructa & porro destruenda. Quæ & D. Kimchi, Abarbanelis, Vatabli aliorumque explicatio est. Quoquo modo explicetur, scopus saltem huius visionis est satis euidens. Solatur enim Iudæos, ostendendo, animum illis non esse abiiciendum, quantumcunque ab hostibus suis tribulati fuerint, vel tribulentur etiamnum: Deum namque non defuturum Ecclesiæ suæ, sed missurum, qui hostes illos vbique, vel omni tempore coerceant; sic ita, quatuor *cornua* Iudæos impe ere, sic tn. oppositos a Deo, vel opponendos esse totidem fabros, qui cornua ista deiiciant, ita vt vastentur ipsi, qui vastationem populo Dei intentarint. Pergerent modo Iudæi sese conuertere, ac templum, vt cœperant, ædificare; quæ vero obstarent, Deo committerent. *℣. 2. s) Dicebam vero*, ignorans, quid hoc sibi emblema vellet c. 1, 9. *t)* Est is ipse, quem stantem viderat inter myrtos c. 1, 8. coll. ibid. not. v. 9. *u)* c. 1, 9. c. 4, 4. & 6, 4.

℣. 13. i) Respondit autem, hue Propheta ipsam respondentis vocem in visione audiuerit, siue (quod probabilius forte est, & Raschio placet) ex relatione demum Angeli (v. 14.) responsum Dei cognouerit. cf. Ioh. 11, 41. 42. *k) verba bona*, i. e. gratiæ plena & exoptata. 1 Reg. 12, 7. Pendet vero hic Accusatiuus non a Participio *loquenti*, sed a remotiori Verbo *respondit*. quod accentus euincunt. *l) verba*, inquam, *consolatoria* (5) Es. 57, 18. Emphatica epitasis. Est vero vel adiectiuum hoc Nomen, quod probat *Kimchi*; vel ſtatuenda enallage status absoluti pro constructo in præcedenti Nomine, hoc modo resoluenda: *verba* (verba, inquam) *consolationum* cf. not. Ind. 18, 14. Hos. 14, 3. Ez. 11, 16. &c.

℣. 14. m) Dicebat enim ad me. Responsum illud bonum v. 13. exponit iam Angelus Prophetæ, vt hic illud vicissim populo exponat in solatium. *n)* vid. v. 9. *o) proclama* alta atque sonora voce, vt exoptatum hoc Dei responsum audiat tuus populus ac lætetur. v. 17. *p)* vid. not. Nah. 1, 12. *q) zelaui pro Ierusalem*; rediit hoc ipso tempore flagrans erga populum meum zelus. Qui autem zelator, inquit *Hieron.* amare se eam, quam zelatur, ostendit, coll. Ez. 16, 42. Verbum hoc cum Datiuo constructum in bonam, cum Accusatiuo vel præf. ב in malam partem sumitur, cf. c. 8, 2. Ioel 2, 18. *r)* v. 17. c. 9, 9. cf. not. Es. 51, 17. *s) zelo* non vulgari, sed *magno*. Valde enim me male habet, Hierosolymam & Tsionem, quam amo, læsam ab hostibus supra modum & crudeliter nimis tractatam fuisse v. 15. cf. c. 8, 2. Es. 9, 6. c. 26, 11.

℣. 15. t) cf. Es. 54, 2. *u)* super gentes illas *tranquillas*. Respicitur, v. *R. Sal.* obseruauit,

℣. 16. וקוה per *Pat.* 2. 3. 5. 6. 9. 10. *℣. 17.* תפוצנה cum Dag. 1. 10. 11. 17. 18. 21. & Ber At חפוצינה plenius contra *Mas.* 1. 2 & Erff. עוד יהוה per *Mahp.* 7. 23. CAP. II. *℣. 2.* ואמר Sic per *Kibbu* 1. 2. 3. 5. rectius quam ceteri per *S'heba*.

אֵלֶּה וַיֹּאמֶר אֵלַי אֵלֶּה הַקְּרָנוֹת אֲשֶׁר זֵרוּ אֶת־יְהוּדָה
אֶת־יִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלָ͏ִם׃ 3 וַיַּרְאֵנִי יְהוָה אַרְבָּעָה
חָרָשִׁים׃ 4 וָאֹמַר מָה אֵלֶּה בָאִים לַעֲשׂוֹת וַיֹּאמֶר לֵאמֹר
אֵלֶּה הַקְּרָנוֹת אֲשֶׁר־זֵרוּ אֶת־יְהוּדָה כְּפִי־אִישׁ לֹא־נָשָׂא
רֹאשׁוֹ וַיָּבֹאוּ אֵלֶּה לְהַחֲרִיד אֹתָם לְיַדּוֹת אֶת־קַרְנוֹת
הַגּוֹיִם הַנֹּשְׂאִים קֶרֶן אֶל־אֶרֶץ יְהוּדָה לְזָרוֹתָהּ׃
ה וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה־אִישׁ וּבְיָדוֹ חֶבֶל מִדָּה׃
6 וָאֹמַר אָנָה אַתָּה הֹלֵךְ וַיֹּאמֶר אֵלַי לָמֹד אֶת־יְרוּשָׁלִַם
לִרְאוֹת כַּמָּה־רָחְבָּהּ וְכַמָּה אָרְכָּהּ׃ 7 וְהִנֵּה הַמַּלְאָךְ
הַדֹּבֵר בִּי יֹצֵא וּמַלְאָךְ אַחֵר יֹצֵא לִקְרָאתוֹ׃ 8 וַיֹּאמֶר אֵלָו
רֻץ דַּבֵּר אֶל־הַנַּעַר הַלָּז לֵאמֹר פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלִַם
מֵרֹב

אליו ק'

que & ab omnibus mundi partibus populo Iudaico ingruentes, sic per quatuor fabros generatim intelligimus instrumenta iræ, ad reprimendos hostes eorumque nefarios ausus vndique paranda, qualia ante non multos annos Persæ ac Medi contra Babylonios fuerant sec. prædictionem Es. 13, 5. Ier. 50, 25.

x) Est mixtura sermonis emblematici & proprii, sic resolvenda : *Hæc cornua sunt emblema illarum gentium, quæ* &c. Ion. *Hæc sunt regna* v. 1. 4. y) *disiecerunt*, pellendo illos in captiuitatem, aut continuis vexationibus faciendo, vt suscepto voluntario exilio ad alias terras in omnes mundi plagas commigrauerint. v. 4. coll. v. 10. it. Ier. 40, 12. c. 41, 17. Ez. 5, 10. 12. z) Ergo ad Assyrios quoque respicit, qui X. tribus Israelis captiuarunt. Nisi *Israelis* nomine hic veniant forte, qui ex X. tribubus Iudaico regno se adiunxerunt : quod vel ideo sese probauerit, quod Israel hoc loco non solum postponitur Iudæ, sed medio loco etiam ponitur inter *Iudam* & Hierosolymam.

℣. 3. a) *Contra vero*, ne cornua solum intuens cum tribulibus meis trepidarem, *monstrauit* etiam *mihi* v. 1. c. 3, 1. b) *Iehoua*, in casu directo, qui modo *Angelus Iehouæ* & *Angelus in me loquens* dicebatur v. 2. c. 1, 11. seqq. Vid. quæ supra c. 1, 8. notauimus. c) *quatuor fabros* cum ferramentis suis, ad deiiciendum ista cornua v. 4. fabros nimirum perditionis Ez. 21, 36. quos ad perdendum Deus creauit, vsurus opera illorum ad hostes Ecclesiæ retundendos Es. 54, 16. Zorobabelem, Iosuam, Esram ac Nehemiam intelligunt cum Christiani aliquot, tum Hebræi. Verum licet de Iudæis ab exilio reducibus præclare meruerint Quatuoruiri isti; tamen his non vsque quaque conuenire videntur, quæ de fabris prædicat Dominus v. 4. quomodo enim isti exterruerunt gentes? aut quomodo deiecerunt illas? Potius igitur quatuor cornua hostes interpretabamur, vndique

℣. 4. d) Vid. v. 2. e) *Quid hi* (fabri) *veniunt ad faciendum?* quo fine veniunt? f) Hæc ex v. 3. repetuntur, non modo, vt explicatius dicantur, verum etiam, vt nexus, quem fabri cum cornibus istis habent, eo magis conspicuus fiat. g) R. Salomoni prægnans hæc phrasis est aliud insuper inuoluens, quam verbis exprimitur, hoc modo circumscribenda : *disiecerunt Iudam, eumque humiliarunt vel depresserunt*, *ita vt*, &c. Sic enim sequens membrum aptius cohæret. h) *sec. eam rationem, vt*, vel *ita vt*. Subintelligitur enim Pron. אשר, seruiens loco Coniunctionis caussalis *vt*. Et Nomen hoc modum, rationem, proportionemque rei notat. Alii : feceruntque illum *sicut virum* vel *ad instar viri*, *qui* &c coll. Mal. 2, 9. i) Ion. *neque siuerunt* virum *incedere statura* erecta. cf. Mich. 2, 3. *Sublatio faciei* lætitiam ac parrhesiam in genere notat, coll. Ps. 3, 4. Iob. 10, 15. c. 11, 15. c. 22, 26. Luc. 21, 28. eius igitur negatio tristitiam, mœrorem ac desperationem & ἀπελπισίαν animi importat. cf. Iud. 8, 28. k) *venerunt igitur hi* fabri. v. 3. l) *ad exterrendum illa* cornua. Verbum hoc aliquem inuoluit respectum ad gentium istarum securitatem, ex cuius abusu populo Dei insultarant c. 1, 11. 15. coll. Ez. 30, 9. *Terrorem* vero non vanum, sed cum effectu exitiabili intelligendum esse, docet adiectum verbum *ad deiiciendum*. m) *ad deiiciendum*. Pi. (5) Thr. 3, 52. cf. Ps. 75, 11. n) *attollentium cornu* nefario & fastuoso molimine. cf. 1 Reg. 11, 26. 17. Ps. 75, 5. 6. Metaphora ab animalibus ferocientibus & petulcis. o) Ion. *ad deportandum eam*. Vid. not. v. 2. ℣. 5. p) Vid. v. 1. Incipit hic *tertium emblema*. q) c. 1, 8. R. Salomoni idem est, qui Angelus collocutor v. 7. & recte quidem. nam quem vates v. 6. *abeuntem* compellauit, eum v. 7. *exeuntem* describit, atque id ita, vt Angelum collocutorem illum fuisse diserte ponat. cf. igitur c. 1, 8. & Ez. 40, 3. r) *funis mensionis* seu *mensorius*. Ier. 31, 39. Ez. 40, 3. De sensu & complemento huius visionis obseruandum, pro ratione temporis, quo hæc prophetauit Zacharias, proxime quidem innui ædificationem Hierosolymæ ac multiplicationem populi Iudaici corporalem, exitumque vlteriorem ex Babylone proprie dicta; quæ promissiones non parum consolationis habebant pro populo Iudaico admodum hucusque adflicto. Et sic etiam re ipsa non multo post tempore euenit : nam muros Hierosolymæ instaurauit Nehemias, sicut superius ad c. 1, 16. notauimus; populus creuit & per totam Cananæam diffusus est, occupata non solum Iudæa, sed & Galilæa & regione transiordanensi, quod vel Euangelica nos docet historia; Esras quoque nouam dehinc Iudæorum coloniam e Babylone in Iudæam reduxit Esr. 7, 1. 6. sqq. Interim augustius vtique est vaticinium, quam memorati euentus. Ab his igitur adscendendo pergi debet ad vltimum idemque princeps complementum in Messia ac regno eius. Cuiusmodi anagoge prophetica Nostro frequens est, coll. Præf. §. 10. Sic *D. Kimchi*, Conueniens est, inquit, visionem hanc spectare ad dies Messiæ, sicut visiones Ezechielis c. 40 sqq. vbi metitur Angelus longitudinem ac latitudinem Hierosolymæ. ℣. 6. s) *Quorsum tu vadis*. c. 5, 10. t) *ad metiendum*. Ez. 40, 5. Apoc. 11, 1. u) ad videndum. h. e. *vt videas* tu & alii; vel sec. Schm. *vt videam*. Dicit igitur, in eo se esse, vt ædificet Hierosolymam, eoque fine terminos latitudinis ac longitudinis constituat. x) *quanta* (q. d. *secundum quid*) debeat esse. Gen. 47, 8. ὁ. πηλίκον τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος αὐτῆς. cf. Apoc. 21, 16. ℣. 7. y) *Cum vero ecce* (Ez. 1, 4.) *Angelus*, qui loquebatur in me, v. 2. de loco suo (e myrtis c. 1, 8.) *exiret* c. 5, 5. ad metiendum Hierosolymam, cuius perficiendi caussa eum abeuntem viderat & compellarat Propheta v. 6. *Exit* autem, non vt myrtos s. populum suum abeundo deserat, sed vt peculiari eius necessitati peculiariter præsens esse intelligatur. Exprimit adplicationem curæ actualem in Christo, qua Hierosolymæ ædificationem actu adgreditur, & proxime perfectum iri significat, coll. Es. 51, 5. it. Ier. 4, 7. z) alius quidam angelus aliunde *exibat obuiam ei* ad excipiendum exsequendumque mandata eius, a quo nutu fuerat euocatus. cf. not. c. 1, 8. ℣. 8. a) *Dixit igitur* Angelus collocutor *ad eum*, qui obuiam ei exierat. Et quidem pro auctoritate dicit, vt adpareat, esse ipsum Angelorum Dominum seu *Iehouam* v. 3. vid. iterum not. c. 1, 8. b) *curre*. Ito protinus & dicito 2 Reg. 4, 26. c) *ad iuuenem hunc*, Iud. 6, 10. Zachariam, quem iuuenili adhuc cum ætate fuisse, hic titulus probabile facit. Neque Deus alibi in Prophetis deligendis istam adspernatus ætatem est. Vid. 1 Sam. 3, 1. sqq. Ier. 1, 6. 7. Sic *A. Esra* : Tres prophetarunt pueri vel iuuenes, Zacharias, Samuel, Ieremias. cf. 1 Tim. 4, 12. Mittitur 2. angelus ad explanandum Vati emblema, quod viderat, dum ipse Angelus collocutor vrbem metiebatur. cf. Dan. 8, 16. Apoc. 17, 1. c. 21, 9. d) *pagos* l. oppida campestria (5) Esth. 9, 19. quæ muros non habent Ez. 38, 11. Distinguuntur n. ab vrbibus munitis Deut 3 5. 1 Sam. 6, 18. e) Diuersimode explicant. Vulg. *absq; muro* (q. d. *per pagos*, ad modum pagorum) *habitabitur*. cf. c. 9, 5. Ioel 4, 20. Sic *R. Sal.* Et *Maius* p 1078. argumentum similiter enarrat : dicit n. inquit, præ maxima hominum copia eam sine muris incolendam. Sed malumus ita: *pagos incolet Hierosolyma*, metonymice; i. e. multitudo l. populus Hierosolymæ. Quod ita explicat Kimchi : extra vrbem habitabunt plurimi, quia non capiet eos vrbs, quamuis longior latiorque valde, quam fuit vnquam, futura sit : itaque habitabunt extra eam multi in vicis ac oppidis campestribus, sine muro, valuis & vectibus, quia secure & sine metu ab vllo homine habitabunt, me quippe velut igneum murum habituri. cf. c. 1, 17. Es. 49, 19. 20.

℣. 2. אלי per *Rbhia* 1. 2. 3. 6. 9. 13. 20. אשר per *Makk.* 1. 2. ℣. 5. Hic demum Caput II. auspicantur, & quidem præmisso *spatio* 8. 10. 14. 19. sine *spatio* vero 6. 9. 11. 13. 15. 16. 20. ℣. 6. לראות per *Tbhir* 1. 3. per *Sakephg.* 2. כמה per *Merca* 1. 2. 3. sic su. 5.

9 מרב אדם ובהמה בתוכה׃ ואני אהיה־לה נאם־יהוה
10 חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה׃ הוי
הוי ונסו מארץ צפון נאם־יהוה כי כארבע רוחות
11 השמים פרשתי אתכם נאם־יהוה׃ הוי ציון המלטי
12 יושבת בת־בבל׃ כי כה אמר יהוה צבאות
אחר כבוד שלחני אל־הגוים השללים אתכם כי הנגע
13 בכם נגע בבבת עינו׃ כי הנני מניף את־ידי עליהם והיו
שלל לעבדיהם וידעתם כי־יהוה צבאות שלחני׃
14 רני ושמחי בת־ציון כי הנני־בא ושכנתי בתוכך נאם־
יהוה

הפטרת בהעלותך וגם לשבת וחנוכה

f) pre copia hominum; secus ac tum erat, cum prophetaret Zacharias, ac tempore Nehemiæ Neh. 7, 4. cf. infra c. 8, 4. 5.

℣. 9. *g) Ego vero*, ne quis eam suspicetur hostium incursionibus expositam fore, cum sine muris habitaturam dixerim v. 8. *ero* &c. *h) murus ignem*, quem superare hostes nec poterunt, nec tentabunt impune 2 Reg. 6, 17. cf. infra c. 8, 9. Es. 26, 1. c. 60, 18. Prou. 18, 10 item Neh. 3, 35. & 1 Sam. 25, 16. *i) vndique* eam tutaturus Ps. 34, 8. Ps. 125, 2. *k) & in gloriam ero*, h. e. gloriam meam conspicuam sum facturus, demonstrabo me vt gloriosum Deum, meos tutando, hostes prosternendo, quod & ipsi Hierosolymæ gloriosum erit v. 12. Es. 4, 2. c. 11, 10. Ps. 84, 12. Ps. 85, 10. *Kimchius* ad gloriosam Ecclesiæ protectionem inprimis restringit, coll. Es. 4, 5. Ion. *& gloriose habitare faciam Numen vel maiestatem meam.* cf. Apoc. 21, 11. *l)* vid. v. 14. 15.

℣. 10. *m) Heus! heus!* v. 11 Es. 55, 1. *Ion.* præmittit: *Adclamate dispersis ac dicite illis.* Est Celeusma seu *excitatio* ad populum Dei, ex antecedentibus ducta, & in sequentibus (v. 12. seqq) confirmata. q. d. Quandoquidem ergo tantas ac tam certas Hierosolyma promissiones Dei habet, vestrum vtique est, quotquot Hierosolymæ salutem anhelastis, missa Babylone ad eius sinum vos protinus referre, vt bonorum ipsius cum ipsa participes fiatis. cf. Es. 66, 10-14. *Kimchio* sunt verba ad illos directa, qui Babylone manserant, nec dum adscenderant inde priori vice, quibus monentur exire ac reuerti Hierosolymam, atque ædificare Templum, quia iam adsit tempus. Quam sententiam retellit quidem *Abarbanel*, quasi contextui parum conuenientem, quia dicitur: *in quatuor ventos mundi dispersi vos*, quod vero vix quadret in Babylonicam captiuitatem; sicut nec illud v. 15. *Adiungent se gentes multa Domino* &c. Verum veut agnoscimus vaticinium hoc vlterius tendere, quam ad exitum e Babylone proprie dicta, coll. inprimis Apoc. 18, 4. tamen nihil obstat, quin illum hic includamus, idque eo magis, quod vaticinium Zachariæ totum etiam ad excitandum erigendumque populum Iudaicum sui temporis comparatum fuerit, a præsentibus sæpe ad futura adscendens, & vicissim a futuris ad præsentia regrediens, aut ambo denique artificiose connectens. Vide quæ v. 6. de Iudæis ab Esra in terram posthac demum reductis adnotauimus. *n) fugite ergo* Verbum hoc & celeritatem exitus suadet, & moræ periculum innuit. cf. Ier. 51, 6. Apoc. 18, 4. *o)* i. e. e Babylonia, quæ aquilonaris ipsa quodammodo Iudææ, Iudæos per aquilonarem regionem Syriam abductos detinuit. Vid. not. Ier. 1, 14. *p) secundum*, vel, *velut* in *quatuor ventos* cardinales, hoc est, in omnes mundi partes. Ez. 37, 9. *q)* Sch. *expandam vos.* sic promissio foret, & cum priori hemistichio cohæreret, vt motiuum exitus vel fugæ, sumtū ab eo, quod velit eos Dominus, si exeant, amplificare & augere. Sed quia Præteritum est, malumus in malam interpretari partem, *expandi, dispersi vos*; vt Ez. 17, 21. Ps. 68, 15. Nexus igitur cum antecedenti membro hic erit. Iussi vos fugere e terra septemtrionis, quippe in qua potissimum, sicut & in aliis terris, hucusque dispersi & captiui fuistis: facite id ergo; cupio namque, vt finis tandem ingenti malo fit, quo vos adflixi, *quia secundum quatuor ventos* &c. Ita כי *explicatiuum* potius, quam caussale est. Quomodo vero in quatuor ventos Iudæi dispersi fuerint, declarauimus supra v. 1. ℣. 11. *r) Heus!* inquam. v. 10. *Ion.* præmittit: *Adclamate coetui Sionis, ac dicite ei.* *s)* c. 1, 14. 17. *t)* celeri fuga *eripe te*; vt ne venias cum Babylone in malorum partem. Gen. 19, 17. 22. Ier. 51, 6. *u)* Vulg. *qua habitas apud filiam Babylonis.* Similis locutio Ier 46, 19. cf. not. Num. 21, 25. Ez. 26, 6. &c. ℣. 12. *x) Quoniam*, vt vlterius explicem, quid vestri caussa & vobis in solatiū facturus sit Dominus. *y)* c. 1, 3. 4. *z)* Notanda hic venit maxime Persona loquens, quæ est *Iehoua exercituum* Deus, Deus Filius, qui exercitus angelicos ducit c. 1, 8. in & cum Propheta hactenus loquutus v. 3. 7. ratione essentiæ Iehoua cum Deo Patre v. 3. coll. v. 2. ratione personalitatis ab eo distinctus, vtpote qui ipsum misit v. 13. 15. Hic igitur per ministerialem Angelum loquens v. 7. 8. consilium gratiæ, a Deo Patre sibi commissum, Tsioni exponit. Nam, quod dicit v. 13. *Agitans ero manum meam super gentes, vt spolium seruientibus sibi fiant.* Item v. 15. *Erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui*, neq; Propheta de se dicere potest, neq; Angelus ministerialis; quod vero ibidem immediate subiicitur, *Et senties, quod Iehoua Tsebaoth miserit me ad te*, in Deum Patrem non quadrat. Adeoq; excellens locus est de Deitate Christi, & personarum in Deitatis mysterio pluralitate. *a)* Ion. *Post gloriam, qua promissa est, vt adducatur super vos.* Respicitur procul dubio ad v. 9. q. d. Non sufficit mihi, in Israele gloriam manifestare meam, in ipsis insuper gentibus nomen mihi illustre faciam, vobis illas in spolium daturus, partim conuertendo eas, partim vindictam ab eis sumendo. Igitur *post gloriam* h. l. est *super* l. *præter gloriam*, significando accessionem ingentis cumuli ad gloriam, Es. 4, 5 Sic Es. 49, 6. Deus Pater Filio dicit: *Leuius* foret, pro dignitate personæ atque officii tui, *esse mihi seruum ad erigendum* tantummodo *tribus Iacobi* -- insuper *enim dabo te in lucem gentium* &c. *Kimchius* ita connectit: Non sufficiet Deo, loco mali, quod in captiuitate perpessi estis, bonum vobis in vicem rependere; sed ab hostibus quoq; vestris, qui vos spoliarunt, vltionem sumet. *b)* v. 13. 15. cf. Es. 48, 16. & not. ibid. Mittitur autem ad gentes illas, vt pœnitentes ad fidei obsequium conuertat, ab impœnitentib⁹ supplicium capiat, sec. Ps. 2, 8--fin. &c. *c)* q. d. quod etiam vestri sit caussa, *nam.* *d) tangens*, seu, quisquis *vos* tangit, i. e. *lædit* Gen. 26, 11. Ier. 11, 14. Ps. 105, 14 15. Recte *Hier.* Tactū, inquit, pro vexatione & iniuria accipe. *e) tangit pupillam* (1) *oculi sui.* Ita *D. Kimchi* Pronomine reciproce sumto. q. d. Effectiue seipsū maxime lædit, nec n. Deus impune vos lædi sinet. Sed malum⁹ ad Deū referre: *pupillam oculi ipsi⁹*, sc. Iehouæ Tsebaoth, pro quo habet Vulg *oculi mei.* Id v. cum curā Dei summā atq; tenerrimā in custodiendis suis, tum vindictæ seueritatem ac certitudinē, si quis læserit eos, innuit, coll Deut. 32, 10. Ps. 17, 8. Deus hoc interpretatur sibimet ipsi fieri, quod populo ac seruis suis fit, coll. Matth. 25, 40. 45. Act. 9, 4. ℣. 13. *f) Quoniam*, si scire cupitis, quid de gentibus illis factur⁹ sim. *g) agitatur⁹ cum manum meam*, quod signū est atrociter cominantis, l. plagā inferētis Es. 10, 32. c. 19, 16. *h)* Dicitur in antanaclasi ad culpam v. 12. *i)* Vulg. *his qui seruiebant sibi.* conf. Obad. v. 17. *k) & tum agnoscetis*, ex euentu promissionis huius. c. 4, 9. c. 6, 15. Ez. 5, 13. *Kimchi*: cum eueniet hæc prophetia, nempe in dieb⁹ Messiæ. *l)* v. 12. 15. c. 4, 9 c. 6, 15. Es. 48, 16. Heic se *missum* dicit, *ad prædicendum*; superius vero, sc. v. 12. *ad exsequendum* quæ euentura essent. ℣. 14. *m) Quare iubila & latare.* cf. c. 9, 9. Es. 12, 6. c. 65, 18. Zeph. 3, 14. Recte a. *Kimchi*, Conuenientissimū est, inquit, totum hoc vaticiniū v. 14- fin. explicare de diebus Messiæ, quoniam dicit v. 15. *Adiungentur gentes multa.* Interim etsi materia gaudii adhuc tum futura fuit, cum hæc Zacharias prophetaret, gaudium tn. ad illud ipsum quoq; temp⁹ pertinuit, adflictis Iudæis in angustiis leuamen, atq; in difficultatib⁹ animi robur impertiens cf. Neh. 8, 10. *n) ecce ego* (emphasis particulæ in rem futurā quasi præsentē deducit, certitudinē pariter ac festinationē euentus innuens) *venturus sum*; ego, inquam, quem Pater per tot retro sæcula vt *venturum* promisit. c. 9, 9. Hab. 2, 3. Ps. 40, 8. cf. Matth. 11, 3. Ion. *reuelabor.* cf. Es. 40, 5. *o) & habitabo in medio tui* velut in templo meo, manifestaturus me tibi per aduentū in carne, per operationes & dona gratiæ, tandemq; in gloria. v. 15. c. 8, 3. Ez. 43, 9. Ioh. 1, 14. 2 Cor. 6, 18. Apoc. 21, 3. Respicitur ad vmbram Tabernaculi ac Templi Leuitici Leu. 26, 11. 12. Deut. 12, 5. Ps. 78, 60. *Cocceius* Lex. 894. Si iam vera σκήνωσις, inquit, præcessisset, non alius σκηνώσεως post illam fieret mentio. atqui arca Domini nec requirenda, nec memoranda (sub N. T.) erat Ier. 3, 16.--Quando Deus manifestatur in carne, tum vere habitat in nobis. Dei domus non est tabernaculum manu factum, Act. 7, 48. c. 17, 24.

℣. 9. לה sine *Dag.* 1. 3. 7. 8. 21. sic fu. 5. ℣. 10. כארבע per præf. ב loco כ 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. sic fu. 5. ℣. 12. כי per *Makk.* 2. 3. fu. 5. בבבת עיני *Tikkun Sopherim* hic notat *Mas. impr.* ad Ps. 106, 20. ℣. 13. לעבדיהם sic nominaliter per Pat 1. 2. 3. 5. 6. 9 - 14. 16. 19 - 23. & sic allegatur in *Concord. Hebr.* Sed participialiter etiam veteres metaphrastæ expresserunt LXX. *Vulg.* & *Ion.* ℣. 14. כי־הנני ita 1. 3. fu. 5.

Disperent omnes impii. cf. Ps. 104, 35. *b) vniuersa caro.* emphatice pro omnibus omnium generum, nationum, ætatum, statuumque ac sexus hominibus. Gen. 6, 12. Es. 40, 5. c. 66, 23. Ps. 65, 3. c)

ט יְהוָה: וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם
וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ:
16 וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר
17 עוֹד בִּירוּשָׁלָ‍ִם: הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן
ג קָדְשׁוֹ: וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל
עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ:
וַיֹּאמֶר

quum vel *quia excitabitur*; velut qui excitatur aut euigilat e somno c. 4, 1. coll. Ps. 78, 65. q. d. sat multa effluxerunt tempora, quibus se quasi dormientem gessit Deus, populum suum propter ipsius delicta negligendo, vniuersum vero mundum in erroribus suis linquendo: nunc tandem, excusso velut veterno, multo illustrius quam olim se manifestabit, non modo Iudæis, sed gentibus vniuersis. cf. Esa. 51, 9. Ps. 44, 24. Ion. *reuelabitur.* *d) ex habitaculo sanctitatis suæ*, h. e. de cælo Deut. 26, 15. Ier. 25, 30. CAP. III, ℣. 1. *e) Postea videre me fecit* Angelus collocutor, qui equo rufo insidebat c. 1, 8. c. 2, 2. seqq. Exponitur hoc capite *Emblema quartum*, quo *Iosuam* sacerdotem summum vidit a Satana accusatum, v. 1. a Domino absolutum v. 2--5. ad sedulam officii curam sub spe communionis Angelicæ excitatum v. 6. 7. denique promissio Messiæ aduentu contra quasuis aduersitates cum sociis erectum v. 8--10. Emblematis autem scopus is esse videtur, vt ostendatur, Deum interim, dum verus sacerdos in carne manifestaretur, cuius vnico sacrificio expianda foret iniquitas terræ, ratihabiturum esse in gratiam populi sacerdotium Leuiticum, licet eius administros Diabolus, ob varios illorum næuos, Deo inuisos reddere allaboraret: pergerent modo strenue in cultu sacro instaurando; cessurum id eis in bonum, frustra obnitente Satana, tandemque typis ac vmbris antitypum ac veritatem successuram. *f) Iosuam*, summum *sacerdotem*, collegarumque caput v. 8. & sacrorum tunc temporis præsidem v. 7. Hagg. 1, 1. Esr. 3, 2. 8. qui *Iesum* Christum, verum sacerdotem & nomine figurauit, quemadmodum prior *Iosuas*, coll. not. Ios. 1, 1. & officio pontificali Hebr. 4, 14. c. 9, 11. coll. hic v. 9. eundemque & infra repræsentat vt sacerdotem ac regem c. 6, 11. seqq. Sicut & hoc loco, cum velut antistes in populo suo (vid. Leu. 21, 4. & not. ibid.) ad iudicium ducitur, accusatur, absoluitur, suo modo non obscurum Saluatoris nostri typum exstitisse illum credibile est, coll. Es. 53, 8. 1 Tim. 3, 16. *g)* quem tamen Deus singulari modo sanctificauerat Leu. 21, 10 seqq. Quod si Pontificem ipsum, qui populi coram Deo mediator Hebr. 5, 1. Satanas accusauit, populum ergo totum simul ille impetiit. *h) stantem*, vt reum v. 3. & propter peccata accusatum v. 4. *i) coram Angelo Iehoua* ceu iudice, sententiamque suo & Patris nomine dicente v. 2. seqq. Vid. not. c. 1, 11. Ceterum *Angelus Iehoua*, inquit *Vitringa* ad Apoc. 11, 7. p. 719. quis erit, præter *Filium Dei*, veræ participem diuinitatis? Estne enim in cælis tam gloriosa & illustris persona, cui nomen *Iehoua* competat, præter verum Deum Abrahami & Iacobi? estne in cælis persona præter *Filium Dei*, cui Pater *iudicium* committit in homines & ipsum Satanam, vt fit hoc loco, præter Filium Dei? Ioh. 5, 22. Certe ita persuasi sumus, *Angelum Iehouam* hoc titulo mystico in Scriptura V. T. notum Ex. 3, 2. 6. c. 23, 20. Es. 63, 9. tam euidentibus diuinitatis veræ characteribus insigniri, vt vel dicendum sit, Deum gloriam suam cum *non-Deo* communicasse; vel in hoc Angelo agnoscendus & adorandus ab Ecclesia sit *verus & proprius Filius Dei*, quem Scriptura docet *creatum non esse*, omni potestate cælesti superiorem, totius naturæ dominum & iudicem, principem exercitus populi Dei, eiusque *mediatorem* & *intercessorem* apud Deum; qui *Michaelis Archangeli* sunt characteres. Dan. 12, 1. &c. *k) Satanas vero*, qui nomen ab *aduersando* & *criminando* gerit, quod criminando piis apud Deum obstet v. 2. Iob. 1, 6. c. 2, 1. Apoc. 12, 9. 10. *l) stabat ad dextram eius.* Ps. 109, 6. Ritum hunc in Orientalium iudiciis fuisse, vt actor, reum trahens ad iudicem, ad dextram ei esset, coniicit *Cocc.* Lex. 311. Cf. Dan. 10, 13 1 Par. 21, 1. *Tarnouius*: Quod Satan caussam accusationis suæ satis grauem prætenderit -- phrasi illa indicatur, cum dicitur *stare*, non ad sinistram, sed *ad dextram Iosuæ.* Ad dextram enim stare & accusare in Scriptura dicitur, qui caussam in iudicio souet bonam; ad sinistram, qui malam, & recte accusatur: vel, vt habet Gregorius, pro dextro habere dicimus, quod pro magno pensamus; pro sinistro, quod despicimus. *m) ad aduersandum ei* (6) velut accusator reo Ps. 71, 13. & 109, 20. 29. vt sic Nominis sui mensuram *Satanas* ab *aduersando* dictus impleret. cf. Nom. Esr. 4, 6. Criminationis autem materia, quæ fuerit, Scriptura hic quidem non exprimit; *R. Sal.* vero & *Kimchi* hanc putant fuisse, quod Iosuæ filii duxissent mulieres extraneas Esr. 10, 18. contra legem diuinam Ex 34, 16. Deut. 7, 3. Sic igitur conniuentiæ erga filios, cuius Eli prisco tempore reus fuerat, 1 Sam. 3, 13. Diabolus Iosuam accusasset, eo fine, vt perderet Deus eum cum filiis, quemadmodum simili scopo Iobum criminatus quondam fuerat Iob. 2, 3. Ita & Ion. quem vide infra ad v. 3. Verum licet hoc admittamus, Iosuas tamen considerandus hic venit non in sua tantum aut filiorum persona, sed totius populi sui, (cuius, summus Pontifex, caput erat Leu. 21, 4.) Huius igitur peccata, vt typus Christi Iesu, probabiliter gestauit, ac ea propter in iudicio diuino accusatus fuit; vt populo vniuerso factum fuisse Zacharias interpretaretur, quod factum vidisset in populi principe Iosua. Vnde Angelus, sententiam contra Diabolum ferens, Iehouam vocat *eligentem Hierosolyma* v. 2. & infra v. 9. *iniquitatem* totius *terræ* abolitum iri promittit.

℣. 15. *p) Adiungentur autem* &c. cum Israele in vnum corpus coalituræ Es. 14, 1. ad ministrandum Domino, atque ad amandum nomen Iehouæ, vt serui eius sint c. 56, 3. 6. Cohæret cum v. 14. simili ratione ac versus 12. cum antecedentibus. Gentium videlicet conuersionem annectit datæ Israelitis promissioni, vt beneficium aduentus Dominici non ad solos Iudæos, sed ad vniversos populos pertinere adpareat. *q)* cf. c. 6, 15. c. 8, 22. 23. Es. 2, 2. 3. c. 11, 10. c. 52, 15. c. 60, 3. Ier. 16, 19. Mich. 4, 2. Zeph. 2, 11. &c. *r) & fient*, æque ac vos, *mihi in populum.* De assumtione populi Israelitici in fœdus gratiæ, alias dicitur Ex. 6, 7. Leu. 26, 12. Deut. 27, 9. Cf. infra c. 8, 8. Ez. 11, 20. *s) habitabo*, *inquam.* Vid. v. 14. & not. ibid. *t)* Vid. not. v. 12. & 14.

℣. 16. *u) Et hereditabit* Habebit Iudam vt hereditatem. Ex. 34, 9. Ps. 82, 8. *x) tanquam portionem suam.* Deut. 32, 6. *y)* ita vt sit ac maneat portio Iehouæ *super terra sanctitatis*, reductus illuc e terra captiuitatis. cf. Ex. 3, 5. & not. Es. 24, 5. *z) & eliget porro*, quam propter peccata ipsius ad tempus reiecerat, electionis gratiam confirmaturus ei & continuaturus, c. 1, 17. c. 3, 2.

℣. 17. *a) Sile itaque* (8) Amos 6, 8. Est Imperatiuus maiestaticus, idemque propheticus, vt Hab. 2, 20. Zeph. 1, 7. Silentium efficaciter imperat, & eo ipso dum imperat, futurum prædicit, vt vniuersa caro Euangelio Christi obsequens reddatur, ac venerabundo silentio Dominum, cui impie contradixerat, tandem prosequatur. cf. Es. 45, 23. c. 52, 15. Ion.

CAP. III, ℣. 1. והשטן Ita a.

2 ויאמר יהוה אל־השטן יגער יהוה בך השטן ויגער יהוה
3 בך הבחר בירושלם הלוא זה אוד מצל מאש׃ ויהושע
4 היה לבוש בגדים צואים ועמד לפני המלאך׃ ויען
ויאמר אל־העמדים לפניו לאמר הסירו הבגדים הצאים
מעליו ויאמר אליו ראה העברתי מעליך עונך והלבש
ה אתך מחלצות׃ ואמר ישימו צניף טהור על־ראשו
וישימו הצניף הטהור על־ראשו וילבשהו בגדים
6 ומלאך יהוה עמד׃ ויעד מלאך יהוה ביהושע לאמר׃
7 כה־אמר יהוה צבאות אם־בדרכי תלך ואם את־

משמרתי Kk kk עט א

℣. 2. *n*) *Dixit vere Iehoua.* Recte quidem *Kimchi*, Is est *Angelus*, inquit; absurdum vero, quod addit, heri sui nomine sic eum vocari. Nunquam enim fieri reor, vt Ludouici vel alius cuiusque Regis legatum quis ipso Ludouici aut Regis sui nomine vocet. Sed vide quæ ad v. 1. ex Cel. *Vitringa* notavimus; & cf. Iudæ v. 9. *o*) *increpet Iehoua* Deus Pater *te, Satana,* insolentiam tuam, qua contra Iosuam atque populum meum in iudicio Dei consurgis, efficaciter refrænando, vel, vt *R. Sal.* habet, vt ne liceat tibi ante faciem ipsius venire ad accusandum hunc iustum. Es. 17, 13. Ps. 9, 6. Ps. 68, 31. *Hieronymus*: Dominus de altero Domino (cf. Gen. 19, 24.) loquitur, non quod ipse Dominus, qui loquitur, increpare non possit, sed quod ex vnitate naturæ, cum alter increpaverit, increpet ipse qui loquitur. Hæc ille. Sed modestiæ admirabilis significationem insuper verba habent, coll. Iudæ v. 9. & Angelum hunc vt mediatorem pro suis intercedentem proponunt, vt supra c. 1, 12. coll. Iob. 33, 23. *p*) *increpet, inquam.* Emphatica repetitio. *q*) Pendet a Nomine *Iehoua*. Ion. *cui placuit collocare Schechinam suam in Hieros.* Respicitur ad c. 1, 17. & c. 2, 16. q. d. Iehoua pro diuitiis amoris atque miserationum suarum decreuit, Hierosolymam rursus eligere; increpet igitur te, quod decretum illud gratiæ accusationibus tuis conaris interuertere. cf. Rom. 8, 31. 33. *r*) *hic*, sc. Iosuas cum toto populo, cuius personam gerit, coll. not. v. 1. *s*) est velut *torris* ambustus l. semiustus, (3) Es. 7, 4. Am. 4, 11. *t*) cum populo suo vix nuper *ereptus ab igne*, idque ex gratioso Dei consilio, quo Hierosolymam rursus elegit: eum igitur, improbe, non debebas criminando ad

ad flammam denuo postulare, atque ita ad malum, quod iam ingens passus est, iuvare vlterius c. 1, 15. Deoque, cum gratiam in eo commonstrare suam decreuit, obniti. cf. Iudæ v. 23.

℣. 3. *u*) *vestibus sordidis* (2) v. 4. cf. Es. 3, 4. Prou. 30, 12. *Vestes* in genere statum habitumque hominis significant: per *sordidas* ergo reatum & peccata intellige, coll. v. 4. quorum illæ sunt symbolum, Apoc. 3, 4. sicut contra mutatoriæ vel mundæ iustitiam notant infra v. 4. 5. & Apoc. 3, 18. c. 7, 14. c. 19, 8. Ion. *Quod vero ad Iosuam, erant ei filii, qui duxerant vxores, quæ non erant dignæ sacerdotio.* Vid. not. v. 1. *x*) *atque ita stabat* &c. vid. v. 1. ℣. 4. *y*) Dixit Iehoua *stantibus coram ipso* Angelis. vid. c. 1, 8. Ion. *ministrantibus coram ipso.* 1 Reg. 10, 8. coll. Hebr. 1, 7. 14. Nam Angelus ille, inquit *Kimchi*, maior erat, quam ceteri, ac hos mittebat. Immo tanto vtique maior, quanto excellentius, quam ipsi, nomen hereditate accepit Hebr. 1, 4. seqq. quippe qui est ipse *Iehoua*, coll. hic v. 3. *z*) *Remouete* &c. Esth. 4, 4. Ion. *Dicite ei, vt eiiciat vxores, quæ dignæ non sunt sacerdotio, e domo sua.* Vid. not. v. 1. Respicit interpres ad Esr. 10, 18. 19. Verum remotio vestium sordidarum potius notat non imputationem peccatorum Rom. 4, 8. 2 Cor. 5, 19. sicut mutatoriarum vestium amictus imputationem iustitiæ in iudicio diuino Rom. 4, 6. cf. Esa. 6, 7. c. 27, 9. c. 61, 10. *a*) vid. v. 3. *b*) *atque*, vt intelligeret Iosuas, quid sibi vellet actus ille symbolicus, *dixit ei.* *c*) *vide*, inquit, vt ingens beneficium Iosuas digne apud se reputet, neque voluntariis peccatis denuo profundat. cf. Ioh. 5, 14. *d*) sicut iam modo vestes sordidas, sic pariter *transire feci* (remoui) *a te* &c. non quidem vt peccatum non sit, sed vt non imputetur. 2 Sam. 12, 13. c. 24, 10. Es. 6, 7. cf. 1 Ioh. 1, 8. 9. *e*) *transgressionem tuam*, cuius symbolum vestes sordidæ v. 3. cf. v. 9. Habebant enim typici Pontifices & ipsi propria peccata Hebr. 7, 27. *f*) *& contra vestiendo* vestiui *te*, vel *vestiri te iussi.* v. 5. Es. 61, 10. Ez. 16, 10. *g*) *festiuis*, vel sec. Cocc. *nitidis vestibus*, (2) Es. 3, 22. quasi quæ profestis diebus *exutæ* domi seruantur, coll. Rad. Deut. 25, 9. Mutatorias alibi vocant Hebræi Iud. 14, 12. 13. Syr. *vestibus optimis.* idem sic v. 5. quod cf. cum Luc. 15, 22. Recte autem Ion. *iustitiis*; incommode vero, quod addidit Pronomen *tuis*: cf. enim Es. 64, 6. Phil. 3, 9. Tit. 3, 5. Nisi *tuis* interpretari velis pro *tibi donatis*. Ceterum sicut hic & v. 3. culpam cum vestibus sordidis compararat, ita h. l. iustitiam imputatam comparat cum festiuis ac nitidis. Vid. not. v. 3. & cf. Matth. 21, 11. ℣. 5. *h*) Quidam hic continuari putant sermonem Angeli seu Iehouæ: *Dico item*, vel *Vnde dico.* Sed finis versiculi arguit, prophetam potius loquentem esse. LXX. signum dicti omittunt, dictum ipsum cum antecedente oratione connectentes: *Et imponite cidarim.* Vulg. & Syr. *& dixit.* Vtrumque vero contra grammaticam & lectionem authenticam Hebræi textus. Probamus igitur *Raschii* expositionem: *Et dixi* ego Zacharias, petens misericordiam pro ipso. Humiliter enim vouentis ac desiderantis verba potius esse, quæ sequuntur, quam pro autoritate imperantis, vel inde cognoscitur, quod non directe ac imperatiue dicit, *Ponite*; sed indirecte ac optatiue, *Ponant.* Ita *Kimchi*: q. d. Dixi ad Angelum: postquam præcepisti, vt, sordidis vestibus remotis, festiuis ipsum induant, præcipe item, vt cidarim puram capiti eius imponant. *i*) *ponant*: Fac, vel iube, vt *ponant* angeli, qui tibi ministrant v. 4. *k*) Syr. *coronam.* Sane vox regium quoque diadema notat Es. 62, 3. Iob. 29, 14. & sic cf. 2 Tim. 4, 8. Apoc. 4, 4. Verum quod summus Pontifex esset Iosuas, rectius *mitram* pontificalem, *Mitsnepheth* alias dictam, quæ sacrum diadema vel cidarim in frontispicio ferebat, intelligimus, coll. Ex. 28, 37. Leu. 8, 9. estque nobis symbolum sacerdotii inprimis ad beneplacitum Dei in posterum administrandi. *Kimchi*: vt sic sacerdos magnus; sacerdos enim magnus mitram solebat in capite gestare suo. Sic *Tarn. cidarim* eq. publici officii decorem, *vestes* v. tanquam priuatæ iustitiæ symbola respicit; idemque *F. Iunium* laudat, qui sic notat: Induatur Iehosua hic rebus omnibus tum ad sacerdotium recte pro Ecclesia perfungendum, tum ad suam ipsius vitam sancte in Ecclesia traducendam necessariis &c. itemque *Augustinum*, qui de Ministris Ecclesiæ loquens: Habent, inquit, duo quædam: vnum, quod Christiani sunt; alterum, quod præpositi sunt. Illud, quod Christiani sunt, propter ipsos est; quod a. præpositi sunt, propter Ecclesiam est. *l*) *Posuerunt igitur*, me petente, Iehoua iubente. *m*) *Kimchi*: prius *tamen induerunt ipsum*, per hysterologiam. Angelus namque vestiri eum iusserat, antequam ipsi mitram Zacharias imponi petiisset v. 3. 4. Ion. *& iusserunt eum ducere vxorem dignam sacerdotio.* Sed vestitus hic gratiæ beneficium est potius, quam officii debitum. Vid. not. v. 3. *n*) *Angelus a. Iehoua.* v. 1. 6. *o*) *adstans* erat, ritum tanquam herus imperans, probans & præsentia sua ornans. ℣. 6. *p*) *Et obtestatus* vel *contestatus est*, grauiter & serio ipsum commonens. Deut. 4, 26. 2 Reg. 17, 13. Ier. 11, 6. post ablatas nimirum vestes sordidas, redditasque puras, monet eum Dominus sec. id, quod scriptum est: *Ecce sanus factus es, noli vltra peccare, ne quid fiat tibi deterius.* Ioh. 5, 14. cf. Esa. 38, 15. Rom. 6, 1. seqq. *q*) Vid. not. v. 1. ℣. 7. *r*) Deus Pater, cuius verba hic refert Angelus, Dei filius, coll. v. 8. 9. vbi procul dubio Pater de Messia Filio concionans inducitur. Simile quid vide supra c. 1, 14. sqq. *s*) Ion. *in viis, quæ recta sunt coram me.* cf. 1 Reg. 3, 14. Ps. 81, 14.

℣. 2. יהוה cum *Psik* 3. sec. *Mas. Bss.* ℣. 7. ואם per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 1.

משמרתי תשמר וגם־אתה תדין את־ביתי וגם תשמר
את־חצרי ונתתי לך מהלכים בין העמדים האלה׃
8 שמע־נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך הישבים
לפניך כי־אנשי מופת המה כי־הנני מביא את־עבדי
9 צמח׃ כי הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע על־אבן
אחת

sanctis Angelis hisce; idque in regno gratiæ non minus, quam gloriæ; coll. Hebr. 12, 22. Matth. 18, 10. c. 22, 30. Ion. *& in resuscitatione mortuorum resuscita*bo te, *& dabo tibi pedes ambulantes inter Seraphinos istos.* cf. Apoc. 3, 4. *b*) *inter adstantes hos*, v. 4. sc. Seraphinos & Angelos ministrantes coram Deo, quibus sessio nulla est. *Raschi.* Sic *Medrasch Tillim* fol. 2. a. confert Es. 6, 2. ℣. 8. *c*) *Quæso* vel *velim*, inquit, vt amoris adfectum insinuet, ex quo bene cupiat Iosuæ, atque, vt bene cupienti aures præbeat, sincere hortetur. cf. not. c. 1, 4. *d*) *o Sacerdos magne* v. 1. *e*) *tu*, inquam, *& socii* vel *collegæ tui*, sc. reliqui sacerdotes. *f*) *sedentes coram te*, vti coram doctore discentes vel auditores Es. 23, 18. Ez. 8, 1. Act. 22, 3. cf. Matth. 23, 2. Erat igitur summi sacerdotis, reliquos vt iuniores instituere. *g*) LXX. & Ar. *viri miraculum visuri* vel *videntes.* Sic Ion. *digni sunt viri, quibus fiant miracula.* Sed hæc remotius paullo est, nec nisi coacte ad contextum nostrum quadrat. Equidem Es. 8, 18. Christus atque discipuli eius dicuntur facti esse *in signa & prodigia*; & Dauid Ps. 71, 7. queritur, se multis *instar prodigii* esse: vbi *prodigium* dicitur, cum quis aduersitates adeo singulares ac inconsuetas habet, vt instar portenti alicuius vniuersis admirationi & spectaculo sit 1 Cor. 4, 9. Quomodo si hunc locum iuberet accipere, sensus foret: *Audi* Iosua cum sociis tuis solacii ingentis promissionem, quæ vobis ad leniendum præsentis miseriæ dolorem necessaria est, *quoniam* (argumentum attentionis a proprio statu, in quo vtique solacii egentes sint) *viri prodigii*, i. e. prodigiosi status ac portenti instar, tecum sunt *illi*; *quoniam*, vt solacium ipsum exponam, *ecce ego* &c. Et reuera adflictus vtique eo tempore sacerdotum erat status: sed nec populi quidem status melior erat; vt credibile vix sit, sacerdotum inprimis miseriam vt portentosam hic Deum depingere voluisse. Magis igitur nobis arridet *Coccejii* explicatio Lex. 325. *Viri portenti sunt illi, in quibus mirum aliquid vel insolitum fit*, quo excitentur homines ad cogitandum de promissionibus meis. Et in Comment. ad h. l. *Viri portenti sunt*, h. e. Ego illos dedi populo Israelitico in signum & φανέρωσιν consilii mei. *sustinent figuram Filii mei.* adumbrant ipsius sacerdotium. Cf. Ex. 7, 9. 2. Ez. 12, 6. c. 24, 24. 27. 2 Par. 32, 24. In sequentibus certe describit Messiæ sacerdotium antitypicum, inprimis v. 9. Idemque Iosuas c. 6, 11. seqq. in duplici corona, pariter vt typus ac signum Christi sistitur. *h*) *seruum meum.* Recitat enim Angelus, seu Filius Iehouæ, Patris de se verba; vt supra ad initium v. 7. obseruauimus cf. Ps. 2, 7. &c. & not. Es. 42, 1. c. 52, 13. sc. Ps. 40, 9. *i*) *Germen* illud, Christum, cui apud Prophetas hoc velut proprium nomen est c. 6, 12. Es. 4, 2. Ier. 23, 5. c. 33, 15. sumtum ex vegetabilium s. plantarum regno Ps. 65, 11. sicuti synonyma Christi *fructus terræ* Es. 4, 2. *ramus de trunco Isai & surculus de radicibus* eius c. 11, 1. *tener ramus de summitate cedri* Ez. 17, 22. & *vitis* Ioh. 15, 1. Recte Ion. *Messiam, qui reuelabitur.* Item *Abarbanel* Comm. ad h. l. *Germen*, inquit, est Rex Messias, qui super Israelem regnabit. Et sic multi Hebræorum interpretes apud *Kimchium*, quibus vero desertis, ipse cum Raschio *Sorobabelem* male interpretatur, quippe qui dudum (vt ipse fateri cogitur) iam venerat, nec demum adducendus erat, quemadmodum h. l. prædicitur. Ceterum LXX. Ar. Syr. & Vulg. vertunt: *Seruum meum Orientem.* vide not. Ier. 23, 5. & infra c. 6, 12. Vt autem explanatior huius obiecti promissi descriptio sec. totum contextum euadat, ex antecedd. æque ac consequentibus supplendum nonnihil est hoc modo: Adducturus sum seruum meum *Germen*, cuius sc. cuius vos interim typus ac *signum* eritis, quemque solatio vestro vt angularem *lapidem* suspicere debetis, coll. v. 9. ℣. 9. *k*) Pro explicatiuo accipimus. *Quoniam*, vt vlterius constet, qualis sit ille Seruus meus *Germen* v. 8. *l*) excitat ad attentionem, vt Es. 50, 2. *m*) *quantum ad lapidem istum*, quem modo *Germen* appellaui. *Gurtler.* Theol. Proph. p. 423. Lapis hic, inquit, sine dubio Christus est, coll. Ps. 118, 22. Matth. 21, 42. Es. 28, 16. Sic Hieronymus: Christus -- dicitur -- *lapis angularis*, quia populum vtrumque coniungat, & duos parietes in vnam domum consociet. Hic non credentibus lapis scandali est. cf. Es. 8, 14. & Rom. 9, 32. 33. Ceterum quod *Lapidem* vocat Christum, id fecisse inprimis videtur ex occasione fundationis & structuræ Templi, in qua hoc ipso tempore Iosuas cum Zorobabele & populo Iudaico occupatus erat. & sic infra c. 4, 7. Vid. Præf. §. 10. *n*) *quem*, dum venturum promisi v. 8. hoc ipso *dedi coram Iosua*, h. e. eum ipsi proposui continuo respiciendum, tanquam lapidem fundamenti. Scil. bene *Gurtler.* l. c. Ponitur, inquit, in conspectu Iosuæ Iudæorum Pontificis maximi, vt ab eo agnosceretur & pro salutis petra haberetur. *o*) i. e. *coram te*, coll. v. 8. Nam loco Pronominis ipsum Nomen quandoque redit, coll. Num. 27, 11. *p*) *super* vel *in lapidem* istum *vnum* sunt &c. Ita igitur על obiectiuum erit, significans tendentiam septem oculorum ad obiectum suum seu lapidem: Alii, vt mox videbimus, subiectiue: *super* vel *in lapide* isto *vno* sunt &c.

t) *custodiam meam*, h. e. quæ custodienda tibi, *custodieris.* Accusatiuum & curam in seruandis Dei præceptis tam negatiuis, quam adfirmatiuis, exprimit Gen. 26, 5. Leu. 18, 30. c. 22, 9. Mal. 3, 14. *u*, *etiam tu iudicabis* vel reges *domum meam.* Ion. *eos, qui ministrant in domo sanctuarii mei.* Eris summus antistes & inspector domus meæ. Ier 29, 2 a cf. analogam promissionem Ier. 15, 19. At *Tarn.* per *domum* Domini intelligit *totam* Ecclesiam vel domum Israelis, coll. Num. 12, 7. Hebr. 3, 2. *x*) *custodies*, sc. cum sociis & collegis tuis v. 8. sacerdotali dignitate fulgebis. *y*) *atria mea*, interius atque exterius Esa. 1, 12. *z*) *immo dabo tibi.* Quæ in priori hemistichio præcesserunt, sunt promissiones quodammodo terrestres ac temporales; hæc vero cælestis & æterna. At sec. *Kimchium* prius hemistichium habet protasin, hoc vero demum apodosin, hoc modo: *Si -- ambulaveris, & si -- custodiveris, & -- iudicaveris --; tum dabo.* Verum prior ista explicatio magis placet propter particulam וגם, quæ in huiusmodi propositionibus apodosin facere solet. *a*) *ambulantes, versantes.* Faciam, vt tu cuique ambulites. Part. in Piel, transpositis punctis. Quod si displicet, exponamus vt Nomen: dabo tibi *ambulationes*: (1) sic anomalia nulla est. Sensus: Angelos tibi comites ac defensores addam, vt a Satana sis tutus v. 1. Ps. 34, 8. Ps. 91, 11. Hebr. 1, 14. vel potius: faciam, vt communionem habeas cum san-

℣. 8. שמע־נא Sic nostri cum *Gaiah*, sec. *Mas. Erff.* אתה per *Makp.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. sic su. 5. incommode propter sensum.

אחת שבעה עינים הנני מפתח פתחה נאם יהוה
י צבאות ומשתי את־עון הארץ־ההיא ביום אחד׃ ביום
ההוא נאם יהוה צבאות תקראו איש אל־רעהו אל־
ד תחת גפן ואל־תחת תאנה׃ וישב המלאך הדבר בי
2 ויעירני כאיש אשר־יעור משנתו׃ ויאמר אלי מה אתה
ראה ויאמר ראיתי והנה מנורת זהב כלה וגלה על־

ראשה Kk kk 2 עט ב

q) *Hieronymus* oculos hosce exponit in ipso lapide eq. subiecto esse. Sunt autem secundum ipsius hypothesin, de quibus loquitur Esaias c. 11, 2. *Requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ* &c. Ita conferr. iuuaret Apoc. 5,6. vbi Agnus (Christus) legitur repræsentatus vt 7. *habens oculos*, cum hac explicatione, *qui sunt 7. Spiritus, missi in vniuersam terram.* Ecfi: Cel. Maius: Reuelatur Iosuæ Christum fore fundamentum Ecclesiæ solidum seu lapidem, cui superstrui ea & tuta esse queat, cum 7. oculos habeat, & prospicere satis possit omnibus. Nescio, an huc referri etiam debeat Ion. *Super -- sunt septem oculi cernentes ipsi*, sc. lapidi. At plerique, vt dixi, Lapidem non pro subiecto, sed pro obiecto 7. oculorum habent. Et rectius quidem illi, vt nobis videtur, 1) quia sequenti etiam hemistichio cura obiectiva erga hunc lapidem, non subiectiva lapidis, describitur, 2) propter parallelismum c. 4, 10. vbi *septem* hos oculos idem Angelus esse dicit Iehouæ Patris, & quidem *discursantes per vniuersam terram*, sicut heic speciali sine super Lapidem directi præsentantur. Verum in hoc diuersi sunt interpretes, quod 7. oculos hosce, lapidem respicientes, aliqui Ecclesiæ tribuunt, alii vero Deo. Prius placet *Coccejo* in Comm. vbi ita: Promittit, fore vt ad eum lapidem se conuertant 7. oculi, h. e. fides Ecclesiæ vniuersalis in 7. periodis, quas Apocalypsis (vid. Apoc. 1, 4. seqq.) ex Prophetis V. T. artificiose distinguit. Ita *Gurtler.* Theol. Proph. 423. In vnum lapidem, inquit, oculi septem. Ecclesia per 7. tempora post adductum nem serui *Germinis* v. 8 elapsura, oculos fidei in vnum Iesum Christum diriget, alium Doctorem vel Saluatorem non respi-

spiciet. Posteriorem v. sententiam souet Kimchi, cui 7. oculi sunt *obseruationes* (שמירות) CAP IV. *multa a Domino.* Eandemque præfert Cel. Vitringa ואשר קרי Comm. ad Apoc. 5, 6. Sunt

enim hi ipsi oculi Iehouæ, qui c. 4, 10. *lapidem stanni* dicuntur *visuri*: & vt magis intelligatur, Prouidentiam Dei innui, additur: *Oculi Iehouæ sunt discursantes per vniuersam terram.* Oculi nimirum sunt symbolum prouidentiæ diuinæ, coll. infra c. 9, 1. Deut. 11, 12. Ez. 1, 18. Esr. 5, 5. quæ supponit *Omniscientiam* Prou. 5, 21. c. 15, 3. c. 20, 13. *Septenarius* vero numerus synecdochicus sæpe est pro plurativo & perfectionis Leu. 26, 21. Prou. 24, 16. Si igitur *Lapis* h. e. Messias hic seorsim consideretur, & extra Ecclesiam suam, cuius ædificium ipse tanquam angularis sustinet; *septem oculi* significabunt *Prouidentiam* Dei Patris *specialissimam*, qua Christum prosequuturus erat, vt feliciter cuncta expediat Es. 42, 6. sin complexe sumatur cum corpore vel Ecclesia sua iidem significabunt simul prouidentiam vniuersalem per vniuersa Ecclesiæ temporum internalla & status, vti Apoc. 5, 6. ad quem locum vide sis Cel. Vitringam. r) Vulg. *cælabo sculpturam eius*; quemadmodum cælatores ac statuarii lapides sculpunt, vt variis in illis figuras ac ornamenta exprimant. Ex. 28, 9. 1, 36. 2 Par. 2, 6. 13. i. e. faciam, vt Lapis ille quam ornatissimus euadat, & qui Iudæis modo lapis offendiculi ac reprobationis fuerat, mox fiat electus ac pretiosus 1 Petr. 2, 4 - 7. cf. not. ex *Vitringa* ad Ez. 43, 13. Iun. *visiones eius reuelabo*. q. d. faciam, vt suo tempore adpareat ac manifestetur, coll. Ier. 1, 14. s) Sigillum promissionis. Hos. 11, 11. Hagg. 2, 23. t) Vulg. & Ion. *& auferam* quasi & eras ficiuum esset in Kal, quod alibi constanter neutrale est *recedere* c. 14, 4. Ios. 1, 8. sicut שוב est *reuerti* & *reducere*. At LXX. ψηλαφῶ, quod metaphrastes *Ar.* reddidit *perquiram*. Ita cf. Ar. משׁ *reliquias vuarum quæsiuit legitue* de vite sua; & Hebr. מִשֵּׁשׁ Gen. 31, 37. quod LXX verterunt ἠρεύνησας *scrutatus es* Syr. harmonico ואמיש expressit, quod cum *palpabo*, cum *perscrutabor* (vt valet apud Syros) exponi potest. Sensus igitur hic procul dubio innuitur: *perquiram*, ita vt non reperiatur amplius; omne namque peccatum *auferam.* cf. Es. 41, 12. Ps. 10, 15. *Cocc.* Lex. 450. existimans notionem habere a cognato מָשַׁשׁ, exponit *abstergam*, quod clarius illustrat *Schultenius* Animadu. in V. T. p. 532. obseruans מיש pro משש significare *palpando manum ducere super aliquid, i. e. delere*; coll. Ar. משׁ vel מחת (per Th. blæsum) *delere, abstergere.* Sed quantumcunque dissentire videantur interpretes, expositiones tn. eodem recidunt. u) Cuius rei typus fuerat ablata ab Iosua iniquitas v. 4. cf. Dan. 9, 24. x) *terra illius.* ἐκείνης. Israeliticam ergo terram videtur innuere, ad cuius incolas promissa redemtio ac salus inprimis pertinuit Act. 3, 26. c. 13, 46. Rom. 1, 10. Exclusiue tn. hoc nequit intelligi, coll. 1 Ioh. 2, 2. y) *die vno*, h. e. semel pro semper, sc. per vnicam oblationem Christi, cui aliam posthac superaddi non erit opus, cf. Hebr. 7, 27. c. 9, 25 -- 28. c. 10, 2. 14. Iudaica caligo est, cum se scire negat *Raschi*, qualis hic dies innuatur. ℣. 10. z) *aduocabitis* (inuitabitis) *quisque*. a) tranquille ac secure habitabitis inuicem vt olim sub Salomone 1 Reg. 5, 5. cf. 2 Reg. 18, 31. & quæ notauimus ad Mich. 4, 4. CAP. IV, ℣. 1. b) *Postea reuertit.* Dubium mouet *Hieronymus*: Quo abierat, vt reuerteretur, maxime qui loquebatur *in Propheta*, & absque eo, in quo loquebatur, esse non poterat? Sed, inquit, quod iccunq; humana fragilitas suæ relinquitur imbecillitati, Dei a nobis & angelorum eius auxilium abire credendum est. ergo & Propheta stupore magnæ visionis attonitus tota mente torpebat, & clarum veritatis lumen videre non poterat: vnde a visione præterita suscitatur ad aliam visionem, quasi de somno eui gilans, vt videat, quod clausis oculis non videbat. Hæc ille. Posset aliquis idiotismus hic statui, *reuertit - ac suscitauit me*, pro *resuscitauit me*; sicut c. 5, 1 *reuerti atq; leuaui oculos*, pro *rursus leuaui.* c) v. 4. 5. vid. not. c. 1, 9. d) & *suscitauit expergefecit me*, stupore & admiratione visionis præteritæ velut ecstatico sopore oppressum. Cant. 2, 7. c. 3, 5. coll. Dan. 8, 18 e) *excitatur* c. 2, 17. Iob. 14, 12 f) *a somno suo* Gen. 28, 16. ℣. 2. g) Angelus Zachariam -- interrogat, *quid viderit?* vt illo respondente & ignorante, & sciscitante quid cernat, atq; dicente, *Quid sunt hæc, Domine mi?* v. 4. a. diamus ab e. *Hoc est verbum Domini* &c. v. 6. *Hier.* Cf. c. 5, 2. Ier. 1, 11. 13. & not. c. 24, 3. h) *Et dixi.* Ita habet *Kri*. At *Cthib* legit atq; exponit *Hill.* passiue in Niphal, velut impersonaliter dictum: & *dictum* i. *responsum est a me*; coll. Gen. 42, 14. *Kimch.* v. explicat vt narratio nem Scripturæ de Propheta velut tertia persona: *Et dixit* Zach. i. c. 1, 8. i) *Candelabrum aureum* quod ad *vniuersitatem ipsius*, i. e. quod totum aureum erat. v. 11. *Emblema* hoc *quintum* est, videtur q; oblatū esse Prophetæ occasione eius, quod aurea candelabra in Templo, iam instaurari cœpto, reposita fuisse t, coll. Præf. §. 10. & Ex. 25, 31 seqq. 1 Par. 4, 7. Hebr. 9, 2 Notanda sunt a. Emblematis *I. Partes* & forma, *II.* Sensus Neutrum sine obscuritate est Declarabimus igitur verbis Cel *Vitringa* Comm. in Apoc p. 625. sq. Zachariæ, inquit, obiectæ fuerunt *duæ Oleæ* per *geminos tubos*, in quos duo earum maiores rami veriti; inflexi erant, *recens oleum*, in ipsis illis *tubis* sq. *prelis* exprimendū magna copia subministrantes *Candelabro septem Lampadum aureo*, quod ipsi in visu exhibebatur inter oleas medium. *Tubi* nimirum bini, in quos veluti in prela maiores illi bini rami oliuæ excutiebant, deferebantur in maius aliquod *Vas*, quod *Lecythum* f. *Lenticulam* appelles licet, oleum in tubos expressum recipiens, quod erat *supra Candelabrum*; ex quo vase fidi co *oleum* per *septem tubulos* recta defluebat in quamq; Candelabri *Lampadem*. - Emblematis huius non est obscurus sensus. *Candelabrum est Ecclesia. Oleæ* hæ figurant *Spiritum S.* vt liquet ex v. 6. dona & gratiam suam cum Ecclesia communicantem per *medium verbi Dei*, diuisi in libros *V.* & *N. T.* Duo illius maiores rami f. *Termites* sunt primo qd. & præcipuo sensu *Prophetæ* & *Apostoli*, per quos Spiritui Sancto placuit gratiam suam in Ecclesiā deriuare; deinde etiam omnes veri & fidi Ecclesiæ doctores & rectores, quibus Spiritus S. in Ecclesia sua ædificanda vel instauranda vtitur, qui Spiritum Christi in se habent. Marc. 9, 50. & ab ipso aguntur & mouentur. *Tubi bini* in hoc mysterio significant duo illa instrumenta per quæ institutiones Ministrorum Dei *transeunt* & *parantur* ad communem Ecclesiæ vsum, *Prædicationem oralem* & *scripturam.* Transeunt autem, vt dixi, *ad communem vsum Ecclesiæ*: quod hic adumbratur per *Discum* siue *Vas maius*, *oleum* excipiens. Quicquid enim *ore prædicatur* & *scriptis vulgatur*, -- veluti in commune aliquod *vas* conficitur, & defluit, -- quod fit per *canales* siue *tubulos minores*, ex *Lecytho* in *Lampades* descendentes: per quos hic commode intelligas omnes animæ piæ & bene in Deum adfectæ exercitationes, meditationes, labores, per quos tanquam per *media*, siue singulares Credentes, siue Credentium cœtus, qui per *Lampades Candelabri* figurantur, communes illos Ecclesiæ & Eruditorum profectus in se transferunt ad nutrimentum fidei & incrementum *cognitionis suæ*, qua aliis commode prælucean in caligine huius mundi. *l*) & *lecythus* f. *lenticula eius* Vas rotundum, oleum, quod continebat, ad lampades septem per tubulos demitteus. v. 3 cf. Koh. 12, 6. Rad. גלל *voluit*: rotunda enim volubilia. *Lancem* reddidit *Syr.* forte quod lancis vel hemisphærii inferioris caui figuram haberet.

℣. 9. פתחה sine *Mappik* 1. 7. 8. & *M. I.* secund. *Mas.* 3. ℣. 10. Pro אל־רעהו hab. לרעהו 1. 2. 3. 6. ° 9. 20. sic se. 5. CAP. IV, ℣. 2. ותנה per *Makk.* 1. 6. 9. 20.

ראשה ושבעה נרתיה עליה שבעה ושבעה מוצקות
3 לנרות אשר על־ראשה׃ ושנים זיתים עליה אחד מימין
4 הגלה ואחד על־שמאלה׃ ואען ואמר אל־המלאך
5 הדבר בי לאמר מה אלה אדני׃ ויען המלאך הדבר
בי ויאמר אלי הלוא ידעת מה־המה אלה ואמר לא
6 אדני׃ ויען ויאמר אלי לאמר זה דבר־יהוה אל־זרבבל
לאמר לא בחיל ולא בכח כי אם־ברוחי אמר יהוה
7 צבאות׃ מי־אתה הר־הגדול לפני זרבבל למישור
והוציא את־האבן הראשה תשאות חן חן לה׃

עד כאן

ויהי

Prius, quam visi mysterium explicet, interrogantem hac interrogatione excipit, vt ignorantiæ confessionem apertam atque ingenuam, quæ modo sequitur, in tanto mysterio eliciat, eundemque ad tradendam huius emblematis expositionem faciat attentiorem. Sic v. 13. Ez. 17, 12.

m) v. 10. conf. c. 3, 9. n) *lucerna* vel *lampades eius*, sc. candelabri; h. e. vascula, quibus ellychnia cum oleo insunt. cf. Ex. 25, 37. & not. Num. 8, 2. o) *septem ac septem*. Distributionem efficit repetitio, coll. Gen. 7, 2. Tubuli ergo sec. *Raschium*, non *septem* pro vniuerso candelabro, sed *septeni* pro singulis lucernis fuerunt. p) *tubuli* (1) Vulg. *infusoria*; a יצק *fudit*: quia oleum e lenticula in lampadas tubuli isti *infundebant*.

ψ. 3. q) *Duæ autem oleæ*. v. 11. Apoc. 11, 4. Omittuntur hic nonnulla in visionis huius historia, quorum infra v. 12. explanatior atque distinctior mentio fit: videlicet *duo* olearum *rami* seu *termites* oliuis pleni, itemque *duo* צנתרות seu *tubi maiores*, per quos oleum de vtriusuis rami oliuis expressum in lenticulam defluebat. Vide supra v. 2. historicam totius emblematis enarrationem ex *Vitringa* datam. r) *iuxta illud*, sc. candelabrum v. 11. Proprie *super ipsum*, quia ad latus candelabri ita stabant, vt super illud decora quadam altitudine eminerent. v. 12. s) vid. v. 2. t) vid. v. 11.

ψ. 4. u) v. 2. 5. x) *Quid hæc* sibi volunt? q. d. Vidi quidem hoc omne, magnumque ei mysterium subesse intelligo; sed quale hoc sit, fateor me ignorare: cupio igitur a te informari. c. 1, 9. c. 2, 2. Apoc. 17, 7.

ψ. 5. y) v. 2. 4. z) *An ergo nescis?*

ψ. 6. a) Vt igitur ignorantiæ tuæ subueniam, &, quod tibi inexplicabile mysterium est, rogatu tuo interpreter, *Hoc est verbum Iehouæ*, emblemate adumbratum. b) *ad Zorobabelem*, populi Iudaici principem, in templi instauratione occupatum, solatiique, ob maximas, quibuscum confligendum erat, difficultates, inprimis indigum v. 9. 10. Hagg. 1, 1. c. 2, 4. 5. c) *nequaquam viribus* Ez. 17, 17. & *nequaquam robore* Es. 10, 13. sc. proprio, quale Zorobabel cum suis vix vllum habet, si vel magnitudinem suscepti operis ac difficultatem, vel aduersariorum potentiam respexeris. cf. 1 Sam. 2, 9. Ps. 147, 10. 11. Est autem hic *Aposiopesis*, supplenda ex v. 9. in hunc vel similem modum: *manus Zorobabelis domum hanc*, quam fundauit, *perficient quoque*. d) *sed spiritu meo*; sc. adsistente Hagg. 2, 5. informante Es. 30, 1. roborante c. 42, 1. totumque negotium dirigente, promouente, feliciterque consummante, ringentibus licet inimicis. Es. 34, 16. Iob. 32, 8. R. *Salomo*: Spiritum meum dabo super Darium, vt præcipiat vobis ædificationem Templi, & iuuet vos tritico, vino, oleo, lignis, neque indigeatis hominum auxilio, coll. Esr. 6, 4--9. seqq. *Applicatio* Emblematis sec. *Tarn.* hæc est: Ecce vt vidisti hunc lychnuchum cum toto suo ornatu diuinitus poni, ac necessariis rebus instrui, ita sciat, Ecclesiam Dei solius consiliis ac virtute sustentari, defendi, regi, & nunc hoc opus ædificationis eo duce & auspice perfectum iri. *Scopus* igitur illius emblematis est quidem generalis, œconomiam Dei erga Ecclesiam per omnes temporum periodos commonstrare; proximus tamen & generali huic subordinatus, œconomiam Dei erga Ecclesiam Israeliticam tempore instaurationis Templi commonstrare, ad animum Zorobabeli populoque Iudaico addendum, coll. Esr. 5, 2. e) Confirmatio ab auctoritate promittentis. Mal. 1, 8. ψ. 7. f) *Quis tu es--coram Zorobabele?* Quis sit, quærit, vt quærendo extenuet, & extenuando contemnat, coll. Ex. 3, 11. Iud. 9, 28. 38. 1 Sam. 17, 26. q. d. Videris quidem præaltus, arduus ac tantum non insuperabilis; nihilominus faciam, vt Zorobabeli, cui obiectasti te, planus adeoque superatu facillimus euadas. g) Ion. *Quale tu reputaris, o Regnum stolidum, coram Zorobabele! nonne sicut planicies?* ita cf. c. 6, 1. Es. 41, 15. Ier. 51, 25. Hab. 3, 6. Ps. 68, 17. Videtur *Persarum regnum* respexisse, cuius proceres, a Samaritanis corrupti, templi ædificationem aliquamdiu prohibuerunt Esr. 4, 4. 5. seqq. R. Salomo & D. Kimchi intelligunt Præfectos cis Euphratem, Tatnai & Schtar-bosnai cum collegis, de quibus Esr. 5, 3. Verum vt *plana* dicuntur, quæ sunt facilia, sic *prealta*, quæ ardua sunt & difficilia: adeoque *mons magnus* in genere *magnam* significabit *difficultatem*, Zorobabeli in templi ædificatione obiectam: eiusdemque mutatio in planitiem, difficultatis illius sublationem, vt non amplius obsistat. h) *In planitiem* sc. *fias*, vel *verteris!* vox efficaciter imperantis. Inde *Vulg.* cum exclamatione: *in planum!* Esa. 40, 4. c. 42, 16. cf. c. 49, 11. i) quin & *producet* Zorobabel, sc. per natiuitatem Messiæ e posteris suis ἐκ σπέρματος. Matth. 1, 12. seqq. Rom. 1, 3. *procreabit*, coll. not. Mich. 5, 1. q. d. Non solum Templi instaurationem, superatis omnibus difficultatibus, perficiet, sed alio insuper bonore, eoque longe excellentiori, a me mactabitur, vt mediantibus posteris Messiam ipsum de semine suo tandem exhibeat. Transit a temporalis boni pollicitatione ad promissionem spiritualis atque æterni. cf. not. Hagg. 2, 23. k) *Lapidem primarium*, proprie *capitalem* (1) sc. Christum, coll. c. 3, 9. ibidemque not. l) *S. cum applausibus* (4) Es. 22, 2. Iob. 36, 29. c. 39, 7. m) dicentium: *gratia! gratia ei sit! Faueat ei Deus! faueant homines!* Geminatur Nomen, pro more in acclamationibus solemni c. 2, 10. cf. Luc. 2, 52. & votiuum illud *Hosanna* Matth. 21, 9. 15. Ps. 118, 25.

ψ. 6. ויען per *Kadma* 6. 8. 9. 10. 16. 20. 21. 23. דבר per *Mun.* 2. 6. 9. 20. sic *Eu.* 5. at זה־דבר 2. ψ. 7. למשור *defect.* sine *Iod* se. 1. 5. sec. *Mas.* 1. at למישר sine *Vau* 22. חן ׀ חן cum interposito *Psk* 2. 3. ' ' sec. *Mas.* 2. 3. & *Erff.*

Prius

8 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ יְדֵי זְרֻבָּבֶל יִסְּדוּ
9 הַבַּיִת הַזֶּה וְיָדָיו תְּבַצַּעְנָה וְיָדַעְתָּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת
י שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם׃ כִּי מִי בַז לְיוֹם קְטַנּוֹת וְשָׂמְחוּ וְרָאוּ
אֶת־הָאֶבֶן הַבְּדִיל בְּיַד זְרֻבָּבֶל שִׁבְעָה־אֵלֶּה עֵינֵי יְהוָה
11 הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל־הָאָרֶץ׃ וָאַעַן וָאֹמַר אֵלָיו מַה־שְּׁנֵי
12 הַזֵּיתִים הָאֵלֶּה עַל־יְמִין הַמְּנוֹרָה וְעַל־שְׂמֹאולָהּ׃ וָאַעַן
שֵׁנִית וָאֹמַר אֵלָיו מַה־שְּׁתֵּי שִׁבֲּלֵי הַזֵּיתִים אֲשֶׁר בְּיַד שְׁנֵי
13 צַנְתְּרוֹת הַזָּהָב הַמְרִיקִים מֵעֲלֵיהֶם הַזָּהָב׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי
לֵאמֹר

הש' רפה
הב' בחטף פתח

𝔳. 8. n) In præcedentis confirmationem & declarationem vberiorem. Cf. c. 1, 1.

𝔳. 9. o) Vid. not. v. 6. p) cf. c 2, 9. Hagg. 2, 18. Esr. 3, 6. 10. q) & manus eiusdem *perficient* quoque, & ad exitum felicem perducent Esa. 10, 12. opus, quod cœpit, nequaquam (vt hostes præsumunt, & Iudæorum infirmiores subuerentur) imperfectum relinquere cogetur. r) *Et* re ipsa *cognosces*, tu & populus tuus, cum hæc omnia actu euenerint, quæ de perficiendo Templo dixi: experieris, me verum Iehouæ nuncium fuisse. c. 2, 13. 15. c. 6, 15. s) Vid. not. c. 2, 12. 13. Obserua hic, loqui Iehouam ipsum v. 8. & illum tamen distingui, vt missum a Iehoua mittente. Videlicet Dei filius is est, qui supra v. 1. 5. *Angelus in* vel *cum Propheta loquens* vocabatur. cf. Esa. 48, 16. c. 61, 1. *Ion.* addit: *ad prophetandum vobis.*

𝔳. 10. t) *quis spreverit?* contracte pro בָּז, formæ סַב; ita tamen, vt significatum suum hic mutuetur e cognatis בּוֹז & בָּזָה *spernere.* Prou. 1, 7. Sensus est: nemo iure & citra absurditatem spernit, aut spernendi idoneam caussam habet. Cf. similem interrogationem Esa. 44, 10. u) *diem* (Verbum בּוּז apud Hebræos Datiuo iungitur, vt Prou. 6, 30. c. 11, 12. &c.) *paruorum*, sc. initiorum vel fundamentorum. Num. 22, 18. Ion. *Quis est iste, qui contemsit diem hunc propter structuram, quæ est exigua?* Conf. historiam Esr. 3, 12. vbi seniorum multi, cum fundationem templi secundi relate ad templum prius aspicerent, fleuisse dicuntur: & Hagg. 2, 3 ait Propheta: *Nonne præsens domus cum priori comparata instar nihili est in oculis vestris?* Vid. Præf. § 8 x) *atqui gaudent* &c. Ion. *Nonne reuertetur* (sc. qui diem hunc ob structuræ tenuitatem contemserat) *& gaudebit, cum viderit* &c. Verum secundum accentus subiectum prædicationis sunt *septem hi*, sub finem huius prioris hemistichii. Adeoque nexus hic est: *Quis spreverit* &c. *cum tamen gaudeant, videantque* -- *septem hi?* Videlicet pusillanimitati & quiritationibus ob tenuitatem structuræ, opponit gratiam Dei & omnimodam circa structuram hanc prouidentiam: q. d. Si 7. oculi ipsius Iehouæ *gaudentes*, h. e. cum beneplacito, voluptate & cura *inspiciunt perpendiculum in manu Zorobabelis*; ergo non debet vestrum quisquam propter *parua* illa pusillanimis esse, aut ea contemnere. cf. 1 Par. 29, 9. 17. 1 Sam. 19, 5. y) *lapidem illum stanni*, seu *pondus stanneum*, coll. Deut. 25, 13. 15. Est circumscriptio *perpendiculi*, coll. Esa. 34, 11. & not. Amos 7, 7. 8. *Perpendiculum* vero, cuius longe maximus in Architectura vsus est, symbolice totum Zorobabelis in ædificando Templo studium & applicationem notat. Similem constructionem vide Ios. 3, 14. &c. z) v. 6. 7. 9. c. 3, 9. a) *Ion.* in Acc. & per Asynderon: *septem ordines lapidum sicuti hos.* quod subobscurum est. *R. Sal.* qui Chaldæum pro se allegat, explicat quidem: lapidum strue: septuplo auctiores fore, ac fuerant in prima fundatione tempore Cyri: Verum coacte. *Sch.* per appositionem: *septem* (scil. oculos) *hos.* Sed probabilius est, oculos hic dici *videre* subiectiue, quam *videri* obiectiue. *Vulg. LXX. Ar.* & *Syr.* hic nouum comma inchoant, & cum sequentibus connectunt: *Septem ipsi oculi sunt Domini* &c. verum hi contra accentus, quippe sec. quos supra iam obseruauimus subiectum hoc esse non sequentis præmissæ enunciationis, adeoque Nominatiuum pendentem a Verbis *gaudent & vident.* Ceterum Pronomen *hi* cum numerali *septem*, lectorem remittit partim ad antecedentia, in quibus hos septem iam designarat, c. 3, 9. (vbi videsis not.) partim ad proxime consequentia h. l. quibus declarat eosdem vlterius. Non possumus vero, quin confirmationis caussa hic adscribamus verba Cel. *Vitringa* ex Comm. in Apoc. 5, 6. p. 277. seq. Alluditur, inquit, hic manifeste ad locum Zach. 4, 10. vbi *septem oculorum Domini* mentio est, videntium & lætantium, *perpendiculum* domus Dei exstruendæ esse *in manu Serubabelis.* Ea enim manifesta est illius loci sententia: li et non ignorem, Cl. Cocceium aliter instituere, & *Oculos* a numerali notione *septem* ibidem discernere. Obstat tamen tum ipse ille locus, simplicissime lectus & collatus cum c. 3, 9. tum hæc oratio Ioannis, quæ nostram interpretationem supponit. Nec est in re ipsa vlla difficultas. Christus enim Iesus, qui Ecclesiam suam vniuersali cura & prouidentia prosequitur, necessaria illi omnia subministrat &c. b) *Oculi* enim *Iehouæ*, quos per *septem hos* indigito. Intellige vero prouidentiam Dei vniuersalem, qua prospicit atque regit vniuersa, suamque inprimis Ecclesiam. c. 9, 1. 2 Par. 16, 9. Prou. 15, 3. c) sunt *discursantes per vniuersam terram.* Iob. 1, 7. c. 2, 2. Dan. 12, 4. Quo vero scopo, hoc explicat parallelus locus 2 Par. 16, 9. vbi additur: *vt iuuet eos, quorum cor integrum erga ipsum est.* Et hoc loco inprimis innuitur, fore, vt *oculus sit super* Zerobabelem, populum Iudaicum, vt quæ cœperunt, perficiant, neque ab hostibus porro turbentur Esr. 5, 5. Sicuti & factum est. Licet enim *Tatnai* & *Schtar-bosnai* cum reliquis Samaritis operi superuenirent, cœptamque sine priuilegio nouo ædificationem exprobrarent, tamen structuram non impediuerunt, sed Dario rem totam per literas nunciarunt, qui vero clementissime pro Iudæis rescripsit, ædificationem templi non prohibendam, sed quouis modo potius promouendam esse Esr. 5. & 6. LXX. οἱ ἐπιβλέποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Sic *Ar.* & *Syr.* At Ion. *coram Domino reuelata sunt opera hominum in vniuersa terra.*

𝔳. 11. d) De *oleis* v. 3. interrogauerat quidem Vates iam supra v. 4. & hactenus de Mysterio illarum fuerat ab Angelo instructus; heic vero interrogationem repetit, vt de illis *speciatim*, quod ad *duos* illarum *termites*, informetur, vti ex sequenti v. 12. apparet, in quo quæstio iteratur & specialius formatur. e) v. 3. cf. Matth. 20, 21. 23.

𝔳. 12. f) *Respondi iterum*, cum ob desiderii ardorem, quo mysterium vtriusque oleæ cupiebam cognoscere, tum vt specialius exprimerem, quid in duabus oleis hisce inprimis cuperem mihi explanari. Gen. 21, 15. ὁ. ἐκ δευτέρου, vt Matth. 26, 42. g) *duo termites* (*spica* Gen. 41, 5.) *Olearum.* Comparat ramos olearum cum *spicis*, quod sicut hæ granis, sic illi oliuis pleni essent. *Kimchi.* Vid. supra ad v. 3. notata. h) *ad latus.* Deut. 2, 37. 2 Par. 21, 16. i) *tuborum* (1) de quibus vid. supra v. 3. not. Conuenit cum צִנּוֹר *canalis* (2) 2 Sam. 5, 8. Ps. 42, 8. At Vulg. *rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex auro.* LXX. μυξωτῆρες, quod *Cocceius emunctoria*, h. e. instrumenta comprimentia oleas, & oleum exprimentia, interpretatur Lex. Heb. 718. Abarb. *instrumenta, quibus fit oleum.* k) *auri*, quomodo vel materia tuborum, vt supra v. 2. vel *aureus*, id est, auri instar purus ac fulgens olei *liquor*, vt in fine versiculi, indigitatur. l) *effundentium* vel in Nominat. *effundentes*, Mal. 3, 10. vt pendeat a remotiori *termites olearum* non modo propter accentus, sed Grammaticam quoque, per quam *Participium* hoc *Masc.* ægre cum Fem. צַנְתְּרוֹת construitur. Quod si est, *prelum* igitur, quo exprimitur oleum, hic forte omissum, quemadmodum supra v. 3. omittebantur ipsi etiam *termites* & *tubi.* m) *de* (*super*) sc. Mich. 3, 2. Leu. 8, 28.

𝔳. 9. הַבַּיִת cum præmisso אֶת־ sc. 2. & sic in margine 6. 9. 𝔳. 10. כִּי per *Makkeph* 1. 2. 3. 𝔳. 12. שְׁתֵּי *Schin* cum *Dag.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. contra *M. 1.* שְׁבִּ׳ per *Chatephkom.* 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. 23. & in margine 7. contra *M. 1.* & *Masoram impressam.* הַמְרִיקִים *Mem* cum *Dag.* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. Sed *He* cum *Meth.* 1.

לֵאמֹר הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי׃ וַיֹּאמֶר 14
אֵלֶּה שְׁנֵי בְנֵי־הַיִּצְהָר הָעֹמְדִים עַל־אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ׃

CAP. V. ה וָאָשׁוּב וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה מְגִלָּה עָפָה׃
2 וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר אֲנִי רֹאֶה מְגִלָּה עָפָה
3 אָרְכָּהּ עֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר בָּאַמָּה׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי
זֹאת הָאָלָה הַיּוֹצֵאת עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ כִּי כָל־הַגֹּנֵב
מִזֶּה כָּמוֹהָ נִקָּה וְכָל־הַנִּשְׁבָּע מִזֶּה כָּמוֹהָ נִקָּה׃
4 הוֹצֵאתִיהָ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּבָאָה אֶל־בֵּית הַגַּנָּב
וְאֶל־בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְלָנֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ
וכלתו

6, 3. Quod *Cocceio* Lex. 280. notat, populum co-tum, qui per oblationem Christi & multo mag's per resurrectionem eius - ascensionem -- ac effusionem Spiritus S.--prope adductus ad regni cælorum introitum, noluit in illud intrare-- exsecrationi subiici. Nobis in genere magnitudinem exsecrationis atque iudicii significat. ℣. 3. *b*) *Hæc est exsecratio.* Nonnulli *doctrinam* execrabilem & noxiam intelligunt, quæ occupatura sit totam terram: alii rectius *pœnam* exsecrationis s. iram, quæ manet transgressores legis, 1) quia Dominus eam dicitur emissurus v. 4. 2) consumtura est domum improbi v. 4. quæ notionem pœnalem magis, quam culpæ innoluunt, coll. Es. 24, 6. Significat autem אָלָה non solum verbum, quo maledictus declaratur, qui hoc aut illud fecerit Ez. 16, 59 c. 17, 18. sed malum ipsum, ad quod deuouetur, vt Esa. 24, 6. Ier. 23, 10. quomodo hic inprimis accipitur. *c*) *quæ exit* v. 5. 6. decernente ac permittente Iehoua v. 4. Gen. 24, 50. Es. 28, 29. veluti a tribunali & sanctuario eius emissa ad sumendum de improbis supplicium 1 Reg. 22, 22. Ez. 9, 7. cf. Num. 17, 11. *d*) *super vniuersam terram* sc. Iudææ in typo & proxime, coll. not. v. 1. orbis vero terrarum in antitypo & remote, cum sc. Deus vniuersale iudicium est habiturus. *e*) *quoniam*, vt clarius faciam, quod dixi, volumen hoc esse vel signare exsecrationem. *f*) *omnis furans*, quisquis furatur. Duo genera peccatorum ponuntur, *furtum* atque *periurium*. quorum illud est contra secundam, hoc vero contra primam Decalogi tabulam Ex. 20, 7 13. synecdochice vero hic veniunt pro quibuslibet contra vtramque tabulam peccatis; *periurium* pro omni irreuerentia erga Numen, *furtum* pro omni iniustitia contra proximum. *g*) Nonnulli de tempore intelligunt, q. d. *ab hoc tempore*, ἀπ' ἄρτι: quem tamen significatum alibi vix vsquam habet. Aliis locale est, *hinc* s. *ex hoc loco* -- נִקָּה *expurgabitur*, h. e. remouebitur, coll. Gen. 37, 17. c. 42, 15. Quomodo *R. Salomo* explicet, mox videbimus. Verum attendi hic debet, quod particula ista sequenti membro repetatur; quo casu solet *aduersa* significare *latera*, vertique *hinc, illinc*. Vid Ex. 17, 12. Num. 22, 24. Ez. 47, 7. &c. indeque nobis placet *A. Esræ* sententia, qui statuit ambo illius Voluminis latera fuisse scripta, vnum contra fures, alterum contra peierantes, aut (quod mauult) ambo contra vtrosque. Si prius sequimur, analogia quædam subnascitur, quæ maledictionem inter & legem est. Quemadmodum enim tabulæ legis scriptæ erant *ab vtroque latere*, seu (vt dicitur ibidem) מִזֶּה וּמִזֶּה *hinc & illinc* Ex. 32, 15. sic maledictio vtriusque tabulæ transgressionem feriens, pariter scripta est מִזֶּה מִזֶּה *hinc, illinc*; sc. vt vnaquæque transgressio iustam accipiat μισθαποδοσίαν. Hebr. 2, 2. Sin posterius arridet, maledictionis magnitudo & exsuperantia innuitur. Sic Ezechielicum volumen, quod paris fere argumenti, ac nostrum est, scriptum fuisse dicitur *a front. & a tergo*, seu vtrinque, intrinsecus & extrinsecus Ez. 2, 10. Veteres autem a tergo voluminis non scribebant, nisi argumentum abundaret: vnde *Iuuenalis* Sat. I. *Scriptus & in tergo*, inquit, *nec dum finitus Orestes.* Quapropter geminatum illud *hinc, secundum illud hinc, secundum illud*, ita explicamus, vt intelligatur malum & maledictio super furem & periurum ventura *secundum illud* volumen, quod scriptum vtrinque *hinc*, & *illinc*. *h*) *secundum illud*, q. d. secundum tenorem & argumentum illius. seu vt *Vulg.* reddidit: *sicut ibi scriptum est.* Sic *secundum Euangelium meum* Rom. 2, 16. *secundum Scripturas* 1 Cor. 15, 3. 4. *i*) Difficile verbum, circa quod variæ interpretum sententiæ. Qui *exsecrationem* explicant, doctrinam exsecrabilem & peruersam, vertunt *purus est*, q. d. absoluitur a crimine, nullum in peccatum commisisse per hanc doctrinam censetur. cf. Es. 5, 20. Iou. *vapulabit*; Sic Theodoti -: velut esset נִכָּה per *Caph.* LXX & Ar. *punietur*; Vulg. *iudicabitur:* quasi per antiphrasin; alibi enim est *a pœna immunem esse*, Ex. 21, 19. *R. Sal.* ita: *Omnis furans* hucusque *ab hac pœna*, *prout expressa est in eo*, *immanis fuit* -- quia dilata fuit, donec mensura omnium ac singulorum esset impleta; Nunc vero (v. 4) *exire feci illam* &c. Propius vero ad rem C ec. Lex 530. *euacuatur.* q. d. *purus fit* ab omni bono, eiusque ex pers; coll. Es. 3, 26. Amos 4, 6. Ar. נקה simili vsu occurrit in *Historia Timuri* p. 162. Cum ergo Tamerlanes, inquit, Sebastiam vel Sebasten ad carnem vsque & medullam (אֵת נַקֵּי) *expurgasset*, h. e. priuasset omnibus bonis & exspoliasset. &c. *k*) *iurans*, sc. per nomen n.e. n. ad rem falsam v. 4. seu *peierans*, vt Ps. 24, 4. *l*) Vulg. *ex hoc similiter iudicabitur.* ℣. 4. *m*) Etenim *exire illam feci* seu *faciam*, sc. maledictionem v. 3. cf. Mal. 2, 2. c. 3, 9. Sic iam præluserat Deus Hagg. 1, 6. c. 2, 16. seqq. *n*) cf. Ps. 109, 17 *o*) vid. not. v. 3. *p*) Leu. 19, 12. Ier. 5, 2. *q*) *& pernoctabit*, nec id forte vt viator de via digrediens ad pernoctandum Ier. 14, 8. sed vt permansura, coll. Ps. 25, 13. Ps. 49, 13. Iob. 17, 2. c. 41, 14. Vulg. *commorabitur.* Est Fem. Præt. posito *Segol* pro *Kamets*, vt Es. 59, 5. *r*) non ad fores illa stabit, sed ad medium vsque & interiora ædium penetrabit.

℣. 13. *n*) Vid. not. v. 5.
℣. 14. *o*) *sunt duo filii olei*; Hos. 2, 10. Ioel 1, 10. oleo ac dotibus Spiritus S. instructi, quorum opera Deus vtitur ad instaurandum in Ecclesia verum sui cultum. Cuius modi hoc tempore fuerunt *Zorobabel* & *Iosuas*, qui templum restituebant Hagg. 1, 1. olim vero *Moses* & *Aaron* in Eremo, *Elias* & *Elisæus* sub apostasia Baalitica; & posthac *duo illi Martyres* Apoc. 11, 3. 4. ad quem locum videsis *Vitringam*. *p*) *stantes* verat ministri c. 6, 5. Gen. 18, 8. Iud. 3, 19. *q*) *iuxta Dominum totius terræ* c. 6, 5. Apoc. 11, 4. Ex. 23, 17. quomodo hic apposite vocatur *Iehoua*, coll. supra v. 10.
CAP. V, ℣. 1. *r*) *Deinde reuerti ac* (i. e. rursus) *leuaui*. c. 6, 1. Vid. not c. 4, 1. *s*) v. 5. 9. *t*) *Volumen* sc. iudicii, quale & Ezechiel vidit Ez. 2, 9. 10. cf. Apoc. 10, 2. Iudicii vero librum intelligi, docet cum parallelismus allegatus, tum infra v. 3. 4. vbi explicatur de exsecratione ventura super vniuersam terram contra fures & periuros Est autem hoc *sextum Emblema*, cuius complementum *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 134. ponit in euersione Templi secundi, *terram* prælude, cuius v. 3 fit mentio, Iudæam interpretans. Partes totius capitis duæ sunt: I. de *volumine volante* v. 1--4. II *de Modio* & *sedente in illo Muliere* v. 5. fin. *u volans* v. 2. quod celeritatem iudicii aduentus i signat, vti Hab. 1, 8.
℣. 2. *x*) *Dixit igitur* Angelus increatus, qui mecum vel in me loquebatur c. 1, 9. c. 4, 1. *y*) Vid. not. c. 4, 2. *z*) v. 1. *a*) *cuius* (subintell. relatiuo אשר) *longitudo sunt viginti mensuræ in cubito*, i. e. cubitales vel cubi i. Ex. 26, 8. c. 27, 9. Habuit igitur mensuram Porticus Templi in longitudine & latitudine, coll. 1 Reg. 6, 3.

CAP. V, ℣. 3. וְכָל־הַנִּשְׁבָּע ita 2 5. ℣. 4. וּבָאָה milra per Paschta simpl. 1. 3.

ה וְכִלַּתּוּ וְאֶת־עֵצָיו וְאֶת־אֲבָנָיו׃ וַיֵּצֵא הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר
בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מָה הַיּוֹצֵאת
6 הַזֹּאת׃ וָאֹמַר מַה־הִיא וַיֹּאמֶר זֹאת הָאֵיפָה הַיּוֹצֵאת
7 וַיֹּאמֶר זֹאת עֵינָם בְּכָל־הָאָרֶץ׃ וְהִנֵּה כִּכַּר עֹפֶרֶת
8 נִשֵּׂאת וְזֹאת אִשָּׁה אַחַת יוֹשֶׁבֶת בְּתוֹךְ הָאֵיפָה׃ וַיֹּאמֶר
זֹאת הָרִשְׁעָה וַיַּשְׁלֵךְ אֹתָהּ אֶל־תּוֹךְ הָאֵיפָה וַיַּשְׁלֵךְ
9 אֶת־אֶבֶן הָעֹפֶרֶת אֶל־פִּיהָ׃ וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה
שְׁתַּיִם נָשִׁים יוֹצְאוֹת וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם וְלָהֵנָּה כְנָפַיִם
כְּכַנְפֵי הַחֲסִידָה וַתִּשֶּׂנָה אֶת־הָאֵיפָה בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין
י הַשָּׁמָיִם׃ וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי אָנָה הֵמָּה
11 מוֹלִכוֹת אֶת־הָאֵיפָה׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי לִבְנוֹת־לָה בַיִת

Hæc est mensura, qua puniuntur illi, quorum oculus in vniversa terra est ad corradendum opes, minutum faciendo Epha; atque ita pari illis mensura mensuratur. Sed Cocc. Lex. 607. Hic est oculus eorum: hoc homines adspiciant & quærunt. Oculus enim

חסר א

הה רפה

r) & con- vel absumet illam domum cum fure atque perjuro, instar ignis penetrantissimi, qualis erat 1 Reg. 18, 38. cf. Hos. 11, 6. s) vt ne vestigium quidem supersit. conf. Hab. 2, 11.

℣. 5. t) Exiit autem, sc. e myrteto c. 1, 8. vel, quod placet A. Esra, ex ordine ceterorum Angelorum, vt ea propius ac dilucidius commonstraret visum. conf. c. 2, 7. ibidemque not. u) v. a. c. 1, 9. c. 4, 1. & v. 1. Ez. 8, 5. y) Quidnam est hoc, quod exit, remoto quasi siparlo prodiens? Ion. quinam sunt hi qui apparent? v. 3. 6. Incipit hic septimum Emblema propheticum, sistens Ecclesiam Christianam degenerem ex bonorum temporalium cupiditate & affluentia. Sicut enim præcedenti Emblemate Iudaicæ ecclesiæ degeneri iudicium exposuit, quod complementum suum in vltimo Hieros. excidio nactum est, ita iam pergit pingere, quid corruptionis in ipsam Ecclesiam Christianam inuehendum esset.

℣. 6. z) Quidnam illud est? fateor me ignorare: peto igitur, vt me instruas. c. 4, 4. 12. a) Hoc Epha est, quod exit. Ion. Hi sunt populus, qui accipiebant ac dabant mensura falsa. cf. Am. 8, 5. Mich. 6, 10. Sic & Grotius intelligit de Israelitis & Iudæis iniusta mensura vtentibus, & propterea per Assyrios & Babylonios celeriter in captiuitatem abductis. Verum in Emblematibus hisce Zacharias merito creditur Prophetam agere potius, quam historicum. Est Epha aridarum rerum mensura. Ponitur autem hic pro copia bonorum temporalium cupide expetitorum in Ecclesia pace fruente, sec. Cocc. Gurtl. & Maium. b) Ion. Ecce isti reuelantur coram omnibus habitatoribus terræ R. Salomo: Hæc

significat intentionem animi, amorem, studium, adfectum c. 4, 10. c. 9, 1. Matth. 6, 23. cf. 2 Cor. 4, 18. 2 Petr. 2, 14. Sic Gurtler. Theol. Proph. p. 134. & Vocibus Typico-Prophet. p. 56. Christiani pace fruentes intendunt oculos ad opes colligendas. Epha omnium ad se oculos conuertit. LXX. αὕτη ἡ ἀδικία αὐτῶν; quasi עונם per Vau legissent: quam scriptionem putat antiquam nostræque præferendam esse Lambertus Bos Proleg. 1. ad LXX. col. 6. sed præter necessitatem. c) Sed hæc corruptio sparsa per totam terram, Romæ tandem s. in terra Sinear sedem fixam ac principalem nacta est, coll. v. 11. ℣. 7. d) Sed ecce! Deus contra hanc luxuriem non fuit se esse ἀμάρτυρον. e) massa rotundior, quæ v. 8. lapis vocatur 1 Sam. 10, 3 2 Sam. 12, 30. f) plumbi Ez 22, 18. g) adportabatur hoc fine, vt in os improbæ mulieris coniiceretur v. 8. h) Ita construe. Hæc autem, quæ sedebat in medio illius Ephæ, erat mulier vna. Sic supra v. 6. Hæc est Epha exiens, pro, Hæc, quod exit, est Epha. Est vero hæc mulier imago Hierarchiæ ψευδωνύμου, opum adfluentia gaudentis & gloriantis; eadem videlicet ac Apocalyptica mulier seu meretrix Apoc. 17, 1-7. quæ v. 18. dicitur esse vrbs magna illa, quæ imperium habet super Reges terræ. Ion. pro sua hypothesi (de qua v. 6.) sic explicare hæc & sequentia pergit: Et ecce populi celeres deportant eos celeriter, & venerunt populi alii, & habitarunt in loco illorum, pro eo quod accipiebant & dabant mensura falsa. i) quæ sedebat. Qui apocalypticæ mulieris character est Apoc. 17, 1. 3. 9. 15. c. 18, 7. Vnde meretur hierarchicus ille adstrari stilus, cum dici solet sancta sedes. k) in medio illius Ephæ, de quo v. 6. Ita vero pingitur, ad significandam opum adfluentiam, sicut notauimus ibidem. ℣. 8. l) Hæc, quam Ephæ insidentem vidisti, est impietas Es. 9, 17. Mal. 3, 15. 19. id est, impia & impietatis magistra, (coll. מרשעת impietas de Athalia 2 Par. 24, 7.) mater scortorum & abominationum terræ Apoc. 17, 5. Sicut improba Iesabel Apoc. 2, 20. c. 18, 23. c. 19, 2. cf. mysterium iniquitatis 2 Thess. 2, 7. m) Et, cum effatus hoc esset, proiecit eam &c. Recte Hieronymus: Arripuit mulierem, inquit, -- & præcipitem misit in medium amphoræ, quæ prius libere ferebatur, & supra amphoram sedens omnibus adparebat. Et R. Salomo: Hucusq; illa in medio sederat; sed iam proiicit illam deiicitque in medium illius, punitionem innuens. Sic Apoc. 2, 22. meretrix cum adulteris suis in lectum coniicitur punitiue, sicut antea in lecto mœchata fuerat. Nescio an huc pertineat barbararum gentium ad vastandam Ecclesiam atq; imperium Romanum immissio, qua mulier illa opum adfluentia luxurians in modium deiecta, vt resipisceret, non resipuit Apoc. 2, 21 sed emergens inde stabilimentum & sedem fixam cepit in mystica terra Sinear, infra v. 11. donec tandem tota excindatur. n) lapidem vel (vt Vulg. reddidit) massam plumbeam v. 7. Est vero lapis hic plumbeus secundum Gurtlerum in Theol. Proph. p. 134. vnus & alter populus Antichristum coercens; vel sec. Maium in Oec. V. T. p. 1079. testes veritatis, qui mendaci bestiæ os obturent. o) in os eius. Suffixum Hieronymus ad Epham retulit. ita enim ille: Ne forte rursum eleuaret caput, -- talentum plumbi in modum grauissimi lapidis mittit in os amphoræ, vt impietatem in modio opprimat atq; concludat, ne quo modo possit erumpere. Quomodo si accipere lubeat, os aperturam significabit l. latus apertum, vnde quid intrat vel exit, vt Gen. 29, 2. Ex. 28, 32. Pleriq; tn. ad mulierem ipsam, de qua directe hic sermo fuerat, referunt. R. Salomo: Iniectus mulieris ori lapis plumbeus, vt ne amplius sese efferat, & ne audiatur vox eius ad devastandum pauperes. Scite autem A. Esra confert Ps. 107, 42. Vid. porro Iob. 5, 16. ℣. 9. p) Deinde vero leuaui &c. v. 1. 5. c. 6, 1. Eadem mulier offertur, verum non amplius deiecta & coercita, vt v. 8. sed sublimata, stabilita, & post castigationem Dei cueram ad scortationes suas eo furiosius rediens, cf. Es. 23, 15 16. 17. q) Gurtl. p. 134. mulier altera est potestas ciuilis Antichristo fauens. Alteram igitur forte ecclesiasticam interpretatur. r) vid. not. v. 5. s) h. e. tanta exibant velocitate, quasi ventus in alis ipsarum esset. Alæ autem hic vel ex apice innuuntur, pro vestium oris, quæ, quod laxiores essent, venti impetu inflatæ mulieres illas in aerem raptasse intelligantur, coll. Hos. 4, 19 vel, quod magis credibile, proprie dictæ, vt celeritatis symbolum. Illud enim respectum magis passiuum & pœnalem inuoluit, qui vero contextui non congruit; hoc vero firmat proxime sequens membrum. Vult igitur dicere, mulieres istas, secundo vento actas, alis suis perniciter volauisse. t) Parenthesis: Etenim illis erant alæ ad instar alarum ciconiæ. Leu. 11, 19. Ps. 104, 17. Ciconiæ autem volant cum perniciter, tum altissime: vtroq; respectu mulieres comparantur cum illis, vtpote quæ Hierarchicæ mulieris dignitatem cum celeriter promouerint. tum fecerint esse summam. u) & sustulerunt, vt abductæ locum alicubi fixum darent v. 10. 11. 2 וַתִּשֶּׂנָה, eiisa 3. rad. א vt Ier. 9, 11. Meretrix Babylonica, inquit Maius Oec. V. T. 1079. a parasitis suis eleuatur ad cælum vsque, velut aliis, potestatem ecclesiasticam & ciuilem ei tribuentibus & relinquentibus. x) 2 Sam. 18, 9. ℣. 10. y) Vid. v. 5. z) quorsum istæ sunt abducentes? c. 2, 5. Num. 17, 11. a) Sumitur hic concretiue pro Epha cum insidente Muliere v. 7. coll. v. 11. ℣. 11. b) Paullulo plus est in responsione, quam fuerat in quæstione. Nec n. contentus est dicere, quo Epham abducant; aliam insuper, nec minus necessariam circumstantiam explicat, quo fine abducant. Et credibile est, hoc ipsum simul scire cupiisse Prophetam, licet verbis non æq; expresserit. Ait igitur, Vt exstruant ipsi domum &c. q. d. Mulier, quam modo v. 8. impietatem esse dixi, variis incertisq; sedibus adhuc vagata est, dum sparsa per Ecclesiam corruptio fuit; nunc v. in eo sunt, vt ædificent ipsi domum, i. e. firmam aliquam & stabilem sedem, quæ qs. perpetuū & eminens sit impietatis domicilium.

℣. 4 עֵצָיו וְאֶת sine præf. Vau 1. 3 sic ed. 1. 5. ℣. 5. שׂא per Makk 1. 2 3. sic ed. 5 ℣. 9. Spatium præmitt. 1. 3. 5. ˟ 6. 9. 12. 20. 11. 23. ולהנה כנפים כבנפי sic 2. 6. 9. 20. & sic ed. 5. ותשאנה cum Aleph in textu 1 2. 5. contra Mas. 3. & 4 impr.

בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וְהוּכַן וְהֻנִּיחָה שָּׁם עַל־מְכֻנָתָהּ׃ וָאָשֻׁב ו
וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה אַרְבַּע מַרְכָּבוֹת יֹצְאוֹת מִבֵּין
2 שְׁנֵי הֶהָרִים וְהֶהָרִים הָרֵי נְחֹשֶׁת׃ בַּמֶּרְכָּבָה הָרִאשֹׁנָה
סוּסִים אֲדֻמִּים וּבַמֶּרְכָּבָה הַשֵּׁנִית סוּסִים שְׁחֹרִים׃
3 וּבַמֶּרְכָּבָה הַשְּׁלִשִׁית סוּסִים לְבָנִים וּבַמֶּרְכָּבָה
4 הָרְבִעִית סוּסִים בְּרֻדִּים אֲמֻצִּים׃ וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־
הַמַּלְאָךְ

CAP. VI. Deo consecraturos, in gratiam receptum atque saluatum iri. *Vitringa* in Doctr. Proph. p. 55. refert ad illa vaticinia, quæ mundi fata, certo quodam ordine decursura, generatim describunt, coll. Dan. 2; 31-46. c. 7, 1-28. c. 11, 2. seqq. Atque vt clarius constet, quo vir Cl. tendat, idem p. 144. Prophetiæ scopus est, inquit, docere, postquam quatuor illa regna, quæ memorantur, *Persicum* nimirum, *Alexandri*, *Syro-Macedonum* atque *Aegyptiorum*, *vi diuini decreti*, in orbe huius terræ comparuissent, exspectari posse *Christum Iesum*, eiusque *regnum*, cæleste & spirituale. Aliter tamen Vir Cl. in Comm. Apoc. VI. p. 329. vbi regna quatuor maiora sub emblemate *quadrigarum quatuor* exhibita de *Babylonico*, *Persico*, *Alexandri*, *Seleucidarumque* ac *Lagidarum* exponit. *Gurtlerus* vero in *Theol. Proph.* p. 134. *Duo montes* ahenei, inquit, sunt duo regna, Israelis ac Messiæ: *quatuor currus* cum equis sunt quatuor regna cum suis exercitibus Cananææ incumbentia. Equi *atri* sunt Medi & Persæ, Iudæis graues & incommodi, tendentes in Babyloniam & Assyriam Palæstinæ aquilonarem; *albi* sunt Græci sub Alexandro M. qui Iudæis fauit; *varii* sunt Lagidæ & Seleucidæ, in Aegypto bella mouentes; *rufi* sunt Romani Cananæam sæpe inuadentes, & tandem Remp. Iudaicam destruentes. Verum *Tarnouii* explicatio παρερμηνεία versus 8. nititur, (quasi Angeli non dicantur euersum ire, sed tranquillatum Babyloniam, nec tam de hostibus in ira domandis, quam ad regnum Christi ex gratia aduocandis agatur) & laborat difficultate in exponendo equorum colore, qui non modo *albus est*, sed *rufus* etiam, *ater* & *varius*, adeoque innuit, equos illos iudiciorum Dei pœnalium ministros in commemoratis terris esse. Sed nec Cel. *Vitringæ* atque *Gurtleri* sententiæ se nobis probant: confundunt enim *quadrigas* cum *terris* ipsis siue imperiis, ad quæ quadrigæ mittuntur, coll. hic v. 6-9. Facillima nobis videtur expositio Cel. *Maii* in Oec. V. T. p. 1080. statuentis, typo 4. curruum iudicia diuina in regna, Regno Christi aduersa, exsequenda per sanctos Angelos, indicari, coll. Hag. 2, 21. 22. 23. *Currus* enim & *equi* Angelos notant 2 Reg. 2, 11. c. 6, 17. Ps. 68, 18. tanquam celeres iudiciorum diuinorum exsecutores Es. 66, 15. Hab. 3, 8. Et infra v. 5. Angelus ipse *quadrigas* exponit *Spiritus calestes exeuntes ab astando se apud Dominum vniuersæ terræ*, *emissos ad peragrandum terram* v. 7. quod & supra c. 1, 10. de Angelis dicebatur. Tanto autem lucidius fit, quod diximus, quanto magis ad nexum huius emblematis cum præcedenti respicitur. Dictum videlicet est c. 5, 11. *mulierem*, quæ v. 8. *improbitas* vocabatur, domum nactam fuisse NB. *in terra Sinear*. Illa igitur *Improbitas* nunc puniri cernitur a Propheta, sicut in reliquis terris, quæ ipsam fouerant, coll. c. 5, 6. ita in *terra boreali* (quod *Babylonia* nomen est c. 2, 10. Ier. 1, 14. 15. c. 6, 22. c. 10, 21. &c.) inprimis, tanquam impietatis præcipua sede ac domo, coll. hic infra v. 6. & v. 8. vbi *borealis terra* iterata & specialior eapropter fit mentio. Quemadmodum vero supra (c. 5, 11.) *terra Sinear* non proprie dicta, sed *mystica* intelligebatur, sic ex nexu hoc liquet, *terram borealem* hic quoque mysticam esse potius, quam proprie dictam, licet hæc typus illius exstiterit. Ceterum quod *ad quaternarium* quadrigarum numerum, cf. not. c. 2, 1. *k*) *ab inter*, i. e. *e medio duorum montium*. Ps. 104, 12. *l*) *montes autem*, quos dixi, *montes ænei* seu *ahenei* erant. quod montium robur & firmitudinem inconcussam notat, coll. Ier. 1, 18. Sicut & ipso *montis* nomine aliquid firmum significatur, coll. Ps. 36, 7. Sunt autem *Iunio* hi duo montes signa potentissimæ & imperuestigabilis Dei prouidentiæ, ex cuius abdito firmissima & ineluctabilia consilia prodeunt. Sic fere Cel. *Vitringa* Comm. Apoc. 6. p. 327. *Gurtlerus*, vti iam ante monuimus, duo regna, Israelis atque Messiæ, intelligit. *VVigandus* Hierosolymam innui putat, in qua montes duo Sion & Moriia. Sic notaretur stabilitas Ecclesiæ veræ, cuius symbolum Hierosolyma est, contra Satanæ & hostium machinationes. Neque inconueniens hæc explicatio est. Ex Sione enim vel Hierosolyma cum exire dicuntur Angeli, idem est, ac si dicantur exire a Domino, cuius Numen in vera habitat ecclesia, qui ecclesiam regit atque tutatur, coll. v. 5. cf. Ioel 4, 16. 17. Ps. 20, 3. *Hieronymus*: *ænei*, id est, insuperabiles atque fortissimi, & qui nulla possint vetustate consumi. ℣. 2. *m*) *Equi rufi*, strages & cladem portendentes, coll. v. 8. Vid. quæ c. 1, 8. de coloribus equorum eorumque significatione notauimus. Cl. *Vitringa* Comm. Apoc. 6. p. 337. putat ipsos figurari *Babylonios*, conspersos tinctosque sanguine populi Dei, cuius torcular ipsi, diuinæ vindictæ exsecutores, inter Iudæos calcarint. Verum quid circa hanc explicationem desideratum a nobis sit, diximus ad v. 1. Babylonii enim cum sui similibus horum equorum potius sunt obiectum, quam subiectum per equos significatum, coll. v. 6. & 8. licet in explicatione subiuncta, quo *rufi* inprimis iuerint, non diserte dicatur. *n*) *nigri*, infausta ac tristia ominantes, non Iudæis vel populo Dei, vti explicant quidam, sed borealibus seu Babyloniis v. 6. 8. cf. Apoc. 6, 5. Vide quæ supra ad v. 1. ex mente *Vitringæ* & *Gurtleri* notauimus. ℣. 3. *o*) *albi*. c. 1. 8. Vide infra v. 6. *p*) LXX. Ion. & Vulg. *varii*. χαλαζώμενοι, *grandinati* dicuntur, qui *respersi* sunt *maculis albis* instar grandinis, guttati, λευκόστικτοι, coll. Gen. 31, 10. 11. *Boch.* Hieroz. P. I. p. 109. seq. *q*) *Vulg.* aliique: *fortes*. cf. Iob 9, 4. Sed locum attente legenti constabit nomen esse coloris. Ion. *cinerei*: rectius vero *Syr. Ar.* & *Græca* quædam exemplaria apud *Hieronymum*, *rufos* aut *rubros*. (2) v. 7. Idem est quod חָמוּץ *ruber* Es. 63, 1. gutturalibus א & ח permutatis: a חמץ, quod apud Hebræos æque ac Arabes primario significat *acescere*, ὀξύνειν. Est igitur חמוץ vel אמוץ in coloribus idem atque Gr. ὀξύ, quod *clarum* est & *vegetum* & *multo lumine excitatum*; *purpureum* inprimis: equi proinde notantur non quidem purpurei, quales nulli sunt, sed quorum *rubor* est ὀξύτερος *excitatior*: quo ipso distinguuntur ab equis primæ quadrigæ v. 2. simpliciter אדמים dictis. *Bochart.* Hieroz. P. I. p. 111. seqq.

c) *in terra Schinear*. quam certum est circa *Babylonem* fuisse, coll. Gen. 10, 10. c. 11, 2. 9. Dan. 1, 2. vnde LXX. Ar. Syr. & Ion. h. l. reddiderunt *in terra Babylonis*; iidemque LXX. Ar. Ion. Es. 11, 11. *Babyloniam* exposuere. Hic tn. non eadem intelligitur, sed analogica, *mystica* videlicet *Babylon & spiritualis*, de qua Apoc. 14, 8. c. 16, 19. c. 17, 5. c. 18, 2. 10. 21. Domus in terra Sinear, inquit *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 134. est sedes Antichristi in Babylone mystica. *d*) *parabitur enim domus* pro illa. Ad domum namque, quæ apud Hebræos *Masculini* est generis, referri hoc debet. Es. 30, 33. *e*) *& collocabitur illic* Epha cum muliere, vt maneat in præparata ipsi domo. Es. 14, 1. adoranda instar Dei vel Vice-Dei 2 Reg. 17, 29. Es. 46, 7. cf. 2 Thess. 2, 4. Ratione grammatices forma hæc mixta est ex *Hoph.* & *Hiphil.* *f*) *in basi* vel *habitaculo suo*. q. d. *loco suo parato*. (1) cf. 1 Reg. 8, 39. 43. Dan. 8, 11.

CAP. VI, ℣. 1. *g*) *Deinde reuerti ac* (i. e. rursus) *leuaui*. Vid. not. c. 4, 1. & c. 5, 1. *h*) c. 2, 1. Sequuntur hoc capite *Emblemata duo* postrema: I. *Quatuor curruum*, vbi *a*) Visum ipsum v. 1-5. *b*) Visi explicatio, partim generalis v. 4-7. partim specialis v. 8. II. *Geminæ Coronæ*, capiti Pontificis Iosuæ impositæ, vbi denuo describitur *a*) Visum ipsum v. 9-11. *b*) Visi explicatio v. 12-fin. *i*) *quatuor currus* siue *quadrigæ*, vti *Vulg.* reddidit. Neque enim currus solos, sed cum adiunctis quatuor equis notat, coll. v. 2. seqq. & 1 Reg. 10, 29. 2 Par. 1, 17. Emblema hoc variis modis exponunt interpretes. *B. Tarnouius*: Significatur typo quatuor curruum, ministerio sanctorum angelorum a Deo cum in Iudæa, tum etiam in ipsa Babylonia multos adhuc quidem hærentes, sed paulo post Hierosolymam venturos, seque suaque Deo

---

℣. 11. שם sine *Dag.* 2. 3. 7. 22. מוכונתה *plene* per *Schurek* 1. 2. 5. sec. *M. I.* & *Mas. Erff.* & per *Cholem* 3. sed contra *Mas. impr.* CAP. VI, ℣. 1. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5--10. 12. 20. 21. 23.

ה המלאך הדבר בי מה־אלה אדני׃ ויען המלאך ויאמר
אלי אלה ארבע רוחות השמים יוצאות מהתיצב על־
6 אדון כל־הארץ׃ אשר־בה הסוסים השחרים יצאים
אל־ארץ צפון והלבנים יצאו אל־אחריהם והברדים
7 יצאו אל־ארץ התימן׃ והאמצים יצאו ויבקשו ללכת
להתהלך בארץ ויאמר לכו התהלכו בארץ
8 ותתהלכנה בארץ׃ ויזעק אתי וידבר אלי לאמר ראה
היוצאים אל־ארץ צפון הניחו את־רוחי בארץ צפון׃

℣. 4. r) *Quid hi*, sc. sunt, & quid agunt? Sequitur iam Emblematis *declaratio*, quam Propheta expetit v. 4. Angelus vero petenti impertitur v. 5. 8. Insergitur tamen a Propheta vlterior Emblematis a se visi relatio v. 6. 7. cf. c. 1, 9. c. 2, 2. c. 4, 4.

℣. 5. s) LXX. Vulg. & Ar. *quatuor venti*, quomodo Hebræi non solum ventos cardinales, sed & quatuor mundi plagas aut habitantes in illis populos designare solent, coll. c. 2, 10. Ier. 49, 36. Dan. 7, 2. Apoc. 7, 1. Vnde Ion. *Hæc sunt quatuor regna, quæ sunt quasi 4. venti calorum*. Sed malumus *quatuor Spiritus* (s. spirituum ordines & turmas) *calestes*, hoc est, Angelos in quatuor mundi plagas euntes, interpretari, quia dicuntur *exeuntes a sistendo se apud Dominum*, quod peculiariter Angelorum est, sicut supra ad v. 1. obseruauimus. conf. igitur Ps. 104, 4. t) *exeuntes*, ad mandatum, quod acceperunt a Domino, per omnes mundi partes exsequendum. cf. c. 1, 10. 11. u) *a sistendo se*, *postquam stiterunt se* apud Dominum ad exspectandum & capessendum iussa eius, quemadmodum seruus coram hero adparens nutum Ipsius obseruat, & quid agendum sit sibi, attendit Iob. 1, 6. c. 2, 1. cf. Ex. 34, 2. Num. 11, 16. Zach. 4, 14. Dan. 7, 10. x) *apud Dominum vniuersæ terræ*, qui terram vniuersam, omnesque ac singulas eius partes, imperio & prouidentia sua regit c. 4, 10. 14. c. 9, 1. Ios. 3, 11. 13. Mich. 4, 13. Ps. 24, 1.

℣. 6. y) Ceterum quod ad currum, *in quo equi nigri erant*, Hæc verba, vti videtur, non amplius sunt Angeli visum exponentis, sed Prophetæ rem visam vlterius referentis, vsque ad v. 7. incl. Vid. quæ ad v. 4. modo diximus. z) vid. not. v. 2. a) *exeuntes* erant isti equi. Vid. not. v. 5. b) *ad terram borealem*, seu Babyloniam v. 8. mysticam tamen potius, quam proprie dictam, coll. c. 5, 11. Vid. quæ supra hic v. 1. notauimus. c) *Albi vero*. v. 3. qui color victoriæ ac triumphi symbolum est Apoc. 6, 2. c. 19, 11. 14. d) *ad-post illos*, h. e. eodem illos sequebantur. e) *grandinati vero*. Vid. v. 3. & quæ de mixti coloris significatu v. 7. dicemus. f) *terram Austri*, cuiusmodi regio Aegyptus olim in typo fuit, sicut borealis contra Assyria posteaque Babylonia c. 10, 11. Ceterum *iudicia* hæc, de quibus nunc agitur, *vniuersalia* super quatuor mundi partes fore, ex quaternario curruum numero non male colligi videtur. At orientis & occidentis nulla hic mentio? Forte igitur dicendum terram omnem in duas partes generales h. l. secari, adeoque boream & austrum synecdochice venire pro vniuersis mundi plagis, vt Es. 43, 6. Ps. 89, 13.

℣. 7. g) *Videlicet rufi*. Iidem sunt, quos modo *guttatos* seu *grandinatos* dixerat v. 6. coll. v. 3. Reassumit ergo Propheta quod sub finem versus præcedentis de equorum istorum exitu iam retulerat, idque hoc fine, vt specialius declaret. Vulg. *Qui autem erant robustissimi*. Vid. not. v. 3. h) Vid. not. v. 5. i) *& quæsiuerunt ire*. *Quærere* autem non pro nudo agendi conatu hic sumitur, qui effectum, aut vires perueniendi ad effectum, excludat; sed ipsam animi ac facultatis conuersionem ad agendum significat, idemque est ac si diceret: ipso actu *se ad eundum compararunt*, coll. c. 12, 9. Dan. 9, 3. Iam enim præcessit, quod *exierint*. At *Tarnouius*, cui australis terra Iudæa est, ita: Vltro - - a Deo deposcebant, ac sibi hoc demandari *rogabant*, *vt obambularent* - - *Ea propter* motus misericordia sua ac precibus angelorum sanctorum princeps, *dixit*: *Agite, obambulate terram* hanc, & facite quod iussi estis ac ipsi voluistis. k) *vt obambularent* vel *peragrarent terram*, partim ad irrogandum malis supplicia, partim ad defendendum, si qui supersint, bonos. Forte enim colorum in his equis varietas variam inuoluit operationem pro diversitate obiectorum: ita vt rubeant atque vindictæ instrumenta sint, in respectu ad malos; albi vero in respectu ad bonos, quibus pacem atque triumphos ferunt. Vid. not. c. 1, 10. & conf. Iob. 1, 6. 7. c. 2, 1. l) *dixit enim* vel *dixerat*. prius enim quam ad exeundum se compararunt, exeundi mandatum acceperunt equi; licet illud in relatione prius, hoc vero posterius dicatur. Nisi forte *Tarnouii* sententia, quam modo dedimus, magis arrideat. m) Sic *igitur obambularunt*. Femininum est: ergo ad *equos*, si maneatur in tropo, referri quidem nequit, attamen ad מרכבות seu *currus*, concretiue vna cum equis acceptos v. 1. Aut loquitur Vates extra tropum seu schema, ita vt loco subiecti in mente habuerit ipsos *spiritus* (רוחות) *calestes*, equorum schemate adumbratos v. 5.

℣. 8. n) *Inclamauit autem me*, seu *clamore me excitauit*, Iud. 4, 10. 13. tanquam ad audiendum nuncium inprimis notabile de iudiciis terræ borealis seu Babylonicæ, illius videlicet, in qua superius c. 5, 11. improbitatem consedisse Propheta viderat. o) *En!* inprimis, *qui exiuerunt* &c. p) Vid. not. v. 6. q) *quiescere fecerunt spiritum meum*. Verba, nisi attente considerentur, habent aliquid ambiguitatis. *Tarnouius* in bonam interpretatur partem: *tranquillarunt* (albi præcipue) *spiritum* & iram *meam*. - - - Videlicet multos homines in Babylonia hærentes ad resipiscentiam pietatemque ministerio suo adducendo, aliosque, apud quos nondum prorsus refrixerat, in ea continendo, effecerunt, vt istos omnes non omnino a mea adhuc dum excludam gratia. Verum nos sequiorem in partem potius explicamus, vt pœnam borealibus irrogatam eamque grauissimam significet. Accepeamus enim, quod & *Tarnouius* concedit, *spiritum Domini* h. l. iram eius esse, quemadmodum sumitur Coh. 10, 4. idemque a LXX. heic & Prou. 29, 11. Iob. 15, 13. recte per θυμὸς expositum fuit. Quum vero dicuntur iram Dei in terra boreali *quiescere fecisse*, sensus est, tantum stragis, tantumque malorum in hac terra ab eis editum fuisse, vt prius non cessauerint, quam vniuersus impetus iræ diuinæ. vniuersa vis eius, in ea terra veluti desæuiisset ac deferbuisset, satisfactumque fuisset Deo, vindictam ab improbis capienti. conf. enim Ez. 5, 13. c. 16, 42. c. 21, 22. c. 24, 13. & infra Zach. 9, 1. Cognata huic locutioni fere est illa, cum Deus se *tela* aut *iram* suam in aliquo consumturum esse minatur Deut. 32, 23. Ez. 6, 12. c. 7, 8. c. 13, 15. aut quod *seipsum*, sumto ab improbis supplicio, *consolari* velit c. 5, 13. Ion. *Dic eis, Facite voluntatem meam in terra boreali*: male, quasi in Hebraico textu הניחו legisset per Imperatiuum. r) Vid. c. 5, 11. & quæ hic ad v. 1. notauimus.

℣. 4. מיין per *Merca* 1. 6. 9. 20. ℣. 6. ויוצאים *plene* 2. sic fu. 5. secundum *Masoram impressam* Ez. 14, 21.

9 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ לָקוֹחַ מֵאֵת הַגּוֹלָה
מֵחֶלְדַּי מֵאֵת טוֹבִיָּה וּמֵאֵת יְדַעְיָה וּבָאתָ אַתָּה בַּיּוֹם הַהוּא
11 וּבָאתָ בֵּית יֹאשִׁיָּה בֶן־צְפַנְיָה אֲשֶׁר־בָּאוּ מִבָּבֶל׃ וְלָקַחְתָּ
כֶסֶף־וְזָהָב וְעָשִׂיתָ עֲטָרוֹת וְשַׂמְתָּ בְּרֹאשׁ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־
12 יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל׃ וְאָמַרְתָּ אֵלָיו לֵאמֹר כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר הִנֵּה־אִישׁ צֶמַח שְׁמוֹ וּמִתַּחְתָּיו
יִצְמָח

℣. 9. s) Vid. not. c. 1, 1. Sequitur nunc *nonum* atque vltimum *Emblema geminæ Coronæ*, capiti Iosuæ Pontificis impositæ, ad præfigurandum Christi & sacerdotium & regnum: vbi ponitur I. *Emblema ipsum* v. 10. 11. II. *Emblematis explicatio & applicatio.* v. 12--15.

℣. 10. t) *Accipiendo, sc. accipe.* Vatt. u) *a captiuitate*, id est, Iudæis Babylone etiamnum exulantibus, seu, vt *Ion.* vertit, *filiis transmigrationis*, i. e. *exulibus*. Ez. 1, 1. Esr. 1, 11. c. 4, 1. Nec enim omnes cum Zorobabele statim ad patriam remigrauerant, quamuis Rex Cyrus potestatem remigrandi vniuersis fecisset: plurimi posthac demum cum Esra reuerterunt Esr. 7, 6. 7. sed & tunc magna pars in Babylonia restitit, ac scholas ibidem velut in patria frequentes habuit. Hi Babylonienses (sic enim eos appellamus in oppositione ad Palæstinenses, qui iam reuerterant) cum de resurata Templi ædificatione audiuissent, aurum argentumque a se collectum per legatos mox nominandos, muneris loco, ad exornandū Templum, miserunt. Iubetur ergo Zacharias *ab exulibus*, h. e. *exulum Iudæorum legatis*, aliquam eius auri atque argenti partem accipere, vt emblematis instar præfigurandæ rei maxime notabili inseruiat, coll. infra v. 15. LXX. neutraliter *Accipe* τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, *quæ ex captiuitate vel a captiuitate missa sunt*: credo, quod Accusatiuum Verbo *accipe* necessarium, ni sic ita verterent, defuisse putauerint. Verum Accusatiuus, ob interpositam hoc versu parenthesin, v. 11. demum, & quidem post reassumtū verbum, sequitur, *Accipe, inquam, aurum atque argentum.* x) videlicet *ab Heldai* ceterisque, quos Babylonienses cum muneribus Hierosolymam miserunt, vti posterius docet hemistichium. Ceterum binominis fuisse creditur iste *Heldai*; idem namque v. 14. vocatur *Helem*. y) (*veniet autem &c.*) Parenthesis ad finem vsque versiculi, instruens Prophetam, vbi illos conuenire, & quomodo ab illis accipere possit. z) *die isto*, quo sc. facere debes, quæ nunc mando. Forte Deus in visione diem aliquem certum determinauerat, quem v. tn visionis descriptione exprimere Propheta minus necessarium duxit. Si *idem dies*, quo superior visio oblata ac declarata fuit, intelligeretur, quod *Tarnouio* placet, vtendum fuisset pronomine demonstratiuo præsentis הַזֶּה hoc ipso *die* a) *venies, inquam.* Reassumitur Verbum post expressam temporis circumstantiam, vt nexus eius cum termino ad quem, eo promtius in oculos incurrat. b) Idem probabiliter est, qui v. 14. *Chen*: vt vbique enim *filius Tsephaniæ* dicitur. c) forte eiusdem, de quo 2 Reg. 25, 18. d) *quam ingressi sunt*, *quo venerunt*, ad quam venientes e Babylone diuerterunt; legati nimirum, quos hemistichium prius nominarat. Alii, *qui venerant*: sed hoc contra accentus, secundum quos Iosias hospes actiue, ceteri vero passiue hospites fuere. ℣. 11. e) *Accipe, inquam.* Reassumitur ex v. 10. vt propositio, quam illic parenthesis interruperat, fiat integra & absoluta. f) cf. Hagg. 2, 8. 9. & Esa. 60, 9. g) *indeque facias* seu *fieri cures* per aurifabrum. Sic Ex. 25, 31. &c. h) *coronas* v. 14. Iob. 31, 36. Syr. *coronam*, Ion. *coronam magnam*; ambo singulariter hic & v. 14. reddiderunt: quasi scil. vna tantummodo fuisset corona, Pluralis vero magnitudinem illius notaret; sicut alibi *salutes* pro ingenti, *mortes* pro dolorifica, *sapientia* pro omnimoda veniunt. Duas vero coronas hic indigitari, auream vnam, alteram argenteam, adparet cum ex terminatione plurali, quam vt singulariter citra necessitatem intelligamus, vix nos adduci patimur; tum ex duplici materia, quam Deus a Babyloniensibus posci iubet ad conficiendum inde coronas; tum denique ex ipsa emblematis applicatione v. 13. vbi ad duale quid (*inter ambo*) applicatur. Sic & *D. Kimchi* de duabus coronis interpretatur; in hoc vero aberrat, quod vnam Iosuæ, alteram Zorobabelis capiti imponendam fuisse præsumit: in tantum tamen ingenuus, quod hanc explicationem opinione, non autoritate sacri textus, niti fatetur; quemadmodum & illud, quod Zorobabel, post impositam hanc ipsi coronam, non princeps amplius, sed *Rex* salutatus fuerit. Omnino de Zorobabele tacet hic sacra pagina: quid vero de regio ipsius titulo sentiendum, mox dicemus ad v. 12. Ergo potius vtramque capiti Iosuæ impositam fuisse, satis euidens est. Ceterum *corona* est signum personæ supra alias venerabilis ac sacrosanctæ: gestabatur sub V. T. non solum a Rege, sed a Pontifice quoque, quamuis (vti credibile) sub diuersa nonnihil forma Ex. 28, 36. 37. c. 29, 6. coll. 2 Sam. 1, 10. Corona igitur dupla, vnius Iosuæ capiti imposita, geminam adumbrare debuit dignitatem, regiam ac sacerdotalem, in vno aliquo subiecto concretam, hoc est, sacerdotium Messiæ (quem Iosuas hoc modo repræsentauit) Melchisedekianum, secundum quod & Rex est, & Sacerdos Dei altissimi Gen. 14, 18. Ps. 110, 4. Hebr. 6, 20. c. 7, 1. sqq. i) *& ponas* vnam post alteram. k) *Iosua* seu (vt LXX. & *Vulg.* expressere) *Iesu*, qui vt supra c. 3, 1. ita hic nomine & omine typus Messiæ fuit, coll. hic v. 12. 13. Vid. Præf. §. 10. ℣. 12. l) *Dices vero ad ipsum*, sc. in explicationem actus istius emblematici, vt nouerint ipse ac alii fideles, ad quem spectet, & quid rei significet iste ritus. m) *Ecce*, iam egregie a me hisce coronis impositis ornatus es; verum illæ tibi non propter te imponuntur, sed vt signum ac typum Christi regis ac sacerdotis geras. *Tarn.* Vid. not. Ier. 31, 8. n) Vid. not. c. 1, 8. o) *cuius nomen est GERMEN.* pro quo recte Ion. *cuius nomen erit MESSIAS.* De hoc enim veteres Rabbini hunc locum explicarunt in *Echa Rabbathi* f. 68. b. item in *Bemidbar Rabba* f. 271. d. vnde *Abenesra* in *Spicilegio* ad M. I. missam faciens quorundam tribulium suorum περβλέπτητα, *Conuenientius est*, inquit, quod de Messia sermo sit, sicut exposuit Paraphrastes Chaldæus. Perperam vero *Raschi*, *D. Kimchi* & *A. Esra Zorobabelem* intelligi volunt, quem somniant Regem posthac a Iudæis salutatum fuisse, sicut ad v. 11. diximus; sed hoc quam maxime improbabiliter, quippe vestigium eius rei nullum in sacris literis exstat: immo Nehemias, Zorobabelis post alios successor, cum ei a Samaritis inuidiose obiectum fuisset, quasi regios honores ac titulum adfectaret, velut mendacium atque calumniam hoc a se amoliitus fuit Neh. 6, 6. 7. 8. Vide vlterius quæ c. 3, 8. de hoc nomine obseruauimus, item Disp. nostram de *Nominibus Christi humanam ipsius naturam designantibus* §. 2. seqq. Ceterum *Vulg. Orientem*, LXX. indeque Syr. & Ar. ἀνατολὴν reddidere: quod, quia ambiguitate quadam laborat, ex *Hieronymi* Comment. ad h. l. edisseremus. *Oriens*, inquit, quod Hebraice dicitur צמח -- id est, ἀνατολὴ vel ἀναφυὴ, siue βλάστημα -- id est, *germen*; quia ex se repente succresceret, & ex radice sua in similitudine germinis pullulabit. Minus apte igitur B. *Tarn.* ad Zach. 3, 9. Græci, inquit, Hebræam vocem צמח male verterunt ἀνατολὴν confundentes eam cum זרח vel מזרח. Ipsum verbum ἀνατεῖλαι *Suidæ* est ἀναφῦσαι ἐκ μεταφορᾶς βοτανῶν. cf. Hebr. 7, 14. p) *qui vel etenim de subter se*, h. e. e substrato loco vel *fundo suo*, in quo satus est, *germinabit*, merito proinde *Germen* dictus. Ponitur תחת instar Nominis, vt infra c. 12, 6. Ex. 16, 29. Hab. 3, 16. Sic & *A. Esra*. Additum מאליו *a se ipso*. Hoc probat *Cocc. Lex.* 463. seq. vbi, Notatur, inquit, eum nec regnum nec sacerdotium suum accepturum ab alio prædecessore, neque aliena potentia incrementa sumturum. Cel. item *Maius Oec. V. T.* 1089. *ex seipso*, nullo satu humano germinandus. Quæ quidem, quod ad rem ipsam, bene se habent: nobis tamen particulæ huius emphasis hoc maxime importare videtur, quod diximus initio, Christum sc. ad instar plantulæ se habiturum, quæ ex fundo suo, in quo sata vel plantata est, lentim adsurgit atque ad iustam magnitudinem cum tempore excrescit.

℣. 10. מֵאֵת cum præf. ה 1. 3. 5. 6. 9. 20. 23. sic sc. 2. טוֹבִיָּהוּ cum S hureck finali 7. 8. 11. 14. 18. 24. & Ber. אֲשֶׁר per Merca 1. 2. sic sc. ℣. 11. וְעָשִׂית mitra B. Nephtali in M. I. ℣. 12. כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת sic deleto sequenti לֵאמֹר sc. 2,

13 יצמח ובנה את־היכל יהוה: והוא יבנה את־היכל יהוה
והוא־ישא הוד וישב ומשל על־כסאו והיה כהן על־
14 כסאו ועצת שלום תהיה בין שניהם: והעטרת תהיה
לחלם ולטוביה ולידעיה ולחן בן־צפניה לזכרון בהיכל
טו יהוה: ורחוקים יבאו ובנו בהיכל יהוה וידעתם כי־יהוה
צבאות שלחני אליכם והיה אם־שמוע תשמעון בקול
יהוה

קמץ בז״ק

non Aaronis, sed Melchisedec. Pf. 110, 4. 1. 2. Heb. 5, 6. 10. c. 6, 20. c. 7, 11. 15. 17. 21. *a*) *fuper* hoc ipfo *folio fuo*, fuper quo fedens vt Rex dominabitur. *b*) Vulg. LXX. & Ar. *inter illos duos*, fc. Regem ac Sacerdotem; quafi de duabus hic actum fuiffet perfonis, ac mutua illarum ad pacem confpiratione. Sed hanc explicationem neque emblematis conftitutio patitur, fecundum quam vnus tantummodo Iofuas duplo diademate fulgens, vnam tantummodo perfonam, eam fc. quam ille hoc actu repræfentauit, figurare poteft, neque rei ipfius promiffæ natura, quia Chriftus ipfe & Rex eft & facerdos, vtrumque officium in vnitate perfonæ fuæ gerens. *Tarn.* quidem *inter vtrosque* refert ad eos, qui in Iudæa funt propinqui, & eos, qui inter gentes funt, atque adhuc ab ecclefia longinqui, coll. Eph. 2, 13. feqq. verum de iftis nulla in antecedentibus vltimi huius emblematis fit mentio, licet in confequentibus v. 15 de gentium vocatione tandem agatur. At *Cocc.* Lex. 323. *inter ambos*, Iehouam & *Virum Germen*; h. e. communis voluntas dandæ pacis, quod probat etiam *Guff.* f. 204. a. Verum nos malumus cum *Sch.* neutraliter, *inter ifta duo*, coll. Coh. 11, 6. fc. inter regnum feu regiam dignitatem Chrifti & facerdotium eius; de quibus feorfim in antecedentibus: his igitur, licet diuerfiffima femper in Republica Hebræorum & feparata officia fuerint, tamen in vna Chrifti perfona erit confilium pacis, h. e. bene eis conueniet, fuauis inter vtrumque harmonia erit, diffonantia aut difcordia nulla, quemadmodum cum in capeffendo confilio vna confiliariorum voluntas, vna fententia eft. Vt hanc explicationem ceteris præferamus, monet nos fcopus totius emblematis ac prædictionis propheticæ, qui eo tendit, vt fub fchemate duplicis coronæ, capiti vnius Iofuæ impofitæ, duplex dignitas in vnam Chrifti perfonam diuinitus conferenda figuretur: *duo* igitur, quorum hic mentio fit, & quidem vt fuauiter confpirantium, pro dato huic fcopo conuenienter eft explicandum. ℣. 14. *c*) Interim *vero*, donec promiffus hic regius Sacerdos vel facerdotalis Rex in carne compareat, atque ambas dignitates occupet, *coronæ*, h. e. *coronarum quævis vel vtraque*, argentea æque ac aurea v. 11. *d*) ei qui fupra v. 10. vocabatur *Cheldai*. *e*) qui fupra v. 10. *Iofias*, in cuius domum Babylonienfes, munera pro extruendo Templo ferentes, diuerterant. *f*) erunt his, inquam, *in memoriale* Ex. 13, 9. fen monumentum rei in typo quidem tranfactæ, in veritate vero adhuc tranfigendæ. Quisquis enim coronas illas in Templo afpexerit, in vifu illarum commonefiet tum pietatis iftorum hominum, qui aurum atque argentum vel dedicarant ipfi, vel eius, qui ex remotis oris dedicatum venientes hofpitio excepit; tum prophetiæ huius de duplici dignitate Meffiæ. Immo & alius antitypi memoriale erunt, quod ficut Babylonienfes ex remota regione Hierofolymam cum argento & auro venerunt, Hierofolymitanus vero *Iofias* vel *Chen* venientes fufcepit; fic pariter tempore N. T. gentes, remotiffimæ quondam, ad Ecclefiam funt acceffuræ, atque ab hac prone & prompte fufcipiendæ, coll. v. 17. *g*) publice fufpenfum *in templo Domini*. Obferuat R. *Sal.* ex Tr. Talm. *Middoth*, Coronas iftas a feneftris Templi in altitudine eius fuiffe fufpenfas. Et fuerunt procul dubio inter ἀναθήματα illa, quibus templum exornatum fuiffe legitur Luc. 21, 5. 2 Macc. 9, 16. c. 5, 16. ℣. 15. *h*) *Et* ficut illi, quorum fupra v. 10. feqq. iniecta mentio eft, e Babylonia, remota fatis terra Ef. 39, 3. venerunt, allatis fecum muneribus, ad iuuandam & exornandam typici Templi ftructuram, fic fuo tempore *remoti venient*, nimirum gentes Eph. 2, 13. Ef. 49, 1. c. 57. 19. Hierofolymæ gloriam fuam illaturæ Ef. 35, 2. c. 6, 13. c. 66, 12. cf. fupra c. 2, 15. & infra c. 8, 21. 22. Præf. noftra §. 10. *i*) *&* *coædificabunt* (vel partem ædificandi habebunt, vna ædificabunt, fe ipfos ad ædificandum adiungent,) *in Templo Domini*, tanquam non peregrini amplius & aduenæ, fed conciues fanctorum ac domeftici Dei extituri Eph. 2, 19. fe inuicem cum populo Dei in habitaculum ac templum Domini ædificantes in fpiritu v. 21. 22. 1 Petr. 2, 5. Secus atque fub V. T. vbi gentiles atque extranei a communione ædificandi Templi arcebantur Efr. 4, 2. 3. cf. Ef. 60, 10. *Præfixum* ב hoc loco fignificat partem & confortium in agendo, quemadmodum Num. 11, 17. Ez. 18, 20. Iob. 7, 13. *k*) *Et* tunc exitu rerum & profperitate omnium *cognofcetis*. *Hier.* Vid. not. c. 2, 13. *l*) Vid. fuperius c. 2, 12. & c. 4, 9. notata. *m*) Vulg. *Erit autem hoc*. Bene, quod ad antecedens id refert, fuppleto Pronomine; quemadmodum & alibi verbum Subft. ad totum id, quod antecefferit, referri debet, v. g. Ex. 6, 18. Num. 25, 19. Deut. 2, 26. Verum commodioris nexus cauffa malumus cauffaliter ac declaratiue, quam aduerfatiue, vertere: *Erit enim hoc*. Declarat enim, quo pacto fe miffum a Domino agnituri fint, nempe ex euentu, quia quod prædixerit, certiffime fit futurum. *n*) *fi modo—obedieritis*. Promiffio ipfa, quæ præceffit, de Meffia, de templo fpirituali, de vocatione gentium, in fe quidem abfoluta eft, nec pendet a conditione vel pœnitentiæ vel obedientiæ; conditio igitur, quæ hic adiicitur, nequaquam promiffionis illius complementum actuale fufpendit Rom. 3, 3. c. 11, 29. fed cautionem tantummodo ac diligentiam populo Iudaico adhibendam infinuat, ne frui ione rei promiffæ, fuoque tempore implendæ, fua ipfius culpa ac pertinacia excidat, ficut factum eft poftea magnæ Iudæorum parti, cum Chriftus iam veniffet Ef. 50, 1. Vult igitur dicere: Facite modo quod veftrum eft, cauete, ne vos ipfi per ἀπιστίαν & contumaciam tanta tantorum bonorum fruitione priuetis; ego quidem, quæ vobis promifi, ex parte mei fideliter præftabo. cf. Pf. 95, 7. & not. Hagg. 2, 13.

p) Ion. *reuelabitur & magnificabitur*. cf. Ef. 1, 1. c. 43, 19. *q*) *& ædificabit*. cf. not. Ier. 31, 4. *r*) *templum Domini* v. 13. 14. diuerfum ab eo, quod tu cum Zorobabele nunc ædificas c. 1, 16. op. verum illud fpirituale, non manibus factum, cuius ædificationem ipfi peregrini iuuabunt v. 15. Hebr. 8, 2. c. 9, 11. 24. Act. 7, 48. c. 17, 24. 2 Cor. 5, 1. hoc eft, ecclefiam Dei, non folum ex Iudæis, fed gentibus quoque conftruendam Cor. 3, 16. 17. 2 Cor. 6, 16. Eph. 2, 21. 22. Quod fi hoc verum Dei templum fuiffet, quod iam ftruebatur a Zorobabele & Iofua, haudquaquam fuiffet alii templo locus quæfitus, cui extruendo Vir, cuius nomen צמח GERMEN, germinaturus demum feu nafciturus effet. cf. Hebr. 8, 7. 8. 13. Fuit ergo typici illius templi ftructura occafio huius de antitypico prædictionis, coll. Præf. §. 10.

℣. 13. *s*) *Ipfe*, inquam, *ædificabit*. Reaffumitur ex v. 12. per anadiplofin patheticam. *t*) Vid. ibidem. *u*) *accipiet* Pf. 24, 5. vel chlamydos inftar *geftabit maieftatem* regiam, coll. Dan. 11, 21. 1 Par. 29, 25. Vid. Pf. 8, 2. Pf. 21, 4. & 45, 4. *x*) *Sedebitque* fc. *fuper folio fuo*, quod mox additur, & a priori hoc Verbo æque, atque a pofteriori, pendet; 1 Par. 29, 23. Ef. 16, 5. ad dextram Dei Patris Pf. 110, 1. Hebr. 1, 3. *y*) *&* *dominabitur* non tantum Ifraeli Ier. 30, 21. Mich. 5, 1. Luc. 1, 32. 33. fed orbis vniuerfitati, infra c. 9, 10. cf. Ez. 21, 32. *z*) *fed & erit*, vel, *idemque* fimul *erit* facerdos isque vere magnus Heb. 3, 1. c. 10, 21. talis nimirum, qui confederit ad dextram throni maieftatis in cælis c. 8, 1. cælis ipfis fublimior factus c. 7, 26. qui facerdotium habeat ἀπαράβατον ℣. 24. coniunctum cum regni fplendore & maieftate, fecundum ordinem non

Jan. 15. 1851.

℣. 15. ורחוקים fine Pleh 1. 2. 5. 6. 9. 10. contra Ind. P. f. f. 60. col. 8. שמע defect. 2. 5. fecundum nonnulla *Mafora* exemplaria, de quibus videatur R. *Chaiim* in margine 7. 8. ad 1 Sam. 23, 10.

Cap. VII.

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וַיְהִי בִּשְׁנַת אַרְבַּע לְדָרְיָוֶשׁ ז
הַמֶּלֶךְ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־זְכַרְיָה בְּאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ
2 הַתְּשִׁעִי בְּכִסְלֵו׃ וַיִּשְׁלַח בֵּית־אֵל שַׂרְאֶצֶר וְרֶגֶם מֶלֶךְ
3 וַאֲנָשָׁיו לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה׃ לֵאמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר
לְבֵית־יְהוָה צְבָאוֹת וְאֶל־הַנְּבִיאִים לֵאמֹר הַאֶבְכֶּה
בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִשִׁי הִנָּזֵר כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי זֶה כַּמֶּה שָׁנִים׃
4 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר׃ אֱמֹר אֶל־כָּל־
ה עַם הָאָרֶץ וְאֶל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר כִּי־צַמְתֶּם וְסָפוֹד
בַּחֲמִישִׁי

CAP. VII, ℣. 1. *n*) Post partem primam vaticinii, eamque emblematicam, sequitur nunc altera eius pars, quam dicere possumus didacticam, duobus comprehensa capitibus, c. VII. & VIII. quemadmodum in Præf. § 11. docuimus. Et hoc quidem capite Propheta id agit, ut occasione propositæ a Iudæis quæstionis, num continuanda ieiunia sint, v. 1--3. populum instruat I. de ieiuniis cum veris, tum hypocriticis v. 4--7. II. de requisitis a Deo conuersione potius ac pœnitentiæ fructibus, quam ieiuniis v. 8--fin. *o*) *anno* vltimo *quatuor* annorum, h. e. *anno quarto*, biennio videlicet post primum prophetiæ exordium. c. 1, 1. 7. cum in Templi structura Iudæi adhuc strenue pergerent, iamque spes læta de imponenda propediem operi suprema manu adfulgeret, coll. Esr. 6, 15. *p*) De quo c. 1, 1. & in Præf. § 6. *q*) illud ipsum sc. quod post interpositam v. 2. 3. parenthesin, & reassumtum v. 4. signum dicti, v. 5. seqq. & c. 7. toto exponetur. Vid. not. c. 1, 1. *r*) *quarto* die *mensis noni* seu *Nouembris*. *s*) videlicet *in* mense *Kislev* (2) Neh. 1, 1.

℣. 2. *t*) Parenthesis vsque ad finem v. 3. (*Miserat autem*, vel *cum misisset* &c.) occasionem & caussam sequentis verbi Dominici exponens. Ceterum comma hoc paulo obscurius est, ita vt sensus eius non illico pateat: attendendum igitur hic probe est, *quis*, *quorsum*, *quos* & *cur* miserit? Primo, *quis*? *Bethelem* hunc nescio quem fuisse, qui Babylone Hierosolymam miserit, quidam apud Kimchium opinati sunt, sed hi parum probabiliter, coll.

coll. v. 5. *Lightfootus* v. in Chron. V. T. p. 140. *Misit* (בית־אל) *domus vel familia Dei*, hoc est, congregatio, quæ Babylone erat. Verum insolens est talis captiui populi denominatio, & illis procul dubio a Propheta responsum fuit, qui quæsitum miserant: iam vero *populum terræ* ac sacerdotes, ad quos v. 5. responsum dirigitur, Palæstinenses, non Babylonienses fuisse, nostra illic adnotata ostendent; ergo cum *Tarn.* aliisque statuimus hanc legationem venisse a populo ipso reduce & in Iudæa versante: quod subiectum proinde suppleri ex v. 5. hic potest, *Miserat autem* populus terræ; vel tertia singularis verbi actiui impersonaliter seu passiue verti, *Missum autem fuerat* &c. *u*) Quorsum? *ad domum Dei*, h. e. ad templum, vbi non solum Iehoua ipse, ad quem exorandum hic missi dicuntur, habitabat; sed & sacerdotes atque Prophetæ, quos consulturi erant, congregati ac præsto erant v. 3. c. 8, 9. Alibi quidem proprium *Bethelensis* oppidi est, inde tamen exortum, quod *domus Dei* illic esset Gen. 28, 17. 19. *x*) Quos? *Scharetserum* (cf. alium 2 Reg. 19, 37.) *& Regemmelechum*. Exorandus nimirum erat Iehoua, prophetæ ac sacerdotes consulendi, publico ac totius populi nomine v. 5. quia autem (inquit *Tarn.*) propter ordinem & honestatem conueniebat, a cœtu magno certos homines capiendis consiliis & rebus gerendis delegari, miserunt viros quosdam magni nominis. *y*) *& viros*, hoc est comites, socios ac ministros *eius*, videlicet vel Regem-Melechi inprimis, vel vtriusque. 2 Sam. 2, 3. 2 Reg. 25, 23. *z*) Cur? & quo fine? duplici, sc. 1) *ad exorandam faciem Domini*, h. e. ad supplicandum ei c. 8, 21. 22. Ex. 32, 11. 1 Sam. 13, 12. ac 2) precibus illis præmissis, *ad dicendum* &c. v. 3. Consulturi nempe Dominum erant de ieiuniis, itaque ante omnia Dominum fusis precibus exorare nitebantur, vt per seruos suos, sacerdotes atque prophetas, se responso aliquo dignaretur, Ier. 42, 2. 3. ℣. 3. *a*) atque *vt dicerent*. *b*) quos populus in caussis ad religionem & sacra pertinentibus, tanquam doctores ordinarios consulere solebat Hagg. 2, 11. Mal. 2, 7. *c*) Ion. *qui ministrabant in domo sanctuarii Domini*. v. 2. *d*) qui extraordinarii ac immediati voluntatis diuinæ interpretes non minus, quam sacerdotes, de voluntate Dei respondere consueuerant. cf. 2 Reg. 3, 11. seqq. c. 22, 13. seqq. Ier. 28, 18. c. 42, 1. seqq. Ez. 7, 26. c. 8, 1. c. 14, 1. c. 20, 1. Dubium vero non est, quin Haggæus inprimis ac Zacharias Prophetarum nomine hic indigitentur: quippe qui isthoc tempore hoc nomine inter Iudæos quam maxime noti erant Esr. 5, 1. quamquam & plures eodem tempore vates Hierosolymis esse potuerint, quam Haggæus & Zacharias. Vid. *Vitringa* Obseru. S. *lib. VI.* p. 336. & cf. Neh. 6, 7. 14. *e*) *Flebone* porro? Totus cœtus, cuius nomine responsum a sacerdotibus ac prophetis petebatur, singulariter loquens hic inducitur, vt Num. 20, 18. 19. Ios. 9, 7. Synecdochice vero per *fletum* luctum publicum ac ieiunium cum lacrimis ac ploratu coniunctum intelligi, *Tarnouius* cum ex parallelis Iud. 20, 26. 1 Sam. 1, 7. 2 Sam. 1, 12. Neh. 1, 4. &c. tum ex responsione v. 5. seqq. tum denique ex iis, quæ hic immediate sequuntur, (*separando me*) bene colligit. *f*) in memoriam exusti hoc mense a Babyloniis Templi ac Hierosolymæ 2 Reg. 25, 8. 9. 10. Ier. 52, 12. 13. 14. cuiusmodi ieiunia ob lugubres euentus plura Iudæi instituerant, coll. hic v. 5. & c. 8, 19. quæ vero non poterant Ecclesiæ nisi onerosa & grauia esse: quapropter cum populus animaduerteret, lætiora sibi tempora per Dei gratiam nunc euenisse, quando templum ac vrbs, quæ in ruinis olim iacuerat, strenue instaurabatur, ac Templi inprimis ædificatio (vid. not. v. 1.) prospere succedebat; peculiari legatione consulunt, num ieiunium isthoc porro continuare, an (quod optabile ipsis fuisse videtur) omittere debeant? *g*) *abstinendo me*, Leu. 22, 2. sc. a cibo & potu, aliisue deliciis, ad instar *Naziraeorum* Num. 6, 2. seqq. cf. Ioel. 2, 15. seqq. Ion. *prohibebone animum meum a deliciis?* *h*) non sine magna molestia. *i*) *hic*. vid. not. c. 1, 12. *k*) *quot annis?* Gen. 47, 8. i. e. iam plurimis. Ita enim loquuntur, qui numerum vel quantitatem exaggerare volunt. Ps. 78, 40. Sunt autem 70. anni, coll. hic v. 5. de quibus videsis not. c. 1, 12. & Hagg. 1, 1. c. 2, 3. ℣. 4. *l*) *Factum igitur est*, inquam. Post absolutam v. 2. 3. parenthesin, quæ vaticinii sequentis occasionem pandebat, reassumitur hoc verbum ex v. 1. vt vaticinium ipsum nunc subiiciatur. ℣. 5. *m*) Dic ad vniuersum *populum terræ*: & quidem δεικτικῶς cum *He* demonstratiuo, quasi *huius terræ*; vt intelligatur populus, qui erat in Iudæa, ex Babylonica iam reductus captiuitate, sicut Hagg. 2, 4. non vero qui Babylone adhuc tum erat, a quo si facta fuisset hæc legatio, addidisset id procul dubio Spiritus S. æque ac supra c. 6, 10. vid. not. v. 2. & cf. 2 Reg. 11, 14. 18. 19. 20. c. 15, 5. *n*) *atque ad sacerdotes* inprimis, cum quatenus ad corpus totius populi, quocum & ipsi ieiunauerunt, tum quatenus populum secund. hoc Dei responsum instruere debent. Quæstio quidem ad cœtum prophetarum ac sacerdotum chorum delata fuit, sed in illo super Zachariam venit Spiritus, vt Dei nomine & sacerdotibus & populo responderet. cf. 2 Par. 20, 14. *o*) *Cum ieiunastis* hucusque. *p*) *& plangendo* sc. planxistis. c. 12, 10. 32.

CAP. VII, ℣. 1. לְדָרְיָוֶשׁ sine *Meth.* κ. 52. 23. 16. 24. & *Ber.* At per *Pat.* 5.

בחמשי ובשביעי וזה שבעים שנה הצום צמתני אני׃
6 וכי תאכלו וכי תשתו הלא אתם האכלים ואתם
7 השתים׃ הלוא את־הדברים אשר קרא יהוה ביד
הנביאים הראשנים בהיות ירושלם ישבת ושלוה ועריה
סביבותיה והנגב והשפלה ישב׃
8 ויהי דבר־יהוה אל־זכריה לאמר׃ כה אמר יהוה צבאות
9 לאמר משפט אמת שפטו וחסד ורחמים עשו איש את־
אחיו

q) *quinto* mense. v. 3. c. 8, 19. r) *&* (quod paris est rationis) *septimo* mense, in memoriam cæsi hoc mense Gedaliæ, ac dispersorum, quos secũ habuerat, Iudæorum 2 Reg. 25, 25. Ier. 41, 1. seqq. s) *& quidem his* 70. *annis.* v. 3. vid. not. c. 1, 12 t) *num ieiunando ieiunastis mihi, mihi* inquam? Pronomen separatum emphatice πλεονάζει, vt Gen. 27, 34. Num. 14, 32. Ps. 9, 7. suffixum vero verbale, quod per Accusatiuum exponitur vt plurimum, hic per Datiuum est exponendum, vt Iud. 1, 15. Iob. 15, 21. Datiuus autem hic idem valet ac *propter me*, ob meum mandatum, vel in meum honorem commodumue. Vult enim dicere: Ego hæc vestra ieiunia nec attraxi vobis, nec præcepi, nec illis egeo aut delector; vos ipsi instituistis, & vobismet vestris peccatis accersiuistis, nullum inde commodum ad me redundauit: conuertimini modo, & dignos conuersione fructus in posterum ferte, sic per me vobis licebit ieiunia ista, quorum vos ipsi auctores estis, desinere, neque quidquã omissione illorum mihi decedet. cf. Es. 43, 23. 24. & sec. aliquos Am. 5, 25.

ꝟ. 6. u) *Atqui cum editis--nonne vos ipsi estis qui editis?* non ego. Est instantia ab opposito, cuius vero parilis sit ratio. q. d. Sicuti, cum comeditis ac bibitis, id tale est, vt mihi quidem nec conferat quidquam nec demat; ita & vestrum se habet, quod suscepistis ieiunium: vtrumque indifferens mihi est, neque vos mihi per se commendabit, aut me vobis obstrictum faciet. *Vulg.* posterius hemistichium non male expressit: *Numquid non vobis comedistis, & vobismet ipsis bibistis?* Maximum pondus namque orationis situm est in Pronom. *Vos*, coll. oppositione v. 5. At *Ion.* qui vltima verba v. 5. sic reddiderat: *numquid ieiunio adflictionis* (h. e. vero & quo animam adflixissetis vestram,) *ieiunastis coram me?* porro hunc versum ita expostulat: *Et quod vos comedistis & bibistis, nonne, vt benefaciatis vobis, vos bibitis?* Videtur ergo τὸ *comedere ac bibere* posteriori membro de lautis lætisque accepisse conuiuiis, coll. 1 Sam. 30, 16. 1 Reg. 1, 25. c. 4, 20. Iob. 1, 4. vt sensus sit: Tantum abfuit, vt vere ac prout decebat ieiunaueritis, vt potius edendo ac bibendo voluptatibus atque genio indulseritis vestro. cf. Es. 58, 3. 4. Iac. 4, 3. Verum sic vis oppositionis, quæ est inter pronomina *Mihi, mihi* v. 5. *& vos ipsi, vos ipsi*, euanescit, saltem non luculenta satis manet. Nostra vero cum explicatione fere conuenit *Tarn.* qui interrogationem istam hoc simul importare obseruat, vt Iudæi secum sic colligant: Esca nos non commendat Deo; neque enim, si edamus, amplius in pietate habemus, neque, si non edamus, minus in eadem possumus 1 Cor. 8, 8. si autem esca non commendat Deo, neque ieiunium per se commendabit, siquidem vtrumque est ἀδιάφορον, & corporalis exercitatio ad pauca vtilis est 1 Tim. 4, 8. &, quamuis si recte vsurpetur, -- aliquem vsum habeat, tamen nullo modo cum pietate interna est conferenda, quippe quæ habet promissionem præsentis & futuræ vitæ.

ꝟ. 7. x) *Nonne scitis verba:* Ita nonnulli per ellipsin verbi, Accusatiuum regentis; velut aposiopesis esset. Alii rectius: *Nonne ipseitas verborum est*, seu vt LXX. reddiderunt, οὐχ οὗτοι οἱ λόγοι Vulg. *Numquid sunt vera*; & Syr. *Hæc sunt illa verba.* Particula enim את, vt Hebræi obseruant, significat כמו עצם הדבר *rei alicuius velut ipseitatem*, vel rei ipsummet & αὐτὸ τοῦτο, quemadmodum apud Rabbinos אותו est *ille ipse.* Vid. not. Ios. 22, 17. Ier. 27, 8. & cf. hic porro infra c. 8, 17. Hagg. 2, 17. Neh. 9, 19. 32. 34. At *Gusset.* p. 105. *Nonne cum verbis, quæ proclamauit* Iehoua per manum præcedentium Prophetarum -- (v. 8.) *etiam fuit verbum Iehouæ ad Zachariam, dicendo* &c. quasi coniungeret cum prophetiis veterum hanc prophetiam per Zachariam promulgatam, seu iam semel ipse eam ediderit, seu hac vice primum. Verum, præterquam, quod coactior hæc interpretatio est, negligit quoque *spatium* inter v. 7. & 8. interpositum, quod indicat, nouam cum v. 8. inchoari paragraphum. Ceterum *R. Sal.* cohærentiam cum antecedentibus & sqq. hanc facit: Quis vobis caussa ieiunii & planctus exstitit? *nonne verba* redargutionum, *quæ proclamauit Iehoua* &c.? illa (sc. neglecta) vos deuastarunt: & propterea ieiunastis. Hæc vero sunt verba, quæ proclamauit: *Iudicium veritatis iudicate* &c. v. 9. Sed nos ita connectimus. Dixerat Deus, Iudæos hucusque ieiuniis suis neutiquam sibi verum præstitisse cultum: hoc ipso vero simul innuerat, alium longe cultum esse, quem requirat, neglectumque ab ipsis seuere vindicauerit, eum videlicet, qui in actuali pietate atque iustitia secundum legem Dei moralem consistat, qualis mox v. 9. 10. describetur. cf. Esa. 1, 11. 16. seqq. c. 58, 3. 4. Ier. 5, 3. Mich. 6, 6. 7. 8. Ps. 50, 8. Rom. 14, 17. Potuissent vero Iudæi cogitare: o! vtinam hoc dudum nobis dictum fuisset! paruissemus enim, atque sic neglecti a nobis cultus diuini pœnam deuitassemus, nec planctu habuissemus opus. Ne ergo, quod dixerat, Iudæi ceu nouum & inauditum quid interpretarentur, addit, se iam pridem ista per prophetas priores dilucide ac sedulo inculcasse, quibus si morem gessissent maiores, illam plangendi ac ieiunandi occasionem nunquam futuram fuisse; ignorantiæ prætextum hic nullum *fingi* posse. y) *quæ proclamauit* c. 1, 14. non in angulo clam insusurrauit, sed propalauit magna cum contentione & assiduitate. *Tarn.* cf. Es. 45, 19. z) *manu* s. ministerio *prophetarum*, h. e. *per prophetas.* v. 12. Hagg. 1, 1. a) Vid. v. 11. & not. c. 1, 4. b) *habitans & tranquilla*, h.e. tranquille habitans vel habitata. Vid. not. c. 1, 11. c) 1 Par. 4, 40. d) *& cum vrbes eius* (prouinciales puta, quæ alias filiæ dicuntur) *circum ipsam* essent. Antequam ab hostibus depopulatæ essent. e) atque (vt partes etiam specialiores tangam) cum *pars australis* Iudææ. Vid. Num. 13, 17. Deut. 34, 3. Esa. 30, 6. f) *eiusdemque pars decliuis* & occidentalis Ios. 15, 33. Ier. 17, 26. quæ sycomoris abundasse legitur 1 Reg. 10, 27. g) *habitans*, i. e. *habitata.* c. 9, 5.

ꝟ. 8. h) Nexum ita commonstrat *Tarn.* Ne vero iam quærerent Iudæi, quænam sunt illa Dei mandata, quæ non seruamus, quænam fuit illa nostrorum maiorum peruicacia, quænam illis fuit immissa pœna? omnia tria diserte ex mandato Dei subiiciuntur a Propheta, præcepta Dei seruanda v. 9. 10. obstinatio patrum non imitanda v. 11. 12. & pœna subeunda v. 13. 14.

ꝟ. 9. i) Si scire cupitis, quid sit illud, quod per Prophetas priores iam olim proclamaui, *sic dixit* &c. Quod enim ex præterito hoc Verbum, ceu maioribus dictum, repetatur, liquet ex v. 11. seqq. k) *iudicium veritatis & caritas* erga proximum ponuntur in oppositione ad ieiunia aliaque cultus electitii genera, tanquam officia, quæ Deus ipse requisiuit, & sibi grata esse testatus est, vt c. 8, 16. Esa. 1, 17, 23. Ier. 7, 5. c. 21, 12. Ez. 18, 8. Hos. 12, 7. Vid. not. Mich. 6, 8. it. Ioh. 7, 24. l) cf. Hos. 6, 6. m) Gen. 43, 14. Ps. 105, 4. cf. Am. 1, 11. Prou. 12, 10. n) *quisque cum fratre suo*, h. e. erga fratrem vel proximum. 2 Sam. 16, 17.

ꝟ. 5. וזה sine præf. *Van* 3. & sic fu. 5.   ꝟ. 8. דבר per *Mun.* 1. 2.

אָחִיו׃ וְאַלְמָנָה וְיָתוֹם גֵּר וְעָנִי אַל־תַּעֲשֹׁקוּ וְרָעַת אִישׁ 10
אָחִיו אַל־תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם׃ וַיְמָאֲנוּ לְהַקְשִׁיב וַיִּתְּנוּ 11
כָתֵף סֹרָרֶת וְאָזְנֵיהֶם הִכְבִּידוּ מִשְּׁמוֹעַ׃ וְלִבָּם שָׂמוּ שָׁמִיר 12
מִשְּׁמוֹעַ אֶת־הַתּוֹרָה וְאֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁלַח יְהוָה
צְבָאוֹת בְּרוּחוֹ בְּיַד הַנְּבִיאִים הָרִאשֹׁנִים וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל
מֵאֵת יְהוָה צְבָאוֹת׃ וַיְהִי כַאֲשֶׁר־קָרָא וְלֹא שָׁמֵעוּ כֵּן 13
יִקְרְאוּ וְלֹא אֶשְׁמָע אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ וְאֵסָעֲרֵם עַל 14
כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּם וְהָאָרֶץ נָשַׁמָּה אַחֲרֵיהֶם
מֵעֹבֵר וּמִשָּׁב וַיָּשִׂימוּ אֶרֶץ־חֶמְדָּה לְשַׁמָּה׃

ויהי

קמץ בו״ק

℣. 10. o) *E contrario viduam pupillum, peregrinum & pauperem*, qui iniuriis solent quam maxime expositi esse, quod vindices inter homines vix vllos habeant. cf. Ex. 22, 20. 21. Es. 1, 17. 23. Ier. 5, 28. c. 7, 6. Quemadmodum v. 9. quid velit, positiue dixerat, ita nunc, quid nolit, κατ' ἄρσιν explicat. p) Leu. 5, 21. c. 19, 13. ὁ. μὴ καταδυναστεύετε. cf. Iac. 2, 6. q) Ion. & Syr. *& malum viri cum vel contra fratrem suum*, per ellipsin praepositionis. quo referimus etiam Vulg. *vir fratri suo*. Ac LXX. & Ar. καὶ κακίαν ἕκαστος τοῦ ἀδελφοῦ, per hyperbaton pro *quisque malum fratris sui* c. 8, 17. quale videas Ez. 39, 11. Et sic ratione syntaxeos statuendum omnino est, quia רעת est in regimine seu statu constructionis. conf. 2 Reg. 7, 6. Esa. 9, 18. r) *ne cogitetis*, seu machinemini, c. 8, 17. Hoc praeferimus, coll. Ps. 35, 4. Ps. 41, 8. Ps. 140, 3. &c. Ac LXX. μὴ μνησικακείτω, quasi *cogitare* hic idem esset ac *meminisse, recordari*, & *malum fratris* idem atque *a fratre illatum*. Ceterum si malum, inquit *Tarn* non est cogitandum, quanto minus faciendum. cf. Mich. 2, 1.

℣. 11. s) *Sed renuerunt* olim patres vestri, quibus hoc per prophetas dixi, cum salua adhuc Hierosolyma esset v. 7. & not. v. 9. cf. Ier. 5, 3. c. 17, 23. Narratio vero isthaec historica hanc simul innoluit exhortationem: *Ne sitis igitur sicut patres vestri*, coll. supra c. 1, 4. t) *auscultare*, sc. cum effectu, ita vt paruissent.

issent. 1 Sam. 15, 22. Esa. 48, 18. immo talia concionantes ne audire quidem voluerunt, tantum abest, vt morem gessissent. Hos. 11, 2. u) *& dederunt seu obverterunt humerum refractarium*, nolentes praepeamea (velut haec onerosum iugum essent Hos. 11, 4. Ps. 2, 3. Rom. 6, 20. coll. Matth. 11, 30.) humeris suis ad portandum suscipere Neh. 9, 29. instar vaccae refractariae, quae iugo se subducit atque obnititur. Hos. 4, 16. x) *& aures suas ingrauescere* h. e. obsurdescere ac difficulter audire *fecerunt*. Esa. 6, 10. c. 59, 1. LXX. ἐβάρυναν: quod conf. cum Matth. 13, 15. Act. 28, 27. & Luc. 21, 34. *Grauitas* Hebraeis pro sensationis cuiuslibet impotentia aut hebetudine venit Gen. 48, 10. Ex. 9, 7. Sic apud Arabes *grauare* est *surditate adficere* apud *Golium* in Lex. Ar. p. 2712. & *grauitas in auribus* pro *surditate* vel *audiendi hebetudine* occurrit in Alcor. Sur. 17, 48. y) *prae audiendo*, h. e. vt non audirent vel audire possent. v. 12. Esa. 59, 1. ℣. 12 z) *Posuerunt adamantem*, Vulg. *vt adamantem* Ez. 3, 9. qui malleo non facile cedit, sicut nec cor illorum verbo Dei Ier. 23, 29. adamantinum vel adamantis instar durissimum fecerunt, vt frustra esset verbi efficacia apud morose ac obstinate resistentes. conf. Ez. 11, 19. c. 36, 16. Alii *smyritem*: sed vid. not. Ier. 17, 1. a) conf. v. 11. b) *per Spiritum suum*, quo prophetas adflabat ac animabat ad indicandum Israeli praeuaricationem suam Mich. 3, 8. conf. 2 Sam. 23, 2. & 1 Petr. 1, 11. c) *per prophetas* ceu caussam ministerialem v. 7. quemadmodum contra Spiritus Dei caussa principalis erat. d) Vid. v. 7. & not. c. 1, 4. e) *vnde exstitit ira*, tanquam poena & consequens inobedientiae c. 1, 2. Num. 17, 11. f) cui quidem ἐναντιοφανές est, cum Deus c. 1, 15. se Israelitis parum excanduisse dicit; sed conciliationem vide ibid. in notis nostris. ℣. 13. g) *Sicut clamauerat* quidem Dominus, ipsi *vero non audiuerant*, sed frustra eum per Prophetas clamare siuerant v. 7. Es. 50, 2. c. 65, 12. c. 66, 4. Ier. 25, 4. Hos. 11, 2. h) *sic vicissim postea clamabant* in malis suis, *nec audiebam*; in vicem hoc ipsis faciens, secundum ius talionis. conf. Es. 1, 15. c. 63, 15. Ier. 11, 11. c 14, 12. Ez. 8, 18. Mich. 3, 4. Ps. 18, 42. Prou. 1, 24. 28. Iob. 35, 12. Ceterum Futura haec in historica narratione (vt alias saepe) per praeteritum imperf. sunt exponenda; quod adparet ex fine v. 14. vbi recurrit Praeteritum *& posuerunt*. Nisi forte placeat sumere: *Sic vocabunt - - inquiebat eis Dominus Tsebaoth* istis temporibus. ℣. 14. i) *Sed exturbabam*, velut turbine dispellebam eos ex terra sua Iob. 27, 21. instar glumae, quam ex area dispellit ventus Hos. 13, 3. Ps. 1, 4. conf. Ier. 23, 19. Am. 1, 14. *Aleph* specialiter hic mouetur per Tsere, pro Scheua composito ad analogiam flexionis Syriacae; quale est ארונם Esa. 33, 10. אפי Ex. 16, 23. item אזה Dan. 3, 22. k) *ad omnes* (i. e. omnium plagarum mundi) *gentes*, c. 2, 10. Dan. 9, 7. Babylonios nempe, Aegyptios item, ac circumiectos Moabitas, Ammonitas, Idumaeos &c. Ier. 40, 11. 12. c. 44, 1. seqq. l) Ier. 16, 13. Deut. 28, 33. m) *desolata fuit* Ier. 12, 11. Ez. 25, 3. *post illos*, h. e. post fata ac migrationem illorum Ioel 2, 3. n) *ita vt non esset transiens aut regrediens* per illam. c. 9, 8. Esa. 33, 8. Ier. 9, 9. 11. Ez. 33, 28. c. 35, 7. o) *& posuerunt*, scilicet vt caussa moralis; quomodo Tsedekiae tribuitur Hierosolymorum incendium Ier. 38, 23. Deus igitur terram vastauit iudicialiter, Babylonii physice, Iudaei ipsi moraliter. Ier. 6, 8. p) *terram desiderii*, i. e. desiderabilem, exoptatam, pulcherrimam. Ier. 3, 19. Ps. 106, 24. Dan. 11, 16. Mal. 3, 12.

℣. 10. וגר cum praefixo *Vau* se. 5. אחיו cum praemisso את־ fu. 2. 5. & sic in margine 6. 9. 20. ℣. 11. ויתנו כתף ita 1. 2. & sic fu. 5. ואזניהם הכבידו ita 1. 3. & fu. 2. משמע defect. 1. sec. *Masoram* 1. & *Erffurtensem*, sed praeter *impressam* ad Coh. 1, 8. & contra *Masoram* 3. & *impressam* h. l. ℣. 12. משמע defect. 1. 2. 3. 5. secundum *Masoram* 1. 2. 3. sed contra *impressam* h. l. & praeter eandem ad Coh. 1, 8. ℣. 13. ויהי כאשר ita 2. 5. at ויהי כאשר 3. ℣. 14. ואסערם *Munach* sub ס locat 3. sic se. 1. Sed ואסערם hab. 6. 9. in margine. וישימו ארץ sic 2. 5. 6. 9. 19. 20.

CAP. VIII.

ח וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
2 קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחֵמָה גְדוֹלָה קִנֵּאתִי לָהּ׃
3 כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם
וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלִַם עִיר הָאֱמֶת וְהַר־יְהוָה צְבָאוֹת הַר
4 הַקֹּדֶשׁ׃ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד
יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִָם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ
ה בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים׃ וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ יְלָדִים וִילָדוֹת
6 מְשַׂחֲקִים בִּרְחֹבֹתֶיהָ׃ כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת

CAP. VIII, ℣. 1. q) Continuatur hic sermo Domini superiori capite iam cœptus, cuius occasio fuerat quæstio Iudæorum de ieiuniis c. 7, 2. coll. hic v. 19. Sicuti autem illic Iudæorum ieiuniis se delectatum fuisse negauerat, ac veros contra pietatis ac fidei fructus iam olim a maioribus ipsorum requisitos, horum vero neglectum tum ipsius mali, quod perpessi essent, tum subsecuti planctus ieiuniiq;, quod ea propter instituissent, caussam extitisse docuerat; ita hoc capite pergit ad eandem quæstionem magis directe respondere, exponens decretum beneplaciti sui, vi cuius velic in posterum Tsioni ac Hierosolymæ vltra, quam mente possent concipere, benefacere, commutando illis ieiunia in dies festos ac lætos, modo veram colerent pietatem, quod vt faciant eos hortatur. Quamuis autem particulæ huius capitis complures sint, quarum initia sunt v. 1. 3. 4. 6. 7. 9. 14. 18. 20. 23. tamen 3. partes generaliores cum *Sch.* constitui possunt. I. Habet promissionem de restitutione Hierosolymæ, inprimis sub N. T. v. 1-8. II. Confortationem ædificantium templum per promissionem istam vlterius expositam v. 9-17. III. Compensationem ieiuniorum per bona Messiæ promissi tempora v. 18-fin. Ceterum quod ad complementum huius promissionis, dubium certe nullum est, quin posteriora eius, de Ecclesiæ ex gentilibus collectione & cum Iudaica coniunctione v. 20. seqq. sub N. T. demum nacta suum sint complementum: sed & priora, inde ab initio capitis, (inquit Cel. *Maius* Oec. V. T. p. 1080.) non videntur plenum habere complementum in vrbe Hierosol. tum extructa, quæ certe *vrbs veritatis & mons sanctitatis* dici non potuit v. 3. cum ipsi veritati & sanctitati, apparenti in carne restiterint. v. 7. 8. non de corporali, sed spirituali reductione, intelligi potest: nec v. 12. & 13. vbi *Iudæ & Israel* coniunguntur, cum e Babylonica captiuitate Iuda tantum redierit. Et *D. Kimchi*, Hæc sectio, inquit, est promissio in futurum tempore Messiæ. Cf. quoque *Cocc.* h. l. & *Io. Meyerus* ad vltima Ezechielis p. 96. seq. Interim tamen quæ v. 2. de Zelo Domini pro Tsione dicuntur, complementi sui exordium iam tum sumserant, coll. supra c. 1, 14. pariter quæ v. 11. 12. de augendis ex Dei benedictione agrorum prouentibus habentur, non minus occœperant iam impleri, coll. Hagg. 2, 16. seqq. Statuimus ergo, vaticinium hoc amplissimi ambitus esse, ita vt continua quadam serie repræsentet beneficia Dei tam spiritualia, quam corporalia, quæ & tunc & in posterum Hierosolymæ facturus esset. ℣. 2. r) Hæc formula, singulis præfixa vaticinii particulis, idemidem hic recurrit v. 3. 4. 6. 7. 9. seqq. non otiose aut per tautologiam, sed emphatice, & ad notandam rei promissæ, quæ magnitudine sua fidem alioqui excedere videretur, certitudinem, coll. Hebr. 10, 23. & Tit. 1, 2. s) Licet ob contumaciam maiorum vestrorum iustas meritasque eis pœnas inflixerim, tn. quæ bonitas mea est, *zelaui* nunc rursus *pro Hierof. zelo magno*, vt (quæ *Raschii* glossa est) ieiunii & planctus molestia in posterum vacare possitis, coll. v. 19. *A. Esra*: Solatur nunc illos, postquam desolationem terræ memorauit. cf. not. c. 1, 14. t) *& excandescentia magna*, quam contra hostes eius concepi, coll. c. 1, 15. ℣. 3. u) Quapropter (est enim illatio ex antecedenti, coll. c. 1, 16. 14. 15.) *sic dixit* &c. Vid. not. v. 2. x) Vid. c. 1, 16. Mal. 3, 7. *A. Esra* promissionem hanc conditionatam esse supponit; procul dubio, quod difficultatem in conciliandis, quæ modo sequuntur, cum rerum euentu sub Templo secundo ac stante Rep. Iudaica, persentisceret: Verum quæ illustriora sunt, quam vt quadrent in tempora V. T. eorum nos complementum spirituale per Christum in N. T. quærimus, coll. not. v. 1. ipsam vero hanc promissionem nequaquam a conditione suspendimus, sed vt absolutam datamque simpliciter secundam beneplacitum voluntatis Dei ad laudem illustris gratiæ eius suspicimus Eph. 1, 5. 6. 9. y) Promissio hæc sumta in latitudine ad ipsam quoque structam referri potest, significans, Deum in Templo inter Iudæos habitaturum Deu. 12, 5. Hagg. 1, 8. Potissimus tamen hic respectus est ad veritatem N. T. propter sequentia, coll. supra c. 2, 4. ibidemque not. Ion. *& habitare faciam Schechinam meam.* z) Et (erit non minus, quam) *vocabitur*. *Vocari* sec. stilum Scripturæ supponit *esse*, coll. Esa. 1, 26. c. 61, 6. Ier. 3, 17. a) In qua veritas amatur ac viget v. 8. 16. illa nimirum quæ secundum pietatem est Tit. 1, 1. cf. Esa. 1, 27. Obseruat autem *Tarn.* hoc modo oblique innui, cur illos prius reliquerit & ab illis in ira discesserit, nempe quod mendaciis ac omnis generis iniustitia se polluissent, vrbemque sanctam turpiter profanassent. b) Es. 11, 9. c. 27, 13. Ier. 31, 23. Ps. 15, 1. ℣. 4. c) Vid. not. v. 2. d) *Senes* viri ac feminæ. Duo hic promittuntur ciuibus Hierosolymæ, *longævitas* nimirum (v. 5.) & *sobolis multitudo*. Vtrumque sub V. T. erat inter promissiones corporales, quas Deus pietati ceu præmia proposuerat, Deut. 4, 40. c. 5. 16. 30. c. 11, 9. c. 22, 7. c. 32, 47. it. c. 7, 13. Ps. 128, 3. 6. &c. cf 1 Tim. 4, 8. Quod tamen ad huius promissionis sensum & complementum spectat, ex *Tarnovio* inprimis notamus. Licet hæc, inquit, in quibusdam, tum iis, qui tum temporis viuebant, Zerubbabele, Esdra, Nehemia, Iehosua & aliis, tum iis, qui postea quoque in Ecclesia vixerunt, temporaliter s. corporaliter sint impleta, quando in multos annos erant superstites, tamen potissimum de spirituali gratia, quæ in Christi regno obtingit, hæc intelligenda, sec. sub certam materiam, prout solet fieri -- apud Prophetas, quando de felicitate N. T. vaticinantur, vbi pleraque sub typo rerum corporalium adumbrant, quæ tn. reuera sunt spiritualia, quoad ad suum potissimum complementum. Vide vlterius Es. 65, 20. & quæ ibidem notauimus. e) *Sedebunt -- in plateis*, ipsa canitie sua pulchrum præbituri spectaculum; interludentibus pueris atque puellis v. 5. f) *& quantum ad vnumquemque*, erit *scipio eius*; vel *quisque* habebit *scipionem suum* Ex. 21, 19. Vide simil. confir. Ez. 8, 11. c. 9, 1. 2. Ion. *& opera cuiusque recta eum protegeat a multitudine dierum*, h. e. a molestiis & *debilitate senii.* parabolice. sed ita conf. potius Ps. 23, 4. g) *ob multitudinem dierum*, seu senium ingens. Iob. 32, 7. ℣. 5. h) *Eademque platea* v. 4. i) *& puellis* (3) Gen. 34, 4. Ioel. 4, 3. k) *ludentibus*, vt solent pueri prosperis ciuitatum rebus. Ier. 15, 17. At Ion *laudantibus* Dominum; sc. adhibitis instrumentis musicis, quorum tractationem hoc verbum notat 2 Sam. 6, 5. Ier. 30, 19. &c. ℣. 6. l) Vid. not. v. 2.

CAP. VIII, ℣. 1. לֵאמֹר Vocem אֵלַי præmittit z. & fu. 5. contra *Msf.* 1. *impr.* & *Erff.* ℣. 4. עֹד per *Rbhia* fo. 5.

צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם
גם בעיני יפלא נאם יהוה צבאות׃ כה 7
אמר יהוה צבאות הנני מושיע את עמי מארץ מזרח
ומארץ מבוא השמש׃ והבאתי אתם ושכנו בתוך 8
ירושלם והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים באמת
ובצדקה׃ כה אמר יהוה צבאות 9
תחזקנה ידיכם השמעים בימים האלה את הדברים
האלה מפי הנביאים אשר ביום יסד בית יהוה צבאות
ההיכל להבנות׃ כי לפני הימים ההם שכר האדם לא 10
נהיה ושכר הבהמה איננה וליצא ולבא אין שלום
מן הצר ואשלח את כל האדם איש ברעהו׃ ועתה 11
לא כימים הראשנים אני לשארית העם הזה נאם יהוה
צבאות

m) *Cum vel quia mirabile* (& supra captum, imo impossibile) *hoc est*. Occupat hic obiectionem seu scrupulum circa rei possibilitatem, quam ex omnipotentia sua derivat atque confirmat. n) *reliquiarum populi huius*. v. 11. Hag. 1, 12. 14. Sub qua ipsa adpellatione simul tangit hæsitationis fundamentum, in eo situm, quod magis ad paucitatem & tenuitatem suam respicerent Ier. 42, 2. quam ad promittentis omnipotentiam Rom. 4, 19. 20. 21. o) *in diebus istis*, cum hæc facturus sum. non dicit *his*, sicuti v. 9. sed *istis*, tanquam remotis, vt v. 23. loquendo (vt videtur) de futuris seu ipsis etiam complemento propioribus temporibus. cf. Ps. 126, 1. p) *etiamne? num propterea etiam?* 1 Sam. 22, 7. q) *in oculis meis mirabile*, h. e. nimis magnum aut impossibile erit? Gen. 18, 14. Ier. 32, 17. 27. Ex mentis vestræ angustia non debetis iudicare, quid diuinitas mea præstare vel possit vel non possit: superat enim hæc omnem cogitationem humanam. *Tarnouius*: Hæc est fidei remora, quod meas omnipotentis Dei promissiones ad humanæ rationis vestræ calculum reuocetis. LXX. ἀδυνατήσει. cf. Luc. 1, 37. r) *Dictum* est *Iehouæ* Dei *exercituum*, qui, quod promittit, præstare potest ac re ipsa præstabit, coll. not. Ier. 33, 2. & Amos 9, 12.

℣. 7. s) Vid. not. v. 2. t) *saluaturus sum* v. 13. Es. 43, 11. u) *e terra orientis* Es. 43, 5. x) *Occasus solis* Ios. 1, 4. *Oriens & occidens*, ceu partes oppositæ, synecdochice pro toto orbe ac singulis mundi plagis veniunt Ps. 50, 1. Ps. 113, 3. quale quid supra c. 6, 6. de *septentrione* atque meri-

meridie obseruauimus. Ex quo patet, promissionem hanc de saluatione & collectione dispersorum filiorum Dei sub N. T. potius, quam populi Iudaici ex boreali, vel si mavis, orientali Babylonia intelligendam esse Ioh. 11, 52. coll. Es. 43, 5. 6. 7. Mal. 1, 11. Matth. 8, 11. Vid quæ supra ad v. 1. ex Cel. *Maii* Oec. adnotauimus.

℣. 8. y) Es. 43, 5. c. 56, 7. seqq.

z) tanquam conciues sanctorum ac Dei domestici Eph. 2, 19. a) Gal. 4, 26. Apoc. 21, 2. b) Vid. Ier. 30, 22 Ez. 37, 27. item supra c. 2, 15. & quæ illic notauimus. c) Gen. 17, 7. Leu. 26, 12. Ier. 24, 7. c. 31, 1. 33. Ez. 11, 20. 2 Cor. 6, 16. Apoc. 21, 7. d) *in veritate & iustitia*. Hæc sec. accentus ad ambo membra præcedentia æqualiter pertinent, videlicet ad remotius *erunt mihi in populum*, æque ac ad propinquius *ero ipsis in Deum*. Ceterum *veritas* candorem, sinceritatem ac integritatem mentis notat. 1 Reg. 3, 6. 2 Reg. 20, 3. Vult igitur dicere: Quemadmodum ego ex parte mei Deus illorum sincere & ex animo futurus sum, sic & ipsi pariter erga me adfecti, pariterque populus meus, non specie aut titulo tenus, sicuti antehac sæpe, sed in veritate, hoc est reuera, fideliter & sine fuco erunt. Ego illos non frustrabor, nec ipsi me. Es. 48, 1. c. 61, 8. Ier. 2, 21. c. 32, 41. cf. Deut. 32, 20. e) Es. 1, 27. Hos. 2, 21. cf. 2 Tim. 2, 19. ℣. 9. f) Vid. not. v. 2. g) *fortes igitur sint manus vestra* v. 9. Manuum brachiorumque robur proprie importat, metonymice vero animi erectionem, in oppositione ad timiditatem ac metum Es. 35, 3. Ier. 23, 14. studiique intensionem in oppositione ad languorem 2 Sam. 16, 21. quemadmodum contra *manuum remissio* pauorem Ier. 6, 24. c. 38, 4. & operis ex pauore intermissionem 2 Par. 15, 7. Vult igitur dicere: Pergite vos modo (vt cœpistis) alacriter & strenue, perficite structuram Templi, facite quæ vobis imperaui; atque sic optima quæque de me ac meo in vos adfectu sperate. cf. Hag. 2, 4. it. Esr. 5, 2. Ceterum quod exhortatio hæc nexum cum sequentibus habeat, est quidem satis manifestum, & indicatur per caussalem particulam *quoniam* v. 10. Eadem tamen ad præcedentia quoque non dubie respicit, q. d. Cum igitur tam præclaras in futurum habeatis promissiones, (quales v. 3 - 8. præcesserant) vestrum vtique erit, animo esse bono atque in cœptis impigre pergere. 2 Cor. 7, 1. h) *vos, qui auditis in diebus his* v. 6. i) vos, inquam, qui verba hæc auditis vel audiuistis (hæc enim ex priori hemistichio, quod Atnach emphaticum habet, repetenda sunt) *ex ore prophetarum, qui* &c. meo scilicet ac Haggæi, c. 7, 3. Esr. 5, 1. 2. Adeoque Zacharias Haggæo testimonium perhibet, vt eadem eodem tempore ac spiritu locuto: collegam non minus, quam se ipsum allegat atque audiri iubet, sicuti Petrus Paulum 2 Petr. 3, 15. 16. k) *qui* fuerunt *die* (tempore) *quo fundata* vel cœpta *est* c. 4, 9. Hag 2, 18. Esr. 3, 6. 10. l) videlicet *Templum*. Est appositio præcedentis.

℣. 10. m) Connexio hæc est: Dixi, promissiones istas, quas ex meo & Haggæi ore audiuistis, & illas quidem inprimis, quas modo a v. 3 - 8. exposui, vobis incitamento esse debere, vt perficiatis, quæ restant, alacriter ac strenue v. 9. Id vero vobis obseruandum est eo magis, quo damnosior vestra vobis ante hac fuit segnities, & quo luculentiorem, postquam instaurare Templum serio aggressi estis, benedictionem Dei experti estis, *Quoniam*. n) *ante dies istos*, quibus Templum a vobis ædificari cœptum est v. 9. o) *merces hominis*. Ita vero dicitur lucrum vel vtilitas ex labore hominis redundans; quemadmodum mox *merces iumenti* simili significatu venit. cf. Coh. 9, 5. 2 Par. 15, 7. Adeoque sensus est: Quicquid vel manibus vel iumentis vestris laborauistis, in cassum fuit fructumque vobis aut nullum attulit, aut certe instabilem, ob vestram negligentiam & inobedientiam. cf. Hag. 1, 6. 9. seqq. c. 2, 16. seqq. p) vobis a me *non facta est*. *LXX*. & *Ar.* addunt: *in emolumentum*. q) *& exeunti ac intranti*. cum quis vrbe aliqua vel exire, vel intrare in aliam vellet, hostibus vndique ac latronibus infesta itinera erant, vt nusquam tuto commeare possetis. Deut. 28, 19. 2 Par. 15, 5. r) LXX. & Vulg. *præ tribulatione*. sed Ion. *præ tribulatore*: quod præferimus, coll. Num. 10, 9. Thr. 4, 12. Esth. 7, 4. Tales e. g erant Samaritæ Esr. 4, 1. & postmodum tempore Nehemiæ Arabes, Ammonitæ, Aschdodæi Neh. 4, 1. s) *immo immisi*, h. e. (vt *Ion.* reddidit) *concitaui* vel *pugnare feci*, Es. 10, 6. Iusto iudicio eos sui intestinis sese conficere discordiis. Cf. infra c. 11, 6. Nimirum præcedens comma de hostibus extraneis, hoc de ciuilibus bellis loquitur. t) cf. Es. 3, 5. & Iud. 7, 22. 2 Par. 20, 23. ℣. 11. u) *Iam vero*, sc. ab eo die, quo Templum ædificari a vobis cœptum est, & porro, coll. v. 9. & Hagg. 2, 18. 19. x) *non sicut diebus prioribus ego* sum vel ero. Est antithesis temporis, - - vbi notanda est rerum ipsarum oppositio, prius bella, nunc pax; antea terræ sterilitas, nunc vbertas; olim omnia in vanum colligebantur, nec diu saluari poterant, nunc autem possidentur. *Tarn.* y) v. 6. z) v. 6. Es. 1, 24. Hos. 11, 11.

℣. 8. ואני per *Paschta* 1. 8. 22. sic se. 5. satis bene. At per *Graschaim* 3. sic su. 5.
℣. 11. Pro אֲנִי hab. אָנִי 1. 2. 5.

12 צְבָאוֹת׃ כִּי־זֶרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן
אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית
13 הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה׃ וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קְלָלָה
בַּגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל כֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וִהְיִיתֶם
14 בְּרָכָה אַל־תִּירָאוּ תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם׃ כִּי
כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהָרַע לָכֶם
בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא נִחָמְתִּי׃
טו כֵּן שַׁבְתִּי זָמַמְתִּי בַּיָּמִים הָאֵלֶּה לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלַםִ
16 וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אַל־תִּירָאוּ׃ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ
דַּבְּרוּ אֱמֶת אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ
17 בְּשַׁעֲרֵיכֶם׃ וְאִישׁ אֶת־רָעַת רֵעֵהוּ אַל־תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם
וּשְׁבֻעַת שֶׁקֶר אַל־תֶּאֱהָבוּ כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר
שָׂנֵאתִי

LIII פא

℣. 12. a) *Quoniam*, vt declarem, qualis in posterum erga ipsos futurus, & quid beneficiorum eis daturus sim. b) Vulg. *Sed semen pacis erit*. quasi de populo dictum esset: Erunt semen, quod pace fruetur. Es. 61, 9. Ier. 33, 9. cf. Hag. 2, 9. & Ps. 72, 3. Quia vero quæ proxime sequuntur, ad fertilitatem terræ significandam pertinent; ita hoc pariter de sementi agrorum vel segete accipimus, vt Syr. *sementis erit in pace*; & Ion. *sementis erit salua*. q. d. erit *pax* i. incolumitas ipsa; vt 1 Sam. 25, 6. 2 Sam. 20, 9. Iob. 21, 9. Nihil damni in posterum patietur, ob ariditatem, rubiginem, locustas aliosve casus segeti noxios. Hoc vero dicit in oppositione ad arvorum sterilitatem & plagas antegressas, quibus Iudæorum in sacris desidiam vindicauerat, coll. supra v. 10. & Hag. 1, 6. 9. 10. c. 2, 15. seqq. Vid. Deut. 28, 38. seqq. & Mal. 2, 3. c) Hag. 2, 19. Hab. 3, 17. d) *dabit prouentum suum*, quem eis antehac denegauit Hag. 1, 10. cf. Leu. 26, 4. seqq. 20. Deut. 11, 17. & Ezech. 34, 27. Ps. 67, 7. Ps. 85, 13. e) Ion. *ministrabunt ex rore suo*. sc. ad humectandum & fœcundandum terram Gen. 27, 28. Deut 33, 13. 28. 1 Reg. 17, 1. Dicuntur autem hic rorem *daturi* in oppositione ad Hagg. 1, 10. cf. Hos. 2, 23. 24. f) *& hæreditare faciam*. 1 Sam. 2, 8. Prou. 8, 21. ὁ. κατακληρονομήσω – ταῦτα πάντα, quod cf. cum Apoc. 21, 7. g) v. 6. 11. Zeph. 2, 9. h) Ion. *omnes benedictiones has*. Est vox liberaliter pollicentis, vel promissorum bonorum copiam & magnitudinem insinuantis. cf. Matth. 4, 9. Ceterum de statuendo tempore complementi huius promissionis aliqua hic exsurgit difficultas. D. *Kimchi*, Forte, inquit, hæc dicit de Templo secundo, (idque conditionate) si seruent præcepta Dei: aut futura sunt tempore Messiæ; quod v. 13. sequens confirmat, quippe qui *domus Iudæ & domus Israelis* mentionem facit, cum contra sub templo secundo *domus Israel* (10. tribus) non redierit. Nos quidem, vti promissionem illam v. 13. de N. T. seu diebus Messiæ lubenter interpretamur, sic tamen hunc versum corporalis etiam boni promissionem continere, & ad tempora ipsius quoque Prophetæ pertinuisse, ex coæui Haggæi parallelismo, quem non semel adduximus, satis firmiter colligere videmur. Interim hanc temporalem promissionem conditionatam fuisse, subsequuti posthac Malachiæ nos docent conciones, coll. Mal. 2, 2. 3. ℣. 13. i) *Immo fiet* suo tempore. A bonis corporalibus adsurgit ad maiora & spiritualia, a præsentibus vel proxime instantibus ad futura; sicut v. 12. notauimus: quamquam nihil obstet, quo minus hæc promissio, si modo cum conditione obedientiæ ac pietatis sumatur, etiam corporalis sit, & ad illud ipsum tempus, quo edebatur, simul pertinuerit. k) *maledictio*, h. e. *in maledictione*, (vt LXX. reddiderunt) vel maledictionis exemplum & formula 2 Reg. 22, 19. Ier. 24, 9. l) Ps. 44, 15. m) Vid. superius not. v. 1. & v. 12. n) *Sic versa vice* & e contrario. v. 15. o) *saluabo* v. 7. c. 9, 16. Esa. 49, 15. p) *vt sitis* vel *fiatis benedictio*, i. e. benedicti, & benedictionis non minus quam olim maledictionis, insigne quoddam exemplum Gen. 12, 9. Esa. 19, 24. cf. Gen. 22, 18 Esa. 61, 9. Ez. 34, 26. Mal. 3, 12. q) *ne* itaque *timeatis*; ego enim has promissiones vobis fideliter præstabo: facite vos modo, quod vestrum est, nec tantis bonis vos ipsi per negligentiam aut contumaciam priuetis. v. 15. Prohibitiuus modus Euangelicus & suauiter consolantis Gen. 50, 19. 21. Esa. 41, 10. 13. c. 43, 1. 5. c. 54, 4. Ier. 30, 10. c. 46, 27. 28. Zeph. 3, 16. Hagg. 2, 5. cf. Esa. 12, 2. LXX. θαρσεῖτε. sic v. 15. cf. Matth 14, 27. Luc. 8, 48. 47. r) *fortes sint manus vestræ*. Positiue hoc idem est, quod modo prohibitiue & ex opposito dixerat, *ne timeatis*, coll. contr. Zeph. 3, 16. hæc ipsa tamen vacuitas ab angoribus & metu alacritatem in faciendo, & hic quidem speciatim in continuanda cultus diuini instauratione, simul importat, coll. supra not. v. 9. & Hagg. 1, 4. vnde *Kimchi* supplet: hoc tempore, propter solatia illa bona, quæ auditis Israeli obuentura esse. ℣. 14. s) *Quoniam*, vt pergam beneplaciti mei consilium exponere, indeque animos vobis addere. t) Vid. not. v. 2. u) *Cogitaui*, firmiter mihi proposui. v. 15. c. 1, 6. Thr. 2, 17. x) Ier. 25, 6. 29. c. 31, 28. Mich. 4, 6. y) *cum* peccatis suis *me facerent efferuescere*; cum efferuescendi caussam mihi darent. c. 1, 2. Deut. 9, 7. 8. 22. Esa. 54, 9. c. 64, 4. Caussam hic tam seueri decreti Deus adiungit, ne quis eum mala super homines temere decernere, aut malis decretis delectari criminetur. cf. Thr. 3, 33. 39. seqq. z) cf. not. c. 1, 2. a) & ita quidem, vt decreti mei *me non pœnituerit*, nec ad mutandum vel aboiendum illud adduci potuerim, Ier. 4, 28. c. 10, 16. nimirum propter pertinacem illorum impœnitentiam, coll. c. 15, 6. c. 18, 8. c. 26, 3. Ioel 2, 13. Ion. 4, 2. LXX. μετενόησα. cf. Hebr. 12, 17. ℣. 15. b) *Sic*. vid. not. v. 13. c) *reuerti & cogitaui*, h. e. *contra cogitaui*. *Reuerti* enim cum alio constructum *Verbo* actionem in contrarium subinde notat, coll. not. Mal. 3, 18. Ceterum ad supplendam emphasin Verbi *cogitare*, repeti hic potest ex v. 14. *nec me pœnitebit*. cf Ier. 18, 10. Ps. 110, 4. d) v. 9. 10. 11 e) Ier 32, 40. 41. Ps. 51, 20. Ios. 24, 20. Vid. contr. Deut 28, 63. Ios. 24, 10. f) Vid. not. v. 13. ℣. 16. g) *Hæc* vero sunt *verba*, quæ sicut Patribus vestris olim, (vid. c. 7, 9. seqq.) ita nunc vobis quoque ad faciendum inculco. Demonstratiuum autem *Hæc* ponit in oppositione ad ieiunia Iudæorum αὐθαίρετα. c. 7, 3. 5. *Hæc*, inquit, nequaquam vero ieiunia vestra, quæ per me omittere potestis. Vid. not. c. 7, 9. Quo facit hæc *A. Esræ* glossa: Respondet hæc interrogantibus, sitne vlterius sibi flendum mense quinto, qui legem Dei non seruabant, & tamen interrogabant, seruandæne sint sibi patrum paradoses vel traditiones? respondet igitur: Rectius fecissetis, si verbis Dei obedissetis, patrum vero verba omisissetis, quam quod seruatis verba patrum, & omisistis verba Dei. cf. Matth. 15, 2. seqq. h) v. 19. *Veritatem* vtrumque hemistichium commendat, diuerso tamen modo; prius quidem in genere, quatenus inter priuatos etiam, posterius vero speciatim, quatenus in iudiciis coli inprimis debet. cf. Esa. 33, 15. LXX. vt Eph. 4, 25. i) Bene *Hieronymus*, hoc est *iudicium pacis*, inquit, vt propositum iudex habeat, pacificare discordes, iuxta illud Euangelii: *Beati pacifici*. Matth. 5, 9. k) c. 7, 9. l) *in portis*, h. e. iudiciis vel foris *vestris*. Deut. 11, 19. ℣. 17. m) Vid. not. c. 7, 10. n) *& iuramentum falsitatis*, h. e. *falsum*. cf. c. 5, 4. o) *ne ametis*, sed detestemini potius. Ps. 4, 3. Prou. 1, 22. D. *Kimchi* existimat, Verbum hoc adhiberi in oppositione ad sequens *Odi*. q. d. Nolite in diuersum abire, & contrarias meæ fouere voluntates, ita vt id quod odi ego, vos e diametro ametis. p) *ipsa omnia hæc sunt* Vide quæ supra c. 7, 7. de particula אֵת notauimus. q) Est hoc argumentum a rei detestabilitate. Quis enim sanus amet, aut quomodo & quo iure amet, quod odit ac detestatur Deus? cf. Deut. 12, 31. c. 16, 22. Ier. 44, 4. Mal. 2, 15. Prou. 6, 16.

℣. 12. וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית הָעָם ita 3. & sic se. 5. ℣. 14. כִּי per *Makk.* 1, 2. 3.
℣. 15. Pro אֵת habet אֶל־ 1. sic se. 2.

Vid. not v. 17. & cf. Amos 5, 15. Hebr. 12, 14.

✱. 20. *f*) Nam vt exemplo illustrem, qualem vobis lætitiæ & gaudii materiam (vid. v. 19.) in posterum daturus fit Dominus, *sic dixit* &c. Cf. not. v. 2. *g*) *Adhuc* tempus erit, *quo*. vel: *adhuc futurum est*, *vt*; subintellecto ante Relatiuum Verbo substantiuo, vt v. 23. quale etiam esse videtur Ps. 10, 6. *In generationem ac generationem* sc. erit l. durabit, *vt non sim in malo*. *h*) sc. ad

שנאתי נאם־יהוה׃ ויהי דבר־יהוה 18
צבאות אלי לאמר׃ כה־אמר יהוה צבאות צום 19
הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי
יהיה לבית־יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים
והאמת והשלום אהבו׃
כה אמר יהוה צבאות עד אשר־ כ
יבאו עמים וישבי ערים רבות׃ והלכו יושבי אחת 21
אל־אחת לאמר נלכה הלוך לחלות את־פני יהוה
ולבקש את־יהוה צבאות אלכה גם־אני׃ ובאו עמים 22
רבים וגוים עצומים לבקש את־יהוה צבאות בירושלם
ולחלות את־פני יהוה׃ כה־אמר יהוה 23
צבאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל
לשנות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה
עמכם כי שמענו אלהים עמכם׃

CAP. IX. ט

משא
דבר

✱. 18. *r*) Sequitur nunc specialis ad quæstionem supra (c. 7, 5.) propositam responsio. Quia enim, inquit *Tarn.* nuncii quæsiuerant, num etiam adhuc ieiunandum, nec tunc illis propheta aperte responderat, sed arrepta inde ansa eorum ieiunia reprehenderat, nunc expresse dicit, non solum illa ieiunia, quæ doloris caussa suscepta erant, relinquenda esse, & in præclaras festiuitates ac conuiuia esse conuertenda, sed etiam alia similia, de quibus non erat quæsitum, abroganda esse demonstrat. ✱. 19. *s*) Vid. not. v. 2. *t*) *ieiunium quarti*, sc. *mensis*, in quo Hierosolyma a Chaldæis primum expugnata Ier. 52, 6. 7. *u*) mensis *quinti*, in quo eadem cum Templo combusta c. 7, 3. 5. 2 Reg. 25, 8. 9. *x*) mensis *septimi*, de quo c. 7, 5. *y*) mensis *decimi*, in quo cœpta a Babyloniis Hierosolymæ obsidio 2 Reg. 25, 1. Ier. 52, 4. Hos menses igitur Iudæi in tristissimorum euentuum memoriam ieiuniis hucusque in fastis suis distinxerant. *z*) *fiet* posthac --*in lætitiam & gaudium* Esa. 35, 10. c. 51, 3. *a*) Etenim in vicem præteritorum malorum multis posthac magnisque beneficiis, (quale est, quod modo sequitur, gentilium adductio in sinum Ecclesiæ sub N. T. v. 20.) domum Iudæ cumulabo, ita vt luctus in gaudium transiturus, lætitiaque in pristini mœroris locum successura sit Esa. 61, 3. Ier. 31, 13. LXX. εἰς χαρὰν ἐς εὐφροσύνην. cf. Luc. 15, 23. 32. Ioh. 16, 20. *a*) *& in solemnitates*. Num. 10, 10. Ez. 36, 38. cf. Nah. 2, 1. *b*) *bonas* h. e. festiuas & lætas, coll. 1 Sam. 25, 8. Esth. 8, 17. c. 9, 19. *c*) *modo* (quod supra iam inculcaui v. 16. & c. 7, 9.) *veritatem*. cf. Ez. 18, 9. Vulg. *veritatem tantum*. *d*) *& pacem* f. concordiam cum proximo. v. 16. Ps. 34, 15. cf. contr. Ps. 120, 6. *e*) *amate*. Vid

Templum & Ecclesiam Dei v. 22. c. 6, 15. (vbi vide sis not.) Euangelio per vniuersas terras annunciando exciti. Ps. 19, 5. Rom. 10, 18. ✱. 21. *i*) *Ibunt nimirum*. Mich. 4, 2. Eadem Ecclesiæ propagatio, (de qua v. 20.) inquit *Tarn.* insigni hypotyposi, prosopopœia iucundissima ac mimesi elegantissima describitur, vt pene oculis coram cerni, & non tantum apud Prophetam iam legi & olim ab eo dicta videatur. *k*) incolæ *vnius* vrbis *ad* incolas *alterius*. Ex. 36, 10. 11. Est amplificatio, quod non vnus post alterum, singuli & seorsim, sed cateruarim magno in cœtu venturi sint. *Tarn.* *l*) *Eamus eundo*, i. e. omnes vna & magno studio. v. 23. cf. Esa. 2, 3. Ier. 31, 6. *m*) *ad exorandum* &c. v. 22. vid. not. c. 7, 2. *n*) & *ad quærendum Dominum*, quem in Ecclesia, tanquam in vero Templo, quærentibus præsto esse ac reperiri audient v. 1. 22. cf. Deut. 4, 29. Ps. 24, 6. Ps. 27, 8. 2 Par. 20, 4. *Ion.* hic & v. 22. *& ad quærendam doctrinam vel institutionem a Domino*: quomodo & *Onkelos* eandem phrasin Ex. 33, 7. exposuit. ita igitur cf. Esa. 2, 3. Mich. 4, 2. ὁ. καὶ ἐκζητῆσαι. cf. Act. 15, 17. Rom. 3, 11. Hebr. 11, 6. *o*) *Ibo etiam ego*, sc. *inquiet alius alii*, vti *Ion.* supplet. Est mimesis, verba gentilium tam viuide repræsentans, ac si non relata legamus, sed ipsi nostris auribus audiamus. Sensus: certatim singuli adcurrent, nemo remanere volet. cf. Esa. 44, 5. Luc. 16, 16. Hebr. 4, 1. ✱. 22. *p*) *Atque sic venient*. v. 20. Egregius locus de vocatione gentium. Bene autem *D. Kimchi*, Hoc, inquit, futurum est in diebus Messiæ. Cf. c. 1, 15. c. 6, 15. c. 14, 16. Esa 2, 2. 3. c. 49, 18. c. 52, 15. c. 60, 4. c. 66, 18. 20. Mich. 4, 3. Zeph. 2, 11. Hagg. 2, 7. & passim. *q*) Vid. not. v. 21. *r*) Quæ promittuntur hic Hierosolymæ, quoad præcipuum & vltimum complementum, promittuntur N. T. Ecclesiæ; non tantum, quia illa huius fuit typus, sed potissimum, quia eius radix & pars non ignobilis, coll. Esa. 2, 3. Ioh. 4, 21. Rom. 11, 16 seqq. *Tarn.* p. 1449. *s*) *& ad exorandum* v. 21. ✱. 23. *t*) Vid. not. v. 2. *u*) Vid. not. v. 6. *x*) futurum est, *vt adprehendant*. Constructio eadem fere est ac v. 20. vbi nos eam illustrauimus. *Tarnouius*: sicuti solent pueri, vel etiam alii eorum, quos retinere cupiunt, adhærere parentum palliis aut togis, quas arripiunt, dum vel vna ire contendunt, vel eos saltem manere apud se exoptant, a quibus non facile se abstrahi patiuntur. Vid. 1 Sam. 15, 27. Esa. 4, 1. *y*) *decem*, i. e. complures, multi; coll. Gen. 31, 7. Leu. 26, 26. Num. 14, 22. *z*) *linguis gentium*, h. e. gentibus lingua seu dialecto differentibus. Gen. 10, 20. 31. Esa. 66, 18. *a*) *apprehendant, inquam*. Reassumitur ex hemistichio priori. Simile quid vid. c. 6, 11. coll. v. 10. *b*) *oram* vestis. Es. 4, 1. Hagg. 2, 12. ὁ. τοῦ κρασπέδου. Matth. 9, 20. *c*) cf. Esth. 8, 17. Act. 16, 9. 15. *d*) vid. v. 21. *e*) cf. Ios. 2, 10. c. 9, 9. & Rom. 10, 17. *f*) Deum vobiscum esse, & se illustri modo apud vos reuelasse, tanquam *Immanu-Elem*. Esa. 7, 14. c. 8, 8. 10. Apoc. 21, 3. Ion. *quod Verbum Domini sit in adiutorium vestrum*. cf. Gen. 26, 3. CAP. IX, ✱. 1. *g*) Ion. & Vulg. *Onus verbi Domini*. Latius LXX. λῆμμα &c. quod Ar. *reuelationem* reddidit, Suidas *prophetiam* l. *apophthegma* interpretatur. Sic c. 12, 1. & Mal. 1, 1. Nos cum *Cocceio pronunciationem verbi Iehouæ* vertimus, Intelligentes *Verbum a Iehoua pronunciatum*. Licet enim משא *onus* alias significet, tamen in vaticiniorum titulis vox ista non simpliciter *onus* importat, sed mediæ significationis est, coll. c. 12, 1. & Prou. 3, 1. a נשא, quod non solum *ferre*, sed & *proferre ac pronunciare* significat Num. 23, 7. 18. 2 Reg. 9, 25. Iob. 27, 1. c. 29, 1. Vid. not. Ier. 23, 33. seqq. Sch. *Prophetia*. *Verbum Iehouæ* est &c. quod quidem est contra accentus. Obserua autem, licet alibi hæc verba inscriptioni ac titulo tantum inseruiant, hic tn. de ipsa prophetiæ substantia esse, ac enunciationem propheticam constituere h. m. *Pronunciatio*-est *in* vel *contra terram Chadrach* &c. Sequitur enim propositio caussalis, *quia Domino est oculus* &c. quæ vix quadraret, si merus præcessisset titul⁹. Ceterum de argumento & scopo huius capitis bene *Hieronymus*, *Omnis*, inquit, *hæc visio*--*ad vocationem gentium & exstructionem Ecclesiæ pertinet*. Pulchre igitur cohæret cum fine præcedentis c. 8, 20. seqq. vbi de gentium vocatione sub N. T. fuerat actum. Et partes qd. capitis sec. *Schm*. tres *sunt*, I. *Prophetia* contra terram Chadrach, Damascum, Tyrum, Tsidonem, Philistæam, & de earum ad Christum tandem futura conuersione v. 1--8. II. *Excitatio Zionis* ad gaudium ob aduentum & liberationem Regis Messiæ v. 9.--12. III. *Promissio* prædicandi Euangelii, etiam inter gentes v. 13.--fin.

✱. 19. יהיה Sic in marg. at in textu fe. יהיה 2. ✱. 22. לבקש את־יהוה צבאות sic fe. 2. cum nota כן הוא במדויק אך ספרים אחרים איננו כן ✱. 23. כה־אמר יהוה צבאות sic fe. 5. sec. *Maſ. Erf.* sed contra *impr.* ההמה per Rbhia 1. 2. 6. 9. 10. 20.

דבר־יהוה בארץ חדרך ודמשק מנחתו כי ליהוה עין
2 אדם וכל שבטי ישראל׃ וגם־חמת תגבל־בה צר
3 וצידון כי חכמה מאד׃ ותבן צור מצור לה ותצבר־
4 כסף כעפר וחרוץ כטיט חוצות׃ הנה אדני יורשנה

h) erit vel requiescet (coll. מנוחתו f. *requies eius* ex membro proxime sequenti) *in terra Chadrach.* Obscurum in Geographia nomen. Ion. *australem* reddidit: LXX. vero Σέδραχ, ad quod Scholion Gr. *Vrbs*, inquit, *Arabiæ est.* Iunius, *in terram circumstantem te, o Iudæa*: ex Syr. חדר *circumdare*: qua voce Prophetam ad Syros vti voluisse, admodum verosimile esse scribit, coll. Esa. 14,4. &c. Nos vt proprium nomen de *Syria Damascena*, cuius mentionē Propheta mox epexegetice facit, interpretamur, *Bochartum* secuti lib. II. Phal. c. 6. p. 89. c. *R. Iose*, quem laudant *R. Sal.* & *D. Kimchi*, Cælum ac terram, inquit, contestor, me ex Damasco esse, & reperiri illic locum, cuius nomen est *Chadrach.* Sensus huius membri proximeque sequentis non admodum pellucidus est. *M I.* in bonam partem explicat: *Prophetia Domini erit olim in terra Chadrach, sicut in terra Israelis*, fiet enim pars terræ Israeliticæ. -- *Et Damascus erit requies eius*, q.d. habitatio gloriæ eius. Sic *R. Sal.* & *D. Kimchi*, item *Ion.* qui posterius membrum ita reddidit: *& Damascus conuertetur, vt sit pars terræ domus Schechinæ* s. *Numinis ipsius.* Et Cel. *Maius* p. 1081. Prædicit, inquit, regnorum vicinorum conuersionem, quod *verbi requies Damasci* sit futura, v. 1. & in *Chamata*, quam nonnulli *Antiochiam* putant. Certe (pergit Vir laudatus) illis in partibus sita, ibique prima Christianorum sedes fuit Act. 9,2.19. 20. c. 11,26. Addim' de *Damasco* Act. 9, 2. 10. 19.20. & de *Tyro* c. 21, 3.4. Verum clausula versus secundi (qui cum hoc primo per Coniunctionem *Et etiam* arctissime cohæret) docet, tale quid gentibus ac Tyro inprimis & Sidoni hunc versum portendere, quod directe contra sapientiæ præsumtionem futurum sit: quæ vero sic ista præsumtio, quomodo Deus ei contraiturus sit, exponitur in sequentibus, illud v. 3. hoc v. 4. Malumus ergo cum *Tarn.* vt comminationem exponere. *Onus* vero s. *pronunciationem verbi Domini* hoc loco prægnanter & cum emphasi accipimus pro *verbo*, cui res subest, quod non inane est aut fulgur ex pelui, sed quod ipsum illud, quod dicit, indissolubili secum fert neru, quia *Domini* verbum est. Hoc igitur cum dicitur *futurum in terra Chadrach*, sensus est, incubiturum id ei vt *graue onus*, & ita quidem, vt humano nisu ac sapientia auerruncari aut remoueri inde nequeat. Quomodo Es. 9,7.8. dicitur: *Verbum misit Dominus* (ביעקב) vt sit *in Iacobo, & cadet* (sc. vt grauia solent, non sine damnoso effectu & concussione) *in Israele*; Et sentient (experientur, non vanum id fuisse verbum) *populus vniuersus*. Ita enim *R. Sal.* & *D. Kimchi* illum locum exponunt. De conuersione gentium istarum hic demum agitur v. 7. præuia nimirum euersione illarum, cum per Alexandrum M. cum per Maccabæos v. 1--6. *i)* Inprimis vero *Damascus* ceu caput illius regionis Es. 7,8. de qua vid. not. Es. 17,1. *k)* erit *locus requietis ipsius*; h. e. Verbum Iehouæ, cuius modo mentionem feci, in Damasco requiescet, eique velut *onus* incumbet c. 6,8. Ez. 5,13. *A. Esra*: quoniam illic implebitur. *Tarnouius*: Proinde non erit flagellum inundans ac cito transiens, verum erit hic stabilis & perpetua sedes iudicii. Qui in bonam partem hoc explicant, conferunt Es. 11,10. Ps. 132,14. *l)* Schm. *Nam ad Iehouam* erit spectans *oculus* &c. Sic igitur ל exprimeret tendentiam oculi ad suum obiectum; & comma totum sumendum esset in meliorem partem, de conuersione gentium ad Deum tempore N. T. Cf. c. 5,6. Es. 33,17. Ps. 145,15. Sed rectius LXX. & Ar. *Dominus inspicit homines*. Syr. *Domino manifesti sunt homines*. & Ion. *coram Domino manifesta sunt opera filiorum hominis*. Nimirum Datiuus *Domino* est nobis subiectiuus, *oculus* vero *hominis omniumque tribuum Israelis* ab obiecto dictus, quia homines in genere & Israeliticas tribus in specie videt ac inspicit, coll. supra c. 3,9. & c. 4,10. vbi de oculis Domini, ad Ecclesiam hominesq; vniuersos intentis, notatu digna Zacharias tradidit. De syntaxi cf. *Glassii* Phil. p. m. 636. Nexus v. cum antecedenti est satis euidens per caussale כי *quoniam*. q. d. Non est, quod Syri ceteræq; gentes, quæ infesto erga populum Domini sunt animo, latere se putent ac impunitatē sibi a Deo promittant: quomodo n. impunitos dimitteret, quos oculo perlustrat suo, & quorum videt facinora? aut quomodo iniurias populo suo illatas non vindicaret, qui tribus Israelis inspicit atque curat? Cf. Ier. 32,19. Ps. 66,7. Ps. 94,9. Prou. 5,21. c. 15,3. c. 20,12. *m)* atque inprimis (cf. 1 Reg. 11,1. Es. 1,1. &c.) *omnium tribuum Israelis*, quas ita inspicit, vt non patiatur ab vllo temere lædi. cf. Deut. 11,12. Ps. 33,18. Esr. 5,5. & Ier. 1,3. Ion *& beneplacitum habet in omnibus* &c. Videntur hæc ergo adflictis tunc Iudæorum rebus in solatium dicta. vnde *Tarn.* sic iubet inferri: Fuerit itaque hactenus vobis, o Iudæi, intolerabilis hostium vestrorum ferocia; attamen illa vos deinceps minime terreat, quia ad illos iamiam pertinget onus decreti diuini, quod me contra Regem potentissimum ex sententia Dei proclamare auditis, & primo qd. in specie contra Damascum vrbem vobis notam, &, vt res vestræ iam se habent, præ vobis beatam. ℣. 2. *n)* Vid. not. v. 7. *o)* *Hamatha*, Antiochenæ Syriæ caput, de qua vid. not. ad Num. 34,8. & Am. 6,1. *p)* Cocc. Lex. 125. *terminum habebit* vel *fines* suos *ponet in ea, requie Domini*, h. e. terra in qua Dominus requiescet. Ion. *conuertetur, vt fiat pars terræ domus Schechinæ eius*, in bonam partem, vt supra v. 1. At *Gusset.* p. 160. ita exponit, quod Hamath Syriæ vrbs comprehendatur intra terminos oneris illius prædicti, h. e. spatii, in quo onus requiescet, seu cui illud constanter incumbet. Nobis qd. simplicissime ac facillime exponi videtur per ellipsin relatiui אשר (quæ frequens apud Hebræos, e. g. Ier. 2,8. Ps. 9,7. Ps. 16,3. Ps. 51,10.) h. m. *Sed & Hamatha* erit מנוחתו *locus requietis* Verbi diuini v. 1. *quæ terminum habet apud illam*, seu *quæ terminata est* Damasco Ex. 19,12. Ios. 18,20. *q)* itemque *Tyrus & Sidon*, h. e. *Tyrus cum Sidone*, collato simili *Vau* Deut. 6,2. Es. 1,13. &c. Vid. *Cocc.* Lex. p. 190. n. III. Ita v. exponimus propter sequentia, vbi de sola Tyro saltem inprimis sermo est. Ceterum de *Tyro* ac *Sidone* vid. not. Es. 23,1.4. *r)* Vertunt *quamuis*, coll. Gen. 8,21. c. 34,9. Dan. 9,9. quasi sic tacitæ obiectioni occurreretur, coll. Prou. 21,30. habet tn. proprietas hui' voculæ, secundum quam *caussalis* est, suam emphasin: nam ipsa opinio sapientiæ propriæ Deum veluti mouet, vt tale quid statuat in hominibus, quo præsumta ab illis sapientiam confundat, mala ipsis inferendo, quæ nulla astutia auerruncare possit. *s)* *sapiens est* Tyrus cum vicina Sidone *admodum*. Vulg. bene: *assumserunt quippe sibi sapientiam valde*. Nec enim sapientia, sed eius præsumtio, ostentatio vanaque fiducia vitium habet, & Ez. 28,3. seqq. Tyriorū Principi inprimis exprobratur. Cf. Es. 5,21. c. 19,11. Prou. 3,7. c. 26,12. c. 28,11. Coh. 7,16. it. Es. 29,14 c. 31,2. c. 44,25. Ier. 9,23. Obad. v. 8. Iob. 5,13. c. 37,24. Quibus v. in rebus sibi ob sapientiam placuerit Tyrus, modo sequens explicat versus, scil. 1) in munimentis, 2) in diuitiis struendis: quemadmodum contra v. 4. exponitur, quo pacto Deus hanc sapientiam eius ratione vtriusque sic confusurus, sc. ad paupertatem redigendo illam, muros vel opes in mare proiiciendo, ipsamque comburendo. ℣. 3. *t)* *Aedificauit enim* & ædificat etiamnum *Tyrus*. Multis nimirum magnisque casibus sub Babylonico imperio defuncta, post huius v. excidium renata ac reflorescens, seu, vt cum Propheta loquamur, post 70. annos a DOMINO (licet hoc illa minime agnoscat) visitata, atq; ad mercedem suam meretriciam, h. e. commercia, quibus dedita iam olim fuerat, reuersa Es. 23,16.17. in reparandis nunc munimentis suis occupata est. *u)* *munimentum, munitionem*. Es. 19,6. ὀχυρώματα. 2 Cor. 10,4. *x)* *sibi*. Pleonasmus, sed emphaticus, q. d. Ac struendis qd. his munimentis ipsa *sibi*, vt valde sapiens, placet egregie, videturq; *sibi* tam bene prospicere, vt quod metuat, in posterum vix habitura sit. *Diodor. Sicul.* l. 17. c. 40. Plurimum fiduciæ, inquit, munitionibus insulæ & præparatis rerum copiis. Idemq; c. 43. Mox Tyrii, inquit, vt mœnia duplo firmiora redderent, quinq; cubitorum interuallo in medio relicto, murum alterum decem cubitos latum ædificant, & vacuum inter vtrumque spatium lapidibus & ingesta terra complent. *y)* *& coaceruat* (?) Gen. 41,35. Ps. 39,7. sc. ex commerciis, quæ per mare quaquauersum tractat, coll. Es. 23,1. seqq. *z)* *argentum, vt puluerem* s. humum, i. e. magnam argenti vim. Hyperbolica & prouerbialis locutio. Iob. 27,16. cf. Hab. 2,6. 2 Par. 9,27. *a)* *& aurum* Prou. 3,14. c. 8, 10.19. Est *aurum* in genere, vt Gr. χρυσὸς vel χρυσίον, quod Hebræo in LXX respondet, eidemque, quod ad ipsas litteras, harmonicum est. Formamus ab Ar. חרץ *Auide cupiuit*; vnde Hebr חרוץ *diligens, auidus*. in bonam partem Prou. 10, 4. &c. quemadmodum *argentum* Hebræis dicitur כסף a נכסף *desiderando*; qs. quod homines *auide* solent *cupere* & *desiderare*. Alias deducitur ab Hebræo חרץ *incidere decidere*, vt *effossum*, vel *fossile* dicatur, quia præ reliquis metallis diligenter inquiritur ac effoditur. *b)* *vt lutum platearum*. c. 10,5. ℣. 4. *c)* *Ecce* v. Excitat Propheta ad percipiendum, quid Dominus contra facturus sit, ad sapientiam Tyri, quam ei v. 2.3. exprobrauerat, confundendam; & dum excitat, in rem velut præsentem (quia certo extitura erat) deducit. Vid not. Ier. 31,8. *d)* *DOMINUS*, cui oculus est hominum vniuersitatem perlustrans v. 1. *e)* Ion. *eiiciet eam*, sc. ex vrbe & possessionibus suis. q. d. *hereditate* sua *priuabit*. Deut. 11,23. At Schm. *depauperabit eam*. coll. 1 Sam. 2,7. Prou. 23,21. ex cognato ריש *pauperem fieri* Ps. 34,11. Omnino prius comma poni videtur contra gloriationem in diuitiis, quemadmodum posterius contra munitiones Tyri v. 3.

CAP. IX, ℣. 1. חַדְרָךְ per Pat. 3. sic fu. 5. & sic in marg. 6. 9.

ה והכה בים חילה והיא באש תאכל : תרא אשקלון
ותירא ועזה ותחיל מאד ועקרון כי־הוביש מבטה
6 ואבד מלך מעזה ואשקלון לא תשב : וישב ממזר
7 באשדוד והכרתי גאון פלשתים : והסרתי דמיו מפיו
ושקציו מבין שניו ונשאר גם־הוא לאלהינו והיה כאלף
ביהודה

turpiter deceptam rubore suffundat *expectatio sua*. Quo referri etiam debet Ion. *quoniam confusa est* (Ekron) *a loco confidentiæ suæ*. Ita cf. 2 Sam. 9, 6. p) Tyrus ceu *lo-*

cus respectus ipsius, ad quem illa identidem cum reliquis Philistæorum satrapiis respiciebat, fœderi ac societati vrbis tam opulentæ ac potentis confidens. Es. 20, 5 6. cf. c. 45, 22. q) Nam, ne quis forte alienis tantummodo, non propriis malis, ipsam indolescere putet, *peribit - ex Gaza*, h. e. nullus in ea posthac futurus est, quippe desolanda ac exscindenda. cf. Ier. 49, 38. Am. 1, 8. r) *Rex*, h. e. Præfectus regius, quem illic Persæ ante Alexandrum habuere. *Curt.* Lib 4. c. 6. Alexander, -- inquit, vrbem Gazam obsidebat. Præerat ei Batis, eximiæ in Regem suum fidei s) Zeph. 2, 4. Completum in Philistæis hoc vaticinium est non solum per Alexandrum, de quo *Curtium* modo allegauimus, sed & per Maccabæos postea, coll. not. Zeph. 2, 4. 7. & 1 Macc. 10, 84. seq. c 13, 43. seqq. *Ioseph.* Antiq. L. 13. c. 8, 21. De Gaza inprimis docet *Strabo* l. 16. quod *ciuitas olim nobilis excisa fuerit per Alexandrum, & manserit deserta.* vnde Act. 8, 26. αὕτη ἐστὶν ἔρημος. t) *non habitabit*, metonymice pro *habitata erit*, prout *LXX. Ar. Ion.* & *Vulg.* reddidere. Sic Es. 13, 20. Ier 17, 6. c. 50, 13. 39

℣. 6. u) Quidam: *spurius* (2) Deut. 23, 3. sc. incerto patre natus, sec. *Gusset.* p. 464. Non suus ac legitimus hæres occupabit ædes, hortos atque agros patrios, sed infamis extraneus, ita vt ii, *Quorum nemo queat patriam monstrare parentis, Dicant, hæc mea sunt, veteres migrate coloni*, sec. *Tarn.* Malumus vero vocem hic sumere paulo generalius, & cum *LXX. Ar. Syr.* ac *Ion.* vertere *alienigena, peregrinus*. Est enim a זור, vnde זר *peregrinus*, cum gemino *Mem* præformatiuo, quemodo ממגרות est a גור Ioel 1, 16. Quales a. alienigenarum nomine hic veniant, declarauit Ion. *Domus Israel, qui erant in ea vt alienigenæ* Sic *R. Sal.* x) *fastum Philistæorum*, h. e. Philistæos fastu ex rerum prosperitate turgentes. Subest tamen hæc emphasis, quod Deus, cum punit, magis intendat malum ipsum, quam malos exscindere; quod vel ex v. 7. adparet, vbi, remotis ex ore Philistæorum sanguine ac idolis, tandem reliquias Deo sacras se ipsis permissurum dicit. Es. 13, 11. c. 16, 6. Ez. 7, 24.

℣. 7. y) *Et remouebo sanguines eius ex ore eius.* Philistæi ob truculentiam suam, qua inprimis contra vicinos sæuierant Israelitas, pinguntur vt immanes beluæ, sanguinem sitientes ac ore suo auide imbibentes. Ez. 39, 17. 19. cf. infra v. 15. Apoc. 16, 6. Dicit igitur Deus, se gentem istam purgare velle, sicut a fastu v. 6. ita h. l. a crudelitate & idololatria, vt humilis, mansueta piaque euadat Ez. 11, 19. z) *& detestationes* s. detestanda idola *eius*, 1 Reg. 11, 5. 7. vel idolothyta Es. 66, 3. a) remouebo *ab - inter dentes ipsius*, quibus idololatria, velut suauissimus cibus fuit. *Cibus* enim dicuntur, quæ suauiter nos adficiunt aut delectant Ioh. 4, 34. Nisi forte placeat, *detestationes* de idolothytis intelligere: quomodo ad illa phrasis hæc etiam proprie & extra tropum spectarer. b) *& sic relinquetur -- Deo nostro.* Reliquiæ ex malis illis, quæ propter peccata inflicturus ei sum, superstites, tandem sub N. T. Deo vt populus & peculium adscribentur, per Euangelium Christi conuertendæ. Ion. *& proselyti, qui relicti fuerint in illis, adiungentur etiam ipsi ad populum Dei nostri.* Atque sic Deus ipsas gentes percutiet quidem, sed & rursus sanabit Es. 19, 22. seqq. & sacras sibi ex illis reliquias seruabit non minus, quam ex Iudæis & Israelitis Es. 10, 21. 22. c. 11, 11. c. 28, 5. Rom. 11, 5. propriumque suum opus, confecto alieno, in eis faciet, opus nimirum gratiæ & electionis in populum Es. 28, 21. Thr. 3, 31. 32. 33. Est igitur hic admirabilis transitus a comminatione ad promissionem, qualem & alia contra gentes vaticinia habent, v. g. Es. 19, 18. seqq. c. 23, 15. seqq. Ier. 12, 15. 16. c. 46, 26. c. 48, 47. c. 49, 6. 39. Ez. 16, 55. c) *etiam ipse* Philistæus, perinde ac terra Chadrach, Damascus, Hamath, Tyrus & Sidon v. 1. 2. Est enim *etiam* relatiua particula, quæ Philistæos cum pluribus eiusdem qualitatis ac sortis nationibus tacite coniungit, vt v. 2. & 11. Dum igitur de Philistæis ad Christum conuertendis directe agit, hac ipsa copula oblique quidem, nec tamen obscure innuit Propheta, id esse de omnibus intelligendum, quod dicit de vno. cf. (*etiam ego*) c. 8, 21. Ceterum in *Syris* completum hoc vidimus supra ad v. 1. De *Tyro* ac *Sidone* cf. Es. 23, 18. Ps. 45, 13. Ps. 87, 4. & compl. Act. 21, 3. 4. c. 27, 3. De *Philistæa*, cuius celebria fuerunt oppida *Azotum* & *Ioppe*, cf. Act. 8, 4. c. 9, 36. 42. 43 &c. Vide *Curtler.* Theol. Propht. p. 471. seqq. d) ita vt qui hucusque noster (Iudæorum) Deus fuit, inposterum Deus illarum quoque gentium & terræ vniuersæ fiat c. 14, 9. Es. 54, 5. Loquitur enim hic Zacharias nomine suo ac populi sui, quem hac ipsa promissione ad lætitiam & gaudium erigere studet, coll. infra v. 9. e) *sicut chiliarchus* vel *dux in Iuda* c. 12, 5. Erat populus Iudaicus in suas distributus chiliadas Iud. 6, 15. quibus qui præerant, dicebantur אלופים *duces* vel *chiliarchi.* vid. not. Mich. 5, 1. Intelligitur autem hic chiliarchus non solus, sed cum chiliade sua, cui præest, vt Matth. 2, 6. adeoque sensus est, fore vt gens Philistæa, sublato per Christum intergerini parietis septo, æque ad Ecclesiam populumque Dei pertineat, acsi de chiliadibus Iudæ esset. cf. Eph. 2, 14.

f) Sch. *& euertiet.* Cocc. *& percutiet* (vt cadat) *in mare.* Verbum hoc *defigendi* ac *intrudendi* vim habet 1 Sam. 2, 14. c. 19, 10. Hos. 14, 6. At Vulg. *percutiet in mari fortitudinem eius.* q. d. percutiet eam, licet fortissima & in ipso mari sita sit. cf. Es. 23, 4. Ez. 27, 27. 32. & *Curt.* lib. 4. c. 2. vbi Alexander Tyriis, Vos quidem, inquit, fiducia loci, quod insulam incolitis, pedestrem hunc exercitum spernitis: sed breui ostendam, in continenti vos esse g) Ion. Syr. Schm. aliique, *opes eius*, coll. infra c. 14, 14 Ps. 62, 11 Sed Tarn. *præmunitionem eius*, valla, muros, propugnacula, arces. cf. Ps 48, 14. Ps. 122, 7. & absolutum חיל 1 Reg. 21, 23. Immo quicquid illa *roboris* habet. Es. 43, 7. h) *ipsaque* Tyrus, quod ad ædificia eius, *igne consumetur*, cibus & materia flammæ futura. Am. 1, 10 *Curtius* lib. 4. c. 4. Alexander, inquit, exceptis qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemque tectis iniici iubet.

℣. 5. i) *Videbit* hoc *Ascalon.* Philistæorum hæc satrapia erat, sicut & sequentes Gaza, Ekron, Aschdod, coll. Ios. 13, 3. 1 Sam. 6, 17. Adeoque a Tyriis ac Sidoniis transit nunc ad vicinos & fœderatos Philistæos: contra quos vide Es. 14, 29. seqq. Ier. 47, 1. seqq. Ez. 25, 15. seqq. Am. 1, 6. seqq. & Zeph. 2, 4. seqq. k) *& timebit*, post Tyrum ab hostibus horribiliter excisam, eadem fata, nec vano augurio, sibi ominans. l) *& Gaza*, sc. videbit & timebit. Vid. not. Ios. 10, 41. m) *ac dolebit.* Hab. 3, 10. Ps. 97, 4. velut parturientis tormina expertura Mich. 4, 9. 10 n) *& Ekron* sc. videbit, timebit, dolebit. Hæc enim ex antecedd. repetenda Ios. 13, 3. o) *Vulg.* & *Syr.* intransitiue: *quoniam confusa est spes eius.* Ita cf. c. 10, 5. Es. 30, 5. Ier. 2, 26. c. 16, 14. At *Tarn.* transitiue: *eo quod pudefecerit* ipsam, ac tur-

---

℣. 5. תרא *Resch* per *Tsere* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 11. 14. At *milel* 11. 18. & *Ba.* contra *M. I.* Cf. similem formam Mich. 7, 10.

8 בִּיהוּדָה וְעֶקְרוֹן כִּיבוּסִי׃ וְחָנִיתִי לְבֵיתִי מִצָּבָה מֵעֹבֵר
וּמִשָּׁב וְלֹא־יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם עוֹד נֹגֵשׂ כִּי עַתָּה רָאִיתִי
9 בְעֵינָי׃ גִּילִי מְאֹד בַּת־צִיּוֹן הָרִיעִי בַּת־
יְרוּשָׁלַ͏ִם הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ צַדִּיק וְנוֹשָׁע הוּא עָנִי

ה׳ במקום א׳ rum superstitione serua-
מלרע ta: h'c vero ethnicorum communio cum populo

f) & Ekron, quæ Philistæorum satrapia v.5. Ios 13,3. Beelzebubum coleus 2 Reg 1,2. 3.6. adeoque a ciuitate Dei quondam exclusa & ἄθεος in hoc mundo fuerat Eph.2,12. g) Ion. implebitur domo (familia) Israelis sicut Ierusalem. Adeoque pro nomine vrbis potius, quam gentilitio, accepit: Ekron fiet sicuti Iebus l. vrbs Iebusitarum, cessura videlicet Israeli. quomodo occurrit Ios.15,8.c.18,28. Verum vt membro præcedenti, cui hoc nostrum respondet, ἰσοκωλία gentis vtriusque, Philistææ ac israeliticæ, sine dubio indicabatur; ita & hic כיבוסי vt gentile (quale propter terminationem suam proprie est) interpretandum venit: sicut Iebusita vel Iebusitæ, dicti a Iebus, quod vetus Hierosolymæ nomen est, coll. Iud 19,10.11. 1 Par. 11,4. Num vero prisci, an recentiores Iebusitæ seu Hierosolymitæ intelligendi sint, in eo diuersum tenent interpretes. Illud præter alios Theodoretus sequitur, cum ita explicat: Incolis Hierosolymæ συνοικοι fient; illos enim vocat Iebusæos &c. Posterius vero placet Hoeckio in Comm. ad h.l. Habitauerant nimirum Iebusitæ Hierosolymis iam olim, tenentes vsq; ad regnum Dauidis arcem Sion, Israelitis inferiorem vrbis partem occupantibus Ios.15,63. 2Sam.5,6.9. Ad istam ergo cohabitationem Hoeckius putat respici, vt sensus sit: Philistæi habitabunt in populo Dei, sicut olim Iebusitæ inter Iudæos. Atque id quidem suo modo admitti potest, nisi quod d. pagem illa cohabitationem habuit. ab hac ipsa, de qua agitur i præsenti, illic habitabant Iebusitæ cum Iudæis contra voluntatem & mandatum Dei, qui eos iusserat exstirpari; in detrimentum tribus Iudæ, cui sorti de cedebant, quod tenebatur a Iebusitis; denique fœdi idolorum

Dei indigitatur, quam habituri sint ex beneficio & indulgentia Dei, quæque Ecclesiæ Israeliticæ sit gloriosa futura, supposita ethnicorum conuersione. Putamus igitur, potissimum hic respectum esse ad Iebusitarum reliquias, post expugnatam a Dauide Zionem Hierosolymis manentes, suscepta veri Dei religione: talis enim erat Arauna, regulus quondam illius gentis, qui Hierosolymis non solum mansit, sed fundos etiam in monte Moriia habuit, quib' templum postea, non sine mysterio ac nutu prophetico, fuit superædificatum 2 Reg.24,18.20. seqq. vbi vide sis nostras adnotationes. cf. Ps.87,4.5 6. it. Gen.9,27. ℣. 8. h) Et castra metabor circum domum meam Ps.34,8. cf. supra c.2,9. & Gen.32,2.3. 2 Reg 6,17. i) quæ est Ecclesia 1Tim.3,15. Tarn. k) Tarn. propter exercitum hostium, subinde irrumpentium, vt hosce abigam, & propter transeuntes &c. Pariter Kimchi: vt ne amplius timendam sit ei ab obsessore exercitu, neque a transeunte &c. quasi asyndeton esset, & מצבה an isthæc hon pro מצבא per Aleph: quorum neutro est opus. Nobis enim est a יצב cum præform. Mem & He seruili: castra metabor vel circumsidebo domum meam statione, præsidio (1) coll. מצבה per Pat. 1 Sam.14,12. מצב c.13,23. & נציב per Kibbuts Es.29,3. & cognat. נציב 1Sam.13,3.4. quæ stationes militares siue præsidia, τὰ φρούρια ἔνεκα per vrbes disposita, notant. Hanc etymologiam metaphrastæ veteres vniuersi, excepto Vulg. secuti sunt. Neque ellipsis præfixi ב difficultatem habet. coll. Es.29,3. vbi simili: est. Ion. & habitare faciam in domo sanctuarii mei maiestatem gloriæ meæ & fortitudo brachii potentiæ meæ sicut murus igneus cinget eam circumcirca. l) ad securitatem ei præstandam a transeunte ac reuertente, h.e. peregrinis vltro citroque commeantibus, c.7,14. Ez.35,7. coll. Ps.80,13 Ps.89,42. m) nec transibit amplius Es.22,15.18. saltem cum effectu & perseueranter. cf. enim infra c.12,2. seqq. c.14,1 seqq. n) exactor, i. e. tyrannus. Es.9,3. c.14,2. o) nunc vidi, quid Hierosolyma ab hostibus passa sit; & ita quidem vidi, vt misertus miseriæ eius, ei succurrere nunc decreuerim, postquam satis diu hostibus conniuere, aut ignorare quæ facerent, visus sum. cf. Ex.2,25 c 3,7. Act.7,34. Ion. quia nunc manifestaui fortitudinem meam ad benefaciendum eis. Sic Tarn. Facile videbis, inquit, cur dicat se iam vidisse, qui tn. nunquam non videt, quia iam facit, vt alii experiantur, cum vidisse, quemadmodum dicitur recordari, quando hoc aliis manifestat per opera. ℣. 9. p) Quapropter exulta valde. Es.29,19 Ioel 2,23. Promiserat Deus, se ipsas gentes conuersurum, v. 7. domumque suam ab hostibus tutaturum, v.8. Vtrumque ad Sionem, siue Iudaicam Ecclesiam, inprimis spectabat, quam his ipsis promissionibus solari atque erigere intendit. Eam igitur nunc excitat ad gaudium, idque non simplex & vulgare, sed singulare & eximium, quod in externos etiam gestus ac hilarem exultationem erumpat, & quidem valde Hos.9,1. Iob.3,22. cf. Ps. 24.7. Quod gaudium vt eo magis promoueatur, in consequentibus caussam atque materiam eiusdem exponit, sc. Messiæ, per quem & superiora illa beneficia obuentura essent, aduentum, qualitates, regnum, & bona spiritualia: adeo, vt superiorum plane hæc simul confirmatio sit. Ceterum pro Exulta valde, Ioannes, ad sensum respiciens, c 12,15. habet, Ne time: quia qui valde exultat, non metuit. Matthæus vero c.21,5 loco eius præmittit. Dicite filiæ Sionis, ex parallelo Es.62,11. q) Ion. Ecclesia Sionis. Zeph.3,14. Filia, inquit Cocc. Lex.106. addito nomine vrbis vel gentis, notat omnes filios vrbis vel gentis. r) vociferare ac iubila. Es. 44, 23. Esr. 3, 11. adeoque gaudium tuum effere, non solum gestu & corporis habitu, quod est גיל, sed voce etiam, quæ vis huius verbi est. Huc igitur spectant lætæ acclamationes Hosanna &c. Matth 21, 9. 15. s) Es. 37, 22. t) Ecce! Demonstratiuo vtitur, vt rem diu speratam oculis nunc velut præsentem subiiciat. Es. 35, 4 c. 40, 9. c. 62, 11. Vide not. supra v. 4. u) Rex tuus. Ingenue R. Sal. Non potest, inquit, nisi de MESSIA explicari, coll. v. 10. talem quippe Regem, qualis hic describitur, non inuenimus Israeli sub Templo secundo fuisse. Sic & alii apud A. Esram, qui vero de Iuda Maccabæo non minus perperam, quam R. Moses Haccohen de Nehemia, hunc textum explicant. cf. supra c.6,13. Es.24,23. Hos.3,5. Ps.24,7.8. Ps.72,1. x) veniet nec vltra differet aduentum c.2.14. Gen.49,10. Es.35,4. Hab.2,3. Ps.50,3. Recte autem (inquit Tarn.) in Futuro Veniet Zacharias, quia de Futuro ipsi sit sermo; & recte in Præsenti vterque Euangelista (Matth.21,5. Ioh.12,15.) ἔρχεται, quia iam reuera aduentabat, quem venturum Propheta promiserat. y) tibi tuoque solatio, commodo & bono. Si igitur tibi venit, tuum quoque est, ob aduentum eius inprimis gaudere. Ion. intra te s. in medium tui. z) iustus, cum in se, quia in eo nulla est prauitas; tum effectiue, quia iustitiæ conciliator est. 2Sam.23,3. Es.45 24. c.53,11. Ier.23,5.6. 1Cor.1,30. 2 Cor.5,21. Ioh.1,1. Cuius exegeseos fundamentum etiam in præmisso Pronomine tibi latet. a) Ion. LXX. Ar. Syr. Vulg. & saluator. Ex quo vero non sequitur, vocem נושע in codice Hebr. vel מושיע fuisse corruptam, sed hoc tantum, eos Participium נושע actiuo s. deponentiali significatu accepisse. forte vt נשבע est iurare, נכסף desiderare. Vid. Glassii Phil. S. p.168. Sunt qui Niphal de actione immanente reciproca exponunt, Saluator sui ipsius, l. saluans seipsum diuino suo robore suo, coll. Es.59,16. c.63,5. Ioh.10,17. quemadmodum נשמר est custodiens se ipsum &c. Pfeiffer in Dub. Vex.p.550. est Participium nominascens vel nominaliter exponendum, salutaris, salute præditus, salutem & habens ipse & dans aliis. Verum nos, vti lectionem Hebraicam, sic & constantem huius verbi in Niphal significationem lubenter retinentes, cum aliis passiue reddimus & saluatus coll. Deut.33,29. Es 45,17. Ps 33, 16. &c. D. Kimchi & M. I. exponunt: saluatus ob iustitiam suam quod cf. cum Act.3,35. 1 Tim.3,16. Ceterum Actiuum Saluator non tam gemma ica simul inuoluit, quam res ipsa veluti consequens in sinu suo fert: saluatus n. est non sibi, sed (vt Propheta Sion em alloquens dixerat) Tibi. Videlicet dum Christus secundum humanam naturam ipse reuera e passionibus ac morte saluatus est, omnibus quoque, qui ei obtemperant caussa salutis æternæ exstitit; ita vt in salute eius, etiam passiua, iubilent. Hebr.5,7.9 Ps.20,2 3.6.7 Ps.69 30. Es.53 8. Act.2,24. Et hac ipsa de ratione populus Christi, cum ad vrbem veniret, atq; hoc vaticinium Zachariæ impleret, vnanimi illud Hosanna (h.e. salua Deus Messiam nostrum) ex Ps.118,25. adclamarunt Matth 21,9.15. Ioh.12,13. quia salutem suam inde erant pendere a salute Regis atque Messiæ sui. Quapropter R. Alba belle dixisse fertur: Et tua & nostra el redemptio hæc, t bi ac nobis salutis solatque vt hoc magis intelligatur, addit R. Barachias sacerdos: En! quid scriptum sit: Ecce Rex tuus veniet: tibi iustus & saluatus. Saluans hic non scriptum est, sed saluatus l. saluandus. Vide hæc in Ialkut Schimeoni II. fol.87 4. b) miser tn. seu inops, nec splendore vllo humano aut potentia nobilis. Hæc n. constans & formalis est huius formæ significatio: quod l. ex eo patet, quod cum synonymis pauper, dolens, exspirans, atteritus, & in Scripturis iungi fere solet, coll. Deut.24,14. Es 26,6. Zeph.3,12. Ps.69,30. P.88,16. Recte igitur Vulg. & Syr pauper. cf. Matth.8,20. Luc.9 58. 2Cor.8 9. Phil.2,6. sqq. At Ion. LXX. & ex his Matth 21,5. πραΰς mansuetus; Ar. denique, ex Gr. πραΰς, humilians se vel humilis. quæ qd optime conciliari possunt, quia hic talis intelligitur miseria inopiæ, ad quam Christus sese sua sponte demisit, quæ proinde non potuit non comites habere humilitatem & mansuetudinem. cf. Matth 11,29. Eph.4,2. Interim mansuetudinis notio proprie non huius, sed cognatæ est formæ ענו Num.12,3. Iustinus, quem Scholia Gr. allegant, dupla versione expressum dedit πραΰς καὶ πτωχός. Ceterum hos characteres Messiæ, & paupertatem eius inprimis, solicite hic signauit Deus, vt ne, quod futurum cernebat, Iudæi Messiam suum l. hoc ipso nomine, quod pauper, humilis atq; inops esset, aspernarentur, rum cf. m. Es.53,14 15. c.53,2. seqq. & vide Dissert. de Nominibus Christi, Exinanitionem ipsius designantibus p.10. seqq.

וְרֹכֵב עַל־חֲמוֹר וְעַל־עַיִר בֶּן־אֲתֹנוֹת׃ וְהִכְרַתִּי־רֶכֶב י
מֵאֶפְרַיִם וְסוּס מִירוּשָׁלִַם וְנִכְרְתָה קֶשֶׁת מִלְחָמָה וְדִבֶּר
שָׁלוֹם לַגּוֹיִם וּמָשְׁלוֹ מִיָּם עַד־יָם וּמִנָּהָר עַד־אַפְסֵי־אָרֶץ׃
II גַּם־אַתְּ בְּדַם־בְּרִיתֵךְ שִׁלַּחְתִּי אֲסִירַיִךְ מִבּוֹר אֵין מַיִם בּוֹ׃
שׁוּבוּ

quam sequebatur, accederet pullus. e) *filio asinarum.* Coccejo Lex. p.105. est assectans gregem matrum, atque ita a nemine insessus hactenus. cf. Marc. 11, 2. & not. Num. 29, 13.

℣. 10. *f) Exscindam enim currus.* Cohæret cum vltimo membro versus antecedentis. Vult enim dicere: Priscis quidem temporibus Ephraimitæ curribus, Hierosolymitani equis, ambo armorum apparatui sæpe confisi sunt Es. 2, 7. c. 31, 1. Ne igitur simili dementia Messiam sperent Iudæi, qui bello inclutus, curribusque & equis populum suum sit saluaturus, dixi, Messiam non vt gloriosum imperatorem, bellico equo insidentem, sed vt asino vectum, h. e. humilem atque pacificum, olim Hierosolymis adfuturum. Bellicos enim istos adparatus & inanem in illis fiduciam destruam ego potius, tantum aberit, vt ad populi mei liberationem, quæ spiritualis erit, adhibeam. cf. Hos. 14, 4. & not. Mich. 5, 9. Ps. 20, 8. *g) arcus bellicus*, synecdochice pro quolibet armorum genere. Ion. *& frangam robur facientium prælium, exercitus gentium.* Potius: faciam, vt cesset in Ecclesia armorum carnalium vsus, & gentes ipsæ, verbo Euangelii mansuefactæ, *pacem* inuicem & cum populo Dei colant. Cf. infra not. c. 10, 5. 1 Sam. 2, 4. Es. 2, 4. Hos. 2, 20. Mich. 4, 3. Ps. 46, 10. *h) quippe* (si quæris, quomodo id futurum, vt cessent currus, equi, arcus) *loquetur* Rex tuus ille (v. 9.) *pacem* gentibus, conciliando illas inuicem & tecum, vt suauiter concordent, abolita inimicitia, Eph. 2, 15. 16. 17. Est hic fructus regni Christi, qui princeps pacis Es. 9, 5. c. 66, 12. Mich. 5, 4. Ps. 72, 3. Emphatica phrasis: *Pacem loquetur*, ac dum loquetur, legem pacis haud repugnantibus imponet. Scil. mundani Reges pacem vix aliter impetrant, nisi bello & armis: sed Christus eam consequitur Euangello & verbo, quod vincit populos nec sinit esse feros. Est igitur efficax ac diuinæ potentiæ verbum, quod hic intelligitur, ipsum effectum comitem habens; quale est verbum *præcipere* Leu. 25, 21. Es. 45, 12. &c. *i) & dominari* (dominium) *eius* erit, hoc est dominabitur. Dan. 11, 4. cf. supra c. 6, 13. Ps. 22, 29. *k) a mari* vno *vsque ad* alterum s. oppositum *mare.* Ps. 72, 8. seqq. Ps. 89, 26. Ion. *a mari ad Occidentem vsque.* Vid. not. Mich. 7, 12. *l)* Ion. *& ab Euphrate.* Sic phrasis tota e rationibus finium terræ sanctæ & amplitudine regni Israelitici sub Dauide ac Salomone, ceu typo rei maioris, desumta esset. coll. Ex. 23, 31. Deut. 11, 24. Ios. 1, 4. 1 Reg. 5, 1. accipienda tamen pro magnitudine huius promissionis in sensu longe augustiori, vt regnum intelligatur catholicum & vniuersale super omnes gentes. Vnde *LXX. Vulg.* & *Ar.* non male: *& a fluminibus*, sc. quæcunque illa sunt, coll. Ps. 89, 26. *m) vsque ad fines terræ*, vsque eo, vbi desinit terra, h. e. super terram vniuersam. Es. 45, 22. Ps. 2, 8. Ps. 59, 14. Ps. 72, 8. cf. Es. 9, 6.

℣. 11. *n) Etiam tu*, sc. o Sion! coll. v. 9. Ad hanc igitur prophetiæ filum, post pacificum Christi in vniuersas gentes dominium descriptum, nunc reuertitur, vt promissi Regis aduentum, quem ipsis gentibus salutarem fore dixerat, ei inprimis adplicet & commendet. Qualis transitus etiam est Es. 2, 5. coll. v. 2. 3. 4. Bene igitur *Tarn.* nexum cum antecedd. hunc facit: Quando vero dictum est, longe lateque dominaturum tuum Regem, o Hierosolyma, ita velim hoc accipias, quod etiam ad te maxima huius imperii redundet commoditas. nam *etiam tu* &c. De emphasi copulatiui *etiam* vid. v. 2. 7. & c. 8, 21. *o)* Sch. *Etiam quod ad te, per sanguinem fœderis tui emittam* &c. Verum sic Pronomen *Tu*, quod coniunctiuum habet accentum, subdistinctiuum requireret denuo maiorem. Tarn. *etiam tu* sc. partem habebis in hoc regno, immo per Christum regnabis Apoc. 1, 6. 1 Pet. 2, 9. *per sanguinem fœderis tui.* Existimat a. hic iam esse membrum seu comma quoddam versus absolutum per accentum *Rbhia*, ita vt noua post eum incipiat propositio de emissione vinctorum ex fouea. Sed propositionem hic nondum terminari, exinde colligi potest, quod hic tantummodo subdistinctiuus accentus, super מִבּוֹר vero (*ex fouea*) dominus demum, sensu ne sic quidem penitus absoluto, positus sit. Ex quo adparet, accentus illos *Sakephk.* & *Rbhia* non propositiones, sed propositionum connexa & membra distinguere. Adeoque sic vertimus: *Etiam, quod ad te, in sanguine fœderis tui* consideratam, *emittam* &c. *R. Sal.* intelligit de merito sanguinis fœderalis, sparsi super Israelitas in Sinai, coll. Ex. 24, 8. Sic *Ion.* qui vero textum propheticum ac de futuris agentem, in mere historicum conuertit: *Vos quoque, quibuscum super sanguine* (cf. Ps. 50, 5.) *sancitum est fœdus, vos, inquam, redemi ex seruitute Aegyptiorum; tribui vobis necessaria in deserto, quod desolatum erat sicut fouea vacua, in qua aqua nulla est.* Verum nos intuitu scopi, quem in hoc vaticinio propheticum esse, cum antecedentia cum consequentia docent, potius accipimus *de sanguine noui fœderis*, de quo Es. 42, 6. Ier. 31, 31. sqq. hoc est, *de sanguine Iesu Christi*, quippe qui noui fœderis testator & sponsor mediante sanguine suo exstitit. coll. Matth. 26, 28. Act. 20, 28. Col. 1, 13. 14. Hebr. 9, 11--18. c. 10, 29. c. 13, 20. *p)* LXX. Syr. Ar. & Vulg. *emisisti.* Et sic B. *Lutherus.* quasi esset 2. pers. cum *Iod* paragog. qualis forma in Cthib exstat Ier. 3, 5. c. 13, 21. c. 31, 21. Ez. 16, 20. 22. 43. &c. Probat hoc *Hillerus* in suo *Cthib & Kri* p. 381. sensum h. m. explanans: *Etiam tu*, filia sc. Sionis & Hierosolymæ, Christi redemtoris Ecclesia, *propter sanguinem fœderalem*, a Christo fusum, *emisisti vinctos tuos*, i. e. emissos aut solutos habuisti peccatorum vinculis antea constrictos, coll. *cæsariem non demittant* pro *cæsariem promissam ne habento* Ez. 44, 20. Rarior tamen illa forma est, nec in Cthib vspiam vsurpata; apud Syros vero perpetua quidem, sed præuio Schua, vt in allegatis *Cthiban.* Vertimus igitur *emisi*; quod vero prophetice effertur pro *emittam.* Contrarium hoc est τοῦ Φρουρεῖσθαι s. *detineri* in vinculis, custodia, seruitute, Es. 45, 13. c. 52, 6. Ier. 34, 9. seqq. c. 50, 33 cf. Gal. 3, 23. *q) vinctos tuos*, quos modo *vinctos spei* vel *ad spem* vocabit v. 12. cf. Es. 42, 7. c. 61, 1. & 2 Tim. 2, 26. Hebr. 2, 14. 15. *r) ex fouea, in qua non sunt aquæ.* Gen. 37, 24. Ier. 38, 6. seqq. *Fouea* pro carcere Ex. 12, 29. Ier. 37, 16. Captiuitatem intelligit *R. Sal.* At *Cocc.* Lex. p. 92. Conclusi erant, inquit, Israelitæ sub lege, tanquam in custodia, expectantes apparitionem Christi & manifestationem vitæ æternæ. In quo statu iugum intolerabile ferebant, esurientes & sitientes. Sed non datum est videre Christum, & verba eius audire, & ita a siti sua recreari. Cf. Gal. 3, 23. Hebr. 2, 15. Es. 55, 1. c. 61, 1. Ier. 31, 14. 25. Sic etiam *Gurtler.* Voc. Typico-Prophet. p. 12. & Theol. Proph. p. 135. explicat. Fideles liberaui a seruitute legis, in qua viuentes haud audiere lætam de peccatis fuso Messiæ sanguine deletis doctrinam. Cf. infra c. 14, 8. Es. 41, 17. &c. Alii: e lacu infernali, coll. Esa. 30, 33.

c) *insidens asino*, non ex defectu, vt ait *Kimchi*, (totus enim mundus erit in potestate eius) sed humilitate, atque vt doceat, equis & curribus Israelem haud opus habiturum. coll. v. 11. Et sic *R. Sal.* & *M. I.* Cf. Hos. 14, 4. Ps. 147, 10. Olim quidem & nobilissimos asino vehi haud dedecebat Iud. 10, 4. c. 12, 13. 2 Sam. 17, 23. &c. itaque Christus, vt qualecunque regni sui specimen Iudæis ederet, asino vectore, cum Hierosolymam ingressus esset, vsus est. pompa nimirum regis hæc erat, sed pauperis, & qui latebat sub veste serui. Vid. *Boch.* Hieroz. I. p. 184. Ceterum sicut hic agitur de Christi aduentu primo eoque humili, sic contra Dan. 7, 13. de altero eoque glorioso in nubibus. *d) &, seu hoc est, vel videlicet super asino* (8) Iud. 10, 4. c. 12, 14. Es. 30, 6. Iob. 11, 12. Nomen hoc apud Hebræos æque ac Arabes *asinum* notat sine discrimine ætatis; estque a rad. Ar. עיר *proficisci*, quia expediundis itineribus asinus iumentum est commodum. Ad significationem vero *pulli* seu *iuuenis asini* h. l. restringitur demum per adiectum *filio asinarum*; non aliter ac שׁוֹר, quod *bouem* in genere, adiecto vero בֶּן בָּקָר *iuuencum* significat. Ceterum *Et* h. l. & Matth. 21, 5. non copulatiuum, sed exegeticum est, vt Gen. 13, 15. 1 Sam. 17, 40. *Pullo* enim tantum insedit Christus Marc. 11, 7 Luc. 19, 30. Ioh. 12, 14. 15. Nec obstat pluralis ἐπάνω αὐτῶν Matth. 21, 7. Monente enim *Tarn.* sæpe in Scriptura pluralis vsurpatur, cum vnus vel vnum ex pluribus tantum intelligitur, coll. Gen 8, 4. Iud. 12, 7. Asinam tamen, vt iussi erant, simul adduxerunt discipuli, non vt Dominus illi insideret, sed vt tanto facilius cum matre, quam

---

℣. 10. וְהִכְרַתִּי per *Dagesch* mil.a 6. 9. 20. at per *Pesikan*. 1. sic su. 5. עַד־יָם cum præf. *Vau* 2. & in marg. 6. 9. 10. ℣. 11. גַּם־אַתְּ בְּדַם ita 3. sic se. 5.

שׁוּבוּ לְבִצָּרוֹן אֲסִירֵי הַתִּקְוָה גַּם־הַיּוֹם מַגִּיד מִשְׁנֶה אָשִׁיב 12
לָךְ׃ כִּי־דָרַכְתִּי לִי יְהוּדָה קֶשֶׁת מִלֵּאתִי אֶפְרַיִם וְעוֹרַרְתִּי 13
בָנַיִךְ צִיּוֹן עַל־בָּנַיִךְ יָוָן וְשַׂמְתִּיךְ כְּחֶרֶב גִּבּוֹר׃ וַיהוָה 14
עֲלֵיהֶם

℣. 12. s) Ion. *Reuertimini vt fiatis*, h. e. *iterum fiatis ciuitatem munita*, sc. postquā diu satis, quantum ad vrbes vestras, desolati fuistis. Sic ל terminum mutationis vel effectus notaret, totaque phrasis sumenda esset, vt Es. 29,17. Simplicius v. pleri que: *Redite ad munimentum* vel *arcem*, vt ל terminum motus ad quem significet: quomodo phrasis illa frequentius occurrit, e. g. Gen 18,33. Ez. 16,55. Ps. 7, 8. Per *munimentum* vero intelligit *Kimchi* Deum ipsum, qui est instar arcis ac turris fortis, Ps. 61,4. Prou. 18, 10. *Cocc.* Christum, qui est arx salutis omnibus confugientibus ad illum, Ps. 2, 11. id quod etiam Lex. 853. sic declarat: Omissa, inquit, arce manibus facta, veram arcem apprehendite, a qua defecistis. Ita cf. supra v. 9. Malumus nos Ciuitatem Dei seu Hierosolymam intelligere, non corporalem, quæ quidem & ipsa *Munimenti* nomine apud Zachariam venit, coll. c. 11, 2. sed mysticam ac spiritualem Ps. 46, 5. 8. Ps. 87,3. quam & Esaias c. 26, 1. 2. laudat vt vrbem fortem, cuius muri ac antemurale salus, ingressuri v. eam gens iusta, fidelitates seruans. Sic *Tarn.* ad munitionem, inquit, h. e. Ecclesiam vos conferte, quam Deus ipse suo munit præsidio. Est autem hæc apostrophe parænetica ad filios Sionis. cf. 2 Pet. 3, 17. t) οἱ δέσμιοι τῆς συναγωγῆς. Sic *Syr.* & *Ar.* Recte quidem illi, quod ad rem, (nam ad Synagogam Iudaicam inprimis hæc attinet compellatio) quanquam minus idonee, quod ad philologiam: nomini enim, quod *exspectationem* ac *spem* alibi constanter notat, nouam illi significationem tribuerunt a Verbo נקוה *congregari* Ier. 3,17. Rectius igitur *Vulg.* aliique, *vincti spei*: quod Jon. explicat, *vincti qui sperauistis redemtionem.* *Cocc.* Lex. p. 740. Qui in custodia continemini, vt exspectetis regem venturum Sioni, cf. not. v. 11. item Es. 61,1. Ps. 14,7. Ps. 68,7. Ps. 107, 10. Videlicet sub lege, tq. in custodia, conclusi erant Iudæi, vt sic exspectarent apparitionem Christi tanto auidius. Gal 3,23. u) *Etiam hodie*, sc. die s. *tempore noui testamenti*, cum promissus ille Rex venerit v. 9. Loquitur enim hic Deus, non quasi eminus futura commonstrans, sed quasi diem, qui futurus erat, præsentem iam stitisset. x) *Cocc.* Lex 930. *indicem alterum*, ἄλλον παράκλητον Ioh. 14,16. addens: Christo in gloriam suscepto, effanditur Spiritus filiationis. Eodem modo etiam *Vitringa* ad Apoc. p. 562. Sed ab eis nos dissentim⁹, cum quia coniunctio *etiam* relationē hic manifestam facit, non inter Christum ipsum ac Spiritum S. sed inter *hodie*, h. e. initium N.T. ac periodum V.T. cum quia מִשְׁנֶה obseruante *Gussetio* 875. in ratione munerum, quæ fungenda dantur, non notat successorem in ordine pari, seu qui eodem tempore constituitur ad exercendum, sed in gradu inferiori, 2 Reg. 23,4. c. 25,18. Neh. 11,17. Esth. 1,3. quod vero Spiritui S. non satis commode conuenire potest. Ergo sic potius: *Etiam hodie* (& nunc quidem multo magis ac eminentius, quam olim) *indicantem* vel *qui indicet duplum* vel *tantundem* boni, quantum perpessa es mali, *reddam tibi*, sc. Christum ipsum cum Apostolis suis ac Euangelistis. q. d. Habuisti olim Prophetas, qui annunciatione bonorum, quæ Deus tibi facturus esset, te consolati sunt: faciam igitur, vt nunc quoque habeas rursus, qui τὸ ὑπερέχον s. diuitias gratiæ meæ tibi pandant. cf. Esa. 52,7.8. *Duplum* pro larga ac superabundanti bonorum compensatione in vicem mali Es. 40,2. c. 61,7. cf Ex. 16,5.22. Ier. 17,18. c. 16,18. Ion. *hodie quoq; mittam ad indicandum vobis, quod dupla bona, quæ vobis promisi, adducam vobis. Hieronymus:* Habetis Dominum pollicentem, quod, pro breui captiuitatis iniuria, duplicata omnia recipiatis; sicut recepisse legimus & Iob. Cf. Iob. 42,10. ℣. 13. y) *Quoniam*, quod te maxime mouere debet, vt ad munimentum recurras. Ita caussalis esset particula, pendens a priori hemistichio v. 12. Vel ita: *quoniam*, vt exemplis dupli illius boni rationem explicem. Sic declaratiuum foret posterioris hemistichii eiusdem v. 12 Quoquo modo sumatur, reliquam saltem huius capitis partem arcte ista coniunctio cum eis, quæ proxime præcesserunt, copulat. Itaque licet ex Hebræis R. *Sal.* & ex Christianis *B. Tarn.* aliique de Hasmonæorum contra Lagidas Aegypti ac Seleucidas Syriæ ista explicauerint; rectius tamen *D. Kimchi* existimat, continuari etiam hic vaticinium de Messia. Sic enim sua vaticinio toti constabit series, nec opus erit, cum *Vitringa* Doctr. Proph. p. 206. ὕστερον statuere πρότερον: quod quidem, quoad carere possumus, illubenter admittimus. z) *tendam mihi* (supple ex sequenti membro, *vt arcum*) *Iudam*. Thr. 2,4. hoc est, erit mihi Iuda σκεῦος ἐκλογῆς & velut arma, quibus vtar ad gentes & Græcos quidem inprimis regno Christi subiugandos. Circa tropum vaticinii cf. Es. 49,2. Ps. 45,4.5. & Apoc. 6,2. Ita *Cocc.* in Comment. Indicantur hic, inquit, inprimis Apostoli omnes tribus repræsentantes: cum etiam credentes ex omnibus tribubus. Sic etiam *Gurtler.* Theol. Proph. p. 135 de adductione Græcorum in regnum Christi per fideles e Sione, explicat. Ipseque *Vitringa*, quem modo vt dissentientem allegauimus, subscribit in Comment. ad Apoc. p. 326 vbi, *Iuda & Ephraim*, inquit, in spirituali bello sunt *arcus*, ab ipso *Deo tendendus* & implendus. Et paulo post: *Sagittæ* cum notent ipsum verbum Euangelii, quouis gladio ancipite penetrantius, *Arcus*, vnde *Sagittæ* illæ emittuntur, necesse est significet doctores & præcones, ex quorum ore hæc spicula prodeunt, in animis aduersariorum Christi alte infigenda. -- Quem arcum Christus *calcare* vel *tendere* dicitur, vbi ministros suos per Spiritum suum instruit, animat mouetque &c. Ion. *roboraui coram me domum Iudæ.* a) & veluti *arcum*. Subintelligitur id quidem & præcedenti membro, quod Verbum *calcare* seu *tendere*, innuit; sec. accentus tamen referri debet ad sequens τὸ τόξον. cf. Apoc. 6,2. Ion *sicut arcum textum in receptaculo armorum* seu *pharetra*, coll. Targ. Es. 49,2. Verum arcus cum tenditur, in pharetra haud solet condi, sed ad iaculandi vsum adplicari. cf. Ps. 127,4. b) Ion. *impleui* (h. e. *implebo*) *fortitudine*. Alii supplent *spiculis*. quod vero in pharetram aptius, quam arcum quadrat, coll. Ps. 127,5. nam *implere* aliquid aliqua re de collectione & copia dicitur, arcui vero singula ad singulos iactus imponuntur spicula. Itaque *Cocc* Lex. 436. vt *arcu impleui* manum meam *Ephraimo*. Sed idem hic esse videtur *implebo*, quod *tendam* præcedenti membro. Sc. vt *vocem implere* est eam *intendere* Ier. 4,5. quidni m. dici possit *arcum implere* pro tendere? Sic Arabes dicunt *implere visum ad aliquem* pro *intendere*, &, quod propius facit, *implere* simpliciter vel *implere tractionem in arcu*, pro *arcum valide tendere*, neruo nimirum fortiter ad iaculandum attracto. Sic 2 Reg. 9, 14. *impleuit manum suam in arcu* est *manu fortiter arcum tetendit.* c) Inde *D. Kimchi* colligit, esse promissionem de diebus Messiæ. Vid. infra c. 10,6.7. & cf. not. c. 8,1.12. Ier. 30,4. Mich 2,12. Ion. *domum Israel*. Scilicet Ephraim per synecdochen aliquando venit pro X. tribubus, Iudaico regno contradistinctis. Vid. Ier. 31,9.18.20. d) *& agitabo*, velut arma contra hostem agitantur, v. g. hasta 2 Sam. 23.18. arcus Hab. 3.9. scutica Esa. 10,26. Sic igitur allegoria ex antecedentibus esset continuata, vt membro sequenti. Quod nisi placet, verti etiam potest *& excitabo*, h. e. adducam & ad aggrediendum intrepide bellum animabo, coll Ier. 6,12. Ps. 80.3. Ion. *& faciam prævalere* vel *fortes reddam*, vt infra c. 10,6 e) *super filios tuos, o Iauan*. Est noua apostrophe. Et Sionis & Græciæ filios ita compellat, ac si ambos coram alloqueretur. f) *o Iauan*, quod demtis vocalibus *Ionia* est. Ponitur a. pro tota *Græcia*, a Thracia vsque ad Isthmum, coll. Ez. 27,13.19. Dan. 8,21. Ioel. 4,6. Quo facit Scholiastes Aristophanis in Acharnan. *Omnes Græcos barbari Iaones appellabant.* & columna olim a Theseo in ipso Isthmo erecta cum hac inscriptione, qua parte spectabat Megaram, *Hæc sunt Peloponnesus, non Ionia*. Vide *Bochart.* Phal. lib III c. 3. Dicta fuit a *Iauane* Iapeti filio, a quo & Peloponnesii sunt, cum Italis aliisque nationibus Gen. 10,2.4. ita vt obscurum non sit, Græcos hic synecdochice pro gentibus ac Europæis, maxime quæ mediterraneum mare accolunt, venire. Vnde Ion. *super filios populorum*. Et in N.T. *Græci*, Iudæis oppositi, sunt Ethnici Rom. 1,16. c. 2,9.10. Conuenit autē hoc cum aliis prophetiis, primam dilatationem regni Christi inter Iapetitas & insulas maris innuentibus Gen. 9,28. Es. 42,4. c. 49,1. c. 51,5. c. 60,9. Ps. 72,10. g) *& ponam*, h. e. faciam *te*, Sionem. Es. 41,15. h) *vt gladium*. Efficacia comitans ministerium hoc exprimitur comparatione virtutis, quæ est in heroe fortiter vibrante gladium, coll. Rom. 1,16. *Cocc.* h. l. Cf. Esa. 49,2. Hebr. 4,12. i) Ion. *in manu fortis* s. bellatoris strenui. Ps. 127,4. Est hic Dominus ipse Es. 9,5. Ps. 24,8. Ps. 45,4 *Filii Sionis* vero non nisi instrumenta, quibus ille ad dilatationem regni sui vtetur. cf. tamen infra c. 10,5.6.7. & Iud. 7,20. ℣. 14. k) *Ithoua enim*. Est confirmatio ac declaratio v. 13.

עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וְיָצָא כַבָּרָק חִצּוֹ וַאדֹנָי יְהוִה בַּשּׁוֹפָר
טו קמ׳ בו״ק יִתְקָע וְהָלַךְ בְּסַעֲרוֹת תֵּימָן׃ יְהוָה צְבָאוֹת יָגֵן עֲלֵיהֶם
וְאָכְלוּ וְכָבְשׁוּ אַבְנֵי־קֶלַע וְשָׁתוּ הָמוּ כְּמוֹ־יָיִן וּמָלְאוּ
16 כַּמִּזְרָק כְּזָוִיּוֹת מִזְבֵּחַ׃ וְהוֹשִׁיעָם יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם בַּיּוֹם
הַהוּא כְּצֹאן עַמּוֹ כִּי אַבְנֵי־נֵזֶר מִתְנוֹסְסוֹת עַל־אַדְמָתוֹ׃
כי

lia, Ef. 29, 6. Ier. 23, 19. Nah. 1, 3. qualia si & hic intelligere luberet, sensus foret, Deum Euangelii sui neglectum ac inobedientiam in pertinaciter improbis potenter vindicaturum. Id quod Iudæi primum, deinde etiam Romanus orbis, experti sunt, vt historia & S. Apocalypsis testatur. ỳ. 15. *q*) Vid. Hos. 12, 6. *r*) *proteget eos* c. 12, 8. Ef. 31, 5. velut *clypeus* illorum futurus Gen. 15, 1. Ps. 3, 4. Ps. 18, 31. 36. vt contra omnes persecutiones inuicti persistent, ac licet premantur, tamen non opprimantur 2 Cor. 4, 2. 9. immo passionibus animosiores fiant ad annunciandum verbum sine timore Act. 5, 41. Phil. 1, 14. *s*) *Tarn. vt ipsi comedant*, tranquille fruantur rebus suis hostiumque spoliis. cf. Deut. 20, 14. At *Cocc.* ad h. l. *Edunt* (cf. Ps. 22, 30) h. e. accipiunt Spiritus S. institutionem, vt solidentur in fundamento, & vires acquirant in Domino. Verum quemadmodum *bibere*, quod sequitur, se refert ad sanguinem deuictorum, vti posterius hemistichium docet, sic *comedere* ad carnes illorum. Explicamus igitur: *& comedent*, consument, sc. populos; coll. c. 12, 6. Deut. 7, 16. & Num. 14, 9. Pinguntur hic vt animosus ac intrepidus leo, cui cibus fit, quem aggreditur, & sanguis occisorum potus. Num. 23, 24. Mich. 5, 7. Potest hoc itidem ad spirituales Apostolorum de gentilismo victorias referri: populos enim comederunt ac sanguinem illorum biberunt, dum eos abolita idololatria regno Christi subiecerunt. Ion. *& dominabuntur populis atque occident eos.* *t*) *ac subigent* eos, h. e. prosternent ac Domino subiicient Num. 32, 22. 29. 2 Sam. 8, 11. 1 Par. 22, 18. vt cadant subter ipsum Ps. 45, 5. scabellum eius futuri Ps. 110, 1. coll. Nom. 2 Par. 9, 18. *u*) *lapidibus funda*, funda eiectis. Iob. 21, 19. quomodo Dauid olim Goliathum prostrauit 1 Sam. 17, 49. At *Tarnouius*: *postquam subegerunt* seu subiugarunt *lapides fundæ*, hoc est, hostes suos, in quibus olim erant multa funditorum agmina, quæ - - sæpe tum pro optimis habebantur militibus Iud. 20, 16. *Coccejus* vero Lex. 561. & *compriment lapides fundæ*. facient, vt in cassum cadant, coll. Eph 6, 16. resistent tentationibus Satanæ. Sed nostra explicatio, præterquam, quod facilior est, firmatur etiam auctoritate *LXX. Ar. & Vulg.* *x*) *bibentque* sanguinem sauciatorum. Num. 23, 24. Ef. 49, 26. Ez. 39, 17. 18. 19. Sanguinem vero bibunt, qui hostes vincunt, cædunt, spoliant. Ion. *& spoliabunt opes illorum, & saturabuntur ex eis sicut qui bibunt vinum.* At *Cocc.* *bibunt*, h. e. hauriunt ex fontibus salutis consolationem, quo alacres reddantur, ita vt tanquam a vino gestiant ac perstrepant. *y*) & velut sanguine ebrii *strepent*, *tumultuabuntur*, gaudio gestientes ac prosperis rerum successibus animosi, coll. c. 10, 7. Ef. 22, 2. Prou. 20, 1. Vulg. *inebriabuntur.* conf. Eph. 5, 18. 19. 20. *z*) *tanquam a vino*, quod liberaliter haustum exhilarat & iubilos elicit c. 10, 7. Ps. 78, 65. *a*) *& implebuntur*, h. e. *sanguine* madebunt. Docet hoc sequens comparatio cum *pelui*, qua victimarum sanguis excipiebatur, & cum *angulis altaris*, ad quos idem sanguis e pelui spargebatur. Sanguine autem madere vincentium est, coll. Ef. 63, 1. 2. At *Cocc.* Comm. h. l. Vt pelues semper pleni sunt, & vt anguli altaris semper madent sanguine, ita virtus Spiritus S. semper est in illis recens, ne elanguescant Ef. 40, 29. 30. 31. Ioh. 4, 14. c 7, 38. Ion. *& erit anima eorum plena deliciis, sicut phiala, quæ plena est simila & oleo; & splendebunt sicut sanguis, qui splendet in pariete altaris.* *b*) *sicut peluis* vel *crater*. c. 14, 20. Num. 7, 13. *c*) & *sicut anguli* (2) Ps. 144, 12. Vulg. *quasi cornua altaris.* sic enim alibi vocantur. conf. Ex. 29, 12. Leu. 4, 18. 25. &c. ỳ. 16 *d*) *Et saluabit eos*, non solum remotiue, seruando eos ex omnibus periculis atque malis, sed etiam positiue, ingentibus ipsos cumulando bonis, coll. v. 17. Vid. c. 8, 7. 13. c. 10, 6. c. 12, 7. *e*) de quo v. 12. *f*) *tanquam oues* vel *gregem populi sui*. R. Salomo: tanquam oues, quas duxit ex Aegypto, vt fierent ei populus. conf. Ps. 77, 21. Sed est potius mixtio sermonis proprii ac improprii, hoc sensu: *tanquam* (præfixum כ veritatem hic notat, vt ὡς Ioh. 1, 14.) *populum suum*, quem velut pastor *gregem* suum ducit, pascit, curat, defendit. Cuiusmodi est *Oues hominum* Ez. 36, 37. 38. *Onager hominis* Gen. 16, 11. Conf. Ier. 23, 1. Ez. 34, 10. 31. Mich. 7, 14. Ps. 79, 13. Ps. 95, 7. Ps. 100, 3. & infra c. 10, 2. 3. *g*) LXX. Vulg. & Ar. *lapides sancti*. Scilicet vt קדש est *separari* & *sanctum esse*; sic τῷ נזר parem significandi modum attribuerunt: & est vtique inter vtrumque analogia. Alii: *lapides coronæ* seu coronarii, coll. 2 Sam. 1, 10. 2 Reg 11, 12. quod vero diuersimode explicant. *Tarnouius* tropæa intelligit, coronario opere superius cincta & lemniscata, vt sint liberationum monumenta; *Coccejus* homines fideles, quorum lux lucet instar gemmarum coram hominibus, coll Ez. 28, 14. 16. adde Thr. 4, 1. Ion. *eliget eos vt gemmas Ephodi* seu *superhumeralis*. quæ tamen versio stare nequit, nisi ad primam expositionem, quam dedimus, reducatur, ita vt pro lapidibus *Ephodi* habeantur, quia hi peculiariter *sancti*: nusquam enim נזר de *Ephodo* dicitur, licet de lamella aurea in capite Pontificis Ex. 29, 6. Num. 6, 7. *h*) Vulg. *eleuabuntur*. Hithp. (2) Ps. 60, 6. Bene *Gussetius* p. 519. tum verbi notionem, tum commatis sensum euoluit: - - *sese oculis obiiciunt, vt signum* aliquod *altum* (conf. נס Ef. 11, 10.) ad inuitandos homines. Per illos autem lapides, inquit, puto intelligi fideles, qui alios ad salutem secum participandam inuitant, tum verbis, tum gratiarum sibi indultarum illecebris. Non est mere passiuum, sed mixtum ex passiuo: vt & Ps. 60, 6. *Dedisti timentibus te insigne vexillum* להתנוסס *quod sublatum oculos feriat*, sicque eos ad se ipsum vocet recolligatque præsidio tuo fruituros. conf. Ef. 10, 18. c. 59, 19. &, quod ad rem ipsam, de illustribus fidei exemplis seu antesignanis, Ier. 50, 8. cum not. *i*) *super terra eius*, sc. Domini. de populo enim pluraliter, de Domino vero in tertia persona singulari locutus hucusque est v. 14. 15. 16. id quod non minus obseruandum est circa v. 17.

l) *super illis* (filiis Sionis) *videbitur*, h. e. *manifestabit se*, vt vertit *Ion.* Manifestis, quos ministerio filiorum Sionis inter gentes tribuet, successibus palam ostendet, se ipsis adesse. Ef. 60, 2. c. 66, 5. Ps. 90, 16. *m*) *instar fulguris*, incredibili celeritate & efficacia penetrantissima. Nah. 2, 5. 6. ὡς ἀστραπή. Matth. 24, 27. *n*) *telum*, h. e. verba *ipsius*, sec. *Ion.* Vide quæ ad initium v. 13. ex *Vitringa* notauimus, & cf. Ps. 45, 6. *o*) *tuba clanget*, classicum ipse cantaturus, vt velut strenuus imperator suos ad pugnam animet Iud. 7, 20. Iob. 39, 24. 25. cf. Ioel 2, 11. *p*) *& incedet*, ad auxilium filiorum Sionis, *in procellis* vel *tempestatibus austri*, h. e. longe maximis. Meridialis enim regio horrendis tempestatibus inprimis famosa Ef. 21, 1. Iob. 37, 9. De Aethiopicis *Ludolfus* Hist. Aeth. lib. 1. c 5. *Tonitrua*, inquit, *cum describeret Gregorius, audientes fere exhorrescebant; coortis enim simul pluribus tempestatibus, cælum atris nubium globis tegitur; mox fulgura vndique continua, & fulmina creberrima atque terribilia, etiam animos firmatos taliumque adsuetos percellunt* &c. De Arabicis passim *Muhammedes* in Alcorano, e. g. Sura II, 18. 19. vbi tonitrua tam horrenda describit, vt homines *ponant digitos in auribus suis ob fragores illorum, metuentes mortem.* Tantam autem vim fulguris esse, ait, vt *parum absit, quin lumina & visum auferant* &c. Possunt igitur australes procellæ symbolum esse maiestatis & omnipotentiæ diuinæ, qua gentes vniuersæ concutientur, vt Euangelii vocem non aliter audiant, ac si audirent tonitrua, coll. Ex 19, 16. Hagg. 2, 6. Ps. 29, 3. seqq. Alias *procellæ* sunt indicia pœnalia,

---

ỳ. 15. והמו cum præf. *Van* 2. 5. & in marg. 6. 9. ỳ. 16. Cum præmisso *Spatio* 6-10. 12. 19. 20. 21. ? 23. Caput X. hic auspicatur 12. 20. 23.

17 כי מה־טובו ומה־יפיו דגן בחורים ותירוש ינובב
י בתלות: שאלו מיהוה מטר בעת מלקוש יהוה עשה
2 חזיזים ומטר־גשם יתן להם לאיש עשב בשדה: כי
התרפים דברו־און והקוסמים חזו שקר והחלמות
השוא ידברו הבל ינחמון על־כן נסעו כמו־צאן יענו
כי־אין רעה:

על־

Llll 5 פ ה

ꝟ. 17. *k*) *Nam*, vt salutem illam, de qua v. 16. dixi, ratione positiui inprimis exponam, ac digne & pro meritis æstimari doceam. *l*) *quæ*, h.e. *quanta* erit. Exaggeratiuum simul Pronomen est, non simpliciter interrogatiuum, coll. Ps. 3, 2. Ps. 133, 1. q.d. Tanta eius bonitas erit, vt verbis nequeat explicari: erit ineffabilis. Scil. interrogatio sanctam insinuat admirationem ob magnitudinem bonitatis, vt Ps. 31, 20. Ps. 36, 8. *m*) *bonitas* vel *bonum eius*, sc. Domini, coll. v. 16. Significat autem tum bonitatem ipsam, tum bonum inde tanq. ex fonte profluens. Ier. 31, 14. Hos. 3, 5. Ps. 31, 20. Iob. 21, 16. Neh. 9, 25. *n*) *immo qua* & quanta *pulchritudo eius* erit? Sicut autem bonum Domini intelligitur actiuum, sic & *pulchritudo eius* h. l. est non qua gaudet ipse, sed qua suos adficit, vt sensus sit: *quantum bonum & quantam pulchritudinem populo suo præstabit Dominus!* Adeoque suffixum ratione significationis tale est, quale Ez. 16, 18. c. 23, 41. *oleum meum & suffimentum meum*, & Hos. 2, 7. *panis meus*, potius *meus* &c. At *Cocc.* aliique suffixum ad populum referunt. *o*) Videlicet *frumentum* (subintellige ex membro sequenti *crescere faciet*) *iuuenes*, magna sc. copia & liberaliter ex benedictione Dei prouenturum, ita vt alimentum haud desit educandis ad florentem ætatem liberis, vt iuuenes fiant ac virgines, Es. 62, 8. Ier. 31, 12. 13 Ez. 36, 29 Hos. 2, 24. Ioel. 2, 18. contra ac olim tempore vindictæ diuinæ erat Thr. 2, 11. 12. Hos. 2, 11. Hagg. 2, 17. Ceterum licet concedi possit, corporalem quoque esse hanc promissionem, coll 1 Tim. 4, 8. sursum ducendus tamen hic animus est ad frumentum multo sublimius atq; præstantius, sc. ad frumentum cæleste ac spirituale, verbū divinum tam substantiale, quam Euangelii, Deut. 8, 3. Ps. 78, 24. Ioh. 6, 32. seqq. Id quod ex indole totius vaticinii huius pariter illustrari potest, ac ex opposito Am. 8, 11. 12. 13. *p*) *iuuenes* Ps. 148, 12 robore pollentes ad vincendum Satanam 1 Ioh. 2, 13. 14. coll. Prou. 20, 29. *q*) *& mustum*, inprimis mysticum & spirituale, seu (vt *Cocc.* Lex. 343. ait) Verbum alens, roborans, lætificans, doctrina & consolatio, coll. Ps. 4, 8. *r*) Cocc. *crescere facit*, facit vigere. (4) Ps. 62, 11. Ps. 42, 15. Proprie de plantis & frugibus terræ, coll. Deut. 32, 13. Cf. igitur Es. 27, 6. c. 60, 21. At R. Sal. *fœcundas faciet*, sc. prouentu labiorum & gaudio. Ita cf. Es. 57, 19. Prou. 10, 31. Obstat tamen, quod nullum hic additamentum sit loquelam denotans. *s*) *virgines*, h.e. castos, speciosos, incorruptos. Sicut enim *iuuenes* dicuntur ob robur, sic virgines ob τὸ ἄφθαρτον 1 Petr. 3, 4. cf. Apoc. 14, 4.

CAP. X, ꝟ. 1. *t*) *Petite* ergo. Cohæret inprimis cum c. 9, 17. q.d. Cum vero tam bonum habeatis Dominum, qui vos saluabit ac bonis omnibus cumulabit, potestis igitur, o filii Sionis, libere & cum parrhesia, quidquid volueritis, pro indigentia vestra ab ipso petere. Imperatiuus non onerosus, sed beneficii ac privilegii & iuris in rem, cum annexa spe certæ exauditionis, vt Matth. 7, 7 Ioh. 16, 24. cf. 1 Reg. 3, 5. 2 Reg. 2, 9. Luc. 11, 9. Ioh. 15, 7. 16. 1 Ioh. 3 22. c. 5, 14. 15. Habet autem se per modum apostrophes in futurum ad fideles N. T. quibus e longinquo adclamat, vt iuribus ac priuilegiis vtantur suis: quod vel exinde patet, quia mox relabitur ad modum vaticinandi de illis in tertia persona, *pluuiam imbris dabit eis*. Est igitur hoc capite continuatio, repetitio & confirmatio superioris vaticinii c. 9. de Sione sub N. T. fœcundanda, visitanda, confortanda, & ex dispersione recolligenda. *u*) sc. a Messia, populum suum saluaturo c. 9, 16. *x*) *pluuiam*. Parabolicum est, atque indigitat quidquid ad vitam fidei & ad incrementum Ecclesiæ necessarium est, 1 Cor. 3, 6. 7 effusionem Spiritus S cum donis suis, vberemque & frugiferam verbi diuini adnunciationem. cf. Deut. 32, 2. 2 Sam. 23, 4. Es. 5, 6. c. 55, 10. 11. Ez. 34, 26. Ps. 68, 10. & 85, 13. *y*) *tempore serotinæ pluuiæ*, cum opus est pluuia serotina. Hæc autem (ex testimonio *Ion.* & *Hieron.* ad Deut. 32, 2.) *descendit ac rigat germina terræ mense Nisan*, s. Martio, cum seges spicata fit ac maturescere incipit. Vid. not. Deut. 11, 14. Iubentur igitur fideles sperare ac petere a bonitate diuina Messiæ quæcunque salutaria, speciatim pluuiam serotinam, vt crescat & propagetur doctrina Euangelii, animisque ita instilletur, vt lætos vberesque fructus proferat, obseruante Cel. *Maio* Oec. V. T. p 1032. Supponitur autem *prima pluuia* (quæ יורה dicitur Ier. 5, 24.) h.e prima effusio Spiritus S. super Apostolos iam facta: adeoque monentur filii Sionis, idem Spiritus S. donum etiam posthac, immo & vltimis N. T. temporibus, a Domino petere & expectare, vtpote *serotinam* æque ac *primam* pluuiam ipsis daturo Ioel 2, 23 cf. Act. 2, 39. *z*) *Dominus* enim, auditis illico precibus vestris, *facturus est* &c Argumentū a certa spe consequendi voti. Ps. 145, 19. At *Targ.* repetito præf. Mem, velut appositionem cum antecedenti nectit: *a Domino efficiente nimbos*. Quomodo adiectum epitheton simul rationem inuolueret, cur a *Domino* petere debeant, non ab alio? Quem ad sensum etiam *Cocc.* exponit: quia *Dominus facit* &c. q.d. nemo potest fulgura facere, h.e. nubes colligere, ex quibus fulgura erumpant & imbres, nisi Deus. Ita cf. Ier. 5, 24. c. 14, 22. *a*) *fulgetra* (3) Iob. 28, 26. c. 38, 25. vbi חזיז *fulgetrum tonitruum*, h. e. quod cum ipso fit tonitru, sed ante cernitur. Est autem vel a חזה *cernere*: vt הגיג ab הגה Ps. 5, 2. צליל a צלה Iud. 7, 13. פנינים a פנה Thr. 4, 7. vel ab Ar. חזז *confodit transfixitque* telo, cui cognatum est Hebr. חץ, vnde Ps 77, 18. חצצים *tela* pro *fulguribus*. Interpretes mirum in modum torsit hoc vocabulum. LXX. & Ar. φαντασίας. absone. Vulg. *niues*; quas vero vix habet Palæstina tempore serotinæ pluuiæ. Ion. *ventos*. Syr. *imbres*. denique R Sal. *nubes*. Sequimur nos etymologiam & parallelismum. Ponuntur autem *fulgetra*, ceu antecedens, & respectus maxime est ad *pluuias*, fulguribus coniunctas, vel post fulgura sequentes. coll. Ier 10, 13. Ps. 135, 7. *b*) *immo pluuiam imbris*, h.e. copiosam & largam Iob. 37, 6. Constructio synonymorum intensiua, qualis Ps. 16, 5. *vanitates inanitatis* pro summis, Ps. 40, 3. *lutum cœni* pro denso ac profundo &c. Quanquam non omnino synonyma sint מטר & גשם, cum hoc *imbrem*, illud *pluuiam* in genere notet. cf. infra c 14, 17. Ez 34, 26. Ps. 68, 10. *c*) *illis*, sc. filiis Sionis c. 9 13. seqq. quos supra v. 1. per apostrophen compellauerat. *d*) nec forte solum his vel illis, aut multis, sed distributiue *viro*, h.e. *vnicuique*, omnibus atq; singulis, quisquis modo petierit, *dabit* &c. Non ergo partialis erit hæc pluuia, qualis Amosi tempore erat, cum Deus super vnam vrbem plueret, super alteram non, ac ager vnus compluceretur, alter non, Am. 4, 7. Nemo ab hoc beneficio excludetur, nisi qui excluserit semet ipse. Cf. supra c. 8, 11. 12. *e*) *herbam in agro*, per circumscriptionē Genitiui pro *herbam agri*; quale est *fera in silua* pro *silua* seu *siluestris* Es. 56, 9 cf. Deut. 11, 15. c. 29, 22. Ps. 72, 16. ꝟ. 2. *f*) Attendendus hic nexus per caussale vel declaratiuum *Quia*. Illustrat enim nunc ab opposito quæ v. 1. de fidelibus dixerat. q.d. Iussi fideles ac genuinos filios Sionis libere ac fiducialiter a Deo petere, quidquid eis necessarium fuerit; addidi, non frustra petituros, Deum namque affatim ipsis daturum: qua in re longe dispar erit ratio illorum, ac idololatrarum, tum ex gentilibus, tum ex Israelitis, *quia* &c. Cf Es 65, 13. Mal. 3, 18. *g*) *imagines* vel *simulacra* Deorum, a cultoribus suis, tum gentilibus, tum Israelitis, olim culta, ac per sacerdotes suos oracula respondentia 1 Sam 15, 23. Ez. 21, 26. Ion. *cultores simulacrorum*. LXX. & Ar. ἀποφθεγγόμενοι. *h*) *locuta sunt inanitatem*. Vulg. *inutile*. Vid. not. Am. 5, 5. Sensus: Loquuntur talia, quibus cultores suos deludunt atq; decipiunt, vanas inprimis pollicitationes, quarum euentus frustra expectatur. cf. Es. 41, 19. cum not. *i*) *& diuinatores* Deut 18, 10. Ez. 13, 9. cf. Es. 8, 19. 20. *k*) Ez. 13, 6. seqq. *l*) *& somnia* seu, vt recte Vulg. *somniatores*, Ion. *Pseudopropheta*. Iungitur n. cum Verbo masculino; quæ est constructio ad sensum Ier. 29, 8. At *LXX. Ar.* & *Syr* in Acc. casu & per regimen, *& somnia falsa locuti sunt*. contra accentus. *m*) *vanitatem* (inutile & quod frustra est) *loquuntur*; adeoque sibi fidentes turpiter deludunt Ez 21, 23. Iob. 15, 31. *n*) *vanitate solantur*, h.e. in consolationibus illorum nihil est veri ac solidi Iob. 21, 34. cf. Coh. 5, 6. *Vanitas* & *mendacium* autem sumenda sunt in oppositione ad rem & actualem bonorum exhibitionem, quam Deus præstat, idola cum diuinis suis, licet promittant, præstare nequeunt. *o*) *propterea enim*, quia ad idola ac diuinos potius, quam ad Deum ipsum refugerunt. Incidenter detegit hic malorum, quæ Israelitæ perpessi quondam essent, fontem & caussas. *p*) *profecti sunt*, iuerunt misere palantes. Ion. *dispersi sunt*. Vulg. *& abducti sunt*. Verbum hoc in genere de ouium ductu l. incessu dicitur, etiam illo, qui pascuorum fit caussa, coll Ier. 31, 24. Ps. 78, 52. hic vero incessum sine pastore innuit, quo vix quidquam miserius. cf. Ier 50, 6. 7. *q*) Ion. *sicuti disperguntur oues*. cf. Num. 27, 17 Es. 53 6. Matth. 9, 36. & not 1 Reg 22, 17. *r*) *adfligebantur* Es. 31, 4. Ps. 116, 10. *s*) sc bonus, coll v. 3. Matth. 9, 36. Tacite innuit, populi errores & mala tanta haud futura fuisse, si meliores, quam habuit, pastores ipsi contigissent. Et hæc ratio est, quod v. 3. prauos pastores se puniturum, v. 4. v. meliores daturum esse promittit.

ꝟ. 17. בחורים *plene* l. 3. 5. sic se. 2. rec. *Mas. impr.* Ps. 148, 12. sed contra eamdem h. l. CAP. X, ꝟ. 2. כי per *Makk.* 6. 9. 20. sic se. 5.

sui. h. e. faciet eos fortes velut equum bellatorem, qui in prælia ruit intrepidus Ier. 8, 6. Iob. 39, 19. seqq. eosque velut habenis ducet ad exsequendam suam voluntatem, & vt reges superbi suos equos magnifaciunt, ita eum

3 עַל־הָרֹעִים חָרָה אַפִּי וְעַל־הָעַתּוּדִים אֶפְקוֹד כִּי־פָקַד
יְהוָה צְבָאוֹת אֶת־עֶדְרוֹ אֶת־בֵּית יְהוּדָה וְשָׂם אוֹתָם
4 כְּסוּס הוֹדוֹ בַּמִּלְחָמָה׃ מִמֶּנּוּ פִנָּה מִמֶּנּוּ יָתֵד מִמֶּנּוּ קֶשֶׁת
מִלְחָמָה מִמֶּנּוּ יֵצֵא כָל־נוֹגֵשׂ יַחְדָּו׃ וְהָיוּ כְגִבֹּרִים בּוֹסִים ה
בְּטִיט חוּצוֹת בַּמִּלְחָמָה וְנִלְחֲמוּ כִּי יְהוָה עִמָּם וְהֹבִישׁוּ
6 רֹכְבֵי סוּסִים׃ וְגִבַּרְתִּי אֶת־בֵּית יְהוּדָה וְאֶת־בֵּית יוֹסֵף
אוֹשִׁיעַ וְהוֹשְׁבוֹתִים כִּי רִחַמְתִּים וְהָיוּ כַּאֲשֶׁר לֹא־זְנַחְתִּים
כִּי

habebit in maximo pretio, donisque ornabit, vt illi equum phaleris egregiis condecorare solent. atque ita erit hic prolepsis v. 6. seqq. *Tarn.* cf. Es. 63, 13. Cant. 1, 9. *d*) v. 6. 13. *e*) *in bello* sc. sacro, de quo v. 5 seqq & supra c. 9, 13. seqq. ℣. 4. *f*) *Ab illo*, sc. Domino, erit vel exibit. Sic igitur sensus foret: Dominus ipse dabit populo suo bonos atque strenuos duces. cf. Hos. 14, 9. Vel potius: *Ex ipso*, sc. Iuda s. populo meo. Quod *A. Esra explicat*: Haud dominabitur eis alienigena quisquam. *R. Salomo*: Ex ipsis erunt reges illorum, ex ipsis principes illorum, ex ipsis denique, qui gerant bella ipsorum. Addit *Kimchi*: Vt non opus habituri sint alius populi auxilio, sed sufficiant eis manus ipsorum, Deut. 33, 7. Sic etiam *Ion.* Cf. igitur Ier. 30, 21. Mich. 5, 1. item Hab. 1, 7. vbi phrasis ista αὐτονομίαν & independentiam exprimit. Potest vero & hic sensus esse: Erunt ex *ipso*, quibus ego vt ducibus populi mei atque vt armis bellicis vtar, coll. supra c. 9, 13. 16. Sic igitur respectus denuo esset ad Apostolos & Euangelii doctores, quorum maxima pars ex Iudæis fuit, quique de gentilismo superato egregias reportarunt victorias. *g*) *angulus* s. *lapis angularis* Es. 28, 16. Ier. 51, 26. Ps 118, 22. *Angulus* vero pro capite ac principe populi venit Iud. 20, 2. Es. 19, 13. quia vt ille ædificii, ita hic populi & Reip. fulcrum est. Itaque Ion. *Rex ipsius*. quod sec. Paraphrastæ mentem de Messia accipiendum esse videtur, ita vt epexegesis huius sit sequens membrum, quod idem ille sic reddidit: *& ex ipso Messias eius.* cf. Eph. 2, 20. *h*) *clauus, paxillus*, h. e. Reip. administer primariæ dignitatis, qualis olim in regno Iudaico erat Eliakim Es. 22, 23. Ratio denominationis est euidens, ibidemque additur v. 24. quia vt a paxillo supellectilem suspendimus, sic a summis huiusmodi administris negotia Reip. pendent. Ez. 15, 3. cf. Alcor. Sur. 38, 11. & 89, 9. vbi Muhammedes, eodem vtens vocabulo, Pharaonem vocat *paxillis præditum*, h. e procerum magnatumque imperii sui multitudine abundantem. *i*) *arcus bellicus*, quem ipse tendet Dominus c. 9, 13. *k*) Sunt qui ita exponunt: contra vero *ab illo exibit*, h. e aberit inposterum omnis *exactor* s. tyrannus, coll. Es. 49, 17. 1 Ioh. 2, 19. Sed merito phrasin eodem hic modo accipimus, ac hemistichio præcedenti; vt nempe originem notet, vnde heroas istos Dominus excitaturus sit. *l*) *omnis rector vna*, h. e. cuiuscunque ille conditionis ac generis fuerit. Beneficium est quod promittitur: ergo נוגש, quod alibi *exactorem* atque *tyrannum* c. 9, 8. Es. 9, 3. c. 14, 2. hic *rectorem* ac *principem* populi in meliorem partem significat, vt Es. 3, 12. c. 60, 17. Sic Aeth. נגש est *regere* vel *regnare*; indeque *Nigus* valet *Regem* ceu rectorem populi summum. Syr. *principes illorum.* Ion. *gubernatores eius.*

℣. 5. *m*) *Et erunt domus Iudæ sicuti fortes.* v. 7. Præf. *Caph* vel veritatis est, vt c. 9, 16. q d. gerent se vt fortes, seu vt decet fortes: vel similitudinis; atque sic tacite innuitur, militaturos esse non secundum carnem, sed spiritualiter, nec arma militiæ illorum carnalia fore, sed potentia Deo &c. 2 Cor. 10, 3--6. Quo sensu dixerat supra c. 9, 10. *Deum ex Ephraimo currus, ex Hierosolyma equos excisurum, aboliturque iri bellicum arcum.* Et hoc ipso versu: *Pudefient insidentes equis.* cf. c. 12, 5. 6. & Es. 33, 24. *n*) *conculcantes*, sc. hostes suos, Ps. 44, 6. Partic. *Kal.* anomal. formæ קומים *surgentes* 2 Reg 16, 7. Ion. *conculcantes occisos populorum* *o*) *in luto platearum.* c. 9, 3. cf. Es. 5, 25. c. 41, 25. Rom 16, 20. *p*) *pugnabunt igitur*, & felici quidem ac prospero successu. v. 3 *q*) Ion *quia Verbum Domini erit in auxilium eorum.* Gen. 26, 3. Ios. 1, 5. *r*) *contra vero confundentur.* Sic veteres intransitiue omnes. At Cocc. active: *& pudefacient sessores equorum*, munitos potentia humana. cf. not. c. 9, 5. *s*) Hebræis sunt hostes. cum equitatu contra Israelem venturi. cf. infra c. 12, 4. Ez. 38, 5. & Ex. 15, 1. Posset tamen etiam de confundenda ipsius Israelis in carnalibus armis fiducia accipi, coll. supra c. 9, 10. ℣. 6. *t*) *Et confortabo, faciam vt vincat* Pi (3) v. 12. Coh. 10, 10. cf. Ex 17, 11. 2 Sam. 1, 23 *u*) De *domo Iudæ* egerat hucusque particulariter v. 3. 4. 5. quod referri potest ad primam illam conuersionem, qua sub N. T. initium magna pars populi Iudaici Euangelio paruit: nunc vero de *domo Iuda* ac *domo Iosephi* iunctim agit; quod nisi itidem lubeat ad N. T. initium referre, quo ex omnibus tribubus seruati sunt aliqui, potest ad futurum spectare tempus, cum plenitudo Israelis conuertetur Rom. 11, 12. 26. cf. not. Hos. 3, 5. & Mich. 2, 12. *x*) quæ v. 7. & c. 9, 10. 13. *Ephraim* dicitur, significans X. tribus regni Israelitici Am. 5, 6. *y*) c. 9, 16. Zeph. 3, 17. 19 *z*) *Kimchio* & *A. Esra* est mixtum ex שוב *reuerti* & ישב *habitare.* q d. *ac reducam & habitare faciam eos.* Innuitur autem secura habitatio & tranquilla, c. 7, 7. Ier. 32, 37. Hos. 11, 11. Ps. 107, 36. *a*) Fons beneficiorum, Dei misericordiæ. Deut. 32, 36. Es. 54, 8 10. Ier. 30, 18. &c *b*) *& erunt, quasi non* vel *nunquam reiecissem eos*, h e. abundantia boni præsentis obliterabit mali præteriti memoriam, Es. 43, 18. 19. c. 65, 17. Iob. 11, 16. multiplicabuntur enim sicut multiplicati sunt olim, coll hic v. 8. nec vlla supererunt iræ & reiectionis vestigia: quæ vero ab ipsis olim peccata sunt, ego perpetuo silentio & obliuioni inuoluam, habiturus eos tam caros, acsi nunquam vel in me deliquissent ipsi, vel ego quidquam in eos statuissem duri, Es. 43, 25. Ier. 31, 34. *c*) Ps. 60, 3. 11.

℣. 3. 1) Ne vero populus pastorum culpa vlterius pereat, aut pastores mali culpam percuntis gregis impune fecerint, igitur *Aduersus pastores*, qui gregem populi mei quoquo modo pascere vel debuerunt vel præsumserunt, siue principes siue sacerdotes atque doctores. c. 11, 5. 16. 17. Ion. *super Reges.* cf. not. Ier. 23, 1. *u*) *exarsit ira mea*, ob neglectum ac pessundatum ab eis gregem meum Hos. 8, 5. *x*) *& in capros ac arietes*, h. e. duces ouium aut capellarum. Generale est ad genus hirquinum & ouillum, coll. Gen. 31, 10. 12. vbi LXX. gemina expresserunt voce, οἱ τράγοι καὶ οἱ κριοί. Cocc. Lex. 654. Notantur *principes* sec. *Ion.* quos simili tropo *arietes* scriptura vocat Es. 34, 6. Ps. 29, 1. quia vt hirci & capri gregem, sic illi populum præcedunt. cf. Es. 14, 9. Ier. 50, 8. Sed omnino etiam antistites ecclesiastici videntur includi. *y*) *visitabo*, h. e. animaduertam. Es. 10, 12. *z*) *quoniam* nunc tandem gratiose *visitauit*, cum a pastoribus malis liberando, & colligendo ex dispersione. Gen. 21, 1. Zeph. 2, 7. Ps. 106, 4. Visitatio igitur *pœnalis* pastorum atque caprorum deducitur ex decreta visitatione *gratiosa* gregis, secundum quam nolit Deus porro gregem malis permittere pastoribus. Præterito autem vtitur, velut hæc ipso visitationis tempore loqueretur, coll. supra c. 9, 8. פקד insigniter & verissime dicitur de *visitatione*, qua Deus manifestatus est in carne, facie ad faciem, ore ad os, oculo in oculo. Cocc. Lex. 681. *a*) *gregem suum.* Es. 40, 11. Ier. 31, 10. ὁ, τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. cf. Act. 20, 28. 29. *b*) nempe *domum Iudæ.* Hos. 1, 7. *c*) *velut equum decorem suum.*

℣. 3. ואת־בית cum præf. *Vau* sub 2. & sic in marg. 6 9. ℣. 4. מִמֶּנּוּ per *Sakeph.* 1. 5. 6. 9. 20. ℣. 5. בוסים per *Kadma* 3. 8. 10. 13. 19. sic sc. 5.

7 כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱנֵם׃ וְהָיוּ כְגִבּוֹר אֶפְרַיִם וְשָׂמַח
לִבָּם כְּמוֹ־יָיִן וּבְנֵיהֶם יִרְאוּ וְשָׂמֵחוּ יָגֵל לִבָּם בַּיהוָה׃
8 אֶשְׁרְקָה לָהֶם וַאֲקַבְּצֵם כִּי פְדִיתִים וְרָבוּ כְּמוֹ רָבוּ׃
9 וְאֶזְרָעֵם בָּעַמִּים וּבַמֶּרְחַקִּים יִזְכְּרוּנִי וְחָיוּ אֶת־בְּנֵיהֶם
י וָשָׁבוּ׃ וַהֲשֵׁבוֹתִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאַשּׁוּר אֲקַבְּצֵם
11 וְאֶל־אֶרֶץ גִּלְעָד וּלְבָנוֹן אֲבִיאֵם וְלֹא יִמָּצֵא לָהֶם׃ וְעָבַר
בַּיָּם צָרָה וְהִכָּה בַיָּם גַּלִּים וְהֹבִישׁוּ כֹּל מְצוּלוֹת יְאֹר
וְהוּרַד

d) *fum Iehoua Deus illorum*, quemadmodum ipfi populus meus, idque ex fœdere gratiæ, c. 8, 8. e) *itaque exaudiam eos*. c 13, 9. Ef. 41, 17. Ion. *acceptabo preces illorum*.

℣. 7. f) Vid. not. v, 5. g) c. 9, 10. 13. h) cf. Phil. 4, 4. LXX. vt Ioh. 16, 22. i) *tanquam a vino*, quod cor hominis lætificat Iud. 9, 13. Pf. 104, 15. Sir. 40, 20. & mali omnis obliuionem inducat Prou. 3, 6. 7. Vid. fupra c. 9, 15. k) *& filii eorum*, quos faluos fecum tum habituri funt v. 9. l) *videbunt hoc & gaudebunt*. Pf. 107, 42. m) imo non contenti erunt gaudio fimplici, fed *exfultabit cor illorum*. Vid. not. c. 9, 9. & cf. Ef. 51, 10. c. 65, 14. Pf. 13, 6. n) tanquam datore roboris, victoriæ, falutis Ef. 41, 16. Ioel. 2, 23. Hab. 3, 18. Pf. 35, 9. & 149, 2. cf. Neh. 8, 10. Ion. *in Verbo Domini*.

℣. 8. o) *Sibilabo eis*, h. e. fibilando eos vocabo. Ef. 5, 26. c. 7, 18. Innuit facilitatem collectionis, quod ex parte Dei haud opus futurum fit magno labore, fed velut fibilo tantummodo. LXX. & Ar. *dabo illis fignum*. cf. fupra c. 9, 14. p) ex difperfione v. 10. vt paftor oues. Ef. 43, 5. c. 54, 7. c. 56, 8. Ier. 23, 3. c. 31, 10. q) *redemi eos*. 1 Sam. 14, 45. Ier. 31, 11. Hof. 13, 14. Redemtos vero a captiuatoribus vlterius detineri iniquum. Ef. 35, 10. c. 51, 11. r) *quemadmodum multiplicati funt*, fc. olim, vel (quod addit *Vulg.*) *ante*, coll. Mich. 7, 14. Ez. 36, 11. cf. e. g. Ex. 1, 7. 1 Reg. 4, 20. Ion. *ficut dictum eft eos multiplicatum iri*. fumfit materialiter de verbo promiffionis: q. d. *fecundum* illud verbum Dei, *Multiplicabuntur*; fec. promiffione Abrahæ facta Gen. 13, 16. c. 17, 2. Sed artem redolet hæc explicatio.

℣. 9. s) *Et diffeminabo*, *difpergam* quidem *illos*, vt femen, quod difpergitur, non

non vt pereat, fed fructificet. *Tarn*. qui ratione euentus confert Act 2, 5 c. 8, 1. 4. (adde c. 11, 19.) Iac. 1, 1. 1 Petr. 1, 1. vbi poft afcenfionem Chrifti in cælos magna cum aliorum falute Ifraelitæ credentes hinc inde difperfi fuiffe leguntur. At *Maius* p. 1082. Si quis, inquit, litteram premere velit, videt Prophetam v. 9. loqui de difperfione Iudæorum inter gentes, poft reductionem ex captiuitate Babyl. & collectione noua ex omnibus populis v. 10. vt roborati in Iehoua in nomine eius ambulent. Et omnino זרע videtur hic *difperfionem exilii* denotare, quia fub finem verfus dicuntur *reuerfuri*, & v. 10. ex Aegypto & Affyria in terram fuam *reducendi*. idem nempe hic eft, quod alibi cognatum זרה Ier. 15, 7. Ez. 6, 8. c. 36, 19. et quomodo m. Gr. διασπορὰ fumitur Iac. 1, 1. 1 Petr. 1, 1. In bonam vero partem accipitur Ier. 31, 27. Hof. 2, 25. fœcundationem fignificans. t) *attamen in longinquis f. remotisfimis terræ oris*, quo eos difpergam. Ef. 8, 9. u) *recordabuntur mei*, in ipfa difperfione fua fe tandem conuerfuri Ez. 6, 9. Pf. 22, 28. & 78, 35. fecundum prædictionem Mofis Deut. 4, 27. 29-31. c. 30, 1. feqq. cf. Rom. 11, 26. x) *& viuent*, tot annorum decurfu haud quaquam in exilio intermorituri Deut. 33, 6. Hab. 3, 2. Pf. 118, 17. vitam contra & Spiritum, cum conuertent fe, a me recepturi Ez. 37, 14. Ion. *prolongabunt annos vitæ* cf. Pf. 72, 15. y) *cum filiis fuis*. v. 7. z) *ac reuertentur* ex difperfione fua. Ef. 35, 10.

℣. 10. a) *Reducam enim illos*. Confirmatio & declaratio præcedentis v. 9. cf. Ier. 30, 3. b) *Aegyptus* & *Affyria*, auftralis illa, hæc borealis, *fynecdochice* capi hic poffunt pro regionibus quibusque, quo Deus populum fuum difperfit. Ef. 11, 11. c. 27, 12. 13. Hof. 11, 11. cf. not. Mich. 5, 4. Hæ autem inprimis nominantur, quod X. tribus olim in Affyriam effent deportatæ 2 Reg. 17, 6. & ante, quam Affyrius eas abduceret, multi ex iisdem in Aegyptum fe recepiffent Hof. 8, 13. c. 9, 3. 6. immo quod Aegyptus iam olim piftrinum Ifraeli fuiffet Ex. 1, 11. feqq. coll. hic v. 11. *Myfticas* vero Aegyptum atque Affyriam intelligit *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 135. & 707. feqq. partem hanc vaticinii explicans de conuerfione multorum ex falfis Chriftianis, & cum Turcis multorum ex hoftibus Ecclefiæ. cf. Apoc. 11, 8. Sed tenemus nos fcopum, quo per totum hoc caput fpeciales promiffiones pro tribubus Ifraeliticis proponuntur, coll. v. 3. 6. 7. 9. c) vid. v. 8. d) *ad terram Gilcaditidos & Libani*. Sic partes defcribuntur non tam totius Cananitidos, quatenus ab vniuerfis tribubus poffeffa quondam fuit, quam *Ephraimi*, coll. v. 7. h. e. Ifraelitici regni inprimis, quod in duas commode fecabatur partes, Trans-Iordanenfem, quæ *Gileaditis* vocatur, coll. not. Am. 1, 3. 13. & Cis-Iordanenfem, quæ quoniam Libani montibus vallabatur, hic *terra Libani* dicitur, vt Deut. 3, 25. cf. Obad. v. 19. Mich. 7, 14. e) Zeph. 3, 20. f) Vulg. *& non inuenietur eis locus*, fc. qui tantam capiat multitudinem. Idiotifmum expreffit, quemadmodum contra *Ion.* & *Syr.* fenfum, *non fufficiet eis*, fc. regio ifta, quam incoluerunt olim. Iof. 17, 16. Num. 32, 22. vnde ampliati promittuntur fines Ef. 26, 15. c. 33, 17. Obad. v. 19. 20. cf. Ef. 49, 20. c. 54, 2. 3. & Gal. 4, 27.

℣. 11. g) *Tranfibit autem*, ad terram requietis ducendus v. 10. cf. Iof. 4, 22. 23. h) LXX. & Ar. *per mare anguftum*; contra accentus, obfcuro & difficili fenfu. Vulg. *in maris freto*; itidem incommode. Secundum grammaticam h. l. nec regimen obtinet, vt verti poffet *per mare anguftiæ*; quia prius Nomen habet *He* præfixum in vocalibus latens: nec fyntaxis fubftantiui cum adiectiuo, vt LXX. & Ar. interpretati funt; quia ים eft Mafc. צרה vero Femininum. Eft igitur pofterius adpofitio declaratiua: *per mare, anguftiam* nempe. Adeoque mifcentur hic propria & allegorica. Per *anguftiam* fignificantur calamitates & tormina conuerfionem Ifraelis antegreffura partim, partim & concomitatura, per quæ vero Dominus populo fuo tranfitum, lætumque tandem parabit exitum Ef. 26, 16. feqq. Ier. 30, 6. 7. Apoc. 12, 2. feqq. Per tropicum vero *mare* alluditur ad hiftoriam *maris rubri*, quod iubente olim Iehoua cedens Ifraelitis liberum dedit tranfitum Ex. 14, 16. atque fic œconomiæ & operum Dei fuauis per omne tempus harmonia infinuatur. Cf. fimilem collationem Ef. 11, 15. c. 44, 27. c. 51, 9. 10. Ier. 31, 2. Hof. 2, 16. 17. Ion. *& fient eis miracula & virtutes, ficut facta funt patribus eorum in mari*. i) *percutiet enim* Deus *in mari fluctus*, diuina illos virtute coerciturus ac fedaturus. Ef. 11, 15. Pf. 89, 10. 11. Pf. 106, 9. Pf. 114, 3. 5. Matth 8, 26. 27. Illuftrationis cauffa confer Xerxis Perfarum Regis vefaniam, qui, cum pontem, qui Hellefpontum iunxerat, tempeftas diffoluiffet, compedes in mare demifit, & aquam flagellauit, infano aufu, quod Dei erat, fibi arrogans. Vide *Suidam* fub voce *Xerxes*. Ion. *& videbunt vltionem inimicorum fuorum, ficut abrepti funt* olim *potentes fluctibus maris*. k) Ef. 51, 15. l) *& pudefient*, ficcationem paffuræ, quæ impoffibilis videbatur. v. 5. Profopopœia, vt Ier. 48, 1. Ioel 1, 10. 17. Alii: *& arefcent*. fed obftat, quod יבש, cum *arefcendi* vim habet, nusquam alibi in Hiphil reperiatur vt intranfitiuum. cf. Iof. 2, 10. c. 4, 23. c. 5, 1. Pf. 74, 15. m) *profunditates* Ex. 15, 5. cf. Ef. 44, 27. Ion. *omnes Reges populorum*. n) *Nili* Gen. 41, 1. Ex. 1, 22. ficut olim *Iordanis* Iof. 4, 23. ad exitum ex piftrino & tribulationibus Aegypti populo fuo faciendum. cf. Ap. 16, 12.

℣. 9. ובמרחקים ita 2. & in marg. 6. 9.

והורד גאון אשור ושבט מצרים יסור׃ וגברתים ביהוה 12
ובשמו יתהלכו נאם יהוה׃ פתח לבנון יא
דלתיך ותאכל אש בארזיך׃ הילל ברוש כי־נפל ארז 2
אשר אדרים שדדו הילילו אלוני בשן כי ירד יער
הבצור

o) *& deiicietur fastus Assyriæ*, contra populum meum superbe insurgentis Ef. 14, 11 Pf. 56, 5. Ion. *& cessabit fortitudo ab Assyriis.* p) *& virga Aegypti*, quæ Israelem feriebat atque seruiliter subigebat Ef. 9, 3. c. 14, 5. At Ion. *& dominium Aegyptiorum auferetur.* quæ expositio, licet parallelismo Gen. 49, 10. fundata esse videatur, hic tn. obseruante *Gussetio* p. 818. admitti non potest, quia hic oppressio & persecutio spectatur vt remouenda ab Israelitis, neque מ præpositum est nomini מצרים, sicut illic, *Non recedet sceptrum a Iuda.* q) *recedet*, sc. ab Israele. cf. Ef. 10, 27. 26. c. 14, 25.

℣. 12. r) Vid. v. 6. s) Ion. *in Verbo Domini.* h. e. in Christo capite suo. cf. Ef. 41, 10. c. 45, 24. Hos. 1, 7. t) Vid. not. Mich. 4, 5. u) *Ion.* addit: *redemti.* Ef. 35, 9. c. 51, 10. x) c. 3, 9. Ef. 1, 24. Hos. 11, 11. Hag. 2, 23.

CAP. XI, ℣. 1. y) *Aperi vero, Libane.* Imperatiuus propheticus. Sensus: Futurum est, vt hostibus aperire portas cogaris. A promissionibus N. T. de aduentu Messiæ, & liberandis, colligendis ac confortandis per ipsum Iuda & Israele, regreditur Propheta ad prædicendum Templi ac Politiæ Iudaicæ excidium: vt, sicut illic gratiam Dei in credentes, ita nunc ἀποτομίαν in contumaces & gratiæ contemtores depingat. Partes huius capitis facimus cum *Sch.* tres: *I.* Est *Prophetia de extremo Hierosolymæ excidio* & deuastatione Iudææ v. 1-3. *II.* Expositio *caussæ*, quæ est erga conciones Pastoris Messiæ inobedientia, & turpis Messiæ ad cædem emtio v. 4.-14. *III. Pastoris stulti* prædictio v. 15.-fin. Ceterum agnoscimus hic quidem δυσνόητά τινα 2 Pet. 3, 16. nec omni

omni modo abnuimus *Abendana*, qui in *Spicilegio* super V. I. ad h. l. *Prophetia hæc*, inquit, *difficilis est intellectu, & verba eius abstrusa valde.* Interim tamen Iudæi volentes hic sæpe excutiunt, & miris vaticinium hoc torquent modis, planiorem vtique viam in exponendo habituri, si Christum, pro triginta venditum argenteis, ex hoc capite nobiscum agnoscerent. Vid. Præf. §. 12. Primam ergo vaticinii partem, vt comminationem contra gentes, explicat *Ion.* quem probant R. Sal. & D. Kimchi. Ita autem ille: *Aperite populi portas vestras, & consumet ignis munitiones vestras* &c. Sed rectius, quod ad scopum, *Hieronymus*: Templum intelligitur Iudæorum, quod instauratum, immo ædificatum a Zorobabel, rursum a Vespasiano & Tito canitur subuertendum. Et sic veteres Hebræos explicasse perhibent *R. Sal.* & *Abendana*, adducto (qui in *Ioma* f. 39. b. exstat) notabili loco: *Quadraginta annis ante excidium*, inquiunt, *apertæ sunt portæ templi sua sponte. Obiurgauit igitur eas R. Iochanan fil. Zaccai, & dixit: O Templum, Templum! quare tu terres te ipsum? noui ego, quod finis tuus erit, vt desoleris. nam sic prophetauit de te Zacharias fil. Iddo: Aperi, Libane, portas tuas.* Sic igitur Templum *Libanus* diceretur, quod & olim esset ex cedris *Libani* constructum, & a Zorobabele nouiter instauratum 1 Reg. 5, 20. seqq. c. 6, 18. 36. Esr. 3, 7. Hagg. 1, 8. quomodo armamentarium Salomonis, quod Hierosolymis ex cedrinis trabibus ædificauerat, *domus siluæ Libani* fuit dicta 1 Reg. 7, 2. c. 10, 17. Malumus tamen *Libanum* totam interpretari *Hierosolymam*, ita vt Templum, ceu pars præcipua, includatur: ita enim quæ sequuntur melius conuenire videntur. Libanus autem dicitur propter ædificiorum tum qualitatem, quod multa essent cedrina Ier. 22, 23. tum copiam, quod domibus ita illa abundaret, vt arboribus Libanus, coll. hic v. 2. quin & propter proceres & magnates, quos Scriptura cum *cedris Libani* comparare solet, in ea degentes, Ez. 17, 3. cf. Ef. 2, 13. c. 14, 8. & c. 10, 34. Hab. 2, 17. z) *valuas tuas.* Mixtura sermonis proprii & improprii: nam valuæ sunt vrbium, & munitarum inprimis Deut. 3, 5. 1 Sam. 23, 7. Aperit autem Libanus (vt *Hieron.* ait) portas suas, vt Romanus intret exercitus, & comedat ignis cedros eius; vt vel incendio cuncta vastentur, vel hostili impetu duces ac principes consumantur. cf. Ef. 45, 1. 2. a) *vt consumat ignis*, tum proprie dictus, relate ad ædificia, quæ hostes cremabunt; tum bellicus, relate ad principes Hierosolymæ, quos gladio illi consument. Ier. 17, 27. c. 21, 14. Hos. 8, 14. Mal. 3, 19. b) *cedros tuas*, vel *in cedris tuis*; sc. quemadmodum ignis in materia flagrat, & flagrando eam consumit. *Hieronymus*, Quia Libanum, inquit, Templum (malumus Hierosolymam) appellauerat μεταφορικῶς, & in reliquis seruat translationem, vt per cedros & abietes & quercus Basan, saltumque nemorosum, principes ac sacerdotes & populum significet Iudæorum. Nos ipsa etiam hic intelligimus palatia cedrina: quæ vero v. 2. sequuntur, ad prouinciales dicta interpretamur, sicuti hæc v. 1. inprimis ad metropolin.

℣. 2. c) *Eiula* itaque, non Libani solum ac cedrorum, quod ceciderint, sed tua quoque inprimis caussa: quia si cedris haud parcitur, *abietibus ergo & quercubus*, quæ minoris, quam illæ, pretii sunt, parcetur multo minus. Sensus: o municipia, quique in prouinciis auctoritate ac potentia eminetis, complorate metropoleos ac principum, quos habet illa, excidium: sed & vos ipsos maxime plorate, quia, posito metropoleos excidio, vestrum sine dubio ponitur. Ef. 23, 6. 14. Ier. 48, 20. c. 49, 3. d) *abies*. *Hieronymus* interpretatur sacerdotes ac principes mutuo populatione sua lugentes; ita vt explicationis loco sit, quod sequitur, *quoniam magnifici vastati sunt.* Sed obserua, *abietes* a *magnificis* cedris, *quercusque Basaniticas* a *silua munimenti* hic distingui. Per abietes ergo & *Basaniticas* quercus prouinciales tum principes tum oppida; per *cedros* metropolitanos, & per *siluam munimenti* ipsam intelligimus Hierosolymam. Esa. 14, 8. Ez. 31, 8. Ion. *Eiulate Reges.* e) *cecidit cedrus*, & quidquid cedrinum vel cedro simile Hierosolymis erat. Ef. 2, 13. c. 9, 9. Ion. *quia fracti sunt principes.* f) & quoniam *quæ* erant &c. vel caussaliter: & *quia magnificæ arbores*. Ez. 17. 8. h. e. magnates populi in metropoli Iud. 5, 13. 2 Par. 23, 20. Ion. *qui opibus erant diuites, spoliati sunt.* Possunt vero hic itidem comprehendi palatia magnifica, coll. Subst. v. 3. g) v. 3. Ier. 4, 20. h) *quercus Basaniticæ*, Ion. *satrapæ prouinciarum*. Ef. 2, 13. i) *descendit*, h. e. *deiectus*, vel, vt *Vulg.* vertit, *succisus est*. Ef. 32, 19. k) Vulg. *saltus munitus*; LXX. σύμφυτος, h. e. implexus, nemorosus, seu vt *Ar.* ex illis, Syr. vero ex Hebr. reddidit, *silua fortis, valida.* Scilicet Cthib בצור, quod est Particip. Paul, in genere significat quidquid vel cognitu Ier. 33, 3. vel tactu Gen. 11, 6. Iob. 42, 2. vel superatu Ef. 20, 15. c. 25, 2. *arduum* est: ac proinde saltum hic notat, cui propter densitatem & magnitudinem suam succidi vix posse videbatur; resoluto vero tropo, vrbem magnam, populosam, munitam, quæ insuperabilis, saltem ad internecionem vix vnquam exscindenda fore, præsumebatur, qualis Hierosolyma erat. Ez. 21, 25. Thr. 4, 12. cf. Ier. 21, 14. & c. 46, 22. 23. *Hieronymus*: quia Templum, quod inexpugnabili creuerat firmitate, & a diuersis regibus & principibus, ac postea ab Herode constructum est, Romano oppugnante deletum est. Nos Templum, vt præcipuum vrbis munimentum, includimus quidem, *siluam* vero, quod ædificiorum collectionem & copiam significet, de tota interpretamur Hierosolyma. Ion. *quia vastata est regio fortitudinis vestræ.* *Kri* exponit forest *silua munitionis*, i. e. ardua, munita; vt sic idem quod *Cthib*, coll. Zach. 9, 12. Ier. 1, 18. vel, *succisionis*, i. e. succidenda Ier. 6, 9. Pf. 76, 13. quomodo diceretur ab infelici euentu. Sch. *silua Bozræ*; qs. esset proprium, idque allegoricum a munitionibus, quale *Bozra* Ef. 63, 1 Tarn. *silua vindemiæ*, quæ, velut vites in vindemia nudantur ac spoliantur, ita omni suo decore, honore diuitiisque exuitur. cf. Leu. 26, 5. Alii denique: *vindemiæ* vel *vineæ silu. scens*, coll. Ef. 5, 1. 5. 6. quomodo tamen potius dictum fuisset בציר היער, inuersa constructione.

CAP. XI, ℣. 1. Sine præmissis *Spatio* 6.--9. 12. 19. 20. & in marg. 22. sec. *Mas.* 2. & E. *ff.* sed contra *impr.*

℣. 2. אדירים ita 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20.

3 הַבָּצוֹר׃ קוֹל יִלְלַת הָרֹעִים כִּי שֻׁדְּדָה אַדַּרְתָּם קוֹל
4 שַׁאֲגַת כְּפִירִים כִּי שֻׁדַּד גְּאוֹן הַיַּרְדֵּן׃ כֹּה אָמַר
ה יְהוָה אֱלֹהָי רְעֵה אֶת־צֹאן הַהֲרֵגָה׃ אֲשֶׁר קֹנֵיהֶן יַהַרְגֻן
וְלֹא יֶאְשָׁמוּ וּמֹכְרֵיהֶן יֹאמַר בָּרוּךְ יְהוָה וַאעְשִׁר וְרֹעֵיהֶם
6 לֹא יַחְמוֹל עֲלֵיהֶן׃ כִּי לֹא אֶחְמוֹל עוֹד עַל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
נְאֻם־יְהוָה וְהִנֵּה אָנֹכִי מַמְצִיא אֶת־הָאָדָם אִישׁ בְּיַד־
רֵעֵהוּ

הבציר קרי

℣. 3. *l*) Eſt *vox eiulatus* (4) Eſ. 15, 8. Ier. 25, 36. Quod futurum erat, prophetico modo ſic depingit, quaſi præſens eſſet & in ipſos iam incurreret ſenſus cf. Eſ. 13, 4. c. 66, 6. Ier. 25, 36. &c. *m*) *paſtorum*. Vid. not. c. 10, 3. Ier. 25, 34. Ez. 34, 2. ſeqq. *Hieron.* Quos vocauerat, inquit, *cedros, abietes & quercus Baſan*, -- nunc per aliam metaphoram dicit eſſe *paſtores*, i. e. principes atque doctores, & qui primi erant in populo. *n*) *quia*, vel *quod vaſtata ſit* v. 2. *o*) *magnificentia illorum* (2) Ez. 17, 8. Templum, in quo ſibi gloriabantur, explicat *Hier.* Immo etiam vrbs ipſa, ac ædes ſplendidæ, opes item & quidquid eis ſuperbiendi materia fuerat, intelligi poteſt, coll. v. 2. Ez. 24, 21. c. 33, 28 Vid. not. Am. 6, 8. *p*) *rugitus*, ob defectum luſtri & prædæ, coll. not. Ier. 51, 38. it. Pſ. 38, 9. Pſ. 104, 21. h. e. ob deſolatam vrbem ac Templum, in quibus ipſi leonum inſtar tuti recubuerant, magnamque opum vim velut prædam congeſſerant. *q*) *Leonum iuvenum.* Sic dicuntur, cum cœperunt prædatum exire; item (ſi extra tropum loqui volumus) illuſtribus familiis nati, cum ad ipſam admoti ſunt Rempubl. præſertim qui ferocioris naturæ ſunt & immites. Ez. 19, 3. 5. 6. Nah. 2, 11. 13. Zeph. 3, 3. Recte igitur *Hier.* Quos, inquit, *excelſas arbores*, & rurſum *paſtores*, eosdem nunc *leones* appellat. *r*) *elatio Iordanis*, φρύαγμα Iordanis, ſiluoſa & leonibus, qui luſtra illic ſua habebant, abundans, coll. not. Ier. 12, 5 Hieroſolyma hæc eſt, quippe in qua principum populi Iudaici ſedes. Propheta enim, vt *Hier.* adnotat, quia leones dixerat, ſeruat translationem. Ceterum totius vaticinii complementum vide apud *Ioſephum* de Bello Iudaico.

℣. 4. *s*) Sequitur nunc exegeſia præmiſſi vaticinii de Hieroſolymæ ac Iudææ per Romanos excidio. Vid. not. v. 1. *t*) Verba ſunt Dei Filii de Patre, vt Eſ. 49, 1. ſeqq. Pſ. 2, 7. &c. Is enim 1) eſt gregis ſui ſummus & eminentiſſimus paſtor v. 7. 2) a malis paſtoribus pœnas ſumens v. 8. 3) fœdus ſuum, quod cum omnibus inierat populis, rumpens v. 10. 11. 4) quem miſeræ oues obſeruant atque ſuſpiciunt v. 11. 5) quem Iudæi triginta æſtimatum ſiclis a proditore emerunt v. 12. 13. teſte Euangeliſta Matth. 27, 9. 10. Quæ omnia ita ſunt comparata, vt Zachariæ ipſi haud quaquam, Meſſiæ vero quam optime conueniant. Vocat igitur Patrem Filius *Deum ſuum*, quia mittendus ab eo erat in forma ſerui, vt voluntatem eius faceret, paſcendo oues, ac per obedientiam ſuam & mortem expiando, aſſumta hominum natura, ſecundum quam minor Patre futurus erat Eſ. 49, 4. 5 Pſ. 22, 2. 3. 11. Ioh. 20, 17. cf. Ioh. 14, 28. & Phil. 2, 6. ſeqq. *u*) *Paſce* tu. Iniungitur Chriſto ipſi paſtionis officium, & malis paſtoribus, quorum v. 5. 8. & ſupra c. 10, 3. fit mentio, abrogatur: quale eſt Ez. 34, 10. ſeqq. & ſub alio ſchemate Pſ. 82, 8. coll. v. 1. ſeqq. Pauit autem Chriſtus oues verbo & factis, doctrina & exemplis, quærendo perditas, reuocando errantes, curando fractas, fouendo feſſas, colligendo diſperſas, ac ducendo ad paſcua & aquas Euangelii quotquot eius vocem audiebant, nec ſolum in propria perſona, ſed & per alios, quos ſuo nomine miſerat; vitam denique pro ouibus profundendo. c. 13, 7. Ier. 23, 4. 5. Ez. 34, 11. ſeqq. Mich. 7, 14. Pſ. 23, 1. Ioh. 10, 11. ſeqq. c. 11, 52. c. 21, 16. 17. Hebr. 13, 20. *Imperatiuus* vero ſubindicat propitiam Dei Patris voluntatem erga miſeras oues, ſecundum quam noluit eas fame ac ſiti, erroribusque ac malis, quibus implicitæ erant, perire. cf. Matth. 18, 11. - - 14. Luc. 15, 4. ſeqq. *x*) *oues occidionis* v. 7. *Tarn.* exponit mactationi a ſuis malis paſtoribus deſtinatas, quæque hactenus, dum violentiæ ſuorum paſtorum exedentium gregem Pſ. 14, 4. Ez. 34, 4. Ier. 23, 1. fuerunt expoſitæ, nil aliud exſpectare poterant quam mactationem. cf Rom. 8, 36. & Pſ. 44, 23. In genere exprimit miſerum illum ſtatum, in quem populum Iſraeliticum ex paſtorum culpa prolapſum Chriſtus in carnem veniens deprehendit: eſtque ſub ipſa compellatione motiuum, quod Patris ad Filium mittendum, Filii vero ad oues paſcendas miſericordiam mouit. cf. Matth. 9, 36. c. 10, 6. c. 15, 24. Marc. 6, 34. Vid. ſupra c. 10, 2

℣. 5 *y*) *Quarum poſſeſſores.* Eſa. 1, 3. Pergit populi Iudaici miſerum tempore Chriſti ſtatum ſub ouium ſchemate depingere, atque ſic rationem, cur eas meliori paſtori commendet, vlterius explicare. Per poſſeſſores igitur intelligendi cum principes mali, tum doctores impii, Haſmonæi Reges, Herodes, Pontifices, ſacerdotes, ſcribæ, Pharißæi &c. qui populum non vt Dei peculium pauerunt, ſed ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων. 1 Petr. 5, 2. 3. 4. *z*) *occidunt eas*, vorantes, quas paſcere debebant. Significatur, eos ventri ſeruire ſuo, nec parcere gregi, aut mortem curare ouium, modo habeant ipſi, quod vorent, & quo cutem ſuam paſtant. Ez. 34, 2. 3. 4. 8. 10. ſeqq. Mich. 3, 3. Pſ. 14, 4. *a*) *nec rei ſunt*; h. e. impune hoc faciunt, ac ne culpam quidem vllam, dum oues occidunt, agnoſcunt. Ier. 2, 3. c. 50, 7. Hoſ. 5, 15. Cf. Pſ. 50, 21. Coh. 8, 11. Ion. *dicentes: non imputabitur nobis peccatum.* *b*) *& vendentium eas quisque* dicit. iidem, qui modo *poſſeſſores* dicti, ſunt *venditores*, quatenus quæſtum ex ouibus captant, eiusque intuitu gregem quaſi venalem habent, non dubitantes ad mortem illum exponere, modo lucelli quid conſequantur. Amos 2, 6. *c*) Adeo non agnoſcunt ſe reos, vt ſibi in corde benedicant, & Deum ipſum velut auctorem opum iniuſte partarum laudent. Deut. 29, 18. Pſ. 10, 3. Pſ. 49, 19. cf. Matth. 23, 14. *d*) *quia* vel *nam ditatus ſum*, ex ouibus diuenditis. Hoſ. 12, 9. Prou. 21, 17. cf. 1 Tim. 6, 5. *e*) *& quisquam paſcentium eos* (conſtructio ad ſenſum, quia homines intelligit) vel *eas* (manendo in allegoria, per enallagen generis) qui paſtorum nomen præſumunt, aut tales eſſe debebant. v. 3. 8. 17. c. 10, 3. *f*) *haud parcit eis*, v. 6. Eſa. 9, 18. c. 30, 14. ipſo igitur facto ſæui potius lupi, quam paſtores Act. 20, 29. fures item atque latrones Ioh. 10, 8. 10. 13.

℣. 6. *g*) Cauſſalis particula, cum proxime præcedenti v. 5. (ſi ita lubet) connexa, cohærentiam inſinuabit huiusmodi: Cauſſa tantæ miſeriæ eſt ira ac iudicium meum propter antegreſſa populi peccata, *Quoniam* &c. Videtur tamen ab ipſo etiam pendere paſcendi mandato v. 4. Quomodo *Tarn.* Sed & alia ratio eſt, inquit, cur Chriſto alio paſtore opus ſit, - - ſiquidem propter ſcelera paſtorum populus eſt puniendus, quippe qui illis aſſentitur, atque ita, dum clades ingentes imminent, piis reliquis proſpiciendum eſt, vt ſeruentur: eo enim iam res deducta eſt, vt pœnas non amplius differre debeam &c. Scilicet Deus Pater ſub ipſa comminatione inſtantis mali reminiſcitur miſericordiæ ſuæ, Filioque, vt paſcendo aliquas ſaltem, velut torrem ex igne ſeruet, commendat. *h*) *non parcam amplius*, ſicut adhuc & diu quidem feci. v. 7. Eſa. 30, 14. Ier. 13, 14. Ez. 5, 11. cf. tamen Luc. 21, 24. Rom. 11, 2. *i*) *terræ*, non vniuerſæ, ſed *huius*, cum *He* demonſtratiuo, h. e. Iudææ, de qua loquitur. *k*) *traditurus ſum* (q. d. *faciam, vt inueniatur* vel præſto ſit in manu alterius) *homines.* Leu. 9, 22. 23. 2 Sam. 3, 8. *l*) *quemlibet in manum alterius*, vt ipſi inteſtinis diſcordiis in ſe ſæuiant c. 8, 10. quod factum inprimis, cum obſeſſa a Romanis Hieroſolyma eſſet. Legamus Ioſephum, inquit *Hieronymus*, & ſeptem Iudaicæ captiuitatis libros: & hanc prophetiam eſſe completam, hiſtoriæ veritate cernemus.

℣. 3. ילְלַת ita 6. 9. 14. 20. 22. ſecundum *Michlal Iophi. Meth.* etiam habent 8. 10. 13. 17. 18. 23. 24. & *Berolinenſis.* At יִלְלַת reliqui. *℣.* 5. ואעשׁר ſic *defecte* 2. 3. 7. 8. 15. 24. ſic ſe. 2. 5. ſic *Maſor.* 1. 2. *impr.* & *Erffurt.*, Alii *plene.* ורעיהן cum ſuffixo feminino 1. & in margine 6. 9. *℣.* 6. לֹא per *Makk*, 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 20.

רֵעֵהוּ וּבְיַד מַלְכּוֹ וְכִתְּתוּ אֶת־הָאָרֶץ וְלֹא אַצִּיל מִיָּדָם׃
7 וָאֶרְעֶה אֶת־צֹאן הַהֲרֵגָה לָכֵן עֲנִיֵּי הַצֹּאן וָאֶקַּח־לִי שְׁנֵי
מַקְלוֹת לְאַחַד קָרָאתִי נֹעַם וּלְאַחַד קָרָאתִי חֹבְלִים
8 וָאֶרְעֶה אֶת־הַצֹּאן׃ וָאַכְחִד אֶת־שְׁלֹשֶׁת הָרֹעִים בְּיֶרַח
9 אֶחָד וַתִּקְצַר נַפְשִׁי בָּהֶם וְגַם־נַפְשָׁם בָּחֲלָה בִי׃ וָאֹמַר
לֹא

obscurum sit, populum Iudaicum vniversum sic dici ob miserum sub malis pastoribus statum; itemque ex v. 9. seqq. quod Christus, quantum in ipso, vniuersus pastum venerit, non solos credentes ac obedientes. *Cocc.* ita resoluit, vt vel Infinit. sit in Hiphil, formæ לַלְבֵּן Dan. 11, 35. *ad præparandum inopes ouium*; vel Nomen, cuius constructum subintelligatur, *propter rectum*, (*rectum* inquam) *inopum ouium*, h. e. propter id, quod rectum est inter inopes ouium. coll. infra v. 11. vbi tamen accentus hanc explicationem respuunt, & Prou. 11, 19. vbi necessaria illa non est. *R. Sal.* & *D. Kimchi* sic: *Cum autem pascere inciperem --. profecto* erant *miserrimæ ouium.* quomodo לָכֵן explicant nonnulli Num. 16, 11. Ier. 5, 2. Eligat lector, quicquid voluerit. Nos cum *Sch.* aliisque: *propter vos, o miseri gregis.* Suffixum per Tsere irregulariter pro Sægol: qualia sunt כָּהֵם *secundum illos* 2 Sam. 24, 3. Coh. 9, 12. 1 Par. 21, 3. 2 Par. 9, 11. בָּהֵם *in eis* Gen. 19, 29. c. 30, 26. Leu. 10, 1. c. 11, 12. Num. 16, 7. &c. Et sic Masorethæ intellexerunt, addita nota, לִישָׁן נְקֵבָה esse *Pronomen generis fœminini.* q. d. Nisi sciuissem, me in populo Iudaico habiturū obsequiosas aliquot, licet pauciores, & a potiori turba contemtas oues, quæ vocem pastoris audituræ essent; nec me Pater missurus ad eum fuisset, nec ego eum pasturus: verum ideo populum totum paui, vt ex eo miseras oues, h. e. electos, qui oblatam vniuersis curam pastoralem non aspernarentur, seruarem. *s*) *miseri* vel *pauperes ouium.* Miscetur sermo proprius *miseri* in Masc. cum improprio *ouium.* Dicuntur a. sic electorum in populo Iudaico reliquiæ, credituræ in Christum, coll. v. 11. quod & contemnerentur a plurib⁹, & suam maxime sentirent miseriam, boni pastoris cura indigentem. Esa. 26, 6. c. 66, 2. Ps. 18, 28. Mat. 5, 3. c. 11, 5. Iac. 2, 5. eædem, quæ *paruæ oues* Zach. 13, 7. Ier. 49, 20. c. 50, 45. & τὸ μικρὸν ποίμνιον Luc. 12, 32. oppositæ pinguibus ac valentibus Ez. 34, 16. 20. diuitibus item ac saturis Apoc. 3, 17. quibus vilescebat Christi officium. *t*) *duos baculos*, h. e. *peda* pastoralia *duo* v. 10. 14. 1 Sam. 17, 40. 43. cf. Ps. 23, 4. Duos autem se adhibuisse dicit, vt oues innuat non vno modo pastas a se fuisse. *u*) *vnum vocaui amœnitatem*, v. 10. quo suauitatem Domini ipsis gustandam propinaui, vt sic ad fidem & obsequium suauiter allicerentur. Ps. 27, 4. Ps. 90, 17. Intelliguntur verba gratiæ & suauitatis, quibus populū Iudaicum Christus ad regnum Dei inuitauit Ps. 141, 6. Prou. 16, 24. Luc. 4, 22. cf. Matth. 11, 28. 29. 30. Tit. 3, 4. *x*) Dissentiunt hic valde interpretes: *Funiculum* reddiderunt LXX. Vulg. Syr. & Ar. sed obscuro sensu, & contra puncta vocalia. *Cocc. nautas* vel *naucleros* vertit, coll. Ez. 27, 29. Ion. 1, 6. intelligens pro hypothesi sua Episcopos seu Presbyteros, Ecclesiam nauis instar communi consilio gubernantes, quibus de sedis primatu discrepantibus, fraternitas inter duas partes Ecclesiæ, tq. Ephraim & Iudam, abolita. Verum hic de cura Christi pastoris agitur, non erga Ecclesiam N. T. vniuersalem, sed inprimis erga perditas oues de domo Israel, coll. v. 4. 5. 6. *Gussetio* p. 237. נֹעַם est Christi humana natura, summe decora, חוֹבְלִים vero *nautæ*, Apostolorum collegium. Virgas igitur illas, inquit, fregit Christus respectu Iudæorum, cum desinens in eos exserere gratiam & veritatem, quæ est humanitatis eius, cum retrahendo Apostolos ab ipsis in pœnam incredulitatis Act. 13, 46. Rom. 11. vt ne isti hominum piscatores in itinerib⁹, quibus orbem lustrant, eos amplius adirent. Sed Apostolorum ad Iudæos missio est procul dubio pars *amœnitatis* pastoralis; ab ea igitur vt diuersam distingui, vix est credibile. Potest igitur *perdentium* verti, siue dicatur ab obiecto baculus, quo *qui perdite agunt*, percutiuntur, Neh. 1, 7. siue a subiecto, baculus, quo vtuntur qui perdunt & *noxam inferunt*, Es. 32, 7. Cant. 2, 15. specialiter ob admissam culpam Es. 54, 16. Prou. 13, 13. Coh. 5, 5. *Sch.* aliique: *dolentium*, coll. Es. 13, 8. Ier. 49, 24. quod eodem recidit. Hic igitur baculus, quoniam pedo amœnitatis contradistinguitur, exponi vix aliter potest, quam de asperiori disciplina, quam Christus cum amœnitatis disciplina coniunxit, vt hac blande inuitaret, illa morosos ad ouile suum coerceret, aut cogi nolentes puniret. Scilicet *baculo dolentium* vsus est Dominus, non solum comminando excidium imminens, sed quoque cum aliunde, tum per Romanos variis affligendo malis, vt his tanquam pædagogia excitatus populus resipisceret: verum apud plurimos frustra! cf. Es. 9, 12. Ier 2, 30. c. 5, 3 Matth. 21, 17. *y*) *atque sic paui*, vtroque pedo vtens, *gregem.* v. 4. 9. ℣. 8. *z*) *Exscidi autem*, v. 9. Ex. 23, 23. cum sc. pedo amœnitatis regi nollent, coll. hic v. 10. *a*) *tres pastores* in populo Iudaico eminentes & hoc ipso munere insignes, h. e. tres illos pastorum vel populi rectorum ordines. *Lightfootus* in Hor. Hebr. ad Ioh. 10. exponit Pharisæos, Sadducæos, Essenos; *Cocceius* sacerdotes, doctores s. prophetas, & iudices, coll. Mal. 1, 12. Alius apud *Hieron.* sacerdotes, falsos prophetas & Reges Iudæorum, post passionem Christi vno omnes tempore succisos, coll. Ier. 2, 26. *Tarn.* denique prophetas, qui reuelationibus & oraculis diuinis, sacerdotes, qui legis explicatione & inculcatione, ac sapientes, qui consilio populum regebant, Ier. 18, 18. Perperam vero Gemaristæ in *Taanith* f. 9. a. Mosen, Aaronem & Miriam; *R. Sal.* domum Achabi, Ahaziæ & fratres eius; *Kimchi* filios Iosiæ, Ioachasum, Ioiakimum & Sedekiam: nec enim præteritorum historia, sed futurorum vaticinium hoc est, coll. v. 4. sqq. *Abarb.* intelligit Maccabæos, Iudam, Ionathanem & Simonem, qui 30. annis præfuerint rerum summæ, & sublati sint violenta morte. Sed bene *Cocc.* nullus, inquit, aduentus pastoris illos præcessit, &c. Cf. Ps. 82, 6. *b*) *mense vno*, Iob. 7, 3. non tamen dierum, vt Deut. 21, 13. 2 Reg. 15, 13. sed annorum, perinde ac Dan. 9, 24. 25. *hebdomades*, quemadmodum hic etiam *Abarb.* sentit. *Cocc.* eos autem supputat a morte Christi vsque ad prostrationem Reip. per bellum Iudaicum. Hoc enim conflatum est, vt *Caluisius* vult, A. C. 66. Deme igitur 30. annos, incides in annum 36. Iam Christus anno æræ Christianæ vulgaris 33. passus putatur a Caluisio & Heluico. Supersunt tres anni & aliquot menses. At *Kimchi* exponit: *tempore exiguo*, per synecdochen propheticam. *c*) *etenim abbreuiabatur anima mea in illis*, sc. diutius ferendis; h. e. non poteram vlterius erga ipsos μακροθυμεῖν, ac pœnam differre, præ fastidio ac iusto propter obstinationem illorum dolore. Num. 21, 4. Iud. 16, 16. Iob 21, 4. cf. Ez. 23, 17. 18. Ion. *detestabatur eos Verbum meum.* *d*) *nam & animæ ipsorum fastidium habuerat* (1) *in me.* Sic in plusquamperf. & caussaliter exponimus cum *Ion.* qui sic: *propterea quod anima illorum fastidiuerat cultum meum.* Prius enim Christus non fastidiuit Israelem, quam hic fastidiuisset illum. Tale est *& peccauimus* Es. 64, 4. Cf. cognatum בָּעַל Ier. 3, 14. c. 31, 32. & quod ad rem infra v. 12. 13. Ps. 118, 22. Matth. 21, 42. 43. Luc. 19, 14. Act. 4, 10. 11.

m) *& in manum Regis sui*, quemadmodum per Hassamonæos Reges captum, (respicit procul dubio ad fraternas discordias Hyrcani & Aristobuli) & Herodem & eius posteros, deinde per Romanos perpetratū, coll. *Non habemus regem, nisi Cæsarem*, Ioh. 19, 12. 15. *Cocc.* *n*) *& contundent* illi, h. e. misere adfligent ac vastabunt, tum internis collisionibus, tum extranea hostilitate. Num. 14, 45. Deut. 1, 44. Esa. 30, 14. 2 Par. 15, 6. *o*) *nec eripiam* ipsos vel terram e *manu eorum.* Iud. 6, 9. 1 Sam. 10, 18.

℣. 7. *p*) *Paui igitur*, vt Pater mihi mandauerat v. 4. Sicut enim illic mandatum, ita nunc explicatur mandati illius exsecutio, idque ipsius Filii verbis, sicut ad v. 4. notauimus. *Præterita* autem hic *prophetica* sunt de rebus certo olim futuris. *q*) Vid. not. v. 4. *r*) Difficilis vocula. Facillime quidem exponeretur: *propter miseras ouium.* sed nusquam vt præpositionem *propter*, vbique vero vt adverbium caussale *propterea* sumi meminimus. Vulg. *propter hoc, o pauperes gregis*: sc. ob mandatum Patris v. 4. sed sec. accentus לָכֵן arctius cum sequenti Vocatiuo, quam antecedenti Verbo *paui*, cohæret; & sec. Grammaticam debuisset caussale Aduerbium in frontispicio potius, quam fine commatis, poni. *Tarn.* ita: *propterea quod essent pauperes gregis.* quomodo etiam *Nold.* Conc. Part. p. 507. coll. Esa. 61, 7. Ier. 2, 33. & Iob. 34, 25. ex quibus tamen locis iste significatus ægre probatur. vt taceam, Tarnouium supponere, *oues interfectionis* esse paucas illas oues, quæ tales se esse cognoscant, & pastoris veri vocem libenter audiant: cum contra ex v. 5. 6. non ob-

לא ארעה אתכם המתה תמות והנכחדת תכחד
והנשארות תאכלנה אשה את־בשר רעותה׃ ואקח 10
את־מקלי את־נעם ואגדע אתו להפיר את־בריתי
אשר כרתי את־כל־העמים׃ ותפר ביום ההוא וידעו 11
כן עניי הצאן השמרים אתי כי דבר־יהוה הוא׃ ואמר 12
אליהם אם־טוב בעיניכם הבו שכרי ואם־לא חדלו
וישקלו את־שכרי שלשים כסף׃ ויאמר יהוה אלי 13
השליכהו

v. 9. e) *Non pascam vos amplius.* Significatur Iudaeorum reiectio, & Euangelii, quod illi pertinaciter spreuerant, ab eis ad gentes translatio. Matth. 21, 43. Act. 13, 45. Rom. 11, 1. seqq. f) *Moriens igitur ouis*, quaecunque illa sit, *moriatur*, quandoquidem viuere sciens ac prudens noluit: ruat ad mortem, ac malis omnibus obnoxia fiat, ego non curabo. cf. Ier. 15, 2. seq. & not. c. 34, 17. Apoc. 22, 11. g) *& quae exscinditur*, qs. quae ἀφανίζεται (haec enim vis verbi Ps. 139, 15.) *exscinditur*. v. 8. 16. Ex. 9, 15. Iob. 4, 7. h) *relicta vero*, quae his malis fuerint superstites. Ez. 6, 12. i) *vorent quaeque carnem alterius*, Ier. 9, 19. Esa. 1, 19. vt sic partim extraneis malis, partim intestinis pereatis, coll. supra v. 6. & Esa. 9, 18. 19. 20. *Ioseph.* de B. I. lib. 4. c. 1. Singulas ciuitates tumultus bellumque intestinum exagitabat: quantumque e Romanis respirassent, in semet ipsos manus vertebant &c. Vid. *Gurtl.* Theol. Proph. p. 501. seqq.

v. 10. k) Vid. v. 7. l) *& succidi eum*, vt amoenitatis hoc baculo populum non amplius recturus esse intelligerer. v. 14. m) vt hoc modo *abolerem* vel *rumperem*. v. 14. Iud. 2, 1. n) foedus gratiae interpretantur nonnulli, a Iudaeis ablatum, per illorum reiectionem & πῶσωσιν. *Omnes* igitur *populos* Israeliticas illi tribus exponunt. Sed quamvis *populi* de Israele pluraliter aliquando dicatur, v. g. Gen. 28, 3. c. 48, 4. tamen cum praefixa hic vniuersalitatis nota (*omnes*) non solet, nisi de gentibus Israeli contradistinctis, adhiberi, coll. infra c. 12, 2. 3. 6. c. 14, 12. &c. Aut igitur hic sensus erit: vt nouum illud & vniuersale foedus, quod non solum cum Israele, sed omnibus inieram populis Gen. 12, 3. c. 18, 18. c. 22, 18. respectu Iudaeorum abrumperem, & ab ipso eos excluderem. Aut quod malumus, ac R. *Sal.* & *Cocc.* probant hic: Populos ego adhuc, velut inito cum eis foedere, abstinueram, ne Iudaeam inuaderent, caui saltem, ne eam omnino euerterent; (cf. similem locutionem Hos. 2, 20. Iob. 5, 23. it. Ez. 34, 25.) nunc vero, sublato hoc foedere, gentibus ac Romanis inprimis potestatem feci irruendi in Iudaeos, vt baculum dolentium sentirent, qui pedo amoenitatis regi noluerant. cf. Es. 5, 26. seqq. c. 56, 9. seqq. Dan. 9, 26. 27. Matth. 23, 37. 38. 39. c. 24, 2. 15. seqq. Luc. 13, 6-9.

v. 11. o) *Atque sic ruptum* vel *abolitum est*, sc. foedus cum gentibus initum v. 10. *Hoph.* (3) Es. 8, 10. Ier. 33, 21. p) *& agnouerunt ita*, sc. ex rerum tali, qualem & hoc ipso vaticinio & alias praedixeram, euentu. cf. c. 2, 15. c. 4, 9. c. 6, 15. q) Vid. not. v. 7. r) *obseruantes me*, qui me pastorem suum attente suspiciebant, reverebantur atque in pretio habebant Hos. 4, 10. Ps. 31, 7. Ps. 59, 10. cf. Ez. 38, 7. Ion. *facientes voluntatem meam.* s) quod non temere ac fortuito ita accidisset, sed *quod verbum Domini id* esset, nec aliter, quam Dominus dudum praedixerat, euenisset. cf. not. Ier. 32, 8. *Cocc.* Effectus, inquit, in rectis inopum gregis est agnoscere veritatem verbi Domini, & propter adflictionem illorum dierum non turbari, vt monuerat Seruator Matth. 24, 26. *Eusebius* Hist. Eccl. l. 3. c. 7. Quod si quis, inquit, Seruatoris nostri verba cum iis comparet, quae ab eodem scriptore (Iosepho) de vniuerso bello (Iudaico) commemorata sunt, fieri non potest, quin admiretur praescientiam ac praedictionem Seruatoris nostri, eamque vere diuinam & supra modum stupendam esse fateatur. Quomodo Christiani ob imminens Hierosolymis & Iudaeae exitium, quod iam instare nouerant, bellam inde migrauerint, legi potest apud eundem *Eusib.* l. 3. c. 5.

v. 12. t) *Dixi autem ad eos*, sc. Iudaeos ac principes eorum maxime, ante succisum a me pedum amoenitatis v. 10. & ruptum cum populis foedus v. 11. Vel, quod eodem recidit, sec. *Cocc.* in Plusquamp. *Et dixeram.* Iustificat enim hic seueritatem suam per narrationem vnius quidem, sed illius prae ceteris insignis atque atrocis iniuriae erga se, qui pastum eos venerat, quum 30. siclis aestimatum necarunt. u) *si bonum est in oculis vestris*, h. e. si vobis videbitur, & si aequum esse iudicabitis, vt pro tot beneficiis in vos collatis Act. 10, 38. pro tot laboribus vestri caussa susceptis & porro etiam suscipiendis Es. 53, 11. aliquam ego a vobis accipiam mercedem. Deliberationi & arbitrio permittit, non quasi res ipsa esset dubiis obnoxia, vt deliberatione demum opus foret; aut quasi penes hominem staret, mercedem laboris Domino vel dare vel negare: sed quod nouerat, Iudaeos adeo fore ingratos, vt se non solum mercede non dignum reputaturi, sed & in crucem acturi essent. Adeoque sunt verba ingratitudinem tacite exprobrantis & indignantis, quod ne communia quidem & notissima aequitatis principia obseruent. x) *date mercedem meam*, quam labore in vos impenso merui. Gen. 30, 18. 32. 33. Luc. 10, 7. 1 Tim. 5, 18. *Abendana* intelligit poenitentiam & bona opera. R. *Salomo*: Seruate praeceptum meum: haec enim merces mea erit pro omni bono, quod dedi vobis, quemadmodum sua pastori merces datur. Ion. *facite voluntatem meam.* Omnino conuersionem & fidem nouamque obedientiam cum fructibus iustitiae, loco mercedis exigere videtur. q. d. Facite, o Iudaei, vt ne frustra in vobis laborauerim, & vires meas, a parte vestra, consumserim sine praemio & fructu Es. 49, 4. c. 5, 2. 3. y) *sin vero non*, *omittite* Ier. 40, 4. ὁ. ἢ ἀπείπασθε, *aut renuite*. 1 Cor. 4, 2. q. d. Quod si tamen praeter omne ius etiam mercedem debitam mihi denegetis, *& si minus* placuerit illam numerare, *desistite* saltem, non vrgebo meum ius, nec instabo vlterius, sed Deo committam, cum scelus tam immane clamet in caelum Deut. 24, 15. Iac. 5, 4. *Tarn.* conf. not. Ez. 3, 27. z) Illi vero, proh! facinus indignum! loco speratae a me mercedis, proditori meo *appenderunt*. Gen. 23, 16. Es. 46, 6. ὁ. ἔστησαν. Matth. 26, 15. a) *mercedem meam*, at nefariam mercedem ac turpem, qua neutiquam meos remunerarentur labores suumque explerent debitum, sed me impie ad necem emerent. v. 13. conf. omnino Deut. 32, 6. b) *triginta* videlicet *argenti* siclos. Vile pretium, quo caedes mancipii, a petulco boue occisi, hero illius praestabatur. Ex. 21, 31. conf. Matth. 26, 15. c. 27, 9. 10. Ion. *Et fecerunt voluntatem meam viri aliquot.* Sic R. *Sal.* & *Kimchi*: Fuerunt pauci inter illos boni, facientes voluntatem meam. Sed abludunt a scopo. Nam si bonorum reliquiae merces essent, Dominus mercedem istam vt indignam nequaquam abiici iussisset v. 13. nec pastor pastionis officium prorsus abdicauisset v. 14. Facem igitur nobis praebet Euangelista Matth. 26, 15. c. 27, 9. 10. Vide quae supra ad v. 1. notauimus.

v. 13. c) *Tarn.* Tum *vero* rei indignitate *Iehoua* Deus Pater *mihi edixit*. Vid. not. v. 4.

---

v. 10. ואקח את־מקלי Ita 1. 3. v. 11. וידעו־כן Ita 1. At וידעו כן 2. 3. v. 12. אליהם per *Sakephk*. 3. 6. 9. 10. 20. ואם־לא sine *Psik* 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. contra *Masoram* 1. & *Erffurt*. Item contra *Ind. Bas.* f. 60. col. 8.

השליכהו אל-היוצר אדר היקר אשר יקרתי מעליהם
ואקחה שלשים הכסף ואשליך אתו בית יהוה אל-
14 היוצר : ואגדע את-מקלי השני את-החבלים להפר
את-האחוה בין יהודה ובין ישראל : טו ויאמר
16 יהוה אלי עוד קח-לך כלי רעה אולי : כי הנה-אנכי
מקים רעה בארץ הנכחדות לא-יפקד הנער לא-
יבקש והנשברת לא ירפא הנצבה לא יכלכל ובשר
הבריאה

d) *Proiice illud* pretium, vel *illam* mercedem. *Proiiciuntur* autem, quæ vilia aut nullius pretii sunt, quæque vt indigna auersamur, Ex. 21, 30. Ier. 22, 18. c. 52, 3. Ez. 20, 8. Ceterum Christo hic tribuuntur, quæ Matth. 27, 9. 10. a proditore ac sacerdotibus Iudæorum respectiue facta narrantur. Qua de re sic *Tarn.* Tantum indicatur, inquit, Christi prouidentia hæc omnia, licet mala, fuisse directa ad hunc finem bonum, cum Iudas cuperet argentum in suum vsum conuertere, & sacerdotes mallent ad se recipere, tamen Christum, quanquam in summa exinanitione coram Pilato consistentem, adegisse Iudam sua omnipotentia, vt mercedem iniquitatis redderet, & sacerdotum animos permouisse, ne thesauro templi adponerent, verum agrum figuli emerent. e) *ad figulum*, h. e. vt figulo detur, vel *in figulum* pro agro, quem venditurus est, conferatur. Matth. 27, 5. 6. 7. f) sc. *magnificentiam* (2) Mich. 2, 8. *pretii*, h. e. magnificum illud & ingens pretium. Prou 20, 15. Ironice ingens pretium vocat quod vilissimum erat, vt rei indignitatem eo vividius insinuet. q. d. Tanto pretio apud eos fui, scilicet! vt vili argento emendum me a proditore censuerint. Similis ironia s. antiphrasis Es. 57, 12. Marc. 7, 9. Sunt autem hæc non amplius verba Dei Patris ad Christum loquentis, sed ipsius Christi, dictum Patris sui referentis atq; supplentis; id quod accentus æque ac res ipsa (coll. v. 12.) euincit. Mixtum est igitur hoc hemistichium prius ex directa oratione & indirecta: si directa tantum foret, dicendum fuisset, *quo pretiosus vel æsti-*

matus fuisti; sin indirecta tantum, dici debuisset, *vt proiicerem illud*. g) *quo pretiosus habitus essem vel sum*. 1 Sam. 16, 21. Ps. 72, 14. h) *ab apud illis*, h. e. *ab illis* c. 4, 13. Particula *apud* exprimit æstimationem in mente, seu quomodo apud se Christum æstimauerint; *ab* vero declarationem æstimii in ipso opere. At Cocc. Lex. p. 334. *quo dignus æstimatus sum, vt auferrer ab ipsis*. i) *& proieci illud*, h. e. animum Iudæ eum in modum direxi, vt argentum, quod retenturus alias fuisset, ipse pœnitens in templum proiiceret Mat. 27, 3. seqq.

℣. 14. k) *Deinde* autem (postquam concidissem amœnitatis pedum v. 10.) *concidi* quoque, Concidimus autem, quorum vsus nullus est amplius. Scilicet actus hic est symbolicus, significans, Christum etiam eo vsque Iudæos abdicasse, vt ne quidem irasci illis amplius, aut zelo in eos feruere, sed suo ipsos genio pariter ac miseriæ, donec gentium plenitudo intrauerit, relinquere velit. l) v. 7. 10. m) vid. not. v. 7. Scilicet primo fecit Christus in Iudæis opus proprium, cuius causa in hunc mundum venerat: regens eos pedo amœnitatis, annunciando regnum Dei, inuitando, hortando, consolando: sed cum pars maior illorum ipsum contumaciter reprobassent, nec emendationis spem facerent, idem deinde, fracto amœnitatis pedo, fecit alienum opus Es. 28, 21. pascens illos pedo dolentium, tanquam gregem, cuius ipse herus & iudex esset. Quemadmodum autem fracto amœnitatis baculo, amor, sic fracto dolentium pedo, zelus Christi a Iudæis, vt populo ipsius, recessit: quod totalem abdicationem illorum, donec se reos aliquando agnoscent ac faciem Christi quærent, significat, coll. Ez. 16, 42. Hos. 5, 15. n) *ad abolendum* v. 10. o) *fraternitatem* (1) Abstractum, ab אח *frater*, apud Arabes vsitatius. p) Alluditur hic manifesto ad priscam populi diuisionem in *Iudam* & *Israelem*, tempore Rehabeami ac Ieroboami factam 1 Reg. 12, 20. Placet igitur *Hieronymus*: Vt dissoluerem fœdus & germanitatem atque concordiam, quæ inter Iudam fuerat & Israel, & fratres a se inuicem separarem; vt in Apostolorum & eorum, qui egerant pœnitentiam, numero rursum *Iuda* appellaretur & *confitens* Deum suum; *Israel* autem & *Ephraim* & *Ioseph* vocarentur, qui in cordis duritia permanentes dixerant: Non habemus Regem, nisi Cæsarem. Hactenus ille. Hoc ipso autem, quod negat Israelem a Iuda agnitum iri vt fratrem, negat etiam, se Israelis, h. e. synagogæ Iudaicæ Deum, aut ipsos populum suum fore. cf. Hos. 2, 3--7.

℣. 15. q) *Porro dixit Dominus*, non amplius ad Messiam s. Deum Filium, qui quidem v. 4--14. locutus fuerat, sed *ad me* Zachariam. Iubetur enim is, quem adloquitur Dominus, schema adsumere pastoris stulti, atq; sic vaticinari de eo non verbis solum, sed signis: quod Zachariæ quidem conuenire potest, Christo non item. Incipit hic noua & tertia pars huius capitis. vid. not. v. 1. r) *Adhuc*. Respicit hoc aduerbium ad antecedentia: q. d. quemadmodum iam supra v. 3. 5. & c. 10, 2. 3. contra malos Iudæorum pastores vaticinatus es, sic ad reassumendum & continuandum idem hoc argumentum, *porro* vel *vlterius sume tibi* &c. s) *vas*, h. e. *instrumenta* seu quidquid est pastoralis *supellectilis* 1 Sam 17, 40. 49. cf. Deut. 22, 5. Hieronymus: Vasa pastoris insignia illius & habitum debemus accipere, peram, baculum, fistulam & sibilum. t) *pastoris stulti* (1) coll. Iob. 5, 2. 3. qui mox v. 16. dicitur cognato vocabulo *pastor vanitatis* s. *vanus*. Ier. 4, 22. Hos. 9, 7. Ceterum *Bochartus*, Ego, inquit, cum pastor stultus a bono non videam quomodo ex habitu possit distingui, puto Prophetam, a Deo iussum, pastorem quidem veste, pera, pedo, sed eius stultitiam factis expressisse, dum sc. ouium gregem, qui in visione adparebat, fasque deque habebat, neque fractas ligabat &c. quomodo pastorem illum stultum erga mysticas oues, id est, Dei Ecclesiam, se gesturum prædixerat Deus v. 16. Hieroz. P. I. p. 455. LXX. ἀπείρ8.

℣. 16. u) *Quoniam*, si quæris, aut si alii quoque ex te quærunt, quid sibi hoc schema tuum velit. *ecce ego* &c Hoc modo enim stultum figurare debes pastorem in Ecclesia Dei exstiturum. Cf. similia symbola Es. 20, 3. seqq. Ier. 18, 6. Ez. 12, 11. x) iusto iudicio *facturus*. l. *permissurus* sum vt *surgat* Am. 6, 14. cf. 2 Thess. 2, 10. 11 y) *pastor* huiusmodi stultus v. 15. 17. Potest hoc autem collectiue de *magna* Pastorum specie capi, inprimis de pastoribus populi Iudaici, de quibus supra iam fuerat conquestus c. 10. 2. 3. & hic v 3. 5. & de quibus hic v. 15. sermonem continuari per vocem *adhuc* innuerat. cf. Es. 56, 11. Potest tamen illorum explicatio huic subordinari, qui, quoniam Singularis est, de Antichristo, ceu malo pastore eminenter tali, explicant. Quomodo præter alios Hieronymus, Pastor stultus & imperitus, inquit, haud dubium, quin Antichristus sit, --qui alio nomine & Dan. 9, 27. & 2 Thess. 2, 3. 4. abominatio desolationis, sessurus in templo Domini prophetatur, & se facturus vt Deum cf. 1 Ioh 2, 18. z) qui (describitur nunc a stolidis vel stolidi pastoris actionibus) *pereuntes*. Vid. not. v. 9. a) *non visitabit, curabit, requiret*. c. 10, 3. Ier. 23, 2. cf. Ez. 34, 3 seqq b) S. *agitatam teneram*, ac præ imbecillitate cum progredi non posse, in agro aut saltu derelictam. *Tarn*. Sed *Bochart*. Agnus, inquit non sæpe quæritur, quia vix aberrat a grege, & matrem solet sequi. Proinde Matth. 18, 12. non quæritur agnus, sed ouis, quæ vagabatur. Rectius igitur LXX. Ar. Vulg. *dispersum*; Syr *quæ errauit*; Ion. *vagantes*, s. *qui migrauerunt*. Ex rad. Arab. נער *huc illuc profectus fuit, oberrauit*, & Adiect. אלנער *instabilis, sedes mutans*. cf. *Buxtorff*. Lex. Talm. col. 1363. vbi ex Talm. Hieros. hæc citantur: *Qui conducit gregem ouium, prohibetur* לנערה *quid hoc est? ire de loco vno deinceps in locum alium* Hieroz. P. I. 445. & 446. Ceterum נער vt *Femin.* etiam vsurpatur in Cthib Gen. 24, 16. c) Ez. 34, 4. secus ac facit bonus Pastor. Luc. 15, 4. seqq. d) *& fractam*, quæ os fractum aut luxatum habet, *non curabit*, obligando illam Ez. 34, 4. 16. e) *stantem*, h. e. *resistantem* ex lassitudine vel morbo. Sic apud Arabes נצב & נצב est *stare* & *lassum esse*, coll. *Alcor*. Sura 18, 61. & Nom נצב *lassitudo* ex itinere, item *laborare morbo*. Quod est vtique huius loci, coll Ez. 34, 4. 16. vbi loco huius est *morbidas firmare*. f) Ion. *non portabit* Quod licet *Bocharto* minus placeat, existimanti, quasi כלכל in *ferendi* notione nusquam occurrat; probare tamen haud dubitamus, coll. Ier 20, 9. Mal. 3, 2. Prou 18, 14. item Es. 40, 11. At Syr. *stantes non alet*. Vulg. *id quod stat non enutriet*. Sic vir doctissimus, *non sustentabit*, nempe cibo & alimentis. *Stans*, inquit, hic opponitur iacenti & ex morbo decumbenti: nam vt confractis & ægris medela opus est, sic illa stantibus & valentibus, quo bona illa habitudo conseruetur. Hieroz. P. I. 446. cf. 1 Reg. 17, 9. c 18, 4. Neh. 9, 21.

℣. 13. אדר per *Tsere* 1. 2. 3. 5. ℣. 15. עוד per *Ikibb* 1. 2. 3. sic fu. .. קח per *Mak.* 3. sic fu. 5. ℣. 16. כי " per *Makk.* 1. 2. 3. sic fo. 5. הנה per *Mun.* 1. 2. 5. 6. 9. 10. Pro רעה habent רעה 2. 3. 5 & in marg. 6. 9. והנער cum præf. *Van* 1. 2. fu. 5.

17 הַבְּרִיאָה יֹאכַל וּפַרְסֵיהֶן יְפָרֵק׃ הוֹי רֹעִי הָאֱלִיל עֹזְבִי
הַצֹּאן חֶרֶב עַל־זְרוֹעוֹ וְעַל־עֵין יְמִינוֹ זְרֹעוֹ יָבוֹשׁ תִּיבָשׁ קמ' בז"ק
וְעֵין יְמִינוֹ כָּהֹה תִכְהֶה׃ מַשָּׂא דְבַר־יְהוָה עַל־ יב CAP. XII.
יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה נֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ וְיֹצֵר רוּחַ־אָדָם קמ' בז"ק

g) *contra vero carnem pinguis vorabit* Ez. 34, 3 Cf. Hoſ. 4, 8. Mich. 3, 5. Matth. 23, 14. h) *& vngulas earum* Deut. 14, 6. *diruellet* (8) 1 Reg. 19, 11. progerando nimis per ardua ſaxa & ſcrupulos. *Tarn.* Quomodo etiam *Grot.* ica fatigabit, vt vngulæ rumpantur. cf. Eſ. 5, 28. & Gen. 33, 14. At *Bochart.* mauult, *vngues earum auellet.* vngues enim auelli potius, quam diffringi: & Prophetam hac hyperbole ſignificare, paſtorem illum, aut lupum rapacem verius, ad ſuum commodum omnia omnino conuerſurum, ne viliſſimis quidē omiſſis, quales ſunt pecudum vngulæ, coll. Ex. 10, 26. Hieroz. P. I. 446.

ỽ. 17. i) *Vah!* vel *Va!* Eſ. 1, 4. Ergo quod v. 16. Deus permiſſurum ſe eſſe dicebat, vt ſtolidus ille paſtor ſurgeret, in hoc quidē non conſenſum & approbationem, ſed iudicium exſerere intelligendum eſt: alioquin *Va* dictitare ei non poſſet. k) *paſtori nihili* ſ. *vanitatis*, hoc eſt, vano ac ſtolido v. 15. Iob. 13, 4. *Iod* non eſt h. l. ſuffixum (id enim vix patitur conſtructio per regimen) ſed paragogicum, vt Eſ. 58, 12. & in עֹזְבִי, quod modo ſequitur. cf. Gen. 49, 11. Ex. 15, 6. &c. l) *deſerenti gregem*, pro quo vigilare, quemque curare ac defendere debebat. Ioh. 10, 12. m) *gladius* erit l. veniet *ſuper* &c. Ier. 50, 35--38. n) cf. 1 Sam. 2, 31. Pſ. 10, 15. *Hieronymus*: Propterea autem gladius Domini *ſuper brachium eius & ſuper oculum* dextrum illius erit, vt *robur* eius & omnis iactantia fortitudinis eius aariditate ſiccetur, & *ſcientia*, quam ſibi falſo nomine promittebat, æternis tenebris obſcuretur. Idemque: Per *brachium* robur (intellige), per *oculum* vero *dexterum* verſutiam, qua ſe acute Dei iactabat cernere ſacramenta, & plus videre, quam omnes retro prophetæ viderant, in tantum, vt Dei filium ſe vocaret. Sic igitur comminatio ironiam haberet contra præſumtionem potentiæ ac ſapientiæ, plane vt Ez. 28, 7. Coniungi poteſt B. *Tarnouii* in ea, quæ modo ſequuntur, explicatio: *Brachium* eius, quo nefarie abutitur ad oues deglubendas ac tyrannice tractandas, *areſcendo areſcet, & oculus dexter eius*, quo debebat gregi proſpicere de ſalubri paſcuo, cum eo abutatur, *caligando caligabit*, vt ſimul pereat ab ipſo omnis fortitudo, omne auxilium, omne conſilium, & malus demum male intereat. Addimus, quod & turpitudinis ac probri ſit oculi dexteri excæcatio, coll. 1 Sam. 11, 2. o) ita vt exſuccum atque exſangue, conſequenter debilis ac impotens fiat c. 14, 12. 1 Reg. 13, 4. Ez. 37, 14. Pſ. 21, 16. Luc 6, 6. p) *caligando caligabit* (7) Gen. 27, 1. Deut. 34, 7. Iob. 17, 18. CAP. XII, ỽ. 1. q) S *Prophetia, Verbum Iehouæ.* per appoſitionem vel aſyndeton. Maluimus cum Cocc. *Prolatio verbi Iehouæ*; propter accentus. cf. not. c. 9, 1. item Mal. 1, 1. Incipit hic vltimus Prophetæ ſermo, qui ad finem vsque libri continuatur. r) Vid. not. Hoſ. 1, 1. Eſt autem hic loquens Iehoua Deus Filius, is nempe, qui v. 10. de ſe ipſo, tanquam a Iudæis quondam *confoſſo*, dicit. s) *de* vel *ſuper Iſraele*; non, *contra Iſraelem.* Nec enim eſt comminatoria prophetia quæ ſequitur, ſed conſolatoria pro Iſraele, ſaltem in pleriſque & quod ad ſcopum principalem. Circa complementum eius diſſentiunt interpretes. *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 135. *Coccium* ſecutus, exiſtimat, prædici hic pœnam Lagidarum ac Seleucidarū, Iudæam vexantium, & a Principibus Iudæ quandoque adiutorum v. 1. 2. victorias Maccabæorum v. 3-5 ſubiugationem gentium vicinarum v. 6. ſalutem Iudæ per Meſſiam in humili ſtatu apparentem v. 7. 8. iudicium Dei contra hoſtes Eccleſiæ v. 9. effuſionem Spir. S. v. 10. calamitates & planctus Iudææ v. 11-14. Sed varia ſunt, quæ huic ſententiæ videntur obeſſe. 1) Ipſa ſeries prophetiæ. Actum eſt *ſuperiori capite de excidio Hieroſolymæ per Romanos* ob ſpretum Meſſiam, de iudicio in malos præſertim paſtores, de reprobato deniq; populo Iudaico: ab his igitur Prophetam ad Maccabaica tempora regredi, tamdiu improbabile eſt, quoad alius explicandi modus ſupereſt, prophetiæ ſeriem continuans. Accedunt vaticinii circumſtantiæ. nam 2) *Hieroſolyma* dicitur *lapis oneris* futura, non ſolum Aegyptiis ac Syris, ſed *omnibus populis* v. 3. 3) Hieroſolymæ *tranquillitas*, de qua v. 6. coll. c. 14, 10. 11. vix conuenit Maccabaicis temporib⁹, haud dubie ſub *anguſtia temporum* Dan. 9, 25. comprehenſis. 4) Principes Iſraelis hic nominantur *Domus Dauidis* v. 7. 8. 10. Maccabæi v. ex Leuitica ſtirpe erant. 5) *Promiſſio* illa v. 8. *nimis anguſta* eſt, quam vt expleta in Maccabæis ſit &c. Hæc omnia v. nos ducunt ad complementum Vaticinii in temporibus N. T. quærendum. Plerique intelligunt hic *Iſraelem Dei*, h. e. Eccleſiam ex Iudæis ac Gentibus adunatam, quam Deus polliceatur contra omnes hoſtes in multis illis adflictionibus mirabiliter ſe defenſurum, modo illa ad Chriſtum in vera fide accurrerit, de peccatis ſuis vere pœnitens. Quæ pia quidem eſt accomodatio, fundata in analogia ſimilium vel parium, quorum eadem ratio eſt. Vaticinium tamen ipſum de populo Iudaico potius, quam de Eccleſia N. T. vniuerſali, videtur agere. Inſcribitur n. *ſuper Iſraele* v. 1. & in ipſa tractatione non modo Hieroſolymam, Iudam ac domum Dauidis, vt diſtinctas populi partes, nominat. v. 2. 5. 6. 7. 8. 10. verum etiam diſtributiue ſingulas Iudæorum familias v. 11. ſqq. immo eos innuit, qui quem ipſi olim transfixerant vel transfigendum tradiderant, reſpecturi ſunt v. 10. Adflictio item & ex ea liberatio particularis eſſe videtur, propter particulares circumſtantias, v. g. de Iuda, pugnaturo aliquandiu contra Hieroſolymam, quanquam inuito & hoſtium adacto violentia v. 2. de tentoriis Iudæ prius, quam Hieroſolyma, ſaluandis v. 7. de hoſtibus eorumque equis ſtupore ac cæcitate percutiendis v. 4. &c. Porro non indefinite de adflictionum diebus hic agitur, ſed de certo ac definito *die* ſ. tempore v. 3. 4. 6. 8. 9. 11. qui eſt dies de die N. T. ſpectans ad nouiſſimam mundi periodum, quo pleraque referenda ſunt, quæ hinc ad finem vsque Zachariæ ſequuntur, coll. c. 14, 1. 6. 7. *Io. Meyerus* ad vltima Ezech. p. 97. Neque caput 12. Zachariæ, inquit, ad præterita tempora accommodari poteſt, ſed referri debet ad illuſtrem conuerſionem totius gentis Iudaicæ per totum terrarum orbem diſperſæ &c. Sic *Hocckius* in Comm. poſteriorē huius capitis partem v. 7. fin. explicat. Pariter que Cl. *Vitringa* hanc ſedere ſententiam, animaduertimus ex eius Obſeru. S. lib. 2. c. 9. p. 171. Et *Maius* Oec. V. T. p. 1083. Series temporum Eccleſiæ, inquit, continuatur, quoad Iſraelem &c. Omnino Propheta c. 11. filum prophetiæ ſuæ ad reprobatum vsque populum Iudaicum deduxerat. Ergo ne reprobationis ſtatus putetur in æternum duraturus, ſequitur nunc promiſſio de Iſraele ſ. populo Iudaico eoque I. ab hoſtibus olim liberando non minus, v. 1-9. quam II. ad Chriſtum conuertendo, v. 10--14. Quomodo cum vaticinium hocce capimus, modum tamen complementi diuinæ relinquimus ſapientiæ, & Lectorem noſtrum remittimus ad ea, quæ in Præf. § 13. cautelæ loco monuimus. Addimus ſaltem, *D. Kimchium* exponere iſta v. 1-9. de Gogi & Magogi improbis conatibus & pœna: de quibus Ez. 38. & 39. & Apoc. 20, 8. ſqq. t) Poſt inſcriptionem, quæ hemiſtichio priori abſoluitur, ipſum auſpicatur vaticinium, cui, quoniam magnificas & ſupra captum rationis poſitas promiſſiones continet, ante omnia Promiſſoris deſcriptionem præmittit, vt hac ipſa attentionem excitet, & rei promiſſæ certitudinem confirmet, impoſſibilitatis vero dubium eximat. Vid. c. 3, 9. c. 8, 6. & Eſ. 1, 24. Hoſ. 11, 11. &c. u) *expandentis* ſeu *qui expandit*, veluti cortinam, *cælos*. Addit hæc epitheta Dominus, vt innuat, eſſe igitur in manu ſua, vt & deſtruat diruatque, & ædificet atque plantet. *Kimchi.* cf. Eſ. 44, 24. c. 45, 12. c. 51, 13. Pſ. 104, 2. & Ier. 32, 17. x) Pſ. 89, 12. Pſ. 102, 26. *Tarn.* ſtabilientis & collocantis eam, vt firma ſit, quaſi fundamento firmiſſimo inhæreat, quæ alias, proprie ſi loquaris, ſicut Poeta canit, *Pendet, & in nullo ponit veſtigia fundo.* & vt alius ſuccinit, *Terra pila ſimilis, nullo fulcimine nixa, Aere ſubiecto tam graue pendet opus.* y) *& formantis ſpiritum*; vnde & Deus ſpirituum omnis carnis audit Num. 16, 22. c. 27, 16. Ceterum יצר de formatione materiæ alias dicitur: *A. Eſ.a* igitur dictum hoc explicat de organis corporis, ſpiritus facultatem recipientibus, corde nimirum & cerebro. Sed quemadmodum Nomen יצר de cogitatione, tanquam re immateriali, adhibetur Gen. 6, 5. c. 8, 21. quidni etiam radix pariter ſumi poſſit? cf. Eſ. 43, 10 Pſ. 33, 15. & not. Am. 4, 13. Sec. *Cocc.* notat non tantum inſpirationem animæ, ſed etiam diſtributionem donorum animi. z) De hominibus nominatim addit, non ſolum quod homo eſt princeps creaturarum, propter quem hæc rerum vniuerſitas eſt creata, ſed vt homines vniuerſos doceat eſſe in poteſtate ſua, pios, vt ſeruet, impios vero, quales Hieroſolymæ hoſtes futuri eſſent, vt perdat. cf. Eſ. 45, 12.

ỽ. 17. *Spatium* præmitt. 1. 2. 7. 8. 21. 23. הוֹי per *Rbbia* 1. 2. 3. תִּיבָשׁ per *Pat.* 3. 6. 9. 14. 20. contra *Maſ.* 1. *impr.* & *Erff.* כהה cum *Kri* כהן 1. & *Aaſ. Erff.*

בְּקִרְבּוֹ׃ הִנֵּה אָנֹכִי שָׂם אֶת־יְרוּשָׁלִַם סַף־רַעַל לְכָל־ 2
הָעַמִּים סָבִיב וְגַם עַל־יְהוּדָה יִהְיֶה בַמָּצוֹר עַל־יְרוּשָׁלִָם׃
3 וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא אָשִׂים אֶת־יְרוּשָׁלִַם אֶבֶן מַעֲמָסָה לְכָל־
הָעַמִּים כָּל־עֹמְסֶיהָ שָׂרוֹט יִשָּׂרֵטוּ וְנֶאֶסְפוּ עָלֶיהָ כֹּל גּוֹיֵי
4 הָאָרֶץ׃ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה אַכֶּה כָל־סוּס בַּתִּמָּהוֹן
וְרֹכְבוֹ בַּשִּׁגָּעוֹן וְעַל־בֵּית יְהוּדָה אֶפְקַח אֶת־עֵינַי וְכֹל
ה סוּס הָעַמִּים אַכֶּה בַּעִוָּרוֹן׃ וְאָמְרוּ אַלֻּפֵי יְהוּדָה בְּלִבָּם
אַמְצָה לִי יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם בַּיהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם׃
בַּיּוֹם־

℣. 2. *a*) Vid. not. c. 9, 4. *b*) Alias *peluim* notat Ex. 12, 22. 1 Reg. 7, 50. 2 Reg. 12, 14. hic vero *calicem*; perinde ac מִזְרָק *phiala*, e qua sanguis victimarum spargebatur, pro potatorio ponitur vase Am. 6, 6. Conuenit vtcunque cum Lat. *simpunium*, quod lignei vasis genus est in sacris adhibitum, ita cum *scyphus*. Ion. *vas plenum ebrietate vel potu inebriante*. Inconuenienter vero Vulg. *superliminare*; & LXX. cum Ar. πρόθυρα, coll. Ez. 40, 6. hoc enim non quadrat cum seq. רַעַל *vertigo*, cuius collactaneum תַּרְעֵלָה cum *calice* & *vino* alias construitur, vt facile adpareat, non limen, sed potus instrumentum significari. *c*) Vulg. *crapula*. (1) cf. Es. 51, 17. 22. Ps. 60, 5. Cocc. *vertiginis*. Significat calicem vel potum, cuius haustu tanta gignitur animi perturbatio, vt in vertiginem agat ebrios atque huc illuc *quatiat*. cf. Verb. Nah. 2, 4. & potum excandescentiæ diuinæ Ier. 25, 15. Sensus igitur est: Populi vndique magno cum ardore ad Hierosolymam confluent, velut sitim suam ex eius captura & direptione restincturi; sed hic potus, quem sitiunt, male illis cedet: ita enim eos inebriabit, vt vertigine correpti ruant atque ad mortem soporentur. Ier. 51, 39. 57. *d*) Difficile comma. *Tarn.* ita: *quoniam* quisque illorum ita *etiam contra Iehudam erit in obsidione contra Hierosolymam* seu Ecclesiam, eamque volet opprimere. At Sch. *etiamque contra Iehudam*, quisquis *erit in obsidione contra Hierosolymam*: cui vero accentus videntur repugnare. Vulg. *Sed & Iuda erit in obsidione* &c. verum si negligitur prius עַל *super*, cuius vero rationem, sicut & totius commatis sensum, sic explanauit Ion. *Quia & viros domus Iudæ adducent gentes, per vim coactos, ad obsidionem contra Ierusalem*. Scil. vocula עַל ita debitionis nota est, & h. l. quidem onerosæ: *Sed & super Iudam erit* (i. e. etiam Iudæ incumbet, seu, etiam Iuda tenebitur vel cogetur) esse *in obsidione* &c. coll. simili eius vsu 2 Sam. 18, 11. Ez. 45, 17. Ps. 56, 13. Neh. 13, 13. & apud Arabes Alcor. Sur. 6, 52. *Non erit super te* quidquam *de ratione illorum*, pro: Non cogeris vllam pro eis reddere rationem. *Kimchi* vero ita: *Sed & super Iudam erit* calix vertiginis, cum cogentur venire *in obsidionem contra Hierosolymam*; quæ ipsis magna vtique erit angustia. Ceterum quod Iuda hic innuatur vt pugnaturus contra suam ipsius metropolin, apparet ex c. 14, 14. quod vero hac ipsa in re idem vt pressus atque coactus sit concipiendus, docent heic v. 4. 5. 7. vbi tanquam saluandus inducitur. *e*) *in obsidione* Ez. 4, 3. ℣. 3. *f*) *Fiet nempe*. Alia allegoria confirmat quæ v. 2. dixerat. *g*) h. e. faciam, vt sit Hierosolyma. v. 2. Ez. 35, 4. *h*) *lapidem oneris* vel *gestationis onerosæ* (1) Notabilia hic habet *Hieronymus*. Mos est in vrbibus Palæstinæ, inquit, & vsque hodie per omnem Iudæam vetus consuetudo seruatur, vt in viculis, oppidis & castellis rotundi ponantur lapides grauissimi ponderis, ad quos iuuenes exercere se soleant, & pro varietate virium subleuare, alii ad genua, alii ad vmbilicum, alii ad humeros & caput, nonnulli super verticem rectis iunctisque manibus, magnitudinem virium demonstrantes, pondus extollant. In arce Atheniensium, iuxta simulacrum Mineruæ, vidi sphæram æneam grauissimi ponderis: cum quærerem, quidnam sibi vellet, responsum est ab vrbis eius cultoribus, athletarum in illa massa fortitudinem comprobari, nec prius ad agonem quenquam descendere, quam ex leuatione ponderis sciatur, quis cui debeat comparari. Sensus ergo iste est: Ponam Hierusalem cunctis gentibus quasi grauissimum lapidem subleuandum. Leuabunt quidem eam, & pro virium varietate vastabunt; sed necesse est, vt, dum leuatur, in ipso nixu & eleuatione ponderis, grauissimus lapis scissuram aliquam vel rasuram in levantium corporibus derelinquat. *i*) v. 2. 4. *k*) *omnes leuantes eam*. quotquot eam susceperint ac sibi ad baiulandum imposuerint, loco illam moturi. Gen. 44, 13. Neh. 13, 15. Ion. *quicunque vim ei intulerint*. *l*) Vulg. *concisione lacerabuntur*. adeoque in leuanda ac tollenda Hierosol. vires suas non impune periclitabuntur. (3) Leu. 21, 5. vid. ibid. c. 19, 28. & cf. Luc. 20, 18. Ion. *vastando vastabuntur*. *m*) Illustratio hemistichii prioris. q. d. Non ab re dixi, lapidem oneris Hierosolymam *omnibus populis* fore: *congregabuntur enim* (quanquam exitiabili ipsis euentu) *omnes gentes terræ*. v. 2. Mich. 4, 11. ℣. 4. *n*) *Die*, h. e. tempore, *isto*. v. 3. *o*) Vid. not. v. 1. *p*) *omnem equum* hostilem. cf. c. 10, 5. *q*) *stupore* (2) Deut. 28, 28. vt insanus ac præceps sessorem secum ad mala rapiat. cf. Ps. 48, 6. *r*) *amentia* (3) ibidem. Omne consilium & mentem illis adimam, vt in exitium grauissimum dent se præcipites. *Tarn.* cf. Ex. 23, 27. Iud. 4, 15. Ps. 76, 6. 7. *s*) quæ modo pugnare contra Hierosolymam coacta fuerat v. 6. Excipiuntur ergo a sorte populorum hostilium, a quibus ad pugnandum adacti fuerant: quia pugnauerunt inuiti. *t*) *aperiam* quidem *oculos meos*, sc. vt *R. Sal.* & *Kimchi* explicant, ad custodiendum eos a plaga, qua gentes percutiam, licet inter has illi fuerint; & vt equi eorum eripiantur a plaga. Ion. *manifestabo potentiam meam ad benefaciendum iis*. cf. Deut. 11, 12. 1 Reg. 8, 52. Ps. 31, 8. Ps. 33, 18. Ps. 34, 16. *u*) *omnem vero*. *x*) *cæcitate* (2) Deut. 28, 28. Videtur aliqua hic esse antithesis inter oculos Domini, quibus inuigilabit domui Iudæ, & oculos equorum, quibus ipsos priuabit. cf. 2 Reg. 6, 18. ℣. 5. *y*) *Vnde*, cum videbunt hostes amentia, eorumque equos stupore ac cæcitate percussos, se vero mira Dei prouidentia ereptos, *dicent*. *z*) *duces Iudæ*, cum chiliadibus suis (vid. not. c. 9, 7.) sc. illi ipsi, quos obsidere secum Hierosolymam hostes coegerant. v. 2. 6. *a*) *in corde suo*, quod sanctam de mirifico Dei auxilio admirationem concipiet Es. 49, 21. laxatisque angustiis, quibus constrictum fuerat, dilatabitur c. 60, 5. Innuit, gaudium tale fore, vt id corde percipere eis, quam ore eloqui, facilius futurum sit. Ps. 4, 8. Ps. 106, 2. Supponitur tamen etiam ore ideo eos professuros postea, quod corde conceperant Ps. 116, 10. At *Hier.* qui sequentia optatiue exponit, Vota, inquit, facient in cordibus suis, quia loqui libere non audebunt, vt vincat Hierusalem, & victus Iudas cum hostibus, vincat cum ciuibus suis. *b*) Sch. *confirmabo mihi habitatores Hierosolymæ* &c. Sic foret 1. pers. Fut. in Piel, eliso Aleph præformatiuo, vt in וַאֲבָרֵךְ Ez. 28, 16. Quod vero ad sensum, dicetur infra v. 7. Dominum prius tentoria Iudæ, quam Hierosolymam, saluaturum; illic saltem prius, quam hic, auxilium suum manifestaturum esse. Cernens igitur Iuda salutem Dei, percussio hostium, inter quos erat, exercitu, diceret: Hoc gaudium non debeo apud me continere, sed communicare cum fratribus meis, Hierosolymæ ciuibus; *confortabo eos*, adnunciando quæ Dominus fecit, atque vt ne timeant amplius, sed porro *in Iehoua Deo suo* confidant, animando. cf. 2 Reg. 7, 9. seqq. Græcus interpres *Aquila* imperatiue: *conforta mihi incolas* &c. Sic foret apostrophe votiua ad Deum Patrem de Deo Filio. Vulg. *confortentur mihi*. Sed est potius Nomen (1) formæ אַשְׁמָה *reatus* Leu. 22, 16. אַשְׁפָּה *pharetra* Es. 22, 6. ob mediam radicalem raphatam. cf. Iob. 17, 9. *Kimchii* igitur ita: *Dicent* --, cum fuerint inter hostes suos: *robur mihi* erunt *incolæ Ierusalem*, quippe exituri ad pugnandum, *auxilio Domini Dei sui*; atque sic nos eripiemur per illos. *Ion.* vero: *inuenta est salus incolis Ierusalem in Verbo Domini* &c. quasi pro binis vocibus לִי יֹשְׁבֵי legisset לְיֹשְׁבֵי per vnam. Nobis in tanta sententiarum diuersitate maxime arridet B. *Tarn.* explicatio: *Fortitudo est mihi & habitatoribus Ierosolymorum*, non in nobis, sed *in Iehoua* &c. Scil. asyndeton est, quale sæpius; cum ellipsi præfixi *Lamed* ante Participium, qualis 2 Sam. 4, 2. q. d. Antea pauidi, nunc pleni fiduciæ ac fortitudinis diuinæ sumus, coll. infra v. 8. Es. 33, 24. Ioel. 4, 10. *c*) sc. Christo. cf. Es. 45, 24. *d*) qui sicut *Deus illorum* est per fœdus gratiæ, ita hoc ipso tempore se talem ipsis palam demonstrat, defendendo incolas Hierosolymæ, nos eripiendo ab hostibus. v. 8. c. 8, 8. c. 9, 16. c. 10, 6. Ex. 29, 46. Ez. 34, 30.

CAP. XII, ℣. 2. Pro יִהְיֶה habent תִּהְיֶה 1. 3. & in marg. 6. 9. בַמָּצוֹר Ita 1. 3. ℣. 3. בַיּוֹם per *Mun.* 2. 5. ℣. 4. בַּתִּמָּהוֹן & בַּשִּׁגָּעוֹן fu. 5. & sic 1. in marg. בְּעִוָּרוֹן per *Kam.* 2. 33. sic 16. 5. & sic in marg 6. 9. At per *Schua* 1. 6. 9. 16. 20.

6 בַּיּוֹם הַהוּא אָשִׂים אֶת־אַלֻּפֵי יְהוּדָה כְּכִיּוֹר אֵשׁ
בְּעֵצִים וּכְלַפִּיד אֵשׁ בְּעָמִיר וְאָכְלוּ עַל־יָמִין וְעַל־
שְׂמֹאול אֶת־כָּל־הָעַמִּים סָבִיב וְיָשְׁבָה יְרוּשָׁלִַם
7 עוֹד תַּחְתֶּיהָ בִּירוּשָׁלִָם׃ וְהוֹשִׁעַ יְהוָה אֶת־אָהֳלֵי יְהוּדָה
בָּרִאשֹׁנָה לְמַעַן לֹא־תִגְדַּל תִּפְאֶרֶת בֵּית־דָּוִיד וְתִפְאֶרֶת
8 יֹשֵׁב יְרוּשָׁלִַם עַל־יְהוּדָה׃ בַּיּוֹם הַהוּא יָגֵן יְהוָה בְּעַד
יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלִַם וְהָיָה הַנִּכְשָׁל בָּהֶם בַּיּוֹם הַהוּא כְּדָוִיד
9 וּבֵית דָּוִיד כֵּאלֹהִים כְּמַלְאַךְ יְהוָה לִפְנֵיהֶם׃ וְהָיָה בַּיּוֹם

הַהוּא

ẏ. 6. e) Vid. not. v.1.& 4. f) cf. v.2. Scilicet ipsi illi, qui modo ab hostibus contra suos pugnare coacti fuerant, arma nunc in hostes vertent, ac suis dominabuntur exactoribus, postquam in corde suo se senserint divino instructos robore v. 5. g) *sicut focum s. pyram* (1) Cf. 1 Reg. 7, 38. vbi *labrum*, 1 Sam. 2, 14. vbi *vas* coquendis carnibus, & 2 Par. 6, 13. vbi *suggestum*, singula sub idea *rotunditatis*, significat, ab Ar. כור *spirali forma* vel *in gyrum circumuolnere*. sic דורה & מדורה *pyra* itidem ab Ar. דור *circumire*, quasi in circulum congesta & ardens. Quod huic loco cum primis conuenit, vbi principes Iudæ sub allegoria ignis dicuntur populos absumturi *circumquaque*. Vid. etiam Leu. 11, 35. h) *inter ligna*, quæ sicut ab igne consumuntur, Ier. 5, 14. sic hostes suos consument principes Iudæ. Vid. not. Obad. v. 18 i) *immo sicut facem ignis*. Gē. 15, 17. Iud. 15, 4. 5 k) *in manipulo s. manipulis* demessæ segetis, qui multo m. facilius, quam ligna, propter ariditatem suam conflagrant. (4) Ier. 9, 21. l) *& absument*, velut ignis materiam Continuatur allegoria. Obad. v. 18. Ion. *& diripient -- omnes opes populorum*. m) *versus dextram & versus sinistram*, i. e. quaquauersum Es. 9, 19. c. 54, 3 Iob. 23, 9. quod sequens docet particula *circumcirca*, per epexegesin apposita. Ion. *ab austro & ab aquilone*. Dextra enim Hebræis quæ australia, sinistra quæ borealia, Gen. 14, 15. iuncta vero hic veniunt per synecdochen pro vniuersis mundi plagis; vt Ps. 89, 13. n) quibus se antea contra Ierusalem coacti iunxerant v. 2. 3. 4. cf. Es. 41, 15. Mich. 4, 13. o) Prius hemistichium descripserat hostium deletionem, hoc igitur porro consequentem inde Hierosolymæ tranquillitatem & pacem c. 14, 11. Ier. 17, 25. cf. supra c. 3, 10. Mich. 4. 4. Cum vero dicitur *Hierosolyma* habitatura *in Hierosolyma*, diuersa nominis acceptio est: prius pro contento seu incolis, per metonymiam; posterius pro continente seu ipsa vrbe. p) *porro*, vt antea & olim c. 1, 17. c. 2, 16. secus ac hostes cogitauerant, qui Hierosolymam exscindere omnino præsumserant, coll. supra v. 3. q) *subter se*, h. e. in loco suo, c. 14, 10. Ex. 10, 23. Leu. 13, 23. inconcussa & immobilis futura, Ps. 48, 9. Ps. 87, 1. Ps. 125, 1. Opponitur improbo leuationis ac translationis conamini, de quo v. 3. *Ion.* addit: *& prosperabitur*. ẏ. 7. r) *Saluabit autem Dominus*. c. 9, 16. c. 10, 6. s) *tentoria iuda*, in oppositione ad principes & metropolitanos, seu *domum Dauidis & incolas Hierosolymæ*, de quibus posterius hemistichium. Sunt igitur prouinciales, qui vicos tantum & pagos, aut oppida sine muris colunt. v. 2. Ion. *oppida domus Iudæ* 1 Reg. 12, 16. t) *prius*, quam ipsam metropolin seu Hierosolymam; quod correlatum facile suppletur ex commate sequenti. Id ipsum vero facit, vt *Gurtleri* expositio, quam Voc. Typico-Proph. p. 97. suppeditauit, vix possit admitti: Messias, inquit, saluabit Iudæos primo, ante alias gentes. Nam si illud *prius* relate ad gentes accipiatur, prioritatis caussa, quam modo subiicit Dominus, parum quadrabit. Nisi dicere velis, *domum Dauidis & Hierosolymam* pro Ecclesia e gentibus colligenda sumi in oppositione ad Ecclesiam colligendam e Iudæis: cuius enim rei alibi non datur exemplum. Et recte *Cocc.* ad h. l. *Habitantes Hierosolymam*, inquit, debent hic accipi secundum litteram; tum quia certæ parti Iudæ opponuntur, non habitanti Hierosolymā; tum quia iis attribuitur *decus super Iudam*; tum quia per vtrumque indigitamentum intelliguntur indigentes salvatione Dominica. Idem ergo *Cocc.* ita explicat: Docet hic locus, initium prædicationis Euangelii fieri debuisse extra Hierosolymam; vt Baptista ad Iordanem in deserto prædicauit Es. 40, 3. & Christus in Galilæa, coll. Es. 8, 23. & c. 9, 1. (adde Matth. 4, 13. 15. Luc. 23, 5. Ioh. 3, 22.) -- Caussa hæc delectus a Christo indicatur & Matth. 11, 25. 26. Sic 1 Cor 1, 19. 20. 26. 27. 28. -- Hinc quod Architecti hunc lapidem reprobarunt Ps. 118, 22. principes non crediderunt in illum, sed populus Ioh. 7, 48. 49. quod scandalum existit *sedenti Hierosolymæ* Es. 8, 14. Cf. eundem in Lex. p. 13. Verum & hæc explicatio vix satisfacit vaticinio. Agitur enim hic de tali saluatione, qua Iudam ac Hierosolymam saluaturus sit Dominus ex ipsa illa angustia, quæ v. 2. descripta, eodemque tempore, quo hostes, contra Hierosolymam venientes, exscindendi v. 9. Christus vero in carnem venit diu post Maccabaicas adflictiones, de quibus *Cocc.* antecedentia explicat. Diximus supra ad v. 1. videri nobis hanc prophetiam spectare ad vltima N. T. seu nouissimam mundi periodum: complementi igitur modum Deo committimus. *R. Sal.* sic *prius* illud illustrat: antequam veniant Hierosolymitæ ad exeundum ex vrbe, sc. contra hostes. Vt sensus sit, gloriam victi hostis non penes Hierosolymitas staturam, quippe post superatum demum hostem ex vrbe exituros, sed penes Iudam, qui supra v. 6. dicebatur ignis instar hostes circumcirca absumturus; aut penes ipsum potius Dominum, qui hostes amentia & cæcitate percusserit, v. 4. Iudam vero robore induerit ad hostes iamiam confusos vlterius debellandos v. 5. u) *vt ne magna fiat gloriatio*, h. e. sec. Vulg. *vt non magnifice glorietur*, quasi principum virtus & metropoleos munimenta hostem debellassent. Dan. 8, 9. 10. Es. 10, 12. Ita Deus omnem gloriationem humanam occupat, vt (quemadmodum *Hieronymus* ait) sciant, quod Domini sit in vtrisque victoria. Atque sic sibi gloriam seruat, a superioribus vero fastum, ab inferioribus despectum amolitur. x) ex qua principes. cf. v. 12. & not. Ez. 44, 3. c. 46, 16. seqq. ẏ. 8. y) Vid. not. v. 1. z) *proteget*, diuino illos robore instruendo c. 9, 15. Es. 31, 5. a) *Tarn.* ampliatiue; *collapsus*, postquam ex suo lapsu virtute diuina erectus surrexit, -- vt in Petro videre est. Verum *lapsans* non semper dicitur qui actu lapsauit vel lapsat, sed qui *infirmus* est, posito consequenti pro antecedente, coll. 1 Sam 2, 4 vbi lapsantes *fortibus* opponuntur. Itaque LXX. Ion. Ar. & Syr. *debilis*. cf. Ps. 31, 11. *Debilis* vero hic dicitur comparate ad alios, qui fortiores sunt. q. d. Deus adeo roborabit illos, vt qui eo tempore *infirmus* dicetur, futurus sit sicut olim Dauid &c. quomodo Es. 65, 20. tanta promittitur longæuitas, vt *puer* dicendus sit, qui centum annos habet. b) heros ille fortissimus. cf. Es. 33, 24. c. 40, 3.. c. 45, 24. c. 60, 22. c) *domus vero Dauidis*, ceu populi antistites v. 7. *Kimchi*: Rex Messias. sed vide mox dicenda. d) Ion. *instar heroum prosperi erunt*. LXX. & Ar. *vt domus Dei*. Aptius vero *Gusset.* p. 48. a. Vtique, inquit, fidelium conformitatem cum Christo pollicetur. quodque supponitur aliquis simul dictus *Elohim* & *Angelus Iehoua*, -- innuit, aliquem esse simul & *Elohim* & *Angelum Domini*: atque is est Christus, nempe ipsum exemplar, ad cuius conformitatem accipiendam Ecclesia vocatur. *Cocc.* Lex. p. 99. & 354. existimat quidem, esse h. l. *Caph* veritatis, h. m. *Et domus David*, h. e. Filius Dauidis, erit coram habitantibus Hierosolymam in verbis & factis, *vt Deus*, & *vt Angelus Dei*, qui est Deus, ἴσα Θεῷ Phil. 2, 6. coll. Ioh. 1, 14. exhibebit se talem, qualem se exhibere oportet. Verum vt taceamus, quod *domus David* non indiuiduale, sed collectiuum nomen est, coll. v. 12. ipse Christus v. 10. loquens inducitur, tanquam promittens, se spiritum gratiæ effusurum *super domum David*; quod vt de ipso Christo, qui vnctus a Patre est Ps. 45, 8 intelligamus, vix adducimur. Præterea *Caph* prælixum hic ita sumendum est, quemadmodum membro præcedenti: illic vero faciebat comparationem rerum diuersarum, ergo etiam hic. e) & *sicut Angelus Domini* increatus, qui simul *Deus* ipse, vt modo vocabatur. coll. Gen. 16, 7. cum v. 13. ibid. & not. ad Ex. 23, 20. Ceterum particula *sicut* non æqualitatem sed *conformitatem* hic notat, vt Matth. 5, 48. cf. 2 Sam. 14, 17. 20. f) *Syr.* non male: *qui ante illos*, sc. fuit. Ita accentus poscunt; nisi statuas, *ante illos* etiam præcedenti membro subintelligi. Respici hic autem videtur ad historiam eductionis ex Aegypto, coll. Ex. 14, 19. c. 23, 20. 23. vbi Angelus Dei increatus castra Israelitica vt populi sui dux præcedebat. cf. Phil. 4, 13. ẏ. 9. g) v. 8. Vid. not. v. 1.

ẏ. 6. בְּעֵצִים per *Kam.* 1. 2. 3. 5. בְּעָמִיר ita per *Segol* & *Mun.* 1. 2. 3. וְאָכְלוּ per *Graschaim* 1. 3. sic se 5. ẏ. 8. הַנִּכְשָׁל per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 22. contra analogiam & *Mas.* impr. Pro כְּמַלְאַךְ sc. וּמַלְאַךְ 2. & sic in marg. 6. 9.

liationis c. 8, 15. Gal. 4, 5. 6. per quem, veluti pignus; gratia in cordibus obsignatur 2 Cor. 1, 22. Eph. 1, 13. 14. excusso timore seruili 2 Tim. 1, 7. cf. Ioh. 1, 17. p) & supplicatio-

ההוא אבקש להשמיד את־כל־הגוים הבאים על־
10 ירושלם׃ ושפכתי על־בית דויד ועל יושב ירושלם
רוח חן ותחנונים והביטו אלי את אשר־דקרו וספדו
עליו כמספד על־היחיד והמר עליו כהמר על־הבכור׃
11 ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדדרמון
בבקעת

num, qui eos instruet, vt supplici voce gratiam, quam spreuerant olim, nunc dari sibi ac confirmari petant. Ier. 31, 9. Ps. 28, 2. Dan. 9, 3. cf. Hos. 12, 5. Rom 8, 26. 27. q) *& respicient ad me.* Sequitur hic effectus consequens effusionem Spiritus S. scil. respectus fiducialis ad Christum, cum dolore ob pristina peccata; non improbus, vt olim, & cum sanuit coniunctus Ps. 21, 18. Bene enim *Cocc.* ad h. l. *Respicere*, inquit, est fidei se conuertentis a vana spe ad veram salutis arcem c. 9, 12. & in ea acquiescencis. cf. Es. 45, 22. Talis nimirum respectus hic est, qualis, quo olim Israelitæ, a serpentibus morsi, ad serpentem æneum, a Mose erectum, in typo se conuertebant Num. 21, 9. Ioh. 3, 14. 15. Dignaque est *Gussetii* (p. 492.) obseruatio, quam adiiciamus. Quando, inquit, in gratiam loci Zach. 12, 10. examinaui hoc verbum cum אל constructum, obseruaui, connotari propensionem animi, saltem voluntatis, non visum coactum ac inuitum: nec id tantum, sed etiam cum approbatione & amore, vt Ps. 102, 20. Es. 66, 2. idemque negatiue Es. 22, 11. Hab. 1, 13. -- Et quod amplius est, vbi non Deus creaturam, sed creatura Deum respicit, cum desiderio & spe reperiendi in eo asyli, vt Ps. 34, 6. & Es. 51, 1. -- Locus ergo ille (Zach. 12, 10.) conuenit conuersioni populi prius Christum persecuti. Eodem facit in citatione Ioh. 19, 37 præpositio Gr. εἰς. Sed in altera citatione Apoc. 1, 7. de iudicio, in quo adspectus potest esse inuitus, εἰς deest, & videtur allusio tantum, non proprie dicta citatio, caretque formula citationis, qua in Euangelio vtitur. r) *ad me.* Quemnam? Additur *ipsum*, nimirum *quem confoderunt*, per appositionem declaratiuam, vt Leu. 22, 15. Particula autem את non tam regitur a præcedenti verbo *respicere*, quam a sequenti *confodere*, quocum etiam per accentum coniungitur. *Cocc.* quidem Patrem hic loqui existimat, de se in prima, de Filio in tertia persona: *ad me* Deum Patrem *cum eo, quem transfoderunt.* verum coactius & obstante citatione Ioh. 19, 37. ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν pro εἰς ἐμὲ, ὃν ἐξεκέντησαν. Verba igitur in totum sunt Dei Filii seu Θεανθρώπου. Deum namque hunc esse, qui loquitur, apparet inde, quod effusurum se esse dicit Spiritum gratiæ & supplicationum: eundem vero & hominem simul esse, docent sequentia; *quem confoderunt*; Deus merus enim non potest confodi. s) Nihil conuenientius exprimendæ *crucifixioni* Christi, in qua ille *perfossus*, transuerberatus, transfixus clauis & lancea militis. cf. Deut. 31, 15 Es. 53, 4. 5. Ps 22, 17. & 69, 27. Optime enim *Vitringa* Obseruat. S. lib. II. c. 9. p. 172. Miramur plurimos auctores verba *Iohannis*, c. 19, 37. hoc vaticinium Christo applicantis, ita accepisse, acsi hoc testimonium vnice pertineret ad *perfossionem lateris Christi*, quæ facta est *lancea militis*. Sane hoc bene est tenendum, quod *Iohannes* non ad hunc solum militis actum; sed ad præcedentia omnia testimonium hoc extendat. *Hæc facta sunt*, inquit ille. Hactenus *Vitringa*. Obseruandum autem est, vaticinium hoc ratione confossionis Messiæ, de qua agit, iam esse impletum, ratione vero *respectus* pœnitentialis, ad quem primario prophetia tendit, adhuc implendum. Ceterum de *Messia* vtique, licet restricte de Messia *Filio Iosephi*, quem fabula Iudæorum est in bellis occubiturum, hoc dictum veteres Hebræi interpretati sunt in Tr. Talm. *Succa* f. 52. a. itemque *A. Esra & Abarbanel* in Commentariis suis ad h. l. t) *& plangent* pœnitentialiter v. 12. c. 7, 5. Mat. 5, 4. & ex tristitia, quæ secundum Deum fit 2 Cor. 7, 9. 10. Dolentes de peccatis suis per tot sæcula commissis, c. 13, 1. coll. Es. 64, 4 seqq. inprimis quod ipsi in maioribus suis Christum Saluatorem suum non solum detrectauerint, sed immani scelere in crucem egerint atque confoderint. v. 12. *Pectora* igitur dolentes *pulsabunt* Es. 32, 12. sicut publicanus Luc. 18, 13. vt pœnitentiam intimamque scelerum suorum agnitionem testentur Ier. 31, 19. coll. Luc. 23, 48. Alius vero *planctus* est, de quo Christus Mat. 24, 30. & Iohannes Ap. 1, 7. nimirum pœnalis, quo suam improbi infelicitatem deplorabunt, cum Christum Iesum, quem olim spernentes necarant, necatumque probarant, videbunt magna cum gloria & maiestate vt iudicem iratum aduentare. Hic enim *planctus*, vt fructus Spiritus gratiæ & precum, illic vero vt horribilis malæ conscientiæ propago considera tur. Quamuis vtrobique ad h. l. quasi per parodiam fuerit allusum. u) *R. Sal.* neutraliter, *propter illud*, quod eum confoderint, seu propter istam cædem Sic *Gusset* p. 605. *propter hoc.* nam 1) Pronomen, inquit, non concordaret cum אלי *ad me*; 2) eum non lugent, quippe vident viuum, sed lugent peccatum, quo eum confixerant. Sed malumus ad personam referre: *propter eum*, impie quondam a se confossum. Id enim & solennius est, & requiri h. l. videtur propter adiectam comparationem luctus *super vnigena & primogenito*; vbi על personis, quam rei, potius præmittitur. vid. 2 Sam. 1, 16. Nec impedit Pronominis persona. Solent enim Hebræi primam ac secundam personam post Relatiuum אשר si expressum, siue subintelligendum, mutare in tertiam, vt Es. 28, 16. Thren. 3, 1. x) nec forte vulgariter plangent; sed *tanquam planctu &c.* y) *super vnigena*, cuius mors parentibus orbis longe luctuosissima solet esse. Planctus autem super vnigena videtur hic simplicissime capi pro ingenti & extraordinario, vt Ier. 6, 26. Am. 8, 10. *Cocc.* vero existimat, planctum hic exaggerari ab æstimatione personæ, quæ sit *vnigena* Dei Filius Ioh. 1, 14. 18. c. 3, 16. 18. Ita igitur *Caph* iterum, vt ex *Coccejii* mente supra v. 8 esset veritatis potius, quam comparationis: quomodo etiam Calouius. LXX. ὡς ἐπ' ἀγαπητῷ. quod est cum Mat. 3, 17. z) *& amare flendo* sc. flebunt. Es. 22, 4. cf. Nom. Ier. 6, 26. c. 31, 15. a) *super primogenito*, cuius sub V. T. præ ceteris fratribus magna dignitas erat Gen. 49, 3. Deut. 21, 17. At secundum explicationem *Cocc.* & *Tarn.* cf. Rom. 8, 29. Col. 1, 15. 18. Hebr. 1, 6. Apoc. 1, 5. ℣. 11. b) v. 9. Vid. not. v. 3. c) Idem luctus describitur, qui v. 10. Eius nimirum magnitudo & vniuersalitas illustratur per comparationem cum alio ingenti, eoque publico & vniuersali luctu. Nec vero vllum mutati vel subiecti, vel prædicati vestigium textus habet. Vt proinde haud nobis persuadeant *Cocc.* aliique, qui de iudicio hæc explicant ita non plangentes super confosso, vt plangant super alia caussa: Immo continuatur etiam posthac argumentum promissionis euangelicæ c. 13, 1. d) v. 7. 10. e) *Tarn.* simplicissime: *vt planctus Hadadrimmonis*, qui locus est *in conualle Megiddunis*: Scil. locus, qui occasio luctus fuit, describitur partim generaliter per vallem Megidduntis; partim specialiter vel specialissime per Hadadrimmon. Sic *Hieron.* cui *Hadadrimmon* oppidum in valle Megiddo, *Maximinianopolis* suo tempore dictum. At Ion. *secundum planctum Achabi filii Omri, quem interfecit Hadadrimmon filius Tabrimmonis*; *& sec. planctum Iosiæ filii Amonis, quem occidit Pharao claudus in campo Megiddunis*, quasi ante posterius nomen repeti deberet, *& sicut planctus*: quale quid forte est Ps. 133, 3. Sed luctus ille Achabi est ἄγραφος nec tuta satis fide. Pariter *Lightf.* in Chron. V. T. p. 46. Prophetam putat alludere ad duas ingentes & vniuersales lamentationes Israelis; quarum prior habita sit circa petram *Rimmonis*, vbi integra tribus ad viros 600. redacta, etiam victoribus mœrorem expresserit Iud. 20, 47. c. 21, 6. 13. Verum obstat, quod petra illa simpliciter Rimmon dicta fuerit, non Hadadrimmon.

h) *quæram.* Id notat operam huic rei impendendam, & directionem prouidentiæ ad eum finem. q. d. Tum operam dabo, vt exscindantur. *Cocc.* cf. not. c. 6, 7. Vel: *requiram*, sc. opera & facta gentium, vt iustus index. 1 Sam. 20, 16. Ez. 3, 18. 20. i) quæram *exscindere*; vel, requiram, *ad exscindendum*. Hag. 2, 22. k) cf. Es. 30, 27. c. 60, 12. Ier. 30, 11. Vnde liquet, hanc prophetiam circa N. Testamenti initia impletam haud esse; siquidem in illis Deus non perdidit gentes, ad Hierosolymæ excidium venientes, sed per has potius ipsam Hierosolymam cum Iudæorum republica & cultu Leuitico. l) vid. v. 2. 3. 4. 6.

℣. 10. m) *Tum vero*, cum exscindam gentes rebelles v. 9. *effundam.* quod Verbum doni largitatem ostendit, coll. not. Ioel 3, 1. & Es. 44, 3. 4. Ez. 39, 29. cf. Rom. 5, 5. Primitiæ effusionis factæ sunt olim super Apostolos die Pentecostali, secundum prædictionem Ioelis, Act. 2, 16. seqq. hic vero agitur de eiusdem Spiritus, quem Apostoli acceperunt, effusione super Iudæos ad conuersionem totius gentis, vt omnes ac singulæ eius familiæ ob scelus in Christo olim patratum lugeant, & ad petram salutis, quam quondam reiecerant, sese conuertant, coll. hic v. 11. seqq. Hæc igitur effusio, si vaticinii scopum consideres, non præteriti temporis, sed futuri est. Es. 32, 15. n) Subiectum hi sunt recipientis. Quanquam autem supra v. 7. a *tentoriis Iudæ* distinguebantur, tamen heic ea simul comprehendunt, per synecdochen: quod adparet ex effectu effusionis per vniuersam terram & singulas Iudæorum familias vniuersali v. 12. seqq. o) *Spiritum gratiæ*, Hebr. 10, 29. per quem amor & gratia Dei in cordibus illorum effundetur Rom. 5, 5. spiritum fi-

℣. 10. Pro יושב habent ישבי 1. 2. Sic iidem supra v. 7. והמר עליו כהמר Ita 1. 2. 3.

12 בְּבִקְעַת מְגִדּוֹן׃ וְסָפְדָה הָאָרֶץ מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת
לְבָד מִשְׁפַּחַת בֵּית־דָּוִיד לְבָד וּנְשֵׁיהֶם לְבָד מִשְׁפַּחַת
13 בֵּית־נָתָן לְבָד וּנְשֵׁיהֶם לְבָד׃ מִשְׁפַּחַת בֵּית־לֵוִי לְבָד
14 וּנְשֵׁיהֶם לְבָד מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי לְבָד וּנְשֵׁיהֶם לְבָד׃ כֹּל
הַמִּשְׁפָּחוֹת הַנִּשְׁאָרוֹת מִשְׁפָּחֹת מִשְׁפָּחֹת לְבָד
יג וּנְשֵׁיהֶם לְבָד׃ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מָקוֹר
נִפְתָּח לְבֵית דָּוִיד וּלְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָם לְחַטֹּאת וּלְנִדָּה׃
2 וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת אַכְרִית אֶת־שְׁמוֹת

הָעֲצַבִּים   *Mm mm* 3   פא ג

f) vrbis Manassitarum cum campo, in finibus tribus Isaschar Ios. 12, 21. c. 17, 11. Iud. 1, 27. c. 5, 19. 2 Reg. 9, 27. vbi Iosias a Pharaone occisus magnum de se Hierosolymis & vniuerso Iudæ luctum concitauit 2 Reg. 23, 29. 2 Par. 35, 22. 24. 25.

℣. 12. *g*) *Planget autem terra* vniuersa, terra scil. Iudæ s. Israelitica, de qua in antecedd. sermo. vid. not. v. 10. Pergit luctum populi Iudaici, quem v. 10. 11. vt ingentem atque acerbum descripserat, nunc etiam vt *vniuersalem* describere per totam terram ac singulas terræ familias; vt adpareat, agi hic de tali Iudæorum conuersione, quæ & seria sit futura, & tam illustris, vt, quemadmodum Apostolus ait, *omnis Israel saluetur* Rom. 11, 26. *h*) & quidem *singulæ familiæ seorsim*. Ez. 26, 9. quia, vt *Balduinus* monet, planctus ille neque particularis aut aliquorum, neque simulatus aut hypocritarum erit, sed plangent omnes ex animi sententia, ac si soli lugeant. q. d. Quot familiæ, tot plangentium erunt chori: plangent omnes vniuersaliter, & singulæ singulatim. *i*) Quod præcedenti hemistichio de terra & singulis familiis generatim dixerat, id ipsum hic & v. 13. in partes secat: easdemque partes denuo in summam colligit v. 14. Incipit autem a familia Dauidis ceu regia, vt ostendat, ab summo ad imum vniuersos esse luncturos. v. 7. c. 13, 1. *Hieronymus*; In Dauid, inquit, *regia tribus* accipitur, hoc est, Iuda; in Nathan *prophetalis ordo* describitur; Leui refertur ad *sacerdotes*; ex quo ortum est sacerdotium; in Simei *doctores* accipiuntur: ex hac enim tribu magistrorum agmina pullularunt. *k*) Dicitur ex ritu Israelitarum, apud quos sexus non modo separatim habitabant, coll. Gen 18, 9. c. 24, 67. Ps. 128, 3. quemadmodum apud Græcos, coll. Præf. Nepot; sed & in publicis cœtibus ac solennitatibus (sicut fit hodienum)

CAP. XIII.

modestiæ causa separabantur, coll. Exod. 15, 20.

l) *Hieronymus*. vt modo diximus, *Nathanem prophetam*, & sub eo prophetalem indigitari ordinem putat; At R. Sal. ex mente aliorum Nathanem *filium Dauidis* 2 Sam. 5, 14. 1 Par. 3, 5. Luc. 3, 31. quomodo & Simeitas, qui sequuntur, ramum vult esse familiæ Dauidicæ. Textus, inquit, primo generaliter memorat *domum Dauidis*; deinde vero particulariter ac distributiue. Sed obstat huic sententiæ interposita *Leuitarum* familia. ℣. 13. *m*) *Leuitarum*. Ex. 2, 1. *n*) *Simeitarum* vel *Simeonitarum*, h. e. tribus Simeon. Alii pro Gerschonitarum familia habent, coll. Num. 3, 21. Ex. 6, 17. Alii denique apud *R. Sal.* pro ramo familiæ Dauidicæ, dicto a *Schammua* filio Dauidis 2 Sam. 5, 14. Quomodocunque se res habeat, scopus tamen vaticinii satis euidens manet. ℣. 14. *o*) *Omnes item familiæ reliquæ*, quarum catalogum texere nimis longum ac operosum foret. q. d. non solum illæ familiæ, quas iam memoraui, plangent, sed omnes etiam reliquæ, quas non memoraui; immo, vt summatim dicam, omnes ac singulæ. Sic *reliqui* pro *ceteris* Deut. 19, 20. 1 Par. 13, 2. Alii: *vel tiæ*, h. e. ex tot sæculorum ærumnis *superstites*. Es. 10, 21. 22. c. 11, 11. *p*) Vid. v. 12. CAP. XIII, ℣. 1. *q*) *Continuatur hic præcedentis Capitis prophetia*, de Conuersione Iudæorum: quod adparet ex adposita cum temporis nota, *Die isto*, coll. c. 12, 3. 4. 6. 8. 9. 11. tum designatione subiecti, *domus Dauidis & incolæ Ierusalem*, coll. c. 12, 7. 8. 10. Docet id quoque ipsa argumenti series, quemadmodum mox dicetur. *Duæ enim huius capitis partes sunt.* I vt cœptum superiori capite argumentum absoluat, iisdem, quos c. 12, 10. seqq. vt propter peccata sua lugentes induxerat, nunc *promittit gratiam* 1) *remissionis peccatorum* per ablutionem ex fonte salutis aperto, v. 1. 2) *sanctificationis ac renouationis*, ita vt idola neque colantur ab eis porro, nec nominentur v. 2. spiritus item immunditiæ aboleatur, ibid. falsique prophetæ aut occidendi sint iusto Zelo, si falsa vlterius prophetare vellent, aut falsitatem suam agnituri ac deposituri v. 3. 6. II *Fata populi Iudaici* ab initio N. T. reperit, velut in breue quoddam systema compingenda: vbi 1) *mors Christi* v. 7. 2) *collectio ouium* paruarum, sc. Apostolorum discipulorumque Christi, & quotquot ex Iudæis in Christum post mortem eius crediderunt, ibid. 3) *iudicium excidii*, per Romanos inferendi, in Iudæos contumaces & Euangelio Christi credere nolentes v. 8. 4) eiusdem iudicii *restrictio*, quod saltem non tota gens a Romanis exscindenda foret, sed tertia eius pars ab excidio superfutura ibid. 5) *tertiæ* huius *partis in ignem* exilii & variarum adflictionum (quas misera gens etiamnum perpetitur) *adductio* v. 9. atque sic demum 6) eius tandem in igne *probatio & ad Christum conuersio* ibid. Quomodo finis capitis nexum huius partis cum superioribus ostendit, dum ad ea ipsa, de quibus actum superius fuerat, regreditur. Nunc ad singulorum explicationem accedimus. *Die isto*, cum ingens & vniuersalis pœnitentiæ luctus per Spiritus S. operationem apud Iudæos erit c. 12, 10. seqq. *r*) *fons*, Christus ipse vt quondam occisus c. 12, 10. nunc exhibendus ipsis per fidem in sanguine noui fœderis c. 9, 11. fuso ad ablutionem & remissionem peccati Matth. 26, 28. Rom. 3, 25. c. 5, 9. Eph. 1, 7. Col 1, 14. Hebr. 9, 14. 1 Pet. 1, 2. 1 Ioh. 5, 6. De *Messia* certe explicat ipse *Abarbanel* h. l. & ad Ez. 47. f 118. d. quanquam hoc tantummodo respectu, quod fons puræ limpidæque doctrinæ is sit futurus. *Aquarum* autem duplex potissimum vsus est, primo ad restinguendam sitim; quomodo Christus alibi sitientes ad se vocat, & cum doctrina sua tum donis Spiritus S. a se largiter profluentibus, satiat, coll. Es. 12, 3. c. 55, 1. Ioh. 4, 14. c. 7, 37. 38. Apoc. 21, 6. deinde ad mundandum & abluendum; quomodo Christus sanguine ac Spiritu suo, per baptismum inprimis, a peccatorum dominio non minus, quam reatu, nos mundat, Ez. 36, 25. Hebr. 10, 22. 1 Ioh. 1, 7. Apoc. 1, 5. Priori respectu Ion. vertit: *doctrina legis, patens velut scaturigo aquarum*. cf. infra c. 14, 8. Sed posteriorem potius respectum hic obtinere, finis versiculi arguit, contra *peccatum & fœditatem*. Fons ergo dicitur, vt gratiæ cum origo tum vbertas atque perennitas in Christo insinuetur. cf. Ier. 2, 13. c. 17, 13. Ps. 36, 10. Ps. 68, 27. & not. 1 Reg. 7, 26. *s*) neque is forte clausus, (quemadmodum in Oriente, vbi rariores sunt aquæ, fieri interdum solet Cant. 4, 12.) sed *apertus*, h. e. omnibus ac singulis, quotquot vere propter peccata lugent, patens, nemini prohibitus. cf. Matth. 11, 28. *t*) Vid. cap. 12, 7. 8. 10. *u*) *pro emundando peccato & fœditate* seu *immunditie*, quippe quorum causa lugebunt c. 12, 10. seqq. cf. Leu. 11, 2. 5. c. 15, 19. & Esa. 64, 4. 5. Ion. *& remittam debita illorum, quemadmodum mundantur aquis aspersionis & cinere vaccæ*, quæ mactatur *pro peccato*. cf. not. Num. 19, 9. 13. it. Ps. 51, 9. Hebr. 1, 3. 1 Pet. 1, 2. ℣. 2. *x*) Vid. not. v. 1. *y*) cf. not. c. 12, 1. *z*) Locutio quodammodo prouerbialis, q. d. Ita ego idola idolorumque cultum exscindam, vt ne nominanda quidem sint amplius Es. 2, 18. 20. Ier. 10, 11. Hos. 2, 19. Mich. 5, 11. 13. Nah. 1, 14. Zeph. 2, 11. cf. Ez. 25, 13. Deut. 12, 3. Ps. 16, 4.

℣. 12. מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת *defect.* alii libri in marg. 22. לְבָד per Pat. ter 3. 6. 9. 20. Variant 2. 5. Sic v. 13. Sed *Kam.* vbique poscit *M. I.* itemque *Mas. impr.* & Erff. ℣. 14. כֹּל per *Makk.* & *Kametsch.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. 21. 22. CAP. XIII, ℣. 1. Sine præmisso *Spatio* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. לְחַטָּאת per *Kam.* 1. 6. 9. 10. 20. sic su. c. contra *M. I.* itemque contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* ℣. 2. וְהָיָה cum *Gaiah* 1. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.*

הָעֲצַבִּים מִן־הָאָרֶץ וְלֹא יִזָּכְרוּ עוֹד וְגַם אֶת־הַנְּבִיאִים
וְאֶת־רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן־הָאָרֶץ׃ 3 וְהָיָה כִּי־יִנָּבֵא
אִישׁ עוֹד וְאָמְרוּ אֵלָיו אָבִיו וְאִמּוֹ יֹלְדָיו לֹא תִחְיֶה כִּי
שֶׁקֶר דִּבַּרְתָּ בְּשֵׁם יְהוָה וּדְקָרֻהוּ אָבִיהוּ וְאִמּוֹ יֹלְדָיו
בְּהִנָּבְאוֹ׃ 4 וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵבֹשׁוּ הַנְּבִיאִים אִישׁ מֵחֶזְיֹנוֹ
בְּהִנָּבְאֹתוֹ וְלֹא יִלְבְּשׁוּ אַדֶּרֶת שֵׂעָר לְמַעַן כַּחֵשׁ׃ 5 וְאָמַר
לֹא נָבִיא אָנֹכִי אִישׁ־עֹבֵד אֲדָמָה אָנֹכִי כִּי־אָדָם הִקְנַנִי
מִנְּעוּרָי׃ 6 וְאָמַר אֵלָיו מָה הַמַּכּוֹת הָאֵלֶּה בֵּין יָדֶיךָ
וְאָמַר

a) *idola* Hos. 14, 9. q. d. *dolorifica*, quod cultus illorum nihil habeat præter dolorem & ægritudinem Ps. 127, 2. vel potius, *solicite elaborata*, coll. Ier. 22, 28. Iob. 10, 8. Poni hic autem videntur *idola* pro quouis cultu falso & electitio, contra & præter verbum Dei instituto: vix enim constat, Iudæos crassa se idololatria, saltim post Hierosolymæ excidium ad hæc vsque tempora, commaculasse. b) Quidam de toto terrarum orbe explicant; sed malumus cum aliis *de terra* Israelis, coll. infra v. 8. it. c. 12, 12. & not. c. 7, 5. c) ita vt ne *commemorentur* quidem *amplius* Ex. 23, 13. Hos. 2, 19. d) *sed & prophetas*, sc. falsos: coniunguntur enim hic cum *spiritu immunditiæ*; & infra v. 3. 4. indigitantur vt *falsa loquuti*. Prætorea tale hic merito concipitur subiectum, quale permittitur a suo prædicato, *remoueri ex terra*, quod importat detestabile quid ac impurum. Sic Ion. LXX. & Ar. pseudoprophetas. cf. enim Ioel 3, 1. & quæ ad Num. 11, 29. ex R. *Bechai* notauimus. Duo igitur hic versus eliminanda promittit, 1. falsum *cultum*, hemistichio priori; 2. falsam *doctrinam*, hemistichio posteriori. e) & *spiritum immunditiæ*. R. *Sal.* intelligit peccatum originale seu *prauam concupiscentiam*: quia vero hic Pseudoprophetis iungitur, malumus *cum Tarn.* ipsum interpretari *Diabolum* per illos loquentem in fictis suis oraculis. Dicitur autem is *immunditiæ spiritus*, cum quia impurus ipse est, tum quia per impuram doctrinam, quam vatibus istis atque cultoribus suis inspirat, alios impurat atque seducit. LXX. καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον.

θαρτον. cf. Matth. 10, 1. c. 12, 43. Marc. 1, 26. Apoc. 16, 13. 14. it. 1 Reg. 22, 21. 22. Hos. 4, 12. 1 Tim. 4, 1. 1 Ioh. 4, 1. f) *transire faciam*, hoc est, *remouebo* c. 3, 4. 1 Reg. 15, 12. Ps. 119, 37. vt ne amplius sicut olim, in hac terra grassetur.

ỳ. 3. g) Fietque cum vel *si prophetauerit quis porro*, sc. mendacium loquens in nomine Domini, vt modo sequitur, quod tamen nec facile futurum esset, coll. v. 2. quippe falsis etiam prophetis ad frugem redituris, ita vt imposturæ atque insaniæ suæ ipsos pœniteat v. 4. 5. 6. Hypothetice loqui videtur, ponens casum, coll. כִּי Num. 5, 20. sc. vt ostendat, quo animo ceteri erga pseudoprophetã futuri essent, sicubi talis omnino m. posthac existeret. h) statim *pater eius & mater* obliuiscentur parentum, vt Dei retineant seruitutem. *Hieron.* i) ipsi illi, *qui genuerunt eum*, seu *parentes eius*. Scilicet adfectui naturæ non plus tribuent, quam zelo & pietati in Deum. Deut. 33, 9. coll. Ex. 32, 26. seqq. Matth. 10, 37. & ibidem e contrario v. 21. k) *non viues*, sed, vt meruisti, occideris. 2 Reg. 10, 19. Respicitur ad legem Mosis, secundum quam capitale erat, si quis prophetæ nomen sibi arrogans, apostasiam a Domino, aut saltem vere contra verbum diuinum, siue aliorum Deorum, siue ipsius Iehouæ nomine, docuisset. Deut. 13, 6. c. 18, 10. Significatur autem, inuigilaturam esse Ecclesiam, vt ne pestes huiusmodi amplius exsistant; sin vtique exstiterint, habituram tamen ipsam non solum probationis donum, ad probandum spiritus, num ex Deo sint, sed zelum quoque, ad malum eliminandum. 1 Ioh. 4, 1. 2 Cor. 7, 11. Deut. 13, 6. l) *atque ita confodient ipsum* c. 12, 10. *Hieronymus*, Tam piæ, inquit, erunt omnium in Deum mentes, vt non exspectetur publicum iudicium, sed pereant, qui tales sunt, sententia propinquorum. Ita igitur, quicquid est huius rei, innueretur, Zelum fore heroicum: quomodo Pinehas Israelitam cum Moabitide in lupanari transfixit Num. 25, 8. Sed nec necesse est, ita explicare, vt parentes priuato tantum arbitrio filium pseudoprophetam confossuri esse intelligantur. Immo probabile est valde, ad legem hic respici Deut. 13, 7.-11. secundum quam tenebantur Israelitæ, si vel a proximo ad idololatriam pellecti fuissent, ei non solum non parere, sed eius quoque impietatem adeo detestari, vt nec propter cognationem ei parcerent, quin magistratui denunciarent, damnatoque sententiis iudicum primi manus iniicerent ad necandum, ac tum demum populus. m) *eo quod sic vaticinatus ille est*. Præf. בְּ caussale, vt 2 Par. 16, 7. c. 22, 6.

ỳ. 4. n) *Die isto*, cum tanta lux erit in Ecclesia ad discernendum spiritus, tantusque zelus ad eliminandum malos v. 3. o) *pudefient*, luci exposita ac ab ipsis etiam agnita rei turpitudine ad frugem redituri Rom. 6, 21. cf. Es. 44, 9. 11. p) Vid. not. v. 2. q) cf. Mich. 3, 6. r) *cum prophetaret*, vel prophetandi munus sibi quondam arrogaret v. 3. s) *nec induent* porro *togam* vel *chlamydem pili*, h. e. *pilosam* vel *villosam*, ὁ. τριχίνην, Gen. 25, 25. e pilis caprinis vel camelinis factam, qui quondam Eliæ aliorumque forte Prophetarum Dei habitus fuerat 1 Reg. 19, 13. 19. 2 Reg. 1, 8. Matth. 3, 4. Hebr. 11, 37. Apoc. 11, 3. Tales igitur Prophetas etiam falsi doctores vestitu suo mentiti fuerant, vt austera vitæ specie se commendarent Matth. 7, 15. Vulg. *nec operientur pallio saccino*. cf. Es. 20, 2. Apoc. 6, 12. t) *ad mentiendum*, sub specie, quasi & ipsi prophetæ veri essent 1 Reg. 13, 18.

ỳ. 5 u) *Immo dicet* huiusmodi homo, interrogatus forte, num propheta sit vel fuerit? x) Adeo pudebit ipsum pristinæ impietatis ac stultitiæ suæ, vt *prophetæ* nomen, quod velut honorificum ambiuerat olim, nunc vt turpe sibi deprecaturus sit, &, si fieri posset, nollet se vmquam vel adfectasse hunc titulum, vel alios eius ab ipso adfectati reminisci. cf. Am. 7, 14. y) *colens terram* Prou. 12, 11. *agricola* Gen. 4, 2. ad stiuam atque aratrum, quam ad docendum ac prophetandum, aptior. z) *homo* aliquis. Leu. 1, 2. a) S *vendidit me*; q. d. *fecit me emi*. Hiph. (1) Alii: *seruire me coegit*, ex Aethiopismo, coll. metaphrasi Aeth. Apoc. 9, 20. & Ps. 2, 11. cf. not. Ez. 8, 3. Simplicissime nobis exponi posse videtur: *emit me*, seu pretio vel mercede data *me habuit* vt seruum seu operarium. Coh. 2, 7. Neh. 5, 8. Complura enim apud Hebræos verba sunt, quorum significatio in Coniugationibus *Kal & Hiphil* vix differt, vt כָּבַשׁ & הִכְבִּישׁ subigere, כָּרַת & הִכְרִית exscindere &c. b) *inde a pueritia mea* 1 Sam. 12, 2. Ez. 4, 14.

ỳ. 6. c) *Quodsi* vero quis, instando vlterius, *dixerit ad eum*. d) *Plagæ* hic sunt *plagarum* seu vulnerum *vestigia* ac cicatrices. *Kimchi*: Si ita est, te prophetam non fuisse, *quid igitur plagæ hæ*, quæ *inter manus tuas*? plagæ namque videntur prodere, te ausum vaticinari, parentesque tuos te percussisse & castigasse, vt ne prophetares. cf. not. supra v. 3. At *Grotius* intelligit *stigmata* inusta manibus, per quæ solebant diis gentium se mancipare, inscripto eorum signo, nomine aut numero, Apoc. 13, 16. 17. Quod præferimus propter hemistichium sequens. Forte etiam *respicitur* ad incisionem manuum, Baaliticis vatibus solemnem 1 Reg. 18, 28. ex qua stigmata omnino remanebant. Cf. e contrario *stigmata Christi* Gal. 6, 17. e) *intra manus*, vel *in manibus tuis*. Sic *Nold.* p. 193. coll. Prou. 26, 13.

ỳ. 3. וּדְקָרֻהוּ per *Kadma* 6. 7. 9. 10. 20. At per *Rbbia* 5. 17. 18. 24. & Ber. בְּהִנָּבְאוֹ per *Caph* loco *Beth* alii libri in marg. 7. 8. ỳ. 5. כִּי per *Merca* 3. 7. 10. 13. 14. 15. 19. sic se. 5. אָדָם הִקְנַנִי ita 1. 2,

7 וְאָמַר אֲשֶׁר הֻכֵּיתִי בֵּית מְאַהֲבָי׃ חֶרֶב עוּרִי עַל־
רֹעִי וְעַל־גֶּבֶר עֲמִיתִי נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת הַךְ אֶת־הָרֹעֶה
8 וּתְפוּצֶיןָ הַצֹּאן וַהֲשִׁבֹתִי יָדִי עַל־הַצֹּעֲרִים׃ וְהָיָה בְכָל־
הָאָרֶץ נְאֻם־יְהוָה פִּי־שְׁנַיִם בָּהּ יִכָּרְתוּ יִגְוָעוּ וְהַשְּׁלִשִׁית
9 יִוָּתֶר בָּהּ׃ וְהֵבֵאתִי אֶת־הַשְּׁלִשִׁית בָּאֵשׁ וּצְרַפְתִּים כִּצְרֹף
אֶת־הַכֶּסֶף וּבְחַנְתִּים כִּבְחֹן אֶת־הַזָּהָב הוּא יִקְרָא בִשְׁמִי
וַאֲנִי אֶעֱנֶה אֹתוֹ אָמַרְתִּי עַמִּי הוּא וְהוּא יֹאמַר יְהוָה
אֱלֹהָי

Mmmm 4 פא ד

f) Plagæ hæ sunt, *quibus percussus sum in domo amasiorum meorum*, h. e. idolorum ac dæmonum, quos ego, proh! pudor, antehac sectabar. Est pristinæ turpitudinis non sine rubore confessio. q. d. Licet dissimulare conatus fuerim, tamen interrogando me ita vrges, vt mihi fatendum sit quod res est, quamuis me valde pudeat: Sunt vtique non optima stigmata, quæ meis obseruasti in manibus, signa nimirum sunt idololatriæ ac pseudoprophetiæ, quibus deditus olim fui. Atque ita innuitur, Pseudoprophetas, licet iam conuersos, tn. laturos etiam tum ignominiam suam esse, perinde ac Leuitis & sacerdotibus ex Ithamari familia prædictum Ez. 44, 10-14. *D. Kimchi* quidem ita: Non sunt plagæ ob prophetiam inflictæ, sed quibus ab illis, qui me amabant, in pueritia castigatus sum, quod deses in colendo agro exstitissem. *Tarz.* vero sic: Plagæ hæ sunt, non quas ego sponte mihi intuli ad fraudandum alios, sed *quibus percussus fui* inuitus *in domo amantium me*, meque istis duris remediis, cum mitioribus parere prius nollem, a malo instituto ad bonum reuocantium. Verum obstat vtrique expositioni, quod *Participium Piel* מאהבים constanter *in vitio* ponitur, impuros significans *procos*, cum quibus quis vel quæ scortatur, siue physice, siue spiritualiter, coll. Ier. 22, 20. 22. Ez. 16, 33. 36. 37. c. 23, 5. 9. 22. Hos. 2, 7. 9. 12. 14. 15. Thren. 1, 19

℣. 7. *g*) Ceterum vt ab ouo, quod aiunt, explicationem totius rei ordiar, ego Deus Pater sic aio: *O gladie* &c. Est vtique hic ἐπάνοδος seu ad superiora (c. 11, 11. 13.) regressio. Cum enim nos hactenus filum pro-

prophetiæ iam duxerit ad nouissima N. Testamenti, inprimis ad futuram Iudæorum conuersionem, c. 12. & 13. inseruntur nunc porro, quæ partim ad N. Testamenti initia pertinent. Neque ista res vitii quidquam

habet: nam v. 9. redit ad nouissima, quæ Domino visum est cum antecedentibus, per breuem horum recapitulationem, connectere, vt clariora hoc modo & explicatiora fierent. Vide supra not. v. 1. & *Vitringæ* Typ. Doctr. Proph. p. 188. *Prosopopœia* autem est, cum *gladium*, velut persona esset, vocat. cf. Ier. 25, 29. Insuper obseruandum, *gladium* hic in genere pro violentiæ ac necis instrumento venire, ita vt, quamuis Dominus noster gladio præcise interemtus non fuerit, tamen hoc vaticinium in mortem ipsius bene quadret, quia violenter ad mortem vsque est vulneratus, coll. supra c. 12, 10. Es. 53, 5. Dan. 9, 26. Sed & *gladios* Iudæi, saltem in captiuatione Christi, adhibuerunt Matth. 26, 47. 55. *h*) *euigila*, h. e. agitare, coll. not. c. 9, 13. *Imperatiuus* est *pro Futuro*, vt sæpe: q. d. Futurum est, vt euigiles seu exciteris. Habet tamen hanc emphasin, vt innuat, Christum ex decreto & voluntate Patris sui occisum; adeoque Iudæos, cum cruci eum fixerunt, vel ignorantes consilii diuini exsecutores fuisse. Esa. 53, 6. 10. Ps. 40, 9. Act. 2, 23. *i*) *super pastorem meum*, non titulo tenus talem, qui *stultus* supra c. 11, 17. vocabatur; sed eum, cui ipse ego oues occidionis de domo Israel pascendas dedi c. 11, 4. 7. qui vitam ponit pro ouibus Ioh. 10, 11. Quis hic sit, Christus perspicue nos docet Matth. 26, 31. & Marc. 14, 27. vbi hunc textum de seipso allegat. *k*) *& super virum.* Nomen hoc Christi diuinum robur & præpollentiam denotat, coll. not. Ier. 31, 22. *l*) *proximum meum.* Nomen hoc, quando homini iungitur, notat eiusdem participem naturæ seu (vt loqui nobis liceat) *cohominem*, cuiuscunque generis ille vel regionis fuerit Leu. 5, 21. c. 18, 20. c. 19, 11. 15. 17. c. 24, 19. c. 25, 14. 15. 17. Quem igitur Deus *proximum suum* dicit, eum oportet esse ἴσα Θεῷ Phil. 2, 6. Patrique ὁμοούσιον, h. e. eiusdem essentiæ & consubstantialem; qualis vtique Deus Filius Ioh. 1, 18. Col. 1, 15. Hebr. 1, 3. Adeoque quod *R. Salomo* explicat, quem adiunxi mihi ad custodiendum oues meas, sicut ego, non exhaurit vocabuli emphasin. *Ion.* vero male in tertiam transfudit personam: *& super socium eius qui similis ipsi est.* *m*) c. 3, 9. *n*) *Percute*, sc. quisquis percuties. Imperatiuus indefinitus seu impersonalis, æquipollens Indicatiuo, *percutietur pastor*, vel (vt habent Euangelistæ Matth. 26, 31. Marc. 14, 27. *percutiam pastorem.* Dominus enim, dum percuti iubet, percutit ipse, coll. not. Amos 9, 1. & c. 6, 11. cf. Esa. 53, 4. Ps. 69, 27. *o*) *vt*, capto ac necato pastore, *dispergantur oues*, 1 Reg. 22, 17. Ez. 34, 5. sc. discipuli eius, Ioh. 16, 32. *p*) *referam tamen manum meam*, quam paulisper, sibi ipsos relinquens, subduxeram; *Tarn.* Ita autem limitatur dispersionis adnunciatio. q. d. Dispersio tamen hæc non erit finalis, sed momentanea, quippe ex qua paullo post resurrectionem Pastoris sui, palantes ego recolligam. Esa. 1, 25. *q*) *super paruos* seu *paruas ouium* (1) sc. ad recolligendum eas. Continuatur tropus, adeoque indigitantur, qui percusso pastore fugerant; Apostoli nimirum, aliique ex Iudæis in Christum iam credentes & per ipsos porro in eum credituri. *Parui* igitur dicuntur ratione tum numeri, quo superabantur ab infidelium turba, tum æstimationis, qua despecti plurimis erant. cf. supra c. 11, 7. 11. Ier. 49, 20. c. 50, 45. & Luc. 12, 32 ℣. 8. *r*) Quantum *vero* ad obstinatos & Euangelio Christi credere nolentes, *fiet* &c. *s*) *in tota terra*, sc. Iudaica v. 2. quæ δεικτικῶς & eminenter sic dici solet, coll. not. c. 7, 5. & c. 12, 12 Exponitur nempe, quæ fata Iudæorum populus & terra sit habitura, post Pastorem ab illis percussum, & repudiatum eius Euangelium. *t*) *portio duorum*, h. e. *gemina*, *dupla*. Phrasis ex diuidunda hereditate sumta Deut. 21, 17. 2 Reg. 2, 9. Significantur autem *duæ tertiæ*, h. e. maior pars incolarum terræ: ponitur enim contra *tertiam partem*, quæ ab excidio superfutura promittitur. *u*) *in ea*, scilicet terra Iudaica. *x*) *exscindentur* per Romanos, sub Vespasianis, Traiano, Adriano, & *exspirabunt.* Gen. 7, 21. Ios. 22, 20. *y*) *tertia vero* demum *pars*, h. e. minor. cf. Ez. 5, 2. seqq. *z*) *relinquetur*, h. e. superstes ab excidio manebit, *in illa*, ita vt saltem non tota gens exscindatur, sed reliquias habeat, in nouissimis dierum, postquam in ignem prius illatæ fuerint, saluandas v. 9. cf. c. 14, 2. Esa. 4, 3. c. 37, 31. Ez. 6, 8. 9. c. 12, 16. Zeph. 3, 12. ℣. 9. *a*) *Adferam tamen & hanc tertiam partem*, quæ sub Romanis ab excidio supererit, v. 8. *b*) Ion. *in tribulationem velut in fornacem ignis.* Quo referri potest, quidquid malorum populus Iudaicus per vniuersum tempus præsentis dispersionis suæ sensit, aut sentiet adhuc in posterum. *D. Kimchi* inprimis de angustia (quas vocant Iudæi) passionum Messiæ, ac de bello Gogi & Magogi explicat. cf. Es. 6, 13. Ez. 5, 3. 4. 1 Cor. 3, 15. *c*) *atque sic liquabo eos* igne tribulationum, *quemadmodum liquatur argentum*, non vt pereat plane, sed vt a scoriis purgetur. Es. 48, 10. Ez. 22, 22. Mal. 3, 2. 3. Ps. 66, 10. Prou. 17, 3. *d*) *tandemque probabo* vel *probatos faciam eos*. Ier. 9, 6. Ps. 66, 10. 1 Petr. 1, 7.

Scilicet, vt fuluum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.

e) *Ille* demum, sc. populus reliquus, igneque liquatus ac probatus. *f*) Esa. 41, 25. c. 65, 24. *g*) c. 10, 6. Esa. 58, 9. *h*) *dixi*, h. e. lubens ac promtus *dicam.* *i*) cf. c. 2, 15. c. 8, 8. Esa. 51, 16. Hos. 1, 9. c. 2, 1. 3. 25. *k*) Ioh. 20, 28. cf. Deut. 26, 17. 18.

℣. 7. עמיתי ita legunt *Orientales*, sed עמיתו scribunt. והשבתי sic *milel* 3. 7. 8. 15. 17. 18. 22. sec. *Mas. Erff.* At reliqui *milra.* ℣. 8. ויגועו cum præf. ו *Vau* 1. 2. 3. sic sa. 5.

יד אלהי : הנה יום־בא ליהוה וחלק שללך
2 בקרבך : ואספתי את־כל־הגוים אל־ירושלם
למלחמה ונלכדה העיר ונשסו הבתים והנשים
תשגלנה ויצא חצי העיר בגולה ויתר העם לא יכרת
3 מן־העיר : ויצא יהוה ונלחם בגוים ההם כיום הלחמו
4 ביום קרב : ועמדו רגליו ביום־ההוא על־הר הזיתים
אשר

הפטרת יום א של סכות

תשגלנה ק

CAP. XIV, ℣. 1. *l*) *Ecce vero!* Particula *excitationis* præmittitur, quia quod sequitur, est res valde notabilis, cum quod ad insignem Ecclesiæ *adflictionem*, tum quod ad illustre Dei *auxilium*, adflictis Ecclesiæ rebus ferendum. *m*) *dies* aliquis *venturus* est, idem scilicet, de quo iam supra c. 12, 2. 3. seqq. anticipando actum: quippe quo Hierosolyma ab omnibus circumcirca gentibus v. 2. 12. coll. c. 12, 2. & ab ipso etiam Iuda est oppugnanda v. 14. coll. c. 12, 2. Dominus ipse contra gentes istas pugnabit v. 3. coll. c. 12, 9. immissa cum hominibus tum iumentis tabe, stupore ac cæcitate v. 12 -- 15. coll. c. 12, 4. Hierosolyma subter se habitatura v. 10. 11. coll. c. 12, 6. &c. Adeo vt prolepsis sit, quidquid huius rei iam dictum c. 12, 1 -- 9. & heic tanquam proprio suo loco vlterius declaretur. Aduentus autem huius diei merito adhuc futurus creditur, totumque caput, de nouissimis hostium contra sanctam ciuitatem conatibus pariter, ac vindicta Dei, ab hostibus sumenda, cum subsecutura dehinc securitate & gloria Hierosolymæ, explicatur. Quo qd. nos ducit tum argumentum ipsum capitis, quod nondum cernimus impletum, tum eius cum N. T. ac S. Apocalypsi inprimis collatio, quam in adnotatis passim daturi sumus. Nec male Cl. *Vitringa* Comm. in Apoc. p. 1115. explicat de adflictione Ecclesiæ nouissima, cuius typus extiterit in adflictione Epiphanica; illa nimirum, quæ in tempus incidit Antichristianismi destruendi Apoc. 19, 19. etsi id alii referant ad illam adflictionem, quæ postrema inferetur Ecclesiæ per *Gogum* atque *Magogum* Apoc. 20, 7. 8. 9. Ez. 38. & 39. Quomodo ex Christianis *Hœckium* ad h. l. & ex Hebræis *D. Kimchium* de ereptione Hierosolymæ ab inuasione Gogi atque Magogi id explicasse videmus. Cf. etiam *Meyer.* ad vltima Ezech. p. 98. seqq. Quæ vero hic de gloria Hierosolymæ Zacharias habet, recte non minus ad Apoc. c. 21. & 22. reducuntur. *n*) *Domino.* Est *Datiuus* non solum *caussa* gubernantis, sed etiam honoris *&* *gloriæ.* q. d. dies, quem Dominus ipse mira gubernatione sua adducet, & qui propter illustrem euentum Domino admodum gloriosus extiterit. Ez. 2, 12. Ez. 30, 3. c. 39, 13. *o*) *vt distribuatur*, vel *quum distribuetur* ab hostibus. *Pyal* (3) Es. 33, 23. Am. 7, 17. cf. Gen. 49, 27. Es. 53, 12. *p*) *spolium tuum*, hoc est, tibi ademtum, Deut. 13, 17. c. 20, 14. Es. 33, 4. Est apostrophe ad *Hierosolymam*, (coll. hic v. 2.) quippe de qua iam supra locutus fuerat cap. 12, 2. seqq. c. 13, 1. seqq. aut, si mauis, ad *terram Iudæ*, de qua c. 13, 8. *Ion.* in bonam partem: *Diuident domus Israel opes populorum in medio tui, Ierusalem.* Sed nostram expositionem firmant sequentia v. 2. de vrbe capienda, domibusque diripiendis, quæ huius commatis declarationem continent. *q*) *in medio tui*, seu *intra te*, Hierosolyma. Quod suam omnino emphasin habet. Nam, vt *Hieronymus* ait, solet frequenter accidere, vt quæ subito impetu in ciuitate direpta sunt, foris in agro aut in solitudine diuidantur, ne forte hostes superueniant: hic autem, - quæ direpta sunt, in ciuitatis medio diuidentur, pro securitate victoriæ. ℣. 2. *r*) *Congregabo enim*, mira sc. rerum gubernatione facturus, vt conueniant, ac iudicia, quæ sancto consilio super populum meum destinaui, vel ignorantes exsequantur, exsequuti vero vicissim horribili interitu pereant. Ez. 39, 2. Zeph. 3, 8. Huc videtur etiam respici Apoc. 20, 8. *s*) cf. c. 12, 3. & Ez. 38, 4. seqq. *t*) *aduersus Ierusalem*, coll. אל Ios. 10, 6. *u*) *ad bellum*, h. e. ad pugnandum aduersus illam. Es. 7, 1. Obad. v. 1. *x*) Non solum vero oppugnabitur, sed *&* *expugnabitur vrbs.* 1 Reg. 16, 18. Non erunt mera molimina, quæ hostes audebunt, sed effectum quoque habitura; non maiorem tamen, quam illis permittam; quod finis huius versiculi docet. Exaggerantur itaque primo mala, vt ingentia futura, deinde vero limitantur, vt moderanda. *y*) *&* *diripientur domus.* Es. 13, 16. Ps. 89, 42. *z*) *&* *mulieres* (tanta erit hostium vis & libido, vt nec corporibus quidem parcat) *comprimentur* (4) Deut. 28, 30. Es. 13, 16. seu quod idem est, sec. Kri: *concubitum patientur.* *a*) *&* *exibit*, ab hostibus educenda, -- in captiuitatem. Ier. 29, 16. *b*) *dimidia pars* incolarum *vrbis*; cui modo opponitur *residuum populi*, tanquam dimidia pars altera. *c*) *at residuum populi.* 2 Reg. 25, 11. Zeph. 2, 9. Innuitur, Deum, vt gentes istas velut imperator conscripserit, sic efficaciter illis imperaturum, miraque rerum gubernatione effecturum, vt saltem non omnes ducant captiuos, sed dimidiam populi partem in vrbe superstitem relinquant. *Hieronymus* ex situ veteris Hierosolymæ conciliationem tentat. Quomodo autem, inquit, media pars capta sit ciuitatis, & reliquus populus in vrbe permanserit, -- approbatur, septemtrionalem vrbis & inferiorem partem esse captam, montem autem Templi & Sion, in quo arx erat, integra remansisse. *d*) *non exscindetur ab* vel *ex vrbe*, h. e. manebit in illa. Hæc autem ad Hierosolymam a Romanis expugnatam referri haud posse, obseruat *Meyerus* ad vlt. Ezech. p. 98. cum omnes Iudæi, qui tunc in vrbe inuenti, vel interfecti, vel seruituti mancipati, & vrbs ipsa funditus deleta sit, vt nemo in ea superstes manserit. ℣. 3. *e*) *Tunc vero*, cum mensuram iudiciorum diuinorum in ciuitate Dei impleuerint, eamque, quod satis sit, castigauerint, *exibit* tanquam gloriosus imperator, contra ipsos iam pugnaturus hostes, quos modo ad pugnandum contra Ierusalem congregauerat v. 2. Rumpet tandem longanimitatem, qua hostibus ad probationem populi sui hactenus conniuebat. Vel etiam caussaliter reddi potest, *Nam exibit*: vt ratio reddatur, ob quam excidium incolarum vrbis negetur fore vniuersale. Ceterum *terminus* hic *militaris* est, coll. 2 Sam. 5, 24. c. 11, 1. Es. 42, 13. Hab. 3, 13. Vid. not. Mich 1, 3. & cf. Apoc. 19, 11. seqq. c. 20, 9. *f*) *&* *pugnabit contra gentes istas* v. 2. sc. terræ motu v. 4. 5. Ez. 38, 19. 20. immissa eis tabe, coll. hic v. 12. confusione v. 13. seqq. &, si iudicandum ex simili, etiam peste, sanguine, imbre, grandine, igne ac sulphure Ez. 38, 22. Es. 34, 8. 9. 10. Ps. 11, 6. Apoc. 20, 9. cf. Es. 30, 32. *g*) *die prælii.* 2 Sam. 17, 11. nempe contra Aegyptios, *ad mare algæ*, quod addit *Ion.* immo & alias, quoties ipse mirabiliter suis succurrit, hostesque ex alto debellauit. cf. Ex. 14, 14. 25. c. 15, 3. seqq. Ios. 10, 10. 11. 14. Iud. 4, 15. c. 5, 20. 1 Sam. 7, 10. 2 Sam. 5, 24. c. 22, 15. 2 Reg. 19, 35. &c. Tale quid autem in Romanis, Hierosolymam sub Tito impune impugnantibus, nihil factum legimus. ℣. 4. *h*) *Stabunt autem pedes eius*, Iehouæ nimirum, pugnantis contra hostes pro populo suo v. 3. Quod itidem, ac præcedens *Exibit*, de Domino ἀνθρωποπαθῶς dictum accipimus cum Chaldæo, qui ita: *Et manifestabit se in fortitudine sua.* Sic Dominus legitur super montem Sinai descendisse, vt mons totus ob maiestaticam eius præsentiam contremuerit, Exod. 19, 18. 20. cf. Es. 63, 19. c. 64, 1. Ps. 104, 32. Ps. 144, 5. 6. Adeoque innuitur, fore, vt illic inprimis suam ostentet Dominus præsentiam, hostes cædendo, suis vero asylum atque effugium parando. *i*) *die*, h. e. tempore *isto*, de quo v. 1. cf. v. 6. 7. 8. 9. 13. *k*) *super monte olearum.* 2 Sam. 15, 30.

CAP. XIV, ℣. 1. הנה יום Ita 2. & *Ber.* ℣. 2. הגוים sine *Psik* per solum *Merca* 13. 19. per solum *Mun.* 1. 3. 13. Sed 'Psik' poscit *Maf. Erff.* h. l. & *Ind. Baf.* f. 60. col. 8. Per *Psikmun.* vero 5. 6. 7. 9. 20. 22. 23. & *Ber.* contra *Maf. impr.* Gen. 30, 16. ויצא per *Kadma* 1. 2. at per *Rbhia* 3. & *Ber.*

אשר על־פני ירושלם מקדם ונבקע הר הזיתים מחציו
מזרחה וימה גיא גדולה מאד ומש חצי ההר צפונה
ה וחציו נגבה׃ ונסתם גיא־הרי כי־יגיע גי־הרים אל־
אצל ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש בימי עזיה מלך־
6 יהודה ובא יהוה אלהי כל־קדשים עמך׃ והיה
7 ביום ההוא לא־יהיה אור יקרות יקפאון׃ והיה יום־אחד

וקפאון ק

הוא

Mm mm 5 פא ה

l) cf Ez 11, 23 m) *& rumpetur* (diffilietur) *mons olivarum*. Erit hic effectus Domini pedibus suis monti insistentis. Innuitur autem hæc montis fissio per terræ motum futura v. 5. cf. Num. 16, 31. Ps. 78, 13. Neh. 9, 11. Ceterum *Tarn.* cum aliis, Factum hoc, inquit, est partim in die adscensionis, cum pedes Christi stabant in hoc monte, & ipse, priusquam adscenderet, præcepta Apostolis dabat, ut in totum terrarum orbem Euangelium diuulgarent; partim post diem pentecostes, cum iam ipsi Spiritus S. donis miraculosis erant instructi, & ita terram egressi verbum Euangelii prædicabant, coll. Marc. 16, 19. 20. Luc. 24, 50. 51. Act. 1, 2. Adde Matth. 25, 30 & Act. 1, 12. coll. v. 9. Ita enim, inquit, spiritualiter mons ille oliuarũ, ad quẽ congregati Apostoli fuerant, diuisus fuit in omnes mundi angulos, cum se illi in hoste contulerant &c. Quomodo & nos libenter interpretaremur; verum alio nos ducit propheticum filum, cum argumentum. Nam in antecedentibus v. 1-3. actum est de Hierosolymæ oppugnatione, non per Romanos, (quod pauca ex nostris liquet adnotatis) sed multum diuersa ac posteriori, per Antichristum, quantum assequimur: quando igitur heic pedes Domini dicuntur *eodem die* monti olearum instituti, facile adparet, id ad eandem referri debere temporis periodum. Si argumentum ipsum vaticinii spectes, repræsentatur hic Dominus, non ut abiturus vel *adscensurus* ad cælum, quemadmodum l.c. cum, videntibus Apostolis, ex olearum monte nube se leuaret; sed ut *descensurus* de cælo in montem istum, ad hostes cædendum & suis contra opitulandum, coll. v. 3. & 5. Insuper fissionem montis *violentam* pro-

prophetia hæc innuit, quæ non solum hostibus exitiabilis, sed ipsis quoque fidelibus sit terribilis futura, ut fugiant: quod vero, ut alias circumstantias mittamus, ad adscensionem Christi & subsecutam Euangelii prædicationem non nisi coacte accommodatur. Futuro igitur tempore adhuc implendum credimus, modum vero impletionis, circa quem luminis nostri fatemur hebetudinem, Deo in solidum committimus. n) Vulg. *ex media parte sui.* o) *ortum atque occasum versus.* Sic vallis, fisso monte extituræ, ductus & protensio in longitudinem ab occidente ad orientem describitur, boreali montis parte versus boream, meridiali vero versus meridiem (ut sequitur) recessura. p) *in vallem.* v. 5. ita ut inter partes montis dissilientes magna existat vallis, seu (ut LXX. harmonica voce utentes expresserunt) magnum *chaos* vel *hiatus.* q) *recedet enim* Num 4 44. e loco suo Es. 46, 7. per concussionem terræ c. 54, 10. r *dimidia pars* vna *montis* diffissi. ✠. 5. s) *Et fugietis*, popule mi, (hunc enim supra v. 1. feminino quidem utens in respectu urbis, quæ populum continet, adlocutus est) non quidem sine ingenti terrore ac trepidatione, ob horribilem illam concussionem; vobis tn. salutariter: quoniam hæc fuga vos ad asylum, in quo tuti ab hostibus, meisque in eos grassaturis iudiciis, sitis, ducet. Cf. Num. 16, 34. c. 35, 25. & vide infra Varr. Lect. t) *per vallem montium meorum*, h.e. montis in duas a me fissi partes. v. 4. u) *quoniam pertinget* hæc vallis &c. Es. 8, 8. Parenthesis usque ad Segoltam, motiuum fugæ per hanc vallem, ab ipso Domino pro populo suo apertam, subiungens. x) *Cocc.* appellatiue: *ad* quod *seposuit*, Num. 11, 17. coll. simili Pronominis ellipsi 1 Par. 15, 12. *ad* quod *paraui illi*, h.e. ad locum a me Arcæ paratum. Consolatio, inquit, ingens Ecclesiæ, quod Deus aliquid seposuit, quo pii (in valle illa siti, ubi sc. fit destructio celsitudinum) fugere possint, habituri animam suam pro præda, &, quod necessarium est, receptum & alimoniam inuenturi. Verum sic Dominus (hunc enim priori hemistichio esse qui loquitur, patet ex præmisso *vallis montium meorum*) in prima potius dixisset persona, *seposui*. Vulg. *usque ad proximum*; probabiliter ex אצל *prope* Gen. 39, 10. sed obscuro sensu, aut nullo. Simplex verborum fluxus nomen hoc legenti insinuat ut proprium loci, *usque ad Atsal*: quomodo *Ion. A. Esra, Sch.* aliique. Et proprium quidem viri est 1 Par 8, 37. 38. c. 9, 44. loci vero cognatum *Beth haetsel* Mich. 1, 11. ubi videsis not. Ceterum fueritne unquam Orientem versus prope Hierosolymam locus *Atsal* dictus, id non moramur. Videtur enim hic tantummodo alludi ad significatum illius Nominis symbolicum seu appellatiuum, qui per diuersam etymologiam duplex esse potest, pro vaticinii tamen scopo uterque bonus. Nam si ab אצל deriuaueris; innuetur locus a Domino *sepositus*, ut sit piorum refugium, cuiusmodi Lotho fuit *Tsoar* Gen 19, 20 seqq. &, circa tempus excidii Hierosolymæ per Titum, Christianis *Pella*: Sin a צל *umbra*, cum *Aleph præformatiuo*; innuetur locus *umbram* & protectionem a malo *præbiturus*. Utrouis modo formare volueris, in genere significabit *asylum*, quam vocem Hebraica ipso pene exprimit sono. y) *fugietis, inquam*. Post interiectam parenthesin Verbum hoc reassumitur ex initio versus, ut sententia absoluatur. z) *quemadmodum fugistis* olim, sc. in lumbis maiorum vestrorum, coll. Hebr. 7, 9. 10. Vel est Kœnopoeia ut Ez. 12, 22. Hos. 10, 3 &c. a) *propter terræ motum.* Supponitur ergo Dominus & hic contra hostes venturus esse cum terræ motu; quemadmodum in vaticinio contra Gogitas diserte ponitur Ez. 38, 19. 20. cf. Es 29, 6. Apoc. 6, 12. c. 11, 13. 19. c. 16, 18. b) De qua quidem concussione tacent historiæ V. T. sed loquitur Propheta Usiæ coæuus Am. 1, 1. ubi vide not. c) *Atque sic veniet* cum & sub terræ motu, tanquam vindex populi sui. Alii caussaliter: *Veniet enim* Ion. *& manifestabitur.* cf. not. v. 3. Notabiliter & vere *Hieronymus*: Manifeste *de secundo Saluatoris* prædicatur *aduentu*, coll. Apoc. 1, 7. Matth. 24, 30. d) *Dominus Deus meus.* Sic *Vates* de Deo modo fuit, modo ipsius Dei nomine & verbis loquitur; & priori quidem respectu tertiam de Domino adhibet personam, ut v. 1. 3. 4. posteriori vero primam, ut v. 2. & initio v. 5. Quando igitur Dominum vocat *Deum suum*, hoc ipso desiderium suum Vates, fidemque & spem in promissum hunc Domini aduentum testatur. At *Cocc.* mauult esse verba *Christi*, fundum spei nostræ hac ratione indigitantis, in eo situm, quod *Deus* sit *Deus Christi*, nihilque adeo nobis promiserit, & nos petere ac sperare iusserit, quod non ab æterno promiserit Filio, & eum quoque promerentem petere iusserit. Ita cf. c. 11, 4. Es. 49, 4. 5. Sed priorem nos sententiam tenemus, quia Christus is procul dubio ipse est, cuius hic promittitur aduentus & pugna contra hostes, coll. Apoc. 19, 11. seqq. e) *omnesque sancti tecum.* Apostrophe ad Deum. Unde *LXX. Ar. Ion Syr. & Vulg.* planum recinentes sermonem verterunt, *cum eo.* Mutat personam (inquit *Vitringa* ad Apoc. 15, 3. p. 917.) in oratione, ut alias; & *de Deo* verba faciens, sermonem mox vertit *ad Deum*, cuius laudi & gloriæ cedit, habere secum *sanctos*, tam angelos, quam homines. Cf. Ioel 4, 11. Matth. 25, 31. c. 27, 51. 53. 1 Thess. 3, 13. Iudæ v. 14. Apoc. 15, 5. c. 19, 14. *A. Esra* vero aliique *ad Hierosolymam* Pronomen *suffixum* referunt, coll. v. 1. Verum quia præcessit *& veniet*, merito hic intelligitur societas venientium cum ipso Domino. ✠. 6. f) *Fiet autem die isto*, v. 1. 4. Videntur hæc præcedentium esse exergasia. g) *non erit lux*, sc. perfecta & constans. *Lucis* autem nomine veniunt Ecclesiæ, auxiliante Deo, salus & ab hostibus ereptio. Esth. 8, 16. h) sed per vices mixtimque *claritates* seu *splendores* Iob. 31, 26. *& spissitudo* (.densitas (1) cf. Ex. 15, 8. Vulg. *sed frigus & gelu*: quorum hoc est a *concrescendo*, coll. rad. Iob. 10, 10. illud vero a *frigendo*, coll. Gen 8, 22. Ps. 147, 17 quanquam, quod ad posterius, contra Grammaticam. Ceterum *Ctib* ad eundem, quem modo dedimus, sensum exponi potest: *claritates* enim (si quæ per vices exstitent) *condensabuntur* atque in spissas mox tenebras transibunt. cf. v. 7. Es. 21, 12. ✠. 7. i) *Erit nempe dies unus*, h.e. prorsus *singularis*, & qui parem vix habiturus est, coll. Iob. 23, 13. c. 33, 23. idque ratione ingruentis tum calamitatum caliginis, cum lucis & auxilii diuini. Quomodo Arabes *unum unorum* vocant, qui incomparabilis est. Conf. Ier. 30, 7. Alii unitatis notam pro indefinito accipiunt, *dies unus*, i.e. *quidam*, coll. 1 Sam. 27, 1. At *Cocc.* *Unus dies*, inquit, forte tempus non longum aut deinceps non repetendum. semel id fiet, non sæpius.

✠. 4. על־פני per *Merca* 7. 8. 10. 11. 12. 13 15-- 19. 21. 22. 23. sed præter *Mas. impr.* Gen. 50, 16. המיש per *Pat.* 1. 2. sec. *Mas.* 1. & 3. ad Gen. 10, 23 ✠ 5. Pro ונסתם habent ונסתם 3. & in marg 6. 9. quæ lectio aliis quoque correctis libris ac *Orientalibus* in *M.I.* tribuitur. Sic *Ion.* legit, dum reddidit ויסתתם *& obturabitur*; item LXX. καὶ φραχθήσεται. ונסתם גי ita 1. 3. sic su. 5. גיא־הרים cum *Aleph* 2. 3. 10. 14. 15. 16. 10. sic tu 5. & sic in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.* & Erff h. l. atque impr. Ios. 18, 16. אלהי per *Kam.* 1. 2. 3. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed præter impr. ad Num. 21, 18 וכל cum præf. *Vau* fe. 1. 5. ✠. 6. וקפאון Sic in textu 3. & sic su. 5. Et variare hic quoque *R. Nachmanius*, obseruat *Mas.* 1. ad h. l. & impr. ad Hos. 1, 1.

הוא יודע ליהוה לא־יום ולא־לילה והיה לעת־ערב
8 יהיה־אור׃ והיה ביום ההוא יצאו מים־חיים מירושלם
חצים אל־הים הקדמוני וחצים אל־הים האחרון בקיץ
9 ובחרף יהיה׃ והיה יהוה למלך על־כל־הארץ ביום
ההוא יהיה יהוה אחד ושמו אחד׃ יסוב כל־הארץ י
כערבה מגבע לרמון נגב ירושלם וראמה וישבה
תחתיה למשער בנימן עד־מקום שער הראשון עד־
11 שער הפנים ומגדל חננאל עד יקבי המלך׃ וישבו בה
12 וחרם לא יהיה־עוד וישבה ירושלם לבטח׃ וזאת
תהיה

fessam, quæ propter sitim & ariditatem fessos facit. Ps. 143, 6. Ion. *aqua scaturiginis b.* ὕδωρ ζῶν. cf. Ioh. 4, 10. Quæ autem hic de aquis viuis Hierosolyma prodituris prædicuntur, teste *Meyero* ad vltima Ezech. p.101. sensum *mysticum* suadent. Innuitur np. annunciatio Euangelii per omnes gentes, indeque profluens donorum gratiæ riuulus. cf. Ezech. 47, 1. seqq. Ioel. 4, 18. Apoc. 7, 17. c. 22, 1. seqq. Quomodo ex veteribus *Hieronymus*: Aqua, quæ egreditur de Hierusalem, hoc est, de Ecclesia, doctrinam indicat Saluatoris, coll. Esa. 2, 3. c. 11, 9. Ioh. 4, 14. c. 7, 38. & ex recentioribus præter alios *Cocc.* Promittitur, inquit, continuatio & amplificatio gratiæ interpretationis verbi Dei, & demonstrationis veritatis ex eo: vt ita perpetim exeat lex ex Sione, & verbum Domini ex Hierosolyma. *q*) R. *Bechai* Comm. in Leg. f. 174. d. explicat *de Hierosolyma, quæ supra est*, quomodo Paulus loquitur Gal. 4, 26. Id nos quidem admittere possumus, ita tamen, vt secundum huius loci contextum intelligatur ex Apoc. 21, 2. 10. *r*) *dimidium* vel *pars* vna *illarum*. *s*) *ad mare anterius* seu *orientale*, h.e. ad mare seu lacum *asphaltiticum*, cuius situs terrestri Hierosolymæ est orientalis Ez. 47, 18. Ioel 2, 20. *t*) *posterius* seu *occidentale*, h.e. *mediterraneum*, quod Palæstinensibus, ad Orientem conuersis, a tergo est. Vid. not. Deut. 11, 24. c. 34, 2. Concipitur Ierusalem vt in medio sita, fluuius vero inde manans, vt in diuersas oppositasque plagas abiturus. Quantum ad sensum, *Cocc.* ita: Hi, ad quos hæc gratia peruentura, comparantur cum mari mortuo & mari magno; -- possumus intelligere populos, qui sunt Ecclesiæ ad orientem & ad occasum. *Aquæ & maria* Prophetis populi sunt. *u*) *in æstate* autem & *hieme erit* ac manebit aqua ista, ita vt nec gelu constringatur hyemis, nec æstatis nimio feruore siccentur, vt *Hier.* explicat. Gen. 8, 22. Amos 3, 15. Denotatur beneficii illius perennitas & continuus Euangelii cursus. cf. Es. 58, 11. ℣. 9. *x*) Sensus: Iehoua regnum, quod & debitum ipsi fuit, & quod semper tenuit, nunc demum palam occupabit, hostibus gloriose victis & ad scabellum pedum suorum positis. Ion. *& reuelabitur regnum Domini* Es. 51, 7. Ier. 10, 7. c. 23, 5. Ps. 24, 7. seqq. Ps. 45, 2. Ps. 93, 1. Ps. 97, 1. Ps. 99, 1. Hebr. 2, 8. c. 10, 13. Apoc. 11, 15. c. 12, 10. c. 19, 6. c. 20, 4. *y*) *super vniuersam terram*, adeoque super ipsas etiam gentes v. 16. 17. Rex vere catholicus, & Monarcha vniuersalis. Ps. 47, 3. 8. Ps. 72, 8--11. Dan. 2, 35. cf. Es. 54, 5. *z*) *erit Dominus vnus*, h.e. idolis cunctis abolitis, solus vbique pro Deo agnoscetur, prædicabitur, inuocabitur: sicut est vnus in se, sic & gentibus cunctis fiet vnus, ita vt nullum colant Deum præter ipsum. Deut. 6, 4. c. 5, 7. coll. supra Zach. 13, 2. Ioh. 10, 16. Rom. 3, 29. 30. 1 Cor. 8, 5. 6. Eph. 4, 5. 6. 1 Tim. 2, 5. Cum enim deseruerint gentes (inquit *R. Sal.*) vanitates suas, manifestum fiet, nullum esse cum Domino Deum alium. Deut. 32, 39. *Ion.* hoc & sequens commaita: *Seruient coram Domino humero vno* (phrasis sumta ex Es. 11, 14. Zeph. 3, 9. innuit, populos terrarum non amplius fore ἑτεροζυγοῦντας 2 Cor. 6, 14): *quia nomen eius verum est in æternum, nec est alius præter ipsum*. *a*) sed *& nomen eius*, quo se in verbo suo manifestauit, *vnum* erit, nec vlla amplius in agnoscendo Domino eiusque cultu varietas: tollentur schismata ac dissensus circa religionem, nullæ amplius in Ecclesia sectæ aut hæreses erunt. cf. Ier. 32, 39. Mich. 4, 5. Ioh. 4, 23. c. 17, 11. 21. 1 Cor. 1, 13.

℣. 10. *b*) *Vertetur vniuersitas terræ*, Hierosolymam circumiacentis, Ps. 71, 21. vt quæ montana & aspera olim fuerat Ps. 125, 2. nunc plana & campestris fiat. Innuitur, omnes circumquaq; montes ac colles, hoc est, alta quæque ac tumida, humiliatum iri, vt sancta Hierosolyma vnice elata & conspicua sit, coll. quod modo sequitur, *exaltabitur vero*, & Es. 2, 2. 12. seqq. c. 40, 4. *c*) *vt planities campestris*. quod vel indefinite capi potest, ita vt respiciatur solum ad planum regionis situm; vel definite de certa planitie eaque Iordanica ob fertilitatem suam celebrata Deut. 1, 7. c. 3, 17. c. 4, 49. quomodo simul innueretur soli circumiacentis fertilitas. *d*) *inde a Geba*, oppido tribus Beniamin, adeoque ratione vrbis Ierusalem boreali, Ios. 21, 17. 1 Sam. 13, 3. 1 Reg. 15, 22. & 10, 9. vsque *ad Rimmon*, oppidum Iudæ in parte australi, Ios. 15, 32. 21. Simeonitis olim concessum c. 19, 7. Describuntur hic termini non planitiei, vt quorundam opinio est, sed terræ Hierosolymam ambientis, ac in planitiem vertendæ: id quod accentus poscunt. *e*) quæ (Rimmon) est ad *austrum Hierosolymæ*. *f*) *ipsa vero* (sc. Hierosolyma) *exaltabitur*, humiliatis, quæ circumcirca sunt, Es. 2, 2. Ion. *magnificabitur*. Est ex רום, cuius *Vau* transit aliquando in *Aleph*, idque vel quiescens, vt Hos. 10, 14. Prou. 24, 7. vel mobile, vt hic & Ps 22, 17. *g*) *& habitabit* firmiter *subter se*, loco suo non amplius mouenda. Firmitudinem sc. & constantiam habitationis importat hæc phrasis, coll. Zach. c. 12, 6. non vero eosdem præcise terminos, qui fuerant olim: immo vrbs sancta vltra priscos limites in longum latumque proferenda Ier. 31, 39. 40. quod ipsum heic quoque innui videtur, cum habitatura esse dicitur *vsque ad torcularia Regis*, quæ probabiliter olim extra vrbem fuerunt. *h*) *inde a porta Beniaminis*, seu boreali Ier. 37, 13. c. 38, 7. *i*) *porta prima*. Incertum, vnde dicta: forte est ipsa *porta angulorum*, aut eadem, quæ *vetus* Neh. 3, 6. *k*) *portam angulorum* seu *angularem*, forte sic dictam, quod posita esset in *angulo* inter orientem & aquilonem, 2 Reg. 14, 13. 2 Par. 26, 9. cf. not. Ier. 31, 38. *l*) *& a turri Hananeelis* orientem versus, a qua porta ouium non multum dissita Neh. 3, 1. Ier. 31, 38. *m*) vsque *ad lacus torcularios Regis*. quos *Cocc.* prope hortos regios ad meridiem fuisse coniectat. Ier. 48, 33. Ceterum distinctius de noua Hierosolymæ instauratione, & portis maxime, Ioannes Apoc. 21, 10. seqq.

℣. 11. *n*) *& habitabunt in ea*, sc. secure, vt dicitur in fine versus. *o*) *& anathema*, quo terra & vrbs prius percussa fuit Mal. 3, 24. *non erit amplius* Apoc. 22, 3. Significatur, nullum posthac reatum in illa fore, quem Deus velit vindicare exstirpatione: qualis vel in populo Iudaico vel in Ecclesia Christiana exstitit. *Cocc.* Lex. 263. cf. Deut. 7, 26. Ios. 6, 18. c. 7, 12. 13. Ion. *occidio*. *p*) Nam priora præteriere Apoc. 21, 4. Ieb. 11, 16. *q*) v. 10. c. 12, 6. *r*) *ad securitatem*, h.e. *secure*, ita vt hostes nullos amplius metuendos habeat: vnde nec portæ eius vnquam claudendæ Apoc. 21, 25. ℣. 12. *s*) *Hæc autem* (vt ad pertexenda illa nunc redeam, quæ superius de debellandis Hierosolymæ hostibus dixi v. 3. seqq.) *erit*.

k) *non notum est Domino*. q. d. Dies hic tristis quidem initio erit, & tenebris improuiso ingruentibus fideles in stuporem aliquem coniiciet: verum sint bono animo; licet enim durus, tamen a Domino præuisus dies est, cuius ille sicut initium, sic finem quoque iam nouit, coll. 1 Cor. 10, 13. Vel potius hic sensus est: Dies quidem ille, de quo loquor, certissime exsistet; verum quo temporis momento præcise venturus sit, hoc vix determinauerit humanus calculus, quippe quod solus nouit Dominus, suæque reseruauit potestati ac omniscientiæ. cf. Matth. 24, 36. Marc. 13, 32. Act. 1, 7. *l*) vbi *nec dies* clarus, *nec* omnimoda *nox* erit, intercurrentibus aut affulgentibus nonnunquam inter tristium nubila lætioribus, coll. v. 6. Ion. *neque sicut lux diei, neque sicut tenebræ noctis erit*. *m*) *fiet tamen circa tempus vesperi*. Gen. 8, 11. c. 24, 11. cum tenebræ noctis pleno impetu videbuntur irrumpere, & atram Ecclesiæ caliginem obducere, h. e. (vt *Kimchi* explicat) tempore, quo angustia erit maxima. De hac vespera Ecclesiæ cf. Matth. 20, 8. *n*) *erit tandem lux* plena, nec interrupto iubare fulgens; sec. illud, *Cum duplicantur lateres, venit Moses*. cf. Es. 30, 26. c. 60, 1. 2. 3. 20. Ps. 112, 4. Apoc. 21, 23. 25. c. 22, 5. & contrar. Es. 13, 10.

℣. 8. *o*) *Dies iste*, h. e. eo temporis tractu, quo post caliginem lux restituetur Ecclesiæ v. 7. *p*) *aqua viua* Gen. 26, 19. h. e. propter dulcedinem ac salubritatem suam *viuifica* & recreantes, quæ dulci flumine salsas mediterranei & mortui maris aquas mitigabunt. Metonymia est, perinde ac si *mortem* dicimus *pallidam*, *otium segne*, & *terram* fes-

---

℣. 8. *Spatium* præmitt. 1. 5. 8. 10. 21. 23. יצאו מים ita 1. 2. 3. 5. ℣. 10. וראמה cum *Gaiah* 6. 9. & *B. Ascher*, sec. *Mas Erf.* ℣. 11. וחרם per *Tsere* 1. 2. 3. 6. 9 20. 22. 23.

ˢתהיה המגפה אשר יגף יהוה את־כל־העמים אשר
צבאו על־ירושלם המק ׀ בשרו והוא עמד על־רגליו
13 ועיניו תמקנה בחריהן ולשונו תמק בפיהם׃ והיה ביום
ההוא תהיה מהומת־יהוה רבה בהם והחזיקו איש יד
14 רעהו ועלתה ידו על־יד רעהו׃ וגם־יהודה תלחם
בירושלם ואסף חיל כל־הגוים סביב זהב וכסף ובגדים
טו לרב מאד׃ וכן תהיה מגפת הסוס הפרד הגמל
והחמור וכל־הבהמה אשר יהיה במחנות ההמה
16 כמגפה הזאת׃ והיה כל־הנותר מכל־הגוים
הבאים על־ירושלם ועלו מדי שנה בשנה להשתחות
17 למלך יהוה צבאות ולחג את־חג הסכות׃ והיה אשר
לא

r) *plaga* v. 15. 18. s) *qui militarunt* Eſ. 29, 7. 8. t) nouam illam v. 2. 8. 10. 11. u) ſc. *contabefaciendo* contabefaciet (v) Pſ. 73, 8. ita vt exareſceus, ſucco omni ac vigore deſtituatur & in corruptionem abeat coll. ſupra c. 11, 17. x) *carnem* vel *corpus eius*, ſc. vniuscuiusque hoſtium. y) *dum ipſe* (homo) adhuc *ſtans eſt ſuper pedibus ſuis*; ita vt velut viua cadauera futuri ſint. cf. Num. 11, 11. z) *tabeſcent*. Leu. 26, 39. a) *in foraminibus ſuis*. 1 Sam. 14, 11. 2 Reg. 12, 10.

℣. 13. b) *Conturbatio Domini*, h. e a Domino ipſis immittenda, ſicut olim caſtris Midianiticis Iud. 7, 22. Eſ. 9, 4. ac Philiſtæis 1 Sam. 14, 20. cum hoſtes diuinitus confuſi arma contra ſe inuicem ipſi ſtringerent. cf. Deut. 7, 23. Eſt Genitiuus cauſſæ efficientis. c) *ita vt arrepturi ſint quisque*, ſc. per errorem, velut hoſtes eſſent, aut alio modo inuicem commiſſi. cf. c. 11, 6. Eſ. 19, 2. c. 49, 26. Ez. 38, 21. 22. d) *& adſcendet* &c. hoc eſt, ipſi manum conſerent inuicem. Gen. 26, 12.

℣. 14. e) *Sed & Iuda pugnabit contra Hieroſolymam* ſc. coacte, vt *R. Sal.* explicat. Sic Ion. *Quin & illos, qui ſunt de domo Iuda, gentes adducent, coactos pugnare* &c. ex qua tamen adſtrictione ac tentatione Dominus Iudam liberabit. cf. not. c. 12, 2. Sunt quidem qui exponunt, *Hieroſolymis* vel *in Hieroſolymis*, velut vrbem non oppugnaturus, ſed defenſurus Iuda innueretur; verum poſt *pugnandi* Verbum præpoſitio ב nominibus vrbium præmiſſa, non localiter, ſed aduerſatiue capi ſolet, coll. Iud. 9, 45. 1 Sam. 23, 1. 2 Sam. 12, 27. Præterea hoc mirum non foret, Iudam *in* vel *pro Hieroſolymis* pugnare, quoniam vt fratres hoc ſua ſponte facturi præſumerentur, ita vt opus neutiquam fuiſſet dicere, *Sed & Iuda* &c. quod rem minime exſpectatam, hoc eſt, Iudam ipſis hoſtibus, quanquam ex coactione conſociatum, innuit. f) vid. v. 12. g) *Colligetur tamen* vt ſpolium, ſc. a Iuda ad militandum coacto & ab Hieroſolymitanis antea obſeſſis, nunc vero Domini auxilio liberatis Eſ. 33, 4. ita vt, fugatis cæſisque hoſtibus, opimas prædas ex illorum caſtris acturi ſint, perinde ac olim Samariæ populus poſt fugatos a Domino Syros 2 Reg. 7, 15. 16. h) *opes*, v. g. aurum, argentum, veſtes, vt mox declaratur. Eſ. 10, 14. c. 61, 6. Mich. 4, 13. cf. Apoc. 21, 26. i) *vsque ad multitudinem*, h. e. *multas* valde. 2 Par. 4, 18.

℣. 15. k) *Et ſic* pariter. q. d. Ita vero Deus non ſolum hoſtes ipſos percutiet, ed iumenta quoque illorum, quæ belli inſtrumenta ſunt partim ad confligendum, partim vero ad ferendas ſarcinas ac impedimenta. l) *in caſtris iſtis*, ſc. populorum Hieroſolymam oppugnantium. v. 12. m) ſcil. *ſecundum plagam hanc* ſeu *eandem*, quam modo dixi; ita vt caro, pedes, oculi illorum tabeſiant. v. 12. cf. ſupra c. 12, 4. ℣. 16. n) *quisquis relictus fuerit* &c. 1 Reg. 9, 20. Scilicet quicunque non fuerint deleti, illi poſthac conuerſi ad Eccleſiam ſe adiungent, acceptæque cladis memores Deo obedient. Eſ. 60, 14. Sic futurum, vt Dominus in hoſtium ſuorum medio regnet Pſ. 110, 2. & ex ipſis illis, qui Hieroſolymam oppugnauerant, ſanctum ſibi ſemen & ſanctas ſeruet reliquias, Eccleſiæ conciliandas. Prou. 16, 7. coll. ſupra c. 9, 7. o) v. 2. 12. p) mutatis animis *adſcendent illi*. c. 8, 20. 23. quemadmodum Iudæi & Iſraelitæ quondam ex prouinciis Hieroſolymam ter quotannis adſcendebant Ex. 34, 24. Pſ. 122, 4. Bene autem *Cocc.* Chriſtiani, inquit, Hieroſolymam adeunt non corporaliter, ſed ſpiritualiter in communione ſanctorum. nam quomodo posſibile eſt, homines ex toto orbe quotannis venire Hieroſolymam? Eſaias c. 66, 23. cultum hunc confert in ſingula Sabbatha & nouilunia. q) *quotannis*. 1 Sam. 7, 16. 2 Par. 24, 5. r) *ad proſternendum ſe*, quod cultum Deo debitum exprimit vniuerſum, v. 17. Eſa. 66, 23. Pſ. 86, 9. Apoc. 15, 4. coll. Zeph. 3, 9. 10. s) *Meſſiam* hunc eſſe, ait *Aben Eſra*; quem probat etiam *Abarbanel*, coll. Pſ. 72, 11. verum vt ne neceſſum habeant, eum pro *Iehoua* Deo *exercituum* agnoſcere, regimen ſ. conſtructionem hic fingunt, quaſi ſic exponendum eſſet: *Regi Domini exercituum*, quem ipſe Dominus conſtituit, coll. Pſ. 2, 6. Sed rectius *Ion.* abſolute: *Regi ſæculorum*, *Domino* &c. ſic v. 17. coll. ſupra v. 9. vbi *Iehoua* ipſe dicebatur fore in *Regem ſuper vniuerſam terram*. Dominus igitur exercituum ipſe Rex eſt, & vicisſim Rex ille, de quo hic agitur, Dominus exercituum. cf. Eſa. 6, 5. Pſ. 24, 8. 10. Huic igitur gentes ſe proſternent, vt *Regi gentium*, manifeſtato in gloria Ier. 10, 7. t) *& ad feriandum feſtum tabernaculorum* v. 18. 19. ὁ. τ̃ σκηνοπηγίας, vt Ioh. 7, 2. Celebrabatur id feſtum ſub *finem* anni, poſt peractam meſſem Deut. 16, 13. 16. (vnde & *collectionis* feſtum dicitur Ex. 23, 16.) incidens in menſis *ſeptimi* diem decimum quintum Leu. 23, 34. quando (vt *Hieronymus* ait) noctis luna pleniſſima eſt, & omnes eius tenebræ claro lumine reſoluuntur. Renouabat in eo populus Iudaicus memoriam habitationis in tabernaculis ac vagi itineris per deſertum Leu. 23, 39--43. gratias ſimul cum gaudio perſoluens, quod poſt tædioſi itineris moleſtias exantlatas ſe ad terram quietis, lacte & melle fluentem, Dominus duxiſſet, pacem dediſſet, & horrea copioſo agri prouentu, finita ſingulorum annorum meſſe, impleuiſſet, collato Pſ. 81. toto (inprimis v. 4.) & Pſ. 107, 4--9. Vt vero gaudium hoc eſſet ſolemnius, Iudæi palmarum, myrtorumque ac ſalicum ramos, in faſciculum colligatos, manibus geſtare, coll. *Maimonide in Hilchoth Succa Velulaph* c. 6. 7. & Leu. 23, 40. Neh. 8, 15. ſeqq. ſuumque, quod vocant, *Hallel magnum* a Pſ. 113. vsque ad Pſ. 118. cantare, indeque (ſcil. ex Pſ. 118, 25.) *Hoſanna* cantum identidem repetere, coll. *Vitringa* ad Apoc. p. 410. 411. aquam denique e fonte Siloe hauſtam libare, quo alludi putatur Ioh. 7, 37. Hoc igitur feſtum celebrabit olim Eccleſia Noui Teſtamenti, non quidem Leuitice, ſed in ſpiritu & veritate, perinde ac feſtum Paſchatos & Pentecoſtes, 1 Cor. 5, 7. 8. *Sabbatiſmus* nimirum ſupereſt populo Dei Hebr. 4, 9. poſt exantlatas *deſerti*, h. e. perſecutionum, ærumnas, Hoſ. 2, 16. 17. ſub *exitum anni* gratiæ ſeu finem mundi; cum Eccleſia ex diſperſione collecta *vrbem habitationis*, eiusque tutæ non minus, quam tranquillæ, inueniet Eſa. 26, 1. Pſ. 107, 3. ſeqq. vberrimam tunc habitura *meſſem* donorum gratiæ & Spiritus S. ipſorumque bonorum terreſtrium; quibus ita fruetur illa, vt ſpirituale celebret *feſtum tabernaculorum*, *aquam* conſolationis læta ex fontibus ſalutis *hauſtura* c. 12, 3. Apoc. 22, 17. *palmas* vero habitura in manibus Apoc. 7, 9. & voce magna magnum illud *Hoſanna* & *Hallelujah magnum* cantatura, ibid. v. 10. ad quem locum vide ſis *Vitringam* in Comm. Apoc. p. 410--413. & 421. ſeq.

℣. 12. Pro העמים hab. הגוים in marg. 6. 9. ſic ſu. in textu 5. המק ſine *Pſik* 2. ℣. 13. תהיה מהומת ita 1. 3. 5. יד cum ׳ præf. ב 3 ſic ſu. 2. 5 Pro על־יד habent אל־יד *Orientales*. ℣. 16. ˢ*Spatium* non præmitt. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 19 20. והיה cum *Gaiah* 1. ſec. ſuam *Maſ.* מדי per *Pſikmun.* 1. 2. 3. 5. ℣. 17. והיה cum *Gaiah* 5. ſec. *Maſ.* *Erff.* 1.

לֹא־יַעֲלֶה מֵאֵת מִשְׁפְּחוֹת הָאָרֶץ אֶל־יְרוּשָׁלִַם
לְהִשְׁתַּחֲוֺת לְמֶלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה
18 הַגָּשֶׁם׃ וְאִם־מִשְׁפַּחַת מִצְרַיִם לֹא־תַעֲלֶה וְלֹא בָאָה
וְלֹא עֲלֵיהֶם תִּהְיֶה הַמַּגֵּפָה אֲשֶׁר יִגֹּף יְהוָה אֶת־הַגּוֹיִם
19 אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ לָחֹג אֶת־חַג הַסֻּכּוֹת׃ זֹאת תִּהְיֶה חַטַּאת
מִצְרָיִם וְחַטַּאת כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ לָחֹג אֶת־חַג
כ הַסֻּכּוֹת׃ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה עַל־מְצִלּוֹת הַסּוּס קֹדֶשׁ
לַיהוָה וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית יְהוָה כַּמִּזְרָקִים לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃
21 וְהָיָה כָּל־סִיר בִּירוּשָׁלִַם וּבִיהוּדָה קֹדֶשׁ לַיהוָה צְבָאוֹת
וּבָאוּ כָּל־הַזֹּבְחִים וְלָקְחוּ מֵהֶם וּבִשְּׁלוּ בָהֶם וְלֹא־יִהְיֶה
כְנַעֲנִי עוֹד בְּבֵית־יְהוָה צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא׃

IN

ceteræ gentes subtracto imbre. v. 12. 15. *g*) Respicitur ad v. 17. ✱. 19. *h*) *Hoc, inquam, erit peccatum,* i. e. pœna l. iudicium, quod peccatum illius exspectandū habet, & per quod peccatum illius, dum punietur, manifestabitur. Nomina, quæ *culpam* proprie significant, subinde pœnam con- עד כאן notant, vt quæ comes culpam premit, coll. Num. 18, 22. c. 32, 23. Thren. 4, 6. Gen. 19, 15. Es. 64, 6. Apoc. 18, 4. &c. *i*) Vid. not. v. 16. ✱. 20. *k*) De quo v. 8. seqq. *l*) *erit* scriptum *super tintinnabulis* (1) *equorum*. cf. cognatum Neh. 12, 27. & rad. 1 Reg. 21, 12. Recte autem *tintinnabula* exponitur. Equis enim onerariis, inquit *Gusset* p. 715. præsertim in Oriente, vbi deserta multa, nullo itinere trito distincta, peragrabantur, opus fuit appenso aliquo instrumento sonoro, quo omnes comites admonerentur &c. Eundem apud nos morem tenent aurigæ, qui per montana equos atque quadrigas ducunt, vt tintinnabulorum sono, si qui occurrant eminus, moneantur, ne in viarum angustiis concurrentes hæreant. Ceterum obseruanda hic phraseologia. Nec enim dicitur: *erunt tintinnabula -- sanctitas Domino*. sed: *erit super tintinnabulis* &c. scil. per scalpturam seu scriptionem. Quod innuit, *sanctitas Domino* esse verba materialiter hic capienda, sicut Ex. 28, 36. Interim tamen *inscribi* supponit *esse*. *m*) *sanctitas*, h. e. sancta, *Domino* sunt. v. 21. Adeoque eandem, quam lamella aurea in fronte Pontificis, inscriptionem gerent, coll. Ex. 28, 36. Symbolice igitur *equi*, quod ad sanctitatem, cum ipso comparantur *Pontifice* veteris œconomiæ: vt ostendatur, sublato Leuitico cultu & discrimine, omnia in hac vltima temporis periodo sancta fore, ipsam quoque creaturam, quippe sanctificandam per verbum Dei & preces 1 Tim. 4, 5. liberandamque a seruitio vanitatis, cui adhuc subiecta fuit, ad libertatem gloriæ filiorum Dei Rom. 8, 19. seqq. Quomodo ingens simul prærogatiua huius temporis præ antegresso, & sanctitas multo maior, insinuatur, vt supra c. 12, 8. Es. 60, 21. & Ez. 43, 12. coll. ibid. not. item Es. 60, 21. Ier. 31, 40. Ps. 93, 5. *n*) *ollæ* quæ sunt *in Domo Domini*, coquendis carnibus sacrificialibus, quas populus ac sacerdotes absumerent Ez. 46, 20. 2 Par. 35, 13. Hæ vero ex Leuitica lege viliores vtique erant, quam *pateræ*, inseruientes ipsi altari, ad excipiendum spargendumque sanguinem, qui in sacrificiis res Domino sacrosancta, immo longe sanctissima erat. *o*) Sumitur hic in oppositione ad *altare*, quod sequitur; & proinde tales solum ollæ hic innuuntur, quarum vsus in *atrio* tantummodo erat, sanctitasque minor, coll. Ez. 44, 11--16. *p*) *sicut pateræ*. c. 9, 15. Exod. 27, 3. 1 Reg. 7, 45. Antiquationem cultus Leuitici hæc præ se ferunt. Cum enim olim in rebus sacris (inquit *Meyerus* ad vltima Ez. p. 104. sq.) varii essent gradus sanctitatis, & ollæ, in quibus victimarum carnes coquebantur, sanctitatis gradu longe inferiore essent, quam phialæ aureæ & argenteæ, quibus vtebantur ad offerendam similam & oleum, ad fundendum sanguinem victimarum circa altare, atque ad vinum & suffitum, hic tamen ollæ & vasa infimæ dignitatis dicuntur futura sicut phialæ aureæ & argenteæ, pretiosissimæ & sanctissimæ. ✱. 21. *q*) *Immo erit omnis* vel *quæcunque olla*, non modo quæ in domo Domini, coll. v. 20. sed etiam quæ *in Hierosolyma & in Iuda* est. *r*) v. 20 Ier. 31, 40. Esr. 8, 28. *s*) *quotquot sacrificaturi* sunt. *t*) *accipientque* aliquas *de illis* ollis. *u*) *& coquent* in eis sacrificiales carnes, idque sine religionis læsione. *x*) *nec erit Cananæus*. profanus & impius, siue ex gentibus, siue ex circumcisione Es. 35, 8. Ez. 16, 3. c. 44, 7. 9. Ioel 4, 17. Apoc. 21, 27. c. 22, 15. Phrasis ex antiquitate populi Israelitici transsumta, cui ex lege Dei gens Cananitica ob scelera exsecrabilis, maledicta & impura erat, vt ne quidem in terra, nedum in templo toleranda esset. Alioquin *Cananitæ*, vt gens, non excluduntur a gratia N. T. coll. supra v. 16. seqq. c. 9, 7. Ps. 45, 12. Ps. 87, 4. Matth. 15, 22. At Ion. *mercator*; coll. Es. 23, 8. Hos. 12, 8. Prou. 31, 24. cui nec religio cordi, nec sanctimonia curæ; aut qui pietatem quæstum esse putant 1 Tim. 6, 5. *y*) *in domo Domini*, h. e. Ecclesia eius, quippe quæ tunc illustri & gloriosa ratione erit *Congregatio Sanctorum*. cf. Es. 35, 8. Ioel 4, 17. Apoc. 21, 27. c. 22, 15.

✱. 17. *u*) Vid. not. v. 16. *x*) *de familiis terræ*, h. e. gentibus. Ez. 20, 32. Amos 3, 2. *y*) Vid. not. v. 16. *z*) *super illos igitur*, vel *inquam, non erit*. Præs. ו Latinis redundat, Hebræis vero est ἀποδόσεως nota, posterius hocce membrū cum præcedenti connectens. *a*) Puniet eos ariditate, subtractis tum gratiæ, tum naturæ pluuiis. c. 10, 1. Es. 5, 6. Ez. 34, 26. Ps. 68, 10. cf. Es. 60, 12. Ier. 13, 16. 17. Mich. 5, 14. Sec. *Cocc.* alluditur ad sæuam idolomaniæ Achabi, quum ad verbum Eliæ non descendit pluuia, nisi quarto anno 1 Reg. 17, 1. c. 18, 1. Luc. 4, 25. Iac. 5, 17. quo alludit & Apocalypsis c. 11, 6.

✱. 18. *b*) *Quodsi item familia* s. gens *Aegypti*, cuius quidem regio pluuiis non eget, quia Nilus eam exundans rigat Deut. 11, 10. cf. supra c. 10, 11. Es. 19, 21. seqq. *c*) Vid. not. v. 16. *d*) sc. ad adorandum v. 16. 17. Es. 66, 23. *e*) *quamuis non super eos sit*, vel, *super quos* quidem ordinarie *non* cadit imber, in Ægypto præsertim superiore; sicut nec indigent, propter exundationes Nili. Quam in rem *Tibullus*: Te propter nullos tellus tua postulat imbres, Arida nec pluuio supplicat herba Ioui. Vide *Ludolfi* Comm. Hist. Aeth. p. 125. Sic igitur post Atnachum sequeretur demū apodosis, quā vero hic statim facit Vulg. *nec super eos erit*: quomodo etiam *Ion.* qui ita: *non adscendet ipsis Nilus*. cf. Ier. 46, 7. Amos 8, 8. Sic *R. Salomo*: non rigabit eos Nilus; q. d. *non erit super ipsos* imber ipsorum, seu quod imbris vicem ipsis præstat. *f*) *erit* tamen, vel (si posterior explicationum modo allatarum placeat) *erit* enim super illos eadem *plaga*. Quippe subtractis Nili aquis, idem Aegyptii experientur malū, quod ce-

✱. 18. אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם ita cum interposito כָּל 1. sic su. 5. & sic in marg. 2. 6. 9. cum *Gaiah* 1. sec. *Mas.* suam ̄ & *Erff.* ✱. 21. וְהָיָה ;;

IN
MALACHIÆ VATICINIUM
PRAEFATIO.

§. I.

Malachiæ Nomen. Ad vltimum Veteris Testamenti Prophetam *Malachiam* accedimus, de quo pro instituti ratione nonnulla monebimus prius, quam ipsum textum euoluamus. *Nomen* מלאכי (in quo potissimæ prophetiæ huius libelli c. 3, 1. μνημόσυνον obseruat *Cocceius*) idem significat, quod מלאכיה h. e. ἄγγελος Κυρίȣ, *Legatus* s. *Nuntius Domini*, vt bene in Onom. S. docuit *Hillerus*: quomodo etiam id vertunt LXX. & Ar. c. 1, 1. ἐν χειρὶ ἀγγέλȣ αὐτȣ̃. Quod etsi *officium* Prophetæ bene exprimit, coll. c. 2, 7. Hag. 1, 13. dubium tamen nobis nullum est, (quicquid hæsitet doctissimus *Vitringa* in Obseruu. SS. lib. 6. p. 338--340.) quin *proprium* sit diuini vatis nomen, vt *Zachariæ*, & similium; sicut etiam recte id ita accipiunt *Syrus* Interpres, & *Arabica* huius libelli inscriptio; vt de occidentalibus versl. nihil dicamus. Id quod adversus veterum Hebræorum & nonnullorum Patrum, in specie etiam *Hieronymi*, opinionem tenendum est, qui *nomen* hoc *adpellatiuum* fecerunt, & *Malachiam* ipsum *Esram* fuisse opinati sunt. Sicut etiam Ionathan c. 1, 1. post nomen *Malachia* diserte addidit: דיתקרי שׁמיה עזרא ספרא *qui alibi Ezra scriba vocatur*; vt alias, minus etiam probabiles, coniecturas taceamus, v. c. de *Haggæo*, *Mordochæo* &c. merito reiectas ab *Abarbanele* fol. 297. a. aliisque ad h. l. Ezras enim, etsi θεόπνευστος & diuinus scriptor fuerit, nuspiam tamen *Propheta* in Scripturis dicitur, vt itidem Abarbanel aliique ad initium huius libri monuerunt.

Ordo & §. 2. Vltimus autem s. *postremus Propheta* V. œconomiæ fuit, vt omnes fatentur Iudæi & Christiani Interpretes, Canonicis vaticiniis V. T. colophonem imponens; vnde חותם הנביאים i. e. *sigillum Prophetarum*, & *eorum vltimus* אחרון שבהם ab Hebræis nuncupatur. Nam licet post eius tempora vsque ad Iohannem Baptistam & auroram N. T. non defuerint in Ecclesia Iudaica specimina quædam *extraordinariarum reuelationum* diuinæ voluntatis, vt erudite & fuse demonstrauit *Vitringa* in Obseruationibus sacris lib. VI. a capite 6. vsque ad 14. vltimus tamen ipse est inter omnes scriptores Canonicos veteris T. qui post ceteros tempora Christi proxime præcessit, eiusque præcursorem Iohannem sub nomine *Eliæ* indicauit c. 3, 1. 23. *Libri* vero *Apocryphi*, qui intermedio illo tempore fuerunt conscripti, spiritus istius prophetici dictamine caruerunt, vt consentientibus Iudæis monuit *Lightfootus* Chronol. p. 143. Conf. etiam 1 Maccab. 9, 27. & *Iosephum* contra *Apionem* lib. I. p. m. 1036. & infra ad c. 3, 22. notata.

Aetas §. 3. *Qua* tamen *ætate* præcise floruerit noster, non ita expeditum est, vt de eo concors omnium sit sententia. Quidam namque *Haggæo* & *Zachariæ* coæuum faciunt, ab Abarbanele recte refutati, quod noster de ædificatione Templi nihil moneat, sed corrigat potius c. 1, 10. c. 3, 1. 10. quæ structo illo in cultu divino peccabantur, item quod noster inter promotores illius structuræ cum Haggæo & Zacharia non laudetur Ezr. 5, 1. c. 6, 14. Ipse vero Abarbanel cum auctore libri *Cozri* Parte III. n. 39. p. m. 215. non diu post ædificatum templum Malachiam vixisse, & donum propheticum *quadraginta propemodum annos* sub Templo II. inter reduces e Babylone Iudæos durasse, autumat fol. 297. col. 3. At vltra hunc etiam terminum referenda Malachiæ ætas videtur; ideoque eum ad Alexandri Maced. ætatem, vel paullo ante, cum Scaligero & Capello refert *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 135. rectius vero *ad vltima Nehemiæ* tempora *Calouius* ad h. l. & *Vitringa* l. c. p. 331. seqq. Quia enim Malachia vaticinante *Politarchum* suum s. *ducem politicum* adhuc habebant Iudæi, vt certum est ex Mal. 1, 8. ex historia autem non patet, post Nehemiam alium Principem politicum Iudæis præfuisse: (nam post illius obitum Pontifices simul *Ethnarchæ* fuerunt, quorum nomina a temporibus *Ezræ* vsque ad *Darii Codomanni* ætatem breuiter recensentur Neh. 12, 10. 11.) ideo hanc prophetiam editam fuisse colligit Vitringa *post reditum alterum Nehemiæ ex Persia in Canaanaam, post annum nimirum trigesimum secundum Artaxerxis Longimani* Neh. 13, 6. cum Pontifex Iudæorum esset *Eliaschib* Neh. 12, 10. aut filius eius *Ioiada* c. 13, 28. Id quod collata inter se Malachiæ prophetia & Nehemiæ historia euincitur.

Parallelismus §. 4. Non enim tantum *eadem crimina* in vtroque monumento culpantur, sed pene *iisdem* etiam *verbis*: quod hic maxime obseruari iubet *Vitringa* l. c. p. 332. E. c. quod *Leuitæ* & *Sacerdotes fœdus Dei*, secum pactum, dicuntur *rupisse*, vxores ducendo ἀλλοφύλȣς, & Hebræas, quibus iuncti erant, siue negligendo, s. repudiando, coll. Mal. 2, 8. 11. cum Ezr. 9, 1. & Neh. 13, 23--29. item quod *decimas* Iudæi non persoluerint *Leuitis*, qui proinde quisq; ad *agros suos* profugerant, quo sibi de necessariis vitæ subsidiis prospicerent, coll. Mal. 3, 8. 10. & Neh. 13, 5. 12. c. 10, 38. 39. cum Neh. 13, 6--13. Accessit *neglecta cura & deprauatio cultus diuini*, de qua Malachias conqueritur c. 1, 8. 12. 13. c. 2, 8. coll. Neh. 13. 15. seqq.

Occasio §. 5. Cum n. post reditũ e captiuitate Babylonica, ducibus *Zerubbabele* principe, & *Iosua* pontifice, sub *Cyri* imperio non solum rempublicã constituissent, & templi fundamenta iecissent, sed deinde etiam, imperante Persis *Dario Hystaspide*, ad Prophetarum, *Haggæi* & *Zachariæ*, exhortationes ipsum templum ædificassent, & sacrum cultum rite instaurassent Iudæi, post Zerubbabelis & Iosuæ obitũ, sub *Artaxerxe Longimano* primũ *Ezras* Theologus, año Artaxerxis VII. Ezr. 7, 7. & postea *Nehemias* dux, año Artaxerxis XX. Neh. 1, 1. c. 2, 1. 8. 5. 14. rebus Iudæorum, ex negligentia Sacerdotum & Præfectorum (quorum nomina ignoramus Neh. 5, 15.) denuo collapsis qd. succurrerunt: vitia populi castigarunt & emendarunt, idque operam dederunt, vt populus rite lustratus solida legis diuinæ scientia imbueretur: *Ordo* ic. *Leuiticus* a criminibus, quibus se polluerat, purgaretur, & sacrarum litterarum studia ab eo maiore industria excolerentur, vrbs quoq; Hierosolyma, nouæ reipublicæ metropolis, probe muniretur aduersus hostes. Attamen omni illorum diligentia & zelo adeo cautum non est in futurum, vt non breui post (mortuo videlicet Ezra, & Nehemia absente Neh. 13, 6) eadem vitia in populo recruduerint, & qui maxime sacerdotum dignitatem tueri debebant, sacerdotes, eam profanis opinionibus & impura vita sua non prodiderint ac prostituerint. cf. *Vitringa Hypotyp. Hist.* S. p. 82. seqq.

Argumentum §. 6. Itaq; noster Iudæos ad pœnitentiam & agnitionẽ testamenti Dei in Christo excitaturus, ab initio statim *in genere* reprehendit *totius populi* (paucis piis exceptis c. 3, 16.) ingratam erga Deum mentem & impietatem c. 1, 2--5. *& in specie Sacerdotum* negligentiam ac profanitatem c. 1, 6. seqq. quod sacrificia vitiosa, mutila, & furto seu raptu accepta, Deo offerret populus, sacerdotes vero sacrosanctum Dei nomen eiusque cultum profanitate sua in omnium contemtum deducerent: ita, vt alios non tantum non corrigerent, sed, violato pacto Leuitico, ipsi prauo exemplo & doctrina vulgo præirent c. 2, 1--9. illicitis præsertim connubiis cum feminis exterorum, *neglectis* vel *repudiatis* legitimis suis vxoribus c. 2, 10--16. Cumque ante captiuitatem Babylonicam ad idololatriam & superstitionem proni fuissent Iudæi & Israelitæ, nunc ad Epicureismum & atheismum, apud ipsos etiam sacerdotes & doctores legis, omnia spectabant: quasi Deus res humanas non curaret, aut vana esset *Redemtoris* (sub pædagogia & custodia legis Mosaicæ Gal. 3, 23. 24. coll. Rom. 10, 4.) expectatio c. 2, 17. c. 3, 13. seqq. Vnde Deus non tantum *aduentum Christi* eiusque

que Præcursoris, & per illos Ecclesiæ reformationem, certo promittit c. 3, 1--4. sed etiam impiis illis contemtoribus fœderis sui, nisi resipiscerent, grauissimas pœnas, temporales & æternas, minatur c. 3, 5--7. Iterumque reprehensa plebis auaritia, quod decimas & primitias non persoluerent c. 3, 8--12. vanumque esse, seruire Deo, putarent c. 3, 12--15. piorum reliquias mirifice solatur c. 3, 16--21. ac denique desuturis inposterum sub veteri oeconomia θεοπνεύστοις Prophetis, aduersus subsecutum Sadducæorum Epicureismum & Pharisæorum superstitionem, legis Mosaicæ, tanquam pædagogi ad Christum, adeoque etiam propheticarum eius explicationum piam obseruantiam, & prænunciationem aduentus Christi per eius præcursorem Eliam siue Iohannem Baptistam, omnibus animaduertendam commendat c. 3, 22--24.

LIBER
MALACHIAE,
Hebr.
מלאכי

א משא דבר־יהוה אל־ישראל ביד מלאכי׃ אהבתי
2 אתכם אמר־יהוה ואמרתם במה אהבתנו
הלוא־אח עשו ליעקב נאם־יהוה ואהב את־יעקב׃
3 ואת־עשו שנאתי ואשים את־הריו שממה ואת־נחלתו
4 לתנות מדבר׃ כי־תאמר אדום רששנו ונשוב ונבנה
חרבות

הפטרת תולדות יצחק

cta negligentia & auaritia profanantium. Itaque demonstrat I. amorem Dei singularem erga Israelem v. 2--5. II. *ingratum illorum animum*, manifestum in negligentia cultus diuini v. 6. Idque III. contra *Sacerdotum* præsertim cauillationes *probat* v. 7--13. & IV. grauissime *damnat* v. 14. Conf. argumentum libri in Præfat. §. 6.

ỿ. 2. f) *Dilexi vos*, sine vllo merito vestro, amore singulari: dum dudum vos in populum mihi adoptaui, nunc etiam e captiuitate reduxi, vrbemque & templum vobis restitui. *Grotius*: Nempe non tantum vt homines vos dilexi, sed & præ ceteris hominibus, præque aliis tum Abrahami, tum Isaaci posteris. Quare æquum erat (quod hic subintelligitur) eximium amorem mihi rependi. Conf. Es. 43, 4. c. 48, 14. c. 63, 9. Ier. 31, 3. Hos. 11, 1. Am. 3, 2. g) v. 6. 8. 9. 10. &c. h) *& tamen* pro impudentia & temeritate vestra *dicitis*. v. 6. c. 2, 14. 17. c. 3, 8. 13. *Abarb.* q. d. Deus: Ex quo vos agnoui, dilexi vos amore constante: & licet peccauistis coram me, ita vt vos puniuerim, constanter tamen vos dilexi. Sicut enim pater filium suum, sic ego vos castigaui Deut. 8, 5. ad emendationem & ex amore. *Vos autem tam ingrato estis animo, vt dicatis* &c. i) *qua in re dilexisti nos? Grotius*: i. e. *quo argumento* adparet amor ille tantus in nos? cf. Gen. 15, 8. Ne agnoscere quidem volebant eximium istum Dei erga se amorem, tantum abest, vt grati extitissent. Peruerse Abarb. *propter quid?* coll. Deut. 4, 37. vt meritum Patrum exstrueret. k) *Nonne frater Iacobi est Esauus?* i. e. sec. *Grot.* Nonne Idumæi & vos ortum trahitis ex Abrahamo & Isaaco? Sic *Esau & Iacob*, h. l. vt in seqq. posteros eorum (*de quorum statu*, præsenti & deinceps futuro, hic loquitur Propheta) significant, sicuti alibi *Edom & Israel*. vid. Obad. v. 10. 12. Et eodem sensu *Idumæus frater Israelis* dicitur Deut. 23, 9. Al. *Nonne frater Iacobi erat* vel (vt *S.* habet) *fuit Esauus?* vt & ipsi progenitores, & omnis eorum posteritas significetur, h. m. Etsi fratres fuerint gemelli Esau & Iacob, non tamen pari amore prosequutus sum ipsos, & eorum posteros. Iacobum enim & posteros eius adoptaui, iisque eximie benefeci; Esauum vero eiusque posteros illis postposui; grauissimisque iudiciis pro merito ipsorum eos castigaui. Conf. *Calou.* h. l. l) cf. not. Ez. 11, 8. Hos. 11, 11. Hag. 2, 23. m) *tamen Iacobum* & eius posteros (de quibus hic antecedd. & conseqq. loquuntur, vt etiam Gen. 25, 23.) *magis dilexi*: amore scil. *non communi*, vt alios quosuis homines Ps. 145, 9. Rom. 11, 32 sed *eximio & speciali*, reducendo etiam ipsum ad terminum suum v. 5. & reductum ædificando, coll. opposito v. 3. 4. cf. etiam Hos. 11, 1. c. 14, 5. Ps. 47, 5. Gen. 25, 28. 1 Sam. 1, 5. &c.

ỿ. 3. n) *Esauum autem* & posteros eius *odio habui*: *non absolute*, multo minus *æterna reprobatione* (quod præter mentem huius dicti & Rom. 9, 11. nonnulli volunt, vt fuse docet *Calouius* ad h. l.) sed *comparate* ad Iacobum & illius posteros: vt minus illis, quam hisce benefecerit Deus. Ita alibi quoque *comparate intelligendum* est *hoc verbum*: e. c. Gen. 29, 31. coll. ibid. v. 30. Deut. 21, 15. coll. 1 Sam. 1, 5. Luc. 14, 26. coll. Mat. 10, 37. o) *& posui* Ier. 6, 8. vt prædixeram Ez. 35, 4. p) *montes eius* Gen. 36, 8. Deut. 2, 4. Ios. 24, 4. &c. Tacita est antithesis montosæ & asperæ Idumææ ad terram Canaan, lacte & melle fluentem Ex. 3, 8. q) *solitudinem*. Ex. 23, 29. Ios. 8, 28. Es. 1, 16. Vastata enim erat Idumæa post Iudæam a Nebucadnezare. vid. Ier. 25, 17. 21. c. 27, 3. c. 49, 7. seqq. Am. 1, 11. 12. Obad. v. 10 & inprimis Ez. 25, 12. seqq. c. 35, 2. seqq. cf. etiam breuem historiam gentis ad Es. 21, 11. r) S. *draconibus* (1) *deserti*. & ita quidem, vt perduraturus hic eius status sit in *perpetuum* v. 4. Nam dracones sectantur solitudines: ideo Prophetæ toties vrbes populosissimas prædicunt fore *draconum domicilia*, aut a draconibus habitandas, quando illis extremam desolationem minantur. cf. Es. 13, 22. c. 34, 13. Ier. 9, 10. c. 51, 37. At quia *Tannoth* serpentes, *dracones*, alibi masc. est, e. c. Ex. 7, 12. Deut. 32, 33. Iob. 30, 29. &c. ideo LXX. Syr. & Ar. *in domicilia deserti*, ex rad. Ar. תנא *substitit, commoratus est, habitauit.* &c.

ỿ. 4. s) S. *Si namque*. Vulg. *Quodsi dixerit* Idumæa. t) Ion *ad paupertatem redacti*. S *depauperati*; bene etiam Vulg. *destructi*, i. e. destructionem vrbium ac domorum passi quidem nunc sumus. Opponitur enim *ædificationi*. (4) cf. Ier. 5, 17. Ps. 34, 11. Prou. 13, 7. Rad. Ar. *Debilitauit, elumbem reddidit* morbus &c. u Vulg. *sed reuertentes*, i. e. *sed nunc iterum ædificabimus*. Ion. *sed nunc diuites facti ædificabimus* Quod & fecerunt, vt ex historiis liquet. Conf. similem præsumtionem Es. 9, 9.

CAP. I, ỿ. 1. a) Vulg. *Onus*. al *Prolatio* s. *prophetia*. Zach. 12, 1. Syr. *Visio sermonum Domini de Israele per Malachiam*. cf. not. Ier. 23, 33. seqq. Nah. 1, 1. Hab. 1, 1. b) *verbi Domini*. Hos. 1, 1. Zeph. 1, 1. *Abarb.* rarum id erat isto tempore 1 Sam. 3, 1. cf. infra c. 2, 8. & Præf. §. 5. c) i. e. *contra* reduces ex exilio *Iudæos, Beniaminitas* ac *Leuitas*, & qui ex X. tribubus illis iuncti fuerunt. c. 2, 11. cf. Ezr. 2, 70. c. 6, 17. Neh. 12, 47. Omnibus enim sub Cyri & Artaxerxis imperio redeundi potestas facta erat Ezr. 1, 3. c. 7, 13. *Caluinus*: Per excellentiam vocati sunt *Israelitæ*, qui iterum collecti fuerunt in terra sancta, vt illic fruerentur hereditate sibi diuinitus promissa. Qui autem dispersi habitabant inter exteras gentes & profanas, etsi non prorsus desciuerant a puro Dei cultu & pietate, tamen quasi suum nomen perdiderant. d) i. e. *per ministerium*. vid. not. Hag. 1, 1. e) *Malachiæ*. vid. Præf. §. 1. *Est vero in hoc capite*, vt *Schmidius* habet, *exprobratio ingratitudinis Iudæorum* amorem Dei singularem non agnoscentium, sed S. S. Iehouæ nomen, olim in toto mundo inuocandum, per inepta sacrificia, ex maledicta

- חרבות כה אמר יהוה צבאות המה יבנו ואני אהרוס
וקראו להם גבול רשעה והעם אשר־זעם יהוה עד־
ה עולם׃ ועיניכם תראינה ואתם תאמרו יגדל יהוה מעל
6 לגבול ישראל׃ בן יכבד אב ועבד אדניו ואם־אב אני
איה כבודי ואם־אדונים אני איה מוראי אמר יהוה
צבאות לכם הכהנים בוזי שמי ואמרתם במה בזינו
7 את־שמך׃ מגישים על־מזבחי לחם מגאל ואמרתם
8 במה גאלנוך באמרכם שלחן יהוה נבזה הוא׃ וכי־
תגישון עור לזבח אין רע וכי תגישו פסח וחלה אין
רע הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך אמר
9 יהוה צבאות׃ ועתה חלו־נא פני־אל ויחננו
מידכם היתה זאת הישא מכם פנים אמר יהוה
צבאות

x) *ruinas*; quæ destructa fuerunt. Es. 5, 17. c. 49, 19. y) v. 6. 8. Nah. 1, 12. z) Es. 1, 24. Hos. 12, 6. a) *illi ædificabunt, sed ego destruam.* Vel: *si illi ædificauerint, ego destruam.* cf. Ier. 45, 4. Ps. 28, 5. b) i. e. *& vocabuntur.* Imperson. vt Ez. 39, 11. *Abarb.* Quia *omnes homines* agnoscent, quod ego eos odio habeam, & regno eorum aduersus sim. c) *terminum impietatis* c. 3, 15. 19. Zach. 5, 8. h. e. regionem s. *territorium impiorum*, vt Ion. habet; eoque merito desolatum. d) *cui iratus est Dominus.* Num. 23, 8. Es. 66, 14. Ion. *super quem maledictionem adducam.* e) *in perpetuum.* Es. 34, 10. 17. *Hieronymus*: & iram meam æterna eorum vastitas adprobabit. Sumendum hoc est in oppositione ad populum Iudaicum v. 5. quippe cui diu quidem iratus fuerat Dominus Zach. 1, 13. elapsis vero LXX. annis ad eosdem reuertit cum gratia & misericordia. v. 16. 17. vid. not. Zach. 1, 16. *Calouius*: significatur Edomum, partim *gentis* (exceptis reliquiis Am. 9, 12.) partim *nominis* excidio esse puniendum. Impleta ergo hæc, tum quia captiuitas eorum nunquam decreto reuocata, vt Iudæorum; tum quia reliquiæ, quæ in Idumæa mansere, aliis populis commixtæ, & ab Hyrcano subactæ, ad suscipiendum circumcisionem coactæ, in Iudaismum transiere, ac post Romanam deuastationem ita excussi sunt, vt nec nomen eorum in terra inueniatur. cf. not. Es. 21, 11. & quæ supra ad v. 3. allegauimus.

℣. 5. f) *Idque oculi vestri videbunt*, & experimento cognoscetis. Mich. 7, 10. g) *magnificetur Dominus.* Mich. 5, 3. Ps. 35, 27. Ps. 40, 17. h) A.b. Ezra: *vosque dicetis--super termino Israelis*, in quem vos aestitui; cui fauent accentus. Alii tamen malunt ita: *magnificetur*, inquam, *Dominus ultra terminum Israelis.* coll. v. 11. & c. 3, 12. quod sub Maccabæis coeptum, sub Christo impletum fuit. coll. Hos. 2, 2. Ion. *multiplicetur gloria Domini, dilatauit enim fines Israelis.* *Abarbanel*: Hæc promissio referri potest ad tempora Templi II. -- rectius tamen ad futurum. Bene, quod eius implementum sub Messia expectat, male, quod sub templo demum III. quod Scriptura nescit.

℣. 6. i) Vulg. *Filius honorat.* al. *honorabit.* i. e. *honorare debet* Patrem. cf. simile futurum c. 2, 7. Ion. *Ecce de filio edictum est, vt patrem honoret.* vid. Ex. 20, 12. Deut. 27, 15. k) *& seruus herum suum* 2 Sam. 11, 9. l) *si ergo pater* vester ego sum, non solum *dominus* communi jure creationis, sed & *pater*, ob singularem illum, quem in superioribus demonstraui, erga vos amorem. cf. c. 2, 10. Deut. 32, 6. Es. 1, 2. c. 63, 16. Ion. *si tanquam pater ego sum?* m) *vbi* (i. e. *nullibi* Iob. 20, 7. 1 Cor. 1, 20. cf. infra c. 2, 17.) est *gloria mea*, qua me honorare debetis? cf. 1 Petr. 1, 17. n) *& si dominus?* Deut. 10, 17. Hos. 12, 15. Ps. 136, 3. Ion. *et si tanquam Dominus ego sum.* cf. Matth. 7, 21. Luc. 6, 46. o) *vbi* est *reuerentia mea?* c. 2, 5. Gen. 9, 2. *Abarb.* q. d. Quia enim tantopere dilexi vos & patres vestros, æquum omnino erat, vt & vos me diligeretis, siue vt *filii ex amore*, siue etiam vt *serui ex timore.* p) v. 2. 4. q) *vobis* inprimit, *o Sacerdotes.* c. 2, 1. cf. Hag. 2, 11. Zach. 7, 5. *Abarb.* Ita generatim primum omnes, mox *speciatim Sacerdotes coarguit*, tq. populi duces & doctores. Conf. Præfat. §. 5. 6. r) *qui*, tq. praui serui aut ministri, ad me honorandum electi & constituti, *ipsi despicitis nomen meum.* v. 11. 14. Deut. 28, 57. 1 Sam. 2, 30. Ez. 22, 8. s) *& peruicaciter dicitis.* *Hieronymus*: Imitantes Cain, superbis contra Deum vocibus respondentes, sciscitamini ab eo, quem occulta non fallunt. cf. Es. 45, 9. c. 58, 2. Ier. 2, 35. t) v. 7. Sicuti v. 2. amorem ac beneficia Dei, ita hic peccata sua nolunt agnoscere.

℣. 7. u) *Offerentes* estis. *offeritis.* c. 2, 13. c. 3, 3. 1 Reg. 5, 1. Probat ingratum eorum animum. x) *panem pollutum* v. 12. Iob. 3, 5. Thren. 4, 14. Dan. 1, 8. per quem Grotius *Mincham*, cum iugi sacrificio offerendam Ex. 29, 40. Num. 28, 24. alii rectius *victimas etiam*, *& quasuis oblationes* intelligunt, coll. seq. v. 8. item Leu. 3, 11. c. 21, 6. 8. 17. 21. 22. c. 22, 25. Num. 28, 2. Abarb. *res immundas.* Ion. *oblationem impuram* vel execrandam. *Sacrificia* nimirum hominum contaminatorum *inepta*, *nec rite*, sed sine pœnitentia & fide *oblata*; quibus mensa Domini ab impuris illis Sacerdotibus polluta fuit & ceremonialiter & moraliter, neglecto fine oblationum præcipuo, Messia nimirum cum beneficiis suis, per vniuersum terrarum orbem prædicando, & fide, quæ Christum vnice respicere debebat *Maii Oecon.* V. T. p. 1087. Conf. Leu. 22, 25. Tit. 1, 15. y) vid. v. 2. 6. z) Vulg. *in quo polluimus te?* Piel (t) a) S. *per hoc, quod dicitis.* v. 12. c. 2. 17. b) *mensa*, i. e. altare *Domini.* Sic v. 12. Quia sacrificium est quasi conuiuium, in quo (vt habet *Calou.* h. l.) *conuiua* est Deus, *mensa* altare, *esca* victima, *potus* libamen, *ministrans* sacerdos. cf. Ez. 41, 22. c. 44, 16. Alii conferunt Leu. 24, 6. c) *vilis*, S. *contemta*, Vulg. *despecta est.* c. 2, 9. Es. 53, 3. Ier. 49, 15. adeoque parum refert, *quales* victimas, aut *quomodo* easdem offeramus: cum omnis ille noster cultus sit inutilis & inanis Messiæ, per illum figurati, expectatio. cf. v. 12. c. 2, 17. & c. 3, 14. *Abarbanel*: Ita dixerunt, quia super altari *adipem & sanguinem* offerebant, quæ ipsis res contemnendæ videbantur. At verum id est de omni etiam & præstantissima parte sacrificiorum, demto respectu & fide in Christum, ex quo illæ vmbræ V. Testamenti omne suum pretium habuerunt, coll Es. 1, 11. seqq. Ps. 50, 8. seqq.

℣. 8. d) S. *Nam si offertis.* v. 7. e) *cæcum* ad immolandum, contra legem Lev. 21, 22. Deut. 15, 21. f) S. *non malum* vobis est. At *Vulg. Ion.* aliique interrogatiue: *nonne malum* est: nihilne vitii id habet? cf. 1 Sam. 21, 9. g) *claudum.* v. 13. Vetitum erat & hoc Deut. 21, 15. h) *& morbidum.* Eius species enumerantur Leu. 22, 22. seqq. i) *Offer modo illud*: Leu. 1, 1. Mitte tale quid pro munere Iud. 3, 17. Ps. 72, 10. k) *duci tuo.* Ion. addit: *qui præest tibi.* Neh 5, 14. 15. 18. c. 12, 26. cf. Præf. §. 3. l) *num acceptum te habebit?* v. 10. Hag. 1, 8. m) aut num *suscipiet faciem tuam?* v. 9. Gratusne ei erit aduentus tuus tali cum munere, ita vt adnuat petitis tuis? cf. Gen. 19, 21. c. 32, 21. 1 Sam. 25, 35. n) *adseueratio* diuina; vt v. 2. 9. &c.

℣. 9. o) *Nunc itaque.* Ab epanorthosi ad *pædiam* siue exhortationem ad pœnitentiam, transit Propheta: docens adhuc spem veniæ esse, si serio resipiscant; sin minus, eos nequaquam impunitos fore. cf. c. 2, 1. p) *suppliciter deprecamini* tandem. 1 Sam. 13, 12. q) *vt misereatur nostri*; vel *tunc miserebitur nostri.* Am. 5, 15. Ps. 67, 2. Iob. 33, 24. r) S. cum enim *a manu vestra sit hoc.* np. impuræ & ineptæ oblationis peccatum v. 7. 8. vid. v. 10. 13. c. 2, 13. & cf. similem locutionem Es. 50, 11. s) *num accipiet a vobis facies*, vt accepti & grati ei sitis? quod phrasis significat in præced. v. 8. Al. vt officii aut personæ vestræ rationem habeat, & προσωποληψία erga vos vtatur? c. 2, 9. Nullo sane modo id faciet, neque vos tale quid expectare debetis. cf. Deut. 10, 17. 2 Par. 19, 7. Rom. 2, 11. &c. t) vid. v. 2. 8.

MAL. I, ℣. 6. לכם Per *Mahp.* 2. 3. 6. 9. 13. 19. 20. 23. ℣. 8. תגישון Sic *defect.* 3. 8. 15. sic su. 9. sec. *Mas.* 3. & *impr.* At ceteri *plene.* Sine *Nun* paragog. 6. 9. in marg. contra *Mas. Erff.*

י צבאות׃ מי גם־בכם ויסגר דלתים ולא
תאירו מזבחי חנם אין־לי חפץ בכם אמר יהוה צבאות
11 ומנחה לא־ארצה מידכם׃ כי ממזרח־שמש
ועד־מבואו גדול שמי בגוים ובכל־מקום מקטר
מגש לשמי ומנחה טהורה כי־גדול שמי בגוים
12 אמר יהוה צבאות׃ ואתם מחללים אותו באמרכם
13 שלחן יהוה מגאל הוא וניבו נבזה אכלו׃ ואמרתם הנה
מתלאה והפחתם אותו אמר יהוה צבאות והבאתם
גזול ואת־הפסח ואת־החולה והבאתם את־המנחה
14 הארצה אותה מידכם אמר יהוה׃ וארור נוכל ויש
בעררו

que ceremonialem cultum breui prorsus cessare faciam Dan. 9, 27. vt sequentia de vocatione gentium disserte indicant. ℣. 11. *f*) *Nam*, quod probe vobis sciendum & tenendum est. cf. Rom. 11, 25. *g*) *ab ortu Solis*, *& vsque ad eius occasum*, per totum terrarum orbem, non tantum in Iudæa Ps. 76, 2. cf. Es. 24, 14. 16. c. 59, 19. c. 45, 6. Ps. 50, 1. Ps. 113, 3. Matth. 8, 11. *h*) *magnum est nomen meum inter gentes*. Dicitur in oppositione ad v. 5. & 6. cf. Es. 29, 23. Ez. 36, 23. c. 38, 23. Ps. 8, 2. *i*) *& in omni loco*. v. c. in Assyria & Aegypto Es. 19, 18. seqq. non, sicut olim, in vno loco Deut. 12, 5. 6. cf. Ioh. 4, 20. seqq. *k*) *suffitus*, *incensum*. S. *suffitum*. Hoph. (2) Leu. 6, 15. ό. θυμίαμα προσάγεται. np. non *propitiatorium sacrificium*, quod in N. T. semel obtulit Christus Hebr. 9, 25. sqq. c. 10, 10. seqq. sed pro indole N. T. *spiritualia sacrificia*; speciatim *laudes & preces sanctorum*, per suffitum V. T. Ex. 30, 35. figuratæ, hic intelliguntur. vid. Ps. 141, 2. Hebr. 13, 15. 16. Apoc. 5, 8. c. 8, 3. 4. *l*) *offeretur*, *oblatum erit*. v. 8. c. 3, 3. *m*) *Nomen Dei* est ipse Deus, sed cum connotatione professionis & cultus. Es. 60, 9. Ier. 3, 17. *n*) S. *& Mincha*. Vulg. *oblatio*. ό. θυσία, np. non Leuitica v. 10. sed spiritualis N. T. vt diximus. vid. Es. 60, 7. c. 61, 6. c. 66, 20. Ps. 51, 19. Ps. 96, 8. Ps. 141, 2. Rom. 12, 1. c. 15, 16. 1 Petr. 2, 5. Hebr. 13, 16. Apoc. 5, 8. cf. etiam Phil. 2, 17. 2 Tim. 4, 6. *o*) *munda* per fidem in Christum Act. 15, 9. 1 Pet. 2, 5. Hebr. 1, 3. c. 9, 14. &c. *p*) *nam*, quod iterum iterumque dico. *q*) v. 14. cf. Ps. 22, 28. seqq. Zach. 14, 16. *r*) vid. not. v. 8. ℣. 12. *s*) *Vos autem*. sc. Sacerdotes & ministri Domini. *Abarb.* *t*) *profanatis illud*, sacrosanctum nomen meum. v. 11. Leu. 21, 6. c. 22, 2. 32. Ez. 36, 20. seqq. cf. Rom. 2, 23. 24. *u*) v. 7. c. 2, 17. *x*) vid. v. 7. *y*) *polluta*, Vulg. *contaminata*, vel *contaminabilis* est, sicut supra v. 7. *despicabilis*. Verbum cf. Es. 59, 3. Ezr. 2, 62. Neh. 7, 64. Volunt dicere: *Altare* cum toto sanctuario, *vt impurum*, a Deo dudum reiectum & per hostes euersum fuit. Et quamuis vtrumque per Zerubbabelem & Iosuam sit restitutum, sacerdotium etiam magno zelo ab Ezra repurgatum, nihilominus tamen non adparet nobis vel singularis Dei fauor, vel Messias, ab Haggæo c. 2, 6. 7. 19. promissus. Quin potius neque hunc cultum Deo cordi, aut nos ei curæ esse, probant egestas populi, coll. infra c. 3, 10. 11. & vilis ille victus, quo vix misere sacerdotii dignitatem sustentamus. &c. cf. c. 2, 9. Nimirum non sentiebant impii homines, se peccatis pollutos esse, omniaque polluere; & abiecta spe & fide in Christum, tq. nucleo & fine ceremoniarum Leuiticarum, in cortice hærentes, ad apostasiam & Epicureismum aut hypocrisin proni erant, deinde etiam aperte ruebant. cf. v. 7. c. 2, 17. c. 3, 13. 14. & Præf. §. 5. 6. *z*) *& ad reditum* s. *prouentum eius* (altaris) *quod* attinet. s. *& de prouentu eius*, qui in altari offerendus est, dicitis. (2) Es. 57, 19. *a*) *vilis*, *contemtibilis* & exigui pretii v. 7. *b*) *est cibus eius*. Ion. *& contemtibilia sunt dona de eo*. Syr. *& contemtibiles sunt cibi eius*. de quibus scil. Sacerdotes viuebant. cf. Ioel 1, 16. & sensum modo declaratum. ℣. 13. *c*) *Etenim dixistis* obmurmurantes & μεμψίμοιροι Epist. Iudæ v. 16. *d*) *ecce*! quasi rem ad oculum demonstraturi, vt Ios. 9, 12. &c. *e*) *quanta defatigatio* s. *molestia*! Ex. 18, 8. Thren. 3, 5. (Similis contractio interrogat. מה cum sequenti vid. Ez. 4, 2. Es. 3, 15. Ez. 8, 6.) sc. deuoranda nobis est pro vili vel exiguo reditu altaris v. 12. *Abarbanel*: Innuit hoc maledictionem c. 2, 2. & famem, quæ terram Iudaicam premebat, vt panis non esset, quem mensæ imponerent. cf. c. 3, 10. 11. Vel simplicius videtur vox esse impatienter respondentium ad illam Dei correptionem. *f*) *& sic* vestra culpa ac negligentia *exsufflari* & contemni ab omnibus *fecistis ipsum*. Hiph. (2) Iob. 31, 39. Al. cum *Hieronymo*: *& exsufflare* me *facitis ipsum* altare & sacrificia vestra, coll. Hag. 1, 9. *g*) vid. not. v. 8. *h*) *& sine* discrimine ac reuerentia S. S. nominis mei, *adduxistis* mihique *obtulistis*. S. *dum adducitis*. Gen. 4, 3. 4. Leu. 4, 4. 16. c. 10, 15. *i*) *raptum* Deut. 28, 29. 31 *k*) *& claudum* v. 8. Deut. 15, 21. *l*) *& agrotum* s. *morbidum*. vid v. 8. *m*) S. *adducitisque* similem *Mincham*, vel *munus farreum*. v. 10. *n*) *num* ergo *gratiose accipiam illud* de manu vestra? v. 8. 9. 10. c. 2, 13. Sensus interrogationis est negatiuus, vt Ez. 18, 23. c. 22, 14. &c. ℣. 14. *o*) *Immo maledictus* esto. Deut. 27, 15. sqq. *p*) *dolosus* eiusmodi homo. S. *defraudans*. (1) Gen. 37, 18. Num. 25, 18. *q*) *dum est in grege ipsius*. vel qui habet *in grege suo* Gen. 32, 17.

℣. 10. *u*) Ion. *Immo quis hic est inter vos, qui claudat fores sanctuarii mei!* Ita Syrus. Sensus est: Tantum abest, vt beneuole ego vos respiciam v. 9. vt etiam Templum claudi potius velim, quam frustra me coli ineptis sacrificiis, sine vera pœnitentia & fide oblatis. *Abarbanel*: q. d. Deus: Vtinam vero exsurgeret pius quispiam in conspectu vestro, & clauderet potius Templi ianuas, ne detestandas eiusmodi oblationes porro offeratis. Sic S. *Quis enim inter vos pius?* *x*) *qui claudat* potius *ianuas*, sc. Templi c. 3, 1. 10. Non vero absolute ita præcipit Deus, sed comparate loquitur, vt diximus; coll. Es. 1, 11. seqq. Alioquin enim inter peccata Achasi non minimum erat, quod profana mente templum Dei occluderet 2 Par. 28, 24. c. 29, 7. Alii auaritiam Sacerdotum reprehendi putant, & *gratis* ex sequenti membro huc etiam trahunt, h. m. *Quis vestrum, qui claudat ostia gratis? Immo ne altare quidem meum gratis accenditis!* sed prius, vt simplicius, præferimus. *y*) *nec lucere faciatis*, *accendatis* altare meum. Num. 8, 2. Es. 27, 11. Ps. 18, 29. Abarb. np *per oblationes ignitas* s. igne consumendas. *z*) *frustra*. Vid. Es. 1, 13. c. 29, 13. 14. Ion. *& non offeratis super altari meo oblationem exsecrandam*. *a*) S. *non enim mihi est complacentia*. Coh. 5, 3. c. 12, 1. cf. oppos. Es. 62, 4. *b*) *in vobis* impiis & impuris Sacerdotibus. v. 7. c. 2, 17. *c*) vid. not. v. 8. *d*) *ideoque Mincham* v. 13. Gen. 4, 3. Leu. 2, 1. Vulg. *& munus*. cf. not. 2 Sam. 8, 2. 2 Reg. 8, 8. *e*) *gratum non habeo*: v. 8. 1. *de manu vestra* impia v. 9. vid. Es. 1, 13. Prou. 15, 8. Ioh. 9, 31. Tit. 1, 15. immo sacrificia vestra, & Mincham ac sacerdotium, totumque

---

℣. 11. כי ממזרח Ita 1. 3. 6. 9. 20. sic su. 5. טהרה defect. 1, sec. *Mas. impr.* Gen. 7, 2. sed contra *impr.* & *Mas. magnam* 1. h. l. ℣. 12. Pro יהוה habent אדני 1. 3. sic se. 2. & sic in mare, 6. 9. sec. *Mas. fin.* f. 3. col. 5. ℣. 13. אותו *Tikkun Sopherim* hic est sec. *Mas impr.* ad Ps. 106, 20. את־הפסח sine præf. *Vau* 1. 2. 3. 5.

בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנֹדֵר וְזֹבֵחַ מָשְׁחָת לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אָנִי
ב אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא בַגּוֹיִם׃ וְעַתָּה אֲלֵיכֶם
2 הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים׃ אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ וְאִם־לֹא
תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת־הַמְּאֵרָה וְאָרוֹתִי אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם
3 וְגַם אָרוֹתִיהָ כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל־לֵב׃ הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם
אֶת־הַזֶּרַע וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל־פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא
4 אֶתְכֶם אֵלָיו׃ וִידַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֵת הַמִּצְוָה
הַזֹּאת לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת־לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃
ה בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ מוֹרָא
6 וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא׃ תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ

ועלה Nnnn פכ א

v) *masculum*, arietem sanum. Boch. Hieroz. I. p. 584. *Mas* h. l. *corrupto* opponitur: quippe *mas* præstat *femina*, & præstantiora Deo sunt offerenda. Cf. Leu. 1, 3. 10. &c. s) *& tamen* vouet & immolat. Leu. 7, 16. At cum antecedenti id nectunt Ion. LXX. & Ar. q. d. *& votum de eo quidem facit, sed deinde immolat.* t) *corruptum*, i. e. *morbidum*, vel *vitiosum* femininum. Leu. 22, 23. u) Ps. 47, 3. Ps. 48, 3. Ps. 95, 3. x) vid. not. v. 8. y) *& nomen meum tremendum & venerabile erit inter gentes.* Respicit ad v. 6. & simul illustrat v. 11. cf. Ps. 76, 8. 13. & supra v. 3.

CAP. II, ℣. 1. z) *Nunc igitur.* cf. c. 1, 9. Ps. 2, 10. a) *ad vos* inprimis sc. spectat vel *pertinet*: ne vos pœnitentia haud indigere existimetis. cf. Hos. 5, 1. b) *preceptum hoc.* v. 4. nempe de pœnitentia & meliore in posterum officii vestri administratione. vid. c. 1, 9. c) *o Sacerdotes!* c. 1, 6. *Abarb.* i. e. non tam ad vulgus, sapientiæ & doctrinæ expers, quam ad vos, qui ceteros rectius instruere debebatis, pertinet hæc culpa aut reatus. Pergit enim Deus hoc capite minari, & grauissime redarguere I. *Sacerdotes* de violato fœdere Dei (1) per inobedientiam & socordiam ipsorum v. 2. in sacrificiis & festis v. 3. (2) per corruptam doctrinam v. 4--7. & prauum exemplum v. 8. (3) per improbum personarum respectum v. 9. 10. II. *Vna cum sacerdotibus etiam illos de populo* reprehendit (1) qui *vxores de alienigenis* illegitime ducebant v. 11. 12. (2) *innocentes vxores* affligebant v. 13-16. & (3) *diuinam prouidentiam* ac promissionum de Christo veritatem proterue negabant v. 17.

℣. 2. d) *Si non audieritis.* Leu 26, 14. seqq. Deut. 28, 15. e) *& si* *posueritis in corde* scil. monitum aut præceptum meum v. 1. nec animum ei aduerteritis. cf. Es. 57, 1. Dan. 5, 8. f) vt debito honore me adficiatis. cf. c. 1, 6. 11. Ios. 7, 19. Ps. 29, 2. g) Vulg. *ait Dominus exercituum.* vid. not. c. 1, 8. h) *tum immittam in vos*, sacerdotes & vniuersum populum. *Abarb.* Conf. verbum. Ez. 5, 17. c. 7, 3. i) *maledictionem.* c. 3, 9. cf. Leu. 26, 14. seqq. Deut. 28, 15. seqq. Zach. 5, 3. k) *& maledicam* Gen. 12, 3. l) *benedictionibus vestris.* sc. realibus, coll. v. 3. Gen. 33, 11. *Hieron.* h. e. his, quæ nunc meis benedictionibus possidetis. Gen. 49, 25. 26. *Abarb.* i. e. conuertam vobis benedictionem, qua vobis benedixi a die, quo fundata fuit Domus Domini (Hagg. 2, 19.) in maledictionem. cf. infra c. 3, 10. Al. *benedictionibus vestris* sacerdotalibus, coll. Num. 6, 23. seqq. m) q. d. *iterum iterumque* hoc vobis dico, *eo quod non* &c. S. *etiamque maledicam huic.* At Tig. cum Abarb. in præterito: *quin etiam maledixi ei* (*cuique benedictioni* vestræ) statim, ex quo spernere cœpistis nomen meum, & ego vidi, *quod non* ad animum reuocetis. n) cf. 1 Sam. 2, 30. Ps. 109, 17. seqq. ℣. 3. o) *Ecce ego increpabo*, & perdam *vobis.* c. 3, 11. Ps. 9, 6. Ps. 104, 7. p) Syr. *semen terræ.* Ion. *prouentum seminis* vel natum e semine. vt scil. non germinet, aut fructum ferat, vel etiam in ipsa herba a locustis absumatur. cf. c. 3, 10. 11. *Abarbanel*: *seminis* mentionem facit in respectu ad *Mincham*; & *stercoris* in respectu ad oblationes s. *victimas* Iudæorum. q) *& spargam* Ez. 5, 10. c. 6, 5 r) *stercus* exenteratarum victimarum (7) quod alias extra castra cremandum erat Ex. 29, 14. s) *in faciem vestram.* Sicut Herus, qui auersatur donum serui sui, idque in faciem ei reiicit & dispergit. *Abarb.* Ion. *& patefaciam turpitudinem scelerum vestrorum in facies vestras.* t) Vulg. *solemnitatum vestrarum*, i. e. *victimarum festiuarum.* vid. Ex. 23, 18. Es. 29, 1. Ps. 118, 27. & cf. Amos 5, 21. u) S. *& auferet vos ad se.* Ez. 29, 19. *Hieronymus*: stercus videlicet, quo litæ sunt facies, totos vos occupabit. Al. imperson. *& auferent vos*, auferemini, *vna cum illo.* Sic Belgæ. *Coccejus* vero de excidio vrbis & Templi ac politiæ Iudæorum, h. m. *& auferet tandem vos ad se* populus Principis aduenæ Dan. 9, 26. quod remotius est.

℣. 4. x) S. *Vt cognoscatis*, experimento minarum mearum edocti. cf. Ez. 5, 13. y) *quod* non frustra *miserim* ad vos per Prophetam meum *hoc mandatum.* v. 1. cf. Zach. 2, 15. 15 z) eum in finem sc. S. *vt sit.* Tig. *vt esset* &c. at *Abarb.* non aliam ob caussam, quam *quod fuit pactum meum cum Leui* & Aharone, sancto Domini, coll. Num. 17, 23. 25. a) i. e. *cum Leuitis*, vt habent LXX. & Ar. cf. Deut. 33, 8. *Hieronymus*, Per *Leui* patriarcham peruenit ad posteros Aaron & Eleazarum, Phinees & ceteros, qui de eius stirpe generati sunt. b) vid. not. c. 1, 8. ℣. 5. c) *Pactum* s. *fœdus meum*, non commune tantum, quod cum vniuerso populo feci Deut. 29, 9. seqq. sed proprium etiam ac peculiare. d) *fuit cum ipso* sc. *Leui* s. Tribu *Leuitarum.* vid. Ex. 32, 29. Num. 3, 6 12. c. 8, 14. c. 18, 19. Deut 10, 8. adde pro Sacerdotibus Num. 17, 18. seqq. c. 25, 10. sqq. e) *vitæ* scilicet. Ar. *ad vitam & pacem.* cf. Leu. 18, 5. Deut. 30, 15. 19. 1 Tim. 4, 8. f) *& pacis.* vid. de Pinchaso Num. 25, 12. & cf. Num. 6, 26. Es. 54, 10. Iob. 5, 23. 25. g) S. *quæ* (vitam sc. & pacem. al. præcepta Leuitica) *dedi illi.* h) *ad timorem*, S. cum *timore*, *vt* scil. *me timeret*, prout sequitur. cf. cap. 1, 6. Deut. 31, 12. 13. Es. 66, 2. Ier. 32, 40. Ps. 130, 4. similemque constructionem verbi cum suffixo & sequenti accusatiuo Ps. 74, 14. Coh. 2, 21. i) S. *ideo propter nomen meum.* q. d. *a facie* s. *respectu* & metu *nominis mei*, quod vos impie despicitis. c. 1, 6. 12. cf. Ier. 15, 17. Neh 5, 15. k) S. *timuit ille sibi.* Vulg. *pauebat.* Deut 1, 21. Ier. 1, 17. Ez. 2, 6. Laudatur nimirum *antiquorum sacerdotum* & Leuitarum *religiosa industria*, hic & v. 6. quantumque ab illorum *exemplo*, & a *regula* de Sacerdotum officio v. 7. *Sacerdotum illius temporis detestanda transgressio* differat, ostenditur v. 8. 9. ℣. 6. l) *Lex* s. *Doctrina veritatis.* Ps. 119, 142. cf. Ps. 25, 8. m) *fuit in ore eius.* cf. Prov. 10, 11.

℣. 14. מָשְׁחָת per *Kam.* 2. 10. Pro לַאדֹנָי habent לַיהוָה 6. 9. 20. sic fu. 2. contra *Mas.* *impr.* h. l. & Esa. 28, 2. Prius tamen habent 6. 9. in marg. CAP. II, ℣. 5. וַיִּירָאֵנִי *defect.* 1. 2. sec. *Mas. c.* & *Erff*, sed contra *impr.*

וְעַוְלָה לֹא־נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי
וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן׃ כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה 7
יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא׃ וְאַתֶּם 8
סַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ הִכְשַׁלְתֶּם רַבִּים בַּתּוֹרָה שִׁחַתֶּם בְּרִית
הַלֵּוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ וְגַם־אֲנִי נָתַתִּי אֶתְכֶם נִבְזִים 9
וּשְׁפָלִים לְכָל־הָעָם כְּפִי אֲשֶׁר אֵינְכֶם שֹׁמְרִים אֶת־דְּרָכַי
וְנֹשְׂאִים פָּנִים בַּתּוֹרָה׃ הֲלוֹא אָב אֶחָד לְכֻלָּנוּ הֲלוֹא י
אֵל אֶחָד בְּרָאָנוּ מַדּוּעַ נִבְגַּד אִישׁ בְּאָחִיו לְחַלֵּל בְּרִית
אֲבֹתֵינוּ׃ בָּגְדָה יְהוּדָה וְתוֹעֵבָה נֶעֶשְׂתָה בְיִשְׂרָאֵל 11
וּבִירוּשָׁלִָם כִּי חִלֵּל יְהוּדָה קֹדֶשׁ יְהוָה אֲשֶׁר אָהֵב וּבָעַל
בַּת

m) *& peruersitas*. Iob 6, 30. cf. Leu. 19, 15. n) Vt imitaretur Dominum suum. cf. Es. 53, 9. 1 Pet. 2, 22. o) *in pace* (v. 5. Es. 27, 5. Phil. 4, 7. Hebr. 12, 14.) *& in rectitudine* Es. 11, 4. Ps. 26, 12. Abarb. *cum pace*, inter homines conciliata, *& cum rectitudine*, ad quam omnes instruebat. p) *ambulauit mecum*. *Grotius*: i. e. amicitiam meam retinuit; recta agendo. Conf. Gen. 5, 22. Mich. 6, 8. 1 Ioh. 1, 6. 7. q) *& sic multos conuertit ab iniquitate*. c. 3, 24. Ier. 23, 21. Dan. 12, 3. Iac. 5, 10. Ita Aharonis exemplum *Hillel* suis commendat in Pirke Abhot c. I. v. 12. his verbis: *Esto*, inquit, *de discipulis Aharonis, qui pacem coluit & sectatus est, homines amauit, eosque ad Legem adduxit*. Sicuti par & sat erat. *Nam* &c. v. 7.

℣. 7. r) *Nam labia Sacerdotis*. Prou. 10, 21. 32. s) Vulg. *custodient*. i. e. vt S. habet, *custodire debent*. vide simile futurum c. 1, 6. & cf. 1 Tim. 6, 16. Est namque hic *Regula de Sacerdotum officio*, quæ cum veterum exemplum congruebat, vt ad v. 5. diximus. t) *scientiam* & cognitionem rerum diuinarum, Hos. 4, 1. haustam ex Scriptura S. cf. Leu. 10, 11. Deut. 31, 9--12. 19. Ezr. 7, 10. 2 Par. 17, 7. 8. 9. 2 Tim 3, 15. Tit. 1, 9. u) *& legem*, s. vt Ion. habet, *institutionem* vel *informationem*, ex Lege Dei desumtam, eamque fideliter explicantem. cf. not. Hag. 2, 11. x) *quærent* rudiores *ex ore eius*. v. 6. cf. not. Deut. 33, 10. Ez. 44, 23. Neh. 8, 3. 4. 7. 8. & verbum Esth. 2, 23. y) *quia angelus*, i. e. *nuntius*. Ion. *minister*. c. 3, 1. Es. 42, 19. Hag. 1, 13. z) ὁ. Κυρίου παντοκράτορος. Es. 1, 24. Hos. 12, 6. a) *ille est*, saltim pro officii sui ratione *esse debet*. Nam quæ in seqq. subiicit Propheta, luculenter indicant, hic עד כאן doceri, *non quales sint, sed quales esse debeant Sacerdotes*. cf Deut. 17, 8. seqq. 2 Par. 19, 10. 2 Cor. 5. 20. *Abarb.* quia Sacerdos est Dei nuncius inter ipsum & Israelem: additque e Talmudicis sequentem cautelam: *Si angelus Domini Zebaoth est sacerdos, legem quærent ex ore eius; sin minus, ab ore eius non pendebunt.*

℣. 8. b) Abarb. *At vos*, sacerdotes huius ætatis. vid. not. v. 5. c) ipsimet *recessistis a via*, in Verbo Dei præscripta. Abarb. *de via*, in qua dixi v. 6. *ambulasse* Sacerdotes illos primos, Aharonem, Eleazarum & Pinechasum. cf. c. 3, 7. Deut. 9, 16. c. 11, 28. c. 31, 29. Ier. 8, 8. c. 18, 18. Dan. 9, 5. d) Vulg. *& scandalizastis plurimos*, S. *impingere fecistis multos* in lege. Ier. 18, 15. Matth. 18, 6. *Abarb.* vt scil. ab ea recesserint, & contra eam peccauerint; cum veteres illi multos conuerterent: Prauo scil. exemplo & corrupta doctrina aliis præeuntes. Vide praxin istius temporis Neh. 13, 4. seqq. & cf. Es. 3, 12. Ier. 18, 18. Ez. 22, 26. c. 44, 11. e) *corrupistis*. Vulg. *irritum fecistis*. Ex. 32, 7. Hos. 9, 9. f) Ar. *fœdus* s. pactum *meum Leuiticum*, quod cum tribu Leui feceram. cf. Ez. 16, 59. Hos. 6, 7. it. not. Ez. 44, 7. & eadem pene verba Neh. 13, 29. g) vid. not. c. 1, 8.

℣. 9. h) *Ideo etiam ego*, a vobis contemtus c. 1, 6. 7. &c. Notat iustissimam *talionem*. cf. Ez. 16, 43. c. 23, 35. i) *reddidi vos* Ez. 6, 14. c. 25, 5. k) *despectos*. cf. c. 1, 7. 1 Sam. 2, 30. l) & *humiles* s. *abiectos*. Iob. 5, 11. m) S. *toti populo*. cf. 1 Tim. 4, 12. 2 Tim. 3, 9. n) *eo, quod*. Vulg. *sicut*. Zach. 2, 4. o) *vos non obseruatis*, sicut veteres fecerunt Deut. 33, 9. p) *vias meas*, Ion. *quæ recta sunt coram me*. vid. v. 8. Esa. 2, 3. nec doctrina vestra fuit *lex veritatis*, sicut fuit priscorum, de quibus supra v. 6. q) *sed accipientes* fuistis *faciem* in lege s. verbo Dei tractando, maiorem personarum, quam veri & recti rationem habentes c. 1, 9. Ad gratiam captandam docuistis, eoque sententias vestras aptastis. Ps. 82, 2. contra Leu. 19, 15. Deut. 1, 17. cf. Es. 5, 23. Prou. 18, 5. 1 Tim. 5, 21. Ioh. 12, 43. c. 5, 44. Iac. 2, 1. seqq.

℣. 10. r) Vulg. *Numquid non Pater vnus est omnium nostrum?* scil. Deus, vt subsequens epexegesis declarat, coll. c. 1, 6. Deut. 32, 6. Es. 64, 7. Ioh. 8, 41. Eph. 3, 15. c. 4, 6. Ita prædicatum ad omnes homines referri poterit, coll. Es. 58, 7. quod alii ad Iudæos hoc modo restringunt: Nonne omnes ab *Abrahamo* vel *Iacobo* orti sumus? coll. c. 1, 2. Ioh. 8, 33. 37. 39. Ita *Grotius* a *Calouio* notatur. s) numquid non *vnus Deus creauit nos?* cf. Ier. 32, 27. Iob. 34, 19. Es. 43, 1. t) *quare ergo?* Ier. 8, 5. 19. u) *perfide agimus*. v. 11. vid. de hoc verbo not. Iud. 9, 23. Ier. 3, 20. x) *alter in alterum?* Leu. 25, 46. Neh. 5, 7. i. e. sec. Abarb. *maritus in vxorem*. male; neglecto genere s. phrasi textus; quia cum seqq. connectendum putauit, vt etiam fecit Hieronymus, quod nos cum *Schmidii* lemmatibus ad *personarum respectum*, de quo v. 9. referimus. *Grotius* vero tangi putat historiam (vel similem, vide enim de tempore huius vaticinii Præf. §. 3.) quæ est apud Nehemiam c. 5, 3. 4. seqq. *de oppressione pauperum*, contra Legem, quæ vsuras a popularibus accipi vetabat Ex. 22, 24. sq. Leu. 25, 35. seq. Deut. 23, 20. Alia tamen Legis illius verba sunt, neque בגד de oppressione pauperum alibi inuenimus; vnde neque h. l. de iisdem accipi poterit, nisi *pauperes* potissimum sub *respectu fratrum* consideres, vt ab initio versus dixerat. y) *profanando & violando*. v. 11. c. 1, 12. z) *fœdus patrum nostrorum*. cf. Deut. 29, 13. 14. 25.

℣. 11. a) S. *Perfide egit*. Tig. *defecit Iuda*, i. e. tribus s. *ecclesia Iudaica*, Christo, vt mystica vxor, sacro fœdere desponsata. cf. Es. 54, 1. Ier. 3, 1. seqq. Hos. 1, 2. c. 2, 4. &c. & de constructione cum verbo femin. not. Hos. 2, 21. c. 5, 9. Mich. 2, 10. Hactenus egerat *de Sacerdotum perfidia* & transgressione: sequitur nunc *redargutio ducentium vxores ex alienigenis* v. 11. 12. & *adfligentium coniuges suas innocentes* v. 13. seqq. ad quam commode fit transitus per verbum בגד e versu 10. repetitum: quo de cf. not. Iud. 9, 23. Ier. 3, 20. b) *& abominatio* s. res detestabilis & omnibus piis Iudæis abominanda. Deut. 13, 15. c) *commissa est in Israele*, Beniamine & reliquis Israeliticis, qui reducibus Iudæis se iunxerant. vid. not. c. 1, 1. & cf. Gen. 34, 7. 2 Sam. 13, 12. d) *in ipsa etiam* Hierosolyma, vel *& inprimis* Hieros. cf. not. Es. 1, 1. e) *explanatiuum*, vt Hos. 11. 10. Am. 3, 14. c. 6, 11. f) *violauit* & prostituit *Iuda*. v. 10. c. 1, 12. cf. Leu. 19, 29. g) *sanctitatem Domini*, suamque dignitatem; cuius pars non exigua, vt scribit *Grotius*, in hoc posita erat, ne Iudæi cum idolorum cultoribus matrimonia copularent Ex. 34, 16. Deut. 7, 3. Ad phrasin cf. Ex. 22, 30. Lev. 11, 44. c. 19, 2. &c. h) *quam diligit* Iehoua. cf. Leu. 19, 2. c. 20, 7. 1 Pet. 1, 15. 16. Hebr. 12, 14. i) S. *& desponsauit sibi*, s. *vxorem duxit* Deut. 21, 13.

℣. 7. מלאך־יהוה ita 1. 6. 9. 2t. su. 5. At כִּי מַלְאַךְ יְהוָה 2. ℣. 10. *Spatium præmitt.* 1. 2. 3. 5. 10.

k) *filium* & culctricem, coll. Ier. 2, 27. quæ quasi de familia *alieni Dei*. cf. Gen. 6, 1. *l*) Deut. 32, 12. Tangitur illud, quod legimus Ezr. 9, 1. 2. Neh. 10, 31. c. 13, 23. seqq.

℣. 12. *m*) S. *Exscindes*, al. *exscindat* ergo *Iehoua*. Pſ. 12, 4. Pſ. 109, 15. cf. Zach. 11, 8. *Grotius*: i. e. extorrem faciet, coll. Ezr. 10, 8. Conf not. Ex. 12, 15. Eſ. 56, 6. *n*) *viro*, *qui fecerit hoc*. Prou. 6, 31. *o*) *vigilem*, *vigilantem* (2) Cant. 5, 2. *& respondentem* Locutio proverbialis, cuius scopus e contextu, simplex autem sensus non æque patet. *Vulg.* habet: *magistrum & discipulum*, i. e. sec. Grotium, *Sacerdotes* (qui tam malo exemplo aliis præibant Neh. 13, 28.) *& plebem*. Quod Magistrorum sit *vigilare* pro discipulis, horum autem ad interrogata illorum *respondere*, coll. Luc. 2, 47. adde Deut. 16, 5. At *Ion.* & *Syr.* habent: *filium & nepotem* & *Abarb.* Sensus est, inquit, Deus illi prorsus non superesse faciet *filium aut semen*. Sed ſicratio non constat locutionis. *Munsterus* itaque: i. e. *Eliminabit Deus totam illius hominis familiam*, vt ne quidem in domo remaneat, qui alterum e somno *suscitet*, aut qui clamanti e domo *respondeat*, aut obsequatur monitori. *p*) *de tabernaculis Iacobi*. Sic etiam vulgari & tropica locutione Hebræi dicunt *tabernaculum* pro qualibet *domo*: quod antiquitus in tabernaculis habitaretur. cf. Num. 24, 5. Pſ. 52, 7. Deut. 16, 7. Iud. 7, 8. 1 Reg. 12, 16. &c. *q*) Ion. interponit, *&*, *si Sacerdos sit*, exscindet etiam ad Altare *offerentem munus* vel *Mincham*. c. 1, 7. Nam & Sacerdotes ab ista profanitate illicitorum connubiorum non abstinuerant, vt diximus. *Schmidius* tamen alio respectu

12 בת־אל נכר׃ יכרת יהוה לאיש אשר יעשנה ער
13 ועֹנה מאהלי יעקב ומגיש מנחה ליהוה צבאות׃ וזאת
שנית תעשו כסות דמעה את־מזבח יהוה בכי ואנקה
מאין עוד פנות אל־המנחה ולקחת רצון מידכם׃
14 ואמרתם על־מה על כי־יהוה העיד בינך ובין ׀ אשת
נעוריך אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת
טו בריתך׃ ולא־אחד עשה ושאר רוח לו ומה האחד
מבקש זרע אלהים ונשמרתם ברוחכם ובאשת נעוריך
אל־

Nn nn 2 פב ב

ctu id expressit: *quique adduxeris Mincham ineptam*. de qua c. 1, 10. 13. Verum hic de alio crimine agitur.

℣. 13. *r*) *Etiam hoc*, tq. *secundam* s. *alteram* abominationem v. 11. *facitis*. cf. 2 Sam. 16, 19. scil. per polygamiam, repudium, aut adflictionem legiti-

marum & innocentium vxorum. v. 14. 16. *s*) *operiendo* scil. *oppletis* vel *operitis*, vt habent LXX. & Ar. Vulg. *operiebatis*. v. 16. Gen. 7, 19. cf. similem ellipsin verbi finiti post Infinit. 1 Reg. 3, 16. c. 11, 15. Leu. 6, 7. &c. *t*) *lacrimis*, sc. feminarum Israeliticarum, quas in gratiam illarum extranearum vel repudiabant, vel quasi mancipia tractabant. cf. Coh. 4, 1. *u*) *altare Domini*; q. d. tantum abest, vt gratum mihi cultum præstetis, quin potius lacrimæ innocentium vxorum, cum fletu & gemitu, versus Altare meum effusæ, de vestra maritorum iniuria queruntur & vindictam exposcunt. *x*) *fletu*. cf. 1 Sam. 1, 6. 7. 10. *y*) *& gemitu* s. *suspiriis*. (4) Pſ. 12, 6. Pſ. 79, 11. Pſ. 102, 21. *z*) S. *vt non* possim *amplius* respicere. cf. Eſ. 5, 9. & not. Ier. 2, 15. *a*) cf. Gen. 4, 4. 5. *b*) Ex. 28, 38. Ier. 6, 20. *c*) e polluta *vestra manu*. cf. c. 1, 13. Eſ. 1, 15. Pſ. 26, 6. ℣. 14. *d*) *Attamen* præfracte *dicitis*. v. 17. c. 1, 2. 6. *e*) Vulg. *quam ob caussam?* Num. 22, 32. Ier. 9, 11. scil. non potes grata habere dona nostra? *f*) *propterea*, inquam, *quod*. Deut. 31, 17. Iud. 3, 12. Ier. 4, 28. *g*) *Iehoua testificatus est*. Gen. 43, 3. 2 Reg. 17, 13. 15. cf. Gen. 2, 24. Prou. 2, 17. *Abarb.* scil. in sponsalibus & pacto matrimoniali. Conf. Gen. 31, 49. 50. *h*) Vulg. *& vxorem pubertatis tuæ*. quam iuuenem iuuenis duxisti v. 15. Eſ. 54, 6. Prou. 5, 18. *i*) constr. *in* vel *contra quam*. *k*) *tu* omnino *perfide agis* v. 11. 15. 16. dum, flore ætatis eius decerpto, eam vel repudias, vel ethnicam superinducendo, proculcas. cf. Matth. 19, 3. seqq. *l*) *cum illa tamen sit socia* s. *consors tua* (1) cf. Coh. 4, 10. *m*) Vulg. *& vxor fœderis tui*, quæ sc. pacto matrimoniali tibi fœderata s. iuncta fuit, & quod ex sua parte debuit, adhuc præstitit. cf. Obad. v. 7. Ez. 16, 60. ℣. 15. *n*) Difficilis admodum locus est, & diuersissime ab Interpretibus acceptus. *Plerique cum Ion. Kimchio cet. eum de Abrahamo exponunt*, vt in compendio statim dicemus. *Kimchi*: *Nonne Abrahamus quoque sic fecit*, dixerunt impii, quibus responderit Propheta: *Minime* sic fecit, *quia reliquiæ* excellentis & præstantissimæ virtutis *fuerunt in spiritu eius*. Alii h. m. *Neque vnus* & prole nondum auctus *Abrahamus*, coll. Eſ. 51, 2. Ez. 33, 24. cuius exemplo malitiam vestram tueri conamini, *ita fecit*, quando suasu & iussione vxoris Hagarem domesticam in thorum admisit Gen. 16, 1--4. *nam reliquiæ spiritus* (ita nostri accentus) *diuini* scil. & *alius*, quam *vester* est, illi erant & manebant; secus quam vos agitis, qui spiritum Dei non habentes (Iudæ v. 19.) *malo vestro genio* indulgetis. *Ecquid enim* faciebat vnus *ille* Abrahamus, quum Hagarem adsciſceret? Fecitne illud in damnum vxoris, vt huic ægre esset, ipse autem cum impia quadam femina libidinem expleret? *Minime omnium ita fecit*. *Quærens* enim fuit magno studio & exoptauit c. 3, 1. *semen Dei*, i. e. *sobolem* vel *prolem* Gen. 4, 25. *a Deo* sibi sæpius *promissam*. vid. Gen. 12, 2. 3. c. 13, 15. 16. c. 15, 4. 5. 13 -16. 18. coll. c. 3, 15. Quia enim, inquit *Calouius*, acceperat *promissionem de seminis sui multiplicatione*, maxime illam, quum vnicus adhuc esset, quærebat: neque inprimis *semen illud benedictum*, nimirum *Christum*. Data illi erat tum *promissio* a Deo *de semine benedicto*, sed nondum ita declarata, quod ex Saræ corpore illud suscepturus esset; atque ideo de consilio & consensu Saræ, immo Sara ipsa ex ancilla ædificari volebat. &c. Ion. *Nonne vnus fuit Abrahamus solus, ex quo propagatus est mundus? Et quid vnus quæsiuit, nisi vt superesset ipsi proles in conspectu Domini?* h. e. sec. Abarb. *liberi*. qui colerent venerandum Iehouæ nomen; minime vero, vt ille sicut vos, lubidini indulgeret. &c. *Alii* vero *de Adamo* Prophetam loqui existimant. R. Sal. *Nonne vnum par* hominum, Adamum & Euam *fecit* scil. Deus ex v. præced. 14. *Gusset.* p. 25. 781. & 814. *Nonne* Ez. 8, 21. 2 Sam. 14, 14.) Deus in *vnam* carnem duos *fecit?* Gen. 2, 24. *&* nonne *quod superest spirituum*, h. e. *residuæ animæ*, æque ac animæ illius primi paris, *ad Deum* pertinent, & eius potestati subsunt? coll. Num. 16, 22. c. 27, 16. Ez. 18, 4. &c. At quia contextus nec *Adami* neque *Abrahami* mentionem fecit, ideo (inquit *Abarb.* h. l.) simpliciter hic textus ita mihi accipiendus videtur: *Neque etiam vnus* tantum ex vobis ita *fecit*, vt cum Mose excipere possitis, *Vir vnus peccauerit, & in totum cœtum ira efferuesces?* Num. 16, 22. &c. vide sequentia. *o*) *vt quod ad reliquum* populum Iudæ v. 11. attinet. cf. infra Lectt. varr. & ipsum nomen Eſ. 10, 19. seqq. c. 11, 11. 16. &c. *p*) *spiritus* Dei & illius gratia *ei* adsit. cf. Gen. 41, 38. Num. 14, 24. c. 27, 18. Iob. 32, 8. *q*) *Et quomodo?* Iob. 9, 2. c. 15, 4. *r*) vel *vnus* eiusmodi aut *vnusquisque* transgressor. *s*) *quærens sit* & expectare possit c. 3, 1. Ex. 10, 11. Num. 16, 10. Neh. 5, 18. *t*) *semen Dei*, s. liberos Deum religiose colentes, Gen. 6, 1. 4. Eſ. 6, 13. si matrem præfert, quæ filios ad idola deducit? *u*) *cauete ergo vobis*. v. 16. Deut. 2, 4. *x*) *in spiritu* vel *circa spiritum vestrum* Vulg. *custodite ergo spiritum vestrum*. Hieron. ne abducamini libidine: ne alienarum amore vincamini. Eadem constructio est & sensus Deut. 24, 8. 2 Sam. 20, 10. cf. 1 Cor. 13, 5. *Calouius*: Ita emphatice spiritum *Iudæorum* spiritui *Abrahami* opponit &c. At Schmid. *per Spiritum vestrum*. Ion. *animabus vestris* vel *vobismet ipsis*, vt Ar. *Gussetio* vero p. 781. i. e. *sub periculo spirituum* vel animarum vestrarum, aut *quantum cara vobis est anima vestra*, coll. Ier. 17, 21. Deut. 4, 15. Ios. 23, 11. *y*) *& contra vxorem iuuentæ tuæ* v. 14. o Iuda v. 11. *Hieron.* quæ tibi virginali primam iuncta est matrimonio.

℣. 12. לאיש per Rbhia, 1. 2. 3. 6. 9. 20. Sic fe, 5. parum apte. ℣. 14. כי per *Mun.* 2. 6. 9. 20. sic fa. 5. ℣. 15. וּשאר רוח sic 13.

e) vid. sim. constr. Hab. 2, 14. Es. 44, 20. Neh 3, 37. f) vid. v. 15. g) nec datam coniugi fidem violetis. v. 11. 14. vid. not. Iud 9, 13. Ier. 3, 20.

16 אַל־יִבְגֹּד׃ כִּי־שָׂנֵא שַׁלַּח אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
וְכִסָּה חָמָס עַל־לְבוּשׁוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְנִשְׁמַרְתֶּם
בְּרוּחֲכֶם וְלֹא תִבְגֹּדוּ׃ 17 הוֹגַעְתֶּם יְהוָה
בְּדִבְרֵיכֶם וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה הוֹגָעְנוּ בֶּאֱמָרְכֶם כָּל־עֹשֵׂה
רָע טוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה וּבָהֶם הוּא חָפֵץ אוֹ אַיֵּה אֱלֹהֵי

CAP. III. ג

הַמִּשְׁפָּט׃ הִנְנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָכִי וּפִנָּה־דֶרֶךְ לְפָנָי וּפִתְאֹם
יָבוֹא אֶל־הֵיכָלוֹ הָאָדוֹן אֲשֶׁר־אַתֶּם מְבַקְשִׁים וּמַלְאַךְ
הַבְּרִית

℣. 17. b) *Fatigastis Dominum.* Ion. *Molestias fecistis coram Domino.* Hiph. (3) Es. 43, 23. 24. *Abarb.* ἀνθρωποπαθῶς loquitur Scriptura &c. i) *sermonibus vestris.* cf. c. 3, 13. De connexione ita *Calvinus*: Nona est epanorthosis & accusatio Iudæorum, quos redarguit ob extremam istam profanitatem, in quam paullatim ex superiorum vitiorum adsuefactione erant delapsi, vt etiam *Dei iustitiam & veritatem* impiis dicteriis proscinderent. Conf. etiam not. supra ad v. 1. & Praef. §. 6. k *tamen dicitis.* Syr *quod si dicatis.* vid. v. 14. c. 3, 8. 13. l) *qua in re offendimus te?* cf. c 1, 2. 7. m) *per hoc, quod dicitis.* c. 1, 7. n) *quicunque malum operatur.* c. 3, 15. cf *supra* v. 11. 13. c. 1, 6. 7. 14 o) *probatur & placet Domino.* Num. 24, 1. 1 Sam. 29, 9. 2 Sam. 3, 36. cf. Ier. 12, 1. 2. Iob. 21, 7. & Ps. 73, 2. seqq qui psalmus hunc locum plenius latiusque exsequitur. p) Vulg. *& tales ei placent* cf. c. 1, 10. Ps. 5, 5 q) Vulg. *aut certe.* Dilemmate vtuntur. r) *vbi est?* *Abarb.* Hæc particula de eo vsurpatur, quod non reperitur, e. c. Iob. 14, 10. cf. supra c. 1, 6. s) Es. 30, 18. S. *Deus* (istius) *iudicii.* de quo v. 12. c. 3, 5. *Hieron.* h. e. vbi est iudicii veritas? Conf. infra c. 3, 13. Ps. 50, 21. Ps. 73, 11. Volebant dicere: Immo Deus perditissimorum hominum peccata sæpe nunc non vindicat, Coh. 8, 11. nec Messias, ad instaurationem generis humani dudum promissus, aduentu suo properat. cf. 2 Pet. 3, 4. Es. 5, 19. Ier. 17, 15. Ad quam obiectionem dissoluendam Deus sequenti capite III. respondet. CAP. III, ℣. 1. t S. Verum enim vero *ecce ego* scil. inquit *Salvator*, ad attentionem excitans, vt Es. 50, 2. c. 64, 4. Zach. 3, 9. q. d. Vos blaspheme quidem quæritis: *vbi est Deus iudicii?* c. 2, 17. At *ecce ego*, tanquam iudex vniuersalis, cui Pater iudicium dedit Ps. 72, 1. Dan. 7, 13. 14. Ioh. 5, 27. qui iudicium annunciaturus, immo ad victoriam prolaturus sum Es. 42, 1. 3 Matth. 12, 18. 20. tempore diuinitus constituto certissime adero &c. Neque tamen errant, qui *Deo Patri* hæc verba tribuunt, vt mox videbimus, coll. Matth. 11, 10 Marc. 1, 2. Luc. 7, 27. quia missio Iohannis Baptistæ, ceu opus Dei *ad extra*, ad totam SS Trinitatem pertinet cf. etiam Luc. 3, 2. Ioh. 1, 33. Ceterum obseruandæ in hoc capite sunt sec. *Schmidium* IV partes: *I. Prophetia* de aduentu angeli præcursoris Iohannis Baptistæ, & Christi ac concionum eius v. 1--6. II. *Redargutio* Iudæorum ob *decimas* non datas v. 7 -12. III. *Blasphemantium* Iehouam, quasi nihil discernat inter bonos & malos v. 13--18. IV. *Refutatio* eorum per aduentum Christi, eiusque præcursoris Eliæ v. 19- 24. u) Vulg. *mitto* s. *missurus sum vobis* v. 23. x) ο. τὸν ἄγγελόν μου, i. e. *nuntium s. legatum meum.* vt c. 2, 7. Hag. 1, 13. Es. 42, 19. Ioh. 1, 6. 33. c. 3, 28. nempe *Iohannem Baptistam*, Christi prodromum & præcursorem, vt ex N. T. certissime constat, coll. Es. 40, 3. Matth. 3, 3. c. 11, 10. Marc. 1, 2. Luc. 7, 27. &c. Ad *Græcæ dictionis* illustrationem cf. Luc. 7, 24. c. 9, 52. Iac. 2, 25. & LXX. Gen. 32, 3. Num. 20, 14. c. 24, 2. Ios. 7, 22. Iud. 6, 35. &c. Iudæi hic fluctuant, & quo se vertant, nesciunt. A. b. Ezra alterum *Messiam, filium Iosephi*, cum suis fingit: Raschi *angelum mortis*, Abarb. vatem nostrum *Malachiam*, deinde vero fol 300 b. cum Kimchio *Eliam* Thesbitem male intelligit. y) Vulg. *& præparabit*, al. *qui parabit viam*, remouendo ea, quæ incessuro ingrata vel impedimento sunt cf. Gen. 24, 31. Es. 40, 3. c. 57, 14. Ps 80, 10. & Ps. 24, 7. 9. z) *ante me*, vt Gen. 30, 30. Ier. 28, 8. Nam, sec. *Hieronymum* aliosque, *ex persona eius isti hoc dicitur*, cui viam præparauit Iohannes Baptista, coll. Luc. 1, 76. & qui mox introducit Patrem hæc pronuntiantem in fine versus. Al. vt *Tilius* p. 279. ex persona Patris, q. d. *faciei meæ*, h. e. *ei, in quo me conspiciendum prabebo*, coll. Ex. 33, 14. 15. Es. 63, 9. & Ioh. 14, 9. a) Vulg. *& statim.* ο. ἐξαίφνης. *repente*, citius opinione vestra Luc. 2, 13. & proxime a prodromo suo. Matth. 4, 12 17. Ioh. 1, 26. 27. cf. Es. 30, 13. c. 43, 19. Hagg. 2, 6. b) *veniet* in adsumta carne, & publice inter vos comparebit. Gen. 49, 10. Hab. 2, 3. Zach. 2, 14. c) *ad templum suum*, nempe illud *secundum*; quod per Messiæ aduentum gloriosius primo templo futurum esse, prædixerat etiam Haggæus c. 2, 7. 8. 9. Cumque Deus Pater hic diserte Templum Filio tribuat, quid mirum, si id sibi Christus deinde bis vindicauit Ioh. 2, 15. 16. & Matth. 21, 12. 13. coll. Es. 56, 7. d) *Dominus.* Vulg. *Dominator.* i. e. sec. Kimchium, Abarb. & M. I. *Rex Messias*; sec. A. b. Ezram *Schechina*, quæ ipsa sit *Angelus fœderis*, & sec. Abarb. *Dominus totius terræ.* Zach. 4, 14. Notandum, quod nomen hoc cum He emphatico semper *DEVM* notet, (vid. Ex. 23, 17 c. 34, 23. Es. 1, 24. c. 3, 1. &. 10, 16. 33. c. 19, 4.) & quidem *Deum Filium* Dan. 9, 17. quem Dauid *suum Dominum* dixit Ps. 110, 1. coll. Matth. 22, 43 44 & Moses *Dominum dominorum* Deut. 10, 17. coll. Apoc. 19, 16. & 1 Cor. 2, 6. Nulli dubium est, inquit *Hieron.* quin *dominator* iste Saluator sit, qui creator est omnium, (vid. Ioh. 1, 3. Col. 1, 17.) & *angelus testamenti*, & *magni consilii angelus* adpellatur, nempe apud LXX. Interpp. Es. 9, 6. e *quem vos quæritis & postulatis.* Ex. 10, 11. 2 Sam. 3, 17. pii sancto (Luc. 2, 25. c. 10, 24.) impii proteruo desiderio, coll. c. 2, 17. Es. 5, 19. Am. 5, 18. 1 Petr. 3, 4. Obseruant Hebræi, præter *Arcam, Vrim & Thummim, Ignem calestem*, quæ stante Templo Salomoneo fuerunt, defuisse etiam alteri templo שכינה *Numinis s. Maiestatis diuinæ præsentiam*, h. e. *gloriam Filii Dei habitantem inter Cherubim.* vid. not. Ex. 25, 22. 1 Sam. 4, 4. Hag. 1, 8. c 2, 9. &c. Hinc conijcit *Abarb.* cum *A. b. Ezra*, respici hoc vaticinio ad illud ipsum Iudæorum desiderium, quo *Schechinam* desiderabant; quam cito post præcursorem redituram, Deus promittat. Conf pro complemento Ioh. 1, 14. &c. f) & *Nuntius s. Angelus*, non creatus aliquis, sed Filius Dei, ab æterno genitus. Ps. 2, 7. Prou. 8, 22 - 31. Es. 48, 16. alibi eminentissime dictus *Angelus s. Legatus Iehouæ* Gen 16, 7. c. 22, 11 diuinæ voluntatis *interpres* Iob. 33, 23. coll. Iah. 1, 18. *adsertor* Iacobi Gen. 48, 16 qui *facies Dei* Ex. 33, 14. tanquam vera *eius imago* Col. 1, 15. & *in quo est nomen Dei* Ex. 23, 20. 21. qui *Mosen vocauit* ex rubo Ex. 3, 2. 4. *Iosua adparuit* Ios. 5, 13. 14. Gideoni etiam & Manoæ Iud. 6, 12. c. 13, 3 &c. *Israelis dux* Ex. 13, 21. c. 14, 19. seqq. *& legem eis dedit* Ex. 20, 1 vbi vid. not. a ex *Bechai*, & conf. eumdem pluribus in Legem f. l. 98. col. 2. & 4.

z) recte Syr. *nemo perfide agat* v. 11 16. Mutatur enim persona, vt, quod cuilibet dicit de singulis intelligatur. Alii tamen: *ne perfide agat spiritus vester.* ita *Rasch.*, *Abarb* &c. ℣. 16. a) *Nam odit Deus repudium* s. τὸ *repudiare.* Deut. 22, 19. 29 Hoc comma Syrus omisit; recte vero *A. b. Ezra* id simpliciter ita explicat: *Nam Deus odio habet si quis dimittat mundam innocentem suam vxorem*; secus, quam vulgus Hebræorum & Ion. *Quod si eam oderis, dimitte eam*, vt etiam habent LXX. Vulg. At Lash. &c. quasi præstet vxorem dimittere, quam inuitam retinere, & acerbe tractare, coll. Deut. 24, 1 At quia loco citato Deus dimissionem vxorum minime præcepit, nec tam *permisit*, quam ob duritiem Israelitarum *toleravit*. Matth 19, 7. 8. Marc. 10, 4 s. præferenda vtique est *A b. Ezræ explicatio quam accentus Hebræi postulant*, & nostrates, Tarnouius, Calouius &c merito amplectuntur. Fatetur etiam *R. Sal* Talmudicos in tract. Gittin non omnes in vulgarem explicationem consentire, & *Abarb.* Sunt, inquit, qui hunc locum interpretantur: *Si oderis vxorem, dimitte eam*, coll. Deut. 24, 1 Sunt etiam, qui ita exponunt, *quod Deus odio prosequatur illum, qui vxorem dimittit.* b) vid. c 1, 8. c) Es. 17, 6. Zeph. 1 9. d) Vulg. *operiet autem iniquitas*, S. *& operit violentia* (velut כסות *amictus* Ex. 21, 10. c. 22, 26. Deut. 22, 12) *vestem eius.* vel significantius: *& impius repudiator vxoris innocentis superinduet* (Deut. 22, 12.) *violentiam s. saeuam huius violentia* Hab. 2, 17. *super vestimentum suum*; velut camisiam s. pet indusium, aut externum vestimentum super internum. vid. Ps. 109, 17. 8. Ar. *& operiet impietas vestimenta tua.* e) vid.

℣. 17. Si e præmisso *Spatio* 3. 6. 7. 9. 10 19. 20. 21. 22. עֹשֵׂה per *Tsere* 1. 10. sic fe. 5. CAP. III, ℣. 1. (ופנה) per *Merca mihra* 1. 2. 5. 6. 9. 20. ומלאך הברית אשר־אתם חפצים ita 3.

הברית אשר אתם חפצים הנה־בא אמר יהוה צבאות׃
2 ומי מכלכל את־יום בואו ומי העמד בהראותו כי־הוא
3 כאש מצרף וכברית מכבסים׃ וישב מצרף ומטהר
כסף וטהר את־בני־לוי וזקק אתם כזהב וככסף
4 והיו ליהוה מגישי מנחה בצדקה׃ וערבה ליהוה
מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמניות׃
5 וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים
ובמנאפים ובנשבעים לשקר ובעשקי שכר־שכיר
אלמנה ויתום ומטי־גר ולא יראוני אמר יהוה צבאות׃

g) foederis sc. gratiae & N. Testamenti, quod Deus promisit Ier. 3, 3 seqq. Ca bonim: De quo, in quo, & per quem est foedus, quod vnquam Deus cum suis fecit, & in quem omnes creature iussit ad habendum foedus cum Deo. vid. Es. 42, 6. c. 49, 6. & not Deut. 33, 16. h V Ar. quem vos vult sic. quo delectamini. quot quot sc pii estis, & nominis mei cultores v. 16 cf 2 Sam. 23, 5. i) Ecce eo d. certissime venturus est. Hic est filus Prophetarum, futura, licet longo interuallo a tempore prophetiae disiuncta, vt praesentia exhibere, non modo ob rei certitudinem, sed vel maxime respectu rapidissimi temporis cursus; vt monet Vitringa Observ S. lib 6. p. 4·3. Quibus liceat addere verba Zosimi pagani scriptoris, qui Hist. lib. 2. c 37. ita ait: Quod autem saeculis non paucis intercedentibus ea, quae praedicta fuerant, euenerint, non est quis torqueat, ac si de re quadam alia haec vaticinium (Sibyllae) loquatur. Nam omne Tempus Deo breue est, qui semper & existit & erit. Πᾶς γὰρ χρόνος τῷ θείῳ βραχύς, ἀεὶ τε ὄντι, καὶ ἐσομένῳ. Conf Amos. 3, 11. c. 21, 7. 10. k) vid. not. c. 1, 8. l) Hos. 12, 6.

℣. 2. m) Et quis vero malorum & improborum sustinens erit, s. sustinebit? Ier 10, 9 Ioel. 2, 11 Interrogatio interdum difficultatem denotat, vt h. l. & Es. 53, 1. Ion 3, 9. imm vero negat, nisi serio illi resipiscant. cf not. Hos 14, 10. n) diem aduentus eius. quando praesertim veniet ad percutiendum terram v. 19. 23 cf. Ioel 2, 1. Am. 5, 18. Calovius: Quis malorum coram hoc illi iudice praeceptore Ioel 2, 23 quis tenebras amantium coram

hoc sole consistet? Ioh. 3, 20. o) & quis stans erit i. consistet? Ps. 130, 3. Apoc. 6,

הפטרת שבת הגדול

17. p) quum velut Sol iustitiae v. 20. in claritate sua apparebit. Iud. 13, 21. 1 Reg. 18, 2 Metaphora est sumta ab illis, quorum oculi excoecantis solis splendorem recte intueri aut ferre nequeunt. cf. Es. 53, 1. Matth. 2, 3. c. 3, 12. &c. q) Ion. quis ira eius. Virtutem oeconomiae aduentus Domini incredulis intolerabilem fore indicat; vt ait Cyrillus. r) erit sicut ignis conflatoris, qui liquefacit metalla, vt omne impurum excernatur. cf. v. 3. Es. 1, 25. c. 4, 4. c. 48, 10. Mat. 3, 11. 12. Luc. 12, 49. add. sec. Hieron. Ps. 50, 3. s) & vt smegma s. herba, vt habent Hier. Vulg. &c. (2) Ier. 2, 22. vbi vid. not. t) fullonum, qui maculas eluunt, & vestes candefaciunt Marc. 9, 3. Es. 7, 3. ℣. 3. u) Et sicut conflator sedet ad purgandum argentum, sic etiam ipse immaculatus & purus Hebr. 7, 26. non leuiter & cursim, sed magno studio & exquisita opera sedebit conflans &c. vid. Matth. 26, 55. Ion. Et comparebit ad conflandum & mundandum, sicut vir, qui conflat & mundat argentum x) vid. v. 2. Ier. 6, 29 Zach. 13, 9. y) & purgans argentum. cf. Mat. 5. 6. 7. & 23. z) inprimis etiam a scoriis falsae doctrinae & prauae vitae repurgabit. Ps. 51, 4. a) filios Leui, i. e. Leuitas, Sacerdotes & pastores, quorum vitia taxauerat supra c. 1, 6. c. 2, 1. &c. cf. Ez. 34, 2. seqq. & de emendatione eorum sub N. T. Ier. 33, 18. Act. 6, 7. b) & liquabit. s. liquando purgabit eos Ps. 12, 7. abiectis scoriis, de quibus conqueritur Matth. 15, 9. c. 23, 25. 28. Luc. 10, 31. vbi nominatim tanguntur Sacerdotes. c) quasi aurum aut argentum. cf. Ez. 22, 18. & aliud emblema Mat. 3, 11. 12. d) vt fiat. e) Domini, vel Domino. & eius voluntati consecrati. f) offerentes s. qui offerant. c. 1, 7. 11. g) Mincham i. munus. Vulg. sacrificia. nempe pro indole noui Testamenti λογικὴν λατρείαν, & πνευματικὰς θυσίας. vid. not. c. 1, 11. Es. 66, 20. Ier. 33, 18. Rom. 12, 1. 1 Petr. 2, 5 h) in iustitia. Es. 1, 27. c. 61, 10. Ps. 132, 9. i. e. iuste, non vt hodie faciunt, inquit Abarb. Hieronymus: Sacerdotes cum emendati fuerint & colati, tunc offerent Domino iusta sacrificia. ℣. 4. i) S. Tum suauis vel dulcis & grata erit. LXX. & Vulg. placebit Domino. Ier. 6, 20. Hos. 9, 4. Prou. 20, 17. Hebr 13, 14. 1 Pet. 2, 5. cf. contrarium supra c. 1, 10. 13. c. 1, 13. Es. 1, 11. seqq. k) oblatio. vid. v. 3. &c. l) cf. Ps. 51, 21. Act. 21, 20. 16. m) vti pristinis diebus Am. 9, 11. Mich. 7, 14. e. c. Habelis Gen. 4, 4. Noae Gen. 8, 20. 21. Abrahami Gen. 22. Mosis Leu. 9, 24. Salomonis 2 Par. 7, 3 &c. n) & vt annis antiquis s. praecedentibus. Es. 43, 18. Hieronymus: vt, quomodo in principio placuerunt Deo, sic post peccatum & poenitentiam placere incipiant, cum omni fuerint peccatorum sorde pureati. Conf. Es. 1, 16.--18. Apoc. 1, 5. 6. &c. ℣. 5. o) S. Ideo accedam ad vos. Es. 41, 1. p) in iudicium Ps. 76, 10. Ion. & reuelabor super vobis ad exsequendum iudicium. videlicet non temporarium solum, sed etiam aeternum, quod ad impoenitentes. Respondet nimirum serio Deus isti dicto supra c. 2, 17. vbi est Deus iudicii? Veniam, inquit, & ero propere iudex ac testis &c. Connexionem hanc facit Abarbanel: Nec tamen putetis, inquit Deus, quasi vsque ad illud tempus (aduentus sc. Messiae) quod longe adhuc remotum est, non reportaturi sint impii iustam poenam aut damnum: -- veniam namque per mortem ad vos puniendos. &c. quia scil. Propheta sui temporis homines ad poenitentiam hortatus est v. 7. Alii tamen distinguunt hanc praedictionem a sequenti adhortatione, ita vt illa ad futura tempora Hierosolymitani excidii, haec ad Prophetae tempora referatur. vid. Calov h. l. q) & ero. Ion. & erit verbum meum contra vos. Loquitur enim Deus Pater, coll. fine huius versiculi cum suo versu 1. r) testis velox & vindex. 1 Sam. 12, 5. Gen. 41, 32. Zeph. 1, 14. cf. not. Ier. 29, 23. ὁ. μάρτυς ταχύς. cf. Apoc. 1, 5. c. 22, 20. Hieron. Quanta formido iudicii, cum ipse sit testis & iudex! s) contra magos (7) Ex. 7, 11. c. 22, 17. Deut. 18, 10. Dan. 2, 2. 2 Par. 33, 6. ὁ. ἐπὶ τὰς φαρμακοὺς. Apoc. 21, 8. c. 22, 15. Gal. 5, 20. cf. e. c. Act. 8, 9. seqq. c. 13, 6. sqq. c. 19, 13. 14. it. Iosephi A. I. lib. 20. c. 6. & de B. I. lib. 2. c. 12. 23. t) & contra adulteros. Ier. 9, 1. Hos. 7, 4. Ps. 50, 18. Mat. 5, 28. c. 19, 9. ὁ. μοιχαλίδας Matth. 12, 39 quae crimina in occulto patrantur. u) & periuros. qui falso iurant, addunt LXX. & Ar. per nomen meum Leu. 19, 12. Ier. 5, 2. Mat. 5, 33. c. 23, 16. seqq x) & qui fraudant, iniuste subtrahunt & negant. Leu. 5, 21. 23. ὁ. καὶ ἐπὶ τοὺς ἀποστεροῦντας. Iac. 5, 4. y) Deut. 24, 14. z) Ex. 22, 21. Deut. 24, 17. Mat. 23, 14. a) & qui peregrinum opprimunt. Am 5, 12. Prou. 18, 5. LXX. Ion Ar. & qui ius peregrini peruertunt. vt est Deut. 27. 19. Ex. 23, 6. al. qui peregrinos s. proselytos peruertunt, coll. Matth. 23, 15. & verbo Hebraeo Es. 44, 20. Prou. 7, 21. b) & qui non timent me. cf. c. 1, 6. & infra v. 18. c) vid. v. 1. e. 1, 8.

℣. 5. ובנשבעים בשמי sic addito בשמי 3. fu. 5. & sic 6. 9. in marg. itemque Chaldaeo in I. שכיר Per I Ilbschakt. fu. 1. 5.

6 כי אני יהוה לא שניתי ואתם בני־יעקב לא כליתם׃
7 למימי אבתיכם סרתם מחקי ולא שמרתם שובו אלי
ואשובה אליכם אמר יהוה צבאות ואמרתם במה
נשוב׃ 8 היקבע אדם אלהים כי אתם קבעים אתי
ואמרתם במה קבענוך המעשר והתרומה׃ 9 במארה
אתם נארים ואתי אתם קבעים הגוי כלו׃ 10 הביאו את־
כל־המעשר אל־בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני
נא בזאת אמר יהוה צבאות אם־לא אפתח לכם את
ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד־בלי־די׃
11 וגערתי לכם באכל ולא־ישחת לכם את־פרי האדמה
ולא־

℣. 6. d) *Nam.* Rationem reddit constantis sententiæ suæ aduersus impios, ne existimarent instar hominis se mutatum, ne puniat improbos c. 2, 17. cum naturæ sit immutabilis. *Calou* e) *ego sum Iehoua*, non minus in comminationibus, quam in promissis verax & constans. cf not. Ez. 5, 13. f) *non mutor.* Prou. 17, 9. Thren. 4, 1. Iac. 1, 17. neque fallunt promissa aut decreta mea. cf. Ex. 3, 14. Num. 23, 19. 1 Sam. 15, 29. Es. 14, 27. Ps. 33, 4. 11. Ps. 50, 21. Prou 19, 21. 2 Tim. 2, 11. 13. g) *ideo etiam vos.* cf. *Vau* Gen. 3, 23. Ez. 18, 32. Iob. 5, 17 &c. h) *filii Iacob!*, quibuscum in maioribus peculiare gratiæ fœdus inii c. 1, 2. & Saluatorem vobis promisi Gen. 49, 10. i) minime ob merita vestra, sed vt promissam Iacobo beneuolentiam præstarem Mich. 7, 20. *non omnino consumti estis.* Es. 21, 16. Ez. 13, 14. quod alioqui dudum merueratis. Siquidem *a diebus patrum vestrorum recessistis* &c. v. 7. cf. Ier. 30, 11. Ez. 11, 16. c. 10, 17. Thren. 3, 22. 23. Neh. 9, 31. Rom. 11, 29. Aliter Ion. *Quia ego Dominus non mutaui pactum meum, quod a seculo dudum feci; vos autem domus Israel existimatis, quod eum, qui moritur in hoc saculo, iudicium cesset. Aberb.* i. e. Ego semper diligo ius & iustitiam, etsi non semper id exsequar. Nam licet moriamini, animæ tamen vestræ supersunt ad accipiendam retributionem vestram.

℣. 7. k) Vulg. *A diebus enim patrum vestrorum.* cf. 2 Reg. 19, 25. Ez. 2, 3. l) *recessistis a præscriptis meis.* tota sc. gens v. 9. & Sacerdotes c. 2, 8. m) *neque ea obseruastis.* vid. Ez. 44, 8. n) *reuertimini* itaque *ad me* vera pœnitentia & fide Ier. 3, 1. 7. c. 4. 1. Ez. 18, 30--32. Ioel 2, 13. o) *tum & ego gratiose reuertar ad vos.* Ion. *tum conuertam me in Verbo meo ad benefaciendum vobis.* Zach. 1, 3. Iac. 4, 8. cf. Ier. 18, 7. 8. c. 26, 3. Zach. 8, 3. p) c. 1, 8. q) *&* impudenter *dicitis*, acsi nesciatis peccatum aut iniquitatem, a qua conuertere vos debeatis. *Abarb.* Conf. v. 8. 13. c. 1, 2. 6. r) *in quo reuertemur?* cf. Mich. 6, 6. Luc. 15, 7.

℣. 8. s) *An* ergo (vt vel vnicum vestræ impietatis exemplum proferam) *spoliaret* vel *fraudaret homo* Deum? (6) v. 9. Prou. 22, 23. *Abarb.* q. d. An ergo nescitis, quod minime deceat, vt homo Deum suum fraudet ac spoliet. Conf. exempla diuinitus puniti sacrilegii in Antiocho 1 Macc. 6, 12. seqq. & Heliodoro 2 Macc. 3, 23. seqq. t) *quod vos*, magno consensu v. 9. u) *me fraudatis* ac spoliatis. cf. Rom. 2, 22. x) *&* contumacissime *dicitis*. v. 7. 13. y) *qua in re fraudauimus te?* culpam præfracte negantes, vt c. 2, 17. z) *in decimis* nimirum me fraudatis v. 10. Leu. 27, 30. Num. 18, 21. a) S. *& Trumah.* LXX. & Vulg. *& in primitiis.* quas dum Sacerdotibus & Leuitis rapitis, mihi etiam rapitis, sed cum grauissimo vestro damno. *Grotius: Trumah*, Græcis ἀφαίρεμα Leu. 7, 14. 32. erat pars non minor sexagesima de frumento, musto, oleo &c. cf. Deut. 12, 6. c. 18, 4. Neh. 10, 38. c. 13, 5. Et reuera, inquit *Hieron.* sec. historiæ ordinem, quia decimas & primitias Leuitis populus non reddebat, seipsum fraudem dicit Dominus sustinere, cuius ministri fame coacti & penuria Templum deseruerint. (vid. Neh. 13, 10. qui locus satis docet, ista tempora spectasse Malachiam.) Si enim per alios visitatur in carcere, & ægrotus suscipitur, & esuriens sitiensque cibum accipit atque potatur; cur non in ministris suis ipse decimas accipiat, & si non dentur, parte sua ipse priuetur?

℣. 9. b) Ideo vero *per maledictionem meam.* c. 2, 2. c) *vos maledicti estis.* Niph. (1) cf. Deut. 28, 15. seqq. d) *dum me fraudatis* v. 8. *Hieron.* Quia mihi non reddidistis decimas & primitias, idcirco in *fame & penuria* maledicti estis. vid. v. 10. 11. e) *gens tota. Grotius*: Quia cum plebs videret, Leuitas non ali (quod Sacerdotes omnes decimas ad se trahebant Neh. 13, 10. seqq. & sacrificia tamen perfunctorie faciebant, vt supra c. 1, 6. seqq. vidimus) abstinebat adferre decimas. cf. c. 2, 9.

℣. 10. f) *Abarb.* Quodsi vero non hanc ob caussam, sed casu istam maledictionem vobis accidisse putatis, agite, rem ita exploremus: *Adferte* s. *adducite omnem decimam* Deut. 12, 6. g) Vulg. *in horreum.* Syr. *in horrea mea* *Grotius*: i. e. sub fidis custodibus, qui Sacerdotibus & Leuitis suas partes erogent. Ceterum *Domus thesauri* hic procul dubio est conclaue illud, in quod collectæ decimæ inferendæ erant, ab *Eliaschibo* Pontifice in vsum adfinis sui Tobiæ instructum, de quo Neh. 13, 5. 12. 13. coll. c. 10, 38. 39. h) *vt sit cibus.* Syr. *vt decimæ sint cibus.* Prou. 31, 15. Ps. 111, 5. i) i. e. vt *Ion.* habet, *pro ministrantibus in domo mea*, Sacerdotibus & Leuitis. k) *tum, quæso, probate me*, hac in re, siue, me hoc vobis liberalissime indulgente (cf. Es. 7, 11. c. 38, 7. 22.) periculum quasi de me facite. cf. v. 15. Gen. 42, 15. Ps. 95, 9. l) *si non.* cf. Ios. 14, 9. Ier. 22, 6. m) *aperiam vobis.* Deut. 28, 12. Ps. 78, 23. n) Vulg. *catarractas cæli* 2 Reg. 7, 2. 19. nempe ad dandam pluuiam terræ vestræ in tempore suo. Oppositum est *clausum*, *æneum* & *ferreum cælum* Leu. 26, 19. Deut. 11, 17 c. 28, 23. o) *& effundam vobis.* Gen. 42, 35. Coh. 11, 3. *Hieron.* Verbum *effusionis* nomen *largitatis* ostendit. cf. synonyma verba Es. 44, 3. Ioel 3, 1. Zach. 12, 10. p) *benedictionem* & adfluentiam bonorum copiosissimam. c. 2, 2. Gen. 33, 11. Deut 28, 8. cf. Ezech. 44, 30. Hag. 2, 19. q) q. d. *vsque ad defectum* 2 Reg. 1, 3. Es. 5, 13. *mensura* s. *sufficientiæ* Esth. 1, 18. i. e. sec. *Gusset.* p. 185. *eo vsque, vt nunquam sit satis* a parte Datoris. sec. *Iunium* vero & *Danzii* Interpret. p. 156. *adeo vt non sufficiatis* ei fruendæ vel capiendæ. cf. e. c. Gen. 41, 49. 2 Reg. 4, 3-6. *Abarb.* i. e. non tantum vt satis sit, sed vt etiam supersit. Vulg. *vsque ad abundantiam.* Schmid. *quo vsque non suffecerit.* q. d. *ad supplendum defectum sufficientiæ.* &c. *Grotius*: Hoc ideo dicit, quia iam esuriri cœperat. Neh. 5.

℣. 11. r) c. 2, 3. *Hieron.* Sed fieri potest, vt, agros irrigantibus pluuiis, sit quidem fertilitas, verum aut locusta aut bruchus -- destruant, vt labores hominum pereant; propterea iungit & dicit: *Et increpabo pro vobis* deuorantem. s) *Abarb.* puta locustas, quæ fruges absumebant. vid. not. Ioel 1, 4. seqq. t) Iud. 6, 4. 5. u) Gen. 4, 3.

℣. 9. כלה Sic per ה 1. 2. se. 5. & sic in marg. 6. 9. cum adiecto *Kri* כלו 1. 2. sec. *Mas. Erff.* sed contra *Mas.* 3. ℣. 10. ויהי per *Makk.* 1. 8. sic se. 5.

וְלֹא־תְשַׁכֵּל לָכֶם הַגֶּפֶן בַּשָּׂדֶה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃
12 וְאִשְּׁרוּ אֶתְכֶם כָּל־הַגּוֹיִם כִּי־תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ אָמַר
יג יְהוָה צְבָאוֹת׃ חָזְקוּ עָלַי דִּבְרֵיכֶם אָמַר יְהוָה
14 וַאֲמַרְתֶּם מַה־נִּדְבַּרְנוּ עָלֶיךָ׃ אֲמַרְתֶּם שָׁוְא עֲבֹד אֱלֹהִים
וּמַה־בֶּצַע כִּי שָׁמַרְנוּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְכִי הָלַכְנוּ קְדֹרַנִּית מִפְּנֵי
טו יְהוָה צְבָאוֹת׃ וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מְאַשְּׁרִים זֵדִים גַּם־נִבְנוּ עֹשֵׂי
16 רִשְׁעָה גַּם בָּחֲנוּ אֱלֹהִים וַיִּמָּלֵטוּ׃ אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְהוָה
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְהוָה וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן קמ׳ בז״ק
17 לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְהוָה וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ׃ וְהָיוּ לִי אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת לַיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה סְגֻלָּה וְחָמַלְתִּי עֲלֵיהֶם
כַּאֲשֶׁר

x) *nec terra* (nam verbum est femininum) *orbam vobis reddet* vitem in agro. Gen. 31, 38. 2 Reg. 2, 19, 21. cf. Deut. 32, 34. Ps. 104, 15. y) c. 1, 8. cf. Es. 1, 19. Hagg. 2, 16. seqq.

℣. 12. z) *Et beatos vos dicent.* Gen. 30, 13. a) *cunctæ* per circuitum *nationes* cf. Deut. 33, 29. Zach. 8, 13. b) *eritis enim vos.* Summa est: si Deo sua fiat redditurl, & decimas exsoluturi, ipsos fore ad inuidiam vsque felices, propter cumulata in ipsos Dei beneficia. c) *terra desiderii; grata* scil. Deo, sec. Syrum, & sec. Vulg. gentibus *desiderabilis. Hieronymus*: Mirabuntur fertilitatem terræ vestræ, in tantum, vt omnes in ea habitare desiderent, & abundantia rerum omnium cunctis gentibus sitis exemplo. Conf. Ez. 20, 6. 15. Zach. 7, 14. Dan. 11, 16. & Es. 54, 11. c. 62, 4.

℣. 13. d) *Durissima* itaque *sunt* (Vulg. *inualuerunt*) *aduersus me verba vestra. Abarb.* i. e. dura & grauia aduersus me locuti estis. *Hieronymus*: Quod supra (c. 2, 17.) dixerat, nunc plenius repetit. Ad phrasin cf. 2 Sam. 19, 44. c. 24, 4. Es. 28, 21. Iudæ v. 15. e) vid. c. 1, 8. f) *tamen dicitis.* Syr. *quod si dicitis.* vid. v. 7. 8. c. 1, 2. 6. c. 2, 14. 17. g) *quid ergo inuicem locuti sumus contra te?* Niph. (4) v. 16. Ez 33, 30.

℣. 14. h) *Diristis* nimirum, cum extrema impudentia & impietate. cf. Ps. 14, 1. Ez. 8, 12. i) *vanitas, vanum* est. Ps. 127, 1. 2. k) *seruire Deo* eumque colere. Syr. *in vanum coluimus Dominum.* Iob. 21, 15. cf. Es. 45, 19. Ps. 73, 13. l) *ecquid enim lucri fuit, quid profuit* nobis? Gen. 37, 26. Ps. 30, 10. Ion. *quid mammonæ* (i. e. *diuitiarum*, coll. Matth. 6, 24.) *lucro nobis cessit?* Conf. 1 Tim. 4, 8. c. 6, 6. m) *quod obseruauimus* Prou. 8, 31. n) *custodiam*, i. e. sec. Vulg. *præcepta*, Ion. *custodiam verbi eius.* cf. Gen. 26, 5. Leu. 8, 35 c. 8, 30. o) & quod ambulauimus *atrate* (1) i. e. sec. Tig. *pullati.* Vulg. *tristes.* Syr. *humiliter.* Mich. 6, 8. Ion. *in depressione spiritus.* ἱκέται, *supplices.* coll. Hebr. 5, 7. *Atri enim coloris indumenta* signa luctus & tristitiæ, vti *alba* lætitiæ, apud Græcos quoque & Romanos. Conf. Ps. 35, 14. Ps. 38, 7. Ps. 42, 10. Ps. 43, 2. Iob. 30, 28. Coh. 9, 8. Istius impietatis propago quædam deinde fuerunt *Sadducæi*, dictitantes non esse resurrectionem mortuorum Matth. 22, 23. Act. 23, 8. Pontifices etiam, & pars Synedrii Act. 5, 17. c. 23, 6. 8. p) Hagg. 1, 12. 2 Reg. 22, 19. Es. 2, 10. 19. &c.

℣. 15. q) Vulg. *Ergo nunc beatos dicimus.* Conf. 1 Cor. 15, 19. 32. *Abarb.* Nunc itaque, postquam videmus, nullam ex cultu ipsius ad nos redundare vtilitatem, quin potius damna, *ideo beatos esse statuimus* -- nam id experientia probat. Conf. Ps. 73, 12. r) v. 21. Iob. 29, 11. s) Vulg. *arrogantes.* S. *insolenter peccantes*, h. e. *proterue*, & contumaciter ac *petulanter impios.* v. 19. Ps. 119, 21. cf. Deut. 1, 43. c. 17, 12. 13. t) nam *etiam*, non minus, quam pii aut reliqui, & secus, quam per Mosen aliosque edictum fuit Deut. 28, 15. seqq. Es. 9, 17. Prou. 11, 5. c. 13, 6. &c. u) *ædificati sunt* vel *ædificantur*, i. e. sobole, honore & opibus florent, ac prosperis omnibus fruuntur. cf. Ex. 1, 21. 2 Sam. 7, 27. Ier. 12, 16. Ps. 28, 5. Prou. 24, 3. Iob. 22, 23. c. 21, 7. seqq. x) *impietatem* sine metu *facientes.* v. 19. cf. c. 1, 4. c. 2, 17. Iob. 34, 8. 0. ποιοῦντες ἀνομίαν 1 Ioh. 3, 4. y) *immo etiam.* Hos. 12, 12. z) proterue explorant & *tentant Deum.* cf. v. 10. Ps. 95, 9. Ps. 78, 18. 19. 41. Deut. 6, 16. a) *& tamen erepti sunt*, vel salui atque incolumes pericula euaserunt. Ps. 124, 7. cf. Iob. 21, 9. 13. Coh. 8, 11.

℣. 16. b) *Tunc*, quando impii impie agunt & loquuntur v. 15. cf. Dan. 12, 10. Apoc. 22, 11. c) *colloquuti sunt* & *colloquuntur.* S. *Tunc illis oblocuti sunt.* Sic v. 13. *Hieron.* Illis de Dei iudicio blasphemantibus, qui timent Deum *ad inuicem sunt loquuti.* Niphal namque interdum *mutuam actionem* denotat, vt נפתל colluctari, נלחם compugnare seu *bello concertare.* d) v. 20. Ps. 15, 4. quorum pauci supererant, coll. v. 9. sed Deo noti. e) *alter cum altero.* Vulg. *vnusquisque cum proximo suo.* Gen. 11, 3. Ion. 1, 7. ἵνα μὴ, τῇ τῶν ἀθέσμων πλάνῃ συναπαχθέντες, ἐκπέσητε τοῦ ἰδίου στηριγμοῦ 2 Petr. 3, 14. 17. f) *& attendit* Dominus, velut homo, qui rem accurate cognoscere cupit. Ier. 8, 6. g) *& omnino audiuit.* Ier. 23, 18. Ps. 94, 9. h) *& scriptus est.* cf. Es. 4, 3. Ez. 9, 2. Ps. 139, 16. i) *liber monumenti* s. *memorialis.* Ex 17, 14. Esth. 6, 1. cf. Hos. 7, 2. Ps. 56, 9. k) *coram eo. Hieron.* vt, cum dies iudicii venerit, reddat & blasphemantibus pœnas, & timentibus præmia. vid. Es. 65, 6. Deut. 32, 34. Apoc. 20, 12. *Grotius*: Solent reges eorum, qui ipsis commendantur, indiculum facere, vt eorum curam habeant singularem, vt si qui honores vacent, illos proueherent: Inde sumta similitudo. Non dispar translatio Dan. 7, 10. l) *pro timentibus Dominum.* Datiuus commodi, vt sæpe. m) Vulg. *& cogitantibus*, s. *qui serio cogitant de honorando nomine eius.* vt habent *Ion.* & *Trg.* cf. Deut. 28, 58. Es. 26, 8. al. *qui id æstimant maximi*, coll. 1 Reg. 10, 21. Es. 53, 3. Ps. 144, 3. LXX. & Ar. εὐλαβουμένοις *reuerentibus.* &c.

℣. 17. n) *Erunt enim mei (ait Dominus) ad diem, quo ego paraturus sum peculium.* Ita suadent accentus. cf. Es. 43, 1. 4. o) Parenthesis. cf. not. c. 1, 8. p) *in die* vel *ad diem* illum gratia mea parati. cf Ex. 19, 11. Esth. 3, 14. c. 8, 13. Alibi distributiue notat *in singulos dies*, vt Ex. 29, 36. 38. 1 Par. 26, 17. &c. Per diem hunc Tillius *diem salutis* Es. 49, 8. *& acceptationis* Es. 61, 1. 2. 3. alii *diem iudicii extremi*: sic *Hieron.* in die, qua iudicii tempus aduenerit: *Calonius* autem per antecedd. & conseqq. diem *excidii Hierosolymitani* intelligit. Nos propter accentus, diem N. T. præsertim *effusi Spiritus S. & segregata* ab impio Iudæorum cœtu *Ecclesia Christi*, (Es. 65, 5. Luc. 6, 22. Act. 19, 9.) quem deinde excepit dies vindictæ aduersus impios v. 19. in qua tamen clementiam suam piis promittit, vt dictio Silluki docet. q) v. 21. cf. Es. 60, 21. Ps. 95, 5. Eph. 2, 10. r) Ex. 19, 5. Deut. 7, 6. Ps. 135, 4. o. εἰς ἡμέραν, ἣν ἐγὼ ποιῶ εἰς περιποίησιν. Tit. 2, 14. 1 Pet. 2, 9. s) *& clementia vtar erga eos.* Vulg. *& parcam eis* 1 Sam. 23, 21. 1 Sam. 21, 7. cf. Gen. 19, 16. & ad rem Zach. 11, 7. Dan. 9, 27. Hieronymus: *Parcet eis*, quia omnis homo sub peccato.

℣. 15. גם־ per *Mahp.* 1. 5. ℣. 17. והיו *milra* 7. 13. 16. 19. אשר־אני עשה ie 1. 2. & sic fu. 5. עליהם per *Rbhia* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. male propter sensum.

18 כַּאֲשֶׁר יַחְמֹל אִישׁ עַל־בְּנוֹ הָעֹבֵד אֹתוֹ׃ וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם
19 בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עֹבֵד אֱלֹהִים לַאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ׃ כִּי
הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וְהָיוּ כָל־זֵדִים וְכָל־עֹשֵׂה
רִשְׁעָה קַשׁ וְלִהַט אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
כ אֲשֶׁר לֹא־יַעֲזֹב לָהֶם שֹׁרֶשׁ וְעָנָף׃ וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי
שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ וִיצָאתֶם וּפִשְׁתֶּם כְּעֶגְלֵי
21 מַרְבֵּק׃ וְעַסּוֹתֶם רְשָׁעִים כִּי־יִהְיוּ אֵפֶר תַּחַת כַּפּוֹת
רַגְלֵיכֶם

mi in Iudæos, & imago vltimi iudicii in humanum genus. vid. v. 23. & cf. v. 2. 17. Ita Grotius & cum eo Calouius. c) ardens Ef. 30, 27. cf. Deut. 4, 24. Pf. 50, 3. d) Vulg ficut caminus. Mat. 13. 42. 50. at LXX aliique ficut clibanus vel furnus Hof. 7, 4. cuius flamma propter reuerberium longe vehementior est igne, qui in libero aere succenditur. vid. Dan. 3, 6 19. & cf. Pf. 21, 10. *Grotius*: respicitur incendium Templi & vrbis. e) de quibus supra v. 15. Ef. 13, 11. f) v. 15. Ef 9, 17. g) *stipula*. Ion. *debiles* aut infirmi ad resistendum, *sicut stipula*. cf. Ez. 15, 7. Ef. 5, 24. c. 33, 11. c. 47, 14. Obad. v. 18. Nah. 1, 10. Pf. 83, 15. & Matth. 3, 12. h) Vulg. *& inflammabit eos*. Ioel 1, 19. Pf. 97, 3. i) *dies ille venturus*. vt pereant in istis calamitatibus. k) vid. not. v. 17. c. 1, 8. l) *qui non relinquet illis*. Sub noua similitudine alluditur ad Leu. 19, 10. Ef. 17, 9. m) *radicem aut ramum*, qui scil. restituendæ reipublicæ spem faciat. Prouerbialis locutio. cf. Ef. 5, 24. Pf. 80, 11. Hof. 3. 4. Deut. 32, 22. & supra c. 2, 11. Frequens est reipublicæ Israelis comparatio cum vite vel vinea. ℣. 20. n) *Contra exorietur vobis*, & in cordibus vestris. 2 Pet. 1, 19. 2 Sam. 23, 4. Ef. 9, 1. c. 60, 1. ὁ. καὶ ἀνατελεῖ ὑμῖν. Mat. 4, 16. Luc. 1, 78. cf. etiam Pf. 59, 2. & Gen. 31, 32. 2 Sam. 23, 4. o) v. 16. Deut. 28, 58. Pf. 61, 6. p) *Sol* nempe CHRISTVS Pf. 19, 5. Pf. 84, 12. lux illa magna Ef. 9, 1. quæ venit etiam ad gentes & omnes homines illuminandum. Ef. 42, 6. c. 49, 6. c. 60, 1. 2. 3 Iob. 1, 4. 9. c. 3, 19. c. 8, 12. Eph. 5, 14. ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς καὶ ὀρθρινός Apoc. 22, 16. immo fons lucis & vitæ Pf. 36, 10. Ioh. 1, 4. *De Messia* quoque (dum recentiores aliique Iudæi inepta commenta, de Sole naturali enaginando, proferunt) hoc dictum recte acceperunt veteres in *Schemoth Rabba* ad Ex. 21, 25. quando verba Mosis: עד בא השמש ita explicant fol. 149. a. עד שיבא משיח *donec Messias venerit*; *sicut dictum est* Mal. 3, 20. *Et exorietur vobis, qui nomen meum timetis, Sol iustitiæ*. Addimus hic *Vitringæ* obseruationem ad Apoc. 16, 8 p. 954. seq. vbi ita: *Sol*, inquit, in verbo prophetico figurat *Reges*, magna fulgentes maiestate: vid. Ef. 13, 10. c. 24, 23. Ioel 3, 4. Am. 8, 9. Cant. 1, 6. Pf. 121, 6. Apoc. 6, 12. c. 16, 8. Quare ἐξόχως, *eminenter* & in summa atque amplissima significationis vi adumbrat CHRISTVM IESVM, summum Ecclesiæ suæ non *Doctorem* tantum, sed & *Regem*, cuius maiestatis & gloriæ radii totum mundum, maxime Ecclesiam, illustrant. &c. q) Sol *iustitia* æternæ Dan. 9, 24. qui non solum ipse *iustus* est *eminentissime* Ef. 53, 11. Ier. 23, 5. Zach. 9, 9. 1 Ioh. 2, 2. &, sec. verba *Hieronymi* ad h. l. vera omnia indicabit, & nec bona nec mala, nec virtutes nec vitia latere patietur; sed qui etiam *nostra est iustitia* per fidem Ef. 53, 11. Ier. 23, 6. c. 33, 16. Hab. 2, 4. Rom. 3, 24. 25. 1 Cor. 1, 30. coll. Gen. 15, 6. Ef. 45, 24. 25. Pf. 24, 5. Rom. 10, 43. &c. qua indui Ef. 61, 3. 10. Pf. 132, 9. peccata contecta Pf. 32, 1. & pacem cum Deo habemus Ef. 32, 17. Rom. 5, 1. r) Vulg *& sanitas*, vel sec. ὁ. καὶ ἴασις, *sanatio* (vt Act. 4, 22. 30.) Prou. 15, 4. 2 Par. 21, 18. *spiritualis* scil. a morbis peccati, & plagis s. pœnis illorum 1 Petr. 2, 24. viuificatio & renouatio &c. Act. 15, 9. Hebr. 9, 14. Ef. 6, 10. Matth. 13, 15. Ioh. 1, 14. 16. 17. cf. etiam Ex. 15, 26. Deut. 32, 39. Ef. 1, 5. 6. c. 19, 22. c. 53, 4. 5. Ier. 8, 22. Hof 14, 5. Matth. 9, 12. 21. &c. s) *in alis eius*, quibus Sol ille iustitiæ radios & lucem suam non tantum celerrime diffundit, coll. Pf. 104, 3. Pf. 139, 9. sed & suos complectitur & tutos reddit Pf. 5, 13 Pf. 36, 8. Pf. 91, 1. 4. Matth. 23, 37. Syrus: & sanitas *super linguam eius*; (quod recte de verbo Euangelii & vitæ accipimus, coll. Pf. 45, 3. Matth. 11, 28. Ioh. 6, 68.) quasi dictio Hebraica idem etiam, quod Aeth. כנפר h. e. *labium*, & in plurali *Kenapher*, *labia* (vid. Aeth. Matth. 15, 8.) significaret. Ceterum *ala* vestis Hebræis est pars extima s. *extremitas* eius Num. 15, 38. Deut. 22, 12. quod confer cum Matth. 9, 20. t) *& exibitis* in lætissima pascua Euangelii Ef. 52, 11. Ioh. 10, 9. coll. Pf. 23, 1. seqq *A. b. Ezra* scil. ad lucem illius Solis iustitiæ: soluti e vinculis & tenebris, a carcere & seruitute spirituali. Ef. 42, 7. 22. c. 61, 1. Zach. 9. 11. 12 Hebr. 2, 14. 15. u) *& augescetis* s. *pinguescetis* (4) Ier. 50, 11. Hab. 1, 8. ex bonis Euangelii & fidei incremento. cf. Ef. 40, 29. 31. c. 55, 2. Ier. 31, 12. Zach. 9, 17. Pf. 84, 8. 12. Rom. 14, 17. LXX. Ion. Syr. Ar. Vulg. *& salietis* s. *gestietis*. cf. Pf. 5, 12. ὁ. καὶ σκιρτήσετε Luc. 6, 23. cf. Pf. 5, 12. x) *sicut vituli saginarii* (4) Vid. not. 1 Sam. 28, 24. Ier. 46, 21. Am. 6, 4. LXX. & Ar. *sicut vituli a vinculis soluti*, quasi ex *Mem* præfixo, & Ar. *Ribkon*, *funem*, quo bruti caput vel collum reuinctum tenetur. ℣. 21. y) Vulg. *Et calcabitis*. S. *Tunc conculcabitis impios*. (1) Abarb. *sicut vuas* pedibus calcant in torculari. cf. Nomen Ef. 49, 26. 10 ch. x, 5. & ad rem Gen 3, 15. Ios. 10, 24 25. Ef. 25, 10. Pf. 47. 4. Pf. 92, 4. Pf. 110, 1. Rom. 16, 20. z) Vulg. *cum fuerint*, S. *erunt enim cinis*. Num. 19, 9. Ez. 28, 18. Iob. 30, 19. a) cf. 1 Reg. 5, 17. Pf. 18, 39. Pf. 60, 14. Pf. 91, 13.

t) cf. Pf. 103, 13. u) *qui obsequitur & seruit ei*. *Hieron*. in quo duplex adfectus est: & pietatis, in filium; & seruitutis, in famulum. cf v. 14. c. 1, 6. ὁ. τὸν ἐξυπηρετοῦντα αὐτῷ. Luc. 15, 29. ℣. 18. x) *Et conuertemini, & videbitis*. Ef. 66, 14. Nempe *alia prorsus*, quam opinati estis v. 14. 15. *edocti* per experientiam tandem *videbitis*, quantum intersit inter iustos & improbos. cf. Sap. 5, 1. 2. Non ergo de impiis *conuersio* ad meliorem mentem (quod vult *Cusset*. p. 234. q. d. *Tum conuertetis vos*, coll. v. 20.) sed sec. *Calou*. h. l. conuersio *ad ipsos pios* innuitur, coll, Zach. 5, 1. neque *iterationem* tantum hæc constructio verborum indicat, (vt *Tillius* vertit p. 373. *Tunc denuo* vel *iterum*, & nouo exemplo *videbitis*, coll. Pf. 85, 7. Dan. 9, 25.) sed interdum etiam *actionem priori contrariam*. vid. not. Hof. 2, 11 Zach. 1, 6. c. 8, 15. y) *differentiam* iusti (vid. Hof. 14, 10) ad impium. Vulg *quid sit inter iustum & impium*. Proprie *nomen* est in Hebræo, quod vulgo *particulam* censemus. vid. Leu. 27, 12. 2 Sam. 19, 35. Ef. 44, 4. Ez. 19, 11. c. 40, 7. c. 44, 23. z) Inter eos, *qui Deum colunt*. cf. Ex. 11, 7. Ef. 65, 8. c. 66, 18. 19. Dan. 12, 2. Sap. 5, 6. Matth. 25, 32. vbi vltima & plenissima describitur distinctio. ℣. 19. a) *Nam ecce!* quod certissime fiet. Ef. 3, 1. c. 66, 15. Prior particula explicat prædictionem, posterior eius certitudinem confirmat, & attentionem postulat. cf. passim not. supra v. 1. Ef. 50, 2. Ier. 31, 8. Hof. 9. 6. &c. b) *dies venturus est*, Syrus pluraliter: Nam ecce *dies veniunt*, quibus ardebit, vt clibanus, ira mea. Diei sc. iudicii vltimi

℣. 19. Spatium præmitt. 2 3. 5. 7. 8 10. 14. Caput IV. hic auspicantur 8. 12. 13. 14. 15. 16. 19. כי per *Makk*. 1. 7. 8. 10. 13, 19. sic sc. 5.

רגליכם ביום אשר אני עשה אמר יהוה צבאות׃ זכרו 22
תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחרב על־כל־
ישראל חקים ומשפטים׃ הנה אנכי שלח לכם את 23
אליה הנביא לפני בוא יום יהוה הגדול והנורא׃
והשיב לב־אבות על־בנים ולב בנים על־אבותם פן־ 24
אבוא והכיתי את־הארץ חרם׃

הנה

ז רבתי

...pta. ο. προστάγματα. cf. v. 7. Luc. 5, 14. k) & iudicia. ס. ἡ δικαιώματα. Luc. 1, 6. i. e. vt *Calouius* notat, *Legem mora-*

lem & cerimonialem. Illam ne semetipsos beneficiis Messiæ faciant indignos; hanc vero, vt in fide Messiæ, cuius typi erant cerimoniæ Mosaicæ, indies proficiant, neque propter moram adventus Domini omnino desperent. *Finis enim Legis CHRISTVS* erat Rom. 10, 4. & ad hunc illa *pædagogus* Gal. 3, 24. Ad phrasin conf. Deut. 4, 5. 8. 14. Leu. 26, 46. Ex. 21, 1. Ps. 147, 19. *Abarbanel* hæc duo distinguit ita: *Chukkim*, inquit, sunt, quorum ratio nobis ignota est, *Mischpatim* vero, quorum ratio nota est & manifesta. Sed de his alibi. ℣. 23. *l) Ecce!* Proximum hoc erat *signum*, ad quod animum aduertere oportebat. vid. not. v. 1. *m) ego missurus sum vobis.* stante nimirum adhuc *Templo secundo* v. 1. Hagg. 2, 7. 9. post grauissimam luctam cum Antiocho Dan. 8, 9. seqq. & *post LXX. hebdomadas annuas*, lapsuras a tempore editi edicti de instauranda Hierosolyma Dan. 9, 24. 25. *n) Eliam*, non *Thesbitem*, vt habent *LXX.* & *Ar.* Item *Siracides* c. 48, 10. (ex communi *Iudæorum*, immo & *Patrum* multorum sententia, qua illi ante primum Messiæ aduentum, hi ante finem mundi, & ad Iudæorum generalem conuersionem, Eliam Thesbitem his terris reddendum esse, autumant. vid. Matth. 17, 11. cf. ibidem *Lightfootus*; *Augustinus* de ciuitate Dei lib. 20. c. 29. cum Commentariis Io. Lud. *Viuis* & Leonh. *Coqueii*: vt illos prætereamus, qui Eliam Thesbiten hic indicatum, etiamque venisse opinati sunt, quod is cum Mose discipulis in monte adparuit, cum Christo collocutus Matth. 17, 3. Marc. 9, 4. Luc. 9, 30.) sed vt supra ad v. 1. diximus, *Ioannem Baptistam*, *Nuncium & præcursorem Domini* v. 1. moribus, instituto vitæ, zelo, & circumstantiarum plurium respectu, vel vt Angelus dicit Luc. 1, 17. *in spiritu & virtute* Eliam repræsentaturum. vid. Matth. 11, 10--14. c. 17, 10--13. Marc. 9, 11--13. Luc. 1, 16. 17. 76. 77. Thesbitem enim se esse, ipse negauit Iohannes Ioh. 1, 21. Scriptura autem, vt scribit *Tillius* p. 409. sæpe nomen typorum adplicat antitypis. Ita *Christus* venit sub nomine *Dauidis* Ier. 30, 9. Ez. 34, 23. Hos. 3, 5. & *Salomonis* Cant. 3, 11. c. 8, 11. *Iehu* sub nomine *Zimri* 2 Reg. 9, 31. Hierosolymitani primates *Sodoma*, & populus *Gomorrha* Es. 1, 10. Sic Poeta: *Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.* &c. *o) Prophetam*, & primum N. T. *ex immediata Dei reuelatione publicum doctorem.* Luc. 3, 2. Ioh. 1, 31. 33. Qualem Iohannem Baptistam non solum fore prædixit pater Zacharias Luc. 1, 76. & Christus eum fuisse testatus est Matth. 11, 9. sed talem etiam agnouit vulgus & populus Iudæorum Matth. 14, 5. c. 21, 26. Adde *Iosephum* A. I. lib. 18. c. 7. cuius verba, licet hominis Iudæi, & verum Baptistæ sensum, & scopum doctrinæ eius vel ignorantis, vel dissimulantis, referri merentur. Apud Iudæos autem, inquit, fuit opinio, iusta vltione Numinis deletum esse ab Areta Herodis exercitum, propter *Ioannem*, qui *Baptista* cognominatus est (vid. Matth. 3, 1. &c.) Hunc enim tetrarcha necauit, *virum optimum, Iudæos excitantem ad virtutum studia & inprimis pietatis ac iustitiæ, simulque ad baptismi lauacrum: quod ita demum Deo gratum aiebat fore, si non ab vno tantum abstineant peccato abstineant; sed animis per iustitiam prius mundatis, addant & puritatem corporis.* &c. *p) ante, quam veniat.* Ioel 3, 4. *q) dies Domini s. tempus Christi* v. 17. tum gratiosæ visitationis Iudæorum Luc. 19, 44. quam proxime præcessit Iohannis Baptistæ præconium, coll. supra v. 1. Matth. 3, 1. seqq. Luc. 3, 1. seq. Matth. 4, 12. 17. &c. tum iræ & vindictæ, in eos per Titum tandem exercitæ. v. 24. Act. 2, 20. de qua & Iohannes vaticinatus illis fuit Matth. 3, 10. 12. *r) magnus*, ob magnitudinem rerum illo tempore exsequendarum cf. Hos. 2, 2. Zeph. 1, 14. 1 Tim. 3, 16. *s)* Vulg. *& horribilis. s. formidandus*, ob iudicia in impios exsequenda, & excidium gentis per Romanos v. 19. cf. Ioel 1, 15. c. 2, 11. c. 3, 4. LXX. vt Act. 2, 20. ℣. 24. *t)* Vulg. *Et conuertet.* S. *vt conuertat, s. reducat.* c. 2, 6. Ier. 31, 18. Luc. 1, 17. *u) cor patrum* cf. 1 Reg. 12, 27. Es. 6, 10. 1 Sam. 7, 3. *x) ad filios.* Rarius ita cum hac particula verbum שוב construitur, frequentius cum אל, עד vel ל; vide tn. Prou. 26, 11. Iob 34, 15. Coh. 12, 7. 2 Par. 30, 9. & Mich. 5, 2. nisi illic apud Micham & h. l. reddere malis *vna cum.* coll. Ex. 16, 37. &c. *y) & cor filiorum ad patres.* Hoc enim propositum Ioannis Baptistæ fuit, vt omnes Iudæi, maiores & minores, parentes ac liberi, siue ciuilibus bellis, siue domesticis discordiis, aut diuersis sectis distracti, concionibus suis & baptismo *præparati* Luc. 1, 17. concordi sententia ac vera fide in CHRISTVM crederent Ioh. 1, 7. 12. etsi contrarium, quod & Christus prædixit, penes multos euenires. Matth. 10, 21. 34. seqq. Luc. 12, 51. seqq. c. 21, 16. Variant hic admodum Interpretes, & longum foret, omnes eorum sententias enarrare. Paucas dabimus & potiores. Secundum *Hieronymum* id est, vt *Iudæi* (ex quibus *Patriarchæ* N. T. Apostoli) & *Christiani*, qui nunc inter se discrepant, pari in Christum religione (ante vltimum Domini aduentum) consentiant. Sec. *Augustinum* vero loco supra ad v. 23. citato, sensus est, vt etiam *filii*, h. e. *Iudæi*, sic (tandem) intelligant legem, quemadmodum *patres*, i. e. *Prophetæ & ipse Moses*, eam intellexerunt. &c. At *Coccejus* antiquos *Patres*, *Abrahamum, Isaacum, Iacobum*, intelligit, *ad quorum cor*, i. e. sententiam, fidem & pietatem, h. e. *ad sensum iustorum* Luc. 1, 17. per Ioannem Baptistam *reducendi sint* Iudæi, *posteri eorum*; ne Abrahamum ceterosque filiorum suorum puderet, coll. Es. 29, 22. 23. *z) vt nr.* consecutiuum est, vt Leu. 10, 7. Ps. 2, 12. &c. non *dubitatiuum, ne forte*. vt habet Vulg. *a) veniam* cum iudicio populi & excidio reipublicæ. cf. Ps. 50, 3. Ps. 82, 8. Matth. 26, 64. & supra v. 1. 2. *b) & percutiam, feriam.* cf. Num. 14, 12. *c) terram* Es. 11, 4. *d) anathemate.* i. e. ne vniuersi pereant. cf. Leu. 27, 29. Deut. 2, 34. c. 7, 26. Ios. 6, 17. 18. c. 11, 11. 13. 20. Es. 43, 23. cf. etiam *Maranatha*, i. e. *Dominus noster venit!* 1 Cor. 16, 22. Ion. *ne adpaream & inueniam vniuersam terram in reatu vel peccatis suis* (cf. 1 Ioh. 5, 19.) *& feriam eam exterminatione*, i. e. sec. *Grotium*, ne, vbi venero, omnes, qui in Iudæa sunt, *funditus perdam*, coll. Matth. 3, 10. Luc. 3, 9. & Rom. 9, 29. Id quod factum tandem est cum æterno impiorum exitio per excidium gentis & Hierosolymæ, postquam tempus visitationis gratiæ contumaciter neglexerunt. Luc. 19, 42. 44. Ταῦτα δὲ πάντα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν. 1 Cor. 10, 11. Faxit itaque Dominus noster Iesus Christus, vt vera pœnitentia ac fide ad ipsum accedamus, quo per ipsum sanati & emundati ab omni inquinamento carnis & spiritus sanctificationem perficiamus in timore Dei; & inculpate conseruetur in aduentum eius integer noster spiritus & anima, ac corpus! Εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, ἤτω ἀνάθεμα, μαρὰν ἀθά. ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ἡμῶν! Ἀμήν.

b) Hieron. Abraham comparatione diuinæ maiestatis *cinerem* esse se sentiens Gen. 18, 27. videbit Solem iustitiæ. Qui vero per superbiam dixit, *ponam super sidera sedem meam* Es. 14, 13. deducetur ad terram, & erit quasi cinis sub pedibus sanctorum. *Calouius*: Omnimoda subiectio & conculcatio notatur, cum impii dicuntur fieri *cinis sub planta pedum* fidelium; vt solida tranquillitas & liberatio ab hostibus innuitur. cf. Es. 60, 12. Mich. 4, 13. &c. *c)* Vulg. *die, qua ego facio* vel facturus sum hæc. v. 17. *d)* vid. not. c. 1, 8.

℣. 22. *e)* S. *Mementote ergo, memores estote & obseruate.* 1 Par. 16, 12. 15. *Abarb.* ad initium huius libri fol. 277. b. Quia, inquit, Malachias vltimus fuit omnium Prophetarum, & post eius obitum desiit Prophetiæ donum ex Israele, ideo monet, & dicit: *Memento te* &c. Est vero oratio ipsius Dei commonefacientis Israelitas, vt vsque ad aduentum illius singularis Dei serui *Eliæ*, h. e. *Iohannis Baptistæ*, perstarent in sedula obseruantia Mosaicæ legis: quippe ante illam nouus propheta magnæ auctoritatis Genti non adpareret. Et aperte satis sic declarauit, ante *Oeconomiæ nouæ* tempora nullum talem *vatem publicum s. Canonicum* amplius exspectandum esse; vt *Vitringa* monuit Obseru. S. lib. 6. p. 413. Conf. Præf. ad hunc librum §. 2. *f) Legis Mosis* s. totius Pentateuchi doctrinam interim rectius, quam adhuc factum a vobis est, obseruate, donec meliora per aduentum meum v. 1. adfulserint. cf. Gal. 3, 23. 24. Hebr. 7, 19. c. 9, 10. c. 10, 1. &c. *g) quam ei præcepi in Horeb* Ex. 3, 1. c. 17, 6. Deut. 4, 10. 15. *h) ad vniuersum Israelem* s. respectu totius populi. Deut. 29, 13. 14. *i) Legem* scil. continentem definitiones Vulg. *præcepta.*

℣. 22. *Spatium* præmi[ttunt] c. 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 12. 23. זכרו ז *minusculum* non habent 3. 5--16. 19--23. contra *Mas.* i. h. l. & *impr.* ad Gen. 1, 1. & 1 Par. 1, 1.

23 Apr. 1851.

הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום
יהוה הגדול והנורא : [e]יתקק סימן

סכום פסיקי תרי עשר

הושע מאה ותשעים ושבעה ורגלך לא [f]בצקה סימן :
יואל שבעים ושלשה · [g]שלחו מגל סימן :
עמוס מאה וארבעים וששה · קמו [h]בניה סימן :
עובדיה עשרים ואחד · [i]אך טוב לישראל סימן :
יונה ארבעים ושמונה · [k]וישראל עושה חיל סימן :
מיכה מאה וחמשה · עלה [l]אלהים בתרוע סי׳ :
נחום ארבעים ושבעה · יזל [m]מים סימן :
חבקוק חמשים וששה · ולך [n]תהיה צדקה סימן :
צפניה חמשים ושלשה · גן [o]נעול סימן :
חגי שלשים ושמונה · כי אם גלה [p]סודו סימן :
זכריה מאתים ואחד עשר · אשרי כל ירא [q]יי׳ סימן :
מלאכי חמשים וחמשה · ויעקב הלך [r]לדרכו סימן :

סכום הפסוקים של כל שנים עשר נביאים אלף וחמשים [s]כי
שרית עם אלהים סימן · וחציו · [t]לכן בגללכם ציון שדה
תחרש · [u]וסדריו עשרים ואחד · ולכבוד [x]אהיה
בתוכה סימן :

e) i. e. in fine ישעיה *Iesaiæ*, תרי עשר XII. *minorum Prophetarum*, קינות *Threnorum*, & קהלת f. *Ecclesiastæ* Iudæi in multis Codicibus sine punctis solent repetere penultimam versum consolatorium, post versum vltimum comminatorium f. tristiorem. *f*) Deut. 8, 4. *g*) Ioel 4, 13. *h*) Prou. 31, 28. *i*) Ps. 73, 1. *k*) Num. 24, 18. *l*) Ps. 47, 6. *m*) Num. 24, 7. *n*) Deut. 24, 13. *o*) Cant. 4, 12. *p*) Amos 3, 7. *q*) Ps. 128, 1. *r*) Gen. 32, 2. *s*) Gen. 32, 29. *t*) Mich. 3, 12. *u*) *& sectiones eius Masoreticæ f. Capita* olim fuerunt. Conf. post finem Geneseos notam (q) *x*) Zach. 2, 9.

כתובים
HAGIOGRAPHA

Eccleſiaſtes	קהלת	Pſalmi	תהלים
Eſther	אסתר	Prouerbia	משלי
Daniel	דניאל	Iob	איוב
Ezra	עזרא	Cant. C.	שיר השי׳
Nehemia	נחמיה	Ruth	רות
Chronic.	דברי הימים	Threni	איכה

IN
HAGIOGRAPHA ET PSALMORVM LIBRVM
PRAEFATIO.

§. I.

Transitus ad Hagiographa & librum Psalmorum:

De quorum auctoritate Canonica, & differentia a Propheticis, ex mente Iudaeorum.

TErtia pars Hebraei Codicis, quam B. C. D. nunc imprimendam suscipimus, כתובים s. *HAGIOGRAPHA*, & in iis primum *Psalmorum librum* complectitur. Ex qua, vel simili saltim Hebraei Codicis *tripartita diuisione*, factum etiam est, quando optimus noster Seruator Luc. 24, 44. Vetus Testamentum in *Legem, Prophetas & Psalmos* distribuit: vbi primi in tertio ordine *Psalmi* pro ceteris quoque Hagiographis veniunt per synecdochen: sicut Matth. 27, 9. *Ieremias* pro integro volumine Prophetarum, in quo ille primum locum aliquando obtinuit. Vide Varr. nostras lectiones ad Ier. 1, 1. Vt vero breuitatis caussa hic omittamus, quid de singulorum librorum relatione ad hanc tertiam classem moneant & disfiderent eruditi viri; *a*) omnes illos non minus, quam Legis & Prophetarum libros, ברוח הקדש s. *per Spiritum Sanctum scriptos esse*, fatentur & sentiunt Iudaei; *b*) etsi quod ad modum reuelationis, hos paullo inferiores propheticis, in specie apud eos sic dictis, esse velint: sed rationibus inducti vel nullis, vel admodum infirmis, & prorsus inidoneis ad demonstrandum. Etenim *D. Kimchi*, grauioris alloqui iudicii vir inter Iudaeos, in Praef. sua ad Psalmos ita scribit: *Dicunt Maiores nostri, quod per Spiritum Sanctum scriptus sit hic liber; vnde eum etiam ad Hagiographos retulerunt, non autem ad ordinem Prophetarum. Nam verba eius non dictata fuerunt per modum prophetiae, sed per Spiritum Sanctum.* Verum ita non probat aut explicat Kimchi, quod in quaestione erat; sed principium petit, & opponit, quae inuicem non opponenda erant. Vt tamen de mente Iudaeorum constet, tenendum ex iis est, quod illi post *Mosen*, cui in omnibus primas deferunt, prophetiae donum esse statuant, quando homo θεόληπτος in ecstasi videt vel audit diuinam reuelationem; illo autem inferiorem gradum, seu *Spiritus S. donum* dicunt, si quis per huius afflatum seu impulsum, ceterum mentis suae & sensuum compos, ea proferat, quae absque illo scire aut cognoscere non potest. At neque id sufficit ad tale, quod illi volunt, discrimen statuminandum: neque vlla probabili ratione demonstrare poterunt, modum propheticarum visionum *Danielis* (quem ad hanc Hagiographorum classem retulerunt) a visionibus *Iesaiae, Ieremiae, Ezechielis*, ceterorumque Prophetarum ista specie differre; nec quomodo in Psalmis inferior gradus prophetici doni adpareat, quam in historicis libris *Iosuae, Iudicum, Samuelis & Regum*, quos propter propheticos eorum auctores *in Propheticis libris* numerant. Vnde alias ipsi quoque Iudaei *Dauidem & Danielem* passim in scriptis suis *Prophetae* nomine laudant, vt Rabbinicarum litterarum peritis facile notum est. Atque vt, missis nunc reliquis, vnum tantum de psalmis hic addamus: Si *prophetia* est *praedictio casus* aut contingentis euentus *futuri* temporis, seu scientia & interpretatio eius, quod sciri nequit, nisi ex immediata Dei reuelatione; sane prophetiae titulum sacris hisce carminibus denegandum non esse, plurima eaque luculenta illorum exempla probant: quidquid etiam in modo reuelationis diuersum forte ab aliis fuerit; de quo conferatur Num. 12, 6. 7. item *Vitringa* in typo doctr. Proph. c. 2. aliique plures. Sufficit interim nobis, quod Iudaei hos libros per Spiritum S. scriptos & θεόπνευστους agnoscunt; quo dato, diuina illis constat auctoritas & irrefragabilis certitudo: de qua & nunquam, quod ad Psalmos praesertim attinet, in Ecclesia Christi fuit dubitatum. Conf. 2 Sam. 23, 1. 2. 1 Pet. 1, 21. 2 Tim. 3, 15. seqq. & quae mox sequenti §. ex A. b. Ezra & Kimchio adnotamus.

Psalmorum Nomen,

§. II. Vocatur autem primum hoc Hagiographorum volumen ab Hebraeis ספר תהלים & in N. T. βίβλος ψαλμῶν Luc. 20, 42. Act. 1, 20. ipsaque carmina sacra מזמורים h. e. *psalmi* s. *cantica* adpellantur, quod ad pulsum citharae vel alius instrumenti musici cantarentur. *c*) cf. not. Ps. 3, 1. תהלים vero s. contracte תלים i. e. *hymni* vocantur psalmi a potiori, quod plerique sint ἐπαινετικοὶ & in laudes diuinas finientes.

Collectio,

Eosque *in vnum hoc volumen ab Ezra scriba* s. Theologo *congestos* nonnulli volunt, vt *Athanasius* in Synopsi; idque vulgatum esse dicit *Clarius* Praef. ad hunc librum; de quo tamen nihil apud Hebraeos scriptores reperisse se *Munsterus* fatetur, neque etiam nos quidquam adhuc inuenimus. Quin potius sec. *Kimchii* Praefationem, *Dauid hunc librum composuit, scripsitque cum suis carminibus etiam carmina illorum Musicorum, quorum* (in titulis psalmorum) *mentio fit; suaque carmina illis dedit, vt publice illa cantarent: sicut certum est de psalmo 105.* coll. 1 Par. 16, 7. -- *Et psalmos quidem, quibus praescriptum est* לדוד, *eos Dauid composuit*, *d*) *vt & illos, in quibus aliud auctoris nomen non memoratur. Ipse etiam libro suo inseruit* Orationem Mosis Ps. 90.) *quae iam scripta & per traditionem a Mose habebatur. Futura quoque in hoc libro praedixit, quae post ipsius fata demum euenerunt, v. c. de Babylonica captiuitate, & de praesenti exilio, item vaticinia consolatoria multa* &c. Et *A. b. Ezra* in praefatione sua: Nescio, inquit, cur id mirum videatur interpretibus, quod hic liber non inscriptus sit *Prophetia Dauidis*. Neque enim dubium inter Israelitas est, quin librum Geneseos Moses scripserit: ita namque sancti maiores nostri edocti fuerunt, etsi ab initio eius non reperiamus scriptum: *Et locutus est Deus ad Mosen.* &c.

Auctores:

§. III. Vocantur autem *Psalmi Dauidis*, immo Aethiopibus absolute *Dauid* *e*) itidem a potiori; licet praeter Dauidem alii quoque nonnullorum secundarii s. instrumentales auctores extiterint. *f*) quem-

---

a) Vid. *Pfeifferi* Crit. S. p. m. 17--0. &c. *b*) Ita *A. b. Ezra* in Praef. ad Psalmos: Ego, inquit, idem sentio cum veteribus, qui statuunt totum hunc librum *per Spiritum S. scriptum esse*. Eccur enim diuersum sentientes offenduntur nomine *Cantici*? (q. d. scil. Canticum non sit vaticinium) Nam ecce *Canticum Mosis* (Deut. 32.) eorum opinionem refellit. Sic enim psalmi quidam (vt Ps. 17, 1.) *Oratio* inscribuntur: idem namque sit Habac. 3, 1. qui etiam c. 1, 2. de iustis per modum precum vaticinatur. Sic & preces illae apud Esaiam c. 65, 17. &c. *c*) Canebant autem cantiones suas ad pulsum *citharae* vel *nablii* cum publice, tum priuatim; harmoniam musicam non vulgari voluptate (vid. Es. 5, 12. Am. 6, 5.) sed fideli voluntate diligentes, vt *Augustinus* de Dauide loquitur Lib. 17. de Civ. D. c. 14. *d*) Ipse quidem Kimchi statim ab hac regula sua excipit psalmum 20. & 110. sed falsus est Iudaico praeiudicio: non enim *de Dauide*, sed de Christo a Dauide illos psalmos scriptos esse, suo loco ostendemus. *e*) v. g. cum *Psalterium finitum* dicere volunt, in fine eius scribunt: *Finitus est Dauid.* *f*) Nam princeps eorum auctor est ipse Spiritus S. qui psalmos Dauidi & aliis in Ecclesia vulgandos dictauit, fatentibus Iudaeis. Vid. supra §. I.

David,

quemadmodum nobis *Lutheri Cantica, Ciceronis epistolæ*, adpellantur, quæ aliorum quoque cantica aut epistolas intermixtas habent. *David* nimirum *dilectus* ille Dei, quod nomen dicit, coll. 1 Sam. 13, 14 & 2 Sam. 12, 25. is est, qui נְעִים זְמִירוֹת יִשְׂרָאֵל *iucundus canticis Israelis* 2 Sam. 23, 1. vocatur, *per cuius os Deus est locutus* Act. 4, 25. & super quo fuit Schechina Dei, vt Israeli sic benediceret. *Medrasch Tillim* fol. 2. a. Nullus enim aute ipsum hoc donum accepit, vt tam multas & suaues dictione, elegantesque odas, omnem pietatis doctrinam exhibentes, ad perpetuum Ecclesiæ vsum conscriberet: vnde Syriaca Psalterii inscriptio est: *Liber psalmorum Dauidis, Regis & Prophetæ*. Præter Dauidem vero *Kimchius* in Præf. ex maioribus suis *decem* adhuc psalmorum *auctores* recenset, quorum 1. Adamus, 2. Melchisedec, 3. Abraham, 4. Asaph, 5. Heman, 6. Iedutlun, 7. Moses, & 8. 9. 10. tres Core posteri Assir, Elkana & Abiasiph. Paullo aliter eosdem numerat *R. Sal.* & *Medrasch Tillim* f. 3. c. nam his quartus est Moses, 5. Dauid, 6. Salomo, 7. Asaph, & tandem tres Core filii. At omnes psalmos per Dauidem scriptos esse statuit R. *Hunna* in Medrasch l. c. vt etiam alii apud A. b. Ezram l. c. g) & *Augustinus* de Ciuitate Dei L. 17. c. 14. ac plures ad eundem a *L. Viue* & *Coquaeo* allegati. Enim vero vt illi veteres Hebræi nimis augent numerum auctorum, sic plus iusto eumdem minuunt, qui ad vnum Dauidem omnes præter necessitatem referunt. *Mosis* enim auctoritatem & nomen diserte exhibet Ps. 90. *Hemani* & *Ethani* Ps. 88. & 89. *Asaphi* Ps. 50. & 73.-83 sic ex aliorum sententia *Iedutbuni* psalmus est 77. *filiorum s. posterorum Core* Ps. 42. 44.-49. 84. 85. 87. & *Salomonis* (etiam sec. *Hieronymum* in Præf. ad Sophronium) Ps. 72. vel 127. Licet vero de his posterioribus id minus certum sit; quia Ps. 72, 1. לִשְׁלֹמֹה fatente *Ab. Ezra* in præf. sua h) *Datiui* potius s. *Obiecti* nota est, & qui *Ieduthuno* (e sacræ musicæ præfectis 1 Par. 16, 41. 42.) tribuitur Ps. 77, 1. *Asaphi* potius est, coll. simili construct. Ps. 62, 1. *filii* etiam *Kora* non tam auctores, quam *cantores* intelligendi sunt, coll. Ps. 88, 1. cum probabile haut sit, vnum eundemque psalmum pluribus esse inspiratum, & durior ellipsis, si pro *filiis Core vnum de filiis Core* cum aliis interpreteris. Cum tamen de *Asaphi* quoque psalmis ambigitur, ab illone conscripti, an vulgati tantum fuerint, credibile potius nobis videtur לְאָסָף *auctorem significare*, quia ipse quoque *Asaph Propheta* fuit 1 Par. 25, 1 & diserte tq. auctor sacrorum carminum cum Dauide laudatur 2 Par. 29, 30. sicut etiam *Heman* & *Ethan* ob diuinam sapientiam suo tempore incluti fuerunt 1 Reg. 5, 11. & *Prophetæ* ac *Videntes* expresse vocantur 1 Par. 25, 1.-5.

Moses, Heman, Ethan, Asaph,

Ἀνεπίγραφοι psalmi Dauidis.

§. IV. Complures vero sunt psalmi, & fere tertia pars eorum, *in quibus nulla auctoris fit mentio*. De illis LXX. Interpp. s. Græci *Dauidi* adscribunt Psalmum 33. 43. 91. 95. 96. 98. 99. 104. *filiis Ionadabi, & primum captiuatis* Psalmum 71. *Ieremiæ* Psalmum 137. *Haggæo & Zachariæ* Ps. 146. 147. 148. vt versiones orientales, earumque inscriptiones hic taceamus. i) *Plerosque* tamen *a Dauide compositos esse*, tutissime adfirmatur a *Calouio*, *Heideggero*, aliisque, idque de Ps. 105. extra dubium posuit *A. b. Ezra* in præf. sua k) idemque dicendum de Ps. 106. & 136. coll. 1 Par. 16, 34. Sic Dauidis esse psalmos ἀνεπιγράφους *secundum & nonagesimum quintum*, certissimum nobis est ex Christi & Spiritus S. testimonio in N. T. coll. Act. 4, 25. Hebr. 4, 7.

Vaticinia, in Psalmis.

§. V. Ceterum vti non difficulter admittimus, Psalmum 74. 79. & 80. de ea populi calamitate canere, quam ab *Antiocho* pertulerunt Iudæi; ita tamen necessum haudquaquam est, vt propterea eos a posterioribus, & instaurata demum per Maccabæos religione, adiectos putemus: cum *Asaphi Prophetæ* nomen diserte illis prænotatum sit. Ac licet *Grotio* etiam concedere voluerimus, aliquos forte psalmos accessisse posteriorum temporum, *Ezra addente*; l) nimis tamen audacter ille censuit in sua præf. *quod stultum sit dubitare, quin psalmus 137. scriptus sit in exilio Babylonico, psalmus autem 126. & alii quidam in reditu.* Numquid enim Iesaiæ, Ieremiæ, Danielis aliorumque vaticinia post suum demum complementum scripta ideo putabimus, quod illud sec. omnes quasi circumstantias sæpe prænunciatum videmus? Quod olim de Danielis vaticiniis impudenter & virulente censebat Porphyrius, a Methodio, Eusebio aliisque castigatus. Itaque cum A. B. Esra, Schmidio aliisque pro Dauidicis psalmos illos habemus, quibus aliud, quam Dauidis nomen præscriptum non reperimus. m)

Quibus commissi ad publicum vsum.

§. VI. Quos autem psalmos Dauid per inspirationem Spiritus S. scripsit, idem *Asapho, Ieduthuno*, ceterisque Leuitarum chorarchis ad præcinendum in Tabernaculo aut Templo tradidit. Cuius rei initium fecit in Ps. 105. cum Arcam fœderis in montem Sion deduxisset 1 Par. 16, 7. seqq. Hinc in multorum inscriptionibus præmittitur לַמְנַצֵּחַ, de quo confer not. Ps. 4, 1. Hab. 3, 19. nominato insuper *instrumento* & musicæ genere, super quo vel ad quod psalli quisque deberet. De quibus tamen instrumentis & eorum nominibus, quid illa significent, nec sibi, nec aliis Iudæis, certi quidquam constare, ingenue *Dauid Kimchi* l. c. fatetur: quod prisca illorum temporum musica dudum in obliuionem aut desuetudinem venerit, neque, vt *Ab. Ezra* scribit, via vel ratio detur, ad illa veterum instrumenta accuratius cognoscenda. Sic quid præcise fuerint *Neginoth* Ps. 4, 1 *Nechiloth* Ps 5, 1. *Scheminith* Ps. 6, 1. *Schiggaion* Ps. 7, 1. *Gittith* Ps. 8, 1. quid *Muth-labben* Ps. 9, 1. &c. nondum penitus exploratum, aut ab omni difficultate expeditum est; si vel maxime magni *Bocharti* iudicium in Geographiæ sacræ parte II. lib. 2. c. 11. p. 818. (quod B. *Geierus* ad Ps. 5, 1. commendauit) sequi velis. Nempe (ait *Bocharius*) vt Hebræi libros nominant a prima voce; Genesin puta *Bereschith*, Exodum *Veelleh Schemoth*, Leuiticum *Vaiikra*, quæ sunt voces initiales; ita etiam Cantiones, quod in psalmorum titulis passim videre est. Sic in titulo Psalmi 22. לַמְנַצֵּחַ עַל־אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר *Magistro symphoniæ* supple traditum, vt canteur *super Aijeleth haschschachar*, i. e. ad modos & numeros cantici, cuius initium *Aijeleth haschschachar* s. *Cerua matutina*. Alii cantantur super שֹׁשַׁנִּים i. e. *lilia*, vt Ps. 45, 1. Ps. 69, 1. vel super שׁוּשַׁן עֵדוּת s. *lilium testimonii* Ps. 60, 1 Alii super עֲלָמוֹת *Virgines* Ps. 46, 1. Alii super מָחֲלַת i. e. *morbum* Ps. 53, 1. vel super מָחֲלַת לְעַנּוֹת, i. e. *morbum ad adfligendum*, seu *morbum cruciabilem*, vt cum Apuleio loquar Ps. 88, 1. Alii super אַל־תַּשְׁחֵת, i. e. *disperdes* Ps. 57, 1. &c. Tot canticorum initia, ad quorum modos hi psalmi erant decantandi. Quod cur viri vndecunque docti tam superciliose reiiciant, nullus capio. *Cum grauitate & honestate Ecclesiæ*, inquiunt, *non conuenit, vt adhibeantur ludicri & populares cantus.* Sed neque necesse est, vt hi fuerint cantus ludicri. *Quin potuere Iudæi habere aliquot sacra cantica, ad quorum numeros & modos Dauid partem psalmorum composuerit.* Hactenus verba Bocharti. Quæ num in omnibus satisfaciant, & præferenda ceteris sint, lector ex singulorum titulorum consideratione iudicabit, vbi potiores sententias breui-

De ratione musices & de instrumentis.

---

g) Ex hac ratione quod *Dauid Propheta* fuerit, quippe *Vir Dei* dictus Neh. 12, 24. quod in Scripturis, sit epitheton tantum Prophetarum. h) Verba eius sunt: Quando autem Ps. 72, 1. scriptum est לִשְׁלֹמֹה id significat, vaticinium illud esse Dauidis vel alius Prophetæ *de Salomone, aut de Messia filio eius*, qui alibi etiam *Dauidis* nomine venit, vt Ezech. 34, 24. & sicut *Iacobi* nomen *posteros* eius deuotat Es. 44, 2. i) Ita cum titulo in Hebræo textu destitutus sit psalmus 1. diuersimode illum supplent Orientales Interpretes. Syro hic est *Narratio concionis de bonis moribus, quæ habetur in canone nouem beatitudinum apud Matthæum* c. 5. Arabi: *Pulchritudo pietatis, & spes alterius sæculi.* Aethiopi nostro (nam ceteri variant) *Descriptio iustorum & impiorum.* Sic etiam in titulo Psalmi 2. variant OO. versiones: vt & hic & ad Psalterium Aethiopicum notauimus. k) Psalmi, inquit, quibus nomen auctoris prænotatum non est, videntur quidem non esse Dauidis; forte tamen eius sunt: sicut e. c. Psalmus 105. vbi nomen Dauidis non extat, cuius tamen certo est, vt constat ex 1 Par. 16, 8. Dauid namque illum conscripsit, & Asapho Cantori commisit. l) Nam bene *Theodoretus* ait: *Quid mea refert, Dauidis an omnes, an aliorum sint nonnulli: cum vniuersos Spiritus S. adflatu conscriptos esse, compertum sit.* Et, quod *Gregorius M.* de libro Iobi indicauit: *Cum rem cognoscimus, qui scriptorem quærimus, quid agimus, nisi legentes litteras de calamo satagimus?* m) *A. b Ezra* ex mente suorum l. c. Psalmus, inquit, 137. & 79. vaticinium habent Dauidis de futuris euentibus, sicut illud 1 Reg. 13, 2. Sic quoque colligit *Augustinus* de C. D. lib. 17. c. 14.

De diuersa accentuum ratione.

breuiter indicamus. Taceemus hic de diuersa in hoc & sequentibus duobus libris accentuum ratione, de qua nostra aliorumque doctrina conferri poterit.

Tempus & occasio.

§. VII. Porro in titulis s. inscriptione Psalmorum III. VII. XVIII. XXX. XXXIV. LI. LII. LIV. LVI. LVII. LIX. LX. LXIII. CXLII. *tempus & occasio* scripti psalmi prænotatur, cum quibus adeo historia Dauidica in libro vtroque Samuelis & 1. Paralipomenon a capite XI. ad finem vsque libri, coll. ibid. c. 3, 1. seqq. c. 6, 16. seqq. c. 10, 14. diligenter repetenda & conferenda erit. Sunt enim istæ circumstantiæ historicæ clauium instar, ad Psalmos non tantum illos, sed & ceteros, rectius intelligendos. In plerisque enim psalmis eam liquidum Spiritus S. testimonium de occasione & tempore non habemus: vnde sæpe coniecturæ tantum sunt, quæ interpretes de his supplent aut supplere voluerunt. Ita, vt de Vulg. Latina, Syriaca, Arabica & Aethiopica versione taceamus, LXX. quidem vel Græci aliquot Psalmorum occasiones detegere nobis conati sunt, vt psalmus 66. sic *psalmus resurrectionis*, Psalmus 76. *Canticum in Assyrium*, Psalmus 24. *die primo Sabbathi* vel hebdomadis, Psalmus 48. *die hebdomadis secundo*, Ps. 94. *die quarta* canendus, Ps. 93. *in diem prosabbati, quum terra habitata fuisset.* Psalmus 38. *de Sabbatho*, Ps. 27. *prius quam Dauid vngeretur*, Ps. 29. *de exitu Tabernaculi*, Ps. 143. *cum filius eum persequeretur*, Ps. 144. *in Goliathum* conscriptus. Sed quantum his omnibus sit tribuendum, ex ipso demum argumento & textu cuiusque Psalmi certius constabit. Laudabilem operam præstitit *Lightfootus*, qui in Chronol. V. T. ordinem temporis & occasionem psalmorum, de quibus ex inscriptione eorum constat, solicite inuestigare ac distincte describere voluit: quas Viri docti meditationes Cel. *D. Maius* in Oecon. V. T. non tantum secutus est, sed subinde etiam suppleuit & emendauit. Nobis tamen & aliis hic quoque aliquid esse relictum, ipsa tractatio docebit. vid. not. ad Ps. 3, 1. & Ps. 11, 1. Atque vt breuiter hic chronologiam psalmorum expediamus, Psalmi Dauidis scripti ab eo sunt vel ante vel post regiam ipsius dignitatem; postquam a Samuele vnctus esset. Nimirum ex mente Lightfooti *anno Samuelis & Sauli XXXVI.* occiso Goliathe, scriptus est Psalmus 9. *Anno Samuelis XXXVII.* Psalmus 59. 34. 56. & 142. *Anno Sam. XXXIX.* Psalmus 58. *Anno* autem regni *Dauidis IX.* Ps. 68. & 132. it. Ps. 96. 105. 106. *Anno Dauidis X--XX.* Ps. 60. & 108. *anno XXVI.* Ps. 51. *anno XXXV.* Ps. 3. 7. 42. 43. 55. & post reditum Ps. 30. & 4. *Vltimis* vero vitæ & regni sui *annis* Dauid dixit & scripsit Psalmum XVIII. in quo Messiam respexit: quo etiam *D. Maius* p. 797. seq. plures de Christo psalmos retulit, item Psalmum 39. de præparatione ad beatam mortem, coll. Ps. 90. & post ordinatum cultum Leuiticum Ps. 133 - 135. Ps. 147 - 150. & denique pro inaugurato Salomone Ps. 72. & 127. it. Ps. 119. eiusque compendium in Psalmo I.

& Chronologia Psalmorum.

Diuisio libri Masorethica,

§. VIII. Hactenus de tempore & occasione Psalmorum: pergimus nunc ad eorundem *diuisionem*, eamque vel Hebraicam s. *Masorethicam*, vel ratione materiarum spectandam. Quod ad illam attinet, totum volumen Hebræi *velut alterum Pentateuchum* in *quinque libros* diuiserunt, *n*) quorum primus est a Ps. 1--41. secundus Ps. 42--72. tertius Ps. 73--89. quartus 90 -106. qui omnes terminantur epiphonemate אמן אמן; quintus autem Ps. 107--150. per *Halleluiah* finitur. Sic in *Medrasch Tillim* fol. 2. col. 1. sequentia tradunt: *Moses dedit Israelitis quinque libros Legis, & sic Dauid quoque illis dedit Psalterium, in quo etiam quinque sunt libri* Ita etiam *D. Kimchi* Præf. ex veteribus: *Sicut Moses Legem diuisit in V. volumina, ita & Dauid psalterium suum in quinque volumina diuisit.* Sed vti parum solida est ista traditio de Dauidica Psalterii diuisione; cum singuli Psalmi singula ac quasi completa sint Dauidis opera; ita nec de ratione huius diuisionis aut ordine, quem in ea nacti sunt psalmi, quidquam certi nobis produnt Hebræi commentatores. *o*) Neque enim ex ordine temporis, quo singuli scripti fuerunt, dispositos habemus, sed quo forte a viris sanctis collecti, vel sec. *Huetium* postmodum in Templo cantati fuerunt. Neque vero etiam vno tempore collectionem totius psalterii factam esse, verisimile fit e clausula Ps. 72, 20. vbi *finitæ preces Dauidis* dicuntur, quum tamen plures adhuc sequantur psalmi, qui diserte *nomine Dauidis* inscribuntur. vid. Ps. 86. 101. 103. 108. &c. Quale quid de Prouerbiis Salomonis etiam factum est. coll. Prou. 25, 1. Et quamuis ratione materiarum forte aliquis nexus ex præsenti psalmorum ordine concinnari possit, ita, vt e. c. *Psalmus I.* describat regnum Christi & ordinem salutis, quem sec. *Psalmum II.* oppugnant eius hostes Iudæi & gentes, & dehinc præ ceteris Antichristus, prout veteres apud Kimchium, *Psalmum III.* de Gog & Magog exposuerunt; aduersus quos Ecclesia *Psalmo IV.* ad Deum se recipit, & interim hostibus veritatem testatur: cumque illi in peccatis suis pergant, ad Deum precatur *Psalmo V.* suos quoque defectus intime persentiscens deprecatur *Psalmo VI.* &c. certius tamen est, quod *Kimchi* ad Ps. 2. scribit: *Cur*, inquiens, *hic Psalmus secundus primum excipiat, eius rei nulla apud nos ratio constat. Non enim eo ordine se excipiunt psalmi, quo scripti sunt. Nam e. c. post secundum statim sequitur tertius de Absalomo; cum tamen plures sint, qui ratione historiæ præmitti illi debuissent, vt Psalmus 142.*

& præsens ordo psalmorum.

Diuisio Psalmorum ratione argumenti,

§. IX. Vtilior ergo & certior est, quæ ex materia aut argumento psalmorum sumitur distributio, de qua succincte *Athanasius* in Epistola ad *Marcellinum* scribit: οἱ μὲν ἐν διηγήματι λέγονται, οἱ δὲ ἐν παραινέσει· οἱ δὲ ἐν προφητείᾳ· οἱ δὲ ὡς ἐν εὐχῇ· οἱ δὲ ὡς ἐν ἐξομολογήσει. siue quod alii sint *narratorii*, alii *exhortatorii*, alii *prophetici*, alii *precatorii*, alii *confessorii* & eucharistici. Quæ genera per species suas copiose explicat Vir beatus, vt instum tractatum sistat epistola illa, Psalterii studiosis merito commendandum. In primis tamen hic obseruandum est *Gurtleri* monitum Theol. Proph. p. 98. quod *Psalmorum potior pars sit prophetica, & quotquot ipsi in principio argumentum aliud disertis verbis non indicant, explicandi sint vel de Christo, vel de Christiana Ecclesia;* quæ iam olim *Arnobii iunioris*, & sæculo præterito *Io. Bugenhagii & Conr. Heresbachii*, I. C. felicium psalmorum interpretum fuerit sententia. Sic quoque *Brentius* ad 2 Sam. 23, 2. Psalmi Dauidici, inquit, non solum hoc ipso a Spiritu S. dictati sunt, quod certæ sint veritatis, sed quod potissimum longius multo respiciant, quam littera prima fronte ostendat. Nam Dauid solet in Psalmis suam personam præ manibus accipere, de suis hostibus, inimicis, aduersantibusque disserere, vt putares solum Dauidis negotium agi. *Sed si penitus introspicias*, *respicit* potissimum in Christum Iesum, filium suum, cuius bella, tentationes & victorias in psalmis ita descripsit, vt iure possint carmina Christi triumphalia s. ἐπινίκια vocari. Nam & sic Christus ait Luc. 24. *Oportebat impleri omnia, quæ de me in psalmis scripta sunt.* Id quod aduersus insanam illorum diligentiam obseruandum est, qui data veluti opera id agunt, vt, quæ oracula Veteris Testamenti per Christum & Apostolos in Nouo Test. clarissime exposita ac demonstrata habemus, ipsi peruerso studio tenebris inuoluant, spiritumque prophetiæ, s. testimonia de Christo, eq. finem & nucleum totius Scripturæ nobis eripiant. Sane humanam & diuinam Christi naturam, æternam eius generationem, item munus propheticum, sacerdotium eius ac regium, præsertim etiam passiones, tam luculenter in hoc libro prædixit Spiritus S. vt *historiam*, *non prophetiam* hic sibi scriptam videri *Cassiodorus* olim censuerit. Nam & verba pendentis in cruce, quibus se a Deo desertum questus est, ipsumque, animam Patri reddentis, supremum suspirium, velut ex ore eius sub cruce excepta, in psalmos retulit: quibus simile quid in nullo alio prophetarum deprehenditur. Vt hic breuitatis caussa de aliis totius fidei nostræ articulis, eorumque luculentissimis testimoniis, taceamus.

Prophetici

n) *Epiphanius* de Ponderibus §. V. τὸ ψαλτήριον διεῖλον εἰς πέντε βιβλία οἱ Ἑβραῖοι, ὥστε εἶναι καὶ αὐτὸ ἄλλην πεντάτευχον. *o*) *Scio*, inquit *Hieronymus* Præf. in psalmos iuxta Hebraicam veritatem ad Sophronium, *quosdam putare, Psalterium in quinque libros esse diuisum, vt vbicunque apud LXX. Interpretes scriptum est* γένοιτο γένοιτο, *i. e.* fiat fiat! *finis librorum sit, pro quo in Hebræo legitur* Amen, Amen. *Nos autem Hebræorum auctoritatem secuti, & maxime Apostolorum, qui semper in N. T. psalmorum librum nominant*, vnum asserimus psalmorum volumen, &c.

Psalterii præstantia, vtilitas & laudes.

§. X. Vnde facile patet, quanta sit huius *libri dignitas & præstantia*, qui merito per vniuersum Christianum orbem manuale orationum sacrarum est, & quasi compendii totius Scripturæ vicem sustinet. B. noster *Lutherus* eum *Parua Biblia* vocare solitus est, eiusque præstantiam & vtilitatem mirifice in Præfatione sua extollit. Sic *Brentius* ad Ps. 1. *Psalterium*, inquit, recte & congruenter vocaueris *sacrorum Bibliorum epitomen.* Aliis Psalterium dicitur *Speculum gratiæ Dei*, *absolutaque totius hominis anatome*: qua exponuntur omnis generis documenta de promissionibus operibusque Dei gratiosis erga suos, seueris in aduersarios, & in omnes fidelibus: item de fide nostra in promissiones eius, de obsequio, de infirmitatibus, patientia, constantia & liberatione nostra in rebus aduersis; de legitimo bonorum vsu, & gratiarum actione in rebus secundis. Denique de toto officio nostro erga Deum, & fide illius erga nos in Christo, de quo elegantissimæ & illustrissimæ prophetiæ habentur passim ad Ecclesiæ consolationem & confirmationem &c. Cumque in aliis libris Deus, quomodo ipse ad nos loquatur, nos docuerit, in hoc, quid & quomodo cum ipso in precibus nostris loqui debeamus, nos edocet. Et cum in ceteris Scripturis verbum Dei, vt ita dicam, abstractum habeamus, hic quasi in praxi illud cernere licet: vid. e. c. Ps. 27, 8. &c. Et quod *Athanasius* loco superius citato scribit, quum omnis Scriptura θεόπνευστος, vt Paulus docet 2 Tim. 3, 16. ad doctrinam &c. vtilis sit; Psalterium tamen quædam peculiariter obseruanda habet, si quis recte attenderit. *Quilibet enim liber*, vt vir S. pergit, *suum quod præfert argumentum tractat & prosequitur - - At liber psalmorum omnium reliquorum fructus, velut Paradisus, in se continens cantu profert, & præterea peculiares suos aut proprios fructus inter psallendum exhibet.* Similiter S. *Basilius* Homil. in Psalmum I. ἡ δὲ ψαλμῶν βίβλος τὸ ἐκ πάντων ὠφέλιμον περιείληφε. Προφητεύει τὰ μέλλοντα, ἱστορίας ὑπομιμνήσκει· νομοθετεῖ τῷ βίῳ, ὑποτίθεται τὰ πρακτέα· καὶ ἁπαξαπλῶς κοινὸν ταμιεῖόν ἐστιν ἀγαθῶν διδαγμάτων, τὸ ἑκάστῳ πρόσφορον κατὰ τὴν ἐπιμέλειαν ἐξευρίσκουσα.

Allegantur psalmi crebro in N. T.

Vnde etiam in N. T. eius testimonia creberrime adducuntur, vt tertia ferme psalmorum pars allegata reperiatur: crebrius etiam, quam quis putauerit, ad phrasin psalterii respicitur. Ita (vt vno tantum & altero exemplo doceamus, quod in ceteris quoque psalmis obseruari meretur) ad Ps. 1, 2. respicit Paulus 1 Tim. 4, 15. ad Ps. 1, 6. idem 2 Tim. 2, 19. Cum Ps. 2, 1. 2. cf. Act. 4, 25. seqq. cum Ps. 2, 7. Act. 13, 33. Hebr. 1, 5. c. 5, 5. item Matth. 3, 17. c. 17, 5. Ad verba Ps. 2, 8. *& dabo tibi* cf. Matth. 28, 18. Ioh. 5, 27. Phil. 2, 7. 8. Ibidem ad *hereditatem tuam* cf. Matth. 21, 38. Hebr. 1, 2. ad *fines terræ* Apoc. 11, 13. 15. Ad Ps. 2, 9. cf. Apoc. 2, 27. c. 12, 5. c. 19, 15. Ad Ps. 2, 11. vid. Phil. 2, 12. Ad Ps. 2, 12. Apoc. 6, 16. 17. &c.

De nostris adnotationibus.

§. XI. Quod ad adnotationes nostras attinet, sensum nonnunquam solicite inuestigare, & paullo vberius enarrare voluimus, vt velut exemplis studiosis viam monstraremus: sæpe tamen etiam breuibus tantum scholiis innuimus, quæ dicenda pluribus fuissent; ita tamen, vt facile ex his intelligantur, quam vim habeant ac rationem, quæ prætermissa a nobis videntur; modo quis fidelem & veritatis diuinæ cupidum animum adferat. Sic etsi non vbiuis illud monuimus, semper tamen & in omni Psalmorum lectione attendenda est inimicitia & pugna Serpentis infernalis, eiusque impii seminis, aduersus benedictum illud *Semen Mulieris*, huiusque viua membra: vtpote quæ perpetuo viguit, & ad finem vsque certaminis vigebit; sicut ab initio Dominus in spem & solatium nobis prædixit Gen. 3, 15. De reliquo omnibus sedulam ac piam omnium verborum meditationem commendamus, si dulcedinem huius cælestis pabuli experiri quis animo & gustare velit.

S. Bernhardi aureum consilium.

Nam vt optime scribit B. *Bernhardus* in Epistola ad fratres de monte Dei p. m. 1749. *Fortuita & varia lectio, & quasi casu reperta, non ædificat, sed reddit animum instabilem: & leuiter admissa, leuius recedit a memoria. Sed certis ingeniis immorandum & adsuefaciendus est animus. Quo enim Spiritu Scripturæ factæ sunt, eo Spiritu legi desiderant, ipso etiam intelligendæ sunt. Nunquam ingredieris in sensum Pauli, donec vsu bonæ intentionis in lectione eius, & studio adsiduæ meditationis, Spiritum eius imbiberis. Nunquam intelliges David, donec ipsa experientia ipsos Psalmorum adfectus indueris. Sicque de reliquis. Et in omni Scriptura tanto ne distat studium a lectione, quantum amicitia ab hospitio, socialis adfectio a fortuita salutatione. Sed de quotidiana lectione aliquid quotidie in ventrem memoriæ demittendum est quod fidelius digeratur, & sursum reuocatum crebrius ruminetur; quod proposito conueniat, quod intentioni proficiat, quod detineat animum, vt aliena cogitare non libeat. Hauriendus est sæpe de lectionis serie adfectus, & formanda oratio, quæ lectionem interrumpat; & non tam impediat interrumpendo, quam puriorem continuo animum ad intelligentiam lectionis restituat. Intentioni seruit lectio. Si vere in lectione Deum quærit, qui legit, omnia quæ legit cooperantur ei in bonum; & captiuat sensum legentis, & in seruitutem redigit omnem lectionis intellectum in obsequium Christi. Si in aliud declinat sensus legentis, omnia trahit post semet ipsum, nihilque tam sanctum, tam pium inuenit in Scripturis, quod seu per vanam gloriam, seu distortum sensum, seu per prauum intellectum non adplicet vel malitiæ, vel vanitati. In omnibus enim Scripturis legentis initium debet esse timor Domini, vt in eo primo solidetur intentio legentis, & ex eo ordinetur & exsurgat totius lectionis intellectus & sensus.*

Numerus Psalmorum.

§. XII. Restat tandem, vt de *numero Psalmorum* quædam adhuc moneamus. Canonicis enim Psalmis CL. vnum apocryphum, adeoque CLI. addunt LXX. Græci & ex his Versiones Orientales, Syriaca, Arabica & Aethiopica; diserte tamen præscribentes, quod velut supernumerarius sit, & ad præcedentes non pertineat. Immo addit Syriaca versio, quosdam *alios duodecim addi vere psalmos, quibus tn. ipsi non indigeant.* Præterea *ordo numericus* a Psalmo IX. vsque ad CXLVII. alius est in Hebræo, alius in *Græcis*, & qui illos sequuntur, Vulg. Lat. Syr. Arab. & Aethiopicis Codicibus. Psalmum videlicet IX. & X. hi coniungunt velut vnum; contra vero Psalmum CXLVII. in duos diuidunt, vt etiam ad Ps. X. notauimus. Tacemus, quod veterum nonnulli in tractatu *Berachoth*, fol. 9. seq. vt etiam Græci (in catena h. l. a *Geiero* ad Ps. 2. citati) Psalmum secundum, quod is etiam titulo destitutus est, cum primo coniunxerunt; addita lepida hac ratione, quod David omne gratum sibi carmen, per אשרי inceptum, etiam per אשרי finierit, coll. Ps. 1, 1. & Ps. 2, 12. Verum diserte Psalmus II. tanquam *secundus* a Paulo allegatur Act. 13, 33 sec. omnes ferme Codices nostros & Versiones; & contra illas suorum argutias *Kimchi* ad Ps. II. in Commentario suo bene monet, eum in omnibus probatis libris velut nouum ac *secundum* Dauidis Psalmum scribi, habendumque pro nouo carmine esse: Id quod etiam ex diuersa satis materia horum psalmorum *Schmidius* Comment. in Psalmos de Christo probat p. 8. seq. Vnicum tantum hic addimus e collatione Codicum obseruatum, quod *primum psalmum instar Procemii in totum librum* non numerauerit Codex noster 5. (vti nec R. *Sal.* Comment. *MStus*) sed *secundo* Psalmo adscripserit א, *tertio* ב, & ita porro, vsque ad psalmum 18. vbi numerare desiit. Sed forte similes ille Scriptor argutias in mente sua habuit, quales Magistri modo allegati, vel R. *Iosua ben Leui* apud Lightfootum ad Act. 13, 33. de quibus, neque opus, nec vtile est, vt nos hic plura dicamus. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

LIBER PSALMORVM,

Hebr.

תהלים

Pf. I.

א אשרי האיש אשר ׀ לא הלך בעצת רשעים ובדרך
חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב׃
2 כי אם בתורת יהוה חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה׃

Pf. I. ✠. 1. a) *Beatitudines. Recti incessus, felices progressus, ac prosperi successus*, coll. nomine cognato Pf. 17, 5. & verbo Ef. 1, 17. c. 9, 12. Pf. 41, 3. Prou. 4. 14. &c. *Felicitates* scilicet, non huius tantum, sed & futuræ vitæ, ad quam ceu metam viæ omnes pergimus. cf. 1 Reg. 10, 8. Coh. 10, 17. 1 Tim. 4, 8. Nomen hoc, inquit Kimchi, *semper occurrit in numero plurali*; (constructo, ad formam *Achale* 2 Reg. 5, 3.) quia non ob vnum solum bonum, quod in eo reperitur, aut ob vnum prosperum successum, qui ei contingit, sed ob plura bona aut felicia, homo quis *beatus* dicitur. e. μακάριος ἀνήρ. quod cf. cum Matth. 5, 3--11. vbi huius prædicationis subiectum ab ipso Seruatore nostro pluribus est declaratum, vt *Syriaca* huius Psalmi *inscriptio* monet; Atque vt illic Christus, ita hic noster vates rationem veræ felicitatis, quam sola monstrat Scriptura S. seu verbum diuinum v. 2. euangelico plane modo exponere incipit. Subintelligimus itaque etiam h. l. quod alibi dicit David Pf. 32, 1. seqq. & Paulus Rom. 4, 6. seqq. nempe *beatitatem hominis esse, si Deus ei iustitiam tribuat sine operibus*: sic, vt alius ad veram illam & æternam felicitatem aditus non detur, nisi per gratuitam peccatorum remissionem a Deo in vera pœnitentia & fide propter Christum impetrandam Pf. 2, 12. Luc. 1, 77. Act. 10, 43. cum extra Christum omnis homo diuino iudicio & damnationi fit obnoxius Rom. 3, 19. 22. Ceterum *qua occasione*, aut *quo tempore*, psalmus hic a Dauide fit conscriptus, nullo indicio nobis constat, quia titulo caret; etsi enim *compendium psalmi* 119. (quem Dauid senex composuisse, & Salomoni commendasse videtur. vid. Præf. in hunc librum §. 7.) immo totius psalterii, vel vniuersæ etiam S. Scripturæ, non immerito dixeris, si singulorum verborum emphasin ac pondus digne mediteris. *Quidam* (ait *Hieronymus*, vel quisquis sub eius nomine ad hunc librum commentatus est) *dicunt, hunc psalmum quasi præfationem esse Spiritus Sancti, & ideo titulum non habere.* Et *Kimchi*: *Eximius plane est*, inquit, *hic psalmus, ideo David librum suum ab eo est exorsus.* Totum enim Psalterium, immo vniuersa *sacra Scriptura* hoc agit, vt exponat *felicitatem piorum*, qui sunt in Christo; *impiorum autem infelicitatem* & exitium æternum; quod huius psalmi argumentum est; simul docens, quænam & qualis, & vbi fit vera Dei ecclesia, & quæ sint viua membra Christi, apud quos nimirum viget studium verbi diuini, & praxis veræ pietatis. Breuiter, sec. *Aethiopem* nostrum hic psalmus per antithesin est: *Descriptio iustorum & peccatorum*; coll. Gen. 3, 15. *b*) *illius viri* l. *hominis* sunt, cuiuscunque ille sit sexus vel ordinis, ætatis aut dignitatis. Vtrumque enim sexum hic complecti, monet *M. I.* Conf. Leu. 24, 15. 17. 19. &c. Gal. 3, 28. *c*) *qui non ambulat.* Intelligendum non tam physice, quam moraliter. cf. Ef. 65, 2. Mich. 6, 16. Prou. 1, 10. 15. Sunt autem hæc Præterita sumenda *cum continuatione* Præsentis & Futuri. cf. Ef. 1, 4. Hof. 4, 18. *d*) *in consilio* & placitis. vid. Iob. 21, 16. c. 22, 18. 2 Par. 22, 5. *e*) *impiorum*, quales sunt omnes, qui sibi relicti extra Christum impie & sine Deo viuunt Ef. 57, 20. Rom. 5, 6. 8. morti ideo & miseriæ ac æternæ damnationi obnoxii. infra v. 6. Ier. 5, 26. Ez. 3, 18. Pf. 109, 7. Iob. 27, 7. *f*) *& in via.* Syr. *& in sententia* f. opinione. *Kimchi*: Non intelligitur *via* proprie sic dicta, sed *mores, studium & occupatio* hominis, vt Ex. 18, 20. Ef. 55, 7. Iob. 17, 9. adde Gen. 6, 12. Ef. 53, 6. Prou. 12, 26. Mat. 7, 13. 2 Pet. 2, 2. & cf. infra v. 6. & Coh. 12, 5. *g*) *peccatorum*, notanter talium, & in oppositione ad *iustos* v. 5. qui scil. per pœnitentiam & fidem in Christum ex Deo renati non sunt, & peccato seruiunt. Ioh. 8, 34. Rom. 3, 23. c. 6, 12. 16. cf. Num. 32, 14. Coh. 9, 2. Iob. 9, 31. Mat. 5, 17. 19. Gal. 2, 15. 17. 1 Ioh. 3, 4--9. &c. *h*) *non subsistit, non persistit*; sed reuocatus diuina gratia statim recedit, si vel in errorem abreptus sit. Ez. 18, 21. 27. Pf. 37, 27. 1 Ioh. 2, 1. 2. cf. Gen. 19, 17. Coh. 8, 3. *i*) *& in sede* f. *consessu.* Pf. 107, 32. cf. Pf. 94, 20. *k*) *irrisorum* veritatis & verbi diuini. Ef. 28, 14. 22. c. 29, 20. Prou. 1, 22. 29. 30. c. 9, 7. 8. c. 13, 1. c. 21, 24. Luc. 16, 14. 1 Cor. 1, 23. 2 Petr. 3, 3. &c. *l*) *non sedet*, ad participandum cum impiis ipsorum consiliis, dictis & factis. Pf. 26, 4. *Climax* f. gradatio hic est, vti *personarum* (*impiorum* sc. animo & vitio originali, *peccatorum* externo actu, *irrisorum* pervicacia;) ita etiam *consilii*, *via* & *sedis* eorum; nec non *actionum*, si quis *eundo consentit* & peccare incipit, *stando* autem in malo *persistit*, tandem quoque *sedendo* in impietate illa & mala vita plane *acquiescit*. de quo pluribus vid. *Kimchi*, *Calov.* aliique h. l. ✠. 2. *m*) *Sed* e contrario v. 4. Ef. 59, 2. velut regeniti ex Deo Ioh. 1, 12. 13. c. 3, 6. & noui hominis 2 Cor. 5, 17. *n*) *in lege Domini*, per quam hic non vnus tantum *Pentateuchus* Mosis, vt Iof. 8, 32. 34. &c. aut *Lex* in oppositione ad *Euangelium*; sed omnis cælestis *doctrina* & veritas, in sacris litteris *reuelata*, intelligitur: quæ & sola nos erudire potest *ad salutem per fidem in Christum Iesum* 2 Tim. 3, 15. Pf. 116, 11. Rom. 3, 4. cf. Pf. 19, 8. Ef. 1, 10. c. 2, 3. c. 8, 16. 20. &c. *o*) *est desiderium* f. *oblectatio eius.* Pf. 111, 2. sicut sponsi in sponsa, quam diligit. Gen. 34, 19. cf. Pf. 40, 9. & 119, 35. 14. 47. 72. Rom. 7, 22. *p*) *versatur, meditatur* Iof. 1, 8. Pf. 2, 1. Pf. 63, 7. ὁ μελετήσει. 1 Tim. 4, 15. *q*) indefesso studio; vt cessante etiam actu, nunquam tamen cesset plus adfectus. vid. Deut. 6, 6--9. c. 11, 18--20. Ef. 26, 9. Iof. 1, 8. Pf. 42, 4. Pf. 119, 97. & cf. Leu. 8, 35. 1 Par. 9, 33. Luc. 18, 1. 7.

Pf. I. ✠. 1. אַשְׁרֵי Prima vox metrica, eadem vero, quod ad accentum, maxime vexata. *Munach inferius* habent 10. 17. 18. 22. & *Ber. superius* vero 3. vtrumque contra analogiam. Regulariter requirebatur *Mahpach*, quod habet 1. *Merca* vero nobiscum habent 15. 16. 24. quod ipsum quoque *Rbhia* seruit, nonsolum cum hic immediate *Mercamahpachatum* præcedit, sed & alias, cum seruus incidit in vocem laborantem. Cf. e. g. secund. plerosque codd. Pf. 71, 3. Pf. 76, 8. Pf. 85, 14. Prou. 27, 10. c. 28, 10. Reliqui nullum omnino accentum initiali voci, eique maiusculis litteris scriptæ, addiderunt; præter 5. qui fe. *Makk.* quomodo fu. 1. Ceterum *Maf.* 1. & *impr.* adnotat quidem, *quatar istam vocem cum hoc accentu reperiri*, hic & Pf. 32, 2. Pf. 40, 5. Prou. 8, 34. quod vero ad *Mahpachum* accommodari nequit, quia & Pf. 45, 5. Pf. 94, 12. Pf. 117, 5. Pf. 137, 9. eadem vox itidem cum *Mahp.* occurrit; multo minus ad *Sarkam*, quem quidem *Maf. fin.* f. 11. col. 7. inepte, h. e. contra analogiam & codicum fidem, poscit. Accommodari igitur debet siue ad *Mercam*, quem in allegatis locis meliores libri habent; siue ad accentum euphonicum *Meth.* quem 22. simplicem, (אַשְׁרֵי) geminatum vero (אַשְׁרֵי) 1. 3. & 5. habent, *Makk.* vel subintellecto vel expresso. אשר sine Psk 5. 6. 8. 9. 10. 13. ✠. 2. כי sine Psk 1. 3. 5. 7. 8.

sustinere poterunt rigorem iudicii diuini. Ita recte *A. b. Esra.* Nam קום sæpe est *consistere, subsistere,* vt Ios. 7, 12. Es. 7, 4. c. 14, 24. c. 46, 10. Ezr. 9, 15 vsurpaturque

3 וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־פַּלְגֵי־מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ ׀ יִתֵּן בְּעִתּוֹ
4 וְעָלֵהוּ לֹא־יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ׃ לֹא־כֵן
ה הָרְשָׁעִים כִּי אִם־כַּמֹּץ אֲשֶׁר־תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ׃ עַל־כֵּן ׀ לֹא־
6 יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים׃ כִּי־
יוֹדֵעַ יְהוָה דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃

Psalm. II.

א ב לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ־רִיק׃ יִתְיַצְּבוּ ׀
2 מַלְכֵי

etiam *in re iudiciali,* vt σταθῆναι Luc. 21, 36. Apoc. 6, 17. vid. Nah. 1, 6. Mal. 3, 2. Ps. 130, 3. Chald. *Ideo impii non insontes erunt.* De versione Græca cf. notas nostras ad Psalterium Aethiopicum h. l. *n*) *in iudicio* diuino, siue hic s. in nouissimo die instituendo. Es. 3, 13. Coh. 12, 14. Chald. *in die magno.* vid. Matth. 25, 32. 41. 46. 2 Cor. 5, 10. *o*) *& peccatores* (v. 1.) scil. non consistent. *p*) *in cœtu* & ecclesia s. *in conuentu* & congregatione Ps. 111, 1. Prou. 5, 14. *Kimchi:* Nam quando iustus moritur, eius anima cum animabus iustorum recreatur gloria Dei in superiore mundo. *q*) *iustorum,* qui tales sunt per *iustificationem* mere gratuitam Ps. 32, 1. seqq. Rom. 4, 6. seq. (vt ad v. 1. iam diximus) iustitiæ tamen nunc seruiunt Rom. 6, 13. 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7. 8. cf. not. Hos. 14, 10. *Geierus:* qui tam *imputata,* quam *inchoata* ornati sunt iustitia in his terris, adeoque *comparate* ad mundanos dicuntur *iusti* Gen. 6, 9. sed *perfecta* inhærente iustitia iusti demum erunt in cælis, Heb. 12, 23. Manent itaque *peccatores* hic exclusi a gratia Dei, quamdiu extra Christum sunt, nec vere conuertuntur; & in altera vita a iustis plane separati erunt, & cum diabolis iungentur. vid. Mat. 3, 12. c. 25, 31. seqq. Apoc. 22, 14. 15. ℣. 6. *r*) *Nam.* Caussam nunc dicit contrarii illius piorum & impiorum fati. *s*) *nouit,* non simplici tantum scientia, qua Deus & impii vias accuratissime cognoscit, sed *notitia amoris ac curæ, & adprobationis.* Alschech: *nouit, i. e. curat ac dirigit.* Kimchi: *agnoscit & prospicit ad benefaciendum illis.* Conf. Gen. 18, 19. Ex. 1, 8. Nah. 1, 7. Ps. 31, 8. Ps. 144, 3. Prou. 12, 10. ὁ. γινώσκει Κύριος 2 Tim. 2, 19. Mat. 7, 23. c. 25, 12. Ioh. 10, 14. 15. *t*) *viam* & vitam *iustorum* Prou. 2, 20. sec. verbum Dei, supra v. 2. Mat. 7, 13. 14. & ad exemplum Christi, qui ipse via est, veritas & vita Ioh. 14, 6. 1 Pet. 2, 21. institutam. *Geierus:* h. e. omnia eorundem instituta, labores, passiones, & in Deo facta opera Ioh. 3, 21. coll. supra v. 1. & propterea non potest non eandem viam secundare lætoque euentu coronare Ps. 9, 19. cf. 2 Tim. 4, 7. 8. *u*) *at via* & institutum *impiorum* v. 1. Prou. 4, 19. Phil. 3, 18. 19. quoniam id Deus minime probat Ps. 5, 5. *x*) *peribit,* & in æternum exitium tandem eos deducet. cf. Ps. 2, 12. Ps. 112, 10. Prou. 10, 28. c. 11, 7. Iob. 8, 13. c. 20, 7. Sap. 5, 6. 7. &c. Ps. II, ℣. 1. *y*) *Quare?* q. d. Quare sic frustra & impie, absque omni caussa & fructu suo in furorem versæ sunt gentes? Ita Deus *per os Dauidis* Act. 4, 25. & sic ipse quoque Dauid Propheta (alii cœtus Apostolorum, & ciuium regni Christi Act. 4, 24.) secum admirabundus, nec sine iusta querela & indignatione, expendit mundanorum, Deo Messiæque se opponentium, vesaniam, coll. v. 4. Conf. *vim exprobrandi* in hac particula Gen. 4, 6. Ex. 5, 4. & de *frustranea* actione Es. 55, 2. &c. Ἀνεπίγραφος est hic psalmus apud Hebræos & Græcos, vt primus & plures, de quibus in præfatione §. 4. diximus. Vnde titulum ex eius argumento addunt orientales Interpretes. *Syrus* habet: *De vocatione gentium; innuens prophetiam de passione Christi.* Ar. *Prophetia de Christo Domino, & vocatione gentium.* Sic *Aethiops* noster, a quo variant impressi Rom. Col. & Polyglot. Angl. vt ad Psalterium Aeth. notauimus. *Dauidis* vero esse hunc psalmum, idem addit Aethiops; recte, vt ex Act. 4, 25. certo discimus. Ex quo loco etiam non minus, quam ex argumento huius psalmi, verum eius *obiectum* patet, *Messias* nimirum v. 2 qui *Rex in Sion* a Domino *constitutus* v. 6. nempe CHRISTVS IESVS, Dominus & Seruator noster, eiusque regnum & aduersarii, cum gentes & Reges gentium, tum nationes & antistites Iudæorum. Caue enim, cum Iudæis *Dauidem* ipsum intelligendum putes, aut Dauidem sensu primo & aperto, mystico vero & abstruso Messiam, vt *Grotius* censuit, merito a *Calouio* refutatus. Male vtique etiam magnus *Bochartus* alicubi (in Epist. ad *Morleium.* p. m. 42.) scripsit: *Litteralem psalmi sensum ad Dauidem refero cum Musculo & aliis Interpretibus magni nominis.* De Christo namque hunc psalmum intelligendum esse sensu primo & proximo, per Apostolos in N. T. nos docuit interpres verbi sui optimus & maximus, Spiritus S. Et sane *argumentum psalmi tam manifeste ad regnum Messiæ pertinet, vt ne Iudæorum quidem obstinatissimi id negare possint: quia Deus filium suum compellat, Prophetam, Regem & Sacerdotem constituit, hereditatem ei attribuit orbis totius, omnipotentiam adsignat, omnibus gentibus cultum, reuerentiam & metum, ac denique fidem in ipsum imperat. Quæ omnia de homine puro puto nemo, nisi blasphemus, intelligere potest.* vt *Riuetus* scribit. Immo singula huius psalmi commata, & pene singula verba, cum de Christo intelligendum esse dictitant; quod *tredecim argumentis* probat *Calouius:* (1) e denominatione *Filii* v. 7 12. coll. Act. 13, 33. Heb. 1, 5. Matth. 3, 17. c. 17, 5. (2) e *generatione æterna* v. 7. coll. Heb. 5, 5. (3) a *Messiæ* nuncupatione v. 2. coll. Es. 61, 1. Dan. 9, 25. &c. (4) a *dominii amplitudine* v. 8. coll. Ps. 72, 8. seqq. Zach. 9, 10. (5) a *regiminis* descriptione v. 9. coll. Apoc. 19, 15. (6) a *Regum omnium* & Iudicum *subiectione* v. 10. 12. coll. Apoc. 19, 16. (7) a *religiosa veneratione* v. 11. 12. coll. Ioh. 5, 23. (8) a diuina *comminatione* v. 12. coll. Ioh. 3, 18. 36. (9) a *fiduciæ* honore v. 12. coll. Ier. 17, 5. (10) a *beatitudinis* promissione v. 12. coll. Ioh. 3, 16. Act. 4, 12. c. 10, 43. (11) a *vaticinantis* Dauidis (Act. 4, 25.) *distinctione.* (12) ab *infallibili* Spiritus S. in N. T. *explicatione,* coll. Act. 4, 25 seqq. c. 13, 33. Heb. 1, 5. c. 5, 5. Apoc. 19, 15. &c. (13) a sententiæ Grotianæ absurditate. Et certe, quod probe obseruauit *Riuetus,* ne obstinatissimi quidem Iudæi, hunc psalmum de Messia vaticinari, negare audent: quippe tempore Apostolorum id extra controuersiam erat; Talmudici quoque in eo consentiunt, idque recentiores fatentur: etsi hi ex libidine contradicendi nunc aliam viam inire malint. Vt alios mittamus, quos in pugione fidei passim *Raymundus,* & ad h. l. *Calouius* p. 934. & in Psalmis de Christo *Schmidius* p. 10. adduxerunt, *de Messia* hunc psalmum interpretantur Talmudici in *Succah* fol. 52. a. Sic in *Ialkut* part. II. fol. 90. b. *Breschith Rabba,* ad Gen. 15, 2. fol. 45. b. c. *Medrasch Tillim* fol. 4. b. & fol. 63. b. ita *Alschech* in Comment. h. l. & dubius apud se *Aben Esra* ingenue fatetur ad v. 2. *Si de Messia accipiatur psalmus, omnia multo esse clariora.* *Kimchi* quoque sub finem commentationis suæ ad h. l. ita scribit: *Sunt, qui hunc psalmum exponunt de Gog & Magog, vt Vnctus ille v. 2. sit Rex Messias. Sic etiam prisci nostri Doctores felicis memoriæ eum exposuerunt. Et perspicuus quidem hoc modo psalmus est; propius tamen, quod Dauid eum de semet ipso dixerit, vt nos exposuimus.* Np. quod peruicax *R. Salomo* sec. MSS. ipsius Codices ad hunc locum prodidit, לתשובת המינים *vt Christianis facilius respondere, & illorum argumenta eludere possint.* Ita n. habetur in *Codice Raschii membranaceo Erffurtensi,* quod similiter *Pocokius* in notis ad P. M. p. 306. seqq. in alio Codice MS. obseruauit; quodque maiori cum incommodo a Censoribus Christianis deletum, nec in Veneta, nec in Basileensi editione reperitur. Ceterum scriptum esse hunc psalmum a Dauide *sub initia regni sui,* cum gentes aduersus eum se congregassent, vt legimus 2 Sam. 5, 17. seqq. *Kimchius* arbitratur; eandemque *occasionem* huius psalmi fuisse, sentiunt *Riuetus, Boblius* aliique, vt nota 2 Sam. 5, 25. innuimus. Verum, quia Dauidi tunc temporis nondum factam legimus illustrissimam illam de Christo promissionem, quæ 2 Sam. VII. capite ei data fuit, malumus ad 2 Sam. VIII. aut X. caput huius psalmi occasionem re-

℣. 3. *r*) S. *Erit enim,* vel, vt *Alschech* habet, *Tunc enim erit.* *s*) *sicut arbor,* Chald. addit *vitæ.* S. *viridis* aut florens. cf. Ier. 17, 8. Hos. 14, 6. 9. Ps. 92, 13. Mat. 7, 17. c. 12, 33. *t*) *plantata* vel *transplantata.* Ps. 92, 14. Ez. 17, 8. 22. cf. Es. 60, 21. c. 61, 3. Mat. 15, 13. Rom. 11, 17. *u*) *ad, iuxta* Ps. 23, 2. Ps. 137, 1. vid. Ez. 47, 12. *x*) *riuos, riuulos.* (Rad. *diuisit* &c.) Ps. 65, 10. Es. 30, 25. c. 32, 2. *y*) vbi incremento non deest humor. cf. Es. 41, 18. 19. c. 44, 4. Ez. 19, 10. 13. c. 31, 4. Coh. 2, 6. Ez. 47, 1. Ioh. 7, 16. c. 7, 37. 38. & not. Num. 24, 6. *z*) *quæ non sterilis est, sed fructum suum reddit.* cf. Hos. 14, 9. Mat. 7, 16. 17. Gal. 5, 22. Phil. 1, 11. Apoc. 22, 2. *a*) iusto *tempore suo* Leu. 26, 4. Hos. 2, 11. Ps. 104, 27. cf. Mat. 21, 34. 41. Luc. 20, 10. & contrar. Mat. 3, 10. c. 21, 19. Luc. 13, 6. 7. Iudæ v. 12. *b*) ipsum *quoque folium eius* Ez. 47, 12. *c*) *non marcescit* aut *decidit.* cf. Es. 40, 7. 8. c. 64, 5. Ier. 8, 13. & Prou. 11, 28. 1 Petr. 1, 4. Mat. 25, 35. 36. *d*) *& omnia, quæ fecerit* pius. *e*) *prospere successu perficit.* vid. Gen. 21, 22. c. 39, 2. 3. Deut. 28, 29. & cf. Ioh. 3, 21. c. 15, 2--8. 1 Cor. 15, 58. Phil. 1, 20. c. 4, 13. 2 Tim. 4, 8.

℣. 4. *f*) *Antithesis,* quam emphatice repetunt LXX. Vulg. Aeth. & Ar. vt LXX. & Ar. etiam faciunt Es. 16, 6. Ad rem cf. Ps. 37, 35--38. Es. 1, 30. Ier. 17, 5. 6. Luc. 6, 25. 26. *g*) *impii.* Ergo multo minus felices sunt præfracti *peccatores* & *irrisores* v. 1. *h*) *sed* (v. 2.) *tanquam gluma, quisquiliæ* vel *acus* (8) Ps. 35, 5. Es. 17, 13. c. 41, 15. Hos. 13, 3. Mat. 3, 12. *i*) *quam* (*de area æstiua* Dan. 2, 35 vel vt LXX. & Aeth. addunt, *a facie terræ*) *dispellit* & *disiicit* Es. 41, 2. *k*) *ventus.* cf. Es. 57, 13. Ps. 18, 43. Iob. 21, 18. Ier. 4, 12. c. 49, 36. Eph. 4, 14.

℣. 5. *l*) S. *Propterea etiam.* Prou. 6, 15. *Geierus:* Vti versu præcedente impiorum sors infausta proposita fuit simili, ita nunc *sermone magis proprio* declaratur. *m*) *non consistent* nec susti-

℣. 3. פלגי *Mekk.* omittunt 1. 2. 3. 7. 8. 11. 14. Ps. II, ℣. 2. יִתְיַצְּבוּ cum *Meth.* 1. 5. 7. 8. 17. 18. 24. & *Ber.*

מַלְכֵי־אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ־יָחַד עַל־יְהוָה וְעַל־מְשִׁיחוֹ׃
3 נְנַתְּקָה אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ׃ יוֹשֵׁב 4
ה בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג־לָמוֹ׃ אָז יְדַבֵּר אֵלֵימוֹ בְאַפּוֹ
6 וּבַחֲרוֹנוֹ יְבַהֲלֵמוֹ׃ וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי עַל־צִיּוֹן הַר־
קָדְשִׁי׃ Oo oo2 פג ב

am omnium sæculorum. *b*) Vulg. *&* quare *populi* f. *nationes*. Aeque late alias patet, vt præcedens; hic tamen *nationes*, h. e. famili-

as & *tribus Israelis* intelligimus, fec. Act. 4, 27. cf. Pf. 7, 8. Gen. 25, 23. Ef. 34, 1. &c. *c*) *voluunt, moliuntur* animo, vt Pf. 1, 2. & ore ac lingua *proferunt* Ef. 59, 3. Pf. 37, 30. Prou. 8, 7. quod animo *meditati funt* ac conceperunt. cf. Luc. 2, 34. 35. *d*) *inane quid*, vel *inanitatem* Pf. 4, 3. Pf. 73, 13. vanas fc. fibi fingendo fufpiciones, & vana atque fallacia confilia, fi quo modo regnum & ecclefiam Chrifti partim impediant, partim euertant. cf. Ioh. 11, 47--53. Matth. 26, 3. feqq. Act. 13, 45. c. 23, 12. &c.

℣. 2. *e*) *Siftunt enim fe*; vel potius repetita ex v. 1. interrog. *Quare infurrexerunt, confiftunt & opponunt fe?* Pf. 94, 15. 1 Sam. 17, 16. Alfchech: *Hoc fiet*, inquit, *quando Gog veniet*. Verum etiam iam cum fic factum effe, experientia probauit.

f) non tantum vulgus, fed etiam *Reges terræ*; tam Iudæorum, Herodes M. Matth. 2, 3. 16. cum filio *Antipa* Luc. 3, 1. c. 23, 11. 12. & nepote *Agrippa* Act. 12, 1. quam gentium & Romanorum. cf. Pf. 48, 5. Mac. 10, 18. Luc. 21, 12. & Apoc. 16, 14. c. 17, 2. 18. &c. *g*) *& Principes*, vt Pontius Pilatus Act. 4, 27. ac *Senatores* Iudæorum &c. Iud. 5, 3. Prou. 14, 28. c. 31, 4. *h*) *confultarunt*, inito confilio *confpirauerunt* & quafi *fundarunt fe*. *Confilium* enim ad res gerendas fe habet, vt *fundamentum* ad ædificium, inquit *Kimchi*. cf. Pf. 31, 14. Efth. 1, 8. *i*) *vna*. LXX. vt Act. 4, 26. ἐπὶ τὸ αὐτό. in eo communibus quafi votis confentientes, vt Chrifto aduerfi fint. cf. Luc. 23, 12. Matth. 22, 34. &c. *k*) *contra Iehouam*. v. 12. in quem contemtus ille & peruicacia redundat. Luc. 10, 16. Ioh. 5, 23. 1 Ioh. 2, 23. Ef. 50, 10. &c. *l*) *& contra Mesfiam* f. *Chriftum*, i. e. *Vnctum eius*, in fumma eminentia fic dictum, vt Dan. 9, 25. nempe Chriftum Iefum, qui quoad humanam naturam vnctus eft Spiritu S. præ confortibus fuis Ef. 61, 1. Pf. 45, 8. Ioh. 3, 34. Act. 10, 38. vt *Rex*, vid. infra v. 6. *Propheta*, coll. 1 Reg. 19, 16. & *Pontifex*, coll. Ex. 29, 7. &c Targ. *ad rebellandum (coram) Domino, & ad certandum contra Mesfiam eius*. cf. e. c. Mat. 21, 15. 16. it. v. 38. 39. Ioh. 9, 22. c. 11, 57. &c. ℣. 3. *m*) Dicentes, *Rumpamus*, Iud. 16, 9. Ier. 2, 20. c. 5, 5. pro tuenda noftra libertate, coll. Rom. 6, 18. 21. *Mimefis* hic fubintelligi vult verbum לֵאמֹר, vt Pf. 89, 4. Ef. 14, 8. Ez. 29, 32. Hof. 5, 15. & frequentiffime. *n*) *vincula eorum*, (nempe Iehouæ & Chrifti eius. v. 2. coll. Ioh. 14, 24.) Nah. 1, 13. Pf. 107, 14. tanquam fubiectionis inftrumenta, & fymbola feruitutis Ier. 27, 2. 6. 7. *Metaphora* ab equis vel bobus refractariis. cf. Ex. 32, 9. Pf. 32, 9. Iob. 30, 11. Mat. 11, 29. Act. 7, 51. *o*) *& abiiciamus a nobis*. cf. Pf. 50, 17. *p*) *funes eorum* Iud. 15, 13. 14. c. 16, 12. Ef. 5, 18. Ez. 3, 25. nolumus enim hunc regnare fuper nos Luc. 19, 14. cf. Iob. 21, 14. 15. & Hof. 11, 4. Mat. 11, 30. 1 Ioh. 5, 3. *Vincula & funes* vocant fine dubio *Verbum, præcepta & obedientiam*, Chrifto & verbo ipfius exhibendam, inquit *Schmid*. p. 18. ℣. 4. *q*) *At qui habitat* vel *fedet in cælis* Pf. 123, 1. velut in folio fuo Ef. 16, 5. c. 66, 1. Pf. 9, 8. adeoque infinitis modis maior & fuperior omnibus regibus terræ v. 2. Iob. 4, 19. vid. Ef. 40, 22. Pf. 113, 5. *r*) non metuet, fed contemnet & *ridebit* minas eorum. cf. Pf. 37, 13. Pf. 59, 9. Iob. 5, 22. c. 39, 7. 22. *s*) *Dominus*, rerum omnium conditor ac conferuator, Ef. 6, 1. Dan. 9, 7. 17. per quem, & propter quem fune omnia Rom. 11, 36. Col. 1, 16. 17. Hebr. 2, 10. Ita cum *Iod* præcedente *Kamets* compofitum (vid. *Hilleri* On. S. p. 257. feqq.) ex facrofanctis Dei nominibus eft, vt paffim notat Mafora, & in codicibus noftris notula קדש ad Gen. 18, 3. c. 19, 18. Loca, quibus occurrit, male in Concordantiis Hebræis maxima ex parte omiffa, in fine earum exhibet *Buxtorfius*. Targ. habet *Verbum Domini*, Alfchech *Schechina*, i. e. Mesfias f. Filius Dei v. 2. 7. 12. directe ab impiis oppugnatus, qui alibi etiam *Hadon*, & *totius terræ Dominus* dicitur. vid. Zach. 4, 14. Mal. 3, 1. &c. *t*) *fubfannabit eos* Pf. 59, 9. Prou. 1, 26. coll. c. 3, 34. ὁ. ἐκμυκτηριεῖ αὐτοὺς, iuftiffima talionis pœna Luc. 16, 14. c. 23, 35. Gal. 6, 7. ℣. 5. *u*) *Tunc*, quando rupta iam effe vincula illi putabunt v. 3. *x*) *loquetur ad eos*. Suffixum *poeticum* eft, vt v. 3. *y*) *in ira fua* v. 12. grauiffima quæque, & æternum tandem exitium, nifi refipifcant, illis denuntiaturus & irrogaturus. cf. e. c. Pf. 50, 21. Ef. 50, 11. Mat. 3, 7. feqq. c. 23, 13. 33. 38. Act. 7, 51. c. 9, 5. &c. *z*) *& in ardore feu furore fuo*. Pf. 69, 25. Pf. 78, 49. cf. Pf. 58, 10. *a*) *perterrefaciet feu conturbabit eos*, Pf. 48, 6. Pf. 83, 16. Efr. 4, 4. vt vel fanctis monitis & concionibus (infra v. 10. 11. 12.) cedant, ficut factum eft Act. 2, 37. c. 5, 38. &c. vel omni fpe, folatio, confilio & auxilio tandem deftituti, quo fe vertant, plane nefciant. Conf. Nah. 1, 6. 1 Sam. 28, 21. Pf. 50, 3. Ef. 34, 2. feqq. Apoc. 6, 16. 17. Mat. 25, 41. ℣. 6. *b*) *Ego vero*, inquit Dominus Deus Pater omnipotens v. 1. 4. in oppofitione ad pulvereos illos Reges & Principes v. 1. 2. *c*) S. *inunxi* vt Regem 1 Sam. 16, 13. &c. vnde etiam *Mesfias* f. *Vnctus* dicebatur fupra v. 2. Sic Symmach. ἔχρισα. cf. Act. 4, 27. Al. vt Syr. *conftitui*. vtrumque fignificatum expresfit *Targ*. *vnxi Regem meum & conftitui eum*. fcil. æterno, certo & irrefragabili confilio meo, vt nec vos illud impedire posfitis, nec portæ inferorum illud euertere queant. Conf. Prou. 8, 23. & Act. 2, 36. At LXX. Vulg. Ar. Aeth. contra grammaticam, ne loquentis perfona mutaretur: *Ego autem conftitutus fum Rex ab eo fuper Sion montem fanctum eius, Prædicans præceptum eius* &c. v. 8. cf. Syrum v. 7. & Pf. 3, 3. *d*) *Regem meum*, nempe illum *vnctum* v. 2. & *filium meum* v. 7. Pf. 45, 1. 6--8. Regem vero *fuum* dicit Deus, quem ipfe fine alius interuentu conftituit, & prorfus incomparabilem præftitit. Quippe, vt *Geierus* h. l. fcribit, poteftas illa regia non eft creatum vel finitum quid, fed *ipfamet diuina gloria*, quam Filius cum Patre habet communem. Vnde etiam in hunc Regem *confidere* iubentur reges ceteri v. 12. coll. Pf. 89, 28. Dan. 7, 14. c. 2, 44. Luc. 1, 32. 33. *e*) S. *fuper Sionem*; ficut Saul *fuper Ifraelem* vnctus dicitur 1 Sam. 15, 17. i. e. fuper ciues Sionis feu Ecclefiam meam, Ef. 18, 7. c. 49, 14. c. 51, 17. c. 52, 1. Ez. 20, 40. &c. Refpicitur ad typicum Regnum Dauidis, eiusque fedem in monte Sion 2 Sam. 5, 6. 7. 1 Reg. 8, 1. 1 Par. 11, 4. 7. Al. *fuper Sione inauguraui*, i. e. *inaugurare vel declarare potius conftitui*, per *effufionem* Spiritus S. Act. 2, 1--4. vt deinde doctrina Euangelii e Tfione exiret, coll. Ef. 2, 3. Pf. 110, 2. *f*) *montem fanctuarii mei*. Sic dicitur etiam Pf. 15, 1. Pf. 43, 3. Pf. 48, 2. &c. quod Arca fœderis illic adferuata 2 Sam. 6, 12. feqq. 1 Par. 15, 1. 3. 12. c. 16, 1. 2 Par. 8, 11. & poftea in contiguo illius altero iugo *Moriiah*, templum extructum fuit 2 Par. 3, 1. Vnde Tfion, cum typica tum antitypica, dicitur *mons Dei dilectus*, it. *habitatio & fedes eius*. vid. Pf. 78, 68. Pf. 87, 2. Pf. 132, 13. 17. &c. opponiturque monti *Sinai* Heb. 12, 22.

℣. 2. ורוזנים נוסדו Sic 1. At per geminum *Nun*. 6. 9. 10. 13. 20. & fic fu. 5. ℣. 5. ובחרונו per *Rhhis* ² Gerefch. i. ³ 2.

referre. Sicut enim Dauid Rex ab impiis per circuitum gentibus, poftea etiam a filio & rebellibus Ifraelitis acerrime oppugnatus, a Deo tn. conftanter adiutus & conferuatus fuit; ita *Propheta cum effet, & sciret, quod iureiurando ipfi Deus effet pollicitus, de fructu lumborum eius fe excitaturum effe Mesfiam, in throno eius collocandum*, hæc omnia *præuidens* in Spiritu, de omnium antichriftianorum deliberationibus, ftudiis & conatibus aduerfus Chriftum, & de Chrifti regno, eiusq; amplitudine & ftabilitate vaticinatus eft. cf. Act. 2, 30. 31. & *Brentium* h. l. Habemus itaque hic irrefragabile teftimonium Spiritus S. de *CHRISTO Dei filio ex æterna generatione, & de falute per fidem in ipfum obtinenda*; quod vtrumque hodie damnant & reiiciunt perfidi Iudæi. Præuidit autem Dauid & vaticinatur *I.* quod aduerfus regnum Chrifti *tumultuaturus* fit mundus v. 1-3. fed quod *II.* Deus illud potentisfime fit *confirmaturus* & amplificaturus v. 4-9. adeo, vt *III.* etiam *Reges* illi *feruituri* fint, aut *perituri* v. 10-12. vt *Schmidii* lemmata habent. *Stilus* mimeticus eft, & pfalmus *per modum dialogi* fcriptus; ita tamen, vt variantium fubinde perfonarum, æque vt in Cantico & alibi, expresfa mentio non habeatur. De quo vide fis pluribus *Geierum* aliosque h. l. *z*) cum tumultu & ftrepitu *concurfum fecerunt*. Vulg. & LXX. *fremuerunt*, vt equi. S. *tumultuatæ funt*. (1) Verbum Chaldæis & Syris frequentius. vide Dan. 6, 6. 12. & nomina pf. 55, 15. pf. 64, 3. *Arabice* etiam fignificat *Tonuit & magno cum fragore concusfum fuit cælum, vehementi fono barriuit camelus* &c. *a*) vanæ & impiæ *gentes*. Ef. 40, 17. Pf. 79, 6. Eph. 3, 12. c. 4, 17. Conf. Luc. 18, 32. Act. 16, 19. 21. c. 19, 23. &c. & de perfecutione Ecclefiæ hiftoriam

פתח באתנח

קָדְשִׁי׃ אֲסַפְּרָה אֶל־חֹק יְהוָה אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי 7
הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ׃ שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ 8
אַפְסֵי־אָרֶץ׃ תְּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל כִּכְלִי יוֹצֵר תְּנַפְּצֵם׃ 9
ועתה

nunquam Angelo dicit Hebr. 1, 5. cf. Es. 9, 5. Hos. 11, 1. Ps. 80, 16. Act. 13, 33. Hebr. 5, 5. *a*) *Ego* namque, Deus Pater v. 2. cuius etiam Agur meminit Prou. 30, 4. *b*) *hodie*, scil. *hodie aeternitatis*, (vt ἡμέραν αἰῶνος Petrus dixit 2 Pet. 3, 18. coll. v. 8.) *in quo* sec. *Augustinum* h. l. *nec praeteritum quidquam est, quasi esse desierit; nec futurum, quasi nondum sit: sed praesens tantum.* Quia apud Deum nunquam crastinus, nunquam hesternus dies est, sed semper *hodie*. vt idem *August.* de quinque haeres. c. 4. loquitur. *Non enim* (vt bene monet h. l. *Lutherus*) *nobiscum loquitur Deus, sed cum illo, qui est extra tempus apud Deum.* Tom. IV. Ien. Lat. f. 750. vbi plura habet notatu dignissima. Sic Prou. 8, 30. יוֹם יוֹם dicitur de iis, quae acta sunt in aeternitate diuina, & ante mundi creationem: & Mich. 5, 1. *exitus Christi* dicuntur *ab aeterno*, מִימֵי עוֹלָם s. *a diebus aeternitatis*. vbi videsis notata. cf. Es. 43, 13. Hinc etiam Christus dicitur πρωτότοκος πάσης κτίσεως, h. e. *ante omnia genitus* Col. 1, 15. πρὸ πάσης κτίσεως τεχθεὶς, vt *Basilius* habet Hom. 4. adu. Eunom. Sicut & *Orpheus* apud *Lactantium* lib. 1. c. 5. Deum verum & magnum πρωτόγονον s. *primogenitum* adpellat, *quod ante ipsum nihil sit genitum*, sed ab ipso sint cuncta generata. cf. Ioh. 1, 1. 2. 3. *c*) *genui te*, quare etiam te contra omnes hostes tumultuantes paterne & potentissime semper defendam. Non dicit Deus adoptaui, sed *generaui te*; quod communicationem eiusdem essentiae & naturae diuinae significat, modo tamen prorsus ineffabili; sicut in humanis generans pater filium reddit naturae suae humanae participem. cf. verbum de patre Gen. 4, 18. c. 6, 10. c. 10, 8. 13. Ideo Christus est & dicitur εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου Col. 1, 15. ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ Heb. 1, 3. Ceterum acute *Raymundus* in Pug. fid. p. m. 526. Non dicit, inquit, *olim genui te*, quia sic videretur totaliter haec generatio praeteriisse & desiisse: nec dicit, *hodie gigno te*, quia sic videretur noniter incepisse: conuenientius igitur dixit, *hodie genui te*, vt daret intelligi per *hodie*, generationem illam nunquam praeteriisse nec desiisse: & per *genui*, nunquam coepisse nec nouiter inchoasse. Breuiter *Coc.* Lex. p. 307. Cui eximanti dicitur a DEO, *Hodie genui te*, eius aeterna ex Deo processio est. Obiiciunt quidem Iudaei aduersus propriam & substantialem generationem, Deut. 32, 18. verum ibi (1) non *pater* sed *Rupes* genuisse dicitur, (2) neque vnum, vti h. l. sed certum populum: quem in regnum gratiae adsumserat, Deut. 26, 18. c. 27, 9. c. 29. 12. & natura malum per verbum & sacramenta *regenuerat* Iac. 1, 18. quod de Messia dici nequit, qui semper est & fuit perfectissime *sanctus* Es. 1, 4. c. 47, 4. Dan. 9, 24. *iustus & innoxius* Es. 53, 9. 11. 1 Pet. 1, 18. 19. Ier. 23, 6. *impollutus* Ps. 45, 3. *& a peccatoribus separatus* Heb. 7, 26. fatentibus hoc alibi Iudaeis.

℣. 8. *d*) *Pete* itaque s. *Postula* modo *a me*, qua homo es, quaecunque ad regni tui maiestatem pertinent aut requiruntur. Quod factum vide Ioh. 17, 1. seqq. & cf. verbum 1 Reg. 3, 5. 2 Reg. 2, 9. *e*) *& dabo* tibi vt homini, sed in vnitate personae τοῦ Λόγου, & ad dextram meam post mortem tuam in caelis exaltato Ps. 110, 1. cf. Ps. 21, 3. Dan. 7, 14. Mat. 28, 18. Ioh. 5, 22. 27. *f*) non Iudaeos tantum & Israelitas, sed *gentes* etiam Es. 49, 6. quae supra v. 1. rebelles, & sub V. T. alienae erant a ciuitate Israelis Eph. 2, 11. 12. *g*) *hereditatem tuam* Ps. 33, 12. cf. Ps. 16, 5. 6. Ps. 47, 5. Es. 53, 12. quia nemini, nisi tibi filio meo, ius illud hereditatis, & vniuersale dominium competit. vid. Ps. 82, 8. Mac. 21, 38. Hebr. 1, 2. *h*) *& possessionem tuam*, Leu. 14, 34. Num. 32, 5. quam eripere tibi nullus valebit. Ioh. 10, 28-30. Es. 45, 23. Phil. 2, 9. seqq. *i*) *fines terrae*, i. e. vniuersum orbem terrarum. cf. Ps. 19, 5. Ps. 22, 28. Ps. 72, 8. Es. 45, 22. c. 52, 10. Mich. 5, 3. Zach. 9, 10. & de complemento post VII. tubam Apoc. 11, 15.

℣. 9. *k*) S. *Conteres*, & sic Targ. *confringes eos*, puta rebelles & hostes v. 1. 2. si non obedinerint, & regno tuo se submiserint, pro potestate tibi, tq. Iudici, tradita. a rad. רָעַע Prou. 11, 15. c. 25, 19. Dan. 2, 40. At LXX. Vulg. Syr. Ar. Aeth. *Pasces eos*, ex rad. רָעָה, vt Mich. 5, 3. 5. Vnde Apoc. 2, 27. c. 12, 5. c. 19, 15. *l*) *virga ferri* s. *ferrea*. Heic siue intelligas *virgam pastoralem*, vt Mich. 7, 14. Ps. 23, 4. siue *regiam*, quam *sceptrum* dicimus, vt Ps. 45, 7. & quidem ad aduersarios caedendos comparatam, vt Num. 24, 17. Esa. 9, 3. c. 14, 5. 6. c. 30, 31. additum nomen materiae, non *auri*, vt Esth. 5, 2. sed *ferri*, tanquam durissimi metalli Dan. 2, 40. indicat *sceptrum potentiae* Ps. 110, 2. *Virgam oris* Christi Es. 11, 4. & spiritum labiorum s. *gladium oris* ipsius 2 Thess. 2, 8. h. e. *verbum* prodiens ex ore ipsius, Apoc. 1, 16. quod vti in Euangelio potens est ad salutem omni credenti Rom. 1, 16. ita in decretoria sententia aduersus refractarios & hostes, terribile quoque est, & penetrantius ancipiti gladio Heb. 4, 12. Apoc. 19, 15. ad destructionem omnium aduersariorum 2 Cor. 10, 4. cf. Ier. 23, 29. & e. c. Ioh. 18, 6. Act. 9, 4. 5. *m*) *sicut vas figuli*, quod facillime frangitur, nec ita reparari potest. Es. 30, 14. Ier. 19, 10. 11. *n*) quasi *in frusta comminues & dissipabis eos*. cf. Iud. 7, 19. Ier. 13, 14. c. 48, 12. c. 51, 20. seqq. Ps. 137, 9. Hoc, quantum ad Iudaeos, abunde completum est per excidium primum Titi, deinde Hadriani. De reliquorum Antichristianorum fatis conf. historia Ecclesiastica & S. Apocalypsis.

℣. 7. אָמַר sic recte 24. sec. analogiam. cf. Ps. 96, 4. Ps. 145, 3. vbi similis accentuum consecutio. At servuum *Mahpach*, relicto tamen conseruo, alii omiserunt, alii in *Mercam* conuerterunt, alii solum *Sarka* postpositiuum habent: omnes errones. Sed 2. non minus bene אָמַר אֵלַי sic in. 5. אַתָּה per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 20. sic S1. 5. contra *Mass.* I. 2. *impr.* & *Erff.* itemque *Ind.* Bas. f. 61. d. יְלִדְתִּיךָ *defect.* poscit *Mas. Erff.*

℣. 7. *r*) *Enarrabo* itaque (inquit Rex Messias v. 6. 2. vnde *Syrus* in tertia persona: *Vt enarraret decretum meum.* cf. not. v. 1. & 6.) i. e. pro officio suscepti muneris prophetici, cum ipse, tum per seruos meos, exacte & quasi ad numerum, & cum omni loquendi fiducia Act. 4, 29 *adnunciabo* hominibus consilium Dei de officio & regno meo, eorumque salute. Luc. 7, 30. Ioh. 1, 18. Act. 20, 27. Eph. 1, 11. cf. Ps. 9, 2. 15. Ps. 22, 23. Ps. 40, 6. 10. Ps. 118, 17. *s*) *ad decretum, ad praescriptum* Patris; nihil ex memet ipso, sed omnia sec. illius mandatum dicturus & facturus, coll. Ioh. 8, 28. c. 12, 49. c. 14, 10. Al. simplicius, *de decreto* Patris, coll. Ps. 69, 27. Es. 38, 19. Ier. 27, 19. Iob. 42, 7. Sic Luth. Schmid. &c. *t*) quod nimirum *Iehoua*, Deus Pater v. 2. qui v. 6. me meumque regnum item commendauit, vt mea commendatione aut propria laude opus non sit. Ioh. 5, 31. 32. *u*) *dixit* in aeterno illo decreto & consilio patris (de quo confer not. ex veteribus Iudaeis ad Es. 48, 16.) semperque *dicit* ac *dicturus est*. cf. Hebr. 13, 8. *x*) *ad me* Messiam v. 2. Dei ex vera, propria & aeterna generatione, Dauidis autem, qua homo, filium. cf. Dan. 7, 13. *y*) *Filius meus*; non adoptiuus, quales fideles Mos. 2, 1. Ioh. 1, 12. & pii magistratus Ps. 82, 6. aut angeli boni dicuntur Iob. 1, 6. c. 2, 1. sed essentialis & *vnigenitus* Ioh. 1, 14. 18. c. 3, 16. 18. *verus* 1 Ioh. 5, 20. *proprius* Rom. 8, 32. *Patri aequalis* Ioh. 5, 18. 23. c. 10, 30. 33. Phil. 2, 6. & prorsus eximie *dilectus* Mat. 3, 17. c. 17, 5. 2 Pet. 1, 17. Ioh. 1, 18. *z*) *tu es*, quem Regem constitui v. 6. & rebelles illi ferre nolunt v. 3. Quale quid Deus nun-

10 ועתה מלכים השכילו הוסרו שפטי ארץ׃ עבדו את־
11 יהוה ביראה וגילו ברעדה׃ נשקו־בר פן־יאנף
12 ותאבדו דרך כי־יבער כמעט אפו אשרי כל־חוסי בו׃
א ג מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו׃ Psalm. III.
2
3 יהוה מה־רבו צרי רבים קמים עלי׃ רבים אמרים
לנפשי

ψ. 10. o) *Nunc itaque.* Es. 28, 22. dum scil. adhuc tempus gratiæ, & veniæ locus est Ps. 95, 7. Gal. 6, 10. & quia hæc omnia ita comparata, sicut dictum est, vt vel cedendum & resipiscendum vobis sit, vel pereundum. Paterna hæc est Dauidis seu potius Spiritus S. (distincti a Patre & Filio v. 11. 12.) per Dauidem *exhortatio*; quia non vult Deus mortem peccatoris, sed potius, vt conuertatur & viuat Ez. 18, 23. 32. c. 33, 11. 2 Pet. 3, 9. vnde & Paulus pro eiusmodi regibus & magistratibus preces fieri iubet 1 Tim. 2, 2. 4. Conf. etiam Petri exhortationem Act. 3, 17. 19 seqq. p) *o Reges*, qui vesano animo cum gentibus vestris adversus Christum insurrexistis v. 2. q) *prudenter*, nec secundum cæcam vestram rationem aut ignorantiam *agite*. Ps. 14, 2. Ps. 94, 8. Quia stultum est, refragari illi, cuius imperio te subducere non potes; & repugnare, cum æterna tibi salus offertur. LXX. & Vulg. *Intelligite* scil. ista, supra dicta. Sic cf. verbum Deut. 32, 29. r) *erudimini* s. *corrigimini* per veram ac seriam pœnitentiam, sec. verbum Dei institutam Ier. 6, 8. Targ. *correptionem recipite*; hactenus *verbalem*, per illa quæ dicta sunt, ne *realem* vos experiri oporteat, sicut pessimum mancipium, quod non nisi plagis emendatur Prou. 29, 19 Ez. 23, 48. ὁ. παιδεύουσα Tit. 2, 12. Respicit autem hoc ad v. 3. vbi *vincula & funes* dicebant impii disciplinam verbi diuini & Euangelii Christi. s) *vos iudices* & principes v. 2. *terræ* s. orbis terrarum v. 2. 8. Es. 40, 23. Ps. 148, 11. Quales erant olim Carthaginiensium *Suffetes*, ex Hebraica lingua nominis originem nacti.

ψ. 11. s) *Exultate*, humili fide & pio obsequio, tanquam *servi* & cives regni eius; nec vltra, sicut v. 3. morem ei gerere detrectate. LXX. & Vulg. *Seruite Domino* scil. vero cultu diuino. cf. Ps. 100, 2. Deut. 28, 47. Mal. 3, 14. 18. u) *Iehouam* & Dominum vestrum, contra quem insurrexistis v. 2. cum tamen ille sit Deus deorum & Dominus dominorum Deut. 10, 17. c. 28, 58. cui etiam soli religiosus cultus debetur c. 6, 13. Mat. 4, 10. x) *cum* sancto *timore* & filiali reuerentia, ne porro eundem offendatis: qualis timor sapientiæ initium est & profectus auget Prou. 1, 7. c. 8, 13. c. 9, 10. cf. etiam Mal. 1, 6. y) & sentientes, quam bonus ac benignus sit Dominus Ps. 34, 9. 1 Pet. 2, 3. *exultate* Ps. 9, 15. Ps. 32, 11. cf. Es. 9, 2. Luc. 2, 10. Rom. 14, 17. z) *cum tremore* (4) Ps. 48, 7. oriundo scil. ex consideratione vestræ indignitatis, & summæ gratiæ atque salutis, qua Deus in Christo vos dignatus est. Col. 1, 12. seqq. 1 Pet. 2, 9. *Grierus*: Non interuertitur, inquit, hoc modo gaudium spiritus aut fidei, sed priori solum furori ac tumultuationi v. 1. conueniens adhuc adiicitur frenum, adeo vt toti cohorrescant hi veri Messiæ subditi, quoties prioris rebellionis repullulascere vident tentamina &c. Conf. Phil. 2, 12. qui locus cum hoc nostro coincidit.

ψ. 12. a) *Osculamini*, osculo scil. reconciliationis Gen. 45, 15. subiectionis Gen. 41, 40. & amoris 1 Sam. 10, 1. immo cultus religiosi, vt 1 Reg. 19, 18. Hos. 13, 2. Iob. 31, 27. Luc. 7, 38 b) *Filium*, nimirum Messiam v. 2. quem Iehoua *Regem* & *Filium suum* dicebat v. 6. 7. ceu Saluatorem vestrum & intercessorem Es. 53, 11. 12. Ier. 23, 6. 1 Ioh. 2, 1. 2. Ita etiam recte nobiscum exponunt *A. b. Ezra & Syrus* &c. Fluctuat Kimchi; Targ. vero LXX. Vulg. Ar. Aeth. male habent *Recipite* vel *Adprehendite disciplinam* &c. Nomen hoc *Filii* rarius apud Hebræos, frequentius apud Chaldæos & Syros reperitur. vid. Prou. 31, 2. Dan. 3, 25. c. 5, 22. c. 7, 13. Ezr. 5, 1. &c. c) *ne tandem* ille ad iustam vindictam *irascatur*. 1 Reg. 8, 46. c. 11, 9. Es. 63, 3. 6. Ezr. 9, 14. Apoc. 6, 16. Rom. 2, 5. d) *& pereatis* anima & corpore Mat. 10, 28. Deut. 4, 26. Iud. 5, 31. Ps. 9, 4. Ps. 10, 16. Ps. 37, 20. Ps. 68, 3. Iob. 4, 9. &c. e) *In via*, quam sc. rebelles Iehouæ & Christo v. 2. 3. impie ingressi estis Ps. 1, 1. 6. Gen. 6, 12. coll. Deut. 32, 28. Ps. 146, 4. Subaudi. ב, vt Hos. 6, 9. Num. 12, 5. Ps. 44, 3. Al. vt *Cusset.* p. 11. *ne perditi sitis quoad viam bonam.* Sic LXX. Vulg. &c. *& pereatis de via iusta.* Syr. *& pereatis de via eius.* Quod per antithesin etiam est in nostra explicatione. f) *quia.* sic bene Targ. Syr. &c. Al. *quum* vel *quando*, vt Es. 1, 12. c. 43, 2. g) *exardescet*. Ier. 4, 4. c. 7, 20. Esth. 1, 12. & velut ignis inextinguibilis in æternum *ardebit* Mat. 3, 12. Deut. 32, 22. h) *breui*, & citius opinione vestra. Es. 26, 20. Ps. 81, 15. Prou. 5, 14. 2 Par. 12, 7. cf. 1 Thess. 5, 2. 3. i) *ira eius*, tanquam summi omnium Iudicis, Ps. 110, 5 Es. 63, 3. nec in perpetuum diuitias bonitatis, patientiæ & longanimitatis suæ impune despici sinet. Rom. 2, 4. cf. 2 Thess. 1, 7. 8. Apoc. 6, 18. k) *beatitudines* vero sunt *omnium*, & æternum illis bene erit. vid. Ps. 1, 1. l) Syr. *qui confidunt in eo.* Targ. *qui sperant in Verbo eius*, proprie: *qui confugium & receptum suum habent in eo*, nempe *Filio Dei*, de quo totus hic versus loquitur. vid. not. v. 1. & Nah. 1, 7. & cf. Ps. 36, 8. Ps. 18, 3. Ps. 34, 9. Ps. 118, 8. 9. Es. 30, 18. c. 28, 16. Ier. 17, 7. Prou. 16, 20. Rom. 9, 33. 1 Pet. 2. 6. Ceterum addimus hic, quæ Iudæi in *Medrasch Tillim* fol. 4. d. adnotant; licet male ad populum Israeliticum referant, quod Christo sec. Scripturas in solidum debetur. *Res hæc*, inquiunt, *per parabolam ita declarari potest: Si quis Rex iratus sit prouincialibus* s. ciuibus suis, *& illi abeant ac supplicent Regis filio, vt placatum sibi reddat Regem, is etiam sic fecerit, & Regem placauerit ideo, quod Filio supplices facti sint; tum, si adierint Regem, & hymnum ei dixerint* (gratias agentes); *Respondet: Mihine vos hymnum dicitis? Abite itaque, & gratias* quoque *agite Filio meo: nisi enim ille fuisset, totam prouinciam* (vos omnes) *interempturus fuissem.*

Ps. III, ψ. 1. m) *Psalmus* s. *Canticum*, in totius Ecclesiæ vsum cantatum & porro canendum Ps. 4, 1. Ps. 5, 1. &c. Radix in *Kal* significat *Putauit*, *amputauit*, *secuit*, *resecuit* Leu. 25, 3. 4. Es. 5, 6 In *Piel* vero *cecinit*, *Psallit*, modulatione sc. certis cæsuris & numeris incisa Ps. 47, 7. 8. Ps. 59, 18. Ps. 147, 1. *Kimchi*: Ita vocati sunt psalmi, non quum scripti, sed cum cantati sunt in Sanctuario. n) *Dauidis* vel *Dauidi* inspiratus. Sic Ps. 4, 1. Ps. 5, 1. Ps. 6, 1. vid. not. Hab. 3, 1. & Præf. in hunc librum §. 3. o) *quum fugeret.* vid. 2 Sam. 15, 14. 32. & illic not. Coniicimus tamen nunc, preces has non tam prope Hierosolymam in monte oliueti, vt *Lightfootus* censuit Chronol. p. 66. sed post mediam noctem aut summo mane, quum nuntium de periculosissimo Achitophelis consilio, quod Dominus interturbauerat, accepisset, coll. huius Psalmi v. 6 cum 2 Sam. 17, 1. 2. 14. 20. 21. p) *a facie*, i. e. *propter*, vel *metu* eius, vt Gen. 7, 7 Num. 20, 6. Ier. 41, 18. q) de quo cf. 2 Sam. 13, 26. 28. c. 14, 30. c. 15, 1. seqq. r) *filii sui.* quod calamitatem, quam ei Deus prædixerat 2 Sam 12, 11. auget & exaggerat, coll. 2 Sam. 16, 11. Ps. 55, 13. seqq. Agit itaque hic psalmus omnino de Dauide & afflictionibus ex filii arrogantia & nefaria impietate ipsi paratis. Sed hactenus, inquit *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 98. *Dauid Christum, & Absalom* Iudæos & *antichristum*, vel sec. *Arnobium*, *Iudam proditorem* adumbrat. cf. not. v. 6. *Schmidius* vero in lemmatibus suis hunc & sequentes Dauidis psalmos omnibus piis communes non immerito statuit; nam *preces sunt*, inquit, *hominis hostibus & aduersitatibus, sicut Dauid olim, circumdati* v. 2. 3. *sed* s) *Deo confidentis, & ad eum clamantis* v. 4. 5 *adeoque sub scuto eius securi* v. 6–8. *& gloriantis* v. 9. Breuiter sec. *Geierum*, hic Dauid proponit: I. hostium multitudinem & sæuitiam v. 2. 3. II. Dei protectionem v. 4–7 III. precationem v. 8. 9.

ψ. 2. s) Vocatiuus, vt v. 4. 8. Ps. 6, 2. Ps. 7, 2 t) *quid* vel *quantopere!* Exaggeratiuum est, vt Ps. 8, 2. Ps. 31, 20. u) *multiplicati sunt*, vel *quam multi sunt!* Ps. 25, 19. vid. 2 Sam. 15, 12. x) *hostes mei* Ps. 17, 3. 11. vndique me prementes & velut obsidentes, coll. Num. 10, 9. Iob. 6, 23. Ier. 32, 2. Ez. 4, 3. y) quam multi *insurgunt aduersus me!* Ps. 18, 40. Deut. 23, 7. 2 Reg. 16, 7.

ψ. 3. z) *Multi dicunt.* cf. Ps. 42, 4. 11.

ψ. 10. ועתה per Mun. non male: solet enim hæc vocula sequenti Vocatiuo per seruum iungi, coll. Gen. 27, 8. Prou. 5, 7. 1 Par. 22, 11. 2 Par. 6, 40. Per *Tiphcha tonicum* 2. 3. verum sic sequens Nomen requireret *Mercam*. ψ. 11. יהוה per *Tiphcha anter.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 24. ψ. 12. בר per *Kam.* 3. 5. 6. 9, 10. 14. 20. יאנף per *Pashtah*. regulariter 5.

4 לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה: ואתה יהוה מגן
5 בעדי כבודי ומרים ראשי: קולי אל־יהוה אקרא ויענני
6 מהר קדשו סלה: אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי
7 יהוה יסמכני: לא־אירא מרבבות עם אשר סביב שתו
8 עלי: קומה יהוה הושיעני אלהי כי־הכית את־כל־
9 איבי לחי שני רשעים שברת: ליהוה הישועה על־
עמך ברכתך סלה: ד למנצח בנגינות מזמור א
2 לדוד: בקראי ענני אלהי צדקי בצר הרחבת לי חנני
ושמע

a) anima mea Ps. 35, 3. Es. 51, 13. coll. Ps. 69, 21. b) non vel q. d. nullitas; nulla salus, nullum prorsus auxilium Gen. 20, 11. Prov. 21, 30. c) Vti He parag. alias intendit, ita hic vi præcedentis negatiuæ omne auxilium aut salus Dauidi denegatur. cf. Ps. 44, 27. Ps. 63, 8. Ps. 80, 3. Ps. 110, 1. & not. Ion. 2, 10. item 2 Sam. 12, 3. d) illi Dauidi, scil. reliqua est. Syrus & Aeth. vt mutationem generis & personæ vitarent: non est tibi (animæ) salus in Deo tuo. cf. not. Ps. 2, 6. 7. e) in Deo; sed propter grauia peccata, adulterium præsertim & Vriæ cædem, potius nunc a Deo desertus & damnatus est. Vide atrocia Simeii maledicta in Dauidem 2 Sam. 16, 7. 8. & cf. Ps. 10, 11. Ps. 71, 10. 11. Es. 36, 7. f) ita sane est! v. 5. 9. vid. not. Hab 3, 3.
℣. 4. g) Attamen tu, o Iehoua, quem iam v. 2. ex fide compellauerat. h) scutum & clypeus es: & animum & corpus vndique velut obsepiens & protegens; rad. גנן sepsit, obsepsit. cf. Ps. 7, 11. Ps. 18, 3. Ps. 28, 7. & 84, 10. 12. Gen. 15, 1. Deut. 33, 29. i) pro me s. circa me. Ps. 139, 11. vid. not. Gen. 7, 16. Licet enim peccatis meis grauissime offensus & a me seiunctus fueris 2 Sam. 11, 27. Es. 59, 2. quia tamen periturum me non solum requisiuisti Ps. 119, 176. 2 Sam. 12, 1. seqq. sed etiam pœnitentem, & in Christi sanguine mundari cupientem Ps. 51, 8. 9. in gratiam recepisti 2 Sam. 12, 13. Ez. 18, 21. seqq. Zach. 1, 3. Iac. 4, 8. ideo nequaquam, quod hostes vellent, de bonitate tua despero; sed humillime in te confido. vid. 2 Sam. 16, 10. seqq. k) gloria mea es, in summa ignominia, quam nunc patior. Ps. 62, 8. vel lux & salus mea Ps. 27, 1. cf. Ier. 9, 23. l) & exaltator capitis mei, vt exporrecto iterum vultu & animo me fore confidam, etsi nunc tristitia depressus & valde humiliatus sim.

sim. vid. 2 Sam. 15, 30. Thren. 2, 10. & cf. Ps. 9, 14. Ps. 27, 6. Ps. 83, 3. Ps. 110, 7. ℣. 5. m) LXX. Vulg. S. &c. Voce mea subintell. ב. vt Ps. 2, 12. coll. Gen. 39, 24. Sic Ps. 142, 2. At Gusset.

Psalm. IV.

p. 752. Clamorem s. vocem meam insonui ad Dominum. n) protectorem meum v. 4. o) clamabo. Targ. orabo. Ps. 4, 4. p) exaudiuit namque me. al. in futuro. Targ. & suscipiet orationem meam. Geierus: Quod antea factum a Deo, id & porro futurum sperat. cf. Ps. 10, 17. Ps. 120, 1. Es. 41, 17. q) de Sion, monte sancto suo Ps. 48, 2. vbi Arca & propitiatorium erant, typus Christi, & quo orantes respiciebant. Ps. 99, 9. 1 Reg. 8, 48. Dan 6, 11. Rom. 3, 25. cf. not. Ps. 2, 6. r) ita sane! v 3. Licet itaque de monte sancto pulsum se fateretur Dauid, non tamen desperabat de Dei sui illic habitantis exauditione. ℣. 6. s) Ego namque, licet in fugam coniectus, parum munitus, & a paucis adiutus. t) in tanto periculo & hostium strepitu 2 Sam. 17, 1. 2. cubui s. cubitum iui. Gen. 28, 11. u) & secure dormiui. Ps. 4, 9. Prov. 3, 24. cf. Ps. 127, 2. Act. 12, 6. 7. Hic maxima est huius versiculi interstinctio emphatica. x) immo etiam saluus & incolumis euigilaui. Ps. 17, 15. Prov. 6, 22. quod non omnibus æque feliciter accidit. cf. 1 Sam. 26, 7--15. y) propterea quod Dominus protector ac clypeus meus v. 4. z) sustentat & suffulcit me, quo minus succumbam & peream Ps. 37, 17. Ps. 54, 6. vid. 2 Sam. 17, 14. Ceterum ex hoc præsertim versiculo Augustinus, Rupertus, Tillius aliique totum hunc psalmum de Christo intelligendum esse colligunt, qui magis ad passionem & resurrectionem Domini congruenter sonet, quam ad historiam fugæ Dauidis a facie Absalomi: præsertim quod cubare & dormire alibi etiam de morte, vt Ps. 41, 9. Ier. 51, 39. 57. Ioh. 11, 11. 12. 13. euigilare vero de resurrectione dicatur, vt Ps. 17, 15. Ier. 31, 26. coll. Ps. 16. sed nobis sufficit, isthæc typice de Christo in persona Dauidis hic figurari. vid. not. v. 1.

℣. 7. a) Quare non timebo. Perseuerat, inquit Geierus, in miranda precum efficacia, quam non promiscue experiuntur omnes. cf. Ps. 27, 1. seqq. b) a myriadibus populi. Num. 10, 36. Deut. 33, 17. vid. 2 Sam. 15, 13. & c. 17, 11. 12. c) qui vndiquaque. Iob. 18, 11. c. 19, 12. d) se vel castra sua posuerint, vt Es. 22, 7. Ps. 49, 15. vel transitiue: quas myriadas vndique posuerunt hostes mei; vt Ps. 140, 6. e) contra me. cf. Ier. 50, 29. & supra v. 2. ℣. 8. f) Surge modo, o Domine! qui ad illorum proteruiam quasi conniuere aut dormire videris. cf. Ps. 7, 7. Ps. 44, 24. 26. Ps. 68, 2. &c. g) salua & eripe me ex his angustiis Ps. 7, 2. Ps. 34, 7. Respicit in oppositione fidei suæ ad v. 3. h) Deus mi. Hoc suffixum itidem fide animatur. Sic Ps. 5, 3. Ps. 7, 2. Ps. 84, 4. cf. not. Hab. 1, 12. i) nam vti adhuc percussisti, ita porro percuties cum summa ipsorum confusione & ignominia. Iob. 16, 10. k) omnes hostes meos. Vulg. aduersantes mihi. Ps. 6, 11. Ps. 9, 4. vid. e. c. 2 Sam. 5, 20. l) in maxilla, vel maxillam. (Verbum enim duos interdum regit accusatiuos, vt Deut. 19, 11. Ps. 51, 15. &c.) cf. 1 Reg. 22, 24. Mich. 4, 14. 2 Par. 18, 23. Male LXX. Vulg. &c. sine causa. m) dentes. Ps. 57, 5. Ps. 58, 7. Mich. 3, 5. quibus ceu sæuæ bestiæ me commoliturі videbantur. Ps. 27, 2. n) vid. Ps. 1, 1. o) fregisti Ps. 74, 13. eosque ita compescuisti, vt cum damno & ignominia sua retrocesserint. Ps. 6, 11. cf Iob. 4, 10. c. 29, 17. ℣. 9. p) Domini hæc & omnis salus est! Ita doxologia & epiphonemate claudit, tribuens Deo salutem omnem & benedictionem super se & populum Dei, idque in oppositione ad v. 3. ל auctorem, fontem & originem huius salutis denotat, vt Ion. 2, 10. cf. Ps. 42, 6. 12. Ps. 43, 5. Ps. 74, 12. Es. 43, 11. c. 45, 21. Prov. 21, 31. 2 Par. 20, 17. Apoc. 7, 10. c. 19, 1. q) super populum tuum Israelem Ps. 18, 9. Ps. 85, 3. peculiariter tibi segregatum Ps. 147, 19. 20. & dicatum Es. 64, 8. Ps. 79, 13. &c. r) benedictio tua scil. sit & maneat, vt Gen. 27, 13. Ps. 129, 8. vel veniat, vt Prov. 24, 25. Ita optatiue Tarnov. Geier. &c. Benedictio scil. non tantum temporalis, de qua Deut. 28, 2. seqq. sed vel maxime cælestis & spiritualis in Iesu Christo, Eph. 1, 3. quæ Abrahamo promissa fuit. Gal. 3, 14. cf. Gen. 24, 35. Ps. 29, 11. &c. s) Ita est, ita fiet! v. 3. 5. Hab. 3, 3.

Ps. IV, ℣. 1. t) Præfecto sacræ musicæ. 1 Par. 15, 21. 2 Par. 2, 1. c. 34, 12. vid. Præf. in hunc librum §. 6. & not. Hab. 3, 19. Male LXX. (& cum illis Vulg. Ar. Aeth.) in finem. quasi idem esset ac לנצח Ps. 44, 24. Verum sæpius in vertendo psalterio illi minus accurati sunt; quod hic semel monuisse, satis sit. u) in pulsatilibus s. cum instrumentis, quæ fidibus instructa & tactilia fuerunt. Ps. 6, 1. Es. 38, 20. Hab. 3, 19. x) vid. Ps. 3, 1. y) vid. ibid. not. Non male autem coniicitur, inquit Geierus h. l. hunc psalmum esse eiusdem argumenti cum tertio: nimirum contra Absalomi persecutionem, aulicosque rebelles. Sic Moll. ad v. 9. Kimchi, Muis, &c. Bohlius vero post victum Absalomum, coll. 2 Sam. 19, 10-12. At probabilius sec. Lightfooti Chronol. V. T. p. 67. exprobrat populo Sebæ rebellionem 2 Sam. 20. quod se & regnum suum spreuisset, & vane ad Absalomi prius, nunc ad Sebæ regnum attendisset: monetque Israelem & Iudam, ne ira abrepti peccent 2 Sam. 19, 43. Et sic D. Maius in Oecon. V. T. p. 794. argumentum huius psalmi, eiusque partes pulchre enarrauit. Sed Schmidius magis de vsu, quam de occasione huius psalmi solicitus, ita in le-

---

Ps. III, ℣. 3. ישועתה cum addito Psik 6. 9. 14. contra Mas. Erff. Cf. notanda Ps. 13, 3. לו באלהים sic 2. verss. (quia , Silluk laborans, vicarius vero Mun., non laborans est) contra analogiam. ℣. 5. ויענני מהר־קדשו sic 1. & su. 5. At ויענני מהר קדשו 6. 8. 9. 10. 11. 13---18. 20. 21. 22. 23. qualis accentuum series Ps. 46, 8. 12 & 56, 3. Nobiscum faciunt 3. 7. 24. Ber. sic se. 5. Cf. similem consecutionem Ps. 52, 8. 61, 5. &c. ℣. 6. כי־יהוה sic 1. 3. & sa. 5. regularius illi, quia Silluk non laborat. Similem tamen nostræ consecutionem vide Ps. 51, 14. Ps. 140, 2. ℣. 7. מרבבות Sic recte per Mun. 2. 3. 5. & Ber. itemque 24. sed hic milel. Porro pro Schua hab. Chateph pat. 1. 22. 23. ℣. 8. יהוה Sine Psik 1. 7 8. 11. 15. Et sic sæpissime in Psik distinctiuo ponendo vel omittendo variant codices; quod semel aut iterum adnotasse sufficiat. ℣. 9. סלה Ita cum Dag. 1. 2. 5. 17. 18. 24. & Ber. Reliqui omittunt.

Ps. IV, ℣. 1. בנגינות Per Rbhiagereſch. 14. & Ber. forte ex analogia, quia is ordinarius est subdistinctiuus Silluki. Sed obseruauimus, initiales Psalmorum capitumque versus, immo & medianos, (cf. not. Ps. 119, 4.) si vnius tantum sint propositionis, nec alio quam Silluko cum eius subdistinctiuis indigeant, secundum codices pæne omnes pro Rbhia gereschato habere simplex, exceptis duobus solum locis Ps. 40, 1. & Ps. 70, 1. vbi Mas. impr. specialiter Rbhiagereschatum poscit super voce למנצח. Ergo sec. hanc Mas. nequit Rbhiagereſch. consistere in initiis sequentium Psalmorum, sc. Ps. 13 19. 21. 31. 41. 42. 51. 52. 64. & 140. vbi proinde codices recte sec. eandem Rbbia nudum ponunt. Restant vero insuper Ps. 4. 5. 6. 8. 9. 12. 20. 21. 25. 39. 53. 54. 55. 58. 62. 65. 67. 68. 77. 89. 92. quibus quidem locis allegata Mas. ita accommodari non potest, vt nudum Rbbia illic sit necessarium, sicut in prius recensitis Psalmis; in tantum tamen valet, vt Rbhia nudum admitti illic in simili casu posse intelligatur: admittendum vero esse, suadet codicum, si non semper vniuersalis, saltem plurimorum consensus.

lemmatibus suis: *Preces sunt*, inquit, *hominis iusti contra suos in adflictione contemtores* v.2. *quos II. ad pœnitentiam & meliora hortatur* v.3.- 6. *III. contra renuentes confidit tamen in Deo securum se fore.* v.7-9. *Tillius* vero nimis artificiose obseruasse sibi hic visus est I. *Querelam Christi* de pertinacia Iudæorum v.2.3. I. Admonitionem Spiritus S. v.4.5. III. Monitum *cuiusdam Apostoli* v.6. seqq. sed cf. not. Ps.3,1. ℣. 2. z) *In clamare me*, i.e. *Dum clamo*. v.4. Ps.50,15 Ps.69,4. Ps.141,1. Targ. *in tempore orationis meæ*. cf Ex.14,15. 1 Sam.1,13.27. a) *responde mihi* vel *audi me*. Ps.3, 5. 1 Reg.18,37. Targ. *recipe a me*. Contra Grammaticam LXX. Vulg. &c. In præterito: *exaudiuit me*. vid. not. v.1. b) *o Deus iustitiæ meæ*, i.e. qui iustitiam mihi das s. me iustificas Es.53,11. Ier.23,6. & iustam meam caussam vindicas ac tueris. Rom.8,33.34. cf. Ps.24,5. Ps.59,11. Ps.144,2. It. Ps.18,21.25. c) Targ. *in tempore angustiæ*, quando ad incitas redactus fui. Nam & *angustum* Num.22,26. Es.49,19. & *angustiam*, & *angustatorem* s. hostem significat. vid. Ps.3,2. & Ps.18,7. d) *laxationem* s. *latitudinem fecisti mihi* Gen.26,22. Ps.18,20. Ps.25,17. Prou. 18, 16. e) itaque & nunc *miserere mei*. Ps. 6, 3. Ps. 51, 3. Deut. 7, 2. *Gratiam Dei* suamque *miseriam* vrget, non opera sua aut meritum.

3 ושמע תפלתי: בני־איש עד־מה כבודי לכלמה
4 תאהבון ריק תבקשו כזב סלה: ודעו כי־הפלה יהוה
5 חסיד לו יהוה ישמע בקראי אליו: רגזו ואל־תחטאו
6 אמרו בלבבכם על־משכבכם ודמו סלה: זבחו זבחי
7 צדק ובטחו אל־יהוה: רבים אמרים מי־יראנו טוב
8 נסה־עלינו אור פניך יהוה: נתתה שמחה בלבי מעת

דגנם Ooooo 4 פנ ד

f) Targ. *& suscipe orationem* s. supplicationem *meam* Ps. 54, 4. ex animo scil. sincero & sine dolo profectam. Ps. 17, 1. seqq. Ps. 32, 2. Ps.66, 18.19. Ioh.9,31. 1 Ioh. 3, 19--22.

℣. 3. g) LXX. & Vulg. *Filii hominum*. Aeth. *Liberi sobolis matris viuentium*, i.e. homines, cuiuscunque ordinis aut dignitatis, ex Gen. 3, 20. sicut Hebr. & Arabes alias homines *filios Adami* dicunt. vid. not. Es. 56, 2. Alii tamen per hanc phrasin *Magnates & principes viros* intelligunt, ex oppositione, quæ inter hos & *filios Adami* fieri videtur Ps. 49,3. Ps.62, 10. coll. Es. 2, 9. h) *quousque?* q.d. nonne sic agere tandem aliquando desinetis? cf. Ps. 74, 9. Ps. 79, 5. i) *gloria mea*, *honor meus*. Ps. 7, 6. k) *in ignominiam* erit? opprobriis & ignominiæ a vobis exponetur? Es.30,3. LXX. ex hac vna duas non solum dictiones, sed & propositiones, & ex præced. *gloria mea*, *graues*, praua lectione fecerunt: ἕως πότε βαρυκάρδιοι; ἵνα τί ἀγαπᾶτε &c. Sic cum illis Vulg. Ar. Aeth. cf. not. v.1. l) *& diligetis* Zach. 8, 17. m) *vanitatem?* Ps. 2, 1. n) *quamque quæritis*, *conquiretis* aduersus me? cf. Ps. 34, 15. Zeph. 2, 3. o) *mendacium* Ps.5,7. Ps. 62,5. Es.28,15. p) vid. Ps. 3, 3. Hab. 3, 3.

℣. 4. q) *Immo* vel *Quin potius agnoscite*. Ps. 9, 21. Ps.46,11. Conf. de præf. *Vau* Ez. 22, 2. Hab. 1,8. r) Targ. & Syr. *quod segregauerit*, LXX. & Vulg. *mirificauerit*, i.e. miris modis, per prospera & aduersa, duxerit. Nempe verbum hoc per tertiam א in *Hiphil* est *mirum fecit* Es.28,29. per tertiam *He* vero *separauit*, *eximium fecit*, distinxit. vid. Ex 8, 18. c. 9, 4. c.33, 16. Quæ vti forma conueniunt, ita etiam significatione, & nonnunquam permutantur. vid. Ps. 17, 7. coll. Ps. 31, 22. s) Vulg. *sanctum suum* S. *sanctum ipsi* me; ad verbum: *gratiosum ipsi*. Vel n. sec. *Gellium* IX. c. 12. *Gratiosus est, qui adhibet gratiam, & qui admittit*, ita חסיד a חסד *Chased*, *Gratia*, est is, quem Deus *gratia* ac misericordia sua in Christo complectitur, & tq. *clientem* s. *beneficiarium suum* fouet ac diligit: & qui vicissim, ex agnitione abundantissimæ gratiæ diuinæ, *pium & sanctum* erga Deum. & *gratiosum* ac *benignum* erga alios se præstat. vid. Ps.12,2. Ps.18,26. Ps.32,6. Ps.132,9. de Christo Ps.16,10. & *actiue* de Deo Ps.145,17. Ier.3,12. Particulam לו nos ita simpliciter cum præcedenti nectimus, quod alii faciunt subintellecto relatiuo, vt Ps.18,6. Ps. 106, 44. Alii cum verbo, q.d. *segregauit sibi*, eam construunt, sed contra accentus. t) idem igitur *Dominus* &c. cf. 1 Ioh.5,14. 15. u) v.2. Ps.3,5. ℣. 5. x) S. *Commouemini*. Targ. *Contremiscite coram illo*. Sic m. *Ab. Ezra*, *Kimchi* &c. de timore Dei, coll. Ps.77,19. Ps.99,1. Es.64,1. At LXX. Vulg. Syr. Ar. Aeth. *Irascimini*, & sic Apostolus Eph.4,26. Quod sec. *Bellarminum* h.l. docet, vt *sancta quadam iracundia* exardescant, & resistant prauis desideriis, & eo modo peccatum vitent. *Imperatiuus* est *conditionatus*, pro *future potentiali*, vt Ps.76,12 q.d. *Si irascimini*, etiam atque etiam cauendum est vobis, *ne peccetis*; quia hominis ira, nisi illa altius & ex diuino principio oriatur, iustitiam Dei non operatur Iac.1,20. Si itaque irasci lubet, peccatis suis quisq; irascimini Thren.3,39 ne velut mancipia illis seruiatis Rom.6,11.12 *Verbum Hebr.* in genere, vt *Schmid.* vertit, est corpore l. animo *commoueri*, v.c de *loco* suo 2 Sam.7, 10. Ps.18,8 vel animi *tristitia*, aut *metu & pauore*, vt Ex.15,14. Deut.2,25. 2 Sam.18,33. Ier.33,9. Ioel 2,1. vel *iracundia*, vt Es.28,21. Prou.29,9. y) *Maius* l.c. Monet, ne abrepti ira peccent; sed mirabiles Dei vias pie meditentur in cubili, nocturno tempore, vbi animus sedatior esse solet, ac discant sacrificare Deo sacrificia iustitiæ, s. ei confidere. vid. not. v.1. z) Hoc, inquam, *dicite* l. *cogitate apud animum vestrum*. cf. Ps.10,6.11.13. Ps.14,1. Ps.35,15. Deut.7, 17. Matth.24,48 &c. Targ. *Dicite orationem vestram ore vestro, & petitionem vestram in corde vestro.* a) cf. 2 Reg.6,12. Hos.7,14. Mich.2,1. Coh.10,20. Targ. *& orate super cubili vestro*. Syr. dicite in cordibus vestris, *& super cubilibus vestris meditamini.* b) *& silete, quiescite* ab illa commotione & tumultuante ira vestra. cf. Ps.35,15. Ps.37,7. Ps.62,6. 2 Sam.14,9. Ier.47,6. Thren.2,18. Targ. *& mementote diei mortis*. c) v.3. Hab.3,3. ℣. 6. d) *Sacrificate sacrificia iustitiæ* Ps.51,21. Deut.33,19. q.d. Quod a peccatis & ira cessandum esse dixi v.5. id necessario faciendum vobis est, nisi in omni vestro cultu & fide apud Deum vos frustra & iniustos esse velitis. Non n. sufficit ferre sacrificia, quod forte vos facitis; sed ita offerenda illa sunt, vt *iusta* sint, nec a *iustitia*, quam Deus in Christo promisit Ier.23,6. Gen, 15,6. eiusq; desiderio & fructu Matth.5,6. Ioh.1,29. vos alienos relinquant. *Sacrificate* itaq; *sacrificia iustitiæ* corde contrito ac pœnitenti Ps 51, 19. & humili ac grata fide Ps. 50, 14. 23. vt vosmet etiam quasi hostiam viuam Deo sistatis, & membra vestra arma iustitiæ Rom.6,13. c.12,1. & sic plena fiducia, *confidite in Domino*, etiam in precibus vestris Ps.141,2. coll. Es.56,7. Secus si porro facitis, nihil vobis proderit etiam maximus sacrificiorum adparatus cf. 1 Sam.15,22. Ier.6,20. Hos.6,6. Am.5,21. 22. Mich.6,6. seqq. Ps.50 8 -- 13. e) Ps. 27, 3. Ps.62,9. Es.12, 2. Prou.28,1. ℣. 7. f) S. Sed *multi* sunt *dicentes*, s. proterue *dicunt*. q.d. Verum quid hortor? Atqui *multi dicunt* &c. Neque enim fidelium & piorum votum hic sequitur, quod *Geierus* aliique sentiunt, q.d. *Vtinam quis ostenderet nobis bonum*, vt Dauid in regnum suum restituatur! coll. Num.11,29. 2 Sam.15,4. c 23,15. sed verba sunt renuentium & impiorum, coll. v.2. cf. Ps.3,3. Ier.17,15 & not. supra v.1. g) *quis!* Est fastuosi & indocilis *contemtus*, qualis est Ioh.9,34. cf. Ex.5,2. 1 Sam.25,10. h) *ostendet nobis* vel *videre* & experiri *nos faciet bonum*, cum ecclesiasticum, tum politicum & œconomicum. cf. Ps.17,13. Ps.34,13. Ps 85,8. Coh.2,1. c.3,13. & Ier.5,12. c. 14, 13. i) S. *Tolle ergo super nos*, sic M I. &c. a rad. נשא coll. Num.6,26. *Sibilans & spiritus lenis* mutantur in asperiorem, ob vehementiam adfectus & elocutionis, vt Ps.60,4. Iob.4,2. Gen.23,6. Ier.19,11. Estque hoc *Dauidis suspirium* oppositum illi renuentium diffidentiæ & negationi. k) *lumen vultus tui*, o Domine! i.e. gratioso ac benigno vultu in Christo nos respice. cf. Ps.31,17. Ps.89,16. Iob 29,24. Omnis enim salus nostra suspenditur a *gratia Filii Dei* Num.6,25. Ps 67,2. Ps.80,4. Ps. 2, 12. qui a sæculis apud Patrem intercessit & spopondit pro nobis, & iuxta sponsionis leges suo sanguine nobis præstitit æternam redemtionem, & peccatorum remissionem. Absque illa Christi gratia pereundum peccatoribus esset. l) *o Domine!* qui solus voti nostri nos compotes reddere potes v. 9. idque certissime facies, coll. Ps.50,15. 1 Ioh.5,15 ℣. 8. m) S. *Das* enim *gaudium*, vel, *Indidisti* namque *lætitiam* in cor meum. cf. Coh.2,26. c.5,19. Ioh.16,22. Rom.14,17. Phil 4,4. n) S. gaudium *magnum præ tempore*; al. *inde a tempore*. Sed illud, ceu significantius, merito præferimus. vid. *Mem comparatiuum* Ps. 19, 11. Ps. 130, 6. &c. & similem *adiectiui ellipsin ante Mem comparatiuum* Es. 41, 24. Mich. 7, 4. Ps. 62, 10. Iob. 11, 17. c. 35, 2 Coh. 9, 17 Sensus est: Maiorem indidisti lætitiam in cor meum, quam quæ hostibus meis est tempore messis, quando frumentum & mustum eorum vbertime prouenerunt. cf. Cant. 1, 2. & de isto gaudio messis Leu. 23, 40. Deut. 16, 15. Es. 9, 2. Ier. 48, 33. Ioel 1, 12. Luc. 12, 19.

℣. 3. מה per *Mahp.* 2. 3. 6. 9.10. 13.20. 23. & cum *Psik* 14. Sed *Mun. superius* requirit analogia, quia *Mahp.* ob syllabæ præcedentis conditionem hic nequit cum *Scheva* conseruo componi. ℣. 5. משכבכם per *Atnach* 2. ℣. 7. יראנו טוב *Mahp.* super ט figunt 1.5. 7 8. 11. 12. 15 -18. 21. 22. & *Ber.* sed contra analogiam, coll. Iob. 3, 6. נסה per *Merca* 6. 9. 10. 13. 14. 20. עלינו per *Atnach* 2. 3. ℣. 8. מעת Per *Mahp.* 3. per *Kadma* 14. & *Ber.* vterque accentus bonus quidem, coll. Iob. 22, 12. Ps. 73, 25. sed nec *Mun. superior*, quem ceteri habent, analogia repugnat, coll. Ps. 76, 4. Ps. 78, 25. & 118, 24.

9 דגנם ותירושם רבו׃ בשלום יחדו אשכבה ואישן כי־
Psalm. V. א אתה יהוה לבדד לבטח תושיבני׃ ה למנצח
2 אל־הנחילות מזמור לדוד׃ אמרי האזינה יהוה בינה
3 הגיגי׃ הקשיבה לקול שועי מלכי ואלהי כי־אליך
4 אתפלל׃ יהוה בקר תשמע קולי בקר אערך־לך
ה ואצפה׃ כי לא אל־חפץ רשע אתה לא יגרך רע׃
6 לא־יתיצבו הוללים לנגד עיניך שנאת כל־פעלי און׃
7 תאבד דברי כזב איש־דמים ומרמה יתעב יהוה׃
8 ואני ברב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל־היכל־
קדשך

ferte in eius argumento scribit *Bohlius*, & *Maius* in Oecon. p. 794. seq. quod tamen in me-

פרשה באזנה

dio relinquimus: vti & hoc, quando de se potissimum Davidem hic loqui, plerique sentiunt.

o) Recte Targum & Syr. cum S. *quo frumentum* &c. Ioel 1, 10. Est enim *relativum subintelligendum*, vt frequentissime, e. c. Ex. 4, 13. Ez. 20, 25. Gen. 39, 4. coll. v. 6. 8. Propter accentus tamen illud ante verbum potius supplendum est, h. m. *præ tempore annonæ & musti eorum*, quo vel quando *hæc multiplicata sunt*. p) Pf. 3, 2. cf. Gen. 27, 28. Deut. 7, 13.

℣. 9. q) S. *Vade in pace* & sub præsidio Domini. cf. Num. 6, 26. Pf. 29, 11. Pf. 55, 19. Ef. 26, 3. Rom. 5, 1. c. 14, 17. Phil. 4, 7. r) q. d. ὁλο-κλήρως 1 Theff. 5, 23. *pariter animo & corpore* saluus atque incolumis *cum omnibus meis*. Solet enim adsociatio s. *coniunctio plurium* hac & cognata voce indicari, vt *Geierus* ad Pf. 141, 10. recte obseruat. cf. l. c. & Gen. 13, 6. Deut. 33, 17. 1 Reg. 3, 18. Pf. 33, 15. &c. s) *cubabo & dormiam* Pf. 3, 6. cf. Iob. 5, 24. c. 11, 19. t) *in Iehoua*, custos & defensor Israelis Pf. 121, 2. seqq. u) *solus*. Deut. 32, 12. *Amachus* emphaticus est, vt Pf. 5, 13. q. d. Tibi soli hoc beneficium acceptum fero, quod confidenter, secure & sine metu mediis in tribulationibus habitare possim. x) *In securitatem collocabis*, vel *secure* habitare facies me. Leu. 26, 5. Ier. 49, 31. Hof. 2, 20. y) Ier. 32, 37. Hof. 11, 11. Deut. 12, 10. addit S. *bona conscientia*: sine qua scil. pax illa diuina in animo nostro consistere non potest.

Pf. V, ℣. 1. z) *Præfecto musices*. vid. Pf. 4, 1. a) S. *super Nechiloth*; quod *carminis* fortassis, vel *instrumenti musici* potius genus est, sicuti *Machalat* Pf. 53, 1. & *Neginoth* Pf. 4, 1. Targ. *ad tibias s. fistulas*. cf. *Chalil* Ef. 5, 12. & Præf. in hunc Hebraum §. 6. b) vid. Pf. 3, 1. Circa hunc psalmum de *eadem rebellione Seba* (qua de vid. not. Pf. 4, 1.) factum esse, dicente

Namque sec. *Schmidium* hic preces sunt *hominis fidelis* pro exauditione orantis. At sec. *Syram* inscriptionem hic Psalmus est propheticus, & *Oratio ex persona Ecclesia: quum mane adiret domum Domini*: & sic ex mente *Gurtleri Ecclesia petit custodiri a doctore mendaci simul ac truculento*: ita vt conueniat temporibus Antiochi Epiphanis, item Romæ paganæ & Antichristianæ. cf. not. Pf. 3, 1. ℣. 2. c) *Verba mea* Prou. 2, 1. supplicantia sc. pro argumento huius psalmi. d) Vulg. *auribus percipe*. Pf. 17, 1. Pf. 39, 13. e) *percipe*, q. *distincte cognosce*. Ef. 28, 9, cf. Pf. 94, 7. 8. Dan. 9, 13. c. 10, 1. & Rom. 8, 27. f) *meditationem meam*, i. e. desideria animi, *gemitus & suspiria mea*. (2) Pf. 39, 4. cf. verbum Ef. 38, 14. & not. Pf. 2, 1. ℣. 3. g) *Attende, quæso*. Pf. 10, 17. Pf. 31, 3. Ef. 21, 7. h) ad vocem *clamoris mei* (1) Vulg. *orationis meæ*. cf. verbum Pf. 18, 7. Pf. 30, 3. Iob. 24, 12. i) Filium Dei alloquitur, non tamen sine Patre & Spiritu S. Conf. v. 7. Pf. 2, 6. Pf. 45, 2. 6. 7. Pf. 44, 5. Pf. 24, 4. Ef. 40, 9. 10. c. 52, 7. k) *nam ad te*, Iudicem, adsertorem & vindicem piorum. Ef. 47, 4. l) *supplex* pro caussa mea *orabo*. 2 Reg. 19, 20. Ef. 44, 17. cf. in *Piel*, *Iudicauit* 1 Sam. 2, 25. Ez. 16, 52. & *Pelilim*, *Iudices*. Ex. 21, 22. Iob. 31, 11. ℣. 4. m) S. Ergo, *Iehoua*. v. 2. Pf. 3, 2. n) *mane* Pf. 30, 6. Pf. 90, 14. Pf. 143, 8. q. d. ne diu differat exauditionem. o) *audias vocem meam* Pf. 27, 7. Pf. 28, 2. Pf. 64, 2. p) S. *mane* enim, & quasi omnium primo. Pf. 88, 14. Pf. 92, 3. q) Syr. *parabo me*. S. *disponam me*, & caussam meam. vid. Iob. 33, 5. c. 13, 18. c. 23, 4. vel *disponam* vocem & preces meas; sicut ligna altaris, & frusta sacrificii matutini disponebantur. Gen. 22, 9. Leu. 1, 7. 12. c. 6, 5. coll. Iob. 32, 14. LXX. & Vulg. *adstabo tibi*. Aeth. *stabo coram te*. r) *& speculabor*, benignam a te sententiam & auxilium *exspectaturus* Hab. 2, 1. Mich. 7, 7. Thren. 4, 17. cf. Pf. 121, 1. Ef. 26, 9. ℣. 5. s) *Quia*. Rationem dicit, cur sibi a Deo certo auxilium promittat, desumtam a iustitia ipsius, qua ille non potest improbos & præfracte malos non extreme odisse & auersari. t) *volens impietatem*, vt impii autumant Mal. 2, 17. u) Subiectum enunciationis emphatice, & maiori cum adseueratione, transpositum est, pro: *Tu non es Deus* &c. *Syrus* duas fecit propositiones: *Quoniam Deus es, & non vis improbitatem*. cf. Deut. 32, 4. Pf. 11, 5. 6. Pf. 45, 8. Ioh. 9, 31. x) S. LXX. Vulg. & Verss. OO. *non manebit, habitabit aut commorabitur apud te* malus, coll. Pf. 15, 1. Pf. 61, 5. Gen. 32, 5. Ef. 11, 6. & simili constr. Iob. 31, 18. y) Vulg. *malignus*. cf. Pf. 101, 4. ℣. 6. z) *Non consistent* 1 Sam. 12, 7. Aeth. *Neque permanebunt*. cf. Pf. 2, 5. a) *stulti & insane gloriosi*. Pf. 73, 3. & 75, 5. Coh. 2, 2. Rom. 1, 22. 32. cf. etiam Luc. 12, 9. Targ. *irrisores*. Ar. *contradicentes praeceptis tuis*. b) cf. Hab. 1, 13. Pf. 34, 17. c) Hof. 9, 15. Zach. 8, 17. Prou. 6, 16. d) Pf. 6, 9. Ef. 31, 2. Mat. 7, 23. 1 Ioh. 3, 4. 8. 9. Targ. *operarios falsitatis* s. *mendacii*. quod cf. cum Apoc. 22, 15.
℣. 7. e) *Disperdes*, vt Aegyptios Deut. 11, 4. & antichristianos Pf. 21, 11. Pf. 9, 6. cf. Prou. 1, 32. 1 Reg. 11, 1. f) Pf. 4, 3. Ioh. 8, 43. 44. g) Syr. & Ar. *virum effusorem sanguinis*. Targ. *effusorem sanguinis iusti*. Pf. 26, 9. Pf. 55, 24. Pf. 59, 3. cf. Gen. 4, 10. Ef. 1, 15. Pf. 18, 49. h) *& fraudis*, *fraudulentum* Pf. 17, 1. Pf. 43, 1. Gen. 34, 13. 2 Reg. 9, 23. *Tiktime* h. l. speciatim confert 2 Theff. 2, 3. 8. Ef. 11, 4. c. 57, 20. 21. i) *abominatur*, & extreme *auersatur* Pf. 119, 163. Deut. 7, 26. Am. 5, 10. cf. Matth. 5, 23. sqq. k) Deus Pater. Nam Filium in 2. pers. hactenus est allocutus. cf. not. v. 3. & Zach. 3, 2. Alii similem hic putant esse enallagen personæ, ac Gen. 49, 4. ℣. 8. l) *Ego vero*; in oppositione ad v. 5--7. cf. 1 Ioh. 3, 21. m) *in multitudine* & magnitudine *gratiæ tuæ*, s. *per multam misericordiam tuam* Pf. 69, 14. 17. Rom. 5, 17. Eph. 2, 7. n) *introibo domum tuam* Pf. 66, 13. Sic *Tabernaculum* vocatur 1 Sam. 1, 24. c. 3, 15. spirit. *Ecclesia* 1 Tim. 3, 15. o) *incuruabo* vel *prosternam me* Ex. 20, 5. Deut. 26, 10. Pf. 138, 2. p) q. d. *versus sanctum tuum palatium* Pf. 45, 9. 16. Ef. 13, 22. interiorem nempe partem Tabernaculi (Templum enim nondum structum erat) vbi *Arca Domini* 1 Sam. 3, 3. Hebr. 9, 3. 4. quo penetrare, nisi Pontifici semel per annum, nemini licebat Hebr. 9, 7. 8. & sacratissima Dei sedes in cælis adumbrabatur. cf. Pf. 11, 4. Pf. 27, 4. Ion. 2, 5. 8.

℣. 9. בשלום per *Rbbia* 1. Pf. V, ℣. 1. הנחילות per *Rbbiagereſch*. 14. & Ber. Cf. not. ad Pf. 4, 1. ℣. 2. אמרי per *Tiphcha anter*. 1. 2. per *tonicum* vero 5--9. 11--16. 20--23. vtrumque 3. האזינה cum *Psk* 3. 5. 7. 8. sec. *Ind. Bas.* f. 61. b. Reliqui omittunt. ℣. 3. הקשיבה cum *Psk* 3. 17. 18. 24. & *Ber*. Reliqui non habent. כי per *Merca* 3. 6. 9--16. 20--24.
℣. 4. אערך ita cum *Vau* redundante sc. 1. sec. *Maſ.* suam & *Erff*. ℣. 5. אל חפץ Magna hic codicum in accentibus confusio. Sequimur nos *Berolinensem* At אל־חפץ h. b. 22. 24. & *Psalterium* cum D. Kimchi Comm. Venetiis 1566. impressum; quæ lectio satis bona est, modo ex *Sarka* postpositiuo (quem illi cum pluribus habent) fiat *conseruus*, vel sensus & connexio poscit. רשע ita cum *Psk* 5. & *Ber*. sec. *Ind. Bas.* f. 61. b. Reliqui omittunt. אתה per *Kam*. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 29. 31.
℣. 7. יתעב sine *Psk* 1. 2. 3. contra *Maſ. Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. b.

9 קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃ יְהוָה ׀ נְחֵנִי בְצִדְקָתֶךָ לְמַעַן שׁוֹרְרָי
י הַוְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ׃ כִּי אֵין בְּפִיהוּ נְכוֹנָה קִרְבָּם הַוּוֹת
11 קֶבֶר־פָּתוּחַ גְּרוֹנָם לְשׁוֹנָם יַחֲלִיקוּן׃ הַאֲשִׁימֵם ׀ אֱלֹהִים
יִפְּלוּ מִמֹּעֲצוֹתֵיהֶם בְּרֹב פִּשְׁעֵיהֶם הַדִּיחֵמוֹ כִּי־מָרוּ בָךְ׃
12 וְיִשְׂמְחוּ כָל־חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנֵּנוּ וְתָסֵךְ עָלֵימוֹ וְיַעְלְצוּ
13 בְךָ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ כִּי־אַתָּה תְּבָרֵךְ צַדִּיק יְהוָה כַּצִּנָּה
א רָצוֹן תַּעְטְרֶנּוּ׃ ו לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת עַל־
2 הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יְהוָה אַל־בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וְאַל־

q) in timere tui Ps. 8, 11. ps. 56, 13. Ar. *sentiens timorem tui.* in oppositione ad aduersarios suos v. 5. seqq. coll. Ps. 10, 4. ps. 14, 1. ps. 36, 2. &c.

℣. 9. r) S. Precans: *Iehoua!* v. 4. subintell. לאמר vt Ps. 2, 2. 3. & saepius. s) *duc, deduc me*, viae ignarum & facile aberrantem. Ps. 23, 3. ps. 27, 11. consilio Ps. 32, 8. ps. 73, 24. & Spiritu tuo Ps. 143, 10. t) *in iustitia tua*, s. *in via iustitia tua* Prou. 8, 20. c. 12, 28. qua scil. ex mera gratia peccatorem iustificas, & dehinc iustitiae viuere doces. Ps. 59, 28. Es. 53, 11. Ier. 23, 6. Rom. 1, 16. c. 3, 21. 1 Cor. 1, 30. Matth. 5, 10. &c. u) *propter insidiatores*, insidiatores & obseruatores meos, qui me praecipitem dare quaerunt, vt recte LXX. Vulg. Syr. Ar. Aeth. &c. Male Targ. *propter laudem meam.* Vid. Ps. 27, 11. ps. 54, 7. ps. 59, 11. ps. 92, 12. a שור *contemplari, obseruare, insidiari* Ier. 5, 26. Hos. 13, 7. x) *dirige, complana.* Planam & expeditam redde *coram me.* Es. 45, 2. 13. Prou. 3, 6. c. 4, 25. y) *viam tuam*, in verbo sc. tuo mihi praescriptam. Ps. 25, 4. ps. 86, 11. vt inoffenso pede illam decurrere queam, neque lapsus meus gaudium inimicis concitet; aut ipse ego pro angusta illa latam viam eligam, quae ad exitium ducit Ps. 139, 24. Matt. 7, 13. Nec satis caussae fuit, cur LXX. Vulg. ceteri Suffixa inuerterent, h. m. *Dirige in conspectu tuo viam meam.* Nam vt optime monet *Hieronymus* epist. ad Suniam & Fret. tomo III. p. 81. *Propheta postulat, vt via Domini, quae per se recta est, etiam sibi recta fiat: secundum illud quod in Oratione Dominica dicitur: Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum! Non, quod nobis orantibus sanctificetur, quod per se sanctum est; sed quod petamus, vt quod per naturam sui sanctum est, sanctificetur* in

in nobis.

הישר ק

℣. 10. z) *Nam.* Rationem dicit, ad annuendum, propter summam peruersitatem hostium; vt supra v. 5. ob iustitiam Dei. a) *non* vel *nihil*

Psal. VI.

recti est Ps. 19, 7. b) *in ore ejus*, sc. viri truculenti & dolosi v. 7. vel sec. Vulg. & Ab. Ezram *in ore eorum*, np. *cuiusque* aduersariorum. Targ. *in ore impiorum.* cf. Ps. 10, 7. c) *rectum, firmum & certum*, quod consentiat cum veritate, Iob. 42, 7. 8. d) *intimum, interiora*, h. e. sec. Vulg. *cor*, animus, desideria & consilia *eorum.* Ps. 49, 12. cf. Matth. 12, 55. c. 15, 18. 19. c. 23, 27. & ex opposito Ps. 103, 1. e) *continuae* sunt *aerumnae & afflictiones*, quas aduersus pios moliuntur. Ps. 38, 13. ps. 52, 4. 9. ps. 55, 12. ps. 94, 20. Prou. 19, 13. Iob. 6, 2. f) velut *sepulcrum apertum* aut *patens.* Ier. 5, 16. Rom. 3, 13. g) est *guttur eorum.* Es. 58, 1. Ps. 115, 7. quod vel aliis inhiat absorbendis, vel nihil, nisi teterrimum & pestilentem odorem (blasphemias, conuicia, dolos &c.) exhalat. cf. Matth. 23, 27. h) etiam quum *linguam suam blandam faciant.* vel etsi verbis blandiuntur. Ps. 36, 3. ps. 55, 22. ps. 140, 4. Prou. 2, 16. c. 28, 23. c. 29, 5. ℣. 11. i) S. Ideo *reos eos perage* aut *pronuncia*, iustissime Deus; vt qui multis modis rei sunt & deliquerunt. Hiph. (1) *Kal* vid. Ps. 34, 22. Leu. 5, 5. 19. Ez. 22, 4. k) *cadant* ipsi & *corruant.* Vulg. *decidant.* Ps. 36, 13. ps. 141, 10. l) *ob scelerata consilia sua* Hos. 11, 6. Al. *excidant consiliis*, & spe sua, coll. Ps. 112, 10. m) *ob multitudinem praeuaricationum eorum.* Es. 1, 2. &c. De praef. ב cf. Gen. 18, 28. Ier. 17, 3. Ion. 1, 7. 14. n) *dispelle*, Vulg. *expelle eos.* Deut. 30, 1. Es. 13, 14. Hos. 14, 1. cf. Ps. 36, 13. o) q. d. id quod ego non ex priuato odio, eoque carnali, sed ex diuino iustissimoque zelo precor. p) Deut. 1, 26. c. 21, 20. Es. 1, 20. Targ. *quia rebelles sunt Verbo tuo.*

℣. 12. q) *Laetentur vero.* al. *Tunc laetabuntur* animo Ps. 4, 8. Ps. 34, 3. Ps. 107, 42. ps. 119, 74. r) Targ. *sperantes in Verbo tuo.* vid. not. Ps. 2, 12. & cf. simil. constr. Ps. 24, 1. s) Ps. 37, 28. ps. 73, 26. ps. 75, 10. Ioh. 16, 22. &c. t) voce Ps. 20, 6. ps. 71, 23. ps. 84, 3. Es. 35, 10. c. 65, 14. u) *& proteges*; vel *quia* instar alarum Ps. 91, 4. galeae Ps. 140, 8. vel vmbraculi aduersus solis ardorem aut pluuiam Es. 1, 8. Ion. 4, 5. *operies & proteges eos.* vid. Es. 4, 6. Apoc. 7, 15. 16. Ps. 121, 5. 6. &c. rad. סכך. x) S. *vt exsultent*, vel *immo* toti *exsultabunt.* Cumulantur enim synonyma cum quadam gradatione. 1 Sam. 2, 1. Ps. 9, 3. ps. 25, 2. ps. 68, 4. 5. y) *diligentes nomen tuum*, h. e. teipsum, ex nominibus & verbo tuo cognitum. ps. 69, 37. prou. 18, 10. cf. synonyma ps. 40, 17. ps. 97, 10. ps. 119, 132. 165. ℣. 13. z) *Nam tu*, o Iehoua, pro iustitia & misericordia tua v. 5--9. a) *benedices.* al. *benedicere soles*, quum maledicitur ps. 109, 28. cf. ps. 3, 9. ps. 29, 11. ps. 115, 12. 13. b) *iusto.* Targ. & Syr. *iustis.* Singularis scil. numerus saepe est distributiuus. De *iusto* cf. v. 8. 9. & not. ps. 1, 5. c) *velati scuto* aut *clypeo.* ps. 91, 4. vid. 1 par. 9, 15. d) *sic gratia & beneuolentia tua.* Deut. 33, 23. ps. 145, 16. prou. 8, 35. c. 12, 2. e) vndique *cinges* & proteges *eum.* S. *circumdabis eos*, iustos. Syr. mutato suffixo *cinges me.* At LXX. Vulg. Ar. Aeth. *coronasti nos.* Kal (2) est *cingere* 1 Sam. 23, 26. Piel *coronare* ps. 8, 5. ps. 65, 12. ps. 103, 4. Ps. VI, ℣. 1. f) *Praefecto* musicae sacrae *cum instrumentis.* vid. ps. 4, 1. g) S. *super octaua.* Targ. *ad citharam octo chordarum.* Quid praecise fuerit, dubium est. Genus tamen carminis, aut *instrumentum musicum* omnino fuisse videtur; haud dubie, vt *Geierus* monet, magis ad grauitatem, quam hilaritatem, idoneum. cf. ps. 12, 1. 1 Par. 15, 21. & praef. in hunc librum §. 6. h) *Auctor* ergo huius psalmi *Dauid* est. vid. not. ps. 3, 1. quem aegrotantem illum composuisse, Hebraei sentiunt, *Bohlius* autem non improbabiliter post morbum infantis 2 Sam. 12, 15. seqq. Vel confer huius psalmi v. 3. & 4. cum 1 par. 21, 30. Alii cum *Coccejo* de Christo vaticinatum putant. Verum cuilibet etiam Christiano, haec patienti, eum competere, pridem *Lutherus* recte monuit. Sic sec. *Schmidium Preces* sunt *hominis in angustia hostium & conscientiae constituti*, quam I. vt grauissimam describit & *deprecatur* v. 2--8. II se auditum credens contra hostes *gloriatur* v. 9--11.

℣. 2. i) Saepius ingeminat hunc vocatiuum v. 3. 4. 5. vt deinde nominatiuum v. 9. 10. ceu vnicum precum & fidei suae obiectum & opitulatorem. cf. ps. 3, 2. k) Non simpliciter correptionem aut paternam castigationem, sed iram & rigorem iustitiae diuinae deprecatur. cf. ps. 2, 12. Es. 30, 27. Ier. 10, 24. prou. 3, 11. 12. l) *arguas me* Gen. 21, 25. 2 Sam. 7, 14. 2 Reg. 19, 4. ps. 38, 2. Iob. 5, 17. m) *neque in aestu* aut furore *tuo* ps. 90, 7. sine gratia aut miseratione, cf. ps. 79, 6. ps. 88, 8.

℣. 10. פִּי cum adiecto *Pisk* 2. ℣. 11. הַאֲשִׁימֵם per ׳ *Sikmahp.* 1. 2. sic fu. 5. מִמֹּועֲצוֹתֵיהֶם sic plene 1. 2. 3. 5. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* sed contra *impr.* יִפְּלוּ מִמֹּעֲצוֹתֵיהֶם sic 1. כִּי־ cum coniunctiuo *Sarka* 3. ℣. 12. וְיִשְׂמְחוּ per *Pikmahp.* 3. חוֹסֵי sic per ׳ *Mahp.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 2.. 23. 24. sec. analogiam, quia praecedit *Kadma*, coll. Ps. 13, 3. & 31, 12. Alii per *Ierach.* וְיַעְלְצוּ *Ain* per *Pat.* 1. 3. 5. & in marg. 6. 9. contra *M. I.* ℣. 13. תַּעְטְרֶנּוּ sic 3. & in marg. 6. 9. itemque 1. cum nota, *repertum sic fuisse in duobus libris, nostram vero* ֱ *lectionem a Rabbinis confirmatam esse.* Ps. VI, ℣. 2. הַשְּׁמִינִית Alii per regulare *Rbhiagereschh.* Sed cf. not. Ps. 4, 1. ℣. 2. יְהוָה אַל־בְּאַפְּךָ Sic 1. regulariter quidem, sed minus emphatice.

בחמתך תיסרני: חנני יהוה כי־אמלל אני רפאני 3
יהוה כי נבהלו עצמי: ונפשי נבהלה מאד ואת יהוה 4
עד־מתי: שובה יהוה חלצה נפשי הושיעני למען 5
חסדך: כי אין במות זכרך בשאול מי יודה־לך: יגעתי 6 7
באנחתי אשחה בכל־לילה מטתי בדמעתי ערשי
אמסה: עששה מכעס עיני עתקה בכל־צוררי: סורו 8 9
ממני כל־פעלי און כי־שמע יהוה קול בכיי: שמע 10
יהוה תחנתי יהוה תפלתי יקח: יבשו ויבהלו מאד 11
כל־איבי ישבו יבשו רגע: ז שגיון לדוד א
אשר־

ואתה ק

13. 2 Cor. 1, 10. 2 Tim. 4, 17. 18. b) *salvum me fac* e tristissimo hoc animae meae statu, a peccatis & aeternae mortis discrimine, qui es seruator omnium hominum, marime vero tuorum. cf.

Psal. VII.

Ps. 3, 3. 8. Ps. 13, 2. ps. 17, 7. ps. 36, 7. Matth. 1, 21. 1 Tim. 2, 4. c. 4, 10. &c. c) *propter* multam & maximam *misericordiam*, Targ. *bonitatem* s. gratiam *tuam*. Ps. 5, 8. ps. 36, 6. 8. ps. 44, 17. ps. 57, 11. ps. 51, 3. vt gratus eam agnoscam & celebrem v. 6. Ps. 59, 17. cum sine ea aeternum mihi sit tacendum & pereundum.

℣. 6. d) *Nam nihil* vel *nulla*. cf. Ps. 3, 3. ps. 5, 10. e) *in hac morte*, quam timeo & persentisco. Ps. 116, 8. f) *est memoria tui*, scil. cum laude & celebratione beneficiorum tuorum coniuncta, aliorumque institutione Ps. 51, 15. Es. 38, 18. 19. Alioquin enim contra somnium de somno animarum cf. Luc. 16, 24. 25. g) *in loco & statu mortuorum* Gen. 37, 35. Es. 38, 10. praesertim *damnatorum* Num. 16, 30. 33. Es. 5, 14. Vulg. *in inferno autem*, sc. proprie sic dicto, vt Hos. 13, 24. Prou. 15, 24. Iunguntur vero passim vt synonyma *Mors & Scheol*, siue locus & status mortuorum. vid. Ps. 49, 15. Apoc. 20, 13. h) *quis?* i. e. nemo. vid. Ps. 4, 7. Ps. 106, 2. Ps. 113, 6. i) *confitebitur tibi*, & laudes tuas ad alios in Ecclesia propagabit? Ps. 7, 18. ps. 75, 1. cf. Ps. 30, 10. ps. 88, 11. ps. 115, 17. 18. ps. 118, 17. quia illinc regressus non datur. Iob. 7, 8--10. Luc. 16, 26. 31. ℣. 7. k) Vulg. *Laboraui*, i. e. sec. Targ. Syr. *fatigatus & labore confectus sum*. 2 Sam. 23, 10. Ier. 45, 3. Ps. 69, 4. Thren. 5, 5. ό. ἐκοπίασα. Matt. 11, 28. l) *in gemitu meo*. Ps. 31, 11. ps. 102, 6. Iob. 3, 24. c. 23, 2. m) sudori & lacrimis quasi *innatare facio*. (2) Es. 25, 11. n) S. *per totam noctem*, & sec. Vulg. *per singulas noctes* s. quauis nocte, quae aliorum quieti seruit. cf. Ps. 22, 3. ps. 42, 4. Ier. 14, 17. Iob. 30, 17. o) *lectum meum*, quieti alias paratum 1 Sam. 4, 7. 1 Reg. 21, 4. p) *lacrimis meis* Ps. 80, 6. Threu. 2, 11. q) *spondam*, Vulg. *stratum meum*. Ps. 41, 4. Iob. 7, 13. r) quasi *liquescere facio*. (4) Ps. 39, 12. ps. 147, 18. Ios. 14. 8.

℣. 8. s) S. *Contabuit*. Targ. *Caligauit*. vid. Iob. 17, 7. Syr. *doluit*. (vt Ps. 88, 10.) LXX. Vulg. Aeth. *Turbatus est*. Ar. *Flacuit*, s. *emarcuit*, vt planta. Al. Salsis lacrimis *velut a tinea* Es. 51, 8. *corrosus est*. Sed dubium nobis non est, quin sit idem cum Arab. עשש *Extenuatum & emaciatum fuit* corpus, ossibus ob maciem prominentibus, it. *Aruit* herba &c. (3) Ps. 31, 10. 11. cf. Prou. 17, 22. t) *ab aegritudine & maerore* Coh. 1, 18. c. 7, 3. c. 11, 10. u) *oculus & vultus meus*. cf. contrar. Ps. 73, 7. x) *senuit*, S. *inueterauit*, sc. oculus s. vultus meus. Iob. 21, 7. y) *inter*, al. *propter* (Ps. 5, 11.) *omnes hostes meos*, qui vndique me premunt & angunt. Ps. 7, 5. ps. 31, 10. Esth. 3, 10. ℣. 9. z) *Recedite*, facessite *a me* insectando aut impediendo 2 Sam. 2, 22. Ita post grauissimam luctam fidei sub contritione, nunc laeta eius sequitur victoria; & post verba angustiae verba fiduciae & viuae spei, vt Ps. 42, 6. 11. &c. hic pathetice per apostrophen ad hostes & irrisores. cf. Ps. 119, 115. ps. 139, 19. a) Targ. *facientes mendacium*. vid. Ps. 5, 6. Matth. 7, 23. c. 25, 41. Luc. 13, 27. b) cf. Ps. 10, 17. c) *vocem ploratus* s. *fletus mei*, & preces multis cum lacrimis fusas v. 7. cf. Es. 65, 19.

℣. 10. d) *Dominus*, inquam, *audiuit*. v. 9. & not. v. 2. e) *supplices* pro gratia *preces meas*. Ps. 55, 2. f) Obserua mysterium Trinitatis ex v. 9. & 10. coll. Num. 6, 24. 25. 26. & not. Nah. 1, 1. g) *orationem meam* Ps. 4, 2. ps. 141, 2. *suscepit* s. *acceptauit*, & porro *suscipiet*, & *acceptam habebit*. Mal. 2, 13. cf. Ps. 51, 19. ℣. 11. h) *Erubescant* igitur & *pudore confundantur*. Sic optatiue plerique. Alii vt S. in Indicatiuo: *Pudefient* & perturbabuntur. Ps. 25, 3. Ps. 35, 4. 26. Ier. 2, 36. c. 17, 18. Mich. 7, 16. i) iusto iudicio Dei. cf. v. 3. 4. Ps. 83, 18. k) Ps. 27, 2. ps. 56, 10. l) Aeth. *vertantur retro*. Ps. 9, 18. m) Ps. 40, 15. Syr. *& pereant*. n) Targ. *in momento*. Syr. *ex improuiso*. LXX. Vulg. Ar. *valde, velociter*. Aeth. *vehementer & subito*. cf. Es. 47, 9. Iob. 21, 13. c. 34, 20. Thren. 4, 6. Ps. VII, ℣. 1. o) S. *Schiggaion*. al. *Ode mixta* s. *erratica*: non vno metri aut musicae genere, sed vario constans. (2) vid. not. Hab. 3, 1. & Praef. in hunc librum §. 6. Aliis *Carmen oblectans*, coll. verbo Prou. 5, 19. 20. c. 20, 1. Aliis simpliciter *Carmen* s. *Canticum*, coll. rad. Syr. סגי *Magnus*, multus *fuit*, & in *Pael*: magna voce *cecinit*. vnde *Sugitho Canticum* &c. Sed si quid ex harmonia linguarum coniiciendum sit, malim conferre verbum Arab. שגא *Anxius & maestus fuit* &c. vt *Schiggaion Carmen* significet *ex multa afflictione & anxietate cordis* (2 Cor. 2, 4.) *conscriptum*: id enim argumento huius psalmi & Hab. 3. bene conuenit. p) vid. Ps. 3, 1.

a) *castiges*, Vulg. *corripias me*. De verbali & reali castigatione dicitur. vid. Ps. 2, 10. Leu. 26, 23. Deut. 21, 18. Ier. 31, 18. Ps. 118, 18. Prou. 29, 19. c. 31, 1. &c. ό. παιδεύσῃς με. Luc. 23, 16.

℣. 3. o) *Miserere mei, Iehoua!* nec merita mea, sed miseriam intuere. cf. Ps. 4, 2. Ps. 9, 14. p) *quia languidus*, Vulg. *infirmus*. velut marcida planta, aut succo destituta & emoriens arbor, *ego sum*. cf. Es. 24, 7. Ioel 1, 10. 12. Nah. 1, 4. q) *sana me*, Domine, quoad animam & corpus, a morbo corruptae naturae. cf. Ex. 15, 26. Ps. 41, 5. Ps. 103, 3. r) *quia conturbata* s. *consternata sunt*. 1 Sam. 28, 21. Es. 21, 3 Iob. 4, 5. s) *ossa mea*, quae alioqui fulcra corporis. cf. Ps. 38, 4. Ps. 51, 10. Describitur terror, tq. penetrantissimus & intimus, qui ad ossa vsque pertigerit, medullam velut omnem exesturus Prou. 12, 4. Iob. 4, 14.

℣. 4. t) *Immo anima mea* quoque. cf. Ps. 31, 10. Ps. 41, 5. Ps. 42, 6. 7. &c. u) *turbata & territa est* valde. Ps. 30, 8. x) *Et tu Domine!* fons omnis gratiae, & pater misericordiarum. Ps. 103, 13. Es. 49, 14. 15. c. 57, 15. 16. Thr. 3, 21. 22. 2 Cor. 1, 3. Eph. 3, 15. &c. y) *vsque quo* s. *quousque?* scil. iratus eris. Ps. 80, 5. vel auxilium non feres? Ps. 89, 47. Emphatica *aposiopesis*, vt Ps. 13, 1. Ps. 90, 13. Targ. *vsque quo laxatio mihi differetur?* cf. Ps. 143, 7.

℣. 5. z) *Conuertere*, vel *Reuertere quaeso, Domine!* Ps. 90, 13. qui a me propter peccata auersus, meque destituisse videris. Es. 29, 2. c. 63, 17. Ps. 21, 2. Thren. 3, 44. Al. cum seq. verbo: *Iterum eripe*, coll. Ps. 71, 20. a) *eripe* e mortis & desperationis periculo *animam meam*. Ps. 50, 15. Ps. 91, 15. Ps. 116, 8. cf. Leu. 14, 43. ό. ῥῦσαι. Matth. 6, 13.

℣. 3. כי־ Sic per *Makk.* & *Meth.* 1. 3. 14. per *Ierach* 2. Ceteri per *Mahp.* contra analogiam. אמלל cum *Makk.* quod sec. nostros accentus subintelligi debet, expresso. 2. At per *Ierach* 1. 3. 14. ℣. 7. יגעתי sine *Psk* 2. באנחתי cum *Gaiah* 7. 8. 22. 23. ℣. 9. שמע cum conseruo *Sarka* 3. ℣. 11. יבשו sine *Psk* 1. 2. 10. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & Ser.

q) *quam*, post superatam illam angustiam, in suum aliorumque vsum cecinit, voce vel instrumento adhibitis. 2 Par. 9, 11. Iud. 5, 1. Prou. 25, 20. cf. Ps. 18, 1. r) *in honorem Domini*, a quo omnis benedictio & salus Ps. 3, 9. s) *propter verba*; vel calumniatoria, coll. v. 4. vel sarcastica vt Ps. 3, 3. aut maledicta alia, vt Simeli 2 Sam. 16, 5. seqq. Vel pleonasticum est, vt Ier. 24, 1. &c. *propter* Cuschum. t) *Cuschi*. De *Saulo*, filio *Kischi* 2 Sam. 10, 1. per paronomasiam (coll. Ier. 13, 23. Am. 9, 7.) id dictum volunt *Targ. Kimchi*, *Tarnou. Tillius* &c. eiusque nomen reticeri, quod Regibus non sit maledicendum Coh. 10, 20. Aliis, vt *Geiero*, videtur hic *Cuschus* fuisse aliquis ducum vel aulicorum Saulis, & calumniator Dauidis 1 Sam. 24, 10. cui sec. *Grotium*, eius persequendi mandatum fuerit datum Alii vero, vt *Bohlius*, *Caleuius*, *Pfeifferus*, *Lightfootus* & *Maius* de *Simei* criminatore 2 Sam. 16, 5. seqq. hoc nomen accipiunt, & vel binominem illum fuisse, vel per irrisionem ad familiam *Kischi* alludi putant. Vid. *Maii* Oecon. p. 789. seq. vbi etiam *XI. psalmi* simile argumentum esse, coniicit, scripsi eum, cum David hinc inde incertis sedibus adhuc erraret, vt crudeles rebellis sui filii manus effugeret. cf. not. 2 Sam. 16, 12. u) i. e. *Beniaminita*. Targ. *Saulis filii Kis*, *qui erat de tribu Beniamin*. vid. 1 Sam. 9, 21. c. 22, 7. 2 Sam. 16, 11. Habet itaque hic psalmus sec. S *Preces Dauidis & cuiusque innocentis*, *contra hostes*, *persecutores* v. 2. 3. in quibus I. *innocentiam* suam docet v. 4-6. II. *restitutionem* sui petit v. 7. 8. III. *Iustitiam Dei* adpellat v. 9. 10. eamque IV. sibi propitiam, hostibus autem, ni resipiscant, grauissimam fore, certus est v. 11--17. adeo vt tandem V. *gratias agat* v. 18.

℣. 2. x) v. 4. Iustus, verax, constans & in promissis non mutabilis Deus. cf. not. Ps. 6, 2. Ex. 6, 2. 6. 8. &c. y) per foedus gratiae etiam *Deus meus*. vid. Ps.

2 אשר־שר ליהוה על־דברי־כוש בן־ימיני : יהוה אלהי
3 בך חסיתי הושיעני מכל־רדפי והצילני : פן־יטרף
4 כאריה נפשי פרק ואין מציל: יהוה אלהי אם־עשיתי
ה זאת אם־יש־עול בכפי: אם־גמלתי שולמי רע ואחלצה
6 צוררי ריקם : ירדף אויב ׀ נפשי וישג וירמס לארץ חיי
7 וכבודי ׀ לעפר ישכן סלה : קומה יהוה ׀ באפך
הנשא בעברות צוררי ועורה אלי משפט צוית :
8 ועדת לאמים תסובבך ועליה למרום שובה: 9 יהוה ידין
י עמים שפטני יהוה כצדקי וכתמי עלי : יגמר־נא רע ׀
רשעים

3, 8. z) Ps. 5, 12. Es. 25, 4. Targ. *in Verbo tuo speraui*: vt supra Ps. 2, 12. &c. a) Ps. 3, 8. b) s. Saulo, s. Absalomo, eorumque adseclis. cf. v. 6. Gen. 14, 14. Iud. 4, 16. Ps. 119, 84. c) *& eripe me* e praesentissimo vitae periculo. v. 3. Num. 35, 25. 1 Sam. 17, 37. Ps. 18, 1. Ps. 50, 21.

℣. 3. d) *Ne rapiat* vel *dilaniet* hostis, instar bestiae saeuae. S. *Ne rapiant* hostes. cf. v. 1. 2. 6. & verbum Gen. 37, 33. Deut. 33, 20. e) Ps. 10, 9. Ps. 17, 12. Ier. 4, 7. f) *animam & vitam meam*. vel *me ipsum*. Ps. 3, 1. Num. 23, 10. c. 35, 11. g) *abripiens* animam meam, *disrumpens* me. Targ. *discindat*. (8) Gen. 27, 40. Ex. 32, 2. 1 Reg. 19, 11. Ps. 136, 24. h) *& non sit, qui eripiat* vel liberet me. v. 2. 1 Sam. 17, 35. 37. 2 Sam. 14, 6. Es. 5, 29. ℣. 4. i) vid. v. 2. k) *si feci hoc*, quod scilicet mihi exprobrat Simei 2 Sam. 16, 7. 8. aut secundum alios Saul & adulatores eius 1 Sam. 24, 10. c. 25, 10. Testificatur scil. Dauid innocentiam suam in hac caussa: & apodosis sequitur v. 6. l) *si est* eiusmodi *crimen*, *prauitas & iniquitas* Leu. 19, 15. Deut. 32, 4. Ez. 3, 20. Ps. 53, 2. m) *in manibus meis* Gen. 10, 5. Ps. 26, 6. ps. 71, 4. Iob. 31, 7. *Manus* enim dicuntur *inquinari*, cum scelus admittitur, eaedemque *purae* dicuntur, cum quis innocens est. Vnde innocentiam suam testabantur, quando *manus lauabant*. ℣. 5. n) *Si rependi vel exhibui* aut *feci* sc. malum. si ita *meritus sum*. Nam & *retribuere*, & simpliciter *bene* vel *male facere* significat. vid. Gen. 50, 15. 17. 1 Sam. 24, 18. Es. 3, 9. c. 63, 7. Prou. 31, 12. &c. o) ita plerique codices haec accentibus coniungunt: & sic LXX. Vulg. Syr. Aeth. *retribuenti* vel *retribuentibus mihi mala*: coll. *Piel* Iud. 1, 7. &c. At *Targ*. alia distinctione (vid. infra Varr. Lect.) & significatione huius verbi: *Si retuli pacifico meo malum*; coll. Iob. 9, 4. c. 22, 21. & Ps. 55, 21. p) Targ. *& adflixi*; Syr. *& si adflixi*; al. *spoliaui*, coll. 2 Sam. 2, 21. & Targ. 1 Sam. 31, 8. 9. At sententia Hebraei textus potius haec est: *immo* (Prou. 6, 16. Es. 49, 6. Hab. 1, 8.) *liberaui & eripui* Ps. 6, 5. ps. 50, 15. Iob. 36, 15. tum in spelunca 1 Sam. 24, 6. seqq. tum in castris 1 Sam. 26, 9. seqq. q) *eum*, *qui me angebat* v. 7. Ps. 6, 8. Num. 25, 17. *inaniter & sine* omni iusta *caussa* Ps. 25, 3.

℣. 6. r) *Persequatur hostis*, *faciatque*, *vt* etiam alii *persequantur*. Forma ex *Kal* & *Piel* composita. v. 2. Nah. 1, 8. s) *me ipsum* s. *animam meam* v. 3. Ps. 143, 3. t) *& adprehendat* s. *adsequatur* me Gen. 31, 20. c. 44, 4. 6. Ex. 15, 9. u) *&* pedibus *proculcet in terram*. Es. 28, 3. c. 41, 25. Nah. 3, 14. Mich. 5, 7. Dan. 8, 7. x) me viuum s. *vitam meam* Ps. 26, 9. ps. 64, 2. y) *&* omnem *gloriam meam* ac famam, tua beneuolentia partam. 2 Sam. 7, 9. c. 8, 13. Ps. 4, 3 Iob. 19, 9. z) exstinguat, & veluti *in puluerem* detrudat Ps. 44, 26. ps. 119, 25. Iob. 16, 15. a) Vulg. *deducat*. q. d. *habitare* l. manere me *faciat*, & quasi sepeliat. Ps. 94, 17. b) *Ita sane* est! serio & confidenti ex animo hoc dico. ό. Διάψαλμα, s. *pausa*. Targ. *in perpetuum*. vid. Ps. 3, 5. & not. Hab. 3, 3. ℣. 7. c) Quoniam vero mea me conscientia ab his criminibus omnino absoluit, *Itaque surge o Domine!* Ps. 3, 8. ps. 9, 20. ps. 10, 12. d) *In ira tua* Ps. 6, 2. ps. 56, 8. ps. 90, 7. aduersus hostium meorum furorem. e) *exaltare* vel *effer te*: velut altissimum iudicii tui solium conscende. Es. 6, 1. c. 33, 10. Ps. 94, 2. f) *propter* (vt Ps. 5, 11.) vel *contra* effusissimam iram & *furores* Hos. 5, 10. Iob. 21, 31. g) *hostium meorum* v. 5. h) S. *& excita te veniendo ad me*. Verbum praegnans. *euigila* quasi e somno desertionis & non praestiti mihi auxilii Ps. 44, 24. Ps. 59, 5. 6. Nam alioqui non dormiturit nec dormit custos Israelis Ps. 121, 4. i) q. d. quandoquidem *ius & iudicium* in verbo tuo *praecepisti*, non potes igitur non ipse iustitiam mihi administrare, coll. Gen. 18, 25. Ex. 23, 6. Leu. 19, 15. 35. Deut. 1, 16. 17. c. 10, 18. c. 16, 18. 19. c. 27, 19. &c. *Ellipsis relatiui* frequens est, vid. v. 9. 16. Ps. 4, 8. Al. *quia* mihi ius aut *iudicium populi tui praecepisti*, coll. 2 Sam. 6, 21. c. 7, 11. ℣. 8. k) *Etenim coetus*. LXX. & Vulg. *Synagoga* Ps. 1, 5. Ps. 22, 17. l) *populorum* Israel. Ps. 2, 1. Gen. 25, 23. m) *circumdat*, *circumstat* te Iudicem, & sententiam tuam exspectat. Ps. 26, 6. coll. 1 Reg. 1, 20. Al. in malam partem: *circumdat* & oppugnat non me solum, sed etiam *te*, coll. Ps. 17, 11. ps. 22, 13. 17. Hos. 12, 1. &c. n) *ideo propter eum* in officio continendum, vel *ad eum*, coll. Mal. 3, 24. al. *contra eum* coetum rebellium. Al. neutraliter: *ac propterea* &c. o) *in altum reuertere*, & aduersariis tuis te superiorem demonstra: sublimissimum tuum iudiciale solium conscende. coll. Ps. 11, 4. ps. 21, 14. ps. 93, 4. & 1 Reg. 10, 19. 20. ℣. 9. p) Targ. *Verbum Domini*, tanquam supremus, vniuersalis & iustus Iudex v. 12. cf. v. 2. Ps. 2, 12. Gen. 18, 25. Ps. 72, 2. ps. 82, 8. Ioh. 5, 27. Act. 17, 31. q) *iudicat & iudicabit populos* Ps. 9, 9. & 110, 6. 1 Sam. 2, 10. r) ergo *iudica* & vindica *me Domine!* Ps. 26, 1. ps. 35, 24. ps. 43, 1. Es. 1, 17. &c. s) *secundum iustitiam meam*, scil. in hac caussa & lite aduersariorum, coll. v. 4. 5. Ps. 18, 21. & 143, 2. t) *& secundum integritatem* aut sinceritatem *meam* Gen. 20, 5 6. 2 Sam. 15, 11. Ps. 25, 21. Ps. 26 1. 10. Ps. 41, 13. &c. u) S. *quae est super me vel penes me*, in animo meo. Ps. 16, 6. ps. 42, 5. Hos. 11, 8. At Targ. *retribue mihi*: q. d. *super me sit* vel *veniat*, vt Ps. 3, 9. ℣. 10. x) Vulg. S. &c. *Consumatur, quaeso*. Targ. *Destruatur*. *Desinat tandem*, & finem adsequatur. (5) Ps. 12, 2. ps. 57, 3. ps. 77, 9. ps. 138, 8. y) *malum*, *malitia*. Vulg. *nequitia*. cf. v. 5. Ps. 41, 6.

Ps. VII, ℣. 5. גמלתי שלמי Sic 3. alia verborum constructione. Vid. superius ad textum notata. שולמי *plene* 1. 3. 21. sic fere 5. & in marg. 6. 7. 8. 9. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ℣. 6. ירדף Analogice requirebatur hic *Mun. superius*, vt ps. 97, 8. & 141, 4. Verum tamen & *Mahp.* (quod codices meliores habent) admitti potest, coll. Ps. 84, 3. וכבודי sine *Psik* 1. 2. 3. non bene.

pſ. 94, 2. m) & *Deus* Pſ. 5, 5. n) S. *indignans malo. detestans*, h. e. ſeueritatem exercens contra omnem impietatem, coll. Pſ. 5, 5. Targ. & vulg. *de iraſcitur aduerſus impios.* quales erant aduerſarii Dauidis v. 10. cf. Num.

רְשָׁעִים וּתְכוֹנֵן צַדִּיק וּבֹחֵן לִבּוֹת וּכְלָיוֹת אֱלֹהִים צַדִּיק׃
11 מָגִנִּי עַל־אֱלֹהִים מוֹשִׁיעַ יִשְׁרֵי־לֵב׃ אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק
12 וְאֵל זֹעֵם בְּכָל־יוֹם׃ 13 אִם־לֹא יָשׁוּב חַרְבּוֹ יִלְטוֹשׁ קַשְׁתּוֹ
דָרַךְ וַיְכוֹנְנֶהָ׃ 14 וְלוֹ הֵכִין כְּלֵי־מָוֶת חִצָּיו לְדֹלְקִים יִפְעָל׃
טו הִנֵּה יְחַבֶּל־אָוֶן וְהָרָה עָמָל וְיָלַד שָׁקֶר׃ בּוֹר כָּרָה
16 וַיַּחְפְּרֵהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יִפְעָל׃ 17 יָשׁוּב עֲמָלוֹ בְרֹאשׁוֹ וְעַל
18 קָדְקֳדוֹ חֲמָסוֹ יֵרֵד׃ אוֹדֶה יְהוָה כְּצִדְקוֹ וַאֲזַמְּרָה שֵׁם־
יְהוָה עֶלְיוֹן׃ ח א לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית

Pſ. VIII.

2 מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר

23, 7. 8. Eſ. 66, 14. Zach. 3, 12. Mal. 1, 4. Prou. 14, 24.

z) Vid. Pſ. 1, 1. a) & *ſtabilias, confirmes*, atque cetera machinationes impiorum a ruina aut interitu tutum præſtes. cf. Pſ. 2, 4. pſ. 99, 4. pſ. 101, 7. pſ. 119, 90. b) *iuſtum*, me alioſque pios. vid. v. 9. & not. Pſ. 1, 5. Hoſ. 14, 10. c) *probans namque & examinans es corda & animos*, 1 Sam. 16, 7. Ier. 11, 20. c. 17, 10. c. 20, 12. Pſ. 26, 2. pſ. 66, 10. 1 Par. 28, 9. d) & *renes*, intimosque hominis receſſus & adfectus, qui renibus paſſim tribuuntur. vid. Pſ. 73, 21. Prou. 23, 16. Iob. 19, 27. cf. Pſ. 16, 7. Apoc. 2, 23. e) *o iuſte Deus!* Ita ſubiectum enunciationis transpoſitum eſt, vt Pſ. 2, 7. At S. *nam qui probas -- Deus es iuſtus.* Ceterum hoc *nomen Dei plurale* modo cum ſingulari verbo vel nomine conſtruitur, modo cum plurali, ad innuendum *myſterium Trinitatis*, vid. e. c. Gen. 1, 1. c. 20, 13. c. 35, 7. Ioſ. 24, 19. 2 Sam. 7, 23. Pſ. 58, 12. pſ. 75, 8. pſ. 78, 56. &c.

℣. 11. f) S. *Scutum* itaque *meum* & defenſio. vid. Pſ. 3, 4. pſ. 89, 19. g) *apud Deum eſt*, vt Pſ. 62, 8. I. e. vt *Syrus* habet: *Auxiliator meus eſt Deus*, coll. Gen. 15, 1. 2 Sam. 22, 31. Significantius tamen alii: *Clypeus*, h. e. *protector* & defenſor *meus*, nempe Filius Dei, Angelus ille fœderis æterni, intercedens pro ſuis, *apud Deum eſt*, coll. Eſ. 48, 16. Zach. 3, 1, ſeqq. Pſ. 24, 10. 12. Iob. 33, 23. Rom. 8, 33. 34. 1 Ioh. 2, 1. &c. Ita *Tillius* h. l. h) *qui ſaluos facit* a peccatis, omnibusque malis Pſ. 6, 5. pſ. 17, 7. Eſ. 43, 3. 11. c. 45, 15. 17. 21. c. 63, 9. Ier. 14, 8. Matth. 1, 21. &c. i) *rectos corde*, qui ſincera fide in ipſum credunt & ſerio ipſi, & pietati ac iuſtitiæ deditiſunt. Pſ. 11, 2. pſ. 32, 2. 11.

℣. 12. k) S. *Deus* inquam v. 10. 11. l) *eſt iuſtus iudex*. v. 10. Pſ. 9, 5. 8. pſ. 50, 6. pſ.

o) *omni vel toto die.* Pſ. 88, 10. pſ. 140, 3. pſ. 145, 2. ſecus, quam ſentiunt impii Pſ. 10, 11. 13. adeoque citius opinione illorum eos puniturus. ℣. 13. p) *Si* vel *Quando.* Num. 36, 4. q) *non converterit ſe*, ſcil. *hoſtis meus* v. 6 *Cuſchus* v. 1. aliique impii v. 10. *Lutherus* imperſon. *Si quis ſe non converterit.* & LXX. Vulg. Ar. Aeth. *Niſi converſi fueritis*: quod quidem Deus præoptat, & ego precor. cf. Ez. 18, 21. 27. 32. 1 Tim. 2, 4. 2 Pet. 3, 9. r) *gladium ſuum* ad vindictam *acuit* (Gen. 4, 22. 1 Sam. 13, 20. Pſ. 52, 4.) Deus, iuſtus iudex v. 12. coll. Deut. 32, 41. 42. Pſ. 27, 1. c. 34, 5. 6. Ez. 21, 14 15. & ſic in ſeqq. vsque ad v. 15. Subiecti loco *Deum* plerique Interpp. ſubintelligunt. At *Geierus* cum aliis totam hanc ſententiam vsque ad v. 17. partim de machinationibus impii v. 13. 14. partim de inſito & contrario illarum ſucceſſu v. 15 - 17. accipit, h. m. *Si non convertetur* hoſtis meus, ſed porro *acuet gladium ſuum* &c. *Ecce* hic fructus erit, *parturiet iniquitatem* &c. coll. Pſ. 21, 2. pſ. 37, 13. 14. Prius tamen malumus, propter connexionem cum v. 12. s) *arcum ſuum* tetendit Deus. Hab. 3, 9. Thren. 2, 4. c 3, 12. t) & *firmauit ſeu parauit*, & ſagitta impoſita inſtruxit & *adplicauit eum*, v. 10. cf. Pſ. 11, 2. Eſ. 51, 13. ℣. 14. u) S. *Præparauitque ſibi* vel potius *ipſi* impio ſc. Deus ad vindictam, Al. impius, in ſuum damnum. Zeph. 1, 7. Targ. *Et propter ipſum* impium Deus parauit. x) *inſtrumenta mortis* ſ. letifera. *Genitiuus effectum* notat, vt Ez 21, 30. Syr. *inſtrumenta iræ*. cf. Deut. 1, 41. Eſ. 13, 5. Ez. 9, 1. y) Targ. *tela ſua adverſus perſecutores iuſtorum parabit*. cf. Deut. 32, 42. Zach. 9, 14. Thren. 3, 13. z) S. *ardentia* fecit, cf. Eph. 6, 16. At LXX. Vulg. Syr. Aeth. *ardentibus*, h. e. inimicis cum *feruore me perſequentibus*. vid. Gen. 31, 36. Obad. v. 18. Pſ. 10, 2. Thren. 4, 19. Prout Saul telis hoſtium percuſſus, & ſuo tandem gladio interemtus fuit. 1 Sam. 31, 3. ſeqq. 1. Par. 10, 3. a) *parabit, efficiet.* v. 16. ℣. 15. b) S. *En ergo concipiet* ſ. *parturiet* impius. cf. Cant. 8, 5. & nomen Eſ. 66, 9. Ier. 13, 21. c) Vulg. *iniuſtitiam*. S. *iniquitatem*. al. *vanitatem* ſ. vanos conatus. Pſ. 5, 6. pſ. 6, 9. pſ. 10, 7. pſ. 90. 10. & not. 1 Sam. 15, 23. d) S. *ſed gravidus erit labore.* vel *concipiet nimirum ærumnam*, innocentibus infligendam, coll. v. 17. Eſ. 59, 4. e) *parietque mendacium*, omnemque ſuum laborem fruſtra fuiſſe, & ſpe ſua ſe deceptum ſentiet. Pſ. 112, 10. cf. Pſ. 33, 17. Eſ. 26, 18. c. 33, 11. Iob. 15, 35. ℣. 16. f) *Foueam fodit* ſ. *parauit* mihi. Ier. 18, 22. Ez. 21, 33. Pſ. 40, 7. pſ. 57, 7. pſ. 94, 13. g) & *effodit*, excauauit, Aeth. *profunde effodit eam.* Gen. 26, 15. 18. vt venatores, feras ita capturi. vid. Ezech. 19, 4. 8. h) *ſed cecidit* ipſe, aut *certiſſime cadet* Pſ. 35, 8. Præt. Prophet. i) *in foueam* Pſ. 10, 2. Prou. 26, 27. k) *quam fecerit* v. 14. *Ellipſis relat.* vt v. 7. 9. Pſ. 9, 16. Rem cf. Coh. 10, 8. Prou. 10, 8. c. 5, 22. ℣. 17. l) *Reuertetur* enim ſ. *recidet* improbus *labor*, vel vt Syr. habet, *iniquitas eius*. v. 15. m) *in proprium ipſius caput*; ſec. illud: *Malum conſilium conſultori peſſimum.* cf. Pſ. 140, 10. 2 Sam. 3, 29. n) & ſuper *verticem eius* Pſ. 68, 22. Ier. 2, 16. o) *intentata mihi vis & violentia eius* Gen. 6, 10. 11. Hab. 1, 2. 3. 9. p) inſtar grandinis Ex. 9, 19. Deut. 28, 24. aut lapidis in altum proiecti Coh. 10, 9. diuino iudicio v. 12. Mich. 1, 12. *deſcendet.* Quia non lex iuſtior vlla, Quam necis artifices arte perire ſua. ℣. 18. q) *Laudabo* itaque *Dominum*. Pſ. 6, 6. Verbum hoc in Kal ſignificat *Iecit, Proiecit*; in Hiphil autem non ſolum *Confiteri*, vt Pſ. 32, 5. &c. ſed etiam *celebrare, palam laudare*, & quaſi *laudes alicuius iactare*, vt h. l. cf. Pſ. 9, 2. pſ. 54, 8. pſ. 108, 4. &c. r) *ſec. iuſtitiam ipſius* luculenter demonſtratam. cf. v. 10. 12. 2 Theſſ. 1, 6. s) & lætus *pſallam* ſ. *cantabo* voce aut inſtrumentis. Pſ. 9, 3. pſ. 27, 6. pſ. 18, 50. cf. Iac. 5, 13. t) *nomen Domini* ſ. ipſum Dominum, ſub venerando *Iehoua* nomine colendum Deut. 28, 58. cf. Pſ. 5, 12. pſ. 113, 1. 2. u) *Altiſſimi* & ſupremi omnium Dei & Arbitri. Pſ. 9, 3. pſ. 18, 14. pſ. 47, 3. &c. Pſ. VIII, ℣. 1. x) Vid. not. Pſ. 4, 1. Hab. 3, 19. y) S. *ſuper Gittith*; quod aliis carminis ſ. melodiæ, aliis potius *inſtrumenti muſici*, ſed nobis ignoti genus eſt. (3) Pſ. 81, 1. & 84, 1. Conf. Præf. in hunc librum §. 6 Targ. *ſuper Cithara, quam de Gath attulit*: ſiue illa Philiſtæorum 1 Sam. 17, 4. c. 27, 3. ſiue *Gath Rimmon* Leuitarum Ioſ. 21, 25. vnde etiam Obed-Edem *Gitthæum* dictum putant 2 Sam. 6, 10. Male vero contra Ebræum textum LXX. Vulg. & Aeth. *pro torcularibus*; etſi illud de Chriſti paſſionibus & exaltatione, ad analogiam Eſ. 63, 1-3. explicari poſſit. z) vid. Pſ. 3, 1. Syr. *Prophetia Dauidis*, *quod infantes & pueri, atque adoleſcentes laudes Domino dicturi eſſent Hoſannis*; coll. hic v. 3. & Matth. 21, 16. S. Prophetia Dauidis, in qua *Eccleſia Deum ſuum laudat, quod in N. T. nomen ſuum per Chriſtum & Evangelium glorioſum reddiderit, dum inprimis CHRISTVM poſt breue exinanitionis tempus ſuper omnia exaltauerit.* Quæ vtique rectius ſe habent, quam quod *Grotius* aliique cum Iudæis inepte *de toto genere humano*, alii de *Adamo in ſtatu integritatis* (qui tamen nec אנוש *homo miſer & ærumnoſus*, nec *filius Adami*, nec ipſe a Deo deſertus, aut deinde ſupra omnia, etiam cæleſtia, exaltatus fuit, cum econtrario agnoſcant veteres Iudæi, *Meſſiam* non ſolum Abrahamo & Moſe, ſed ipſis etiam *Angelis ſuperiorem*; vt ad Eſ. 52, 13. notauimus, coll. Heb. 1, 4.) alii *de homine reparato*, hunc pſalmum non bene accipiunt. Agit namque ille, ſec. infallibilem Chriſti & Apoſtoli demonſtrationem (Matth. 21, 16. 1 Cor. 15, 27. Eph. 1, 20-22. Hebr. 2, 5--9.) de CHRISTO, homine, poſt exinanitionem ad dextram Dei euecto; itaquidem, vt, quod Petrus dicit 1 Pet. 1, 11. Spiritus S. per Dauidem, in Veteris Eccleſiæ ſpem & ſolatium, noſtramque confirmationem, hic prius teſtetur τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα, καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας. Quod admirandum pietatis myſterium 1 Tim. 3, 16. ſacer vates I. *celebrat* v. 2.

11.

℣. 11. מגני per *Tiphcha* aut. 17. 18. 24. & Ber. ℣ 17 ישוב cum *Pſik* 1. 7. 8. 11. 12. 13. 15--18. 20. & Ber. contra ſenſum. ועל per *Makk*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. ſic ſu. 5. קדקדו poſterius *Kuph* per *Chateph*. *Kam*. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13 14. 20. 22. 23. Pſ. VIII, ℣. 1. הגתית per *Rbhia*-*greſch*. Ber. ſed cf. not. Pſ. 4, 1. ℣. 2. אשר per *Makk*. 1. 2. 3. 6. 9. 10, 13. 14. 20. ſic ſu. 5.

II. *Enarrat* v. 3--9. & III. epanaleptica conclusione *confirmat* v. 10. ℣. 2. *e*) *O Iehoua*. S. *Deum, Patrem* Christi redemptoris alloquitur in contradistinctione Filii incarnati (vid. v. 5.) non tamen excluso Filio & Spiritu S. *b*) *Domine omnium nostrum*, vel qui es *Dominus* & Deus *noster*. Ps. 2, 4. ps. 147, 5. Neh. 10, 30. Ita ex mente *Bohlii Messiae*, sec. alios Dauid & *Ecclesia Veteris Test.* de tempore Noui Testamenti canit, sec. *S.* vero *Ecclesia Noui Testamenti*, quam hic Dauid loquentem introducit, vt Ps. 16. & 22. Messiam &c. quia pleraque verba psalmi ita concepta sunt, quasi opera Dei, quæ celebrantur, iam tum facta essent. Vtque noui testamenti tempora Dauid *Propheta* in Spiritu S. præuidit, & Ecclesiæ etiam Veteris T. ad confirmandam & consolandam illius in futurum Messiam fidem & spem, per hunc psalmum propheticum commendauit, vt ad v. 1. iam diximus. Et recte obseruauit *Brentius*, Dauidem hunc versiculum sic enunciare, perinde ac si coram videret Apostolos tam inter Iudæos, quam inter gentes circumire, & gloriam nominis Dei per Christum patefactam, prædicatione sua illustrare: vnde Spiritus S. respiciat maxime tempus, quo circumtulerint Apostoli euangelium inter omnes gentes. *Rivetus*: Additur, inquit, affixum pronomen *noster*, in quo etiam continetur *fidei* & *obsequii protestatio*, præsertim ab homine Israelita. Quamuis enim omnium hominum Dominus sit Deus, specialiter tamen se Israelitarum Dominum, tanquam populi, quem acquisiuerat, profitebatur, illique eum *suum Dominum* agnoscebant. *c*) *Quam!* Intendit, vt Ps. 3, 2. Exclamatio ex profunda meditatione & admiratione tanti mysterii & maiestatis diuinæ profecta. *d*) *magnificum, illustre* & *gloriosum*. LXX. Vulg. Ar. *admirabile*. Aeth. *valde celebratum est*. sic v. 10. cf. Ps. 76, 5. Ex. 15, 6. 10. 11. Ier. 14, 3. &c. *S.* sc. per opera tua, quæ in Euangelio prædicantur & celebrantur. *e*) *nomen tuum* sanctum & venerandum Deut. 28, 58. *Kimchi*: i. e. *quam gloriosus tu es* כי שמו הוא והוא שמו *nam Nomen Dei dicit ipsum Deum, & ipse est is, quem nomen dicit. Nomen Iehoua magnificum*, inquit *S.* non sunt literæ & syllabæ nominis, sed ipse Deus, per nomina sua adpellatus & celebratus: quia nihil de Deo prædicari aut laudari potest sine mentione nominis eius alicuius. Est itaque idem, ac si diceret: *Tu o Deus, qui nomine tuo Iehoua adpellaris, & Dominus noster, magnificus es &c. f*) non vt olim in Aegypto tantum, aut Iudæa s. terra Canaan, Ps. 76, 2. ps. 147, 19. 20. sed *in vniuersa terra*: ita vt per totum orbem terrarum tua celebretur gratia, sapientia, potentia & gloria in Christo mirabiliter demonstrata, 1 Tim. 3, 16.

3 אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם׃ מִפִּי עוֹלְלִים וְיֹנְקִים
4 יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם׃ כִּי־
אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר
כּוֹנָנְתָּה

vt propterea cum DEO Patre Christum quoque adorent Ps. 97, 7. Phil. 2, 10. Heb. 1, 6.

℣. 3. *l*) *Ex ore paruulorum s. infantium*, cum ratione *annorum & ætatis*, vt Ier. 6, 11. c. 9, 20. Ps. 17, 14. Thren. 4, 4. tum ratione *morum & simplicitatis infantilis*, coll. Es. 28, 9. 1 Cor. 1, 26. 27. c. 3, 1. Laudibus scil. tibi & Christo tuo cantatis *ex ore infantium* Matth. 21, 15. & discipulorum Luc. 19, 37-39. & Euangelio adnunciato *ex ore Apostolorum*, qui simplicitate puerulis similes Matth. 11, 25. Marc. 10, 15. mente licet deinde adulti ac perfecti essent 1 Cor. 14, 20. homines scil. simplicis fidei & infantilis animi, ne ætate quidem infantili exclusa, sed singulariter hic potius inclusa; quia, vt *S.* ait, adultorum & infantium *in spiritualibus* eadem ratio est, coll. Matth. 18, 3. Admiranda nimirum illa laudatio Christi, & prædicatio Euangelii, *ratione ministerii sui*, hic primum a Propheta celebratur. *m*) *& lactentium* Ioel 2, 16. quos ad tertium etiam annum lactarunt Hebrææ matres 2 Macc. 7, 27. cf. Gen. 21, 8. 1 Sam. 1, 22-24. &c. Vt adeo non magna hic opus sit solicitudine, *num lactentes etiam Christo Hosanna acclamauerint?* Cum procul dubio factum sit, vt *S.* notat p. 44. vt in tanto concursu populi (Matth. 21, 8. seqq. & Luc. 19, 37. seqq. descripto) vtriusque sexus infantes, qui adhuc vbera sugebant, & vix loqui poterant, in brachiis attulerint, & Iesum illis ostenderint; atqui hi, siue portantes, siue pueros clamantes imitati, cum motu diuino vocem infantili ore ediderint. *n*) Targ. *fundasti*. Syr. *firmasti*. al. *firmiter constituisti* s. decreuisti (coll. Esth. 1, 8. 1 Par. 9, 22. Ps. 2, 2.) *robur* & fortitudinem regni tui Ps. 29, 1. ps. 96, 6. 7. quod nec portæ inferorum expugnabunt Matth. 16, 18. Quia Euangelium, ratione virtutis suæ, *sceptrum potentiæ* est Ps. 110, 2. s. robur fundatum & inexpugnabile Luc. 21, 15. Rom. 1, 16. 2 Cor. 10, 4. At LXX. Vulg. Ar. Aeth. vt Matth. 21, 16. *parasti s. perfecisti laudem*, quam *laudis* significationem nomini Hebræo עז quidam tribuunt 2 Par. 30, 21. sed præter necessitatem. Hinc *S.* intelligit *robur oris*, i. e. vocem vel laudem fortiter, clare & intrepide editam; q. d. Tu ita potenter & sapienter *dispensasti* & gubernasti, ac Spiritu tuo sancto mouisti *os etiam infantium & lactentium, vt robusta, clara & intrepida voce oris sui* κράζοντες s. *clamantes* Matth. 21, 15. laudem Christo tuo canerent. *o*) *propter hostes tuos* Ps. 6, 8. ps. 7, 5. 7. qui scil. verbo Euangelii & laudibus Christi aduersabantur, quos etiam distincte describit Psalmus II. *p*) *ad compescendum* scil. Ez. 30, 10. Am. 8, 4. LXX. Vulg. *vt destruas*, eosque compescas & inexcusabiles reddas, eo quod tantæ verbi tui luci & virtuti non crediderunt, qua tamen ad fidem & ad laudem tuam pueri etiam & infantes, ætate & simplicitate tales, illuminati & permoti sunt. Vide pluribus hoc declarantem Paulum 1 Cor. 1, 25.-29. *q*) *inimicum* Ps. 9, 7. *& vltorem sui* s. vindictæ cupidum Ps. 44, 17. per quem *Bohlius*, *Caluinus*, aliique *diabolum* intelligunt, qui *satanas* s. *aduersarius* Dei & Ecclesiæ eius perpetuus est, & *se vltorem* toti generi humano struxit, & adhuc struit perniciosissimas insidias, & *inimicus* s. *hostis* absolute passim in Scripturis dicitur, coll. Zach. 3, 1. 2 Iob. 1, 6. 7. 1 Par. 21, 1. Matth. 13, 39. Luc. 10, 19. At *Schmidio* vtrumque nomen singulare *collectiuum* est, pro plurali, qui præcessit; intelligitque secundum circumstantias huius facti in N. T. *Pontifices, Pharisæos, Scribas & antistites Iudæorum*, ita repletos inimicitia & vindictæ cupiditate aduersus Christum, vt cædem etiam eius iam molirentur. Matth. 21, 23. 46. Marc. 11, 18. Luc. 19, 39. 48.

℣. 4. *r*) *Bohlius* ex sententia sua, quam breuiter ad v. 2 innuimus, ita: *Quia ego Messias, ad dextram tuam exaltatus videbo &c.* Causaliter etiam Targ. LXX. Vulg. *Quoniam videbo*; sed sine commodo nexu cum antecedd. vel conseqq. Melius itaque Schmid. aliique aduerbialiter: *Quum* vel *Quando* (Gen. 4, 12. Ex. 7, 9. Num. 23, 9. &c.) *adspicio & pie considero cælos*, Gen. 15, 5. Iob. 35, 5. &c. vt cohæreat hic versus cum versu 5. subintellecto tantum verbo *Dico*, vel *tum dicere cogor apud me*, Quid est homo &c. coll. simili ellipsi Cant. 5, 3. Postquam nimirum Ecclesia Christi vnum magnificentiæ diuinæ opus proposuit, quo eam admirandam fecit in vniuerso mundo v. 2. dum ex ore infantium & lactentium disposuit robur laudis v. 3. iam *ad alterum*, magis etiam admirandum accedit, quod est *ineffabilis Christi*, prius exinaniti, *exaltatio*. Quod breuius v. 4. & 5. propositum, deinde v. 6--9. per oppositionem s. quandam comparationem exinanitionis & exaltationis, amplius exponitur. *s*) *Stupendum* illud *opus* & artificium *digitorum tuorum* Ps. 102, 26. Es. 40, 12. c. 48, 13. *t*) *lunam* ps. 104, 19. ps. 148, 3. *u*) *& innumeras ferme stellas* Gen. 15, 5. *x*) *quas parasti*, vel, vt *S.* habet, *firmasti*, h. e. sine corruptione, certo suo loco, & iusto ordine ac mirabili motu in cælis tuis *disposuisti* ps. 9, 8. Deut. 32, 6. Quando hæc, inquam, intueor, & simul cogito, quod non tantum alias creaturas ignobiliores, sed istas maxime nobilissimas, Christo tuo, vt homini, post humillimam exinanitionem exaltato subieceris, non possum quin exclamem v. 5. *Quid est homo!* &c. Ceterum *Solis*, siderum omnium nobilissimi, nulla hic fit mentio, l. quod sec. *Caluinum* &c. nocturno tempore hæc meditatio a Dauide instituta sit, quum Sol sub horizonte lateret, coll. ps. 1, 2. ps. 119, 62; l. quod sec. *Tilium* per noctem hic hymnus cantaretur, coll. Es. 30, 29. Col. 2, 16. 17. Heb. 8, 5. c. 10, 1. Es. 66, 23. l. quod sec. *Schmid.* vt posterius hemistichium de nocturna, ita prius de diurna cæli contemplatione loquatur, h. m. *Quando suspicio cælum*, prout illud interdiu apparet cum Sole suo; *noctu* autem *Lunam* &c.

תרנה

g) Difficile comma incipit; cuius verba ante omnia declaranda erunt, vt de sensu constet. Plerique *relatiue* & *in primo casu*, vt Targ. Syr. *qui dedisti* s. conspicuam & notam fecisti gloriam tuam &c. LXX. vero, Vulg. Ar. Aeth. *causaliter*: *quoniam* eleuata est, vt Deut. 3, 24. 1 Sam. 2, 23. Ez. 23, 20. &c. At *S.* cum sequenti suffixo *in Genitiuo* (vt Ps. 33, 12. &c.) sed paullo durius: *cuius* gloriam (*tuam*) dare est vel sit &c. *h*) qui *dando* sc. *dedisti*, vt habent *Targ.* & *Syr.* Sæpe enim *post infinitiuum verbum finitum subintell.* & supplendum venit, vt Ex. 20, 8. Es. 37, 19. c. 57, 17. Ez. 24, 5. Coh. 8, 9. &c. LXX. Vulg. Ar. Aeth. Luth. &c. *impersonaliter & passiue*: quoniam *exaltata* s. *eleuata est* gloria tua; quod in Hebraismo non prorsus insolens. vid. Ex. 9, 16. &c. At *Schmidio*, vt modo innuimus, Infinitiuus absolutus est & nominascens: *cuius laudem* vel *honorem dare est* vel *fit* super cælis, h. e. cui confitentur & laudem etiam Angeli in cælis dicunt, coll. Ios. 7, 19. Ioh. 9, 24. adde Ps. 29, 2. 9. *i*) *qui dando dedisti excellentiam, maiestatem*, gloriam & *honorem tuum*. Ps. 21, 6. ps. 145, 5. 1 Par. 29, 25. Aeth. quam exaltata est *magnitudo laudis tuæ*. *k*) *supra cælos tuos*; Ps. 57, 6. 12. ps. 113, 4. ps. 148, 13. Ita vt laudibus nominis tui, propter Christum, repleta sint terra & cælum, Ecclesia scil. militans & triumphans. Apoc. 5, 9. 12. 13. c. 12, 10. 11. Hunc sensum præferimus cum *Schmidio*, qui ita: Nobis, inquit, præ aliis placet sententia, quæ de honore Angelorum, Iehouæ *super* vel *in cælis* dato & dando pro mysteriis operis redemtionis per Christum, exponit. In hæc enim mysteria etiam Angeli desiderant introspicere 1 Pet. 1, 12. & notificatur etiam principatibus & potestatibus in supracælestibus multifaria sapientia Dei Eph. 3, 10.

11,19.&c.& cf. Dan.7,13. Ez. 1,26. *b) quod* ita gratiose *visitas* & exaltas *eum*. Non sane ex merito pro se ipso (inquit *S.*) sed ex iure filiationis, ineffabilis hæc exaltationis gratia est. cf. verbum Gen.21,1.

כוננתה׃ מה־אנוש כי־תזכרנו ובן־אדם כי תפקדנו׃ ה
6 ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרהו׃
7 תמשילהו במעשי ידיך כל שתה תחת־רגליו׃ צנה
8
9 ואלפים כלם וגם בהמות שדי׃ צפור שמים ודגי הים
עבר

Ex. 4, 31. Ier. 15, 15. ps. 106, 4. Ruth. 1, 6. Alii, vt *Geierus* & *Tillius*, indicari hic putant gratiosissimum Dei Filii in carnem aduentum, intimamque eiusdem cum carne vnionem, vt in illa, velut domicilio aut templo suo habitaret omnis diuinitatis plenitudo corporaliter Col. 1, 19. c. 2, 9. coll. Luc. 1, 68. 78. sed simplicior Schmidii sententia est, & sic facilior totius textus cohærentia.

℣. 6. *c*) S. *Carere quidem fecisti eum* paullulum præ angelis. vel *Destitui quidem eum voluisti* paullulum *a Deo*; ratione scil. vsus s. fruitionis diuinæ maiestatis & gloriæ, qua sese exinaniuit. Phil. 2, 7. *Piel* (1) Coh. 4, 8. cf. *Kal* Deut. 2, 7. c. 15, 8. ps. 23, 1. ps. 34, 11. prou. 13, 11. Neh. 9, 21. adeoque sec. LXX. Vulg. & OO. Versiones *Minuisti*, aut minorem & inferiorem reddidisti *eum Angelis*. *d*) *paullulum*. non in perpetuum, sed *ad breue & exiguum* exinanitionis *tempus*, præsertim in acerbissima passione & morte, Phil. 2, 8. cf. Hos. 1, 4. ps. 2, 11. ps. 37, 10. Et licet status exinanitionis Christi per annos triginta tres durauerit, tamen exiguum tempus est, respectu æternæ gloriæ, quam mox in exaltatione est consecutus. *e*) Luth. Geier. aliique: *a Deo* destitui fecisti eum, prout in cruce ipse conquestus est ps. 22, 2. Matth. 27, 46. At LXX. Vulg. & OO versiones, item Apostolus Hebr. 2, 7. 9. *minorem eum reddidisti paullulum præ Angelis* s. *infra Angelos*; quia Christus in passionibus suis non tantum Angelis aliquamdiu caruit, sed etiam illis inferior factus est, vt illorum fortitudo sua maior esset, coll. Matth. 26, 53. Luc. 22, 43. Sic quoque nomen אלהים eædem Versiones ps. 97, 7. per *Angelos Dei* exprimunt, & Paulus Ebr. 1, 6. consentientibus quoque Iudæis interpretibus. Alii vero cum *Coccejo* vocem *Elohim* latissime hic positam censent, vt & *Deum verum*, & alios sic analogice *dictos deos* (siue in cælis, siue in terris 1 Cor. 8, 5.) *angelos* scilicet & Iudæorum quoque *antistites* ps. 82, 1. 6. qui eum morti dederunt, comprehendat. vid. Sal. van *Till* h. l. *f*) *sed* mox, absoluto opere redemtionis, *gloria* ps. 3, 4. ps. 24, 7. *& honore* ps. 21, 6. ps. 145, 5. 12. (quo caruit in exinanitionis statu Es. 53, 2.) h. e. per *synonymiam emphaticam*, infinita & diuina gloria ac maiestate. cf. Dan. 7, 14. Matth. 28, 18. Ioh. 1, 14. *g*) Vulg. aliique: *coronasti*. al. *coronabis eum*, ad dextram maiestatis tuæ gloriose exaltatum Ebr. 1, 3. 1 Tim. 3, 16. velut triumphatorem, & Regem Regum, ac Dominum dominorum Apoc. 19, 16. ita vt Angeli quoque eum adorent ps. 97, 7. Ebr. 1, 6. Verbum Hebr. confer Cant. 3, 11. ps. 5, 13. ps. 21, 4. ps. 65, 12. *Vau conuersiuum* hic & sequenti versu 7. subintelligitur, vt Hos. 8, 12. c. 6, 1. nec semper immediate futuro suo præfigitur.

℣. 7. *h*) *Dominari* tu, Deus pater v. 2. *facies*, vel (subintell. *Vau conuersiuo*, vt v. 6.) *fecisti eum*. Dan. 11, 39. coll. ibid. v. 3. 5. Act. 2, 36. data nimirum ei suprema potestate & dominio super omnia, quæ sunt in cælis & in terra. Matth. 11, 27. c. 28, 18. Ioh. 5, 26. 27. c. 13, 3. cf. etiam ps. 2, 8. &c. Verbum in Kal est *imperare, dominari* Gen. 3, 16. Prou. 16, 32. vnde participium *Moschel*, Dominans s. *Dominator* sæpius inter titulos Christi est. vid. 2 Sam. 23, 3. Es. 40, 10. Ier. 30, 21. Mich. 4, 8. c. 5, 1. Zach. 6, 13. *i*) *in opera manuum tuarum*, sine vllius exceptione: vnde sub iis non solum ignobiliores creaturæ v. 8. 9. sed etiam cæli v. 4. & Angeli ps. 103, 21. 22. ps. 104, 4. continentur. *k*) *omnia* namque, cælestia, terrestria & infera Phil. 2, 9-11. volentes & nolentes, fideles & hostes ps. 110, 1. Angelos bonos & malos Eph. 1, 20-22. 1 Petr. 3, 22. mortem etiam & infernum 1 Cor. 15, 25. 26. 54. 55. Apoc. 20, 14. Nihil enim Pater excepit, quod ei non subiecerit Hebr. 2, 8. Id quod plenissime tandem, vt Paulus docet, omnibus constabit 1 Cor. 15, 25. 27. Hæc autem de CHRISTO intelligenda esse, tam luculenter idem testatur Apostolus Hebr. 2, 5. seqq. vt non possit id doceri luculentius. Cui proinde in os contradicunt, qui de alio, quam de Christo hæc explicant; vt recte censet *Calouius* p. 949. *l*) *posuisti* 2 Sam. 19, 29. ps. 88, 7. *m*) *sub pedes eius*: ita, vt omnia eum vel humillima subiectione & obsequio venerentur Deut. 33, 3. ps. 99, 5. vel etiam inuiti, vt hostes, imperium tamen eius detrectare nequeant. cf. Ios. 10, 24. ps. 18, 39. ps. 91, 13. ps. 110, 1. Luc. 10, 19. Rom. 16, 20. Vide sis etiam Darii mensam pedibus Alexandri victoris subiectam apud *Curtium* lib. 5. c. 2.

℣. 8. *n*) *Greges* etiam ouium & caprarum. (1) hac forma. cf. tamen Num. 32, 24. & not. Es. 60, 7. Ez. 45, 15. *o*) *& armenta* s. *boues* (7) Deut. 7, 13. Es. 30, 24. Prou. 14, 4. diuitias veterum Gen. 12, 16. *p*) *omnia*. Quemadmodum, inquit *Schmid.* prouidentia diuina per hæc nobilitatur & collaudatur, quod etiam ignobilissimas creaturas, *passeres* & *gramina agri* curat Matth. 6, 30. c. 10, 29. ita dominium Christi non parum extollitur, quod sese super omnes, etiam ignobilissimas creaturas extendit, ita, vt nihil quidquam ab eo excipiatur. *q*) Vulg. *insuper &*, vel, *immo etiam* Gen. 44, 9. Hos. 12, 12. *r*) *bestias agri* s. feras. Deut. 28, 26. ps. 50, 11. Ier. 27, 6. Mich. 5, 7. Christi enim, Domini, terra est, & plenitudo eius ps. 24, 1. 1 Cor. 10, 26. 28. De forma nominis שדי vid. not. Es. 56, 9.

℣. 9. *s*) *Volucres cæli*, Gen. 1, 20. c. 7, 14. Leu. 14, 4. Deut. 4, 17. Matth. 6, 26. *t*) Gen. 1, 26. ps. 89, 26. Vide exemplum huius dominii a Christo in pisces exerciti Mat. 17, 27. Luc. 5, 4. 6. Ioh. 21, 6. seqq.

℣. 5. *y*) *Quid est homo*, miser ac ærumnosus. Gen. 4, 26. ps. 9, 21. Iob. 7, 1. 17. coll. Es. 17, 11. Ier. 30, 15. *Calou.* p. 950. Cum miratur hierepsaltes, *Quid est homo ille adflictus & ærumnosus, quod memor es eius?* &c. eo spectat illa admiratio, quod is, qui tam adflictus fuit *in exinanitione*, tanta *gloria & honore* deinde coronatus sit, vt omnia pedibus eius subiiciantur, omnibusque ipse *Dominus summus* præficiatur v. 7. vid. Hebr 2, 6. seqq. Ceterum hæc verba etiam ps. 144, 3. non de indiuiduo aliquo homine, sed æque, vt h. l. *de natura humana in se spectata*, loquuntur, prout illa cum Deo eiusque natura comparata, pro nihilo reputanda aut habenda est. Vnde non mirum, quod hæc verba *hoc loco de filio hominis in personam filii Dei adsumto*, alibi vero de puris hominibus vsurpantur: cum communis omnium natura sit; vt *S.* p. 49. probe obseruauit. *Geierus*: Voci huic, inquit, respondet σὰρξ Ioh. 1, 14. *z*) *quod* tu, Iehoua pater v. 2. *memor eius es*, vel *recordaris eius*. Gen. 8, 1. ps. 9, 13. ps. 136, 23. scil. ita, vt cælos etiam v. 4. & omnia v. 7. eidem subieceris. Conf. ps. 22, 2. vbi deserens homo Christus Deum sui recordari petit, inquit *Geierus*. *a*) *& filius hominis*, non quilibet, vt alias, v. c. 1 Reg. 8, 39. Es. 56, 2. aut mortuus, vt Ez. 2, 1. 3. c. 3, 1. &c. sed idem *homo Christus*, per consuetam Scripturæ synonymiam h. l. designatur, qui natus ex Maria Gal. 4, 4. *hominis naturam* gerit, ceteris Adami filiis per omnia similem Hebr. 2, 14. Aeth. *soboles matris viuentium*, ex Gen. 3, 15. cf. supra ps. 4, 3. not. Hinc Christus passim in N. T. sic dicitur. vid. Matth. 8, 20. c. 9, 6. c. 16, 13. c. 10, 23. c. 11, 9.

℣. 5. מה אנוש כי Sic 1. 2. 5. non male. ita כך קבלתי *sic accepi*. Cf. ps. 5, 13. 14, 9. verum sine codicum suffragiis.

℣. 6. תעטרהו Sic punctauit 1. cum nota ... ℣. 9. צפור *defect.* requirit *Mas. impr.* Leu.

י עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים׃ יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־

א הָאָרֶץ׃ ט לַמְנַצֵּחַ עַל־מוּת לַבֵּן מִזְמוֹר

2 לְדָוִד׃ אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לִבִּי אֲסַפְּרָה כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ׃

3 אֶשְׂמְחָה וְאֶעֶלְצָה בָךְ אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃ בְּשׁוּב־אוֹיְבַי

4 ה אָחוֹר יִכָּשְׁלוּ וְיֹאבְדוּ מִפָּנֶיךָ׃ כִּי־עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי

6 יָשַׁבְתָּ לְכִסֵּא שׁוֹפֵט צֶדֶק׃ גָּעַרְתָּ גוֹיִם אִבַּדְתָּ רָשָׁע שְׁמָם

מָחִיתָ

x) Aeth. *& quidquid ambulat.* ὁ διαπορευόμενα, *quacunque transeunt* per vias maris, s. in mari natando vagantur. cf. Es. 23, 2. y) *semitas* Iob. 6, 18. 19 *marium* & omnium vndarum ps. 69, 35. Gen. 1, 10. *Geierus*: Meminit bestiarum, volucrium & piscium; vt plena sit viuentium creaturarum distributio, iuxta tria, quae incolunt, elementa, terram, aerem, aquam. Sic in prima quoque Adami inauguratione Gen. 1, 18. & Noachi benedictione. Gen. 9, 2. & sec. *Calouium*, vt sciamus, dominium Christi extendere sese etiam ad ea, quae extra Ecclesiam sunt, & Messiam illis quoque dominari, sed longe eminentiori ratione, quibus Adam in statu integritatis praeerat, vt dominium amissum nobis etiam, membris suis, vicissim restituat; coll. Rom. 14, 6. 9. 11. 1 Cor. 8, 6. c. 10, 26. 28. Alii omnia haec v. 8. 9. figurate accipiunt, & per *greges ouium* fidelium coetus, per *boues* laboriosos Ecclesiae doctores, per *bestias agri* feros homines Es. 11, 6. 9. per *pisces* Leuiathanem Es. 27, 1. &c. intelligunt. Sensum tamen litteralem hic a Spiritu S. intentum, & retinendum putamus; etsi commodam ad illa adplicationem non respuimus.

✱. 10. z) Merito itaque exclamamus iterum & concludimus: *O Iehoua, Domine noster* &c. vid. v. 2. a) cf. Zach. 14, 9.

Ps. IX, ✱. 1. b) Vid. ps. 4, 1. Hab. 3, 19. c) S. *super Muth-Labben*, velut *instrumento*, vt ps. 5, 1. ps. 8, 1. quod *Pfeiffero* in D. V. aliisque genus carminis, vel *cantilenae initium* fuisse videtur, coll. ps. 57, 1. & praef. in hunc librum §. 6. Al. *super morte* (ps. 48, 15. Gen. 25, 32. Iud. 5, 18.) *filii*; ap. sec. *Bohlii* coniecturam, *Absalomi*, nec non Sebae, ceterorumque adversariorum, immo & Ammonitarum clade: quo-

modo satis diuersa coniunguntur. Alii itaque: *super morte istius Filii*, de quo Ps. II. & VIII. nempe Christi, & de victoria per illam parta; Al. vero: super morte *pro filio* s. *propter filium* Dei; coll. ל Leu. 19, 28. c. 21, 11. Num. 6, 7. Iob. 30, 25. Ita *Till* in specie *de martyribus*, pro veritate Euangelii de Christo, in vltima angustia s. persecutione Ecclesiae occubituris, coll. v. 13. & 10. cum Dan. 12, 1. At de *martyribus* quidem *Christi* psalmum hunc passim explicauit B. *Lutherus*, locis apud *Calouium* citatis. *Syra* inscriptio habet: *De Christo, solium ac regnum suum suscipiente, hostemque abolente* (cf. Apoc. 11, 17. c. 12, 10.) & Ar. *De mysteriis filii: propter gloriam Messiae eiusque resurrectionem ac regnum, atque interitum omnium refractariorum.* primum comma est e versione Graeca: ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ, quam *Aethiopica* etiam sequitur. Sed illi male Ebraica עַל־מוּת pro vna dictione acceperunt, sicut etiam isti, qui *de iuuentute filii* id interpretantur. Lectorem pluribus incertissimis Rabbinorum aliorumque coniecturis diutius morari nolumus, v. c. *de morte Beni*, Cantoris 1 Par. 15, 18. aut *barbari* cuiusdam, sic dicti *Regis*, it. *de morte Labani* per anagramma, quod *Grotio* placuit: neque enim illa omnia ad huius psalmi phrasin & argumentum quidquam faciunt. Lepidiorem coniecturam *Kimchi* adfert (cui *Tarnou. Nold. Lightfootus*, et in praefatione §. 7. diximus, & plures adstipulantur) לַבֵּן non *de filio*, sed de praepositione aut nomine בֵּין *inter, intermedietas*, & sic *de morte Goliathi* hunc locum accipiens, qui אִישׁ הַבֵּנַיִם *vir duorum exercituum intermedius*, seu *Duellator*, vt ita loquar, 1 Sam. 17, 24. dicitur. praeiuerat ei Chaldaeus: *super morte viri, qui prodibat e medio exercituum*; cf. eundem etiam ad v. 6. Sed neque ad caesi Goliathi circumstantias omnia huius psalmi referri possunt, neque quadrat ad illud tempus huius psalmi 12. versus. Tunc enim Dominus vel *Arca foederis* nondum singulariter in arce *Sion* habitabat; vt alia taceamus. Vndecunque vero Dauid occasionem arripuerit, (inquit *Maius*) aut quandocunque psalmum fecerit, hoc negari nequit. *Goliathum typum esse Satanae & Antichristi* - - Res ipsa & emphasis verborum v. g. רָשָׁע, quod κατ᾽ ἐξοχὴν designat τὸν πονηρὸν, ἀντικείμενον καὶ ὑπεραιρόμενον 2 Thess. 2, 3. 4. 8. demonstrant luculenter, *Christum triumphatorem, & iudicem hostium introduci vniuersalem*, & Ecclesiam, victoriam Domini laete concelebraturam. &c. Oecon. V. T. p. 741. seq. Et *Hieronymus* ad h. l. *Iste psalmus*, inquit, *totus in persona Ecclesiae per Prophetam de Antichristo cantatur.* Vaticinatus nimirum erat Dauid ps. VIII. de dominio Christi vniversali, omnibusque ei subiiciendis. Ne quis igitur putaret, nihil certaminis Ecclesiae N. T. superfuturum esse, luctam eius cum aduersariis, lacrimas & preces, & laetissimum eandem exitum, hic describit: ita quidem, vt sec. *Schmidii* lemmata I. *Gratias Deo agat* pro hostium suorum auersione v. 2 - - 7. II. Orbi & pii similiter *iustum Dei iudicium promittat* v. 8 - - 11. Cui proinde III. *confiteri* pii debeant v. 12 - - 15. cum contra IV. *impii* male sint *perituri* v. 16 - - - 21. *Geierus* vero duas psalmi partes constituit: I. *Gratiarum actionem* v. 2 - - - 13. II. *Petitionem* v. 14. - - fin. d) vid. ps. 3, 1. ps. 4, 1. &c.

✱. 2. e) ps. 6, 6. ps. 7, 18. f) ps. 111, 1. ps. 119, 10. ps. 138, 1. animo integro & sincero ps. 32, 2. in spiritu & veritate Ioh. 4, 24. cf. Deut. 6, 5. g) *enumerabo* ps. 2, 7. ps. 66, 16. q. d. vt nullum eorum sine laude transmittatur. h) *omnia mirabilia tua*, ps. 26, 7. qui *mirabilis* es Es. 9, 5. & solus *mirabilia* facis ps. 72, 18. cum in opere creationis, tum in redemtione & conseruatione tuorum. conf. Es. 55, 8. 9. Rom. 11, 33. 1 Tim. 3, 16. quamuis ob hominum infirmitatem illa omnia enumerari non possint ps. 40, 6. Iob. 5, 9.

✱. 3. i) ps. 4, 8. ps. 5, 12. ps. 31, 8. k) *in te*, ceu materiam gaudendi praebente, & *per te*. cf. ps. 32, 11. ps. 33, 1. Neh. 8, 10. Phil. 4, 4. Targ. *in Verbo tuo.* cf. 1 Cor. 1, 30. 31. l) ps. 7, 18. ps. 61, 9. m) *o Altissime* & summe Deus. ps. 18, 14. ps. 47, 3. ps. 89, 28. ps. 91, 2. &c.

✱. 4. n) *Cum enim reuersi sint.* S. *Pro eo, quod reuersi sunt*, & metu diuinitus incusso terga verterunt. ps. 6, 11. ב sic notat *caussam* s. potius rationem & motiuum gaudii, vt 2 Par. 16, 7. c. 28, 6. &c. aliis aduerbium temporis: *Cum conuerteretur* &c. vt ps. 3, 1. ps. 4, 2. 4. Ios. 6, 5. quia totum hunc psalmum, vt propheticum, de futuris accipiunt, coll. Es. 12, 1. seqq. Apoc. 10, 7. cf. not. v. 1. o) Ps. 3, 8. p) ps. 35, 4. ps. 40, 15. q) *impingent* itaque porro. vel ita vt *impegerint.* S. *impegerunt.* subintell. *Vau conuers.* & euentuali, vt ps. 8, 6. 9. Ex. 15, 5. Iud. 2, 1. Verbum cf. Ier. 20, 11. Prou. 24, 16. Dan. 11, 19. r) ps. 6, 12. ps. 21, 11. ps. 68, 3. s) *a conspectu tuo*, tq. irati & iusti vindicis. v. 5. cf. v. 20. ps. 21, 10. ps. 68, 2. 2 Thess. 2, 8.

✱ 5. t) *Fecisti namque.* 1 Reg. 8, 31. u) *ius* s. *iudicium meum.* ps. 17, 2. Mich. 7, 9. Targ. *vltionem mei.* x) Vulg. *& caussam meam.* Ier. 5, 28. ps. 76, 9. ps. 140, 13. Ar. *Iudicasti mihi, & vindicasti.* vt per synonyma & iustum iudicium, & eius executio designetur. LXX. cf. cum Luc. 18, 7. 8. y) Vulg. *sedisti super thronum*, s. *tribunal.* cf. Es. 16, 5. ps. 47, 9. Apoc. 20, 11. z) tq. *index iustitiae* s. *iustus*, vt habent Targ. Syr. At participialiter LXX. Vulg. *qui iudicas iustitiam.* v. 8. ps. 7, 12. ps. 50, 6. Es. 11, 3. 4.

✱. 6. a) Instar iusti & seueri iudicis *obiurgasti*, Vulg *Increpasti* & compescuisti *gentes.* Targ. *gentes Philistaeorum.* cf. not. v. 1. & verbum Es. 17, 13. b) *perdidisti* ps. 5, 7. ps. 119, 95. c) Targ. *impium Goliathum*, typum diaboli & antichristi Es. 11, 4. vid. not. v. 1. At Syr. collectiue: *impios.* cf. v. 18. ps. 1, 6. ps. 37, 17. 20. ps. 68, 3. ps. 104, 35. *Till* in specie contumaces Iudaeos, coll. ps. 2, 11. d) cf. Ex. 17, 14. Deut. 9, 14. e. 29, 19. 2 Reg. 21, 13. & Ex. 31, 33. Num. 5, 13. Deut. 25, 6. ps. 109, 13.

Ps. IX, ✱. 1. עַל־מוּת Velut vnam vocem עַלְמוּת scribunt 1. 2. 5. 6 9. 10. 20. & *Mas. Erff.* verum vt *A. Esra* h. l. idemque & *M. I.* ad ps. 48, 15. nos docent) contra: *Mas.* Vid. superius ad textum not. לַבֵּן per *Rbhiagerescht.* 14. & *Ber.* Cf. not. ps. 4, 1. ✱. 3. אֶשְׂמְחָה וְאֶעֶלְצָה־בָךְ sic 1. 3. & sic fu. 5.

✱. 4. בְּשׁוּב אוֹיְבַי ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. יִכָּשְׁלוּ וְיֹאבְדוּ sic 1. 2. non male.

7 מחית לעולם ועד: האויב תמו חרבות לנצח וערים
8 נתשת אבד זכרם המה: ויהוה לעולם ישב כונן
9 למשפט כסאו: והוא ישפט־תבל בצדק ידין לאמים
10 במישרים: ויהי יהוה משגב לדך משגב לעתות
11 בצרה: ויבטחו בך יודעי שמך כי לא־עזבת דרשיך
12 יהוה: זמרו ליהוה ישב ציון הגידו בעמים עלילותיו:
13 כי־דרש דמים אותם זכר לא־שכח צעקת עניים:
14 חננני יהוה ראה עניי משנאי מרוממי משערי־מות:
15 למען אספרה כל־תהלתיך בשערי בת־ציון אגילה
בישועתך

29, 10. ps. 102, 13. 27. *p*) *paravit* ps. 7, 13. & *firmavit* iure ac iustitia Es. 9, 6. c. 16, 5. cf. ps. 89, 15. ps. 93, 2. ps. 97, 2. ps. 103, 19. Syr. *& paratum est*, Targ. *in calis* (ps. 11, 4.) *paratum est* tri-

ענוים קרי

bunal eius &c. *q*) *ad universale & novissimum iu-*
dicium ps. 1, 5. Coh. 11, 9. c. 12, 14. Dan. 7, 9. 10. *r*) Vulg. *thronum* vel *tribunal suum*. ps. 45, 7. Thren. 5, 19. vid. Matth. 25, 31. Apoc. 20, 11. ℣. 9. *s*) *Ipseque* in Christo Act. 17, 31. ps. 72, 1. Ioh. 5, 22. 27. *t*) *iudicabit orbem terrarum*. i. e. sec. Targ. *populum terra*. cf. Es. 13, 11. ps. 90, 2. Gen. 18, 25. LXX. ut Act. 17, 31. *u*) i. e. *iuste*, ut sequens *in rectitudinibus*, est æquissime & *rectissime*. cf. Es. 11, 4. ps. 72, 2. ps. 96, 13. *x*) ps. 2, 1. ps. 7, 8. 9. 1 Sam. 2, 10. *y*) ps. 17, 2. ps. 96, 10. ps. 98, 13. Prou. 1, 3. ℣. 10. *z*) S. *Erit enim*. cf. similis apocope Hos. 13, 14. *a*) v. 2. Targ. *Verbum Domini*, ut v. 8. *b*) LXX. Vulg. Ar. *refugium*. Syr. *domus* s. *locus refugii*. proprie *locus altus*, munitus, & *sublimis*. Targ. *munimentum*. Deut. 2, 36. Es. 33, 16. ps. 18, 3. cf. ps. 37, 39. Prou. 18, 10. *c*) *contrito* s. *oppresso*. ps. 10, 18. ps. 74, 21. *d*) LXX. Vulg. resoluto tropo: *adiutor*. Ar. *& adiutorium eius*. *e*) LXX. Vulg. *in opportunitatibus*. opportuno *tempore*, *in angustia*. Targ. Syr. *temporibus angustia*. in mediis tribulationibus. ps. 10, 1. Coh. 3, 11. Es. 33, 2. ps. 138, 7. ὁ, ἐν εὐκαιρίαις. Quo respicit Apostolus Hebr. 4, 16. *Till* pro sententia (de qua ad v. 1.) temporibus *angustia illius extrema*. coll. Dan. 12, 1. Deut. 32, 36. Es. 59, 16. 17. Nullum tamen tempus ab hac promissione excludendum est, coll. 1 Cor. 10, 13. Matth. 28, 20. ℣. 11. *f*) S. *Vnde confident*, Vulg. *Et sperent in te* ps. 4, 6. *Van centelussinum*, ut ps. 2, 10. Mal. 3, 6. *g*) Syr. *omnes cognoscentes*. Vulg. *qui noverunt*. sc. vere & practice. ps. 1, 6. ps. 36, 11. 1 Sam. 2, 12. Es. 51, 7. 1. Dan. 11, 32. &c. *h*) ps. 8, 2. ps. 91, 14. Prou. 18, 10. *i*) *non enim dereliquisti*, aut adhuc *relinquis*, sed potius clementissime audis atque protegis. cf. Ios. 1, 5. Es. 49, 14-16. *k*) eos, *qui* sincere *quærunt te* humili pœnitentia & fide. ps. 14, 2. ps. 34, 6. 11. ps. 69, 33. ps. 119, 2. Es. 55, 6. 7. LXX. ut Hebr. 11, 6.

℣. 12. *l*) *Vos* itaque, qui Deum quæritis & cognouistis v. 11. *psallite Domino*, ps. 7, 18. Apostrophe pii adfectus, ut ps. 30, 5. ps. 47, 7. &c. *m*) Targ. *qui Schechinam suam habitare fecit in Sion*. visibiliter quasi præsens ad Arcam fœderis, illic in tabernaculo repositam 2 Sam. 6, 17. cf. ps. 2, 6. ps. 74, 2. ps. 76, 3. &c. *n*) *indicate*, nunciate etiam *inter populos* & gentes orbis. Es. 12, 4. Ier. 50, 2. *o*) mirabilia *facta* s. *opera*; Ar. *miracula eius*. Ier. 32, 19. ps. 66, 5. ps. 105, 1.

℣. 13. *p*) *Quoniam*. *Caussam* laudis DEI dicit; vel etiam *materialiter* accipi potest: *Quod* nimirum &c. *q*) *quærens* est. Sicut enim pii *quærunt Deum* v. 11. ita ipse requirit & *vindicat eorum sanguinem*. ps. 10, 15 Gen. 9, 5. 2 Par. 24, 22. LXX. ut Luc. 11, 15. *r*) *sanguines* & cædes, nempe, ut Targ. addit, *iusti* vel *iustorum*. cf. Gen. 4, 9. Deut. 33, 43. ps. 72, 14. ps. 79, 16. Apoc. 6, 9. 10. *s*) *eorundem* sc. sanguinum vel cædium. Ita *Geierus*. At Targ. *iustorum memor* vel *recordatus est*. ps. 8, 5. Ex. 2, 24. *t*) Negatione hac fortius adfirmatur antecedens oppositum. cf. Es. 49, 14. 15. ps. 10, 11. *u*) cf. ps. 34, 18. Gen. 4, 10. Ex. 3, 9. 2 Reg. 5, 3. 5. &c. *x*) Vulg. *pauperum* s. *miserorum*. al. *mansuetorum*. cf. v. 19. ps. 16, 12. 17. Es. 61, 1. &c. Supplet vero hic *Schmidius* ante sequentem versum, *Dicentium*: Miserere mei. cf. v. 15. ps. 6, 2. 3. ps. 5, 8. 9. &c.

℣. 14. *y*) *Miserere* itaque *mei* porro, neque sec. merita mea, sed gratiam tuam, meamque miseriam mecum age. (1) hac forma. cf. ps. 4, 2. ps. 25, 16. *z*) oculis commiserantibus, ut ps. 25, 18. ps. 84, 10. 1 Sam. 10, 11. *a*) S. *ab osoribus meis*. Syr. *qua ab hostibus meis*, scil. mihi infertur. ps. 35, 18. ps. 18, 18. al. ut Geierus: *propter* osores meos, coll. ps. 5, 9. & simili מן ps. 12, 6. &c. *b*) *qui extollis me* ps. 18, 49. cf. ps. 3, 4. *c*) *de portis mortis*, & quasi de faucibus orci. cf. Es. 38, 10. ps. 107, 18. Iob. 38, 17. ℣. 15. *d*) *Vt enumerem* s. *annunciem*, sicut propositum erat v. 2. ps. 73, 28. *e*) ps. 35, 28. ps. 51, 17. &c. *f*) ubi olim, ut nunc in curiis, conuentus populi, iudicia & conciones habita fuerunt. cf. Gen. 23, 10. Deut. 22, 19. Es. 29, 21. Ier. 26, 10. c. 38, 7. Am. 5, 10. Prou. 31, 31. Ruth. 4, 1. Nectendum autem hoc est cum sequentibus sec. accentus. *g*) Targ. *congregationis* s. Ecclesiæ *Sion*. cf. Gal. 4, 36. al. *Hierosolyma*. cf. Zach. 9, 8. & not. Num. 21, 25. Es. 1, 8. Mich. 1, 13. &c. in oppositione ad *portas mortis* supra v. 14. *h*) *vt exsultem* ps. 2, 11. ps. 13, 5. Hab. 3, 18.

d) ps. 10, 16. Mich. 4. 5. Dan. 12, 3. ℣. 7. *e*) *Quod ad hostem* attinet. cf. similem constr. ps. 11, 4. ps. 18, 31. 2 Sam. 4, 10. 2 Reg. 35, 12. &c. Al. *in Vocativo*, coll. 2 Reg. 9, 5. & *Till*. cum Belgis sarcastice & interrogative: *O hostis*, num, sicut intenderas, *consummata sunt vastationes in sæculum*? Num *urbes evertisti*? *Perüitne memoria earum in perpetuum*? Sed commodius alii ad Deum & iudicium eius aduersus hostes, hæc referunt. vid. *Geierus* h. l. *f*) *consummata sunt*, *finem* nunc *habent* & *desierunt*. Gen. 47, 18. Deut. 1, 16. Iob. 31, 40. *g*) *desolationes*. Ez. 36, 4. 10. 33. Mal. 1, 4. ps. 102, 8. *h*) *in perpetuum* v. 19. ps. 49, 10. Es. 13, 20. c. 15, 8. *i*) *Et eas urbes*. Vulg. *& ciuitates eorum*, np. hostium. cf. Es. 15, 1. 12. Ap. 16, 19. *k*) tu, o iuste iudex & vindex v. 5. *destruxisti*, q. d. *radicitus euertisti*, *euulsisti*. Proprie namque de plantis dicitur. cf. Ier. 1, 10. c. 12, 17. c. 42, 10. c. 45, 4. 2 par. 7, 20. *l*) *periit memoria eorum* hostium v. 6. Till *eorum*, ciuitatum, & *ipsi*. Sic etiam *suffixum femin.* habent Syr. & Ar. Totalis clades s. interitus significatur, ut v. 6. cf. Deut. 32, 26. ps. 34, 17. ps. 41, 6. ps. 109, 15. Iob. 18, 17. *m*) *& ipsi*, vel *ipsorum* inquam. Similis *pleonasmus* pronominis emphat. Num. 14, 32. 1 Sam. 20, 42. Ex. 34, 11. Prou. 22, 19. & c. 23, 15. LXX. Vulg. Ar. *cum sonitu*. male, ex rad. המה ps. 46, 4. 7. Aeth. *una* s. *pariter* omnes.

℣. 8. *n*) *At Dominus*. v. 2. in oppositione ad deletos s. extinctos hostes. v. 7. cf. ו *aduersatiuum* ps. 3, 4. ps. 5, 8. &c. Targ. At *Verbum Domini*. sic v. 10. *o*) *in æternum*, ut Rex in throno suo, *sedebit* v. 5. & *permanebit*. ps. 2, 4. ps. 10, 16. ps. 29, 10.

℣. 7. נתשת per *Kam*. 3. 6 9. 10. 14. 20. contra *Mas*. 1. *Erff*. & *Ind*. *Bas*. f. 61. col. 4. ℣. 9. ישפט־תבל sic a 7. 8. 32 & sic, f. 5. Reliqui contra sensum ישפט תבל præter 1. qui ita והוא ישפט־תבל 6. 9. 10. 13. 20. ℣. 11. כי־לא עזבת דרשיך sic 1, ℣. 12. זמרו per *Mun*. 2. 3. ℣. 13. כי per *Mahp*. 2. 3. לא per *Makk*. 1. 3. 5. 7. 8. 10. 20. ℣. 14 חננני per *Pat*. 6. 9. (qui vero in marg. per *Kam*) 10. 13. 17. 18. 20. 22. quasi esset in Piel; quomodo R. *Iudam* quoque legisse perhibet *M. I.* יהוה Sic per *Rbhia* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 20. 21. 22. 23. Reliqui per *Psik kadmatum*.

16 בישועתך׃ טבעו גוים בשחת עשו ברשת־זו טמנו
17 נלכדה רגלם׃ נודע יהוה משפט עשה בפעל כפיו
18 נוקש רשע הגיון סלה׃ ישובו רשעים לשאולה כל־
19 גוים שכחי אלהים׃ כי לא לנצח ישכח אביון תקות
כ ענוים תאבד לעד׃ קומה יהוה אל־יעז אנוש ישפטו
21 גוים על־פניך׃ שיתה יהוה מורה להם ידעו גוים
א אנוש המה סלה׃ י למה יהוה תעמד
ב ברחוק תעלים לעתות בצרה׃ בגאות רשע ידלק

עני

Pppp כר א

sed ad alium, quam in quo quis antea fuerat, e. c. 2 Par. 18, 25. Sic cf. Iob. 1, 21. et not. Ier. 40, 5. Vix tamen aliter

קרי עניים

ה׳ במקום א׳

Psalm. X.

accipi potest hic psalmi locus, nisi spectes vlti-

i) *in salute*, vel *propter salutem tuam* mihi præstitam. Ps. 13, 6. ps. 20, 6. 1 Sam. 2, 1. ב *caussam* gaudii notat, vt Ps. 5, 11. Ps. 7, 7. &c. Ceterum vti post v. 13. Schmidius, ita hic Tillius supplet, *dicendo* vel *dicturus*: Demersæ sunt gentes v. 16.

v. 16. *k*) S. Contra *submersa sunt*. Ex. 15, 4. Ier. 38, 6. Ps. 69, 3. 15. *l*) vid. v. 6. *m*) Eadem locutio & ellipsis Ps. 7, 16. *n*) *in reti*. Ps. 25, 15. *quod* Ps. 10, 2. Ps. 142, 4. LXX. Vulg. Ar. *in laqueo isto, quem* absconderunt. *o*) Ps. 31, 5. ps. 64, 6. Metaphora a venatoribus. *p*) *captus, comprehensus* est. Coh. 7, 26. Iud. 15, 4. Es. 8, 15. *q*) *pes eorum*. Vt aues aut feræ pedibus illaqueari solent. Ps. 25, 5.

v. 17. *r*) *Notus nunc factus*, vel *Cognitus est* insigniter, ideoque celebratur *Dominus* ps. 74, 5. ps. 76, 2. Ezech. 38, 23. Prou. 3, 23. *s*) *iustitiam* namque *exercuit*, vel quod *iudicium fecit*, v. 5. Deut. 32, 36. Asyndeton ex adfectu lætitiæ oriundum, vt etiam in sequentibus. *t*) i. e. propriis machinationibus suis Ps. 7, 4. *u*) *illaqueatus, irretitus est* impius. Sic plerique ex *Niphal*, a rad. יקש, coll. Deut. 7, 25. Es. 8, 15. c. 28, 13. Ier. 50, 24. Ps. 141, 9. Prou. 6, 2. At *Gusset*. p. 533. *illaqueauit* Deus impium, ex rad. cognata נקש, coll. Deut. 12, 30. 1 Sam. 28, 9. Ps. 38, 13. Ps. 109, 11. *x*) Vid. v. 6. Ps. 1, 1. *y*) *Meditatio!* vel *o rem meditatione dignissimam!* (4) Ps. 19, 15. ps. 92, 4. *z*) *Ita sane!* v. 21. Ps. 3, 3.

v. 18. *a*) *Reuertentur*, Vulg. *Conuertantur*, in Optatiuo, vt LXX. in Imperatiuo, nimirum a me oppressio repulsi iusto iudicio & zelo Dei v. 4. Ps. 6, 11. Ceterum *redeatur* quidem interdum a termino, ad quem ventum erat, sed

mum iudicium, in quo reprobi, *quoad animam ex inferno reducti*, mox illuc post resurrectionem corporum redire cogentur; vt monuit *Gusset*. p. 834. *b*) vid. v. 6. 17. *c*) *ad inferos*, *infernum* proprie dictum, vt Num. 16, 30. 33. Es. 5, 14. c. 28, 15. Hos. 13, 14. cf. Ps. 6, 6. Prou. 1, 12. Es. 38, 10. *d*) Syr. & Vulg. *&* omnes gentes, sc. impiæ et incorrigibiles. v. 16. 20. 21. cf. Apoc. 11, 18. c. 14, 8. c. 19, 15. *e*) Vulg. *quæ obliuiscuntur Deum*, malitiose *obliuiscentes* (2) Es. 65, 11. Targ. *quæ oblitæ sunt timoris Domini*. cf. Ps. 50, 22. Iob. 8, 13. Rom. 1, 18. 19. c. 2, 14. 15.

v. 19. *f*) *Non enim in perpetuum*, etsi auxilium aliquamdiu differat Deus, et premantur pii. v. 7. Ps. 74, 19. ps. 103, 9. *g*) *obliuioni dabitur* apud Deum v. 13. Anthropop. vt v. 13. Ps. 10, 11. ps. 13, 2. Thren. 5, 20. cf. Es. 49, 14. 15. ὁ ἐπιλησθήσεται, vt Luc. 12, 6. *h*) *inops & afflictus*, auxilium diuinum anxie *desiderans* et expectans. Ps. 72, 4. 12. 13. ps. 113, 7. ps. 140, 13. Es. 14, 30. *i*) *spes* et exspectatio Ps. 40, 2. ps. 62, 6. Iob. 5, 16. *k*) v. 13. Ps. 12, 6. Es. 31, 7. *l*) recte Targ. Syr. &c. *non peribit*, repetita negatione ex præced. membro, vt Ps. 1, 5. Deut. 33, 6. cf. not. Es. 23, 4. c. 28, 27. Ez. 11, 11. &c. & de verbo aut phrasi Ps. 112, 10. Prou. 10, 28. Iobi 8, 13. c. 14, 19. *m*) *in æternum*. v. 6. Ps. 21, 6. ps. 111, 3. 10. Ad rem cf. Ps. 25, 3. Hab. 2, 3. Luc. 18, 7. 8. Apoc. 6, 11. &c.

v. 20. *n*) *Exsurge* itaque *o Domine!* Ps. 3, 8. ps. 7, 7. ps. 10, 12. &c. *o*) *ne* denuo *inualescat* aut *præualeat* Ps. 18, 18. ps. 52, 9. ps. 68, 29. Dan. 11, 12. *p*) Targ. *homo impius*. Till. Antichristus. cf. v. 21. 2 Par. 14, 10. et not. ps. 8, 5. *q*) *iudicentur* et puniantur. cf. v. 5. Ps. 58, 11. 12. Ez. 36, 19. *r*) vid. v. 6. 16. 18. *s*) *coram facie*, s. *in conspectu tuo*. cf. v. 4. Ps. 34, 17. Iob. 6, 28.

v. 21. *t*) *Pone* s. *incute* illis Ps. 141, 3. Bellicum puto, inquit *Gusset*. p. 246. vt Ps. 3, 7. ps. 140, 6. Es. 15, 9. c. 22, 7. *u*) *terrorem*. Ita sec. *Kri* Targ. Schmid. &c. vt Gen. 9, 2. Deut. 26, 8. c. 34, 12. Ier. 32, 21. At sec. *Cthibh* seu ה finale cum præced. Sægol, LXX. Vulg. Syr. Ar. Aeth. Constitue illis Domine *legislatorem*, quod Bohlius coniungit: *constitue* illis *ad timorem Magistrum*, coll. Ioel 2, 23. Al. *nouaculam*, vt Iud. 13, 5. c. 16, 17. 1 Sam. 1, 11. coll. Es. 7, 20. et Ez. 5, 1. seqq. Sed prius, ceu simplicius, merito retinemus. *x*) *vt sciant*, cognoscant et sentiant impiæ *gentes* v. 6. 20. cf. Ps. 4, 4. Ex. 14, 4. 18. Ez. 5, 13. Hos. 9, 7. *y*) Targ. *quod homines sint*. Ellipsis particulæ כי, vt Zach. 8, 23. *vt miseros homines* se esse sentiant. cf. supra v. 20. Ps. 8, 5. ps. 10, 18. & Es. 31, 3. *z*) *ipsi* sint. Gen. 6, 2. Coh. 1, 9. 10. 17. &c. *a*) v. 17. vid. not. Hab. 3, 3.

Ps. X, v. 1. *b*) *Quare?* Est monentis ac *supplicantis*, vt Ps. 22, 2. ps. 88, 15. Iob. 13, 24. etc. Atque hic sec. Hebræos *incipit psalmus* X. quod et stili diuersitas suadet; apud Græcos vero, Vulg. Ar. et Aeth. ob argumenti vicinitatem, psalmus IX. continuari putatur. Vnde in sequentibus psalmis illi semper vnum minus numerant, vsque ad Ps. CXLVII. ex quo duos fecerunt. Conf. Præf. in hunc librum §. 12. Continet autem hic psalmus, vt *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 99. scribit, *preces Ecclesiæ pressæ, rogantis ac sperantis liberationem ab hoste impio, æternum sibi regnum pollicente, & verba contumeliosa tumido ore eloquente*: per quem hostem *Antichristum* intelligunt *Calouius*, *Geierus*, *Tillius*, aliique. Conf. not. Ps. 9, 1. et infra v. 16. 18. cum Apoc. 11, 15. *Schmidio* in lemmatibus hic *preces* sunt *Ecclesiæ contra impios suos et miserorum piorum persecutores*. Quorum I. insolentiam, blasphemias et fraudes prolixe *describit* v. 2--11. II. Contra illos Deum *inuocat* v. 1. 12-15. et III. exauditione precum et interitu persecutorum, se et miseros *consolatur* v. 16--18. *Occasionem* huius psalmi Dauidi natam putat *Tillius* e lectione Deut. 32, 36. *Bohlius* ad Absalomi rebellionem et Achitophelis perfidiam refert, vt iam ad Ps. 9, 1. diximus. *c*) *Calouius*: Aduersus impium insolentem *Christus Rex* excitatur: sic Tillius ex v. 16. coll. Es. 33, 22. *d*) Velut homo, ad quem caussa non pertinet: qui laboranti succurrere non vult, aut etiam ferre opem non potest. cf. Ps. 38, 12. ps. 71, 11. Ier. 14, 8. 9. Luc. 10, 31. 32. *e*) *quare* (repet. ex præced. vt Ps. 3, 2.) *occultas*, abscondis sc. *faciem tuam*. Targ. *abscondis te in habitaculo sanctorum*. Syr. *&* *auertisti adspectum tuum*. cf. v. 11. Es. 1, 15. Thren. 3, 56. al. *conniuebis*; vt Ez. 22, 26. Prou. 28, 27. *f*) vid. Ps. 9, 10.

v. 2. *g*) *In elatione* Ps. 46, 4. s. *superbia*. Vulg. & LXX. *Dum superbit* impius. cf. Ps. 31, 19. ps. 73, 6. Es. 13, 11. &c. *h*) *impii* v. 3. vid. not. Ps. 9, 1. 6. 17. et de superbia ac insolentia Antichristi, hic v. 4. seqq. 2 Thess. 2, 4. coll. typo Es. 14, 13. 14. *i*) *persequitur* iste (impius miserum; vt Gen. 31, 36. 1 Sam. 17, 53.) Al. vt Tig. Cocc. cum LXX. Vulg. Syr. &c. *ardet* vel *incenditur* (zelo et indignatione in impios) *pauper*; coll. Ps. 39, 4. Ier. 20, 9. Prou. 29, 2. 2 Cor. 10, 29. 2 Pet. 2, 8. minus bene: nam דלק *ardorem actiuum*, qualis est in igne, non passiuum, qualis in materia, denotat. cf. etiam not. Ps. 7, 14.

---

v. 15. בישועתיך *plene* 1. 6. 9. 10. 20. v. 16. ברשת per *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. v. 17. נודע per *Mahpach milel* 7. 8. 22. 23. quæ & *B. Ascheris* lectio forte est. Ceterum ד per *Kam*. 2. et 24. sec. *Mas. impr*. Ps. 76, 2. sed contra *Mas*. 1. h. l. v. 19. לעד per *Kam*. 1. 2. 6. 9. 10. 12. 14. 16. 20. 21. 22. 23. sic su. 5.

3 עני יתפשו במזמות זו חשבו׃ כי־הלל רשע על־תאות
4 נפשו ובצע ברך נאץ ׀ יהוה׃ רשע כגבה אפו בל־
5 ידרש אין אלהים כל־מזמותיו׃ יחילו דרכו ׀ בכל־
6 עת מרום משפטיך מנגדו כל־צורריו יפיח בהם׃ אמר
7 בלבו בל־אמוט לדר ודר אשר לא־ברע׃ אלה ׀ פיהו
8 מלא ומרמות ותך תחת לשונו עמל ואון׃ ישב ׀
במארב חצרים במסתרים יהרג נקי עיניו לחלכה
9 יצפנו׃ יארב במסתר ׀ כאריה בסכה יארב לחטוף עני
י יחטף עני במשכו ברשתו׃ ודכה ישח ונפל בעצומיו
חלכאים

דרכיו קרי

ידכה קרי

z) *non quærit*, vel *nihil quidquam curat*. v. 13. 14. Vel, vt ex antecedd. & conseqq. supplent Targ. & Aeth. *non quærit Deum*, vt Ps. 14, 2. ps. 24, 6. ps. 78, 34. 2 Par. 16, 12. a) *sine Deo* sunt omnes cogitationes eius: vt אין ponitur Ex. 21, 11. Deut. 32, 4. Ps. 88, 5. Thren. 5, 3. Vel omnes cogitationes eius hæ sunt: *non est Deus*; qui scil. malitiam ipsius sit puniturus. Nam existentiam Dei fatetur infra v. 11. cf. Ps. 14, 1. ps. 36, 2. b) Syr. *in omnibus cogitationibus eius*. v. 2. Ier. 23, 20. Se namque super omnia effert, & loco Dei suspiciendum postulat. 2 Thess. 2, 4. v. 5. c) Geierus cum Luth. *Permanent* s. *perdurant* consuetudines eius, coll. Iob. 20, 21. At Schmid. *Dolores pariunt*, Tig. *Cruciatum adferunt*; Cocc. *terrent* viæ eius Ps. 29, 8. d) i. e. actiones & *instituta eius* Ps. 1, 1. Hos. 4, 9. Prou. 3, 31. e) Prou. 6, 14. quia semper cædes & interitum bonorum quærunt Es. 59, 7. 8. Prou. 1, 16. seqq. f) *altitudo*, S. *sublime quid*, i. e. altissime et longissime a mente impii absunt. cf. 2 Reg. 19, 22. Ps. 56, 3. g) *iura & iudicia tua* Ps. 36, 7. ps. 48, 12. ps. 119, 20. 30. 39. &c. Quemadmodum enim impius Deum ipsum non quærit v. 4. Ita nec eius curat iudicia. h) *e conspectu ipsius*. cf. e contrario 2 Sam. 22, 23. Ps. 18, 23. & ps. 51, 5. i) *ad omnes hostes suos* quod attinet. Tig. *In omnes aduersarios suos*. Ps. 6, 8. k) S. *exsufflat in eos*: flatu qs. abigit, & minis quoque eos se perditurum confidit; vel & *belli ignem* inter eos *sufflat & incendit*. Ez. 21, 36. Prou. 29, 8. v. 6. l) Vnde *dicit* & cogitat *in animo suo* v. 11, 13. Ps. 14, 1. Deut. 8, 17. Zeph. 1, 12. m) *non dimouebor*, scil. ab hac felicitate & gloria mea. vid. Apoc. 18, 7. & cf. Ps. 30, 7. Deut. 32, 35. Es. 41, 7. &c. n) *in generationem ac generationem*, s. in continuas generationes, sc. *ero*; vel *erit* ac succedet mihi. Ex. 17, 16. Es. 13, 20. c. 60, 15. o) *qui non sit in malo*. Al. repetito ex præced. hemistichio: non mouebor in perpetuas generationes, *quia non ero* in malo. cf. Deut. 3, 24. 1 Sam. 2, 23. Ez. 39, 29. c. 23, 20. & not. Zach. 8, 20. p) cf. Ex. 5, 19. 2 Sam. 16, 8. Ps. 41, 2. Am. 6, 3. v. 7. q) *Exsecratione*. Tig. *Periurio*. Gen. 26, 8. Leu. 5, 1. Num. 5, 27. Deut. 29, 18. 20. Indicatur, inquit *Geierus*, blasphema impiorum lingua, qua periuriis & profanatione sacrorum nominum iniurii sunt in Deum & proximum, quem vel peierando decipiunt, vel ipsum, quomodocunque aduersantem, extreme exsecrantur, dirisque deuouent. *Till.* speciatim intelligit anathematismos antichristianos aduersus dissentientes. r) Rom. 3, 14. cf. Ps. 5, 10. s) *& fraudibus* Ps. 5, 7. t) *& dolis* (;) Ps. 55, 12. Ps. 72, 14. u) *sub lingua* & sermone *eius* sunt vel occultantur. Ps. 140, 4. Cant. 4, 11. al. *sub lingua*, i. e. *in animo* & pectore *eius*, coll. Ps. 66, 18. sed metaphora ducta est a serpentibus, qui saliuam s. venenum paruis pelliculis sub lingua & dentibus habent, idque in vulnus dentibus factum infundunt. x) Ps. 7, 15. y) Ps. 5, 6. ps. 55, 11. v. 8. z) *Sedet in insidiis*, vt Ios. 8, 9. Iud. 9, 34. 35. 2 Par. 13, 13. cf. hic v. 9. Prou. 1, 11. a) *atriorum* Ez. 40, 19. Neh. 13, 7. vel *villarum & pagorum* Leu. 25, 31. Ios. 19, 8. Es. 42, 11. i. e. sec. Tillium, *Ecclesiarum*; sicut Ps. 65, 5. habitare *in atriis Dei* est esse membrum Ecclesiæ. &c. b) *in latebris* Ps. 17, 12. Ps. 64, 5. c) *trucidat, interficit*. cf. Ps. 44, 23. d) *innocentes* Ps. 15, 5. & testes veritatis. vid. Ps. 94, 21. e) *oculi ipsius* respiciunt; vel *oculos suos* impii occultant, e latebris prospicientes. f) LXX. Vulg. Ar. *in pauperem*, vel *præsidio destitutum*, q. d. *in turbam cæsam* vel *percussorum*; quia compositum esse putant Kimchius, Bohlius aliique, quod et defendit *Geierus* h. l. Al. ex rad. Arab. חלך *ater*, *niger*, *infaustus* & *miser fuit*, (vnde *nox atra*, *opus infaustum*, & *vita misera* s. abiecta illis dicuntur) intelligunt *tristes* ac *mœstos* ob corruptos Ecclesiæ mores. Ita *Tillius* h. l. (3) v. 10. 14. Sic Hebr. מחשכים pro *ærumnis* s. *miseriis*, Ps. 74, 20. Ps. 143, 3. g) LXX. Ar. Vulg. & Syr. *respiciunt* vel *intenti sunt*. al. *occultant se*, e latebris suis insidiantes. cf. Ps. 56, 7. Prou. 1, 11. 18. Ps. 37, 32. v. 9. h) *Insidiatur* Ps. 59, 4. cf. hic v. 8. i) *in latebra* v. 8. Ps. 17, 12. Hab. 3, 14. k) *veluti* rapax & truculentus *leo* Ps. 7, 3. l) *in fouea* vel *lustro suo*. Ier. 25, 38. Iob. 38, 40. m) *Insidiatur* inquam. Deut. 19, 11. n) *vt rapiat* (3) bis h. l. & Iud. 21, 21. o) oppressum & *miserum*, ope destitutum v. 2. p) *rapit* etiam &c. q) *cum trahit eum*, instar aucupis aut venatoris, *reti suo* Ps. 9, 16. Ps. 28, 3. cf. similis constr. cum ב *instrumenti* Hos. 11, 4. Iob. 24, 22. c. 40, 25. Al. *quum* impius *contrahit rete suum*. ita cf. Deut. 21, 3. Iud. 5, 14. 2 Reg. 22, 34. v. 10. r) *Ita vero atteritur*, *conteritur*. Kal. (1) Niph. Ps. 38, 9. Ps. 51, 19. s) *deiicitur*, *deprimere se cogitur*. Es. 51, 23. Ps. 44, 26. Thren. 3, 20. t) *& cadit per robustos* impii adseclas & opitulatores, coll. Ps. 135, 10. vel construe: *& incidit in robustos* dentes vel vngues *eius*, veluti leonis v. 9. prout femininum etiam substantiue; vel per ellipsin substantiui declarandum, positum est Es. 41, 21. et sicut *in manus* vel *gladium incidere* dicuntur, qui deprehensi illis sunt. e. c. Iud. 15, 18. 2 Sam. 24, 14. Ier. 20, 4. &c. Targ. *in fortitudinem insidiarum eius*.

k) v. 9. Ps. 14, 6. ps. 18, 28. l) Aeth. *& capiuntur* s. *miseri*, vt supplet S. Sic LXX. Vulg. &c. *comprehenduntur*. 1 Sam. 23, 26. c. 12, 13. c. 19, 4. 8. Al. optatiue: *Capiantur* itaque, vel *comprehendantur* impii in versutia sua, coll. Ps. 7, 16. ps. 9, 16. Prou. 5, 22. sed prius præferimus in hoc contextu. m) S. *per inuentiones*, al. *in machinationibus* vel *sceleratis consiliis*. v. 4. Ps. 37, 7. ps. 139, 20. cf. verbum Deut. 19, 19. n) *quas*. Ps. 9, 16. ps. 12, 8. o) S. *excogitant* impii. Ps. 21, 12. ps. 140, 3. 5. Ier. 11, 19.

v. 3. p) S. *Nam gloriatur* impius, vt Ps. 44, 9. Ier. 9, 22. 23. q) vid. v. 2. 4. r) *ob concupiscentiam*, desiderium, v. 17. Ps. 112, 10. s) *anima sua*: quod omnia ex impio voto succedant. cf. Ps. 27, 12. Prou. 21, 10. & ad phrasin Es. 26, 8. Ps. 21, 3. t) LXX. & Vulg. impers. *& auaro*. Es. 56, 11. Ier. 6, 13. Hab. 2, 9. 2 Petr. 2, 3. *benedicitur* ab assentatoribus Es. 66, 3. Al. *& auarus benedicit*, i. e. *maledicit* Domino, coll. Iob. 1, 11. a. *benedicit sibi*, Deut. 29, 18. Al. vt Cocc. Lex. 118. *& auaro benedicit* improbus; i. e. laudat & felicem dicit eum, qui aliud, quam regnum Dei & iustitiam eius quærit, & in eo quæstu prosperos successus habet. &c. cf. Mal. 3, 14. 15. u) S. *spernit*. al. imperson. blasphemes *contemnitur* vel *irritatur* Dominus. Num. 14. 11. c. 16, 30. Deut. 32, 19.

v. 4. x) *Impius* v. 2. 3. y) *pro altitudine* Am. 2, 9. & *superbia* Coh. 7, 8. *nasi sui*. cf. Ps. 131, 1. h. e. sec. Targ. *pro fastu spiritus sui*. Prou. 16, 18. Nota apud Arabes aliosque, etiam in vernacula nostra, phrasis: *elato naso*, h. e. *superbus fuit*, & *altus naso*, pro *fastuoso*. At LXX. Vulg. Ar. Aeth. *sec. multitudinem iræ suæ*, vt Ps. 2, 5. z) *non*

Ps. X, v. 2. יתפשו cum *Psik* 1. 5. 24. & *Ber.* sec. analogiam & *Mas.* coll. not. Ps. 13, 3. Ceteri omittunt. v. 3. ובוצע *plene* fe. 1. & fu. 5. sec. *Mas.* 1. נאץ sine *Psik* 1. 3. 11. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 4. בגבה per *Beth* loco *Caph* 6. 9. (qui tamen *Caph* habent in marg.) & 20. ידרוש *plene* 5. sic fe. 1. sec. *Mas.* 1. v. 1. לחילכה *plene* 1. forte ex male adplicata *Mas.* sua, *Ers.* item atque *impr.* vltimam potius respiciente syllabam, quæ hic scribitur cum *He*, alibi vero in suffixo masc. 2. personæ sing. sine eo. v. 9. לחטוף sic per *Chatephpat.* 1. 3. 5. 21. 22. 23.

11 חלכאים: אמר בלבו שכח אל הסתיר פניו בל־ראה
12 לנצח: קומה יהוה אל נשא ידך אל־תשכח עניים:
13 על־מה נאץ רשע אלהים אמר בלבו לא תדרש:
14 ראתה כי־אתה עמל וכעס תביט לתת בידך עליך
יעזב חלכה יתום אתה היית עוזר: 15 שבר זרוע רשע
16 ורע תדרוש־רשעו בל־תמצא: יהוה מלך עולם ועד
17 אבדו גוים מארצו: תאות ענוים שמעת יהוה תכין לבם
18 תקשיב אזנך: לשפט יתום ודך בל־יוסיף עוד לערץ
אנוש מן־הארץ: יא א למנצח לדוד ביהוה

חסיתי Pppp 2 פר ב

חל כאים קרי | עניים קרי

Ps. 13, 4. Hab. 1, 3. q) *vt reddas* suo tempore, & vlciſcaris piis illatas iniurias Ier. 17, 10. c. 32, 19. 2 Theſſ. 1, 6. r) vindice *manu tua.* v. 12. Targ. *vt præmium bonum iuſtis reddas*

Pſalm. XI.

manu tua.

u) Kimchi, vt ad v. 8. diximus, *turba fractorum* ſ. contritorum, q. d. חיל כאים, ex rad. כאה. cf. Eſ. 16, 7. Pſ. 109, 16. Prou. 15, 13.

v. 11. x) *Dicit* impius, vt v. 6. 13. y) i. e. oppreſſos non vlciſcetur v. 13. Pſ. 9, 13. 19. Negat itaque ſtulte non tam exiſtentiam, quam prouidentiam Dei. cf. ſupra v. 4. not. z) *auertit* enim & qſ. *occultauit* ab iſtis faciem ſuam, vt videre eos nolit, nec videri ſe velit. Pſ. 27, 9. pſ. 30, 8. pſ. 44, 25. a) Aeth. *ita, vt non videat.* v. 14. Pſ. 64, 6. pſ. 94, 6. b) Pſ. 9, 7. cf. Iob. 22, 13.

v. 12. c) *Surge* itaque *o Domine!* Pſ. 7, 7. pſ. 9, 20. d) *o Deus!* v. 11. Pſ. 5, 5. pſ. 7, 12. Eſ. 9, 5. e) ad feriendos & coercendos aduerſarios meos. vid. Pſ. 9, 8. Ex. 7, 5. 2 Sam. 18, 28. Pſ. 138, 7. Targ. *confirma iusiurandum manus tuæ.* Sed remotius hoc eſt, etſi conferas Ex. 17, 16. Deut. 32, 40. Pſ. 106, 26. f) vt impius ſibi imaginatur v. 11. g) Pſ. 9, 13.

v. 13. l) *Quare ita impune?* cf. v. 3. Num. 22, 32. Ier. 9, 11. i) vid. v. 4. k) v. 6. 11. l) *te non inquiſiturum* vel *vindicaturum* nequitiam eius. v. 4. 15. cf. v. 11. & Pſ. 9, 13.

v. 14. m) *Vides vtique* omnia, quidquid ille ſibi in contrarium perſuadeat. v. 11. 13. 2 Reg. 9, 26. Eſ. 38, 5. Pſ. 35, 22. Thren. 3, 59. *Omniſcientiam* Dei verbo *videndi* per anthrop. exprimit, inquit *Geierus.* Conf. etiam pſ. 11, 4. Iob. 11, 11. &c. n) *moleſtiam* v. 7. Pſ. 7, 15. Hab. 1, 3. 13. o) *& ægritudinem*, ad triſtitiam & indignationem piis illatam. Prou. 17, 25. Coh. 7, 3. c. 11, 10. p) probe *cernis, adſpicis.* Vulg. *conſideras* Pſ.

LXX. Vulg. *vt tradat eos in manum tuam.* ſed prius præferendum cenſemus. cf. Pſ. 21, 9. s) *in te*, vel *ſuper te* Pſ. 37, 5. t) ſe & totam ſuam cauſſam *deſerit, relinquit*, S. *proiicit.* Syr. *relinquit ſe.* LXX. Vulg. *tibi derelictus eſt.* Aeth. *ſuper te proiectus eſt.* Targ. *in te ſperat.* Ar. *confortatur.* cf. Gen. 39, 6. Eſ. 10, 3. Iob. 39, 11. 14. & Pſ. 55, 23. u) *pauper.* vid. v. 8. 10. x) Vulg. *orphano*, vel *orphanorum.* v. 13. Hoſ. 14, 4. Thren. 5, 3. y) *tu fuiſti, es*, & ſemper *eris*, vel *eſſe ſoles.* z) *adiutor & auxiliator.* Pſ. 30, 11. cf. Pſ. 68, 6. Ioh. 14, 8. v. 15. a) *Contere* ſ. *frange brachium*, i. e. potentiam, robur ac vires & adiutores Pſ. 44, 4. Eſ. 33, 2. Ier. 48, 25. Ez. 30, 21. Zach. 11, 17. Dan. 11, 6. 22. b) v. 2. 3. 4. 13. c) *& ad malum* quod attinet, ſ. *maligni.* Pſ. 5, 5. Pſ. 140, 2. 12. 1 Sam. 25, 3. &c. d) ita *inquiras* v. 13. Pſ. 9, 13. e) Deut. 9, 17. f) vt de medio eam tollas, *nec* amplius *inuenias*, Aeth. *vt non inueniatur.* cf. Ez. 23, 48. Pſ. 37, 36. Iob. 20, 8. Apoc. 16, 20. c. 18, 21. 2 Theſſ. 2, 8. Matth. 13, 41. 41. Similem accentuum nexum cf. Pſ. 17, 3. v. 16. g) *Iehoua* Filius, cum Patre & Spiritu S. cf. not. v. 1. h) *Rex* eſt & erit. Pſ. 2, 6. Pſ. 21, 2. Pſ. 45, 1. Pſ. 146, 10. Zach. 14, 9. Dan. 7, 14. Apoc. 11, 15. i) *ſæculi & æternitatis*, i. e. perpetuus & æternus: vt *fœdus ſæculi* eſt perpetuum Gen. 9, 16. cf. Pſ. 9, 6. 8. Pſ. 21, 5. Pſ. 29, 10. Pſ. 45, 7. Ier. 10, 10. Thren. 5, 19. 1 Tim. 1, 17. Idem iam prædicauerat Moſes Ex. 15, 18. k) *perierunt* olim, & tandem penitus *peribunt* Pſ. 2, 12. pſ. 9, 4. 6. 19. l) *gentes* Pſ. 9, 6. 16. m) *e terra ipſius*, non tantum, vt olim e Cananæa, quam ſibi adproprIauerat Leu. 25, 23. ſed ex vniuerſo etiam orbe terrarum Pſ. 24, 1. cf. Pſ. 21, 11. pſ. 68, 3. pſ. 104, 34. Iob. 38, 13. 15. v. 17. n) *Deſiderium.* cf. v. 3. Pſ. 21, 3. Prou. 11, 23. Eſ. 26, 8. o) v. 12. Pſ. 9, 13. 19. p) Eſ. 38, 5. c. 65, 24. Pſ. 3, 3. 5. pſ. 4, 2. pſ. 6, 10. &c. q) *confirmas*, & certum reddis, *cor eorum.* cf. Pſ. 51, 12. pſ. 57, 8. pſ. 78, 8. 37. 1 Par. 29, 18. *Geierus*: tum verbo & crebra experientia externa auxilii, tum interna Spiritus S. confirmatione. vid. Rom. 8, 26. 1 Ioh. 3, 19--22. r) Luth. Geierus: *quod attendat auris*, vel quod *aduertas aurem tuam.* Pſ. 5, 3. Prou. 2, 2. coll. ſimili ellipſi particulæ כי Pſ. 9, 21. Alii optatiue: *Confirmes* cor eorum, *aduertas* aurem tuam. S. in futuro: *diſpones cor eorum, attendes* aurem tuam. v. 18. s) *Ad iudicandum*, ſ. *vt iudices*, abſoluas & vindices, ceu iuſtus iudex Pſ. 9, 5. cf. Pſ. 7, 9. Eſ. 1, 17. ſcil. *aduertes* aurem tuam, in præced. v. 17. t) *orphanum* v. 14. *& attritum* Pſ. 9, 10. Syr. *pupillos & inopes.* u) S. *vt non addat amplius violentiam exercere*, i. e. *vt non vlterius* vel *iterum* terribilis ſit. cf. Gen. 8, 10. 21. c. 18, 29. c. 25, 1. Am. 7, 8. x) Eſ. 2, 19. 21. c. 47, 12. y) *homo* miſer ac mortalis. cf. not. Pſ. 8, 5. pſ. 9, 21. z) *de terra*, i. e. periphraſtice, *terrenus*, tum quoad ortum Gen. 3, 19. tum quoad terrenam vilitatem. Iob. 4, 19. Ioh. 3, 31. & corruptionem Phil. 3, 19. &c. cf. ſimiles phraſes Pſ. 17, 14. pſ. 80, 14. Pſ. XI, 1. a) Vid. Pſ. 4, 1. b) Pſ. 3, 1. Exponitur hoc pſalmo *tentatio pii*, tum per mundi illecebras (vt *S.* cenſet ex v. 1.) tum perſecutiones v. 2. 3. ſed Deo *confidentis* v. 1. & iuſtum eius iudicium *exſpectantis* v. 4. ſeqq. Sec. *Maii* Oecon. V. T. p. 790. idem cum pſalmi VII. huius quoque XI. argumentum eſt, ſcripti, cum Dauid hinc inde erraret per montes incertis ſedibus, vt crudeles manus filii rebellis effugeret, & ſpiritu prophetico proſpiceret perſecutiones Eccleſiæ Chriſtianæ per Antichriſtum, cuius interitum clare innuat v. 6. coll. Eſ. 34, 8. 9. 10. Vtique hic, vt alibi ſæpius, *prædicitur deſtructio impiorum, & ſalus piorum.* Occaſionem tamen pſalmi cum *Bohlio* aliisque ad 1 Sam. 23, 13. ſeqq. referre malumus. c) Targ. *in verbo Domini* &c. Vid. Pſ. 2, 12. pſ. 36, 8. & cf. pſ. 5, 13. pſ. 55, 23. Subeſt enthymema, quod totius pſalmi fundamentum habet, nempe quod *Spes confiſa Deo nunquam confuſa recedat.*

---

v. 10. חלכאים Sic *Lamed* ſine *Schua* ſcribit 22. & ſic ſe. 2. recte & ſec. analogiam צא *Kri*, cui puncta vocalia ּ ּ perpetuo adcommodata ſunt. Alii cum *Schua*. v. 13. מה ſine *Pſik* 1. 3. רשע Sic per *Merca* 1. 2. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. ſec. analogiam, coll. Pſ. 44, 24. & Pſ. 89, 9. Alii per *Mun.* quod & ipſum analogicum eſt, modo aliud *Mun.* præcedat, vti habent 6. 9. 10. 13. 20. & ſu. 5. Ceterum *Pſik* omittunt 1. 10. 13. 15. 21. 22. 23. contra *Ind. Baſ.* f. 61. b. תדרוש *plene* ſe. 1. ſec. *Maſ.* ſuam & *Erff.* v. 14. ראתה cum adiecto *Pſik* emphatico 6. 9--18. 20--23. quale Iob. 24, 14. וכעס per *Ebhia* 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. incongruo ſenſu. חלכה ſic per *Segol* a. 2. 3. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 20. 22. & ſic ſe. 5. ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* Reliqui per *Tſere.* v. 15. שבר זרוע רשע ורע ſic 1. 3. תדרוש ſic B. *Aſcher*; at תדרש B. *Naphtali*; & תדרוש cum nota לא קרי ſe. 1. & ſic *Maſ. Erff.* רשעו תדרוש ſic 3. & in marg. 6. 9.
v. 17. ענוים ſcribunt & עניים legunt 1. & *Maſ. Erff.* תאות ענוים ſic 2. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 21. 23. & ſu. 5. Cum noſtris accentibus cf. Pſ. 16, 8. pſ. 83, 19.

2 חסיתי איך תאמרו לנפשי נודו הרכם צפור: כי הנה
הרשעים ידרכון קשת כוננו חצם על־יתר לירות במו־
3 אפל לישרי־לב: כי השתות יהרסון צדיק מה־פעל:
4 יהוה בהיכל קדשו יהוה בשמים כסאו עיניו יחזו
עפעפיו יבחנו בני אדם: יהוה צדיק יבחן ורשע ואהב ה
6 חמס שנאה נפשו: ימטר על־רשעים פחים אש וגפרית
7 ורוח זלעפות מנת כוסם: כי־צדיק יהוה צדקות אהב
ישר

נודי קרי

piorum v. 3. vel *allicientes* v. 4. ſeqq. *l*) vid. Pſ. 1, 1. *m*) *intendunt arcum* Pſ. 7, 13. Syr. *impleuerunt arcum*, quod conf. cum Zach. 9, 13. *n*) Pſ. 7, 13. *o*) *ſagittam*, vel *ſagittas ſuas*, vnam poſt alteram. *p*) *ſuper neruum* ſ. *funiculum*, arcubus aptari ſolitum. Iob. 30, 11. Iud. 16, 7. 8. 9. cf. Pſ. 21, 13. Idem ſignificat Arab. & Aeth. יתר, & verbum illis eſt *Tetendit, intendit* arcum. *q*) *ad iaculandum.* Vulg. *vt ſagittent.* Pſ. 64, 5. Num. 21, 30. *r*) *in.* Eſ. 43, 2. c. 44, 16. 19. *s*) *obſcuro*, vnde tela eo minus euitari queunt. Pſ. 91, 6. Eſ. 29, 16. Iob. 3. 6. cf. Pſ. 64, 6. *t*) in *rectos corde.* Pſ. 32, 11. vid. pſ. 7, 11. v. 3. *u*) *Nam fundamenta* (2) Eſ. 19, 10. h. e. non pii tantum & iuſti homines, columina rerum publicarum Prov. 10, 25. ſed ipſæ etiam leges diuinæ & iura nihil valent, coll. Pſ. 82, 5. *x*) *deſtruuntur.* Pſ. 28, 5. pſ. 58, 7. Ez. 30, 4. *y*) *iuſtus* ergo Pſ. 1, 5. *z*) S. *quid fecerit* ſ. *efficeret* contra tantam inſolentiam? Iob. 11, 8. c. 35, 6. Al. cum Vulg. *iuſtus autem quid fecit* aut molitus eſt iniqui? coll. Eſ. 41, 4. Mich. 2, 1. v. 4. *a*) *Geierus*: Reuertitur iam ad primam fiduciæ ſuæ propoſitionem v. 1. eamque munit Dei omniſcientia & iuſtitia &c. ita vt, etiamſi fundamenta videantur ſubruta v. 3. Deum tamen, ceu ſuum defenſorem, adhuc inuictum ſupereſſe gaudeat ac glorietur. *b*) *in ſancto ſuo templo eſt* Pſ. 5, 8. nempe *cælo*, vt mox per epexegeſin dicit. cf. Mich. 1, 2. Hab. 2, 20. *c*) S. *Iehouæ* in cælo thronus; vel *ad Iehouam quod attinet.* cf. 1 Sam. 2, 10. et ſim. conſtr. Pſ. 10, 5. 19. *d*) Targ. *in cælis altitudinis* ſ. altiſſimis. cf. Pſ. 2, 4. Pſ. 115, 3. Pſ. 123, 1. 1 Reg. 8, 23. *e*) eſt *ſolium* vel *tribunal eius*, tq. ſummi Iudicis Pſ. 9, 8. quod aduerſarii neque euertere, nec declinare poſſunt: quia imperium eius ſuper omnia ſe extendit. Pſ. 103, 19. cf. Pſ. 113, 4. 5. Eſ. 66, 1. Ier. 13, 13. *f*) Pſ. 34, 16. 17. Zach. 4. 10. Prou. 15, 3. 2 Par. 16, 9. *g*) pro omniſcientia ipſius *vident* omnia v. 7. Pſ. 10, 14. Pſ. 138, 6. Prou. 5, 21. *h*) *palpebræ eius* (8) Ier. 9, 17. Pſ. 132, 4. Prou. 4, 25. *i*) intime *explorant.* Vulg. *interrogant.* ſic v. 5. vid. Pſ. 7, 10. *k*) *filios Adami* ſ. *homines.* Vid. Pſ. 14, 2. pſ. 33, 13. pſ. 139. totum. Adeoque cum Deus certo exploratam habeat tum ſuorum innocentiam & fidem, tum aduerſariorum fraudes fiduciamque vanam, merito ſperanda eſt piis tempeſtiua liberatio, impiis vero ſupplicium promeritum & horrendum. *Geier.* v. 5. *l*) *Dominus* inquam. v. 4. *Geierus*: Omniſcientiæ diuinæ (v. 4.) iam ſubiungit iuſtitiam, quæ viſa ſcelera impunita, innocentiam vero absque defenſione aut vindicatione transmittere nequit. *m*) *iuſtum* v. 3. Targ. *iuſtos*: eſt enim ſingularis diſtributiuus, vt Pſ. 5, 13. *n*) probat & *explorat* v. 4. Pſ. 17, 3. pſ. 26, 2. Iob. 23, 10. & *adprobat*, quod ex ſequenti oppoſitione patet. Ar. *tentat*: per varias nimirum adflictiones & tentationes, vt conſtet, quis ſincere ipſum diligat. Vid. Pſ. 66, 10. ſeqq. Prou. 3, 12. Hebr. 12, 5. 6. Eſ. 48, 10. Zach. 13, 9. Matth. 10, 37. *o*) *ſed amantem*, & omni animi ſui *habitu* ac propenſione *procliuem.* cf. v. 7. Prou. 17, 19. c. 21, 17. Targ. vt antea pluraliter: *at diligentes.* *p*) *violentiæ.* vid. Pſ. 7, 17. Hab. 1, 2. 3. 9. *q*) *odit* & intime auerſatur *anima eius.* Anthrop. ad fortius exprimendum intimum Dei aduerſus peccata odium: quod Deus per intima & eſſentialia attributa non poteſt non proteruos odiſſe. cf. Pſ. 5, 5. 6. Leu. 26, 11. Eſ. 1, 14. c. 61, 8. & not. Ier. 5, 9. Tantum itaque abeſt, vt ſibi impius ex felicitate ſua Deum propitium promittere poſſit Pſ. 10, 3. quin potius horribile Dei iudicium experietur, niſi longanimitatem ipſius vera pœnitentia ſequatur. Rom. 2, 4. &c.

v. 6. *r*) *Depluet* enim Dominus, vt olim ſuper euerſam Sodomam & Gomorrham Gen. 19, 24. cf. Ez. 38, 22. At R. Iuda in Iaikut parte I. fol. 16. a. hinc probat *diluuium ignis*, de quo cf. not. Pſ. 29, 10. Targ. *demittet pluuias vindictæ.* *s*) v. 2. 5. *t*) Vulg. S. &c. *laqueos*, ὁ. παγίδας, Luc. 21, 35. vt iuſta Dei iudicia nullo modo effugere poſſint, ſed ſuis conſiliis implicentur Pſ. 9, 16. cf. Eſ. 24, 17. 18. Prou. 22, 5. Iob. 18, 9. 10. c. 22, 10. Targ. pluuiæ *ſpirantes* ignem, quia id verbum ſignificat Cant. 2, 16. c. 4, 6. ſed male hic contra accentus. Al. *prunas* ſ. carbones, coll. *Pecham* Eſ. 54, 16. al. *fulmina*, ſed incerta deriuatione. Rectius *Geierus* conferendum monet Ez. 38, 22. vbi pro noſtro פחים (quod etiam *laminas* ſine dubio notat Ex. 39, 3. & Num. 17, 3.) *lapides grandinis maximæ* ponuntur. Itaque & hic *laminas* e conglaciato imbre natas intelligere poteris. Ceterum de prodigioſis pluuiis videſis *Plinii* H. N. lib. 2. c. 56. *u*) vt Aegyptiis etiam factum Ex. 9, 23. cf. Deut. 29, 22. Eſ. 34, 8. 9. 10. Pſ. 140, 11. Iob. 18, 15. ὁ. πῦρ καὶ θεῖον, quocum conuenit Aeth. *Thai* h. l. cf. Apoc. 14, 10. c. 20, 10. Iudæ v. 7. *x*) *& ventus* Iob. 1, 19. LXX. Vulg. S. *procellarum.* Targ. & Aeth. *turbinis* ſ. *tempeſtatis.* Ar. *vehemens* ſ. validus. q. d. *vehementiarum.* coll. Ier. 30, 23. Act. 27, 14. Al. *ardorum.* (3) Pſ. 119, 53. vid. not. Thren. 5, 10. *y*) *pars* ſ. *portio* erit, a Deo illis deciſa & deſtinata. cf. Ex. 29, 26. Leu. 7, 33. 1 Sam. 1, 5. c. 9, 23. & infra Pſ. 16, 5. *z*) *calicis eorum.* vid. Pſ. 57, 9. Hab. 2, 16. & cf. Eſ. 51, 17. 22. Ex. 23, 31 - 33. Pſ. 75, 9. Thren. 4, 21. v. 7. *a*) Pſ. 7, 10. 12. Pſ. 145, 17. Zeph. 3, 5. *b*) & *iuſtitias* Eſ. 33, 15. 1 Sam. 12, 7. Pſ. 103, 6. *c*) *amat.* cf. expoſitio v. 5. & Pſ. 33, 5. Eſ. 61, 8. adeoque ſec. iuſtitiam ſuam de hoſtibus certiſſime vindictam ſumet. Pſ. 9, 9. Deut. 32, 41 - - 43. *Cocceius* Lex. p. 705. hominum rectas cogitationes, ſermones & actiones amat & procurat. *Geierus*: Immo *iuſtitias* adeo amat Deus, vt dilectiſſimum quoque Filium, *in oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ* traderet pro peccatis expiandis, veraque iu hominibus iuſtitia reparanda. Rom. 3, 25.

d) *Quomodo* ergo. Eſt *admirantis*, vt Pſ. 73, 19. & ſimul *negantis*, & *exprobrantis*, vt Gen. 30, 9. c. 44, 34. *e*) *dicitis* vos aduerſarii, vel etiam comites aut amici mei. vid. *Geier.* *f*) Pſ. 3, 3. pſ. 7, 3. pſ. 105, 18. *g*) *fuge*, o anima, Ier. 50, 8. & incertis ſedibus *vagare* Gen. 4, 12. 14. vel *fugite* o ſocii Davidis. *S.* pro ſua ſententia, vel mixto ſermone, ex directo & indirecto (qualis Cant. 7, 10.) *moue te*, vel recipe te, *in montem*, ſc. veſtrum. cf. Iud. 7, 3. *h*) *Suffixum*, (cuius emphaſin ad *Schmidii* mentem ita exprimit *Hieronymus*: *Quomodo*, inquit, *ad veſtros montes*, h. e. ad veſtram ſuperbiam *transmigrabo?*) verſiones orientales omittunt. Targ. *migra ad montes.* Syr. *migra, & habita in montibus.* LXX. Vulg. Ar. *transmigra in montem.* Aeth. *ſecedat in montes.* Similem mutati numeri conſtructionem cf. Mich. 1, 11. & ibid. not. *i*) *ſicut auis.* Pſ. 84, 4. Pſ. 102, 8. Prou. 27, 8. ὁ. ὡς ςρουθίον. Vulg. *ſicut paſſer.* Matth. 10, 29. ſubintell. כ, vt Pſ. 5, 10, &c. cf. 1 Sam. 24, 2. 3. c. 26, 20. Quia tamen hæc duo הרכם צפור per accentus nectuntur, ſicut alibi etiam Vocatiuus minus ſyntactice, pathetice tamen, cum alio iungitur, e. c. Gen. 48, 19. c. 49, 10. Hoſ. 8, 5. &c. ideo *Bohlius* & *Varenius* ita hæc verba accipiunt: *fuge* o anima, vel *fugite* o ſocii Dauidis! nam *mons* & præſidium veſtrum (Pſ. 30, 8. Hebr. 12, 22.) *eſt* veiut vagabunda *auis.* Quod lectoris arbitrio relinquimus: Schmidii tamen & Hieronymi ſententiam præferimus.

v. 2. *k*) *Ecce enim.* Exponuntur *cauſſæ*, quæ moueant ipſum, vt ad Dominum refugiat. v. 1. eæque vel *compellentes*, imminens ſcil. periculum v. 2. & importunitas impio-

---

Pſ. XI, v. 1. נודו *milel* 5. 10. 14. 17. 18. & *Ber.* צפור *defect.* poſcit *Maſ. impr.* Leu. 14, 5. verum nullo codicum ſuffragante. v. 4. בהיכל cum *Gaiah* 5. 7. 8. 22. 23. עפעפיו יבחנו בני ita 2. non male, niſi quod pro *Merca* (quem analogia hic poſcit) poſuit *Mun.* v. 6. אש ונפרית ſic 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. Verum in præuiis accentibus variant: nam פחים habent 10. 12. ימטר על־רשעים פחים 1. זלעפות per *Pat.* 3. 10. 14. contra *M. I.* & *Maſ.* *Erff.* מנת per *Pat.* 2. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Maſ.* 1. & *Erff.* cf. Pſ. 16, 5.

א יִשָׁר יֶחֱזוּ פָנֵימוֹ׃ יב לַמְנַצֵּחַ עַל־הַשְּׁמִינִית
2 מִזְמוֹר לְדָוִד׃ הוֹשִׁיעָה יְהוָה כִּי־גָמַר חָסִיד כִּי־פַסּוּ
3 אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם׃ שָׁוְא ׀ יְדַבְּרוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ שְׂפַת
4 חֲלָקוֹת בְּלֵב וָלֵב יְדַבֵּרוּ׃ יַכְרֵת יְהוָה כָּל־שִׂפְתֵי
ה חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת׃ אֲשֶׁר אָמְרוּ ׀ לִלְשֹׁנֵנוּ
6 נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ׃ מִשֹּׁד עֲנִיִּים מֵאַנְקַת
אֶבְיוֹנִים עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְהוָה אָשִׁית בְּיֵשַׁע יָפִיחַ לוֹ׃
7 אִמֲרוֹת יְהוָה אֲמָרוֹת טְהֹרוֹת כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל לָאָרֶץ

מזקק

Pſalm. XII. detur de iis, qui Abſalomum contra ſe incitauerant, quæ etiam *Bohlii* ſententia eſt de occaſione huius pſalmi. Conf. not. Pſ. 3, 1. Pſ. 9, 1. &c.

v. 2. *l*) *Salua*, *ſalutem* & auxilium *præſta*, o *Domine!* Pſ. 3, 8. pſ. 6, 5. pſ. 20, 10. *m*) S. *nam conſumtus eſt*, Vulg. *defecit*. Targ. pluraliter *conſumti ſunt* pii. (5) vid. Pſ. 7, 10. *n*) Pſ. 4, 4. pſ. 18, 26. cf. 1 Reg. 19, 10. Rom. 11, 3. Eſ. 57, 1. Mich. 7, 2. Apoc. 3, 4. *o*) *quia imminuta ſunt*, S. *defecerunt*, *deſierunt*. (1) Conu. cum rad. אפס Pſ. 77, 9. Gen. 47, 15. 16. vt כף & אכף Prou. 16, 26. Iob. 33, 7. *p*) Vulg. *veritates*. S. *fidelitates*. At Targ. *veraces* ſ. *fideles*. cf. Pſ. 31, 24. Sic *A. b. Ezra* Adiectiuum h. l. eſt, inquit, non Subſtant. vt in illo Eſ. 26, 2. Occurrit (8) Deut. 32, 20. 2 Sam. 20, 19. Prou. 13, 17. &c. *q*) Pſ. 11, 4. cf. Ier. 7, 28. v. 3. *r*) E contrario *Vanitatem* & *mendacium* (nam vtrumque vox denotat) loquuntur. *Kimchi*: Ore namque dicunt, quod ex animo non ſentiunt: id quod *vanum* eſt. Vid. Ex. 20, 7. c. 23, 1. Eſ. 59, 4. Ez. 13, 8. Pſ. 24, 4. pſ. 41, 7. pſ. 144, 8. 11. *s*) *quiſque* Gen. 11, 3. Ez. 1, 9. *t*) *cum proximo ſuo* Ex. 11, 2. Leu. 19, 18. Eph. 4, 25. *u*) *labio* vel *labiis*, i. e. meton. ſermone. v. 4. cf. Pſ. 31, 19. pſ. 120, 2. Prou. 17, 17. *x*) S. *blanditiarum* vel *blandorum* verborum. v. 4. cf. Prou. 6, 24. et verbum Pſ. 55, 22. Prou. 2, 16. c. 7, 5. *Subſtantiuum* eſt, inquit *Kimchi*, aut *Adiectiuum*, ſubintellecto אמרות. Idem de Adiectiuo cenſet *A. b. Ezra*, coll. Gen. 42, 7. 30. locutus eſt *dura*. cf. Eſ. 30, 10. *y*) *corde & corde*, i. e. *mente duplici*; dum amicitiam verbis præ ſe ferunt, odium tamen in pectore fouent. Eiusdem vocabuli *repetitio* nonnunquam *diuerſitatem* indicat, vti contra 1 Par. 12, 33. בלא לב ולב ſignificat *cor integrum* & *animum minime fallacem*, coll. ibid. v. 38. & Deut. 25, 13. 14. *z*) cf. Ier. 9, 7.

v. 4. *a*) S. *Sed exſcindet Dominus*, add. Targ. *e mundo*. Aeth. *eradicabit*. Al. cum LXX. in optatiuo: *Exſcindat*. Illud vaticinium habet, hoc petitionem. Verbum cf. Eſ. 14, 22. Mal. 2, 12. Pſ. 109, 15. Gal. 5, 12. De Antichriſti excidio *Till.* confert Eſ. 11, 4. 2 Theſſ. 2, 8. *b*) Aeth. labia *fraudis*. LXX. Vulg. *doloſa*. vid. v. 3. *c*) Eſ. 54, 17. Pſ. 52, 6. *d*) *magna*, & de Deo eiusque ſanctis contemtim *loquentem*. vid. Pſ. 31, 19. 1 Sam. 2, 3. Iob. 5, 9. *Till.* confert Dan. 7, 8. 11. 25. Apoc. 13, 5. 6. 15. 2 Theſſ. 2, 4-8. 2 Pet. 2, 18. Iudæ v. 16. v. 5. *Qui* homines, labiis illis ac linguis doloſis inſtructi v. 4. *cogitant* vel *dicunt*. Targ. *Qui abnegantes fundamentum dicunt*. cf. Pſ. 10, 6. 11. *f*) *linguæ noſtræ robur* & dominium *parabimus*, vel *linguam noſtram præualere facimus*. Ab. Ezra: *propter linguam noſtram* robuſti erimus. At Targ. Raſchi, S. *lingua noſtra præualebimus*. Hiph. (2) Dan. 9, 27. Ad rem cf. Pſ. 73, 9. *g*) *labia noſtra* v. 4. *nobiſcum* & *in noſtra poteſtate* Prou. 3, 28. vel nobis auxilio, & *præſto ſunt*, coll. 2 Reg. 9, 32. Spiritum enim tales non habent. Iudæ v. 19. *h*) *quis* namque? *Negat*, vt Pſ. 6, 6. Coh. 8, 1. coll. Ex. 5, 2. Pſ. 10, 11. 13. *i*) *nobis Dominus*, vel *Dominus noſter eſt*, qui ſc. impediat, quod nobis placet, & decretum fuit. cf. Pſ. 73, 9. Dan. 3, 15. c. 11, 36. v. 6. *k*) S. Nam *ob deuaſtationem*. Eſ. 22, 4. Kimchi: *Propter vaſtationem* miſerorum, & *propter gemitum* pauperum, quem audio. Mem præfixum *cauſſam impulſiuam* notat, vt Iud. 2, 18. Obad. v. 10. *l*) *oppreſſorum* & *adflictorum*. Pſ. 9, 13. 14. *m*) *propter gemitum* (4) Mal. 2, 13. Pſ. 79, 11. pſ. 102. 21. cf. Verbum, de gemitu morituri, Ez. 26, 15. *n*) Pſ. 9, 19. pſ. 69, 34. Eſ. 41, 17. *o*) *nunc*, poſtquam hora mea venit. cf. Eſ. 42, 14. &c. *p*) moras patientiæ rumpam, & ad vindictam *exſurgam*. cf. Pſ. 3, 8. pſ. 7, 7. pſ. 44, 27. Num. 10, 35. Eſ. 14, 22. Ier. 31, 26. Zeph. 3, 8. *q*) *dicet Dominus*. Eſ. 33, 10. Eſt vaticinium, inquit A. b. Ezra & Kimchi. *r*) *ponam* Eſ. 26, 1. ſcil. illos miſeros & adflictos. *s*) *in ſalute*, ſicut petitum fuit v. 2. vt nulla inde tempeſtate moueri poſſint. cf. Pſ. 50, 23. Targ. *ponam ſalutem populo meo*. cf. Eſ. 51, 5. Hab. 3, 13. *t*) S. *eum*, *quem exſufflat* impius. Ita *Guſſet*. p. 667. *in quem flabat ille*, coll. Pſ. 10, 5. Kimchi: *eum, cui laqueos ponebat*, coll. Prou. 29, 8. Al. vt pius *reſpiret ſibi*, coll. Cant. 2, 16. Act. 3, 19. Prius tamen certius eſt.

v. 7. *u*) Vulg. *Eloquia Domini*. S. *Sermones Iehouæ in promiſſionibus*. Reſpicit enim hoc nomen ad præcedens *dicit Dominus* v. 6. in oppoſitione ad illos fraudulentos & animo duplices v. 3. cf. Pſ. 33, 4. *x*) S. ſunt *ſermones puri*. Vulg. *eloquia caſta*, ſine omni fallacia aut fuco. cf. Prou. 30, 5. Apoc. 22, 1. Hic maxima intra verſum diſtinctio ſiſtit abſolutum verbi diuini elogium, quod in ſequentibus ex comparatis, ſeu per ſimilia, illuſtratur. *y*) S. *ſicut argentum conflatum*, ſ. vt Vulg. habet: *igne examinatum*, & coquendo purgatum. cf. Pſ. 18, 31. pſ. 66, 10. Ier. 6, 29. *z*) S. *in tigillo* ſ. *catino* (1) *terræ*, qui ex optima terra, vt Rabbini notant, parari ſolent. ל *præfixum* nomini poſteriori hic *Genitiuum* & *materiam* notat, vt Hoſ. 9, 6. Leu. 13, 48.

e) *rectum* & pium hominem v. 2. Mich. 7, 2. vel neutraliter: *rectum*, & vt LXX. Aeth. Syr. & Vulg. habent, *æquitatem* Pſ. 37, 37. *f*) *reſpiciunt* v. 4. Pſ. 17, 2. *g*) S. LXX. Vulg. Syr. Aeth. *facies* vel *vultus eius*, ſic etiam Kimchi & M. l. coll. ſimili ſuffixo, vt putant, *ſingulari* Iob. 22, 2. At *Guſſet*. p. 458. non male (vt etiam habet R. Iaphet apud A. b. Ezram h. l. coll. Gen. 20, 13.) q. d. *facies eorum*, np. *Elohim*, *triunius Dei*. cf. ipſum Guſſetium pluribus l. c. & not. Pſ. 7, 10. ad rem vero præſentem Pſ. 1, 6. pſ. 33, 18. pſ. 34, 16. Mich 6, 9 Iob. 36, 7. 1 Petr. 3, 12. Al. *rectum* itaque & æquitatem *videbunt* tandem *facies piorum* vel *hominum*: & inverſa propoſitione Targ. *iuſti videbunt adſpectum vultus eius*. Ar. *& recti videbunt faciem eius*, quam explicationem etiam Kimchi adfert. coll. Pſ. 17, 15. ſed duplici enallage numeri. Mittimus plura, quæ magis intricata ab aliis adferuntur.

Pſ. XII, v. 1. *h*) Vid. Pſ. 4, 1. *i*) Targ. *ſuper cithara octo chordarum*. Ar. *de fine mundi*, qui accidet *die octaua*, & *prophetia de aduentu Chriſti*. ſed vid. not. Pſ. 6, 1. *k*) vid Pſ. 3, 1. ſuntque ſec. *Schmid*. in hoc pſalmo obſeruanda: I. *Querela Eccleſiæ*, tum de paucitate piorum, tum de multitudine falſorum doctorum. v. 2. 3. II. *Preces eiusdem*, vt falſi illi doctores exſcindantur, miſeri autem pii, ſec. promiſſiones Dei ſeruentur v. 4--9. Eſtque hæc, monente *Geiero*, communis Eccleſiæ omnium temporum querela; inprimis tamen de Antichriſtiana tyrannide & corruptela, quo *Tillius*, *Marus* aliique hunc pſalmum referunt, coll. Deut. 32, 32. Dan. 11, 36. &c. *Grotio* Dauid agere videtur

Pſ. XII, v. 1. השמינית per *Rbhiageraſch*. 15. 17. 18. 22. 23. 24. & *Ber*. Cf. not. Pſ. 4, v. 3. שוא ſine *Pſik* 1. 2. 3. v. 6. בישע per *Segol* 1. 3. 7. 8. 11. 15. ſic fu. 5. v. 7. אמרות ſic 2. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 22. *Meth*, vero etiam plures habent.

8 מזקק שבעתים׃ אתה־יהוה תשמרם תצרנו ׀ מן־הדור
9 זו לעולם׃ סביב רשעים יתהלכון כרם זלת לבני
אדם׃ יג למנצח מזמור לדוד׃ עד־ א
2 אנה יהוה תשכחני נצח עד־אנה ׀ תסתיר את־פניך
3 ממני׃ עד־אנה אשית עצות בנפשי יגון בלבבי יומם
4 עד־אנה ירום איבי עלי׃ הביטה ענני יהוה אלהי
האירה עיני פן־אישן המות׃ פן־יאמר איבי יכלתיו צרי ה
6 יגילו כי אמוט׃ ואני ׀ בחסדך בטחתי יגל לבי
בישועתך אשירה ליהוה כי גמל עלי׃

למנצח

3, 1. Ceterum quaeritur hic inprimis ab interpretibus:

Psal. XIII.

Quodnam huius psalmi subiectum sit, siue *Quis in hoc Psalmo loquatur?* De *Dauide* eum accipiunt Brentius, Bohlius, Geierus aliique; de *quouis pio*, ad exemplum Dauidis tentato, *Lutherus* Tom. II. Ien. Lat. fol. 139 - 141. de vniuerso *populo Israelitico* R. Salomo; Kimchi vero de praesenti *Iudaeorum exilio*. De piis & testibus veritatis sub dominante antichristo, ante salutarem Ecclesiae repurgationem, *Tillius*; quorum hic, sub vna persona, exhibeatur I. *Querela* v. 2. 3. II. *Oratio* v. 4. 5. III. *Consolatio* v. 6. At *Schmidio* in Append. Comment. in Psalmos de Christo p. 4. seqq. Psalmus hic *de Christo* loquitur, habetque I. *Christi passiones* & tentationes. v. 2. 3. coll. Ps. 22, 2. & Heb. 5. 7. II. sub tentatione & passione *Orationem* v. 4. 5. III. sub passione *consolationem* v. 6. Nos vt nihil istorum simpliciter improbare possumus, cum in Christum tandem omnia redundent, quae cum aduersus ipsum, tum aduersus membra ipsius, siue singula, siue coniunctim in Ecclesia, a serpente illo infernali mouentur Gen. 3, 15. (cf. Praef. nostra in hunc librum §. 10. 11.) ita maxime arridet nobis Lutheri explicatio, qua verba huius Psalmi non Dauidi solum, & ad eius exemplum singulis tentatis, sed etiam ipsi Christo conuenire, subinde commonstrat, coll. ad v. 2. 3. Ioh. 12, 27. & ad v. 5. Matth. 27, 39. v. 2. r) *Quo vsque?* Ps. 6, 4. Iob. 8, 2. Ex. 15, 28. Num. 14, 11. Est interrogatio *lamentantis*, vt Ps. 10, 1. s) quasi *obliuisceris mei?* Ps. 9, 13. 19. ps. 41, 10. t) in *perpetuum* Ps. 9, 7. 19. cf. ps. 79, 5. ps. 89, 47. u) *Anaphora*, ex intensissimo precantis adfectu. x) quasi iratus *abscondes faciem tuam*. Targ. *splendorem vultus tui*. cf. Ps. 10, 11. ps. 22, 25. ps. 27, 9. ps. 69, 18. Deut. 31, 17. 18. Es. 59, 2. Ez. 39, 23. 24. 29. & contrarium Ps. 4, 7. y) *a me*, quasi qui indignus sim adspectu tuo. v. 3. z) Vid. v. 2. a) *ponam*, S. *disponam?* Ps. 12, 6. ps. 101, 3. scil. *noctu*; quod per oppositionem sequentis *interdiu* hic subintelligendum esse, monet *Schmid*. b) *consilia* Es. 25, 1. Prou. 20, 5. scil. quomodo tandem euadere queam ex his aerumnis. Elegans phrasis, inquit *S.* quae denotat *versationem cogitationum*: quando modo hoc, modo illud capiendum est consilium, componendo plura inter se, donec certum eligatur. c) & *tristitiam* s. *moerorem*, Vulg. *dolorem*. Ier. 20, 18. Ps. 116, 3. d) *in corde* & animo meo. cf. Prou. 15, 13. 30. c. 17, 22. e) non noctu solum, sed *interdiu* quoque. Vulg. *per diem*. Ar. & Aeth. *toto die*. ps. 1, 2. f) Friuolum est, quod Rabbini ex hac quadruplici anaphora (vid. not. v. 2.) *quatuor* suae gentis *exilia*, Babylonicum, Persicum, Graecum & Romanum colligunt. vid. *Raschi*, *Kimchi*, ceteri. g) *extollet*, *efferet se*. Vulg. *exaltabitur* Ps. 12, 9. ps. 66, 7. h) *inimicus meus*. v. 5. ps. 6, 11. i) *super me*, vt ego succumbam, & ille dominetur. v. 4. k) *Respice ita* que oculis gratiae, neque faciem tuam a me diutius auerte v. 2. cf. Ps. 10, 14. Es. 63, 15. &c. l) Vulg. *& exaudi me*, *responde mihi*. Targ. *& suscipe preces meas*, atque sic ostende, te mei non esse oblitum v. 2. cf. Ps. 3, 5. ps. 4, 2. ps. 17, 6. m) vid. not. ps. 3, 8. ps. 7, 2. n) *illumina* in his miseriarum tenebris, quae me prope enecant, *oculos meos*, luce scil. gratiae & auxilii tui. cf. Ps. 19, 9. ps. 118, 27. Coh. 8, 1. it. Ezr. 9, 8. Es. 59, 9. Ps. 97, 11. &c. Targ. *illumina oculos meos in lege tua, ne peccem, & dormiam cum iis, qui rei sunt mortis*. *Till.* pro sua sententia, quam vide ad v. 1. vt veritatem a mendaciis discernam, tuumque saluberrimum consilium sub duris his rebus agnoscam, nec spirituali & aeterna morte peream, quocum cf. Hab. 1, 12. o) *ne dormiam*. Ita *mors* dicitur *somnus* ps. 76, 6. Iob. 3, 13. p) *mortem*, vel *somno mortis*, vt Raschi & A. b. Ezra monent, coll. Ier. 51, 39. adde Ps. 104, 29. v. 5. q) Ne dicat *inimicus meus* v. 3. diabolus tentator, aut eius instrumenta. Targ. *Concupiscentia mala*. r) *superaui eum*. Vulg. *praeualui aduersus eum*. Gen. 30, 8. c. 32, 26. Ps. 129, 2. s) & ne vndique *me angustia prementes hostes mei* ps. 3, 2. t) *exsultent* v. 6. Ps. 9, 15. Hab. 1, 15. Prou. 24, 17. u) S. *quod dimouear*, vel sec. Vulg. & Aeth. *si motus*, Ar. *si lapsus fuero*. Targ. *si declinauero a viis tuis*. cf. ps. 10, 6. ps. 17, 5. ps. 125, 1. v. 6. x) S. *Ego tamen*; quidquid illi dicant v. 5. aut tristissimae tentationes animo suggerant. v. 3. 4. cf. ps. 5, 8. y) *in gratia* & *misericordia tua* ps. 31, 8. 17. quae certa est omnibus, qui foedus & testimonia tua obseruant ps. 25, 10. *Schmid.* pro sua sententia (vid. v. 1.) *in misericordia tua* erga genus humanum, qua opus redemtionis eorum non deseres. cf. ps. 21, 8. z) *fiduciam habeo*, *confisus sum*. ps. 4, 6. a) laetatur & *exultat cor meum* Zach. 10, 7. cf. 1 Sam. 2, 1. *Kimchi*: Hoc dicit in oppositione ad v. 5. b) ps. 3, 9. ps. 9, 15. ps. 31, 3. c) immo *cantabo* etiam *Domino*. cf. Ex. 15, 1. Iud. 5, 3. ps. 27, 6. d) *quod*. al. vt S. & Targ. *quia*. e) S. *retribuit mihi*. Vulg. *qui* (Targ. *quia*) *bona tribuit mihi*, vel *contulit in me* pro omnibus illis miseriis ac malis. LXX. & Ar. *qui benefecit mihi*. Aeth. qui *adiuuit me*. vid. not. ps. 7, 5. & cf. ps. 103, 2. 10. ps. 116, 7. ps. 119, 17. ps. 142, 8. Prou. 11, 17. Es. 63, 7. &c.

---

v. 8. אתה יהוה sic 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. At אתה יהוה ׀ 1. vtraque lectio ad sensum bona; sed posterior contra ⌐ ⌐ analogiam consecutionis: vicarius ⌐ enim non obtinet, nisi Atnacho laborante. תצרנו sine *Psik* 1. 2. 3. Vid. not. Ps. 13, 3. v. 9. זלות per *Cholem* pluraliter 6. 9. 13. 20. 23. At 10. nec *Cholem* hab. nec *Schurek*. ⁑ Ps. XIII. v. 1. למנצח sic ֙ per nudum *Rbhia* h. l. omnes praeter *Ber.* Vid. not. ps. 4, 1. v. 2. אנה ֗ sine *Psik* 2. 3. 7. 8. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. sic fu. *Ber.* praeter *Maf.* quam dabimus ad v. 3. v. 3. אנה cum *Psik* 14. 24. sic fe. *Ber.* ⁑ אשית per *Ierach* 2. 3. 5. 10. 13. 14. 20. contra analogiam, excepto 2. qui sub praeced. אנה habet *Mahp.* אנה cum *Psik* 2. 5. 24. sic fe. *Ber.* contra *Maf.* 1. & *Erff.* quae *Schalscheleth* in libris metricis octies sine *Psik* requirit, videlicet heic, vbi id a *Silluko* pendet, & ps. 3, 3. ps. 34, 8. ps. 65, 2. ps. 68, 15. ps. 72, 3. ps. 137, 9. Prou. 1, 9. c. 6, 27. in quibus locis id a vicariis *Atnachi* & *Rbhiageresch.* dependet, ideoque *Psik* distinctiuo sec. ipsam *Maf. impr*, ad Gen. 19, 16. recte caret.
v. 6. ליהוה כי־גמל ita 2. & sic fu. 5.

a) *liquefactum* & *mundatum* (7) Mal. 3, 3. Iob. 28, 1. 1 Par. 28, 18. c. 29, 4. b) *septies* (6) ps. 79, 12. Es. 30, 26. Prou. 6, 31. i. e. *saepius*, *iteratis vicibus*, vt notant *A. b. Ezra* & *Kimchi*, coll. Gen. 4, 15. 24. Leu. 26, 18. 21. 24. Zach. 4, 10. Prou. 24, 16. *Tillio* a. h. l. & *Gurtlero* in Theol. Proph. p. 422. *septem temporis articulis* probata & demonstrata eloquia. v. 8. c) S. *Vnde tu Iehoua*. Concludit nimirum, & firmissime exspectat diuinum auxilium ex infallibili Dei et promissionum eius certitudine ac veritate v. 7. d) *custodies eos*, np. sec. Targ. *iustos*, s. miseros, adflictos, pios & fideles v. 6. cq. custos Israelis Ps. 121, 4. e) *custodies*, inquam, vel *seruabis eum*, vnumquemque miserorum. Mutatur numerus ob distributionem, vt Ps. 5, 10. Ad verbum cf. Deut. 32, 10. Es. 27, 3. Ps. 25, 10. f) *a generatione* Deut. 1, 35. c. 2, 14. Coh. 1, 4. g) *ista*. Ps. 62, 12. Kimchi: scil. *improborum*. Targ. *a generatione hac mala*. cf. Deut. 32, 5. h) Ps. 5, 12. v. 9. i) *Circumcirca*. Kimchi: Circa pios. cf. Ps. 3, 7. k) Ps. 1, 1. Ps. 11, 2. l) *versantur* l. *vagabuntur*; Kimchi: ad nocendum piis. Sicut diabolus Iob. 1, 7. 1 Petr. 5, 8. cf. Prou. 29, 16. m) *quando extollitur* Ps. 13, 3. ps. 21, 14. S. *quando efferent se*. cf. Dan. 11, 36. n) *vilitas*, S. *vilitates*; i. e. *vitia* & vitiosi homines ac vilissimi hypocritae v. 3. in oppositione ad vere pios & fideles v. 2. (1) cf. Ier. 15, 19. Thren. 1, 8. 11. Deut. 21, 20. o) *hominibus*, s. *inter homines*. v. 2. cf. Prou. 28, 12. 28. c. 29, 2. Ioh. 34, 30.

Ps. XIII, v. 1. p) Vid. Ps. 4, 1. q) Ps. 3 . .

א יד למנצח לדוד אמר נבל בלבו אין אלהים השחיתו
2 התעיבו עלילה אין עשה־טוב : יהוה משמים השקיף
על־בני־אדם לראות היש משכיל דרש את־אלהים :
3 הכל סר יחדו נאלחו אין עשה־טוב אין גם־אחד :
4 הלא ידעו כל־פעלי און אכלי עמי אכלו לחם יהוה

Pſ. XIV, v. I. *f*) Vid. pſ. 4,1. *g*) Targ. *per ſpiritum prophetiæ ſuper Dauide*. vid. Pſ. 3, 1. Ex *Kimchii* mente pſalmus hic æque vt XIII. de præſenti Iudæorum exilio agit, adeoque non de illorum, ſed gentium impietate loquitur. Verum aliud nos docet diuinus Apoſtolus Rom. 3. 9--19. *Deſcribitur* enim hoc Pſalmo, vt *Schmidii* lemmata habent, I. *vniuerſalis totius humani generis* poſt lapſum Adami *corruptio* v. 1-3. II. Grauiter *redarguuntur* Iudæi & impii illorum *antiſtites*, quod iſtam corruptionem non agnoſcerent v. 4--6. & ſic III. *piorum deſiderium* & *expectatio Chriſti*, vt Syr. inſcriptio habet, *exponitur*. v. 7. Ceterum præſtantiæ huius pſalmi tribuit *Brentius*, quod is poſtea pſalmo LIII. paucis tantum verbis mutatis, iterum repetitur. *Schmidius* vero ex titulo Pſ. 53, 1. primum cum conſuetis inſtrumentis muſicis cantatum, poſtea etiam ad inſtrumentum *Machalath* a Dauide adcommodatum, & paullulum variatum eſſe coniicit: de quo tamen nos nihil certi habemus. *h*) *Dicit* & *cogitat ſecum*. pſ. 10, 6. cf. Ez. 8, 12. Mal. 3, 12. *i*) *ſtultus*. LXX. Vulg. *inſipiens*; non tam phyſice, quam theologice, & in ſpiritualibus talis; etſi vel maxime ſibi ſapere videatur, aut ratione alioquin optima præditus ſit. Tales enim *ſtulti* ſunt omnes homines *in ſtatu naturæ corruptæ* (non in ſtatu gratiæ, vbi *populus Dei*, *generatio iuſti* &c. v. 4. 5. dicuntur) ſpectati: alieni nimirum a vita Dei Eph. 4, 18. non regeniti, iuſti aut ſanctificati. cf. Deut. 32, 21. Eſ. 32, 5. 6. pſ. 74, 22. Luc. 12, 20. Rom. 1, 21-23. *k*) *in corde* vel *animo ſuo* pſ. 10, 6. vbi principia & ſemina huius impietatis occulta latent, etſi in actum

Pſal. XIV, actum & opus externum non ſemper prorumpant. Vid. Gen. 6, 5. c. 8, 21. Mat. 15, 19. *l*) *non eſt Deus*. Targ. *non eſt dominium Dei in terram*. Vid. Pſ. 10,4. Procliuis enim homo ad atheiſmum eſt; & recte huius criminis accuſatur, qui Deum non vt Deum ex tota anima aut corde diligit Deut. 6, 5. Rom. 1, 21. ſed occultam inimicitiam aduerſus ſummum Numen gerit Rom. 8, 6. & vt atheus in mundo viuit Eph. 2, 12. Tit. 1, 16. *m*) hinc *corrumpunt* ſc. *actiones ſuas*, vt ſequitur, & Targ. ſupplet; vel *corrupte* ſ. *perdite agunt*. Vid. Gen. 6, 11. 12. Ex. 32, 7. Deut. 31, 29. Iud. 2, 19. Hoſ. 9, 9. Zeph. 3, 7. *n*) & *abominandas* ſ. *execrabiles faciunt*. 1 Reg. 21, 26. Ez. 16, 52. *o*) *actiones* & *opera* ſua: interna & externa. cf. Zeph. 3, 11. Pſ. 14., 4. *p*) ita *vt nullus* ſit. v. 3. pſ. 144, 14. *q*) *qui quidquam* vere ac ſpiritualiter *boni faciat* vel *operetur*. Id quod ſequenti verſu 2. ex infallibili Dei iudicio & ſcrutinio comprobatur. cf. Ioh. 3, 6. Matth. 19, 17. c. 12, 34. &c.

v. 2. *r*) Nam ipſe *Dominus* omniſcius, qui corda & renes hominum ſcrutatur pſ. 7, 10. *s*) pſ. 33, 13. Eſ. 40, 22. *t*) *proſpexit* quidem, & ſemper *proſpicit*. Anthropop. vt Ex. 14, 24. pſ. 53, 3. pſ. 102, 20. *u*) *ſuper filios Adami*, pſ. 11, 4. h. e. ſuper *vniuerſum genus humanum*, quales illi ſunt poſt lapſum Adami in natura ſua, & in oppoſitione ad *populum Dei* v. 4. cf. Gen. 6, 1. 5. Iob. 34, 21. *x*) cf. Gen. 11, 5. c. 18, 21. *y*) *num eſſet* quiſquam eorum. *z*) *intelligens*, non ſtultus v. 1. qui veram rerum diuinarum intelligentiam haberet, aut ſalutem ſuam ſerio curaret. Am. 5, 13. pſ. 2, 10. Prou. 10, 5. 19. Iob. 34, 27. 35. *a*) *qui* ſincero cordis deſiderio aut ſtudio *Deum quæreret*, ad recte eum cognoſcendum atque colendum. Pſ. 9, 11. pſ. 10, 4. pſ. 22, 27. *Calouius*: qui aut *mente* corruptus non ſit in ſpiritualibus *percipiendis*, aut *voluntate* in iis, quæ bona ſunt, *amplectendis*. Targ. *quærens doctrinam* ſ. inſtitutionem *a Domino*. LXX. vt Rom. 3, 11. ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν. cf. Hebr. 11, 6. v. 3. *b*) Verum *vniuerſitas* & ingens illa hominum multitudo, *omnes ac ſinguli*, Iudæi & gentiles, quoad omnia ſubiecta & tempora, in naturæ ſuæ corruptæ ſtatu ſpectati. vid. not. v. 1. 2. *c*) *receſſit* vel *receſſerunt* a via recta & bona, vt ſupplent A. b. Ezra & Kimchi; vel ab illa intelligentia & ſtudio quærendi Deum v. 2. cf. 1 Reg. 15, 5. c. 22, 43. 2 Reg. 22, 2. Ez. 6, 9. Targ. *Omnes auerſi ſunt retro*, ſcil. a Domino. coll. Eſ. 1, 4. *d*) *vna omnes* Pſ. 19, 10. Iudæi *pariter* & gentiles Rom. 3, 19. *e*) *putidi* animis, & operibus *fœtidi* coram Deo *facti ſunt* vel *fuerunt*. A. b. Ezr. *corrupti*, Kimchi *abominabiles*, *putidi* & *fœtidi*, Syr. *retectanei* ſ. *reprobi*. Targ. *remiſſi* aut *negligentes facti ſunt*. (3) pſ. 53, 4. Iob. 15, 16. *Rad. Ar.* in VIII. Coniug. ſignificat *Acuit*, *in acorem verſum fuit* lac. &c. LXX. h. l. habent ἠχρειώθησαν, vt Rom. 3, 12. At Iob. 15, 16. ἐπικατάρατος, quod placet *Guſſetio* p. 67. ſeq. *f*) *non erat*, *qui faceret bonum* v. 1. ſcil. ex natura ſua, quæ tantum prona ad malum Gen. 6, 5. c. 8, 21. *g*) *nullus* inquam. Negatio cum emphaſi repetitur. *h*) *etiam*. Exaggerat, vt in illo Prou. 14, 13. 20. *i*) *ne vnus quidem*. cf. Eſ. 59, 16. Minime vero hoc hyperbolice dictum eſſe, vt voluit *Grotius*, firmiſſime demonſtrat Apoſtolus Rom. 3, 10. ſeqq. probans hinc, omnes homines, tam Iudæos quam ethnicos, *ſub peccato* eſſe, & *deſtitutos gloria Dei*, nec, niſi per gratiam Dei & redemtionem Chriſti ſaluandos. Et bene ſcribit *Caluinus* h. l. Nos omnes, quum naſcimur, amentiam hanc, quæ deſcribitur a Dauide, & totius vitæ fœtorem adferre ex vtero, taleſque manere, donec arcana ſua gratia Deus nos in nouas creaturas refingat. Vid. *Calou.* h. l. v. 4. *k*) *An non nouerunt* hoc? Eſt interrogatio *indignantis*, & redarguentis malitioſam illam ignorantiam, vt Ez. 13, 7. Mich. 3, 1. q. d. Cognoſcere vtique illud poterant, ſaltim debebant, ex verbo meo illis dato. cf. not. v. 1. it. pſ. 82, 5. & Ioh. 16, 3. *l*) Targ. *omnes facientes mendacium*, præ cæteris Antiſtites populi, &c. pſ. 5, 6. pſ. 6, 9. & ex oppoſito pſ. 15, 2. *m*) *vorantes* & conſumentes; etiam ſub ſpecie pietatis, iuſtitiæ aut zeli pro cultu diuino, coll. Ioh. 16, 2. Matth. 23, 14. *Schmidius*: qui comedunt populum Dei non tam phyſice aut ciuiliter, quam *ſpiritualiter*, lacerando animas hominum *falſis doctrinis* ſuis, ſicut lupi rapaces Matth. 7, 15. Act. 20, 29. Nos tamen & politicos & eccleſiaſticos Iudæorum malos antiſtites, eorumque malas artes, doctrinas & oppreſſiones bonorum, quouis modo factas, intelligimus. Vid. Mich. 3, 1--8. Hab. 3, 14. pſ. 82, 5. *Locutio figurata* eſt, vt Num. 24, 8. Deut. 7, 16. pſ. 35, 25. Thren. 2, 16. &c. *n*) *populum meum*. Suffixum ad Dauidem referunt Rabbini, rectius *S.* aliique *ad Deum*, vt Ioel 2, 27. *o*) ſecure *comedunt panem*, & cibum capiunt Ex. 18, 22. immo comiſſantur ex bonis oppreſſorum Matth. 23, 14. Vel, vt A. b. Ezra, Raſchi, Kimchi, Geierus, Schmid. (ſubintell. כאשר, vt Prou. 26, 9.) *ſicut qui comedunt panem*; aut: *quaſi panem vorarent*, coll. Num. 14, 9. Iob. 29, 17. Prou. 30, 14. *p*) *Dominum* vero, horum omnium ſpectatorem & ſuorum vindicem pſ. 10, 14.

Pſ. XIV, v. 1. השחיתו ſic per *Merca* 1. 3. 14. 24. fu. 5. quomodo in *Ber.* exemplaribus quibuſdam manu correctum, ſec. analogiam, ſenſum & parallelismum. Per *Tiphcha ton.* 6. 9. 10. 13. 20. Per *Makk.* 2. At minorem *Rbhiagereſch.* repetunt hic ceteri: quod *VVaſmuth.* p. 85. monſtrum pronunciat. Parile ſaltem in libris metricis exemplum vix datur. עשה per *Segol* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. ſic fu. 5. v. 2. יהוה cum *Gaiah* 7. 8. 22. 23. יהוה ׀ משמים ſic 1. השקיף על־בני ſic 1. v. 3. עשה per *Segol* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. ſic fu. 5. vt ſupra v. 1. v. 4. הלוא *plene* 7. 8. 15. & alii in marg. 22. פעלי און ſic recte ſec. analogiam 2. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. 23. 24. fu. 5. At ceteri *Mahp.* ad ſequens *Aleph* reiiciunt. cf. not. Pſ. 4, 7.

mirum. Eſt *explicatiuum*, vt Hoſ. 11, 10. Am. 3, 14. c. 6, 11. Mal. 2, 11. Expo-

Pſal. XV,

nit namque fundamentum, illius conſilii & propoſiti iuſtorum, quod

לא קראו׃ שם ׀ פחדו פחד כי־אלהים בדור צדיק׃ ה
6 עצת־עני תבישו כי יהוה מחסהו׃ מי־יתן מציון 7
ישועת ישראל בשוב יהוה שבות עמו יגל יעקב
ישמח ישראל׃ טו מזמור לדוד יהוה מי־ א
יגור באהלך מי־ישכן בהר קדשך׃ הולך תמים ופעל 2
צדק ודבר אמת בלבבו׃ לא־רגל ׀ על־לשנו לא־עשה 3
לרעהו

eſt ſpes & fiducia in Iehoua & Chriſto eius, etſi omni humano præſidio ſe deſtitutos vident. *b*) *Iehoua eſt refugium eius.* vid. Pſ. 2, 12. pſ. 46, 2. pſ. 62, 4. Eſ. 4, 6. c. 25, 4. Ier. 17, 17. Ioel 4, 16. non brachium humanum Ier. 17, 5. fiducia carnalis, aut propria iuſtitia, meritum vel opus. cf. Ier. 23, 6. Phil. 3, 4. 7--10. 1 Cor. 1, 30. 31. v. 7. *c*) *Quis dabit* tandem? Targ. *Quis accelerabit*? Formula *optantis*, vt Ex. 16, 3. Num. 11, 29. 2 Sam. 19, 1. pſ. 55, 6. &c. quæ & cum aliis verbis interrogatiue ſolet exprimi, vt 2 Sam. 23, 15. Rom. 7, 24. &c. Eſtque hoc Prophetæ, immo omnium piorum votum & deſiderium pro aduentu Meſſiæ. Schmid. *Quis*, niſi tu o Iehoua Deus, *dabit* nobis *Meſſiam ſalutemque eius?* *d*) *e Sione* Dauidis, 2 Sam. 5, 6. 9. e cuius familia Meſſias naſcendus 2 Sam. 7, 12. ſeqq. c. 23, 3. ſeqq. indeque verbum ſuum in vniuerſum mundum miſſurus erat Eſ. 2, 3. cf. Pſ. 2, 6. pſ. 20, 3. pſ. 50, 2. pſ. 110, 2. Rom. 11, 26. Salus enim ex Iudæis Ioh. 4, 22. *e*) *ſalutem*, Targ. *redemtionem.* Pſ. 53, 7. multiplicatiue: *ſalutes*, h. e. omnigenam ſalutem, in ſolo Chriſto inueniendam. pſ. 68, 20. Act. 4, 12. cf. Gen. 49, 18. Pſ. 3, 9. pſ. 119, 166. Eſ. 45, 17--22. c. 46, 13. c. 49, 6. c. 52, 7. ὁ. τὸ σωτήριον. Luc. 1, 68--71. c. 2, 30. Matth. 1, 21. &c. *f*) cf. Rom. 4, 12. *g*) S. *quum* enim *reducet Iehoua.* Verbum ita eſt *tanſitiuum*, vt Deut. 30, 3. Pſ. 85, 2. 5. pſ. 126, 1. & rationem hæc reddunt antecedentis voti. *h*) *captiuitatem* (miſeriæ Iob. 42, 10. ignorantiæ & ſeruitutis legalis Zach. 9, 11. 12. Gal. 3, 23. Hebr. 2, 13.) *populi ſui:* vt magnus ille & ſpiritualis libertatis Iubilæus annus per Meſſiam promulgetur Eſ. 61, 1--3. coll. Eſ. 42, 6. 7. c. 49, 9. Ier. 31, 11. Am. 9, 14. pſ. 102, 21. Col. 1, 13. *i*) tunc *exſultabit.* Pſ. 9, 15. pſ. 13, 6. pſ. 2, 11. *k*) *Kimchi:* i. e. omnes XII. tribus e Iacobo ortæ, vt Eſ. 40, 27. Immo omnes, qui veſtigiis fidei illius & Abrahami inſiſtunt Rom. 4, 12. Pſ. 24, 6. *l*) Idem mutatis paullulum verbis repetitur, adfectus & maioris emphaſeos cauſſa. cf. Pſ. 5, 12. & de iſto gaudio ob Meſſiam Eſ. 9, 2. c. 35, 10. Ioel 2, 23. Zach. 2, 14. c. 9, 9. &c. *m*) *Iſrael Dei* Gal. 6, 16. & ſec. promiſſionem talis Rom. 9, 6. quales fuerunt *Hanna & Simeon*, qui illam *ſpem & ſolatium Iſraelis*, & meliora ſ. correctionis tempora (Hebr. 9, 18. coll. Ioh. 4, 25.) cum paucis veri *Iſraelis reliquiis*, tempore nati Chriſti ardentibus deſideriis exſpectabant Luc. 2, 25--38. ſicut dudum ipſe Patriarcha Iacobus Gen. 49, 18. Pſ. XV. v. 1. *n*) Vid. Pſ. 3, 1. Addit Syr. *Conuerſio perfecta* ſ. ſincera *ad Deum.* *Deſcribitur* enim hoc pſalmo genuinus *ciuis regni Dei*, ſeu verum membrum Eccleſiæ, & heres futuræ ac cæleſtis gloriæ; qualis nullus eſt homo, niſi vere ad Deum, per fidem in Chriſtum, conuerſus. Et, vt *Geierus* obſeruat, non inconcinne hic pſalmus præcedenti ſubiungitur, qui communem totius generis humani corruptionem exprimebat. In hoc enim ſelecti Eccleſiæ ciues deſcribuntur egregie, quos ad ſui cultum ſanctiſſimus hominum conditor ſibi deſtinauit. *Partes* ſec. *Schm.* tres ſunt: *I. Quæſtio* v. 1. *II. Reſponſio* v. 2--5. *III. Concluſio* per promiſſionem v. 5. *o*) Deum ipſum interrogat Propheta, aut quiſque de ſalute ſua ſolicitus homo, vt reſponſum ſit omni exceptione maius. cf. Luc. 3, 10. &c. *p*) *quis commorabitur?* Targ. *quis dignus eſt, vt maneat?* pſ. 5, 5. Al. *Quis*, (ceu aduena & peregrinus in hac vita) *peregrinabitur?* Ier. 43, 5. &c. coll. Pſ. 39, 13. Gen. 47, 9. Hebr. 11, 13. *q*) *in tentorio tuo.* tq. domeſticus tuus aut ciuis; hic gratiæ, & tandem in altera vita gloriæ cum cæteris ſanctis particeps futurus. Eph. 2, 19. Pſ. 61, 5. pſ. 24, 3. Eſ. 33, 14. ſeqq. Reſpicitur vero vel ad *Tabernaculum Moſis*, quod tunc Gibeone fuit 1 Par. 16, 39. 2 Par. 1, 3. 5. vel ad illud potius *Tentorium*, quod *Arcæ fœderis* Dauid in monte Sion parauerat 2 Sam. 6, 17. 1 Par. 15, 1. c. 16, 1. ad quam Deus ſingulari ratione præſentiam ſuam teſtabatur Ex. 25, 22. 1 Sam. 4, 4. & montem Sion, eiusque contiguum iugum Moria, pro ſede ſua ſibi elegerat. pſ. 78, 68. &c. *r*) *quis habitabit*, *manebit?* pſ. 65, 5. pſ. 102, 29. *s*) vid. Pſ. 2, 6. & modo dicta. *Kimchi:* Per *tentorium*, inquit, & *montem Dei ſanctum* h. l. *Cælum* intelligitur; coll. Eſ. 40, 22. & pſ. 11, 4. pſ. 18, 7. Quod verum eſt; non tamen excluſo cælo gratiæ, ſ. regno cælorum gratioſo in hac vita. v. 2. *t*) Reſpondet Deus ſ. Spiritus S. per prophetam: *Qui ambulat*, omnemque viam ac vitam ſuam inſtituit. vid. pſ. 1, 1. &c. *u*) *integer.* Gen. 6, 9. c. 17, 1. pſ. 119, 1. 80. Targ. Aeth. *in integritate*; quo conſ. Iud. 9, 16. 19. pſ. 26, 1. 11. pſ. 84, 12. &c. At A. b. Ezra: *in via integra*, coll. pſ. 101, 6. Res tamen aut ſenſus idem eſt: Deſcribitur enim vere conuerſus ad Deum, ita vt agnita ſalutari gratia Dei in Chriſto, ſobrie, iuſte ac pie viuat in hoc ſæculo Tit. 2, 12. cf. Mich. 2, 7. pſ. 18, 24. Prou. 6, 12. c. 28, 18. *x*) *& qui operatur* ſ. facit *iuſtitiam.* pſ. 106, 3. 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7. & ex oppoſito pſ. 14, 4. *y*) *& qui loquitur veritatem* Eſ. 33, 15. Prou. 16, 13. Zach. 4, 16. Eph. 4, 25. *z*) *ex animo*, vel ex bono theſauro cordis ſui Matth. 12, 35. vt non aliud dicat ore, aliud vero ſentiat corde. coll. pſ. 12, 3. v. 3. *a*) Qui *non exploratorem* aut *obtrectatorem* (conuenit cum רכיל) *agit.* Targ. Qui *non obtrectat.* Syr. *nec fraudulentus eſt.* LXX. Vulg. Aeth. *Qui non egit dolum* vel *doloſe.* Kal. (1) vid. Piel Gen. 42, 9. 2 Sam. 19, 28. & ſeq. not. *b*) *ſuper.* Vulg. *in lingua ſua.* *Præpoſitio* hic medium ſ. inſtrumentum deſignat, vt Gen. 27, 40. Deut. 8, 3. & vſum verbi a pedibus ad linguam reſtringit. Proprie enim eſt illud *pedibus* eundo *explorare*, *inſidias ſtruere & obtrectare.*

q) *non inuocant* pro remiſſione peccatorum, pſ. 4, 2. aut colunt Pſ. 79, 6. quin & cultum ſe offerre putant, dum innocentes opprimunt Ioh. 16, 2. licet cum Sadducæis alii ſpem vitæ futuræ abiiciant Act. 23, 8. alii cum Phariſæis hypocritice Luc. 12, 1. preces ad oſtentationem tantum faciant Matth. 6, 5.

v. 5. *r*) E contrario *vbi* piis *nihil metuendum* (vt ex pſ. 53, 6. hic quoque habent LXX. Vulg. Ar. Aeth.) ſed gaudendum potius erit Luc. 2, 10. *ibi* timent vel timebunt. cf. Pſ. 36, 13. Iob. 35, 12. Al. *Ibi ergo*, vel *tunc* timebunt, *quando* Deus &c. coll. Pſ. 132, 17. A. b. Ezra: *Ibi*, in anxietate, quæ veniet ſuper eos, tanta quidem, vt cognoſcant, Deum auxilio eſſe iuſtis. *s*) male ſibi conſcii *pauebunt pauore*, & valde extimeſcent, cf. Eſ. 33, 14. Matth. 2, 3. it. Ioh. 11, 43. *t*) S. *quia Deus.* Targ. *quia Verbum Domini eſt:* al. *quod* Deus ſit, al. *quando Deus aderit* gratia, gloria atque ſalute ſua. *u*) *in generatione iuſti* ſ. in cœtu hominum *iuſtorum* Pſ. 1, 5. cf. de priori nomine pſ. 24, 6. pſ. 73, 15. pſ. 112, 2.

v. 6. *x*) S. Ideo quod *conſilium inopis* & adflicti, quo ſcilicet ille decreuit Domino *confidere*, *contemſiſtis*, & quantum in vobis, ſarcaſmis, probris & moliminibus veſtris *confundere* illud *ſtudetis*, coll. Matth. 27, 43. Conf. e contrario *conſilium impiorum* pſ. 1, 1. Iob. 10, 3. &c. *y*) vid. pſ. 9, 13. pſ. 10, 2. Zach. 9, 9. *z*) velut ignominioſum, pudendum aut putidum *contemnitis.* Vulg. *confudiſtis.* Apoſtrophe ad illos oppreſſores iuſtorum & operarios iniquitatis v. 4. cf. Verbum pſ. 41, 8. pſ. 53, 6. & eiusmodi illuſionem Pſ. 22, 9. *a*) *quod* mi-

mi-

---

v. 5. כי per *Merca* 6. 7. 8. 9. 10. 13. 14. 20. v. 6. עצת per *Mun.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. עני per *Merca*, *Dag.* nullo ſequente, 11. 16. 21. 22. 23. ſic ſe. 5. v. 7. מי ſic per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 24. Reliqui per *Merca*, velut *Sarka* ſubdiſtinctiuum minorem: qualem tamen conſecutionem vix repereris, niſi ſemel pſ. 60, 2. Cf. parallel. pſ. 53, 7. יתן per *Merca* 22. & 24. regulariter: incidit enim hic in *Dag.* At per *Mun.* ceteri. cf. Pſ. 53, 7. & 116, 16. Pſ. XV. v. 1. ומי־ישכן cum præf. *Vau* 2. & in marg. 6. 9. v. 2. ופעל per *Mun.* recte 2. 3. 5. & 24. At per *Merca* plerique. v. 3. לא רגל ſic per *Mahp.* 1. 2. & ſu. 5.

4 לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא־נָשָׂא עַל־קְרֹבוֹ׃ נִבְזֶה בְּעֵינָיו
נִמְאָס וְאֶת־יִרְאֵי יְהוָה יְכַבֵּד נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמִר׃
ה כַּסְפּוֹ לֹא־נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד עַל־נָקִי לֹא לָקָח עֹשֵׂה־
א אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם׃ יו מִכְתָּם לְדָוִד
2 שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃ אָמַרְתְּ לַיהוָה אֲדֹנָי אָתָּה
3 טוֹבָתִי בַּל־עָלֶיךָ׃ לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי
כָּל־

Pppp 5 פר ה

c) *ſocio* vel *proximo ſuo* Pſ. 12, 3. Deut. 19, 11. Prou. 11, 12. d) *malum*. Gen. 26, 29. vid. Rom. 13, 10. 1 Cor. 13, 4. ſeqq. & cont. Luc. 3, 13. 14. e) *& opprobrium* ſ. *ignominiam*. 1 Sam. 11, 2. c. 17, 26. Ier. 51, 51. Pſ. 69, 8. 11. f) *non accipit*. Ita Vulg. &c. Pſ. 16, 4. pſ. 50, 16. al. *non profert* aut *ſpargit*, vt Ex. 20, 7. c. 23, 1. S. *non imponit*, velut ſarcinam iumento, aut onus baiulandum. Gen. 31, 17. g) *adverſus* (*ſuper*) *proximum ſuum*. Ex. 32, 27. *Kimchi:* Qui alium non conuiciatur aut calumniatur, etſi calumniis aut iniuriis ab eo ſit laceſſitus. Conf. Leu. 19, 16.

v. 4. h) *Contemtus* Eſ. 53, 3. & *ſpretus* a Deo Pſ. 73, 20. *deſpiciendus* & *contemtu dignus* Mal. 1, 7. 12. coll. 1 Sam. 2, 30. & ſimili Participio Pſ. 18, 4. Prou. 21, 20. Diſſentiunt admodum in reſolutione huius commatis prioris ſub Atnacho. Quidam namque *ipſum pium ſubiecti loco* habent, vt Targ. *Qui deſpectus eſt in oculis ſuis & contemtus*. q. d. *qui ſibi ipſi diſplicet*, nec ſuæ, ſed alienæ virtutis eſt admirator, coll. 1 Sam. 15, 17. Rom. 12, 10. Phil. 2, 3. & contrario Phariſæi exemplo Luc. 18, 9. Ita *Guſſet*. *A. b. Ezra* h. l. & *Kimchi*, qui *Porro*, inquit, *enumerat textus in virtutibus pii hominis, quod licet ipſe ſit integer & faciens iuſtitiam, loquens etiam veritatem, non tamen propterea ſuperbe ſe efferat, ſed vilis potius & indignus ſibi videatur, quando animo ſuo perpendit, quod ne ex millenis vnum præſtet, quæ debebat in honorem ſui Creatoris.* Aliis vero נמאס *impius* eſt *ſubiectum* huius prædicationis, h. m. *Deſpectus eſt in oculis eius improbus* ſ. malignus. Ita *LXX. Vulg. Syr. Ar. Aeth. & Lutherus:* quod optimam efficit antitheſin ad ſequens comma de honoratione piorum. Obſtant tamen, ex conſenſu Codicum noſtrorum, quodammodo accentus: vnde

Pſ. XVI.

ſec. illos ita conſtruit *R. Salomo*. *Qui ob impietatem ſuam contemtus* ſ. *contemtu dignus eſt, in oculis iuſti* quoque *eſt reprobus* ſ. *auerſandus*; non quidem (vt *Geierus* monet h. l.) prout is auctoritate pollet publica, ſed prout impius eſt, ne armetur aut inſoleſcat magis &c. cf. Prou. 26, 1. 8. Iac. 2, 1. 9. & c. 2 Reg. 3, 14. Eſth. 3, 2. i) cum ſequenti per accentus cohæret, vt diximus. k) velut reprobum argentum *reprobatur* Ier. 6, 30. cf. Pſ. 36, 5. pſ. 53, 5. &c. l) *ſed timentes Dominum* Pſ. 25, 12. Mal. 3, 16. De *Vau aduerſatiuo* cf. pſ. 5, 8. &c. m) *honorat* Ex. 20, 12. 1 Sam. 2, 30. Mal. 1, 6. Thren. 1, 8. *Geierus:* Senſus eſt, pium nil, præter veram pietatem magni facere; de cetero ſiue adſint opes, honor, ſapientia, vel aliud quid ſplendoris mundani, hoc ab ipſo attendi parum. n) *iurat*. Kimchi conferri iubet Pſ. 119, 106. de re ſcil. in ſe honeſta ac pia, vt eo fortius adſtringatur. Vel intellige iuſiurandum de re indifferenti & licita, ſubintell. conditionali: *Si iurauerit*; vt 2 Reg. 5, 13. Hoſ. 4, 18. &c. o) LXX. Vulg. Syr. Ar. Aeth. Luth. *proximo*, coll. Prou. 17, 17. & mutato *Tſere* in *Patach*, vt Pſ. 94, 9. pſ. 136, 6. Al. vt Pfeifferus in Dub. Vex. *malo* vel *impio* etiam, de re ſc. indifferenti & licita, v. c. *Hæretico, Turcæ* &c. Al. *ad* malum vel *damnum* aut *detrimentum* quoque *ſuum*. Al. vt Schmid. *ad adfligendum ſe*. Targ. *ad malum inferendum ſibi*, np. ſec. Raſchi & Kimchium per ieiunia; coll. Num. 30, 14. At *Guſſet*. p. 415. *vt patiatur malum*: quod Infinitiuus nonnunquam poſt ל paſſionem inferat, vt Deut. 31, 17. 2 Sam. 14, 25. Sic idem hoc verbum *Guſſet*. quoque accipit Leu. 5, 4. ſi iurauerit, *ſe ſubituram mala* quædam, *aut facturam bona* quædam; quæ exſequi tamen non potuit propter obicem phyſicum aut moralem, &c. p) *neque* tamen id *mutat* Leu. 27, 10. 33. ob reuerentiam ſummi Numinis Ex. 20, 7. & ne doloſe iuraſſe videatur Pſ. 24, 4. Syr. *& non mentitur*. v. 5. q) Vulg. Qui *pecuniam ſuam*, argenteam vel auream &c. Leu. 25, 37. r) *non* mutuo *dat in vſuram*, aut fœnori tribuit. Ex. 22, 24. Deut. 23, 20. Ez. 18, 8. Prou. 28, 8. s) *& munus, munera*. Deut. 16, 19. Pſ. 26, 10. Prou. 6, 35. t) *contra innocentem* pſ. 10, 8. Deut. 27, 25. u) *hæc qui fecerit*, ſc. per vitam ſuam, vt Kimchi monet. Syrus addit: *iuſtus eſt*, forte ex Ezech. 18, 9. aut 1 Ioh. 2, 29. c. 3, 7. x) *non mouebitur* de monte aut tabernaculo Domini v. 1. aut excidet gratia Dei. Pſ. 10, 6. pſ. 13, 5. y) *in æternum*. Kimchi: ne in morte quidem; ſed anima eius manebit in loco gloriæ poſt eius mortem. Conf. Pſ. 30, 7. pſ. 112, 6. pſ. 125, 1. Pſ. XVI, v. 1. z) S. *Michtam:* quod aliis, vt R. Sal. & A. b. Ezræ &c. *Cantici* vel *melodiæ* nomen eſt; aliis *Aureolum, Cimelium*, vel *aureum carmen* melius redditur. (6) Pſ. 56 -- 60, 1. a כתם *Auro* præſtantiſſimo Iob. 28, 16. 19. Cant. 5, 11. Etenim Pſalmiſta hic *Chriſtum* in ſtatu exinanitionis & paſſionis *precantem* nobis repræſentat: ita, vt ſec. *Schmid.* lemmata obſeruanda hic ſint I. *Oratio* Chriſti exinaniti & patientis v. 1. II. Eiuſdem *ſolatium*, cum ex conſenſu in diuinum redemtionis hominum propoſitum v. 2 -- 4. tum ab exitu ſalutaris iſtius exinanitionis & paſſionis. v. 5. 6. III. Orationis & ſolatii illius *effectus* v. 7-11. a) *Dauidis*, vel *Dauidi* a Spiritu S. *dictitatus*. vid. pſ. 3, 1. *Non autem de Dauide, ſed de Meſſia ipſo loqui hunc pſalmum*, diſerte diſputant Apoſtoli, Petrus Act. 2, 25 -- 31. & Paulus Act. 13, 35 -- 37. idque firmiſſime aduerſus Iudæos exinde demonſtrant, quod Dauid dudum corruptionem in ſepulcro ſuo ſubiiſſet. *Propheta igitur cum eſſet* Dauid, (verba ſunt Petri Act. 2, 30. 31.) *& ſciret, iureiurando iuraſſe ſibi Deum, futurum, vt de fructu lumborum eius, quantum ad carnem, Chriſtus exoriretur, ac ſederet ſuper ſedem eius, præſcius locutus eſt de reſurrectione Chriſti, quod non relicta ſit anima eius apud inferos, neque caro eius viderit corruptionem.* Conſ. etiam piam *Lutheri* & *Brentii* meditationem h. l. coll. Luc. 22, 41 -- 44. vt alios Interpretes & verſiones, nulla ratione ſuffultas, hic breuitatis cauſſa omittamus. b) *Cuſtodi*, Vulg. *Conſerua me* Pſ. 17, 8. *me* ſcil. Filium tuum Meſſiam, in omnibus exinanitionis & paſſionis meæ partibus, vsque dum omnia præſtem & ſuperem, quæ præſtanda & ſuperanda mihi ſunt. cf. Matth. 26, 37 -- 39. Ioh. 12, 27. 28. c. 17, 1. ſeqq. Act. 2, 25. ſeqq. c) o omnipotens *Deus* Pater. Pſ. 5, 5. pſ. 18, 3. pſ. 22, 2. Marc. 14, 36. d) *Rationem* dicit petitionis, ob fiduciam Chriſti in Patre ſuo. e) *in Te* ſolo *confiſus ſum*, ſemperque *confidam*, qui me & conſeruare & eripere potes Hebr. 5, 7. Verbum cf. Pſ. 2, 12. pſ. 25, 2. 3. v. 2. f) *Dixiſti* enim, o *anima mea*, vt ſupplent Targ. R. Sal. D. Kimchi &c. coll. ſimili ellipſi & conſtruct. 2 Sam. 13, 38. Sic Ier. 4, 19. *audiuiſti, anima mea*; pro *audiui*. cf. etiam Matth. 26, 38. Elegans eſt Apoſtrophe Chriſti (inquit *S.*) conuertentis ſermonem a Deo Patre ſuo, ad ſe ipſum ſ. animam ſuam, quam fiducia exauditionis factarum precum conſolari, & contra aduerſa erigere ac confirmare incipit; coll. Ioh. 12, 27. cf. etiam Pſ. 42, 6. 12. g) *Iehouæ* Deo Patri v. 1. qui fidus in promiſſis ſuis pſ. 7, 2. h) rerum omnium conditor & conſeruator ac *Dominus* (vid. pſ. 2, 4.) *tu* es; ego vero, qua homo, ſeruus tuus Eſ. 42, 1. c. 53, 11. qui voluntati tuæ me lubens ſubmitto pſ. 40. 9. Matth. 26, 39. i) Iob. 9, 25. Coh. 5, 17. Difficile comma. *Guſſet*. p. 128. *bonum meum* ſ. *felicitas mea* tu es, & *nihil* eſt *ſupra te*, coll. Pſ. 17, 3. Rectius, vt arbitramur, *Schmidius*: Ad *bonum* ſ. *felicitatem meam* quod attinet, *non eſt* illa mihi *propter te:* quia, vt voluntatem tuam perficerem, ea me exinaniui, coll. 2 Cor. 8, 9. Phil. 2, 4. ſeqq. Hebr. 12, 2. *Bonum* autem ſ. *felicitas* eſt beatitudo, Chriſto homini, qui Filius Dei eſt Pſ. 2, 7. competens, qua ſe ſponte ſua exinaniuit. Al. *Bonum meum*, vt bene mihi ſit, vt me ſerues, quod precatus ſum v. 1. hoc *non* fit vel opus eſt *propter te*; opus tamen & ſalutare eſt *ſanctis* v. 3. v. 3. k) Idque *pro ſanctis*; h. e. *in commodum & ſalutem ſanctorum:* quales ſunt omnes vera fide in Chriſtum regeniti & *Deo conſecrati*, Eſ. 4, 3. pſ. 89, 6. 8. Prou. 9, 10. Iob. 15, 15. Dan. 8, 24. Ioh. 17, 19. 1 Cor. 6, 11. Eph. 5, 25. 26. Hebr. 2, 11. c. 12, 14. cf. Luc. 22, 29. l) *qui in terra* ſunt; non pro ſanctis *angelis* in cælo, aut pro diabolis in inferno. Hebr. 2, 16. ita vt *ſancti homines* ſint in mundo quidem, non de mundo tamen. coll. Ioh. 17, 6. 11. 14. ſeqq. m) *ipſi* ſunt. cf. pſ. 9, 21. n) *& pro eximiis, illuſtribus* & *glorioſis*. pſ. 8, 2. qui veluti *duces* & *antiſtites* ceterorum. Ier. 14, 3. c. 25, 34. c. 30, 21. Neh. 10, 29. 2 Par. 23, 20. cf. Ioh. 17, 20. Vel ſeruat ordinem rei, coll. Rom. 8, 30.

---

v. 4. ימר ſic *defect*. 5. 6. 7. 8. 15. 22. 23. 24. & ſic fe. 2. ſec. *Maſ*. 2. *impr*. & *Erff*. h. l. & *Maſ*. 1. 4. *impr*. ac *Erff*. ad Leu. 27, 10. v. 5. לא־לקח per *Makk*. 3. 6. 9. 10. 13. 22. ſic fe. 5. לקח per *Pat*. 1. 2. 3. 7. 17. 18. & *Ber*. Ceterum לא־נתן בנשך ושחד על־נקי לא־לקח עשה אלה ſic 6. 9. 10. 13. 20. Quomodo cum Siluki ditione ſimilis conferenda Pſ. 46, 8.

Pſ. XVI. v. 1. שמרני ita cum *Meth*. 2. 5. 7. 8. 17. 22. ſec. *M. I.* ac *Maſ*. *Erff*. hic & pſ. 86, 2. Quale *Meth*. etiam eſt in מירדי pſ. 30, 4. & רודפי pſ. 38, 21. Nec magis impedit lectionem *Kamets* per *Kometſchat*. quam accentus tonicus in כל pſ. 35, 10. Prou. 19, 7.

4 כָּל־חֶפְצִי־בָם׃ יִרְבּוּ עַצְּבוֹתָם אַחֵר מָהָרוּ בַּל־אַסִּיךְ
5 נִסְכֵּיהֶם מִדָּם וּבַל־אֶשָּׂא אֶת־שְׁמוֹתָם עַל־שְׂפָתָי׃ יְהוָה
6 מְנָת־חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי׃ חֲבָלִים נָפְלוּ־לִי
7 בַּנְּעִמִים אַף־נַחֲלָת שָׁפְרָה עָלָי׃ אֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר
8 יְעָצָנִי אַף־לֵילוֹת יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי׃ שִׁוִּיתִי יְהוָה לְנֶגְדִּי תָמִיד
9 כִּי מִימִינִי בַּל־אֶמּוֹט׃ לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי אַף־
בְּשָׂרִי

3. LXX. Vulg. & OO. Verſiones: *nec memor ero*, vel *recordabor* aut *mentionem faciam nominum eorum.* x) vt olim faciebant ſacerdotes pro offerentibus orantes: ſed me abnegantes etiam ipſe abnegabo Matth. 10, 33. neque Sacerdos, neque Rex, aut Iudex propitius illis futurus. cf. Ioh. 17, 9. v. 5. y) S. *Iehoua eſt portio.* Al. *Tu, o Iehoua, es portio,* per Apoſtrophen; quæ tn. rectius in ditione Silluki demum incipit. z) S. eſt *portio* partis meæ. al. *portio & pars mea.* Pſ. 63, 11. cf. pſ. 11, 6. *Kimchius* id cenſet pro abſoluto, alii cum *apocopato ſuffixo,* vt Ex. 15, 2. pſ. 60, 13. non bene. cf. ſimilem formam hic v. ſeq. a) *partis meæ*, vel *pars mea*, qua contentus ſum: is namque me pro filio ſuo agnoſcit, & ſummo amore complectitur Eſ. 42, 1. Matth. 3, 17. c. 17, 5. Conf. Pſ. 17, 14. pſ. 73, 26. Thren. 3, 24. b) *& calicis mei.* al. in Nominatiuo: *& poculum* ſ. *calix meus eſt* Pſ. 11, 6. Pſ. 116, 13. Omnium optime, inquit S. reſpici videtur ad *conuiuia ſacrificialia*, in quibus ſacerdotibus V. T. ſuæ dabantur *partes* ad edendum, & *pocula* ad bibendum &c. Conf. Ex. 29, 26. Leu. 7, 33. c. 8, 29. Num. 18, 20. Deut. 18, 8. it. 1 Sam. 1, 5. &c. c) *tu*, o Iehoua, Pater omnipotens. d) *ſuſtentans es.* Targ. *ſuſtentabis* & conſeruabis. Pſ. 17, 5. pſ. 41, 13. ſcil. ad finem vſque, ne mihi eripiatur. Ioh. 10, 29. participium Kal & *Chireck* pro Tſere, vt Eſ. 29, 14. c. 38, 5. e) *ſortem meam*, h. e. Eccleſiam, & in ea electos meos in vera ſanctaque fide ad finem vſque vitæ & mundi potenter conſeruando. Pſ. 125, 3. Reſpicit diſtributionem hereditatis, quæ per *ſortes* fieri ſolebat, ſicut etiam per *funes*, qui ſtatim ſequuntur v. 6. inquit S. Conf. Ioſ. 17, 14. At Raſchi: *tu manum meam ad optimam ſortem direxiſti & adpoſuiſti.* Sic *Cocc.* ad Ez. 45, 1. ſignificat, inquit, ſibi partem & hereditatem eſſe adſignatam voluntate Dei, vt certa eſſet ſua hereditas, neque a ſortis incertitudine penderet, ſed quaſi Deus ipſe ſortes collocaret manu. At prior ſententia ſimplicior eſt. v. 6. f) *Funes* diuidendæ hereditatis Am. 7, 17. g) in æterno Dei decreto *ceciderunt mihi.* Alluditur ad diuiſionem terræ promiſſæ. vid. Ioſ. 17, 5. 14. Pſ. 78, 55. pſ. 105, 11. h) *in amœnos & iucundos*, h. e. ſec. S. in homines fide & pietate erga me obedientiaque mihi iucundiſſimos. Al. neutr. *in amœna*, vt v. 11. vel *in amœniſſimas* partes vel loca. cf. 2 Sam. 1, 23. Pſ. 133, 2. Cant. 1, 6. Eph. 5, 26. 27. i) *etiam hereditas* mihi data, & deficientibus Iudæis, ad extremos mundi fines inter gentes propagata pſ. 2, 8. Matth. 21, 43. Eccleſia ſcil. coll. Deut. 32, 9. k) *pulchra eſt.* (2) Iob. 26, 13. l) *apud me* pſ. 7, 9. i. e. vt *Syr.* habet, *placuit*, vel accepta eſt & *perplacet mihi.* vide phraſin Dan. 3, 32. c. 4, 24. c. 6, 2. *Calouius*: Eccleſia enim, quæ regnum Dei, ex morte, poteſtate diaboli, & inferno liberata, & ex mundo immundo ſelecta, κειμήλιον ipſi eſt valde pretioſum, coll. Ex. 19, 6. Deut. 7, 9. Tit. 2, 14. 1 Pet. 2, 9. adde ſupra v. 3. v. 7. m) Pſ. 34, 2. pſ. 145, 1. S. *Benedicam* itaque *Iehouæ*, Patri meo, pro hoc miſericordiſſimo & ſapientiſſimo conſilio ipſius, quod ſibi propoſuit, & quo mihi exinanitionem & paſſionem meam exequendam dedit, vt ſatisfactione actiua & paſſiua humanum genus redimam, & ad vitam gloriamque æternam perducam, coll. Matth. 11, 25. 26. n) *qui* vel *quod conſuluit mihi.* Ex. 18, 19. Num. 24, 14. 1 Reg. 1, 12. Ier. 38, 15. cf. not. Eſ. 48, 16. o) *immo* non interdiu ſolum, ſed *& noctibus.* Pſ. 1, 2. pſ. 92, 3. cf. Marc. 6, 46. Luc. 6, 12. p) *erudiunt & inſtigant*, Ar. *commonefaciunt me.* Eſ. 8, 12. ὁ. ἐπαίδευσάν με Tit. 2, 12. q) *renes* & intimi ſenſus *mei*, omnes animi & corporis vires. cf. Ier. 12, 2. pſ. 7, 10. pſ. 73, 21. pſ. 139, 13. Prou. 23, 16. Iob. 19, 27. Nam & ipſe Chriſtus, licet filius Dei eſſet, & nulli peccato obnoxius Ioh. 8, 46. Hebr. 4, 10. c. 7, 26. 1 Petr. 2, 22. ex his tamen, quæ paſſus eſt, obedientiam didicit; & conſummatus, omnibus ſibi vera fide obtemperantibus factus eſt cauſſa ſalutis; vt ex Hebr. 5, 8. 9. docet h. l. B. *Lutherus. Schmidius*: Nobis, inquit, hæc *caſtigatio renum* -- nihil aliud eſſe videtur, quam *ſancti motus in anima Chriſti*, quos Spiritus S. (ſuper illo quieſcens Eſ. 11, 2.) in illa excitauit, ipſumque animauit, *ad omnia difficillima, quæ ad opus redemtionis pertinebant, ſubeunda & ſuſtinenda*; coll. Matth. 4, 1. c. 26, 39. Ioh. 12, 27. adde Pſ. 40, 9. Eſ. 50, 4. 5. v. 8. r) Nam plenus amore & fiducia v. 1. *poſui* ſ. *propoſui Iehouam.* Pſ. 21, 6. pſ. 119, 30. LXX. vt Act. 2, 25. s) *coram me* Eſ. 49, 16. pſ. 18, 23. nimirum oculis mentis reſpiciens, quam verax ille ſit, & auxilium, quod mihi promiſit, nunquam denegaturus. cf. Ioh. 11, 42. t) Eſ. 49, 16. in mediis etiam adflictionibus & tentationibus meis. cf. Matth. 27, 43. u) S. ſubintell. לֵאמֹר, vt pſ. 2, 2. 3. pſ. 5, 8. 9. pſ. 9, 13. *dicens: quia ille eſt a dextera mea*, tq. præſidium & defenſor meus. cf. Eſ. 42, 1. pſ. 109, 31. pſ. 110, 5. & Ioh. 8, 16. 29. c. 16, 32. At Syr. *eſtque ille ad dexteram meam.* Targ. *quia enim Schechina eius reſidet ſuper me.* Col. 2, 9. x) ideo *non mouebor* a propoſito meo, nec ab hoſtibus vincar. pſ. 13, 5. pſ. 17, 5. pſ. 21, 8. vid. Eſ. 50, 7. 8. 9. Luc. 9, 51. &c. v. 9. y) *Propterea* etiam, quod Deus mihi Pater & adiutor eſt, qui me immotum præſtabit. z) *lætatum*, & ad ipſam quoque mortem paratum *eſt cor meum* Prou. 23, 15. Phil. 2, 8. a) *& exſultauit* pſ. 9, 15. pſ. 13, 6. b) *gloria mea* ſ. *decus meum.* Per quod alii *Spiritum Chriſti æternum* Hebr. 9, 14. intelligunt; alii melius cum Kimchio *animam*, opponitur enim *carni* ſ. corpori: quod non attendunt, qui cum LXX. Vulg. Ar. *linguam* interpretantur. Schmid. vtrumque *animam & linguam* Chriſti. cf. pſ. 7, 6. pſ. 30, 13. pſ. 57, 9. Gen. 49, 6. c) *immo* non anima tantum, ſed *etiam* corpus v. 7.

n) *in quibus omne meum beneplacitum* & delectatio eſt. Pſ. 1, 2. Eſ. 62, 4. Luc. 2, 14. &c. Pro quibus lubens me ſanctifico, vt & ipſi ſint ſanctificati in veritate Ioh. 17, 19.

v. 4. o) S. Contra *multiplicabuntur.* Gen. 3, 16. c. 7, 17. Iob. 9, 17. p) *dolores* & pœnæ *eorum*, cum in hoc, tum in futuro ſæculo (4) Pſ. 147, 3. Prou. 15, 13. Iob. 9, 28. cf. verba Chriſti Luc. 23, 28 -- 31. q) S. qui *alium feſtinant* (cf. 28, 1) eumque quaſi opertum *dotando honorant* Ex. 22, 15. coll. nomine Gen. 34, 12. 1 Sam. 18, 25. h. e. qui alium ſibi Seruatorem aut viam ſalutis quærunt, & a me iuſtitiam, ſpiritum & vitam accipere nolunt. ſpiritualiter ſcortantes vel abnegantes me. cf. Deut. 32, 16. Eſ. 42, 8. Ez. 16, 32 -- 34. Leu. 17, 9. Ioh. 19, 12 -- 15. Act. 15, 24. c. 4, 12. r) *non* enim *libabo*, tq. verus ſacerdos & Pontifex, ſec. ordinem Melchiſedeki a Patre conſtitutus Pſ. 110, 4. Verbum cf. Gen. 35, 14. Num. 28, 7. s) *libamina* & vniuerſum cultum *eorum* Num. 29, 39. c. 15, 4. 5. etſi vel ſanguinem ſuum fundant: (quo alioqui reſpicit Pauli phraſis 2 Tim. 4, 6. & Phil. 2, 17.) ſed etiam inanem ceremoniarum cultum abrogabo. Eſ. 66, 3. Dan. 9, 24 -- 27. Matt. 23, 38. t) *propter* effuſum ab illis innocentem meum aliorumque piorum *ſanguinem*, coll. Matt. 23, 35. c. 27, 25. Eſ. 1, 15. c. 59, 3. Hoſ. 6, 8. Alii connectunt cum præcedenti: *libamina ipſorum de ſanguine* vel *cruenta*, coll. ſimili periphraſi Pſ. 10, 18. pſ. 80, 14. Ita Kimchi: q. d. *libamina eorum non vinum, ſed ſanguis ſunt*, coll. Prou. 5, 8. Minime autem, vt quidam putant, ita poſcunt accentus. u) *neque aſſumam* aut *proferam nomina eorum* Ex. 20, 7. Pſ. 15, 3.

---

v. 4. אסיך per *Tiphcha anter.* 3. per tonicum vero 6. 9. 10. 13. 20. v. 5. מנת per *Pat.* 3. 5. 14. 15. 22. & in marg. 6. 9. quam variationem adnotauit etiam *R. Chaim* ad Maſ. fin. f. 14. b. Verum *Kam.* requirit *Maſ.* 1. & *Erf.* cf. Pſ. 11, 6. v. 6. חֲבָלִים נָפְלוּ־לִי ſic 1. & 14.
v. 7. אברך per *Mun.* 2. At אֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר ſic 1. v. 8. שִׁוִּיתִי יְהוָה ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. & ſu. 5. incommode.

י בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח׃ כִּי ׀ לֹא־תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל לֹא־

יתיר י II תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת׃ תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע

שְׂמָחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח׃ יז

Pf. XVII, א תְּפִלָּה לְדָוִד שִׁמְעָה יְהוָה ׀ צֶדֶק הַקְשִׁיבָה רִנָּתִי הַאֲזִינָה

2 תְּפִלָּתִי בְּלֹא שִׂפְתֵי מִרְמָה׃ מִלְּפָנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא עֵינֶיךָ

3 תֶּחֱזֶינָה מֵישָׁרִים׃ בָּחַנְתָּ לִבִּי ׀ פָּקַדְתָּ לַּיְלָה צְרַפְתַּנִי בַל־

מלרע 4 תִּמְצָא זַמֹּתִי בַּל־יַעֲבָר־פִּי׃ לִפְעֻלּוֹת אָדָם בִּדְבַר שְׂפָתֶיךָ

אבי

d) *caro s. corpus meum* Ez. 11, 19. *e*) *requiescet*, *cubabit.* Deut. 33, 20. Es. 26, 19. Nah. 3, 18. Ps. 7, 6. *f*) *confidenter & secure, in securitate* Deut. 33, 12. 28. Ps. 4, 9. nec metuit corruptionem aut putrefactionem. ὁ. ἐπ' ἐλπίδι, vt Act. 2, 26. Ar. *tutum in spe. Quod* non destitues v. 10. Sic Raschi: *quia certus sum, quod* non derelinques &c.

v. 10. *g*) *Quoniam*, etsi moriendum omnino mihi est, ita vt videar omnium iudicio a Deo desertus Ps. 22, 2. non tn. deseres, &c. Vel vt diximus ad v. 9. secura cubabit caro mea sub spe certa, *Quod non* derelinques, &c. *h*) *non destitues* & plane *relinques* Ps. 38, 22. cf. Ps. 21, 5. Ioh. 16, 32. *i*) *animam meam*; al. *me*, coll. Ps. 3, 3. &c. sed illud præferimus. *k*) *inferno* Ps. 6, 6. ps. 30, 4. 1 Sam. 2, 6. vt scil. eam detineat, velut absorptam. Est Datiuus possidentis. *Scheol* autem spectat ad animam, vt *corruptio* ad corpus. *Calouius*: etsi ad infernum vsque deducta sit anima Christi, cum in agonia horti, tum in cruce, cum a Deo se desertum exclamaret. Alii tn. ad victoriosam Christi descensionem ad inferos, factam post viuificationem ipsius, id referunt. Sic *Schmid.* ὁ. εἰς ᾅδου Act. 2, 27. 31. *l*) *neque* ita *dabis* aut *permittes.* Targ. & Aeth. *non trades iustum tuum.* cf. Gen. 20, 6. Ps. 55, 23. *m*) *sanctum tuum* Ps. 4, 4. ps. 12, 2. eximie sic dictum, coll. Dan. 9, 24. Marc. 1, 24. Luc. 4, 34. qui omne tuum beneplacitum exsequutus est. Es. 42, 1. seqq. c. 53, 10. seqq. Ioh. 8, 29. Phil. 2, 8. 9. Ceterum in *variata lectione* huius loci, *singularis* haud dubie præferendus est, monente etiam *Cocc.* Lex. 252. & *Gusset.* p. 942. *n*) *vt videat* & experiatur quoad corpus. Ps. 89, 49. Coh. 6, 6. Luc. 2, 26. *o*) *corruptionem* aut *putrefactionem.* Ps. 49, 10. ps. 55, 24. sic LXX. & Act. 2. 24. 27. 31. c. 13, 35. (alibi *fouea*, vt Ps. 9, 16.) quin potius tertio die me ex mortuis resuscitabis, & viuum me e sepulcro gloriose reduces. cf. Rom. 6, 4. Matth. 12, 40. c. 16, 21. c. 17, 23. Luc. 18, 33. Ioh. 2, 19 - 22. v. 11. *p*) *Notam mihi facies*, o Deus Pater, Ps. 51, 8. per resuscitationem e morte. cf. de scientia experimentali *Kal* Es. 47, 8. Coh. 8, 5. *q*) *viam vitæ* æternæ. cf. Ps. 21, 5. Es. 53, 8. 10. Prou. 5, 6. c. 10, 27. c. 15, 24. Hebr. 10, 20. *r*) *satietas* erit. al. *satietatem* experiri me facies. cf. Ps. 17, 15. ps. 78, 25. Es. 53, 11. & Apoc. 7, 16. 17. *s*) *gaudiorum* Es. 51, 11. Ps. 45, 16. *t*) *cum* vel *coram facie tua.* 1 Reg. 12, 6. Ps. 21, 7. ps. 140, 14. 1 Cor. 13, 12. 1 Ioh. 3, 2. Syr. *& satiabor iucunditate vultus tui.* *u*) *iucunditates* cælestes & hominibus ineffabiles. (1) cf. v. 6. Prou. 24, 4. *x*) *in dextera tua* erunt, quod A. b. Ezra aliique ita accipiunt, quod *dextera sua* Deus iucundissima dona daturus sit diligentibus se, coll. Prou. 3, 16. Alii *de sessione Christi ad dexteram Patris*, eiusque exaltatione, coll. Ps. 110, 1. Luc. 22, 69. Eph. 1, 20. seqq. Hebr. 2, 9. &c. Atque hoc quidem est, inquit *Gierus*, glorificari illa gloria, quam habuit Christus ante, quam mundus esset Ioh. 17, 5. Vtrumque bene coniungit *Cocc.* Lex. 525. Notum mihi facies viam *amœnorum*, quæ sunt *in dextera tua*; quæ Deus *reseruauit manu sua* exspectantibus se Es. 64, 3. 1 Cor. 2, 9. quæ Filius Dei *sedens ad dexteram Patris* accipit danda fidelibus, etiam in hac vita; coll. Act. 2, 33. Ps. 110, 1, & ps. 68, 19. *y*) idque *perpetuo* s. *in perpetuum* Ps. 9, 7. ps. 13, 2. Es. 25, 8. Siquidem Christus, ex mortuis resuscitatus, non iterum morietur; nec vnquam mors illi dominabitur Rom. 6, 9. &c. Gratia vero sit Deo, qui & nobis de morte victoriam dedit, per Dominum nostrum Iesum Christum! 1 Cor. 15, 57. Ps. XVII, v. 1. *a*) *Oratio* s. *supplicatio Dauidis.* Ps. 86, 1. vid. not. Ps. 3, 1. ps. 4, 2. Hab. 3, 1. Argumentum psalmi ita præmittit *Ar.* inscriptio: *Oratio ex persona viri perfecti* s. integri, *& ipsius Christi, ac cuiuslibet ab eo redemti.* Sic *Brentius*: *Sentiamus*, inquit, *hunc psalmum esse precationem, qua Christus in summis suis adflictionibus*, ac præsertim in monte oliueti, cum sudaret guttas sanguineas, *vsus est.* Et *Gurtlerus* in Theol. Proph. p. 99. *Est quidem*, inquit, *oratio Dauidis, sed quatenus is erat typus Christi*, coll. v. 3. & Ps. 16, 7. & *Ruperto* hic ipsum *Caput* orat Deum Patrem pro se & *membris suis*, ne deficiant. *Tillius* vero psalmum hunc ad *Apostolicam Ecclesiam* retulit, ab *impiis* Iudæis & *hostibus* gentilibus vexatam, coll. Act. 8, 3. c. 12, 1. seqq. Iac. 1, 2. 3. 1 Petr. 1, 6. seqq. Nobis *Schmidii* placet sententia, qui in lemmatibus suis ita: Psalmus hic, inquit, est *Ecclesiæ omni tempore sub Christo capite*, cui conformatur (aduersus satanæ regnum. Gen. 3, 15.) *militantis Oratio*, I. *pro conseruatione* sui & sanæ doctrinæ v. 1 - - 8. II. pro *defensione* contra falsos doctores & persecutores v. 9 - - 14. aduersus quos illa III. in *conclusione* se solatur spe viua æternæ vitæ v. 15. *b*) *Audi* s. *exaudi o Iehoua* Ps. 4, 2. ps. 10, 17. ps. 39, 13. *c*) *iustitiam*, i. e. iustissimam caussam & querelam meam. *Kimchi*: i. e. *preces, quæ iuste fiunt*, quod os & animus consentiant. Targ. *orationem meam in iustitia*, i. e. iustam. *A. b. Ezra*: quia *iustitiam* loquor, quia vanitatem non exaudit Deus. Iob. 35, 13. cf. Ioh. 9, 31. LXX. Vulg. Ar. Aeth. *iustitiam meam*: quod de iustitia *caussæ*, non *personæ* intelligendum esse, ex ipsis Pontificiis nonnulli concedunt apud *Calou.* h. l. Conf. not. Ps. 7, 4. 9. Nec incommode *de Christo, iustitia nostra*, pro nobis interpellante, id accipiunt *Calovius* & *Tillius* h. l. coll. Es. 53, 11. Ier. 23, 6. Dan. 9, 24. 1 Cor. 1, 30. 31. 1 Ioh. 2, 1. 2. Ioh. 16, 23. &c. *d*) vid. Ps. 5, 3. *e*) *clamorem meum* 1 Reg. 22, 36. hic *tristem* & supplicem, coll. 1 Reg. 8, 28. Ier. 7, 16. Ps. 61, 2. vt alibi *lætum* ps. 30, 6. ps. 5, 12. &c. *f*) Ps. 5, 2. *g*) Ps. 4, 2. *h*) *sine*, vel *quæ* oratio fit *sine.* 1 Par. 12, 37. *Ellipsis relatiui* frequens est, vt Ps. 4, 8. ps. 7, 7. 9. &c. *i*) *labiis fraudis*, *doli* vel hypocriseos Ps. 5, 7. ps. 32, 2. i. e. non *dolosis* aut hypocriticis; sine fraude & fuco. cf. similis constr. Ps. 12, 4. ps. 31, 19. v. 2. *k*) *A conspectu tuo*, vel *a te*, Leu. 9, 24. Num. 17, 11. Esth. 1, 19. ceu iustissimo iudice & vindice piorum. ps. 7, 9. *l*) *ius & sententia iudicialis in caussa mea.* Ps. 9, 5. *m*) *prodeat* aut *promulgetur.* vid. not. Hab. 1, 4. *Kimchi*: vt me vindices ab hostibus meis. *n*) Ps. 11, 7. *o*) Ps. 9, 9. Es. 33, 15. v. 3. *p*) *Probasti* namque & explorasti *cor meum.* Ps. 7, 10. ps. 11, 5. *q*) etiam *visitasti* illud. Syr. *& visitasti me.* cf. ps. 8, 5. 1 Sam. 14, 17. Iob. 7, 18. *r*) *noctu* ps. 16, 7. *A. b. Ezra*: cum solus essem & semotus ab hominibus. cf. ps. 4, 5. *s*) LXX. Vulg. *igne me examinasti.* vid. ps. 12, 7. *Tillius* ex hypothesi (qua de ad v. 1.) confert Iac. 1, 2. 3. 1 Petr. 1, 6. seqq. *t*) sed *nihil* ps. 16, 2. *inuenisti* ps. 10, 15. quod scil. caussæ meæ & integritati obsit. cf. Iob. 23, 10. 11. 12. 1 Ioh. 3, 19. seqq. Nam alioqui Dauid defectus & lapsus suos coram diuino iudicio haut inuitus fatebatur. c. c. Ps. 19, 13. ps. 143, 2. *u*) *S.* nam quod *cogitaui* bonum, non transgredietur. Al. simpliciter: *cogitaui* namque & *proposui mihi.* coll. Ier. 51, 12. Thren. 2, 17. *x*) vt *non transgrediatur*, scil. mandata tua. cf. *Hiph.* 1 Sam. 2, 24. & 2 Ioh. v. 9. *y*) *os & lingua* etiam *mea.* cf. Ps. 39, 2. Iac. 3, 2. seqq. v. 4. *z*) *S. Quantum* autem *ad opera hominis* vel *hominum attinet.* cf. ל Ez. 9, 13. & nomen Ps. 28, 5. *a*) *S. per verbum*, al. *secundum verbum labiorum tuorum*, sc. obseruaui. Iob. 23, 12. coll. ב 1 Par. 21, 19. & 2 Par. 29, 25. Quod autem in hac voce maximam distinctionem constituit, id notat constans & indefessum Dauidis studium, quod in sacra Dei verba contulit, more piorum Ps. 1, 2. expresso, inquit Io. *Franckius* Diacrit. p. 283. vel simplicius intellige actiones & *molimina hominum in verbo Dei* sugillando & peruertendo Ps. 11, 3. 2 Pet. 3, 16. sic ב erit *obiecti*, vt Iob. 35, 6.

---

v. 10. נַפְשִׁי per *Tipheha ant.* 5. Ps. XVII, v. 1. הַקְשִׁיבָה רִנָּתִי הַאֲזִינָה sic 3. At הַקְשִׁיבָה רִנָּתִי הַאֲזִינָה תְּפִלָּתִי בְּלֹא־ 2. v. 3. לִבִּי Sic per *Psik kadmat.* 2. 5 - - 14. 16. 20. 22. 23. 24. & per nudum *Kadma* 3. 15. At per *Psikmahp.* alii contra analogiam.

אֲנִי שָׁמַרְתִּי אָרְחוֹת פָּרִיץ׃ תָּמֹךְ אֲשֻׁרַי בְּמַעְגְּלוֹתֶיךָ בַּל־ ה
6 נָמוֹטּוּ פְעָמָי׃ אֲנִי־קְרָאתִיךָ כִי־תַעֲנֵנִי אֵל הַט־אָזְנְךָ לִי
7 שְׁמַע אִמְרָתִי׃ הַפְלֵה חֲסָדֶיךָ מוֹשִׁיעַ חוֹסִים
8 מִמִּתְקוֹמְמִים בִּימִינֶךָ׃ שָׁמְרֵנִי כְּאִישׁוֹן בַּת־עָיִן בְּצֵל
9 כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנִי׃ מִפְּנֵי רְשָׁעִים זוּ שַׁדּוּנִי אֹיְבַי בְּנֶפֶשׁ יַקִּיפוּ
י 11 עָלָי׃ חֶלְבָּמוֹ סָּגְרוּ פִּימוֹ דִּבְּרוּ בְגֵאוּת׃ אַשֻּׁרֵינוּ עַתָּה
12 סבבוני עֵינֵיהֶם יָשִׁיתוּ לִנְטוֹת בָּאָרֶץ׃ דִּמְיֹנוֹ כְּאַרְיֵה
13 יִכְסוֹף לִטְרֹף וְכִכְפִיר יֹשֵׁב בְּמִסְתָּרִים׃ קוּמָה יְהוָה
קַדְּמָה פָנָיו הַכְרִיעֵהוּ פַּלְּטָה נַפְשִׁי מֵרָשָׁע חַרְבֶּךָ׃
מִמְתִים

b) *ego* solicite *obseruaui* Ps. 18, 22. scil. vt declinarem ab iis nec per eas ambularem, vt habet *R. Sal.* Conf. Ps. 73, 17. Al. *caui*; S. *ergo caueo mihi*, subintell. מן. coll. Ios. 6, 18. c) *vias*, *semitas*, i. e. actiones & mores, Prou. 1, 16. cf. synonymum Ps. 1, 1. d) *effractoris*. S. *violenti*. Calouius: quo tenderent *perfractores & corruptores legis*. Conf. Ez. 7, 22. c. 18, 10. Dan. 11, 14. Hos. 4, 2. & Iob. 22, 15. al. *Latronis*, quomodo Satanam, eiusque *methodias* s. astutos insultus, Eph. 6, 11. quidam intelligunt. Vid. *Calou.* h. l. coll. Ioh. 8, 44.

v. 5. e) S. *Fulci modo*. q. d. *Sustentando sustenta*, & vt Aeth. habet, *Confirma*, & *conserua*. Ps. 16, 5. ὁ. κατάρτισαι. Vulg. *Perfice*. Gal. 6, 1. 2 Tim. 3, 17. Similis ellipsis verbi finiti post Infinit. Ex. 20, 8. Ier. 2, 2. &c. Al. supplent primam personam: *caui vias effractoris* v. 4. *Continendo autem continui*. Syrus secundam: *Et fulsisti* &c. f) *gressus meos* & omnes actiones. v. 10. Ps. 37, 21. ps. 44, 19. ps. 73, 2. g) *in semitis* vel *orbitis tuis* Ps. 23, 3. Prou. 4, 11. verbo scil. tuo, & deinde exemplo Christi descriptis, supra v. 4. 1 Petr. 2, 21. h) *ne dimoueantur* aut *exorbitent* ab illis. Ps. 10, 6. ps. 13, 5. ps. 16, 8. in conspectu hostium Ps. 38, 17. i) *pedes* aut *passus mei*. Vulg. *vestigia mea*. Aeth. *plantæ pedis mei*. vid. 2 Reg. 19, 24. Es. 26, 6. Ps. 57, 7. ps. 119, 133.

v. 6. k) S. *Pro hoc ego innoco* (& *innocaui*) *te*. Ps. 4, 2. ps. 50, 15. ps. 88, 10. l) R. Sal. & Kimchi: certus *namque* sum, *quod me exaudies*. S. *respondebis enim mihi*. Al. vt Vulg. Syr. &c. experimentaliter in præterito: *quoniam exaudiuisti me*. Ps. 3, 5. ps. 13, 4. m) *o Deus* om-nipotens, Ps. 5, 5. ps. 16, 1. ps. 18, 9. n) *inclina mihi itaque aurem tuam*. frequens Anthropop. vid. v. 1. Ps. 31, 3. ps. 71, 2. Dan. 9, 18. Es. 37, 17. o) Vulg. & *ex-*

סבבונו קרי

audi verba mea. Targ. & Ar. *suscipe deprecationem meam*. cf. Es. 28, 23.

v. 7. p) LXX. Vulg. *Mirifica*, h. e. sec. S. *mirabilem fac*. Aeth. *Gloriosam redde*. vid. Ps. 4, 4. Ex. 8, 18. c. 33, 16. q) multiplicem *misericordiam* l. *misericordias tuas*. Ps. 5, 8. ps. 31, 22. r) *o Saluator*, *qui saluos facis*. Ps. 6, 5. ps. 7, 11. s) LXX. Vulg. Syr. *sperantes in te*, qui tibi confidunt & ad te confugiunt. Ps. 2, 12. ps. 5, 12. t) *propter illos* (sc. mirabilem fac misericordiam tuam) vel vt Syr. & Aeth. *ab illis* (salua me) *qui* velut rebelles *insurgunt*. Vulg. *a resistentibus dexteræ tuæ*. Ps. 3, 2. ps. 59, 2. Iob. 20, 27. c. 27, 7. u) *aduersus* ipsam *dextram* & omnipotentiam *tuam*, in Christo demonstratam Ps. 98, 1. ps. 118, 15. quem ipsum, vt *virum dextræ Dei*, coll. Ps. 80, 18. ps. 110, 1. intelligunt *Calou.* & *Till.* h. l. Male cum *Moschia* hoc vltimum nectit R. Sal. & durius cum *Chosim* A. b. Ezra; vterque etiam contra accentus.

v. 8. x) *Custodi me*. Ps. 12, 8. ps. 16, 1. ps. 121, 4. y) Targ. *sicut pupillam orbicularem*. R. Sal. & Kimchi: *sicut nigrum* s. *nigredinem*. q. d. *cameram obscuram*, quam in oculo obseruant naturæ scrutatores. (5) Deut. 32, 10. Prou. 7, 2. 9. c. 20, 20. z) *filiam* s. *pupillam oculi*, vel sec. Targ. *quæ est in oculo*, quam quisque tenerrima cura custodit, ne lædatur, cf. Zach. 2, 12. Thren. 2, 18. a) *sub vmbra alarum tuarum*. Alia metaphora ab auibus & gallina. cf. Deut. 32, 11. Es. 49, 2. Ps. 36, 8. ps. 61, 5. ps. 63, 8. ps. 91, 4. Matth. 13, 37. b) *abscondas*, *delitescere facias me*. Vulg. *protege me* Ps. 27, 5. ps. 57, 2. Ier. 36, 26.

v. 9. c) *Ab impiis* Ps. 1, 1. sc. abscondas me, ex versu præced. d) *qui* Ps. 9, 16. ps. 32, 8. Es. 42, 24. e) *vastarunt*, Vulg. *afflixerunt me*. Es. 16, 4. c. 21, 2. Ex. 32, 12. Ps. 137, 8. cf. Act. 8, 3. c. 9, 21. c. 12, 1. seqq. & not. supra ad v. 1. f) *Hostes* enim *mei* obsident me &c. vel: absconde me *ab inimicis meis ex animo*, qui summa animi cupiditate mihi infesti sunt, vt recte *Targ.* & *A. b. Ezra*. cf. Ez. 25, 6. 13. Al. vt Geierus: *hostes mei contra animam* s. *vitam*, i. e. capitales. R. Sal. ad auferendam vitam s. animam meam. Syr. *a conspectu hostium animæ meæ*. Sed prius præferimus. g) *qui se* vel retia sua Iob. 19, 6. *circumponunt* vel posuerunt *contra me*. 2 Reg. 6, 14. Ps. 22, 17. ps. 88, 19.

v. 10. h) LXX. Vulg. *Adipem suum clauserunt*. Ar. & Syr. *Condensati sunt adipes eorum*, i. e. pingues & obesi facti sunt, diuitiis ac deliciis diffluentes. cf. Gen. 2, 21. Iud. 3, 22. Ps. 73, 7. Iob. 15, 27. & caussam insolentiæ, bonorum carnalium satietatem Deut. 32, 15. Iob. 21, 24. *R. Sal.* Adipe & pinguedine sua cor & oculos clauserunt, ne videant opus tuum, teque metuant. i) hinc *ore suo*, subintell. ב; vel, *quantum ad os eorum* attinet ps. 58, 7. ps. 59, 13. k) *loquuntur cum elatione* s. *in superbia*, i. e. superbe & insolenter. cf. Ps. 10, 2. ps. 89, 10. Es. 28, 1. ὁ. ὑπερηφανίαν. Marc. 7, 22. 1 Pet. 5, 5.

v. 11. l) Quantum *ad gressus nostros* attinet, vel *in gressibus nostris*. v. 5. Iob. 31, 7. m) *iam* fere vndique *circumdederunt nos* hostili animo, vt funes Ps. 18, 6. aquæ Ps. 88, 18. canes Ps. 22, 13. 17. aut apes &c. Ps. 118, 12. n) *oculos suos ponunt*, i. e. dirigunt & *attendunt*. cf. Ps. 48, 14. Ex. 7, 23. Prou. 27, 23. o) S. *ad declinandum nos*. Syr. *vt prosternant me* in terram. cf. Ps. 62, 4. Kimchi: *vt* ad nos capiendos *extendant rete suum* in terra. A. b. Ezra: *ad declinandum*, i. e. *si forte declinent gressus nostri* in terra. coll. Iob. 31, 7. adde Ps. 38, 17.

v. 12. p) *Similitudo eius*, (sec. aliquos Sauli, al. diaboli, coll. 1 Pet. 5, 8. A. b. Ezræ *vniuscuiusque* hostium meorum) i. e. *similis est*. Syr. *Qui similes sunt* leoni (1) cf. cognatum Ez. 1, 5. q) & quasi *leonis*; vel *similis est* sæuo & astuto *leoni*. cf. Ps. 7, 3. ps. 57, 5. r) *qui cupit* (Ps. 84, 3. Iob. 14, 15.) *prædari* aut *discerpere*, qui prædæ inhiat. ps. 22, 14. Ez. 19, 3. 6. s) *aut velut leo iuuenis*. Iud. 14, 5. Am. 3, 4. t) *qui sedet* & prædæ *in latebris* s. latibulis suis occulte insidiatur. Ps. 10, 9. Thren. 3, 10.

v. 13. u) Itaque in tanto discrimine *exsurge o Domine*, ad auxilium nostrum. vid. Ps. 3, 8. ps. 7, 7. ps. 9, 20. x) *occurre ei*. Vulg. *præueni eum*. S. *præueni facies eius*. q. d. *anteuerte & anticipa eum*. cf. Ps. 18, 6. ps. 21, 4. ps. 95, 2. Mich. 6, 6. Es. 37, 33. y) *deprime*, *incurua* & in terram *prosterne eum*. Ps. 18, 40. ps. 78, 31. z) Ps. 6, 5. ps. 22, 9. ps. 31, 2. ps. 82, 4. a) *ab impio*. Ps. 1, 1. b) qui est *gladius tuus*. Ita A. b. Ezra, Hieronymus, R. Sal. Kimchi & Accentus. *R. Sal.* ab omni impio, qui est instar gladii tui: quando illi permittis, vt pœnam de illis sumat, qui in te peccarunt. *Kimchi*: Nam *gladius* & *ereptio*, omniaque a te veniunt, coll. Deut. 32, 39. Es. 10, 5. Syr. & Ar. *ab impio* & *a gladio tuo*. Sic iidem seq. versu: *Ab hominibus*, qui *manus tua sunt* &c. Al. libera & saluum me præsta *gladio tuo* vindice, coll. Deut. 32, 41. Es. 27, 1. Ps. 7, 13. ps. 35, 3. ps. 45, 4. Targ. ab impio, *qui meretur interfici gladio tuo*. q. d. *ab impio*, impio scil. *gladii tui*, subintell. statu constr. vt Ez. 11, 16. Hos. 14, 3. Zach. 9, 13.

---

v. 5. נמוטו *Tet* cum *Dag.* 22. 23. 24. aliique in *M. I.* v. 6. אני קראתיך sic 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 22. & su. 5. bene ad sensum. Ceteri vtrobique habent *Mun.* sequente nihilominus *Dag.* in כי. v. 11. אשורינו *plene* 3. 5. su. 2. & sic in marg. 6. 9. v. 13. קומה cum conseruo *Sarka* (quem ceteri omnes omittunt) 2.

14 ממתים־ידך׀ יהוה ממתים מחלד חלקם בחיים וצפינך
טו תמלא בטנם ישבעו בנים והניחו יתרם לעולליהם: אני
בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך:

א יח למנצח׀ לעבד יהוה לדוד אשר דבר׀
ליהוה את־דברי השירה הזאת ביום הציל־יהוה אותו
2 מכף כל־איביו ומיד שאול: ויאמר ארחמך יהוה חזקי:
יהוה

וצפונך קרי

relinquunt Gen. 2, 15. Num. 17, 19. 22. o) *residuum*

Psalm. XVIII.

vel *reliquias suas* Ex. 10, 5. c. 23, 1. al. *dignitatem* &

v. 14. c) *Ab hominibus* Gen. 34, 30. cf. not. Deut. 2, 34. d) Luth. *manus tuæ*, qui vltricem tuam manum incurrunt Pſ 21, 9. Hebr. 10, 31. Al. cum Kimchio: *qui manus tua ſunt*; vt enim eos v. 13. dixerat *gladium* Dei, ita nunc *manum*. A. b. Ezra: *manum* eos dicit, quia plagæ manibus infliguntur, coll. Ex. 9, 3. Pſ. 32, 4. Al. eripe me *manu tua*. Conf. de conſtructione not. ad v. 13. e) *ab hominibus*; inquam. Singularis apud Hebræos inuſitatus, apud Aethiopes eſt *MET*, vt Deut. 2, 34. diximus, non *Mêt*, *mortuus*, vt Syrus h. l. putauit. f) *de mundo* vel *tranſituro ſæculo*, i. e. hominibus *huius ſæculi et mundanis*, qui huic ſæculo vivunt, nec ſpem illam habent videndi Deum v. 15. (5) Pſ. 39, 6. pſ. 49, 2. pſ. 89, 48. Iob. 11, 17. Conf. ſimilis adiectiui periphraſis Pſ. 16, 4. pſ. 10, 18. Luc. 16, 8. g) S. *quorum portio*. pſ. 16, 5. ſubintell. relatiuo, vt ſæpiſſime. vid. ſupra v. 1. Male LXX. Vulg. et Orr. *diuide eos* &c. h) *in hac vita*. Hebr. exclusum & in vocali latens h. l. eſt demonstratiuum præſentis vitæ, in oppoſitione ad futuram & æternam v. 15. Coh. 6, 12. c. 9, 9. *Kimchi*: in vita huius ſæculi. cf. Luc. 16, 25. i) & *abſcondito* ſ. *reconditis* quaſi pro illis *bonis tuis* Pſ. 31, 20. Prou. 13, 22. k) pro divitiis gratiæ tuæ ad pœnitentiam eos invitas Rom. 2, 4. & *imples* in hoc ſæculo Pſ. 107, 9. pſ. 144, 13. Iob. 22, 18. c. 3, 15. c. 38, 39. cf. Act. 14, 17. l) *ventrem eorum* Prou. 18, 20. Iob. 20, 20. qui ipſorum quaſi Deus eſt Phil. 3, 19. m) *ſaturantur etiam filii*. Pſ. 104, 16. vel vt Vulg. Luth. aliique: *ſaturati ſunt etiam filiis*, coll. Iob. 27, 14. pſ. 144, 12. n) & *reponunt* vel *re-*

gloriam ſuam, vt Iob. 4, 21. p) *paruulis ſuis*. Pſ. 8, 3. v. 15. q) *Ego* vero nihil deſidero, quam vt aliquando videam faciem tuam in cœleſti gloria. *A. b. Ezra*. r) *In iuſtitia*; tum Chriſti iuſtitia imputata & æterna Ier. 23, 6. Dan. 9, 24. Phil. 3, 9. tum inhæſiua, hic inchoata, tunc autem conſummanda. 1 Cor. 13, 10. 12. 2 Cor. 3, 17. Aeth. *in iuſtitia tua*. Conf. ſupra ad v. 5. & de *Iuſto* not. Pſ. 1, 5. s) Pſ. 16, 11. Iob. 19, 26. 27. adeoque licet in terris nemini concedatur, *tuam videre faciem* Ex. 33, 20. ad ſatietatem tamen *videbo* eam in altera vita, *ſicut eſt* 1 Ioh. 3, 2. & *facie ad faciem*, intuitiua & *beatifica viſione* Matth. 5, 8. 1 Cor. 13, 12. coll. Eph. 3, 20. t) *ſatiabor* facie vel imagine tua; vt illi mundani mundanis rebus v. 14. cf. Pſ. 16, 11. pſ. 22, 25. Eſ. 53, 11. c. 65, 13. Luc. 6, 25. u) *quum euigilauero* e morte. cf. Pſ. 3, 6. Eſ. 26, 9. Ier. 31, 26. c. 51, 39. 57. Dan. 12, 2. x) ſatiabor, inquam, *ſpecie* vel *imagine tua* Ex. 20, 4. Num. 12, 8. Deut. 4, 16. Iob. 4, 16. Targ. *de imagine vultus tui*. Idem dicit, quod *facies* ſ. *vultus Dei* in membro præced. & Pſ. 16, 11. & ſic ſuadent accentus. Al. vt Luth. Calou. *ſatiabor cum euigilauero*; euigilabo autem *cum imagine tua*, ſcil. primæua, hic inchoata quidem, tum vero plene reſtituenda, & æternum in ſanctis refulſura. Pſ. XVIII, 1. y) Vid. Pſ. 4, 1. z) Inſigne hoc epitheton etiam Pſ. 36, 1. Dauidi tribuitur, quod ſua ætate *conſilio Dei inſeruiret*. Act. 13, 36. Nam, vt *Kimchi* ait h. l. Qui omnes vias ſuas, intentionem & actiones ad Dei honorem refert, is *ſeruus Dei* vocatur &c. Conf. not. Deut. 34, 5. a) vid. Pſ. 3, 1. b) *qui locutus eſt* & ſcripſit etiam. cf. 2 Sam. 22, 1. Targ. addit: *in prophetia* ſ. *prophetice*. ſcil. ex mente Targumiſtæ de futura Iſraelis reductione, coll. v. 28. 29. 32. 49. & ſec. Syr. inſcriptionem: *de adſcenſione Chriſti*; de quo vno litteraliter & proxime hunc pſalmum intelligendum, & ſic demum ad Dauidem, alioſque ex Chriſto renatos, adcommodandum putauit etiam *Brentius* noſter: cum contra Iudæi aliique communiter eum de Dauide tantum, ſed male; alii partim de Chriſto, partim de eccleſia; rectius alii *de Dauide* vt *typo*, de Chriſto autem, ceu *Antitypo* & *Semine illo Dauidis* v. 51. accipiant. Ita *Schm*. Pſalmus hic, inquit, ita de *Dauide* agit, vt hic nobis *Semen Dauidis*, Chriſtum repræſentet. Quod autem (pergit idem *S.*) hic pſalmus tantum de Chriſto - - nullo autem modo de Dauide etiam agat, id nobis quidem nimis durum videtur dicere; cum ipſe pſalmus v. 51. *Dauidis* expreſſe mentionem faciat. Vbi per *Dauidem* Chriſtum velle intelligere, & per *ſemen Dauidis* Eccleſiam Chriſti, plane alienum a ſtili ſimplicitate fuerit &c. Append. p. 70. vide etiam vltima huius verſus verba. Sic *Gurtlerus* Theol. Proph. p. 99. Similiter, ait, (vt XVII.) etiam Pſalmus XVIII. eſt *precatio Dauidis ſerui Dei*; at non ſolum filii Iſai, ſed & præſertim Meſſiæ Dauidis, ſerui a Deo electi. Nam particulam verſus 3. Paulus Hebr. 2, 13. & verſum 50. Chriſto Rom. 15, 9. attribuit, cui & verba v. 5 - - 8. 22 - - 25. & 51. plenius, quam Dauidi conueniunt. Ita *Saul* eſt imago ſenatus Iudaici, Chriſtum ad mortem poſcentis. Conf. etiam *Mati* Œcon. V. T. p. 797. ſeq. vt de ſingulari huius Pſalmi analyſi apud *Tillium* h. l. (qua is primo Chriſtum rediuiuum, ſed nondum in cælos euectum, in hoc Pſalmo loqui putat a v. 3 - - 20. coll. Act. 1, 3. Luc. 24, 26. 27. 44. deinde vnum ex fidelibus ſeu Apoſtolis v. 21 - - 43. Porro iterum Chriſtum v. 44 - 46. & rurſus alterum v. 47 - - 51.) non multa hic dicamus. Habet is vero & prædicat poſt titulum v. 1. ſec. *S.* lemmata I. *Exauditionem* precantis non tantum Dauidis, ſed etiam Chriſti v. 2 - - 7. II. Eiusdem *liberationem* v. 8 - - 20. III. *Retributionem* integritatis v. 21 - - 32. IV. *Conſeruationem* & defenſionem in officio v. 33 - - 46. V. *Gratiarum actionem* & glorificationem v. 47 - - 51. ſtilo admodum pathetico & figurato. Conf. etiam notata ad 2 Sam. XXII. vbi ſenſus idem, etſi ſyllabæ & voces nonnunquam variant: quia vterque liber ex diuina inſpiratione a diuerſis auctoribus exaratus fuit. Conf. cf. *Schmidii* Append. Pſalmorum de Chriſto p. 71. ſeq. & ſupra ad Pſ. 14, 1. notata. c) *in laudem* & i) & *honorem Domini* Pſ. 7, 1. d) *ipſa verba*. cf. Pſ. 7, 1. pſ. 137, 3. e) *ſacri* huius prophetici *cantici*. cf. Ex. 15, 1. Num. 21, 17. Deut. 31, 19. 21. 30. &c. f) *in die* vel *tempore*, quo *eripuerat* eum Dominus v. 18. Ellipſis relatiui, vt Pſ. 17, 1. 14. Pſ. 56, 10. &c. g) 2 Sam. 19, 10. Pſ. 71, 4. h) qui multi & varii & Chriſto & Dauidi ſunt ac fuerunt: vt hiſtoria docet. cf. v. 4. 38. 41. 49. i) *inprimis etiam de manu Saulis*, infenſiſſimi hoſtis. 1 Sam. 18, 9. c. 23, 14. de *Vau præf*. cf. Gen. 7, 21. Ioſ. 2, 1. Eſ. 1, 1. &c. Cum ſcil. Dauid occaſionem & materiam ampliſſimam nactus eſſet, cogitandi de regni ſui ad Meſſiam vſque propagatione. coll. 2 Sam. VII. & XXIII. v. 2. k) S. *Dixit ergo*, atque etiam ſic ſcripſit. cf. v. 1. l) *Diligo* & *diligam te* toto animo & adfectu, & qſ. *ex intimis viſceribus meis*. Kal. (1) apud Chaldæos frequentius. cf. *Piel* Eſ. 49, 15. m) v. 3. 4. cf. not. pſ. 6, 2. n) qui es vnica *fortitudo*, *firmitas* aut *robur meum* (1) cf. Pſ. 31, 25.

---

v. 14. ממתים ſic per *Chatephpat*. bis h. l. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 22. Per *Mahp*. loco poſterioris *Meth*. 2. חלקם *Merca* irregulariter quidem, noſtri hic & Prou. 8, 34. habent; ſed requirit id *Maſ*. *Erff*. At ממתים ׀ מחלד ׀ חלקם 2. לעלליהם *defect*. Occidentales. v. 15. אשבעה בהקיץ ſic 1. 2. ad mentem B. Lutheri aliorumque. Pſ. XVIII, v. 1. למנצח Ita cum *Pſik* 5. & *Ber*. Reliqui id omittunt. יהוה Accentum damus, prout eum codices noſtri exhibuerunt, licet dubie ſanum. Diſpiciant de illo vlterius, quibus MStos libros euoluere contingit. Nobis interim conſecutio ſic reſtituenda videtur יהוה־אתו ita vt *Sarka* conſeruus ſit, præuio *Makk*. ſiue expreſſo ſiue ſubintelligendo: plane vt Pſ. 31, 22. & Pſ. 66, 20. emendatius nonnulli habent. v. 2. ויאמר per *Pſikſchalſcheleth*. 2.

3 יהוה ׀ סלעי ומצודתי ומפלטי אלי צורי אחסה־בו מגני
4 וקרן ישעי משגבי׃ מהלל אקרא יהוה ומן־איבי
ה אושע׃ אפפוני חבלי־מות ונחלי בליעל יבעתוני׃
6 חבלי שאול סבבוני קדמוני מוקשי מות׃ בצר־לי ׀
7 אקרא יהוה ואל־אלהי אשוע ישמע מהיכלו קולי
8 ושועתי לפניו ׀ תבוא באזניו׃ ותגעש ותרעש ׀ הארץ
9 ומוסדי הרים ירגזו ויתגעשו כי־חרה לו׃ עלה עשן ׀
י באפו ואש־מפיו תאכל גחלים בערו ממנו׃ ויט שמים
11 וירד וערפל תחת רגליו׃ וירכב על־כרוב ויעף וידא
12 על־כנפי־רוח׃ ישת חשך ׀ סתרו סביבותיו סכתו
חשכת־

Pf. 48, 2. pf. 96, 4. pf. 113, 3. pf. 145, 3. 1 Par. 16, 25. *b*) *inuocabam*, vel porro nunc *inuocabo Dominum*. v. 7. vel Quotiescunque *inuoco* feriis precibus. *c*) *tunc ab omnibus inimicis meis*, hominibus & diabolis. v. 1. 38. *d*) *faluabor* vel *faluor*, faluus & tutus præftor. cf. Pf. 6, 5. pf. 12, 2. pf. 33, 16. Id quod in vita mea fæpisfime fum expertus; & Chriftus experietur, vt fequentia docebunt.

v. 5. *e*) *Circumdederant* namque *me*. (5) Pf. 40, 13. vid. 2 Sam. 22, 5. *f*) *funes* vel *vincula* v. 6. vt Iob. 36, 8. al. cum R. Sal. *agmina*, coll. 1 Sam. 10, 5. Pf. 119, 61. al. vt LXX. Vulg. A. b. Ezra, *dolores*, coll. Ef. 13, 8. Hof. 13, 13. Act. 2, 24. & not. Ef. 66, 7. Targ. *Circumdedit me angustia, ficut mulierem, quæ partu laborat, nec robur habet ad pariendum, ipfaque periclitatur ad moriendum.* *g*) *& torrentes*, h. e. fec. Kimchium, *anguftiæ* & calamitates, fec. A. b. Ezr. *hoftes*, velut aquæ ingruentes, coll. Ef. 8, 7. Pf. 124, 4. Apoc. 12, 15. *h*) *Belialis* f. *diaboli*. Deut. 13, 14. 1 Reg. 21, 13. 2 Cor. 6, 15. Targ. *Catervæ improborum.* *i*) *terrebant*. Vulg. *conturbauerunt me.* 1 Sam. 16, 14. Ef. 21, 4. Iob. 15, 24. Efth. 7, 6. v. 6. *k*) *Funes*, inquam. Targ. *Cohortes* impiorum. LXX. Vulg. *Dolores*. vid. v. 5. Pf. 30, 4. pf. 116, 3. *l*) *inferni* Pf. 6, 6. pf. 16, 10. *m*) Pf. 17, 11. *n*) Vulg. *præoccupauerunt me.* v. 19. Pf. 17, 13. *o*) *laquei mortis* & mortiferæ infidiæ. Am. 3, 5. Pf. 64, 6. Targ. qui (impii) armati *inftrumentis occifionis.* v. 7. *p*) Sed *in anguftia*, quæ *mihi*. Cum anguftia mihi effet. Pf. 59, 17. pf. 66, 14. vid. Pf. 4, 2. *q*) ore & corde *inuocabam Dominum* v. 4. Pf. 17, 6. *r*) vid. not. v. 29. & Pf. 3, 8. *s*) *vociferabar* v. 42. Pf. 22, 25. pf. 30, 3. cf. nomen Pf. 5, 3. *t*) S. qui *audiuit* & femper *exaudit*, fec. Kimch. Pf. 4, 4. *u*) *e templo fuo* cælefti f. cælo; vbi fec. A. b. Ezram, omnia ipfius decreta iam fcripta & obfignata funt. cf. Pf. 5, 8. pf. 11, 4. *x*) Pf. 3, 5. *y*) Pf. 5, 3. Ex. 2, 23. *z*) *in confpectum ipfius*, vel *ante ipfum venit.* admittitur, nec repudiatur. Ion. 2, 8. Pf. 88, 3. pf. 102, 2. pf. 66, 20. *a*) *in* vel *ad aures eius.* 2 Sam. 22, 7. cf. Ef. 5, 9. addit Targ. *& fit* f. *effectui mandatur* oratio mea. v. 8. *b*) *Vnde concuffa* vel *commota eft.* (9) Ier. 5, 22. c. 25, 16. Iob. 34, 20. *c*) *& tremuit terra.* Ef. 24, 18. Ier. 51, 29. Pf. 46, 4. pf. 77, 19. Hæc & fequentia allegorice intelligit *Schmid.* in Append. Pfalmorum de Chrifto p. 56. & 60. *Tillius* autem, ex hypothefi ad v. 1. de duplici illo terræ motu fub mortem & refurrectionem Chrifti facto Matth. 27, 51. c. 28, 2-4. *d*) *& fundamenta* v. 16. *montium* Pf. 46, 4. immo & cæli 2 Sam. 22, 8. *e*) *commouebantur* f. *contremuerunt.* cf. Pf. 4, 5. pf. 77, 17. Am. 8, 8. *f*) *commouerunt fe, inquam,* omnia. Ier. 46, 7. 8. *g*) *quia* vel *quando.* *h*) *ira exarfit ei.* LXX. Vulg. Syr. &c. *quia iratus fuit aduerfus hoftes meos.* cf. Gen. 4, 5. c. 30, 2. Ef. 5, 25. Pf. 106, 40. v. 9. *i*) *Afcendit* enim *fumus.* Ex. 19, 18. Apoc. 9, 17. *k*) *in nafo eius*, vel vt LXX. Vulg. & OO. *in ira eius.* Eft namque defcriptio vehementer irati. cf. v. 16. Pf. 74, 1. Deut. 29, 19. & not. 2 Sam. 22, 9. *l*) Pf. 97, 3. *m*) *ex ore* irati Dei erumpens. cf. Iob. 37, 2. c. 41, 11. 13. *n*) *confumebat* hoftes. Pf. 21, 10. pf. 50, 3. Iob. 1, 16. *o*) *prunæ* qf. feu *carbones igniti*, i. e. fulgura & fulmina. v. 13. Pf. 140, 11. Prou. 26, 21. *p*) *arferunt* vel *fuccenfi funt ab eo.* Ex. 3, 2. Iob. 1, 16. v. 10. *q*) *Et inclinauit cælos* & nubes, vt fit in grauioribus tempeftatibus. cf. Pf. 144, 5. *r*) *&* quafi *defcendit*, ad vindictam fumendam. cf. Gen. 11, 7. Ef. 64, 2. *s*) *& caligo* fuit fub pedibus eius. Targ. *& nubem tenebrofam fuppofuit fibi*, ne fcil. impii ferenum eius vultum, fed grauis tantum iræ & pœnarum terribilia indicia viderent. cf. Pf. 97, 2. Deut. 4, 11. v. 11. *t*) *Et equitauit* f. *vectus eft.* Pf. 68, 5. Deut. 32, 26. *u*) Targ. Et manifeftauit fe in virtute fua *fuper Cherubim velocibus*; quafi curru vel vehiculo fuo: quibus etiam alibi *infidere* vel *vehi* dicitur. Pf. 80, 2. pf. 99, 1. cf. Ex. 25, 18. feqq. 1 Reg. 6, 23. feqq. 2 Reg. 2, 11. c. 6, 17. Ez. 1, 5. feqq. c. 10, 1. feqq. not. 1 Sam. 4, 4. & Præf. in Ezech. §. 16. *x*) *& volauit*; vel, *ac fi* celerrime *aduolaret* 2 Sam. 22, 11. cf. Ef. 11, 14. Hab. 1, 5. Dan. 9, 21. *y*) *volitauit, inquam.* S. *ac vectus eft.* Targ. *& cum robore proceffit.* (4) Deut. 28, 49. Ier. 48, 40. c. 49, 22. *z*) quafi *fuper alis venti* velociffimis. cf. Pf. 104, 3. pf. 139, 9. *Guffet.* p. 759. *Deum vento vectum* defcribit Dauid, vt adfuefaciat nos ad cogitandum, ipfum, vbicunque ventus flat, effe præfentem. Conf. fimile monitum B. *Franzii* de Interpret. Script. p. m. 83. v. 12. *a*) *Pofuit tenebras*, h. e. craffas & caliginofas nubes. *Futurum* autem in narrationibus fæpe ponitur *pro perfecto vel imperfecto*, vt Hof. 6, 1. c. 13, 11. c. 8, 12. Nah. 3, 10. fubintell. fcil. *Vau conuerf.* quod extat 2 Sam. 22, 12. *b*) *pro latibulo fuo*, Iob. 22, 14. Targ. *Et pofuit Schechinam fuam in caligine*, condenfatis fcil. nubibus, vt mox fequitur. *c*) per *circuitus fuos* f. *vndique circa fe* pofuit; vel, *circa eum* fuit tentorium ipfius. Pf. 97, 2. *d*) *tentorium fuum.* Ef. 1, 8. Targ. *& circumdata fuit nubibus gloria eius, velut tentorio.* cf. Iob. 36, 29.

v. 3. *o*) *Iehoua* enim eft. cf. Pf. 46, 2. *p*) *rupes* f. *petra mea* pf. 31, 4. pf. 71, 3. firmior & altior, quam omnis terræ Canaan, vel totius mundi petra, quæ alioquin ob præcipitia difficilesque aditus tutas latebras præbet. cf. Iud. 6, 2. Pf. 27, 5. &c. *A. b. Ezra*: Metaphora eft, inquit, ab homine, qui ftat in loco excelfo, nec metuit inferiorem. Sic ille apud B. *Auguftinum* in Pf. LXX. in præalta rupe prætereuntem Cæfarem his verbis defpiciebat: *Non curo te, Cæfar!* *q*) *& propugnaculum meum*, tutius quocunque fummarum rupium propugnaculo. cf. iterum Iud. 6, 2. 1 Sam. 24, 23. 2 Sam. 5, 7. Pf. 91, 2. *r*) *& ereptor meus* f. potentiffimus *liberator.* Pf. 17, 13. pf. 40, 18. pf. 70, 6. *s*) Pf. 16, 1. pf. 22, 2. pf. 89, 27. *t*) *rupes & petra mea* inacceffa. v. 32. Deut. 32, 4. Pf. 30, 3. *u*) *in quam confugiens* de falute mea certiffimus fum. *Ellipfis Relat.* vt v. 1. cf. Prou. 18, 10. & de verbo hoc Pf. 2, 12. pf. 5, 12. item *de Chrifto*, DEO Patri confifo Hebr. 2, 13. *x*) *fcutum* f. *clypeus meus* Vulg. *protector meus.* O. ὑπερασπιστής μου. fcuto quouis impenetrabili mihi potior. v. 31. Pf. 3, 4. pf. 59, 12. cf. Eph. 6, 16. *y*) *& cornu falutis meæ*, f. cornu meum falutiferum, cui nullum fimile. Pf. 132, 17. pf. 148, 14. LXX. vt Luc. 1, 69. Targ. *a quo mihi data eft fortitudo & falus aduerfus hoftes meos.* Metaphora ab animalibus cornutis, cf. Num. 23, 22. c. 24, 8. Deut. 33, 17. Ier. 48, 25. Dan. 7, 7. *z*) altum & inexpugnabile *refugium meum.* Pf. 9, 10. pf. 144, 2.

v. 4. *a*) *Laudatum* hactenus, coll. v. 2. 3. vel *Laudabilem, laudandum*, & omni admiratione ac *laude dignum.* Pf. 48,

---

v. 3. וקרן per M. kk. 6. 9. 10. 13. 2c.   v. 9. ואש מפיו fic 1. 3.

חשכת־מים עבי שחקים׃ מנגה נגדו עביו עברו ברד 13
וגחלי־אש׃ וירעם בשמים׀ יהוה ועליון יתן קלו ברד 14
טו וגחלי־אש׃ וישלח חציו ויפיצם וברקים רב ויהמם׃
ויראו׀ אפיקי מים ויגלו מוסדות תבל מגערתך יהוה 16
מנשמת רוח אפך׃ ישלח ממרום יקחני ימשני 17
ממים רבים׃ יצילני מאיבי עז ומשנאי כי־אמצו ממני׃ 18
כ יקדמוני ביום־אידי ויהי־יהוה למשען לי׃ ויוציאני 19
למרחב יחלצני כי־חפץ בי׃ יגמלני יהוה כצדקי כבר 21
ידי ישיב לי׃ כי־שמרתי דרכי יהוה ולא־רשעתי 22
מאלהי׃ כי כל־משפטיו לנגדי וחקתיו לא־אסיר מני׃ 23
ואהי

e) *tenebras* aquarum ſ. tenebroſas aquas. (5) Gen. 15, 12. Eſ. 8, 12. Pſ. 139, 12. LXX. Vulg. &c. *& tenebroſæ fuerunt aquæ in nubibus* aeris. *f*) *aquarum* ſc. condenſatarum ſ. nubium. cf. Pſ. 104, 3. Iob. 26, 8. *g*) *nubes* v. 13. Ex. 19, 9. 1 Reg. 18, 44. 45. Eſ. 19, 1. *h*) *cælorum aeriorum.* v. 43. Deut. 33, 26. Eſ. 40, 15. Pſ. 77, 18. Prou. 3, 20. Iob. 36, 28.

v. 13. *i*) *A ſplendore*, qui *ante ipſum.* v. 29. Eſ. 4, 5. Ez. 1, 4. 27. 28. *Ellipſis rel.* vt ſupra v. 1. &c. Targ. *A ſplendore gloriæ eius.* *k*) *nubes eius* v. 12. *tranſierunt* & diſcuſſæ ſunt Eſ. 29, 5. Al. per *nubes eius tranſierunt* grando &c. *l*) S. *a grandine*, malim *cum grandine*, qualis olim in Aegyptios Ex. 9, 18. 23. & hoſtes Iſraelis demittebatur Ioſ. 10, 11. *m*) *& carbonibus ignitis.* vid. v. 10. 14. *Kimchi* : q. d. nubes eius grandinem & ignem depluebant. coll. Exod. 9, 23. 24.

v. 14. *n*) *Intonuit enim.* 1 Sam. 7, 10. Pſ. 29, 3. Iob. 37, 4. 5. c. 40, 9. *o*) *in cælis* aereis, vbi nubes v. 12. & aues Gen. 1, 20. 28. &c. *p*) Pſ. 9, 3. *q*) Ex. 19, 16. Ioel 2, 11. *r*) *grandinem dedit* vel *proiecit*, vt Targ. ex antecedenti membro ſupplet. *s*) vid. v. 13.

v. 15. *t*) S. *Ita, vt miſerit tela* (ſ. fulmina) *ſua.* Pſ. 77, 18. pſ. 144, 6. *u*) *& diſſipauerit* hoſtes. cf. Pſ. 68, 2. pſ. 144, 5. *x*) *& fulgura* ſ. *fulmina.* pſ. 97, 4. *y*) S. *multa*, Targ. *plurima.* At LXX. Vulg. Syr. Aeth. *multiplicauit.* Al. cum Kimchio : *iaculatus eſt*, coll. Gen. 49, 23. Ier. 59, 29. Iob. 16, 13. Vel ſecundum Grammaticam & Accentus verte : *& fulminibus contendit* cum hoſtibus, coll. Deut. 33, 7. Iud. 11, 25. Eſ. 45, 9. *z*) *& conturbauit eos.* Ex. 23, 27. vid. 1 Sam. 7, 10. Ioſ. 10, 11.

v. 16. *a*) S. *Tum adparuerunt*, aquis nudati. Gen. 8, 5. *b*) *aluei*, q. d. *valida clauſtra* aquarum. Eſ. 8, 7. Ioel 1, 20. Pſ. 42, 2. *Guſſet.* p. 91. de fundo maris. Sic Targ. *profunditates.* *c*) *& retecta ſunt.* 1 Sam. 14, 8. 11. Iob. 38, 17. *d*) *fundamenta orbis terrarum*, v. 8. Kimchi : quæ ſcil. aquis alias operta ſunt. Alludit ad diuiſionem maris rubri & Iordanis &c. *e*) Eſ. 50, 2. Pſ. 104, 7. cf. Nah. 1, 4. Pſ. 9, 6. pſ. 105, 9. *f*) & *a flatu.* Gen. 2, 7. Eſ. 30, 38. Iob. 4, 9. *g*) vid. v. 9. v. 17. *h*) *Mittebat* vel *Miſit.* vid. not. v. 12. ſcil. *manum ſuam*, vt Pſ. 144, 7. al. cum R. Sal. *angelum*, al. *auxilium* vel *verbum ſuum*, vt A. b. Ezra ſupplet. Abſolute poſitum hoc verbum vide etiam Pſ. 57, 4. Eſ. 43, 14. *i*) Pſ. 7, 8. pſ. 102, 20. Eſ. 57, 15. *k*) S. & *eripuit me.* meque adprehendit & ſuſtinuit, ne demergerer. cf. Pſ. 49, 16. pſ. 73, 24. Eſ. 53, 8. *l*) *extraxit*, vel *extrahi curauit me.* (3) Ex. 2, 10. 2 Sam. 22, 17. *m*) *ex aquis* & anguſtiis *maximis.* Targ. *de populis multis.* cf. Eſ. 17, 12. Pſ. 32, 6. pſ. 66, 12. pſ. 69, 2. 3. pſ. 144, 7. v. 18. *n*) *Eripiebat me.* Pſalm. 7, 2. *o*) *ab inimico meo valido* Num. 13, 28. Pſ. 9, 20. pſ. 59, 4. quod *Tillius* (vid. not. v. 1. 17.) de Diabolo intelligit, coll. Eſ. 40, 10. Ier. 31, 11. At LXX. Vulg. Targ. Syr. *ab hoſtibus meis validiſſimis.* collectiue. *p*) Pſ. 9, 14. *q*) S. *quando validiores me fuerunt.* al. *quia præualebant mihi.* Gen. 25, 23. Pſ. 142, 7. 2 Par. 13, 18. *Tillius* : cum ſcil. eſſet hora & potentia tenebrarum Luc. 22, 53. v. 19. *r*) Qui *me anteuerterunt* v. 6. Iob. 30, 27. vt effugere nequirem. *s*) *tempore* (v. 1.) *calamitatis* ſ. miſeriæ *meæ.* Deut. 32, 35. Ier. 48, 16. Prou. 1, 16. *t*) *ſed Dominus*, Targ. *Verbum Domini* fuit. *u*) *fulcimentum*, adminiculum & ſuſtentatio *mihi.* ὁ. ἀντιςήριγμά μ8. Ex. 21, 19. Eſ. 3, 1. Pſ. 23, 4. v. 20. *x*) *Immo eduxit me* ex anguſtiis illis, in quas deductus eram v. 7. cf. Pſ. 25, 17. pſ. 142, 8. pſ. 143, 11. *y*) *in latitudinem*, *in locum amplum* & tutum. v. 37. Pſ. 31, 9. pſ. 118, 5. cf. Gen. 26, 22. pſ. 4, 2. *z*) *exemit* ſ. *liberauit me.* Pſ. 6, 5. pſ. 34. 8. *a*) *quia beneplacitum ipſi* fuit *in me.* Ar. *quia amauit me.* Pſ. 1, 2. pſ. 5, 5. cf. Eſ. 42, 1. Pſ. 22, 9. Matth. 3, 17. c. 17, 5. v. 21. *b*) Nimirum *retribuit mihi Dominus* Pſ. 13, 6. ceu iuſtus Iudex Pſ. 7, 12. pſ. 9, 5. *A. b. Ezra* : Atque hæc omnia fecit, *vt mihi redderet* &c. *c*) *ſec. iuſtitiam* iuſtamque cauſſam *meam* v. 25. Pſ. 7, 9. quæ in Chriſto quidem abſoluta & perfecta eſt, in Dauide autem & ceteris piis iuſtitia bonæ conſcientiæ coram DEO & hominibus : vnde mox *puritas manuum* dicitur. cf. pſ. 4, 2. 6. & not. Pſ. 1, 5. *d*) *ſec. puritatem* v. 25. Iob. 9, 30. c. 22, 30. *manuum mearum.* Pſ. 24, 4. pſ. 26, 6. Gen. 20, 5. vid. not. Pſ. 7, 4. *e*) *reddit mihi.* Hoſ. 12, 3. Pſ. 79, 12. Prou. 24, 12. v. 22. *f*) *Quia cuſtodiui*, & omni, quo potui, ſtudio *obſeruaui vias Domini*, in verbo ſcil. ipſius mihi præſcriptas ; vt conſtanter in iis ambularem, bonamque conſcientiam coram Deo & hominibus haberem. cf. Pſ. 17, 4. pſ. 25, 4. pſ. 119, 67. 168. Iob. 23, 11. *g*) *nec per impietatem defeci* a Deo meo. Ar. *nec ſcelus commiſi contra Deum meum.* cf. 1 Reg. 8, 47. Dan. 9, 15. Iob. 27, 6. Perſeuerantia in fide & pietate eſt, quæ hic commendatur. v. 23. *h*) *Nam omnia.* cf. Matth. 5, 18. 19. Iac. 2, 10. Deut. 27, 26. *i*) *iura* & iudicia *eius*, iuxta quæ viuendum nobis eſt. Ex. 5, 6. 7. c. 18, 9. Pſ. 147, 19. *k*) *coram me* & mihi ob oculos poſita *fuerunt.* Pſ. 16, 8. pſ. 40, 5. Targ. addit : *vt faciam ea.* cf. Iac. 1, 22 -- 25. *l*) *& ſtatuta*, ſ. præſcripta, Syr. *& leges ipſius.* Deut. 8, 11. c. 11, 1. ὁ. καὶ τὰ δικαιώματα αὐτ8. Luc. 1, 6. *m*) Vulg. *non repuli* aut remoui *a me* ; ne ex obliuione aut negligentia peccarem. cf. Deut. 5, 29. Ioſ. 1, 7. 8. Prou. 28, 9. Iob. 21, 14. c. 22, 17. c. 27, 5.

---

v. 12. חשכת per Pat. 1. & in marg. 6. 9. v. 16. ויראו per *Pſikkadm.* ſine *Mahp.* 1. 3. 17. 13. & *Ber.* At per nudum *Kadma* ſine *Pſik* 6. 9. 10. 12. 13. 20. 21. 23. מגערתך ſic per duplum *Mun.* 7. 8. 16. 23. 24. & *Ber.* At per ſimplex *milra* 2. 3. 10. 13. 14. 20. *milel* vero 11. 12. 15. 16. 17. 18. & 22. vtrumque contra analogiam. Rectius per *Merca* 1. v. 19. יקדמוני ביום ſic 1. ויהי יהוה למשען ita 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Verum noſtræ diſtinctioni fauent accentus profaici in parallelo 2 Sam. 22, 19. v. 20. כי cum *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 11. 13. 14. fu. 5. Reliqui *Makk.* ſubintelligunt חפץ ita cum *Meth.* 2. 5. At per *Merca milra* 1. & cum conſeruo *Sarka* etiam 6. 9. 13. 14. v. 21. ישיב cum conſeruo 6. 9. fu. 5. v. 22. כי per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. fu. 5. ולא per *Merca* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20.

24 וָאֱהִי תָמִים עִמּוֹ וָאֶשְׁתַּמֵּר מֵעֲוֺנִי׃ וַיָּשֶׁב־יְהוָה לִי כְצִדְקִי כה
26 כְּבֹר יָדַי לְנֶגֶד עֵינָיו׃ עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גְּבַר
27 תָּמִים תִּתַּמָּם׃ עִם־נָבָר תִּתְבָּרָר וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל׃
28 כִּי־אַתָּה עַם־עָנִי תוֹשִׁיעַ וְעֵינַיִם רָמוֹת תַּשְׁפִּיל׃ כִּי־
29 אַתָּה תָּאִיר נֵרִי יְהוָה אֱלֹהַי יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי׃ כִּי בְךָ אָרֻץ ל
31 גְּדוּד וּבֵאלֹהַי אֲדַלֶּג־שׁוּר׃ הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת־
32 יְהוָה צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ׃ כִּי מִי אֱלוֹהַּ
33 מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר זוּלָתִי אֱלֹהֵינוּ׃ הָאֵל הַמְאַזְּרֵנִי
34 חָיִל וַיִּתֵּן תָּמִים דַּרְכִּי׃ מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל בָּמֹתַי
יַעֲמִידֵנִי׃ מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה וְנִחֲתָה קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה לה
זרועתי׃

v. 24. *n*) *Atque ſic fui integer* & ſincerus. addit Targ. *in timore eius.* v. 26. Pſ. 15, 2. Gen. 17, 1. &c. *o*) *cum* vel *coram eo*; ſine hypocriſi aut dolo Pſ. 32, 2. vid. Deut. 18, 13. 1 Sam. 2, 26. & diuinum de Dauide teſtimonium 1 Reg. 14, 8. c. 15, 5. *Geierus*: Indicatur conſtans ac verecunda Dei vbiuis præſentis veneratio, quem cordium renumque inſpectorem extimeſcimus in cunctis noſtris negotiis, ne hypocriſi eundem offendamus. *p*) *Et caui*, atque adhuc ſerio *caueo mihi.* Hithp. (3) 2 Sam. 22, 24. Mich. 6, 16. *q*) *ab iniquitate mea*, mihi Dauidi connata Pſ. 51, 7. ne dominaretur Rom. 6, 12. Id vero de Chriſto dici non poteſt, coll. Hebr. 4, 15. c. 7, 26. 27. niſi imputatiue, coll. Pſ. 31, 11. pſ. 40, 13. vbi ipſe *ſuas* dicit hominum *iniquitates*, quarum culpam & pœnam, tanquam ſponſor & ſatisfactor noſter in ſe ſuſcepit Eſ. 43, 24. c. 53, 6. 11. idque ſanctiſſime cauit, ne quid iniquitatis vnquam in vita & officio ſuo committeret, coll. Eſ. 50, 8. c. 53, 9. Ioh. 8, 46. 1 Petr. 2, 22.

v. 25. *r*) *Ideo*, inquam, *Iehoua retribuit mihi* ſec. iuſtitiam & bonam cauſſam *meam.* vid. v. 21. & cf. 1 Sam. 26, 23. *s*) cf. v. 23. Pſ. 5, 6. Hoc enim iuſtum coram DEO eſt, & naturæ ipſius conuenientiſſimum, vt aliter etiam agere non poſſit. vid. v. 26. ſeqq. & 2 Theſſ. 1, 6. 7.

v. 26. *t*) *Cum pio*, vel *erga pium & ſanctum*, qui pie & ſancte ſec. voluntatem tuam viuit. vid. Pſ. 4, 4. pſ. 12, 2. *u*) *pium & benignum ac ſanctum te præſtas.* *Kimchi*: plus etiam ipſi benefaciendo, quam meruit. Hithp. (2) 2 Sam. 22, 26. cf. Pſ. 145, 17. *x*) *cum viro*, Forma nominis Chaldaica, vid. Dan. 2, 25. c. 5, 11. alibi *Geber*. At 2 Sam. 22, 26. eſt *Gibbor*, qui ſtrenuus vir eſt in fide & pietate. *y*) vid. v. 14. Pſ. 15, 2. *z*) *integrum te præſtas*, integritatem illius cumulatiſſime remunerando; nec ſpe aut fiducia ſua ipſum vnquam fruſtraris. pſ. 25, 3. Hithp. (2) 2 Sam. 22, 26.

v. 27. *a*) *Cum puro* ſ. *purificato.* Particip. Niph. cf. Eſ. 52, 11. *Geierus*: Intelligitur puritas collata pio tum in iuſtificatione, tum in ſanctificatione. Conf. *purum corde* Pſ. 24, 4. pſ. 73, 1. Ioh. 13, 10. Act. 15, 9. 1 Ioh. 3, 3. *b*) *purum* & mundum *te exhibes*, vt certum inde ſit, te puritatem & ſinceritatem cordis diligere, eamque donis ſuis ornare. Verbum cf. Dan. 11, 35. c. 12, 10. *c*) *at cum peruerſo* ſ. *tortuoſo* & *obliquo.* Pſ. 101, 4. Prou. 2, 15. c. 28, 18. *d*) A. b. Ezra: *colluctaris.* S. *et cum peruerſo certas*, & aſtutiam eius ita ſuperas, vt non tantum malum ſuum finem non attingat, ſed etiam pro merito puniatur. Al. Cum moraliter peruerſo pœnaliter *conuertis te*, ſ. vt *Cocc.* Lex. 697. *diſtorques te*: vt fruſtra ſit, dum ſperat, ſe tibi imponere poſſe. (4) Gen. 30, 8. Prou. 8, 8. Iob. 5, 13. cf. 2 Sam. 22, 27. & Deut. 32, 5. Reddit enim Deus cuique ſec. opera eius. Iob. 34, 11. Rom. 2, 6. *Grotius*: Cum candido agis candide, *cum oblique incedente oblique incedis*; ex Leu. 26, 23.

v. 28. *e*) *Nam*, vel *Nimirum tu*: quod generalis experientia omnium temporum docet. כי eſt *explicatiuum*, vt v. 22. 23. pſ. 14, 6. &c. *f*) Pſ. 10, 2. 9. cf. Zach. 9, 9. *g*) Pſ. 6, 9. Matth. 1, 21. &c. cf. Luc. 1, 52. 53. *h*) *oculos autem altos* ſ. ſuperbos. *elata ſupercilia.* Pſ. 101, 5. pſ. 131, 2. Prou. 6, 17. c. 21, 4. c. 30, 13. *i*) *humilias & deprimere ſoles*: vt adhuc ſæpiſſime experti ſumus. cf. Eſ. 2, 11. 22. c. 5, 15. Targ. in futuro, vt vaticinium: *Quoniam tu populum Iſraeliticum, qui inopes ſunt inter gentes in exilio, tu inquam eum liberaturus es, & in Verbo tuo gentes validas, quæ inualuerunt aduerſus eos, deprimes.* Vide etiam ſequentes verſus 29. 32. 49. ſed nos de generali experientia cum Schmidio aliisque id accipimus, coll. pſ. 119, 52.

v. 29. *k*) Schmid. Quin ipſe memet in exemplum hic ſiſtere poſſum. *Nam tu* &c. *l*) tu inquam gratia ac prouidentia tua *illuminas* Pſ. 13, 4. pſ. 118, 27. pſ. 119, 130. Prou. 29, 13. Coh. 8, 1. Ezr. 9, 8. *m*) *lucernam meam.* *Schm.* conſilium ſcil. ac vires mihi ſubminiſtrando in anguſtiis. Conf. 1 Reg. 11, 36. Prou. 20, 27. c. 24, 20. Iob. 21, 17. *n*) *Geierus*: Affixum eſt fidei ſingularis & appropriatiuæ. cf. v. 7. & not. Pſ. 3, 8. *o*) ſplendore gratiæ & auxilii ſui diſcutit ac *ſplendere facit.* (6) 2 Sam. 22, 29. *p*) omnes *tenebras* anguſtiarum & aduerſitatum mearum. cf. pſ. 112, 4. Iob. 29, 3. *Kimchi*: *Anguſtia* indicatur per *tenebras*, vt ſalus & *liberatio* ex illa vocatur *lux* & *ſplendor.* Conf. Eſth. 8, 16. Targ. *Quoniam tu illuminabis lucernam Iſraelis, quæ extincta eſt in exilio; tu enim Dominus es lucis Iſraelis: Dominus Deus meus educet me e tenebris in lucem; videre me faciet ſolatium illius ſæculi, quod venturum eſt pro iuſtis.* cf. not. ad v. 28.

v. 30. *q*) *Nam per te* & auxilium tuum. cf. pſ. 60, 14. R. Sal. *per fidem* aut fiduciam *in te.* cf. Hebr. 11, 32. 33. *r*) *excurram* aduerſus turmas hoſtium, nec timebo. Sic Syrus & Geierus, a רוץ, coll. Iob. 15, 26. c. 16, 14. Dan. 8, 6. At *Schm.* aliique: Adeo vt tecum *contundam.* Kimchi: tuo auxilio *frangam* turmas hoſtium meorum, a rad. רצץ, coll. ſimili forma Prou. 29, 6. pſ. 91, 6. adde Eſ. 42, 3. 4. *s*) *turmam* hoſtilem. cf. 1 Sam. 30, 8. 15. *t*) *et cum Deo meo.* vid. v. 29. *u*) *transſiliam* (5) 2 Sam. 22, 30. Eſ. 35, 6. Zeph. 1, 9. Cant. 2, 8. *x*) *murum*, & munitiſſimas hoſtium vrbes expugnabo. Gen. 49, 22. *R. Sal.* confert 2 Sam. 5, 6. 7. cf. etiam 2 Cor. 10, 4. 5.

v. 31. *y*) *Quod enim ad DEVM* attinet. v. 33. *z*) *integra eſt via eius* & modus agendi cum hominibus; ſine omni errore aut culpa. v. 33. 2 Sam. 22, 31. *Kimchi*: Quidquid enim agit, id agit integre & recte, & cuique reddit ſec. opera ipſius. *a*) *verbum Domini* & promiſſiones eius Eſ. 5, 24. Prou. 30, 5. *b*) quaſi *igne purificatum* & excoctum eſt, vt nihil in eo ſit doli aut falſi. vid. pſ. 12, 7. *c*) *ipſeque clypeus*, & ſec. Vulg. *protector eſt.* v. 3. 36. *d*) v. 3. vid. pſ. 2, 12. pſ. 5, 12.

v. 32. *e*) *Quis nam* enim *Deus* alius eſt in cælo aut in terra? Eſ. 44, 8. *f*) *præter Iehouam*, quem hactenus vt Deum laudaui. 2 Sam. 22, 32. *g*) *aut quis petra* ita immutabilis, inſuperabilis atque ſaluifica hominibus? v. 3. 47. Deut. 32, 4. *h*) *præter.* Iod eſt *paragogicum*, vt Deut. 1, 36. *i*) *Deum noſtrum.* Iehouam ſcilicet, Deum Iſraelis. Ex. 3, 14. 15. Targ. *Nam propter miracula & ſalutem, quam præſtabis Meſſiæ tuo & reliquiis populi tui, quæ ſupererunt, confitebuntur omnes populi, & nationes ac linguæ, ac dicent: Non eſt Deus, niſi Iehoua; quia nullus eſt præter te: & populus tuus dicent: Non eſt fortis, niſi Deus noſter.*

v. 33. *k*) *Deus* namque eſt. v. 31. 48. Hic *Schmid.* incipit *IV.* *Pſalmi partem*, de liberati defenſione & conſeruatione. cf. not. v. 1. *l*) Vulg. *qui præcinxit me.* v. 40. pſ. 30, 12. Eſ. 45, 5. *m*) *robore & virtute* aduerſus hoſtes. 1 Sam. 2, 4. Tillius confert Ex. 18, 21. Eſ. 11, 2. Mich. 3, 8. *n*) *Et reddit* ſ. *facit* Ez. 6, 14. c. 25, 5. *o*) *integram.* Vulg. & Syr. *immaculatam*: ſine culpa & crimine, & ſine impedimento aut offenſione. cf. v. 31. *p*) *viam meam* conſiliorum ſcil. omniumque actionum. cf. pſ. 1, 1. not.

v. 34. *q*) *Qui ſimiles reddit* vel *æquatos facit.* Aeth. *qui rectificat* pedes meos. ὁ. ὁ καταρτιζόμενος Gal. 6, 1. cf. Eſ. 40, 25. c. 46, 5. Prou. 26, 4. Thren. 2, 13. *r*) pedibus *ceruarum.* Targ. *veloces ſicut ceruorum*; vt celeri & felici ſucceſſu peragam, quæ peragenda mihi ſunt. cf. Hab. 3, 19. & de Aſahele 2 Sam. 2, 18. *s*) *Et in excelſis meis* ac tutis & inacceſſis locis. cf. Deut. 32, 13. c. 33, 29. Eſ. 58, 14. *t*) *conſtituit me.* Ez. 2, 2. pſ. 31, 9. Dan. 8, 8. cf. ſupra ad v. 3. not.

v. 35. *u*) *Qui docet* ſ. inſtituit *manus meas.* pſ. 144, 1. *u*) Targ. *ad belligerandum* ſ. gerendum *bellum* v. 40. cf. Eph. 6, 10 -- 18. *x*) *vt deprimatur* h. e. *validiſſime attrahatur ac incuruetur* brachiis meis. S. *vt demittat ſe* ſuper brachia mea; vel: *Et validiſſime incuruant arcum æneum brachia mea.* Niphal vel Piel. (7) pſ. 38, 3. pſ. 65, 11. vid. not. 2 Sam. 22, 35. *y*) *arcus æneus* Iob. 20, 24.

---

v. 30 כי per *Makk.* 1. 2. 3. 7. 8. 22. ſic ſe. 5. v. 35. קשת per *Merca* 1. 3.

36 זְרוֹעֹתָי׃ וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וִימִינְךָ תִסְעָדֵנִי וְעַנְוַתְךָ
37 תַרְבֵּנִי׃ תַּרְחִיב צַעֲדִי תַחְתָּי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי׃
38 אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם וְלֹא־אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם׃ אֶמְחָצֵם 39
מ וְלֹא־יֻכְלוּ קוּם יִפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי׃ וַתְּאַזְּרֵנִי חַיִל
41 לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתָּי׃ וְאֹיְבַי נָתַתָּה לִּי עֹרֶף
42 וּמְשַׂנְאַי אַצְמִיתֵם׃ יְשַׁוְּעוּ וְאֵין־מוֹשִׁיעַ עַל־יְהוָה וְלֹא
43 עָנָם׃ וְאֶשְׁחָקֵם כְּעָפָר עַל־פְּנֵי־רוּחַ כְּטִיט חוּצוֹת
44 אֲרִיקֵם׃ תְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עָם תְּשִׂימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם
מה לֹא־יָדַעְתִּי יַעַבְדוּנִי׃ לְשֵׁמַע אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי בְּנֵי נֵכָר
46 יְכַחֲשׁוּ־לִי׃ בְּנֵי־נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם׃
47 חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרוּם אֱלוֹהֵי יִשְׁעִי׃ הָאֵל הַנּוֹתֵן 48
49 נְקָמוֹת לִי וַיַּדְבֵּר עַמִּים תַּחְתָּי׃ מְפַלְּטִי מֵאֹיְבָי אַף מִן־
נ קָמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חָמָס תַּצִּילֵנִי׃ עַל־כֵּן אוֹדְךָ בַגּוֹיִם
51 יְהוָה וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּרָה׃ מַגְדִּל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד
א לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם׃ יט לַמְנַצֵּחַ Psal. XIX.
2 מִזְמוֹר לְדָוִד׃ הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו
3 מַגִּיד הָרָקִיעַ׃ יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה־
4 דָּעַת׃ אֵין־אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם׃ בְּכָל־ ה
הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם־אֹהֶל
6 בָּהֶם׃ וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח׃
7 מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר
8 מֵחַמָּתוֹ׃ תּוֹרַת יְהוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָה
9 נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי׃ פִּקּוּדֵי יְהוָה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב
י מִצְוַת יְהוָה בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם׃ יִרְאַת יְהוָה טְהוֹרָה
11 עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְהוָה אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו׃ הַנֶּחֱמָדִים
12 מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים׃ גַּם־עַבְדְּךָ
13 נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב׃ שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת
14 נַקֵּנִי׃ גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי אָז אֵיתָם
טו וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב׃ יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ

יהוה Qqqq פה א

v. 36. a) LXX. Vulg.&OO.Verſſ.& *correptio* ſ. *diſciplina tua*, Schmid. *adflictio*. cf. 1. Reg. 8, 3. Prou. 15, 33. Alii cum Kimch. *manſuetudo* ſ. *comitas tua*, coll. Zeph. 2, 3. b) *magnum me facit*. Eſ. 51, 2.
v. 37. c) *ne vacillent*. Pſ. 26, 1. d) *tali vel poplites mei*. (2) 2. Sam. 22, 37.
v. 38. e) & *adſequar*. S. *adprehendam eos*.
v. 40. f) *inuaſores meos*. v. 49. Pſ. 3, 2.
v. 41. g) dediſti *mihi ceruice* i.e. in fugam, vt terga mihi obuerterent.
v. 42. h) *Clamabant* quidem. v. 7.
v. 43. i) *Vnde comminuam eos*. k) *euacuabo* ſ. exterminabo *eos*.
v. 44. l) a *contentionibus populi mei*. m) *principem gentium*. n) populus, *quem* non agnoui pro meo.
v. 45. o) *Filii alienigenæ*, extranei homines. p) *mentientur* & blandientur *mihi*.
v. 46. q) *Et trepide prodibunt* e clauſtris ſuis (1)
v. 48. r) *Et ſubiicit populos* ſub me, & ſub ductum meum.
v. 51. s) *Magnas* namque *facit* Deus.
Pſ. XIX, v. 1. t) Prophetia de verbo Dei ſub N. T. per vniuerſum orbem adnuntiando.
v. 3. u) *quaſi ex ſcaturigine* emittit, *abunde profert*. x) *indicat* notitiam gloriæ diuinæ.
v. 4. y) *Non eſt ſermo* neque ſunt verba. z) vbi *non audita ſit* vox eorum. Ellipſis.
v. 5. a) *Linea* ſ. *regula*, LXX. Vulg. & Rom. 10, 18. *ſonus*, ſiue *ſonora regula eorum*.
v. 7. b) *Exitus* ſ. *ortus eius*. c) & *reditus eius*.
v. 8. d) *Reducens* ſ. *recreans animam*. e) *inſipientem* & *ſimplicem*.
v. 9. f) *Purum* & ſec. LXX. Vulg. *lucidum* eſt.
v. 10. g) *Timor* ſ. doctrina de timore *Domini*.
v. 11. h) *Deſiderabilia* plusquam aurum & aurum ſolidum ac copioſiſſimum.

v. 38. ולא per *Merca* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. ſic fu. 5. v. 39. יוכלו *plene* poſcit *Maſ. impr.* ad Ier. 1, 19. contra *Maſ.* 3. & *Erff.* h. l. atque *impr.* ad Ioſ. 7, 12. v. 42. ישועו ואין Sic 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 43. ואשחקם per *Kani*. 1. 3. v. 44. מריבי ם Sic recte 2. 3. 5. 14. 24. At ceteri *Mahp.* ſuper *Ain* ponunt. v. 49. אף per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 20. Sic fu. 5. v. 50. בגוים *Pſik* habent 2. 3. 22. 23. fu. 5. ſec. *Ind. Baſ.* f. 61. b. Ceterum pro *Mun.* habent *Merca* præcedente *Tiphcha* 10n. 22. 23. v. 51. לדוד ולזרעו Sic 1. Pſ. XIX. v. 1. למנצח per *Rbhiageresch* ſe. *Ber.* præter *Maſ. impr.* Pſ. 70, 1. Vid. not. Pſ. 4, 1. v. 4. אין per *Mun.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. ſic fu. 5. v. 5. הארץ per *Pſikkadm.* 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. & (vt videtur) *B. Aſcher.* v. 8. עדות per *Makk.* 1. & *B. Napht.* v. 9. מצות per *Makk.* 2. & *B. Napht.* ſic fu. 5. v. 10. צדקו per *Rbhiageresch* 6. 9. 10. 12. 13. 16. 17. 18. 20. 21. 23. 24. & *Ber.* v. 13. שגיאות מי Sic 1. v. 14. ימשלו בי Ita 2. Sec. noſtram lectionem poſterius *Mun. eſt* vicarium, vt Pſ. 107, 38. Pſ. 119, 142. & Pſ. 94, 12. v. 15. יהיו per *Mahp.* 2. פי per *Rbhia* 1. 5. Cum noſtra conſecutione cf. Pſ. 45, 8.

Pſ. XX. יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי׃ כ לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ א
2 יַעַנְךָ יְהוָה בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם׀ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃ יִשְׁלַח־
3
4 עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ׃ יִזְכֹּר כָּל־מִנְחֹתֶךָ וְעוֹלָתְךָ
יְדַשְּׁנֶה סֶלָה׃ יִתֶּן־לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל־עֲצָתְךָ יְמַלֵּא׃ ה
6 נְרַנְּנָה׀ בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם־אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל יְמַלֵּא יְהוָה כָּל־
7 מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ׃ עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הוֹשִׁיעַ׀ יְהוָה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ
8 מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ בִּגְבֻרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ׃ אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה
9 בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ׀ בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר׃ הֵמָּה כָּרְעוּ
וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַּמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד׃ יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ
Pſ. XXI. יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃ כא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ א
מלעיל 3 2 יְהוָה בְּעָזְּךָ יִשְׂמַח־מֶלֶךְ וּבִישׁוּעָתְךָ מַה־יָּגֶיל מְאֹד׃ תַּאֲוַת
ויתיר י 4 לִבּוֹ נָתַתָּה לּוֹ וַאֲרֶשֶׁת שְׂפָתָיו בַּל־מָנַעְתָּ סֶּלָה׃ כִּי־
תְקַדְּמֶנּוּ בִּרְכוֹת טוֹב תָּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז׃ חַיִּים׀ ה
6 שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לּוֹ אֹרֶךְ יָמִים עוֹלָם וָעֶד׃ גָּדוֹל כְּבוֹדוֹ׀
7 בִּישׁוּעָתֶךָ הוֹד וְהָדָר תְּשַׁוֶּה עָלָיו׃ כִּי־תְשִׁיתֵהוּ בְרָכוֹת
8 לָעַד תְּחַדֵּהוּ בְשִׂמְחָה אֶת־פָּנֶיךָ׃ כִּי־הַמֶּלֶךְ בֹּטֵחַ בַּיהוָה
9 וּבְחֶסֶד עֶלְיוֹן בַּל־יִמּוֹט׃ תִּמְצָא יָדְךָ לְכָל־אֹיְבֶיךָ יְמִינְךָ
תִּמְצָא שֹׂנְאֶיךָ׃ תְּשִׁיתֵמוֹ׀ כְּתַנּוּר אֵשׁ לְעֵת פָּנֶיךָ יְהוָה י
11 בְּאַפּוֹ יְבַלְּעֵם וְתֹאכְלֵם אֵשׁ׃ פִּרְיָמוֹ מֵאֶרֶץ תְּאַבֵּד וְזַרְעָם
12 מִבְּנֵי אָדָם׃ כִּי־נָטוּ עָלֶיךָ רָעָה חָשְׁבוּ מְזִמָּה בַּל־יוּכָלוּ׃
13 כִּי תְּשִׁיתֵמוֹ שֶׁכֶם בְּמֵיתָרֶיךָ תְּכוֹנֵן עַל־פְּנֵיהֶם׃ רוּמָה
14 יְהוָה בְעֻזֶּךָ נָשִׁירָה וּנְזַמְּרָה גְּבוּרָתֶךָ׃ כב
Pſ. XXII. 2 לַמְנַצֵּחַ עַל־אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אֵלִי אֵלִי לָמָה א
3 עֲזַבְתָּנִי רָחוֹק מִישׁוּעָתִי דִּבְרֵי שַׁאֲגָתִי׃ אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם
4 וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא־דוּמִיָּה לִי׃ וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב
תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל׃ בְּךָ בָּטְחוּ אֲבֹתֵינוּ בָּטְחוּ וַתְּפַלְּטֵמוֹ׃ ה
6 אֵלֶיךָ זָעֲקוּ וְנִמְלָטוּ בְּךָ בָטְחוּ וְלֹא־בוֹשׁוּ׃ וְאָנֹכִי תוֹלַעַת
7 וְלֹא־אִישׁ חֶרְפַּת אָדָם וּבְזוּי עָם׃ כָּל־רֹאַי יַלְעִגוּ לִי
8
9 יַפְטִירוּ בְשָׂפָה יָנִיעוּ רֹאשׁ׃ גֹּל אֶל־יְהוָה יְפַלְּטֵהוּ יַצִּילֵהוּ
כִּי

Pſ. XX. v. 1. a) Votum & congratulatio fidelium pro felici ſucceſſu in opere redemtionis.
v. 2. b) *Te, filium* ſuum precantem, *exaudiat Iehouah* Pater. c) *exaltet te.* d) *Nomen Dei*, i. e. ipſe Deus Iacobi.
v. 4. e) *pingue habeat* ſ. æſtimet. Coniug. piel *declaratiua.* Simile ה *paragog.* 1 Sam. 28, 15.
v. 6. f) Tum *iubilabimus*, cantabimus. g) *vexilla ſignabimus.*
v. 8. h) *memoriam renouabimus* ſ. gloriabimur, & prædicabimus.
v. 9. i) *Et erecti perſtitimus.*
Pſ. XXI. v. 1. k) Vaticinium de Chriſto: cuius celebratur I. exaltatio v. 1-8. II. Opera exaltati v. 9--13. III. Concluſio per ſuſpirium ſ. votum v. 14. ſubiicitur.
v. 2. l) Targ. *Rex Meſſias* ſ. Chriſtus. m) *quantopere exſultabit.*
v. 3. n) *& poſtulatum* ſ. *petitum* (ſ)
v. 4. o) *Quoniam præuenis eum.*
v. 6. p) *in iſtum confers.*
v. 7. q) lætificabis, *exhilarabis eum* lætitia.
v. 8. r) Targ. *Quoniam Rex Meſſias*, vt v. 2.
v. 9. s) *Inueniet*, o Rex Meſſia, *manus tua* inuicta & omnipotens. t) *omnes inimicos tuos.* Sic ל Eſa. 10, 10.
v. 10. u) Pones ſ. *facies eos.* x) tempore *vultus tui* irati.
v. 11. y) *fructum.* i. e. ſec. Targ. *Liberos eorum.*
v. 12. z) excogitarunt *ſceleratum conſilium.* a) quod *non poterunt*, ſcil. *efficere.*
v. 13. b) *humerum*, qui onera ferat, vel quem ſagittis tuis ferias. c) Immo *neruis tuis* ſ. funiculis arcuum tuorum. d) *diriges* tela tua.
v. 14. e) *O Iehoua*, Meſſia.
Pſ. XXII. v. 1. f) *de cerua auroræ.* g) *pſalmus Dauidis* propheticus de CHRISTO; vbi I. Chriſti patientis querelæ & paſſiones v. 2-19. II. preces pro liberatione v. 20--22. III. grati animi promiſſio v. 23--32.

Pſ. XX. v. 1. למנצח per *Rbhiageresch.* ſolus Ber. vid. not. Pſ. 4. 1. & 19, 1. v. 3. שלח עזרך Sic 6. 9. 10. 13. 20. v. 4. ועלתך ידשנה Sic 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. ſu. 5. v. 6. בישועתך *Mahp.* omittunt 1. 3. 17. 18. & *Ber.* ובשם־אלהינו ita 1. 2. 3. 21. -- 24. ſe. 5. v. 7. כי ſic per *Mahp.* 2. 3. 5. --- 23. At per *Malk.* 1. per *Mun.* Ber. & per *Merca* 24. הושיע per *Merca* 5. 6. 9. 10. 13. 20. vnaque cum *Pſik* 17. 18. quod *Pſik* etiam requirit *Ind. Baſ.* f. 61. b. Noſtram lectionem probat analogia. ואנחנו ſine *Pſik* 1. 2. 3. contra *Maſ.* coll. not. Pſ. 13, 3. Pſ. XXI. v. 1. למנצח per *Rbhiageresch.* 2. & ſe. *Ber.* contra *Maſ. impr.* Pſ. 70. 1. coll. not. Pſ. 4. 1. v. 2. יגיל *milra* per *Tſere* 1. 3. contra *M. I.* v. 7. תשיתהו per *Tiphcha anter.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. v. 13. כי־תשיתמו ſic 1. 2. 3. Pſ. XXII. v. 1. השחר per *Rbhiageresch.* 7. 8. 14 15. 17. 22. *Ber.* Vid. not. pſ. 4, 1. v. 3. דמיה *defect.* 22. ſic. *Maſ. impr.* ad Pſ. 62, 6. v. 6. זעקו per *Tiphcha ant.* 6. 9. 10. 13. 20. At אליך זעקו 3. 5. בך בטחו ſic 3. 5. 7. 8. 11. 15. At בך בטחו 1. 14. & בך בטחו 2. 6. 9. 10. 12. 13. 16. 17. 18. 20 -- 23. & Ber. v. 8. ילעגו *defect.* 3. 6. 9. 22. ſic ſe. 1. 2. ſee. *Maſ.* 1.

י כִּי חָפֵץ בּוֹ׃ כִּי־אַתָּה גֹחִי מִבָּטֶן מַבְטִיחִי עַל־שְׁדֵי אִמִּי׃
11 עָלֶיךָ הָשְׁלַכְתִּי מֵרָחֶם מִבֶּטֶן אִמִּי אֵלִי אָתָּה׃ אַל־תִּרְחַק
12
13 מִמֶּנִּי כִּי־צָרָה קְרוֹבָה כִּי־אֵין עוֹזֵר׃ סְבָבוּנִי פָּרִים רַבִּים
14 אַבִּירֵי בָשָׁן כִּתְּרוּנִי׃ פָּצוּ עָלַי פִּיהֶם אַרְיֵה טֹרֵף וְשֹׁאֵג׃
טו כַּמַּיִם נִשְׁפַּכְתִּי וְהִתְפָּרְדוּ כָּל־עַצְמוֹתָי הָיָה לִבִּי כַּדּוֹנָג
16 נָמֵס בְּתוֹךְ מֵעָי׃ יָבֵשׁ כַּחֶרֶשׂ כֹּחִי וּלְשׁוֹנִי מֻדְבָּק מַלְקוֹחָי
17 וְלַעֲפַר־מָוֶת תִּשְׁפְּתֵנִי׃ כִּי סְבָבוּנִי כְּלָבִים עֲדַת מְרֵעִים
18 הִקִּיפוּנִי כָּאֲרִי יָדַי וְרַגְלָי׃ אֲסַפֵּר כָּל־עַצְמוֹתָי הֵמָּה
19 יַבִּיטוּ יִרְאוּ־בִי׃ יְחַלְּקוּ בְגָדַי לָהֶם וְעַל־לְבוּשִׁי יַפִּילוּ
כ גוֹרָל׃ וְאַתָּה יְהוָה אַל־תִּרְחָק אֱיָלוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃
21
22 הַצִּילָה מֵחֶרֶב נַפְשִׁי מִיַּד־כֶּלֶב יְחִידָתִי׃ הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי
23 אַרְיֵה וּמִקַּרְנֵי רֵמִים עֲנִיתָנִי׃ אֲסַפְּרָה שִׁמְךָ לְאֶחָי בְּתוֹךְ
24 קָהָל אֲהַלְלֶךָּ׃ יִרְאֵי יְהוָה הַלְלוּהוּ כָּל־זֶרַע יַעֲקֹב
כה כַּבְּדוּהוּ וְגוּרוּ מִמֶּנּוּ כָּל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל׃ כִּי לֹא־בָזָה וְלֹא
שִׁקַּץ עֱנוּת עָנִי וְלֹא־הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּבְשַׁוְּעוֹ אֵלָיו
26 שָׁמֵעַ׃ מֵאִתְּךָ תְּהִלָּתִי בְּקָהָל רָב נְדָרַי אֲשַׁלֵּם נֶגֶד יְרֵאָיו׃
27 יֹאכְלוּ עֲנָוִים וְיִשְׂבָּעוּ יְהַלְלוּ יְהוָה דֹּרְשָׁיו יְחִי לְבַבְכֶם
28 לָעַד׃ יִזְכְּרוּ וְיָשֻׁבוּ אֶל־יְהוָה כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ וְיִשְׁתַּחֲווּ
29 לְפָנֶיךָ כָּל־מִשְׁפְּחוֹת גּוֹיִם׃ כִּי לַיהוָה הַמְּלוּכָה
ל וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם׃ אָכְלוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ כָּל־דִּשְׁנֵי־
אֶרֶץ לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָּל־יוֹרְדֵי עָפָר וְנַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה׃
31
32 זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יְסֻפַּר לַאדֹנָי לַדּוֹר׃ יָבֹאוּ וְיַגִּידוּ
צִדְקָתוֹ לְעַם נוֹלָד כִּי עָשָׂה׃ כג

א מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה רֹעִי לֹא אֶחְסָר׃ בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי Psal. XXIII.
2
3 עַל־מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי׃ נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי־צֶדֶק
4 לְמַעַן שְׁמוֹ׃ גַּם כִּי־אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא־אִירָא רָע כִּי־
ה אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי׃ תַּעֲרֹךְ
לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה׃
6 אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל־יְמֵי חַיָּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית־יְהוָה

לארך Qqqq 2 פה ב

a) *Quia delectatus est ipso.* Sarcastice dictum. v. 10. b) *Eductor meus* vel *educens me* fuisti (1) c) *confidentem me reddens.* d) etiam *super vberibus,* quum sugerem vbera matris meæ. v. 11. e) *In te* & gremium tuum *projectus sum.* v. 13. f) *Tauri* s. *iuuenci*, i. e. hostes potentes ac validi. g) *Robusti* vel *validi* boues. h) *cinxerunt me.* v. 14. i) Targ. *sicut leo rapiens.* s. visæ prædæ intentus. k) & terribili voce *rugiens.* v. 15. l) Et *dissociata a se inuicem*, h. e. distenta ac *distracta sunt* in cruce. m) instar *ceræ*, coram igne. v. 16. n) Vt *testa* figuli, qua vix quicquam aridius est. o) *adhæret* ex maxima siti & ariditate *faucibus meis.* p) & *in puluerem mortis* s. sepulcrum. q) *collocabis me.* v. 17. r) *Canes* & impudentissimi calumniatores. s) *cinxerunt me*, ex radice יקף Alii *perforarunt me*, ex rad. נקה, sed durius in constructione. t) sicut leo *perfoderunt* manus & pedes meos. v. 18. u) Illi tamen cum voluptate *intuentur.* x) & *vident in me*, quod optauerunt Ps. 54, 9. v. 20. y) *O robur meum.* v. 21. z) *A gladio* animam meam: ne crura frangantur cet. a) *vnicam* & omni præsidio destitutam animam meam. v. 22. b) Et a cornibus *rhinocerotum*, h. e. ferocissimorum hostium. c) *Exaudias* ac liberes *me.* Verbum prægnans. v. 23. d) Tum *enarrabo.* v. 24. e) Et *metuite ab eo*, timete ipsum. v. 26. f) *A te* vel *de te* erit laus & gloriatio mea. g) Ideo *in cœtu magno* vota mea reddam. v. 27. h) *Comedent* quoque *humiles* & *mansueti.*

v. 9. כִּי־חָפֵץ ita 6. 9. 14. 20. v. 10. אתה per *Tiphcha ant.* 1. 3. regularius. cf. tamen not. Ps. 19. 14. v. 17. כִּי per *Makk.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. fe. 5. Alii per *Merka*, sed præter *Mas. impr.* Ps. 143, 3. et *Erff.* Ps. 117, 2. כָּאֲרִי per *Pat.* 3. contra *Mas.* 2. & *impr.* At כָּאֲרוּ per *Schurck* in *Iod*, cum circello, sine tn. adiecto *Kri*, 11-14. *R. Chaim* ad *Mas. fin.* f. 10. col. 8. testatur, se reperisse in correctis quibusdam exemplaribus scriptum כארו (vt in *Ienens. MS.* teste *Gerhardo* apud *Caloujum* h. l.) cum *Kri* כארי. Idque *Cthib*, secuti videnter LXX. ὤρυξαν, Vulg. Ar. Syr. & Aeth. *foderunt*, item Hieron. *fixerunt*, & Aquila ᾔσχυναν. Fauet eidem *Mas.* Num. 24, 9. circa quam tn. cf. quæ *Gusset.* Comm. L. H. p. 403. & *R. Chaim* ad *Mas. fin.* f. 10. coll. 8. notant. v. 24. וגורו Sic & *Orientales* legunt, quamuis ונורו scribant. v. 25. בזה sine *Psik* 5 -- 13. 15. 16. 17. 20 -- 23. & *B. Ascher.* v. 27. ענוים Sine *Psik* 6. 9 -- 13. 20. 21. 23. דרשיו per *Mun.* loco *Meth.* 6 -- 16. 20 -- 23. fe. 5. Ceterum דרשו scribunt, & דרשיו legunt 1. 3. Ps. XXIII, v. 6. חיי per *Pat.* fe. 5. & sic *Ber. Sec.* *Mas.* 1. quæ vero rectius ad Ps. 27, 4. refertur.

Psal. XXIV.

א לארך ימים׃ כד לדוד מזמור ליהוה הארץ

2 ומלואה תבל וישבי בה׃ כי־הוא על־ימים יסדה ועל־

3 נהרות יכוננה׃ מי־יעלה בהר־יהוה ומי יקום במקום

נפשי ק

4 קדשו׃ נקי כפים ובר־לבב אשר ׀ לא־נשא לשוא נפשו

ה ולא נשבע למרמה׃ ישא ברכה מאת יהוה וצדקה

דורשיו קרי

6 מאלהי ישעו׃ זה דור דרשו מבקשי פניך יעקב סלה׃

7 שאו שערים ׀ ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך

8 הכבוד׃ מי זה מלך הכבוד יהוה עזוז וגבור יהוה גבור

9 מלחמה׃ שאו שערים ׀ ראשיכם ושאו פתחי עולם

י ויבא מלך הכבוד׃ מי הוא זה מלך הכבוד יהוה צבאות

Psal. XXV.

א הוא מלך הכבוד סלה׃ כה לדוד אליך

2 יהוה נפשי אשא׃ אלהי בך בטחתי אל־אבושה אל־

3 יעלצו איבי לי׃ גם כל־קויך לא יבשו יבשו הבוגדים

4 ריקם׃ דרכיך יהוה הודיעני ארחותיך למדני׃ הדריכני

ה באמתך ׀ ולמדני כי־אתה אלהי ישעי אותך קויתי כל־

6 היום׃ זכר־רחמיך יהוה וחסדיך כי מעולם המה׃

7 חטאות נעורי ׀ ופשעי אל־תזכר כחסדך זכר־לי־אתה

8 למען טובך יהוה׃ טוב־וישר יהוה על־כן יורה חטאים

9 בדרך׃ ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו׃ כל־

11 ארחות יהוה חסד ואמת לנצרי בריתו ועדתיו׃ למען־

12 שמך יהוה וסלחת לעוני כי רב־הוא׃ מי־זה האיש ירא

13 יהוה יורנו בדרך יבחר׃ נפשו בטוב תלין וזרעו יירש

14 ארץ׃ סוד יהוה ליראיו ובריתו להודיעם׃ עיני תמיד

טו 16 אל־יהוה כי הוא־יוציא מרשת רגלי׃ פנה־אלי וחנני

17 כי־יחיד ועני אני׃ צרות לבבי הרחיבו ממצוקותי

18 הוציאני׃ ראה עניי ועמלי ושא לכל־חטאותי׃ ראה־

19 כ איבי כי־רבו ושנאת חמס שנאוני׃ שמרה נפשי

21 והצילני אל־אבוש כי־חסיתי בך׃ תם־וישר יצרוני כי

22 קויתיך׃ פדה אלהים את־ישראל מכל צרותיו׃

כו

v. 1. a) I. Prophetat de vniuersali Christi regno ac potestate, v. 1. 2. II. Describit illius regni ciues v. 3.--6. III. Ad regem hunc vera fide suscipiendum omnes hortatur v. 7. 8. b) *Iehouæ Messiæ.*

v. 2. c) *Nam ipse* cum Patre & Spiritu S.

v. 3. d) *Quis* igitur *ascendet in* montem Iehouæ?

v. 4. e) *Innocens manibus.* f) & *purus corde.* g) qui *non tollit* aut intendit *animam suam* ad vanitatem.

v. 5. h) Hic *reportabit benedictionem.*

v. 6. i) *Hæc* enim vel *huiusmodi* sit *generatio* quærentium eum. k) *quærentes* inquam, *faciem tuam*, o Deus Seruator. l) & verus *Iacobus.*

v. 7. m) Attollite, igitur, *o portæ* capita vestra! n) *eleuamini inquam.* o) *ianuæ* cordis *æternæ.*

v. 8. p) *Fortissimus* & inuictissimus *heros.*

Psalm. XXV, v. 1. q) Dauid hic I. peccatorum veniam & institutionem petit v. 1--11. II. Viam Domini omnibus commendat, v. 12--14. & III. Liberationem ab insidiis & vi hostium exoptat, v. 15--22. Ordo versiculorum fere *alphabeticus* est, vt Ps. 34. &c. r) *animam meam tollo*, intendo; vt Ps. 24, 4.

v. 3. s) Immo *etiam.* t) *confundentur* autem. u) *Qui perfide agunt.* x) *temerarie* sine iusta caussa.

v. 6. y) Ar. *quoniam constantes* & firmæ *illæ* sunt *ab æterno.*

v. 8. z) *instituit* v. 12. a) *in via* salutis, v. 12.

v. 9. b) Vulg. *diriget*, incedere facit. c) *miseros* & *mansuetos*, ac *humiles.* d) quod in verbo suo præscripsit.

v. 10. e) *Omnes viæ* & processus *Domini.* f) sunt *gratia & veritas.* g) *custodientibus* fœdus & testimonia ipsius.

v. 1. h) *Nam* alioqui magna ac multiplex illa est, vt mihi sit pereundum.

Ps. XXIV. v. 1. וישבי per *Makk.* 1. 2. v. 2. נהרות per *Merca* 3. v. 3. מי יעלה בהר sic 1. v. 4. אשר sine *Psik* 3. לשוא *Vau* minusculum esse iubet *Mas. impr.* Leu. 1, 1. & finalis f. 1 - a. sed procul dubio error est, ac ad sequens נפשו referri debuit. נפשו Sic per *Cholem* in textu sine nota 1. Sic etiam 22. sed hic cum *Vau* minusculo ac nota: בן צריך להיות נפשו ו קטנה כי׳ בן נמכר ואינו קרי וכתיב *Sic fieri debet cum* ו *minusculo; quoniam ita Masora præcipit: neque hic est Kri & Cethib.* Omnino (quod quidem *R. Chaiim* h. l. miratur) *Mas. magna* textualis ad Leu. 1, 1. in catalogo vocum, pro *Vau* scripto habentium *Iod* in *Kri*, hanc vocem omittit. v. 6. מבקשי per *Merca* plures; sed per *Kadma* analogice (sequitur enim in fine vox סלה) 8. 11. 24. fe. *B. r.* Cf. Ps. 3, 3. At מבקשי פניך 1. 2. 6. 9. 10. 10. & sic fu. 5. v. 8. מלך Ita hic & v. 10. per *Ierach* 1. 2. 3. 14. & sic fu. 5. Reliqui omnes per *Mahp.* quem tamen *Mercamahp.* nusquam alias legit. v. 10. הוא per *Makk.* 3. Ps. XXV. v. 1. יהוה per *Rbhiageresch* alii. vide not. Ps. 4, 1. v. 4. ארחתיך *defect.* 1. 2. sec. *Mas.* Eff. tod. contra *impr.* Porro *Aleph* per *Kanetschat.* 2. 6. 9. 23. Pro gemino accentu solum habet *Merca* 5. v. 5. באמתך sic *Milra* & per *Serxa* 1. 3. קוית אתך sic non male 2.

Pſal. XXVI.

א כו לְדָוִד ׀ שָׁפְטֵנִי יְהוָה כִּי־אֲנִי בְּתֻמִּי הָלַכְתִּי
2 וּבַיהוָה בָּטַחְתִּי לֹא אֶמְעָד׃ בְּחָנֵנִי יְהוָה וְנַסֵּנִי צָרוֹפָה (פתח באתנח)
3 כִלְיוֹתַי וְלִבִּי׃ כִּי־חַסְדְּךָ לְנֶגֶד עֵינָי וְהִתְהַלַּכְתִּי בַּאֲמִתֶּךָ׃ (יתיר ו)
4 לֹא־יָשַׁבְתִּי עִם־מְתֵי־שָׁוְא וְעִם נַעֲלָמִים לֹא אָבוֹא׃
ה שָׂנֵאתִי קְהַל מְרֵעִים וְעִם־רְשָׁעִים לֹא אֵשֵׁב׃ אֶרְחַץ
6
7 בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי וַאֲסֹבְבָה אֶת־מִזְבַּחֲךָ יְהוָה׃ לַשְׁמִעַ בְּקוֹל
8 תּוֹדָה וּלְסַפֵּר כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ יְהוָה אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ
9 וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ׃ אַל־תֶּאֱסֹף עִם־חַטָּאִים נַפְשִׁי וְעִם־
י אַנְשֵׁי דָמִים חַיָּי׃ אֲשֶׁר־בִּידֵיהֶם זִמָּה וִימִינָם מָלְאָה
11 שֹּׁחַד׃ וַאֲנִי בְּתֻמִּי אֵלֵךְ פְּדֵנִי וְחָנֵּנִי׃ רַגְלִי עָמְדָה בְמִישׁוֹר
12

Pſal. XXVII.

א בְּמַקְהֵלִים אֲבָרֵךְ יְהוָה׃ כז לְדָוִד ׀ יְהוָה ׀
2 אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא יְהוָה מָעוֹז־חַיַּי מִמִּי אֶפְחָד׃ בִּקְרֹב
עָלַי ׀ מְרֵעִים לֶאֱכֹל אֶת־בְּשָׂרִי צָרַי וְאֹיְבַי לִי הֵמָּה כָשְׁלוּ
3 וְנָפָלוּ׃ אִם־תַּחֲנֶה עָלַי ׀ מַחֲנֶה לֹא־יִירָא לִבִּי אִם־
4 תָּקוּם עָלַי מִלְחָמָה בְּזֹאת אֲנִי בוֹטֵחַ׃ אַחַת ׀ שָׁאַלְתִּי
מֵאֵת־יְהוָה אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שִׁבְתִּי בְּבֵית־יְהוָה כָּל־יְמֵי חַיַּי (פתח באתנח)
ה לַחֲזוֹת בְּנֹעַם־יְהוָה וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ׃ כִּי יִצְפְּנֵנִי ׀
בְּסֻכֹּה בְּיוֹם רָעָה יַסְתִּרֵנִי בְּסֵתֶר אָהֳלוֹ בְּצוּר יְרוֹמְמֵנִי׃ (בסכו קרי)
6 וְעַתָּה יָרוּם רֹאשִׁי עַל אֹיְבַי סְבִיבוֹתַי וְאֶזְבְּחָה בְאָהֳלוֹ
7 זִבְחֵי תְרוּעָה אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לַיהוָה׃ שְׁמַע־יְהוָה קוֹלִי
8 אֶקְרָא וְחָנֵּנִי וַעֲנֵנִי׃ לְךָ ׀ אָמַר לִבִּי בַּקְּשׁוּ פָנָי אֶת־פָּנֶיךָ
9 יְהוָה אֲבַקֵּשׁ׃ אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ ׀ מִמֶּנִּי אַל־תַּט בְּאַף
עַבְדֶּךָ עֶזְרָתִי הָיִיתָ אַל־תִּטְּשֵׁנִי וְאַל־תַּעַזְבֵנִי אֱלֹהֵי
י יִשְׁעִי׃ כִּי־אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וַיהוָה יַאַסְפֵנִי׃ הוֹרֵנִי יְהוָה
11
12 דַּרְכֶּךָ וּנְחֵנִי בְּאֹרַח מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרָי׃ אַל־תִּתְּנֵנִי
13 בְּנֶפֶשׁ צָרָי כִּי קָמוּ־בִי עֵדֵי־שֶׁקֶר וִיפֵחַ חָמָס׃ לוּלֵא (נקוד עליו)
14 הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב־יְהוָה בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ קַוֵּה אֶל־
יְהוָה חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל־יְהוָה׃ כח

Pſal. XXVIII.

א לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה ׀ אֶקְרָא צוּרִי אַל־תֶּחֱרַשׁ מִמֶּנִּי פֶּן

תחשה Qqqq 3 פה ג

Pſ. XXVI, v. 1. p) Dauid I. ſuam animi integritatem Deo proponit v. 1.-8. II. Miſericordiam eius implorat v. 9-11. & III. gratam mentem promittit v. 12. q) ideo *non vacillabo*, non collapſurus ſum.
v. 2. r) *Proba liquando*, Vulg. *ure*. s) *renes meos & cor meum* ſ. intimos animi receſſus.
v. 4. t) *Cum hominibus vanitatis* ſ. vanis. u) *& cum occultis*, Targ. *occultantibus ſe, vt male agant*. x) *non conuenio*.
v. 6. y) *Lauo cum innocentia*, vel *in innocentia manus meas*.
v. 7. z) *Ad perſonandum*, vt audiri faciam ſonum ſ. muſicam. a) *voce confeſſionis & gratiarum actionis*.
v. 8. b) *Habitaculum domus tuæ*. c) *tabernaculi gloriæ tuæ*. Reſpicit ad Exod. 40, 34. 35.
v. 10 d) *Quorum in manibus eſt ſcelus* artificioſe excogitatum.
v. 12. e) Immo *pes meus* adhuc *perſiſtit in plano*, & *in rectitudine*.
Pſ. XXVII, v. 1. f) Dauid I. ſuam in Deo fiduciam exponit v. 1. 2. 3. II. ſecuritatem in domo Dei v. 4-6. & precum exauditionem rogat v. 7-13. & III. ad ſpem in Domino ſe aliosque excitat v. 14. g) *fortalitium* ac munimentum *vitæ meæ*.
v. 2. h) *Quum enim accedunt*, vel *quoties* adhuc *appropinquarunt*.
v. 3. i) *Si metabitur aduerſum me exercitus* ſ. *caſtra* me oppugnauerint. k) *In hoc* tamen, quod Iehoua eſt lux, & ſalus & præſidium meum, ego confidens & bono ſum animo.
v. 4. l) *Vt maneam*. Vulg. *vt inhabitem*. m) *vt inſpiciam in ſuauitatem* ac benignitatem Domini. n) *tamque inquiram* in palatio eius.
v. 5. o) *In umbraculo* vel *tugurio ſuo*.
v. 6. p) *Sacrificia iubili*, euchariſtica.
v. 7. q) *Vocem meam*, qua *clamo*.

Pſ. XXVI. v. 1. שפטני per *Mun. ſuperius* 3. regularius quidem ille, niſi præuius h. l. titulus pſalmi לדוד ſeiunctim a reliqua conſecutione (vti alias) ſumendus eſſet. כי per *Macceph* 2. 3. הלכתי per *Kam*. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Ind. Baſ*. f. 61. d. v. 2. יהוה per *Tiphcha ant*. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 4. לא ישבתי per *Mun*. 3. 6. 9. 10. 14. 20. ſic fu. 5. ועם per *Makk*. 1. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 20. ſic fu. 5. v. 6. ואסבבה את־מזבחך ſic 2. v. 10. אשר בידיהם ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. Pſ. XXVII, v. 2. המה כשלו Sic 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 4. חיי per *Kam*. 5. 6. 9. 10. 20. 22. 23. contra *Maſ*. 2. *Impr*. ac *Erff*. & *Ind. Baſ*. f. 61. d. v. 5. בסכה *Samech minuſculum* poſcit *Maſ. fin*. f. 1. a. & *textualis* Leu. 1. 1. ſine ſuffragio codicum. יסתרני ſic def. 1. 3. 5. 7. 8. 15. ſic fe. 2. ſec. *Maſ*. 2. 3. *impr*. & *Erff*. v. 6. ועתה cum *Pſik* 6. 9. 10. 13. 14. 20. על per *Makk*. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 21. אשירה ואזמרה ſic 1. v. 8. פניך יהוה ſic 1. 2. 3. v. 10. ויהוה per *Rbhiagereſch* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 11. הורני ſic per *Merca* vna cum ſubdiſt. minore *Mahp*. 2. 5. 7. 8. 11. 15. 16. 21. 22. qualis conſecutio eſt Pſ. 55, 20. Per ſolum *Merca* 1. At per ſolum *Mahp*. reliqui contra analogiam. v. 12. כי־קמו ita 1. 3. 6. 8. 9. 10. 13. 14. 20.

תֶּחֱשֶׁה מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־יוֹרְדֵי בוֹר׃ שְׁמַע קוֹל 2
תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל־דְּבִיר קָדְשֶׁךָ׃ אַל־ 3
תִּמְשְׁכֵנִי עִם־רְשָׁעִים וְעִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן דֹּבְרֵי שָׁלוֹם עִם־
רֵעֵיהֶם וְרָעָה בִּלְבָבָם׃ תֶּן־לָהֶם כְּפָעֳלָם וּכְרֹעַ מַעַלְלֵיהֶם 4
כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם תֵּן לָהֶם הָשֵׁב גְּמוּלָם לָהֶם׃ כִּי לֹא יָבִינוּ ה
אֶל־פְּעֻלֹּת יְהוָה וְאֶל־מַעֲשֵׂה יָדָיו יֶהֶרְסֵם וְלֹא יִבְנֵם׃ בָּרוּךְ 6
יְהוָה כִּי־שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנָי׃ יְהוָה ׀ עֻזִּי וּמָגִנִּי בּוֹ בָטַח לִבִּי 7
וְנֶעֱזָרְתִּי וַיַּעֲלֹז לִבִּי וּמִשִּׁירִי אֲהוֹדֶנּוּ׃ יְהוָה עֹז־לָמוֹ וּמָעוֹז 8
יְשׁוּעוֹת מְשִׁיחוֹ הוּא׃ הוֹשִׁיעָה ׀ אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־ 9
Psal. XXIX. נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם׃ כט מִזְמוֹר א
לְדָוִד הָבוּ לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ 2
לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ׃ קוֹל 3
יְהוָה עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה עַל־מַיִם רַבִּים׃
קוֹל־יְהוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָה בֶּהָדָר׃ קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים 4 ה
וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן׃ וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל 6
לְבָנוֹן וְשִׂרְיֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים׃ קוֹל־יְהוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת 7
אֵשׁ׃ קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ׃ קוֹל 8 9
יְהוָה ׀ יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר
כָּבוֹד׃ יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ לְעוֹלָם׃ יְהוָה י 11
עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה ׀ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃ ל
Psal. XXX. מִזְמוֹר שִׁיר־חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד׃ אֲרוֹמִמְךָ יְהוָה כִּי א 2
דִלִּיתָנִי וְלֹא־שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי׃ יְהוָה אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ 3
מירדי ק וַתִּרְפָּאֵנִי׃ יְהוָה הֶעֱלִיתָ מִן־שְׁאוֹל נַפְשִׁי חִיִּיתַנִי מִיּוֹרְדֵי־ 4
בוֹר׃ זַמְּרוּ לַיהוָה חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ׃ כִּי רֶגַע ׀ ה 6
בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה׃ וַאֲנִי 7
אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל־אֶמּוֹט לְעוֹלָם׃ יְהוָה בִּרְצוֹנְךָ 8
הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל׃ אֵלֶיךָ 9
יְהוָה אֶקְרָא וְאֶל־אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן׃ מַה־בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי י
אֶל־שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ׃ שְׁמַע־יְהוָה וְחָנֵּנִי 11
יהוה

PS. XXVIII, v. 1. *a) ne, si taceas*, & quasi mutus abeas *a me.* subintell. אם *Si. b) cum descendentibus in foueam*, qui ex improuiso in foueam & exitium ruunt.
v. 2. *c) ad adytum*, q. d. *oraculum*, quod Deus illinc responsa daret.
v. 3. *d) Ne abstrahas* s. abripias *me.*
v. 4. *e) Redde ergo illis*, præfracte impiis. *f)* talionem s. *meritum eorum* redde illis.
v. 5. *g) Quia namque non attendunt. h)* ideo euertet *& destruet eos*, & nequaquam ædificabit.
v. 7. *i) Ideo e cantico meo celebrari faciam eum.* Fut. Hiphil, more Chald. vt Ps. 45, 18. & 116, 6.
v. 8. *k) illis* omnibus, qui pie in ipso confidunt v. 7. *l) & munimentum omnis salutis vncti sui ipse* Deus est.
v. 9. *m) & adiuua s. extolle eos.*
PS. XXIX, v. 1. *n) Psalmus Dauidis* de Christo, vbi I. *Exhortatio* ad audiendum verbum Iehouæ, & ad dandum illi gloriam v. 1. 2. II. *Efficacis verbi Iehouæ descriptio* generalis v. 3. 4. & specialis, legis nimirum v. 5 -- 9. & euangelii v. 9 -- 11. *o) Date Iehouæ, o filii deorum*, i.e. regum & principum filii. *p) tribuite*, inquam, *Iehouæ* omnem *gloriam & potentiam.*
v. 2. *q)* Quam nomen eius comprehendit & a vobis requirit. *r) in ornatu sanctitatis.*
v. 3. *s) Vox enim Domini*, verbum legis & euangelii. *t) super aquis* & totius mundi populis auditur. *u) tonuit* voce verbi sui.
v. 4. *x) Cum virtute* & diuina potentia auditur. *y) cum gloria & maiestate.*
v. 6. *z) Et subsilire facit eas*, fractas cedros v. 5.
v. 7. *a) Scindit* & discindit sicut *flamma ignis*, vel instar fulguris, quod omnia dissipat.

v. 3. פעלי און Ita 2. 6. 7. 9 - 16. 20 - 24. sec. analogiam. At alii *Mahp.* super *Aleph* ponunt. v. 4. Prius תן per *Tsere* 22. contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* ac *M. L.* At posterius תן per *Tsere* & *Mun.* 2. 3. 5. 22. quod *Masora* iam allegata exigere videtur, adscribens priori voculæ notam ל, *semel tantum hoc modo* cum *Segol reperiri.* v. 5. לא sic per *Ierach* 3. 5. 6. 9. 14. 22. 23. 24. Alii per *Mahp.* contra analogiam. v. 7. יהוה cum conseruo *Sarka* 6. 9. 10. 13. 20. PS. XXIX. v. 3. אל הכבוד ita 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 4. קול יהוה ita 1. at קול יהוה 6. 9. 10. 13. 20. v. 7. קול יהוה ita 2. חצב per *Rbhia* simplex 7. 8. 15. 22. 23. 24. Vid. not. ps. 4. 1. PS. XXX. v. 4 העלית per *Tsere* 1. & in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.* Ex. 33, 1. חייתני per *Kam.* 7. 10. 17. 18. *Ber.* contra *Mas.* 1. h. l. & impr. ps. 119, 93. מיורדי *Iod* sine *Meth.* 3. 21. contra *M. I.* at per *Cholem* 1. *Daleth* vero per *Tsere* 1. 3. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 20. 23. v. 6. בכי per *Atnach.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. item 1. 15. 16. 21. 22. 23. sed hi præuio *Merca.* Ceteri per *Rbhia* cum præuio *Merca.* v. 9. ארני sic 3. 5. 6. 9. 10. 20. 22. sec. *Mas. fin.* f. 3. coll. 5. Ceteri יהוה habent.

12 יְהוָה הֱיֵה־עֹזֵר לִי׃ הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי
13 פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה׃ לְמַעַן ׀ יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד
וְלֹא יִדֹּם יְהוָה אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ׃

א לא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ Psal. XXXI.
2 בְּךָ־יְהוָה חָסִיתִי אַל־אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם בְּצִדְקָתְךָ פַלְּטֵנִי׃
3 הַטֵּה אֵלַי ׀ אָזְנְךָ מְהֵרָה הַצִּילֵנִי הֱיֵה לִי ׀ לְצוּר מָעוֹז לְבֵית
4 מְצוּדוֹת לְהוֹשִׁיעֵנִי׃ כִּי־סַלְעִי וּמְצוּדָתִי אָתָּה וּלְמַעַן
ה שִׁמְךָ תַּנְחֵנִי וּתְנַהֲלֵנִי׃ תּוֹצִיאֵנִי מֵרֶשֶׁת זוּ טָמְנוּ לִי כִּי
6 אַתָּה מָעוּזִּי׃ בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְהוָה
7 אֵל אֱמֶת׃ שָׂנֵאתִי הַשֹּׁמְרִים הַבְלֵי־שָׁוְא וַאֲנִי אֶל־יְהוָה
8 בָּטָחְתִּי׃ אָגִילָה וְאֶשְׂמְחָה בְּחַסְדֶּךָ אֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת־עָנְיִי
9 יָדַעְתָּ בְּצָרוֹת נַפְשִׁי׃ וְלֹא הִסְגַּרְתַּנִי בְּיַד־אוֹיֵב הֶעֱמַדְתָּ
י בַמֶּרְחָב רַגְלָי׃ חָנֵּנִי יְהוָה כִּי צַר־לִי עָשְׁשָׁה בְכַעַס עֵינִי
11 נַפְשִׁי וּבִטְנִי׃ כִּי כָלוּ בְיָגוֹן חַיַּי וּשְׁנוֹתַי בַּאֲנָחָה כָּשַׁל
12 בַּעֲוֹנִי כֹחִי וַעֲצָמַי עָשֵׁשׁוּ׃ מִכָּל־צֹרְרַי הָיִיתִי חֶרְפָּה
וְלִשְׁכֵנַי ׀ מְאֹד וּפַחַד לִמְיֻדָּעָי רֹאַי בַּחוּץ נָדְדוּ מִמֶּנִּי׃
13 נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב הָיִיתִי כִּכְלִי אֹבֵד׃ כִּי שָׁמַעְתִּי ׀ דִּבַּת
14 רַבִּים מָגוֹר מִסָּבִיב בְּהִוָּסְדָם יַחַד עָלַי לָקַחַת נַפְשִׁי זָמָמוּ׃
טו וַאֲנִי ׀ עָלֶיךָ בָטַחְתִּי יְהוָה אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה׃ בְּיָדְךָ 16
17 עִתֹּתָי הַצִּילֵנִי מִיַּד־אוֹיְבַי וּמֵרֹדְפָי׃ הָאִירָה פָנֶיךָ עַל־
18 עַבְדֶּךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ׃ יְהוָה אַל־אֵבוֹשָׁה כִּי קְרָאתִיךָ
19 יֵבֹשׁוּ רְשָׁעִים יִדְּמוּ לִשְׁאוֹל׃ תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר
כ הַדֹּבְרוֹת עַל־צַדִּיק עָתָק בְּגַאֲוָה וָבוּז׃ מָה רַב טוּבְךָ
אֲשֶׁר־צָפַנְתָּ לִּירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם׃
21 תַּסְתִּירֵם ׀ בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ מֵרֻכְסֵי אִישׁ תִּצְפְּנֵם בְּסֻכָּה מֵרִיב
22 לְשֹׁנוֹת׃ בָּרוּךְ יְהוָה כִּי הִפְלִיא חַסְדּוֹ לִי בְּעִיר מָצוֹר׃
23 וַאֲנִי ׀ אָמַרְתִּי בְחָפְזִי נִגְרַזְתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אָכֵן שָׁמַעְתָּ קוֹל
24 תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ׃ אֶהֱבוּ אֶת־יְהוָה כָּל־חֲסִידָיו אֱמוּנִים
כה נֹצֵר יְהוָה וּמְשַׁלֵּם עַל־יֶתֶר עֹשֵׂה גַאֲוָה׃ חִזְקוּ וְיַאֲמֵץ

v. 12. a) Tum *vertisti planctum* & luctum meum. b) *in choream* & gaudium. c) *soluisti* & exuisti *saccum* s. cilicium meum.

v. 13. d) *Vt* quisque *cantet tibi gloriam*, vel *vt cantu te celebret gloria* i. anima mea. e) *& non sileat.*

Ps. XXXI, v. 1. f) Preces habet inprimis D. N. Iesu Christi, deinde etiam vniuersæ Ecclesiæ & singulorum membrorum eius. I. Liberationem petit v. 1-18. II. contra hostes orat v. 13. 19. & III. pro exauditione gratias agit. v. 20. 25.

v. 3. g) In *petram munitionis* s. munitam. h) & *in domum propugnaculorum.*

v. 5. i) *Quòd occultarunt*, in occulto tetenderunt.

v. 6. k) *Commendo*, velut depositum *committo.*

v. 7. l) *Obseruantes vanitates inanitatis*, s. res vanissimas.

v. 8. m) Fac igitur, *exsultem.* n) *eo quod respexeris.* o) *& agnoueris* istam miseriam meam. p) *in angustiis animæ meæ.*

v. 9. q) *Nec conclusenis me.*

v. 10. r) *Itaque, o Iehoua, miserere mei*, quia angustia mihi est. s) *extenuatus est*, s. *aruit* & concidit (:) v. 11. Ps. 6, 8.

v. 12. t) *Ab omnibus hostibus meis factus sum opprobrium.* i. e. valde sum ab illis despectus & contemtus. u) *immo etiam vicinis* meis *summopere* contemtus sum. x) *& terror familiaribus meis*

v. 14. y) *Vituperium.* z) *terror vndequaque* est. a) *quoties vna consultarunt* contra me.

v. 18. b) *Conticescant in infernum* præcipitandi.

v. 21. c) *Sub latibulo faciei* & prouidentiæ tuæ. d) *a conspirationibus & complicatis consiliis.* (:)

v. 23. e) *Ego quidem dixi in impetu & perturbatione mea.* f) *excisus sum.*

v. 24. g) *Fides* s. *fideles*, alii substant. *fidem* seruat Deus.

Ps. XXXI, v. 1. למנצח per *Rbhia simpl.* h. l. omnes nostri. Vide not. Ps. 4, 1. v. 5. מָעוּזִּי *plene* cum *Dag.* 7. 8. 15. sic fu. 2. 5. sec. *M. I.* v. 6. פדיתָ Sine *He* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. contra *Mas. impr.* v. 11. כלו per *Ierach* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 21. 23. 24. At per *Maph.* contra analogiam reliqui, excepto 1. qui כי־כלו habet. בַּאנחה per *Pat.* 1. 2. 3. 5. 22. At per *Kam.* (quasi *He* exclusum esset), alii, quibus vero contraria est analogia vocis בִּיגון in præcedenti membro. v. 12. צררי *Defect.* 1. 3. 6. 9. 21. 23. & Psalt. cum Comm. *Kimchi.* Alii *plene*, contra *Mas.* 1. v. 14. שמעתי ׀ recte cum *Psik* 2. 3. 5. 7. 8. &c. Alii omittunt. עלי per *Pat.* 1. Sec. *suam Mas.* & *Ind. Bas.* f. 61. d. v. 16. הצילני per *Merca* 3. 6. 9. 10. 20. 24. Reliqui per *Mahp.* irregulariter. v. 20. רב per *Makk.* 1. 3. & se. 5. at. per *Merca.* 6. 9. 10. 13. 20. v. 21. בסכה per *Rbhiagerefch* 1. 2. 5. 6. 9. & *Psalt. Kimchi.* Reliqui per simplex. v. 22. כי per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. 24. sic fu. 5. הפליא per *Sarka* postpositiuum super vltima littera 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. cf. not. Ps. 18, 1. & Ps. 66, 20. At per *Merca* simplicissime 24.

Pf. XXXII.

לְבַבְכֶם כָּל־הַמְיַחֲלִים לַיהוָה׃ לב לְדָוִד א
מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי־פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה׃ אַשְׁרֵי אָדָם לֹא ב
יַחְשֹׁב יְהוָה לוֹ עָוֺן וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה׃ כִּי הֶחֱרַשְׁתִּי בָּלוּ 3
עֲצָמָי בְּשַׁאֲגָתִי כָּל־הַיּוֹם׃ כִּי יוֹמָם וָלַיְלָה תִּכְבַּד עָלַי 4
יָדֶךָ נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ סֶלָה׃ חַטָּאתִי אוֹדִיעֲךָ ה
וַעֲוֺנִי לֹא־כִסִּיתִי אָמַרְתִּי אוֹדֶה עֲלֵי פְשָׁעַי לַיהוָה
וְאַתָּה נָשָׂאתָ עֲוֺן חַטָּאתִי סֶלָה׃ עַל־זֹאת יִתְפַּלֵּל 6
כָּל־חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא רַק לְשֵׁטֶף מַיִם רַבִּים
אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ׃ אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט 7
תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה׃ אַשְׂכִּילְךָ וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ־זוּ תֵלֵךְ אִיעֲצָה 8
עָלֶיךָ עֵינִי׃ אַל־תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין בְּמֶתֶג־ 9
וָרֶסֶן עֶדְיוֹ לִבְלוֹם בַּל קְרֹב אֵלֶיךָ׃ רַבִּים מַכְאוֹבִים י
לָרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בַּיהוָה חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ׃ שִׂמְחוּ בַיהוָה 11

Pfal. XXXIII.

וְגִילוּ צַדִּיקִים וְהַרְנִינוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃ לג רַנְּנוּ א
צַדִּיקִים בַּיהוָה לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה׃ הוֹדוּ לַיהוָה ב
בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ־לוֹ׃ שִׁירוּ־לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ 3
נַגֵּן בִּתְרוּעָה׃ כִּי־יָשָׁר דְּבַר־יְהוָה וְכָל־מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה׃ 4
אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ׃ בִּדְבַר ה
יְהוָה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל־צְבָאָם׃ כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי 6
7
הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת׃ יִירְאוּ מֵיְהוָה כָּל־הָאָרֶץ 8
מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל׃ כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא 9
צִוָּה וַיַּעֲמֹד׃ יְהוָה הֵפִיר עֲצַת־גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת י
עַמִּים׃ עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר 11
וָדֹר׃ אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהָיו הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה 12
לוֹ׃ מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְהוָה רָאָה אֶת־כָּל־בְּנֵי הָאָדָם׃ 13
מִמְּכוֹן־שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ הַיֹּצֵר יַחַד 14
15
לִבָּם הַמֵּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם׃ אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב־ 16
חָיִל גִּבּוֹר לֹא־יִנָּצֵל בְּרָב־כֹּחַ׃ שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה 17
וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט׃ הִנֵּה עֵין יְהוָה אֶל־יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים 18
לחסדו׃

PS. XXXII, v. 1. *a*) *Didascalicum* carmen, in quo Dauid I. gratias agit pro remissione peccatorum v. 1-3. per quam II. homo beatus redditur v. 1. 2. 6. & III. Deus fit protector & ductor. v. 7. 8. modo IV. homo non malitiose resistat v. 9. 10. Vnde V. gaudium est rectis corde v. 11. *b*) *ablati quoad praeuaricationem.* *c*) *tecti quoad peccatum.*
v. 2. *d*) *Cui non supputat* aut *imputat Dominus.* *e*) *fraus, dolus & hypocrisis.*
v. 3. *f*) *Quum enim tacui,* nec fateri tibi ingenue volui peccatum. *g*) *tabuerunt* & velut senio consumta sunt. *h*) *ob rugitum* & eiulatum meum.
v. 4. *i*) *versus* & mutatus *est humor meus* quasi *per siccitates aestatis.*
v. 5. *k*) Quum vero *peccatum meum indicaui* & fassus sum tibi. *l*) *tum tu condonasti.*
v. 6. *m*) *Pro hac* venia peccatorum, v. 5. *n*) *tempore inueniendi*, i. e. opportuno, dum inueniri potes. *o*) *certe dum imminet inundatio.* *p*) *ad ipsum* pie precantem *non pertingent.*
v. 7. *q*) *Tu latibulum* & refugium *mihi es.* *r*) & *ab hoste s. angustiis custodies me.* *s*) *iubilis ereptionis* circumdabis me. Subintellig. autem ante sequentem versum *Lemor*, dicendo, Schmid. *dicens mihi.*
v. 8. *t*) *Consulam pro te* (i. e. *tibi*) *oculo meo.*
v. 9. *u*) Modo *ne sitis.* *x*) quibus *non est intellectus.* *y*) Vnde *freno & capistro.* *z*) *os eius* Pf. 103, 5. est *obturandum.* *a*) quia alioqui *non accedunt ad te.*
PS. XXXIII, v. 1. *b*) I. Excitant se pii ad laudes Iehouae v. 1—3. II. Materiam laudis exhibent v. 4—19. III. Fiduciam in Deo ponunt, v. 20—22. *c*) *pulchra & decora est* s. rectos decet laus Dei.
v. 7. *d*) *Colligit quasi cumulum.*
v. 10. *e*) *Dimouet* & irritas facit cogitationes.

Pf. XXXII, v. 2. אַשְׁרֵי per *Pfikmahp.* 2. regulariter quidem ille ; sed *Merca* (quod *milra* 1. 3. 5. 24. *milel* vero 7. 8. habent) requirit *Maf. impr.* ad h. l. & pf. 1, 1. vbi videsis not. Reliqui per *Makk.* Insuper cum *Gaiah* אַשְׁרֵי 3. אַשְׁרֵי 17. 22. & cum gemino אַשְׁרֵי 5. mira varietate. לֹא per *Mahp.* 2. 5. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 13. 14. ״ ׀ 16. ״ ׀ 18. 22. 23. 24. quod conuenit ״ ׀ cum analogia consecutionis, quam alter Atnachi vicarius *Mun. superior* habet pf. 65, 2. At per *Mun.* 17. 18. & *Ber.* יַחְשֹׁב ita 1. 6. 9. 14. 20. v. 4. בחרבני *defect.* 1. 3. 7. 8. 15. 22. & sic fe. 2. 5. sec. *Maf. impr.* & *Erff.* Alii *plene.* ״ ׀ v. 5. חטאתי cum adiecto *Pfik* 14. & *Ber.* אודיעך per *Ierach* loco *Mahp.* 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. irregulariter. At *Meth.* loco eius habent 1. 2. אודה ita cum conseruo *Sarka* 6. 9. 10. 13. 20. quod ceteri omittunt. ואתה sine *Pfik* 8. 11. 15. At ואתה נשאת עון־חטאתי 1. v. 7. תסובבני sic per *Merca* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. At תסובבני cum duplici accentu 24. & *Ber.* Ceteri per solum *Mun.* contra analogiam. v. 9. במתג ורסן ita 2. Sec. nostros posterius *Mun.* vicarium est, vt pf. 19, 14. & pf. 22, 10. קרב *def.* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. sic fe. 5. sec. *Maf.* 1. *impr.* & *Erff.* Alii *plene.* v. 10. מכאבים *defect.* 2. sic fe. 5. sec. *Maf. impr.* Thr. 1, 12.

19 לְחַסְדּוֹ׃ לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב׃ נַפְשֵׁנוּ
כ
21 חִכְּתָה לַיהוָה עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא׃ כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ
22 כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ׃ יְהִי־חַסְדְּךָ יְהוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר
א יִחַלְנוּ לָךְ׃ לד לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי Psal. XXXIV.
2 אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ׃ אֲבָרְכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת
3 תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי׃ בַּיהוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים
4 וְיִשְׂמָחוּ׃ גַּדְּלוּ לַיהוָה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו׃ דָּרַשְׁתִּי
ה
6 אֶת־יְהוָה וְעָנָנִי וּמִכָּל־מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי׃ הִבִּיטוּ אֵלָיו
7 וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל־יֶחְפָּרוּ׃ זֶה עָנִי קָרָא וַיהוָה שָׁמֵעַ
8 וּמִכָּל־צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ׃ חֹנֶה מַלְאַךְ־יְהוָה סָבִיב לִירֵאָיו
9 וַיְחַלְּצֵם׃ טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב יְהוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־
י בּוֹ׃ יְראוּ אֶת־יְהוָה קְדֹשָׁיו כִּי־אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו׃
11 כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב׃
12 לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יְהוָה אֲלַמֶּדְכֶם׃ מִי־הָאִישׁ
13
14 הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב׃ נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע
טו וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה׃ סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב בַּקֵּשׁ
16 שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ׃ עֵינֵי יְהוָה אֶל־צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל־
17 שַׁוְעָתָם׃ פְּנֵי יְהוָה בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃
18 צָעֲקוּ וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָם הִצִּילָם׃ קָרוֹב יְהוָה
19
כ לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב וְאֶת־דַּכְּאֵי־רוּחַ יוֹשִׁיעַ׃ רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק
21 וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְהוָה׃ שֹׁמֵר כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה
22 לֹא נִשְׁבָּרָה׃ תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ׃
23 פּוֹדֶה יְהוָה נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל־הַחֹסִים בּוֹ׃
א לה לְדָוִד׀ רִיבָה יְהוָה אֶת־יְרִיבַי לְחַם אֶת־ Psal. XXXV.
2 לֹחֲמָי׃ הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה וְקוּמָה בְּעֶזְרָתִי׃ וְהָרֵק חֲנִית
3
4 וּסְגֹר לִקְרַאת רֹדְפָי אֱמֹר לְנַפְשִׁי יְשֻׁעָתֵךְ אָנִי׃ יֵבֹשׁוּ
וְיִכָּלְמוּ מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיַחְפְּרוּ חֹשְׁבֵי רָעָתִי׃
ה יִהְיוּ כְּמֹץ לִפְנֵי־רוּחַ וּמַלְאַךְ יְהוָה דּוֹחֶה׃ יְהִי־דַרְכָּם
6
7 חֹשֶׁךְ וַחֲלַקְלַקּוֹת וּמַלְאַךְ יְהוָה רֹדְפָם׃ כִּי־חִנָּם טָמְנוּ־
לי

Pſ. XXXIV, v. 1. *a) Dauidis* ſc. *Pſalmus*, vt Pſ. 3, 1. quo is, alphabetico ordine, I. ſuum diuinæ liberationis exemplum celebrat, v. 1-9. Indeque II. omnes homines ad pietatem inſtituit, v. 10-23. *b) quum mutaſſet.* *c) rationem*, vultum & *geſtum ſuum*: quum Philiſtæi eum comprehendiſſent Pſ. 56, 1. *d)* ita *vt is expelleret eum.* Vid. 1 Sam. 21, 15. 16. *e) & ſaluus ipſe abiiſſet.* 1 Sam. 22, 1.

v. 4. *f) Magnitudinem* & maieſtatem omnem *tribuite Iehouæ*, vel *Magnificate nomen ipſius*, ex ſequenti commate.

v. 5. *g) Et ex omnibus terroribus meis.*

v. 6. *h) Qui reſpiciunt ad eum*, ſubintell. relat. *i) et confluunt.* Vel: *Si modo* reſpiciant & *confluant* ad eum miſeri v. 3. *k)* tum *facies eorum pudore non ſuffundentur.*

v. 7. *l) Hic miſer Dauid.*

v. 10. *m) Timete.*

v. 11. *n) Leones iuuenes egeſtate laborant & eſuriunt.*

v. 13. *o) Amans* ſ. cupiens *dies*, ſc. *multos* ſ. *bonos* & felices.

v. 18. *p) Clamant* ſcil. *iuſti*, ex v. 16.

v. 19. *q) Et contritos ſpiritu* ſaluat.

v. 22. *r) Occidit, interficit* impium. *s) Malum*, i. e. *malitia* ipſius; ſiue malum & *infortunium*, quod ipſe pio intentabat. *t) reatum habebunt* & pœnas dabunt.

Pſ. XXXV, v. 1. *u) Dauidis* ſ. Chriſti patientis preces, I. in genere contra malitioſos hoſtes, v. 1-10. II. in ſpecie contra falſos teſtes, v. 11-18, & blaſphemos illuſores, v. 19-28. *x) Litiga, o Iehoua* Pater, *cum litigatoribus meis.* *y) & pugna cum oppugnatoribus meis.*

v. 2. *z) Prehende clypeum et ſcutum.*

v. 3. *a) Exprome etiam haſtam, & occlude* viam contra perſecutores meos.

v. 4. *b)* Sic *pudore ſuffundantur & ignominia adficiantur.* *c) vertantur retrorſum, & erubeſcant.*

Pſ. XXXI, v. 1. טַעְמוֹ Sic 3. 10. 14. & ſic fu. 1. 5. v. 3. ישמעו ענוים ſic 3. 5. 7. 8. 15. regularius quidem, propter *Sillukum* laborantem; quo caſu nostra etiam conſecutio, licet rarius, aliquando tamen obtinet, v. g. Pſ. 59, 12. Pſ. 105, 22. Pſ. 107, 14. &c. v. 8. יהוה cum *Pſik* 6. 9. 14. 24. ſe. *Ber.* ſic fu. 2. contra *Maſ. Erff.* Vid. not. Pſ. 13, 3. v. 11. רשו *milel* 2. 15. 23. 24. Alii *milra* irregulariter. v. 12. לכו per *Mun.* ſine *Meth.* 2. 3. v. 22. יאשמו Sic 1. 3. contra *M. I.* v. 23. יאשמו *Aleph* per *Segol* 3. & ſe. 5. contra *M. I.* Pſ. XXXV, v. 1. יריבי per *Pat.* 7. 8. 15. 22. 23. 24. ſec. *Maſ. impr.* h. l. & *Ind. Baſ.* f. 61. d. Alii per *Kam.* v. 5. כְּמֹץ לִפְנֵי ita 6. 9. 10. v. 6. יהי ſine *Gaiah* 1. 2. 6. 9-16. 20. 22. 23. v. 7. כִּי־חִנָּם טָמְנוּ ita 2.

8 לִי שַׁחַת רִשְׁתָּם חִנָּם חָפְרוּ לְנַפְשִׁי׃ תְּבוֹאֵהוּ שׁוֹאָה לֹא
9 יֵדָע וְרִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־טָמַן תִּלְכְּדוֹ בְּשׁוֹאָה יִפָּל־בָּהּ׃ וְנַפְשִׁי
י תָּגִיל בַּיהוָה תָּשִׂישׂ בִּישׁוּעָתוֹ׃ כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה
יְהוָה מִי כָמוֹךָ מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגֹּזְלוֹ׃
11 יְקוּמוּן עֵדֵי חָמָס אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתִּי יִשְׁאָלוּנִי׃ יְשַׁלְּמוּנִי
12 רָעָה תַּחַת טוֹבָה שְׁכוֹל לְנַפְשִׁי׃ 13 וַאֲנִי בַּחֲלוֹתָם לְבוּשִׁי
14 שָׂק עִנֵּיתִי בַצּוֹם נַפְשִׁי וּתְפִלָּתִי עַל־חֵיקִי תָשׁוּב׃ כְּרֵעַ־
טו כְּאָח לִי הִתְהַלָּכְתִּי כַּאֲבֶל־אֵם קֹדֵר שַׁחוֹתִי׃ וּבְצַלְעִי
שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ נֶאֶסְפוּ עָלַי נֵכִים וְלֹא יָדַעְתִּי קָרְעוּ וְלֹא־
16 דָמּוּ׃ בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי מָעוֹג חָרֹק עָלַי שִׁנֵּימוֹ׃ 17 אֲדֹנָי כַּמָּה
18 תִּרְאֶה הָשִׁיבָה נַפְשִׁי מִשֹּׁאֵיהֶם מִכְּפִירִים יְחִידָתִי׃ אוֹדְךָ
19 בְּקָהָל רָב בְּעַם עָצוּם אֲהַלְלֶךָּ׃ אַל־יִשְׂמְחוּ־לִי אֹיְבַי
כצ"ל כ שֶׁקֶר שֹׂנְאַי חִנָּם יִקְרְצוּ־עָיִן׃ כִּי לֹא שָׁלוֹם יְדַבֵּרוּ וְעַל
סגיל באתנה 21 רִגְעֵי־אֶרֶץ דִּבְרֵי מִרְמוֹת יַחֲשֹׁבוּן׃ וַיַּרְחִיבוּ עָלַי פִּיהֶם
22 אָמְרוּ הֶאָח הֶאָח רָאֲתָה עֵינֵינוּ׃ רָאִיתָה יְהוָה אַל־
פתח באתנה 23 תֶּחֱרַשׁ אֲדֹנָי אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי׃ הָעִירָה וְהָקִיצָה
24 לְמִשְׁפָּטִי אֱלֹהַי וַאדֹנָי לְרִיבִי׃ שָׁפְטֵנִי כְצִדְקְךָ יְהוָה
כצ"ל כה אֱלֹהָי וְאַל־יִשְׂמְחוּ־לִי׃ אַל־יֹאמְרוּ בְלִבָּם הֶאָח נַפְשֵׁנוּ
26 אַל־יֹאמְרוּ בִּלַּעֲנוּהוּ׃ יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ יַחְדָּו שְׂמֵחֵי רָעָתִי
27 יִלְבְּשׁוּ־בֹשֶׁת וּכְלִמָּה הַמַּגְדִּילִים עָלָי׃ יָרֹנּוּ וְיִשְׂמְחוּ
חֲפֵצֵי צִדְקִי וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה הֶחָפֵץ שְׁלוֹם
28 עַבְדּוֹ׃ וּלְשׁוֹנִי תֶּהְגֶּה צִדְקֶךָ כָּל־הַיּוֹם תְּהִלָּתֶךָ׃

Pfal. XXXVI.

לו לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד־יְהוָה לְדָוִד׃ 2 נְאֻם־פֶּשַׁע א
3 לָרָשָׁע בְּקֶרֶב לִבִּי אֵין־פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינָיו׃ כִּי־
4 הֶחֱלִיק אֵלָיו בְּעֵינָיו לִמְצֹא עֲוֹנוֹ לִשְׂנֹא׃ דִּבְרֵי־פִיו אָוֶן
ה וּמִרְמָה חָדַל לְהַשְׂכִּיל לְהֵיטִיב׃ אָוֶן יַחְשֹׁב עַל־מִשְׁכָּבוֹ
6 יִתְיַצֵּב עַל־דֶּרֶךְ לֹא־טוֹב רָע לֹא יִמְאָס׃ יְהוָה בְּהַשָּׁמַיִם
7 חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ עַד־שְׁחָקִים׃ צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי־אֵל
8 מִשְׁפָּטֶךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יְהוָה׃ מַה־

יָּקָר

a) *Foueant retis sui*, vel per asynd. *foueam & rete suum*. b) *foderunt*, scil. *foueam*. Ps. 7, 16.

v. 8. c) Sed *veniet ei vastatio*. d) quam *nescit*. scil. subito & ex improuiso.

v. 10. e) *ab eo, qui potentior illo est*. f) *a diripiente ipsum*.

v. 11. g) In specie etiam *exsurgunt testes violentiæ*. h) *quæ nescio*, & quæ in mentem mihi non venerunt, *interrogant* & postulant *a me*.

v. 12. i) *orbitatem animæ meæ* intentant.

v. 13. k) *Etenim ad me q. a.* l) *quum illi ægrotarent*. m) inedia & *ieiunio adflixi* corpus & *animam meam*. n) *in sinu* s. pectore *meo*. o) *reuertebatur* s. repetebatur.

v. 14. p) *Ac si amicus*, immo *ac si frater mihi* ægrotus fuisset v. 13. q) tristis *incessi*. r) *sicut lugens* ob *matrem* suam filius. s) sic *niger* atris vestibus & tristi vultu *incuruaui me*.

v. 15. t) *At nunc in claudicatione* & miseria *mea*. u) *claudi* etiam. x) *et* quos *non noui*. y) *scindunt* & *quasi discerpere me volunt*.

v. 16. z) *Inter hypocritas irrisionum* s. irrisores. a) *placentæ* s. frusti panis. *Genitiuus præmii*. b) *frendendo* frendent *contra me dentibus suis*.

v. 17. c) *a vastationibus* vel *vastatoribus eorum*.

v. 19. d) *qui inimici mihi sunt mendacio* & falsitate.

v. 20. e) *quietos* terræ.

v. 26. f) *qui os* suum & verba *magnificant*.

PS. XXXVI, v. 1. g) *Dauidis* & pii cuiusque hominis oratio, in qua I. describitur homo impius v. 2 -- 5. II. Misericordia Dei celebratur v. 6 -- 10. eaque III. contra impium inuocatur v. 11. 12.

v. 2. h) *Dictum rebellionis impii* in animo meo est. i) *nam nullus est timor Dei*.

---

v. 8. ידע per *Kam.* 2. v. 10. כל per *Makk.* & *Meth.* 3. 21. per *Makk.* cum superfluo *Merca* 7. 11. sic fe. 5. Sed *Merca* & *Kam.* heic & Prou. 19, 7. requirit *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Item *Kimchi* & *M. I.* & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 26. c. Ceterum negat cum *Kimchio* etiam *M. I.* esse vocalem illam h. l. *Komethschat.* & nonnulli codd. notam marginalem addunt קמץ רחב, *Kamets magnum*: verum tamen accentus tonicus hic forte non magis impedit lectionem per *Kometschat.* vt poscit analogia, quam euphonicum *Meth.* in שמרני *custodi me.* Ps. 16, 1. vbi videsis adnotata, & cf. analogum quid in את Prou. 3, 12. vbi quemadmodum notatur in marg. סגול בלי מקף, sic omnino conuenientius hic notaretur חטוף בלי מקף *Chatephatum sine Makk.* Quod vero ad consecutionem accentuum, cf. Prou. 30, 9. Iob. 34, 37. עצמתי sic *def.* 1. 2. 3. 23. sec. *Mas. impr.* Gen. 50, 25. Alii *plene.* כמוך cum *Dag.* 24. & codex A. Esræ, docente *R. Chaiim* ad Deut. 8, 3. sic fu. 5. sec. *Mas. impr.* Dan. 5, 11. v. 12. תחת טובה ita 3. Et huc refer. 5. 7. 8. 11. 21. 22. in quibus est simplex *Rbhia.* v. 13. בחלותם per *Psikkadm.* commode 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. 23. Sic igitur præcedens *Psikmahp.* erit subdistinctiuus *Rbhia* minor pro maiore repetitus, vt Ps. 42, 9. Ps. 68, 7. Ceteri per *Paser.*

9 יְקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן׃ יִרְוְיֻן
י מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם׃ כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים
11 בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר׃ מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ
12 לְיִשְׁרֵי־לֵב׃ אַל־תְּבוֹאֵנִי רֶגֶל גַּאֲוָה וְיַד־רְשָׁעִים אַל־
13 תְּנִדֵנִי׃ שָׁם נָפְלוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן דֹּחוּ וְלֹא־יָכְלוּ קוּם׃

א לז לְדָוִד ׀ אַל־תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים אַל־תְּקַנֵּא Psal. XXXVII.
2 בְּעֹשֵׂי עַוְלָה׃ כִּי כֶחָצִיר מְהֵרָה יִמָּלוּ וּכְיֶרֶק דֶּשֶׁא יִבּוֹלוּן׃
3 בְּטַח בַּיהוָה וַעֲשֵׂה־טוֹב שְׁכָן־אֶרֶץ וּרְעֵה אֱמוּנָה׃
ה 4 וְהִתְעַנַּג עַל־יְהוָה וְיִתֶּן־לְךָ מִשְׁאֲלֹת לִבֶּךָ׃ גּוֹל עַל־
6 יְהוָה דַּרְכֶּךָ וּבְטַח עָלָיו וְהוּא יַעֲשֶׂה׃ וְהוֹצִיא כָאוֹר
7 צִדְקֶךָ וּמִשְׁפָּטֶךָ כַּצָּהֳרָיִם׃ דּוֹם ׀ לַיהוָה וְהִתְחוֹלֵל לוֹ
8 אַל־תִּתְחַר בְּמַצְלִיחַ דַּרְכּוֹ בְּאִישׁ עֹשֶׂה מְזִמּוֹת׃ הֶרֶף
9 מֵאַף וַעֲזֹב חֵמָה אַל־תִּתְחַר אַךְ־לְהָרֵעַ׃ כִּי־מְרֵעִים
י יִכָּרֵתוּן וְקֹוֵי יְהוָה הֵמָּה יִירְשׁוּ־אָרֶץ׃ וְעוֹד מְעַט וְאֵין
11 רָשָׁע וְהִתְבּוֹנַנְתָּ עַל־מְקוֹמוֹ וְאֵינֶנּוּ׃ וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ־אָרֶץ
12 וְהִתְעַנְּגוּ עַל־רֹב שָׁלוֹם׃ זֹמֵם רָשָׁע לַצַּדִּיק וְחֹרֵק
13 עָלָיו שִׁנָּיו׃ אֲדֹנָי יִשְׂחַק־לוֹ כִּי־רָאָה כִּי־יָבֹא יוֹמוֹ׃
14 חֶרֶב ׀ פָּתְחוּ רְשָׁעִים וְדָרְכוּ קַשְׁתָּם לְהַפִּיל עָנִי וְאֶבְיוֹן
טו לִטְבוֹחַ יִשְׁרֵי־דָרֶךְ׃ חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם וְקַשְּׁתוֹתָם תש' דגושה
16 תִּשָּׁבַרְנָה׃ טוֹב מְעַט לַצַּדִּיק מֵהֲמוֹן רְשָׁעִים רַבִּים׃
17 כִּי ׀ זְרוֹעוֹת רְשָׁעִים תִּשָּׁבַרְנָה וְסוֹמֵךְ צַדִּיקִים יְהוָה׃
18 יוֹדֵעַ יְהוָה יְמֵי תְמִימִם וְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם תִּהְיֶה׃ לֹא־יֵבֹשׁוּ
19 20 בְּעֵת רָעָה וּבִימֵי רְעָבוֹן יִשְׂבָּעוּ׃ כִּי רְשָׁעִים ׀ יֹאבֵדוּ
21 וְאֹיְבֵי יְהוָה כִּיקַר כָּרִים כָּלוּ בֶעָשָׁן כָּלוּ׃ לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא
22 יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן׃ כִּי מְבֹרָכָיו יִירְשׁוּ אָרֶץ
23 וּמְקֻלָּלָיו יִכָּרֵתוּ׃ מֵיְהוָה מִצְעֲדֵי־גֶבֶר כּוֹנָנוּ וְדַרְכּוֹ
24 יֶחְפָּץ׃ כִּי־יִפֹּל לֹא־יוּטָל כִּי־יְהוָה סוֹמֵךְ יָדוֹ׃ נַעַר הָיִיתִי
25 26 גַּם־זָקַנְתִּי וְלֹא־רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ־לָחֶם׃
27 כָּל־הַיּוֹם חוֹנֵן וּמַלְוֶה וְזַרְעוֹ לִבְרָכָה׃ סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־
טוֹב

v. 8. a) *refugium suum inueniant.* v. 9. b) *Vberrime exsatiantur.* c) & quasi *torrente deliciarum* potum dat illis. v. 11. d) *Protrahe*, continua, extende. v. 12. e) *Ne veniat super me*, meque proculcet. f) *pes superbiae*, i. e. superbus. g) *ne vagari me faciat.* v. 13. h) *Illic* potius, vbi me opprimere volunt.

PS. XXXVII, v. 1. i) *Dauidis* scil. *psalmus*, vt Ps. 3, 1. &c. isque alternis fere versibus *alphabeticus*, coll. Ps. 25. & 34. quo I. pius contra scandalum ex impiorum felicitate munitur, & ad constantiam in fide ac pietate excitatur v. 1--8. ideoque II. diuersus pii & impii euentus studiose ostenditur & inculcatur, v. 9--40. k) *Ne exardescas* s. excandescas *in malos.* l) *ne inuideas* aut *emuleris* contra facientes iniquitatem. v. 3. m) & *pascere fide* s. veritate promissionum Dei. v. 4. n) *Et oblecta te.* v. 5. o) *Deuolue.* p) *viam* & actiones tuas. v. 6. q) *Et educet sicut lucem*, exoriri faciet instar solis. v. 7. r) In spe & silentio *quiesce.* s) & *patienter* sub illis doloribus *exspecta* eum. t) contra hominem, qui facit & exsequitur *scelerata consilia.* v. 8. u) quod alium euentum non habet, quam *vt tantummodo malum f*[illegible] v. 12. x) *Meditatur* quidem & insidias machinatur. v. 13. y) Quoniam *videt* & praecognoscit. z) *dies* vindictae & exitii *eius.* v. 14. a) *Stringunt* quidem. v. 16. b) *pauxillum iusti*; *modicum* quod est *iusto.* v. 20. c) repente peribunt *sicut gloria pascuorum* s. *pratorum.* d) *absumentur in fumo*, in fumo inquam *absumentur.*

v. 10. כי per *Makk.* 1. 2. 3. & se. 5. Ps. XXXVII, v. 4. משאלת sic *defect.* 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Maſ. impr.* Alii *plene.* v. 13. אדני per *Tiphcha ant.* 1. 6. 9. 10. 13. 20. כי ראה per *Merca* 1. 3. 6. 9--16. 20. 21. 22. 23. sic fu. 5. v. 15. וקשתותם *Schia* cum *Dag.* euphonico 5. 2. 17. 18. 22. 24. & *Ber.* sec. *M. I.* Reliqui sine illo. At sequens *Tau* sine *Dag.* 2. 3. 17. 18. 24. & in marg. 6. 9. Reliqui cum illo. תשברנה hic & v. 17. per *Kam.* 2. 3. vtrobique contra *Maſ.* 1. & *Ind. Baſ.* f. 61. d. v. 16. טוב per *Mun.* 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. At per *Makk.* 3. 5. 7. 8. v. 19. לא per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 22. v. 20. כלו sic *milel* propter pausam 1. 3. 7. 8. 17. 18. 22. 24. sec. A Esram ad Ps. 137, 7. Alii *milra.* v. 24. כי יפל per *Mun.* 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. יפל לא ita 2. 3. 5. Per *Merca* etiam plures, sed erronee cum sequente nihilominus *Mun.* v. 27. מרע per *Kam.* 5. 14. 17. 23. 24. & *Ber.* Reliqui per *Pat.*

28 טוב ושכן לעולם׃ כי יהוה ׀ אהב משפט ולא־יעזב
29 את־חסידיו לעולם נשמרו וזרע רשעים נכרת׃ צדיקים
ל יירשו־ארץ וישכנו לעד עליה׃ פי־צדיק יהגה חכמה
31 ולשונו תדבר משפט׃ תורת אלהיו בלבו לא תמעד
32 33 אשריו׃ צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו׃ יהוה לא־
34 יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו׃ קוה אל־יהוה ׀
ושמר דרכו וירוממך לרשת ארץ בהכרת רשעים
לה תראה׃ ראיתי רשע עריץ ומתערה כאזרח רענן׃
36 ויעבר והנה איננו ואבקשהו ולא נמצא׃ שמר־תם
37 38 וראה ישר כי־אחרית לאיש שלום׃ ופשעים נשמדו
39 יחדו אחרית רשעים נכרתה׃ ותשועת צדיקים מיהוה
דגש בז׳ מ מעוזם בעת צרה׃ ויעזרם יהוה ויפלטם יפלטם
Psal. XXXIIX. א מרשעים ויושיעם כי־חסו בו׃ לח מזמור
2 לדוד להזכיר׃ יהוה אל־בקצפך תוכיחני ובחמתך
4 3 תיסרני׃ כי־חציך נחתו בי ותנחת עלי ידך׃ אין־מתם
ה בבשרי מפני זעמך אין־שלום בעצמי מפני חטאתי׃ כי
6 עונתי עברו ראשי כמשא כבד יכבדו ממני׃ הבאישו
7 נמקו חבורתי מפני אולתי׃ נעויתי שחתי עד־מאד
8 כל־היום קדר הלכתי׃ כי־כסלי מלאו נקלה ואין מתם
9 בבשרי׃ נפוגתי ונדכיתי עד־מאד שאגתי מנהמת
י לבי׃ אדני נגדך כל־תאותי ואנחתי ממך לא־נסתרה׃
11 לבי סחרחר עזבני כחי ואור־עיני גם־הם אין אתי׃
12 אהבי ׀ ורעי מנגד נגעי יעמדו וקרובי מרחק עמדו׃
13 וינקשו ׀ מבקשי נפשי ודרשי רעתי דברו הוות ומרמות
14 כל־היום יהגו׃ ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא
טו יפתח־פיו׃ ואהי כאיש אשר לא־שמע ואין בפיו
16 תוכחות׃ כי־לך יהוה הוחלתי אתה תענה אדני אלהי׃
17 18 כי־אמרתי פן־ישמחו־לי במוט רגלי עלי הגדילו׃ כי־
19 אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד׃ כי־עוני אגיד
אדאג

v. 27. *a) Et sic habitabis* f. *manebis.* v. 30. *b) Meditatur*, voluit ac *profert.* v. 31. *c)* vnde *non vacillabunt a via vitæ gressus eius.* v. 32. *d) Speculatur* quidem & velut ex *specula insidiatur.* v. 33. *e) neque condemnat eum vt impium.* v. 34. *f)* quod voluisti, *videbis.* v. 35. *g)* Violentum ac terribilem. *h)* & *virescentem* f. longe lateque se diffundentem. *i) sicut indigenam* & in solo suo prognatam *arborem. k) floridam ac virentem.* v. 36. *l) Sed subito transiit* f. interiit. v. 37. *m) Obserua* itaque quod *integrum* & sincerum. *n)* & *vide* quod *rectum est. o) quia finis* & præmium huiusmodi pii *hominis* erit *pax* diuina & felicitas.

PS. XXXIIX, v. 1. *p) ad commemorandum*, scil. scriptus, vel sacræ musicæ præfecto traditus. Est hic oratio Christi vel hominis pii grauiter ob peccata & hostes suos tentati; qua I. iram Dei deprecatur v. 2. II. deprecationis rationes dicit v. 3 -- 21. & III. suspirio f. voto concludit v. 22 - 23. v. 3. *q)* Descenderunt, vel *demissæ* & infixæ *sunt in me.* v. 4. *r) Nulla est integritas*, nihil sani & integri. v. 6. *s) Putruerunt* & fœtuerunt. *t)* & *contabuerunt cicatrices* vel vulnera mea. v. 7. *u) Incuruatus* & *humiliatus* f. depressus *sum.* v. 8. *x)* Nam *ilia* f. femora *mea. y) adusto*, Schm. *ardore. z)* vid. v. 4. v. 9. *a) Debilitatus sum. b) a fremitu. Esa.* 5, 30. v. 11. *c) circumagitur*, instar inquieti mercatoris (1) *d) ipsorum etiam oculorum meorum.* v. 13. *e) Laqueos enim tetenderunt. f)* loquuntur *prauitates.*

v. 29. צדיקים per *Tipcha ant.* 3. sic fu. 5. v. 37. אחרית לאיש ita omnes nostri, præter 1. 2. qui sic אחרית לאיש. Vtraque lectio eandem dat verbis distinctionem, non quam inde interpretes plerique eliciunt, sed quam præter *Belgas Chaldæus* expressit: *quoniam finis hominis est pax;* & paulo clarius *Campensis*: *eum, qui talis est, pax manet perpetua.* Quomodo ipse *B. Geier.* accentibus conformiter tandem explicat: *Et postremum viri* (huius) *pax* est; suppleto ה emphatico, seu δεικτικῶς accipitur etiam גבר v. 23. Forte tamen hic *Tiphcha* vicarium est. coll. not. Ps. 38, 18. & Ps. 50, 21. v. 39. מעוזם per *Kibouts* 2. 3. 5. contra *M. I.* v. 40. ויעזרם *Ain* per *Pat.* 1. & in marg. 6. 9. PS. XXXVIII, v. 3. נחתו per *Makk.* 2. 6. 9. 13. 14. 20. & simul cum *Mun.* 3. 11. 12. 15. 16. 21. 23. v. 4. זעמך per *Chatephpat.* 1. 2. 3. sic fu. 5. v. 7. נעויתי per *Tiphcha ant.* 3. שחתי sic *def.* 2. 3. 5. 22. & fe. 1. sec. *Maj.* 1. & *Erff.* immo & probabiliter sec. *impr.* quippe quæ notat, formam hanc bis reperiri, & semel quidem *defect.* cf. enim Ps. 35, 14. vbi codd. nostri *plene.*

כ אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי׃ וְאֹיְבַי חַיִּים עָצֵמוּ וְרַבּוּ שֹׂנְאַי שָׁקֶר׃
21 וּמְשַׁלְּמֵי רָעָה תַּחַת טוֹבָה יִשְׂטְנוּנִי תַּחַת רָדְופִי־טוֹב׃ — דרפי קרי
22 אַל־תַּעַזְבֵנִי יְהוָה אֱלֹהַי אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי׃ חוּשָׁה
23 לְעֶזְרָתִי אֲדֹנָי תְּשׁוּעָתִי׃ לט
א לַמְנַצֵּחַ לִידִיתוּן — לידותון קרי
2 מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אָמַרְתִּי אֶשְׁמְרָה דְרָכַי מֵחֲטוֹא בִלְשׁוֹנִי — Psal. XXXIX.
3 אֶשְׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם בְּעֹד רָשָׁע לְנֶגְדִּי׃ נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה
4 הֶחֱשֵׁיתִי מִטּוֹב וּכְאֵבִי נֶעְכָּר׃ חַם־לִבִּי בְּקִרְבִּי בַּהֲגִיגִי
ה תִבְעַר־אֵשׁ דִּבַּרְתִּי בִּלְשׁוֹנִי׃ הוֹדִיעֵנִי יְהוָה קִצִּי וּמִדַּת
6 יָמַי מַה־הִיא אֵדְעָה מֶה־חָדֵל אָנִי׃ הִנֵּה טְפָחוֹת נָתַתָּה
יָמַי וְחֶלְדִּי כְאַיִן נֶגְדֶּךָ אַךְ כָּל־הֶבֶל כָּל־אָדָם נִצָּב סֶלָה׃
7 אַךְ־בְּצֶלֶם יִתְהַלֶּךְ־אִישׁ אַךְ־הֶבֶל יֶהֱמָיוּן יִצְבֹּר וְלֹא־
8 יֵדַע מִי־אֹסְפָם׃ וְעַתָּה מַה־קִּוִּיתִי אֲדֹנָי תּוֹחַלְתִּי לְךָ
9 הִיא׃ מִכָּל־פְּשָׁעַי הַצִּילֵנִי חֶרְפַּת נָבָל אַל־תְּשִׂימֵנִי׃
11 י נֶאֱלַמְתִּי לֹא אֶפְתַּח־פִּי כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ׃ הָסֵר מֵעָלַי
12 נִגְעֶךָ מִתִּגְרַת יָדְךָ אֲנִי כָלִיתִי׃ בְּתוֹכָחוֹת עַל־עָוֹן יִסַּרְתָּ
אִישׁ וַתֶּמֶס כָּעָשׁ חֲמוּדוֹ אַךְ הֶבֶל כָּל־אָדָם סֶלָה׃
13 שִׁמְעָה־תְפִלָּתִי יְהוָה וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל־דִּמְעָתִי אַל־
14 תֶּחֱרַשׁ כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ תּוֹשָׁב כְּכָל־אֲבוֹתָי׃ הָשַׁע
א מִמֶּנִּי וְאַבְלִיגָה בְּטֶרֶם אֵלֵךְ וְאֵינֶנִּי׃ מ לַמְנַצֵּחַ — Psal. XL.
2 לְדָוִד מִזְמוֹר׃ קַוֹּה קִוִּיתִי יְהוָה וַיֵּט אֵלַי וַיִּשְׁמַע שַׁוְעָתִי׃
3 וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן וַיָּקֶם עַל־סֶלַע רַגְלַי כּוֹנֵן
4 אֲשֻׁרָי׃ וַיִּתֵּן בְּפִי שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּה לֵאלֹהֵינוּ
ה יִרְאוּ רַבִּים וְיִירָאוּ וְיִבְטְחוּ בַּיהוָה׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־
שָׂם יְהוָה מִבְטַחוֹ וְלֹא־פָנָה אֶל־רְהָבִים וְשָׂטֵי כָזָב׃
6 רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהַי נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ
אֵלֵינוּ אֵין עֲרֹךְ אֵלֶיךָ אַגִּידָה וַאֲדַבֵּרָה עָצְמוּ מִסַּפֵּר׃
7 זֶבַח וּמִנְחָה לֹא־חָפַצְתָּ אָזְנַיִם כָּרִיתָ לִּי עוֹלָה וַחֲטָאָה
8 לֹא שָׁאָלְתָּ׃ אָז אָמַרְתִּי הִנֵּה־בָאתִי בִּמְגִלַּת־סֵפֶר כָּתוּב
9 עָלָי׃ לַעֲשׂוֹת־רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי׃
בשרתי

v. 20. *a*) At hostes mei, *viuentes, validi sunt.* *b*) *qui oderunt me inique.*
PS. XXXIX, v. 1. *c*) *Præfecto musicæ sacræ Ieduthuni* commendatus. *d*) Preces habet *Dauidis* & cuiusque, a Deo recreationem, ex morbo animi & corporis, petentis: vbi I. Silentium sub doloribus promittit, v. 2-4. II. Vitæ breuitatem agnoscit v. 5-8. & III. peccatorum veniam petit v. 9-14.
v. 2. *e*) *Dixi* & statui mecum. *f*) ideo veluti *custodiam a ponam ori meo.* *g*) *capistrum.*
v. 3. *h*) *Obmutui* igitur *silentio.* *i*) *conticui a bono.* *k*) *sed dolor meus* magis etiam *conturbatus fuit*, & recruduit.
v. 4. *l*) *Incaluit* namque. *m*) *in meditatione mea.* *n*) quasi *ignis* adfectuum *ardebat.*
v. 5. *o*) *Quam exigua* sit. *p*) *quam caducus* aut cito *desinens.*
v. 6. *q*) Vix *palmos.* *r*) & *ætas mea.* *s*) *vniuersitas vanitatis.* *t*) *fixa* & certa est.
v. 7. *u*) Certe velut *in imagine* aut simulacro similis ambulat. *x*) *vanitate tumultuantur, s. turbantur.* *y*) *colligit* miser & *cumulat* opes. *z*) quis *vna ablaturus sit ea*, quæ coaceruauit.
v. 11. *a*) *a conflictu* (i) *b*) *consumtus sum.*
v. 12. *c*) *Redargutionibus propter iniquitatem si castigas* hominem; subintell. אם *si*, vt sæpius. *d*) *liquescere facis instar tineæ*, quæ cæco morsu vestem absumit. *e*) *desiderabile eius.*
v. 14. *f*) *Respice* itaque vel *desiste a me.* *g*) *vt recolligam me* Iob. 10, 20.
PS. XL, v. 1. *h*) Sistitur hic CHRISTVS in humana natura ad omnem voluntatem Dei in redimendo humano genere paratus: vbi obseruanda I. Eius præcognitio & fiducia v. 2-5. II. Consilii diuini enarratio v. 6-11. III. preces pro se patiente v. 12-14. & contra hostes impoenitentes v. 15-18.

v. 20. ואיבי per *Mun.* 2. ורבו שנאי sic 1. 2. & fu. 5. non male. v. 21. רדופי sine *Meth.* 3. 9. 11. 15. 16. 21. 23. contra *M. I.* Simile ͗ *Meth.* vid. PS. 30, 4. & cf. not. ad Ps. 35, 10. Porro *Daleth* per *Chatephkom.* 1. 5. 24. Sed *Vau* illud aliam lectionem, quæ plena & penacuta, denotat. Vid. *Hillerus* de Kri p. 349. PS. XXXIX, v. 1. לידותון per *Rbhiageresch.* 2. 3. 5. sic fe. *Ber.* v. 2. בעד sic *def.* 1. 2. 3. 5-9. 15. 22. 24. sec. *Maf.* 1. 2. 3. *impr.* ac *Erff.* h. l. item *impr.* ad Ps. 146, 2. & *Maf.* 2. ad Gen. 8, 22. v. 4. חם per *Mahp.* 1. 2. sic fu. 5. v. 5. מה per *Kam.* fu. 1. & sic in marg. 6. 9. v. 6. אך per *Makk.* 1. 6. 9. 20. v. 7. בצלם sine *Psik* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. v. 12. אך per *Makk.* 2. 3. v. 13. שמעה *Schin* cum *Meth.* 2. 5. 6. 7. 8. 9. 20. *Mem* per *Chatephkom.* iidem & 22. at per *Chatephpat.* 6. 9. in marg. Denique per *Merca* loco *Mahp.* 7. 8. 15. 17. 22. 23. vt supra Ps. 35, 10. & per *Makk.* 2. 24. תפלתי sine *Psik* 1. 17. & *Ber.* החרש per *Kam.* 1. sic fu. 2. & sic in marg. 6. 9. PS. XL, v. 1. למנצח per *Rbhiageresch* omnes h. l. sec. *Maf. impr.* cf. not. ps. 4, 1.

10 בִּשַּׂרְתִּי צֶדֶק ׀ בְּקָהָל רָב הִנֵּה שְׂפָתַי לֹא אֶכְלָא יְהוָה
11 אַתָּה יָדָעְתָּ׃ צִדְקָתְךָ לֹא־כִסִּיתִי ׀ בְּתוֹךְ לִבִּי אֱמוּנָתְךָ
וּתְשׁוּעָתְךָ אָמָרְתִּי לֹא־כִחַדְתִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ לְקָהָל
12 רָב׃ אַתָּה יְהוָה לֹא־תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ
13 תָּמִיד יִצְּרוּנִי׃ כִּי אָפְפוּ־עָלַי ׀ רָעוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר
הִשִּׂיגוּנִי עֲוֺנֹתַי וְלֹא־יָכֹלְתִּי לִרְאוֹת עָצְמוּ מִשַּׂעֲרוֹת
14 רֹאשִׁי וְלִבִּי עֲזָבָנִי׃ רְצֵה יְהוָה לְהַצִּילֵנִי יְהוָה לְעֶזְרָתִי
15 חוּשָׁה׃ יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ ׀ יַחַד מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי לִסְפּוֹתָהּ
16 יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי רָעָתִי׃ יָשֹׁמּוּ עַל־עֵקֶב בָּשְׁתָּם
17 הָאֹמְרִים לִי הֶאָח ׀ הֶאָח׃ יָשִׂישׂוּ וְיִשְׂמְחוּ ׀ בְּךָ כָּל־
מְבַקְשֶׁיךָ יֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה אֹהֲבֵי תְּשׁוּעָתֶךָ׃
18 וַאֲנִי ׀ עָנִי וְאֶבְיוֹן אֲדֹנָי יַחֲשָׁב־לִי עֶזְרָתִי וּמְפַלְטִי אַתָּה — פתח׳ כאת
Pſ. XLI. א אֱלֹהַי אַל־תְּאַחַר׃ מא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃
2 אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל־דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יְהוָה׃ יְהוָה ׀
3 יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּהוּ וְאֻשַּׁר בָּאָרֶץ וְאַל־תִּתְּנֵהוּ בְּנֶפֶשׁ אֹיְבָיו׃ — ואשר קרי
4 יְהוָה יִסְעָדֶנּוּ עַל־עֶרֶשׂ דְּוָי כָּל־מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ׃
ה אֲנִי־אָמַרְתִּי יְהוָה חָנֵּנִי רְפָאָה נַפְשִׁי כִּי־חָטָאתִי לָךְ׃ — מלרע
6 אוֹיְבַי יֹאמְרוּ רַע לִי מָתַי יָמוּת וְאָבַד שְׁמוֹ׃ וְאִם־בָּא
7 לִרְאוֹת ׀ שָׁוְא יְדַבֵּר לִבּוֹ יִקְבָּץ־אָוֶן לוֹ יֵצֵא לַחוּץ יְדַבֵּר׃
8 יַחַד עָלַי יִתְלַחֲשׁוּ כָּל־שֹׂנְאָי עָלַי ׀ יַחְשְׁבוּ רָעָה לִי׃ דְּבַר־
9 בְּלִיַּעַל יָצוּק בּוֹ וַאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא־יוֹסִיף לָקוּם׃ גַּם־אִישׁ י
שְׁלוֹמִי ׀ אֲשֶׁר־בָּטַחְתִּי בוֹ אוֹכֵל לַחְמִי הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב׃
11 וְאַתָּה יְהוָה חָנֵּנִי וַהֲקִימֵנִי וַאֲשַׁלְּמָה לָהֶם׃ בְּזֹאת יָדַעְתִּי
12
13 כִּי־חָפַצְתָּ בִּי כִּי לֹא־יָרִיעַ אֹיְבִי עָלָי׃ וַאֲנִי בְּתֻמִּי תָּמַכְתָּ
14 בִּי וַתַּצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם׃ בָּרוּךְ יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מֵהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃ — ספר שני
Pſ. XLII. א לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לִבְנֵי־קֹרַח׃ מב כְּאַיָּל תַּעֲרֹג
2 עַל־אֲפִיקֵי־מָיִם כֵּן נַפְשִׁי תַעֲרֹג אֵלֶיךָ אֱלֹהִים׃ צָמְאָה
3 נַפְשִׁי ׀ לֵאלֹהִים לְאֵל חָי מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים׃
היתה

v. 10. a) *Adnunciaui, euangelizaui.* v. 11. b) *Non occului* vel *abſcondi.* v. 12. c) Quare etiam *tu, o Iehoua* Pater! *ne cohibeas.* v. 13. d) Quoniam *vndique inſtant aduerſus me* mala, et *numeroſiores ſunt quam pili.* v. 15. f) *Ad perdendum eam.* g) Pſ. 35, 4. v. 16. h) *Obſtupeſcant ob præmium ignominiæ ſuæ.* v. 18. i) *Cogitabit* pro me, vel *imputabit mihi*, h. e. in rationes meas referet laborem & patientiam meam. Pſ. XLI, v. 1. k) In hoc etiam pſalmo CHRISTVS I. Beatum prædicat, *qui ad adflictum* pie *attendit*, v. 2-5. II. Queritur de hoſtium crudelitate, v. 6-10. III. Gratiam Dei Patris & ſui exaltationem orat, & certus de illa, gratias agit, v. 11-14. v. 3. l) *Tuque,* bone Deus, *non trades eum in animam* & pro lubidine *hoſtium eius.* v. 4. m) *Super lecto languoris* ſ. morbi. n) *immo omnem decubitum eius* miſerum. o) *mutaſti* & *mutas in morbo eius.* v. 5. p) *Ego vero* nunc *dicere* cogor. q) *quia tibi,* non hoſtibus, *ad pœnam peccati teneor.* v. 9. r) *Verbum nequitiæ.* s) *effuſum in eum eſt:* & *quum* ſemel *iacuerit* vel *occubuerit* morte. v. 12. t) *Quando non iubilabit* nec gaudebit de me. v. 13. u) *Ad me vero* quod attinet, *propter integritatem meam.* x) *ſuſtentaſti me.* y) & *conſtitues me.* Pſ. XLII, v. 1. z) *Erudiens* carmen. a) *poſteris Korachi* ad præcinendum a Davide traditum. Eſtque hic geminatum *Davidis ſoliloquium* I. cum Deo v. 2-5. & 7-11. II. cum anima ſua ſ. ſemet ipſo, v. 6. 12. v. 2. b) *Sicut ceruus* vel *cerua clamat.* c) *ad alueos aquarum.* v. 3. d) *Sitis,* inquam. e) *quando tandem veniam?* f) *vt compaream coram facie Dei.*

---

v. 14. לעזרתי *Milra* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. 21. v. 15. לספותה Ita cum *Dag.* 1. 2. 3. 5. 15. 22. 23. 24. Alii ſine illo. v. 16. האח Cum conſerto *Sarka* 2. 5-9. 12. 14. 15. 16. 22. 24. Reliqui ſine eo. *Pſik* omittunt 1. 3. v. 17. ישישו Cum *Pſik* plerique: ſine eo 1. 2. 3. 5. 24. & *Ber.* Cf. Pſ. 35,13. & not. ibid. בך ſine *Dag.* 1. & in marg. 6. 9. contra analogiam. ויאמרו cum præf. *Vau* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. & in marg. 7. 8. v. 18. אתה Per *Kam.* 3. 16. 22. ſic ſu. 2. 5. & ſic in marg. 6. 9. contra *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* ac *Ind. Baſ.* f. 61. d. Pſ. XLI, v. 1. למנצח per *Rbhiagereſch.* 8. 17. & *Ber.* & 8. quidem cum *Maſ.* quæ vero falſitatis arguitur ex coll. Pſ. 40, 1. & pſ. 70, 1. Vid. not. Pſ. 4, 1. v. 3. Pro יהוה habent in marg. אדני 6. 9. v. 5. אני per *Makk.* 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. ſic ſe. 5. v. 7. שוא ידבר Ita 2. 3. alia membrorum diſtinctione. v. 14. מהעולם ועד העולם Ita 2. 3. Pariter מהעולם ועד העולם 1. 12. 14. 15. 22. 23. אמן ſine *Pſik* 1. 3. 21. 23. contra *Ind. Baſ.* f. 61. b. Pſ. XLII, v. 1. למנצח per *Rbhiagereſch.* 17. & *Ber.* Vid. not. Pſ. 4, 1. & 40, 1. v. 2. נפשי cum *Pſik* 3. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 20. v. 3. נפשי per *Rbhia* 2. 6. 9. 10. 13. 20.

4 הָיְתָה־לִּי דִמְעָתִי לֶחֶם יוֹמָם וָלָיְלָה בֶּאֱמֹר אֵלַי כָּל־
ה הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ׃ אֵלֶּה אֶזְכְּרָה ׀ וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי ׀ נַפְשִׁי
כִּי אֶעֱבֹר ׀ בַּסָּךְ אֶדַּדֵּם עַד־בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל־רִנָּה
6 וְתוֹדָה הָמוֹן חוֹגֵג׃ מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי וַתֶּהֱמִי
7 עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעוֹת פָּנָיו׃ אֱלֹהַי
עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתּוֹחָח עַל־כֵּן אֶזְכָּרְךָ מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן
8 וְחֶרְמוֹנִים מֵהַר מִצְעָר׃ תְּהוֹם־אֶל־תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל
9 צִנּוֹרֶיךָ כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ׃ יוֹמָם ׀ יְצַוֶּה יְהוָה ׀
י חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי׃ אוֹמְרָה ׀ לְאֵל
סַלְעִי לָמָה שְׁכַחְתָּנִי לָמָּה־קֹדֵר אֵלֵךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב׃
11 בְּרֶצַח ׀ בְּעַצְמוֹתַי חֵרְפוּנִי צוֹרְרָי בְּאָמְרָם אֵלַי כָּל־הַיּוֹם
12 אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ׃ מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי
הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי וֵאלֹהָי׃
א מג שָׁפְטֵנִי אֱלֹהִים ׀ וְרִיבָה רִיבִי מִגּוֹי לֹא־חָסִיד מֵאִישׁ Psal. XLIII.
2 מִרְמָה וְעַוְלָה תְפַלְּטֵנִי׃ כִּי־אַתָּה ׀ אֱלֹהֵי מָעוּזִּי לָמָה
3 זְנַחְתָּנִי לָמָּה־קֹדֵר אֶתְהַלֵּךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב׃ שְׁלַח־אוֹרְךָ
וַאֲמִתְּךָ הֵמָּה יַנְחוּנִי יְבִיאוּנִי אֶל־הַר־קָדְשְׁךָ וְאֶל־
4 מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ׃ וְאָבוֹאָה ׀ אֶל־מִזְבַּח אֱלֹהִים אֶל־אֵל שִׂמְחַת
ה גִּילִי וְאוֹדְךָ בְכִנּוֹר אֱלֹהִים אֱלֹהָי׃ מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי
וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת
א פָּנַי וֵאלֹהָי׃ מד לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מַשְׂכִּיל׃ אֱלֹהִים ׀ Psal. XLIV.
2 בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ־לָנוּ פֹּעַל פָּעַלְתָּ בִימֵיהֶם
3 בִּימֵי קֶדֶם׃ אַתָּה ׀ יָדְךָ ׀ גּוֹיִם הוֹרַשְׁתָּ וַתִּטָּעֵם תָּרַע לְאֻמִּים
4 וַתְּשַׁלְּחֵם׃ כִּי ׀ לֹא בְחַרְבָּם יָרְשׁוּ אָרֶץ וּזְרוֹעָם לֹא־
הוֹשִׁיעָה לָּמוֹ כִּי־יְמִינְךָ וּזְרוֹעֲךָ וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם׃
ה אַתָּה־הוּא מַלְכִּי אֱלֹהִים צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב׃ בְּךָ צָרֵינוּ
6
7 נְנַגֵּחַ בְּשִׁמְךָ נָבוּס קָמֵינוּ׃ כִּי לֹא בְקַשְׁתִּי אֶבְטָח וְחַרְבִּי
8 לֹא תוֹשִׁיעֵנִי׃ כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִצָּרֵינוּ וּמְשַׂנְאֵינוּ הֱבִישׁוֹתָ׃
9
י בֵּאלֹהִים הִלַּלְנוּ כָל־הַיּוֹם וְשִׁמְךָ ׀ לְעוֹלָם נוֹדֶה סֶלָה׃ אַף־
זנחת

v. 4. *a*) Instar *panis* s. loco cibi. *b*) *dum dicitur.*
v. 5. *c*) *Indeque tacitus apud me effundo. d)quod* olim lætus *transibam in turba.* (1) *e*) & *ducebam me.* h. e. progrediebar *cum illis.* (2) Esa. 38, 15. *f*) cum *turba* scil. *festum agente.*
v. 6. *g*) Verum *quid*, vel *cur* adeo *prosternis* s. *deiicis te! h)& strepis apud me. i)nam adhuc celebrabo eum. k)salutes* enim s. omnigena salus *sunt facies eius.*
v. 7. *l*) *Ex terra Iordanis,* vltra Iordanem sita. *m*) & inde ab *Hermonim* s. iugis Antilibani. *n*) *a monte Mitshar.*
v. 8. *o*) Etenim *abyssus* vna miseriarum *alteram aduocat. p) ad vocem canalium tuorum.* (2) 2 Sam. 5, 8. per quos ingentes calamitatum nimbos in me demittis. *q)diffractæ vndæ & fluctus tui.*
v. 9. *r*) Verum *interdiu præcipit gratiæ suæ Dominus,* vt mihi contingat. *s*) & in nocte *canticum eius* fuit *mecum*; vt lætus etiam noctu cantare potuerim. *t*) igitur etiam nunc *oratio mea erit ad Deum vitæ meæ.*
v. 10. *u*) *Quare pullatus* & tristis *incedo? x*) in *pressura hostis.*
v. 11. *y*) Etenim *velut cæde in ossibus meis* conclusa, & quæ ad ima vsque ossa penetret.
v. 12. *z*) Est enim ille *salutes faciei meæ.*
Ps. XLIII, v. 1. *a)Iudica,*& vt iustus iudex *vindica me, o Deus!* Continet hic etiam psalmus *soliloquium Dauidis* I. *ad Deum*, a quo in Absolomica rebellione vindicari petit v. 1—4. II. *ad seipsum* s. animam suam, quam verbis ex præced. psalmo repetitis ad spem in Deo reponendam excitat v. 5.
v. 2. *b*) *Deus fortalitii mei*, in quo tutissimum semper habui perfugium.

v. 5. ואשפכה Sic per *Mun.* *superius* recte 2. 5. 11. 21. 22. 24. At per *Sarka* 1. 6. 9. 10. 13. 17. 18. 20. 23. *Ber.* & per *Rbbia* 7. 8. 12. 14. 15. 16. vtrumque male, בסך per *Rbbia.* 1. 14. המון per *Chatephpat.* 1. 3. v. 6. תשתוחחי *Mun.* omittunt 1. 3. 6. 9. 10. 13. 17. 18. 20. 22. 23. sic fu. *Ber.* Vid. infra v. 12. עלי per *Kam.* 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. 23. הוחילי לאלהים כי־עוד אודנו ita n v. 7. תשתוחח per *Pat.* 1. 3. fu. 5. & sic in marg. 6. 9. v. 12. תשתוחחי *Mun.* (vt supra v. 6.) omittunt 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Ps. XLIII, v. 2. מעוזי sic poscit *M. L.* Et plene quidem, verum sine *Dag.* 22. 23. למה sic per *Merca* 1. 6.-10. 13. 14. 20. Ps. XLIV, v. 3. ידך per *Paser* 1. 2. 3. 5. 21. 23. 24. sic fe. ידך *Ber.* Sed *Psik Kadm.* ad sensum aptius est, & consecutio non incommoda, coll. ps. 40, 17. & not. Ps. 35, 13. v. 4. למו sine *Dag.* 1. 3. v. 9. ושמך sine *Psik* 7. 8. 15. 22. 23. sed contra analogiam, ac præter *Mas.* de qua in not. ad Ps. 13, 3. סלה cum *Dag.* 1. 2. 6. 9. 17. 18. 24. & *Ber.* Reliqui sine *Dag.*

11 זנחת ותכלימנו ולא תצא בצבאותינו: תשיבנו אחור
12 מני צר ומשנאינו שסו למו: תתננו כצאן מאכל ובגוים
13 זריתנו: תמכר עמך בלא הון ולא רבית במחיריהם:
14 תשימנו חרפה לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו:
טו תשימנו משל בגוים מנוד ראש בלאמים: כל היום
16
17 כלמתי נגדי ובשת פני כסתני: מקול מחרף ומגדף
18 מפני אויב ומתנקם: כל זאת באתנו ולא שכחנוך
19 ולא שקרנו בבריתך: לא נסוג אחור לבנו ותט אשרינו
כ מני ארחך: כי דכיתנו במקום תנים ותכס עלינו
21 בצלמות: אם שכחנו שם אלהינו ונפרש כפינו לאל זר:
22 הלא אלהים יחקר זאת כי הוא ידע תעלמות לב: כי
23
24 עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה: עורה
כה למה תישן אדני הקיצה אל תזנח לנצח: למה פניך
26 תסתיר תשכח ענינו ולחצנו: כי שחה לעפר נפשנו
27 דבקה לארץ בטננו: קומה עזרתה לנו ופדנו למען
Psal. XLV. א חסדך: למנצח על ששנים לבני קרח משכיל
2 שיר ידידת: רחש לבי דבר טוב אמר אני מעשי למלך
3 לשוני עט סופר מהיר: יפיפית מבני אדם הוצק חן
4 בשפתותיך על כן ברכך אלהים לעולם: חגור חרבך
ה על ירך גבור הודך והדרך: והדרך צלח רכב על
6 דבר אמת וענוה צדק ותורך נוראות ימינך: חציך
שוא באתנ׳ 7 שנונים עמים תחתיך יפלו בלב אויבי המלך: כסאך
8 אלהים עולם ועד שבט מישר שבט מלכותך: אהבת
צדק ותשנא רשע על כן משחך אלהים אלהיך שמן
9 ששון מחבריך: מר ואהלות קציעות כל בגדתיך מן
י היכלי שן מני שמחוך: בנות מלכים ביקרותיך נצבה
11 שגל לימינך בכתם אופיר: שמעי בת וראי והטי אזנך
12 ושכחי עמך ובית אביך: ויתאו המלך יפיך כי הוא
13 אדניך והשתחוי לו: ובת צר במנחה פניך יחלו
עשירי

v. 10. a) Tamen etiam *reiecisti & ignominia adfecisti nos. b) neque exis*, vt olim, *in exercitibus nostris.*
v. 11. c) *Retroagis nos retrorsum* ab hoste, vt victi cedamus. d) bona nostra *diripiunt sibi.*
v. 12. e) Tradis nos *velut oues cibi*, h. e. ad mactationem & cibum destinatas.
v. 13. f) *Sine opibus*, i. e. gratis & sine lucro. g) *nec multiplicasti* summam *pretijs illorum.*
v. 14. h) *Subsannationem & ludibrium.*
v. 18. i) *Omne hoc* malum *euenit nobis.*
v. 19. k) *Ita vt deflexisset gressus noster.*
v. 20. l) Contriuisti nos *in loco draconum. m) & insuper obtexisti nos* caligine.
v. 23. n) *Nam*, vt denuo declarem, quod iam v. 18. dixi, *propter te* & nomen tuum.
v. 26. o) Nam *humiliata* ab hostibus & *in puluerem* suppressa est. p) & *terræ adhæret* venter noster, dum vultu in terram prono prostrati sumus.
Ps. XLV, v. 1. q) *Super Schoschannim* instrumentis, vel *ad* melodiam *Schochannim* cantandus. al. *de liliis.* r) Ps. 32, 1. s) *carmen dilectarum* s. Epithalamium de nuptiis Agni cum Ecclesia. Vbi post titulum v. 1. & propositionem generalem v. 2. *commendatur* I. *Sponsus regius* a pulchritudine &c. v. 3--9. II. *Sponsa*, & in his vna quædam, præ ceteris eminens, v. 10-16. III. Per apostrophen v. 15. cum laude Regis finitur v. 17. 18. t) *ebullit*, exundat (1) u) *dico ego: opera* mea sunt *Regi.*
v. 5. x) *Et* in hac *maiestate tua.* y) *prosperare & vectare.* z) *ob caussam veritatis*, a) *& propter* (1) iustitiam.
v. 6. b) qui *corde* s. ex animo sunt tui s. *Regis hostes.*
v. 9. c) *Et Cassiæ* cortices. d) *ex quibus lætificarunt te*; vel *ex illis*, inquam, palatiis, *quæ lætificarunt te.*

v. 11. שסו Sic per *Pat.* 1. 3. & sic fu. 5. v. 15. מנוד per *Merca* 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. Ceterum *def.* ־ scribunt 2. 6. 9. sic fec. 5. & fu. 1. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* sed contra *Mas.* 1. & *impr.* Ps. XLV, v. 1. ידידת Sic per *Kibbuts* (qs. *carmen amoris*) 1. v. 4. חגור Sic per *Makk.* 24. & sic fe. *Ber.* At per *Tiphcha* 1 ton. plurimi: cf. Varr. lect. Prou. 3, 2. v. 5. דבר, per *Mun.* 2. 3. sic fu. 5. v. 8. ותשנא sine *Ierach* 2. 5-14. 20. 21. 22. 23. על כן משחך sic 1. At משחך | אלהים 2. emphatice. Ceterum, nostri accentus primo quidem intuitu illorum videntur opinioni fauere, qui אלהים non in Vocatiuo, (vt nos, coll. v. 7. & Hebr. 1, 9.) sed in Nominatiuo exponunt: Obseruandum vero, *Mun.* sub אלהים non seruum Atnachi, sed vicarium esse posse, ita vt pendeat ab eo præcedens *Paser*, positus pro minori in ditione bis mediate subdistinguenda, vt Ps. 19, 15. אליך per *Tiphcha ant.* minus emphatice 6. 9. 22. & 24. מחברך *defect.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 22. sec. *Mas.* 2. *impr.* ac *Erff.* Et sic *defect.* scriptum, pluraliter tamen intelligendum esse, monet h. l. *M. I.* Alii *plene* cum *Iod.*

14 עשירי עם: כל־כבודה בת־מלך פנימה ממשבצות הד׳ בדגש
טו זהב לבושה: לרקמות תובל למלך בתולות
16 אחריה רעותיה מובאות לך: תובלנה
17 בשמחת וגיל תבאינה בהיכל מלך: תחת אבתיך יהיו
18 בניך תשיתמו לשרים בכל־הארץ: אזכירה שמך
בכל־דר ודר על־כן עמים יהודך לעלם ועד: מו

Psal. XLVI.

א למנצח לבני־קרח על־עלמות שיר: אלהים לנו
2 3 מחסה ועז עזרה בצרות נמצא מאד: על־כן לא־נירא
4 בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים: יהמו יחמרו מימיו
5 ירעשו־הרים בגאותו סלה: נהר פלגיו ישמחו עיר
6 אלהים קדש משכני עליון: אלהים בקרבה בל־תמוט
7 יעזרה אלהים לפנות בקר: המו גוים מטו ממלכות
8 נתן בקולו תמוג ארץ: יהוה צבאות עמנו משגב־לנו
9 אלהי יעקב סלה: לכו־חזו מפעלות יהוה אשר־שם
י שמות בארץ: משבית מלחמות עד־קצה הארץ
11 קשת ישבר וקצץ חנית עגלות ישרף באש: הרפו ודעו
12 כי־אנכי אלהים ארום בגוים ארום בארץ: יהוה
צבאות עמנו משגב־לנו אלהי יעקב סלה: מז

Psal. XLVII.

א למנצח לבני־קרח מזמור: כל־העמים תקעו־כף
2 3 הריעו לאלהים בקול רנה: כי־יהוה עליון נורא מלך
4 גדול על־כל־הארץ: ידבר עמים תחתינו ולאמים
ה תחת רגלינו: יבחר־לנו את־נחלתנו את גאון יעקב סגול בלי מקף
6 אשר־אהב סלה: עלה אלהים בתרועה יהוה בקול
7 8 שופר: זמרו אלהים זמרו זמרו למלכנו זמרו: כי מלך
9 כל־הארץ אלהים זמרו משכיל: מלך אלהים על־גוים
י אלהים ישב על־כסא קדשו: נדיבי עמים נאספו עם
אלהי אברהם כי לאלהים מגני־ארץ מאד נעלה:

Psal. XLVIII.

א מח שיר מזמור לבני־קרח: גדול יהוה ומהלל
2 3 מאד בעיר אלהינו הר־קדשו: יפה נוף משוש כל־

a) Immo *ditissimi* quique *populi* s. hominum.
v. 14. b) Omnis s. omnibus modis *gloriosa* est. c) *filia*, quæ alio respectu v. 10. coniux Regis. d) *intrinsecus*. e) *de palis* s. ocellis auri intertextis est vestitus eius.
v. 15. f) *in acupictis* vestibus. g) *adducetur ad Regem* hactenus celebratum. h) *adducendæ* sunt *tibi*, o Rex Messia, quem v. 3 -- 10. Psaltes adlocutus erat.
v. 17. i) *Loco patrum tuorum*, quos sec. carnem habuisti. k) *erunt filii tui* spirituales, & discipuli. l) *pones eos principes*.
v. 18. m) *Commemorabo* itaque *tuum*, Messiæ, *nomen*.
Psal. XLVI, v. 1. n) *Super Alamoth*, al. *ad vocem virginum*. o) *Canticum* propheticum de Ecclesia Christi, in mediis aduersitatum procellis conseruanda: vbi I. Ecclesia præstitum sibi a Deo auxilium celebrat v. 2 -- 4. II. perpetuo se conseruandam prædicat v. 5 -- 8. III. hostes a Deo victum iri, confidit, v. 9 -- 12.
v. 3. p) *Quum mutauerit se* vel locum suum, i. e. *quum mota fuerit terra*.
v. 4. q) Si *tumultuentur & turbentur* aquæ maris.
v. 5. r) *Fluuius* tu. verbi diuini & *riui eius*.
Ps. XLVII, v. 1. s) *Psalmus* propheticus de CHRISTI adscensione in cælos, & regno eius in vniuersum orbem terrarum: Vbi I. prophetica omnium populorum *excitatio* v. 2 -- 5. II. Illius *confirmatio* v. 6-10.
v. 4. t) *Subiiciet*. Ps. 18, 48.
v. 5. u) *Eliget* & dabit *nobis*. x) *gloriam Iacobi*.
v. 8. y) *Didascalicum* carmen.
Ps. XLVIII, v. 1. z) De spirituali Sione s. Ecclesia Christi in N. T. eiusque gloria ac perpetuitate: vbi I. eius exhibetur *descriptio* v. 2--8. II. Fidelium *confessio* v. 9-12. III. Eorundem *excitatio* v. 13 - 15.

v. 15. בתלות *defect.* poscit *Mas. impr.* Ps. 148, 12. cui vero nullus codd. nostrorum h. l. paruit. v. 16. בשמחות *plene Orientales*, contra *Mas. impr.* & *Erff.* v. 18. על־כן per *Merca* 1.5.7.8. 11.14.15.21.22.24. & *B. Ascher.* Per *Tiphcha ton.* 3. at per *Mahp.* reliqui. Ps. XLVI, v. 4. ירעשו הרים בגאותו Ita 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 5. פלגיו ישמחו sic 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 7. המו *milel* 1. 5. sec. *Mas. impr.* h. l. Cf. tn. *R. Chaiim* ad *Mas.* Zach. 9, 15. Ps. XLVII, v. 5. את per *Makk.* 2. 3. 10 – 16. 20. 21. 22. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 18. b. v. 8. כל־הארץ cum præmisso על־ 1. & in marg. 6. 9. sic fu. 2. 3. 5. אלהים per *Rbhia simpl.* 24. At per *Atnach* 1. v. 10. ארץ per *Rbhiageresch* 1. & *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. Ps. XLVIII, v. 1. שיר מזמור sic 3. & fe. 24. irregulariter quidem, attamen sec. *Mas. impr.* Ps. 83, 1. Reliqui per *Rbhiageresch* prævio *Merca*. v. 2. גדול יהוה Ita 2. per *Tiphcha* etiam 6. 8 – 13. 15. 16. 20. sed præuio *Mahp.* quasi hic subdistinctiuus minor esset *Tiphcha*, omisso *Psik.* v. 3. יפה per *Makk.* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20.

4 הארץ הר־ציון ירכתי צפון קרית מלך רב: אלהים
ה״פ כאתנח ה בארמנותיה נודע למשגב: כי־הנה המלכים נועדו
6 עברו יחדו: המה ראו כן תמהו נבהלו נחפזו: רעדה
7 אחזתם שם חיל כיולדה: ברוח קדים תשבר אניות
8 תרשיש: כאשר שמענו כן ראינו בעיר־יהוה צבאות
9 בעיר אלהינו אלהים יכוננה עד־עולם סלה: דמינו
י אלהים חסדך בקרב היכלך: כשמך אלהים כן
11 תהלתך על־קצוי־ארץ צדק מלאה ימינך: ישמח הר־
סגול באתנח 12 ציון תגלנה בנות יהודה למען משפטיך: סבו ציון
13 והקיפוה ספרו מגדליה: שיתו לבכם לחילה פסגו
14 ארמנותיה למען תספרו לדור אחרון: כי זה אלהים
טו אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על־מות:

מט Psal. XLIX.

א למנצח לבני־קרח מזמור: שמעו־זאת כל־העמים
2 האזינו כל־ישבי חלד: גם־בני אדם גם־בני־איש יחד
3 עשיר ואביון: פי ידבר חכמות והגות לבי תבונות:
4 אטה למשל אזני אפתח בכנור חידתי: למה אירא
ה בימי רע עון עקבי יסבני: הבטחים על־חילם וברב
6 עשרם יתהללו: אח לא־פדה יפדה איש לא־יתן
7 לאלהים כפרו: ויקר פדיון נפשם וחדל לעולם: ויחי־
8 עוד לנצח לא יראה השחת: כי יראה חכמים ימותו
9 יחד כסיל ובער יאבדו ועזבו לאחרים חילם: קרבם
י בתימו לעולם משכנתם לדור ודר קראו בשמותם
11 עלי אדמות: ואדם ביקר בל־ילין נמשל כבהמות נדמו:
12 זה דרכם כסל למו ואחריהם בפיהם ירצו סלה:
13 כצאן לשאול שתו מות ירעם וירדו בם ישרים לבקר
טו וצירם לבלות שאול מזבל לו: אך־אלהים יפדה נפשי
וצורם קרי 16 מיד שאול כי יקחני סלה: אל־תירא כי־יעשר איש כי־
17 ירבה כבוד ביתו: כי לא במותו יקח הכל לא־ירד אחריו
18 כבודו: כי־נפשו בחייו יברך ויודך כי־תיטיב לך: תבוא
19 כ עד־דור

a) & *latera aquilonis.*
v. 4. b) *notus est pro asylo* s. refugio.
v. 6. c) *At isti reges*, vt eam adeo *munitam viderunt*. d) *sic admirati sunt* & *stupuerunt*. e) *consternati* & *in fugam versi sunt.*
v. 8. f) *naues Tarsis* maximas & firmissimas.
v. 10. g) Ideo *formamus* cogitatione, & verbis *exprimimus.*
v. 13. h) & *circumire eam.*
v. 14. i) *ad murum* s. *antemurale eius.* k) *distinguite.*
PS. XLIX, v. 1. l) Vera hic docetur consolatio aduersus miserias & tentationes huius vitæ: & I. *gloriatur* Ecclesia in Deo, diem etiam malum sibi timendum non esse, v. 2–6. II. Hominum *describit vanitatem*, v. 7–16. III. *Monet*, ex istorum felicitate neminem debere offendi, v. 17–21.
v. 2. m) incolæ *mundi.*
v. 6. n) quum iniquitas *supplantatorum meorum* circumdat & premit me.
v. 9. o) *Nimis enim pretiosum est lytron* animæ eorum.
v. 10. p) *Vt nimirum viuat.*
v. 12. q) *In ipsis*, h. e. in animo & mente ipsorum *domus* & familiæ eorum. r) *prædicant* eos etiam alii *nominibus eorum* in *terris.*
v. 15. s) & *forma ipsorum* erit *ad consumendum.* t) *vt nullum habitaculum* ei sit.
v. 19. u) *Quamuis* enim *animæ suæ benedixerit*, dum viuit. x) *confitebuntur tamen tibi* tandem, *quod benefacias tibi*, ipsorum mores non imitatus, v. 17.
v. 20. y) *Venit* enim tandem *anima eius.* v. 15.

v. 4. בארמנותיה per *Rbhia simplex* omnes, præter 5. & *Ber.* qui *Gereschatum* habent. Vid. not. Pf. 4, 1. נודע per *Kam.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Attamen 6. 9. in marg. per *Pat.* v. 9. כן per *Mun. superius* 3. magis analogice. v. 11. תהלתך per *Segol*, velut in pausa, 1. 3. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. v. 14. לחילה cum *Mapp.* 1. fu. 5. contra *Maf.* 2. & *Erff.* h. l. ac *impr. fin.* f. 21. col. 5. v. 15. עלמות Coniunctim vt vnam vocem scribunt 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. & sic fu. 5. contra *Maf.* in *M. I.* Vid. not. Pf. 9, 1. PS. XLIX, v. 10. ולא cum præf. *Vau* 3. & in marg. 6. 9. fu. 5. v. 12. קרבם בתימו Ita 1. ad sensum quidem commodius, sed consecutione irregulari. v. 13. ואדם ביקר Sic 1. v. 15. וירדו per *Makk.* expressum, sine conseruo *Sarka*, 3.

21 עַד־דּוֹר אֲבוֹתָיו עַד־נֵצַח לֹא יִרְאוּ־אוֹר׃ אָדָם בִּיקָר וְלֹא
א יָבִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃ נ מִזְמוֹר לְאָסָף אֵל ׀ Psal. L.
אֱלֹהִים יְהוָה דִּבֶּר וַיִּקְרָא־אָרֶץ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־
2 מְבֹאוֹ׃ מִצִּיּוֹן מִכְלַל־יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ׃ יָבֹא אֱלֹהֵינוּ
3 וְאַל־יֶחֱרַשׁ אֵשׁ־לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׂעֲרָה מְאֹד׃
4 ה יִקְרָא אֶל־הַשָּׁמַיִם מֵעָל וְאֶל־הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ׃ אִסְפוּ־לִי
6 חֲסִידָי כֹּרְתֵי בְרִיתִי עֲלֵי־זָבַח׃ וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ כִּי־
7 אֱלֹהִים ׀ שֹׁפֵט הוּא סֶלָה׃ שִׁמְעָה עַמִּי ׀ וַאֲדַבֵּרָה יִשְׂרָאֵל
8 וְאָעִידָה בָּךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי׃ לֹא עַל־זְבָחֶיךָ
9 אוֹכִיחֶךָ וְעוֹלֹתֶיךָ לְנֶגְדִּי תָמִיד׃ לֹא־אֶקַּח מִבֵּיתְךָ פָר
י מִמִּכְלְאֹתֶיךָ עַתּוּדִים׃ כִּי־לִי כָל־חַיְתוֹ־יָעַר בְּהֵמוֹת
11 בְּהַרְרֵי־אָלֶף׃ יָדַעְתִּי כָּל־עוֹף הָרִים וְזִיז שָׂדַי עִמָּדִי׃ אִם־
12 13 אֶרְעַב לֹא־אֹמַר לָךְ כִּי־לִי תֵבֵל וּמְלֹאָהּ׃ הַאוֹכַל בְּשַׂר
14 אַבִּירִים וְדַם עַתּוּדִים אֶשְׁתֶּה׃ זְבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשַׁלֵּם
טו לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ׃ וּקְרָאֵנִי בְּיוֹם צָרָה אֲחַלֶּצְךָ וּתְכַבְּדֵנִי׃
16 וְלָרָשָׁע ׀ אָמַר אֱלֹהִים מַה־לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי וַתִּשָּׂא בְרִיתִי
17 עֲלֵי־פִיךָ׃ וְאַתָּה שָׂנֵאתָ מוּסָר וַתַּשְׁלֵךְ דְּבָרַי אַחֲרֶיךָ׃
18 אִם־רָאִיתָ גַנָּב וַתִּרֶץ עִמּוֹ וְעִם מְנָאֲפִים חֶלְקֶךָ׃ פִּיךָ
19 כ שָׁלַחְתָּ בְרָעָה וּלְשׁוֹנְךָ תַּצְמִיד מִרְמָה׃ תֵּשֵׁב בְּאָחִיךָ
21 תְדַבֵּר בְּבֶן־אִמְּךָ תִּתֶּן־דֹּפִי׃ אֵלֶּה עָשִׂיתָ ׀ וְהֶחֱרַשְׁתִּי
22 דִּמִּיתָ הֱיוֹת־אֶהְיֶה כָמוֹךָ אוֹכִיחֲךָ וְאֶעֶרְכָה לְעֵינֶיךָ׃ בִּינוּ־
23 נָא זֹאת שֹׁכְחֵי אֱלוֹהַּ פֶּן־אֶטְרֹף וְאֵין מַצִּיל׃ זֹבֵחַ תּוֹדָה
א יְכַבְּדָנְנִי וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹהִים׃ נא לַמְנַצֵּחַ Psal. LI.
2 מִזְמוֹר לְדָוִד׃ בְּבוֹא־אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר־בָּא אֶל־בַּת־
3 שָׁבַע׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָי׃
4 ה הֶרֶבה* כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֹנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי׃ כִּי־פְשָׁעַי אֲנִי הרב קרי
6 אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד׃ לְךָ לְבַדְּךָ ׀ חָטָאתִי וְהָרַע
7 בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ׃ הֵן־
8 בְּעָווֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא יֶחֱמַתְנִי אִמִּי׃ הֵן־אֱמֶת חָפַצְתָּ

v. 21. a) *Homo itaque in tali gloria, quum hæc non intelligit.* b) *comparandus est cum bestiis, quæ sine ratione viuunt & exciduntur.*

PS. L, v. 1. c) *Psalmus Asaphi* propheticus, de vero Dei cultu, & sacrificiorum V. T. abrogatione. Vbi I. Prophetæ *Exordium* pro concilianda locuturo Messiæ attentione v. 1-6. II. Iehouæ *Messiæ oratio* ad pios de abrogandis V. T. sacrificiis, v. 7--15. III. ad impios s. reprobos, qui ex Legis cærimoniis saluari voluerunt, v. 16--23.

v. 10. d) *bestia siluæ.* ו *Paragogicum,* vt Gen. 1, 24.

v. 11. e) *& fera agri* penes me est.

v. 18. f) *consentis cum eo.*

v. 20. g) *infamiam*, al. *offendiculum.* (1)

PS. LI, v. 1. h) Egregium exemplum sistit Dauid veræ pœnitentiæ, fidei & confessionis, dum I. *gratiam Dei* & peccatorum veniam humiliter petit v. 3--11. II. Cum iustitia, pace & lætitia in Spiritu S. etiam *cordis renouationem* ardenter quærit, v. 12--14. III. *Nouam obedientiam* & gratiarum actionem promittit v. 15--19. IV. *Pro* offensa a se *ecclesia* orat, eiusque instaurationem per CHRISTVM prædicit v. 20. 21.

v. 7. i) Ecce *cum* adhærente *prauitate*, non actuali, sed habituali. k) *conceptus, formatus sum.* Pyal. l) *& cum peccato* originali eiusque reatu. m) *concepit, calefecit,* conceptum *me fouit* mater mea. Præteritum Piel.

v. 20. נצח per *Segol* 2. 3. 10. 14. sic fu. 1. 5. contra *Maſ.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* 1 Sam. 15, 29. Ps. L, v. 1. אלהים cum adiecto *Psik* emphatico 1. 5. & *Ber.* At per *Psikkadmat.* 17. & sic fu. *Ber.* per nudum vero *Kadma* 18. 23. דבר per *Merca* 7. 8. 11. 14. 15. fe. 5. At דבר ויקרא 1. v. 2. יפי per *Rbhiageresch* fe. solus *Ber.* Reliqui per *simplex*, præter 1. 2. qui *Atnachum* habent. Vid. not. Ps. 4, 1. v. 6. ויגידו per *Schua*, 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. contra *M. I.* v. 7. אלהים אלהיך sic 1. 2. fu. 5. v. 8. ועלתיך sic *defect.* 2. sec. *Maſ.* 2. 4. & *impr.* Ex. 20, 21. Ceterum *Rbhiageresch* habent 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. fu. 5. Cf. not. Ps. 38, 19. v. 12. לי תבל sic 2. analogice. cf. tamen v. 15. & not. Ps. 34, 3. v. 18. ותרץ per *Tsere* 6. 7. 9. 10. 20. v. 21. אוכיחך ואערכה Ita 1. 2. & sic fu. 5. v. 23. ושם per *Schin* (*& illic*) 5. 6. 9. 20--23. quomodo *Vulg.* LXX. *Syr. Ar. Aeth.* ac B. *Luth.* reddiderunt. Et sic Talmudistæ, quanquam per meram adplicationem, in *Sota* f. 3. b. & *Moed Katon* f. 5. a. Vid. *Buxt.* de P. A. p. 69. Verum *Sin* requirit *Maſ. impr.* Gen. 30, 41. PS. LI, v. 1. למנצח Per *Rbhiageresch* fe. *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. v. 3. אלהים per *Tiphcha ant.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 20. v. 8. הן per *Mun.* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. fu. 5.

בַּטֻּחוֹת וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי׃ תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר 9
תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין׃ תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה י
עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ׃ הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי וְכָל־עֲוֺנֹתַי מְחֵה׃ לֵב 11 12
טָהוֹר בְּרָא־לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי׃ אַל־ 13
תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח מִמֶּנִּי׃ הָשִׁיבָה 14
לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי׃ אֲלַמְּדָה פֹשְׁעִים טו
דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ׃ הַצִּילֵנִי מִדָּמִים ׀ אֱלֹהִים 16
אֱלֹהֵי תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ׃ אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח 17
וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃ כִּי ׀ לֹא־תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתֵּנָה עוֹלָה לֹא 18
תִרְצֶה׃ זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה 19
אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה׃ הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה כ
חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָם׃ אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי־צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל 21
Psal. LII. אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים׃ נב לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל א
לְדָוִד׃ בְּבוֹא ׀ דּוֹאֵג הָאֲדֹמִי וַיַּגֵּד לְשָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ בָּא 2
דָוִד אֶל־בֵּית אֲחִימֶלֶךְ׃ מַה־תִּתְהַלֵּל בְּרָעָה הַגִּבּוֹר 3
חֶסֶד אֵל כָּל־הַיּוֹם׃ הַוּוֹת תַּחְשֹׁב לְשׁוֹנֶךָ כְּתַעַר מְלֻטָּשׁ 4
עֹשֵׂה רְמִיָּה׃ אָהַבְתָּ רָּע מִטּוֹב שֶׁקֶר ׀ מִדַּבֵּר צֶדֶק סֶלָה׃ ה
אָהַבְתָּ כָל־דִּבְרֵי־בָלַע לְשׁוֹן מִרְמָה׃ גַּם־אֵל יִתָּצְךָ 6 7
לָנֶצַח יַחְתְּךָ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשֵׁרֶשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה׃
וְיִרְאוּ צַדִּיקִים וְיִירָאוּ וְעָלָיו יִשְׂחָקוּ׃ הִנֵּה הַגֶּבֶר לֹא יָשִׂים 8 9
דגש בז׳ אֱלֹהִים מָעוּזּוֹ וַיִּבְטַח בְּרֹב עָשְׁרוֹ יָעֹז בְּהַוָּתוֹ׃ וַאֲנִי ׀ כְּזַיִת י
רַעֲנָן בְּבֵית אֱלֹהִים בָּטַחְתִּי בְחֶסֶד־אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד׃
אוֹדְךָ לְעוֹלָם כִּי עָשִׂיתָ וַאֲקַוֶּה שִׁמְךָ כִי־טוֹב נֶגֶד 11
Psal. LIII. חֲסִידֶיךָ׃ נג לַמְנַצֵּחַ עַל־מָחֲלַת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ א
אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים הִשְׁחִיתוּ וְהִתְעִיבוּ עָוֶל אֵין 2
עֹשֵׂה־טוֹב׃ אֱלֹהִים מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל־בְּנֵי אָדָם לִרְאוֹת 3
הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת־אֱלֹהִים׃ כֻּלּוֹ סָג יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ 4
אֵין עֹשֵׂה־טוֹב אֵין גַּם־אֶחָד׃ הֲלֹא יָדְעוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן אֹכְלֵי ה
עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם אֱלֹהִים לֹא קָרָאוּ׃ שָׁם ׀ פָּחֲדוּ־פַחַד לֹא־ 6

היה

v. 8. a) *in præcordiis*, & intimis animi recessibus (2) Iob. 38, 36. b) *ideo in occulto* sapientiam notam facias mihi.

v. 19. c) *Sacrificia Dei*, i. e. Deo grata & accepta; vt Ioh. 6, 28. 29. *Opus Dei*, Deo gratum & acceptum.

v. 21. d) *Et integro*, s. penitus combusto. Leu. 6, 15. 16. 1 Sam. 7, 9.

PS. LII, v. 1. e) Ps. 4, 1. f) Ps. 32, 1. g) Ps. 3, 1. Oratio est contra hostes & potentes calumniatores. I. De Doegi superbia & impie factis *queritur* v. 2 -- 6. II. Poenas & interitum ei *prædicit* v. 7. - 9. III. Salutem & conseruationem a Deo exspectat v. 10. 11.

v. 2. h) Vide 1 Sam. 21, 8. c. 22, 9. seqq.

v. 4. i) *Aerumnas* & prauitates. v. 9. Ps. 5, 10.

v. 7. k) *auferet & exterminabit te.*

v. 9. l) *roborabatur* & superbiebat *in prauitate* sua. v. 4.

PS. LIII, v. 1. m) *super Machalath.* Carminis vel potius instrumenti nomen (2) Ps. 88, 1. n) *Didascalicum Dauidis* de vniuersali humanæ naturæ per lapsum Adami, & Ecclesiæ per impios doctores corruptione, cum spe & desiderio restituendæ per Christum salutis. Vbi I. Vniuersalis hominum corruptio. v. 2. - - 4. II. Falsorum doctorum redargutio v. 5. 6. III. Salutis desiderium v. 7. Vide not. ad Ps. 14.

---

v. 8. בטחות *Beth* cum *Dag.* 1. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 15. 23. v. 14. ורוח נדיבה sic 2. 3. v. 20. הטיבה *defect.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Mas. impr.* Ps. LII, v. 1. למנצח Per *Rbhiager.* se. *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. v. 4. עשה per *Tsere* 3. 6. 9. 10. 20. v. 5. רע per *Pat.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. At ר cum *Dag.* 2. 5. sec. *M. I.* שקר sine *Psik* 1. 2. 3. Vid. not. Ps. 13, 3. v. 7. יתצך cum adposito *Meth.* 22. 23. יחתך per *Tiphcha ant.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. ושרשך cum adposito *Psik* 6. 9. 10. 13. 14. 20. At per *Schalscheleth* 4. qualis consecutio est v. 7. Et per *Rbhiageresch* 1. qualem consecutionem cf. Ps. 46, 8. 12. Ps. 56, 3. v. 9. לא per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. מעזו per *Kibbuts* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. se. 5. contra *M. I.* v. 10. בחסד per *Merca* 3. 6. 9. 10. 13. 20. PS. LIII, v. 1. מחלת per *Rbhiageresch* 1. sic se. Ber. & fu. 5. Vid. not. ps. 4, 1. v. 2. השחיתו per *Rbhiageresch* complures, perinde ac Ps. 14, 1. vbi vide sis Varr. Lect. עשה per *Segol* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Attamen per *Tsere* 6. 9. in marg. v. 4. נאלחו per *Schua simplex* 7. 8. 15. 22. 23. Prius אין per *Mahp.* plerique. Scil. *Atnach* Minoris sui *Tiphchæ* Minorem accipit, sicut in parallelo Ps. 14, 15. & Ps. 62, 11. omisso tamen *Psik* distinctiuo, vt Prou. 6, 3. At per regulare *Merca* 24. & Ber. v. 5. Post ידעו addunt כל 3. & in marg. 2. 6. 9. ex parallelo Ps. 14, 4.

Pf. LIV. v. 1. a) Preces aduerfus hoftes, quales Dauidi fuerunt Ziphæi v. 2. contra quos I. diuinum iudicium imploratur v. 3-5. II. auxilium Dei fperatur v. 6. 7. & III. Gratiarum actio promittitur. v. 8. 9.
v. 2. b) Quum veniffent Ziphæi. Vide 1 Sam. 23, 19. c. 26, 1.
PS. LV. v. 1. c) Hab. 3, 19. d) Pf. 4, 1. e) Pf. 3, 1. & 32, 1. Preces hic funt Dauidis contra hoftes, quum propter Abfalomum Hierofolymis fugiffet, & Achitophelem quoque inter coniuratos effe, renuntiatum ipfi effet. 2 Sam. 15, 31. Hinc I. maxima defcribitur angustia v. 2--9. II. interitus hoftium & falfi amici a Deo petitur v. 10--16. III. Exauditionem precum a Deo fibi promittit, & fpem in eo collocandam effe, docet, v. 17--24.
v. 3. f) perfeuero in querimonia mea; & fremitum ac gemitus edo.
v. 8. g) procul fecederem fugiendo.
v. 9. h) Accelerarem perfugium mihi. i) a vento currente f. rapido. k) & a turbine.
v. 10. l) Abforbe itaque & deftrue eos, Domine!
v. 11. m) circumeunt eam impii.
v. 12. n) Prauitates & ærumnæ Pf. 5, 10. o) fraus & dolus. Pf. 10, 7.
v. 16. p) Deceptorem agat mors aduerfus eos, i. e. ex improuifo nec opinantes eos obruat.
v. 19. q) a bello mihi parato. r) mecum pugnantes.
v. 22. s) Mollia, lænia & blanda funt.

הָיָה פָחַד כִּי־אֱלֹהִים פִּזַּר עַצְמוֹת חֹנָךְ הֱבִשֹׁתָה כִּי־
7 אֱלֹהִים מְאָסָם׃ מִי־יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשֻׁעוֹת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב
אֱלֹהִים שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל׃ נד
א 2 לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ בְּבוֹא הַזִּיפִים וַיֹּאמְרוּ Pfal. LIV.
3 לְשָׁאוּל הֲלֹא דָוִד מִסְתַּתֵּר עִמָּנוּ׃ אֱלֹהִים בְּשִׁמְךָ
4 הוֹשִׁיעֵנִי וּבִגְבוּרָתְךָ תְדִינֵנִי׃ אֱלֹהִים שְׁמַע תְּפִלָּתִי
ה הַאֲזִינָה לְאִמְרֵי־פִי׃ כִּי זָרִים ׀ קָמוּ עָלַי וְעָרִיצִים בִּקְשׁוּ
6 נַפְשִׁי לֹא שָׂמוּ אֱלֹהִים לְנֶגְדָּם סֶלָה׃ הִנֵּה אֱלֹהִים עֹזֵר לִי
7 אֲדֹנָי בְּסֹמְכֵי נַפְשִׁי׃ יָשׁוּב הָרַע לְשֹׁרְרָי בַּאֲמִתְּךָ הַצְמִיתֵם׃ ישיב ק׳
9 8 בִּנְדָבָה אֶזְבְּחָה־לָּךְ אוֹדֶה שִּׁמְךָ יְהוָה כִּי־טוֹב׃ כִּי מִכָּל־
א צָרָה הִצִּילָנִי וּבְאֹיְבַי רָאֲתָה עֵינִי׃ נה לַמְנַצֵּחַ Pfal. LV.
2 בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ הַאֲזִינָה אֱלֹהִים תְּפִלָּתִי וְאַל־
3 תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתִי׃ הַקְשִׁיבָה לִּי וַעֲנֵנִי אָרִיד בְּשִׂיחִי
4 וְאָהִימָה׃ מִקּוֹל אוֹיֵב מִפְּנֵי עָקַת רָשָׁע כִּי־יָמִיטוּ עָלַי אָוֶן
ה וּבְאַף יִשְׂטְמוּנִי׃ לִבִּי יָחִיל בְּקִרְבִּי וְאֵימוֹת מָוֶת נָפְלוּ עָלָי׃
7 6 יִרְאָה וָרַעַד יָבֹא בִי וַתְּכַסֵּנִי פַּלָּצוּת׃ וָאֹמַר מִי־יִתֶּן־לִּי אֵבֶר
8 כַּיּוֹנָה אָעוּפָה וְאֶשְׁכֹּנָה׃ הִנֵּה אַרְחִיק נְדֹד אָלִין בַּמִּדְבָּר
* 9 סֶלָה׃ אָחִישָׁה מִפְלָט לִי מֵרוּחַ סֹעָה מִסָּעַר׃ בַּלַּע אֲדֹנָי
11 פַּלַּג לְשׁוֹנָם כִּי־רָאִיתִי חָמָס וְרִיב בָּעִיר׃ יוֹמָם וָלַיְלָה
12 יְסוֹבְבֻהָ עַל־חוֹמֹתֶיהָ וְאָוֶן וְעָמָל בְּקִרְבָּהּ׃ הַוּוֹת בְּקִרְבָּהּ
13 וְלֹא־יָמִישׁ מֵרְחֹבָהּ תֹּךְ וּמִרְמָה׃ כִּי ׀ לֹא־אוֹיֵב יְחָרְפֵנִי
14 וְאֶשָּׂא לֹא־מְשַׂנְאִי עָלַי הִגְדִּיל וְאֶסָּתֵר מִמֶּנּוּ׃ וְאַתָּה
טו אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי׃ אֲשֶׁר יַחְדָּו נַמְתִּיק סוֹד בְּבֵית
16 אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ׃ יַשִּׁימָוֶת ׀ עָלֵימוֹ יֵרְדוּ שְׁאוֹל חַיִּים כִּי־ ישיא מות קרי
17 רָעוֹת בִּמְגוּרָם בְּקִרְבָּם׃ אֲנִי אֶל־אֱלֹהִים אֶקְרָא וַיהוָה
18 יוֹשִׁיעֵנִי׃ עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אָשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה וַיִּשְׁמַע קוֹלִי׃
19 פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֲּרָב־לִי כִּי־בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי׃ יִשְׁמַע ׀
כ אֵל ׀ וְיַעֲנֵם וְיֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹת לָמוֹ וְלֹא
21 יָרְאוּ אֱלֹהִים׃ שָׁלַח יָדָיו בִּשְׁלֹמָיו חִלֵּל בְּרִיתוֹ׃ חָלְקוּ
22

v. 6. הבישתה per Chatephpat. 6. 9. 10. 20. fic fu. 5. Attamen Chateph fegol habent in marg. 6. 9. v. 7. מי fic per Makk. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 24. & fic fe. 5. At per Merca ceteri. Vid. not. Pf. 14, 7. יתן omnes per Mun. etiamfi littera dageffata fit. Vid. ibid. PS. LIV. v. 1. בנגינות Per Rbhiageresch fe. Ber. Vid. not. Pf. 4, 1. Per Atnach vero 2. v. 3. ובגבורתך fic B. Afcher. At per Rbhiageresch 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. & fic fu. 5. minus regulariter. v. 5. לא per Makk. 1. 2. & B. Napht. apud Clodium, fic fu. 5. v. 7. הרע per Kam. 1. 3. 21. & in marg. 6. 9. fic fu. 5. contra Maf. fin. f. 56. b. PS. LV, v. 1. בנגינת Per Rbhiageresh 1. 2. & Ber. fic fu. 5. v. 3. לי Per vicarium Mun. 1. 3. 22. fic fe. 5. v. 5. ואמות fic defect. pofcit fec. exemplaria quædam Maf. impr. Iob. 9, 34. Verum plenè omnes noftri. v. 6. יבא milel 1. 2. 3. 6. 8. 9. 16. 20. 22. fic fe. 5. v. 11. יומם Conferuum Sarka addunt 2. 3. Reliqui omittunt. v. 13. כי fine Pfik 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 16. ישי מות fic diuifim in textu 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra Maf. 1. impr. & Erff. h. l. & impr. 1. Par. 27, 12. Porro ישי etiam in Kri fine Aleph 1. 2. 6-9. 13. 16. 22. 23. fec. Maf. f. ad 2. Reg. 18, 29. & impr. h. l. v. 20. סלה cum adiecto Pfik 12, 17. 18. 21. & Ber. Et fic etiam 6. 9. 10. 13. 20. fu. 5. fed hi omiffo fimul Mahp. erronee.

מַחְמָאֹת פִּיו וּקְרָב־לִבּוֹ רַכּוּ דְבָרָיו מִשֶּׁמֶן וְהֵמָּה פְתִחוֹת׃
23 הַשְׁלֵךְ עַל־יְהוָה ׀ יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ לֹא־יִתֵּן לְעוֹלָם
24 מוֹט לַצַּדִּיק׃ וְאַתָּה ׀ אֱלֹהִים ׀ תּוֹרִדֵם ׀ לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי
דָמִים וּמִרְמָה לֹא־יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח־בָּךְ׃ נו

Psal. LVI.
א לַמְנַצֵּחַ ׀ עַל־יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם בֶּאֱחֹז אֹתוֹ
2 פְלִשְׁתִּים בְּגַת׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים כִּי־שְׁאָפַנִי אֱנוֹשׁ כָּל־הַיּוֹם
3 לֹחֵם יִלְחָצֵנִי׃ שָׁאֲפוּ שׁוֹרְרַי כָּל־הַיּוֹם כִּי־רַבִּים לֹחֲמִים
4 לִי מָרוֹם׃ יוֹם אִירָא אֲנִי אֵלֶיךָ אֶבְטָח׃ בֵּאלֹהִים אֲהַלֵּל
ה דְּבָרוֹ בֵּאלֹהִים בָּטַחְתִּי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה בָשָׂר לִי׃
6 כָּל־הַיּוֹם דְּבָרַי יְעַצֵּבוּ עָלַי כָּל־מַחְשְׁבֹתָם לָרָע׃ יָגוּרוּ ׀
7 יִצְפִּינוּ הֵמָּה עֲקֵבַי יִשְׁמֹרוּ כַּאֲשֶׁר קִוּוּ נַפְשִׁי׃ 8 עַל־אָוֶן (יצפונו ק׳)
9 פַּלֶּט־לָמוֹ בְּאַף עַמִּים ׀ הוֹרֵד אֱלֹהִים׃ נֹדִי סָפַרְתָּה אָתָּה
י שִׂימָה דִמְעָתִי בְנֹאדֶךָ הֲלֹא בְּסִפְרָתֶךָ׃ אָז ׀ יָשׁוּבוּ אוֹיְבַי
11 אָחוֹר בְּיוֹם אֶקְרָא זֶה־יָדַעְתִּי כִּי־אֱלֹהִים לִי׃ בֵּאלֹהִים
12 אֲהַלֵּל דָּבָר בַּיהוָה אֲהַלֵּל דָּבָר׃ בֵּאלֹהִים בָּטַחְתִּי לֹא
13 אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה אָדָם לִי׃ עָלַי אֱלֹהִים נְדָרֶיךָ אֲשַׁלֵּם
14 תּוֹדֹת לָךְ׃ כִּי הִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת הֲלֹא רַגְלַי מִדֶּחִי
לְהִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי אֱלֹהִים בְּאוֹר הַחַיִּים׃ נז

Psal. LVII.
א לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי־שָׁאוּל
2 בַּמְּעָרָה׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים ׀ חָנֵּנִי כִּי בְךָ חָסָיָה נַפְשִׁי וּבְצֵל־
3 כְּנָפֶיךָ אֶחְסֶה עַד יַעֲבֹר הַוּוֹת׃ אֶקְרָא לֵאלֹהִים עֶלְיוֹן
4 לָאֵל גֹּמֵר עָלָי׃ יִשְׁלַח מִשָּׁמַיִם ׀ וְיוֹשִׁיעֵנִי חֵרֵף שֹׁאֲפִי סֶלָה
ה יִשְׁלַח אֱלֹהִים חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ׃ נַפְשִׁי ׀ בְּתוֹךְ לְבָאִם
אֶשְׁכְּבָה לֹהֲטִים בְּנֵי־אָדָם שִׁנֵּיהֶם חֲנִית וְחִצִּים וּלְשׁוֹנָם
6 חֶרֶב חַדָּה׃ רוּמָה עַל־הַשָּׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל־הָאָרֶץ
7 כְּבוֹדֶךָ׃ רֶשֶׁת ׀ הֵכִינוּ לִפְעָמַי כָּפַף נַפְשִׁי כָּרוּ לְפָנַי שִׁיחָה
8 נָפְלוּ בְתוֹכָהּ סֶלָה׃ נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים נָכוֹן לִבִּי אָשִׁירָה
9 וַאֲזַמֵּרָה׃ עוּרָה כְבוֹדִי עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר׃

אודך

a) Immo butyratæ funt verba & os ipfius. b) & bellum tamen eft cor f. animus eius. c) molliores funt fermones eius.
v. 23. d) onus tuum, vel curam tuam. (1)

PS. LVI, v. 1. e) de columba obmutefcentiæ f. obmutefcente, longe remotorum a paterno domicilio. Aliis: ad melodiam cantici Ionath elem rechokim. f) Vid. Pf. 16, 1. g) quum comprehendiffent eum Philiftæi in vrbe Gath. vid. 1 Sam. 21, 11--16. c. 22, 1. 2. Pf. 34, 1. feqq. In hoc pfalmo Dauid I. mifericordiam & opem Dei feruide petit v. 2. 3. II. Suam in Deo fiduciam v. 4. 5. hoftium molimina v. 6. 7. iterumque defiderium fuum exponit v. 8-10. III. Certus de gratia & protectione Dei in illa acquiefcit, & laudes ac vota Deo promittit v. 11--14.
v. 6. h) verba mea torquent vel infectantur.
v. 7. i) Congregant & abfcondunt fe. k) quum animam f. vitam meam eripere fperant.
v. 8. l) Itaque propter eorum iniquitatem eripe me illis.

PS. LVII. v. 1. m) Ne perdas aut perdi me finas. n) Pf. 16, 1. o) in fpeluncam. 1 Sam. 24, 4. feqq. Eft eiusdem argumenti cum præced. pfalmo. I. Gratiam & mifericordiam Dei feruidiffime implorat v. 2. II. Rationes fupplicationis fuæ enumerat v. 2-7. III. Laudes Deo promittit v. 8--11. IV. Epiphonemate concludit v. 12.

v. 22. משמן per *Rbhiageresch* 2. & *Ber.* fic fu. 5. Reliqui per *fimplex Rbhia.* v. 23. מוט per *Rbhiagerefch Ber.* At per fimplex *Rbhia* plerique; & יתן לעולם מוט ita 1. 2. fic fu. 5. v. 24. ואתה *Pfik* omittunt 1. 2. 3. 5. תורדם Per *Sarka* poftpofitiuum 1. 7. 8. 10-18. 21 -- 24. & *Ber.* quod vero fec. confecutionis analogiam fic demum confiftere poteft, fi fequens שחת habeat *Mercamahp.* quod habet 14. folum vero *Merca* (omiffo per errorem fuperiori *Mahp.*) 2. aut fi *Rbhia*, quod fuper שחת plurimi habent, fpecialiffime concipiatur ipfius *Mercamahp.* vices obire, adfcito eius fubdiftinctiuo *Sarka*, qui quidem idiotifmus codicum noftrorum 1. & 2. non rarus eft, vt pro *Mercamahp.* (cuius tamen feruos ac fubdiftinctiuos nihilominus feruant) ducem *Rbhia* adhibeant: vnde hic etiam 1. fub לבאר habet *Ierach*, quanquam fimul cum *Makk.* At 6. 9. 20. *Sarka* vt conferuum penultimæ fyllabæ imponunt, quod vero hic duo fupponit, 1) vt vltima fyllaba feruum habeat *Mahp.* quomodo legit *B. Afcher*; 2) vt vox לבאר *makkephata* fit, quomodo eft in 12. faltem vt, remoto accentu, *Makk.* fubintelligatur. Confecutio integra hæc foret תורדם לבאר־שחת. PS. LVI, v. 7. יגורו fine *Pfik* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. *A. Esra* in Comm. citat יְגוּדוּ, & exponit ex coll. גְדוּד. Videtur (vt *R. Chaiim* hic adnotat) ita in fuo exemplari legiffe. v. 10. ישובו Conferuum habet 1. 3. 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. Reliqui omittunt. זה per *Merka* fine *Makk.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 20. v. 13. עלי per *Mun.* 3. 7. 8. fic fu. 5. v. 14. הצלת fic 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. 23. fec. analogiam. Alii per *Mahp.* הלא־רגלי regulariter fe. 5.

י אודך בעמים אדני אזמרך בלאמים: כי־גדל עד־שמים
11 12 חסדך ועד־שחקים אמתך: רומה על־שמים אלהים
א על כל־הארץ כבודך: נח למנצח אל־תשחת לדוד — Psal. LVIII.
2 מכתם: האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני
3 אדם: אף־בלב עולת תפעלון בארץ חמס ידיכם
4 ה תפלסון: זרו רשעים מרחם תעו מבטן דברי כזב: חמת־
למו כדמות חמת־נחש כמו־פתן חרש יאטם אזנו:
6 אשר לא־ישמע לקול מלחשים חובר חברים מחכם:
7 אלהים הרס־שנימו בפימו מלתעות כפירים נתץ
8 יהוה: ימאסו כמו־מים יתהלכו־למו ידרך חצו כמו — חציו ק׳
9 יתמללו: כמו שבלול תמס יהלך נפל אשת בל־חזו
י שמש: בטרם יבינו סירתיכם אטד כמו־חי כמו־חרון
11 ישערנו: ישמח צדיק כי־חזה נקם פעמיו ירחץ בדם
12 הרשע: ויאמר אדם אך־פרי לצדיק אך יש־אלהים
א שפטים בארץ: נט למנצח אל־תשחת לדוד — Psal. LIX.
מכתם בשלח שאול וישמרו את־הבית להמיתו:
2 3 הצילני מאיבי | אלהי ממתקוממי תשגבני: הצילני
4 מפעלי און ומאנשי דמים הושיעני: כי הנה ארבו
לנפשי יגורו עלי עזים לא־פשעי ולא־חטאתי יהוה:
ה 6 בלי־עון ירצון ויכוננו עורה לקראתי וראה: ואתה יהוה
אלהים | צבאות אלהי ישראל הקיצה לפקד כל־הגוים
7 אל־תחן כל־בגדי און סלה: ישובו לערב יהמו
8 ככלב ויסובבו עיר: הנה | יביעון בפיהם חרבות — קמץ׳ כלא אם ח
9 בשפתותיהם כי־מי שמע: ואתה יהוה תשחק־למו
י תלעג לכל־גוים: עזו אליך אשמרה כי־אלהים משגבי:
11 אלהי חסדו יקדמני אלהים יראני בשררי: אל־תהרגם | — חסדי קרי
12 פן־ישכחו עמי הניעמו בחילך והורידמו מגננו אדני:
13 חטאת־פימו דבר־שפתימו וילכדו בגאונם ומאלה

ומכחש Rrrr 4 פו ד

PS. LVIII, v. 1. *a*) Pſ. 57, 1. *b*) Pſ. 16, 1. & 56, 1. Habet preces contra impios hoſtes; quorum I. impietas & facta *deſcribuntur* v. 2--6. II. *Deus* contra illos *inuocatur* v. 7--10. III. Euentus illis funeſtus, piis lætus, *prædicitur* v. 11. 12.

v. 2. *c*) *An ergo vere obmutescentiam iuſtitiæ* ſ. innocentiam iniquo ſilentio ſuppreſſam *loquimini?* interrogatio arguit & accuſat h. l.

v. 3. *d*) Immo *ex animo iniquitates committitis.*

v. 6. *e*) *incantantis incantationes*, licet *peritiſſimi*.

v. 8. *f*) *Liquefient* aut *reprobabuntur inſtar aquæ*, quæ in terram effunditur. *g*) *vt abeant ſibi*. *h*) quum *tendet* in illos Deus *ſagittas ſuas*. *i*) *quaſi præcidentur.*

v. 9. *k*) *Sicut teſtudo liquefactione* pergit & *interit*. *l*) aut ſicut *abortiui fœtus* mulieris non vident Solem.

v. 10. *m*) *Antequam ſentiant* homines, i. e. opinione citius. *n*) *ſpinæ veſtræ*, o hoſtes, & noxii homines, coll. 2 Sam. 23, 6. 7. *rubus* vel *rhamnus* fient. *o*) quem *velut viuum & quaſi æſtu furoris per turbinem abripiet* Deus.

PS. LIX, v. 1. *p*) Pſ. 57, 1. *q*) vide 1 Sam. 19, 1. 6. 10. 11. ſeqq. Preces igitur hic ſunt contra inſidias hoſtium: quorum atrocitas Deo proponitur, & liberatio ab illis petitur, cum grati animi promiſſione.

v. 13. *r*) *Capiantur igitur in ſuperbia ſua; & propter maledictiones.*

PS. LVIII, v. 1. תשחת per *Rbhiagereſch* 6. 9. 13. 14. & *Ber*. Vid. not. Pſ. 4, 1. v. 2. האמנם per *Kam*. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. אדם per *Sægol* 3. & in marg. 6. 9. מישרים תשפטו בני ita 1. 2. v. 3. חמס per *Makk*. 1. 6. 9. 14. 16. 20. 21. 22. 23. v. 5. יאטם per *Chatephpat*. fu. 5. & ſic in marg. 6. 9. At יאטם in Piel 1. 3. v. 7. אלהים הרס־שנימו ſic 1. 14. 12. 21. *Tiphcha* etiam, ſed cum *Rbhia* ſimul, habent 22. 23. נתץ defect. 1. 2. 3. 5. 22. ſec. *Maſ. Erff.* & *impr*. Alii *plene*. At *Pſik* empliaticum omittunt 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. contra *Maſ*. 2. 3. & *Ind. Baſ*. f. 61. b. v. 8. חצו *plene* in textu ſine *Kri* 5. 6. 9. 10. 11. 14. 20. contra *Maſ. Erff*. h. l. & *impr. fin*. f. 34. c. v. 9. נפל per *Sægol* 1. 3. 6. 8. 9. 10. 13. 20. אשת per *Sægol* requirit *Maſ. Erff*. verum nullo codicum noſtrorum ſuffragante. חזו *milel* 1. 2. 3. 5. 7. 8. &c. Alii *milra*. v. 10. בטרם יבינו ita 1. 2. & ſic fu. 5. q. d. *Antequam ſentiant homines*, *ſpinæ* quidem *veſtræ rhamnus* fiunt, verum &c. סירתיכם *defect*. ſine *Iod Orientales*. PS. LIX, v. 1. למנצח ſic per *Merca* 22. 24. ſec. analogiam. Reliqui per *Mun*. v. 2. הצילני מאיבי ita 6. 7. 8. 9. 11. 14. 15. 16. 21. 22. 23. ממתקוממי ſine *Meth*. 1. 2. 3. & *B. Naphtali*. v. 6. אלהים per *Pſikkadm*. 3. 14. Et per *Rbhia* cum *Pſik* emphatico 1. 6. 9. 10. 13. 20. contra ſenſum. *Pſik* tamen requirit *Ind. Baſ*. f. 61. b. Ceteri ſine *Pſik* תחן כל־בגדי־און ita 1. 2. v. 7. ככלב per *Rbhiagereſch*. ſc. *Ber*. Ceteri omnes per *ſimplex*. Vid. not. Pſ. 4, 1. ויסובבו per *Makk*. 1. 3. 6--10. 13. 14. 15. 20. v. 11. בשררי ſic *defect*. 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 22. ſec. *Maſ*. 1. 3. & *Erff*. v. 12. והורידמו מגננו ita 1.

14 וּמִכַּחַשׁ יְסַפֵּרוּ׃ כַּלֵּה בְחֵמָה כַּלֵּה וְאֵינֵמוֹ וְיֵדְעוּ כִּי־
קמץ בלא — אֱלֹהִים מֹשֵׁל בְּיַעֲקֹב לְאַפְסֵי הָאָרֶץ סֶלָה׃ וְיָשֻׁבוּ לָעֶרֶב 15
אס"ף יניעון קרי — יֶהֱמוּ כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ עִיר׃ הֵמָּה יְנוּעוּן לֶאֱכֹל אִם־לֹא 16
17 יִשְׂבְּעוּ וַיָּלִינוּ׃ וַאֲנִי ׀ אָשִׁיר עֻזֶּךָ וַאֲרַנֵּן לַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי־
18 הָיִיתָ מִשְׂגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם צַר־לִי׃ עֻזִּי אֵלֶיךָ אֲזַמֵּרָה כִּי־

Psal. LX.

אֱלֹהִים מִשְׂגַּבִּי אֱלֹהֵי חַסְדִּי׃ ס לַמְנַצֵּחַ א
סגול בלי — 2 עַל־שׁוּשַׁן עֵדוּת מִכְתָּם לְדָוִד לְלַמֵּד׃ בְּהַצּוֹתוֹ ׀ אֶת אֲרַם
מק — נַהֲרַיִם וְאֶת־אֲרַם צוֹבָה וַיָּשָׁב יוֹאָב וַיַּךְ אֶת־אֱדוֹם בְּגֵיא־
3 מֶלַח שְׁנֵים עָשָׂר אָלֶף׃ אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ פְרַצְתָּנוּ אָנַפְתָּ
4 תְּשׁוֹבֵב לָנוּ׃ הִרְעַשְׁתָּה אֶרֶץ פְּצַמְתָּהּ רְפָה שְׁבָרֶיהָ כִי־
ה מָטָה׃ הִרְאִיתָ עַמְּךָ קָשָׁה הִשְׁקִיתָנוּ יַיִן תַּרְעֵלָה׃ נָתַתָּה
6 לִּירֵאֶיךָ נֵּס לְהִתְנוֹסֵס מִפְּנֵי קֹשֶׁט סֶלָה׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן
ועננו קרי — 7 יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנוּ׃ 8 אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ
9 אֶעֱלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד׃ לִי גִלְעָד ׀ וְלִי
י מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי׃ מוֹאָב ׀ סִיר
11 רַחְצִי עַל־אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עָלַי פְּלֶשֶׁת הִתְרוֹעָעִי׃ מִי
12 יוֹבִלֵנִי עִיר מָצוֹר מִי נָחַנִי עַד־אֱדוֹם׃ הֲלֹא־אַתָּה אֱלֹהִים
13 זְנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאוֹתֵינוּ׃ הָבָה־לָּנוּ עֶזְרָת
14 מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם׃ בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא

Psal. LXI.

א יָבוּס צָרֵינוּ׃ סא לַמְנַצֵּחַ ׀ עַל־נְגִינַת לְדָוִד׃
2 שִׁמְעָה אֱלֹהִים רִנָּתִי הַקְשִׁיבָה תְּפִלָּתִי׃ מִקְצֵה הָאָרֶץ ׀
3
4 אֵלֶיךָ אֶקְרָא בַּעֲטֹף לִבִּי בְּצוּר־יָרוּם מִמֶּנִּי תַנְחֵנִי׃ כִּי־
ה הָיִיתָ מַחְסֶה לִי מִגְדַּל־עֹז מִפְּנֵי אוֹיֵב׃ אָגוּרָה בְאָהָלְךָ
6 עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ סֶּלָה׃ כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים
7 שָׁמַעְתָּ לִנְדָרָי נָתַתָּ יְרֻשַּׁת יִרְאֵי שְׁמֶךָ׃ יָמִים עַל־יְמֵי־מֶלֶךְ
8 תּוֹסִיף שְׁנוֹתָיו כְּמוֹ־דֹר וָדֹר׃ יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹהִים

Psal. LXII.

9 חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יִנְצְרֻהוּ׃ כֵּן ׀ אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ לָעַד לְשַׁלְּמִי
א נְדָרַי יוֹם ׀ יוֹם׃ סב לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדוּתוּן מִזְמוֹר
לדוד

a) Et *propter mendacia*, quæ inuicem *narrant*.

Pf. LX, v. 1. b) *De lilio testimonii*, vel *ad melodiam Schuschan Eduth*. c) *ad docendum*. Dauid nimirum hic I. *statum anteriorum temporum* miserrimum confert, vt beneficiorum diuinorum magnitudinem extollat v. 3 -- 7. II. *Spem bonam* in posterum concipit v. 8-11. & III. *Diuinam opem* expetit v. 12-14.

v. 2. d) *Quum confixisset* aut bello *certasset, contendisset*,

v. 3. e) Qui *abieceras & dilaceraueras nos*. f) qui inquam *iratus eras*. g) *reduc* gratiam tuam *nobis*.

v. 4. h) *Qui concussisti* terram *eamque fregisti*. i) *Sana*, resarci *fracturas eius*, *quia commota vacillat*, & ruinam minatur.

v. 8. k) *Locutus est per Sanctitatem suam*, nimir. de dando mihi regno, meque adiuuando.

v. 10. l) Moab est velut *olla* s. *lebes lotionis meæ*, h. e. *pelluuium* aut *pollubrum meum*. m) *super Edomum proiiciam calceum meum*, vt eum mihi ferat vel purget, instar vilis seruuli.

Pf. LXI, v. 1. n) Pf. 54, 1. o) Preces *Dauidis*: v. 2. qui I. in angustiis constitutus v. 3. per experientiam tamen certus de gratia & auxilio diuino v. 4. optime *sperat* v. 5. 6. Idque II. nouis rationibus *probat*, quæ gratia Dei & promissionibus, in Christo implendis, nituntur, v. 7. 8. Vnde III. gratam mentem & pia *vota nuncupat* v. 9.

Pf. LXII, v. 1. p) Pro, *Ieduthune cantore*.

---

v. 14. וידעו cum *Gaiah* 5. sec. *M. I.* v. 15. ככלב per *Rbhiageresch*. 2. sic fe. *Ber*. Reliqui per *simplex*, vt supra v. 1. 7. Pf. LX, v. 2. את per *Makk*. 2. 3. 5. 10. 13. 20. 23. regularius quidem; sed *Merca* cum *Segol* requirunt *Maf*. 1. *impr*. ac *Erff*. & *M. I.* ad h. l. item *Maf. impr*. pf. 47, 5. & *R. Chaim* ad *Maf. fin*. f. 18. b. Cf. similem consecutionem in Varr. lect. Pf. 14, 7. & similem punctationem Pf. 47, 5. Prou. 3, 12. ארם prius per *Merca* regulariter 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 3. תשובב sic *milel* 5 - 18. 20. 21. 22. 23. & cum *Meth*. in vltima 5. 22. 23. fe. *Ber*. quo referendi etiam, qui loco eius habent *Merca*, 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. At *milra* per *Merca* 1. 3. 24. v. 6. נס *Nun*, cum *Dag*. 8. 15. 23. מפני per *Tiphcha rον*. magis commode 2. sic fe. 5. v. 12. אתה sic per *Mun*. 3. 5. 22. Ceteri per *Tiphcha ant*. minus apte, præter 1. 2. qui sic אתה אלהים satis bene. v. 14. באלהים per *Tiphcha ant*. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Pf. LXI, v. 1. למנצח sine *Psik* 1. 3. 5. 11. 21. Cf. similes accentus Pf. 69, 1. v. 4. מחסה per *Chatephpat*. 1. 2. 3. 6. 9. sic fu. 5. v. 5. אחסה per *Schua simpl*. 2. sec. *M. I.* sed contra *Maf*. quam ex ipso *M. I.* & pluribus libris ad Pf. 57, 2. laudauimus. סלה *Samech* cum *Dag*. 8. 15. v. 7. תוסף *defect*. poscit *Maf. impr*. ad Ex. 11, 6. sed nullo codd. nostrorum suffragante. v. 9. כן *Psik* omittunt 1. 2. 3. 5. 7. 8. 12. 14. 16. לעד per *Kam*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. sic fu. 5. Pf. LXII, v. 1. ידותון per *Rbhiageresch*. 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. sic fe. *Ber*. & fu. 5. Vid. not. Pf. 4, 1.

3 2 לְדָוִד׃ אַךְ אֶל־אֱלֹהִים דּוּמִיָּה נַפְשִׁי מִמֶּנּוּ יְשׁוּעָתִי׃ אַךְ־
4 הוּא צוּרִי וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי (b) לֹא־אֶמּוֹט רַבָּה׃ עַד־אָנָה ׀
תְּהוֹתְתוּ עַל־אִישׁ תְּרָצְּחוּ כֻלְּכֶם כְּקִיר נָטוּי גָּדֵר
ה הַדְּחוּיָה׃ אַךְ מִשְּׂאֵתוֹ ׀ יָעֲצוּ לְהַדִּיחַ יִרְצוּ כָזָב בְּפִיו יְבָרֵכוּ
6 וּבְקִרְבָּם יְקַלְלוּ־סֶלָה׃ אַךְ לֵאלֹהִים דּוֹמִּי נַפְשִׁי כִּי־מִמֶּנּוּ
8 7 תִּקְוָתִי׃ אַךְ־הוּא צוּרִי וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא אֶמּוֹט׃ עַל־
9 אֱלֹהִים יִשְׁעִי וּכְבוֹדִי צוּר־עֻזִּי מַחְסִי בֵּאלֹהִים׃ בִּטְחוּ בוֹ
בְכָל־עֵת ׀ עָם שִׁפְכוּ־לְפָנָיו לְבַבְכֶם אֱלֹהִים מַחֲסֶה־לָּנוּ
י סֶלָה׃ אַךְ ׀ הֶבֶל בְּנֵי־אָדָם כָּזָב בְּנֵי־אִישׁ בְּמֹאזְנַיִם לַעֲלוֹת
11 הֵמָּה מֵהֶבֶל יָחַד׃ אַל־תִּבְטְחוּ בְעֹשֶׁק וּבְגָזֵל אַל־תֶּהְבָּלוּ
12 חַיִל ׀ כִּי־יָנוּב אַל־תָּשִׁיתוּ לֵב׃ אַחַת ׀ דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם־
13 זוּ שָׁמָעְתִּי כִּי עֹז לֵאלֹהִים׃ וּלְךָ־אֲדֹנָי חָסֶד כִּי־אַתָּה ׀
(g) א תְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ׃ סג מִזְמוֹר לְדָוִד Psal. LXIII.
2 בִּהְיוֹתוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה (h)׃ אֱלֹהִים ׀ אֵלִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָּ
צָמְאָה לְךָ ׀ נַפְשִׁי כָּמַהּ לְךָ בְשָׂרִי בְּאֶרֶץ־צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי־
4 3 מָיִם׃ כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִךָ לִרְאוֹת עֻזְּךָ וּכְבוֹדֶךָ׃ כִּי־טוֹב
ה חַסְדְּךָ מֵחַיִּים שְׂפָתַי יְשַׁבְּחוּנְךָ׃ כֵּן אֲבָרֶכְךָ בְחַיָּי בְּשִׁמְךָ
6 אֶשָּׂא כַפָּי׃ כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי וְשִׂפְתֵי רְנָנוֹת
7 יְהַלֶּל־פִּי׃ אִם־זְכַרְתִּיךָ עַל־יְצוּעָי בְּאַשְׁמֻרוֹת אֶהְגֶּה־בָּךְ׃
9 8 כִּי־הָיִיתָ עֶזְרָתָה לִּי וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ אֲרַנֵּן׃ דָּבְקָה נַפְשִׁי
י אַחֲרֶיךָ בִּי תָּמְכָה יְמִינֶךָ׃ וְהֵמָּה לְשׁוֹאָה יְבַקְשׁוּ נַפְשִׁי
11 יָבֹאוּ בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ׃ יַגִּירֻהוּ עַל־יְדֵי־חָרֶב מְנָת
12 שֻׁעָלִים יִהְיוּ׃ וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים יִתְהַלֵּל כָּל־
הַנִּשְׁבָּע בּוֹ כִּי יִסָּכֵר פִּי דוֹבְרֵי־שָׁקֶר׃ סד
2 א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ שְׁמַע־אֱלֹהִים קוֹלִי בְשִׂיחִי מִפַּחַד Psal. LXIV.
3 אוֹיֵב תִּצֹּר חַיָּי׃ תַּסְתִּירֵנִי מִסּוֹד מְרֵעִים מֵרִגְשַׁת פֹּעֲלֵי
4 אָוֶן׃ אֲשֶׁר שָׁנְנוּ כַחֶרֶב לְשׁוֹנָם דָּרְכוּ חִצָּם דָּבָר מָר׃
6 ה לִירוֹת בַּמִּסְתָּרִים תָּם פִּתְאֹם יֹרֻהוּ וְלֹא יִירָאוּ׃ יְחַזְּקוּ־
לָמוֹ

a) *Dauidis*, pf. 3, 1. Qui hic *hortatur* ad patientiam fub hoftium perfecutione v. 2-6. II. *promittit* diuinam liberationem v. 3. 7. 8. & III. ad confidentiam, non in hominibus, fed in Deo feruatore, cohortatur v. 9-13.
v. 4. b) *Garrietis contra virum* pium & innocentem.
v. 5. c) *Tamen*, imbecillitatis fuæ & proximæ ruinæ v. 4. immemores, *e dignitate fua moliuntur deiicere* eum, virum pium v. 4. d) eumque in finem *mendacio libenter vtuntur.*
v. 10. e) *In bilance ad adfcendendum.* f) *ipfi* funt *præ vanitate pariter* procliues.
PS. LXIII, v. 1. g) Dauid exul in defertis v. 1. I. ardentisfimum fuum *defiderium*, propius in fanctuario videndi Deum, exponit v. 2. 3. II. *Deo* tamen Seruatori *fe firmiter adhærere*, teftatur v. 4-9. & III. impiis interitum, fibi autem & piis falutem promittit v. 10-12.
v. 2. h) *Defiderio tui languet.*
v. 11. i) *Fluere facient*, f. tradent *eum*, quemque hoftium meorum, *in manus gladii*, h. e. gladio peribunt. k) portio & esca *vulpium fient.*
PS. LXIV, v. 1. l) Preces habet *Dauidis*, omniumque piorum, contra hoftes & perfecutores: quorum I. *violentiam* & proteruiam defcribit v. 2-7. fed II. iuftam Dei vindictam, & exitum impiis infelicem, Deo autem gloriofum, & piis lætum, prædicit v. 8-11.
v. 4. m) *verbum* fcil. *amarum*; fermones virulentos & noxios.
v. 6. n) *Firmant* f. firmiter proponunt fibi.

v. 4. תְּרַצְּחוּ per *Pat.* 1. 2. 3. 5. & in marg. 6. 9. quæ eft lectio *B. Napht.* Porro *Tfade* fine *Dag.* 1. 6. 7. 9. 10. 11. 12. 14. 20. 21. 22. v. 6. כי per *Merca* 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. v. 9. שפכו לפניו ita 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 11. חיל per feruum *Mun.* 1. 2. & quidem cum *Pfik* emphatico fimul 6. 9. 10. 12. 13. 14. 20. Sec. noftram lectionem *Atnach* hab. minoris fui *Tiphcha* fubdiftinctiuum minorem, vt Pf. 14, 15. Pf. 53, 4. v. 12. שתים זו ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. כי per *Makk.* 1. 2. 3. v. 13. ולך אדני ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. אתה תשלם Sic 2. כמעשהו cum *Gaiah* 7. 8. 15. 22. & *B. Afcher.* Pf. LXIII, v. 4. שפתי per *Rbhiagerefch* 1. 2. 6. 9. 10, 13. 14. 20. eadem anomalia, qua noftri v. 3. v. 5. כן per *Mun.* 3. At per *Makk.* fequ. *Merca* 1. v. 8. כי היית ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 11. מנת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra *M. I.* v. 12. והמלך cum *Gaiah B. Afcher.* Pf. LXIV, v. 1. למנצח per *Rbhiageresch* 2. fic fe. *Ber.* præter *Maf. impr.* ad Pf. 40, 1. & 70, 1. cf. not. ad Pf. 4, 1. v. 2. שמע אלהים ita 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. parum commode. v. 4. אשר per *Makk.* 1. 2. v. 6. יחזקו per *Mahp.* 1.

לָמוֹ דְּבַר רָע יְסַפְּרוּ לִטְמוֹן מוֹקְשִׁים אָמְרוּ מִי יִרְאֶה־
לָּמוֹ׃ יַחְפְּשׂוּ־עוֹלֹת תַּמְנוּ חֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ וְקֶרֶב אִישׁ וְלֵב 7
עָמֹק׃ וַיֹּרֵם אֱלֹהִים חֵץ פִּתְאוֹם הָיוּ מַכּוֹתָם׃ וַיַּכְשִׁילֻהוּ 8 9
עָלֵימוֹ לְשׁוֹנָם יִתְנֹדְדוּ כָּל־רֹאֵה בָם׃ וַיִּירְאוּ כָּל־אָדָם 10
וַיַּגִּידוּ פֹּעַל אֱלֹהִים וּמַעֲשֵׂהוּ הִשְׂכִּילוּ׃ יִשְׂמַח צַדִּיק 11
בַּיהוָה וְחָסָה בוֹ וְיִתְהַלְלוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃ סה לַמְנַצֵּחַ א Psal. LXV.
מִזְמוֹר לְדָוִד שִׁיר׃ לְךָ דוּמִיָּה תְהִלָּה אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן וּלְךָ 2
יְשֻׁלַּם־נֶדֶר׃ שֹׁמֵעַ תְּפִלָּה עָדֶיךָ כָּל־בָּשָׂר יָבֹאוּ׃ דִּבְרֵי 3 4
עֲוֹנֹת גָּבְרוּ מֶנִּי פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם׃ אַשְׁרֵי תִּבְחַר ה
וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ נִשְׂבְּעָה בְּטוּב בֵּיתֶךָ קְדֹשׁ הֵיכָלֶךָ׃
נוֹרָאוֹת בְּצֶדֶק תַּעֲנֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ מִבְטָח כָּל־קַצְוֵי־אֶרֶץ 6
וְיָם רְחֹקִים׃ מֵכִין הָרִים בְּכֹחוֹ נֶאְזָר בִּגְבוּרָה׃ מַשְׁבִּיחַ 7 8
שְׁאוֹן יַמִּים שְׁאוֹן גַּלֵּיהֶם וַהֲמוֹן לְאֻמִּים׃ וַיִּירְאוּ יֹשְׁבֵי 9
קְצָוֹת מֵאוֹתֹתֶיךָ מוֹצָאֵי בֹקֶר וָעֶרֶב תַּרְנִין׃ פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ 10
וַתְּשֹׁקְקֶהָ רַבַּת תַּעְשְׁרֶנָּה פֶּלֶג אֱלֹהִים מָלֵא מָיִם תָּכִין
דְּגָנָם כִּי־כֵן תְּכִינֶהָ׃ תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶהָ בִּרְבִיבִים 11
תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ׃ עִטַּרְתָּ שְׁנַת טוֹבָתֶךָ וּמַעְגָּלֶיךָ 12
יִרְעֲפוּן דָּשֶׁן׃ יִרְעֲפוּ נְאוֹת מִדְבָּר וְגִיל גְּבָעוֹת תַּחְגֹּרְנָה׃ 13
לָבְשׁוּ כָרִים הַצֹּאן וַעֲמָקִים יַעַטְפוּ־בָר יִתְרוֹעֲעוּ אַף־יָשִׁירוּ׃ 14
סו לַמְנַצֵּחַ שִׁיר מִזְמוֹר הָרִיעוּ לֵאלֹהִים כָּל־הָאָרֶץ׃ זַמְּרוּ א 2 Psal. LXVI.
כְבוֹד־שְׁמוֹ שִׂימוּ כָבוֹד תְּהִלָּתוֹ׃ אִמְרוּ לֵאלֹהִים מַה־ 3
נּוֹרָא מַעֲשֶׂיךָ בְּרֹב עֻזְּךָ יְכַחֲשׁוּ לְךָ אֹיְבֶיךָ׃ כָּל־הָאָרֶץ 4
יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ וִיזַמְּרוּ־לָךְ יְזַמְּרוּ שִׁמְךָ סֶלָה׃ לְכוּ וּרְאוּ ה
מִפְעֲלוֹת אֱלֹהִים נוֹרָא עֲלִילָה עַל־בְּנֵי אָדָם׃ הָפַךְ יָם 6
לְיַבָּשָׁה בַּנָּהָר יַעַבְרוּ בְרָגֶל שָׁם נִשְׂמְחָה־בּוֹ׃ מֹשֵׁל 7
בִּגְבוּרָתוֹ עוֹלָם עֵינָיו בַּגּוֹיִם תִּצְפֶּינָה הַסּוֹרְרִים אַל־יָרִימוּ ירומו קרי
לָמוֹ סֶלָה׃ בָּרְכוּ עַמִּים אֱלֹהֵינוּ וְהַשְׁמִיעוּ קוֹל תְּהִלָּתוֹ׃ 8
הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ׃ כִּי־בְחַנְתָּנוּ 9
אֱלֹהִים

v. 7. *a) Soliciте exquirunt* scelera & *iniquitates*, vt Ps. 58. 3. *b) consumti sumus* & periimus, ex mente impiorum. *c) scrutinium est consummatum. d) idque intimum s. animus est cuiusque* hostium. *e) & cor* s. consilium eorum *profundum est*, vt vitari satis non possit.

v. 8. *f) Verum iaculabitur* & feriet *ipsos Deus*, vt semper facere consueuit. *g) vt sagitta ex improuiso irruente. h) fiunt plagæ eorum.*

v. 9. *i) immo corruere fecerunt & facient eum*, quemque hostium. *k)* mutuo *super semet ipsos. l)* maledicæ *linguæ* s. lingua cuiusque *eorum. m) & in fugam se dabunt.*

PS. LXV, v. 1. *n) De gloria regni Christi, eiusque spirituali benedictione.* I. Deo & gratiæ Iesu Christi omnia in solidum deberi, profitetur v. 2-4. II. Beatum prædicat, qui tanti regis gratia ac propiore admissione gaudet v. 5-9. & III. Ecclesiæ sub anno gratia s. N. T. vberrimam spiritualium bonorum messem pollicetur v. 10-14.

v. 10. *o) & abunde irriguam reddis eam.*

PS. LXVI, v. 1. *p)* Vaticinatur *de regno Christi ad gentes etiam per vocem euangelii proferendo.* Vnde I. omnes gentes ad Dei laudem prouocat, idque futurum prænunciat, v. 1-4. II. Spem illam suam ex præteritis confirmat v. 5-7. III. Excitationem repetit, & gratam in Deum mentem suo exemplo ostendit, v. 8. 15. IV. Omnes pios per suam experientiam instruit, & doxologia concludit, v. 16-20.

---

v. 8. בפתאום sic *plene* 3. 5. 22. & in marg. 6. 9. sic fe. 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* מכותם *def.* 1. 2. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* v. 9. ראה *Aleph* per *Seg.* 23. regularius quidem, sed contra *Mas.* v. 10. Pro וייראו habent ויראו & *viderunt* vel *videbunt* 1. 6. 9. 10. 20. & 3. sed hic per *Schua* sub *Vau.* פעל אלהים ita 2. 3. 5. 10. 13. 20. item 6. 9. sed hi vna cum *Rbhiagerefch.* Per solum *Rbhiagerefch* præcedente *Merca* fe. *Ber.* Reliqui per *Rbhia simplex.* v. 11. ויתהללו cum *Dag.* 6. 9. 10. 13. 20. 21. 23. at per *Chatephpat.* 22. Ps. LXV, v. 1. מזמור per *Rbhiagerefch* solus *Ber.* v. 2. דומיה sic *plene* 1. 2. sec. *Mas. impr.* ad Ps. 62, 2. Ceteri *defect.* per *Kibbuts.* תהלה cum *Psik* 2. 5. 6. 9--18. 20. 22. 23. 24. & *Ber.* contra *Mas. Erff.* Cf. not. Ps. 13, 3. v. 9. וייראו *Psik* omittunt 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. sic fu. *Ber.* At sine *Mahp.* 1. 3. 15. 21. מוצאי per *Metheg* loco *Merca* 3. 7. 8. At per solum, *Mahp. milel.* 15. Cum nostris cf. similem consecutionem ac geminationem Ps. 67. 2. Ps. 68, 11. 21. 36. v. 10. הארץ cum *Psik* 1. 2. 5. 12. 14. 24. & *Ber.* Reliqui omittunt. ותשקקה ita cum *Mahp.* quem h. l. requirit analogia, 17. 18. 21. 22. At per *Ierach* loco *Mahp.* plures. v. 11. תמגגנה *defect.* 1. 3. 7. 8. 15. 22. 24. sic fe. 2. sec. *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* ad Nah. 1. 5. v. 14. לבשו per *Mahp.* 3. 6. 9. 10. 13. 16. 20. At per *Mun. superius* 2. 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. Ps. LXVI, v. 3. יכחשו־לך sic recte 1. 21. item 2. 3. 5. 6. 9. 12--15. 20. 21. 22. 23. sed hi perperam *Mun.* pro *Merca.* Reliqui יכחשו לך irregulariter. v. 8. עמים sine *Psik* 12. 15. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. At ברכו עמים 6. 9. 13. 14. Posterius *Mun.* habet etiam 2. 3. 5. & *Ber.*

11 אֱלֹהִים צְרַפְתָּנוּ כִּצְרָף־כָּסֶף׃ הֲבֵאתָנוּ בַמְּצוּדָה שַׂמְתָּ
12 מוּעָקָה בְמָתְנֵינוּ׃ הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ בָּאנוּ בָאֵשׁ
13 וּבַמַּיִם וַתּוֹצִיאֵנוּ לָרְוָיָה׃ אָבוֹא בֵיתְךָ בְעוֹלוֹת אֲשַׁלֵּם לְךָ
14 נְדָרָי׃ אֲשֶׁר־פָּצוּ שְׂפָתָי וְדִבֶּר־פִּי בַּצַּר־לִי׃ עֹלוֹת
טו מֵחִים אַעֲלֶה־לָּךְ עִם־קְטֹרֶת אֵילִים אֶעֱשֶׂה בָקָר עִם־
16 עַתּוּדִים סֶלָה׃ לְכוּ־שִׁמְעוּ וַאֲסַפְּרָה כָּל־יִרְאֵי אֱלֹהִים
17 אֲשֶׁר עָשָׂה לְנַפְשִׁי׃ אֵלָיו פִּי־קָרָאתִי וְרוֹמַם תַּחַת
18 לְשׁוֹנִי׃ אָוֶן אִם־רָאִיתִי בְלִבִּי לֹא יִשְׁמַע אֲדֹנָי׃ אָכֵן
19 כ שָׁמַע אֱלֹהִים הִקְשִׁיב בְּקוֹל תְּפִלָּתִי׃ בָּרוּךְ אֱלֹהִים
אֲשֶׁר לֹא־הֵסִיר תְּפִלָּתִי וְחַסְדּוֹ מֵאִתִּי׃ סז

א 2 לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר׃ אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ Psal. LXVII.
3 וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה׃ לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ
4 בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ׃ יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים
ה כֻּלָּם׃ יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר
6 וּלְאֻמִּים ׀ בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה׃ יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים
7 יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם׃ אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים
8 אֱלֹהֵינוּ׃ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ׃

א 2 לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר שִׁיר׃ סח יָקוּם Psal. LXVIII.
3 אֱלֹהִים יָפוּצוּ אוֹיְבָיו וְיָנוּסוּ מְשַׂנְאָיו מִפָּנָיו׃ כְּהִנְדֹּף
עָשָׁן תִּנְדֹּף כְּהִמֵּס דּוֹנַג מִפְּנֵי־אֵשׁ יֹאבְדוּ רְשָׁעִים מִפְּנֵי
4 אֱלֹהִים׃ וְצַדִּיקִים יִשְׂמְחוּ יַעַלְצוּ לִפְנֵי אֱלֹהִים וְיָשִׂישׂוּ
ה בְשִׂמְחָה׃ שִׁירוּ ׀ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב
6 בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו׃ אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן
7 אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ׃ אֱלֹהִים ׀ מוֹשִׁיב יְחִידִים ׀
בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת אַךְ סוֹרְרִים שָׁכְנוּ
8 צְחִיחָה׃ אֱלֹהִים בְּצֵאתְךָ לִפְנֵי עַמֶּךָ בְּצַעְדְּךָ בִישִׁימוֹן
9 סֶלָה׃ אֶרֶץ רָעָשָׁה ׀ אַף־שָׁמַיִם נָטְפוּ מִפְּנֵי אֱלֹהִים זֶה
י סִינַי מִפְּנֵי אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף
אֱלֹהִים

v. 11. *a) In rete* f. *laqueum.* *b) onus premens* & molestissimum.
v. 12. *c) imposuisti* vehendum. *d) ad abundantiam* l. vberrimam desiderii expletionem.
v. 17. *e) & exaltatus* quoque est *sub lingua mea*, in pectore & animo.
PS. LXVII, v. 1. *f)* Hab. 3, 19. *g)* Pf. 4, 1. *h)* Pf. 30, 1. Habentur hic I. *Preces Eccl. fiæ V. T.* pro maturando Messiæ aduentu, eiusque benedictione v. 2. II. *Rationes* f. caussæ *precum*, ad Deum mouendum, v. 3-6. III. precum repetitio v. 7. 8.
v. 2. *i)* Schmid. *miserebitur.* Vulg. *misereatur nostri.*
PS. LXVIII, v. 1. *k) Carmen propheticum de CHRISTO*, eiusque in cælum exaltati victoria & regno. I. exponitur *aduentus* eius certitudo v. 2-7. II. *præsentis* in carne *doctrina* f. euangelium v. 8-17. III. in cælum abeuntis *triumphus* v. 18. 19. IV. *regnantis imperium* v. 20-36.
v. 2. *l)* S. *Exsurget.* Vulg. *Exsurgat* &c. Num. 20, 35.
v. 3. *m) Sicut dispellitur.* *n) ficut dissoluitur cera.*
v. 5. *o) viam sternite ei*, qui vehitur *per deserta* mundi. *p) (in) Iah* est *nomen eius.*
v. 7. *q) in rectitudinibus*, rectis viis ac modis.
v. 10. *r) Nunc vero pluuiam* (donorum Spiritus S.) *liberalitatum* f. liberalissimam *stillare facies.*

v. 12. ובמים sic per *Pat.* 1. 2. 7. 8. 15. 24. & fe. 5. sec. *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* Deut. 8, 7. & *Ind.* ^ *Baſ.* f. 61. d. Alii per *Kam.* v. 15. מֵחים sic *plene* 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Maſ.* *impr.* Alii *defect.* Ceterum *Pſik* addunt 6. 9. 10. 13. 14. 20. & sic fu. 5. At מחים ׀ אעלה־לך 1. 2. אעשה בקר עם־עתודים sic 1. 2. v. 18. ישמע cum *Pſik* emphat. 3. sec. *Ind. Baſ.* f. 61. b. v. 20. אשר per *Makk.* 1. 2. At אשר לא־הסיר ita 5. 7. 8. 11. 15. 16. Similem huius consecutionis confusionem vid. in Varr. lect. Pf. 18, 1. Pf. 31, 22. תפלתי וחסדו Sic 1. 2. 14. Pf. LXVII, 1. בנגינת per *Rbhiagereſch* 1. 2. sic fe. *Ber.* & fu. 5. Vid. not. Pf. 4, 1. v. 2. יאר per solum *Merca* 22. De geminatione accentuum vid. not. ad Pf. 65, 9. v. 4. יודוך עמים ׀ Ita in ditione Atnachi 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. Cf. v. 6. v. 5. ולאמים sine *Pſik* 1. & sic fe. 5. contra *Maſ.* 3. v. 6. יודוך עמים ׀ sic in ditione *Atnachi* 2. 14. & (quanquam sine *Pſik*) 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. Sed *Pſik* requirit *Ind. Baſ.* f. 61. b. Pf. LXVIII, v. 1. לדוד Per *Rbhiagereſch* 7. 8. 15. 17. 18. 22. 23. & *Ber.* Vid. not. Pf. 4, 1. v. 4. לפני אלהים Ita 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. At per *Rbhiagereſch.* 16. sic fe. 24. & *Ber.* Reliqui per *Rbhia ſimplex* vicarium pro *gereſchato.* v. 5. בערבות Sic per *Atnach* 6. 9. 10. 13. 14. 17. 18. 20. 23. qui proin loco minoris sui *Tiphcha* habet eius subdistinctiuum maiorem *Paſcr.* cf. Pf. 45, 8. At per *Tiphcha ant.* 5. 7. 8. 11. 22. 24. Per *Atnach* vero & *Tiphcha* simul 3. 12. 15. 16. 21. Denique לרכב בערבות 2. & בערבות ביה־שמו 1. v. 9. סיני sic per *Pat.* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. sec. *Maſ.* 1. 2. *as Erff.* & *Ind. Baſ.* f. 61. d. ^ Alii per *Kamets.*

אֱלֹהִים נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה אַתָּה כוֹנַנְתָּהּ׃ חַיָּתְךָ יָשְׁבוּ־בָהּ יא
תָּכִין בְּטוֹבָתְךָ לֶעָנִי אֱלֹהִים׃ אֲדֹנָי יִתֶּן־אֹמֶר הַמְבַשְּׂרוֹת 12
צָבָא רָב׃ מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן וּנְוַת־בַּיִת תְּחַלֵּק 13
שָׁלָל׃ אִם־תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפַתָּיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה 14
בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ׃ בְּפָרֵשׂ שַׁדַּי מְלָכִים טו (סגול באתנח)
בָּהּ תַּשְׁלֵג בְּצַלְמוֹן׃ הַר־אֱלֹהִים הַר־בָּשָׁן הַר גַּבְנֻנִּים 16
הַר־בָּשָׁן׃ לָמָּה ׀ תְּרַצְּדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים הָהָר חָמַד 17
אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ אַף־יְהוָה יִשְׁכֹּן לָנֶצַח׃ רֶכֶב אֱלֹהִים 18
רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן אֲדֹנָי בָם סִינַי בַּקֹּדֶשׁ׃ עָלִיתָ 19 (רפה אחר מפיק)
לַמָּרוֹם ׀ שָׁבִיתָ שֶּׁבִי לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם וְאַף סוֹרְרִים
לִשְׁכֹּן ׀ יָהּ אֱלֹהִים׃ בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם ׀ יוֹם יַעֲמָס־לָנוּ הָאֵל כ
יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה׃ הָאֵל ׀ לָנוּ אֵל לְמוֹשָׁעוֹת וְלֵיהוִה אֲדֹנָי 21
לַמָּוֶת תּוֹצָאוֹת׃ אַךְ־אֱלֹהִים יִמְחַץ רֹאשׁ אֹיְבָיו קָדְקֹד 22
שֵׂעָר מִתְהַלֵּךְ בַּאֲשָׁמָיו׃ אָמַר אֲדֹנָי מִבָּשָׁן אָשִׁיב אָשִׁיב 23
מִמְּצֻלוֹת יָם׃ לְמַעַן ׀ תִּמְחַץ רַגְלְךָ בְּדָם לְשׁוֹן כְּלָבֶיךָ 24
מֵאֹיְבִים מִנֵּהוּ׃ רָאוּ הֲלִיכוֹתֶיךָ אֱלֹהִים הֲלִיכוֹת אֵלִי כה
מַלְכִּי בַקֹּדֶשׁ׃ קִדְּמוּ שָׁרִים אַחַר נֹגְנִים בְּתוֹךְ עֲלָמוֹת 26
תּוֹפֵפוֹת׃ בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים אֲדֹנָי מִמְּקוֹר 27
יִשְׂרָאֵל׃ שָׁם בִּנְיָמִן ׀ צָעִיר רֹדֵם שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם שָׂרֵי 28
זְבֻלוּן שָׂרֵי נַפְתָּלִי׃ צִוָּה אֱלֹהֶיךָ עֻזֶּךָ עוּזָּה אֱלֹהִים זוּ 29 (דגש אחר שורק)
פָּעַלְתָּ לָּנוּ׃ מֵהֵיכָלֶךָ עַל־יְרוּשָׁלִָם לְךָ יוֹבִילוּ מְלָכִים שָׁי׃ ל
גְּעַר חַיַּת קָנֶה עֲדַת אַבִּירִים ׀ בְּעֶגְלֵי עַמִּים מִתְרַפֵּס 31
בְּרַצֵּי־כָסֶף בִּזַּר עַמִּים קְרָבוֹת יֶחְפָּצוּ׃ יֶאֱתָיוּ חַשְׁמַנִּים 32
מִנִּי מִצְרָיִם כּוּשׁ תָּרִיץ יָדָיו לֵאלֹהִים׃ מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ 33
שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ אֲדֹנָי סֶלָה׃ לָרֹכֵב בִּשְׁמֵי שְׁמֵי־קֶדֶם 34
הֵן יִתֵּן בְּקוֹלוֹ קוֹל עֹז׃ תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל־יִשְׂרָאֵל לה
גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים׃ נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל 36
יִשְׂרָאֵל הוּא נֹתֵן ׀ עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים׃

למנצח

v. 10. a) *ad hereditatem tuam* quod attinet, *eamque fessam* ac laborantem. b) *tu reparasti* & confirmasti *eam*. v. 11. c) *Animantia tua*, vel *caterua viuentium*. d) *parabis* enim eam, hered. tuam v. 10. v. 12. e) *bonas nuntias* dabit numero & *exercitu magno*. v. 13. f) *Diffugient*. g) *at habitatrix domus*. v. 14. h) *Si iaceatis* etiam *inter repagula*. i) *alæ columbæ* velut *obductæ* erunt argento. v. 15. k) *Quum dispergit omnipotens reges in ea* s. *per eam*, hereditatem suam v. 11. l) *ipsa vt nix albescit in Tsalmone* monte, vel *in tenebris* & obscuritate. v. 16. m) *Mons collium*. v. 17. n) *Cur insidiamini*, o montes & *colles?* v. 18. o) *millia iterationis*, h. e. millia in se ducta siue *millies millia*. v. 23. p) *a Baschane* meos *reducam*, immo reducam eos *ex profundo maris*. Cf. Exod. 14, 10. seqq. Num. 21, 34. v. 24. q) *Vt confringat pes tuus in sanguine linguam canum tuorum*, in sanguine *ex hostibus* scil. effuso, *ex vnoquoque eorum*. v. 25. r) *Viderunt*, imperson. *Visi sunt* incessus tui. v. 28. s) velut princeps & *præfectus eorum*. t) & *cœtus eorum*. v. 31. u) *Prosternentem se*. x) *pro frustis* argenti. v. 32. y) Venient *magnates* ex Aegypto. v. 34. z) *Qui* velut rector huius vniuersi, *vehitur in cælis cælorum antiquitatis*, h. e. supremis & altissimis, & quos ipse ab *initio rerum* condidit cum Patre & Spiritu S.

---

v. 10. כוננתה sic *milel* per *Kam.* & *He raphatum* 1. 3. sic fu. 5. & sic in marg. 6. 9. contra *Maſ.* a. & *Erff.* v. 11. תכין Cf. ſimiles accentus Pſ. 65, 9. At תכין בטובתך לעני ita 2. 14. & 3. item fere. v. 5. שדי cum *Pſik* plerique : ſine eo 1. 3. 5. ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* Vide not. ad Pſ. 13, 3. בה per *Rbhia-geresch* ſolus *Ber.* ſic fu. 5. ſed *Rbhia* poſcit *Maſ. Erff.* Vid. not. Pſ. 4, 1. v. 18. רכב per *Mun. ſup.* 3. At 1. per *Merca*, reſpectiue ad *Mercamahp.* quem in ſeq. רבתים habet. Per *Pſikmahp.* 14. רבתים per *Tiphcha ant.* 5. & 24. ſatis bene. Per vicarium vero *Mun.* 3. 7. 8. & *Ber.* Reliqui per *Mercamahp.* v. 20. לכן per *Rbhiageresch* 6. 9. 12. 13. 14. 23. & 24. Per *Atnach* 2. Reliqui per *Rbhia ſimplex* ceu locum tenens *Gereſchati*, vt ſæpe. Vid. not. pſ. 4, 1. ישועתנו ſic per vicarium *Mun. ſuperius*, præuio *Mahp.* cum conſeruo, 2. 5. 6. 9. 10. 13. 16. 21. 22. 24. Alii per *Merca*, contra analogiam. Cf. ſimilem pene conſecutionem Pſ. 109, 16. & Prou. 8, 13. v. 21. האל *Mun.* pro *Merca* habent 24. & *Ber.* irregularius, quia in vltimam ſeruus ſyllabam incidit : cf. tamen Pſ. 24, 10. & not. pſ. 31, 20. Porro *Pſik* omittunt 1. 2. 6 -- 13. 15. 16. 20 - 23. contra *Maſ.* 3. & *Ind. Baſ.* f. 61. b. Denique per *Mahp. milra*, omiſſo *Merca*, 1. 2. 3. 14. ſic fu. 5. & quidem cum *Sarka* conſeruo 1. 2. v. 24. מאויבים *plene* 1. ſic fu. 2. ſec. *Maſ. impr. fin.* f. 5. col. 6. ſed contra *Maſ.* 2. h. l. מנהו per *Segol* 1. 2. ſec. *M. I.* anomalice. v. 27. במקהלות cum *Gaiah* 1. 2. 3. 5. 6. 9. ſec. *M. I.* v. 30. לך recte per *Mahp.* 2. 3. 5. - 16. 20. 21. 22. 24. Ceteri per *Mun.* v. 31. גער per *Mahp.* regulariter 2. v. 36. ממקדשיך ſingulariter ſine Iod 2. 3. 5. contra *Maſ.* 1. *impr.* & *Erff.*

א סט לַמְנַצֵּחַ עַל־שׁוֹשַׁנִּים לְדָוִד׃ הוֹשִׁיעֵנִי Psal. LXIX.
2 3 אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד־נָפֶשׁ׃ טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה
וְאֵין מָעֳמָד בָּאתִי בְמַעֲמַקֵּי־מַיִם וְשִׁבֹּלֶת שְׁטָפָתְנִי׃
4 יָגַעְתִּי בְקָרְאִי נִחַר גְּרוֹנִי כָּלוּ עֵינַי מְיַחֵל לֵאלֹהָי׃ רַבּוּ
ה מִשַּׂעֲרוֹת רֹאשִׁי שֹׂנְאַי חִנָּם עָצְמוּ מַצְמִיתַי אֹיְבַי שֶׁקֶר סגול באתנח
6 אֲשֶׁר לֹא־גָזַלְתִּי אָז אָשִׁיב׃ אֱלֹהִים אַתָּה יָדַעְתָּ לְאִוַּלְתִּי
7 וְאַשְׁמוֹתַי מִמְּךָ לֹא־נִכְחָדוּ׃ אַל־יֵבֹשׁוּ בִי ׀ קֹוֶיךָ אֲדֹנָי
יֱהוִה צְבָאוֹת אַל־יִכָּלְמוּ בִי מְבַקְשֶׁיךָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
8 כִּי־עָלֶיךָ נָשָׂאתִי חֶרְפָּה כִּסְּתָה כְלִמָּה פָנָי׃ מוּזָר הָיִיתִי
9 י לְאֶחָי וְנָכְרִי לִבְנֵי אִמִּי׃ כִּי־קִנְאַת בֵּיתְךָ אֲכָלָתְנִי
11 וְחֶרְפּוֹת חוֹרְפֶיךָ נָפְלוּ עָלָי׃ וָאֶבְכֶּה בַצּוֹם נַפְשִׁי וַתְּהִי
12 לַחֲרָפוֹת לִי׃ וָאֶתְּנָה לְבוּשִׁי שָׂק וָאֱהִי לָהֶם לְמָשָׁל׃
13 יָשִׂיחוּ בִי יֹשְׁבֵי שָׁעַר וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר׃ וַאֲנִי תְפִלָּתִי
14 לְךָ ׀ יְהוָה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת
טו יִשְׁעֶךָ׃ הַצִּילֵנִי מִטִּיט וְאַל־אֶטְבָּעָה אִנָּצְלָה מִשֹּׂנְאַי
16 וּמִמַּעֲמַקֵּי־מָיִם׃ אַל־תִּשְׁטְפֵנִי ׀ שִׁבֹּלֶת מַיִם וְאַל־
17 תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וְאַל־תֶּאְטַר־עָלַי בְּאֵר פִּיהָ׃ עֲנֵנִי יְהוָה
18 כִּי־טוֹב חַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ פְּנֵה אֵלָי׃ וְאַל־תַּסְתֵּר
19 פָּנֶיךָ מֵעַבְדֶּךָ כִּי־צַר־לִי מַהֵר עֲנֵנִי׃ קָרְבָה אֶל־נַפְשִׁי
כ גְאָלָהּ לְמַעַן אֹיְבַי פְּדֵנִי׃ אַתָּה יָדַעְתָּ חֶרְפָּתִי וּבָשְׁתִּי
21 וּכְלִמָּתִי נֶגְדְּךָ כָּל־צוֹרְרָי׃ חֶרְפָּה ׀ שָׁבְרָה לִבִּי וָאָנוּשָׁה
22 וָאֲקַוֶּה לָנוּד וָאַיִן וְלַמְנַחֲמִים וְלֹא מָצָאתִי׃ וַיִּתְּנוּ בְּבָרוּתִי
23 רֹאשׁ וְלִצְמָאִי יַשְׁקוּנִי חֹמֶץ׃ יְהִי־שֻׁלְחָנָם לִפְנֵיהֶם לְפָח
24 וְלִשְׁלוֹמִים לְמוֹקֵשׁ׃ תֶּחְשַׁכְנָה עֵינֵיהֶם מֵרְאוֹת
כה וּמָתְנֵיהֶם תָּמִיד הַמְעַד׃ שְׁפָךְ־עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ
26 יַשִּׂיגֵם׃ תְּהִי־טִירָתָם נְשַׁמָּה בְּאָהֳלֵיהֶם אַל־יְהִי יֹשֵׁב׃
27 כִּי־אַתָּה אֲשֶׁר־הִכִּיתָ רָדָפוּ וְאֶל־מַכְאוֹב חֲלָלֶיךָ יְסַפֵּרוּ׃
28 תְּנָה־עָוֺן עַל־עֲוֺנָם וְאַל־יָבֹאוּ בְּצִדְקָתֶךָ׃ יִמָּחוּ מִסֵּפֶר

חיים

PS. LXIX, v. 1. a) Ps. 45, 1. b) *Davidis*, Ps. 3, 1. qui prophetice hic *prædicit* CHRISTI *passiones*, *Iudæorum excidium*, & Sionis s. *Ecclesiæ ædificationem*. Suntque obseruandæ I. *preces Christi* patientis pro sui liberatione v. 2-22. II. *petitio vindictæ* de hostibus præfractis v. 23-29. III. *gratiarum actio* tum Christi v. 30-32. tum piorum v. 33. 34. tum huius vniversi, v. 35. cum *confirmata spe Ecclesiæ* sub. N. T. v. 36. 37.

v. 3. c) *Submergor in cœno profundi* maris vel fluminis. d) *immo fluctus* pæne *obruit & demersit me.*

v. 4. e) *adustum* vel *aridum est.*

v. 6. f) *stultitiam meam*: non esse illam propriam, sed eorum, pro quibus satisfacere promisi, v. 5. g) *non occulti* vel *absconditi sunt* a te.

v. 9. h) Hinc *alienus* factus sum.

v. 11. i) *anima mea*, subintell. ב vt v. 5.

v. 16. k) nec *coarctet*, *occludat* super me puteus.

v. 21. l) *& extreme infirmus sum.*

v. 22. m) Quin etiam dederunt *in alimentum meum fel.*

v. 23. n) *Fiat* itaque, quod iustissima talione *fiet.* o) *& retributiones.*

v. 26. p) *Fiat palatium eorum vastatum.*

v. 27. q) *Nam* quem *tu* pro iustitia tua *percussisti*, illi extrema malitia *persequuntur.*

Ps. LXIX, v. 1. למנצח sine *Psik* 3. 5. 7. 8. שֹׁשַׁנִּים *defect.* requirit *Mas. impr.* ad Ps. 45, 1. sed nullo adstipulante codice. v. 3. שטפתני sic omnes nostri ׃ ׀ *Pat.* vero requirit *Mas.* 1. & *Erff.* v. 4. עיני per *Pat.* complures, sec. ׃ *Ind. Bas.* f. 61. d. Alii per *Kam.* מיחל sic per *Chirek*, seq. *Dag.* 3. 5. & in marg. 6. 9. faciliori constructione. v. 7. יבשו Conseruum omittunt 1. 2. 3. 6. 8. 9. 10. 13. 20. 22. v. 8. כי per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 14. עת per *Mun. sup.* 3. regularius quam nostri. Cf. tamen not. ad Ps. 48, 9. At per *Makk.* 1. v. 16. תשטפני sine *Psik* 1. 3. 11. 21. ואל־תאטר cum *Gaiah* 3. 5. & *B. Naphtali.* v. 17. פנה sic per *Mun.* 2. 3. 5. 7. 8. 11. 14. 15. 16. 24. & fe. *Ber.* Reliqui ׃ per *Merca*, contra regulam. v. 18. כי per *Merca* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 22. ויתנו cum adiecto *Psik* 6. 9. 16. 20. 23. contra leges distinctionum, & præter *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 23. ולשלומים cum *Gaiah* 1. 5. sec. *Mas.* 1. v. 24. המעד per *Kam.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 22. sic fu. 5. contra *M. I.* v. 27. ואל מכאוב חלליך sic 3. singulari sensu: *& ad dolorem confossos tuos numerant.* Cf. Esa. 65, 14. v. 28. תנה per *Mun.* B. Ascher. At cum *Gaiah B. Naph.* & nostri plerique.

חַיִּים וְעִם צַדִּיקִים אַל־יִכָּתֵבוּ׃ וַאֲנִי עָנִי וְכוֹאֵב יְשׁוּעָתְךָ ל
אֱלֹהִים תְּשַׂגְּבֵנִי׃ אֲהַלְלָה שֵׁם־אֱלֹהִים בְּשִׁיר וַאֲגַדְּלֶנּוּ 31
בְתוֹדָה׃ וְתִיטַב לַיהוָה מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס׃ 32
רָאוּ עֲנָוִים יִשְׂמָחוּ דֹּרְשֵׁי אֱלֹהִים וִיחִי לְבַבְכֶם׃ כִּי־ 33
שֹׁמֵעַ אֶל־אֶבְיוֹנִים יְהוָה וְאֶת־אֲסִירָיו לֹא בָזָה׃ 34
יְהַלְלוּהוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ יַמִּים וְכָל־רֹמֵשׂ בָּם׃ כִּי לה
אֱלֹהִים יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְיִבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה וְיָשְׁבוּ שָׁם וִירֵשׁוּהָ׃ 36
וְזֶרַע עֲבָדָיו יִנְחָלוּהָ וְאֹהֲבֵי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ־בָהּ׃ 37

Psal. LXX.

ע לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד לְהַזְכִּיר׃ אֱלֹהִים א
2
לְהַצִּילֵנִי יְהוָה לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃ יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ מְבַקְשֵׁי 3
נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי רָעָתִי׃ יָשׁוּבוּ עַל־ 4
עֵקֶב בָּשְׁתָּם הָאֹמְרִים הֶאָח הֶאָח׃ יָשִׂישׂוּ ה
וְיִשְׂמְחוּ בְּךָ כָּל־מְבַקְשֶׁיךָ וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל
אֱלֹהִים אֹהֲבֵי יְשׁוּעָתֶךָ׃ וַאֲנִי עָנִי וְאֶבְיוֹן אֱלֹהִים חוּשָׁה־ 6
לִּי עֶזְרִי וּמְפַלְטִי אַתָּה יְהוָה אַל־תְּאַחַר׃ עא

Psal. LXXI.

בְּךָ־יְהוָה חָסִיתִי אַל־אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם׃ א
בְּצִדְקָתְךָ תַּצִּילֵנִי וּתְפַלְּטֵנִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנִי׃ 2
הֱיֵה לִי לְצוּר מָעוֹן לָבוֹא תָּמִיד צִוִּיתָ לְהוֹשִׁיעֵנִי כִּי־סַלְעִי 3
וּמְצוּדָתִי אָתָּה׃ אֱלֹהַי פַּלְּטֵנִי מִיַּד רָשָׁע מִכַּף מְעַוֵּל 4
וְחוֹמֵץ׃ כִּי־אַתָּה תִקְוָתִי אֲדֹנָי יֱהוִה מִבְטַחִי מִנְּעוּרָי׃ ה
עָלֶיךָ נִסְמַכְתִּי מִבֶּטֶן מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גוֹזִי בְּךָ תְהִלָּתִי 6
תָמִיד׃ כְּמוֹפֵת הָיִיתִי לְרַבִּים וְאַתָּה מַחֲסִי־עֹז׃ יִמָּלֵא 7 8
פִי תְּהִלָּתֶךָ כָּל־הַיּוֹם תִּפְאַרְתֶּךָ׃ אַל־תַּשְׁלִיכֵנִי לְעֵת 9
זִקְנָה כִּכְלוֹת כֹּחִי אַל־תַּעַזְבֵנִי׃ כִּי־אָמְרוּ אוֹיְבַי לִי י
וְשֹׁמְרֵי נַפְשִׁי נוֹעֲצוּ יַחְדָּו׃ לֵאמֹר אֱלֹהִים עֲזָבוֹ רִדְפוּ 11
וְתִפְשׂוּהוּ כִּי־אֵין מַצִּיל׃ אֱלֹהִים אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי אֱלֹהַי 12
לְעֶזְרָתִי חִישָׁה׃ יֵבֹשׁוּ יִכְלוּ שֹׂטְנֵי נַפְשִׁי יַעֲטוּ חֶרְפָּה 13
וּכְלִמָּה מְבַקְשֵׁי רָעָתִי׃ וַאֲנִי תָּמִיד אֲיַחֵל וְהוֹסַפְתִּי עַל־ 14
כָּל־

חושה קרי

v. 32. a) *cornua ferente & bifidam vngulam habente.*

v. 33. b) *Videbunt*, vel *quum viderint* hoc. c) *qui quæritis Deum*, hoc videbitis.

PS. LXX, v. 1. d) Pf. 38, 1. Habet hic psalmus preces Christi, aut cuiusuis pii, patientis: vbi I. *propositio* & precum enarratio, v. 2-5. II. Earumdem *iteratio*, cum nouis rationibus v. 6.

v. 2. e) Pf. 40, 14.

v. 3. f) Vide Pf. 35, 4. 26. & 40, 15.

v. 4. g) Pf. 40, 16. h) Pf. 35. 21.

v. 5. i) Pf. 40, 17.

v. 6. k) Pf. 40, 18.

PS. LXXI, v. 1. l) I. *Preces* hic sunt Dauidis pro liberatione ab hostibus v. 1-4. II. *Rationes*, Deum, ad liberandum mouentes v. 5-21. III. *Promissio* gratiarum actionis v. 22-24.

v. 2. m) *Kimchi*: Non propter meam, sed *propter tuam iustitiam*.

v. 3. n) *in petram habitaculi.* o) qui sæpius *præcepisti*.

v. 4. p) *Peruerse agentis.* q) & *prorsus corrupti.*

v. 6. r) *tu fuisti eductor*, al. *benefactor meus.*

v. 13. s) *operiantur opprobrio* & ignominia.

v. 14. t) *Ego vero constanter* in te *sperabo*, & *adiiciam* nouas laudes.

---

v. 32. פַּר per *Rbhiageresch* 12. 14. 15. Reliqui omnes per *simplex*. Vid. not. Pf. 4, 1. מַפְרִס *defect.* 3. sec. *Mas. Erff.* v. 33. עֲנָוִים per vicarium *Mun.* 3. 22. sic fe. 5. regulariter. At עֲנָוִים per *Mun.* & *Tiphcha* simul 7. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 23. erronee. וְיִשְׂמָחוּ cum præf. *Vau* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. v. 35. וְכָל cum *Gaiah* 17. 18. 22. 24. & *Ber.* Reliqui sine eo. PS. LXX. v. 1. לַמְנַצֵּחַ per *Rbhia simpl.* 22. contra *Maj. impr.* Cf. not. ad Pf. 4, 1. v. 3. מְבַקְשֵׁי cum *Dag.* 3. 7. 8. 11. 15. v. 6. חוּשָׁה־לִי sic *Mercamahp.* recte ordinant 7. 8. 15. 22. 23. Alii *Mahp.* super *Lamed* ponunt. לִי sine *Dag.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. אַתָּה sic per *Pat.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 24. & sic fe. 5. sec. *Mas.* 1. & *Ind. Bas.* f. 61. d. Reliqui per *Kam.* Pro יְהוָה hab. אֲדֹנָי 1. at אֱלֹהַי 6. 9. in marg. תְּאַחַר per *Kam.* 2. 3. sic fu. 5. contra *Mas.* 1. & *impr.* h. l. item *impr.* Pf. 40, 18. & contra *Ind. Bas.* f. 61. d. Pf. LXXI, v. 3. לְצוּר per *Merca* plerique, sed anomalice. Per *Ierach* 24. regulariter. At per *Makk.* & *Meth.* 3. ac *Ber.* Pro מָעוֹן habent מָעוֹז (*fortalitii*) per *Zain* 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. & (quanquam dubie) 1. 2. contra *Mas.* 2. *impr.* ac *Erff.* & *M.* 1. לָבוֹא per *Rbhia* 2. 7. 8. 11. 12. 15. 16. & *Ber.* sic fe. 5. incommodo nexu. Ceterum *Mahp.* hic ordinarie requirebatur, in cuius vero locum specialiter succedit *Merca*, vt Pf. 1, 1. coll. ibid. Varr. lect. v. 5. מִבְטַחִי per *Kam.* 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. 23. v. 7. לְרַבִּים per *Kam.* 6. 9. 10. 14. 20. 22. & sic fu. 5. Attamen per *Schua* 6. 9. in marg. v. 12. חוּשָׁה sic in textu sine nota 2. 3. 5. & sic fu. 1.

טו כָּל־תְּהִלָּתֶךָ׃ פִּי יְסַפֵּר צִדְקָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם תְּשׁוּעָתֶךָ
16 כִּי לֹא יָדַעְתִּי סְפֹרוֹת׃ אָבוֹא בִּגְבֻרוֹת אֲדֹנָי יֱהוִה אַזְכִּיר
17 צִדְקָתְךָ לְבַדֶּךָ׃ אֱלֹהִים לִמַּדְתַּנִי מִנְּעוּרָי וְעַד־הֵנָּה אַגִּיד
18 נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ וְגַם עַד־זִקְנָה וְשֵׂיבָה אֱלֹהִים אַל־תַּעַזְבֵנִי
19 עַד־אַגִּיד זְרוֹעֲךָ לְדוֹר לְכָל־יָבוֹא גְּבוּרָתֶךָ׃ וְצִדְקָתְךָ
אֱלֹהִים עַד־מָרוֹם אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ גְדֹלוֹת אֱלֹהִים מִי כָמוֹךָ׃
כ אֲשֶׁר הִרְאִיתַנוּ צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת תָּשׁוּב תְּחַיֵּנוּ הראיתני קרי
21 וּמִתְּהֹמוֹת הָאָרֶץ תָּשׁוּב תַּעֲלֵנוּ׃ תֶּרֶב גְּדֻלָּתִי וְתִסֹּב תחיני קרי תעלני קרי
22 תְּנַחֲמֵנִי׃ גַּם־אֲנִי אוֹדְךָ בִכְלִי־נֶבֶל אֲמִתְּךָ אֱלֹהָי
23 אֲזַמְּרָה לְךָ בְכִנּוֹר קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ תְּרַנֵּנָּה שְׂפָתַי כִּי
24 אֲזַמְּרָה־לָּךְ וְנַפְשִׁי אֲשֶׁר פָּדִיתָ׃ גַּם־לְשׁוֹנִי כָּל־הַיּוֹם
תֶּהְגֶּה צִדְקָתֶךָ כִּי־בֹשׁוּ כִּי־חָפְרוּ מְבַקְשֵׁי רָעָתִי׃
א עב לִשְׁלֹמֹה אֱלֹהִים מִשְׁפָּטֶיךָ לְמֶלֶךְ תֵּן Psal. LXXII.
2 וְצִדְקָתְךָ לְבֶן־מֶלֶךְ׃ יָדִין עַמְּךָ בְצֶדֶק וַעֲנִיֶּיךָ בְמִשְׁפָּט׃
3 4 יִשְׂאוּ הָרִים שָׁלוֹם לָעָם וּגְבָעוֹת בִּצְדָקָה׃ יִשְׁפֹּט עֲנִיֵּי־עָם
ה יוֹשִׁיעַ לִבְנֵי אֶבְיוֹן וִידַכֵּא עוֹשֵׁק׃ יִירָאוּךָ עִם־שָׁמֶשׁ וְלִפְנֵי
6 יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים׃ יֵרֵד כְּמָטָר עַל־גֵּז כִּרְבִיבִים זַרְזִיף
7 8 אָרֶץ׃ יִפְרַח־בְּיָמָיו צַדִּיק וְרֹב שָׁלוֹם עַד־בְּלִי יָרֵחַ׃ וְיֵרְדְּ
9 מִיָּם עַד־יָם וּמִנָּהָר עַד־אַפְסֵי־אָרֶץ׃ לְפָנָיו יִכְרְעוּ צִיִּים
י וְאֹיְבָיו עָפָר יְלַחֵכוּ׃ מַלְכֵי תַרְשִׁישׁ וְאִיִּים מִנְחָה יָשִׁיבוּ
11 מַלְכֵי שְׁבָא וּסְבָא אֶשְׁכָּר יַקְרִיבוּ׃ וְיִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָל־
12 מְלָכִים כָּל־גּוֹיִם יַעַבְדוּהוּ׃ כִּי־יַצִּיל אֶבְיוֹן מְשַׁוֵּעַ וְעָנִי
13 וְאֵין־עֹזֵר לוֹ׃ יָחֹס עַל־דַּל וְאֶבְיוֹן וְנַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים
14 יוֹשִׁיעַ׃ מִתּוֹךְ וּמֵחָמָס יִגְאַל נַפְשָׁם וְיֵיקַר דָּמָם בְּעֵינָיו׃
טו וִיחִי וְיִתֶּן־לוֹ מִזְּהַב שְׁבָא וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ תָמִיד כָּל־הַיּוֹם
16 יְבָרֲכֶנְהוּ׃ יְהִי פִסַּת־בַּר בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׁ
17 כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ׃ יְהִי שְׁמוֹ
לְעוֹלָם לִפְנֵי־שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל־גּוֹיִם ינון ק'
יְאַשְּׁרוּהוּ׃

v. 15. a) quia non novi numerum s. numeros bonitatum tuarum. v. 16. b) *Ingrediar in virtutibus* Domini, quocunque me Deus vocauerit. v. 20. c) *rursus viuifica me* aliosque. v. 21. d) *Multiplices, augeas* magnitudinem meam. Ps. LXXII, v. 1. e) *Salomonis* vel potius *Salomoni* commendatus psalmus. Est hic I. *Precatio* Ecclesiæ *pro mittendo rege Messia* v. 1--17. II. *Gratiarum actio* pro destinato & suo tempore mittendo Messia v. 18. 19. cui III. *Clausula* huius secundi psalmorum *libri* subiungitur v. 20. f) Targ. *regi Messiæ.* g) *filio* summi *Regis*, h. e. *filio tuo.* Targ. *filio Dauidis* regis. v. 3. h) & colles pacem cælestem ferent *cum iustitia* illa diuina s. euangelica. v. 6. i) super *detonsum gramen*, Am. 7, 1. k) *sicut multæ* & innumeræ *guttæ*. l) super *scissuram* terræ. v. 9. m) *barbari, aridorum locorum incolæ.* Ps. 74, 14. v. 10. n) vide 1 Par. 1, 9. not. o) *donum* s. *dona.* v. 13. p) *Clemens erit erga miserum.* v. 14. q) *A dolo & tyrannide.* Ps. 10, 7. & 55, 12. r) *pretiosus enim est sanguis eorum.* v. 16. s) Erit sicut *particula frumenti* vel *granum tritici.* Ioh. 12, 24. v. 17. t) *per filios propagabitur* nomen eius; vel sec. alteram lectionem, *propagabit* Messias *nomen suum.*

v. 16. בגבורות sic *plene* per *Schurek* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. v. 18. וגם sic sine *Psik* 1. 2. 5. 7. 8. 11. 24. & *Ber.* Reliqui (præter 3. qui hab. *Makk.*) cum *Psik.* זקנה sine *Psik* 1. 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. v. 20. תשוב cum conseruo *Sarka* 6. 9. 10. 13. 20. v. 21. תרב per seruum *Merca* 2. regulariter. Secund. nostros *Rbhiagereſch.* vel potius alternans pro illo *Rbhia*, habet absentis *Atnachi* minorem, vt Ps. 109, 28. *Psik* tamen omitt. 2. 5. Et תרב גדלתי ותסב sic 1. גדלתי per *Rbhiagereſch* fe. *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. v. 22. אלהי per *Pat.* 1. 10. 13. 20. 22. & in textu 6. 9. Pro *Kam.* notam marg. קמץ בלא אסף addunt 17. 18. & *Ber.* v. 23. תרננה ita cum *Dag.* 2. 3. 5. 7. 10. 11. 13. 14. sec. *A. Esram* in Comm. & analogice. Reliqui sine *Dag.* Ps. LXXII, v. 3. הרים sine *Psik* 1. 5. 12. 21. sec. *Mas.* 11. & *Erff.* Alii cum *Psik.* Vid. not. Ps. 13, 3. שלום per *Mahp.* loco *Merca* 6. 9. 10. 13. 20. v. 4. וידכא sic per *Merca* 6. 9. 10. 13. 16. 20. At per *Mun.* irregulariter reliqui omnes, præter 24. & *Ber.* qui וידכא habent. v. 9. עפר sic per *Merca* 3. 5. 24. Ceteri per *Mun.* contra regulam. v. 10. מלכי per *Mahp.* 1. 2. Cf. cum nostris Ps. 32, 11. Ps. 56, 1. v. 11. גוים per *Merca* 3. regulariter. Cf. tamen not. Ps. 34, 3. v. 16. בר per *Kam.* 1. 3. 10. 13. 20. & in textu 6. 9. v. 17. ינון sic in textu sine *Kri* 1. 10. 14. 20. & sic fu. 5. ויתברכו ita 1. 2. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 24. & sic fe. 5. Reliqui per *Makk.* Ceterum *Resch* per *Chatephpat.* 6. 9. 10. 13. 20. 22. גוים per *Rbhiagereſch* 3. 6. 9. 10. 13. 17. 18. 20. 23. 24. & *Ber.* minus regulariter. Vid. tamen superius ad v. 11. not.

18 יְאַשְּׁרֽוּהוּ׃ בָּרוּךְ ׀ יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה
19 נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ׃ וּבָרוּךְ ׀ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ
כ אֶת־כֹּל הָאָרֶץ אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃ כָּלּוּ תְפִלּוֹת דָּוִד בֶּן־יִשָׁי׃

Psal. LXXIII.

ספר שלישי

עג

א מִזְמוֹר לְאָסָף אַךְ־
2 טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְבָרֵי לֵבָב׃ וַאֲנִי כִּמְעַט נָטוּי (נטיו ק׳)
3 רַגְלָי כְּאַיִן שֻׁפְּכָה אֲשֻׁרָי׃ כִּי־קִנֵּאתִי בַּהוֹלְלִים שְׁלוֹם (שפכו)
4 רְשָׁעִים אֶרְאֶה׃ כִּי אֵין חַרְצֻבּוֹת לְמוֹתָם וּבָרִיא אוּלָם׃
ה 6 בַּעֲמַל אֱנוֹשׁ אֵינֵמוֹ וְעִם־אָדָם לֹא יְנֻגָּעוּ׃ לָכֵן עֲנָקַתְמוֹ
7 גַאֲוָה יַעֲטָף־שִׁית חָמָס לָמוֹ׃ יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ עָבְרוּ
8 מַשְׂכִּיּוֹת לֵבָב׃ יָמִיקוּ ׀ וִידַבְּרוּ בְרָע עֹשֶׁק מִמָּרוֹם
9 יְדַבֵּרוּ׃ שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ׃
י 11 לָכֵן ׀ יָשִׁיב עַמּוֹ הֲלֹם וּמֵי מָלֵא יִמָּצוּ לָמוֹ׃ וְאָמְרוּ אֵיכָה (ישוב קרי)
12 יָדַע־אֵל וְיֵשׁ דֵּעָה בְעֶלְיוֹן׃ הִנֵּה־אֵלֶּה רְשָׁעִים וְשַׁלְוֵי
13 עוֹלָם הִשְׂגּוּ־חָיִל׃ אַךְ־רִיק זִכִּיתִי לְבָבִי וָאֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן
14 כַּפָּי׃ וָאֱהִי נָגוּעַ כָּל־הַיּוֹם וְתוֹכַחְתִּי לַבְּקָרִים׃ אִם־
טו 16 אָמַרְתִּי אֲסַפְּרָה כְמוֹ הִנֵּה דוֹר בָּנֶיךָ בָגָדְתִּי׃ וָאֲחַשְּׁבָה
17 לָדַעַת זֹאת עָמָל הִיא בְעֵינָי׃ עַד־אָבוֹא אֶל־מִקְדְּשֵׁי־ (הוא ק׳)
18 אֵל אָבִינָה לְאַחֲרִיתָם׃ אַךְ בַּחֲלָקוֹת תָּשִׁית לָמוֹ
19 הִפַּלְתָּם לְמַשּׁוּאוֹת׃ אֵיךְ הָיוּ לְשַׁמָּה כְרָגַע סָפוּ תַמּוּ
כ מִן־בַּלָּהוֹת׃ כַּחֲלוֹם מֵהָקִיץ אֲדֹנָי בָּעִיר ׀ צַלְמָם תִּבְזֶה׃
21 כִּי יִתְחַמֵּץ לְבָבִי וְכִלְיוֹתַי אֶשְׁתּוֹנָן׃ וַאֲנִי־בַעַר וְלֹא אֵדָע
כב 23 בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ׃ וַאֲנִי תָּמִיד עִמָּךְ אָחַזְתָּ בְּיַד־יְמִינִי׃
24 בַּעֲצָתְךָ תַנְחֵנִי וְאַחַר כָּבוֹד תִּקָּחֵנִי׃ מִי־לִי בַשָּׁמָיִם
כה 26 וְעִמְּךָ לֹא־חָפַצְתִּי בָאָרֶץ׃ כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי צוּר־
27 לְבָבִי וְחֶלְקִי אֱלֹהִים לְעוֹלָם׃ כִּי־הִנֵּה רְחֵקֶיךָ יֹאבֵדוּ
28 הִצְמַתָּה כָּל־זוֹנֶה מִמֶּךָּ׃ וַאֲנִי ׀ קִרֲבַת אֱלֹהִים לִי־טוֹב
שַׁתִּי ׀ בַּאדֹנָי יְהוִה מַחְסִי לְסַפֵּר כָּל־מַלְאֲכוֹתֶיךָ׃

Psal. LXXIV.

עד

א מַשְׂכִּיל לְאָסָף לָמָה אֱלֹהִים

זנחת

v. 20. *a) Finitæ sunt precationes* Dauidis : quæ scil. in secundum hunc librum vel ab ipso, vel ab aliis congestæ fuerunt. Hinc Syr. *Finitus est liber secundus.*

PS. LXXIII, v. 1. *b)* vt Ps. 50, 1. Habet confessionem hominis pii *de scandalo* ex *mysterio crucis* ; vbi I. *dicendorum summa* proponitur v. 1. II. *Scandalum* pii hominis, eiusque periculum, v. 2. 3. idque III. ex *impiorum* felicitate v. 4--12. & *piorum* miseria *natum* v. 13. 14. sed tamen IV. sanctioribus curis *dissipatum* v. 15--20. Vnde V. post erroris emendationem v. 21. 22. ingenua, & grata in Deum, *confessio* sequitur v. 23--28. *c) Attamen, nihilominus.*

v. 4. *d) Non enim sunt vincula morti eorum. e) Sed pingue ac sanum est robur eorum.*

v. 6. *f) & tegit* s. palliat eos velut *amictus violentia*, quæ *illis* est.

v. 7. *g) Prodit* violentia v. 6. *e pinguedine oculorum* & vultus *eorum. h) excedunt* etiam *imaginationes cordis.*

v. 15. *i) similiter, sicut* isti in v. 11.

v. 18. *k) in horrendas ruinas.*

v. 21. *l) Quum exacerbabatur. m)* & renibus meis *memet ipsum lancinabam.*

v. 22. *n) Tum ego stolidus* eram, & rem quæsitam *minime cognoscebam.*

PS. LXXIV, v. 1. *o)* Ps. 32, 1. *p)* Ps. 50, 1. Psalmus propheticus de Babylonica captiuitate vel Epiphanica desolatione. I. *Orat* Ecclesia Dei v. 1. 2. & *queritur* de sanctuarii & totius cultus diuini vastatione v. 3--9. II. Dominum ad commiserationem *excitat*, & ad auxilium ferendum v. 10--17. idque III. iteratis precibus *efflagitat* v. 18--23.

v. 18. עֹשֵׂה per *Segol* 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. & in marg. 6. 9. v. 19. כֹּל ita 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 23. & in marg. 6. 9. הארץ per *Rbhia simpl.* 1. 2. 3. 5. sic fu. *Ber.* & fe. 24. PS. LXXIII, v. 4. למותם per *Rbhiageresch* 17. 18. 23. & *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. וברוא cum conseruo *Sarka* 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 6. יעטף sic per *Chol.* & *Merca* 2. 3. v. 7. יצא מחלב Ita omnes nostri, præter 1. qui quidem יצא per *Merca*, sed erronee, habet. Aliam vero distinctionem expressit Chald. *Mutata est ob pinguedinem facies illorum*; aliamque simul lectionem LXX. Vulg. Syr. Ar. & Aeth. *Prodiit quasi ex adipe (Ar. quasi adeps) iniquitas eorum.* v. 8. ימיקו cum conseruo *Sarka* 5. *Psik* omittunt 1. 2. 3. ברע per *Pat.* 2. 3. & in marg. 6. 9. v. 15. אספרה sic per *Mun.* 2. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 24. & sic fe. *Ber.* Reliqui per *Merca* contra regulam. הנה per *Makk.* 1. 2. 5. v. 23. ביד sic per *Mun.* 1. 3. 18. 24. At per *Makk.* 2. & sic fe. 5. Reliqui per *Merca* anomalice. v. 24. ואחר כבוד ita 1. 2. contra *D. Kimchi*, qui ואחר ait distinctiuum habere accentum. v. 26. אלהים cum conseruo *Sarka* 2. v. 18. ואני sine *Psik* 2. 3. 5. 7. At per *Rbhia* non male 1. קִרֲבַת sic per *Chatephpat.* 22. & alii libri in *M. I.* Item *milel* nonnulli libri & *Masoræ* aliquod exemplar ibid.

2 זְנַחְתָּ לָנֶצַח יֶעְשַׁן אַפְּךָ בְּצֹאן מַרְעִיתֶךָ׃ זְכֹר עֲדָתְךָ
קָנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר־צִיּוֹן זֶה־
3 שָׁכַנְתָּ בּוֹ׃ הָרִימָה פְעָמֶיךָ לְמַשֻּׁאוֹת נֶצַח כָּל־
4 הֵרַע אוֹיֵב בַּקֹּדֶשׁ׃ שָׁאֲגוּ צֹרְרֶיךָ בְּקֶרֶב מוֹעֲדֶךָ
ה שָׂמוּ אוֹתֹתָם אֹתוֹת׃ יִוָּדַע כְּמֵבִיא לְמָעְלָה בִּסֲבָךְ־
6 עֵץ קַרְדֻּמּוֹת׃ וְעַתָּ פִּתּוּחֶיהָ יָּחַד בְּכַשִּׁיל וְכֵילַפֹּת ועתה ק׳
7 יַהֲלֹמוּן׃ שִׁלְּחוּ בָאֵשׁ מִקְדָּשֶׁךָ לָאָרֶץ חִלְּלוּ מִשְׁכַּן־ אל רפה
8 שְׁמֶךָ׃ אָמְרוּ בְלִבָּם נִינָם יָחַד שָׂרְפוּ כָל־מוֹעֲדֵי־אֵל
9 בָּאָרֶץ׃ אוֹתֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ אֵין־עוֹד נָבִיא וְלֹא־אִתָּנוּ
י יֹדֵעַ עַד־מָה׃ עַד־מָתַי אֱלֹהִים יְחָרֶף צָר יְנָאֵץ אוֹיֵב
11 שִׁמְךָ לָנֶצַח׃ לָמָּה תָשִׁיב יָדְךָ וִימִינֶךָ מִקֶּרֶב חוֹקְךָ חיקך קרי
12 כַלֵּה׃ וֵאלֹהִים מַלְכִּי מִקֶּדֶם פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב
13 הָאָרֶץ׃ אַתָּה פוֹרַרְתָּ בְעָזְּךָ יָם שִׁבַּרְתָּ רָאשֵׁי תַנִּינִים
14 עַל־הַמָּיִם׃ אַתָּה רִצַּצְתָּ רָאשֵׁי לִוְיָתָן תִּתְּנֶנּוּ מַאֲכָל
טו לְעָם לְצִיִּים׃ אַתָּה בָקַעְתָּ מַעְיָן וָנָחַל אַתָּה הוֹבַשְׁתָּ
16 נַהֲרוֹת אֵיתָן׃ לְךָ יוֹם אַף־לְךָ לָיְלָה אַתָּה הֲכִינוֹתָ
17 מָאוֹר וָשָׁמֶשׁ׃ אַתָּה הִצַּבְתָּ כָּל־גְּבוּלוֹת אָרֶץ קַיִץ
18 וָחֹרֶף אַתָּה יְצַרְתָּם׃ זְכָר־זֹאת אוֹיֵב חֵרֵף ׀ יְהוָה וְעַם
19 נָבָל נִאֲצוּ שְׁמֶךָ׃ אַל־תִּתֵּן לְחַיַּת נֶפֶשׁ תּוֹרֶךָ חַיַּת
כ עֲנִיֶּיךָ אַל־תִּשְׁכַּח לָנֶצַח׃ הַבֵּט לַבְּרִית כִּי מָלְאוּ
21 מַחֲשַׁכֵּי־אֶרֶץ נְאוֹת חָמָס׃ אַל־יָשֹׁב דַּךְ נִכְלָם
22 עָנִי וְאֶבְיוֹן יְהַלְלוּ שְׁמֶךָ׃ קוּמָה אֱלֹהִים רִיבָה רִיבֶךָ
23 זְכֹר חֶרְפָּתְךָ מִנִּי־נָבָל כָּל־הַיּוֹם׃ אַל־תִּשְׁכַּח
קוֹל צֹרְרֶיךָ שְׁאוֹן קָמֶיךָ עֹלֶה תָמִיד׃

עה

א לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת מִזְמוֹר Psal. LXXV.
2 לְאָסָף שִׁיר׃ הוֹדִינוּ לְּךָ ׀ אֱלֹהִים הוֹדִינוּ וְקָרוֹב שְׁמֶךָ
3 סִפְּרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ כִּי אֶקַּח מוֹעֵד אֲנִי מֵישָׁרִים אֶשְׁפֹּט׃
4 נְמֹגִים־אֶרֶץ וְכָל־יֹשְׁבֶיהָ אָנֹכִי תִכַּנְתִּי עַמּוּדֶיהָ
סלה

a) *deseruisti* & *abiecisti* nos (*oues tuas* ex sequ. membro) *in perpetuum*. b) & *quare fumabis*.
v. 3. c) *Attolle gressus* s. *pedes tuos* per vicem gradientes, & cito accurre. d) *ad ruinas perpetuitatis*.
v. 5. e) *Cognoscitur* scil. hostis, v. 3. 4. f) *tanquam* attollens sursum & *desuper inducens* scil. *secures*, ex fine versus. g) *in implexum* s. densitatem *arborum*.
v. 6. h) *Nunc etiam sculpturas eius*, hered. tuæ v. 2. *vna* omnes. i) *securi*. k) & *malleis* s. tuditibus. l) *contundunt* & frangunt.
v. 8. m) *opprimemus eos vna* omnes.
v. 11. n) *plene educ* eam, & promissa tua *perfice*.
v. 14. o) *aridi deserti incolis*. ichthyophagis.
v. 15. p) fissa petra *eduxisti*. q) validi & *perpetui cursus*.
v. 19. r) *bestiæ* sc. agri, s. *feræ*.
v. 20. s) *plena sunt tenebrosa* terræ *loca mansionibus violentiæ* & tyrannidis.
Ps. LXXV, v. 1. t) Hab. 3, 19. u) Ps. 57, 1. x) Ps. 50, 1. & 73, 1. y) canticum s. carmen propheticum, vt Ps. 48, 1. aduersus insolentes Ecclesiæ hostes; quo I. *Christus* cum fidelibus Deo Patri pro data promissione *confitetur* v. 1--4. II. Ei confisus a gloriatione hostes *dehortatur* v. 5--9. III. Ipse vero in Deo, certus de felici euentu, *gloriatur* v. 10. 11.
v. 3. z) *Quum accepero tempus* a Patre *constitutum*, al. *promissum donum*, coll. Ps. 69, 10.

PS. LXXIV, v. 2. קדם sine *Dag.* 3. 10. 14. 21. 22. הר per *Merca* 3. 6. 9. 10. 13. 20. v. 4. מועדיך cum *Iod* plurali 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 22. 23. sic fu. 5. contra *Mas. impr.* v. 5. בסבך ita per *Chatephpat*. 22. & *B. Ascher*. v. 6. יחד sine *Dag.* 1. 3. 7. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 21. וכלפות 2. 23. *defect.* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. *plene* tamen 6. 9. in marg. Ceterum *Lamed* per *Kam.* sine seq. *Dag.* 1. & in marg. 6. 9. יהלמון ita 1. 2. 3. 5. 6. 8. 9. 10. 13. 14. 20. 23. v. 7. שלחו cum *Dag.* 3. 5. 14. contra *Mas. impr.* Iud. 1, 8. מקדשיך *plene* 6. 9. 10. 20. 23. חללו משכן ita 6. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 20. v. 8. שרפו per *Rbhiagereschh*. 2. v. 9. ולא per *Merca* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 18. חרף sine *Psik* 1. 2. 3. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. ועם per *Merca* 2. 3. 6 -- 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 23. עולה cum conseruo *Sarka* 2. Ps. LXXV, v. 1. למנצח *Psik* addunt 1. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 17. 18. 20. 23. v. 3. כי־אקח sic bene 1. 2. v. 4. נמגים per *Rbma* 3. 15. At per *Tiphcha ant.* seq. *Mun.* 1. Ceterum נמוגים *plene* 1. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* אנכי per *Kadma* 5. 7. 8. 11. 15. Cum *Rbhiagereschh* vero cf. Ps. 46, 8. 12. Ps. 56, 3.

סֶלָה׃ אָמַרְתִּי לַהוֹלְלִים אַל־תָּהֹלּוּ וְלָרְשָׁעִים אַל־תָּרִימוּ ה
קָרֶן׃ אַל־תָּרִימוּ לַמָּרוֹם קַרְנְכֶם תְּדַבְּרוּ בְצַוָּאר עָתָק׃ 6
כִּי לֹא מִמּוֹצָא וּמִמַּעֲרָב וְלֹא מִמִּדְבַּר הָרִים׃ כִּי־אֱלֹהִים 7 8
שֹׁפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים׃ כִּי כוֹס בְּיַד־יְהוָה וְיַיִן חָמַר 9
מָלֵא מֶסֶךְ וַיַּגֵּר מִזֶּה אַךְ־שְׁמָרֶיהָ יִמְצוּ יִשְׁתּוּ כֹּל
רִשְׁעֵי־אָרֶץ׃ וַאֲנִי אַגִּיד לְעֹלָם אֲזַמְּרָה לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ י
וְכָל־קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק׃ 11

Psal. LXXVI. עו לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר לְאָסָף שִׁיר׃ א
נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ׃ וַיְהִי בְשָׁלֵם 2 3
סֻכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ בְצִיּוֹן׃ שָׁמָּה שִׁבַּר רִשְׁפֵי־קָשֶׁת מָגֵן 4
וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה סֶלָה׃ נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי־טָרֶף׃ ה
מלרע אֶשְׁתּוֹלְלוּ אַבִּירֵי לֵב נָמוּ שְׁנָתָם וְלֹא־מָצְאוּ כָל־אַנְשֵׁי־ 6
חַיִל יְדֵיהֶם׃ מִגַּעֲרָתְךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס׃ 7
אַתָּה נוֹרָא אַתָּה וּמִי־יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ מֵאָז אַפֶּךָ׃ מִשָּׁמַיִם 8 9
הִשְׁמַעְתָּ דִּין אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקָטָה׃ בְּקוּם־לַמִּשְׁפָּט י
אֱלֹהִים לְהוֹשִׁיעַ כָּל־עַנְוֵי־אֶרֶץ סֶלָה׃ כִּי־חֲמַת אָדָם 11
תּוֹדֶךָּ שְׁאֵרִית חֵמֹת תַּחְגֹּר׃ נִדְרוּ וְשַׁלְּמוּ לַיהוָה 12
אֱלֹהֵיכֶם כָּל־סְבִיבָיו יֹבִילוּ שַׁי לַמּוֹרָא׃ יִבְצֹר רוּחַ 13
נְגִידִים נוֹרָא לְמַלְכֵי־אָרֶץ׃ עז

Psal. LXXVII. לַמְנַצֵּחַ עַל־ידיתון לְאָסָף מִזְמוֹר׃ קוֹלִי אֶל־ 2 א
ידותון ק׳ אֱלֹהִים וְאֶצְעָקָה קוֹלִי אֶל־אֱלֹהִים וְהַאֲזִין אֵלָי׃ בְּיוֹם 3
צָרָתִי אֲדֹנָי דָּרָשְׁתִּי יָדִי לַיְלָה נִגְּרָה וְלֹא תָפוּג מֵאֲנָה
הִנָּחֵם נַפְשִׁי׃ אֶזְכְּרָה אֱלֹהִים וְאֶהֱמָיָה אָשִׂיחָה 4
וְתִתְעַטֵּף רוּחִי סֶלָה׃ אָחַזְתָּ שְׁמֻרוֹת עֵינָי נִפְעַמְתִּי וְלֹא ה
אֲדַבֵּר׃ חִשַּׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם שְׁנוֹת עוֹלָמִים׃ אֶזְכְּרָה 6 7
נְגִינָתִי בַּלָּיְלָה עִם־לְבָבִי אָשִׂיחָה וַיְחַפֵּשׂ רוּחִי׃
הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח אֲדֹנָי וְלֹא־יֹסִיף לִרְצוֹת עוֹד׃ הֶאָפֵס 8 9
לָנֶצַח חַסְדּוֹ גָּמַר אֹמֶר לְדֹר וָדֹר׃ הֲשָׁכַח חַנּוֹת אֵל י
אם

v. 5. a) *superbis* & stolide *gloriosis*. b) *ne ita gloriemini*, Syr. *ne desipiatis*.
v. 6. c) ne loquamini erecto collo *durum*.
v. 7. d) *Quia non est* vobis gloriandi caussa *ab oriente* Ps. 65, 9. *aut* ab occidente. e) *nec etiam a deserto* australi *montium* Idumæorum vel Arabicorum.
v. 9. f) & vinum *rubet* vel *turbidum est*. g) *plenus est* calix *meraco* s. *cramate* (1) h) *&* *ex isto* calice bibendum *effudit*. i) *at feces eius sorbebunt* & bibent pro merito suo. k) omnes *impii* v. 5. 11. Ps. 101, 8.
v. 10. l) *adnuntiabo*, Targ. *mirabilia* tua, ex v. 2.
v. 11. m) contra *extollentur*. Pyal.
PS. LXXVI, v. 1. n) *Canticum*, quod iudicium illud Dei velut peractum narrat, quod Ps. 75. promissum fuit. In eo Ecclesia I. *agnoscit* diuinum beneficium v. 2-4. II. *laudat* Deum protectorem, v. 5-11. III. omnes ad sincerum eius cultum *hortatur*, v. 12. 13.
v. 3. o) *in Salem* i. e. sec. Targ. in *Ierusalem*, Gen. 14, 18.
v. 4. p) *iactus* s. *tela* arcus.
v. 5. q) *præ montibus* & regnis *prædæ* intentis.
v. 6. r) *Præda facti sunt*. s) *fortes corde* & animosissimi.
v. 8. t) *a momento* s. tempore *iræ tuæ*.
v. 11. u) *Nam ira* s. furor *hominum celebrat* s. *celebrari facit te*.
v. 12. x) *adferant munus venerando numini*.
v. 13. y) *Præscindit animum* & spiritum principum.
PS. LXXVII, 1. z) *super Iedithune*, cuius cura cantandus fuit. a) *Asaphi* auctoris. Ps. 50, 1. Ecclesia hic I. *Deum laudat* pro exauditione in angustiis v. 2. *quas* II. *describit* v. 3-10. & inprimis III. veterum Dei beneficiorum recordatione *se erigit*. v. 11-21.

v. 7. ולא מִמדבר sic 2. & su. 5. ממדבר per *Kam.* 1. 2. 3. 10. 20. 22. item in textu 6. 9. sic fu. 5. Etiam *Kimchi* in Comm. ad h. l. ait: *Kametsatum est, & non constructum.* PS. LXXVI, v. 3. סוכו per *Schurek* 7. 8. 15. 22. sic fu. 1. & fe. 5. & sic 6. 9. in marg. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & *impr.* Ier. 25, 38. Alii *defect.* per *Kibbuts.* ומעונתו Ita 3. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 24. & *Ber.* At per *Rbhiageresch.* 1. 2. Ceteri per solum *Mun.* irregulariter. v. 5. אדיר per *Rbhiageresch.* 2. & sic fe. *Ber.* Sed vid. not. Ps. 4, 1. Per *Atnach* vero & נאור אתה 1. v. 6. אשתוללו Sic vna cum serno *Mahp.* 1. 2. 6. 9. 16. pro quo habent *Merca* 3. 5. 7. 8. 10. 11. 12. 14. 15. 21. 23. reliqui *Meth.* Ceterum *Chatephpat.* sub *Lamed* hab. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 22. נמו *milel* 1. 3. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 23. sic fu. 5. v. 8. נורא אתה ita 1. 2. נורא per *Mun. superius* fe. 3. *milra.* לפניך per *Rbhiageresch.* 1. 2. 22. & *Ber.* Ceteri omnes per *simpl.* excepto 3. qui habent *Atnach.* v. 12. נדרו sic per *Chatephpat.* 1. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 22. 23. *Meth.* omittunt 1. 3. contra *M. I.* At *Merca* loco illius habent 7. 8. 17. 18. 21. erronee. יבילו sic *defect.* 2. 3. 22. sic fe. 5. & sic in marg. 6. 9. sec. *Mas. impr.* Alii *plene.* PS. LXXVII, v. 1. ידיתון per *Rbhiageresch.* 2. 6 -- 16. 20. 21. 22. 23. & sic fe. *Ber.* Reliqui per *simpl.* v. 2. והאזין ita 1. 3. & in marg. 6. 9. contra *M. I.* v. 3. ביום per *Merca* 3. sic fe. 5. & *Ber.* At ceteri per *Mun.* regulariter. v. 8. יזנח sine *Psik* 1. 21. 24. contra *Ind. Bas.* f. 64. b. Ceterum pro *Mun.* habent *Merca* 7. 8. 11. 12. 14 -- 18. 22. 23. & sic fe. 5. irregulariter.

11 אִם־קָפַץ בְּאַף רַחֲמָיו סֶלָה׃ וָאֹמַר חַלּוֹתִי הִיא שְׁנוֹת
12 יְמִין עֶלְיוֹן׃ אֶזְכּוֹר מַעַלְלֵי־יָהּ כִּי־אֶזְכְּרָה מִקֶּדֶם אזכור קרי
13 פִּלְאֶךָ׃ 14 וְהָגִיתִי בְכָל־פָּעֳלֶךָ וּבַעֲלִילוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה׃
טו אֱלֹהִים בַּקֹּדֶשׁ דַּרְכֶּךָ מִי־אֵל גָּדוֹל כֵּאלֹהִים׃ אַתָּה
16 הָאֵל עֹשֵׂה פֶלֶא הוֹדַעְתָּ בָעַמִּים עֻזֶּךָ׃ גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ
17 עַמֶּךָ בְּנֵי־יַעֲקֹב וְיוֹסֵף סֶלָה׃ רָאוּךָ מַּיִם ׀ אֱלֹהִים רָאוּךָ
18 מַּיִם יָחִילוּ אַף יִרְגְּזוּ תְהֹמוֹת׃ זֹרְמוּ מַיִם ׀ עָבוֹת קוֹל
19 נָתְנוּ שְׁחָקִים אַף־חֲצָצֶיךָ יִתְהַלָּכוּ׃ קוֹל רַעַמְךָ ׀ בַּגַּלְגַּל
כ הֵאִירוּ בְרָקִים תֵּבֵל רָגְזָה וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ׃ בַּיָּם דַּרְכֶּךָ
21 וּשְׁבִילְיךָ בְּמַיִם רַבִּים וְעִקְּבוֹתֶיךָ לֹא נֹדָעוּ׃ נָחִיתָ כַצֹּאן יתיר י
א עַמֶּךָ בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃ עח מַשְׂכִּיל לְאָסָף Psal. LXXVIII.
2 הַאֲזִינָה עַמִּי תּוֹרָתִי הַטּוּ אָזְנְכֶם לְאִמְרֵי־פִי׃ אֶפְתְּחָה
3 בְמָשָׁל פִּי אַבִּיעָה חִידוֹת מִנִּי־קֶדֶם׃ אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ
4 וַנֵּדָעֵם וַאֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ־לָנוּ׃ לֹא נְכַחֵד ׀ מִבְּנֵיהֶם לְדוֹר
אַחֲרוֹן מְסַפְּרִים תְּהִלּוֹת יְהוָה וֶעֱזוּזוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר
ה עָשָׂה׃ וַיָּקֶם עֵדוּת ׀ בְּיַעֲקֹב וְתוֹרָה שָׂם בְּיִשְׂרָאֵל
6 אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדִיעָם לִבְנֵיהֶם׃ לְמַעַן יֵדְעוּ ׀
7 דּוֹר אַחֲרוֹן בָּנִים יִוָּלֵדוּ יָקֻמוּ וִיסַפְּרוּ לִבְנֵיהֶם׃ וְיָשִׂימוּ
בֵאלֹהִים כִּסְלָם וְלֹא יִשְׁכְּחוּ מַעַלְלֵי־אֵל וּמִצְוֹתָיו יִנְצֹרוּ׃
8 וְלֹא יִהְיוּ ׀ כַּאֲבוֹתָם דּוֹר סוֹרֵר וּמֹרֶה דּוֹר לֹא־הֵכִין לִבּוֹ
9 וְלֹא־נֶאֶמְנָה אֶת־אֵל רוּחוֹ׃ בְּנֵי־אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי־
י קֶשֶׁת הָפְכוּ בְּיוֹם קְרָב׃ לֹא שָׁמְרוּ בְּרִית אֱלֹהִים
11 וּבְתוֹרָתוֹ מֵאֲנוּ לָלֶכֶת׃ וַיִּשְׁכְּחוּ עֲלִילוֹתָיו וְנִפְלְאוֹתָיו
12 אֲשֶׁר הֶרְאָם׃ נֶגֶד אֲבוֹתָם עָשָׂה פֶלֶא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
13 שְׂדֵה־צֹעַן׃ 14 בָּקַע יָם וַיַּעֲבִירֵם וַיַּצֶּב־מַיִם כְּמוֹ־נֵד׃ וַיַּנְחֵם
טו בֶּעָנָן יוֹמָם וְכָל־הַלַּיְלָה בְּאוֹר אֵשׁ׃ יְבַקַּע צֻרִים בַּמִּדְבָּר
16 וַיַּשְׁקְ כִּתְהֹמוֹת רַבָּה׃ וַיּוֹצִא נוֹזְלִים מִסָּלַע וַיּוֹרֶד
17 כַּנְּהָרוֹת מָיִם׃ וַיּוֹסִיפוּ עוֹד לַחֲטֹא־לוֹ לַמְרוֹת עֶלְיוֹן

v. 11. a) Dixi tamen, *infirmare me, infirmatio mei*; quod ægrum & infirmum me reddit. b) *hoc eſt.* c) *mutare* autem, ſ. *vt* triſtis hæc rerum facies *mutetur.* d) eſt *dextræ* atque *potentiæ Altiſſimi.*

v. 12. e) *Recordabar* itaque *operum Dei.* f) *nam,* vt v. 4. & 7. dixi, *recordabar e priſtino tempore.* g) *mirabile* ſ. *mirabilia tua.*

v. 13. h) *Et ſic verſabar.* i) *& de operibus tuis mecum ſermocinabar.*

v. 14. k) *in ſanctitate*, h. e. ſanctæ & irreprehenſibiles ſunt *viæ tuæ.*

v. 17. l) *Viderunt te aquæ*, o Deus! Pathetica proſopopœia. m) *aquæ* maris rubri, vt poſtea Iordanis, & *contremuerunt.* n) *etiam commouebantur abyſſi* ſ. profundiſſimæ aquæ.

v. 18. o) *Effuderunt* aquas *denſæ nubes.* p) *fragorem* ediderunt *aeriæ nubes.* q) etiam *tela* & fulmina *tua diſcurrebant.*

v. 19. r) Fragor *tonitru tui* fuit *cum turbine circulari.*

Pſ. LXXVIII, v. 1. s) *Didaſcalicus* pſalmus ſ. vaticinium, Pſ. 32, 1. & 42, 1. *Aſaphi* Pſ. 50, 1. & 73, 1. *Exhibet concionem CHRISTI ad Iudæos ſui temporis,* vt diem viſitationis ſuæ agnoſcant, neque ſicut maiores eorum, contumaciter peccent. Suntque in eo obſeruanda I. *Exordium*, ad attentionem excitans, v. 1 -- 9. II. ipſa rerum in hac concione *enarratio*: 1) *Peruerſitas* populi, v. 10 -- 58. 2) *Pœnæ* diuinitus immiſſæ, v. 59 -- 64. & cum *gloria Dei* finitæ, v. 65. 66. vt tamen 3) facta ſit *reipublicæ mutatio*, & tribus Iudæ, ex qua Chriſtus naſcendus erat, electio. v. 67 -- 72.

v. 13. ובעלילותיך ſic 3. 5. 7. 8. 12. 14. 15. 16. 21. At per ſolum *Merca* 1. Ceteri omnes per ſolum *Mun.* contra regulam. v. 15. עשה per *Segol* 1. 3. 10. 20. 22. & (in textu) 6. 9. v. 16. בזרוע cum *Dag.* 1. 15. 23. & codices nonnulli masorethici in *M. 1.* v. 17. ראוך cum conſeruo 5. 6. 9. 11, 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. 24. Reliqui ſine illo. v. 19. רגזה ותרעש ſic 1. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. non male. v. 20. נדעו ſic *defect.* 1. 3. 5. 7. 8. 15. 22. ſec. *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* Alii *plene.* v. 21. ביד cum *Gaiah* 5. 7. 8. 22. ſec. *M. I.* Pſ. LXXVIII, v. 1. עמי Per vicarium *Mun.* 1. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 20. 21. 22. irregulariter ante *Atnachum* non laborantem. v. 2. אפתחה per *Chatephkom.* 15. 22. & alii codd. in *M. 1.* & apud *Kimchium* in Comm. ad h. l. v. 4. לדור Sic per *Merca* plerique, vt Pſ. 76, 8. cf. not. Pſ. 1, 1. Per *Mahp.* vero regulariter 6. 9. 10. 13. 20. Per *Mun. infer.* erronee 1. 2. 15. & ſic fu. 5. אשר per *Mun.* recte 2. 3. 5. 7. 8. 11. 16. 22. ſe. *Ber.* Reliqui mendoſe per *Merca.* v. 5. שם per *Ierach* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. 23. ſic fu. 5. Per *Mahp.* ceteri irregulariter. v. 8. Pro (את־(אל habent אל־ 10. 20. & in textu inf. per 6. 9. in marg. vero 7. 8. v. 11. ונפלאותיו *plene* 2. 5. & in marg. 6. 9. Sic *Maſ. impr.* quæ Ex. 3, 12. exſtat, inter *defectiue* ſcripta hunc locum non refert. v. 15. כתהמות Pro *Caph* habet *Beth* 23. v. 16. ויוצא ſic *def.* 2. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. & 24. ſec. *Maſ. impr.* h. l. & Deut. 4, 20. Pſ. 105, 43. Alii *plene.*

18 בַּצִּיָּה׃ וַיְנַסּוּ־אֵל בִּלְבָבָם לִשְׁאָל־אֹכֶל לְנַפְשָׁם׃
19 וַיְדַבְּרוּ בֵּאלֹהִים אָמְרוּ הֲיוּכַל אֵל לַעֲרֹךְ שֻׁלְחָן
כ בַּמִּדְבָּר׃ הֵן הִכָּה־צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם וּנְחָלִים יִשְׁטֹפוּ
21 הֲגַם־לֶחֶם יוּכַל תֵּת אִם־יָכִין שְׁאֵר לְעַמּוֹ׃ לָכֵן שָׁמַע
יְהוָה וַיִּתְעַבָּר וְאֵשׁ נִשְּׂקָה בְיַעֲקֹב וְגַם־אַף עָלָה
22 בְיִשְׂרָאֵל׃ כִּי לֹא הֶאֱמִינוּ בֵּאלֹהִים וְלֹא בָטְחוּ בִּישׁוּעָתוֹ׃
23 וַיְצַו שְׁחָקִים מִמָּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח׃ וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם
24 מָן לֶאֱכֹל וּדְגַן־שָׁמַיִם נָתַן לָמוֹ׃ לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ כה
26 צֵידָה שָׁלַח לָהֶם לָשֹׂבַע׃ יַסַּע קָדִים בַּשָּׁמָיִם וַיְנַהֵג בְּעֻזּוֹ
27 תֵימָן׃ וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם כֶּעָפָר שְׁאֵר וּכְחוֹל יַמִּים עוֹף
28 כָּנָף׃ וַיַּפֵּל בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ סָבִיב לְמִשְׁכְּנֹתָיו׃ וַיֹּאכְלוּ
29 וַיִּשְׂבְּעוּ מְאֹד וְתַאֲוָתָם יָבִא לָהֶם׃ לֹא־זָרוּ מִתַּאֲוָתָם ל
31 עוֹד אָכְלָם בְּפִיהֶם׃ וְאַף אֱלֹהִים עָלָה בָהֶם
32 וַיַּהֲרֹג בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם וּבַחוּרֵי יִשְׂרָאֵל הִכְרִיעַ׃ בְּכָל־
33 זֹאת חָטְאוּ־עוֹד וְלֹא הֶאֱמִינוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו׃ וַיְכַל־בַּהֶבֶל
34 יְמֵיהֶם וּשְׁנוֹתָם בַּבֶּהָלָה׃ אִם־הֲרָגָם וּדְרָשׁוּהוּ
וְשָׁבוּ וְשִׁחֲרוּ־אֵל׃ וַיִּזְכְּרוּ כִּי־אֱלֹהִים צוּרָם וְאֵל עֶלְיוֹן לה
חצי הספר 36 גֹּאֲלָם׃ וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ־לוֹ׃
37 וְלִבָּם לֹא־נָכוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֶמְנוּ בִּבְרִיתוֹ׃ וְהוּא
38 רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא־יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ
39 וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ׃ וַיִּזְכֹּר כִּי־בָשָׂר הֵמָּה רוּחַ הוֹלֵךְ
מ וְלֹא יָשׁוּב׃ כַּמָּה יַמְרוּהוּ בַמִּדְבָּר יַעֲצִיבוּהוּ בִּישִׁימוֹן׃
41 וַיָּשׁוּבוּ וַיְנַסּוּ אֵל וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל הִתְווּ׃ לֹא־זָכְרוּ אֶת־
42
43 יָדוֹ יוֹם אֲשֶׁר־פָּדָם מִנִּי־צָר׃ אֲשֶׁר־שָׂם בְּמִצְרַיִם
44 אֹתוֹתָיו וּמוֹפְתָיו בִּשְׂדֵה־צֹעַן׃ וַיַּהֲפֹךְ לְדָם יְאֹרֵיהֶם
וְנֹזְלֵיהֶם בַּל־יִשְׁתָּיוּן׃ יְשַׁלַּח בָּהֶם עָרֹב וַיֹּאכְלֵם מה
46 וּצְפַרְדֵּעַ וַתַּשְׁחִיתֵם׃ וַיִּתֵּן לֶחָסִיל יְבוּלָם וִיגִיעָם
47 לָאַרְבֶּה׃ יַהֲרֹג בַּבָּרָד גַּפְנָם וְשִׁקְמוֹתָם בַּחֲנָמַל׃ וַיַּסְגֵּר
48 לַבָּרָד

a) *in arida ista solitudine.*
v. 18. b) *pro animæ suæ lubidine* & *adpetitus sui* temeritate.
v. 20. c) *effluxerint* & mana ierint inde *aquæ*. d) *num parare poteris carnem?*
v. 21. e) & *vehementer iratus est.* f) *accensus est.*
v. 23. g) *nubibus* ex alto.
v. 24. h) & *frumentum cæli*, i. e. *Manna* cælitus datum.
v. 25. i) *Panem illustrium*, quasi præstantissimum & *regium cibum*. Al. subintellecto Elohim, panem, *quem ipse Deus triunus & omnipotens præbebat*. k) *quisque eorum*, sine discrimine.
v. 26. l) *Excitavit*, q. d. *proficisci fecit eurum*, ventum impetuosum & vehementem. m) *in cælo* aerio, vt Gen. 1, 20. 26. c. 11, 4. n) & *per potentiam suam adduxit austrum* siue *Africum* ventum.
v. 28. o) *Easque deiecit* s. cadere fecit *in mediis castris* Israelis.
v. 29. p) *Nec tamen alieni facti sunt*, aut per pœnitentiam destiterunt *a praua concupiscentia sua*.
v. 31. q) & *occidit* eos *inter pinguedines* s. pingues *epulas eorum*.
v. 36. r) *Sed* reuera tantum *verba dabant* & *blandiebantur ei ore suo.* *Medius* hic est *versiculus libri*, vt in margine notatum.
v. 39. s) *Spiritus abiens* a corpore. t) *ita*, *vt non redeat*, ut pœnitentiam agere & æternum beari possit.
v. 41. u) atro quasi calculo *notaverunt*, aut certis limitibus *circumscripserunt*.
v. 43. x) *in agro Taneos*, regiæ vrbis. v. 12.
v. 44. y) vide Exod. 7, 17. seqq.
v. 45. z) Exod. 8, 1. 17.
v. 46. a) Ioel. 1, 4. b) Exod. 10, 13.
v. 47. c) Exod. 9, 22.

v. 24. וימטר per *Pſikmahp.* complures, recte quod ad consecutionem, sed minus commode, quod ad distinctionem sensus. Per *Mun. super.* simplicissime 24. ac *Ber.* & sic fe. 5. Cf. v. 27. ודגן per *Merca* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. fu. 5. v. 25. צדה *defect.* 1. 2. 3. 10. 20. & in textu 6. 9. sic fu. 5. Ceterum per regulare *Mahp.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. & per *Kadma* 24. De analogia nostri *Mun. sup.* vide not. Ps. 4, 8. v. 30. זרו *milel* regulariter 2. 3. & sic fe. 5. Nostrum est formæ נמו Ps. 76, 6. perinde ac Iob. 19, 13. v. 32. חטאו per *Mun. milel* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 33. ויכל בהבל ita 1. 2. v. 34. ודרשהו *defect.* 1. 6. 9. sec. *Maſ.* 1. sed contra *Maſ.* 3. v. 38. ולא ישחית per *Itrach* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 24. ולא יעיר per *Merca* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 47. בחנמל sic per *Pat.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 24. 22. 24. & sic fe. 1. 5. sec. *Maſ.* 1. ac *Erff.* & *M. l.* itemque *Ind. Baſ.* 8. 61. d. alii per *Kam.*

49 לַבָּרָד בְּעִירָם וּמִקְנֵיהֶם לָרְשָׁפִים׃ יְשַׁלַּח־בָּם ׀ חֲרוֹן
נ אַפּוֹ עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים׃ יְפַלֵּס
נָתִיב לְאַפּוֹ לֹא־חָשַׂךְ מִמָּוֶת נַפְשָׁם וְחַיָּתָם לַדֶּבֶר
51 הִסְגִּיר׃ וַיַּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּמִצְרָיִם רֵאשִׁית אוֹנִים בְּאָהֳלֵי־
52 53 חָם׃ וַיַּסַּע כַּצֹּאן עַמּוֹ וַיְנַהֲגֵם כַּעֵדֶר בַּמִּדְבָּר׃ וַיַּנְחֵם
54 לָבֶטַח וְלֹא פָחָדוּ וְאֶת־אוֹיְבֵיהֶם כִּסָּה הַיָּם׃ וַיְבִיאֵם
נה אֶל־גְּבוּל קָדְשׁוֹ הַר־זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ׃ וַיְגָרֶשׁ
מִפְּנֵיהֶם ׀ גּוֹיִם וַיַּפִּילֵם בְּחֶבֶל נַחֲלָה וַיַּשְׁכֵּן בְּאָהֳלֵיהֶם
56 שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְנַסּוּ וַיַּמְרוּ אֶת־אֱלֹהִים עֶלְיוֹן
57 וְעֵדוֹתָיו לֹא שָׁמָרוּ׃ וַיִּסֹּגוּ וַיִּבְגְּדוּ כַּאֲבוֹתָם
58 נֶהְפְּכוּ כְּקֶשֶׁת רְמִיָּה׃ וַיַּכְעִיסוּהוּ בְּבָמוֹתָם
59 וּבִפְסִילֵיהֶם יַקְנִיאוּהוּ׃ שָׁמַע אֱלֹהִים וַיִּתְעַבָּר
ס וַיִּמְאַס מְאֹד בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּטֹּשׁ מִשְׁכַּן שִׁלוֹ אֹהֶל שִׁכֵּן
61 62 בָּאָדָם׃ וַיִּתֵּן לַשְּׁבִי עֻזּוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ בְיַד־צָר׃ וַיַּסְגֵּר
63 לַחֶרֶב עַמּוֹ וּבְנַחֲלָתוֹ הִתְעַבָּר׃ בַּחוּרָיו אָכְלָה־אֵשׁ
64 וּבְתוּלֹתָיו לֹא הֻלָּלוּ׃ כֹּהֲנָיו בַּחֶרֶב נָפָלוּ וְאַלְמְנֹתָיו דגש אחר שורק
סה לֹא תִבְכֶּינָה׃ וַיִּקַץ כְּיָשֵׁן ׀ אֲדֹנָי כְּגִבּוֹר מִתְרוֹנֵן מִיָּיִן׃
66 67 וַיַּךְ־צָרָיו אָחוֹר חֶרְפַּת עוֹלָם נָתַן לָמוֹ׃ וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל
68 יוֹסֵף וּבְשֵׁבֶט אֶפְרַיִם לֹא בָחָר׃ וַיִּבְחַר אֶת־שֵׁבֶט יְהוּדָה
69 אֶת־הַר צִיּוֹן אֲשֶׁר אָהֵב׃ וַיִּבֶן כְּמוֹ־רָמִים מִקְדָּשׁוֹ כְּאֶרֶץ
ע יְסָדָהּ לְעוֹלָם׃ וַיִּבְחַר בְּדָוִד עַבְדּוֹ וַיִּקָּחֵהוּ מִמִּכְלְאֹת
71 צֹאן׃ מֵאַחַר עָלוֹת הֱבִיאוֹ לִרְעוֹת בְּיַעֲקֹב עַמּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל
72 נַחֲלָתוֹ׃ וַיִּרְעֵם כְּתֹם לְבָבוֹ וּבִתְבוּנוֹת כַּפָּיו יַנְחֵם׃
א עט מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם ׀ בְּנַחֲלָתֶךָ Psal. LXXIX.
2 טִמְּאוּ אֶת־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ שָׂמוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם לְעִיִּים׃ נָתְנוּ
אֶת־נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמָיִם בְּשַׂר חֲסִידֶיךָ
3 לְחַיְתוֹ־אָרֶץ׃ שָׁפְכוּ דָמָם ׀ כַּמַּיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלָם
4 וְאֵין קוֹבֵר׃ הָיִינוּ חֶרְפָּה לִשְׁכֵנֵינוּ לַעַג וָקֶלֶס

a) *bestias* & iumenta *eorum*. b) *fulminibus*, Pſ. 76, 4. Confer Exod. 9, 18. ſeqq.
v. 49. c) per *immiſſionem angelorum*, mittendo in eos *angelos malorum* angelorum peſſimos.
v. 50. d) Quaſi *ad trutinam parauit*, & complanauit *viam*. e) *vitam eorum peſtilentiæ* tradidit Exod. 9, 3. 15.
v. 51. f) Exod. 11, 5. c. 12, 29. 30. g) *primitias virium*. h) *in tentoriis* ſ. manſionibus *Chami*, a quo Aegyptii oriundi erant Gen. 9, 22. 25. c. 10, 6.
v. 54. i) *ad terminum ſuum ſanctum*, h. e. ad terram Canaan, ad ſedem Eccleſiæ & cultus ſui deſtinatam. Exod. 15, 13. k) ad *montem iſtum* Tſion, *quem adquiſiuit* & Iebuſæis eripuit omnipotens *dextera ipſius*.
v. 55. l) *Et iacta* ſorte *partitus eſt eos*, ſ. agros earum gentium. Ioſ. 13, 6. c. 23, 4. m) *per funem hereditatis*, Ioſ. 17, 5. 14.
v. 56. n) *Nihilominus tamen*, poſt tanta hæc beneficia, *tentarunt & rebellione ſua exacerbauerunt*.
v. 57. o) *Sed auerſi ſunt, & perfide egerunt*. p) *mutati* & facti *ſunt ſicut arcus doloſus*. Hoſ. 7, 16.
v. 60. q) *Schilo*, in tribu Ephraim v. 67. Ioſ. 18, 1. cet.
v. 61. r) *Dedit enim & in captiuitatem* abduci permiſit *robur eius*. s) & *gloriam Iſraelis*, ſiue Arcam, qua Iſraelitæ gloriabantur 1 Sam. 4, 3-11. 12.
v. 63. t) *non laudatæ ſunt* conſuetis epithalamiis: innuptæ manſerunt.
v. 65. u) *Donec tandem inſtar hominis, qui dormiuit, euigilauit* Dominus.
PS. LXXIX, v. 1. u) *Pſalmus Aſaphi* propheticus, vt Pſ. 50, 1. *de* excidio & *vaſtatione Hieroſol.* per *Babylonios*, vel *per Antiochum*, 1 Macc. 7, 16. 17. cuius *atrocitatem* I. *deſcribit* v. 1-4. II. Gratiam & auxilium Dei *implorat*, v. 5-12. & III. gratiarum actionem promittit, v. 13.

v. 50. ולא cum præf. *Vau* 1. 3. v. 63. הללו ſic *def.* per *Kibbuts* 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Maſ. impr.* v. 65. ויקץ *Kuph* per *Dag.* 1. 20. 21. 22. ויקץ כישן ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. regulariter non minus quam noſtri, coll. Iob. 22, 21. v. 66. ויך per *Mun.* 3. At per *Tiphcha*, non ſatis commoda (vt videtur) diſtinctione 6. 9. 10. 13. 14. 20. 22. 23. 24. item 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. & *Ber.* ſed hi quidem vna cum *Makk.* quaſi duæ voces reputari deberent pro vna, duplici tamen accentu inſtructa. Per ſolum vero *Makk.* 2. 7. 8. ſe. 5. verum ſic irregularis eſt ſequens *Mun.* pro *Merca.* v. 72. כתם per præf. ב loco *Caph* 3. & in marg. 6. 9. ſic ſe. 1. & ſu. 5. contra *M. I.* PS. LXXIX, v. 1. אלהים cum *Pſik* emphatico 9. 10. 13. 14. 20. Et ſic v. 2. in voce נתנו iidem. v. 3. ירושלם per *Rbhiagereſch.* ſe. *Ber.* & ſu. 5. Ceteri omnes per *ſimplex Lamed* per *Pat.* 3. 16. 22. contra *Maſ. impr.*

לִסְבִיבוֹתֵינוּ׃ עַד־מָה יְהוָה תֶּאֱנַף לָנֶצַח תִּבְעַר כְּמוֹ־ ה
אֵשׁ קִנְאָתֶךָ׃ שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ ׀ אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־ 6
יְדָעוּךָ וְעַל־מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ׃ כִּי אָכַל 7
אֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ׃ אַל־תִּזְכָּר־לָנוּ עֲוֺנֹת 8
רִאשֹׁנִים מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד׃ עָזְרֵנוּ ׀ 9
אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־
חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ׃ לָמָּה ׀ יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה י
אֱלֹהֵיהֶם יִוָּדַע בַּגִּיִּים לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם־עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ׃ — בגוים ק׳
תָּבוֹא לְפָנֶיךָ אֶנְקַת אָסִיר כְּגֹדֶל זְרוֹעֲךָ הוֹתֵר בְּנֵי 11
תְמוּתָה׃ וְהָשֵׁב לִשְׁכֵנֵינוּ שִׁבְעָתַיִם אֶל־חֵיקָם חֶרְפָּתָם 12
אֲשֶׁר חֵרְפוּךָ אֲדֹנָי׃ וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ ׀ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה 13
לְּךָ לְעוֹלָם לְדֹר וָדֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ׃ פ

Psal. LXXX. לַמְנַצֵּחַ אֶל־שֹׁשַׁנִּים עֵדוּת לְאָסָף מִזְמוֹר׃ א
רֹעֵה יִשְׂרָאֵל ׀ הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים 2
הוֹפִיעָה׃ לִפְנֵי אֶפְרַיִם ׀ וּבִנְיָמִן וּמְנַשֶּׁה עוֹרְרָה אֶת־ 3
גְּבוּרָתֶךָ וּלְכָה לִישֻׁעָתָה לָּנוּ׃ אֱלֹהִים הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר 4
פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה׃ יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת עַד־מָתַי עָשַׁנְתָּ ה
בִּתְפִלַּת עַמֶּךָ׃ הֶאֱכַלְתָּם לֶחֶם דִּמְעָה וַתַּשְׁקֵמוֹ 6
בִּדְמָעוֹת שָׁלִישׁ׃ תְּשִׂימֵנוּ מָדוֹן לִשְׁכֵנֵינוּ וְאֹיְבֵינוּ יִלְעֲגוּ־ 7
לָמוֹ׃ אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה׃ 8
גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם וַתִּטָּעֶהָ׃ פִּנִּיתָ לְפָנֶיהָ 9
וַתַּשְׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ וַתְּמַלֵּא־אָרֶץ׃ כָּסּוּ הָרִים צִלָּהּ וַעֲנָפֶיהָ 11
אַרְזֵי־אֵל׃ תְּשַׁלַּח קְצִירֶהָ עַד־יָם וְאֶל־נָהָר יוֹנְקוֹתֶיהָ׃ 12
לָמָּה פָּרַצְתָּ גְדֵרֶיהָ וְאָרוּהָ כָּל־עֹבְרֵי דָרֶךְ׃ יְכַרְסְמֶנָּה 13 14
חֲזִיר מִיָּעַר וְזִיז שָׂדַי יִרְעֶנָּה׃ אֱלֹהִים צְבָאוֹת שׁוּב־נָא טו — עין תלויה
הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה וּפְקֹד גֶּפֶן זֹאת׃ וְכַנָּה אֲשֶׁר־ 16 — כ׳ רבתי
נָטְעָה יְמִינֶךָ וְעַל־בֵּן אִמַּצְתָּה לָּךְ׃ שְׂרֻפָה בָאֵשׁ 17
כְּסוּחָה מִגַּעֲרַת פָּנֶיךָ יֹאבֵדוּ׃ תְּהִי־יָדְךָ עַל־אִישׁ יְמִינֶךָ 18
עַל

v. 6. a) Eadem verba de Babyloniis repetit Ier. 10, 25.
v. 8. b) *iniquitates veterum* s. maiorum nostrorum. c) *cito obtingant nobis.* d) *quia exhausti & afflicti sumus.*
v. 10. e) *coram oculis nostris,* vt eam videamus.
v, 11. f) *superesse fac & conserua.* g) *filios interfectionis,* ad necem destinatos. Sic *filius mortis* &c. 1 Sam. 20, 31.
PS. LXXX, v. 1. h) Ps. 4, 1. i) Ps. 45, 1. & 69, 1. k) *testimonium,* de exspectanda per CHRISTVM salute. Ps. 60, 1. l) Ps. 50, 1. & 73, 1. m) Eiusdem pæne argumenti est cum præcedenti, de miserabili vrbis & templi vastatione. Itaque I. reductionem & *restitutionem* Ecclesia ardenter *petit,* v. 2-4. 15. 18-20. II. *miseriam* suam *describit,* v. 5-7. 13. 14. 17. III. pristinum Dei fauorem *prædicat.* v. 9-12. 16. 18. & IV. constantiam in fide ac pietate *promittit,* v. 19.
v. 2. n) *effulge:* præsentiæ ac gratiæ tuæ *splendorem emitte.* Ps. 50, 2. & 94, 1.
v. 5. o) *fumabis,* Vulg. *irasceris super oratione populi tui.*
v. 6. p) *triplici mensura,* Esa. 40, 12.
v. 7. q) *rixam* & contentionis obiectum.
v. 8. r) Vide v. 5. s) vide v. 4.
v. 9. t) *Vitem,* ecclesiam Israeliticam v. 15. Esa. 5, 1. seqq. u) Vulg. *transtulisti.* Ps. 78, 52.
v. 10. u) *Impedimenta remouisti.* y) ita *vt radicauerit radices suas.*
v. 12. z) *Emisit decisos palmites suos* transplantatos Iob. 14, 9.
v. 13. a) *vt decerpant eam* (2) Cant. 5, 2.
v. 14. b) *Consumsit & plenoore vorauit eam* (1) *aper siluestris.* c) *& fera agri* depascit eam.
v. 16. d) *Et plantam* loco suo positam, & *firmiter plantatam* (1) e) *idque propter filium,* quem *firmasti tibi.* v. 18.

v. 6. שְׁפֹךְ חמתך sic 3. 5. v. 7. כי־אכל ita 1. Per *Makk.* etiam 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. השמו׃ per *Kam.* 1. 2. 3. 5. 21. contra *Ind.* ²*Bas.* f. 61. d. v. 8. אל per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 11. 14. v. 9. והצילנו sic per *Merca* 2. 3. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. 24. Sic fe. 5. sec. *B. Ascher.* Alii per *Tiphcha ton.* irregulariter, præsente *Atnacho.* v. 10. בגוים sic in textu sine *Kri* 2. 3. contra *Mas. Frff.* h. l. & *MSctam* ad Gen. 27, 23. v. 12. Pro אדני habent יהוה 1. 6. 9. 10. 20. sic fu. 2. contra *Mas. final.* f. 3. col. 6. Attamen אדני 6. 9. in marg. v. 13. נודה ita simul cum subdistinct. *Mahp.* 6--16. 20. 21. 23. *Mahp.* solum *milel* hab. 22. PS. LXXX, v. 2. רעה per *Segol* 2. 3. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 21. 22. sic fu. 1. 5. contra *Mas. impr.* h. l. & Gen. 46, 34. v. 5. יהוה per *Tiphcha ant.* 1. 6. 9. 10. 13. 20. v. 9. גפן per *Tiphcha ant.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. & sic fe. 5. clarius quam nostri. Cf. tamen not. ad Ps. 19, 14. v. 13. עברי sic per *Merca* regulariter 1. 3. 16. sic fu. 5. & fe. *Ber.* Per *Makk.* 2. per *Mun.* vero plerique. v. 14. יכרסמנה per *Tiphcha ant.* non male 1. מיער *Ain* non suspendunt 5. 6. 9. 10. 12. 13. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Mas. impr.* Iud. 18, 30. *Maiusculum* vero loco *suspensi* habent 5. 6. 9. Ceterum *mediam* hanc Psalterii *litteram* esse, notatur in *Kidduschin* c. 1. f. 30. citante *Buxt.* in Tiber. p. m. 41. b. v. 15. שוב נא ita 1. 2. 17. 18. 24. & *Ber.* v. 16. וכנה *Caph maiusculum* non faciunt 2. 3. 10. 11. 23. contra *Mas. impr.* Gen. 1, 1. 1 Par. 1, 1.

19 עַל־בֶּן־אָדָם אִמַּצְתָּ לָּךְ׃ וְלֹא־נָסוֹג מִמֶּךָּ תְּחַיֵּנוּ וּבְשִׁמְךָ
כ נִקְרָא׃ יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ הָאֵר פָּנֶיךָ
א וְנִוָּשֵׁעָה׃ פא לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לְאָסָף׃ Psal. LXXXI.
2 3 הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ שְׂאוּ־זִמְרָה דגש אחר שורק
4 וּתְנוּ־תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם־נָבֶל׃ תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר
ה בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ׃ כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי
6 יַעֲקֹב׃ עֵדוּת ׀ בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם
7 שְׂפַת לֹא־יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע׃ הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו
8 מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה׃ בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ
9 בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ עַל־מֵי מְרִיבָה סֶלָה׃ שְׁמַע עַמִּי
י וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם־תִּשְׁמַע־לִי׃ לֹא־יִהְיֶה בְךָ אֵל
11 זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר׃ אָנֹכִי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
12 הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב־פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ׃ וְלֹא־
13 שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא־אָבָה לִי׃ וָאֲשַׁלְּחֵהוּ
14 בִּשְׁרִירוּת לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם׃ לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי
טו יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ׃ כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל־
16 צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי׃ מְשַׂנְאֵי יְהוָה יְכַחֲשׁוּ־לוֹ וִיהִי עִתָּם
17 לְעוֹלָם׃ וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ׃
א פב מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל Psal. LXXXII.
2 בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט׃ עַד־מָתַי תִּשְׁפְּטוּ־עָוֶל וּפְנֵי
3 רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ־סֶלָה׃ שִׁפְטוּ־דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ׃
ה 4 פַּלְּטוּ־דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ׃ לֹא יָדְעוּ ׀ וְלֹא
6 יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אָרֶץ׃ אֲנִי
7 אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם׃ אָכֵן כְּאָדָם
8 תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ׃ קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה
א הָאָרֶץ כִּי־אַתָּה תִנְחַל בְּכָל־הַגּוֹיִם׃ פג שִׁיר Psal. LXXXIII.
2 מִזְמוֹר לְאָסָף׃ אֱלֹהִים אַל־דֳּמִי־לָךְ אַל־תֶּחֱרַשׁ וְאַל־
3 תִּשְׁקֹט אֵל׃ כִּי־הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן וּמְשַׂנְאֶיךָ נָשְׂאוּ

ראש Sss 4 פז ד

a) *propter*, inquam, *Filium hominis*. Targ. *propter regem Messiam*; cuius illud nomen est, coll. Ezech. 2, 26. Pf. 8, 5. Dan. 7, 13. Matth. 8, 20. cet. b) quem *confirmasti tibi*. v. 16.

PS. LXXXI, v. 1. c) vide Pf. 8, 1. d) Pf. 50, 1. I. *Excitat* ad feriam pœnitentiam, & cultum ac laudes Dei, v. 2 -- 6. II. necessarium id esse, *ostendit* v. 7--13. & III. nouæ obedientiæ *fructum promittit*. v. 14-17.

v. 4. e) in *plenilunio* mensis septimi (2) Prou. 7, 20. f) *Festi nostri*, scil. *tabernaculorum*; quod in diem 15. mensis Tischri incidebat, Leu. 23, 34.

v. 6. g) vbi *labium* & linguam, quam *non noueram, audiui*, & sec. Targ. *didici*, scil. populus Israeliticus.

v. 7. h) *Remoui* (Deus inquit) *ab onere* baiulando *humerum* Israelis. i) a ferendo *cophino* liberæ *abierunt*.

v. 13. k) *in malitia* vel *obstinatione*.

PS. LXXXII, v. 1. l) *Psalmus Asaphi* propheticus, vt Pf. 50, 1. de CHRISTO; qui I. de peruersitate antistitum populi sui *queritur*, & meliora requirit, v. 1 - 4. II. Obstinate malis excidium *prædicit*, v. 5-7. III. Quod iustum Domini iudicium propheta nomine piorum *exposcit*. v. 8.

PS. LXXXIII, v. 1. m) *Oratio Ecclesiæ Israeliticæ aduersus hostes*: quorum I. consilia atque molimina aduersus se Deo *exponit* v. 3-9. II. Auxilium & vindictam Dei contra eosdem *expetit* v. 2. & 10-19.

v. 2. n) *ne silentium tibi sit*, quasi conniuenti ad nostras vexationes. o) *neque quietus sis*, quominus nobis succurras, *o Deus* summe & omnipotens!

v. 19. תחיננו per simplex *Iod*. 3. sic fu. 5. PS. LXXXI, v. 1. למנצח cum *Psik* 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. prout nostri Pf. 69, 1. v. 2. הרנינו per *Mun*. 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. עוזנו sic per *Kibbuts* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. sic fu. 5. contra *Mas*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. v. 3. שאו sine *Gaiah* 1. 13. 21. contra *M. I*. At per *Mun*. 2. v. 4. בכסה per *Tsere* 3. 5. 7. 8. 10-16. 18. 22. contra *M. I*. v. 8. דינם per *Kam*. 3. 5. 6. 9. 10. 17. 18. 20. 21. 22. 23. Sic fu. 2. contra *Mas*. 1. 2. ac *Erff*. & *Ind. Bas*. f. 61. d. אבחנך per *Rbhiageresch*. 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. irregulariter, vt nostri Pf. 75, 4. vbi vide sis not. v. 9. תשמע per *Merca milra* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 20. sic fe. 5. v. 11. ואמלאהו cum *Dag*. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. sic fe. 5. contra *M. I*. v. 17. אשביעך sine *Dag*. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sis fe. 5. PS. LXXXII, v. 1. נצב per *Pat*. 1. 3. Per *Merca* 3. 5. 7. 8. 11. 22. v. 3. דל per *Pat*. 1. 3. 5. sic fe. 2. & sic in marg. 6. 9. contra *Mas. impr*. v. 4. דל per *Kam*. 17. 22. & *Ber*. contra *Mas. impr*. v. 5. מוסדי per *Makk*. 2. 3. v. 6. אני per *Makk*. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. sic fe. 5. PS. LXXXIII, v. 2. אלהים per *Tiphcha ant*. 1. 3. At per *Rbkia*. 2. תחרש per *Rbhiager*. 1. 6. 9. 10. 13. 20.

4 רֹאשׁ׃ עַל־עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד וְיִתְיָעֲצוּ עַל־צְפוּנֶיךָ׃ אָמְרוּ
ה לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי וְלֹא־יִזָּכֵר שֵׁם־יִשְׂרָאֵל עוֹד׃ כִּי נוֹעֲצוּ 6
7 לֵב יַחְדָּו עָלֶיךָ בְּרִית יִכְרֹתוּ׃ אָהֳלֵי אֱדוֹם וְיִשְׁמְעֵאלִים
8 מוֹאָב וְהַגְרִים׃ גְּבָל וְעַמּוֹן וַעֲמָלֵק פְּלֶשֶׁת עִם־יֹשְׁבֵי
9 צוֹר׃ גַּם־אַשּׁוּר נִלְוָה עִמָּם הָיוּ זְרוֹעַ לִבְנֵי־לוֹט סֶלָה׃
י עֲשֵׂה־לָהֶם כְּמִדְיָן כְּסִיסְרָא כְיָבִין בְּנַחַל קִישׁוֹן׃ נִשְׁמְדוּ
11 בְעֵין־דֹּאר הָיוּ דֹּמֶן לָאֲדָמָה׃ שִׁיתֵמוֹ נְדִיבֵמוֹ כְּעֹרֵב 12
13 וְכִזְאֵב וּכְזֶבַח וּכְצַלְמֻנָּע כָּל־נְסִיכֵמוֹ׃ אֲשֶׁר אָמְרוּ
14 נִירְשָׁה לָּנוּ אֵת נְאוֹת אֱלֹהִים׃ אֱלֹהַי שִׁיתֵמוֹ כַגַּלְגַּל
כְּקַשׁ לִפְנֵי־רוּחַ׃ כְּאֵשׁ תִּבְעַר־יָעַר וּכְלֶהָבָה תְּלַהֵט טו
16 הָרִים׃ כֵּן תִּרְדְּפֵם בְּסַעֲרֶךָ וּבְסוּפָתְךָ תְבַהֲלֵם׃ מַלֵּא 17
18 פְנֵיהֶם קָלוֹן וִיבַקְשׁוּ שִׁמְךָ יְהוָה׃ יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ עֲדֵי־
19 עַד וְיַחְפְּרוּ וְיֹאבֵדוּ׃ וְיֵדְעוּ כִּי־אַתָּה שִׁמְךָ יְהוָה לְבַדֶּךָ

Psal. LXXXIV.

א עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ׃ פד לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית
2 לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ מַה־יְּדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יְהוָה
3 צְבָאוֹת׃ נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחַצְרוֹת יְהוָה
4 לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ אֶל אֵל־חָי׃ גַּם־צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת
וּדְרוֹר קֵן לָהּ אֲשֶׁר־שָׁתָה אֶפְרֹחֶיהָ אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיךָ
ה יְהוָה צְבָאוֹת מַלְכִּי וֵאלֹהָי׃ אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד
6 יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃ אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז־לוֹ בָךְ מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם׃
7 עֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ גַּם־בְּרָכוֹת יַעְטֶה
8 מוֹרֶה׃ יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל־חָיִל יֵרָאֶה אֶל־אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן׃
9 יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת שִׁמְעָה תְפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֱלֹהֵי
י יַעֲקֹב סֶלָה׃ מָגִנֵּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים וְהַבֵּט פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃
11 כִּי טוֹב־יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף בָּחַרְתִּי הִסְתּוֹפֵף בְּבֵית
פתח באתנח
12 אֱלֹהַי מִדּוּר בְּאָהֳלֵי־רֶשַׁע׃ כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְהוָה אֱלֹהִים
13 חֵן וְכָבוֹד יִתֵּן יְהוָה לֹא יִמְנַע־טוֹב לַהֹלְכִים בְּתָמִים׃
יְהוָה צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃ פה למנצח

v. 4. a) *callide agitant secreta consilia* & fraudes. b) & *inuicem deliberant.* c) *contra absconditos tuos*, quos sub tua protectione tutos esse voluisti.
v. 5. d) *& deleamus eos de gente*, vt gens amplius non sint.
v. 6. e) ex *animo*. Ps. 45, 6.
v. 7. f) *Idumæorum* & *Ismaelitarum*. g) *Moabitæ* & *Hagritæ*, ab *Hagare* matre, dicti 1 Par. 5, 10. 19. 20.
v. 8. h) *Gebalitæ* in Arabia & *Ammonitæ*.
v. 9. i) *coniunxit se cum illis*. Gen. 29, 34.
v. 10. k) *in valle* aut *torrente Kischon*. Iud. 4, 7. 13. c. 5, 21.
v. 12. l) duces Midianitarum. Iud. 7, 25. m) Iud. 8, 5-21.
v. 13. n) *habitacula* Dei. Ps. 74, 20. & 79, 7.
v. 14. o) *sicut turbinem*, Ps. 79, 19. vel *puluerem a vento rotatum*. Esa. 17, 13.
PS. LXXXIV, v. 1. p) Vid. Ps. 8, 1. & 81, 1. q) Ps. 42, 1. r) *Psalmus* hic I. *Laudibus extollit* locum, in quo legitimus Dei cultus exercetur, v. 2--4. II. *Beatos prædicat* eius habitatores. v. 5--8. III. *Deum inuocat* pro eius conseruatione & benedictione piorum. v. 9-13.
v. 4. s) & *hirundo*, vel sec. Boch. aliosque *columba siluestris*.
v. 6. t) *quorum in animo viæ sunt* ad domum Dei ducentes.
v. 7. u) *per vallem luctus* aut *fletus*. (1) al. *mororum*. coll. 2 Sam. 5, 23. 24.
v. 8. x) *donec compareat* quisque eorum *apud Deum*.
v. 10. y) *Messiæ tui*. Ps. 2, 2. 6.
v. 11. z) *ad limen portæ me continere* vel *vigilare*. (1)

v. 7. וישמעאלים per *Atnach* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 20. & *Ber.* Reliqui per *Rbhia simpl.* loco *gereschati*. v. 10. עשה להם ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 11. היו *milel* 3. 5. 7. 8. 15. 17. 18. 22. 23. 24. Alii *milra*. v. 13. נירשה per *Mun. milel B. Ascher.* v. 14. כגלגל sic per *Pat.* 1. 3. 7. 8. 15. 22. 24. sec. *M. I.* & *Ind. Bas.* f. 61. d. Alii per *Kam.* v. 18. עד per *Rbhiageresch.* 1. sic fe. *Ber.* Per simplex plerique. Vid. not. Ps. 4, 1. *Atnach* vero habent 6. 9. 10. 13. 14. 20. & cum *Rbhia* simul 3. Porro per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 5. v. 19. וידעו per *Kam.* in, Præter. 7. 8. 11. 12. 15. 16. Ps. LXXXIV, v. 2. ידידות sine *Dag.* 22. 24. & hic quidem cum nota משכנותיך־הי רפה per *Rbhiageresch.* 15. 17. 18-22. 23. & *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. At per *Atnach* 1. 2. v. 3. נכספה per *Mun. superius* 7. 8. 15. 17. 18. 22. 23. 24. sec. analogiam. Alii per *Mahp.* אל־אל ita 6. 9. 10. 13. 20. 23. sic fu. 5. At אל־אל 1. 14. 17. 18. irregulariter. v. 4. צפר *def.* poscit *Mas. impr.* Leu. 14, 5. sed sine vllius codicum suffragio. מצאה sic per *Mahp.* cum conseruo *Merca* 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 22. 23. 24. De qua geminatione accentus vide not. Ps. 65. 9. Reliqui per solum *Ierach milel* anomalice. ודרור per *Psik Mahp.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. & per *Mahp.* sine *Psik* 2. 5. *Psik* vero requirit *Ind. Bas.* f. 61. b. קן *Kuph maiusculum* requirit *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 1, 1. ac 1 Par. 1, 1. Sed nullus codicum *Masoræ* paruit. v. 5. יהללוך sine *Gaiah* 1. 7. 8. 15. 22. 23. At prius *Lamed* per *Chatephpat.* 1. 22. v. 7. ישיתהו sic per *Kibbuts* 1. (& in textu) 6. 9. sic fe. 2. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* v. 11. אלהי per *Kam.* 3. 7. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Num. 22, 18. item *Ind. Bas.* f. 61. d.

Psal. LXXXV.

א פה לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ רָצִיתָ יְהוָה אַרְצֶךָ
2 3 שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב׃ נָשָׂאתָ עֲוֺן עַמֶּךָ כִּסִּיתָ כָל־חַטָּאתָם (שבית ק)
4 סֶלָה׃ אָסַפְתָּ כָל־עֶבְרָתֶךָ הֱשִׁיבוֹתָ מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ׃
ה שׁוּבֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְהָפֵר כַּעַסְךָ עִמָּנוּ׃ הַלְעוֹלָם
6 תֶּאֱנַף־בָּנוּ תִּמְשֹׁךְ אַפְּךָ לְדֹר וָדֹר׃ הֲלֹא אַתָּה תָּשׁוּב
7 תְּחַיֵּנוּ וְעַמְּךָ יִשְׂמְחוּ־בָךְ׃ 8 הַרְאֵנוּ יְהוָה חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ
9 תִּתֶּן־לָנוּ׃ אֶשְׁמְעָה מַה־יְדַבֵּר הָאֵל ׀ יְהוָה כִּי ׀ יְדַבֵּר
י שָׁלוֹם אֶל־עַמּוֹ וְאֶל־חֲסִידָיו וְאַל־יָשׁוּבוּ לְכִסְלָה׃ אַךְ
11 קָרוֹב לִירֵאָיו יִשְׁעוֹ לִשְׁכֹּן כָּבוֹד בְּאַרְצֵנוּ׃ חֶסֶד־וֶאֱמֶת
12 נִפְגָּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ׃ אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח
13 וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף׃ גַּם־יְהוָה יִתֵּן הַטּוֹב וְאַרְצֵנוּ תִּתֵּן
14 יְבוּלָהּ׃ צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו׃ פו

Psal. LXXXVI.

א תְּפִלָּה לְדָוִד הַטֵּה־יְהוָה אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי־עָנִי
2 וְאֶבְיוֹן אָנִי׃ שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי־חָסִיד אָנִי הוֹשַׁע עַבְדְּךָ
3 אַתָּה אֱלֹהַי הַבּוֹטֵחַ אֵלֶיךָ׃ חָנֵּנִי אֲדֹנָי כִּי־אֵלֶיךָ אֶקְרָא (פתח באתנח)
4 כָּל־הַיּוֹם׃ שַׂמֵּחַ נֶפֶשׁ עַבְדֶּךָ כִּי אֵלֶיךָ אֲדֹנָי נַפְשִׁי
ה אֶשָּׂא׃ כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־
6 קֹרְאֶיךָ׃ הַאֲזִינָה יְהוָה תְּפִלָּתִי וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל
7 8 תַּחֲנוּנוֹתָי׃ בְּיוֹם צָרָתִי אֶקְרָאֶךָּ כִּי תַעֲנֵנִי׃ אֵין־כָּמוֹךָ
9 בָאֱלֹהִים ׀ אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ׃ כָּל־גּוֹיִם ׀ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
י יָבוֹאוּ ׀ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ׃ כִּי־גָדוֹל
11 אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ׃ הוֹרֵנִי יְהוָה ׀
12 דַּרְכֶּךָ אֲהַלֵּךְ בַּאֲמִתֶּךָ יַחֵד לְבָבִי לְיִרְאָה שְׁמֶךָ׃ אוֹדְךָ ׀
13 אֲדֹנָי אֱלֹהַי בְּכָל־לְבָבִי וַאֲכַבְּדָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם׃ כִּי־
חַסְדְּךָ גָּדוֹל עָלָי וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִשְּׁאוֹל תַּחְתִּיָּה׃
14 אֱלֹהִים ׀ זֵדִים קָמוּ־עָלַי וַעֲדַת עָרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי וְלֹא
טו שָׂמוּךָ לְנֶגְדָּם׃ וְאַתָּה אֲדֹנָי אֵל־רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ
16 אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי תְּנָה־עֻזְּךָ

PS. LXXXV, v. 1. a) Pf. 4, 1. b) Pf. 42, 1. c) Preces habet Ecclefiæ Iudaicæ pro fui reductione, quibus I. Deo priftinam mifericordiam in memoriam reuocat, v. 2-4. fimilemque II. nunc etiam fibi fieri exoptat, v. 5-8. & III. eius fpem certam fibi facit, v. 9-13.

v. 2. d) Qui ex *beneplacito* tuo fingulari *gratia ac favore refpexifti*, & propitius fuifti. e) & *reduxifti captiuitatem* f. *captiuos* Iacobi.

v. 3. f) *Abftulifti* & condonafti.

v. 4. g) *Collegifti* & omnem fimul abftulifti. h) & *auertifti & retraxifti te* Ezech. 14, 6. c. 18, 30.

v. 5. i) Nunc etiam *reduc nos* v. 2. k) & *rumpe iram tuam.*

v. 9. l) *vt ne recidant*, relabantur *ad ftultitiam*, a qua per refipifcentiam fe converterunt. cf. Verbum Ier. 11, 10. Ezech. 3, 20.

v. 11. m) *concurrerunt.* Vulg. *obviauerunt fibi.* n) *ofculatæ fe inuicem funt*, & amice confpirauerunt.

v. 12. o) *Veritas*, inquam v. 11. de terra *germinabat.* p) *profpexit.*

v. 13. q) Itaque nunc *etiam Dominus dabit*, cet.

v. 14. r) & *ponet ipfe in via greffus fuos*, vt fcil. opus falutis perficiat, gentes colligat, totumque Ifraelem faluum faciat.

PS. LXXXVI, v. 1. s) *Oratio* exulis & fugitiui *Dauidis*, qua ille I. varia a Deo beneficia *petit*, v. 1-11. II. gratum animum *promittit*. v. 12-15. & III. iteratis fufpiriis *concludit*, v. 16. 17.

v. 11. t) *vni*, *totum coniunge* tibi *cor meum.* Piel (1) cf. Kal. Gen. 49, 6. Efa. 14, 20.

PS. LXXXV, v. 1. קרח fic per regulare *Mun. fup.* 3. 5. 7. 8. 11. & vna cum *Pfik* 14. At per *Merca* plerique, & vna cum *Pfik* 6. 9. 10. 13. 16. 20. v. 6. הלעולם cum *Meth.* 1. 3. 5. Reliqui fine eo. Per *Tiphcha ant.* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 7. הלא per *Makk.* 3. & *B. Napht.* fic fe. 5. v. 9. האל per regulare *Ierach* plerique, & quidem vna cum *Pfik* 3. 14. fec. *Maf.* 2. & *Ind. Baf.* f. 61. b. Alii per *Pfik-mahp.* PS. LXXXVI, v. 1. לדוד *Pfik* emphaticum addunt 2. 6 -- 13. 16 -- 23. & fic fu. *Ber.* v. 2. שמרה ita cum *Meth.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 11. 13. 20. 22. 23. fic fu. *Ber.* fec. *Maf. Erff.* & *M. I.* Reliqui vel plane omittunt, vel loco eius habent *Merca.* v. 3. Pro אדני hab. יהוה 1. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. 23. fic fu. 2. contra *Maf. impr.* & *Erff.* h. l. & *fin.* f. 3. col. 6. v. 5. Pro אדני hab. יהוה 1. 2. 12. 13. 16. 21. 22. 23. contra *Maf. fin.* f. 3. col. 6. Vide v. 3. v. 7. אקראך Per *Rbhiagerefch* plures; per *fimplex* vero 7. 8. 24. vid. not. Pf. 4, 1. v. 8. באלהים ita regulariter 24. & fic fe. 5. item 2. fed hic quidem fine *Pfik*, quod vero pofcit *Ind. Baf.* f. 61. b. Per *Mun.* cum *Pfik Ber.* At באלהים אדני 6. 9-16. 20-23. & באלהים per *Rbhia* vna cum *Pfik* 8. 17. 18. Verum nec *Rbhiæ* congruit praecedens *Tiphcha*, nec *Atnachto*, nifi pro *tonico* concipiatur *anterius*, quale intendiffe videntur plerique, dum באלהים per *Dag.* fcripferunt omnes præter 7. 8. 17. 22. 24. *Ber.* & 6. 9. in marg. item 5. qui *Dag.* expunxit. ואין Sic per *Mun.* 1. 2. 5. 7. 8. 11. 14. 15. 16. 24. & fic fe. *Ber.* Reliqui per *Merca.* v. 9. אשר per *Makk.* 1. 3. v. 11. יהוה cum *Pfik* 3. 6--14. 20. 22. 23. 24. fic fu. 5. & fic fe. *Ber.* Reliqui per folum *Kadma.*

34 וּבִנְגָעִים עֲוֺנָם׃ וְחַסְדִּי לֹא־אָפִיר מֵעִמּוֹ וְלֹא־אֲשַׁקֵּר
לה בֶּאֱמוּנָתִי׃ לֹא־אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא
36 אֲשַׁנֶּה׃ אַחַת נִשְׁבַּעְתִּי בְקָדְשִׁי אִם־לְדָוִד אֲכַזֵּב׃ זַרְעוֹ
37 לְעוֹלָם יִהְיֶה וְכִסְאוֹ כַשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי׃ כְּיָרֵחַ יִכּוֹן עוֹלָם וְעֵד
38 בַּשַּׁחַק נֶאֱמָן סֶלָה׃ וְאַתָּה זָנַחְתָּ וַתִּמְאָס הִתְעַבַּרְתָּ
39 עִם־מְשִׁיחֶךָ׃ נֵאַרְתָּה בְּרִית עַבְדֶּךָ חִלַּלְתָּ לָאָרֶץ נִזְרוֹ׃ מ
41 פָּרַצְתָּ כָל־גְּדֵרֹתָיו שַׂמְתָּ מִבְצָרָיו מְחִתָּה׃ שַׁסֻּהוּ כָּל־
42 עֹבְרֵי דָרֶךְ הָיָה חֶרְפָּה לִשְׁכֵנָיו׃ הֲרִימוֹתָ יְמִין צָרָיו
43 הִשְׂמַחְתָּ כָּל־אוֹיְבָיו׃ אַף־תָּשִׁיב צוּר חַרְבּוֹ וְלֹא הֲקֵמֹתוֹ
44 בַּמִּלְחָמָה׃ הִשְׁבַּתָּ מִטְּהָרוֹ וְכִסְאוֹ לָאָרֶץ מִגַּרְתָּה׃ מה פתח בס"פ
46 הִקְצַרְתָּ יְמֵי עֲלוּמָיו הֶעֱטִיתָ עָלָיו בּוּשָׁה סֶלָה׃ עַד־מָה
47 יְהוָה תִּסָּתֵר לָנֶצַח תִּבְעַר כְּמוֹ־אֵשׁ חֲמָתֶךָ׃ זְכָר־אֲנִי
48 מֶה־חָלֶד עַל־מַה־שָּׁוְא בָּרָאתָ כָל־בְּנֵי־אָדָם׃ מִי גֶבֶר
49 יִחְיֶה וְלֹא יִרְאֶה־מָּוֶת יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ מִיַּד־שְׁאוֹל סֶלָה׃
נ אַיֵּה חֲסָדֶיךָ הָרִאשֹׁנִים אֲדֹנָי נִשְׁבַּעְתָּ לְדָוִד בֶּאֱמוּנָתֶךָ׃
51 זְכֹר אֲדֹנָי חֶרְפַּת עֲבָדֶיךָ שְׂאֵתִי בְחֵיקִי כָּל־רַבִּים עַמִּים׃
52 אֲשֶׁר חֵרְפוּ אוֹיְבֶיךָ יְהוָה אֲשֶׁר חֵרְפוּ עִקְּבוֹת מְשִׁיחֶךָ׃
53 ספר רביעי בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן׃

Psal. XC. א צ תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן
2 אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר׃ בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ
וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל׃
3 תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם׃ כִּי אֶלֶף
4 ה שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה
6 בַלָּיְלָה׃ זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף׃ בַּבֹּקֶר
7 יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ׃ כִּי־כָלִינוּ בְאַפֶּךָ
8 שתה קרי וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ׃ שַׁתְּ עֲוֺנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר
9 פָּנֶיךָ׃ כִּי כָל־יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ־
י הֶגֶה׃ יְמֵי־שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם
בגבורת

v. 35. a) *Et egressum* s. pronuntiatum *labiorum meorum*. Periphrasis sermonis.

v. 36. b) *Si*, i. e. nullo modo, *nequaquam*, 1 Sam. 24, 22.

v. 38. c) *testisque in cælo* v. 7. *fidus est*. 1 Ioh. 5, 7.

v. 39. d) *Atqui tu*, qui tam magnifica promissa, inde a v. 20. recitata, dedisti. e) nunc quasi *abiecisti* & *auersari videris* nos. f) *Et iratum te ostendis, iram exerces*. g) *cum vncto* tuo, Dauide vel Christo & membris eius. v. 52. Act. 9, 4. 5.

v. 40. h) *Detestatus* quasi *es* & *abhorrere videris*. (2) Thren. 2, 7. i) *fœdus cum seruo tuo* Dauide v. 4. 21. *initum*, & sanctissime confirmatum.

v. 44. k) *aciem*. Exod. 4, 25. Ios. 5, 2. 3.

v. 45. l) in terram v. 40. *deiecisti*. (1) Chaldæis magis vsitatum.

v. 46. m) *induisti ei ignominiam*.

v. 48. n) *Memento, ego quam caducus sim*, quis *ego*, & *quantillum* instabile *huius vitæ tempus* (5) Ps. 39, 5. 6.

v. 51. o) *portare me*, quod fero *in sinu meo*. Num. 11, 12. Esa. 40, 11. p) *vniuersitatem multorum* & magnorum *populorum*, quos Christo parturio, coll. Esa. 54, 1. seqq. c. 66, 7. 8. Ps. 87, 6. Apoc. 12, 1. 2.

v. 52. q) *Quia conuiciantur* s. vituperant, o Domine! r) *conuiciantur*, inquam, *calcaneos* Messiæ tui v. 39. caput infernalis serpentis conterentes, Gen. 3, 15.

PS. XC, v. 1. t) *Oratio Mosis, viri diuini* Deut. 33, 1. c. 34, 10. cet. Qui hic I. comparatione facta cum Dei æternitate *vitæ humanæ miseriam* & *breuitatem* deplorat, v. 1-6. II. *caussam eius*, peccatum & promeritam Dei iram, ostendit, v. 7-11. III. Intelligentiam huius rei, misericordiam & vitæ directionem piis Dei seruis precatur v. 12-17.

v. 5. u) instar nimbi vel torrentis *abripis eos*.

v. 33. בנגעים per *Rbhiagereseh*. 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 38. לְעולם cum præf. *Lamed*. fu. 5. & sic in marg. habet 6. 9. v. 40. נארתה *Nun* per *Chirek* 1. 3. v. 45. מִטְּהרו per *Schua simpl.* 1. 2. 3. 5. contra *Maf. impr.* מגרתה per *Kam.* 1. 2. 3. 13. contra *Ind. Baf.* f. 61. d. v. 48. זכר per *Cholem* 3. & in marg. 6. 9. v. 49. מָּות cum *Dag.* 2. 5. 17. 18. 24. & *Ber.* Reliqui sine illo. ימלט נפשו sic 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 52. אשר חרפו ita 2. 3. 7. 8. 11. 12. 14 -- 18. 21. 22. 23. 24. & sic fe. 5. At אשר חרפו *Ber.* & alii. אויביך sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 16. 20. contra *Maf.* 3. & *Ind. Baf.* f. 61. b. At per *Merca* cum *Psik* 7. 8. PS. XC, v. 1. אדני per minorem repetitum seu *Tiphcha ant.* plerique; rectius vero per *Rbhia* 2. 3. 14. 24. *Ber.* & vna cum *Tiphcha* 5. לנו per *Rbhia simpl.* 7. 8. 15. 24. v. 2. ותחולל ita cum *Meth.* 2. & sic fe. 5. Reliqui omittunt, manente nihilominus *Tsere*. At per *Mun. milra* 2. 24. sic fu. 5. ועד־עולם cum præf. *Vau* 6. 9. 10. 20. sic fu. 5. Attamen sine illo 6. 9. in marg. v. 9. כלינו שנינו sic 2. 7. 8. 15. 21. 22. regularius pro syllabarum conditione. Sed vid. not. Ps. 34, 3. הגה per *Tsere* 3. 6. 9. 10. 14. 20. v. 10. שנותינו sine *Psik* 1. 3. 5. 7. 8. בהם per *Merca-mahp.* 2. Per *Rbhia* 6--10. 12--16. 20. 23. Vtrumque inepte. Reliqui per *Merca*, qui h. l. specialiter pro minore *Mahp.* venit, quemadmodum in Varr. lect. Prou. 6, 3. & sub ditione *Psikkadmati* Ps. 117, 2. &c. שבעים per *Mahp.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23.

בִּגְבוּרֹת ׀ שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי־גָז חִישׁ
11 וַנָּעֻפָה׃ מִי־יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ׃ לִמְנוֹת
12
13 יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה׃ שׁוּבָה יְהוָה פתח באתנח
14 עַד־מָתָי וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ׃ שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ
טו וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל־יָמֵינוּ׃ שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ
16 שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה׃ יֵרָאֶה אֶל־עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ
17 עַל־בְּנֵיהֶם׃ וִיהִי ׀ נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ׃

א צא יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן׃ Psal. XCI.
2 אֹמַר לַיהוָה מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ׃ כִּי
3
4 הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת׃ בְּאֶבְרָתוֹ ׀ יָסֶךְ
ה לָךְ וְתַחַת־כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ׃ לֹא
6 תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם׃ מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל
7 יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם׃ יִפֹּל מִצִּדְּךָ ׀ אֶלֶף וּרְבָבָה
8 מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ׃ רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת
9 רְשָׁעִים תִּרְאֶה׃ כִּי־אַתָּה יְהוָה מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ
י מְעוֹנֶךָ׃ לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב
11 בְּאָהֳלֶךָ׃ כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ׃
12 עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ׃ עַל־שַׁחַל
13
14 וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין׃ כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ
טו אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי׃ יִקְרָאֵנִי ׀ וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי
16 בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ׃ אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ

א וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי׃ צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם Psal. XCII.
2 הַשַּׁבָּת׃ טוֹב לְהֹדוֹת לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃
3 לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת׃ עֲלֵי־עָשׂוֹר
4
ה וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר׃ כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְהוָה בְּפָעֳלֶךָ
6 בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן׃ מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה
7 מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ אִישׁ־בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל
לא

a) *Si autem viribus* eximiis præditus quis fuerit. b) *Et præcipuum eorum.* (1) c) *nam transit* cito & cum *festinatione* (1) d) *Et* vento similes *auolamus.*

v. 11. e) *Quis* vero hominum *agnoscit vim* & vehementiam *iræ tuæ?* f) *Et sec. timorem tui*, sicut timor tui requirebat. Mal. 1, 6.

v. 12. g) *recte*; vel *ita*, vt timor tui poscit. v. 11. *ostende* nobis. h) *vt adferamus cor sapientiæ.*

v. 13. i) Ps. 6, 5. k) vide Ps. 6, 4. l) *Et pœniteat te* malorum. 1 Sam. 15, 11.

v. 15. m) sec. *annos*, quibus *vidimus* & experti sumus *aduersa.*

v. 16. n) *Videatur apud seruos*, vel *Ostendatur seruis tuis opus tuum* redimendi generis humani.

v. 17. o) *opus, inquam, manuum nostrarum dirige* atque confirma.

PS. XCI, v. 1. p) *noctu* etiam tutus *manebit*. Psalmus hic pio homini promittit I. Liberationem *a pestilentia* v. 1-7. II. *ab hostibus* v. 8. 9. III. ab *omni plaga*, per tutelam angelorum, v. 10-12. IV. a truculentia bestiarum, v. 13. ipsamque V. Dei gratiam & salutem, v. 14-16.

v. 2. q) *Dico* itaque: *apud Iehouam perfugium meum & propugnaculum est.*

v. 3. r) *a pestilentia perditionum* s. perniciosa.

v. 4. s) *Pennis suis* alarum *proteget te.* t) scutum Ps. 5, 13. & *parma* (1)

PS. XCII, v. 1. u) Ps. 30, 1. x) *in diem Sabbati*. Gen. 2, 2. 3. Exod. 16, 5. 22. seqq. c. 20, 8. Commendat hic psalmus I. *confessionem* & laudem *Iehouæ* v. 2-4. & quidem II. ex *agnitione beneficiorum* Dei, quæ stulti non intelligunt, v. 5-7. Qui propterea III. velut *hostes Dei, exscindentur*, v. 8-10. quum IV. pii & *iusti florebunt*, v. 11-16.

---

v. 12. הודע per *Kam.* 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. 23. sic fu. 1. contra *Mas.* 1. 2. *Erff. M. I. Ind. Bas.* f. 61. d. v. 17. Pro אדני hab. יהוה 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 21. 22. 23. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. I. & *impr. fin.* f. 3. col. 6. PS. XCI, v. 3. כי per *Makk.* 1. 2. מפח יקוש sic per *Rbhia simplex*, locum *gereschati* tenens, 3. 5. v. 4. לך per *Rbhia* 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. sic fu. 5. At seruus neque præcedens neque sequens congruit. v. 5. לא per *Makk.* 1. 3. 7. 8. 21. 22. sic fe. 5. v. 12. תגף *defect.* 3. 22. sec. *Mas. impr.* ad Prou. 3, 23. Plerique *plene*. v. 13. תרמס כפיר ita 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. At תרמס כפיר 2. v. 15. עמו אנכי sic 2. & huc quoque referimus 5. qui duplex *Merca* habet. At עמו per *Makk.* plerique, & quidem sequente in aliquibus *Mun.* in aliis vero *Tiphcha ton.* Alii עמו אנכי Sed hi omnes contra regulam consecutionis. Denique עמו אנכי 6. 9. 13. 14. 24. & *Ber.* recta quidem consecutione, sed distinctione minus commoda. PS. XCII, v. 1. שיר per *Rbhager.* fe. *Ber.* Ceteri omnes per *simpl.* exceptis 1. & 2. qui erroneos accentus hic habent. Cf. not. Ps. 4, 1. v. 4. עלי עשור per *Mun.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5.

לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת׃ בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים ׀ כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ 8
כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד׃ וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם 9
יְהוָה׃ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ ׀ יְהוָה כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ י
יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן 11
רַעֲנָן׃ וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה 12
אָזְנָי׃ צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה׃ 13
שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ׃ עוֹד 14 טו
יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ׃ לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר 16
יְהוָה צוּרִי וְלֹא־עֹלָתָה בּוֹ׃ צג

עולתה
Psal.
XCIII.
פולו קמץ

יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְהוָה עֹז הִתְאַזָּר א
אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט׃ נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם 2
אָתָּה׃ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת ׀ יְהוָה נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם 3
יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם׃ מִקֹּלוֹת ׀ מַיִם רַבִּים אַדִּירִים 4
מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהוָה׃ עֵדֹתֶיךָ ׀ נֶאֶמְנוּ מְאֹד ה
לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים׃ צד

Psal.
XCIV.

אֵל־נְקָמוֹת יְהוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ׃ הִנָּשֵׂא א
שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים׃ עַד־מָתַי רְשָׁעִים ׀ 2 3
יְהוָה עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ׃ יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ 4
כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ עַמְּךָ יְהוָה יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ׃ ה
אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ׃ וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־ 6 7
יָהּ וְלֹא־יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃ בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים 8
מָתַי תַּשְׂכִּילוּ׃ הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם־יֹצֵר עַיִן 9
הֲלֹא יַבִּיט׃ הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת׃ י
יְהוָה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי־הֵמָּה הָבֶל׃ אַשְׁרֵי ׀ הַגֶּבֶר 11 12
אֲשֶׁר־תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ׃ לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי 13
רָע עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת׃ כִּי ׀ לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה עַמּוֹ 14
וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב׃ כִּי־עַד־צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל־ טו
יִשְׁרֵי־לֵב׃ מִי־יָקוּם לִי עִם־מְרֵעִים מִי־יִתְיַצֵּב לִי עִם־פֹּעֲלֵי 16
אָוֶן

v. 8. a) *Quum erumpunt.* b) Et *quum florent.* c) sic illud, *vt exscindantur.*

v. 9. d) *Tu vero* ipsa *altitudo*, vel subintell. ב, *in altissimo cælo* es.

v. 11. e) *madeo* s. *perfusus sum oleo* s. vnguento *recenti.*

v. 12. f) *Viditque oculus meus*, quod voluit, *in hostibus meis.* g) sic etiam *de insurgentibus contra me improbis* gratum tandem nuntium *audient aures meæ.*

PS. XCIII, v. 1. h) Pf. 96, 10. & 97. 1. & 99, 1. Apoc. 11, 17. c. 19, 6. Canit *de regno Messiæ*, quod I. *firmum sit* & perpetuo duraturum, v. 1. 2. II. semper *triumphaturum*, v. 3. 4. & III. testificatione euangelii *propagandum* v. 5. i) *induit* inquam *Iehoua* celitudinem, & *robore* s. potentia *accinxit* se.

v. 2. k) *a momento*, quo Rex a Deo Patre constitutus es, Pf. 2, 6. l) nam *ab æterno tu* es.

v. 3. m) *fragorem suum.* (1)

v. 4. n) Sed *præ vocibus* aquarum multarum. o) quum *validi* vel ingentes sunt *fluctus maris.* p) *magnificus* vel excellentior & *potentior in excelsis* est Iehoua.

v. 5. q) *domui* & ecclesiæ tuæ *conuenit* & *pulchra est sanctitas* fidei & vitæ.

PS. XCIV, v. 1. r) *O Deus vltionum.* Nah. 1, 1. s) *adfulge*, vt Pf. 80, 2. Precatio est Ecclesiæ contra homines impios & superbos, & contra thronum antichristianum v. 20. in qua I. Deus ad vindictam *excitatur* v. 1 -- 3. II. Impia illorum opera *describuntur* v. 4 -- 7. III. Stultitia eorum *redarguitur* v. 8 -- 11. IV. *Beatus* autem dicitur, *qui a Domino castigatur*, v. 12 -- 15. V. Auxilium Dei contra impios præstitum, *laudatur*, v. 16 -- 23.

v. 16. t) *mihi cum improbis concertanti.*

---

v. 8. כמו per *Makk.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 9. מרום per *Rbhiageresch.* 2. sic fe. *Ber.* Ceteri per *simplex.* Vid. supra v. 1. v. 10. הנה sic per *Ierach* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 21. & איביך per *Paser* cum *Psik* emphatico 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. sine *Psik* vero 21. posito nimirum maiore loco minoris in ditione bis mediate subdistinguenda, vt Pf. 5, 10. 12. &c. ac superaddito *Psik*, vt Iob. 24, 14. At הנה איביך ceteri. v. 11. בלתי *milel* regulariter 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 22. & *Ber.* Ceteri *milra.* v. 12. מרעים per *Atnach* 1. 2. 3. sic fu. 5. At per *Rbhia simpl.* 24. v. 15. דשנים ורעננים ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. דשנים ורעננים 2. PS. XCIII, v. 2. מעולם ita 6. 9. 20. 13. 14. 20. 21. 22. At per *Mun.* 1. 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. & מעולם cum *Tiphcha ton.* simul 5. 24. & sic fe. *Ber.* PS. XCIV, v. 1. אל־נקמות ita 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 23. 24. quo referendi etiam sunt 2. 6. 9. 10. 13. 14. 21. 12. qui habent *Mun.* At אל נקמות ita *Ber.* & אל נקמות 2. v. 3. מתי רשעים ita 2. 7. 8. 11. 16. 17. 18. 22. 24. fe. 5. & per *Tiphcha* etiam plures. At per geminum *Mun. Ber.* & alii. v. 6. ויתומים ita 5. 7. 8. & *Ber.* Per *Merca* 14. Per *Rbhiageresch.* 1. 2. Reliqui per solum *Mun.* irregulariter. v. 7. יה sine *Dag.* 3. 10. 14. 21. 22. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* v. 9. הנטע sic *Merca* superaddunt 6 -- 11. 13. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. quod vero probabiliter euphonicum *Meth.* est. יצר *milra* 1. 3. 14. 24. At יצר 6. 9. 10. 13. 17. 18. 20. 21. 22. posito *Merca* pro *Meth.* & *Mun.* pro *Merca* erronee. v. 12. יה sine *Dag.* 1. 3. 10. 14. 15. 17. 18. 21. 22. 23. contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.*

17 אָוֶן׃ לוּלֵי יְהוָה עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט ׀ שָׁכְנָה דוּמָה
18 נַפְשִׁי׃ אִם־אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ יְהוָה יִסְעָדֵנִי׃
19 בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי׃
כ הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי־חֹק׃ יָגוֹדּוּ עַל־ דגש אחר חולם
21 נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ׃ וַיְהִי יְהוָה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי
22
23 לְצוּר מַחְסִי׃ וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם ׀ אֶת־אוֹנָם וּבְרָעָתָם
יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ צה
א לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוָה נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ׃ Psal. XCV.
2 נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ׃ כִּי אֵל גָּדוֹל
3
4 יְהוָה וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ אֲשֶׁר בְּיָדוֹ
ה מֶחְקְרֵי־אָרֶץ וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ׃ אֲשֶׁר־לוֹ הַיָּם וְהוּא
6 עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ׃ בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה
7 נִבְרְכָה לִפְנֵי־יְהוָה עֹשֵׂנוּ׃ כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ
וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ הַיּוֹם אִם־בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ׃
8 אַל־תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה כְּיוֹם מַסָּה בַּמִּדְבָּר׃ אֲשֶׁר
9
י נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחָנוּנִי גַּם־רָאוּ פָעֳלִי׃ אַרְבָּעִים שָׁנָה ׀
אָקוּט בְּדוֹר וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא־יָדְעוּ
11 דְרָכָי׃ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי אִם־יְבֹאוּן אֶל־מְנוּחָתִי׃
א צו שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַיהוָה Psal. XCVI.
2 כָּל־הָאָרֶץ׃ שִׁירוּ לַיהוָה בָּרְכוּ שְׁמוֹ בַּשְּׂרוּ
3 מִיּוֹם־לְיוֹם יְשׁוּעָתוֹ׃ סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים
4 נִפְלְאוֹתָיו׃ כִּי גָדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא
ה עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ כִּי ׀ כָּל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים
6 וַיהוָה שָׁמַיִם עָשָׂה׃ הוֹד־וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְתִפְאֶרֶת
7 בְּמִקְדָּשׁוֹ׃ הָבוּ לַיהוָה מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיהוָה
8 כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ־מִנְחָה וּבֹאוּ
9 לְחַצְרוֹתָיו׃ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו
י כָּל־הָאָרֶץ׃ אִמְרוּ בַגּוֹיִם ׀ יְהוָה מָלָךְ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל
בל

v. 17. *a*) *propemodum iaceret* in *filentio* mortis, Pf. 115, 17.
v. 19. *b*) *Quum multiplicantur* curæ & *cogitationes meæ*. (2) Pf. 139, 23. *c*) *oblectant* & recreant.
v. 20. *d*) *Num* enim vnquam *confociabitur tibi* vel *tecum*. *e*) *thronus perditionum*; qui etiam thronus diaboli, draconis & beftiæ. Apoc. 2, 13. c. 13, 2. c. 16, 10. *f*) *qui format moleftiam* atque laborem. *g*) *fuper* vel *contra ftatutum* & legem diuinam.
v. 21. *h*) *Turmatim exeunt & irruunt*. Gen. 49, 19.
v. 23. *i*) *iniquitatem eorum*. Ier. 4, 14.
PS. XCV, v. 1. *k*) *Exhortatur* I. *Spiritus S. per Dauidem* omnes *Ifraelitas*, inprimis fub N. T. *ad obfequium*, & *fidem in Chriftum*, v. 1–7. II. *ipfe Chriftus eosdem* ab inobedientia & incredulitate *dehortatur*, v. 8–11.
v. 4. *l*) *peruestigationes* & abditisfima penetralia *terræ*. *m*) & *laffitudines*, præalta cacumina *montium* ipfius funt.
v. 5. *n*) *Cuius etiam eft mare*. *o*) *nam ipfe* fecit f. creauit *illud*.
v. 7. *p*) & *oues*, quas *manus eius* omnipotens & fecit. v. 5. & dirigit ac protegit Zach. 9, 6. Ioh. 10, 28. *q*) idque *hodie*, Hebr. 3, 13. *r*) *fi modo voci eius obedietis*.
v. 8. *s*) *Ne itaque obduretis animum*, inquit ipfe Iehoua Mesfias, rex & Dominus nofter, v. 1. 2. 3. coll. v. 9. 10. 11. *u*) *ficut* in Meriba Exod. 17, 2. 7. Num. 20, 3. 13. *u*) *ficut* factum eft in *die tentationis* Exod. 17, 7. Num. 14, 22. cet.
PS. XCVI, v. 1. *x*) *Cantate Iehouæ* Mesfiæ *canticum nouum*, vt Efa. 42, 10. &c. I. *Hortatur Dauid* Iudæos & gentes ad dignam CHRISTI *exceptionem* v. 1–9. II. ad obedientiam & fubmisfionem, v. 10–13.
v. 2. *y*) Vide 1 Par. 16, 23.

v. 21. וְדָם ודם per *Pat.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 22. PS. XCV, v. 7. כי fic per *Makk.* expresfum 1. 3. 5. ־ 14. Ceteri id fubintelligunt. Nec enim diftinctiuum hoc *Sarka* eft, fed conferuum, occupans litteram *Caph*, vt eft in 5. 7. 8. 14. 15. 22. 24. PS. XCVI, v. 2. מיום per *Makk.* & *Meth.* 2. 7. 8. 11. 15. 16. 17. 18. 23. 24. v. 3. בכודו cum præmiffo ־את 1. 5. 12. 13. 16. 20. 21. & in marg. 6. 9. 23. Noftram „ lectionem confirmat *R. Chaim* in marg. 7. 8. adiecta" notula יפה *Bene!* item 22. in marg. notans בכל־. Confirmat eandem præcedens accentus vicarius, qui interpofito את congruus haud esfet. v. 4. כי fic per *Merca*. 3. 7. 8. 24. & fic fe. 5. fec. *Maf. Erff.* & *impr.* h. l. & Pf. 143, 3. Ceteri per *Makk.* & *Meth.* גדול יהוה ita 1. v. 5. העמים *Pfik* addunt 6. 9. 11. 12. 16. 20. 21. 22. 23. præter *Ind. Baf.* f. 61. b. v. 8. שאו per *Merca* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. ובאו per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. 21. 22. 24. & fic fe. *Ber.* & fu. 5. quafi præf. *Schurek* pro fyllaba habendum non esfet. Sed cf. Pf. 98, 1. Iob. 10, 15. &c. v. 10. מָלָךְ per *Pat.* 3. 6. 9. 10. 20. 22.

11 בַּל־תִּמּוֹט יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל
12 הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ׃ יַעֲלֹז שָׂדַי וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ אָז
13 יְרַנְּנוּ כָּל־עֲצֵי־יָעַר׃ לִפְנֵי יְהוָה כִּי בָא כִּי בָא לִשְׁפֹּט
הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בֶּאֱמוּנָתוֹ׃

Psal. XCVII. כולו קמץ

א צז יְהוָה מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים
2 רַבִּים׃ עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ׃
3 4 אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו׃ הֵאִירוּ בְרָקָיו
ה תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ׃ הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי
6 יְהוָה מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ׃ הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ
7 כָל־הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ׃ יֵבֹשׁוּ כָּל־עֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים
8 בָּאֱלִילִים הִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָּל־אֱלֹהִים׃ שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח
9 צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְהוָה׃ כִּי־
אַתָּה יְהוָה עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל־
י כָּל־אֱלֹהִים׃ אֹהֲבֵי יְהוָה שִׂנְאוּ רָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו
11 מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם׃ אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי־לֵב
12 שִׂמְחָה׃ שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ׃

Psal. XCVIII.

א צח מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ כִּי־
2 נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה־לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ׃ הוֹדִיעַ
3 יְהוָה יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ׃ זָכַר חַסְדּוֹ
וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת
4 אֱלֹהֵינוּ׃ הָרִיעוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ׃
ה 6 זַמְּרוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל זִמְרָה׃ בַּחֲצֹצְרוֹת
7 וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְהוָה׃ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ
8 תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ־כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ׃
9 לִפְנֵי־יְהוָה כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק

Psal. XCIX. כולו קמץ

א וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ צט יְהוָה מָלָךְ יִרְגְּזוּ
2 עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ׃ יְהוָה בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם
3 הוּא עַל־כָּל־הָעַמִּים׃ יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ
הוּא

a) Pſ. 93, 1. b) Pſ. 9, 9.
v. 11. c) *Lætabuntur cæli* 1 Par. 16, 31. d) *remugiet.* 1 Par. 16, 32.
v. 12. e) *Exſultabit ager.* 1 Par. 16, 32.
v. 13. f) *Coram Iehoua* Meſſia, *quum venerit.* Pſ. 98, 9.
PS. XCVII, v. 1. g) Pſ. 93, 1. & 96, 10. *Deſcribitur* hic I. *CHRISTI, regis, maieſtas, gloria & iuſtitia*, omnesque eum adorare iubentur, v. 1-7. II. Natum inde *Sionis* ſ. piorum *gaudium*. v. 8. 9. Quos III. ad conſtantiam in fide & pietate, adeoque ad pacem & lætitiam in Spiritu S. *exhortatur* v. 10. 11. 12.
v. 2. h) Exod. 20, 18. i) Pſ. 89, 15.
v. 3. k) Pſ. 50, 3. l) *& inflammabit.* Mal. 3, 19.
v. 4. m) *Illuſtrarunt fulgura eius.* Pſ. 77, 19.
v. 11. n) *Lux* ſ. gaudium & *felicitas* Eſth. 8, 16. Eſ. 59, 9. *ſeminatur iuſtis.* Phraſis tropica, ex agricultura deſumta.
v. 12. o) Pſ. 30, 5.
PS. XCVIII, v. 1. p) *Pſalmus*, Pſ. 3, 1. addunt LXX. cet. *Dauidis*, Targ. *propheticæ*. Triplicem habet *exhortationem* ad *CHRISTO* canendum: I. *generalem* v. 1-3. II. *ſpecialem* de modo & inſtrumentis, v. 4-6. III. de cantoribus, v. 7-9. q) Pſ. 96, 1. r) Eſa 59, 16. s) Eſa. 52, 10.
v. 3. t) Eſa. 52, 10.
v. 4. u) Pſ. 66, 1. x) Eſa. 44, 23.
v. 6. y) *Tubis* argenteis. Num. 10, 2. ſeqq.
v. 7. z) Pſ. 96, 11.
v. 9. a) Pſ. 96, 13.
PS. XCIX, v. 1. b) Pſ. 97, 1. Eſt hic etiam I. *prophetia* ſ. *concio* de *CHRISTO* & regno eius. v. 1-4. II. *exhortatio* ad obſequium, & laudes ac preces coram eo fundendas. v. 1-9. c) *commouebuntur.* d) *nutabit & trepidabit.* (1)

v. 13. ישפט per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. & ſic fu. 5. Sequens vero תבל per vicarium *Mun.* 1. 3. & ſic fu. 5. at per *Tiphcha ant.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. PS. XCVII, v. 3. ותלהט סביב ſic 1. 2. & fe. 5. v. 4. ראתה ותחל ita 1. 2. & fu. 5. emphatice quidem, ſed conturio *Mun.* pro *Merca.* v. 5. כדונג per *Kam.* 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. contra *Maj.* 1. Attamen 6. 9. in marg. per *Pat.* v. 6. שמים ſine præfixo 1. 2. v. 7. המתהללים cum *Meth.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. 23. v. 8. שמעה per *Mahp.* 3. 6. 9. 10. 11. 14. 20. 21. 22. ſic fe. 5. contra regulam. At שמעה ותשמח emphatice 2. ſic fu. 5. v. 9. אתה ſine *Pſik* 2. 3. 5. v. 10. שנאו cum *Meth.* 17. 18. 24. & *Ber.* PS. XCVIII, v. 1. וזרוע per *Mun.* 2. 5. ſic fe. *Ber.* Vid. not. Pſ. 96, 8. v. 8. נהרות per *Tiphcha ant.* 1. 3. v. 9. ישפט תבל ita 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. Cf. Pſ. 96, 13. PS. XCIX, v. 1. מלך per *Pat.* 3. ſic fe. 5. v. 3. גדול ונורא ita 1. 2. & ſic fu. 5.

4 הוּא׃ וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים
ה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב ׀ אַתָּה עָשִׂיתָ׃ רוֹמְמוּ יְהוָה
6 אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא׃ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן ׀ בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל־יְהוָה הא׳ נחה
7 וְהוּא יַעֲנֵם׃ בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו
8 וְחֹק נָתַן־לָמוֹ׃ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֵל נֹשֵׂא
9 הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל־עֲלִילוֹתָם׃ רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי־קָדוֹשׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃

א ק מִזְמוֹר לְתוֹדָה הָרִיעוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ׃ Psal. C.
2 עִבְדוּ אֶת־יְהוָה בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה׃ דְּעוּ כִּי־
3 יְהוָה הוּא אֱלֹהִים הוּא עָשָׂנוּ וְלֹא אֲנַחְנוּ עַמּוֹ וְצֹאן ולו קרי
4 מַרְעִיתוֹ׃ בֹּאוּ שְׁעָרָיו ׀ בְּתוֹדָה חֲצֵרֹתָיו בִּתְהִלָּה הוֹדוּ
ה לוֹ בָּרְכוּ שְׁמוֹ׃ כִּי־טוֹב יְהוָה לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד־דֹּר
וָדֹר אֱמוּנָתוֹ׃

א קא לְדָוִד מִזְמוֹר חֶסֶד־ Psal. CI.
2 וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה לְךָ יְהוָה אֲזַמֵּרָה׃ אַשְׂכִּילָה ׀ בְּדֶרֶךְ תָּמִים
3 מָתַי תָּבוֹא אֵלָי אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם־לְבָבִי בְּקֶרֶב בֵּיתִי׃ לֹא־
אָשִׁית ׀ לְנֶגֶד עֵינַי דְּבַר־בְּלִיָּעַל עֲשֹׂה־סֵטִים שָׂנֵאתִי לֹא
4 יִדְבַּק בִּי׃ לֵבָב עִקֵּשׁ יָסוּר מִמֶּנִּי רָע לֹא אֵדָע׃ מְלוֹשְׁנִי יתיר ו׳
ה בַסֵּתֶר ׀ רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ־עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ
6 לֹא אוּכָל׃ עֵינַי ׀ בְּנֶאֶמְנֵי־אֶרֶץ לָשֶׁבֶת עִמָּדִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ
7 תָּמִים הוּא יְשָׁרְתֵנִי׃ לֹא־יֵשֵׁב ׀ בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֹשֵׂה רְמִיָּה
8 דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא־יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי׃ לַבְּקָרִים אַצְמִית כָּל־
רִשְׁעֵי־אָרֶץ לְהַכְרִית מֵעִיר־יְהוָה כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃

א קב תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי־יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְהוָה Psal. CII.
2 יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ׃ יְהוָה שִׁמְעָה תְפִלָּתִי וְשַׁוְעָתִי אֵלֶיךָ תָבוֹא׃
3 אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ ׀ מִמֶּנִּי בְּיוֹם צַר־לִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנֶךָ
4 בְּיוֹם אֶקְרָא מַהֵר עֲנֵנִי׃ כִּי־כָלוּ בְעָשָׁן יָמָי וְעַצְמוֹתַי
ה כְּמוֹקֵד נִחָרוּ׃ הוּכָּה כָעֵשֶׂב וַיִּבַשׁ לִבִּי כִּי־שָׁכַחְתִּי דגש אחר שורק

מאכל

v. 4. *a*) *Et robur* s. potentia *Regis* s. *Rex potens* & maiestaticus. *b*) *Tu* enim, o iustissime Rex, *stabiliuisti* rectitudines.
v. 6. *c*) Sicut etiam fecerunt *Moses* & *Aharon inter sacerdotes* & administros *ipsius*. *d*) *item Samuel inter adoratores eius*, sc. Messiæ, cuius gloria his exemplis cultorum eius exaggeratur.
v. 7. *e*) vide Exod. 13, 21. cet. Num. 9, 15.
v. 8. *f*) *vltor tamen etiam* s. vlciscens *ob facta eorum* Ps. 14, 3.
PS. C, v. 1. *g*) *Psalmus ad gratiarum actionem* s. confessionem v. 4. Est hic etiam *duplex adhortatio* ad laudandum & celebrandum nomen Christi inter omnes gentes: I. *ad fidem* & gaudium ac pium cultum v. 1-3. II. ad intrandum per portas Messiæ *ad eius laudes* & confessionem v. 4. 5. *h*) Ps. 98, 4.
v. 2. *i*) Ps. 2, 1.
v. 3. *k*) Ps. 95, 6. 7.
PS. CI, v. 1. *l*) Ps. 24, 1. Sistit hic Dauid I. *Boni Principis* exemplum v. 1-3. II. *piæ aulæ* imaginem v. 4-7. & III. *iustum regimen*, v. 8. *m*) *Gratiam & iudicium* a Domino mihi præstita, cantabo.
v. 2. *n*) *Prudenter attendam ad viam integram* & inculpatam, *dicens*: *Quando*, quæso, *venies ad me?* *o*) *ambulabo* enim sincere & ingenue &c.
v. 3. *p*) *rem impiam* & diabolicam. *q*) *facere declinationes* s. peruersa. Hos. 5, 2.
PS. CII, v. 1. *r*) *Oratio pro misero* & adflicto. *s*) *quum* dolore & tristitia *obruitur* & obnubilatur. Esa. 57, 16. *t*) & coram Domino *effundere vult querelas suas*, Ps. 95, 3. & 62, 9. Preces igitur habet hic psalmus *ad Iehouam Messiam*, & vaticinium de eius aduentu & gentium vocatione, vbi I. Miseri *preces*, v. 2-12. II. *Solatium* ex Messiæ aduentu v. 13-23. III. Miseri *confirmatio*, v. 24-29.
v. 3. *u*) *in die* vel tempore, quo *angustia* est *mihi*.
v. 5. *x*) *Percussum est velut herba*, & *exaruit* cor meum.

v. 4. כוננתה cum *He paragog.* fu. 5. & sic 6. 9. in marg. v. 5. רוממו per *Chatephpat.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 22. 23. Sic iidem & 5. v. 9. רגליו per *Rbbia simpl.* 24. קדוש cum conseruo 6. 10. 14. 20. PS. C, v. 3. ולא sine *Kri* 10. 20. 21. contra *Mas. impr.* Leu. 11, 21. *Psik* emphaticum superaddunt 11. 12. 15. 17. 18. 23. 24. & *Ber.* verum præter *Ind. impr.* f. 61. b. אנחנו per *Pat.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 24. & sic fe. 2. sec. *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. d. Reliqui per *Kam.* PS. CI, v. 1. חסד ומשפט ita 2. 3. At per geminum *Mun.* 10. 13. 14. 20. v. 4. רע per *Kam.* 5. 6. 9. 10. 14. 20. v. 5. מלושני sic per *Mahp.* regulariter 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. & sic fe. *Ber.* Ceteri per *Mun. superius.* גבה per *Mun.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 6. הלך per *Mun.* 2. & sic fu. 5. Per *Tiphcha ton.* 6. 9. 11. 15. 22. 23. pro quo plures erronee habent *Merca.* Vtrique alia distinctione h. m. *ambulans in via* tanquam *integer.* *Tiphcha ant.* habent 14. 24. & *Ber.* v. 7. לא ישב per *Mahp.* regularius 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. 23. sic fu. 5. v. 8. פעלי per *Makk.* & *Meth.* 3. 6. 9. 10. 13. 20. sic fe. 5. PS. CII, v. 1. תפלה לעני כי ita commodius 2. v. 3. צר *Makk.* non exprimunt 2. 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. v. 4. בעשן per *Caph* loco *Beth* 6. 9. 10. 11. 13. 20. 23. sic fu. 2. Et sic legerunt *Chald. LXX.* & *Vulg.* v. 5. הוכה כעשב Ita 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. Insuper 15. 17. 18. 21. 22. 23. habent itidem *Mun.* verum sequente alio *Mun.* contra regulam consecutionis. At הוכה כעשב 24. & *Ber.* & הוכה־כעשב 5. 7. 8.

מֵאֲכֹל לַחְמִי׃ מִקּוֹל אַנְחָתִי דָּבְקָה עַצְמִי לִבְשָׂרִי׃ 6
דָּמִיתִי לִקְאַת מִדְבָּר הָיִיתִי כְּכוֹס חֳרָבוֹת׃ שָׁקַדְתִּי 7 8
וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל־גָּג׃ כָּל־הַיּוֹם חֵרְפוּנִי אוֹיְבָי 9
מְהוֹלָלַי בִּי נִשְׁבָּעוּ׃ כִּי־אֵפֶר כַּלֶּחֶם אָכָלְתִּי וְשִׁקֻּוַי י
בִּבְכִי מָסָכְתִּי׃ מִפְּנֵי־זַעַמְךָ וְקִצְפֶּךָ כִּי נְשָׂאתַנִי 11
וַתַּשְׁלִיכֵנִי׃ יָמַי כְּצֵל נָטוּי וַאֲנִי כָּעֵשֶׂב אִיבָשׁ׃ וְאַתָּה 12 13
יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וְזִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר׃ אַתָּה תָקוּם 14
תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי־עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי־בָא מוֹעֵד׃ כִּי־רָצוּ עֲבָדֶיךָ טו
אֶת־אֲבָנֶיהָ וְאֶת־עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ׃ וְיִירְאוּ גוֹיִם אֶת־שֵׁם 16
יְהוָה וְכָל־מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת־כְּבוֹדֶךָ׃ כִּי־בָנָה יְהוָה 17
צִיּוֹן נִרְאָה בִּכְבוֹדוֹ׃ פָּנָה אֶל־תְּפִלַּת הָעַרְעָר וְלֹא בָזָה 18
אֶת־תְּפִלָּתָם׃ תִּכָּתֶב זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא 19
יְהַלֶּל־יָהּ׃ כִּי־הִשְׁקִיף מִמְּרוֹם קָדְשׁוֹ יְהוָה מִשָּׁמַיִם׀ כ
אֶל־אֶרֶץ הִבִּיט׃ לִשְׁמֹעַ אֶנְקַת אָסִיר לְפַתֵּחַ בְּנֵי 21
תְמוּתָה׃ לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְהוָה וּתְהִלָּתוֹ בִּירוּשָׁלִָם׃ 22
בְּהִקָּבֵץ עַמִּים יַחְדָּו וּמַמְלָכוֹת לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה׃ 23
עִנָּה בַדֶּרֶךְ כֹּחוֹ* קִצַּר יָמָי׃ אֹמַר אֵלִי אַל־תַּעֲלֵנִי כה 24 (כחי קרי)
בַּחֲצִי יָמָי בְּדוֹר דּוֹרִים שְׁנוֹתֶיךָ׃ לְפָנִים הָאָרֶץ יָסַדְתָּ 26 (פתח באתנח)
וּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ שָׁמָיִם׃ הֵמָּה׀ יֹאבֵדוּ וְאַתָּה תַעֲמֹד 27
וְכֻלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ כַּלְּבוּשׁ תַּחֲלִיפֵם וְיַחֲלֹפוּ׃ וְאַתָּה 28
הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ׃ בְּנֵי־עֲבָדֶיךָ יִשְׁכּוֹנוּ וְזַרְעָם 29
לְפָנֶיךָ יִכּוֹן׃ קג לְדָוִד׀ בָּרְכִי נַפְשִׁי א (Psal. CIII.)
אֶת־יְהוָה וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ׃ בָּרְכִי נַפְשִׁי 2
אֶת־יְהוָה וְאַל־תִּשְׁכְּחִי כָּל־גְּמוּלָיו׃ הַסֹּלֵחַ 3
לְכָל־עֲוֺנֵכִי הָרֹפֵא לְכָל־תַּחֲלוּאָיְכִי׃ הַגּוֹאֵל 4
מִשַּׁחַת חַיָּיְכִי הַמְעַטְּרֵכִי חֶסֶד וְרַחֲמִים׃ הַמַּשְׂבִּיעַ ה
בַּטּוֹב עֶדְיֵךְ תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיְכִי׃ עֹשֵׂה צְדָקוֹת 6
יְהוָה וּמִשְׁפָּטִים לְכָל־עֲשׁוּקִים׃ יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה 7
לִבְנֵי

a) desii a *comedendo* panem meum. v. 6. b) A *voce gemitus mei*, i. e. a dolore in grauissimos gemitus erumpente. v. 7. c) *Similis factus sum platex*, Vulg. *pelecano solitudinis*. d) Vulg. *sicut nycticorax*, Schm. *sicut bubo vastitatum*. v. 8. e) *sicut auis* aut noctua, quæ noctu *solitaria* est in tecto. v. 9. f) insanientes quasi & iactabundi *aduersarii mei per me iurant* & mala aliis imprecantur. v. 13. g) *Tu autem Iehoua* Messia, coll. v. 27. Hebr. 1, 10. 11. 12. v. 15. h) *Nam desiderant cultores tui* præparari *lapides eius*. i) *& pulueris* s. ruderum *eius*, quod illa in ruinis iacet, *miserentur*. v. 17. k) *Quod ædificauerit*. l) *& adparuerit* in gloria sua. v. 18. m) Quod *respexerit*. n) *solitarii*. Tropus ab *arbore deserti*, Ier. 7, 6. v. 21. o) *vt solueret* & aperto carcere e vinculis *dimitteret filios mortis*. Ps. 79, 11. v. 24. p) *Adflixit* quidem & adhuc *adfligit* Dominus variis calamitatibus *in hac vitæ meæ via vires meas*. v. 25. q) *Dicam* tamen, fide & spe aduentus tui confirmatus, o Iehoua Messia, *Deus mi!* r) *ne in ira* tua v. 11. *auferas me*. s) nam *per omnem ætatem anni tui* sunt, semper idem es & permanebis, v. 28. nec promissa tua fallent aut mutationi obnoxia erunt. v. 26. t) *Olim* & dudum ante nos. Deut. 2, 12. PS. CIII, v. 1. u) Ps. 3, 1. & 25, 1. David hic I. pro præstitis sibi beneficiis Deo *gratias agit* v. 1--7. II. *Misericordiam Dei* celebrat. v. 8--14. III. Humanam fragilitatem & *Dei æternitatem* miratur. v. 14--19. & IV. *ad laudes eius* cælum & terram & semet ipsum *excitat* v. 20--22. v. 2. x) *omnium beneficiorum eius*, quæ in te contulit, v. 10. v. 5. y) Qui satiat bonis suis *os tuum*, vt Ps. 32, 9.

---

v. 5. Pro מֵאֲכֹל hab. מֵאֲכָל 3. 5. qs. *esum panis mei*; quemadmodum *Syr.* reddidit. v. 7. חרבות per Chateph pat. 1. 3. 6. 9. 10. 20. v. 8. Pro בודד habent נודד *vagabunda* 6. 9. in marg. Quomodo Syr. *volitans*; *Ion.* vero, velut vtramque lectionem combinasset, *quæ volat ac vagatur solitaria*. Verum *Beth* requirit *Mas. impr.* Esa. 14, 31. & Hos. 8, 9. v. 10. ושקוי *Vau* sine *Dag.* 6--10. 13. 16. 18. 20. 21. 23. 24. sic fe. 5. v. 13. Pro וזכרך alii libri in *M. I.* habent כסאך *thronus tuus*; sicut etiam *A. Esra* explicauit; verum erronee, vt bene obseruauit auctor *M. I.* v. 23. בהקבץ per *Mun.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. v. 24. ענה sic per *Tiphcha ton.* 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. 23. 24. Ceteri fere per *Merca*, sed *Ber.* per *Tiphcha ant.* בדרך per *Merca* 2. 3. 24. & sic fe. 5. Reliqui per *Mun.* כחו per *Athnachum* 1. *Ber.* & sic fu. 5. At per *Rbhiageresch* 2. 15. Reliqui per *Rbhia.* v. 26. יסדת per *Kam.* 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. sic fu. 2. contra *Mas. Erff.* v. 28. ואתה Ita per *Makk.* 2. 3. 5. 7. 8. 14. 15. 22. Per *Merca* 24. & *Ber.* Ceteri irregulariter per *Tiphcha ton.* יתמו *Mem* cum *Dag.* 1. 2. 3. 5. 14. 16. 17. [illegible] & *Ber.* PS. CIII, v. 5. התחדש כנשר ita 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber.* At התחדש כנשר 1. 2. v. 6. עשה per *Segol* 1. 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 21. 22. & in marg. 6. 9. [illegible] verum præter *Mas. impr.* Ps. 146, 6.

8 לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו׃ רַחוּם וְחַנּוּן יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם
י 9 וְרַב־חָסֶד׃ לֹא־לָנֶצַח יָרִיב וְלֹא לְעוֹלָם יִטּוֹר׃ לֹא
11 כַחֲטָאֵינוּ עָשָׂה לָנוּ וְלֹא כַעֲוֺנֹתֵינוּ גָּמַל עָלֵינוּ׃ כִּי כִגְבֹהַּ
12 שָׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ גָּבַר חַסְדּוֹ עַל־יְרֵאָיו׃ כִּרְחֹק מִזְרָח
13 מִמַּעֲרָב הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת־פְּשָׁעֵינוּ׃ כְּרַחֵם אָב עַל־
14 בָּנִים רִחַם יְהוָה עַל־יְרֵאָיו׃ כִּי־הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר
טו כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ׃ אֱנוֹשׁ כֶּחָצִיר יָמָיו כְּצִיץ הַשָּׂדֶה כֵּן
16 יָצִיץ׃ כִּי רוּחַ עָבְרָה־בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְלֹא־יַכִּירֶנּוּ עוֹד
17 מְקוֹמוֹ׃ וְחֶסֶד יְהוָה מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם עַל־יְרֵאָיו
18 וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים׃ לְשֹׁמְרֵי בְרִיתוֹ וּלְזֹכְרֵי פִקֻּדָיו
19 לַעֲשׂוֹתָם׃ יְהוָה בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל
כ מָשָׁלָה׃ בָּרְכוּ יְהוָה מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ
21 לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ׃ בָּרְכוּ יְהוָה כָּל־צְבָאָיו מְשָׁרְתָיו
22 עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ׃ בָּרְכוּ יְהוָה כָּל־מַעֲשָׂיו בְּכָל־מְקֹמוֹת
מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה׃ קד
א בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה יְהוָה אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר Psal. CIV.
2 לָבָשְׁתָּ׃ עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה׃
3 הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו הַשָּׂם־עָבִים רְכוּבוֹ הַמְהַלֵּךְ
4 עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ׃ עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו אֵשׁ
ה לֹהֵט׃ יָסַד־אֶרֶץ עַל־מְכוֹנֶיהָ בַּל־תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד׃
6 7 תְּהוֹם כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ עַל־הָרִים יַעַמְדוּ־מָיִם׃ מִן־
8 גַּעֲרָתְךָ יְנוּסוּן מִן־קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן׃ יַעֲלוּ הָרִים יֵרְדוּ
9 בְקָעוֹת אֶל־מְקוֹם זֶה יָסַדְתָּ לָהֶם׃ גְּבוּל־שַׂמְתָּ בַּל־
י יַעֲבֹרוּן בַּל־יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ׃ הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים
11 בַּנְּחָלִים בֵּין הָרִים יְהַלֵּכוּן׃ יַשְׁקוּ כָּל־חַיְתוֹ שָׂדָי יִשְׁבְּרוּ
12 פְרָאִים צְמָאָם׃ עֲלֵיהֶם עוֹף־הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן מִבֵּין עֳפָאיִם
13 יִתְּנוּ־קוֹל׃ מַשְׁקֶה הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ
14 תִּשְׂבַּע הָאָרֶץ׃ מַצְמִיחַ חָצִיר לַבְּהֵמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת

v. 9. *a*) Non in perpetuum *litigare solet*, nec in æternum *iram seruat*.

v. 14. *b*) Gen. 8, 21.

v. 15. *c*) *Ad hominem* miserum & mortalem quod attinet. Ps. 8, 5. coll. Ps. 9, 7. not. *d*) fœno in vita sua similis est.

v. 20. *e*) *obediendo voci* verbi eius. Gerundium in *do*, vt in *Lemor*, dicendo, *Lebakkesch*, quærendo.

PS. CIV, v. 2. *f*) Est hic *canticum laudis Iehouæ*, quo I. *opus creationis* graphice describitur & celebratur v. 1–9. II. *Diuina prouidentia* decantatur, v. 10–30. ideoque III. Iehova æternum laudandus prædicatur, v. 31–35. *g*) *gloria & honore indutus es.*

v. 2. *h*) *Amictus es luce, velut vestimento; extendens cœlum instar aulæi.* Prius hemistichium ad Gen. 1, 6–8. respicit.

v. 3. *i*) *Qui aquis* nubium mirabiliter *contignat superiora conclauia sua*, s. spatia aeris. v. 13. *k*) *Qui nubes facit vehiculum suum.* *l*) *qui incedit*, & pergit, quo vult, *super alis venti.*

v. 4. *m*) *Qui angelos suos* s. *nuntios*, facit *spiritus* s. substantias spirituales & incorporeas. Num. 16, 22. Occasione *ventorum* in v. 3. hic pergit ad nobiliores *Spiritus*, scil. immateriales. *n*) *ignem flammantem*, vnde etiam *Seraphim* qs. *ardentes* aut *inflammati* purissima luce dicuntur.

v. 6. *o*) *Ad abyssum* quod attinet, *velut amictum eam obduxeras* aut imposueras terræ, in prima creatione.

v. 7. *p*) *Sed ab increpatione tua* & seuerissimo mandato, Gen. 1, 9. historice descripto, *fugiebant* aquæ, v. 6.

v. 8. *q*) Hinc *adsurgebant montes*, & *demittebant se* valles. Alii de continuo aquarum adscensu & descensu in montes & valles verba hæc accipiunt.

v. 9. *r*) *Terminum posuisti* aquis v. 6. 7. & fluctibus marinis, Ier. 5, 22. *quem non* transgrederentur. *s*) *nec reuerterentur ad tegendam terram*, vt ab initio rerum fiebat, v. 6.

---

v. 10. ולא per *Makk.* 1. 2. 3. v. 11. כִּגְבֹה cum *Dag.* fu. 5. & sic libri nonnulli in *M. I.* forte ob euitandam asperitatem geminæ aspiratæ. גבר cum conseruo *Sarka* 3. v. 14. הוּא per *Mun.* 1. v. 20. יהוה *Psik* emphaticum addunt 6. 9. 10. 11. 13. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. verum præter *Ind. Bas.* f. 61. b. PS. CIV, v. 3. השם־עבים Ita 5. 7. 8. 12. 13. 16. 23. & *Ber.* Et *Merca* quidem habent etiam 11. 15. 17. 18. 21. 22. verum praecedente *Mun.* erronee. At השם עבים 2. v. 4. עֹשֶׂה per *Tsere* 2. sec. *Mas.* 1. h. l. verum contra *impr.* ad Ps. 146, 6. v. 5. יסד per *Mun.* milel 2. 6. 9. 10. 14. 20. at milra 13. sic fu. 5. מכונה sine *Iod* plur. requirit *M. I.* sed *plene* omnes nostri, sec. *Mas. impr.* v. 6. יעמדו per *Mun.* sine *Makk.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 7. גערתך per *Merca* 24. At גערתך per geminum *Mun. Ber.* Ceteri omnes per simplex *Mun.* irregulariter. v. 9. גבול per *Mun.* 2. 3. & *B. Napht.* sic fu. 5. v. 12. עפאים Sic per *Aleph* quiescens & *Iod* mobile 6. 7. 8. 9. 17. 18. & 22.. sec. *Mas. Erff. M. I.* & D. *Kimchium* in Comm. h. l. Notam marg. א נחה adiecit 22. Alii עפאים per *Aleph* mobile. Ceterum per *Chatephpat.* sub *Ain* 1. 6. 9. 16. 20. 21. v. 13. משקה per *Tsere* 1. 7. 11. 13. 15. v. 14. מצמיח cum *Psik* 6 -- 13. 15 -- 18. 20. 21. 22. 23. sic foret minor pro maiore repetitus.

הָאָדָם לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן־הָאָרֶץ׃ וְיַיִן ׀ יְשַׂמַּח לְבַב־אֱנוֹשׁ טו
לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם לְבַב־אֱנוֹשׁ יִסְעָד׃ יִשְׂבְּעוּ 16
עֲצֵי יְהוָה אַרְזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע׃ אֲשֶׁר־שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ 17
חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ׃ הָרִים הַגְּבֹהִים לַיְּעֵלִים סְלָעִים 18
מַחְסֶה לַשְׁפַנִּים׃ עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע 19 השין רפה
מְבוֹאוֹ׃ תָּשֶׁת־חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה בּוֹ־תִרְמֹשׂ כָּל־חַיְתוֹ־ כ
יָעַר׃ הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל אָכְלָם׃ 21
תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל־מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן׃ יֵצֵא אָדָם 22 23
לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי־עָרֶב׃ מָה־רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ׀ יְהוָה 24
כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ׃ זֶה ׀ הַיָּם כה
גָּדוֹל וּרְחַב יָדָיִם שָׁם־רֶמֶשׂ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת
עִם־גְּדֹלוֹת׃ שָׁם אֳנִיּוֹת יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן זֶה־יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק־ 26
בּוֹ׃ כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃ תִּתֵּן לָהֶם 27 28
יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב׃ תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן 29
תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל־עֲפָרָם יְשׁוּבוּן׃ תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ ל
יִבָּרֵאוּן וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה׃ יְהִי כְבוֹד יְהוָה לְעוֹלָם 31
יִשְׂמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו׃ הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד יִגַּע 32
בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃ אָשִׁירָה לַיהוָה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי 33
בְּעוֹדִי׃ יֶעֱרַב עָלָיו שִׂיחִי אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּיהוָה׃ יִתַּמּוּ 34 לה
חַטָּאִים ׀ מִן־הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים ׀ עוֹד אֵינָם בָּרֲכִי נַפְשִׁי אֶת־
יְהוָה הַלְלוּיָהּ׃ קה הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ א Psal. CV.
בִּשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו׃ שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ־לוֹ 2
שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאוֹתָיו׃ הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח 3
לֵב ׀ מְבַקְשֵׁי יְהוָה׃ דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד׃ 4 ה
זִכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי־פִיו׃ זֶרַע 6
אַבְרָהָם עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו׃ הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ 7
בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו׃ זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה 8
לְאֶלֶף דּוֹר׃ אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק׃ 9
ויעמידה

v. 15. a) *Virum quoque lætificet cor* & animum hominis. b) *vt hilarem reddat faciem* & frontem *a pinguedine*, quam secum vehit & sanguini ingenerat vinum.
v. 16. c) *Saturantur* etiam, humo pluuiis saturata, v. 13.
v. 17. d) Syr. *& ciconiæ nidus est in abietibus.*
v. 18. e) *ibicibus* scil. refugium sunt, ex sequ. commate. f) *muribus* maioribus *montanis*. Prou. 23, 26.
v. 19. g) *pro statis temporibus.* Gen. 1, 14. 16. h) *locum & tempus occasus sui.*
v. 20. i) Tu etiam Domine *fecisti* & adhuc quotidie *ponis* s. adducis *tenebras*, *vt fieret*, hodieque adhuc *fiat nox.*
v. 21. k) *& quasi ad petendum* a Deo escam suam.
v. 22. l) Quum vero *sol oritur*, *recipiunt sese.* m) *& in lustra sua recubitum eunt.*
v. 25. n) *Isthoc etiam mare.* o) *& latum ad vtramque manum*, s. spatiosissimum.
v. 26. p) *maiores belluæ* marinæ.
v. 29. q) quum *aufers spiritum* & vitam eorum. Prima radicalis א *exspirauit*, vt 2 Sam. 19, 14. c. 20, 9. cet.
v. 30. r) Rursus *emittis spiritum tuum*, & alia *creantur.* s) *& hac* rerum veluti regeneratione *renouas* faciem terræ.
v. 34. t) *Grata est oratio mea.*
v. 35. u) Schmid. *Consumantur.* al. *Absumentur* tandem peccatores e terra
PS. CV, v. 1. x) Vide 1 Par. 16, 8 seqq. Est canticum laudis Iehouæ, & breue historiæ ecclesiasticæ Israelitarum compendium; vbi I. *Excitatio Israelitarum* ad laudandum Deum v. 1--6. II. *Rationes* & ipsa celebratio operum Dei v. 7 - 45.
v. 2. y) *meditamini de omnibus mirabilibus eius.*
v. 4. z) *& potentiam* s. omnipotens auxilium *eius.*
v. 9. a) Fœderis, inquam, meminit v. 8. *quod pepigit.* b) *Isaaco* etiam dati & confirmati.

---

v 14. להוציא *milra* 1. 2. sic fu. 5. v. 18. לשפנים cum *Dag.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 23. *Lamed* cum *Meth.* 2. 5. & in marg. 6. 9. v. 20. תשת per *Mun.* loco *Meth.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. בו per *Merca* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. v. 23. אדם per *Tiphcha ant.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. ולעבדתו per solum *Mun.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. 22. 23. irregulariter. At per *Rbhiagersch.* 1. 2. 3. & sic fu. 5. v. 24. רבו *Psik* emphaticum addunt 7. 8. 11. 12. 17. 18. 21. 22. 23. verum præter *Ind. Bas.* f. 61. b. At per *Mahp.* 3. sic fu. 5. & per *Psikmahp.* 6. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 20. קנינך *defect.* 1. 3. 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. & 6. 9. in marg. v. 25. שם per *Makk.* 1. 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. 24. cum adiecto partim *Meth.* v. 26. זה per *Psikmahp.* 2. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. quæ consecutio *Silluki* regularis foret, modo super seq. יצרת esset *Mun. superius*, quod vero præter 2. nullus habet. v. 29. תסתיר per *Mun.* 3. 6. 9. 10. 13. 20. & sic fu. 5. contra analogiam. v. 35. עוד per *Mun. superius* regulariter *Ber.* Cf. tamen not. Ps. 48, 9. הללו יה sine *Mappik* 22. & cum expresso *Raphe* se. 5. sec. *Mas. Erff.* Ceterum הללויה sine interposito *Makk.* vt vnam vocem scrib. 24. Vid. not. Ps. 105, 45. PS. CV. v. 2. שירו per *Makk.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22, 23. sic fe. 5. v. 5. נפלאתיו אשר ita 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. quidem præcedente sub זכרו itidem *Mun.* 2. 14. v. 9. ושבועתו per geminum accent. 5. 7. 8. 11. 12. 16. 17. 21. 24. & *Ber.* ceteri. Per solum *Mun.* irregulariter.

י 11 וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם׃ לֵאמֹר לְךָ
12 אֶתֵּן אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם׃ בִּהְיוֹתָם מְתֵי
13 מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ׃ וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלָכָה
14 אֶל־עַם אַחֵר׃ לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם
טו 16 מְלָכִים׃ אַל־תִּגְּעוּ בִמְשִׁיחָי וְלִנְבִיאַי אַל־תָּרֵעוּ׃ וַיִּקְרָא
17 רָעָב עַל־הָאָרֶץ כָּל־מַטֵּה־לֶחֶם שָׁבָר׃ שָׁלַח לִפְנֵיהֶם
18 אִישׁ לְעֶבֶד נִמְכַּר יוֹסֵף׃ עִנּוּ בַכֶּבֶל רַגְלָיו בַּרְזֶל בָּאָה רגלו קרי
19 כ נַפְשׁוֹ׃ עַד־עֵת בֹּא־דְבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרָפָתְהוּ׃ שָׁלַח
21 מֶלֶךְ וַיַּתִּירֵהוּ מֹשֵׁל עַמִּים וַיְפַתְּחֵהוּ׃ שָׂמוֹ אָדוֹן לְבֵיתוֹ
22 וּמֹשֵׁל בְּכָל־קִנְיָנוֹ׃ לֶאְסֹר שָׂרָיו בְּנַפְשׁוֹ וּזְקֵנָיו יְחַכֵּם׃
23 24 וַיָּבֹא יִשְׂרָאֵל מִצְרָיִם וְיַעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ־חָם׃ וַיֶּפֶר אֶת
כה עַמּוֹ מְאֹד וַיַּעֲצִמֵהוּ מִצָּרָיו׃ הָפַךְ לִבָּם לִשְׂנֹא עַמּוֹ
26 לְהִתְנַכֵּל בַּעֲבָדָיו׃ שָׁלַח מֹשֶׁה עַבְדּוֹ אַהֲרֹן אֲשֶׁר בָּחַר־
27 28 בּוֹ׃ שָׂמוּ־בָם דִּבְרֵי אֹתוֹתָיו וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ חָם׃ שָׁלַח
29 חֹשֶׁךְ וַיַּחְשִׁךְ וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרָיו׃ הָפַךְ אֶת־מֵימֵיהֶם דברו קרי
ל לְדָם וַיָּמֶת אֶת־דְּגָתָם׃ שָׁרַץ אַרְצָם צְפַרְדְּעִים בְּחַדְרֵי
31 32 מַלְכֵיהֶם׃ אָמַר וַיָּבֹא עָרֹב כִּנִּים בְּכָל־גְּבוּלָם׃ נָתַן
33 גִּשְׁמֵיהֶם בָּרָד אֵשׁ לֶהָבוֹת בְּאַרְצָם׃ וַיַּךְ גַּפְנָם
34 וּתְאֵנָתָם וַיְשַׁבֵּר עֵץ גְּבוּלָם׃ אָמַר וַיָּבֹא אַרְבֶּה וְיֶלֶק
לה וְאֵין מִסְפָּר׃ וַיֹּאכַל כָּל־עֵשֶׂב בְּאַרְצָם וַיֹּאכַל פְּרִי
36 37 אַדְמָתָם׃ וַיַּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּאַרְצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם׃
38 וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב וְאֵין בִּשְׁבָטָיו כּוֹשֵׁל׃ שָׂמַח מִצְרַיִם
39 בְּצֵאתָם כִּי־נָפַל פַּחְדָּם עֲלֵיהֶם׃ פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ וְאֵשׁ
מ לְהָאִיר לָיְלָה׃ שָׁאַל וַיָּבֵא שְׂלָו וְלֶחֶם שָׁמַיִם יַשְׂבִּיעֵם׃ שליו ק׳
41 42 פָּתַח צוּר וַיָּזוּבוּ מָיִם הָלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָר׃ כִּי־זָכַר אֶת־
43 דְּבַר קָדְשׁוֹ אֶת־אַבְרָהָם עַבְדּוֹ׃ וַיּוֹצִא עַמּוֹ בְשָׂשׂוֹן
44 בְּרִנָּה אֶת־בְּחִירָיו׃ וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל
מה לְאֻמִּים יִירָשׁוּ׃ בַּעֲבוּר ׀ יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְצֹרוּ
הללויה

Tttt 3 פז ג

v. 10. a) *Constituitque illud* iusiurandum v. 9. etiam *Iacobo pro statuto*, vel instar perpetui decreti.
v. 11. b) *Tibi* & posteris. c) *funem* s. portionem hereditatis vestræ.
v. 12. d) Quum essent adhuc *homines* exigui *numeri* Gen. 34, 30. e) *tanquam parum quid, sicut* ipsa *paucitas*, Esa. 1, 9. & præterea *peregrinantes in ea.*
v. 14. f) *Non permisit* tamen *homini* cuiquam *iniuriam facere iis.* g) *sed corripuit propter eos* etiam reges.
v. 15. h) *Ne tangatis*, ait, Spiritus sancti donis *a me unctos*, sine externa unctione; coll. de Christo Esa. 61, 1. Ps. 45, 8. i) & iisdem *prophetis meis ne malum faciatis.*
v. 16. k) *Postea* ipse *quoque famem vocavit.* l) omne *sustentamentum panis* confregit. Leu. 26, 26. Esa. 3, 1. cet.
v. 18. m) *ferrum intrauit anima eius*, i. e. *ipse ferreas catenas* aut *vincula subiit.* cf. not. Esa. 46, 2. cet.
v. 20. n) & a vinculis *soluit* vel *solui iussit eum.* Ps. 146, 7. o) vid. Ps. 102, 21.
v. 22. p) *Ut vinciret* etiam *principes* Pharaonis *pro arbitrio* & lubitu *suo*, & *seniores ipsius* veram *sapientiam doceret.*
v. 24. q) *Et fructificare* illic *fecit.* For. Hiph. a rad. פרה. r) & *numero* ac viribus *maiorem eum reddidit.*
v. 25. s) Unde *vertit* vel *mutauit se* cor eorum. t) *ut dolosos se gererent.*
v. 27. u) Qui *posuerunt* s. publice *inter Aegyptios* ediderunt *verba signorum eius*, h. e. miracula a Deo mandata. x) *in terra Chami* v. 23. Ps. 78, 51.
v. 28. y) Exod. 10, 22. 23. z) *nec rebellarunt* Moses & Aharon v. 26. 27. *iussui* s. verbo Dei.
v. 29. a) Exod. 7, 20.
v. 30. b) Exod. 7, 27. 28. c. 8, 1.
v. 31. c) Exod. 8, 17. d) *pediculi* Exod. 8, 12.
v. 32. e) Exod. 9, 22. 23.

v. 11. אתן per *Tiphcha ant.* 2. 14. sic fu. 5. At per *Merca* seq. duplici *Makk.* 5. Sec. reliquos concipiendum est *Mun.* hocce posterius ut vicarium, coll. not. Ps. 19, 14. v. 20. שלח *milra* 1. 21. sic fu. 5. at per *Makk.* fe. 5. sec. *Mas. Erff.* v. 22. שרו *defect.* in *Cthib*, & *plen.* in *Kri* requiritur sec. *R. Idai* in *Breschith Rabba*, citante *R. Chaim* in marg. 7. 8. ad h. l. & in *Præfat.* coll. 5. וזקניו per regulare *Merca* 3. & sic fe. 5. pro quo 2. per *Mun.* Vid. not. Ps. 34, 3. v. 26. אשר בחר ita 3. 7. 8. 16. & sic fe. 5. v. 27. שמו per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 20. v. 28. דבריו sic in textu sine nota 3. At דברו scribit, cum *Kri* דבריו, 1. utrique contra *Mas. Erff.* & *impr.* *fin.* f. 34. c. v. 36. Pro בארצם hab. במצרים 3. & sic fu. 5. sed hic sine punctis. v. 40. שלו *Kri* nullum habent 1. 3. 5. 10. 13. 20. sic fu. 2. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr. fin.* f. 34. c. v. 41. הלכו בציות ita omnes nostri, præter 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. 21. 22. qui pro *Merca* erronee *Mun.* habent.

Psal. CVI.

הַלְלוּ־יָהּ׃ קו הַלְלוּיָהּ הוֹדוּ לַיהוָה א

2 כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְהוָה יַשְׁמִיעַ

3 כָּל־תְּהִלָּתוֹ׃ אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֹשֵׂה צְדָקָה בְכָל־

4 עֵת׃ זָכְרֵנִי יְהוָה בִּרְצוֹן עַמֶּךָ פָּקְדֵנִי בִּישׁוּעָתֶךָ׃

לִרְאוֹת בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לִשְׂמֹחַ בְּשִׂמְחַת גּוֹיֶךָ ה

6 לְהִתְהַלֵּל עִם־נַחֲלָתֶךָ׃ חָטָאנוּ עִם־אֲבוֹתֵינוּ הֶעֱוִינוּ

7 הִרְשָׁעְנוּ׃ אֲבוֹתֵינוּ בְמִצְרַיִם לֹא־הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ

לֹא זָכְרוּ אֶת־רֹב חֲסָדֶיךָ וַיַּמְרוּ עַל־יָם בְּיַם־

8 סוּף׃ וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ׃

9 וַיִּגְעַר בְּיַם־סוּף וַיֶּחֱרָב וַיּוֹלִיכֵם בַּתְּהֹמוֹת כַּמִּדְבָּר׃

י וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׂוֹנֵא וַיִּגְאָלֵם מִיַּד אוֹיֵב׃

11 וַיְכַסּוּ־מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר׃

12 13 וַיַּאֲמִינוּ בִדְבָרָיו יָשִׁירוּ תְּהִלָּתוֹ׃ מִהֲרוּ שָׁכְחוּ

14 מַעֲשָׂיו לֹא־חִכּוּ לַעֲצָתוֹ׃ וַיִּתְאַוּוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר

וַיְנַסּוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן׃ וַיִּתֵּן לָהֶם שֶׁאֱלָתָם וַיְשַׁלַּח רָזוֹן טו

16 בְּנַפְשָׁם׃ וַיְקַנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ

17 יְהוָה׃ תִּפְתַּח־אֶרֶץ וַתִּבְלַע דָּתָן וַתְּכַס עַל־עֲדַת

18 אֲבִירָם׃ וַתִּבְעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לֶהָבָה תְּלַהֵט רְשָׁעִים׃

19 יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחֹרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסֵּכָה׃ וַיָּמִירוּ אֶת־ כ

21 כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֹכֵל עֵשֶׂב׃ שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעָם

22 עֹשֶׂה גְדֹלוֹת בְּמִצְרָיִם׃ נִפְלָאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נוֹרָאוֹת

23 עַל־יַם־סוּף׃ וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ

24 עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית׃ וַיִּמְאֲסוּ

בְּאֶרֶץ חֶמְדָּה לֹא־הֶאֱמִינוּ לִדְבָרוֹ׃ וַיֵּרָגְנוּ בְאָהֳלֵיהֶם כה

26 לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה׃ וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם

27 בַּמִּדְבָּר׃ וּלְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם וּלְזָרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת׃

28 29 וַיִּצָּמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים׃ וַיַּכְעִיסוּ

בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרָץ־בָּם מַגֵּפָה׃ וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל ל

ותעצה

PS. CVI, v. 1. *a*) Etiam hic est *canticum laudis Iehouæ*, eiusque clementiæ erga Israelem; simul habens vaticinium de huius dispersione & futura tandem collectione. Vnde *Dauid* I. gratiam & misericordiam Dei *precatur*. v. 1-5. II. Peccata populi *confitetur*, v. 6-43. III. *Dei* clementiam *agnoscit*, qui ingratum populum non reiecit v. 44-46. Hinc IV. in *adplicatione suspirio* & doxologia concludit, v. 47. 48. *b*) Ps. 105. 1. 1 Par. 16, 34.

v. 2. *c*) *Quis* enim satis vnquam *eloquetur virtutes* & illustria facta Iehouæ? quis etiam digne satis *prædicabit* aliis omnem laudem eius?

v. 3. *d*) *Beati* vtique sunt, *qui obseruant ius* & præscriptum verbi diuini, cet.

v. 4. *e*) *Memento* ergo etiam *mei pro beneuolentia, qua populum tuum prosequeris.*

v. 6. *f*) Nam omnes eheu! etiam nos *peccauimus cum patribus nostris*, æque ac maiores nostri.

v. 7. *g*) & *contumaciter egerunt* etiam *ad mare* Exod. 14, 11. 12. *h*) *ad mare*, inquam, *Suph*, v. 9.

v. 8. *i*) *Seruauit tamen eos* etc.

v. 13. *k*) *Sed festinarunt* & *obliti sunt*: h. e. *cito nimis obliti sunt*. v. 21. *l*) *non expectarunt consilium ipsius*, quo & modum & tempus auxilii iam decretum habebat.

v. 14. *m*) *Sed cupide concupiscentiæ sese permiserunt.*

v. 15. *n*) *Et dedit quidem* illis. *o*) *sic tamen vt etiam mitteret maciem* s. *eneruationem* in ipsos & animam eorum.

v. 16. *p*) *Etiam Mosi ex æmulatione inuiderunt.*

v. 17. *q*) *Sed terra aperuit se* vel *os suum*. Num. 16, 31.

v. 20. *r*) *Sic commutarunt gloriam suam in figuram* vel *cum figura bouis.*

v. 24. *s*) *Et auersati sunt terram desiderii*, i. e. optimam & desiderabilem.

v. 25. *t*) *Sed murmurauerunt.*

---

v. 45. הללויה vt vnam vocem scribunt 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. 24. PS. CVI, v. 1. הללויה ita coniunctim 2. 3. 7. 9. 10. 11. 13. 20. 24. At diuisim הללו־יה 5. 14. 22., quomodo etiam plures, sed sine interposito *Makk.* quod in his libris sæpe subintelligitur. Denique הללו יה 3. 8. 15. 16. 17. 21. & *Ber.* minus quidem analogice: cf. tamen Varr. lect. Ps. 71, 3. Videtur *Merca* cum euphonico *Meth.* fuisse confusum. v. 3. עשי sic per *Iod*, adeoque pluraliter, 1. 3. v. 5. גוייך *plene* 10. 20. 23. & (in textu) 6. 9. contra *M. I.* v. 6. אבותינו per *Rbhia geresch.* 11. 16. sic fe. *Ber.* Per *Atnach* 1. 2. Reliqui per *Rbhia.* cf. not. Ps. 4, 1. v. 7. אבותינו *Psik* addunt 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. 23. præter necessitatem. v. 13. מהרו per *Mun.* 1. 2. & sic fu. 5. v. 20. כבודם *Tikkun Sopherim* hic notat *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* אכל sic *milel* cum *Merca* loco *Meth.* 17. 18. v. 21. עשה per *Tsere* 2. 3. contra *Mas.* 1. & *impr.* h. l. & *impr.* Ps. 146, 6. v. 24. לא per *Merca* 2. 3. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 20. v. 25. לא per *Makk.* 1. 3. 7. 8. sic fu. 5. Præf. *Vau* addunt 6. 9. in marg. v. 27. בארצות per *Pat.* 1. 3. & in marg. 6. 9. v. 28. ויצמדו Per solum *Tiphcha* 1. 6. 9. 13. 20. At per solum *Mun. milra* 1. 2. sic fu. 5. non bene.

31 וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה׃ וַתֵּחָשֶׁב לוֹ לִצְדָקָה לְדֹר וָדֹר עַד־
32 עוֹלָם׃ וַיַּקְצִיפוּ עַל־מֵי מְרִיבָה וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם׃
33 34 כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיו׃ לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־
לה הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם׃ וַיִּתְעָרְבוּ בַגּוֹיִם וַיִּלְמְדוּ
36 מַעֲשֵׂיהֶם׃ וַיַּעַבְדוּ אֶת־עֲצַבֵּיהֶם וַיִּהְיוּ לָהֶם לְמוֹקֵשׁ׃
37 38 וַיִּזְבְּחוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לַשֵּׁדִים׃ וַיִּשְׁפְּכוּ דָם
נָקִי דַּם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זִבְּחוּ לַעֲצַבֵּי כְנָעַן
39 וַתֶּחֱנַף הָאָרֶץ בַּדָּמִים׃ וַיִּטְמְאוּ בְמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ
מ בְּמַעַלְלֵיהֶם׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיְתָעֵב אֶת־נַחֲלָתוֹ׃
41 וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שֹׂנְאֵיהֶם׃ וַיִּלְחָצוּם
42 43 אוֹיְבֵיהֶם וַיִּכָּנְעוּ תַּחַת יָדָם׃ פְּעָמִים רַבּוֹת יַצִּילֵם וְהֵמָּה
44 יַמְרוּ בַעֲצָתָם וַיָּמֹכּוּ בַּעֲוֺנָם׃ וַיַּרְא בַּצַּר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ
מה 46 אֶת־רִנָּתָם׃ וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם כְּרֹב חֲסָדָו׃ וַיִּתֵּן חסדיו קרי
47 אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָּל־שׁוֹבֵיהֶם׃ הוֹשִׁיעֵנוּ ׀ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ
48 לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ׃ בָּרוּךְ־יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־
הָעוֹלָם ׀ וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן הַלְלוּ־יָהּ׃

ספר חמישי

א קז הֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם Psal. CVII.
2 חַסְדּוֹ׃ יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי יְהוָה אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד־צָר׃
3 וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם׃ תָּעוּ
4 ה בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ׃ רְעֵבִים
6 גַּם־צְמֵאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטָּף׃ וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה
7 בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יַצִּילֵם׃ וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה
8 לָלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשָׁב׃ יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו
9 לִבְנֵי אָדָם׃ כִּי־הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא־
י 11 טוֹב׃ יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל׃ כִּי־הִמְרוּ
12 אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֶלְיוֹן נָאָצוּ׃ וַיַּכְנַע בֶּעָמָל לִבָּם כָּשְׁלוּ
13 וְאֵין עֹזֵר׃ וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם

יוֹשִׁיעֵם

a) Num. 25, 8.
v. 31. b) *Idque reputatum* s. *imputatum illi est pro iustitia* : non personæ, quæ fidei est Gen. 15, 6. 7. Rom. 4, 5 -- 7. nec ita in posteros transit, coll. Hab. 2, 4. sed *facti illius*, coll. Deut. 24, 13. vt etiam præmium zeli & pietatis suæ perpetuum sacerdotium obtineret, Num. 25, 12. 13.
v. 32. c) *Porro* Deum *ad iram prouocarunt ad aquas contentionis.* Vide Num. 20, 3. 10. 13. d) *id quod etiam malum* & noxium *fuit* Mosi, 2 Sam. 20, 6. *propter eos* ; coll. Num. 20, 24. Deut. 1, 37.
v. 33. e) *Nam contumacia sua exacerbaurrunt* Israelitæ *spiritum eius* s. animum Mosis. f) *vt temere pronuntiaret* s. *effutiret*, quod irato in os & buccam venit. Leu. 5, 4. Prou. 12, 18. Ad rem confer Num. 20, 10.
v. 34. g) Introducti in terram Canaan *non exciderunt illos populos.*
v. 37. h) *dæmonibus* (2) Deut. 32, 17.
v. 38. i) & *contaminata fuit terra,* Iehouæ eiusque cultui sacrata, *homicidiis.*
v. 39. k) *Ipsi quoque immundi facti sunt, & corpore ac animo scortati sunt.*
v. 43. l) *Sæpius* quidem *eos liberabat* ; *at illi* rursus eum *exacerbabant* perdito *consilio suo,* *ideoque humiliati* & depressi *sunt* in iniquitate sua.
PS. CVII, v. 1. m) Ps. 105, 1. Etiam hic psalmus gratiarum actionem requirit I. ab iis, qui *ab exilio* & fuga redemti sunt, v. 2--9. II. ab illis, qui *ex vinculis* liberati, v. 10--16. III. qui *ex morbis* seruati, v. 17--22. IV. ex *periculo maris* v. 23--32. & V. ab iis, qui alia *Iehouæ opera* viderunt & experti sunt, v. 33--43.
v. 4. n) Qui in *horridis desertis oberrarunt*, *in solitudine viæ* s. inuiis solitudinibus.

v. 34. אשר per *Makk.* 1. 3. v. 37. בניהם per *Atnach* 1. 3. & sic fu. 5. non optime. בנותיהם per *Rbhiagersch.* 6. 9. 11. 12. 23. & *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. v. 38. וישפכו cum *Psik* 2. 14. דם Sic per *Mahp.* 2. 7. 8. 11. 12. 15. 17. 18. 21. 22. At per *Makk.* 1. & sic fu. 5. Ceteri per *Ierach* minus regulariter. v. 40. ויתעב per *Pat.* 6. 9. in marg. contra *Mas.* 1. ac *impr.* h. l. & Deut. 7, 26. v. 41. ויתנם per *Tiphcha ant.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. v. 44. בצר per *Kam.* 2. & in marg. 6. 9. v. 46. לפני per *Merca* 1. 2. v. 47. הושיענו sine *Psik* 9. 10. 12. 20. 21. 23. At per *Psikmahp.* 3. & sic fu. 5. מן cum *Meth.* 5. 7. 8. 17. 18. & *Ber.* At per *Ierach* sine *Makk.* 14. להשתבח per *Merca* 1. 2. v. 48. ברוך cum conseruo *Mahp.* 2. העולם sine *Mahp.* 2. 3. ועד per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. sic fu. 5. ואמר per *Merca* 1. 6. 9. 10. 15. 16. 20. PS. CVII, v. 3. וממערב per *Rbhiageresch.* 2. ומצפון cum præf. *Vau* fu. 5. & sic in marg. 6. 9. v. 5. רעבים per *Tiphcha ant.* 1. v. 6. בצר per *Kam.* 2. & in marg. 6. 9. Sic iidem v. 13. 19. 28. cf. Ps. 106, 44.

יוֹשִׁיעֵם׃ יֽוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק׃ 14
יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ כִּֽי־שִׁבַּר טו
דַּלְתוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בַרְזֶל גִּדֵּעַ׃ אֱוִלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם 16 17
וּמֵעֲוֺנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ׃ כָּל־אֹכֶל תְּתַעֵב נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד־ 18
שַׁעֲרֵי־מָוֶת׃ וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם 19
יוֹשִׁיעֵם׃ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם׃ כ
יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ וְיִזְבְּחוּ זִבְחֵי 21 22
תוֹדָה וִיסַפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה׃ יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת עֹשֵׂי 23
מְלָאכָה בְּמַיִם רַבִּים׃ הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו 24
בִּמְצוּלָה׃ וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו׃ יַעֲלוּ כה
שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוֹגָג׃ יָחוֹגּוּ 26 27 מלא
וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר וְכָל־חָכְמָתָם תִּתְבַּלָּע׃ וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה 28
בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם׃ יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה 29
וַיֶּחֱשׁוּ גַּלֵּיהֶם׃ וַיִּשְׂמְחוּ כִי־יִשְׁתֹּקוּ וַיַּנְחֵם אֶל־מְחוֹז ל
חֶפְצָם׃ יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ 31
וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ׃ יָשֵׂם 32 33
נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמֹצָאֵי מַיִם לְצִמָּאוֹן׃ אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה 34
מֵרָעַת יוֹשְׁבֵי בָהּ׃ יָשֵׂם מִדְבָּר לַאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לה פתח באתנח
לְמֹצָאֵי מָיִם׃ וַיּוֹשֶׁב שָׁם רְעֵבִים וַיְכוֹנְנוּ עִיר מוֹשָׁב׃ 36
וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְּעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה׃ וַיְבָרְכֵם 37 38
וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהֶמְתָּם לֹא יַמְעִיט׃ וַיִּמְעֲטוּ וַיָּשֹׁחוּ מֵעֹצֶר 39
רָעָה וְיָגוֹן׃ שֹׁפֵךְ בּוּז עַל־נְדִיבִים וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא־דָרֶךְ׃ מ
וַיְשַׂגֵּב אֶבְיוֹן מֵעוֹנִי וַיָּשֶׂם כַּצֹּאן מִשְׁפָּחוֹת׃ יִרְאוּ יְשָׁרִים 41 42
וְיִשְׂמָחוּ וְכָל־עַוְלָה קָפְצָה פִּיהָ׃ מִי־חָכָם וְיִשְׁמָר־אֵלֶּה 43
וְיִתְבּוֹנְנוּ חַסְדֵי יְהוָה׃ קח שִׁיר מִזְמוֹר א Psal. CIIX.
לְדָוִד׃ נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה אַף־כְּבוֹדִי׃ 2
עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר׃ אוֹדְךָ בָעַמִּים ׀ יְהוָה 3
וַאֲזַמֶּרְךָ בַּל־אֻמִּים׃ כִּי־גָדוֹל מֵעַל־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד־ 4 ה
שחקים

v. 14. *a) Eduxit*, inquam, *eos*, modis mediisque inexpectatis, e *tenebris* & *densa obscuritate* carceris, v. 10. *b)* & *vincula eorum* quasi *disrupit*, eosque in libertatem restituit.

v. 17. *c) Stulti ex via* s. propter inueteratam consuetudinem *praeuaricationis suae*. Incipit hic *tertia classis* eorum, quos Deus *ex morbis grauissimis*, in quos sua intemperantia vel vitiis inciderant, gratiose liberauit. Vide not. ad v. 1. *d)* & qui *ob iniquitates suas sese debilitatos* & *adflictos sentiebant*.

v. 19. *e)* Vide v. 6. 13. 28.

v. 20. *f) atque ita eripuit* eos a *foueis* & sepulcris *suis*, quibus vicinissimi erant. (2) Thren. 4, 20. coll. Ps. 103, 4.

v. 21. *g)* Vide v. 8. 15. 31.

v. 23. *h)* Porro *qui in mare descendunt in nauibus*, h. e. nauigantes. Ion. 1, 3. *Quartum* hoc est *exemplum liberatorum*, coll. not. ad v. 1.

v. 24. *i) in profundo* maris. Ion. 2, 4. Ps. 68, 23.

v. 25. *k) Dixit enim* tantum Ps. 33, 9. & statim *exsistere* vel *exsurgere fecit ventum turbinis* s. procellae. *l) isque* ventus (in Hebr. femin.) excitauit, *in altum sustulit fluctus* maris.

v. 26. *m) Ita vt versus caelum adscenderent* & tollerentur fluctus marini & naues. *n)* nunc vero in *abyssos* & intima maris *descenderent*. *o)* & *animae eorum ob malum colliquesceret*.

PS. CVIII, v. 1. *p)* Ps. 48, 1. *q) Dauidis*, vt Ps. 3, 1. Qui I. ad laudem misericordiae & veritatis diuinae *se excitat* v. 1 -- 5. II. Liberationem dilectorum Dei *petit* v. 6. 7. Eamque III. & de hostibus victoriam, ex diuina promissione *sibi certam pollicetur* v. 8 -- 14.

v. 2. *r)* Vide Ps. 57. 8. seqq.

v. 14. ומוסרותיהם sic per vicarium *Mun.* cum seruo *Tiphcha* in eadem voce 5. 7. 15. regularius. Et per *Merca* 1. Pro ‹ *Rbhiageresch.* cf. not. Ps. 34, 3. v. 18. תתעב per *Kam.* 1. 2. 3. Sic *Buxt.* Tib. p. 88. ex *Masora* ad Deut. 7, 26. *Impr. Mas.* ad Ps. 106, 40. & Esa. 49, 7. varietatem itidem obseruauit. שערי per *Merca milel* 1. 3. 5. 7. 8. 11. v. 23. *Nun inuersum* in frontispicio versuum huius psalmi v. 23. - 28. & v. 40. poscit *Mas. impr.* ad Num. 10, 35. sed nullo codd. nostrorum suffragante. Idem ex *Mas.* obseruat *R. Menachem* in O. T. f. 17. b. v. 24. מעשה per *He* singulariter fu. 5. & sic 6. 9. in marg. contra *Mas.* 1. 2. ad Ier. 1, 16. & *impr. fin.* f. 51. c. במצולה per *Pat.* 1. 2. 3. & 2. 3. quidem cum seq. *Dag.* v. 25. ותרומם per *Rbhiageresch.* 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 17. 18. 20 -- 24. & *Ber.* Regularius tamen est *Merca*. v. 27. יחגו *defect.* 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. & sic fe. 2. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* v. 32. בקהל per *Makk.* 1. 2. 3. 5. 7. 8. יהללוהו cum *Meth.* 1. 3. 6. 9. 14. 20. v. 35. מים per *Kam.* 3. 5. contra *Mas.* 2. & *impr.* h. l. item *impr.* ad Deut. 8, 7. & Ps. 66, 12. & *Ind. Bas.* f. 61. d. v. 43. מי־חכם ita 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. PS. CVIII, v. 3. שחר sine *Dag.* 3. 6. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 20. 21. 22. 23. v. 4. אודך בעמים ita 5. 7. 8. 11. 12. 16. item (sine *Psik* tamen) 12. 15. 23. Praeter hos vero *Psik* omittunt 1. 3. 12. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 5. גדל *defect.* requirit *Mas. impr.* Deut. 1, 17. Ps. 48, 2. verum sine codd. nostrorum suffragio.

6 שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃ רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ
7 כְּבוֹדֶךָ׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנוּ׃ ועני ק׳
8 אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת
9 אֲמַדֵּד׃ לִי גִלְעָד ׀ לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה
י מְחֹקְקִי׃ מוֹאָב ׀ סִיר רַחְצִי עַל־אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עֲלֵי
11 פְלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע׃ מִי יֹבִלֵנִי עִיר מִבְצָר מִי נָחַנִי עַד־אֱדוֹם׃
12 הֲלֹא־אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאֹתֵינוּ׃
13 הָבָה־לָּנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם׃ בֵּאלֹהִים 14
א נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא יָבוּס צָרֵינוּ׃ קט לַמְנַצֵּחַ Psal. CIX.
2 לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ׃ כִּי פִי רָשָׁע וּפִי
3 מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ דִּבְּרוּ אִתִּי לְשׁוֹן שָׁקֶר׃ וְדִבְרֵי שִׂנְאָה
4 סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם׃ תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי
ה תְפִלָּה׃ וַיָּשִׂימוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת
6 אַהֲבָתִי׃ הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ׃
7 בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה׃ יִהְיוּ־יָמָיו 8
9 מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר׃ יִהְיוּ־בָנָיו יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ
י אַלְמָנָה׃ וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם׃
11 יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ׃ אַל־יְהִי
12 לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו׃ יְהִי־אַחֲרִיתוֹ 13
14 לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמָם׃ יִזָּכֵר ׀ עֲוֹן אֲבֹתָיו
טו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח׃ יִהְיוּ נֶגֶד
16 יְהוָה תָּמִיד וְיַכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃ יַעַן אֲשֶׁר ׀ לֹא
זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאֵה
17 לֵבָב לְמוֹתֵת׃ וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא
18 חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ׃ וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה
19 כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו׃ תְּהִי
כ לוֹ כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרֶהָ׃ זֹאת ׀ פְּעֻלַּת
21 שֹׂטְנַי מֵאֵת יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי׃ וְאַתָּה ׀

יהוה

v. 6. *a*) Vide Ps. 57, 6. 12.
v. 7. *b*) *Vt itaque liberentur dilecti tui.* Vide Ps. 60, 7. seqq.
v. 10. *c*) *super Philistæa iubilabo.* At in Ps. 60, 10. est: *super me, o Philistæa, iubila!*
v. 11. *d*) Ps. 60, 11. עיר מצור eodem sensu.
PS. CIX, v. 1. *e*) Ps. 4, 1. *f*) Ps. 24, 1. Propheticus psalmus est, continens *querelam CHRISTI de Iudæis & Iuda proditore.* I. Christus *vindictam* aduersus hostes suos *petit* v. 1-20. II. *Liberationem sui* ab ignominia, passionibus & morte *orat*, v. 21-31. *g*) *O Deus laudis meæ*, cuius laudem vnice quæro, & de quo, vt patre, maxime glorior. cf. Ps. 22, 9. cet. *h*) Ps. 28, 1. & 35, 22.
v. 2. *i*) *Quoniam os impii & os fraudis*, h. e. impiissimum & fraudis ac doli plenissimum.
v. 3. *k*) *Et verbis odii*, ex mero odio & inimicitia profectis, circumdederunt me. *l*) *& impugnauerunt me immerito* & iniquissime.
v. 4. *m*) *& ego sum totus oratio*, siue sec. Kimch. *vir precum.*
v. 5. *n*) *Illi autem conficiunt super me malum pro bono; &* implacabile *odium pro amore meo.*
v. 6. *o*) *Quare præfice* s. constitue *super eum*, ingratissimum inprimis *proditorem*. *p*) *impium*, ex iusta talione, coll. v. 2. *q*) *& Satanas* s. diabolus *stet ad dextram ipsius*, vt reum peragat. Accusator a dextra, reus a sinistra Iudicis stabat. Confer v. 7. Zach. 3, 1. Iob. 30, 12. Matth. 25, 33. 41.
v. 7. *r*) *Quum iudicabitur* coram te. Ps. 37, 33. *s*) *exeat e iudicio tanquam reus & impius.*
v. 8. *t*) Act. 1, 20.
v. 10. *u*) Vulg. *& mendicent.* Ps. 37, 25. *x*) *& quærant panem* s. victum & vitæ sustentationem, eiecti *e vastatis locis suis.*
v. 11. *y*) *Laqueos quasi iniiciat creditor fœnerarius.*
v. 12. *z*) *continuans misericordiam.*

v. 7. ועננו sic in textu sine *Kri* 1. 2. 3. 5. & alii in marg. 22. v. 10. מואב Conseruum *Sarka* add. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 13. לנו per *Mun.* 3. 5. 7. 8. v. 14. באלהים per *Tiphcha ant.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. PS. CIX, v. 1. תחרש sic per *Pat.* 7. 8. 11. 13. 15. 16. 24. sec. *Ind. Bas.* f. 61. d. Ceteri per *Kam.* v. 4. ישטנוני per ־ *Atnach* 1. 5. Ceterum *Cthibh* ישטנוני habent *Orientales.* v. 7. בהשפטו sine *Mun.* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 20. v. 10. ודרשו Ita cum *Meth.* 14. 17. 18. 22. 23. 24. & *Ber.* quam lectionem D. *Kimchi* in Comm. ad h. l. traditione יד׳ stabilit. At ceteri per *Kometschat.* sine *Meth.* sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* Quomodo etiam Codex *Hittelianus* & plures alii, cum simili *Masora*, apud *Kimchium* & in *M. I.* ad h. l. v. 12. משך sic *milel* & cum *Meth.* 1. 2. cf. not. Ps. 108, 40. v. 14. תמח per *Pat.* 3. 7. 8. 11. 15. 21. v. 16. ואביון Sic per *Atn.* plerique. Per *Tiphcha ant.* vero 5. 7. 8. & simul cum *Atnacho* 11. 15. 16. Denique per *Rbhia simpl.* 24. & *Ber.* & quidem , prævio *Mahp.* prior, *Mun.* vero posterior. ונכאה per *Sægol* 1. 2. & in marg. 6. 9. Ceterum ונכאה 5. & *Ber.* Et Kadma quidem habet etiam 3. *Mun.* superius vero etiam 7. 8. 11. 12. 14. 15. 21. 22. 23. Reliqui nobiscum, exceptis 1. 2. 3. qui ita ונכאה לבב. v. 19. ולמזח per *Sægol* 1. 3. 5. & in marg. 6. 9. contra *M. I.* v. 20. רע per *Pat.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9.

יְהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ
הַצִּילֵנִי׃ כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי׃ כְּצֵל 22 23
כִּנְטוֹתוֹ נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה׃ בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ מִצּוֹם 24
וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן׃ וַאֲנִי ׀ הָיִיתִי חֶרְפָּה לָהֶם יִרְאוּנִי כה
יְנִיעוּן רֹאשָׁם׃ עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הוֹשִׁיעֵנִי כְחַסְדֶּךָ׃ 26
וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹּאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָהּ׃ יְקַלְלוּ־הֵמָּה 27 28
וְאַתָּה תְבָרֵךְ קָמוּ ׀ וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח׃ יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי 29
כְּלִמָּה וְיַעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם׃ אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי ל
וּבְתוֹךְ רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ׃ כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ 31

Psal. CX.

מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ׃ קי לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה ׀ א
לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ׃ מַטֵּה 2
עֻזְּךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ׃ עַמְּךָ נְדָבֹת 3
בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחָר לְךָ טַל יַלְדֻתֶיךָ׃
נִשְׁבַּע יְהוָה ׀ וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי 4
מַלְכִּי־צֶדֶק׃ אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים׃ ה
יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה׃ מִנַּחַל 6 7
בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ׃ קיא

Psal. CXI.

הַלְלוּיָהּ ׀ אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה׃ א
גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים לְכָל־חֶפְצֵיהֶם׃ הוֹד־וְהָדָר 2 3
פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאֹתָיו חַנּוּן 4
וְרַחוּם יְהוָה׃ טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ׃ ה 6
כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם׃ מַעֲשֵׂי 7
יְדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו׃ סְמוּכִים לָעַד 8
לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר׃ פְּדוּת ׀ שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה־ 9
לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ׃ רֵאשִׁית חָכְמָה ׀ יִרְאַת י
יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃

Psal. CXII.

הַלְלוּיָהּ ׀ אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה קיב א
בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד׃ גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר יְשָׁרִים 2
יְבֹרָךְ

v. 21. a) Ps. 68, 21. Sequitur *oratio Christi* pro sui liberatione. cf. supra not. ad v. 1. b) *fac mecum*, i. e. partes meas suscipe. Vel *fac mecum misericordiam* s. *bonum*, vt Gen. 21, 23. c. 40, 14. Ps. 86, 17. c) *quia* adeo *bona* ac benefica est *gratia tua* erga miseros homines, ideo *me etiam*, redemtorem illorum, *libera*.

v. 22. d) Vide v. 16. e) & cor meum *transfossum est* intra me.

v. 24. f) q. d. *mendax facta* s. destituta *est a pinguedine*. Kal. (1) cf. Piel Hos. 9, 2. & nomen Iob. 16, 8.

PS. CX, v. 1. g) *Dauidis* s. *Dauidi* a Spiritu S. dictitatus *psalmus*, vt Ps. 24, 1. etc. isque sec. Syr. *Prophetia de CHRISTO, eiusque victoria aduersus hostem.* Sistitur enim hic *Messias* I. tanquam *Rex* infinitæ gloriæ ac maiestatis, v. 1 - 3. II. tanquam *Sacerdos* æternus, v. 4. III. tanquam *victor* omnium hostium, v. 5-7. h) *Dictum* & decretum *Iehouæ* Patris v. 2. 4. Ps. 2, 7. per Spiritum S. mihi (Dauidi) reuelatum 2 Sam. 23, 2. Marc. 12, 36. i) *ad Messiam*, *Dominum*, Deum & filium quoque meum.

PS. CXI, v. 1. k) Ps. 104, 35. & 106, 1. Psalmus hic, vt etiam sequens, per hemistichia fere *alphabeticus*, versatur in commemoratione mirabilium operum Dei, cum respectu ad maiora Dei beneficia in N. T. per CHRISTVM exhibenda. Ad quæ digne concelebranda I. omnes homines exemplo suo *invitat*, v. 1 - 9. ideo- de II. *timorem Iehouæ*, tanquam veram sapientiam omnibus commendat. v. 10.

PS. CXII, v. 1. l) Agitur hic I. *de beatitudine* viri *timentis Dominum*, v. 1 - 4. Quem II. a virtutibus & operibus ipsius *describit*, v. 5 - 9. & III. *impios* ex aduerso *infelices* esse, ostendit v. 10. m) Vide not. Ps. 1, 1. & 32, 1.

v. 2. n) *Potens* in terra &c.

---

v. 21. עשה per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 22. חלל per *Kam.* (quomodo erit adiectiu. confossum) 2. & in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.* & *Frff.* v. 23. נהלכתי per *Chatephsæg.* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 23. ננערתי per *Merca* 1. 2. v. 26. הושיעני sic bene 5. 24. & *Ber.* Per *Merca* 16. & per *Rbhiageresch.* 1. Ceteri per solum *Mun.* irregulariter. v. 27. זאת sine *Dag.* 2. 10. 12. 14. 20. 21. 22. v. 28. יקללו sine *Meth.* 1. 2. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. Per *Mun. milra* 1. 3. ויבשו per *Rbhiageresch.* 15. 17. 18. 23. & *Ber.* Alii per *simplex.* cf. not. Ps. 4, 1. v. 29. כמעיל *Mem* per *Dag.* 2. 3. 5. 21. contra *M. I.* PS. CX, v. 1. מזמר *defect.* Occidentales. v. 3. משחר *Schin* cum *Dag.* fe. 1. Vtrumque, & *Dag.* & *Raphe*, hab. 5. v. 4. אתה כהן ita 1. 6. 9. 10. 13. 20. v. 5. Pro אדני hab. יהוה 1. 5. contra *Mas. impr.* & *Erff.* h. l. & *fin.* f. 3. col. 6. PS. CXI, v. 1. הללויה per *Rbhia* 1. 2. Ceterum הללו יה diuisim, & per *Merca* loco *Meth.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. Sic Ps. 112, 1. cf. not. Ps. 106, 1. &c. v. 3. לעד per *Kam.* 1. 3. & in marg. 6. 9. cf. v. 10. v. 4. זכר per *Sagol* 1. 2. 3. 14. 21. 22. v. 9. לעולם צוה ita 1. קדוש ונורא ita 1. 2. alia constructione *Sanctus est, & venerabile* nomen ipsius. v. 10. לעד per *Kam.* 1. 3. Cf. v. 3. PS. CXII, v. 1. הללויה per *Rbhia* 2. Vid. Ps. 111, 1.

4 3 יְבֹרָךְ׃ הוֹן־וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ זָרַח
ה בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים חַנּוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק׃ טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן
6 וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט׃ כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט
7 לְזֵכֶר עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק׃ מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן
8 לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוָה׃ סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה
9 בְצָרָיו׃ פִּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ
י תָּרוּם בְּכָבוֹד׃ רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעָס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס
א תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃ קיג הַלְלוּיָהּ Psal. CXIII.
2 הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה׃ יְהִי שֵׁם יְהוָה
3 מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ
4 מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה׃ רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם
ה 6 כְּבוֹדוֹ׃ מִי כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת׃ הַמַּשְׁפִּילִי
7 לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ׃ מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת
8 יָרִים אֶבְיוֹן׃ לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ׃
9 מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ׃
א קיד בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית Psal. CXIV.
2 יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז׃ הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל
3 מַמְשְׁלוֹתָיו׃ הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר׃
4 הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן׃ מַה־לְּךָ הַיָּם
ה 6 כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר׃ הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים
7 גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן׃ מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ
8 יַעֲקֹב׃ הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם׃
א קטו לֹא לָנוּ יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ Psal. CXV.
2 תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ׃ לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
3 אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם׃ וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ
ה 4 עָשָׂה׃ עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃ פֶּה־לָהֶם
6 וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ
7 אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן׃ יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא
יְהַלֵּכוּ

v. 3. a) *Opes & diuitiæ* erunt in domo eius.

v. 4. b) *Gratiosus* enim *& misericors & iustus* est Dominus, quem pii colunt, v. 1. Dei enim & Christi epitheta hæc sunt, vt in notis ad Ps. 78, 38. & 111, 4. monuimus.

v. 5. c) *Bonus*, i. e. *benignus*, vt Ps. 119, 68. aut *felix*, vt Ier. 44, 17. est *vir*. d) *qui miseretur & mutuo dat* illis, quos indigentia premit. e) *administrabit & sustinebit ille res suas cum iudicio.*

v. 8. f) *donec videat* votorum suorum complementum *in hostibus suis.*

PS. CXIII, v. 1. g) Ps. 104, 35. & 111, 1. Prophetiam habet de regno Christi ad gentes propagando, a Solis ortu vsque ad occasum, v. 3. I. igitur omnes serui Dei ad ipsum laudandum *excitantur*. v. 1-3. II. *materia laudis* præscribitur, v. 4-9.

v. 4. h) immo *supra cælos* etiam est *gloria* & maiestas *eius*. Confer de Christo Ps. 8, 2. 6. Ioh. 17, 5. Eph. 2, 10. Hebr. 7, 26.

PS. CXIV, v. 1. i) Psalmus hic I. *laudat Iehouam*, quod populum Israel. ex Aegypto eduxit, & sibi adquisiuit, v. 1. 2. II. *Mirabilia* eius, in eductione facta, celebrat. v. 3-6. eaque III. omnibus pie suspicienda *commendat* v. 7. 8. k) *e populo barbaro.*

v. 7. l) *contremisce, o terra!* Ps. 96, 9.

v. 8. m) *Qui petram conuertit in stagnum aquarum, & durum saxum in scaturiginem.*

PS. CXV, v. 1. n) Hoc psalmo Dauid I. *soli Iehouæ* omnem *gloriam* vindicat v. 1-3. II. *Vanitatem idolorum* gentilium describit v. 4-8. III. ad *fiduciam in Iehoua* eiusque laudem omnes excitat, v. 9-11. & IV. benedictionem promittit, v. 12.-18. o) *sed*, pro כי אם post negatiuam, vt Ps. 44, 4. & 103, 11.

---

v. 3. לָעַד per *Kam.* 1. 3. & in marg. 6. 9. cf. v. 9. & Ps. 111, 3. v. 6. לְזֵכֶר per *Segol* 1. 6. 9. 20. 21. 22. Cf. Ps. 111, 4. v. 9. לָעַד per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. Vid. v. 3. v. 10. וכעס per *Kam.* 2. 5. sec. *Mas.* 2. & *M. I.* PS. CXIII, v. 1. הַלְלוּ cum *Meth.* 3. v. 2. יהי per *Makk.* 1. 2. v. 4. רם sic per *Tiphcha ton.* 2. 3. 5. pro quo ceteri רם minus commode habent *anterius*. גוים sic per *Merca* 2. 5. 7. 8. 15. 17. 22. 23. & *Ber.* Alii per *Mun.* Porro *Psik* omittunt 1. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 16. 17. 18. 20. 23. 24. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 8. עִם per *Makk.* 1. v. 9. מושיבי per *Mahp.* sine *Psik* 1. 3. אם per *Merca* 3. 5. שמחה per *Rbbiageresch.* 13. 14. & *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. PS. CXIV, v. 2. ממשלותיו per *Segol* 1. contra *Mas. impr.* & *M. I.* Habet tamen *Pat.* ex aliis in marg. v. 8. הצור per *Tiphcha ant.* 2. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. PS. CXV, v. 1. לֹא לָנוּ. Hæc in quibusdam libris non constituunt psalmi initium; inquit *D. Kimchi* in *Comm.* & *M. I.* Ceterum *Psikkadm.* recte habent 2. 14. & 24. *Kadma* vero sine *Psik* 1. 7. 8. 11. 12. 15. Ceteri *Merca*, minus bene. חסדך per *Merca* 1. 2. v. 6. אף Per *Kam.* requirit *Mas. impr.* ad Ps. 135, 17. Verum sine codd. nostrorum suffragiis. Per *Makk.* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 11. 14. 20.

8 יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־
9 בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃
11 בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ יִרְאֵי יְהוָה
12 בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ
13 אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן׃ יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה
14 הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים׃ יֹסֵף יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־
בְּנֵיכֶם׃ בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ טו
16 17 הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם׃ לֹא
18 הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה׃ וַאֲנַחְנוּ ׀ נְבָרֵךְ
יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ׃ קיו

Psal. CXVI.

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע ׀ יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי׃
2 3 כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא׃ אֲפָפוּנִי ׀ חֶבְלֵי־מָוֶת
4 וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא׃ וּבְשֵׁם־יְהוָה
אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה נַפְשִׁי׃ חַנּוּן יְהוָה ה
6 וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם׃ שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה
7 דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ׃ שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה
8 גָּמַל עָלָיְכִי׃ כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־
9 דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי׃ אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
11 הַחַיִּים׃ הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד׃ אֲנִי
12 אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב׃ מָה־אָשִׁיב לַיהוָה
13 כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי׃ כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְהוָה
14 אֶקְרָא׃ נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ׃ טו
16 יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו׃ אָנָּה יְהוָה כִּי־
17 אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי׃ לְךָ־
18 אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא׃ נְדָרַי לַיהוָה
19 אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ׃ בְּחַצְרוֹת ׀ בֵּית יְהוָה
בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּ־יָהּ׃ קיז

קנ׳ בלא

א״כף

Psal. CXVII.

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים׃
כי

a) *Nihil proferunt* vel enuntiant *gutture suo.*

v. 8. b) *Sicut ipsa* inania idola v. 4. infelices & stupidi *sunt, qui ea faciunt.*

v. 9. c) Ergo tu, o *Israel.* d) nam verus Deus, & certissimum *auxilium eorum*, qui in ipso confidunt. e) *Et clypeus* s. inuicta tutela *eorum ipse est.* v. 10. 11.

v. 12. f) sicut *memor est nostri*, ita porro nobis *benedicet.* al. *benedicat.*

v. 14. g) *Adiiciet* etiam, vel *Adiiciat.* Gen. 30, 24. Deut. 1, 11.

v, 15. h) qui in Domino confiditis v. 9. 10. 11.

v. 16. i) *Ad cælos & cælos* quod attinet, i. e. vniuersum cælum. Vulg. *Cæli cælorum* Domini sunt.

PS. CXVI, v. 1. k) *Dilexi* & ex animo *diligo* scil. *Dominum*, vt supplent Kimchi aliique: coll. Exod. 21, 5. Deut. 6, 5. Bene tamen etiam sine ellipsi. Luth. *Diligo*, i. e. *Delector* s. *Gratum est mihi*, quod exaudit, cet. coll. Esa. 56, 10. Ier. 5, 31. Am. 4, 5. Psalmus est *eucharisticus*, in quo Dauid I. Iehouæ *gratias agit* v. 1-6. II. *Animam suam* ad acquiescendum in Deo *adhortatur* v. 7-11. Eidemque III. gratam *mentem* pro benignissima liberatione *pollicetur*, v. 12-19.

v. 10. l) *Credo nimirum*, *quod libere* & cum fiducia *loquor*, quæ scilicet fidei conueniunt, eamque vere adesse probant. At Schmid. cum LXX. & 2 Cor. 4, 13. *ideo loquor* vel *locutus sum*: quia vtrumque probat alterum, & vtrumque est verissimum. m) alioquin enim ego *adflictus fui valde*, vt sine fide spem & fiduciam seruare sub duris rebus non potuissem.

v. 16. n) *Obsecro* itaque *Iehoua!* clementer has preces respice.

PS. CXVII, v. 1. o) Dauid hic I. omnes gentes ad laudem Dei *exhortatur* v. 1. II. Exhortationis suæ *rationes* addit v. 2.

---

v. 18. עולם per *Rbhiageresch.* solus *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. הללו־יה diuisim per *Makk.* 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 22. 23. Sic alibi fere iidem. PS. CXVI, v. 1. ישמע *Psik*, quod omittunt plerique, habent 2. 5. 7. 8. 11. 12. 16. sec. *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 5. ואלהינו sic per geminum accentum 5. 7. 24. & *Ber.* Per *Merca* 16. Per *Rbhiagersch.* 1. 3. Ceteri per solum *Mun.* irregulariter. v. 6. פתאים ita 15. 17. 18. 22. 24. sec. *M. I.* & *D. Kimchi* in Comm. Alii פתאים per *Aleph* mobile. v. 8. חלצת ita per *Merca* recte 2. 3. 5. 7. 8. 15. 22. & 24. Ceteri fere per *Mun.* male. Sed 1. per *Kadma.* v. 14. נגדה sic sine *Dag.* 1. 3. 5. 7. 8. 15. 22. 23. 24. Alii cum *Dag.* contra analogiam. Vid. v. 18. v. 16. אני ita 2. 24. & *Ber.* At per *Makk.* 3. 5. quomodo etiam *B. Ascher* legisse videtur, cui propterea tribuitur *Gaiah* ante *Aleph.* Ceteri male per *Merca.* v. 17. לך־ per *Makk.* vna cum *Gaiah* 3. 5. 7. 8. & *B. Ascher.* v. 18. נגדה sic sine *Dag.* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. 21. 24. & 2. in marg. Ceteri cum *Dag.* Vid. supra v. 14. v. 19. בית per *Mun.* *superius* 6. 9. 10. 13. 20. 24. Plerique per *Mahp.* irregulariter. ירושלם per *Mercamahp.* præuio *Merca* 1. 2. At per *Rbhiageresch.* 8. & *Ber.* Ceteri per *Rbhia.* Vid. not. Ps. 4, 1. PS. CXVII, v. 1. Psalmum hunc cum præcedenti vt vnum connectunt 2. 5.

2 כִּי גָבַר עָלֵינוּ ׀ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ׃

Psal. CXVIII.

א קיח הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי
2 לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
3 4 יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ יֹאמְרוּ־נָא
ה יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי
6 יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ׃ יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה
7 לִי אָדָם׃ יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי׃
8 9 טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם׃ טוֹב
י לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים׃ כָּל־
11 גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃ סַבּוּנִי גַם־
12 סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃ סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ
13 כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃ דַּחֹה דְחִיתַנִי
14 טו לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי׃ עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה׃ קוֹל
16 רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל׃ יְמִין
17 יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל׃ לֹא אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה
18 וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ׃ יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי׃
19 כ פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ׃ זֶה־הַשַּׁעַר
21 לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ׃ אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי
22 23 לִישׁוּעָה׃ אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה׃ מֵאֵת
24 יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ׃ זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה
כה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ׃ אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא
26 יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא׃ בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מלרע
27 מִבֵּית יְהוָה׃ אֵל ׀ יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד־
28 קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ׃ אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ׃
29 הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ קיט

Psal. CXIX.

א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת יְהוָה׃
2 אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ׃ אַף לֹא־פָעֲלוּ
3 4 עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ׃ אַתָּה צִוִּיתָה פִקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד׃
אחלי

v. 2. *a*) Pf. 103, 11.
PS. CXVIII, v. 1. *b*) cf. Pf. 105, 1. & 106, 1. & 107. 1. Eft hic gratiarum actio ob Mefsiam miffum & nunc præfentem, coll. v. 26. Matth. 21, 9. cet. vbi I. *Chriftus excitat populum Ifraeliticum*, ad gratias Deo agendum, v. 1-14. II. *Excitatorum fidelium* exhibetur *canticum* & gratiarum actio v. 15-29.
v. 2. *c*) *Dicat nunc* læto animo & ore, populus.
v. 3. *d*) Sacerdotes & cum illis Leuitæ. Pf. 115, 10. 12.
v. 4. *e*) *quicunque Deum timent*. Pf. 115, 10. 13.
v. 5. *f*) *Ex quacumque angustia*. (2) Pf. 116, 3. *g*) femper *exaudiuit me in latitudine*, h. e. ex anguftiis in latitudinem me eduxit. Pf. 4, 2. &c.
v. 6. *h*) *Iehoua* Pater *mihi* adiutor eft. v. 7. 13.
v. 7. *i*) *Videbo* iuftam vindictam. Pf. 54, 9. & 59, 11. cet.
v. 10. *k*) Omnes quidem *gentes me circumdederunt*. v. 11. 12. coll. Pf. 2, 1. 2. Act. 4, 27. *l*) fed per *nomen Iehouæ* confirmor. v. 11. 12. 1 Sam. 20, 41. *m*) *quod excidam eos*. Niph. (3) v. 11. 12. coll. Niph. Pf. 37, 2. & 90, 6. &c.
v. 11. *n*) Sæpius *circumdederunt me*, etiamque nunc vndique me *cinxerunt*, v. 10. 12.
v. 12. *o*) *ficut apes* irritatæ, Deut. 1, 44. *p*) fed *extincti funt* & *deleti*, coll. Kal & Niph. Iob. 6, 17. c. 18, 5. 6. cet. *q*) vide v. 10.
v. 13. *r*) *Continuo* quidem, o hoftis, *impulifti me*. Pf. 35, 4.
PS. CXIX, v. 1. *s*) Infignis hic Pfalmus, *Alphabeti magni* nomine a Mafora commendatus, elogium eft verbi diuini ampliffimum, & aureum quafi alphabetum fanctorum.
v. 2. *t*) *Vtique non faciunt* tales, v. 1. defcripti, *iniquitatem*, vt fcientes ac volentes peccent, etfi nondum fine defectibus hic viuunt, v. 5. 1 Ioh. 1, 8. c. 3. 9.

v. 2. כי fic per *Merca* 5. 7. 8. 24. fec. *Maf. Erff*. h. l. & *impr*. ad Pf. 143, 3. Per *Makk*. 2. 3. & *Ber*. Ceteri per *Mun*. PS. CXVIII, v. 5. המצר per *Kam*. 2. 5. 6. 9--16. 20. 21. 22. contra *M. I.* יה *Iod* cum *Dag*. 1. 2. 3. 5--9. 24. fec. *Maf*. 1. 2. *impr*. ac *Erff*. h. l. & *impr*. ad Pf. 94, 7. Vid. infra v. 18. ענני fic per *Pat*. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Ceteri per *Kam*. v. 11. ויהוה ita 3. 5. 24. & *Ber*. Per *Rbhiagerefch*. 1. 2. Per *Merca* 6. 9. 10. 13. 14. 20. Ceteri per folum *Mun*. irregulariter. v. 18. יסרני *Nun* fine *Dag*. 1. 3. contra *M. I.* יה Ita cum *Dag*. 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 24. fec. *Maf*. 1. *impr*. & *Erff*. h. l. & *impr*. Pf. 94, 7. Vide fupra v. 5. v. 24. זה per *Mun*. 2. 6. 9. 10. 14. 20. v. 25. אנא *milra* 2. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. item 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20. fed hi quidem אנא cum *Merca* (f. *Meth*.) fub *Aleph*. Idem obferuandum circa fequens אנא. Verum *milel* vtrumque requirere videtur *M. I.* ad Pf. 116, 4. אנה fic per *He* loco *Aleph* fu. 2. & fic *Ber*. præter *Maf. impr*. Efa. 38, 3. & Pf. 116, 4. v. 27. בעבותים *plene* 1. 2. 5. 22. & in marg. 6. 9. verum præter *Maf. impr*. Ezech. 3. 25. obferuante ad h. l. *I. R. Chaiim* in marg. 7. 8. PS. CXIX, v. 4. פקדיך per *Rbhiagerefch*. 5. & *Ber*. Per *Atnach* 1. 2. Ceteri per *Rbhia fimplex*; vt v. 5. 12. 14. 17. 24. 26. 33. 34. 36. 44. 46. 47. 48. 54. 57. 64. 65 103. 111. 124. 130. 140. 144. 145. Vid. not. Pf. 4, 1.

קמץ בלא ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ׃ אָז לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי
אס״ת 6 7 אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ׃ אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי
8 צִדְקֶךָ׃ אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד׃
9 י בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ׃ בְּכָל־
11 לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ׃ בְּלִבִּי צָפַנְתִּי
12 אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי
פתח באחנח 13 14 חֻקֶּיךָ׃ בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ׃ בְּדֶרֶךְ
טו עֵדְוֹתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל כָּל־הוֹן׃ בְּפִקֻּדֶיךָ אָשִׂיחָה
16 וְאַבִּיטָה אֹרְחֹתֶיךָ׃ בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח
17 דְּבָרֶךָ׃ גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ׃
18 19 גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׃ גֵּר אָנֹכִי בָאָרֶץ
כ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ׃ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־
21 מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת׃ גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים
22 מִמִּצְוֹתֶיךָ׃ גַּל מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃
23 24 גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים בִּי נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ גַּם־
כה עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃ דָּבְקָה לֶעָפָר
26 נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
27 28 דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ דָּלְפָה
29 נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי כִּדְבָרֶךָ׃ דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי
ל וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי׃ דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃
31 דָּבַקְתִּי בְעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
32 33 אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
34 וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה
לה בְכָל־לֵב׃ הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃
36 37 הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל־בָּצַע׃ הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת
38 שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי׃ הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר
39 לְיִרְאָתֶךָ׃ הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
מ טוֹבִים׃ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃

ויבאני

v. 5. a) *Vtinam* igitur per gratiam tuam *dirigantur* ac *firmentur* omnes *viæ* & actiones *meæ*.
v. 6. b) *Tunc* enim *non pudore suffundar*. v. 31. 46. 80.
v. 8. c) ideo *ne deseras me vsque nimis*. i. e. *nullatenus* ita me deseras, vt a fide ac pietate deficiam.
v. 9. d) *Per quid mundabit puer* vel adolescens *viam* & actiones suas? Ad quam interrogationem respondet statim sequens hemistichium.
v. 10. e) *ne* igitur *aberrare me sinas* a præceptis tuis v. 21. Esa. 63, 17.
v. 11. f) *In corde meo recondidi verbum tuum.*
v. 13. g) *Labiis* etiam *meis commemoraui* aut *enarraui* v. 26. Ps. 2, 7.
v. 14. h) *Via* namque *testimoniorum tuorum gaudeo, tanquam super omnibus diuitiis* forte repertis.
v. 17. i) Hoc ergo *beneficium confer in* me *seruum tuum*, vt viuam.
v. 20. k) *Comminuitur* fere anima mea (2) Thren. 3, 16. l) *propter desiderium* (1) cf. verbum v. 40.
v. 21. m) *Increpasti*, o Deus, & seuere coercere soles *superbos*, ceu *maledictos* Deut. 27, 26. n) quippe malitiose *aberrantes*, v. 10. 118.
v. 22. o) *Aufer* igitur ac *remoue* a me. v. 18.
v. 23. p) Principes *etiam consident* & aduersum me *colloquuntur*. Ezech. 33, 30.
v. 24. q) Immo *etiam deliciæ meæ sunt* testimonia tua, & *consiliarii mei*.
v. 25. r) ex tristitia. cf. v. 31. Ps. 44, 26.
v. 26. s) *Vias meas* tibi *enumeraui*, & semper *audiuisti me*: porro itaque *doce me constitutiones tuas*.
v. 28. t) *Stillat* & lacrimis quasi *diffluit*. Iob. 16, 20. u) *præ mœrore* & tristitia.
v. 30. u) *proposui* mihi, vt Ps. 16, 8.
v. 37. y) *Præterire fac*. Vulg. *auerte* oculos meos. v. 39.

v. 5. דרבי per *Pat*. 3. 5. contra *Mas*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. Per *Rbhiageresch*. 1. & *Ber*. Vide not. v. 4. v. 9. *Spatium* inter singulas Octostichides interponunt 1. 3. 6. 8. 9. 10. 11. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber*. Ceteri fere omittunt. נַעַר sine *Dag*. 1. 3. 6. 8. 9. 10. 20. 21. v. 12. יהוה per *Rbhiageresch*. 8. & sic fe. *Ber*. At ברוך אתה יהוה 1. 2. Vid. not. v. 4. v. 13. ספרתי per *Kam*. 2. 3. contra *Ind. Bas*. f. 61. d. v. 14. עדותיך per *Atnach* 6. 9. 10. 13. 20. ששתי per *Kam*. 3. 7. 8. 11. 12. 13. 15 - 19. 21. 22. 23. 24. & *Ber*. Ceterum per *Atnach* 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. At per *Rbhiageresch*. 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. & sic fe. *Ber*. Reliqui per *Rbhia*. Vid. supra not. ad v. 4. v. 17. אחיה per *Atnach* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 18. גל עיני ואביטה ita 2. v. 24. שעשעי per *Rbhiagerescth*. 8. sic fe. *Ber*. At גם עדתיך שעשעי 3. & sic etiam 2. nisi quod גם per *Makk*. connexuit: vtrumque contra analogiam. v. 26. ותענני per *Atnach* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. sic fu. 5. At per *Rbhiageresch*. 8. & *Ber*. v. 29. דרך per *Mun*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 20. 21. 22. & vna cum *Makk*. 23. v. 33. דרך חקיך ita 1. 2. At per *Rbhiageresch*. 8. & *Ber*. ואצרנה per *Chatephkom*. 17. 18. 24. cum nota בחק הצ׳ sec. *M. I.* v. 34. תורתך per *Rbhiagerescth*. solus *Ber*. At per *Atnach* 1. 2. v. 36. עדותיך per *Rbhiagerescth*. solus *Ber*. Per *Atnach* 1. 2. 14. v. 37. חיני *plene* 1. fu. 5. & in marg. 6. 9. Et sic v. 40. etiam 20. v. 40. לפקדיך *defect*. per *Kibbuts* 1. fu. 5. & in marg. 6. 9. sec. *Mas*. 1. sed contra *impr*. & *Erff*.

41 וִיבֹאֻנִי חֲסָדֶךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃ וְאֶעֱנֶה
42 43 חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ׃ וְאַל־תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־
44 אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ יִחָלְתִּי׃ וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ
מה תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃ וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ
46 דָרָשְׁתִּי׃ וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא
47 48 אֵבוֹשׁ׃ וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֺתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃ וְאֶשָּׂא
כַפַּי אֶל־מִצְוֺתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ׃
49 נ זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ זֹאת
51 נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ זֵדִים הֱלִיצֻנִי עַד־
52 מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי׃ זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם׀
53 54 יְהוָה וָאֶתְנֶחָם׃ זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי
נה תּוֹרָתֶךָ׃ זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי׃ זָכַרְתִּי
56 בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה וָאֶשְׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ׃ זֹאת הָיְתָה־לִּי
57 כִּי פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃ חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי
58 לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃ חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃
59 ס חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃ חַשְׁתִּי וְלֹא
61 הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֺתֶיךָ׃ חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדֻנִי
62 תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ
63 עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
64 פִּקּוּדֶיךָ׃ חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי׃
סה 66 טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה כִּדְבָרֶךָ׃ טוּב טַעַם שוא באהנח
67 וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֺתֶיךָ הֶאֱמָנְתִּי׃ טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי
68 שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ שָׁמָרְתִּי׃ טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי
69 חֻקֶּיךָ׃ טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב׀ אֶצֹּר
ע פִּקּוּדֶיךָ׃ טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי׃
71 72 טוֹב־לִי כִי־עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶּיךָ׃ טוֹב־לִי תוֹרַת־
73 פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף׃ יָדֶיךָ עָשׂוּנִי
74 וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה מִצְוֺתֶיךָ׃ יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי
וישמחו

v. 41. a) *Veniantque* & obtingant *mihi*. v. 77.
v. 42. b) *Tum respondebo conuiciatori meo verbum.*
v. 43. c) *Nec eripias ex ore meo verbum veritatis vsque adeo*, i.e. *nec vllatenus* me priues verbo tuo. coll. v. 8. 51. d) *exspecto.* v. 49. 74.
v. 45. e) *Et ambulabo in latitudine* sine anxietate & metu. cf. v. 32.
v. 46. f) *Et libere loquar de testimoniis tuis* etiam *coram regibus, nec erubescam* ea magnifice prædicare.
v. 47. g) *Immo oblectabo me.* v. 16. 70.
v. 48. h) *Et leuabo manus meas ad mandata tua* sc. excipienda & facienda. Ambabus quasi manibus excipiam præcepta tua, *quæ diligo.*
v. 49. i) *Memento* itaque *verbi.* i. e. memorem te ostende promissorum, coll. v. 25. 38. k) *propterea, quod spem mihi fecisti.* v. 43. Ezech. 13, 6.
v. 51. l) *Superbi* & proterui hypocritæ v. 21. *irrident me, illuserunt mihi* insolentissime.
v. 53. m) *Horror & tremor.* (3) Ps. 11, 5. Thren. 5, 10. n) *corripuit me.* Esa. 21, 3. *propter impios.* Ps. 1, 1. malitiose *deserentes* legem tuam.
v. 56. o) *Hoc* autem *solatium* v. 50. *factum est mihi.* vel *Hoc*, quod noctu etiam vacarem legi tuæ v. 55. *fuit mihi.*
v. 57. p) Nimirum *pars* aut *portio mea*, quam vnice curo, est *Iehoua.* q) mecum statui vel *dixi.* Ps. 31, 15.
v. 58. r) *Deprecatus sum faciem tuam.* 1 Sam. 13, 12.
v. 59. s) *Supputaui* & examinaui subinde *vias meas* : & sine mora *reduxi* vel retuli pedes meos *ad testimonia tua.*
v. 60. t) *Festinaui* inquam, *nec cunctatus sum.*
v. 61. u) *Funes* quidem s. *Agmina* impiorum *circumdederunt me* (1)
v. 62. x) *Medio noctis* etiam *surgo.*
v. 63. y) *Socius ego* & consors sum omnium &c.

v. 41. חסדיך *plene* 1. contra *Mas.* 1. 2. ac *impr.* & *M. I.* v. 43. למשפטיך *plene* 1. 3. 5. 10. 13. 14. 20. 23. & (in textu) 6. 9. sic fu. 2. contra *Mas. impr.* h. l. & 1 Reg. 10, 4. v. 44. ואשמרה per *Kam.* 6. 9. in marg. sec. *Mas. impr.* ad v. 106. תמיד per *Rbhiageresch.* 8. & *Ber.* Per *Atnach* 1. v. 46. מלכים per *Rbhiageresch.* 8. 15. 17. 18. 22. 23. & *Ber.* v. 47. במצותיך per *Rbhiageresch.* 1. & *Ber.* v. 48. ואשא per *Mun. sup.* 3. contra analogiam : nec enim præcessit noua subdistinctio. At per *Makk.* 7. 8. 11. 15. & per *Psikmahp.* 1. Pro *Merca* nostro vid. not. Ps. 1, 1. אשר per *Makk.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. אהבתי per *Rbhiager.* 14. & *Ber.* At אשר אהבתי 1. 2. 5. v. 49. זכר per *Cholem* 3. & in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.* ad Thr. 3, 19. v. 52. זכרתי cum *Psik* plerique parum commode. Sine illo 2. 3. 5. 11. 24. מעולם *Psik* omittunt 2. 3. 12. 15. contra *Mas.* 1. & *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 54. זמירות *plene* 1. 6. 9. 12. 14. 16. 20. 21. 23. sic fe. 2. & fu. 5. contra *Mas. impr.* & *Erff.* חקיך per *Rbhiageresch.* 1. 8. & *Ber.* v. 55. זכרתי בלילה ita 1. At זכרתי בלילה 2. v. 56. זאת per *Tiphcha ant.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 23. v. 57. יהוה cum *Psik* 5. אמרתי per *Rbhiageresch.* 8. & *Ber.* sic fu. 5. At חלקי יהוה אמרתי 1. v. 64. הארץ per *Rbhiageresch* solus *Ber.* At מלאה הארץ 1. 2. v. 65. עבדך *milel* per *Segol* 3. 10. 14. 20. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Num. 11, 11. v. 68. ומטיב per *Rbhiageresch.* solus *Ber.* At per *Atnach* 1. 2.

וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק עה
מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה עִנִּיתָנִי׃ יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי 76
כְּאִמְרָתְךָ לְעַבְדֶּךָ׃ יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ 77
שַׁעֲשֻׁעָי׃ יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי אָשִׂיחַ 78
בְּפִקּוּדֶיךָ׃ יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעוּ עֵדֹתֶיךָ׃ יְהִי־לִבִּי 79 פ וידעי קרו
תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ׃ כָּלְתָה 81
לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ 82
לֵאמֹר מָתַי תְּנַחֲמֵנִי׃ כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ 83
לֹא שָׁכָחְתִּי׃ כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי 84
מִשְׁפָּט׃ כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ׃ פה
כָּל־מִצְוֺתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי׃ כִּמְעַט כִּלּוּנִי 86 87
בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ׃ כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי 88
וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ׃ לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ 89
נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃ לְדֹר וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ צ
וַתַּעֲמֹד׃ לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ׃ 91
לוּלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃ לְעוֹלָם לֹא־ 92 93
אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי־בָם חִיִּיתָנִי׃ לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי 94
כִּי פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ צה
אֶתְבּוֹנָן׃ לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ 96
מְאֹד׃ מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־ 97
הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי׃ מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֺתֶךָ כִּי לְעוֹלָם 98
הִיא־לִי׃ מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֺתֶיךָ שִׂיחָה 99 פתח באתנח
לִי׃ מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃ מִכָּל־ ק 101
אֹרַח רָע כָּלִאתִי רַגְלָי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ׃
מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה הוֹרֵתָנִי׃ מַה־נִּמְלְצוּ 102 103
לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי׃ מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן 104
שָׂנֵאתִי ׀ כָּל־אֹרַח שָׁקֶר׃ נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ קה
וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃ נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי 106
צדקך

v. 75. a) & in fidelitate, h. e. fideliter & optimum in finem, adſtixeris & caſtigaueris me. v. 67. 71.

v. 76. b) ſecundum verbum tuum, quo te ſeruo tuo miſericorditer obſtrinxiſti. v. 17. 38. 65. 84.

v. 77. c) Veniant ſuper me. v. 41.

v. 78. d) quia falſitate & mendaciis euertere me voluerunt.

v. 79. e) Conuertantur autem ad me, tanquam ſocium ſuum. v. 63.

v. 81. f) Conſumta fere deſiderio eſt erga ſalutem tuam. v. 41. 82. 123. Pſ. 84, 3.

v. 83. g) Factus enim ſum, per tot adflictiones corpore & animo exhauſtus & torrefactus, ſicut vter pelliceus. (6) Ioſ. 9, 4. h) in fumo vel vapore calido. (3) Gen. 19, 28.

v. 84. i) Quot aut quanti ſuperſunt dies ſerui tui? 2 Sam. 19, 35.

v. 85. k) Pararunt mihi ſuperbi foueas: quod ſane non eſt ſecundum legem tuam, ſed ei e diametro aduerſum.

v. 89. l) In æternum es Domine! & verbum tuum tecum firmum perſiſtit in cælis.

v. 90. m) ſicut etiam terram fundaſti, & illa per tuam potentiam ſtat ac manet in loco ſuo. v. 91.

v. 91. n) Ad iudicia & decreta tua exſequenda: vel ad præſcriptum tuum ſine mutatione perſtant cæli ac terra v. 89. 90. hodieque.

v. 96. o) Omnis rei perfectæ & conſummatæ (1) formæ Tigrah, Pſ. 39, 11. finem & terminum vidi. p) amplum vero & ſumme patens eſt, Iob. 11, 9. inſtar vaſti oceani Pſ. 104, 25. aut ampliſſimi campi, Exod. 3, 8.

v. 98. q) Præ hoſtibus meis callidiſſimis ſapientem me reddunt præcepta tua. Alii in 2. perſona: ſapientem me reddis præceptis tuis ſubintell. ב, vt Pſ. 104, 6.

---

v. 76. חסדך per Tiphcha ant. 2. v. 77. כי per Merca 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 79. וידעי ſic in ipſo textu ſine nota 10. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 23. contra Maſ. Erff. v. 84. כמה per Merca 5. 6. 9. 10. 13. 20. 23. Per Tiphcha ant. cum ſeq. Mun. 1. 3. at per Tiphcha ton. ſeq. Mun. 2. Ceteri per Makk. & Meth. v. 91. למשפטיך cum Gaiah 5. 17. & Ber. v. 92. אז אבדתי ita 2. v. 99. השכלתי per Kam. 2. 3. contra Maſ. 1. ac Erff. & Ind. Baſ. f. 61. d. כי per Makk. 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. לי cum Dag. 1. 2. 3. 6. 9. 17. 18. 23. 24. & Ber. Ceteri ſine illo. v. 101. רע per Pat. 1. 2. 3. כלאתי cum Kri כליתי 2. At per Iod in textu ſu. 5. contra Maſ. 1. ac impr. h. l. & Pſ. 39, 11. v. 102. כי per Merca 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 103. אמרתך per Rbbiagereſch. ſolus Ber. At per Atnach 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. v. 104. על־כן שנאתי כל־ארח ita 1. 2. v. 106. ואקימה Vau per Pat. 2. 3.

107 108 צִדְקֶךָ: נַעֲנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִדְבָרֶךָ: נִדְבוֹת פִּי
109 רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד
קי וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ
111 לֹא תָעִיתִי: נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה:
112 113 נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב: סֵעֲפִים
114 שָׂנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי: סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ
קטו 116 יִחָלְתִּי: סוּרוּ מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת אֱלֹהָי: סָמְכֵנִי
117 כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי: סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה
118 וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד: סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־
119 שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם: סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן
קכ אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ: סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ
121 יָרֵאתִי: עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק בַּל־תַּנִּיחֵנִי
122 123 לְעֹשְׁקָי: עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־יַעַשְׁקֻנִי זֵדִים: עֵינַי כָּלוּ
124 לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת צִדְקֶךָ: עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְחַסְדֶּךָ
קכה 126 וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: עַבְדְּךָ־אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ: עֵת
127 לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ: עַל־כֵּן אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ
128 מִזָּהָב וּמִפָּז: עַל־כֵּן כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח
129 שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי: פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם
קל 131 נַפְשִׁי: פֵּתַח־דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים: פִּי־פָעַרְתִּי
132 וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי: פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי
133 כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ וְאַל־
134 תַּשְׁלֶט־בִּי כָל־אָוֶן: פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם וְאֶשְׁמְרָה
קלה פִּקּוּדֶיךָ: פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי אֶת־חֻקֶּיךָ
136 פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ:
137 138 צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ: צִוִּיתָ צֶדֶק
139 עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד: צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ
קמ דְבָרֶיךָ צָרָי: צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ:
141 142 צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: צִדְקָתְךָ

v. 107. a) *Adflictus* & humiliatus *sum magnopere* v. 51. 67. 71. 75.

v. 108. b) *Voluntaria* sacrificia, pias has *oblationes oris mei gratiose adproba*, quæso. c) porro & penitius *doceto me.*

v. 109. d) *Anima* quidem *mea semper est in manu mea*, in summo periculo & discrimine vitæ.

v. 111. e) *Pro hereditate accepi* testimonia tua, in æternum retinenda.

v. 112. f) *ad finem vsque* vitæ meæ. v. 33.

v. 113. g) *Cogitatores*, animo *dubios & ancipites* (1) coll. 1 Reg. 18, 21. Iob. 4, 13.

v. 117. h) *Sufful-ci me, vt saluer & liberer.* i) *tunc enim* cum voluptate *respiciam.* v. 16. Exod. 5, 9. Fut. specialiter per *Kamets*, vt 3. rad. א, vel quia ה est paragog.

v. 118. k) *Reprobasti.* Thren. 1, 15. l) *quia* nihil, nisi *mendacium*, est *hypocrisis eorum.*

v. 119. m) Velut *scorias & purgamenta.* Esa. 1, 22. 25. *cessare fecisti.* Esa. 16, 10. n) *omnes impios terræ* Ps. 75, 9.

v. 120. o) *Cohorrescit* ex formidine tui. (2) Ier. 51, 27.

v. 122. p) Quin tu potius, vt sponsor & redemtor noster, *fideiube & sponde pro me, seruo tuo*, v. 17. Esa. 38, 14. Iob. 17, 3.

v. 123. q) Vide v. 81. 82. 136.

v. 126. r) Tempus est *agendi pro Deo.* coll. 1 Sam. 14, 6. Ita suadent accentus. s) *irritam enim fecerunt* impii *legem tuam*, debitamque obedientiam ei denegarunt.

v. 127. t) Ps. 19, 11.

v. 128. u) *Propterea omnia mandata omnium rerum*, vel *de omnibus*; quacunque de re illa data a te sint. coll. Matth. 5, 17-19. x) *recta* ac bona *iudicaui.*

v. 129. y) *Mirabilia* & mera *miracula* sunt *testimonia tua.*

---

v. 109. נַפְשִׁי per *Tiphcha ant.* 3. v. 112. חֻקֶּיךָ per *Rbbiageresch.* 2. & *Ber.* At לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם 1. v. 114. לִדְבָרְךָ per *Merca* 3. 5. regulariter. At per *Mun.* 1. 2. v. 117. Pro סְעָדֵנִי habent סַעֲדֵנִי 1. 3. v. 119. סִגִים הִשְׁבַּתָּ ita 1. 2. v. 123. עֵינַי כָּלוּ ita 2. ad emphasin verbi. v. 124. כְחַסְדֶּךָ per *Rbbiageresch.* & *Ber.* At כחסדך וחקיך 1. 2. v. 126. עֵת־לַעֲשׂוֹת sic 2. 3. non male. v. 127. Pro מִצְוֹתֶיךָ (quod ex aliis in marg. refert) habet תּוֹרָתֶךָ 2. v. 130. פֵּתַח per *Sægol* 3. 8. 10. 22. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & *Mas.* 1. ad Deut. 15, 2. יָאִיר per *Rbbiageresch.* 2. & *Ber.* At פֵּתַח דבריך יאיר 1. non bene. v. 131. פִּי per *Makk.* 1. 3. 5. 7. 8. 22. v. 138. צִוִּיתָ צֶדֶק ita 2. v. 140. מְאֹד per *Rbbiageresch.* solus *Ber.* At צְרוּפָה אמרתך מאד 1. 2. 3. incommode.

143 צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת׃ צַר־וּמָצוֹק מְצָאוּנִי
144 מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ צֶדֶק עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה׃
קָרָאתִי בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה׃ קמה
146 קְרָאתִיךָ הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ׃ קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף
147 148 וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ ותיר י׳
149 בְּאִמְרָתֶךָ׃ קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ
151 חַיֵּנִי׃ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ׃ קָרוֹב אַתָּה קנ
152 יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת׃ קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי
153 לְעוֹלָם יְסַדְתָּם׃ רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ
154 לֹא שָׁכָחְתִּי׃ רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃ רָחוֹק קנה
156 מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃ רַחֲמֶיךָ רַבִּים
157 יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃ רַבִּים רֹדְפַי וְצָרָי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא
158 נָטִיתִי׃ רָאִיתִי בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא
159 שָׁמָרוּ׃ רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃
רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃ קס
161 שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי׃ יתיר ו׳
162 163 שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃ שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי
164 וָאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל
מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ קסה
166 מִכְשׁוֹל׃ שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי׃
167 168 שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד׃ שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ
169 וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ׃ תִּקְרַב רִנָּתִי
לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי׃ תָּבוֹא תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ קע
171 כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי׃ תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי
172 173 חֻקֶּיךָ׃ תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶּדֶק׃
174 תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי׃ תָּאַבְתִּי
לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ תְּחִי־נַפְשִׁי קעה
176 וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעֲזְרֻנִי׃ תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ
עַבְדֶּךָ

a) *iustitia est in æternum* non mutabilis, v. 144. Dan. 9, 24.
v. 147. b) *Anteverti omnes*; vel *Compareo coram te* vel *facie tua*. coll. v. 148. Ps. 88, 14. & 95, 2. c) *in diluculo* & *crepusculo* potius matutino, vel vltima noctis vigilia, vt 1 Sam. 30, 17. 2 Reg. 7, 5. 7. d) & *clamaui*.
v. 148. e) *Antevertunt oculi mei ipsas vigilias, vt mediter in verbo tuo.*
v. 150. f) *Prope* quidem *veniunt* aduersus me Ps. 27, 2. g) *sectatores sceleris.* Ps. 26, 10.
v. 151. h) Verum *prope* etiam *tu* es, *Domine.* Ps. 145, 18.
v. 152. i) *Iam pridem* noui. Ps. 74, 2. k) *statueris* & *fundaueris ea* scil. præcepta, legem, iudicia & statuta tua, v. 151. 150. 149. 145. &c. Hinc enallage generis in suffixo, vt v. 111.
v. 155. l) *Remotum quid.* cf. v. 150.
v. 158. m) & *maximopere me tæduit.* Hithp. (2) Ps. 139, 21.
v. 160. n) *Initium* vel *Summa verbi tui.*
v. 166. o) *Sperando exspectaui* & adhuc *exspecto* salutem tuam. v. 116. Ps. 154, 27.
v. 167. p) *Custodiuit* etiam *anima mea* v. 146. 168.
v. 168. q) *Custodiui*, inquam v. 5. 167. *mandata tua* v. 4. 159. 173. r) *omnes enim viæ* & actiones *meæ* v. 5. 26. s) *coram te* sunt. Ps. 38, 10.
v. 169. t) *Adpropinquet clamor meus* in conspectum *tuum*, ac sinas te meis precibus exorari. u) *intelligentem* ac sapientem *redde me.* v. 27. 34. 125. 144.
v. 171. x) Tum *scaturient labia mea* laudes tuas, quum me docueris statuta tua. v. 5. 155.
v. 171. y) *Respondebit*, *resonabit*, *cantabit* lingua mea Exod. 15, 21.
v. 174. z) *Desidero* salutem tuam.
z) v. 40. 81.

---

v. 143. צַר per *Kam.* 1. 2. & in marg. 6. 9. v. 144. לְעוֹלָם per *Rbhiageresch.* 6. 9. 11. 12. 15. 22. 23. & *Ber.* At צֶדֶק עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם 2. & צדק עדותיך לעולם 1. 3. v. 145. לֵב per *Atnach* 2. 6. 9 -- 16. 22. 23. Verum sic irregulare est præcedens *Mun.* יהוה per *Rbhia* 24. quod, quia *Atnachum* sub præced. voce non admittimus, retinemus propter analogiam, coll. not. ad v. 4. & Ps. 4, 1. Alii per *Rbhiageresch.* At עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ 1. v. 150. קרבו per *Tiphcha* 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. At ceteri per *Mun.* incommodius, nisi pro seq. רֹדְפֵי legatur רֹדְפַי cum suffixo, quomodo habet 1. & *Vulg.* cum *LXX.* reddidit: *Appropinquauerunt persequentes me iniquitati.* v. 152. קֶדֶם ידעתי ita 1. כִּי־לְעוֹלָם sic 2. 3. At 1. per *Rbhiageresch.* præuio *Makk.* v. 153. רְאֵה עָנְיִי ita 2. At רְאֵה עָנְיִי 6. 9. 10. 13. 20. 22. v. 156. רחמיך per *Mun.* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. & sic fe. *Ber.* רבים per *Mun.* loco *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. *Psik* omittunt 1. 2. contra *Ind. Bas.* f. 6. b. v. 160. ראש דברך ita 1. 6. 9. 10. 13. 20. q. d. Quoad *summam, verbum tuum* est *veritas.* Pro משפט habet pluraliter מִשְׁפְּטֵי 1. 3. & sic fu. 5. v. 163. וָאֲתַעֵבָה per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. contra *Mas. impr.* Ps. 106. 40. v. 165. וְאֵין־לָמוֹ ita 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 20. 21. *Makk.* etiam hab. 22. 23. v. 167. שָׁמְרָה cum *Gaiah* 3. sec. *Mas. Erff.* v. 169. תקרב־רנתי לפניך יהוה ita 2. v. 170. כאמרתך per *Merca* 2. 5. 6. 9. 10. 13. 20. v. 176. כְּשֶׂה sic per *Segol* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 18. 20. 23. at ceteri & 6. 9. in marg. per *Tsere*, incommode.

PS. CXX, v. 1. *a*) *Canticum graduum*, quo Dauid I. Deum, pro præstita liberatione a maledica lingua, *laudat* v. 1. 2. II. Eius beneficii magnitudinem ex *descriptione dolosæ linguæ* ostendit, v. 3-7.
v. 2. *b*) Igitur & nunc o *Iehoua*, eripe animam meam. *c*) *a labio falsitatis* s. falsiloquo. *d*) *a lingua*, quæ mera est *fraus & dolus*.
v. 3. *e*) Targ. *Quid vero dabit tibi, o calumniator; aut quid adiiciet tibi, o obtrectator, lingua dolosa?* Al. quantum, putas, nocet tibi lingua fraudulenta?
PS. CXXI, v. 1. *f*) dicens, *Vndenam veniet auxilium meum?* Dauid I. solius *Dei auxilium* in precibus quærendum esse docet v. 1. 2. II. Eius rei rationem reddit v. 3-8.
PS. CXXII, v. 1. *g*) Ps. 120, 1. Docet I. *Lætandum* esse piis *de cultu Dei publico*, rite constituto, v. 1-5. II. *petendam* esse eius *conseruationem* v. 6. 7. eamque III. omni studio *procurandam*, v. 8. 9. *h*) *Gaudeo de dicentibus mihi*.
v. 2. *i*) *Stantes enim nunc sunt*.
v. 4. *k*) *in testimonium* Israelis.
v. 5. *l*) *Illic enim sedent* vel positi sunt *throni ad iudicium*; throni, inquam, *pro domo* & familia *Dauidis*.
PS. CXXIII, v. 1. *m*) Est hic I. *fidelium spes* & fiducia absolute & comparate proposita v. 1. 2. II. illius *fiduciæ precatio*, v. 3. 4. *n*) *qui in cælis sedes* vel habitas. Ps. 2, 4. *Iod* est paragogicum, vt Ps. 113, 5.
v. 3. *o*) quia *nimium satiati & oppleti sumus contemtu* hostium nostrorum.
PS. CXXIV, v. 1. *p*) I. *refert* Ecclesia, *quantis in periculis fuerit*, nisi Deus opem tulisset, v. 1-5. II. *Deum laudat* v. 6. 7. & III. de eius auxilio *gloriatur*, v. 8.

עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ קכ
א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי Psal. CXX.
2 וַיַּעֲנֵנִי׃ יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה׃
3 4 מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה׃ חִצֵּי גִבּוֹר
ה שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים׃ אוֹיָה־לִי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ
6 שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי קֵדָר׃ רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי
7 עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם׃ אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
א לַמִּלְחָמָה׃ קכא שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא Psal. CXXI.
2 עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי׃ עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה
3 עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם
4 ה שֹׁמְרֶךָ׃ הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל׃
6 יְהוָה שֹׁמְרֶךָ יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ׃ יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
7 יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה׃ יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־
8 נַפְשֶׁךָ׃ יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃
א קכב שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי Psal. CXXII.
2 בֵּית יְהוָה נֵלֵךְ׃ עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלִָם׃
3 4 יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו׃ שֶׁשָּׁם עָלוּ
שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה׃
ה כִּי שָׁמָּה ׀ יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד׃
6 7 שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ׃ יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
8 שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ׃ לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא
9 שָׁלוֹם בָּךְ׃ לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ׃
א קכג שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת־עֵינַי Psal. CXXIII.
2 הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם׃ הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנֵיהֶם
כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל־יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
3 4 עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ׃ חָנֵּנוּ יְהוָה חָנֵּנוּ כִּי־רַב שָׂבַעְנוּ בוּז׃ רַבַּת לגאי־יונים קרי
שָׂבְעָה־לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵיוֹנִים׃
א קכד שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ Psal. CXXIV.

יאמר

PS. CXX, v. 3. לך per *Rbbiageresch.* fe. *Ber.* At per *Atnach* præuio *Mun.* 2. v. 5. לי sine *Dag.* 3. 5 -- 16. 20. 21. 23. PS. CXXI, v. 4. שומר sic *plene* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 22. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. ac *impr.* 1 Sam. 17, 22. Alii *defect.* v. 6. יככה per *Rbbiageresch.* fe. *Ber.* At per *Atnach* 1. 3. Vid. not. Ps. 4, 1. PS. CXXII, v. 2. עמדות per *Mun.* 2. 5. 15. & cum *Tiphcha* simul 7. 21. v. 4. ששם cum addito *Psik* fe. *Ber.* Per *Mahp.* 1. & *B. Napht.* Per *Merca* 2. At per *Rbbia* 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. עלו per *Ierach* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 23. & *Ber.* minus analogice. At per *Kadma* 1. PS. CXXIII, v. 1. עיני per *Kam.* 3. 14. 17. 18. at per *Chirek* solus *Ber.* Vtrumque est contra *Mas.* 1. 2. & *Ind. Bas.* f. 61. d. v. 2. הנה cum *Psik* 6. 9. 10. 13. 14. 20. כעיני per *Ierach* 2. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. & sic fe. 1. contra regulam. At הנה כעיני 3. יד אדוניהם per *Mun.* inf. irregulariter 3. 6. 9. 10. 13. 17. 18. 20. 21. 23. & *Ber.* At per *Merca* 14. Pro nostro *Mahp.* vid. not. Ps. 48, 9. v. 4. לגאיונים cum *Kri* per duas voces 1. 7. 8. 13. 17. 22. 24. & *Ber.* sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. item *D. Kimchi* in Comm. & *M. I.* ac denique *Mas. impr.* 1 Par. 27, 12. Reliqui sine *Kri.* Ceterum 22. recte in *Kri* interponit *Makk.* quod ceteri omittunt. At per *Merca* loco *Mech.* 1. 5. 7. 8. Per *Mun.* vero irregulariter 6. 9. 10. 13. 20.

2 יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל׃ לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ
3 4 אָדָם׃ אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ׃ אֲזַי הַמַּיִם
ה שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ׃ אֲזַי עָבַר עַל־
6 נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים׃ בָּרוּךְ יְהוָה שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ
7 טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם׃ נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח
8 יוֹקְשִׁים הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ׃ עֶזְרֵנוּ
בְּשֵׁם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ קכה

Psal. CXXV.
א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיהוָה כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־
2 יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב׃ יְרוּשָׁלִַם הָרִים סָבִיב לָהּ וַיהוָה
3 סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃ כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט
הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים׀
4 בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם׃ הֵיטִיבָה יְהוָה לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים
ה בְּלִבּוֹתָם׃ וְהַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְהוָה אֶת־
פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל׃ קכו

Psal. CXXVI.
שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְהוָה אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים׃
2 אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם
3 הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה׃ הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת
שביתנו קרי
4 עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים׃ שׁוּבָה יְהוָה אֶת־שְׁבוּתֵנוּ
ה 6 כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב׃ הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ׃ הָלוֹךְ
יֵלֵךְ׀ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע בֹּא־יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא
אֲלֻמֹּתָיו׃ קכז

Psal. CXXVII.
א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה אִם־
יְהוָה׀ לֹא־יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ אִם־יְהוָה לֹא־
2 יִשְׁמָר־עִיר שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר׃ שָׁוְא לָכֶם׀ מַשְׁכִּימֵי קוּם
א׳ במקום ה׳
מְאַחֲרֵי־שֶׁבֶת אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא׃
3 4 הִנֵּה נַחֲלַת יְהוָה בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן׃ כְּחִצִּים בְּיַד־
ה גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת־
אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא־יֵבֹשׁוּ כִּי־יְדַבְּרוּ אֶת־אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר׃

Psal. CXXIIX.
א קכח שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְהוָה הַהֹלֵךְ
בִּדְרָכָיו

v. 2. a) *Nisi*, inquam, *Iehoua* esset, *qui fuit*, vel sec. Syr. *stetit pro nobis* v. 1. b) *quum insurrexit* s. insurrexerunt *contra nos* homines. v. 3. c) *Tunc* v. 4. 5. d) *quum exarsit ira eorum in nos.* v. 4. e) *torrens.* He *paragogicum* est, vt Num. 34, 5. nec locale, vt Ps. 122, 5. v. 5. f) *Tunc*, inquam, *transiuissent super nos aquæ*, h. e. *superbi* instar molis aquarum furentes & *tumidi.* (1)

PS. CXXV, v. 1. g) Ps. 120, 1. Dauid hic I. de prouidentia Dei circa pios *gloriatur* v. 1-3. II. Bonis bona, impiis autem aduersa *precatur* v. 4. 5. h) *non mouebitur*, sed *in æternum manebit* vnusquisque eorum.

PS. CXXVI, v. 1. i) Est hic I. *vaticinium de* spiritualis captiuitatis *liberatione per CHRISTVM*, & plausus liberatorum, v. 1-3. II. illius liberationis petitio & desiderium v. 4-6. k) *Quum reducet Iehoua* Messias. Ps. 14, 7. l) *reductionem*, i. e. *reducendos* Sionis. (1) m) Schm. subintell. ו conuersiuo, *erimus sicut somniantes.* v. 4. n) *Redac ergo, o Iehoua* Messia v. 1. *captiuitatem nostram* s. nos captiuos. v. 1. Esa. 52, 8. Zeph. 3, 19. o) *sicut torrentes* aquarum *in Austro* vel *arida terra*, scil. restituere soles. Al. *sicut torrentes in Austro* marcescentes herbas recreant.

PS. CXXVII, v. 1. p) *Salomoni* commendatum, vt Ps. 72, 1. Docet I. sine Dei prouidentia nihil boni effici v. 1. 2. cum qua II. amicis Dei omnia succedunt feliciter. v. 2. & a qua III. etiam est benedictio liberorum. v. 3-5.

PS. CXXVIII, v. 1. q) Ps. 120, 1. r) Prædicat hic psalmus *beatitudinem omnis timentis Deum* I. in labore manuum v. 1. 2. II. vxore & liberis v. 3. 4. III. in ecclesia v. 5. & IV. vita longæua & pacata, v. 6.

PS. CXXIV, v. 4. נחלה *milra* 1. 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas. Erff.* itemque *impr.* coll. altero loco Num. 34, 5. v. 6. שלא per *Makk.* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 20. v. 7. נשבר per *Pat.* 1. 6. 9. 20. 23. Ceterum per *Rbbia simpl.* 24. At per *Atnach* cum præuio *Mun.* 3. PS. CXXV, v. 3. למען per *Paser* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20. Ceteri per *Schalscheleth*, præter 14. qui sic habet: למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה, incommoda distinctione. *Schalscheleth* vero sine *Psik* (quod solus habet 21.) est præter *Mas.* 1. & *Erff.* quam dedimus ad Ps. 13, 3. ישלחו sic per *Merca* 3. 6. 9. 10. 13. 20. *Psikkadmati* seruus alibi quoque est, vt Ps. 35, 10. Prou. 30, 9. Iob. 34, 37. Ceteri vero per *Tiphcha ton.* v. 5. והמטים cum *Psik* 1. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. PS. CXXVI, v. 4. שביתנו in ipso textu sine *Kri* 22. & sic fu. 3. 5. sec. notam in marg. 22. כצ"ל הכתיב. At nostrum *Cthib* & *Kri* poscit *Mas. Erff.* ac *D. Kimchi* in Comm. & *M. I.* כאפיקים per *Kam.* 17. 18. 24. & *Ber.* Ceterum *Merca* hab. 3. 5. & sic fe. *Ber.* at *Mun.* 2. & *Rbbiageresch.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Ceteri *Tiphcha ton.* anomalice. v. 5. בדמעה per *Rbbiageresch.* 2. sic fe. *Ber.* At per *Atnach*, & sequens ברנה per *Rbbiageresch.* 1. Ceteri per *Rbbia.* PS. CXXVII, v. 1. שקד per *Merca* cum conseruo *Sarka* 6. 9. 10. 12 -- 18. 20. 21. 22. 23. anomalice. v. 2. לכם cum *Psik* 1. 3. 5. 14. 24. & *Ber.* ac *B. Ascher.* Ceteri sine *Psik.* משכימי per *Ierach* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. & *Ber.* irregularius.

2 בִּדְרָכָיו׃ יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ׃
3 אֶשְׁתְּךָ׀ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים
4 סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ׃ הִנֵּה כִי־כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְהוָה׃ קמץ בלא
ה יְבָרֶכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָםִ כֹּל יְמֵי אס"פ
6 חַיֶּיךָ׃ וּרְאֵה־בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל׃

א קכט שִׁיר הַמַּעֲלוֹת רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי יֹאמַר־ Psal. CXXIX.
2 נָא יִשְׂרָאֵל׃ רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי גַּם לֹא־יָכְלוּ לִי׃ עַל־
3
4 גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנוֹתָם׃ יְהוָה למעניתם קרי
ה צַדִּיק קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים׃ יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר כֹּל שֹׂנְאֵי
6
7 צִיּוֹן׃ יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ׃ שֶׁלֹּא מִלֵּא
8 כַפּוֹ קוֹצֵר וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר׃ וְלֹא אָמְרוּ׀ הָעֹבְרִים בִּרְכַּת־
יְהוָה אֲלֵיכֶם בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יְהוָה׃ קל

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְהוָה׃ אֲדֹנָי Psal. CXXX.
2 שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי׃
3
4 אִם־עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר־יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד׃ כִּי־עִמְּךָ
ה הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ קִוִּיתִי יְהוָה קִוְּתָה נַפְשִׁי
6 וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי׃ נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים
7 לַבֹּקֶר׃ יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה כִּי־עִם־יְהוָה הַחֶסֶד כנול באתנח
8 וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת׃ וְהוּא יִפְדֶּה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל

א עֲוֹנֹתָיו׃ קלא שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד יְהוָה׀ Psal. CXXXI.
לֹא־גָבַהּ לִבִּי וְלֹא־רָמוּ עֵינַי וְלֹא־הִלַּכְתִּי׀ בִּגְדֹלוֹת
2 וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי׃ אִם־לֹא שִׁוִּיתִי׀ וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי
3 כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי׃ יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה

א מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃ קלב שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר־ Psal. CXXXII.
2 יְהוָה לְדָוִד אֵת כָּל־עֻנּוֹתוֹ׃ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַיהוָה נָדַר
3 לַאֲבִיר יַעֲקֹב׃ אִם־אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי אִם־אֶעֱלֶה עַל־
4 עֶרֶשׂ יְצוּעָי׃ אִם־אֶתֵּן שְׁנַת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה׃
ה עַד־אֶמְצָא מָקוֹם לַיהוָה מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב׃

v. 2. a) *Laborem enim manuum tuarum quando comedes.* b) *beatus es, & bene tibi erit.*

v. 3. c) *in lateribus domus tuæ*, s. intra domum tuam. d) *sicut plantæ* (1) *oliuarum.*

v. 5. e) *& sic vide* i. e. fruere *bono* ac prosperitate, quam Deus Hierosolymæ largietur.

v. 6. f) *Videas etiam filios* natos filiis tuis: & *pacem* &c.

PS. CXXIX, v. 1. g) Ps. 120, 1. h) *Multum angustarunt me* impii hostes v. 2. 4. 5. Est hic I. *calamitosi ecclesiæ status descriptio* v. 1-3. II. Spei conceptæ professio v. 4-8. i) Vide not. Hos. 11, 1. k) Ps. 124, 1.

v. 3. l) *In dorso meo ararunt aratores, & prolongauerunt sulcos suos.*

v. 4. m) *abscidit funem* & vincula *impiorum, eorumque* tyrannidem cohibuit.

v. 5. n) Ps. 35, 4.

v. 6. o) 1 Reg. 19, 26. Esa. 37, 27. p) *quam* herbam, *prius quam euellit* quis q) illico *exarescit.*

PS. CXXX, v. 1. r) Sistit hic psalmus exemplum peccatoris I. ad Deum *pro venia peccatorum clamantis* v. 1-4. II. Eam fide *impetrantis* v. 4-6. & ecclesiam quoque *de ea confirmantis* v. 7. 8.

v. 6. s) *Anima*, inquam, *mea* exspectat v. 5. *Dominum præ custodibus sub auroram, qui custodias habent sub diluculum*; vel *qui* attenti obseruant *diluculum*, & diem exspectant, vt ab excubiarum labore leuentur.

PS. CXXXI, v. 1. t) Dauid hic I. humilem suam spem in Deo, *proponit* v. 1. 2. & II. ecclesiam quoque ad eam *adhortatur* v. 3.

PS. CXXXII, v. 1. u) *omne adfligi* vel *omnis adflictionis eius*. Infin. Pyal. Habet hic psalmus preces piorum, & diuinum ad eas responsum; vel I. *Dauidis ius iurandum*, Deo factum, v. 1-10. II. *Dei iusiurandum* de Christo, Dauidi factum v. 11-18.

PS. CXXIIX, v. 3. אשתך per *Psikmahp.* 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. Verumque habent 15. 21. v. 4. גבר per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* PS. CXXIX, v. 1. רבת צררוני ita 2. h. l. & v. 2. מנעורי sic per *Pat.* 1. 7. 8. 15. sec. *Mas.* 1. & *Ind. Bas.* f. 61. d. Ceteri fere ֻ ־ per *Kam.* v. 6. Pro גנות hab. גנות *hortorum* 5. & sic fu. 2. v. 7. קוצר Per *Rbhiageresch.* 14. sic fe. *Ber.* PS. CXXX, v. 1. קראתך *defect.* 1. sec. *Mas. Erff.* v. 2. אזנך *def.* 2. sic fu. 5. sec. *Mas. impr.* Prou. 2, 2. sed contra eandem h. l. v. 5. ולדברו per regulare *Merca* 2. 3. 5. Cf. not. Ps. 34, 3. v. 6. Pro לאדני hab. ליהוה 2. 5. sic fu. 1. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Esa. 28, 2. Habet tamen לאדני 2. in ־ marg. PS. CXXXI, v. 1. רמו *milel* 1. 2. 5. 10. 14. 16. 23. עיני per *Pat.* 7. 8. 15. sec. *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. Alii per *Kam.* v. 2. נפשי per *Rbhia* 1. 5. 6. 9. 10. 15. 20. כגמל עלי ita 1. 3. satis bene. v. 3. יחל per *Kam.* 2. 3. contra *Mas. impr.* h. l. & Num. 30, 3. PS. CXXXII, v. 1. זכר per *Kometschat.* B. Naphtali contra *Mas. impr.* Deut. 7, 18. את per *Makk.* & *Segol* 1. 2. 5. v. 3. ערש sic per *Merca* 5. 7. 8. 11. 16. 24. & sic fe. *Ber.* Ceteri per *Mun.* irregulariter. v. 4. שנת per *Pat.* 1. 3. 5. contra *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* fol. 14. b.

6 הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי־יָעַר׃ נָבוֹאָה
7 8 לְמִשְׁכְּנוֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדֹם רַגְלָיו׃ קוּמָה יְהוָה
9 לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ׃ כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק
י וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ׃ בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי
11 מְשִׁיחֶךָ׃ נִשְׁבַּע יְהוָה ׀ לְדָוִד אֱמֶת לֹא־יָשׁוּב מִמֶּנָּה
12 מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא־לָךְ׃ אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ ׀
בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם גַּם־בְּנֵיהֶם עֲדֵי־עַד יֵשְׁבוּ
13 14 לְכִסֵּא־לָךְ׃ כִּי־בָחַר יְהוָה בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ׃ זֹאת־
טו מְנוּחָתִי עֲדֵי־עַד פֹּה אֵשֵׁב כִּי אִוִּתִיהָ׃ צֵידָהּ בָּרֵךְ
16 אֲבָרֵךְ אֶבְיוֹנֶיהָ אַשְׂבִּיעַ לָחֶם׃ וְכֹהֲנֶיהָ אַלְבִּישׁ יֶשַׁע
17 וַחֲסִידֶיהָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ׃ שָׁם ׀ אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי
18 נֵר לִמְשִׁיחִי׃ אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ׃

Psal. CXXXIII.

קלג

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הִנֵּה מַה־טּוֹב
2 וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם־יָחַד׃ כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב ׀ עַל־
הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל־הַזָּקָן זְקַן־אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־פִּי מִדּוֹתָיו׃
3 כְּטַל־חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם ׀ צִוָּה
יְהוָה אֶת־הַבְּרָכָה חַיִּים עַד־הָעוֹלָם׃

Psal. CXXXIV.

קלד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה ׀ בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה כָּל־עַבְדֵי
2 יְהוָה הָעֹמְדִים בְּבֵית־יְהוָה בַּלֵּילוֹת׃ שְׂאוּ־יְדֵכֶם
3 קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ יְבָרֶכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם
וָאָרֶץ׃

Psal. CXXXV.

קלה

א הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם
2 יְהוָה הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה׃ שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת
3 בֵּית אֱלֹהֵינוּ׃ הַלְלוּ־יָהּ כִּי־טוֹב יְהוָה זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ
4 כִּי נָעִים׃ כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ׃
ה א'נעה כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל־אֱלֹהִים׃ כֹּל
6 אֲשֶׁר־חָפֵץ יְהוָה עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל־
7 תְּהֹמוֹת׃ מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים
8 לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו׃ שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי
מצרים

v. 6. *a*) *Ecce audiuimus illud*, vel *de illo*, habitaculo Domini v. 4. *b*) *in Ephrata*, h. e. Bethlehemi, Gen. 35, 19. vbi Messias nascendus, Mich. 5, 1. *c*) & nunc tandem *reperimus illud*. *d*) *in agro siluæ* montis Moria, coll. 1 Par. 21,26. c.22,1. & Gen. 22, 13. Alii versum hunc ita intelligunt: *Ecce audiuimus illud* haud ita pridem fuisse *in Euphraimtica* regione & *vrbe* Silo; & nuper adhuc *inuenimus illud in agris siluæ*, h. e. in *Kiriath Iearim*; coll. Ios. 18, 1. 1 Sam. 1, 3. c. 4, 11. c. 6, 21. c. 7, 1. 2. 1 Par. 13, 6. 7.

v. 7. *e*) *Adibimus* itaque nunc *habitacula eius*.

v. 8. *f*) *Surge igitur, o Domine*, & veni *ad requiem tuam* s. locum, in quo in posterum constanter nobis præsens sis, v. 14.

v. 12. *g*) *Quod si* etiam ceteri *filii* ac posteri *tui custodiuerint* etc.

PS. CXXXIII, v. 1. *h*) Ps. 120, 1. *de concordia* Christianæ & Apostolicæ *Ecclesiæ*: quam I. in genere laudat, v. 1. II. eidem largam Dei benedictionem, sub duplici similitudine promittit v. 2. 3.

v. 2. *i*) *Sicut vnguentum illud eximium super caput effusum*, *quod inde descendit* vel defluit *in barbam*: *barbam* nimir. *Aharonis*, *quæ descendit super aperturam vestium eius*.

v. 3. *k*) aut sicut *ros*, *qui descendit*.

PS. CXXXIV, v. 1. *l*) I. Seruos DEI ad ipsi benedicendum *excitat*, v. 1. 2. & II. vicissim illis benedictionem Dei *promittit*, v. 3.

PS. CXXXV, v. 1. *m*) I. *Hortatur* omnes homines ad laudandum Iehouam v. 1-3. Ideo II. Opera Dei *celebrat*, v. 4-14. III. Idolorum & idololatrarum vanitatem *demonstrat*, v. 15-18. IV. omnes Ecclesiæ ordines ad laudem Dei *excitat*. v. 19. 20. 21.

v. 7. *n*) *Qui adscendere facit vapores* & nubes. *o*) *qui producit ventum e thesauris* vel *apotheeis suis*.

---

v. 6. הנה־שמענוה ita 1. At הנה־שמענוה 5. 7. 8. v. 11. נשבע per *Makk.* 1. 7. 8. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber.* v. 12. ועדתי *milra* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 23. עד per *Kam.* 1. 2. 3. Sic iidem v. 14. Vtrobique contra *Mas. Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. v. 13. אוה per *Mapp.* cum suffixo (*desiderauit eam*) 1. 2. 3. 5. 6. 9. v. 17. שם sine *Psik* 5. 7. 8. PS. CXXXIII, v. 3. כטל per *Merca* 6. 9. 10. 12 -- 18. 20. 21. 22. 23. PS. CXXXIV, v. 2. שאו ידכם ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. ידיכם *plene* 5. 6. 9. 13. 20. 23. sic fu. 2. contra *Mas. impr.* & *Erff.*
v. 3. יהוה sic per *Tiphcha ant.* 3. 7. 8. 11. 12. 23. 24. & vna cum *Mun.* 14. 15. 16. 21. Ceteri per *Mun.* contra analogiam. PS. CXXXV, v. 1. הללו יה sic diuisim & per *Merca* 5. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. v. 2. שעמדים per *Mun.* loco *Meth* 5. 7. 11. 12. 15. 21. 22. v. 3. הללויה coniunctim sine interposito *Makk.* 2. 6. 9. 10. 13. 20. 24. & *Mas. Erff.* Vid. v. 1. v. 4. יעקב per *Rbhia* 3. 5. & *Ber.* in quarto. בחר per *Makk.* & *Meth.* 1. 24. & *Ber.* in octauo. Ceteri per *Mun. milra.* v. 7. ברקים per *Tiphcha ant.* 1. 3. מוצא per *Makk.* & *Meth.* 5. 7. 8. 22.

9 מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה׃ שָׁלַח׀ אֹתוֹת וּמֹפְתִים

י בְּתוֹכֵכִי מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו׃ שֶׁהִכָּה גּוֹיִם

11 רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים׃ לְסִיחוֹן׀ מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי

12 וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן׃ וְנָתַן אַרְצָם

13 נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ׃ יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה

14 זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר׃ כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם׃

טו עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃ פֶּה־לָהֶם

16 וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא

17 יַאֲזִינוּ אַף אֵין־יֶשׁ־רוּחַ בְּפִיהֶם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם

18 כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה

19 בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת־

כ יְהוָה יִרְאֵי יְהוָה בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ בָּרוּךְ יְהוָה׀

21 מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָםִ הַלְלוּ־יָהּ׃ קלו

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ

2 לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי

3 הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת

4 גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם

ה בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְרֹקַע הָאָרֶץ

6 עַל־הַמָּיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְעֹשֵׂה אוֹרִים

7 גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ

8 לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ אֶת־הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים

9 לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמַכֵּה מִצְרַיִם

י בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם

11 כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם

12 13 14 חַסְדּוֹ׃ לְגֹזֵר יַם־סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְהֶעֱבִיר

טו יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ

16 בְיַם־סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי

17 לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

ויהרג Vuuu 4 פט ד

קמץ בלא
א״סף
Psal. CXXXVI.
א׳נעה

a) Exod. 9, 25. c. 12, 12. Quæ vltima plaga populi dimissionem obtinuit.
v. 9. b) *Misit*, & per Mosen & Aharonem procurauit *signa & prodigia in medium tui, o Aegypte! in Pharaonem omnesque ministros ipsius.*
v. 11. c) *Nempe Sichonem* &c. *Lamed* accusatiui, vt 2 Sam. 3, 30.
v. 13. d) Ideo *o Domine, nomen tuum* & fama *in æternum* manebit.
v. 14. e) *Nam* sic etiam in posterum *iudicabit* & vindicabit *populum suum* &c. vide Deut. 32, 36.
v. 15. f) *Idola* autem *gentium* &c. Eadem habentur Ps. 115, 4. seqq.
v. 16. g) Ps. 115, 5. h) Esa. 44, 9.
v. 17. i) Ps. 115, 6.
v. 18. k) Ps. 115, 8.
v. 19. l) Vos ergo *domus* & posteri *Israelis*. Ps. 115, 9. 12. m) Ps. 115, 10.
v. 20. n) *Familia Levitarum.* o) cuiuscumque gentis, conditionis aut ordinis sitis.
PS. CXXXVI, v. 1. p) Ps. 100, 5. & 106, 1, &c. Eiusdem plane argumenti cum præcedenti hic psalmus est, sed elegantissime per duos choros variati: I. *Excitat* ad laudes Iehouæ v. 1-3. II. Opera eius *celebrat* v. 4--25. & III. repetita excitatione *finit* v. 26.
v. 2. q) Deut. 10, 17.
v. 3. r) Ps. 135, 5.
v. 4. s) Confitemini *ei, qui fecit* cet. Ps. 72, 18.
v. 5. t) *Qui cælos condidit* admirabili *intelligentia.*
v. 6. u) Confitemini *ei, qui expandit* terram. Esa. 42, 5. Similis participii forma Ps. 94, 9. x) Ps. 24, 2.
v. 7. y) Qui fecit *luminaria* magna. Plur. (1) cf. Gen. 1, 14. 16.
v. 10. z) *Qui percussit Aegyptios in primogenitis eorum.* Exod. 12, 12. 29. Ps. 135, 8.
v. 11. a) Exod. 12, 31. 41. c. 13, 3.
v. 17. b) *Qui percussit reges magnos.* Ps. 135, 10.

v. 11. מלךְ האמרי ita 5. 7. 8. 10 -- 16. 21. 22. 24. & sic fe. *Ber.* At per regulare *Mun. sup.* 3. Ceteri per *Mun. inf.* anomalice. v. 16. פה per *Makk.* 2. 5. 7. 8. v. 17. אין יש־רוח ita 2. At אין־יש רוח 3. v. 18. כל אשר־בוטח sic omnes, præter 1. 3. qui per *Rbhiageresch.* commodius. v. 21. ירושלם per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* הללויה cum *Aleth.* 5. 7. 14. 23. 24. PS. CXXXVI, v. 4. לעשה per *Sægol* 1. 2. 3. Conseruum omittunt 3. 17. 18. v. 15. וחילו per *Tiphcha ant.* 2. 6. 9. 10. 13. 20.

18 וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְסִיחוֹן מֶלֶךְ
19 הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם כ
21 חַסְדּוֹ׃ וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ נַחֲלָה
22 לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ
23
24 כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
הכ
26 נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לְאֵל
הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ קלז

Pſal. CXXXVII. א עַל־נַהֲרוֹת ׀ בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם־בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ
2 אֶת־צִיּוֹן׃ עַל־עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ תָּלִינוּ כִּנֹּרוֹתֵינוּ׃ כִּי
3 שָׁם ׀ שְׁאֵלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ דִּבְרֵי־שִׁיר וְתוֹלָלֵינוּ שִׂמְחָה שִׁירוּ
4 לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן׃ אֵיךְ נָשִׁיר אֶת־שִׁיר־יְהוָה עַל אַדְמַת
קמץ בלא ה נֵכָר׃ אִם־אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָםִ תִּשְׁכַּח יְמִינִי׃ תִּדְבַּק
אס"ף 6 לְשׁוֹנִי ׀ לְחִכִּי אִם־לֹא אֶזְכְּרֵכִי אִם־לֹא אַעֲלֶה אֶת־
פתח באתנח 7 יְרוּשָׁלַםִ עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי׃ זְכֹר יְהוָה ׀ לִבְנֵי אֱדוֹם
קמץ בלא אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָםִ הָאֹמְרִים עָרוּ ׀ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ׃
אס"ף 8 בַּת־בָּבֶל הַשְּׁדוּדָה אַשְׁרֵי שֶׁיְשַׁלֶּם־לָךְ אֶת־גְּמוּלֵךְ
9 שֶׁגָּמַלְתְּ לָנוּ׃ אַשְׁרֵי ׀ שֶׁיֹּאחֵז וְנִפֵּץ אֶת־עֹלָלַיִךְ אֶל־

Pſal. CXXXIIX. א הַסָּלַע׃ קלח לְדָוִד ׀ אוֹדְךָ בְכָל־לִבִּי נֶגֶד
2 אֱלֹהִים אֲזַמְּרֶךָּ׃ אֶשְׁתַּחֲוֶה ׀ אֶל־הֵיכַל קָדְשְׁךָ וְאוֹדֶה
אֶת־שְׁמֶךָ עַל־חַסְדְּךָ וְעַל־אֲמִתֶּךָ כִּי־הִגְדַּלְתָּ עַל־כָּל־
3 שִׁמְךָ אִמְרָתֶךָ׃ בְּיוֹם קָרָאתִי וַתַּעֲנֵנִי תַּרְהִבֵנִי בְנַפְשִׁי
4 עֹז׃ יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל־מַלְכֵי־אָרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי־פִיךָ׃
ה וְיָשִׁירוּ בְּדַרְכֵי יְהוָה כִּי גָדוֹל כְּבוֹד יְהוָה׃ כִּי־רָם יְהוָה
6 וְשָׁפָל יִרְאֶה וְגָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יְיֵדָע׃ אִם־אֵלֵךְ ׀ בְּקֶרֶב
7 צָרָה תְּחַיֵּנִי עַל אַף אֹיְבַי תִּשְׁלַח יָדֶךָ וְתוֹשִׁיעֵנִי יְמִינֶךָ׃
יְהוָה יִגְמֹר בַּעֲדִי יְהוָה חַסְדְּךָ לְעוֹלָם מַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אַל־

Pſal. CXXXIX. א תֶּרֶף׃ קלט לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר יְהוָה
2 חֲקַרְתַּנִי וַתֵּדָע׃ אַתָּה יָדַעְתָּ שִׁבְתִּי וְקוּמִי בַּנְתָּה לְרֵעִי
מרחוק

v. 18. *a*) Et occidit reges *potentes.* Pſ. 135, 10. Iud. 5, 13, 25. v. 19. *b*) Pſ. 135, 11. v. 21. *c*) Pſ. 135, 12. v. 23. *d*) *Qui in humilitate noſtra,* quoties premebamur. (2) Coh. 10, 6. v. 24. *e*) *Et liberauit nos*, dilaceratis veluti vinculis. v. 25. *f*) *Qui panem* ſ. escam & victum *dat omni carni*, omnibus animatis. v. 26. *g*) *Deo cælorum* domino ac conditori. v. 5. Gen. 14, 18. 19.

PS. CXXXVII, v. 1. *h*) *Ad fluuios Babyloniæ.* Eſt hic captiui Iſraelis luctus & ſpes. *Prophetat* enim *Pſalmus de Babylonica captiuitate*: cuius I. *miſeriam deſcribit* v. 1-3. II. Piorum in ea *conſtantiam laudat* v. 4-6. qui III. hoſtibus mala precantur v. 7-9. v. 2. *i*) *Ad ſalices in ea ſuſpendimus citharas noſtras* & lætioris muſicæ vſum. v. 3. *k*) *Illic enim poſtulauerunt a nobis, qui captiuos nos tenebant.* *l*) *& deſtructores* ſ. *contumulatores noſtri* (1) qui nos & vrbem noſtram ruinis & ruderibus contumulauerant, coll. Pſ. 79, 1.

PS. CXXXVIII. v. 1. *m*) Pſ. 3, 1. Pſalmus eſt eucharíſtico-propheticus, in quo Dauid I. *gratias* Deo pro liberatione & promiſſione de Chriſto *agit* v. 1. 3. quæ II. digna, vt *ab omnibus gentibus celebretur*, v. 4-6. vnde III. in futurum etiam liberatio *ſperatur* v. 7. 8. v. 2. *n*) *nam ſuper omne nomen tuum* ſ. famam, quam iam olim paraueras, nunc illuſtre & *magnum feciſti verbum tuum*: ſcil. promiſſionis de liberatione ex morte & inferno.

PS. CXXXIX, v. 1. *o*) Pſ. 4, 1. *p*) Pſ. 24, 1. *q*) *intime ſcrutatus, & pernouiſti me.* Miratur hic Dauid I. *Omniſciam* Dei omnium rerum notitiam v. 1-6. II. omnipræſentiam, v. 7-12. III. omnipotentiam v. 13-18. eamque IV. contra impios *implorat*, v. 19-24.

PS. CXXXVII, v. 3. שאלונו per regulare *Mahp.* 2. 7. 8. 11. Ceteri per *Ierach.* v. 4. שיר *Mun.* habent 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. *Meth.* vero *B. Napht.* v. 5. ירושלם per *Rbbiagereſch* 2. & *Ber.* At per *Atnach* 1. 23. v. 6. ירושלם per *Kam.* 3-16. 23. & ſic fu. 1. 5. contra *Maſ.* 1. *impr.* & *Erff.* ac *Ind. Baſ.* f. 61. col. 5. v. 7. האמרים ſic per *Mun.* loco *Meth.* 5. 7. 8. 11. v. 9. שיאחז *Pſik* addunt 6. 9-18. 20-24. & *Ber.* contra *Maſ.* & *Erff.* Vid. not. ad Pſ. 13, 3. עלליך *defect.* 2. 3. 6. 9. 22. & ſic fe. 1. ſec. *Maſ.* 1. 2. & *impr.* h. l. ac *impr.* & 1. ad Thr. 2, 20. Alii *plene.* Ceterum per *Rbbiagereſch.* 8. 15-23. & *Ber.* PS. CXXXVIII, v. 2. היכל per regulare *Mahp.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 24. & *Ber.* in quarto. Ceteri per *Ierach.* כל־ per *Cholem* 2. & ſic fe. 1. ſec. *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* quæ habet ל׳ במקף וחולם, item *impr.* Pſ. 35, 10. Attamen *A. Esra* in Comm. ait, ſe in omnibus exemplaribus reperiſſe *Kometſchat.* v. 3. תרהבני per *Rbbiagereſch.* (cum ſeq. in nonnullis analogico *Merca*) 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 17. 18. 20. 21. 22. 23. q. d. *Roboras me*, & eſt, vel, vt ſit *in anima mea robur.* v. 6. ממרחק per *Pat.* 1. 7. 10-16. 20. 21. 22. & (in textu) 6. 9. v. 7. אלך ſine *Pſik* 1. 2. 5. 7. 8. 10. 13. 20. 21. 22. ותושיעני ita 5. 7. 8. 11. 15. 16. 24. & *Ber.* Per ſolum *Mun.* 1. 2. 6. 9. 10. 12. 13. 20. 21. 22. 23. anomalice. At per *Merca* 3. 14. PS. CXXXIX, v. 1. למנצח cum *Meth.* 1. 3. יהוה חקרתני ita 1. 2.

3 מֵרָחוֹק׃ אָרְחִי וְרִבְעִי זֵרִיתָ וְכָל־דְּרָכַי הִסְכַּנְתָּה׃ כִּי פתח בס״פ
4 ה אֵין מִלָּה בִּלְשׁוֹנִי הֵן יְהוָה יָדַעְתָּ כֻלָּהּ׃ אָחוֹר וָקֶדֶם
6 צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה׃ פְּלִאיָה דַעַת מִמֶּנִּי נִשְׂגְּבָה פליאה קרי
7 לֹא־אוּכַל לָהּ׃ אָנָה אֵלֵךְ מֵרוּחֶךָ וְאָנָה מִפָּנֶיךָ אֶבְרָח׃
8 אִם־אֶסַּק שָׁמַיִם שָׁם אָתָּה וְאַצִּיעָה שְּׁאוֹל הִנֶּךָּ׃ אֶשָּׂא
9 י כַנְפֵי־שָׁחַר אֶשְׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם׃ גַּם־שָׁם יָדְךָ תַנְחֵנִי
11 וְתֹאחֲזֵנִי יְמִינֶךָ׃ וָאֹמַר אַךְ־חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי וְלַיְלָה אוֹר
12 בַּעֲדֵנִי׃ גַּם־חֹשֶׁךְ לֹא־יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָ וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר
13 כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה׃ כִּי־אַתָּה קָנִיתָ כִלְיֹתָי תְּסֻכֵּנִי בְּבֶטֶן
14 אִמִּי׃ אוֹדְךָ עַל כִּי נוֹרָאוֹת נִפְלֵיתִי נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ
טו וְנַפְשִׁי יֹדַעַת מְאֹד׃ לֹא־נִכְחַד עָצְמִי מִמֶּךָּ אֲשֶׁר־
16 עֻשֵּׂיתִי בַסֵּתֶר רֻקַּמְתִּי בְּתַחְתִּיּוֹת אָרֶץ׃ גָּלְמִי ׀ רָאוּ
עֵינֶיךָ וְעַל־סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ יָמִים יֻצָּרוּ וְלֹא אֶחָד ולו קרי
17 בָּהֶם׃ וְלִי מַה־יָּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל מֶה עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם׃
18 אֶסְפְּרֵם מֵחוֹל יִרְבּוּן הֱקִיצֹתִי וְעוֹדִי עִמָּךְ׃ אִם־תִּקְטֹל 19
כ אֱלוֹהַּ ׀ רָשָׁע וְאַנְשֵׁי דָמִים סוּרוּ מֶנִּי׃ אֲשֶׁר יֹמְרוּךָ
21 לִמְזִמָּה נָשֻׂא לַשָּׁוְא עָרֶיךָ׃ הֲלוֹא־מְשַׂנְאֶיךָ יְהוָה ׀
22 אֶשְׂנָא וּבִתְקוֹמְמֶיךָ אֶתְקוֹטָט׃ תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים
23 לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי׃ חָקְרֵנִי אֵל וְדַע לְבָבִי בְּחָנֵנִי וְדַע
24 שַׂרְעַפָּי׃ וּרְאֵה אִם־דֶּרֶךְ עֹצֶב בִּי וּנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ עוֹלָם׃

קמ Psal. CXL.

א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ חַלְּצֵנִי יְהוָה 2
3 מֵאָדָם רָע מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי׃ אֲשֶׁר חָשְׁבוּ רָעוֹת
4 בְּלֵב כָּל־יוֹם יָגוּרוּ מִלְחָמוֹת׃ שָׁנְנוּ לְשׁוֹנָם כְּמוֹ־נָחָשׁ
ה חֲמַת עַכְשׁוּב תַּחַת שְׂפָתֵימוֹ סֶלָה׃ שָׁמְרֵנִי יְהוָה ׀
מִידֵי רָשָׁע מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי אֲשֶׁר חָשְׁבוּ לִדְחוֹת
6 פְּעָמָי׃ טָמְנוּ גֵאִים ׀ פַּח לִי וַחֲבָלִים פָּרְשׂוּ רֶשֶׁת לְיַד־
7 מַעְגָּל מֹקְשִׁים שָׁתוּ־לִי סֶלָה׃ אָמַרְתִּי לַיהוָה אֵלִי אָתָּה
8 הַאֲזִינָה יְהוָה קוֹל תַּחֲנוּנָי׃ יֱהוִה אֲדֹנָי עֹז יְשׁוּעָתִי

סכותה Vuuu5 פח ה

v. 3. *a) Viam meam & accubitum meum*, vel ex Infinitivo: *Ire meum & cubare meum. b) cingis*, vel ex Arab. *comprehendis* & nosti. *c) consuetas* & exploratas *habes*, *frequentas*.
v. 5. *d) Post & ante*, a tergo & a fronte, *arctasti* vel quasi *obsedisti me. e) &* deorsum etiam *super me posuisti manum tuam*.
v. 6. *f) Mira* hæc tua *scientia* est *præ me: alta* & ardua nimis *est*, *nihilque possum ad eam*.
v. 8. *g) Si adscenderem.* (1) Chaldæis frequens.
v. 11. *h) Aut si dixero: attamen tenebræ obscurabunt me*.
v. 12. *i) non obscurare* quid *poterunt a te. k) caligo talis* est, *qualis lux*. Duplex כ est exæquationis, vt Gen. 44, 18. cet.
v. 13. *l) obtexisti* & tutus *me* es. Ps. 140, 8. al. *compegisti me*, coll. Iob. 10, 11.
v. 14. *m) quod* miris ac *tremendis* modis *separatus* a reliqua materia *sum*.
v. 15. *n) Non absconditum fuit os* aut robur meum quantulumcunque. *o)* i. e. in vtero matris. *p) quum contextus*, vel *acu* velut *pictus sum*, pulcherrima membrorum distinctione. *q)* quasi *in infimis partibus terræ*: in vtero scil. matris, v. 13.
v. 19. *r) Vtinam interficias*. Ps. 81, 9. Prou. 3, 34.
v. 20. *s) Qui dicunt te*, i. e. *loquuntur de te sec. sceleratam* suam *cogitationem*: *elatus ad vanitatem est* quisque *hostium tuorum* (2) 1 Sam. 28, 16.
v. 23. *t) cogitationes meas* (2) Ps. 94, 19.
PS. CXL, v. 1. *u)* Preces habet Dauidis & hominis pii ab hostibus adflicti. I. Petit *liberationem* ab insidiis hostium v. 1 -- 6. II. Precum *exauditionem* v. 7-9. III. *vindictam*, v. 10 -- 12. eamque IV. sibi & aliis *promittit*, v. 13-14.
v. 3. *x) congregant se ad bella* s. prælia.
v. 8. *y)* Ps. 68, 21. & 71, 5.

v. 3. הסכנתה per *Kam.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. Sine *He* paragog. 1. 10. 13. 14. v. 6. אוכל *milel* 1. 3. v. 7. אנה per *Mun. milra* 2. Ceterum *milra* requirit *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* item *M. I.* & *Mas. impr.* Deut. 1, 28. Maioris euidentiæ caussa 5. & 22. אנה scribunt. v. 8. שאול cum *Dag.* euphon. 3. 7. 13. 17. 24. & *Ber.* At reliqui sine eo. v. 12. יחשיך per *Schua simpl.* 3. 5. כחשכה *defect.* 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. sic fu. 1. 2. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* & *M. I.* v. 15. בסתר per *Kam.* 3. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. At per *Segol* 1. & sic inter *Segolata apud Atnachum* recensetur in *Ind. Bas.* l. c. v. 16. ולא sine *Kri* 2. 3. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 11, 23. v. 18. הקיצותי per *Chatephpat.* 1. 3. v. 19. תקטל אלוה Ita 5. 7. 8. 11. 12. 23. 24. sicut Ps. 78, 65. & *Tiphcha* ton. habent insuper 6. 9. 10. 13. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22. At תקטל אלוה׀ 14. & *Ber. Psik* omittunt 1. 2. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 20. יאמרוך cum *Aleph* 3. 10. & *Orientales*, sic fu. 5. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* & *M. I.* item *Mas. impr.* 2 Sam. 19, 14. v. 22. לאיבים *def.* 1. 3. 6. 9. & sic fu. 5. sec. *Mas. fin.* f. 5. col. 6. v. 23. סרעפי per *Samech* 1. 2. sec. *Mas. Erff.* cf. Ps. 94, 19. v. 24. דרך עצב ita 2. 3. 16. & in marg. 6. 9. PS. CXL, v. 1. למנצח per *Rbhiagereschh.* 14. & *Ber.* contra *Mas. impr.* Ps. 40, 1. v. 2. מאיש חמסים sic 1. 2. regulariter. cf. tamen not. Ps. 3, 6. v. 5. חמסים per *Tiphcha ant.* 2. itidem regulariter. v. 6. פרשו per *Makk.* & *Meth.* 2. 3. v. 7. אלי *milra* 1. 2. 3.

9 סַכֹּתָה לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נָשֶׁק׃ אַל־תִּתֵּן יְהוָה מַאֲוַיֵּי רָשָׁע
10 זְמָמוֹ אַל־תָּפֵק יָרוּמוּ סֶלָה׃ רֹאשׁ מְסִבָּי עֲמַל שְׂפָתֵימוֹ
11 יְכַסּוּמוֹ׃ יִמּוֹטוּ עֲלֵיהֶם גֶּחָלִים בָּאֵשׁ יַפִּלֵם בְּמַהֲמֹרוֹת — יכסימו קרי / ימוטו קרי
12 בַּל־יָקוּמוּ׃ אִישׁ לָשׁוֹן בַּל־יִכּוֹן בָּאָרֶץ אִישׁ־חָמָס רָע
13 יְצוּדֶנּוּ לְמַדְחֵפֹת׃ יָדַעְתָּ כִּי־יַעֲשֶׂה יְהוָה דִּין עָנִי — ידעתי קרי
14 מִשְׁפַּט אֶבְיֹנִים׃ אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ

Psal. CXLI.

א יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ׃ קמא מִזְמוֹר לְדָוִד
יְהוָה קְרָאתִיךָ חוּשָׁה לִּי הַאֲזִינָה קוֹלִי בְּקָרְאִי־לָךְ׃
2 תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת־עָרֶב׃
3 שִׁיתָה יְהוָה שָׁמְרָה לְפִי נִצְּרָה עַל־דַּל שְׂפָתָי׃
4 אַל־תַּט־לִבִּי ׀ לְדָבָר ׀ רָע לְהִתְעוֹלֵל עֲלִלוֹת ׀
בְּרֶשַׁע אֶת־אִישִׁים פֹּעֲלֵי־אָוֶן וּבַל־אֶלְחַם בְּמַנְעַמֵּיהֶם׃
ה יֶהֶלְמֵנִי צַדִּיק ׀ חֶסֶד וְיוֹכִיחֵנִי שֶׁמֶן רֹאשׁ אַל־יָנִי רֹאשִׁי
6 כִּי־עוֹד וּתְפִלָּתִי בְּרָעוֹתֵיהֶם׃ נִשְׁמְטוּ בִידֵי־סֶלַע
7 שֹׁפְטֵיהֶם וְשָׁמְעוּ אֲמָרַי כִּי נָעֵמוּ׃ כְּמוֹ פֹלֵחַ וּבֹקֵעַ
8 בָּאָרֶץ נִפְזְרוּ עֲצָמֵינוּ לְפִי שְׁאוֹל׃ כִּי אֵלֶיךָ ׀ יֱהוִה
9 אֲדֹנָי עֵינָי בְּכָה חָסִיתִי אַל־תְּעַר נַפְשִׁי׃ שָׁמְרֵנִי מִידֵי
י פַח יָקְשׁוּ לִי וּמֹקְשׁוֹת פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ יִפְּלוּ בְמַכְמֹרָיו

Psal. CXLII.

א רְשָׁעִים יַחַד אָנֹכִי עַד־אֶעֱבוֹר׃ קמב מַשְׂכִּיל
2 לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ בַמְּעָרָה תְפִלָּה׃ קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶזְעָק
3 קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶתְחַנָּן׃ אֶשְׁפֹּךְ לְפָנָיו שִׂיחִי צָרָתִי
4 לְפָנָיו אַגִּיד׃ בְּהִתְעַטֵּף עָלַי ׀ רוּחִי וְאַתָּה יָדַעְתָּ
ה נְתִיבָתִי בְּאֹרַח־זוּ אֲהַלֵּךְ טָמְנוּ פַח לִי׃ הַבֵּיט יָמִין וּרְאֵה
וְאֵין־לִי מַכִּיר אָבַד מָנוֹס מִמֶּנִּי אֵין דּוֹרֵשׁ לְנַפְשִׁי׃
6 זָעַקְתִּי אֵלֶיךָ יְהוָה אָמַרְתִּי אַתָּה מַחְסִי חֶלְקִי בְּאֶרֶץ
7 הַחַיִּים׃ הַקְשִׁיבָה ׀ אֶל־רִנָּתִי כִּי־דַלּוֹתִי מְאֹד
8 הַצִּילֵנִי מֵרֹדְפַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי׃ הוֹצִיאָה מִמַּסְגֵּר ׀
נַפְשִׁי לְהוֹדוֹת אֶת־שְׁמֶךָ בִּי יַכְתִּרוּ צַדִּיקִים כִּי
תִגְמֹל

a) tu, Iehoua, protexisti caput, vel protector fuisti capiti meo, in die armorum s. prælii. Ps. 78, 9. v. 9. b) Ne igitur etiam nunc concedas desideria (1) c) cogitationem eius ne erumpere sinas, vel ad optatum exitum perduci. d) extollent enim s. efferent sese. v. 10. e) Quod ad caput circumdantium me attinet, labor & improbitas labiorum eorum ipsos obruet. cf. Ps. 7, 15. v. 11. f) Mouebuntur vel Deuoluentur super eos carbones igniti: igne fulminum, vel in ignem infernalem prosternet eos in foveas, vel multo cum impetu, vt resurgere non possint. v. 12. g) Vir linguæ maledicæ non stabilis erit in terra: ad virum violentiæ & malum quod attinet, venabitur ipsum violentia & malitia eius ad præcipitia & interitum (1). v. 13. h) Scio enim & persuasum habeo. PS. CXLI, v. 1. i) Ps. 3, 1. Oratio Davidis, qua ille petit I. precum exauditionem v. 1. 2. II. custodiam a communione cum impiis v. 3. 4. III. castigationem piorum v. 5. 6. IV. Liberationem ab hostibus v. 7 -- 10. v. 2. k) Recta dirigatur ac feratur oratio mea, sicut incensum vel suffitus matutini sacrificii in conspectum tuum: & sublatio manuum mearum grata & accepta tibi sit sicut oblatio vespertina. v. 3. l) custodiam. m) custodiam inquam adpone. n) ad elationem s. protrusionem labiorum meorum. PS. CXLII, v. 1. o) Ps. 32, 1. p) Ps. 57, 1. 1 Sam. 22, 1. c. 24, 1. 4. q) preces Davidis aduersus hostes: quarum I. Exordium v. 2. 3. II. Rationes v. 4. 5. 6. III. Petitum v. 7. 8. v. 4. r) Quum obuoluit se & fere defecit apud me Ps. 77, 4. & 107, 6. & 143, 4. v. 7. s) quia extenuatus sum valde.

---

v. 9. מאויי sic per *Kam.* sine seq. *Dag.* requisiuit *R. Iona*, nixus codice Hierosolymitano, in quo id ita scriptum reperit *D. Kimchi*, coll. *M. I.* v. 12. יצודנו per *Merca* 1. 2. v. 13. ידעתי ita in ipso textu sine nota 10--16. 20. 21. 23. contra *M. I.* & *Mas. Erff.* h. l. ac *impr.* Iob. 7, 1. PS. CXLI, v. 2. תכון תפלתי ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. q. d. *Disponantur preces meæ, velut suffitus coram te* incensus vel paratus. v. 3. נצרה sine *Dag.* (quod euphonicum vocat *M. I.*) 1. 14. v. 4. לדבר ita per *Mahp.* cum *Psik* emphatico (vel euphonico potius) 7. 8. 11. & sine *Psik* 17. 18. 24. Ceteri per *Ierach* contra analogiam. *Psik* vero, quod habet etiam 3. requirit *Ind. Bas.* f. 61. b. עללות sine *Psik* 2. 9. 10. 11. 13. 20. 21. v. 8. אדני per *Tiphcha ant.* 2. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 20. 22. 23. & cum *Mun.* simul 16. 21. v. 10. יחד אנכי sic 1. PS. CXLII, v. 4. בהתעטף regulare *Mun. sup.* habet *Ber.* & *B. Israel*, item 7. 8. 11. 12. 15. 17. 18. 21. 22. sed hi vna cum *Psik* emphatico, quod tamen est præter *Ind. Bas.* f. 61. b. At per *Mahp.* 3. 14. 24. & cum *Psik* 6. 9. 10. 13. 16. 20. 23. contra analogiam: est enim vox non laborans. v. 5. ואין דורש cum præf. *Vau* 1. 3. sic fu. 5. sec. *Mas.* 1. at contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *fin.* f. 6. a. v. 6. מחסי per *Chatephpat.* 2. 3. v. 7. מרדפי per *Pat.* requirit *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. v. 8. כי־תגמל ita 2. 3.

א תַּגְמֹל עָלָי׃ קמג מִזְמוֹר לְדָוִד Psal. CXLIII.
יְהוָה שְׁמַע תְּפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֶל־תַּחֲנוּנַי בֶּאֱמֻנָתְךָ
2 עֲנֵנִי בְּצִדְקָתֶךָ׃ וְאַל־תָּבוֹא בְמִשְׁפָּט אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי לֹא־
3 יִצְדַּק לְפָנֶיךָ כָל־חָי׃ כִּי רָדַף אוֹיֵב נַפְשִׁי דִּכָּא
לָאָרֶץ חַיָּתִי הוֹשִׁיבַנִי בְמַחֲשַׁכִּים כְּמֵתֵי עוֹלָם׃
4 ה וַתִּתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי בְּתוֹכִי יִשְׁתּוֹמֵם לִבִּי׃ זָכַרְתִּי יָמִים
מִקֶּדֶם הָגִיתִי בְכָל־פָּעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ אֲשׂוֹחֵחַ׃
6 7 פֵּרַשְׂתִּי יָדַי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי כְּאֶרֶץ־עֲיֵפָה לְךָ סֶלָה׃ מַהֵר
עֲנֵנִי יְהוָה כָּלְתָה רוּחִי אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי
8 וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־יֹרְדֵי בוֹר׃ הַשְׁמִיעֵנִי בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי־
בְךָ בָטָחְתִּי הוֹדִיעֵנִי דֶּרֶךְ־זוּ אֵלֵךְ כִּי־אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי
9 י נַפְשִׁי׃ הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי יְהוָה אֵלֶיךָ כִסִּתִי׃ לַמְּדֵנִי
לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ כִּי־אַתָּה אֱלוֹהָי רוּחֲךָ טוֹבָה תַּנְחֵנִי
11 בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה תְּחַיֵּנִי בְּצִדְקָתְךָ
12 תּוֹצִיא מִצָּרָה נַפְשִׁי׃ וּבְחַסְדְּךָ תַּצְמִית אֹיְבָי וְהַאֲבַדְתָּ
א כָּל־צֹרְרֵי נַפְשִׁי כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ׃ קמד לְדָוִד Psal. CXLIV.
בָּרוּךְ יְהוָה צוּרִי הַמְלַמֵּד יָדַי לַקְרָב אֶצְבְּעוֹתַי
2 לַמִּלְחָמָה׃ חַסְדִּי וּמְצוּדָתִי מִשְׂגַּבִּי וּמְפַלְטִי־לִי מָגִנִּי
3 וּבוֹ חָסִיתִי הָרוֹדֵד עַמִּי תַחְתָּי׃ יְהוָה מָה־אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ
4 בֶּן־אֱנוֹשׁ וַתְּחַשְּׁבֵהוּ׃ אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר׃
ה 6 יְהוָה הַט־שָׁמֶיךָ וְתֵרֵד גַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃ בְּרוֹק בָּרָק
7 וּתְפִיצֵם שְׁלַח חִצֶּיךָ וּתְהֻמֵּם׃ שְׁלַח יָדֶיךָ מִמָּרוֹם פְּצֵנִי
8 וְהַצִּילֵנִי מִמַּיִם רַבִּים מִיַּד בְּנֵי נֵכָר׃ אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא
9 וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר׃ אֱלֹהִים שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ בְּנֵבֶל
י עָשׂוֹר אֲזַמְּרָה־לָּךְ׃ הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים הַפּוֹצֶה
11 אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה׃ פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִיַּד בְּנֵי־נֵכָר
12 אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר׃ אֲשֶׁר בָּנֵינוּ
כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת
תַּבְנִית

a) *quum* bonum hoc *conferes in me.*

PS. CXLIII, v. 1. *b*) Pf. 3, 1. Petitur hic I. *exauditio* precum, ideoque *venia peccatorum*, v. 1. 2. II. Periculum & *animi anxietas* defcribitur v. 3-6. III. *Feftinatio auxilii* & Spiritus fancti ductus vrgetur, v. 7--12. *c*) *pro iuftitia tua*, qua preces & vota audis in Iehoua iuftitia noftra, Ier. 23, 6. fundatas. v. 11.

v. 3. *d*) *ficut mortuos fæculi*, i. e. *dudum mortuos.*

v. 4. *e*) Vide Pf. 142, 4.

v. 5. *f*) *meditatus fum.* *g*) *colloquor* f. meditor. Piel (2) Efa. 53, 8.

v. 9. *h*) nam *apud te* vel *ad te occultaui*, i. e. *in occulto expofui*, quod homines celaui. Cf. contrar. conftructionem & fenfum Gen. 18, 17. Sic *Lakach* fumere eft *accipere* & *dare*, & *Sur* recedere, etiam *accedere*, pro diuerfa conftructione.

PS. CXLIV, v. 1. *i*) Dauid hic I. omnem *gloriam Deo* tribuit v. 1--4. II. *Auxilium* eius inuocat v. 5--8. III. pro impetrato eum *laudat* v. 9. 10. nec IV. *gloriam* in hoc fæculo, fed omnem *felicitatem in Deo* quærendam effe docet v. 11--15. *k*) Pf. 68, 20. *l*) Pf. 18, 3. 47. *m*) qui inftruit manus meas *ad conflictum.* 2 Sam. 17, 11. *n*) & *digitos meos ad prælium.*

v. 3. *o*) Vide not. Pf. 8, 5.

v. 12. *p*) Dum dicunt: *Quia filii noftri* &c. Mimefis fiue *tacita tranfitio* ad verba impiorum, vt Pf. 2, 2. 3. fubintell. *Lemor*, vt Pf. 59, 8. cet. *q*) *ficut plantæ* (1) fcil. virentes ac viuidæ. Cf. fimilis forma Pf. 108, 3. *r*) *educati in pueritia* vel *adolefcentia fua.* *s*) *filiæ noftræ ficut anguli*, h. e. angulares columnæ vel lapides in regiis palatiis. Zach. 9, 15. *t*) quafi *excifæ* & fummo ftudio politæ effent. *Pyal* (1)

PS. CXLIII, v. 1. תחנוני per *Pat.* 7. 8. 15. 22. fec. *Ind. Baf.* f. 61. col. 5. v. 3. כי fic per *Merca* 7. 8. 24. fec. *Maf.* ‾ *impr.* Cf. eandem confecutionem Pf. 96, 4. & 117, 2. Ceteri per *Makk.* & *Meth.* v. 6. נפשי fine *Pfik* 3. 6. 9. 10. 13. 20. בארץ per *Beth* loco *Caph.* 6. 9. 20. 21. v. 8. בטחתי per *Pat.* 1. 3. 6. 9. 13. 14. 20. 22. v. 9. הצילני מאיבי ita 1. Sed *Pfik* pofcit *Ind. Baf.* f. 61. b. At הצילני מאיבי 2. יהוה per *Rbhiager.* folus *Ber.* Per *Atnach.* 6. 9. 10. 13. 14. 20. כסתי fic *defect.* 2. 7. 8. 15. 22. & fic fe. 1. 5. fec. *Maf. impr.* & *Erff.* v. 10. רצונך per *Schua* & *milra* 1. 2. 5. 10. 20. & (in textu) 6. 9. אלוהי per *Pat.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. v. 11. למען per *Mahp.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 12. איבי per *Pat.* 1. 2. 3. 10. 14. 20. 22. & in textu 6. 9.

PS. CXLIV, v. 2. חסדי fic per *Merca* 2. 5. 7. 8. 11. 15. & *Ber.* fec. analogiam. Ceteri per *Mun.* הרודד *plene* 1. 2. 3. 5. 22. & in marg. 6. 9. fec. *Maf.* 2. Ceteri *defect.* Pro עמי habuit עמים 5. contra *Maf.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* 2 Sam. 22, 44. Equidem *Syr.* etiam & *Chald.* pluraliter verterunt *populos*; fed id probabilius ex hypothefi de apocope *Mem* pluratini, quam quod pluraliter cum *Mem* in fuis legiffent exemplaribus. תחתי cum *Kri* תחתיו legit *R. Sal.* in fuo codice: quod vero *R. Chaim* in marg. 7. 8. erroris ex *Mafora magna* & aliis Codd. Maforethicis conuincit. v. 10. עבדו per *Rbhiagerefch* folus *Ber.* At per *Atnach* 2. 14. v. 11. פצני *Merca* habent 5. 7. 8. 14. 24. fec. analogiam. At ceteri *Mun.* v. 12. כזוית *plene* 2. 5. fec. *Maf. impr.* Zach. 9, 15.

13 תבנית היכל: מזוינו מלאים מפיקים מזן אל־זן צאוננו
14 מאליפות מרבבות בחוצותינו: אלופינו מסבלים אין
פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחבתינו: אשרי העם טו
שככה לו אשרי העם שיהוה אלהיו: קמה

Psal. CXLV.

א תהלה לדוד ארוממך אלוהי המלך ואברכה
2 שמך לעולם ועד: בכל־יום אברכך ואהללה
3 שמך לעולם ועד: גדול יהוה ומהלל מאד ולגדלתו
4 אין חקר: דור לדור ישבח מעשיך וגבורתיך יגידו:
ה 6 הדר כבוד הודך ודברי נפלאתיך אשיחה: ועזוז
7 נוראותיך יאמרו וגדלותיך אספרנה: זכר רב־טובך (וגדולתיך קרי)
8 יביעו וצדקתך ירננו: חנון ורחום יהוה ארך אפים
9 י וגדול־חסד: טוב־יהוה לכל ורחמיו על־כל־מעשיו: (יתיר ו׳)
11 יודוך יהוה כל־מעשיך וחסידיך יברכוכה: כבוד
12 מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו: להודיע לבני האדם
13 גבורתיו וכבוד הדר מלכותו: מלכותך מלכות כל־
14 עלמים וממשלתך בכל־דור ודר: סומך יהוה לכל־
טו הנפלים וזוקף לכל־הכפופים: עיני־כל אליך ישברו
16 ואתה נותן־להם את־אכלם בעתו: פותח את־ידך
17 ומשביע לכל־חי רצון: צדיק יהוה בכל־דרכיו וחסיד
18 בכל־מעשיו: קרוב יהוה לכל־קראיו לכל אשר
19 יקראהו באמת: רצון־יראיו יעשה ואת־שועתם ישמע
כ ויושיעם: שומר יהוה את־כל־אהביו ואת כל־
21 הרשעים ישמיד: תהלת יהוה ידבר־פי ויברך כל־
בשר שם קדשו לעולם ועד: קמו

Psal. CXLVI.

א הללויה הללי נפשי את־יהוה: אהללה יהוה בחיי
2
3 אזמרה לאלהי בעודי: אל־תבטחו בנדיבים בבן־אדם ש
4 שאין לו תשועה: תצא רוחו ישב לאדמתו ביום ההוא
ה אבדו עשתנתיו: אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על־

יהוה

a) instar palatii. v. 13. *b)* Omnes quasi *anguli nostri ædium.* (1) cf. cogn. v. 12. *pleni sunt* omni genere bonorum. *c) proferentes.* Ps. 140, 9. *de specie ad speciem* (2) 2 Par. 16, 14. al. *de alimento ad alimentum,* magna abundantia; coll. cogn. Gen. 45, 23. *d)* oues nostræ *millesicantes s. millia parientes* & fecundissimæ sunt (1) *e)* immo *per myriades auctæ s.* multiplicatæ. (1) v. 14. *f)* Boues nostri *pingues* & *aruina graues* sunt (1) *g) nulla est ruptura* vel infortunium. *h)* Schmid. *neque effugiens,* vel sec. al. *exiens* in captiuitatem. *i) neque clamor* luctuosus. v. 15. *k) Beatus* igitur *est populus,* cui sic est. *l)* Immo *beatus* vere ille demum *populus est, cuius Deus Iehoua* est! PS. CXLV, v. 1. *m) Laus* est *Iehouæ Messiæ,* regis & domini nostri *Iesu Christi*; cuius hic celebrantur I. *maiestas* v. 1-3. II. *Opera & mirabilia* bonitatis, misericordiæ & iustitiæ v. 4--12. III. *Regnum,* eiusque administratio, v. 13-21. *Alphabeticum* hunc psalmum David fecit, sed ita vt littera *Nun* omitteretur: eiusque omissionis certam caussam non minus nos, quam alii ignoramus. *n)* Ps. 30, 2. *o)* Ps. 45, 7. 8. & 68, 2. *p)* Ps. 2, 6. & 21, 2. & 24, 8. 10. & 45, 2. cet. v. 5. *q)* Ideo *splendorem gloriæ maiestatis tuæ* v. 12. v. 16. *r) & satias,* ad satietatem das, *omne* animal *viuum gratia* & beneplacito tuo. PS. CXLVI, v. 1. *s)* Ps. 106, 1. *Excitat* I. Dauid seipsum ad laudandum *Iehouam Messiam* v. 1. 2. II. *dehortatur* a fiducia in principibus v. 3. 4. III. *Beatum prædicat* sperantem in Iehoua v. 5. & IV. opera eius & æternum regnum *celebrat* v. 6--10. *t)* Hæc propositio psalmi est, quam v. 2. prosequitur. v. 2. *u)* Ps. 104, 33.

---

v. 13. מזן per *Kam.* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20-23. contra *M. I.* זן per *Pat.* 7. 8. 15. 22. Ceterum מפיקים מזן אל־זן non inepte 3. צאננו sine *Vau* redundante 1. 3. 10. 14. 21. 23. & (in textu) 6. 9. sic fu. 5. contra *Mas. impr.* מאליפות per *Atnach* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. מרבבות per *simplex Rbhia* 24. vt supra v. 10. PS. CXLV, v. 1. ארוממך ita 12. 17. 18. 22. & *Ber.* contra analogiam geminationis accentuum, sec. quam (si vtique geminandus accentus) geminari hoc modo debuit ארוממך, vt Ps. 76, 7. Habent vero *Tiphcha ant.* solum 1. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. 21. 23. 24. v. 3. גדול יהוה ita 1. 2. 6. 9. 10. 13. 20. 21. v. 7. זכר per *Tsere* 2. 5. 7. 8. 10--16. 21. 22. & sic fe. 3. v. 8. וגדל־ sic in textu sine nota 1. 2. & sic fe. 5. v. 15. עיני per *Mun. milra* 2. *milel* vero 6. 9--14. 20-24. v. 16. ידיך dualiter cum *Iod* 3. 10. 13. 14. 15. 20. 21. & sic fu. 5. contra *Mas. impr.* h. l. & Ps. 32, 4. v. 18. לכל אשר־יקראהו ita 1. PS. CXLVI, v. 3. שאין־לו בבן־אדם sic 1. 3. v. 5. אשרי cum *Psik* emphatico 5. 6. 9--13. 15. 16. 20. 21. 22. 23. præter *Ind. Baj.* f. 61. b. At per *Kadma* 1. & *Psikkadm.* 14.

6 יְהוָה אֱלֹהָיו׃ עֹשֶׂה ׀ שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־
7 אֲשֶׁר־בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם׃ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט ׀
8 לָעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים יְהוָה מַתִּיר אֲסוּרִים׃ יְהוָה ׀
פֹּקֵחַ עִוְרִים יְהוָה זֹקֵף כְּפוּפִים יְהוָה אֹהֵב צַדִּיקִים׃
9 יְהוָה ׀ שֹׁמֵר אֶת־גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ
י רְשָׁעִים יְעַוֵּת׃ יִמְלֹךְ יְהוָה ׀ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר
א הַלְלוּ־יָהּ׃ קמז הַלְלוּיָהּ ׀ כִּי־טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי־ Psal. CXLVII.
2 נָעִים נָאוָה תְהִלָּה׃ בּוֹנֵה יְרוּשָׁלִַם יְהוָה נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל
3 יְכַנֵּס׃ הָרֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם׃ 4 מוֹנֶה
ה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא׃ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־
6 כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר׃ מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְהוָה מַשְׁפִּיל
7 רְשָׁעִים עֲדֵי־אָרֶץ׃ עֱנוּ לַיהוָה בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ
8 בְכִנּוֹר׃ הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם ׀ בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר
9 הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר׃ נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב
י אֲשֶׁר יִקְרָאוּ׃ לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא־בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ
11 יִרְצֶה׃ רוֹצֶה יְהוָה אֶת־יְרֵאָיו אֶת־הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ׃
12 שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלִַם אֶת־יְהוָה הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן׃ 13 כִּי־חִזַּק
14 בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ׃ הַשָּׂם־גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם
טו חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ׃ הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד־מְהֵרָה
16 יָרוּץ דְּבָרוֹ׃ הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר׃ 17 מַשְׁלִיךְ
18 קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד׃ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם
19 יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ־מָיִם׃ מַגִּיד דְּבָרוֹ לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו דבריו ק׳
כ לְיִשְׂרָאֵל׃ לֹא עָשָׂה כֵן ׀ לְכָל־גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל־יְדָעוּם
א הַלְלוּ־יָהּ׃ קמח הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־ Psal. CXLVIII.
2 הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים׃ הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו פתח באתנח
3 הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָו׃ הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל־ צבאיו קרי
4 כּוֹכְבֵי אוֹר׃ הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם ׀ אֲשֶׁר ׀ מֵעַל
ה הַשָּׁמָיִם׃ יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ׃

ויעמידם

v. 6. *a) qui fidem* & *veritatem* promissionum suarum *seruat*.
v. 7. *b) Qui ius facit* & iustitiam administrat *iniuste oppressis*. *c) Dominus*, inquam, v. 1. 5. *soluit vinctos*. Pf. 105, 20.
v. 8. *d) aperit* i. e. visui restituit *caecos*. Esa. 35, 5. Iehoua est, *qui erigit* Pf. 145, 14. *incuruatos*. Luc. 13, 11.
v. 9. *e) Statuminat* & sustentat. Pf. 147, 6. *f) euertit* Coh. 7, 13.
v. 10. *g) Regnabit* autem *Iehoua* Messias. v. 1. 2. Exod. 15, 18.
PS. CXLVII, v. 1. *h)* Dauid hic I. omnes *Israelitas* in genere, v. 1--11. II. in specie *Hierosolymitanos excitat* v. 12-20. ad gratiam Dei in Iesu Christo, & diuina eius beneficia agnoscenda & praedicanda, *i) quia bonum est psallere Deo nostro*. Infin. Piel cum *He paragog*. *k) quia iucundum est* eiusmodi psallere, & *pulchra* talis *laus* s. *laudatio*.
v. 3. *l) & obligat* s. *obligatis vulneribus medetur doloribus eorum*.
v. 4. *m) Qui numerat* vel constituit certum *numerum stellis*: & *omnibus* ac singulis *nomina vocat* s. imponit, Gen. 1, 5. 8. coll. Esa. 40, 16. c. 43, 1. c. 45, 3. 4.
v. 6. *n) Sustinet* & erigit *miseros* ac *mansuetos*. Pf. 146, 9.
v. 7. *o)* Ideo *cantate Iehouae*. Exod. 15, 21. Num. 21, 17.
v. 18. *p) & liquefacit ea*. (4) Ios. 14, 8. Pf. 6, 7. & 39, 12.
PS. CXLVIII, v. 1. *q)* Kursus est *canticum laudis Iehouae* Messiae, filii Dei: ad cuius laudem I. res omnes creatae in caelis, in aqua & in terra, & omnes inprimis homines *excitantur*, v. 1--12. II. *rationes* adducuntur v. 13. 14.
v. 4. *r)* in nubibus. Namque & hoc *caelum* adpellauere maiores, quod alio nomine *aera* &c. *Plinius* Hist. nat. lib. 2. c. 38.

v. 6. עשה sine *Psik* 2. 12. 14. 15. v. 8. עורים cum *Dag*. 1. 2. 15. v. 10. ודר per *Rbbia simpl*. se. 24. sec. analogiam istam, de qua diximus ad : Pf. 4, 1. הללויה conjunctim scribunt 1. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 24. PS. CXLVII, v. 1. כי נעים per *Merca* 2. 3. 6. 9. v. 5. אדונינו *plene* cum *Vau* 1. 2. 3. 5.-10. 15. 22. 24. sec. *Mas*. 1. 2. *impr*. ac *Erff*. h. l. item *impr*. 1 Sam. 16, 16. & Mal. 1, 6. Alii *defect*. Ceterum per *Tiphcha ant*. 2. 6. 9. 10. 11. 13. 20. 21. 22. & vna cum *Mun*. 1. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 23. v. 6. משפיל רשעים ita 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 20. 21. 22. 24. Et *Rbbia-geresch*. quoque habent 12. 17. 18. 23. v. 10. ולא־בשוקי cum praef. *Vau* 3. 11. & sic se. 2. 5. v. 12. הללי cum *Meth*. 1. 3. 5. v. 14. השם cum *Meth*. B. Napht. At השם גבולך ita 2. v. 17. קרחו per *Kometschat*. 6--12. 14. 15. 16. 18. 20. 21. 23. v. 19. דבריו sic in textu 2. sic fu. 1. & sic in marg. 5. contra *Mas*. *Erff*. h. l. & *impr*. *fin*. f. 34. c. v. 20. לא cum conseruo 2. 3. 5. 7. 8. 24. & sic se. *Ber*. Reliqui omittunt. ידעום per *simplex Rbbia* 7. 8. Vid. not. Pf. 4, 1. הללויה coniunctim 6. 9. 10. 13. 14. 20. 24. PS. CXLVIII, v. 1. השמים per *Kam*. 3. 5. 12. & in marg. 6. 9. contra *Mas*. 1. 2. *impr*. ac *Erff*. & *Ind*. *Bas*. f. 61. col. 5. v. 2. הללוהו per *Tiphcha ant*. 10. 13. 14. & vna cum *Merca* 6. 9. 20. v. 3. כוכבי per *Makk*. 1. 3.

6 וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר׃ הַלְלוּ אֶת־
7 8 יְהוָה מִן־הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל־תְּהֹמוֹת׃ אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג
9 וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ׃ הֶהָרִים וְכָל־גְּבָעוֹת עֵץ
י פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים׃ הַחַיָּה וְכָל־בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף׃
11 מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל־שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃
12 13 בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלֹת זְקֵנִים עִם־נְעָרִים׃ יְהַלְלוּ ׀ אֶת־
שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃
Psal. CXLIX. 14 וַיָּרֶם קֶרֶן ׀ לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם
קְרֹבוֹ הַלְלוּ־יָהּ׃ קמט הַלְלוּ־יָהּ ׀ שִׁירוּ א
2 לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים׃ יִשְׂמַח
3 יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם׃ יְהַלְלוּ שְׁמוֹ
4 בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ־לוֹ׃ כִּי־רוֹצֶה יְהוָה
ה בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה׃ יַעְלְזוּ חֲסִידִים
6 בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם׃ רוֹמְמוֹת אֵל
7 בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם׃ לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם
8 תּוֹכֵחֹת בַּלְאֻמִּים׃ לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים
9 וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל׃ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם ׀ מִשְׁפָּט כָּתוּב
הָדָר הוּא לְכָל־חֲסִידָיו הַלְלוּ־יָהּ׃ קנ
Psal. CL. א הַלְלוּ־יָהּ ׀ הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ
2 3 עֻזּוֹ׃ הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ׃ הַלְלוּהוּ
4 בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר׃ הַלְלוּהוּ בְתֹף
ה וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב׃ הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע
6 הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה׃ כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ
הַלְלוּ־יָהּ׃

חזק

סכום פסוקי דספר תהלים אלפים וחמש מאות ועשרים ושבעה וסימנו
אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך׃ וחציו ויפתוהו
בפיהם וסדריו תשעה עשר וסימנו המשביע
בטוב עדיך׃

משלי

v. 6. a) *Et stare ea fecit* & adhuc *consistere facit in perpetuum* : *statutum* s. mandatum illis *dedit*, *quod nulla* creata res *transgreditur*.

v. 7. b) *de terra*, i. e. omnes res creatæ, terra marique comprehensæ. *De cælo* enim v. 1. nunc descendit ad inferiora.

v. 8. c) *Ignis* (h. e. fulmina & fulgura) *& grando, nix & nebula: ventus* etiam *procellæ, faciens verbum* s. exsequens iussum *eius*.

v. 10. d) *Bestiæ* feræ & *omnia pecora reptilia* & *volucres alæ* s. alatæ.

v. 11. e) Inprimis vero homines, vos etiam *reges* totius *orbis terrarum*, *omnesque populi* & nationes.

v. 14. f) Luc. 1, 69. g) Luc. 2, 32. h) tanquam *populo proximo sibi*. Exod. 19, 5. Deut. 4, 7. cet.

PS. CXLIX, v. 1. i) Ps. 104, 35. & 106, 1. *Excitat* I. populum Dei ad laudes & gaudium in Christo rege ac vindice suo, v. 1--3. II. *Rationes addit* : quod gratia & salute eius non tantum beati, sed etiam spiritualibus armis muniti, omnibus adversariis tandem superiores futuri sint, v. 4--9. k) Ps. 33, 3. & 96, 1. cet.

PS. CL, v. 1. l) Vltimus hic psalmus ad *regnum Christi* & *gratiæ* eius pertinet, sed ita, vt proxime ad *regnum gloriæ* nos ducat. *Excitantur* autem I. *ad laudem Dei in sanctuario eius & in expanso*, h. e. in ecclesia & in cælo v. 1. *omnes animæ* v. 6. Idque II. faciendum *propter maiestatem* eius & opera diuina v. 2. III. omnibus etiam *instrumentis* ac modis, v. 3-5.

* * *

v. 9. m) *Summa* versuum in libro psalmorum est 2527. eiusque numeri memoriale signum esse poterit dicto Ps. 26, 8. *Medius* autem versiculus libri est Ps. 78, 36. *Ordines* vero s. Partes quondam libri fuerunt 19. quorum numerus in voce בטוב Ps. 103, 5.

v. 6. חק per *Cholem* & *Merca* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. contra *Mas. impr.* ההרים *Tiphcha ant.* habent 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 12. בתולות *plene* 1. 22. sic fu. 5. & fe. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* At *defect.* scribendum probare nititur *R. Chaiim* ex *Masora* impr. h. l. v. 13. נשגב per *Pat.* 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 22. contra *Mas.* 1. 2. h. l. & *impr.* Esa. 12, 4. v. 14. לעמו per *Rbbia* minus commode 1. 2. 6. 9. 11. 13. 16. 20. 21. 22. 23. תהלה per *Merca* 1. 6. 9. 10. 13. 20. 21. 22. Cf. not. Ps. 1, 5. & de nostro *Mahp.* Ps. 48, 9. At per *Mun.* seq. *Atnach* 2. Et *Atnachum* habet etiam in 1. Denique לעמו תהלה לכל־חסידיו solus 14. הללויה coniunctim 3. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 24. PS. CXLIX, v. 2. בני per *Merca* 2. 3. 5. 6. 9 -- 16. 20 -- 23. v. 8. לאסר per *Chatephsægol* 3. 8. 21. v. 9. הללויה coniunctim 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 20. 24. PS. CL, v. 2. הללוהו per *Merca* sine seq. *Dag.* 5. 7. 8. 11. 14. 15. v. 3. בנבל per *Sægol* 1. 2. 21. & in marg. 6. 9. v. 4. ועגב *Gimel* sine *Dag.* 1. 2. 3. 6. 9. 22. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 4, 21. Reliqui cum *Dag.* v. 6. כל per *Makk.* & *Kometschat.* 1. 2. 3. תהלל per *Makk.* & *Sægol* 1. 2. 5. & *Ber.* יה per *Rbbiageresch.* 14. & *Ber.*

LIBER PROVERBIORUM,

Hebr. מִשְׁלֵי

Habet πανάρετον σοφίαν Salomonis, siue sapientiam omnium virtutum præcepta continentem, quinque partibus libri, quarum I. velut *procemialis*, veræ & diuinæ sapientiæ amorem commendat, c. 1.--9. II. *Gnomas* habet *Salomonis miscellaneas*, ab ipso auctore collectas c. 10--24. III. *Gnomas* eiusdem *Salomonis*, sed a viris Hiskiæ congestas, c. 25--29. IV. Apophthegmata *Aguris*, c. 30. V. *Maternam* Bathsebæ *institutionem*, & *strenuæ mulieris encomium* c. 31.

CAP. I. מ' רבתי

א מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃ לָדַעַת
2 חָכְמָה וּמוּסָר לְהָבִין אִמְרֵי בִינָה׃ לָקַחַת
3 מוּסַר הַשְׂכֵּל צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמֵשָׁרִים׃ לָתֵת לִפְתָאיִם 4
ה עָרְמָה לְנַעַר דַּעַת וּמְזִמָּה׃ יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֶף לֶקַח
6 וְנָבוֹן תַּחְבֻּלוֹת יִקְנֶה׃ לְהָבִין מָשָׁל וּמְלִיצָה דִּבְרֵי
7 חֲכָמִים וְחִידֹתָם׃ יִרְאַת יְהוָה רֵאשִׁית דָּעַת חָכְמָה
8 וּמוּסָר אֱוִילִים בָּזוּ׃ שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ
9 וְאַל־תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ׃ כִּי ׀ לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ
י וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶךָ׃ בְּנִי אִם־יְפַתּוּךָ חַטָּאִים אַל־תֹּבֵא׃
11 אִם־יֹאמְרוּ לְכָה אִתָּנוּ נֶאֶרְבָה לְדָם נִצְפְּנָה לְנָקִי חִנָּם׃
12 נִבְלָעֵם כִּשְׁאוֹל חַיִּים וּתְמִימִים כְּיוֹרְדֵי בוֹר׃ כָּל־הוֹן 13
14 יָקָר נִמְצָא נְמַלֵּא בָתֵּינוּ שָׁלָל׃ גּוֹרָלְךָ תַּפִּיל בְּתוֹכֵנוּ
טו כִּיס אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּנוּ׃ בְּנִי אַל־תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ אִתָּם
16 מְנַע רַגְלְךָ מִנְּתִיבָתָם׃ כִּי רַגְלֵיהֶם לָרַע יָרוּצוּ וִימַהֲרוּ
17 לִשְׁפָּךְ־דָּם׃ כִּי־חִנָּם מְזֹרָה הָרָשֶׁת בְּעֵינֵי כָּל־בַּעַל
18 כָּנָף׃ וְהֵם לְדָמָם יֶאֱרֹבוּ יִצְפְּנוּ לְנַפְשֹׁתָם׃ כֵּן אָרְחוֹת 19
כ כָּל־בֹּצֵעַ בָּצַע אֶת־נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח׃ חָכְמוֹת בַּחוּץ
21 תָּרֹנָּה בָּרְחֹבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ׃ בְּרֹאשׁ הֹמִיּוֹת תִּקְרָא
22 בְּפִתְחֵי שְׁעָרִים בָּעִיר אֲמָרֶיהָ תֹאמֵר׃ עַד־מָתַי ׀ פְּתָיִם
תְּאֵהֲבוּ פֶתִי וְלֵצִים לָצוֹן חָמְדוּ לָהֶם וּכְסִילִים יִשְׂנְאוּ־
23 דָעַת׃ תָּשׁוּבוּ לְתוֹכַחְתִּי הִנֵּה אַבִּיעָה לָכֶם רוּחִי אוֹדִיעָה
24 דְבָרַי אֶתְכֶם׃ יַעַן קָרָאתִי וַתְּמָאֵנוּ נָטִיתִי יָדִי וְאֵין
כה מַקְשִׁיב׃ וַתִּפְרְעוּ כָל־עֲצָתִי וְתוֹכַחְתִּי לֹא אֲבִיתֶם׃
גַּם

CAP. I, v. 1. *a*) Est hic I. *titulus* & inscriptio totius libri, indicans auctorem v. 1. & libri scopum ac vsum v. 2--6. II. veræ *sapientiæ summa* ac fundamentum v. 7. III. *Parænesis* ad veram sapientiam colendam v. 8. 9. IV. *Dehortatio* a pestilentissimo commercio impiorum v. 10-19. V. *Hypostaticæ sapientiæ* sermocinatio v. 20-33.

v. 2. *b*) Scripta *ad cognoscendum*. Constructio pendet a v. 1.

v. 3. *c*) *Ad accipiendum institutionem intelligentiæ.*

v. 4. *d*) Ad dandum *simplicibus prudentiam* & calliditatem bonam. *e*) & solertem *cogitationem*. c. 2, 11.

v. 5. *f*) *Audiet* vero etiam *sapiens*, & *addet* vel augebit inde *doctrinam* : & *prudens* prudentiam s. *consilia gubernandi* comparabit.

v. 6. *g*) Vtilia, prouerbia Salomonis v. 1. *ad intelligendum* v. 2. *prouerbia* & *dicteria* acuta aliorum. *h*) & *ænigmata eorum.*

v. 7. *i*) Vid. not. ad v. 1. *k*) *stulti*, qui spretis melioribus consiliis suum tantum placitum sequuntur.

v. 8. *l*) *Audi* ergo, *mi fili*, *institutionem patris tui*, *nec abiicias doctrinam matris tuæ*, i. e. meam, qui animum erga te paternum ac maternum gero.

v. 9. *m*) *Nam additamentum gratiæ* s. corona, quæ te venustum & amabilem faciet, *illa* (institutio mea & doctrina v. 8.) erunt *capiti tuo.*

v. 10. *n*) *ne adquiescas* s. *consentias*. v. 25. Deut. 13, 9. elisa 1. rad. א, & 3. ה in א mutata.

v. 18. *o*) *suo ipsorum sanguini* insidiantur; & retia *occultant* v. 11. *suis ipsorum animabus.*

v. 19. *p*) *Ita* nimir. comparatæ sunt *viæ omnis inhiantis lucro impio*. *q*) *animam* nempe *dominorum suorum* illud *aufert.*

v. 25. *r*) *Et missum fecistis*. c. 4, 15.

PROV. 1, v. 1. משלי *Mem* maiusculum, habent 11. 13. 15. 16. 17. 18. sec. *Mas.* Gen. 1, 1. & 1 Par. 1, 1. Ceteri æquale. Attamen notam מ רבתי totamque vocem maiusculam 24. & *Ber.* ac plures habent. v. 3. ומישרים *plene* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20., 23. contra *Mas.* 3. & *impr.* v. 4. לפתאים ita 17 22. 24. ac posteriores quidem cum nota א נחה. Plerique לפתאים. v. 8. תורת cum conseruo *Sarka* (pro quo 3. suum habet *Kadma*) 2. v. 9. כי sine *Psik* 2. 3. & *Mas.* *Erff.* contra *Mas. impr.* חן cum *Psik* 2. & *Ber.* contra *Mas.* 1. & *Erff.* Vid. not. ad Ps. 13, 3. לגרגרתך sic *defect.* 1. 3. 22. Ceteri *plene*, etiam alii multi, quos *R. Chaim* in *Mas.* ad h. l. a se inspectos testatur: verum hi contra *Mas. impr.* v. 10. בני per *Tiphcha ant.* 2. at per *Rbbia* 1. vterque regularius. Attamen pro *Paser* cf. Ps. 25, 1. & 58, 3. v. 17. מזורה *def.* 1. 2. 3. 22. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* v. 19. בצע per solum *Mun. milra* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. contra *Mas.* 1. & *Erff.* quæ *milel* poscit. v. 21. בפתחי שערים ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. & sic 24. nisi quod hic pro *Mun.* rectius *Merca* habet. v. 22. תאהבו per *Ierach* 2. 3. 14. & *Ber.* Ceteri per *Meth.* cum *Makk.* vel expresso vel subintellecto.

26 גַּם־אֲנִי בְּאֵידְכֶם אֶשְׂחָק אֶלְעַג בְּבֹא פַחְדְּכֶם׃ בְּבֹא
27 כְשׁוֹאָה ׀ פַּחְדְּכֶם וְאֵידְכֶם כְּסוּפָה יֶאֱתֶה בְּבֹא עֲלֵיכֶם — יתיר ו
28 צָרָה וְצוּקָה׃ אָז יִקְרָאֻנְנִי וְלֹא אֶעֱנֶה יְשַׁחֲרֻנְנִי וְלֹא
29 יִמְצָאֻנְנִי׃ תַּחַת כִּי־שָׂנְאוּ דָעַת וְיִרְאַת יְהוָה לֹא בָחָרוּ׃
ל 31 לֹא־אָבוּ לַעֲצָתִי נָאֲצוּ כָּל־תּוֹכַחְתִּי׃ וְיֹאכְלוּ מִפְּרִי
32 דַּרְכָּם וּמִמֹּעֲצֹתֵיהֶם יִשְׂבָּעוּ׃ כִּי מְשׁוּבַת פְּתָיִם תַּהַרְגֵם
33 וְשַׁלְוַת כְּסִילִים תְּאַבְּדֵם׃ וְשֹׁמֵעַ לִי יִשְׁכָּן־בֶּטַח וְשַׁאֲנַן
Cap. II. ב מִפַּחַד רָעָה׃ בְּנִי אִם־תִּקַּח אֲמָרָי וּמִצְוֹתַי
2 תִּצְפֹּן אִתָּךְ׃ לְהַקְשִׁיב לַחָכְמָה אָזְנֶךָ תַּטֶּה לִבְּךָ
3 לַתְּבוּנָה׃ כִּי אִם לַבִּינָה תִקְרָא לַתְּבוּנָה תִּתֵּן קוֹלֶךָ׃
4 ה אִם־תְּבַקְשֶׁנָּה כַכָּסֶף וְכַמַּטְמוֹנִים תַּחְפְּשֶׂנָּה׃ אָז תָּבִין
6 יִרְאַת יְהוָה וְדַעַת אֱלֹהִים תִּמְצָא׃ כִּי־יְהוָה יִתֵּן חָכְמָה
7 מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה׃ וְצָפַן לַיְשָׁרִים תּוּשִׁיָּה מָגֵן לְהֹלְכֵי — יצפן קרי
8 9 תֹם׃ לִנְצֹר אָרְחוֹת מִשְׁפָּט וְדֶרֶךְ חֲסִידָו יִשְׁמֹר׃ אָז — חסידיו קרי
י תָּבִין צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמֵישָׁרִים כָּל־מַעְגַּל־טוֹב׃ כִּי־תָבוֹא
11 חָכְמָה בְלִבֶּךָ וְדַעַת לְנַפְשְׁךָ יִנְעָם׃ מְזִמָּה תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ
12 תְּבוּנָה תִנְצְרֶכָּה׃ לְהַצִּילְךָ מִדֶּרֶךְ רָע מֵאִישׁ מְדַבֵּר
13 תַּהְפֻּכוֹת׃ הַעֹזְבִים אָרְחוֹת יֹשֶׁר לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי־חֹשֶׁךְ׃
14 טו הַשְּׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רָע יָגִילוּ בְּתַהְפֻּכוֹת רָע׃ אֲשֶׁר
16 אָרְחֹתֵיהֶם עִקְּשִׁים וּנְלוֹזִים בְּמַעְגְּלוֹתָם׃ לְהַצִּילְךָ
17 מֵאִשָּׁה זָרָה מִנָּכְרִיָּה אֲמָרֶיהָ הֶחֱלִיקָה׃ הַעֹזֶבֶת אַלּוּף
18 נְעוּרֶיהָ וְאֶת־בְּרִית אֱלֹהֶיהָ שָׁכֵחָה׃ כִּי שָׁחָה אֶל־מָוֶת
19 בֵּיתָהּ וְאֶל־רְפָאִים מַעְגְּלֹתֶיהָ׃ כָּל־בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן
כ וְלֹא־יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים׃ לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים
21 וְאָרְחוֹת צַדִּיקִים תִּשְׁמֹר׃ כִּי־יְשָׁרִים יִשְׁכְּנוּ־אָרֶץ
22 וּתְמִימִים יִוָּתְרוּ בָהּ׃ וּרְשָׁעִים מֵאֶרֶץ יִכָּרֵתוּ וּבוֹגְדִים
Cap. III. ג יִסְּחוּ מִמֶּנָּה׃ בְּנִי תּוֹרָתִי אַל־תִּשְׁכָּח
2 וּמִצְוֹתַי יִצֹּר לִבֶּךָ׃ כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם
יוסיפו

v. 26. *a*) Ideo *etiam ego in exitio vestro* ridebo. v. 27. *b*) *Quum ingruet velut* horribiliter *vastans procella.* v. 28. *c*) *Tunc* enim *vocabunt* quidem *me*, *anxie quaerent me*, ex sensu incumbentis mali. v. 32. *d*) Quoniam *auersio.* Ier. 8, 5. v. 33. *e*) *& tranquillus erit.* Iob. 3, 18. *f*) *a formidine mali.* v. 26. 27.

CAP. II, v. 1. *g*) Caritatiua compellatio, vt c. 1, 8. 10. 15. *Pergit Salomo inuitare homines ad Sapientiae amorem* I. optando & rogando v. 1. 2. II. *commonstrando* multiplex commodum sapientiae studiosorum, v. 3 - 22. nempe 1) timorem & cognitionem Dei v. 5 -- 8. 2) intelligentiam iusti & boni v. 9. 3) sapientiae inhabitationem, indeque 4) oblectationem & securitatem v. 10. 11. 5) liberationem a via mala &c. v. 12 - 15. 6) a muliere peregrina v. 16 -- 19. denique 7) ambulationem in via bonorum v. 20 -- 22. *h*) *O si accipias!* Quam bonum erit, *si accipies.* Ps. 139. 19. v. 8. *i*) *Vt seruet*, semperque ob oculos habeat & tuetur Dominus *vias iuris*, h. e. iustorum. c. 17, 23. *k*) *viam namque sanctorum suorum custodiet.* v. 11. *l*) *Cogitatio* bona & animi solertia. c. 1, 4. *m*) *excubias aget super te.* v. 13. *n*) Ab illis nimirum, *qui deseruerunt vias rectitudinis* s. rectas.

CAP. III. v. 1. *o*) c. 1, 8. c. 2, 1. *Pergit etiam hoc capite praecepta sapientiae commendare*: I. *hortando* pariter, & vtilitates monstrando, v. 1 - 4. & v. 13 - 26. II. *Praecipit* in Deo confidere, v. 5 - 8. III. Dominum de opibus suis honorare, v. 9. 10. IV. Castigationem Domini non spernere, v. 11. 12. V. liberalem in pauperes esse v. 27. 28. VI. sincerum & pacificum erga omnes v. 29. 30. VII. Reprobare vias improborum. v. 31 - 35.

v. 27. כְּסוּפָה per *Pat.* seq. *Dag.* 3. & in marg. 6. 9. v. 30. נאצו per *Chirek* 3. & in marg. 6. 9. v. 31. וַיֹּאכלו per *Pat.* cum seq. *Dag.* 3. & in marg. 6. 9. וממועצתיהם sic per geminum acc. recte 6. 8. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 24. & *Ber.* Ceteri per solum *Mun.* praeter 1. qui *Rbbiageresch.* & 3. qui *Merca* habet. v. 33. ושאנן per *Kam.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. contra *Mas.* 1. & *impr.* Ier. 30, 10. CAP. II. v. 3. Pro אִם habet אֵם 1. quomodo *Chald.* exposuit: *ac matrem intelligentiam vocaueris.* Cf. *R. Chaiim* in marg. 7. 8. v. 4. תבקשנה cum *Dag.* 3. 10. 13. 19. 20. ובמטמנים per *Rbbiageresch.* 1. 2. v. 5. אז per *Mun.* 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 19. 21. 22. 23. v. 6. כי per *Mun.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 7. לישרים *Tiphcha ant.* habent 2. 3. regulariter. *Mun.* vero plerique: at לַיְשָׁרִים per vtrumque 6. 8. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. להלכי per *Makk.* 1. 3. v. 9. אז per *Mun.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. Vid. supra v. 5. v. 13. העזבים sic per *Mun.* loco *Meth.* 8. 22. At העזבים 11. 12. 14 -- 18. & per solum *Mun. milra* 2. 23. Ceterum *He* praef. per *Pat.* 1. 2. 7. 8. 15. 21. Vid. v. 17. v. 16. להצילך per *Meth.* loco *Mun.* 3. 6. 9. 10. 20. 21. v. 17. העזבת per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 19. ולא per *Makk.* 1. 2. 3. 7. 8. v. 20. למען per *Mun.* 3. v. 21. ישרים per *Tiphcha ant.* 1. 2.
CAP. III. v. 2. כי cum *Psik* 1.

3 יוֹסִיפוּ לָךְ׃ חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־יַעַזְבֻךָ קָשְׁרֵם עַל־גַּרְגְּרוֹתֶיךָ
4 כָּתְבֵם עַל־לוּחַ לִבֶּךָ׃ וּמְצָא־חֵן וְשֵׂכֶל־טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים
ה וְאָדָם׃ בְּטַח אֶל־יְהוָה בְּכָל־לִבֶּךָ וְאֶל־בִּינָתְךָ אַל־
6 7 תִּשָּׁעֵן׃ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ דָעֵהוּ וְהוּא יְיַשֵּׁר אֹרְחֹתֶיךָ׃ אַל־
8 תְּהִי חָכָם בְּעֵינֶיךָ יְרָא אֶת־יְהוָה וְסוּר מֵרָע׃ רִפְאוּת
9 תְּהִי לְשָׁרֶּךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ׃ כַּבֵּד אֶת־יְהוָה מֵהוֹנֶךָ הר׳ בדגש
י וּמֵרֵאשִׁית כָּל־תְּבוּאָתֶךָ׃ וְיִמָּלְאוּ אֲסָמֶיךָ שָׂבָע
11 וְתִירוֹשׁ יְקָבֶיךָ יִפְרֹצוּ׃ מוּסַר יְהוָה בְּנִי אַל־תִּמְאָס וְאַל־
12 תָּקֹץ בְּתוֹכַחְתּוֹ׃ כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב יְהוָה יוֹכִיחַ וּכְאָב סגול בלי מקף
13 אֶת־בֵּן יִרְצֶה׃ אַשְׁרֵי אָדָם מָצָא חָכְמָה וְאָדָם
14 יָפִיק תְּבוּנָה׃ כִּי טוֹב סַחְרָהּ מִסְּחַר־כָּסֶף וּמֵחָרוּץ
טו תְּבוּאָתָהּ׃ יְקָרָה הִיא מִפְּנִיִּים וְכָל־חֲפָצֶיךָ לֹא פנינים קרי
16 יִשְׁווּ־בָהּ׃ אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר
17 וְכָבוֹד׃ דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ
18 שָׁלוֹם׃ עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ
19 מְאֻשָּׁר׃ יְהוָה בְּחָכְמָה יָסַד־אָרֶץ כּוֹנֵן
כ שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה׃ בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ וּשְׁחָקִים
21 יִרְעֲפוּ־טָל׃ בְּנִי אַל־יָלֻזוּ מֵעֵינֶיךָ נְצֹר תֻּשִׁיָּה וּמְזִמָּה׃
22 23 וְיִהְיוּ חַיִּים לְנַפְשֶׁךָ וְחֵן לְגַרְגְּרֹתֶיךָ׃ אָז תֵּלֵךְ לָבֶטַח
24 דַּרְכֶּךָ וְרַגְלְךָ לֹא תִגּוֹף׃ אִם־תִּשְׁכַּב לֹא־תִפְחָד
כה וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ׃ אַל־תִּירָא מִפַּחַד פִּתְאֹם
26 וּמִשֹּׁאַת רְשָׁעִים כִּי תָבֹא׃ כִּי־יְהוָה יִהְיֶה בְכִסְלֶךָ וְשָׁמַר
27 רַגְלְךָ מִלָּכֶד׃ אַל־תִּמְנַע־טוֹב מִבְּעָלָיו בִּהְיוֹת לְאֵל
28 יָדֶיךָ לַעֲשׂוֹת׃ אַל־תֹּאמַר לְרֵעֶיךָ לֵךְ וָשׁוּב וּמָחָר יתיר י׳
29 אֶתֵּן וְיֵשׁ אִתָּךְ׃ אַל־תַּחֲרֹשׁ עַל־רֵעֲךָ רָעָה וְהוּא־יוֹשֵׁב יתיר י׳
ל לָבֶטַח אִתָּךְ׃ אַל־תָּרִיב עִם־אָדָם חִנָּם אִם־לֹא גְמָלְךָ תריב קרי
31 רָעָה׃ אַל־תְּקַנֵּא בְּאִישׁ חָמָס וְאַל־תִּבְחַר בְּכָל־דְּרָכָיו׃
32 33 כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה נָלוֹז וְאֶת־יְשָׁרִים סוֹדוֹ׃ מְאֵרַת יְהוָה

v. 3. a) *Benignitas & fides*, Dei hominumque, fac *ne deserant* te. cf. v. 25. b) ideoque *liga ea*, præcepta mea v. 1. c) *super fauces tuas* vel collum tuum. c. 1, 9.
v. 4. d) *Et sic inueni*, vel *fac inuenias*: Imperatiuus promissionis, vt Ier. 6, 16. sub requisito tamen studio & adplicatione. cf. v. 3. 25.
v. 6. e) *agnosce eum* debito pietatis adfectu.
v. 8. f) *Medela* (1) hoc ipsum *erit vmbilico tuo*, & *humectatio* s. *succus ossibus tuis*.
v. 9. g) *parte* quadam *de opibus tuis*, & *de primitiis*.
v. 10. h) *horrea tua* abundantia & *satietate*: & *musto torcularia tua redundabunt*.
v. 11. i) Vide Hebr. 12, 5. seqq.
v. 12. k) *filium* castigat, *quem acceptum habet*.
v. 13. l) qui *exire facit* s. *reportat* & consequitur ex manu Dei.
v. 14. m) *mercatio eius* s. *mercari eam* n) & *auro* (vide not. Zach. 9, 3.) melior est prouentus eius.
v. 15. o) omniaque *oblectamenta tua non comparanda sunt cum ea*. c. 26, 4.
v. 19. p) Ipse *Iehoua per sapientiam* fundauit terram.
v. 20. q) *fissæ sunt* s. fissa terra eductæ sunt. r) & *cæli* aerii *stillant rorem*.
v. 21. s) *ne* ergo *recedant*, quæ dixi. c. 2, 15. t) c. 2, 7. 8. u) c. 1, 4. c. 2, 11.
v. 25. x) *Ne timeas*, fac. cf. v. 3. 4. y) & *a procella impiorum*. c. 1, 27.
v. 26. z) (in) *fiducia tua*. Conf. simile ב pleonasticum siue *veritatis*, Exod. 18, 4. Iob. 23, 13.
v. 27. a) *a dominis suis*, i. e. a pauperibus, qui eo indigent, & quoddam quasi ius in bona tua habent. b) *quum est in deum manus tua*, i. e. quum facultatem habes. Gen. 31, 29. Deut. 28, 32. Mich. 2, 1.
v. 28. c) *proximo tuo*, pauperi, eleemosynam petenti. v. 27.

v. 2. יוסיפו cum conseruo *Sarka* 2. & suo *Kadma* 3. v. 3. גרגרותיך sic *plene* 7. 8. 15. 22. & sic se. 2. sec. *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* c. 1, 9. v. 4. חן ושכל ita 3. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 19. 20. 23. 24. At חן ושכל erronee 1. 11. 12. 15. 17. 18. 21. 22. v. 6. ארחתיך sic per *Kometschat*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra *M. I.* v. 8. לשרך sine *Dag.* 7. 10. 20. contra *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 29. d. *Caph* suffixum per *Dag.* 1. 3. 6. 9. 11. 12. 13. 19. 20. 23. v. 12. כי את־ per *Makk.* 2. 3. & vna cum *Meth.* 14. & *B. Napht.* magis quidem analogice, sed contra *M. I.* & *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Ps. 47, 5. quæ *Segol* extra *Makk.* requirit. Ceterum per *Tiphcha ton.* 7. 8. 10--13. 15. 16. 19. quod cf. cum Varr. lect. Ps. 45, 4. יאהב per *Schua simpl.* 8. 12. 15. 16. 23. v. 15. לא per *Makk.* 1. 3. ישוו cum *Meth.* 6. 9. 14. 17. 18. 20. 24. & *Ber.* Vid. c. 8, 11. v. 17. נתיבותיה ita 6. 9. 11. 12. 16. 20. 21. 24. & *Ber.* sec. analogiam. At ceteri per solum *Mun.* v. 19. בחכמה יסד־ ita 2. 7. 8. 21. 22. v. 21. נצר תושיה sic 1. v. 24. תשכב לא ita 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 24. *Tiphcha* etiam hab. 23. & cum *Mun.* in eadem voce 12. 17. 18. v. 27. תמנע טוב sic 1. 2. 3. v. 28. לרעך ita in textu sine nota 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 23. & sic fu. 1. 2. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* v. 29. והוא־יושב לבטח sic bene 2. 7. 8. 11. 21. 22. 24. & *Ber.* Ceteri male.
v. 31. יהוה per *Tiphcha ant.* 1. 2. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 15. 19. 20.

בְּבֵית רָשָׁע וּנְוֵה צַדִּיקִים יְבָרֵךְ׃ אִם־לַלֵּצִים הוּא־יָלִיץ 34
וְלַעֲנִיִּים יִתֶּן־חֵן׃ כָּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ וּכְסִילִים מֵרִים לה — ולענוים קרי
קָלוֹן׃ — CAP. IV. ד שִׁמְעוּ בָנִים מוּסַר אָב וְהַקְשִׁיבוּ
לָדַעַת בִּינָה׃ כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־ 2
תַּעֲזֹבוּ׃ כִּי־בֵן הָיִיתִי לְאָבִי רַךְ וְיָחִיד לִפְנֵי אִמִּי׃ וַיֹּרֵנִי 3 4
וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ־דְּבָרַי לִבֶּךָ שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה׃ קְנֵה ה
חָכְמָה קְנֵה בִינָה אַל־תִּשְׁכַּח וְאַל־תֵּט מֵאִמְרֵי־פִי׃
אַל־תַּעַזְבֶהָ וְתִשְׁמְרֶךָּ אֱהָבֶהָ וְתִצְּרֶךָּ׃ רֵאשִׁית חָכְמָה 6 7
קְנֵה חָכְמָה וּבְכָל־קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה׃ סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ 8
תְּכַבֵּדְךָ כִּי תְחַבְּקֶנָּה׃ תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת־חֵן עֲטֶרֶת 9
תִּפְאֶרֶת תְּמַגְּנֶךָּ׃ שְׁמַע בְּנִי וְקַח אֲמָרָי וְיִרְבּוּ לְךָ שְׁנוֹת י
חַיִּים׃ בְּדֶרֶךְ חָכְמָה הֹרֵתִיךָ הִדְרַכְתִּיךָ בְּמַעְגְּלֵי־יֹשֶׁר׃ 11
בְּלֶכְתְּךָ לֹא־יֵצַר צַעֲדֶךָ וְאִם־תָּרוּץ לֹא תִכָּשֵׁל׃ הַחֲזֵק 12 13
בַּמּוּסָר אַל־תֶּרֶף נִצְּרֶהָ כִּי־הִיא חַיֶּיךָ׃ בְּאֹרַח רְשָׁעִים 14
אַל־תָּבֹא וְאַל־תְּאַשֵּׁר בְּדֶרֶךְ רָעִים׃ פְּרָעֵהוּ אַל־תַּעֲבָר־ טו
בּוֹ שְׂטֵה מֵעָלָיו וַעֲבוֹר׃ כִּי לֹא יִשְׁנוּ אִם־לֹא יָרֵעוּ וְנִגְזְלָה 16
שְׁנָתָם אִם־לֹא יַכְשׁוֹלוּ׃ כִּי לָחֲמוּ לֶחֶם רֶשַׁע וְיֵין חֲמָסִים 17 — יכשילו קרי
יִשְׁתּוּ׃ וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד־נְכוֹן 18
הַיּוֹם׃ דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כָּאֲפֵלָה לֹא יָדְעוּ בַּמֶּה יִכָּשֵׁלוּ׃ 19
בְּנִי לִדְבָרַי הַקְשִׁיבָה לַאֲמָרַי הַט־אָזְנֶךָ׃ אַל־ כ 21
יַלִּיזוּ מֵעֵינֶיךָ שָׁמְרֵם בְּתוֹךְ לְבָבֶךָ׃ כִּי־חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם 22
וּלְכָל־בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא׃ מִכָּל־מִשְׁמָר נְצֹר לִבֶּךָ כִּי־מִמֶּנּוּ 23
תּוֹצְאוֹת חַיִּים׃ הָסֵר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה וּלְזוּת שְׂפָתַיִם 24
הַרְחֵק מִמֶּךָּ׃ עֵינֶיךָ לְנֹכַח יַבִּיטוּ וְעַפְעַפֶּיךָ יַיְשִׁרוּ נֶגְדֶּךָ׃ כה
פַּלֵּס מַעְגַּל רַגְלֶךָ וְכָל־דְּרָכֶיךָ יִכֹּנוּ׃ אַל־תֵּט־יָמִין 26 27
וּשְׂמֹאול הָסֵר רַגְלְךָ מֵרָע׃ — CAP. V. ה בְּנִי לְחָכְמָתִי הַקְשִׁיבָה
לִתְבוּנָתִי הַט־אָזְנֶךָ׃ לִשְׁמֹר מְזִמּוֹת וְדַעַת שְׂפָתֶיךָ 2
יִנְצֹרוּ׃ כִּי נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתֵי זָרָה וְחָלָק מִשֶּׁמֶן חִכָּהּ׃ 3

ואחריתה

v. 34. a) *Quum*, al. *Certe irrisores irridebit.*

v. 35. b) *sed stultorum quisque aufert* & reportat *ignominiam.*

CAP. IV. v. 1. c) *Audite, filii, institutionem patris.* c. 1, 8. c. 2, 1. 1 Ioh. 2, 1. 12. 18. Vt praecedentibus capitibus, ita etiam hoc ipso sapientiam eiusque praecepta commendat Salomo, *tergemina* ad hoc vsus *excitatione*, cum subiunctis vbique rationibus: I. a v. 1–9. II. a v. 10–19. III. a v. 20–27. d) c. 1, 2. 24.

v. 2. e) Sequuntur argumenta moventia 1. a dignitate, 2. ab exemplo Salomonis v. 3. 4. & ipsa institutio v. 5. seqq. f) c. 1, 5. g) c. 3, 1.

v. 3. h) *Nam & ego filius fui patri meo* eximie carus. i) *tener ac* velut *unigena* Gen. 22, 2. 12. impense dilectus, coll. 1 Par. 3, 5. k) vide c. 31, 1.

v. 4. l) *Docuit autem me* pater. cf. 1 Reg. 2, 2. seqq. 1 Par. 22, 12. seqq. c. 28, 9. 10. m) *teneat verba mea* cor tuum.

v. 5. n) *Eme* s. *compara*, fac possideas v. 7. o) *nec deflectas* v. 27.

v. 6. p) *ama illam*, c. 8, 17. 21. vt castam venustamque sponsam c. 5, 19. *tum seruabit te.* c. 2, 8. 11.

v. 7. q) *Principium sapientiae* est hoc: *Compara sapientiam* v. 5.

v. 8. r) *Effer* & extolle *eam*, *tum illa* vicissim *te exaltabit.*

v. 9. s) c. 1, 9. t) *coronam ornatus* s. pulchram c. 16, 31. u) *tradet tibi* (3) Gen. 14, 20. Hos. 11, 8.

CAP. V, v. 1. x) c. 1, 8. c. 4, 1. y) *sapientiae meae*, quam ego te doceo. z) c. 4, 1. 10. *Partes* huius *capitis duae* sunt; eaeque inuicem oppositae: I. *Dehortatur a falsi nominis sapientia* s. stultitia, sub schemate mulieris adulterae, v. 1–14. II. *Commendat veram sapientiam* sub schemate castae dulcissimaeque coniugis v. 15–23.

v. 35. מרים cum conseruo *Sarka* 2. CAP. IV, v. 1. מוסר *milra* 3. & in marg. 6. 9. v. 3. לפני cum *Kri* לבני (*inter filios matris meae*) 6. 9. 10. 12. 13. 16. 21. 23. & *B. Israel*, contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* ב סבירין לבני, duo loca falso *suspecta sunt*, *quasi* לבני *rescribendum esset*; & contra notam in marg. 22. כצ״ל כתיב וקרי. Et omnino veteres metaphrastae omnes לפני *coram* interpretati sunt. v. 4. וירני ויאמר לי sic non male 2. יתמך ita cum *Meth.* poscit *M. I.* At יתמך per *Cholem* ac *Tiphcha ton.* B. Napht. v. 5. אל־תשכח ואל־תט sic satis commode 2. v. 6. אהבה per *Merca* 2. 7. 8. 21. 22. v. 8. הכבדך sic per *Segol* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 19. 20. contra *M. I.* v. 10. *Spatium* praemitt. 1. 2. 7. 8. 21. 22. v. 13. במוסר per *Sthua* 1. 3. Per *Tiphcha ant.* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 19. 20. 23. & vna cum *Mun.* 12. 17. 18. v. 15. תעבור cum *Kri* יעבור nonnulli in marg. 7. 8. quos vero ibid. ex *Mas.* confutat *R. Chaim.* v. 16. ישנו sine *Meth.* 2. 3. 7. 8. 10–13. 15. 16. 20. 21. contra *M. I.* v. 19. כאפלה per *Pat.* 1. 2. 3. 10. 13. 14. 19. 20. & (in textu) 6. 9. v. 21. יליזו ita per *Kam.* sine *Dag.* 1. 6. 9. 10. 20. 23. & sic fu. 2. contra *M. I.* v. 25. יישרו *defect.* 1. 6. 9. 22. & sic fe. 2. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* Alii *plene.* v. 26. רגליך *plene* 2. & in marg. 6. 9. CAP. V, v. 1. *Spatium* praemitt. 1. 2. 3. 6. 8. 9. 10. 12. 15. 19. 20. 21. 22. 23. Ceteri emittunt. הט per *Merca* 3. 6. 9–15. 17. 18. 19. 23.

4 וְאַחֲרִיתָהּ מָרָה כַלַּעֲנָה חַדָּה כְּחֶרֶב פִּיּוֹת׃ רַגְלֶיהָ
ה 6 יֹרְדוֹת מָוֶת שְׁאוֹל צְעָדֶיהָ יִתְמֹכוּ׃ אֹרַח חַיִּים פֶּן־תְּפַלֵּס
7 נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תֵדָע׃ וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ־
8 לִי וְאַל־תָּסוּרוּ מֵאִמְרֵי־פִי׃ הַרְחֵק מֵעָלֶיהָ דַרְכֶּךָ וְאַל־
9 תִּקְרַב אֶל־פֶּתַח בֵּיתָהּ׃ פֶּן־תִּתֵּן לַאֲחֵרִים הוֹדֶךָ וּשְׁנֹתֶיךָ
י לְאַכְזָרִי׃ פֶּן־יִשְׂבְּעוּ זָרִים כֹּחֶךָ וַעֲצָבֶיךָ בְּבֵית נָכְרִי׃
11 12 וְנָהַמְתָּ בְאַחֲרִיתֶךָ בִּכְלוֹת בְּשָׂרְךָ וּשְׁאֵרֶךָ׃ וְאָמַרְתָּ אֵיךְ
13 שָׂנֵאתִי מוּסָר וְתוֹכַחַת נָאַץ לִבִּי׃ וְלֹא־שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל
14 מוֹרָי וְלִמְלַמְּדַי לֹא־הִטִּיתִי אָזְנִי׃ כִּמְעַט הָיִיתִי בְכָל־רָע
טו בְּתוֹךְ קָהָל וְעֵדָה׃ שְׁתֵה־מַיִם מִבּוֹרֶךָ וְנֹזְלִים מִתּוֹךְ
16 17 בְּאֵרֶךָ׃ יָפוּצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ חוּצָה בָּרְחֹבוֹת פַּלְגֵי־מָיִם׃ יִהְיוּ־
18 לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ׃ יְהִי־מְקוֹרְךָ בָרוּךְ וּשְׂמַח
19 מֵאֵשֶׁת נְעוּרֶךָ׃ אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת־חֵן דַּדֶּיהָ יְרַוֻּךָ
כ בְכָל־עֵת בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגֶּה תָמִיד׃ וְלָמָּה תִשְׁגֶּה בְנִי
21 בְזָרָה וּתְחַבֵּק חֵק נָכְרִיָּה׃ כִּי נֹכַח עֵינֵי יְהוָה דַּרְכֵי־אִישׁ
22 וְכָל־מַעְגְּלֹתָיו מְפַלֵּס׃ עֲוֺנוֹתָיו יִלְכְּדֻנוֹ אֶת־הָרָשָׁע
23 וּבְחַבְלֵי חַטָּאתוֹ יִתָּמֵךְ׃ הוּא יָמוּת בְּאֵין מוּסָר וּבְרֹב

CAP. VI.

ו אִוַּלְתּוֹ יִשְׁגֶּה׃ בְּנִי אִם־עָרַבְתָּ לְרֵעֶךָ תָּקַעְתָּ לַזָּר כַּפֶּיךָ׃
2 3 נוֹקַשְׁתָּ בְאִמְרֵי־פִיךָ נִלְכַּדְתָּ בְּאִמְרֵי־פִיךָ׃ עֲשֵׂה זֹאת
אֵפוֹא בְּנִי וְהִנָּצֵל כִּי בָאתָ בְכַף־רֵעֶךָ לֵךְ הִתְרַפֵּס
4 וּרְהַב רֵעֶיךָ׃ אַל־תִּתֵּן שֵׁנָה לְעֵינֶיךָ וּתְנוּמָה לְעַפְעַפֶּיךָ׃
ה 6 הִנָּצֵל כִּצְבִי מִיָּד וּכְצִפּוֹר מִיַּד יָקוּשׁ׃ לֵךְ־אֶל־
7 נְמָלָה עָצֵל רְאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם׃ אֲשֶׁר אֵין־לָהּ קָצִין שֹׁטֵר
8 9 וּמֹשֵׁל׃ תָּכִין בַּקַּיִץ לַחְמָהּ אָגְרָה בַקָּצִיר מַאֲכָלָהּ׃ עַד־
י מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ׃ מְעַט שֵׁנוֹת מְעַט
11 תְּנוּמוֹת מְעַט חִבֻּק יָדַיִם לִשְׁכָּב׃ וּבָא־כִמְהַלֵּךְ רֵאשֶׁךָ
12 וּמַחְסֹרְךָ כְּאִישׁ מָגֵן׃ אָדָם בְּלִיַּעַל אִישׁ אָוֶן הוֹלֵךְ עִקְּשׁוּת
13 פֶּה׃ קֹרֵץ בְּעֵינָו מֹלֵל בְּרַגְלָו מֹרֶה בְּאֶצְבְּעֹתָיו׃ בעיניו קרי / ברגליו קרי

תהפכות Xxxx 2 צב

v. 4. *a) Sed finis eius amarus*; vel *in fine fit amara velut absinthium. b) acuta, sicut gladius acierum s.* anceps.
v. 6. *c) Viam vitæ ne forte expendas, vagantur orbitæ eius, vt nescias*, vbi locorum sis.
v. 9. *d) Crudeli* vel morti, vel diabolo; quin & scelestis hominibus: qui te retibus adulteræ captum non solum bonis, sed & vita spoliabunt. c. 7, 11.
v. 10. *e) viribus* & facultatibus *tuis*. Leu. 26, 20. *f) & dolores s. labores tui*, h. e. quæ non sine dolore ac labore acquisiuisti. c. 14, 23. Ps. 127, 2. coll. Ps. 78, 46.
v. 11. *g) Et ne fremas* Ezech. 24, 23.
v. 14. *h) Propemodum fui in omni malo.*
v. 15. *i) Bibe potius aquam ex puteo tuo*, 2 Reg. 18, 31. *puteo* nimir. *Sapientiæ*, diuinitus tibi dato & oblato. cf. not. supra ad v. 1.
v. 16. *k) Redundent.* Zach. 1, 17. *l) foras*, vt riui tui etiam aliis prosint. cf. Matth. 5, 16.
v. 17. *m) Sint interim fontes tui* v. 16. *tibi soli, nec peregrinis tecum*, sed priuatissimum & castum coniugium cum sapientia colas.
v. 18. *n) Sit scaturigo tua* sapientiæ *benedicta: & gaudia* sæpe *ex ea*, ceu *vxore iuuentutis tuæ*, quam iuuenis duxisti. cf. Mal. 2, 14. 15. & supra c. 2, 17.
CAP. VI, v. 1. *o)* c. 1, 8. Habet hoc caput *paræneses* I. *speciales* 1) de præcauendis *sponsionum* incommodis v. 1-5. 2) de excutienda *pigritia* v. 6-11. 3) de fugienda oris & animi *peruersitate* v. 12-19. II. *generaliorem* ad obsequendum Sapientiæ præceptis v. 20. 21. cum subiunctis eius rei præclaris *vtilitatibus* v. 22. 23. & omissæ damnis v. 24-35. *p) Spopondisti pro amico tuo, & si defixisti manus tuas pro alio.*
v. 2. *q) Si illaqueatus es.*

v. 4. פּיּוֹת sic per *Tsere* 1. 3. v. 9. ושנתך *defect.* plerique. At *plene* 1. 2. 3. 6. 9. 15. 23. *Ber.* & alii libri cum sua *Mas.* in marg. 7. 8. v. 12. נאץ cum conseruo *Sarka* 2. 3. CAP. VI, v. 1. *Spatium* præmitt. 3. 12. 15. 22. 23. v. 3. עשה per *Merca* 7. 8. 11. 12. 15 -- 18. 21. 22. זאת per *Psikkadm.* 14. 24. *fo. Ber.* & per solum *Kadma* 1. At per *Merca* 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. & *B. Ascher*, pro quo erronee habent *Tiphcha* 6. 9. 10. 13. 19 - 23. Similem consecutionem vide in Varr. lect. Ps. 90, 10. אפוא *Psik* emphaticum omittunt 1. 2. 15. 24. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. Habent autem regulare *Mahp.* 2. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. ceteri vero fere *Ierach.* כי per expressum *Makk.* sine conseruo 1. 2. Recte autem litteræ *Caph* eum insigunt 8. 22. 24. Ceteri vero postpositiuum *Sarka* habent, contra analogiam consecutionis, distinctionis, immo & punctationis; sic enim sequens ב requireret *Dagesch.* באת per *Mahp.* plerique. At per regulare *Merca* 1. 14. & באת בכף 2. 3. v. 5. הנצל per *Mun.* non male 1. v. 6. לך אל־נמלה ita 17. 18. & sic fu. *Ber.* irregulariter. At לך אל־־נמלה 1. 14. 24. incommode. melius vero לך אל־נמלה 2. 6. 9. 10. 13. 19. v. 9. מתי per *Tiphcha ant.* 3. 14. 15. *tonicum* vero 2. 6. 8. 9. 10. 11. 13. 19. 20. 21. 22. At per *Mun.* 1. 7. 17. 18. 24. & *Ber.* עצל Per *Merca* cum *Psik* 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. At per *Mun.* sine *Psik* 1. 2. 3. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. Ceteri per *Psikmun.* v. 13. בעינין sic in textu sine nota 2. 11 -- 16. 21. 22. 23. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* 1 Sam. 3, 2.

14 תַּהְפֻּכוֹת ׀ בְּלִבּוֹ חֹרֵשׁ רָע בְּכָל־עֵת מִדְיָנִים יְשַׁלֵּחַ׃ עַל־ מדינים קרי
טו כֵּן פִּתְאֹם יָבוֹא אֵידוֹ פֶּתַע יִשָּׁבֵר וְאֵין מַרְפֵּא׃ 16 שֶׁשׁ־הֵנָּה
17 שָׂנֵא יְהוָה וְשֶׁבַע תּוֹעֲבוֹת נַפְשׁוֹ׃ עֵינַיִם רָמוֹת לְשׁוֹן יתיר ו׳
18 שָׁקֶר וְיָדַיִם שֹׁפְכוֹת דָּם־נָקִי׃ לֵב חֹרֵשׁ מַחְשְׁבוֹת אָוֶן
19 רַגְלַיִם מְמַהֲרוֹת לָרוּץ לָרָעָה׃ יָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר
כ וּמְשַׁלֵּחַ מְדָנִים בֵּין אַחִים׃ נְצֹר בְּנִי מִצְוַת
21 אָבִיךָ וְאַל־תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ׃ קָשְׁרֵם עַל־לִבְּךָ תָמִיד
22 עָנְדֵם עַל־גַּרְגְּרֹתֶךָ׃ בְּהִתְהַלֶּכְךָ ׀ תַּנְחֶה אֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ
23 תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ׃ כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה
24 אוֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכְחוֹת מוּסָר׃ לִשְׁמָרְךָ מֵאֵשֶׁת רָע
כה מֵחֶלְקַת לָשׁוֹן נָכְרִיָּה׃ אַל־תַּחְמֹד יָפְיָהּ בִּלְבָבֶךָ וְאַל־
26 תִּקָּחֲךָ בְּעַפְעַפֶּיהָ׃ כִּי בְעַד־אִשָּׁה זוֹנָה עַד־כִּכַּר לָחֶם
27 וְאֵשֶׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָצוּד׃ הֲיַחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ
28 וּבְגָדָיו לֹא תִשָּׂרַפְנָה׃ אִם־יְהַלֵּךְ אִישׁ עַל־הַגֶּחָלִים
29 וְרַגְלָיו לֹא תִכָּוֶינָה׃ כֵּן הַבָּא אֶל־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא יִנָּקֶה
ל כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהּ׃ לֹא־יָבוּזוּ לַגַּנָּב כִּי יִגְנוֹב לְמַלֵּא נַפְשׁוֹ
31 כִּי יִרְעָב׃ וְנִמְצָא יְשַׁלֵּם שִׁבְעָתָיִם אֶת־כָּל־הוֹן בֵּיתוֹ
32 יִתֵּן׃ נֹאֵף אִשָּׁה חֲסַר־לֵב מַשְׁחִית נַפְשׁוֹ הוּא יַעֲשֶׂנָּה׃
33 נֶגַע וְקָלוֹן יִמְצָא וְחֶרְפָּתוֹ לֹא תִמָּחֶה׃ כִּי־קִנְאָה
34 חֲמַת־גָּבֶר וְלֹא־יַחְמוֹל בְּיוֹם נָקָם׃ לה לֹא־יִשָּׂא פְּנֵי כָל־
Cap. VII. ז כֹּפֶר וְלֹא־יֹאבֶה כִּי תַרְבֶּה־שֹׁחַד׃ בְּנִי שְׁמֹר
2 אֲמָרָי וּמִצְוֹתַי תִּצְפֹּן אִתָּךְ׃ שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה וְתוֹרָתִי
3 כְּאִישׁוֹן עֵינֶיךָ׃ קָשְׁרֵם עַל־אֶצְבְּעֹתֶיךָ כָּתְבֵם עַל־לוּחַ
4 לִבֶּךָ׃ אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ וּמֹדָע לַבִּינָה
ה תִקְרָא׃ לִשְׁמָרְךָ מֵאִשָּׁה זָרָה מִנָּכְרִיָּה אֲמָרֶיהָ
6 הֶחֱלִיקָה׃ כִּי בְּחַלּוֹן בֵּיתִי בְּעַד אֶשְׁנַבִּי נִשְׁקָפְתִּי׃
7 וָאֵרֶא בַפְּתָאִים אָבִינָה בַבָּנִים נַעַר חֲסַר־לֵב׃
8 עֹבֵר בַּשּׁוּק אֵצֶל פִּנָּהּ וְדֶרֶךְ בֵּיתָהּ יִצְעָד׃

בנשף

v. 14. a) *Perversitates* c. 2, 14. b) *contentiones* & rixas. v. 19. c. 10, 12. c. 18. 18. c) *immittit* inter fratres v. 19. c. 16, 28. v. 15. d) *exitium eius*. c. 1, 25. 26. v. 16. e) Etenim *sex ista*, quæ v. 17-19. recensentur. f) *immo septem*. Iob. 5, 19. v. 17. g) *Oculi* nimir. *elati*. c. 30, 13. v. 19. h) *Qui efflat* s. spirat & loquitur *mendacia* c. 12, 17. c. 14, 5. 25. 6. 19, 5. 9. coll. Ps. 27, 12. i) *ut testis falsus* c. 19, 5. k) & *qui immittit* s. excitat contentiones v. 14. v. 20. l) *Serua* igitur, *mi fili*. c. 2, 8. c. 3, 21. m) *Patris* & *matris* vocat præcepta sua, vt c. 1, 8. v. 21. n) c. 3, 3. o) *indue* vel *circumda illa* (2) Iob. 31, 36. p) c. 1, 9. v. 23. q) *correptiones institutionis paternæ* & *maternæ*, coll. v. 20. v. 24. r) *Ad præseruandum*. Vt *præseruent te* præcepta, doctrina & correptiones, v. 20. sqq. coll. c. 4, 6. c. 7, 5. s) *a muliere mali*, quæ mala est, & malum infert; de qua c. 5, 3. c. 7, 5. t) *a læuitate* s. blandimentis. c. 5, 3. v. 26. u) *Nam per mulierem meretricem* venit quis *vsque ad* mendicandum *orbem panis*: & *vxor* alius *viri* s. adultera *animam pretiosam venatur*. CAP. VII, v. 1. x) Vt igitur, *mi fili*, c. 1, 8. a mala illa muliere c. 6, 24. seqq. præserueris, *custodi verba mea* v. 2. c. 4, 4. Vt Auctor discipulos præceptis suis obsequentes reddat, v. 1-5. *pergit mulierem istam*, ἀπατῶν *viua quadam hypotyposi hic repræsentare*: I. vt iuuenibus insidiantem v. 6-12. eosque II. blanditiis ad se pertrahentem v. 13-22. & III. pertractos ad se necantem v. 23. cum repetita adhortatione v. 24-27. v. 2. y) *situs nigredinem* v. 9. s. *pupillam* oculorum *tuorum* Deut. 32, 10. Ps. 17, 8.

---

v. 16. *Spatium* præmittit 1. 2. 3. 7. 8. תועבת sic sine *Vau* otioso 11. 12. 16. 23. v. 17. דם per *Pat.* 1. 2. 3. v. 18. לרוץ cum conseruo *Sarka* 2. 3. v. 21. ענדם sic per *Pat.* 1. 3. גרגרתך *defect.* 3. sec. *Mas.* suam h. l. & *impr.* c. 1, 9. v. 23. ותורה *milra* 1. 2. 3. v. 27. איש cum *Psik* 12. 14--19. 21. 23. 24. & *Ber.* contra *Mas. Erff.* Cf. not. Ps. 13, 3. תשרפנה per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* v. 32. אשה per *Tiphcha ant.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 33. נגע per *Tiphcha ant.* 1. 3. וקלון per *Tiphcha ant.* 14. At נגע־וקלון 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. v. 35. שחד sine *Dag.* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22.
CAP. VII, v. 2. וחיה per *Segol* 2. 3. 17. 18. & *Ber.* sec. *M. I.* At ceteri per *Tsere* regulariter.
v. 4. Pro ומדע hab. in textu ומדע 3. illud vero in marg. v. 7. ואראה ita cum *He*, & adiecta nota יתיר ה, 3. בפתאים sic per *Aleph* quiescens 7. 8. 17. 22. 24. sec. *M. I.* At בפתאים plerique. Vid. not. c. 1, 4. & c. 8, 5. Ceterum per *Psikkadm.* 1. 10. 14. & per solum *Kadma* 12. 16. 23. Contra vero per *Atnach* cum præuio *Mun.* 2. Denique per *Rbhia* cum *Psik* emphatico 6. 9. 17. 18. 20. & *Ber.* præter *Ind. Bas.* f. 61. b. אבינה per *Merca* cum conseruo 3. 14. & sine conseruo 1. 2. contra analogiam. בבנים per *Rbhiageresch*, 14. & *Ber.* v. 8. פנה sine *Mapp.* 3. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.*

9 בְּנֶשֶׁף־בְּעֶרֶב יוֹם בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה׃
י 11 וְהִנֵּה אִשָּׁה לִקְרָאתוֹ שִׁית זוֹנָה וּנְצֻרַת לֵב׃ הֹמִיָּה הִיא
12 וְסֹרָרֶת בְּבֵיתָהּ לֹא־יִשְׁכְּנוּ רַגְלֶיהָ׃ פַּעַם ׀ בַּחוּץ פַּעַם
13 בָּרְחֹבוֹת וְאֵצֶל כָּל־פִּנָּה תֶאֱרֹב׃ וְהֶחֱזִיקָה בּוֹ וְנָשְׁקָה
14 לּוֹ הֵעֵזָה פָנֶיהָ וַתֹּאמַר לוֹ׃ זִבְחֵי שְׁלָמִים עָלָי הַיּוֹם
טו שִׁלַּמְתִּי נְדָרָי׃ עַל־כֵּן יָצָאתִי לִקְרָאתֶךָ לְשַׁחֵר פָּנֶיךָ
16 וָאֶמְצָאֶךָּ׃ מַרְבַדִּים רָבַדְתִּי עַרְשִׂי חֲטֻבוֹת אֵטוּן מִצְרָיִם׃
17 נַפְתִּי מִשְׁכָּבִי מֹר אֲהָלִים וְקִנָּמוֹן׃ לְכָה נִרְוֶה דֹדִים עַד־ 18
19 הַבֹּקֶר נִתְעַלְּסָה בָּאֳהָבִים׃ כִּי אֵין הָאִישׁ בְּבֵיתוֹ הָלַךְ
כ בְּדֶרֶךְ מֵרָחוֹק׃ צְרוֹר־הַכֶּסֶף לָקַח בְּיָדוֹ לְיוֹם הַכֵּסֶא יָבֹא
21 בֵיתוֹ׃ הִטַּתּוּ בְּרֹב לִקְחָהּ בְּחֵלֶק שְׂפָתֶיהָ תַּדִּיחֶנּוּ׃
22 הוֹלֵךְ אַחֲרֶיהָ פִּתְאֹם כְּשׁוֹר אֶל־טָבַח יָבֹא וּכְעֶכֶס
23 אֶל־מוּסַר אֱוִיל׃ עַד יְפַלַּח חֵץ כְּבֵדוֹ כְּמַהֵר צִפּוֹר אֶל־
24 פָּח וְלֹא־יָדַע כִּי־בְנַפְשׁוֹ הוּא׃ וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ־
כה לִי וְהַקְשִׁיבוּ לְאִמְרֵי־פִי׃ אַל־יֵשְׂטְ אֶל־דְּרָכֶיהָ לִבֶּךָ אַל־
26 תֵּתַע בִּנְתִיבוֹתֶיהָ׃ כִּי־רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים
27 כָּל־הֲרֻגֶיהָ׃ דַּרְכֵי שְׁאוֹל בֵּיתָהּ יֹרְדוֹת אֶל־חַדְרֵי־מָוֶת׃
CAP. VIII. ח 2 הֲלֹא־חָכְמָה תִקְרָא וּתְבוּנָה תִּתֵּן קוֹלָהּ׃ בְּרֹאשׁ־
3 מְרֹמִים עֲלֵי־דָרֶךְ בֵּית נְתִיבוֹת נִצָּבָה׃ לְיַד־שְׁעָרִים לְפִי־
4 קָרֶת מְבוֹא פְתָחִים תָּרֹנָּה׃ אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא וְקוֹלִי
ה אֶל־בְּנֵי אָדָם׃ הָבִינוּ פְתָאיִם עָרְמָה וּכְסִילִים הָבִינוּ
6 לֵב׃ שִׁמְעוּ כִּי־נְגִידִים אֲדַבֵּר וּמִפְתַּח שְׂפָתַי מֵישָׁרִים׃
7 כִּי־אֱמֶת יֶהְגֶּה חִכִּי וְתוֹעֲבַת שְׂפָתַי רֶשַׁע׃ בְּצֶדֶק כָּל־ 8
9 אִמְרֵי־פִי אֵין בָּהֶם נִפְתָּל וְעִקֵּשׁ׃ כֻּלָּם נְכֹחִים לַמֵּבִין
י וִישָׁרִים לְמֹצְאֵי דָעַת׃ קְחוּ־מוּסָרִי וְאַל־כָּסֶף וְדַעַת
11 מֵחָרוּץ נִבְחָר׃ כִּי־טוֹבָה חָכְמָה מִפְּנִינִים וְכָל־חֲפָצִים
12 לֹא יִשְׁווּ־בָהּ׃ אֲנִי־חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה וְדַעַת מְזִמּוֹת
13 אֶמְצָא׃ יִרְאַת יְהוָה שְׂנֹאת רָע גֵּאָה וְגָאוֹן ׀ וְדֶרֶךְ רָע וּפִי

v. 9. a) *In crepusculo*, Iob. 24, 15. b) *in nigredine noctis*, v. 2. c. 20, 20. c) & *in caligine*. cf. c. 4, 19.

v. 10. d) illa, de qua v. 5. e) *amictu* f. *habitu* (2) Pf. 73, 6. meretricis. f) & *retenta* quod ad *cor*, *cuftodita corde*, quæ propofitum fuum, interficiendi fatuum iftum iuuenem, egregie occultare nouerat.

v. 11. g) *Strepens illa erat & refractaria*.

v. 12. h) *Modo foris* extra domum *in vicis*, *modo in plateis* & foris: & *iuxta omnem angulum* platearum infidiatur.

v. 13. i) *obfirmavit faciem fuam*, vt ne erubefceret quidem. c. 21, 29.

v. 14. k) *Sacrificia falutum* f. falutaria Leu. 3, 1. *fuper me fuerunt*, ad quæ me voto obftrinxeram Pf. 56, 13.

v. 16. l) Targ. *Stragulis ftraui*. At LXX. Vulg. *Intexui funibus* f. fafciis conftrinxi lectum meum. (2) c. 31, 22. coll. Ezech. 16, 11. m) incifis vel *variegatis tapetibus lini* (1) f. e lino Aegyptiaco, quod prifcis fæculis celebratum fuit, Ezech. 27, 7. 2 Par. 1, 16.

v. 17. n) *Adfperfi*. Kal. (1) cf. Hiph. Pf. 68, 10. o) *myrrha, fantalis & cinamomo*. Pf. 45, 9. Cant. 3, 6. c. 4, 14.

v. 18. p) *Veni* igitur, *inebriemur* f. *fatiemur* c. 5, 19. *amoribus* Cant. 1, 2. q) *exhilaremus nos* (3) Iob. 20, 18. r) c. 5, 19.

CAP. VIII, v. 1. s) *Nonne Sapientia*, eaque perfonalis & hypoftatica, v. 22. c. 1, 20. quæ ceu optima ad fapiendum magiftra, hic loquens introducitur v. 1 - 3. Eiusque in oratione obferuari poffunt I. *Exordium* v. 4-9. II. *Propofitio* v. 10. III. *Confirmatio* per plures & grauiffimas rationes v. 11 - 31. IV. *Conclufio* per feriam admonitionem v. 32-36.

v. 2. t) in *domo tramitum*, h. e. *in biuio*, vel vt fupra c. 1, 21. *in initiis platearum*.

v. 12. פַּעַם בַּחוּץ פַּעַם ita 1. 2. 14. regulariter. v. 16. מַרְבַדִּים cum *Meth*. 2. 3. forte ob fequens ב *raphatum*, quale omnes noftri habent. v. 18. בָּאֳהָבִים per *Chatephpat*. 1. 3. 6. 9. 10. 20. contra *M. I.* v. 20. הַכֵּסֶא per *Tfere* 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. v. 22. הוֹלֵךְ ita 21. 22. 23. quale quid geminationis vide Pf. 68, 11. 21. 36. Pf. 84, 4. &c. At per folum *Mahp. milra* 1. 2. 3. & vna cum *Pfik* & conferuo *Sarka* 14. Ceteri per folum *Mahp. milel* anomalice. וּכְעֶכֶס *Ain* per *Tfere* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. v. 25. ואל־תתע cum præf. *Vau* 3. fic fu. 2. & fic in marg. 6. 9. contra *Maf*. 1. 2. *impr.* & *Erff*. v. 26. הרגיה *defect*. 3. 6. 9. 22. fec. *Maf. Erff.* & *impr.* h. l. & Efa. 26, 21. Alii הרוגיה *plene*. CAP. VIII, v. 3. תרנה *Nun* fine *Dag*. 1. 10. 14. 20. 21. v. 5. פתאים fic per *Aleph* quiefcens 17. 22. 24. fec. *M. I.* Alii פְּתָאִים. Vid. c. 7, 7. & c. 9, 6. v. 8. בצדק per *Tiphcha ant*. 1. 3. v. 10. קחו מוסרי ita 2. At קְחוּ מוּסָרִי 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 11. ישוו cum *Meth*. 7. 8. 13. 17. 18. 19. 24. & *Ber*. Cf. c. 3, 15. v. 13. שְׂנֹאת fine *Meth*. 1. 2. 3. 8. 14. 16. 23. Ceterum שנאת רע fine *Ierach*, diuifo nimirum *Mercamahp*. & fubintellecto *Makk*. 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. רע per *Atnachum* plerique, emphatica non minus, quam regulari confecutione. At per *Tiphcha ant*. 2. 3. 21. 24. & *Ber*.

14 תַּהְפֻּכוֹת שָׂנֵאתִי׃ לִֽי־עֵצָה וְתוּשִׁיָּה אֲנִי בִינָה לִי גְבוּרָה׃
טו בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ וְרֹזְנִים יְחֹקְקוּ צֶדֶק׃ 16 בִּי שָׂרִים יָשֹׂרוּ
17 וּנְדִיבִים כָּל־שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃ אֲנִי אֹהֲבַיה אֵהָב וּמְשַׁחֲרַי (אהבי קרי)
18 19 יִמְצָאֻנְנִי׃ עֹשֶׁר־וְכָבוֹד אִתִּי הוֹן עָתֵק וּצְדָקָה׃ טוֹב פִּרְיִי
כ מֵחָרוּץ וּמִפָּז וּתְבוּאָתִי מִכֶּסֶף נִבְחָר׃ בְּאֹרַח צְדָקָה
21 אֲהַלֵּךְ בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת מִשְׁפָּט׃ לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ
22 וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא׃ יְהוָה קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ
23 קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז׃ מֵעוֹלָם נִסַּכְתִּי מֵרֹאשׁ מִקַּדְמֵי־אָרֶץ׃
24 כה בְּאֵין־תְּהֹמוֹת חוֹלָלְתִּי בְּאֵין מַעְיָנוֹת נִכְבַּדֵּי־מָיִם׃ בְּטֶרֶם
26 הָרִים הָטְבָּעוּ לִפְנֵי גְבָעוֹת חוֹלָלְתִּי׃ עַד־לֹא עָשָׂה אֶרֶץ
27 וְחוּצוֹת וְרֹאשׁ עַפְרוֹת תֵּבֵל׃ בַּהֲכִינוֹ שָׁמַיִם שָׁם אָנִי
28 בְּחוּקוֹ חוּג עַל־פְּנֵי תְהוֹם׃ בְּאַמְּצוֹ שְׁחָקִים מִמָּעַל בַּעֲזוֹז
29 עִינוֹת תְּהוֹם׃ בְּשׂוּמוֹ לַיָּם ׀ חֻקּוֹ וּמַיִם לֹא יַעַבְרוּ־פִיו
ל בְּחוּקוֹ מוֹסְדֵי אָרֶץ׃ וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן וָאֶהְיֶה שַׁעֲשֻׁעִים
31 יוֹם ׀ יוֹם מְשַׂחֶקֶת לְפָנָיו בְּכָל־עֵת׃ מְשַׂחֶקֶת בְּתֵבֵל אַרְצוֹ
32 וְשַׁעֲשֻׁעַי אֶת־בְּנֵי אָדָם׃ וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ־לִי
33 וְאַשְׁרֵי דְּרָכַי יִשְׁמֹרוּ׃ שִׁמְעוּ מוּסָר וַחֲכָמוּ וְאַל־תִּפְרָעוּ׃
34 אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל־דַּלְתֹתַי יוֹם ׀ יוֹם לִשְׁמֹר
לה מְזוּזֹת פְּתָחָי׃ כִּי מֹצְאִי מָצָאי חַיִּים וַיָּפֶק רָצוֹן מֵיְהוָה׃ (יתיר י)
36 וְחֹטְאִי חֹמֵס נַפְשׁוֹ כָּל־מְשַׂנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת׃

CAP. IX.
ט חָכְמוֹת בָּנְתָה בֵיתָהּ חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה׃
2 3 טָבְחָה טִבְחָהּ מָסְכָה יֵינָהּ אַף עָרְכָה שֻׁלְחָנָהּ׃ שָׁלְחָה
4 נַעֲרֹתֶיהָ תִקְרָא עַל־גַּפֵּי מְרֹמֵי קָרֶת׃ מִי־פֶתִי יָסֻר הֵנָּה
ה 6 חֲסַר־לֵב אָמְרָה לּוֹ׃ לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחְמִי וּשְׁתוּ בְּיַיִן
7 מָסָכְתִּי׃ עִזְבוּ פְתָאיִם וִחְיוּ וְאִשְׁרוּ בְּדֶרֶךְ בִּינָה׃ יֹסֵר ׀
8 לֵץ לֹקֵחַ לוֹ קָלוֹן וּמוֹכִיחַ לְרָשָׁע מוּמוֹ׃ אַל־תּוֹכַח לֵץ
9 פֶּן־יִשְׂנָאֶךָּ הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ׃ תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכַּם עוֹד
י הוֹדַע לְצַדִּיק וְיוֹסֶף לֶקַח׃ תְּחִלַּת חָכְמָה יִרְאַת יְהוָה
ודעת

v. 14. *a*) Vide Esa. 9, 5. c. 11, 2. *b*) & *realitas*, coll. infra v. 21. & c. 2, 7. *c*) *Ego* essentialiter & effectiue sum *intelligentia*. c. 1, 2. *d*) mea est *fortitudo* Esa. 11, 2. Ps. 89, 14. Iob. 12, 13.

v. 15. *e*) *Per me*, ceu caussam efficientem principalem. v. 16. c. 9, 11. *f*) *definiunt*, decernunt. c. 31, 5.

v. 16. *g*) *principatum gerunt*. Esa. 32, 1.

v. 17. *h*) vicissim *amo*. fut. Kal. ad formam אחר Gen. 32, 5.

v. 18. *i*) c. 3, 16. *k*) *opes durabiles* (1) Esa. 23, 18.

v. 19. *l*) quem ego, ceu arbor vitæ c. 3, 18. cultoribus meis fero. Cant. 2, 3. *m*) v. 10. c. 3, 14. Ps. 19, 11.

v. 21. *n*) Vt hereditare faciam amantes me, *reale* bonum, ὁ. ὕπαρξιν, Ar. *possessionem æternam*. cf. v. 14. 18.

v. 22. *o*) Deus Pater, vt Esa. 48, 16. *habuit me* per æternam generationem, coll. v. 23. 24. Gen. 4, 1. *p*) ceu *principium* originans & effectiuum *viæ suæ*, coll. Apoc. 3, 14. Col. 1, 15. 18. Targ. & Syr. subintell. ב, *in principio creationis suæ*: quo cum confer Gen. 1, 1. Ioh. 1, 1. seqq. *q*) *ante opera sua* (1) cf. Mich. 5, 1. *r*) *ex tunc*, ab æterno. Esa. 48, 3. 5. 7. 8. Ps. 93. 2.

v. 30. *s*) *alumnus*, & ἐγκόλπιος (1) coll. Ioh. 1, 18. & cogn. Num. 11, 12. Esa. 60, 4. Ruth 4, 16. *t*) *deliciæ*, delicium Patris. v. 31. Ier. 31, 20. Matth. 3, 17.

CAP. IX, v. 1. *u*) *Sapientia* æterna & hypostatica c. 8, 1. seqq. coll. c. 1, 20. Describitur hic I. *Sapientia*, missis circumquaque famulis, ad epulas a se paratas inuitans v. 1-12. II. Opposita *mulier stultitiæ* suas etiam delicias commendans & offerens, v. 13-18. *x*) *domum suam*, i. e. Ecclesiam, coll. Esa. 56, 7. 1 Tim. 3, 15. Hebr. 3, 6. 1 Pet. 2, 5. *y*) c. 24, 16. Mich. 5, 4. Apoc. 1, 4. 12.

v. 13. ופי תַּהְפֻּכוֹת ita 1. 2. 3. v. 16. Pro ארץ habent צדק (*iustitiæ*) 1. 2. aliique libri in *Concordant*. Hebr. sub שֹׁפְטֵי: quomodo etiam *Vulg. Syr. & Chald.* [illegible] expoluerunt. v. 21. ואצרתיהם ita 6. 9. 24. & *Ber*. At per *Rbhiageresch*. 1. 2. Per *Merca* 3. Ceteri omnes irregulariter per solum *Mun*. v. 22. קָנָנִי per *Pat*. regularius 1. 3. v. 23. מראש per *Rbhiageresch*. solus *Ber*. Vid. not. Ps. 4, 1. At per *Atnach* cum præuio *Mun*. 1. 2. v. 24. תהומות *plene* 2. 3. 22. sec. *Mas*. 2. h. l. & *impr*. Ex. 15, 5. sed contra *Mas*. 1. & *Erff*. h. l. quam varietatem *Masora* obseruauit etiam *R. Chaiim* ad l. c. v. 27. בחקו ita *Raph* sine *Dag*. 2. 6. 9. 22. & sic fe. 2. sec. *Mas*. 1. & *Erff*. ac *M. I.* plerique vero cum *Dag*. Cf. v. 29. v. 28. עינות per *Chirek* requirit *M. I.* quod & *Mas. impr.* videtur innuere. v. 29. בחקו sic *defect*. 1. 2. 3. sec. *Mas*. 1. & *Erff*. sed contra *impr*. v. 33. וחכמו per *Rbhiageresch*. solus *Ber*. At שמעו מוסר וחכמו 1. & שמעו מוסר וחכמו 2. v. 34. אשרי sic per *Merca* 2. idemque *milel* 7. 8. cum [illegible] *Mas*. ד׳ בטעם quam [illegible] notam habet etiam *Mas. Erff*. quæ vero אשרי vna cum *Meth*. scribit, & *Mas*. 1. in cuius textu est אַשְׁרֵי. Ceteri fere per *Mun*. v. 35. מצאו [illegible] ita scribunt cum adiecto *Kri* מצאי 6. 9. 10. [illegible] 20. & sic fu. 1. sec. *Mas. Erff*. CAP. IX, v. 6. פתאים sic per *Aleph* quiescens 7. 8. 24. sec. *M. I.* Plerique פְּתָאיִם. Vid. c. 8, 5. v. 7. יסר posteriorem syllabam per *Meth*. adnotant 2. 3. per *Merca* vero 6. 9. 17. 18. 20. 21. 22. 23.

11 וְדַעַת קְדֹשִׁים בִּינָה׃ כִּי־בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְּךָ שְׁנוֹת
12 13 חַיִּים׃ אִם־חָכַמְתָּ חָכַמְתָּ לָּךְ וְלַצְתָּ לְבַדְּךָ תִשָּׂא׃ אֵשֶׁת
14 כְּסִילוּת הֹמִיָּה פְּתַיּוּת וּבַל־יָדְעָה מָּה׃ וְיָשְׁבָה לְפֶתַח
טו בֵּיתָהּ עַל־כִּסֵּא מְרֹמֵי קָרֶת׃ לִקְרֹא לְעֹבְרֵי־דָרֶךְ
16 הַמְיַשְּׁרִים אֹרְחוֹתָם׃ מִי־פֶתִי יָסֻר הֵנָּה וַחֲסַר־לֵב
17 וְאָמְרָה לּוֹ׃ מַיִם־גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם׃
18 וְלֹא־יָדַע כִּי־רְפָאִים שָׁם בְּעִמְקֵי שְׁאוֹל קְרֻאֶיהָ׃
י מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח־אָב וּבֵן CAP. X.
2 כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ׃ לֹא־יוֹעִילוּ אוֹצְרוֹת רֶשַׁע וּצְדָקָה
3 תַּצִּיל מִמָּוֶת׃ לֹא־יַרְעִיב יְהוָה נֶפֶשׁ צַדִּיק וְהַוַּת
4 רְשָׁעִים יֶהְדֹּף׃ רָאשׁ עֹשֶׂה כַף־רְמִיָּה וְיַד חָרוּצִים
ה תַּעֲשִׁיר׃ אֹגֵר בַּקַּיִץ בֵּן מַשְׂכִּיל נִרְדָּם בַּקָּצִיר בֵּן
6 מֵבִישׁ׃ בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ צַדִּיק וּפִי רְשָׁעִים יְכַסֶּה
7 חָמָס׃ זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב׃
8 9 חֲכַם־לֵב יִקַּח מִצְוֺת וֶאֱוִיל שְׂפָתַיִם יִלָּבֵט׃ הוֹלֵךְ
י בַּתֹּם יֵלֶךְ בֶּטַח וּמְעַקֵּשׁ דְּרָכָיו יִוָּדֵעַ׃ קֹרֵץ עַיִן יִתֵּן
11 עַצָּבֶת וֶאֱוִיל שְׂפָתַיִם יִלָּבֵט׃ מְקוֹר חַיִּים פִּי
12 צַדִּיק וּפִי רְשָׁעִים יְכַסֶּה חָמָס׃ שִׂנְאָה תְּעֹרֵר מְדָנִים
13 וְעַל כָּל־פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה׃ בְּשִׂפְתֵי נָבוֹן תִּמָּצֵא
14 חָכְמָה וְשֵׁבֶט לְגֵו חֲסַר־לֵב׃ חֲכָמִים יִצְפְּנוּ־דָעַת וּפִי
טו אֱוִיל מְחִתָּה קְרֹבָה׃ הוֹן עָשִׁיר קִרְיַת עֻזּוֹ מְחִתַּת
16 דַּלִּים רֵישָׁם׃ פְּעֻלַּת צַדִּיק לְחַיִּים תְּבוּאַת רָשָׁע
17 לְחַטָּאת׃ אֹרַח לְחַיִּים שׁוֹמֵר מוּסָר וְעוֹזֵב תּוֹכַחַת
18 מַתְעֶה׃ מְכַסֶּה שִׂנְאָה שִׂפְתֵי־שָׁקֶר וּמוֹצִא דִבָּה
19 הוּא כְסִיל׃ בְּרֹב דְּבָרִים לֹא יֶחְדַּל־פָּשַׁע
כ וְחֹשֵׂךְ שְׂפָתָיו מַשְׂכִּיל׃ כֶּסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צַדִּיק לֵב
21 רְשָׁעִים כִּמְעָט׃ שִׂפְתֵי צַדִּיק יִרְעוּ רַבִּים וֶאֱוִילִים
22 בַּחֲסַר־לֵב יָמוּתוּ׃ בִּרְכַּת יְהוָה הִיא תַעֲשִׁיר וְלֹא־

a) *Et cognitio sanctorum*, quæ sanctos facit, & sanctis propria est, c. 30, 3. Sirac. 1, 16. Sap. 7, 27. b) ea demum vera est *prudentia*. c. 1, 2.

v. 11. c) *Et addentur tibi*. Imperf. vt c. 6, 30. c. 3, 2.

v. 12. d) Si sapueris, *sapies tibi*. cf. Iob. 35, 3. 6-8. e) *si vero irriseris* vel irrisorem egeris. Kal. (1) cf. nomen v. 1. f) *solus* etiam *id feres* & pœnam lues. Leu. 19, 8. Num. 9, 13.

v. 13. g) E contrario *Mulier stultitiæ strepens* & sec. Vulg. *clamosa* est. c. 7, 11. h) ipsa quasi *fatuitas*; vel mulier *fatuitatis*, h. e. fatua (1) i) *nec nouit quidquam*, Iob. 13, 13. scil. veræ ac salutaris cognitionis.

v. 16. k) Eadem verba, quæ veræ sapientiæ v. 4. Vult enim stultitiæ mulier etiam pro sapientiæ magistra haberi. cf. 1 Tim. 6, 20.

v. 17. l) Illicitas carnis illecebras & concupiscentiarum expletionem allegorice commendat.

v. 18. m) *Verum non nouit* fatuus ille, quem oratione sua inescauerat. v. 16. coll. c. 7, 7. seqq. n) *quod mortui illic*, quibus ipse adiungendus esset. c. 2, 18. o) *Et in imis partibus inferni* c. 7, 27. *inuitati* hospites & conuiuæ *eius*. v. 3.

CAP. X, v. 1. p) *Prouerbia* & miscellaneæ sententiæ *Salomonis*. Est hæc *alterius partis libri inscriptio*, quæ abhinc vsque ad c. 24. inclusiue, gnomas Salomonis, ab ipso auctore collectas continet. Conf. not. ad c. 1, 1.

v. 3. q) *Et nequitiam* c. 11, 6. Ps. 52, 4. impiorum a iustis *propellet*. Iob. 18, 18.

v. 4. r) *Pauper fit*, c. 14, 20. c. 19, 7. 2 Sam. 12, 1. *qui operatur manu* doli s. *dolosa*, c. 12, 24. 27. c. 19, 15. s) manus autem *diligentum* & *impigrorum*. c. 12, 24. c. 13, 4. t) *ditat* ex benedictione Dei. v. 22.

v. 21. u) *per* vnum *dementem*, v. 13. c. 6, 32. c. 7, 7. c. 9, 4.

---

v. 13. המיה sic *defect*. 1. 6. 9. 22. 23. & *Mas. Erff.* sec. *Mas. impr.* c. 7, 11. *Plene* quidem requirit *Mas. impr.* Esa. 22, 2. sed *defect.* rectius ibid. *Mas. Erff.* ידעה per *Merca milel* 1. 2. 3. 7. 8. 13. 19. 21. 22. & vna cum *Makk.* 6. 9. 10. 20. v. 15. לעברי per *Mun. milel* 6 -- 16. 19 -- 23. *milra* vero 1. ארחותם per *Kametschat*. 1. 2. 3. v. 17. מים גנובים ita 1. 6. 9. 10. 11. 14. 16. 20. At מים גנובים 2.

CAP. X, v. 3. יהדף per *Pat.* 1. 3. & nonnulli codd. in *M. I.* v. 7. זכר per *Tsere* 2. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 22. v. 10. קרץ ita cum *Meth.* 3. 22. pro quo habent *Merca* 7. 8. 12. 14. 16. 17. 18. 21. 23. 24. At קרץ *milra* ceteri, & קרץ *milel* 2. 11. 15. v. 18. ומוצא *defect.* 6. 9. 23. 24. sec. *Mas. impr.* h. l. & Num. 14, 37. At *plene* plerique.

23 יוֹסִף עֶצֶב עִמָּהּ׃ כִּשְׂחוֹק לִכְסִיל עֲשׂוֹת זִמָּה
24 וְחָכְמָה לְאִישׁ תְּבוּנָה׃ מְגוֹרַת רָשָׁע הִיא
כה תְבוֹאֶנּוּ וְתַאֲוַת צַדִּיקִים יִתֵּן׃ כַּעֲבוֹר סוּפָה וְאֵין
26 רָשָׁע וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם׃ כַּחֹמֶץ ׀ לַשִּׁנַּיִם וְכֶעָשָׁן
27 לָעֵינָיִם כֵּן הֶעָצֵל לְשֹׁלְחָיו׃ יִרְאַת יְהוָה תּוֹסִיף
28 יָמִים וּשְׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצֹרְנָה׃ תּוֹחֶלֶת צַדִּיקִים
29 שִׂמְחָה וְתִקְוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃ מָעוֹז לַתֹּם דֶּרֶךְ
ל יְהוָה וּמְחִתָּה לְפֹעֲלֵי אָוֶן׃ צַדִּיק לְעוֹלָם בַּל
31 יִמּוֹט וּרְשָׁעִים לֹא יִשְׁכְּנוּ אָרֶץ׃ פִּי צַדִּיק יָנוּב חָכְמָה
32 וּלְשׁוֹן תַּהְפֻּכוֹת תִּכָּרֵת׃ שִׂפְתֵי צַדִּיק יֵדְעוּן רָצוֹן וּפִי

CAP. XI. יא רְשָׁעִים תַּהְפֻּכוֹת׃ מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת יְהוָה
2 וְאֶבֶן שְׁלֵמָה רְצוֹנוֹ׃ בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן וְאֶת צְנוּעִים
3 חָכְמָה׃ תֻּמַּת יְשָׁרִים תַּנְחֵם וְסֶלֶף בֹּגְדִים וְשָׁדֵּם׃ — ישדם ק׳
4 לֹא יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֶבְרָה וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת׃ צִדְקַת
ה 6 תָּמִים תְּיַשֵּׁר דַּרְכּוֹ וּבְרִשְׁעָתוֹ יִפֹּל רָשָׁע׃ צִדְקַת יְשָׁרִים
7 תַּצִּילֵם וּבְהַוַּת בֹּגְדִים יִלָּכֵדוּ׃ בְּמוֹת אָדָם רָשָׁע תֹּאבַד
8 תִּקְוָה וְתוֹחֶלֶת אוֹנִים אָבָדָה׃ צַדִּיק מִצָּרָה נֶחֱלָץ וַיָּבֹא
9 רָשָׁע תַּחְתָּיו׃ בְּפֶה חָנֵף יַשְׁחִת רֵעֵהוּ וּבְדַעַת צַדִּיקִים
י יֵחָלֵצוּ׃ בְּטוּב צַדִּיקִים תַּעֲלֹץ קִרְיָה וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים
11 רִנָּה׃ בְּבִרְכַּת יְשָׁרִים תָּרוּם קָרֶת וּבְפִי רְשָׁעִים תֵּהָרֵס׃
12 13 בָּז לְרֵעֵהוּ חֲסַר לֵב וְאִישׁ תְּבוּנוֹת יַחֲרִישׁ׃ הוֹלֵךְ רָכִיל
14 מְגַלֶּה סּוֹד וְנֶאֱמַן רוּחַ מְכַסֶּה דָבָר׃ בְּאֵין תַּחְבֻּלוֹת יִפָּל
טו עָם וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ׃ רַע יֵרוֹעַ כִּי עָרַב זָר וְשֹׂנֵא
16 17 תֹקְעִים בּוֹטֵחַ׃ אֵשֶׁת חֵן תִּתְמֹךְ כָּבוֹד וְעָרִיצִים יִתְמְכוּ
18 עֹשֶׁר׃ גֹּמֵל נַפְשׁוֹ אִישׁ חָסֶד וְעֹכֵר שְׁאֵרוֹ אַכְזָרִי׃ רָשָׁע
19 עֹשֶׂה פְעֻלַּת שָׁקֶר וְזֹרֵעַ צְדָקָה שֶׂכֶר אֱמֶת׃ כֵּן צְדָקָה
כ לְחַיִּים וּמְרַדֵּף רָעָה לְמוֹתוֹ׃ תּוֹעֲבַת יְהוָה עִקְּשֵׁי לֵב
21 וּרְצוֹנוֹ תְּמִימֵי דָרֶךְ׃ יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה רָּע וְזֶרַע צַדִּיקִים
נִמְלָט

a) nec *addit* vel auget Dominus *dolorem* & anxiam solicitudinem *cum ea*. Ps. 127, 2. v. 24. b) *Pauor* impii, s. malum, quod metuit. (3) Ps. 34, 5. Esa. 66, 4. c) *dabit* scil. *Deus*. cf. c. 12, 12. c. 21, 12. Alii imperson. *dabitur* illis.

v. 25. d) Syr. *Quemadmodum repente praterit procella*. c. 1, 27. Iob. 30, 15. Ier. 4, 13. e) *sic non amplius erit impius*. Ps. 37, 10. f) *at iustus est fundamentum aeternum*, vt instar rupis moueri aut labefactari nunquam possit. v. 30. Ps. 125, 1.

v. 29. g) *Munimentum integritati* s. integris est *via Domini*. Esa. 25, 4. Hos. 14, 10. 2 Petr. 3, 17. h) *sed consternatio* erit. v. 14. 15. quantumuis munitos se ac tutos putent.

CAP. XI, v. 1. i) *Bilances doli* s. dolosae. c. 20, 23. Hos. 12, 8. k) v. 20. c. 3, 32. l) *e contrario lapis* s. *pondus integrum* & iustum. Deut. 25, 15.

v. 2. m) *Veniente superbia venit & ignominia*. c. 21, 24. u) *at cum humilibus* (1) cf. Mich. 6, 8. o) est *sapientia*, qua sibi a fastu & ignominia cauent.

v. 6. p) *sed in nequitia* sua, perfidorum, *perfidi capientur*. v. 3. c. 5, 22. c. 10, 3. Similis constructio Am. 6, 6. Ps. 74, 19.

v. 7. q) *sed expectatio* c. 10, 28. *impiorum*, q. d. *iniquitatum*, ab *Auen*, c. 6, 12. coll. Iob. 20, 10. al. *lugentium* cognatorum, coll. Esa. 3, 26. Hos. 9, 4.

v. 9. r) Targ. & Syr. *Ore suo*. c. 6, 12. s) impius *hypocrita*, & *profanus* simulator. Ps. 35, 16. t) *perdere vult* aut *quaerit proximum suum*. Dan. 8, 24. 25. u) Targ. *sed in scientia sua*.

v. 13. x) *Qui ambulat in obtrectatione*. c. 20, 19. y) *reuelat arcanum*. c. 25, 9. z) *sed fidus spiritu*. c. 14, 29. c. 25, 13. a) *celat rem*, Vulg. *amici commissum*.

v. 21. b) *Manum manui* licet iungat, non tamen *impunis erit malus*. c. 16, 5.

v. 27. תּוֹסִף *defect.* requirit *Mas. impr.* Ex. 11, 6. sed nullo codicum nostrorum adstipulante. v. 28. תִּקְצַרְנָה per *Pat.* 3. at per *Kam.* 2. in marg. v. 31. פִּי per *Mun.* 2. 3. 6. 9--16. 19. 20. 23. CAP. XI, v. 6. ובהית בגדים ita 2. non male. v. 9. ובדעת צדיקים sic 2. itidem, vt v. 6. v. 12. בָּז per *Pat.* 6. 9. in marg. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & R. *Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 14. c. d. Ceterum בז־לרעהו ita 7. 8. 14. 15. 16. 21. 22. At בז לרעהו 2. v. 13. סוד sine *Dag.* 1. 3. 7. 10. 21. v. 15. ושנא sic *defect.* 1. 3. 6. 9. 20. 22. & sic fe. 2. sec. *Mas.* 1. 2. 3. ac *Erff.* h. l. it. *impr.* Deut. 19, 4. & Esa. 61, 8. Alii *plene*. v. 21. רע *Dag.* requirit *M. I.*

22 נִמְלָט׃ נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם׃
23 24 תַּאֲוַת צַדִּיקִים אַךְ־טוֹב תִּקְוַת רְשָׁעִים עֶבְרָה׃ יֵשׁ
כה מְפַזֵּר וְנוֹסָף עוֹד וְחוֹשֵׂךְ מִיֹּשֶׁר אַךְ־לְמַחְסוֹר׃ נֶפֶשׁ־
26 בְּרָכָה תְדֻשָּׁן וּמַרְוֶה גַּם־הוּא יוֹרֶא׃ מֹנֵעַ בָּר
27 יִקְּבֻהוּ לְאוֹם וּבְרָכָה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר׃ שֹׁחֵר טוֹב
28 יְבַקֵּשׁ רָצוֹן וְדֹרֵשׁ רָעָה תְבוֹאֶנּוּ׃ בּוֹטֵחַ בְּעָשְׁרוֹ
29 הוּא יִפֹּל וְכֶעָלֶה צַדִּיקִים יִפְרָחוּ׃ עוֹכֵר בֵּיתוֹ
ל יִנְחַל־רוּחַ וְעֶבֶד אֱוִיל לַחֲכַם־לֵב׃ פְּרִי־צַדִּיק עֵץ חַיִּים
31 וְלֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם׃ הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם אַף
יב CAP. XII. כִּי־רָשָׁע וְחוֹטֵא׃ אֹהֵב מוּסָר אֹהֵב דָּעַת וְשׂוֹנֵא
2 תוֹכַחַת בָּעַר׃ טוֹב יָפִיק רָצוֹן מֵיְהוָה וְאִישׁ מְזִמּוֹת
3 יַרְשִׁיעַ׃ לֹא־יִכּוֹן אָדָם בְּרֶשַׁע וְשֹׁרֶשׁ צַדִּיקִים בַּל־יִמּוֹט׃
4 אֵשֶׁת־חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ וּכְרָקָב בְּעַצְמוֹתָיו מְבִישָׁה׃
ה מַחְשְׁבוֹת צַדִּיקִים מִשְׁפָּט תַּחְבֻּלוֹת רְשָׁעִים מִרְמָה׃
6 7 דִּבְרֵי רְשָׁעִים אֱרָב־דָּם וּפִי יְשָׁרִים יַצִּילֵם׃ הָפוֹךְ רְשָׁעִים
8 וְאֵינָם וּבֵית צַדִּיקִים יַעֲמֹד׃ לְפִי־שִׂכְלוֹ יְהֻלַּל־אִישׁ
9 וְנַעֲוֵה־לֵב יִהְיֶה לָבוּז׃ טוֹב נִקְלֶה וְעֶבֶד לוֹ מִמִּתְכַּבֵּד
י וַחֲסַר־לָחֶם׃ יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ וְרַחֲמֵי רְשָׁעִים
11 אַכְזָרִי׃ עֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע־לָחֶם וּמְרַדֵּף רֵיקִים חֲסַר־
12 13 לֵב׃ חָמַד רָשָׁע מְצוֹד רָעִים וְשֹׁרֶשׁ צַדִּיקִים יִתֵּן׃ בְּפֶשַׁע
14 שְׂפָתַיִם מוֹקֵשׁ רָע וַיֵּצֵא מִצָּרָה צַדִּיק׃ מִפְּרִי פִי־אִישׁ
טו יִשְׂבַּע־טוֹב וּגְמוּל יְדֵי־אָדָם יָשׁוּב לוֹ׃ דֶּרֶךְ אֱוִיל יָשָׁר — ישיב קרי
16 בְּעֵינָיו וְשֹׁמֵעַ לְעֵצָה חָכָם׃ אֱוִיל בַּיּוֹם יִוָּדַע כַּעְסוֹ וְכֹסֶה
17 קָלוֹן עָרוּם׃ יָפִיחַ אֱמוּנָה יַגִּיד צֶדֶק וְעֵד שְׁקָרִים מִרְמָה׃
18 יֵשׁ בּוֹטֶה כְּמַדְקְרוֹת חָרֶב וּלְשׁוֹן חֲכָמִים מַרְפֵּא׃
19 שְׂפַת־אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד וְעַד־אַרְגִּיעָה לְשׁוֹן שָׁקֶר׃
כ 21 מִרְמָה בְּלֶב־חֹרְשֵׁי רָע וּלְיֹעֲצֵי שָׁלוֹם שִׂמְחָה׃ לֹא־
22 יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל־אָוֶן וּרְשָׁעִים מָלְאוּ רָע׃ תּוֹעֲבַת יְהוָה

שִׂפְתֵי

v. 22. a) Velut *monile aureum in naso suis* est *mulier pulchra* quidem, *sed recedens iudicio* s. fatua.

v. 23. b) *tantummodo bonum quid* est, quod exoptant & etiam consequuntur. c) *excandescentia*, vt loco sperati boni iram Dei experiantur.

v. 24. d) *Est, qui dispergit* & liberaliter erogat. Ps. 112. 9. e) *& tamen additur ei amplius*. Vulg. *& ditiores fiunt*. f) *& est qui retinet* bona sua *a rectitudine* c. 14, 2. c. 17, 26. g) sed *tantummodo ad egestatem*, vt pauperior fiat.

v. 25. h) *Anima* namque realis *benedictionis*, Gen. 33, 11. Ezech. 44, 30. s. liberaliter dans, sec. præced. v. 24. i) *pinguescet* & abunde habebit. cf. c. 22, 9. k) *& qui* alios *rigat*. Esa. 55, 10. l) *etiam ipse rigabitur* a Deo, (Fut. Hoph.) vt bonis abundet, & sit instar horti irrigui. Esa. 58, 11.

v. 27. m) *Qui quærit bonum*. c. 7, 15. c. 8, 17.

v. 30. n) *Fructus iusti*, omnia eius cum sapienter, tum pie dicta & facta. o) *capit enim animas* salutari doctrina *sapiens*.

v. 31. p) *in terra*, dum heic viuit; in oppositione ad statum iusti post mortem, vbi nullas amplius castigationes peccatorum caussa patietur. 1 Cor. 11, 32. q) *retribuitur*, h. e. *retributionem* peccatorum *accipit*. c. 13, 13. LXX. vt 1 Pet. 4, 18.

CAP. XII, v. 1. r) *Qui amat disciplinam* is demum *amat scientiam*. s) *bardus* & instar bruti indocilis est. (5) c. 30, 2.

v. 11. t) *qui vero sectatur otiosos*. Iud. 9, 4.

v. 12. u) Adpetit impius *rete malorum*, quod ei pro laqueo est ad mala. x) *sed radicem iustorum dabit* sc. Deus, vt v. 14. c. 10, 24. vt iusti firmiter radicati nullo vnquam malo, ceu reti vel laqueo, capiantur.

v. 17. y) c. 6, 19.

v. 23. צדיקים per vicar. *Mun.* 1. 3. 7. 8. 15. 21. 22. Reliqui per *Tiphcha ant.* v. 24. ונוסף per *Pat.* 1. 2. 3. contra *Mas.* 1. itemque *impr.* h. l. & Ex. 1, 10. אך per *Mun.* 2. 3. v. 26. מנע *milra* per solum *Mun.* 1. 23. & *Ber.* contra *Mas.* 3. Ceterum *Merca* h. l. idem est, quod *Meth.* vt v. 27. & c. 12, 1. בר per *Pat.* 2. 3. contra *Mas.* in *M. I.* & *impr.* Gen. 41, 35. it. *R. Chaiim* ad Num. 23, 34. יקבהו sine Dag. 1. 7. 10. 13. 19. 22. v. 27. שחר per solum *Mun. milra* 24. & *Ber.* Vid. v. 26. תבואנו cum Dag. 1. 2. & in marg. 6. 9. contra analogiam. v. 28. יפול *plene* 6. 9. in marg. *Defectiue* tamen scriptum est præter *Mas. impr.* c. 13, 17. & Ez. 23, 25. CAP. XII, v. 1. אהב דעת per solum *Mun. milra* 2. 3. 19. 22. 23. & *Ber.* sic fu. 1. Sed *milel* poscit *Mas.* 1. & *Erff.* Ceterum Tsere per *Merca* (loco *Meth.*) adficiunt 17. 18. 22. & 24. sed pro eo erronee habent *Tiphcha ton.* 7. 8. 13. Ceteri omittunt. Vid. not. c. 11, 26. v. 2. ירשיע *defect.* poscit *Mas. impr.* 1 Sam. 14, 47. nullo hic suffragante codice. v. 6. ארב per *Chatephpat.* 2. & sic fe. 1. v. 8. ונעוה per *Segol* 1. 2. 3. v. 12. חמד per *Kam.* 1. 2. & in marg. 6. 9. sec. *Mas.* 1. v. 15. לעצה per *Kam.* 1. & in marg. 6. 9. v. 18. בוטה sic & *Orientales* legunt, verum ביטה scribunt. v. 19. לעד per *Kam.* 2. 3. & in marg. 6. 9. ארגיעה *milra* 23. v. 20. בלב per *Tsere* & *Mun.* 2. & in marg. 6. 9. וליועצי sic *defect.* 2. 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas.* 3. & *impr.* Alii *plene*.

שִׂפְתֵי־שָׁקֶר וְעֹשֵׂי אֱמוּנָה רְצוֹנוֹ׃ אָדָם עָרוּם כֹּסֶה 23
דָּעַת וְלֵב כְּסִילִים יִקְרָא אִוֶּלֶת׃ יַד־חָרוּצִים תִּמְשׁוֹל 24
וּרְמִיָּה תִּהְיֶה לָמַס׃ דְּאָגָה בְלֶב־אִישׁ יַשְׁחֶנָּה וְדָבָר כה
טוֹב יְשַׂמְּחֶנָּה׃ יָתֵר מֵרֵעֵהוּ צַדִּיק וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תַּתְעֵם׃ 26
לֹא־יַחֲרֹךְ רְמִיָּה צֵידוֹ וְהוֹן־אָדָם יָקָר חָרוּץ׃ בְּאֹרַח 27 28
צְדָקָה חַיִּים וְדֶרֶךְ נְתִיבָה אַל־מָוֶת׃ הה' רפה

CAP. XIII. יג בֵּן חָכָם מוּסַר אָב וְלֵץ לֹא־שָׁמַע גְּעָרָה׃
מִפְּרִי פִי־אִישׁ יֹאכַל טוֹב וְנֶפֶשׁ בֹּגְדִים חָמָס׃ נֹצֵר פִּיו 2
שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ פֹּשֵׂק שְׂפָתָיו מְחִתָּה־לוֹ׃ מִתְאַוָּה וָאַיִן 3 4
נַפְשׁוֹ עָצֵל וְנֶפֶשׁ חָרֻצִים תְּדֻשָּׁן׃ דְּבַר־שֶׁקֶר יִשְׂנָא ה
צַדִּיק וְרָשָׁע יַבְאִישׁ וְיַחְפִּיר׃ צְדָקָה תִּצֹּר תָּם־דָּרֶךְ 6
וְרִשְׁעָה תְּסַלֵּף חַטָּאת׃ יֵשׁ מִתְעַשֵּׁר וְאֵין כֹּל מִתְרוֹשֵׁשׁ 7
וְהוֹן רָב׃ כֹּפֶר נֶפֶשׁ־אִישׁ עָשְׁרוֹ וְרָשׁ לֹא־שָׁמַע 8
גְּעָרָה׃ אוֹר־צַדִּיקִים יִשְׂמָח וְנֵר רְשָׁעִים יִדְעָךְ׃ רַק־ 9 י
בְּזָדוֹן יִתֵּן מַצָּה וְאֶת־נוֹעָצִים חָכְמָה׃ הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט 11
וְקֹבֵץ עַל־יָד יַרְבֶּה׃ תּוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחֲלָה־לֵב וְעֵץ 12
חַיִּים תַּאֲוָה בָאָה׃ בָּז לְדָבָר יֵחָבֶל לוֹ וִירֵא מִצְוָה 13
הוּא יְשֻׁלָּם׃ תּוֹרַת חָכָם מְקוֹר חַיִּים לָסוּר מִמֹּקְשֵׁי 14
מָוֶת׃ שֵׂכֶל־טוֹב יִתֶּן־חֵן וְדֶרֶךְ בֹּגְדִים אֵיתָן׃ טו
כָּל־עָרוּם יַעֲשֶׂה בְדָעַת וּכְסִיל יִפְרֹשׂ אִוֶּלֶת׃ מַלְאָךְ 16 17
רָשָׁע יִפֹּל בְּרָע וְצִיר אֱמוּנִים מַרְפֵּא׃ רֵישׁ וְקָלוֹן 18
פּוֹרֵעַ מוּסָר וְשׁוֹמֵר תּוֹכַחַת יְכֻבָּד׃ תַּאֲוָה נִהְיָה תֶּעֱרַב 19
לְנָפֶשׁ וְתוֹעֲבַת כְּסִילִים סוּר מֵרָע׃ הָלוֹךְ אֶת־ כ הולך קרי
חֲכָמִים וֶחְכָּם וְרֹעֶה כְסִילִים יֵרוֹעַ׃ חַטָּאִים 21 יחכם קרי
תְּרַדֵּף רָעָה וְאֶת־צַדִּיקִים יְשַׁלֶּם־טוֹב׃ טוֹב יַנְחִיל 22
בְּנֵי־בָנִים וְצָפוּן לַצַּדִּיק חֵיל חוֹטֵא׃ רָב־אֹכֶל 23
נִיר רָאשִׁים וְיֵשׁ נִסְפֶּה בְּלֹא מִשְׁפָּט׃ חוֹשֵׂךְ שִׁבְטוֹ 24
שׂוֹנֵא בְנוֹ וְאֹהֲבוֹ שִׁחֲרוֹ מוּסָר׃ צַדִּיק אֹכֵל לְשֹׂבַע כה
נַפְשׁוֹ

---

v. 28. Pro אַל־ hab. אֶל־ 3. 23. & in marg. 6. 9. quomodo veteres interpretati sunt, Vulg. *iter autem deuium ducit ad mortem*; LXX. & ex his Syr. & Ar. *via vero iracundorum ad mortem*; Chald. *& via peruersi in mortem*. Sed hi quidem vim intulerunt nomini נתיבה, quod nec *deuii*, nec *iracundiæ* aut *peruersitatis* notionem habet. Si omnino locum obtinere deberet *Segol*, versio sic exprimi posset: *Datur vero etiam via tramitis* (h. e. compendiosa) *ad mortem*; sc. si iniustitiæ opera nauetur. Verum *Maf. Erff.* requirit *Pat.* CAP. XIII, v. 1. מוסר *milra* 1. 3. & in marg. 6. 9. v. 3. לו sine *Dag.* plerique; cum *Dag.* 7. 8. 15. 17. 18. 24. & *Ber.* v. 8. נפש per *Tiphcha ant.* 2. 3. 6. 9. 10. 11. 14. 19. alia distinctione: *Lytron animæ* sunt cuique *diuitiæ suæ*. v. 10. נועצים ita 7. 8. 16. 18. 21. 24. & sic fe. *Ber.* in oct. Per *Rbbiageresch.* 1. Per solum *Merca* 3. & *Ber.* in quart. Ceteri per solum *Mun.* irregulariter. v. 11. הון per *Makk.* 11. 12. 23. anomalica quidem consecutione, (quia sic sequens מהבל requireret *Merca*) sed faciliori distinctione; nisi statuas, *Tiphcha* h. l. non *præpositiuum*, sed *tonicum* esse, quo ipso tamen casu sec. meliores codd. *Merca* potius sequi solet, quam *Mun.* v. 17. מלאך per *Pat.* in regimine 3. & in marg. 6. 9. quomodo *Vulg.* reddidit, *Nuntius impii*, minus bene.
v. 23. רב־ per *Pat.* 3. Per *Kam.* vero cum adposito *Meth.* 7. 8. 13. 14. 20. Q. *Multum cibo*, h. e. ferax frugum, est *nouale pauperum*. Sed *Kometschat.* requirit *Maf. impr.* 2 Par. 28, 8. & *M. L.* ad h. l.

---

a) v. 19. c. 10, 18. b) *qui vero faciunt fidelitatem*. c. 20, 6. c) c. 11, 1.
v. 23. d) *circumspectus & prudens*. v. 16.
v. 24. e) *Manus diligentum*. c. 10, 4. f) *sed fraudulentia*, vel manus *fraudulentiæ* siue ignaua. g) *fiet tributaria*.
v. 25. h) *Sollicitudo* Ier. 49, 23. i) *deprimit illud*, cor s. animam hominis, ita vt mœstus sit ac tristis, coll. Ps. 42, 6. 12.
v. 26. k) *Melior* aut *præstantior* (1) *ex socio suo* fit iustus.
v. 27. l) *Non irretiet*, al. *non assabit* (1) vir *doli* s. *ignauus* c. 10, 4. m) *ferinam suam*. Gen. 25, 28. c. 27, 3. n) *at opes hominis pretiosæ* c. 1, 13. o) sunt *seduli*, si diligens sit. v. 24. c. 21, 5.
v. 28. p) *& via tramitis eius* c. 3, 17. *mappik* elisum est, vt Exod. 2, 3. q) est *non mors* s. *immortalitas*. Conf. similem compositionis speciem c. 30, 31. 1 Reg. 10, 11.
CAP. XIII, v. 1. r) *Filius sapiens* & docilis audit *disciplinam* & commonefactionem *patris*.
v. 2. s) comedet *iniuriam*, quam iusta talione ab aliis patietur.
v. 3. t) *qui* vero sine cura & circumspectione *distendit* (2) Ezech. 16, 25. u) *consternatio ei* erit. c. 10, 14.
v. 4. x) *anima eius*, scil. *pigri*. c. 6, 6. 9. *suffixum pleonasticum*, vt Num. 23, 18. c. 14, 3. y) *diligentum* c. 10, 4. z) c. 11, 25.
v. 5. a) turpi mendacio *se ipsum fœtere facit & confundit*.
v. 7. b) *qui diuitem se facit* (1) c) *qui pauperem se simulat*, a rad. רוש Ps. 34, 11.
v. 11. d) *Opes etiam magnæ ex vanitate* s. *propter vanitatem* minuuntur. e) Targ. *qui vero colligit & dat pauperi*. q. d. *qui colligit super manum*, vt hæc habeat, quod pauperibus eroget, coll. Eph. 4, 28.
v. 16. f) c. 12, 23. g) *agit cum scientia*, scite ac prouide. h) c. 12, 23.

Cap. XIV.

יד נַפְשׁוֹ וּבֶטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסָר׃ חַכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה
2 בֵיתָהּ וְאִוֶּלֶת בְּיָדֶיהָ תֶהֶרְסֶנּוּ׃ הוֹלֵךְ בְּיָשְׁרוֹ יְרֵא
3 יְהוָה וּנְלוֹז דְּרָכָיו בּוֹזֵהוּ׃ בְּפִי־אֱוִיל חֹטֶר גַּאֲוָה וְשִׂפְתֵי
4 חֲכָמִים תִּשְׁמוּרֵם׃ בְּאֵין אֲלָפִים אֵבוּס בָּר וְרָב
ה תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר׃ עֵד אֱמוּנִים לֹא יְכַזֵּב וְיָפִיחַ
6 כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר׃ בִּקֶּשׁ־לֵץ חָכְמָה וָאָיִן וְדַעַת לְנָבוֹן
7 נָקָל׃ לֵךְ מִנֶּגֶד לְאִישׁ כְּסִיל וּבַל־יָדַעְתָּ שִׂפְתֵי־
8 דָעַת׃ חָכְמַת עָרוּם הָבִין דַּרְכּוֹ וְאִוֶּלֶת כְּסִילִים
9 מִרְמָה׃ אֱוִלִים יָלִיץ אָשָׁם וּבֵין יְשָׁרִים רָצוֹן׃ לֵב
11 יוֹדֵעַ מָרַּת נַפְשׁוֹ וּבְשִׂמְחָתוֹ לֹא־יִתְעָרַב זָר׃ בֵּית הר' דגושה
12 רְשָׁעִים יִשָּׁמֵד וְאֹהֶל יְשָׁרִים יַפְרִיחַ׃ יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר
13 לִפְנֵי־אִישׁ וְאַחֲרִיתָהּ דַּרְכֵי־מָוֶת׃ גַּם־בִּשְׂחֹק
14 יִכְאַב־לֵב וְאַחֲרִיתָהּ שִׂמְחָה תוּגָה׃ מִדְּרָכָיו
טו יִשְׂבַּע סוּג לֵב וּמֵעָלָיו אִישׁ טוֹב׃ פֶּתִי יַאֲמִין לְכָל־
16 דָּבָר וְעָרוּם יָבִין לַאֲשֻׁרוֹ׃ חָכָם יָרֵא וְסָר מֵרָע
17 וּכְסִיל מִתְעַבֵּר וּבוֹטֵחַ׃ קְצַר־אַפַּיִם יַעֲשֶׂה אִוֶּלֶת
18 וְאִישׁ מְזִמּוֹת יִשָּׂנֵא׃ נָחֲלוּ פְתָאיִם אִוֶּלֶת וַעֲרוּמִים
19 יַכְתִּרוּ דָעַת׃ שַׁחוּ רָעִים לִפְנֵי טוֹבִים וּרְשָׁעִים
כ עַל־שַׁעֲרֵי צַדִּיק׃ גַּם־לְרֵעֵהוּ יִשָּׂנֵא רָשׁ וְאֹהֲבֵי
21 עָשִׁיר רַבִּים׃ בָּז־לְרֵעֵהוּ חוֹטֵא וּמְחוֹנֵן עֲנָיִים אַשְׁרָיו ענוים קרי
22 23 הֲלוֹא־יִתְעוּ חֹרְשֵׁי רָע וְחֶסֶד וֶאֱמֶת חֹרְשֵׁי טוֹב׃ בְּכָל־
עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר וּדְבַר־שְׂפָתַיִם אַךְ־לְמַחְסוֹר׃
24 עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם אִוֶּלֶת כְּסִילִים אִוֶּלֶת׃
כה מַצִּיל נְפָשׁוֹת עֵד אֱמֶת וְיָפִחַ כְּזָבִים מִרְמָה׃
26 בְּיִרְאַת יְהוָה מִבְטַח־עֹז וּלְבָנָיו יִהְיֶה מַחְסֶה׃
27 28 יִרְאַת יְהוָה מְקוֹר חַיִּים לָסוּר מִמֹּקְשֵׁי מָוֶת׃ בְּרָב־עָם
29 הַדְרַת־מֶלֶךְ וּבְאֶפֶס לְאֹם מְחִתַּת רָזוֹן׃ אֶרֶךְ אַפַּיִם
ל רַב־תְּבוּנָה וּקְצַר־רוּחַ מֵרִים אִוֶּלֶת׃ חַיֵּי בְשָׂרִים לֵב
מַרְפֵּא

CAP. XIV, v. 1. a) *Vnaquaeque sapientum mulierum aedificat domum suam.* b) *sed stultitia*, siue *mulier stultitiae*, i. e. *stulta*, exstructam quoque *manibus suis destruit.*

v. 2. c) *sed peruersus viis suis.* c. 2, 15. c. 3, 32.

v. 3. d) *est virga superbiae*, fastuosus sermo, quo se aliosque caedit. e) *seruant eos*, ne vapulent. *Schurek* anomalice, vt Exod. 18, 26.

v. 4. f) *Vbi non sunt boues.* Deut. 28, 4. 18. g) *area* s. *granarium purum* & *vacuum* est, coll. Am. 4, 6. h) *sed multum prouentuum est per robur bouis*, si quis eo ad colendum agrum suum vtatur.

v. 5. i) c. 13, 17. k) v. 25. c. 12, 17.

v. 8. l) *Sapientia astuti* & prouidi *est attendere viam suam; sed stultitia stultorum*, quam tamen prudentiam esse putant, *fraus* est potius, quam sapientia.

v. 9. m) *Stultorum* quisque *irridet reatum*; i. e. pro ioco & ludibrio habet peccare, & reatum sibi peccando contrahere; *sed inter rectos*, qui timent reatum, est *beneplacitum* Domini & bonorum omnium.

v. 14. n) *auersus corde*, sc. a via recta. Ps. 53, 4.

v. 17. o) *Breuis naribus*, s. praeceps ad iram, *facit* quidem *stultitiam; sed vir machinationum* magis etiam *odio habetur*: quia hic non solum stulte, sed etiam malitiose agit.

v. 18. p) *comprehendunt* scientiam.

v. 19. q) *Humiliantur* tandem *mali.* r) *ad portas iusti* seruiunt.

v. 23. s) *at verbum labiorum* mane, & quod effectum non habet comitem. Esa. 36, 5.

v. 24. t) *Corona* & ornamentum *sapientum* sunt *diuitiae ipsorum*, quippe quibus bene vtuntur. u) est & manet *stultitia*, licet ipsi sint opulenti.

v. 26. x) q. d. *Timor Domini* non modo piis parentibus, sed filiis quoque & posteris ipsorum profuturus est.

CAP. XIV, v. 6. בקש *Kuph* per *Tsere* & *Mahp.* 6. 9. 10. 12 -- 16. 19. 20. 23. Attamen per *Segol* 6. 9. in marg. ודעת per *Rbhiagereſch.* 1. optime, modo sequeretur *Merca.* v. 9. ובין sic per *Chirek* 2. sec. *Mas. impr.* Ion. 4, 10. q. d. sed *intelligentia rectorum* est *beneplacitum* s. *accepta* Deo ac hominibus. Attamen veteres metaphrastae omnes per *Tsere* interpretati sunt: & fatetur *R. Chaiim* l. c. se in omnibus libris inuenisse *Tsere.* v. 10. לב sic per *Rbbia* 3. & *Ber.* & vna cum *Mun.* 6. 7. 9. At 1. per *Makk.* ceteri vero omnes per *Mun.* v. 13. בשחק per *Merca* 17. 18. 21. 24. & *Ber.* At per *Tiphcha ant.* 1. 2. Ceteri omnes per *Tiphcha ton.* erronee. v. 18. פתאים sic per *Aleph* quiescens 7. 8. 17. 18. 22. 24. sec. *M. I.* & not. marg. 21. Alii פתאים. Cf. c. 9, 6. c. 27, 12. יכתרו *defect.* 22. & sic fe. 2. sec. *Mas.* 1. 2. ac *impr.* h. l. it. *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* ad Ps. 142, 8. Ceteri *plene.* v. 19. שחו *milel* 1. 2. 14. Per *Kam.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. v. 21. בז sic 24. & *Ber.* Per *Makk.* etiam, verum sine *Meth.* 2. 3. 6--16. 19--23. & 7. 8. quidem cum adposito סימן h. e. *NB.* At per *Mun.* 17. 18. v. 23. עצב per *Tsere* 2. 10. 13. 14. 19. 20. & in textu 6. 9. At per *Cholem* 1. v. 25. ויפח *defect.* 3. 6. 7. 8. 9. 15. 22. & sic fe. 1. sec. *Mas.* 1. 3. *impr.* & *Erff.* Alii *plene.* v. 27. ממקשי *def.* 3. 7. 8. 15. sec. *Mas. impr.* 2 Sam. 22, 6. At *plene* plerique. v. 28. לאום *plene* 1. 3. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & ad Gen. 25, 23. itemque *impr. fin.* f. 29. b. Ceteri *defect.*

31 מרפא ורקב עצמות קנאה׃ עשק דל חרף עשהו
32 ומכבדו חנן אביון׃ ברעתו ידחה רשע וחסה במותו
33 צדיק׃ בלב נבון תנוח חכמה ובקרב כסילים תודע׃
34 צדקה תרומם גוי וחסד לאמים חטאת׃ רצון־מלך לה
Cap.XV. הרי דגושה לעבד משכיל ועברתו תהיה מביש׃ מענה־רך ישיב טו
2 חמה ודבר־עצב יעלה־אף׃ לשון חכמים תיטיב דעת
3 ופי כסילים יביע אולת׃ בכל־מקום עיני יהוה צופות
4 רעים וטובים׃ מרפא לשון עץ חיים וסלף בה שבר
ברוח׃ אויל ינאץ מוסר אביו ושמר תוכחת יערם׃ ה
6 בית צדיק חסן רב ובתבואת רשע נעכרת׃ שפתי
7 חכמים יזרו דעת ולב כסילים לא־כן׃ זבח רשעים 8
9 תועבת יהוה ותפלת ישרים רצונו׃ תועבת יהוה דרך
רשע ומרדף צדקה יאהב׃ מוסר רע לעזב ארח י
11 שונא תוכחת ימות׃ שאול ואבדון נגד יהוה אף כי־
12 לבות בני־אדם׃ לא־יאהב לץ הוכח לו אל־חכמים
13 לא ילך׃ לב שמח ייטב פנים ובעצבת־לב רוח
14 נכאה׃ לב נבון יבקש־דעת ופני כסילים ירעה ופי קרי
אולת׃ כל־ימי עני רעים וטוב־לב משתה תמיד׃ טו
16 טוב־מעט ביראת יהוה מאוצר רב ומהומה בו׃ טוב 17
ארחת ירק ואהבה־שם משור אבוס ושנאה־בו׃
18 איש חמה יגרה מדון וארך אפים ישקיט ריב׃ דרך 19
עצל כמשכת חדק וארח ישרים סללה׃ בן חכם כ
21 ישמח־אב וכסיל אדם בוזה אמו׃ אולת שמחה
22 לחסר־לב ואיש תבונה יישר־לכת׃ הפר מחשבות
23 באין סוד וברב יועצים תקום׃ שמחה לאיש במענה־
24 פיו ודבר בעתו מה־טוב׃ ארח חיים למעלה למשכיל
למען סור משאול מטה׃ בית גאים יסח ׀ יהוה ויצב כה
26 גבול אלמנה׃ תועבת יהוה מחשבות רע וטהרים
אמרי

a) *cor sanitatis* s. *medelæ*, i. e. ab adfectuum intemperie & morbis sanatum. b) *sed caries ossium* est *zelus & inuidia*.
v. 31. c) *Qui opprimit pauperem, probro adficit factorem eius*, nempe Deum, qui pauperem æque, ac diuitem, fecit.
v. 32. d) *In malitia sua ad lapsum trudetur* ac deiicietur *impius*.
v. 34. e) *sed probrum* nationum. cf. c. 25, 10. Leu. 20, 17. Iob. 6, 14.
v. 35. f) *pudefacienti*. c. 10, 5. c. 12, 4.
CAP. XV, v. 1. g) *Responsio mollis auertit iram; at sermo doloris*, asper & dolorificus, *adscendere facit* & suscitat *iram*.
v. 2. h) *bonam facit* s. profert *scientiam*.
v. 4. i) *Sanatio linguæ*, a lingua proficiscens sermo salutaris, & ad curandum animum comparatus.
v. 6. k) *In domo iusti est robur multum* s. opes multæ; *sed in prouentu* s. opibus *impii* est *conturbatum quid*.
v. 10. l) *Castigatio mala* & crudelis Ier. 30, 14. obtinget *deserenti viam*, rectam scil. a parentibus vel doctoribus præmonstratam. v. 5. 7.
v. 15. m) *Omnes* quidem *dies pauperis mali* vel infelices sunt; *sed bonum esse corde* s. lætitia cordis mediis in ærumnis est quasi *conuiuium continuum*.
v. 17. n) *Melius quid est victus oleris*.
v. 19. o) *Via pigri* est *quasi sepimentum spinæ*, quod non possit illæsus perrumpere.
v. 23. p) *Gaudium* est, vel *Gaudet* bonus quisque *de viro in responso oris eius*, quum tempestiue non minus, quam apte respondet: *& verbum in tempore suo* dictum *quam bonum* est!
v. 24. q) *Sursum* ad cælestia, immo ad Deum ipsum tendit, ceu originem vitæ. r) vt eo longius recedat *ab inferno, deorsum* sito. v. 11. Ps. 86, 13.
v. 25. s) *Domum superborum euellet Dominus*.

v. 31. עשק sine *Merca* s. *Meth*. 2. At *milra* per solum *Mun*. 1. 3. CAP. XV, v. 1. רך sine *Dag*. 1. 3. 7. 10. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber*. contra *M. I*. v. 5. יערם per *Chatephpat*. 1. 2. 3. v. 7. יזרו sic *milel* 1. 3. 22. 24. ceteri vel *milra* vel ambigue. v. 9. יאהב per *Chateph-segol* 1. 2. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 19 -- 23. v. 10. מוסר per *Pat*. & *milel* 2. cum sua *Mas*. ושונא cum præf. *Vau* 3. & in marg. 6. 9. v. 13. ייטב sic *defect*. 1. 3. 7. 8. 15. 22. & fe. 2. quam correctorum librorum scriptionem esse testatur nota in marg. 1. Ceteri fere *plene*, contra *Mas*. 2. 3. *impr*. ac *Erff*. h. l. & *impr*. 1 Sam. 20, 13. ובעצבת sine *Dag*. 1. 3. v. 14. Pro ופני hab. ופי 7. 8. & sic fu. 2. Contra ופי scribit & legit 3. Vtrumque est contra *Mas*. *impr*. 2 Sam. 21, 6. & *Erff*. h. l. v. 15. וטוב per *Makk*. & *Meth*. 3. 7. 8. 17. 18. 24. & *Ber*. v. 16. טוב per *Mun*. 2. 3. מאוצר per *Pat*. 2. 3. 7. 8. 11. 13. 15. 16. 19. 21. 22. minus bene. בו cum *Dag*. 17. & *Opit*. v. 17. ואהבה per *Mun*. *milel* 6. 9 -- 16. 19 -- 23. שם cum *Dag*. 2. 17. 23. v. 19. כמשכת per *Beth* loco *Caph* præfixi 1. & in marg. 6. 9. v. 20. ישמח per *Mun*. *milra* 3. 6. 9. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 23. & vna cum *Makk*. 21. v. 25. יסח ita cum *Psik* emphatico 7. 8. 11. 15. & sic fe. *Ber*. sec. *Ind. Bas*. f. 61. c. Ceteri omittunt. Porro pro *Mun*. habent *Merca* 7. 8. 11. 17. 18. male, quia hic non vicarius *Atnachi*, sed nudus seruus est.

27 אִמְרֵי־נֹעַם׃ עֹכֵר בֵּיתוֹ בּוֹצֵעַ בָּצַע וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת
28 יִחְיֶה׃ לֵב צַדִּיק יֶהְגֶּה לַעֲנוֹת וּפִי רְשָׁעִים יַבִּיעַ רָעוֹת׃
29 ל רָחוֹק יְהוָה מֵרְשָׁעִים וּתְפִלַּת צַדִּיקִים יִשְׁמָע׃ מְאוֹר־
31 עֵינַיִם יְשַׂמַּח־לֵב שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֶּׁן־עָצֶם׃ אֹזֶן
32 שֹׁמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים תָּלִין׃ פּוֹרֵעַ
33 מוּסָר מוֹאֵס נַפְשׁוֹ וְשׁוֹמֵעַ תּוֹכַחַת קוֹנֶה לֵּב׃ יִרְאַת
יו יְהוָה מוּסַר חָכְמָה וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה׃ לְאָדָם מַעַרְכֵי־ CAP. XVI.
2 לֵב וּמֵיְהוָה מַעֲנֵה לָשׁוֹן׃ כָּל־דַּרְכֵי־אִישׁ זַךְ בְּעֵינָיו
3 וְתֹכֵן רוּחוֹת יְהוָה׃ גֹּל אֶל־יְהוָה מַעֲשֶׂיךָ וְיִכֹּנוּ
4 מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ כֹּל פָּעַל יְהוָה לַמַּעֲנֵהוּ וְגַם־רָשָׁע לְיוֹם
ה רָעָה׃ תּוֹעֲבַת יְהוָה כָּל־גְּבַהּ־לֵב יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה׃
6 בְּחֶסֶד וֶאֱמֶת יְכֻפַּר עָוֹן וּבְיִרְאַת יְהוָה סוּר מֵרָע׃
7 בִּרְצוֹת יְהוָה דַּרְכֵי־אִישׁ גַּם־אוֹיְבָיו יַשְׁלִם אִתּוֹ׃ טוֹב
8 מְעַט בִּצְדָקָה מֵרֹב תְּבוּאוֹת בְּלֹא מִשְׁפָּט׃ לֵב אָדָם
9 י יְחַשֵּׁב דַּרְכּוֹ וַיהוָה יָכִין צַעֲדוֹ׃ קֶסֶם עַל־שִׂפְתֵי־מֶלֶךְ
11 בְּמִשְׁפָּט לֹא יִמְעַל־פִּיו׃ פֶּלֶס וּמֹאזְנֵי מִשְׁפָּט לַיהוָה
12 מַעֲשֵׂהוּ כָּל־אַבְנֵי־כִיס׃ תּוֹעֲבַת מְלָכִים עֲשׂוֹת רֶשַׁע
13 כִּי בִצְדָקָה יִכּוֹן כִּסֵּא׃ רְצוֹן מְלָכִים שִׂפְתֵי־צֶדֶק וְדֹבֵר
14 יְשָׁרִים יֶאֱהָב׃ חֲמַת־מֶלֶךְ מַלְאֲכֵי־מָוֶת וְאִישׁ חָכָם
טו יְכַפְּרֶנָּה׃ בְּאוֹר־פְּנֵי־מֶלֶךְ חַיִּים וּרְצוֹנוֹ כְּעָב מַלְקוֹשׁ׃
16 קְנֹה־חָכְמָה מַה־טּוֹב מֵחָרוּץ וּקְנוֹת בִּינָה נִבְחָר
17 מִכָּסֶף׃ מְסִלַּת יְשָׁרִים סוּר מֵרָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ נֹצֵר
18
19 דַּרְכּוֹ׃ לִפְנֵי־שֶׁבֶר גָּאוֹן וְלִפְנֵי כִשָּׁלוֹן גֹּבַהּ רוּחַ׃ טוֹב
כ שְׁפַל־רוּחַ אֶת־עֲנִיִּים מֵחַלֵּק שָׁלָל אֶת־גֵּאִים׃ מַשְׂכִּיל — ענוים קרי
21 עַל־דָּבָר יִמְצָא־טוֹב וּבוֹטֵחַ בַּיהוָה אַשְׁרָיו׃ לַחֲכַם־לֵב
22 יִקָּרֵא נָבוֹן וּמֶתֶק שְׂפָתַיִם יֹסִיף לֶקַח׃ מְקוֹר חַיִּים שֵׂכֶל
23 בְּעָלָיו וּמוּסַר אֱוִלִים אִוֶּלֶת׃ לֵב חָכָם יַשְׂכִּיל פִּיהוּ וְעַל־
24 שְׂפָתָיו יֹסִיף לֶקַח׃ צוּף־דְּבַשׁ אִמְרֵי־נֹעַם מָתוֹק לַנֶּפֶשׁ
וּמַרְפֵּא

a) *verba amœnitatis*, f. fermones boni ac falutares, neminemque lædentes.

v. 27. b) *Conturbat domum fuam, qui auaritiam fectatur.*

v. 30. c) & *nuntium bonum* pinguefacit os.

v. 32. d) c. 1, 25. c. 13, 18.

CAP. XVI, v. 1. e) *Homini* quidem funt *difpofitiones cordis, fed a Domino* eft ac pendet *refponfum linguæ.*

v. 2. f) *Vniuerfitas* viarum *viri pura eft in oculis eius*, h.e. Quidquid homo agit ac fequitur, id rectum ipfi videtur. g) *fed librans Spiritus* eft *Iehoua*, qui folus infallibiliter nouit, quid rectum fit, & quid homini expediat.

v. 4. h) *Omnia fecit* & adhuc facit *Dominus ad refponfum fuum*, vt cuncta eius voluntati refpondeant, humiliterque fubiecta fint. v. 1. c. 29, 19. i) *&* *fic impium etiam ad diem mali* f. fupplicii: vt Ier. 17, 18. Am. 6, 3. vt impius, quia non refpondet, fec. prius hemiftichium, gratiæ Dei, eius tamen iuftitiæ & vindictæ fubiicere fe neceffe habeat. cf. Iob 21, 30. 2 Pet. 2, 9.

v. 5. k) c. 11, 21.

v. 10. l) *Diuinatio* & fagacitas fi fuerit *in labiis regis*, vt prudenti fermone expifcari poffit, quæ homines occultare ftudent. In bonam partem fumitur, vt participium Efa. 3, 2.

v. 11. m) *Libra & bilances iuris* f. iuftæ, funt *Domini*, tanquam auctoris & adprobatoris. n) *& opus ipfius*, quod ipfe mandauit & gratum habet. Sic *facrificia Dei* Pf. 51, 19. *Opera Dei* Ioh. 6, 28. *Iuftitia Dei* Rom. 3, 21-26. o) *Lapides crumenæ* f. pondera in crumena adferuari folita.

v. 21. p) *Qui corde fapit*, merito *prudens vocatur*; *fed dulcedo labiorum*, quæ repofitam in corde fapientiam dulci eloquio promere & communicare cum aliis nouit, *augebit* aliis *doctrinam*, vt & ipfi fapiant. v. 23. c. 1, 5.

---

v. 32. וְשׁוֹמֵעַ fic *plene* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. Alii *defect.* contra *Maf.* 3. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* c. 21, 28. קוֹנֶה Vide *M. I.* vbi *Sægol* fub *Nun* vindicatur contra *Maf.* illic allegatam. לֵב fine *Dag.* 1. 2. 3. 10. 11. 12. 13. 20. 21. 22. CAP. XVI, v. 4. לַמַּעֲנֵהוּ per *Schua* 1. v. 5. גְּבַהּ fine *Gaiah* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. 23. v. 8. תבואת *defect.* pofcit *Maf. impr.* Gen. 47, 24. fed noftri omnes *plene.* v. 10. קֶסֶם per regulare *Merca* 1. 2. Cum *Pfikmahp.* cf. Pf. 62, 11. ibidemque not. v. 14. מֶלֶךְ per *Tiphcha ant.* 2. 3. 14. v. 15. כְּעָב per *Pat.* 1. 2. 3. contra *M. I.* v. 19. עֲנִיִּים fine *Kri* 10. 11. 19. 20 21. contra *Maf. Erff.* v. 21. יֹסִיף cum conferuo *Sarka* 2. 3. v. 22. שֵׂכֶל per *Sægol* 2. 3. v. 24. מָתוֹק cum conferuo *Sarka* 3. לַנֶּפֶשׁ per *Kam.* fine feq. *Dag.* 1. 3.

וּמַרְפֵּא לָעָצֶם׃ יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי־אִישׁ וְאַחֲרִיתָהּ כה
26 דַּרְכֵי־מָוֶת׃ נֶפֶשׁ עָמֵל עָמְלָה לּוֹ כִּי־אָכַף עָלָיו פִּיהוּ׃
שפתו קרי 27 28 אִישׁ בְּלִיַּעַל כֹּרֶה רָעָה וְעַל־שְׂפָתָיו כְּאֵשׁ צָרָבֶת׃ אִישׁ
נון זעירא 29 תַּהְפֻּכוֹת יְשַׁלַּח מָדוֹן וְנִרְגָּן מַפְרִיד אַלּוּף׃ אִישׁ חָמָס
יְפַתֶּה רֵעֵהוּ וְהוֹלִיכוֹ בְּדֶרֶךְ לֹא־טוֹב׃ עֹצֶה עֵינָיו ל
31 לַחְשֹׁב תַּהְפֻּכוֹת קֹרֵץ שְׂפָתָיו כִּלָּה רָעָה׃ עֲטֶרֶת
32 תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמָּצֵא׃ טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם
33 מִגִּבּוֹר וּמֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר׃ בַּחֵיק יוּטַל אֶת־
CAP. XVII. לג הַגּוֹרָל וּמֵיְהוָה כָּל־מִשְׁפָּטוֹ׃ טוֹב פַּת חֲרֵבָה וְשַׁלְוָה־
2 בָהּ מִבַּיִת מָלֵא זִבְחֵי־רִיב׃ עֶבֶד־מַשְׂכִּיל יִמְשֹׁל בְּבֵן
3 מֵבִישׁ וּבְתוֹךְ אַחִים יַחֲלֹק נַחֲלָה׃ מַצְרֵף לַכֶּסֶף
4 וְכוּר לַזָּהָב וּבֹחֵן לִבּוֹת יְהוָה׃ מֵרַע מַקְשִׁיב עַל־
שְׂפַת־אָוֶן שֶׁקֶר מֵזִין עַל־לְשׁוֹן הַוֹּת׃ לֹעֵג לָרָשׁ חֵרֵף ה
6 עֹשֵׂהוּ שָׂמֵחַ לְאֵיד לֹא יִנָּקֶה׃ עֲטֶרֶת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים
7 וְתִפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם׃ לֹא־נָאוָה לְנָבָל שְׂפַת
8 יֶתֶר אַף כִּי־לְנָדִיב שְׂפַת־שָׁקֶר׃ אֶבֶן־חֵן הַשֹּׁחַד
9 בְּעֵינֵי בְעָלָיו אֶל־כָּל־אֲשֶׁר יִפְנֶה יַשְׂכִּיל׃ מְכַסֶּה־פֶּשַׁע
מלעיל מְבַקֵּשׁ אַהֲבָה וְשֹׁנֶה בְדָבָר מַפְרִיד אַלּוּף׃ תֵּחַת י
11 גְּעָרָה בְמֵבִין מֵהַכּוֹת כְּסִיל מֵאָה׃ אַךְ־מְרִי יְבַקֶּשׁ־רָע
12 וּמַלְאָךְ אַכְזָרִי יְשֻׁלַּח־בּוֹ׃ פָּגוֹשׁ דֹּב שַׁכּוּל בְּאִישׁ
13 וְאַל־כְּסִיל בְּאִוַּלְתּוֹ׃ מֵשִׁיב רָעָה תַּחַת טוֹבָה לֹא־
תמוש קרי 14 תָמִישׁ רָעָה מִבֵּיתוֹ׃ פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן וְלִפְנֵי
הִתְגַּלַּע הָרִיב נְטוֹשׁ׃ מַצְדִּיק רָשָׁע וּמַרְשִׁיעַ צַדִּיק טו
16 תּוֹעֲבַת יְהוָה גַּם־שְׁנֵיהֶם׃ לָמָּה־זֶּה מְחִיר בְּיַד־
17 כְּסִיל לִקְנוֹת חָכְמָה וְלֶב־אָיִן׃ בְּכָל־עֵת אֹהֵב
18 הָרֵעַ וְאָח לְצָרָה יִוָּלֵד׃ אָדָם חֲסַר־לֵב תֹּקֵעַ כָּף
19 עֹרֵב עֲרֻבָּה לִפְנֵי רֵעֵהוּ׃ אֹהֵב פֶּשַׁע אֹהֵב מַצָּה
מַגְבִּיהַּ פִּתְחוֹ מְבַקֶּשׁ־שָׁבֶר׃ עִקֶּשׁ־לֵב לֹא יִמְצָא־ כ
טוֹב

v. 25. *a)* Adfuit c. 14, 11.
v. 26. *b) quando premit ſuper ipſo, vel eum vrget* (1).
v. 27. *c)* c. 6, 12. *d) parat* alteri *malum*, velut foueam, qua capiatur, c. 26, 27. *e)* eſt *velut ignis vſtionis.* (3) Leu. 13, 23. 28.
v. 28. *f)* c. 6, 14. 19. *g) & ſuſurro* ſ. clandeſtinus obtrectator. c. 18, 8. *h) ſeparare ſe facit* intimum *amicum*, c. 2. 17.
v. 29. *i)* c. 3, 31. *k) decipit proximum ſuum.* c. 1, 10.
v. 30. *l) Qui claudit* (1) *oculos ſuos*, facit id *ad cogitandum peruerſa*: adeoque per eiusmodi geſtus cognoſcere debes hominem nequam & inſidioſum. *m) qui comprimit*, Vulg. *mordens labia ſua.* c. 6, 13. *n)* decreto ſuo iam *conſummauit malum.* cf. 1Sam. 20, 7. 9. c. 25, 17.
v. 31. *o) Corona ornatus* ſ. inſigne ornamentum *canities* vel *ſenectus* eſt.
CAP. XVII, v. 1. *p) Melius* quid eſt *fruſtum ſiccum, quo cum tranquillitas eſt. q) mactationibus litis*, i.e. carnibus mactatorum pecorum cum lite.
v. 3. *r) Conflatorium* eſt *pro argento, & catinus pro auro* conflando & purgando.
v. 4. *s) Malignans attendit ad labium iniquitatis* : & *qui mendacium auſcultat*, attendit *ad linguam exitiorum* ſ. exitiabilem.
v. 5. *t) Qui deridet* aut deſpicit *pauperem* propter paupertatem. *u)* c. 14, 31. *x) qui gaudet de exitio* alterius, *non erit innocens* vel impunitus.
v. 7. *y) Non pulchrum eſt ſtulto labium eminentiæ* ſ. ſermo magnificus : *multoque minus* &c.
v. 8. *z) Lapillus gratiæ*, Vulg. *Gemma gratiſſima*, munus eſt *in oculis dominorum ſuorum*, Targ. *accipientis ipſum: quocumque ſe verterit, proſperabitur*, Deut. 29, 8.
v. 12. *a) Occurrendo* occurrat potius *vrſa orbata homini*; *nequaquam vero ſtultus in ſtultitia ſua.*

---

v. 27. שפתיו ita 19. 20. 21. ſine *Kri*, ſic fu. 1. & ſic in marg. 6. 9. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr. fin.* f. 34. c. v. 28. ונרגן *Nun minuſc.* poſcit *Maſ.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* h. l. it. *impr.* Leu. 1, 1. Eſa. 44, 14. Ier. 39, 13. & *fin.* f. 1. a. At ordinarium *Nun* habet 11 -- 16. 20. 23. *Zain* vero 3. ſine nota, q. d. *qui* facile *commouetur* ſ. *iraſcitur.* v. 30. כִּלָּא ſic loco *He*, quod noſtri habent, *Aleph* poſcit *Maſ. impr. fin.* f. 1. d. CAP. XVII, v. 1. בָּהּ cum *Dag.* 1. 17. 18, 22. v. 2. בבן per *Mun.* manente *Sægol*, 7. 8. 21. 22. At per *Mun.* & *Tſere* 6. 9. in marg. & עבד משכיל ימשל בְּבֵן 2. 3. v. 7. יתר ſic per *Sægol* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 20. ſec. *Ind. Baſ.* f. 61. col. 6. Ceteri per *Kam.* v. 9. מכסה per *Mun. milra* 2. 6. 9 -- 16. 19. 20. 23. פֶּשַׁע ſine *Dag.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 19. 20. v. 11. אך מרי ita 2. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 19. 20. 24. *Tiphcha* etiam 1. habet. v. 12. פגוש per *Mun. ſup.* 7. 8. 11. 15. 17. 18. 21. 22. & vna cum *Mahp.* 12. v. 14. הריב cum conſeruo *Sarka* 2. v. 16. זה ſine *Dag.* 2. 3. 7. 8. 10--15. 19. 21. 22. למה זה מחיר ביד ita 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. *Mahp.* habet etiam 24. לקנות חכמה ſic regulariter 7. 8. 15. 21. 22. ולב per *Tſere* & *Mun.* 1. 2. 3. Inſuper per *Tſere* etiam 14. & 6. 9. in marg. Secundum noſtram lectionem, *Tſere* ob *Makk.* correptum fuit in *Sægol*, vt ſupra in בבן v. 2.

טוֹב וְנֶהְפָּךְ בִּלְשׁוֹנוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה׃ יֹלֵד כְּסִיל לְתוּגָה 21
לוֹ וְלֹא יִשְׂמַח אֲבִי נָבָל׃ לֵב שָׂמֵחַ יֵיטִב גֵּהָה 22
וְרוּחַ נְכֵאָה תְּיַבֶּשׁ־גָּרֶם׃ שֹׁחַד מֵחֵק רָשָׁע 23
יִקָּח לְהַטּוֹת אָרְחוֹת מִשְׁפָּט׃ אֶת־פְּנֵי 24
כה מֵבִין חָכְמָה וְעֵינֵי כְסִיל בִּקְצֵה־אָרֶץ׃ כַּעַס
לְאָבִיו בֵּן כְּסִיל וּמֶמֶר לְיוֹלַדְתּוֹ׃ גַּם עֲנוֹשׁ 26
לַצַּדִּיק לֹא־טוֹב לְהַכּוֹת נְדִיבִים עַל־יֹשֶׁר׃ חוֹשֵׂךְ 27
אֲמָרָיו יוֹדֵעַ דָּעַת וְקַר־רוּחַ אִישׁ תְּבוּנָה׃ גַּם 28 יקר קרי
אֱוִיל מַחֲרִישׁ חָכָם יֵחָשֵׁב אֹטֵם שְׂפָתָיו נָבוֹן׃

Cap. XIIX. יח
לְתַאֲוָה יְבַקֵּשׁ נִפְרָד בְּכָל־תּוּשִׁיָּה יִתְגַּלָּע׃ לֹא־יַחְפֹּץ 2
כְּסִיל בִּתְבוּנָה כִּי אִם־בְּהִתְגַּלּוֹת לִבּוֹ׃ בְּבוֹא־רָשָׁע בָּא 3
גַם־בּוּז וְעִם־קָלוֹן חֶרְפָּה׃ מַיִם עֲמֻקִּים דִּבְרֵי פִי־אִישׁ 4
ה נַחַל נֹבֵעַ מְקוֹר חָכְמָה׃ שְׂאֵת פְּנֵי־רָשָׁע לֹא־טוֹב
לְהַטּוֹת צַדִּיק בַּמִּשְׁפָּט׃ שִׂפְתֵי כְסִיל יָבֹאוּ בְרִיב וּפִיו 6
לְמַהֲלֻמוֹת יִקְרָא׃ פִּי־כְסִיל מְחִתָּה־לוֹ וּשְׂפָתָיו מוֹקֵשׁ 7
נַפְשׁוֹ׃ דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי־בָטֶן׃ 8
גַּם מִתְרַפֶּה בִמְלַאכְתּוֹ אָח הוּא לְבַעַל מַשְׁחִית׃ 9 י
מִגְדַּל־עֹז שֵׁם יְהוָה בּוֹ־יָרוּץ צַדִּיק וְנִשְׂגָּב׃ הוֹן 11
עָשִׁיר קִרְיַת עֻזּוֹ וּכְחוֹמָה נִשְׂגָּבָה בְּמַשְׂכִּיתוֹ׃ לִפְנֵי 12
שֶׁבֶר יִגְבַּהּ לֵב־אִישׁ וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה׃ מֵשִׁיב דָּבָר 13
בְּטֶרֶם יִשְׁמָע אִוֶּלֶת הִיא־לוֹ וּכְלִמָּה׃ רוּחַ־אִישׁ יְכַלְכֵּל 14
טו מַחֲלֵהוּ וְרוּחַ נְכֵאָה מִי יִשָּׂאֶנָּה׃ לֵב נָבוֹן יִקְנֶה־דָּעַת
וְאֹזֶן חֲכָמִים תְּבַקֶּשׁ־דָּעַת׃ מַתָּן אָדָם יַרְחִיב לוֹ וְלִפְנֵי 16
גְדֹלִים יַנְחֶנּוּ׃ צַדִּיק הָרִאשׁוֹן בְּרִיבוֹ יָבֹא־רֵעֵהוּ וַחֲקָרוֹ׃ 17 ובא קרי
18
מִדְיָנִים יַשְׁבִּית הַגּוֹרָל וּבֵין עֲצוּמִים יַפְרִיד׃ אָח נִפְשָׁע 19
כ מִקִּרְיַת־עֹז וּמִדְוָנִים כִּבְרִיחַ אַרְמוֹן׃ מִפְּרִי פִי־אִישׁ מדינים קרי
תִּשְׂבַּע בִּטְנוֹ תְּבוּאַת שְׂפָתָיו יִשְׂבָּע׃ מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד־ 21
לָשׁוֹן וְאֹהֲבֶיהָ יֹאכַל פִּרְיָהּ׃ מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב וַיָּפֶק 22
רָצוֹן

v. 21. *a*) bonam facit *sanationem*; optima pro corpore medicina est (1) cf. verbum Hos. 5, 13.

v. 23. *b*) *Munus e sinu* porrectum, adeoque clam oblatum, *impius accipit.*

v. 24. *c*) *Coram facie prudentis est sapientia*, quam irretorto mentis oculo contuetur; *sed oculi stultorum* sunt *in extremitate terræ*, & ad alia omnia, non autem ad sapientiam consectandam respiciunt.

v. 25. *d*) *& amarities ac dolor* genitrici suæ (1)

v. 26. *e*) nec *percutere ingenuos ob rectitudinem*, siue recte facta.

v. 27. *f*) *Qui cohibet* & moderatur *sermones suos*, cautus & parcus in loquendo. *g*) *& frigidus* s. *moderatus spiritu* est *vir prudentiæ.*

CAP. XVIII, v. 1. *h*) *Cupidinem* vel *Cupidini quærit*, h. e. ea tantum sequitur, quæ moroso ac stulto ingenio placent. *i*) *qui separat se.* Vulg. *qui vult recedere ab amico*; & nuntium ei mittere. c. 19, 4. c. 16, 28. *k*) *contra omnem sapientiam* c. 2, 7. *l*) cæco impetu *prouoluitur* s. *disceptat* (3) c. 17, 14. c. 20, 3.

v. 3. *m*) *Veniente impio, venit etiam contemtus.* c. 11. 2. c. 12, 8. *n*) *& cum ignominia* s. morum turpitudine venit etiam *opprobrium.*

v. 6. *o*) *veniunt in litem*, rixis se immiscent.

v. 9. *p*) *Etiam, qui remissum se gerit in opere suo, frater* s. socius est *auctori perditionis.*

v. 19. *q*) *Frater* (siue reuera, siue ex opinione sua læsus ab altero) *magis rebellem se gerit*, & difficilior expugnatu est, *quam vrbs fortis*, quæ aduersus dominum suum rebellis est. cf. c. c. Gen. 4, 6. 8. c. 27, 41. 2 Sam. 13, 21–28. *r*) *& fraternæ* præsertim *contentiones* validæ sunt *instar vectis palatii*, quo arcis porta munita est.

v. 22. *s*) c. 3, 18.

v. 20. ונהפך sic per Kam. in Participio 1. 3. & in marg. 6. 9. sec. analogiam & *Mas.* 1. quin & *impr.* quippe quæ habent ל: per *Pat.* enim rursus occurrit Leu. 13, 16. Ceteri per *Pat.* v. 21. לו cum *Dag.* 1. v. 24. הארץ cum præf. *He* 1. Et sic alios quoque libros habere testatur *Mas. Erff.* ad c. 24, 17. verum cum hac epicrisi, ולא כן *non recte.* v. 25. וממר sic per dupl. *Tsere* 1. 2. quasi esset Particip. Hiph. *amaritudinem conciliens*; quemadmodum *Chald.* ac *Syr.* similiter expresserunt. v. 26. Pro על hab. עלי 1. 3. CAP. XVIII, v. 1. ובכל cum præf. *Schurek* 1. 3. v. 4. Pro חכמה hab. חיים 3. quomodo exposuerunt LXX. *Græci*, indeque *Ar.* v. 6. למהלמות posterius *Mem* sine *Dag.* 1. 2. 7. 8. 14. 19. 20. 22. v. 7. מחתה per *Mun. milra* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. לו sine *Dag.* 1. 2. 3. 6 – 11. 13 – 16. 19. 20. 21. 23. v. 15. דעת sine *Dag.* 1. 2. 3. v. 17. צדיק per *Tiphcha ant.* bene 3. יבא per *Makk.* 7. 8. 18. 21. 22. Ceterum ובא per *Vau* in ipso textu sine nota 10. 11. 12. 15. 16. 23. יבא vero 14. Vtrumque est contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* ad Hos. 1, 1. v. 19. אח נפשע ita 2. נפשע per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. Pro ומדונים scribunt ac legunt Orientales ומדינים per *Iod.* v. 20. תבואת Ita quidem legunt, sed תביאת scribunt *Orientales.*

23 24 רָצוֹן מֵיְהוָה׃ תַּחֲנוּנִים יְדַבֶּר־רָשׁ וְעָשִׁיר יַעֲנֶה עַזּוֹת׃ אִישׁ
CAP. XIX. יט רֵעִים לְהִתְרֹעֵעַ וְיֵשׁ אֹהֵב דָּבֵק מֵאָח׃ טוֹב רָשׁ
2 הוֹלֵךְ בְּתֻמּוֹ מֵעִקֵּשׁ שְׂפָתָיו וְהוּא כְסִיל׃ גַּם בְּלֹא־דַעַת
3 נֶפֶשׁ לֹא־טוֹב וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא׃ אִוֶּלֶת אָדָם
4 תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וְעַל־יְהוָה יִזְעַף לִבּוֹ׃ הוֹן יֹסִיף רֵעִים
ה רַבִּים וְדָל מֵרֵעֵהוּ יִפָּרֵד׃ עֵד שְׁקָרִים לֹא יִנָּקֶה וְיָפִיחַ
6 כְּזָבִים לֹא יִמָּלֵט׃ רַבִּים יְחַלּוּ פְנֵי־נָדִיב וְכָל־הָרֵעַ
7 לְאִישׁ מַתָּן׃ כָּל אֲחֵי־רָשׁ ׀ שְׂנֵאֻהוּ אַף כִּי מְרֵעֵהוּ
לו קרי 8 רָחֲקוּ מִמֶּנּוּ מְרַדֵּף אֲמָרִים לֹא־הֵמָּה׃ קֹנֶה־לֵּב אֹהֵב
9 נַפְשׁוֹ שֹׁמֵר תְּבוּנָה לִמְצֹא־טוֹב׃ עֵד שְׁקָרִים לֹא
י יִנָּקֶה וְיָפִיחַ כְּזָבִים יֹאבֵד׃ לֹא־נָאוֶה לִכְסִיל תַּעֲנוּג אַף
11 כִּי־לְעֶבֶד ׀ מְשֹׁל בְּשָׂרִים׃ שֵׂכֶל אָדָם הֶאֱרִיךְ אַפּוֹ
12 וְתִפְאַרְתּוֹ עֲבֹר עַל־פָּשַׁע׃ נַהַם כַּכְּפִיר זַעַף מֶלֶךְ
13 וּכְטַל עַל־עֵשֶׂב רְצוֹנוֹ׃ הַוֹּת לְאָבִיו בֵּן כְּסִיל וְדֶלֶף
14 טֹרֵד מִדְיְנֵי אִשָּׁה׃ בַּיִת וָהוֹן נַחֲלַת אָבוֹת וּמֵיְהוָה אִשָּׁה
טו מַשְׂכָּלֶת׃ עַצְלָה תַּפִּיל תַּרְדֵּמָה וְנֶפֶשׁ רְמִיָּה תִרְעָב׃
ימות קרי 16 17 שֹׁמֵר מִצְוָה שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ בּוֹזֵה דְרָכָיו יוּמָת׃ מַלְוֵה
18 יְהוָה חוֹנֵן דָּל וּגְמֻלוֹ יְשַׁלֶּם־לוֹ׃ יַסֵּר בִּנְךָ כִּי־יֵשׁ תִּקְוָה
גדל קרי 19 וְאֶל־הֲמִיתוֹ אַל־תִּשָּׂא נַפְשֶׁךָ׃ גְּרָל־חֵמָה נֹשֵׂא עֹנֶשׁ
כ כִּי אִם־תַּצִּיל וְעוֹד תּוֹסִף׃ שְׁמַע עֵצָה וְקַבֵּל מוּסָר
21 לְמַעַן תֶּחְכַּם בְּאַחֲרִיתֶךָ׃ רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב־אִישׁ
22 וַעֲצַת יְהוָה הִיא תָקוּם׃ תַּאֲוַת אָדָם חַסְדּוֹ וְטוֹב רָשׁ
23 מֵאִישׁ כָּזָב׃ יִרְאַת יְהוָה לְחַיִּים וְשָׂבֵעַ יָלִין בַּל־יִפָּקֶד
24 רָע׃ טָמַן עָצֵל יָדוֹ בַּצַּלָּחַת גַּם־אֶל־פִּיהוּ לֹא יְשִׁיבֶנָּה׃
כה 26 לֵץ תַּכֶּה וּפֶתִי יַעְרִם וְהוֹכִיחַ לְנָבוֹן יָבִין דָּעַת׃ מְשַׁדֶּד־
27 אָב יַבְרִיחַ אֵם בֵּן מֵבִישׁ וּמַחְפִּיר׃ חֲדַל־בְּנִי לִשְׁמֹעַ
28 מוּסָר לִשְׁגוֹת מֵאִמְרֵי־דָעַת׃ עֵד בְּלִיַּעַל יָלִיץ מִשְׁפָּט
29 וּפִי רְשָׁעִים יְבַלַּע־אָוֶן׃ נָכוֹנוּ לַלֵּצִים שְׁפָטִים
וּמַהֲלֻמוֹת

v. 23. a) *Supplicationes loquitur pauper; sed diues respondet dura*, h.e. fastuosa & importuna verba.

v. 24. b) *Vir amicorum*, qui amicitiam cum pluribus fideliter ac sancte coluit, dignus est, *ad adsciscendum eum sibi amicum*. cf. c. 22, 24. Iud. 14, 20. c) *est enim amicus magis adhærens* & constantior, *quam frater* aut *consanguineus*.

CAP. XIX, v. 2. d) *Etiam in non scientia* s. incogitantia *animæ non est bonum : & festinus* s. præceps *pedibus suis aberrat* a vera via. Iud. 20, 16. Iob. 5, 24.

v. 5. e) *& qui mendacia loquitur*. v. 9. c. 6, 19.

v. 6. f) *Orant*, precibus *infirmant* vel molliunt *faciem* principis, Ps. 45, 13. g) *& quisque amicus* est *viro doni*, qui habet vnde munificus esse possit. cf. c. 17, 8. c. 18, 16.

v. 7. h) *persequitur* eiusmodi pauper *verba*, quæ *nihil sunt*.

v. 8. i) c. 4, 5. c. 15, 32. k) *eo euentu* custodiet eam, *vt inueniat bonum*, simile præfixum infra v. 27.

v. 9. l) Vide v. 5.

v. 10. m) c. 17, 7. n) *voluptas*, oblectatio. Cant. 7, 7. *multo minus* v. 7. conuenit stulto *seruo dominari principibus*. cf. c. 30, 22.

v. 11. o) Am. 7, 8. Mich. 7, 18.

v. 12. p) *Fremitus, velut leonis iuuenis, est ira Regis*.

v. 13. q) *Aerumnæ*. Iob. 6, 2. r) *& velut stillatio* s. *perstillatio* tecti *continua* (2) c. 27, 15. s) sunt *rixæ mulieris*. cf. c. 25, 24.

v. 18. t) *sed vt occidas eum, ne cupias*. Ps. 24, 4.

v. 19. u) *Nam magnus ira reportat pœnam*. Vel: Nam *sors excandescentiæ* est, vt *pœnam accipiens* quis sit. x) *quoniam*, (vt nouum argumentum addam) *si eripueris eum* ab immoderatis verberibus, *tum* in posterum *amplius addes* & calligabis eum, vt emendetur.

v. 23. תחנונים sic per *Merca* 7. 8. 16. 21. 22. Per *Tiphcha ant.* [illegible] 24. & *Ber.* Ceteri per *Mun.* irregulariter. v. 24. איש *defect.* poscit *Mas.* 2. ad 2 Sam. 14, 19. & alia in *M. I.* ad h. l. vt sit idem ac יש, coll. ibid. & Mich. 6, 10. Quomodo explicarunt Chald, *Sunt socii, qui adsociantur*, & Syr. *Sunt amici, qui amici sunt*. Verum omnes nostri *plene*, quomodo etiam *M. I.* in Codd. scriptum esse testatur. CAP. XX, v. 7. כל per *Makk.* sine accentu vel *Meth.* 3. 6. 9–16. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. item *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 26. c. quæ vnanimiter *Komets cum accentu* poscunt. Porro כל־ 7. 8. contra *M. I.* hic & Ps. 35, 10. quippe quod *Makk.* abesse iubet. At כל per *Mahp.* 1. contra *Mas.* 1. & *impr.* ad Ps. 35, 10. quæ *Merca* & *Komets* requirit, vt habet 17. 18. 22. 24. & fe. 2. ac *Ber.* in ed. לא sine *Kri* 6. 9. 10. 14. 19. 20. 21. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 11, 21. v. 16. בוזה per *Tsere* 2. 7. 8. 19. & in marg. 6. 9. sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. Ceteri per *Segol.* v. 17. מלוה per *Segol* 2. 3. contra *M. I.* & *Mas. Erff.* חונן pro *Merca* perperam *Tiphcha ton.* habent 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. aptius vero *Meth.* 23. At per solum *Mun. milra* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. וגמלו cum *Dag.* 6. 9. 10. 13. 17. 18. 19. 20. 24. & *Ber.* v. 19. גרל per *Daleth* in ipso textu 1. 3. 10. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* ad Ier. 31, 40. v. 25. יַעְרִם per *Chatephpat.* 1. 3.

כ וּמַהֲלֻמוֹת לְגֵו כְּסִילִים׃ לֵץ הַיַּיִן הֹמֶה שֵׁכָר וְכָל־שֹׁגֶה CAP. XX.
2 בּוֹ לֹא יֶחְכָּם׃ נַהַם כַּכְּפִיר אֵימַת מֶלֶךְ מִתְעַבְּרוֹ חוֹטֵא
3 נַפְשׁוֹ׃ כָּבוֹד לָאִישׁ שֶׁבֶת מֵרִיב וְכָל־אֱוִיל יִתְגַּלָּע׃
4 ה מֵחֹרֶף עָצֵל לֹא־יַחֲרֹשׁ יִשְׁאַל בַּקָּצִיר וָאָיִן׃ מַיִם עֲמֻקִּים ושאל קרי
6 עֵצָה בְלֶב־אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלֶנָּה׃ רָב־אָדָם יִקְרָא
7 אִישׁ חַסְדּוֹ וְאִישׁ אֱמוּנִים מִי יִמְצָא׃ מִתְהַלֵּךְ בְּתֻמּוֹ
8 צַדִּיק אַשְׁרֵי בָנָיו אַחֲרָיו׃ מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא־דִין מְזָרֶה
9 י בְעֵינָיו כָּל־רָע׃ מִי־יֹאמַר זִכִּיתִי לִבִּי טָהַרְתִּי מֵחַטָּאתִי׃
11 אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה תּוֹעֲבַת יְהוָה גַּם־שְׁנֵיהֶם׃ גַּם
12 בְּמַעֲלָלָיו יִתְנַכֶּר־נָעַר אִם־זַךְ וְאִם־יָשָׁר פָּעֳלוֹ׃ אֹזֶן
13 שֹׁמַעַת וְעַיִן רֹאָה יְהוָה עָשָׂה גַם־שְׁנֵיהֶם׃ אַל־תֶּאֱהַב
14 שֵׁנָה פֶּן־תִּוָּרֵשׁ פְּקַח עֵינֶיךָ שְׂבַע־לָחֶם׃ רַע רַע יֹאמַר
טו הַקּוֹנֶה וְאֹזֵל לוֹ אָז יִתְהַלָּל׃ יֵשׁ זָהָב וְרָב־פְּנִינִים וּכְלִי
16 יְקָר שִׂפְתֵי־דָעַת׃ לְקַח־בִּגְדוֹ כִּי־עָרַב זָר וּבְעַד נָכְרִים* נכריה קרי
17 חַבְלֵהוּ׃ עָרֵב לָאִישׁ לֶחֶם שָׁקֶר וְאַחַר יִמָּלֵא־פִיהוּ חָצָץ׃
18 מַחֲשָׁבוֹת בְּעֵצָה תִכּוֹן וּבְתַחְבֻּלוֹת עֲשֵׂה מִלְחָמָה׃
19 כ גּוֹלֶה־סּוֹד הוֹלֵךְ רָכִיל וּלְפֹתֶה שְׂפָתָיו לֹא תִתְעָרָב׃
21 מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ יִדְעַךְ נֵרוֹ בֶּאֱשׁוּן* חֹשֶׁךְ׃ נַחֲלָה יתיר ו׳
22 מְבֹחֶלֶת* בָּרִאשֹׁנָה וְאַחֲרִיתָהּ לֹא תְבֹרָךְ׃ אַל־תֹּאמַר מבהלת קרי
23 אֲשַׁלְּמָה־רָע קַוֵּה לַיהוָה וְיֹשַׁע לָךְ׃ תּוֹעֲבַת יְהוָה אֶבֶן
24 וָאָבֶן וּמֹאזְנֵי מִרְמָה לֹא־טוֹב׃ מֵיְהוָה מִצְעֲדֵי־גָבֶר
כה וְאָדָם מַה־יָּבִין דַּרְכּוֹ׃ מוֹקֵשׁ אָדָם יָלַע קֹדֶשׁ וְאַחַר
26 נְדָרִים לְבַקֵּר׃ מְזָרֶה רְשָׁעִים מֶלֶךְ חָכָם וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם
27 אוֹפָן׃ נֵר יְהוָה נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי־בָטֶן׃
28
29 חֶסֶד וֶאֱמֶת יִצְּרוּ־מֶלֶךְ וְסָעַד בַּחֶסֶד כִּסְאוֹ׃ תִּפְאֶרֶת
ל בַּחוּרִים כֹּחָם וַהֲדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה׃ חַבֻּרוֹת פֶּצַע תַּמְרִיק* תמרוק קרי
כא בְּרָע וּמַכּוֹת חַדְרֵי־בָטֶן׃ פַּלְגֵי־מַיִם לֶב־מֶלֶךְ בְּיַד־יְהוָה CAP. XXI.
2 עַל־כָּל־אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַטֶּנּוּ׃ כָּל־דֶּרֶךְ אִישׁ יָשָׁר בְּעֵינָיו

a) *& contusiones paratæ sunt dorso stultorum.*

CAP. XX, v. 1. b) *Irrisor* est *vinum, & tumultuans sicera: & quisquis in eo*, velut inextricabili labyrintho *oberrat, non sapiet* nec sapiens fiet.

v. 2. c) c. 19, 12. d) *qui excandescit in eum.* c. 26, 17. e) *peccat in animam suam* & semet ipsum. c. 6, 32. c. 8, 36.

v. 3. f) remotum *sedere* s. *supersedere a lite.* g) *litibus implicatur* (3) c. 17, 14. c. 18, 1.

v. 4. h) *Ob hiemem* & aerem brumalem *piger non arat* agrum suum. i) *petet igitur* ab aliis *in messe* proventum. Vulg. *mendicabit ergo, & non dabitur ei.*

v. 6. k) *Multitudo* s. vulgus *hominum proclamat quisque benignitatem suam; at virum fidelitatum*, qui fidelem se ipso opere præstet, *quis inueniet?* Raritatem innuit, vt c. 31, 10.

v. 9. l) *Quis* citra vanam præsumtionem *dicet*, aut dicere potest, *purificaui cor meum: mundus sum* a *peccato meo.* cf. 1 Reg. 8, 46. &c.

v. 10. m) v. 23. c. 11, 1. c. 16, 11. Deut. 25, 13. n) Deut. 25, 14.

v. 11. o) *dignoscendum se præbet*, Targ. & Syr. *cognoscitur.* p) *num purum, & num rectum fit opus eius.*

v. 15. q) *Est aliquid aurum & multitudo margaritarum; sed vas pretii*, i. e. pretiosissimum, multoque nobilius sunt *labia scientiæ*, quæ veram ac solidam scientiam docent.

v. 16. r) *Aufer vestem suam* fideiussori, c. 27, 13. *quum in sponsionem acceperit peregrinum:* & *pro alienis* s. *alieno* debito *pignorare eum.* cf. c. 6, 1.

v. 17. s) *lapillis* vel *arena* (2) Thren. 3, 16.

v. 23. t) vide v. 10.

v. 25. u) *laqueus* est *hominis*, si *inconsiderate voueat sanctum quid* Deo: &, *post vota* demum *disquirere*, anne votum retractari vel limitari possit?

CAP. XX, v. 1. בּוֹ sine *Dag.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. v. 2. אימת *milra* 1. 3. v. 5. עמקים *Kuph* sine *Dag.* 2. 3. 12. 14. 23. v. 6. אדם יקרא איש־ ita bene 1. 2. v. 19. גולה per *Mun. milel* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. סוד sine *Dag.* 1. 3. 7. 10. 14. 21. v. 22. תאמר per *Tiphcha ant.* 2. רע *Resch* cum *Dag.* 2. 6. 9. וישע sine *Merca* 1. 2. cf. v. 25. v. 24. מיהוה per *Tiphcha ant.* 14. v. 25. ילע ita cum *Merca* 6. 9. 10. 14. 17. 18. 20. 21. 22. vt supra v. 22. CAP. XXI, v. 1. מים לב־מלך ita 1. At מים לב מלך ביד 2.

3 וְתֹכֵן לִבּוֹת יְהוָה׃ עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַיהוָה
4 מִזָּבַח׃ רוּם־עֵינַיִם וּרְחַב־לֵב נִר רְשָׁעִים חַטָּאת׃
ה מַחְשְׁבוֹת חָרוּץ אַךְ־לְמוֹתָר וְכָל־אָץ אַךְ־לְמַחְסוֹר׃
6 פֹּעַל אֹצָרוֹת בִּלְשׁוֹן שָׁקֶר הֶבֶל נִדָּף מְבַקְשֵׁי־מָוֶת׃
7 8 שֹׁד־רְשָׁעִים יְגוֹרֵם כִּי מֵאֲנוּ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט׃ הֲפַכְפַּךְ
9 דֶּרֶךְ אִישׁ וָזָר וְזַךְ יָשָׁר פָּעֳלוֹ׃ טוֹב לָשֶׁבֶת עַל־פִּנַּת־
מדינים קרי י גַּג מֵאֵשֶׁת מִדְוָנִים וּבֵית חָבֶר׃ נֶפֶשׁ רָשָׁע אִוְּתָה־
11 רָע לֹא־יֻחַן בְּעֵינָיו רֵעֵהוּ׃ בַּעְנָשׁ־לֵץ יֶחְכַּם־פֶּתִי
12 וּבְהַשְׂכִּיל לְחָכָם יִקַּח דָּעַת׃ מַשְׂכִּיל צַדִּיק
13 לְבֵית רָשָׁע מְסַלֵּף רְשָׁעִים לָרָע׃ אֹטֵם אָזְנוֹ
14 מִזַּעֲקַת־דָּל גַּם־הוּא יִקְרָא וְלֹא יֵעָנֶה׃ מַתָּן
בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה־אָף וְשֹׁחַד בַּחֵק חֵמָה עַזָּה׃
טו שִׂמְחָה לַצַּדִּיק עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּמְחִתָּה לְפֹעֲלֵי
16 אָוֶן׃ אָדָם תּוֹעֶה מִדֶּרֶךְ הַשְׂכֵּל בִּקְהַל רְפָאִים יָנוּחַ׃
17 אִישׁ מַחְסוֹר אֹהֵב שִׂמְחָה אֹהֵב יַיִן וָשֶׁמֶן לֹא יַעֲשִׁיר׃
18 19 כֹּפֶר לַצַּדִּיק רָשָׁע וְתַחַת יְשָׁרִים בּוֹגֵד׃ טוֹב
מדינים קי שֶׁבֶת בְּאֶרֶץ מִדְבָּר מֵאֵשֶׁת מִדְוָנִים וָכָעַס׃
כ אוֹצָר ׀ נֶחְמָד וָשֶׁמֶן בִּנְוֵה חָכָם וּכְסִיל אָדָם
21 יְבַלְּעֶנּוּ׃ רֹדֵף צְדָקָה וָחָסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה
22 וְכָבוֹד׃ עִיר גִּבֹּרִים עָלָה חָכָם וַיֹּרֶד עֹז
הה' רפה 23 מִבְטֶחָה׃ שֹׁמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ שֹׁמֵר מִצָּרוֹת נַפְשׁוֹ׃
24 כה זֵד יָהִיר לֵץ שְׁמוֹ עוֹשֶׂה בְּעֶבְרַת זָדוֹן׃ תַּאֲוַת עָצֵל
26 תְּמִיתֶנּוּ כִּי־מֵאֲנוּ יָדָיו לַעֲשׂוֹת׃ כָּל־הַיּוֹם הִתְאַוָּה תַאֲוָה
27 וְצַדִּיק יִתֵּן וְלֹא יַחְשֹׂךְ׃ זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה אַף כִּי־
יבין קרי 28 בְזִמָּה יְבִיאֶנּוּ׃ עֵד־כְּזָבִים יֹאבֵד וְאִישׁ שׁוֹמֵעַ לָנֶצַח יְדַבֵּר׃
דרכו קרי 29 ל הֵעֵז אִישׁ רָשָׁע בְּפָנָיו וְיָשָׁר הוּא יָכִין דַּרְכָּיו׃ אֵין חָכְמָה
31 וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד יְהוָה׃ סוּס מוּכָן לְיוֹם
CAP. XXII. כב מִלְחָמָה וְלַיהוָה הַתְּשׁוּעָה׃ נִבְחָר שֵׁם מֵעֹשֶׁר רָב
מִכֶּסֶף

a) c. 16, 2. c. 24, 12.

v. 3. b) Vulg. *magis placet Domino*, c. 22, 1. *quam sacrificium*. cf. v. 27. 1 Sam. 15, 22. Esa. 1, 11. seqq.

v. 4. c) *Elatio oculorum*. Esa. 10, 12. d) *& latum*, nentialiter, s. *latitudo cordis*. c. 28, 25. Ps. 101, 5. ex vana scil. de capacitate ac viribus suis opinione. e) *lucerna* s. felicitas illa *impiorum*. c. 4, 18. c. 13, 9. f) *peccatum* est, reatum inferens, & iram Dei prouocans. c. 10, 16.

v. 5. g) *Cogitationes seduli tantummodo ad incrementum* cedunt; *omnis vero festinans* & malis artibus ditari praepropere cupiens, *tantummodo ad decrementum id facit.*

v. 6. h) *Paratio thesaurorum per linguam mendacii est vanitas dispulsa quaerentium mortem.*

v. 8. i) *Admodum peruersa* est *via viri* impuri, *& aliena a* debita rectitudine. k) ad *purum vero* quod attinet, Iob. 8, 6. *rectum est opus eius.*

v. 9. l) *quam* cum *muliere litigiosa* v. 19. c. 17, 1. c. 19, 13. m) *& in domo societatis*, Hos. 6, 9. i. e. sec. LXX. & Vulg. *in domo communi*; ob vix euitandas lites.

v. 12. n) *Attendit iustus ad domum impii: intricat* enim Deus (c. 10, 24.) *impios ad malum* subeundum.

v. 14. o) *Donum in occulto* oblatum *extinguit* iram (1)

v. 17. p) Vulg. *Qui diligit epulas, in egestate erit.* Transposita sunt Subiectum & Praedicatum.

v. 18. q) Vide c. 11, 8. Esa. 43, 3. 4.

v. 24. r) Quod attinet *ad superbum & arrogantem*, Hab. 2, 5. *irrisor* est *nomen eius*: *agens* quippe *est in excandescentia superbiae*, s. in impetu irae, qui superbiam matrem habet.

v. 26. s) c. 11, 24.

CAP. XXII, v. 1. t) *Praestabilius*, Vulg. *Melius*; q. d. *Magis eligendum est nomen* scil. bonum, c. 25, 3. Coh. 7, 1. quam diuitiae multae.

v. 3. נִבְחַר per *Pat.* in Praeterito 1. 2. 3. *Hebr.* contra *Mas.* 1. impr. & *Frff.* De qua varietate vid. not. Ps. 96, 8. v. 3. נר per *Tsere* 10. 11. 21. & *Concord.* v. 9. וּבֵית per *Merca* 3. 7. 8. 15. 17. 18. 22. 23. Alii per *Mun.* v. 10. אותה per *Mun.* *milra* 3. 6. 9 -- 16. 19. 20. 23. v. 11. יקח per *Makk.* 2. 3. 7. 8. 11. v. 15. לפעלי per *Makk.* 1. 3. v. 17. יין per *Makk.* 2. 7. 8. 15. 21. 22. v. 18. לצדיק per *Tiphcha ant.* 2. 6. 9 -- 13. 15. 19. 20. & vna cum *Mun.* 7. 8. 14. 26. v. 19. שבת בארץ־ ita 7. 8. 16. 21. מדונים sine *Kri* 10. 12. 14. 15. 20. 23. contra *Mas. Erff.* v. 20. אוֹצָר per *Pat.* 1. 3. 22. נחמר per *Pat.* 1. 2. 3. 10. 14. 20. 21. 22. & (in textu) 6. 9. v. 28. עד כזבים ita 3. & in marg. 6. 9. שומע sic *plene* 1. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas.* 1. & *impr.* Alii *defect.* v. 29. וישר הוא־יכין ita 1. 2. v. 31. Pro התשועה scrib. התשעה *Orientales.*

מִכֶּסֶף וּמִזָּהָב חֵן טוֹב׃ עָשִׁיר וָרָשׁ נִפְגָּשׁוּ עֹשֵׂה כֻלָּם
3 4 יְהוָה׃ עָרוּם ׀ רָאָה רָעָה וְיִסָּתֵר וּפְתָיִים עָבְרוּ וְנֶעֱנָשׁוּ׃ יתיר ק'
ה עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת יְהוָה עֹשֶׁר וְכָבוֹד וְחַיִּים׃ צִנִּים
6 פַּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם׃ חֲנֹךְ
7 לַנַּעַר עַל־פִּי דַרְכּוֹ גַּם כִּי־יַזְקִין לֹא־יָסוּר מִמֶּנָּה׃ עָשִׁיר
8 בְּרָשִׁים יִמְשׁוֹל וְעֶבֶד לֹוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה׃ זוֹרֵעַ עַוְלָה
9 יִקְצָור־אָוֶן וְשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ יִכְלֶה׃ טוֹב־עַיִן הוּא יְבֹרָךְ יתיר ו'
י כִּי־נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל׃ גָּרֵשׁ לֵץ וְיֵצֵא מָדוֹן וְיִשְׁבֹּת דִּין
11 12 וְקָלוֹן׃ אֹהֵב טְהָור־לֵב חֵן שְׂפָתָיו רֵעֵהוּ מֶלֶךְ׃ עֵינֵי יתיר ו'
13 יְהוָה נָצְרוּ דָעַת וַיְסַלֵּף דִּבְרֵי בֹגֵד׃ אָמַר עָצֵל אֲרִי
14 בַחוּץ בְּתוֹךְ רְחֹבוֹת אֵרָצֵחַ׃ שׁוּחָה עֲמֻקָּה פִּי זָרוֹת
טו זְעוּם יְהוָה יִפָּול־שָׁם׃ אִוֶּלֶת קְשׁוּרָה בְלֶב־נָעַר שֵׁבֶט יתיר ו'
16 מוּסָר יַרְחִיקֶנָּה מִמֶּנּוּ׃ עֹשֵׁק דָּל לְהַרְבּוֹת לוֹ נֹתֵן
17 לְעָשִׁיר אַךְ־לְמַחְסוֹר׃ הַט אָזְנְךָ וּשְׁמַע דִּבְרֵי חֲכָמִים
18 וְלִבְּךָ תָּשִׁית לְדַעְתִּי׃ כִּי־נָעִים כִּי־תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ
19 יִכֹּנוּ יַחְדָּו עַל־שְׂפָתֶיךָ׃ לִהְיוֹת בַּיהוָה מִבְטַחֶךָ
כ הוֹדַעְתִּיךָ הַיּוֹם אַף־אָתָּה׃ הֲלֹא כָתַבְתִּי לְךָ שָׁלִשׁוֹם שלישים קרי
21 בְּמֹעֵצוֹת וָדָעַת׃ לְהוֹדִיעֲךָ קֹשְׁטְ אִמְרֵי אֱמֶת לְהָשִׁיב
22 אֲמָרִים אֱמֶת לְשֹׁלְחֶיךָ׃ אַל־תִּגְזָל־דָּל
23 כִּי דַל־הוּא וְאַל־תְּדַכֵּא עָנִי בַשָּׁעַר׃ כִּי־יְהוָה יָרִיב רִיבָם
24 וְקָבַע אֶת־קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ׃ אַל־תִּתְרַע אֶת־בַּעַל אָף
כה וְאֶת־אִישׁ חֵמוֹת לֹא תָבוֹא׃ פֶּן־תֶּאֱלַף אֹרְחֹתָו ארחתיו קרי
26 וְלָקַחְתָּ מוֹקֵשׁ לְנַפְשֶׁךָ׃ אַל־תְּהִי בְתֹקְעֵי־כָף בַּעֹרְבִים
27 מַשָּׁאוֹת׃ אִם־אֵין־לְךָ לְשַׁלֵּם לָמָּה יִקַּח מִשְׁכָּבְךָ
28 מִתַּחְתֶּיךָ׃ אַל־תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבוֹתֶיךָ׃
29 חָזִיתָ אִישׁ ׀ מָהִיר בִּמְלַאכְתּוֹ לִפְנֵי־מְלָכִים יִתְיַצָּב בַּל־
כג יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים׃ כִּי־תֵשֵׁב לִלְחוֹם אֶת־מוֹשֵׁל בִּין CAP. XXIII.
2 תָּבִין אֶת־אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ׃ וְשַׂמְתָּ שַׂכִּין בְּלֹעֶךָ אִם־בַּעַל

נפש

a) & argento ac auro gratia melior est, bonis moribus & intellectu parta. c. 1, 9. c. 13, 15.
v. 3. *b) Callidus & prudens* c. 1, 4. *videt* imminens *malum, ideoque occultat se: at imprudentes* sine circumspectione *transeunt, ideoque* puniuntur.
v. 4. *c) Praemium humilitatis & timoris Domini* sunt diuitiae etc. c. 3, 16.
v. 5. *d) Sentes* (2) Iob. 5, 5. *& laquei.* Iob. 22, 10. sunt etc.
v. 6. *e) Initia puerum sec. exigentiam viae ipsius,* s. rei quam tractandam suscipit: tum etiam *cum senuerit, non recedet ab illa.*
v. 7. *f) & seruus* fit *mutuo accipiens* pauper *viro mutuum danti* s. creditori. Esa. 24, 2. cf. Neh. 5, 4. 5.
v. 8. *g) deficiet* tandem s. *consumetur,* vt vicissim caedatur, qui alios tyrannice caedebat.
v. 9. *h) Bonus oculo,* i. e. sec. Vulg. *Qui pronus est ad misericordiam,* coll. Ezech. 16, 5. & e contrario Prov. 23, 6. Matth. 20, 15.
v. 11. *i)* Quod attinet ad eum, *qui amat purum* s. puritatem *cordis, gratia,* i. e. gratiosa & accepta erunt *labia eius, & amicus eius* erit *ipse rex.*
v. 17. *k)* Hactenus Salomo sparsas proposuit gnomas, hic vero ad lectoris excitationem, facinctam velut recapitulationem interponit eius argumenti, quod c. 1-9. tractauerat. Estque 1) *paraenesis* v. 17. 2) *motiua* adhortationis v. 18. 20. 21. & 3) doctrinae *argumentum* ac summa, v. 19.
v. 19. *l) etiam te,* inquam. Similis pleonasmus c. 23, 15. Gen. 27, 34. 1 Reg. 21, 19.
v. 20. *m) eximia,* egregia, q. d. *ducalia,* ipsis etiam ducibus digna, coll. Exod. 14, 7. & synonymo supra c. 8, 6.
v. 23. *n) & spoliabit* &c.
v. 24. *o) Ne tibi adsocies iracundum.*
CAP. XXIII, 1. *p) eum, qui est ante faciem tuam.*

CAP. XXII, v. 2. עשה per *Segol* 3. & in marg. 6. 9. sic fu. 2. contra *Mas.* h. l. & Ex. 15, 11. v. 3. Pro ופתיים fu. in 2. ופתאים, & sic habent 6. 9. in marg. contra *Mas. impr.* ac *Erff.* h. l. item *impr.* ad c. 1, 22. & Ps. 119, 130. v. 5. פחים per *Kam.* 1. 3. v. 9. טוב per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. יברך *Pat.* requirit *Mas. impr.* Ps. 112, 2. verum omnes nostri per *Kam.* v. 10. גרש *Merca* omittunt 3. 6. 9. 10. 20. 21. Et quidem *Segol* pro *Tsere* hab. 3. & in marg. 6. 9. v. 11. טהר sine *Vau* otioso 1. 3. 10. 11. 12. 14. 21. 23. v. 14. Pro זרות hab. זרות 1. & in marg. 6. 9. v. 17. הט per *Mahp.* 2. 24. Per *Makk.* 3. & *Ber.* Ceteri omnes per *Merca.* Vid. not. Ps. 1, 1. v. 19. הודעתיך היום ita 2. 3. 7. 8. 15. 21. 22. 24. De nostra consecutione vid. not. Ps. 34, 3. v. 20. שלשים sic in textu sine nota 3. 10. 11. 23. contra *Mas. Erff.* במעצות ita 2. 3. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 21. 24. & sic se. *Ber.* At per *Rbiageresch.* 1. Ceteri irregulariter per solum *Mun.* v. 21. לשלחך singulariter sine *Iod.* 1. 7. 8. 13. 15. 19. 21. 22. & *Concord. Hebr.* Quomodo etiam *Syr.* vertit. v. 23. כי per *Mun.* 2. 6. 9. 13. 19. 20. v. 25. תאלף per *Chatephsegol* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. v. 29. מלכים per *Merca* 12. 15. 16. 21. 22. 24. & יו sic se. *Ber.* At per *Tiphcha ant.* 3. 14. CAP. XXIII, v. 1. בין *defect.* requirit *Mas. impr.* h. l. quam vero in suspicionem mendi adducit *R. Chaiim* ad h. l. Omnes nostri *plene.*

נֶפֶשׁ אָתָּה׃ אַל־תִּתְאָו לְמַטְעַמּוֹתָיו וְהוּא לֶחֶם 3
כְּזָבִים׃ אַל־תִּיגַע לְהַעֲשִׁיר מִבִּינָתְךָ חֲדָל׃ 4
הֲתָעוּף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ כִּי עָשֹׂה יַעֲשֶׂה־לּוֹ כְנָפַיִם ה התעיף קרי
כְּנֶשֶׁר וְעָיף הַשָּׁמָיִם׃ אַל־תִּלְחַם אֶת־לֶחֶם 6 יעוף קרי
רַע עָיִן וְאַל־תִּתְאָו לְמַטְעַמֹּתָיו׃ כִּי ׀ כְּמוֹ־שָׁעַר 7
בְּנַפְשׁוֹ כֶּן־הוּא אֱכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר לָךְ וְלִבּוֹ בַּל־עִמָּךְ׃
פִּתְּךָ־אָכַלְתָּ תְקִיאֶנָּה וְשִׁחַתָּ דְּבָרֶיךָ הַנְּעִימִים׃ 8
בְּאָזְנֵי כְסִיל אַל־תְּדַבֵּר כִּי־יָבוּז לְשֵׂכֶל מִלֶּיךָ׃ אַל־ 9 י
תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם וּבִשְׂדֵי יְתוֹמִים אַל־תָּבֹא׃ כִּי־גֹאֲלָם 11
חָזָק הוּא־יָרִיב אֶת־רִיבָם אִתָּךְ׃ הָבִיאָה לַמּוּסָר לִבֶּךָ 12
וְאָזְנֶךָ לְאִמְרֵי־דָעַת׃ אַל־תִּמְנַע מִנַּעַר מוּסָר כִּי־ 13
תַכֶּנּוּ בַשֵּׁבֶט לֹא יָמוּת׃ אַתָּה בַּשֵּׁבֶט תַּכֶּנּוּ וְנַפְשׁוֹ 14
מִשְּׁאוֹל תַּצִּיל׃ בְּנִי אִם־חָכַם לִבֶּךָ יִשְׂמַח לִבִּי טו
גַם־אָנִי׃ וְתַעְלֹזְנָה כִלְיוֹתָי בְּדַבֵּר שְׂפָתֶיךָ מֵישָׁרִים׃ 16
אַל־יְקַנֵּא לִבְּךָ בַּחַטָּאִים כִּי אִם־בְּיִרְאַת־יְהוָה כָּל־הַיּוֹם׃ 17 18
כִּי אִם־יֵשׁ אַחֲרִית וְתִקְוָתְךָ לֹא תִכָּרֵת׃ שְׁמַע־אַתָּה 19
בְנִי וַחֲכָם וְאַשֵּׁר בַּדֶּרֶךְ לִבֶּךָ׃ אַל־תְּהִי בְסֹבְאֵי־יָיִן כ
בְּזֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ׃ כִּי־סֹבֵא וְזוֹלֵל יִוָּרֵשׁ וּקְרָעִים 21
תַּלְבִּישׁ נוּמָה׃ שְׁמַע לְאָבִיךָ זֶה יְלָדֶךָ וְאַל־תָּבוּז כִּי־ 22
זָקְנָה אִמֶּךָ׃ אֱמֶת קְנֵה וְאַל־תִּמְכֹּר חָכְמָה וּמוּסָר 23
וּבִינָה׃ גּוֹל יָגוֹל אֲבִי צַדִּיק יוֹלֵד חָכָם וְיִשְׂמַח בּוֹ׃ 24 גיל ק׳ יגיל ק׳ ויולד ק׳
יִשְׂמַח־אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ׃ תְּנָה־בְנִי לִבְּךָ לִי כה 26 ישמח קרי
וְעֵינֶיךָ דְּרָכַי תִּרְצֶנָה׃ כִּי־שׁוּחָה עֲמֻקָּה זוֹנָה וּבְאֵר 27 תצרנה קרי
צָרָה נָכְרִיָּה׃ אַף־הִיא כְּחֶתֶף תֶּאֱרֹב וּבוֹגְדִים בְּאָדָם 28
תּוֹסִף׃ לְמִי אוֹי לְמִי אֲבוֹי לְמִי מִדְוָנִים ׀ לְמִי־שִׂיחַ 29 מדינים קרי
לְמִי פְּצָעִים חִנָּם לְמִי חַכְלִלוּת עֵינָיִם׃ לַמְאַחֲרִים עַל־ ל
הַיָּיִן לָבֹאִים לַחְקֹר מִמְסָךְ׃ אַל־תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם 31
כִּי־יִתֵּן בַּכִּיס עֵינוֹ יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים׃ אַחֲרִיתוֹ כְּנָחָשׁ 32 בכוס קרי
יִשָּׁךְ

a) anima s. adpetitus, vt Esa. 56, 11. *tu fueris*, & nimium te incesserit regii cibi desiderium.

v. 5. *b) Numquid enim inuolare facies s. conicies oculos tuos in eas*, (עשר diuitias, de quibus v. 4.) *cum tamen mox non amplius futuræ*, sed dispariturae *sint? Nam certissime alas sibi facient*, & *instar aquilæ in* aerem & versus *cælum auolabunt*.

v. 7. *c) Quoniam, quemadmodum æstimat* s. cogitat *in anima sua*, sic *ille* erit adfectus. Verbum (r) cf. Gen. 26, 12.

v. 10. *d)* c. 22, 28.

v. 11. *e) Quoniam vindex eorum*, Iehoua, *potens est*. vide not. Ier. 50, 34. *f)* c. 22, 23.

v. 12. *g) Adduc* & quasi præsens siste *disciplinæ cor tuum* c. 2, 2. Ps. 90, 12.

v. 13. *h)* c. 3, 27. c. 13, 24. c. 22, 15. *i)* si scilicet virgæ vsus intra debitos moderationis terminos subsistat. c. 19, 18.

v. 15. *k)* c. 1, 8. *l) etiam ego, etiam meum*, inquam. cf. c. 22, 19.

v. 17. *m) Ne æmuletur cor tuum* & zelo quasi flagret *erga peccatores*. c. 3, 31. c. 14, 1. 19. Ps. 37, 1. & 73, 3. *n) sed in timore Domini* esto ac maneto *omni die*.

v. 18. *o)* Tacitæ obiectionis hic est occupatio, vt etiam Ps. 73, 1. q. d. Non enim frustra aut inanis erit piorum opera, 1 Cor. 15, 58. *Sed omnino est finis* optimus illis, qui pietatem constanter colunt, v. 17. coll. c. 24, 14. 20. Ier. 29, 11. c. 31, 17.

v. 19. *p) & fac, vt recta pergat* s. progrediatur *in via* sapientiæ. c. 4, 14. c. 9, 6.

v. 26. *q) Da, mi fili, cor tuum mihi*, Sapientiæ scil. hypostaticæ s. diuinæ, vt c. 1, 22. seqq. *& oculi tui vias meas custodiant*, vel se alteram lectione n accepta habeant.

v. 28. *r) Velut prædo* (r) cf. verbum Iob. 9, 12.

v. 3. תתאו per *Tiphcha ant.* 3. 14. *Aleph* per *Pat.* 2. 3. v. 5. כנפים per *Pat.* 7. 8. 15. 22. sec. *Ind. Bas.* f. 61. col. 6. Alii per *Kam.* ועוף ita *Cthib* scribunt 1. 2. 3. 21. 22. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Hos. 1, 1. At יעוף in textu sine *Kri* 11. 12. 13. Ceteri ועוף per *Iod* cum *Schurek*.. v. 6. תלחם per *Mun.* 1. At תלחם את־לחם, רע־ 2. v. 8. פתך sine *Meth.* 1. 3. At per *Tiphcha ant.* 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. ־אכלת sic per *Merca* 7. 8. 16. 24. & *Ber.* sec. analogiam. Plerique per *Mun.* At per *Tiphcha ant.* 2. 3. v. 9. לשכל per *Segol* 2. & in marg. 6. 9. v. 10. תסג per *Sin* loco *Samech* 3. & in marg. 6. 9. v. 12. ־ואזנך *defect.* 3. 7. 8. 11. 21. 22. & *Concord. Hebr.* Singulariter exposuit etiam *Chald.* v. 26. תנה־בני sic 7. 8. 22. At תנה בני incommode plerique. תרצנה ita in *Cthib* 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. At ceteri תרצנה, quod est contra analogiam *Cthib* & *Kri.* v. 28. תוסף sic *defect.* 6. 9. & sic fe., 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l., & *impr.* Ex. 11, 6. ac Ez. 36, 12. At *plene* plerique. v. 29. למי אוי ita 2. 14. & *Ber.* At למי־אוי 24., ac *B. Napht.* Ceterum למי־אוי 3. 22. & למי אוי 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. At למי אוי 1. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. sec. *B. Ascher*, quem nos sequimur. Sic etiam Ps. 9, 10. & in Varr. lect. Prou. 6, 3. *Paser* in tertia voce habet *Merca.* למי אבוי per *Mahp.* 2. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 24.

33 יִשָּׁךְ וּכְצִפְעֹנִי יַפְרִשׁ׃ עֵינֶיךָ יִרְאוּ זָרוֹת וְלִבְּךָ יְדַבֵּר
34 תַּהְפֻּכוֹת׃ וְהָיִיתָ כְּשֹׁכֵב בְּלֶב־יָם וּכְשֹׁכֵב בְּרֹאשׁ חִבֵּל׃
לה הִכּוּנִי בַל־חָלִיתִי הֲלָמוּנִי בַּל־יָדָעְתִּי מָתַי אָקִיץ אוֹסִיף
כד אֲבַקְשֶׁנּוּ עוֹד׃ אַל־תְּקַנֵּא בְּאַנְשֵׁי רָעָה וְאַל־תִּתְאָו Cap. XXIV.
2 לִהְיוֹת אִתָּם׃ כִּי־שֹׁד יֶהְגֶּה לִבָּם וְעָמָל שִׂפְתֵיהֶם
3 תְּדַבֵּרְנָה׃ בְּחָכְמָה יִבָּנֶה בָּיִת וּבִתְבוּנָה יִתְכּוֹנָן׃
4 ה וּבְדַעַת חֲדָרִים יִמָּלְאוּ כָּל־הוֹן יָקָר וְנָעִים׃ גֶּבֶר־חָכָם
6 בַּעוֹז וְאִישׁ־דַּעַת מְאַמֶּץ־כֹּחַ׃ כִּי בְתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה־לְּךָ
7 מִלְחָמָה וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ׃ רָאמוֹת לֶאֱוִיל חָכְמוֹת
8 בַּשַּׁעַר לֹא יִפְתַּח־פִּיהוּ׃ מְחַשֵּׁב לְהָרֵעַ לוֹ בַּעַל־מְזִמּוֹת
9 י יִקְרָאוּ׃ זִמַּת אִוֶּלֶת חַטָּאת וְתוֹעֲבַת לְאָדָם לֵץ׃
11 הִתְרַפִּיתָ בְּיוֹם צָרָה צַר כֹּחֶכָה׃ הַצֵּל לְקֻחִים לַמָּוֶת
12 וּמָטִים לַהֶרֶג אִם־תַּחְשׂוֹךְ׃ כִּי־תֹאמַר הֵן לֹא־יָדַעְנוּ
זֶה הֲלֹא־תֹכֵן לִבּוֹת הוּא־יָבִין וְנֹצֵר נַפְשְׁךָ הוּא יֵדָע
13 וְהֵשִׁיב לְאָדָם כְּפָעֳלוֹ׃ אֱכָל־בְּנִי דְבַשׁ כִּי־טוֹב וְנֹפֶת
14 מָתוֹק עַל־חִכֶּךָ׃ כֵּן דְּעֶה חָכְמָה לְנַפְשֶׁךָ אִם־מָצָאתָ
טו וְיֵשׁ אַחֲרִית וְתִקְוָתְךָ לֹא תִכָּרֵת׃ אַל־תֶּאֱרֹב רָשָׁע לִנְוֵה
16 צַדִּיק אַל־תְּשַׁדֵּד רִבְצוֹ׃ כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם
17 וּרְשָׁעִים יִכָּשְׁלוּ בְרָעָה׃ בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל־תִּשְׂמָח נ״ר י׳
18 וּבִכָּשְׁלוֹ אַל־יָגֵל לִבֶּךָ׃ פֶּן־יִרְאֶה יְהוָה וְרַע בְּעֵינָיו וְהֵשִׁיב
19 מֵעָלָיו אַפּוֹ׃ אַל־תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים אַל־תְּקַנֵּא בָּרְשָׁעִים׃
כ כִּי לֹא־תִהְיֶה אַחֲרִית לָרָע נֵר רְשָׁעִים יִדְעָךְ׃ יְרָא־אֶת־
21
22 יְהוָה בְּנִי וָמֶלֶךְ עִם־שׁוֹנִים אַל־תִּתְעָרָב׃ כִּי־פִתְאֹם יָקוּם
23 אֵידָם וּפִיד שְׁנֵיהֶם מִי יוֹדֵעַ׃ גַּם־אֵלֶּה לַחֲכָמִים הַכֵּר־
24 פָּנִים בְּמִשְׁפָּט בַּל־טוֹב׃ אֹמֵר לְרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה יִקְּבֻהוּ
כה עַמִּים יִזְעָמוּהוּ לְאֻמִּים׃ וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעָם וַעֲלֵיהֶם תָּבוֹא
26 בִּרְכַּת־טוֹב׃ שְׂפָתַיִם יִשָּׁק מֵשִׁיב דְּבָרִים נְכֹחִים׃ הָכֵן
27 בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָּךְ אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ׃

אל

Yyyy 3 צא ג

a) *Immo instar basilisci* (4) Esa. 11, 8. b) Vulg. *venena diffundet*. Hiph. (1) cf. Niph. Ezech. 34, 12. Al. *punget*, ex vsu verbi Chald.
v. 33. c) v. 31. Matth. 5, 28.
v. 34. d) sicut dormiens *in medio mari*. c. 30, 19. Exod. 15, 8. Ion. 1, 5. e) *in summitate mali* nauis (1) cf. cogn. Esa. 33, 20. Ion. 1, 6.
v. 35. f) *Percusserunt* quidem me, inquies, *sed non dolui*; *contuderunt me, sed ego nihil sensi. Quando expergiscar*, inquies, *vt addam & quæram illud* (vinum) *amplius?* exitiabili compotationum amore constrictus, & ne verberibus quidem remendatus. cf. illud Pauli Eph. 5, 18.
CAP. XXIV, v. 1. g) v. 19. c. 3, 31. c. 23, 17. h) *mali*, h. e. malo deditos, s. malitiosos, coll. simili locutione c. 28, 5. Ps. 55, 24.
v. 5. i) qs. tetus *in robore* est. cf. Exod. 32, 22. 1 Ioh. 5, 19.
v. 6. k) c. 20, 18. l) c. 11, 14. c. 15, 22.
v. 7. m) *Alta*, i. e. remota & ardua nimis est *stulto multiplex illa* & diuina *sapientia*. c. 1, 20.
v. 9. n) *Scelus stultitiæ* est quidem *peccatum* in se neutiquam excusabile; *sed abominatio hominum est irrisor*, & scelus ab irrisore ex malitia commissum. cf. c. 1, 22. c. 9, 7. 8.
v. 11. o) *Et eripe vacillantes ad occisionem, si prohibere* eos & seruare ab interitu *potueris*.
v. 13. p) *mel* sapientiæ. cf. 16, 24.
v. 15. q) *vt impius*. flatum dicit, vt *præputiati* Ezech. 32, 24.
v. 19. r) *Ne effervescas contra malignantes*. c. 17, 4. Ps. 37, 1. 7.
v. 20. s) Targ. *finis bonus*. cf. v. 14. c. 23, 18.
v. 23. t) *Etiam hæc*, quæ sequuntur, *Sapientibus* scripta & obseruanda sunt.
v. 26. u) *Etenim velut labia* alterius *osculatur*, & acceptum sese facit. cf. 2 Sam. 15, 5. 6.

CAP. XXIV, v. 4. ימלאו per *Tsere* & *milel* 1. 3. & in marg. 6. 9. Obseruat tamen 1. in marg. *plurimos punctatores & codicem Prouerbiorum Babylonicum punctauisse per Schua*; quemadmodum poscit *M. I.* v. 5. בעוז per *Pat*. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 19. 20. 21. & (in textu) 6. 9. v. 6. לך sine *Dag*. 1. 6. 9. 10. 11. 20. 21. v. 10. התרפית ביום ita 1. 2. צרה per *Rbhiageresch*. 14. & *Ber*. at per *Atnach* 1. Vid. not. Ps. 4, 1. v. 12. הוא יבין per *Mun. superius* 3. 6. 9. v. 14. דעה sic per *Segol* loco *Kam*. (quod requirebatur) 6 -- 11. 13. 16. 19 -- 24. Codex *Hillelianus* (notante *Kimchio*) & *Concord. Hebr*. qualem enallagen punctorum vid. Ps. 20, 4. At ceteri per *Tsere*; contra *A. Esram* & *M. I.* v. 21. ירא־את־יהוה sic optime 8. 15. Et huc refer 17. 22. 23. qui itidem *Mun*. habent, sed præuio *Merca*, irregulariter. Alii ירא את־יהוה mendosa distinctione. v. 23. הכר per *Tsere* loco *Segol* 1. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. & cum *Meth*. 3. At הכר פנים 2. במשפט per *Pat*. 1. sec. *Mas*. suam & *Erff*. v. 24. אמר per *Pfikmahp*. 24. item 2. 15. 17. sed hi milel. Per *Mahp*. sine *Psik* 1. 12. At per *Psikkadm*. 14. & vna cum *Mahp*. (אמרי) 3. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 13. 16. 18. 19. 20. 22. 23. Per regularem seruum *Mun*. solus *Ber*. v. 27. ועתדה sine *Mapp*. 2. 3. 10. 20. 21. & (in textu) 6. 9. quibus & *Beth* in בשדה raphatum est, contra *M. I.*

28 אל־תהי עד־חנם ברעך והפתית בשפתיך׃ אל־תאמר
29 כאשר עשה־לי כן אעשה־לו אשיב לאיש כפעלו׃
ל על־שדה איש־עצל עברתי ועל־כרם אדם חסר־לב׃ פתח באתנח
31 והנה עלה כלו קמשונים כסו פניו חרלים וגדר אבניו
32 נהרסה׃ ואחזה אנכי אשית לבי ראיתי לקחתי מוסר׃
33 מעט שנות מעט תנומות מעט ׀ חבק ידים לשכב׃
34 ובא־מתהלך רישך ומחסריך כאיש מגן׃

CAP. XXV. כה גם־אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי ׀ חזקיה
2 מלך־יהודה׃ כבד אלהים הסתר דבר וכבד מלכים
3 חקר דבר׃ שמים לרום וארץ לעמק ולב מלכים
4 ה אין חקר׃ הגו סיגים מכסף ויצא לצרף כלי׃ הגו
6 רשע לפני־מלך ויכון בצדק כסאו׃ אל־תתהדר
7 לפני־מלך ובמקום גדלים אל־תעמד׃ כי טוב אמר־
לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב אשר ראו עיניך׃
8 אל־תצא לרב מהר פן מה־תעשה באחריתה
בהכלים אתך רעך׃ ריבך ריב את־רעך וסוד אחר
י אל־תגל׃ פן־יחסדך שמע ודבתך לא תשוב׃
11 תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבר על־אפניו׃
12 נזם זהב וחלי־כתם מוכיח חכם על־אזן שמעת׃
13 כצנת־שלג ׀ ביום קציר ציר נאמן לשלחיו ונפש אדניו
14 ישיב׃ נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת־
טו שקר׃ בארך אפים יפתה קצין ולשון רכה תשבר־
16 גרם׃ דבש מצאת אכל דיך פן־תשבענו והקאתו׃
17 18 הקר רגלך מבית רעך פן־ישבעך ושנאך׃ מפיץ
19 וחרב וחץ שנון איש ענה ברעהו עד שקר׃ שן רעה
כ ורגל מועדת מבטח בוגד ביום צרה׃ מעדה־בגד
ביום קרה חמץ על־נתר ושר בשרים על לב־רע׃
21 אם־רעב שנאך האכלהו לחם ואם־צמא השקהו מים׃
כי

v. 28. *a*) *testis gratis*, h. e. *falsus*, qui sine caussa ac fundamento veritatis contra alterum testatur, c. 1, 11. c. 26, 2. *b*) *numquid enim persuadebis* falsum Iudici *labiis tuis*? Indignissimum vtique hoc facinus foret. Ad verbum cf. c. 1, 10.
v. 30. *c*) Hic & sequentes versiculi graphice *desidiæ stultitiam* pingunt. cf. c. 6, 6. 9. seqq.
v. 31. *d*) *totus succreuerat* Esa. 5, 6. *carduis* (1) & *contecta* s. oblita erat *superficies eius urticis*. Zeph. 2, 9.
v. 33. *e*) Vide c. 6, 10. 11.

CAP. XXV, v. 1. *f*) *Etiam hæ*, perinde ac superiores c. 24, 23. sunt *gnomæ* s. *prouerbia Salomonis*. c. 1, 1. c. 10, 1 Incipit hic *tertia pars libri*. cf. not. ad c. 1, 1. *g*) *quas* vero non ipse in hoc libro ordinauit Salomo, sed ex aliis forte eius scriptis huc *transtulerunt*, siue in hunc librum *transscripserunt*. Gen. 12, 8. c. 26, 22. Iob. 14, 18. c. 18, 4. *h*) cf. 2 Par. 29-31.
v. 2. *i*) Gloria Dei est *occultare rem*. 1 Sam. 20. 2.
v. 3. *k*) Sicut *cælum quoad altitudinem* inuestigari nequit, *sic & cor regum*.
v. 8. *l*) *ne quid facias in fine eius* litis, quod tibi minus salutare & non honorificum sit futurum. *Interrogatiuum* h. l. fit *indefinitum*, vt c. 9, 13. Iob. 13, 13.
v. 10. *m*) *Ne probro te adficiat*. (1) cf. c. 14, 34.
v. 11. *n*) Vulg. *in tempore suo*, vel *opportunitatibus suis* (1)
v. 13. *o*) *Sicut tectio niuis*, s. nix scrobibus & fornicibus subterraneis tecta. (1)
v. 19. *p*) Veluti *dens fractus*, a רעע *frangi*. *q*) & pes *vacillans*. a מעד, per *Schurck* loco *Cholem*. *r*) est *fiducia perfidi* s. in perfido collocata amico.

v. 30. עברתי per *Kam*. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Maf*. 1. b. l. & *Ind. Baf*. f. 61. col. 6. v. 31. קמשונים sine *Dag*. 1. 3. 21. v. 32. ואחזה per *Rbhia* 6. 9. 10. 12. 13. 16. 19. 20. 23. alia sc. constructione pronominis 1. personæ. CAP. XXV, v. 1. אלה sic per *Tiphcha ant*. 3. 6. 9. 10. 23. 24. & sic fe. *Ber*. Ceteri per *Tiphcha ton*. vel *Mun*. minus commode. v. 6. תתהדר per *Tiphcha ant*. 3. v. 7. טוב per *Psikkadm*. 2. מהשפילך per *Meth*. pro *Mun*. 3. 12. 20. 23. v. 8. פן per *Makk*. 1. 2. v. 9. תגל per *Pat*. 3. 7. 8. 11 — 16. 19. 21. 22. v. 11. אפניו sic per *Cholem* 2. 3. v. 16. והקאתו per *Aleph* quiescens 2. 3. 7. 11. 21. v. 19. רעה Notam מלעיל adiecit 24. procul dubio ex *Maf*. parua textuali *impr*. quæ vero in mendo cubat & corrigenda est ex *Maf*. magna textuali ad h. l. item Gen. 29, 9. Esa. 24, 19. ac denique *fin*. f. 56. c. Et quamuis *Tiphcha præpositiuum*, vt alias, ita hic quoque ante priorem syllabam positum sit, tamen referri in mente debet ad sedem toni, quam analogia lectionis suggerit. מבטח per *Kam*. in absoluto (q. d. *refugium perfidum* s. *fallax*) 7. 8. & in marg. 6. 9. *Masora impr*. hic notat ל, *non amplius exstat*. Per Pat. vero occurrit amplius Ps. 65, 6.
v. 20. על־לב ita 1. 3. & per geminum *Makk*. 2.

22 כִּי גֶחָלִים אַתָּה חֹתֶה עַל־רֹאשׁוֹ וַיהוָה יְשַׁלֶּם־לָךְ׃
23 24 רוּחַ צָפוֹן תְּחוֹלֵל גָּשֶׁם וּפָנִים נִזְעָמִים לְשׁוֹן סָתֶר׃ טוֹב
שֶׁבֶת עַל־פִּנַּת־גָּג מֵאֵשֶׁת מִדְוָנִים וּבֵית חָבֶר׃ מַיִם מדינים קרי
קָרִים עַל־נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וּשְׁמוּעָה טוֹבָה מֵאֶרֶץ מֶרְחָק׃
26 27 מַעְיָן נִרְפָּשׂ וּמָקוֹר מָשְׁחָת צַדִּיק מָט לִפְנֵי־רָשָׁע׃ אָכֹל
28 דְּבַשׁ הַרְבּוֹת לֹא־טוֹב וְחֵקֶר כְּבֹדָם כָּבוֹד׃ עִיר פְּרוּצָה

כו CAP. XXVI.

אֵין חוֹמָה אִישׁ אֲשֶׁר אֵין מַעְצָר לְרוּחוֹ׃ כַּשֶּׁלֶג בַּקַּיִץ
2 וְכַמָּטָר בַּקָּצִיר כֵּן לֹא־נָאוֶה לִכְסִיל כָּבוֹד׃ כַּצִּפּוֹר
3 לָנוּד כַּדְּרוֹר לָעוּף כֵּן קִלְלַת חִנָּם לֹא תָבֹא׃ שׁוֹט לו ק׳
4 לַסּוּס מֶתֶג לַחֲמוֹר וְשֵׁבֶט לְגֵו כְּסִילִים׃ אַל־תַּעַן כְּסִיל
כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן־תִּשְׁוֶה־לּוֹ גַם־אָתָּה׃ עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ
6 פֶּן־יִהְיֶה חָכָם בְּעֵינָיו׃ מְקַצֶּה רַגְלַיִם חָמָס שֹׁתֶה שֹׁלֵחַ
7 דְּבָרִים בְּיַד־כְּסִיל׃ דַּלְיוּ שֹׁקַיִם מִפִּסֵּחַ וּמָשָׁל בְּפִי
8 כְּסִילִים׃ כִּצְרוֹר אֶבֶן בְּמַרְגֵּמָה כֵּן־נוֹתֵן לִכְסִיל כָּבוֹד׃
9 חוֹחַ עָלָה בְיַד־שִׁכּוֹר וּמָשָׁל בְּפִי כְסִילִים׃ רַב מְחוֹלֵל־
11 כֹּל וְשֹׂכֵר כְּסִיל וְשֹׂכֵר עֹבְרִים׃ כְּכֶלֶב שָׁב עַל־קֵאוֹ
12 כְּסִיל שׁוֹנֶה בְאִוַּלְתּוֹ׃ רָאִיתָ אִישׁ חָכָם בְּעֵינָיו תִּקְוָה
13 לִכְסִיל מִמֶּנּוּ׃ אָמַר עָצֵל שַׁחַל בַּדָּרֶךְ אֲרִי בֵּין
14 הָרְחֹבוֹת׃ הַדֶּלֶת תִּסּוֹב עַל־צִירָהּ וְעָצֵל עַל־מִטָּתוֹ׃
16 טָמַן עָצֵל יָדוֹ בַּצַּלָּחַת נִלְאָה לַהֲשִׁיבָהּ אֶל־פִּיו׃ חָכָם
17 עָצֵל בְּעֵינָיו מִשִּׁבְעָה מְשִׁיבֵי טָעַם׃ מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי־כָלֶב
18 עֹבֵר מִתְעַבֵּר עַל־רִיב לֹא־לוֹ׃ כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיֹּרֶה זִקִּים
19 חִצִּים וָמָוֶת׃ כֵּן־אִישׁ רִמָּה אֶת־רֵעֵהוּ וְאָמַר הֲלֹא־
מְשַׂחֵק אָנִי׃ בְּאֶפֶס עֵצִים תִּכְבֶּה־אֵשׁ וּבְאֵין נִרְגָּן יִשְׁתֹּק
21 מָדוֹן׃ פֶּחָם לְגֶחָלִים וְעֵצִים לְאֵשׁ וְאִישׁ מִדְוָנִים לְחַרְחַר־ מדינים קרי
22 רִיב׃ דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי־בָטֶן׃
23 כֶּסֶף סִיגִים מְצֻפֶּה עַל־חָרֶשׂ שְׂפָתַיִם דֹּלְקִים וְלֶב־רָע׃
24 בִּשְׂפָתָו יִנָּכֵר שׂוֹנֵא וּבְקִרְבּוֹ יָשִׁית מִרְמָה׃ כִּי־יְחַנֵּן בשפתיו קרי

קולו

v. 22. a) *prunas ignitas* tu *accepturus* & cumulaturus es. (5) c. 6, 27.
v. 23. b) *lingua clandestina*, clam alterius existimationi detrahens Ps. 101, 5.
v. 24. c) Vide c. 21, 9.
v. 25. d) Quemadmodum *aquæ frigidæ* Ier. 18, 14. sunt super *animam* æstu ac siti *lassam*; sic etiam *nuntium bonum ex remota regione* animam reficit.
v. 26. e) Velut *fons* pedibus *conturbatus*, & *scaturigo corrupta*, est *iustus*, *quum vacillat coram impio*.
v. 27. f) *sed* adsidua *tamen* & modesta *scrutatio* v. 3. *gloriæ eorum*, scil. sec. A. b. Ezram & Schmid. *iustorum*, ex v. 26. coll. Esa. 61, 6. Al. *mellitum*, h. e. rerum diuinarum, quæ cum melle comparantur, coll. Ps. 19, 11. & 119, 103. Prou. 24, 13. 14. g) *gloria*, h. e. omnino bona & gloriosa est, vt supra v. 2.
CAP. XXVI, v. 2. h) *Quemadmodum* se habet *auis ad vagandum*.
v. 4. i) *sec. stultitiam eius*, eam imitando; *ne similis ei fis*.
v. 5. k) *prout exigit stultitia eius*, vt de ea conuinci, ac in ruborem dari possit.
v. 6. l) *Amputat* sibi ipse *pedes*, & *iniuriam imbibit*, *qui mittit* & expedit *res* suas *per manum stulti*.
v. 7. m) *Sicuti eleuatio crurum a claudo* saltationis vel lusus caussa inepte fieret; *ita dictum* sapiens *in ore stulti* parum addecet. cf. v. 9.
v. 9. n) *Sicut constringere lapidem in fundo*; Ac si quis lapidem funda exciperet ac abiiceret sine fructu. Al. *velut frustulum lapidis* 2 Sam. 17, 13. Am. 9, 9. *in aceruum lapidum* inutiliter proiectum, *sic est*, *qui stulto tribuit gloriam*: hanc enim profundit ac dilapidat.
v. 11. o) *iterans* & recidiuam quasi patiens *in stultitia sua*.
v. 13. p) c. 22, 13.
v. 15. q) c. 19, 24.

v. 22. אתה חתה ita 2. v. 23. תחולל sic cum *Meth.* 22. quod ceteri omittunt. At per *Sægol* 14. 20. & תחולל per *Mun.* milra 1. 2. 3. v. 24. ובית per *Merca* 3. 7. 8. 16. 21. 22. Ceteri per *Mun.* Vid. not. c. 21, 9. v. 26. מט לפני ita 2. 3. 24. & *Ber.* At מט לפני anomalice omnes, præter 1. qui sic צדיק־מט לפני. v. 28. אין־מעצר ita 14. & *Ber.* At אשר אין־מעצר 24. & איש אשר־אין־מעצר 2. Ceteri fere omnes sic, vt in textu dedimus. CAP. XXVI, v. 1. בשלג per *Mahp.* sine *Psik* 2. & *Ber.* At per *Kadma* 6. 9. in marg. v. 2. לא sine *Ari* 3. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Mas. Frff.* h. l. & *impr.* Leu. 11, 21. v. 3. ומתג cum præf. *Schurek* 1. 2. & alius liber apud *Mas. Frff.* ad c. 24, 17. sed cum epicrisi ולא כן *minus recte*. v. 4. לו sine *Dag.* 1. 3. 21. & in marg. 6. 9. v. 7. דליו per *Kam.* cum *Meth.* 1. 2. quomodo *R. Ionas*, teste *M. I.* inter Præterita coniugationis Kal recensuit, forte quod itidem in suo exemplari habuerit *Kamets*. v. 8. כצרור־אבן ita 1. 2. כן per *Mahp.* 2. v. 10. רב מחולל ita 1. 3. & in marg. 6. 9. v. 11. קאו per *Chirek*, & quidem *defect.* 1. 3. at *plene* 2. 6. 9. in marg. contra *M. I.* poscit *Tsere*. v. 18. זקים per *Rbhiageresch*. solus *Ber.* At per *Atnach* cum præuio *Mun.* 1. v. 21. לאיש per *Kam.* 1. 3. v. 23. שפתים דלקים ולב sic 1. 2. & in marg. 6. 9.

26 קולו אל־תאמן־בו כי שבע תועבות בלבו ׃ תכסה
27 שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל ׃ כרה שחת בה
28 יפול וגלל אבן אליו תשוב ׃ לשון־שקר ישנא דכיו ופה
CAP. XXVII. כז חלק יעשה מדחה ׃ אל־תתהלל ביום מחר כי לא־
2 תדע מה־ילד יום ׃ יהללך זר ולא־פיך נכרי ואל־
3 שפתיך ׃ כבד אבן ונטל החול וכעס אויל כבד
4 משניהם ׃ אכזריות חמה ושטף אף ומי יעמד לפני
ה קנאה ׃ טובה תוכחת מגלה מאהבה מסתרת ׃
6 נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא ׃ נפש
7 שבעה תבוס נפת ונפש רעבה כל־מר מתוק ׃
8 כצפור נודדת מן־קנה כן איש נודד ממקומו ׃ שמן
9 וקטרת ישמח־לב ומתק רעהו מעצת־נפש ׃ רעך ׀
י ורעה אביך אל־תעזב ובית אחיך אל־תבוא ביום אידך — יתיר ה׳
11 טוב שכן קרוב מאח רחוק ׃ חכם בני ושמח לבי
12 ואשיבה חרפי דבר ׃ ערום ׀ ראה רעה נסתר פתאים
13 עברו נענשו ׃ קח־בגדו כי־ערב זר ובעד נכריה
14 חבלהו ׃ מברך רעהו ׀ בקול גדול בבקר השכים
טו קללה תחשב לו ׃ דלף טורד ביום סגריר ואשת
16 מדונים נשתוה ׃ צפניה צפן־רוח ושמן ימינו — מדינים קרי
17 יקרא ׃ ברזל בברזל יחד ואיש יחד פני־רעהו ׃
18 נצר תאנה יאכל פריה ושמר אדניו יכבד ׃ כמים
19 הפנים לפנים כן־לב האדם לאדם ׃ שאול ואבדה לא
כ תשבענה ועיני האדם לא תשבענה ׃ מצרף לכסף — ואבדון קרי
21 וכור לזהב ואיש לפי מהללו ׃ אם־תכתוש את־האויל ׀
22 במכתש בתוך הריפות בעלי לא־תסור מעליו אולתו ׃
23 ידע תדע פני צאנך שית לבך לעדרים ׃ כי לא לעולם
24 חסן ואם־נזר לדור דור ׃ גלה חציר ונראה־דשא
כה ונאספו עשבות הרים ׃ כבשים ללבושך ומחיר שדה — ודור ק׳
26 עתודים — הש׳ דגושה

v. 25. a) *nam septem*, i. e. non vna, sed multæ & multiplices. cf. v. 16. c. 24, 16.

v. 26. b) *Tegitur* enim *odium per deceptionem.*

v. 28. c) *Odio habet contritos suos*, quos falsitate ac mendacio contriuit. Pf. 10, 18. & 74, 21. d) *& os læue facit impulfionem* ad exitium (1) cf. Pf. 56, 14. & 118, 13.

CAP. XXVII, v. 1. e) *quid paritura fit dies.*

v. 3. f) *Grauitas* quidem eft *lapidis, & onus* f. grauitas (1) eft *arenæ*; *fed ira ftulti grauior vtroque illo eft.*

v. 4. g) *Crudelitas* quidem (1) & immane quid eft *excandescentia, & inundatio* quafi eft *ira*; *at quis confiftet coram zelo* f. *zelotypia?* qua feruet maritus ob læfam vel fufpectam vxoris pudicitiam.

v. 5. h) *Melior eft correptio manifefta, quam amor occultatus*, nec amica reprehenfione errantis demonftratus.

v. 6. i) *Fideliæ* funt *vulnera amici*, ab amico inflicta. cf. Pf. 141, 5. k) fed *fraudulenta*, vt habet Vulg. vel *fallacia* funt *ofcula oforis*. Radix Ar. per Thfe, *Cefpitare* &c.

v. 9. l) *fic etiam dulcedo amici eius* eft *ob confilium animæ*, quod ex animo profectum animum quoque adficit & recreat.

v. 12. m) Vide c. 22, 3.

v. 13. n) c. 20, 16.

v. 14. o) adeoque manifefta cum adfectatione & adulatorie.

v. 15. p) *Perftillatio tecti continua.* c. 19, 13. in die *imbris* (1) molefta eft. q) & mulier contentiofa *adfimilatur* vel *exæquatur* ei (1)

v. 17. r) *acuitur*, vel *acuit* quis: *vir vero acuit* & irritat *faciem proximi fui* f. alterius.

v. 22. s) *inter prifanas* 2 Sam. 17, 19. *piftillo.*

v. 25. t) *Cum migrauerit* vel defecerit tempore brumali *fœnum* f. *gramen refectum.*

v. 26. בקהל per *Pat.* cum feq. *Dag.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. contra *Maf. impr.* v. 27. כרה per *Makk.* & *Meth.* 3. 7. 8. 22. שחת fine *Dag.* 1. 2. 3. 6. 9. — 13. 16. 19. 20. 21. 22. יפול *plene* 7. 8. 15. 22. Alii *defect.* præter *Maf. impr.* ad c. 13, 17. & Ez. 23, 25. CAP. XXVII, v. 1. כי־לא ita 1. At כי per *Mahp.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. 24. contra analogiam. Denique כי לא־תדע מה־ילד 2. & *Ber.* non fatis commode. תדע per *Pat.* regulariter 7. 8. v. 10. רעך *Mahp.* loco *Meth.* hab. 2. *Pfik* omittunt 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. ורעה recte per *Mahp.* 3. 7. 8. 15. 17. 18. 22. 24. Alii per *Ierach.* טוב per *Makk.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. v. 12. פתאים fic per *Aleph* quiefcens 7. 8. 17. 18. 22. 24. fec. *M. I.* Alii פתאים. Vid. c. 14, 18. נענשו per *Schua fimpl.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. v. 13. קח per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 15. מדונים fine *Kri* 2. 19. 7. 8. 10 — 16. 19. 20. 23. נשתוה *milel* 17. 18. & fic fu. *Ber.* fec. *M. I.* Ceterum *Tau* per *Pat.* feq. *Dag.* 1. contra *M. I.* v. 16. צפניה צפן ita 1. 3. 14. & in marg. 6. 9. v. 17. ואיש יחד ita 1. 2. & in marg. 6. 9. Habet tamen 1. *Makk.* pro *Merca.* v. 19. כן fic per *Makk.* 1. & *Ber.* Ceteri per *Mahp.* Vide not. Pf. 45, 18. v. 20. ואבדה cum *Kri* ואבדו fine *Nun* 2. 3. 8. 16. 22. 23. Noftrum tamen *Kri* notat 22. in marg. ex aliis libris. v. 22. במכתש per *Rbhia* 6. 9. 10. 14. 19. 20. 23. בעלי per *Kam.* 1. 2. & in marg. 6. 9. Notam addidit 1. ל׳ ובן נקוד Sed *Pat.* pofcit *M. I.*

27 עַתּוּדִים׃ וְדֵי חֲלֵב עִזִּים לְלַחְמְךָ לְלֶחֶם בֵּיתֶךָ וְחַיִּים
כח לְנַעֲרוֹתֶיךָ׃ נָסוּ וְאֵין־רֹדֵף רָשָׁע וְצַדִּיקִים כִּכְפִיר CAP. XXIIX.
2 יִבְטָח׃ בְּפֶשַׁע אֶרֶץ רַבִּים שָׂרֶיהָ וּבְאָדָם מֵבִין יֹדֵעַ כֵּן
3 יַאֲרִיךְ׃ גֶּבֶר רָשׁ וְעֹשֵׁק דַּלִּים מָטָר סֹחֵף וְאֵין לָחֶם
4 עֹזְבֵי תוֹרָה יְהַלְלוּ רָשָׁע וְשֹׁמְרֵי תוֹרָה יִתְגָּרוּ בָם׃
ה אַנְשֵׁי־רָע לֹא־יָבִינוּ מִשְׁפָּט וּמְבַקְשֵׁי יְהוָה יָבִינוּ כֹל׃
6 7 טוֹב־רָשׁ הוֹלֵךְ בְּתֻמּוֹ מֵעִקֵּשׁ דְּרָכַיִם וְהוּא עָשִׁיר׃ נוֹצֵר
8 תּוֹרָה בֵּן מֵבִין וְרֹעֶה זוֹלְלִים יַכְלִים אָבִיו׃ מַרְבֶּה
9 הוֹנוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְתַרְבִּית לְחוֹנֵן דַּלִּים יִקְבְּצֶנּוּ׃ מֵסִיר אָזְנוֹ יתיר כ׳
י מִשְּׁמֹעַ תּוֹרָה גַּם־תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה׃ מַשְׁגֶּה יְשָׁרִים ׀
בְּדֶרֶךְ רָע בִּשְׁחוּתוֹ הוּא־יִפּוֹל וּתְמִימִים יִנְחֲלוּ־טוֹב׃
11 12 חָכָם בְּעֵינָיו אִישׁ עָשִׁיר וְדַל מֵבִין יַחְקְרֶנּוּ׃ בַּעֲלֹץ
צַדִּיקִים רַבָּה תִפְאָרֶת וּבְקוּם רְשָׁעִים יְחֻפַּשׂ אָדָם׃
13 מְכַסֶּה פְשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ וּמוֹדֶה וְעֹזֵב יְרֻחָם׃
14 אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד וּמַקְשֶׁה לִבּוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה׃
טו אֲרִי־נֹהֵם וְדֹב שׁוֹקֵק מוֹשֵׁל רָשָׁע עַל
16 עַם־דָּל׃ נָגִיד חֲסַר תְּבוּנוֹת וְרַב
17 מַעֲשַׁקּוֹת שֹׂנֵא בֶצַע יַאֲרִיךְ יָמִים׃ אָדָם יתיר י׳ ד׳ זעירא
18 עָשֻׁק בְּדַם־נָפֶשׁ עַד־בּוֹר יָנוּס אַל־יִתְמְכוּ־בוֹ׃ הוֹלֵךְ
19 תָּמִים יִוָּשֵׁעַ וְנֶעְקַשׁ דְּרָכַיִם יִפּוֹל בְּאֶחָת׃ עֹבֵד אַדְמָתוֹ
כ יִשְׂבַּע־לָחֶם וּמְרַדֵּף רֵיקִים יִשְׂבַּע־רִישׁ׃ אִישׁ אֱמוּנוֹת
21 רַב־בְּרָכוֹת וְאָץ לְהַעֲשִׁיר לֹא יִנָּקֶה׃ הַכֵּר־פָּנִים לֹא־
22 טוֹב וְעַל־פַּת־לֶחֶם יִפְשַׁע־גָּבֶר׃ נִבְהָל לַהוֹן אִישׁ רַע
23 עָיִן וְלֹא־יֵדַע כִּי־חֶסֶר יְבֹאֶנּוּ׃ מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרַי חֵן
24 יִמְצָא מִמַּחֲלִיק לָשׁוֹן׃ גּוֹזֵל ׀ אָבִיו וְאִמּוֹ וְאֹמֵר אֵין
כה פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית׃ רְחַב־נֶפֶשׁ יְגָרֶה מָדוֹן
26 וּבֹטֵחַ עַל־יְהוָה יְדֻשָּׁן׃ בּוֹטֵחַ בְּלִבּוֹ הוּא כְסִיל וְהוֹלֵךְ
27 בְּחָכְמָה הוּא יִמָּלֵט׃ נוֹתֵן לָרָשׁ אֵין מַחְסוֹר וּמַעְלִים

v. 27. *a*) & *vita* f. *victus* erit *ancillis tuis*. Idem h. l. ac מחיה Iud. 17, 10.

CAP. XXVIII, v. 1. *b*) *Fugiunt* (& *nemo est persequens*) *impius quisque* f. *impii*: & e contrario *quisque iustorum ficut leo iuvenis confidit*.

v. 2. *c*) *prolongabit* fc. *dies*, vt v. 16. Coh. 8, 12. 13.

v. 3. *d*) *Vir pauper* quondam, & *vim tamen faciens pauperibus*, eſt velut pluuia *abripiens* (2) Ier. 46, 15. *ita vt non fit panis*.

v. 4. *e*) *contendunt contra eos*. v. 25. c. 15, 18. Deut. 2, 5. 9.

v. 7. *f*) *qui vero pascitur comissatoribus*. c. 13, 20. c. 23, 21.

v. 8. *g*) *vſura* & *fœnore*. Exod. 22, 24. feqq. Leu. 25, 35. feqq. *h*) non fibi, nec pofteris fuis, fed *miserturo pauperum*, Vulg. *liberali in pauperes* colliget eas. cf. c. 14, 31. Coh. 2, 26.

v. 12. *i*) *peruestigatur* & ad iniusta fupplicia rapitur *homo*. cf. Pf. 64, 7. Am. 9, 3.

v. 14. *k*) *qui pauitat femper*. Piel (2) Efa. 51, 13. cf. fupra c. 14, 16. c. 22, 3. Pf. 119, 161. Phil. 2, 12.

v. 15. *l*) Velut *leo fremens* f. rugiens, & velut *vrfus circumcurſans*, ad quærendam lacerandamque prædam, Efa. 33, 4. eſt *princeps impius* & tyrannicus.

v. 17. *m*) *Homo, qui opprimendus*, f. ad promeritum fupplicium rapiendus *eſt*, *ob ſanguinem animæ* f. hominis temere effufum; fi *ad foueam vsque* & abditisfimas fub terra latebras *fugerit*, (vt 2 Sam. 17, 18.) *ne ſuſtineant* aut iuvent *eum* alii. Efa. 41, 10. Pf. 41, 13.

v. 21. *n*) c. 24, 23. *o*) & *tamen pro frufto panis* & exigui lucelli cauſſa, *præuaricatur vir* aliquis. cf. Ezech. 13, 19.

v. 23. *p*) Qui redarguit hominem *poſt me*, h. e. meum exemplum monitumque fequens. Ier. 17, 16.

v. 25. *q*) *Vaſtus animo*, i. e. faſtuoſus, fuperbus. c. 21. 4. *concitat rixam*. c. 15, 18.

CAP. XXVIII, v. 2. ובאדם recte per *Merca* 1. 2. 3. 22. 24. & *Ber.* pro quo ceteri *Tiphcha ton.* irregulariter habent. v. 6. טוב per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 19. 20. v. 8. יקבצנו fic in *Piel* 1. 2. 3. 17. 18. 22. 24. *Ber.* & *B. Aſcher*, vt *M. I.* tradit; ceteri omnes cum *B. Napht.* יקבצנו in *Kal*, fec. *Maſ. Erff.* h. l. it. *impr.* ac *Erff.* ad Ier. 31, 10. v. 10. בשחותו per *Tiphcha* ant. 14. *tonicum* vero (fed erronee) 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. Ceterum בשחיתו fcribit & בשחותו legit 22. præter *Maſ. fin.* f. 33. col. 8. v. 11. מבין per *Rbhiagereſch.* cum praeuio *Merca* 2. & cum praeuio *Makk.* 1. vterque regularius. Cf. tamen not. ad Pf. 3, 6. v. 15. ארי per *Mun.* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 17. אדם per *Daleth* ordinarium, & fine nota 2. 3. 10. 11. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 1, 1. ac *final.* f. 1. a. בר *defect.* 1. 7. 8. 22. & fic fe. 2. fec. *Maſ.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & *Maſ.* 1. 3. & *Erff.* Ex. 21, 33. fed contra *Maſ.* 4. & *impr.* ibidem. *Defect.* etiam *Orientales*, *plene* vero *Occidentales*. v. 22. נבהל per *Pat.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. *Beth* per *Chatephkom.* cum præced. *Meth.* 2. 6. 9. 20. 22. fec. *M. I.* *Meth.* infuper habent 7. 8. 10. 13. 19. 21. ולא per *Merca* 3. 6. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 23. v. 23. אחרי per *Tſere* 7. 8. 10. 11. & *B. Iſrael*. At 1. ex אחריהן fe. מוכיח אדם אחרי חן, fubintellecto ad vltimam vocem *Makk.*

עיניו רב־מארות׃ בקום רשעים יסתר אדם ובאבדם 28
CAP. XXIX. ירבו צדיקים׃ איש תוכחות מקשה־ערף פתע ישבר כט
ואין מרפא׃ ברבות צדיקים ישמח העם ובמשל רשע 2
יאנח עם׃ איש־אהב חכמה ישמח אביו ורעה זונות 3
יאבד־הון׃ מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות 4
יהרסנה׃ גבר מחליק על־רעהו רשת פורש על־ ה
6
פעמיו׃ בפשע איש רע מוקש וצדיק ירון ושמח׃ ידע 7
צדיק דין דלים רשע לא־יבין דעת׃ אנשי לצון יפיחו 8
קריה וחכמים ישיבו אף׃ איש־חכם נשפט את־איש 9
אויל ורגז ושחק ואין נחת׃ אנשי דמים ישנאו־תם י
וישרים יבקשו נפשו׃ כל־רוחו יוציא כסיל וחכם 11
באחור ישבחנה׃ משל מקשיב על־דבר־שקר כל־ 12
משרתיו רשעים׃ רש ואיש תככים נפגשו מאיר 13
עיני שניהם יהוה׃ מלך שופט באמת דלים כסאו 14
לעד יכון׃ שבט ותוכחת יתן חכמה ונער משלח טו
מביש אמו׃ ברבות רשעים ירבה־פשע וצדיקים 16
במפלתם יראו׃ יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך׃ 17
18
באין חזון יפרע עם ושמר תורה אשרהו׃ בדברים לא־ 19
יוסר עבד כי־יבין ואין מענה׃ חזית איש אץ בדבריו כ
תקוה לכסיל ממנו׃ מפנק מנער עבדו ואחריתו יהיה 21
22
מנון׃ איש־אף יגרה מדון ובעל חמה רב־פשע׃ גאות 23
אדם תשפילנו ושפל־רוח יתמך כבוד׃ חולק עם־גנב 24
שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד׃ חרדת אדם יתן כה
מוקש ובוטח ביהוה ישגב׃ רבים מבקשים פני־מושל 26
ומיהוה משפט־איש׃ תועבת צדיקים איש עול 27
CAP. XXX. ותועבת רשע ישר־דרך׃ דברי אגור בן־ ל
יקה המשא נאם הגבר לאיתיאל לאיתיאל ואכל׃
2
כי בער אנכי מאיש ולא־בינת אדם לי׃ ולא־למדתי 3
חכמה

CAP. XXIX, v. 1. a) *Vir correptionum*, qui sæpe quidem ac serio corripitur. Sic *vir dolorum*, qui dolores patitur Esa. 53, 3. b) & tamen *indurans ceruicem*. c. 28, 14. Exod. 32, 9.

v. 2. c) c. 11, 10. c. 28, 12. 28. d) *quum vero regnat impius*. cf. Ps. 12, 9. e) *gemit populus*. Exod. 2, 23.

v. 3. f) *qui vero pascitur scortis*, c. 28, 7. *perdit opes*. c. 5, 9. 10.

v. 5. g) *blanditiis vtens erga socium suum*. c. 2, 16. c. 11, 9. h) *rete expandit contra pedes eius*.

v. 6. i) In prævaricatione *viri mali est laqueus*, quo ipse capietur; *iustus vero iubilat* & gaudet de laqueo ereptus. *Iarun*, ad formam *Iaschud* Ps. 91, 6.

v. 8. k) *Viri irrisionis* s. Irrisores *illaqueant vrbem*, Esa. 42, 22. Hos. 5, 1. *at sapientes auertunt iram* Dei ab vrbe. Ezr. 10, 14.

v. 9. l) *siue commoueatur, siue rideat, quies tamen non datur*, vt stultus acquiescat sermonibus sapientis.

v. 10. m) diligunt integrum, ideoque *quærunt* tueri & *conseruare animam eius*. Ps. 142, 5. Luc. 17, 33.

v. 18. n) *Vbi non est visio* s. prophetia. Vbi verbum propheticum non viget, explicatur, inculcatur & obseruatur. cf. 1 Sam. 3, 1. Hos. 12, 11. o) *nudatur*, s. *effrænis* in peccando *fit populus*. Exod. 32, 25.

v. 19. p) *nam intelligit* quidem, quod dicis, *nec tamen responsum* dat. c. 16, 4.

CAP. XXX, v. 1. q) *Verba* s. apophthegmata *Aguris*, diuersi argumenti, vt sequentia docebunt. r) *oraculum* c. 31, 1. ex Spiritus S. instinctu prolatum. Zach. 9, 1. 2 Pet. 1, 21. s) *Dictum*, inquam, propheticum *illius viri*. Num. 24, 3. 2 Sam. 23, 1. *ad Ithielem*; ad Ithielem, inquam, & *Vchalem*, filios vel discipulos suos.

v. 2. t) *Nam* alioqui *stupidior* & indoctior *ego sum*, *quam quisquam*. c. 12, 1. Ps. 49, 11.

CAP. XXIX, v. 2. יאנח sic in *Kal*. 1. 3. v. 4. תרומות *defect.* poscit *Mas. impr.* ad 2 Sam. 1, 21. sed contra *Mas.* 1. h. l. omniumque codicum nostrorum fidem. v. 6. בפשע איש ita 3. 6. 9. 10. 12 – 20. 23. (per *Tiphcha* etiam 11.) alia distinctione: *in perfidia viri malus est laqueus*. רע per *Pat*. 1. 3. 10. 14. 20. & in textu 6. 9. ירון per *Cholem* 1. 2. 3. v. 13. מאיר per *Pesikmahp.* plerique partim *milra*, partim *milel*, vt supra אמר c. 24, 24. At מאיר 3. & *Ber*. v. 14. מלך sic per *Rbhia* 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. At per *Mahpach* plerique minus commode. v. 15. משלח per *Pat.* irregulariter 1. 2. 3. 10. 14. 20. 21. 22. & in textu 6. 9. v. 17. ויניחך sine *Dag*. 1. 2. 3. 6. 10. 13. 14. 19. 21. 22. v. 19. יוסר *milra* per *Tsere* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. CAP. XXX, v. 1. דברי אגור ita 1. 3. לאיתיאל ita 24. & *Ber*. Ceteri per solum *Mun.* pro quo tamen 3. *Tiphcha ton.* habent. ואכל cum *Dag*. 14. 17. 18. 21. 22. 24. & *Ber*.

4 חָכְמָה וְדַעַת קְדֹשִׁים אֵדָע׃ מִי עָלָה־שָׁמַיִם ׀ וַיֵּרַד מִי
אָסַף־רוּחַ ׀ בְּחָפְנָיו מִי צָרַר־מַיִם ׀ בַּשִּׂמְלָה מִי הֵקִים
ה כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ מַה־שְּׁמוֹ וּמַה־שֶּׁם־בְּנוֹ כִּי תֵדָע׃ כָּל־
6 אִמְרַת אֱלוֹהַּ צְרוּפָה מָגֵן הוּא לַחֹסִים בּוֹ׃ אַל־תּוֹסְףְּ
7 עַל־דְּבָרָיו פֶּן־יוֹכִיחַ בְּךָ וְנִכְזָבְתָּ׃ שְׁתַּיִם
8 שָׁאַלְתִּי מֵאִתָּךְ אַל־תִּמְנַע מִמֶּנִּי בְּטֶרֶם אָמוּת׃ שָׁוְא ׀
וּדְבַר־כָּזָב הַרְחֵק מִמֶּנִּי רֵאשׁ וָעֹשֶׁר אַל־תִּתֶּן־לִי
9 הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי׃ פֶּן אֶשְׂבַּע ׀ וְכִחַשְׁתִּי וְאָמַרְתִּי מִי
יְהוָה וּפֶן־אִוָּרֵשׁ וְגָנַבְתִּי וְתָפַשְׂתִּי שֵׁם אֱלֹהָי׃ — פתח באתנח
י אַל־תַּלְשֵׁן עֶבֶד אֶל־אֲדֹנוֹ פֶּן־יְקַלֶּלְךָ — אדוניו קרי
11 וְאָשָׁמְתָּ׃ 12 דּוֹר אָבִיו יְקַלֵּל וְאֶת־אִמּוֹ לֹא יְבָרֵךְ׃ דּוֹר
13 טָהוֹר בְּעֵינָיו וּמִצֹּאָתוֹ לֹא רֻחָץ׃ דּוֹר מָה־רָמוּ עֵינָיו
14 וְעַפְעַפָּיו יִנָּשֵׂאוּ׃ דּוֹר ׀ חֲרָבוֹת שִׁנָּיו וּמַאֲכָלוֹת
מְתַלְּעֹתָיו לֶאֱכֹל עֲנִיִּים מֵאֶרֶץ וְאֶבְיוֹנִים מֵאָדָם׃ — כגול באתנח
טו לַעֲלוּקָה ׀ שְׁתֵּי בָנוֹת הַב ׀ הַב שָׁלוֹשׁ הֵנָּה — ב' זעירא
16 לֹא תִשְׂבַּעְנָה אַרְבַּע לֹא־אָמְרוּ הוֹן׃ שְׁאוֹל וְעֹצֶר רָחַם — בתח באתנח
17 אֶרֶץ לֹא־שָׂבְעָה מַּיִם וְאֵשׁ לֹא־אָמְרָה הוֹן׃ עַיִן ׀ תִּלְעַג
לְאָב וְתָבוּז לִיקְּהַת־אֵם יִקְּרוּהָ עֹרְבֵי־נַחַל וְיֹאכְלוּהָ בְנֵי־
18 נָשֶׁר׃ שְׁלֹשָׁה הֵמָּה נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי
19 וְאַרְבָּע לֹא יְדַעְתִּים׃ דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר ׀ בַּשָּׁמַיִם דֶּרֶךְ נָחָשׁ — וארבעה קרי
כ עֲלֵי־צוּר דֶּרֶךְ־אֳנִיָּה בְלֶב־יָם וְדֶרֶךְ גֶּבֶר בְּעַלְמָה׃ כֵּן ׀
דֶּרֶךְ אִשָּׁה מְנָאָפֶת אָכְלָה וּמָחֲתָה פִיהָ וְאָמְרָה לֹא־
21 פָעַלְתִּי אָוֶן׃ תַּחַת שָׁלוֹשׁ רָגְזָה אֶרֶץ וְתַחַת — כגיל באתנח
22 אַרְבַּע לֹא־תוּכַל שְׂאֵת׃ תַּחַת עֶבֶד כִּי יִמְלוֹךְ וְנָבָל
23 כִּי יִשְׂבַּע־לָחֶם׃ תַּחַת שְׂנוּאָה כִּי תִבָּעֵל וְשִׁפְחָה כִּי־
24 תִירַשׁ גְּבִרְתָּהּ׃ אַרְבָּעָה הֵם קְטַנֵּי־אָרֶץ
כה וְהֵמָּה חֲכָמִים מְחֻכָּמִים׃ הַנְּמָלִים עַם לֹא־עָז וַיָּכִינוּ
26 בַקַּיִץ לַחְמָם׃ שְׁפַנִּים עַם לֹא־עָצוּם וַיָּשִׂימוּ בַסֶּלַע
בֵּיתָם

a) *at cognitionem sanctorum*, quæ sanctis propria est, c. 9, 10. *noui*. Erat igitur non quidem philosophus, θεοδίδακτος tamen, Ioh. 6, 45. Præfixum ו est *aduersatiuum*, vt Ps. 5, 8. & 15, 4. & 26, 11. cet.
v. 4. b) *Alterum* apophthegma. cf. Deut. 30, 12. seqq. Ioh. 3, 13. c) cf. Exod. 3, 13. d) cf. Gen. 32, 30. Iud. 13, 18. Esa. 9, 5. Ps. 2, 7. Matth. 11. 27. Phil. 2, 9. Apoc. 19, 12. e) *quia* hoc *scire debes*, si saluus esse volueris. Ioh. 17, 3.
v. 5. f) *Tertium* apophthegma. cf. 2 Sam. 22, 31. Ps. 12, 7. &c.
v. 6. g) *Ne* igitur quidquam *addas*. Deut. 4, 2. c. 13, 1.
v. 7. h) *Quartum* dictum. *Duo petii* cet.
v. 8. i) *paupertatem* c. 6, 11. c. 10, 15. k) *ciba me* vero pane demensi mei.
v. 9. l) *& mentiar* aduersus Deum, & ipsum *abnegem* animo vel factis. m) *& ne depauperer*, c. 20, 13. & egestate compulsus *fur* v. c. 6, 30. n) *& attrectem* ac violem, pernegando furtum, *nomen* inuiolabile *Dei mei*. Exod. 20, 7.
v. 10. o) *Ne calumnieris*. Ps. 101, 5. *Quintum* apophthegma.
v. 11. p) *Sextum* apophthegma, sistens quatuor detestabilia genera hominum. v. 11 - 14.
v. 15. q) *Septimum* apophthegma, de quatuor insatiabilibus. Sicut *Hirudini* s. *Sanguisugæ* (1) duæ sunt *filiæ*, improprie sic dictæ; nimirum *Cedo, cedo!* sic *tria* sunt, quæ *non* cet.
v. 17. r) *Octauum* oraculum. s) *& spernit obedientiam* (2) Gen. 49, 10.
v. 18. t) *Nonum* apophthegma, de quatuor inscrutabilibus.
v. 19. u) *& inprimis viam viri in virgine* illibata (7) Gen. 24, 43. Exod. 2, 8. Esa. 7, 4. coll. Ier. 31, 22.
v. 20. x) *Decimum* dictum.
v. 21. y) *Vndecimum*, de 4. intolerabilibus.

v. 4. מי־־עלה sic 1. 2. בחפניו per *Rbbia* 2. & in marg. 6. 9. Ceterum *Psik* addunt 7. 8. 9. 13. 16. 19. 20. 21. 22. v. 6. הוסף *Pe* cum *Dag*. 2. 3. 14. 19. & sic se. 1. sec. not. in *Mas*. 1. ובכל המרויקים ף דגושה. v. 9. פן per *Makk*. 1. 2. 3. 24. regulariter quidem. Attamen pro *Merca*. cf. not. Ps. 35, 10. וגנבתי per *Kam*. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. contra *Mas*. 1. 2. ac *Erff*. & *Ind. Bas*. f. 61. col. 6. v. 15. שתי recte per *Merca* 7. 8. 14. 15. 24. & *Ber*. Per *Mun*. plerique: at per *Makk*. 2. 3. הב sine *Psik* 2. 3. 17. 18. 24. contra *Ind. Bas*. f. 61. c. At per *Makk*. 1. & הבהב coniunctim 5. Per *Psikmahp*. vero erronee 8. 11. 12. 13. 15. 19. 21. 23. Ceterum *Kam*. pro *Pat*. habent 2. 10. 20. 21. & in marg. 6. 9. הב per *Kam*. 2. 14. v. 16. מים sine *Dag*. 1. 3. 6. 7. 9. 11. 14. 20. 21. Per *Kam*. 3. 17. 18. & *Ber*. sic fu. 2. contra *Mas*. 1. 2. ac *impr*. h. 1. it. *impr*. Deut. 8, 7. Ps. 66, 12. & *Ind. Bas*. f. 61. col. 6. v. 17. ליקהת sine *Dag*. 1. 3. 8. 10. 14. 17. 18. contra *Mas. Erff*. & *M. I*. At ליקהת 1. יקרוה per *Tiphcha ant*. 17. 18. 24. & *Ber*. at per *tonicum* mendose 23. נחל per *Pat*. requirunt *Mas. Erff*. & *Ind. Bas*. f. 61. col. 6. verum omnes nostri per *Kam*. v. 18. וארבע sic sine nota 3. וארבעה vero sine nota 11. 12. 15. 16. 19. contra *Mas. Erff*. v. 19. בשמים דרך נחש sic regulariter 2. v. 20. פיה sine *Dag*. 2. 3. 7. 8. 11. 15 -- 18. 21. 24. & in marg. 6. 9.

27 28 בֵּיתָֽם׃ מֶלֶךְ אֵין לָאַרְבֶּה וַיֵּצֵא חֹצֵץ כֻּלּֽוֹ׃ שְׂמָמִית
בְּיָדַיִם תְּתַפֵּשׂ וְהִיא בְּהֵיכְלֵי מֶֽלֶךְ׃
29 שְׁלֹשָׁה הֵמָּה מֵיטִיבֵי צָעַד וְאַרְבָּעָה מֵיטִבֵי
ל לָֽכֶת׃ לַיִשׁ גִּבּוֹר בַּבְּהֵמָה וְלֹא־יָשׁוּב מִפְּנֵי־כֹֽל׃ זַרְזִיר
31 מָתְנַיִם אוֹ־תָיִשׁ וּמֶלֶךְ אַלְקוּם עִמּֽוֹ׃ אִם־נָבַלְתָּ
32 בְהִתְנַשֵּׂא וְאִם־זַמּוֹתָ יָד לְפֶֽה׃ כִּי מִיץ חָלָב יוֹצִיא
33 חֶמְאָה וּמִֽיץ־אַף יוֹצִיא דָם וּמִיץ אַפַּיִם יוֹצִיא רִֽיב׃

CAP. XXXI. לא דִּבְרֵי לְמוּאֵל מֶלֶךְ מַשָּׂא אֲשֶׁר־יִסְּרַתּוּ
2 3 אִמּֽוֹ׃ מַה־בְּרִי וּמַה־בַּר־בִּטְנִי וּמֶה בַּר־נְדָרָֽי׃ אַל־
4 תִּתֵּן לַנָּשִׁים חֵילֶךָ וּדְרָכֶיךָ לַמְחוֹת מְלָכִֽין׃ אַל לַמְלָכִים ׀
ה לְמוֹאֵל אַל לַמְלָכִים שְׁתוֹ־יָיִן וּלְרוֹזְנִים או שֵׁכָֽר׃ פֶּן — אי קרי
6 יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח מְחֻקָּק וִישַׁנֶּה דִּין כָּל־בְּנֵי־עֹֽנִי׃ תְּנוּ־שֵׁכָר
7 לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נָֽפֶשׁ׃ יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח רִישׁוֹ וַעֲמָלוֹ לֹא
8 יִזְכָּר־עֽוֹד׃ פְּתַח־פִּיךָ לְאִלֵּם אֶל־דִּין כָּל־בְּנֵי חֲלֽוֹף׃
9 פְּתַח־פִּיךָ שְׁפָט־צֶדֶק וְדִין עָנִי וְאֶבְיֽוֹן׃
י אֵֽשֶׁת־חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחֹק מִפְּנִינִים מִכְרָֽהּ׃ בָּטַח
11 בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָֽר׃ גְּמָלַתְהוּ טוֹב וְלֹא־רָע
12 כֹּל יְמֵי חַיֶּֽיהָ׃ דָּרְשָׁה צֶמֶר וּפִשְׁתִּים וַתַּעַשׂ בְּחֵפֶץ
13 כַּפֶּֽיהָ׃ הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָֽהּ׃
14 וַתָּקָם ׀ בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק טו
16 לְנַעֲרֹתֶֽיהָ׃ זָמְמָה שָׂדֶה וַתִּקָּחֵהוּ מִפְּרִי כַפֶּיהָ
17 נטע כָּֽרֶם׃ חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ וַתְּאַמֵּץ — נטעה קרי
18 זְרוֹעֹתֶֽיהָ׃ טָעֲמָה כִּי־טוֹב סַחְרָהּ לֹא־יִכְבֶּה
19 בליל נֵרָֽהּ׃ יָדֶיהָ שִׁלְּחָה בַכִּישׁוֹר וְכַפֶּיהָ — בלילה קרי
כ תָּמְכוּ פָֽלֶךְ׃ כַּפָּהּ פָּרְשָׂה לֶעָנִי וְיָדֶיהָ שִׁלְּחָה
21 לָֽאֶבְיֽוֹן׃ לֹא־תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֶג כִּי כָל־בֵּיתָהּ
22 לָבֻשׁ שָׁנִֽים׃ מַרְבַדִּים עָשְׂתָה־לָּהּ שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָֽׁהּ׃
23 24 נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם־זִקְנֵי־אָֽרֶץ׃ סָדִין
עשתה

v. 27. a) & exit tamen, coacto quasi exercitu, ad bellum inferendum. 2 Sam. 11, 1. coll. Ioel 2, 11. 25. b) præcisa omnis, h. e. præcisis ordinibus, f. exacto ordine, quem in volatu obseruant.

v. 28. c) Stellio (1) exigua quædam lacerta, & domesticum animal. d) manibus muscas aut araneas prehendit.

v. 29. e) bonum faciunt incessum. Apophthegma XIII. f) Epexegesis eius, quod membro præced. dictum. cf. ad syntaxin Ezech. 33, 32.

v. 30. g) Leo, fortissimus inter bestias. Esa. 30, 6.

v. 31. h) Accinctus (1) lumbos equus. vel sec. B. Iobi Ludolfi coniecturam, zecora Habessinorum. i) & (Num. 15, 6.) hircus. Gen. 30, 36. k) & rex, quo cum non datur stare, h. e. victoriosus, cui ab hoste resisti non potuit, nec potest. Sic non-mors pro immortalitate c. 12, 28.

v. 32. l) Si stulte egisti efferendo te. Decimum quartum & vltimum Aguris apophthegma, de non obfirmando se in erratis. m) & si cogitasti, te per superbiam super alios efferre. n) manum ori scil. impone, coll. Iob. 21, 5. c. 40, 4.

CAP. XXXI, v. 1. o) Verba Lemuelis. q. d. Deo adscripti, i. e. Salomonis, qui totius libri, generatim spectati, auctor est, & rex fuit, coll. Coh. 1, 1. Incipit hic pars quinta & vltima libri, videlicet institutio Lemuelis materna v. 2-9. & piæ ac strenuæ mulieris encomium v. 10-31. idque alphabeticum, vt Ps. 25. 34. etc. p) Oraculum, c. 30, 1. Hab. 1, 1. quo instituit eum mater sua: vt adeo hoc caput vltimum ratione materiæ Bathsebam matrem, ratione vero formæ ipsum Salomonem filium auctorem habeat.

---

v. 28. שְׂמָמִית per Sin 2. 3. & Ber. v. 29. מֵיטִבֵי plene 1. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 16. 20. 21. 22. 23. & sic fu. 1. contra Mas. 1. & Erff. h. l. ac impr. Ez. 33, 32. At מיטבי 22. & in marg. 6. 9. v. 33. מִיץ per Mahp. 8. 15. 17. 24. contra analogiam. וּמִיץ־אַף Meth. milra figit B. Napht. prorsus vero omittunt 1. 11. 12. 15. 21. 23. At per Mun. milra 2. CAP. XXXI, v. 1. יִסְּרַתּוּ Samech sine Dag. 1. 2. 6. 9. 20. v. 4. Spatium præmitt. 6. 9. 10. 12. 20. 21. לְמוֹאֵל per Schurek 10. 19. contra Mas. Erff. h. l. & Mas. 1. impr. ac Erff. ad v. 1. למלכים per Mun. 7. 8. 11. 15. 22. v. 6. שכר per Merca 2. 3. Nonnulli etiam per Tiphcha ton. erronee. v. 10. אֵשֶׁת per Mun. 1. 2. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. 23. v. 11. בַּעְלָהּ per Chateph-pat. 1. 3. 8. v. 17. חָגְרָה per Tiphcha ant. plerique. q. d. Accingit se robore lumborum suorum. Aptius vero per Mun. 1. 2. 7. 8. 24. & Ber. בעוז per Tiphcha ant. 2. v. 18. בַלַּיְלָה sic in textu sine nota 2. 11. 12. 15. 16. 23. contra Mas. Erff. v. 19. תָּמְכוּ milra per Merca 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. At per Makk. 1. 3. v. 22. מרבדים per Tiphcha ant. 2. 3. 22. & vna cum Mun. 1.

כה עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וַחֲגוֹר נָתְנָה לַכְּנַעֲנִי׃ עֹז־וְהָדָר
26 לְבוּשָׁהּ וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן׃ פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה
27 וְתוֹרַת־חֶסֶד עַל־לְשׁוֹנָהּ׃ צוֹפִיָּה הֲילְכוֹת בֵּיתָהּ וְלֶחֶם הליכות קרי
28 עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל׃ קָמוּ בָנֶיהָ וַיְאַשְּׁרוּהָ בַּעְלָהּ
29 וַיְהַלְלָהּ׃ רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל־כֻּלָּנָה׃
ל שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת־יְהוָה הִיא תִתְהַלָּל׃
31 תְּנוּ־לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ׃

חזק

ותשר[m] סכום פסיקים של ספר משלי · תשע מאות וחמשה עשר ·
דבורה סימן · וסדריו שמונה · אז[n] תלך לבטח דרכך סימן׃
וחציו לפני[o] שבר גאון׃

a) *facit, ac vendit.* cf. supra v. 18. *b*) *& cingulum*, a se confectum, venale *dat mercatori*, Vulg. *Chananæo.* cf. Esa. 23, 8. Hos. 12, 8. Iob. 40, 30.

v. 25. *c*) *Robur & decus est vestimentum eius*, *& ridet diem posterum*; nec timet sibi, sed secura potius est in tempus futurum.

v. 26. *d*) Nihil loquitur, quam quod benignitatem erga alios spirat.

v. 27. *e*) *Speculatur* & circumspecte obseruat, c. 15, 3. *vias domus suæ*, vt omnia rite ac ordine, debito etiam loco ac tempore fiant.

v. 28. *f*) *Surgunt* tandem *filii eius*, & *beatam prædicant eam*: *maritus eius* item surgit.

v. 29. *g*) *Multæ* quidem *filiarum*, *fecerunt virtutem*, v. 10. Ruth 4, 11. *h*) *tu vero* ob timorem Domini, v. 30. quo aliæ caruerunt, *supergressa es vniuersas.*

v. 30. *i*) *Falsitas* s. fallax est *gratia* externi scil. habitus, morumque *venustas.* c. 3, 22. Nah. 3, 4. Ps. 33, 17. *k*) cf. c. 11, 22. *l*) mulier *timens* (1) *Dominum* c. 14, 2. qualem ego huc vsque laudaui, *ea laudabitur.*

* * *

m) Iud. 5, 1. *n*) Prou. 3, 23. *o*) Prou. 16, 18.

---

v. 24. כָּדִין עשתה ita 1. & in marg. 6. 9. v. 27. הֲלִיכוֹת sic in textu sine nota 3. 11. 12. 15. 16. contra Mas. Erff. h. l. & impr. Ps. 68, 25. v. 28. ויהללה per Chatephpat. 2. 6. 9. 10. 22. At ל per Dag. 3. & in marg. 6. 9. Sic iidem v. 31. v. 29. עליית cum conseruo 2. 3. Ceterum in Masora ad calcem huius libri pro symbolo illo ותשר דבורה habent aptius יחין 2. 6. 9. 14. 20. 21. & Mas. Erff. ex Esa. 15, 4. Denique Masoram de medio libri, quam vulgares Editiones omiserant, suppleuimus ex 1. 7. 8. & Mas. Erff.

LIBER IOBI,

Hebr.

איוב

Liber Iobi (antiquissimæ sapientiæ, & ratione rei gestæ proxime post Genesin collocandus) non tantum hoc agit, vt doceat, iustitiam summi Numinis non esse metiendam sec. regulas iuris & iustitiæ humanæ; aut quanta sit hominum imbecillitas sub tentatione, in quibus tamen virtus Dei ita consummatur: sed etiam, dum adflictissimi viri passiones, & læta tandem earum catastrophe enarrantur, velut viua imagine sanctissimi quoque Seruatoris nostri passiones, & gloriam, quæ illas excepit, h. e. mysterium crucis, figurare. Vide Præf. ad notas nostras in hunc librum.

Cap. I. אִישׁ הָיָה בְאֶרֶץ־עוּץ אִיּוֹב שְׁמוֹ וְהָיָה ׀ הָאִישׁ
הַהוּא תָּם וְיָשָׁר וִירֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע׃
2 וַיִּוָּלְדוּ לוֹ שִׁבְעָה בָנִים וְשָׁלוֹשׁ בָּנוֹת׃ וַיְהִי מִקְנֵהוּ שִׁבְעַת
3 אַלְפֵי־צֹאן וּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי גְמַלִּים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת צֶמֶד־
בָּקָר וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֲתוֹנוֹת וַעֲבֻדָּה רַבָּה מְאֹד וַיְהִי
4 הָאִישׁ הַהוּא גָּדוֹל מִכָּל־בְּנֵי־קֶדֶם׃ וְהָלְכוּ בָנָיו וְעָשׂוּ
מִשְׁתֶּה בֵּית אִישׁ יוֹמוֹ וְשָׁלְחוּ וְקָרְאוּ לִשְׁלֹשֶׁת אַחְיֹתֵיהֶם
ה לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת עִמָּהֶם׃ וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה
וַיִּשְׁלַח אִיּוֹב וַיְקַדְּשֵׁם וְהִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וְהֶעֱלָה עֹלוֹת
מִסְפַּר כֻּלָּם כִּי אָמַר אִיּוֹב אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וּבֵרְכוּ אֱלֹהִים
6 בִּלְבָבָם כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב כָּל־הַיָּמִים׃ וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ
בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל־יְהוָה וַיָּבוֹא גַם־הַשָּׂטָן
7 בְּתוֹכָם׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן מֵאַיִן תָּבֹא וַיַּעַן הַשָּׂטָן
8 אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר מִשּׁוּט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ עַל־עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין
כָּמֹהוּ בָּאָרֶץ אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע׃
9 וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר הַחִנָּם יָרֵא אִיּוֹב אֱלֹהִים׃
אתה קרי י הֲלֹא־אַתְּ שַׂכְתָּ בַעֲדוֹ וּבְעַד־בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ
11 מִסָּבִיב מַעֲשֵׂה יָדָיו בֵּרַכְתָּ וּמִקְנֵהוּ פָּרַץ בָּאָרֶץ׃ וְאוּלָם
שְׁלַח־נָא יָדְךָ וְגַע בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ אִם־לֹא עַל־פָּנֶיךָ
12 יְבָרְכֶךָּ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הִנֵּה כָל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיָדֶךָ
רַק אֵלָיו אַל־תִּשְׁלַח יָדֶךָ וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵעִם פְּנֵי יְהוָה׃
13 וַיְהִי הַיּוֹם וּבָנָיו וּבְנֹתָיו אֹכְלִים וְשֹׁתִים יַיִן בְּבֵית אֲחִיהֶם
הַבְּכוֹר

IOB. I, v. 1. De ordine biblico huius libri vid. notata ad Prou. 1, 1. איש per *Tbbir* 1. 2. 3. 4. 15. 22. 24. Ceteri accentum aut plane omittunt, aut mendose *Rbbia* habent. v. 4. Spatium præmittunt 7. 8. 10. 20. 21. 22. 23. v. 5. כי־הקיפו per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 14. 19. 20 21. 22.
v. 6. Spatium præmitt. 1. 2. 3. 6. 7. 9. 10. 19. 20. 21. 22. v. 8. השמת לבך על־עבדי ita 1. At השמת לבך על־עבדי איוב 7. 8. 10. 13. 17. 18. 19. 22. & *Ber.* quam consecutionem habent etiam 6. 9. 20. 21. nisi quod eam confuderint, posito *Atnacho* pro *Sægolta.* Pro על־ hab. אל־ 4. & in marg. 2. v. 10. הלא per *Mun.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22.
v. 12. Pro מעם (quod vero cum reliquis in marg. habet) in textu scribit מאת 4. & sic fu. 5. v. 13. *Spatium* præmitt. 1. 6 -- 10. 19. 20. 21. 22. 23.

CAP. I, v. 1. *a*) *Vir* quidam magnus & illustris *reuera fuit* s. *extitit*, vt Iud. 13, 2. c. 17, 1. 1 Sam. 1, 1. coll. Ezech. 14, 14. 20. Iac. 5, 11. idque ante Mosen. *b*) *in terra Vtsi*; primogeniti *Nahoris filii*, Gen. 22, 21. cuius frater *Buz*, vnde *Elihu buzites*, Iob. 32, 2. h. e. sec. LXX. Vulg. *in regione Ausitide*, desertæ Arabiæ parte, versus Euphratem, inter Chaldæos & Sabæos, infra v. 15. 17. Ier. 25, 20. Thren. 4, 21. *c*) *cui nomen Iob.* q. d. *Inimicus* diaboli & vitiorum, coll. Gen. 3, 15. vel ex Arab. *Serio ad Deum conuersus.* *d*) v. 8. c. 2, 3. &c. Describitur hoc capite I. *pietas Iobi* & felix illius status, v. 1 -- 3. II. *Cura* eius in filiis sanctificandis v. 4. 5. III. tamen *hypocriseos* a Satana accusatur, v. 6 -- 11. cui IV. a Deo *potestas in omnia Iobi* permittitur v. 12. Hinc V. *pereunt Iobo vno die* liberi, boues, oues, cameli & serui v. 12 -- 19. Iobus tamen VI. hæc aduersa lugens, *per impatientiam non peccat*, sed Deum etiam laudat v. 20-22.

v. 3. *e*) v. 10. Gen. 4, 20. c. 13, 2. 7. *f*) *præterea famulitium.* serui & ancillæ. (2) Gen. 26, 14. *g*) *orientalibus* Arabiæ incolis. Iud. 6, 3. 1 Reg. 5, 10. Ier. 49, 18.

v. 4. *h*) in *domo viri, cuius dies erat* conuiuio dictus.

v. 5. *i*) *cum circumiuissent* dies conuiuii. *k*) ipse, tanquam pater familias, & more Patriarcharum. *l*) *& valedixerunt &c.* v. 11. c. 2, 5. 9. Gen. 47, 10. 1 Reg. 21, 10. 13.

v. 6. *m*) angeli. c. 38, 7. Dan. 3, 25. 28. *n*) *vt sisterent sese* pro officio suo, *coram* Iehoua. *o*) *venit etiam* impudenter *Satanas inter eos*, vt Iobum calumniaretur. v. 8. Apoc. 12, 10.

v. 7. *p*) 1 Pet. 5, 8. Matth. 12, 43.

v. 10. *q*) v. 3. Gen. 28, 14. c. 30, 30. 42. 43. cet.

v. 13. *r*) v. 4. *s*) i. e. conuiuabantur. v. 4. 18. Gen. 27, 25. Esth. 5, 6. c. 7, 2.

14 הַבְּכוֹר׃ וּמַלְאָךְ בָּא אֶל־אִיּוֹב וַיֹּאמַר הַבָּקָר הָיוּ חֹרְשׁוֹת
טו וְהָאֲתֹנוֹת רֹעוֹת עַל־יְדֵיהֶם׃ וַתִּפֹּל שְׁבָא וַתִּקָּחֵם וְאֶת־
הַנְּעָרִים הִכּוּ לְפִי־חָרֶב וָאִמָּלְטָה רַק־אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד
16 לָךְ׃ עוֹד ׀ זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמַר אֵשׁ אֱלֹהִים נָפְלָה
מִן־הַשָּׁמַיִם וַתִּבְעַר בַּצֹּאן וּבַנְּעָרִים וַתֹּאכְלֵם וָאִמָּלְטָה
17 רַק־אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד לָךְ׃ עוֹד ׀ זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמַר
כַּשְׂדִּים שָׂמוּ ׀ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיִּפְשְׁטוּ עַל־הַגְּמַלִּים
וַיִּקָּחוּם וְאֶת־הַנְּעָרִים הִכּוּ לְפִי־חָרֶב וָאִמָּלְטָה רַק־אֲנִי
18 לְבַדִּי לְהַגִּיד לָךְ׃ עַד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמַר בָּנֶיךָ
וּבְנוֹתֶיךָ אֹכְלִים וְשֹׁתִים יַיִן בְּבֵית אֲחִיהֶם הַבְּכוֹר׃
19 וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה בָּאָה ׀ מֵעֵבֶר הַמִּדְבָּר וַיִּגַּע בְּאַרְבַּע
פִּנּוֹת הַבַּיִת וַיִּפֹּל עַל־הַנְּעָרִים וַיָּמוּתוּ וָאִמָּלְטָה רַק־
כ אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד לָךְ׃ וַיָּקָם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת־מְעִלוֹ וַיָּגָז
21 אֶת־רֹאשׁוֹ וַיִּפֹּל אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ׃ וַיֹּאמַר עָרֹם יָצָתִי מִבֶּטֶן חסר א׳
אִמִּי וְעָרֹם אָשׁוּב שָׁמָה יְהוָה נָתַן וַיהוָה לָקָח יְהִי שֵׁם
22 יְהוָה מְבֹרָךְ׃ בְּכָל־זֹאת לֹא־חָטָא אִיּוֹב וְלֹא־נָתַן
ב תִּפְלָה לֵאלֹהִים׃ וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי CAP. II.
הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל־יְהוָה וַיָּבוֹא גַם־הַשָּׂטָן בְּתֹכָם
2 לְהִתְיַצֵּב עַל־יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן אֵי מִזֶּה
תָּבֹא וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר מִשֻּׁט בָּאָרֶץ
3 וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ
אֶל־עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין כָּמֹהוּ בָּאָרֶץ אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא
אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע וְעֹדֶנּוּ מַחֲזִיק בְּתֻמָּתוֹ וַתְּסִיתֵנִי בוֹ
4 לְבַלְּעוֹ חִנָּם׃ וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר עוֹר בְּעַד־
ה עוֹר וְכֹל אֲשֶׁר לָאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ׃ אוּלָם שְׁלַח־נָא
יָדְךָ וְגַע אֶל־עַצְמוֹ וְאֶל־בְּשָׂרוֹ אִם־לֹא אֶל־פָּנֶיךָ יְבָרֲכֶךָּ׃
6 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הִנּוֹ בְיָדֶךָ אַךְ אֶת־נַפְשׁוֹ שְׁמֹר׃
7 וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵאֵת פְּנֵי יְהוָה וַיַּךְ אֶת־אִיּוֹב בִּשְׁחִין רָע
מכף

v. 14. a) *Et repente nuntius venit.* 1 Sam. 23, 27.
v. 15. b) *Quum* ex improuiso *irruit Sabæa*, i.e. *turma Sabæorum*, ex Arabibus Scenitis, Ausitidi conterminis, & ex *Scheba*, Abrahami & Keturæ nepote, Gen. 25, 3. 1 Par. 1, 32. oriundis. Alii *Sabæi*, felicis Arabiæ incolæ, 1 Reg. 10, 1. ex *Semi*, Gen. 10, 28. vel *Chami*, posteritate, Gen. 10, 7.
v. 16. c) *etiam alter* nuntius *venit.* d) *ignis Dei*, i.e. sec. Targ. *a Deo* per fulgura & fulmina missus. 2 Reg. 1, 10. 12. e) *& arsit* s. flagrauit *in grege* ouium & caprarum. Ps. 18, 9.
v. 17. f) *Chaldæi*, a *Chesed*, Nachoris ex Milca filio Gen. 22, 22. descendentes, Arabiæ desertæ confines. g) *tria capita* s. agmina. cf. Iud. 7, 16. 20. c. 9, 34. 1 Sam. 11, 11. c. 13, 17. h) 1 Sam. 27, 10. c. 30, 1. 14.
v. 18. i) *alius*, isque quartus nuntius *venit.* k) v. 4. 13.
v. 19. l) h.e. ab interiore tractu Arabiæ desertæ. cf. Esa. 21, 1. Ier. 4, 11. c. 13, 24. Hos. 13, 15.
v. 20. m) Ion. 3, 6. n) c. 2, 12. Gen. 37, 34. Ios. 7, 6. 2 Sam. 13, 19. Esth. 4, 1. o) *& totondit caput suum.* Esa. 15, 2. Ier. 7, 29. c. 16, 5. 6. c. 48, 37. Thren. 2, 10. Am. 8, 10.
v. 22. p) neque tribuit *quidquam insipidi* vel absurdi Deo. (3) c. 24, 12. Ier. 23, 13. cf. infra c. 6, 6. &c.
CAP. II, v. 1. q) Vid. c. 1, 6. Sequitur posterior Iobi calamitas, ipsiusque corporis & animi noua afflictio. Satanas enim I. iterum eum apud Dominum calumniatur v. 1-5. & II. permissionem obtinet, eum percutiendi malo vlcere v. 6-8. III. Iobus tamen impatientia non peccat, etsi ab impatiente vxore incitatus, v. 9. 10. IV. Visitatus a tribus amicis in cinere sedet cum illis lugens & tacitus, v. 11-13.
v. 2. r) Vid. c. 1, 7.
v. 3. s) c. 1, 8.

v. 15. ואמלטה *Meth.* pro *Kadma* habent 1. 2. 3. 4. 22. conf. v. 16. 17. 19. & 2 Par. 17, 8. v. 16. ואמלטה per *Meth.* pro *Kadma* 1. 2. 3. 4. 10. 19. 20. 21. 22. Et sic 1. 2. 3. 4. etiam v. 17. & 19. v. 19. באה *milra* 3. 4. 6. 9. 14. 20. 21. 22. 23. v. 20. את־מעילו sic 2. in marg. at in textu particulam את deleuit. v. 21. יהי שם ita 1. 2. 3. 4. CAP. II, v. 1. ויבוא sic *plene* 2. 7. 8. 15. 22. 24. & se. 1. & sic in marg. 6. 9. sec. *Mas.* 2. ac *Erff.* 1. & *impr.* ad 1 Sam. 4, 13. v. 3. כי־אין כמהו בארץ ita 1. v. 4. עור per *Ithib* 1. 2. עור per *Rebhia* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 24. & *Ecr.* v. 7. רע per *Pat.* 1. 2. 3. 4. & in marg. 6. 9.

מכף רגלו עד קדקדו : ויקח־לו חרש להתגרד בו 8 ועד קרי
והוא ישב בתוך האפר : ותאמר לו אשתו עדך 9
מחזיק בתמתך ברך אלהים ומת : ויאמר אליה כדבר י
אחת הנבלות תדברי גם את־הטוב נקבל מאת
האלהים ואת־הרע לא נקבל בכל־זאת לא־חטא איוב
בשפתיו :
וישמעו שלשת רעי איוב את כל־הרעה הזאת הבאה 11
עליו ויבאו איש ממקמו אליפז התימני ובלדד השוחי
וצופר הנעמתי ויועדו יחדו לבוא לנוד־לו ולנחמו :
וישאו את־עיניהם מרחוק ולא הכירהו וישאו קולם 12
ויבכו ויקרעו איש מעלו ויזרקו עפר על־ראשיהם
השמימה : וישבו אתו לארץ שבעת ימים 13
ושבעת לילות ואין־דבר אליו דבר כי ראו כי־
גדל הכאב מאד : אחרי־כן פתח איוב את־פיהו ג CAP. III.
ויקלל את־יומו :
ויען איוב ויאמר : יאבד יום אולד בו והלילה אמר 2
3 הרה גבר : היום ההוא יהי חשך אל־ידרשהו 4
אלוה ממעל ואל־תופע עליו נהרה : יגאלהו חשך ה
וצלמות תשכן־עליו עננה יבעתהו כמרירי יום :
הלילה ההוא יקחהו אפל אל־יחד בימי שנה במספר 6
ירחים אל־יבא : הנה הלילה ההוא יהי גלמוד אל־תבוא 7
רננה בו : יקבהו אררי־יום העתידים ערר לויתן : 8
יחשכו כוכבי נשפו יקו־לאור ואין ואל־יראה בעפעפי־ 9
שחר : כי לא סגר דלתי בטני ויסתר עמל מעיני : י
למה לא מרחם אמות מבטן יצאתי ואגוע : מדוע 11
12 קדמוני ברכים ומה־שדים כי אינק : כי־עתה שכבתי 13
ואשקוט ישנתי אז ינוח לי : עם־מלכים ויעצי ארץ 14
הבנים חרבות למו : או עם־שרים זהב להם הממלאים טו
בתיהם

a) Deut. 28, 35. Esa. 1, 6. coll. 2 Sam. 14, 25. v. 8. b) Et sumsit sibi testam, *vt scaberet vel raderet se ea* (1) Chald. Syr. & Ar. frequentius. c) more lugentium c. 42, 6. Esa. 47, 1. cet. v. 9. d) *Tandem ipsi quoque dixit vxor eius.* cf. c. 19, 17. e) num *adhuc tu* retines integritatem tuam? v. 3. subintell. ה interrog. vt v. 10. f) *Benedic ergo Deo, vt* c. 1, 21. fecisti, & *morere!* Egregium scil. refers ab eo præmium: qui potius, dum tantis in malis Deum laudas, omnem sensum humanum exuisse videris. Al. *valedic* potius *Deo*, & *morere*, quia aliud nihil exspectandum restat. coll. v. 5. c. 1, 5. 11. v. 11. g) c. 4, 1. seqq. ex Idumæis, coll. Gen. 36, 4. 10. 11. *Themanita* s. *Themanensis* non tantum ex *Temane*, Esaui nepote Gen. 36, 11. sed etiam vrbe Idumææ orientaliori *Theman*, in confiniis Arabiæ desertæ, oriundus. Ier. 49, 7. Ezech. 25, 13. h) & *Bildad* c. 8, 1. seqq. *Schuchites*, a *Suacho*, Abrahami & Keturæ, filio, Gen. 25, 2. prognatus. i) & *Tsophar* c. 11, 1. seqq. *Naamathita* s. *Naamathensis*: Ignotæ nunc nobis familiæ & sedis. k) c. 9, 19. Ios. 11, 5.

CAP. III, v. 1. l) *Postea*, quum nullus ad ipsum loqueretur, c. 2, 13. *Iobus aperuit os suum*, & ex dolore libere loqui cœpit, c. 33, 2. ita, *vt malediceret* I. *diei natiuitatis suæ*, v. 1-9. *optaretque* II. si votis confici res posset, *se non natum*, aut statim ab vtero mortuum esse, v. 10-19. Idque III. *ob magna & multa mala sua*, a quibus requies nulla ipsi detur, v. 20—26. In quorum verborum interpretatione vtrumque extremum cauendum est, 1) ne euanescat laus, post finem certaminis a Deo ipsi data, c. 42, 7. 8. coll. Iac. 5, 11. nec prorsus tamen 2) excusetur, quem & Elihu, & Deus, & propria tandem conscientia, erroris conuicit.

---

v. 7. עד sic *Occidentales*; at *Orientales* ועד scribunt, עד legunt. Porro עד habent in textu sine *Kri* 3. 20. 21. 22. ועד vero sine *Cthib* 11. 12. 15. 16. 23. vtrumque contra *Mas.* *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 38, 17. Ceterum ־ per *Makk.* 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. 21. 22. v. 8. בתוך per *Makk.* 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15 — 19. 23. 24. & *Ber.* v. 10. הרע per *Pat.* 1. 2. 4. 14. 20. 21. 22. & in marg. 6. 9. v. 11. את per *Makk.* & *Segol* 1. 2. Pro עליו habent אליו 20. 21. & (in textu) 6. 9. לנוד sine *Meth.* 2. 4. at per *Meth. milra* 3. v. 13. *Spatium* præmitt. 7. 10. 11. 13. 14. 16. & *Ber.* CAP. III, v. 2. איוב per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* Vid. not. Pf. 4, 1. ויאמר sic *milel* cum *Patach* hab. 15. 17. 18. 22. & sic se. 24. sec. *M. I.* & *Mas. fin.* f. 9. col. d. quæ & reliquis in locis, vbi ויאמר post præuium ויען vel ויענך sequitur, ita similiter requirit, videlicet in initiis c. 4. 6. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 18 — 23. 25. 26. 27. 29. 34. 35. 36. 38. 40. 42. item c. 32, 6. c. 40, 3. 6. Alii *milra* regulariter. Nec vero obstat lectionis nostræ præcedens *Rbhia* pro *Gereshato* positus, quippe qui locum habet in secunda voce, etiamsi *Silluk* non fuerit laborans, coll. not. Pf. 34, 3. v. 4. ממעל per *Pat.* 24. sec. *Ind. Baj.* f. 61. col. 5. v. 5. תשכן sine *Meth.* 1. 2. 3. 4. 11. 12. 15. 16. 21. 23. & *B. Napht.* v. 6. הלילה sic per *Merca* 1. 2. 7. 8. 10 — 16. 24. & sic se. *Ber.* sec. analogiam. Ceteri per *Mun.* v. 7. רננה *milel* 1. 2. 3.

16 בתיהם כסף: או כנפל טמון לא אהיה כעללים לא־
17 ראו אור: שם רשעים חדלו רגז ושם ינוחו יגיעי כח:
18 יחד אסירים שאננו לא שמעו קול נגש: קטן וגדול
19
כ שם הוא ועבד חפשי מאדניו: למה יתן לעמל אור
21 וחיים למרי נפש: המחכים למות ואיננו ויחפרהו
22 ממטמונים: השמחים אלי גיל ישישו כי ימצאו קבר:
23 לגבר אשר דרכו נסתרה ויסך אלוה בעדו: כי לפני
24
כה לחמי אנחתי תבא ויתכו כמים שאגתי: כי פחד
26 פחדתי ויאתיני ואשר יגרתי יבא לי: לא שלותי
ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רגז:

ד CAP. IV.

2 ויען אליפז התימני ויאמר: הנסה דבר
3 אליך תלאה ועצר במלין מי יוכל: הנה יסרת רבים
4 וידים רפות תחזק: כושל יקימון מליך וברכים
ה כרעות תאמץ: כי עתה תבוא אליך ותלא תגע עדיך
6 ותבהל: הלא יראתך כסלתך תקותך ותם דרכיך:
7 זכר נא מי הוא נקי אבד ואיפה ישרים נכחדו: כאשר
8
9 ראיתי חרשי און וזרעי עמל יקצרהו: מנשמת אלוה
י יאבדו ומרוח אפו יכלו: שאגת אריה וקול שחל ושני
11 כפירים נתעו: ליש אבד מבלי טרף ובני לביא
12 יתפרדו: ואלי דבר יגנב ותקח אזני שמץ מנהו:
13 בשעפים מחזינות לילה בנפל תרדמה על אנשים:
14
טו פחד קראני ורעדה ורב עצמותי הפחיד: ורוח על פני
16 יחלף תסמר שערת בשרי: יעמד ולא אכיר מראהו
17 תמונה לנגד עיני דממה וקול אשמע: האנוש מאלוה
18 יצדק אם מעשהו יטהר גבר: הן בעבדיו לא יאמין
19 ובמלאכיו ישים תהלה: אף שכני בתי חמר אשר
כ בעפר יסודם ידכאום לפני עש: מבקר לערב יכתו
21 מבלי משים לנצח יאבדו: הלא נסע יתרם בם ימותו

ולא Zzzz צב א

v. 16. a) *Aut, si* nec cum Principibus v. 15. cubarem v. 13. *instar abortiui* statim *absconditi, non essem* vel subsisterem in hoc sæculo.
v. 17. b) *Ibi* enim, inter mortuos, v. 11. & in sepulcro v. 13. c) *omittunt vexationem*, Iud. 9. 11. 13.
v. 20. d) *Quare dat* (sc. *Deus*) misero & *calamitoso lucem? Ellipsis* diuini nominis, vt c. 16, 7. Hab. 2, 1. Thren. 3, 1. seqq. *Interrogatio* autem est tentati & anxie hæsitantis, vt supra v. 11.
v. 21. e) *Quiexspectant mortem, & non adest*, nec venit: *& qui vel fodiendo quærerent eam magis, quam abditissimos thesauros.*
v. 22. f) *ad exsultationem vsque* Hos. 9, 1. vehementer.
v. 23. g) Quare inquam Deus vitam dat v. 20. *viro* v. 3. *cuius via abscondita est*, c. 28, 21. Esa. 40, 27. *& circa quem texit vel obsepsit omnia Deus*, vt exitum ex his malis reperire non possit.
CAP. IV. v. 1. h) c. 2, 11. qui, vt primus ætate & experientia, orationem ad Iobum primus habuit, ita postea omnium nomine Dei censuram excepit, c. 42, 7. Respondet autem ita hoc & sequ. capite, vt I. *Iobi impatientiam reprehendat* v. 2--6. II. Et falsa de Iobo opinione, quasi is se nimis iustum & sanctum, Deum autem in puniendo se iniustum existimaret, coll. v. 17. *probare conatur, quod Deus neminem innocentem, sed tantum nocentes affligat*, 1) ex omnium temporum historia v. 7--11. 2) ex nocturna visione v. 12--21. 3) ex consensu omnium sanctorum c. 5, 1. 2. 4) ex propria experientia c. 5, 3--7. Vnde III. *Iobum* suo exemplo *inuitat ad sperandum in misericordia Dei*, non in propria iustitia, c. 5, 2. 3. 8--15. IV. illud faciens *liberationem ex malis promittit*, si etiam aduersus Deum peccasset, c. 5, 16--27.

v. 16. ראו sic per *Merca* 3. 4. 7. 8. 11. 15. 16. 24. *Ber.* Ceteri fere per *Mun.* vitiose. v. 18. שאננו per *Kam.* 3. 7. 14. 17. 18. 20. 21. 22. 23. *Ber.* ac (in textu) 6. 9. v. 25. ויבא per *Merca* & *milra* 6. 9. 14. 20. 21. 22. v. 26. נחתי per *Rbhiageresch.* solus *Ber.* At per *Merca-mahp.* 1. ויבא *milel* 2. 3. 4. 7. 8. 22. 24. & *B. Ascher.* Alii *milra.* CAP. IV, v. 1. התימני per *Rbhia simpl.* 7. 8. 24. Alii per *gereshatum.* Vid. not. Ps. 4, 1. ויאמר sic *milel* 15. 17. 18. 22. & sic re. 24. Vid. not. c. 3, 1. *Milra* plerique. v. 2. ועצר per *Chatephpat.* 1. 3. 6. 9. 14. 20. 21. 23. v. 7. מי per *Makk.* 2. 3. 6. 9. 14. 20. 21. 22. & *Ber.* Ceteri per *Mahp.* הוא per *Tiphcha ant.* ישרים cum conseruo 3. 4. v. 14. קראני per *Mun.* 1. v. 16. דממה per *Rbhiageresch.* 1. 3. 6. 9. 22. 23. Sic vero pro *Mun.* sequi deberet *Merca*, quem habent 1. 3. Verum præstat hæc duo Nomina coniungi propter præfixionem *Vau* copulatiui. v. 17. יטהר per *Makk.* 2. 3. 4. 22. v. 18. ישים cum conseruo 3. 4. תהלה ita 2. 3. 4. v. 19. אף sine *Psik* 2. 7. 8. 11. 12. 16. 17. 18. 23. At per *Makk.* 1. 14. & cum *Mahp.* simul 7. 8. אשר בעפר ita 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. v. 20. יכתו sic per *Pat.* 1. 2. 4. 24. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. Ceteri per *Kam.* v. 21. הלא נסע ita 2. 3. 4.

Cap. V. ה וְלֹא בְחָכְמָה׃ קְרָא־נָא הֲיֵשׁ עוֹנֶךָּ וְאֶל־מִי מִקְּדֹשִׁים

2 תִּפְנֶה׃ כִּי־לֶאֱוִיל יַהֲרָג־כָּעַשׂ וּפֹתֶה תָּמִית קִנְאָה׃

3 4 אֲנִי־רָאִיתִי אֱוִיל מַשְׁרִישׁ וָאֶקּוֹב נָוֵהוּ פִתְאֹם׃ יִרְחֲקוּ

בָנָיו מִיֶּשַׁע וְיִדַּכְּאוּ בַשַּׁעַר וְאֵין מַצִּיל׃ אֲשֶׁר קְצִירוֹ ׀ ה

רָעֵב יֹאכֵל וְאֶל־מִצִּנִּים יִקָּחֵהוּ וְשָׁאַף צַמִּים חֵילָם׃

6 כִּי ׀ לֹא־יֵצֵא מֵעָפָר אָוֶן וּמֵאֲדָמָה לֹא־יִצְמַח עָמָל׃

דגש אחר שורק 7 8 כִּי־אָדָם לְעָמָל יוּלָּד וּבְנֵי־רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף׃ אוּלָם

אֲנִי אֶדְרֹשׁ אֶל־אֵל וְאֶל־אֱלֹהִים אָשִׂים

9 דִּבְרָתִי׃ עֹשֶׂה גְדֹלוֹת וְאֵין חֵקֶר נִפְלָאוֹת עַד־אֵין

10 מִסְפָּר׃ הַנֹּתֵן מָטָר עַל־פְּנֵי־אָרֶץ וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל־פְּנֵי

11 חוּצוֹת׃ לָשׂוּם שְׁפָלִים לְמָרוֹם וְקֹדְרִים שָׂגְבוּ יֶשַׁע׃

12 מֵפֵר מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמִים וְלֹא־תַעֲשֶׂינָה יְדֵיהֶם תּוּשִׁיָּה׃

13 14 לֹכֵד חֲכָמִים בְּעָרְמָם וַעֲצַת נִפְתָּלִים נִמְהָרָה׃ יוֹמָם

יְפַגְּשׁוּ־חֹשֶׁךְ וְכַלַּיְלָה יְמַשְׁשׁוּ בַצָּהֳרָיִם׃ וַיֹּשַׁע מֵחֶרֶב טו

16 מִפִּיהֶם וּמִיַּד חָזָק אֶבְיוֹן׃ וַתְּהִי לַדַּל תִּקְוָה וְעֹלָתָה

17 קָפְצָה פִּיהָ׃ הִנֵּה אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יוֹכִחֶנּוּ אֱלוֹהַ וּמוּסַר

וידיו קרי 18 שַׁדַּי אַל־תִּמְאָס׃ כִּי הוּא יַכְאִיב וְיֶחְבָּשׁ יִמְחַץ וְיָדָו

19 תִּרְפֶּינָה׃ בְּשֵׁשׁ צָרוֹת יַצִּילֶךָּ וּבְשֶׁבַע ׀ לֹא־יִגַּע בְּךָ

כ 21 רָע׃ בְּרָעָב פָּדְךָ מִמָּוֶת וּבְמִלְחָמָה מִידֵי חָרֶב׃ בְּשׁוֹט

22 לָשׁוֹן תֵּחָבֵא וְלֹא־תִירָא מִשֹּׁד כִּי יָבוֹא׃ לְשֹׁד וּלְכָפָן

23 תִּשְׂחָק וּמֵחַיַּת הָאָרֶץ אַל־תִּירָא׃ כִּי עִם־אַבְנֵי הַשָּׂדֶה

24 בְרִיתֶךָ וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הָשְׁלְמָה־לָךְ׃ וְיָדַעְתָּ כִּי־שָׁלוֹם

אָהֳלֶךָ וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא׃ וְיָדַעְתָּ כִּי־רַב זַרְעֶךָ כה

26 וְצֶאֱצָאֶיךָ כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ׃ תָּבוֹא בְכֶלַח אֱלֵי־קָבֶר

27 כַּעֲלוֹת גָּדִישׁ בְּעִתּוֹ׃ הִנֵּה־זֹאת חֲקַרְנוּהָ כֶּן־הִיא

שְׁמָעֶנָּה וְאַתָּה דַע־לָךְ׃

Cap. VI. ו 2 וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ לוּ שָׁקוֹל יִשָּׁקֵל כַּעְשִׂי וְהַיָּתִי

והותי קרי 3 בְּמֹאזְנַיִם יִשְׂאוּ־יָחַד׃ כִּי־עַתָּה מֵחוֹל יַמִּים יִכְבָּד

עַל

CAP. V, v. 1. *a*) *Prouoca modo*, ad disceptationem vel testimonium caussæ tuæ, quoscunque volueris. cf. not. ad c. 4, 1. *b*) *Et ad quem ex sanctis convertes te*, cuius vel exemplum vel testimonium in contrarium producere possis? *Interrogatio* est *negantis*, vt 1 Sam. 6, 20.

v. 2. *c*) *Nam stultum*, qui aduersus Deum contendit, *interficit ira*: *Et eiusmodi amentem* ac fatuum *necat zelus* insaniæ, vel ipsius Dei.

v. 5. *d*) *Cuius* stulti *messem* famelicus absumet, & *ad id*, quod *e spinis* colligit, *auferet eam*: & auide absorbebit *latro* opes & *facultates eorum*.

v. 6. *e*) *Non enim* constanter & late *exibit* cet.

v. 7. *f*) Quia homo *ad laborem* & prauitatem post lapsum nascitur, *sicut filii rapidi iactus*, h. e. *cum impetu vibratæ sagittæ*, alte volant.

v. 8. *g*) *Verum enim vero*. c. 1, 11. hæc nunc mittam, & *quærens me conuertam* ad Deum. Esa. 8, 19. c. 9, 12. c. 11, 10.

v. 13. *h*) Vid. 1 Cor. 3, 19.

v. 16. *i*) *Superest itaque misero spes* in Deo liberatore; modo vere pius ille sit, neque Deo obmurmuret. *k*) *sed flagitiosa nequitia*, quæ ipsum Deum stolide accusat. *Contracte*, vt Ps. 58, 3. & 64, 7. pro *Aulatha* Ps. 92, 16. *l*) *claudet os suum*. Ps. 107, 42.

v. 17. *m*) Excitat ad adplicationem. v. 27. *n*) cf. Prou. 3, 11. 12.

v. 18. *o*) *dolore adfligit*, Vulg. *vulnerat* & *medetur*. Hos. 6, 1. Ps. 147, 3. *p*) *sanant*. 1 Sam. 2, 6. Ier. 51, 9. coll. Thren. 3, 31 -- 33.

v. 26. *q*) *in summa senectute* (2) c. 30, 2.

CAP. VI, v. 1. *r*) I. *Exorditur Iobus* cum quadam excusatione a magnitudine dolorum, v. 2-7. II. *Defendit nuperum mortis suæ votum*, & impatientiæ accusationem a se remouet, cet. v. 8 -- 30. cf. infra ad v. 8. not.

CAP. V, v. 5. Pro וְשָׁאַף, quod in *Kri* habent, in textu scribunt וְיִשְׁאַף 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. 21. & שָׁאַף 4. sec. *Mas. Erff.* sed præter *impr.* Hos. 1, 1. Ceterum pro וְשָׁאַף Orientalibus tribuitur וישב, quod *insidiandi* notionem habet Ier. 3, 2. Ps. 17, 12. sed credibile est, hanc ipsam variationem, quam ex codicibus modo dedimus, esse *Orientalium*, adeo וישב in impresso Indice mendosum pro וישאף. v. 8. אשים cum conseruo 3. 4. v. 16. לדל per *Kam.* 3. 4. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Iud. 6, 6. ועלתה *milra* 1. 3. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. & ועלתה cum *Mappik* 10. 14. 20. 21. 22. ac (in textu) 6. 9. vtrumque male. v. 7. הנה cum *Psik* 6. 9. 14. 20. 21. 22. 23. v. 19. יצילך sine *Dag.* 1. 2. v. 21. בי per *Makk.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. v. 23. לך sine *Dag.* 1. 6. 9. 14. 20. 21. v. 27. חקרנוה per *Mun.* 2. 3. 4. 6. 9. 10. 13. 15. 16. 19 -- 22. 24. & *Ber.* At זאת חקרנוה כן ita 1. CAP. VI, v. 1. איוב per *Rbhiageresch.* 2. 4. & *Ber.* Vid. not. Ps. 4, 1. ויאמר sic *milel* 7. 8. 15. 17. 18. 22. & sic fe. 24. Vid. not. c. 3, 2. Alii *milra* regulariter. v. 3. כי sic per *Makk.* 6. 7. 8. 9. 13. 14. 22. 24. & *Ber.* At per *Merca* 3. *Mun.* vero 4.

4 על־כן דברי לעו : כי חצי שדי עמדי אשר חמתם
ה שתה רוחי בעותי אלוה יערכוני : הינהק פרא
6 עלי־דשא אם יגעה־שור על־בלילו : היאכל
תפל מבלי־מלח אם־יש־טעם בריר חלמות :
7 8 מאנה לנגוע נפשי המה כדוי לחמי : מי־יתן תבוא
9 שאלתי ותקותי יתן אלוה : ויאל אלוה וידכאני
י יתר ידו ויבצעני : ותהי עוד נחמתי ואסלדה בחילה
11 לא יחמול כי־לא כחדתי אמרי קדוש : מה־כחי
12 כי איחל ומה־קצי כי־אאריך נפשי : אם־כח
13 אבנים כחי אם־בשרי נחוש : האם אין עזרתי
14 בי ותשיה נדחה ממני : למס מרעהו חסד ויראת
טו שדי יעזוב : אחי בגדו כמו־נחל כאפיק נחלים
16 יעברו : הקדרים מני־קרח עלימו יתעלם־שלג :
17 18 בעת יזרבו נצמתו בחמו נדעכו ממקומם : ילפתו
19 ארחות דרכם יעלו בתהו ויאבדו : הביטו
כ ארחות תמא הליכת שבא קוו־למו : בשו
21 כי־בטח באו עדיה ויחפרו : כי־עתה הייתם לו
22 תראו חתת ותיראו : הכי־אמרתי הבו לי ומכחכם
23 שחדו בעדי : ומלטוני מיד־צר ומיד עריצים תפדוני :
24 כה הורוני ואני אחריש ומה־שגיתי הבינו לי : מה־נמרצו
26 אמרי־ישר ומה־יוכיח הוכח מכם : הלהוכח מלים
27 תחשבו ולרוח אמרי נואש : אף על־יתום תפילו
28 ותכרו על־ריעכם : ועתה הואילו פנו־בי ועל־פניכם
29 אם־אכזב : שבו נא אל־תהי עולה ושבי עוד צדקי־ ושבו קרי
ל בה : היש־בלשוני עולה אם־חכי לא־יבין הוות :
ז הלא־צבא לאנוש על־ארץ וכימי שכיר ימיו : CAP. VII. עלי קרי
2 3 כעבד ישאף־צל וכשכיר יקוה פעלו : כן
4 הנחלתי לי ירחי־שוא ולילות עמל מנו־לי : אם־

a) *absorbent* vel *absorpserant*, scil. ægritudo & calamitas illa mea v. 2.
v. 5. b) *Num rudit* vel *rudere solet* desiderio cibi (2) c. 30, 7.
v. 6. c) *in albumine vitelli* s. potius in *mucilagine spumæ lactis* (1)
v. 7. d) *isti* insulsi sermones vel consolationes tuæ sunt *sicut excrementa cibi mei*, i. e. sicut cibus dilutus, & ore redditus vel aluo excretus.
v. 8. e) Hactenus exordium. Nunc 1) prius votum suum repetit v. 8-10. 2) rationes addit v. 11. 12. 3) Obiectionem soluit & retorquet v. 13-30.
v. 9. f) & *abscinderet me*, instar fili, c. 27, 8. Esa. 38, 12.
v. 10. g) & *obrigescam* (1) *in dolore*, vitam exstinguente.
v. 11. h) & *quis meus* aut vitæ meæ *finis erit*, nisi mors, *vt* spe longioris ac melioris vitæ *prolongem animam meam*, & sec. Vulg. *patienter agam*? c. 7, 11. c. 21, 4.
v. 13. i) *Itane?* Num. 17, 28. k) *auxilium meum* c. 31, 21. ex patientia, *non est in me? l)* & *veritas* s. *sapientia vera* expulsa est a me?
v. 14. m) *Contabescenti* alias *ab amico suo* fit *gratia* s. charitas: *at nunc timorem Dei* ille *omittit*, dum in me miserum non benignus, sed iniurius existit.
CAP. VII, v. 1. n) *Annon militia* est misero & ærumnoso *homini?* Continuat hic Iobus responsionem suam, c. VI. inceptam, & defendere incipit primi sermonis sui in c. 3. sententiam, & I. quidem sub 3. persona in v. 1. 2. & aperte in 1. persona v. 3-6. *adflictissimum suum statum describit*, eumque II. *Deo proponit* v. 7-10. & iustis, vt ipsi videbatur, rationibus exprobrat v. 11. 1) *Quod* tam acerba *non meruerit*, v. 12-16. 2) si etiam commeruisset, Deus tamen condonare potius deberet, v. 17-21.

v. 5. הינהק per *Makk.* 2. 3. 4. 7. 8. 11. 15. v. 8. שאלתי sic per *Tsere* 1. 4. & in marg. 6. 9. v. 10. נחמתי per solum *Rbhia* 2. 4. v. 13. ועזרתי milel 1. 2. 4. v. 14. למאס ita cum *Aleph* epenthet. 1. 2. & in marg. 6. 9. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* Ceterum per *Tiphcha ant.* 2. 3. v. 19. הליכת sic *defect.* 2. 3. 4. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas. impr.* h. l. & Ps. 68, 25. Alii *plene.* קוו per *Merca milra* 6. 9 -- 16. 19. 23. v. 21. הייתם *milra* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. לו ita 3. 10. 14. 20. 23. & (in textu) 6. 9. item *Occidentales*. At לא per *Aleph* 1. 2. 4. 11. & in marg. 6. 9. quomodo etiam, sed cum adiecto *Kri* לו 7. 8. 12. 13. 15 -- 19. 21. 22. 24. *Ber.* & *Orientales*: verum hi præter *Mas. impr.* Leu. 11, 21. Insuper *Mas. Erff.* & *M. I.* nullum hic memorant *Cthib* & *Kri.* לא tamen etiam *Chaldæus* legisse videtur. תיראו sic *plene* (q. d. *timetis*) 17. 18. 22. 24. & *Ber.* sec. *M. I.* Et תראו *defect.* quidem, verum cum *Meth.* & adposita *Mas.* ל׳ בטעם 7. 8. Verum sine *Meth.* & *def.* ceteri ac 22. in marg. quomodo & *Concord. Hebr.* & veteres Metaphrastæ omnes. v. 25. נמרצו per *Tiphcha ant.* 1. 3. v. 26. הלהוכח per *Tiphcha ant.* 2. v. 27. אף־על־יתום ita 1. 3. 4. 22. רעכם *defect.* 2. 4, sic fu. 1. contra *Mas.* 1. 4. & *Erff.* v. 30. הות *defect.* 2. 4. & sic requirit *Mas.* impr. Num. 32, 41. adiecta tamen epicrisi ופליג, h. e. quod *varient* libri. CAP. VII, v. 1. צבא per *Tiphcha ant.* 1. 2. 3. עלי sic in textu sine nota 4. 11, 12. 15. 16. 23. contra *Mas.* magnam *impr.* h. l. & *Erff.*

שָׁכַבְתִּי וְאָמַרְתִּי מָתַי אָקוּם וּמִדַּד־עָרֶב וְשָׂבַעְתִּי
ה 6 נְדֻדִים עֲדֵי־נָשֶׁף׃ לָבַשׁ בְּשָׂרִי רִמָּה וְגִישׁ עָפָר עוֹרִי רָגַע — וגוש קרי ג' זעירא
7 וַיִּמָּאֵס׃ יָמַי קַלּוּ מִנִּי־אָרֶג וַיִּכְלוּ בְּאֶפֶס תִּקְוָה׃ זְכֹר כִּי־
8 רוּחַ חַיָּי לֹא־תָשׁוּב עֵינִי לִרְאוֹת טוֹב׃ לֹא־תְשׁוּרֵנִי עֵין
9 רֹאִי עֵינֶיךָ בִּי וְאֵינֶנִּי׃ כָּלָה עָנָן וַיֵּלַךְ כֵּן יוֹרֵד שְׁאוֹל לֹא
י יַעֲלֶה׃ לֹא־יָשׁוּב עוֹד לְבֵיתוֹ וְלֹא־יַכִּירֶנּוּ עוֹד מְקֹמוֹ׃
11 גַּם־אֲנִי לֹא אֶחֱשָׂךְ־פִּי אֲדַבְּרָה בְּצַר רוּחִי אָשִׂיחָה בְּמַר
12 13 נַפְשִׁי׃ הֲיָם־אָנִי אִם־תַּנִּין כִּי־תָשִׂים עָלַי מִשְׁמָר׃ כִּי־
14 אָמַרְתִּי תְּנַחֲמֵנִי עַרְשִׂי יִשָּׂא בְשִׂיחִי מִשְׁכָּבִי׃ וְחִתַּתַּנִי
טו בַחֲלֹמוֹת וּמֵחֶזְיֹנוֹת תְּבַעֲתַנִּי׃ וַתִּבְחַר מַחֲנָק נַפְשִׁי
16 מָוֶת מֵעַצְמוֹתָי׃ מָאַסְתִּי לֹא־לְעֹלָם אֶחְיֶה חֲדַל מִמֶּנִּי
17 כִּי־הֶבֶל יָמָי׃ מָה־אֱנוֹשׁ כִּי תְגַדְּלֶנּוּ וְכִי־תָשִׁית אֵלָיו
18 19 לִבֶּךָ׃ וַתִּפְקְדֶנּוּ לִבְקָרִים לִרְגָעִים תִּבְחָנֶנּוּ׃ כַּמָּה לֹא־
כ תִשְׁעֶה מִמֶּנִּי לֹא־תַרְפֵּנִי עַד־בִּלְעִי רֻקִּי׃ חָטָאתִי מָה
אֶפְעַל ׀ לָךְ נֹצֵר הָאָדָם לָמָה שַׂמְתַּנִי לְמִפְגָּע לָךְ — רפה ומלעיל
21 וָאֶהְיֶה עָלַי לְמַשָּׂא׃ וּמֶה ׀ לֹא־תִשָּׂא פִשְׁעִי וְתַעֲבִיר
אֶת־עֲוֺנִי כִּי־עַתָּה לֶעָפָר אֶשְׁכָּב וְשִׁחֲרְתַּנִי וְאֵינֶנִּי׃

CAP. VIII. ח

2 וַיַּעַן בִּלְדַּד הַשּׁוּחִי וַיֹּאמַר׃ עַד־אָן
3 תְּמַלֶּל־אֵלֶּה וְרוּחַ כַּבִּיר אִמְרֵי־פִיךָ׃ הַאֵל יְעַוֵּת
4 מִשְׁפָּט וְאִם־שַׁדַּי יְעַוֵּת־צֶדֶק׃ אִם־בָּנֶיךָ חָטְאוּ־לוֹ
ה וַיְשַׁלְּחֵם בְּיַד־פִּשְׁעָם׃ אִם־אַתָּה תְּשַׁחֵר אֶל־אֵל וְאֶל־
6 שַׁדַּי תִּתְחַנָּן׃ אִם־זַךְ וְיָשָׁר אָתָּה כִּי־עַתָּה יָעִיר עָלֶיךָ
7 וְשִׁלַּם נְוַת צִדְקֶךָ׃ וְהָיָה רֵאשִׁיתְךָ מִצְעָר וְאַחֲרִיתְךָ
8 יִשְׂגֶּה מְאֹד׃ כִּי־שְׁאַל־נָא לְדֹר רִישׁוֹן וְכוֹנֵן לְחֵקֶר
9 אֲבוֹתָם׃ כִּי־תְמוֹל אֲנַחְנוּ וְלֹא נֵדָע כִּי צֵל יָמֵינוּ
י עֲלֵי־אָרֶץ׃ הֲלֹא־הֵם יוֹרוּךָ יֹאמְרוּ לָךְ וּמִלִּבָּם יוֹצִאוּ
11 מִלִּים׃ הֲיִגְאֶה־גֹּמֶא בְּלֹא בִצָּה יִשְׂגֶּה־אָחוּ בְלִי־מָיִם׃
12 13 עֹדֶנּוּ בְאִבּוֹ לֹא יִקָּטֵף וְלִפְנֵי כָל־חָצִיר יִיבָשׁ׃ כֵּן

ארחות

a) quando surgam, & emensus erit vesper mensuram suam?

v. 5. *b*) Induta est caro mea *vermibus & ramentis* (1) s. sordibus *pulueris. c*) cutis mea *riget* vel sec. alios *rumpitur*. c. 26, 12. Esa. 51, 15. *d*) & vlcerosis fissuris *abominabilis est* & tetram speciem habet.

v. 9. *e*) Nam sicut *nubes consumitur & abit* sine reditu.

v. 11. *f*) Quoniam vero *tu non recordaris* v. 7. illius fragilitatis & miseriæ meæ, nec cohibes a me manum tuam, *ideo etiam ego non cohibebo os meum.*

v. 13. *g*) *feret me in querimonia mea*; vel *feret aliquid de querim. mea* lectus meus.

v. 15. *h*) *suffocationem*, h. e. mortem & *interclusionem spiritus.* (1)

v. 16. *i*) *Auersor* saniosum illud corpus v. 5. & *ossa mea* v. 15. vitamque vere miseram.

v. 19. *k*) *Quousque? Quamdiu?* Ps. 35, 17.

v. 20. *l*) *Peccaui*, fateor. vel *Si peccaui*; subintell. אם, vt Hos. 14, 18. Ps. 39, 12. cet.

CAP. VIII, v. 1. *m*) *Bildad* alter Iobi amicus, c. 2, 11. I. Iobi sententiam vehementer *sibi displicere testatur*, v. 2. 3. 4. Itaque II. Iobum *ad resipiscentiam* ac veram pietatem *hortatur*, argumento *ab vtili*, v. 5-7. & *inutili*, etiam ex *antiquitate* confirmato, v. 8-19. Quibus breviter repetitis & adplicatis III. *concludit* v. 20. 21.

v. 2. *n*) *& spiritus* s. halitus *superbi* & insolentis.

v. 4. *o*) *Siquidem* vel *Quandoquidem* filii tui in ipsum peccarunt; *ideo* merito *eos tradidit* in *manum præuaricationis eorum*, quæ in ruinam & exitium præcipitauit eos.

v. 5. *p*) *Si tu* potius mature *quæreres Deum.*

v. 6. *q*) *certe nunc.* q. d. certissime tibi confirmo, *quod nunc* statim cet. *r*) *excitaturus esset* se & potentiam suam *super te.*

v. 4. שכבתי ואמרתי מתי אקום ita 1. mendose quidem, in eo tamen commodius quam nostri, quod maximam huius hemistichii subdistinctionem super אקום ponit. Ceterum שכבתי per *Kadma* 6. 9. 10. 13. 14. 19 -- 23. v. 8. בי sic per vicarium *Mun.* 4. 7. 8. 21. 22. 24. & *Ber.* Ceteri per *Rbhiageresch.* cum præuio (sec. meliores) *Merca.* v. 9. כן per *Makk.* & *Sægol* 3. manente vero *Tsere* 2. 4. At per *Mahp.* 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16 -- 20. 23. v. 14. ומחזיונות per *Merca* 4. & *Ber.* : תבעתני per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. contra *Mas.* 1. ac *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. v. 20. למה cum *Dag.* 3. 7. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. contra *M. I.* item *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* & *Erff.* ad Ps. 41, 10. ואהיה עלי *Tikkun Sopherim* hic notat *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & *impr.* Ps. 106, 20. v. 21. תשא per *Merca* solus *Ber.* cf. Ps. 53, 7. & 116, 16. ושחרתני sic per *Pat.* regulariter 1. 2. 3. 4. 7. 8. 15. 22. 23. 24. Alii per *Kam.* Ceterum *Merca* habent 4. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 19. 20. *Mun.* vero plerique. At per *Rbhiageresch.* 1. & ושחרתני *Ber.* CAP. VIII, v. 1. השוחי per *Rbhiageresch.* 17. 18. *Ber.* ויאמר *milel* 7. 8. 15. 17. 18. 22. 24. Alii *milra.* v. 8. לדר defect. 2. 6 -- 9. 15. & sic fe. 1. sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* Alii *plene.* v. 10. יוצאו defect. 22. 24. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & *impr.* Num. 14, 37. At יציאו defect. sine *Vau* 1. 7. 8. 15. sec. *M. I.* ac *Erff.*
v. 11. ישגא per *Aleph* 2. 4. 17. 18. 20. 23. 24. *Ber.* & (in textu) 6. 9. sec. *M. I.* sed contra *Mas. impr.* coll. v. 7. & Ps. 92, 13.

14 אָרְחוֹת כָּל־שֹׁכְחֵי אֵל וְתִקְוַת חָנֵף תֹּאבֵד׃ אֲשֶׁר־
טו יָקוֹט כִּסְלוֹ וּבֵית עַכָּבִישׁ מִבְטַחוֹ׃ יִשָּׁעֵן עַל־בֵּיתוֹ וְלֹא
16 יַעֲמֹד יַחֲזִיק בּוֹ וְלֹא יָקוּם׃ רָטֹב הוּא לִפְנֵי־שָׁמֶשׁ
17 וְעַל־גַּנָּתוֹ יֹנַקְתּוֹ תֵצֵא׃ עַל־גַּל שָׁרָשָׁיו יְסֻבָּכוּ בֵּית
18 אֲבָנִים יֶחֱזֶה׃ אִם־יְבַלְּעֶנּוּ מִמְּקֹמוֹ וְכִחֶשׁ בּוֹ לֹא
19 רְאִיתִיךָ׃ הֶן־הוּא מְשׂוֹשׂ דַּרְכּוֹ וּמֵעָפָר אַחֵר יִצְמָחוּ׃
כ
21 הֶן־אֵל לֹא יִמְאַס־תָּם וְלֹא יַחֲזִיק בְּיַד־מְרֵעִים׃ עַד־
22 יְמַלֵּה שְׂחוֹק פִּיךָ וּשְׂפָתֶיךָ תְרוּעָה׃ שֹׂנְאֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־ ה' במקום א'
ט בֹשֶׁת וְאֹהֶל רְשָׁעִים אֵינֶנּוּ׃ וַיַּעַן אִיּוֹב CAP. IX.
2 וַיֹּאמַר׃ אָמְנָם יָדַעְתִּי כִי־כֵן וּמַה־יִּצְדַּק אֱנוֹשׁ עִם־אֵל׃
3 4 אִם־יַחְפֹּץ לָרִיב עִמּוֹ לֹא־יַעֲנֶנּוּ אַחַת מִנִּי־אָלֶף׃ חֲכַם
ה לֵבָב וְאַמִּיץ כֹּחַ מִי־הִקְשָׁה אֵלָיו וַיִּשְׁלָם׃ הַמַּעְתִּיק
6 הָרִים וְלֹא יָדָעוּ אֲשֶׁר הֲפָכָם בְּאַפּוֹ׃ הַמַּרְגִּיז אֶרֶץ
7 מִמְּקוֹמָהּ וְעַמּוּדֶיהָ יִתְפַלָּצוּן׃ הָאֹמֵר לַחֶרֶס וְלֹא יִזְרָח
8 וּבְעַד כּוֹכָבִים יַחְתֹּם׃ נֹטֶה שָׁמַיִם לְבַדּוֹ וְדוֹרֵךְ עַל־
9 בָּמֳתֵי־יָם׃ עֹשֶׂה עָשׁ כְּסִיל וְכִימָה וְחַדְרֵי תֵמָן׃
י עֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד־אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר׃
11 הֵן יַעֲבֹר עָלַי וְלֹא אֶרְאֶה וְיַחֲלֹף וְלֹא־אָבִין לוֹ׃
12 הֵן יַחְתֹּף מִי יְשִׁיבֶנּוּ מִי־יֹאמַר אֵלָיו מַה־תַּעֲשֶׂה׃
13 14 אֱלוֹהַּ לֹא־יָשִׁיב אַפּוֹ תַּחְתָּו שָׁחֲחוּ עֹזְרֵי רָהַב׃ אַף תחתיו קרי
טו כִּי־אָנֹכִי אֶעֱנֶנּוּ אֶבְחֲרָה דְבָרַי עִמּוֹ׃ אֲשֶׁר אִם־
16 צָדַקְתִּי לֹא אֶעֱנֶה לִמְשֹׁפְטִי אֶתְחַנָּן׃ אִם־קָרָאתִי
17 וַיַּעֲנֵנִי לֹא־אַאֲמִין כִּי־יַאֲזִין קוֹלִי׃ אֲשֶׁר־בִּשְׂעָרָה יְשׁוּפֵנִי
18 וְהִרְבָּה פְצָעַי חִנָּם׃ לֹא־יִתְּנֵנִי הָשֵׁב רוּחִי כִּי
19 יַשְׂבִּעַנִי מַמְּרֹרִים׃ אִם־לְכֹחַ אַמִּיץ הִנֵּה וְאִם־
כ לְמִשְׁפָּט מִי יוֹעִידֵנִי׃ אִם־אֶצְדָּק פִּי יַרְשִׁיעֵנִי תָּם־אָנִי
21 22 וַיַּעְקְשֵׁנִי׃ תָּם־אָנִי לֹא־אֵדַע נַפְשִׁי אֶמְאַס חַיָּי׃ אַחַת
23 הִיא עַל־כֵּן אָמַרְתִּי תָּם וְרָשָׁע הוּא מְכַלֶּה׃ אִם־

v. 14. a) *Quoniam.* Ier. 32, 3. cet. b) ipse hypocrita tandem *fastidiet spem suam.* Ezech. 20, 43. c) *Et domus* s. tela *aranei*, qua nihil leuius & infirmius est, erit *fiducia* & *refugium eius*, in quo confidit.

v. 15. d) *Innitetur* quidem domui suæ, *sed* ea immota *non stabit*; *adprehendet* & tenebit, immo *Et confirmabit eam*, v. 20. *sed non consistet.*

v. 16. e) *Viridis* quidem & *succi plenus.* (1) cf. Verbum c. 24, 8.

v. 17. f) Verum *in aceruo* scil. *lapidum*, ex sequ. commate, coll. Gen. 31, 46. 51 Ios. 7, 26. cet. g) radices eius *implicantur*, intorquentur; aceruo lapidum earum procursum inhibente. Nah. 1, 10. h) i. e. *sedem* s. *spatium* 2 Sam. 15, 17. 1 Reg. 18, 32. *lapidum*, s. lapidosum & petrosum locum. cf. Luc. 8, 6. 13. i) *Videbit* & experietur.

v. 18. k) *Si absorbuerit* eum, velut arborem, lapidosum illud spatium. l) *abnegabit eum* locus ipsius, *dicendo*, *non vidi* nec noui *te.*

v. 19. m) *Et ex terra* loco eius *alii*, non ex eo nati heredes, *nascuntur.*

CAP. IX, v. 2. n) Incipit hic Iobi responsio ad Bildadi sermonem, sequenti capite finienda, in qua I. *ostendit*, *controuersiæ statum male a Bildado formatum esse*: idque probat 1) consensus sui professione v. 2. & 2) fusiori sententiæ suæ confirmatione v. 3-21. II. *Statum controuersiæ recte format*: 1) propriæ sententiæ confessione v. 22. & 2) exceptionis occupatione, v. 23. 24. ac 3) antiquæ querelæ repetitione, v. 25-35. quam & porro c. X. prosequitur.

v. 7. o) *Soli.* (3) Iud. 8, 13. c. 14, 18.

v. 9. p) *arcturum* s. feretrum, vel *sidus ursæ maioris.* c. 38. 32. q) vid. not. Am. 5, 8.

v. 12. r) *Ecce si* v. 11. *abripiat* aliquem ad iudicium aut poenam (1) cf. nomen Prou. 23, 28. & cogn. per *Teth* Iud. 21, 21. Ps. 10, 9.

v. 16. רטֹב *defect.* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. 24. & in marg. 6. 9. sec. *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* Alii *plene.* v. 18. ממקמו sic *defect.* 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas. impr.* Esr. 1, 4. v. 20. הֵן per *Tsere* 1. 3. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 22. 24. Reliqui per *Sægol*, præter *Mas. impr.* v. 19. & Num. 23, 9. v. 21. ושפתיך per regulare *Merca* 2. 3. 4. & *Ber.* CAP. IX, v. 1. איוב per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 7. 8. 15. 17. 18. 22. 24. At *milra* plerique. Vid. not. c. 3, 2. v. 3. לרב *defect.* poscit *Mas. impr.* Prou. 25, 8. Sed *plene* omnes nostri. v. 8. שמים per *Mun.* 1. 2. 3. 4. במותי sic 1. in textu, cum nota יתיר ויו. v. 9. עשה *milra* 10. 11. 13. 19. at per *Makk.* 4. 7. 8. & vna cum *Mun.* 21. 22. וכימה per *Rbhiageresch.* 8. 16. 22. & *Ber.* at per *Atnach* cum præuio *Mun.* 1. v. 11. אבין Conseruum addunt 2. 3. 4. v. 12. ומי ישיבנו cum præf. *Vau* 4. 6. 9. 10. 14. 20. sic fu. 1. 2. v. 15. אענה sic passiue 1. 3. q. d. *non exaudior.* Passiue etiam *Syr.* reddidit. v. 16. קראתי sic 4. 6. 9. 10. 13. 14. 17. 18. 19. 20. 24. & *Ber.* Ceteri per *Merca.* v. 18. ממרורים sine *Dag.* 1. 2. 4. v. 20. אצדק per *Kam.* 7. 8. 11. 12. 15 -- 18. 21. 22. contra *Mas. impr.* h. l. coll. c. 13, 8. תם per *Makk.* 1. 3. 4. 7. 8. 17. 18. 21. 24. & *Ber.* ויעקשני sic 3. 4. v. 21. נפשי per *Rbhiageresch.* vel *simpl.* 2. 3. 4. 7. 8. 21. 22. 24. אמאס per *Merca* 2. 3. 4. 7. 8. 21. 22. 23. & *Ber.* Ceteri per *Rbhiageresch.* v. 22. אמרתי per *Kam.* 3. 17. 18. 24. & *Ber.* contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.*

24 שׁוֹט יָמִית פִּתְאֹם לְמַסַּת נְקִיִּם יִלְעָג׃ אֶרֶץ ׀ נִתְּנָה
בְיַד־רָשָׁע פְּנֵי־שֹׁפְטֶיהָ יְכַסֶּה אִם־לֹא אֵפוֹ מִי־הוּא׃
כה 26 וְיָמַי קַלּוּ מִנִּי־רָץ בָּרְחוּ לֹא־רָאוּ טוֹבָה׃ חָלְפוּ
27 עִם־אֳנִיּוֹת אֵבֶה כְּנֶשֶׁר יָטוּשׂ עֲלֵי־אֹכֶל׃ אִם־
28 אָמְרִי אֶשְׁכְּחָה שִׂיחִי אֶעֶזְבָה פָנַי וְאַבְלִיגָה׃ יָגֹרְתִּי
29 כָל־עַצְּבֹתָי יָדַעְתִּי כִּי־לֹא תְנַקֵּנִי׃ אָנֹכִי אֶרְשָׁע
ל לָמָּה־זֶּה הֶבֶל אִיגָע׃ אִם־הִתְרָחַצְתִּי בְמוֹ־שָׁלֶג במי קרי
31 וַהֲזִכּוֹתִי בְּבֹר כַּפָּי׃ אָז בַּשַּׁחַת תִּטְבְּלֵנִי וְתִעֲבוּנִי
32 שַׂלְמוֹתָי׃ כִּי־לֹא־אִישׁ כָּמֹנִי אֶעֱנֶנּוּ נָבוֹא יַחְדָּו
33 34 בַּמִּשְׁפָּט׃ לֹא יֵשׁ־בֵּינֵינוּ מוֹכִיחַ יָשֵׁת יָדוֹ עַל־שְׁנֵינוּ׃
לה יָסֵר מֵעָלַי שִׁבְטוֹ וְאֵמָתוֹ אַל־תְּבַעֲתַנִּי׃ אֲדַבְּרָה וְלֹא ט' רבתי
י אִירָאֶנּוּ כִּי לֹא־כֵן אָנֹכִי עִמָּדִי׃ נָקְטָה נַפְשִׁי בְּחַיָּי CAP. X.
2 אֶעֶזְבָה עָלַי שִׂיחִי אֲדַבְּרָה בְּמַר נַפְשִׁי׃ אֹמַר אֶל־
3 אֱלוֹהַּ אַל־תַּרְשִׁיעֵנִי הוֹדִיעֵנִי עַל מַה־תְּרִיבֵנִי׃ הֲטוֹב
לְךָ ׀ כִּי־תַעֲשֹׁק כִּי־תִמְאַס יְגִיעַ כַּפֶּיךָ וְעַל־עֲצַת
4 רְשָׁעִים הוֹפָעְתָּ׃ הַעֵינֵי בָשָׂר לָךְ אִם־כִּרְאוֹת אֱנוֹשׁ
ה 6 תִּרְאֶה׃ הֲכִימֵי אֱנוֹשׁ יָמֶיךָ אִם־שְׁנוֹתֶיךָ כִּימֵי גָבֶר׃ כִּי־
7 תְבַקֵּשׁ לַעֲוֺנִי וּלְחַטָּאתִי תִדְרוֹשׁ׃ עַל־דַּעְתְּךָ כִּי־לֹא
8 אֶרְשָׁע וְאֵין מִיָּדְךָ מַצִּיל׃ יָדֶיךָ עִצְּבוּנִי וַיַּעֲשׂוּנִי יַחַד סָבִיב
9 וַתְּבַלְּעֵנִי׃ זְכָר־נָא כִּי־כַחֹמֶר עֲשִׂיתָנִי וְאֶל־עָפָר
י 11 תְּשִׁיבֵנִי׃ הֲלֹא כֶחָלָב תַּתִּיכֵנִי וְכַגְּבִנָּה תַּקְפִּיאֵנִי׃ עוֹר
12 וּבָשָׂר תַּלְבִּישֵׁנִי וּבַעֲצָמוֹת וְגִידִים תְּשֹׂכְכֵנִי׃ חַיִּים וָחֶסֶד
13 עָשִׂיתָ עִמָּדִי וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי׃ וְאֵלֶּה צָפַנְתָּ
14 בִלְבָבֶךָ יָדַעְתִּי כִּי־זֹאת עִמָּךְ׃ אִם־חָטָאתִי וּשְׁמַרְתָּנִי
טו וּמֵעֲוֺנִי לֹא תְנַקֵּנִי׃ אִם־רָשַׁעְתִּי אַלְלַי לִי וְצָדַקְתִּי
16 לֹא־אֶשָּׂא רֹאשִׁי שְׂבַע קָלוֹן וּרְאֵה עָנְיִי׃ וְיִגְאֶה כַּשַּׁחַל
17 תְּצוּדֵנִי וְתָשֹׁב תִּתְפַּלָּא־בִי׃ תְּחַדֵּשׁ עֵדֶיךָ ׀ נֶגְדִּי וְתֶרֶב
18 כַּעַשְׂךָ עִמָּדִי חֲלִיפוֹת וְצָבָא עִמִּי׃ וְלָמָּה מֵרֶחֶם
הצאתני

v. 23. a) *Quum flagellum* f. grauis plaga a Deo immiſſa, vt Eſa. 28, 15. *ſubito* & ſine discrimine pios & impios *occidit*, *ad tentationem innocentum* quaſi *ridet* Deus, eosque plane non curare videtur.

v. 24. b) *Terra* f. regio cum incolis ſuis nonnunquam *traditur in manum impii* hoſtis. c) *qui faciem Iudicum eius* confuſione & ignominia *operit*. d) *Si non ergo* Deus eſt, qui illa omnia ita dirigit, *ecquis* alius *ille* eſt?

v. 26. e) *Præterierunt* v. 11. 1 Sam. 10, 3. f) pari quaſi paſſu f. celeritate *cum nauibus ad iter accincti* nuntii (1) g) ſicut aquila *volatu fertur* (1) *in eſcam* f. prædam.

v. 27. h) Si *dicere meum* eſt, h. e. *Si dico* vel cogito apud me. i) *relinquam vultum meum* triſtem. k) *Et erigam* vel *recreabo me* ſpe læti exitus. c. 10, 20.

v. 29. l) *Ego* enim in me, & citra diuinam gratiam ſpectatus, per horribilem illam corruptionem & peccatum originis c. 5, 7. impurus c. 14, 4. & *impius ſum*, Matth. 7, 11. licet a ſcelerata nequitia & hypocriſi me immunem ſciam. coll. v. 20. 15. 35. cet.

CAP. X, v. 1. m) Iam vero, quia irritum illud meum votum eſt c. 9, 34. *Pertæſa eſt anima mea vitæ meæ*, quæ mihi in pœnam tantum & miſeriam conſeruata videtur. *Continuat* nimir. Iobus hoc capite *querelas ſuas* c. 9, 25. inceptas, & I. a Deo *petit*, ne velut impius tractetur v. 1. 2. eiusque petiti II. *rationes reddit*: 1) quod impius non ſit, 2) Ne Deus videatur iniuſtus v. 3-6. immo 3) crudelis v. 7. 8. & 4) veterum beneficiorum immemor. v. 9-13. & 5) plus æquo rigidus v. 14-19. idque 6) in hominem fragilem v. 9. miſerum v. 15. 18. 19. & breuiſſimæ vitæ v. 20. 21.

---

v. 25. וְלֹא cum præf. *Vau* 2. 3. 4. v. 26. יָטוּשׂ per *Schin* 3. 21. & in marg. 6. 9. v. 29. לָמָּה per *Merca* 2. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 20. 23. זֶּה ſine *Dag.* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 21. 22. 23. v. 33. יֵשׁ per *Segol* 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 34. שִׁבְטוֹ ſine *Tet maiuſculo* & nota 3. 6. 9. 10. 11. 20. 23. contra *Maſ.* 2. *impr.* ac. *Erff.* h. l. item *impr.* Gen. 1, 1. Attamen varietatem exemplarium agnoſcit hic *Maſ.* 1. ט רבתי ופלוג, & *Maſ. impr.* ad 1 Par. 1, 1. pro hoc loco ſubſtituit Coh. 7, 1. הבעתני׃ per *Kam.* 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. *Nun* ſine *Dag.* 1. 6. 9. 10. 13. 19. 22. 23. & ſic fe. 3. illud contra *Maſ.* 1. vtrumque vero contra *M.* I. CAP. X, v. 1. בחיי per *Pat.* 1. 3. 4. & in marg. 6. 9. v. 2. עַל־מַה ita 3. 4. v. 6. ולחטאתי per *Merca* 3. 4. *Ber.* & vna cum *Gereſch* 7. 11. cf. not. Pſ. 34, 3. v. 7. וְאֵין per *Rbhiagereſch.* 2. v. 9. עפר per *Merca* 3. 4. 7. 8. 11. 21. Vid. v. 6. v. 13. בלבבך ſine *Dag.* 2. 22. 24. v. 15. רשעתי *Pſik* addunt 6. 9 – 14. 16 – 23. & *Ber.* v. 16. התפלא per *Makk.* 4. 7. 8. & *Ber.* v. 17. כעסך per *Samech* 4. & in marg. 6. 9. contra *Maſ.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. *impr.* ad Hoſ. 2, 6. & *impr.* ac *Erff.* ad Pſ. 85, 5. v. 18. וְלָמָּה מֵרֶחֶם ita 4. At וְלָמָּה מֵרֶחֶם 2.

19 הֱצֵאתָנִי אֶגְוַע וְעַיִן לֹא־תִרְאֵנִי׃ כַּאֲשֶׁר לֹא־הָיִיתִי
כ אֶהְיֶה מִבֶּטֶן לַקֶּבֶר אוּבָל׃ הֲלֹא־מְעַט יָמַי יַחְדָּל וחדל ק׳
יָשִׁית מִמֶּנִּי וְאַבְלִיגָה מְּעָט׃ 21 בְּטֶרֶם אֵלֵךְ וְלֹא אָשׁוּב ושית קרי
22 אֶל־אֶרֶץ חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת׃ אֶרֶץ עֵפָתָה ׀ כְּמוֹ־אֹפֶל
צַלְמָוֶת וְלֹא סְדָרִים וַתֹּפַע כְּמוֹ־אֹפֶל׃

יא CAP. XI.

וַיַּעַן צֹפַר הַנַּעֲמָתִי וַיֹּאמַר׃ 2 הֲרֹב דְּבָרִים לֹא
3 יֵעָנֶה וְאִם־אִישׁ שְׂפָתַיִם יִצְדָּק׃ בַּדֶּיךָ מְתִים
4 יַחֲרִישׁוּ וַתִּלְעַג וְאֵין מַכְלִם׃ וַתֹּאמֶר זַךְ לִקְחִי וּבַר
ה הָיִיתִי בְעֵינֶיךָ׃ וְאוּלָם מִי־יִתֵּן אֱלוֹהַּ דַּבֵּר וְיִפְתַּח
6 שְׂפָתָיו עִמָּךְ׃ וְיַגֶּד־לְךָ ׀ תַּעֲלֻמוֹת חָכְמָה כִּי־
כִפְלַיִם לְתוּשִׁיָּה וְדַע ׀ כִּי־יַשֶּׁה לְךָ אֱלוֹהַּ מֵעֲוֺנֶךָ׃
7 הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא אִם עַד־תַּכְלִית שַׁדַּי תִּמְצָא׃
8 גָּבְהֵי שָׁמַיִם מַה־תִּפְעָל עֲמֻקָּה מִשְּׁאוֹל מַה־תֵּדָע׃
9 אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ וּרְחָבָה מִנִּי־יָם׃ אִם־יַחֲלֹף וְיַסְגִּיר
11 וְיַקְהִיל וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ׃ כִּי־הוּא יָדַע מְתֵי־שָׁוְא וַיַּרְא־אָוֶן
12 וְלֹא יִתְבּוֹנָן׃ וְאִישׁ נָבוּב יִלָּבֵב וְעַיִר פֶּרֶא אָדָם יִוָּלֵד׃
13 14 אִם־אַתָּה הֲכִינוֹתָ לִבֶּךָ וּפָרַשְׂתָּ אֵלָיו כַּפֶּךָ׃ אִם־אָוֶן
טו בְּיָדְךָ הַרְחִיקֵהוּ וְאַל־תַּשְׁכֵּן בְּאֹהָלֶיךָ עַוְלָה׃ כִּי־אָז ׀
16 תִּשָּׂא פָנֶיךָ מִמּוּם וְהָיִיתָ מֻצָק וְלֹא תִירָא׃ כִּי־אַתָּה
17 עָמָל תִּשְׁכָּח כְּמַיִם עָבְרוּ תִזְכֹּר׃ וּמִצָּהֳרַיִם יָקוּם חָלֶד
18 תָּעֻפָה כַּבֹּקֶר תִּהְיֶה׃ וּבָטַחְתָּ כִּי־יֵשׁ תִּקְוָה וְחָפַרְתָּ
19 לָבֶטַח תִּשְׁכָּב׃ וְרָבַצְתָּ וְאֵין מַחֲרִיד וְחִלּוּ פָנֶיךָ רַבִּים׃
כ וְעֵינֵי רְשָׁעִים תִּכְלֶינָה וּמָנוֹס אָבַד מִנְהֶם וְתִקְוָתָם מַפַּח־

יב CAP. XII.

נָפֶשׁ׃ וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ 2 אָמְנָם כִּי אַתֶּם
3 עָם וְעִמָּכֶם תָּמוּת חָכְמָה׃ גַּם־לִי לֵבָב ׀ כְּמוֹכֶם
4 לֹא־נֹפֵל אָנֹכִי מִכֶּם וְאֶת־מִי־אֵין כְּמוֹ־אֵלֶּה׃ שְׂחֹק
לְרֵעֵהוּ ׀ אֶהְיֶה קֹרֵא לֶאֱלוֹהַּ וַיַּעֲנֵהוּ שְׂחוֹק צַדִּיק
ה תָּמִים׃ לַפִּיד בּוּז לְעַשְׁתּוּת שַׁאֲנָן נָכוֹן לְמוֹעֲדֵי

רגל

a) o vtinam *exspirassem* in vtero matris, c. 3, 11. c. 13, 19. *Futurum optatiuum*, vt supra c. 3, 3-9.

v. 19. b) *Ac si non fuissem* in hac vita, *o si essem*: & mox *ab vtero* in sepulcrum *translatus fuissem*. c. 21, 30. 32.

v. 20. c) c. 9, 27.

v. 22. d) *In terram*, inquam, *obscuritatis* s. obscurissimam, Am. 4, 13. *instar caliginis*. e) *vmbræ mortis & sine ordinibus*. Vulg. *vbi vmbra mortis, & nullus ordo*. f) & vbi lux *latet sicut ipsa caligo*, vbi mors omnes sine ordine exæquat, & perpetua nox est.

CAP. XI, v. 1. g) Tertius Iobi amicus, c. 2, 11. nixus & ipse falsa hypothesi, quasi castigationes diuinæ malitiosa hominum peccata arguerent. Notanda hic I. *Exordium*, a necessitate respondendi v. 2. 3. *Propositio*, statum controuersiæ comprehendens, v. 4. III. *Confirmatio* ab ignorantia occultorum Dei v. 5--12. IV. *Conclusio* per adhortationem ad pœnitentiam v. 13-20.

v. 6. h) scito igitur, *quod* multa q. *per obliuionem tibi transmittat* aut ignoscat *Deus de prauitate tua*; non omnem, vt meretur, vindicet. ex נשה *obliuisci*. Gen. 41, 5.

v. 10. i) *Si* ergo *transiuerit, & concluserit* hominem: *aut si congregauerit* totum cœtum hominum, *quis retroire faciet eum?*

CAP. XII, v. 1. k) *Respondit autem Iobus* Tsophari satis longo sermone in c. XII. XIII. & XIV. & acriter redarguit amicorum temeritatem ac præsumtam sapientiam. Ideo in hoc capite post I. breue *exordium* v. 2. 3. II. *thesin suam* proprio exemplo *confirmat* v. 4-6. & III. pluribus ostendit, *Orationem Tsopharis*, ac præsertim ea, quæ c. 11, 7-11. de omnipotentia diuina disputauerat, nihil noui, sed generalia tantum, & quæ in vulgus nota sint, nihilque ad præsentem controuersiam faciant, continere, v. 7-25.

הצאתני *defect.* 7. 8. 15. 22. & sic se. 1. 2. 3. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Alii *plene*. v. 20. מעט: cum *Dag.* 11. 15. 17. 24. & *Ber.* v. 21. ארץ per *Rbhiageresch.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 22. עיפתה *plene* 2. 3. 4. צלמות per *Merca* 1. 2. 4. ולא per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 10. 13. 14. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. 24. סדרים per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* CAP. XI, v. 1. הנעמתי per *Rbhiageresch.* 1. 2. 4. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. Alii *milra*. Vtrumque vero 8. Vid. not. c. 3, 2. v. 5. יתן per *Tiphcha ant.* 4. v. 6. ודע sine *Psik* 1. 3. At per *Paser* 4. & cum *Psik* emphatico *Ber.* ישה per *Makk.* 1. 6. 9. 20. At per *Merca* 3. 10. 13. 14. 19. 21. v. 7. תכלית per *Rbhiageresch.* 1. 2. v. 10. ומי sic per *Merca* 3. 4. Reliqui fere per *Mun.* Vid. not. Ps. 96, 8. v. 11. הוא־ידע ita 1. 4. At הוא ידע 2. וירא per *Merca* 1. 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 15. מצק cum *Dag.* 7. 8. 11. 15. 17. 18. 19. 21. 24. & *Ber.* Porro per *Pat.* loco *Kam.* 1. 2. 3. 4. & alii libri in *M. I.* sed contra *Mas.* ibid. Ceterum מוצק *plene* 2. 10. 12. 14. 16. 20. 23. & (in textu) 6. 9. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. item *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* ad 1 Reg. 7, 16. CAP. XII, v. 1. איוב per *Rbhiager.* 2. 4. 14. & *Ber.* ויאמר sic *milel* 15. 17. 18. 24. Ceteri fere *milra*. At ויאמר ancipiti tono 7. 8. 22. Vid. not. c. 3, 2. v. 2. כי־אתם ita 1. 2. 3. 4. v. 4. לאלוה ita 3. 24. At לאלוה contra analogiam 7. 8. 15. 22. 23. v. 5. לעשתות per *Cholem* 6. 9. 10. 13. 14. 17--20. 23. & *Ber.*

6 רָגֶל׃ יִשְׁלָיוּ אֹהָלִים ׀ לְשֹׁדְדִים וּבַטֻּחוֹת לְמַרְגִּיזֵי אֵל
7 לַאֲשֶׁר הֵבִיא אֱלוֹהַּ בְּיָדוֹ׃ וְאוּלָם שְׁאַל־נָא בְהֵמוֹת
8 וְתֹרֶךָּ וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְיַגֶּד־לָךְ׃ אוֹ שִׂיחַ לָאָרֶץ וְתֹרֶךָּ
9 וִיסַפְּרוּ לְךָ דְּגֵי הַיָּם׃ מִי לֹא־יָדַע בְּכָל־אֵלֶּה כִּי יַד־יְהוָה
י עָשְׂתָה זֹּאת׃ אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל־חָי וְרוּחַ כָּל־
11 12 בְּשַׂר־אִישׁ׃ הֲלֹא־אֹזֶן מִלִּין תִּבְחָן וְחֵךְ אֹכֶל יִטְעַם־
13 לוֹ׃ בִּישִׁישִׁים חָכְמָה וְאֹרֶךְ יָמִים תְּבוּנָה׃ עִמּוֹ חָכְמָה
14 וּגְבוּרָה לוֹ עֵצָה וּתְבוּנָה׃ הֵן יַהֲרוֹס וְלֹא יִבָּנֶה יִסְגֹּר
טו עַל־אִישׁ וְלֹא יִפָּתֵחַ׃ הֵן יַעְצֹר בַּמַּיִם וְיִבָשׁוּ וִישַׁלְּחֵם
16 וְיַהַפְכוּ־אָרֶץ׃ עִמּוֹ עֹז וְתוּשִׁיָּה לוֹ שֹׁגֵג וּמַשְׁגֶּה׃
17 18 מוֹלִיךְ יוֹעֲצִים שׁוֹלָל וְשֹׁפְטִים יְהוֹלֵל׃ מוּסַר מְלָכִים
19 פִּתֵּחַ וַיֶּאְסֹר אֵזוֹר בְּמָתְנֵיהֶם׃ מוֹלִיךְ כֹּהֲנִים שׁוֹלָל
כ וְאֵתָנִים יְסַלֵּף׃ מֵסִיר שָׂפָה לְנֶאֱמָנִים וְטַעַם זְקֵנִים
21 22 יִקָּח׃ שׁוֹפֵךְ בּוּז עַל־נְדִיבִים וּמְזִיחַ אֲפִיקִים רִפָּה׃ מְגַלֶּה
23 עֲמֻקוֹת מִנִּי־חֹשֶׁךְ וַיֹּצֵא לָאוֹר צַלְמָוֶת׃ מַשְׂגִּיא לַגּוֹיִם
24 וַיְאַבְּדֵם שֹׁטֵחַ לַגּוֹיִם וַיַּנְחֵם׃ מֵסִיר לֵב רָאשֵׁי עַם־הָאָרֶץ
כה וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא־דָרֶךְ׃ יְמַשְׁשׁוּ־חֹשֶׁךְ וְלֹא־אוֹר וַיַּתְעֵם

CAP. XIII.

יג כַּשִּׁכּוֹר׃ הֶן־כֹּל רָאֲתָה עֵינִי שָׁמְעָה אָזְנִי וַתָּבֶן לָהּ׃
2 3 כְּדַעְתְּכֶם יָדַעְתִּי גַם־אָנִי לֹא־נֹפֵל אָנֹכִי מִכֶּם׃ אוּלָם
4 אֲנִי אֶל־שַׁדַּי אֲדַבֵּר וְהוֹכֵחַ אֶל־אֵל אֶחְפָּץ׃ וְאוּלָם
ה אַתֶּם טֹפְלֵי־שָׁקֶר רֹפְאֵי אֱלִל כֻּלְּכֶם׃ מִי־יִתֵּן הַחֲרֵשׁ
6 תַּחֲרִישׁוּן וּתְהִי לָכֶם לְחָכְמָה׃ שִׁמְעוּ־נָא תוֹכַחְתִּי
7 8 וְרִבוֹת שְׂפָתַי הַקְשִׁיבוּ׃ הַלְאֵל תְּדַבְּרוּ עַוְלָה וְלוֹ
9 תְּדַבְּרוּ רְמִיָּה׃ הֲפָנָיו תִּשָּׂאוּן אִם־לָאֵל תְּרִיבוּן׃ הֲטוֹב
דגש אחר ת' — י כִּי־יַחְקֹר אֶתְכֶם אִם־כְּהָתֵל בֶּאֱנוֹשׁ תְּהָתֵלּוּ* בוֹ׃ הוֹכֵחַ
11 יוֹכִיחַ אֶתְכֶם אִם־בַּסֵּתֶר פָּנִים תִּשָּׂאוּן׃ הֲלֹא שְׂאֵתוֹ
12 תְּבַעֵת אֶתְכֶם וּפַחְדּוֹ יִפֹּל עֲלֵיכֶם׃ זִכְרֹנֵיכֶם מִשְׁלֵי־
13 אֵפֶר לְגַבֵּי־חֹמֶר גַּבֵּיכֶם׃ הַחֲרִישׁוּ מִמֶּנִּי וַאֲדַבְּרָה־אָנִי

ויעבר

v. 6. a) E contrario *quieta & tranquilla sunt*. c. 3, 26. Ier. 12, 1. b) *& securitates* s. *res securissimæ* (1) c) *commouentibus* s. ad iram prouocantibus *Deum*. d) *ei, qui adfert Deum in manu sua*, h. e. qui potentia instructus eam pro Deo habet, & licitum sibi putat, quod libet. coll. Gen. 31, 29. Mich. 2, 1.
v. 8. e) *Aut interroga* v. 7. *virgultum* s. frutices *terræ* Gen. 2, 5. c. 21, 15.
v. 12. f) Nonne etiam v. 11. *in senibus* s. hominibus prouectæ ætatis. (5) c. 15, 10.
v. 13. g) Multo itaque magis *apud ipsum* Deum *est sapientia*.
v. 14. h) *Ecce destruit* vel destruere potest ita, *vt instaurari non possit*.
v. 21. i) Ps. 107, 40. k) *& cingulum* (1) cf. cogn. Esa. 23, 10. l) *fortium*, c. 40, 18. c. 41, 7. m) *laxat*, remittit, Ier. 38, 4.
v. 22. n) Dan. 2, 19. 22.
v. 24. o) Ps 107, 40.
CAP. XIII, v. 1. p) *Ecce ista omnia vidit oculus meus*. Habet hoc caput I. *alteram partem* sermonis Iobi ad Tsopharem, quæ est eiusdem & sociorum *reprehensio*: cuius 1) *Exordium* v. 1-3. 2) *momenta* v. 4-12. 3) *conclusio* v. 13-16. II. *tertiam partem*, quæ est Iobi cum Deo colloquium: in quo 1) *exordium* v. 17. 2) *thesis*, v. 18. 3) eius *confirmatio* per argumenta: א) quod grauia contra conscientiam peccata non habeat, v. 19-23. ב) quod ob peccata infirmitatis grauissime, & inclementius, quam par esset, tractaretur v. 24-28.
v. 2. q) vid. c. 12, 3.
v. 12. r) *Memoriæ vestræ similitudines cineris*, cineri similes sunt: & *dorsis luti dorsa vestra*: dum solidæ veritatis immemores, duris amici rebus offensi, adeo molli & ignauo animo statim in hac tentatione succumbitis.

---

v. 7. ותרך sine *Dag*. 4. 10. 12. sic fu. 1. & sic 6. 9. in marg. Quomodo v. 8. etiam 10. 21. v. 9. מי לא־ידע ita 2. כי־יד sic 2. 4. עשתה per *Makk*. & *Meth*. 4. 6. 9. 10. 13. 19. 20. זארת sine *Dag*. 4. 7. 10. 12. 21. v. 13. Pro ותבונה (quod in marg. posuit) hab. ונבורה sine punctis 4. At ותושיה 6. 9. in marg. v. 15. יעצר per *Chatephpat*. 1. 2. 3. 4. ויהפכו *Merca milra* requirit *Maſ. Erff*. v. 19. ואיתנים ita 4. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 24. & *Ber*. At per solum *Merca* 6. 9. 10. 13. 19. 20. Reliqui irregulariter per solum *Mun*. v. 22. עמקות cum *Dag*. 1. 4. 6. 9. 14. 21. 22. regularius. v. 23. Pro לַגּוֹים habent לְאֻמִּים 4. & in marg. 1. v. 24. מסיר per *Mun*. 1. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 17. 18. 19. 20. 24. & *Ber*.
CAP. XIII, v. 3. אחפץ per *Cholem* 1. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. v. 9. תהתלו *Lamed* sine *Dag*. 1. 10. 12. 13. 19. 20. 22. v. 11. תבעת per *Kam*. 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. v. 12. זכרניכם per *Merca* 1. 2. 3.

14 וַיַּעֲבֹר עָלַי מָה׃ עַל־מָה ׀ אֶשָּׂא בְשָׂרִי בְשִׁנָּי וְנַפְשִׁי
טו אָשִׂים בְּכַפִּי׃ הֵן־יִקְטְלֵנִי לֹא אֲיַחֵל אַךְ־דְּרָכַי אֶל־ לו קרי
16 פָּנָיו אוֹכִיחַ׃ גַּם־הוּא־לִי לִישׁוּעָה כִּי־לֹא לְפָנָיו חָנֵף
17 יָבוֹא׃ שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ מִלָּתִי וְאַחֲוָתִי בְּאָזְנֵיכֶם׃ הִנֵּה־
18
19 נָא עָרַכְתִּי מִשְׁפָּט יָדַעְתִּי כִּי־אֲנִי אֶצְדָּק׃ מִי־הוּא
כ יָרִיב עִמָּדִי כִּי־עַתָּה אַחֲרִישׁ וְאֶגְוָע׃ אַךְ־שְׁתַּיִם אַל־
21 תַּעַשׂ עִמָּדִי אָז מִפָּנֶיךָ לֹא אֶסָּתֵר׃ כַּפְּךָ מֵעָלַי הַרְחַק
22 וְאֵמָתְךָ אַל־תְּבַעֲתַנִּי׃ וּקְרָא וְאָנֹכִי אֶעֱנֶה אוֹ־אֲדַבֵּר
23 וַהֲשִׁיבֵנִי׃ כַּמָּה־לִי עֲוֺנוֹת וְחַטָּאוֹת פִּשְׁעִי וְחַטָּאתִי
24 הֹדִיעֵנִי׃ לָמָּה־פָנֶיךָ תַסְתִּיר וְתַחְשְׁבֵנִי לְאוֹיֵב לָךְ׃ כה
26 הֶעָלֶה נִדָּף תַּעֲרוֹץ וְאֶת־קַשׁ יָבֵשׁ תִּרְדֹּף׃ כִּי־תִכְתֹּב
27 עָלַי מְרֹרוֹת וְתוֹרִישֵׁנִי עֲוֺנוֹת נְעוּרָי׃ וְתָשֵׂם בַּסַּד ׀
28 רַגְלַי וְתִשְׁמוֹר כָּל־אָרְחֹתָי עַל־שָׁרְשֵׁי רַגְלַי תִּתְחַקֶּה׃
יד וְהוּא כְּרָקָב יִבְלֶה כְּבֶגֶד אֲכָלוֹ עָשׁ׃ אָדָם יְלוּד אִשָּׁה CAP. XIV.
2 קְצַר יָמִים וּשְׂבַע־רֹגֶז׃ כְּצִיץ יָצָא וַיִּמָּל וַיִּבְרַח כַּצֵּל וְלֹא
3 יַעֲמוֹד׃ אַף־עַל־זֶה פָּקַחְתָּ עֵינֶךָ וְאֹתִי תָבִיא
4 ה בְמִשְׁפָּט עִמָּךְ׃ מִי־יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא לֹא אֶחָד׃ אִם־
חֲרוּצִים ׀ יָמָיו מִסְפַּר־חֳדָשָׁיו אִתָּךְ חֻקּוֹ עָשִׂיתָ וְלֹא חקיו קרי
6 יַעֲבֹר׃ שְׁעֵה מֵעָלָיו וְיֶחְדָּל עַד־יִרְצֶה כְּשָׂכִיר יוֹמוֹ׃ כִּי יֵשׁ 7
לָעֵץ תִּקְוָה אִם־יִכָּרֵת וְעוֹד יַחֲלִיף וְיֹנַקְתּוֹ לֹא תֶחְדָּל׃ 8
9 אִם־יַזְקִין בָּאָרֶץ שָׁרְשׁוֹ וּבֶעָפָר יָמוּת גִּזְעוֹ׃ מֵרֵיחַ מַיִם
י יַפְרִחַ וְעָשָׂה קָצִיר כְּמוֹ־נָטַע׃ וְגֶבֶר יָמוּת וַיֶּחֱלָשׁ וַיִּגְוַע
11 12 אָדָם וְאַיּוֹ׃ אָזְלוּ־מַיִם מִנִּי־יָם וְנָהָר יֶחֱרַב וְיָבֵשׁ׃ וְאִישׁ
שָׁכַב וְלֹא־יָקוּם עַד־בִּלְתִּי שָׁמַיִם לֹא יָקִיצוּ וְלֹא־יֵעֹרוּ
13 מִשְּׁנָתָם׃ מִי יִתֵּן ׀ בִּשְׁאוֹל תַּצְפִּנֵנִי תַּסְתִּירֵנִי עַד־
14 שׁוּב אַפֶּךָ תָּשִׁית לִי חֹק וְתִזְכְּרֵנִי׃ אִם־יָמוּת גֶּבֶר
הֲיִחְיֶה כָּל־יְמֵי צְבָאִי אֲיַחֵל עַד־בּוֹא חֲלִיפָתִי׃
טו 16 תִּקְרָא וְאָנֹכִי אֶעֱנֶךָּ לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִכְסֹף׃ כִּי־עַתָּה

צעדי Zzzz 5 צב ה

a) & *transeat super me* vel *præter me*. vt c. 9, 11. c. 11, 16. b) *quid* vel *aliquid* doloris. cf. c. 16, 5. 2 Sam. 18, 22. 23. Prou. 9, 13.

v. 14. c) *Tollam* & lacerabo. d) *ponam in manu mea*, & præsentissimo periculo eam sub tacitis doloribus exponam? Iud. 12, 3. 1 Sam. 19, 5.

v. 15. e) *Ecce occidet me, neque* aliud *spero*. Vel melius sec. Kri: *Ecce, si etiam me occiderit, in eo tamen sperabo*, coll. supra c. 9, 11. 12. c. 12, 14. f) *tantummodo vias meas in conspectu ipsius arguam*, & rectas esse demonstrabo, v. 3. c. 15, 3.

v. 17. g) & *indicationem s. declarationem meam* (1) cf. verbum c. 15, 17. c. 32, 6. 10.

v. 18. h) *quod iustus sim*; & bonam caussam in hac controuersia, illæsam item a sceleribus conscientiam habeam: etsi natura vtique sum peccator, coll. c. 7, 20. c. 9, 2. 20. c. 10, 7. cet.

v. 19. i) scil. accedat.

v. 20. k) Apostrophe ad Deum.

v. 21. l) cf. c. 9, 34. Ps. 32, 4. Exod. 9, 3.

v. 23. m) contra conscientiam commissa. n) Nullius enim criminis mihi conscius sum, quo tam grauem animaduersionem meruerim.

v. 27. o) Duram hanc expressionem Iobi castigat Elihu c. 33, 11. p) & *rigide omnes vias meas obseruas*, coll. c. 14, 16. q) & *super radices pedum meorum imprimis te*, mihi e vestigio seuerissima animaduersione ades & instas.

CAP. XIV, v. 1. r) Iobus communem *hominum miseriam*, de qua c. 13, 25. seqq. locutus erat, hic I. *pluribus describit* v. 1-3. exponendo, quod 1) nemo se ipsum iustum efficere queat v. 4. 2) quod hominis definiti dies sint, v. 5-12. II. Sermonem suum *precibus* ad Deum, earumque rationibus *concludit*, v. 13-22.

v. 15. הן per *Mun.* 1. 3. 4. 7. 8. 13. 19. 21. לא sine *Kri* 3. 6. 7. 9. 10. 12. 13. 16. 19. 20. 23. At לו in textu sine nota 11. Vtrumque est contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 11, 21. אך per *Merca* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. v. 21. הרחק per *Kam.* 3. 4. At per *Tsere* 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* it. *M. I.* & *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. ואמתך sic *defect.* 1. 3. 4. 22. 24. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & *impr.* c. 9, 34. Alii *plene.* תבעתני per *Kam.* 3. 4. 6. 9. 13. 19. 20. 23. At *Nun* sine *Dag.* 1. 11. 13. 19. 20. Vtrumque contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* v. 24. למה פניך ita 1. 2. 3. ותחשבני לאויב sic 2. 3. 4. v. 27. ארחתי per *Cholem* B. Napht. coll. *M. I.* v. 28. אכלו *milra* 6. 9. 10. 14. 15. 20. 23. CAP. XIV, v. 1. ושבע per *Merca* 1. 3. v. 2. כציץ יצא ita 1. 4. v. 3. עינך sic *defect.* 3. 4. 6 -- 11. 13. 19. 20. 21. 22. sec. *Mas. impr.* ac *Erff.* h. l. it. *Mas.* 3. ac *impr.* Deut. 15, 18. ואתי *Sarka* addunt 6 -- 16. 19 -- 22. Ceteri omittunt. v. 4. מטמא per *Rbhiageresch.* 4. 14. & *Ber.* Per *Atnach* 1. v. 7. כי per *Makk.* 2. 3. v. 10. ויחלש per *Schua* 3. 4. & in marg. 6. 9. *Lamed* per *Pat.* 1. 10. sec. *Mas.* 1. sed contra *Mas.* 4. v. 12. ולא־יערו per *Makk.* 1. 2. 3. 7. 8. 10. 11. v. 13. תשית cum *Merca* (loco *Meth.*) 6. 9. 10. 14. 20. תשית לי חק sic regulariter 3. Insuper *Rbhiageresch.* habent 1. 2.

צְעָדַי תִּסְפּוֹר לֹא תִשְׁמוֹר עַל־חַטָּאתִי׃ חָתֻם 17
בִּצְרוֹר פִּשְׁעִי וַתִּטְפֹּל עַל־עֲוֺנִי׃ וְאוּלָם הַר־נוֹפֵל 18
יִבּוֹל וְצוּר יֶעְתַּק מִמְּקֹמוֹ׃ אֲבָנִים שָׁחֲקוּ־מַיִם תִּשְׁטֹף־ 19
סְפִיחֶיהָ עֲפַר־אָרֶץ וְתִקְוַת אֱנוֹשׁ הֶאֱבַדְתָּ׃ תִּתְקְפֵהוּ כ
לָנֶצַח וַיַּהֲלֹךְ מְשַׁנֶּה פָנָיו וַתְּשַׁלְּחֵהוּ׃ יִכְבְּדוּ בָנָיו וְלֹא 21
יֵדָע וְיִצְעֲרוּ וְלֹא־יָבִין לָמוֹ׃ אַךְ־בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכְאָב וְנַפְשׁוֹ 22
CAP. XV. עָלָיו תֶּאֱבָל׃ וַיַּעַן אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי טו
וַיֹּאמַר׃ הֶחָכָם יַעֲנֶה דַעַת־רוּחַ וִימַלֵּא קָדִים בִּטְנוֹ׃ 2
הוֹכֵחַ בְּדָבָר לֹא יִסְכּוֹן וּמִלִּים לֹא־יוֹעִיל בָּם׃ אַף־ 3 4
אַתָּה תָּפֵר יִרְאָה וְתִגְרַע שִׂיחָה לִפְנֵי־אֵל׃ כִּי ה
יְאַלֵּף עֲוֺנְךָ פִיךָ וְתִבְחַר לְשׁוֹן עֲרוּמִים׃ יַרְשִׁיעֲךָ 6
יתיר ד פִיךָ וְלֹא־אָנִי וּשְׂפָתֶיךָ יַעֲנוּ־בָךְ׃ הֲרִאישׁוֹן אָדָם 7
תִּוָּלֵד וְלִפְנֵי גְבָעוֹת חוֹלָלְתָּ׃ הַבְסוֹד אֱלוֹהַּ תִּשְׁמָע 8
וְתִגְרַע אֵלֶיךָ חָכְמָה׃ מַה־יָּדַעְתָּ וְלֹא נֵדָע תָּבִין וְלֹא־ 9
עִמָּנוּ הוּא׃ גַּם־שָׂב גַּם־יָשִׁישׁ בָּנוּ כַּבִּיר מֵאָבִיךָ י
יָמִים׃ הַמְעַט מִמְּךָ תַּנְחוּמוֹת אֵל וְדָבָר לָאַט עִמָּךְ׃ 11
מַה־יִּקָּחֲךָ לִבֶּךָ וּמַה־יִּרְזְמוּן עֵינֶיךָ׃ כִּי־תָשִׁיב אֶל־ 12 13
אֵל רוּחֶךָ וְהֹצֵאתָ מִפִּיךָ מִלִּין׃ מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־יִזְכֶּה 14
בקדשין ק׳ וְכִי־יִצְדַּק יְלוּד אִשָּׁה׃ הֵן בִּקְדֹשָׁו לֹא יַאֲמִין וְשָׁמַיִם טו
לֹא־זַכּוּ בְעֵינָיו׃ אַף כִּי־נִתְעָב וְנֶאֱלָח אִישׁ־שֹׁתֶה 16
כַמַּיִם עַוְלָה׃ אֲחַוְּךָ שְׁמַע־לִי וְזֶה־חָזִיתִי 17
וַאֲסַפֵּרָה׃ אֲשֶׁר־חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ 18
מֵאֲבוֹתָם׃ לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא־עָבַר 19
זָר בְּתוֹכָם׃ כָּל־יְמֵי רָשָׁע הוּא מִתְחוֹלֵל וּמִסְפַּר שָׁנִים כ
נִצְפְּנוּ לֶעָרִיץ׃ קוֹל־פְּחָדִים בְּאָזְנָיו בַּשָּׁלוֹם שׁוֹדֵד 21
וצפוי ק׳ יְבוֹאֶנּוּ׃ לֹא־יַאֲמִין שׁוּב מִנִּי־חֹשֶׁךְ וְצָפוּ הוּא אֱלֵי־ 22
חָרֶב׃ נֹדֵד הוּא לַלֶּחֶם אַיֵּה יָדַע ׀ כִּי־נָכוֹן בְּיָדוֹ יוֹם־ 23
חֹשֶׁךְ׃ יְבַעֲתֻהוּ צַר וּמְצוּקָה תִּתְקְפֵהוּ כְּמֶלֶךְ ׀ עָתִיד 24
לכידור

a) *an non?* vt c.3, 26. c.8,12. b) quasi *custodem & excubitorem agis super peccatis meis?* c. 7, 12. c. 13, 23. 27. Pſ. 130, 3.

v. 17. c) Hoſ.13,12. d) *& filum* quasi *nectis super* quoduis *delictum meum*, ne forte quid excidat aut dimittatur inultum.

v. 18. e) *Enimuero* vel *mons cadens* ſ. *collapſus defluit* & conſumitur: *& rupes* ſ. ſaxum *refigitur* & transfertur *e loco ſuo*

v. 19. f) Duros etiam *lapides atterunt* molles *aquæ: & ad puluerem terræ* ſ. humum quod attinet, eam terra *sponte naſcentibus ſuis obducit.* g) *Ergone ſpem hominis perire ſines?*

v. 20. h) *Inualeſcetne* & duriter ages *contra eum?* (3) c.15, 24. i) *vt* tandem ſic *abeat* e viuis. 1 Reg. 2, 2. k) *immutans faciem* & ſpeciem *eius, donec abiicias* tandem *eum.*

CAP. XV, v. 1. l) *Respondit vero* ſecunda vice, coll. c.4,1. Eliphas, & grauius etiam, quam antea ſe miſero oppoſuit. I. Longiori *exordio eum* vehementer *reprehendit* v. 2-13. II. *Conuincere* eum *ſatagit*, hominem non eſſe iuſtum, v. 14. quod Iobus tamen faſſus erat c.9, 2. c.14, 4. Idque III. *probat* ex comparatis imparibus v. 15. 16. IV. *Theſi Iobi* c. 9, 22. *contradicit* ex conſenſu veterum & propria experientia, v. 17-24. V. Infelicis illius ſortis *rationes reddit* v. 25-30. & VI. admonitione *concludit*, v. 31-35.

v. 2. m) *Numquid ſapiens?* Coh. 2, 19. n) *venti.* c.6, 26. c.7. 7. c.8, 2. c. 16, 3.

v. 4. o) pietatem & *timorem* Dei. c. 4, 6. p) *& diminuis orationem* & preces.

v. 7. q) *An tu primus hominum* natus es, *& ante colles genitus?* vt filius Dei.

v. 11. r) *aut* num *verbum* ſuum iam *inuoluit* ſ. operuit *apud te?*

v. 12. s) *Quid abripit te cor tuum* & animus inaniter inflatus? *& quid innuunt* indignationis pleni *oculi tui*?

---

v. 18. ממקמו *defect.* 3. 22. ſec. *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* Eſr. 1, 4. *Plene* vero plerique. v. 19. שחקו per *Merca milel* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. At per *Mun. ſup. milel* 2. *milra* vero 6. 9. 10. 13. 14. 17. 18. 19. 20. 23. השטף Plerique per *Tiphcha ant.* At *Makk.* habent 3. 4. 7. 8. 21. 22. 24. & *Ber.* At תשטף ספיחיה 14. Ceterum תשטף per *Kometschat.* B. Napht. CAP. XV, v. 1. התימני per *Rbhiagereſch.* 1. 2. 4. 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. Ceteri fere *milra.* v. 7. הראשון ſine *Iod.* 3. 10. 14. ſic fo. 1. 2. contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* At הראישן *defect.* ſine *Vau* poſcit *Maſ.* *impr.* ad Ex. 12, 15. nullo hic ſuffragante codice, & contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* v. 8. הבסוד ב ſine *Dag.* ſcribunt 1. 2. 3. 6--11. 13. 19. 20. 21. & quidem præuio *Meth.* 1. 2. v. 10. כביר ſic bene 1. 7. 8. 15. At ceteri omnes כביר, ſequente (ſec. plurimos) *Merca*; præter 2. qui ita כביר מאביך. v. 13. והצאת *defect.* 2. 3. ſic fe. 1. 4. & ſic 6. 9. in marg. ſec. *Maſ.* 1. 2. 4. & *Erff.* Reliqui *plene.* Ceterum והוצאת habent 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. & *Concord. Hebr.* contra *Maſ. impr. fin.* f. 36. col. 5. v. 15. בקדשיו ſic in textu ſine nota 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr. fin.* f. 34. c. v. 22. וצפו ita cum *Kri* וצפוי 1. 2. 4. 6. 9. 22. ſec. *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* ad Iob. 7, 1. Ceteri ſine *Kri.* At וְצָפוּ in textu 3. ſine nota; & וצפוי fu. 4.

כה לכידור׃ כי־נטה אל־אל ידו ואל־שדי יתגבר׃ ירוץ 26
27 אליו בצואר בעבי גבי מגניו׃ כי־כסה פניו בחלבו
28 ויעש פימה עלי־כסל׃ וישכון ׀ ערים נכחדות בתים
29 לא־ישבו למו אשר התעתדו לגלים׃ לא־יעשר ולא־
ל יקום חילו ולא־יטה לארץ מנלם׃ לא־יסור ׀ מני־חשך
31 ינקתו תיבש שלהבת ויסור ברוח פיו׃ אל־יאמן בשו — חסר א'
32 נתעה כי־שוא תהיה תמורתו׃ בלא־יומו תמלא
33 וכפתו לא רעננה׃ יחמס כגפן בסרו וישלך כזית
34 נצתו׃ כי־עדת חנף גלמוד ואש אכלה אהלי־שחד
לה הרה עמל וילד און ובטנם תכין מרמה׃

יו ויען איוב ויאמר׃ 2 שמעתי כאלה רבות — CAP. XVI.
3 מנחמי עמל כלכם׃ הקץ לדברי־רוח או מה־ימריצך
4 כי תענה׃ גם ׀ אנכי ככם אדברה לו־יש נפשכם תחת
נפשי אחבירה עליכם במלים ואניעה עליכם במו
ה 6 ראשי׃ אאמצכם במו־פי וניד שפתי יחשך׃ אם
אדברה לא־יחשך כאבי ואחדלה מה־מני יהלך׃
7 8 אך־עתה הלאני השמות כל־עדתי׃ ותקמטני לעד
9 היה ויקם בי כחשי בפני יענה׃ אפו טרף ׀ וישטמני
י חרק עלי בשניו צרי ׀ ילטוש עיניו לי׃ פערו עלי
11 בפיהם בחרפה הכו לחיי יחד עלי יתמלאון׃ יסגירני אל
12 אל־עויל ועל־ידי רשעים ירטני׃ שלו הייתי ׀ ויפרפרני
13 ויאחז בערפי ויפצפצני ויקימני לו למטרה׃ יסבו עלי ׀
רביו יפלח כליותי ולא יחמל ישפך לארץ מררתי׃
14 טו יפרצני פרץ על־פני־פרץ ירץ עלי כגבור׃ שק תפרתי — ע' זעירא
16 עלי גלדי ועללתי בעפר קרני׃ פני חמרמרה מני־ — חמרמרו קרי
17 בכי ועל עפעפי צלמות׃ על לא־חמס בכפי ותפלתי
18 זכה׃ ארץ אל־תכסי דמי ואל־יהי מקום לזעקתי׃
19 כ גם־עתה הנה־בשמים עדי ושהדי במרומים׃ מליצי
רעי

a) Vulg. *ad prælium*, Schm. *in aciem pilatam* (1) cf. cogn. Esa. 22, 18. c. 29, 3. & ibi not.

v. 26. b) Velut taurus petulcus aut ferox *incurrit aduersus ipsum* Deum duro vel erecto *collo: crassitie eminentiarum clypeorum suorum*; opibus, potentia aliisque fretus.

v. 27. c) Ps. 17, 10. & 73, 7. & 119, 70. d) *& pinguedinem* s. aruinam (1) fecit *super illis* s. intestinis. Leu. 3, 4. 10.

v. 29. e) *complementum eorum* (1) cf. Verbum Esa. 33, 1. Metaph. ab arbore, vt v. 30. 32. c. 8, 16. seqq.

v. 31. f) Incipit exhortatio. g) qui *deceptus* vel *seductus* in errorem a vanitate est. h) *retributio eius* c. 20, 18.

v. 32. i) *& ramus eius*. (3) Esa. 9, 13. c. 19, 15.

CAP. XVI, v. 1. k) Post *exordium*, Eliphazo in genere oppositum, v. 1-5. Iobus caussam suam tractat I. *querela* de dolorum suorum pertinacia v. 5. 6. eorumque duplici effectu v. 7. II. *prouocatione ad Deum* v. 7-19. cuius notanda est *ratio* v. 20. & *finis* duplex v. 21. & *momenta mouentia* v. 22. coll. c. 17, 1. seqq.

v. 3. l) Respicit ad c. 15, 2. m) *aut quid male te habet & exacerbat te?* c. 6, 25.

v. 4. n) *Si enim esset*. Iud. 8, 19. c. 13, 23. o) *colligerem* s. argumentarer *contra vos verbis?*

v. 5. p) *Confirmarem vos ore meo, & motum* tamen *labiorum* ex sympathia oriundum *cohiberet* os meum.

v. 8. q) *Et corrugasti* me, ita vt *testis* vel *testimonii* aduersum me satis id *fit: & insurrexit contra me macies mea*, & *in faciem mihi respondet* vel contradicit.

v. 9. r) Etenim *ira Dei*. s) immo ac si *hostis meus* esset, *acuit* oculos suos in me.

v. 11. t) ad *iniquum* s. *peruersum* (1) coll. cogn. c. 18, 21. u) *coniecit, præcipitauit me* (1) rad. רטה. cf. cogn. Num. 22, 32.

v. 28. וישכון per *Pskkadm*. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 17 -- 21. 23. 24. בתים לא־ישבו sic 1. 2. 3. התעתדו cum *Meth*. 3. 17. 18. 24. & *Ber*. v. 30. ינקתו *defect*. 1. 3. 4. 22. & sic ׳ fe. 2. sec. *Mas*. 2. & *Erff*. Ceteri *plene*. v. 31. בשו cum *Kri* בשוא quidam libri in *M. I.* CAP. XVI, v. 1. ויען per *Tiphcha ant*. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. איוב per *Rbhiageresch*. 2. 14. & *Ber*. ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. Vid. not. c. 3, 2. Ceteri *milra*. v. 4. גם per *Makk*. 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 5. אאמצכם cum *Meth*. 17. 18. 22. *Ber*. Per *Tiphcha ant*. 6. 9. 10. 14. 19. 20. & sic fu. 3. Ceterum יאאמצכם in Hiph. habent 3. 4. v. 8. ויקם per *Makk*. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. & *B*. *Napht*. כחשי per *Chatephpat*. 1. 3. 6 -- 10. 13. 14. 15. 19 -- 22. v. 10. עלי conseruum addunt 3. 4. v. 11. אל־ per *Mun*. 11. 12. 16. 17. 18. 21. 22. 24. & *Ber*. ׳ v. 12. שלו cum *Kri* שלין 1. v. 14. פרץ per *Tsade minusc*. 7. 8. 13. 17. 18. 19. 24. & *Ber*. sec. *Mas*. impr. Leu. 1, 1. & *fin*. f. 1. a. Reliqui ordinarium habent. v. 16. חמרמרו per *Chatephpat*. 6 -- 10. 14. 15. 20. v. 19. עתה per *Rbhia* 2. 3. 4. הנה per *Tiphcha ant*. 4. At per *Mun*. irregulariter 6. 9 -- 23. בשמים per *Merca* 2. ושהדי ita cum *Meth*. (quod reliqui omittunt) 2. 13. 14. 19. 22. 23. Per *Pat*. 1. 3. 4. 6. 9. 10. 20. *Samech* loco *Sin* hab. 3. 4. *He* per *Chatephkom*. 7. 8. 12. 13. 14. 15. 21. 23. Vtrumque contra *M. I.* במרומים *def*. 1. 4. 22. sec. *Mas*. *Erff*.

21 רֵעָי אֶל־אֱלוֹהַּ דָּלְפָה עֵינִי׃ וְיוֹכַח לְגֶבֶר עִם־אֱלוֹהַּ וּבֶן־
22 אָדָם לְרֵעֵהוּ׃ כִּי־שְׁנוֹת מִסְפָּר יֶאֱתָיוּ וְאֹרַח לֹא־
Cap. XVII. יז אָשׁוּב אֶהֱלֹךְ׃ רוּחִי חֻבָּלָה יָמַי נִזְעָכוּ קְבָרִים לִי׃
2 המ׳ דגושה 3 אִם־לֹא הֲתֻלִים עִמָּדִי וּבְהַמְּרוֹתָם תָּלַן עֵינִי׃ שִׂימָה־
4 נָּא עָרְבֵנִי עִמָּךְ מִי־הוּא לְיָדִי יִתָּקֵעַ׃ כִּי־לִבָּם צָפַנְתָּ
ה מִשָּׂכֶל עַל־כֵּן לֹא תְרֹמֵם׃ לְחֵלֶק יַגִּיד רֵעִים וְעֵינֵי
6 בָנָיו תִּכְלֶנָה׃ וְהִצִּגַנִי לִמְשֹׁל עַמִּים וְתֹפֶת לְפָנִים
7 8 אֶהְיֶה׃ וַתֵּכַהּ מִכַּעַשׂ עֵינִי וִיצֻרַי כַּצֵּל כֻּלָּם׃ יָשֹׁמּוּ
9 יְשָׁרִים עַל־זֹאת וְנָקִי עַל־חָנֵף יִתְעֹרָר׃ וְיֹאחֵז צַדִּיק
י דַּרְכּוֹ וּטֳהָר־יָדַיִם יֹסִיף אֹמֶץ׃ וְאֻלָּם כֻּלָּם תָּשֻׁבוּ וּבֹאוּ
11 נָא וְלֹא־אֶמְצָא בָכֶם חָכָם׃ יָמַי עָבְרוּ זִמֹּתַי נִתְּקוּ
12 מוֹרָשֵׁי לְבָבִי׃ לַיְלָה לְיוֹם יָשִׂימוּ אוֹר קָרוֹב מִפְּנֵי־
13 חֹשֶׁךְ׃ אִם־אֲקַוֶּה שְׁאוֹל בֵּיתִי בַּחֹשֶׁךְ רִפַּדְתִּי יְצוּעָי׃
14 לַשַּׁחַת קָרָאתִי אָבִי אָתָּה אִמִּי וַאֲחֹתִי לָרִמָּה׃
טו 16 וְאַיֵּה אֵפוֹ תִקְוָתִי וְתִקְוָתִי מִי יְשׁוּרֶנָּה׃ בַּדֵּי שְׁאֹל
תֵּרַדְנָה אִם־יַחַד עַל־עָפָר נָחַת׃
Cap. XVIII. יח וַיַּעַן בִּלְדַּד הַשֻּׁחִי וַיֹּאמַר׃ עַד־אָנָה ׀
3 תְּשִׂימוּן קִנְצֵי לְמִלִּין תָּבִינוּ וְאַחַר נְדַבֵּר׃ מַדּוּעַ נֶחְשַׁבְנוּ
4 כַבְּהֵמָה נִטְמִינוּ בְּעֵינֵיכֶם׃ טֹרֵף נַפְשׁוֹ בְּאַפּוֹ הַלְמַעַנְךָ
ה תֵּעָזַב אָרֶץ וְיֶעְתַּק צוּר מִמְּקֹמוֹ׃ גַּם אוֹר רְשָׁעִים יִדְעָךְ
6 וְלֹא־יִגַּהּ שְׁבִיב אִשּׁוֹ׃ אוֹר חָשַׁךְ בְּאָהֳלוֹ וְנֵרוֹ עָלָיו
7 8 יִדְעָךְ׃ יֵצְרוּ צַעֲדֵי אוֹנוֹ וְתַשְׁלִיכֵהוּ עֲצָתוֹ׃ כִּי־שֻׁלַּח
9 בְּרֶשֶׁת בְּרַגְלָיו וְעַל־שְׂבָכָה יִתְהַלָּךְ׃ יֹאחֵז בְּעָקֵב פָּח
י יַחֲזֵק עָלָיו צַמִּים׃ טָמוּן בָּאָרֶץ חַבְלוֹ וּמַלְכֻּדְתּוֹ עֲלֵי
11 12 נָתִיב׃ סָבִיב בִּעֲתֻהוּ בַלָּהוֹת וֶהֱפִיצֻהוּ לְרַגְלָיו׃ יְהִי־
13 רָעֵב אֹנוֹ וְאֵיד נָכוֹן לְצַלְעוֹ׃ יֹאכַל בַּדֵּי עוֹרוֹ יֹאכַל בַּדָּיו
14 בְּכוֹר מָוֶת׃ יִנָּתֵק מֵאָהֳלוֹ מִבְטַחוֹ וְתַצְעִדֵהוּ לְמֶלֶךְ
טו בַּלָּהוֹת׃ תִּשְׁכּוֹן בְּאָהֳלוֹ מִבְּלִי־לוֹ יְזֹרֶה עַל־נָוֵהוּ
גפרית׃

v. 21. a) *Vt ille* Testis & Seruator meus in cælis v. 19. *ius* & vindicias *paret* mihi misero *viro apud Deum, ficut homo* quis facit *proximo suo.*

CAP. XVII, v. 1. b) Etenim *fpiritus meus* f. anima cum facultatibus fuis, *corruptus eft.* Iobus porro I. *momenta* prouocationis fuæ ad Deum c. 16, 7. feqq. hic *reddit*, 1) a vitæ breuitate v. 1. coll. c. 16, 22. 2) ab indignis amicorum illufionibus v. 2. 3) a fponfione Mesfiæ v. 3. 4) ab amicorum cæcitate, v. 4. 5) proditione eorumdem v. 5-7. II. *Prouocat* ad pios v. 8. 9. & III. vanam amicorum confolationem *refutat*, v. 10-16.

v. 3. c) *Interpone te quæfo*, o cultos & feruator hominum. c. 7, 20. c. 16, 19. 20. 21. d) & *fponde pro me apud te.* Gen. 43, 9. c. 44, 32. Efa. 38, 14. c. 48, 16. *etc.* e) *ecquis* enim alius *is eft, qui manui meæ* fua infixa manu *obligetur*, vel fpondere mihi posfit hoc? nifi tu vnus & folus, coll. Pf. 49, 8. 9. 16. Act. 4, 12.

v. 6. f) *Vt qui exfecrabile fpectaculum.* g) *olim* f. præterito tempore *fuerim.* Deut. 2, 10. 12. Iof. 11, 10.

v. 10. h) *quantum ad iftos omnes*, f. quotquot eftis, per enall. perfonæ, vt 1 Reg. 22, 25. Mich. 1, 2.

v. 14. i) cf. Prov. 7, 4. 5.

CAP. XVIII, v. 1. k) Eft hic *alter Bildadi fermo*, coll. c. 8, 1. quo vrget, impios a Deo grauisfime puniri: eftque in eo obferuandum I. *Exordium* v. 2. 3. II. Cauffæ ipfius *defenfio* in qua 1) Iobi *redargutio* v. 4. 2) propriæ thefeos *confirmatio* v. 5-20. & III. *Conclufio* per breuem recapitulationem, v. 21.

v. 7. l) *roboris eius* v. 12.

v. 9. m) *præualere faciet* laqueus *aduerfus eum.* Ezech. 30, 24. 25. n) *latronem* (2) c. 5, 2.

v. 21. ויוכח לגבר ita 1. 2. 3. 4. ובן־אדם per *Merca* 4. 7. 8. 11. 24. & *Ber.* Ceteri per *Rbhiageresch.* CAP. XVII, v. 1. נזעכו per *Rbhia fimpl.* 24. Vid. not. Pf. 4, 1. At per *Atnach* præuio *Mun.* 1. v. 2. התלים fic per *Tiphcha ant.* 1. 24. vnaque cum *Mun.* 7. 8. 12. 14. 15. 17. 18. 23. Ceteri per folum *Mun.* irregulariter. Porro cum *Dag.* in *Lamed* 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 23. ובהמרותם fine *Dag.* 1. 2. 4. 6. 9. 10. 12. 20. 23. contra *M. I.* v. 7. מכעש per *Samech* loco *Sin* 6. 9. 10. 14. 20. & fic fu. 1. contra *Maf.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Hof. 2, 6. vel 8. & contra *M. I.* ויצרי per *Rbhiagerefch.* 1. 2. v. 9. וטהר־ fic per *Chatephkom.* 2. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 22. & fic fu. 4. fec. *M. I.* Ceteri per *Schua fimpl.* v. 10. ואלם fine *Dag.* 1. 2. 4. 22. 23. & in marg. 6. 9. *Schurek* pro *Kibbuts* habent 2. 4. 11. 13. & in marg. 6. 9. תשבו *defect.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 22. fec. *Maf.* 2. 4. & *Erff.* Alii *plene.* Pro ובאו habent יבאו cum *Kri* ובאו 7. 8. & *Orientales.* v. 11. זמתי *def.* 1. 2. 3. 4. 7. 8. 15. 22. fec. *Maf.* 1. & *Erff.* Alii *plene.* CAP. XVIII, v. 1. השחי per *Rbhiagerefch.* 1. 2. 4. 14. ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. Plerique *milra.* Vtroque modo 7. 8. Vid. not. c. 3, 2. v. 4. ממקמו *defect.* 3. 22. fec. *Maf. impr.* Efr. 1, 4. Ceteri *plene.* v. 11. והפיצהו fic *plene* 1. 2. 4. 22. & in marg. 6. 9. fec. *Maf. Erff.* At *defect.* plerique. v. 13. בדיו *Orientalibus* hic tribuitur *Cthib* בדוי. v. 14. ותצעדהו *defect.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 22. fec. *Maf.* 2. *impr.* & *Erff.*

16 גָפְרִית׃ מִתַּחַת שָׁרָשָׁיו יִבָשׁוּ וּמִמַּעַל יִמַּל קְצִירוֹ׃
17 זִכְרוֹ־אָבַד מִנִּי־אָרֶץ וְלֹא־שֵׁם לוֹ עַל־פְּנֵי־חוּץ׃
18 יֶהְדְּפֻהוּ מֵאוֹר אֶל־חֹשֶׁךְ וּמִתֵּבֵל יְנִדֻּהוּ׃ לֹא נִין לוֹ 19
כ וְלֹא־נֶכֶד בְּעַמּוֹ וְאֵין שָׂרִיד בִּמְגוּרָיו׃ עַל־יוֹמוֹ נָשַׁמּוּ
21 אַחֲרֹנִים וְקַדְמֹנִים אָחֲזוּ שָׂעַר׃ אַךְ־אֵלֶּה מִשְׁכְּנוֹת
יט עַוָּל וְזֶה מְקוֹם לֹא־יָדַע־אֵל׃ וַיַּעַן אִיּוֹב (CAP. XIX.)
2 וַיֹּאמַר׃ עַד־אָנָה תּוֹגְיוּן נַפְשִׁי וּתְדַכְּאוּנַנִי בְמִלִּים׃
3 זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים תַּכְלִימוּנִי לֹא־תֵבֹשׁוּ תַּהְכְּרוּ־לִי׃
4 ה וְאַף־אָמְנָם שָׁגִיתִי אִתִּי תָּלִין מְשׁוּגָתִי׃ אִם־אָמְנָם עָלַי
6 תַּגְדִּילוּ וְתוֹכִיחוּ עָלַי חֶרְפָּתִּי׃ דְּעוּ־אֵפוֹ כִּי־אֱלוֹהַּ
7 עִוְּתָנִי וּמְצוּדוֹ עָלַי הִקִּיף׃ הֵן אֶצְעַק חָמָס וְלֹא אֵעָנֶה
8 אֲשַׁוַּע וְאֵין מִשְׁפָּט׃ אָרְחִי גָדַר וְלֹא אֶעֱבוֹר וְעַל
9 נְתִיבוֹתַי חֹשֶׁךְ יָשִׂים׃ כְּבוֹדִי מֵעָלַי הִפְשִׁיט וַיָּסַר
י עֲטֶרֶת רֹאשִׁי׃ יִתְּצֵנִי סָבִיב וָאֵלַךְ וַיַּסַּע כָּעֵץ תִּקְוָתִי׃
11 וַיַּחַר עָלַי אַפּוֹ וַיַּחְשְׁבֵנִי לוֹ כְצָרָיו׃ יַחַד ׀ יָבֹאוּ גְדוּדָיו 12
13 וַיָּסֹלּוּ עָלַי דַּרְכָּם וַיַּחֲנוּ סָבִיב לְאָהֳלִי׃ אַחַי מֵעָלַי
14 הִרְחִיק וְיֹדְעַי אַךְ־זָרוּ מִמֶּנִּי׃ חָדְלוּ קְרוֹבָי וּמְיֻדָּעַי
טו שְׁכֵחוּנִי׃ גָּרֵי בֵיתִי וְאַמְהֹתַי לְזָר תַּחְשְׁבֻנִי נָכְרִי הָיִיתִי
16 בְעֵינֵיהֶם׃ לְעַבְדִּי קָרָאתִי וְלֹא יַעֲנֶה בְּמוֹ־פִי אֶתְחַנֶּן־
17 לוֹ׃ רוּחִי זָרָה לְאִשְׁתִּי וְחַנֹּתִי לִבְנֵי בִטְנִי׃ גַּם־עֲוִילִים 18
19 מָאֲסוּ בִי אָקוּמָה וַיְדַבְּרוּ־בִי׃ תִּעֲבוּנִי כָּל־מְתֵי סוֹדִי
כ וְזֶה־אָהַבְתִּי נֶהְפְּכוּ־בִי׃ בְּעוֹרִי וּבִבְשָׂרִי דָּבְקָה עַצְמִי
21 וָאֶתְמַלְּטָה בְּעוֹר שִׁנָּי׃ חָנֻּנִי חָנֻּנִי אַתֶּם רֵעָי כִּי יַד־
22 אֱלוֹהַּ נָגְעָה בִּי׃ לָמָּה תִּרְדְּפֻנִי כְמוֹ־אֵל וּמִבְּשָׂרִי לֹא
23 תִשְׂבָּעוּ׃ מִי־יִתֵּן אֵפוֹ וְיִכָּתְבוּן מִלָּי מִי־יִתֵּן בַּסֵּפֶר 24
כה וְיֻחָקוּ׃ בְּעֵט־בַּרְזֶל וְעֹפָרֶת לָעַד בַּצּוּר יֵחָצְבוּן׃ וַאֲנִי
26 יָדַעְתִּי גֹּאֲלִי חָי וְאַחֲרוֹן עַל־עָפָר יָקוּם׃ וְאַחַר עוֹרִי
27 נִקְּפוּ־זֹאת וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹהַּ׃ אֲשֶׁר אֲנִי ׀ אֶחֱזֶה־לִּי

ועיני

v. 19. a) *Non filius ipsi neque nepos supererit in populo suo.* (3) Gen. 21, 23. Esa. 14, 22.

CAP. XIX, v. 1. b) Iobus Bildado & simul sociis *respondet* I. *per iustam exprobrationem*: in qua est 1) *querela* de illatis sibi iniuriis, quasi sit hypocrita v. 2. 2) eius *querelæ iustitia* v. 3. & 3) *desideratus* iniuriarum *finis* v. 2. II. *per solidam exceptionis refutationem*: vbi 1) exceptio sociorum v. 4. eiusque 2) refutatio; facta I) *disputando* ex concessione, & negando consequentiam ex variis rationibus, v. 4-22. II) *Contradicendo*, se non errasse: quod per editam egregiam *confessionem* suam probat v. 23-27. & sic III) graui *admonitione concludit*. v. 28. 29.

v. 2. c) *vexabitis*, mœrore *adfligetis*. Thren. 1, 5. 12.

v. 3. d) sed *impudenter molesti estis mihi.* (1) rad. הכר Fut. Kal.

v. 11. e) *Et accendit aduersum me iram suam.* Fut. Hiph. (2) Neh. 3, 20.

v. 13. f) cf. v. 14. c. 11, 14. & Pf. 88, 9. 19. g) *alieni facti sunt a me.* v. 17. Pf. 78, 30. & de Christo Pf. 69, 9.

v. 17. h) *Spiritus meus alienus est* v. 13. *vxori*, vel *propter* c. 30, 25. *vxorem meam*, coll. c. 2, 9. 10. i) *& miseret me filiorum ventris mei*, Pf. 132, 11. simul tristi casu oppressorum, supra c. 1, 18. 19.

v. 18. k) *pueri* s. *paruuli*. c. 21, 11. coll. cogn. Esa. 49, 15.

v. 23. l) *quis dabit eos in librum, vt exarentur!*

v. 24. m) *Stilo* nimirum *ferreo*, & in *plumbo*: *vt in æternum saxo incidantur.*

v. 25. n) *Ego enim scio*, quod *Redemtor meus viuit*; *ac postremus super puluere staturus est.*

v. 26. o) *Cum igitur post cutem meam conciderint hoc vermes*, *tamen ex carne mea videbo Deum.*

v. 18. ומתבל per *Rbhiagéresch.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. At וּמִתֵּבֵל 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. ינדהו sine *Dag.* 7. 11. 12. 23. v. 20. שער per *Schin* 7. 8. 10. 14. 29. Per vtrumque punctum 21. neutrum vero 13. 19. v. 21. מקום לא־ידע ita 2. *Tiphcha* etiam habet 4. At מקום per *Pfikmahp.* 3. 6. 9. 13. 14. 19. 20. & per solum *Mahp.* 10. (sed hoc pacto sequi deberet *Mun. superius.*) Ceteri per *Mun.* Pariter לא־ידע per *Merca* irregulariter ceteri omnes & 6. 9. in marg. præter vnum *Ber.* qui geminum habet *Makk.* CAP. XIX, v. 1. איוב per *Rbhiagéresch.* 2. 4. 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. vnaque *milra* 7. 8. Vid. not. c. 3, 2. v. 2. ותדכאונני ita per *Aleph* quiescens poscit *Maf. Erff.* & *M. 1.* item *Maf. impr. fin. f.* 1. c. quomodo ex nostris 2. 4. nisi quod hi & *Maf. Erff.* scribunt ותדכאנני per *Kibbutz.* Ceteri ותדכאונני cum *Schua.* Porro *Nun* prius geminant per *Dag.* 2. 3. 4. 7. 8. 16. v. 7. אענה per *Segol* 7. 8. sec. *Maf. impr.* v. 13. זרו *milel* 2. 3. 6. 9. 11--14. 16. 19. 21. 22. Ceteri *milra.* v. 14. קרבי *defect.* poscit *Maf.* 1. ac *impr.* ad Leu. 10, 3. sed *plene Maf. impr.* ac *Erff.* h. l. & sic recentior manus *Masoram Erff.* l. c. correxit. ומידעי ita 3. 4. 24. & sic fe. *Ber.* at per *Rbhiagéresch.* 2. Ceteri t re per *Tiphcha ton.* male. v. 19. וזה per *Merca* 2. 3. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 21. חנני חנני ita 2. 3. 4. 24. v. 23. ויחקו cum *Dag.* 3. 6. 9. 16. contra *M. I.*

28 וְעֵינַי רָאוּ וְלֹא־זָר כָּלוּ כִלְיֹתַי בְּחֵקִי׃ כִּי תֹאמְרוּ מַה־
29 נִּרְדָּף־לוֹ וְשֹׁרֶשׁ דָּבָר נִמְצָא־בִי׃ גּוּרוּ לָכֶם ׀ מִפְּנֵי־
שדון קרי חֶרֶב כִּי־חֵמָה עֲוֺנוֹת חָרֶב לְמַעַן תֵּדְעוּן שַׁדִּין׃
CAP. XX. כ וַיַּעַן צֹפַר הַנַּעֲמָתִי וַיֹּאמַר׃
2 3 לָכֵן שְׂעִפַּי יְשִׁיבוּנִי וּבַעֲבוּר חוּשִׁי בִי׃ מוּסַר כְּלִמָּתִי
4 אֶשְׁמָע וְרוּחַ מִבִּינָתִי יַעֲנֵנִי׃ הֲזֹאת יָדַעְתָּ מִנִּי־
פתח באתנח ה עַד מִנִּי שִׂים אָדָם עֲלֵי־אָרֶץ׃ כִּי רִנְנַת רְשָׁעִים
6 מִקָּרוֹב וְשִׂמְחַת חָנֵף עֲדֵי־רָגַע׃ אִם־יַעֲלֶה
7 לַשָּׁמַיִם שִׂיאוֹ וְרֹאשׁוֹ לָעָב יַגִּיעַ׃ כְּגֶלְלוֹ לָנֶצַח
8 יֹאבֵד רֹאָיו יֹאמְרוּ אַיּוֹ׃ כַּחֲלוֹם יָעוּף וְלֹא יִמְצָאֻהוּ וְיֻדַּד
9 כְּחֶזְיוֹן לָיְלָה׃ עַיִן שְׁזָפַתּוּ וְלֹא תוֹסִיף וְלֹא־עוֹד
י תְּשׁוּרֶנּוּ מְקוֹמוֹ׃ בָּנָיו יְרַצּוּ דַלִּים וְיָדָיו תָּשֵׁבְנָה אוֹנוֹ׃
עלומיו קי 11 עַצְמוֹתָיו מָלְאוּ עֲלוּמָו וְעִמּוֹ עַל־עָפָר תִּשְׁכָּב׃
12 13 אִם־תַּמְתִּיק בְּפִיו רָעָה יַכְחִידֶנָּה תַּחַת לְשׁוֹנוֹ׃ יַחְמֹל
14 עָלֶיהָ וְלֹא יַעַזְבֶנָּה וְיִמְנָעֶנָּה בְּתוֹךְ חִכּוֹ׃ לַחְמוֹ בְּמֵעָיו
טו נֶהְפָּךְ מְרוֹרַת פְּתָנִים בְּקִרְבּוֹ׃ חַיִל בָּלַע וַיְקִאֶנּוּ
16 מִבִּטְנוֹ יֹרִשֶׁנּוּ אֵל׃ רֹאשׁ־פְּתָנִים יִינָק תַּהַרְגֵהוּ לְשׁוֹן
17 אֶפְעֶה׃ אַל־יֵרֶא בִפְלַגּוֹת נַהֲרֵי נַחֲלֵי דְּבַשׁ וְחֶמְאָה׃
18 19 מֵשִׁיב יָגָע וְלֹא יִבְלָע כְּחֵיל תְּמוּרָתוֹ וְלֹא יַעֲלֹס׃ כִּי־
כ רִצַּץ עָזַב דַּלִּים בַּיִת גָּזַל וְלֹא יִבְנֵהוּ׃ כִּי ׀ לֹא־יָדַע
21 שָׁלֵו בְּבִטְנוֹ בַּחֲמוּדוֹ לֹא יְמַלֵּט׃ אֵין־שָׂרִיד לְאָכְלוֹ
יחיל ק' 22 עַל־כֵּן לֹא־יָחִיל טוּבוֹ׃ בִּמְלֹאות שִׂפְקוֹ יֵצֶר לוֹ כָּל־יַד
23 עָמֵל תְּבֹאֶנּוּ׃ יְהִי ׀ לְמַלֵּא בִטְנוֹ יְשַׁלַּח־בּוֹ חֲרוֹן אַפּוֹ
24 וְיַמְטֵר עָלֵימוֹ בִּלְחוּמוֹ׃ יִבְרַח מִנֶּשֶׁק בַּרְזֶל תַּחְלְפֵהוּ
כה קֶשֶׁת נְחוּשָׁה׃ שָׁלַף וַיֵּצֵא מִגֵּוָה וּבָרָק מִמְּרֹרָתוֹ יַהֲלֹךְ
26 עָלָיו אֵמִים׃ כָּל־חֹשֶׁךְ טָמוּן לִצְפוּנָיו תְּאָכְלֵהוּ אֵשׁ לֹא־
מלעיל 27 נֻפָּח יֵרַע שָׂרִיד בְּאָהֳלוֹ׃ יְגַלּוּ שָׁמַיִם עֲוֺנוֹ וְאֶרֶץ
28 מִתְקוֹמָמָה לוֹ׃ יִגֶל יְבוּל בֵּיתוֹ נִגָּרוֹת בְּיוֹם אַפּוֹ׃
זה

a) *Et oculi mei videbunt, nec peregrini*: eiusque desiderio *consumti sunt renes mei in sinu meo?*

v. 28. *b*) Idque ideo tam grauiter testificari volui, *Quoniam dicitis* etc. Vel conclusiue: *Quoniam vero dicitis, quomodo persequemur eum; cum tamen radix verbi* & huius fidei fundamentum *in me sit.*

v. 29. *c*) *Timete vobis a gladio, quia ira* Dei erit, vel subsequetur *peccata gladii*, quæ gladium merentur; vt *prauitas finis* est, quæ finem adfert & excidium meretur, Ezech. 21, 30. 34. *d*) Id quod eum in finem moneo, *vt* tandem *agnoscatis* & sciatis, *quod* iustum esset *iudicium* Dei, etiam in vos, nisi mentem mutetis.

CAP. XX, v. 1. *e*) In hac *altera oratione* Tsopharis, coll. c. 11, 1. notandum I. *Exordium* cum rationibus, cur tacere nequeat v. 2. II. *Propositio* v. 3. inuoluta. III. *Confirmatio* per rationes varias, sed valde abludentes, quasi Iobus vt hypocrita vel impius puniretur v. 4-28. IV. *Conclusio* per epiphonema v. 29.

v. 2. *f*) *cogitationes meæ*, c. 4, 13. *reducunt* vel *respondere faciunt me*: idque *propter festinare meum* s. vrgens conscientiæ meæ dictamen *in me.*

v. 6. *g*) *sublimitas* aut *elatio eius* (1)

v. 7. *h*) Tamen *sicut stercus suum* (5) Ezech. 4, 12. 15.

v. 9. *i*) *vidit quidem eum* (3) c. 28, 7. Cant. 1, 6.

v. 10. *k*) *iniquitatem ipsius* s. opes inique partas c. 21, 9. Hos. 12, 4. 9.

v. 11. *l*) *occultis eius* peccatis, coll. v. 26. Ps. 90, 8.

v. 16. *m*) *Viperæ* (3) Esa. 30, 6.

v. 23. *n*) *in chylum* s. *per chylum ipsius* (2) Zeph. 1, 7.

v. 25. *o*) Quum *eduxerit* gladium, *exibit e corpore* ipsius impii. c. 30, 5. cf. 1 Sam. 31, 12. Ps. 37, 19.

v. 28. Pro בי habent בו 2. 3. 4. At בו cum *Kri* בי 1. CAP. XX, v. 1. הנעמתי per *Rbhia-gereſch.* 2. 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. cf. not. c. 3, 2. v. 2. שעיפי *plene* 2. sec. *Mas. Erff.* v. 4. עד per *Kam.* 1. 2. 3. 4. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. v. 8. ימצאוהו *plene* alii in marg. 22. v. 9. תוסף *defect.* poscit *Mas. impr.* Exod. 11, 6. verum refragantibus libris. מקומו *plene* omnes nostri sec. *Mas.* 4. At *defect.* requirit *Mas. impr.* Esr. 1, 4. v. 16. פתנים per *Merca* 4. 7. 8. 11. 15. 16. 21. 22. 24. & *Ber.* Reliqui perperam per *Mun.* v. 18. כחיל per *Beth* loco *Caph* 4. sic fu. 2. & fe. 1. v. 19. כי per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 20. כי sine *Psik* 1. 2. 3. contra *Mas. Erff.* v. 21. יחיל cum conseruo 3. 4. v. 22. ספקו per *Sin* 2. 3. 6. 9. 10. 20. 22. *Samech* vero ex aliis libris in marg. habent 6. 9. 22. v. 24. מנשק per *Sægol* 1. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas. impr.* v. 25. ממררתו sic per *Merca* 3. 4. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 23. 24. & sic fe. *Ber.* in quarto. At per *Atnach* 2. 17. 18. & *Ber.* יהלך per *Rbhiagereſch.* 3. 14. 17. 18. & *Ber.* Ceteri per *Rbhia simpl.* At עליו יהלך 2. v. 26. ירע *milra* 1. 4. & in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.* v. 27. מתקוממה *milel* 1. 2. 3. 4.

29 זֶה ׀ חֵלֶק־אָדָם רָשָׁע מֵאֱלֹהִים וְנַחֲלַת אִמְרוֹ מֵאֵל׃

כא CAP. XXI.

וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ מִלָּתִי וּתְהִי־
2 3 זֹאת תַּנְחוּמֹתֵיכֶם׃ שָׂאוּנִי וְאָנֹכִי אֲדַבֵּר וְאַחַר דַּבְּרִי
4 תַלְעִיג׃ הֶאָנֹכִי לְאָדָם שִׂיחִי וְאִם־מַדּוּעַ לֹא־תִקְצַר
ה 6 רוּחִי׃ פְּנוּ־אֵלַי וְהָשַׁמּוּ וְשִׂימוּ יָד עַל־פֶּה׃ וְאִם־זָכַרְתִּי
7 וְנִבְהָלְתִּי וְאָחַז בְּשָׂרִי פַּלָּצוּת׃ מַדּוּעַ רְשָׁעִים יִחְיוּ עָתְקוּ
8 גַּם־גָּבְרוּ חָיִל׃ זַרְעָם נָכוֹן לִפְנֵיהֶם עִמָּם וְצֶאֱצָאֵיהֶם
9 לְעֵינֵיהֶם׃ בָּתֵּיהֶם שָׁלוֹם מִפָּחַד וְלֹא שֵׁבֶט אֱלוֹהַּ
י עֲלֵיהֶם׃ שׁוֹרוֹ עִבַּר וְלֹא יַגְעִל תְּפַלֵּט פָּרָתוֹ וְלֹא
11 תְשַׁכֵּל׃ יְשַׁלְּחוּ כַצֹּאן עֲוִילֵיהֶם וְיַלְדֵיהֶם יְרַקֵּדוּן׃
12 13 יִשְׂאוּ כְּתֹף וְכִנּוֹר וְיִשְׂמְחוּ לְקוֹל עוּגָב׃ יְבַלּוּ בַטּוֹב יכלו קרי
14 יְמֵיהֶם וּכְרֶגַע שְׁאוֹל יֵחָתּוּ׃ וַיֹּאמְרוּ לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ
טו וְדַעַת דְּרָכֶיךָ לֹא חָפָצְנוּ׃ מַה־שַּׁדַּי כִּי־נַעַבְדֶנּוּ וּמַה־
16 נּוֹעִיל כִּי נִפְגַּע־בּוֹ׃ הֵן לֹא בְיָדָם טוּבָם עֲצַת רְשָׁעִים
17 רָחֲקָה מֶנִּי׃ כַּמָּה ׀ נֵר־רְשָׁעִים יִדְעָךְ וְיָבֹא עָלֵימוֹ אֵידָם קמץ בלא אס״ף
18 חֲבָלִים יְחַלֵּק בְּאַפּוֹ׃ יִהְיוּ כְּתֶבֶן לִפְנֵי־רוּחַ וּכְמֹץ
19 גְּנָבַתּוּ סוּפָה׃ אֱלוֹהַּ יִצְפֹּן־לְבָנָיו אוֹנוֹ יְשַׁלֵּם אֵלָיו
כ וְיֵדָע׃ יִרְאוּ עֵינָו כִּידוֹ וּמֵחֲמַת שַׁדַּי יִשְׁתֶּה׃ ע נין קרי
21 22 כִּי מַה־חֶפְצוֹ בְּבֵיתוֹ אַחֲרָיו וּמִסְפַּר חֳדָשָׁיו חֻצָּצוּ׃
23 הַלְאֵל יְלַמֶּד־דָּעַת וְהוּא רָמִים יִשְׁפּוֹט׃ זֶה יָמוּת בְּעֶצֶם
24 תֻּמּוֹ כֻּלּוֹ שַׁלְאֲנַן וְשָׁלֵיו׃ עֲטִינָיו מָלְאוּ חָלָב וּמֹחַ
כה עַצְמוֹתָיו יְשֻׁקֶּה׃ וְזֶה יָמוּת בְּנֶפֶשׁ מָרָה וְלֹא־אָכַל
26 בַּטּוֹבָה׃ יַחַד עַל־עָפָר יִשְׁכָּבוּ וְרִמָּה תְּכַסֶּה עֲלֵיהֶם׃
27 28 הֵן יָדַעְתִּי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וּמְזִמּוֹת עָלַי תַּחְמֹסוּ׃ כִּי
תֹאמְרוּ אַיֵּה בֵית־נָדִיב וְאַיֵּה ׀ אֹהֶל ׀ מִשְׁכְּנוֹת רְשָׁעִים׃
29 ל הֲלֹא שְׁאֶלְתֶּם עוֹבְרֵי דֶרֶךְ וְאֹתֹתָם לֹא תְנַכֵּרוּ׃ כִּי
31 לְיוֹם אֵיד יֵחָשֶׂךְ רָע לְיוֹם עֲבָרוֹת יוּבָלוּ׃ מִי־יַגִּיד עַל־
32 פָּנָיו דַּרְכּוֹ וְהוּא־עָשָׂה מִי יְשַׁלֶּם־לוֹ׃ וְהוּא לִקְבָרוֹת
יוּבָל

CAP. XXI, v. 1. *a*) In hac responsione Iobi obseruanda sunt I. *Exordium*, attentionem concilians, v. 2-6. II. *Thesis* eiusque enarratio, *Deum duplice ac diuersa ratione cum impiis in hac vita agere*: alios namque 1) impunitos hic dimitti, v. 7-15. alios vero 2) etiam in hac vita puniri, v. 16-22. III. *Confirmatio* de vtraque classe 1) de illis v. 23. 24. 2) de his v. 25. 26. IV. *Occupatio* exceptionis, v. 27-33. V. *Conclusio* v. 34.

v. 4. *b*) *Num, ad me quod attinet, sec. hominem* & humanam rationem est *meditatio & querela mea?* c. 23, 2. *c*) *Cur itaque non abbreuiaretur spiritus meus*, scil. dum adeo diris modis a Deo adfligor, a vobis autem indignissimis rationibus exagitor.

v. 5. *d*) *& super mea*, pii hominis, forte *obstupescite*. Ezech. 3, 15.

v. 6. *e*) *Nam quoties ego recordor* aut ad animum reuoco illud tremendum Dei iudicium, *statim conturbor*; *& caro mea adprehendit horrorem*. Esa. 21, 4.

v. 10. *f*) *Bos eius impraegnat nec fastidit* vaccam.

v. 11. *g*) Magna fecunditate *emittunt instar ouium paruulos suos* (2) c. 19, 18.

v. 12. *h*) Vocem & iubilum suum *extollunt cum tympano & cithara*: *& gaudent* hilari animo *ad sonum instrumenti musici* s. tibiarum (4) c. 30, 31.

v. 19. *i*) *iniquitatem eius*. c. 29, 10.

v. 20. *k*) *exitium* & interitum *suum* (1)

v. 23. *l*) *Vnus* ergo moritur ex illis, de quibus v. 7-15. זה est distributiuum, coll. v. 25. c. 1, 16. seqq. 1 Reg. 21, 20. cet.

v. 25. *m*) *Alius vero* moritur, coll. v. 16-22.

v. 28. *n*) q. d. Quid discriminis ergo restabit inter pios & impios? Ad quod dubium respondet v. 29.

v. 31. *o*) *Quis interim ei in faciem iudicare audet viam ipsius* impiam & peruersos mores?

v. 29. רשע *Psik* emphaticum hic requirit *Ind. Bas.* f. 61. b. CAP. XXI, v. 1. איוב per *Rbhiageresch* 2. 3. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. Vid. not. c. 3, 2. v. 5. והשמו per *Chatephkom*. 6. 9. 20. Per *Cholem* 4. & per *Kometschat*. seq. *Dag.* in *Schin* nonnulli codd. in *M. I.* Porro *Schin* per *Kam.* 4. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. v. 8. זרעם fine *Psik* 7. 8. 11. 12. 15 -- 18. 21. 22. 23. 24. At זרעם נכון 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. *Tiphcha* etiam habet 2. v. 9. בתיהם per *Mun.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. 24. v. 11. עוילהם *defect.* 1. 2. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* v. 12. בתף per *Caph* loco *Beth* (quod 6. 9. 22. in marg. ex aliis habent) 2. 3. 6. 9. 10. 20. 22. & sic fu. 1. v. 13. וברגע per *Caph* loco *Beth* 1. 2. 3. יחתו׃ per *Kam.* 1. 2. 4. v. 15. שדי per *Tiphcha ant.* 2. 4. v. 16. מני *Mem* cum *Dag.* 2. 6. 9. v. 19. אלוה per *Rbhia* 2. 3. 4. 6 -- 13. 15. 16. 19. 20. 21. 22. 23. לבניו per *Merca* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. At יצפן לבניו 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. Ceterum יצפון *plene* 2. sec. *Mas.* suam. v. 21. מה per *Kam.* 1. 2. 3. 4. sec. *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 11. c. v. 22. והוא ita 1. 2. 3. 4. 7. 8. 14. 15. 21. 22. 24. Ceteri per *Tiphcha* ton. רמים per *Merca* 1. 3. 7. 8. 14. 15. 24. Reliqui per *Mun.* v. 23. שלאנן per *Pat.* 2. 4. 6. 9. 14. 20. 21. ושלו *defect.* 3. 20. & (in textu) 6. 9. sic fu. 1. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. & impr. Ier. 49, 26. v. 24. עטיניו *defect.* 1. 3. 4. 22. & sic fu. 2. sec. *Mas.* 2.

33 יובל ועל־גדיש ישקוד׃ מתקו־לו רגבי נחל ואחריו
34 כל־אדם ימשוך ולפניו אין מספר׃ ואיך תנחמוני הבל
CAP. XXII. כב ותשובתיכם נשאר־מעל׃ ויען אליפז
2 התימני ויאמר׃ הלאל יסכן־גבר כי־יסכן עלימו
3 משכיל׃ החפץ לשדי כי תצדק ואם־בצע כי־תתם
4 דרכיך׃ המיראתך יכיחך יבוא עמך במשפט׃
ה
6 הלא רעתך רבה ואין־קץ לעונתיך׃ כי־תחבל אחיך
7 חנם ובגדי ערומים תפשיט׃ לא־מים עיף תשקה — דגש אחר שורק
8 וממרעב תמנע־לחם׃ ואיש זרוע לו הארץ ונשוא
9 פנים ישב בה׃ אלמנות שלחת ריקם וזרעות יתמים
י ידכא׃ על־כן סביבותיך פחים ויבהלך פחד פתאם׃
11 12 או־חשך לא־תראה ושפעת־מים תכסך׃ הלא־אלוה
13 גבה שמים וראה ראש כוכבים כי־רמו׃ ואמרת מה־
14 ידע אל הבעד ערפל ישפוט׃ עבים סתר־לו ולא
טו יראה וחוג שמים יתהלך׃ הארח עולם תשמר
16 אשר דרכו מתי־און׃ אשר־קמטו ולא־עת נהר יוצק
17 יסודם׃ האמרים לאל סור ממנו ומה־יפעל שדי למו׃
18 והוא מלא בתיהם טוב ועצת רשעים רחקה מני׃
19 יראו צדיקים וישמחו ונקי ילעג־למו׃ אם־לא נכחד
כ
21 קימנו ויתרם אכלה אש׃ הסכן־נא עמו ושלם בהם
22 תבואתך טובה׃ קח־נא מפיו תורה ושים אמריו
23 בלבבך׃ אם־תשוב עד־שדי תבנה תרחיק עולה
24 מאהליך׃ ושית־על־עפר בצר ובצור נחלים אופיר׃
כה
26 והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך׃ כי־אז על־שדי
27 תתענג ותשא אל־אלוה פניך׃ תעתיר אליו וישמעך
28 ונדריך תשלם׃ ותגזר־אמר ויקם לך ועל־דרכיך נגה
29 אור׃ כי־השפילו ותאמר גוה ושח עינים יושע׃
ל ימלט אי־נקי ונמלט בבר כפיך׃

ויען

a) nam etiam pro tumulo vigilat, & de monumento fepulcrali fibi profpicit. Vid. e. c. 2 Sam. 18, 18. Efa. 22, 16. cet.

v. 33. *b) Dulces illi funt* & dulcem quietem ei in fepulcro præftant *glebæ vallis* (2) c. 38, 38. *c) & ficut poft fe omnes homines trahit*, qui eum, ordine fuo morituri, fequuntur; *ita etiam eorum*, qui *ante ipfum* mortui funt, *nullus eft numerus*: adeoque nihil extra communem hominum fortem eiusmodi impius in hoc fæculo patitur.

CAP. XXII, v. 1. *d)* Tertium *tamen*, etiam commotior, *refpondit Eliphaz*. c. 4, 1. c. 15, 1. ita quidem, vt I. *oftendere conetur*, Iobum nihil prorfus excufationibus fuis apud Deum efficere v. 2-14. II. *vt ab impietate*, quam tamen non habuit, *eum dehortetur*, v. 15-20. III. *ad pœnitentiam* vero & pacem cum Deo *eum adhortetur*, v. 21-30.

v. 2. *e) Numquid apud Deum proficiet vir*, *quum proficit* vel proficere videtur *fuper illis* futilibus dictis, tanquam fapienter & *prudenter* rem *agens*?

v. 3. *f) Num placitum erit Omnipotenti, quod tibi iuftus es* vel effe *videris*? aut *num lucrum* tibi accedet apud Deum, quod *integras vendītas* vel effe contendis *vias* & actiones *tuas*?

v. 4. *g) Num ex timore tui arguet*, & vindicabit *te*?

v. 12. *h) Nonne Deo altitudo cæli* & fupra *eft*? & *adfpice* modo *fummitatem ftellarum*, *nam* & illæ *altæ* & longe te altiores *funt*.

v. 13. *i) Tu vero* pro impia tua mente cogitas aut *dicis*.

v. 15. *k) Num viam fæculi*, h. e. prifcam illam & peffimam antediluuianorum vitam & inftitutum *feruabis*?

v. 16. *l)* c. 16, 8.

v. 20. *m) hoftis*, adverfarius noster al. *fubftantia noftra* (1)

v. 21. *n) Confuefce* potius *cum Deo*, & *pacem habe*.

v. 24. *o) aurum* v. 26.

v. 33. מתקו *milel* per *Merca* 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. רגבי per *Makk.* 22. 23. 24. per fubintellectum vero, omiffo *Merca*, etiam plures. CAP. XXII, v. 1. התימני per *Rbhtageréfch*. 1. 2. 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. Vid. not. c. 3, 2. v. 2. הלאל per *Tiphcha ant.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 4. המיראתך per folum *Tiphcha ant.* 3. 10. 13. 19. 20. At per folum *Merca* 4. יכחך fic *defect.* 1. fe. 2. & fic in marg. 6. 9. fec. *Maf.* 1. 2. & *Erff.* v. 6. Pro אחיך habent fing. אחיך 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 7. תמנע per *Merca milra* 6. 9 -- 16. 19. 20. 23. v. 11. או חשך לא ita 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 12. רמו ita cum *Dag.* 2. 6. 9. 20. 22. 23. fec. *M. I.* & *Maf. Erff.* At 2. in marg. cum reliquis habet *Raphe.* v. 13. ואמרת cum *Meth.* (quafi tonus effet *milra*) 1. 3. 22. fed dubium, an bene. הבעד cum *Meth.* 1. 2. v. 16. קמטו fic per *Merca* 7. 8. 11. 15. 16. Ceteri per *Mun.* irregulariter. ולא pro eo habent בלא 4. & in marg. 2. v. 18. מני *Mem* fine *Dag.* 1. 3. 4. 7-8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 21. 22. 23. v. 23. מאהלך *defect.* 1. 2. 3. 4. 10. 20. 23. & (in textu) 6. 9. v. 24. ושית Pro eo fcribunt *Orientales* ישית. עפר per *Tiphcha ant.* 3. at ושית על־עפר 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 22. ובצור per *Caph* loco *Beth* 2. 3. 6. 9. 20. 23. & fic fe. 1. v. 25. בצרך fine *Iod* nonnulli libri in *M.* תועפות per *Chatephpat.* 3. 4. 10. 13. 14. 20. & (in textu) 6. 9.

L

CAP. XXIII

כג וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ גַּם־הַיּוֹם מְרִי שִׂחִי יָדִי
2 3 כָּבְדָה עַל־אַנְחָתִי׃ מִי־יִתֵּן יָדַעְתִּי וְאֶמְצָאֵהוּ אָבוֹא עַד־
4 תְּכוּנָתוֹ׃ אֶעֶרְכָה לְפָנָיו מִשְׁפָּט וּפִי אֲמַלֵּא תוֹכָחוֹת׃
ה 6 אֵדְעָה מִלִּים יַעֲנֵנִי וְאָבִינָה מַה־יֹּאמַר לִי׃ הַבְּרָב־כֹּחַ
7 יָרִיב עִמָּדִי לֹא אַךְ־הוּא יָשִׂם בִּי׃ שָׁם יָשָׁר נוֹכָח עִמּוֹ
8 וַאֲפַלְּטָה לָנֶצַח מִשֹּׁפְטִי׃ הֵן קֶדֶם אֶהֱלֹךְ וְאֵינֶנּוּ וְאָחוֹר
9 וְלֹא־אָבִין לוֹ׃ שְׂמֹאול בַּעֲשֹׂתוֹ וְלֹא־אָחַז יַעְטֹף יָמִין וְלֹא מלעיל
י אֶרְאֶה׃ כִּי־יָדַע דֶּרֶךְ עִמָּדִי בְּחָנַנִי כַּזָּהָב אֵצֵא׃
11 12 בַּאֲשֻׁרוֹ אָחֲזָה רַגְלִי דַּרְכּוֹ שָׁמַרְתִּי וְלֹא־אָט׃ מִצְוַת
13 שְׂפָתָיו וְלֹא אָמִישׁ מֵחֻקִּי צָפַנְתִּי אִמְרֵי־פִיו׃ וְהוּא
14 בְאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ וְנַפְשׁוֹ אִוְּתָה וַיָּעַשׂ׃ כִּי־יַשְׁלִים חֻקִּי
טו וְכָהֵנָּה רַבּוֹת עִמּוֹ׃ עַל־כֵּן מִפָּנָיו אֶבָּהֵל אֶתְבּוֹנֵן
16 17 וְאֶפְחַד מִמֶּנּוּ׃ וְאֵל הֵרַךְ לִבִּי וְשַׁדַּי הִבְהִילָנִי׃ כִּי־לֹא

CAP. XXIV

כד נִצְמַתִּי מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ וּמִפָּנַי כִּסָּה־אֹפֶל׃ מַדּוּעַ מִשַּׁדַּי
2 לֹא־נִצְפְּנוּ עִתִּים וְיֹדְעוֹ לֹא־חָזוּ יָמָיו׃ גְּבֻלוֹת יַשִּׂיגוּ וידעיו קרי
3 עֵדֶר גָּזְלוּ וַיִּרְעוּ׃ חֲמוֹר יְתוֹמִים יִנְהָגוּ יַחְבְּלוּ שׁוֹר
4 אַלְמָנָה׃ יַטּוּ אֶבְיֹנִים מִדָּרֶךְ יַחַד חֻבְּאוּ עֲנִיֵּי־אָרֶץ׃
ה הֵן פְּרָאִים בַּמִּדְבָּר יָצְאוּ בְּפָעֳלָם מְשַׁחֲרֵי לַטָּרֶף עֲרָבָה
6 לוֹ לֶחֶם לַנְּעָרִים׃ בַּשָּׂדֶה בְּלִילוֹ יִקְצִירוּ וְכֶרֶם יקצורו קרי
7 רָשָׁע יְלַקֵּשׁוּ׃ עָרוֹם יָלִינוּ מִבְּלִי לְבוּשׁ וְאֵין
8 כְּסוּת בַּקָּרָה׃ מִזֶּרֶם הָרִים יִרְטָבוּ וּמִבְּלִי
9 מַחְסֶה חִבְּקוּ־צוּר׃ יִגְזְלוּ מִשֹּׁד יָתוֹם וְעַל־עָנִי יַחְבֹּלוּ׃
י 11 עָרוֹם הִלְּכוּ בְּלִי לְבוּשׁ וּרְעֵבִים נָשְׂאוּ עֹמֶר׃ בֵּין־
12 שׁוּרֹתָם יַצְהִירוּ יְקָבִים דָּרְכוּ וַיִּצְמָאוּ׃ מֵעִיר מְתִים
יִנְאָקוּ וְנֶפֶשׁ־חֲלָלִים תְּשַׁוֵּעַ וֶאֱלוֹהַּ לֹא־יָשִׂים תִּפְלָה׃
13 הֵמָּה הָיוּ בְּמֹרְדֵי־אוֹר לֹא־הִכִּירוּ דְרָכָיו וְלֹא יָשְׁבוּ
14 בִּנְתִיבֹתָיו׃ לָאוֹר יָקוּם רוֹצֵחַ יִקְטָל־עָנִי וְאֶבְיוֹן וּבַלַּיְלָה
טו יְהִי כַגַּנָּב׃ וְעֵין נֹאֵף שָׁמְרָה נֶשֶׁף לֵאמֹר לֹא־תְשׁוּרֵנִי

CAP. XXIII, v. 1. a) In hac responsione Iobi, sequ. capite 24. finienda, obseruanda sunt: I. *Exordium*, de iniusta sui & sermonum suorum condemnatione, v. 2. II. *Adpellatio ad tribunal Dei* v. 3-7. III. *Confutatio obiectionis*: Si iustus Iobus, cur ergo a Deo adfligatur? Respondet 1) hoc ipsum esse, de quo ipse conqueratur, v. 8. 9. Interim 2) se certum esse de innocentia coram Deo. v. 10-12. 3) Pertinere hoc ad summam Dei libertatem, v. 13. quam suo exemplo illustrat v. 14-17.

v. 2. b) *ad sedem s. solium eius* paratum (3) Ezech. 43, 11.

v. 6. c) *Numquid enim multitudine roboris*, s. infinito robore suo, cui longe impar ego sum, *disceptaturus esset mecum?* Non puto sane. *An non ipse tantum ponit in me*, quicquid in me roboris s. virium est?

v. 13. d) *At ipse in vno* s. *vere vnus* tantum est, nec parem aut superiorem habet, cui rationem reddere teneatur. ב *veritatis*, vt Prou. 3, 26. Esa. 40, 10. vbi cf. not.

v. 17. e) *vt a facie mea abscondisset caliginem.*

CAP. XXIV, v. 1. f) *Quare* enim *ab Omnipotente non absconduntur* calamitosa *tempora, vt, qui cognouerunt eum, non videant* & experiantur tristes *eius dies*, quos inducit hominibus? Cum Iobus c. 23, 15. 16. *perturbatarum cogitationum* meminisset, eas hic pluribus exponit: I. Cur piis calamitates immittat, impiis vero quasi impune sua scelera permittat Deus? v. 2-12. Cum tamen hi II. malitiose & contra conscientiam peccent, v. 13-17. alii vero impii diuino iudicio tollantur v. 18-24. Vnde III. *conclusio* fiduciae plena subiicitur v. 25.

v. 6. g) *Colligunt*: non solum *vindemiare*, sed *racemare* etiam coguntur. (1) cf. nomen Am. 7, 1.

CAP. XXIII, v. 1. איוב per *Rbhiagereseh.* 2. 3. 4. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. simulque *milra* 8. cf. not. c. 3, 2. v. 8. קדם sic per *Mun.* 2. 4. 7. 8. 15. Ceteri incommode per *Tiphcha ant.* & quidem praeuio *Mun.* 1. 14. 23. v. 9. שמאל *def.* sine *Vau* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 12. 14. 15. 16. 20. 23. v. 12. Pro פין habent פי 1. 3. 4. q. d. *ex decreto meo abscondidi verba oris mei*; ipsemet mihi tacendi legem imperaui. v. 14. וכהנה per *Rbhiageresch.* cum seq. *Merca* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. CAP. XXIV, v. 2. גבלות ita 1. 2. 6. 9. 22. fe. 4. sec. *Mas.* 2. 4. ac *Erff.* h. l. & *impr.* Ps. 74, 17. quin & *Mas. impr.* h. l. nempe *magnam*; *parua* enim hic mendosa est. At גבולת plerique. v. 4. אבינים sic *defect.* 1. 2. 7. 8. 15. 17. 18. 22. 24. & sic fe. 4. sec. *Mas.* 2. 3. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Ps. 140, 13. Alii *plene.* ענוי ita scribunt 1. 7. 8. 12. 17. 18. 19. 21. 22. 24. & *Ber.* contra *Mas. impr.* Amos 8, 4. & praeter *impr. fin.* f. 34. b. v. 8. מזרם per *Mun.* 2. 4. commodius, quam nostri. v. 9. יגזלו per *Tiphcha ton.* alia constructione 2. 3. quomodo *LXX.* & *Ion.* *rapiunt orpharum ab vbere.* v. 10. Pro בלי habent מבלי 2. & (in marg.) 6. 9. sic fu. 4. נשאו sic per *Mun.* 2. 7. 8. 10. 14. 15. 21. 22. & sic fe. *Ber.* At per *Makk.* 3. Ceteri male per *Merca.* v. 14. לאור sine *Tsik* 1. 2. 3. 4. 15. v. 15. נשף sic per *Mun.* 4. 7. 8. 15. 17. 18. 22. 23. 24. At per *Rbhia Ber.* & alii.

נְהָרוֹת חִבֵּשׁ וְתַעֲלֻמָה יֹצִא אוֹר׃
12 וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא וְאֵי זֶה מְקוֹם
13 בִּינָה׃ לֹא־יָדַע אֱנוֹשׁ עֶרְכָּהּ וְלֹא תִמָּצֵא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים׃
14 תְּהוֹם אָמַר לֹא בִי־הִיא וְיָם אָמַר אֵין עִמָּדִי׃ לֹא־יֻתַּן טו
16 סְגוֹר תַּחְתֶּיהָ וְלֹא יִשָּׁקֵל כֶּסֶף מְחִירָהּ׃ לֹא תְסֻלֶּה
17 בְּכֶתֶם אוֹפִיר בְּשֹׁהַם יָקָר וְסַפִּיר׃ לֹא־יַעַרְכֶנָּה זָהָב
18 וּזְכוּכִית וּתְמוּרָתָהּ כְּלִי־פָז׃ רָאמוֹת וְגָבִישׁ לֹא יִזָּכֵר
19 וּמֶשֶׁךְ חָכְמָה מִפְּנִינִים׃ לֹא־יַעַרְכֶנָּה פִּטְדַת־כּוּשׁ
כ בְּכֶתֶם טָהוֹר לֹא תְסֻלֶּה׃ וְהַחָכְמָה מֵאַיִן
21 תָּבוֹא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה׃ וְנֶעֶלְמָה מֵעֵינֵי כָל־חָי וּמֵעוֹף
22 הַשָּׁמַיִם נִסְתָּרָה׃ אֲבַדּוֹן וָמָוֶת אָמְרוּ בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ
23 שִׁמְעָהּ׃ אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ וְהוּא יָדַע אֶת־מְקוֹמָהּ׃
24 כִּי־הוּא לִקְצוֹת־הָאָרֶץ יַבִּיט תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם יִרְאֶה׃
כה 26 לַעֲשׂוֹת לָרוּחַ מִשְׁקָל וּמַיִם תִּכֵּן בְּמִדָּה׃ בַּעֲשֹׂתוֹ לַמָּטָר
27 חֹק וְדֶרֶךְ לַחֲזִיז קֹלוֹת׃ אָז רָאָהּ וַיְסַפְּרָהּ הֱכִינָהּ
28 וְגַם־חֲקָרָהּ׃ וַיֹּאמֶר לָאָדָם הֵן יִרְאַת אֲדֹנָי הִיא חָכְמָה
CAP. XXIX. כט וְסוּר מֵרָע בִּינָה׃ וַיֹּסֶף אִיּוֹב שְׂאֵת מְשָׁלוֹ
2 וַיֹּאמַר׃ מִי־יִתְּנֵנִי כְיַרְחֵי־קֶדֶם כִּימֵי אֱלוֹהַּ יִשְׁמְרֵנִי׃
3 4 בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי לְאוֹרוֹ אֵלֶךְ חֹשֶׁךְ׃ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי
ה בִּימֵי חָרְפִּי בְּסוֹד אֱלוֹהַּ עֲלֵי אָהֳלִי׃ בְּעוֹד שַׁדַּי עִמָּדִי
6 סְבִיבֹתַי נְעָרָי׃ בִּרְחֹץ הֲלִיכַי בְּחֵמָה וְצוּר יָצוּק עִמָּדִי
7 פַּלְגֵי־שָׁמֶן׃ בְּצֵאתִי שַׁעַר עֲלֵי־קָרֶת בָּרְחוֹב אָכִין
8 מוֹשָׁבִי׃ רָאוּנִי נְעָרִים וְנֶחְבָּאוּ וִישִׁישִׁים קָמוּ עָמָדוּ׃
9 שָׂרִים עָצְרוּ בְמִלִּים וְכַף יָשִׂימוּ לְפִיהֶם׃ קוֹל־נְגִידִים
11 נֶחְבָּאוּ וּלְשׁוֹנָם לְחִכָּם דָּבֵקָה׃ כִּי אֹזֶן שָׁמְעָה
12 וַתְּאַשְּׁרֵנִי וְעַיִן רָאֲתָה וַתְּעִידֵנִי׃ כִּי־אֲמַלֵּט עָנִי
13 מְשַׁוֵּעַ וְיָתוֹם וְלֹא־עֹזֵר לוֹ׃ בִּרְכַּת אֹבֵד עָלַי תָּבֹא
14 וְלֵב אַלְמָנָה אַרְנִן׃ צֶדֶק לָבַשְׁתִּי וַיִּלְבָּשֵׁנִי כִמְעִיל
וְצָנִיף

v. 12. *a*) *At sapientia*, v. 20. vera scil. & supernaturalis, quæ in vera cognitione ac timore Domini, s. in vera fide ac pietate consistit, v. 28.
v. 13. *b*) *æstimationem* aut pretium *eius*. Iud. 17, 10.
v. 15. *c*) *aurum* solidum vel igne excoctum. cf. 1 Reg. 6, 20. 21.
v. 16. *d*) *Non æstimari potest*. v. 19. Thren. 4, 2.
v. 17. *e*) *Non æquabit eam*. v. 19. c. 37, 19. *f*) *& crystallus*, al. *adamas* (1) *g*) *aut* vt *pretium eius* sit. coll. v. 15. c. 15, 31. *h*) *vas auri puri*. Ps. 19, 11.
v. 18. *i*) vide not. Ezech. 27, 16. *k*) Schm. *& Gabisch* (1) conf. compositum Ezech. 13, 11. *l*) *& extractio sapientiæ est*, i. e. magis eligenda illa s. præstantior est. (2) Ps. 126, 5. *m*) *præ margaritis* Thren. 4, 7. quæ e fundo maris extrahuntur.
v. 19. *Topazius*, al. *smaragdus*. (3) Exod. 28, 17. Ezech. 28, 13.
v. 21. *o*) *Nempe abscondita illa est*. Lev. 4, 13.
v. 22. *p*) *Perditio* c. 26, 6. Ps. 88, 12.
v. 25. *q*) *Vt faciat* adhuc, sicut in initio rerum fecit. v. 26. Gen. 2, 3.
v. 26. *r*) *Quum*, inquam, *facit*, v. 25. pluuiæ *statutum* terminum ac *modum*. c. 14, 5. c. 26, 10. *& viam* quum parat *fulmini tonitruum* (3) c. 38, 25. Zach. 10, 1.
v. 27. *s*) *Tunc videt* & respicit *sapientiam*, & illis operibus suis quasi *enarrat eam* nobis. Ps. 19, 1. Rom. 1, 19. 20.
CAP. XXIX, v. 1. *t*) c. 27, 1. *u*) Vltimus Iobi sermo ad amices hic incipit, cap. 31. finiendus: in quo I. *Veteris sui status felicitatem describit* v. 2 - 25. II. *Præsentis sui status infelicitatem deplorat* c. 30, 1-23. omnemque culpam prorsus remouentem a se remouet c. 30, 24. c. 31, 40.
v. 3. *x*) *Cum splendescere faceret*, Esa. 13, 10. Infin. Hiph. *y*) c. 18, 6.

v. 11. ותעלמה sic per *He* quiescens 1. 3. 4. 7. 8. 15. 18. 22. 23. Alii cum *Mappik*: & sic *M. I.* cui mere euphonicum, non vero significatiuum suffixi est. v. 12. Sine præmisso *Spatio* 2. 4. 6. 9. 10. 12. 15. 16. 19. 20. 21. 22. 23. ואיזה sic vt vnam vocem coniungunt 1. 2. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 14. 19. 20. v. 13. בארץ per *Merca* irregulariter 4. 17. 18. 24. & *Ber*. v. 15. ולא־ישקל כסף sic 1. 2. v. 17. וזכוכית per *Cholem* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 22. neutrum vero punctum habet 21. ותמורתה ita 6. 7. 8. 9. 11. 12. 14. 15. 16. 19. 20. 21. 24. & *Ber*. sec. analogiam. At per *Merca* 3. 4. per *Rbhiageresch*. 1. 2. Ceteri per solum *Mun*. irregulariter. v. 20. Sine præmisso *Spatio* 2. 4. 6. 9. 15. 19. 20. 21. 22. ואיזה sic coniunctim 1. 2. 3. 4. v. 26. קלות sic *defect*. 2. 3. 4. 22. 24. & (in textu) 6. 9. sec. *Mas*. 2. ac *Erff*. h. l. & *impr*. Ps. 93, 4. Alii *plene* sec. *Mas*. *impr*. h. l. v. 27. ראה ita cum *Mapp*. 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. 24. sec. *Mas*. 1. 4. & *impr*. Quomodo cum suffixo reddiderunt veteres metaphrastæ omnes. Alii per *He* quiescens. CAP. XXIX, v. 1. משלו per *Rbhiageresch*. 1. 2. 4. 14. & *Ber*. ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. vnaque *milra* 7. 8. Vid. not. c. 3, 2. v. 5. סביבתי sic *def*. 2. 3. 4. sec. *Mas*. *impr*. Deut. 17, 14. Ceterum per *Mun*. & *Tiphcha* ton. 7. 8. 11. 14. 15. 16. 2. & *Ber*. At per *Merca* 3. 4. Ceteri male per solum *Mun*. v. 10. קול נגידים ita 1.

טו וצניף משפטי׃ עינים הייתי לעור ורגלים לפסח אני
16 אב אנכי לאביונים ורב לא־ידעתי אחקרהו
17 ואשברה מתלעות עול ומשניו אשליך טרף
18 ואמר עם־קני אגוע וכחול ארבה ימים
19 שרשי פתוח אלי־מים וטל ילין בקצירי
כ 21 כבודי חדש עמדי וקשתי בידי תחליף׃ לי־שמעו ויחלו
22 וידמו למו עצתי׃ אחרי דברי לא ישנו ועלימו תטף
23 24 מלתי׃ ויחלו כמטר לי ופיהם פערו למלקוש׃ אשחק
כה אלהם לא יאמינו ואור פני לא יפילון׃ אבחר דרכם
ואשב ראש ואשכון כמלך בגדוד כאשר אבלים
ל ינחם׃ ועתה ׀ שחקו עלי צעירים ממני לימים אשר CAP. XXX.
2 מאסתי אבותם לשית עם־כלבי צאני׃ גם־כח ידיהם
3 למה לי עלימו אבד כלח׃ בחסר ובכפן גלמוד
4 הערקים ציה אמש שואה ומשאה׃ הקטפים מלוח
ה עלי־שיח ושרש רתמים לחמם׃ מן־גו יגרשו יריעו
6 עלימו כגנב׃ בערוץ נחלים לשכן חרי עפר וכפים׃
7 8 בין־שיחים ינהקו תחת חרול יספחו׃ בני־נבל גם־בני
9 בלי־שם נכאו מן־הארץ׃ ועתה נגינתם הייתי ואהי
י להם למלה׃ תעבוני רחקו מני ומפני לא־חשכו רק׃
11 12 כי־יתרו פתח ויענני ורסן מפני שלחו׃ על־ימין פרחח — יתרי קרי
13 יקומו רגלי שלחו ויסלו עלי ארחות אידם׃ נתסו
14 נתיבתי להיתי יעילו לא עזר למו׃ כפרץ רחב יאתיו — להותי קרי
טו תחת שאה התגלגלו׃ ההפך עלי בלהות תרדף
16 כרוח נדבתי וכעב עברה ישעתי׃ ועתה עלי
17 תשתפך נפשי יאחזוני ימי־עני׃ לילה עצמי נקר
18 מעלי וערקי לא ישכבון׃ ברב־כח יתחפש לבושי
19 כפי כתנתי יאזרני׃ הרני לחמר ואתמשל כעפר
כ ואפר׃ אשוע אליך ולא תענני עמדתי ותתבנן בי׃

a) ac cidarim vel diadema. (3) Esa. 62, 3. Zach. 3, 5.
v. 15. b) *Oculi* vel oculorum vice *fui* Num. 10, 31. *cæco*. cf. Leu. 19, 14. Deut. 27, 18.
v. 16. c) & *litem* f. caussam *eius, quem non noueram*, inuestigabam.
v. 18. d) *Vnde etiam dixi* & mecum cogitaui. Ps. 30, 7.
v. 20. e) *vigescebat*, & *nouas* subinde *vires accipiebat*. c. 14, 7. Esa. 40, 31.
v. 21. f) *Mihi* loquenti *auscultabant*, & sententiam meam *exspectabant* : & *conticescebant* quasi muti Exod. 15, 16. *ad consilium meum*.
v. 22. g) *non iterabant* verba. Vulg. *Verbis meis addere nihil audebant*.
v. 24. h) *non*, vel *vix credebant* illud, nec propterea *confidebant* vel audaciam sibi sumebant. cf. Gen. 45, 26.
CAP. XXX, v. 1. i) *Nunc autem*, mutata prorsus rerum vice, *me derident*. Post descriptam nimir. c. 29. pristinam suam felicitatem, nunc præsentem suam miseriam deplorat, & I. *querelam instituit* partim de hominibus v. 2-10. partim de Deo v. 11-23. II. *Omnem a se culpam promerentem remouet* : 1) immisericordiæ erga adflictos v. 24. seqq. 2) *scortationis* &c. c. 31, 1. seqq.
v. 2. k) *Etiam vis* & robur *manuum eorum ad quid* profuisset *mihi*, quum *in iis* amissis viribus, *perdita esset decrepita senectus*.
v. 3. l) *Ob egestatem & famem* illis *dura* ac misera erat *senectus* v. 2. vel *quisque eorum solitarius* & miser erat. c. 3, 7. c. 15, 34. m) *fugere cogebantur* (1) in *aridam solitudinem* c. 24, 19. n) vbi *præterita nox* semper illis erat *vastitas* & *desolatio*. c. 38, 27.
v. 4. o) Vbi in summa penuria *decerpebant halimum*, al. *maluam tum virgultis* ; & *radix genistarum cibus eorum* erat.
v. 5. p) *E medio aliorum hominum cum expellerentur*, *conclamabant aduersus eos*, *velut* aduersus *furem*.

v. 15. לעור per *Pat.* 7. 8. 15. 22. v. 16. ורב לא־ידעתי ita 2. v. 18. וכחול Vidi in correcto exemplari Hierosolymitano, inquit *Kimchi*, sec. Nehardeenses cum Schurek, at sec. Occidentales per Cholem. v. 19. שרשי per *Tiphcha ant.* 1. 4. satis commode; *tonicum* vero 2. 3. v. 21. לי שמעו ita 1. 3. At לי שמעו 2. 14. ויחלו sic per *Iod* quiescens 2. 3. 17. 18. 22. & *M. I.* sec. *B. Napht.* v. 24. אלהם sic *defect.* 1. 3. 6. 9. 22. & sic fe. 2. 4. sec. *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & *impr. fin.* f. 8. col. 7. ולא יאמינו cum præf. *Vau* 3. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. sic fu. 2. CAP. XXX, v. 2. לי sine *Dag.* 1. 2. 3. 10. 14. 20. 21. 22. v. 3. הערקים per *Pat.* 7. 8. 15. 22. v. 12. פרחח per *Pat.* 1. 3. 7. 8. 10. 11. 12. 15. 16. 21. 22. v. 13. נתסו נתיבתי להיתי ita 1. 2. להותי sic in textu 2. 4. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 23. & sic fe. 1. v. 16. ועתה *Psik* emphaticum adiiciunt 6. 9 -- 13. 16 -- 21. 23. & *Ber.* v. 20. ותתבונן per *Tsere* 3. & 4. hic *milra*, ille *milel* per *Mun.* cum adposito ad vltimam *Meth.*

21 22 תֵּהָפֵךְ לְאַכְזָר לִי בְּעֹצֶם יָדְךָ תִשְׂטְמֵנִי׃ תִּשָּׂאֵנִי אֶל־
23 רוּחַ תַּרְכִּיבֵנִי וּתְמֹגְגֵנִי תְּשֻׁוָּה׃ כִּי־יָדַעְתִּי מָוֶת תְּשִׁיבֵנִי תשיה קרי
24 וּבֵית מוֹעֵד לְכָל־חָי׃ אַךְ לֹא־בְעִי יִשְׁלַח־יָד אִם־בְּפִידוֹ
כה לָהֶן שׁוּעַ׃ אִם־לֹא בָכִיתִי לִקְשֵׁה־יוֹם עָגְמָה נַפְשִׁי
26 לָאֶבְיוֹן׃ כִּי טוֹב קִוִּיתִי וַיָּבֹא רָע וַאֲיַחֲלָה לְאוֹר וַיָּבֹא
27 28 אֹפֶל׃ מֵעַי רֻתְּחוּ וְלֹא־דָמּוּ קִדְּמֻנִי יְמֵי־עֹנִי׃ קֹדֵר הִלַּכְתִּי
29 ל בְּלֹא חַמָּה קַמְתִּי בַקָּהָל אֲשַׁוֵּעַ׃ אָח הָיִיתִי לְתַנִּים וְרֵעַ
31 לִבְנוֹת יַעֲנָה׃ עוֹרִי שָׁחַר מֵעָלָי וְעַצְמִי־חָרָה מִנִּי־חֹרֶב׃

CAP. XXXI. לא

וַיְהִי לְאֵבֶל כִּנֹּרִי וְעֻגָבִי לְקוֹל בֹּכִים׃ בְּרִית כָּרַתִּי לְעֵינָי
2 וּמָה אֶתְבּוֹנֵן עַל־בְּתוּלָה׃ וּמֶה חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל
3 וְנַחֲלַת שַׁדַּי מִמְּרֹמִים׃ הֲלֹא־אֵיד לְעַוָּל וְנֵכֶר לְפֹעֲלֵי
4 ה אָוֶן׃ הֲלֹא־הוּא יִרְאֶה דְרָכָי וְכָל־צְעָדַי יִסְפּוֹר׃ אִם־
6 הָלַכְתִּי עִם־שָׁוְא וַתַּחַשׁ עַל־מִרְמָה רַגְלִי׃ יִשְׁקְלֵנִי
7 בְמֹאזְנֵי־צֶדֶק וְיֵדַע אֱלוֹהַּ תֻּמָּתִי׃ אִם תִּטֶּה אַשֻּׁרִי
מִנִּי הַדָּרֶךְ וְאַחַר עֵינַי הָלַךְ לִבִּי וּבְכַפַּי דָּבַק מְאוּם׃
8 אֶזְרְעָה וְאַחֵר יֹאכֵל וְצֶאֱצָאַי יְשֹׁרָשׁוּ׃ אִם־נִפְתָּה לִבִּי
9 10 עַל־אִשָּׁה וְעַל־פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי׃ תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי
11 וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין׃ כִּי־הוּא זִמָּה וְהִיא עָוֺן פְּלִילִים׃ היא ק׳ והוא ק׳
12 כִּי אֵשׁ הִיא עַד־אֲבַדּוֹן תֹּאכֵל וּבְכָל־תְּבוּאָתִי תְשָׁרֵשׁ׃
13 14 אִם־אֶמְאַס מִשְׁפַּט עַבְדִּי וַאֲמָתִי בְּרִבָם עִמָּדִי׃ וּמָה
טו אֶעֱשֶׂה כִּי־יָקוּם אֵל וְכִי־יִפְקֹד מָה אֲשִׁיבֶנּוּ׃ הֲלֹא־בַבֶּטֶן
16 עֹשֵׂנִי עָשָׂהוּ וַיְכֻנֶנּוּ בָּרֶחֶם אֶחָד׃ אִם־אֶמְנַע מֵחֵפֶץ
17 דַּלִּים וְעֵינֵי אַלְמָנָה אֲכַלֶּה׃ וְאֹכַל פִּתִּי לְבַדִּי וְלֹא־
18 אָכַל יָתוֹם מִמֶּנָּה׃ כִּי מִנְּעוּרַי גְּדֵלַנִי כְאָב וּמִבֶּטֶן
19 אִמִּי אַנְחֶנָּה׃ אִם־אֶרְאֶה אוֹבֵד מִבְּלִי לְבוּשׁ וְאֵין
כ כְּסוּת לָאֶבְיוֹן׃ אִם־לֹא בֵרְכוּנִי חֲלָצָו וּמִגֵּז כְּבָשַׂי יִתְחַמָּם׃ חלציו קרי
21 אִם־הֲנִיפֹתִי עַל־יָתוֹם יָדִי כִּי־אֶרְאֶה בַשַּׁעַר
22 עֶזְרָתִי׃ כְּתֵפִי מִשִּׁכְמָה תִפּוֹל וְאֶזְרֹעִי מִקָּנָה תִשָּׁבֵר׃
כִּי

v. 21. a) *Mutatus es in crudelem aduersus me* : & *robore* manus tuæ velut hostis, s. *ex odio cædis me.*

v. 22. b) *Et liquefacis* s. *dissoluis me quoad substantiam* s. in totum.

v. 24. c) *Verum sine deprecatione emittat* aduersus me *manum* suam Deus. *si in exitio vllius* miseri aut calamitosi, *illis*, s. viris s. feminis, *clamor* aduersus me fuit.

v. 25. d) *tristis indoluit* (1) Syro Chald.

v. 27. e) *feruefacta sunt* (3) c. 41, 23. Ezech. 24, 5.

v. 28. f) *sine æstuante sole*. Esa. 24, 23.

v. 31. g) *Et instrumentum meum* musicum (4) c. 21, 12.

CAP. XXXI, v. 1. h) *ad virginem*, animo vel ipso facto corrumpendam. cf. Matth. 5, 28. Incepit Iobus c. 30, 24. seqq. omnem a se nequitiam, & in specie 1) *immisericordiæ erga adflictos*, remouere : continuat igitur hic, quod illic cœperat, & a se amolitur 2) *Crimen stupri* aut violatæ virginis v. 1-4. 3) *Dolo & fraudis* v. 5. 6. 4) *Rapinæ* aut furti v. 7. 8. 5) *Tyrannidis* & fæuitiæ in seruos, v. 13-15. 7) *Inclementiæ* erga miserabiles v. 16-20. 8) *Iniustitiæ* in foro, v. 21-23. 9) *Fiduciæ in auro* & diuitiis v. 24. 25. 10) *Adulationis* vel & idololatricæ superstitionis v. 26-28. 11) ἐπιχαιρεκακίας, v. 29-31. 12) *Inhospitalitatis* v. 31. 13) Impudentiæ vel *occultationis peccatorum* v. 33. 34. (de quibus omnibus sibi illæsam esse conscientiam, testatur v. 35-37.) 14) *Tyrannicæ oppressionis* ciuium suorum. v. 38-40.

v. 15. i) *Nonne similiter*, ac me, *in vtero materno conditor meus fecit ipsum? Et formauit eum in vtero vno?* non ratione numeri, sed similitudinis & speciei, coll. 1 Reg. 6, 25. c. 7, 37. Humanæ enim naturæ consortio iungimur coll. Act. 17, 26.

v. 21. בְּעֹצֶם ידך ita 4. 7. 8. 10. 11. 12. 15--18. 21. 22. 23. 24. & *Ber.* v. 24. ישלח *milra* per *Mun.* 4. 6. 9--16. 19. 20. 23. v. 26. כי per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. vnaque cum *Mahp.* 4. ויבא *milel* 2. 3. 17. 18. 20. 24. & *Ber.* Sic & sequens ויבא *milel* habent 3. 8. 11. 15. 19. & *Ber.* Ceteri *milra.* v. 27. קדמני per *Rbhiagereſch.* seq. *Mun.* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 19. 20. v. 30. ועצמי per *Merca milra* 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 23. At ועצמי חרה 1. 3. חרה sic *milel* 1. 2. 17. 24. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Ceteri *milra.* v. 31. ועגבי sine *Dag.* 1. 2. 4. 6. 9. 10. 13. 19. 20. & sic se. 3. CAP. XXXI, v. 7. ובכפי Singulariter per *Chirek* 1. 4. מאום cum *Kri* מום 1. 12. 13. 16. sec. *Orientales.* v. 11. עָוֺן per *Chatephpat.* 4. Vide v. 28. פלילים *defect.* 6. 9. in marg. sec. *Mas. impr.* Ex. 21, 22. quæ vero vtramque syllabam (citra consensum codicum) *def.* scribi postulat. v. 12. Pro ובכל habent וּבְכָל 3. 4. & sic fu. 2. תבואתי per *Merca* 3. 4. v. 15. הלא *Mun.* habent 2. 3. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. ויכוננו *plene*, per *Schurek* 7. 8. 15. 17. 18. 24. & *Concord. Hebr.* Per Cholem vero 22. Porro *Nun* prius sine *Dag.* 1. 4. 21. & MS. Leidense, teste *Coccejo* in Lex. sec. *M. I.* At posterius sine *Dag.* 1. 3. 4. 7. 8. 10. 14--18. 20. 21. 22. contra analogiam & *M. I.* v. 16. אמנע per *Mun.* 2. v. 21. הנפתי vtramque *def.* se. 1. sec. suam *Mas.* At הֲנִיפֹתִי 2. & (in textu) 6. 9. v. 22. מקנה cum *Mapp.* 1. 3. sec. *Mas.* 1. sed contra *Erff.*

23 24 כִּי־פַחַד אֵלַי אֵיד אֵל וּמִשְּׂאֵתוֹ לֹא אוּכָל׃ אִם־שַׂמְתִּי
כה זָהָב כִּסְלִי וְלַכֶּתֶם אָמַרְתִּי מִבְטַחִי׃ אִם־אֶשְׂמַח כִּי־
26 רַב חֵילִי וְכִי־כַבִּיר מָצְאָה יָדִי׃ אִם־אֶרְאֶה אוֹר כִּי יָהֵל
27 וְיָרֵחַ יָקָר הֹלֵךְ׃ וַיִּפְתְּ בַּסֵּתֶר לִבִּי וַתִּשַּׁק יָדִי לְפִי׃
28 29 גַּם־הוּא עָוֺן פְּלִילִי כִּי־כִחַשְׁתִּי לָאֵל מִמָּעַל׃ אִם־
ל אֶשְׂמַח בְּפִיד מְשַׂנְאִי וְהִתְעֹרַרְתִּי כִּי־מְצָאוֹ רָע׃ וְלֹא־
31 נָתַתִּי לַחֲטֹא חִכִּי לִשְׁאֹל בְּאָלָה נַפְשׁוֹ׃ אִם־לֹא
32 אָמְרוּ מְתֵי אָהֳלִי מִי־יִתֵּן מִבְּשָׂרוֹ לֹא נִשְׂבָּע׃ בַּחוּץ
33 לֹא־יָלִין גֵּר דְּלָתַי לָאֹרַח אֶפְתָּח׃ אִם־כִּסִּיתִי כְאָדָם
34 פְּשָׁעָי לִטְמוֹן בְּחֻבִּי עֲוֺנִי׃ כִּי אֶעֱרוֹץ ׀ הָמוֹן רַבָּה וּבוּז־
לה מִשְׁפָּחוֹת יְחִתֵּנִי וָאֶדֹּם לֹא־אֵצֵא פָתַח׃ מִי יִתֶּן־לִי ׀
36 שֹׁמֵעַ לִי הֶן־תָּוִי שַׁדַּי יַעֲנֵנִי וְסֵפֶר כָּתַב אִישׁ רִיבִי׃ אִם־
37 לֹא עַל־שִׁכְמִי אֶשָּׂאֶנּוּ אֶעֶנְדֶנּוּ עֲטָרוֹת לִי׃ מִסְפַּר
38 צְעָדַי אַגִּידֶנּוּ כְּמוֹ־נָגִיד אֲקָרֲבֶנּוּ׃ אִם־עָלַי אַדְמָתִי
39 תִזְעָק וְיַחַד תְּלָמֶיהָ יִבְכָּיוּן׃ אִם־כֹּחָהּ אָכַלְתִּי בְלִי־
מ כָסֶף וְנֶפֶשׁ בְּעָלֶיהָ הִפָּחְתִּי׃ תַּחַת חִטָּה ׀ יֵצֵא חוֹחַ
וְתַחַת־שְׂעֹרָה בָאְשָׁה תַּמּוּ דִּבְרֵי אִיּוֹב׃

CAP. XXXII. לב

וַיִּשְׁבְּתוּ שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה מֵעֲנוֹת אֶת־אִיּוֹב כִּי
2 הוּא צַדִּיק בְּעֵינָיו׃ וַיִּחַר אַף ׀ אֱלִיהוּא
בֶן־בַּרַכְאֵל הַבּוּזִי מִמִּשְׁפַּחַת רָם בְּאִיּוֹב חָרָה אַפּוֹ
3 עַל־צַדְּקוֹ נַפְשׁוֹ מֵאֱלֹהִים׃ וּבִשְׁלֹשֶׁת רֵעָיו חָרָה אַפּוֹ
4 עַל אֲשֶׁר לֹא־מָצְאוּ מַעֲנֶה וַיַּרְשִׁיעוּ אֶת־אִיּוֹב׃ וֶאֱלִיהוּ
חִכָּה אֶת־אִיּוֹב בִּדְבָרִים כִּי זְקֵנִים־הֵמָּה מִמֶּנּוּ לְיָמִים׃
ה וַיַּרְא אֱלִיהוּא כִּי אֵין מַעֲנֶה בְּפִי שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר
6 אַפּוֹ׃ וַיַּעַן ׀ אֱלִיהוּא בֶן־בַּרַכְאֵל
הַבּוּזִי וַיֹּאמַר צָעִיר אֲנִי לְיָמִים וְאַתֶּם יְשִׁישִׁים עַל־כֵּן
7 זָחַלְתִּי וָאִירָא ׀ מֵחַוֺּת דֵּעִי אֶתְכֶם׃ אָמַרְתִּי יָמִים יְדַבֵּרוּ
וְרֹב שָׁנִים יֹדִיעוּ חָכְמָה׃ אָכֵן רוּחַ־הִיא בֶאֱנוֹשׁ וְנִשְׁמַת

v. 23. *a*) *Nam terror super me* erat, terrebat me *exitium* h. e. vltio *Dei* : & quod *præ maiestate* ac celsitudine eius *nihil possem*, nec ipsi prævalerem.

v. 26. *b*) *Si vidi*, vel *Num adspexi lucem* Solis vel Solem; vt c. 37, 21. Esa. 18, 4. *c*) *quod* vel *quum fulgeret* in ortu suo. c. 29, 3. c. 41, 9. *d*) Vulg. & *lunam incedentem clare.* cf. Zach. 14, 6.

v. 27. *e*) *Et in occulto deceptum est cor meum, vt osculum fixerit manus mea ori meo*, vetustissimo ritu superstitiosorum. Vide Notas nostras ad h. l.

v. 28. *f*) *Etiam hoc delictum* pro *Iudice* & capitale fuisset. v. 11.

v. 29. *g*) *in exitio* (3) c. 30, 24. Prou. 24, 17. 22.

v. 31. *h*) *vtinam nunquam de eius carne satiaremur!* c. 19, 22.

v. 34. *i*) *Quia extimescebam multitudinem magnam, & contemtus familiarum me terrebat: vnde* peccati conuictus, *fluissem potius, neque ostio* vel ante fores *exiissem.*

v. 35. *k*) *si* modo *ad consignationem meam*, Ezech. 9, 4. Omnipotens responderet mihi.

v. 36. *l*) *alligarem* aut *circumponerem eum* (2) Prou. 6, 21.

v. 38. *m*) propter iniustam occupationem, coll. v. 39.

CAP. XXXII, v. 2. *n*) *Exarsit vero ira*, & iusta indignatione commotus fuit animus *Elihu* cet. v. 3. 5. vt postea etiam Dei c. 42, 7. coll. Gen. 30, 2. c. 31, 36. Num. 16, 15. Producitur nimir. hic *quartus Iobi amicus*, & primus eius sermo ad Iobum c. 33. In hoc autem, velut præludio, habetur I. *historica de Elihu narratio* v. 2-6. II. *Exordium generale* ad Iobum & amicos v. 6 -- 22. *o*) *Busitæ* v. 6. vel a patria, vel a gente *in Arabia deserta* Ier. 25, 23. 24. sic dicti: ex posteris *Buzi*; qui Nachoris, fratris Abrahami, filius secundogenitus, & *Vtsi* frater fuit, Gen. 22, 21. coll. supra c. 1, 1.

v. 27. ויפת per *Tiphcha ant.* 1. 3. 4. . c 17. 18. 24. & *Ber.* at per *ton.* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 22. v. 28. עָוֺן per *Chatephpat.* 3. 4. כחשתי לאל sic 2. 4. v. 30. נַפְשׁוֹ ita scribunt cum adiecto *Kri* נפשו 3. 22. v. 33. פשעי ita Singulariter 1. 3. 4. 10. 20. & (in textu) 6. 9. v. 35. הן per *Makk.* 2. 3. At per *Tsere* 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. & *impr.* h. l. it. *impr.* ac *Erff.* Num. 23, 9. & *R. Chaim* ad *Mas. fin.* f. 18. d. v. 37. צעדי sic per *Tiphcha ant.* 2. 3. 4. Ceteri omnes per vicarium *Mun.* irregulariter. v. 40. יצא per *Merca* plerique. Vid. not. Ps. 1, 1. At per *Mun. superius* 24. & *Ber.* CAP. XXXII, v. 2. ברכאל sic per *Kam.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 23. 24. sec. not. 1. בן הוא. Reliqui per *Pat.* Sic iidem v. 6. Ceterum *Makk.* habent 6. 9. 11. 14. quos ob consecutionis analogiam sequimur: reliqui *Mun.* v. 3. את איוב *Tikkun Sopherim* h. e. qui aliter legendum non esse hic notant R. Sal. *Mas.* 1. & *impr.* h. l. ac Ps. 106, 20. v. 5. האנשים per *Rbhiagereſch.* 2. 4. 14. & *Ber.* At per *Atnach* cum præuio *Mun.* 1. v. 6. הבוזי *Rbhiagereſch.* habent 2. 4. 14. & *Ber.* ob sequentem in aliis libris *Sillukum.* ויאמר *Silluk* habent 1. 2. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 21. & *Ber.* contra *Mas. Erff.* h. l. quæ notat, איננו סוף פסוק *finem versus hic nullum esse*; immo contra suam ipsorummet *Mas.* in fine huius libri, secundum quam versus Iobi numerantur 1070. cum contra, si hic finis esset versiculi, 1071. futuri essent.

שַׁדַּי תְּבִינֵם׃ לֹא־רַבִּים יֶחְכָּמוּ וּזְקֵנִים יָבִינוּ מִשְׁפָּט׃ 9
לָכֵן אָמַרְתִּי שִׁמְעָה־לִּי אֲחַוֶּה דֵעִי אַף־אָנִי׃ הֵן 10 11
הוֹחַלְתִּי לְדִבְרֵיכֶם אָזִין עַד־תְּבוּנֽוֹתֵיכֶם עַד־תַּחְקְרוּן
מִלִּין׃ וְעָדֵיכֶם אֶתְבּוֹנָן וְהִנֵּה אֵין לְאִיּוֹב מוֹכִיחַ עוֹנֶה 12
אֲמָרָיו מִכֶּם׃ פֶּן־תֹּאמְרוּ מָצָאנוּ חָכְמָה אֵל 13
יִדְּפֶנּוּ לֹא־אִישׁ׃ וְלֹא־עָרַךְ אֵלַי מִלִּין וּבְאִמְרֵיכֶם 14
לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ׃ חַתּוּ לֹא־עָנוּ עוֹד הֶעְתִּיקוּ מֵהֶם טו
מִלִּים׃ וְהוֹחַלְתִּי כִּי־לֹא יְדַבֵּרוּ כִּי עָמְדוּ לֹא־עָנוּ 16
עוֹד׃ אַעֲנֶה אַף־אֲנִי חֶלְקִי אֲחַוֶּה דֵעִי אַף־אָנִי׃ 17
כצ"ל בלא א' — כִּי מָלֵתִי מִלִּים הֱצִיקַתְנִי רוּחַ בִּטְנִי׃ הִנֵּה בִטְנִי 18 19
כְּיַיִן לֹא־יִפָּתֵחַ כְּאֹבוֹת חֲדָשִׁים יִבָּקֵעַ׃ אֲדַבְּרָה כ
וְיִרְוַח־לִי אֶפְתַּח שְׂפָתַי וְאֶעֱנֶה׃ אַל־נָא אֶשָּׂא 21
פְנֵי־אִישׁ וְאֶל־אָדָם לֹא אֲכַנֶּה׃ כִּי לֹא יָדַעְתִּי 22

CAP. XXXIII. לג אֲכַנֶּה כִּמְעַט יִשָּׂאֵנִי עֹשֵׂנִי׃ וְאוּלָם שְׁמַע־נָא
אִיּוֹב מִלָּי וְכָל־דְּבָרַי הַאֲזִינָה׃ הִנֵּה־נָא 2
פָּתַחְתִּי פִי דִּבְּרָה לְשׁוֹנִי בְחִכִּי׃ יֹשֶׁר־לִבִּי 3
אֲמָרָי וְדַעַת שְׂפָתַי בָּרוּר מִלֵּלוּ׃ רוּחַ־אֵל 4
עָשָׂתְנִי וְנִשְׁמַת שַׁדַּי תְּחַיֵּנִי׃ אִם־תּוּכַל הֲשִׁיבֵנִי ה
עֶרְכָה לְפָנַי הִתְיַצָּבָה׃ הֵן־אֲנִי כְפִיךָ לָאֵל מֵחֹמֶר 6
קֹרַצְתִּי גַם־אָנִי׃ הִנֵּה אֵמָתִי לֹא תְבַעֲתֶךָּ וְאַכְפִּי עָלֶיךָ 7
לֹא־יִכְבָּד׃ אַךְ אָמַרְתָּ בְאָזְנָי וְקוֹל מִלִּין אֶשְׁמָע׃ זַךְ 8 9
ח' זעירא מלרע — אֲנִי בְּלִי־פָשַׁע חַף אָנֹכִי וְלֹא עָוֺן לִי׃ הֵן תְּנוּאוֹת עָלַי י
יִמְצָא יַחְשְׁבֵנִי לְאוֹיֵב לוֹ׃ יָשֵׂם בַּסַּד רַגְלָי יִשְׁמֹר כָּל־ 11
אָרְחֹתָי׃ הֶן־זֹאת לֹא־צָדַקְתָּ אֶעֱנֶךָּ כִּי־יִרְבֶּה אֱלוֹהַּ 12
מֵאֱנוֹשׁ׃ מַדּוּעַ אֵלָיו רִיבוֹתָ כִּי כָל־דְּבָרָיו לֹא־יַעֲנֶה׃ 13
כִּי־בְאַחַת יְדַבֶּר־אֵל וּבִשְׁתַּיִם לֹא יְשׁוּרֶנָּה׃ בַּחֲלוֹם 14 טו
חֶזְיוֹן לַיְלָה בִּנְפֹל תַּרְדֵּמָה עַל־אֲנָשִׁים בִּתְנוּמוֹת עֲלֵי
מִשְׁכָּב׃ אָז יִגְלֶה אֹזֶן אֲנָשִׁים וּבְמֹסָרָם יַחְתֹּם׃ 16
להסיר

v. 9. a) *Non semper magni* & numero *plures plus sapiunt.* v. 10. b) *indicabo sententiam meam etiam ego.* v. 6. 17. v. 13. c) *Ne dicatis, inuenimus sapientiam,* & sufficienter respondimus: *depellat eum Deus a* sententia sua, *non homo!* v. 14. d) *Cumque non direxerit aduersus me sermones* suos, *ideo etiam verbis vestris ei non respondebo.* v. 15. e) *Fracti animo* s. *consternati sunt* c. 7, 14. c. 39, 22. v. 17. f) Vide v. 6. 10. v. 18. g) *coarctat* quasi & *urget me.* Iud. 14, 17. c. 16, 16. Confer similem adfectum Ier. 20, 9. Act. 18, 5. 2 Cor. 5, 14. h) *Spiritus ventris* superioris s. *pectoris mei,* coll. Mich. 3, 8. Hab. 3, 16. Prou. 18, 8. c. 20, 27. 30. c. 22, 18. Conf. etiam synonyma Ps. 40, 9. Ioh. 7, 38. v. 19. i) quorum quisque, nisi aperiatur, *rumpitur* c. 26, 8. v. 21. k) *& ad hominem ne addicam me* (4) v. 22. Esa. 44, 5. c. 45, 4. v. 22. l) *Non enim noui,* vt *cognominem,* vel *addicam me*: s. Alienum a me est, *cognominare me* v. 21. subintell. ו, quod exstat Esth. 8, 6. & coll. simili constr. duorum verborum 1 Sam. 2, 3. Esa. 52, 1.

CAP. XXXIII, v. 1. m) *Ceterum audi quaeso, Iobe, sermones meos.* Hoc capite post I. *Speciale* sermonis *exordium*, ad ipsum Iobum directum v. 1-7. Elihu II. *proponit thesin Iobi* refutandam v. 8-11. eamque III. *refutat* rationibus tum a magnitudine v. 12. libertate v. 13. maiestate, v. 14. tum a revelationibus Dei per verbum certum & irreuocabile v. 14. & per signacula verbi, scil. insomnia v. 15. & inprimis castigationes, v. 16-30. IV. *Concludit*, & respondendi potestatem concedit, aut vberiorem informationem promittit v. 31-33.

---

v. 10. לי sine *Dag.* 1. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 21. v. 11. Pro אזין hab. אאזין 4. & sic fe. 1. תבונתיכם *defect.* 1. 3. 22. sec. *Mas.* 1. Pro מלין habent מלים *Orientales.* v. 12. והנה אין ita 1. 2. v. 15. ולא cum praef. *Vau* 3. 4. sic se. 2. v. 19. כיין per *Tiphcha ant.* 1. 3. *tonicum* vero 6. 9. 13. 19. 20. 21. 22. 23. לא per *Mun.* 1. 3. 6. 9 -- 13. 15 -- 24. CAP. XXXIII, v. 2. לשני *defect.* fe. 1. sec. suam *Mas.* v. 3. ישר לבי ita 2. v. 6. הן per *Segol* 4. 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 7. אמתי sic *def.* 1. 3. 4. 6. 9. 24. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. ac *impr.* c. 9, 34. v. 9. חף sic per ח *Chet minusc.* 17. 18. 24. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. ac *impr.* Leu. 1, 1. & *pn.* f. 1. 2. v. 10. יחשבני per *Rbhiagersch.* 1. 2. 4. 6. 9. 10. 12. 13. 14. 16. 22. 23. 24. at per *Makk.* 17 -- 21. Vtrumque non male, modo sequeretur *Merca.* v. 12. זאת per *Mun.* 7. 8. v. 15. בנפל cum *Dag.* 1. 17. 18. 22. v. 16. אז per *Rbhia* 1. 2. ובמכרם אזן *Rbhiagersch.* 2. per *Merca* 3. Nobiscum faciunt 4. 7. 8. 14. 15, 16. & *Ber.* Ceteri per solum *Mun.*

17 18 להסיר אדם מעשה וגוה מגבר יכסה׃ יחשך נפשו
19 מני שחת וחיתו מעבר בשלח׃ והוכח במכאוב על
כ משכבו וריב עצמיו אתן׃ וזהמתו חיתו לחם ונפשו ורוב קרי
21 מאכל תאוה׃ יכל בשרו מראי ושפי עצמתיו לא ושפו קרי
22 23 ראו׃ ותקרב לשחת נפשו וחיתו לממתים׃ אם הא' ברגש
יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם
24 ישרו׃ ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי
כה 26 כפר׃ רטפש בשרו מנער ישוב לימי עלומיו׃ יעתר
אל אלוה וירצהו וירא פניו בתרועה וישב לאנוש
27 צדקתו׃ ישר על אנשים ויאמר חטאתי וישר
28 העויתי ולא שוה לי׃ פדה נפשי מעבר בשחת וחיתי נפשו קרי וחיתו קרי
29 באור תראה׃ הן כל אלה יפעל אל פעמים שלוש
ל עם גבר׃ להשיב נפשו מני שחת לאור באור החיים׃
31 32 הקשב איוב שמע לי החרש ואנכי אדבר׃ אם יש
33 מלין השיבני דבר כי חפצתי צדקך׃ אם אין אתה
לד שמע לי החרש ואאלפך חכמה׃ ויען CAP. XXXIV.
2 אליהוא ויאמר׃ שמעו חכמים מלי וידעים האזינו לי׃
3 4 כי אזן מלין תבחן וחך יטעם לאכל׃ משפט נבחרה
ה לנו נדעה בינינו מה טוב׃ כי אמר איוב צדקתי ואל פתח באתנח
6 הסיר משפטי׃ על משפטי אכזב אנוש חצי בלי
7 8 פשע׃ מי גבר כאיוב ישתה לעג כמים׃ וארח
9 לחברה עם פעלי און וללכת עם אנשי רשע׃ כי
י אמר לא יסכן גבר ברצתו עם אלהים׃ לכן אנשי
11 לבב שמעו לי חללה לאל מרשע ושדי מעול׃ כי פעל
12 אדם ישלם לו וכארח איש ימצאנו׃ אף אמנם אל
13 לא ירשיע ושדי לא יעות משפט׃ מי פקד עליו ארצה
14 ומי שם תבל כלה׃ אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו
טו אליו יאסף׃ יגוע כל בשר יחד ואדם על עפר ישוב

ואם

v. 17. a) *Vt removeat homo opus improbum*; & *superbiam*, c. 22, 29. *ab homine tegat* & amoliatur. c. 23, 17. Deus. v. 18. b) *Vt prohibeat* & præseruet *animam eius a fouea* & interitu. & *vitam eius, ne transeat* & intereat *per telum* s. *gladium*. c. 36, 12. Ioel. 2, 6. v. 19. c) *Aut arguitur* homo *per dolorem* & corporis adflictionem *super cubili suo*: & *multitudo ossium eius vehementi* dolore corripitur. v. 20. d) *Adeo, vt nauseare eum faciat vita* vel anima *eius panem* & quemuis cibum: & *anima eius* fastidire eum facit *cibum desiderii*, alias ipsi desiderabilem. v. 21. e) *Vt consumatur caro eius ab adspectu*; 1 Sam. 16, 12. f) & *prominentia fiant* ossa eius (2) Esa. 13, 2. g) quæ antea *non videbantur*. Pyal (1) v. 22. h) *Et adpropinquet anima eius foueæ*, & *vita ipsius interimentibus* morbis vel doloribus. v. 23. i) Tum *si fuerit apud eum*, s. hominem s. Deum, *Angelus* vel *legatus*, Exod. 23, 20. Hos. 12, 5. *internuntius* s. *interpres* diuinæ voluntatis. Gen. 42, 23. Esa. 43, 27. 2 Par. 32, 31. k) *vnus ille ex millenis*. 1 Tim. 2, 5. l) *ad indicandum homini rectitudinem suam*.

CAP. XXXIV, v. 1. m) Est hic alter Elihu sermo ad Iobum, in quo notetur I. *Exordium*, per inuitationem ad audiendum. v. 2. 4. II. *Propositio theseos* refutandæ v. 5. 6. coll. c. 33, 10. c. 27, 2. etc. III. Theseos istius *refutatio* per tres inprimis rationes, 1) *ab impietate istius theseos* v. 7-22. 2) *a bonitate* Dei v. 13-17. 3) *a blasphemo consequente* v. 18-31. IV. *Conclusio*, qua se paratum ad audiendum Iobi exceptiones testatur v. 32. 33. Omnes autem sapientes & cordatos sibi certissime consentientes pollicetur v. 34-37.

v. 17. להסיר sic per *Mun.* 2. 4. & vna cum *Tiphcha ant.* 21. 22. At per *Tiphcha ant.* incommode reliqui. וגוה per *Tiphcha ton.* 2. 3. 7. 8. 11. 12. 15 -- 18. 21. 22. 24. & *Ber.* מגבר per *Merca*, bene 1. 4. 14. Ceteri per *Mun.* v. 19. ורוב sic in textu sine nota 3. 12. 15. 16. 23. contra *Mas. Erff.* איתן *plene* 4. 6. 9. 10. 20. 23. sic fu. 1. contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* Num. 24, 21. v. 21. ראו per *Dag.* in *Aleph* 1. 2. 6. 9. 17. 18. 24. sec. *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. *impr.* Leu. 23, 17. *Mas.* 1. ad Gen. 43, 26. & *R. Chaim* ad *Mas. fin.* f. 29. d. A 7. 8. 15. 22. *Resch* geminant per *Dag.* sine ratione. v. 22. לממיתים *plene* poscit *Mas. impr.* 2 Reg. 17, 26. verum contra auctoritatem omnium codd. v. 23. יש־עליו מלאך מליץ אחד ita 1. commoda quidem, sed irregulari distinctione. At מליץ אחד 3. itidem anomalice. v. 24. שחת per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* Per *Atnach* præuio *Mun.* 1. 4. v. 27. העויתי per *Rbhiageresch.* 1. 14. & *Ber.* Per *Atnach* præuio *Mun.* 2. 4. v. 29. שלוש sic *plene* 3. 22. & in marg. 6. 9. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Num. 22, 32. CAP. XXXIV, v. 1. אליהוא per *Rbhiageresch.* 2. 4. 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. vtroque modo *milel* & *milra* 7. 8. Vid. not. c. 3, 2. v. 5. צדקתי per *Kam.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 5. v. 10. חללה per *Merca* 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. מרשע per *Rbhiageresch.* 7. 14. 17. 18. 24. & *Ber.* Alii per *simpl. Rbhia.* At per *Atnach* 1. 2. v. 14. Pro ישים אליו *Orientalibus* tribuitur ישיב עליו.

16 17 וְאִם־בִּינָה שִׁמְעָה־זֹּאת הַאֲזִינָה לְקוֹל מִלָּי׃ הַאַף שׂוֹנֵא
18 מִשְׁפָּט יַחֲבוֹשׁ וְאִם־צַדִּיק כַּבִּיר תַּרְשִׁיעַ׃ הַאֹמַר לְמֶלֶךְ
19 בְּלִיָּעַל רָשָׁע אֶל־נְדִיבִים׃ אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא ׀ פְּנֵי שָׂרִים
וְלֹא נִכַּר־שׁוֹעַ לִפְנֵי־דָל כִּי־מַעֲשֵׂה יָדָיו כֻּלָּם׃ רֶגַע ׀ כ
יָמֻתוּ וַחֲצוֹת לָיְלָה יְגֹעֲשׁוּ עָם וְיַעֲבֹרוּ וְיָסִירוּ אַבִּיר לֹא
21 22 בְיָד׃ כִּי־עֵינָיו עַל־דַּרְכֵי־אִישׁ וְכָל־צְעָדָיו יִרְאֶה׃ אֵין־
23 חֹשֶׁךְ וְאֵין צַלְמָוֶת לְהִסָּתֶר שָׁם פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ כִּי לֹא עַל־
24 אִישׁ יָשִׂים עוֹד לַהֲלֹךְ אֶל־אֵל בַּמִּשְׁפָּט׃ יָרֹעַ כַּבִּירִים
לֹא־חֵקֶר וַיַּעֲמֵד אֲחֵרִים תַּחְתָּם׃ לָכֵן יַכִּיר מַעְבָּדֵיהֶם כה
26 וְהָפַךְ לַיְלָה וְיִדַּכָּאוּ׃ תַּחַת־רְשָׁעִים סְפָקָם בִּמְקוֹם
27 רֹאִים׃ אֲשֶׁר עַל־כֵּן סָרוּ מֵאַחֲרָיו וְכָל־דְּרָכָיו לֹא
28 הִשְׂכִּילוּ׃ לְהָבִיא עָלָיו צַעֲקַת־דָּל וְצַעֲקַת עֲנִיִּים
29 יִשְׁמָע׃ וְהוּא יַשְׁקִט ׀ וּמִי יַרְשִׁעַ וְיַסְתֵּר פָּנִים וּמִי יְשׁוּרֶנּוּ
וְעַל־גּוֹי וְעַל־אָדָם יָחַד׃ מִמְּלֹךְ אָדָם חָנֵף מִמֹּקְשֵׁי עָם׃ ל
31 32 כִּי אֶל־אֵל הֶאָמַר נָשָׂאתִי לֹא אֶחְבֹּל׃ בִּלְעֲדֵי אֶחֱזֶה
33 אַתָּה הֹרֵנִי אִם־עָוֶל פָּעַלְתִּי לֹא אֹסִיף׃ הַמֵעִמְּךָ
יְשַׁלְּמֶנָּה ׀ כִּי־מָאַסְתָּ כִּי־אַתָּה תִבְחַר וְלֹא־אָנִי וּמַה־
34 יָדַעְתָּ דַבֵּר׃ אַנְשֵׁי לֵבָב יֹאמְרוּ לִי וְגֶבֶר חָכָם שֹׁמֵעַ לִי׃
36 אִיּוֹב לֹא־בְדַעַת יְדַבֵּר וּדְבָרָיו לֹא בְהַשְׂכֵּיל׃ אָבִי לה
37 יִבָּחֵן אִיּוֹב עַד־נֶצַח עַל־תְּשֻׁבֹת בְּאַנְשֵׁי־אָוֶן׃ כִּי יֹסִיף עַל־
חַטָּאתוֹ פֶשַׁע בֵּינֵינוּ יִסְפּוֹק וְיֶרֶב אֲמָרָיו לָאֵל׃

Cap. XXXV. לה וַיַּעַן אֱלִיהוּ וַיֹּאמַר׃ הֲזֹאת
2 3 חָשַׁבְתָּ לְמִשְׁפָּט אָמַרְתָּ צִדְקִי מֵאֵל׃ כִּי־תֹאמַר מַה־
4 יִסְכָּן־לָךְ מָה־אֹעִיל מֵחַטָּאתִי׃ אֲנִי אֲשִׁיבְךָ מִלִּין וְאֶת־
רֵעֶיךָ עִמָּךְ׃ הַבֵּט שָׁמַיִם וּרְאֵה וְשׁוּר שְׁחָקִים גָּבְהוּ ה
6 מִמֶּךָּ׃ אִם־חָטָאתָ מַה־תִּפְעָל־בּוֹ וְרַבּוּ פְשָׁעֶיךָ מַה־
7 תַּעֲשֶׂה־לּוֹ׃ אִם־צָדַקְתָּ מַה־תִּתֶּן־לוֹ אוֹ מַה־מִיָּדְךָ
8 9 יִקָּח׃ לְאִישׁ־כָּמוֹךָ רִשְׁעֶךָ וּלְבֶן־אָדָם צִדְקָתֶךָ׃ מֵרֹב
עשוקים

v. 16. a) *Quod si intelligere* vel *intelligentia* scil. *adest*, siue inest tibi. *Inf. Hiph.* cum ה paragog. & abiecto ה characteristico.

v. 17. b) *Num etiam qui odio habet ius*, cuiusmodi tu Deum facis, c. 27, 2. illud qs. vulneratum *obligabit & curabit?* c) *& num tu iustum & maximum* s. omnipotentem Deum *improbitatis argues* vel condemnabis? v. 29.

v. 19. d) *neque agnoscit* c. 21, 29. *nobilem* (2) Esa. 31, 5. præ paupere.

v. 20. e) *Commouentur* Ps. 18, 8. integer etiam *populus*, ita *vt transeant* s. pereant. f) *& tollunt potentem*, potentes etiam tyranni tolluntur *sine manu*, aut vi adhibita.

v. 23. g) *An non enim imponit homini amplius; vt eundum ei sit ad Deum in ius* & iudicium?

v. 29. h) *Et quum ille quietem dat*, vt Ps. 94, 13. vel intransitiue, *quiescit*, vt Esa. 7, 4. cet. ita vt non curet aut respiciat impios. i) *quis tum condemnabit* eum? vt v. 12.

v. 30. k) *Ne regnet* aut potentia inualescat *homo hypocrita* aut *impius*: *ne* exinde sint *laquei* & scandala *populi*. coll. Ps. 12, 9.

v. 31. l) *Nam ad Deum num dicet* impius, *extuli me!* vel tantum potentiæ & gloriæ *accepi* seu *reportaui*, quod *nunquam perdam* vel destruam.

CAP. XXXV, v. 1. m) *Tertius sermo* Elihu hoc capite continetur, in quo *tacitam Iobi thesin, quasi Deus peccatis hominum videatur delectari, & aliquid vtilitatis inde capere*, coll. v. 23. cum c. 9, 22. 23. *refutat*: I. *Ostensione*, quod Deus nihil damni aut vtilitatis, siue ex pietate, siue ex impietate hominum capiat, v. 4-8. II. *expositione*, quod Deus ipse scandalum occupet & remoueat v. 9-14. Vnde III. Iobum falso sic colligere *concludit* v. 15. 16.

v. 19. פְּנֵי sic per *Merca* 6 -- 13. 15 -- 23. Per *Mun. superius* 2. 24. At per *Makk.* 4. 14. & *Ber.* v. 22. אין per *Mun.* 6. 9. 10. 12. 13. 14. 19. 20. v. 26. ספקם per *Rbhiageresch.* 14. & *Ber.* At ספקם במקום 1. v. 29. ומי per *Mun. sup.* 2. 24. & *Ber.* Per *Makk.* 1. 22. Nobiscum *Merca* habent 4. 7. 8. 11. 12. 15 – 18. 21. 23. vt supra v. 19. Cf. not. Ps. 1, 1. v. 30. חנף per *Rbhiageresch.* 1. 2. 14. & *Ber.* v. 31. נשאתי per *Rbhiageresch.* 1. 2. 14. & *Ber.* v. 37. כי sic per *Merca* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. sec. *Mas. impr.* Ps. 143, 3. cf. not. Ps. 35, 10. At per *Mahp.* solus *Ber.* quomodo quidem requirit *Mas. Erff.* sed error est; quippe eandem notam, quam hic ad *Mahpach*, eadem *Mas. Erff.* Ps. 117, 2. ad *Mercam* adplicat. Per *Makk.* vero 1. 2. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 24. CAP. XXXV, v. 1. אליהו per *Rbhiageresch.* 1. 2. 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 7. 8. 15. 17. 18. 22. 24. Vid. not. c. 3, 2. v. 6. תפעל־ per *Pat.* 1. 3. 4. 10. 14. 20. 21. 23. & (in textu) 6. 9. contra *Mas.* 2. 4. *impr.* & *M. I.* v. 7. או מה־מידך ita 2. 6. 9. 10. 13. 16. 19. 20. 24. *Tiphcha ant.* insuper habent 4. 11. 12. 14. 15. 17. 18. 21. 22. 23. At או per *Rbhiageresch.* 1. v 9. מרוב per *Mun.* 4. 6. 9. 10. 13. 19. 20. & sic fe. *Ber.* quomodo ex veteribus metaphrastis verba distinxerunt Chald. Ar. Syr. & Vulg. *Propter multitudinem calumniatorum* vel *ob nimiam iniquitatem.* At ceteri per *Tiphcha ant.* ita vt constructio seu regimen h. l. nullum sit: quo modo LXX. *a multitudine calumniis oppressi vociferabuntur.* Vid. Cel. *Iablonski* in præf. Bibl. Ber. §. 15.

י עֲשׁוּקִים יַזְעִיקוּ יְשַׁוְּעוּ מִזְּרוֹעַ רַבִּים׃ וְלֹא־אָמַר אַיֵּה
11 אֱלוֹהַּ עֹשָׂי נֹתֵן זְמִרוֹת בַּלָּיְלָה׃ מַלְּפֵנוּ מִבַּהֲמוֹת
12 אָרֶץ וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵנוּ׃ שָׁם יִצְעֲקוּ וְלֹא יַעֲנֶה
13 מִפְּנֵי גְּאוֹן רָעִים׃ אַךְ־שָׁוְא לֹא־יִשְׁמַע ׀ אֵל וְשַׁדַּי לֹא
14 יְשׁוּרֶנָּה׃ אַף כִּי־תֹאמַר לֹא תְשׁוּרֶנּוּ דִּין לְפָנָיו וּתְחוֹלֵל
טו לוֹ׃ וְעַתָּה כִּי־אַיִן פָּקַד אַפּוֹ וְלֹא־יָדַע בַּפַּשׁ מְאֹד׃
16 וְאִיּוֹב הֶבֶל יִפְצֶה־פִּיהוּ בִּבְלִי־דַעַת מִלִּין יַכְבִּר׃

לו CAP. XXXVI.

וַיֹּסֶף אֱלִיהוּא וַיֹּאמַר׃ כַּתַּר־לִי זְעֵיר
2 3 וַאֲחַוֶּךָּ כִּי עוֹד לֶאֱלוֹהַּ מִלִּים׃ אֶשָּׂא דֵעִי לְמֵרָחוֹק
4 וּלְפֹעֲלִי אֶתֵּן־צֶדֶק׃ כִּי־אָמְנָם לֹא־שֶׁקֶר מִלָּי תְּמִים
ה דֵּעוֹת עִמָּךְ׃ הֶן־אֵל כַּבִּיר וְלֹא יִמְאָס כַּבִּיר כֹּחַ לֵב׃
6 7 לֹא־יְחַיֶּה רָשָׁע וּמִשְׁפַּט עֲנִיִּים יִתֵּן׃ לֹא־יִגְרַע מִצַּדִּיק
8 עֵינָיו וְאֶת־מְלָכִים לַכִּסֵּא וַיֹּשִׁיבֵם לָנֶצַח וַיִּגְבָּהוּ׃ וְאִם
9 אֲסוּרִים בַּזִּקִּים יִלָּכְדוּן בְּחַבְלֵי־עֹנִי׃ וַיַּגֵּד לָהֶם פָּעֳלָם
י וּפִשְׁעֵיהֶם כִּי יִתְגַּבָּרוּ׃ וַיִּגֶל אָזְנָם לַמּוּסָר וַיֹּאמֶר כִּי־
11 יְשֻׁבוּן מֵאָוֶן׃ אִם־יִשְׁמְעוּ וְיַעֲבֹדוּ יְכַלּוּ יְמֵיהֶם בַּטּוֹב
12 וּשְׁנֵיהֶם בַּנְּעִימִים׃ וְאִם־לֹא יִשְׁמְעוּ בְּשֶׁלַח יַעֲבֹרוּ וְיִגְוְעוּ
13 בִּבְלִי־דָעַת׃ וְחַנְפֵי־לֵב יָשִׂימוּ אָף לֹא יְשַׁוְּעוּ כִּי אֲסָרָם׃
14 טו תָּמֹת בַּנֹּעַר נַפְשָׁם וְחַיָּתָם בַּקְּדֵשִׁים׃ יְחַלֵּץ עָנִי בְעָנְיוֹ
16 וְיִגֶל בַּלַּחַץ אָזְנָם׃ וְאַף הֲסִיתְךָ ׀ מִפִּי־צָר רַחַב לֹא־
17 מוּצָק תַּחְתֶּיהָ וְנַחַת שֻׁלְחָנְךָ מָלֵא דָשֶׁן׃ וְדִין־רָשָׁע
18 מָלֵאתָ דִּין וּמִשְׁפָּט יִתְמֹכוּ׃ כִּי־חֵמָה פֶּן־יְסִיתְךָ בְשָׂפֶק
19 וְרָב־כֹּפֶר אַל־יַטֶּךָּ׃ הֲיַעֲרֹךְ שׁוּעֲךָ לֹא בְצָר וְכֹל
כ מַאֲמַצֵּי־כֹחַ׃ אַל־תִּשְׁאַף הַלָּיְלָה לַעֲלוֹת עַמִּים
21 תַּחְתָּם׃ הִשָּׁמֶר אַל־תֵּפֶן אֶל־אָוֶן כִּי עַל־זֶה בָּחַרְתָּ
22 23 מֵעֹנִי׃ הֶן־אֵל יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ מִי כָמֹהוּ מוֹרֶה׃ מִי־
24 פָקַד עָלָיו דַּרְכּוֹ וּמִי־אָמַר פָּעַלְתָּ עַוְלָה׃ זְכֹר כִּי־תַשְׂגִּיא
כה פָעֳלוֹ אֲשֶׁר שֹׁרְרוּ אֲנָשִׁים׃ כָּל־אָדָם חָזוּ־בוֹ אֱנוֹשׁ
יַבִּיט

a) Vulg. *clamabunt*, Targ. *clamant*. al. sec. vsum coniug. Hiph. *conuocant* suos.

v. 10. b) *Nec tamen dicit* vllus eorum, qui opprimuntur v. 9. vbi est *Deus factores mei*! Deus essentia vnus, & is tamen *factores* plures. c. 36, 3. Mysterium S. S. Trinitatis; coll. Esa. 54, 5. Ps. 149, 2. Coh. 12, 1. cet. c) *dans alias cantica in nocte*, vt media etiam nocte læti esse & canere possimus. cf. Ps. 4, 5. & 22, 3.

v. 11. d) *Qui docet nos*. c. 15, 5. c. 33, 33. elisa 1. rad. א, vt Coh. 4, 14. e) *super iumenta terræ*. c. 18, 3. *Comparatio* impropria s. *negatiua*; q. d. qui nos potius, quam iumenta & aues, sapientia instruxit. cf. Ps. 94, 10. 2 Pet. 2, 12. Luc. 18, 14.

v. 12. f) idque *propter fastum* illum v. 9. 10. *malorum*, quo neque plagis volunt ad Deum reduci. Ier. 13, 17.

v. 13. g) *Enim vero vanitatem* s. vanas ac falsas preces, vera fide ac pietate vacuas, *non audiet Deus*. c. 27, 9. cf. Esa. 1, 15. Ps. 66, 18. & 109, 7. Prou. 15, 29. Ioh. 9, 31.

v. 14. h) *Praeterea si dixeris*, quod *non videas eum* ceu iustum iudicem ac vindicem: respondeo tibi. *Iudicium est coram ipso*, si non in hac vita, saltem in altero sæculo; *modo patienter exspectes illud*.

CAP. XXXVI, v. 1. i) Quartus, isque vltimus & consolatorius sermo Elihu hoc & sequ. capite habetur; in quo notanda I. *Exordium* pro attentione v. 2-4. II. *Propositio* eidem inuoluta de iusta Dei prouidentia, inprimis circa hominum salutem v. 2. 3. III. *Enarratio* prouidentiæ Dei tum generalis erga quosvis homines v. 5-7. tum specialis erga adflictos v. 8-15. tum specialissimæ erga Iobum v. 16. c. 37, 20. IV. *Conclusio* per summariam veræ sententiæ expositionem, v. 2-24. cf. not. ad c. 37, 1.

v. 13. ישמע ita cum *Psik* 1. 3. 7. 8. 13. 19. 21. 22. & *Ber.* sec. *Ind. Bas.* f. 161. b. Ceteri omittunt. Per *Makk.* 2. 4. v. 14. ותחולל ita 7. 10. 13. 19. 22. 23. sec. *B. Ascher*, posteriori *Merca* vicem euphonici *Meth.* obeunte, ad sustinendum *Tsere* in syllaba per consonantem exeunte: pro quo perperam ותחולל 8. 17. 18. 24. At per simplex *Merca*, *milra* 3. 4. 11. 12. 14. 15. 16. 21. *milel* vero reliqui, sec. B. *Naphtali*. v. 15. בפש per *Kam.* 1. & in marg. 6. 9. v. 16. פיהו sine *Dag.* 1. 3. 4. 11. 13. 21. CAP. XXXVI, v. 1. אליהוא per *Rbhiageresch.* 2. 4. 14. & *Ber.* ויאמר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. vnaque *milra* 7. 8. v. 2. זער *def.* 1. 3. כי per *Mahp.* 3. 4. לאלוה sic per *Aleph* quiescens 1. 2. 4. 6. 9. 10. 20. 23. v. 5. ולא sine præf. *Vau* 1. 4. 10. 20. & (in textu) 6. 9. sic se. 2. v. 7. Pro לנצח hab. לבטח 4. & in marg. 1. v. 11. Pro יכלו habent יבלו per *Beth* 3. 4. 7. 10. 11. 20. & (in textu) 6. 9. Sed pro firmanda nostra lectione, notulam כן הוא adposuit 1. v. 12. בבלי per *Makk.* 2. 3. 4. v. 16. צר per *Pat.* 1. 3. 4. 6. 9. 10. 20. 21. v. 18. Pro בשפק hab. בספק 4. contra *Mas. impr.* & *Erff.* h. l. quæ *Sin* poscit, item contra *impr.* c. 34, 37. vbi tamen observat *R. Chaim*, alia exemplaria *Mas. Samech* h. l. requirere. v. 22. הן per *Tsere* 1. 3. 4. v. 23. ומי per *Merca* 2. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23.

26 יַבִּיט מֵֽרָחוֹק׃ הֶן־אֵל שַׂגִּיא וְלֹא נֵדָע מִסְפַּר
27 שָׁנָיו וְלֹא־חֵֽקֶר׃ כִּי יְגָרַע נִטְפֵי־מָיִם יָזֹקּוּ מָטָר לְאֵדוֹ׃
28 29 אֲשֶׁר־יִזְּלוּ שְׁחָקִים יִרְעֲפוּ עֲלֵי ׀ אָדָם רָב׃ אַף אִם־יָבִין
מִפְרְשֵׂי־עָב תְּשֻׁאוֹת סֻכָּתוֹ׃ הֵן־פָּרַשׂ עָלָיו אוֹרוֹ וְשָׁרְשֵׁי ל
31 32 הַיָּם כִּסָּה׃ כִּי־בָם יָדִין עַמִּים יִתֶּן־אֹכֶל לְמַכְבִּיר׃ עַל־
33 כַּפַּיִם כִּסָּה־אוֹר וַיְצַו עָלֶיהָ בְמַפְגִּיעַ׃ יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ
CAP. XXXVII. לז מִקְנֶה אַף עַל־עוֹלֶה׃ אַף־לְזֹאת יֶחֱרַד לִבִּי וְיִתַּר
2 מִמְּקוֹמוֹ׃ שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ בְּרֹגֶז קֹלוֹ וְהֶגֶה מִפִּיו יֵצֵא׃
3 תַּחַת־כָּל־הַשָּׁמַיִם יִשְׁרֵהוּ וְאוֹרוֹ עַל־כַּנְפוֹת הָאָרֶץ׃
4 אַחֲרָיו ׀ יִשְׁאַג־קוֹל יַרְעֵם בְּקוֹל גְּאוֹנוֹ וְלֹא יְעַקְּבֵם כִּי־
יִשָּׁמַע קוֹלוֹ׃ יַרְעֵם אֵל בְּקוֹלוֹ נִפְלָאוֹת עֹשֶׂה גְדֹלוֹת ה
6 וְלֹא נֵדָע׃ כִּי לַשֶּׁלֶג ׀ יֹאמַר הֱוֵא־אָרֶץ וְגֶשֶׁם מָטָר וְגֶשֶׁם
7 מִטְרוֹת עֻזּוֹ׃ בְּיַד־כָּל־אָדָם יַחְתּוֹם לָדַעַת כָּל־אַנְשֵׁי
8 מַעֲשֵׂהוּ׃ וַתָּבוֹא חַיָּה בְמוֹ־אָרֶב וּבִמְעוֹנֹתֶיהָ תִשְׁכֹּן׃
9 מִן־הַחֶדֶר תָּבוֹא סוּפָה וּמִמְּזָרִים קָרָה׃ מִנִּשְׁמַת־אֵל י
11 יִתֶּן־קָרַח וְרֹחַב מַיִם בְּמוּצָק׃ אַף־בְּרִי יַטְרִיחַ עָב יָפִיץ
בתחבולותיו קרי 12 עֲנַן אוֹרוֹ׃ וְהוּא מְסִבּוֹת ׀ מִתְהַפֵּךְ בְּתַחְבּוּלֹתָו לְפָעֳלָם
13 כֹּל אֲשֶׁר יְצַוֵּם ׀ עַל־פְּנֵי תֵבֵל אָרְצָה׃ אִם־לְשֵׁבֶט אִם־
14 לְאַרְצוֹ אִם־לְחֶסֶד יַמְצִאֵהוּ׃ הַאֲזִינָה זֹּאת אִיּוֹב עֲמֹד
וְהִתְבּוֹנֵן ׀ נִפְלְאוֹת אֵל׃ הֲתֵדַע בְּשׂוּם־אֱלוֹהַּ עֲלֵיהֶם טו
16 וְהוֹפִיעַ אוֹר עֲנָנוֹ׃ הֲתֵדַע עַל־מִפְלְשֵׂי־עָב מִפְלְאוֹת
17 תְּמִים דֵּעִים׃ אֲשֶׁר־בְּגָדֶיךָ חַמִּים בְּהַשְׁקִט אֶרֶץ
18 מִדָּרוֹם׃ תַּרְקִיעַ עִמּוֹ לִשְׁחָקִים חֲזָקִים כִּרְאִי מוּצָק׃
19 הוֹדִיעֵנוּ מַה־נֹּאמַר לוֹ לֹא־נַעֲרֹךְ מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ׃ הַיְסֻפַּר־ כ
21 לוֹ כִּי אֲדַבֵּר אִם־אָמַר אִישׁ כִּי יְבֻלָּע׃ וְעַתָּה ׀ לֹא־רָאוּ
אוֹר בָּהִיר הוּא בַּשְּׁחָקִים וְרוּחַ עָבְרָה וַתְּטַהֲרֵם׃
22 23 מִצָּפוֹן זָהָב יֶאֱתֶה עַל־אֱלוֹהַּ נוֹרָא הוֹד׃ שַׁדַּי לֹא־
24 מְצָאנֻהוּ שַׂגִּיא־כֹחַ וּמִשְׁפָּט וְרֹב־צְדָקָה לֹא יְעַנֶּה׃ לָכֵן
יְרֵאוּהוּ

v. 26. a) *maximus* est operibus (2) c. 37, 23. *adeo vt pernoscere* illud *nequeamus: numerus annorum eius* adeo magnus est, *vt eius nulla inuestigatio* detur.

v. 27. b) S. *Quando*, al. explicatiue, *Quoniam minuit* s. minutas facit *stillas aquarum; liquefaciunt*, & quasi liquefactam effundunt *pluuiam nubis* vel nebulæ *eius*. Gen. 2, 6.

v. 28. c) *Ita vt* aquam s. pluuiam *demittant cœli: & stillent super homines multos.*

v. 29. d) *Porro* magnus est Deus v. 26. *si quis consideret expansiones nubium, & fragores tabernaculi ipsius.*

v. 30. e) *Ecce super ipsam* densam nubem *expandit lucem suam*, fulguris: *& radices* s. ima *maris* aquis *texit*.

v. 31. f) Cocc. *magnificanti* ipsum. al. subst. *multitudini* hominum & bestiarum; formæ מַשְׁחִית.

CAP. XXXVII, v. 1. g) *Porro ad hoc*, quod addam, *intremiscit cor meum; & subsilit e loco suo.* Dixit Elihu c. 36, 16. seqq. de specialissima Dei prouidentia circa Iobum 1) per *promissionem* v. 16. 17. 2) *dehortationem ab impatientia & confidentia mani* v. 18. 19. item a desperatione v. 20. aliisque iniquitatibus v. 21. 3) per *inculcationem venerationis* erga diuinam maiestatem, tum in attributis & summa perfectione v. 22. 23. tum in operibus Dei. v. 24-33. *Pergit igitur hic in admirandis naturæ, quæ Deus facit*, & ad tonitrua, aliaque cum illis coniuncta venit, v. 1 - 13. Porro *Iobi cum Deo comparationem* instituit v. 14 -- 18. subiuncta ad humiliationem sui admonitione v. 19. 20. tandemque *conclusionem sermonis* subiicit v. 21 - 24. vt iam supra ad c. 36, 1. breviter monuimus.

---

v. 27. כי per *Makk.* 1. 4. 6. 9. 10. 13. 19. 20. at בי יגרע 2. v. 20. התשאות per *Merca* 2. v. 30. הן per *Mahp.* 2. CAP. XXXVII, v. 2. שמעו שמוע ita 2. 6. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 24. Insuper sub שמוע *Tiphcha ant.* habent 3. 4. 12. 17. 18. 21. 22. 23. sed hi quidem præuio *Mahp.* At per *Mun.* præuio *Mahp.* incommodius 7. 8. 11. & *Ber.* v. 3. תחת־כל־השמים ita 7. 8. 21. 22. & *Ber.* v. 5. ירעם אל בקולו ita 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. q. d. *Tonat Deus voce sua (quæ est vox) mirabilium.* v. 6. לשלג ita cum *Psik* 2. 3. 4. 14. & *Ber.* Reliqui sine *Psik.* הוא per *Chatephpat.* 1. & in marg. 6. 9. *Makk.* omittunt 2. 3. 4. 7. 8. v. 8. ובמעונותיה per *Rbhiageresch* 1. At per *Merca* 3. 4. v. 12. אשר per *Makk.* 2. 6. 9 -- 19. 20. 23. 24. irregulariter. יצום *Psik* omittunt 1. 2. 3. 7. 8. 11. 21. 22. & *Mas. Erff.* v. 14. זאת sine *Dag.* 3. 6. 7. 9 -- 16. 19. 20. 21. 23. v. 19. הודיענו ita quidem & *Orientales* legunt, qui vero הודיעני per *Iod* scribunt. לא per *Makk.* 2. 3. 7. 8. 21. 22. v. 21. בהיר per *Pat.* 22. v. 23. שגיא per *Makk.* 1. 2. 3. 7. 8. 21. 22. ורב per *Cholem* 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. -- 16. 21. 22.

יראוהו אנשים לא יראה כל־חכמי־לב׃

לח Cap. XXXVIII.

ויען־יהוה את־איוב מנ | הסערה
2 ויאמר׃ מי זה | מחשיך עצה במלין בלי־דעת׃ אזר־ 3 מן קרי
נא כגבר חלציך ואשאלך והודיעני׃ איפה היית 4
ה ביסדי־ארץ הגד אם־ידעת בינה׃ מי־שם ממדיה כי
6 תדע או מי־נטה עליה קו׃ על־מה אדניה הטבעו או
7 מי־ירה אבן פנתה׃ ברן־יחד כוכבי בקר ויריעו כל־
8 בני אלהים׃ ויסך בדלתים ים בגיחו מרחם יצא׃
9 בשומי ענן לבשו וערפל חתלתו׃ ואשבר עליו חקי
11 ואשים בריח ודלתים׃ ואמר עד־פה תבוא ולא תסיף
12 ופא ישית בגאון גליך׃ המימיך צוית בקר א׳ במקום ה׳
13 ידעתה שחר מקמו׃ לאחוז בכנפות הארץ וינערו ידעת
14 רשעים ממנה׃ תתהפך כחמר חותם ויתיצבו כמו השחר קרי עין תלויה
טו לבוש׃ וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר׃ עין תלויה
16 17 הבאת עד־נבכי־ים ובחקר תהום התהלכת׃ הנגלו
18 לך שערי־מות ושערי צלמות תראה׃ התבננת עד־
19 רחבי־ארץ הגד אם־ידעת כלה׃ אי־זה הדרך ישכן־
כ אור וחשך אי־זה מקמו׃ כי תקחנו אל־גבולו וכי
21 תבין נתיבות ביתו׃ ידעת כי־אז תולד ומספר ימיך
22 רבים׃ הבאת אל־אצרות שלג ואוצרות ברד
23 תראה׃ אשר־חשכתי לעת־צר ליום קרב ומלחמה׃
24 כה אי־זה הדרך יחלק אור יפץ קדים עלי־ארץ׃ מי־פלג
26 לשטף תעלה ודרך לחזיז קלות׃ להמטיר על־ארץ
27 לא־איש מדבר לא־אדם בו׃ להשביע שאה ומשאה
28 ולהצמיח מצא דשא׃ היש־למטר אב או מי־הוליד
29 אגלי־טל׃ מבטן מי יצא הקרח וכפר שמים מי ילדו׃
ל כאבן מים יתחבאו ופני תהום יתלכדו׃ התקשר
31 32 מעדנות כימה או־מושכות כסיל תפתח׃ התציא
מזרות

CAP. XXXVIII, v. 1. a) *Tandem* ipſe Iehoua *reſpondit* Iobo c. 40, 1. 7. b) c. 40, 6. coll. c. 36, 27. ſeqq. c. 37, 1. ſeqq. item Gen. 3, 8. 9. Exod. 19, 16. Deut. 33, 2. 1 Reg. 19, 11. Nah. 1, 3. c) *Quum ſcil. Iobus ad iſta Elihu argumenta taceret, Deus ipſe tandem iudex & diremtor intercesſit, ac in procelloſo turbine vel nube eum duplici ſermone adlocutus eſt, vt maieſtate diuina territus ſeſe demitteret, Deique ſui iudicia incomprehenſibilia veneraretur.* Prior itaque Dei ſermo ad Iobum hic incipit, & c. 40, 5. finitur. Suntque in eo notanda I. Breue *exordium*, cum inuoluta *propoſitione*: tu Iobe, *male aduerſum me contendis de ordine moleſto ad ſalutem* a me conſtituto, v. 2. 3. coll. c. 40, 2. 3. II. *Fuſior* huius propoſitionis *confirmatio, ex comparatione Iobi cum Deo* in operibus ſapientiæ & potentiæ diuinæ, quæ Iobus nullo modo adſequi, nedum exæquare aut ſuperare poſſit. Id quod pluribus operum Dei inimitabilium exemplis c. 38, 4. ſeqq. vsque ad finem c. 39. oſtenditur. III. *Concluſio* fit per inculcationem ſtultitiæ contendendi cum Deo, c. 40, 1. 2. & tandem IV. *Iobi reſponſio* ad iſtum Dei ſermonem ſubiicitur c. 40, 3-5.

v. 8. d) *Et quum texit* vel *circumſepſit* Deus v. 7. c. 3, 23. quaſi *valuis* v. 10. *mare; quum erupiſſet illud,* acſi *ex vtero prodiiſſet.*

v. 11. e) *& hic,* ſtatutum illud vel decretum meum v. 10. *ponet* tibi ſcil. obicem, modum aut *terminum* v. 10. c. 14, 13.

v. 16. f) *ad ſcopulos* maris (1) Rad. Ar. *Nabach*, altus, editus fuit.

v. 27. g) vaſtiſſima etiam loca. c. 30, 3. h) *exitum* ſ. *prouentum*, Num. 30, 13. *graminis*. Gen. 1, 11. 30.

v. 29. i) *gelu* ſ. *glacies*. c. 37, 10. k) *& pruinam* cæli. Exod. 16, 14.

v. 31. l) vid. c. 9, 9.

CAP. XXXVIII, v. 1. ויען per *Mahp.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. מנ *Pſik* omittunt 17. 18. 24. contra *Ind. Baſ.* f. 61. b. At per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 20. 21 23. Per *Nun finale* in textu ſine *Kri* 11. 14. 15. 23. contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* 2 Sam. 21, 6. & 1 Par. 27, 12. At 22. pro *Kri* habet מן כתיב חד וקרי תרין. *Nun vero medianum* pro *finali* adhibitum, variantis lectionis per *præfixum* מ indicium eſt. Vid. *Hillerus* de Kri p. 138. הסערה per *Rbhiageresch*. 2. 14. & *Ber.* ויאמר ſic *milel* 15. 17. 18. 22. 24. Vid. not. c. 3, 2. v. 2. מחשיך עצה ita 6. 9. 10. 13. 16. 19. 20. 23. q. d. *quis eſt obtenebrans conſilium verbis*, idque *ſine ſcientia* ? ^ ˃ Verum ſic ſeru..s requireretur *Mun.* במלין per *Rbhiageresch.* plerique; per *ſimplex* 24. At מחשיך עצה במלין 14. v. 3. כגבר cum *Dag. B. Napht.* docente *M. l.* v. 12. מימיך ſic *def.* 1. ^ 3. 22. ˘˘ ˘ ſec. *Maſ. impr.* Eſr. 1, 4. Vid. v. 19. v. 13. רשעים per *Ain* non *ſuſpenſum* & ſine nota 4. 6. 9. 12. 15. 16. 19. 20. 21. hic & v. 15. contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* *Erff.* h. l. & *impr.* Iud. 18, 30. v. 19. אי־זה ſic diviſum cum interpoſito *Makk.* 3. 7. 8. 13. 15. 19. 21. 22. bis h. l. & ſemel v. 24. Ceteri איזה coniunctim. מקמו *def.* 3. 22. & ſic re. 1. ſec. *Maſ.* ſuam, & *impr.* Eſr. 1, 4. Vid. ſupra v. 12. v. 28. היש per *Makk.* 2. 7. 8. 21. 22. & (ſi fides impreſſo indici habenda) *R. Aſcher*; ſic vero ſequi deberet *Merca*, quod habent 7. 8. v. 31. התקשר cum adpoſito *Meth.* 1. 2. 3.

מזרות בעתו ועיש על־בניה תנחם׃ 33 הידעת חקות
34 שמים אם־תשים משטרו בארץ׃ התרים לעב קולך
35 ושפעת־מים תכסך׃ התשלח ברקים וילכו ויאמרו לך
36 הננו׃ מי־שת בטחות חכמה או מי־נתן לשכוי
37 בינה׃ מי־יספר שחקים בחכמה ונבלי שמים מי
38 ישכיב׃ בצקת עפר למוצק ורגבים ידבקו׃ 39 התצוד
ללביא טרף וחית כפירים תמלא׃ 40 כי־ישחו במעונות
41 ישבו בסכה למו־ארב׃ מי יכין לערב צידו כי־ילדו ילדיו קרי
CAP. XXXIX. לט אל־אל ישועו יתעו לבלי־אכל׃ 1 הידעת עת לדת
יעלי־סלע חלל אילות תשמר׃ 2 תספר ירחים
3 תמלאנה וידעת עת לדתנה׃ תכרענה ילדיהן
4 תפלחנה חבליהם תשלחנה׃ יחלמו בניהם ירבו
5 בבר יצאו ולא־שבו למו׃ מי־שלח פרא חפשי
6 ומסרות ערוד מי פתח׃ אשר־שמתי ערבה ביתו
7 ומשכנתיו מלחה׃ ישחק להמון קריה תשאות נוגש
8 לא ישמע׃ יתור הרים מרעהו ואחר כל־ירוק ידרוש׃
9 היאבה רים עבדך אם־ילין על־אבוסך׃ 10 התקשר־רים
11 בתלם עבתו אם־ישדד עמקים אחריך׃ התבטח־בו
12 כי־רב כחו ותעזב אליו יגיעך׃ התאמין בו כי־ישוב ישיב קרי
13 זרעך וגרנך יאסף׃ כנף־רננים נעלסה אם־אברה
14 חסידה ונצה׃ כי־תעזב לארץ בציה ועל־עפר
תחמם׃ ותשכח כי־רגל תזורה וחית השדה תדושה׃ טו
16 הקשיח בניה ללא־לה לריק יגיעה בלי־פחד׃ 17 כי־השה
18 אלוה חכמה ולא־חלק לה בבינה׃ כעת במרום
19 תמריא תשחק לסוס ולרכבו׃ התתן לסוס גבורה
התלביש צוארו רעמה׃ התרעישנו כארבה הוד כ
21 נחרו אימה׃ יחפרו בעמק וישיש בכח יצא לקראת־
22 נשק׃ ישחק לפחד ולא יחת ולא־ישוב מפני־חרב׃
עליו

v. 32. *a*) LXX. *Mazzaroth*, Schm. *planetas* (1) coll. simili nomine 2 Reg. 23, 5. *b*) & *feretrum* f. *sidus vrsæ maioris* (1) idem quod *Asch* c. 9, 9. *c*) *vna cum filiis suis*, i.e. stellis, quæ ipsam *Aisch*, tanquam matrem sequuntur. *d*) *tunc ducis vel ducere eos potes?* c. 12, 23. c. 31, 18.
v. 33. *e*) *An tu noueras*, v. 4. c. 39, 1. quomodo constituenda essent *statuta cæli?* Pf. 148, 6. Ier. 31, 35. 36. *f*) *an tu constituebas dominium eius* (1) in terram? cf. cogn. nomen Deut. 16, 18. cet.
v. 36. *g*) *in præcordiis* f. *cerebri ventriculis* (2) Pf. 51, 8. *h*) *intellectui* (1) coll. cogn. nomine Leu. 26, 1. Pf. 73, 7.
v. 37. *i*) *Quis enarrabit cælos*, Vulg. *cælorum rationem*. al. cum LXX. *nubes*. cf. not. Pf. 18, 12. & 89, 38. *k*) & *vtres cæli*. 1 Sam. 10, 3. *l*) quis demittit aut *effundit?* ex Arab. verbi signif. *Fudit, effudit* aquam.
v. 38. *m*) Schm. *Quum contra durescat*, instar fusi metalli, coll. verbo יצק Exod. 25, 12. 1. Reg. 7, 46. *humus* vel terra *in solidum* f. fusam quasi massam. c. 37, 18. & *glebæ* conglutinentur.
v. 39. *n*) & *animam* f. adpetitum c. 33, 20. *leonum iuuenum* expleς?
CAP. XXXIX, v. 1. *o*) *An tu nouisti* & inuenisti? v. 2. c. 38, 33. *p*) tempus pariendi *ibicum in petris* f. *rupicaprarum*. (3) 1 Sam. 24, 3. Pf. 104, 18. Continuatur hic sermo Dei, capite præced. inceptus, & productio operum eius immutabilium in natura, inprimis 1) *ibicum* & *ceruarum* v. 1-4. 2) onagri v. 5-8. 3) monocerotis f. *rhinocerotis* v. 9-11. 4) *struthionum* v. 13-18. 5) *Equi* v. 19-25. 6) *accipitris* v. 26. & 7) *aquilæ* v. 27-30. cf. not. ad c. 38, 1.
v. 9. *q*) LXX. Luth. etc. *monoceros*, Aquila. Vulg. *rhinoceros*. Num. 23, 22. c. 24, 8.

v. 34. ושפעת מים ita 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. תכסך sine *Dag*. 4. 7. 8. 10. 13. 14. 17. 18. 19. 20. v. 36. שת per *Mun*. 2. 4. Ceteri per *Tiphcha ant*. incommode. לשכוי *milra* 1. 3. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 38. עפר per *Tiphcha ant*. 2. 3. 4. 7. 8. 21. 22. Ceteri per vicarium *Mun*. irregulariter. v. 39. התצוד Caput 39. non male hic incipiunt 13. 19. v. 40. בסכה per *Schua* 1. 3. 4. & sic fu. 2. v. 41. בו per *Makk*. 1. 2. 3. 4. 7. 8. 21. 22. CAP. XXXIX, v. 3. תפלחנה per *Kam*. 2. 3. Sic: תשלחנה per *Kam*. 1. 2. 3. vtrumque contra *Ind. Baf*. f. 61. col. 5. v. 6. ומשכנתיו sic *def*. 1. 2. 3. sec. *Maf*. 2. & *Erff*. h. l. it. *impr*. ac *Erff*. Num. 24, 5. v. 9. רים per Dag. in *Refch* procul dubio propter præcedens *Sægol* & ה quiescens) 2. 6. 9. sec. *Maf*. *Erff*. אבוסך *plene* 1. 4. 6. 9. 10. 14. 20. v. 10. רים בתלם ita 1. v. 13. אברה per *Tiphcha ton*. 4. At אברה חסידה 1. Vtraque distinctio fatis commoda. ונוצה *plene* 4. at ונוצה per *Schurek* 6. 9. in marg. v. 14. בציה sic *def*. 1. 2. 3. 22. sec. *Maf*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. h. l. ac Deut. 22, 6. v. 16. לריק ita 3. 4. 7. 8. 21. 22. 24. & *Ber*. Ceteri male per *Rebiageresch*. seq. nihilominus *Mun*. præter 1. qui sic לריק יגיעה. v. 19. *Spatium* præmittit 3.

23 24 עָלָיו תִּרְנֶה אַשְׁפָּה לַהַב חֲנִית וְכִידוֹן׃ בְּרַעַשׁ וְרֹגֶז
כה יְגַמֶּא־אָרֶץ וְלֹא־יַאֲמִין כִּי־קוֹל שׁוֹפָר׃ בְּדֵי שֹׁפָר ׀
יֹאמַר הֶאָח וּמֵרָחוֹק יָרִיחַ מִלְחָמָה רַעַם שָׂרִים
26 וּתְרוּעָה׃ הֲמִבִּינָתְךָ יַאֲבֶר־נֵץ יִפְרֹשׂ כְּנָפָו לְתֵימָן׃ כנפיו קרי
27 28 אִם־עַל־פִּיךָ יַגְבִּיהַּ נָשֶׁר וְכִי יָרִים קִנּוֹ׃ סֶלַע יִשְׁכֹּן
29 וְיִתְלֹנָן עַל־שֶׁן־סֶלַע וּמְצוּדָה׃ מִשָּׁם חָפַר־אֹכֶל
ל לְמֵרָחוֹק עֵינָיו יַבִּיטוּ׃ וְאֶפְרֹחָו יְעַלְעוּ־דָם וּבַאֲשֶׁר אפרוחיו קרי
מ חֲלָלִים שָׁם הוּא׃ וַיַּעַן יְהוָה אֶת־אִיּוֹב Cap. XL.
2 וַיֹּאמַר׃ הֲרֹב עִם־שַׁדַּי יִסּוֹר מוֹכִיחַ אֱלוֹהַּ יַעֲנֶנָּה׃
3 וַיַּעַן אִיּוֹב אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר׃
4 ה הֵן קַלֹּתִי מָה אֲשִׁיבֶךָּ יָדִי שַׂמְתִּי לְמוֹ־פִי׃ אַחַת
6 דִּבַּרְתִּי וְלֹא אֶעֱנֶה וּשְׁתַּיִם וְלֹא אוֹסִיף׃ וַיַּעַן
7 יְהוָה אֶת־אִיּוֹב מִנְ סְעָרָה וַיֹּאמַר׃ אֱזָר־נָא כְגֶבֶר מן קרי
8 חֲלָצֶיךָ אֶשְׁאָלְךָ וְהוֹדִיעֵנִי׃ הַאַף תָּפֵר מִשְׁפָּטִי
9 תַּרְשִׁיעֵנִי לְמַעַן תִּצְדָּק׃ וְאִם־זְרוֹעַ כָּאֵל ׀ לָךְ וּבְקוֹל כָּמֹהוּ
י 11 תַּרְעֵם׃ עֲדֵה נָא גָאוֹן וָגֹבַהּ וְהוֹד וְהָדָר תִּלְבָּשׁ׃ הָפֵץ
12 עֶבְרוֹת אַפֶּךָ וּרְאֵה כָל־גֵּאֶה וְהַשְׁפִּילֵהוּ׃ רְאֵה כָל־
13 גֵּאֶה הַכְנִיעֵהוּ וַהֲדֹךְ רְשָׁעִים תַּחְתָּם׃ טָמְנֵם בֶּעָפָר
14 יָחַד פְּנֵיהֶם חֲבֹשׁ בַּטָּמוּן׃ וְגַם־אֲנִי אוֹדֶךָּ כִּי־תוֹשִׁעַ
טו לְךָ יְמִינֶךָ׃ הִנֵּה־נָא בְהֵמוֹת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ חָצִיר
16 כַּבָּקָר יֹאכֵל׃ הִנֵּה־נָא כֹחוֹ בְמָתְנָיו וְאֹנוֹ בִּשְׁרִירֵי
17 18 בִטְנוֹ׃ יַחְפֹּץ זְנָבוֹ כְמוֹ־אָרֶז גִּידֵי פַחֲדָו יְשֹׂרָגוּ׃ עֲצָמָיו פחדיו קרי
19 אֲפִיקֵי נְחוּשָׁה גְּרָמָיו כִּמְטִיל בַּרְזֶל׃ הוּא רֵאשִׁית דַּרְכֵי־
כ אֵל הָעֹשׂוֹ יַגֵּשׁ חַרְבּוֹ׃ כִּי־בוּל הָרִים יִשְׂאוּ־לוֹ וְכָל־חַיַּת
21 הַשָּׂדֶה יְשַׂחֲקוּ־שָׁם׃ תַּחַת־צֶאֱלִים יִשְׁכָּב בְּסֵתֶר קָנֶה
22 23 וּבִצָּה׃ יְסֻכֻּהוּ צֶאֱלִים צִלְלוֹ יְסֻבּוּהוּ עַרְבֵי־נָחַל׃ הֵן
יַעֲשֹׁק נָהָר לֹא יַחְפּוֹז יִבְטַח ׀ כִּי־יָגִיחַ יַרְדֵּן אֶל־פִּיהוּ׃
24 כה בְּעֵינָיו יִקָּחֶנּוּ בְּמוֹקְשִׁים יִנְקָב־אָף׃ תִּמְשֹׁךְ לִוְיָתָן בְּחַכָּה
וּבְחֶבֶל

v. 23. a) *ſuper ipſo* vel *contra ipſum* quum *ſtridet* (1) pharetra; *mucro haſtæ, & lancea.* c. 41, 21.
v. 24. b) *In ſtrepitu & commotione* celeri curſu quaſi *abſorbet terram* (1) cf. Hiph. Gen. 24, 17.
v. 26. c) Num ex tua intelligentia *pennas motitat*, aut ſec. Vulg. *plumeſcit* (1) *accipiter*. Leu. 11, 16.
v. 28. d) *& prærupta rupe.* 1 Sam. 22, 4. c. 23, 14.
v. 29. e) Inde *perueſtigat* c. 11, 28. Deut. 1, 22. escam.
v. 30. f) *Et pulli eius ſorbent ſanguinem* prædæ.
CAP. XL, v. 1. g) Sequitur hic, vt ad c. 38, 1. monitum eſt, *Concluſio præcedentis ſermonis* v. 1. 2. cui v. 3. 4. 5. *reſponſio Iobi* ſubiicitur. Eam tamen alteri ſermoni diuino, *inſtar proœmii* præmittunt Codices; quorum diuiſionem, ob numeros capitum & verſiculorum alibi ſic allegatos, hic retinere & ſequi in impreſſione noſtra neceſſe habuimus.
v. 2. h) *Num contendere* ſ. pertinax *contentio cum Omnipotente caſtigata* ſatis eſt?
v. 4. i) *Ecce leuis fui.* Nah. 1, 14. Confitentis, vt Pſ. 51, 7.
v. 6. k) *Porro reſpondit Iehoua Iobo ex turbine* ſ. tempeſtate, vt c. 38, 1. Hic demum ſec. *Schm.* aliosque incipit *alter Dei ſermo ad Iobum*, ſequenti capite 41. finiendus: quo pergit Deus argumentari a ſumma perfectione ad ſummam ſuam iuſtitiam, male a Iobo in diſcrimen vocatam. Notanda igitur ſunt I. *Exordium* v. 7. II. *Propoſitio* v. 8. III. *Confutatio* eius iterum per comparationem Iobi cum Dei ſumma perfectione, eiusque operibus. Producuntur ergo 1) *tonitru* v. 9. 10. 2) humiliatio *ſuperborum* v. 11 - 14. 3) Creatio *Behemothi*, i. e. elephanti vel hippopotami v. 15--24. 4) *Leuiathanis* ſ. crocodili v. 25 - c. 41, 26.
v. 7. l) c. 38, 3.

v. 24. יגמא per *Tſere* 1. 3. & in marg. 6. 9. v. 29. חפר per *Makk.* 2. 7. 8. 20. v. 30. יעלעו cum *Dag.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. CAP. XL, v. 1. ויען per *Merca* irregulariter 3. 6. 9. 10. 14. 20. איוב per *Rbhiagereſch.* 2. 14. & *Ber.* ויאמר ita hic & v. 3. 6. *milel* 15. 17. 18. 22. 24. vnaque *milra* 7. 8. Vid. not. c. 3, 2. v. 3. יהוה per *Rbhiagereſch* 2. 14. *Ber.* v. 6. Cum hoc demum verſu inchoant c. XL. 6. 8. 11. 13. 15. 16. 19. ויען per *Mahp.* 2. 14. מן ſic per *Nun finale* in textu 12. 15. contra *Maſ.* 1. ac *Erff.* h. l. & *impr.* 1 Par. 27, 12. quæ vnam vocem in *Cthibh*, duas vero in *Kri* poſcit. Per *Nun* inuerſum 2. *Pſik* omittunt 6. 9. 10. 20. 21. contra *Ind. Baſ.* f. 61. b. סערה per *Rbhiagereſch.* 2. 14. *Ber.* v. 9. זרוע pro *Tiphcha ton.* perperam habent *anterius* 1. 3. 17. 18. At per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. & *Ber.* כאל ſine *Pſik* 1. 3. contra *Ind. Baſ.* f. 61. b. *Mun.* pro *Merca* habent 1. 3. 4. 6. 9. 10. 12 -- 16. 19. 20. 23. & *Ber.* v. 10. נא per *Tiphcha ant.* 3. 6. 9 -- 16. 19. 20. v. 11. עברות per *Pat.* 22. ſec. *B. Aſcher* in *M. I.* ſed contra *Maſ. impr.* v. 14. תושע ſic *defect.* 3. 7. 8. 15. fe. 1. ſec. *Maſ.* 1. *impr.* & *Erff.* v. 16. נא per *Tiphcha ant.* 2. 3. 4. 10. 13. v. 17. יחפין ſic etiam 2. in *Kri*; at in textu habet ipſe & 4. יחפן. Pro פחדו hab. פחדן 4. 14. 20. 23. & (in textu 6. 9.) item *Concord. Hebr.* v. 18. נחשה *defect.* 1. 4. 7. 8. 15. 22. ſic fe. 2. & in marg. 6. 9. ſec. *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* v. 22. יסבוהו *plene* 1. & in marg. 6. 9. ſec. *Maſ. Erff.* v. 23. ולא cum præf. *Vau* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 19. 20. 23. & in marg. 22.

26 וּבְחֶבֶל תַּשְׁקִיעַ לְשֹׁנוֹ׃ הֲתָשִׂים אַגְמֹן בְּאַפּוֹ וּבְחוֹחַ
27 תִּקֹּב לֶחֱיוֹ׃ הֲיַרְבֶּה אֵלֶיךָ תַּחֲנוּנִים אִם־יְדַבֵּר אֵלֶיךָ
28 רַכּוֹת׃ הֲיִכְרֹת בְּרִית עִמָּךְ תִּקָּחֶנּוּ לְעֶבֶד עוֹלָם׃
29 הַתְשַׂחֶק־בּוֹ כַּצִּפּוֹר וְתִקְשְׁרֶנּוּ לְנַעֲרוֹתֶיךָ׃ יִכְרוּ עָלָיו ל
31 חַבָּרִים יֶחֱצוּהוּ בֵּין כְּנַעֲנִים׃ הַתְמַלֵּא בְשֻׂכּוֹת עוֹרוֹ
32 וּבְצִלְצַל דָּגִים רֹאשׁוֹ׃ שִׂים־עָלָיו כַּפֶּךָ זְכֹר מִלְחָמָה
CAP. XLI. מא אַל־תּוֹסַף׃ הֵן־תֹּחַלְתּוֹ נִכְזָבָה הֲגַם אֶל־מַרְאָיו יֻטָל׃
2 לֹא־אַכְזָר כִּי יְעוּרֶנּוּ וּמִי הוּא לְפָנַי יִתְיַצָּב׃ מִי הִקְדִּימַנִי
3 4 וַאֲשַׁלֵּם תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם לִי־הוּא׃ לֹא־אַחֲרִישׁ בַּדָּיו לו קר׳
וּדְבַר גְּבוּרוֹת וְחִין עֶרְכּוֹ׃ מִי־גִלָּה פְּנֵי לְבוּשׁוֹ בְּכֶפֶל ה
6 רִסְנוֹ מִי יָבוֹא׃ דַּלְתֵי פָנָיו מִי פִתֵּחַ סְבִיבוֹת שִׁנָּיו
7 8 אֵימָה׃ גַּאֲוָה אֲפִיקֵי מָגִנִּים סָגוּר חוֹתָם צָר׃ אֶחָד
9 בְּאֶחָד יִגַּשׁוּ וְרוּחַ לֹא־יָבֹא בֵינֵיהֶם׃ אִישׁ־בְּאָחִיהוּ יְדֻבָּקוּ
י יִתְלַכְּדוּ וְלֹא יִתְפָּרָדוּ׃ עֲטִישֹׁתָיו תָּהֶל אוֹר וְעֵינָיו
11 כְּעַפְעַפֵּי־שָׁחַר׃ מִפִּיו לַפִּידִים יַהֲלֹכוּ כִּידוֹדֵי אֵשׁ
12 13 יִתְמַלָּטוּ׃ מִנְּחִירָיו יֵצֵא עָשָׁן כְּדוּד נָפוּחַ וְאַגְמֹן׃ נַפְשׁוֹ
14 גֶּחָלִים תְּלַהֵט וְלַהַב מִפִּיו יֵצֵא׃ בְּצַוָּארוֹ יָלִין עֹז וּלְפָנָיו
תָּדוּץ דְּאָבָה׃ מַפְּלֵי בְשָׂרוֹ דָבֵקוּ יָצוּק עָלָיו בַּל־יִמּוֹט׃ טו
16 17 לִבּוֹ יָצוּק כְּמוֹ־אָבֶן וְיָצוּק כְּפֶלַח תַּחְתִּית׃ מִשֵּׂתוֹ
18 יָגוּרוּ אֵלִים מִשְּׁבָרִים יִתְחַטָּאוּ׃ מַשִּׂיגֵהוּ חֶרֶב בְּלִי
19 תָקוּם חֲנִית מַסָּע וְשִׁרְיָה׃ יַחְשֹׁב לְתֶבֶן בַּרְזֶל לְעֵץ
רִקָּבוֹן נְחוּשָׁה׃ לֹא־יַבְרִיחֶנּוּ בֶן־קָשֶׁת לְקַשׁ נֶהְפְּכוּ־ כ
21 לוֹ אַבְנֵי־קָלַע׃ כְּקַשׁ נֶחְשְׁבוּ תוֹתָח וְיִשְׂחַק לְרַעַשׁ
22 כִּידוֹן׃ תַּחְתָּיו חַדּוּדֵי חָרֶשׂ יִרְפַּד חָרוּץ עֲלֵי־טִיט׃
23 24 יַרְתִּיחַ כַּסִּיר מְצוּלָה יָם יָשִׂים כַּמֶּרְקָחָה׃ אַחֲרָיו יָאִיר
נָתִיב יַחְשֹׁב תְּהוֹם לְשֵׂיבָה׃ אֵין־עַל־עָפָר מָשְׁלוֹ הֶעָשׂוּ כה
26 לִבְלִי־חָת׃ אֶת־כָּל־גָּבֹהַּ יִרְאֶה הוּא מֶלֶךְ עַל־כָּל־בְּנֵי־
CAP. XLII. מב שָׁחַץ׃ וַיַּעַן אִיּוֹב אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר׃
ידעת

---

v. 29. הַתְשַׂחֶק ita cum *Meth.* 1. 2. 3. 6. 9. 12. 20. *Mun.* pro *Makk.* *milel* 2. 3. 24. *milra* vero & per *Tsere* 1. וְתִקְשְׁרֶנּוּ sic in *Piel* 1. v. 32. תּוֹסַף per *Kam.* 4. 6. 9. 10. 20. 23. contra *Maj. impr.* ac *Erff.* h. l. & *Ind. Baf.* f. 61. col. 6. CAP. XLI, v. 1. תֹּחַלְתּוֹ *defect.* 1. 3. 4. 7. 8. 15. 22. & sic fe. 2. sec. *Maf.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* יֻטָּל cum *Dag.* 2. 6. 9. 12. 14. 16. 18. 20. 22. 23. v. 2. Caput XLI. hic demum inchoant 6. 8. 9. 11. 12. 13. 15. 20. 23. יְעוּרֶנּוּ sic 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 23. & cum nota כֵּן כתיב וקרי 22. sec. *M. I.* & *Occidentales*; at reliqui יְעִירֶנּוּ cum *Kri* יְעוּרֶנּוּ sec. *Orientales.* v. 4. לֹא sine *Kri* 3. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. contra *Maf. Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 11, 21. v. 10. תָּהֶל *milra* per *Tsere* 3. 4. & alius liber in *Maf. Erff.* At תָּהֵל 2. v. 18. מַסָּע per *Pat.* 1. 3. 4. & in marg. 6. 9. contra *Maj. impr.* & *Erff.* 1 Reg. 6, 7. v. 26. אֶת־ per *Segol* 3. & cum *Merca* 1. sec. *Maf.* suam ל׳ כתיבין ופתח. At per *Tiphcha ant.* 4. 11. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 22. 23. *Mun.* vero 6. 9. 10. 13. 19. 20. Sed *Tsere* & *Makk.* poscit *Maf.* 2. & *Erff.* h. l. *impr.* Pf. 47, 5. *R. Chaim* ad *Maf. fin.* f. 18. b. & *M. I.* גבוה per *Mun.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 16. 19. 20. הוּא־מֶלֶךְ ita 1. CAP. XLII, v. 1. יְהוָה per *Rbhiageresch.* 2. 14. & *Ber.* וַיֹּאמַר *milel* 15. 17. 18. 22. 24. vnaque *milra* 7. 8. Vid. not. c. 3, 2.

a) & in *fune demerges linguam eius?* i. e. sec. *Boch.* num hamum fune adpensum *in lingua eius defiges?* v. 26. b) *Num pones in naso eius iuncum*, vel funem iunceum? Esa. 58, 5. ad eum domandum, vt 2 Reg. 19, 28. c) & num *spina* c. 31, 40. s. *hamo*, instar spinae acuto, Ezech. 29, 4. Am. 4, 2. v. 30. d) *Fodient* ne *aduersus eum* vel eius capiendi gratia *socii* (1) piscatores? coll. Luc. 5, 7. 10. e) & *diuident eum inter Chananaeos*, i. e. *inter mercatores?* coll. not. Hos. 12, 8. v. 31. f) An implebis *spinis* vel *acutis telis* iniectis (1) *cutem eius*, scil. crocodili. g) & *telis piscatoriis* num implebis aut transfiges *caput eius?* CAP. XLI, v. 1. h) *Ecce spes illius*, qui manum crocodilo inilicere voluerit, c. 40, 32. *falsa erit*: *num etiam ad adspectum eius*, oppugnatoris sui, *prosternetur?* Continuatur toto hoc capite descriptio crocodili c. 40, 25. incepta: & summa huc redit v. 25. non esse ei similem belluam in terra, omniumque regem ipsum esse, v. 26. v. 2. i) *Annon* crudelis est? c. 8, 12. c. 14, 15. c. 31, 23. v. 4. k) *membra eius* c. 18, 13. scil. crocodili c. 40, 25. seqq. l) & *concinnitatem* (1) *structurae* vel conformationis *eius.* v. 5. m) corticosam eius cutem. n) *in duplicationem freni*, h. e. sec. Vulg. *in medium oris eius.* CAP. XLII, v. 1. o) Sunt in vltimo hoc capite I. *Iobi ad posteriorem Dei sermonem responsio* v. 1. in qua ille 1) diuinam omnipotentiam agnoscit v. 2. 2) errores suos fatetur v. 2-5. & 3) auersatur v. 6. II. *Acta Dei cum tribus Iobi sociis*, per illum reconciliandis v. 7-9. III. *Restituta Iobi felicitas* redditis ei 1) auctoritate v. 10. 11. 2) bonis v. 10-12. 3) filiis v. 13-15. 4) longaeuitate & 5) posteritate v. 16. & 6) tandem morte beata v. 17.

2 יָדַעְתָּ כִּי־כֹל תּוּכָל וְלֹא־יִבָּצֵר מִמְּךָ מְזִמָּה׃ מִי זֶה׀ 3 ידעתי קרי
מַעְלִים עֵצָה בְּלִי־דָעַת לָכֵן הִגַּדְתִּי וְלֹא אָבִין נִפְלָאוֹת
4 מִמֶּנִּי וְלֹא אֵדָע׃ שְׁמַע־נָא וְאָנֹכִי אֲדַבֵּר אֶשְׁאָלְךָ
5 וְהוֹדִיעֵנִי׃ לְשֵׁמַע־אֹזֶן שְׁמַעְתִּיךָ וְעַתָּה עֵינִי רָאָתְךָ׃ עַל־ 6
כֵּן אֶמְאַס וְנִחַמְתִּי עַל־עָפָר וָאֵפֶר׃ פתח באתנח
7 וַיְהִי אַחַר דִּבֶּר יְהוָה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־אִיּוֹב
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי חָרָה אַפִּי בְךָ וּבִשְׁנֵי
8 רֵעֶיךָ כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי נְכוֹנָה כְּעַבְדִּי אִיּוֹב׃ וְעַתָּה
קְחוּ־לָכֶם שִׁבְעָה־פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים וּלְכוּ׀ אֶל־עַבְדִּי
אִיּוֹב וְהַעֲלִיתֶם עוֹלָה בַּעַדְכֶם וְאִיּוֹב עַבְדִּי יִתְפַּלֵּל
עֲלֵיכֶם כִּי אִם־פָּנָיו אֶשָּׂא לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת עִמָּכֶם נְבָלָה
9 כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי נְכוֹנָה כְּעַבְדִּי אִיּוֹב׃ וַיֵּלְכוּ אֱלִיפַז
הַתֵּימָנִי וּבִלְדַּד הַשּׁוּחִי צֹפַר הַנַּעֲמָתִי וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר
י דִּבֶּר אֲלֵיהֶם יְהוָה וַיִּשָּׂא יְהוָה אֶת־פְּנֵי אִיּוֹב׃ וַיהוָה שָׁב
אֶת־שְׁבִית אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְלוֹ בְּעַד רֵעֵהוּ וַיֹּסֶף יְהוָה אֶת־
11 כָּל־אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנֶה׃ וַיָּבֹאוּ אֵלָיו כָּל־אֶחָיו וְכָל־
אַחְיֹתָיו וְכָל־יֹדְעָיו לְפָנִים וַיֹּאכְלוּ עִמּוֹ לֶחֶם בְּבֵיתוֹ שבות קרי
וַיָּנֻדוּ לוֹ וַיְנַחֲמוּ אֹתוֹ עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־הֵבִיא יְהוָה
עָלָיו וַיִּתְּנוּ־לוֹ אִישׁ קְשִׂיטָה אֶחָת וְאִישׁ נֶזֶם זָהָב אֶחָד׃
12 וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַחֲרִית אִיּוֹב מֵרֵאשִׁתוֹ וַיְהִי־לוֹ
אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף צֹאן וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים גְּמַלִּים וְאֶלֶף
13 צֶמֶד־בָּקָר וְאֶלֶף אֲתוֹנוֹת׃ וַיְהִי־לוֹ שִׁבְעָנָה בָנִים
14 וְשָׁלוֹשׁ בָּנוֹת׃ וַיִּקְרָא שֵׁם־הָאַחַת יְמִימָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית
טו קְצִיעָה וְשֵׁם הַשְּׁלִישִׁית קֶרֶן הַפּוּךְ׃ וְלֹא נִמְצָא נָשִׁים
יָפוֹת כִּבְנוֹת אִיּוֹב בְּכָל־הָאָרֶץ וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם נַחֲלָה
16 בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם׃ וַיְחִי אִיּוֹב אַחֲרֵי־זֹאת מֵאָה וְאַרְבָּעִים
שָׁנָה וַיִּרְא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֵי בָנָיו אַרְבָּעָה דֹּרוֹת׃ ויראה קרי
17 וַיָּמָת אִיּוֹב זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים׃ חזק

סכום פסוקי איוב אלף ושבעים׳ וסימנו וגליתי להם עתרת שלום ואמת׃
חציו אשר קמטו ולא עת׳ וסדריו שמונה׳ וסימנו אהב ה׳ שערי ציון׃

שיר Bbbbb צר א

v. 2. *a*) *Scio* & *agnosco*, *quod tu* Domine solus *omnia possis* scil. facere, vt fieri debent, in summa sapientia, iustitia & æquitate: & *quod non præcidi* s. prohiberi *a te possit* Gen. 11, 6. vlla *cogitatio* c. 21, 27. sed quod semper tibi suppetat ratio, consilium & fortitudo, vt omnia cogitata tua perficere iuste possis. v. 3. *b*) *Agnosco* etiam v. 2. *quis ille sit*, *qui occultauit consilium* tuum in mirabili rerum omnium gubernatione. Vox est serio pœnitentis & confitentis, se esse illum, de quo Deus ita questus erat c. 38, 2. v. 4. *c*) Et quod attinet ad illa verba mea, quando dixi; *Audi quæso*, & *ego loquar* etc. c. 13, 22. c. 14, 15. cet. v. 5. *d*) Nunc *auditu auris audiui te*, & *nunc* in procellosa nube adparentem *vidit te oculus meus*; sed ita, vt post agnitum meum errorem mallem te nunquam a me temere prouocatum fuisse. v. 6. *e*) *Ideo auersor* istam meam temeritatem & imprudentiam. c. 7, 16. c. 34, 33. *f*) Vulg. & *ago pœnitentiam*, veram ac seriam, *in puluere* & *cinere*. Ion. 3, 6. Dan. 9, 3. Desinit hic *metrica* libri interstinctio. v. 8. *g*) R. Sal. & Schm. *Nam*, *si facies eius* aderit, *accipiam* sacrificium vestrum; coll. כי אם Gen. 24, 19. 22. Exod. 21, 30. quod tamen vix fert vsus locutionis Hebraicæ. Alii igitur *Nam certe*, coll. Gen. 47, 18. Prou. 23, 18. Malim tacita antithesi: Neque enim vos, *sed faciem eius suscipiam*. v. 9. Gen. 19, 21. c. 32, 21. *h*) ne faciam vobiscum sec. *stultitiam* vestram, vel iustam *stultitiæ pœnam* s. vindictam: sicut עון & חטאת sæpe etiam pro *peccati* & *delicti pœna* ponuntur. v. 11. *i*) *agnum*. (j) Gen. 33, 19.

v. 3. מי per *Makk.* 1. 2. v. 5. ראתך׃ *Aleph* per *Pat.* se. 1. sec. suam *Maſ.* v. 6. ונחמתי per *Kam.* 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* h. l. & *Ind. Baſ.* f. 61. col. 6. v. 8. אילים sic *plene* 3. 4. 22. se. 1. & sic in marg. 6. 9. sec. *Maſ.* 1. h. l. & *impr.* c. 41, 15 (17.) Pſ. 29, 1. Pſ. 89, 7. & *final.* f. 5. col. 7. Reliqui *defect.* כי אם per *Darga* 3. 7. 8. & vna cum *Pſik* 11. לבלתי per *Kadma* 2. 3. 4. v. 10. שבות sic in S' textu 2. 11. 12. 15. 16. 23. contra *Maſ. Erff.* בהתפללו per *Chatephpat.* 1. 6. 9. 11. 12. 16. 20. 22. 23. v. 11. Pro אחת habent אחת 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. & sic se. 1. v. 12. ויהי־לו per *Graſchaim* 17. 18. & sic fu. *Ber.* v. 14. השלשית *def.* 1. sec. suam *Maſ.* v. 16. ויראה sic in textu 11. 13. 15. 16. 23. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* 1 Sam. 17, 42.

CANTICVM CANTICORVM,

Hebr.

שִׁיר הַשִּׁירִים

Sacro hoc & excellentiſſimo carmine articulus fidei de vnione myſtica eccleſiæ & piæ cuiusque animæ cum Chriſto, eiusque varii ſtatus, infirmitatis, tentationis, deſertionis &c. item proprietates, incitamenta, vinculum ac fructus mutui amoris perpetua ſub allegoria explicantur.

Cap. I. ש' רבתי א שִׁיר[a] הַשִּׁירִים אֲשֶׁר[b] לִשְׁלֹמֹה׃ יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ
2 3 כִּי־טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן׃ לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק
4 שְׁמֶךָ עַל־כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ׃ מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה
הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ נַזְכִּירָה דֹדֶיךָ
ה מִיַּיִן מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ׃ שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלָ͏ִם
6 כְּאָהֳלֵי קֵדָר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה׃ אַל־תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי
שְׁחַרְחֹרֶת שֶׁשְּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ־בִי שָׂמֻנִי
7 נֹטֵרָה אֶת־הַכְּרָמִים כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי׃ הַגִּידָה לִּי
שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֵיכָה תִרְעֶה אֵיכָה תַּרְבִּיץ בַּצָּהֳרָיִם
8 שַׁלָּמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה עַל עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ׃ אִם־לֹא תֵדְעִי
לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי־לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת־
9 גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים׃ לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה
י דִּמִּיתִיךְ רַעְיָתִי׃ נָאווּ לְחָיַיִךְ[c] בַּתֹּרִים צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים׃
11 12 תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה־לָּךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף׃ עַד־שֶׁהַמֶּלֶךְ
13 בִּמְסִבּוֹ נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ׃ צְרוֹר הַמֹּר ׀ דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי
14 טו יָלִין׃ אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר ׀ דּוֹדִי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי׃ הִנָּךְ יָפָה
16 רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים׃ הִנְּךָ יָפֶה דוֹדִי אַף נָעִים
רהיטנו ק' 17 אַף־עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה׃ קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים רַחִיטֵנוּ
Cap. II. ב בְּרוֹתִים׃ אֲנִי[d] חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים׃
2 3 כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים כֵּן רַעְיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת׃ כְּתַפּוּחַ
בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי
קמץ בז"ק 4 וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי׃ הֱבִיאַנִי אֶל־בֵּית הַיַּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי
ה אַהֲבָה׃ סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים כִּי־חוֹלַת

אהבה

CAP. I, v. 1. a) *Canticum canticorum*, h. e. præſtantiſſimum & excellentiſſimum. Sic *ſanctum ſanctorum*, ſanctiſſimum. *Ornatus ornatuum*, excellentiſſimus, Ezech. 16, 7. *Princeps principum*, *Rex regum*, & ſimilia. b) *quod* eſt *Salomonis* v. 5. tanquam auctoris ſecundarii, vt Prou. 1, 1. c. 10, 1. c. 25, 1. coll. Hab. 3, 1. Pſ. 3, 1. Poſt I. *titulum libri* canonicum in v. 1. II. exponitur hoc capite ardens *Sponſæ deſiderium* & triplex votum 1) osculi v. 2. 3. 2) tractus diuini v. 4. 3) inueniendæ quietis v. 7. cui III. interponitur *Sponſæ ad Hieroſolymitanas alloquium* v. 5. 6. IV. *Chriſti reſponſio*, & Sponſæ inſtructio v. 8. quam ille prædicat & commendat v. 9. 10. vberioremque gratiam eidem promittit v. 11. V. *Sponſæ gratulatio* de fructu beneficiorum Chriſti, per duplex vel triplex ſimile v. 12-14. VI. *Encomium Sponſæ* a Chriſto datum v. 15. ſed VII. huic ab illa, cum laude fortis ſuæ redditum v. 16. 17.

v. 11. c) *faciemus* & parabimus. Ego ſcil. cum Patre & Spiritu S. eſſentia, voluntate & operatione vnus. cf. Gen. 1, 26. c. 3, 22. c. 11, 7. Ioh. 14, 23. cet.

CAP. II, v. 1. d) *Ego*, Sponſa, in præcedd. c. 1, 16 17. locuta, ſum *flos* vel *roſa* (2) Eſa. 35, 1. *Saronis*, Eſa. 33, 9. c. 35, 2. cet. Sequitur hic I. Breuis *Sponſæ* v. 1. & *Sponſi* v. 2. dialogus. II. *Sponſa* Sponſum laudat v. 3. 4. eiusque opem implorat v. 5. & impetratam v. 6. prædicat III. *Sponſi* obteſtatio ad Hieroſolymitanas v. 7. IV. *Sponſæ* exultatio de præſentia & voce Sponſi, quam, ſibi gratiſſimam, pluribus enarrat v. 8-14. V. Nouum *Sponſi* mandatum v. 15. VI. *Sponſæ* gloriatio v. 16. & VII. obſecratio v. 17.

CAP. I, v. 1. שיר *Schin* ordinarium habent 3. 10. 13. 14. Integram vero vocem maiusculis litteris ſcribunt 1. 2. 4. 6--9. 12. 20. 21. 23. Sed ſolum *Schin* maiusculum requirit *Maſ.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & 1 Par. 1, 1. item *impr.* Gen. 1, 1. v. 3. שמן תורק ita 1. 2. 4. v. 4. משכני אחריך Sic 1. v. 5. *Spatium* præmittunt 1. 2. 6. ‹ 8. 9. › 10. 20. 21. v. 6. תראוני ‹ *plene* › per *Schurek* 1. 3. 4. 6. 21. & ſic ſe. 2. ſec. *Maſ.* 1. 3. & *Erff.* ſed contra *Maſ.* 2. & *impr.* v. 9. *Spatium* præmittunt 1. 3. 4. 6--9. 20. 21. 22. לסוסתי *plene Orientales.* v. 11. נעשה per *Mun. milel*, 2., 3. 4. 6. 9. 12. 14. 15. 16. 20. & vna cum *Makk.* 23. v. 12. עד שהמלך ita 1. 4. ſed עַד שֶׁהמלך ita 2. v. 14. הכפר ita cum *Pſik* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. ‹ 20--23. & ſe. *Ber.* › ſecundum *Ind. Baſ.* f. 61. c. Reliqui omittunt. v. 15. *Spatium* præmitt. 2. 4. 6--9. 20. 21. v. 16. *Spatium* præmitt. 6. 8. 9. 21. אַף־נעים per *Makk.* 2. 3. 4. 6. 7. 9. 14. 20. v. 17. רחיטנו per *Pat.* 8. 15. 22. Per ה in textu ſine *Kri* 2. 14. contra *Maſ. Erff.*

CAP. II, v. 4. ודגלו עלי ita 1. 2. 3. 4. 6. 8. 14. 20.

6 אֲהֲבָה אָנִי׃ שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי׃
7 הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת
הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ ׀ וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד
8 שֶׁתֶּחְפָּץ׃ קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל־הֶהָרִים
9 מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת׃ דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים
הִנֵּה־זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן־הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ
י מִן־הַחֲרַכִּים׃ עָנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי
11 וּלְכִי־לָךְ׃ כִּי־הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ׃ הסתיו קרי
12 הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר
13 נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ׃ הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַגֶּיהָ וְהַגְּפָנִים סְמָדַר
14 נָתְנוּ רֵיחַ קוּמִי לכי רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי־לָךְ׃ יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי לך קרי
הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת־מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִינִי
טו אֶת־קוֹלֵךְ כִּי־קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה׃ אֶחֱזוּ־לָנוּ יתיר י׳
שְׁעָלִים שֻׁעָלִים קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר׃
16 17 דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ
הַצְּלָלִים סֹב דְּמֵה־לְךָ דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים
ג עַל־הָרֵי בָתֶר׃ עַל־מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי CAP. III,
2 אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו׃ אָקוּמָה
נָּא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת אֲבַקְשָׁה
3 אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו׃ מְצָאוּנִי
הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי רְאִיתֶם׃
4 כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי
אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ עַד־שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל־בֵּית אִמִּי וְאֶל־
ה חֶדֶר הוֹרָתִי׃ הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם בִּצְבָאוֹת
אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ ׀ וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־
6 הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃ מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר
כְּתִימְרוֹת עָשָׁן מְקֻטֶּרֶת מֹר וּלְבוֹנָה מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל׃
7 הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי

v. 7. a) *Adiuro vos*, viros & feminas, *filiæ Ierusalem per capreas aut per ceruas agri.* b) *Si*, i. e. *nequaquam*, coll. not. Gen. 21, 23. 1 Sam. 24, 22. c) *excitabitis* aut *euigilare facietis*. Duplex eiusdem verbi forma s. coniugatio tanto vehementius zelum interdicentis exprimit, vt etiam c. 3, 5. c. 8, 4. d) *hunc amorem, hanc charitatem*, hanc sponsam & sociam meam, mihi maximopere dilectam, & mei quoque amantissimam. c. 7, 7.

v. 9. e) *Similis* nimirum celeritate sua *est dilectus meus capreæ, aut hinnulo ceruorum.* f) *emicans e clathris* s. cancellis ferreis. (1)

v. 10. g) *Respondit* ad emissa suspiria mea & tacitas preces.

v. 11. h) *hiems* (1) Chald. Syr. Ar. frequentius. Hebr. *Choreph*, Gen. 8, 22. cet. i) *transiit*. Iob. 4, 15. Descriptio veris.

v. 12. k) *Flores* (1) cf. cogn. Gen. 43, 10. Esa. 18, 5. l) tempus *tantillationis* s. *auium minuritionis* (2) Esa. 25, 5. *aduenit*. Ezech. 7, 12.

v. 13. m) Ficus *maturauit* s. melle *condiuit* (4) Gen. 50, 2. 3. 26. *grossos suos* (1) n) *& vites florent*, in *flore* sunt (3) v. 15. c. 7, 13.

v. 15. o) *Vulpes*, quibus Palæstina abundat ab omni tempore, coll. not. Iud. 15, 4. Ps. 63, 11. Thren. 5, 18. Neh. 3, 35.

CAP. III, v. 1. p) I. *Noua* hic sequitur *Sponsæ narratio* de amisso, diu quæsito, tandemque inuento Sponso v. 1-4. II. *Sponsi adiuratio* s. obtestatio Hierosolymitanarum v. 5. III. *Sponsæ commendatio* v. 6. & IV. *Sponsi*, & regii eiusdem *adparatus nuptialis descriptio* v. 7-11.

v. 2. q) *Surgam omnino* ex lecto meo v. 1. *inquirebam*: quod verbum & hic & v. 3. subintelligendum est, vt etiam Ps. 8, 5. aliisque in locis, vbi manifestam mimesin habet contextus.

v. 7. תעירו sine *Psik* 3. 6. 9. 20. & sic fu. 2. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. ואם sine *Gaiah* 1. 2. 3. 4. 8. 22. v. 8. הנה־ per *Merta* 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 11. והלך cum ׃ præfixo *Vau* 3. 4. & sic fu. 2. v. 14. ומראיך *Iod* omittunt 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. ׃ contra *Mas.* 1. & *impr.* Nah. 3, 5. & *Erff.* h. l. v. 15. *Spatium* præmitt. 2. 7. 8. 20. 21. כמדר per *Kam.* 2. 3. 4. 10. 14. 17. 18. 20. 21. 24. & *Ber.* Sic fu. 1. contra *Mas.* 1. & *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. ׳ t. v. 17. ונסו sic *milel* 2. 4. 6 -- 10. 13. 15. 16. 20. 22. 23. & 24. Reliqui *milra*. CAP. III, v. 2. ואסבבה *defect.* requirit *Mas. impr.* Coh. 1, 6. sed repugnantibus libris nostris. v. 6. *Spatium* præmitt. 2. 3. 4. 7. 8. מר per *Makk.* 3. 4. 6. 9. 20. בתימרות per *Chatephpat.* 2. 6. 9. 20. 22. 23.

8 ישראל׃ כלם אחזי חרב מלמדי מלחמה איש חרבו
9 על ירכו מפחד בלילות׃ אפריון עשה לו המלך
י שלמה מעצי הלבנון׃ עמודיו עשה כסף רפידתו זהב
מרכבו ארגמן תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלם׃
11 צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה
Cap. IV. ד שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו׃ הנך
יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים מבעד לצמתך שערך
2 כעדר העזים שגלשו מהר גלעד׃ שניך כעדר
הקצובות שעלו מן הרחצה שכלם מתאימות ושכלה
3 אין בהם׃ כחוט השני שפתתיך ומדבריך נאוה כפלח
4 הרמון רקתך מבעד לצמתך׃ כמגדל דויד צוארך
בנוי לתלפיות אלף המגן תלוי עליו כל שלטי הגבורים׃
ה שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה הרעים בשושנים׃
6 עד שיפוח היום ונסו הצללים אלך לי אל הר המור
7 ואל גבעת הלבונה׃ כלך יפה רעיתי ומום אין בך׃
8 אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש
אמנה מראש שניר וחרמון ממענות אריות
9 מהררי נמרים׃ לבבתני אחתי כלה לבבתני
באחת קרי — י באחד מעיניך באחד ענק מצורניך׃ מה יפו דדיך
אחתי כלה מה טבו דדיך מיין וריח שמניך מכל
11 בשמים׃ נפת תטפנה שפתותיך כלה דבש וחלב
12 תחת לשונך וריח שלמתיך כריח לבנון׃ גן נעול
13 אחתי כלה גל נעול מעין חתום׃ שלחיך פרדס
14 רמונים עם פרי מגדים כפרים עם נרדים׃ נרד וכרכם
קנה וקנמון עם כל עצי לבונה מר ואהלות עם כל
טו ראשי בשמים׃ מעין גנים באר מים חיים ונזלים מן
16 לבנון׃ עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו
Cap. V. ה יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו׃ באתי לגני אחתי
כלה

v. 8. *a*) *Omnes illi prehensi* s. *accincti gladio*, vel *gladium prehendere* & *tractare adsueti sunt*. cf. simile Particip. Iud. 8, 11. Gladium puta verbi diuini, Eph. 6, 17. Phil. 2, 17. Hebr. 4, 12.

v. 10. *b*) LXX. Vulg. *reclinatorium*, Ar. *fulcrum autem eius* (1) coll. verbo c. 2, 5. *c*) q. d. *vehiculum* s. *sedile eius*, cui insidetur (2) Leu. 15, 9. 1 Reg. 5, 6. *d*) *constratum est* (1) coll. cogn. nomine 2 Reg. 16, 17. Ezech. 40, 17. 18. *amore* Sponsi in sponsam.

CAP. IV, v. 1. *e*) *Ecce tu pulchra es o amica* vel *socia mea!* Est hic I. *sermo Sponsi* longior v. 1-14. & II. *Sponsæ* breuior v. 15. 16. Ille Sponsæ pulchritudinem *laudat* v. 1-7. eamque 2) ad se *inuitat* v. 8. idque 3) *vrget* tum ab amoris sui vehementia v. 9. cum ab amabili illius venustate v. 10-14. Sponsa vero Sponso encomium reddit v. 15. & suspirio s. voto concludit v. 16. *f*) *quæ ad potum descendunt* (2) c. 6, 5.

v. 12. *g*) *Hortus oppessulatus*, & omnibus, præter Dominum, *occlusus* (5) Iud. 3, 23. 24. *es, o soror mea, sponsa!* *h*) *fluctus* Esa. 48, 18. al. *cumulus* s. *aceruus* fructuum, coll. Gen. 31, 46. profanis *conclusus* & obseratus.

v. 13. *i*) *Propagines tuæ* (1) sunt velut *paradisus* s. amplissimus hortus (3) Coh. 2, 5. Neh. 2, 8. *malogranatorum* arborum. *k*) *præstantissimorum fructuum* (7) v. 16. c. 7, 14. coll. not. Deut. 33, 13. *l*) *cypri* c. 1, 14. *cum nardis* plurimis & varii generis. v. 14. c. 1, 12.

CAP. V, v. 1. *m*) Sequitur hic I. *Sponsi responsio* ad proxime antecedens Sponsæ votum: quo ille a Sponsa præstita sibi officia *prædicat* & amicos vicissim *inuitat* v. 1. II. *Sponsæ* de se & Sponso *narratio* v. 2-8. III. *Eiusdem* cum Hierosolymit. de pulchritudine Sponsi *colloquium* v. 9-16.

v. 8. איש חרבו ita 1. 2. v. 9. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 4. 6 -- 10. 12. 20. 21. v. 11. צאינה cum Psik 6. 9. sic fe. Ber. secundum *Ind. Bas.* f. 61. c. Reliqui omittunt. Porro צאינה cum *Gaiah* 1. sec. suam *Mas.* & צאנה *def.* 6. 22. & sic fe. 1. 3. 4. sec. *Mas.* 1. 3. & *Erff.* CAP. IV, v. 1. *Spatium* præmitt. 1. 2. 4. 6 -- 10. 12. 20. 21. v. 2. הרחצה *Resch* per *Kometschat.* 4. contra *Mas.* 1. ושכלה *Lamed* sine *Dag.* 2. 3. 4. 7. 8. 10. 12. 13. 15. 16. 21. 23. v. 3. ומדבריך cum *Iod* pleonastico 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* v. 4. הגברים *defect.* 1. 3. 4. 6. 9. 22. sec. *Mas. Erff.* sed contra *impr.* Ioel. 4, 9. & 1 Par. 11, 19. v. 6. ונסו *milra* 1. 3. v. 8. *Spatium* præmitt. 1. 3. 4. 6 -- 9. 20. 21. שניר per *Sin* 1. 2. 3. 4. 12. 14. 15. 16. & *Ber.* v. 9. ענק per *Pat.* 1. 3. 4. 6. 9. 14. 20. 23. v. 12. גל sine *Psik* 1. 4. 6. 9. 20. v. 15. ונוזלים *plene* 3. 4. sec. *Mas. Erff.*

כַּלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם־בְּשָׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דִּבְשִׁי
שָׁתִיתִי יֵינִי עִם־חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים׃
2 אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל ׀ דּוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי־לִי אֲחֹתִי
רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא־טָל קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי בר׳ בגש
3 לָיְלָה׃ פָּשַׁטְתִּי אֶת־כֻּתָּנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה רָחַצְתִּי
4 אֶת־רַגְלַי אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם׃ דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן־הַחוֹר
ה וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו׃ קַמְתִּי אֲנִי לִפְתֹּחַ לְדוֹדִי וְיָדַי נָטְפוּ־מוֹר
6 וְאֶצְבְּעֹתַי מוֹר עֹבֵר עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל׃ פָּתַחְתִּי אֲנִי
לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ בִּקַּשְׁתִּיהוּ
7 וְלֹא מְצָאתִיהוּ קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי׃ מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים
הַסֹּבְבִים בָּעִיר הִכּוּנִי פְצָעוּנִי נָשְׂאוּ אֶת־רְדִידִי מֵעָלַי
8 שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת׃ הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ אִם־
תִּמְצְאוּ אֶת־דּוֹדִי מַה־תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי׃
9 מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד הַיָּפָה בַּנָּשִׁים מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד שֶׁכָּכָה
י 11 הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה׃ רֹאשׁוֹ
12 כֶּתֶם פָּז קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב׃ עֵינָיו
כְּיוֹנִים עַל־אֲפִיקֵי מָיִם רֹחֲצוֹת בֶּחָלָב יֹשְׁבוֹת עַל־
13 מִלֵּאת׃ לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים
14 שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר׃ יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב
מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מֵעָיו עֶשֶׁת שֵׁן מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים׃
טו שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל־אַדְנֵי־פָז מַרְאֵהוּ כַּלְּבָנוֹן
16 בָּחוּר כָּאֲרָזִים׃ חִכּוֹ מַמְתַקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים זֶה דוֹדִי
ו וְזֶה רֵעִי בְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ׃ אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ הַיָּפָה CAP. VI.
2 בַּנָּשִׁים אָנָה פָּנָה דוֹדֵךְ וּנְבַקְשֶׁנּוּ עִמָּךְ׃ דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ
3 לַעֲרֻגוֹת הַבֹּשֶׂם לִרְעוֹת בַּגַּנִּים וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים׃ אֲנִי
4 לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי
ה כְּתִרְצָה נָאוָה כִּירוּשָׁלָםִ אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת׃ הָסֵבִּי עֵינַיִךְ
מִנֶּגְדִּי שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מִן־

a) *decerpsi* & in meum vsum *collegi*. (2) Ps. 80, 13. *myrrham meam*, ex gratia mea Sponsæ datam, mihique cum delectatione redditam. c. 1, 13. c. 4, 14. b) *fauum* vel *saccharum meum* (2) 1 Sam. 14. 27. c) *& ad satietatem bibite*. Gen. 43, 34. Hagg. 1, 6. ό. καὶ μεθύσθητε, vt Iob. 2, 10. Schm. *& inebriamini amoribus*, c. 1, 2. c. 4, 10. Prou. 7, 10.

v. 2. d) *Ego vero Sponsa*, quasi deliciis inebriata *dormiens eram*; sed *mox tamen cor* & conscientia mea *vigilauit* (2) Mal. 2, 12. e) *antiæ* vel *præcisi crines mei* (2) v. 11. f) *adspersionibus* (2) Am. 6, 11.

v. 6. g) *declinauerat* vel *subduxerat se* (2) Ier. 31, 22.

v. 7. h) *carbasum* vel *tenue & latius expansum velum meum*, quo modestiæ & pudoris caussa contecta & ornata eram. (2) Esa. 3, 23. Idem quod *Tsaiph* Gen. 24, 65.

v. 8. i) *Adiuro* igitur & seuerissime *obtestor vos*. v. 9. c. 2, 7. k) tanquam sodales, testes & comites meas. v. 16. c. 1, 5. l) c. 2, 5.

v. 10. m) Vulg. *electus*, quasi signo s. *vexillo distinctus*, & facile dignoscendus (4) c. 6, 4. 10. Ps. 20, 6.

v. 12. n) iuxta *alueos* aquarum, Ioel 1, 20. Ps. 42, 2. o) quasi *loti* & natantes essent *in lacte*, & *sedentes super impletione*. i. e. instar splendidissimæ gemmæ, fundo vel cavitate oculi, quæ *palam* refert, inclusi. cf. infra v. 14. Exod. 25, 7.

CAP. VI, v. 1. p) *Quo ergo abiit dilectus tuus?* Continuatur hoc capite I. Sponsæ eiusque sodalium præced. capite inceptum colloquium v. 1-3. II. *Nouus Sponsi sermo* incipit, quo ille 1) Sponsæ venustatem laudat v. 4-10. 2) factum & fatum suum enarrat v. 11. 12. & 3. Sponsæ reditum ad se feruidissime desiderat v. 7, 8.

CAP. V, v. 1. דודים *defect.* poscit *Maf. impr.* Prou. 7, 18. sed *plene Maf.* 1. 2. 4. & *Erff.* h. l. v. 2. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 4. 6. - 10. 20. 21. שראשי *Resch* sine *Dag.* 3. 4. 10. 20. 21. קוצותי *Tsade* sine *Dag.* 1. 4. 6. 9. 10. 20. 23. v. 4. Pro עליו, habent עלי 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. v. 5. וידי נטפו ita 6. 9. 14., 20. v. 8. תמצאו את־דודי Ita commodius 1. 2. 3. 4. v. 10. דודי צח sic 1. 4. v. 11. קוצותיו *Tsade* sine *Dag.* 1. 4. 6. 9 -- 12. 20. v. 14. עשת per *Tsere* 1. 2. 3. 4. v. 15. כארזים per *Pat.* 3. 6. 9. 20. contra *Maf.* 1. & *Erff.* CAP. VI, v. 4. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 4. 6 -- 9. 14. 20. 21. v. 5. הסבי sic per *Pat.* cum seq. *Dag.* 1. 2. Attamen per *Kam.* 2. in marg. שהם ita simul cum *Merca* sub *Schin* 7. 8. 24. & fe. 1. 2. 4. *Ber.* fec. *Maf.* 1. 2. 4. & *impr.* Alii omittunt. שערך per *Chatephpat.* 1. 2. 3. 6. 9 -- 14. 16 -- 21. 23. 24.

6 הַגִּלְעָד׃ שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה
7 שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם׃ כְּפֶלַח הָרִמּוֹן
8 רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃ שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וּשְׁמֹנִים
9 פִּילַגְשִׁים וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר׃ אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי
אַחַת הִיא לְאִמָּהּ בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ רָאוּהָ בָנוֹת
10 וַיְאַשְּׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ׃ מִי־זֹאת
הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ־שָׁחַר יָפָה כַלְּבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה אֲיֻמָּה
11 כַּנִּדְגָּלוֹת׃ אֶל־גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי לִרְאוֹת בְּאִבֵּי הַנָּחַל
12 לִרְאוֹת הֲפָרְחָה הַגֶּפֶן הֵנֵצוּ הָרִמֹּנִים׃ לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי
Cap. VII. ז שָׂמַתְנִי מַרְכְּבוֹת עַמִּי נָדִיב׃ שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית
שׁוּבִי שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה־בָּךְ מַה־תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית כִּמְחֹלַת
2 הַמַּחֲנָיִם׃ מַה־יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת־נָדִיב חַמּוּקֵי
3 יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן׃ שָׁרְרֵךְ אַגַּן הַסַּהַר
אַל־יֶחְסַר הַמָּזֶג בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃
4 שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תָּאֳמֵי צְבִיָּה׃ צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל ה
הַשֵּׁן עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן עַל־שַׁעַר בַּת־רַבִּים אַפֵּךְ
6 כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק׃ רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ
כַּכַּרְמֶל וְדַלַּת רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן מֶלֶךְ אָסוּר בָּרְהָטִים׃
7 8 מַה־יָּפִית וּמַה־נָּעַמְתְּ אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים׃ זֹאת קוֹמָתֵךְ
9 דָּמְתָה לְתָמָר וְשָׁדַיִךְ לְאַשְׁכֹּלוֹת׃ אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה
בְתָמָר אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו וְיִהְיוּ־נָא שָׁדַיִךְ כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן
10 וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים׃ וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי
11 לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים׃ אֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ׃
12 13 לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה נָלִינָה בַּכְּפָרִים׃ נַשְׁכִּימָה
לַכְּרָמִים נִרְאֶה אִם־פָּרְחָה הַגֶּפֶן פִּתַּח הַסְּמָדַר הֵנֵצוּ
14 הָרִמּוֹנִים שָׁם אֶתֵּן אֶת־דֹּדַי לָךְ׃ הַדּוּדָאִים נָתְנוּ־רֵיחַ
וְעַל־פְּתָחֵינוּ כָּל־מְגָדִים חֲדָשִׁים גַּם־יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי
Cap. VIII. ח לָךְ׃ מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ
אשקך

v. 10. a) *Quæ est ista?* admirabundæ dicunt reginæ, pellices & virgines v. 8. 9. cf. c. 3, 6. c. 8, 5. b) *quæ prospicit* & conspiciendam se præbet *sicut aurora?* *pulchra* vt candida s. splendida *luna?* immo *pura* & *fulgida* *sicut* ipse *Sol*, Esa. 24, 23. & *terribilis*, *vt vexillis* suis & ad pugnam *instructæ* acies! v. 4.

v. 11. c) *In hortum nucis* vel *nucum* (1) *descendi*. Sponsus post magnas Sponsæ suæ laudes, factum & fatum suum lætum v. 12. narrat. d) *vt cum oblectatione viderem virores* (2) Iob. 8, 12. *conuallium*. e) *vt inspicerem, an gemmaret vitis?* c. 2, 13. *an florerent* c. 7, 13. *mali punicæ?* c. 4, 13.

v. 12. f) *Nescio*, quomodo *anima mea posuerit me quadrigas populi mei voluntarii*. Anthropopath. *Cocceius*: Loquitur hic Christus eorum more, qui quid fecisse se dictitant, occasione improuisa vsos, quod non sperassent aut putassent se facturos. Tunc enim solemus dicere, *nescio quomodo* etc.

CAP. VII, v. 1. g) Est hic I. *Conclusio præcedentis* capitis, v. 1. II. Sponsus *sponsam denuo commendat*, & ad fruitionem amicam eam sollicitat v. 2-10. III. *Sponsa sponso respondet*, & repetita amoris sui contestatione, eum in agrum & vineam *inuitat*, omniaque sua ei offert. v. 11-14.

CAP. VIII, v. 1. h) *Quis dabit*, vel *O si quis daret te!* scil. sec. Targ. *regem Messiam*, s. Sponsum & dilectum meum, proxime c. 7, 14. compellatum. In vltimo hoc capite obseruanda sunt I. Verba *Sponsæ*: tum optatiua v. 1. 2. tum gratulatoria v. 3. II. *Sponsi* obtestatio erga Hierosolymitanas v. 4. III. *Spectantium* admiratio v. 5. IV. *Sponsæ* oratio v. 5. 6. & contestatio v. 7. V. *Sponsæ* promissio de adornanda paruula sorore v. 8-10. VI. *eiusdem* de fructibus vineæ reddendis pollicitatio v. 11. 12. & tandem VII. *mutua* Christi v. 13. & Ecclesiæ 14. προσφώνησις.

v. 6. הרחצה *Resch* per *Kometschat* 1. & 4. sec. *Mas.* 1. h. l. & c. 4, 2. ושכלה sine *Dag.* 2. 3. 4. 6 -- 9. 11 -- 16. 20 -- 23. v. 9. ויהללוה ita 1. 6. 9. 20. v. 10. *Spatium* præmittunt 1. 2. 3. 4. 6. 8. 9. 20. 21. v. 12. לא־ידעתי נפשי שמתני ita 2. at נפשי שמתני 1. 4. עמינדיב ita coniunctim scribunt 1. 7. 12. item 2. 3. 4. 6. 9. 20. sed hi sine *Merca*; sec. *Mas.* *Erff.* sed contra *impr.* & *Aben Esræ* adnotationem. CAP. VII, v. 1. *Spatium* præmitt. 7. 8. 12. 21. כמחלת, per *Beth* loco *Caph* 1. 2. 21. v. 2. Hic demum Caput VII. inchoant 8. 11. 13. 14. 15. 16. המוקי ירכיך ita 1. 2. 4. מעשי *pluraliter* 1. & *Orientales*; & sic 3. in *Kri*. אמן Aleph per nudum *Kam.* 7. 8. 10 -- 13. 15. 16. 19. 21. 24. at per *Kometschat*. cum seq. *Dag.* 2. 3. 4. 6. 9. 20. 22. 23. & per *Kibbuts* cum seq. *Dag.* 3. v. 9. כאשכלות sic per *Pat.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. Habent tamen *Segol* in marg. 1. 3. 6. 9. v. 10. וחכך כיין הטוב ita 4. הולך *defect.* fe. 1. sec. *Mas.* *impr.* Coh. 9, 10. sed contra *impr.* h. l. v. 11. *Spatium* præmitt. 2. 3. 4. 6 - 11. 14. 19. 20. 21. v. 13. הסמדר per *Kam.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 14. הדודאים נתנו ריח ועל־פתחינו כל־מגדים חדשים גם־ישנים ita 4. ad mentem B. *Lutheri*.

a) etiam non illudant mihi, scil. illi, quibus hucusque despecta fui, coll. supra c. 5, 7.
v. 2. *b) Deducerem* namque *te*. Gen. 31, 18. *c)* tuque maximus doctor per verbum & Spiritum tuum *doceres, me* Ps. 94, 12. & 119, 171. *d)* potum tibi darem *de vino conditurae* s. *condito* (1) *e) de succo malogranati* s. *malogranatorum meorum*.
v. 3. *f)* Vide c. 2, 6.
v. 4. *g)* c. 2, 7. c. 3, 5. c. 5, 8. *h) quid* l. *cur excitabitis?* Vulg. *ne suscitetis*.
v. 5. *i) Quaenam haec est*, inquiunt spectatores, *quae ex* horrido huius mundi *deserto adscendit* ad beatam cum Deo & Christo communionem? c. 3, 6. c. 6, 10. *k)* Schm. *adsocians se*, vel sec. alios: *brachio innixa* super dilectum suum.
(1) Arabibus magis vsitatum. Ad nexum autem cum seqq. Sponsae verbis subaudiri hic poterit *Lemor*, dicens vel *dicendo*, vt supra c. 3, 2. 3. 1 Sam. 20, 16. Esa. 14, 8. Hos. 5, 15. cet. *l) Sub arbore malo* ego Sponsa tua *excitaui te*. v. 4. coll. Esa. 64, 6. Ps. 44, 24. & typo huius rei Matth. 8, 24. 25. *m) ibi parturiuit te*, Sponsum, *mater tua*; faciens voluntatem Patris Matth. 12, 49. 50. & imaginem Christi per veram fidem intra se concipiens, Gal. 4, 19. quae alioquin etiam est Christi filia, & soror & coniux. cf. c. 3, 11.
v. 6. *n) Pone me sponsam tuam*, velut *sigillum* s. typum sigilli. *o) quia fortis ac vehemens* & insuperabilis, *instar mortis*, est *amor tuus* v. 7. c. 2, 4. 7. c. 3, 10. *p) Spicula eius*. Ps. 76, 4.
v. 10. *q)* Sicut *ego* ex diuina gratia *murus* sum, cet.

* * *

r) Esth. 7, 9. *s)* c. 4, 14.

2 אֶשָּׁקְךָ גַּם לֹא־יָבֻזוּ לִי׃ אֶנְהָגְךָ אֲבִיאֲךָ אֶל־בֵּית אִמִּי
3 תְּלַמְּדֵנִי אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח מֵעֲסִיס רִמֹּנִי׃ שְׂמֹאלוֹ
4 תַּחַת רֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי׃ הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת
יְרוּשָׁלָ͏ִם מַה־תָּעִירוּ ׀ וּמַה־תְּעֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה
5 עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃ מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת
עַל־דּוֹדָהּ תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ שָׁמָּה חִבְּלַתְךָ אִמֶּךָ
6 שָׁמָּה חִבְּלָה יְלָדַתְךָ׃ שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל־לִבֶּךָ
כַּחוֹתָם עַל־זְרוֹעֶךָ כִּי־עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה קָשָׁה כִשְׁאוֹל
7 קִנְאָה רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶתְיָה׃ מַיִם רַבִּים
לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת־הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ
אִם־יִתֵּן אִישׁ אֶת־כָּל־הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ׃
8 אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה־נַּעֲשֶׂה לַאֲחֹתֵנוּ
9 בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר־בָּהּ׃ אִם־חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת
10 כָּסֶף וְאִם־דֶּלֶת הִיא נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז׃ אֲנִי
חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת
11 שָׁלוֹם׃ כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה בְּבַעַל הָמוֹן נָתַן אֶת־הַכֶּרֶם
12 לַנֹּטְרִים אִישׁ יָבִא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כָּסֶף׃ כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנָי
13 הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה וּמָאתַיִם לְנֹטְרִים אֶת־פִּרְיוֹ׃ הַיּוֹשֶׁבֶת
14 בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעִנִי׃ בְּרַח ׀ דּוֹדִי
וּדְמֵה־לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בְשָׂמִים׃

סכום פסוקי דשיר השירים מאה ושבעה עשר · וסימנו אשר דבר [r] טוב על המלך · וחציו נרד [s] וכרכום׃

LIBER RVTH,

Hebr.

רות

Libellus hic *Ruthae Moabiticae historiam* praecipua parte complexus, & circa Dauidis tempora c. 4, 22. a Samuele vel alio viro θεοπνεύστῳ conscriptus, exordium velut librorum Samuelis, & historiae Dauidicae vestibulum praebet: non solum vt Dauidis, sed ipsius etiam *Messiae genealogia* & ortus e Iuda & e Rutha Moabitide constaret, coll. 1. Par. 2. Matth. 1. & Luc. 3. Sistit autem Noomiae & Ruthae primo tristiorem c. 1. deinde laetiorem historiam c. 2. 3. 4. ratione rei gestae ad Iud. III. & IV. vel etiam ad Iud. VI. caput referendam. coll. c. 1, 1. cum Iud. 6, 1 -- 6.

LIBER RVTH.
CAP. I, v. 1. *t) Et factum est*. Simile librorum initium Ios. 1, 1. Iud. 1, 1. 1 Sam. 1, 1. Ezech. 1, 1.

CAP. I.

1 וַיְהִי בִּימֵי שְׁפֹט הַשֹּׁפְטִים וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּלֶךְ
אִישׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לָגוּר בִּשְׂדֵי מוֹאָב

CAP. VIII, v. 2. אנהגך per *Darga* 1. 3. v. 4. תעירו sine *Psik* 1. 2. 4. עד sic per *Merca* 1. 2. 6. 7. 8. 22. sec. *Mas.* 1. 2. & *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 38, 17. Alii per *Makk.* v. 5. *Spatium* praemitt. 1. 2. 3. 4. 6 -- 11. 20. 21. v. 6. רשפי sine *Dag.* 3. 8. 22. contra *Mas. Erff.* h. l. item *impr.* 1. ac *Erff.* Ps. 76, 4. שלהבתיה *Tau* cum *Schua* expresso 1. 7. 8. 11. 13. 15. 16. 19. 24. Ceteri sine illo. Porro ה sine *Mapp.* 6 -- 9. 11 -- 13. 15. 16. 19. 23. 24. sec. *Mas. Erff.* Reliqui habent *Mapp.* At per *Merca* loco *Meth.* 2. 4. 7. 11. 12. 13. 16. 19. 21. Denique שלהבת יה diuisim 4. 2. 6. 9. 10. 11. 14. 20. 21. & *B. Napht.* contra *Mas.* 1. & *Erff.* v. 8. *Spatium* praemitt. 1. 2. 3. 4. 6 - 9. 20. 21. v. 11. *Spatium* praemitt. 1. 2. 3. 6 -- 11. 14. 20. 21. v. 14. ברח sine *Psik* 2. contra *Ind. Bas.* f. 61. c.
RVTH. 1, v. 1. בשדה per *He* 3. sic fu. 2. contra *Mas.* 1. 2. h. l. & 1. ad 2 Sam. 1, 21.

2 הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו׃ וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ
וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נָעֳמִי וְשֵׁם שְׁנֵי־בָנָיו ׀ מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן
אֶפְרָתִים מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שְׂדֵי־מוֹאָב וַיִּהְיוּ־
3 שָׁם׃ וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעֳמִי וַתִּשָּׁאֵר הִיא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ׃
4 וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מֹאֲבִיּוֹת שֵׁם הָאַחַת עָרְפָּה וְשֵׁם
ה הַשֵּׁנִית רוּת וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים׃ וַיָּמֻתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם
מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן וַתִּשָּׁאֵר הָאִשָּׁה מִשְּׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמֵאִישָׁהּ׃
6 וַתָּקָם הִיא וְכַלֹּתֶיהָ וַתָּשָׁב מִשְּׂדֵי מוֹאָב כִּי שָׁמְעָה
בִּשְׂדֵה מוֹאָב כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־עַמּוֹ לָתֵת לָהֶם לָחֶם׃
7 וַתֵּצֵא מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה־שָׁמָּה וּשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ
8 עִמָּהּ וַתֵּלַכְנָה בַדֶּרֶךְ לָשׁוּב אֶל־אֶרֶץ יְהוּדָה׃ וַתֹּאמֶר
נָעֳמִי לִשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ לֵכְנָה שֹּׁבְנָה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּהּ
יתיר ה' יַעֲשֶׂה* יְהוָה עִמָּכֶם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם עִם־הַמֵּתִים
9 וְעִמָּדִי׃ יִתֵּן יְהוָה לָכֶם וּמְצֶאןָ מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִישָׁהּ
י וַתִּשַּׁק לָהֶן וַתִּשֶּׂאנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה׃ וַתֹּאמַרְנָה־לָּהּ
11 כִּי־אִתָּךְ נָשׁוּב לְעַמֵּךְ׃ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי שֹׁבְנָה בְנֹתַי לָמָּה
תֵלַכְנָה עִמִּי הַעוֹד־לִי בָנִים בְּמֵעַי וְהָיוּ לָכֶם לַאֲנָשִׁים׃
12 שֹׁבְנָה בְנֹתַי לֵכְןָ כִּי זָקַנְתִּי מִהְיוֹת לְאִישׁ כִּי אָמַרְתִּי יֶשׁ־
לִי תִקְוָה גַּם הָיִיתִי הַלַּיְלָה לְאִישׁ וְגַם יָלַדְתִּי בָנִים׃
13 הֲלָהֵן ׀ תְּשַׂבֵּרְנָה עַד אֲשֶׁר יִגְדָּלוּ הֲלָהֵן תֵּעָגֵנָה לְבִלְתִּי
הֱיוֹת לְאִישׁ אַל בְּנֹתַי כִּי־מַר־לִי מְאֹד מִכֶּם כִּי־יָצְאָה
חסר א' 14 בִי יַד־יְהוָה׃ וַתִּשֶּׂנָה* קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה עוֹד וַתִּשַּׁק עָרְפָּה
טו לַחֲמוֹתָהּ וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ׃ וַתֹּאמֶר הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ
16 אֶל־עַמָּהּ וְאֶל־אֱלֹהֶיהָ שׁוּבִי אַחֲרֵי יְבִמְתֵּךְ׃ וַתֹּאמֶר
רוּת אַל־תִּפְגְּעִי־בִי לְעָזְבֵךְ לָשׁוּב מֵאַחֲרָיִךְ כִּי אֶל־
אֲשֶׁר תֵּלְכִי אֵלֵךְ וּבַאֲשֶׁר תָּלִינִי אָלִין עַמֵּךְ עַמִּי וֵאלֹהַיִךְ
17 אֱלֹהָי׃ בַּאֲשֶׁר תָּמוּתִי אָמוּת וְשָׁם אֶקָּבֵר כֹּה יַעֲשֶׂה
18 יְהוָה לִי וְכֹה יֹסִיף כִּי הַמָּוֶת יַפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֵךְ׃ וַתֵּרֶא
כי

v. 2. a) q. d. *Deus est rex.* cf. Iud. 8, 23. b) q. d. *Deliciæ* s. *amœnitas Iehouæ* Pſ. 90, 17. c) *Ephrathæi*, i. e. ex *Ephratha* oriundi, 1 Sam. 17, 12. nimirum ex *Bethlehem Iudæ* v. 1. Gen. 35, 19. Alia erat *Bethlehem Zebulonitica* Ioſ. 19, 15. Alia etiam ratione *Ephrathæi* dicuntur *Ephraimitæ*, qui de tribu Ephraim erant, e. c. Iud. 12, 5. 1 Sam. 1, 1. etc. d) *& fuerunt*, manſerunt *ibi* durante fame v. 1. mater & filii circiter decem annos, v. 4.

v. 5. e) poſt parentem v. 3. *etiam vtrique.*

v. 6. f) *Tunc igitur*, mortuis poſt maritum etiam filiis; *ſurrexit* & ad iter faciendum ſe parauit. Ion. 1, 3. g) *Et nurus eius.* Gen. 11, 31. h) *quod gratioſe viſitaſſet Dominus.* Gen. 21, 1. Pſ. 65, 10.

v. 7. i) *vt Noomia reuerteretur* & nurus eam comitarentur *in Iudæam*, in qua Bethlehem ſita erat, v. 1. 2.

v. 8. k) *quælibet.* v. 9. Exod. 26, 3. l) *ad domum matris ſuæ* Cant. 3, 4. c. 8, 11. cuius maior, quam patris, cura filiarum & deſiderium. Alioquin enim Ruth ſaltem patrem ſuperſtitem habuit, coll. infra c. 2, 11. m) *vobiscum* & cognatis veſtris. Vel maſc. ſimpliciter pro femin. adhibetur, coll. ſimili enallage v. 9. 11. 13. 19. 22. Iud. 19, 24. cet.

v. 9. n) *Et invenite*, vt inueniatis. cf. ſimilem imperat. Pſ. 128, 5.

v. 10. o) Targ. & Syr. *non recedemus* domum v. 8. *quia*, vel *ſed tecum reuertemur* v. 7.

v. 13. p) *An propterea* Iob. 30, 24. Vulg. *Num illos exſpectabitis?* Pſ. 104, 27. q) *detinebimini* (1) Chald. & Syris magis vſitatum. r) *ne mecum eatis*, v. 10. *filiæ meæ* v. 11.

v. 15. s) *fratria tua*, i. e. h. l. vxor fratris mariti tui. Deut. 25, 7. 9.

v. 4. מאביורת Per *Mun.* loco *Meth.* 6. 9. 14. 16. 20. וישבו per *Makk.* & *Meth.* 4. 6. 9.
14. 20. v. 6. Pro היא scribunt הוא *Orientales.* v. 7. שמה *Schin* ſine *Dag.* 4. 7. 8. 10.
12 -- 15. 19. v. 8. שבנה cum *Dag.* 1. 2. v. 10. ותאמרנה־־לה cum interpoſito *Makk.*, 24. &
Ber. Reliqui ſine illo, contra *Maſ. impr.* Num. 28, 26. v. 11. העוד *Meth. milra* 3. 23. at העוד per
Kadma 2. 4. במעי ſine *Gaiah.* 1. 3. 22. v. 14. ותשאנה cum *Aleph Orientales.* דבקה per
Merça milel 1. 2. 4. 7. 11. 13. 15. v. 16. כי per *Tliſchaktana* 1. 4. v. 17. בה per
Makk. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. 21. at per *Rbhia* 1.

כי־מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה׃
19 ותלכנה שתיהם עד־בואנה בית לחם ויהי כבאנה
בית לחם ותהם כל־העיר עליהן ותאמרנה הזאת
כ נעמי׃ ותאמר אליהן אל־תקראנה לי נעמי קראן לי
21 מרא כי־המר שדי לי מאד׃ אני מלאה הלכתי וריקם א׳ במקום ה׳
השיבני יהוה למה תקראנה לי נעמי ויהוה ענה בי
22 ושדי הרע לי׃ ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה
השבה משדי מואב והמה באו בית לחם בתחלת
ב קציר שערים׃ ולנעמי מידע לאישה איש גבור חיל Cap. II. מודע קרי
2 ממשפחת אלימלך ושמו בעז׃ ותאמר רות המואביה
אל־נעמי אלכה־נא השדה ואלקטה בשבלים אחר
3 אשר אמצא־חן בעיניו ותאמר לה לכי בתי׃ ותלך
ותבוא ותלקט בשדה אחרי הקצרים ויקר מקרה
4 חלקת השדה לבעז אשר ממשפחת אלימלך׃ והנה־
בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים יהוה עמכם ויאמרו
ה לו יברכך יהוה׃ ויאמר בעז לנערו הנצב על־הקוצרים
6 למי הנערה הזאת׃ ויען הנער הנצב על־הקוצרים
ויאמר נערה מואביה היא השבה עם־נעמי משדי
7 מואב׃ ותאמר אלקטה־נא ואספתי בעמרים אחרי
הקוצרים ותבוא ותעמוד מאז הבקר ועד־עתה זה
8 שבתה הבית מעט׃ ויאמר בעז אל־רות הלוא שמעת
בתי אל־תלכי ללקט בשדה אחר וגם לא־תעבורי מזה
9 וכה תדבקין עם־נערתי׃ עיניך בשדה אשר־יקצרון
והלכת אחריהן הלוא צויתי את־הנערים לבלתי נגעך
וצמת והלכת אל־הכלים ושתית מאשר ישאבון
10 הנערים׃ ותפל על־פניה ותשתחו ארצה ותאמר אליו
11 מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכריה׃ ויען
בעז ויאמר לה הגד הגד לי כל אשר־עשית את־

חמותך

a) *quod obfirmaret se*, roborans se esset. 1 Reg. 12, 18.
v. 19. b) *vt commoueretur s. perstreperet*. Fut. Niph. ex הום cf. 1 Sam. 4, 5. 1 Reg. 1, 45. Esa. 22, 2.
v. 20. c) Vid. supra v. 2. not. d) i. e. *amaram*, coll. v. 13. & *tristem*, 1 Sam. 1, 10. *quia amara mihi fecit*, & calicem mihi bibendum præbuit amarum *valde*. Iob. 27, 2. Thren. 1, 4.
v. 22. e) *reuersa*, i. e. comitata reuersam socrum v. 7. c. 2, 6. c. 4, 3. f) *ipsæque*. cf. not. v. 8. de permutatione generis. g) primo vere. c. 2, 23. Ios. 3, 15. 2 Sam. 21, 9.
CAP. II, v. 1. h) Noomiæ vero erat *familiaris*, isque *cognatus marito ipsius*. cf. Prou. 7, 4. & infra c. 3, 2. i) vir *potens strenuitate*, i. e. virtute pariter & auctoritate atque opibus præstans. c. 3, 11. c. 4, 11. Iud. 6, 12. 1 Sam. 9, 1. cet. k) c. 1, 2. l) q. d. *in quo robur*, vel *in Domino robur est*. 1 Par. 2, 11. Matth. 1, 5. cf. Columnam eiusdem nominis 1 Reg. 7, 21. Rutha sec. historiam huius capitis I. aristas in agro Boasi colligit v. 1-3. a quo II. humanissime excipitur & seruis commendatur v. 4-16. III. Ad socrum cum spicilegio reuersa, laudatur & de Boazo instruitur v. 17-23.
v. 3. m) *accidit vero casus eius*, i. e. casu quodam ei accidit, non tamen sine prouidentia Dei. cf. Luc. 10, 31. & ad phrasin Coh. 2, 14. c. 9, 2. 3. n) *pars* nimir. *agri*, in qua spicas legebat, erat Boazi.
v. 4. o) *Ecce vero* per diuinam prouidentiam *Boaz veniebat*.
v. 5. p) *constituto*, qui præerat ceteris *messoribus*. v. 6. 1 Sam. 19, 20. c. 21, 9. 1 Reg. 4, 7. q) *femina iuuencula*. v. 8. c. 23.
v. 7. r) *inter congestos manipulos* s. *fasciculos*, v. 15. Leu. 23, 10. Deut. 24, 19.

v. 19. שתיהן per *Nun* loco *Mem* 2. 3. 4. contra *Mas*. 1. 2. 4. *impr*. & *Erff*. כבואנה ita *plene* 1. 2. 22. & sic fe. 3. sec. *Mas*. 2. 3. & *Erff*. v. 20. תקראן sine *He* 4. sic fe. 2. cum *Kri* תקראנה, sec. *Mas*. *Erff*. Prius לי sine *Dag*. 4. 7. 8. 10. 13. 15. v. 21. Prius לי sine *Dag*. 4. 7. 8. 11. 13. 15. 21. הרע per *Merca milra* 1. 6. 9. 20. at *milel* 4. & vtrobique הרע 2. 14. CAP. II, v. 3. ותלך per *Rbhia* 6. 9. 14. 20. מקרה per *Rbhia* 1. 3. 4. 6. 9. 14. 20. v. 5. למי הנערה Ita 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. At למי הנערה reliqui. v. 7. ותעמר *defect*. *Orientales*. v. 8. תלכי per *Mahp*. 4. 6. 9. 14. 20. וגם per *Merca* 1. 4. 6. 9. 14. 20. at וגם לא 7. 8. 13. & וגם לא־תעבורי 1. תעבורי *milel* 1. 2. 4. 6. 9. 14. 20. v. 10. מדוע per *Tlischagdola* 1. 2. 6. 9. 14. 20. v. 11. כל *Orientales* præmittunt obiectiuum את.

חֲמוֹתֵךְ אַחֲרֵי מוֹת אִישֵׁךְ וַתַּעַזְבִי אָבִיךְ וְאִמֵּךְ וְאֶרֶץ
מוֹלַדְתֵּךְ וַתֵּלְכִי אֶל־עַם אֲשֶׁר לֹא־יָדַעַתְּ תְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם׃
12 יְשַׁלֵּם יְהוָה פָּעֳלֵךְ וּתְהִי מַשְׂכֻּרְתֵּךְ שְׁלֵמָה מֵעִם יְהוָה
13 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בָּאת לַחֲסוֹת תַּחַת־כְּנָפָיו׃ וַתֹּאמֶר
אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנִי כִּי נִחַמְתָּנִי וְכִי דִבַּרְתָּ עַל־לֵב
14 שִׁפְחָתֶךָ וְאָנֹכִי לֹא אֶהְיֶה כְּאַחַת שִׁפְחֹתֶךָ׃ וַיֹּאמֶר
כ' טעמים במלה אחת. לָהּ בֹעַז לְעֵת הָאֹכֶל גֹּשִׁי הֲלֹם וְאָכַלְתְּ מִן־הַלֶּחֶם
וְטָבַלְתְּ פִּתֵּךְ בַּחֹמֶץ וַתֵּשֶׁב מִצַּד הַקֹּצְרִים וַיִּצְבָּט־לָהּ
קָלִי וַתֹּאכַל וַתִּשְׂבַּע וַתֹּתַר׃ וַתָּקָם לְלַקֵּט וַיְצַו בֹּעַז טו
אֶת־נְעָרָיו לֵאמֹר גַּם בֵּין הָעֳמָרִים תְּלַקֵּט וְלֹא
16 תַכְלִימוּהָ׃ וְגַם שֹׁל־תָּשֹׁלּוּ לָהּ מִן־הַצְּבָתִים וַעֲזַבְתֶּם
17 וְלִקְּטָה וְלֹא תִגְעֲרוּ־בָהּ׃ וַתְּלַקֵּט בַּשָּׂדֶה עַד־הָעָרֶב
18 וַתַּחְבֹּט אֵת אֲשֶׁר־לִקֵּטָה וַיְהִי כְּאֵיפָה שְׂעֹרִים׃ וַתִּשָּׂא
וַתָּבוֹא הָעִיר וַתֵּרֶא חֲמוֹתָהּ אֵת אֲשֶׁר־לִקֵּטָה וַתּוֹצֵא
19 וַתִּתֶּן־לָהּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹתִרָה מִשָּׂבְעָהּ׃ וַתֹּאמֶר לָהּ
חֲמוֹתָהּ אֵיפֹה לִקַּטְתְּ הַיּוֹם וְאָנָה עָשִׂית יְהִי מַכִּירֵךְ
בָּרוּךְ וַתַּגֵּד לַחֲמוֹתָהּ אֵת אֲשֶׁר־עָשְׂתָה עִמּוֹ וַתֹּאמֶר
שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בֹּעַז׃ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי כ
לְכַלָּתָהּ בָּרוּךְ הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ אֶת־
הַחַיִּים וְאֶת־הַמֵּתִים וַתֹּאמֶר לָהּ נָעֳמִי קָרוֹב לָנוּ הָאִישׁ
21 מִגֹּאֲלֵנוּ הוּא׃ וַתֹּאמֶר רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה גַּם ׀ כִּי־אָמַר
אֵלַי עִם־הַנְּעָרִים אֲשֶׁר־לִי תִּדְבָּקִין עַד אִם־כִּלּוּ אֵת כָּל־
22 הַקָּצִיר אֲשֶׁר־לִי׃ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי אֶל־רוּת כַּלָּתָהּ טוֹב בִּתִּי
כִּי תֵצְאִי עִם־נַעֲרוֹתָיו וְלֹא יִפְגְּעוּ־בָךְ בְּשָׂדֶה אַחֵר׃
23 וַתִּדְבַּק בְּנַעֲרוֹת בֹּעַז לְלַקֵּט עַד־כְּלוֹת קְצִיר־הַשְּׂעֹרִים
וּקְצִיר הַחִטִּים וַתֵּשֶׁב אֶת־חֲמוֹתָהּ׃

Cap. III. ג וַתֹּאמֶר לָהּ נָעֳמִי
חֲמוֹתָהּ בִּתִּי הֲלֹא אֲבַקֶּשׁ־לָךְ מָנוֹחַ אֲשֶׁר יִיטַב־לָךְ׃
2 וְעַתָּה הֲלֹא בֹעַז מֹדַעְתָּנוּ אֲשֶׁר הָיִית אֶת־נַעֲרוֹתָיו הִנֵּה־
הוּא

a) c. 1, 16. cf. Gen. 2, 24. Matth. 19, 29. *b) & terram cognationis tuæ*, patrium solum. Gen. 12, 1. c. 24, 7. c. 31, 13. *c) heri & nudius tertius*, i. e. sec. Vulg. *antea*. Gen. 31, 2. 5. Exod. 5, 7. 8.

v. 12. *d) ad recipiendum te sub alas eius*. Pſ. 17, 8. & 36, 8.

v. 13. *e) Inueniam* porro *gratiam in oculis tuis*. v. 2. Gen. 33, 15. 1 Sam. 1, 18. *f) & quia locutus es super cor* ancillæ tuæ, cf. Gen. 34, 3. c. 50, 21. Iud. 19, 3. 2 Sam. 19, 8. Eſa. 40, 2.

v. 14. *g) Porro, tempore cibi*, ſ. quum tempus adeſſet prandii, *ei dixit Boaz*. Ita poſcunt accentus. *h) accede huc*. *i) & porrexit ei* (1) *k) toſtum aliquod edulium*, Leu. 2, 4. c. 23, 14. 1 Sam. 17, 17. 2 Sam. 17, 28. ex fricto cicere vel hordeo paratum. Vide Notas noſtras vberiores ad h. l. *l) & reliquum fecit*. v. 18. cf. 2 Reg. 4, 43. 44. Matth. 14, 20.

v. 15. *m)* v. 7. *n) neque ignominioſe prohibeatis eam*. 1 Sam. 20, 34. c. 25, 7.

v. 16. *o) Immo etiam* ipſi *detrahendo detrahetis ei* aliquid *de faſciculis* (1) Rad. Chald. *Ordinare, colligare*. *p) neque obiurgetis eam*, nec in eam inuehamini, ſi proiectas ſpicas attollat. Gen. 37, 10.

v. 17. *q) &* baculo *excuſſit* (5) Deut. 24, 20. Iud. 6, 11. Eſa. 28, 27. *r) circiter Epha* vel *tria ſata hordei*, coll. Deut. 25, 14. quæ ſatis lauta fuit vnius diei collectio. cf. etiam Exod. 16, 16. 36.

v. 18. *s) quod reliquum fecerat de ſatietate ſua*, i. e. de reliquiis ciborum, quibus ſaturata fuerat. v. 14.

v. 20. *t) de vindicibus ſ. redemtoribus noſtris ille eſt*. c. 3, 9. 12. c. 4, 7. Leu. 25, 25.

CAP. III, v. 1. *u) Tandem*, quum animum nurus ſatis cognouiſſet, *dixit ei*. Deſcribitur hoc capite I. Noomiæ *conſilium* v. 1-4. II. Ruthæ *obſequium* v. 5-9. III. felix *ſucceſſus* v. 10-15. deque eo IV. Ruthæ ad Noomiam [illegible]untium, v. 16-18.

v. 12. באת לחסות Sic 1. 2. 4. 6. 9. 14. 20. תחת per *Merca* 1. 3. 4. 6. 9. 14. v. 13. שפחתיך *plene* 1. 4. ſec. *Maſ.* *Erff.* ſed contra *impr.* v. 14. גשי ſine *Merca* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 16. 20. 22. 23. at ſine *Mahp.* 15. ותתר Sic per *Pat.* 1. 2. 7. 10 -- 13. 15. 16. 21. 22. Reliqui per *Kam.* contra *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* h. l. & *Maſ.* 1. ad Gen. 49, 4. item *Ind. Baſ.* f. 61. col. 6. v. 17. ותלקט בשדה עד־הערב ותחבט את־אשר לקטה Ita 1. item 3. niſi quod hic את אשר habet. v. 20. מגאלינו *plene* 1. 4. 14. & ſic fe. 3. v. 23. כלות קציר ita 1. 6. 9. 14. 20. CAP. III, v. 1. בתי per *Ebhia* 3. 4. v. 2. Pro את habet עם 3. & in marg. 1.

3 הִוא זֹרֶה אֶת־גֹּרֶן הַשְּׂעֹרִים הַלָּיְלָה׃ וְרָחַצְתְּ וָסַכְתְּ
וְשַׂמְתְּ שִׂמְלֹתֵךְ עָלַיִךְ וְיָרַדְתִּי הַגֹּרֶן אַל־תִּוָּדְעִי לָאִישׁ
ושמת קרי / וירדת קרי
4 עַד כַּלֹּתוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת׃ וִיהִי בְשָׁכְבוֹ וְיָדַעַתְּ אֶת־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב־שָׁם וּבָאת וְגִלִּית מַרְגְּלֹתָיו וְשָׁכָבְתִּי
שכבת ק'
ה וְהוּא יַגִּיד לָךְ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין׃ וַתֹּאמֶר אֵלֶיהָ כֹּל
6 אֲשֶׁר־תֹּאמְרִי אֶעֱשֶׂה׃ וַתֵּרֶד הַגֹּרֶן וַתַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־
אלי קרי ולא כתיב
7 צִוַּתָּה חֲמוֹתָהּ׃ וַיֹּאכַל בֹּעַז וַיֵּשְׁתְּ וַיִּיטַב לִבּוֹ וַיָּבֹא לִשְׁכַּב
8 בִּקְצֵה הָעֲרֵמָה וַתָּבֹא בַלָּט וַתְּגַל מַרְגְּלֹתָיו וַתִּשְׁכָּב׃
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּחֱרַד הָאִישׁ וַיִּלָּפֵת וְהִנֵּה אִשָּׁה
9 שֹׁכֶבֶת מַרְגְּלֹתָיו׃ וַיֹּאמֶר מִי־אָתְּ וַתֹּאמֶר אָנֹכִי רוּת
אֲמָתֶךָ וּפָרַשְׂתָּ כְנָפֶךָ עַל־אֲמָתְךָ כִּי גֹאֵל אָתָּה׃
י וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתְּ לַיהוָה בִּתִּי הֵיטַבְתְּ חַסְדֵּךְ הָאַחֲרוֹן
מִן־הָרִאשׁוֹן לְבִלְתִּי־לֶכֶת אַחֲרֵי הַבַּחוּרִים אִם־דַּל
11 וְאִם־עָשִׁיר׃ וְעַתָּה בִּתִּי אַל־תִּירְאִי כֹּל אֲשֶׁר־תֹּאמְרִי
אֶעֱשֶׂה־לָּךְ כִּי יוֹדֵעַ כָּל־שַׁעַר עַמִּי כִּי אֵשֶׁת חַיִל אָתְּ׃
12 וְעַתָּה כִּי אָמְנָם כִּי אם גֹאֵל אָנֹכִי וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל קָרוֹב
אם כתיב ולא קרי
13 מִמֶּנִּי׃ לִינִי הַלַּיְלָה וְהָיָה בַבֹּקֶר אִם־יִגְאָלֵךְ טוֹב יִגְאָל
ב' רבתי קמץ בז"ק
וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ לְגָאֳלֵךְ וּגְאַלְתִּיךְ אָנֹכִי חַי־יְהוָה שִׁכְבִי
14 עַד־הַבֹּקֶר׃ וַתִּשְׁכַּב מַרְגְּלוֹתָו עַד־הַבֹּקֶר וַתָּקָם בְּטֶרוֹם
מרגלותיו קרי יתיר ו'
יַכִּיר אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיֹּאמֶר אַל־יִוָּדַע כִּי־בָאָה הָאִשָּׁה
טו הַגֹּרֶן׃ וַיֹּאמֶר הָבִי הַמִּטְפַּחַת אֲשֶׁר־עָלַיִךְ וְאֶחֳזִי־בָהּ
וַתֹּאחֶז בָּהּ וַיָּמָד שֵׁשׁ־שְׂעֹרִים וַיָּשֶׁת עָלֶיהָ וַיָּבֹא הָעִיר׃
16 וַתָּבוֹא אֶל־חֲמוֹתָהּ וַתֹּאמֶר מִי־אַתְּ בִּתִּי וַתַּגֶּד־לָהּ אֵת
17 כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה־לָהּ הָאִישׁ׃ וַתֹּאמֶר שֵׁשׁ־הַשְּׂעֹרִים
הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִּי אָמַר אַל־תָּבוֹאִי רֵיקָם אֶל־חֲמוֹתֵךְ׃
אלי קרי ולא כתיב
18 וַתֹּאמֶר שְׁבִי בִתִּי עַד אֲשֶׁר תֵּדְעִין אֵיךְ יִפֹּל דָּבָר כִּי לֹא
יִשְׁקֹט הָאִישׁ כִּי־אִם־כִּלָּה הַדָּבָר הַיּוֹם׃

CAP. IV.

ד וּבֹעַז
עָלָה הַשַּׁעַר וַיֵּשֶׁב שָׁם וְהִנֵּה הַגֹּאֵל עֹבֵר אֲשֶׁר דִּבֶּר־בֹּעַז
וַיֹּאמֶר

a) *ventilans* est. Esa. 30, 24. c. 41, 16. Ier. 4, 11. ό. λικμῶ, Matth. 21, 44.

v. 3. b) *Laues te igitur & vngas te,* munditiei & ornatus caussa. Exod. 2, 5. 2 Sam. 11, 2. 8. c. 12, 20. c) *vestimenta tua,* scil. *cultiora,* vt addit Vulg. cf. 2 Sam. 12, 20. d) *ne vero cognoscaris viro illi,* vel *cuiquam* alii; sed *expecta, donec comedere & bibere desierit.*

v. 4. e) *Quum autem cubuerit, da operam vt noris locum.* f) *& retegas* Esa. 57, 8. *pedes eius* (5) v. 7. 8. 14. Dan. 10, 6.

v. 7. g) *& bonum* s. lætum *esset cor eius,* ex diuina benedictione. cf. Iud. 16, 25. c. 19, 6. 9. h) *cubitum iuit, in extremitate acerui,* sub dio, vt videtur, pallio inuolutus. i) *in silentio* s. *occulto:* vt nec Boaz, nec alius quisquam id sentiret. 4) Iud. 4, 21. 1 Sam. 18, 22. c. 24, 5. k) v. 4.

v. 8. l) tremuit vir, & horrore correptus *inclinauit, inflexit se*; timentium more, quid terriculamenti adesset, *circumspiciens.* (3) Iud. 16, 29. Iob. 6, 18. Radix Ar. *Inflexit, intorsit,* & in V. Coniug. *se inflexit,* it. *respexit capite in latus verso.*

v. 9. m) *expande igitur alam* s. *oram* pallii stragulæque tuæ, coll. Num. 15, 38. Deut. 22, 12. & fac me participem tori tui, coll. Ezech. 16, 8. n) v. 12. c. 2, 20. c. 4, 3.

CAP. IV, v. 1. o) *vindex* ille propior, *transibat*, quo de Boaz ad Rutham dixerat c. 3, 12. Hoc capite I. agri Elimelechi emtio propiori redemtori a Boazo *offertur* v. 1-3. cui ille II. *adnuit,* sed mox, audita conditione matrimonii cum Rutha, *renuit* v. 4-8. Vnde III. *Boaz agrum & Rutham redimit,* cum omnium gratulatione v. 9-12. IV. *Ruth* ei filium *Obedum parit* v. 13-17. *Huiusque genealogia* V. vsque ad Dauidem subiicitur v. 18-22.

---

v. 3. וְרָחַצְתְּ sine *Psik* 1. 4. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. שמלתיך Ita quidem legunt, sed שִׂמְלֹתַךְ scribunt 4. 7. 8. & sic. 2. 3. secund. *Mas. Erff.* v. 8. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. v. 9. מִי per *Mun.* 1. 2. 3. 4. כנפיך *plene* 3. & *Orientales,* & sic se. 4. fu. 2. contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* עַל־אֲמָתְךָ *sic milel.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. Attamen *milra* 2. in marg. cum reliquis. v. 13. לִינִי Per *Lamed* maiusculum *Orientales,* item 7. 8. 17. 18. 24. & *Ber.* At *Nun* maiusculum habent 1. 2. 21. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 1, 1. 1 Par. 1, 1. pro quo reliqui ordinarium adhibent. חַי per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. v. 15. הָבִי per *Kadma milra* 3. 4. Ceterum *Mas. impr.* h. l. & Ier. 39, 16. hoc refert inter deriuata ex בוא *venire,* quæ tertiam rad. א amittant. Addit tamen, *controuersum esse,* nec de illo inter omnes conuenire. At *Mas.* 1. 2. 4. & *Erff.* monet tantum, sine Aleph scribi oportere. Et rectius omnino ad radicem יהב refertur. Pro ויבא habent ותבא alii libri in marg. 2. v. 16. ותבא *defect.* 1. 2. 3. 4. sec. *Mas.* 2. h. l. sed contra *impr.* Ez. 2, 4. את כל Particulam את omittunt *Occidentales.* v. 18. כִּי אִם sic per *Tbbhir* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. CAP. IV, v. 1. Sine *spatio* præmisso 1. 2. 3. 4. 6. 9. 12. 14. 20. 21.

2 וַיֹּאמֶר סוּרָה שְׁבָה־פֹּה פְּלֹנִי אַלְמֹנִי וַיָּסַר וַיֵּשֵׁב׃ וַיִּקַּח — טלרע
עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי הָעִיר וַיֹּאמֶר שְׁבוּ־פֹה וַיֵּשֵׁבוּ׃
3 וַיֹּאמֶר לַגֹּאֵל חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר לְאָחִינוּ לֶאֱלִימֶלֶךְ
4 מָכְרָה נָעֳמִי הַשָּׁבָה מִשְּׂדֵה מוֹאָב׃ וַאֲנִי אָמַרְתִּי אֶגְלֶה
אָזְנְךָ לֵאמֹר קְנֵה נֶגֶד הַיֹּשְׁבִים וְנֶגֶד זִקְנֵי עַמִּי אִם־תִּגְאַל
גְּאָל וְאִם־לֹא יִגְאַל הַגִּידָה לִּי וְאֵדְעָ כִּי אֵין זוּלָתְךָ — קמ' בז' ואדעה ק'
5 לִגְאוֹל וְאָנֹכִי אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֶגְאָל׃ וַיֹּאמֶר בֹּעַז
בְּיוֹם־קְנוֹתְךָ הַשָּׂדֶה מִיַּד נָעֳמִי וּמֵאֵת רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה
אֵשֶׁת־הַמֵּת קָנִיתִי לְהָקִים שֵׁם־הַמֵּת עַל־נַחֲלָתוֹ׃ — קנית קרי
6 וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לֹא אוּכַל לִגְאָול־לִי פֶּן־אַשְׁחִית אֶת־ — יתיר ו'
נַחֲלָתִי גְּאַל־לְךָ אַתָּה אֶת־גְּאֻלָּתִי כִּי לֹא־אוּכַל לִגְאֹל׃
7 וְזֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל עַל־הַגְּאוּלָּה וְעַל־הַתְּמוּרָה לְקַיֵּם
כָּל־דָּבָר שָׁלַף אִישׁ נַעֲלוֹ וְנָתַן לְרֵעֵהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה
8 בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לְבֹעַז קְנֵה־לָךְ וַיִּשְׁלֹף נַעֲלוֹ׃
9 וַיֹּאמֶר בֹּעַז לַזְּקֵנִים וְכָל־הָעָם עֵדִים אַתֶּם הַיּוֹם כִּי קָנִיתִי
אֶת־כָּל־אֲשֶׁר לֶאֱלִימֶלֶךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְכִלְיוֹן וּמַחְלוֹן
10 מִיַּד נָעֳמִי׃ וְגַם אֶת־רוּת הַמֹּאֲבִיָּה אֵשֶׁת מַחְלוֹן קָנִיתִי
לִי לְאִשָּׁה לְהָקִים שֵׁם־הַמֵּת עַל־נַחֲלָתוֹ וְלֹא־יִכָּרֵת
שֵׁם־הַמֵּת מֵעִם אֶחָיו וּמִשַּׁעַר מְקוֹמוֹ עֵדִים אַתֶּם הַיּוֹם׃
11 וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אֲשֶׁר־בַּשַּׁעַר וְהַזְּקֵנִים עֵדִים יִתֵּן יְהוָה
אֶת־הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל־בֵּיתֶךָ כְּרָחֵל ׀ וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ
שְׁתֵּיהֶם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וַעֲשֵׂה־חַיִל בְּאֶפְרָתָה וּקְרָא־
12 שֵׁם בְּבֵית לָחֶם׃ וִיהִי בֵיתְךָ כְּבֵית פֶּרֶץ אֲשֶׁר־יָלְדָה
תָמָר לִיהוּדָה מִן־הַזֶּרַע אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לְךָ מִן־הַנַּעֲרָה
13 הַזֹּאת׃ וַיִּקַּח בֹּעַז אֶת־רוּת וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ
14 וַיִּתֵּן יְהוָה לָהּ הֵרָיוֹן וַתֵּלֶד בֵּן׃ וַתֹּאמַרְנָה הַנָּשִׁים אֶל־
נָעֳמִי בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם
15 וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְהָיָה לָךְ לְמֵשִׁיב נֶפֶשׁ וּלְכַלְכֵּל
את

a) *diuerte* paullisper a via, & huc *accede.* cf. Gen. 19, 2. 3. Iud. 4, 18. b) *sede & exspecta hic.* v. 2. c) Schm. *Peloni Almoni.* Vulg. *vocans eum nomine suo.* (3) 1 Sam. 21, 3. 2 Reg. 6, 8. & contracte Dan. 8, 13. cf. ὁ δεῖνα, Matth. 26, 18. d) Iud. 4, 18. c. 14, 8.

v. 3. e) *partem agri,* c. 2, 3. 2 Sam. 14, 30. *quæ* fuit *fratris* s. *cognati nostri,* Gen. 13, 8. *Elimelechi,* supra c. 1. 2. 3. f) *vendidit* s. vendere decreuit, Vulg. *venditura est Noomi* c. 1, 6. 22.

v. 4. g) *Ego itaque dixi* & mecum *statui* Gen. 20, 11. Schm. Ruthæ dixi, vi verborum c. 3, 12. 13. h) *reuelabo aurem tuam* & monebo te. 1 Sam. 9, 15. c. 20, 2. i) *quod si vere non vindicauerit* (per apostrophen ad adsidentes seniores v. 2. dixit) qui proximus est, *indica id mihi, vt sciam* & statuam, quid mihi faciendum sit.

v. 5. k) tum *etiam a Rutha Moabitide, vxore defuncti* Machlonis c. 1, 5. *acquires* agrum, hac conditione, vt *stare facias* s. conserues *nomen defuncti* v. 10. Deut. 25, 7. *super hereditate eius.* Neque enim Noomia alia ratione agrum vendere constituit.

v. 7. l) *Hic autem* mos aut consuetudo *olim* Deut. 2, 10. 12. fuit in Israele *in vindicatione* s. *vindiciis,* v. 6. *& in permutatione,* Leu. 27, 10. 33. *ad stabiliendum* Ezech. 13, 6. *omne verbum* Deut. 19, 15. vt ratum ac stabile esset, quod in contractu ageretur, *soluebat, extrahebat vir,* qui iure suo cedebat, *calceum suum, eumque tradebat alteri* : & hoc erat *attestatio* initi contractus & plenæ cessionis (3) Esa. 8, 16. 20. *in Israele.*

v. 11. m) *& fac strenuitatem,* strenue age. Prou. 31, 29. n) c. 1, 1. 2. o) *& voca tibi nomen,* i. e. tantam ac nominis celebritatem consequere per filios eorumque successores, coll. v. 14. Gen. 28, 14.

v. 1. כֹּה sine *Dag.* 22. ויסר per *Kometschat.* 4. 6. 9. 14. 29. v. 3. מכרה per *Paschta* 1. 2. 4. 6 -- 9. 14. 15. 20. משדה sic per *He* 1. 2. 4. 6 -- 16. 20 -- 24. sec. *Mas.* 1. 2. 4. *impr.* & *Erff.* item *impr.* 2 Reg. 1, 21. Reliqui per *Iod* pluraliter. v. 4. נגד Seruum *Merca* ante *Sarka* hic ponit *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Ex. 6, 6. Verum omnes libri nostri habent *Mun.* Pro תִגְאַל habent יגאל 3. cum adiecta nota ת ק. At 2. in marg. obseruat סביר תגאל, posse *videri legendum* תגאל, in secunda persona. v. 7. הגאולה sic per *Schurck* seq. *Dag.* 1. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* v. 10. המאביה sic *defect.* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 22. & sic fe. 4. sec. *Mas.* 1, 2. 4. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* c. 1, 2. v. 11. חיל per geminum *Paschta* 1, 2. 3. 4.

אֶת־שֵׂיבָתֵךְ כִּי כַלָּתֵךְ אֲשֶׁר־אֲהֵבַתֶךְ יְלָדַתּוּ אֲשֶׁר־הִיא
16 טוֹבָה לָךְ מִשִּׁבְעָה בָּנִים׃ וַתִּקַּח נָעֳמִי אֶת־הַיֶּלֶד
17 וַתְּשִׁתֵהוּ בְחֵיקָהּ וַתְּהִי־לוֹ לְאֹמֶנֶת׃ וַתִּקְרֶאנָה לוֹ
הַשְּׁכֵנוֹת שֵׁם לֵאמֹר יֻלַּד־בֵּן לְנָעֳמִי וַתִּקְרֶאנָה שְׁמוֹ
18 עוֹבֵד הוּא אֲבִי־יִשַׁי אֲבִי דָוִד׃ וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פָּרֶץ קט׳ בז׳
19 הוֹלִיד אֶת־חֶצְרוֹן׃ וְחֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת־רָם וְרָם הוֹלִיד
כ אֶת־עַמִּינָדָב׃ וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת־נַחְשׁוֹן וְנַחְשׁוֹן הוֹלִיד
21 אֶת־שַׂלְמָה׃ וְשַׂלְמוֹן הוֹלִיד אֶת־בֹּעַז וּבֹעַז הוֹלִיד אֶת־
22 עוֹבֵד׃ וְעוֹבֵד הוֹלִיד אֶת־יִשָׁי וְיִשַׁי הוֹלִיד אֶת־דָּוִד׃ קמ׳ בז׳ ק

סכום פסוקי דספר רות שמונים וחמשה · וסימנו כורה שבה פה פלני
אלמני : וחציו ותאמר רות המואביה גם כי אמר אלי :

a) & ad sustentandam *canitiem tuam* s. extremam senectutem. Ps. 71, 18. b) *nurus enim tua*, c. 1, 6. 22. *quæ* adeo impense *te diligit*, c. 1, 16. 17. *eum peperit* Gen. 4, 22.

v. 16. c) *posuitque eum in sinu suo*, 1 Reg. 3, 10. eiusque curam gessit. d) *nutrix* (2) 2 Sam. 4, 4. Vulg. *nutricis ac gerulæ fungebatur officio*. cf. Num. 11, 12. 1 Tim. 5, 4. 10.

v. 17. e) *vicinæ* mulieres. (2) Exod. 3, 22. f) *Obed*, qs. *qui inseruire debeat*, & colere senio confectam auiam. cf. Mal. 3, 17. Phil. 2, 22. 1 Tim. 5, 4. g) Vnde adparet, non vanas fuisse seniorum, aliorumque in porta, & piarum mulierum precationes v. 11. seqq.

v. 18. h) *Hæ enim sunt generationes Peretsi.* Vide 1 Par. 2, 4. seqq. vbi tota hæc genealogia repetitur, & a Matthæo ac Luca ad verbum in genealogiam Christi transfertur: *ut sciamus, hanc historiam non tam in Dauidem, quam in Iesum Christum respicere*, qui ab omnibus adnuntiatus est Saluator & redemtor humani generis.

* * *

i) c. 4, 1. k) c. 2, 21.

LIBER THRENORVM,

Hebr.

א י כ ה

Threni isti, per 4. priora capita *alphabetici* s. acrostichi, diuersi omnino sunt ab illis, quibus auctor *Regis Iosiæ mortem* deplorauit, 2 Par. 35, 25. *Luget* enim *hic tristem populi Iudaici statum, tum in obsidione, tum post excidium vrbis*: viget caussas malorum, & consequendæ diuinæ gratiæ media, poenitentiam, fidem & vitæ emendationem, sub seriis precibus, ostendit.

CAP. I.

א אֵיכָה ׀ יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר רַבָּתִי עָם הָיְתָה
כְּאַלְמָנָה רַבָּתִי בַגּוֹיִם שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת
ב הָיְתָה לָמַס׃ בָּכוֹ תִבְכֶּה בַּלַּיְלָה וְדִמְעָתָהּ עַל לֶחֱיָהּ
אֵין־לָהּ מְנַחֵם מִכָּל־אֹהֲבֶיהָ כָּל־רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָהּ הָיוּ לָהּ
3 לְאֹיְבִים׃ גָּלְתָה יְהוּדָה מֵעֹנִי וּמֵרֹב עֲבֹדָה הִיא יָשְׁבָה
בַגּוֹיִם לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ כָּל־רֹדְפֶיהָ הִשִּׂיגוּהָ בֵּין
4 הַמְּצָרִים׃ דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת מִבְּלִי בָּאֵי מוֹעֵד כָּל־
שְׁעָרֶיהָ שׁוֹמֵמִין כֹּהֲנֶיהָ נֶאֱנָחִים בְּתוּלֹתֶיהָ נוּגוֹת וְהִיא
ה מַר־לָהּ׃ הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ אֹיְבֶיהָ שָׁלוּ כִּי־יְהוָה הוֹגָהּ עַל־
6 רֹב פְּשָׁעֶיהָ עוֹלָלֶיהָ הָלְכוּ שְׁבִי לִפְנֵי־צָר׃ וַיֵּצֵא מִן־בַּת־ מבת קרי
צִיּוֹן כָּל־הֲדָרָהּ הָיוּ שָׂרֶיהָ כְּאַיָּלִים לֹא־מָצְאוּ מִרְעֶה
7 וַיֵּלְכוּ בְלֹא־כֹחַ לִפְנֵי רוֹדֵף׃ זָכְרָה יְרוּשָׁלַםִ יְמֵי עָנְיָהּ
וּמְרוּדֶיהָ כֹּל מַחֲמֻדֶיהָ אֲשֶׁר הָיוּ מִימֵי קֶדֶם בִּנְפֹל עַמָּהּ
בְּיַד

THREN.

CAP. 1, v. 1. l) *Quomodo?* Obstupescentis, vt c. 2, 1. Esa. 1, 22. Duæ autem sunt in hoc capite *personæ loquentes*, I. *Ieremias* v. 1--11. II. ipsa *Hierosolyma* s. terra Iudaica, sub schemate viduæ v. 11--22. m) *sedet solitarie*, s. in *solitudine*, more lugentium c. 3, 28. Ier. 15, 17. n) *amplissima populo*, 1 Sam. 2, 5. Ier. 51, 13. *Iod paragog.* est, vt etiam in sequ. & Esa. 1, 21. o) *amplissima* quondam *inter gentes*, & *princeps inter prouincias facta nunc est in tributariam* seruili conditione. Gen. 49, 15. Esa. 31, 8.

v. 15. אהבתך sic *milra* &, per *Tsere* 3. 4. 6. 9. 10. 14. 15. 20. contra *Mas.* 1. & *Erff.* v. 16. ותשתהו בחיקה ותקח נעמי את־הילד ita 1. 4. v. 17. לו cum *Dag.* 1. 2. v. 18. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 4. 6--10. 20. 21. תלדת *defect. Orientales* contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* THREN. I, v. 1. איכה ordinariis, non maiusculis litteris scribunt 3. 13. 14. 15. 16. למס per *Kam.* 3. 4. 6. 9. 20. contra *Mas.* 1. 2. & *Erff.* item *Ind. Bas.* f. 61. col. 6. Ceterum inter singulos huius Capitis versus *Spatium* interponunt 4. 6 -- 10. 19. 20. 21. v. 5. רב sic per *Mun.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. At reliqui per *Makk.* manente nihilominus *Cholem*, sine *Meth.* v. 6. מן בת sine interposito *Makk.* 22. At sine *Kri* 3. 6. 9. 20. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* 2 Sam. 21, 6. v. 7. כל per *Ithibh* 1. 2. 4. 6 -- 16. 19 -- 23. At per *Mun.* reliqui, præter 3. qui מכל per *Paschta* & cum præf. *Mem* habet.

בְּיַד־צָר וְאֵין עוֹזֵר לָהּ רָאוּהָ צָרִים שָׂחֲקוּ עַל־מִשְׁבַּתֶּהָ׃
חֵטְא חָטְאָה יְרוּשָׁלַ͏ִם עַל־כֵּן לְנִידָה הָיָתָה כָּל־מְכַבְּדֶיהָ 8
הִזִּילוּהָ כִּי־רָאוּ עֶרְוָתָהּ גַּם־הִיא נֶאֶנְחָה וַתָּשָׁב אָחוֹר׃
טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ לֹא זָכְרָה אַחֲרִיתָהּ וַתֵּרֶד פְּלָאִים אֵין 9
מְנַחֵם לָהּ רְאֵה יְהוָה אֶת־עָנְיִי כִּי הִגְדִּיל אוֹיֵב׃ יָדוֹ פָּרַשׂ י
צָר עַל כָּל־מַחֲמַדֶּיהָ כִּי־רָאֲתָה גוֹיִם בָּאוּ מִקְדָּשָׁהּ אֲשֶׁר
צִוִּיתָה לֹא־יָבֹאוּ בַקָּהָל לָךְ׃ כָּל־עַמָּהּ נֶאֱנָחִים 11
מְבַקְּשִׁים לֶחֶם נָתְנוּ מַחֲמוּדֵּיהֶם בְּאֹכֶל לְהָשִׁיב נָפֶשׁ (יתיר ו׳)
רְאֵה יְהוָה וְהַבִּיטָה כִּי הָיִיתִי זוֹלֵלָה׃ לוֹא אֲלֵיכֶם 12 (ל׳ זעירא)
כָּל־עֹבְרֵי דֶרֶךְ הַבִּיטוּ וּרְאוּ אִם־יֵשׁ מַכְאוֹב כְּמַכְאֹבִי
אֲשֶׁר עוֹלַל לִי אֲשֶׁר הוֹגָה יְהוָה בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ׃ מִמָּרוֹם 13
שָׁלַח־אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי וַיִּרְדֶּנָּה פָּרַשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלַי הֱשִׁיבַנִי
אָחוֹר נְתָנַנִי שֹׁמֵמָה כָּל־הַיּוֹם דָּוָה׃ נִשְׂקַד עֹל פְּשָׁעַי 14
בְּיָדוֹ יִשְׂתָּרְגוּ עָלוּ עַל־צַוָּארִי הִכְשִׁיל כֹּחִי נְתָנַנִי אֲדֹנָי
בִּידֵי לֹא־אוּכַל קוּם׃ סִלָּה כָל־אַבִּירַי׀ אֲדֹנָי בְּקִרְבִּי טו
קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבֹּר בַּחוּרָי גַּת דָּרַךְ אֲדֹנָי לִבְתוּלַת
בַּת־יְהוּדָה׃ עַל־אֵלֶּה׀ אֲנִי בוֹכִיָּה עֵינִי׀ עֵינִי יֹרְדָה מַּיִם 16
כִּי־רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי הָיוּ בָנַי שׁוֹמֵמִים כִּי
גָבַר אוֹיֵב׃ פֵּרְשָׂה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ אֵין מְנַחֵם לָהּ צִוָּה יְהוָה 17
לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו הָיְתָה יְרוּשָׁלַ͏ִם לְנִדָּה בֵּינֵיהֶם׃
צַדִּיק הוּא יְהוָה כִּי־פִיהוּ מָרִיתִי שִׁמְעוּ־נָא כָל־עַמִּים 18 (העמים קרי)
וּרְאוּ מַכְאֹבִי בְּתוּלֹתַי וּבַחוּרַי הָלְכוּ בַשֶּׁבִי׃ קָרָאתִי 19
לַמְאַהֲבַי הֵמָּה רִמּוּנִי כֹּהֲנַי וּזְקֵנַי בָּעִיר גָּוָעוּ כִּי־בִקְשׁוּ
אֹכֶל לָמוֹ וְיָשִׁיבוּ אֶת־נַפְשָׁם׃ רְאֵה יְהוָה כִּי־צַר־לִי כ
מֵעַי חֳמַרְמָרוּ נֶהְפַּךְ לִבִּי בְּקִרְבִּי כִּי מָרוֹ מָרִיתִי מִחוּץ
שִׁכְּלָה־חֶרֶב בַּבַּיִת כַּמָּוֶת׃ שָׁמְעוּ כִּי נֶאֱנָחָה אָנִי 21
אֵין מְנַחֵם לִי כָּל־אֹיְבַי שָׁמְעוּ רָעָתִי שָׂשׂוּ כִּי אַתָּה
עָשִׂיתָ הֵבֵאתָ יוֹם־קָרָאתָ וְיִהְיוּ כָמוֹנִי׃ תָּבֹא כָל־ 22
רעתם

a) *super cessationibus* (1) gaudii, nouilunii, sabbati; quin & totius cultus, regni ac reipublicæ *eius* Ier. 7, 34.

v. 8. *b*) LXX. *in commotionem*, i. e. sec. Vulg. *instabilis*, coll. Gen. 4, 12. 14. al. *in agitationem* scil. capitis, h. e. *in derisionem*, coll. Ier. 18, 16. Ps. 44, 15. *c*) quondam *honorantes eam*, 1 Sam. 2, 30. *d*) *vilipenderunt eam* (1) cf. *vilis* v. 11. quod Ier. 15, 19. *pretioso* opponitur. *e*) Esa. 47, 3. Ezech. 16, 37. Nah. 3, 5. *f*) facie alio versa propter pudorem & ignominiam. cf. v. 13.

v. 11. *g*) *vilis*, *vilipensa* (1) cf. not. v. 8. Aliud est *prodigus*, Deut. 21, 20. ex cognata rad. *zul*, *prodigere* vt rem vilem Esa. 46, 6.

v. 12. *h*) *Nihil ne ad vos* scil. pertinet? coll. Ier. 4, 18. *i*) *qui inflictus mihi est*. Pyal (1) cf. v. 22. c. 2, 20. (*k*) *dum mœrore adfecit* me. v. 5. c. 3, 32. 33.

v. 13. *l*) *& dominatur eis s. cuilibet eorum*. Al. *cui* igni ipse Deus *dominatur*, vt nemo mortalium eum exstinguere possit. *m*) *toto die* i. e. semper & sine intermissione *languidam* (4) Leu. 20, 18. cf. infra v. 22. c. 5, 17.

v. 14. *n*) *ligatum, compactum est* (1) *iugum præuaricationum mearum*, vt mihi in pœnam imponatur. *o*) instar funium *contortæ* vel *implexæ sunt* præuaricationes meæ. (2) Iob. 40, 17.

v. 17. *p*) *in fœditatem*, seu fœdum quid: quod quisque auersatur & exterminatum cupit, Ezech. 7, 20. 2 Par. 29, 5. Vulg. *quasi polluta menstruis*, i. e. detestabilis. Leu. 12, 2. c. 15, 19.

v. 20. *q*) *conturbata s. turbida sunt*, instar vini fermentantis Ps. 75, 9. *Pyal* (3) c. 2, 11. Ios. 16, 16. *r*) *versat se cor meum intra me, quod adeo præfracte immorigera fuerim*. v. 18. *s*) *velut ipsa mors* pestis & fames grassatur, Ezech. 7, 15.

---

v. 12. לוא *Lamed* non minusculum, sed ordinarium habent 1. 3. 4. 6. 9. 12. 15. 21. 23. contra *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 1, 1. & 1 Par. 1, 1. וראו per *Rbhia* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. v. 13. פרש Sic *milra* 1. 2. 3. 4. 8. 23. Alii *milel*, minus recte, quia sic analogia non *Kadma*, sed *Munachum* requireret. v. 15. אבירי sine *Psik* 1. 2. 7. 8. 11. 12. 15. 16. contra *Ind. Bas.* f. 61. e. v. 16. יורדה *plene* 1. 2. sec. *Mas.* 1. ac *Erff.* sed contra *Mas.* 3. v. 19. כי בקשו ita 1. 3. 4. v. 21. כי per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. ואין cum præf. *Vau* 6. 9. in marg.

רָעָתָם לְפָנֶיךָ וְעוֹלֵל לָמוֹ כַּאֲשֶׁר עוֹלַלְתָּ לִי עַל כָּל־
פְּשָׁעָי כִּי־רַבּוֹת אַנְחֹתַי וְלִבִּי דַוָּי׃

ב אֵיכָה יָעִיב בְּאַפּוֹ ׀ אֲדֹנָי אֶת־בַּת־צִיּוֹן הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם CAP. II.
אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־זָכַר הֲדֹם־רַגְלָיו
2 בְּיוֹם אַפּוֹ׃ בִּלַּע אֲדֹנָי לֹא חָמַל אֵת כָּל־נְאוֹת ולא קרי
יַעֲקֹב הָרַס בְּעֶבְרָתוֹ מִבְצְרֵי בַת־יְהוּדָה הִגִּיעַ לָאָרֶץ
3 חִלֵּל מַמְלָכָה וְשָׂרֶיהָ׃ גָּדַע בָּחֳרִי־אַף כֹּל קֶרֶן
יִשְׂרָאֵל הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ מִפְּנֵי אוֹיֵב וַיִּבְעַר בְּיַעֲקֹב
4 כְּאֵשׁ לֶהָבָה אָכְלָה סָבִיב׃ דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב נִצָּב
יְמִינוֹ כְּצָר וַיַּהֲרֹג כֹּל מַחֲמַדֵּי־עָיִן בְּאֹהֶל בַּת־צִיּוֹן שָׁפַךְ
ה כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ׃ הָיָה אֲדֹנָי ׀ כְּאוֹיֵב בִּלַּע יִשְׂרָאֵל בִּלַּע כָּל־
אַרְמְנוֹתֶיהָ שִׁחֵת מִבְצָרָיו וַיֶּרֶב בְּבַת־יְהוּדָה תַּאֲנִיָּה
6 וַאֲנִיָּה׃ וַיַּחְמֹס כַּגַּן שֻׂכּוֹ שִׁחֵת מֹעֲדוֹ שִׁכַּח יְהוָה ׀
7 בְּצִיּוֹן מוֹעֵד וְשַׁבָּת וַיִּנְאַץ בְּזַעַם־אַפּוֹ מֶלֶךְ וְכֹהֵן׃ זָנַח
אֲדֹנָי מִזְבְּחוֹ נִאֵר מִקְדָּשׁוֹ הִסְגִּיר בְּיַד־אוֹיֵב חוֹמֹת
8 אַרְמְנוֹתֶיהָ קוֹל נָתְנוּ בְּבֵית־יְהוָה כְּיוֹם מוֹעֵד׃ חָשַׁב
יְהוָה ׀ לְהַשְׁחִית חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן נָטָה קָו לֹא־הֵשִׁיב יָדוֹ
9 מִבַּלֵּעַ וַיַּאֲבֶל־חֵל וְחוֹמָה יַחְדָּו אֻמְלָלוּ׃ טָבְעוּ בָאָרֶץ מ׳ זעירא
שְׁעָרֶיהָ אִבַּד וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין
י תּוֹרָה גַּם־נְבִיאֶיהָ לֹא־מָצְאוּ חָזוֹן מֵיְהוָה׃ יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ
יִדְּמוּ זִקְנֵי בַת־צִיּוֹן הֶעֱלוּ עָפָר עַל־רֹאשָׁם חָגְרוּ שַׂקִּים
11 הוֹרִידוּ לָאָרֶץ רֹאשָׁן בְּתוּלֹת יְרוּשָׁלָםִ׃ כָּלוּ בַדְּמָעוֹת
עֵינַי חֳמַרְמְרוּ מֵעַי נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי עַל־שֶׁבֶר בַּת־
12 עַמִּי בֵּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק בִּרְחֹבוֹת קִרְיָה׃ לְאִמֹּתָם יֹאמְרוּ
אַיֵּה דָּגָן וָיָיִן בְּהִתְעַטְּפָם כֶּחָלָל בִּרְחֹבוֹת עִיר בְּהִשְׁתַּפֵּךְ
13 נַפְשָׁם אֶל־חֵיק אִמֹּתָם׃ מָה־אֲעִידֵךְ מָה אֲדַמֶּה־לָּךְ אעידך קרי
הַבַּת יְרוּשָׁלַםִ מָה אַשְׁוֶה־לָּךְ וַאֲנַחֲמֵךְ בְּתוּלַת בַּת־
14 צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל כַּיָּם שִׁבְרֵךְ מִי יִרְפָּא־לָךְ׃ נְבִיאַיִךְ חָזוּ לָךְ
שוא

a) *& fac eis* propter ipsorum peccata. v. 12. c. 2, 10. 2 Thess. 1, 6. 7. b) q. d. *quandoquidem* me propter peccata mea ita castigasti, vt *multi* sint *gemitus mei*. cf. not. Ier. 10, 25. c. 25, 29. c) *est languidum*. (3) Esa. 1, 5. Ier. 8, 18. cf. supra v. 13. & infra c. 5, 17.

CAP. II. d) *Quomodo* c. 1, 1. *obnubilat!* (1) cf. nomen 1 Reg. 18, 45. 2 Sam. 23, 4. Caput hoc sec. Schm. lemmata habet I. *querelam de seuerissimo Dei iudicio* contra populum suum exercito v. 1-12. Quod vero II. *iustissimum fuisse ostenditur*, ob peccata, & fidem falsis prophetis habitam v. 13-17. Fit ergo III. *adhortatio ad pœnitentiam* & deprecationem coram Deo v. 18-22. e) *deiecit* cum impetu Ezech. 19, 12. Ps. 102, 11. f) inprimis Templum Esa. 64, 10.

v. 2. g) *Absorpsit* & subito *destruxit*. cf. v. 5. 2 Sam. 20, 19. 20. h) *habitacula*. Ps. 83, 13. i) *proiecit in terram* Esa. 25, 12. Ezech. 13, 14. k) *profanauit*, velut rem communis iuris hostium arbitrio permisit. Esa. 43, 28. Ezech. 7, 21.

v. 3. l) *& flagrauit*. Esa. 42, 25. Deut. 4, 24. m) *velut ignis vehementissimus*. Esa. 4, 5. Ps. 105, 32. n) qui ignis *circumquaque vorat* & omnia absumit. Am. 2, 11. c. 5, 6. cf. 2 Reg. 25, 10.

v. 4. o) *stitit se dextera sua velut hostis*, ad vibrandum tela gladiumque intentus. Num. 22, 34. Ier. 46, 14. p) *desideria oculi*, adspectu iucundos. Ezech. 24, 16. 21. 25. Hos. 9, 16.

v. 5. q) *mœrorem & mœstitiam* (2) Esa. 29, 2.

v. 6. r) *Et violenter abripuit*, *velut sepem horti*, *sepem eius*. Esa. 5, 5. coll. Ps. 80, 13. 14. & 89, 41. 42. s) destruxit v. 5. *locum conuentus* s. templum *suum*. Ps. 74, 8.

v. 22. עַל per *Makk*. 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. CAP. II, v. 1. הדֹם sic *defect*. 1. 3. 7. 8. 22. sec. *Mas*. 1. & *Erff*. Alii *plene*. v. 4. נִצָּב per *Pat*. 1. 3. 4. ויהרג Sic per *Sakephg*. 2. 4. 20. At ויהרג 1. Reliqui per *Sakephk*. cum *Meth*. v. 5. אדני sine *Psik* 1. 3. v. 6. יהוה itidem sine *Psik* 1. 2. 3. 4. contra *Ind. Bas*. f. 61. c. Porro autem pro יהוה habent אדני 2. 4. & in marg. 3. v. 7. ביד per *Mun*. 1. 2. 6. 9. 20. v. 9. טבעו *Tet* ordinarium habent 1. 2. 3. 4. 6. 9 -- 12. 14. 20. 21. 23. contra *Mas*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. h. l. item *impr*. Leu. 1, 1. & *fin*. f. 1. a. v. 11. בֶּעטף per *Sægol* 1. 3. 4. 6. 9. 14. 20. v. 12. לאמתם per *Mun*. 4. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. בהתעטפם sine *Meth*. 1. 2. 3. 4. & *B. Naphtali*. v. 31. מה־ per *Mun*. sine *Makk*. 1. 2. 3. 4. אֲעִידֵךְ ita in textu, sine *Cthibh* & *Kri* 1. 2. 4. 6. 9. 20. contra *Mas*. *Erff*. ומה suo præfixo ו 3. 4. & sic fu. 1. 2.

שָׁוְא וְתָפֵל וְלֹא־גִלּוּ עַל־עֲוֹנֵךְ לְהָשִׁיב שְׁבִיתֵךְ וַיֶּחֱזוּ שבותך קרי
לָךְ מַשְׂאוֹת שָׁוְא וּמַדּוּחִים׃ סָפְקוּ עָלַיִךְ כַּפַּיִם כָּל־ טו
עֹבְרֵי דֶרֶךְ שָׁרְקוּ וַיָּנִעוּ רֹאשָׁם עַל־בַּת יְרוּשָׁלָםִ הֲזֹאת
16 הָעִיר שֶׁיֹּאמְרוּ כְּלִילַת יֹפִי מָשׂוֹשׂ לְכָל־הָאָרֶץ׃ פָּצוּ
עָלַיִךְ פִּיהֶם כָּל־אֹיְבַיִךְ שָׁרְקוּ וַיַּחַרְקוּ־שֵׁן אָמְרוּ בִּלָּעְנוּ
17 אַךְ זֶה הַיּוֹם שֶׁקִּוִּינֻהוּ מָצָאנוּ רָאִינוּ׃ עָשָׂה יְהוָה אֲשֶׁר
כולו קמץ האי בסגול זָמָם בִּצַּע אֶמְרָתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה מִימֵי־קֶדֶם הָרַס וְלֹא חָמָל
18 וַיְשַׂמַּח עָלַיִךְ אוֹיֵב הֵרִים קֶרֶן צָרָיִךְ׃ צָעַק לִבָּם אֶל־
אֲדֹנָי חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן הוֹרִידִי כַנַּחַל דִּמְעָה יוֹמָם וָלַיְלָה
19 אַל־תִּתְּנִי פוּגַת לָךְ אַל־תִּדֹּם בַּת־עֵינֵךְ׃ קוּמִי רֹנִּי
בלילה קרי בַלַּיְל לְרֹאשׁ אַשְׁמֻרוֹת שִׁפְכִי כַמַּיִם לִבֵּךְ נֹכַח פְּנֵי
אֲדֹנָי שְׂאִי אֵלָיו כַּפַּיִךְ עַל־נֶפֶשׁ עוֹלָלַיִךְ הָעֲטוּפִים
בְּרָעָב בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת׃ רְאֵה יְהוָה וְהַבִּיטָה לְמִי כ
עוֹלַלְתָּ כֹּה אִם־תֹּאכַלְנָה נָשִׁים פִּרְיָם עֹלְלֵי טִפֻּחִים
21 אִם־יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ אֲדֹנָי כֹּהֵן וְנָבִיא׃ שָׁכְבוּ לָאָרֶץ
חוּצוֹת נַעַר וְזָקֵן בְּתוּלֹתַי וּבַחוּרַי נָפְלוּ בֶחָרֶב הָרַגְתָּ
22 בְּיוֹם אַפֶּךָ טָבַחְתָּ לֹא חָמָלְתָּ׃ תִּקְרָא כְיוֹם מוֹעֵד מְגוּרַי
מִסָּבִיב וְלֹא הָיָה בְּיוֹם אַף־יְהוָה פָּלִיט וְשָׂרִיד אֲשֶׁר
טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אֹיְבִי כִלָּם׃

CAP. III. ג 2 אֲנִי הַגֶּבֶר רָאָה עֳנִי בְּשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ׃ אוֹתִי נָהַג וַיֹּלַךְ
3 חֹשֶׁךְ וְלֹא־אוֹר׃ אַךְ בִּי יָשֻׁב יַהֲפֹךְ יָדוֹ כָּל־הַיּוֹם׃
4 ה בִּלָּה בְשָׂרִי וְעוֹרִי שִׁבַּר עַצְמוֹתָי׃ בָּנָה עָלַי וַיַּקַּף רֹאשׁ
6 7 וּתְלָאָה׃ בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם׃ גָּדַר
8 בַּעֲדִי וְלֹא אֵצֵא הִכְבִּיד נְחָשְׁתִּי׃ גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ
9 שָׂתַם תְּפִלָּתִי׃ גָּדַר דְּרָכַי בְּגָזִית נְתִיבֹתַי עִוָּה׃ דֹּב י
ארי קח 11 אֹרֵב הוּא לִי אֲרִיה בְּמִסְתָּרִים׃ דְּרָכַי סוֹרֵר וַיְפַשְּׁחֵנִי
12 13 שָׂמַנִי שֹׁמֵם׃ דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ וַיַּצִּיבֵנִי כַּמַּטָּרָא לַחֵץ׃
14 הֵבִיא בְּכִלְיוֹתָי בְּנֵי אַשְׁפָּתוֹ׃ הָיִיתִי שְּׂחֹק לְכָל־
עמי

a) *vanum & insulsum*, Ier. 2, 8. Iob. 6, 16. *nec reuelarunt* tegmen *prauitati tuæ impositum.* c. 4, 22. coll. Esa. 56, 10. b) *prophetias* s. *apophthegmata.* Zach. 12, 1. Prou. 31, 1. c) *& expulsiones* (1) cf. verbum Deut. 30, 1.
v. 15. d) Iob. 27, 23. cf. Ezech. 5, 14. 15. e) *prætereuntes.* c. 1, 12. Ps. 80, 13. f) v. 16. 1 Reg. 9, 8. g) i. e. consummatissime pulcra. cf. Ezech. 27, 3. 4. 11. h) Ps. 48, 3.
v. 18. i) *pupilla oculi tui* Ps. 17, 8.
v. 19. k) *clama.* cf. not. 1 Reg. 8, 28. l) *sub initium* singularum *vigiliarum*, per totam noctem. Iud. 7, 19. coll. Ps. 63, 7. & 119, 148. m) *qui defecerunt.* v. 11. 12. Am. 8, 13.
v. 20. n) *fructum suum* ventris, i. e. infantes suos Deut. 28, 53. Ad rem cf. infra c. 4, 10. Deut. 28, 57. Ier. 19, 9. Leu. 26, 29. Ezech. 5, 9. 10. o) *infantes* v. 11. 19. *palmationum* s. *tractationis palmarum*, qui manibus tractantur & geruntur (1) cf. infra v. 22.
v. 22. p) Vulg. *Vocasti, quasi ad diem solemnem.* cf. c. 1, 15. q) *terrores meos.* Vulg. *qui terrent me* (2) Ezech. 21, 17. r) Ier. 44, 14. s) *quos palmis tractaui* (2) Esa. 48, 13. coll. supra v. 20. t) *& educaui* (2) Ezech. 18, 2.
CAP. III, v. 1. u) *Ego* (Ieremias, coll. v. 14. qui per totum caput modo vt priuatus, modo totius populi nomine lamentatur) *sum ille vir*, qui præ ceteris Prophetis *vidit* & expertus est *adflictionem.* Est in hoc capite I. *querela* de extrema & prope desperata miseria v. 1-18. II. *Respiratio* sub ea, recordatione misericordiæ Dei v. 19-25. III. *Excitatio* ad patientiam & expectationem Dei v. 26-30. IV. *Fundamentum spei*, a natura Dei, v. 31-38. V. *Exhortatio ad pænitentiam* & confessionem peccatorum v. 39-41. VI. *Preces* ad Deum pro liberatione v. 42-54. VII. *gratiarum actio*, v. 55-66.

v. 14. ומדוחם sic *defect.* 8. 15. & *Occidentales.* Alii cum *Orientalibus plene.* v. 18. Pro ארני habent יהוה 2. 3. 4. contra *Mas.* 1. 3. *impr.* & *Erff.* h. l. & *fin.* f. 3. col. 6. v. 19. אשמורות *plene* 1. 4. sec. *Mas. Erff.* At אשמרת *defect.* 1. & sic fu. 2. vtrumque sec. *Mas. Erff.* v. 21. ולא cum præfixo *Vau* 2. 3. 6. 9. 20. CAP. III, v. 8. שתם Per *Pat.* 2. 4. & *Ber.* contra *Mas.* Gen. 30, 40. v. 9. נתיבתי sic *defect.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 12. sec. *Mas. Erff.* Alii *plene.* v. 13. בכליתי per *Pat.* 1. 2. 3. 4. 6. 29. contra *Mas. Erff.*

טו עַמִּי נְגִינָתָם כָּל־הַיּוֹם׃ הִשְׂבִּיעַנִי בַמְּרוֹרִים הִרְוַנִי לַעֲנָה׃
16
17 וַיַּגְרֵס בֶּחָצָץ שִׁנָּי הִכְפִּישַׁנִי בָּאֵפֶר׃ וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי
18 נָשִׁיתִי טוֹבָה׃ וָאֹמַר אָבַד נִצְחִי וְתוֹחַלְתִּי מֵיְהוָה׃ זְכָר־
19
כ עָנְיִי וּמְרוּדִי לַעֲנָה וָרֹאשׁ׃ זָכוֹר תִּזְכּוֹר וְתָשִׂיחַ עָלַי
21 נַפְשִׁי׃ זֹאת אָשִׁיב אֶל־לִבִּי עַל־כֵּן אוֹחִיל׃ חַסְדֵי יְהוָה
22
23 כִּי לֹא־תָמְנוּ כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמָיו׃ חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה
24 אֱמוּנָתֶךָ׃ חֶלְקִי יְהוָה אָמְרָה נַפְשִׁי עַל־כֵּן אוֹחִיל לוֹ׃
כה
26 טוֹב יְהוָה לְקוֹ לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ׃ טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם
27 לִתְשׁוּעַת יְהוָה׃ טוֹב לַגֶּבֶר כִּי־יִשָּׂא עֹל בִּנְעוּרָיו׃ יֵשֵׁב
28
29 בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו׃ יִתֵּן בֶּעָפָר פִּיהוּ אוּלַי יֵשׁ תִּקְוָה׃
ל יִתֵּן לְמַכֵּהוּ לֶחִי יִשְׂבַּע בְּחֶרְפָּה׃ כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם
31
32 אֲדֹנָי׃ כִּי אִם־הוֹגָה וְרִחַם כְּרֹב חֲסָדוֹ׃ כִּי לֹא עִנָּה
33 מִלִּבּוֹ וַיַּגֶּה בְּנֵי־אִישׁ׃ לְדַכֵּא תַּחַת רַגְלָיו כֹּל אֲסִירֵי
34
לה אָרֶץ׃ לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט־גָּבֶר נֶגֶד פְּנֵי עֶלְיוֹן׃ לְעַוֵּת אָדָם
36
37 בְּרִיבוֹ אֲדֹנָי לֹא רָאָה׃ מִי זֶה אָמַר וַתֶּהִי אֲדֹנָי לֹא צִוָּה׃
38 מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב׃ מַה־יִּתְאוֹנֵן אָדָם
39
מ חָי גֶּבֶר עַל־חֲטָאוֹ׃ נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה וְנָשׁוּבָה
41 עַד־יְהוָה׃ נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל־כַּפָּיִם אֶל־אֵל בַּשָּׁמָיִם׃ נַחְנוּ
42
43 פָשַׁעְנוּ וּמָרִינוּ אַתָּה לֹא סָלָחְתָּ׃ סַכֹּתָה בָאַף וַתִּרְדְּפֵנוּ
44 הָרַגְתָּ לֹא חָמָלְתָּ׃ סַכֹּתָה בֶעָנָן לָךְ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה׃
מה
46 סְחִי וּמָאוֹס תְּשִׂימֵנוּ בְּקֶרֶב הָעַמִּים׃ פָּצוּ עָלֵינוּ פִּיהֶם
47 כָּל־אֹיְבֵינוּ׃ פַּחַד וָפַחַת הָיָה לָנוּ הַשֵּׁאת וְהַשָּׁבֶר׃
48
49 פַּלְגֵי־מַיִם תֵּרַד עֵינִי עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי׃ עֵינִי נִגְּרָה וְלֹא
נ תִדְמֶה מֵאֵין הֲפֻגוֹת׃ עַד־יַשְׁקִיף וְיֵרֶא יְהוָה מִשָּׁמָיִם׃
51
52 עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי׃ צוֹד צָדוּנִי כַּצִּפּוֹר
53 אֹיְבַי חִנָּם׃ צָמְתוּ בַבּוֹר חַיָּי וַיַּדּוּ־אֶבֶן בִּי׃ צָפוּ־מַיִם
54
נה עַל־רֹאשִׁי אָמַרְתִּי נִגְזָרְתִּי׃ קָרָאתִי שִׁמְךָ יְהוָה מִבּוֹר
56 תַּחְתִּיּוֹת׃ קוֹלִי שָׁמָעְתָּ אַל־תַּעְלֵם אָזְנְךָ לְרַוְחָתִי

לשועתי Ccccc צה א

ותשוח קרי
קמץ בז"ק
חסדיו קרי
קמץ בז' ע' ועירא
חטאיו קרי
קמץ בז'

a) *populo meo.* Verba Prophetæ, vt supra ad v. 1. diximus. cf. Ier. 9, 1. c. 15, 10.

v. 15. b) *Satiauit me amaritudinibus,* v. 30. Iob. 9, 18. *expleuit me* Esa. 43, 24. *absinthio* s. absinthiato. (8) v. 19. Ier. 9, 14.

v. 16. c) *Et comminuit* (2) Ps. 119, 20. *scrupis* (3) Prou. 3, 17. d) *subegit me* (1) *in cinerem.* Iob. 30, 19. Ier. 6, 26.

v. 17. e) *Et reiecisti, o Deus,* per apostrophen. Vel *Et reiecta fuit,* coll. not. Hos. 8, 5. f) *oblitus sum boni.* Ier. 23, 39.

v. 18. g) *periit firmitas mea.* Actum est de me, consistere amplius non possum. 1 Sam. 15, 29.

v. 19. h) *& ploratus mei* (2) c. 1, 7. i) *absinthii & fellis* s. *cicutæ,* quo me expleuisti, v. 5. 15. Ier. 8, 14.

v. 20. k) Vtique *recordando recordaberis, idque meditatur,* vel sec. alteram lectionem, *quamuis incuruetur apud me anima mea.*

v. 21. l) Hoc nimir. identidem *ad animam reuoco, ideoque spero.* v. 24.

v. 26. m) *Bonum* igitur est, v. 27. *vt quis opperiatur,* Iud. 3, 25. *& silens* sit. (3) Hab. 2, 19.

v. 27. n) *quum portauerit iugum,* non tantum legis diuinæ Ier. 5, 5. sed & variarum perpessionum c. 1, 14.

v. 28. o) c. 1, 1. Ier. 15, 17. p) *& siluerit,* sine fremitu contra Deum, v. 39. coll. v. 26. c. 2, 10. q) *quum* id (iugum v. 27.) Deus *imposuerit ei.* Kal (3) 2 Sam. 24, 12. Esa. 40, 15. cf. Ier. 10, 19.

v. 29. r) Quum *posuerit in puluere os suum* Esa. 29, 4. iustissima Dei iudicia humillime venerans. cf. Mich. 7, 17. Iob. 1, 20. 21. s) *dicens:* (subintell. *Lemor,* vt v. 41. 42.) *forte est spes.* Non dubitantis, sed bene sperantis particula h. l. vt Esa. 37, 4. 1 Sam. 14, 6.

v. 38. t) *nonne exeunt* s. decernuntur? cf. Esa 45, 23.

v. 20. עלי *Tikkun Sopherim* hic notat *Mas.* Ps. 106, 20. v. 22. חסדי sine *Dag.* 1. 2. 3. 4. רחמיו sic *plene* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 22. 23. & *Occidentales,* sec. *Mas. Erff.* At reliqui רחמו *defect.* cum *Orientalibus,* vt videtur. Aliter tamen Orientalium ab Occidentalibus differentia exponitur in marg. 7. 8. ita nimirum, vt his quidem רחמו sit *Cthibh* & *Kri,* illis vero רחמו *Cthibh* & רחמיו *Kri.* v. 25. לקוו cum *Kri* לקוין 3. quomodo in textu habet 2. sec. *Mas.* 1. v. 30. וישבע cum præf. *Vau* 3. sic fe. 5. & fu. 2. contra *Mas. impr.* v. 31. Pro אדני habent יהוה 2. 3. 4. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr. fin.* f. 3. col. 6. Illud tamen refert 2. in marg. v. 32. חסדיו *plene* in textu, sine *Cthibh* & *Kri,* 2. 3. 6. 7. 8. 9. 11. 14. 15. 16. 20. contra *Mas. Erff.* v. 36. לעות Sic per *Ain* minusculum posuit h. l. *Mas.* 1. & *Erff.* item *impr.* Leu. 1, 1. & *final.* f. 1. 2. At libri nostri ordinario charactere exprimunt, v. 39. חי per *Pat.* 3. 17. 18. & *Ber.* contra *Mas.* 1. 2. 4. & *Erff.* v. 40. ונהקורה *plene* 2. 3. 4. sec. *Mas. Erff.* v. 52. כצפור Sic nostri cum *Orientalibus* plene; at כצפר *defect. Occidentales.* v. 53. חיי per *Pat.* 1. 3. contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.*

לְשַׁוְעָתִי׃ קָרַבְתָּ בְּיוֹם אֶקְרָאֶךָּ אָמַרְתָּ אַל־תִּירָא׃ רַבְתָּ 57 58
אֲדֹנָי רִיבֵי נַפְשִׁי גָּאַלְתָּ חַיָּי׃ רָאִיתָה יְהוָה עַוָּתָתִי שָׁפְטָה 59
מִשְׁפָּטִי׃ רָאִיתָה כָּל־נִקְמָתָם כָּל־מַחְשְׁבֹתָם לִי׃ ס
שָׁמַעְתָּ חֶרְפָּתָם יְהוָה כָּל־מַחְשְׁבֹתָם עָלָי׃ שִׂפְתֵי קָמַי 61 62
וְהֶגְיוֹנָם עָלַי כָּל־הַיּוֹם׃ שִׁבְתָּם וְקִימָתָם הַבִּיטָה אֲנִי 63
מַנְגִּינָתָם׃ תָּשִׁיב לָהֶם גְּמוּל יְהוָה כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם׃ 64 כה
תִּתֵּן לָהֶם מְגִנַּת־לֵב תַּאֲלָתְךָ לָהֶם׃ תִּרְדֹּף בְּאַף 66
וְתַשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי יְהוָה׃

CAP. IV. ד

אֵיכָה יוּעַם זָהָב יִשְׁנֶא הַכֶּתֶם הַטּוֹב תִּשְׁתַּפֵּכְנָה
אַבְנֵי־קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת׃ בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים 2
הַמְסֻלָּאִים בַּפָּז אֵיכָה נֶחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי־חֶרֶשׂ מַעֲשֵׂה
תנים קרי — יְדֵי יוֹצֵר׃ גַּם־תַּנִּין חָלְצוּ שַׁד הֵינִיקוּ גּוּרֵיהֶן בַּת־ 3
כיענים קרי — עַמִּי לְאַכְזָר כִּי עֵנִים בַּמִּדְבָּר׃ דָּבַק לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל־ 4
חִכּוֹ בַּצָּמָא עוֹלָלִים שָׁאֲלוּ לֶחֶם פֹּרֵשׂ אֵין לָהֶם׃
הָאֹכְלִים לְמַעֲדַנִּים נָשַׁמּוּ בַּחוּצוֹת הָאֱמֻנִים עֲלֵי ה
תוֹלָע חִבְּקוּ אַשְׁפַּתּוֹת׃ וַיִּגְדַּל עֲוֹן בַּת־עַמִּי מֵחַטַּאת 6
סְדֹם הַהֲפוּכָה כְמוֹ־רָגַע וְלֹא־חָלוּ בָהּ יָדָיִם׃ זַכּוּ 7
נְזִירֶיהָ מִשֶּׁלֶג צַחוּ מֵחָלָב אָדְמוּ עֶצֶם מִפְּנִינִים סַפִּיר
גִּזְרָתָם׃ חָשַׁךְ מִשְּׁחוֹר תָּאֳרָם לֹא נִכְּרוּ בַּחוּצוֹת צָפַד 8
עוֹרָם עַל־עַצְמָם יָבֵשׁ הָיָה כָעֵץ׃ טוֹבִים הָיוּ חַלְלֵי־ 9
כ' טעמים — חֶרֶב מֵחַלְלֵי רָעָב שֶׁהֵם יָזֻבוּ מְדֻקָּרִים מִתְּנוּבֹת שָׂדָי׃
יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ י
בְּשֶׁבֶר בַּת־עַמִּי׃ כִּלָּה יְהוָה אֶת־חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן 11
אַפּוֹ וַיַּצֶּת־אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יְסוֹדֹתֶיהָ׃ לֹא הֶאֱמִינוּ 12
כל קרי — מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכֹל יֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי יָבֹא צַר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי
יְרוּשָׁלִָם׃ מֵחַטֹּאת נְבִיאֶיהָ עֲוֹנוֹת כֹּהֲנֶיהָ הַשֹּׁפְכִים 13
בְּקִרְבָּהּ דַּם צַדִּיקִים׃ נָעוּ עִוְרִים בַּחוּצוֹת נְגֹאֲלוּ 14
בַּדָּם בְּלֹא יוּכְלוּ יִגְּעוּ בִּלְבֻשֵׁיהֶם׃ סוּרוּ טָמֵא טו
קָרְאוּ

v. 57. a) *Prope* alias & promtus ad audiendum *fuisti*. Pf. 145, 18. b) *die, quo inuocaui te*. Pf. 56, 10. & 86, 7. c) cf. Ier. 1, 18. c. 30, 10.

v. 58. d) *Litigasti* Pf. 35, 1. e) i. e. caussas, quæ vitam & salutem meam concernebant.

v. 59. f) *Vidisti* iam quoque, ficut olim, Pf. 10, 4. *curvationem* f. *peruersionem mei* (1) i. e. iniurias & vim mihi illatam. cf. v. 36. Pf. 119, 78. *Suffixum* passiue significat, vt *malum meum*, quod patior Pf. 35, 4.

v. 63. g) *Sessionem & surrectionem eorum* (1) h. e. omnia ipsorum consilia & molimina Esa. 37, 28. h) *modulatio eorum* (1) cf. v. 14.

v. 65. i) *stuporem*, al. *insaniam cordis* (1) ex Arab. & coll. Deut. 28, 28. k) *exsecratio tua* fit vel obtingat *ipsis*. (1)

CAP. IV, v. 1. l) *Quomodo* c. 1, 1. *contegitur* & obscuratur (3) Ezech. 28, 3. c. 31, 8. *aurum?* i. e. populus Iudaicus, qui quondam *auri instar* in sanctuario Dei fulgebat, coll. v. 2. m) *effusi sunt*, velut quisquiliæ aut sordes, Leu. 14, 41. Zeph. 1, 17. n) Alluditur ad gemmas Pontificalis amiculi, quibus nomina XII. tribuum Israelis inscripta erant, Exod. 28, 8-11. Hoc capite I. describitur *crudelis fames* Hierosolymæ v. 1-12. Eiusque II. *caussa* redditur, *peccata grauissima*, v. 6. 13-20. III. Tsioni tamen *spes restitutionis* fit, & *interitus* contra *Idumæis* prædicitur v. 21. 22.

v. 3. o) *Ipsa quoque cete* & immanes beluæ *expediunt* f. porrigunt *mammam* Iob. 3, 12. p) *crudelis* facta est. Iob. 30, 21. *instar struthionum*, Esa. 13, 22. Mich. 1, 8.

v. 5. q) *gestati* olim. cf. Num. 11, 12. Esa. 60, 4. r) *super coccino* Exod. 28, 5. Esa. 1, 18. s) *amplexati sunt* Iob. 24, 8. *sterquilinia* (1) cf. 1 Sam. 2, 8. Neh. 3, 14.

CAP. IV, v. 3. שַׁד per *Kam.* 2. 4. 6. 9. 20. 23. כיענים Ita coniunctim in textu, sine *Cthibh* & *Kri*, 6. 9--14. 19. 20. 21. 23. contra *Mas. Erff.* v. 7. זכו Sic *milra* 1. 2. 3. 4. 7. 15. 17. 22. 23. 24. Alii *milel*. צָחוּ per *Kam.* 1. 3. 4. 6. 7. 9. 10. 13. 14. 19. 20. & *milel* 1. 4. v. 9. שהם per *Segol* 1. 4. 17. 18 & *Ber.* Porro *Mun.* omittunt 6. 9. 20--23. contra *Mas. impr.* יזובו *plene* 2. 3. contra *Mas.* 4. *Erff.* & *impr.* ad quam confer, quæ *R. Chaiim* heic notat. v. 13. מחטאור sic *plene* cum *Vau* poscit *Mas. Erff.* verum nullo codicum nostrorum suffragante. עונות defect. ... ses, *Mas. impr.* Neh. 9, 2. v. 14. יכלו *defect.* *Orientales*, contra *Mas.* Ier. 1, 7.

קראו למו סורו סורו אל־תגעו כי נצו גם־נעו אמרו
16 בגוים לא יוספו לגור׃ פני יהוה חלקם לא יוסיף
17 להביטם פני כהנים לא נשאו זקנים לא חננו׃ עודינה זקנים קרי עודינו קרי
תכלינה עינינו אל־עזרתנו הבל בצפיתנו צפינו אל־
18 גוי לא יושע׃ צדו צעדינו מלכת ברחבתינו קרב
19 קצנו מלאו ימינו כי־בא קצנו׃ קלים היו רדפינו
מנשרי שמים על־ההרים דלקנו במדבר ארבו לנו׃
כ רוח אפינו משיח יהוה נלכד בשחיתותם אשר אמרנו
21 בצלו נחיה בגוים׃ שישי ושמחי בת־אדום יושבתי יתיר י'
22 בארץ עוץ גם־עליך תעבר־כוס תשכרי ותתערי׃ תם־
עונך בת־ציון לא יוסיף להגלותך פקד עונך בת־אדום
גלה על־חטאתיך׃

ה CAP. V.

זכר יהוה
2 מה־היה לנו הביט וראה את־חרפתנו׃ נחלתנו הביטה ק'
3 נהפכה לזרים בתינו לנכרים׃ יתומים היינו אין אב ואין קרי
4 אמותינו כאלמנות׃ מימינו בכסף שתינו עצינו במחיר
ה 6 יבאו׃ על צוארנו נרדפנו יגענו לא הונח־לנו׃ מצרים קמץ בז"ק ולא קרי
7 נתנו יד אשור לשבע לחם׃ אבתינו חטאו אינם ואינם קרי
8 אנחנו עונתיהם סבלנו׃ עבדים משלו בנו פרק אין ואנחנו ק'
9 י מידם׃ בנפשנו נביא לחמנו מפני חרב המדבר
11 עורנו כתנור נכמרו מפני זלעפות רעב׃ נשים בציון
יב ענו בתלת בערי יהודה׃ שרים בידם נתלו פני זקנים
13 לא נהדרו׃ בחורים טחון נשאו ונערים בעץ כשלו׃
14 טו זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם׃ שבת משוש
16 לבנו נהפך לאבל מחולנו׃ נפלה עטרת ראשנו אוי־
17 נא לנו כי חטאנו׃ על־זה היה דוה לבנו על־אלה
18 חשכו עינינו׃ על הר־ציון ששמם שועלים הלכו־בו׃
19 כ אתה יהוה לעולם תשב כסאך לדור ודור׃ למה
21 לנצח תשכחנו תעזבנו לארך ימים׃ השיבנו יהוה

a) *clamauerunt ad eos.* Sensus est, Iudæos gentibus tam abominabiles esse factos, ac solent leprosi. coll. Leu. 13, 45. b) cf. Esa. 52, 11. c) *nam auolarunt* quasi Iudæi, Ier. 48, 9. etiamque *vagantur*, sedibus suis ac patria pulsi. Gen. 4, 12. Ier. 14, 10. d) *dicunt* (i. e. Impers. *dicitur*) *inter gentes, non pergent* Iudæi *commorari* s. habitare in terra sua. Ps. 15, 1. & 61, 5.

v. 17. e) *Dum adhuc eramus* sc. in terra nostra s. statu priori. 1 Reg. 1, 14. 22. f) *consumebantur* fere *oculi nostri.* Ps. 69, 4. & 119, 82. 123. g) respiciendo *ad auxilium nostrum,* quod erat auxilium *vanitatis* : i. e. frustra suppetias ab Aegyptiis exspectavimus, coll. c. 1, 19. 2 Reg. 24, 7. Esa. 30, 7. Ier. 37, 5-11. h) *dum prospectatione nostra* (1) continuo & impense *prospectavimus ad gentem, quæ tamen non poterat saluare.* Esa. 30, 5. c. 31, 3.

v. 20. i) *Spiraculum* s. *halitus narium nostrarum.* Gen. 7, 22. k) Targ. *qui erat vnctus oleo vnctionis Domini,* vti Saul 1 Sam. 24, 6. 10. *Tsedekiam* puta, qui pacatiorem rempubl. habuisset, si Nebucadnetsari, a quo regnum acceperat, fidem seruasset, coll. Ezech. 17, 13. seqq. & Præf. in Ierem. §. 11. l) *captus est in foueis illorum* (2) Ps. 102, 20. Factum vide 2 Reg. 25, 6. seqq. Ier. 52, 9. coll. Ezech. 19, 4. 8.

CAP. V, v. 1. m) *Memento, Domine, quid factum sit,* siue *acciderit nobis.* c. 3, 47. coll. c. 2, 20. Preces hoc caput habet humiles Prophetæ & Iudæorum, in quibus I. Iehouæ *miseriam* & mala sua proponunt v. 1-18. II. *Iræ diuinæ perpetuitatem* deprecantur v. 19. 20. & III. conversionem ac *restitutionem sui* petunt v. 21. 22.

v. 3. n) cf. c. 2. 12. vel potius 2 Sam. 20, 19.

v. 15. יוספו Sic *defect.* 6 -- 9. 15. 22. & sic fe. 2. 4. sec. *Mas.* 2. 4. *impr.* & *Erff.* h. l. item *impr.* 1 Reg. 20, 10. v. 17. עודינו Sic in textu, sine Cthibh & Kri, *Orientales.* v. 22. תם per *Mahp.* 2. 3. 4. 21. CAP. V, v. 1. הביט וראה ita 2. 4. v. 5. על per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6 -- 9. 14. 20. 21. נרדפנו per *Pat.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. contra *Mas. impr.* לא per *Mercha* 2. 7. 8. 11. 13. 19. v. 10. עורינו sic *plene* 1. 2. 3. & fe. 4. v. 21. יהוה sine *Psik* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 20. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. 6. Pro יהוה habent אדני *Orientales.*

אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָ חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם׃ 22 כִּי אִם־מָאֹס מְאַסְתָּנוּ ונשובה קרי
קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד־מְאֹד׃

השיבנו יהוה אליך ונשובה חדש ימינו כקדם׃ סימן יתּ״קק׃
סכום פסוקי איכה מאה וחמשים וארבעה · וסימנו יסע קדים בשמים ·
וחציו לדכא תחת רגליו׃

a) *tum reuertamur* c. 3, 40. Ier. 31, 18. b) *renoua dies nostros* Ps. 90, 15. & 104, 30. *sicut antiquitus*, Ier. 46, 26. vt priscorum temporum felicitas nobis denuo contingat.
v. 22. c) *Num enim plane reprobasti nos?* Ier. 14, 19. & *iratus contra nos eris* Zach. 1, 2. *vsque adeo?* Esa. 64, 8. Id vero nec potes facere, o bone Deus, nec facturus vnquam es, coll. supra c. 3, 31. seqq.

* * *

d) Ob tristius vltimi versiculi argumentum penultimus, antiquo more Scribarum, repetitur hic & praeterea in fine *Iesaiae*, *Duodecim minorum Prophetarum*, & *Coheleth*. e) Ps. 78, 26. f) c. 3, 34.

LIBER ECCLESIASTAE,

Hebr.

קהלת

Liber hic, post sanatam a Deo mentem, a Salomone iam sene conscriptus, habet I. *Titulum* s. Exordium c. 1, 1. II. *Tractat de Summo Bono*, cum remotiue c. 1, 2. - c. 3, 11. tum positiue c. 3, 12--14. III. *Monstrat sanum iudicium* de variis in vita humana casibus, c. 3, 15-- c. 4, 16. IV. *De vero Dei cultu* & vita beata pluribus lectorem instituit c. 4, 17. c. 12, 7. & tandem V. grauissimo *Epilogo* concludit c. 12, 8 -- 14.

CAP. I. 1 דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן־דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלָם׃ הֲבֵל א
2 הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת הֲבֵל הֲבָלִים הַכֹּל
3 הָבֶל׃ מַה־יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת
4 הַשָּׁמֶשׁ׃ דּוֹר הֹלֵךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמָדֶת׃
5 וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ וְאֶל־מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זוֹרֵחַ הוּא
6 שָׁם׃ הוֹלֵךְ אֶל־דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל־צָפוֹן סוֹבֵב ׀ סֹבֵב
7 הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל־סְבִיבֹתָיו שָׁב הָרוּחַ׃ כָּל־הַנְּחָלִים
הֹלְכִים אֶל־הַיָּם וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא אֶל־מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים
8 הֹלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לָלָכֶת׃ כָּל־הַדְּבָרִים יְגֵעִים לֹא־
יוּכַל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא־תִשְׂבַּע עַיִן לִרְאוֹת וְלֹא־תִמָּלֵא
9 אֹזֶן מִשְּׁמֹעַ׃ מַה־שֶּׁהָיָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה וּמַה־שֶּׁנַּעֲשָׂה הוּא
10 שֶׁיֵּעָשֶׂה וְאֵין כָּל־חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ יֵשׁ דָּבָר שֶׁיֹּאמַר
רְאֵה־זֶה חָדָשׁ הוּא כְּבָר הָיָה לְעֹלָמִים אֲשֶׁר הָיָה
11 מִלְּפָנֵנוּ׃ אֵין זִכְרוֹן לָרִאשֹׁנִים וְגַם לָאַחֲרֹנִים שֶׁיִּהְיוּ לֹא־
12 יִהְיֶה לָהֶם זִכָּרוֹן עִם שֶׁיִּהְיוּ לָאַחֲרֹנָה׃ אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי
13 מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלָם׃ וְנָתַתִּי אֶת־לִבִּי לִדְרוֹשׁ
וְלָתוּר בַּחָכְמָה עַל כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמָיִם הוּא ׀
14 עִנְיַן רָע נָתַן אֱלֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ׃ רָאִיתִי אֶת־
כָּל־הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל
ורעות

CAP. I, v. 1. g) *Verba*, h. e. doctrinae ac sermones, c. 12, 11. Ier. 1, 1. Am. 1, 1. *Coheleth*, i. e. *Salomonis*, filii *congregatricis* Sapientiae, s. filii Dei. (7) v. 2, 12. c. 7, 27. c. 12, 8. 9. 10. h) *filii Dauidis*, ex Bathseba, 2 Sam. 12, 24. i) *regis in Hierosolymis*. v. 12. 16. Prou. 1, 1. coll. 1 Reg. 2, 12. Habet hoc caput I. totius libri *titulum*, v. 1. II. inchoat *tractationem de summo bono*; ita vt primo summum bonum falsum remoueatur: vbi 1) *propositio* implicita v. 2. 3. 2) eiusdem *probatio* a vanitate rerum & actionum humanarum, maxime *sapientiae* humanae. v. 4 - 18.
v. 2. k) *Vanitas*, vel *o vanitas vanitatum*! s. vanissima. c. 12, 8. l) *omnia*, quae sub sole sunt v. 3. sunt vanissima & ipsa quasi *vanitas*, nec perfecte beatum quemquam reddere possunt. c. 3, 19. c. 11, 8. Ps. 39, 6. & 144, 6.

Post v. 22. repetunt versum penultimum 1. 2. 4. 6. 7. 8. 14. 17. 20. 21. 23. & quidem punctis insuper instructum 1. 4. At primam tantummodo eius vocem השיבנו repetit 3.
COHELETH CAP. 1, v. 3. בכל־ Ita cum *Kadma*, quem alii omittunt 1. 2. 6 -- 16. 19. 20. 21. 23. 24. & sic fe. *Ber*. 1. 3. *impr*. & *Erf*. Alii *plene*.
v. 10. מלפננו sic *def*. 1. 7. 8. 15. 22. & sic fe. 3. secund. *Mas*.
v. 12. *Spatium* praemitt. 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21.

טו וּרְעוּת רוּחַ׃ מְעֻוָּת לֹא־יוּכַל לִתְקֹן וְחֶסְרוֹן לֹא־יוּכַל
16 לְהִמָּנוֹת׃ דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם־לִבִּי לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה הִגְדַּלְתִּי
וְהוֹסַפְתִּי חָכְמָה עַל כָּל־אֲשֶׁר־הָיָה לְפָנַי עַל־יְרוּשָׁלִָם
17 וְלִבִּי רָאָה הַרְבֵּה חָכְמָה וָדָעַת׃ וָאֶתְּנָה לִבִּי לָדַעַת
חָכְמָה וְדַעַת הוֹלֵלֹת וְשִׂכְלוּת יָדַעְתִּי שֶׁגַּם־זֶה הוּא
18 רַעְיוֹן רוּחַ׃ כִּי בְּרֹב חָכְמָה רָב־כָּעַס וְיוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף
ב מַכְאוֹב׃ אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי לְכָה־נָּא אֲנַסְּכָה בְשִׂמְחָה Cap. II.
2 וּרְאֵה בְטוֹב וְהִנֵּה גַם־הוּא הָבֶל׃ לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי
3 מְהוֹלָל וּלְשִׂמְחָה מַה־זֹּה עֹשָׂה׃ תַּרְתִּי בְלִבִּי לִמְשׁוֹךְ
בַּיַּיִן אֶת־בְּשָׂרִי וְלִבִּי נֹהֵג בַּחָכְמָה וְלֶאֱחֹז בְּסִכְלוּת עַד
אֲשֶׁר־אֶרְאֶה אֵי־זֶה טוֹב לִבְנֵי הָאָדָם אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ תַּחַת
4 הַשָּׁמַיִם מִסְפַּר יְמֵי חַיֵּיהֶם׃ הִגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי בָּנִיתִי לִי
ה בָּתִּים נָטַעְתִּי לִי כְּרָמִים׃ עָשִׂיתִי לִי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים
6 וְנָטַעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל־פֶּרִי׃ עָשִׂיתִי לִי בְּרֵכוֹת מָיִם
7 לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֵצִים׃ קָנִיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת
וּבְנֵי־בַיִת הָיָה לִי גַּם מִקְנֶה בָקָר וָצֹאן הַרְבֵּה הָיָה לִי
8 מִכֹּל שֶׁהָיוּ לְפָנַי בִּירוּשָׁלִָם׃ כָּנַסְתִּי לִי גַּם־כֶּסֶף וְזָהָב
וּסְגֻלַּת מְלָכִים וְהַמְּדִינוֹת עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת
9 וְתַעֲנֻגוֹת בְּנֵי הָאָדָם שִׁדָּה וְשִׁדּוֹת׃ וְגָדַלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי
י מִכֹּל שֶׁהָיָה לְפָנַי בִּירוּשָׁלִָם אַף חָכְמָתִי עָמְדָה לִּי׃ וְכֹל
אֲשֶׁר שָׁאֲלוּ עֵינַי לֹא אָצַלְתִּי מֵהֶם לֹא־מָנַעְתִּי אֶת־לִבִּי
מִכָּל־שִׂמְחָה כִּי־לִבִּי שָׂמֵחַ מִכָּל־עֲמָלִי וְזֶה־הָיָה חֶלְקִי
11 מִכָּל־עֲמָלִי׃ וּפָנִיתִי אֲנִי בְּכָל־מַעֲשַׂי שֶׁעָשׂוּ יָדַי וּבֶעָמָל
שֶׁעָמַלְתִּי לַעֲשׂוֹת וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ וְאֵין
12 יִתְרוֹן תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ וּפָנִיתִי אֲנִי לִרְאוֹת חָכְמָה
וְהוֹלֵלוֹת וְסִכְלוּת כִּי ׀ מֶה הָאָדָם שֶׁיָּבוֹא אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ
13 אֵת אֲשֶׁר־כְּבָר עָשׂוּהוּ׃ וְרָאִיתִי אָנִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה
14 מִן־הַסִּכְלוּת כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן־הַחֹשֶׁךְ׃ הֶחָכָם עֵינָיו

a) *Et depastio spiritus.* (7) c. 2, 11. 17. 26. c. 4, 4. 6. c. 6, 9. cf. infra v. 17.

v. 15. b) *Incurvatum*, h. e. corruptum & *depravatum.* Pyal. (1) cf. Piel Ps. 146, 9. Iob. 8, 3. c. 16, 9. c) *non potest* humanis viribus *rectificari*, in statum rectum restitui. Kal. (1) cf. Piel c. 7, 13.

v. 17. d) *consumtio spiritus* (3) c. 2, 22. c. 4, 16. cf. supra v. 14.

v. 18. e) *Et addens*, s. qui auget & cumulat *scientiam* rerum multarum, vt ego feci v. 16.

CAP. II, v. 1. f) Vnde *dixi ego in animo meo : Agedum tentabo te*, cor meum, & probabo te *per lætitiam.* Fut. Piel a rad. נסה cum suffixo & ה paragog. g) *fruere ergo bono* & iucundis huius vitæ rebus. c. 3, 13. h) *Sed ecce etiam illud vanitas* erat v. 15. 19. 21. c. 1, 2. nequaquam verum & constans gaudium, coll. Esa. 35, 10. Ioh. 16, 22. Rom. 14, 17. Pergit nimir. Salomo hoc capite suo exemplo monstrare I. *Voluptates & delicias hominis mundanas esse vanas* v. 1. immo insaniam v. 2. etiam cum humana sapientia coniunctas v. 3-23. II. Incipit suo exemplo declarare *alteram vanitatis humanæ partem*, scil. impossibilem operationem & absolutionem sine Deo v. 24-26. quam rursus suo exemplo v. 25. probat, & deinde capite 3. noua ratione confirmat.

v. 3. i) *Quæsiui* tamen porro rationem & quasi *exploraui in corde meo* c. 1, 13. c. 7, 25. k) *vt protraherem* & paullo diutius detinerem *carnem meam* s. corpus *in vino.* l) ita tamen, *vt cor meum proueheretur in sapientia*, & tantum *vt vsu* quoque largiore vini *adprehenderem stultitiam* cet.

v. 5. m) *Et paradisos* (3) Cant. 4, 13. Neh. 2, 8.

v. 16. Pro על־ירושלם, quod tamen 6. 9. in marg. referunt, habent בירושלם 3. 4. 6. 9. 14. 20. 21. v. 17. הללת sic vltimam syllabam *defect.* 6. 9. 22. & sic fe. 1. 2. 4. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* E contrario primam הוללת *plene* requirunt *Mas.* 1. 2. & *Erff.* Vtrumque contra *Mas. impr.* Porro הללות singulariter & per *Schurek* 17. 18. & *Ber.* ושכלות per *Samech* loco *Sin* 1. 3. sec. *Mas.* 1. 4. sed contra *Mas.* 2. 3. *impr.* & *Erff.* CAP. II, v. 3. ולאחוז *plene* 4. sec. *Mas. Erff.* עד אשר sic 1. 2. 3. 4. 7. 8. 13. 15. 19. לבני האדם ita 2. 4. v. 7. גם per *Makk.* 1. 3. 4. 6. 9. 20. מקנה sic per *Tsere* 1. 2. 3. 4. 22. 23. Alii per *Segol* v. 10. אשר per *Makk.* 1. 3. v. 13. אני *milra* & *Aleph* per *Chatephpat.* 4. At per *Rbhia* 1. 3. 4. Quorum cum hoc, tum illud est contra *Mas. impr.* c. 2, 24. כיתרון *Tau* per *Chatephpat.* 2. & in marg. 6. 9. At כִּיתְרוֹן ita 3. 4. 10. 20. 21. item (in textu) 6. 9. contra *M. I.*

בְּרֹאשׁוֹ וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ וְיָדַעְתִּי גַם־אָנִי שֶׁמִּקְרֶה
אֶחָד יִקְרֶה אֶת־כֻּלָּם׃ וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמִקְרֵה טו
הַכְּסִיל גַּם־אֲנִי יִקְרֵנִי וְלָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יֹתֵר
16 וְדִבַּרְתִּי בְלִבִּי שֶׁגַּם־זֶה הָבֶל׃ כִּי אֵין זִכְרוֹן לֶחָכָם עִם־
קמ' בז"ק הַכְּסִיל לְעוֹלָם בְּשֶׁכְּבָר הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכָּח
17 וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם עִם־הַכְּסִיל׃ וְשָׂנֵאתִי אֶת־הַחַיִּים כִּי
רַע עָלַי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי־הַכֹּל הֶבֶל
18 וּרְעוּת רוּחַ׃ וְשָׂנֵאתִי אֲנִי אֶת־כָּל־עֲמָלִי שֶׁאֲנִי עָמֵל תַּחַת
19 הַשָּׁמֶשׁ שֶׁאַנִּיחֶנּוּ לָאָדָם שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרָי׃ וּמִי יוֹדֵעַ הֶחָכָם
יִהְיֶה אוֹ סָכָל וְיִשְׁלַט בְּכָל־עֲמָלִי שֶׁעָמַלְתִּי וְשֶׁחָכַמְתִּי
תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ גַּם־זֶה הָבֶל׃ וְסַבּוֹתִי אֲנִי לְיַאֵשׁ אֶת־לִבִּי כ
21 עַל כָּל־הֶעָמָל שֶׁעָמַלְתִּי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ כִּי־יֵשׁ אָדָם
שֶׁעֲמָלוֹ בְּחָכְמָה וּבְדַעַת וּבְכִשְׁרוֹן וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עָמַל־
22 בּוֹ יִתְּנֶנּוּ חֶלְקוֹ גַּם־זֶה הֶבֶל וְרָעָה רַבָּה׃ כִּי מֶה־הֹוֶה
לָאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ וּבְרַעְיוֹן לִבּוֹ שֶׁהוּא עָמֵל תַּחַת
23 הַשָּׁמֶשׁ׃ כִּי כָל־יָמָיו מַכְאֹבִים וָכַעַס עִנְיָנוֹ גַּם־בַּלַּיְלָה
24 לֹא־שָׁכַב לִבּוֹ גַּם־זֶה הֶבֶל הוּא׃ אֵין־טוֹב בָּאָדָם
שֶׁיֹּאכַל וְשָׁתָה וְהֶרְאָה אֶת־נַפְשׁוֹ טוֹב בַּעֲמָלוֹ גַּם־זֹה
רָאִיתִי אָנִי כִּי מִיַּד הָאֱלֹהִים הִיא׃ כִּי מִי יֹאכַל וּמִי יָחוּשׁ כה
26 חוּץ מִמֶּנִּי׃ כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו נָתַן חָכְמָה וְדַעַת
וְשִׂמְחָה וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס לָתֵת לְטוֹב
לִפְנֵי הָאֱלֹהִים גַּם־זֶה הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ׃

CAP. III. לַכֹּל זְמָן וְעֵת לְכָל־חֵפֶץ תַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ ג

2 עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת
עֵת לָטַעַת וְעֵת לַעֲקוֹר נָטוּעַ׃
3 עֵת לַהֲרוֹג וְעֵת לִרְפּוֹא
עֵת לִפְרוֹץ וְעֵת לִבְנוֹת׃
4 עֵת לִבְכּוֹת וְעֵת לִשְׂחוֹק
עֵת

a) *in capite ipsius* sunt, *aperti* scil. coll. Prou. 20, 15. vnde circumspicere in omnia & sibi prouidere potest. b) *Scio tamen ego etiam, quod vnus* idemque *casus omnibus illis*, sapientibus & stultis, *accidat* vel accidere possit. v. 15. c. 3, 19. v. 15. c) *quod etiam hoc sit vanitas*; scil. quod stulti & sapientis idem est euentus, v. 14. coll. v. 16. v. 16. d) *Nam nulla est memoria* s. recordatio c. 1, 11. *sapientis æque ac stulti*, v. 14. 15. in *æternum* c. 3, 14. Ps. 9, 7. e) *eo quod dudum* c. 3, 15. c. 4. 2. *diebus* s. temporibus paullo post *venturis* s. futuris, subintell. ב, vt Prou. 8, 22. cet. f) *omnis ille* s. sapiens, s. stultus, *obliuioni datus* erit c. 9, 5. Gen. 41. 30. g) *Et quomodo moritur sapiens æque ac stultus?* si non hoc ipso flebile vanitatis documentum præbet? v. 18. h) *quia relinquere cogor eum*. Fut. Hiph. rad. ינח Ps. 17, 14. v. 24. i) *Nonne bonum?* vel *Quare non est bonum* vel melius quid *pro homine*, (quam) *vt edat* & bibat &c.

CAP. III, v. 1. k) *Omnibus* rebus suum *tempus est*. Pergit Salomo I. in *summi boni falsi remotione*, cuius vanitatem inde a c. 2, 24. probauerat *ex impotentia hominis* in consequendis iis, quæ actionibus suis vanis intendit. Hanc igitur noua fulcit ratione, desumpta *a diuinæ gubernationis libertate*, qua omnibus rebus, etiam sibi inuicem contrariis, certum tempus constituit ac definit: in quo accelerando vel retardando frustra est hominis occupatio. v. 1--11. II. *Verum summum bonum* ponit v. 12 - 14. III. *Præiudiciis* s. offendiculis *aduersus pietatem* occurrit (1) v. 15. (2) v. 16. 17. (3) v. 18 - 22.

v. 20. לְיַאֵשׁ sic per *Pat.* 1. 2. 7. 8. 15. 21. sec. *Mas.* ר. *impr.* & *Erff.* Alii per *Kam.*

v. 22. שֶׁהוּא sic per *Schua* 2. 11. 12. 13. 15. 16. 19. *M.* I. Alii per *Segol.* Cf. simile punctum præfixi ש c. 3, 18.

v. 23. מכאובים *plene* 1. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Ier. 51, 8. ac *final.* f. 38. d. sed contra *Mas.* 3. h. l.

v. 24. Pro הִיא habent הוּא 2. 4. at הוא in masc. genere 3. 6. 9. 20. 21.

עֵת סְפוֹד וְעֵת רְקוֹד׃
ה עֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים וְעֵת כְּנוֹס אֲבָנִים
עֵת לַחֲבוֹק וְעֵת לִרְחֹק מֵחַבֵּק׃
6 עֵת לְבַקֵּשׁ וְעֵת לְאַבֵּד
עֵת לִשְׁמוֹר וְעֵת לְהַשְׁלִיךְ׃
7 עֵת לִקְרוֹעַ וְעֵת לִתְפּוֹר
עֵת לַחֲשׁוֹת וְעֵת לְדַבֵּר׃
8 עֵת לֶאֱהֹב וְעֵת לִשְׂנֹא
עֵת מִלְחָמָה וְעֵת שָׁלוֹם׃
9 מַה־יִּתְרוֹן הָעוֹשֶׂה בַּאֲשֶׁר הוּא עָמֵל׃ רָאִיתִי אֶת־הָעִנְיָן
11 אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ׃ אֶת־הַכֹּל
עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ גַּם אֶת־הָעֹלָם נָתַן בְּלִבָּם מִבְּלִי אֲשֶׁר
לֹא־יִמְצָא הָאָדָם אֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר־עָשָׂה הָאֱלֹהִים
12 מֵרֹאשׁ וְעַד־סוֹף׃ יָדַעְתִּי כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי אִם־לִשְׂמוֹחַ
13 וְלַעֲשׂוֹת טוֹב בְּחַיָּיו׃ וְגַם כָּל־הָאָדָם שֶׁיֹּאכַל וְשָׁתָה
14 וְרָאָה טוֹב בְּכָל־עֲמָלוֹ מַתַּת אֱלֹהִים הִיא׃ יָדַעְתִּי כִּי כָּל־
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף
טו וּמִמֶּנּוּ אֵין לִגְרֹעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו׃ מַה־
שֶּׁהָיָה כְּבָר הוּא וַאֲשֶׁר לִהְיוֹת כְּבָר הָיָה וְהָאֱלֹהִים
16 יְבַקֵּשׁ אֶת־נִרְדָּף׃ וְעוֹד רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ מְקוֹם
הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה הָרֶשַׁע וּמְקוֹם הַצֶּדֶק שָׁמָּה הָרָשַׁע׃
17 אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי אֶת־הַצַּדִּיק וְאֶת־הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט
הָאֱלֹהִים כִּי־עֵת לְכָל־חֵפֶץ וְעַל כָּל־הַמַּעֲשֶׂה שָׁם׃
18 אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי עַל־דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם לְבָרָם הָאֱלֹהִים
19 וְלִרְאוֹת שְׁהֶם־בְּהֵמָה הֵמָּה לָהֶם׃ כִּי מִקְרֶה בְנֵי־הָאָדָם השין בשוא
וּמִקְרֶה הַבְּהֵמָה וּמִקְרֶה אֶחָד לָהֶם כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה
וְרוּחַ אֶחָד לַכֹּל וּמוֹתַר הָאָדָם מִן־הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל
כ הָבֶל׃ הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל־מָקוֹם אֶחָד הַכֹּל הָיָה מִן־הֶעָפָר

v. 11. a) *Omnia* quidem Gen. 1, 31. *fecit* Deus v. 10. *pulchra* c. 5, 17. *in tempore suo*; vt tempori suo vnumquodque, quod ipse facit, sit conuenientissimum. Ps. 1, 3. & 104, 27. b) *etiam æternitatem* v. 14. Esa. 40, 28. & aliquem eius sensum s. notitiam, ex infinita Dei prouidentia, & incomprehensibili rerum omnium gubernatione colligendam, coll. Rom. 1, 19. 20. c) Deus *indidit animo* ac menti *eorum*, filiorum hominis, v. 10. coll. ad phrasin Exod. 35, 34. 1 Reg. 10, 24. Neh. 2, 12. d) *ex defectu*, siue *ex eo* etiam, *quod non*, Exod. 14, 11. *inuenit* s. adsequitur *homo* c. 8, 17. admirandum *illud opus*, *quod* vel *quo Deus* omnia liberrime & sapientissime facit, *ab initio* Esa. 40, 21. *vsque ad finem*. c. 7, 2. Vnde neque omni sua ratione ac studio homo amoliri a se casus aduersos potest, sed solius Dei prouidentiæ & curæ eius paternæ, se & res suas omnes committere tandem cogitur. cf. Prou. 3, 5. 6. 7.

v. 12. e) *Scio* itaque v. 14. c. 1, 17. *quod non* sit summum huius & futuræ vitæ *bonum*, quod inquirimus, c. 2, 3. 24. *in omnibus illis* rebus, quas hactenus enumeraui; *sed* vel *nisi*, Gen. 28, 17. Esa. 42, 19. *vt lætetur quis* pio in Deum animo, coll. v. 22. c. 2, 2. 10. c. 11, 9. 10. *faciatque* quod *bonum* & Deo acceptum est c. 12, 13. Ps. 34, 13. 15. & 37, 3. 27. *in* omni *vita sua*, c. 2, 24. Luc. 1, 75. Incipit hic noua pars libri, quæ breuiter totius tractationis nucleum positiue continet v. 12-14. Deinde præiudicia contra veram in Deum pietatem removentur: 1) *Res hominum semper in eodem statu fuisse* v. 15. 2) *Iniquitatem dominari in locis iustitiæ* v. 16. 17. 3) *homini idem contingere quod bestiæ* v. 18-23.

CAP. III. v. 5. מְחַבֵּק per *Schua*, adeoque in Participio, (q. d. vt procul absit *amplexator*, coll. Thren. 1. 16.) 4. 20. 21. & in textu 6. 9. sec. *M. I.* v. 9. העשה sic *defect.* 15. 23. & *Occidentales.* At alii cum *Orientalibus plene.* v. 14. לִגְרֹעַ sic *defect.* 1. 2. 4. 6. 9. 21. & sic fe. 3. sec. *Mas.* 2. 3. 4. & *Erff.* Alii *plene.* v. 18. שהם per *Segol* 6. 9. 14. 20. 21. at per *Tsere* 3. vtrumque contra *Mas. impr.* v. 19. מקרה & ומקרה vtrumque per *Tsere* 3. 4. contra *Mas.* 1. & *Erff.* ad 1 Sam. 6, 9. & contra *M. I.* אין sic per *Kam.* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. 24. sec. *Mas.* 2. & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 11, 11. Alii per *Pat.*

21 וְהַכֹּל שָׁב אֶל־הֶעָפָר׃ מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלָה הִיא
לְמָעְלָה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ׃
22 וְרָאִיתִי כִּי אֵין טוֹב מֵאֲשֶׁר יִשְׂמַח הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו כִּי־
הוּא חֶלְקוֹ כִּי מִי יְבִיאֶנּוּ לִרְאוֹת בְּמֶה שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרָיו׃ המ׳ בסגול
CAP. VI. ד וְשַׁבְתִּי אֲנִי וָאֶרְאֶה אֶת־כָּל־הָעֲשֻׁקִים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים
תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְהִנֵּה ׀ דִּמְעַת הָעֲשֻׁקִים וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם
2 וּמִיַּד עֹשְׁקֵיהֶם כֹּחַ וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם׃ וְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת־
הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ מִן־הַחַיִּים אֲשֶׁר הֵמָּה חַיִּים עֲדֶנָה׃
3 וְטוֹב מִשְּׁנֵיהֶם אֵת אֲשֶׁר־עֲדֶן לֹא הָיָה אֲשֶׁר לֹא־רָאָה
4 אֶת־הַמַּעֲשֶׂה הָרָע אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ וְרָאִיתִי
אֲנִי אֶת־כָּל־עָמָל וְאֵת כָּל־כִּשְׁרוֹן הַמַּעֲשֶׂה כִּי הִיא
ה קִנְאַת־אִישׁ מֵרֵעֵהוּ גַּם־זֶה הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ׃ הַכְּסִיל
6 חֹבֵק אֶת־יָדָיו וְאֹכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ׃ טוֹב מְלֹא כַף נָחַת
7 מִמְּלֹא חָפְנַיִם עָמָל וּרְעוּת רוּחַ׃ וְשַׁבְתִּי אֲנִי וָאֶרְאֶה
8 הֶבֶל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי גַּם בֵּן וָאָח אֵין־
לוֹ וְאֵין קֵץ לְכָל־עֲמָלוֹ גַּם־עֵינָיו לֹא־תִשְׂבַּע עֹשֶׁר וּלְמִי ׀ עֵינוֹ קרי
אֲנִי עָמֵל וּמְחַסֵּר אֶת־נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַּם־זֶה הֶבֶל וְעִנְיַן
9 רָע הוּא׃ טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן־הָאֶחָד אֲשֶׁר יֵשׁ־לָהֶם שָׂכָר
י טוֹב בַּעֲמָלָם׃ כִּי אִם־יִפֹּלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת־חֲבֵרוֹ
11 וְאִילוֹ הָאֶחָד שֶׁיִּפּוֹל וְאֵין שֵׁנִי לַהֲקִימוֹ׃ גַּם אִם־יִשְׁכְּבוּ
12 שְׁנַיִם וְחַם לָהֶם וּלְאֶחָד אֵיךְ יֵחָם׃ וְאִם־יִתְקְפוֹ הָאֶחָד
הַשְּׁנַיִם יַעַמְדוּ נֶגְדּוֹ וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק׃
13 טוֹב יֶלֶד מִסְכֵּן וְחָכָם מִמֶּלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל אֲשֶׁר לֹא־יָדַע
14 לְהִזָּהֵר עוֹד׃ כִּי־מִבֵּית הָסוּרִים יָצָא לִמְלֹךְ כִּי גַּם
טו בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רָשׁ׃ רָאִיתִי אֶת־כָּל־הַחַיִּים הַמְהַלְּכִים
תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ עִם הַיֶּלֶד הַשֵּׁנִי אֲשֶׁר יַעֲמֹד תַּחְתָּיו׃
16 אֵין־קֵץ לְכָל־הָעָם לְכֹל אֲשֶׁר־הָיָה לִפְנֵיהֶם גַּם
הָאַחֲרוֹנִים לֹא יִשְׂמְחוּ־בוֹ כִּי־גַם־זֶה הֶבֶל וְרַעְיוֹן רוּחַ׃
שְׁמֹר

v. 21. *a*) *Quotusquisque* enim c. 8, 1. Eſa. 42, 23. c. 53. 1. *nouit ſpiritum* vel animam *filiorum hominis* c. 12, 7. Pſ. 31. 6. & ingens eius a brutorum anima diſcrimen? *b*) *qui ipſe adſcendit.* ה ante Participia eſt *relatiuum*, vt 2 Sam. 19, 6. Pſ. 103, 3. cet. minime vero *interrogatiuum*, ſed propter ſequentem gutturalem per *Kamets* præfixum, vt Pſ. 134, 1. cet. *c*) *ſurſum*, Prou. 15, 24. ad Deum conditorem c. 12, 7. *d*) *Et quis nouit ſpiritum* ſ. animam *pecoris*, Pſ. 104, 29. *qui deſcendit deorſum ad terram*, & cum corpore interit ac aboletur.

CAP. IV. v. 1. *e*) *Porro conuerti me*, v. 7. c. 9, 11. *Et obſeruaui* ſ. *vidi*, v. 7. c. 3, 10. 16. Ezech. 8. 2. 7. *omnis generis oppreſſos*, Pſ. 103, 6. & 146, 7. *qui tales fiunt ſub ſole* in hoc ſæculo, v. 3. 7. c. 1, 3. c. 3, 16. cet. Nouum hic remouet *caſum* ſ. offendiculum, nihil prodeſſe cultoribus ſuis pietatem. *Duæ* vero *huius capitis partes* ſunt: I. Proponuntur *tres reliqui caſus*, qui hominem ab amplexu ſummi boni & a vera pietate abſterrere poſſent: 1) *oppreſſorum* ſine ſolatio *deſtitutio* v. 1-3. 2) Hominum in hac vita *emergentium gloria* v. 4 - 6. 3) *Cœlibatus perpetuus*, & ſperata in eo huius vitæ felicitas v. 7-16. II. Partis quartæ libri, *præceptum primum*, de Deo ex animo colendo v. 17.

v. 2. *f*) *Vnde laudans ego fui* ſ. *laudaui.* c. 8, 15. Eſt vel infinit. ſubintell. verbo finito, vt ſæpiſſime; vel nomen participiale ex coniug. Piel, abiecto מ præform. coll. ſimili forma in femin. genere Neh. 1, 6. 11.

---

v. 21. הָעֹלָה per *Chatephpat.* adeoque interrogatiue, in marg. 6. 9. ad mentem B. *Luth.* in Verſione vernacula, ־ֲ itemque veterum interpretum, Vulg. LXX, Syr. Chald. & Ar. Verum contra analogiam, quia ſic ante gutturalem requireretur *Patach.* הַיֹרדת pariter per *Catephpat.* 6. 9. in marg. At הַיּוֹרדת *plene* 1. 2. ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* ſed contra *Maſ.* 3. ־ֲ & *impr.* v. 22. בְּמָה per *Kam.* 2. in marg. CAP. IV, v. 1. הָעֲשׁוּקִים, prius æque ac poſterius, *Occidentales plene*, quomodo prius ex noſtris etiam ſcribit 2. poſterius vero 3. Ceteri cum *Orientalibus* defect. ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* v. 2. עֲדֶנָה ſic per *Dag.* 7. 8. 10. 12--19. 21. 22. 23. 24. Reliqui ſine illo. At per *Tſere* ſub ד 1. 2. 3. v. 3. עֲדֵן per *Tſere* 1. 2. 3. 4. v. 8. גַּם per *Makk.* 2. 3. וְעִנְיַן per *Kam.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. contra *Maſ.* in *M. I.* רָע per *Pat.* 2. 3. 4. 21. & ſic ſe. 1. v. 10. וְאִי לוֹ ſic ſeiunctis vocibus 3. 4. 6. 9. 10. 14. 18. 20. 21. 23. contra *Maſ.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 45, 5. v. 16. כִּי per *Thbir* 3. 6. 9. 20. 31.

יתיר י 17 שְׁמֹר רַגְלֶיךָ כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל־בֵּית הָאֱלֹהִים וְקָרוֹב
לִשְׁמֹעַ מִתֵּת הַכְּסִילִים זָבַח כִּי־אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת
ה רָע׃ אַל־תְּבַהֵל עַל־פִּיךָ וְלִבְּךָ אַל־יְמַהֵר לְהוֹצִיא דָבָר Cap. V.
לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה עַל־הָאָרֶץ
2 עַל־כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מְעַטִּים׃ כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן
3 וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים׃ כַּאֲשֶׁר תִּדֹּר נֶדֶר לֵאלֹהִים אַל־
תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי אֵין חֵפֶץ בַּכְּסִילִים אֵת אֲשֶׁר־תִּדֹּר
4 שַׁלֵּם׃ טוֹב אֲשֶׁר לֹא־תִדֹּר מִשֶּׁתִּדּוֹר וְלֹא תְשַׁלֵּם׃ אַל־
ה תִּתֵּן אֶת־פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת־בְּשָׂרֶךָ וְאַל־תֹּאמַר לִפְנֵי
הַמַּלְאָךְ כִּי שְׁגָגָה הִיא לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל־קוֹלֶךָ
6 וְחִבֵּל אֶת־מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ׃ כִּי בְרֹב חֲלֹמוֹת וַהֲבָלִים
7 וּדְבָרִים הַרְבֵּה כִּי אֶת־הָאֱלֹהִים יְרָא׃ אִם־עֹשֶׁק רָשׁ
וְגֵזֶל מִשְׁפָּט וָצֶדֶק תִּרְאֶה בַמְּדִינָה אַל־תִּתְמַהּ עַל־
8 הַחֵפֶץ כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם׃ וְיִתְרוֹן
הוא קרי 9 אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד׃ אֹהֵב כֶּסֶף לֹא־
יִשְׂבַּע כֶּסֶף וּמִי־אֹהֵב בֶּהָמוֹן לֹא תְבוּאָה גַּם־זֶה הָבֶל׃
10 בִּרְבוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ וּמַה־כִּשְׁרוֹן לִבְעָלֶיהָ כִּי
ראות קרי 11 אִם־רְאִית עֵינָיו׃ מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד אִם־מְעַט וְאִם־
12 הַרְבֵּה יֹאכֵל וְהַשָּׂבָע לֶעָשִׁיר אֵינֶנּוּ מַנִּיחַ לוֹ לִישׁוֹן׃ יֵשׁ
רָעָה חוֹלָה רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו
13 לְרָעָתוֹ׃ וְאָבַד הָעֹשֶׁר הַהוּא בְּעִנְיַן רָע וְהוֹלִיד בֵּן וְאֵין בְּיָדוֹ
14 מְאוּמָה׃ כַּאֲשֶׁר יָצָא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לָלֶכֶת כְּשֶׁבָּא
טו וּמְאוּמָה לֹא־יִשָּׂא בַעֲמָלוֹ שֶׁיֹּלֵךְ בְּיָדוֹ׃ וְגַם־זֹה רָעָה
חוֹלָה כָּל־עֻמַּת שֶׁבָּא כֵּן יֵלֵךְ וּמַה־יִּתְרוֹן לוֹ שֶׁיַּעֲמֹל
16 לָרוּחַ׃ גַּם כָּל־יָמָיו בַּחֹשֶׁךְ יֹאכֵל וְכָעַס הַרְבֵּה וְחָלְיוֹ
17 וָקָצֶף׃ הִנֵּה אֲשֶׁר־רָאִיתִי אָנִי טוֹב אֲשֶׁר־יָפֶה לֶאֱכוֹל
וְלִשְׁתּוֹת וְלִרְאוֹת טוֹבָה בְּכָל־עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת־
הַשֶּׁמֶשׁ מִסְפַּר יְמֵי־חַיָּו אֲשֶׁר־נָתַן־לוֹ הָאֱלֹהִים כִּי־הוּא
חלקו

v. 17. a) *Custodi pedem* vel *pedes tuos*, Pf. 119, 101. *quum iueris ad domum* f. templum *Dei* eiusque cultum publicum, vt id facias animo per pœnitentiam & fidem bene præparato: *& propior* fis Gen. 45, 10. *ad* obfequiofe potius *audiendum* verbum Dei, *quam ad dandum*, f. *vt des* & more *ftultorum* tantum offeras *facrificium*, coll. 1 Sam. 15, 22. Efa. 1, 11. 19. c. 66. 3. Pf. 50, 8. 9. 13. Prou. 15, 8. c. 21, 27. b) *illi enim nefciunt* c. 9, 5. immo fcire etiam nolunt diuinam verbi veritatem Prou. 1, 22. *vt* magis fecure *faciant malum*, & liberius pergant in impietate fua. cf. Prou. 19, 27. Matth. 13, 15. Ioh. 3, 20. Incipit hic fec. *Schm.* obferuationem *PARS LIBRI QVARTA*, quæ informationem de vero Dei cultu, eiusque contrariis, continet; vt iam fupra ad v. 1. innuimus.

CAP. V, v. 1. c) *Ne præcipitanter agas*, Vulg. *Ne præceps fis ore tuo.* coll. c. 7, 9. & fimili vfu particulæ de inftrumento Gen. 27, 30. Pf. 15, 3. Prou. 16. 23. Pergit Ecclefiaftes in tradendis vitæ ac morum præceptis. Habetur enim hoc capite *Præceptum* II. (Vide I. c. 4, 17.) de *præcipiti multiloquio* in precibus vitando v. 1. 2. III. *de voto* fine procraftinatione reddendo v. 3-6. IV. De *peccatorum confortio* cavendo, v. 7. 8. V. de deteftabili *auaritia* fugienda v. 9. feqq. per plures rationes ad finem vsque capitis VI.

v. 2. d) *Nam* ficut in notitiam *venit infomnium* vanum *per multitudinem rei* f. rerum; *ita vox ftulti* venit & agnofcitur *per multitudinem verborum.*

CAP. V, v. 1. *Spatium* præmitt. 6. 9. 10. 14. 19. 20. 21. תבהל על־פיך ita 3. 6. 9. 10. 20. v. 5. מעשי per *Iod Orientales.* v. 7. וגזל per *Segol* 3. 4. 20. & ֶ (in textu) 6. 9. contra *Maf. impr.* ¨ Ez. 18, 18. גבה prius per *Ebhia* 1. 6. 9. 14. 20. 21. 23. At per *Kadma* 4. & per *Makp.* feq. *Makk.* 3. v. 13. בענין *Iod* per *Kam.* 3. 4. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 23. v. 15. Pro כל עמת coniunctim כלעמת 2. in marg. quafi vna tantum vox effet. Conf. *M. I.* ad h. l. v. 16. וכעס fic per *Pat.* *milel*, quafi Nomen effet, 2. 3. 4. 6. 9. forte ex male intellecta *Maf. impr.* & *Erff.* ad Pf. 112, 10. fed contra *Maf.* 1. & *impr.* h. l. v. 17. השמש per *Kam.* 1. 3. חיוו fic *plene* 2. 4. & in *Kri* 3. At faltim in textu *defect.* fcribi iubet *Maf.* 4. *impr.* & *Erff.* h. l. itemque *impr.* & *Erff.* 2 Reg. 25, 30.

18 חֶלְקוֹ׃ גַּם כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן־לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר
וּנְכָסִים וְהִשְׁלִיטוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ וְלָשֵׂאת אֶת־חֶלְקוֹ
19 וְלִשְׂמֹחַ בַּעֲמָלוֹ זֹה מַתַּת אֱלֹהִים הִיא׃ כִּי לֹא הַרְבֵּה
יִזְכֹּר אֶת־יְמֵי חַיָּיו כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה בְּשִׂמְחַת לִבּוֹ׃

CAP. VI. ו יֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְרַבָּה הִיא עַל־
2 הָאָדָם׃ אִישׁ אֲשֶׁר יִתֶּן־לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְכָבוֹד
וְאֵינֶנּוּ חָסֵר לְנַפְשׁוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִתְאַוֶּה וְלֹא־יַשְׁלִיטֶנּוּ
הָאֱלֹהִים לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ כִּי אִישׁ נָכְרִי יֹאכְלֶנּוּ זֶה הֶבֶל
3 וָחֳלִי רָע הוּא׃ אִם־יוֹלִיד אִישׁ מֵאָה וְשָׁנִים רַבּוֹת יִחְיֶה
וְרַב שֶׁיִּהְיוּ יְמֵי־שָׁנָיו וְנַפְשׁוֹ לֹא־תִשְׂבַּע מִן־הַטּוֹבָה
וְגַם־קְבוּרָה לֹא־הָיְתָה לּוֹ אָמַרְתִּי טוֹב מִמֶּנּוּ הַנָּפֶל׃
4 כִּי־בַהֶבֶל בָּא וּבַחֹשֶׁךְ יֵלֵךְ וּבַחֹשֶׁךְ שְׁמוֹ יְכֻסֶּה׃ גַּם־
ה 6 שֶׁמֶשׁ לֹא־רָאָה וְלֹא יָדָע נַחַת לָזֶה מִזֶּה׃ וְאִלּוּ חָיָה אֶלֶף
שָׁנִים פַּעֲמַיִם וְטוֹבָה לֹא רָאָה הֲלֹא אֶל־מָקוֹם אֶחָד
7 הַכֹּל הוֹלֵךְ׃ כָּל־עֲמַל הָאָדָם לְפִיהוּ וְגַם־הַנֶּפֶשׁ לֹא
8 תִמָּלֵא׃ כִּי מַה־יּוֹתֵר לֶחָכָם מִן־הַכְּסִיל מַה־לֶּעָנִי יוֹדֵעַ
9 לַהֲלֹךְ נֶגֶד הַחַיִּים׃ טוֹב מַרְאֵה עֵינַיִם מֵהֲלָךְ־נָפֶשׁ גַּם־
י זֶה הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ׃ מַה־שֶּׁהָיָה כְּבָר נִקְרָא שְׁמוֹ וְנוֹדָע
11 אֲשֶׁר־הוּא אָדָם וְלֹא־יוּכַל לָדִין עִם שֶׁהתַּקִּיף מִמֶּנּוּ׃ כִּי יתיר ה'
12 יֵשׁ־דְּבָרִים הַרְבֵּה מַרְבִּים הָבֶל מַה־יֹּתֵר לָאָדָם׃ כִּי מִי־
יוֹדֵעַ מַה־טּוֹב לָאָדָם בַּחַיִּים מִסְפַּר יְמֵי־חַיֵּי הֶבְלוֹ וְיַעֲשֵׂם
כַּצֵּל אֲשֶׁר מִי־יַגִּיד לָאָדָם מַה־יִּהְיֶה אַחֲרָיו תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃

CAP. VII. ט' רבתי ז טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב וְיוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ׃ טוֹב
2 לָלֶכֶת אֶל־בֵּית־אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל־בֵּית מִשְׁתֶּה בַּאֲשֶׁר
3 הוּא סוֹף כָּל־הָאָדָם וְהַחַי יִתֵּן אֶל־לִבּוֹ׃ טוֹב כַּעַס
4 מִשְּׂחֹק כִּי־בְרֹעַ פָּנִים יִיטַב לֵב׃ לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל
ה וְלֵב כְּסִילִים בְּבֵית שִׂמְחָה׃ טוֹב לִשְׁמֹעַ גַּעֲרַת חָכָם
6 מֵאִישׁ שֹׁמֵעַ שִׁיר כְּסִילִים׃ כִּי כְקוֹל הַסִּירִים תַּחַת הַסִּיר
כן

v. 19. a) *quia Deus*, cuius donum eſt animus auaritiæ curis & vinculis ſolutus, v. 18. *reſpondet* vel *reſpondere* omnia ex voto eius *facit*, Hiph. (2) c. 10, 19. *per gaudium cordis ipſius*, pii ac regeniti c. 11, 9. viuentis in regno Dei, Pſ. 45 8. Sirac. 50, 23. Rom. 14, 17. Phil. 4, 4. cet.

CAP. VI, v. 1. b) *Eſt* reuera *malum*, *quod vidi ſub ſole*; *idque magnum* & grauiſſimum *ſuper eiusmodi hominem* auarum ac diuitem. *Continuatur* hoc capite *Præceptum* V. c. 5, 9. inceptum, de *vitanda auaritia*; idque nouis duabus rationibus inculcatur: I. *a pœna* auaritiæ *diuina* v. 1--6. II. *ab abſurdo* v. 7-10. quas ſequitur *Concluſio* v. 11. cum *ratione*, v. 12.

v. 6. c) *Quin ſi* etiam (2) Eſth. 7, 4. *vixiſſet* talis auarus v. 3.

CAP. VII. v. 1. d) Quemadmodum *bonum* ſ. *melius eſt nomen* ſ. *fama bona* Prov. 22, 1. *quam oleum* ſ. *unguentum præſtantiſſimum* c. 10, 1. Pſ. 133, 2. *ſic dies* beatæ *mortis* melior eſt *quam dies, quo quis* in hunc mundum, cum peccati contagio & miſeria, *natus fuit*, Iob. 3, 3. Pergitur ſec. *Schmid.* in tradendis piæ vitæ regulis, & *Præceptum* hoc capite continetur VI. (coll. not. c. 4, 17. c. 5, 1. c. 6, 1) *Mortem diligenter meditandam eſſe*, ne nimis tandem timeatur, v. 1-7 & VII. *Fugiendam eſſe impatientiam*, & præſenti rerum ſtatu, etſi minus felici, *contentum quemque eſſe debere*, v. 8-29. vbi attendenda 1) *Præceptum ipſum* v. 9. 10. 14. 2) eiusdem rationes v. 8-13. 3) *Contrarii fundamenti*, quod in propriæ iuſtitiæ & ſapientiæ imaginatione conſiſtit, *deſtructio*, v. 15-17. 20. 23. ſeqq. & 4) *remediorum* aduerſus impatientiam *monſtratio*, v. 18. 19. 21. 22.

---

v. 18. אשר per *Makk.* 2. 3. 6--9. 20. 21. & vnacum *Mun.* 1. 10. זה per *Thbir* 1. 6. 9. 10. 20. 21. v. 19. כי האלהים ita 2. 4. CAP. VI. v. 2. אשר per *Makk.* loco *Mun.* 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. רע per *Pat.* 3. 4. & in marg. 6. 9. v. 10. שהתקיף *He* pleonaſticum omittit 2. contra *Maſ.* *Erff.* quæ tamen etiam varietatem ſcriptionis hic notat. v. 11. יתר ſic *defect.* r. 2. 3. 6. 9. 21. ſec. *Maſ.* 3. & *Erff.* Alii *plene*, præter *Maſ. impr.* Ex. 16, 19. CAP. VII, v. 1. טוב per ordinarium *Tet* 3. 6. 9. 10. 11. 14. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* 2 Par. 1, 1. v. 2. Pro משתה *Orientales* המשתה ſcribunt.

ז כֵּן שְׂחֹק הַכְּסִיל וְגַם־זֶה הָבֶל׃ כִּי הָעֹשֶׁק יְהוֹלֵל חָכָם
ח וִיאַבֵּד אֶת־לֵב מַתָּנָה׃ טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ
ט טוֹב אֶרֶךְ־רוּחַ מִגְּבַהּ־רוּחַ׃ אַל־תְּבַהֵל בְּרוּחֲךָ לִכְעוֹס
י כִּי כַעַס בְּחֵיק כְּסִילִים יָנוּחַ׃ אַל־תֹּאמַר מֶה הָיָה
שֶׁהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה כִּי לֹא מֵחָכְמָה
11 שָׁאַלְתָּ עַל־זֶה׃ טוֹבָה חָכְמָה עִם־נַחֲלָה וְיוֹתֵר לְרֹאֵי
12 הַשָּׁמֶשׁ׃ כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכָּסֶף וְיִתְרוֹן דַּעַת
13 הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ׃ רְאֵה אֶת־מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי
14 מִי יוּכַל לְתַקֵּן אֵת אֲשֶׁר עִוְּתוֹ׃ בְּיוֹם טוֹבָה הֱיֵה בְטוֹב
וּבְיוֹם רָעָה רְאֵה גַּם אֶת־זֶה לְעֻמַּת־זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים
טו עַל־דִּבְרַת שֶׁלֹּא יִמְצָא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוּמָה׃ אֶת־הַכֹּל
רָאִיתִי בִּימֵי הֶבְלִי יֵשׁ צַדִּיק אֹבֵד בְּצִדְקוֹ וְיֵשׁ רָשָׁע
16 מַאֲרִיךְ בְּרָעָתוֹ׃ אַל־תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה וְאַל־תִּתְחַכַּם
17 יוֹתֵר לָמָּה תִּשּׁוֹמֵם׃ אַל־תִּרְשַׁע הַרְבֵּה וְאַל־תְּהִי סָכָל
18 לָמָּה תָמוּת בְּלֹא עִתֶּךָ׃ טוֹב אֲשֶׁר תֶּאֱחֹז בָּזֶה וְגַם־מִזֶּה
אַל־תַּנַּח אֶת־יָדֶךָ כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים יֵצֵא אֶת־כֻּלָּם׃
19 הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר׃
כ כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה־טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא׃
21 גַּם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יְדַבֵּרוּ אַל־תִּתֵּן לִבֶּךָ אֲשֶׁר לֹא־
22 תִשְׁמַע אֶת־עַבְדְּךָ מְקַלְלֶךָ׃ כִּי גַּם־פְּעָמִים רַבּוֹת יָדַע
23 לִבֶּךָ אֲשֶׁר גַּם־אַתְּ קִלַּלְתָּ אֲחֵרִים׃ כָּל־זֹה נִסִּיתִי אתה קרי
24 בַחָכְמָה אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי׃ רָחוֹק מַה־
כה שֶּׁהָיָה וְעָמֹק ׀ עָמֹק מִי יִמְצָאֶנּוּ׃ סַבּוֹתִי אֲנִי וְלִבִּי לָדַעַת
וְלָתוּר וּבַקֵּשׁ חָכְמָה וְחֶשְׁבּוֹן וְלָדַעַת רֶשַׁע כֶּסֶל
26 וְהַסִּכְלוּת הוֹלֵלוֹת׃ וּמוֹצֶא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת־הָאִשָּׁה
אֲשֶׁר־הִיא מְצוֹדִים וַחֲרָמִים לִבָּהּ אֲסוּרִים יָדֶיהָ טוֹב לִפְנֵי
27 הָאֱלֹהִים יִמָּלֵט מִמֶּנָּה וְחוֹטֵא יִלָּכֶד בָּהּ׃ רְאֵה זֶה מָצָאתִי
28 אָמְרָה קֹהֶלֶת אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן׃ אֲשֶׁר עוֹד־

בקשה

v. 7. a) *Schm.* subintell. כ similitudinis, vt v. 1. c. 3, 18. *Nam ſicut oppreſſio*, c. 5, 7. *ſic etiam iſte riſus ſtultorum* v. 5. 6. *inſanum reddit* & *corrumpit ſapientem*: *ſicut etiam perdit* ſ. peruertit *cor* ſapiens *donum*, ſ. *munus* in bonæ cauſſæ præiudicium acceptum, coll. Exod. 23, 8. Deut. 16, 19. Prou. 15, 27. Verbum maſc. reſpicit ad cognatum nomen maſc. coll. ſimili enallage infra v. 29. Gen. 4, 7.

v. 8. b) *Bonum* ſ. *melius* quid eſt *finis* ſ. exitus *rei*, *quam initium eius*: & *melior longanimis* (q. d. *longus ſpiritu*) qui ſpiritum diu continere poteſt, nec præceps eſt ad iracundiam & impatientiam, coll. Prou. 14, 29. c. 15, 18. *quam altus* ſ. ſuperbus *ſpiritu*, Prou. 16, 5. 18. 32. qui ſtatim indignatur, & ad impatientiam proruit, coll. not. ad v. 1.

v. 9. c) Itaque *ne præceps ſis ſpiritu* ſ. animo *tuo*, v. 8. c. 5, 1. c. 10, 4. *ad iraſcendum* c. 5, 16. Iac. 1, 19. ex impatientia: *nam* eiusmodi *ira*, quæ ægre fert, ſe in ſequiora tempora eſſe coniectum, v. 10. *in ſinu* ſ. pectore, Iob. 19, 27. *ſtultorum quieſcit* & ſedem inuenit. Prou. 14, 33.

v. 23. d) *Omnia hæc*, quæ de vitanda impatientia inde a v. 8. ſeqq. dixi, *tentaui* c. 2, 1. *in ſapientia*: *dixique*, *ſapiam* porro, & vlterius hac in re per ſapientiam progrediar; *ſed illa* (perfecta nimir. ſapientia, præſertim de aduerſorum cauſſis) *remota a me fuit*. *Schmid.* Iam Eccleſiaſtes ad primam cauſſam omnium malorum ſ. aduerſorum, quibus homines premuntur, venit, peccatum ſcil. originis, malum profundiſſimum & imperſcrutabile.

v. 6. וגם Ita cum præf. Vau 1. 2. 3. 4. (hic tamen ſine ſubiecto *Schua*) item 6. 9. 14. 20. 21. 22. & hic quidem cum nota כצ ל, ſecund. *Maſ. impr. fin.* f. 19. b. Alii ſine illo. v. 7. ויאבד . את־לב ſic 1. 2. 3. alia conſtructione & ſenſu: & *perdit (oppreſſio ſeu iniuſtitia) cor* ſ. *virum doni*, h. e. munera amantem. v. 11. ויותר *plene* ſe. 2. & ſu. 4. ſec. *Maſ. impr.* Ex. 16, 19. Reliqui *defect.* v. 18. אֶת־ידך Particulam את omittunt 2. 3. v. 20. טוב ſine *Dag.* 3. 4. 7. 8. 10. 12. 14. 15. 21. v. 22. ארת ſic *milel* 1. 2. 6. 9. 20. ſec. *Maſ. final.* f. 13. c. Alii *milra.* v. 23. Pro זה habent זה 6. 9. 20. 21. contra *Maſ.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* Noſtram tamen lectionem iidem in marg. referunt. אמרתי per *Paſchta* gemin. 1. 3. 6. 9. 20. 21. v. 24. ועמק ſine *Pſik* 6. 9. 20. 21. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *Ind. Baſ.* f. 61. c. v. 26. ומוצא ſic per *Segol* 1. 2. 4. 6 -- 9. 15. 23. ſecund. *Maſ.* 1. 2. 4. *impr.* & *Erff.* Alii per *Tſere.*

בִּקְשָׁה נַפְשִׁי וְלֹא מָצָאתִי אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי
29 וְאִשָּׁה בְכָל־אֵלֶּה לֹא מָצָאתִי׃ לְבַד רְאֵה־זֶה מָצָאתִי
אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם יָשָׁר וְהֵמָּה בִקְשׁוּ
CAP. VIII. ח חִשְּׁבֹנוֹת רַבִּים׃ מִי כְּהֶחָכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר חָכְמַת
2 אָדָם תָּאִיר פָּנָיו וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא׃ אֲנִי פִּי־מֶלֶךְ שְׁמֹר וְעַל
א׳ במקום ה׳
3 דִּבְרַת שְׁבוּעַת אֱלֹהִים׃ אַל־תִּבָּהֵל מִפָּנָיו תֵּלֵךְ אַל־
4 תַּעֲמֹד בְּדָבָר רָע כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַעֲשֶׂה׃ בַּאֲשֶׁר־
דְּבַר־מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן וּמִי יֹאמַר־לוֹ מַה־תַּעֲשֶׂה׃ שׁוֹמֵר ה
מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע וְעֵת וּמִשְׁפָּט יֵדַע לֵב חָכָם׃
6 כִּי לְכָל־חֵפֶץ יֵשׁ עֵת וּמִשְׁפָּט כִּי־רָעַת הָאָדָם
7 רַבָּה עָלָיו׃ כִּי־אֵינֶנּוּ יֹדֵעַ מַה־שֶּׁיִּהְיֶה כִּי כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה מִי
8 יַגִּיד לוֹ׃ אֵין אָדָם שַׁלִּיט בָּרוּחַ לִכְלוֹא אֶת־הָרוּחַ וְאֵין
שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת וְאֵין מִשְׁלַחַת בַּמִּלְחָמָה וְלֹא־יְמַלֵּט
9 רֶשַׁע אֶת־בְּעָלָיו׃ אֶת־כָּל־זֶה רָאִיתִי וְנָתוֹן אֶת־לִבִּי לְכָל־
מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם
י בְּאָדָם לְרַע לוֹ׃ וּבְכֵן רָאִיתִי רְשָׁעִים קְבֻרִים וָבָאוּ
וּמִמְּקוֹם קָדוֹשׁ יְהַלֵּכוּ וְיִשְׁתַּכְּחוּ בָעִיר אֲשֶׁר כֵּן־עָשׂוּ גַּם־
11 זֶה הָבֶל׃ אֲשֶׁר אֵין־נַעֲשָׂה פִתְגָם מַעֲשֵׂה הָרָעָה מְהֵרָה
12 עַל־כֵּן מָלֵא לֵב בְּנֵי־הָאָדָם בָּהֶם לַעֲשׂוֹת רָע׃ אֲשֶׁר חֹטֵא
עֹשֶׂה רָע מְאַת וּמַאֲרִיךְ לוֹ כִּי גַּם־יוֹדֵעַ אָנִי אֲשֶׁר יִהְיֶה־
13 טּוֹב לְיִרְאֵי הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יִירְאוּ מִלְּפָנָיו׃ וְטוֹב לֹא־יִהְיֶה
לָרָשָׁע וְלֹא־יַאֲרִיךְ יָמִים כַּצֵּל אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ יָרֵא מִלִּפְנֵי
14 אֱלֹהִים׃ יֶשׁ־הֶבֶל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר ׀ יֵשׁ
צַדִּיקִים אֲשֶׁר מַגִּיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים וְיֵשׁ רְשָׁעִים
שֶׁמַּגִּיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים אָמַרְתִּי שֶׁגַּם־זֶה
הָבֶל׃ וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת־הַשִּׂמְחָה אֲשֶׁר אֵין־טוֹב לָאָדָם טו
תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי אִם־לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמוֹחַ וְהוּא
יִלְוֶנּוּ בַעֲמָלוֹ יְמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר־נָתַן־לוֹ הָאֱלֹהִים תַּחַת
הַשָּׁמֶשׁ

v. 28. *a) hominem, vnum ex millenis*, h. e. ex ingenti multitudine Ps. 91, 7. hominum, peccato infectorum, segregatum. *Periphrasis* est ænigmatica CHRISTI, coll. not. Iob. 33, 23. Cant. 5, 10. item Rom. 1. 5, 14. 15. 17. 18. 19. 1 Tim. 2, 5. *b) inueni* v. 26-29. per Spiritus S. illuminationem, Matth. 11, 27. 1 Cor. 12, 3. *c) & mulierem* illam s. prauam concupiscentiam v. 26. *in omnibus illis* hominibus, s. in vniuersa reliqua hominum multitudine existentem, coll. supra v. 20. Rom. 3, 23. cet. Cohærent enim ita per accentus. *d) non inueni* v. 27. scil. in vno illo ex millibus homine. Is namque omnis peccati expers & a peccatoribus segregatus fuit. Esa. 53, 9. 11. 2 Cor. 5, 21. Hebr. 4, 15. c. 7, 25.

v. 29. *e) Tantummodo, ecce hoc*, verbo Dei patefactum, *inueni* v. 27. 28. *quod condiderit Deus hominem* cum vxore sua rectum, Gen. 1, 27. 31. *f) sed ipsimet*, ex diaboli suggestione, *quæsiuerunt* v. 25. 28. *ratiocinationes* s. *inuentiones* (2) 2 Par. 26, 15. *multas* ac infinitas; vel *multarum* & magnarum rerum; vt ipsius etiam Dei notitiam exæquarent, Gen. 3, 5. & ita peccatum omniaque mala sibi ac posteris suis accersiuerunt. Vnde in aduersis homini non impatienter murmurandum est. Thren. 3, 39.

CAP. VIII, v. 1. *g) Quis est sicut vere sapiens*, vt hæc monita mea fideliter obseruet? *Et quis agnoscit* digne *interpretationem* (1) *rei*, quam huc vsque dedi? Transit hic Salomo ad *præceptum* suum VIII. *de mandato summi in cælo Regis obsequiose obseruando* v. 2-15. deinde inchoatur *præceptum IX. de omittenda curiosa diuinæ gubernationis scrutatione* v. 16. 17. quod sequ. c. 9, 1-10. absoluitur.

---

v. 29. חשבנות sine *Dag.* 1. 2. 4. 12. 16. At חִשְּׁבֹנוֹת ita 6. 9. 20. 21. CAP. VIII, v. 1. ידע *defect.* 2. & sic fe. 1. secund. *Mas.* 1. h. l. sed contra *impr.* v. 7. פֵּשֶׁר per *Segol* 1. 3. 4. 6. 9. 20. 21. contra *Mas. Erff.* v. 2. ועל per *Makk.* 1. 3. 4. v. 3. תִּבָּהֵל sic quidem 6. 9. in marg. At תְּבַהֵל in *Piel*, iidem in textu, & 3. 20. Ceterum תבהל מפניו ita 1. 4. quam constructionem verborum veteres metaphrastæ secuti sunt. v. 4. באשר per *Merca* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. 23. v. 9. מעשה *Mun.* pro *Meth.* 1. v. 10. וממקום sic per *Kam.* in statu absoluto 4. אשר־כן ita 2. 4. 6. 9. 14. 20. v. 12. חטא per *Tsere* 2. 3. 4. contra *Mas.* 1. h. l. & *impr.* c. 7, 26. רע Sic per *Kam.* 1. 6. 9. 14. 20. sec. *Mas. fin.* f. 56. b. Alii per *Pat.* v. 13. האלהים cum præf. *He* 2. 4. 6. 9. 14. 20. 23. & sic fu. 3.

v. 16. *a) Postquam dedi s.* adplicui cor & animum *meum ad cognoscendam sapientiam, & ad perspiciendam occupationem &c. Tum vidi v. 2.* Transit hic Salomo ad praeceptum IX. quo curiosa diuinae gubernationis inuestigatio prohibetur, vt iam supra ad v. 1. monitum fuit. *b) somnum non videt s.* capit ipsum scil. *cor meum*, vel *homo* ita insane curiosus. cf. supra c. 2, 23. Ps. 127, 2.

CAP. IX, v. 1. *c) Nam omne hoc*, quod c. 8, 16. 17. de imperscrutabili diuinorum operum profunditate dixi, *dedi in cor meum, vt accurate discuterem s. seligerem* & probarem, Iob. 33, 3. *quod nim. iusti & sapientes, eorumque opera* (1) *in manu* & directione *Dei sint*, qui eos adprobat, curat ac tuetur; nihilominus tamen *tam amorem, quam odium* Dei ex euentibus externis, & rebus siue prosperis, siue aduersis, *non nouit vllus homo: omnia enim s. vtrumque*, amor & odium Dei, *coram ipsis* hominibus sunt; siquidem & calamitates non nunquam piis, & contra felicissimi saepe successus impiis, Deoque inuisis hominibus contingunt, coll. v. 2. Confirmat nimir. Ecclesiastes auctoritate sua & *continuat praeceptum suum* IX. de omittenda insana circa diuinam gubernationem curiositate, v. 1-6. idque subiuncta *adhortatione* ad laetam & tranquillam acquiescentiam v. 7-10. absoluit. Deinde addit *praeceptum X. de sapientia & maximi facienda* & sectanda v. 11-18. & c. 10, 1-15.

v. 2. *d) Omnia enim*, tam prospera, quam aduersa piis & iustis eueniunt, *sicut omnibus reliquis hominibus* v. 1.

16 הַשָּׁמֶשׁ׃ כַּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת־לִבִּי לָדַעַת חָכְמָה וְלִרְאוֹת
אֶת־הָעִנְיָן אֲשֶׁר נַעֲשָׂה עַל־הָאָרֶץ כִּי גַם בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה
17 שֵׁנָה בְּעֵינָיו אֵינֶנּוּ רֹאֶה׃ וְרָאִיתִי אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה
הָאֱלֹהִים כִּי לֹא יוּכַל הָאָדָם לִמְצוֹא אֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר
נַעֲשָׂה תַחַת־הַשֶּׁמֶשׁ בְּשֶׁל אֲשֶׁר יַעֲמֹל הָאָדָם לְבַקֵּשׁ
וְלֹא יִמְצָא וְגַם אִם־יֹאמַר הֶחָכָם לָדַעַת לֹא יוּכַל לִמְצֹא׃
ט כִּי אֶת־כָּל־זֶה נָתַתִּי אֶל־לִבִּי וְלָבוּר אֶת־כָּל־זֶה אֲשֶׁר CAP. IX.
הַצַּדִּיקִים וְהַחֲכָמִים וַעֲבָדֵיהֶם בְּיַד הָאֱלֹהִים גַּם־אַהֲבָה
2 גַם־שִׂנְאָה אֵין יוֹדֵעַ הָאָדָם הַכֹּל לִפְנֵיהֶם׃ הַכֹּל כַּאֲשֶׁר
לַכֹּל מִקְרֶה אֶחָד לַצַּדִּיק וְלָרָשָׁע לַטּוֹב וְלַטָּהוֹר וְלַטָּמֵא
וְלַזֹּבֵחַ וְלַאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ זֹבֵחַ כַּטּוֹב כַּחֹטֶא הַנִּשְׁבָּע כַּאֲשֶׁר
3 שְׁבוּעָה יָרֵא׃ זֶה רָע בְּכֹל אֲשֶׁר־נַעֲשָׂה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ
כִּי־מִקְרֶה אֶחָד לַכֹּל וְגַם לֵב בְּנֵי־הָאָדָם מָלֵא־רָע
4 וְהוֹלֵלוֹת בִּלְבָבָם בְּחַיֵּיהֶם וְאַחֲרָיו אֶל־הַמֵּתִים׃ כִּי־מִי
אֲשֶׁר יְבֻחַר אֶל כָּל־הַחַיִּים יֵשׁ בִּטָּחוֹן כִּי־לְכֶלֶב חַי הוּא יחבר קרי
ה טוֹב מִן־הָאַרְיֵה הַמֵּת׃ כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שֶׁיָּמֻתוּ
וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה וְאֵין־עוֹד לָהֶם שָׂכָר כִּי
6 נִשְׁכַּח זִכְרָם׃ גַּם אַהֲבָתָם גַּם־שִׂנְאָתָם גַּם־קִנְאָתָם
כְּבָר אָבָדָה וְחֵלֶק אֵין־לָהֶם עוֹד לְעוֹלָם בְּכֹל אֲשֶׁר־
7 נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה
בְלֶב־טוֹב יֵינֶךָ כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֶׂיךָ׃
8 בְּכָל־עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים וְשֶׁמֶן עַל־רֹאשְׁךָ אַל־יֶחְסָר׃
9 רְאֵה חַיִּים עִם־אִשָּׁה אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ כָּל־יְמֵי חַיֵּי הֶבְלֶךָ
אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כֹּל יְמֵי הֶבְלֶךָ כִּי הוּא חֶלְקְךָ
י בַּחַיִּים וּבַעֲמָלְךָ אֲשֶׁר־אַתָּה עָמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ כֹּל
אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ עֲשֵׂה כִּי אֵין מַעֲשֶׂה
וְחֶשְׁבּוֹן וְדַעַת וְחָכְמָה בִּשְׁאוֹל אֲשֶׁר אַתָּה הֹלֵךְ שָׁמָּה׃
11 שַׁבְתִּי וְרָאֹה תַחַת־הַשֶּׁמֶשׁ כִּי לֹא לַקַּלִּים הַמֵּרוֹץ וְלֹא
לַגִּבּוֹרִים

CAP. IX, v. 2. וְלַזֹּבֵחַ sic per *Sakephk.* & *Paschta* 1. 2. הַנִּשְׁבָּע per *Pat.* 1. 2. 3. 4. & in marg. 6. 9. contra *Maf.* Ps. 63, 12. v. 3. רע per *Pat.* 1. 2. 3. 4. מלא־רע sic 4. 6. 9. 20. 21. v. 4. אל per *Makk.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 11. 12. 14. 20. 21. v. 5. כי החיים ita 4. ואין per *Kadma* 1. 2. & vna cum *Makk.* 6. 9. 20. v. 6. גם per *Makk.* 3. 4. 6. 9. 20. 21. v. 7. ושתה per *Chatephpat.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. Vide *M. I.* בלב per *Tsere* 1. 2. 3. 4. 14. 21. 22. v. 8. ושמן על־ראשך sic 1. 4. v. 9. Pro הוא scribunt היוא *Orientales.* v. 11. *Spatium* praemitt. 1. 2. 6. 9. 10. 19. 20. 21. וראה cum *Ari* וראו 1. & *Maf. Erff.* sed praeter *impr.* Gen. 26, 28.

לגבורים המלחמה וגם לא לחכמים לחם וגם לא
לנבנים עשר וגם לא לידעים חן כי־עת ופגע יקרה
12 את־כלם׃ כי גם לא־ידע האדם את־עתו כדגים
שנאחזים במצודה רעה וכצפרים האחזות בפח כהם
יוקשים בני האדם לעת רעה כשתפול עליהם פתאם׃
13 גם־זה ראיתי חכמה תחת השמש וגדולה היא אלי׃
14 עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא־אליה מלך גדול
וסבב אתה ובנה עליה מצודים גדלים׃ ומצא בה טו
איש מסכן חכם ומלט־הוא את־העיר בחכמתו ואדם
16 לא זכר את־האיש המסכן ההוא׃ ואמרתי אני טובה
חכמה מגבורה וחכמת המסכן בזויה ודבריו אינם
17 נשמעים׃ דברי חכמים בנחת נשמעים מזעקת מושל
18 בכסילים׃ טובה חכמה מכלי קרב וחוטא אחד יאבד
CAP. X. טובה הרבה׃ זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר י
2 מחכמה מכבוד סכלות מעט׃ לב חכם לימינו ולב
יתיר ה׳ 3 כסיל לשמאלו׃ וגם־בדרך כשהסכל הלך לבו חסר
4 ואמר לכל סכל הוא׃ אם־רוח המושל תעלה עליך
מקומך אל־תנח כי מרפא יניח חטאים גדולים׃ יש ה
רעה ראיתי תחת השמש כשגגה שיצא מלפני
6 השליט׃ נתן הסכל במרומים רבים ועשירים בשפל
7 ישבו׃ ראיתי עבדים על־סוסים ושרים הלכים כעבדים
דגש אחר שורק 8 על־הארץ׃ חפר גומץ בו יפול ופרץ גדר ישכנו נחש׃
9 מסיע אבנים יעצב בהם בוקע עצים יסכן בם׃ אם־ י
קהה הברזל והוא לא־פנים קלקל וחילים יגבר
11 ויתרון הכשיר חכמה׃ אם־ישך הנחש בלוא־לחש
12 ואין יתרון לבעל הלשון׃ דברי פי־חכם חן ושפתות
13 כסיל תבלענו׃ תחלת דברי־פיהו סכלות ואחרית
14 פיהו הוללות רעה׃ והסכל ירבה דברים לא־ידע האדם
מה

v. 12. a) *tempus suum*, scil. mortis s. infortunii, v. 11. c. 7, 17. vel sec. Schm. *tempus sibi opportunum*, coll. Ier. 8, 7. b) *reti* v. 14. c. 7, 26. *malo*, i. e. infausto & noxio piscibus. c. 1, 13. c) *irretiti*, *illaqueantur* (1) cf. similes formas ex *Pyal*, Iud. 13, 8. 2 Reg. 2, 10. Prou. 25, 19.

v. 14. d) *Vrbs erat parua*, 2 Reg. 4, 10. e) *propugnacula magna* (2) Prou. 12, 12. Radix מצד Aliud est *rete*, ex rad. צור supra v. 12. etc.

v. 17. f) *Verba sapientum*, *in quiete audienda magis sunt*; *quam clamor ducis* aut *imperatoris*, *inter stultos*. Tantum non potest clamosus princeps inter stultos, quantum sapiens & placidus orator, sine strepitu auditus, apud cordatos. cf. exemplum Messiæ Esa. 42, 2. etc.

CAP. X, v. 1. g) Sicut *muscarum*, 2 Reg. 1, 2. Esa. 7, 18. *mortis*, h. e. *noxiarum*, vel *mortiferarum*, coll. 2 Reg. 4, 40. Ps. 7, 14. Tacita subest comparatio, vt c. 5, 2. h) *vna* vel vnaquæque (ob numeri discrepantiam) *fœtere*, Exod. 7, 18. & *eructare* fœtorem *facit* Ps. 59, 8. i) *oleum* s. *vnguentum* c. 7, 1. c. 9, 8. *vnguentarii* Exod. 30, 35. præstantissimum. k) sic etiam virum *pretiosum* & nobilem *ex sapientia & honore*, scil. fœtidum reddit, ex priori hemistichio, *stoliditatis parum*, s. parua stoliditas, vt hominibus videtur. Conf. de ipso Salomone Sirac. 47, 16-21. 1 Cor. 5, 6. Gal. 5, 9. Iac. 2, 10. *Pergit* hic Salomo 1) *in describenda* & commendanda *sapientiæ præstantia e contrario*, vt c. 9, 18. cœperat; v. 1. 15. 2) Addit præceptum XI. *de fugienda pigritia & luxu*, v. 16. 19. & 3) præceptum XII. *Superioribus non esse maledicendum*, v. 20.

v. 8. l) Attamen *fodiens* aliis dolosa nequitia *foveam* (1) Syr. & Chald. frequentius.

v. 12. במצודה per *Schurek* 4. & *Mas. Erff.* contra *M. I.* v. 14. ובא per *Kadma* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. 21. v. 15. ומלט per *Tsere* 3. 13. 17. 18. & *Ber.* v. 18. וחוטא per *Tsere* 2. 3. 4. CAP. X, v. 1. מכבוד sine præf. ו 7. 8. 11. 12. 13. 15 -- 19. 22. 23. 24. & *Ber.* At cum illo etiam in *Concordant. Hebr.* exprimitur. v. 4. תנח per *Kam.* 2. 3. 4. 6. 9. 20. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 6. v. 6. בשפל per *Segol* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. 23. v. 8. גומץ *Mem* sine *Dag.* 4. 10. 14. 20. 21. contra *Mas.* 1. & *impr.* יפול sic *plene* 1. 3. 22. & in marg. 6. 9. secund. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Ez. 23, 25. Alii *defect.* v. 9. ובוקע cum præf. ו 2. sic se. 4. & su. 3. contra *Mas. Erff.* Esa. 63, 12. v. 11. בלוא per *Mun.* 1. 6. 9 -- 12. 15. 16. 20. 21. 23. ואין יתרון לבעל sic 1. 2. 3. 4. v. 13. הוללות per *Cholem* 1. 3. 4. & in marg. 6. 9. v. 14. ולא cum præf. ו 3. 4.

v. 15. *a) Labor itaque stultorum*, inutili multiloquio impensus v. 14. *fatigabit vnumquemque* eorum. Piel (2) Ios. 7, 3. *b) quia nescit ire ad vrbem*, Locutio prouerbialis & parabolica, q. d. Nescit rectam negotii conficiendi rationem. Ergo, vult dicere, sectanda omnino vera sapientia est.

v. 17. *c) Felicitates vero tuæ sunt*. Bene vero tibi! 1 Reg. 10, 8. Ps. 1, 1. *d) filius ingenuorum* s. nobilium & *strenuorum*; non stemmate solum, sed maxime animo *vnus ex strenuis*. 1 Reg. 21, 8. 11. Neh. 5, 7. *e) propter robur*, c. 9, 16. *& non ad compotationem* (1) coll. femin. Esth. 1, 8. & ad rem Rom. 13, 14. Aliud est שתי *stamen*, Leu. 13, 52. etc.

v. 18. *f) Per pigritiam* vtriusque manus (1) *deprimitur contignatio* : & *per demissionem ambarum manuum* pluvia *perstillabit domus*.

CAP. XI, v. 1. *g) Mitte panem tuum super aquam*. Locutio a nauigatione desumta videtur, & incipit præceptum XIII. *de eleemosynis promte & liberaliter erogandis* v. 1-5. quod excipit præceptum XIV. & vltimum, *de pietatis studio mature incipiendo* v. 6-10. c. 12, 1-7.

CAP. XII, v. 1. *h) Inprimis memento creatorum tuorum*, h. e. triunius Dei, qui te creauit, coll. Gen. 1, 26. Esa. 54, 5. Ps. 149, 2. Vltimum hoc caput I. *absoluit præceptum* XIV, *de maturo pietatis studio*, desumta maxime ratione a senectutis incommodis, v. 1-7. II. *totum librum* per epanalepsin ex c. 1, 2. *concludit*, breui facta *recapitulatione* & *caussarum persuadendi*, quæ sunt 1) mundi vanitas abunde probata, v. 8. 2) Salomonis auctoritas, passim etiam inculcata, v. 9-12) & *rerum* s. *doctrinarum* v. 13. 14.

טו מַה־שֶּׁיִּהְיֶה וַאֲשֶׁר יִהְיֶה מֵאַחֲרָיו מִי יַגִּיד לוֹ׃ עֲמַל
16 הַכְּסִילִים תְּיַגְּעֶנּוּ אֲשֶׁר לֹא־יָדַע לָלֶכֶת אֶל־עִיר׃ אִי־לָךְ
17 אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ נָעַר וְשָׂרַיִךְ בַּבֹּקֶר יֹאכֵלוּ׃ אַשְׁרֵיךְ אֶרֶץ
שֶׁמַּלְכֵּךְ בֶּן־חוֹרִים וְשָׂרַיִךְ בָּעֵת יֹאכֵלוּ בִּגְבוּרָה וְלֹא
18 בַשְּׁתִי׃ בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמְּקָרֶה וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם יִדְלֹף
19 הַבָּיִת׃ לִשְׂחוֹק עֹשִׂים לֶחֶם וְיַיִן יְשַׂמַּח חַיִּים וְהַכֶּסֶף יַעֲנֶה
כ אֶת־הַכֹּל׃ גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ אַל־תְּקַלֵּל וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ
אַל־תְּקַלֵּל עָשִׁיר כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת־הַקּוֹל
יא וּבַעַל הַכְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר׃ שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל־פְּנֵי הַמָּיִם CAP. XI. ויתיר ה'
2 כִּי־בְרֹב הַיָּמִים תִּמְצָאֶנּוּ׃ תֶּן־חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם
3 לִשְׁמוֹנָה כִּי לֹא תֵדַע מַה־יִּהְיֶה רָעָה עַל־הָאָרֶץ׃ אִם־
יִמָּלְאוּ הֶעָבִים גֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ יָרִיקוּ וְאִם־יִפּוֹל עֵץ
4 בַּדָּרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן מְקוֹם שֶׁיִּפּוֹל הָעֵץ שָׁם יְהוּא׃ שֹׁמֵר
ה רוּחַ לֹא יִזְרָע וְרֹאֶה בֶעָבִים לֹא יִקְצוֹר׃ כַּאֲשֶׁר אֵינְךָ
יוֹדֵעַ מַה־דֶּרֶךְ הָרוּחַ כַּעֲצָמִים בְּבֶטֶן הַמְּלֵאָה כָּכָה לֹא
תֵדַע אֶת־מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הַכֹּל׃
6 בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת־זַרְעֶךָ וְלָעֶרֶב אַל־תַּנַּח יָדֶךָ כִּי אֵינְךָ
יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשַׁר הֲזֶה אוֹ־זֶה וְאִם־שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד
7 טוֹבִים׃ וּמָתוֹק הָאוֹר וְטוֹב לַעֵינַיִם לִרְאוֹת אֶת־
8 הַשָּׁמֶשׁ׃ כִּי אִם־שָׁנִים הַרְבֵּה יִחְיֶה הָאָדָם בְּכֻלָּם
יִשְׂמָח וְיִזְכֹּר אֶת־יְמֵי הַחֹשֶׁךְ כִּי־הַרְבֵּה יִהְיוּ כָּל־שֶׁבָּא
9 הָבֶל׃ שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ וִיטִיבְךָ לִבְּךָ בִּימֵי
בְחוּרוֹתֶךָ וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבְּךָ וּבְמַרְאֵי עֵינֶיךָ וְדָע כִּי ובמראה קרי
י עַל־כָּל־אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט׃ וְהָסֵר כַּעַס קמץ בלא אס"ף
מִלִּבֶּךָ וְהַעֲבֵר רָעָה מִבְּשָׂרֶךָ כִּי־הַיַּלְדוּת וְהַשַּׁחֲרוּת
יב הָבֶל׃ וּזְכֹר אֶת־בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְּחוּרֹתֶיךָ עַד אֲשֶׁר לֹא־ CAP. XII.
יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין־לִי בָהֶם
2 חֵפֶץ׃ עַד אֲשֶׁר לֹא־תֶחְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאוֹר וְהַיָּרֵחַ
וְהַכּוֹכָבִים

---

v. 18. ידלף *milel* requirit *Mas. impr.* Gen. 22, 22. sed refragantibus cunctis codicibus nostris. v. 20. כי per *Makk.* 1. 3. 6. 9. 14. 20. 21. הַכְּנָפִים sic per *Patach* 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. contra *Mas. Erff.* יַגִּיד sic per *Tsere* 2. 3. 4. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas. impr.* h. l. & Ier. 36, 16. Alii per *Chirek*. CAP. XI, v. 3. העבים per *Mahp.* 7. 8. 11. 12. 13. 15 -- 18. 22. 23. 24. & *Ber.* v. 7. לַעינים sic per *Pat.* 1. 2. 3. 4. 7. 8. 22. 23. 24. sec. *Mas. impr.* Gen. 3, 6. & *M. I.* Alii per *Kam.* v. 9. בָחור per *Pat.* 4. & in marg. 6. 9. וִיטיבך sic 1. 3. 11. 12. 15. 16. 20. 21. 23. item in textu 6. 9. וְדַע per *Pat.* 1. 3. 4. ובמראה sic per *He* sine *Cthibh & Kri*, CAP. XII, v. 1. בוראיך sic *plene* 7. 8. 11. 12. 15 -- 19. 22. 24. & *Ber.* At reliqui *defect.* sine *Iod*, contra *Mas. impr.* quæ simpliciter adnotat לית ומלא, at sec. *Mas. Erff.* quæ sic habet בוראך לית וכב ומלא. בחורתיך sic 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 22. secund. *Mas.* 1. At בחורותיך reliqui.

3 וְהַכּוֹכָבִים וְשָׁבוּ הֶעָבִים אַחַר הַגָּשֶׁם׃ בַּיּוֹם שֶׁיָּזֻעוּ שֹׁמְרֵי
הַבַּיִת וְהִתְעַוְּתוּ אַנְשֵׁי הֶחָיִל וּבָטְלוּ הַטֹּחֲנוֹת כִּי מִעֵטוּ
4 וְחָשְׁכוּ הָרֹאוֹת בָּאֲרֻבּוֹת׃ וְסֻגְּרוּ דְלָתַיִם בַּשּׁוּק בִּשְׁפַל
קוֹל הַטַּחֲנָה וְיָקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר וְיִשַּׁחוּ כָּל־בְּנוֹת
5 הַשִּׁיר׃ גַּם מִגָּבֹהַּ יִרָאוּ וְחַתְחַתִּים בַּדֶּרֶךְ וְיָנֵאץ הַשָּׁקֵד
וְיִסְתַּבֵּל הֶחָגָב וְתָפֵר הָאֲבִיּוֹנָה כִּי־הֹלֵךְ הָאָדָם אֶל־בֵּית
6 עוֹלָמוֹ וְסָבְבוּ בַשּׁוּק הַסֹּפְדִים׃ עַד אֲשֶׁר לֹא־יֵרָחֵק — ירתק קרי
חֶבֶל הַכֶּסֶף וְתָרֻץ גֻּלַּת הַזָּהָב וְתִשָּׁבֶר כַּד עַל־הַמַּבּוּעַ
7 וְנָרֹץ הַגַּלְגַּל אֶל־הַבּוֹר׃ וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל־הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה
8 וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ׃ הֲבֵל הֲבָלִים
9 אָמַר הַקּוֹהֶלֶת הַכֹּל הָבֶל׃ וְיֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם
עוֹד לִמַּד־דַּעַת אֶת־הָעָם וְאִזֵּן וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים
10 הַרְבֵּה׃ בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לִמְצֹא דִּבְרֵי־חֵפֶץ וְכָתוּב יֹשֶׁר
11 דִּבְרֵי אֱמֶת׃ דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדָּרְבֹנוֹת וּכְמַשְׂמְרוֹת
12 נְטוּעִים בַּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת נִתְּנוּ מֵרֹעֶה אֶחָד׃ וְיֹתֵר
מֵהֵמָּה בְּנִי הִזָּהֵר עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קֵץ
13 וְלַהַג הַרְבֵּה יְגִעַת בָּשָׂר׃ סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת־ — ס׳ רבתי
14 הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת־מִצְוֺתָיו שְׁמוֹר כִּי־זֶה כָּל־הָאָדָם׃ כִּי
אֶת־כָּל־מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים יָבִא בְמִשְׁפָּט עַל כָּל־נֶעְלָם
אִם־טוֹב וְאִם־רָע׃

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם׃

סימן יתקק

סכום פסוקי דספר קהלת מאתים ועשרים ושנים וסימנו מה שהיה כבר נקרא שמו׃ וגם חציו מה שהיה כבר נקרא שמו׃ וסדריו ארבעה׃ וסימנו אבא בם אודה יה׃

a) Incipit v. 2. *improprijs verbis* describere, quæ propriis v. 1. dixerat: atque exoletæ senectutis morbos & incommoda verbis elegantissimis exornat, ne tædiosa hæc mora sit iuuentuti. Constat vero hæc *descriptio senectutis allegorica*, ex mente *Gussetii* p. 805. non vnius generis similitudinibus. *Versu* enim 2. spectatur homo vt *mundus*, cui lux & serenitas per senii tempestates eripitur; *versu* 3. vt *arx*, cuius conseruatio impossibilis ob defectum mediorum sese defendendi, repugnandi, alendi, vigilandi; *Versu* 4. vt *mola* detrita & inutilis; *versu* 5. vt noua *infantia*; *versu* 6. vt *puteus* diffractus. Vide plura in notis vberioribus ad hunc librum. b) & *redeant* s. succedant aliæ *nubes* atræ & tristes *post* imbrem priorem.

v. 3. c) & *incuruabunt sese* c. 1, 15. *viri roboris* s. robusta membra corporis. d) & quo *cessabunt molitrices* dentes, *quum* vi & numero *imminuti fuerint*. Piel (1) Kal Esa. 21, 17. e) & *obscurabuntur videntes per foramina* s. fenestras. Gen. 7, 11. etc. Ad rem cf. Gen. 27, 1. c. 48, 10. 1 Sam. 3, 2. 1 Reg. 14, 4.

v. 6. f) Memento, inquam, Creatoris tui v. 1. *antequam* v. 1. 2. *auferatur funiculus argenteus* s. nobile vitæ filum, & *conteratur phiala aurea* cordis, & *frangatur hydria iuxta fontem* s. venæ ad dextrum cordis ventriculum; & *confringatur rota apud cisternam*; destructo pulsu, & abolito sanguinis circulo.

v. 8. g) *Epilogus* s. conclusio libri, vid. not. ad. v. 10.

* * *

v. 4. וְיִשַּׁחוּ per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 20. 21. 23. v. 6. ירחק sine *Kri* 6. 9. 20. contra *Mas. Erff.* ותרוץ sic *plene.* 1. 3. 4. & *Ber.* qui & notam מלא in marg. adiecit. ונרוץ *plene* 2. 6. 9. 20. fe. 1. sec. *Mas.* 1. sed contra *Mas.* 2. 3. ותשבר sic *milra* per *Merca* 1. 3. & 6. 9. in marg. v. 8. Spatium præmitt. 1. v. 9. לִמַּד per *Merca milra* 1. 4. v. 11. כדרבנות *Daleth* per *Pat.* sine *Mun.* 1. 3. 4. v. 13. סוף per *Samech* regulare 3. 6. 9. 10. 11. 20. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 1, 1. 1 Par. 1, 1. v. 14. עַל per *Makk.* 1. 2. 3. 4.

h) Vide not. post finem Malachiæ & Threnorum. i) c. 6, 10. k) Ps. 118, 19.

VOLVMEN ESTHERAE,

Hebr.

אסתר

A præcipuo obiecto dictus, & ab ignoto nobis auctore conscriptus, diuinis tamen siue canonicis scripturis semper accensitus libellus, non tantum in demonstranda *mirabili Dei erga ecclesiam suam prouidentia* versatur; sed memorabili quoque historia *populum illustrat, e quo Messias olim oriundus erat.* Describit enim ea, quæ Iudæis sub Persarum rege *Ahasuero s. Xerxe* obtigere: præsertim I. *Estheræ* ad regiam dignitatem *euectionem* per connubium cum rege c. 1. 2. II. *Iudæorum* ab intentata internecione *liberationem* sec. antecedentia c. 3. 4. concomitantia c. 5-9, 16. & consequentia c. 9, 17 -- c. 10, 3.

CAP. I.

א וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ
מֵהֹדּוּ וְעַד־כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה׃
2 בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת ׀ הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כִּסֵּא
3 מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה׃ בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ
עָשָׂה מִשְׁתֶּה לְכָל־שָׂרָיו וַעֲבָדָיו חֵיל ׀ פָּרַס וּמָדַי
4 הַפַּרְתְּמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת לְפָנָיו׃ בְּהַרְאֹתוֹ אֶת־עֹשֶׁר
כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֶת־יְקָר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ יָמִים רַבִּים
ה שְׁמוֹנִים וּמְאַת יוֹם׃ וּבִמְלוֹאת ׀ הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה ובמלאות קרי
הַמֶּלֶךְ לְכָל־הָעָם הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה לְמִגָּדוֹל
וְעַד־קָטָן מִשְׁתֶּה שִׁבְעַת יָמִים בַּחֲצַר גִּנַּת בִּיתַן הַמֶּלֶךְ׃
6 חוּר ׀ כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת אָחוּז בְּחַבְלֵי־בוּץ וְאַרְגָּמָן עַל־ ח׳ רבתי
גְּלִילֵי כֶסֶף וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ מִטּוֹת ׀ זָהָב וָכֶסֶף עַל רִצְפַּת
7 בַּהַט־וָשֵׁשׁ וְדַר וְסֹחָרֶת׃ וְהַשְׁקוֹת בִּכְלֵי זָהָב וְכֵלִים
8 מִכֵּלִים שׁוֹנִים וְיֵין מַלְכוּת רָב כְּיַד הַמֶּלֶךְ׃ וְהַשְּׁתִיָּה כַדָּת
אֵין אֹנֵס כִּי־כֵן ׀ יִסַּד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל־רַב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת
9 כִּרְצוֹן אִישׁ־וָאִישׁ׃ גַּם וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה
עָשְׂתָה מִשְׁתֵּה נָשִׁים בֵּית הַמַּלְכוּת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ
י אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּטוֹב לֵב־הַמֶּלֶךְ בַּיָּיִן אָמַר
לִמְהוּמָן בִּזְּתָא חַרְבוֹנָא בִּגְתָא וַאֲבַגְתָא זֵתַר וְכַרְכַּס
שִׁבְעַת הַסָּרִיסִים הַמְשָׁרְתִים אֶת־פְּנֵי הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃
11 לְהָבִיא אֶת־וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּכֶתֶר מַלְכוּת
לְהַרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת־יָפְיָהּ כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה
12 הִיא׃ וַתְּמָאֵן הַמַּלְכָּה וַשְׁתִּי לָבוֹא בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר
בְּיַד הַסָּרִיסִים וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ׃

CAP. I, v. 1. *a)* Vide not. Ezech. 1, 1. Ruth 1, 1. *b)* *Achasveroschi*; non illius *Astyagis*, Dan. 9, 1. Tob. 14, 15. patris *Cyaxaris*, s. Darii Medi, Dan. 6, 1. neque *Cambysis*, Ezr. 4, 6. sed *Xerxis*, quarti Persarum regis, Dan. 11, 2. *c)* Nomen ex idiomate Persico *maiestate pollentem* significat. *d) ab India*, c. 8, 9. ceu termino orientali, *vsque ad Cusch*, i. e. sec. Schm. *Aethiopiam*; sec. al. *Arabiam*, Aegypto conterminam, tanquam terminum occidentalem. Gen. 10, 6. Narratur primo hoc capite I. Regis *Ahasveri* s. *Xerxis* sumtuosissimum *conuiuium*, ostentationis caussa factum, v. 1-8. II. Simileque a *Vasthi regina* mulieribus datum, v. 9. Quæ vero III. a rege accita *venire renuit* v. 10-12. ideoque IV. *Consultatione* cum regni proceribus *instituta*, v. 13-20. V. Rex *eam repudiat*, omnibusque mulieribus per totum imperium publico decreto *obsequium* erga maritos *imperat* v. 21. 22.

v. 4. *e) Cum ostentare vellet* diuitias *opulentiæ* Gen. 31, 1. regni sui.

v. 6. *f) Album* s. aulæa alba (2) c. 8, 15. *g) & carbasus* (1) viridis, vt videtur; & vela *hyacinthini* s. cærulei coloris, Exod. 25, 4. *h)* Vulg. *sustentata* s. suspensa erant *funibus byssi* s. byssinis c. 8, 15. *& purpureis.* Ezech. 28, 5. *i)* super *circulis* s. annulis *argenteis* 1 Reg. 6, 34. *k)* & super columnis *marmoris* s. marmoreis. (4) Cant. 5, 15. 1 Par. 29, 2. *l) Lecti* vero *triclinares.* c. 7, 8. Ezech. 23, 41. *m) super pauimento* Ezech. 4, 17. 18. coll. not. 1 Reg. 19, 6. *porphyritæ* (1) & marmoris, *& Parii & Scyrii* marmoris.

v. 7. *n) Et propinando* scil. propinabant. coll. simili constr. c. 2, 3. c. 3, 13. *o) diuersa erant*, different. c. 3, 8.

ESTHER. CAP. I, v. 1. המלך Sic per *Paschta* simplex, adeoque *milra*, 2. 3. 4. 6. 9. 14. 20. 22. 23. 24. sec. analogiam, ac *Mas.* 1. & *Erff.* v. 3. פרס per *Kam.* 1. 2. 3. 4. & in marg. 6. 9. v. 4. גדולתו sic cum *Dag.* 1. 2. 3. 4. 6. 8. 9. 15. 16. 20. v. 5. ובמלואת sine *Kri* 9. 11. לכל־ cum *Gaiah* 1. 2. 4. 6. 9. 20. sec. *Mas.* 1. v. 6. חור per regulare *Chet* 3. 4. 6. 9. 10. 11. 20. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 1, 1. & 1 Par. 1, 1. רצפת sic per *Chateph pat.* cum præuio *Meth.* & sine seq. *Dag.* 1. 2. 6. 9. 20. 22. sec. *Mas.* 1. לית וחטף פתח בכל המדויקים. *Metheg* etiam & *Pe* partim cum, partim sine *Dag.* habent 4. 7. 8. 15. 17. 23. 24. Alii vero רִצְפַּת. v. 10. בזתא sic cum *Dag.* 1. 2. 6. 7. 9. sec. *Mas.* 1. & *impr.* Alii sine illo.

13 וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יֹדְעֵי הָעִתִּים
14 כִּי־כֵן דְּבַר הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי כָּל־יֹדְעֵי דָּת וָדִין׃ וְהַקָּרֹב אֵלָיו
כַּרְשְׁנָא שֵׁתָר אַדְמָתָא תַרְשִׁישׁ מֶרֶס מַרְסְנָא מְמוּכָן
שִׁבְעַת שָׂרֵי ׀ פָּרַס וּמָדַי רֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַיֹּשְׁבִים
רִאשֹׁנָה בַּמַּלְכוּת׃ כְּדָת מַה־לַּעֲשׂוֹת בַּמַּלְכָּה וַשְׁתִּי טו
עַל ׀ אֲשֶׁר לֹא־עָשְׂתָה אֶת־מַאֲמַר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בְּיַד
16 הַסָּרִיסִים׃ וַיֹּאמֶר מוּמְכָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים ממוכן קרי
לֹא עַל־הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עָוְתָה וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה כִּי עַל־כָּל־
הַשָּׂרִים וְעַל־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
17 אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ כִּי־יֵצֵא דְבַר־הַמַּלְכָּה עַל־כָּל־הַנָּשִׁים
לְהַבְזוֹת בַּעְלֵיהֶן בְּעֵינֵיהֶן בְּאָמְרָם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
אָמַר לְהָבִיא אֶת־וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה לְפָנָיו וְלֹא־בָאָה׃
18 וְהַיּוֹם הַזֶּה תֹּאמַרְנָה ׀ שָׂרוֹת פָּרַס־וּמָדַי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ
אֶת־דְּבַר הַמַּלְכָּה לְכֹל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ וּכְדַי בִּזָּיוֹן וָקָצֶף׃
19 אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְבַר־מַלְכוּת מִלְּפָנָיו וְיִכָּתֵב
בְּדָתֵי פָרַס־וּמָדַי וְלֹא יַעֲבוֹר אֲשֶׁר לֹא־תָבוֹא וַשְׁתִּי לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לִרְעוּתָהּ
הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה׃ וְנִשְׁמַע פִּתְגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־ כ
מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל־הַנָּשִׁים יִתְּנוּ יְקָר לְבַעְלֵיהֶן
21 לְמִגָּדוֹל וְעַד־קָטָן׃ וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים
22 וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כִּדְבַר מְמוּכָן׃ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־
מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֶל־מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְאֶל־עַם וָעָם
כִּלְשׁוֹנוֹ לִהְיוֹת כָּל־אִישׁ שֹׂרֵר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כִּלְשׁוֹן

עַמּוֹ׃

CAP. II.

ב אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּשֹׁךְ חֲמַת
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ זָכַר אֶת־וַשְׁתִּי וְאֵת אֲשֶׁר־עָשָׂתָה וְאֵת
2 אֲשֶׁר־נִגְזַר עָלֶיהָ׃ וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי־הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו יְבַקְשׁוּ
3 לַמֶּלֶךְ נְעָרוֹת בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מַרְאֶה׃ וְיַפְקֵד הַמֶּלֶךְ
פְּקִידִים בְּכָל־מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־נַעֲרָה־
בתולה

v. 13. a) *Schmguaris temporum.* cf. 1 Par. 12, 32. b) ita namque *verbum* f. *negotium regis* tractari solebat *apud omnes scientes legem & iudicium*, i. e. legum & consuetudinum patriarum peritos. *Parenthesis.*

v. 14. c) *Proximus vero ei* erat. Vulg. *Erant vero primi & proximi.* Noua velut parenthesis. d) cf. v. 10. Mich. 5, 4. Ezr. 7, 14. e) *videntes faciem regis*, intimæ admissionis. cf. 2 Reg. 25, 19. Ier. 52, 25. Matth. 18, 10. f) *primo loco* post Regem. Gen. 33, 2. Num. 2, 9. 1 Reg. 18, 25.

v. 15. g) Dixit, inquam, Rex v. 13. *Secundum ius quid faciendum est?* 2 Reg. 4, 13. 14.

v. 17. h) *vt spernant*, contemtim habeant *maritos suos.* Hiph. (1)

v. 18. i) Immo hodie si *dixerint* hanc rem *principes* f. primariæ vxores 1 Reg. 11, 3. *tum sec. sufficientiam* erit *contemtus* (1) ex parte vxorum, & *excandescentia* ex parte maritorum. cf. v. 12. 17.

v. 19. k) *Si regi placet.* c. 3, 9. c. 5, 4. 8. *prodeat edictum regium*, Dan. 9, 23. 25. l) *ne transeat.* c. 3, 3. c. 8, 8. cf. Dan. 6, 8. 15. m) *& regnum* f. regiam dignitatem *eius* v. 11. n) *sociæ eius* f. *alteri* ex gynæceo eligendæ. Exod. 11, 2. Iud. 11, 37. 38.

CAP. II, v. 1. o) *quum subsedisset.* Vulg. *postquam deferbuerat* ira regis. Inf. Kal. (5) c. 7, 10. Gen. 8, 1. Hoc capite I. Rex pulcherrimas quasque *virgines congregari* iubet, ad eligendum ex iis reginam v. 1-7. In quibus II. etiam *Esther* Hegaio tradita v. 8-11. III. Ad regem *adducta* in reginam eligitur v. 12-17. & IV. *Conuiuium* instituitur v. 18. V. *Mordechæus* coniurationem, contra regem factam indicat v. 19-23.

v. 13. דָּת per *Pat.* 1. 2. 3. v. 14. שֵׁתָר per *Pat.* 1. 3. 4. פֶּרֶס per *Kam.* 1. 2. 3. 4. 7. 8. 10. 11. 12. 14. 15. 16. v. 17. ולא cum Gaiah 1. 4. sec. *Maf.* 1. v. 19. תבוא sic *plene* 22. & fe. 3. item in marg. 6. 9. secund. *Maf. Erff.* Alii *defect.* sed præter *Maf. impr.* Leu. 12, 4. v. 20. פתגם sic per *Kam.* 1. 2. 4. 6-9. 15. 20. 23. sec. *Maf.* 1. ac *Erff.* h. l. & *Maf.* 1. ad Ez. 36, 5. item *M. l.* At per *Pat.* alii. CAP. II, v. 1. Sectionem פתוחה hic habent 1. 3. 4. sec. *Maf. Erff.* v. 2. בתולות sic *plene* 1. 3. 4. 6. 9. 20. & sic fe. 2. secund. *Maf. Erff.* h. l. & *Maf. impr.* Pf. 148, 12. Alii *defect.* v. 3. נערה per *Man.* 1. 3. 4. 6. 9. 14. 20. 21.

בְּתוּלָה טוֹבַת מַרְאֶה אֶל־שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים
אֶל־יַד הֵגֶא סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וְנָתוֹן תַּמְרוּקֵיהֶן׃
4 וְהַנַּעֲרָה אֲשֶׁר תִּיטַב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת וַשְׁתִּי
ה וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן׃ אִישׁ
יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וּשְׁמוֹ מָרְדֳּכַי בֶּן יָאִיר בֶּן שִׁמְעִי *גול בלא מק׳
6 בֶּן־קִישׁ אִישׁ יְמִינִי׃ אֲשֶׁר הָגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם־הַגֹּלָה
אֲשֶׁר הָגְלְתָה עִם יְכָנְיָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֲשֶׁר הֶגְלָה
7 נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל׃ וַיְהִי אֹמֵן אֶת־הֲדַסָּה הִיא אֶסְתֵּר
בַּת־דֹּדוֹ כִּי אֵין לָהּ אָב וָאֵם וְהַנַּעֲרָה יְפַת־תֹּאַר וְטוֹבַת
8 מַרְאֶה וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ לְקָחָהּ מָרְדֳּכַי לוֹ לְבַת׃ וַיְהִי
בְּהִשָּׁמַע דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ וּבְהִקָּבֵץ נְעָרוֹת רַבּוֹת אֶל־
שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־יַד הֵגָי וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל־בֵּית הַמֶּלֶךְ
9 אֶל־יַד הֵגַי שֹׁמֵר הַנָּשִׁים׃ וַתִּיטַב הַנַּעֲרָה בְעֵינָיו וַתִּשָּׂא
חֶסֶד לְפָנָיו וַיְבַהֵל אֶת־תַּמְרוּקֶיהָ וְאֶת־מָנוֹתֶהָ לָתֵת
לָהּ וְאֵת שֶׁבַע הַנְּעָרוֹת הָרְאֻיוֹת לָתֶת־לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ
י וַיְשַׁנֶּהָ וְאֶת־נַעֲרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנָּשִׁים׃ לֹא־הִגִּידָה
אֶסְתֵּר אֶת־עַמָּהּ וְאֶת־מוֹלַדְתָּהּ כִּי מָרְדֳּכַי צִוָּה עָלֶיהָ
11 אֲשֶׁר לֹא־תַגִּיד׃ וּבְכָל־יוֹם וָיוֹם מָרְדֳּכַי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי
חֲצַר בֵּית־הַנָּשִׁים לָדַעַת אֶת־שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וּמַה־יֵּעָשֶׂה
12 בָּהּ׃ וּבְהַגִּיעַ תֹּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה לָבוֹא ׀ אֶל־הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מִקֵּץ הֱיוֹת לָהּ כְּדָת הַנָּשִׁים שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ
כִּי כֵּן יִמְלְאוּ יְמֵי מְרוּקֵיהֶן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֹּר
13 וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בַּבְּשָׂמִים וּבְתַמְרוּקֵי הַנָּשִׁים׃ וּבָזֶה
הַנַּעֲרָה בָּאָה אֶל־הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־אֲשֶׁר תֹּאמַר יִנָּתֵן לָהּ
14 לָבוֹא עִמָּהּ מִבֵּית הַנָּשִׁים עַד־בֵּית הַמֶּלֶךְ׃ בָּעֶרֶב ׀ הִיא
בָאָה וּבַבֹּקֶר הִיא שָׁבָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים שֵׁנִי אֶל־יַד
שַׁעַשְׁגַז סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַפִּילַגְשִׁים לֹא־תָבוֹא עוֹד
אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי אִם־חָפֵץ בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרְאָה בְשֵׁם׃

ובהגיע

a) v. 5. 8. c. 1, 2. 5. b) *in gynæceum* regium. v. 9. 11. 14. c) i. e. sub curam & inspectionem v. 8. 15. d) *& dando* sc. dent vel *dentur*, vt c. 1, 7. *absterſiones earum* (4) v. 9. 12. Prou. 20, 30.

v. 4. e) *quæ bona fuerit*, i. e. *placuerit*. v. 9. c. 1, 21.

v. 5. f) Vir quidam *Iudæus*, *ex regno Iudæ* oriundus, & cum regibus Iudæ in exilium abductus; alioquin ex tribu *Beniamin*, vt ſequitur. g) *vir Iemini* i. e. *Beniaminita*. Vide Iud. 3, 15. c. 19, 16. 1 Sam. 9, 1.

v. 6. h) *Qui migrare factus* ſ. abductus *fuerat*. Ier. 40, 7. 1 Par. 9, 1. i) *cum coetu captiuo* Nah. 3, 10. 1 Par. 5, 22. k) Vide 2 Reg. 24, 15. 16. Ier. 22, 24. 25.

v. 7. l) *Isque fuit nutriens Hadassam*, ſ. *tutor* eius. cf. v. 20. Num. 11, 12. 2 Reg. 10, 1. m) *filiam agnati* ſ. *patrui ſui*, ſcil. *Abichailis* v. 15.

v. 8. n) *quum auditum eſſet*. c. 1, 20. Neh. 6, 7. o) i. e. *præfecti gynæceo* virginum. v. 3. 15.

v. 9. p) *vnde accelerauit* c. 6, 14. *absterſiones* v. 3. 12. & *portiones eius*, quæ ad eam purgandam & ornandam requirebantur. q) Vulg. *pediſſequas*, *quas viſum* eſt ei dare. q. d. *viſas*, Part. Paul (1) Rabbinis valde hac ſignific. vſitatum, cf. ſynon. Dan. 3, 19. r) *& mutauit* ſ. transtulit *eam in meliorem* locum & conditionem. 2 Reg. 25, 29. Ier. 52, 33.

v. 12. s) *Ceterum quum tangeret ordo* v. 15. vnam quamque puellam. t) Parentheſis, Atnacho finienda.

v. 13. u) *Tunc ita*, hoc modo. cf. ſynon. infra c. 4, 16. x) *quidquid dicebat*, vel *quemcumque requirebat*, ſiue eunuchum ſiue puellam, comitatus & ornatus cauſſa, tanquam conductorem.

v. 14. y) *ad gynæceum alterum*, in quo pellices regis aſſeruabantur. z) *& nominatim vocaretur*, c. 4, 11.

v. 3. הגא ſic per *Segol* 2. 7. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 22. ſec. *Maſ. Erff.* Reliqui per *Tſere*. v. 5. Sectionem פתוחה habent 1. 3. ſec. *Maſ. Erff.* מרדכי *Daleth* per *Chateph-komets* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 20. 21. 23. quomodo iidem v. 7. ſeqq. Et ſic Editor Codicis 22. ſub finem huius libelli notauit, *vocem* מרדכי *in correctis exemplaribus vbique per Chatephkom. ſub Daleth ſcribi.* בן per *Merca* pro *Mun.* 7. 8. 15. 17. ſecundum *Maſ. impr.* h. l. quæ vero plus dicit quam dicere debebat, collata *Maſ. impr.* Gen. 30, 19. vbi vocalis *Segol cum accentu* indefinite tantum requiritur, nec præciſe cum *Merca*, quem h. l. analogia conſecutionis reſpuit. v. 9. מנותה ſic *defect.* ſine *Iod* 1. 4. 7. 8. 17. 24. & *Ber.* ſec. *Maſ.* 1. 4. & *impr.* Alii *plene*. v. 14. יד pro אל־יד quod requirit *Maſ. impr.* Ez. 48, 1. habent על יד *Orientales*.

טו וּבְהַגִּיעַ תֹּר־אֶסְתֵּר בַּת־אֲבִיחַיִל דֹּד מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר
לָקַח־לוֹ לְבַת לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְשָׁה דָּבָר כִּי אִם
אֶת־אֲשֶׁר יֹאמַר הֵגַי סְרִיס־הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וַתְּהִי
16 אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל־רֹאֶיהָ׃ וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל־
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶל־בֵּית מַלְכוּתוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי
17 הוּא־חֹדֶשׁ טֵבֵת בִּשְׁנַת־שֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ׃ וַיֶּאֱהַב הַמֶּלֶךְ
אֶת־אֶסְתֵּר מִכָּל־הַנָּשִׁים וַתִּשָּׂא־חֵן וָחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל־
הַבְּתוּלוֹת וַיָּשֶׂם כֶּתֶר־מַלְכוּת בְּרֹאשָׁהּ וַיַּמְלִיכֶהָ תַּחַת
18 וַשְׁתִּי׃ וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֶּה גָדוֹל לְכָל־שָׂרָיו וַעֲבָדָיו אֵת
מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר וַהֲנָחָה לַמְּדִינוֹת עָשָׂה וַיִּתֵּן מַשְׂאֵת כְּיַד
19 הַמֶּלֶךְ׃ וּבְהִקָּבֵץ בְּתוּלוֹת שֵׁנִית וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־
כ הַמֶּלֶךְ׃ אֵין אֶסְתֵּר מַגֶּדֶת מוֹלַדְתָּהּ וְאֶת־עַמָּהּ כַּאֲשֶׁר
צִוָּה עָלֶיהָ מָרְדֳּכָי וְאֶת־מַאֲמַר מָרְדֳּכַי אֶסְתֵּר עֹשָׂה
21 כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאָמְנָה אִתּוֹ׃ בַּיָּמִים
הָהֵם וּמָרְדֳּכַי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ קָצַף בִּגְתָן וָתֶרֶשׁ
שְׁנֵי־סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף וַיְבַקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד
22 בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ׃ וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכַי וַיַּגֵּד לְאֶסְתֵּר
23 הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי׃ וַיְבֻקַּשׁ
הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא וַיִּתָּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל־עֵץ וַיִּכָּתֵב בְּסֵפֶר דִּבְרֵי
CAP. III, ג הַיָּמִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ אַחַר הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה גִּדַּל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶת־הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא
הָאֲגָגִי וַיְנַשְּׂאֵהוּ וַיָּשֶׂם אֶת־כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל־הַשָּׂרִים אֲשֶׁר
2 אִתּוֹ׃ וְכָל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כֹּרְעִים
וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהָמָן כִּי־כֵן צִוָּה־לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמָרְדֳּכַי לֹא
3 יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה׃ וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר
הַמֶּלֶךְ לְמָרְדֳּכָי מַדּוּעַ אַתָּה עוֹבֵר אֵת מִצְוַת הַמֶּלֶךְ׃
כאמרם קרי 4 וַיְהִי בְּאָמְרָם אֵלָיו יוֹם וָיוֹם וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם וַיַּגִּידוּ
לְהָמָן לִרְאוֹת הֲיַעַמְדוּ דִּבְרֵי מָרְדֳּכַי כִּי־הִגִּיד לָהֶם
אשר

v. 21. יושב sic *plene* 22. & sic fe. 2. fec. *Maſ.* ſuam, item *Maſ.* 4. *impr.* ac *Erff.* ad v. 19. At *defect.* plerique. אחשורוש *plene Orientales.* v. 22. ויודע per *Kam.* 2. fec. *Maſ.* ſuam & *Erff.* CAP. III. v. 2. ומשתחוים cum *Meth.* plerique : ־ ſine eo 1. 3. 2'. & ſic fu. 4. v. 4. באמרם ita per *Caph* in textu, 1' & quidem ſine *Kri* 2, at cum *Kri* כאמרם 4. vtrumque contra *Maſ. Erff.* h. : 1. & *impr.* Hoſ. 1, 1.

v. 15. *a*) Vide v. 12. *b*) c. 9, 29. *c*) v. 7. *d*) v. 8. *e*) v. 9. 17.
v. 16. *f*) *Et adſumta eſt.* v. 8. *g*) *anno ſeptimo* regni eius. cf. c. 1, 3.
v. 17. *h*) *coronam regiam* c. 1, 11. 19. *i*) & *regnare eam fecit*, h. e. *Reginam declarauit* v. 4. 2 Sam. 2, 9.
v. 18. *k*) *conuiuium* nuptiale propter *Eſtheram.* cf. Gen. 29, 22. *l*) & *quietem* ſ. immunitatem ab oneribus & a laboribus (1) *prouinciis* fecit, *m*) & miniſtris ſuis *munera dedit.* Gen. 43, 34. 2 Sam. 11, 8. Ier. 40, 5. *n*) c. 1, 7. 1 Reg. 10, 13.
v. 19. *o*) *Ceterum quum congregarentur virgines* v. 8. *altera vice* in regia Suſorum, quum antea in prouinciis conquiſitæ eſſent. v. 3. & *Mordechæus ſederet* vel *habitaret ad portam* vel in *aula regis.* v. 11. 21. c. 3, 2. 3. Regreditur Scriptor ſacer ad ea, quæ ante nuptias Eſtheræ contigerunt, vt hiſtoriam eunuchorum addat.
v. 22. *p*) *Et cognita fuit* ſ. *innotuit res Mordechæo* Ezech. 36, 32. Ruth. 3, 3. *q*) 1 Sam. 25, 9.
CCP. III, v. 1. *r*) c. 2, 1. *s*) *magnum fecit.* c. 5, 11. c. 10, 2. *t*) c. 8, 3. c. 9. 24. coll. 1 Sam. 15, 18. 20. *u*) & *extulit eum* c. 9, 3. 2 Sam. 5, 12. *x*) h. e. ſummum aulæ miniſtrum eum conſtituit. cf. Gen. 41, 40. 2 Reg. 25, 28. Dan. 5, 29. Hoc capite I. Rex *Hamanem* ſupra omnes euehit, & adorari iubet v. 1. 2. Quód tamen II. *Mordechæus* non facit, & Hamani defertur v. 2-4. qui III. valde excandeſcens non ſolum Mordechæo, ſed toti *Iudæorum genti* interitum molitur, v. 5. 7. & IV. *regias epiſtolas* ad delendum omnes impetrat v. 8-11. easque V. annulo regis munitas per totum imperium *emittit* v. 12-15.

ה אשר־הוא יהודי׃ וירא המן כי־אין מרדכי כרע
6 ומשתחוה לו וימלא המן חמה׃ ויבז בעיניו לשלח יד
במרדכי לבדו כי־הגידו לו את־עם מרדכי ויבקש
המן להשמיד את־כל־היהודים אשר בכל־מלכות
7 אחשורוש עם מרדכי׃ בחדש הראשון הוא־חדש
ניסן בשנת שתים עשרה למלך אחשורוש הפיל פור
הוא הגורל לפני המן מיום ׀ ליום ומחדש לחדש שנים־
8 עשר הוא־חדש אדר׃ ויאמר המן למלך
אחשורוש ישנו עם־אחד מפזר ומפרד בין העמים
בכל מדינות מלכותך ודתיהם שנות מכל־עם ואת־
דתי המלך אינם עשים ולמלך אין־שוה להניחם׃
9 אם־על־המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים
ככר־כסף אשקול על־ידי עשי המלאכה להביא
10 אל־גנזי המלך׃ ויסר המלך את־טבעתו מעל ידו
11 ויתנה להמן בן־המדתא האגגי צרר היהודים׃ ויאמר
המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב
12 בעיניך׃ ויקראו ספרי המלך בחדש הראשון
בשלושה עשר יום בו ויכתב ככל־אשר־צוה המן
אל אחשדרפני־המלך ואל־הפחות אשר ׀ על־מדינה
ומדינה ואל־שרי עם ועם מדינה ומדינה ככתבה ועם
ועם כלשונו בשם המלך אחשורש נכתב ונחתם קמץ בז״ק
13 בטבעת המלך׃ ונשלוח ספרים ביד הרצים אל־כל־
מדינות המלך להשמיד להרג ולאבד את־כל־
היהודים מנער ועד־זקן טף ונשים ביום אחד בשלושה
עשר לחדש שנים־עשר הוא־חדש אדר ושללם
14 לבוז׃ פתשגן הכתב להנתן דת בכל־מדינה ומדינה
טו גלוי לכל־העמים להיות עתדים ליום הזה׃ הרצים
יצאו דחופים בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה

v. 6. a) *Sed contempsit in oculis suis*, & parum se dignum putauit, 1 Sam. 10, 27. *si manum immitteret*. c. 2, 21. c. 9, 2.

v. 7. b) *mensis Nisan*, primus anni sacri Iudaici, Neh. 2, 1. *Abib* dictus Exod. 13, 4. Deut. 16, 1. c) *anno duodecimo*. cf. annum *tertium* c. 1, 3. & *septimum* c. 2, 16. d) *iecit* quis *sortem*, s. *iacta est sors* coram Hamane: vt nimirum hic experiretur, quo die & mense propositum feliciter exsequi posset. c. 9, 24. Retinet vero Scriptor S. vocabulum Persicum *Pur*, vt origo nominis *Purim* deinde melius intelligatur. e) *Adar*, qui *Februario* nostro quodammodo respondet. v. 13. c. 8, 12. Ezr. 6, 15. 2 Macc. 15, 36.

v. 8. f) q. d. *Existentia eius*, scil. *populi* est. vel *Est populus*. Deut. 29, 14. 1 Sam. 14, 39. Esr. 4, 6. g) *dispersus & separatus* (1) Ioel 4, 1. Iud. 4, 11. & not. Num. 23, 9. h) & leges eorum *diuersæ* sunt c. 1, 7. i) Ezr. 4, 13. 15. k) & regi *non conuenit*, c. 5, 13. Iob. 33, 27. *sinere* vel *relinquere eos*. Iud. 2, 23. c. 3, 1.

v. 9. l) c. 1, 19. m) cf. not. 2 Sam. 12, 30. Ex spoliis scil. Iudæorum tantam argenti summam, cum non exiguo fortunarum suarum incremento, pollicetur. n) *in thesauros*. c. 4, 7. Ezech. 27, 24.

v. 10. o) *annulum suum*, signatorium. cf. v. 12. c. 8, 2. 8. Gen. 41. 42. p) *hosti & aduersario* Iudæorum. c. 8, 1. c. 9, 10.

v. 11. q) *Et dixit* rex immani præcipitantia, immo barbara crudelitate.

v. 13. r) *Et mittendo* scil. *missæ sunt*, coll. simili constructione c, 2, 3. & forma verbi Iud. 11, 25. 1 Sam. 2, 27. Hos. 10, 15.

v. 7. לחדש sic per *Pat.* in marg. 1. 6. 9. v. 12. אל per *Makk.* 2. 3. 4. 6. 9. 10. 20. 21. הפחות sic per ֿ *Kam.* 1. 2. 3. 4. אחשורוש *plene Orientales*, ־ contra *Mas.* 1. 4. & *impr.* נכתב per ַ *Pat.* 3. 4. contra *Mas. impr.* ונחתם per *Kam.* 1. 7. 8. 15. 23. aliique, see. *M. I.* & *Mas.* fin. f. 2. col. 5. sed contra *Mas. Erff.* h. l. v. 14. להנתן ita per *Tsere* cum *Meth.* seu *Merca*, 1. 2. 4. 7. 8. 12, 13. 15. 16. 19. 23. Et 1. quidem cum adiecta nota: *Ita est in omnibus exemplaribus correctis, per totum hunc librum; exceptis duobus tantummodo locis.* Alii per *Segol* sine *Meth.* עתדים sic *defect.* 1. 7. 8. 15. sec. *Mas. Erff.* Alii *plene*. At עתודים per Vau scribunt 2. 3. cum Kri עתודים 3. v. 15. הרצים sic 1. 2. 4. 6. 9. 20. 22. 23. sec. notam 1. quæ heic *Rbbis*, at c. 8. 14. *Graschaim* super hac voce requirit. At reliqui per *Graschaim*.

וְהַמֶּלֶךְ וְהָמָן יָשְׁבוּ לִשְׁתּוֹת וְהָעִיר שׁוּשַׁן נָבוֹכָה׃

Cap. IV. ד וּמָרְדֳּכַי יָדַע אֶת־כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע
מָרְדֳּכַי אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שַׂק וָאֵפֶר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר
וַיִּזְעַק זְעָקָה גְדוֹלָה וּמָרָה׃ וַיָּבוֹא עַד לִפְנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ 2
כִּי אֵין לָבוֹא אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ שָׂק׃ וּבְכָל־ 3
מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ
אֵבֶל גָּדוֹל לַיְּהוּדִים וְצוֹם וּבְכִי וּמִסְפֵּד שַׂק וָאֵפֶר יֻצַּע
יתיר י׳ לָרַבִּים׃ וַתָּבוֹאינָה נַעֲרוֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסֶיהָ וַיַּגִּידוּ לָהּ 4
וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ
אֶת־מָרְדֳּכַי וּלְהָסִיר שַׂקּוֹ מֵעָלָיו וְלֹא קִבֵּל׃ וַתִּקְרָא ה
אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ מִסָּרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הֶעֱמִיד לְפָנֶיהָ
וַתְּצַוֵּהוּ עַל־מָרְדֳּכָי לָדַעַת מַה־זֶּה וְעַל־מַה־זֶּה׃ וַיֵּצֵא 6
הֲתָךְ אֶל־מָרְדֳּכָי אֶל־רְחוֹב הָעִיר אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר־
הַמֶּלֶךְ׃ וַיַּגֶּד־לוֹ מָרְדֳּכַי אֵת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ וְאֵת 7
פָּרָשַׁת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הָמָן לִשְׁקוֹל עַל־גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ
יתיר י׳ בַּיְּהוּדִיִּים לְאַבְּדָם׃ וְאֶת־פַּתְשֶׁגֶן כְּתָב־הַדָּת אֲשֶׁר־ 8
נִתַּן בְּשׁוּשָׁן לְהַשְׁמִידָם נָתַן לוֹ לְהַרְאוֹת אֶת־אֶסְתֵּר
וּלְהַגִּיד לָהּ וּלְצַוּוֹת עָלֶיהָ לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ לְהִתְחַנֶּן־
לוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלְּפָנָיו עַל־עַמָּהּ׃ וַיָּבוֹא הֲתָךְ וַיַּגֵּד לְאֶסְתֵּר 9
אֵת דִּבְרֵי מָרְדֳּכָי׃ וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ וַתְּצַוֵּהוּ אֶל־ י
מָרְדֳּכָי׃ כָּל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ יוֹדְעִים 11
אֲשֶׁר כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר־יָבוֹא־אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶל־
הֶחָצֵר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא־יִקָּרֵא אַחַת דָּתוֹ לְהָמִית
לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט־לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת־שַׁרְבִיט הַזָּהָב וְחָיָה
וַאֲנִי לֹא נִקְרֵאתִי לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים
קמץ בו״ק 12 13 יוֹם׃ וַיַּגִּידוּ לְמָרְדֳּכָי אֵת דִּבְרֵי אֶסְתֵּר׃ וַיֹּאמֶר מָרְדֳּכַי
לְהָשִׁיב אֶל־אֶסְתֵּר אַל־תְּדַמִּי בְנַפְשֵׁךְ לְהִמָּלֵט בֵּית־
הַמֶּלֶךְ מִכָּל־הַיְּהוּדִים׃ כִּי אִם־הַחֲרֵשׁ תַּחֲרִישִׁי 14

בעת

a) *confusa, perplexa* & inops consilii erat. (3) Exod. 14, 3. Ioel. 1, 18.

CAP. IV. v. 1. b) *Quum itaque Mordechæus resciuit.* Leu. 5, 1. 3. c) Gen. 37, 29. Ios. 7, 6. Ezech. 27, 31. Ion. 3, 5. 6. d) Vulg. *spargens cinerem capiti* v. 3. Iob. 2, 12. Dan. 9, 3. e) Gen. 27, 34. Narratur hic I. acerbus *Mordechæi* & Iudæorum *luctus* v. 1-3. *Estheræ* quoque, cum sua caussa, indicatus, cum desiderio Mordechæi, *vt Esthera* apud Regem *intercederet*, v. 4-9. Quod illa quidem II. *deprecatur* v. 10. 11. mox tamen ad iteratas Mordechæi preces & rationes *consentit*, ideoque *triduanum ieiunium* Iudæis, ad Deum exorandum, indicit, v. 12-17.

v. 2. f) *non enim* moris vel licitum *erat intrare.* c. 8, 8. 1 Par. 5, 2. g) in *veste lugubri* v. 1, ne scil. voluptatum vsus tristiori spectaculo interpellaretur.

v. 3. h) *perueniebat.* c. 2, 12. 15. c. 8, 17. i) *luctus ingens.* Gen. 50, 11. qui Iudæis, in subministrata pœnitentiæ caussa, admodum salutaris erat, Coh. 7, 2. k) Ioel. 2, 12. Am. 5, 16. 17. l) *cilicium etiam & cinis* v. 1. Ion. 3, 5. 6. m) *sternebatur* pro lecto *multis.* Fut. Hoph. (2) Esa. 14, 11. cf. Hiph. Esa. 58, 5.

v. 4. n) *& dolens exhorruit.* Iob. 15, 20. Esa. 21, 3. o) Zach. 3. 4. quo in aulam regis venire ipsi liceret, supra v. 2.

v. 5. p) Vulg. *quem rex ministrum ei dederat.* c. 7, 9. 1 Reg. 1, 2. q) *quid hoc vestimentum sibi vellet, & cur illud induisset?*

v. 7. r) *quod sibi contigisset* c. 6, 13. s) *& declarationem* s. summam *pecuniæ* ab Hamane declaratam, (2) c. 10, 2.

v. 8. t) c. 3, 14. 15. u) c. 3, 6. 13.

---

v. 15. שׁוּשָׁן per *Kam.* 1, 2. 3, 4. 6. 9. 14. 20. 21. 23. CAP. IV. v. 1. ויזעק per *Sakephg.* 1. v. 5. לַהֲתָךְ per *Pat.* 1. 3. 6. 9. 20. 21. v. 8. כתב per *Makk.* *B. Napht.* at per *Mun. B. Ascher.* להתחנן sine *Meth.* 3. 6--9. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. Reliqui cum illo. v. 9. ויבוא *plene* 3. 6. 1 : 9. 20. 22. sec. *Mas.* 3. h. l. & *impr.* 1 Sam. 4, 3. At *defect.* alii. v. 11. ועם per *Tlischagdola* 17. 18. 24. & *Ber.* incommoda distinctione. At per *Makk.* 4. 6. 9. 14. 20. 21. v. 12. למרדכי sine *Pat.* 3. 4. 7. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 21. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erf.*

בָּעֵת הַזֹּאת רֶוַח וְהַצָּלָה יַעֲמוֹד לַיְּהוּדִים מִמָּקוֹם אַחֵר
וְאַתְּ וּבֵית־אָבִיךְ תֹּאבֵדוּ וּמִי יוֹדֵעַ אִם־לְעֵת כָּזֹאת
טו הִגַּעַתְּ לַמַּלְכוּת׃ וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְהָשִׁיב אֶל־מָרְדֳּכָי׃
16 לֵךְ כְּנוֹס אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשָׁן וְצוּמוּ
עָלַי וְאַל־תֹּאכְלוּ וְאַל־תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וָיוֹם
גַּם־אֲנִי וְנַעֲרֹתַי אָצוּם כֵּן וּבְכֵן אָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר
17 לֹא־כַדָּת וְכַאֲשֶׁר אָבַדְתִּי אָבָדְתִּי׃ וַיַּעֲבֹר מָרְדֳּכָי
ה וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוְּתָה עָלָיו אֶסְתֵּר׃ וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם CAP. V.
הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית־
הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא
2 מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבָּיִת׃ וַיְהִי כִרְאוֹת
הַמֶּלֶךְ אֶת־אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עֹמֶדֶת בֶּחָצֵר נָשְׂאָה חֵן
בְּעֵינָיו וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת־שַׁרְבִיט הַזָּהָב אֲשֶׁר
3 בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשַּׁרְבִיט׃ וַיֹּאמֶר לָהּ
הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי
4 הַמַּלְכוּת וְיִנָּתֵן לָךְ׃ וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב
יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן הַיּוֹם אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי לוֹ׃
ה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַהֲרוּ אֶת־הָמָן לַעֲשׂוֹת אֶת־דְּבַר אֶסְתֵּר
וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה אֶסְתֵּר׃
6 וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מַה־שְּׁאֵלָתֵךְ וְיִנָּתֵן
7 לָךְ וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ׃ וַתַּעַן אֶסְתֵּר
8 וַתֹּאמַר שְׁאֵלָתִי וּבַקָּשָׁתִי׃ אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ
וְאִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב לָתֵת אֶת־שְׁאֵלָתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת־
בַּקָּשָׁתִי יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה
9 לָהֶם וּמָחָר אֶעֱשֶׂה כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ׃ וַיֵּצֵא הָמָן בַּיּוֹם
הַהוּא שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב וְכִרְאוֹת הָמָן אֶת־מָרְדֳּכַי בְּשַׁעַר
הַמֶּלֶךְ וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע מִמֶּנּוּ וַיִּמָּלֵא הָמָן עַל־מָרְדֳּכַי
י חֵמָה׃ וַיִּתְאַפַּק הָמָן וַיָּבוֹא אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּשְׁלַח וַיָּבֵא אֶת־

אהביו *Dddd* 4 צו ד

a) tum *spatium f. dilatatio* ab imminente oppressione. (1)Gen. 32, 17. & *liberatio*(1) *existet f. exorietur.* Ps. 33, 9. b) sperantis, vt Ioel 2, 14. c) *in tempus tale* periculosum *perueneris* & euecta sis *ad regiam dignitatem.* c. 2, 12.
v. 16. d) *congrega* Coh. 2, 5. & *sic* hac ratione Coh. 8, 10. *ingrediar*, non petita prius admissione: ne forte mihi denegetur. f) Vulg. *contra legem faciens.* v. 11. g) & *si periero, peribo* pro populi mei salute, secundum prouidentiam & gubernationem Dei. cf. Gen. 43, 14. 2 Reg. 7, 4.
CAP. V, v. 1. h) c. 4, 16. i) vestes *regni vel regias*, c. 2, 17. 1 Reg. 22, 10. k) c. 4, 11. l) e *regione arcis regiæ* Exod. 26, 35. Hic I. Regina Esther *Regem propitium* inuenit, v. 1. 2. II. Eum cum Hamane *ad conuiuium* in duos dies *inuitat* v. 3-8. Ex quo *Haman* III. lætus & iactabundus, *Mordechæo patibulum* parat, v. 9-14.
v. 2. m) c. 2, 9. 15. n) c. 4, 11. o) & *tetigit*, Vulg. *osculata est extremitatem sceptri.* cf. Gen. 47, 31.
v. 3. p) Iud. 1, 14. 1 Reg. 1, 16. q) Compellatio, amoris & gratiæ testis. c. 7, 2. r) *petitio tua.* v. 6. c. 7, 2. c. 9, 12. s) LXX. vt Marc. 6, 23.
v. 5. t) *accelerate.* Vulg. *vocate cito.* cf. 1 Reg. 22, 9. Esa. 49, 17.
v. 6. u) v. 7. c. 9, 12. 1 Sam. 1, 17. x) v. 3. y) *fiet enim.* c. 7, 2. c. 9, 12. Fut. Niph.
v. 8. z) c. 7, 3. c. 8, 5. Gen. 18, 3. a) v. 4. b) *cras enim faciam sec. Regis mandatum.* Vulg. *cras aperiam regi voluntatem meam.* cf. c. 7, 3. seqq.
v. 10. c) Dissimulata *tamen* ira, *continuit sese.* Gen. 43, 31. c. 45, 1. tarditatem supplicii grauitate compensaturus.

v. 16. גם וגם cum præfixo *Vau* 3. 4. & sic fu. 2. CAP. V, v. 6. ויִנָּתֵן sic 1. 2. 4. 7.
8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. ׳ 23. Reliqui per *Sægol* sub *Tau* sine *Merca.* v. 7. חצי הספר ד״ג
seu medium totius libri versuum hic notat *Maf.* 2. 4. 7. 8. & *Erff.* v. 10. ויתאפק per *Tsere* requirit *Maf.* 2. & *Erff.* ad Gen. 43, 31. sed refragantibus cunctis exemplaribus nostris.

11 אֹהֲבָיו וְאֶת־זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ׃ וַיְסַפֵּר לָהֶם הָמָן אֶת־כְּבוֹד
עָשְׁרוֹ וְרֹב בָּנָיו וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר
12 נִשְּׂאוֹ עַל־הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הָמָן אַף לֹא־
הֵבִיאָה אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־
עָשָׂתָה כִּי אִם־אוֹתִי וְגַם־לְמָחָר אֲנִי קָרוּא־לָהּ עִם־
13 הַמֶּלֶךְ׃ וְכָל־זֶה אֵינֶנּוּ שֹׁוֶה לִי בְּכָל־עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה
14 אֶת־מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ׃ וַתֹּאמֶר לוֹ
זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וְכָל־אֹהֲבָיו יַעֲשׂוּ־עֵץ גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה
וּבַבֹּקֶר ׀ אֱמֹר לַמֶּלֶךְ וְיִתְלוּ אֶת־מָרְדֳּכַי עָלָיו וּבֹא־עִם־
הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתֶּה שָׂמֵחַ וַיִּיטַב הַדָּבָר לִפְנֵי הָמָן וַיַּעַשׂ
CAP. VI. ו הָעֵץ׃ בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
לְהָבִיא אֶת־סֵפֶר הַזִּכְרֹנוֹת דִּבְרֵי הַיָּמִים וַיִּהְיוּ נִקְרָאִים
2 לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיִּמָּצֵא כָתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מָרְדֳּכַי עַל־
בִּגְתָנָא וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף אֲשֶׁר
3 בִּקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
מַה־נַּעֲשָׂה יְקָר וּגְדוּלָּה לְמָרְדֳּכַי עַל־זֶה וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי
4 הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו לֹא־נַעֲשָׂה עִמּוֹ דָּבָר׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
מִי בֶחָצֵר וְהָמָן בָּא לַחֲצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַחִיצוֹנָה
לֵאמֹר לַמֶּלֶךְ לִתְלוֹת אֶת־מָרְדֳּכַי עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־
5 הֵכִין לוֹ׃ וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֵלָיו הִנֵּה הָמָן עֹמֵד
6 בֶּחָצֵר וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ יָבוֹא׃ וַיָּבוֹא הָמָן וַיֹּאמֶר לוֹ
הַמֶּלֶךְ מַה־לַּעֲשׂוֹת בָּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ
וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ לְמִי יַחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יְקָר יוֹתֵר
7 מִמֶּנִּי׃ וַיֹּאמֶר הָמָן אֶל־הַמֶּלֶךְ אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
8 בִּיקָרוֹ׃ יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לָבַשׁ־בּוֹ הַמֶּלֶךְ וְסוּס
אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ וַאֲשֶׁר נִתַּן כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשׁוֹ׃
9 וְנָתוֹן הַלְּבוּשׁ וְהַסּוּס עַל־יַד־אִישׁ מִשָּׂרֵי הַמֶּלֶךְ
הַפַּרְתְּמִים וְהִלְבִּשׁוּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
ביקרו

v. 11. a) *Et narrauit iis*, non tanquam rem ignotam, sed tanquam argumentum suæ iactationis, *gloriam* s. magnitudinem *diuitiarum suarum*. c. 1, 4. Gen. 31, 1. b) c. 3, 1. c) ibid.

v. 12. d) *Immo nec*. Pf. 119, 3. e) *vocatus ei* s. *inuitatus ab ipsa* sum. 1 Sam. 9, 13. 22. Prou. 9, 18.

v. 13. f) *Verum hoc omne non conueniens* vel *æquale est* nec satisfacit *mihi*. c. 3, 8. c. 7, 4. Prou. 3, 15. g) v. 9.

v. 14. h) *faciant* s. *parent lignum*, Vulg. *excelsam trabem*, vel *crucem*. Gen. 40, 19. Deut. 2, 23. i) maioris ignominiæ & terroris caussa. k) c. 6, 4. l) c. 1, 21.

CAP. VI, v. 1. m) *In nocte ista*, post prius illud Estheræ conuiuium, c. 5, 4. seqq. *fugit somnus Regis*. cf. Pf. 105, 14. Dan. 6, 18. n) *librum memoriarum* s. monumentorum, Mal. 3, 16. Ezr. 4, 15. o) *annales*. c. 2, 23. Hoc capite I. *Rex insomnis*, ex lectis coram se annalibus & seruis intelligit, *nihil honoris Mordechæo* pro insidiarum indicio habitum, v. 1-3. Ideo II. *Hamanem*, alio fine ingressum, quid viro, cui honorem cupiat, faciendum sit, *interrogat*, v. 4-6. *Qui* III. ex præconcepta de se opinione, *magnifica suadens* v. 7-9. ea IV. *in Mordechæo exsequi* cogitur v. 10. 11. vnde V. *tristis* domum reuersus, ad conuiuium tamen Reginæ vocatur v. 12-14.

v. 2. p) *quod denuntiasset* Mord. Vide c. 2, 21. 22.

v. 3. q) Quid *honoris* v. 6. & *magnificentiæ*, s. regiæ liberalitatis aut dignitatis. c. 1, 4. c. 10, 2.

v. 6. r) *cuius honore rex delectatur*. Vulg. *quem rex honorare desiderat*. v. 7. 9. 11.

v. 14. יעשו per *Mun*. 4. 6. 9. 14. 20. 21.
1. 3. 4. 6. 9. 20. 21.
ac *Ind. Bas*. f. 61. col. 6.
1. 6. 9. 14. 20.
v. 2. הַסַּף per *Kam*. 2. 4. & in marg. 6. 9. contra *Mas*. 1. & *impr*. h. l.
CAP. VI, v. 1. ויאמר per *Rbhia*
v. 4. והמן cum *Psik* 3. 6. 9. 20. 21.
למלך per *Rbhia*

בִּיקָרוֹ וְהִרְכִּיבֻהוּ עַל־הַסּוּס בִּרְחוֹב הָעִיר וְקָרְאוּ לְפָנָיו
10 כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לְהָמָן מַהֵר קַח אֶת־הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה־כֵן לְמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ
11 אַל־תַּפֵּל דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ וַיִּקַּח הָמָן אֶת־
הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס וַיַּלְבֵּשׁ אֶת־מָרְדֳּכָי וַיַּרְכִּיבֵהוּ
בִּרְחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר
12 הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃ וַיָּשָׁב מָרְדֳּכַי אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ
13 וְהָמָן נִדְחַף אֶל־בֵּיתוֹ אָבֵל וַחֲפוּי רֹאשׁ׃ וַיְסַפֵּר הָמָן
לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־אֹהֲבָיו אֵת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ וַיֹּאמְרוּ
לוֹ חֲכָמָיו וְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ אִם מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים מָרְדֳּכַי הל׳ דגושה
אֲשֶׁר הַחִלּוֹתָ לִנְפֹּל לְפָנָיו לֹא־תוּכַל לוֹ כִּי־נָפוֹל תִּפּוֹל
14 לְפָנָיו׃ עוֹדָם מְדַבְּרִים עִמּוֹ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ
וַיַּבְהִלוּ לְהָבִיא אֶת־הָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה
ז אֶסְתֵּר׃ וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן לִשְׁתּוֹת עִם־אֶסְתֵּר CAP. VII.
2 הַמַּלְכָּה׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר גַּם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי
בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מַה־שְּׁאֵלָתֵךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְתִנָּתֵן לָךְ
3 וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ׃ וַתַּעַן אֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה וַתֹּאמַר אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הַמֶּלֶךְ וְאִם
עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב תִּנָּתֶן־לִי נַפְשִׁי בִּשְׁאֵלָתִי וְעַמִּי בְּבַקָּשָׁתִי׃
4 כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד וְאִלּוּ
לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַּרְנוּ הֶחֱרַשְׁתִּי כִּי אֵין הַצָּר שֹׁוֶה
ה בְּנֵזֶק הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
וַיֹּאמֶר לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה מִי הוּא זֶה וְאֵי־זֶה הוּא אֲשֶׁר־
6 מְלָאוֹ לִבּוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן׃ וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר וְאוֹיֵב
הָמָן הָרָע הַזֶּה וְהָמָן נִבְעַת מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה׃
7 וְהַמֶּלֶךְ קָם בַּחֲמָתוֹ מִמִּשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶל־גִּנַּת הַבִּיתָן וְהָמָן
עָמַד לְבַקֵּשׁ עַל־נַפְשׁוֹ מֵאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה כִּי רָאָה כִּי־

a) v. 6. b) & *vehent eum.* Exod. 4, 20. 1 Reg. 1, 33.
v. 10. c) Vulg. *caue, ne quidquam de his, quæ locutus es, prætermittas.* Vid. Ios. 21, 45. Iud. 2, 19. 1 Sam. 3, 19.
v. 12. d) *impulsus fuit* s. proripuit se (4) 2 Par. 26, 20. coll. supra c. 3, 15. e) *lugens* Gen. 50, 11. & *opertus capite,* more lugentium. cf. c. 7, 8. 2 Sam. 15, 30. Ier. 14, 3. 4.
v. 13. f) cf. c. 5, 11. g) c. 4, 7. h) quos in consilium adhibebat, quorumque opera forte in sortibus iaciendis vsus erat, c. 3, 7. cf. Esa. 29, 14.
v. 14. i) *Illis adhuc loquentibus,* Gen. 29, 9. 1 Reg. 1, 42. k) *eunuchi regis,* c. 1, 10. 12. *aduenerunt,* c. 2, 12. l) & *festinarunt ad adducendum,* festinanter venire iusserunt, c. 2, 9. 2 Par. 26, 20.
CAP. VII, v. 1. m) *ad conuiuandum.* c. 3, 15. c. 6, 14. Gen. 43, 34. Hic data occasione I. Esther *pro sua* & *populi sui vita* Regem orat, v. 1-4. II. Eius periculi *auctorem Hamanem nominat* v. 5. 6. quem III. rex iratus illico in patibulo, quod Mordechæo parauerat, suspendi iubet, v. 7-10.
v. 4. n) *Venditi enim sumus,* & carnificibus traditi pro pecunia ab Hamane oblata c. 3, 9. c. 4, 7. coll. Esa. 50, 1. c. 52, 3. o) c. 3, 6. 13. c. 8, 11. p) *equidem, si* Coh. 6, 6. *tacerem, silerem.* Ps. 50, 21. r) neque enim hostis v. 6. *æqualis aut sufficiens est* c. 3, 8. c. 6, 13. *pro damno* (1) *regis* Dan. 6, 3. Ezr. 4, 13. 22. i. e. pecunia sua nullo modo resarcire potest damnum, quod Rex amissis & oppressis tot tributariis subditis patietur.
v. 5. s) *quem tanta audacia impleuit cor suum.* Coh. 8, 11. Act. 5, 3.
v. 6. t) *perterritus & consternatus fuit.* Ps. 18, 5. Dan. 8, 17. 1 Par. 21, 30.

v. 10. הַיּוֹשֵׁב sic *plene* 3. 15. 22. 23. sec. *Mas. impr.* Ier. 29, 16. & *final.* f. 37. b. Alii *defect.* v. 11. לְפָנָיו per *Rbhia* 6. 9. 20. 21. v. 13. וַיֹּאמְרוּ לוֹ ita cum *Dag.* 1. 2. 4. 6. 9. 20. 24. sec. *Mas.* 1. 2. h. l. & *impr.* Gen. 19, 2. ac *impr.* Dan. 5, 11. & *R. Chaiim* ad *Mas. final.* f. 31. b. Alii sine *Dag.* CAP. VII, v. 2. וְתִנָּתֵן Tau per *Segol* 4. 8. 10. 13. 17. 18. 19. 22. 23. 24. & *Ber.* At sine *Merca* seu *Meth.* 10 -- 16. 19. 20 -- 24. & *Ber.* Denique per *Mun. milra.* 3. v. 4. בְּנֵזֶק per *Segol* 1. 2. 3. 4. 6 -- 9. 14. 15. 20. 21. v. 5. מִי per *Makk.* 6. 9. 14. 20. 21. וְאֵי־זֶה ita coniunctim ac sine interposito *Makk.* 1. 2. 3. 4. v. 7. וְהַמֶּלֶךְ per *Rbhia* 1. 3. At per *Kadma* 4. 11. 17. 18. 22. 24. & *Ber.*

כָלְתָה אֵלָיו הָרָעָה מֵאֵת הַמֶּלֶךְ׃ 8 וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת
הַבִּיתָן אֶל־בֵּית מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהָמָן נֹפֵל עַל־הַמִּטָּה אֲשֶׁר
אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם לִכְבּוֹשׁ אֶת־הַמַּלְכָּה
9 עִמִּי בַּבָּיִת הַדָּבָר יָצָא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמָן חָפוּ׃ וַיֹּאמֶר
חַרְבוֹנָה אֶחָד מִן־הַסָּרִיסִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם הִנֵּה־הָעֵץ
אֲשֶׁר־עָשָׂה הָמָן לְמָרְדֳּכַי אֲשֶׁר דִּבֶּר־טוֹב עַל־הַמֶּלֶךְ
עֹמֵד בְּבֵית הָמָן גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ תְּלֻהוּ
10 עָלָיו׃ וַיִּתְלוּ אֶת־הָמָן עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־הֵכִין לְמָרְדֳּכָי
CAP. VIII. ח וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה׃ בַּיּוֹם הַהוּא נָתַן
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת־בֵּית הָמָן
יתיר י׳ צֹרֵר הַיְּהוּדִיִּים וּמָרְדֳּכַי בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי־הִגִּידָה
2 אֶסְתֵּר מַה הוּא־לָהּ׃ וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ אֲשֶׁר
הֶעֱבִיר מֵהָמָן וַיִּתְּנָהּ לְמָרְדֳּכָי וַתָּשֶׂם אֶסְתֵּר אֶת־מָרְדֳּכַי
3 עַל־בֵּית הָמָן׃ וַתּוֹסֶף אֶסְתֵּר וַתְּדַבֵּר לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ וַתִּפֹּל לִפְנֵי רַגְלָיו וַתֵּבְךְּ וַתִּתְחַנֶּן־לוֹ לְהַעֲבִיר
אֶת־רָעַת הָמָן הָאֲגָגִי וְאֵת מַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר חָשַׁב עַל־
4 הַיְּהוּדִים׃ וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֵת שַׁרְבִט הַזָּהָב
ה וַתָּקָם אֶסְתֵּר וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַתֹּאמֶר אִם־עַל־
הַמֶּלֶךְ טוֹב וְאִם־מָצָאתִי חֵן לְפָנָיו וְכָשֵׁר הַדָּבָר לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ וְטוֹבָה אֲנִי בְּעֵינָיו יִכָּתֵב לְהָשִׁיב אֶת־הַסְּפָרִים
מַחֲשֶׁבֶת הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי אֲשֶׁר כָּתַב לְאַבֵּד
מלרע 6 אֶת־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ׃ כִּי אֵיכָכָה
מלרע אוּכַל וְרָאִיתִי בָּרָעָה אֲשֶׁר־יִמְצָא אֶת־עַמִּי וְאֵיכָכָה
7 אוּכַל וְרָאִיתִי בְּאָבְדַן מוֹלַדְתִּי׃ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּלְמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי
הִנֵּה בֵית־הָמָן נָתַתִּי לְאֶסְתֵּר וְאֹתוֹ תָּלוּ עַל־הָעֵץ
יתיר י׳ 8 עַל אֲשֶׁר־שָׁלַח יָדוֹ בַּיְּהוּדִיִּים׃ וְאַתֶּם כִּתְבוּ עַל־
הַיְּהוּדִים כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְחִתְמוּ בְּטַבַּעַת
המלך

a) quod *consummatum sibi esset* & certo instaret *malum* a rege. cf. 1 Sam. 20, 7. 9. c. 25, 17. v. 8. *b*) v. 7. c. 1, 5. *c*) *iacebat*, more supplicum Iof. 7, 10. gestu tamen, vt videtur, indecoro. *d*) *super lecto* triclinari c. 10, 6. *super quo* Esther erat, 1 Sam. 28, 23. *e*) *num etiam* audet *subigere* aut cogere seruili modo *reginam*? Gen. 1, 28. Num. 32, 22. *f*) vix *verbum exierat ex ore regis*, i. e. simul ac rex hæc dixerat, Ier. 44, 17. coll. Coh. 8, 4. *faciem Hamanis obuelarunt*, tq. indigni, qui regem videret. c. 6, 12. Esa. 22, 17. v. 9. *g*) c. 1, 10. *h*) *etiam ecce* aliud scelus ab ipso commissum, *arborem* nimir. s. *patibulum*, *quod Mordechæo parauit* c. 5, 14. *i*) detecta scil. eunuchorum coniuratione, c. 2, 22. c. 6, 2. v. 10. *k*) v. 9. c. 5, 14. *l*) c. 6, 4. cf. Esa. 43, 4. Prou. 11, 8. Dan. 6, 24. *m*) *sedata est*, *quieuit* (5) c. 2, 1.

CAP. VIII, v. 1. *n*) c. 3, 10. c. 9, 10. 24. *o*) *quid ille* s. quo gradu consanguinitatis *ipsi* iunctus *esset*. Rex hoc capite I. *Estheræ domum Hamanis*, omni supellectile instructissimam *donat*, & *Mordechæum euehit* v. 1. 2. II. Esthera *reuocationem regii edicti* de perdendis Iudæis petit v. 3-6. III. *Rex adnuit*, & Iudæis vindictam de hostibus sumendam permittit v. 7-14. IV. *Mordechæus honorabilis* factus, *Iudæis* autem ingens *gaudium* ortum est v. 15-17. v. 2. *p*) c. 3, 10. *q*) Vulg. *quem ab Aman recipi iusserat*. q. d. *quem* ad se *ab Hamane transire fecerat*. Num. 27, 7. 8. 2 Sam. 3, 10. *r*) vt regia edicta illo obsignaret v. 8. *s*) *Grot.* summum fecit rei suæ domesticæ inspectorem. v. 6. *t*) *interitum* (1) cf. c. 9, 5.

v. 8. נפל per *Sakephk.* male 11. 15--18. 24. & *Ber.* At והמן נפל 3. 4. 12. CAP. VIII, v. 1. מה־הוא ita 3. 6. 9. 14. 20. & sic fu. 4. Porro מה־ per *Pat.* 23. v. 3. Sine præmisso *Spatio* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 12. 20. 21. 23. ותבך cum adposito *Psik* 2. 4. v. 6. באבדן per *Kam.* 1. 4. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. v. 8. ואתם per *Tlischakt.* 1. 3. & sicfu. 4.

המלך כי־כתב אשר־נכתב בשם־המלך ונחתום
9 בטבעת המלך אין להשיב׃ ויקראו ספרי־
המלך בעת־ההיא בחדש השלישי הוא־חדש
סיון בשלושה ועשרים בו ויכתב ככל־אשר־
צוה מרדכי אל־היהודים ואל האחשדרפנים
והפחות ושרי המדינות אשר מהדו ועד־כוש
שבע ועשרים ומאה מדינה מדינה ומדינה ככתבה
ועם ועם כלשנו ואל־היהודים ככתבם
10 וכלשונם׃ ויכתב בשם המלך אחשורש ויחתם
בטבעת המלך וישלח ספרים ביד הרצים בסוסים
11 רכבי הרכש האחשתרנים בני הרמכים׃ אשר נתן
המלך ליהודים אשר בכל־עיר ועיר להקהל ולעמד
על־נפשם להשמיד להרג ולאבד את־כל־חיל עם
12 ומדינה הצרים אתם טף ונשים ושללם לבוז׃ ביום
אחד בכל־מדינות המלך אחשורוש בשלושה עשר
13 לחדש שנים־עשר הוא־חדש אדר׃ פתשגן הכתב
להנתן דת בכל־מדינה ומדינה גלוי לכל־העמים
ולהיות היהודיים עתודים ליום הזה להנקם מאיביהם׃ עתיד׳ י׳ יהודים ק׳
14 הרצים רכבי הרכש האחשתרנים יצאו מבהלים
ודחופים בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה׃
טו ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות
תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן
16 והעיר שושן צהלה ושמחה׃ ליהודים היתה אורה קמ׳ בלא אס״ק
17 ושמחה וששן ויקר׃ ובכל־מדינה ומדינה ובכל־עיר
ועיר מקום אשר דבר־המלך ודתו מגיע שמחה וששון
ליהודים משתה ויום טוב ורבים מעמי הארץ מתיהדים
ט כי־נפל פחד־היהודים עליהם׃ ובשנים עשר חדש
הוא־חדש אדר בשלושה עשר יום בו אשר הגיע דבר־
המלך

a) nam edictum s. rescriptum, quod scriptum est nomine regis, & obsignando obsignatum eius annulo, non licet reuocare, v. 5. Sensus regis est, eiusmodi scribendum esse edictum pro salute Iudaeorum, quod non minus sit irreuocabile, quam illud antea fuerat, quo ad mortem damnabantur, cf. c. 1, 19. Dan. 6, 13.

v. 9. *b)* c. 3, 12. 15. *c) Siuan* (1) vigesimo tertio die. *d)* c. 3, 12. *e)* vide c. 1, 1. *f) septem & viginti ac centum* provinciae, vt c. 1, 1. vbi *Lightfootus* obseruat, amplitudinem regionum Achasueroschi magnitudinem ditionis Cyri atque Darii *septem* prouinciis excessisse, coll. Dan. 6, 2. *g)* v. 13. c. 1, 22.

v. 10. *h) expeditissimis equis* (4) v. 14. Mich. 1, 13. vide not. 1 Reg. 5, 8. *i) & mulis* (1) filiis *equarum* (1) i. e. nobilissimis.

v. 11. *k) Quod nimirum dedisset* vel indulsisset rex. Narratur argumentum epistolarum v. 10. *l) & vt starent pro vita sua* contra adgressores, priori edicto abusuros. *m)* cf. c. 3, 13. c. 7, 4. *n) infestantium eos.* cf. Exod. 23, 22. *o)* c. 3, 13. Terroris caussa hic additum videtur. Qui enim a bonis hostium abstinuerunt c. 9, 10. eos etiam innocentibus liberis pepercisse, credibile est, coll. c. 9, 6. 12. 15.

v. 12. *p)* vid. c. 3, 7. 13. c. 9, 1.

v. 13. *q)* c. 3, 14. c. 4, 8. *r) ad vltionem sumendam de hostibus suis* c. 9, 5. vt nempe mortem suam vlciscerentur, si quis eos adgredi vellet.

v. 14. *s)* Vide v. 10. *t) festinare iussi.* Pyal (2) Prov. 20, 21. *u)* c. 3, 15.

v. 17. *x) & dies festus*, qui in hunc vsque diem a Iudaeis hilariter celebratur. cf. c. 9, 19. 22. 31. & not. 1 Sam. 25, 8.

v. 8. כי per *Mun.* 1. 6. 9. 14. 20. 21. sic fu. 4. נכתב per *Pat.* 1. 2. 3. 4. 10. & in marg. 6. 9. v. 9. ואל־האחשדרפנים per *Makk.* 1. 2. 3. 4. Sine praefixo *Vau* 4. והפחות per *Kam.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. Attamen per ־ *Pat.* 6. 9. in marg. ועם per *Kam.* 3. 13. & in marg. 6. 9. v. 11. אשר בכל־עיר ita 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. & in marg. 1. sec. *Mas. Erff.* Per *Psik* etiam 23. At אשר בכל־עיר reliqui. ולעמוד *plene* requirit *Mas. impr.* h. l. sed sine vllius codicis consensu. ולהרג cum praef. *Vau* 6. 9. 20. 21. & sic fe. 1. 2. 3. 4. v. 13. להנתן sine *Merca* seu *Meth.* 6—10. 17. 18. 21. 23. 24. & *Ber.* At *Tau* per *Segol* 4. 6. 9. 17. 18. 24. & *Ber.* v. 14. בשושן per *Kam.* 1. 3.

הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ לְהֵעָשׂוֹת בַּיּוֹם אֲשֶׁר שִׂבְּרוּ אֹיְבֵי הַיְּהוּדִים
לִשְׁלוֹט בָּהֶם וְנַהֲפוֹךְ הוּא אֲשֶׁר יִשְׁלְטוּ הַיְּהוּדִים
הֵמָּה בְּשֹׂנְאֵיהֶם׃ נִקְהֲלוּ הַיְּהוּדִים בְּעָרֵיהֶם בְּכָל־ 2
מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לִשְׁלֹחַ יָד בִּמְבַקְשֵׁי רָעָתָם
וְאִישׁ לֹא־עָמַד בִּפְנֵיהֶם כִּי־נָפַל פַּחְדָּם עַל־כָּל־הָעַמִּים׃
וְכָל־שָׂרֵי הַמְּדִינוֹת וְהָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים וְהַפַּחוֹת וְעֹשֵׂי 3
הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ מְנַשְּׂאִים אֶת־הַיְּהוּדִים כִּי־
נָפַל פַּחַד־מָרְדֳּכַי עֲלֵיהֶם׃ כִּי־גָדוֹל מָרְדֳּכַי בְּבֵית 4
הַמֶּלֶךְ וְשָׁמְעוֹ הוֹלֵךְ בְּכָל־הַמְּדִינוֹת כִּי־הָאִישׁ מָרְדֳּכַי
הוֹלֵךְ וְגָדוֹל׃ וַיַּכּוּ הַיְּהוּדִים בְּכָל־אֹיְבֵיהֶם מַכַּת־ 5
חֶרֶב וְהֶרֶג וְאַבְדָן וַיַּעֲשׂוּ בְשֹׂנְאֵיהֶם כִּרְצוֹנָם׃
וּבְשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאַבֵּד חֲמֵשׁ מֵאוֹת 6
אִישׁ׃ וְאֵת 7
פַּרְשַׁנְדָּתָא וְאֵת — ת' זעירא
דַּלְפוֹן וְאֵת
אַסְפָּתָא׃ וְאֵת 8
פּוֹרָתָא וְאֵת
אֲדַלְיָא וְאֵת
אֲרִידָתָא׃ וְאֵת 9
פַּרְמַשְׁתָּא וְאֵת — ש' זעירא
אֲרִיסַי וְאֵת
אֲרִדַי וְאֵת
וַיְזָתָא׃ עֲשֶׂרֶת 10 — ו רבתי ז' זעירא
בְּנֵי הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא צֹרֵר הַיְּהוּדִים הָרָגוּ וּבַבִּזָּה לֹא
שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם׃ בַּיּוֹם הַהוּא בָּא מִסְפַּר הַהֲרוּגִים 11
בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר 12
הַמַּלְכָּה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאַבֵּד חֲמֵשׁ
מֵאוֹת אִישׁ וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי־הָמָן בִּשְׁאָר מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
מה

CAP. IX, v. 1. a) *quo ad terminum suum peruenit edictum regis & mandatum eius*, per Hamanem extortum, de Iudæis interficiendis c. 3, 10. seqq. *vt fieret* & executioni daretur, v. 14. b) *quo sperauerant.* Esa. 38, 18. Ruth. 1, 13. c) *dominari in illos*, & pro lubitu cum iis agere. Neh. 5, 15. d) *tum inuersum istud est.* v. 22. *Cholem* loco *Pataeh*, vt c. 8, 8. Narratur hoc capite, I. *quomodo Iudæi vbique per* imperium Persicum ad dictum diem, *de inimicis suis vindictam sumserint* v. 1-5. II. *Susis* etiam non illo tantum v. 6-10. sed *sequenti quoque* die v. 11-16. Vnde III. *discrimen* dierum gaudii v. 17-19. IV. *Festum Purim* instituitur v. 20. 28. & V. a Regina & Mordechæo per omnes prouincias *promulgatur* v. 29-32.

v. 2. e) *Congregati enim sunt Iudæi.* v. 15. c. 8. 11. f) c. 2, 21. c. 3, 6. g) c. 8, 6. h) Deut. 11, 25. Ios. 10, 8. i) v. 3. c. 8, 17. coll. Gen. 35, 5.

v. 3. k) c. 1, 3. c. 8, 9. l) c. 8, 9. m) c. 3, 12. n) c. 3, 9. o) *extollebant* s. *iuuabant* Iudæos. c. 3, 1. Ezr. 1, 4. p) v. 2.

v. 4. q) c. 8, 2. 15. c. 10, 3. 2 Reg. 5, 1. r) *& fama eius* siue *de eo.* Ios. 6, 27. Ier. 6, 24. s) h. e. magis magisque magnus fieri pergebat. Gen. 26, 13. 2 Sam. 3, 1. c. 5, 10.

v. 5. t) *Et stragem ediderunt* Iudæi *de omnibus hostibus* suis, qui scil. ipsis arma intulerunt. v. 1. 2. 16. 22. c. 8, 13. u) *& interitus* (1) cf. c. 8. 6.

v. 6. x) c. 1, 2. 5. y) *& perdendo* scil. *perdiderunt*, vt c. 1, 7.

v. 10. z) v. 24. c. 3, 10. c. 8, 1. 11. a) *in prædam tamen* Neh. 3, 36. *manus non immiserunt* v. 2. licet Rex id permisisset c. 8, 11. ne cupiditate magis, quam iustitia ducti, id fecisse viderentur.

CAP. IX, v. 2. Pro בפניהם habent לִפְנֵיהם 1. 6. 9. 14. 20. & sic fe. 2. 3. item in marg. 6. 9. v. 3. והפחות per *Kam.* 1. 2. 4. 6. 9. 20. 21. v. 4. הֹלֵךְ *defect.* 1. 4. & sic fe. 2. secund. *Mas.* 1. 2. h. l. & *impr.* Coh. 9, 10. sed contra *impr.* & *Erff.* h. l. Sic & posterius הֹלֵךְ *defect.* 1. secund. *Mas.* 1. h. l. & *impr.* Coh. 9. 10. sed itidem contra *Mas. impr.*, & *Erf.*, h. l. v. 7. ואת Gaiah hic & in seqq. vsque ad. v. 10. omittunt 1. 2. 3. 4. sec. notam 1. פסק ובלא געי כן בלה *Cum Psik at sine Gaiah. Sic vniuersa.* פרשנדתא *Tau* non *minusculum* habent 1. 2. 3. 4. 6. 8. 9. 10. 11. 13. 20. contra *Mas. Erff.* & *impr.* h. l. At *Schin maiusculum* hic requirit *Mas. impr.* Ceterum *Mas. impr.* Leu. 1, 1. & *final.* f. 1. a. circa hanc vocem & פרמשתא v. 9. admodum confusa est. v. 9. פרמשתא per *Schin* non *minusculum* 2. 3. 4. 6. 9. 10. 11. 20. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* At per Tau *minusculum* requirit *Mas.* 1. & *impr.* aliusque liber in *Mas. Erff.* ארדי sic *defect.* 1. 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas.* 3. & *impr.* Alii *plene.* ויזתא *Vau* non scribunt *maiusculum* 6. 9. 11. 20. contra *Mas.* 4. h. l. & *impr.* Gen. 1, 1. Attamen *Mas. impr.* 1 Par. 1, 1. hoc exemplum omittit, atque in locum eius substituit Vau in גחון Leu. 11, 42. Porro *Zain* non *minusculum* habent 1. 3. 4. 6. 9. 10. 11. 13. 20. 21. contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* Leu. 1, 1. & *final.* f. 1. a. v. 12. בשאר per *Pat.* 1. 3. 4. 6. 9. 20. 21. 23.

מֶה עָשׂוּ וּמַה־שְּׁאֵלָתֵךְ וְיִנָּתֵן לָךְ וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עוֹד
13 וְתֵעָשׂ׃ וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִנָּתֵן גַּם־
מָחָר לַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוּשָׁן לַעֲשׂוֹת כְּדָת הַיּוֹם וְאֵת
14 עֲשֶׂרֶת בְּנֵי־הָמָן יִתְלוּ עַל־הָעֵץ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֵעָשׂוֹת
טו כֵּן וַתִּנָּתֵן דָּת בְּשׁוּשָׁן וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי־הָמָן תָּלוּ׃ וַיִּקָּהֲלוּ
הַיְּהוּדִיִּים אֲשֶׁר־בְּשׁוּשָׁן גַּם בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ יתיר ו'
אֲדָר וַיַּהַרְגוּ בְשׁוּשָׁן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ
16 אֶת־יָדָם׃ וּשְׁאָר הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּמְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
נִקְהֲלוּ וְעָמֹד עַל־נַפְשָׁם וְנוֹחַ מֵאֹיְבֵיהֶם וְהָרוֹג
בְּשֹׂנְאֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים אָלֶף וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ
17 אֶת־יָדָם׃ בְּיוֹם־שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְנוֹחַ
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְעָשֹׂה אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃
18 וְהַיְּהוּדִיִּים אֲשֶׁר־בְּשׁוּשָׁן נִקְהֲלוּ בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר בּוֹ יתיר ו'
וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְנוֹחַ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ וְעָשֹׂה אֹתוֹ
19 יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃ עַל־כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָוזִים הַיֹּשְׁבִים יתיר ו'
בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר
שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ׃
כ וַיִּכְתֹּב מָרְדֳּכַי אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־
כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
21 הַקְּרוֹבִים וְהָרְחוֹקִים׃ לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת
יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת יוֹם־חֲמִשָּׁה עָשָׂר
22 בּוֹ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ כַּיָּמִים אֲשֶׁר־נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים
מֵאֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה
וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה
23 וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיֹנִים׃ וְקִבֵּל
הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר־הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת אֲשֶׁר־כָּתַב
24 מָרְדֳּכַי אֲלֵיהֶם׃ כִּי הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר כָּל־
הַיְּהוּדִים חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים לְאַבְּדָם וְהִפִּל פּוּר הוּא
הַגּוֹרָל

a) *quid* putas, *fecerint?* q. d. non pauciores sine dubio in reliquis prouinciis occiderunt. Vide v. 16. & conf. ad vim interrog. Num. 24, 5. b) *attamen quæ* porro *est petitio tua?* etc. c. 5, 6. c. 7, 2.

v. 13. c) c. 1, 19. c. 5, 8. d) *detur etiam cras*, vt hodie c. 8, 11. e) *secundum legem huius diei*, i. e. eodem modo, vt hodie permissum ipsis est facere lege regia. f) maioris infamiæ terrorisque caussa *suspendant*. v. 14. 25.

v. 15. g) v. 2. 16. h) v. 1. i) v. 10. 16.

v. 16. k) *Reliquum autem* s. reliqui *Iudæorum* v. 12. l) & *stando* (scil. *steterunt*, coll. c. 1, 7.) *pro vita sua* contra adgressores c. 8, 11. & deinde *quiescendo* quieuerunt, v. 17. 18. & *occidendo* occiderunt v. 6. 12. *de inimicis suis* v. 1. 5. m) v. 10. 15.

v. 17. n) *Die*, inquam, *decimo tertio mensis Adar* v. 1. scil. cædem illam peregerunt v. 15. *quiescendo autem* v. 16. quieuerunt *decimo quarto eius* die; & *faciendo* fecerunt *eum* prouinciales Iudæi *diem conuiuii* & *hilaritatis*. v. 18. 19. 22.

v. 18. o) v. 2. 15. 16. p) v. 16. 17. 22.

v. 19. q) *pagani*, Schm. *suburbani*. (3) Deut. 3, 5. 1 Sam. 6, 18. r) *in vrbibus pagorum* s. prouincialibus: in oppositione ad regiam Susam. v. 18. (3) Ezech. 38, 11. Zach. 2, 8. s) *celebrabant* v. 17. 18. diem tantum decimum quartum, tanquam diem *gaudii* & *conuiuii* v. 17. & *diem bonum* v. 22. c. 8, 17. t) & *missionem* s. diem *missionis* (3) v. 22. Esa. 11, 14. u) *munerum* s. *ferculorum*. v. 22. 1 Sam. 1, 4. 5. vt moris erat in publica lætitia, Neh. 8, 10. 12. Apoc. 11, 10. x) quæ *quisque proximo suo*, s. vnus alteri mittebat. v. 22.

v. 12. וינתן *Tau* per *Segol* 3. 4. 13. 17. 18. 19. 24. & *Ber.* At sine *Merca* plerique; cum illo 1. 2. 4. v. 13. כדה per *Pat.* 2. 4. 22. 23. contra *Maſ.* 1. v. 14. ותנתן *Tau* posterius per *Segol* 1. 2. 17. 18. 24. ‾ & *Ber.* per duplex *Merca* 1. 2. 6. 9. Reliqui per simplex, idque *milra* partim, partim *milel*. v. 15. היהודים sine *Iod* otioso 1. 10. 13. 16. 19. 23. & sic fu. 4. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* c. 8, 13. v. 18. והיהודים itidem sine *Iod* otioso 1. 2. 3. 10. contra *Maſ. impr.* c. 8. נקהלו sic per *Paschta* 1. 2. 6. 9. 10. 12 - - 16. 19. 20. 21. & sic fe. 4. Reliqui per *Kadma*, ita tamen vt sequentis vocis initiali litteræ ב nihilominus *Dages lene* inscriptum habeant. v. 21. לקיים sic *plene* 4. sec. *Maſ. Erff.*

הַגּוֹרָל לְהֻמָּם וּלְאַבְּדָם׃ וּבְבֹאָהּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר כה
עִם־הַסֵּפֶר יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה אֲשֶׁר־חָשַׁב עַל־
הַיְּהוּדִים עַל־רֹאשׁוֹ וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו עַל־הָעֵץ׃
26 עַל־כֵּן קָרְאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה פוּרִים עַל־שֵׁם הַפּוּר עַל־כֵּן
עַל־כָּל־דִּבְרֵי הָאִגֶּרֶת הַזֹּאת וּמָה־רָאוּ עַל־כָּכָה וּמָה
27 הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם׃ קִיְּמוּ וְקִבְּלֻ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם ׀ וְעַל־זַרְעָם — וקבלו קרי
וְעַל כָּל־הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת־
שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃
28 וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה
וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה
לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא־יָסוּף מִזַּרְעָם׃
29 וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בַת־אֲבִיחַיִל — ת׳ רבתי
וּמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי אֶת־כָּל־תֹּקֶף לְקַיֵּם אֵת אִגֶּרֶת הַפֻּרִים
הַזֹּאת הַשֵּׁנִית׃ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־הַיְּהוּדִים אֶל־ ל
שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ דִּבְרֵי
31 שָׁלוֹם וֶאֱמֶת׃ לְקַיֵּם אֶת־יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם
כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל־נַפְשָׁם וְעַל־זַרְעָם דִּבְרֵי
32 הַצּוֹמוֹת וְזַעֲקָתָם׃ וּמַאֲמַר אֶסְתֵּר קִיַּם דִּבְרֵי הַפֻּרִים
הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בַּסֵּפֶר׃ וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ ר

CAP. X. — אחשורוש קרי

2 אֲחַשְׁרֹשׁ ׀ מַס עַל־הָאָרֶץ וְאִיֵּי הַיָּם׃ וְכָל־מַעֲשֵׂה תָקְפּוֹ
וּגְבוּרָתוֹ וּפָרָשַׁת גְּדֻלַּת מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ
הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מָדַי
3 וּפָרָס׃ כִּי ׀ מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
וְגָדוֹל לַיְּהוּדִים וְרָצוּי לְרֹב אֶחָיו דֹּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ וְדֹבֵר
שָׁלוֹם לְכָל־זַרְעוֹ׃

סכום פסוקי דמגלת אסתר מאה וששים ושבעה וסימנו כבדני נא נגד זקני
עמי · והציו ותען אסתר ותאמר׃ וסדריו חמשה· יסימנו וזה גב המזבח׃

בשנת

a) *ad conturbandum* & conterendum *eos*. Deut. 2, 15. Iud. 4, 15. Pf. 144, 6. b) c. 3, 9.

v. 25. c) *Sed quum venisset hoc* per Eftheram *ante Regem*. Al. *Quum vero Efther venisset* ad Regem, c. 5. 1. feqq. d) *edixit per epistolam* c. 8, 8. feqq. e) vid. c. 8, 3. 5. 8. f) cf. Pf. 7, 17. Prou. 20, 26. g) vid. c. 7, 10. h) v. 6. 13. 14.

v. 26. i) dies *fortium* v. 28. *de nomine* (Gen. 48, 6.) *fortis*, qua Haman fauftum menfem & diem ad trucidandos Iudæos indagavit v. 24. c. 3, 7. k) *propterea* etiam, *propter omnia contenta huius epiftolæ*, f. quæ in ifta Mordechaii epiftola v. 20. feqq. narrantur, coll. v. 29. Neh. 2, 7. 8. Redditur caussa, cur Iudæi illos dies festos celebrauerint v. 23. l) & propter *id, quod* (Hof. 9, 14. Iob. 34, 33) *viderunt* ipfi *de eiusmodi* rebus, tanquam oculati teftes, Deut. 4, 9. c. 7, 19. c. 10, 21. 1 Ioh. 1, 1. m) & *quod peruenit ad ipfos*, fcil. vel mandato regio, vel ipfo facto, aut rumore c. 2, 12. c. 4. 3. c. 8, 17. c. 9, 1.

v. 27. n) *Sanxerunt* v. 21. 31. 32. & tanquam legem *receperunt* v. 23. c. 4. 4. Ezr. 8, 30. o) *adiunctos* vel *adiungendos ipfis*, i. e. profelytos. c. 8, 17. Efa. 56, 3. p) v. 28. c. 1, 19. q) v. 17. 19. 21. r) fec. *præfcriptum eorum*. c. 8, 8. 13. & *fec. tempus eorum*, v. 31. Neh. 2, 6.

CAP. X. v. 1. s) Narratur hoc capite I. *tributum* ab Ahasuero continenti & infulis impofitum v. 1. II. res eius *in Chronicis Mediæ & Perfiæ* defcriptæ v. 2. III. *Mordechai* magnitudo & pietas, v. 3.

* * *

t) 1 Sam. 15, 30. u) c. 5, 7. x) Ezech. 43, 13.

v. 27. היהודים cum adiecto *Pfik* 1. fec. *Maf. impr.* 1 Sam. 12, 3. & *Ind. Baf. f.* 61. c. עליהם fine *Pfik* 3. 12. 15. 23. v. 32. ונכתב per *Pat.* 1. 2. 3. 4. 6. 9. 20. 21. 23. CAP. X, v. 1. אחשורש fic in textu, fine *Cthib* & *Kri*, 10. 14. 20. & *Orientales*, contra *Maf. Frff.* & *impr.* c. 2, 22. " *Pfik* omittunt 8. 17. 18. 24. & fic fu. *Ber.* contra *Ind. Baf.* f. 61. c. מַס per *Kam.* 4. & in marg. 6. 9.

Ceterum in *Mafora* ad calcem huius libri, fymbolum verfuum male reiectum eft poft membrum illud de medio totius libri, in 17. 18. 24. & *Ber.*

LIBER DANIELIS,

Hebr.

דניאל

In Daniele notanda sunt I. HISTORICA, 1) de Daniele cum Sociis in aulam Nebucadnezaris delato, ibique ad Chaldaicas scientias & linguam instituto c. 1. 2) de somnio Nebucadnezaris priori a Daniele explicato c. 2. 3) de colosso, Nebucadnezaris iussu ad adorandum erecto c. 3. 4) de Nebucadnezaris Programmate, eoque descriptis singularibus satis c. 4. 5) de Belsatsaris conuiuio c. 5. 6) de Daniele ex fouea leonum erepto c. 6. II. PROPHETICA, 1) de quatuor bestiis totidem regnorum symbolicis c. 7. 2) de ariete & hirco, Persici ac Macedonici regni figuris c. 8. 3) de LXX. hebdomadibus super populum Iudaicum decretis c. 9. 4) de turbis sub regno Persico & Macedonico, maximeque de Epiphanica tempestate c. 10. 11. 12.

א בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה CAP. I.
בָּא נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל יְרוּשָׁלַםִ
2 וַיָּצַר עָלֶיהָ׃ וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־
יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית־הָאֱלֹהִים וַיְבִיאֵם אֶרֶץ־שִׁנְעָר
בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת־הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו׃
3 וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי
4 יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן־הַפַּרְתְּמִים׃ יְלָדִים אֲשֶׁר
אֵין־בָּהֶם כָּל־מאוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל־ יתיר א׳
חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מַדָּע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד
ה בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים׃ וַיְמַן לָהֶם
הַמֶּלֶךְ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ מִפַּת־בַּג הַמֶּלֶךְ וּמִיֵּין מִשְׁתָּיו
6 וּלְגַדְּלָם שָׁנִים שָׁלוֹשׁ וּמִקְצָתָם יַעַמְדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיְהִי
7 בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה׃ וַיָּשֶׂם
לָהֶם שַׂר הַסָּרִיסִים שֵׁמוֹת וַיָּשֶׂם לְדָנִיֵּאל בֵּלְטְשַׁאצַּר
וְלַחֲנַנְיָה שַׁדְרַךְ וּלְמִישָׁאֵל מֵישַׁךְ וְלַעֲזַרְיָה עֲבֵד נְגוֹ׃
8 וַיָּשֶׂם דָּנִיֵּאל עַל־לִבּוֹ אֲשֶׁר לֹא־יִתְגָּאַל בְּפַתְבַּג הַמֶּלֶךְ
וּבְיֵין מִשְׁתָּיו וַיְבַקֵּשׁ מִשַּׂר הַסָּרִיסִים אֲשֶׁר לֹא יִתְגָּאָל׃
9 וַיִּתֵּן הָאֱלֹהִים אֶת־דָּנִיֵּאל לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים
י לִפְנֵי שַׂר הַסָּרִיסִים׃ וַיֹּאמֶר שַׂר הַסָּרִיסִים
לְדָנִיֵּאל יָרֵא אֲנִי אֶת־אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מִנָּה אֶת־
מַאֲכַלְכֶם וְאֶת־מִשְׁתֵּיכֶם אֲשֶׁר לָמָּה יִרְאֶה אֶת־
פְּנֵיכֶם זֹעֲפִים מִן־הַיְלָדִים אֲשֶׁר כְּגִילְכֶם וְחִיַּבְתֶּם
11 אֶת־רֹאשִׁי לַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר דָּנִיֵּאל אֶל־הַמֶּלְצַר אֲשֶׁר
מנה

CAP. I, v. 1. a) *Anno trium*, i. e. *tertio*. cf. c. 2, 1. Describitur hoc Capite Danielis ac sociorum I. Deportatio ex Iudæa in Babyloniam v. 1-4. II. Educatio in aula Nebucadnezaris. v. 5-7. III. Pietas erga Deum v. 8-17. & IV. Sapientia diuina v. 18-21. b) *regni Ioiakimi*, a Nebucadnezare redditi & confirmati. 2 Reg. 24, 1. c) *venit* iterum. 2 Reg. 24, 1. 2. Ier. 25, 9. c. 36, 29.

v. 2. d) *& de parte*, h. e. aliquam partem v. 5. 15. 18. coll. simili *Mem* Ruth. 2, 19. Extra præfixum est formæ *Mnath* Ps. 11, 6. e) *& abduxit ea*, sc. vasa templi. f) *in terram Sinear*, seu Babyloniam. Gen. 10, 10. c. 11, 2. 9. g) *nempe*, vt hoc distinctius edisseram, *vasa* templi. h) *in domum thesauri*, vbi anathemata idolis suis sacrata reponebantur. Mal. 3, 10. cf. 2 Par. 36, 7.

v. 3. i) *præfecto aulicorum*, al. *eunuchorum suorum*. Gen. 39, 1. Esa. 56, 3. 4. k) *& de semine regni*, stemmate regio. 2 Reg. 25, 25. l) *& de magnatibus* (1).

v. 4. m) *vlla labes*. Aleph epentheticum, vt Iob. 31, 7. n) *&* (dixit Aschpenazo v. 3.) *vt doceret eos*, seu docere curaret, *litteras, & linguam Chaldaorum*. cf. Act. 7, 22.

v. 5. o) *Definivit autem eis* v. 10. *rem diei in die suo*, i. e. pensa cibi quotidiani. Ier. 52, 34. *de cibo Regis* v. 8. 13. 15. 16. p) *&* (definiuit) *educare eos*, seu *vt educarentur*, Hos. 9, 12. q) *& vt a fine illorum*, seu finitis illis, v. 15. 18. *starent*. v. 4.

v. 7. r) q. d. *Belus recondit thesaurum* c. 4, 5. s) forte ab eodem themate, a quo Babylon *Scheschach* dicta Ier. 25, 26. t) q. d. *Cultor Negonis*.

v. 11. u) pr. viri. Al. *ad promum condum*.

CAP. I. v. 2. וּמִקְצָת per *Pat.* 1. 3. 6. 9. 14. 20. 23. contra *Mas. impr.* & *M. I.* h. l. it. *R. Chaiim* ad *Mas. fin.* f. 13. d. v. 4. וְיֹדְעֵי *milra* per *Merca* 1. 6. 9. 10. 20. At per *Makk.* 3. v. 5. מִפַּת־־בַּג sic diuisim scribunt 1. 2. 3. 6. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 20. 23. cf. infra v. 8. 13. 15. 16. v. 6. דניאל per *Paschta* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 15. 16. 20. 21. v. 8. בְּפַת־־בַּג diuisim 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. v. 10. הַיְלָדִים sine *Meth.* 1. 2. 3. 6. 7. 9. 10. 11. 13. 19. 20. 23. At *Iod* cum *Dag.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. 23. כְּגִלְכֶם *defect.* 1. sic fe. 2. & fu. 3. fec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* Sic & 6. 9. 10. 20. sed hi quidem vna cum *Dages* in sequenti *Lamed*. At per præfixum *Beth* loco *Caph* 8. & in marg. 6. 9. v. 11. הַמֶּלְצַר per *Kam.* 3. 6. 9. 20. 23. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. col. 7.

מִנָּה שַׂר הַסָּרִיסִים עַל־דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה׃
נַס־נָא אֶת־עֲבָדֶיךָ יָמִים עֲשָׂרָה וְיִתְּנוּ־לָנוּ מִן־הַזֵּרֹעִים 12
וְנֹאכְלָה וּמַיִם וְנִשְׁתֶּה׃ וְיֵרָאוּ לְפָנֶיךָ מַרְאֵינוּ וּמַרְאֵה 13
הַיְלָדִים הָאֹכְלִים אֵת פַּתְבַּג הַמֶּלֶךְ וְכַאֲשֶׁר תִּרְאֵה הא׳ בצירי
עֲשֵׂה עִם־עֲבָדֶיךָ׃ וַיִּשְׁמַע לָהֶם לַדָּבָר הַזֶּה וַיְנַסֵּם יָמִים 14
עֲשָׂרָה׃ וּמִקְצָת יָמִים עֲשָׂרָה נִרְאָה מַרְאֵיהֶם טוֹב טו
וּבְרִיאֵי בָּשָׂר מִן־כָּל־הַיְלָדִים הָאֹכְלִים אֵת פַּתְבַּג
הַמֶּלֶךְ׃ וַיְהִי הַמֶּלְצַר נֹשֵׂא אֶת־פַּתְבָּגָם וְיֵין מִשְׁתֵּיהֶם 16
וְנֹתֵן לָהֶם זֵרְעֹנִים׃ וְהַיְלָדִים הָאֵלֶּה אַרְבַּעְתָּם נָתַן 17
לָהֶם הָאֱלֹהִים מַדָּע וְהַשְׂכֵּל בְּכָל־סֵפֶר וְחָכְמָה וְדָנִיֵּאל
הֵבִין בְּכָל־חָזוֹן וַחֲלֹמוֹת׃ וּלְמִקְצָת הַיָּמִים אֲשֶׁר־אָמַר 18
הַמֶּלֶךְ לַהֲבִיאָם וַיְבִיאֵם שַׂר הַסָּרִיסִים לִפְנֵי נְבֻכַדְנֶצַּר׃
וַיְדַבֵּר אִתָּם הַמֶּלֶךְ וְלֹא נִמְצָא מִכֻּלָּם כְּדָנִיֵּאל חֲנַנְיָה 19
מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וְכֹל דְּבַר חָכְמַת כ
בִּינָה אֲשֶׁר־בִּקֵּשׁ מֵהֶם הַמֶּלֶךְ וַיִּמְצָאֵם עֶשֶׂר יָדוֹת עַל
כָּל־הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל־מַלְכוּתוֹ׃ וַיְהִי 21
דָּנִיֵּאל עַד־שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ׃

ב וּבִשְׁנַת שְׁתַּיִם לְמַלְכוּת נְבֻכַדְנֶצַּר חָלַם נְבֻכַדְנֶצַּר Cap. II.
חֲלֹמוֹת וַתִּתְפָּעֶם רוּחוֹ וּשְׁנָתוֹ נִהְיְתָה עָלָיו׃ וַיֹּאמֶר 2
הַמֶּלֶךְ לִקְרֹא לַחַרְטֻמִּים וְלָאַשָּׁפִים וְלַמְכַשְּׁפִים
וְלַכַּשְׂדִּים לְהַגִּיד לַמֶּלֶךְ חֲלֹמֹתָיו וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם הַמֶּלֶךְ חֲלוֹם חָלָמְתִּי וַתִּפָּעֶם 3
רוּחִי לָדַעַת אֶת־הַחֲלוֹם׃ וַיְדַבְּרוּ הַכַּשְׂדִּים לַמֶּלֶךְ 4
אֲרָמִית מַלְכָּא לְעָלְמִין חֱיִי אֱמַר חֶלְמָא לְעַבְדָיךְ יתיר י׳
וּפִשְׁרָא נְחַוֵּא׃ עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר לְכַשְׂדָּיֵא מִלְּתָה ה לכשדאי ק׳
מִנִּי אַזְדָּא הֵן לָא תְהוֹדְעוּנַּנִי חֶלְמָא וּפִשְׁרֵהּ הַדָּמִין
תִּתְעַבְדוּן וּבָתֵּיכוֹן נְוָלִי יִתְּשָׂמוּן׃ וְהֵן חֶלְמָא וּפִשְׁרֵהּ 6
תְּהַחֲוֹן מַתְּנָן וּנְבִזְבָּה וִיקָר שַׂגִּיא תְּקַבְּלוּן מִן־קֳדָמָי לָהֵן
חלמא

v. 12. *a) Tenta, quaeso, nos seruos tuos.* Pro *nasseh*, ad formam *gal* pro *galleh* Ps. 119, 18. *b) de leguminibus* (1) cf. v. 16.

v. 13. *c) cibum Regis.* v. 5. *d) & prout videris*, seu *visum tibi fuerit.* Esth. 2, 9. cf. Chald. חזה Dan. 3, 19.

v. 15. *e) A fine autem dierum*, s. finitis illis diebus v. 2. 5. 18. *f) & quod pinguiores carne* essent. Mixtura constructionis.

v. 16. *g) accipient* Ps. 24, 5. *h) legumina* (1) cf. v. 12.

v. 17. *i) Ceterum* quod attinet ad *pueros hos.* v. 6. *k) litteratura* s. *eruditione* v. 4.

v. 19. *l)* hoc est, cœperunt ei in aula ministrare. v. 4. 5.

v. 20. *m) Et* quod attinet ad omnem *rem.* *n) sapientiae intelligentiae*, ad quam rem resoluendam eximia quadam sapientia opus erat. Emphatica constructio synonymorum, vt Ps. 16, 5. & 31, 7. *o) decem portionibus* sc. superiores. Gen. 43, 33. c. 47, 24. Denarius numerus pro pluratiuo, vt Gen. 31, 7. Coh. 7, 19. *p) magos*, non qua praestigiis & fascino deditos, sed qua philosophos ac naturae scrutatores. *q) & sapientes* c. 2, 2. 5.

v. 21. *r) Fuit autem*, seu *mansit*, Ier. 1, 3. sc. Babylone.

CAP. II, v. 1. *s) Anno autem duorum*, i. e. *altero.* c. 1, 1. Traditur hic notabile somnium de praecipuis imperiorum mundi, vsque ad Christum eiusque regnum, conuersionibus, Nebucadnezari oblatum v. 1. a Magis frustra requisitum v. 2-13. Danieli vero reuelatum v. 14-30. cuius argumentum v. 31-36. & interpretatio v. 37-45. cum subsecuto euentu cum quod ad Nebucadnezarem, tum quod ad Danielem v. 46-49.

---

v. 13. פַּת־בַּג diuisim 1. 2. 3. 6. 9. 10. 11. 14. 15. 16. 20. 23. sic iidem v. 16. תראה: per *Segol* 3. 15. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* v. 15. ומקצת per *Pat.* 1. 3. 6. 7. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas.* 2. h. l. & *M. I.* ad v. 2. מן־כל־הילדים ita 7. 11 -- 16. 21. 23. 24. At מן--כל--הילדים 6. 9. 10. 20. & sic fe. *Ber.* Porro מִן כל־הילדים 1. 2. v. 16. פַּת בגם sic 3. 6. 9. 10. 14. 20. Pro וְנֹתֵן habent וְנָתַן 1. 2. v. 18. ולמקצת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 23. contra *M. I.* ad v. 2. נבכדנצר per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 20. על per *Makk.* 4. 14. 17. 18. 24. & *Ber.* Reliqui omnes per *Mahp.* CAP. II, v. 2. חלומותיו *plene* requirit *Mas. impr.* Gen. 37, 20. & *Erff.* ibid. v. 8. v. 4. אמר per *Kam.* poscit *Mas. impr.* c. 4, 15. נחוה: sic per *Segol* & *He* 1. 2. 3. v. 5. מלתא sic per *Aleph* 3. 6. 9. 23. & sic fu. 2. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* תהודעונני sine *Dag.* 1. 22. תתעבדון cum *Dag.* 4. 17. 18. 22. 24. & *Ber.* v. 6. להן per *Sakephg.* 1. 2. 3.

7 חֶלְמָא וּפִשְׁרֵהּ הַחֲוֺנִי׃ עֲנוֹ תִנְיָנוּת וְאָמְרִין מַלְכָּא
8 חֶלְמָא יֵאמַר לְעַבְדוֹהִי וּפִשְׁרָה נְהַחֲוֵה׃ עָנֵה מַלְכָּא
וְאָמַר מִן־יַצִּיב יָדַע אֲנָה דִּי עִדָּנָא אַנְתּוּן זָבְנִין כָּל־קֳבֵל
9 דִּי חֲזֵיתוֹן דִּי אַזְדָּא מִנִּי מִלְּתָא׃ דִּי הֵן־חֶלְמָא לָא
תְהוֹדְעֻנַּנִי חֲדָה־הִיא דָתְכוֹן וּמִלָּה כִדְבָה וּשְׁחִיתָה
הִזְמִנְתּוּן לְמֵאמַר קָדָמַי עַד דִּי עִדָּנָא יִשְׁתַּנֵּא לָהֵן — הזדמנתון קרי
י חֶלְמָא אֱמַרוּ לִי וְאִנְדַּע דִּי פִשְׁרֵהּ תְּהַחֲוֻנַּנִי׃ עֲנוֹ
כַשְׂדָּיֵא קֳדָם־מַלְכָּא וְאָמְרִין לָא־אִיתַי אֱנָשׁ עַל־יַבֶּשְׁתָּא — כשדאי קרי
דִּי מִלַּת מַלְכָּא יוּכַל לְהַחֲוָיָה כָּל־קֳבֵל דִּי כָּל־מֶלֶךְ רַב
וְשַׁלִּיט מִלָּה כִדְנָה לָא שְׁאֵל לְכָל־חַרְטֹּם וְאָשַׁף
11 וְכַשְׂדָּי׃ וּמִלְּתָא דִי־מַלְכָּה שָׁאֵל יַקִּירָה וְאָחֳרָן לָא
אִיתַי דִּי יְחַוִּנַּהּ קֳדָם מַלְכָּא לָהֵן אֱלָהִין דִּי מְדָרְהוֹן עִם־
12 בִּשְׂרָא לָא אִיתוֹהִי׃ כָּל־קֳבֵל דְּנָה מַלְכָּא בְּנַס וּקְצַף
13 שַׂגִּיא וַאֲמַר לְהוֹבָדָה לְכֹל חַכִּימֵי בָבֶל׃ וְדָתָא נֶפְקַת
וְחַכִּימַיָּא מִתְקַטְּלִין וּבְעוֹ דָּנִיֵּאל וְחַבְרוֹהִי לְהִתְקְטָלָה׃
14 בֵּאדַיִן דָּנִיֵּאל הֲתִיב עֵטָא וּטְעֵם לְאַרְיוֹךְ
רַב־טַבָּחַיָּא דִּי מַלְכָּא דִּי נְפַק לְקַטָּלָה לְחַכִּימֵי בָּבֶל׃
טו עָנֵה וְאָמַר לְאַרְיוֹךְ שַׁלִּיטָא דִי־מַלְכָּא עַל־מָה דָתָא
מְהַחְצְפָה מִן־קֳדָם מַלְכָּא אֱדַיִן מִלְּתָא הוֹדַע אַרְיוֹךְ
61 לְדָנִיֵּאל׃ וְדָנִיֵּאל עַל וּבְעָא מִן־מַלְכָּא דִּי זְמָן יִנְתֵּן
17 לֵהּ וּפִשְׁרָא לְהַחֲוָיָה לְמַלְכָּא׃ אֱדַיִן דָּנִיֵּאל
לְבַיְתֵהּ אֲזַל וְלַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה חַבְרוֹהִי מִלְּתָא — פתח באתנח
18 הוֹדַע׃ וְרַחֲמִין לְמִבְעֵא מִן־קֳדָם אֱלָהּ שְׁמַיָּא עַל־
רָזָה דְנָה דִּי לָא יְהֹבְדוּן דָּנִיֵּאל וְחַבְרוֹהִי עִם־שְׁאָר
19 חַכִּימֵי בָבֶל׃ אֱדַיִן לְדָנִיֵּאל בְּחֶזְוָא דִי־לֵילְיָא רָזָא גְלִי
כ אֱדַיִן דָּנִיֵּאל בָּרִךְ לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא׃ עָנֵה דָנִיֵּאל וְאָמַר
לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי־אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן־עָלְמָא וְעַד־עָלְמָא
21 דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי לֵהּ־הִיא׃ וְהוּא מְהַשְׁנֵא

v. 8. *a) Ex certo*, i. e. *Certe* v. 45. c. 3, 24. *b)* Vulg. *tempus redimitis*, h. e. tergiuersamini ac moras nectitis, vt desideratum negotium a vobis declinetis. LXX. cf. cum Eph. 5, 16. Col. 4, 5. *c) quandoquidem*, q. d. *omni intuitu eius, quod*. v. 10. 40. *d)* Quidam: *abiit a me res*, per obliuionem. Al. *egressum*, al. *firmatum* s. firmiter decretum est *a me verbum*. v. 5.
v. 9. *e)* Vulg. *una est de vobis sententia*. v. 13. 15. Suffixum non subiectiue, sed obiectiue acceptum, vt Gen. 16, 5. *iniuria mea*, quam patior, & Esa. 53, 11. *per cognitionem sui*, qua cognoscitur. *f) nempe verbum*. Vau praefixum declaratiuum, vt c. 4, 10. *g) mendax & corruptum*; c. 6, 5. *parati estis*, vel sec. Cthib, *parauistis dicere*.
v. 11. *h)* cf. Act. 14, 11.
v. 12. *i) iratus est* (1) cf. Targ. Ion. Gen. 40, 2. Esth. 2, 21.
v. 13. *k) Lex igitur exibat*, h. e. solemni ritu promulgabatur. c. 9, 25. Luc. 2, 1.
v. 14. *l) reposuit consilium & rationem*; sciscitando edicti caussam, ac repraesentando cum atrociam eius, tum rationem, quomodo Regi satisfieri queat.
v. 15. *m)* Vulg. *tam crudelis*, Ar. *dura*; vel adeo *urget*.
v. 20. *n) fit*. c. 3, 18. Lamed praefixum Futuris facit ex illis Optatiuum vel Imperatiuum.
v. 21. *o) Mutat tempora stata*, c. 7, 25. & *tempora commoda*. c. 7, 12. Copulantur hic duo synonyma, vt innuatur, ex Dei arbitrio pendere reuolutiones omnium omnino temporum, quaecunque & qualiacunque illa fuerint.

v. 8. Pro אנתון habent אַתּוּן 2. 3. קֳבֵל per *Chatephkam*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. omnes אזדא מני, contra ordinem constructionis, coll. v. 5. Porro אזדא sine *Dag*. 1. Reliqui אזדא מני ita optime 2. v. 9. חדא per *Aleph* 2. & in marg. 6. 9. sic fu. 3. אמרו per *Kam*. 1. 2. 3. v. 10. קדם per *Pat*. 2. 3. קבל per *Chatephkam*. 1. 2. 3. 6--10. 12--16. 23. די כל sic per *Makp*. 1. 2. 3. contra *Mas*. impr. & *Erff*. h. l. & *impr*. Leu. 5, 2. v. 11. די־מלכה sic per *He* 1. 2. 7. 8. 15. & in marg. 6. 9. sic fe. 3. secund. *Mas*. 2. *impr*, & *Erff*. Alii per *Aleph*. v. 14. רב per *Merca* 2. 6. 9. 10. v. 15. ואמר per *Sakephk*. male 17. 24. & *Ber*. על־מה per *Rbhia* solus 3. optime. Reliqui omnes per *Merca*. v. 17. אזל per *Kam*. 3. 6. 9. 10. 20. 23. contra *Mas*. 1. 2. & *Erff*. h. l. ac *Ind. Bas*. f. 61. col. 7. הודע per *Kam*. 3. 14. 18. 21. & sic fu. 1. itidem contra *Mas*. 1. 2. & *Erff*. ac *Ind. Bas*. I. c. v. 19. גלי per *Schua simpl*. 21. At per *Chatephsaegol* 2. 3. contra *Mas*. *impr*. & *Erff*. quae *Chatephpat*. poscit. v. 20. וגבורתא sic sine *Meth*. sub ב 1. 2. 3. 6--16. 19--23. & cum *Dag*. in *Tau* 3. 7. 8. 15. 16. 21. secundum analogiam Chaldaismi, coll. v. 23. v. 21. והוא per *Rbhia* 1. 2.

עִדָּנַיָּא וְזִמְנַיָּא מְהַעְדֵּה[a] מַלְכִין וּמְהָקֵים מַלְכִין יָהֵב
22 חָכְמְתָא[b] לְחַכִּימִין וּמַנְדְּעָא לְיָדְעֵי בִינָה׃ הוּא גָּלֵא
עַמִּיקָתָא וּמְסַתְּרָתָא יָדַע מָה בַחֲשׁוֹכָא וּנְהִירָא עִמֵּהּ ונהורא ק'
23 שְׁרֵא׃ לָךְ ׀ אֱלָהּ אֲבָהָתִי מְהוֹדֵא וּמְשַׁבַּח אֲנָה דִּי
חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא יְהַבְתְּ לִי וּכְעַן הוֹדַעְתַּנִי דִּי־בְעֵינָא
24 מִנָּךְ דִּי־מִלַּת מַלְכָּא הוֹדַעְתֶּנָא׃ כָּל־קֳבֵל דְּנָה דָּנִיֵּאל
עַל[d] עַל־אַרְיוֹךְ דִּי מַנִּי מַלְכָּא לְהוֹבָדָה לְחַכִּימֵי בָבֶל
אֲזַל ׀ וְכֵן אֲמַר־לֵהּ לְחַכִּימֵי בָבֶל אַל־תְּהוֹבֵד הַעֵלְנִי[e]
קֳדָם מַלְכָּא וּפִשְׁרָא לְמַלְכָּא אֲחַוֵּא׃
25 אֱדַיִן אַרְיוֹךְ בְּהִתְבְּהָלָה[f] הַנְעֵל[g] לְדָנִיֵּאל קֳדָם
מַלְכָּא וְכֵן אֲמַר־לֵהּ דִּי־הַשְׁכַּחַת[h] גְּבַר מִן־בְּנֵי[i]
גָלוּתָא דִּי יְהוּד דִּי פִשְׁרָא לְמַלְכָּא יְהוֹדַע׃
26 עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר לְדָנִיֵּאל דִּי שְׁמֵהּ בֵּלְטְשַׁאצַּר
הַאִיתָיךְ[k] כָּהֵל לְהוֹדָעֻתַנִי חֶלְמָא דִי־חֲזֵית וּפִשְׁרֵהּ׃ יתיר ו'
27 עָנֵה דָנִיֵּאל קֳדָם מַלְכָּא וְאָמַר רָזָא דִּי־מַלְכָּא שָׁאֵל
לָא חַכִּימִין אָשְׁפִין חַרְטֻמִּין גָּזְרִין[l] יָכְלִין לְהַחֲוָיָה
28 לְמַלְכָּא׃ בְּרַם אִיתַי אֱלָהּ בִּשְׁמַיָּא גָּלֵא רָזִין וְהוֹדַע
לְמַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מָה[m] דִּי לֶהֱוֵא בְּאַחֲרִית יוֹמַיָּא
חֶלְמָךְ וְחֶזְוֵי[n] רֵאשָׁךְ עַל־מִשְׁכְּבָךְ דְּנָה הוּא׃
29 אַנְתְּה[o] מַלְכָּא רַעְיוֹנָךְ עַל־מִשְׁכְּבָךְ יתיר ה' יתיר י'
סְלִקוּ[p] מָה דִּי לֶהֱוֵא אַחֲרֵי דְנָה וְגָלֵא רָזַיָּא הוֹדְעָךְ מָה־
דִּי לֶהֱוֵא׃ וַאֲנָה[q] לָא בְחָכְמָה[r] דִּי־אִיתַי בִּי מִן־כָּל־
חַיַּיָּא רָזָא דְנָה גֱּלִי לִי לָהֵן עַל־דִּבְרַת[s] דִּי פִשְׁרָא
לְמַלְכָּא יְהוֹדְעוּן וְרַעְיוֹנֵי לִבְבָךְ תִּנְדַּע׃
31 אַנְתְּה מַלְכָּא חָזֵה הֲוַיְתָ וַאֲלוּ צְלֵם יתיר ת'
חַד שַׂגִּיא צַלְמָא דִּכֵּן רַב וְזִיוֵהּ יַתִּיר קָאֵם לְקָבְלָךְ וְרֵוֵהּ
32 דְּחִיל׃ הוּא צַלְמָא רֵאשֵׁהּ דִּי־דְהַב טָב חֲדוֹהִי וּדְרָעוֹהִי
33 דִּי כְסַף מְעוֹהִי וְיַרְכָתֵהּ דִּי נְחָשׁ׃ שָׁקוֹהִי דִּי פַרְזֶל
רגלוהי

v. 21. *a*) *Transfert s. remouet Reges, & constituit Reges,* pro lubitu suo c. 4. 14. 22. 29. c. 5, 21.
v. 22. *b*) *Reuelat profunda* v. 28. 29. 30. cf. Gen. 41, 45. *c*) *Etenim lux* (1) *apud ipsum habitat* (1) cf. 1 Tim. 6, 16. 1 Ioh. 1, 7.
v. 24. *d*) *Ingressus est* v. 16. *ad Ariochum, quem constituerat* v. 49. c. 3, 12. *e*) *introduc me.* Rad. על pro עלל v. 16.
v. 25. *f*) *cum festinatione* (3) c. 3, 24. *introduxit*, pro הַעֵל v. 24. resoluto *Dagesch*, quod in 1. rad. requirebatur, in *Nun Schuatum*, vt c. 4, 3. *g*) Redundat, vt c. 5, 7. c. 6, 6. 14. *h*) *inueni*, anomalice pro *haschk'hêt*, ad instar *hotknat* c. 4, 33. *i*) *ex filiis deportationis*, h. e. e numero *deportatorum.* c. 5, 13. c. 6, 14.
v. 26. *k*) *Esne potens!* Potesne? c. 4, 15.
v. 27. *l*) Vulg. *aruspices*, q. d. *sectores extorum*, a גזר *secuit.* At. Gr. *Gazareni*, quasi nomen gentis esset, vt supra *Chaldæi* v. 2. Malumus: *astrologi*, q. d. *sectores cælorum*, coll. Esa. 47, 13.
v. 28. *m*) *id quod ad fiendum seu futurum est.* v. 29. *n*) *seu visiones capitis tui*, h. e. in capite vel cerebro tuo effigiatæ. c. 4, 2. 7. *Vau* præfixum non copulat, sed declarat, vt 1 Sam. 17, 40.
v. 29. *o*) Quod ad *te*, o *Rex*, attinet. c. 5, 18. *cogitationes tuæ* v. 30. tibi *super cubili tuo* cubanti v. 28. *adscenderunt*, seu obortæ sunt. c. 7, 3. 8. 20. *p*) vid. not. v. 28.
v. 30. *q*) *Ac ad me* quidem quod attinet. *r*) *propter rationem*, i. e. propterea, *vt.* c. 4, 14. *s*) *notam facerent*, impersonaliter, pro *nota fieret.* cf. v. 13. *quæsiuerunt*, pro *quæsitus est.*

v. 22. מַה־בַּחֲשׁוֹכָא sic per *Pat.* & *Makk.* cum seq. *Dag.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. ונהורא Ita in textu sine *Cthib* & *Kri.* 3. 6. 9. 12. 15. 16. 21. 23. contra *Maſ. Erff.* v. 25. Post גבר addunt די 1. 2. 3. v. 26. כהל sic per *Sakephk.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. Reliqui per *Rbhia.* v. 29. רעיונך sine *Iod* pleonastico 1. 2. 11. 12. 15. 16. מַה־דִּי sic 1. 3. v. 30. תנדע per *Pat.* 8. sec. *Ind. Baſ.* f. 61. col. 7. v. 32. דהב sic per *Pat.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 23. 24. Reliqui per *Kam.* כסף per *Pat.* 8. sec. *Ind. Baſ.* f. 61. col. 7.

34 רַגְלוֹהִי מִנְּהוֹן דִּי פַרְזֶל וּמִנְּהוֹן דִּי חֲסַף׃ חָזֵה הֲוַיְתָ (יתיר ו׳ / יתיר ו׳)
עַד דִּי הִתְגְּזֶרֶת אֶבֶן דִּי־לָא בִידַיִן וּמְחָת לְצַלְמָא עַל־
לה רַגְלוֹהִי דִּי פַרְזְלָא וְחַסְפָּא וְהַדֶּקֶת הִמּוֹן׃ בֵּאדַיִן דָּקוּ
כַחֲדָה פַּרְזְלָא חַסְפָּא נְחָשָׁא כַּסְפָּא וְדַהֲבָא וַהֲווֹ
כְּעוּר מִן־אִדְּרֵי־קַיִט וּנְשָׂא הִמּוֹן רוּחָא וְכָל־
אֲתַר לָא־הִשְׁתְּכַח לְהוֹן וְאַבְנָא ׀ דִּי־מְחָת לְצַלְמָא
36 הֲוָת לְטוּר רַב וּמְלָת כָּל־אַרְעָא׃ דְּנָה חֶלְמָא וּפִשְׁרֵהּ
37 נֵאמַר קֳדָם־מַלְכָּא׃ אַנְתָּה מַלְכָּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא (יתיר ה׳)
דִּי אֱלָהּ שְׁמַיָּא מַלְכוּתָא חִסְנָא וְתָקְפָּא וִיקָרָא יְהַב־
38 לָךְ׃ וּבְכָל־דִּי דָאֲרִין בְּנֵי־אֲנָשָׁא חֵיוַת בָּרָא וְעוֹף־ (דירין קרי)
שְׁמַיָּא יְהַב בִּידָךְ וְהַשְׁלְטָךְ בְּכָלְּהוֹן אַנְתָּה הוּא רֵאשָׁה (יתיר ה׳)
39 דִּי דַהֲבָא׃ וּבָתְרָךְ תְּקוּם מַלְכוּ אָחֳרִי אֲרַעא מִנָּךְ (יתיר א׳)
וּמַלְכוּ תְלִיתָאָה אָחֳרִי דִּי נְחָשָׁא דִּי תִשְׁלַט בְּכָל־
מ אַרְעָא׃ וּמַלְכוּ רְבִיעָיָא תֶּהֱוֵא תַקִּיפָה כְּפַרְזְלָא כָּל־ (רביעאה קרי)
קֳבֵל דִּי פַרְזְלָא מְהַדֵּק וְחָשֵׁל כֹּלָּא וּכְפַרְזְלָא דִּי־
41 מְרָעַע כָּל־אִלֵּין תַּדִּק וְתֵרֹעַ׃ וְדִי־חֲזַיְתָה רַגְלַיָּא
וְאֶצְבְּעָתָא מִנְּהוֹן חֲסַף דִּי־פֶחָר וּמִנְּהוֹן פַּרְזֶל מַלְכוּ (יתיר ו׳ / יתיר ו׳)
פְלִיגָה תֶּהֱוֵה וּמִן־נִצְבְּתָא דִּי־פַרְזְלָא לֶהֱוֵא־בַהּ כָּל־
42 קֳבֵל דִּי חֲזַיְתָה פַּרְזְלָא מְעָרַב בַּחֲסַף טִינָא׃ וְאֶצְבְּעָת
רַגְלַיָּא מִנְּהוֹן פַּרְזֶל וּמִנְּהוֹן חֲסַף מִן־קְצָת מַלְכוּתָא (יתיר ו׳ / יתיר ו׳ / פתח באתנח)
43 תֶּהֱוֵה תַקִּיפָה וּמִנַּהּ תֶּהֱוֵא תְבִירָה׃ דִּי חֲזַיְתָ (ודי קי׳)
פַּרְזְלָא מְעָרַב בַּחֲסַף טִינָא מִתְעָרְבִין לֶהֱוֹן בִּזְרַע אֲנָשָׁא
וְלָא־לֶהֱוֹן דָּבְקִין דְּנָה עִם־דְּנָה הֵא־כְדִי פַרְזְלָא לָא
44 מִתְעָרַב עִם־חַסְפָּא׃ וּבְיוֹמֵיהוֹן דִּי מַלְכַיָּא אִנּוּן יְקִים
אֱלָהּ שְׁמַיָּא מַלְכוּ דִּי לְעָלְמִין לָא תִתְחַבַּל וּמַלְכוּתָה
לְעַם אָחֳרָן לָא תִשְׁתְּבִק תַּדִּק וְתָסֵיף כָּל־אִלֵּין מַלְכְוָתָא
מה וְהִיא תְּקוּם לְעָלְמַיָּא׃ כָּל־קֳבֵל דִּי־חֲזַיְתָ דִּי מִטּוּרָא
אִתְגְּזֶרֶת אֶבֶן דִּי־לָא בִידַיִן וְהַדֶּקֶת פַּרְזְלָא נְחָשָׁא

v. 33. *a*) Quod ad *pedes eius*, aliquid *de illis* erat *ex ferro*; *ferrei partim* erant. *Mem* partitiuum, vt v. 41. 42. *b*) *ex luto*, v. 34.
v. 34. *c*) *abscissum* est de monte v. 45. *saxum*, symbolum regni Christi v. 44. de cælo venturi Ioh. 18, 36. *fine manibus* sc. hominum, q. d. id *quod non* factum est *manibus*. Dan. 8, 25. Iob. 34, 20. *& percussit* v. 35. c. 4, 32. *d*) *& comminuit illa*. v. 40. 44.
v. 35. *e*) *Comminuta sunt* v. 34. *vna* (1) *f*) *Sicut puluis*, al. *gluma*, turbine abrepta *ab areis æstatis* (1) h. e. *æstiuis*. Hos. 13, 3. *g*) *factus est* (excreuit) *in montem magnum*. cf. v. 45.
v. 36. *h*) *dicemus*, sc. ego, & per me Deus; vel, ego cum sociis meis, coll. v. 17. 18. 23. 49.
v. 38. *i*) *Et quæ sunt in omni loco, in quo habitant*. c. 3, 31. *k*) *Tu* igitur, cum posteris tuis ac successoribus in imperio Babylonico, *es caput illud*, vel sec. alios libros, *illius* colossi *aureum*. cf. Esa. 14, 4. Ier. 51, 7.
v. 39. *l*) Sec. Kri *infra te*, at sec. Cthib, *inferius tuo*; s. Medo-Persicum. cf. c. 6, 25. Et post Medo-Persicum exsurget porro *regnum tertium*, Alexandri & successorum eius.
v. 40. *m*) *& debilitat* (1) *omnia*. Ex. 17, 13. *n*) *quod confringit omnia hæc*. Ier. 15, 12.
v. 41. *o*) esse *partim lutum* v. 33. *figuli* (1) *partim vero ferrum*. *p*) *diuisum erit* in duo pluraue regna v. 41. factiones atque dissidia v. 43. & statum modo prosperum, modo aduersum v. 42. *q*) *attamen* aliquid *de firmitate* s. *stabilitate* (1); ab obsoleto נצב i. q. יצב *stetit*; *erit* s. manebit *in eo* v. 28. *r*) *commixtum* v. 43. *cum luto* vel *testa argillæ* (1) i. e. argillacea.
v. 42. *s*) aliquid *de parte*, i. e. *aliqua pars regni*. c. 1, 2.

v. 33. חֲסַף per *Pat.* 7. 8. 15. sec. *Ind. Bas.* f. 61. col. 7. v. 34 ומחת per *Patach* 1. 2. 3. 6. 7. 9. 10. 14. 20. 21. 22. & sic v. 35. iidem. v. 35. ומלאת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. At sine *Aleph* 3. 22. & hic quidem cum adposita nota בצ״ל, sed contra *Mas.* 1. v. 38. אנתה per *Makk. Ber.* & vna cum *Kadma* super *Aleph* 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. ראשה sic sine *Mapp.* 1. 2. 3. 7. 8. 22. & *Concord. Hebr.* At cum *Mapp.* erronee complures libri impressi. v. 39. ובתרך sic per *Kam.* cum *Meth.* 1. & sine *Meth.* 7. 8. 11 -- 16. 19. אחרי per *Pat.* 2. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. תליתיא ita in textu scribunt 6. 9. 13. 19. 20. 21. item 1. 3. 7. 8. 10. sed hi cum Kri תליתאה secund. *Mas. Erff.* v. 40. Pro *Cthib* habent רביעיא 1. 6. 7. 9. 20. At רביעיה sine *Kri* 2. contra *Mas. Erff.* תהוה per *He* 1. 7. 8. 11 -- 16. 19. 21. תקיפא per *Aleph* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Mas. impr.* & *Erff.* קָבֵל per *Chatephkomets* 3. 6. 9. 13. 14. 19. 20. Et sic iidem in seqq. sæpius. v. 41. פלינא per *Aleph* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Mas. impr.* בַהּ sic per *Pat.* postulat *Ind. Bas.* f. 61. col. 7. פרזלא per *Sakephg.* sine *Paschta* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. v. 42. קְצָת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. 23. v. 43. פרזלא sic per repetitum subdistinctiuum minorem *Paschta* 7. 8. 11 -- 16. 19. 21. 22. recte & sec. analogiam distinctionis eorundem verborum v. 41. At per *Mahp.* reliqui. הא per *Ithibh* 2. 6. 9. 10. 14. 20. v. 44. ומלכותה sic per *He* quiescens 1. 3. 6. 9. 20. & sic se. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* Alii per *He mappikatum*.

חַסְפָּא כַּסְפָּא וְדַהֲבָא אֱלָהּ רַב הוֹדַע לְמַלְכָּא מָה דִּי
לֶהֱוֵא אַחֲרֵי דְנָה וְיַצִּיב חֶלְמָא וּמְהֵימַן פִּשְׁרֵהּ׃
46 בֵּאדַיִן מַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר נְפַל עַל־אַנְפּוֹהִי
47 וּלְדָנִיֵּאל סְגִד וּמִנְחָה וְנִיחֹחִין אֲמַר לְנַסָּכָה לֵהּ׃ עָנֵה
מַלְכָּא לְדָנִיֵּאל וְאָמַר מִן־קְשֹׁט דִּי אֱלָהֲכוֹן הוּא אֱלָהּ
אֱלָהִין וּמָרֵא מַלְכִין וְגָלֵה רָזִין דִּי יְכֵלְתָּ לְמִגְלֵא רָזָא
48 דְנָה׃ אֱדַיִן מַלְכָּא לְדָנִיֵּאל רַבִּי וּמַתְּנָן רַבְרְבָן שַׂגִּיאָן
יְהַב־לֵהּ וְהַשְׁלְטֵהּ עַל כָּל־מְדִינַת בָּבֶל וְרַב־סִגְנִין עַל
49 כָּל־חַכִּימֵי בָבֶל׃ וְדָנִיֵּאל בְּעָא מִן־מַלְכָּא וּמַנִּי עַל
עֲבִידְתָּא דִּי מְדִינַת בָּבֶל לְשַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ
וְדָנִיֵּאל בִּתְרַע מַלְכָּא׃

CAP. III.

נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא עֲבַד צְלֵם דִּי־דְהַב רוּמֵהּ אַמִּין שִׁתִּין
פְּתָיֵהּ אַמִּין שִׁת אֲקִימֵהּ בְּבִקְעַת דּוּרָא בִּמְדִינַת בָּבֶל׃
2 וּנְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא שְׁלַח לְמִכְנַשׁ לַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא
סִגְנַיָּא וּפַחֲוָתָא אֲדַרְגָּזְרַיָּא גְדָבְרַיָּא דְּתָבְרַיָּא תִּפְתָּיֵא
וְכֹל שִׁלְטֹנֵי מְדִינָתָא לְמֵתֵא לַחֲנֻכַּת צַלְמָא דִּי הֲקֵים
3 נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא׃ בֵּאדַיִן מִתְכַּנְּשִׁין אֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא
סִגְנַיָּא וּפַחֲוָתָא אֲדַרְגָּזְרַיָּא גְּדָבְרַיָּא דְּתָבְרַיָּא תִּפְתָּיֵא
וְכֹל שִׁלְטֹנֵי מְדִינָתָא לַחֲנֻכַּת צַלְמָא דִּי הֲקֵים
וקימין ק׳ נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא וְקָאמִין לָקֳבֵל צַלְמָא דִּי הֲקֵים
4 נְבֻכַדְנֶצַּר׃ וְכָרוֹזָא קָרֵא בְחָיִל לְכוֹן אָמְרִין עַמְמַיָּא
5 אֻמַּיָּא וְלִשָּׁנַיָּא׃ בְּעִדָּנָא דִּי־תִשְׁמְעוּן קָל קַרְנָא
יתיר י׳ מַשְׁרוֹקִיתָא קִיתָרֹס סַבְּכָא פְסַנְתֵּרִין סוּמְפֹּנְיָה וְכֹל זְנֵי
זְמָרָא תִּפְּלוּן וְתִסְגְּדוּן לְצֶלֶם דַּהֲבָא דִּי הֲקֵים נְבוּכַדְנֶצַּר
6 מַלְכָּא׃ וּמַן־דִּי־לָא יִפֵּל וְיִסְגֻּד בַּהּ־שַׁעֲתָא יִתְרְמֵא
7 לְגוֹא־אַתּוּן נוּרָא יָקִדְתָּא׃ כָּל־קֳבֵל דְּנָה בֵּהּ זִמְנָא
יתיר י׳ כְּדִי שָׁמְעִין כָּל־עַמְמַיָּא קָל קַרְנָא מַשְׁרוֹקִיתָא קִיתְרֹס
שַׂבְּכָא פְּסַנְטֵרִין וְכֹל זְנֵי זְמָרָא נָפְלִין כָּל־עַמְמַיָּא אֻמַּיָּא
ולשניא

v. 45. *a*) v. 28. *b*) *Certum est autem somnium* v. 8. c. 3, 24. *ac fidelis*, s. fide digna est (2) c. 6, 5. *interpretatio eius*.

v. 46. *c*) *adoravit*. c. 3, 6. seqq. cf. Act. 10, 25. 26. c. 14, 13. 14. 15. Apoc. 19, 10. c. 22, 8. 9. *d*) & *odoramenta* Esr. 8, 10. *iussit sacrificare*. Hebræis נסך est *libare*, at Ar. & Chald. generatim *offerre*, *sacrificare*.

v. 47. *e*) *Est de veritate*, i. e. *verum*, seu pars veritatis generatim spectatæ. c. 4, 34. *f*) Ps. 136, 2. *g*) & *Dominus Regum*. v. 21.

v. 48. *h*) *magnum fecit*. c. 4, 8. 17. 19. *i*) & *magnum seu præsidem constituit*. c. 3, 2. 27. i. e. dominari fecit, seu, vti Syr. addit, *constituit eum*.

v. 49. *k*) *vt constitueret* v. 24. c. 3, 12. *super opus* s. negotia prouinciæ Babyloniæ c. 3, 12. *l*) *ipse vero Daniel* erat *in porta*, h. e. in aula *Regis* Esth. 2, 19. 21.

CAP. III, v. 1. *m*) *Fecit colossum aureum* c. 2, 31. sqq. Sistitur hoc Capite singulare exemplum prouidentiæ diuinæ erga socios Danielis, quos ex manifesto periculo mortis, cui ob negatam Nebucadnezaris Colosso diuinam venerationem, obnoxii fuerant, mirabiliter eripuit. Vbi I. Trium virorum illorum animosa confessio v. 1–23. II. Eorundem miraculosa ereptio v. 24–fin. *n*) *latitudo* vero *eius* (2) Esr. 6, 3. cf. Gen. 9, 27. *o*) *Dura*. pr. loci.

v. 2. *p*) *ad congregandum satrapas, antistites* Esr. 5, 3. 14. *ac principes*, *iudices superioris ordinis* (2) *thesaurarios* (2) cf. Esr. 5, 17. *legum peritos* (2) *iureconsultos* (2) v. 3. & *omnes præfectos prouinciarum*. v. 3. *vt venirent*. infinit. ab אתא c. 7, 22. *ad dedicationem colossi*, Esr. 6, 16. 17. 2 Par. 7, 9.

v. 6. *q*) *in medium fornacis*. v. 25. 26. *ignis ardentis*. cf. v. 7. 11.

v. 45. ומהימן per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 47. ומרה sic per *He* 1. & sic fe. 2. sec. *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* sed ˉ contra *impr.* v. 49. על per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. די per *Makk.* 1. 2. CAP. III, v. 1. דהב per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. v. 2. גדבריא sic per *Mahp.* & *Kadma* 1. 2. 7. 8. 11. 13. 19. 21. 24. sec. analogiam consecutionis accentuum, & *Maſ.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 25, 46. Reliqui per *Meth.* pro *Kadma.* דתבריא ita cum *Dag.* 1. 2. & sic v. 3. iidem & 22. 24. sec. *Maſ.* Dan. 5, 12. Reliqui sine *Dag.* תפתיא cum *Kri* תפתאי poscit *Maſ. Erff.* v. 3. לקבל Sic *Lamed* per *Kametschat.* 3. 6–24. Alii per *Pat.* At *Kuph* per *Chatephkom.* 1. 3. 6. 7. 9. 10. 11. 13. 19. 20. 22. 23. Reliqui per *Schua* simplex. נבכדנצר sic *defect.* 22. & fe. 1. secund. *Maſ.* 1. & *Erff.* h. l. ac *impr. final.* f. 46. col. 6. Reliqui *plene* ו per *Schurek.* v. 5. פסנתרין Sic per *Tſere* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. 23. Alii per *Schua.* cf. v. 7. 10. 15. v. 6. בה per *Kam.* 1. 6. 9. 10. 20. שעתא *Ain* per *Chatephpat.* sine seq. *Dag.* 2. 6. 9–16. 19–23. לגו sine *Aleph* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 23. v. 7. פסנטרין sic per *Tſere* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. 23. At per *Schua* alii. cf. supra v. 5. Porro per *Tau* pro *Thet* 23. contra *Maſ.*

וְלִשָּׁנַיָּא סָגְדִין לְצֶלֶם דַּהֲבָא דִּי הֲקֵים נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא׃
8 כָּל־קֳבֵל דְּנָה בֵּהּ־זִמְנָא קְרִבוּ גֻּבְרִין כַּשְׂדָּאִין וַאֲכַלוּ
9 קַרְצֵיהוֹן דִּי יְהוּדָיֵא׃ עֲנוֹ וְאָמְרִין לִנְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא
י מַלְכָּא לְעָלְמִין חֱיִי׃ אַנְתָּה מַלְכָּא שָׂמְתָּ טְּעֵם דִּי־כָל־ יתיר ה׳
אֱנָשׁ דִּי־יִשְׁמַע קָל קַרְנָא מַשְׁרֹקִיתָא קִיתְרֹס שַׂבְּכָא יתיר ו׳
פְּסַנְתֵּרִין וְסִיפֹּנְיָא וְכֹל זְנֵי זְמָרָא יִפֵּל וְיִסְגֻּד לְצֶלֶם וסומפניא קרי
11 דַּהֲבָא׃ וּמַן־דִּי־לָא יִפֵּל וְיִסְגֻּד יִתְרְמֵא לְגוֹא־אַתּוּן
12 נוּרָא יָקִדְתָּא׃ אִיתַי גֻּבְרִין יְהוּדָאִין דִּי־מַנִּיתָ יָתְהוֹן
עַל־עֲבִידַת מְדִינַת בָּבֶל שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ גֻּבְרַיָּא
אִלֵּךְ לָא־שָׂמוּ עֲלָיךְ מַלְכָּא טְעֵם לֵאלָהָיךְ לָא פָלְחִין יתיר י׳ נתיר י׳
וּלְצֶלֶם דַּהֲבָא דִּי הֲקֵימְתָּ לָא סָגְדִין׃
13 בֵּאדַיִן נְבוּכַדְנֶצַּר בִּרְגַז וַחֲמָא אֲמַר לְהַיְתָיָה
לְשַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ בֵּאדַיִן גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ הֵיתָיוּ
14 קֳדָם מַלְכָּא׃ עָנֵה נְבוּכַדְנֶצַּר וְאָמַר לְהוֹן הַצְדָּא שַׁדְרַךְ
מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ לֵאלָהַי לָא אִיתֵיכוֹן פָּלְחִין וּלְצֶלֶם
טו דַּהֲבָא דִּי הֲקֵימֶת לָא סָגְדִין׃ כְּעַן הֵן אִיתֵיכוֹן עֲתִידִין דִּי
בְעִדָּנָא דִּי־תִשְׁמְעוּן קָל קַרְנָא מַשְׁרוֹקִיתָא קִיתָרֹס יתיר ו׳
שַׂבְּכָא פְּסַנְתֵּרִין וְסוּמְפֹּנְיָה וְכֹל ׀ זְנֵי זְמָרָא תִּפְּלוּן
וְתִסְגְּדוּן לְצַלְמָא דִי־עַבְדֵת וְהֵן לָא תִסְגְּדוּן בַּהּ־שַׁעֲתָה
תִתְרְמוֹן לְגוֹא־אַתּוּן נוּרָא יָקִדְתָּא וּמַן־הוּא אֱלָהּ דִּי
16 יְשֵׁיזְבִנְכוֹן מִן־יְדָי׃ עֲנוֹ שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ וְאָמְרִין
לְמַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר לָא־חַשְׁחִין אֲנַחְנָא עַל־דְּנָה פִּתְגָם
17 לַהֲתָבוּתָךְ׃ הֵן אִיתַי אֱלָהַנָא דִּי־אֲנַחְנָא פָלְחִין יָכִל
לְשֵׁיזָבוּתַנָא מִן־אַתּוּן נוּרָא יָקִדְתָּא וּמִן־יְדָךְ מַלְכָּא
18 יְשֵׁיזִב׃ וְהֵן לָא יְדִיעַ לֶהֱוֵא־לָךְ מַלְכָּא דִּי לֵאלָהָיךְ לָא־ יתיר י׳
אִיתַנָא פָלְחִין וּלְצֶלֶם דַּהֲבָא דִּי הֲקֵימְתָּ לָא נִסְגֻּד׃
19 בֵּאדַיִן נְבוּכַדְנֶצַּר הִתְמְלִי חֱמָא וּצְלֵם אַנְפּוֹהִי
אֶשְׁתַּנּוֹ עַל־שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ עָנֵה וְאָמַר לְמֵזֵא אשתני קרי

v. 8. *a*) Veteres recte: *& accusarunt Iudaeos*, q. d. *comederunt excidia*, vel sec. alios, *obtrectationes Iudaeorum*; cf. c. 6, 25. & Syr. Rom. 1, 30. Radix קרץ Hebraeis *excidere* Iob. 33, 6. Arabibus *pungere, mordere*, convenit obtrectationibus, quibus *excidium* alteri paratur, morsusque infliguntur exitiabiles. *Comedendi* vero Verbum dulcedinem simul exprimit, quam delatores ex aliorum delatione ac damno captant.

v. 9. *b*) Consueta orientalium Regum compellatio. c. 2, 4.

v. 10. *c*) *posuisti decretum*. v. 29. c. 4, 3. *d*) Vid. not. v. 5.

v. 12. *e*) *quos constituisti*. c. 2, 24. 49. Particula ית (1) Chaldaeis, vt Hebraeis את, not. Accusatiui. *f*) *non posuerunt super te consilium*, h. e. nullam tui ac legis tuae habuerunt rationem, c. 6, 14.

v. 13. *g*) *in ira* (1) *& excandescentia* (1) h. e. vehementi cum ira. Hab. 3, 2. *iussit adduci*. Inf. Aphel ab אתה *venit* c. 5, 2. *h*) *viros hos adduxerunt*, impersonaliter, pro, *adducti sunt*. cf. v. 4. *dicunt*, pro *dicitur*.

v. 14. *i*) Veteres, *Verene?* q. d. Estne ita, quemadmodum de vobis audiui? Alii melius, *an de industria?* seu *certo consilio?* coll. Hebr. Num. 35, 20. 22. *k*) *erexi*. Accentus retractus est, vt in *Sameth* pro *Saméth* Esr. 6, 12.

v. 16. *l*) *non necessum habemus* (2) Esr. 6, 9. cf. Esr. 7, 20. Gr. Ar. & Syr. *non opus est nobis*. Vulg. *non oportet nos*. Radix חשח cf. formata a חש pro חשש *solicitus fuit*. *m*) Syr. *super hac re verbum ad respondendum* (h. e. quod respondeamus) *tibi*. Recte propter syntaxin & accentus.

v. 17. *n*) Cocc. Lex. *siquidem*, caussaliter. At Vulg. *ecce enim*.

v. 8. בה per *Mun*. 1. 2. 6. 9. 10. 20. ואכלו per *Kam*. 3. 6. 9. 10. 20. v. 10. שׂמת *Sin* per *Kam*. plerique, ex male adplicata (vt videtur) *Masora*, quae, ad posteriorem potius, quam priorem syllabam spectat. At per *Pat*. 2. 3. 6. 9. 10. 20. משרקיתא sic *defect*. 7. 8. 15. 22. & sic fe. 2. sec. *Mas*. 2. At *plene* plerique. v. 11. יקדתא *defect*. 2. 3. 22. cf. v. 21. v. 12. יהודאין sic per *Aleph* quiescens & *Iod* mobile 8. sec. *M. I.* יתהון sic per *Pat*. *Concord. Hebr*. v. 14. הצדא sic sine *Dag*. 8. 15. 17. 24. Alii cum *Dag*. v. 15. הן Sic per *Darga* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 19. 21. 22. 23. at per *Makk*. 2. Reliqui per *Mun*. anomalice. cf. tamen similem consecutionem Ier. 30, 11. בה sic per *Pat*. 3. 6. 8. 9. 11 -- 16. 19. 22. 23. 24. Per *Kam*. 2. 7. 20. 21. Reliqui per *Tsere*. לגו sine *Aleph* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. Sic iidem v. 21. & inposterum fere semper. v. 16. למלכא נבוכדנצר, ita 2. At נבוכדנצר, per *Rbhia* cum *Mun*. 3. 6. 9. 10. 20. & sine *Mun*. 13. 19. Denique לא־חשחין אנחנא נבוכדנצר ita 1. חשחין per, *Kam*. cum *Meth*. 6. 9. 10. 14. v. 18. איתנא cum *Iod* 6. 9. 10. 14. 23. & simul cum *Kri* ותיר י & sic fe. 1.

לְאַתּוּנָא חַד־שִׁבְעָה עַל דִּי חֲזֵה לְמֵזְיֵהּ׃ וּלְגֻבְרִין גִּבָּרֵי־ כ
חַיִל דִּי בְחַיְלֵהּ אֲמַר לְכַפָּתָה לְשַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ
21 לְמִרְמֵא לְאַתּוּן נוּרָא יָקִדְתָּא׃ בֵּאדַיִן גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ
כְּפִתוּ בְּסַרְבָּלֵיהוֹן פַּטְּשֵׁיהוֹן וְכַרְבְּלָתְהוֹן וּלְבוּשֵׁיהוֹן — יתיר °
22 וּרְמִיו לְגוֹא־אַתּוּן נוּרָא יָקִידְתָּא׃ כָּל־קֳבֵל דְּנָה מִן־
דִּי מִלַּת מַלְכָּא מַחְצְפָה וְאַתּוּנָא אֵזֵה יַתִּירָה גֻּבְרַיָּא
אִלֵּךְ דִּי הַסִּקוּ לְשַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ קַטִּל הִמּוֹן
23 שְׁבִיבָא דִּי נוּרָא׃ וְגֻבְרַיָּא אִלֵּךְ תְּלָתֵּהוֹן שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ
וַעֲבֵד נְגוֹ נְפַלוּ לְגוֹא־אַתּוּן־נוּרָא יָקִדְתָּא מְכַפְּתִין׃
24 אֱדַיִן נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא תְּוַהּ וְקָם בְּהִתְבְּהָלָה
עָנֵה וְאָמַר לְהַדָּבְרוֹהִי הֲלָא גֻבְרִין תְּלָתָה רְמֵינָא לְגוֹא־
נוּרָא מְכַפְּתִין עָנַיִן וְאָמְרִין לְמַלְכָּא יַצִּיבָא מַלְכָּא׃
עָנֵה וְאָמַר הָא־אֲנָה חָזֵה גֻּבְרִין אַרְבְּעָה שְׁרַיִן מַהְלְכִין כה
בְּגוֹא־נוּרָא וַחֲבָל לָא־אִיתַי בְּהוֹן וְרֵוֵהּ דִּי רְבִיעָיָא דָּמֵה — רביעאה °
26 לְבַר־אֱלָהִין׃ בֵּאדַיִן קְרֵב נְבוּכַדְנֶצַּר
לִתְרַע אַתּוּן נוּרָא יָקִדְתָּא עָנֵה וְאָמַר שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ
וַעֲבֵד־נְגוֹ עַבְדוֹהִי דִּי־אֱלָהָא עִלָּיָא פֻּקוּ וֶאֱתוֹ — עלאה קרי
בֵּאדַיִן נָפְקִין שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ מִן־גּוֹא
27 נוּרָא׃ וּמִתְכַּנְּשִׁין אֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא סִגְנַיָּא וּפַחֲוָתָא
וְהַדָּבְרֵי מַלְכָּא חָזַיִן לְגֻבְרַיָּא אִלֵּךְ דִּי לָא־שְׁלֵט
נוּרָא בְּגֶשְׁמְהוֹן וּשְׂעַר רֵאשְׁהוֹן לָא הִתְחָרַךְ
28 וְסַרְבָּלֵיהוֹן לָא שְׁנוֹ וְרֵיחַ נוּר לָא עֲדָת בְּהוֹן׃ עָנֵה
נְבוּכַדְנֶצַּר וְאָמַר בְּרִיךְ אֱלָהֲהוֹן דִּי־שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ
וַעֲבֵד נְגוֹ דִּי־שְׁלַח מַלְאֲכֵהּ וְשֵׁיזִב לְעַבְדוֹהִי דִּי הִתְרְחִצוּ
עֲלוֹהִי וּמִלַּת מַלְכָּא שַׁנִּיו וִיהַבוּ גֶשְׁמֵיהוֹן דִּי לָא־יִפְלְחוּן — יתיר °
29 וְלָא־יִסְגְּדוּן לְכָל־אֱלָהּ לָהֵן לֵאלָהֲהוֹן׃ וּמִנִּי שִׂים טְעֵם
דִּי כָל־עַם אֻמָּה וְלִשָּׁן דִּי־יֵאמַר שָׁלָה עַל־אֱלָהֲהוֹן דִּי־ — שלו קרי
שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ הַדָּמִין יִתְעֲבֵד וּבַיְתֵהּ נְוָלִי
ישתוה

v. 19. *a) Septuple.* q. d. *pro vno septem*, vel *septenis* vicibus pro *vna*. Videlicet *vnum*, aliis numeralibus præmissum, multiplicatiuum est, coll. Targ. Ier. 17, 18. *vnum duo*, i. e. *duplum*. *b) supra quod*, i. e. plus quam *visum*, seu *decretum* fuerat. *Videre* aliquando est *iudicare*, *decernere*. cf. e. g. synonymum c. 1, 13. *c) accendere eam*. Infin. Peal ab אזה v. 22.

v. 20. *d) vincire*, seu *vt vincirent* (4) v. 21. 23. 24. *e) ad proiiciendum* eos ex alto. v. 6.

v. 21. *f) vincti sunt* v. 20. *in sarabaris*, vel sarabalis *suis* (2) v. 27. Significat *femoralia* ad pedes fere demitti solita. Rad. סרבל *tegere*, *operire*. *g)* Vulg. & *tiaris*, quæ capitis gestamina apud Persas fuere. Forte sunt Latinorum Græcorumque *petasi*; a פטש *extendere* Esa. 23, 13. *h)* Gr. *tibialibus*, Ar. *ocreis*, Vulg. *calceamentis*, dictis a כרבל *operuit*, quod pedes contegant, coll. Rad. 1 Par. 15, 27.

v. 22. *i) ex quo* i. e. *eo quod*, *sic* מאשר Esa. 43, 4. *k) vrgebat*, *instabat* c. 2, 15. & vero *fornax succensa erat nimis* s. *abundanter*. v. 19. *l) igitur quod ad viros hos attinet*, *qui adscendere fecerant*. c. 6, 24. Rad. נסק *adscendit*. *m) flamma* (2) c. 7, 9. cf. Iob. 18, 5.

v. 23. *n) vincti*, Particip. pass. pael. v. 20.

v. 24. *o) obstupuit* (1) i. q. תהה, vnde est Hebr. תהו *vastitas*. *p) ducibus suis* (4) v. 27. *q) Certum* est hoc, & omnino se ita habet. c. 6, 13. c. 2, 8. 45.

v. 25. *r) solutos* (4) c. 5, 6. 12. 16. *s)* & *læsio* vlla, seu *noxa* (2) Esr. 4, 22. *t)* & *species* (2) c. 2, 31. *quarti*, *similis est filio Dei siue Deorum*, i. e. *Angelo*, coll. v. 28. & Iob. 1, 6. c. 2, 1. c. 38, 7. Aliam huius tituli acceptionem cf. Gen. 6, 2. 4. aliamque Prou. 30, 4.

v. 21. בסרבליהון per *Sakephk.* 1. 2. 6. 9. 14. 16. 20. v. 25. מַהַלְכִין ita 1. contra *Mas. impr.* וריוה *plene* 2. sec. *Mas. Erff.* רְבִיעָיָא sic in *Cthib* 2. 3. 6. 9. 11. 12. 20. v. 26. אתון per *Makk.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. & vna cum *Mun.* 2. v. 27. חזין cum adiecto *Psik* 6. 9 -- 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23. אלך per *Rbbia* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. עדת per *Pat.* 1. 3. contra *Mas. impr.* h. l. & *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* c. 4, 28. v. 28. ויהבו per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. גשמהון sine *Iod* 3. 12. 15. 16. 23. & *Occidentales*, sic fe. 2. contra *Mas. Erff.* v. 29. די per *Thschagd.* 6 -- 12. 14. 15. 16. 20. 21. הדמין per *Paschta* 2. 6. 9. 10.

ישתוה כל־קבל די לא איתי אלה אחרן די־יכל
ל להצלה כדנה: באדין מלכא הצלח לשדרך מישך
31 ועבד נגו במדינת בבל: נבוכדנצר מלכא
לכל־עממיא אמיא ולשניא די־דארין בכל־ארעא — דירין ק׳
32 שלמכון ישגא: אתיא ותמהיא די עבד עמי אלהא
33 עליא שפר קדמי להחויה: אתוהי כמה רברבין — עלאה קרי
ותמהוהי כמה תקיפין מלכותה מלכות עלם ושלטנה
ד עם־דר ודר: אנה נבוכדנצר שלה — CAP. IV.
2 הוית בביתי ורענן בהיכלי: חלם חזית וידחלנני
3 והרהרין על־משכבי וחזוי ראשי יבהלנני: ומני שים
טעם להנעלה קדמי לכל חכימי בבל די־פשר חלמא
4 יהודענני: באדין עללין חרטמיא אשפיא כשדיא — יתיר י׳
וגזריא וחלמא אמר אנה קדמיהון ופשרה לא־ — כשדאי קרי
ה מהודעין לי: ועד אחרין על קדמי דניאל די־ — יתיר י׳
שמה בלטשאצר כשם אלהי ודי רוח־אלהין קדישין
6 בה וחלמא קדמוהי אמרת: בלטשאצר רב חרטמיא
די אנה ידעת די רוח אלהין קדישין בך וכל־רז לא־
7 אנס לך חזוי חלמי די־חזית ופשרה אמר: וחזוי ראשי
על־משכבי חזה הוית ואלו אילן בגוא ארעא ורומה
שגיא: רבה אילנא ותקף ורומה ימטא לשמיא
9 וחזותה לסוף כל־ארעא: עפיה שפיר ואנבה שגיא
ומזון לכלא־בה תחתוהי תטלל ׀ חיות ברא ובענפוהי
10 ידרון צפרי שמיא ומנה יתזין כל־בשרא: חזה הוית — יתיר ו׳
בחזוי ראשי על־משכבי ואלו עיר וקדיש מן־שמיא
11 נחת: קרא בחיל וכן אמר גדו אילנא וקצצו ענפוהי
אתרו עפיה ובדרו אנבה תנד חיותא מן־תחתוהי
12 וצפריא מן־ענפוהי: ברם עקר שרשוהי בארעא
שבקו ובאסור די־פרזל ונחש בדתאא די ברא ובטל

v. 30. a) *progredi fecit*, i. e. ad maiores dignitates *promouit*, c. 6, 29.

v. 31. b) Hic auſpicandum erat Caput IV. quia tribus vltimis hiſce verſibus Programma illud, quod c. IV. ſubſequitur, iam inchoatur. Interim receptam capitum diſtributionem retinuimus, ne in allegandis capitibus verſibusque confuſio exiſteret. Deſcribitur autem in ſequentibus *Nebucadnezaris humiliatio*, per modum programmatis ab ipſo Nebucadnezare publicati, in quo præmittitur I. *Prologus*, continens tum inſcriptionem ac ſalutationem v. 31. tum ſummariam laudum diuinarum prædicationem v. 32. 33. II. Subſequitur *Narratio*, occupata tam circa ſomnii peculiaris recitationem c. IV, v. 1. 2. quam quæſitam impetratamque interpretationem v. 3 - 24. nec non eiusdem impletionem v. 25 - 33. III. Clauditur *Epilogo* eucharistico v. 34. c) c. 6, 26. Eſr. 5, 7. 1 Petr. 1, 2.

v. 32. d) *Signa & prodigia* v. 33. c. 6, 28. e) *pulchrum fuit coram me*, i. e. *placuit*, ſeu *viſum eſt mihi* c. 4, 24. c. 6, 2. *indicare*, videlicet debitis cum encomiis ac laudibus, Deut. 26, 3. Eſa. 66, 19.

v. 33. f) c. 2, 44. c. 4, 31. c. 7, 27.

CAP. IV, v. 1. g) *tranquillus* (1) *eram* v. 24. h) Vulg. & *florens*, Gr. *bene virens*, q. d. *Viridis* inſtar arboris, coll. v. 7. ſeqq. Deut. 12, 2. At Syr. *quietus*, a רעה *adquieſcere*.

v. 2. i) *Et cogitationes* meæ erant *ſuper cubili meo*. c. 7, 1. quæ me modo huc, modo illuc distrahebant. k) c. 2, 28.

v. 3. l) *ad introducendum*. Vid. not. c. 2, 25.

v. 4. m) *Tunc igitur ingrediebantur* c. 5, 8. *magi*, cetera. Vid. not. c. 1, 20. n) Vid. not. c. 2, 27.

v. 7. o) *arbor quædam* (5) v. 8. 11. 17. 23.

v. 29. ושתודה per *Segol* 3. ſecund. *Maſ. Erff.* v. 33. עָלַם per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 22. 23. CAP. IV, v. 2. ודחלבני per *Kam.* 2. 3. ſic fu. 1. contra *Ind. Baſ.* f. 61. col. 7. יבהלנני itidem per *Kam.* 3. 6. 9. 14. 20. 21. contra *Maſ.* 1. ac *Erff.* h. l. & *Ind. Baſ.* f. 61. col. 7. v. 3. יהודעני per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 20. 23. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *Ind. Baſ.* f. 61. col. 9. v. 4. עללין ſic per *Kam.* 1. 6 -- 16. 19. 20. 21. 23. Alii per *Pat.* v. 6. אמר per *Pat.* 1. 2. ſec. *Ind. Baſ.* f. 61. col. 7. & *Maſ. Erff.* h. l. ſed contra *impr.* h. l. & c. 4, 15. v. 7. הוית per *Sakephk.* 1. 3. 8. 13. 15. 16. 19. v. 9. ומזון per *Tiphcha* 6. 9. 10. 14. 17. 18. 20. At per *Merea*, cum ſequente *Tiphcha*, 1. 3. 24. & *Ber.* Reliqui erronee per *Paſchta*. Porro autem apud לכלא cum *Tiphcha* etiam *Makk.* habent 24. & *Ber.* fauente, vt videtur, *Maſ.* Num. 28, 26. Cf. v. 18. צפרי per *Chatephkom.* 1. 3. Sic iidem v. 18. & 30. v. 11. אתרו per *Kam.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. Et ſic in ובדרו iidem fere. Pro תחתוהי habent תחתוהי 1. 3. 20. & in textu 6. 9. v. 12. בדתאא ſic per geminum *Aleph* 3. 6. 7. 8. 9. 15. 20. 23. ſec. *Maſ. Erff.* & *impr.* Alii בדתאה per *He*.

שְׁמַיָּא יִצְטַבַּע וְעִם־חֵיוְתָא חֲלָקֵהּ בַּעֲשַׂב אַרְעָא׃
יתיר י' 13 לִבְבֵהּ מִן־אֲנוֹשָׁא יְשַׁנּוֹן וּלְבַב חֵיוָא יִתְיְהִב לֵהּ וְשִׁבְעָה
14 עִדָּנִין יַחְלְפוּן עֲלוֹהִי׃ בִּגְזֵרַת עִירִין פִּתְגָמָא וּמֵאמַר
קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָא עַד־דִּבְרַת דִּי יִנְדְּעוּן חַיַּיָּא דִּי־שַׁלִּיט
עלאה קרי עִלָּיָא בְּמַלְכוּת אֲנוֹשָׁא וּלְמַן־דִּי יִצְבֵּא יִתְּנִנַּהּ וּשְׁפַל
יתיר ו' יתיר י' טו אֲנָשִׁים יְקִים עֲלַיהּ׃ דְּנָה חֶלְמָא חֲזֵית אֲנָה מַלְכָּא
יתיר ה' א' במקום ה' נְבוּכַדְנֶצַּר וְאַנְתְּה בֵלְטְשַׁאצַּר פִּשְׁרָא אֱמַר כָּל־קֳבֵל
דִּי כָּל־חַכִּימֵי מַלְכוּתִי לָא־יָכְלִין פִּשְׁרָא לְהוֹדָעוּתַנִי
יתיר ה' 16 וְאַנְתְּה כָּהֵל דִּי רוּחַ־אֱלָהִין קַדִּישִׁין בָּךְ׃ אֱדַיִן
דָּנִיֵּאל דִּי־שְׁמֵהּ בֵּלְטְשַׁאצַּר אֶשְׁתּוֹמַם כְּשָׁעָה חֲדָה
וְרַעְיֹנֹהִי יְבַהֲלֻנֵּהּ עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר בֵּלְטְשַׁאצַּר חֶלְמָא
א' במקום ה' וּפִשְׁרֵא אַל־יְבַהֲלָךְ עָנֵה בֵלְטְשַׁאצַּר וְאָמַר מָרַאי
יתיר א' 17 חֶלְמָא לְשָׂנְאָךְ וּפִשְׁרֵהּ לְעָרָךְ׃ אִילָנָא דִּי חֲזַיְתָ דִּי
יתיר י' רְבָה וּתְקִף וְרוּמֵהּ יִמְטֵא לִשְׁמַיָּא וַחֲזוֹתֵהּ לְכָל־
18 אַרְעָא׃ וְעָפְיֵהּ שַׁפִּיר וְאִנְבֵּהּ שַׂגִּיא וּמָזוֹן לְכֹלָּא־בֵהּ
תְּחֹתוֹהִי תְּדוּר חֵיוַת בָּרָא וּבְעַנְפּוֹהִי יִשְׁכְּנָן צִפֲּרֵי
יתיר ה' 19 שְׁמַיָּא׃ אַנְתְּה־הוּא מַלְכָּא דִּי רְבַית וּתְקֵפְתְּ וּרְבוּתָךְ
כ רְבָת וּמְטָת לִשְׁמַיָּא וְשָׁלְטָנָךְ לְסוֹף אַרְעָא׃ וְדִי חֲזָא
מַלְכָּא עִיר וְקַדִּישׁ נָחִת מִן־שְׁמַיָּא וְאָמַר גֹּדּוּ אִילָנָא
וְחַבְּלוּהִי בְּרַם עִקַּר שָׁרְשׁוֹהִי בְּאַרְעָא שְׁבֻקוּ וּבֶאֱסוּר
דִּי־פַרְזֶל וּנְחָשׁ בְּדִתְאָא דִּי בָרָא וּבְטַל שְׁמַיָּא יִצְטַבַּע
וְעִם־חֵיוַת בָּרָא חֲלָקֵהּ עַד דִּי־שִׁבְעָה עִדָּנִין יַחְלְפוּן
עלאה קרי 21 עֲלוֹהִי׃ דְּנָה פִשְׁרָא מַלְכָּא וּגְזֵרַת עִלָּיָא הִיא דִּי
יתיר א' 22 מְטָת עַל־מָרַאי מַלְכָּא׃ וְלָךְ טָרְדִין מִן־אֲנָשָׁא וְעִם־
חֵיוַת בָּרָא לֶהֱוֵה מְדֹרָךְ וְעִשְׂבָּא כְתוֹרִין לָךְ יְטַעֲמוּן
יתיר י' וּמִטַּל שְׁמַיָּא לָךְ מְצַבְּעִין וְשִׁבְעָה עִדָּנִין יַחְלְפוּן עֲלָיךְ
יתיר י' עַד דִּי־תִנְדַּע דִּי־שַׁלִּיט עִלָּיָא בְּמַלְכוּת אֲנָשָׁא וּלְמַן־
23 דִּי יִצְבֵּא יִתְּנִנַּהּ׃ וְדִי אֲמַרוּ לְמִשְׁבַּק עִקַּר שָׁרְשׁוֹהִי דִּי
אילנא

v. 12. *a) Et rore cælorum tingetur*, seu madidus fiet. v. 20. 22. 30.

v. 13. *b) Cor eius a corde hominis*. Vulg. *ab humano mutabunt*, h. e. mutabitur, ita vt ex humano ferinum fiat. Sic infra v. 21. *trudent*, pro *truderis*, & v. 23. *dixerunt*, pro *dictum est*. *c) Et cor feræ*, h. e. ferinum, ratione accidentium, stupiditatis atque sæuitiæ. *d) Et septem tempora*, h. e. anni v. 20. 22. 29. c. 7, 25. c. 12, 7. Apoc. 12, 4. *transibunt super eum*, priusquam hic status eius finiatur. v. 20.

v. 14. *e) Ex decreto* (2) v. 21. *vigilum*, h. e. angelorum v. 10. Sic autem dicitur, non quod vigiles auctores habet, (vocatur enim *decretum* ipsius *Excelsi* v. 21.) sed quod vigilibus est a Deo solemniter promulgatum, & ab iis tanquam iustum adprobatum. cf. Esa. 44, 26. *f) verbum hoc* decisiuum s. *sententia hæc* facta est. Esr. 4, 17. *g) Et in dicto sanctorum rogatio hæc*. Epexegesis membri prioris. Idem igitur h. l. est *dictum*, quod modo *decretum*; iidem *sancti*, qui modo *vigiles*, coll. v. 10. eadem *rogatio*, quod modo *verbum*. *Rogatio* autem dicitur decretum, quod quasi perrogatis sententiis factum est. *h) vsque ad eam rationem*, seu *eo vsque*, & *eapropter*, vt. v. 22.

v. 16. *i) obstupuit* (1) c. 8, 27. *k) Domine mi*. v. 21. c. 2, 47. *l) hostibus tuis*. 1 Sam. 28, 16.

v. 21. *m) Nempe decretum Altissimi* v. 14. *est*. Vau declaratiuum, vt v. 7. 22. 24. c. 2, 9.

v. 22. *n) Nempe*, vt hoc ipsum Altissimi decretum tibi declarem, *te trudentes* erunt, h. e. *truderis ex hominibus*, seu hominum societate, non quidem a magnatibus tuis, coll. v. 33. sed a Deo, qui rabiem immittet tibi, efficietque, vt ab hominibus seiunctus inter feras degas.

v. 13. ישנון per *Schurek* 1. 3. 6. 9. 10. 20. v. 14. Pro עַד־ habent עַל־ 10. 20. 23. & in marg. 6. 9. contra *Mas. impr.* עליה per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. contra *Mas. Erff.* v. 15. Prius פשרא per *Tsere* 1. 6. 9. 10. 12 --- 16. 19 --- 23. sec. *Mas. impr.* & *Erff.* At פִשְׁרָה 2. & פִּשְׁרָה 3. Reliqui פשרא in statu emphatico. אמר *Aleph* per *Chatephpat.* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9., At *Mem* per *Pat.* 1. 2. 3. 20. & in marg. 6. 9. v. 16. אשתומם per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. ופשרא per *Kam.* 2. & in marg. 6. 9. At ופישרה 3. & ופשרה 6. 9. 12. 16. 20. 21. 23. Omnes contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* v. 18. לכלא־בה sic cum interposito *Makk.* quod omittunt 1. 2. 3. 6. 8. 9. 10. 12. 15. 6. 17. 18. 20. 21. poscere videtur *Mas. impr.* Num. 28, 26. v. 19. Pro רְבִית habet רְבָה 2. רְבַת 3. in marg. at רְבִית 3. in textu, & רבית *Concord. Hebr.* ac denique רְבִית 22. 23. Omnes contra *Mas. impr.* & *Erff.* quarum hæc *Iod*, illa vero simul *Pat.* poscit. רְבַת per *Pat.* 1. 3. 22. 23. contra *Mas. impr.* v. 20. בדתאא sic per duplum *Aleph* 3. 6. 7. 8. 9. 15. 20. 21. secund. *Mas. impr.* & *Erff.* v. 21. מְטָת ita. 1. cum nota יתיר ו, at מטות cum *Kri* מטת poscit *Mas. Erff.* v. 22. ולך טרדין מן־אנשא ita 6. 9. 10. 12. 13. 16. 19. 20. 23. ולמן די ita 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 23. יתננה per *Pat.* poscit *Ind. Bas.* f. 61. col. 7.

אִילָנָא מַלְכוּתָךְ לָךְ קַיָּמָא מִן־דִּי תִנְדַּע דִּי שַׁלִּטִן
24 שְׁמַיָּא׃ לָהֵן מַלְכָּא מִלְכִּי יִשְׁפַּר עֲלָיךְ וַחֲטָיָךְ בְּצִדְקָה — יתיר י
פְרֻק וַעֲוָיָתָךְ בְּמִחַן עֲנָיִן הֵן תֶּהֱוֵא אַרְכָא לִשְׁלֵוְתָךְ׃
כה כֹּלָּא מְטָא עַל־נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא׃
26 לִקְצָת יַרְחִין תְּרֵי־עֲשַׂר עַל־הֵיכַל מַלְכוּתָא
27 דִּי בָבֶל מְהַלֵּךְ הֲוָה׃ עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר הֲלָא דָא־
הִיא בָּבֶל רַבְּתָא דִּי־אֲנָה בֱנַיְתַהּ לְבֵית מַלְכוּ בִּתְקָף
28 חִסְנִי וְלִיקָר הַדְרִי׃ עוֹד מִלְּתָא בְּפֻם מַלְכָּא קָל מִן־
שְׁמַיָּא נְפַל לָךְ אָמְרִין נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא מַלְכוּתָה — פתח באתנח
29 עֲדָת מִנָּךְ׃ וּמִן־אֲנָשָׁא לָךְ טָרְדִין וְעִם־חֵיוַת בָּרָא
מְדֹרָךְ עִשְׂבָּא כְתוֹרִין לָךְ יְטַעֲמוּן וְשִׁבְעָה עִדָּנִין
יַחְלְפוּן עֲלָיךְ עַד דִּי־תִנְדַּע דִּי־שַׁלִּיט עליא בְּמַלְכוּת — יתיר ה עלאה קרי
ל אֲנָשָׁא וּלְמַן דִּי־יִצְבֵּא יִתְּנִנַּהּ׃ בַּהּ־שַׁעֲתָא מִלְּתָא
סָפַת עַל־נְבוּכַדְנֶצַּר וּמִן־אֲנָשָׁא טְרִיד וְעִשְׂבָּא כְתוֹרִין
יֵאכֻל וּמִטַּל שְׁמַיָּא גִּשְׁמֵהּ יִצְטַבַּע עַד דִּי שַׂעְרֵהּ כְּנִשְׁרִין
31 רְבָה וְטִפְרוֹהִי כְצִפְּרִין׃ וְלִקְצָת יוֹמַיָּא אֲנָה
נְבוּכַדְנֶצַּר עַיְנַי לִשְׁמַיָּא נִטְלֵת וּמַנְדְּעִי עֲלַי יְתוּב
ולעליא בָּרְכֵת וּלְחַי עָלְמָא שַׁבְּחֵת וְהַדְּרֵת דִּי — ולעלאה קרי
32 שָׁלְטָנֵהּ שָׁלְטָן עָלַם וּמַלְכוּתֵהּ עִם־דָּר וְדָר׃ וְכָל־
דארי אַרְעָא כְּלָה חֲשִׁיבִין וּכְמִצְבְּיֵהּ עָבֵד בְּחֵיל שְׁמַיָּא — דירי קרי
ודארי אַרְעָא וְלָא אִיתַי דִּי־יְמַחֵא בִידֵהּ וְיֵאמַר לֵהּ מָה — ודירי קרי
33 עֲבַדְתְּ׃ בֵּהּ־זִמְנָא מַנְדְּעִי יְתוּב עֲלַי וְלִיקַר מַלְכוּתִי
הַדְרִי וְזִיוִי יְתוּב עֲלַי וְלִי הַדָּבְרַי וְרַבְרְבָנַי יְבַעוֹן וְעַל־
מַלְכוּתִי הָתְקְנַת וּרְבוּ יַתִּירָה הוּסְפַת לִי׃
34 כְּעַן אֲנָה נְבֻכַדְנֶצַּר מְשַׁבַּח וּמְרוֹמֵם וּמְהַדַּר לְמֶלֶךְ
שְׁמַיָּא דִּי כָל־מַעֲבָדוֹהִי קְשֹׁט וְאֹרְחָתֵהּ דִּין וְדִי מַהְלְכִין
בְּגֵוָה יָכִל לְהַשְׁפָּלָה׃

CAP. V.
ה בֵּלְשַׁאצַּר מַלְכָּא עֲבַד לְחֶם רַב לְרַבְרְבָנוֹהִי אֲלַף

v. 24. *a*) *Quapropter consilium meum* (1) cf. Verbum Neh. 5, 7. *pulchrum sit apud te*, h. e. *placeat tibi* c. 3, 32. *b*) *Nempe* (*Vau* declaratiuum est, vt v. 21.) *peccata tua* (1) & inprimis iniustitiam. *c*) *per oppositam iustitiam*, cum generaliter dictam, seu boni ac recti studium, tum specialiter talem, seu quæ suum cuique tribuit. Vulg. aliique *eleemosynis*, quo significatu quidem vox ista Syris, Chaldæis, Arabibusque atque Rabbinis interdum venit, hic tamen *iustitiam* potius denotat, quia peccatis opponitur, & personæ regiæ, ad quam sermo heic instituitur, apprime conuenit, & Regibus propria quasi virtus est. *d*) Vulg. aliique, *redime*, ex vsu Chaldaico ac Syriaco: rectius *abrumpe*, Gen. 27, 40. Ex. 31, 2. 3. 24. Nec enim usquam in sacris scripturis hominum peccata, sed homines ipsi redimi dicuntur. *e*) *& iniquitates tuas* (1) præsertim illas, quæ ex immisericordia & sæuitie pullularunt, abrumpe *miserendo pauperum*, seu per misericordiam erga pauperes ac miseros. *f*) *si forte* c. 2, 5. 6. 9. coll. Act. 9. 22. Vulg. Gr. & Ar. *forsitan*. cf. Amos 5, 15. Ioel. 2, 14. Ion. 3, 9. Zeph. 2, 3. *g*) erit *prorogatio* (2) c. 7, 12. *tranquillitati tuæ* (1) ita vt sicut huc vsque, sic porro saluus ac florens sis v. 1.

v. 30. *h*) *completum est*. *i*) *donec pilus eius vt pilus aquilarum creuit, & vngues eius* (2) c. 7, 19. *vt vngues auium*.

CAP. V, v. 1. *k*) *conuiuium* (1) cf. Esa. 21, 4. 5. Partes huius capitis sunt quatuor, I. Regium flagitium v. 1-4. II. Subsequens portentum v. 5. 6. III. Portenti interpretamentum, partim vt profanis impossibile v. 7. 8. 9. partim vt Danieli expeditum ac facile v. 10--29. IV. Interpretamenti complementum v. 30.

v. 23. שלטן sic his *defect.* 1. 7. 8. 15. 22. sec. *Maf. impr.* & *Erff.* At שליטין 2. & שליטן reliqui. v. 24. והטיך cum *Kri* והטאך 1. 2. 7. 8. 22. sec. *Maf. Erff.* ועויתך Sic *Vau* per *Kam.* sine seq. *Dag.* 1. 2. 3. 22. 23. ארכא sine *Dag.* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. 23. Alii cum *Dag.* Cf. c. 7, 12. v. 26. לקצרת per *Kam.* 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. תרו per *Mun.* 1. 3. 6. 9. 10. 11. 15. 16. 20 -- 23. v. 27. בתקף per *Kam.* 7. 8. 11 -- 13. 15. 16. 19. 21. At per *Pat.* 6. 9. 10. 20. 23. & *MS. Leidense.* וליקר per *Kam.* 7. 8. 15. 22. & *Concord. Hebr.* sec. *Maf. impr.* Alii per *Pat.* v. 29. עד די sic 1. 2. 3. 7. 8. 13. 19. v. 31. עלמא sic per *Kam.* cum *Meth.* 6 -- 16. 19 -- 23. At per *Pat* sine *Meth.* reliqui. עלם per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 31. כלא per *Aleph* loco *He* 1. 2. 14. contra *Maf.* 3. v. 33. בה per *Mun.* 1. 6. 9. 10. 20. התקנת per *Kam.* 6. 9. 10. 20. 23. At per *Tsere* 1. 3. CAP. V, v. 1. לחם sic per *Tsere* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. Reliqui per *Segol.*

וְלָקֳבֵל אַלְפָּא חַמְרָא שָׁתֵה׃ בֵּלְשַׁאצַּר אֲמַר ׀ 2
בִּטְעֵם חַמְרָא לְהַיְתָיָה לְמָאנֵי דַּהֲבָא וְכַסְפָּא דִּי
הַנְפֵּק נְבוּכַדְנֶצַּר אֲבוּהִי מִן־הֵיכְלָא דִּי בִירוּשְׁלֶם
וְיִשְׁתּוֹן בְּהוֹן מַלְכָּא וְרַבְרְבָנוֹהִי שֵׁגְלָתֵהּ וּלְחֵנָתֵהּ׃
בֵּאדַיִן הַיְתִיו מָאנֵי דַהֲבָא דִּי הַנְפִּקוּ מִן־הֵיכְלָא דִּי־בֵית 3
אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וְאִשְׁתִּיו בְּהוֹן מַלְכָּא וְרַבְרְבָנוֹהִי
שֵׁגְלָתֵהּ וּלְחֵנָתֵהּ׃ אִשְׁתִּיו חַמְרָא וְשַׁבַּחוּ לֵאלָהֵי דַּהֲבָא 4
וְכַסְפָּא נְחָשָׁא פַרְזְלָא אָעָא וְאַבְנָא׃ בַּהּ־שַׁעֲתָה 5
נְפַקוּ אֶצְבְּעָן דִּי יַד־אֱנָשׁ וְכָתְבָן לָקֳבֵל נֶבְרַשְׁתָּא עַל־ — נפקה ק׳
גִּירָא דִּי־כְתַל הֵיכְלָא דִּי מַלְכָּא וּמַלְכָּא חָזֵה פַּס יְדָה דִּי
כָתְבָה׃ אֱדַיִן מַלְכָּא זִיוֹהִי שְׁנוֹהִי וְרַעְיֹנֹהִי יְבַהֲלוּנֵּהּ 6
וְקִטְרֵי חַרְצֵהּ מִשְׁתָּרַיִן וְאַרְכֻבָּתֵהּ דָּא לְדָא נָקְשָׁן׃
קָרֵא מַלְכָּא בְּחַיִל לְהֶעָלָה לְאָשְׁפַיָּא כַּשְׂדָּיֵא וְגָזְרַיָּא 7 — כשדאי קרי
עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר ׀ לְחַכִּימֵי בָבֶל דִּי כָל־אֱנָשׁ דִּי־יִקְרֵה
כְתָבָה דְנָה וּפִשְׁרֵהּ יְחַוִּנַּנִי אַרְגְּוָנָא יִלְבַּשׁ וְהַמְנוּכָא דִּי־ — והמניכא קרי
דַהֲבָא עַל־צַוְּארֵהּ וְתַלְתִּי בְמַלְכוּתָא יִשְׁלַט׃ אֱדַיִן 8
עָלִּלִין כֹּל חַכִּימֵי מַלְכָּא וְלָא־כָהֲלִין כְּתָבָא לְמִקְרֵא — יתיר ל׳
וּפִשְׁרָא לְהוֹדָעָה לְמַלְכָּא׃ אֱדַיִן מַלְכָּא בֵּלְשַׁאצַּר 9 — א׳ במקום ה׳
שַׂגִּיא מִתְבָּהַל וְזִיוֹהִי שָׁנַיִן עֲלוֹהִי וְרַבְרְבָנוֹהִי מִשְׁתַּבְּשִׁין׃
מַלְכְּתָא לָקֳבֵל מִלֵּי מַלְכָּא וְרַבְרְבָנוֹהִי לְבֵית מִשְׁתְּיָא 10
עַלַּלַת עֲנָת מַלְכְּתָא וַאֲמֶרֶת מַלְכָּא לְעָלְמִין חֱיִי אַל־ — יתיר ל׳
יְבַהֲלוּךְ רַעְיוֹנָךְ וְזִיוָיךְ אַל־יִשְׁתַּנּוֹ׃ אִיתַי גְּבַר בְּמַלְכוּתָךְ 11 — יתיר י׳
דִּי רוּחַ אֱלָהִין קַדִּישִׁין בֵּהּ וּבְיוֹמֵי אֲבוּךְ נַהִירוּ וְשָׂכְלְתָנוּ
וְחָכְמָה כְּחָכְמַת־אֱלָהִין הִשְׁתְּכַחַת בֵּהּ וּמַלְכָּא — הכ׳ נדגש בתר יהוא
נְבֻכַדְנֶצַּר אֲבוּךְ רַב חַרְטֻמִּין אָשְׁפִין כַּשְׂדָּאִין גָּזְרִין
הֲקִימֵהּ אֲבוּךְ מַלְכָּא׃ כָּל־קֳבֵל דִּי רוּחַ ׀ יַתִּירָה וּמַנְדַּע 12
וְשָׂכְלְתָנוּ מְפַשַּׁר חֶלְמִין וַאַחֲוָיַת אֲחִידָן וּמְשָׁרֵא
קִטְרִין הִשְׁתְּכַחַת בֵּהּ בְּדָנִיֵּאל דִּי־מַלְכָּא שָׂם־

שמה

v. 2. *a) in gustu vini*, h. e. inter pocula, seu cum vini dulcedine gustum oblectaret suum. Prov. 23, 29. sqq. *b) vt adferrent vasa* c. 3, 13. Esr. 5, 14. cf. supra c. 1, 2. *c) vt biberent per illa*, h. e. ex illis, v. 3. 32. Amos. 6, 6. *uxores eius* regiæ v. 3. Ps. 45, 10. Neh. 2, 6. *& pellices eius* (3) v. 23.

v. 3. *d) & biberunt*; cum Aleph prosthetico, vt v. 4.

v. 5. *e) contra candelabrum*, seu *e regione candelabri*, (1) vbi proin clarissime legi posset, non impediente nocturna caligine. Rad. Syr. נברש *flagravit*. *f) super calce* (1) s. *tectorio* e calce facto. Ez. 27, 9. *parietis*, (2) Esr. 5, 8. *palatii regis* Dan. 4, 26. *g) partem* (2) v. 24.

v. 6. *h) Splendores eius mutati sunt in ipso*; loco hilaritatis successit pallor, deformitas, confusio. v. 9. 10. c. 7, 28. *i) & nodi s. ligamina* (3) v. 12. 16. *lumborum eius* (1) *soluebantur* v. 12. *& genua eius* (1) *vnum alterum allidebant* (1) Vulg. *ad se inuicem collidebantur*, ex subito ac ingenti terrore.

v. 7. *k) purpuram induet* 2 Par. 2, 6. Regis purpuratus fiet; *& torques* (3) *aurea*, Gr. *μανιάκης*, Lat. *maniacum*, *erit super collo eius*; *& tertius in regno*, h. e. tanquam is, qui in administratione regni tertium a Rege locum habet v. 16. 29. quemadmodum qui proximum a Rege locum tenet, *alter ab eo* dicitur 1 Sam. 23, 17. *dominabitur* sub me. c. 2, 48.

v. 9. *l) perplexi* (1) fiebant.

v. 11. *m) Lux* (2) v. 14. *& intelligentia* (3) v. 12. 14. *reperta est in eo*.

v. 12. *n) & spiritus cognitionis & intelligentiæ* c. 1, 4. 17. item spiritus *interpretantis*.

---

v. 2. בירושלם per *Tsere* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. sic iidem fere v. 3. v. 5. נפקו per simplex *Paschta* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 6. וארכבתה cum *Dag.* 1. 2. 3. v. 7. והמניכא sic in *Cthib* fe. 1. sec. *Maf. Erff.* At והמונכא in *Cthib* habent 6. 7. 8. 9. 15. 20. Sic v. 16. 29. Pro ותלתי habent ותלתא in marg. 6. 9. ישלט per *Pat.* 2. 8. 12. 13. 15. 16. 19. 21. v. 9. *Spatium* præmitt. 2. 3. 6. 9. 10. 12. 19. 20. 21. 23. עללין sic per *Kam.* cum seq. *Dag.* 17. 18. 23. Per *Kam.* etiam, sed sine *Dag.* 7. 8. 10 -- 16. 19. 21. 22. Reliqui per *Pat.* cum seq. *Dag.* Ceterum *Lamed* otiosum, indicium variæ lectionis per formam integram עללין, poscit *Maf. impr.* & *Erff.* ופשרא per *Kam.* 3. At ופשרה per *He mappikatum* 1. 2. & Orientales. cf. c. 4, 15. 16. v. 10. מלכתא per *Graschaim* 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. עללת per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Ind. Baf.* f. 61. col. 7. ענת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. וזיוך sine *Iod* plurali 1. 2. 3. 10. 11. 15. 16. 23. contra *Maf. impr.* & *Erff.* v. 11. נהירו per *Kam.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. נבכדנצר sic *defect.* 1. 7. 8. 15. sec. *Maf.* 1. ac *Erff.* h. l. & *impr. final.* f. 46. col. 6. Alii *plene* per *Schurek.* הקימה per *Chatephpat.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. contra *Maf. impr.* v. 12. רוח sine *Psik* 1. 2. 6. 10. 20. ומשרא sic 1. מלכא שם ita 1. 6. 9. 10. 14. 20. At די מלכא 2.

שמה בלטשאצר כען דניאל יתקרי ופשרה יהחוה׃
13 באדין דניאל העל קדם מלכא
ענה מלכא ואמר לדניאל אנתה הוא דניאל די מן בני — יתיר ה׳
14 גלותא די יהוד די היתי מלכא אבי מן יהוד׃ ושמעת — מלעיל
עליך די רוח אלהין בך ונהירו ושכלתנו וחכמה יתירה — יתיר י׳
טו השתכחת בך׃ וכען העלו קדמי חכימיא אשפיא די
כתבה דנה יקרון ופשרה להודעתני ולא כהלין פשר
16 מלתא להחויה׃ ואנה שמעת עליך די תוכל פשרין — יתיר י׳
למפשר וקטרין למשרא כען הן תוכל כתבא למקרא — תכול קרי
ופשרה להודעותני ארגונא תלבש והמנוכא די דהבא — תכול קרי — והמניכא קרי
על צוארך ותלתא במלכותא תשלט׃
17 באדין ענה דניאל ואמר קדם מלכא מתנתך
לך להוין ונבזביתך לאחרן הב ברם כתבא אקרא
18 למלכא ופשרא אהודענה׃ אנתה מלכא אלהא — יתיר ה׳
עליא מלכותא ורבותא ויקרא והדרא יהב — עלאה קרי
19 לנבכדנצר אבוך׃ ומן רבותא די יהב לה כל
עממיא אמיא ולשניא הוו זאעין ודחלין מן קדמוהי — זיעין קרי
די הוא צבא הוה קטל ודי הוה צבא הוה מחא ודי
הוה צבא הוה מרים ודי הוא צבא הוא משפל׃
כ וכדי רם לבבה ורוחה תקפת להזדה הנחת מן כרסא
21 מלכותה ויקרה העדיו מנה׃ ומן בני אנשא טריד
ולבבה ׀ עם חיותא שוי ועם ערדיא מדורה עשבא — שויו קרי
כתורין יטעמונה ומטל שמיא גשמה יצטבע עד די
ידע די שליט אלהא עליא במלכות אנשא ולמן די — עלאה ק׳
22 יצבא יהקים עליה׃ ואנתה ברה בלשאצר לא — יתיר י׳ יתיר ה׳
23 השפלת לבבך כל קבל די כל דנה ידעת׃ ועל
מרא שמיא ׀ התרוממת ולמאניא די ביתה היתיו
קדמיך ואנתה ורברבניך שגלתך ולחנתך חמרא — יתיר י׳ יתיר ה׳ יתיר י׳
שתין

v. 16. a) *Interpretationes interpretari*, h. e. dare interpretationes, Vulg. *obscura interpretari.* b) *& nodos*, h. e. intricata ac difficilia, *soluere.* v. 12. c) Vid. not. v. 7.

v. 17. d) *Tibi sint*, i. e. *maneant*, seu, retine illa tibi. Fut. cum præfixo Lamed imperatiuo, vt c. 2, 20. Repudiat oblatas dignitates & commoda, vt tanto magis impius Rex sentiat, serio rem agi. e) *& præmia tua* (2) c. 2, 6. *alii da* potius, quam mihi.

v. 19. f) *commouebantur*, h. e. tremebant, *ac timebant.* c. 6, 27. g) Vulg. *percutiebat*, a מחא *percussit* c. 2, 34. 35. At rectius, *viuere sinebat*, Syr. *seruabat*; Particip. Aph. a חיא *vixit*, elisa med. rad. Iod: cuiusmodi crasin huius Verbi cf. in Targ. 1 Sam. 2, 6. Hanc expositionem exigit antithesis & membrorum parallelismus.

v. 20. h) *Sed postquam elatum factum est.* cf. Ier. 48, 29. Ez. 28, 2. 5. 17. Prou. 16, 18. c. 18, 12. i) *& spiritus eius roboratus fuit*, s. *inualuit*, instar arboris, quæ sic induresceit, vt flecti amplius nequeat c. 4, 8. 19. *ad superbiendum* (1) cf. Hebr. Neh. 9, 10. 16. 29. *deiectus est*, casu diuinitus immisso c. 4, 22. *de solio* (3) c. 7, 9. *& honorem transire fecerunt*, impersonaliter, pro, *honor ablatus est, ab illo.* c. 4, 28.

v. 21. k) *cum corde bestiæ*, sec. Cthib *exæquatum* est, at sec. Kri *exæquarunt*, impersonaliter, quod tamen passiuo æquipollet, ex idiotismo Chaldaico, vti sequens *cibabant eum*, pro *cibabatur*, coll. not. c. 4, 22. Secundum illos codices vero, qui *schavvi* sine *Kri* habent, explicari potest, *posuit*, vel *exæquauit* Deus v. 8. vel, *& cor suum cum fera posuit* Nebucadnezar: vtrumque tamen paulo coactius.

v. 12. ופשרה ita 1. 2. v. 14. יתירה sic per *He* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 14. 17. 20. 23. 24. sec. *Mas.* 2. Alii per *Aleph.* v. 15. העלו sic per *Dag.* 1. 6. 9. 10. 20. 23. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* Alii sine *Dag.* להודעתני per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 7. v. 16. Pro תוכל habent תכול sine *Kri* & *Cthib* 1. 2. 3. contra *Mas. Erff.* ופשרה sic per *Kam.* sine *Mapp.* 2. 3. At ופשרא 6. 9. in marg. v. 17. ונבזביתך sic cum duplici accentu poscit *Mas. impr.* Leu. 23, 21. At nonnulli codicum *Merca* vel plane omittunt, vel loco eius habent *Meth.* Porro *Beth* prius per *Kam.* vel *Kometschat.* 8. 15. 17. *Ber.* ac forte plures; at per *Pat.* 1. 3. 22. sed cf. c. 2, 6. הב per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 10. 20. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 7. v. 20. ויקרה Sic per *He* 1. 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* v. 15. Attamen *Mas.* 2. requirit *Aleph*, quod habent alii. v. 21. שוי cum *Kri* שויו, quod plures omittunt, recte 1. 2. 3. 7. 8. 22. sec. *Mas. Erff.* יצטבע per *Kam.* 1. 3. contra *Mas.* 1. 2. *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. col. 7. עליה per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 12. 13. 14. 20. 21. 23. contra *Mas.* 2. v. 22. ידעת per *Kam.* 3. 6. 9. 20. 23. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* & *Ind. Bas.* f. 61. col. 7. v. 23. שמיא sine *Psik* 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. קדמך sine *Iod* plurali 1. 6. 9. 10. 12. 15. 16. 20. 23.

שתין בהון ולאלהי כספא ודהבא נחשא פרזלא
אעא ואבנא די לא־חזין ולא־שמעין ולא ידעין שבחת
ולאלהא די־נשמתך בידה וכל־ארחתך לה לא
24 הדרת׃ באדין מן־קדמוהי שליח פסא די־ידא וכתבא
כה דנה רשים׃ ודנה כתבא די רשים מנא מנא תקל
26 ופרסין׃ דנה פשר מלתא מנא מנה־אלהא מלכותך
27 והשלמה׃ תקל תקלתה במאזניא והשתכחת
28 חסיר׃ פרס פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס׃
29 באדין ׀ אמר בלשאצר והלבשו לדניאל ארגונא
והמנוכא די־דהבא על־צוארה והכרזו עלוהי די־להוא (קרי והמניכא)
ל שליט תלתא במלכותא׃ בה בליליא קטיל בלאשצר
מלכא כשדיא׃ (כשדאה ק׳)

CAP. VI.

ו ודריוש מדיא קבל מלכותא כבר שנין שתין (מדאה ק׳)
2 ותרתין׃ שפר קדם דריוש והקים על־מלכותא
לאחשדרפניא מאה ועשרין די להון בכל־
3 מלכותא׃ ועלא מנהון סרכין תלתא די דניאל
חד מנהון די־להון אחשדרפניא אלין יהבין להון
4 טעמא ומלכא לא־להוא נזק׃ אדין דניאל דנה
הוא מתנצח על־סרכיא ואחשדרפניא כל־
קבל די רוח יתירא בה ומלכא עשית להקמותה
ה על־כל־מלכותא׃ אדין סרכיא ואחשדרפניא
הוו בעין עלה להשכחה לדניאל מצד מלכותא וכל־
עלה ושחיתה לא־יכלין להשכחה כל־קבל די־
מהימן הוא וכל־שלו ושחיתה לא השתכחת
6 עלוהי׃ אדין גבריא אלך אמרין די לא נהשכח
לדניאל דנה כל־עלא להן השכחנא עלוהי בדת
7 אלהה׃ אדין סרכיא ואחשדרפניא אלן הרגשו
על־מלכא וכן אמרין לה דריוש מלכא לעלמין
חיי

v. 23. *a*) cf. Pſ. 115, 4. ſeqq. *b*) *in cuius manu* ſ. poteſtate, *ſpiraculum tuum* vitale eſt, ita vt vitam tuam pro lubitu poſſit ſiue ſervare, ſiue peſſumdare. Gen. 2, 7. Eſa. 42, 5. & *cui* ſ. penes quem *omnes viæ tuæ*, ratione directionis atque euentus. Ier. 10, 23. Prou. 3, 6.

v. 24. *c*) *emiſſus eſt*, Vulg. *articulus manus*. v. 5.

v. 25. *d*) *Definitus, definitus* a Deo Belſatſar ratione regni ſui, idque præciſa ac ſtricta definitione. v. 26. *e*) i. e. *adpenſus*, formæ P'rês v. 28. *f*) *ac diuidentes* eum ſunt, i. e. *diuiſus*, coll. v. 28.

v. 26. *g*) Quod ad primam vocem *Mné*, quæ *definitum* ſignificat v. 25. *definiuit*, ſuis ſc. terminis limitibusque, ita vt vltra eos non ſit progreſſurum, multo minus æternum futurum. cf. c. 1, 5. 10. Eſa. 14, 20. *h*) & *abſoluit illud*, in eo iam eſt, vt fatalem terminum ei inferat. Eſ. 38, 12. 13. Iob. 23, 14.

v. 29. *i*) *Iuſſit -- vt induerent*, quod tamen probabiliter effectum non eſt, cum quod Daniel honorem hunc iam ante recuſaſſet v. 17. tum quod, occiſo hac ipſa nocte Belſatſare, alia longe facies rebus inducta eſſet v. 30. *k*) & *præconiarent ſuper eo*. c. 3, 4. cf. Gen. 41, 43. Eſth. 6, 11. *quod futurus eſſet* c. 2, 28. *princeps tertius* a Rege. Vid. ſupra v. 7.

v. 30. *l*) i. e. vltimus de Chaldæorum gente; oppoſite ad Darium *Medum* c. 6, 1. ac Cyrum *Perſam* c. 10, 1.

CAP. VI, v. 1. *m*) *E contrario Darius Medus*, h. e. Cyaxares, Ahaſueri ſ. Aſtyagis Medi filius. c. 9, 1. Cyri ſocer & anunculus. Cf. Præf. in Eſr. §. 10.

v. 2. *n*) Hic demum nouum inchoatur argumentum de Daniele I. ob pietatem erga Deum in foueam leonum coniecto v. 2 -- 19. II. mirabiliter ibidem ſeruato, indidemque extracto v. 20 -- 29.

---

v. 23. הדרת שבחת per *Kam.* 2. 3. contra *Maſ.* 1. & *Erff.* ac *Ind. Baſ.* f. 61. col. 8. הדרת per *Kam.* 2. 6. 9. 14. 20. 23. contra *Maſ.* 1. 2. ac *Erff.* & *Ind. Baſ.* f. 61. col. 8. v. 26. מנה אלהא ita 1. 2. 10. 11. 14. 15. 16. 20 -- 23. item 3. ſed hic per *Merca* loco *Darga*. והשלמה Sic per *Pat.* 1. 2. 7. 8. ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* ac *Ind. Baſ.* f. 61. col. 8. Alii per *Kam.*
CAP. VI, v. 1. ודריוש Ita cum *Meth.* 3. 17. 22. 24. Alii omittunt. Sic & v. 2. *Meth.* habent 2. 3. 17. 22. 24. v. 2. Hic demum caput VI. auſpicantur 11. 13. 14. 15. 16. 19. v. 3. די להון per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 16. 20. 24. v. 4. די per *Mun.* 2. 3. 8. 11. 12. 15. 16. & vna cum *Makk.* 23. v. 6. בדת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. cf. v. 9. 13. v. 7. דריוש ſic cum *Meth.* 1. 2. 3. 17. 22. 23. 24. Alii omittunt.

8 חָיִין׃ אִתְיָעַטוּ כֹּל | סָרְכֵי מַלְכוּתָא סִגְנַיָּא
וַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא הַדָּבְרַיָּא וּפַחֲוָתָא לְקַיָּמָה קְיָם
מַלְכָּא וּלְתַקָּפָה אֱסָר דִּי כָל־דִּי־יִבְעֵא בָעוּ מִן־
כָּל־אֱלָהּ וֶאֱנָשׁ עַד־יוֹמִין תְּלָתִין לָהֵן מִנָּךְ מַלְכָּא
9 יִתְרְמֵא לְגֹב אַרְיָוָתָא׃ כְּעַן מַלְכָּא תְּקִים אֱסָרָא
וְתִרְשֻׁם כְּתָבָא דִּי לָא לְהַשְׁנָיָה כְּדָת־מָדַי וּפָרַס דִּי־לָא
י תֶעְדֵּא׃ כָּל־קֳבֵל דְּנָה מַלְכָּא דָּרְיָוֶשׁ רְשַׁם כְּתָבָא
11 וֶאֱסָרָא׃ וְדָנִיֵּאל כְּדִי יְדַע דִּי־רְשִׁים כְּתָבָא עַל לְבַיְתֵהּ
וְכַוִּין פְּתִיחָן לֵהּ בְּעִלִּיתֵהּ נֶגֶד יְרוּשְׁלֶם וְזִמְנִין תְּלָתָה
בְיוֹמָא הוּא | בָּרֵךְ עַל־בִּרְכוֹהִי וּמְצַלֵּא וּמוֹדֵא קֳדָם
12 אֱלָהֵהּ כָּל־קֳבֵל דִּי־הֲוָא עָבֵד מִן־קַדְמַת דְּנָה׃ אֱדַיִן
גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ הַרְגִּשׁוּ וְהַשְׁכַּחוּ לְדָנִיֵּאל בָּעֵא וּמִתְחַנַּן
13 קֳדָם אֱלָהֵהּ׃ בֵּאדַיִן קְרִבוּ וְאָמְרִין קֳדָם־מַלְכָּא
עַל־אֱסָר מַלְכָּא הֲלָא אֱסָר רְשַׁמְתָּ דִּי כָל־אֱנָשׁ
דִּי־יִבְעֵא מִן־כָּל־אֱלָהּ וֶאֱנָשׁ עַד־יוֹמִין תְּלָתִין לָהֵן
מִנָּךְ מַלְכָּא יִתְרְמֵא לְגוֹב אַרְיָוָתָא עָנֵה מַלְכָּא
וְאָמַר יַצִּיבָא מִלְּתָא כְּדָת־מָדַי וּפָרַס דִּי־לָא
14 תֶעְדֵּא׃ בֵּאדַיִן עֲנוֹ וְאָמְרִין קֳדָם מַלְכָּא דִּי דָנִיֵּאל דִּי
מִן־בְּנֵי גָלוּתָא דִּי יְהוּד לָא־שָׂם עֲלָיךְ מַלְכָּא טְעֵם וְעַל־ יתיר י'
אֱסָרָא דִּי רְשַׁמְתָּ וְזִמְנִין תְּלָתָה בְּיוֹמָא בָּעֵא בָּעוּתֵהּ׃
טו אֱדַיִן מַלְכָּא כְּדִי מִלְּתָא שְׁמַע שַׂגִּיא בְּאֵשׁ עֲלוֹהִי וְעַל
דָּנִיֵּאל שָׂם בָּל לְשֵׁיזָבוּתֵהּ וְעַד מֶעָלֵי שִׁמְשָׁא הֲוָא
16 מִשְׁתַּדַּר לְהַצָּלוּתֵהּ׃ בֵּאדַיִן גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ הַרְגִּשׁוּ עַל־
מַלְכָּא וְאָמְרִין לְמַלְכָּא דַּע מַלְכָּא דִּי־דָת לְמָדַי וּפָרַס
דִּי־כָל־אֱסָר וּקְיָם דִּי־מַלְכָּא יְהָקֵים לָא לְהַשְׁנָיָה׃
17 בֵּאדַיִן מַלְכָּא אֲמַר וְהַיְתִיו לְדָנִיֵּאל וּרְמוֹ לְגֻבָּא דִּי
אַרְיָוָתָא עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר לְדָנִיֵּאל אֱלָהָךְ דִּי אַנְתְּה יתיר ה'
18 פָּלַח־לֵהּ בִּתְדִירָא הוּא יְשֵׁיזְבִנָּךְ׃ וְהֵיתָיִת אֶבֶן חֲדָה

ושמת

v. 8. *a) Consuluerunt inuicem*, Vulg. *consilium inierunt.* Ps. 83, 4. *b) principes.* Superius v. 3. notabat supremos regni triumuiros, hic vero latius accipitur, ac sequentia dignitatum nomina, tanquam species sub se comprehendit. *c)* nempe *antistites* c. 2, 48. & *satrapæ* c. 3, 2. & *duces* c. 3, 24. *præsides* c. 2, 3. *d) vt stabiliat* (stabiliter *sanciat*) *statutum Rex.* v. 9. *& vt roboret* (validum faciat) *vinculum*, h.e. *interdictum* (6) v. 9. 10. 13. 14. 19. cf. Num. 30, 3.

v. 9. *e) quæ non sit ad immutandum*, i. e. quam non liceat immutare, siue contraueniendo, siue abolendo. v. 16. c. 3, 28. Esr. 6, 11. Esth. 1, 19. c. 8, 8. *f) quæ non transibit*, h. e. perpetuam ac fundamentalem. c. 4, 28. c. 7, 14. Esth. 1, 19.

v. 11. *g) ingressus est domum suam* ex aula. c. 5, 10. cf. Matth. 6, 6. Act. 4, 19. c. 5, 29. & *fenestræ apertæ ipsi in cænaculo suo* (1) cf. Iud. 3, 20. 23. *versus Hierosol.* quo precans faciem conuertebat, 1 Reg. 8, 33. 35. cf. Ps. 137, 5. 6. *h) & orans* (2) Esr. 6, 10. *i)* Veteres omnes, *sicut*, c. 2, 40. At alii, *quandoquidem*, c. 2, 8. 10.

v. 12. *k)* collegialiter quasi, & *vna iuerunt.* v. 7.

v. 13. *l) super edicto*, i. e. in materia edicti, & occasione eius. *m) certa est res illa.* c. 3, 24.

v. 14. *n)* i. e. tui rationem non habuit. c. 3, 12. *o) petit petitionem suam*, v. 8.

v. 15. *p) valde malum fuit* (1) *apud ipsum*, i. e. sec. Vulg. *contristatus est*, Syr. *ægre tulit.* Esr. 4, 12. *q) posuit animum* (1) i. e. animi curam intendit. *r) & vsque ad ingressus*, h. e. *occasum* (1) *solis*; ab עלל *ingressus est* c. 2, 16. *contendens*, *satagens erat* (1)

v. 16. *s) turmatim*, s. *vna iuerunt.* v. 7.

---

v. 8. אתיעטו per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. v. 9. כדת per *Pat.* 1. 2. 6. 9. 12. 16. 20. 23. ופרס per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. 21. v. 10. דריוש *Meth.* quod alii omiserunt, habent 1. 3 17. 22. 24. v. 11. Pro רשים habent רשם 6. 9. 10. 14. 20. Nostram tamen lectionem in marg. referunt 6. 9. ברך *Resch* per *Chir.* 2. & alii libri, quos R. Chaiim in *Mas. impr.* allegat, sec. suam *Mas.* v. 13. כדת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 16. 20. 22. 23. 24. cf. v. 6. v. 14. באדין per *Rbhia* 1. at per *Kadma* 3. vtrumque contra *Mas. impr* & *Erff.* h. l. & *impr.* v. 6. רשמת per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 8 v. 17. ורמו per *Sakephg.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 11. 13. 20.

ושמת על־פם גבא וחתמה מלכא בעזקתה ובעזקת
19 רברבנוהי די לא־תשנא צבו בדניאל : אדין אזל
מלכא להיכלה ובת טות ודחון לא־הנעל קדמוהי
פ' זעירא / פ' רבתי 20 ושנתה נדת עלוהי : באדין מלכא בשפרפרא יקום
בנגהא ובהתבהלה לגבא די־אריותא אזל :
21 וכמקרבה לגבא לדניאל בקל עציב זעק ענה מלכא
ואמר לדניאל דניאל עבד אלהא חיא אלהך די
יתיר ת' אנתה פלח־לה בתדירא היכל לשיזבותך מן
22 אריותא : אדין דניאל עם־מלכא מלל מלכא
23 לעלמין חיי : אלהי שלח מלאכה וסגר פם אריותא
ולא חבלוני כל־קבל די קדמוהי זכו השתכחת לי
יתיר * 24 ואף קדמיך מלכא חבולה לא עבדת : באדין מלכא
שגיא טאב עלוהי ולדניאל אמר להנסקה מן־גבא
והסק דניאל מן־גבא וכל־חבל לא־השתכח בה די
25 הימן באלהה : ואמר מלכא והיתיו גבריא אלך די־
אכלו קרצוהי די דניאל ולגב אריותא רמו אנון בניהון
ונשיהון ולא־מטו לארעית גבא עד די־שלטו בהון
26 אריותא וכל־גרמיהון הדקו : באדין דריוש מלכא
דירין קרי כתב לכל־עממיא אמיא ולשניא די־דארין בכל־ארעא
27 שלמכון ישגא : מן־קדמי שים טעם די בכל־שלטן
זיעין קרי מלכותי להון זאעין ודחלין מן־קדם אלהה די־דניאל
די־הוא אלהא חיא וקים לעלמין ומלכותה די־לא
28 תתחבל ושלטנה עד־סופא : משיזב ומצל ועבד אתין
ותמהין בשמיא ובארעא די שיזב לדניאל מן־יד
29 אריותא : ודניאל דנה הצלח במלכות דריוש ובמלכות
פרסאה קי / CAP. VII. ז כורש פרסיא : בשנת חדה לבלאשצר
מלך בבל דניאל חלם חזה וחזוי ראשה על־משכבה
2 באדין חלמא כתב ראש מלין אמר : ענה דניאל ואמר
חזה

v. 18. a) *Et obsignauit cum Rex annulo suo, et annulis* (vel annulo) *magnatum suorum; vt ne mutaretur voluntas* (1) seu, ne quid in Daniele fieret, quod Regis voluntati repugnaret. c. 3, 28. Alii ex vsu Syr. *quidquam.*

v. 19. b) *ac pernoctauit* (1) Inde Hebr. בית *domus.* c) in *statu incœnato* (1) Vulg. *incœnatus.* Rad. Ar. טוי *dedita opera nihil comedit.* d) Quidam, *cibos*; R. Sal. *mensas*, ex vsu Mischnico; alii, *Cantiones*, vel instrumenta musica, a חדה *gauisus est*, quod exhilarent, vel per litterarum metathesin a דחה *pepulit*, quod pellant mœrorem. e) *Et somnus eius* (1) *fugit apud ipsum*, Vulg. *ab ipso.* cf. Gen. 31, 4. Esth. 6, 1.

v. 20. f) *sub auroram* (1) Rad. שפר *pulchrum esse* v. 2. *surgebat cum* prima *luce.* (1) cf. Prou. 4, 18.

v. 21. g) *voce tristi*, doloris plena (1) cf. 2 Sam. 19, 3.

v. 23. h) & *occlusit* mirifica potentia sua *os leonum.* Ps. 91, 13. Act. 28, 3. sqq. Hebr. 11, 33.

v. 24. i) ad *Regem* quod attinet, *valde bonum fuit*, seu *hilaratus est.* cf. v. 15. k) Gen. 15, 6. Hinc Hebr. 11, 33. *Per fidem occluserunt ora leonum.*

v. 29. l) *prospere res gessit* c. 3, 30.

CAP. VII, v. 1. m) Incipit hic pars altera libri, eaque Prophetica, cum peculiari ordine chronologico. Et hoc quidem Capite exponitur somnium plane admirandum, quod cuncta mutationum in summis mundi Imperiis capita, ad finem vsque mundi exponit. Partes eius sunt tres I. Prolegomena v. 1. 2. II. Somnium ipsum, tum vt visum v. 2-15. tum vt expositum. v. 15-27. III. Consequentia v. 28. n) *Et caput*, h. e. vniuersam *summam* Ps. 119, 160. Prou. 8, 26. Alii, breuem *summam rerum* s. *verborum dixit.*

---

v. 18. ובעזקת per *Kam.* adeoque pluraliter 8. 15. 23. v. 21. ובמקרבה per *Beth* loco *Caph* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 23. v. 24. די הימן sic 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. v. 26. *Spatium* præmitt. 1. 6 -- 9. 12. 20. 21. 23. דריוש cum ׳ *Meth.* quod alii omittunt, 1. 2. 3. 10. 11. 14. 17. 18. 20. 24. Sic v. 29. v. 27. די שלטן per *Pat.* 1. 6. 9. 10. 20. 23. regulariter; reliqui per *Kam.*
CAP. VII, v. 1. Pro לבלאשצר, quod *Mas. impr.* c. 1, 7. poscit, habent לבלשאצר 2. 10 -- 16. 19. 23. at לבלשאצר perperam 24. אמר per *Kam.* 2. 3. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 8.

חָזֵה הֲוֵית בְּחֶזְוִי עִם־לֵילְיָא וַאֲרוּ אַרְבַּע רוּחֵי שְׁמַיָּא
3 מְגִיחָן לְיַמָּא רַבָּא׃ וְאַרְבַּע חֵיוָן רַבְרְבָן סָלְקָן מִן־יַמָּא
4 שָׁנְיָן דָּא מִן־דָּא׃ קַדְמָיְתָא כְאַרְיֵה וְגַפִּין דִּי־נְשַׁר לַהּ
חָזֵה הֲוֵית עַד דִּי־מְרִיטוּ גַפַּיהּ וּנְטִילַת מִן־אַרְעָא וְעַל־ — יתיר י
ה רַגְלַיִן כֶּאֱנָשׁ הֳקִימַת וּלְבַב אֱנָשׁ יְהִיב לַהּ׃ וַאֲרוּ חֵיוָה
אָחֳרִי תִנְיָנָה דָּמְיָה לְדֹב וְלִשְׂטַר־חַד הֳקִמַת וּתְלָת
עִלְעִין בְּפֻמַּהּ בֵּין שִׁנַּיהּ וְכֵן אָמְרִין לַהּ קוּמִי אֲכֻלִי — יתיר י
6 בְּשַׂר שַׂגִּיא׃ בָּאתַר דְּנָה חָזֵה הֲוֵית וַאֲרוּ אָחֳרִי
כִּנְמַר וְלַהּ גַּפִּין אַרְבַּע דִּי־עוֹף עַל־גַּבַּיהּ וְאַרְבְּעָה — יתיר י
7 רֵאשִׁין לְחֵיוְתָא וְשָׁלְטָן יְהִיב לַהּ׃ בָּאתַר דְּנָה חָזֵה
הֲוֵית בְּחֶזְוֵי לֵילְיָא וַאֲרוּ חֵיוָה רְבִיעָיָא דְּחִילָה וְאֵמְתָנִי — רביעאה ק׳
וְתַקִּיפָא יַתִּירָה וְשִׁנַּיִן דִּי־פַרְזֶל לַהּ רַבְרְבָן אָכְלָה
וּמַדֱּקָה וּשְׁאָרָא בְּרַגְלַיהּ רָפְסָה וְהִיא מְשַׁנְּיָה מִן־כָּל־ — יתיר י
8 חֵיוָתָא דִּי קָדָמַיהּ וְקַרְנַיִן עֲשַׂר לַהּ׃ מִשְׂתַּכַּל הֲוֵית — יתיר י
בְּקַרְנַיָּא וַאֲלוּ קֶרֶן אָחֳרִי זְעֵירָה סִלְקָת בֵּינֵיהֵן וּתְלָת — יתיר י
מִן־קַרְנַיָּא קַדְמָיָתָא אֶתְעֲקַרוּ מִן־קֳדָמַיהּ וַאֲלוּ עַיְנִין — אתעקרה קרי
9 כְּעַיְנֵי אֲנָשָׁא בְּקַרְנָא־דָא וּפֻם מְמַלִּל רַבְרְבָן׃ חָזֵה — יתיר י
הֲוֵית עַד דִּי כָרְסָוָן רְמִיו וְעַתִּיק יוֹמִין יְתִב לְבוּשֵׁהּ
כִּתְלַג חִוָּר וּשְׂעַר רֵאשֵׁהּ כַּעֲמַר נְקֵא כָּרְסְיֵהּ שְׁבִיבִין דִּי־
י נוּר גַּלְגִּלּוֹהִי נוּר דָּלִק׃ נְהַר דִּי־נוּר נָגֵד וְנָפֵק מִן־
קֳדָמוֹהִי אֶלֶף אַלְפִּים יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ וְרִבּוֹ רִבְבָן קֳדָמוֹהִי — אלפין קרי / רבבן קרי
11 יְקוּמוּן דִּינָא יְתִב וְסִפְרִין פְּתִיחוּ׃ חָזֵה הֲוֵית בֵּאדַיִן
מִן־קָל מִלַּיָּא רַבְרְבָתָא דִּי קַרְנָא מְמַלֱּלָה חָזֵה הֲוֵית
עַד דִּי קְטִילַת חֵיוְתָא וְהוּבַד גִּשְׁמַהּ וִיהִיבַת לִיקֵדַת
12 אֶשָּׁא׃ וּשְׁאָר חֵיוָתָא הֶעְדִּיו שָׁלְטָנְהוֹן וְאַרְכָה בְחַיִּין
13 יְהִיבַת לְהוֹן עַד־זְמַן וְעִדָּן׃ חָזֵה הֲוֵית בְּחֶזְוֵי לֵילְיָא
וַאֲרוּ עִם־עֲנָנֵי שְׁמַיָּא כְּבַר אֱנָשׁ אָתֵה הֲוָא וְעַד־עַתִּיק
14 יוֹמַיָּא מְטָה וּקְדָמוֹהִי הַקְרְבוּהִי׃ וְלֵהּ יְהִב שָׁלְטָן וִיקָר
ומלכו

v. 2. *a) cum*, i. e. *in nocte*, f. tempore nocturno. Efa. 1, 11. Pf. 71, 5. coll. infra v. 13. *b) erumpentes* erant (1) f. cum impetu ferebantur. Iud. 20, 33. Ez. 32, 2. *in mare magnum*, fymbolum nationum turbidarum v. 2. Apoc. 17, 15.
v. 3. *c) diuerfæ* v. 19. 23. 24. *hæc ab illa*, h. e. aliæ ab aliis. c. 5, 6.
v. 4. *d) & alæ* (3) v. 6. *aquilæ*, ob pernicitatem ac altitudinem volatus celebratæ Ier. 48, 40. Iob. 30, 27. *e) donec euulfæ*, vel potius *vulfuram paffæ*, h. e. *depilatæ* pennisque ac plumis fuis nudatæ *funt*. Leu. 13, 40. Ez. 29, 18. *& fublata eft de terra* in flaturam erectam. Senfus eft, quod Babylonii a Perfis domiti ferociam fuam amiffuri fuerint. *f) erecta eft*. Mixta forma ex Aphel & Hoph. (2) v. 5.
v. 5. *g) & ad latus vnum* beftiæ illius primæ v. 4. *h) & tres coftæ* (1) ex Hebr. צלע *idem* Gen. 2, 21. id eft, *offa lateralia* carne veftita, ceu efca, quam hæc beftia *in ore & inter dentes* habens manducauit. Innuuntur tria regna maiora, Perficum, Medicum & Babylonicum, quibus Cyrus cum fucceffor ibus fuis dominatus eft. *i*) Num. 11, 33.
v. 6. *k) alia* beftia v. 5. *velut pardus* (1) Ier. 5, 6. c. 13, 23. *cui* erant *alæ quatuor* v. 4. *auis*, fymbolum celeritatis. *l) fuper dorfo ipfius* (1) Pf. 129, 3.
v. 7. *m) formidabilis* (2) c. 2, 31. & *terribilis* (1), ab אימה *terror* Gen. 15, 12. *n) & comminuens* erat v. 19. c. 6, 25. *o) pedibus fuis proculcans* erat. Ez. 34, 18. *p) diuerfa* (1) cf. v. 19. ac adeo prorfus fingularis. cf. Apoc. 13, 2. *q*) v. 8. 24. c. 8, 3. 5. 6. 8. 9. cf. Apoc. 17, 12.
v. 8. *r) paruum*, f. initio. cf. v. 20. *s) euellebantur*, e-vulfaque decidebant v. 20. *t) prægrandia*, h. e. blafphema faftumque fpirantia verba. Pf. 12, 4. Apoc. 13, 5.

---

v. 5. הקמרת per *Chatephfægol* requirit *Maf. impr.* h. l. At per *Chatephpat.* 17. 24. & *Ber.* Regularius vero per *Chatephkom.* 23. & *MS. Leidenfe* cum adiecta *Maf. bis reperiri*, nempe hic & v. 4. tefte *Cocc.* in Lex. Chald. fub קום. Ceterum הקמת *defect.* 1. 3. 7. 8. 15. fec. *Maf.* 1. 3. & *Erff.* Alii *plene.* בפמה per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. 23. שניה per *Kam.* 1. 3. 6. 9. 11. 15. 20. 23. contra *Maf. Erff.* v. 6. ולה fic per *Pat.* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 24. fec. *Maf.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. Quod vero infuper *Mappik* abeffe iubet *Maf. impr.* Gen. 16, 1. mendi fufpectum eft. Alii per *Kam.* v. 7. וקרנין pluraliter 1. 3. v. 8. סלקת per *Pat.* regularius quidem 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. fed contra *Maf. impr.* ביניהן fic in textu fine *Kri* 11. 12. 15. 16. At ביניהון 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. Vtrumque contra *Maf. Erff.* אתעקרו per *Chir.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. v. 9. כתלג fic per *Kam.* 7. 8. 10--16. 19. 21. 22. fec. *Maf. impr.* Pro כרסיה habent כרסיה 2. 6. 9. 10. 20. fec. *Maf.* 1. ל ויתיר יוד; at כורסיה cum nota ל ויתיר ויו *Maf. Erff.* v. 10. ישמשונה cum *Dag.* 2. 3. 7. 8. 15. 23. v. 12. חיותא per *Schua* fingulariter 7. 8. 15. contra *Maf. impr.* v. 17. זמן per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23.

וּמַלְכוּ וְכֹל עַמְמַיָּא אֻמַּיָּא וְלִשָּׁנַיָּא לֵהּ יִפְלְחוּן שָׁלְטָנֵהּ
שָׁלְטָן עָלַם דִּי־לָא יֶעְדֵּה וּמַלְכוּתֵהּ דִּי־לָא תִתְחַבַּל׃
אֶתְכְּרִיַּת רוּחִי אֲנָה דָנִיֵּאל בְּגוֹ נִדְנֶה טו
16 וְחֶזְוֵי רֵאשִׁי יְבַהֲלֻנַּנִי׃ קִרְבֵת עַל־חַד מִן־
קָאֲמַיָּא וְיַצִּיבָא אֶבְעֵא מִנֵּהּ עַל־כָּל־דְּנָה וַאֲמַר־
17 לִי וּפְשַׁר מִלַּיָּא יְהוֹדְעִנַּנִי׃ אִלֵּין חֵיוָתָא רַבְרְבָתָא דִּי
אִנִּין אַרְבַּע אַרְבְּעָה מַלְכִין יְקוּמוּן מִן־אַרְעָא׃
18 וִיקַבְּלוּן מַלְכוּתָא קַדִּישֵׁי עֶלְיוֹנִין וְיַחְסְנוּן מַלְכוּתָא
19 עַד־עָלְמָא וְעַד עָלַם עָלְמַיָּא׃ אֱדַיִן צְבִית לְיַצָּבָא
יתיר ו׳ יתיר י׳ עַל־חֵיוְתָא רְבִיעָיְתָא דִּי־הֲוָת שָׁנְיָה מִן־כָּלְּהֵן דְּחִילָה
יתיר י׳ יתיר ו׳ יַתִּירָה שִׁנַּיִהּ דִּי־פַרְזֶל וְטִפְרַיִהּ דִּי־נְחָשׁ אָכְלָה
מַדֱּקָה וּשְׁאָרָא בְּרַגְלַיהּ רָפְסָה׃ וְעַל־קַרְנַיָּא עֲשַׂר כ
ונפלה קרי יתיר י׳ דִּי בְרֵאשַׁהּ וְאָחֳרִי דִּי סִלְקַת וּנְפַלוּ מִן־קֳדָמַיהּ תְּלָת
וְקַרְנָא דִכֵּן וְעַיְנִין לַהּ וּפֻם מְמַלִּל רַבְרְבָן וְחֶזְוַהּ
21 רַב מִן־חַבְרָתַהּ׃ חָזֵה הֲוֵית וְקַרְנָא דִכֵּן עָבְדָא
22 קְרָב עִם־קַדִּישִׁין וְיָכְלָה לְהוֹן׃ עַד דִּי־אֲתָה עַתִּיק
יוֹמַיָּא וְדִינָא יְהִב לְקַדִּישֵׁי עֶלְיוֹנִין וְזִמְנָא מְטָה
23 וּמַלְכוּתָא הֶחֱסִנוּ קַדִּישִׁין׃ כֵּן אֲמַר חֵיוְתָא רְבִיעָיְתָא
רביעאה קרי מַלְכוּ רְבִיעָיא תֶּהֱוֵא בְאַרְעָא דִּי תִשְׁנֵא מִן־כָּל־
מַלְכְוָתָא וְתֵאכֻל כָּל־אַרְעָא וּתְדֻשִׁנַּהּ וְתַדְּקִנַּהּ׃
24 וְקַרְנַיָּא עֲשַׂר מִנַּהּ מַלְכוּתָה עַשְׂרָה מַלְכִין יְקֻמוּן
וְאָחֳרָן יְקוּם אַחֲרֵיהֹן וְהוּא יִשְׁנֵא מִן־קַדְמָיֵא
עלאה קרי וּתְלָתָה מַלְכִין יְהַשְׁפִּל׃ וּמִלִּין לְצַד עִלָּיָא כה
יְמַלִּל וּלְקַדִּישֵׁי עֶלְיוֹנִין יְבַלֵּא וְיִסְבַּר לְהַשְׁנָיָה זִמְנִין
וְדָת וְיִתְיַהֲבוּן בִּידֵהּ עַד־עִדָּן וְעִדָּנִין וּפְלַג עִדָּן׃
26 וְדִינָא יִתִּב וְשָׁלְטָנֵהּ יְהַעְדּוֹן לְהַשְׁמָדָה וּלְהוֹבָדָה
27 עַד־סוֹפָא׃ וּמַלְכוּתָא וְשָׁלְטָנָא וּרְבוּתָא דִּי
מַלְכְוָת תְּחוֹת כָּל־שְׁמַיָּא יְהִיבַת לְעַם קַדִּישֵׁי
עֶלְיוֹנִין מַלְכוּתֵהּ מַלְכוּת עָלַם וְכֹל שָׁלְטָנַיָּא
לה

v. 14. *a*) est *indestructibile*, seu regnum, *quod non destruetur*. c. 6, 27,

v. 15. *b*) *Confectus est* (1) mœrore ob ignorationem visi, ac desiderio illius cognoscendi. cf. Targ. Prou. 14, 17. 29. c. 23, 35. *c*) *in medio corporis* (1) cf. נדן *vagina* 1 Par. 21, 27. & in Targ. 1 Sam. 17, 51.

v. 16. *d*) *de stantibus illis* ministerialibus spiritibus, quos solium Antiqui dierum circumstare videram v. 10. *e*) *& firmum* seu *certum* quid. v. 19, c. 2. 8. 45. *f*) Is *autem dixit mihi*, quod ab eo petieram; ita *vt interpretationem rerum notam mihi faceret*.

v. 17. *g*) Quod attinet ad *hæc*. *h*) *Reges*, h. e. Regum genera vel successiones, coll. v. 23. 24. Vulg. *regna*. cf. c. 8, 21. Esa. 23, 15.

v. 18. *i*) *Sancti*, non Angeli c. 4, 2. 10. sed homines, coll. infra v. 22. 27. *Altissimorum*, Vulg. *Dei altissimi*, eiusque triunius. v. 22. 25. 27, c. 4, 21. 22. 31. cf. similem de Deo Pluralem Gen. 20, 13. Ios. 24, 19. Coh. 5, 8. *k*) *& acceptum obtinebunt* cum & in Christo capite suo v. 13. 14.

v. 19. *l*) *desideraui certi quid cognoscere*, ac plenius informari; vel sec. aliam lectionem, *certum* s. *certitudinem*. cf. v. 16.

v. 20. *m*) Et porro cupii certi quid cognoscere v. 19. *de* vel *super cornibus illis decem*, *n*) *& de alio* adhuc cornu, eoque paruo v. 8. *o*) Vulg. *& de cornu illo*, continuata superiori constructione. *p*) *cui oculi erant*. v. 8. *Vau* relatiuum, vt Prou. 15, 16. 17. *q*) *& cuius adspectus* s. *species*, i. q. חזות c. 4, 8. 17. *maior erat, quam species sociorum eius*, h. e. reliquorum cornuum.

v. 21. *r*) *faceret bellum* s. *prælium* Ps. 68, 31. cf. Matth. 10, 26. Apoc. 11, 7. c. 13, 7. c. 15, 2,

v. 24. *s*) *Alius vero*. cf. Apoc. 13, 5. sqq.

v. 14. עֲלָם per *Chatephpat*. 1. 3. 6. 9. 10. 20. תתחבל per *Kam*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. contra *Ind. Bas*. f. 61. col. 8. v. 15. ויבהלנני per *Kam*. 3. 6. 9. 20. contra *Ind. Bas*. f. 61. col. 8. & *Mas*. 1. 2. & *Erff*. v. 16. ויציבא אבעא sic 2. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. v. 17. אנין ita quidem legunt, in textu vero scribunt אנון 1. 2. sec. *Mas. Erff*. v. 19. ליצבא sic per *Kam*. 1. 2. 3. 22. 23. & *Concord. Hebr*. Alii ליצבא per *Chirek*. ברגליה sic per *Pat*. 7. 8. 15. Alii per *Kam*. v. 20. לה per *Pat*. 15. חברתה sic per *Pat*. 1. 2. sec. *Mas*. 1. 2. & *Erff*. ac *Ind. Bas*. f. 61. col. 8. Alii per *Kam*. v. 23. ותדשנה sic *defect*. 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. Alii *plene*. At *Nun* per *Pat*. 7. 8. 15. Alii per *Kam*. ותדקנה sic per *Pat*. 1. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas*. 1. & *Erff*. ac *Ind. Bas*. f. 61. col. 8. Alii per *Kam*. v. 24. עשר per *Rbhia* incommode 1. 2. 6. 9. 10. 11. 14. 15. 16. 23. v. 25. *Spatium* præmitt. 6--10. 12. 16. 20. 21. 23. v. 26. יהעדון per *Cholem* 1. 3. 6. 8.-11. 13. 14. 19. 20. 23. v. 27. דִּי per *Mahp*. 3. 6. 7. 9. 10. 20. 23. contra *Mas*. 1. & *Erff*. h. l. ac *impr*. Leu. 5. 2.

28 לֵהּ יִפְלְחוּן וְיִשְׁתַּמְּעוּן׃ עַד־כָּה סוֹפָא דִי־מִלְּתָא אֲנָה
דָנִיֵּאל שַׂגִּיא׀ רַעְיוֹנַי יְבַהֲלֻנַּנִי וְזִיוַי יִשְׁתַּנּוֹן עֲלַי וּמִלְּתָא
בְּלִבִּי נִטְרֵת׃

ח בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת בֵּלְשַׁאצַּר הַמֶּלֶךְ חָזוֹן נִרְאָה CAP. VIII.
2 אֵלַי אֲנִי דָנִיֵּאל אַחֲרֵי הַנִּרְאָה אֵלַי בַּתְּחִלָּה׃ וָאֶרְאֶה
בֶּחָזוֹן וַיְהִי בִּרְאֹתִי וַאֲנִי בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה אֲשֶׁר בְּעֵילָם
הַמְּדִינָה וָאֶרְאֶה בֶּחָזוֹן וַאֲנִי הָיִיתִי עַל־אוּבַל אוּלָי׃
3 וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה׀ אַיִל אֶחָד עֹמֵד לִפְנֵי הָאֻבָל
וְלוֹ קְרָנָיִם וְהַקְּרָנַיִם גְּבֹהוֹת וְהָאַחַת גְּבֹהָה מִן־הַשֵּׁנִית
4 וְהַגְּבֹהָה עֹלָה בָּאַחֲרֹנָה׃ רָאִיתִי אֶת־הָאַיִל מְנַגֵּחַ
יָמָּה וְצָפוֹנָה וָנֶגְבָּה וְכָל־חַיּוֹת לֹא־יַעַמְדוּ לְפָנָיו וְאֵין
ה מַצִּיל מִיָּדוֹ וְעָשָׂה כִרְצֹנוֹ וְהִגְדִּיל׃ וַאֲנִי׀ הָיִיתִי מֵבִין
וְהִנֵּה צְפִיר־הָעִזִּים בָּא מִן־הַמַּעֲרָב עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ
6 וְאֵין נוֹגֵעַ בָּאָרֶץ וְהַצָּפִיר קֶרֶן חָזוּת בֵּין עֵינָיו׃ וַיָּבֹא
עַד־הָאַיִל בַּעַל הַקְּרָנַיִם אֲשֶׁר רָאִיתִי עֹמֵד לִפְנֵי הָאֻבָל
7 וַיָּרָץ אֵלָיו בַּחֲמַת כֹּחוֹ׃ וּרְאִיתִיו מַגִּיעַ׀ אֵצֶל הָאַיִל
וַיִּתְמַרְמַר אֵלָיו וַיַּךְ אֶת־הָאַיִל וַיְשַׁבֵּר אֶת־שְׁתֵּי
קְרָנָיו וְלֹא־הָיָה כֹחַ בָּאַיִל לַעֲמֹד לְפָנָיו וַיַּשְׁלִיכֵהוּ
אַרְצָה וַיִּרְמְסֵהוּ וְלֹא־הָיָה מַצִּיל לָאַיִל מִיָּדוֹ׃
8 וּצְפִיר הָעִזִּים הִגְדִּיל עַד־מְאֹד וּכְעָצְמוֹ נִשְׁבְּרָה
הַקֶּרֶן הַגְּדוֹלָה וַתַּעֲלֶנָה חָזוּת אַרְבַּע תַּחְתֶּיהָ
9 לְאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמָיִם׃ וּמִן־הָאַחַת מֵהֶם
יָצָא קֶרֶן־אַחַת מִצְּעִירָה וַתִּגְדַּל־יֶתֶר אֶל־הַנֶּגֶב
י וְאֶל־הַמִּזְרָח וְאֶל־הַצֶּבִי׃ וַתִּגְדַּל עַד־צְבָא
הַשָּׁמָיִם וַתַּפֵּל אַרְצָה מִן־הַצָּבָא וּמִן־הַכּוֹכָבִים
11 וַתִּרְמְסֵם׃ וְעַד שַׂר־הַצָּבָא הִגְדִּיל וּמִמֶּנּוּ הֵרִים הורם קרי
12 הַתָּמִיד וְהֻשְׁלַךְ מְכוֹן מִקְדָּשׁוֹ׃ וְצָבָא תִּנָּתֵן עַל־
הַתָּמִיד בְּפָשַׁע וְתַשְׁלֵךְ אֱמֶת אַרְצָה וְעָשְׂתָה
13 וְהִצְלִיחָה׃ וָאֶשְׁמְעָה אֶחָד־קָדוֹשׁ מְדַבֵּר וַיֹּאמֶר

אחד Ffff א צח

v. 28. a) & *splendores mei mutabantur apud me*. c. 5, 6. *attamen rem* totam *in corde meo seruaui*, Luc. 2, 19.

CAP. VIII. v. 1. b) *Anno tertio* c. 1, 1. *regni Belsatsaris* c. 5. 1. c) *mihi*, inquam, *Danieli* c. 7, 15. d) *in principio* eiusdem regni c. 7, 1. c. 9, 21. Secundum *Geierum*, expositis quatuor summis mundi imperiis, specialior nunc subnectitur binorum mediorum descriptio, Persici atque Græci. Ac I. quidem hic habentur Visionis Prolegomena v. 1. 2. II. Sequitur ipsa visio v. 3-14. III. Visionis interpretatio v. 15-26. & IV. Consequens v. 27.

v. 2. e) *Erat autem*. Parenthesis vsque ad Atnachum. f) *quasi ego* essem *in Susis*, Susianæ regionis *metropoli*, ac Persarum postmodum *regia*. Esth. 1, 2. Neh. 1, 1. g) *quæ* Susorum vrbs sita est *in Elymaide prouincia*, latius dicta, quæ Susianam includit. Esr. 4, 9. h) *vidi*, *inquam*, *in visione*, *quasi ego essem iuxta fluuium* v. 3. (cf. Ier. 17, 8.) *Vlai*, i. e. *Eulæum*, qui Susianam strictius dictam ab Elymaide disterminat.

v. 3. i) Symbolum regni Medo-Persici. k) *coram fluuio isto*, sc. Eulæo v. 2. l) Symbolum duarum nationum, Persarum Medorumque v. 20. m) *attamen vnum* erat *altius altero*.

v. 4. n) Vulg. *magnificatus est*, q. d. *magnificauit* seipsum, vel actiones suas. v. 11. 25. Ier. 48, 26. 42. Ioel. 2, 20. 21.

v. 7. o) & *exacerbauit se* (2) c. 11, 11.

v. 8. p) & *succreuerunt* e contrario cornua *adspectus* v. 5. *quatuor*, symbola quatuor regnorum, Syriæ, Aegypti, Asiæ & Macedoniæ, in quæ Græcorum monarchia post Alexandri mortem dilapsa est, v. 22.

CAP. VIII, v. 4. והגדיל sine *Gaiah* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 22. 23. 24. Alii cum illo. v. 8. ותעלנה sic *defect.* 1. 7. 8. 15. & sic 1: fe. 2. sec *Mas.* & *impr.* Alii *plene*. v. 9. יצא קרן ita 3. 6. 9. 10. 14. 20. v. 11. ועד שר sic 6. 9. 10., 14. 20. v. 13. ואשמעה *Mem* per *Chatephkom*. 24. cum adiecta nota המ כח ק; quomodo in quibusdam libris legi, monet *Al 1.* v. 13. אחד ita cum *Mich.* 8. 20. At ואשמעה אחד 1. 3.

אֶחָד קָדוֹשׁ לַפַּלְמוֹנִי הַמְדַבֵּר עַד־מָתַי הֶחָזוֹן הַתָּמִיד
וְהַפֶּשַׁע שֹׁמֵם תֵּת וְקֹדֶשׁ וְצָבָא מִרְמָס׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי 14
עַד עֶרֶב בֹּקֶר אַלְפַּיִם וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְנִצְדַּק קֹדֶשׁ׃
וַיְהִי בִּרְאֹתִי אֲנִי דָנִיֵּאל אֶת־הֶחָזוֹן וָאֲבַקְשָׁה בִינָה טו
וְהִנֵּה עֹמֵד לְנֶגְדִּי כְּמַרְאֵה גָבֶר׃ וָאֶשְׁמַע קוֹל־אָדָם 16
בֵּין אוּלָי וַיִּקְרָא וַיֹּאמַר גַּבְרִיאֵל הָבֵן לְהַלָּז אֶת־
הַמַּרְאֶה׃ וַיָּבֹא אֵצֶל עָמְדִי וּבְבֹאוֹ נִבְעַתִּי וָאֶפְּלָה 17
עַל־פָּנָי וַיֹּאמֶר אֵלַי הָבֵן בֶּן־אָדָם כִּי לְעֶת־קֵץ הֶחָזוֹן׃
וּבְדַבְּרוֹ עִמִּי נִרְדַּמְתִּי עַל־פָּנַי אָרְצָה וַיִּגַּע־בִּי וַיַּעֲמִידֵנִי 18
עַל־עָמְדִי׃ וַיֹּאמֶר הִנְנִי מוֹדִיעֲךָ אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה 19
בְּאַחֲרִית הַזָּעַם כִּי לְמוֹעֵד קֵץ׃ הָאַיִל אֲשֶׁר־רָאִיתָ כ
בַּעַל הַקְּרָנָיִם מַלְכֵי מָדַי וּפָרָס׃ וְהַצָּפִיר הַשָּׂעִיר מֶלֶךְ 21
יָוָן וְהַקֶּרֶן הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר־בֵּין־עֵינָיו הוּא הַמֶּלֶךְ
הָרִאשׁוֹן׃ וְהַנִּשְׁבֶּרֶת וַתַּעֲמֹדְנָה אַרְבַּע תַּחְתֶּיהָ 22
אַרְבַּע מַלְכֻיוֹת מִגּוֹי יַעֲמֹדְנָה וְלֹא בְכֹחוֹ׃ וּבְאַחֲרִית 23
מַלְכוּתָם כְּהָתֵם הַפֹּשְׁעִים יַעֲמֹד מֶלֶךְ עַז־פָּנִים
וּמֵבִין חִידוֹת׃ וְעָצַם כֹּחוֹ וְלֹא בְכֹחוֹ וְנִפְלָאוֹת 24
יַשְׁחִית וְהִצְלִיחַ וְעָשָׂה וְהִשְׁחִית עֲצוּמִים וְעַם־
קְדֹשִׁים׃ וְעַל־שִׂכְלוֹ וְהִצְלִיחַ מִרְמָה בְּיָדוֹ כה
וּבִלְבָבוֹ יַגְדִּיל וּבְשַׁלְוָה יַשְׁחִית רַבִּים וְעַל שַׂר־שָׂרִים
יַעֲמֹד וּבְאֶפֶס יָד יִשָּׁבֵר׃ וּמַרְאֵה הָעֶרֶב וְהַבֹּקֶר אֲשֶׁר 26
נֶאֱמַר אֱמֶת הוּא וְאַתָּה סְתֹם הֶחָזוֹן כִּי לְיָמִים רַבִּים׃
וַאֲנִי דָנִיֵּאל נִהְיֵיתִי וְנֶחֱלֵיתִי יָמִים וָאָקוּם וָאֶעֱשֶׂה אֶת־ 27
מְלֶאכֶת הַמֶּלֶךְ וָאֶשְׁתּוֹמֵם עַל־הַמַּרְאֶה וְאֵין מֵבִין׃

CAP. IX. ט בִּשְׁנַת אַחַת לְדָרְיָוֶשׁ בֶּן־
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מִזֶּרַע מָדָי אֲשֶׁר הָמְלַךְ עַל מַלְכוּת
כַּשְׂדִּים׃ בִּשְׁנַת אַחַת לְמָלְכוֹ אֲנִי דָּנִיֵּאל בִּינֹתִי 2
בַּסְּפָרִים מִסְפַּר הַשָּׁנִים אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָה הַנָּבִיא לְמַלֹּאות לְחָרְבוֹת יְרוּשָׁלִַם שִׁבְעִים
שנה

v. 13. *a*) *Dixit autem alius quidam Sanctus*, i. e. Angelus c. 4, 10. prioris sermocinationem interrogando excipiens, *innominato isti Sancto* (1) cf. 1 Sam. 21, 3. 2 Reg. 6, 8. Ruth. 4, 1. *loquenti*, h. e. quem modo memoraui locutum fuisse; verosimiliter Gabrieli, coll. v. 16. & c. 10, 21. *b*) *vsque quo durabit visio ista*, visio inquam, ablati cultus vel sacrificii *iugis* v. 11. Hic & sequentes Genitiui designant visionis obiectum; visio vero metonymice capitur pro rebus visis; q. d. Quousque durabit ablatio sacrificii iugis, vna cum reliquis malis, hac visione adumbratis? *c*) & visio *praeuaricationis desolantis*, transitiue, vt c. 12, 11. coll. c. 11, 31. h. e. quae desolationem infert. cf. Ez. 21, 30. 34. c. 35, 5. *d*) denique visio illa *dandi*, h. e. de dando *& sanctum & exercitum*, h. e. cum Sanctuarium, tum populum Dei, coll. v. 10. 11. 14. *in conculcationem*, velut rem, quae in terram proiicitur, vt pedibus conculcetur. v. 10. 11. Mich. 7, 10.

v. 23. *e*) *cum consummauerint*, & mensuram qs. peccatorum suorum expleuerint Esa. 33, 1. Ez. 24, 10. Matth. 23, 32. *praeuaricatores* ex Iudaeis v. 12. 13. cf. Esa. 48, 8. Ez. 20, 38. *f*) Antiochus Epiphanes, Rex Syriae. cf. 1 Macc. 1, 11. sqq.

CAP. IX, v. 1. *g*) c. 6, 1. Exhibetur hic insignis reuelatio, non solum de Hierosolymae restitutione & fatis per 70. annorum hebdomadas, sed etiam de futura peccati per Christum expiatione; in qua attendi possunt I. Tempus v. 1. 2. II. Occasio v. 2 -- 19. III. Internuncius v. 20. 21. 22. IV. Argumentum v. 22 -- 27.

v. 14. עד per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. v. 15. כמראה per *Makk.* 1. 2. 3. v. 18. *Spatium* praemit. 6. 7. 9. 10. 20. 21. 23. v. 19. Pro הזעם hab. 1. in marg. ימים *dierum*. כי למועד 6. 9. 10. 20. v. 21. אשר per *Mun.* 1. 2. 3. 4. 8. 13. 19. At בין per *Mun.* 6. 9. 10. 14. 20. v. 24. ועם per *Merca* 2. 6. 9. 10. 20. קדושים *plene* 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* sed contra *impr.* Ex. 29, 31. v. 27. המראה per *Kam.* 3. & in marg. 6. 9. CAP. IX, v. 1. לדריוש sine *Meth.* 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 23.

3 שָׁנָה׃ וָאֶתְּנָה אֶת־פָּנַי אֶל־אֲדֹנָי הָאֱלֹהִים לְבַקֵּשׁ
4 תְּפִלָּה וְתַחֲנוּנִים בְּצוֹם וְשַׂק וָאֵפֶר׃ וָאֶתְפַּלְלָה
לַיהוָה אֱלֹהַי וָאֶתְוַדֶּה וָאֹמְרָה אָנָּא אֲדֹנָי הָאֵל הַגָּדוֹל
וְהַנּוֹרָא שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי
ה מִצְוֹתָיו׃ חָטָאנוּ וְעָוִינוּ והרשענו וּמָרָדְנוּ וְסוֹר יתיר ו'
6 מִמִּצְוֹתֶךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ׃ וְלֹא שָׁמַעְנוּ אֶל־עֲבָדֶיךָ
הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר דִּבְּרוּ בְּשִׁמְךָ אֶל־מְלָכֵינוּ שָׂרֵינוּ
7 וַאֲבֹתֵינוּ וְאֶל כָּל־עַם הָאָרֶץ׃ לְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה
וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים כַּיּוֹם הַזֶּה לְאִישׁ יְהוּדָה וּלְיוֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִַם וּלְכָל־יִשְׂרָאֵל הַקְּרֹבִים וְהָרְחֹקִים בְּכָל־
הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתָּם שָׁם בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־
8 בָךְ׃ אֲדֹנָי לָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים לִמְלָכֵינוּ לְשָׂרֵינוּ
9 וְלַאֲבֹתֵינוּ אֲשֶׁר חָטָאנוּ לָךְ׃ לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ
י הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת כִּי מָרַדְנוּ בּוֹ׃ וְלֹא שָׁמַעְנוּ
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת בְּתוֹרֹתָיו אֲשֶׁר נָתַן לְפָנֵינוּ
11 בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים׃ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת־
תּוֹרָתֶךָ וְסוֹר לְבִלְתִּי שְׁמוֹעַ בְּקֹלֶךָ וַתִּתַּךְ עָלֵינוּ הָאָלָה
וְהַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר כְּתוּבָה בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֶבֶד־הָאֱלֹהִים
12 כִּי חָטָאנוּ לוֹ׃ וַיָּקֶם אֶת־דְּבָרָיו אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלֵינוּ יתיר ו'
וְעַל־שֹׁפְטֵינוּ אֲשֶׁר שְׁפָטוּנוּ לְהָבִיא עָלֵינוּ רָעָה גְדֹלָה
אֲשֶׁר לֹא־נֶעֶשְׂתָה תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם כַּאֲשֶׁר נֶעֶשְׂתָה
13 בִּירוּשָׁלִָם׃ כַּאֲשֶׁר כָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אֵת כָּל־
הָרָעָה הַזֹּאת בָּאָה עָלֵינוּ וְלֹא־חִלִּינוּ אֶת־פְּנֵי ׀ יְהוָה
14 אֱלֹהֵינוּ לָשׁוּב מֵעֲוֹנֵנוּ וּלְהַשְׂכִּיל בַּאֲמִתֶּךָ׃ וַיִּשְׁקֹד
יְהוָה עַל־הָרָעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ כִּי־צַדִּיק יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקֹלוֹ׃
טו וְעַתָּה ׀ אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ אֶת־עַמְּךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וַתַּעַשׂ־לְךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה חָטָאנוּ
16 רָשָׁעְנוּ׃ אֲדֹנָי כְּכָל־צִדְקֹתֶךָ יָשָׁב־נָא אַפְּךָ וַחֲמָתְךָ

v. 3. *a) orationem ac supplicationes*, Deo ob Christum acceptabiles v. 17. 18. vel metonymice dictas, h. e. misericordiam diuinam, ceu precum obiectum & finem. Pf. 66, 20.
v. 4. *b) confessus sum*, sc. peccatum meum ac populi mei v. 20. *c)* Neh. 1, 15.
v. 5. *d) & impie egimus*. c. 12, 10. *e) ac recedendo*, sc. recessimus. v. 11.
v. 7. *f) Tibi, Domine*, est *iustitia*, h. e. iustus es, & iusta sunt iudicia tua super nos, neque aliud quidquam in nobis statuisti, quam quod iustitia tua requisiuit. cf. Pf. 51, 6. Thren. 1, 18. *g) pudor facierum*, propter turpem præceptorum tuorum transgressionem, qua nobismet ipsis iram ac iudicia tua attraximus. v. 8. Esr. 9, 7. Ier. 3, 25.
v. 9. *h)* sunt *miserationes & condonationes*. Pluralis emphaticus, ad significandum miserationis & condonationis vbertatem atque diuitias. q. d. Vtut potuisset nos grauiore supplicio adficere, & penitus absumere, tamen pœnam mitigauit, ac sperandum est, fore, vt nostri (si modo de peccatis vere doleamus) rursus misereatur, & quæ superabundans est eius gratia, nobis ignoscat. Pf. 130, 4. Thren. 3, 22. sqq. Neh. 9, 17. *i) Quanquam rebellauerimus*. Ita cf. כי Gen. 8, 21. Pf. 25, 11. Pf. 44, 20. Prou. 22, 22. Malumus tamen propriam eius particulæ significationem sequi, *quia rebellauimus*, q. d. Mera misericordia est apud Deum, ac mera condonatio; quod ideo agnoscendum ac profitendum nobis est, *quia*, cetera. cf. Ex. 34, 9. Ier. 14, 7.
v. 10. *k) in legibus eius*. Significatn. 1. verbum Dei, non vllo lege solum s. Pentateucho, sed etiam Prophetricis ac Hagiographis scriptis contentum. cf. Pf. 78, 1.

v. 4. ואתפללה sine *Dag*. 1. 2. 3. 6 -- 9. 11. 15. 16. 20. 21. 23. & cum *Chatephpat*. 6. 9. 10. 20. אנא sic ׃ prius *Aleph* per *Meth*. 1. pro quo *Merca* habent 17. 18. 24. & hic quidem cum adiecta nota ב' טעמים. At per *Mun*. 2. 3. 6. 9. 10. 20. sed præter *Maf. impr*. Gen. 45, 5. Denique sine accentu, siue tonico siue euphonico, 7. 8. 11 -- 16. 19. 21. 23. v. 5. והרשענו Præfixum *Vau* cum expresso *Schua*, & sine *Kri* complures. Nobiscum faciunt 1. 2. 7. 8. 10. 11. 13. ׃ 14. 15. 17. 18. 19. & 24. sec. *Maf. impr*. & *Erff*. v. 6. ממצותך sic *defect*. 1. 3. 7. 8. 22. sec. *Maf. impr*. & *Erff*. הנבאים *defect*. 1. sec. *Maf. Erff*. v. 7. Pro כיום habent כהיום *Orientales*. אשר־הדחתם per *Makk*. 1. 2. 3. v. 8. Pro אדני habent יהוה 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. Nec in *Maf. impr*. f. fin. f. 3. col. 6. locus hic inter ea commeratur, in quibus אדני scribi oporteat. ולשרינו cum præf. *Vau Orientales*. v. 9. Pro לאדני poscit ליהוה *Maf*. 2. & *impr*. ad Ex. 4, 18. sed contra *Maf*. 1. *impr*. ac *Erff*. h. l. v. 10. בתרתיו sic bis *defect*. 1. sec. *Maf*. suam & *Erff*. sed contra *Maf*. 3. v. 11. וסר sic *defect*. 1. sec. *Maf*. suam & *Erff*. v. 13. מעוננו *defect*. 1. & in marg. 6. 9. v. 16. ישוב ita cum *Vau pleonastico* 1. & *Maf. Erff*.

מֵעִירְךָ יְרוּשָׁלִַם הַר־קָדְשֶׁךָ כִּי בַחֲטָאֵינוּ וּבַעֲוֺנוֹת
אֲבֹתֵינוּ יְרוּשָׁלִַם וְעַמְּךָ לְחֶרְפָּה לְכָל־סְבִיבֹתֵינוּ׃
17 וְעַתָּה ׀ שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֶל־תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל־
תַּחֲנוּנָיו וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל־מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם לְמַעַן אֲדֹנָי׃
18 הַטֵּה אֱלֹהַי ׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַחה עֵינֶיךָ וּרְאֵה יתיר ה'
שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי ׀
לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי
19 עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים׃ אֲדֹנָי ׀ שְׁמָעָה אֲדֹנָי ׀ סְלָחָה
אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי
כ שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ׃ וְעוֹד אֲנִי מְדַבֵּר
וּמִתְפַּלֵּל וּמִתְוַדֶּה חַטָּאתִי וְחַטַּאת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּמַפִּיל
21 תְּחִנָּתִי לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהַי עַל הַר־קֹדֶשׁ אֱלֹהָי׃ וְעוֹד
אֲנִי מְדַבֵּר בַּתְּפִלָּה וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל אֲשֶׁר רָאִיתִי בֶחָזוֹן
22 בַּתְּחִלָּה מֻעָף בִּיעָף נֹגֵעַ אֵלַי כְּעֵת מִנְחַת־עָרֶב׃ וַיָּבֶן
וַיְדַבֵּר עִמִּי וַיֹּאמַר דָּנִיֵּאל עַתָּה יָצָאתִי לְהַשְׂכִּילְךָ
23 בִינָה׃ בִּתְחִלַּת תַּחֲנוּנֶיךָ יָצָא דָבָר וַאֲנִי בָּאתִי לְהַגִּיד
24 כִּי חֲמוּדוֹת אָתָּה וּבִין בַּדָּבָר וְהָבֵן בַּמַּרְאֶה׃ שָׁבֻעִים
שִׁבְעִים נֶחְתַּךְ עַל־עַמְּךָ ׀ וְעַל־עִיר קָדְשֶׁךָ לְכַלֵּא הַפֶּשַׁע
וּלְחָתֵם חַטָּאוֹת וּלְכַפֵּר עָוֺן וּלְהָבִיא צֶדֶק עֹלָמִים ולהתם ק'
כה וְלַחְתֹּם חָזוֹן וְנָבִיא וְלִמְשֹׁחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים׃ וְתֵדַע וְתַשְׂכֵּל
מִן־מֹצָא דָבָר לְהָשִׁיב וְלִבְנוֹת יְרוּשָׁלִַם עַד־מָשִׁיחַ נָגִיד
שָׁבֻעִים שִׁבְעָה וְשָׁבֻעִים שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם תָּשׁוּב וְנִבְנְתָה
26 רְחוֹב וְחָרוּץ וּבְצוֹק הָעִתִּים׃ וְאַחֲרֵי הַשָּׁבֻעִים שִׁשִּׁים
וּשְׁנַיִם יִכָּרֵת מָשִׁיחַ וְאֵין לוֹ וְהָעִיר וְהַקֹּדֶשׁ יַשְׁחִית עַם
נָגִיד הַבָּא וְקִצּוֹ בַשֶּׁטֶף וְעַד קֵץ מִלְחָמָה נֶחֱרֶצֶת
27 שֹׁמֵמוֹת׃ וְהִגְבִּיר בְּרִית לָרַבִּים שָׁבוּעַ אֶחָד וַחֲצִי
הַשָּׁבוּעַ יַשְׁבִּית ׀ זֶבַח וּמִנְחָה וְעַל כְּנַף שִׁקּוּצִים
מְשֹׁמֵם וְעַד־כָּלָה וְנֶחֱרָצָה תִּתַּךְ עַל־שֹׁמֵם׃

CAP. X. א בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס דָּבָר נִגְלָה לְדָנִיֵּאל
אשר

v. 23. a) iam *exit* ab ore diuino *verbum*, ea mihi iniungens, ad quæ exsequenda nunc veni. b) *desideria*, h. e. summe desiderabilis, & vir desideriorum c. 10, 11. 19.

v. 24. c) Tempus *HEBDOMADVM LXX*, non dierum, vt c. 10, 2. 3. sed ex consensu plerorumque interpretum, tam Iudæorum quam Christianorum, & exigente re ipsa, quæ hoc vaticinio prædicta est, annorum, vt Leu. 25, 8. quæ proin efficiunt 490. annos. Septuagenarius autem numerus alludit ad septuaginta annos captiuitatis v. 2. innuens analogiam temporum, subsecuturi vsque ad Messiam, & illius, quod durante captiuitate iam elapsum esset. d) *decisum est* (1) Chaldæis ac Syris frequens in significatione *secandi*. cf. גזר Iob. 22, 28. e) *vsque eo vt cohibeatur præuaricatio* a Messia, ne vlterius in Israelitas æque ac alias gentes tyrannice sæuiat. cf. Mich. 7, 19. Rom. 6, 12. 14. Hebr. 2, 15. f) & *vt consumantur* Thren. 4, 22. Ez. 22, 15. Vulg. *finem accipiat*; at sec. Cthib, *vt obsignentur*, ac adeo inefficacia reddantur & dominari haud amplius possint Iob. 9, 7. c. 37, 7. *peccata*. g) & *vt adducatur iustitia seculorum*, h. e. sempiterna, quæ per omnia retro ac futura secula valebit, iustitia per Christum parta. Ebr. 9, 12. cf. Esa. 45, 17. 24. 25. c. 53, 11. Ier. 23, 6. h) & *vt obsignetur* confirmeturque per actualem eius, de quo Prophetæ potissimum vaticinati sunt, aduentum, Esth. 8, 8. 10. Ioh. 3, 33. c. 6, 27. Matth. 11, 13. i) & *vt vngatur* Ps. 45, 8. *Sanctum sanctorum*, Christus ceu τὸ ἅγιον Luc. 1, 35.

v. 16. הר per *Mun.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. v. 17. Pro על habent אל *Orientales.* v. 18. אלהי sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. Per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. Sed supposito *Psik*, *Merca* requiritur secund. *Mas.* Gen. 30, 16. ושמע per *Schua simpl.* 1. 2. 10. 14. פקחה: sine *He pleonastico* 2. 6. 9. 20. contra *Mas. Erff.* v. 19. אדני sine *Psik* 1. 2. v. 20. על־הר קדש ita 1. 6. 9. 10. 20. At על הר־קדש 2. v. 21. בתפלה sic per *Chir.* sine seq. *Dag.* 1. 6. 9. 10. 20. v. 24. נחתך per *Psikmun.* 2. 6. 9. 10. 20. חטאות sic sine *Cholem* cum nota יתיר ו 10. 19. sec. *Mas. Erff.* At חטאת sine *Vau* 2. v. 25. להשיב sic per *Graschaim* 1. 3. 6. 9. 10. 20. At per *Paschta* 22. Reliqui per *Tlischakt.* irregulariter. v. 27. ועד כלה ita 2. 6. 9. 10. 20.

אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמוֹ בֵּלְטְשַׁאצַּר וֶאֱמֶת הַדָּבָר וְצָבָא גָדוֹל
2 וּבִין אֶת־הַדָּבָר וּבִינָה לוֹ בַּמַּרְאֶה׃ בַּיָּמִים הָהֵם אֲנִי
3 דָנִיֵּאל הָיִיתִי מִתְאַבֵּל שְׁלֹשָׁה שָׁבֻעִים יָמִים׃ לֶחֶם
חֲמֻדוֹת לֹא אָכַלְתִּי וּבָשָׂר וָיַיִן לֹא־בָא אֶל־פִּי וְסוֹךְ לֹא־
סָכְתִּי עַד־מְלֹאת שְׁלֹשֶׁת שָׁבֻעִים יָמִים׃
4 וּבְיוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
ה וַאֲנִי הָיִיתִי עַל יַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל הוּא חִדָּקֶל׃ וָאֶשָּׂא
אֶת־עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה אִישׁ־אֶחָד לָבוּשׁ בַּדִּים וּמָתְנָיו
6 חֲגֻרִים בְּכֶתֶם אוּפָז׃ וּגְוִיָּתוֹ כְתַרְשִׁישׁ וּפָנָיו כְּמַרְאֵה
בָרָק וְעֵינָיו כְּלַפִּידֵי אֵשׁ וּזְרֹעֹתָיו וּמַרְגְּלֹתָיו כְּעֵין נְחֹשֶׁת
7 קָלָל וְקוֹל דְּבָרָיו כְּקוֹל הָמוֹן׃ וְרָאִיתִי אֲנִי דָנִיֵּאל לְבַדִּי
אֶת־הַמַּרְאָה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת־
הַמַּרְאָה אֲבָל חֲרָדָה גְדֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם וַיִּבְרְחוּ
8 בְּהֵחָבֵא׃ וַאֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי וָאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאָה
הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְלֹא נִשְׁאַר בִּי כֹּחַ וְהוֹדִי נֶהְפַּךְ עָלַי
9 לְמַשְׁחִית וְלֹא עָצַרְתִּי כֹּחַ׃ וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל דְּבָרָיו
וּכְשָׁמְעִי אֶת־קוֹל דְּבָרָיו וַאֲנִי הָיִיתִי נִרְדָּם עַל־פָּנַי וּפָנַי
י אָרְצָה׃ וְהִנֵּה־יָד נָגְעָה בִּי וַתְּנִיעֵנִי עַל־בִּרְכַּי וְכַפּוֹת
11 יָדָי׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי דָּנִיֵּאל אִישׁ־חֲמֻדוֹת הָבֵן בַּדְּבָרִים
אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר אֵלֶיךָ וַעֲמֹד עַל־עָמְדֶךָ כִּי עַתָּה
שֻׁלַּחְתִּי אֵלֶיךָ וּבְדַבְּרוֹ עִמִּי אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה עָמַדְתִּי
12 מַרְעִיד׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי אַל־תִּירָא דָנִיֵּאל כִּי מִן־הַיּוֹם
הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתָּ אֶת־לִבְּךָ לְהָבִין וּלְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי
13 אֱלֹהֶיךָ נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיךָ וַאֲנִי־בָאתִי בִּדְבָרֶיךָ׃ וְשַׂר
מַלְכוּת פָּרַס עֹמֵד לְנֶגְדִּי עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם וְהִנֵּה מִיכָאֵל
אַחַד הַשָּׂרִים הָרִאשֹׁנִים בָּא לְעָזְרֵנִי וַאֲנִי נוֹתַרְתִּי שָׁם
14 אֵצֶל מַלְכֵי פָרָס׃ וּבָאתִי לַהֲבִינְךָ אֵת אֲשֶׁר־יִקְרָה לְעַמְּךָ הר' בקמץ
טו בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־עוֹד חָזוֹן לַיָּמִים׃ וּבְדַבְּרוֹ עִמִּי

v. 1. *a)* *Et agmen magnum* vel *militia magna est*; metonymice, pro, magnum rerum futurarum agmen ac seriem exhibet, vel agit de magna & graui militia, qua populo Dei cum hostibus longe periculosissimis colluctandum erit. cf. Esa. 40, 1. Iob. 7, 1. c. 14, 14. *b)* Vulg. *Intelligentia enim opus est in visione.* Sed quia accentus est in penultima, vt Ps. 5, 2. malumus vt Imperatiuum cum *He* paragog. exponere, *attende, inquam, ad illud verbum*; coll. simili syntaxi Ps. 73, 17. cf. Matth. 24, 15. 2 Tim. 2, 7. Traduntur hoc Capite sec. *Geierum* Prolegomena sequentis visionis c. 11. & 12. & quidem deprehendimus hic I. quæ *vidit* Propheta, vbi nota 1) visionis tempus &c. v. 1. 2) occasionem v. 2. 3. 3) Locum v. 4. 4) modum v. 5. 5) personam reuelantem v. 5. 6. 6) discipulum instructum v. 7. 8. 7) consequens, tum consternationem, tum consternationis depulsionem, v. 8. 9. II. quæ *audiuit*, vbi attendenda veniunt 1) Exordium v. 11. 2) narratio tum exauditionis, tum angelicæ missionis, v. 12. tum retardationis v. 13. 3) promissio reuelationis futurorum v. 14. 4) Confortatio consternati v. 15-19. 5) detectionis continuatio v. 20. 21.

v. 6. *c)* Vulg. *Et quæ deorsum sunt vsque ad pedes.* Ruth. 3, 4. 7. 8. 14. erant *quasi species* Leu. 13, 5. 37. *æris tersi* s. *politi* (2) Ez. 1, 7. *d)* *quasi vox tumultus* sc. aquarum multarum 1 Reg. 18, 41. Ez. 43, 2. Apoc. 1, 15.

v. 8. *e)* *Et decus meum*, h. e. exterior forma & species, *conuersa in me est in corruptionem*, ita vt præ terrore plane pallescerem, macerque ac deformis redderer. c. 7, 28. 2 Par. 22, 4.

v. 11. *f)* *tremens.* Esr. 10, 9.

CAP. X, v. 1. בלטשאצר per *Kam.* 6. 9. 10. 14. 20. v. 5. Pro וארא hab. וָאֵרֶא 1. & sic fe. 2. דין *Maſ.* 1. 2. & *Erff.* והנה־איש ita 2. 3. חגורים *plene* 1. & in marg. 6. 9. secund. v. 7. לא per *Merca* 1. 2. 3. 7. 8. 13. 19. v. 9. הייתי נרדם ita 2. 3. 7. 8. v. 14. יקרא per *Aleph* sine nota 2. 13. 19. & in marg. 6. 9. contra *Maſ.* 1. *impr.* & *Erff.*

כְּדִבְרִים הָאֵלֶּה נָתַתִּי פָנַי אַרְצָה וְנֶאֱלָמְתִּי׃ וְהִנֵּה 16
כִּדְמוּת בְּנֵי אָדָם נֹגֵעַ עַל־שְׂפָתָי וָאֶפְתַּח־פִּי וָאֲדַבְּרָה
וָאֹמְרָה אֶל־הָעֹמֵד לְנֶגְדִּי אֲדֹנִי בַּמַּרְאָה נֶהֶפְכוּ צִירַי
עָלַי וְלֹא עָצַרְתִּי כֹּחַ׃ וְהֵיךְ יוּכַל עֶבֶד אֲדֹנִי זֶה לְדַבֵּר 17
עִם־אֲדֹנִי זֶה וַאֲנִי מֵעַתָּה לֹא־יַעֲמָד־בִּי כֹחַ וּנְשָׁמָה לֹא
נִשְׁאֲרָה־בִי׃ וַיֹּסֶף וַיִּגַּע־בִּי כְּמַרְאֵה אָדָם וַיְחַזְּקֵנִי׃ 18
וַיֹּאמֶר אַל־תִּירָא אִישׁ־חֲמֻדוֹת שָׁלוֹם לָךְ חֲזַק וַחֲזָק 19
וּבְדַבְּרוֹ עִמִּי הִתְחַזַּקְתִּי וָאֹמְרָה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כִּי
חִזַּקְתָּנִי׃ וַיֹּאמֶר הֲיָדַעְתָּ לָמָּה־בָּאתִי אֵלֶיךָ וְעַתָּה אָשׁוּב כ
לְהִלָּחֵם עִם־שַׂר פָּרָס וַאֲנִי יוֹצֵא וְהִנֵּה שַׂר־יָוָן בָּא׃
אֲבָל אַגִּיד לְךָ אֶת־הָרָשׁוּם בִּכְתָב אֱמֶת וְאֵין אֶחָד 21
מִתְחַזֵּק עִמִּי עַל־אֵלֶּה כִּי אִם־מִיכָאֵל שַׂרְכֶם׃

CAP. XI. יא וַאֲנִי בִּשְׁנַת אַחַת לְדָרְיָוֶשׁ הַמָּדִי עָמְדִי
לְמַחֲזִיק וּלְמָעוֹז לוֹ׃ וְעַתָּה אֱמֶת אַגִּיד לָךְ הִנֵּה־עוֹד 2
שְׁלֹשָׁה מְלָכִים עֹמְדִים לְפָרַס וְהָרְבִיעִי יַעֲשִׁיר עֹשֶׁר־
גָּדוֹל מִכֹּל וּכְחֶזְקָתוֹ בְעָשְׁרוֹ יָעִיר הַכֹּל אֵת מַלְכוּת יָוָן׃
וְעָמַד מֶלֶךְ גִּבּוֹר וּמָשַׁל מִמְשָׁל רַב וְעָשָׂה כִּרְצוֹנוֹ׃ 3
וּכְעָמְדוֹ תִּשָּׁבֵר מַלְכוּתוֹ וְתֵחָץ לְאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמָיִם 4
וְלֹא לְאַחֲרִיתוֹ וְלֹא כְמָשְׁלוֹ אֲשֶׁר מָשָׁל כִּי תִנָּתֵשׁ קמץ בז״ק
מַלְכוּתוֹ וְלַאֲחֵרִים מִלְּבַד־אֵלֶּה׃ וְיֶחֱזַק מֶלֶךְ־הַנֶּגֶב וּמִן־ ה
שָׂרָיו וְיֶחֱזַק עָלָיו וּמָשָׁל מִמְשָׁל רַב מֶמְשַׁלְתּוֹ׃ וּלְקֵץ 6 קמץ בז״ק
שָׁנִים יִתְחַבָּרוּ וּבַת מֶלֶךְ־הַנֶּגֶב תָּבוֹא אֶל־מֶלֶךְ הַצָּפוֹן
לַעֲשׂוֹת מֵישָׁרִים וְלֹא־תַעְצֹר כּוֹחַ הַזְּרוֹעַ וְלֹא יַעֲמֹד מלא ו׳
וּזְרֹעוֹ וְתִנָּתֵן הִיא וּמְבִיאֶיהָ וְהַיֹּלְדָהּ וּמַחֲזִקָהּ בָּעִתִּים׃
וְעָמַד מִנֵּצֶר שָׁרָשֶׁיהָ כַּנּוֹ וְיָבֹא אֶל־הַחַיִל וְיָבֹא בְּמָעוֹז 7
מֶלֶךְ הַצָּפוֹן וְעָשָׂה בָהֶם וְהֶחֱזִיק׃ וְגַם אֱלֹהֵיהֶם עִם־
נְסִכֵיהֶם עִם־כְּלֵי חֶמְדָּתָם כֶּסֶף וְזָהָב בַּשְּׁבִי יָבִא
מִצְרָיִם וְהוּא שָׁנִים יַעֲמֹד מִמֶּלֶךְ הַצָּפוֹן׃ וּבָא בְּמַלְכוּת 9
מֶלֶךְ הַנֶּגֶב וְשָׁב אֶל־אַדְמָתוֹ׃ וּבָנָו יִתְגָּרוּ וְאָסְפוּ הֲמוֹן 9 ובניו קרי
חֲיָלִים

v. 20. *a) Cognouistine* ergo ex modo dictis v. 14. *b) nunc vero,* postquam de rebus populo tuo euenturis te instruxero, *reuertar. c) ad pugnandum cum principe Persiæ,* h. e. malo dæmone, qui in aula Persica, eiusque ministris, aduersum Iudæos concitandis & exasperandis, se gnauum & operosum, quanquam ratione mortalibus vix perceptibili, exhibet. v. 13. *d) Cumque ego exiens* fuero, seu *exiero,* ad dimicandum aduersus principem Persiæ, *tum ecce princeps Græciæ,* malus spiritus, qui vt modo Persarum, sic subsecutorum Græciæ Regum ac principum animos contra populum tuum occupare nititur, *veniet;* adeoque debellato vno hoste, non quidem deficiet alter, tribulibus tuis, quantum in se est, molestiam & tædia creaturus.

v. 21. *e) Verum,* quod populo tuo tibique aduersus pericula quæuis, sub Græco pariter ac Persico imperio imminentia, certissimum solatium præbere debet, *ego indicabo tibi, quod exaratum est in libro veritatis,* h. e. infallibiliter a Deo decisum, inque tabulas velut relatum. c. 6, 9. sqq. Pertinet huc inprimis, quod & Epiphanica ista persecutio suum tandem habitura esset finem, quippe quod sequentium capitum XI. & XII. præcipuum est argumentum.

CAP. XI, v. 2. *f)* Incipit hic post prolegomena c. 10. & c. 11, 1. ipsa tractatio; vbi hoc quidem Capite producuntur I. Monarchæ Persici v. 2. II. Imperator ex Græcia oriundus, Alexander M. v. 3. 4. III. Eiusdem successores distincti v. 5. seqq. IV. Antiochus Epiphanes, acerrimus populi & cultus Iudaici persecutor v. 36-45.

v. 17. מעתה *milra* per *Paschta* simplex 1. v. 19. וכדברו per *Caph* loco *Beth* 2. 7. 8. 13. 15. 16. 19. 21. & sic in marg. 6. 9. v. 20. למה per *Ithib* 6. 9. 19. 11. 12. 15. 16. 20. 23. v. 21. הרשום בכתב ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 19. בכתב per *Pat.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 23. CAP. XI, v. 1. לדריוש ita cum *Meth.* 1. 3. 17. 18. 22. 24. Alii omittunt. Pro המדי, quod tamen & ipse in marg. ex aliis libris refert, in textu habet המלך 1. v. 2. ובחוקתו per *Beth* loco *Caph* 1. 3. 6. 8 -- 11. 13. 19. 20. 23. v. 3. Pro גבור habent גדול 6. 9. in marg. ממשל per *Pat.* 1. 3. 6. 8. 9. 20. contra *Mas. impr.* רב per *Kam.* 2. 6. 9. 20. 23. v. 4. ובעמדו per *Beth* loco *Caph* 3. 10. 20. & in textu 6. 9. v. 6. ובת מלך ita 6. 9. 10. 14. 20. מישרים Per *Silluk* loco *Atnachi* 3. ולא תעצר ita 1. 2. 3. כח defect. *Orientales* contra *Mas.* 1. 2. & *impr.* והילדה sine *Mappik* 1. 2. 22.

חילים רבים ובא בוא ושטף ועבר וישב ויתגרו עד ויתגרה ק'
11 מעזה: ויתמרמר מלך הנגב ויצא ונלחם עמו עם מעוז קרי
12 מלך הצפון והעמיד המון רב ונתן ההמון בידו: ונשא
13 ההמון ירום לבבו והפיל רבאות ולא יעוז: ושב מלך ירם קרי
הצפון והעמיד המון רב מן הראשון ולקץ העתים
14 שנים יבוא בוא בחיל גדול וברכוש רב: ובעתים ההם
רבים יעמדו על מלך הנגב ובני פריצי עמך ינשאו
טו להעמיד חזון ונכשלו: ויבא מלך הצפון וישפך סוללה
ולכד עיר מבצרות וזרעות הנגב לא יעמדו ועם
16 מבחריו ואין כח לעמד: ויעש הבא אליו כרצונו
ואין עומד לפניו ויעמד בארץ הצבי וכלה בידו:
17 וישם פניו לבוא בתקף כל מלכותו וישרים עמו
ועשה ובת הנשים יתן לו להשחיתה ולא
18 תעמד ולא לו תהיה: וישב פניו לאיים וישם קרי
ולכד רבים והשבית קצין חרפתו לו בלתי
19 חרפתו ישיב לו: וישב פניו למעוזי ארצו
כ ונכשל ונפל ולא ימצא: ועמד על כנו
מעביר נוגש הדר מלכות ובימים אחדים
21 ישבר ולא באפים ולא במלחמה: ועמד על
כנו נבזה ולא נתנו עליו הוד מלכות ובא בשלוה
22 והחזיק מלכות בחלקלקות: וזרעות השטף ישטפו
23 מלפניו וישברו וגם נגיד ברית: ומן התחברות אליו
24 יעשה מרמה ועלה ועצם במעט גוי: בשלוה ובמשמני
מדינה יבוא ועשה אשר לא עשו אבתיו ואבות
אבתיו בזה ושלל ורכוש להם יבזור ועל מבצרים
כה יחשב מחשבתיו ועד עת: ויער כחו ולבבו על מלך
הנגב בחיל גדול ומלך הנגב יתגרה למלחמה בחיל
גדול ועצום עד מאד ולא יעמד כי יחשבו עליו
26 מחשבות: ואכלי פת בגו ישברוהו וחילו ישטוף ונפלו

v. 10. a) *Et veniet* Antiochus M. Rex Syriæ. b) *Et commiscebit se*, h. e. bellum prosequetur, v. 25. *usque ad munimentum eius*, Ptolemæi, videlicet Raphiam, in finibus Aegypti sitam.
v. 11. c) *Tum vero exacerbabitur* Ptolemæus Philopator Rex *Austri*, i. e. Aegypti. c. 8, 7. d) *Et dabitur multitudo* Antiochi *in manum eius*, sc. Ptolemæi.
v. 12. e) *Vnde sublatior fiet multitudo* Ptolemæi. Esa. 2, 12. Mich. 4, 1. *Et exaltabitur cor eius*, ipsius Ptolemæi. Ez. 31, 10. f) *licet autem cadere fecerit*, s. prostrauerit, *myriades* complures hostium. Esr. 2, 69. *tamen non roborabitur*, ita vt etiam posthac & semper prævaleat. Iud. 3, 10. c. 6, 2.
v. 13. g) *Reuertetur enim Rex Septentrionis* Antiochus M. *Et sistet*, h. e. denuo comparabit, in locum prioris, quæ ab Aegyptiis cæsa est, *multitudinem* v. 11. 12. h) *ac post finem aliquot temporum*, seu *annorum*. v. 6. 14. cf. *tempora* pro annis c. 4, 13. c. 7, 25. c. 12, 7.
v. 16. i) *in terra decoris*, h. e. sancta c. 8, 9.
v. 17. k) *Et ponet*, conuertet, intendet, *faciem suam* Antiochus, *vt veniat* contra Ptolemæum Epiphanem, Aegypti Regem, *cum robore totius regni sui*, h. e. validissimo exercitu. l) *Et recti*, h. e. Israelitæ, quos præ reliquis gentibus rectos esse conueniebat, & qui rectum de Deo tenent sensum Num. 23, 10. (Orthodoxos diceres in oppositione ad idololatras) erunt *cum ipso*. cf. supra v. 14. m) *Et filiam* cuiusdam *vxorum* suarum, nempe Cleopatram. n) *vt perdat ipsa* eum, h. e. vt tollat eum; sed *non stabit* illud consilium Ps. 33, 12. *neque ei fiet*, h. e. succedet Esa. 7, 7.
v. 21. o) Antiochus Epiphanes.

v. 10. ויתגרה sic in textu sine *Cthib* & *Kri*, 11. 12. 15. 16. 23. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* c. 5, 5. v. 11. ויצא per *Tbhir* 6. 9. 10. 20. v. 12. ירם ita *Cthib* scribunt 1. 21. At ירום 2. contra *Maſ. impr.* Hos. 1, 1. & *Erff.* h. l. v. 13. והעמיד per *Paſchta* 1. 6. 9. 12. 20. v. 15. וישפך per *Mun.* 2. 6. 9. 10. 14. 20. v. 16. ויעמד בארץ ita 1. 6. 9. 10. 14. 20. v. 17. וישם sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 10. 20. contra *Ind. Baſ.* f. 61. c. v. 18. וישב per *Darga* sine *Psik*, 3. 7. 8. 11 -- 19. 21. 23. at per *Merca* sine *Psik* 1. 2. Sed *Psik* ponit *Ind. Baſ.* f. 61. 3. Porro sine *Kri* 2. 6. 9. 11 -- 16. 19. 20. & sic fu. 2. contra *Maſ. Erff.* At 2. fe. in textu וישם sine *Cthib* & *Kri*.
v. 19. למעוזי *Zain* per *Dag.* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 23. Alii omittunt. v. 23. ההתחברות per *Cholem* 1. 3. 21. במעט per *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 14. 20. v. 24. ועל per *Makk.* 2. 6. 9. 10. 20. v. 25. יחשבו sic in *Piel* 6. 9. 10. 20. & sic fu. 2.

27 חֲלָלִ֥ים רַבִּֽים׃ וּשְׁנֵיהֶ֤ם הַמְּלָכִים֙ לְבָבָ֣ם לְמֵרָ֔ע וְעַל־
שֻׁלְחָ֥ן אֶחָ֖ד כָּזָ֣ב יְדַבֵּ֑רוּ וְלֹ֣א תִצְלָ֔ח כִּי־ע֥וֹד קֵ֖ץ לַמּוֹעֵֽד׃ קמץ בז"ק
28 וְיָשֹׁ֤ב אַרְצוֹ֙ בִּרְכ֣וּשׁ גָּד֔וֹל וּלְבָב֖וֹ עַל־בְּרִ֣ית קֹ֑דֶשׁ וְעָשָׂ֖ה
29 וְשָׁ֥ב לְאַרְצֽוֹ׃ לַמּוֹעֵ֥ד יָשׁ֖וּב וּבָ֣א בַנֶּ֑גֶב וְלֹא־תִהְיֶ֥ה
30 כָרִאשֹׁנָ֖ה וְכָאַחֲרֹנָֽה׃ וּבָ֨אוּ ב֜וֹ צִיִּ֤ים כִּתִּים֙ וְנִכְאָ֔ה
וְשָׁ֛ב וְזָעַ֥ם עַל־בְּרִית־ק֖וֹדֶשׁ וְעָשָׂ֑ה וְשָׁ֣ב וְיָבֵ֔ן עַל־עֹזְבֵ֖י
31 בְּרִ֥ית קֹֽדֶשׁ׃ וּזְרֹעִ֖ים מִמֶּ֣נּוּ יַעֲמֹ֑דוּ וְחִלְּל֞וּ הַמִּקְדָּ֤שׁ
הַמָּעוֹז֙ וְהֵסִ֣ירוּ הַתָּמִ֔יד וְנָתְנ֖וּ הַשִּׁקּ֥וּץ מְשׁוֹמֵֽם׃
32 וּמַרְשִׁיעֵ֣י בְרִ֔ית יַחֲנִ֖יף בַּחֲלַקּ֑וֹת וְעַם֙ יֹדְעֵ֣י אֱלֹהָ֔יו
33 יַחֲזִ֖קוּ וְעָשֽׂוּ׃ וּמַשְׂכִּ֣ילֵי עָ֔ם יָבִ֖ינוּ לָֽרַבִּ֑ים וְנִכְשְׁל֞וּ
34 בְּחֶ֧רֶב וּבְלֶהָבָ֛ה בִּשְׁבִ֥י וּבְבִזָּ֖ה יָמִֽים׃ וּבְהִכָּ֣שְׁלָ֔ם
יֵעָזְר֖וּ עֵ֣זֶר מְעָ֑ט וְנִלְווּ֧ עֲלֵיהֶ֛ם רַבִּ֖ים בַּחֲלַקְלַקּֽוֹת׃
וּמִן־הַמַּשְׂכִּילִ֣ים יִכָּשְׁל֗וּ לִצְר֥וֹף בָּהֶ֛ם וּלְבָרֵ֥ר וְלַלְבֵּ֖ן
36 עַד־עֵ֣ת קֵ֑ץ כִּי־ע֖וֹד לַמּוֹעֵֽד׃ וְעָשָׂ֨ה כִרְצוֹנ֜וֹ הַמֶּ֗לֶךְ
וְיִתְרוֹמֵ֤ם וְיִתְגַּדֵּל֙ עַל־כָּל־אֵ֔ל וְעַל֙ אֵ֣ל אֵלִ֔ים יְדַבֵּ֖ר
נִפְלָא֑וֹת וְהִצְלִ֙יחַ֙ עַד־כָּ֣לָה זַ֔עַם כִּ֥י נֶחֱרָצָ֖ה נֶעֱשָֽׂתָה׃
37 וְעַל־אֱלֹהֵ֤י אֲבֹתָיו֙ לֹ֣א יָבִ֔ין וְעַל־חֶמְדַּ֥ת נָשִׁ֛ים וְעַל־כָּל־
38 אֱל֖וֹהַּ לֹ֣א יָבִ֑ין כִּ֥י עַל־כֹּ֖ל יִתְגַּדָּֽל׃ וְלֶאֱלֹ֣הַּ מָֽעֻזִּ֔ים עַל־
כַּנּ֖וֹ יְכַבֵּ֑ד וְלֶאֱל֨וֹהַּ אֲשֶׁ֤ר לֹא־יְדָעֻהוּ֙ אֲבֹתָ֔יו יְכַבֵּ֛ד בְּזָהָ֥ב
39 וּבְכֶ֖סֶף וּבְאֶ֣בֶן יְקָרָ֑ה וּבַחֲמֻדֽוֹת׃ וְעָשָׂ֞ה לְמִבְצְרֵ֤י מָֽעֻזִּים֙
עִם־אֱל֣וֹהַּ נֵכָ֔ר אֲשֶׁ֥ר הִכִּ֖יר יַרְבֶּ֣ה כָב֑וֹד וְהִמְשִׁילָם֙ בָּֽרַבִּ֔ים יכיר קרי
40 וַאֲדָמָ֖ה יְחַלֵּ֥ק בִּמְחִֽיר׃ וּבְעֵ֣ת קֵ֗ץ יִתְנַגַּ֤ח עִמּוֹ֙ מֶ֣לֶךְ הַנֶּ֔גֶב
וְיִשְׂתָּעֵ֨ר עָלָ֜יו מֶ֣לֶךְ הַצָּפ֗וֹן בְּרֶ֙כֶב֙ וּבְפָ֣רָשִׁ֔ים וּבָאֳנִיּ֖וֹת
41 רַבּ֑וֹת וּבָ֥א בַאֲרָצ֖וֹת וְשָׁטַ֥ף וְעָבָֽר׃ וּבָא֙ בְּאֶ֣רֶץ הַצְּבִ֔י הב' בפתח
וְרַבּ֖וֹת יִכָּשֵׁ֑לוּ וְאֵ֙לֶּה֙ יִמָּלְט֣וּ מִיָּד֔וֹ אֱד֣וֹם וּמוֹאָ֔ב וְרֵאשִׁ֖ית
42 בְּנֵ֥י עַמּֽוֹן׃ וְיִשְׁלַ֥ח יָד֖וֹ בַּאֲרָצ֑וֹת וְאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם לֹ֥א תִהְיֶ֖ה הב' בפתח
43 לִפְלֵיטָֽה׃ וּמָשַׁ֗ל בְּמִכְמַנֵּי֙ הַזָּהָ֣ב וְהַכֶּ֔סֶף וּבְכֹ֖ל חֲמֻד֣וֹת
44 מִצְרָ֑יִם וְלֻבִ֥ים וְכֻשִׁ֖ים בְּמִצְעָדָֽיו׃ וּשְׁמֻע֗וֹת יְבַהֲלֻ֛הוּ
מִמִּזְרָ֖ח וּמִצָּפ֑וֹן וְיָצָא֙ בְּחֵמָ֣א גְדֹלָ֔ה לְהַשְׁמִ֥יד וּֽלְהַחֲרִ֖ים א' במקום ה'
רַבִּֽים׃

---

v. 27. a) *Quod enim ad ambos Reges,* Antiochum Syriæ, & Ptolemæum Philometorem Aegypti, adtinet, *cor illorum* intentum est *ad malignationem.* Nom. substant. formæ *Metsar* Ps. 118, 5. b) *& ad mensam vnam,* in conuiuio Memphi instructo. c) *vnde non succedet* negotium illud amicitiæ inter ambos Reges conciliandæ. Num. 14, 41. *quia adhuc finis* tantorum dissidiorum differtur *ad tempus statum.* c. 8, 19.

v. 28. d) cf. 1 Macc. 1, 22. sqq.

v. 29. e) *sed non erit sicuti prius, sic & posterius;* non succedent Antiochi contra Aegyptum molimina sicut olim. cf. v. 23. sqq.

v. 30. f) *Venient enim aduersus eum naues Citthææ,* h. e. Romanæ. Gen. 10, 4. Num. 24, 24. g) *& conteretur.* Niph. (2) Ps. 109, 16. cf. Ez. 13, 22. h) v. 28. i) *attendet ad desertores fœderis sancti,* aures præbebit apostatis Iudæis, quales Iason, Menelaus, Alcimus 1 Macc. 7, cf. item 1 Macc. 1, 11. 12. seqq. 45. 55. sqq.

v. 31. k) *& brachia,* præsidiarii milites v. 15. 22. l) *sanctuarium,* ceu *fortalitium illud* præclarum. m) c. 8, 11. sqq. c. 12, 11. n) *& dabunt eo abominationem deuastantem* c. 9, 27. cf. 1 Macc. 1, 54. vel 57. seqq. c. 3, 45. 2 Macc. 6, 2.

v. 32. o) *& impios desertores fœderis* v. 30. hypocritice *demulcebit,* al. *profanos* (maiori saltim gradu) *efficiet* Ier. 3, 2. *blanditiis,* Ps. 12, 3. 4. Prou. 6, 24. p) *at populus, qui suum vere cognouerunt Deum, sese confirmabunt* s. *strenuos gerent* v. 7. Neh. 5, 16. 2 Par. 26, 8. *& agent* res suas tandem feliciter v. 17. 28.

v. 33. q) inprimis *autem doctores populi,* ex illis, qui Deum suum vere cognouerunt v. 32. 35. cf. v. 22. *instruent multos.* Iob. 6, 24.

v. 35. יכשלו per *Sakephk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. v. 36. *Spatium* præmitt. 6. 7. 8. 9. 12. 20. 21. 23. v. 38. יכבד per *Graschaim* loco *Thbir* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. At per *Kadma* 1. בזהב per *Merca* [3] solus *Ber.* v. 44. להשמיד ולהחרים ita 1. 2. 3.

מה רבים׃ ויטע אהלי אפדנו בין ימים להר צבי־קדש
יב ובא עד־קצו ואין עוזר לו׃ ובעת ההיא יעמד מיכאל CAP. XII.
השר הגדול העמד על־בני עמך והיתה עת צרה אשר הש׳ בפתח
לא־נהיתה מהיות גוי עד העת ההיא ובעת ההיא
2 ימלט עמך כל־הנמצא כתוב בספר׃ ורבים מישני
אדמת־עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות
3 לדראון עולם׃ והמשכילים יזהרו כזהר הרקיע
ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד׃
4 ואתה דניאל סתם הדברים וחתם הספר
ה עד־עת קץ ישטטו רבים ותרבה הדעת׃ וראיתי אני
דניאל והנה שנים אחרים עמדים אחד הנה לשפת
6 היאר ואחד הנה לשפת היאר׃ ויאמר לאיש לבוש
הבדים אשר ממעל למימי היאר עד־מתי קץ הפלאות׃
7 ואשמע את־האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי
היאר וירם ימינו ושמאלו אל־השמים וישבע בחי
העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד־עם־
8 קדש תכלינה כל־אלה׃ ואני שמעתי ולא אבין
9 ואמרה אדני מה אחרית אלה׃ ויאמר לך דניאל
י כי־סתמים וחתמים הדברים עד־עת קץ׃ יתבררו
ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים ולא־יבינו כל־
11 רשעים והמשכלים יבינו׃ ומעת הוסר התמיד ולתת
12 שקוץ שמם ימים אלף מאתים ותשעים׃ אשרי
המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים
13 וחמשה׃ ואתה לך לקץ ותנוח ותעמד לגרלך
לקץ הימין׃

חזק

סכום פסוקי דספר דניאל שלש מאות וחמשים ושבעה · וסימנו כי
רוח וי׳ נשבה בו · וחציו בה בלילא קטיל בלשאצר׃ וסדריו שבעה׃
וסימנו ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם
ותקותם מפח נפש׃

v. 45. a) & *plantabit* s. *figet* Coh. 12, 11. tentoria *amictus sui*, h. e. cortinis pulchris amicta (i) *inter maria*, Mediterraneum, quod ad minores Palæstinæ lacus relatum ob amplitudinem suam (vt videtur) pluraliter h. l. effertur, & *montem decoris sanctum* v. 16. 41.

CAP. XII, v. 1. b) *Tempore enim isto*, cum Tyrannus iste contra populum & cultum Iudaicum quam maxime furet. Cohæret hoc caput cum superiore, habetque sec. *Geierum* I. periclitantium piorum defensionem v. 1. II. defunctorum resuscitationem v. 2. 3. III. Danielis Instructionem, tum de vaticiniorum horum occlusione v. 4. tum de termini certi præfinitione v. 5. 6. 7. tum de vberiori eiusdem explanatione v. 8--13. tum de Prophetæ expectanda in sepulchro resuscitatione v. 13. c) Vid. c. 10, 13. 21. d) *quisquis* modo *inventus fuerit scriptus in libro*, s. catalogo fidelium ac adeo & viuentium seu victurorum. Esa. 4, 3. Ez. 13, 9.

v. 2. e) *Multi*, h. e. infinita hominum multitudo, quotquot nempe mortui sunt, siue pii siue impii. Rom. 5, 15. 19. cf. Ioh. 5, 28. *ex dormientibus in terra pulueris* (pertinet hoc secund. accentus non ad subiectum, sed ad prædicatum) *euigilabunt*, h. e. ex dormientibus euigilantes, ex mortuis reuiuiscentes fient, Esa. 26, 19. f) *alii vero ad probra, & ad nauseam perpetuam* Esa. 66, 24.

v. 4. g) c. 8, 26. h) Tum enim *discursabunt*, h. e. in intelligendis illis prompte versabuntur. Am. 8, 12. cf. Hab. 2, 2.

v. 6. i) c. 8, 13.

v. 10. k) c. 11, 35.

*
* *

l) Esa. 40, 7. m) c. 5, 30. n) Iob. 11. 2.

CAP. XII, v. 1. השׂר per *Kam.* 1. 2. 3. contra *Mas.* 1. 3. *impr.* & *Erf.* v. 3. יזהרו sic *defect.* 7. 8. 15. secund. *Mas. impr.* At plerique *plene.* v. 7. ובכלות per *Beth* loco *Caph.* 6. 9. 10. 20. 23. v. 10. ותבררו per *Chatephpat.* 6. 9. : 10. 20. והמשכלים sic *defect.* 1. 7. 8. 15. & sic fe. 2. sec. *Mas. Erf.*

LIBER ESRÆ

Hebr.

עזרא

Libellus hic ab auctore, *Esra*, *Seraiæ Pontificis filio*, primarii ordinis sacerdote, & in Scripturis insigniter versato c. 7, 1. seqq. nomen habens, exponit gesta 70. annorum: I. *Concessum a Cyro Iudæorum reditum* in patriam sub *Zorobabele* duce, & susceptam reipublicæ *& sacri cultus restaurationem*, c. 1--3. sed eam II. sub Cyro, Cambyse & Smerdi *impeditam*, c. 4. III. tamen *continuatam*, c. 5. & IV. feliciter *consummatam* sub *Dario Hystaspide*, c. 6. Indeque V. iterum collapsis Iudæorum rebus *ipso Ezras* anno *Artaxerxis Longimani septimo succurrit*, vitia procerum & populi correxit, legitimumque ordinem in republ. & ecclesia restituit. c. 7 -- 10.

Cap. I. א וּבִשְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לִכְלוֹת דְּבַר־
יְהוָה מִפִּי יִרְמְיָה הֵעִיר יְהוָה אֶת־רוּחַ
כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ־פָּרַס וַיַּעֲבֶר־קוֹל בְּכָל־מַלְכוּתוֹ וְגַם־
2 בְּמִכְתָּב לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כֹּל מַמְלְכוֹת
הָאָרֶץ נָתַן לִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמָיִם וְהוּא־פָקַד עָלַי
3 לִבְנוֹת־לוֹ בַיִת בִּירוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר בִּיהוּדָה׃ מִי־בָכֶם מִכָּל־
עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיַעַל לִירוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וְיִבֶן
אֶת־בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר
4 בִּירוּשָׁלָםִ׃ וְכָל־הַנִּשְׁאָר מִכָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר הוּא
גָר־שָׁם יְנַשְּׂאוּהוּ אַנְשֵׁי מְקֹמוֹ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבִרְכוּשׁ
וּבִבְהֵמָה עִם־הַנְּדָבָה לְבֵית הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָםִ׃
ה וַיָּקוּמוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לִיהוּדָה וּבִנְיָמִן וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם
לְכֹל הֵעִיר הָאֱלֹהִים אֶת־רוּחוֹ לַעֲלוֹת לִבְנוֹת אֶת־בֵּית
6 יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָםִ׃ וְכָל־סְבִיבֹתֵיהֶם חִזְּקוּ בִידֵיהֶם
בִּכְלֵי־כֶסֶף בַּזָּהָב בָּרְכוּשׁ וּבַבְּהֵמָה וּבַמִּגְדָּנוֹת לְבַד עַל־
כָּל־הִתְנַדֵּב׃
7 וְהַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ הוֹצִיא אֶת־כְּלֵי בֵית־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיא
8 נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלַםִ וַיִּתְּנֵם בְּבֵית אֱלֹהָיו׃ וַיּוֹצִיאֵם
כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס עַל־יַד מִתְרְדָת הַגִּזְבָּר וַיִּסְפְּרֵם
9 לְשֵׁשְׁבַּצַּר הַנָּשִׂיא לִיהוּדָה׃ וְאֵלֶּה מִסְפָּרָם אֲגַרְטְלֵי
קמ׳ בז״ק זָהָב שְׁלֹשִׁים אֲגַרְטְלֵי־כֶסֶף אָלֶף מַחֲלָפִים תִּשְׁעָה
י וְעֶשְׂרִים׃ כְּפוֹרֵי זָהָב שְׁלֹשִׁים כְּפוֹרֵי כֶסֶף מִשְׁנִים אַרְבַּע
11 מֵאוֹת וַעֲשָׂרָה כֵּלִים אֲחֵרִים אָלֶף׃ כָּל־כֵּלִים לַזָּהָב
וְלַכֶּסֶף חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת הַכֹּל הֶעֱלָה
ששבצר

CAp. I, 1. a) *Anno autem primo.* c. 5, 13. ו ab initio libri vel redundat more Hebraico; vel, ad continuandam 2 Paralipomenon historiam, vltima illius verba hic repetit, 2 Par. 36, 22. Conf. Ios. 1, 1. Iud. 1, 1. Ruth. 1, 1. cet. b) *Cyri, regis* & imperatoris *Persarum*, post mortem auunculi & soceri sui Cyaxaris s. *Darii Medi* Dan. 6, 1. cf. infra v. 2. c. 3, 7. c. 4, 3. 5. Esa. 44, 28. c. 45, 1-13. c) *vt compleretur verbum Domini.* 2 Par. 29, 34. d) *ex ore Ieremiæ* datum. Vide Ier. 25, 12. c. 29, 10. e) *excitauit Iehoua* v. 5. Esa. 41, 2. *spiritum* & animum *Cyri.* Hagg. 1. 14. coll. Prou. 21, 1. f) *vt publica* præconum *voce promulgari juberet.* c. 10, 7. Exod. 36, 6. i) *etiamque scripto* s. edicto in litteras relato, Esth. 1, 21. ediceret. Nimirum hoc capite I. *Cyrus* Iudæorum reditum in Hierosolymam voce & scripto promulgat, v. 1-4. II. *Proceres Iudæorum* consurgunt ad proficiscendum, v. 5. III. Manus eorum *confirmantur*, v. 6. IV. *Vasa sacra*, a Nebucadnetsare ablata, restituuntur, v. 7-11.

v. 2. h) Sic 2 Par. 36, 23. I) *idemque* dudum per Iesaiam c. 44, 24-28. c. 45, 1-13. forte etiam per Danielem, coll. Dan. 1, 21. c. 6. 29. c. 8, 2. *mandauit mihi*, Num. 4, 27.

v. 3. k) 2. Par. 36, 23. l) *qui Hierosolymis* singulariter colendus.

v. 4. m) *sublevent* inquam *eum* v. 6. c. 8, 36. conciues eius.

v. 6. n) *confortarunt manus eorum*, i. e. iuuerunt eos, datis muneribus. o) *& rebus pretiosis* (4) Gen. 24, 53. p) q. d. *seorsim, præter omnem* reliquum, qui *sponte* ad Templi instaurationem quid obtulit v. 4.

v. 10. q) *Crateres tecti* c. 8, 27. r) *secundarii*, 1 Par. 15, 18.

CAP. I. v. 1. פרס per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. Et sic iidem fere in sequentibus. v. 2. והוא per *Kadma* 1. ˇ 6. 9. 10. 12. 16. 20. & vna cum *Makk.* 21. 23. v. 4. ינשאהו sic *defect.* 1. 6. 9. 20. & sic fe. 2. sec. *Maf.* 1. 2. & *Erff.* at contra *Maf.* 3. v. 8. מתרדת per *Pat.* 1. 2. 3. ויספרם per *Mun.* 1. 6. 9. 10. 12. 20. At per *Sakephk.* 2. לששבצר per *Segol* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 23. Sic v. 11. cum iisdem & 14. v. 9. *Spatium* præmitt. 2. 6. 9. 10. 12. 14. 19. 20. 21.

שֵׁשְׁבַּצַּר עִם הֵעָלוֹת הַגּוֹלָה מִבָּבֶל לִירוּשָׁלָֽם׃
ב וְאֵלֶּה׀ בְּנֵי הַמְּדִינָה הָעֹלִים מִשְּׁבִי הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הֶגְלָה Cap. II.
נְבוּכַדְנֶצּוֹר מֶֽלֶךְ־בָּבֶל לְבָבֶל וַיָּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַ͏ִם וִיהוּדָה יתיר ו'
2 אִישׁ לְעִירוֹ׃ אֲשֶׁר־בָּאוּ עִם־זְרֻבָּבֶל יֵשׁוּעַ נְחֶמְיָה שְׂרָיָה
רְעֵלָיָה מָרְדֳּכַי בִּלְשָׁן מִסְפָּר בִּגְוַי רְחוּם בַּעֲנָה מִסְפַּר
3 אַנְשֵׁי עַם־יִשְׂרָאֵל׃ בְּנֵי פַרְעֹשׁ אַלְפַּיִם מֵאָה שִׁבְעִים
4 ה וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי שְׁפַטְיָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁבְעִים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי
6 אָרַח שְׁבַע מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים׃ בְּנֵי־פַחַת מוֹאָב
לִבְנֵי יֵשׁוּעַ יוֹאָב אַלְפַּיִם שְׁמֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁנֵים עָשָׂר
7 8 בְּנֵי עֵילָם אֶלֶף מָאתַיִם חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה׃ בְּנֵי זַתּוּא
9 י תְּשַׁע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי זַכָּי שְׁבַע מֵאוֹת
11 וְשִׁשִּׁים׃ בְּנֵי בָנִי שֵׁשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי בֵבָי
12 שֵׁשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי עַזְגָּד אֶלֶף מָאתַיִם
13 עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי אֲדֹנִיקָם שֵׁשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים
14 טו וְשִׁשָּׁה׃ בְּנֵי בִגְוָי אַלְפַּיִם חֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה׃ בְּנֵי עָדִין
16 אַרְבַּע מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה׃ בְּנֵי־אָטֵר לִיחִזְקִיָּה
17 תִּשְׁעִים וּשְׁמֹנָה׃ בְּנֵי בֵצָי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים
18 19 וּשְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי יוֹרָה מֵאָה וּשְׁנֵים עָשָׂר׃ בְּנֵי חָשֻׁם מָאתַיִם
כ 21 עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי גִבָּר תִּשְׁעִים וַחֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי
22 בֵית לָחֶם מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃ אַנְשֵׁי נְטֹפָה קמ' בז"ק
23 חֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה׃ אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃
24 כה בְּנֵי עַזְמָוֶת אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי קִרְיַת עָרִים כְּפִירָה
26 וּבְאֵרוֹת שְׁבַע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּשְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי הָרָמָה
27 וָגָבַע שֵׁשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וְאֶחָד׃ אַנְשֵׁי מִכְמָס מֵאָה
28 עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם׃ אַנְשֵׁי בֵית־אֵל וְהָעָי מָאתַיִם עֶשְׂרִים
29 ל וּשְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי נְבוֹ חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי מַגְבִּישׁ מֵאָה
31 חֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה׃ בְּנֵי עֵילָם אַחֵר אֶלֶף מָאתַיִם חֲמִשִּׁים
32 33 וְאַרְבָּעָה׃ בְּנֵי חָרִם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים׃ בְּנֵי־לֹד
חדיד

a) Sic *Zerubbabel* dictus est Chaldaice. cf. v. 8. Dan. 1, 7. cet. b) *cum reductione* f. cum reduceretur, *Infin. Niph.* Exod. 40, 36. 2 Sam. 2, 27. *turba exulum.* c. 2, 1. 2 Reg. 24, 15. 16.

CAP. II, v. 1. c) *Porro hi sunt filii prouinciæ*, f. prouinciales, ex Iudæa late sic dicta (coll. v. 25. c. 5, 8. Neh. 1, 3. c. 11, 3.) oriundi. cf. ad locutionem infra v. 20. 21. 24. Matth. 8, 12. d) *qui adscenderunt* vel profecti sunt, v. 59. c. 1, 3. e *captiuitate migrationis*, i. e. e captiuis exulibus, c. 1, 11. c. 4, 1. e) c. 1, 7. 2 Reg. 24, 14. seqq. *Caput hoc numerat computum eorum, qui cum Zorobabele e captiuitate remigrare voluerunt. I. Duces* ac principes v. 1. 2. II. *Populum per* distinctas *familias*, v. 3-19. item *per oppida* & ciuitates, & personarum numerum v. 20-35. III. *Sacerdotes*, v. 36-39. ac *Leuitas*, v. 40-42. IV. *Nethinæos*, v. 43-54. ac posteros *seruorum Salomonis*, v. 55-58. V. *Sacerdotes repudiatos*, v. 59-63. omniumque hactenus *recensitorum numerum*, v. 64. VI. *Seruos, cantores & iumenta* enumerat, v. 65-67. VII. Quomodo *reuersi* in Iudæam, post sacra facta, *singuli vrbes & agros suos* occupauerint, v. 68-70. Eundem catalogum Nehemias c. 7. repetit, sed multa cum diuersitate, de qua vide sis præfat. in adnotationes nostras ad hunc librum §. XI.

v. 2. f) *cum Zorobabele*, principe Iudæ, c. 3, 2. 8. qui supra c. 1, 8. 11. *Scheschbatsar*, & infra v. 63. ab officio etiam *Tirschata*, Iudex f. *prætor regius*, dictus fuit. g) *Iesua* f. *Iosua*, Pontifex, c. 3, 2. Hagg. 1, 1. 12. 14. h) *Nehemias*, Neh. 1, 1. seqq.

v. 20. i) *Filii Gibbar*, Gibeonitæ, coll. Neh. 7, 25.

CAP. II, v. 1. נבוכדנצר v. 11. העלות per *Segol* 1. 3. 6. 9. 20. 23. sic fu. 2. sine *Vau* redundante 2. 6. 9. 1. 20. 23. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* v. 2. רעליה Lamed per *Tsere* 6. 9. 20. At רעליה 2. עם per *Merca* 2. 3. 7. 8. 15. 21. 22. v. 3. *Spatium* singulis dehinc versibus præmittunt 1. 3. 7. 8. v. 5. ארח per *Kam.* 2. 6. 9. 10. 20. 23. v. 21. בני בית־לחם ita 1. 2. 3. 7. 8. 11. 21. 22. לחם per *Segol* 3. 20. & (in textu) 6. 9. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* v. 25. ארבעים sine praefixo *Vau* 1. 10. 14. 20. & (in textu) 6. 9.

34 חָדִיד וְאוֹנוֹ שְׁבַע מֵאוֹת עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי יְרֵחוֹ
לה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי סְנָאָה שְׁלֹשֶׁת
36 אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי יְדַעְיָה
37 לְבֵית יֵשׁוּעַ תְּשַׁע מֵאוֹת שִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי אִמֵּר
38 אֶלֶף חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי פַשְׁחוּר אֶלֶף מָאתַיִם אַרְבָּעִים
39 מ וְשִׁבְעָה׃ בְּנֵי חָרִם אֶלֶף וְשִׁבְעָה עָשָׂר׃ הַלְוִיִּם בְּנֵי־
יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל לִבְנֵי הוֹדַוְיָה שִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה׃
41 42 הַמְשֹׁרְרִים בְּנֵי אָסָף מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃ בְּנֵי
הַשֹּׁעֲרִים בְּנֵי־שַׁלּוּם בְּנֵי־אָטֵר בְּנֵי־טַלְמֹן בְּנֵי־עַקּוּב בְּנֵי
43 חֲטִיטָא בְּנֵי שֹׁבָי הַכֹּל מֵאָה שְׁלֹשִׁים וְתִשְׁעָה׃ הַנְּתִינִים
44 בְּנֵי־צִיחָא בְנֵי־חֲשׂוּפָא בְּנֵי טַבָּעוֹת׃ בְּנֵי־קֵרֹס בְּנֵי־
מה סִיעֲהָא בְּנֵי פָדוֹן׃ בְּנֵי־לְבָנָה בְנֵי־חֲגָבָה בְּנֵי עַקּוּב׃
46 47 בְּנֵי־חָגָב בְּנֵי־שַׂמְלַי בְּנֵי חָנָן׃ בְּנֵי־גִדֵּל בְּנֵי־גַחַר בְּנֵי שלמי קרי
48 רְאָיָה׃ בְּנֵי־רְצִין בְּנֵי־נְקוֹדָא בְּנֵי גַזָּם׃ בְּנֵי־עֻזָּא בְנֵי־
49 נ פָסֵחַ בְּנֵי בֵסָי׃ בְּנֵי־אַסְנָה בְנֵי־מְעוּנִים בְּנֵי נְפִיסִים׃ נפוסים קרי
51 52 בְּנֵי־בַקְבּוּק בְּנֵי־חֲקוּפָא בְּנֵי חַרְחוּר׃ בְּנֵי־בַצְלוּת בְּנֵי־
53 מְחִידָא בְּנֵי חַרְשָׁא׃ בְּנֵי־בַרְקוֹס בְּנֵי־סִיסְרָא בְּנֵי־תָמַח׃
54 בְּנֵי נְצִיחַ בְּנֵי חֲטִיפָא׃ בְּנֵי עַבְדֵי שְׁלֹמֹה בְּנֵי־סֹטַי בְּנֵי־
נה 56 הַסֹּפֶרֶת בְּנֵי פְרוּדָא׃ בְּנֵי־יַעְלָה בְנֵי־דַרְקוֹן בְּנֵי גִדֵּל׃ בְּנֵי
57 58 שְׁפַטְיָה בְּנֵי־חַטִּיל בְּנֵי פֹּכֶרֶת הַצְּבָיִים בְּנֵי אָמִי׃ כָּל־
הַנְּתִינִים וּבְנֵי עַבְדֵי שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת תִּשְׁעִים וּשְׁנָיִם׃
59 וְאֵלֶּה הָעֹלִים מִתֵּל מֶלַח תֵּל חַרְשָׁא כְּרוּב
אַדָּן אִמֵּר וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית־אֲבוֹתָם וְזַרְעָם אִם
ס מִיִּשְׂרָאֵל הֵם׃ בְּנֵי־דְלָיָה בְנֵי־טוֹבִיָּה בְּנֵי נְקוֹדָא שֵׁשׁ
1 מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃ וּמִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים בְּנֵי חֳבַיָּה בְּנֵי
הַקּוֹץ בְּנֵי בַרְזִלַּי אֲשֶׁר לָקַח מִבְּנוֹת בַּרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי
62 אִשָּׁה וַיִּקָּרֵא עַל־שְׁמָם׃ אֵלֶּה בִּקְשׁוּ כְתָבָם הַמִּתְיַחְשִׂים
63 וְלֹא נִמְצָאוּ וַיְגֹאֲלוּ מִן־הַכְּהֻנָּה׃ וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא
להם

a) Ciues Lyddæ, *Chadid* & *Ono*. Erant tria hæc oppida in tribu Beniamin, 1 Par. 8, 12. & *Lydda* non procul a *Ioppe*, Act. 9, 32. 38. Confer etiam de *Chadid* & *Ono* Neh. 6, 2. c. 11, 34.

v. 34. *b) Hierichuntini, oriundi* v. 21. 33. *Hierichunte*, Deut. 34, 3. Ios. 6, 1. cet.

v. 35. *c) Senaenses*, vt v. 20. 33. 34. vrbis in tribu Ephraim. Neh. 7, 38. Conf. *Eusebium* & *Hieronymum* in locis Hebr.

v. 36. *d)* Hactenus de Iudæis & Beniaminitis, iam pergit ad Leuitas & *Sacerdotes*. v. 70. c. 1, 5. c. 3, 2. *e) filii* s. posteri v. 3. *Iedaiæ*. 1 Par. 9, 10. c. 24, 7. *f) de familia Iesuæ* v. 2. quem tamen alii alium a Pontifice v. 2. fuisse putant. cf. v. 40.

v. 40. *g) Leuitæ* v. 70. c. 1, 5. *h) Posteri Iesuæ* c. 8, 33. *i)* c. 3, 9. *k)* Eadem significatione *Iehuda*, Ezr. 3, 9. & *Hodiah*, Neh. 7, 43. dicitur.

v. 41. *l) Leuitæ cantores*, v. 65. 70. c. 7, 7. *posteri Asaphi*, c. 3, 10. Ps. 50, 1. 1 Par. 25, 1. seqq.

v. 42. *m)* Posteri v. 3. *ianitorum*, c. 10, 24. ex Asaphi posteris, coll. 1 Par. 26, 1. seqq.

v. 55. *n) Filii* s. posteri *seruorum Salomonis*, quos de Canaanæorum reliquiis Salomo ad seruiles operas in sanctuario destinauerat, v. 58. Neh. 7. 57. coll. not. 1 Reg. 9, 20. 21. *o) Sophereth*, Neh. 7, 57. q. d. *Scribentis* s. *Eruditæ* feminæ filius. Sic infra v. 57. *Pochereth*, *Coheleth*, Coh. 1, 1. virorum nomina.

v. 61. *p) qui* vxorem *duxerat* vnam *de filiabus Barzillais Gileaditæ*, amici Dauidis, 2 Sam. 17, 27. c. 19, 32. 38. 1 Reg. 2, 7. *q)* & *vocatur est de nomine eorum*, Gen. 48, 6. 1 Par. 23, 14. præter morem Hebræorum, coll. not. Num. 32, 41.

---

v. 40. בני per *Kadma* 1. 3. Pro הודויה, quod in marg. ex aliis libris refert, in textu habet הודויה 1. v. 48. נקודא per *Schurek* 1. 3. Sic iidem v. 60. v. 49. Pro בסי (quod in marg. refert) in textu habet בבי 1. v. 50. אסנא per *Aleph* 6. 9. 14. 20. & *Mas. Erff.* v. 52. מחירא per *Resch* 6. 9. 10. 20. 23. quomodo & Syr. legit. At נחירא per *Nun* & *Resch* 2. v. 59. העולים per *Paschta* 1. 2. 7. 8. 15. & vna cum *Graschaim* 13. 14. At per *Kadma Ber.* & ואלה העולים 22. v. 61. חביה sic per *Chatephkom.* 2. & *Ber.* sec. *Mas. impr.* Neh. 7, 63. Reliqui per *Chatephpat.* At חביה *Beth* per *Kam.* sine seq. *Dag.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. 23. מבנות per *Kadma* 2. 6. 9. 10. 20. 23. vt Neh. 7, 63.

לָהֶם אֲשֶׁר לֹא־יֹאכְלוּ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עַד עֲמֹד כֹּהֵן
64 לְאוּרִים וּלְתֻמִּים׃ כָּל־הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא
סה אַלְפַּיִם שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת שִׁשִּׁים׃ מִלְּבַד עַבְדֵיהֶם
וְאַמְהֹתֵיהֶם אֵלֶּה שִׁבְעַת אֲלָפִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים
66 וְשִׁבְעָה וְלָהֶם מְשֹׁרְרִים וּמְשֹׁרְרוֹת מָאתָיִם׃ סוּסֵיהֶם
שְׁבַע מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה פִּרְדֵיהֶם מָאתַיִם אַרְבָּעִים
67 וַחֲמִשָּׁה׃ גְּמַלֵּיהֶם אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה
חֲמֹרִים שֵׁשֶׁת אֲלָפִים שְׁבַע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים׃
68 וּמֵרָאשֵׁי הָאָבוֹת בְּבוֹאָם לְבֵית יְהוָה
אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָ͏ִם הִתְנַדְּבוּ לְבֵית הָאֱלֹהִים לְהַעֲמִידוֹ עַל־
69 מְכוֹנוֹ׃ כְּכֹחָם נָתְנוּ לְאוֹצַר הַמְּלָאכָה זָהָב
דַּרְכְּמוֹנִים שֵׁשׁ־רִבָּאוֹת וָאֶלֶף וְכֶסֶף מָנִים חֲמֵשֶׁת
ע אֲלָפִים וְכָתְנֹת כֹּהֲנִים מֵאָה׃ וַיֵּשְׁבוּ הַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם וּמִן־הָעָם וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשּׁוֹעֲרִים וְהַנְּתִינִים
ג בְּעָרֵיהֶם וְכָל־יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם׃ וַיִּגַּע הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי Cap. III.
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בֶּעָרִים וַיֵּאָסְפוּ הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶל־
2 יְרוּשָׁלָ͏ִם׃ וַיָּקָם יֵשׁוּעַ בֶּן־יוֹצָדָק וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים
וּזְרֻבָּבֶל בֶּן־שְׁאַלְתִּיאֵל וְאֶחָיו וַיִּבְנוּ אֶת־מִזְבַּח אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת עָלָיו עֹלוֹת כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ־
3 הָאֱלֹהִים׃ וַיָּכִינוּ הַמִּזְבֵּחַ עַל־מְכוֹנֹתָיו כִּי בְּאֵימָה עֲלֵיהֶם מכונתיו קרי
מֵעַמֵּי הָאֲרָצוֹת וַיַּעַל עָלָיו עֹלוֹת לַיהוָה עֹלוֹת לַבֹּקֶר ויעלו קרי
4 וְלָעָרֶב׃ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־חַג הַסֻּכּוֹת כַּכָּתוּב וְעֹלַת יוֹם בְּיוֹם
ה בְּמִסְפָּר כְּמִשְׁפַּט דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃ וְאַחֲרֵי־כֵן עֹלַת
תָּמִיד וְלֶחֳדָשִׁים וּלְכָל־מוֹעֲדֵי יְהוָה הַמְקֻדָּשִׁים וּלְכֹל
6 מִתְנַדֵּב נְדָבָה לַיהוָה׃ מִיּוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
הֵחֵלּוּ לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת לַיהוָה וְהֵיכַל יְהוָה לֹא יֻסָּד׃
7 וַיִּתְּנוּ־כֶסֶף לַחֹצְבִים וְלֶחָרָשִׁים וּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וָשֶׁמֶן
לַצִּדֹנִים וְלַצֹּרִים לְהָבִיא עֲצֵי אֲרָזִים מִן־הַלְּבָנוֹן אֶל־
יָם

a) ne comederent *de ſanctiſſimis* ſacrificiis, Leu. 2, 3. 10. Num. 18, 9. b) *donec*, Pſ. 110, 1. 1 Sam. 15, 35. *ſtaret ſacerdos*, Deut. 10, 8. c. 18, 5. 7. *ad Vrim & Thummim* in vſum reuocanda; de quibus Exod. 28, 30. Num. 27. 21. 1 Sam. 23, 9. c. 28, 6. c. 30, 7. 8. Quod tamen ſub ſecundo Templo factum non eſſe, conſtans eſt Iudæorum & Chriſtianorum ſententia. Vide vberiores noſtras adnotat. ad h. l.

v. 64. c) *Totus cætus* in vnam ſummam collectus, *velut vnus*, c. 3, 1. 9. c. 6, 20. erat *quatuor myriadum, bis mille* &c. ſ. 42360. cf. v. 69. Neh. 7, 66. 72. & notas vberiores.

v. 69. d) auri *drachmas*, Vulg. *ſolidos*, Cler. *libras ſterlingicas*.(4) Neh. 7, 70 -- 72. cf. infra c. 8, 27. e) *& argenti pondo* ſ. *minas* 5000. quarum ſingulæ 60. ſiclos Hebraicos & *libras ſterlingicas nouem* ex virorum doctorum calculo æquarunt. Vide vberiores adnot.

CAP. III, v. 1. f) *Quum autem adveniret* ſ. *inſtaret*, Neh. 7, 73. Coh. 12, 1. dum Iſraelitæ iam eſſent in vrbibus ſuis, ſupra c. 2, 70. g) ſummo conſenſu. cf. v. 9. Iud. 20, 1. Neh. 8, 1. h) ad rem diuinam faciendam, v. 2. cf. Pſ. 122, 1. ſeqq. Ibi vero congregati I. *altare holoc.* exſtruunt, & quotidiana ſacrificia offerunt, v. 3. II. *Feſtum tabernac.* celebrant, & reliqua ſacra reſtituunt, materiam etiam ad ſtruendum Templum parant, v. 4 -- 7. III. *Sequenti anno* ipſum opus ædificandi *Templi* incipiunt, eiusque *fundamenta iaciunt* cum lætitia & laudibus diuinis v. 8 -- 13.

v. 63. עד per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. v. 64. אלפים שלש מאות ita 1. 2. 3.
CAP. III, v. 1. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 6 -- 10. 12. 19. 20. 21. 23. Pro בערים hab.
בעריהם 2. 3. vt Neh. 7, 73. v. 2. *Spatium* præmitt. 1. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 23. בתורת משה
ita 7. 8. 11 -- 16. 19. 21. 22. v. 3. מכונתיו ſic in textu ſine *Cthib* & *Kri* 1. 3. 6. 9. 13.
19. 20. 23. Variare heic autem libros, etiam *Maſ. Erff.* adnotauit. v. 4. כמשפט per *Pat.*
1. 2. 10. 13. 14. 19. & in marg. 6. 9.

יָם יָפוֹא[a] כְּרִשְׁיוֹן[b] כּוֹרֶשׁ[c] מֶלֶךְ־פָּרַס עֲלֵיהֶם׃
8 וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְבוֹאָם אֶל־
בֵּית הָאֱלֹהִים לִירוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי הֵחֵלּוּ זְרֻבָּבֶל
בֶּן־שְׁאַלְתִּיאֵל וְיֵשׁוּעַ בֶּן־יוֹצָדָק וּשְׁאָר אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם וְכָל־הַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲמִידוּ אֶת־
הַלְוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה[d] וָמַעְלָה לְנַצֵּחַ עַל־
9 מְלֶאכֶת בֵּית־יְהוָה׃ וַיַּעֲמֹד יֵשׁוּעַ בָּנָיו וְאֶחָיו
קַדְמִיאֵל וּבָנָיו בְּנֵי־יְהוּדָה[e] כְּאֶחָד[f] לְנַצֵּחַ עַל־עֹשֵׂה
הַמְּלָאכָה בְּבֵית הָאֱלֹהִים בְּנֵי חֵנָדָד בְּנֵיהֶם וַאֲחֵיהֶם
10 הַלְוִיִּם׃ וְיִסְּדוּ[g] הַבֹּנִים אֶת־הֵיכַל יְהוָה וַיַּעֲמִידוּ
הַכֹּהֲנִים מְלֻבָּשִׁים בַּחֲצֹצְרוֹת וְהַלְוִיִּם בְּנֵי־אָסָף
בַּמְצִלְתַּיִם לְהַלֵּל אֶת־יְהוָה עַל־יְדֵי דָּוִיד מֶלֶךְ־
11 יִשְׂרָאֵל׃ וַיַּעֲנוּ בְּהַלֵּל וּבְהוֹדֹת לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי־
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וְכָל־הָעָם הֵרִיעוּ תְרוּעָה
12 גְדוֹלָה בְהַלֵּל לַיהוָה עַל הוּסַד בֵּית־יְהוָה׃ וְרַבִּים
מֵהַכֹּהֲנִים[h] וְהַלְוִיִּם וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר רָאוּ
אֶת־הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן בְּיָסְדוֹ זֶה הַבַּיִת[i] בְּעֵינֵיהֶם בֹּכִים
13 בְּקוֹל גָּדוֹל וְרַבִּים בִּתְרוּעָה בְשִׂמְחָה לְהָרִים קוֹל׃ וְאֵין
הָעָם מַכִּירִים קוֹל תְּרוּעַת הַשִּׂמְחָה לְקוֹל בְּכִי הָעָם כִּי
הָעָם מְרִיעִים תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְהַקּוֹל נִשְׁמַע עַד־
לְמֵרָחוֹק׃

CAP. IV. ד וַיִּשְׁמְעוּ[k] צָרֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִן כִּי־בְנֵי הַגּוֹלָה בּוֹנִים הֵיכָל
2 לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּגְּשׁוּ אֶל־זְרֻבָּבֶל וְאֶל־רָאשֵׁי
הָאָבוֹת וַיֹּאמְרוּ לָהֶם נִבְנֶה עִמָּכֶם כִּי כָכֶם נִדְרוֹשׁ
ולו קרי לֵאלֹהֵיכֶם וְלֹא* אֲנַחְנוּ זֹבְחִים מִימֵי אֵסַר חַדֹּן מֶלֶךְ
3 אַשּׁוּר הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ פֹּה׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם זְרֻבָּבֶל וְיֵשׁוּעַ
וּשְׁאָר רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לֹא־לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת
בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יַחַד נִבְנֶה לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

כאשר

a) *ad mare* ſ. ſinum *Iapho* ſ. *Ioppes*. Ar. *verſus Iaffam*: qui portus hodieque Hieroſolymæ proximus. cf. 2 Par. 2, 15. & not. Ioſ. 19, 46. b) *ſec. conceſſionem* ſ. *mandatum* (1) c) *pro* vel *de illis*. Ezech. 27, 5. Ioel. 1, 3.

v. 9. d) *Adſtitit etiam Ioſua*, pontifex v. 8. & filii eius atque cognati, v. 8. e) item *filii Iudæ*, qui inuerſis litteris *Hodauia*, c. 2, 40. f) *inſtar vnius* viri, i. e. vnanimi conſenſu ac ſtudio, vt v. 1.

v. 10. g) *Quum igitur ædificantes* cæmentarii *fundarent* ſ. fundamenta ponerent templi v. 6. 11. interea principes populi & Pontifex *ſtare iuſſerunt ſacerdotes* v. 5. veſtibus ſuis c. 2, 69. *indutos*, 1 Reg. 22, 10. *cum tubis*, Num. 10, 10. &c. *& Leuitas*, v. 8. 9. *Aſaphi poſteros*, c. 2, 41. *cum ſiſtris* ſ. *cymbalis*, 1 Par. 13, 8. c. 15, 16. 19. *vt laudarent Iehouam ad manus*, h. e. ſec. inſtituta ſ. ordinationes *Dauidis*, Neh. 12, 36. 2 Par. 29, 27.

v. 12. h) *qui viderant templum prius in fundamento ſuo* (1) Anni enim vix 53. erant, ex quo Salomoneum templum vaſtatum erat, coll. not. Hagg. 2, 3. 9. i) quum *hæc domus* eſſet *in oculis eorum*, quum tenuia huius initia viderent. cf. Hagg. 2, 3. 9. Zach. 4, 10.

CAP. IV, v. 1. k) *Quum vero audirent hoſtes*, -- *ad Zerubbabelem venerunt*, v. 2. Nimirum Chuthæi ſ. *Samaritæ*, I. Iudæis communem *operam* inſtaurandi templi *offerunt* v. 1. 2. *nec tamen* II. a Iudæis *admittuntur*, v. 3. vnde III. omnibus modis *eos impediunt*, v. 4. 5. & IV. apud *Ahasuerum* ſ. *Cambyſen eos ſcripto accuſant*, v. 6. & V. *longa ſatis epiſtola* etiam apud *Artaxerxem* ſ. *Smerdim*, v. 7--16. a quo VI. *inhibitorium reſcriptum* impetrant, v. 17--22. Vnde VII. *Templi inſtauratio ceſſauit* ad annum vsque Darii ſecundum, v. 23. 24.

---

v. 8. וּשְׁאָר per *Pat.* 2. 6. 9. 10. 20. Per *Darga* 2. 6. 9. 10. 20. At per *Makk.* 1. 3. ita 2. הבאים מהשבי v. 9. Pro בניו hab. ובנו cum præf. *Schurek* in marg. 22. v. 13. למרחק *defect.* 3. ſec. *Maſ. impr.* CAP. IV, v. 2. מימי per *Paſchta* 1. 3. 6 -- 10. 13. 19. 20. at per *Graſchaim* 2. אסרחדן coniunctim ſcribunt 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. item *Maſ. Erff.* Ceterum חדן *defect.* 1. 3. 7. 8. 15. 22. ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* Alii *plene.* v. 3. וּשְׁאָר per *Pat.* 1. 2. 10. 20. & (in textu) 6. 9.

4 כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ הַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ־פָּרָס׃ וַיְהִי עַם־הָאָרֶץ
מְרַפִּים יְדֵי עַם־יְהוּדָה וּמְבַלֲהִים אוֹתָם לִבְנוֹת׃ ומבהלים קרי
ה וְסֹכְרִים עֲלֵיהֶם יוֹעֲצִים לְהָפֵר עֲצָתָם כָּל־יְמֵי כּוֹרֶשׁ
מֶלֶךְ פָּרַס וְעַד־מַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מֶלֶךְ־פָּרָס׃
6 וּבְמַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּתְחִלַּת מַלְכוּתוֹ כָּתְבוּ
7 שִׂטְנָה עַל־יֹשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם׃ וּבִימֵי
אַרְתַּחְשַׁשְׂתָּא כָּתַב בִּשְׁלָם מִתְרְדָת טָבְאֵל וּשְׁאָר כצ"ל
כְּנָוֺתָו עַל־אַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מֶלֶךְ פָּרָס וּכְתָב הַנִּשְׁתְּוָן כנותיו קרי
8 כָּתוּב אֲרָמִית וּמְתֻרְגָּם אֲרָמִית׃ רְחוּם בְּעֵל־
טְעֵם וְשִׁמְשַׁי סָפְרָא כְּתַבוּ אִגְּרָה חֲדָה עַל־יְרוּשְׁלֶם
9 לְאַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מַלְכָּא כְּנֵמָא׃ אֱדַיִן רְחוּם בְּעֵל־טְעֵם
וְשִׁמְשַׁי סָפְרָא וּשְׁאָר כְּנָוָתְהוֹן דִּינָיֵא וַאֲפַרְסַתְכָיֵא
טַרְפְּלָיֵא אֲפָרְסָיֵא אַרְכְּוָי בָבְלָיֵא שׁוּשַׁנְכָיֵא דֶּהָוֵא ארכויא ק' דהיא קרי
י עֵלְמָיֵא׃ וּשְׁאָר אֻמַּיָּא דִּי הַגְלִי אָסְנַפַּר רַבָּא וְיַקִּירָא
וְהוֹתֵב הִמּוֹ בְּקִרְיָה דִּי שָׁמְרָיִן וּשְׁאָר עֲבַר־נַהֲרָה
11 וּכְעֶנֶת׃ דְּנָה פַּרְשֶׁגֶן אִגַּרְתָּא דִּי שְׁלַחוּ עֲלוֹהִי
עַל־אַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מַלְכָּא עַבְדָיךְ אֱנָשׁ עֲבַר־נַהֲרָה יתיר י'
12 וּכְעֶנֶת׃ יְדִיעַ לֶהֱוֵא לְמַלְכָּא דִּי יְהוּדָיֵא
דִּי סְלִקוּ מִן־לְוָתָךְ עֲלֶינָא אֲתוֹ לִירוּשְׁלֶם קִרְיְתָא
מָרָדְתָּא וּבִאישְׁתָּא בָּנַיִן וְשׁוּרַיָּא אֶשְׁכְלִלוּ וְאֻשַּׁיָּא יַחִיטוּ׃ ושוריא שכללו קרי
13 כְּעַן יְדִיעַ לֶהֱוֵא לְמַלְכָּא דִּי הֵן קִרְיְתָא דָךְ תִּתְבְּנֵא
וְשׁוּרַיָּה יִשְׁתַּכְלְלוּן מִנְדָּה־בְלוֹ וַהֲלָךְ לָא יִנְתְּנוּן וְאַפְּתֹם
14 מַלְכִים תְּהַנְזִק׃ כְּעַן כָּל־קֳבֵל דִּי־מְלַח הֵיכְלָא
מְלַחְנָא וְעַרְוַת מַלְכָּא לָא אֲרִיךְ לַנָא לְמֶחֱזֵא עַל־דְּנָה
טו שְׁלַחְנָא וְהוֹדַעְנָא לְמַלְכָּא׃ דִּי יְבַקַּר בִּסְפַר דָּכְרָנַיָּא
דִּי אֲבָהָתָךְ וּתְהַשְׁכַּח בִּסְפַר דָּכְרָנַיָּא וְתִנְדַּע דִּי קִרְיְתָא
דָךְ קִרְיָא מָרָדָא וּמְהַנְזְקַת מַלְכִין וּמְדִנָן וְאֶשְׁתַּדּוּר
עָבְדִין בְּגַוַּהּ מִן־יוֹמָת עָלְמָא עַל־דְּנָה קִרְיְתָא דָךְ
החרבת

a) sicut nobis, non vobis præcepit Cyrus, v. 5. c. 1, 1. 3.
v. 4. *b) languidas & remissas reddebant manus*. Ier. 38, 4. Neh. 6. 9. coll. Ezech. 1, 24. 25. *c) & turbabant eos*, 2 Par. 32, 18. Esa. 17, 14. Neh. 6, 9. *inter ædificandum*, ne ædificarent, coll. simili constr. Gen. 41, 49.
v. 5. *d) Mercede etiam conducebant* aduersus eos. (1) hac notione, qua alias per שׂ scribitur, vt Deut. 23, 5. Neh. 6, 12.
v. 6. *e) Nam sub regno Ahasueri* s. *Cambysis*, vt in adnotat. vberioribus ostendimus. ו est *exegeticum*, vt Ier. 17, 8. Ps. 1, 3. & 95, 5. &c. *f) accusationem* s. epistolam liuidæ accusationis & odii plenam (1) cf. 1 Reg. 5, 18. Zach. 3, 1.
v. 7. *g) Temporibus etiam Artaxerxis*, i. e. *Smerdis*, *magi*, qui inter Cambysen & Darium Hystaspidem regnauit. *h) & reliqui collegarum* s. collegæ *eius*, (8) v. 9. 17. 23. c. 5, 3. 6. *i) ad Artaxerxem* illum, v. 8. 11. *k) exemplar autem*, Esth. 4, 8. *Epistolæ* (4) v. 18. 23. c. 7, 11. *l) scriptum erat Aramice*, i. e. litteris Syriacis s. Chaldaicis, & *expressum* sermone Chaldaico. (1)
v. 8. *m) Rechum dominus consilii* s. *consiliarius*, v. 9. 17. coll. v. 19. 21. *n)* i. e. sec. R. Sal. & A. B. E. *praut dicemus*, s. qualem mox proferemus. cf. c. 5, 4.
v. 9. *o) Tunc*, inquam, sub Artaxerxe s. Smerdi v. 7. magno consensu scripserunt v. 8. cum consiliariis regiis etiam gentes, quæ tunc in vrbibus Samariæ habitarunt, v. 10.
v. 12. *p) & muros reficiunt*, v. 13. 16. *q) & fundamenta*, c. 5, 16. *ad funiculum reparant* s. *muniunt* (1)
v. 13. *r) portionem* s. *canonem*, *tributum* & *vectigal*, v. 20. c. 7, 24. *s) idque thesauro* s. reditibus regiis (1) *damnum dabit* (4) v. 15. 22. Dan. 6, 3.

v. 8. ירושלם per *Tsere* 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 9. ואפרסתכיא cum *Dag.* 3. & *Mas. Erff.* אפרסיא per *Kam.* (sine *Meth.* tamen) 7. 12. 15. 17. 18. 19. 24. & *Ber.* ארכויא sic in textu sine nota 1. 2. 22. At 3. ארכויא scribit, cum *Kri* ארכואי; vtrumque contra *Mas. Erff.* דהוא per *Tsere* 2. 3. 23. at per *Chirek* 1. Porro דהיא in textu sine nota 2. ac דהיא in textu cum *Kri* דהאי 3. *Cthib* exprimit דהוה 22. דחיא vero *Mas.* 1. Denique דהוא sine *Kri* 23. Omnes contra *Mas. Erff.* v. 10. אסנפר *Aleph* per *Kam.* cum *Meth.* 6. 9. 10. 14. 20. Quomodo *Asenaphar* legerunt *Vulg. Gr.* & *Ar.* שמרין sine *Meth.* 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 23. v. 11. אנש per *Pat.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. v. 12. יהודיא per *Rbhia* 1. 6--10. 13. 19. 20. 22. Reliqui per *Sakephk.* עלינא sic per *Sagol* 7. 8. 15. 22. Alii per *Tsere* cf. v. 18. c. 5, 17. לירושלם per *Tsere* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. מרדתא ita *Resch* per *Pat.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 16. 20. 23. 24. At reliqui per *Kam.* & quidem sine *Meth.* 7. 8. 11. 12. 13. 15. 19. 21. 22. ובאישתא ita 1. 3. 6. 9. 20. 22. 23. cum nota יהיר א' 1. at cum *Kri* ובישתא 22. Sed ובאישתא scribit 2. ac *Mas. Erff.* & hæc quidem cum *Kri* ובשתא. v. 14. קבל per *Chatephkam.* 1. 2. 3. 22. 23. אריך per merum *Pat.* 17. 18. 21. 22. at per *Kam.* 1. 2. 3. v. 15. ומדנן sic *defect.* 1. 3. 7. 8. 15. 22. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* Alii *plene.*

16 הָחָרְבַת׃ מְהוֹדְעִין אֲנַחְנָה לְמַלְכָּא דִּי הֵן קִרְיְתָא דָךְ
תִּתְבְּנֵא וְשׁוּרַיָּה יִשְׁתַּכְלְלוּן לָקֳבֵל דְּנָה חֲלָק בַּעֲבַר
17 נַהֲרָא לָא אִיתַי לָךְ׃ פִּתְגָמָא שְׁלַח מַלְכָּא עַל־
רְחוּם בְּעֵל־טְעֵם וְשִׁמְשַׁי סָפְרָא וּשְׁאָר כְּנָוָתְהוֹן דִּי יָתְבִין
18 בְּשָׁמְרָיִן וּשְׁאָר עֲבַר־נַהֲרָה שְׁלָם וּכְעֶת׃ נִשְׁתְּוָנָא
19 דִּי־שְׁלַחְתּוּן עֲלֶינָא מְפָרַשׁ קֱרִי קָדָמָי׃ וּמִנִּי שִׂים טְעֵם
וּבַקַּרוּ וְהַשְׁכַּחוּ דִּי קִרְיְתָא דָךְ מִן־יוֹמָת עָלְמָא עַל־
כ מַלְכִין מִתְנַשְּׂאָה וּמְרַד וְאֶשְׁתַּדּוּר מִתְעֲבֶד־בַּהּ׃ וּמַלְכִין
תַּקִּיפִין הֲווֹ עַל־יְרוּשְׁלֶם וְשַׁלִּיטִין בְּכֹל עֲבַר נַהֲרָה וּמִדָּה
21 בְּלוֹ וַהֲלָךְ מִתְיְהֵב לְהוֹן׃ כְּעַן שִׂימוּ טְעֵם לְבַטָּלָא גֻּבְרַיָּא
אִלֵּךְ וְקִרְיְתָא דָךְ לָא תִתְבְּנֵא עַד־מִנִּי טַעְמָא יִתְּשָׂם׃
22 וּזְהִירִין הֱווֹ שָׁלוּ לְמֶעְבַּד עַל־דְּנָה לְמָה יִשְׂגֵּא חֲבָלָא
23 לְהַנְזָקַת מַלְכִין׃ אֱדַיִן מִן־דִּי פַּרְשֶׁגֶן נִשְׁתְּוָנָא דִּי
אַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מַלְכָּא קֱרִי קֳדָם־רְחוּם וְשִׁמְשַׁי סָפְרָא
וּכְנָוָתְהוֹן אֲזַלוּ בִבְהִילוּ לִירוּשְׁלֶם עַל־יְהוּדָיֵא וּבַטִּלוּ
24 הִמּוֹ בְּאֶדְרָע וְחָיִל׃ בֵּאדַיִן בְּטֵלַת עֲבִידַת בֵּית־אֱלָהָא דִּי
בִּירוּשְׁלֶם וַהֲוָת בָּטְלָא עַד שְׁנַת תַּרְתֵּין לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ

Cap. V. ה מֶלֶךְ־פָּרָס׃ וְהִתְנַבִּי חַגַּי נְבִיָּאה וּזְכַרְיָה בַר־עִדּוֹא
נְבִיַּאיָּא עַל־יְהוּדָיֵא דִּי בִיהוּד וּבִירוּשְׁלֶם בְּשֻׁם אֱלָהּ
2 יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהוֹן׃ בֵּאדַיִן קָמוּ זְרֻבָּבֶל בַּר־שְׁאַלְתִּיאֵל וְיֵשׁוּעַ
בַּר־יוֹצָדָק וְשָׁרִיו לְמִבְנֵא בֵּית אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם
3 וְעִמְּהוֹן נְבִיַּאיָּה דִי־אֱלָהָא מְסָעֲדִין לְהוֹן׃ בֵּהּ־זִמְנָא אֲתָה
עֲלֵיהוֹן תַּתְּנַי פַּחַת עֲבַר־נַהֲרָה וּשְׁתַר בּוֹזְנַי וּכְנָוָתְהוֹן
וְכֵן אָמְרִין לְהֹם מַן־שָׂם לְכֹם טְעֵם בַּיְתָא דְנָה לִבְּנֵא
4 וְאֻשַּׁרְנָא דְנָה לְשַׁכְלָלָה׃ אֱדַיִן כְּנֵמָא אֲמַרְנָא לְהֹם מַן־
ה אִנּוּן שְׁמָהָת גֻּבְרַיָּא דִּי־דְנָה בִנְיָנָא בָּנַיִן׃ וְעֵין אֱלָהֲהֹם
הֲוָת עַל־שָׂבֵי יְהוּדָיֵא וְלָא־בַטִּלוּ הִמּוֹ עַד־טַעְמָא לְדָרְיָוֶשׁ
6 יְהָךְ וֶאֱדַיִן יְתִיבוּן נִשְׁתְּוָנָא עַל־דְּנָה׃ פַּרְשֶׁגֶן אִגַּרְתָּא
דִּי

a) *destructa fuit.* Ezech. 26, 2.

v. 16. b) *Notum* igitur *facimus regi,* quod, si vrbs ista instaurata fuerit, & muri refecti, v. 13. *propterea pars* vel sec. Vulg. *possessio, in citeriori parte fluminis* Euphratis, v. 10. 11. *non erit tibi.*

v. 17. c) Tunc *mandatum* misit rex *ad Rechumum consiliarium,* v. 7. 8. 9. d) v. 7. e) *qui habitant in Samaria.* v. 10. f) *reliquis etiam trans fluuium pacem* & salutem dixit, c. 5, 7. g) *& cetera, sec. tempus* siue stilum istius temporis adiici solita. vid. v. 10.

v. 18. h) *Epistola* (4) v. 7. 23. *quam,* Chaldaice scriptam v. 7. *misistis ad nos,* Persice *exposita* Neh. 8, 8. *lecta est coram me.* v. 23. Dan. 5, 8. 17.

v. 20. i) *ita vt canon, tributum consumtionis & vectigal* datum fuerit eis, v. 13.

v. 21. k) *Iam* ergo v. 13. 14. *proponite mandatum,* v. 19. *ad cessare faciendum,* v. 23. c. 5, 5. *viros illos,* c. 6, 8.

v. 22. l) *Et moniti estote* de *errore,* c. 6, 9. Dan. 6, 5. m) *vt* accurate *faciatis sec. hoc* mandatum. n) *quare* enim per conniuentiam nostram *cresceret* s. augeretur *damnum, ad noxam Regum.* v. 13. 15.

CAP. V, v. 1. o) *Deinde prophetauit.* Sic sine א 1 Sam. 10, 6. 13. Ier. 26, 9. p) c. 6, 14. Hagg. 1, 1. *& Zacharias,* Barachiæ filius, Zach. 1, 1. 7. *nepos Iddonis,* coll. *Ben,* supra c. 3, 2. Neh. 12, 23. Sequitur hic felicior operis successus. Hortantibus enim prophetis Dei, 1. Iudæi *absoluere templum adgrediuntur,* v. 1. 2. II. Interpellantibus Persarum præfectis, *ex Cyri edicto se ædificare respondent,* v. 3. 4. Qua de re illi III. *ad regem Darium scribunt,* v. 5. 17.

v. 4. q) *Tunc, sicut dicemus* v. 9. c. 4, 8. *diximus iis,* ego Ezras, ceterique populi antistites.

v. 16. לקבל *Kuph* per *Katephkom.* 1. 2. 3. 6. 9. 12. 13. 15. 16. 19. 20. 22. 23. 24. Alii per *Schua* simplex. חלק per *Pat.* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. v. 18. די per *Merca* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 13. 19. 21. 22. עלינא per *Tsere* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23. Vid. v. 12. v. 19. והשכחו per *Sakephk.* 2. בה per *Kam.* 3. 6. 9. 10. 11. 14. 20. 22. & sic fu. 2. contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. col. 8. v. 22. הוו per *Chatephpat.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. למא sic per *Aleph* te. 2. secund. *Mas. fin.* t. 1. c. sed contra *Mas.* c. 6. 8. v. 23. אדין per *Sakephgad.* 1. 2. קדם per *Pat.* 2. 3. v. 24. Cum præmisso *spatio* 1. 6--10. 19. 20. 21. 23. דריוש ita cum *Meth.* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 17. 20. 22. 24. Reliqui omittunt. CAP. V, v. 1. נביאה cum adiecto *Kri* נביא 3. 22. נביאיא ita 2. 22. h. l. & v. 2. v. 2. Cum præmisso *Spatio* 1. 2. 7. 8. 14. 21. ושריו sic per *Schurek* in fine 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. בירושלם per *Tsere* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. v. 3. Cum præmisso *Spatio* 3. 6--10. 16. 19. 20. 21. תתני per *Kadma* regulariter 1. v. 4. שמהת sic per *Kam.* regulariter 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 23. Reliqui per *Pat.* בנין per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 13. 19. 20. 23. contra *Mas.* 1. h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. col. 8. v. 5. לדריוש cum *Meth.* 17. 24. Alii vero hic & v. 6. 7. sine illo.

דִּי־שְׁלַח תַּתְּנַי ׀ פַּחַת עֲבַר־נַהֲרָה וּשְׁתַר בּוֹזְנַי וּכְנָוָתֵהּ
7 אֲפַרְסְכָיֵא דִּי בַּעֲבַר נַהֲרָה עַל־דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא׃ פִּתְגָמָא
שְׁלַחוּ עֲלוֹהִי וְכִדְנָה כְּתִיב בְּגַוֵּהּ לְדָרְיָוֶשׁ מַלְכָּא שְׁלָמָא
8 כֹלָּא׃ יְדִיעַ ׀ לֶהֱוֵא לְמַלְכָּא דִּי־אֲזַלְנָא לִיהוּד
מְדִינְתָּא לְבֵית אֱלָהָא רַבָּא וְהוּא מִתְבְּנֵא אֶבֶן גְּלָל וְאָע
מִתְּשָׂם בְּכֻתְלַיָּא וַעֲבִידְתָּא דָךְ אָסְפַּרְנָא מִתַּעַבְדָא
9 וּמַצְלַח בְּיֶדְהֹם׃ אֱדַיִן שְׁאֵלְנָא לְשָׂבַיָּא אִלֵּךְ כְּנֵמָא
אֲמַרְנָא לְהֹם מַן־שָׂם לְכֹם טְעֵם בַּיְתָא דְנָה לְמִבְנְיָה
י וְאֻשַּׁרְנָא דְנָה לְשַׁכְלָלָה׃ וְאַף שְׁמָהָתְהֹם שְׁאֵלְנָא לְהֹם
לְהוֹדָעוּתָךְ דִּי נִכְתֻּב שֻׁם־גֻּבְרַיָּא דִּי בְרָאשֵׁיהֹם׃
11 וּכְנֵמָא פִתְגָמָא הֲתִיבוּנָא לְמֵמַר אֲנַחְנָא הִמּוֹ
עַבְדוֹהִי דִי־אֱלָהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וּבָנַיִן בַּיְתָא דִּי־הֲוָא בְנֵה
מִקַּדְמַת דְּנָה שְׁנִין שַׂגִּיאָן וּמֶלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל רַב בְּנָהִי
12 וְשַׁכְלְלֵהּ׃ לָהֵן מִן־דִּי הַרְגִּזוּ אֲבָהֳתַנָא לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא יְהַב
הִמּוֹ בְּיַד נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל כַּסְדָּיָא וּבַיְתָה דְנָה *כשדאה ק'
13 סַתְרֵהּ וְעַמָּה הַגְלִי לְבָבֶל׃ בְּרַם בִּשְׁנַת חֲדָה לְכוֹרֶשׁ
מַלְכָּא דִּי בָבֶל כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא שָׂם טְעֵם בֵּית־אֱלָהָא דְנָה
14 לִבְּנֵא׃ וְאַף מָאנַיָּא דִי־בֵית־אֱלָהָא דִּי דַהֲבָה וְכַסְפָּא דִּי
נְבוּכַדְנֶצַּר הַנְפֵּק מִן־הֵיכְלָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וְהֵיבֵל הִמּוֹ
לְהֵיכְלָא דִּי בָבֶל הַנְפֵּק הִמּוֹ כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא מִן־הֵיכְלָא דִּי
טו בָבֶל וִיהִיבוּ לְשֵׁשְׁבַּצַּר שְׁמֵהּ דִּי פֶחָה שָׂמֵהּ׃ וַאֲמַר־לֵהּ
*אֵלֶּה מָאנַיָּא שֵׂא אֵזֶל־אֲחֵת הִמּוֹ בְּהֵיכְלָא דִּי בִירוּשְׁלֶם יתיר ה'
16 וּבֵית אֱלָהָא יִתְבְּנֵא עַל־אַתְרֵהּ׃ אֱדַיִן שֵׁשְׁבַּצַּר
דֵּךְ אֲתָא יְהַב אֻשַּׁיָּא דִּי־בֵית אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וּמִן־
17 אֱדַיִן וְעַד־כְּעַן מִתְבְּנֵא וְלָא שְׁלִם׃ וּכְעַן הֵן עַל־מַלְכָּא
טָב יִתְבַּקַּר בְּבֵית גִּנְזַיָּא דִּי־מַלְכָּא תַמָּה דִּי בְּבָבֶל הֵן
אִיתַי דִּי־מִן־כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא שִׂים טְעֵם לְמִבְנֵא בֵּית־אֱלָהָא
דֵךְ בִּירוּשְׁלֶם וּרְעוּת מַלְכָּא עַל־דְּנָה יִשְׁלַח עֲלֶינָא׃

באדין Ggggg צט א

a) *præfectus cis Euphratem* v. 3. 14. c. 4, 10. b) *Apharſathai* cf. c. 4, 9. v. 7. c) *Verbum* ſ. *Rem* & rei ſeriem ac relationem per *epiſtolam* (6) v. 11. c. 4, 17. c. 6, 11. Dan. 3, 16. v. 8. d) *lapide præſtanti* (2) c. 6, 4. Rad. Ar. *Magnus* qualitate & *præſtans fuit*, *dignitate* eminuit, item *Craſſus* quantitate *fuit*. e) & *lignum* ſ. trabes ligneæ. c. 6, 4. 11. Dan. 5, 4. f) *ponitur*, ponuntur, c. 4, 21. *in parietibus*. Dan. 5, 5. g) & *opus hoc*, c. 4, 21. 24. *promte*, c. 6, 8. 12. *fit*, c. 4, 19. h) & *feliciter procedit*, c. 6, 14. v. 9. i) *ſeniores illos*. v. 5. k) v. 4. l) v. 3. v. 10. m) *Sed & nomina eorum interrogauimus eos*. v. 4. 9. v. 11. n) *Nos ſumus illi ſerui Dei*. o) & *ædificantes*, ædificamus *domum* v. 4. ſ. templum, *quod extructum* fuit. Part. Peil. v. 12. p) *Verum*, *Sed*, Dan. 2, 11. 30. *poſtquam* c. 4, 23. q) c. 2, 1. v. 13. r) *ædificandi*, v. 2. 3. 9. cf. c. 1, 1. ſeqq. v. 14. s) *Quin etiam*, v. 10. *vaſa*, v. 15. c. 6, 5. t) c. 1, 7. c. 6, 5. u) & *data* ſ. *tradita fuerunt*, c. 1, 8. x) *Scheſchbatſari*, *vt nomen eius*, ſcil. Zerubbabelis, erat v. 16. c. 1, 8. y) *quem principem* ſ. *præfectum conſtituerat*, v. 3. c. 6, 7. Hagg. 1, 1. 14. Neh. 5, 14. v. 15. z) *auehe*, *deduc* & *repone ea*, Imperat. *Aphel* ex rad. נחת. cf. c. 6, 1. 5. & Hoph. Dan. 5, 20. *in templo*, *quod Hieroſolymæ* inſtaurabitur, v. 14. c. 1, 11. v. 17. a) *Nunc itaque*, c. 4, 13. *ſi*, Dan. 3, 15. *apud regem* ſ. regi *bonum videtur*, c. 7, 18. Eſth. 1, 19. b) *quæratur*, c. 4, 15. 19. *in domo gazarum*, i. e. *in tabulario* ſ. *archiuis regiis*, c. 6, 1. c. 7, 20. c) *vtrum* ita *ſit*, c. 4, 16. Ier. 2, 10.

v. 7. בנוה ſic per *Kam*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. שלמא ſic *milra* 1. 2. 3. 6 -- 9. 11. 12. 14. 15. 16. 20 -- 24. Reliqui *milel*. כלא: *milra* 15. 22. 23. v. 8. די per *Mun*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. מדינתא cum *Meth*. 17. 18. 22. 24. & *Ber*. ועבידתא *milra* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 10. שמהתהם ſic 23. Alii שמהתהם. נכתוב ſic per *Schur*. 1. & ſic fe. 2. ſec. *Maſ*. 1. 2. & *Erff*. v. 11. למטר per *Kam*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. contra *Ind. Baſ*. f. 61. col. 8. v. 12. לאלה per *Pat*. 2. 6. 9. 10. 14. 20. כסדאה ſic in ipſo textu 2. 15. 16. ועמה Sic ſine *Mapp*. in ſtatu emphatico (quomodo Gr. & Syr. abſolute. & *populum*) 7. 8. 15. ſec. *Maſ. impr*. Plures vero ועמה cum *Mapp*. quomodo Vulg. & Ar. & *populum eius*; minus tamen idonee *populus domus Dei* Iudaicus populus dici videtur, & debuiſſet ſic ſaltem, (quia *domus* Chaldæis maſculinum eſt) ועמה ſcribi, cum ſuffixo maſc. v. 13. לכורש מלכא די ita 2. v. 14. דהבה ſic per *He* 1. 2. 3. 7. 8. 15. 17. 22. 23. 24. ſec. *Maſ*. 1. 2. 3. *impr*. & *Erff*. h. l. item *impr*. Dan. 3, 21. Alii per *Aleph*. לששבצר per *Sægol* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 22. 23. v. 17. עלינא per *Tſere* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 23.

CAP. VI. ו בֵּאדַיִן דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא שָׂם טְעֵם וּבַקַּרוּ ׀ בְּבֵית
2 סִפְרַיָּא דִּי גִנְזַיָּא מְהַחֲתִין תַּמָּה בְּבָבֶל׃ וְהִשְׁתְּכַח
בְּאַחְמְתָא בְּבִירְתָא דִּי בְּמָדַי מְדִינְתָּא מְגִלָּה חֲדָה וְכֵן־
3 כְּתִיב בְּגַוַּהּ דִּכְרוֹנָה׃ בִּשְׁנַת חֲדָה לְכוֹרֶשׁ
מַלְכָּא כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא שָׂם טְעֵם בֵּית־אֱלָהָא בִירוּשְׁלֶם
בַּיְתָא יִתְבְּנֵא אֲתַר דִּי־דָבְחִין דִּבְחִין וְאֻשּׁוֹהִי מְסוֹבְלִין
4 רוּמֵהּ אַמִּין שִׁתִּין פְּתָיֵהּ אַמִּין שִׁתִּין׃ נִדְבָּכִין דִּי־אֶבֶן
גְּלָל תְּלָתָא וְנִדְבָּךְ דִּי־אָע חֲדַת וְנִפְקְתָא מִן־בֵּית מַלְכָּא
ה תִּתְיְהִב׃ וְאַף מָאנֵי בֵית־אֱלָהָא דִּי דַהֲבָה וְכַסְפָּא דִּי
נְבוּכַדְנֶצַּר הַנְפֵּק מִן־הֵיכְלָא דִּי־בִירוּשְׁלֶם וְהֵיבֵל לְבָבֶל
יַהֲתִיבוּן וִיהָךְ לְהֵיכְלָא דִּי־בִירוּשְׁלֶם לְאַתְרֵהּ וְתַחֵת
6 בְּבֵית אֱלָהָא׃ כְּעַן תַּתְּנַי פַּחַת עֲבַר־נַהֲרָה שְׁתַר
בּוֹזְנַי וּכְנָוָתְהוֹן אֲפַרְסְכָיֵא דִּי בַּעֲבַר נַהֲרָה רַחִיקִין הֲווֹ
7 מִן־תַּמָּה׃ שְׁבֻקוּ לַעֲבִידַת בֵּית־אֱלָהָא דֵךְ פַּחַת יְהוּדָיֵא
8 וּלְשָׂבֵי יְהוּדָיֵא בֵּית־אֱלָהָא דֵךְ יִבְנוֹן עַל־אַתְרֵהּ׃ וּמִנִּי
שִׂים טְעֵם לְמָא דִּי־תַעַבְדוּן עִם־שָׂבֵי יְהוּדָיֵא אִלֵּךְ
לְמִבְנֵא בֵּית־אֱלָהָא דֵךְ וּמִנִּכְסֵי מַלְכָּא דִּי מִדַּת עֲבַר
נַהֲרָה אָסְפַּרְנָא נִפְקְתָא תֶּהֱוֵא מִתְיַהֲבָא לְגֻבְרַיָּא אִלֵּךְ
9 דִּי־לָא לְבַטָּלָא׃ וּמָה חַשְׁחָן וּבְנֵי תוֹרִין וְדִכְרִין וְאִמְּרִין ׀
לַעֲלָוָן ׀ לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא חִנְטִין מְלַח חֲמַר וּמְשַׁח כְּמֵאמַר
כָּהֲנַיָּא דִּי־בִירוּשְׁלֶם לֶהֱוֵא מִתְיְהֵב לְהֹם יוֹם בְּיוֹם דִּי־
י לָא שָׁלוּ׃ דִּי־לֶהֱוֺן מְהַקְרְבִין נִיחוֹחִין לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא
11 וּמְצַלַּיִן לְחַיֵּי מַלְכָּא וּבְנוֹהִי׃ וּמִנִּי שִׂים טְעֵם דִּי כָל־
אֱנָשׁ דִּי יְהַשְׁנֵא פִּתְגָמָא דְנָה יִתְנְסַח אָע מִן־בַּיְתֵהּ וּזְקִיף
12 יִתְמְחֵא עֲלֹהִי וּבַיְתֵהּ נְוָלוּ יִתְעֲבֵד עַל־דְּנָה׃ וֵאלָהָא דִּי
שַׁכִּן שְׁמֵהּ תַּמָּה יְמַגַּר כָּל־מֶלֶךְ וְעַם דִּי ׀ יִשְׁלַח יְדֵהּ
לְהַשְׁנָיָה לְחַבָּלָה בֵּית־אֱלָהָא דֵךְ דִּי בִירוּשְׁלֶם אֲנָה
דָרְיָוֶשׁ שָׂמֶת טְעֵם אָסְפַּרְנָא יִתְעֲבִד׃

אדין

CAP. VI, v. 1. *a)* *Tunc igitur Darius, rex, præcepit, vt quærerent in tabulario, vbi gazas reponebant illic in Babylone.* c. 5. 17. Hoc capite I. Darius *Cyri decretum* inuenit, v. 1-5. idque II. *confirmat*, & datis sumtibus *auget*, v. 6-12. Itaque III. *instauratio Templi*, nemine impediente, *absoluitur*, v. 13--15. IV. templum *dedicatur*, v. 16-18. & V. *Pascha* Hierosolymis celebratur, v. 19. 22.

v. 2. *b) Tandemque inuentum* illud *est*, c. 4, 19. *in scrinio*, al. cum Vulg. & Ar. *in Ecbatanis* (1) *in regia* arce f. *palatio*, Esth. 1, 2. *quæ in Media* prouincia est: vbi tum forte post soceri & auunculi mortem Cyrus degebat. *c) MEMORIALE* f. MONVMENTVM rei, memoriæ sic commendatæ.

v. 3. *d)* c. 1, 1. c. 5, 13. *e)* tq. *locus, in quo victimas immolabunt*, c. 4, 2. *f) & fundamenta eius comportata*, al. *firma* sint, mole grandia & crassa. *Pyal*, vt Ps. 144, 14.

v. 4. *g) Ordines*, al. *Parietes* (2) h. l. *h)* ex lapidibus *eximiis*, c. 5, 8.

v. 5. *i) vt abeat* f. *redeat* quodlibet eorum, c. 5, 5. c. 7, 13. *k)* tuque Scheshatsar, ea *reponas*; vel *fac vt descendant* & perueniant in domum Dei, v. 1. 3. c. 5, 14. 15.

v. 6. *l)* v. 13. c. 5, 3. *m)* c. 5, 6.

v. 7. *n) Sinite fieri opus*. Dan. 4, 12. *o) præfectus Iudæorum*, Zerubbabel, c. 1, 8. c. 2, 2. c. 5, 14. *p) & seniores* Iudæorum, v. 8, 14. c. 5, 5. 9. ל est Nominatiui, vt 1 Par. 3, 2.

v. 11. *q) qui mutauerit* v. 12. *hoc edictum*, c. 4, 17. *euellatur*, Deut. 28, 63. *lignum* v. 4. *de domo eius; & erectus* f. suspensus *deleatur in eo*, in crucem agatur, & domus eius *sterquilinium* f. latrina fiat *propter hoc* crimen.

CAP. VI, v. 1. וּבַקַּרוּ per *Pat.* 7. 8. 11. 12. 13. 15--19. 21--24. Reliqui per *Kam.* v. 2. בְּגַוַּהּ per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. 23. v. 3. בית per *Mun.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. v. 4. חדת per *Kam.* 1. 2. 3. 6, 9. 10. 14. 26. 20. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. col. 8. v. 6. רַחִיקִין per *Kam.* 22. At per *Schua* 1. 2. 3. 23. v. 8. מלכא Sic per *Rbhia* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. pro quo reliqui per *Sakephk.* incommodius. די מדת sic per *Ithib* 2. 24. sec. *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *Impr.* Leu. 5, 2. Alii per *Mahp.* v. 9. ובני per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. ואמרין sine *Psik* 2. 3. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. At per *Paser* 6. 9. 20. לעלון sine *Psik* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Ind. Bas.* l. c. v. 12. די ישלח ידה ita 6. 9. 10. 14. 20. item 1. nisi quod hic די per *Makk.* copulat.

13 אֱדַיִן תַּתְּנַי פַּחַת עֲבַר־נַהֲרָה שְׁתַר בּוֹזְנַי וּכְנָוָתְהוֹן לָקֳבֵל
14 דִּי־שְׁלַח דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא כְּנֵמָא אָסְפַּרְנָא עֲבַדוּ׃ וְשָׂבֵי
יְהוּדָיֵא בָּנַיִן וּמַצְלְחִין בִּנְבוּאַת חַגַּי נְבִיָּאה וּזְכַרְיָה בַּר־
עִדּוֹא וּבְנוֹ וְשַׁכְלִלוּ מִן־טַעַם אֱלָהּ יִשְׂרָאֵל וּמִטְּעֵם
טו כּוֹרֶשׁ וְדָרְיָוֶשׁ וְאַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מֶלֶךְ פָּרָס׃ וְשֵׁיצִיא יתיר א׳
בַּיְתָה דְנָה עַד יוֹם תְּלָתָה לִירַח אֲדָר דִּי־הִיא שְׁנַת־שֵׁת
16 לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא׃ וַעֲבַדוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּהֲנַיָּא
וְלֵוָיֵא וּשְׁאָר בְּנֵי־גָלוּתָא חֲנֻכַּת בֵּית־אֱלָהָא דְנָה בְּחֶדְוָה׃
17 וְהַקְרִבוּ לַחֲנֻכַּת בֵּית־אֱלָהָא דְנָה תּוֹרִין מְאָה דִּכְרִין
מָאתַיִן אִמְּרִין אַרְבַּע מְאָה וּצְפִירֵי עִזִּין לְחַטָּיָא עַל־כָּל־ לחטאה קרי
18 יִשְׂרָאֵל תְּרֵי־עֲשַׂר לְמִנְיָן שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַהֲקִימוּ כָהֲנַיָּא
בִּפְלֻגָּתְהוֹן וְלֵוָיֵא בְּמַחְלְקָתְהוֹן עַל־עֲבִידַת אֱלָהָא דִּי
19 בִירוּשְׁלֶם כִּכְתָב סְפַר מֹשֶׁה׃ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־הַגּוֹלָה
כ אֶת־הַפָּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן׃ כִּי הִטַּהֲרוּ
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם כְּאֶחָד כֻּלָּם טְהוֹרִים וַיִּשְׁחֲטוּ הַפֶּסַח
21 לְכָל־בְּנֵי הַגּוֹלָה וְלַאֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים וְלָהֶם׃ וַיֹּאכְלוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל הַשָּׁבִים מֵהַגּוֹלָה וְכֹל הַנִּבְדָּל מִטֻּמְאַת גּוֹיֵ־
22 הָאָרֶץ אֲלֵהֶם לִדְרֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיַּעֲשׂוּ חַג־
מַצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים בְּשִׂמְחָה כִּי שִׂמְּחָם יְהוָה וְהֵסֵב לֵב
מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עֲלֵיהֶם לְחַזֵּק יְדֵיהֶם בִּמְלֶאכֶת בֵּית־הָאֱלֹהִים
ז אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְאַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּמַלְכוּת CAP. VII.
אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מֶלֶךְ־פָּרָס עֶזְרָא בֶּן־שְׂרָיָה בֶּן־עֲזַרְיָה בֶּן־
2 3 חִלְקִיָּה׃ בֶּן־שַׁלּוּם בֶּן־צָדוֹק בֶּן־אֲחִיטוּב׃ בֶּן־אֲמַרְיָה בֶן־
4 ה עֲזַרְיָה בֶן־מְרָיוֹת׃ בֶּן־זְרַחְיָה בֶן־עֻזִּי בֶּן־בֻּקִּי׃ בֶּן־אֲבִישׁוּעַ
6 בֶּן־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הָרֹאשׁ׃ הוּא עֶזְרָא
עָלָה מִבָּבֶל וְהוּא־סֹפֵר מָהִיר בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר־נָתַן
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֶּן־לוֹ הַמֶּלֶךְ כְּיַד־יְהוָה אֱלֹהָיו
7 עָלָיו כֹּל בַּקָּשָׁתוֹ׃ וַיַּעֲלוּ מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַכֹּהֲנִים

v. 13. a) *Tunc igitur* v. 1. *Tatthenai* etc. v. 6. b) *propterea, quod miserat,* s. rescripserat, c. 5, 7. 17. c) hoc modo, *ut dictum est.* c. 4, 8. c. 5, 4. 9. 11. d) *promte fecerunt*, v. 12.
v. 14. e) v. 7. f) Vulg. *iuxta prophetiam.* vid. c. 5, 1. Hagg. 1, 1. 12. Zach. 4, 9. g) & deinde etiam *Artaxerxis Longimani*, c. 7, 1. 11. seqq. qui hic per anticipationem patronis Templi adnumeratur.
v. 15. h) *Et absoluta est.* Peil (1) i) Esth. 3, 7.
v. 16. k) *dedicationem*, v. 17. Num. 7, 11. 1 Reg. 8, 63. l) *cum gaudio* & hilaritate (1) cf. verbum Exod. 18, 9. & infra v. 22. synonymon Ebraicum.
v. 17. m) *boves* s. *tauros centum*, Vulg. *vitulos.* vid. v. 9. n) & *hircos caprarum*, c. 8, 35.
v. 18. o) c. 3, 8. p) *in ordinibus* s. classibus *suis.* 2 Par. 35, 5. 12. q) *in divisionibus* s. vicibus *suis* 1 Par. 27, 4. r) *sec. præscriptum libri Mosis.* c. 3, 2. Num. 3, 6. seqq. c. 8, 11. 14.
v. 19. s) *Deinde celebrarunt etiam*, qui ex captiuitate redierant, v. 16. *Pascha*, Exod. 12, 11. 21. 27.
v. 20. t) Num. 8, 7. u) c. 2, 64. c. 3, 1. 9. x) cf. contrar. 2 Par. 30, 3. y) v. 16. 19. z) & *pro se* vel *sibimet ipsis.*
CAP. VII, v. 1. a) *Artaxerxis Longimani*, v. 7. 11. c. 8, 1. b) Ezras I. Babylone *Hierosolymam venit* ex decreto regis Persarum, v. 1-10. quod *decretum* II. integrum *recitatur.* v. 11-26. Eaque de causa III. Ezras *Deo gratias agit*, v. 27. 28. c) *filius Seraiæ* Pontificis, 2 Reg. 25, 18. & 1 Par. 5, 40.
v. 6. d) *Hic*, inquam, *Ezras* v. 1. De se in 3. persona scribit, etiam v. 9. 10. c. 10, 1. sicut Moses Deut. 29, 1. c. 31, 7. 9. 10. & Iohannes Ioh. 19, 35. c. 21, 7. etc. e) *ipseque erat Scriba*, h. e. *Scripturæ peritus & doctor*, v. 11. 12. 21. Matth. 23, 52. *promtus & expeditus*, Ps. 45, 2.

v. 13. עבדו per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 7. 9. 10. | 14. 20. 22. contra *Mas.* 2. & *Erff.* h. l. & *Ind. Mas.* f. 61. col. 8. v. 14. נביאה cum nota יתיר א 22. At נביאה scribit 2. Pro טעם hab. טְעֵם 3. & in marg. 6. 9. v. 16. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 7. 8. 21. v. 17. והקרבו *defect.* 1. 3. 6. 7. 8. 9. 15. 20. 22. 23. 24. secund. *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 2, 4. Alii *plene.* עזין per *Geresch* 1. 2. 3. alii *Mun.* לחטיא ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 21. וכל per *Rubia* & *Cholem* 1. & in marg. 6. 9. CAP. VII, v. 5. אהרן הכהן ita 6. 9. 10. 14. 20. v. 6. והוא per *Kadma* 3. 6. 9. 10. 14. 20. ספר sic *defect.* 1. 3. 22. secund. *Mas.* 2 Sam. 8, 17. Alii *plene.* ביד per *Kadma* 2. 3.

וְהַלְוִיִּם וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשֹּׁעֲרִים וְהַנְּתִינִים אֶל־יְרוּשָׁלִָם
8 בִּשְׁנַת־שֶׁבַע לְאַרְתַּחְשַׁסְתְּא הַמֶּלֶךְ׃ וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִַם
9 בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הִיא שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית לַמֶּלֶךְ׃ כִּי בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא יְסֻד הַמַּעֲלָה מִבָּבֶל וּבְאֶחָד לַחֹדֶשׁ כצ"ל
י הַחֲמִישִׁי בָּא אֶל־יְרוּשָׁלִַם כְּיַד־אֱלֹהָיו הַטּוֹבָה עָלָיו׃ כִּי
עֶזְרָא הֵכִין לְבָבוֹ לִדְרֹשׁ אֶת־תּוֹרַת יְהוָה וְלַעֲשֹׂת
וּלְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל חֹק וּמִשְׁפָּט׃
11 וְזֶה ׀ פַּרְשֶׁגֶן הַנִּשְׁתְּוָן אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ אַרְתַּחְשַׁסְתְּא
לְעֶזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר סֹפֵר דִּבְרֵי מִצְוֹת־יְהוָה וְחֻקָּיו עַל־
12 יִשְׂרָאֵל׃ אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא לְעֶזְרָא
13 כָהֲנָא סָפַר דָּתָא דִּי־אֱלָהּ שְׁמַיָּא גְּמִיר וּכְעֶנֶת׃ מִנִּי
שִׂים טְעֵם דִּי כָל־מִתְנַדַּב בְּמַלְכוּתִי מִן־עַמָּא יִשְׂרָאֵל
14 וְכָהֲנוֹהִי וְלֵוָיֵא לִמְהָךְ לִירוּשְׁלֶם עִמָּךְ יְהָךְ׃ כָּל־קֳבֵל דִּי
מִן־קֳדָם מַלְכָּא וְשִׁבְעַת יָעֲטֹהִי שְׁלִיחַ לְבַקָּרָה עַל־יְהוּד
טו וְלִירוּשְׁלֶם בְּדָת אֱלָהָךְ דִּי בִידָךְ׃ וּלְהֵיבָלָה כְּסַף וּדְהַב
דִּי־מַלְכָּא וְיָעֲטוֹהִי הִתְנַדַּבוּ לֶאֱלָהּ יִשְׂרָאֵל דִּי בִירוּשְׁלֶם
16 מִשְׁכְּנֵהּ׃ וְכֹל כְּסַף וּדְהַב דִּי תְהַשְׁכַּח בְּכֹל מְדִינַת בָּבֶל
עִם הִתְנַדָּבוּת עַמָּא וְכָהֲנַיָּא מִתְנַדְּבִין לְבֵית אֱלָהֲהֹם דִּי
17 בִּירוּשְׁלֶם׃ כָּל־קֳבֵל דְּנָה אָסְפַּרְנָא תִקְנֵא בְּכַסְפָּא
דְנָה תּוֹרִין ׀ דִּכְרִין אִמְּרִין וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן וּתְקָרֵב
18 הִמּוֹ עַל־מַדְבְּחָה דִּי בֵּית אֱלָהֲכֹם דִּי בִירוּשְׁלֶם׃ וּמָה דִי
עֲלָיךְ וְעַל־אֶחָיךְ יֵיטַב בִּשְׁאָר כַּסְפָּא וְדַהֲבָה לְמֶעְבַּד יתיר י׳ יתיר י׳
19 כִּרְעוּת אֱלָהֲכֹם תַּעַבְדוּן׃ וּמָאנַיָּא דִּי־מִתְיַהֲבִין לָךְ
כ לְפָלְחָן בֵּית אֱלָהָךְ הַשְׁלֵם קֳדָם אֱלָהּ יְרוּשְׁלֶם׃ וּשְׁאָר
חַשְׁחוּת בֵּית אֱלָהָךְ דִּי יִפֶּל־לָךְ לְמִנְתַּן תִּנְתֵּן מִן־בֵּית
21 גִּנְזֵי מַלְכָּא׃ וּמִנִּי אֲנָה אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מַלְכָּא שִׂים טְעֵם
לְכֹל גִּזַּבְרַיָּא דִּי בַּעֲבַר נַהֲרָה דִּי כָל־דִּי יִשְׁאֲלֶנְכוֹן עֶזְרָא
22 כָהֲנָה סָפַר דָּתָא דִּי־אֱלָהּ שְׁמַיָּא אָסְפַּרְנָא יִתְעֲבִד׃ עַד־
כסף

a) cf. c. 8, 15. c. 10. 23. b) & *ex cantoribus*, c. 2, 41. 65. c) & *ianitoribus*, c. 2, 42. 70. d) v. 24. c. 2, 43.
v. 9. e) *Nam primo die*, Gen. 8, 5. 13. mensis primi *ipsum fuit fundamentum*, h. e. sec. R. Sal. *initium profectionis* eorum ex Babel. (1) f) *sec. manum Dei ipsius, quæ bona erat* s. benefica *erga ipsum*. v. 6. 10. 28. c. 8, 18. Neh. 2, 8. Luc. 1, 66.
v. 10. g) *comparauerat*, 2 Par. 30, 19. Iob. 11, 13. Ps. 51, 12.
v. 11. h) *Hoc autem est exemplar* c. 4, 11. *epistolæ* s. *edicti* (4) c. 4, 7. 18. 23. i) *scribenti & enarranti verba* præceptorum, Vulg. *erudito in sermonibus & præceptis Domini*. vid. v. 6.
v. 12. k) cf. not. Esa. 10, 8. Ezech. 26, 7. Dan. 2, 37. Rectius de Christo Apoc. 19, 16. l) *Legis perito*. v. 6. 11. 14. 25. m) *consummato* s. *perfecto*. Vulg. *doctissimo* (1) n) & cetera *secundum tempus* s. stilum illius temporis addi solita. vid. c. 4, 10.
v. 13. o) v. 21. c. 4, 19. p) *vt, quisquis voluerit*, v. 16. c. 1, 6. c. 2, 68. q) *abire* tecum Hierosol. *eat*, s. ire ei per me liceat, c. 5, 5. c. 6, 5.
v. 14. r) *Quandoquidem*, c. 4, 14. *a rege & septem consiliariis eius* v. 15. 28. Esth. 1, 14. *missus es*, vel ablegaris, *ad visitandum* c. 4, 15. *in Iudæa*, c. 5, 1. *secundum legem Dei tui, quæ est in manu tua*, & in qua es versatissimus. v. 25.
v. 15. s) Vulg. *Et vt feras*. c. 5, 14.
v. 17. t) *Propterea*, c. 4, 14. Dan. 2, 12. *studiose*, v. 21. c. 5, 8. hac pecunia emas *iuuencos*, & *arietes*, & *agnos*, c. 6, 9. 17.
v. 18. u) *Et quidquid visum fuerit* s. *placuerit tibi & fratribus tuis* ex collegio Sacerdotum, c. 6, 20. c. 5, 17. Esth. 1, 21. x) *sec. placitum* & *voluntatem* (2) c. 5, 17.
v. 19. y) *Vasa quoque*, c. 5, 14. c. 8, 26. 27. z) *ad cultum* s. *ministerium*, v. 24.

---

v. 9. כיד per *Merca* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. v. 10. ולעשׂת sic *defect*. 3. & in marg. 6. 9. secund. *Mas*. 1. & *impr*. Ex. 35, 1. v. 11. מצות cum *Meth*. 2. 3. Reliqui sine eo. At דברי מצות 1. v. 13. מתנדב per *Tsere* 1. 2. 3. 22. & in marg. 6. 9. וכהנוהי per *Kam*. 17. 18. 23. 24. & *Ber*. Et sic v. 16. & 24. iidem. v. 15. ודהב per *Pat*. 7. 8. 15. 22. & sic fe. 1. secund. *Mas*. 1. & *Erff*. h. l. & *Ind. Bas*. f. 61. col. 8. Alii per *Kam*. v. 17. תורין cum *Psik* 1. 22. 24. sec. *Mas*. 1. & *Erff*. h. l. & *impr*. Deut. 8, 15. quam quidem *Buxtorff*. Claue Masor. p. 88. perperam ad c. 6, 9. refert, vitium in allegando commissum temere suspicatus. Alii omittunt. v. 18. למעבד per *Kam*. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 16. 20. contra *Mas*. 1. & *Erff*. h. l. & *Ind. Bas*. f. 61. col. 8. v. 20. למנתן per *Kam*. 2. 6. 9. 20. 22. 24. Per *Tsere* 3. At per *Sægol* 1. sec. *Mas*. suam. *Patach* vero requirit *Mas*. *Erff*. h. l. & *Ind. Bas*. f. 61. col. 8. v. 21. אלה per *Pat*. 2. 6. 9. 20. Sic iidem v. 23. & alibi passim.

כְּסַף כַּכְּרִין מְאָה וְעַד־חִנְטִין כּוֹרִין מְאָה וְעַד־חֲמַר בַּתִּין
23 מְאָה וְעַד־בַּתִּין מְשַׁח מְאָה וּמְלַח דִּי־לָא כְתָב׃ כָּל־
דִּי מִן־טַעַם אֱלָהּ שְׁמַיָּא יִתְעֲבֵד אַדְרַזְדָּא לְבֵית אֱלָהּ
שְׁמַיָּא דִּי־לְמָה לֶהֱוֵא קְצַף עַל־מַלְכוּת מַלְכָּא
24 וּבְנוֹהִי׃ וּלְכֹם מְהוֹדְעִין דִּי כָל־כָּהֲנַיָּא וְלֵוָיֵא זַמָּרַיָּא
תָרָעַיָּא נְתִינַיָּא וּפָלְחֵי בֵּית אֱלָהָא דְנָה מִנְדָּה בְלוֹ וַהֲלָךְ
כה לָא שַׁלִּיט לְמִרְמֵא עֲלֵיהֹם׃ וְאַנְתְּ עֶזְרָא כְּחָכְמַת אֱלָהָךְ
דִּי־בִידָךְ מֶנִּי שָׁפְטִין וְדַיָּנִין דִּי־לֶהֱוֺן דָּאְנִין לְכָל־עַמָּא דִּי דינין קרי
בַּעֲבַר נַהֲרָה לְכָל־יָדְעֵי דָּתֵי אֱלָהָךְ וְדִי לָא יָדַע תְּהוֹדְעוּן׃
26 וְכָל־דִּי־לָא לֶהֱוֵא עָבֵד דָּתָא דִי־אֱלָהָךְ וְדָתָא דִּי מַלְכָּא
אָסְפַּרְנָא דִּינָה לֶהֱוֵא מִתְעֲבֵד מִנֵּהּ הֵן לְמוֹת הֵן
לִשְׁרֹשׁוּ הֵן־לַעֲנָשׁ נִכְסִין וְלֶאֱסוּרִין׃ לשרשי קרי
27 בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ אֲשֶׁר נָתַן כָּזֹאת בְּלֵב הַמֶּלֶךְ
28 לְפָאֵר אֶת־בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָם׃ וְעָלַי הִטָּה־חֶסֶד
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְיוֹעֲצָיו וּלְכָל־שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַגִּבֹּרִים וַאֲנִי
הִתְחַזַּקְתִּי כְּיַד־יְהוָה אֱלֹהַי עָלַי וָאֶקְבְּצָה מִיִּשְׂרָאֵל
רָאשִׁים לַעֲלוֹת עִמִּי׃

ח וְאֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבֹתֵיהֶם וְהִתְיַחְשָׂם הָעֹלִים עִמִּי בְּמַלְכוּת CAP. VIII.
2 אַרְתַּחְשַׁסְתְּא הַמֶּלֶךְ מִבָּבֶל׃ מִבְּנֵי פִינְחָס גֵּרְשֹׁם מִבְּנֵי
3 אִיתָמָר דָּנִיֵּאל מִבְּנֵי דָוִיד חַטּוּשׁ׃ מִבְּנֵי שְׁכַנְיָה מִבְּנֵי
פַרְעֹשׁ זְכַרְיָה וְעִמּוֹ הִתְיַחֵשׂ לִזְכָרִים מֵאָה וַחֲמִשִּׁים׃
4 מִבְּנֵי פַּחַת מוֹאָב אֶלְיְהוֹעֵינַי בֶּן־זְרַחְיָה וְעִמּוֹ מָאתַיִם
ה הַזְּכָרִים׃ מִבְּנֵי שְׁכַנְיָה בֶּן־יַחֲזִיאֵל וְעִמּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
6 הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי עָדִין עֶבֶד בֶּן־יוֹנָתָן וְעִמּוֹ חֲמִשִּׁים
7 הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי עֵילָם יְשַׁעְיָה בֶּן־עֲתַלְיָה וְעִמּוֹ שִׁבְעִים
8 הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי שְׁפַטְיָה זְבַדְיָה בֶּן־מִיכָאֵל וְעִמּוֹ שְׁמֹנִים
9 הַזְּכָרִים׃ מִבְּנֵי יוֹאָב עֹבַדְיָה בֶּן־יְחִיאֵל וְעִמּוֹ מָאתַיִם
י וּשְׁמֹנָה עָשָׂר הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי שְׁלוֹמִית בֶּן־

a) *argenti talenta centum.* cf. not. 2 Sam. 12, 30. *b*) & *vsque ad frumenti* s. *tritici*, c. 6, 9. *coros centum.* Tantumdem quod *Chomer*, h. e. *decem batos* vel *ephas* continebat. cf. not. Num. 11, 32. 1 Reg. 5, 2. 25. Ezech. 45, 11. Luc. 16, 7. *c*) & vsque ad *vini batos*, Ar. *metra* s. *metretas*, Ioh. 2, 6. Liquidorum mensura, tantum capiebat, quantum in aridis *Epha*, s. decimam *Cori* vel *Chomeris*. cf. not. Ezech. 45, 11. 14. *d*) LXX. vt Luc. 16, 6. *e*) *sal vero*, c. 4, 14. *sine* c. 6, 8. 9. *præscripto*, c. 6, 18. scil. detur, quantum satis est.

v. 23. *f*) fiat *diligenter* & sine cunctatione (1) cf. v. 21. Rom. 12, 11. *g*) *nam* c. 4, 14. *quare committemus?* c. 4, 22. *vt sit* vel existat *ira eius*. Num. 1, 53.

v. 24. *h*) *Vobis autem*, præfectis trans Euphratem, *notum facimus*, v. 25. c. 4, 16. Dan. 3, 4. *quod*, quantum ad omnes *Sacerdotes* & *Leuitas*, v. 13. *cantores*, v. 7. *ianitores*, *Nethinæos*, v. 7. & *ministros* v. 19. *i*) *tributum*, *canonem* & *vectigal*, c. 4, 13. 20. *non liceat*, Dan. 4, 14. *imponere illis*. cf. v. 11. Dan. 3, 11.

v. 25. *k*) i. e. quæ tecum, & a Deo tibi indita est, v. 14.

v. 27. *l*) Esa. 60, 7. 9. 13.

CAP. VIII, v. 1. *m*) v. 16. 17. c. 7, 5. 28. *n*) & *genealogia* s. genealogica recensio *eorum*, v. 3. c. 2, 62. *qui mecum adscenderunt* s. profecti sunt Babylone, c. 7, 28. *o*) c. 7, 1. *p*) Distinctius hic describitur iter Ezræ Babylone profecti: I. *comitum recensio* v. 2-14. II. Eorum *congregatio*, v. 15-20. III. pro fausto itinere *supplicatio* ad Deum, v. 21-23. IV. *designatio* eorum, quibus sacra oblatio concredita fuit v. 24-30. V. *ipsum iter* & aduentus in vrbem, cum consequentibus, v. 31-36.

v. 22. כַּכְּרִין per *Chirek* 17. 18. 21. 22. & *Ber.* v. 24. שְׁלִיט sic in Peil 2. v. 25. עמא per *Sakphe*. 1. 2. 3. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. 30. 23. & in textu 5. 9. יְדַע sic in Præterito 1. v. 28. וְעָלַי הִטָּה ita 1. 6. 9. 10. 14. 20.

11 יוֹסִפְיָה וְעִמּוֹ מֵאָה וְשִׁשִּׁים הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי בֵּבַי זְכַרְיָה
12 בֶּן־בֵּבָי וְעִמּוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי עַזְגָּד יוֹחָנָן
13 בֶּן־הַקָּטָן וְעִמּוֹ מֵאָה וַעֲשָׂרָה הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי אֲדֹנִיקָם
אַחֲרֹנִים וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם אֱלִיפֶלֶט יְעוּאֵל וּשְׁמַעְיָה וְעִמָּהֶם — יעיאל קרי
14 שִׁשִּׁים הַזְּכָרִים׃ וּמִבְּנֵי בִגְוַי עוּתַי וְזַבּוּד וְעִמָּהֶם שִׁבְעִים — וזכור קרי
טו הַזְּכָרִים׃ וָאֶקְבְּצֵם אֶל־הַנָּהָר הַבָּא אֶל־
אַהֲוָא וַנַּחֲנֶה שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה וָאָבִינָה בָעָם וּבַכֹּהֲנִים
16 וּמִבְּנֵי לֵוִי לֹא־מָצָאתִי שָׁם׃ וָאֶשְׁלְחָה לֶאֱלִיעֶזֶר לַאֲרִיאֵל
לִשְׁמַעְיָה וּלְאֶלְנָתָן וּלְיָרִיב וּלְאֶלְנָתָן וּלְנָתָן וְלִזְכַרְיָה
17 וְלִמְשֻׁלָּם רָאשִׁים וּלְיוֹיָרִיב וּלְאֶלְנָתָן מְבִינִים׃ וָאֲוֹצְאָה — ואצוה קרי
אוֹתָם עַל־אִדּוֹ הָרֹאשׁ בְּכָסִפְיָא הַמָּקוֹם וָאָשִׂימָה
בְּפִיהֶם דְּבָרִים לְדַבֵּר אֶל־אִדּוֹ אָחִיו הַנְּתוּנִים בְּכָסִפְיָא — הנתינים קרי
18 הַמָּקוֹם לְהָבִיא־לָנוּ מְשָׁרְתִים לְבֵית אֱלֹהֵינוּ׃ וַיָּבִיאוּ — א' דגושם
לָנוּ כְּיַד־אֱלֹהֵינוּ הַטּוֹבָה עָלֵינוּ אִישׁ שֶׂכֶל מִבְּנֵי מַחְלִי
בֶּן־לֵוִי בֶּן־יִשְׂרָאֵל וְשֵׁרֵבְיָה וּבָנָיו וְאֶחָיו שְׁמֹנָה עָשָׂר׃
19 וְאֶת־חֲשַׁבְיָה וְאִתּוֹ יְשַׁעְיָה מִבְּנֵי מְרָרִי אֶחָיו וּבְנֵיהֶם
כ עֶשְׂרִים׃ וּמִן־הַנְּתִינִים שֶׁנָּתַן דָּוִיד
וְהַשָּׂרִים לַעֲבֹדַת הַלְוִיִּם נְתִינִים מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים כֻּלָּם
21 נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת׃ וָאֶקְרָא שָׁם צוֹם עַל־הַנָּהָר אַהֲוָא
לְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֵינוּ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ דֶּרֶךְ יְשָׁרָה לָנוּ
22 וּלְטַפֵּנוּ וּלְכָל־רְכוּשֵׁנוּ׃ כִּי בֹשְׁתִּי לִשְׁאוֹל מִן־הַמֶּלֶךְ
חַיִל וּפָרָשִׁים לְעָזְרֵנוּ מֵאוֹיֵב בַּדָּרֶךְ כִּי־אָמַרְנוּ לַמֶּלֶךְ
לֵאמֹר יַד־אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־מְבַקְשָׁיו לְטוֹבָה וְעֻזּוֹ וְאַפּוֹ עַל
23 כָּל־עֹזְבָיו׃ וַנָּצוּמָה וַנְּבַקְשָׁה מֵאֱלֹהֵינוּ עַל־זֹאת וַיֵּעָתֵר
24 לָנוּ׃ וָאַבְדִּילָה מִשָּׂרֵי הַכֹּהֲנִים שְׁנֵים עָשָׂר לְשֵׁרֵבְיָה
כה חֲשַׁבְיָה וְעִמָּהֶם מֵאֲחֵיהֶם עֲשָׂרָה׃ וָאֶשְׁקוֹלָה לָהֶם אֶת־ — יתיר ו'
הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֵּלִים תְּרוּמַת בֵּית־אֱלֹהֵינוּ
הַהֵרִימוּ הַמֶּלֶךְ וְיֹעֲצָיו וְשָׂרָיו וְכָל־יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים׃
ואשקלה

v. 11. *a*) c. 2, 11. *b*) Alius v. 3.
v. 12. *c*) c. 2, 12.
v. 13. *d*) c. 2, 13. *e*) *posteriores*, respectu eorum, qui prius cum Zorobabele sub Cyro reuersi erant, c. 2, 13.
v. 14. *f*) c. 2. 15.
v. 15. *g*) *Et congregaui eos*, c. 7, 28. *ad fluuium illum, qui venit* s. decurrit *ad Ahauam* regionem, v. 21. 31. quam *Adiabenam* Assyriæ, Armeniæ & Mesopotamiæ conterminam, esse putant. *h*) *Et castra habuimus* s. mansimus *illic*, ad ceteros congregandos, Exod. 15, 27. *i*) *quumque attentius animaduerterem ad populum*, Neh. 13, 7. *Et ad sacerdotes*, supra v. 2. c. 7, 7. 13. *de Leuitis*, cantoribus & ministris sacerdotum, coll. v. 17. 18. *non inueni ibi* quemquam. Ezech. 22, 30.
v. 16. *k*) LXX. & Ar. *Misi itaque ad Eliezerem*, coll. Neh. 6, 3. 8. At Vulg. & plures: Misi itaque *Eliezerem*, vt *Lamed* sit *Accusatiui*, sicus infra v. 24. Ier. 40, 2. Ps. 135, 11. cet. Vtrumque verum, coll. v. 17. *l*) *Et ad Elnathanem*. Tres huius nominis viri hoc vno versiculo habentur. cf. alios 2 Reg. 24, 8. Ier. 26, 22. *m*) Vulg. *sapientes*, al. *magistros* s. *doctores*. cf. Neh. 8, 7. 9. c. 10, 29. 1 Par. 15, 22. cet.
v. 17. *n*) *Et amandaui eos*, Deut. 1, 16. 18. *ad Iddonem principem* familiæ, v. 16. c. 7, 5. *in Casiphia, loco* quodam in Caspiis. *o*) Num. 22, 38. c. 23, 5. 16. 2 Sam. 14, 3. 19. *p*) Schm. cum A. b. E. *ad Iddonem & fratrem eius, Nethinæos*, v. 20.
v. 18. *q*) cf. v. 22. 31. c. 7, 6. 9. cet. *r*) *Isch-Sechelem*. Vulg. adpellatiue *virum doctum*. Sed illud malumus.
v. 20. *s*) v. 17. c. 2, 43. *t*) cf. 1 Par. 6, 33. c. 9, 2. cet. *u*) c. 10, 16. Num. 1, 17.
v. 21. *x*) v. 15. 31. *y*) *vt humiliaremus nos*. Leu. 16, 29. 31. 1 Reg. 2, 26. Ps. 107, 17.

CAP. VIII, v. 13. יְעִיאֵל sic in textu sine *Kri* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 22. Pro ועמהם habent ועמו 1. 2. 3. 6. 7. 9. 10. 20. 21. v. 15. Sine præmisso *Spatio* 6. 9. 12. 14. 19. 20. 23. ונחנה per *Makk.* 1. 6. 9. 10. 20. v. 17. Pro ואוצאה hab. in *Ctib* ויאוצה 22. At יאציאה scribunt cum adiecta nota לא קרי א' 1. 3. בכספיא sic per *Pat.* cum seq. *Dag.* 3. & in marg. 6. 9. לדבר per *Tlischagd.* 2. 3. 6. 9. 20. הנתינים sic in textu sine *Kri* 1. 2. 3. 11. 23. v. 18. ושרביה per *Segol* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 23. Sic iidem v. 24. v. 22. ועזו ואפו על sic 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. v. 25. הנמצאים *Tsade* per *Schva* 3. & alius liber in *Mas. Erff.*

26 וָאֶשְׁקְלָה עַל־יָדָם כֶּסֶף כִּכָּרִים שֵׁשׁ־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים
27 וּכְלֵי־כֶסֶף מֵאָה לְכִכָּרִים זָהָב מֵאָה כִכָּר׃ וּכְפֹרֵי זָהָב
עֶשְׂרִים לַאֲדַרְכֹנִים אָלֶף וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מֻצְהָב טוֹבָה
28 שְׁנַיִם חֲמוּדֹת כַּזָּהָב׃ וָאֹמְרָה אֲלֵהֶם אַתֶּם קֹדֶשׁ
לַיהוָה וְהַכֵּלִים קֹדֶשׁ וְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב נְדָבָה לַיהוָה אֱלֹהֵי
29 אֲבֹתֵיכֶם׃ שִׁקְדוּ וְשִׁמְרוּ עַד־תִּשְׁקְלוּ לִפְנֵי שָׂרֵי הַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם וְשָׂרֵי־הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלָ͏ִם הַלִּשְׁכוֹת בֵּית
ל יְהוָה׃ וְקִבְּלוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מִשְׁקַל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב
וְהַכֵּלִים לְהָבִיא לִירוּשָׁלַ͏ִם לְבֵית אֱלֹהֵינוּ׃
31 וַנִּסְעָה מִנְּהַר אַהֲוָא בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
לָלֶכֶת יְרוּשָׁלָ͏ִם וְיַד־אֱלֹהֵינוּ הָיְתָה עָלֵינוּ וַיַּצִּילֵנוּ מִכַּף
32 אוֹיֵב וְאוֹרֵב עַל־הַדָּרֶךְ׃ וַנָּבוֹא יְרוּשָׁלָ͏ִם וַנֵּשֶׁב שָׁם יָמִים
33 שְׁלֹשָׁה׃ וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי נִשְׁקַל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְהַכֵּלִים
בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ עַל־יַד־מְרֵמוֹת בֶּן־אוּרִיָּה הַכֹּהֵן וְעִמּוֹ
אֶלְעָזָר בֶּן־פִּינְחָס וְעִמָּהֶם יוֹזָבָד בֶּן־יֵשׁוּעַ וְנוֹעַדְיָה בֶן־בִּנּוּי
34 הַלְוִיִּם׃ בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקָל לַכֹּל וַיִּכָּתֵב כָּל־הַמִּשְׁקָל בָּעֵת
לה הַהִיא׃ הַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי בְנֵי־הַגּוֹלָה הִקְרִיבוּ
עֹלוֹת לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל פָּרִים שְׁנֵים־עָשָׂר עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל
אֵילִים תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה כְּבָשִׂים שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה צְפִירֵי
36 חַטָּאת שְׁנֵים עָשָׂר הַכֹּל עוֹלָה לַיהוָה׃ וַיִּתְּנוּ אֶת־דָּתֵי
הַמֶּלֶךְ לַאֲחַשְׁדַּרְפְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּפַחֲווֹת עֵבֶר הַנָּהָר וְנִשְּׂאוּ
ט אֶת־הָעָם וְאֶת־בֵּית־הָאֱלֹהִים׃ וּכְכַלּוֹת אֵלֶּה Cap. IX.
נִגְּשׁוּ אֵלַי הַשָּׂרִים לֵאמֹר לֹא־נִבְדְּלוּ הָעָם יִשְׂרָאֵל
וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מֵעַמֵּי הָאֲרָצוֹת כְּתֹעֲבֹתֵיהֶם לַכְּנַעֲנִי
הַחִתִּי הַפְּרִזִּי הַיְבוּסִי הָעַמֹּנִי הַמֹּאָבִי הַמִּצְרִי וְהָאֱמֹרִי׃
2 כִּי־נָשְׂאוּ מִבְּנֹתֵיהֶם לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם וְהִתְעָרְבוּ זֶרַע
הַקֹּדֶשׁ בְּעַמֵּי הָאֲרָצוֹת וְיַד הַשָּׂרִים וְהַסְּגָנִים הָיְתָה בַּמַּעַל
3 הַזֶּה רִאשׁוֹנָה׃ וּכְשָׁמְעִי אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה קָרַעְתִּי אֶת־

בִּגְדִי

v. 26. *a) Adpendi vero* v. 25. *in manum* eorum v. 33. *argenti talenta* sexcenta & quinquaginta, c. 7, 22. 2 Sam. 12, 30. & *vasa argentea*, c. 7, 19. centum *talentorum*; vel, si *secundum talenta* æstimentur.

v. 27. *b) Aureosque crateres.* vid. c. 1, 10. pondere *drachmarum* mille (2) 1 Par. 29, 7. cf. supra c. 2, 69. *c) & vasa æris fulgentis* (1) *præstantissimi*. Gen. 2, 12. *d) desiderabilia* s. *pretiosa* Gen. 27, 15. *instar auri.*

v. 28. *e) Vos sacri* Iehouæ estis. Exod. 28, 36. Zach. 14, 20.

v. 29. *f) in conclauia*, Neh. 13, 5. Obserua ה *ante statum constr.* vt Ier. 25, 26.

v. 30. *g) Et receperunt*, Esth. 4, 4. 2 Par. 29, 16. 22. *h) vt deferrent ea Hieros.* Neh. 12, 27.

v. 31. *i) Profecti autem sumus*, Gen. 33, 12. Deut. 1, 9. *a fluuio Ahaua*, v. 15. 21. *k) duodecimo* scil. *die*, vt c. 7, 9.

v. 34. *l) Pro numero ac pondere omnium*, scil. *adpensa sunt*, v. 33. argentum, aurum & vasa: *descriptumque est omne pondus*, & inuentarium factum est *eo tempore.*

CAP. IX, v. 1. *m) proceres* s. principes nonnulli, c. 10, 8. Continet nimirum hoc caput I. Procerum piorum *querelam de connubiis* suorum cum aliis gentibus, v. 1. 2. vnde II. *Esras vehementer contristatus*, ruptis vestibus, *ieiunat*, v. 3-5. III. *iram Dei* calidissimis precibus *deprecatur*, v. 6-15. *n) ab harum regionum* quondam incolis aut vicinis *populis*, v. 2. c. 3, 3. c. 10, 2. 11. *pro exsecrandis moribus Canaanæorum* etc. cf. v. 11. 14. Deut. 7, 1. 2. 3. 25.

v. 2. *o) Duxerunt enim sibi & filiis suis vxores ex filiabus eorum* idololatricis, contra Exod. 34, 12. 16. cet. *p*) qui tamen erant, certe esse debebant, *semen sanctum*, Esa. 6, 13. Gen. 6, 2. c. 17, 7. Exod. 19, 5. 1 Cor. 7, 14.

v. 26. ואשקלה per *Chatephpat.* 22. sec. *M. I.* v. 27. וכפרו *defect.* 1. 3. 22. sic sec. 2. secund. *Mas.* 1. 2. 3. ־ *impr.* & *Erff.* Alii *plene.* חמודת *defect.* 1. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 24. sec. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 27, 15. v. 29. עד per *Mun.* 1. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 17. sec. *M. I.* ויצילנו per *Rbhia* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 20. v. 31. ונסעה cum *Dag.* ס & adiecta nota דגושה ס 3. v. 33. על־יד ita 1. 2. At על יד 3. v. 35. אילים תשעים וששה ita 2. 3. 6. 9. 10. 20. per *Sakephk.* etiam 23. עלה sic *defect.* 1. 3. 6. 7. 8. 9. 15. sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* At alii *plene.* v. 36. Cum præmisso *spatio* 2. 3. 6. 9. 10. 12. 14. 19. 20. 21. 23. Caput IX. hic inchoant 6 -- 9. 10. 12. 14. 20. 21. CAP. IX., v. 1. Sine præmisso *spatio* 1. 2. 6. 9. 12. 20. 23. כתועבתיהם sic *plene* 1. 20. & (in textu) 6. 9. sec. *Mas.* 1. At כתעבותיהם posteriori syllaba 24. & כתועבותיהם bis *plene* poscit *Mas. Erff.* Omnes contra *Mas.* 3. v. 3. Cum præmisso *spatio* 1. 3. 6. 9. 10. 19. 20.

בְּגָדִי וּמְעִילִי וָאֶמְרְטָה מִשְּׂעַר רֹאשִׁי וּזְקָנִי וָאֵשְׁבָה
4 מְשׁוֹמֵם׃ וְאֵלַי יֵאָסְפוּ כֹּל חָרֵד בְּדִבְרֵי אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל עַל
מַעַל הַגּוֹלָה וַאֲנִי יֹשֵׁב מְשׁוֹמֵם עַד לְמִנְחַת הָעָרֶב׃
5 וּבְמִנְחַת הָעֶרֶב קַמְתִּי מִתַּעֲנִיתִי וּבְקָרְעִי בִגְדִי וּמְעִילִי
וָאֶכְרְעָה עַל־בִּרְכַּי וָאֶפְרְשָׂה כַפַּי אֶל־יְהוָה אֱלֹהָי׃
6 וָאֹמְרָה אֱלֹהַי בֹּשְׁתִּי וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהַי פָּנַי אֵלֶיךָ כִּי
עֲוֺנֹתֵינוּ רָבוּ לְמַעְלָה רֹּאשׁ וְאַשְׁמָתֵנוּ גָדְלָה עַד לַשָּׁמָיִם׃
7 מִימֵי אֲבֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּאַשְׁמָה גְדֹלָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה
וּבַעֲוֺנֹתֵינוּ נִתַּנּוּ אֲנַחְנוּ מְלָכֵינוּ כֹהֲנֵינוּ בְּיַד ׀ מַלְכֵי
הָאֲרָצוֹת בַּחֶרֶב בַּשְּׁבִי וּבַבִּזָּה וּבְבֹשֶׁת פָּנִים כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃
8 וְעַתָּה כִּמְעַט־רֶגַע הָיְתָה תְחִנָּה מֵאֵת ׀ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
לְהַשְׁאִיר לָנוּ פְּלֵיטָה וְלָתֶת־לָנוּ יָתֵד בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ
9 לְהָאִיר עֵינֵינוּ אֱלֹהֵינוּ וּלְתִתֵּנוּ מִחְיָה מְעַט בְּעַבְדֻתֵנוּ׃ כִּי
הי׳ בפתח עֲבָדִים אֲנַחְנוּ וּבְעַבְדֻתֵנוּ לֹא עֲזָבָנוּ אֱלֹהֵינוּ וַיַּט־עָלֵינוּ
חֶסֶד לִפְנֵי מַלְכֵי פָרַס לָתֶת־לָנוּ מִחְיָה לְרוֹמֵם אֶת־בֵּית
אֱלֹהֵינוּ וּלְהַעֲמִיד אֶת־חָרְבֹתָיו וְלָתֶת־לָנוּ גָדֵר בִּיהוּדָה
10 וּבִירוּשָׁלִָם׃ וְעַתָּה מַה־נֹּאמַר אֱלֹהֵינוּ אַחֲרֵי־זֹאת כִּי
11 עָזַבְנוּ מִצְוֺתֶיךָ׃ אֲשֶׁר צִוִּיתָ בְּיַד עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים לֵאמֹר
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ נִדָּה הִיא
בְּנִדַּת עַמֵּי הָאֲרָצוֹת בְּתוֹעֲבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר מִלְאוּהָ מִפֶּה
12 אֶל־פֶּה בְּטֻמְאָתָם׃ וְעַתָּה בְּנוֹתֵיכֶם אַל־תִּתְּנוּ לִבְנֵיהֶם
וּבְנֹתֵיהֶם אַל־תִּשְׂאוּ לִבְנֵיכֶם וְלֹא־תִדְרְשׁוּ שְׁלֹמָם
וְטוֹבָתָם עַד־עוֹלָם לְמַעַן תֶּחֶזְקוּ וַאֲכַלְתֶּם אֶת־טוּב
13 הָאָרֶץ וְהוֹרַשְׁתֶּם לִבְנֵיכֶם עַד־עוֹלָם׃ וְאַחֲרֵי כָּל־הַבָּא
עָלֵינוּ בְּמַעֲשֵׂינוּ הָרָעִים וּבְאַשְׁמָתֵנוּ הַגְּדֹלָה כִּי ׀ אַתָּה
14 אֱלֹהֵינוּ חָשַׂכְתָּ לְמַטָּה מֵעֲוֺנֵנוּ וְנָתַתָּה לָּנוּ פְּלֵיטָה
כָּזֹאת׃ הֲנָשׁוּב לְהָפֵר מִצְוֺתֶיךָ וּלְהִתְחַתֵּן בְּעַמֵּי הַתֹּעֵבוֹת
הָאֵלֶּה הֲלוֹא תֶאֱנַף־בָּנוּ עַד־כַּלֵּה לְאֵין שְׁאֵרִית
וּפְלֵיטָה

a) laceraui *tunicam meam & pallium* f. interiorem & exteriorem veſtem, Exod. 28, 4. quod grauiſſimi luctus indicium erat, coll. Gen. 37, 29. Num. 14, 6. cet. *b*) & ex grauitate mœroris *euulſi*, Neh. 13, 25. Iob. 1, 20. *de coma capitis mei.* cf. Eſa. 15, 2. Ier. 41, 5. c. 48, 37. Ezech. 7, 18. Mich. 1, 16. *c*) & ſedi *ſtupefaciens*, LXX. *ſolitarius*, Vulg. *mœrens*, Syr. *attonitus*: ita ſcil. triſtis ac ſqualidus, *vt* omnibus me intuentibus *ſtupori eſſem*, v. 4. 2 Sam. 13, 20.

v. 4. *d*) *omnes, qui trepidabant ob verba Dei.* c. 10, 3. Eſa. 66, 2. 5. *e*) propter *prævaricationem* f. *transgresſionem.* v. 2. c. 10, 6. *f*) Syr. Ar. *filiorum captiuitatis*, i. e. ſec. Vulg. *eorum, qui de captiuitate venerant.* cf. c. 4, 1. c. 8, 35. c. 10, 6. 7. *g*) v. 5. Exod. 29, 39. 41. Num. 28, 4. 1 Reg. 18, 29. Dan. 9, 21.

v. 5. *h*) *ab adflictione* f. humili proiectione & *ieiunio mea* (1) cf. c. 8, 21. *i*) veſte etiam mea & palliolaceratis, v. 3.

v. 6. *k*) *multiplicatæ* vel *auctæ ſunt*, a רבה, vt 1 Par. 5, 9. 23. c. 23, 17. *ſupra caput.* Pſ. 38, 5. *l*) & *culpa ac reatus noſter magnus factus eſt*, v. 7, 15. *ad cælum vsque.* c. 10, 14. 2 Par. 28, 9. cf. Gen. 18, 20. 21. Ion. 1, 2. Apoc. 18, 5.

v. 7. *m*) & *in confuſionem vultus*, Eſa. 30, 3. 5. Ier. 2, 26. Dan. 9, 7. 8. *n*) v. 15. Ier. 25, 18. Neh. 9, 10.

v. 8. *o*) *ſec. parum momenti*, vel per aſyndeton, *quaſi parum & ad momentum*; per exiguum & breue tempus. Eſa. 26, 20. Ezech. 11, 16. *p*) *gratia*, Ioſ. 11, 20. *q*) *paxillum.* Prouerbialis locutio, a tentoriis deſumta, Iud. 4, 21. Eſa. 33, 22. *r*) *vitam* f. *viuificationem modicam*, res paulo meliores. v. 9.

v. 11. *s*) Deut. 7, 1. ſeqq. *t*) 2 Reg. 10, 21. c. 21, 16.

---

v. 3. ואמרטה ſic per *Rbhia* 6. 9. 10. 14. 17. 18. 20. 23. 24. & *Ber.* Reliqui per *Graſchaim*, excepto 22. qui *Sakephk.* incommode tamen habet. v. 4. כל, Notam יתיב addit 24. Et ſec. *Maſ.* Leu. 5, 2. accentus hic vtrique non eſt *Mahp.* ſed *Ithib.* בדברי אלהי ita 1. 2. 6. 9. 10. 20. v. 6. באש cum *Dag.* euphonico 6. 9. 20. ſec. *Maſ. Frff.* עד per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. contra *Maſ.* Gen. 38, 17. v. 9. פרס per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 10. כי per *Makk.* 17. 18. & *Ber.* v. 11. ביד per *Makk.* 2. 6. 9. 10. 14. 20. אשר נולאוה per *Merca* 2. 7. 8. 15. 24. v. 12. תדרשו שלמם ita 6. 9. 10. 20. v. 13. מעונינו *plene* 2. 6. 9. 10, 13, 14. 19. 20. 21. 22. v. 14. לאין שארית ita 17. 18. & *Ber.*

טו וּפְלֵיטָה׃ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל צַדִּיק אַתָּה כִּי־
נִשְׁאַרְנוּ פְלֵיטָה כְּהַיּוֹם הַזֶּה הִנְנוּ לְפָנֶיךָ בְּאַשְׁמָתֵינוּ כִּי
אֵין לַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ עַל־זֹאת׃
י וּכְהִתְפַּלֵּל עֶזְרָא וּכְהִתְוַדֹּתוֹ בֹּכֶה וּמִתְנַפֵּל לִפְנֵי בֵּית־ CAP. X.
הָאֱלֹהִים נִקְבְּצוּ אֵלָיו מִיִּשְׂרָאֵל קָהָל רַב־מְאֹד אֲנָשִׁים
וְנָשִׁים וִילָדִים כִּי־בָכוּ הָעָם הַרְבֵּה־בֶכֶה׃
2 וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶן־יְחִיאֵל מִבְּנֵי עוֹלָם וַיֹּאמֶר עילם ק׳
לְעֶזְרָא אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ בֵאלֹהֵינוּ וַנֹּשֶׁב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת
3 מֵעַמֵּי הָאָרֶץ וְעַתָּה יֵשׁ־מִקְוֶה לְיִשְׂרָאֵל עַל־זֹאת׃ וְעַתָּה
נִכְרָת־בְּרִית לֵאלֹהֵינוּ לְהוֹצִיא כָל־נָשִׁים וְהַנּוֹלָד מֵהֶם
בַּעֲצַת אֲדֹנָי וְהַחֲרֵדִים בְּמִצְוַת אֱלֹהֵינוּ וְכַתּוֹרָה יֵעָשֶׂה׃
4 קוּם כִּי־עָלֶיךָ הַדָּבָר וַאֲנַחְנוּ עִמָּךְ חֲזַק וַעֲשֵׂה׃
ה וַיָּקָם עֶזְרָא וַיַּשְׁבַּע אֶת־שָׂרֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם
6 וְכָל־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה וַיִּשָּׁבֵעוּ׃ וַיָּקָם עֶזְרָא
מִלִּפְנֵי בֵּית הָאֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ אֶל־לִשְׁכַּת יְהוֹחָנָן בֶּן־
אֶלְיָשִׁיב וַיֵּלֶךְ שָׁם לֶחֶם לֹא־אָכַל וּמַיִם לֹא־שָׁתָה כִּי
7 מִתְאַבֵּל עַל־מַעַל הַגּוֹלָה׃ וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בִּיהוּדָה וִירוּשָׁלִַם
8 לְכֹל בְּנֵי הַגּוֹלָה לְהִקָּבֵץ יְרוּשָׁלִָם׃ וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יָבוֹא
לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים כַּעֲצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים יָחֳרַם כָּל־
9 רְכוּשׁוֹ וְהוּא יִבָּדֵל מִקְּהַל הַגּוֹלָה׃ וַיִּקָּבְצוּ כָל־
אַנְשֵׁי־יְהוּדָה וּבִנְיָמִן יְרוּשָׁלִַם לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים הוּא חֹדֶשׁ
הַתְּשִׁיעִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ וַיֵּשְׁבוּ כָל־הָעָם בִּרְחוֹב בֵּית
י הָאֱלֹהִים מַרְעִידִים עַל־הַדָּבָר וּמֵהַגְּשָׁמִים׃ וַיָּקָם עֶזְרָא
הַכֹּהֵן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַתֶּם מְעַלְתֶּם וַתֹּשִׁיבוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת
11 לְהוֹסִיף עַל־אַשְׁמַת יִשְׂרָאֵל׃ וְעַתָּה תְּנוּ תוֹדָה לַיהוָה
אֱלֹהֵי־אֲבֹתֵיכֶם וַעֲשׂוּ רְצוֹנוֹ וְהִבָּדְלוּ מֵעַמֵּי הָאָרֶץ וּמִן־
12 הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת׃ וַיַּעֲנוּ כָל־הַקָּהָל וַיֹּאמְרוּ קוֹל גָּדוֹל כֵּן
13 כִּדְבָרְךָ עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת׃ אֲבָל הָעָם רַב וְהָעֵת גְּשָׁמִים יתיר ו׳

ואין Ggggg 5 צט ה

v. 15. *a*) *O Iehoua* &c. v. 4. 8. 2 Reg. 19, 15. *iustus tu es.* Ier. 12, 1. Dan. 9, 14. Neh. 9, 33. 2 Par. 12, 6. *b*) *quia* ex mera tua gratia *reliqui sumus.* Ier. 42, 2. *euasio*, qui euasimus. v. 8. 13. 14. *c*) v. 7.

CAP. X, v. 1. *d*) Vulg. *Sic ergo orante Esdra*, 1 Reg. 8, 33. 42. 54. *e*) & *quum confiteretur* peccata populi sui, Dan. 9, 4. 20. Neh. 1, 6. *flens*, 2 Sam. 19, 2. & *prostratus*, Deut. 9, 18. 25. *ante ædem Dei* v. 6. in atrio Israelis, conuersus ad sacrarium, 1 Reg. 8, 54. 64. *f*) *fleuit enim populus multo* & magno *fletu* (1) Tantum nimir. valuit Ezræ exemplum, vt I. Israelitæ, interprete *Schechania*, promiserint, se coniuges alienigenas repudiaturos, v. 2-5. ad quod II. *Comitia* populi Hierosolymam indicuntur, v. 6-8. III. *repudium* extranearum ex plebiscito *decernitur*, v. 9-12. IV. *Præfecti* huic negotio *designantur*, v. 13-15. a quibus V. intra tres menses hæc *res absoluitur.* v. 16. 17. & VI. *nomina reorum* huius delicti *ex Sacerdotibus*, v. 18-22. *Leuitis*, v. 23. cantoribus ac ianitoribus, v. 24. & reliquis *Israelitis*, v. 25-44. recitantur.

v. 2. *g*) cf. c. 8, 3. 5. 9. *h*) v. 26. c. 2, 7. c. 8, 7. *i*) *dum cohabitare fecimus* vel *duximus*, v. 10. 14. 17. 18. Neh. 13, 23. 27. *k*) *nunc tamen superest spes* aliqua emendationis & veniæ *Israeli.* 1 Par. 29, 15.

v. 7. *l*) c. 1, 1. Neh. 8, 15. *m*) v. 6. 8. 16. c. 4, 1. c. 8, 35.

v. 8. *n*) *deuoueretur* & sacro fisco addiceretur, Exod. 22, 19. Leu. 27, 28. *vniuersa substantia* s. facultates *eius*, c. 1, 4. c. 7, 26. *o*) *ipseque* per excommunicationem *separaretur*, eiiceretur, v. 11. c. 9, 1. *e cœtu eorum, qui migrauerant*, v. 6. 7. c. 9, 4. cf. c. 7, 26. Ioh. 12, 42.

v. 15. אתה sic *milel* 1. 2. 6. 7. 15. 17. 22. 23. 24. Alii *milra*, contra *Mas.* 1. & *Erff.* באשמתנו *defect.* 1. 3. contra *Mas. impr.* & *Erff.* CAP. X, v. 2. Sine præmisso *spatio* 1. 6 -- 10. 12. 14. 19. 20. 21. v. 3. בעצרת ita quidem & *Orientales* scribunt, verum בעצות legunt. v. 6. עזרא per *Sakephk.* male 2. 6. 9. 12. 17. 18. 24. & *Ber.* v. 8. וכל per *Tlischagd.* 6. 9. 10. 14. 20. 22. v. 9. ובנימן sine *Psik* 1. 3. 6. 9. 10. 20. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. v. 10. Cum præmisso *spatio* 3. 6 - 10. 19. 20. 21. 22. 23. v. 12. כֵּן כדברך עלינו ita 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 13. רַב per *Pat.* 1. 3. 17. 18. & *Ber.* contra *Mas.* 2 Par. 28, 8.

וְאֵין[a] כֹּחַ לַעֲמוֹד בַּחוּץ[b] וְהַמְּלָאכָה לֹא־לְיוֹם אֶחָד וְלֹא
14 לִשְׁנָיִם כִּי־הִרְבִּינוּ לִפְשֹׁעַ בַּדָּבָר הַזֶּה׃ יַעַמְדוּ־נָא שָׂרֵינוּ
לְכָל־הַקָּהָל וְכֹל ׀ אֲשֶׁר בְּעָרֵינוּ הַהֹשִׁיב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת
יָבֹא לְעִתִּים מְזֻמָּנִים וְעִמָּהֶם זִקְנֵי־עִיר וָעִיר וְשֹׁפְטֶיהָ עַד
לְהָשִׁיב חֲרוֹן אַף־אֱלֹהֵינוּ מִמֶּנּוּ עַד לַדָּבָר הַזֶּה׃ אַךְ טו
יוֹנָתָן בֶּן־עֲשָׂהאֵל וְיַחְזְיָה בֶן־תִּקְוָה עָמְדוּ עַל־זֹאת וּמְשֻׁלָּם
16 וְשַׁבְּתַי הַלֵּוִי עֲזָרֻם׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי הַגּוֹלָה וַיִּבָּדְלוּ עֶזְרָא
הַכֹּהֵן אֲנָשִׁים רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְבֵית אֲבֹתָם וְכֻלָּם בְּשֵׁמוֹת
17 וַיֵּשְׁבוּ בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי לְדַרְיוֹשׁ הַדָּבָר׃ וַיְכַלּוּ
בַּכֹּל אֲנָשִׁים הַהֹשִׁיבוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת עַד יוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ
18 הָרִאשׁוֹן׃ וַיִּמָּצֵא מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הֹשִׁיבוּ
נָשִׁים נָכְרִיּוֹת מִבְּנֵי יֵשׁוּעַ בֶּן־יוֹצָדָק וְאֶחָיו מַעֲשֵׂיָה
19 וֶאֱלִיעֶזֶר וְיָרִיב וּגְדַלְיָה׃ וַיִּתְּנוּ יָדָם לְהוֹצִיא נְשֵׁיהֶם
וַאֲשֵׁמִים אֵיל־צֹאן עַל־אַשְׁמָתָם׃ וּמִבְּנֵי אִמֵּר חֲנָנִי כ
21 וּזְבַדְיָה׃ וּמִבְּנֵי חָרִם מַעֲשֵׂיָה וְאֵלִיָּה וּשְׁמַעְיָה וִיחִיאֵל
22 וְעֻזִּיָּה׃ וּמִבְּנֵי פַּשְׁחוּר אֶלְיוֹעֵינַי מַעֲשֵׂיָה יִשְׁמָעֵאל נְתַנְאֵל
23 יוֹזָבָד וְאֶלְעָשָׂה׃ וּמִן־הַלְוִיִּם יוֹזָבָד וְשִׁמְעִי וְקֵלָיָה הוּא
24 קְלִיטָא פְּתַחְיָה יְהוּדָה וֶאֱלִיעֶזֶר׃ וּמִן־הַמְשֹׁרְרִים אֶלְיָשִׁיב
וּמִן־הַשֹּׁעֲרִים שַׁלֻּם וָטֶלֶם וְאוּרִי׃ וּמִיִּשְׂרָאֵל מִבְּנֵי פַרְעֹשׁ כה
26 רַמְיָה וְיִזִּיָּה וּמַלְכִּיָּה וּמִיָּמִן וְאֶלְעָזָר וּמַלְכִּיָּה וּבְנָיָה׃ וּמִבְּנֵי
27 עֵילָם מַתַּנְיָה זְכַרְיָה וִיחִיאֵל וְעַבְדִּי וִירֵמוֹת וְאֵלִיָּה׃ וּמִבְּנֵי
זַתּוּא אֶלְיוֹעֵנַי אֶלְיָשִׁיב מַתַּנְיָה וִירֵמוֹת וְזָבָד וַעֲזִיזָא׃
28
29 וּמִבְּנֵי בֵּבָי יְהוֹחָנָן חֲנַנְיָה זַבַּי עַתְלָי׃ וּמִבְּנֵי בָּנִי מְשֻׁלָּם
מַלּוּךְ וַעֲדָיָה יָשׁוּב וּשְׁאָל יְרָמוֹת׃ וּמִבְּנֵי פַּחַת מוֹאָב עַדְנָא ל — ורמות קרי
31 וּכְלָל בְּנָיָה מַעֲשֵׂיָה מַתַּנְיָה בְּצַלְאֵל וּבִנּוּי וּמְנַשֶּׁה׃ וּבְנֵי
32 חָרִם אֱלִיעֶזֶר יִשִּׁיָּה מַלְכִּיָּה שְׁמַעְיָה שִׁמְעוֹן׃ בִּנְיָמִן מַלּוּךְ
33 שְׁמַרְיָה׃ מִבְּנֵי חָשֻׁם מַתְּנַי מַתַּתָּה זָבָד אֱלִיפֶלֶט יְרֵמַי
34 מְנַשֶּׁה שִׁמְעִי׃ מִבְּנֵי בָנִי מַעֲדַי עַמְרָם וְאוּאֵל׃ בְּנָיָה בֵדְיָה לה
כלוהי

a) *neque vis eſt ſubſiſtendi*, non poſſumus citra valetudinis periculum *conſiſtere foris* ſub dio. b) & *opus hoc* ſ. *negotium* reformandi huius abuſus, *non eſt diei vnius, vel duorum*, vt vno alteroue die emendari omnia poſſint; *quia multum deliquimus* Am. 4, 4. *hac in re*. v. 4. 9. 14. 16.

v. 14. c) *Maneant*, quæſumus. Vulg. *Conſtituantur igitur*. v. 15. *principes noſtri* ſ. proceres *totius cœtus*, v. 8. 12. d) *quisquis autem eſt in vrbibus noſtris*, c. 2, 70. *qui duxit vxores alienigenas*, v. 2. 10. 11. 44. Præfixum ה vim habet *relatiui*. vt etiam v. 17. c. 8, 25. e) veniat *temporibus præſtitutis* (3) Neh. 10, 35. c. 13, 31. f) & vna *cum illis* veniant etiam *ſeniores* ſ. ſenatus v. 8. *cuiusque vrbis*, Eſth. 8, 11. *eiusque iudices*, Zeph. 3, 3. g) *donec auertamus*, vel ſec. Vulg. *auertatur*, Num. 25, 11. *æſtus iræ* Dei noſtri, Eſa. 13, 9. h) q. d. quæ *vsque*, i. e. conſtanter ardet, coll. c. 2, 63. *propter hanc rem* vel *crimen hoc*. v. 4. 9. 16. 2 Reg. 5, 18.

v. 15. i) *Tantummodo tamen* Ionathan etc. non totius multitudinis principes, quod v. 14. populus conſulebat. cf. ad Particulam Gen. 7, 23. 1 Sam. 16, 6. Iob. 13, 15. k) *ſteterunt ſuper hoc*, v. 14. ſ. *præfecti ſunt huic negotio*, coll. Deut. 27, 13. Ezech. 44, 24. *Meſchullam vero & Schabbethai Leuita*, velut concommiſſarii, *eos adiuuerunt*. 1 Par. 12, 19.

v. 16. l) *Sic ergo*, vt v. 12, ſqq. dixerant, *fecerunt filii transmigrationis*, v. 6. 7. & iudices huius cauſſæ *ſelecti ſunt* v. 8. 11. c. 8, 24. 1 Par. 23, 13. *Ezra ſacerdos*, v. 10. c. 7, 11. & alii quidam *viri* (aſyndeton) *principes patriarum familiarum*. c. 1, 5. *pro familiis ſuis*. c. 2, 59. *iique omnes nominibus ſuis* deſignati, c. 8, 20. m) *ad inquirendum*, vel *ad inquiſitionem* (1) cf. Deut. 13, 15. c. 17, 4.

---

v. 14. בְּעָרֵינוּ ita per *Segol* omnes, etiam *Maſ. Erff.* præter 3. 17. 18. 24. & *Ber.* qui loco illius regulare *Schual* habent. v. 15. עֲשָׂאֵל ſic ſine *He* 1. 2. At עשה־אל cum interpoſito *Makk.* 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 23. v. 16. לדריוש per *Kam.* & *Meth.* 2. 3. v. 17. Pro בַּכֹּל habet בְּכָל־ 3. contra *Maſ.* 1. 2. h. l. & *impr.* Gen. 16, 12. v. 27. אליועני ſic *defect.* 1. 22. ſec. *Maſ.* 1. *impr.* & *Erff.* Alii *plene*. v. 29. ישוב ושאל ita 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 22. ירמות ſine *Kri* per *Vau*, 2. 3. 6. 9. 12. 13. 15. 16. 19. 20. 23. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* Hoſ. 1, 1. v. 30. עַדְנָה per *He* 1. 3. & *Maſ. Erff.* ſec. *Maſ.* 3. v. 31. מַלְכִּיָּה שְׁמַעְיָה ita 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 22.

36 37 38 כְלוּהִי׃ וַנְיָה מְרֵמוֹת אֶלְיָשִׁיב׃ מַתַּנְיָה מַתְּנַי וְיַעֲשָׂו׃ וּבָנִי — כלוהו ק׳ ויעשי ק׳
39 40 וּבִנּוּי שִׁמְעִי׃ וְשֶׁלֶמְיָה וְנָתָן וַעֲדָיָה׃ מַכְנַדְבַי שָׁשַׁי שָׁרָי׃
41 42 43 עֲזַרְאֵל וְשֶׁלֶמְיָהוּ שְׁמַרְיָה׃ שַׁלּוּם אֲמַרְיָה יוֹסֵף׃ מִבְּנֵי
44 נְבוֹ יְעִיאֵל מַתִּתְיָה זָבָד זְבִינָה יַדַּו וְיוֹאֵל בְּנָיָה׃ כָּל־אֵלֶּה — ידי קרי
נָשְׂאֵי נָשִׁים נָכְרִיּוֹת וְיֵשׁ מֵהֶם נָשִׁים וַיָּשִׂימוּ בָּנִים׃ — נשאו קרי

v. 44. *a*) *Omnes isti*, a v. 18. hactenus recensiti, *ducentes* fuerant s. *duxerant vxores alienigenas*, v. 2. 10. 11. 14. c. 9, 2. *erantque ex illis vxoribus*, vnde etiam filios procreauerant mariti, coll. v. 3. Ps. 107, 41. Alia constructione Vulg. & Schm. *& fuerunt ex eis mulieres, quæ pepererant filios.* Conf. Varr. lect. Hoc autem ideo addidit Ezras, quia eiusmodi vxores difficilius repudiabantur.

LIBER NEHEMIAE,

Hebr.

נחמיה

Liber hic a Vulg. & Ar. interprete *Esdræ secundus* inscriptus, & cum præcedenti in vnum volumen compingi solitus, auctorem suum tum in fronte c. 1, 1. tum alibi passim profitetur. *Describit* enim *Nehemias*, dux & præfectus Iudæorum, I. *Vrbis & mœniorum Hierosolymæ instaurationem*, c. 1. 2. 3. inter impedimenta hostium, c. 3, 33 -- c. 4, 17. populique querelas, c. 5. & Sanballati ac falsorum fratrum insidias, c. 6. continuatam & consummatam; sub sequente deinde custodiarum ordinatione, & reuersorum incolarum recensione, c. 7. II. Reducis *populi correctionem*, & collapsi *cultus diuini reformationem*; cum *priorem*, ante reditum in aulam Persicam, c. 8, 1. -- c. 13, 5. tum *posteriorem*, c. 13, 6 -- 31. Quæ omnia intra XII. vel XIII. annorum spatium peracta sunt, coll. c. 1, 2. c. 2, 1. 2. 6. cum c. 13, 6.

NEHEMIAE CAP. I, v. 1. *b*) *Verba*, Ier. 1, 1. siue *res gestæ*, vt 2 Sam. 11, 18. 1 Reg. 14, 19. 29. *Nehemiæ*, c. 7, 7. principis & præfecti Iudææ, c. 5, 14. c. 12, 26. quod etiam titulus *Hattirschata* dicit, c. 8, 9. c. 9, 10. & *filii Chathaliæ* c. 10, 2. Alius igitur fuit *Nehemias*, *filius Asbuki*, c. 3, 16. Narratur autem hoc capite, I. quomodo Nehemias in Perside *miseram Iudæorum sortem in Iudæa*, perceperit, v. 1-3. vnde II. ad lacrimas & preces conuersus, *ieiunauit* per aliquot dies, Deumque *orauit*, vt animum Artaxerxis, Persarum regis, exorabilem sibi redderet, v. 4-11. *c*) Zach. 7, 1. Ezr. 10, 9. 1 Macc. 4, 52. *d*) *anno vigesimo*, scil. *Artaxerxis* Longimani, coll. c. 2, 1. c. 5, 14. Ezr. 7, 7. *e*) Esth. 1, 2. c. 2, 3. 5. Dan. 8, 2.

v. 2. *f*) & *interrogaui eos de Iudæis*, *euasione*; h. e. sec. Vulg. *qui remanserant* s. residui erant ex clade, & reuersi ex captiuitate Babyloniorum. Ezr. 9, 14. 15. *g*) *& inprimis de Hierosolyma*, eiusque statu.

v. 3. *h*) *illic in prouincia* Iudææ, c. 7, 6. Ezr. 2, 1. *i*) *in malo* s. *adflictione magna* sunt. c. 2, 17. c. 13, 18. Exod. 5, 19. *k*) *exustæ sunt* igne. c. 2, 3. 17. 2 Reg. 25, 10.

v. 4. *l*) *& luctui me dedi*, c. 8, 9. Dan. 10, 2. Ezr. 10, 6. per aliquot s. plures *dies*, Gen. 40, 4. Iud. 11, 4. *m*) *& fui ieiunans*; Esth. 4, 16. Ezr. 8, 21. c. 9, 5.

v. 8. *n*) 2 Reg. 20, 3. Iob. 10, 9. cf. Leu. 26, 42. Ps. 75, 20.

CAP. I.

א דִּבְרֵי נְחֶמְיָה בֶּן־חֲכַלְיָה וַיְהִי בְחֹדֶשׁ־כִּסְלֵו
2 שְׁנַת עֶשְׂרִים וַאֲנִי הָיִיתִי בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה׃ וַיָּבֹא חֲנָנִי אֶחָד
מֵאַחַי הוּא וַאֲנָשִׁים מִיהוּדָה וָאֶשְׁאָלֵם עַל־הַיְּהוּדִים
3 הַפְּלֵיטָה אֲשֶׁר־נִשְׁאֲרוּ מִן־הַשֶּׁבִי וְעַל־יְרוּשָׁלִָם׃ וַיֹּאמְרוּ
לִי הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר־נִשְׁאֲרוּ מִן־הַשְּׁבִי שָׁם בַּמְּדִינָה
בְּרָעָה גְדֹלָה וּבְחֶרְפָּה וְחוֹמַת יְרוּשָׁלִַם מְפֹרָצֶת וּשְׁעָרֶיהָ — קמץ בז״ק
4 נִצְּתוּ בָאֵשׁ׃ וַיְהִי כְּשָׁמְעִי אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה יָשַׁבְתִּי
וָאֶבְכֶּה וָאֶתְאַבְּלָה יָמִים וָאֱהִי צָם וּמִתְפַּלֵּל לִפְנֵי אֱלֹהֵי
ה הַשָּׁמָיִם׃ וָאֹמַר אָנָּא יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם הָאֵל הַגָּדוֹל
וְהַנּוֹרָא שֹׁמֵר הַבְּרִית וָחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֺתָיו׃
6 תְּהִי נָא אָזְנְךָ־קַשֶּׁבֶת וְעֵינֶיךָ פְתוּחוֹת לִשְׁמֹעַ אֶל־תְּפִלַּת
עַבְדְּךָ אֲשֶׁר אָנֹכִי מִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ הַיּוֹם יוֹמָם וָלַיְלָה
עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ וּמִתְוַדֶּה עַל־חַטֹּאות בְּנֵי־
7 יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָטָאנוּ לָךְ וַאֲנִי וּבֵית־אָבִי חָטָאנוּ׃ חֲבֹל
חָבַלְנוּ לָךְ וְלֹא־שָׁמַרְנוּ אֶת־הַמִּצְוֺת וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־
8 הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוִּיתָ אֶת־מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ׃ זְכָר־נָא אֶת־
הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוִּיתָ אֶת־מֹשֶׁה עַבְדְּךָ לֵאמֹר אַתֶּם
9 תִּמְעָלוּ אֲנִי אָפִיץ אֶתְכֶם בָּעַמִּים׃ וְשַׁבְתֶּם אֵלַי
וּשְׁמַרְתֶּם

---

v. 44. ויש sic per *Makk.* & *Segol* 1. & in marg. 6. 9. At ויש מהם 2. ויש־מהם 1. 7. 8. 15. 22. Plerique vero ויש מהם incommoda distinctione.

NEHEM. CAP. I, v. 1. Librum hunc superiori vna serie adnectunt, sine vllo interposito spatio, 2. & *Mas. Erff.* at cum interposito simplici *spatio* 1. 3. 6. 7. 8. 9. 12. 20. 22. 21. ויהי בחדש ita 2. 6. 9. 10. 20. 21. v. 2. השבי *milra* 1. 2. 3. v. 5. אנא prius *Aleph* per *Meth.* 3. at per *Merca* (quod tamen pro *Meth.* positum est) 1. 17. 18. & *Ber.* Sed per *Mun.* reliqui omnes, (excepto 2. qui nullum sub priori hoc *Aleph* accentum habet) præter *Mas. impr.* Gen. 45, 5. cf. infra v. 11. v. 6. אזנך sic per *Mun.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. Reliqui per *Makk.* Vide ibid. v. 11.

וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֺתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אִם־יִהְיֶה נִדַּחֲכֶם
בִּקְצֵה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם אֲקַבְּצֵם וַהֲבוֹאֹתִים אֶל־הַמָּקוֹם (והביאתים קרי)
אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי לְשַׁכֵּן אֶת־שְׁמִי שָׁם׃ וְהֵם עֲבָדֶיךָ 10
וְעַמֶּךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבְיָדְךָ הַחֲזָקָה׃ אָנָּא 11
אֲדֹנָי תְּהִי נָא אָזְנְךָ קַשֶּׁבֶת אֶל־תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל־
תְּפִלַּת עֲבָדֶיךָ הַחֲפֵצִים לְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ וְהַצְלִיחָה־נָּא
לְעַבְדְּךָ הַיּוֹם וּתְנֵהוּ לְרַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ הַזֶּה וַאֲנִי הָיִיתִי
CAP. II. ב מַשְׁקֶה לַמֶּלֶךְ׃ וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ נִיסָן שְׁנַת עֶשְׂרִים
לְאַרְתַּחְשַׁסְתְּא הַמֶּלֶךְ יַיִן לְפָנָיו וָאֶשָּׂא אֶת־הַיַּיִן וָאֶתְּנָה
לַמֶּלֶךְ וְלֹא־הָיִיתִי רַע לְפָנָיו׃ וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ מַדּוּעַ׀ 2
פָּנֶיךָ רָעִים וְאַתָּה אֵינְךָ חוֹלֶה אֵין זֶה כִּי־אִם רֹעַ לֵב
וָאִירָא הַרְבֵּה מְאֹד׃ וָאֹמַר לַמֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם יִחְיֶה 3
מַדּוּעַ לֹא־יֵרְעוּ פָנַי אֲשֶׁר הָעִיר בֵּית־קִבְרוֹת אֲבֹתַי
חֲרֵבָה וּשְׁעָרֶיהָ אֻכְּלוּ בָאֵשׁ׃ וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ עַל־מַה־ 4
זֶּה אַתָּה מְבַקֵּשׁ וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־אֱלֹהֵי הַשָּׁמָיִם׃ וָאֹמַר 5
לַמֶּלֶךְ אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב וְאִם־יִיטַב עַבְדְּךָ לְפָנֶיךָ
אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵנִי אֶל־יְהוּדָה אֶל־עִיר קִבְרוֹת אֲבֹתַי
וְאֶבְנֶנָּה׃ וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ וְהַשֵּׁגַל׀ יוֹשֶׁבֶת אֶצְלוֹ עַד־ 6
מָתַי יִהְיֶה מַהֲלָכְךָ וּמָתַי תָּשׁוּב וַיִּיטַב לִפְנֵי־הַמֶּלֶךְ
וַיִּשְׁלָחֵנִי וָאֶתְּנָה לוֹ זְמָן׃ וָאוֹמַר לַמֶּלֶךְ אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ 7
טוֹב אִגְּרוֹת יִתְּנוּ־לִי עַל־פַּחֲוֺת עֵבֶר הַנָּהָר אֲשֶׁר
יַעֲבִירוּנִי עַד אֲשֶׁר־אָבוֹא אֶל־יְהוּדָה׃ וְאִגֶּרֶת אֶל־ 8
אָסָף שֹׁמֵר הַפַּרְדֵּס אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִתֶּן־לִי עֵצִים
לְקָרוֹת אֶת־שַׁעֲרֵי הַבִּירָה אֲשֶׁר־לַבַּיִת וּלְחוֹמַת הָעִיר
וְלַבַּיִת אֲשֶׁר־אָבוֹא אֵלָיו וַיִּתֶּן־לִי הַמֶּלֶךְ כְּיַד־אֱלֹהַי
הַטּוֹבָה עָלָי׃ וָאָבוֹא אֶל־פַּחֲווֹת עֵבֶר הַנָּהָר וָאֶתְּנָה 9
לָהֶם אֵת אִגְּרוֹת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח עִמִּי הַמֶּלֶךְ שָׂרֵי חַיִל
וּפָרָשִׁים׃ וַיִּשְׁמַע סַנְבַלַּט הַחֹרֹנִי וְטוֹבִיָּה הָעֶבֶד 10
הָעַמֹּנִי

a) tum *si fuerit dispulsus vester*, vel si quis vestrum pulsus fuerit *ad extremum cælorum*, Deut. 30, 4. *inde tamen colligam eos*, Esa. 54, 7. Mich. 4, 6. b) Deut. 12, 11. c. 14, 23. c. 16, 6. 11. c. 26, 2. Ier. 7, 12. Ezr. 6, 12.

v. 10. c) *Atqui illi sunt serui tui*, v. 11. Deut. 32, 36. 1 Reg. 8, 51. Ps. 74, 2. 19. d) Exod. 32, 11. Deut. 9, 29.

v. 11. e) *Obsecro, Domine!* v. 5. auris tua sit *attenta* (2) v. 6. coll. Ps. 130, 2. f) *qui* cum sancta animi delectatione *cupiunt*, Mal. 3, 1. *timere nomen tuum*, Ps. 86, 11. g) *& da quæso prosperum successum*. Ps. 118, 25. h) *& fac ipsum in miserationes*, vt rex eius misereatur. c. 3, 36. 1 Reg. 8, 50. Ps. 106, 46. i) *coram viro isto*, scil. rege Artaxerxe, c. 2, 1. Ezr. 7, 27. 28. k) Vulg. *ego enim eram pincerna regis*, Gen. 40, 1. 2. 5. 1 Reg. 10, 5.

CAP. II, v. 1. l) *Factum vero est in mense Nisan, anni Artaxerxis vigesimi*, adeoque post interiectos tres menses, coll. c. 1, 1. m) Ier. 35, 5. n) Parenthesis: *non autem solebam tristis esse coram eo*. cf. v. 2. 3. Gen. 40, 7. Coh. 7, 3.

v. 2. o) v. 1. Gen. 41, 19. p) *afflictio* vel *mæror animi s. cordis* Coh. 7. 3. q) Ne quid forte mali rex suspicaretur; cum præsertim reges Persarum adeo delicati essent, vt ne quidem lugubri veste induto coram eis comparere liceret, Esth. 4, 2.

v. 3. r) Consueta reges salutandi formula. vid. 1 Reg. 1, 31. Dan. 2, 4. c. 3, 9. c. 5, 10. etc. s) *quare non tristes essent facies meæ?* v. 1. Deut. 15, 10. Esa. 15, 4. *quandoquidem illa vrbs*, quæ est *domus* s. *locus continens*, v. 5. 2 Sam. 15, 17. 1 Reg. 18, 32. t) *vastata est*, v. 17. Iea. 33, 10. Hagg. 1, 4. 9. u) v. 13. 17. c. 1, 3.

v. 5. x) v. 7. Esth. 1, 19. y) v. 6. Esth. 8, 5.

---

v. 9. והביאתים sic in textu, sine nota, 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. & *Mas. Frff.* At והבאתים *defect.* poscit *Mas. impr.* Ier. 25, 9. v. 11. אנא sic per *Meth.* 2. *Merca* 1. 17. 18. 24. At per *Mun.* geminum 6. 9. 10. 13. 19. 21. 23. contra analogiam & ׀ præter *Mas. impr.* Gen. 45, 5. Denique nec tonicum nec euphonicum accentum in priore syllaba habent 3. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 22. & *Ber.* תהי per *Makk.* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. אזנך per „ *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. Reliqui, per *Makk.* Vid. v. 6. CAP. II, v. 6. וייטב לפני ita 6. 9. 10. 20. 21. 22. At וייטב לפני 2. v. 7. טוב per *Rbbia* 1. 3. 6. 9. 10. 20. ˂ 21. 22. v. 8. לקרות per *Tlischakt*. ˂ 1. 2.

הָעַמֹּנִי וַיֵּרַע לָהֶם רָעָה גְדֹלָה אֲשֶׁר־בָּא אָדָם לְבַקֵּשׁ טוֹבָה
11 לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וָאָבוֹא אֶל־יְרוּשָׁלָםִ וָאֱהִי־שָׁם יָמִים
12 שְׁלֹשָׁה׃ וָאָקוּם ׀ לַיְלָה אֲנִי וַאֲנָשִׁים ׀ מְעַט עִמִּי וְלֹא־הִגַּדְתִּי
לְאָדָם מָה אֱלֹהַי נֹתֵן אֶל־לִבִּי לַעֲשׂוֹת לִירוּשָׁלָםִ וּבְהֵמָה
13 אֵין עִמִּי כִּי אִם־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֲנִי רֹכֵב בָּהּ׃ וָאֵצְאָה
בְשַׁעַר־הַגַּיְא לַיְלָה וְאֶל־פְּנֵי עֵין הַתַּנִּין וְאֶל־שַׁעַר
הָאַשְׁפֹּת וָאֱהִי שֹׂבֵר בְּחוֹמֹת יְרוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר־הֵם ׀ פְּרוּצִים מ' פתוחה בסוף תיבה
14 וּשְׁעָרֶיהָ אֻכְּלוּ בָאֵשׁ׃ וָאֶעֱבֹר אֶל־שַׁעַר הָעַיִן וְאֶל־בְּרֵכַת
טו הַמֶּלֶךְ וְאֵין־מָקוֹם לַבְּהֵמָה לַעֲבֹר תַּחְתָּי׃ וָאֱהִי עֹלֶה
בַנַּחַל לַיְלָה וָאֱהִי שֹׂבֵר בַּחוֹמָה וָאָשׁוּב וָאָבוֹא בְּשַׁעַר
16 הַגַּיְא וָאָשׁוּב׃ וְהַסְּגָנִים לֹא יָדְעוּ אָנָה הָלַכְתִּי וּמָה אֲנִי
עֹשֶׂה וְלַיְּהוּדִים וְלַכֹּהֲנִים וְלַחֹרִים וְלַסְּגָנִים וּלְיֶתֶר עֹשֵׂה
17 הַמְּלָאכָה עַד־כֵּן לֹא הִגַּדְתִּי׃ וָאוֹמַר אֲלֵהֶם אַתֶּם רֹאִים פתח בס"פ
הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ בָהּ אֲשֶׁר יְרוּשָׁלַםִ חֲרֵבָה וּשְׁעָרֶיהָ
נִצְּתוּ בָאֵשׁ לְכוּ וְנִבְנֶה אֶת־חוֹמַת יְרוּשָׁלַםִ וְלֹא־נִהְיֶה
18 עוֹד חֶרְפָּה׃ וָאַגִּיד לָהֶם אֶת־יַד אֱלֹהַי אֲשֶׁר־הִיא טוֹבָה
עָלַי וְאַף־דִּבְרֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר אָמַר־לִי וַיֹּאמְרוּ נָקוּם וּבָנִינוּ
19 וַיְחַזְּקוּ יְדֵיהֶם לַטּוֹבָה׃ וַיִּשְׁמַע סַנְבַלַּט הַחֹרֹנִי
וְטֹבִיָּה ׀ הָעֶבֶד הָעַמּוֹנִי וְגֶשֶׁם הָעַרְבִי וַיַּלְעִגוּ לָנוּ וַיִּבְזוּ
עָלֵינוּ וַיֹּאמְרוּ מָה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹשִׂים הַעַל
כ הַמֶּלֶךְ אַתֶּם מֹרְדִים׃ וָאָשִׁיב אוֹתָם דָּבָר וָאוֹמַר לָהֶם
אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם הוּא יַצְלִיחַ לָנוּ וַאֲנַחְנוּ עֲבָדָיו נָקוּם
וּבָנִינוּ וְלָכֶם אֵין־חֵלֶק וּצְדָקָה וְזִכָּרוֹן בִּירוּשָׁלָםִ׃

CAP. III.

ג וַיָּקָם אֶלְיָשִׁיב הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים וַיִּבְנוּ אֶת־
שַׁעַר הַצֹּאן הֵמָּה קִדְּשׁוּהוּ וַיַּעֲמִידוּ דַּלְתֹתָיו וְעַד־מִגְדַּל
2 הַמֵּאָה קִדְּשׁוּהוּ עַד מִגְדַּל חֲנַנְאֵל׃ וְעַל־יָדוֹ בָנוּ אַנְשֵׁי
3 יְרֵחוֹ וְעַל־יָדוֹ בָנָה זַכּוּר בֶּן־אִמְרִי׃ וְאֵת שַׁעַר הַדָּגִים
בָּנוּ בְּנֵי הַסְּנָאָה הֵמָּה קֵרוּהוּ וַיַּעֲמִידוּ דַּלְתֹתָיו מַנְעוּלָיו
וּבְרִיחָיו׃

a) & displicuit illis displicentia magna. c. 13, 8. Gen. 21, 11. Ion. 4, 1. *b)* Pf. 122, 9. Esth. 10, 3.

v. 11. *c) mansi illic* quietus *tres dies*, vt a lassitudine itineris me reficerem. Ezr. 8, 15. 32.

v. 12. *d) Deinde surrexi nocte*, Gen. 32, 23. Iud. 6, 27. *e) nondum enim indicaueram cuiquam*, v. 16. 1 Sam. 25, 26. *quid* Deus *indidisset animo meo.* c. 7, 5. Coh. 3, 11. Ezr. 7, 27.

v. 13. *f) Et egressus sum per portam vallis*, c. 3, 13. ad occidentem Hierosolymæ, versus meridiem, 2 Par. 26, 9. *g) & versus*, Leu. 14, 53. Ezech. 42, 2. 3. *fontem draconis*; qui illic forte stabulari solitus, dum vrbs desolata erat, coll. not. Esa. 13, 22. Mal. 1, 3. *& ad portam sterquilinii*, s. esquilinam; per quam stercora euehebantur, ab occidente vrbis: vt sordes quam remotissimæ a templo essent. c. 3, 13. 14. cf. Pf. 113, 7. *h) fuique intentus in muros* Hierosolymæ (2) v. 15. coll. rad. Ar. *Explorauit vulnus, qua esset profunditate* &c. cf. infra c. 4, 1. *i) qui perrupti erant.* c. 1, 3. c. 4, 1. *k)* v. 3.

v. 14. *l) Et* illuc *transii* s. *transire volui*, coll. c. 9, 17. *ad portam fontis*, siue Siloam, siue alius cuiusdam; c. 3, 15. *& ad piscinam*, Vulg. *aquæ ductum regis* Hiskiæ, c. 3, 15. 2 Reg. 18, 17. 2 Par. 32, 3. 30. *sed non erat ibi locus* equo s. *iumento*, v. 12. *ad transeundum sub me*; propter indigestam molem ruderum.

CAP. III, v. 1. *m) Surrexit itaque*, c. 2, 8. 20. Exponitur hoc capite, I. *Quid quisque* de muris & portis Hierosolymæ ædificauerit, v. 1-32. II. Quomodo *Sanballat* & *Tobias* ædificantes irriserint, v. 33-35. contra quos III. *Nehemias precibus* apud Deum pugnat, v. 36. 37. & interea IV. *populus ædificando pergit*, v. 38.

v. 12. ואקום sine *Psik* 1. 2. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. ואנשים sine *Psik* 2. 6. 9. 10. 20. 21. v. 13. שבר sic per *Schin*, seu geminum punctum, 1. 6 -- 12. 14. 15. 16. 20. 22. Et sic v. 15. iidem & 21. Quomodo vtrobique legisse videntur LXX, συντρίβων, *confringens.* המפרוצים ita *Cthib* sine interposito Psik, quasi vnam vocem, exprimunt 1. 22. cum *Kri* הם פרוצים, quod *Kri* etiam habent 2. 7. 8. & *Mas. Erff.* At *Psik* poscit *Ind. Bas.* f. 61. c. v. 16. עשי pluraliter per *Iod* 1. 10. 13. 14. 19. 20. 22. & (in textu) 6. 9. הגדתי per *Kam.* v. 2. 3. 6. 9., 10. 20. 21. 23. contra *Mas.* 1. ac *Erff.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. col. 8. v. 17. אתם ראים ita 1. הרעה per *Sakephk.* incommoda distinctione 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. אשר־אנחנו per *Makk.* 2. 6. 9. 10. 20. 21. 28. v. 20. השמים Sic per *Rbhia* 2. 7. 8. 17. 34. Alii per *Sakephk*, male.

4 וּבְרִיחָיו׃ וְעַל־יָדָם הֶחֱזִיק מְרֵמוֹת בֶּן־אוּרִיָּה בֶּן־הַקּוֹץ
וְעַל־יָדָם הֶחֱזִיק מְשֻׁלָּם בֶּן־בֶּרֶכְיָה בֶּן־מְשֵׁיזַבְאֵל וְעַל־
ה יָדָם הֶחֱזִיק צָדוֹק בֶּן־בַּעֲנָא׃ וְעַל־יָדָם הֶחֱזִיקוּ הַתְּקוֹעִים
6 וְאַדִּירֵיהֶם לֹא־הֵבִיאוּ צַוָּרָם בַּעֲבֹדַת אֲדֹנֵיהֶם׃ וְאֶת — חסר א'
שַׁעַר הַיְשָׁנָה הֶחֱזִיקוּ יוֹיָדָע בֶּן־פָּסֵחַ וּמְשֻׁלָּם בֶּן־בְּסוֹדְיָה
7 הֵמָּה קֵרוּהוּ וַיַּעֲמִידוּ דַּלְתֹתָיו וּמַנְעֻלָיו וּבְרִיחָיו׃ וְעַל־
יָדָם הֶחֱזִיק מְלַטְיָה הַגִּבְעֹנִי וְיָדוֹן הַמֵּרֹנֹתִי אַנְשֵׁי גִבְעוֹן
8 וְהַמִּצְפָּה לְכִסֵּא פַּחַת עֵבֶר הַנָּהָר׃ עַל־יָדוֹ הֶחֱזִיק
עֻזִּיאֵל בֶּן־חַרְהֲיָה צוֹרְפִים וְעַל־יָדוֹ הֶחֱזִיק חֲנַנְיָה בֶּן־
9 הָרַקָּחִים וַיַּעַזְבוּ יְרוּשָׁלִַם עַד הַחוֹמָה הָרְחָבָה׃ וְעַל־
י יָדָם הֶחֱזִיק רְפָיָה בֶן־חוּר שַׂר חֲצִי פֶּלֶךְ יְרוּשָׁלִָם׃ וְעַל־
יָדָם הֶחֱזִיק יְדָיָה בֶן־חֲרוּמַף וְנֶגֶד בֵּיתוֹ וְעַל־יָדוֹ הֶחֱזִיק
11 חַטּוּשׁ בֶּן־חֲשַׁבְנְיָה׃ מִדָּה שֵׁנִית הֶחֱזִיק מַלְכִּיָּה בֶן־חָרִם
12 וְחַשּׁוּב בֶּן־פַּחַת מוֹאָב וְאֵת מִגְדַּל הַתַּנּוּרִים׃ וְעַל־יָדוֹ
הֶחֱזִיק שַׁלּוּם בֶּן־הַלּוֹחֵשׁ שַׂר חֲצִי פֶּלֶךְ יְרוּשָׁלִָם הוּא
13 וּבְנוֹתָיו׃ אֵת שַׁעַר הַגַּיְא הֶחֱזִיק חָנוּן וְיֹשְׁבֵי זָנוֹחַ הֵמָּה
בָנוּהוּ וַיַּעֲמִידוּ דַּלְתֹתָיו מַנְעֻלָיו וּבְרִיחָיו וְאֶלֶף אַמָּה
14 בַּחוֹמָה עַד שַׁעַר הַשְׁפוֹת׃ וְאֵת שַׁעַר הָאַשְׁפּוֹת הֶחֱזִיק
מַלְכִּיָּה בֶן־רֵכָב שַׂר פֶּלֶךְ בֵּית־הַכָּרֶם הוּא יִבְנֶנּוּ וְיַעֲמִיד
טו דַּלְתֹתָיו מַנְעֻלָיו וּבְרִיחָיו׃ וְאֵת שַׁעַר הָעַיִן הֶחֱזִיק שַׁלּוּן
בֶּן־כָּל־חֹזֶה שַׂר פֶּלֶךְ הַמִּצְפָּה הוּא יִבְנֶנּוּ וִיטַלְלֶנּוּ
וְיַעֲמִידוּ דַּלְתֹתָיו מַנְעֻלָיו וּבְרִיחָיו וְאֵת חוֹמַת בְּרֵכַת — יתיר ו'
הַשֶּׁלַח לְגַן־הַמֶּלֶךְ וְעַד־הַמַּעֲלוֹת הַיּוֹרְדוֹת מֵעִיר
16 דָּוִיד׃ אַחֲרָיו הֶחֱזִיק נְחֶמְיָה בֶן־עַזְבּוּק שַׂר חֲצִי פֶּלֶךְ בֵּית־
צוּר עַד־נֶגֶד קִבְרֵי דָוִיד וְעַד־הַבְּרֵכָה הָעֲשׂוּיָה וְעַד בֵּית
17 הַגִּבֹּרִים׃ אַחֲרָיו הֶחֱזִיקוּ הַלְוִיִּם רְחוּם בֶּן־בָּנִי עַל־יָדוֹ
18 הֶחֱזִיק חֲשַׁבְיָה שַׂר־חֲצִי־פֶלֶךְ קְעִילָה לְפִלְכּוֹ׃ אַחֲרָיו
הֶחֱזִיקוּ אֲחֵיהֶם בַּוַּי בֶּן־חֵנָדָד שַׂר חֲצִי פֶּלֶךְ קְעִילָה׃

ויחזק

v. 4. a) *Et ad manum eorum* f. *iuxta eos*, v. 2. 5. 7. *instaurauit*, v. 5. 6. 7. 8. cet. *Meremoth*, v. 21.

v. 5. b) *Thekoitæ*, plebeii fcil. Thekoæ ciues. v. 27. 2 Sam. 14, 2. c. 23, 26. Am. 1, 1. c) *fed illuftres* & primates *eorum*, c. 10, 30. Ier. 14, 3. *non fubmiferunt collum fuum feruitio domini* Dei, vt Deut. 10, 17. Mal. 1, 6. vel *dominorum* & magiftratuum f. fuperiorum *fuorum*, vt Zeph. 1, 9. cf. infra c. 9, 29. Ier. 27, 8. 11. 12. & fimilem ignauiam cum fuperbia coniunctam. Iud. 5, 23.

v. 6. d) *Porro portam veterem*, c. 12, 39. in latere feptemtrionali, poft quatuor ædificantium interualla, a *porta pifcium*, v. 3. e) *ifti contignarunt eam*, v. 3. tecto fcil. impofito. cf. c. 2, 8. Pf. 104, 3. f) & conftituerunt *valuas eius*, v. 1. & *feras ac vectes eius*, v. 6. 13.

v. 7. g) *vsque ad fedem præfecti cis-Euphratæi.* c. 2, 9. Ezr. 4, 10.

v. 8. h) Schin. per afynd. & *conflatores*; al. vnus *de aurifabris* f. *familia aurifabrorum.* v. 31. 32. coll. Efa. 40, 19. i) *filius aromatariorum*, f. *pigmentarius quis*; coll. 1 Sam. 8, 13. & 2 Reg. 2, 3. k) *reliquerant vero*, deftructores Chaldæi, cf. v. 34. *Hierofolymam* intactam, *vsque ad murum latum*, c. 12, 38.

v. 9. l) *princeps* f. primarius *dimidii tractus* f. partis Hierofolymæ. cf. v. 12. 14. 16 - 16.

v. 10. m) *idque e regione domus fuæ*, v. 23. 28.

v. 11. n) *Menfuram fecundam*, v. 19. ab illa Chattufchi in v. 10. o) *Pachat-Moabi*, c. 7, 11. Ezr. 2, 6. p) *præterea etiam turrim furnorum*, in latere vrbis occidentali. c. 12, 38.

v. 13. q) *Et portam vallis*, ad radices Sionis & Acræ montium, in latere occidentali. c. 2, 13. r) *vsque ad portam fimeti*, v. 14. c. 2, 13. elifo א.

CAP. III, v. 5. צורם fine *Kri* 2. 3. 13. 14. 15. 19. 20. 21. 22. 23. v. 8. חרהיה per *Chatephkom.* pro *Chatephpat.* 7. 8. 11 -- 16. 19. At הַרְחָיָה per *Chet* loco *He* 1. 2. quomodo LXX. Αραχια, & per *Daleth* loco *Refch* 1. quomodo & Syr. v. 13. השפות *He* per merum *Pat.* 2. 3. at vna cum *Meth.* in marg. 6. 9. & cum feq. *Dag.* 1. Porro *Schin* per *Chatephpat.* 6. 9. 10. 14. 20. 21. v. 14. וַיַּעֲמִיד Sic per *Pat.* feq., *Dag.* 3. & in marg. 6. 9. v. 15. ויעמידו per *Pat.* feq. *Dag.* in marg. 1. וְעַד המעלות ita 2.

19 וַיְחַזֵּק עַל־יָדוֹ עֵזֶר בֶּן־יֵשׁוּעַ שַׂר הַמִּצְפָּה מִדָּה שֵׁנִית
כ מִנֶּגֶד עֲלֹת הַנֶּשֶׁק הַמִּקְצֹעַ׃ אַחֲרָיו הֶחֱרָה הֶחֱזִיק בָּרוּךְ
בֶּן־זַבַּי מִדָּה שֵׁנִית מִן־הַמִּקְצוֹעַ עַד־פֶּתַח בֵּית אֶלְיָשִׁיב זכי קרי
21 הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל׃ אַחֲרָיו הֶחֱזִיק מְרֵמוֹת בֶּן־אוּרִיָּה בֶּן־
הַקּוֹץ מִדָּה שֵׁנִית מִפֶּתַח בֵּית אֶלְיָשִׁיב וְעַד־תַּכְלִית בֵּית
22 אֶלְיָשִׁיב׃ וְאַחֲרָיו הֶחֱזִיקוּ הַכֹּהֲנִים אַנְשֵׁי הַכִּכָּר׃
23 אַחֲרָיו הֶחֱזִיק בִּנְיָמִן וְחַשּׁוּב נֶגֶד בֵּיתָם אַחֲרָיו הֶחֱזִיק
24 עֲזַרְיָה בֶן־מַעֲשֵׂיָה בֶּן־עֲנָנְיָה אֵצֶל בֵּיתוֹ׃ אַחֲרָיו
הֶחֱזִיק בִּנּוּי בֶּן־חֵנָדָד מִדָּה שֵׁנִית מִבֵּית עֲזַרְיָה עַד־
כה הַמִּקְצוֹעַ וְעַד־הַפִּנָּה׃ פָּלָל בֶּן־אוּזַי מִנֶּגֶד הַמִּקְצוֹעַ
וְהַמִּגְדָּל הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַמֶּלֶךְ הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר לַחֲצַר
26 הַמַּטָּרָה אַחֲרָיו פְּדָיָה בֶן־פַּרְעֹשׁ׃ וְהַנְּתִינִים הָיוּ יֹשְׁבִים
בָּעֹפֶל עַד נֶגֶד שַׁעַר הַמַּיִם לַמִּזְרָח וְהַמִּגְדָּל הַיּוֹצֵא׃
27 אַחֲרָיו הֶחֱזִיקוּ הַתְּקֹעִים מִדָּה שֵׁנִית מִנֶּגֶד הַמִּגְדָּל
28 הַגָּדוֹל הַיּוֹצֵא וְעַד חוֹמַת הָעֹפֶל׃ מֵעַל ׀ שַׁעַר הַסּוּסִים
29 הֶחֱזִיקוּ הַכֹּהֲנִים אִישׁ לְנֶגֶד בֵּיתוֹ׃ אַחֲרָיו הֶחֱזִיק צָדוֹק
בֶּן־אִמֵּר נֶגֶד בֵּיתוֹ וְאַחֲרָיו הֶחֱזִיק שְׁמַעְיָה בֶן־שְׁכַנְיָה
ל שֹׁמֵר שַׁעַר הַמִּזְרָח׃ אַחֲרַי הֶחֱזִיק חֲנַנְיָה בֶן־שֶׁלֶמְיָה אחריו קרי
וְחָנוּן בֶּן־צָלָף הַשִּׁשִּׁי מִדָּה שֵׁנִי אַחֲרָיו הֶחֱזִיק מְשֻׁלָּם בֶּן־
31 בֶּרֶכְיָה נֶגֶד נִשְׁכָּתוֹ׃ אַחֲרַי הֶחֱזִיק מַלְכִּיָּה בֶּן־הַצֹּרְפִי עַד־ אחריו קרי
בֵּית הַנְּתִינִים וְהָרֹכְלִים נֶגֶד שַׁעַר הַמִּפְקָד וְעַד עֲלִיַּת
32 הַפִּנָּה׃ וּבֵין עֲלִיַּת הַפִּנָּה לְשַׁעַר הַצֹּאן הֶחֱזִיקוּ הַצֹּרְפִים
33 וְהָרֹכְלִים׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע סַנְבַלַּט כִּי־אֲנַחְנוּ
בוֹנִים אֶת־הַחוֹמָה וַיִּחַר לוֹ וַיִּכְעַס הַרְבֵּה וַיַּלְעֵג עַל־
34 הַיְּהוּדִים׃ וַיֹּאמֶר ׀ לִפְנֵי אֶחָיו וְחֵיל שֹׁמְרוֹן וַיֹּאמֶר מָה
הַיְּהוּדִים הָאֲמֵלָלִים עֹשִׂים הֲיַעַזְבוּ לָהֶם הֲיִזְבָּחוּ הַיְכַלּוּ
בַיּוֹם הַיְחַיּוּ אֶת־הָאֲבָנִים מֵעֲרֵמוֹת הֶעָפָר וְהֵמָּה
לה שְׂרוּפוֹת׃ וְטוֹבִיָּה הָעַמֹּנִי אֶצְלוֹ וַיֹּאמֶר גַּם אֲשֶׁר־הֵם
בונים

v. 19. *a) Et instaurauit*, v. 4. *iuxta manum eius*, proxime post eum, v. 2. *b)* cf. v. 7. 9. 15. *c) mensuram secundam* s. portionem proxime sequentem. v. 11. 20. *d) e regione adscensus armamentarii.* cf. 1 Reg. 10, 25. 2 Reg. 10, 2. *e)* versus *angulum* muri occidentalis, qua spectat meridiem. v. 20. 24. 25. 2 Par. 26, 9.

v. 20. *f)* Post eum *accendit se vel animum suum.* Hiph. (2) Iob. 19, 11. & *instaurauit*, v. 4. 19. *g)* v. 11. 19. 24. *h) ab angulo* lateris meridionalis, vbi ab occidentali egreditur, v. 19. *vsque ad ostium domus Eliaschibi*, Pontificis. v. 1. 21.

v. 21. *i)* v. 4. 16. *k)* v. 11. 19. & secunda vice. vid. v. 4. & cf. v. 27. *l) vsque ad finem* (5)

v. 22. *m) sacerdotes*, cf. v. 28. *viri planitiei*, h. e. sec. Vulg. *de campestribus Iordanis.* cf. c. 12, 28. Deut. 34, 3. 2 Sam. 2, 29. c. 18, 23. 1 Reg. 7, 46.

v. 23. *n) Post vltimum ex illis*, v. 22. Sic v. 29. *o) e regione ædium suarum*, vt v. 10.

v. 24. *p)* v. 11. 19. 20. *q)* v. 23. *r) vsque ad flexuram*, v. 19. 20. & *vsque ad ipsum angulum*, v. 31. 32. 2 Par. 26, 9. ad orientem.

v. 25. *s) e regione* v. 23. *flexuræ* s. anguli *Miktsoa.* v. 19. 24. & e regione *turris, exeuntis* s. eminentis *e domo regis superiore*, v. 26. 27. Mich. 4, 8. *quæ erat in atrio custodiæ.* c. 12, 39. Ier. 32, 2.

v. 26. *t) Nethinæi autem.* v. 31. c. 7, 46. Ezr. 2, 43. *u) in Ophel* s. *cliuo*, sq. extrema parte montis Tsion, ad meridiem Templi. cf. v. 27. c. 11, 21. Mich. 4, 8. 2 Par. 27, 3. *x) vsque ex aduerso portæ aquarum*, c. 8, 1. 16. *ad orientem*, c. 12, 37. quæ sec. nonnullos *porta solaris* dicta Ier. 19, 2. nec confundenda cum *porta fontis*, ad occidentem vrbis, c. 2, 13. 14. c. 12, 31. 37. *y)* v. 25.

v. 19. עֲלֹת sic *defect.* 1. 2. 3. 6 -- 9. 15. 22. 23. Alii *plene*, contra *Mas.* 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 32, 24. ac Ex. 34, 24. v. 20. זבי sine *Kri* 3. 11 -- 16. 19. 20. 21. 23. contra *Mas. Erff.* מן־המקצע per *Rbhia*, sine Paschta, 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. incommode. v. 23. ביתם Loco *Atnachi* habent *Silluk* præuio *Merca* 2. 3. & sic fe. 1. v. 26. עד נגד ita 1. At עד per *Makk.* sequente nihilominus, *Geresch*, 2. 24. Nostram lectionem referunt, 3. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 22. Reliqui עד נגד anomalice, quia loco *Kadma* requireretur *Mun.* v. 27. מנגד sic 1. 2. 3. 7. 8. 11 -- 16. 19. At per *Rbhia* 6. 9. 10. 20. 21. 23. Reliqui per *Graschaim*, male. v. 29. ואחריו per *Rbhia* 1. 6. 9. 10. 20. 21. v. 30. Pro אחרי habet *Cthib* אחרו 1. h. l. & v. 31. sed vtrobique contra *Mas. Erff.* חנניה cum *Kri* חנניהו 1. & *Mas. Erff.* שני Loco *Atnachi* habet *Silluk* præuio *Merca* 2. cf. supra v. 23. v. 31. מלכיה cum *Kri* מלכיהו *Mas. Erff.* v. 33. Caput IV. hic inchoant 6. 8. 9. 11. 13. 14. 15. 16. 19. וַיַּלְעֵג sic in *Kal.* 2. 3.

36 בּוֹנִים אִם־יַעֲלֶה שׁוּעָל וּפָרַץ חוֹמַת אַבְנֵיהֶם׃ שְׁמַע
אֱלֹהֵינוּ כִּי־הָיִינוּ בוּזָה וְהָשֵׁב חֶרְפָּתָם אֶל־רֹאשָׁם וּתְנֵם
37 לְבִזָּה בְּאֶרֶץ שִׁבְיָה׃ וְאַל־תְּכַס עַל־עֲוֺנָם וְחַטָּאתָם
38 מִלְּפָנֶיךָ אַל־תִּמָּחֶה כִּי הִכְעִיסוּ לְנֶגֶד הַבּוֹנִים׃ וַנִּבְנֶה
אֶת־הַחוֹמָה וַתִּקָּשֵׁר כָּל־הַחוֹמָה עַד־חֶצְיָהּ וַיְהִי לֵב

CAP. IV. ד לָעָם לַעֲשׂוֹת׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע סַנְבַלַּט וְטוֹבִיָּה
וְהָעַרְבִים וְהָעַמֹּנִים וְהָאַשְׁדּוֹדִים כִּי־עָלְתָה אֲרוּכָה
לְחֹמוֹת יְרוּשָׁלִַם כִּי־הֵחֵלּוּ הַפְּרֻצִים לְהִסָּתֵם וַיִּחַר לָהֶם
2 מְאֹד׃ וַיִּקְשְׁרוּ כֻלָּם יַחְדָּו לָבוֹא לְהִלָּחֵם בִּירוּשָׁלִָם
3 וְלַעֲשׂוֹת לוֹ תּוֹעָה׃ וַנִּתְפַּלֵּל אֶל־אֱלֹהֵינוּ וַנַּעֲמִיד מִשְׁמָר
4 עֲלֵיהֶם יוֹמָם וָלַיְלָה מִפְּנֵיהֶם׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה כָּשַׁל כֹּחַ
הַסַּבָּל וְהֶעָפָר הַרְבֵּה וַאֲנַחְנוּ לֹא נוּכַל לִבְנוֹת בַּחוֹמָה׃
וַיֹּאמְרוּ צָרֵינוּ לֹא יֵדְעוּ וְלֹא יִרְאוּ עַד אֲשֶׁר־נָבוֹא אֶל־
6 תּוֹכָם וַהֲרַגְנוּם וְהִשְׁבַּתְנוּ אֶת־הַמְּלָאכָה׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־
בָּאוּ הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים אֶצְלָם וַיֹּאמְרוּ לָנוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים
7 מִכָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר־תָּשׁוּבוּ עָלֵינוּ׃ וָאַעֲמִיד מִתַּחְתִּיּוֹת
יתיר י׳ לַמָּקוֹם מֵאַחֲרֵי לַחוֹמָה בַּצְּחִחִיים וָאַעֲמִיד אֶת־הָעָם
לְמִשְׁפָּחוֹת עִם־חַרְבֹתֵיהֶם רָמְחֵיהֶם וְקַשְּׁתֹתֵיהֶם׃
8 וָאֵרֶא וָאָקוּם וָאֹמַר אֶל־הַחֹרִים וְאֶל־הַסְּגָנִים וְאֶל־יֶתֶר
הָעָם אַל־תִּירְאוּ מִפְּנֵיהֶם אֶת־אֲדֹנָי הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא
זְכֹרוּ וְהִלָּחֲמוּ עַל־אֲחֵיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם נְשֵׁיכֶם
9 וּבָתֵּיכֶם׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אוֹיְבֵינוּ כִּי־נוֹדַע
יתיר ו׳ לָנוּ וַיָּפֶר הָאֱלֹהִים אֶת־עֲצָתָם וַנָּשָׁוב כֻּלָּנוּ אֶל־הַחוֹמָה
10 אִישׁ אֶל־מְלַאכְתּוֹ׃ וַיְהִי מִן־הַיּוֹם הַהוּא חֲצִי נְעָרַי עֹשִׂים
בַּמְּלָאכָה וְחֶצְיָם מַחֲזִיקִים וְהָרְמָחִים הַמָּגִנִּים וְהַקְּשָׁתוֹת
11 וְהַשִּׁרְיֹנִים וְהַשָּׂרִים אַחֲרֵי כָּל־בֵּית יְהוּדָה׃ הַבּוֹנִים
בַּחוֹמָה וְהַנֹּשְׂאִים בַּסֶּבֶל עֹמְשִׂים בְּאַחַת יָדוֹ עֹשֶׂה
12 בַמְּלָאכָה וְאַחַת מַחֲזֶקֶת הַשָּׁלַח׃ וְהַבּוֹנִים אִישׁ חַרְבּוֹ
אסורים

a) *vulpes.* cf. Iud. 15, 4. Pſ. 63, 11. Cant. 2, 15. Thren. 5, 18. b) *perrumpet murum eorum* lapidum ſ. *lapideum.* c. 4, 1.

v. 36. c) Eſa. 37, 17. Thren. 3, 61. d) *contemtus, contemtisſimi* (1) cf. maſc. Pſ. 119, 22. e) *prædæ,* Eſth. 9, 10. 15.

v. 37. f) Vide ſimilem conſtructionem Deut. 13, 9. Pſ. 44, 20. Prou. 10, 12. Opponitur remiſſioni tum culpæ, tum pœnæ, coll. Pſ. 32, 1. & 85, 3. g) Num. 32, 7. 1 Reg. 15, 30. c. 21, 22. h) v. 33. c. 4, 11.

v. 38. i) *Et colligatus eſt* totus murus *vsque ad dimidium* altitudinis *eius: fuitque cor* & animus *populi ad faciendum* & reparandum etiam reliquum. cf. Deut. 5, 26. 2 Sam. 15, 13.

CAP. IV, v. 1. k) c. 2, 10. 19. c. 3, 33. c. 6, 1. c. 13, 4. l) cf. c. 13, 23. 24. Ioſ. 13, 3. m) vid. not. Ier. 8, 22. n) c. 2, 13. 15. o) *quod cœpiſſent*, Eſth. 9, 23. *disrupta muri* c. 1, 3. *obſtrui* & redintegrari. *Nipl.* (1) cf. *Kal* 2 Reg. 3, 25. p) c. 3, 33. Hoc capite I. *inimici Iudæorum,* coniuratione facta eos oppugnare ſtatuunt, v. 1. 2. Contra quos II. *Nehemias* cum ſuis *orat* & excubias conſtituit, v. 3. III. Deſpondentibus animum multis Iudæis, excubias armat, & opus vrget, & ſic inimicorum conſilia irrita facit, v. 4-17.

v. 2. q) *Vnde coniurarunt.* 1 Reg. 15, 27. r) *Et vt facerent ei,* Nehemiæ vel populo, *aberrationem*, ſ. *impedimentum,* quod eos ab inſtituto auerteret. (2) Eſa. 32, 6.

v. 3. s) *propter illos* ſ. metu illorum. v. 8. 10. Iud. 6, 9.

v. 4. t) *Iuda* ſ. *Iudæi.* Iud. 1, 3. u) *Lapſa* ſ. *debilitata eſt vis baiuli, Et puluis multus* ſupereſt, abſportandus ab area: *non poſſumus* itaque ſine ſumma moleſtia porro *ædificare.*

v. 5. x) *Diverant vero hoſtes noſtri*, v. 9.

---

v. 36. Pro שביה habent שְׁבָיִם 10. 13. 14. 19. 20. 21. v. 37. Pro עַל־־עונם hab. אל־־עונם *Orientales.* v. 38. לב per *Tbhir* 11. 12. 14. 15. 16. 21. 23.
CAP. IV, v. 1. Cum præmiſſo *ſpatio* 1. 2. 3. 6. 10. 12. 19-23. Alii ſine illo. ויהי ſine *Pſik* & ſeq. *Dag.* 1. 2. 3. 23. סנבלט per *Paſer* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. v. 7. Pro בצחחיים habent בצהיחים in textu 2. 6. 9. 20. 23. contra *Maſ. Erff.* Et ſic in *Kri* 3. 7. 8. 10. 16. 21. 22. v. 9. ויהי per *Rbhia* 2. 6. 9. 20. 21. 22. contra *Maſ.* 1. *impr.* & *Erff.*

13 אֲסוּרִים עַל־מָתְנָיו וּבוֹנִים וְהַתּוֹקֵעַ בַּשּׁוֹפָר אֶצְלִי׃ וָאֹמַר
אֶל־הַחֹרִים וְאֶל־הַסְּגָנִים וְאֶל־יֶתֶר הָעָם הַמְּלָאכָה
הַרְבֵּה וּרְחָבָה וַאֲנַחְנוּ נִפְרָדִים עַל־הַחוֹמָה רְחוֹקִים
14 אִישׁ מֵאָחִיו׃ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל הַשּׁוֹפָר
טו שָׁמָּה תִּקָּבְצוּ אֵלֵינוּ אֱלֹהֵינוּ יִלָּחֶם לָנוּ׃ וַאֲנַחְנוּ עֹשִׂים
בַּמְּלָאכָה וְחֶצְיָם מַחֲזִיקִים בָּרְמָחִים מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר עַד
16 צֵאת הַכּוֹכָבִים׃ גַּם בָּעֵת הַהִיא אָמַרְתִּי לָעָם אִישׁ
וְנַעֲרוֹ יָלִינוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלָ͏ִם וְהָיוּ־לָנוּ הַלַּיְלָה מִשְׁמָר וְהַיּוֹם
17 מְלָאכָה׃ וְאֵין אֲנִי וְאַחַי וּנְעָרַי וְאַנְשֵׁי הַמִּשְׁמָר אֲשֶׁר
אַחֲרַי אֵין־אֲנַחְנוּ פֹשְׁטִים בְּגָדֵינוּ אִישׁ שִׁלְחוֹ הַמָּיִם׃

CAP. V. ה וַתְּהִי צַעֲקַת הָעָם וּנְשֵׁיהֶם גְּדוֹלָה אֶל־אֲחֵיהֶם
2 הַיְּהוּדִים׃ וְיֵשׁ אֲשֶׁר אֹמְרִים בָּנֵינוּ וּבְנֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ רַבִּים
3 וְנִקְחָה דָגָן וְנֹאכְלָה וְנִחְיֶה׃ וְיֵשׁ אֲשֶׁר אֹמְרִים שְׂדֹתֵינוּ
4 וּכְרָמֵינוּ וּבָתֵּינוּ אֲנַחְנוּ עֹרְבִים וְנִקְחָה דָגָן בָּרָעָב׃ וְיֵשׁ
אֲשֶׁר אֹמְרִים לָוִינוּ כֶסֶף לְמִדַּת הַמֶּלֶךְ שְׂדֹתֵינוּ וּכְרָמֵינוּ׃
ה וְעַתָּה כִּבְשַׂר אַחֵינוּ בְּשָׂרֵנוּ כִּבְנֵיהֶם בָּנֵינוּ וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ
כֹבְשִׁים אֶת־בָּנֵינוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ לַעֲבָדִים וְיֵשׁ מִבְּנֹתֵינוּ
נִכְבָּשׁוֹת וְאֵין לְאֵל יָדֵנוּ וּשְׂדֹתֵינוּ וּכְרָמֵינוּ לַאֲחֵרִים׃
6 וַיִּחַר לִי מְאֹד כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי אֶת־זַעֲקָתָם וְאֵת הַדְּבָרִים
7 הָאֵלֶּה׃ וַיִּמָּלֵךְ לִבִּי עָלַי וָאָרִיבָה אֶת־הַחֹרִים וְאֶת־
הַסְּגָנִים וָאֹמְרָה לָהֶם מַשָּׁא אִישׁ־בְּאָחִיו אַתֶּם נֹשְׁאִים יתיר ו'
8 וָאֶתֵּן עֲלֵיהֶם קְהִלָּה גְדוֹלָה׃ וָאֹמְרָה לָהֶם אֲנַחְנוּ קָנִינוּ
אֶת־אַחֵינוּ הַיְּהוּדִים הַנִּמְכָּרִים לַגּוֹיִם כְּדֵי בָנוּ וְגַם־אַתֶּם
תִּמְכְּרוּ אֶת־אֲחֵיכֶם וְנִמְכְּרוּ־לָנוּ וַיַּחֲרִישׁוּ וְלֹא מָצְאוּ
9 דָּבָר׃ וָיֹּאמַר לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר־אַתֶּם עֹשִׂים הֲלוֹא יתיר ו'
י בְּיִרְאַת אֱלֹהֵינוּ תֵּלֵכוּ מֵחֶרְפַּת הַגּוֹיִם אוֹיְבֵינוּ׃ וְגַם־
אֲנִי אַחַי וּנְעָרַי נֹשִׁים בָּהֶם כֶּסֶף וְדָגָן נַעַזְבָה־נָּא אֶת־
11 הַמַּשָּׁא הַזֶּה׃ הָשִׁיבוּ נָא לָהֶם כְּהַיּוֹם שְׂדֹתֵיהֶם

a) *accincti* erant *super lumbis suis*, Ps. 45, 4. & sic armati *ædificabant*; *clangens autem buccina*, v. 14. *mecum* s. *iuxta me* erat.
v. 13. *b*) Vide v. 8. *c*) v. 4. Ps. 104, 25. *d*) satis *remoti* vnus ab altero. Iud. 18, 7. Gen. 13, 11.
v. 14. *e*) Ios. 6, 5. 20. Esa. 18, 3. *f*) Exod. 14, 14. 25. Deut. 1, 30. Ios. 10. 14. 2 Par. 20, 15. 17.
v. 15. *g*) *Sic itaque nos occupati* eramus *in opere faciendo* &c. v. 10. 11. *h*) *ab ortu auroræ*, Gen. 19, 15. c. 32, 25. *vsque ad exitum stellarum*, quum vesperi stellæ adparerent. cf. Gen. 19, 23. Iud. 5, 31.
v. 16. *i*) Ezr. 8, 34. *k*) *quilibet*, v. 12. ex oppidanis, *cum seruo suo*, v. 10. *pernoctent* intra Hieros. 2 Sam. 19, 8. vt noctu sint nobis *custodiæ*, v. 3. 17. *interdiu vero*, Hos. 4, 5. ad *opus*, v. 10. 15.
v. 17. *l*) v. 10. 13. 16. *m*) & *viri custodiæ*, v. 3. *qui* post *me* præfectum Iudææ, c. 5, 14. velut custodes corporis sequebantur, 1 Sam. 14, 12. 1 Reg. 14, 27. *non*, inquam, *exuebamus vestes nostras*, vt solent cubitum ituri. *n*) Schm. *viro spiculum* s. *arma eius*, v. 11. *aqua* s. *pro aquis* balnei *erant*. vel vt Cler. *vnicuique* v. 16. *telum suum* erat & *aqua*: ne forte bibendi caussa statio deserenda esset; coll. 1 Sam. 26, 12. 2 Par. 23, 10.
CAP. V, v. 1. *o*) *Exstitit vero clamor* & querela pauperis *populi*, Esa. 5, 7. Iob. 34, 28. Iac. 5, 4. *adversus fratres* s. tribules *suos*, v. 5. 8. 10. *Iudæos* ditiores. Pauperes scil. Iudæi I. de vsuris rapinisque divitum *graues querelas* ad Nehemiam deferunt, v. 1-5. qui II. grauiter eos *reprehendit* & *dehortatur*, v. 6-11. & III. *iureiurando eosdem obstringit*, vt pauperibus restituant, quæ contra ius & fas erepta eis erant, v. 12. 13. Ipse vero, IV. *qua continentia præfectus Iudæorum* per duodecim annos fuerit, exponit v. 14-19.

---

v. 14. בִּמְקוֹם per *Rbhia* 1. 2. 3. 7. 8. 13. 14. 15. 16. 19. v. 16. וְהָיוּ per *Kadma milel* 3. At וְהָיָה־ in Singulari 10. 20. 21. & (in textu) 6. 9. וְהָיוּ Vero, cum adscripto circello, 14. v. 17. אֵין אֲנַחְנוּ פֹשְׁטִים ita 1. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. שלחו cum *Dag.* in marg. 6. 9. At שִׁלְחוֹ 1. CAP. V, v. 5. ואין per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. 22. v. 6. וְאֵת־הַדְּבָרִים ita 1. 6. 9. 10. 21. 22. contra *Mas. impr.* v. 7. מַשָּׁא per *Sin* 1. 2. 6 -- 12. 14. 15. 16. 20. 23. cf. v. 10. נשאים Sic per *Sin* & *Aleph* mobile, in textu, sine nota, 20. 21. & in marg 6. 9. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr. final.* f. 1. c. v. 8. ויחרשו defect. 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* v. 9. וַיֹּאמַר sic sine nota 6. 9. 20. 23. הלוא per *Kadma* sine seq. *Dag.* 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. v. 10. נֹשְׁאִים cum *Aleph* quiesc. 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* הַמַּשָּׁא per *Sin* 1. 6 -- 12. 14. 15. 16. 20. 21. 23.

כַּרְמֵיהֶם זֵיתֵיהֶם וּבָתֵּיהֶם וּמְאַת הַכֶּסֶף וְהַדָּגָן הַתִּירוֹשׁ
12 וְהַיִּצְהָר אֲשֶׁר אַתֶּם נֹשִׁים בָּהֶם׃ וַיֹּאמְרוּ נָשִׁיב וּמֵהֶם
לֹא נְבַקֵּשׁ כֵּן נַעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר אַתָּה אוֹמֵר וָאֶקְרָא אֶת־
13 הַכֹּהֲנִים וָאַשְׁבִּיעֵם לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה׃ גַּם־חָצְנִי
נָעַרְתִּי וָאֹמְרָה כָּכָה יְנַעֵר הָאֱלֹהִים אֶת־כָּל־הָאִישׁ
אֲשֶׁר לֹא־יָקִים אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִבֵּיתוֹ וּמִיגִיעוֹ וְכָכָה
יִהְיֶה נָעוּר וָרֵק וַיֹּאמְרוּ כָל־הַקָּהָל אָמֵן וַיְהַלְלוּ אֶת־
14 יְהוָה וַיַּעַשׂ הָעָם כַּדָּבָר הַזֶּה׃ גַּם מִיּוֹם ׀ אֲשֶׁר־צִוָּה
אֹתִי לִהְיוֹת פֶּחָם בְּאֶרֶץ יְהוּדָה מִשְּׁנַת עֶשְׂרִים וְעַד
שְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם לְאַרְתַּחְשַׁסְתְּא הַמֶּלֶךְ שָׁנִים
פתח בס״פ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲנִי וְאַחַי לֶחֶם הַפֶּחָה לֹא אָכַלְתִּי׃
טו וְהַפַּחוֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־לְפָנַי הִכְבִּידוּ עַל־הָעָם
וַיִּקְחוּ מֵהֶם בְּלֶחֶם וָיַיִן אַחַר כֶּסֶף־שְׁקָלִים אַרְבָּעִים
גַּם נַעֲרֵיהֶם שָׁלְטוּ עַל־הָעָם וַאֲנִי לֹא־עָשִׂיתִי כֵן מִפְּנֵי
16 יִרְאַת אֱלֹהִים׃ וְגַם בִּמְלֶאכֶת הַחוֹמָה הַזֹּאת הֶחֱזַקְתִּי
וְשָׂדֶה לֹא קָנִינוּ וְכָל־נְעָרַי קְבוּצִים שָׁם עַל־הַמְּלָאכָה׃
17 וְהַיְּהוּדִים וְהַסְּגָנִים מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אִישׁ וְהַבָּאִים אֵלֵינוּ
18 מִן־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־סְבִיבֹתֵינוּ עַל־שֻׁלְחָנִי׃ וַאֲשֶׁר הָיָה
נַעֲשֶׂה לְיוֹם אֶחָד שׁוֹר אֶחָד צֹאן שֵׁשׁ־בְּרֻרוֹת וְצִפֳּרִים
נַעֲשׂוּ־לִי וּבֵין עֲשֶׂרֶת יָמִים בְּכָל־יַיִן לְהַרְבֵּה וְעִם־זֶה
לֶחֶם הַפֶּחָה לֹא בִקַּשְׁתִּי כִּי־כָבְדָה הָעֲבֹדָה עַל־הָעָם
19 הַזֶּה׃ זָכְרָה־לִּי אֱלֹהַי לְטוֹבָה כֹּל אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עַל־הָעָם
CAP. VI. ו הַזֶּה׃ וַיְהִי כַאֲשֶׁר נִשְׁמַע לְסַנְבַלַּט
וְטוֹבִיָּה וּלְגֶשֶׁם הָעַרְבִי וּלְיֶתֶר אֹיְבֵינוּ כִּי בָנִיתִי אֶת־
הַחוֹמָה וְלֹא־נוֹתַר בָּהּ פָּרֶץ גַּם עַד־הָעֵת
2 הַהִיא דְּלָתוֹת לֹא־הֶעֱמַדְתִּי בַשְּׁעָרִים׃ וַיִּשְׁלַח
סַנְבַלַּט וְגֶשֶׁם אֵלַי לֵאמֹר לְכָה וְנִוָּעֲדָה יַחְדָּו
בַּכְּפִירִים בְּבִקְעַת אוֹנוֹ וְהֵמָּה חֹשְׁבִים לַעֲשׂוֹת לִי רָעָה׃
ואשלחה

a) *vineas*, v. 3. & *oliueta eorum*, Deut. 6, 11. 1 Sam. 8, 14. b) & *centesimam* partem *argenti -- quam vsuræ loco accepistis ab eis* v. 7. 10. 2 Reg. 4, 1. v. 13. c) Simul *etiam sinum meum* & vestes *excussi*, Esa. 33, 15. c. 49, 22. LXX. vt Matth. 10, 14. Act. 13, 51. d) *excussus* & *vacuus* omnibus bonis Iud. 9, 4. 2 Reg. 4, 3. v. 14. e) *quo iussit me* s. *præcepit de me*, scil. *rex* Artaxerxes, vt mox sequitur, coll. c. 2, 1. 6. *vt essem præfectus eorum*, v. 18. c. 12, 26. vt antea, Zerubbabel, Ezr. 5, 14. Hagg. 1, 1. 14. f) Vid. c. 1, 1. c. 2, 1. g) c. 2, 6. c. 13, 6. h) v. 10. i) *panem præfecti*, Vulg. *annonas, quæ ducibus debebantur*, v. 18. v. 15. k) *Præfecti autem*. c. 2, 9. 1 Reg. 20, 24. Esth. 8, 9. *priores* s. prædecessores mei. Plures fuisse, ex hoc loco constat; etsi non liquet, qui & quales. l) cf. v. 18. 1 Reg. 12, 10. Hab. 2, 6. m) *de pane & vino*, Gen. 14, 18. Iud. 19, 19. *præter* Iob. 19, 26. *argenti siclos quadraginta*, qui iniustis illis præsidibus in singulos dies tribuendi fuisse videntur. v. 16. n) *Quin etiam in hoc opere murorum* per seruos meos c. 4, 10. *instauraui*, c. 3, 4. 30. CAP. VI, v. 1. o) cf. v. 2. 6. 7. c. 2, 10. 19. c. 3, 33. c. 4, 1. p) *attamen*, Ps. 129, 2. q) *valuas*, c. 7, 3. *nondum erexeram*, c. 7, 1. Quod igitur c. 3, 1. 3. 6. cet. dictum est, per prolepsin dictum censemus. Ceterum hoc Capite irritæ inimicorum artes & molitiones, ne absoluerentur muri Hierosolymæ, enarrantur. Nehemia enim I. *Colloquium*, dolose expetitum recusat, v. 1-4. II. *litteras* refutat, v. 5-9. III. subdolo falsi prophetæ *consilio* non paret, v. 10-14. & interea IV. *muros absoluit*, v. 15. 16. nec V. *proditione* quorundam Iudæorum mouetur, v. 17-19.

---

v. 11. וזיתיהם cum præfixo *Vau* 2. & in marg. 6. 9. v. 12. ואשביעם per *Mun.* loco *Meth.* 1. At per ׃ *Tbhir* 2. v. 13. ינער per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 14. 20. 21. 23. ויהללו cum *Meth.* & *Chateph-pat.* 1. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. v. 14. אכלתי per *Kam.* 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. & sic fu. 1. secund. *Mas. impr.* Gen. 31, 38. sed contra *Mas.* 3. & *Erff.* ibid. it. contra *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. ac *impr. final.* f. 6. col. 5. & *Ind. Bas.* f. 61. col. 8. v. 15. גם per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 16. במלאכת per *Geresch* 1. 2. 3. 7. 8. 11 -- 16. 19. וכל־נערי ita cum superaddito *Paschta* 1. 2. 6 -- 16. 19 -- 23. Reliqui per nudum *Sakeph.* v. 18. שש per *Mun.* 1. 2. CAP. VI, v. 1. נותר *milra* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. v. 2. לכה per *Graschaim* 1. 3.

3 ואשלחה עליהם מלאכים לאמר מלאכה גדולה אני
עשה ולא אוכל לרדת למה תשבת המלאכה כאשר
4 ארפה וירדתי אליכם׃ וישלחו אלי כדבר הזה ארבע
ה פעמים ואשיב אותם כדבר הזה׃ וישלח אלי סנבלט
כדבר הזה פעם חמישית את־נערו ואגרת פתוחה
6 בידו׃ כתוב בה בגוים נשמע וגשמו אמר אתה
והיהודים חשבים למרוד על־כן אתה בונה החומה
7 ואתה הוה להם למלך כדברים האלה׃ וגם־נביאים
העמדת לקרא עליך בירושלם לאמר מלך ביהודה
ועתה ישמע למלך כדברים האלה ועתה לכה ונועצה
8 יחדו׃ ואשלחה אליו לאמר לא נהיה כדברים האלה
9 אשר אתה אומר כי מלבך אתה בודאם׃ כי כלם הא' נחה
מיראים אותנו לאמר ירפו ידיהם מן־המלאכה ולא
י תעשה ועתה חזק את־ידי׃ ואני באתי בית שמעיה בן־
דליה בן־מהיטבאל והוא עצור ויאמר נועד אל־בית
האלהים אל־תוך ההיכל ונסגרה דלתות ההיכל כי
11 באים להרגך ולילה באים להרגך׃ ואמרה האיש
כמוני יברח ומי כמוני אשר־יבא אל־ההיכל וחי לא קמץ בז"ק
12 אבוא׃ ואכירה והנה לא־אלהים שלחו כי הנבואה
13 דבר עלי וטוביה וסנבלט שכרו׃ למען שכור הוא
למען־אירא ואעשה־כן וחטאתי והיה להם לשם
14 רע למען יחרפוני׃ זכרה אלהי לטוביה
ולסנבלט כמעשיו אלה וגם לנועדיה הנביאה
טו וליתר הנביאים אשר היו מיראים אותי׃ ותשלם
החומה בעשרים וחמשה לאלול לחמשים ושנים יום׃
16 ויהי כאשר שמעו כל־אויבינו ויראו כל־הגוים
אשר סביבתינו ויפלו מאד בעיניהם וידעו כי מאת
17 אלהינו נעשתה המלאכה הזאת׃ גם בימים ההם

Hhhhh 2 קב מרבים

v. 3. *a*) *Sed nuntios ad eas misi* v. 8. Deut. 2, 26. Ezr. 8, 36. *dicens: Opus magnum* & arduum *ego facio*, c. 4, 13. *nec possum*, c. 4, 4. Hierosolymis in vallem designatam *descendere*. 2 Sam. 19, 21. Cant. 6, 2. 11.

v. 4. *b*) simili modo, *iisdem verbis*.

v. 5. *c*) c. 2, 20.

v. 5. *d*) *quintum* s. *quinta vice*, v. 4. c. 13, 20. *seruum suum*. 1 Sam. 9, 22. *& epistola*, v. 19. c. 2, 8. *aperta* erat *in manu eius*, vt magis mihi ægre faceret.

v. 6. *e*) *Gaschmu etiam* s. *Geschem* v. 1. id *dicit*. *f*) *sec. verba ista*; quæ iam inter omnes finitimas gentes audiuntur, v. 7. Gen. 39, 17. 19.

v. 7. *g*) *Etiam* inter gentes fama percrebuit v. 6. quod *prophetas* v. 14. *subornaueris, vt proclamarent de te, Rex est in Iuda*; idque nunc audietur a Rege v. 1. *Itaque veni, vt deliberemus vna*, v. 2. quomodo iste rumor sopiri possit.

v. 8. *h*) *tu commiscisceris* s. *excogitas ea* (2) 1 Reg. 12, 33.

v. 9. *i*) *Sic enim illi omnes terrere volebant nos*. Piel (5) v. 14. 19. 2 Sam. 14, 15. *k*) *ideo nunc confirma*, o Deus, *manus meas*! c. 2, 18. 1 Sam. 23, 16.

v. 10. *l*) *Porro*, inuitatus ab eo, *ego veni* vel *ingressus sum domum Schemaæ*, qui etiam propheta videri volebat, v. 12. *m*) *qui clausus erat*, i. e. domi se continebat; fortassis ex simulatione voti pro Nehemia exsoluendi, coll. 1 Sam. 21, 7. 8. *n*) *conueniamus*, v. 2. *o*) & quidem *in medium templi*; quo tamen Nehemiæ, qui nec Leuita nec Sacerdos fuit, penetrare non licebat. v. 11. 13. Num. 18, 7.

v. 12. *p*) *Atque ita cognoui*, Gen. 27, 23. *quod omnino non misisset ipsum* Deus, Ier. 23, 21. dum quid contrarium verbo Dei postulabat, v. 13. Deut. 13, 1-5.

v. 3. גדולה *plene* 1. 2. 3. 22. & in marg. 6. 9. sec. *Mas. impr.* Esth. 4, 1. Alii *defect.* v. 5. Cum præmisso *spatio* 1. 3. 6. 9. 20. v. 6. וגשמו cum adposito *Meth.* 14. At וגשמו per *Kam.* 6. 9. 10. 20. 21. 22. & וגשמו per *Kametz hat.* 23. v. 9. כלם sic per *Rbhia* 2. 3. 1 6. 9. 10. 11. 12. 13. 19 -- 23. Reliqui per *Sakephk.* Pro ועתה habent ואתה 1. & in marg. 6. 9. v. 12. והנה per *Tbhir* 17. 18. 24. & *Ber.* v. 13. למען אירא ita 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. יחרפני sic *defect.* 1. 2. secund. *Mas.* 1. & *Erff.* sed contra *Mas.* 3.

v. 16. ויראו ita cum *Meth.* (vt sit ex ירא *timuit*, quomodo Vulg. Gr. Syr. & Ar. *vt timerent*) recte 1. 3. 6. 9. 20. 22. secund. *Mas.* 1. 2. 3. *impr.* & *Erff.* Alii sine *Meth.* ex ראה *vidit.* Porro per *Mahp.* 2. 3. at per *Sakephk.* male 6. 9. 10. 20. 21. 23.

מַרְבִּים חֹרֵי יְהוּדָה אִגְּרֹתֵיהֶם הוֹלְכוֹת עַל־טוֹבִיָּה
18 וַאֲשֶׁר לְטוֹבִיָּה בָּאוֹת אֲלֵיהֶם׃ כִּי־רַבִּים בִּיהוּדָה בַּעֲלֵי
שְׁבוּעָה לוֹ כִּי־חָתָן הוּא לִשְׁכַנְיָה בֶּן־אָרַח וִיהוֹחָנָן בְּנוֹ
19 לָקַח אֶת־בַּת־מְשֻׁלָּם בֶּן בֶּרֶכְיָה׃ גַּם טוֹבֹתָיו הָיוּ (סגול בלא מקף)
אֹמְרִים לְפָנַי וּדְבָרַי הָיוּ מוֹצִיאִים לוֹ אִגְּרוֹת שָׁלַח
טוֹבִיָּה לְיָרְאֵנִי׃

Cap. VII. ז וַיְהִי כַּאֲשֶׁר נִבְנְתָה הַחוֹמָה וָאַעֲמִיד הַדְּלָתוֹת וַיִּפָּקְדוּ
2 הַשּׁוֹעֲרִים וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַלְוִיִּם׃ וָאֲצַוֶּה אֶת־חֲנָנִי אָחִי
וְאֶת־חֲנַנְיָה שַׂר הַבִּירָה עַל־יְרוּשָׁלִָם כִּי־הוּא כְּאִישׁ אֱמֶת
3 וְיָרֵא אֶת־הָאֱלֹהִים מֵרַבִּים׃ וָיֹּאמַר לָהֶם לֹא יִפָּתְחוּ (יתיר ו׳)
שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִַם עַד־חֹם הַשֶּׁמֶשׁ וְעַד הֵם עֹמְדִים יָגִיפוּ
הַדְּלָתוֹת וֶאֱחֹזוּ וְהַעֲמֵיד מִשְׁמְרוֹת יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִישׁ
4 בְּמִשְׁמָרוֹ וְאִישׁ נֶגֶד בֵּיתוֹ׃ וְהָעִיר רַחֲבַת יָדַיִם וּגְדֹלָה
ה וְהָעָם מְעַט בְּתוֹכָהּ וְאֵין בָּתִּים בְּנוּיִם׃ וַיִּתֵּן אֱלֹהַי אֶל־
לִבִּי וָאֶקְבְּצָה אֶת־הַחֹרִים וְאֶת־הַסְּגָנִים וְאֶת־הָעָם
לְהִתְיַחֵשׂ וָאֶמְצָא סֵפֶר הַיַּחַשׂ הָעוֹלִים בָּרִאשׁוֹנָה
6 וָאֶמְצָא כָּתוּב בּוֹ׃ אֵלֶּה ׀ בְּנֵי הַמְּדִינָה הָעֹלִים
מִשְּׁבִי הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הֶגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וַיָּשׁוּבוּ
7 לִירוּשָׁלִַם וְלִיהוּדָה אִישׁ לְעִירוֹ׃ הַבָּאִים עִם־זְרֻבָּבֶל
יֵשׁוּעַ נְחֶמְיָה עֲזַרְיָה רַעַמְיָה נַחֲמָנִי מָרְדֳּכַי בִּלְשָׁן מִסְפֶּרֶת
8 בִּגְוַי נְחוּם בַּעֲנָה מִסְפַּר אַנְשֵׁי עַם יִשְׂרָאֵל׃ בְּנֵי פַרְעֹשׁ
9 אַלְפַּיִם מֵאָה וְשִׁבְעִים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי שְׁפַטְיָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
י שִׁבְעִים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי אָרַח שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃
11 בְּנֵי־פַחַת מוֹאָב לִבְנֵי יֵשׁוּעַ וְיוֹאָב אַלְפַּיִם וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת
12 שְׁמֹנָה עָשָׂר׃ בְּנֵי עֵילָם אֶלֶף מָאתַיִם חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה׃
13 14 בְּנֵי זַתּוּא שְׁמֹנֶה מֵאוֹת אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי זַכָּי שְׁבַע
טו מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים׃ בְּנֵי בִנּוּי שֵׁשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה׃
16 17 בְּנֵי בֵבָי שֵׁשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃ בְּנֵי עַזְגָּד אַלְפַּיִם
שְׁלֹשׁ

a) *multiplicabant*, i. e. frequentabant f. *multas scripserunt*, Iud. 9, 29. *nobiles Iudæ*, supra c. 2, 16. c. 7, 5. *litteras suas*, v. 5. 19. *euntes* f. missas *ad Tobiam*. v. 1. 12. 14. *& quæ Tobiæ* f. a Tobia scriptæ, *redibant ad eos*. Descriptio mutui litterarum commercii.

CAP. VII, v. 1. b) *erexi etiam* f. adponi quoque iussi *valuas* portarum. c. 3, 14. c. 6, 1. *& porro recensiti* & in suo officio *constituti sunt* c. 12, 44. *ianitores, & cantores, & Leuitæ*, v. 43. 44. 45. 73. Nimirum exstructo muro, I. *portis valuas addit*, ianitoresque *& excubias constituit*, v. 1. & quo tempore claudendæ & aperiendæ sint portæ, docet, v. 2. 3. Tum II. *in populi numerum* ex censualibus tabulis *inquirit*, v. 4-69. & denique III. *donaria quædam recenset*, v. 70-73.

v. 2. c) *Et mandatis instruxi Chananium, fratrem* f. *cognatum meum*. Vid. c. 1, 2. & *Chananiam, principem palatii* f. præfectum templi, cf. c. 2, 8. *de Hierosolyma* claudenda & aperienda, v. 3. Cohæret cum verbo ab initio versus, coll. ad constr. 1 Reg. 11, 10. 1 Par. 22, 13. d) *Is enim* Ananias *erat*, *qualem esse oportet virum veritatis*. cf. c. 13, 13. Exod. 18, 21. *& Deum timens* f. religiosus Iob. 1, 1. *præ multis* aliis.

v. 3. e) quam *vsque dum incaluerit* sol & in meridiem vergat, Gen. 18, 1. 1 Sam. 11, 9. 11. 2 Sam. 4, 5. *dumque illi*, custodiæ caussa *adstantes, occludent* (1) *valuas*, *tum* vos adprehendite & *contrectate* eas, vt experiamini, num recte clausæ sint. Al. *tum* vos clausas *tenete*, coll. Ps. 77, 5. f) Schm. *& tu*, frater v. 2. *constitue* f. fac constituant; in Imperat. vt Esa. 21, 6. Al. *& constituendo* constitui, Vulg. *& posui*, vt c. 4, 3. 7. subintell. post Infinit. verbo finito, vt Esa. 57, 17. Ezech. 21, 31. etc.

v. 18. ארח per *Kam*. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. בן per *Makk*. 3. 6. 9. 20. 21. 22. sic fit. 1. contra *Maf*. 1. 2. *impr*. ‸ & *Erff*. h. l. & *impr*. Gen. 30, 19. ‸ CAP. VII, v. 3. והעמד *defect*. *Orientales*, contra *Maf*. 1. 2. *impr*. & *Erff*. h. l. ac *impr*. Esa. 21, 6. At per *Graschaim* 6. 9. 10. 20. 21. 22. איש per *Mun*. 1. 2. v. 4. והעיר per *Rbhia* 1. 6. 9. 10. 20. 21. v. 7. נחמני *milel* 1. 2. 3. 13. 19. בלשן per *Aleph*, in marg. 22. v. 8. Cum præmisso *spatio* 1. 3. 7. 8. 16. 21. v. 16. בבי per ‸ *Pat*. 2. 3. 15. At per *Chirek* 7. 8. Vtrumque contra *Maf*. 1. quæ *Kam*. poscit.

18 שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי אֲדֹנִיקָם שֵׁשׁ מֵאוֹת
19 שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה׃ בְּנֵי בִגְוָי אַלְפַּיִם שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה׃ בְּנֵי כ
21 עָדִין שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וַחֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי אָטֵר לְחִזְקִיָּה
22 תִּשְׁעִים וּשְׁמֹנָה׃ בְּנֵי חָשֻׁם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃
23 24 בְּנֵי בֵצָי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה׃ בְּנֵי חָרִף מֵאָה
26 שְׁנֵים עָשָׂר׃ בְּנֵי גִבְעוֹן תִּשְׁעִים וַחֲמִשָּׁה׃ אַנְשֵׁי בֵית כה
27 לֶחֶם וּנְטֹפָה מֵאָה שְׁמֹנִים וּשְׁמֹנָה׃ אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת מֵאָה
28 עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃ אַנְשֵׁי בֵית־עַזְמָוֶת אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם׃
29 אַנְשֵׁי קִרְיַת יְעָרִים כְּפִירָה וּבְאֵרוֹת שְׁבַע מֵאוֹת אַרְבָּעִים
וּשְׁלֹשָׁה׃ אַנְשֵׁי הָרָמָה וָגָבַע שֵׁשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וְאֶחָד׃ ל
31 32 אַנְשֵׁי מִכְמָס מֵאָה וְעֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם׃ אַנְשֵׁי בֵית־אֵל וְהָעָי
33 מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃ אַנְשֵׁי נְבוֹ אַחֵר חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃
34 בְּנֵי עֵילָם אַחֵר אֶלֶף מָאתַיִם חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה׃ בְּנֵי חָרִם לה
36 שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים׃ בְּנֵי יְרֵחוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים
37 וַחֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי לֹד חָדִיד וְאֹנוֹ שְׁבַע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים
38 וְאֶחָד׃ בְּנֵי סְנָאָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים תְּשַׁע מֵאוֹת
39 וּשְׁלֹשִׁים׃ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי יְדַעְיָה לְבֵית יֵשׁוּעַ תְּשַׁע
מֵאוֹת שִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי אִמֵּר אֶלֶף חֲמִשִּׁים מ
41 42 וּשְׁנָיִם׃ בְּנֵי פַשְׁחוּר אֶלֶף מָאתַיִם אַרְבָּעִים וְשִׁבְעָה׃ בְּנֵי
43 חָרִם אֶלֶף שִׁבְעָה עָשָׂר׃ הַלְוִיִּם בְּנֵי־יֵשׁוּעַ לְקַדְמִיאֵל
44 לִבְנֵי לְהוֹדְוָה שִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה׃ הַמְשֹׁרְרִים בְּנֵי אָסָף להודיה ק׳
מֵאָה אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה׃ הַשֹּׁעֲרִים בְּנֵי־שַׁלֻּם בְּנֵי־אָטֵר מה
בְּנֵי־טַלְמֹן בְּנֵי־עַקּוּב בְּנֵי חֲטִיטָא בְּנֵי שֹׁבָי מֵאָה שְׁלֹשִׁים
46 וּשְׁמֹנָה׃ הַנְּתִינִים בְּנֵי־צִחָא בְנֵי־חֲשֻׂפָא בְּנֵי טַבָּעוֹת׃
47 48 בְּנֵי־קֵירֹס בְּנֵי־סִיעָא בְּנֵי פָדוֹן׃ בְּנֵי־לְבָנָא בְנֵי־חֲגָבָא
49 בְּנֵי שַׁלְמָי׃ בְּנֵי־חָנָן בְּנֵי־גִדֵּל בְּנֵי־גָחַר׃ בְּנֵי־רְאָיָה בְּנֵי נ
51 52 רְצִין בְּנֵי נְקוֹדָא׃ בְּנֵי־גַזָּם בְּנֵי־עֻזָּא בְּנֵי פָסֵחַ׃ בְּנֵי
53 בֵסַי בְּנֵי־מְעוּנִים בְּנֵי נְפוּשְׁסִים׃ בְּנֵי־בַקְבּוּק בְּנֵי־ נפישסים קרי

v. 18. *a*) Ezr. 2, 13. c. 8, 13.
v. 19. *b*) v. 7. c. 10, 17. Ezr. 8, 14. *c*) 2067. At 2056. Ezr. 2, 14. Igitur *vndecim* illis hic *accesserunt*, vt v. 11. 15. 36. cet.
v. 20. *d*) 655. At 454. Ezr. 2, 15.
v. 21. *e*) c. 10, 18. Alius *Ater*, infra v. 45. *f*) ex *Chiskia* quodam oriundi. cf. *Lamed* supra v. 11. Ezr. 2, 16.
v. 22. *g*) c. 10, 18. Is *Betsaio* v. 23. apud Ezram c. 2, 17. postponitur. *h*) 328. At 223. Ezr. 2, 19. cf. supra v. 19.
v. 24. *i*) c. 10, 20. Is *Iorah* vocatur Ezr. 2, 18. vbi vide notas nostras vberiores.
v. 25. *k*) *Filii*, i. e. *ciues*, vt v. 36. c. 3, 3. *Gibeonis*, s. *Gibeonitæ*, *Gibeone oriundi*, coll. Ezr. 2, 20. vbi *Gibbar*, (q. d. *dorsum montis*) dicitur vrbs, quæ a *colle* nomen *Gibeonis* traxit.
v. 26. *l*) *Viri Bethlehem* s. Bethlehemitæ, Ezr. 2, 21. Gen. 35, 19. & *Netophæ* vrbis, Ezr. 2, 22. 2 Sam. 23, 28.
v. 27. *m*) *Anathothenses*, c. 11, 32. Ios. 21, 18. Ier. 11, 21. Ezr. 2, 23.
v. 28. *n*) vrbis *Beth-Azmaueth*, in tribu Iuda vel Beniamin. Infra c. 12, 29. & Ezr. 2, 24. simpliciter *Azmaueth* dicitur; vti *Auen* & *Beth-Auen*, Hos. 10, 5. 8.
v. 29. *o*) in tribu Iuda, Iud. 18, 11. 1 Sam. 6, 21. Vid. Ezr. 2, 25.
v. 30. *p*) c. 11, 31. 33. Ezr. 2, 26.
v. 31. *q*) c. 11, 31. 1 Sam. 14, 31. 1 Macc. 9, 73. Ezr. 2, 27.
v. 32. *r*) c. 11, 31. Gen. 12, 8. Ios. 7, 2. c. 16, 1. 2. c. 18, 13. Ezr. 2, 28.
v. 33. *s*) Incolæ *alterius Nebuntis*, Iudaicæ nimir. non Rubeniticæ trans Iordanem, Num. 32, 3. 38. Vide not. Ezr. 2, 29.
v. 34. *t*) Posteri *alterius Elami*, distincti ab illo v. 12. cf. Ezr. 2, 31.
v. 35. *u*) c. 12, 15. Ezr. 2, 32. Alius infra v. 42.

v. 19. בְּנוּי per *Pat.* 2. 3. 6. 9. 20. 21. 22. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* v. 24. חָרִף sic *defect.* 3. 7. 8. 15. ̄ 24. sec. *Mas. impr.* Alii vero *plene.* v. 31. ועשרים sine præfixo *Vau* 2. 10. 14. 20. 21. & (in textu) 6. 9. v. 36. ירִיחוֹ *plene* 1. at ירִיחוֹ per ̄ *Chirek plene* 2. & ירחו per *Chir. defect.* 3. v. 43. לְהוֹדִיָה sic in textu sine nota 3. & alii libri in marg. 22. v. 48. לְבָנָא per *Aleph* 7. 8. ̄ 15. 22. חֲגָבָה per *He* 1. 3. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* sed contra *Mas.* 2. & *impr.*

54 חֲקוּפָא בְנֵי חַרְחוּר׃ בְּנֵי־בַצְלִית בְּנֵי־מְחִידָא בְּנֵי נה
56 חַרְשָׁא׃ בְּנֵי־בַרְקוֹס בְּנֵי־סִיסְרָא בְּנֵי־תָמַח׃ בְּנֵי נְצִיחַ
57 בְּנֵי חֲטִיפָא׃ בְּנֵי עַבְדֵי שְׁלֹמֹה בְּנֵי־סוֹטַי בְּנֵי־סֹפֶרֶת
58 59 בְּנֵי פְרִידָא׃ בְּנֵי־יַעְלָא בְּנֵי־דַרְקוֹן בְּנֵי גִדֵּל׃ בְּנֵי
שְׁפַטְיָה בְּנֵי־חַטִּיל בְּנֵי פֹּכֶרֶת הַצְּבָיִים בְּנֵי אָמוֹן׃
כָּל־הַנְּתִינִים וּבְנֵי עַבְדֵי שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת תִּשְׁעִים ס
וּשְׁנָיִם׃
61 וְאֵלֶּה הָעוֹלִים מִתֵּל מֶלַח תֵּל חַרְשָׁא כְּרוּב אַדּוֹן וְאִמֵּר
וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית־אֲבֹתָם וְזַרְעָם אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם׃
62 בְּנֵי־דְלָיָה בְנֵי־טוֹבִיָּה בְּנֵי נְקוֹדָא שֵׁשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים
63 וּשְׁנָיִם׃ וּמִן־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי חֳבַיָּה בְּנֵי הַקּוֹץ בְּנֵי בַרְזִלַּי אֲשֶׁר
לָקַח מִבְּנוֹת בַּרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי אִשָּׁה וַיִּקָּרֵא עַל־שְׁמָם׃
64 אֵלֶּה בִּקְשׁוּ כְתָבָם הַמִּתְיַחְשִׂים וְלֹא נִמְצָא וַיְגֹאֲלוּ מִן־
הַכְּהֻנָּה׃ וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם אֲשֶׁר לֹא־יֹאכְלוּ סה
66 מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עַד עֲמֹד הַכֹּהֵן לְאוּרִים וְתֻמִּים׃ כָּל־
הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אַלְפַּיִם שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים׃
67 מִלְּבַד עַבְדֵיהֶם וְאַמְהֹתֵיהֶם אֵלֶּה שִׁבְעַת אֲלָפִים שְׁלֹשׁ
מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה וְלָהֶם מְשֹׁרְרִים וּמְשֹׁרְרוֹת
68 מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ סוּסֵיהֶם שְׁבַע מֵאוֹת
שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה פִּרְדֵיהֶם מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃
69 גְּמַלִּים אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה חֲמֹרִים שֵׁשֶׁת
אֲלָפִים שְׁבַע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים׃ וּמִקְצָת רָאשֵׁי הָאָבוֹת ע
נָתְנוּ לַמְּלָאכָה הַתִּרְשָׁתָא נָתַן לָאוֹצָר זָהָב דַּרְכְּמֹנִים
אֶלֶף מִזְרָקוֹת חֲמִשִּׁים כָּתְנוֹת כֹּהֲנִים שְׁלֹשִׁים וַחֲמֵשׁ
71 מֵאוֹת׃ וּמֵרָאשֵׁי הָאָבוֹת נָתְנוּ לְאוֹצַר
הַמְּלָאכָה זָהָב דַּרְכְּמוֹנִים שְׁתֵּי רִבּוֹת וְכֶסֶף מָנִים אַלְפַּיִם
72 וּמָאתָיִם׃ וַאֲשֶׁר נָתְנוּ שְׁאֵרִית הָעָם זָהָב דַּרְכְּמֹנִים
שְׁתֵּי רִבּוֹא וְכֶסֶף מָנִים אַלְפָּיִם וְכָתְנֹת כֹּהֲנִים שִׁשִּׁים
73 וְשִׁבְעָה׃ וַיֵּשְׁבוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהַשּׁוֹעֲרִים וְהַמְשֹׁרְרִים
ומן

a) Ezr. 2, 51. v. 54. b) Eadem significatione *Batsluth* Ezr. 2, 52. v. 57. c) quos Salomo ex Cananæis seruitio Templi addixerat. v. 60. 1 Reg. 9, 20. 21. Ezr. 2, 55. v. 61. d) Hi vero sunt, qui adscenderunt ex *Thêl Melach* & *Thêl Charscha*. cf. not. Ezech. 3, 15. & Ezr. 2, 59. v. 63. e) Vide notas vberiores Ezr. 2, 61. v. 64. f) Vide ibidem not. ad Ezr. 2, 62. v. 65. g) *Et dixit ipsis Iudex* s. regius præfectus, qui nunc Nehemias erat. (5) v. 70. c. 8, 9. c. 10, 2. Vide not. ad Ezr. 2, 63. v. 66. h) *Totus cœtus*, Ezr. 10, 12. *velut vnus*, s. in vnam summam collectus, Esa. 65, 25. *erat* 42360. Ex numeris quidem specialibus vix 31031. conficiuntur. Igitur reliqui, qui de integra summa desunt, supplendi sunt vel ex ceteris tribubus Israelitarum, quos Nehemias speciatim non recensuit; vel ex iis, qui genus suum patrium demonstrare non potuerunt. Confer notas vberiores supra ad v. 5. & ad Ezr. 2, 64. v. 68. i) *Equi eorum* erant 736. & *muli eorum* 245. Ezr. 2, 66. v. 70. k) *Ceterum pars* aliqua s. *nonnulli* de *primoribus familiarum*, v. 71. Iud. 18, 2. Dan. 1, 2. donaria *dederunt ad hoc opus perficiendum*. *Regius* nimirum *præfectus*, v. 65. qui Nehemias erat, c. 8, 9. *dedit in thesaurum*, *auri drachmarum* s. *Daricorum mille*, v. 71. 72. 1 Par. 29, 7. Ezr. 2, 69. l) *crateres* s. *pateras*, 2 Reg. 12, 14. Exod. 27, 3. Num. 7, 13. m) & *tunicas* adstrictiores & lineas *sacerdotum*, v. 72. Exod. 28, 40. Alia vero fuit donatio, quam Ezras describit c. 2, 68. 69. diversa quippe ab illa 1) tempore, 2) auctoribus & 3) numero donorum.

v. 55. ברקֹּס per *Mem* fe. 1. 2. v. 59. בני per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 60. כל־הנתינים sine *Paschta* 1. 3. & *Ber.* At litteræ *He* illud imponunt 2. 6. 9. 10. 20. 22. v. 62. וארבעים cum præfixo *Vau* 1. 2. 3. & in marg. 6. 9. v. 63. חביה per *Chatephpat.* 1. 3. 6. 9. 20. 22. 23. contra *Mas. impr.* At per *Pat.* sub *Beth* cum seq. *Dag.* 22. & sine seq. *Dag.* 7. 8. 15. cf. Esr. 2, 61. מבנות per *Graschaim* 1. 7. 8. 11 -- 16. 19. v. 64. Pro נמצא habent pluraliter נמצאו 1. 3. 6. 9. 10. 20. 22. v. 65. עד per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. v. 66. אלפים שלש מאות ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 68. וארבעים sine præf. *Vau* 3. 7. 8. 15. 22. 23. 24. v. 70. ומקצת per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 22. 23. בתנות per *Mun.* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22.

ומן־העם והנתינים וכל־ישראל בעריהם ויגע החדש
ח השביעי ובני ישראל בעריהם׃ ויאספו כל־העם כאיש CAP. VIII.
אחד אל־הרחוב אשר לפני שער־המים ויאמרו
לעזרא הספר להביא את־ספר תורת משה אשר
2 צוה יהוה את־ישראל׃ ויביא עזרא הכהן את־
התורה לפני הקהל מאיש ועד־אשה וכל מבין לשמע
3 ביום אחד לחדש השביעי׃ ויקרא־בו לפני הרחוב
אשר׀ לפני שער־המים מן־האור עד־מחצית היום נגד
האנשים והנשים והמבינים ואזני כל־העם אל־ספר
4 התורה׃ ויעמד עזרא הספר על־מגדל־עץ אשר עשו
לדבר ויעמד אצלו מתתיה ושמע ועניה ואוריה
וחלקיה ומעשיה על־ימינו ומשמאלו פדיה ומישאל
ה ומלכיה וחשם וחשבדנה זכריה משלם׃ ויפתח עזרא
הספר לעיני כל־העם כי־מעל כל־העם היה וכפתחו
6 עמדו כל־העם׃ ויברך עזרא את־יהוה האלהים
הגדול ויענו כל־העם אמן׀ אמן במעל ידיהם ויקדו
7 וישתחוו ליהוה אפים ארצה׃ וישוע ובני ושרביה׀
ימין עקוב שבתי׀ הודיה מעשיה קליטא עזריה יוזבד
חנן פלאיה והלוים מבינים את־העם לתורה והעם על־
8 עמדם׃ ויקראו בספר בתורת האלהים מפרש ושום
9 שכל ויבינו במקרא׃ ויאמר נחמיה הוא
התרשתא ועזרא הכהן׀ הספר והלוים המבינים
את־העם לכל־העם היום קדש־הוא ליהוה אלהיכם
אל־תתאבלו ואל־תבכו כי בוכים כל־העם כשמעם
י את־דברי התורה׃ ויאמר להם לכו אכלו משמנים
ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי־קדוש
היום לאדנינו ואל־תעצבו כי־חדות יהוה היא מעזכם׃ א' נגה׃
11 והלוים מחשים לכל־העם לאמר הסו כי־היום קדש
12 ואל־תעצבו׃ וילכו כל־העם לאכל ולשתות ולשלח

a) v. 46. b) c. 11, 3. Ezr. 2, 70. coll. Ier. 32, 15. c) & *attigit terminum suum*, vel *adpropinquauit*, Coh. 12, 1. Ezr. 3, 1. *mensis septimus*, scil. *Tischri* vel *Ethanim*, 1 Reg. 8, 2. in cuius diem XV. festum tabernaculorum incidit, c. 8, 2. 14. coll. Ezr. 31, 1.

CAP. VIII, v. 1. d) Ezr. 3, 1. 2 Par. 30, 13. die scil. nouilunii, qui festus erat, v. 2. 9-12. e) summa consensione, Num. 14, 15. Iud. 20, 1. 8. 11. *ad aream* s. *plateam* vel *forum*, v. 3. 16. Iob. 29, 7. 2 Par. 32, 6. *quod* est *ante portam aquarum*, v. 3. 16. quæ h. l. est *porta vrbis*, distinguenda a porta templi eiusdem nominis. cf. c. 3, 26. g) *librum Legis Mosis*, Ezr. 3, 2. 2 Par. 34, 14. 15. quem singulis septenniis, tempore festi tabernaculorum Moses publice legi præceperat, Deut. 31, 10. 11. vnde verosimiliter colligunt nonnulli, hunc annum sabbaticum fuisse. Hoc capite I. populus Iudæus audit Hierosolymæ *prælectionem Legis*, v. 2-6. quam II. *interpretantur* Sacerdotes, v. 7. 8. III. *Dies festus nouilunii* lætis conuiuiis celebratur, v. 9-12. IV. *Festum tabernaculorum* celebrant, & *quotidianam legis recitationem* audiunt, v. 13. 18.

v. 2. h) v. 9. Ezr. 6, 11. i) *& coram omni intelligente ad audiendum*, qui lecta percipere & intelligere poterat, v. 3. c. 10, 29. k) Qui singulis mensibus Iudæis festus, mense autem septimo *festo tubarum* insignis erat cf. v. 9. Leu. 23, 24. Num. 28, 11.

v. 3. l) *Et legit ex eo*, vel *in eo* scripta *ante plateam*, quæ est ante *portam aquarum* v. 1. *a luce matutina vsque ad meridiem.*

v. 7. m) *attentum faciebant populum ad legem*, cumque sec. legem *instituebant*, v. 8. 9. cf. Ezr. 8, 16.

CAP. VIII, v. 4. מישאל sine præfixo *Vau* 10. 20. 21. & , (in textu) 6. 9. v. 5. Cum præmisso *spatio* 1. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 21. v. 6. Pro ויענו fe. ויען in marg. 2. וישתחוו ita quidem & *Orientales* legunt, qui vero וישתחו scribunt. v. 7. ושרביה ita 1. 10. 20. 21. & (in textu) 6. 9. at ושרביה 2. 3. *Psik* omittunt 1. 2. 3. contra *Mas.* h. l. *Ind. Bas.* f. 61. c. שבתי sine *Psik* 1. 2. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. v. 9. הכהן sine *Psik* 1. 2. contra *Ind. Bas.* f. 61. c. קדש *Meth. milra* ponunt. 7. 8. 24. At היום קדש ita 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 10. לאין per *Makk.* 1. 2. תעצבו sic *milra* 3. 10. 20. 21. & (in textu) 6. 9. v. 11. כי per *Merca* 1. 2. 3. ואל per *Tiphcha* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22.

מָנוֹת וּלַעֲשׂוֹת שִׂמְחָה גְדוֹלָה כִּי הֵבִינוּ בַּדְּבָרִים אֲשֶׁר
13 הוֹדִיעוּ לָהֶם׃ וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי נֶאֶסְפוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת
לְכָל־הָעָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אֶל־עֶזְרָא הַסֹּפֵר וּלְהַשְׂכִּיל
14 אֶל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה׃ וַיִּמְצְאוּ כָּתוּב בַּתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּסֻּכּוֹת בֶּחָג
טו בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי׃ וַאֲשֶׁר יַשְׁמִיעוּ וְיַעֲבִירוּ קוֹל בְּכָל־
עָרֵיהֶם וּבִירוּשָׁלִַם לֵאמֹר צְאוּ הָהָר וְהָבִיאוּ עֲלֵי־זַיִת
וַעֲלֵי־עֵץ שֶׁמֶן וַעֲלֵי הֲדַס וַעֲלֵי תְמָרִים וַעֲלֵי עֵץ עָבֹת
16 לַעֲשֹׂת סֻכֹּת כַּכָּתוּב׃ וַיֵּצְאוּ הָעָם וַיָּבִיאוּ וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם
סֻכּוֹת אִישׁ עַל־גַּגּוֹ וּבְחַצְרֹתֵיהֶם וּבְחַצְרוֹת בֵּית
הָאֱלֹהִים וּבִרְחוֹב שַׁעַר הַמַּיִם וּבִרְחוֹב שַׁעַר אֶפְרָיִם׃
17 וַיַּעֲשׂוּ כָל־הַקָּהָל הַשָּׁבִים מִן־הַשְּׁבִי ׀ סֻכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ
בַסֻּכּוֹת כִּי לֹא־עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ בִּן־נוּן כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד
18 הַיּוֹם הַהוּא וַתְּהִי שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מְאֹד׃ וַיִּקְרָא בְּסֵפֶר
תּוֹרַת הָאֱלֹהִים יוֹם ׀ בְּיוֹם מִן־הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד הַיּוֹם
הָאַחֲרוֹן וַיַּעֲשׂוּ־חָג שִׁבְעַת יָמִים וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת
כַּמִּשְׁפָּט׃

Cap. IX. ט וּבְיוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ הַזֶּה נֶאֶסְפוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
2 בְּצוֹם וּבְשַׂקִּים וַאֲדָמָה עֲלֵיהֶם׃ וַיִּבָּדְלוּ זֶרַע יִשְׂרָאֵל מִכֹּל
בְּנֵי נֵכָר וַיַּעַמְדוּ וַיִּתְוַדּוּ עַל־חַטֹּאתֵיהֶם וַעֲוֹנוֹת אֲבֹתֵיהֶם׃
3 וַיָּקוּמוּ עַל־עָמְדָם וַיִּקְרְאוּ בְּסֵפֶר תּוֹרַת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
רְבִעִית הַיּוֹם וּרְבִיעִית מִתְוַדִּים וּמִשְׁתַּחֲוִים לַיהוָה
4 אֱלֹהֵיהֶם׃ וַיָּקָם עַל־מַעֲלֵה הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ
וּבָנִי קַדְמִיאֵל שְׁבַנְיָה בֻּנִּי שֵׁרֵבְיָה בָּנִי כְנָנִי וַיִּזְעֲקוּ בְּקוֹל
ה גָּדוֹל אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ וַיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל
בָּנִי חֲשַׁבְנְיָה שֵׁרֵבְיָה הוֹדִיָּה שְׁבַנְיָה פְתַחְיָה קוּמוּ בָּרְכוּ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִן־הָעוֹלָם עַד־הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם
6 כְּבֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה׃ אַתָּה־הוּא
אתה קרי יְהוָה לְבַדֶּךָ אַתְּ עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־
צבאם

v. 11. *a*) *quia intenderant* animum *ad verba*, & *intellexerant* v. 8. c. 13, 7. *quæ* Ezras & Levitæ *nota fecerant ipſis* vel *docuerant eos*. Deut. 4, 9. Ioſ. 4, 22. cf. Pſ. 19, 9.

v. 14. *b*) *in tabernaculis* frondeis, *in feſto* tabernac. v. 16. Leu. 23, 42. 43. Num. 29, 12. 1 Reg. 8, 2. 65. Ioh. 7, 2.

v. 15. *c*) *Ita vt proclamarent* & *promulgarent vocem* Ezr. 1, 1. c. 10, 7. per omnes ciuitates ſuas, & *inprimis Hieroſolymis* dicendo: *Exite ad montana* Hagg. 1, 8. & adferte *folia* & ramos *oleæ*, Gen. 8, 11. & *folia* ac frondes *arboris* cuiusque *pinguis* ſ. *oleoſæ*, 1 Reg. 6, 23. Eſa. 41, 19. & folia *myrti* (6) Eſa. 41, 19. c. 55, 13. & ramos *palmarum*, Exod. 15, 27. & ramos *arboris implexæ* vel *denſarum arborum*, Leu. 23, 40. quæ frondes complicatas & foliis plenas habent.

v. 17. *d*) Ezr. 6, 21. *e*) *inde a temporibus Ioſuæ* ſ. *Ieſu filii Nun*, Num. 13, 8. 16. Ioſ. 1, 1. (qui primum feſtum tabernaculorum ſine dubio ſingulari ſolemnitate in terra Canaan celebrari fecit) *ita*, cum tanta lætitia, & adplicatione etc. coll. v. 18. 1 Reg. 8, 2. 65. 2 Par. 7, 9. Ezr. 3, 4.

v. 18. *f*) *Legit enim* Ezras *ſingulis diebus* feſti, Ezr. 3, 4. 2 Par. 30, 21. quum alias dies tantum primus & vltimus convocatio ſacra eſſet, Leu. 23, 35. 36. *g*) Leu. 23, 36. 2 Par. 7, 9. *h*) Leu. 5, 10. c. 9, 16.

CAP. IX, v. 1. *i*) Poſt finita ſcil. ſolemnia feſti tabernaculorum, c. 8, 18. *k*) ſcil. *ſeptimi*, c. 7, 73. c. 8, 2. 14. *l*) c. 8, 1. 13. *m*) Ioel. 1, 8. 14. c. 2, 12. Ion. 3, 5. 6. Eſth. 4, 1. *n*) cf. 1 Sam. 4, 12. 2 Sam. 1, 2. Iob. 2, 12. Deſcribitur hoc capite I. *Ieiunium* Iſraelitarum, ab alienigenis ſeſe ſubducentium, v. 1-3. II. *Preces* a Sacerdotibus & Levitis pro toto populo fuſæ, v. 4-37.

v. 13. העם per *Mahp.* 17. 18. & *Ber.* v. 14. ביד per *Mun.* 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. v. 15. קול per *Mun.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. Reliqui per *Merca*, præter *Maſ. impr.* Gen. 30, 16. והביאו per *Mahp.* 1. 2. הדס per *Kam.* 2. 17. 18. 24. & *Ber.* v. 17. השבי per *Pſik munach.* 3. 6. 9. 10. 20. 22. contra *Maſ.* Gen. 30, 16. At ſine *Pſik* per *Mun.* 1. 2. 21. *Merca* 17. 23. & *Ber.* *Pſik* vero confirmat *Ind. Baſ.* f. 61. d. ותהי שמחה גדולה ita 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. At ותהי שמחה־גדולה 1. v. 18. יום ſine *Pſik* 1. 2. 21. 22. contra *Ind. Baſ.* f. 61. d. CAP. IX, v. 3. רבעית ſic *defect.* 1. 3. 6. 9. 20. 22. ſec. *Maſ.* 1. & *Erff.* h. l. & *impr.* Ez. 48, 20. Alii *plene*, ſecund. *Maſ. impr.* h. l. ſed perperam adplicatam. v. 4. שבניה per *Caph* loco *Beth* 1. quomodo LXX. & Syr. Sic v. 5. & c. 10, 5. Pro בָּנִי habet בֶּן־ 1. quomodo legerunt LXX. שרביה ita 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. At שֵׁרֵביה 22. Sic iidem. v. 5. Pro בָּנִי hab. בני 1. quomodo Græci. Et ſic idem 1. v. 5. v. 5. ועד cum præfixo *Vau* fu. 2. & ſic in marg. 6. 9. ומרומם per *Kam.* 1. 6. 9. 13. 14. 19. 20. 21. 22. 23. Reliqui per *Par.* & cum adiecta nota בצל 17. 24. & *Ber.* ומרומם על־־כל־־ברכה ita 2. 3. 22. 23. v. 6. לבדך per *Sakephk.* poſcit *Maſ. impr.* h. l. & Ez. 13, 14. Sed mendoſa illa eſſe videtur, aut manca.

צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם
וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים׃
7 אַתָּה הוּא יְהוָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ
8 מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְּׁמוֹ אַבְרָהָם׃ וּמָצָאתָ אֶת־
לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת
9 לְזַרְעוֹ וַתָּקֶם אֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה׃ וַתֵּרֶא אֶת־
עֳנִי אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם וְאֶת־זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל־יַם־סוּף׃
י וַתִּתֵּן אֹתֹת וּמֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו וּבְכָל־עַם
אַרְצוֹ כִּי יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ־לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם
11 הַזֶּה׃ וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה
וְאֶת־רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אֶבֶן בְּמַיִם
12 עַזִּים׃ וּבְעַמּוּד עָנָן הִנְחִיתָם יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לַיְלָה
13 לְהָאִיר לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ־בָהּ׃ וְעַל הַר־סִינַי
יָרַדְתָּ וְדַבֵּר עִמָּהֶם מִשָּׁמָיִם וַתִּתֵּן לָהֶם מִשְׁפָּטִים
יְשָׁרִים וְתוֹרוֹת אֱמֶת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבִים׃
14 וְאֶת־שַׁבַּת קָדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ לָהֶם וּמִצְווֹת וְחֻקִּים
טו וְתוֹרָה צִוִּיתָ לָהֶם בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ׃ וְלֶחֶם
מִשָּׁמַיִם נָתַתָּה לָהֶם לִרְעָבָם וּמַיִם מִסֶּלַע הוֹצֵאתָ
לָהֶם לִצְמָאָם וַתֹּאמֶר לָהֶם לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ
16 אֲשֶׁר־נָשָׂאתָ אֶת־יָדְךָ לָתֵת לָהֶם׃ וְהֵם וַאֲבֹתֵינוּ הֵזִידוּ
17 וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתֶיךָ׃ וַיְמָאֲנוּ
לִשְׁמֹעַ וְלֹא־זָכְרוּ נִפְלְאֹתֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּהֶם וַיַּקְשׁוּ
אֶת־עָרְפָּם וַיִּתְּנוּ־רֹאשׁ לָשׁוּב לְעַבְדֻתָם בְּמִרְיָם וְאַתָּה
אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ־אַפַּיִם וְרַב־וְחֶסֶד וְלֹא יתיר ו'
18 עֲזַבְתָּם׃ אַף כִּי־עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ זֶה
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הֶעֶלְךָ מִמִּצְרָיִם וַיַּעֲשׂוּ נֶאָצוֹת גְּדֹלוֹת׃
19 וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים לֹא עֲזַבְתָּם בַּמִּדְבָּר אֶת־עַמּוּד
הֶעָנָן לֹא־סָר מֵעֲלֵיהֶם בְּיוֹמָם לְהַנְחֹתָם בְּהַדֶּרֶךְ וְאֶת־

עמוד Hhhhh 5 ק ה

a) Gen. 2, 1. Ier. 33, 22. & not. Hos. 12, 6. b) Deut. 10, 14. Ps. 24, 1. cet. c) Ps. 95, 5. & 146, 6. Act. 14, 10. Apoc. 14, 7. d) *tuque viua conseruas omnia illa.* Gen. 7, 3. Deut. 6, 24. 1 Sam. 2, 6. Ps. 36, 7. Act. 17, 25. 28. Heb. 1, 3. e) Gen. 2, 1. 1 Reg. 22, 19. Ps. 103, 21. & 104, 4. Luc. 2, 13. f) Ps. 97, 7. Hebr. 1, 6. Apoc. 4, 10. 11.

v. 7. g) Gen. 11, 26. seqq. Esa. 44, 1. 1 Par. 1, 27. Act. 13, 17. h) *& eduxisti eum,* Gen. 12, 1. seqq. *ex Vr Chaldæorum,* Gen. 11, 28. 31. c. 15, 7. i) Gen. 17, 5.

v. 8. k) *Et in* omnibus tentationibus *inuenisti cor eius fidele, firmum* ac *fide plenum.* Gen. 15, 7. c. 22, 1. 16. Num. 12, 7. Deut. 7, 9. 1 Sam. 2, 35. c. 3, 20. secus ac cor posterorum eius, Ps. 78, 8. 37. l) *unde pangendo* scil. *pepigisti* (coll. simili constr. infra v. 13. c. 8, 8.) *cum eo*, tanquam amico tuo, Esa. 41, 8. 2 Par. 20, 7. Iac. 2, 23. *fœdus.* cf. Gen. 15, 18. seqq. m) Sex hic enumeratis gentibus *septima Chiuæorum* additur Deut. 7, 1. Ios. 3, 10. c. 11, 3. c. 24, 11. Act. 13, 19. immo *nouem* Gen. 15, 19-21. enumerantur. n) *ad dandum,* inquam, *posteris eius*, Gen. 12, 7. c. 13, 15. c. 15, 18. c. 17, 8. cet. o) c. 5, 13. 1 Reg. 2, 4. c. 8, 20. Dan. 9, 12. p) cf. v. 33. Deut. 32, 4. Thren. 1, 18. Dan. 9, 14.

v. 9. q) cf. Exod. 1, 11-14. c. 2, 25. c. 3, 7. c. 4, 31. c. 5, 6. seqq. Deut. 4, 20. r) Exod. 14, 10. 15. 19.

v. 10. s) Exod. 7-10. Deut. 6, 22. t) v. 16. 29. Exod. 18, 11. u) Esa. 63, 12. 14. Ier. 32, 20. x) Deut. 2, 30. c. 6, 24. Ier. 44, 22. Ezr. 9, 7.

v. 11. y) Exod. 14, 21. Esa. 63, 12. Ps. 78, 13. & 136, 13. z) *in profunda* (3) Exod. 15, 5. Ps. 88, 7. a) *in aquas validas*, Exod. 15, 10.

v. 12. b) v. 19. Exod. 13, 21. c. 14, 19. etc.

שְׁמוֹ ita 6. 9. 10. 20. 21. 22. אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים v. 7. ותעש לך *Schin* cum *Dag.* euphonico 6. 8. 9. 11. 16. v. 10. ותתן per *Thschakt.* 1. sic 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 12. הנחתם *defect.* 1. sec. *Mas.* suam & *Erff.* sed contra *Mas.* 3. v. 14. ומצות וחקים ותורה sic 1. 2. v. 15. נתתה cum *He* paragogico 3. 7. 8. 11. 12. 15--19. 23. & *Ber.* contra *Mas.* 1. 2. ac *Erff.* h. l. & *impr.* Ex. 25, 25. v. 17. אשר per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. ויקשו את־ערפם ויתנו־ראש לשוב לעבדתם במרים׃ sic versiculum hunc longiusculum in duos distraxit 1. 2 והסר sine *Vau* pleonastico 1. 6. 9. 11. 15. 16. 20. 21. 22. 23. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Dan. 9, 5. v. 18. העלך Sic pluraliter 1. & in marg. 6. 9. sic fu. 2. Pro ממצרים habent מארץ מצרים 1. 10. 13. 14. (qui tamen ante מצרים simul habet מ sine vocali, cum superscripto circello Masorethico) 19. 20. 21. 22. ויעשו per *Mun.* loco *Meth.* 1. 3. At ויעשו נאצות 2. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22.

עַמּוּד הָאֵשׁ בְּלַיְלָה לְהָאִיר לָהֶם וְאֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ־
בָהּ׃ וְרוּחֲךָ הַטּוֹבָה נָתַתָּ לְהַשְׂכִּילָם וּמַנְךָ לֹא־מָנַעְתָּ כ
מִפִּיהֶם וּמַיִם נָתַתָּה לָהֶם לִצְמָאָם׃ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה 21
כִּלְכַּלְתָּם בַּמִּדְבָּר לֹא חָסֵרוּ שַׂלְמֹתֵיהֶם לֹא בָלוּ
וְרַגְלֵיהֶם לֹא בָצֵקוּ׃ וַתִּתֵּן לָהֶם מַמְלָכוֹת וַעֲמָמִים 22
וַתַּחְלְקֵם לְפֵאָה וַיִּירְשׁוּ אֶת־אֶרֶץ סִיחוֹן וְאֶת־אֶרֶץ מֶלֶךְ
חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־אֶרֶץ עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן׃ וּבְנֵיהֶם הִרְבִּיתָ 23
כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וַתְּבִיאֵם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אָמַרְתָּ
לַאֲבֹתֵיהֶם לָבוֹא לָרָשֶׁת׃ וַיָּבֹאוּ הַבָּנִים וַיִּירְשׁוּ אֶת־ 24
הָאָרֶץ וַתַּכְנַע לִפְנֵיהֶם אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִים
וַתִּתְּנֵם בְּיָדָם וְאֶת־מַלְכֵיהֶם וְאֶת־עַמְמֵי הָאָרֶץ לַעֲשׂוֹת
בָּהֶם כִּרְצוֹנָם׃ וַיִּלְכְּדוּ עָרִים בְּצוּרֹת וַאֲדָמָה שְׁמֵנָה כה
וַיִּירְשׁוּ בָּתִּים מְלֵאִים־כָּל־טוּב בֹּרוֹת חֲצוּבִים כְּרָמִים
וְזֵיתִים וְעֵץ מַאֲכָל לָרֹב וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ וַיַּשְׁמִינוּ וַיִּתְעַדְּנוּ
בְּטוּבְךָ הַגָּדוֹל׃ וַיַּמְרוּ וַיִּמְרְדוּ בָּךְ וַיַּשְׁלִכוּ אֶת־תּוֹרָתְךָ 26
אַחֲרֵי גַוָּם וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרָגוּ אֲשֶׁר־הֵעִידוּ בָם לַהֲשִׁיבָם — קמץ בז״ק
אֵלֶיךָ וַיַּעֲשׂוּ נֶאָצוֹת גְּדוֹלֹת׃ וַתִּתְּנֵם בְּיַד צָרֵיהֶם וַיָּצֵרוּ 27
לָהֶם וּבְעֵת צָרָתָם יִצְעֲקוּ אֵלֶיךָ וְאַתָּה מִשָּׁמַיִם תִּשְׁמָע — קמ׳ בז״ק
וּכְרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים תִּתֵּן לָהֶם מוֹשִׁיעִים וְיוֹשִׁיעוּם מִיַּד
צָרֵיהֶם׃ וּכְנוֹחַ לָהֶם יָשׁוּבוּ לַעֲשׂוֹת רַע לְפָנֶיךָ וַתַּעַזְבֵם 28
בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וַיִּרְדּוּ בָהֶם וַיָּשׁוּבוּ וַיִּזְעָקוּךָ וְאַתָּה מִשָּׁמַיִם
תִּשְׁמַע וְתַצִּילֵם כְּרַחֲמֶיךָ רַבּוֹת עִתִּים׃ וַתָּעַד בָּהֶם 29
לַהֲשִׁיבָם אֶל־תּוֹרָתֶךָ וְהֵמָּה הֵזִידוּ וְלֹא־שָׁמְעוּ לְמִצְוֺתֶיךָ
וּבְמִשְׁפָּטֶיךָ חָטְאוּ־בָם אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה אָדָם וְחָיָה בָהֶם
וַיִּתְּנוּ כָתֵף סוֹרֶרֶת וְעָרְפָּם הִקְשׁוּ וְלֹא שָׁמֵעוּ׃ וַתִּמְשֹׁךְ ל
עֲלֵיהֶם שָׁנִים רַבּוֹת וַתָּעַד בָּם בְּרוּחֲךָ בְּיַד־נְבִיאֶיךָ וְלֹא
הֶאֱזִינוּ וַתִּתְּנֵם בְּיַד עַמֵּי הָאֲרָצֹת׃ וּבְרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים 31
לֹא־עֲשִׂיתָם כָּלָה וְלֹא עֲזַבְתָּם כִּי אֵל־חַנּוּן וְרַחוּם
אָתָּה׃ וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא 32
שׁוֹמֵר

a) *& ipsa columna ignis.* v. 12.
v. 20. b) *Et spiritum tuum bonum*, eiusque dona tum prophetica, Num. 11, 17. 25. 29. tum ordinaria. cf. v. 30. Esa. 63, 10. 11. Ps. 143, 10. dedisti *ad instituendum eos*, Ps. 32, 8. & *Manna tuum*, Exod. 16, 15. 31. Deut. 8, 3. 16. Ios. 5. 12. Ps. 78, 24. cf. supra v. 15.
v. 21. c) Num. 14, 33. 34. c. 32, 13. Deut. 8, 2. c. 29, 4. Ios. 5, 6. Ps. 95, 10. d) *sustentasti eos*, Gen. 50, 21. 1 Reg. 4, 7. *in* sterili illo & siticuloso *deserto*, Deut. 1, 19. c. 8, 15. c. 32, 10. ita *vt non caruerint* re vlla necessaria, Deut. 2, 7. Ps. 23, 1. e) vt laceris vestibus ipsis fuisset incedendum: semper enim nouarum copia, Deo prouidente, ipsis suppetebat. cf. Deut. 8, 4. c. 29, 4. *& pedes eorum non intumuerunt*, vel sec. LXX. *disrupti*, aut ex longo itinere *contusi sunt* (2) Deut. 8, 4. ex singulari enim Dei prouidentia calcei ipsis non defuerunt, coll. Deut. 29, 5.
v. 22. f) *& distribuisti eos per* omnes Canaanææ *angulos*, Exod. 27, 9. g) Num. 21, 21. seqq.
v. 23. h) Gen. 22, 17. Deut. 1, 10.
v. 24. i) Num. 14, 30-33.
v. 25. k) *Et ceperunt* Ios. 6, 20. *vrbes munitas*, Num. 13, 28. Deut. 1, 28. & terram *pinguem* ac fertilem, v. 35. Num. 13, 20. l) *plenas omni bono* s. optima supellectile, Deut. 6, 11. m) *cisternas excisas* Leu. 11, 36. Deut. 6, 11. Ier. 2, 13. n) c. 5, 11. o) & *arbores fructiferas*, Leu. 19, 23. Deut. 20, 20. *magna copia*, Iob. 26, 3. p) *& pingues* ac obesi *facti sunt*, Deut. 31, 20. c. 32, 15. Esa. 6, 10. & *oblectarunt se* (1)
v. 26. q) Ps. 78, 56. & 106, 7. r) c. 6, 6. Ez. 2, 3. Dan. 9, 9. s) 1 Reg. 14, 9. Ezech. 23, 35. Ps. 50, 17. t) e. c. 1 Reg. 18, 13. c. 19, 10. 14. Thren. 4, 13. 2 Par. 24, 20. 21. c. 36, 15. 16.

v. 20. נתתה prius cum *He* paragog. 2. 3. 13. contra *Mas. impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Ex. 25, 21. ומנך ita cum Dag. 1. 3. 6. 9. 20. 21. 23. Vid. *M. I.* נתת posterius sine *He paragog.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. præter *Mas.* Ex. 25, 21. v. 22. ארץ עוג מלך ita 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 25. בצרת sic *defect.* 1. 3. 6. 9. 20. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* At בצרות *plene* 1. 3. & in marg. 6. 9. & sic su. 1. itidem sec. *Mas.* 1. & *Erff.* Sed בצורת requirit *Mas.* 2. & *impr.* h. l. & *impr.* fin. 1. 17. col. 7. מלאים per *Mun. milra* 1. 2. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 26. ויעשו per *Mun.* loco *Meth.* 1. at per *Sakephgad.* 3. & ויעשו נאצות 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. v. 27. ויושיעום sic *Vau* per *Pat.* cum seq. *Dag.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19.--23., contra *Mas.* Iud. 2, 16. v. 28. ויזעקוך per *Chatephpat.* 3. 14. & in marg. 6. 9. in marg. 2. v. 29. ויתנו כתף ita 1. 2. 3. סוררת per *Kam.* 20. 21. 24. v. 30. ותתנם *Pascbta* priori *Tau* imponunt 6. 9. 10. 16. 17. plane omittunt 7. 8. 15. 23. At per *Sakephgad.* 3. v. 32. הגבור cum adiecto *Psik* 6. 9. 10. 11. 12. 16. 20. 21. 22. 23.

שׁוֹמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד אַל־יִמְעַט לְפָנֶיךָ אֵת כָּל־
הַתְּלָאָה אֲשֶׁר־מְצָאַתְנוּ לִמְלָכֵינוּ לְשָׂרֵינוּ וּלְכֹהֲנֵינוּ
וְלִנְבִיאֵינוּ וְלַאֲבֹתֵינוּ וּלְכָל־עַמֶּךָ מִימֵי מַלְכֵי אַשּׁוּר עַד
33 הַיּוֹם הַזֶּה׃ וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ כִּי־אֱמֶת
34 עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ׃ וְאֶת־מְלָכֵינוּ שָׂרֵינוּ כֹּהֲנֵינוּ
וַאֲבֹתֵינוּ לֹא עָשׂוּ תּוֹרָתֶךָ וְלֹא הִקְשִׁיבוּ אֶל־מִצְוֺתֶיךָ
וּלְעֵדְוֺתֶיךָ אֲשֶׁר הַעִידֹתָ בָּהֶם׃ וְהֵם בְּמַלְכוּתָם לה
וּבְטוּבְךָ הָרָב אֲשֶׁר־נָתַתָּ לָהֶם וּבְאֶרֶץ הָרְחָבָה
וְהַשְּׁמֵנָה אֲשֶׁר־נָתַתָּ לִפְנֵיהֶם לֹא עֲבָדוּךָ וְלֹא־שָׁבוּ
36 מִמַּעַלְלֵיהֶם הָרָעִים׃ הִנֵּה אֲנַחְנוּ הַיּוֹם עֲבָדִים וְהָאָרֶץ
אֲשֶׁר־נָתַתָּה לַאֲבֹתֵינוּ לֶאֱכֹל אֶת־פִּרְיָהּ וְאֶת־טוּבָהּ הִנֵּה
37 אֲנַחְנוּ עֲבָדִים עָלֶיהָ׃ וּתְבוּאָתָהּ מַרְבָּה לַמְּלָכִים אֲשֶׁר־
נָתַתָּה עָלֵינוּ בְּחַטֹּאותֵינוּ וְעַל־גְּוִיֹּתֵינוּ מֹשְׁלִים וּבִבְהֶמְתֵּנוּ
כִּרְצוֹנָם וּבְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ׃ וּבְכָל־זֹאת אֲנַחְנוּ כֹּרְתִים ל

CAP. X.

2 אֲמָנָה וְכֹתְבִים וְעַל הֶחָתוּם שָׂרֵינוּ לְוִיֵּנוּ כֹּהֲנֵינוּ׃ וְעַל
3 הַחֲתוּמִים נְחֶמְיָה הַתִּרְשָׁתָא בֶּן־חֲכַלְיָה וְצִדְקִיָּה׃ שְׂרָיָה
4 עֲזַרְיָה יִרְמְיָה׃ פַּשְׁחוּר אֲמַרְיָה מַלְכִּיָּה׃ חַטּוּשׁ שְׁבַנְיָה ה
7 6 מַלּוּךְ׃ חָרִם מְרֵמוֹת עֹבַדְיָה׃ דָּנִיֵּאל גִּנְּתוֹן בָּרוּךְ׃
9 8 מְשֻׁלָּם אֲבִיָּה מִיָּמִן׃ מַעַזְיָה בִלְגַּי שְׁמַעְיָה אֵלֶּה הַכֹּהֲנִים׃
וְהַלְוִיִּם וְיֵשׁוּעַ בֶּן־אֲזַנְיָה בִּנּוּי מִבְּנֵי חֵנָדָד קַדְמִיאֵל׃ י
11 12 וַאֲחֵיהֶם שְׁבַנְיָה הוֹדִיָּה קְלִיטָא פְּלָאיָה חָנָן׃ מִיכָא רְחוֹב
טו 14 13 חֲשַׁבְיָה׃ זַכּוּר שֵׁרֵבְיָה שְׁבַנְיָה׃ הוֹדִיָּה בָנִי בְּנִינוּ׃ רָאשֵׁי
16 הָעָם פַּרְעֹשׁ פַּחַת מוֹאָב עֵילָם זַתּוּא בָּנִי׃ בֻּנִּי עַזְגָּד בֵּבָי׃
19 18 17 אֲדֹנִיָּה בִגְוַי עָדִין׃ אָטֵר חִזְקִיָּה עַזּוּר׃ הוֹדִיָּה חָשֻׁם בֵּצָי׃
ניבי קרי 22 21 חָרִיף עֲנָתוֹת נובי׃ מַגְפִּיעָשׁ מְשֻׁלָּם חֵזִיר׃ מְשֵׁיזַבְאֵל כ
24 23 צָדוֹק יַדּוּעַ׃ פְּלַטְיָה חָנָן עֲנָיָה׃ הוֹשֵׁעַ חֲנַנְיָה חַשּׁוּב׃
27 26 הַלּוֹחֵשׁ פִּלְחָא שׁוֹבֵק׃ רְחוּם חֲשַׁבְנָה מַעֲשֵׂיָה׃ וַאֲחִיָּה כה
28 29 חָנָן עָנָן׃ מַלּוּךְ חָרִם בַּעֲנָה׃ וּשְׁאָר הָעָם הַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם הַשּׁוֹעֲרִים הַמְשֹׁרְרִים הַנְּתִינִים וְכָל־הַנִּבְדָּל

מעמי

a) c. 1, 5. b) *ne exigua sit* vel *videatur tibi omnis isthæc molestia* & adflictio. Exod. 18, 8. Num. 20, 14. את h. l. est nominatiui, vt v. 19. 34. Ios. 22, 17. c) *quæ inuenit nos* s. *obtigit nobis*, Num. 20, 14. Iud. 6, 13. scil. regibus, principibus, & sacerdotibus, & prophetis ac patribus nostris. d) qui deportationis initium fecerant, 2 Reg. 15, 29. c. 17, 6. e) Ezr. 9, 7.

v. 33. f) *Et tu quidem iustus es*, v. 8. Deut. 32, 4. Dan. 9, 14. Ezr. 9, 15. 2 Par. 12, 6. *in omni, quod venit* s. tempestatis instar irruit *in nos*, 1 Sam. 30, 23. Ezr. 9, 13. 2 Par. 20, 12. *quia veritatem fecisti*, tuisque promissis fideliter stetisti, v. 13. Ps. 111, 7. *nos vero impie egimus*. Ps. 106, 6. Dan. 9, 5. 2 Par. 20, 35. c. 22, 3.

v. 35. g) *Quumque illi*, reges & principes nostri cet. v. 32. *in regno suo*, Dan. 8, 23. & *in bono tuo* magno ac *multo*, v. 25. & in regione *ampla*, Exod. 3, 8. Iud. 18, 10. *ac pingui* s. fertili, v. 25. Ezech. 34, 6. *quam coram eis patentem dederas*, Ier. 9, 12. c. 44, 10. *non coluerint te*, Deut. 28, 47. *nec reuersi sint a factis suis improbis*, Iud. 2, 19. Zach. 1, 4.

CAP. X, v. 1. h) Schm. *Ceterum post hoc omne* vel *in his omnibus*, Ier. 3, 10. *nos pangentes fuimus* s. pepigimus c. 9, 8. *firmitatem* s. *fidelitatem*, i. e. *fœdus fidelitatis* firmum ac stabile (2) c. 11, 23. *etiamque scripsimus*, Ier. 32, 12. & *in obsignato illo libello*, v. 2. Ier. 32, 10. 11. 14. s. sigillati fœderis testes erant *principes nostri* v. 2. 8. 15-28. item *Leuitæ nostri* v. 10-14. & *sacerdotes*, v. 3-9. Nehemias nimirum cum Leuitis & primoribus Iudæorum I. *Fœdus cum Deo renouant*, & subscriptionibus suis firmant, v. 1-28. Populus vero II. in verba fœderis iurat v. 29-32. & quæ Templo ac Sacerdotibus debebantur, promittit, v. 33-39.

v. 32. לכהנינו Sine præfixo *Vau* 2. 10. 20. 21. & (in textu) 6. 9. v. 35. נתתה posterius cum *He* paragog. 3. 7. 8. 11. 15--18. 23. & *Ber.* contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Ex. 25, 21. v. 36. נתתה sic cum *He* paragog. 2. 6. 9. 22. Alii sine illo, præter *Mas.* Ex. 25, 23. v. 37. גויתנו per *Ebhia* 1. 2. 22. At per *Kadma* satis commode 6. 9. 10. 20. 21. CAP. X, v. 1. ובכל־זאת per *Ebhia* 2. 6. 9. 10. 20. 21. v. 2. Hic demum Cap. X. inchoant 8. 11. 13. 14. 15. 16. 19. v. 5. שבניה per *Caph* loco *Beth* 1. cf. v. 11. 13. & c. 9, 4. v. 10. וישוע sine præf. *Vau* 1. 3. & sic fu. 2. v. 11. שבניה per *Caph* loco *Beth* 10. 20. 21. & (in textu) 6. 9. Sic v. 13. etiam in marg. 6. 9. קליטא פלאיה ita 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. 22.

מֵעַמֵּי הָאֲרָצוֹת אֶל־תּוֹרַת הָאֱלֹהִים נְשֵׁיהֶם בְּנֵיהֶם
וּבְנֹתֵיהֶם כֹּל יוֹדֵעַ מֵבִין׃ מַחֲזִיקִים עַל־אֲחֵיהֶם אַדִּירֵיהֶם ל
וּבָאִים בְּאָלָה וּבִשְׁבוּעָה לָלֶכֶת בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר
נִתְּנָה בְּיַד מֹשֶׁה עֶבֶד־הָאֱלֹהִים וְלִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת אֶת־
31 כָּל־מִצְוֺת יְהוָה אֲדֹנֵינוּ וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקָּיו׃ וַאֲשֶׁר לֹא־נִתֵּן
בְּנֹתֵינוּ לְעַמֵּי הָאָרֶץ וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶם לֹא נִקַּח לְבָנֵינוּ׃
32 וְעַמֵּי הָאָרֶץ הַמְבִיאִים אֶת־הַמַּקָּחוֹת וְכָל־שֶׁבֶר בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת לִמְכּוֹר לֹא־נִקַּח מֵהֶם בַּשַּׁבָּת וּבְיוֹם קֹדֶשׁ וְנִטֹּשׁ
33 אֶת־הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית וּמַשָּׁא כָל־יָד׃ וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ
מִצְוֺת לָתֵת עָלֵינוּ שְׁלִשִׁית הַשֶּׁקֶל בַּשָּׁנָה לַעֲבֹדַת בֵּית
34 אֱלֹהֵינוּ׃ לְלֶחֶם הַמַּעֲרֶכֶת וּמִנְחַת הַתָּמִיד וּלְעוֹלַת
הַתָּמִיד הַשַּׁבָּתוֹת הֶחֳדָשִׁים לַמּוֹעֲדִים וְלַקֳּדָשִׁים
וְלַחַטָּאוֹת לְכַפֵּר עַל־יִשְׂרָאֵל וְכֹל מְלֶאכֶת בֵּית־
נצ"ל אֱלֹהֵינוּ׃ וְהַגּוֹרָלוֹת הִפַּלְנוּ עַל־קֻרְבַּן הָעֵצִים הַכֹּהֲנִים לה
הַלְוִיִּם וְהָעָם לְהָבִיא לְבֵית אֱלֹהֵינוּ לְבֵית־אֲבֹתֵינוּ לְעִתִּים
מְזֻמָּנִים שָׁנָה בְשָׁנָה לְבַעֵר עַל־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
36 כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה׃ וּלְהָבִיא אֶת־בִּכּוּרֵי אַדְמָתֵנוּ וּבִכּוּרֵי
37 כָּל־פְּרִי כָל־עֵץ שָׁנָה בְשָׁנָה לְבֵית יְהוָה׃ וְאֶת־בְּכֹרוֹת
בָּנֵינוּ וּבְהֶמְתֵּנוּ כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה וְאֶת־בְּכוֹרֵי בְקָרֵינוּ
וְצֹאנֵינוּ לְהָבִיא לְבֵית אֱלֹהֵינוּ לַכֹּהֲנִים הַמְשָׁרְתִים בְּבֵית
38 אֱלֹהֵינוּ׃ וְאֶת־רֵאשִׁית עֲרִיסֹתֵינוּ וּתְרוּמֹתֵינוּ וּפְרִי כָל־
עֵץ תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר נָבִיא לַכֹּהֲנִים אֶל־לִשְׁכוֹת בֵּית־
אֱלֹהֵינוּ וּמַעְשַׂר אַדְמָתֵנוּ לַלְוִיִּם וְהֵם הַלְוִיִּם הַמְעַשְּׂרִים
39 בְּכֹל עָרֵי עֲבֹדָתֵנוּ׃ וְהָיָה הַכֹּהֵן בֶּן־אַהֲרֹן עִם־הַלְוִיִּם
בַּעְשֵׂר הַלְוִיִּם וְהַלְוִיִּם יַעֲלוּ אֶת־מַעֲשַׂר הַמַּעֲשֵׂר לְבֵית
אֱלֹהֵינוּ אֶל־הַלְּשָׁכוֹת לְבֵית הָאוֹצָר׃ כִּי אֶל־הַלְּשָׁכוֹת מ
יָבִיאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי הַלֵּוִי אֶת־תְּרוּמַת הַדָּגָן הַתִּירוֹשׁ
וְהַיִּצְהָר וְשָׁם כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַכֹּהֲנִים הַמְשָׁרְתִים
וְהַשּׁוֹעֲרִים וְהַמְשֹׁרְרִים וְלֹא נַעֲזֹב אֶת־בֵּית אֱלֹהֵינוּ׃
וישבו

a) v. 31. c. 9, 30. *proselyti*. cf. Ezr. 6, 21. Esth. 8, 17. b) *omnis*, inquam, *qui sciebat & intelligebat* legem Dei. c. 8, 2.
v. 30. c) *Confirmabant* sc. fœdus *vna cum* (Exod. 35, 22.) *fratribus suis*; vel *Adhærescebant illis*, & confirmabant, quæ *principes* subscriptione sua stipulati erant. d) *illustribus* scil. & magnatibus *ipsorum*, c. 3, 5. Ier. 14, 3. 2 Par. 23, 20. e) *ita vt intrarent in exsecrationem & iusiurandum*, h. e. iureiurando sese obstringerent. cf. Gen. 26, 28. Deut. 29, 11. Ezech. 17, 13. Ps. 119, 106.
v. 31. f) *Et in specie, quod non daturi* s. elocaturi *essemus* etc. Deut. 7, 3. c. 22, 16. Iud. 21, 18. coll. supra c. 6, 18. g) Exod. 34, 16. Mal. 2, 11. & infra c. 13, 23. seqq.
v. 32. h) *Et quantum ad populos terræ* vicinos, v. 29. 31. adferentes *res* s. cibos *venales* (i) coll. cogn. 2 Par. 19, 7. & synon. infra c. 13, 20. *& omne frumentum*, quo fames frangitur, Schm. *& quodcumque vendibile*, Gen. 42, 1. 2. 59. c. 43, 2. Am. 8, 5. i) *&* quod *omissuri* & pauperibus relicturi *essemus*, Exod. 23, 10. 11. Leu. 25, 2. seqq. k) *& exactionem*. cf. c. 5, 7. Prou. 22, 26. *omnis manus*; i. e. debiti, quod data syngrapha aut stipulatione manus constitutum.
v. 33. l) *Et constituimus super nos*, c. 4, 3. 2 Par. 30, 5. *præcepta* & leges; *vt nobis imponeremus*, Num. 6, 18. 19. Deut. 17, 15. *tertiam partem sicli*, Num. 28, 14. *quotannis*, Exod. 30, 10. *ad cultum* s. ministerium ac necessarium vsum templi. Exod. 30, 16. 1 Par. 23, 24. 32. c. 25, 6.
v. 34. m) Leu. 24, 6. 1 Par. 9, 32. n) Leu. 6, 13. Num. 4, 16. c. 28, 5. o) Exod. 29, 38. 42. Num. 28, 3. 10. etc. p) *in sabbatis & nouiluniis, & festiuitatibus*, 1 Par. 23, 31.

---

v. 30. ביד משה עבד ita 1. 2. v. 31. בנתיהם לא־נקח ita 1. 2. 3. v. 32. ומשׂא sic per *Schin* 3. 13. 17. 18. 19. 22. 24. & *Ber.* At per *Sin* reliqui omnes, excepto 3. qui neutrum punctum diacriticum habet. v. 34. וכל־מלאכת בית ita 3. 6. 9. 10. 20. 21. 22. v. 35. Cum præmisso *spatio* 1. 3. 6. 9. 10. 19. 20. 21. 22. לבער per *Kam.* 2. 3. 6. 9. 10. 14. 20. 21. 22. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* v. 37. בקרנו *defect.* 6. 9. 10. 20. 21. 22. 23. contra *Mas.* 1. & *Erff.* וצאננו *defect.* 2. 3. 6. 9. 20. 23. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* v. 38. הלוים המעשרים ita 1. 3. at בכל־ הלוים המעשרים 2.

CAP. XI, v. 1. a) *Habitauerunt autem* vel *consederunt*, v. 3. 4. *principes populi*, v. 4. seqq. nominandi, *Hierosolymis: reliqui vero de populo*, v. 20. c. 10, 29. *sortes iecerunt*, c. 10, 35. *vt vnum ex denis adducerent, ad habitandum in Hierosolymis*, v. 2. 1 Par. 9, 3. *vrbe sanctitatis* s. sancta, v. 18. Esa. 48, 2. Ioel. 4, 17. Matth. 4, 5. vt vrbs frequentius habitata melius defenderetur, coll. supra c. 7, 4. 5. & *vt nouem partes* s. iactus sortis, Gen. 43, 34. c. 47, 24. 2 Reg. 11, 7. *in* reliquis provincialibus *vrbibus* essent, v. 3. c. 7, 73. Hoc capite I. *Hierosolyma* deserta *incolis* spontaneis & forte delectis *instruitur* v. 1-3. eorumque *potiores recensentur* 1) de Iudæis v. 4--6. 2) de Beniaminitis, v. 7-9. 3) de Sacerdotibus, v. 10-14. 4) de Leuitis, v. 15-18. 5) de Ianitoribus, v. 19. II. Memorantur etiam *vrbes Iudæ & Beniamin*, quæ coli cœperant, v. 20-36.

v. 2. b) *Et benedixit* s. fausta quæque cum laude precatus est *populus*, 1 Reg. 8, 66. c) *qui sponte se obtulerant*, Iud. 5, 29. Ezr. 7, 13. in oppositione ad eos, qui forte designati quodammodo cogebantur.

v. 3. d) *prouinciæ*, Iudææ, c. 1, 3. Ezr. 2, 1. e) quisque *in possessione sua* hereditaria, v. 20. 1 Par. 9, 2. *in vrbibus suis*, supra c. 7, 73. *Israelitæ*, 1 Par. 9, 3. *Sacerdotes*, v. 10-14. & *Leuitæ*, v. 15-18. & *Nethinæi*, v. 21. c. 10, 29. Ezr. 2, 43. & *posteri seruorum Salomonis*, c. 7, 57. Ezr. 2, 55. 58. 1 Par. 9, 2.

v. 4. f) *Hierosolymis* nimirum, v. 1. 2. *habitarunt aliqui ex Iudæis*, 1 Par. 9, 3. & *ex Beniaminitis*, v. 7. 31. g) v. 6. Gen. 46, 12. Ruth. 4, 18. 1 Par. 2, 4. Matth. 1, 3.

v. 5. h) *Schilonitæ*, 1 Par. 9, 5.

v. 12. i) sacerdotalia munia obeuntes, c. 13, 10. in templo, c. 2, 8.

יא וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי־הָעָם בִּירוּשָׁלָ͏ִם וּשְׁאָר הָעָם הִפִּילוּ גֹרָלוֹת CAP. XI.
לְהָבִיא ׀ אֶחָד מִן־הָעֲשָׂרָה לָשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלַ͏ִם עִיר הַקֹּדֶשׁ
2 וְתֵשַׁע הַיָּדוֹת בֶּעָרִים׃ וַיְבָרְכוּ הָעָם לְכֹל הָאֲנָשִׁים
3 הַמִּתְנַדְּבִים לָשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלָ͏ִם׃ וְאֵלֶּה רָאשֵׁי
הַמְּדִינָה אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בִּירוּשָׁלָ͏ִם וּבְעָרֵי יְהוּדָה יָשְׁבוּ אִישׁ
בַּאֲחֻזָּתוֹ בְּעָרֵיהֶם יִשְׂרָאֵל הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהַנְּתִינִים
4 וּבְנֵי עַבְדֵי שְׁלֹמֹה׃ וּבִירוּשָׁלַ͏ִם יָשְׁבוּ מִבְּנֵי יְהוּדָה וּמִבְּנֵי
בִנְיָמִן מִבְּנֵי יְהוּדָה עֲתָיָה בֶּן־עֻזִּיָּה בֶּן־זְכַרְיָה בֶן־אֲמַרְיָה
ה בֶּן־שְׁפַטְיָה בֶן־מַהֲלַלְאֵל מִבְּנֵי־פָרֶץ׃ וּמַעֲשֵׂיָה בֶן־בָּרוּךְ
בֶּן־כָּל־חֹזֶה בֶּן־חֲזָיָה בֶּן־עֲדָיָה בֶן־יוֹיָרִיב בֶּן־זְכַרְיָה בֶּן־
6 הַשִּׁלֹנִי׃ כָּל־בְּנֵי־פֶרֶץ הַיֹּשְׁבִים בִּירוּשָׁלָ͏ִם אַרְבַּע
7 מֵאוֹת שִׁשִּׁים וּשְׁמֹנָה אַנְשֵׁי־חָיִל׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי
בִנְיָמִן סַלֻּא בֶּן־מְשֻׁלָּם בֶּן־יוֹעֵד בֶּן־פְּדָיָה בֶּן־קוֹלָיָה בֶּן־
8 מַעֲשֵׂיָה בֶּן־אִיתִיאֵל בֶּן־יְשַׁעְיָה׃ וְאַחֲרָיו גַּבַּי סַלָּי תְּשַׁע
9 מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃ וְיוֹאֵל בֶּן־זִכְרִי פָּקִיד עֲלֵיהֶם
י וִיהוּדָה בֶן־הַסְּנוּאָה עַל־הָעִיר מִשְׁנֶה׃ מִן־
11 הַכֹּהֲנִים יְדַעְיָה בֶן־יוֹיָרִיב יָכִין׃ שְׂרָיָה בֶן־חִלְקִיָּה
בֶּן־מְשֻׁלָּם בֶּן־צָדוֹק בֶּן־מְרָיוֹת בֶּן־אֲחִיטוּב נְגִד בֵּית
12 הָאֱלֹהִים׃ וַאֲחֵיהֶם עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה לַבַּיִת שְׁמֹנֶה מֵאוֹת
עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם וַעֲדָיָה בֶּן־יְרֹחָם בֶּן־פְּלַלְיָה בֶּן־אַמְצִי בֶּן־
13 זְכַרְיָה בֶּן־פַּשְׁחוּר בֶּן־מַלְכִּיָּה׃ וְאֶחָיו רָאשִׁים לְאָבוֹת
מָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם וַעֲמַשְׁסַי בֶּן־עֲזַרְאֵל בֶּן־אַחְזַי בֶּן־
14 מְשִׁלֵּמוֹת בֶּן־אִמֵּר׃ וַאֲחֵיהֶם גִּבֹּרֵי חַיִל מֵאָה עֶשְׂרִים
טו וּשְׁמֹנָה וּפָקִיד עֲלֵיהֶם זַבְדִּיאֵל בֶּן־הַגְּדוֹלִים׃ וּמִן־
הַלְוִיִּם שְׁמַעְיָה בֶן־חַשּׁוּב בֶּן־עַזְרִיקָם בֶּן־חֲשַׁבְיָה בֶּן־בּוּנִּי׃ דגש אחר שורק
16 וְשַׁבְּתַי וְיוֹזָבָד עַל־הַמְּלָאכָה הַחִיצֹנָה לְבֵית הָאֱלֹהִים
17 מֵרָאשֵׁי הַלְוִיִּם׃ וּמַתַּנְיָה בֶן־מִיכָא בֶּן־זַבְדִּי בֶן־אָסָף רֹאשׁ
הַתְּחִלָּה יְהוֹדֶה לַתְּפִלָּה וּבַקְבֻּקְיָה מִשְׁנֶה מֵאֶחָיו
18 וְעַבְדָּא בֶּן־שַׁמּוּעַ בֶּן־גָּלָל בֶּן־ידיתון׃ כָּל־הַלְוִיִּם בְּעִיר ידותון קרי
הקדש

CAP. XI, v. 1. וישבו שרי ita 2. 3. v. 2. המתנדבים לשבת ita 1. 2. v. 12. עשה sic per *He* singulariter 1. 2. ׳ 3. ׳ & in marg. 6. 9. v. 13. לאבות per *Kam.* 1. 2. 10. 20. v. 15. בוני sine *Dag.* 3. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 22. 23. contra *Mas.* 1. 2. & *Erf.* v. 17. ראש per *Mahp.* 1. 2. 3.

19 הַקֹּדֶשׁ מָאתַיִם שְׁמֹנִים וְאַרְבָּעָה׃ וְהַשּׁוֹעֲרִים עַקּוּב
טַלְמוֹן וַאֲחֵיהֶם הַשֹּׁמְרִים בַּשְּׁעָרִים מֵאָה שִׁבְעִים וּשְׁנָיִם׃
כ וּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּכָל־עָרֵי יְהוּדָה אִישׁ
21 בְּנַחֲלָתוֹ׃ וְהַנְּתִינִים יֹשְׁבִים בָּעֹפֶל וְצִיחָא וְגִשְׁפָּא עַל־
22 הַנְּתִינִים׃ וּפְקִיד הַלְוִיִּם בִּירוּשָׁלִַם עֻזִּי בֶן־בָּנִי בֶּן־חֲשַׁבְיָה
בֶּן־מַתַּנְיָה בֶּן־מִיכָא מִבְּנֵי אָסָף הַמְשֹׁרְרִים לְנֶגֶד מְלֶאכֶת
23 בֵּית־הָאֱלֹהִים׃ כִּי־מִצְוַת הַמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם וַאֲמָנָה עַל־
24 הַמְשֹׁרְרִים דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃ וּפְתַחְיָה בֶּן־מְשֵׁיזַבְאֵל מִבְּנֵי־
כה זֶרַח בֶּן־יְהוּדָה לְיַד הַמֶּלֶךְ לְכָל־דָּבָר לָעָם׃ וְאֶל־
הַחֲצֵרִים בִּשְׂדֹתָם מִבְּנֵי יְהוּדָה יָשְׁבוּ בְּקִרְיַת הָאַרְבַּע
26 וּבְנֹתֶיהָ וּבְדִיבֹן וּבְנֹתֶיהָ וּבִיקַּבְצְאֵל וַחֲצֵרֶיהָ׃ וּבְיֵשׁוּעַ
27 וּבְמֹלָדָה וּבְבֵית־פָּלֶט׃ וּבַחֲצַר שׁוּעָל וּבִבְאֵר שֶׁבַע
28 29 וּבְנֹתֶיהָ׃ וּבְצִקְלַג וּבִמְכֹנָה וּבִבְנֹתֶיהָ׃ וּבְעֵין רִמּוֹן וּבְצָרְעָה
ל וּבְיַרְמוּת׃ זָנֹחַ עֲדֻלָּם וְחַצְרֵיהֶם לָכִישׁ וּשְׂדֹתֶיהָ עֲזֵקָה
31 וּבְנֹתֶיהָ וַיַּחֲנוּ מִבְּאֵר־שֶׁבַע עַד־גֵּיא הִנֹּם׃ וּבְנֵי בִנְיָמִן
32 מִגָּבַע מִכְמָשׂ וְעַיָּה וּבֵית־אֵל וּבְנֹתֶיהָ׃ עֲנָתוֹת נֹב עֲנָנְיָה׃
לה 34 33 חָצוֹר ׀ רָמָה גִּתָּיִם׃ חָדִיד צְבֹעִים נְבַלָּט׃ לֹד וְאוֹנוֹ גֵּי
36 הַחֲרָשִׁים׃ וּמִן־הַלְוִיִּם מַחְלְקוֹת יְהוּדָה לְבִנְיָמִין׃
CAP. XII. יב וְאֵלֶּה הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אֲשֶׁר עָלוּ עִם־זְרֻבָּבֶל בֶּן־
2 שְׁאַלְתִּיאֵל וְיֵשׁוּעַ שְׂרָיָה יִרְמְיָה עֶזְרָא׃ אֲמַרְיָה מַלּוּךְ
ה 4 3 חַטּוּשׁ׃ שְׁכַנְיָה רְחֻם מְרֵמֹת׃ עִדּוֹא גִנְּתוֹי אֲבִיָּה׃ מִיָּמִין
6 7 מַעַדְיָה בִּלְגָּה׃ שְׁמַעְיָה וְיוֹיָרִיב יְדַעְיָה׃ סַלּוּ עָמוֹק חִלְקִיָּה
יְדַעְיָה אֵלֶּה רָאשֵׁי הַכֹּהֲנִים וַאֲחֵיהֶם בִּימֵי יֵשׁוּעַ׃
8 וְהַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ בִּנּוּי קַדְמִיאֵל שֵׁרֵבְיָה יְהוּדָה מַתַּנְיָה עַל־
ועני קרי 9 הֻיְּדוֹת הוּא וְאֶחָיו׃ וּבַקְבֻּקְיָה וְעֻנּוֹ אֲחֵיהֶם לְנֶגְדָּם
י לְמִשְׁמָרוֹת׃ וְיֵשׁוּעַ הוֹלִיד אֶת־יוֹיָקִים וְיוֹיָקִים הוֹלִיד אֶת־
11 אֶלְיָשִׁיב וְאֶלְיָשִׁיב הוֹלִיד אֶת־יוֹיָדָע׃ וְיוֹיָדָע הוֹלִיד אֶת־
12 יוֹנָתָן וְיוֹנָתָן הוֹלִיד אֶת־יַדּוּעַ׃ וּבִימֵי יוֹיָקִים הָיוּ כֹהֲנִים
13 רָאשֵׁי הָאָבוֹת לִשְׂרָיָה מְרָיָה לְיִרְמְיָה חֲנַנְיָה׃ לְעֶזְרָא
משלם

a) Vide v. 1. 22.
v. 19. b) c. 7, 1. 45. c. 10, 28. 40. 1 Par. 9, 17. c) c. 13, 22.
v. 20. d) v. 1. e) v. 3.
v. 23. f) *Quia mandatum regis* Artaxerxis c. 2, 1. *de illis* erat, coll. Gen. 12, 20. Ezr. 3, 7. c. 7, 24. etc. *& certa ac firma constitutio*, c. 10, 1. *de canteribus*, v. 22. *eorumque penso quotidiano*, f. labore & sustentatione in singulos dies. cf. Ezr. 6, 8. 9. c. 7, 20-22. & ad phrasin infra c. 12, 47. Exod. 16, 4. Leu. 23, 37. 2 Reg. 25, 30. Ezr. 3, 4. Deut. 1, 5.
v. 24. g) *ad manum*, h. e. minister & commissarius *Regis* erat, *in omni re ad populum* pertinente. cf. 1 Par. 18, 17. c. 23, 28.
v. 25. h) Quod vero attinet *ad villas, in agris eorum* c. 12, 29. Leu. 25, 31. Ios. 19, 6. c. 21, 12. *de Iudæis* v. 4. & *Simeonitis*, coll. v. 27. cum 1 Par. 4, 24. 28. Gen. 49, 7. Ios. 19, 1. 9. habitarunt in *Kiriath Arba*, f. *Chebron*, Gen. 23, 2. Ios. 20, 7. *& filiabus* f. oppidis ac pagis *eius*, v. 27. 31. Num. 21, 25. c. 32, 42.
v. 36. i) Tandem *etiam de Leuitis*, v. 3, *distributiones Iudæ erant & Beniamini*, i. e. certa diuisione inter Iudæos & Beniaminitas distributi erant, coll. 1 Par. 26, 12. c. 27, 1. 2. 4. Samariæ enim vel X tribuum vrbes & agros dudum Chuthæi occupauerant, aliæque gentes, coll. 2 Reg. 17, 24. Ezr. 4, 9. 10.
CAP. XII, v. 1. k) *Hi vero sunt sacerdotes & Leuitæ, qui ex* Babyl. captiuit. *adscenderunt* c. 7, 5. 6. 61. *cum Zerubbabele*, c. 7, 7. Ezr. 2, 2. etc. Hoc capite I. *Principes familiarum* cum sacerdotalium, tum Leuiticarum, tempore Ezræ, & deinceps, recensentur, v. 1-26. II. *Dedicatio murorum* Hierosolymæ, v. 27-43. III. *Præfecti cellis* templi describuntur, v. 44-47.
v. 8. l) super *confessiones*, ad laudes Dei cantandas. (1) cf. c. 11, 17. 1 Par. 6, 16.

v. 31. ועיה sic per *He* loco *Aleph* 1. 2. 3. 22. & in marg. 6. 9. ac *Maf. Erff.* : v. 33. חצור cum *Psik* 6. 9. ׀ 10. 13. 19. 20. sec. *Ind. Bas.* 1. 61. d. Reliqui sine illo. v. 36. ומן־הלוים ita 6. 9. 14. 20. At per *Atnach* 2. CAP. XII, v. 4. Pro גנתוי habet גנתי 1. גנתון vero 3. & *Maf. Erff.* quomodo Vulg. *Genthon.* v. 8. הידות sic per *Schurek* 6. 9. 10. 17. 18. 23. v. 10. Verbum הוליד ante את־יוידע omittit 22. cum nota כצ״ל כי כמוגהת כולם נמכר לית חסר הוליד. Et sic legisse videntur LXX.

14 מְשֻׁלָּם לַאֲמַרְיָה יְהוֹחָנָן׃ לִמְלוּכִי יוֹנָתָן לִשְׁבַנְיָה יוֹסֵף׃ למליכו ק׳
טו לְחָרִם עַדְנָא לִמְרָיוֹת חֶלְקָי׃ 16 לַעִדְּיא זְכַרְיָה לְגִנְּתוֹן לעדוא ק׳
17 מְשֻׁלָּם׃ לַאֲבִיָּה זִכְרִי לְמִנְיָמִין לְמוֹעַדְיָה פִּלְטָי׃ 18 לְבִלְגָּה
19 שַׁמּוּעַ לִשְׁמַעְיָה יְהוֹנָתָן׃ וּלְיוֹיָרִיב מַתְּנַי לִידַעְיָה עֻזִּי׃
כ לְסַלַּי קַלָּי לְעָמוֹק עֵבֶר׃ 21 לְחִלְקִיָּה חֲשַׁבְיָה לִידַעְיָה
22 נְתַנְאֵל׃ הַלְוִיִּם בִּימֵי אֶלְיָשִׁיב יוֹיָדָע וְיוֹחָנָן וְיַדּוּעַ כְּתוּבִים
רָאשֵׁי אָבוֹת וְהַכֹּהֲנִים עַל־מַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ הַפָּרְסִי׃
23 בְּנֵי לֵוִי רָאשֵׁי הָאָבוֹת כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים
24 וְעַד־יְמֵי יוֹחָנָן בֶּן־אֶלְיָשִׁיב׃ וְרָאשֵׁי הַלְוִיִּם חֲשַׁבְיָה שֵׁרֵבְיָה
וְיֵשׁוּעַ בֶּן־קַדְמִיאֵל וַאֲחֵיהֶם לְנֶגְדָּם לְהַלֵּל לְהוֹדוֹת
בְּמִצְוַת דָּוִיד אִישׁ־הָאֱלֹהִים מִשְׁמָר לְעֻמַּת מִשְׁמָר׃
כה מַתַּנְיָה וּבַקְבֻּקְיָה עֹבַדְיָה מְשֻׁלָּם טַלְמוֹן עַקּוּב שֹׁמְרִים
26 שׁוֹעֲרִים מִשְׁמָר בַּאֲסֻפֵּי הַשְּׁעָרִים׃ אֵלֶּה בִּימֵי יוֹיָקִים בֶּן־
יֵשׁוּעַ בֶּן־יוֹצָדָק וּבִימֵי נְחֶמְיָה הַפֶּחָה וְעֶזְרָא הַכֹּהֵן הַסּוֹפֵר׃
27 וּבַחֲנֻכַּת חוֹמַת יְרוּשָׁלַםִ בִּקְשׁוּ אֶת־הַלְוִיִּם מִכָּל־
מְקוֹמֹתָם לַהֲבִיאָם לִירוּשָׁלָםִ לַעֲשֹׂת חֲנֻכָּה וְשִׂמְחָה
28 וּבְתוֹדוֹת וּבְשִׁיר מְצִלְתַּיִם נְבָלִים וּבְכִנֹּרוֹת׃ וַיֵּאָסְפוּ בְּנֵי
הַמְשֹׁרְרִים וּמִן־הַכִּכָּר סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַםִ וּמִן־חַצְרֵי
29 נְטֹפָתִי׃ וּמִבֵּית הַגִּלְגָּל וּמִשְּׂדוֹת גֶּבַע וְעַזְמָוֶת כִּי חֲצֵרִים
ל בָּנוּ לָהֶם הַמְשֹׁרְרִים סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלָםִ׃ וַיִּטַּהֲרוּ הַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם וַיְטַהֲרוּ אֶת־הָעָם וְאֶת־הַשְּׁעָרִים וְאֶת־הַחוֹמָה׃
31 וָאַעֲלֶה אֶת־שָׂרֵי יְהוּדָה מֵעַל לַחוֹמָה וָאַעֲמִידָה שְׁתֵּי
תוֹדֹת גְּדוֹלֹת וְתַהֲלֻכֹת לַיָּמִין מֵעַל לַחוֹמָה לְשַׁעַר
32 הָאַשְׁפֹּת׃ וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵיהֶם הוֹשַׁעְיָה וַחֲצִי שָׂרֵי יְהוּדָה׃
33 וַעֲזַרְיָה עֶזְרָא וּמְשֻׁלָּם׃ 34 יְהוּדָה וּבִנְיָמִן וּשְׁמַעְיָה וְיִרְמְיָה׃
לה וּמִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים בַּחֲצֹצְרוֹת זְכַרְיָה בֶן־יוֹנָתָן בֶּן־
36 שְׁמַעְיָה בֶּן־מַתַּנְיָה בֶּן־מִיכָיָה בֶּן־זַכּוּר בֶּן־אָסָף׃ וְאֶחָיו
שְׁמַעְיָה וַעֲזַרְאֵל מִלֲלַי גִּלֲלַי מָעַי נְתַנְאֵל וִיהוּדָה חֲנָנִי
בִּכְלֵי־שִׁיר דָּוִיד אִישׁ הָאֱלֹהִים וְעֶזְרָא הַסּוֹפֵר לִפְנֵיהֶם׃
ועל

a) *Amaria*, v. 2. scil. filius aut successor erat, v. 12.
v. 14. b) Qui v. 2. *Malluch.* c) q. d. *Reædificauit Dominus*, c. 9, 4. Is supra v. 3. *Schechania*, inhabitat Deus.
v. 15. d) Is v. 3. *Rechûm.* e) v. 3. *Meremoth.*
v. 16. f) cf. not. Zach. 1, 1.
v. 22. g) *Leuitæ* primarii, v. 8. *temporibus Eliaschibi*, Iojakimi filii, & nepotis Iesuæ s. Iosuæ Pontificis, v. 10. 23. c. 3, 1. & *Iojadæ* v. 10. & *Iohannis*, v. 23. qui eadem fere significatione *Ionathan* v. 11. dicebatur: eiusque filii *Iadduæ* v. 11. *descripti* sunt tanquam *capita patriarum familiarum* v. 23. sic etiam *sacerdotes* vsque *ad regnum Darii Persæ* s. Persarum regis vltimi. Vide notas vberiores.
v. 23. h) Vide 1 Par. 9, 10. seqq.
v. 24. i) *Primarii*, inquam, *Leuitarum*, v. 22. 23. c. 11, 16. erant etc. k) *sec. institutum Dauidis*, v. 45. 1 Par. 25, 1. seqq. 2 Par. 8, 14. c. 29, 25. *viri Dei* s. prophetæ v. 36. Iud. 13, 6. 1 Sam. 9, 7. 2 Reg. 1, 9. 10. cet. vt *custodia* esset *iuxta custodiam*, & per vices custodias obirent. cf. v. 9. 1 Par. 26, 16. 2 Par. 8, 14.
v. 25. l) *custodientes* erant tq. *ianitores, custodiam*, c. 11, 19. 1 Par. 9, 26. *in apothecis*, Schm. *in ærariis* portarum. 1 Par. 26, 15. 17.
v. 26. m) v. 10. 12. n) c. 1, 1. c. 5, 14. 18. o) v. 1. 36. c. 8, 2. 9. Ezr. 7, 6. 10. seqq.
v. 27. p) *Ceterum in dedicatione*, Deut. 20, 5. 1 Reg. 8, 63. Ps. 30, 1. *muri Hierosolymæ*, c. 4, 1. c. 6, 15. q) *& quidem confessionibus* v. 24. *& canticis*, 1 Par. 13, 8. cum *cymbalis, nabliis & citharis*. cf. 2 Sam. 6, 5. Ps. 33, 2. & 147, 7. cet.
v. 28. r) *Et congregati sunt*. c. 8, 1. *filii cantorum* v. 29. c. 11, 23. i. e. *cantores* s. Leuitæ ex ordine cantorum c. 3, 8. 1 Par. 25, 1. seqq. s) c. 3, 21.

v. 14. לִמְלוּכִי *milel* per *Paschta* geminatum 7. 8. 15. Pro *Cthib* habent לִמְלִיכִי 1. 3. לִמְלוּכִי 23. Denique *R. Chaim* ad h. l. *Alii libri*, inquit, *pro Cthib habent* למליכו, *cum Kri* לִמְלוּכִי. v. 15. חלקי per *Chir.* 3. At חֶלְקָי 1. & in marg. 6. 9. v. 22. דריוש ita cum *Meth.* 2. 6. 9. 10. 20. 22. 24. At per *Pat.* 7. 8. 12. 14. 15. 16. Reliqui per *Kam.* sine *Meth.* v. 27. מצלתים נבלים ita 6. 9. 10. 13. 19. 20. v. 34. ובנימין *plene* 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* h. l. sed præter *impr.* Gen. 36, 18. v. 35. שמעיה per *Rbhia* 3. 6. 9. 10. 20. מיכיה ita scribunt *Orientales*, sed מיכה legunt: מִיכָה vero in textu 3. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* 2 Reg. 22, 12. v. 36. גללי per *Tlischagdola* 1. at *Ktanna* 6. 9. 10. 20.

37 וְעַל שַׁעַר הָעַיִן וְנֶגְדָּם עָלוּ עַל־מַעֲלוֹת עִיר דָּוִיד בַּמַּעֲלָה
38 לַחוֹמָה מֵעַל לְבֵית דָּוִיד וְעַד שַׁעַר הַמַּיִם מִזְרָח׃ וְהַתּוֹדָה
יתיר א׳ הַשֵּׁנִית הַהוֹלֶכֶת לְמוֹאל וַאֲנִי אַחֲרֶיהָ וַחֲצִי הָעָם מֵעַל
לְהַחוֹמָה מֵעַל לְמִגְדַּל הַתַּנּוּרִים וְעַד הַחוֹמָה הָרְחָבָה׃
39 וּמֵעַל לְשַׁעַר־אֶפְרַיִם וְעַל־שַׁעַר הַיְשָׁנָה וְעַל־שַׁעַר הַדָּגִים
וּמִגְדַּל חֲנַנְאֵל וּמִגְדַּל הַמֵּאָה וְעַד שַׁעַר הַצֹּאן וְעָמְדוּ
בְּשַׁעַר הַמַּטָּרָה׃ וַתַּעֲמֹדְנָה שְׁתֵּי הַתּוֹדֹת בְּבֵית מ
41 הָאֱלֹהִים וַאֲנִי וַחֲצִי הַסְּגָנִים עִמִּי׃ וְהַכֹּהֲנִים אֶלְיָקִים
מַעֲשֵׂיָה מִנְיָמִין מִיכָיָה אֶלְיוֹעֵינַי זְכַרְיָה חֲנַנְיָה בַּחֲצֹצְרוֹת׃
42 וּמַעֲשֵׂיָה וּשְׁמַעְיָה וְאֶלְעָזָר וְעֻזִּי וִיהוֹחָנָן וּמַלְכִּיָּה וְעֵילָם
43 וָעָזֶר וַיַּשְׁמִיעוּ הַמְשֹׁרְרִים וְיִזְרַחְיָה הַפָּקִיד׃ וַיִּזְבְּחוּ
בַיּוֹם הַהוּא זְבָחִים גְּדוֹלִים וַיִּשְׂמָחוּ כִּי הָאֱלֹהִים שִׂמְּחָם
שִׂמְחָה גְדוֹלָה וְגַם הַנָּשִׁים וְהַיְלָדִים שָׂמֵחוּ וַתִּשָּׁמַע
44 שִׂמְחַת יְרוּשָׁלִַם עַד־מֵרָחוֹק׃ וַיִּפָּקְדוּ בַיּוֹם הַהוּא אֲנָשִׁים
ב׳ טעמים עַל־הַנְּשָׁכוֹת לָאוֹצָרוֹת לַתְּרוּמוֹת לָרֵאשִׁית וְלַמַּעַשְׂרוֹת
לִכְנוֹס בָּהֶם לִשְׂדֵי הֶעָרִים מְנָאוֹת הַתּוֹרָה לַכֹּהֲנִים
וְלַלְוִיִּם כִּי שִׂמְחַת יְהוּדָה עַל־הַכֹּהֲנִים וְעַל־הַלְוִיִּם
הָעֹמְדִים׃ וַיִּשְׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶת אֱלֹהֵיהֶם וּמִשְׁמֶרֶת הַטָּהֳרָה מה
46 וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשֹּׁעֲרִים כְּמִצְוַת דָּוִיד שְׁלֹמֹה בְנוֹ׃ כִּי־בִימֵי
ראשי קרי דָוִיד וְאָסָף מִקֶּדֶם רָאשׁ הַמְשֹׁרְרִים וְשִׁיר־תְּהִלָּה וְהֹדוֹת
47 לֵאלֹהִים׃ וְכָל־יִשְׂרָאֵל בִּימֵי זְרֻבָּבֶל וּבִימֵי נְחֶמְיָה נֹתְנִים
מְנָיוֹת הַמְשֹׁרְרִים וְהַשֹּׁעֲרִים דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ וּמַקְדִּשִׁים
CAP. XIII. יג לַלְוִיִּם וְהַלְוִיִּם מַקְדִּשִׁים לִבְנֵי אַהֲרֹן׃ בַּיּוֹם הַהוּא
נִקְרָא בְּסֵפֶר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי הָעָם וְנִמְצָא כָּתוּב בּוֹ אֲשֶׁר
2 לֹא־יָבוֹא עַמֹּנִי וּמֹאָבִי בִּקְהַל הָאֱלֹהִים עַד־עוֹלָם׃ כִּי
לֹא קִדְּמוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם וַיִּשְׂכֹּר עָלָיו
אֶת־בִּלְעָם לְקַלְלוֹ וַיַּהֲפֹךְ אֱלֹהֵינוּ הַקְּלָלָה לִבְרָכָה׃
3 וַיְהִי כְּשָׁמְעָם אֶת־הַתּוֹרָה וַיַּבְדִּילוּ כָל־עֵרֶב מִיִּשְׂרָאֵל׃
4 וְלִפְנֵי מִזֶּה אֶלְיָשִׁיב הַכֹּהֵן נָתוּן בְּלִשְׁכַּת בֵּית־אֱלֹהֵינוּ
קָרוֹב

v. 37. *a) Porro ad portam* v. 39. *fontis*, quæ ad meridiem *portæ ſtercoris* fuit, v. 31. c. 3, 15. Coniungenda hæc ſunt cum fine v. 31. & v. 32-36. velut parentheſi includenda, *b) & e regione ſui*, ad tractum ex aduerſo ipſorum 1 Reg. 20, 27. adſcenderunt *per gradus*, c. 3, 15. 1 Reg. 10, 19. altius in monte Tſion ſitæ *ciuitatis Dauid*, 2 Sam. 6, 10. non in boreali, ſed auſtrali vrbis latere. *c) per adſcenſum ad murum*, 1 Sam. 9, 11. 2 Sam. 15, 30. *d) indeque* porro *iuxta*, v. 38. 39. *domum Dauidis*, 2 Sam. 5, 11. *& vsque ad portam aquarum*, c. 3, 26. c. 8, 1. *verſus orientem*, in latere vrbis orientali, non procul a Templo. Eadem conſtructio, ſubintell. Præpoſ. 1 Par. 9, 24.

v. 38. *e) Alter autem chorus laudantium*, v. 31. a porta vallis *ex aduerſo* Num. 8, 2. Deut. 1, 1. ſcil. alterius chori v. 31. adeoque ad ſiniſtram ſ. verſus boream *procedebat*, Gen. 32, 21. *& ego poſt illum* eram ſ. eum ſequebar. cf. v. 32. *f) & dimidium ex* primoribus *populi*, coll. v. 32. 40. *ſuper muro* procedebat *inde iuxta turrim fornacum*, c. 3, 11. *vsque ad murum latum*, qui erat apud *portam anguli*, cf. c. 3, 8.

v. 40. *g) Sic igitur ſubſtiterunt*, v. 39. *duo chori*, v. 31. 38. *in templo* ſ. atrio templi.

CAP. XIII, v. 1. *h) Tempore illo*, quum ab Artaxerxe iterum in Iudæam miſſus eſſem, v. 6. Hoc capite I, Ammonitæ & Moabitæ ſec. legem Dei Deut. 23, 3. 4. 5. ab Iſraelitis ſegregantur, v. 1-3. II. Nehemias *cellam*, quæ ipſo abſente *Tobiæ in templo* data erat, huic eripit, v. 4-9. III. *Partes Leuitis* reſtituit, v. 10-14. IV. In vrbem quicquam *die Sabbati* importari vel in ea vendi vetat, v. 15-22. & V. *matrimoniis* cum aliis gentibus interdicit, v. 25-31.

v. 39. ועמדו בשער ita 1. 2. 3. v. 41. והכהנים ſine *Mun.* 1. 2. 3. v. 43. וגם־הנשים ita 3. at וְנָם הנשים 2. 6. 9. 10. 20. עד Omittunt particulam hanc 1. 2. v. 44. לאוצרות Pro *Merca* habent *Mun.* 6. 9. 20. item 2. 3. ſed hi, omiſſo *Kadma*, vt & 1. ſed poſito *Merca* in locum *Kadma*: omnes contra *Maſ. impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* Gen. 30, 16. v. 46. רָאשֵׁי ſic in textu ſine nota 3. 6. 9. 20. 23. contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* Iob. 7, 1. v. 47. והלוים ſic vna cum *Paſchta* 3. 6-10. 14. 15. 16. 20. 22. 24. at vna cum *Mun.* 1. Reliqui per ſolum *Sakephk.* CAP. XIII, v. 4. מזה per *Rebia* 2. 6. 9. 10. 20.

ה קָרוֹב לְטוֹבִיָּה׃ וַיַּעַשׂ לוֹ לִשְׁכָּה גְדוֹלָה וְשָׁם הָיוּ לְפָנִים
נֹתְנִים אֶת־הַמִּנְחָה הַלְּבוֹנָה וְהַכֵּלִים וּמַעְשַׂר הַדָּגָן
הַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר מִצְוַת הַלְוִיִּם וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשֹּׁעֲרִים
6 וּתְרוּמַת הַכֹּהֲנִים׃ וּבְכָל־זֶה לֹא הָיִיתִי בִּירוּשָׁלָ͏ִם כִּי
בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם לְאַרְתַּחְשַׁסְתְּא מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּאתִי
7 אֶל־הַמֶּלֶךְ וּלְקֵץ יָמִים נִשְׁאַלְתִּי מִן־הַמֶּלֶךְ׃ וָאָבוֹא
לִירוּשָׁלָ͏ִם וָאָבִינָה בָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶלְיָשִׁיב לְטוֹבִיָּה
8 לַעֲשׂוֹת לוֹ נִשְׁכָּה בְּחַצְרֵי בֵּית הָאֱלֹהִים׃ וַיֵּרַע לִי מְאֹד
וָאַשְׁלִיכָה אֶת־כָּל־כְּלֵי בֵית־טוֹבִיָּה הַחוּץ מִן־הַלִּשְׁכָּה׃
9 וָאֹמְרָה וַיְטַהֲרוּ הַלְּשָׁכוֹת וָאָשִׁיבָה שָּׁם כְּלֵי בֵּית
י הָאֱלֹהִים אֶת־הַמִּנְחָה וְהַלְּבוֹנָה׃ וָאֵדְעָה כִּי־מְנָיוֹת
הַלְוִיִּם לֹא נִתָּנָה וַיִּבְרְחוּ אִישׁ־לְשָׂדֵהוּ הַלְוִיִּם וְהַמְשֹׁרְרִים
11 עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה׃ וָאָרִיבָה אֶת־הַסְּגָנִים וָאֹמְרָה מַדּוּעַ
יב נֶעֱזַב בֵּית־הָאֱלֹהִים וָאֶקְבְּצֵם וָאַעֲמִדֵם עַל־עָמְדָם׃ וְכָל־
יְהוּדָה הֵבִיאוּ מַעְשַׂר הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר לָאוֹצָרוֹת׃
13 וָאוֹצְרָה עַל־אוֹצָרוֹת שֶׁלֶמְיָה הַכֹּהֵן וְצָדוֹק הַסּוֹפֵר וּפְדָיָה
מִן־הַלְוִיִּם וְעַל־יָדָם חָנָן בֶּן־זַכּוּר בֶּן־מַתַּנְיָה כִּי נֶאֱמָנִים
14 נֶחְשָׁבוּ וַעֲלֵיהֶם לַחֲלֹק לַאֲחֵיהֶם׃ זָכְרָה־לִּי אֱלֹהַי
עַל־זֹאת וְאַל־תֶּמַח חֲסָדַי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּבֵית אֱלֹהַי
טו וּבְמִשְׁמָרָיו׃ בַּיָּמִים הָהֵמָּה רָאִיתִי בִיהוּדָה דֹרְכִים גִּתּוֹת
בַּשַּׁבָּת וּמְבִיאִים הָעֲרֵמוֹת וְעֹמְסִים עַל־הַחֲמֹרִים וְאַף־יַיִן
עֲנָבִים וּתְאֵנִים וְכָל־מַשָּׂא וּמְבִיאִים יְרוּשָׁלַ͏ִם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
16 וָאָעִיד בְּיוֹם מִכְרָם צָיִד׃ וְהַצֹּרִים יָשְׁבוּ בָהּ מְבִיאִים דָּאג יתיר א׳
וְכָל־מֶכֶר וּמֹכְרִים בַּשַּׁבָּת לִבְנֵי יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלָ͏ִם׃
17 וָאָרִיבָה אֵת חֹרֵי יְהוּדָה וָאֹמְרָה לָהֶם מָה־הַדָּבָר הָרָע
18 הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹשִׂים וּמְחַלְּלִים אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת׃ הֲלוֹא
כֹה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם וַיָּבֵא אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ אֵת כָּל־הָרָעָה
הַזֹּאת וְעַל הָעִיר הַזֹּאת וְאַתֶּם מוֹסִיפִים חָרוֹן עַל־יִשְׂרָאֵל
19 לְחַלֵּל אֶת־הַשַּׁבָּת׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר צָלֲלוּ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם

לִפְנֵי

a) *Propinquus* s. adfinitate coniunctus *fuit*, Num. 27, 11. Ruth. 2, 20. coll. infra v. 28. & supra c. 6, 18. *Tobiæ*, Ammonitæ, c. 2, 10. cet.

v. 5. *b*) *Vnde fecerat ei cellam magnam*, v. 4. 7. Ezr. 8, 29. ex compluribus forte cellis contiguis, eximendo parietes intergerinos, coll. v. 9. *vbi fuerant antea* Ruth 4, 7. *reponentes*, Ps. 33, 7. *munus cibarium*, c. 10, 34. & *thus*, v. 9. Leu. 2, 1. 15. & *vasa sacra*, Ezr. 1, 7. & *decimas frumenti*, c. 10, 38. 39. *musti* & *olei*, v. 12. c. 5, 11. *præceptum*, i. e. sec. Vulg. *partem* præceptam *Leuitarum*, Num. 18, 24. *cantorum etiam* & *ianitorum*, v. 10. c. 12, 45. 47. *item portionem Sacerdotum*, c. 10, 38. 39. 44. c. 12, 44. Mal. 3, 8. 10. & not. 1 Reg. 6, 5.

v. 6. *c*) *Interea vero*, dum hæc omnia gerebantur. Ps. 78, 32. *non adfui Hierosolymis*: *anno enim* 32. *Artaxerxis* Longimani, c. 2, 1. c. 5, 14. Ezr. 6, 14. *regis* Persiæ & *Babyloniæ*, Ezr. 5, 13. *redii ad regem*, c. 2, 6. & *in fine dierum*, h. e. *tempore aliquo*, vt Gen. 4, 3. vel *anno exacto*, vt Exod. 13, 10. Leu. 25, 29. 30. Num. 9, 22. Iud. 17, 10. 1 Sam. 1, 3. *exoratus sum* vel abeundi *veniam impetraui a rege*. Niph. (3) 1 Sam. 20, 6. 28.

v. 8. *d*) c. 2, 10.

v. 10. *e*) Porro cognoui, quod *partes* s. *portiones Leuitarum* v. 5. c. 10, 38. c. 12, 44. 47. *non datæ fuissent*. cf. Mal. 3, 8. seqq. *ac proinde aufugissent quisque ad agros vel prædia sua*, vt ex operibus rusticis sibi victum pararent. cf. c. 12, 27. 29. *f*) *qui* alias *faciunt* vel *facere debebant opus* sacrum. c. 11, 12. Num. 4, 3.

v. 13. *g*) *Et thesaurarios constitui*. Verbum denominat. *Hiph.* (1) coll. simili forma 1 Sam. 14, 22. aliis *Kal*, coll. 2 Reg. 20, 17. Am. 3, 10. & simili forma Mich. 4, 6. Illud tam. malumus cum Kimchio, propter significationis diuersitatem.

v. 7. לעשות per *Makk.* 2. 6. 9. 10. 20. v. 9. שם sine *Dag.* 1. 2. 6 -- 11. 14. 15. 20. 21. 22. 23. v. 11. ואקבצם Sic in Kal. 2. 3. & in marg. 6. 9. Ceterum per solum *Sakephk.* omnes nostri. v. 12. יהודה per *Kadma* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. v. 14. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 6 -- 10. 19. 20. 21. 22. 23. חסדי sic per *Sakephk.* 3. 6. 9. 10. 20. Reliqui per *Rbhia.* v. 15. ביהודה sine *Psik* 1. 2. 3. 7. 14. 15. contra *Ind. Bas.* f. 61. d. דרכים per *Makk.* 1. 7. 8. 13. 14. 15. 19. גתות sine *Psik* 1. 2. 17. 21. 24. & *Ber.* contra *Ind. Bas.* f. 61. d. ועמסים per *Sin* loco *Samech* posuit *Mas.* 1. & *Erff.* ad Gen. 41, 13. *Samech* vero *Mas.* 1. 2. h. l. Quam varietatem obseruat etiam h. l. *Mas. Erff.* v. 16. ומכרים בשבת sic 2. 3. v. 19. *Spatium* præmitt. 1. 2. 6 -- 10. 12. 19. 20. 21. 23.

לפני השבת ואמרה ויסגרו הדלתות ואמרה אשר לא
יפתחום עד אחר השבת ומנערי העמדתי על־השערים
לא־יבוא משא ביום השבת׃ וילינו הרכלים ומכרי כל־ כ
21 ממכר מחוץ לירושלם פעם ושתים׃ ואעידה בהם
ואמרה אלהם מדוע אתם לנים נגד החומה אם־תשנו
יד אשלח בכם מן־העת ההיא לא באו בשבת׃
22 ואמרה ללוים אשר יהיו מטהרים ובאים שמרים
השערים לקדש את־יום השבת גם־זאת זכרה־לי אלהי
23 וחוסה עלי כרב חסדך׃ גם בימים ההם ראיתי את־
היהודים השיבו נשים אשדודיות עמוניות מואביות׃
24 ובניהם חצי מדבר אשדודית ואינם מכירים לדבר
יהודית וכלשון עם ועם׃ ואריב עמם ואקללם ואכה כה
מהם אנשים ואמרטם ואשביעם באלהים אם־תתנו
בנתיכם לבניהם ואם־תשאו מבנתיהם לבניכם ולכם׃
26 הלוא על־אלה חטא־שלמה מלך־ישראל ובגוים
הרבים לא־היה מלך כמהו ואהוב לאלהיו היה
ויתנהו אלהים מלך על־כל־ישראל גם־אותו החטיאו
27 הנשים הנכריות׃ ולכם הנשמע לעשת את כל־
הרעה הגדולה הזאת למעל באלהינו להשיב נשים
28 נכריות׃ ומבני יוידע בן־אלישיב הכהן הגדול חתן
29 לסנבלט החרני ואבריחהו מעלי׃ זכרה להם אלהי
על גאלי הכהנה וברית הכהנה והלוים׃ וטהרתים ל
מכל־נכר ואעמידה משמרות לכהנים וללוים איש
31 במלאכתו׃ ולקרבן העצים בעתים מזמנות
ולבכורים זכרה־לי אלהי לטובה׃

קמץ בלא א״ס
הל׳ בצרי
יתיר ו׳
יתיר ו׳
כצ״ל

חזק

סכום פסוקי דעזרא ונחמיה שש מאות ושמונים ושמונה · וסימנו זכור י״י חרפת עבדיך · וחציו ובין עלית הפנה · וסדריו עשרה · וסימנו על הר גבה עלי לך מבשרת ציון׃

a) *ante*, Am. 1, 1. *sabbatum*; cuius solemnitas circa occasum Solis incipiebat, Leu. 23, 32.

v. 20. b) Tum pernoctarunt *mercatores*, 1 Reg. 10, 15. & *qui* omnis generis *merces vendebant*, extra Hierosolymam, *semel atque iterum*, 2 Reg. 6, 10. Iob. 33, 14. c. 40, 5.

v. 21. c) v. 15. c. 9, 29. Deut. 4, 26. d) *vos pernoctantes*, v. 20. pro *Lanim*, coll. Gen. 31, 22. Aliis nomen, ad formam כנים Gen. 42, 11, 19. e) *prope murum*, c. 3, 10. c. 7, 3. f) *iteraueritis*, 1 Reg. 18, 34. Iob. 29, 22. *manum vobis iniiciam*, h. e. comprehendi vos & in carcerem coniici faciam.

v. 22. g) *vt se purificarent*, c. 12, 30. & sic ad functiones suas *venirent*, 2 Reg. 11, 5. 9. *ac custodirent portas* templi & vrbis, v. 19. c. 11, 19. 2 Par. 23, 19. h) v. 14. i) *& propitius esto mihi*, Ioel 2, 17. non propter merita mea, sed *secundum multitudinem gratiæ tuæ*. c. 9, 19. 27. 31.

v. 23. k) *qui* contra iusiurandum, a se datum, c. 10, 31. *duxerant & cohabitare* sibi *fecerant*, v. 27. Ezr. 10, 2. 10. 14. 17. 18. vxores *Asdoditicas*, v. 24. c. 4, 1. Ios. 11, 22. & not. Esa. 20, 1. *Ammoniticas*, c. 2, 10. Ezr. 9, 1. Ier. 49, 1. & *Moabiticas*, v. 1. 1 Reg. 11, 1.

v. 24. l) Vnde liberi eorum *pars loquebatur*, i. e. *partim* vel *ex parte* loquebantur *Asdodice*, v. 23. *nec discernebant*, Ezr. 3, 13. vel *distincte poterant* loqui *Iudaice*, h. e. lingua (Chaldaica) qua tunc temporis Iudæi vtebantur. m) *sed* loquebantur *sec. linguam cuiusque populi* s. gentium vicinarum, ex quibus matres ortæ erant. cf. Esth. 1, 22.

v. 27. n) *Ergone vobis obsequemur?* Ier. 42, 6. o) Num. 5, 6. Ezr. 10, 2. p) v. 23.

* * *

q) Ps. 89, 51. r) Neh. 3, 32. s) Esa. 40, 9.

v. 21. אלהם Sic *defect.* 1. 2. 3. sec. *Mas. final.* f. 8. col. 8. Alii *plene*. מדוע per *Kadma* 6. 9. 10. 20. contra *Mas. impr.* & *Erff.* ההוא per *Vau* plerique. v. 22. ובאים per *Paschta* 1. 3. 14. חסדך: Sic pluraliter 1. 3. v. 24. Pro וכלשון (quod 6. 9. in marg. referunt) habent ובלשון per *Beth* cum præuio *Schurek* 6. 9. 20. sic fu. 1. v. 25. ואשבעם *defect.* 3. sec. *Mas. Erff.* באלהים per *Rbhia* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. v. 26. חטא per *Mun. milra* 1. 2. v. 28. ואבריחהו *defect.* 1. 2. sec. *Mas.* 1. 2. & *Erff.* v. 30. וטהרתים *Tet* minusculum poscit *Mas. Erff.* h. l. at *Mem* minusc. *Mas. impr. final.* f. 1. a. sed præter *Mas. impr.* Leu, 1, 1. & consensum codicum nostrorum.

PRIMVS LIBER CHRONICORVM,

Hebr.

דברי הימים

Vltimum Hebræi Codicis Volumen, ab *Ezra* vel alio viro θεοπνεύςῳ, post solutam Babylonicam captiuitatem conscriptum, posteaque *in duos libros distinctum*, Hebr. *Verba dierum*, i. e. *Gesta diurna* s. Temporum annales, Gr. παραλειπόμενα, q. d. *Præterita* in sacris historiis, inscribitur; quod significantius cum B. *Hieronymo Chronicon totius diuinæ historiæ* adpellare possumus. Incipit enim ab *Adamo* & ipso rerum initio, & cum anno I. *Cyri* desinit; seu, vt *de priore tantum libro* hic dicamus: Is I. *Ortum & propagationem gentis Israeliticæ*, & *præcipue tribus Iudæ* ac familiæ *Dauidis*, ex qua *Messias* nascendus erat, *per generationum seriem*, a prima mundi origine vsque ad reditum Iudæorum ex Babylonica captiuitate, & ad Christi fere tempora, tradit c. 1--9. II. *Regnum*, & *Constitutionem respubl. atque Ecclesiæ*, a Dauide factam, a Sauli nouissimis ad Salomonis vsque initia *historice* percenset. c. 10 -- 29.

CAP. I, v. 1. a) *Adam*, primus *homo*, *ex humo* a DEO conditus, Gen. 1, 26. 27. c. 2, 7. anno autem mundi & ætatis suæ 930. mortuus, Gen. 5, 5. b) *Seth*, q. d. in Habelis locum a Deo *repositus*, tertius Adami filius, Gen. 4, 25. c. 5, 3. *Habelis* & Caini nulla hic mentio, quod ille sine prole obiit; huius vero posteritas tota diluuio deleta fuit. Nullum etiam generationis signum hic ponitur, quod ordo generationis aliunde iam satis notus est. Sic infra v. 17. 24-27. c. 4, 1. c) *Enosch*, Gen. 4, 26. c. 5, 6. Habet vero hoc caput I. *Genealogiam* principum *Hebræorum*, vsque ad Iacobum, v. 1-34. II. *Idumæorum* vsque ad Iramum, v. 35-54. vel distinctius 1) Genealogiam patriarcharum *ab Adamo ad Noachum* v. 1. 4. 2) *Iapheti* v. 5-8. & *Chami*, v. 9-16. 3) *Semi* & filiorum, ad *Abrahamum*, v. 17-28. 4) Filiorum Abrahami, *Ismaelis*, v. 29-31. *Keturæ*, v. 32. 33. & *Isaaci* huiusque filii *Esaui*, v. 34. & huius filiorum, v. 35-37. & adfinium, v. 38-42. 5) *Reges*, v. 43-50. & *Duces* s. principes *Idumæorum*, v. 51-54. v. 2. d) Gen. 5, 9. e) Gen. 5, 12. f) Gen. 5, 15. 18. v. 3. g) Gen. 5, 18. Septimus ab Adamo fuit & propheta, Epist. Iudæ v. 14. 15. viuusque ad beatas sedes a Deo translatus, Gen. 5, 21-24. Hebr. 11, 5. h) Omnium mortalium maxime longæuus, ad annum vsque diluuii vixit, Gen. 5, 21. 22. v. 4. i) *Noach*, Gen. 5, 29. seqq. & filius eius *Schem*, v. 27. Gen. 5, 32. non primogenitus, qui *Iaphet* erat, Gen. 10, 21. sed medius, coll. Gen. 7, 6. c. 11, 10. prælatus tamen illi, quia Abrahami & sic CHRISTI pater futurus erat: sicut etiam *Isaac*, *Iacob*, *Iuda*, *Dauid*, cet. v. 5. k) Vide sis Adnotationes nostras vberiores.

CAP. I.

א׳ רבתי

2 3 אָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ׃ קֵינָן מַהֲלַלְאֵל יָרֶד׃ חֲנוֹךְ
4 מְתוּשֶׁלַח לָמֶךְ׃ נֹחַ שֵׁם חָם וָיָפֶת׃ בְּנֵי
ה 6 יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וְיָוָן וְתֻבָל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס׃ וּבְנֵי
7 גֹּמֶר אַשְׁכְּנַז וְדִיפַת וְתוֹגַרְמָה׃ וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה
8 וְתַרְשִׁישָׁה כִּתִּים וְרוֹדָנִים׃ בְּנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם פּוּט
9 וּכְנָעַן׃ וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּא וְרַעְמָא וְסַבְתְּכָא
י וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וּדְדָן׃ וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרוֹד הוּא הֵחֵל
11 לִהְיוֹת גִּבּוֹר בָּאָרֶץ׃ וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לוּדִיִּים וְאֶת־ יתיר ו׳
12 עֲנָמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־נַפְתֻּחִים׃ וְאֶת־פַּתְרֻסִים
וְאֶת־כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־
כַּפְתֹּרִים׃
13 14 וּכְנַעַן יָלַד אֶת־צִידוֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת־חֵת׃ וְאֶת־הַיְבוּסִי
טו וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֵת הַגִּרְגָּשִׁי׃ וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הַעַרְקִי
16 וְאֶת־הַסִּינִי׃ וְאֶת־הָאַרְוָדִי וְאֶת־הַצְּמָרִי וְאֶת־
17 הַחֲמָתִי׃ בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר
וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד וַאֲרָם וְעוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וָמֶשֶׁךְ׃ בגול בס״פ
18 וְאַרְפַּכְשַׁד יָלַד אֶת־שָׁלַח וְשֶׁלַח
19 יָלַד אֶת־עֵבֶר׃ וּלְעֵבֶר יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג
כ כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן׃ וְיָקְטָן יָלַד אֶת־
אַלְמוֹדָד וְאֶת־שָׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמָוֶת וְאֶת־יָרַח׃
21 22 וְאֶת־הֲדוֹרָם וְאֶת־אוּזָל וְאֶת־דִּקְלָה׃ וְאֶת־עֵיבָל וְאֶת־
23 אֲבִימָאֵל וְאֶת־שְׁבָא׃ וְאֶת־אוֹפִיר וְאֶת־חֲוִילָה וְאֶת־
24 יוֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יָקְטָן׃ שֵׁם אַרְפַּכְשַׁד
כה 26 27 שָׁלַח׃ עֵבֶר פֶּלֶג רְעוּ׃ שְׂרוּג נָחוֹר תָּרַח׃ אַבְרָם

CAP. I, v. 6. וריפת per *Resch* 10. 12. 21. 23. & sic in marg. 16. quæ est lectio legalis Gen. 10, 3. sed contra *Mas.* 2. *impr.* ac *Erff.* & *M.* I. v. 7. ודודנים sic per *Daleth* 6. 9. 10. 12. 14. 16. 20. 21. 23. & in marg. 13. & sic fu. 5. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *Mas. MSS.* Gen. 10, 4. v. 9. ורעמה per *He* 22. 23. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 10, 7. At posterius רעמא per *Aleph* 1. 3. & ˉ in marg. 6. 9. sec. *Mas. impr.* Gen. 10, 7. sed contra *Erff.* h. l. v. 24. שם enim *Esik* 3. 7. 8. 11. 14. sec. *Ind. Bas.* f. 61. d.

28 הוא אברהם : בני אברהם יצחק
29 וישמעאל : אלה תלדותם בכור ישמעאל
נביות וקדר ואדבאל ומבשם : משמע ודומה משא ל
31 חדד ותימא : יטור נפיש וקדמה אלה הם בני
32 ישמעאל : ובני קטורה פילגש אברהם
ילדה את־זמרן ויקשן ומדן ומדין וישבק ושוח ובני
33 יקשן שבא ודדן : ובני מדין עיפה ועפר וחנוך ואבידע
34 ואלדעה כל־אלה בני קטורה : ויולד אברהם
את־יצחק בני יצחק עשו וישראל : בני עשו לה
36 אליפז רעואל ויעוש ויעלם וקרח : בני אליפז
תימן ואומר צפי וגעתם קנז ותמנע ועמלק :
37 38 בני רעואל נחת זרח שמה ומזה : ובני שעיר
לוטן ושובל וצבעון וענה ודישן ואצר ודישן :
39 ובני לוטן חרי והומם ואחות לוטן תמנע :
בני שובל עלין ומנחת ועיבל שפי ואונם ובני מ
41 צבעון איה וענה : בני ענה דישון ובני דישון
42 חמרן ואשבן ויתרן וכרן : בני־אצר בלהן
43 וזעון יעקן בני דישן עוץ וארן : ואלה המלכים
אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך־מלך לבני ישראל
44 בלע בן־בעור ושם עירו דנהבה : וימת בלע וימלך
תחתיו יובב בן־זרח מבצרה : וימת יובב וימלך תחתיו מה
46 חושם מארץ התימני : וימת חושם וימלך תחתיו הדד
בן־בדד המכה את־מדין בשדה מואב ושם עירו עוית : עוית קרי
47 48 וימת הדד וימלך תחתיו שמלה ממשרקה : וימת
49 שמלה וימלך תחתיו שאול מרחבות הנהר : וימת
שאול וימלך תחתיו בעל חנן בן־עכבור : וימת בעל נ
חנן וימלך תחתיו הדד ושם עירו פעי ושם אשתו
51 מהיטבאל בת־מטרד בת מי זהב : וימת הדד ויהיו
אלופי

a) qui postea *Abraham*, i. e. *pater multarum gentium* dictus est, Gen. 17, 5. Rom. 4, 16. 17.

v. 28. b) Sec. promissionem Dei, Gen. 17, 17. c. 18, 12. patri centenario ex nonagenaria matre natus, Gen. 21, 3. Rom. 9, 8. 9. Gal. 4, 23. seqq. *Prior Ismaele* h. l. ponitur, non tempore, sed *dignitate*, vt supra v. 4. 17. c) Ex serua natus, Gen. 16, 11. 15. sedem cum posteris in Arabia nactus est inter medios fratres Gen. 25, 18. ex Ketura scil. natos, & versus orientem amandatos, Gen. 25, 1-6.

v. 29. d) Gen. 25, 12. 13. seqq. e) Partem Arabiæ Petrææ, *Nabatæam* incoluit, in qua eximii arietes, Esa. 60, 7. f) & *Kedar*, vnde *Cedareni* s. *Cedræi* Arabes, in Scriptura notissimi, coll. not. Esa. 21, 16. 17. c. 42, 11. c. 60, 7. Ier. 49, 28. Ps. 120, 5. Cant. 1, 5. Ab *atrore* s. *nigredine* nomen traxit, coll. Iob. 30, 28.

v. 31. g) Gen. 25, 15. Hinc nomen & origo *Ituræorum* infra c. 5, 19. Luc. 3, 1. h) qs. *Auctus* vel recreatus. Eius posteri a Rubenitis & Gaditis victi & pulsi sunt infra c. 5, 19. 25.

v. 32. i) v. 33. Gen. 25, 1. k) *pellicis*, Vulg. *concubinæ* grandæui *Abrahami*, Gen. 25, 6. quæ tamen a legitima vxore parum, nec nisi honore, sec. Vet. Test. scripturas differebat. l) *peperit* illa ex effeto, sed post genitum Isaacum vegetiore, Abrahamo sex filios. m) & *Medanem*; vnde *Medanitæ*, cum *Midianitis*, v. 46. facile confundendi, coll. Gen. 37, 28. 36. n) Inde *Bildad*, amicus Iobi, *Schuchites*, Iob. 2, 11. o) Gen. 25, 3. p) Hinc gens *Sabæorum* in Arabia deserta, qui greges Iobi abegerunt, Iob. 1, 15. Alios in interiore s. felici Arabia, *Cuschi* & *Ioktanis* posteros, vide supra v. 9. & 22.

v. 33. q) Gen. 25, 4. Hinc regio *Epha*, Esa. 60, 6.

---

v. 28. בני per *Mun.* 1. 2. 6. 9. 20. 21. 22. v. 36. Pro צפי hacet צפו 1. & sic fu. 5. At צפו 2. contra notam in marg. 22. v. 40. שובל per *Rbhia* 2. 5. v. 42. יעקן per *Silluk* cum *Sophpasuk* 1. 3. 6. 9. 20. 21. דישון sic per *Cholem* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 14. 20. 21. 22. v. 43. המלכים per *Sakephk.* 1. & sic fu. 5. בלע per *Mun.* 1. 2. sic fu. 5. v. 45. Pro חושם hab. חשם 1. 6. 9. 10. 20. 21. & חשם sine *Dag.* 3. Sic v. 46. etiam 2. 19. v. 46. בדד per *Kam.* 1. 2. 3. 5. 21. 22. 23. עיות ita *Chirek* sub *Vau* figunt 3. 7. 17. 18. 20. 22. 23. 24. Reliqui vero sub *Iod*, contra analogiam *Cthib* & *Kri*. v. 47. ממשרקה per *Schin* 1. 6. 9. 13. 20. 22. 23. v. 49. עכבר *defect.* poscit *Mas. impr.* Gen. 36, 39. sed plene *Mas. Erff.* ibid. v. 50. הדר per *Kam.* 5. 6. 9. 12. 20 -- 23. At הדר per *Resch* in fine 3. 6. 9. 20. & sic v. 51. solus 3. פעו sic per *Vau* loco *Iod* 2. & sic fe. 1. ac fu. 5.

אַלּוּפֵי אֱדוֹם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְיָה אַלּוּף יְתֵת׃ עלוה קרי
52 53 אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן׃ אַלּוּף קְנַז
54 אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר׃ אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם
ב אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱדוֹם׃ אֵלֶּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל Cap. II.
2 רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה יִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן׃ דָּן יוֹסֵף
3 וּבִנְיָמִן נַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר׃ בְּנֵי יְהוּדָה
עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה שְׁלוֹשָׁה נוֹלַד לוֹ מִבַּת־שׁוּעַ הַכְּנַעֲנִית
4 וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִיתֵהוּ׃ וְתָמָר
כַּלָּתוֹ יָלְדָה לּוֹ אֶת־פֶּרֶץ וְאֶת־זָרַח כָּל־בְּנֵי יְהוּדָה
ה 6 חֲמִשָּׁה׃ בְּנֵי־פֶרֶץ חֶצְרוֹן וְחָמוּל׃ וּבְנֵי
7 זֶרַח זִמְרִי וְאֵיתָן וְהֵימָן וְכַלְכֹּל וָדָרַע כֻּלָּם חֲמִשָּׁה׃ וּבְנֵי
8 כַּרְמִי עָכָר עוֹכֵר יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מָעַל בַּחֵרֶם׃ וּבְנֵי אֵיתָן
9 עֲזַרְיָה׃ וּבְנֵי חֶצְרוֹן אֲשֶׁר נוֹלַד־לוֹ אֶת־יְרַחְמְאֵל וְאֶת־רָם
י וְאֶת־כְּלוּבָי׃ וְרָם הוֹלִיד אֶת־עַמִּינָדָב וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד
11 אֶת־נַחְשׁוֹן נְשִׂיא בְּנֵי יְהוּדָה׃ וְנַחְשׁוֹן הוֹלִיד אֶת־שַׂלְמָא
12 וְשַׂלְמָא הוֹלִיד אֶת־בֹּעַז׃ וּבֹעַז הוֹלִיד אֶת־עוֹבֵד
13 וְעוֹבֵד הוֹלִיד אֶת־יִשָׁי׃ וְאִישַׁי הוֹלִיד אֶת־בְּכֹרוֹ אֶת־ כצ״ל
14 אֱלִיאָב וַאֲבִינָדָב הַשֵּׁנִי וְשִׁמְעָא הַשְּׁלִישִׁי׃ נְתַנְאֵל
טו הָרְבִיעִי רַדַּי הַחֲמִישִׁי׃ אֹצֶם הַשִּׁשִּׁי דָּוִיד הַשְּׁבִעִי׃
16 וְאַחְיֹתֵיהֶם צְרוּיָה וַאֲבִיגָיִל וּבְנֵי צְרוּיָה אַבְשַׁי וְיוֹאָב
17 וַעֲשָׂה־אֵל שְׁלֹשָׁה׃ וַאֲבִיגַיִל יָלְדָה אֶת־עֲמָשָׂא וַאֲבִי
18 עֲמָשָׂא יֶתֶר הַיִּשְׁמְעֵאלִי׃ וְכָלֵב בֶּן־חֶצְרוֹן הוֹלִיד
אֶת־עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת־יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָנֶיהָ יֵשֶׁר וְשׁוֹבָב
19 וְאַרְדּוֹן׃ וַתָּמָת עֲזוּבָה וַיִּקַּח־לוֹ כָלֵב אֶת־אֶפְרָת וַתֵּלֶד
כ לוֹ אֶת־חוּר׃ וְחוּר הוֹלִיד אֶת־אוּרִי וְאוּרִי הוֹלִיד אֶת־
21 בְּצַלְאֵל׃ וְאַחַר בָּא חֶצְרוֹן אֶל־בַּת־מָכִיר אֲבִי גִלְעָד וְהוּא
22 לְקָחָהּ וְהוּא בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־שְׂגוּב׃ וּשְׂגוּב
הוֹלִיד אֶת־יָאִיר וַיְהִי־לוֹ עֶשְׂרִים וְשָׁלוֹשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ
הַגִּלְעָד

a) Vulg. *duces pro regibus in Edom esse cœperunt.* v. 52-54. Gen. 36, 15. 40. Exod. 15, 15. *b*) q. d. *Celsitudo.* Is *Alvah* adpellatur Gen. 36, 40.
v. 52. *c*) q. d. *Tentorium collis*, Gen. 36, 41. Feminæ nomen etiam fuit Gen. 36, 2. 25. *d*) q. d. *Quercus.* Hinc forte *Elath* s. *Eloth* vrbs & *Elaniticus sinus* in mari Idumæo, Deut. 2, 8. 1 Reg. 9, 26. 2 Reg. 14, 22. *e*) Inde nomen traxisse videtur *Phunon*, statio Israelitarum, Num. 33, 42. 43. Locus Idumææ fodinis æris quondam valde insignis, in quo & serpens æneus a Mose erectus fuit, vt pluribus *Boch.* Hieroz. II. 427.
v. 53. *f*) q. d. *Meridies*, v. 36. Vnde *vrbs & regio Themanitarum*, v. 45. ex qua etiam Eliphaz, primus Iobi amicus, oriundus erat, Iob. 2, 11. cf. Ier. 49, 7. Ezech. 25, 13. Am. 1, 12.
CAP. II, v. 1. *g*) Ar. Isti sunt filii *Iacobi Israelis.* Nempe *Iacobus* patriarcha, alio nomine etiam *Israel* dictus est, c. 1, 34. quod precibus & lacrimis Angelum s. Filium Dei in lucta vicisset, Gen. 32, 28. 29. Genuit vero ex duabus vxoribus earumque ancillis XII. filios; ex quibus v. 1. filii *Leæ*, versu autem 2. *Rachelis* cum adoptato *Dane*, deinde *Bilhæ* & tandem *Zilpæ* filii recensentur. Confer ad præsentem genealogiam Gen. 35, 23. seqq. c. 46, 8. seqq. *Duas* autem *partes* præcipuas habet hoc Caput: I. *Recitatur series patrum a Iacobo vsque ad Dauidem* v. 2-17. propter CHRISTVM, ex Davide nascendum. II. *Genus Calebi* v. 18-23. & v. 42-55. *&* *Ierachmeelis*, v. 25-41. fuse describitur; de quo vide sis vberiores nostras adnotationes.
v. 3. *h*) c. 4, 1. seqq. Gen. 38, 2. seqq. c. 46, 12.
v. 4. *i*) Gen. 38, 6. 16. seqq. Matth. 1, 3.

v. 51. תמנע per *Pat.* 1. 2. 3. 5. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. 5. 6. 9. 20. 22.

CAP. II, v. 16. אבשי ויואב sic 2. 5 *Makk.* 2. ועשהאל ita coniunctim & sine interposito ־

23 הַגִּלְעָד׃ וַיִּקַּח גְּשׁוּר־וַאֲרָם אֶת־חַוֺּת יָאִיר מֵאִתָּם אֶת־
קְנָת וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ שִׁשִּׁים עִיר כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי מָכִיר אֲבִי־
24 גִלְעָד׃ וְאַחַר מוֹת־חֶצְרוֹן בְּכָלֵב אֶפְרָתָה וְאֵשֶׁת חֶצְרוֹן
כה אֲבִיָּה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ׃ וַיִּהְיוּ בְנֵי־
יְרַחְמְאֵל בְּכוֹר חֶצְרוֹן הַבְּכוֹר ׀ רָם וּבוּנָה וָאֹרֶן וָאֹצֶם
26 אֲחִיָּה׃ וַתְּהִי אִשָּׁה אַחֶרֶת לִירַחְמְאֵל וּשְׁמָהּ עֲטָרָה הִיא
27 אֵם אוֹנָם׃ וַיִּהְיוּ בְנֵי־רָם בְּכוֹר יְרַחְמְאֵל מַעַץ וְיָמִין וָעֵקֶר׃
28 29 וַיִּהְיוּ בְנֵי־אוֹנָם שַׁמַּי וְיָדָע וּבְנֵי שַׁמַּי נָדָב וַאֲבִישׁוּר׃ וְשֵׁם
אֵשֶׁת אֲבִישׁוּר אֲבִיהָיִל וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַחְבָּן וְאֶת־מוֹלִיד׃
ל 31 וּבְנֵי נָדָב סֶלֶד וְאַפָּיִם וַיָּמָת סֶלֶד לֹא בָנִים׃ וּבְנֵי אַפַּיִם
32 יִשְׁעִי וּבְנֵי יִשְׁעִי שֵׁשָׁן וּבְנֵי שֵׁשָׁן אַחְלָי׃ וּבְנֵי יָדָע אֲחִי שַׁמַּי
33 יֶתֶר וְיוֹנָתָן וַיָּמָת יֶתֶר לֹא בָנִים׃ וּבְנֵי יוֹנָתָן פֶּלֶת וְזָזָא אֵלֶּה
34 הָיוּ בְּנֵי יְרַחְמְאֵל׃ וְלֹא־הָיָה לְשֵׁשָׁן בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת
לה וּלְשֵׁשָׁן עֶבֶד מִצְרִי וּשְׁמוֹ יַרְחָע׃ וַיִּתֵּן שֵׁשָׁן אֶת־בִּתּוֹ
36 לְיַרְחָע עַבְדּוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־עַתָּי׃ וְעַתַּי הוֹלִיד אֶת־
37 נָתָן וְנָתָן הוֹלִיד אֶת־זָבָד׃ וְזָבָד הוֹלִיד אֶת־אֶפְלָל
38 וְאֶפְלָל הוֹלִיד אֶת־עוֹבֵד׃ וְעוֹבֵד הוֹלִיד אֶת־יֵהוּא וְיֵהוּא
39 הוֹלִיד אֶת־עֲזַרְיָה׃ וַעֲזַרְיָה הוֹלִיד אֶת־חָלֶץ וְחֶלֶץ הוֹלִיד קמץ בז"ק
מ אֶת־אֶלְעָשָׂה׃ וְאֶלְעָשָׂה הוֹלִיד אֶת־סִסְמָי וְסִסְמַי הוֹלִיד
41 אֶת־שַׁלּוּם׃ וְשַׁלּוּם הוֹלִיד אֶת־יְקַמְיָה וִיקַמְיָה הוֹלִיד אֶת־
42 אֱלִישָׁמָע׃ וּבְנֵי כָלֵב אֲחִי יְרַחְמְאֵל מֵישָׁע בְּכֹרוֹ הוּא אֲבִי־
43 זִיף וּבְנֵי מָרֵשָׁה אֲבִי חֶבְרוֹן׃ וּבְנֵי חֶבְרוֹן קֹרַח וְתַפֻּחַ וְרֶקֶם
44 וָשָׁמַע׃ וְשֶׁמַע הוֹלִיד אֶת־רַחַם אֲבִי יָרְקְעָם וְרֶקֶם הוֹלִיד
מה 46 אֶת־שַׁמָּי׃ וּבֶן־שַׁמַּי מָעוֹן וּמָעוֹן אֲבִי בֵית־צוּר׃ וְעֵיפָה
פִּילֶגֶשׁ כָּלֵב יָלְדָה אֶת־חָרָן וְאֶת־מוֹצָא וְאֶת־גָּזֵז וְחָרָן
47 הוֹלִיד אֶת־גָּזֵז׃ וּבְנֵי יָהְדָּי רֶגֶם וְיוֹתָם וְגֵישָׁן וָפֶלֶט וְעֵיפָה
48 49 וָשָׁעַף׃ פִּלֶגֶשׁ כָּלֵב מַעֲכָה יָלַד שֶׁבֶר וְאֶת־תִּרְחֲנָה׃ וַתֵּלֶד
שַׁעַף אֲבִי מַדְמַנָּה אֶת־שְׁוָא אֲבִי מַכְבֵּנָא וַאֲבִי גִבְעָא וּבַת־
כלב

v. 23. a) *Cepit tamen Geschur & Aram*, i. e. Geschuritæ & Aramæi s. Syri, vicini Manassitis ad septemtrionem, pulsis Iairi filiis, eorum oppida occuparunt. cf. Ios. 12, 5. c. 13, 13. 2 Sam. 15, 8. c. 3, 3. vbi in notis lege Deut. 3, 14. b) Num. 32, 41. Ios. 13, 30. 1 Reg. 4, 13. c) quæ & *Nobach* dicta est, Num. 32, 42. d) Deut. 3, 4. e) *Omnes isti* illorum oppidorum incolæ, *filii* s. posteri *Machiris* fuerunt, *patris Gileadis*, & ex illius filia sec. v. 21. ortum duxerunt.

v. 24. f) *Post mortem vero Chetsronis*, v. 9. 21. 25. *in Caleb-Ephrata*, villa vel oppido, a Calebo eiusque altera vxore sic dicto, v. 19. g) *tum tertia vxor Chetsronis* fuit *Abiah*, cf. v. 9. 21. h) *patrem*, i. e. principem & *conditorem*, vt v. 45. 49. 50. oppidi *Thecoæ*, 2 Sam. 14, 2. Ier. 6, 1. Forte tamen & filius huius nominis Aschuro fuit, vt supra v. 21. *Gilead*. &c.

v. 25. i) v. 27. Alius erat, huius patruus, supra v. 9.

v. 26. k) Eius posteri v. 28. Alius supra c. 1, 40.

v. 30. l) Vide v. 28. m) *sine liberis*. v. 32. 34. 2 Sam. 23, 4. subintell. ב, vt Iob. 8, 11. cet.

v. 31. n) *Et ad filios Appaimi* quod attinet, v. 30. ex iis notandus est præ ceteris *Iisch-i*, q. d. *Salus est Domini*. cf. alios c. 4, 20. 42. c. 5, 24. & ad plurale *Bne* ter hoc ipso versiculo loco singularis *Ben* adhibitum, cf. supra v. 7. c. 1, 41. c. 3, 22. cet.

v. 34. o) *Ceterum Scheschani* v. 31. *filii non fuerunt* : nam *Achlai* v. 31. vel sequentis in v. 35. filiæ nomen est : vel si filii, is etiam sine liberis decessit.

v. 35. p) *Iarchæ, seruo suo*, nimir. proselyto & libertate donato. Aegyptios enim non æque, vt Canaanæos, auersabantur Hebræi, coll. Deut. 23, 3. 8. & per vxorem ipse quoque Iudæis annumeratus fuit.

v. 23. גשור per *Mun*. 2. 3. & sic fu. 5. קְנָת per *Pat*. 2. 3. בני מכיר ita 2. 3. 5. 6. 7. 9. 20. 22. v. 29. אביהיל sic per *He* 3. 6. 8-11. 13. 14. 15. 19. 20. & sic fe. 2. sec. *Mas*. 2. h. l. & *impr. final*. f. 3. a. At per *Chet* reliqui. v. 33. בני per *Makk*. & *Meth*. 12. 16. 17. 18. 21 -- 24. & *Ber*. v. 40. סִסְמַי per *Pat*. 1. 6. 9. 20. 22. v. 44. ירקעם *Kuph* per *Chatephkom*. 2. 5. 6. 9. 20. v. 47. יָהְדּי per *Segol* 5. 10. 17. 18. & *Ber*. at per *Kometschat*. 2. 3. 7. 8. 11 -- 16. 19. 21. 24.

a) *Filia vero Calebi*, (Chetsronis, v. 18. non Iephunne, c. 4, 15. filii) siue ex Maacha v. 48. siue ex alia matre nata, fuit *Acsa*, q. d. *Periscelis*, coll. Esa. 3, 18. Alia ergo & alterius Calebi filia fuit Ios. 15, 16. seqq. Iud. 1, 12. seqq.

v. 50. b) *Isti* etiam, sequentes, *fuerunt filii* & posteri *Calebi* v. 9. 18. *filius* nimirum Calebi fuit *Chur* v. 19. 20. *primogenitus Ephratæ* v. 19. & Churis filius fuit *Schobal*, v. 52. c. 4, 1. qui *pater* s. instaurator & conditor fuit, v. 21. 49. vrbis *Kiriath-Iearim*, v. 52. in limite Beniaminitarum ac in tribu Iudæ. Ios. 9, 17. c. 15, 60. Iud. 18, 12.

v. 51. c) Schobalis v. 5. filius vel frater fuit *Salma*, v. 54. Alius supra v. 11. Ruth 4, 20. *pater* & instaurator v. 50. *Bethlehemi* s. Bethlehemitarum, v. 54. Gen. 35, 19. 1 Sam. 16, 1. 4. *Grotius*: Nam ex familiis vici, ex vicis oppida. d) & *Chareph* pater vrbis *Beth-Gader*, quæ etiam *Gæder*, Ios. 12, 13. & *Gedera*, Ios. 15, 36. h. e. *Septum* ouium dicitur. cf. infra c. 12, 4. c. 27, 28.

CAP. III, v. 1. e) *Porro isti* sequentes *fuerunt filii Dauidis*: qui diligenter notati sunt & hic, & infra c. 14, 4-7. 2 Sam. 3, 2-5. c. 5, 13-16, propter CHRISTVM, e Dauidis prosapia nascendum, 2 Sam. 7. f) *qui nati ei sunt*, v. 4. c. 2, 9. *Chebrone*, c. 2, 42. Nati Hierosolymis infra v. 5-9. recensentur. Post recensitos c. 2. Dauidis maiores, & potiores familias Iudæ, sequitur hic I. *genealogia filiorum Dauidis*, quos ex diuersis vxoribus plures habuit, v. 1-9. II. a *Salomone* ad *Iechoniam* & Tsedekiam s. Babylonicam captiuitatem, v. 10-16. III. a Iechonia *post Babylonicam captiuitatem*, v. 17-24. Confer autem notas nostras vberiores.

כ כָּלֵ֖ב עַכְסָֽה׃ אֵ֤לֶּה הָיוּ֙ בְּנֵ֣י כָלֵ֔ב בֶּן־ח֖וּר בְּכ֣וֹר אֶפְרָ֑תָה
51 שׁוֹבָ֕ל אֲבִ֖י קִרְיַ֥ת יְעָרִֽים׃ שַׂלְמָא֙ אֲבִ֣י בֵֽית־לָ֔חֶם חָרֵ֖ף — קמץ בז"ק
52 אֲבִ֥י בֵית־גָּדֵֽר׃ וַיִּהְי֣וּ בָנִ֗ים לְשׁוֹבָ֛ל אֲבִ֖י קִרְיַ֣ת יְעָרִ֑ים
53 הָרֹאֶ֖ה חֲצִ֥י הַמְּנֻחֽוֹת׃ וּמִשְׁפְּחוֹת֙ קִרְיַ֣ת יְעָרִ֔ים הַיִּתְרִ֣י
וְהַפּוּתִ֔י וְהַשֻּׁמָתִ֖י וְהַמִּשְׁרָעִ֑י מֵאֵ֗לֶּה יָֽצְאוּ֙ הַצָּרְעָתִ֔י
54 וְהָֽאֶשְׁתָּאֻלִֽי׃ בְּנֵ֣י שַׂלְמָ֗א בֵּ֚ית לֶ֙חֶם֙ וּנְט֣וֹפָתִ֔י עַטְר֖וֹת
נה בֵּ֣ית יוֹאָ֑ב וַחֲצִ֥י הַמָּֽנַחְתִּ֖י הַצָּרְעִֽי׃ וּמִשְׁפְּח֨וֹת סוֹפְרִ֜ים
יֹשְׁבֵ֣ו יַעְבֵּ֗ץ תִּרְעָתִ֥ים שִׁמְעָתִ֖ים שׂוּכָתִ֑ים הֵ֚מָּה הַקִּינִ֣ים — ושבי קרי
הַבָּאִ֔ים מֵחַמַּ֖ת אֲבִ֥י בֵית־רֵכָֽב׃

ג וְאֵ֣לֶּה הָי֗וּ בְּנֵ֚י דָוִיד֙ אֲשֶׁ֣ר נֽוֹלַד־ל֣וֹ בְּחֶבְר֑וֹן הַבְּכ֣וֹר ׀ אַמְנֹ֗ן — CAP. III.
לַֽאֲחִינֹ֙עַם֙ הַיִּזְרְעֵאלִ֔ית שֵׁנִי֙ דָּנִיֵּ֔אל לַאֲבִיגַ֖יִל הַכַּרְמְלִֽית׃
2 הַשְּׁלִשִׁי֙ לְאַבְשָׁל֣וֹם בֶּֽן־מַעֲכָ֔ה בַּת־תַּלְמַ֖י מֶ֣לֶךְ גְּשׁ֑וּר
3 הָֽרְבִיעִ֖י אֲדֹנִיָּ֥ה בֶן־חַגִּֽית׃ הַחֲמִישִׁ֛י שְׁפַטְיָ֖ה לַֽאֲבִיטָ֑ל
4 הַשִּׁשִּׁ֥י יִתְרְעָ֖ם לְעֶגְלָ֥ה אִשְׁתּֽוֹ׃ שִׁשָּׁה֙ נֽוֹלַד־ל֣וֹ בְחֶבְר֔וֹן
וַיִּמְלָךְ־שָׁ֛ם שֶׁ֥בַע שָׁנִ֖ים וְשִׁשָּׁ֣ה חֳדָשִׁ֑ים וּשְׁלֹשִׁ֤ים וְשָׁלוֹשׁ֙
ה שָׁנָ֔ה מָלַ֖ךְ בִּירוּשָׁלִָֽם׃ וְאֵ֥לֶּה נֽוּלְּדוּ־ל֖וֹ — דגש אחר שורק
בִּירֽוּשָׁלָ֑יִם שִׁ֠מְעָא וְשׁוֹבָ֞ב וְנָתָ֤ן וּשְׁלֹמֹה֙ אַרְבָּעָ֔ה לְבַת־
6 שֽׁוּעַ בַּת־עַמִּיאֵֽל׃ וְיִבְחָ֥ר וֶֽאֱלִישָׁ֖מָע וֶאֱלִיפָֽלֶט׃ וְנֹ֥גַהּ
7
8 וְנֶ֖פֶג וְיָפִֽיעַ׃ וֶאֱלִישָׁמָ֧ע וְאֶלְיָדָ֛ע וֶאֱלִיפֶ֖לֶט תִּשְׁעָֽה׃ כֹּ֚ל
9 בְּנֵ֣י דָוִ֔יד מִלְּבַ֖ד בְּנֵֽי־פִֽילַגְשִׁ֑ים וְתָמָ֖ר אֲחוֹתָֽם׃
י וּבֶן־שְׁלֹמֹ֖ה רְחַבְעָ֑ם אֲבִיָּ֥ה בְנ֛וֹ אָסָ֥א בְנ֖וֹ
11 יְהוֹשָׁפָ֥ט בְּנֽוֹ׃ יוֹרָ֥ם בְּנ֛וֹ אֲחַזְיָ֥הוּ בְנ֖וֹ יוֹאָ֥שׁ בְּנֽוֹ׃ אֲמַצְיָ֥הוּ
12
13 בְנ֛וֹ עֲזַרְיָ֥ה בְנ֖וֹ יוֹתָ֥ם בְּנֽוֹ׃ אָחָ֥ז בְּנ֛וֹ חִזְקִיָּ֥הוּ בְנ֖וֹ מְנַשֶּׁ֥ה
14
טו בְנֽוֹ׃ אָמ֥וֹן בְּנ֖וֹ יֹאשִׁיָּ֥הוּ בְנֽוֹ׃ וּבְנֵי֙ יֹאשִׁיָּ֔הוּ הַבְּכוֹר֙ יוֹחָנָ֔ן
16 הַשֵּׁנִ֖י יְהוֹיָקִ֑ים הַשְּׁלִשִׁי֙ צִדְקִיָּ֔הוּ הָֽרְבִיעִ֖י שַׁלּֽוּם׃ וּבְנֵ֖י
17 יְהוֹיָקִ֑ים יְכָנְיָ֥ה בְנ֖וֹ צִדְקִיָּ֥ה בְנֽוֹ׃ וּבְנֵי֙ יְכָנְיָ֣ה אַסִּ֔ר
18 שְׁאַלְתִּיאֵ֖ל בְּנֽוֹ׃ וּמַלְכִּירָ֣ם וּפְדָיָ֔ה וְשֶׁ֨נְאַצַּ֔ר יְקַמְיָ֖ה
19 הוֹשָׁמָ֥ע וּנְדַבְיָֽה׃ וּבְנֵ֣י פְדָיָ֔ה זְרֻבָּבֶ֖ל וְשִׁמְעִ֑י וּבֶן־זְרֻבָּבֶ֗ל

v. 51. Pro גדר habent גָּדֵר 1. 3. at גָּדֵֹר fu. 2. & sic in marg. 6. 9. v. 53. הצרעתי Mun. sub He figit 3. at nullum prorsus Mun. habent 1. 2. והאשתאלי: ita 1. 2. 3: 12. 24. & *Ber*. At reliqui pro *Tiphcha* habent *Meth*. contra *Mas*. 1. 2. & *Erff*. h. l. & impr. Leu. 21, 4. v. 54. שלמא per *Sakephk*. 1. 2. 3. v. 55. ישבי sic in textu sine nota 2. 3. contra *Mas*. *Erff*. שוכתים per *Samech* loco *Sin*. 1. 2. & in marg. 6. 9. At per *Schin* 6. 9. 13. 21. Porro per *Cholem* loco *Schur*. 1. 3. הקינים הבאים sic 3. 6. 9. 20. CAP. III, v. 1. הבכור sine *Psik* 6. 9. 20. contra *Ind. Bas*. f. 61. a. v. 2. לאבשלום sine præfixo *Lamed* 6. 9. 20. Habent tamen illud 6. 9. in marg. v. 5. נולדו per *Cholem* sine seq. *Dag*. 1. 3. 21. 22. 23. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. *Dagesch* quoque omittit 21. v. 12. עזריהו sic cum adiecto *Schurek* 1. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. v. 18. ושנאצר per *Kam*. 2. 3. & sic fu. 5. contra *Mas*. 1. & *Erff*.

מְשֻׁלָּם וַחֲנַנְיָה וּשְׁלֹמִית אֲחוֹתָם׃ וַחֲשֻׁבָה וָאֹהֶל כ
21 וּבֶרֶכְיָה וַחֲסַדְיָה יוּשַׁב חֶסֶד חָמֵשׁ׃ וּבֶן־חֲנַנְיָה פְּלַטְיָה
וִישַׁעְיָה בְּנֵי רְפָיָה בְּנֵי אַרְנָן בְּנֵי עֹבַדְיָה בְּנֵי שְׁכַנְיָה׃
22 וּבְנֵי שְׁכַנְיָה שְׁמַעְיָה וּבְנֵי שְׁמַעְיָה חַטּוּשׁ וְיִגְאָל וּבָרִיחַ
23 וּנְעַרְיָה וְשָׁפָט שִׁשָּׁה׃ וּבֶן־נְעַרְיָה אֶלְיוֹעֵינַי וְחִזְקִיָּה
הודויהו קרי 24 וְעַזְרִיקָם שְׁלֹשָׁה׃ וּבְנֵי אֶלְיוֹעֵינַי הוֹדַיְוָהוּ* וְאֶלְיָשִׁיב וּפְלָיָה
וְעַקּוּב וְיוֹחָנָן וּדְלָיָה וַעֲנָנִי שִׁבְעָה׃

CAP. IV. ד

בְּנֵי יְהוּדָה
2 פֶּרֶץ חֶצְרוֹן וְכַרְמִי וְחוּר וְשׁוֹבָל׃ וּרְאָיָה בֶן־שׁוֹבָל הֹלִיד
אֶת־יַחַת וְיַחַת הֹלִיד אֶת־אֲחוּמַי וְאֶת־לָהַד אֵלֶּה
3 מִשְׁפְּחוֹת הַצָּרְעָתִי׃ וְאֵלֶּה אֲבִי עֵיטָם יִזְרְעֶאל
4 וְיִשְׁמָא וְיִדְבָּשׁ וְשֵׁם אֲחוֹתָם הַצְלֶלְפּוֹנִי׃ וּפְנוּאֵל אֲבִי גְדֹר
וְעֵזֶר אֲבִי חוּשָׁה אֵלֶּה בְנֵי־חוּר בְּכוֹר אֶפְרָתָה אֲבִי בֵּית
לָחֶם׃ וּלְאַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֶלְאָה ה
6 וְנַעֲרָה׃ וַתֵּלֶד לוֹ נַעֲרָה אֶת־אֲחֻזָּם וְאֶת־חֵפֶר וְאֶת־
7 תֵּימְנִי וְאֶת־הָאֲחַשְׁתָּרִי אֵלֶּה בְּנֵי נַעֲרָה׃ וּבְנֵי חֶלְאָה
וצחר קרי 8 צֶרֶת יִצְחַר* וְאֶתְנָן׃ וְקוֹץ הוֹלִיד אֶת־עָנוּב וְאֶת־
9 הַצֹּבֵבָה וּמִשְׁפְּחֹת אֲחַרְחֵל בֶּן־הָרוּם׃ וַיְהִי יַעְבֵּץ נִכְבָּד
מֵאֶחָיו וְאִמּוֹ קָרְאָה שְׁמוֹ יַעְבֵּץ לֵאמֹר כִּי יָלַדְתִּי בְּעֹצֶב׃
י וַיִּקְרָא יַעְבֵּץ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִם־בָּרֵךְ תְּבָרְכֵנִי
וְהִרְבִּיתָ אֶת־גְּבוּלִי וְהָיְתָה יָדְךָ עִמִּי וְעָשִׂיתָ מֵּרָעָה
11 לְבִלְתִּי עָצְבִּי וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֵת אֲשֶׁר־שָׁאָל׃ וּכְלוּב
12 אֲחִי־שׁוּחָה הוֹלִיד אֶת־מְחִיר הוּא אֲבִי אֶשְׁתּוֹן׃ וְאֶשְׁתּוֹן
הוֹלִיד אֶת־בֵּית רָפָא וְאֶת־פָּסֵחַ וְאֶת־תְּחִנָּה אֲבִי עִיר־
13 נָחָשׁ אֵלֶּה אַנְשֵׁי רֵכָה׃ וּבְנֵי קְנַז עָתְנִיאֵל וּשְׂרָיָה וּבְנֵי
14 עָתְנִיאֵל חֲתַת׃ וּמְעוֹנֹתַי הוֹלִיד אֶת־עָפְרָה וּשְׂרָיָה
הוֹלִיד אֶת־יוֹאָב אֲבִי גֵּיא חֲרָשִׁים כִּי חֲרָשִׁים הָיוּ׃ וּבְנֵי טו
פתח בס״ה 16 כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה עִירוּ אֵלָה וָנָעַם וּבְנֵי אֵלָה וּקְנַז׃ וּבְנֵי
יְהַלֶּלְאֵל

a) *foror eorum erat.* v. 9. addit Ar. & *illa est ex descriptis*, scil. in hoc catalogo, qui honos non omnibus pariter mulieribus tributus fuit. cf. c. 4, 3. Plures vero fratres vel forores eius sequuntur v. 20.

v. 21. b) *Filius vero* s. potius cum LXX. & Syr. distributiue, vt v. 23. *filii Chananiæ* v. 19. *fuerunt.* c) *filii item Rephaiæ, Arnanis, Obadiæ, & Schechaniæ*, qui præcedentium Pelatiæ & Iesaiæ fratres fuisse videntur, & singuli filios suos habuerunt.

v. 22. d) *Et inter filios*, c. 1, 41. c. 2, 7. 8. 31. *Schechaniæ*, v. 21. præcipue memorandus fuit *Schemaia.* e) *sex*, connumerato scil. parente, vt Gen. 46, 15. 18. 1 Sam. 17, 12.

v. 23. f) *Et filius* s. *filii*, v. 19. 21. *Neariæ*, v. 22. fuerunt.

CAP. IV, v. 1. g) *Filii* igitur *Iudæ* & posteri eius, vt iam supra maiori ex parte dictum est, *fuerunt.* c. 2, 3. Gen. 46, 12. Hoc nimirum capite I. *speciales* quædam *familiæ Iudæ*, v. 1-13. II. *Simeonis eorumque sedes*, v. 24-43. explicantur. h) c. 2, 5. i) c. 2, 7. k) v. 4. quo de iam supra c. 2, 19. 20. 50. hic vero eius genealogia absoluitur. l) c. 2, 50.

v. 2. m) *Reaiah vero*, qui *Haroech* c. 2, 52. n) *istæ* fuerunt *familiæ* s. *cognationes Tsoreatæorum* : ex parte scil. nam alias vide c. 2, 53.

v. 3. o) *Hæ vero* familiæ v. 2. fuerunt *patris* s. *conditoris* c. 2, 42. 49. *Etam*, in finibus Iudæ & Simeonis, v. 32. Iud. 15, 8. 2 Par. 11, 6.

v. 5. p) cf. c. 2, 24.

v. 6. q) v. 5.

v. 8. r) *Kotzus autem*, præcedentium frater. s) *Et familias Acharchelis, filii Harûmi.*

v. 9. t) *Fuit autem Iahbets*, v. 10. Kotsi v. 8. frater vel filius, *honoratus præ fratribus suis.* Gen. 34, 19. Esa. 3, 5.

v. 24. ועֲנָנִי *milra* 1. 6. 9. 20. 23. CAP. IV, v. 3. הַצְלֶלְפּוֹנִי sic *milra* 1. 2. 5. 21. 22. sec. *Maſ. Erff.* Reliqui *milel.* Porro sine *Dag.* in *Tsade* 1. 15. 22. 23. v. 4. אביגדר ita coniunctim scribunt 1. 2. 5. אביחושה sic itidem coniunctim 1. v. 7. Pro יצחר habet וְצֹחַר 1. quomodo LXX, καὶ Σαάρ, contra *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* Hos. 1, 1. v. 8. וְקוֹץ הוֹלִיד sic 11. 12. 14. 16. 21. 22. 23. At וְקוֹץ הוֹלִיד 6. 9. 15. 20. חרם sic per *Chet* loco *He* 1. 21. fu. 2. 5. & in marg. 6. 9. v. 10. יעבץ per *Tlischaktana* 6. 9. 20. אֵת אשר־ ita 1. & sic fe. 5. at וַיָּבֵא אלהים אֵת 3. v. 13. חתת per *Kam.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. 23. contra *Ind. Baſ.* f. 61. d. v. 15. Spatium præmitt. 1. 3. 5. 7. 8. וּקְנַז per *Kam.* 2. 6. 9. 13. 14. 19. 20. 23. & sic fu. 5. contra *Ind. Baſ.* f. 61. d. Ceterum קְנַז sine præf. *Vau* 1. 6. 9. 20. & *Maſ. Erff.* quæ tamen, vt & 6. 9. alteram lectionem cum *Vau* ex aliis libris refert. At 3. notam addidit, videri legendum esse קְנַז sine *Vau.*

17 יְהַלֶּלְאֵל זִיף וְזִיפָה תִּירְיָא וַאֲשַׂרְאֵל׃ וּבֶן־עֶזְרָה יֶתֶר
וּמֶרֶד וְעֵפֶר וְיָלוֹן וַתַּהַר אֶת־מִרְיָם וְאֶת־שַׁמַּי וְאֶת־
18 יִשְׁבַּח אֲבִי אֶשְׁתְּמֹעַ׃ וְאִשְׁתּוֹ הַיְהֻדִיָּה יָלְדָה אֶת־יֶרֶד
אֲבִי גְדוֹר וְאֶת־חֶבֶר אֲבִי שׂוֹכוֹ וְאֶת־יְקוּתִיאֵל אֲבִי זָנוֹחַ
19 וְאֵלֶּה בְּנֵי בִּתְיָה בַת־פַּרְעֹה אֲשֶׁר לָקַח מָרֶד׃ וּבְנֵי אֵשֶׁת
הוֹדִיָּה אֲחוֹת נַחַם אֲבִי קְעִילָה הַגַּרְמִי וְאֶשְׁתְּמֹעַ
כ הַמַּעֲכָתִי׃ וּבְנֵי שִׁימוֹן אַמְנוֹן וְרִנָּה בֶּן־חָנָן וְתוּלוֹן וּבְנֵי ותילון קרי
21 יִשְׁעִי זוֹחֵת וּבֶן־זוֹחֵת׃ בְּנֵי שֵׁלָה בֶן־יְהוּדָה עֵר אֲבִי לֵכָה
וְלַעְדָּה אֲבִי מָרֵשָׁה וּמִשְׁפְּחוֹת בֵּית־עֲבֹדַת הַבֻּץ לְבֵית
22 אַשְׁבֵּעַ׃ וְיוֹקִים וְאַנְשֵׁי כֹזֵבָא וְיוֹאָשׁ וְשָׂרָף אֲשֶׁר־בָּעֲלוּ
23 לְמוֹאָב וְיָשֻׁבִי לָחֶם וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִים׃ הֵמָּה הַיּוֹצְרִים
וְיֹשְׁבֵי נְטָעִים וּגְדֵרָה עִם־הַמֶּלֶךְ בִּמְלַאכְתּוֹ יָשְׁבוּ
שָׁם׃
24 כה בְּנֵי שִׁמְעוֹן נְמוּאֵל וְיָמִין יָרִיב זֶרַח שָׁאוּל׃ שַׁלֻּם בְּנוֹ
26 מִבְשָׂם בְּנוֹ מִשְׁמָע בְּנוֹ׃ וּבְנֵי מִשְׁמָע חַמּוּאֵל בְּנוֹ זַכּוּר
27 בְּנוֹ שִׁמְעִי בְנוֹ׃ וּלְשִׁמְעִי בָּנִים שִׁשָּׁה עָשָׂר וּבָנוֹת שֵׁשׁ
וּלְאֶחָיו אֵין בָּנִים רַבִּים וְכֹל מִשְׁפַּחְתָּם לֹא הִרְבּוּ עַד־בְּנֵי
28 יְהוּדָה׃ וַיֵּשְׁבוּ בִּבְאֵר־שֶׁבַע וּמוֹלָדָה וַחֲצַר שׁוּעָל׃
29 ל וּבְבִלְהָה וּבְעֶצֶם וּבְתוֹלָד׃ וּבִבְתוּאֵל וּבְחָרְמָה
31 וּבְצִקְלָג׃ וּבְבֵית מַרְכָּבוֹת וּבַחֲצַר סוּסִים וּבְבֵית בִּרְאִי
32 וּבְשַׁעֲרָיִם אֵלֶּה עָרֵיהֶם עַד־מְלֹךְ דָּוִיד׃ וְחַצְרֵיהֶם עֵיטָם
33 וָעַיִן רִמּוֹן וְתֹכֶן וְעָשָׁן עָרִים חָמֵשׁ׃ וְכָל־חַצְרֵיהֶם אֲשֶׁר
סְבִיבוֹת הֶעָרִים הָאֵלֶּה עַד־בָּעַל זֹאת מוֹשְׁבֹתָם
34 וְהִתְיַחְשָׂם לָהֶם׃ וּמְשׁוֹבָב וְיַמְלֵךְ וְיוֹשָׁה בֶּן־אֲמַצְיָה׃
לה 36 וְיוֹאֵל וְיֵהוּא בֶּן־יוֹשִׁבְיָה בֶּן־שְׂרָיָה בֶּן־עֲשִׂיאֵל׃ וְאֶלְיוֹעֵינַי
37 וְיַעֲקֹבָה וִישׁוֹחָיָה וַעֲשָׂיָה וַעֲדִיאֵל וִישִׂימִאֵל וּבְנָיָה׃ וְזִיזָא
38 בֶּן־שִׁפְעִי בֶן־אַלּוֹן בֶּן־יְדָיָה בֶּן־שִׁמְרִי בֶּן־שְׁמַעְיָה׃ אֵלֶּה
הַבָּאִים בְּשֵׁמוֹת נְשִׂיאִים בְּמִשְׁפְּחוֹתָם וּבֵית אֲבוֹתֵיהֶם
39 פָּרְצוּ לָרוֹב׃ וַיֵּלְכוּ לִמְבוֹא גְדֹר עַד לְמִזְרַח הַגָּיְא לְבַקֵּשׁ

a) concepit autem & peperit Gen. 49, 26. Iob. 3, 3. scil. vxor Meredi, ex fine v. 18.

v. 18. *b) Et altera Meredi vxor Iehudiiah* vel *Iudæa*, cf. masc. Ier. 36, 14. 21. 23. Esth. 9, 29. 31. *c) patrem* & conditorem *Gedoris*, in tribu Iuda. cf. v. 4. 39. Ios. 15, 58. *d)* patrem *Socho*, vrbis geminæ in tribu Iuda, Ios. 15, 35. 48. 1 Sam. 17, 1. 1 Reg. 4, 10. 2 Par. 11, 7. *e) patrem* & instauratorem *Zanoachæ*. Huius etiam nominis duæ vrbes in tribu Iuda fuerunt, Ios. 15, 34. 56. coll. Neh. 3, 13. c. 11, 30. *f) Hi*, inquam, *sunt filii Bithiæ*, *filiæ* cuiusdam sic dicti *Pharaonis*, *quam duxerat Meredus* v. 17.

v. 19. *g)* Filii vero vxoris *Hodiæ*; cuius vt etiam sequentis adfinis eius *Nachami*, ortum hodie ignoramus: fuerunt primum *pater* & conditor, v. 3. 4. 14. c. 2, 51. *Keilæ*, in tribu Iuda, Ios. 15, 44. 1 Sam. 23, 1. *Garmita*, ex familia cuiusdam *Geremi* oriundus; & *Esthemoæ* s. Esthemoensium incolarum ex parte *pater*, coll. v. 17. *Maachatita* s. ex *Maacha* ortum ducens, c. 2, 48.

v. 20. *h) & filii Iischi*, fratris Schimonis, fuerunt *Zocheth & Ben-Zochet*, eius frater; de quibus plura commemoranda non reperimus.

v. 21. *i) Filii* s. posteri *Schelæ*, *filii Iudæ*, c. 2, 3. Gen. 38, 5. hactenus nondum recensiti. *Kimchi*: Omnes Iudæ posteri hactenus enumerati ex *Peretsi & Zerachi* posteris fuerunt, nec quisquam de *Schelæ* prosapia. Hos igitur ex parte nunc addit genealogiam Iudæ finiturus.

v. 24. *k) Filii* & posteri *Simeonis*, s. *Simeonitæ* etc. v. 42. c. 2, 1. Gen. 46, 10. Exod. 6, 15. Num. 26, 12. &c. Eos Iudæis hic adnectit, & Rubenitis c. 5, 1. seqq. præmittit, quia hereditas Simeonis in tribu Iuda fere continebatur.

v. 16. Pro תִּירְיָא habent תִּרְיָה vel תִּרְיָא 1. 6. 9. 10. 12. 14. 20. 23. ac *Mas. Erff.* & sic fe. 5. ואשראל per *Schin* 1. 6. 9. 10. 20. 21. 23. v. 33. והתיחשם sic per *Chatephpat.* 1. 2. 3. & sic fu. 5. v. 35. ויואל per *Mahp.* 1. 5. ושבירה per *Meth.* loco *Mun.* 1. 3. 6. 9. 20.

מִרְעֶה לְצֹאנָם׃ וַיִּמְצְאוּ מִרְעֶה שָׁמֵן וָטוֹב וְהָאָרֶץ רַחֲבַת מ
יָדַיִם וְשֹׁקֶטֶת וּשְׁלֵוָה כִּי מִן־חָם הַיֹּשְׁבִים שָׁם לְפָנִים׃
41 וַיָּבֹאוּ אֵלֶּה הַכְּתוּבִים בְּשֵׁמוֹת בִּימֵי ׀ יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־
יְהוּדָה וַיַּכּוּ אֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֶת־הַמְּעִינִים אֲשֶׁר נִמְצְאוּ־ (המעונים קרי)
שָׁמָּה וַיַּחֲרִימֻם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתֵּיהֶם כִּי־מִרְעֶה
42 לְצֹאנָם שָׁם׃ וּמֵהֶם ׀ מִן־בְּנֵי שִׁמְעוֹן הָלְכוּ לְהַר שֵׂעִיר
אֲנָשִׁים חֲמֵשׁ מֵאוֹת וּפְלַטְיָה וּנְעַרְיָה וּרְפָיָה וְעֻזִּיאֵל בְּנֵי
43 יִשְׁעִי בְּרֹאשָׁם׃ וַיַּכּוּ אֶת־שְׁאֵרִית הַפְּלֵטָה לַעֲמָלֵק וַיֵּשְׁבוּ
Cap. V. ה שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וּבְנֵי רְאוּבֵן
בְּכוֹר־יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא הַבְּכוֹר וּבְחַלְּלוֹ יְצוּעֵי אָבִיו
נִתְּנָה בְּכֹרָתוֹ לִבְנֵי יוֹסֵף בֶּן־יִשְׂרָאֵל וְלֹא לְהִתְיַחֵשׂ
2 לַבְּכֹרָה׃ כִּי יְהוּדָה גָּבַר בְּאֶחָיו וּלְנָגִיד מִמֶּנּוּ
וְהַבְּכֹרָה לְיוֹסֵף׃
3 בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ
4 וּפַלּוּא חֶצְרוֹן וְכַרְמִי׃ בְּנֵי יוֹאֵל שְׁמַעְיָה בְנוֹ
5 גּוֹג בְּנוֹ שִׁמְעִי בְנוֹ׃ מִיכָה בְנוֹ רְאָיָה בְנוֹ בַּעַל
6 בְּנוֹ׃ בְּאֵרָה בְנוֹ אֲשֶׁר הֶגְלָה תִּלְּגַת פִּלְנְאֶסֶר
7 מֶלֶךְ אַשֻּׁר הוּא נָשִׂיא לָראוּבֵנִי׃ וְאֶחָיו לְמִשְׁפְּחֹתָיו
8 בְּהִתְיַחֵשׂ לְתֹלְדוֹתָם הָרֹאשׁ יְעִיאֵל וּזְכַרְיָהוּ׃ וּבֶלַע
בֶּן־עָזָז בֶּן־שֶׁמַע בֶּן־יוֹאֵל הוּא יוֹשֵׁב בַּעֲרֹעֵר וְעַד־
9 נְבוֹ וּבַעַל מְעוֹן׃ וְלַמִּזְרָח יָשַׁב עַד־לְבוֹא מִדְבָּרָה
10 לְמִן־הַנָּהָר פְּרָת כִּי מִקְנֵיהֶם רָבוּ בְּאֶרֶץ גִּלְעָד׃ וּבִימֵי
שָׁאוּל עָשׂוּ מִלְחָמָה עִם־הַהַגְרִאִים וַיִּפְּלוּ בְּיָדָם וַיֵּשְׁבוּ
בְּאָהֳלֵיהֶם עַל־כָּל־פְּנֵי מִזְרָח לַגִּלְעָד׃
11 וּבְנֵי־גָד לְנֶגְדָּם יָשְׁבוּ בְּאֶרֶץ הַבָּשָׁן עַד־סַלְכָה׃
12 13 יוֹאֵל הָרֹאשׁ וְשָׁפָם הַמִּשְׁנֶה וְיַעְנַי וְשָׁפָט בַּבָּשָׁן׃ וַאֲחֵיהֶם
לְבֵית אֲבוֹתֵיהֶם מִיכָאֵל וּמְשֻׁלָּם וְשֶׁבַע וְיוֹרַי וְיַעְכָּן וְזִיעַ
14 וָעֵבֶר שִׁבְעָה׃ אֵלֶּה ׀ בְּנֵי אֲבִיחַיִל בֶּן־
חוּרִי

v. 40. a) Ezech. 34, 14. 18. b) Gen. 34, 21. Pſ. 104, 25. c) & *quietam ac tranquillam*, Iud. 18, 8. 27. Eſa. 14, 7. Iob. 16, 12. d) Ratio, cur Simeonitæ profligauerint illic habitantes: *Erant enim ex Chamo*, vel ſec. Vulg. *de ſtirpe*, LXX. *de poſteris Chami*, c. 1, 4. 8. quem Noach olim deuouerat, & velut proſcripſerat, Gen. 9, 22. e) *antea, prius.* Deut. 2, 10. 12.

v. 41. f) Pagn. Hiller. Cler. & *habitacula* ſ. ſtabiles *manſiones*, coll. Am. 3, 4. Nah. 2, 12. Pſ. 71, 3. cet. At LXX. Boch. *Minæos*, Schm. & *Meunnæos*, coll. Iud. 10, 11. 12. 2 Par. 26, 7. g) Vulg. & *deleuerunt eos*, Ioſ. 6, 21. c. 10, 39. h) v. 39. 40.

v. 42. i) *in principio*, & duces *eorum erant.* Mich. 2, 13. 2 Par. 20, 27.

CAP. V, v. 1. k) *Porro filii* ſ. poſteri *Rubenis, primogeniti Iſraelis*, v. 3. Gen. 49, 3. fuerunt. Sequuntur nimir. hoc capite I. *genealogiæ* & ſedes *Rubenitarum*, eorumque cum *Hagræis* certamina, v. 1-10. II. *Gaditarum*, v. 11-22. III. *Manaſſitarum*, ad ortum Iordanis habitantium, vsque ad Aſſyriacam captiuitatem, v. 23-26. IV. *Genealogia Leuitarum* ſ. *Pontificum*, ad captiuitatem vsque Babylonicam v. 27-41. l) *is enim primogenitus erat* ex Lea, prima Iacobi vxore, c. 2, 1. Gen. 29, 32. Hic *parentheſis* incipit, cum verſu 2. finienda. m) *ſed quum violaſſet torum patris ſui*, Gen. 35, 22. c. 49, 4. data eſt *primogenitura* & ius *ipſius*, v. 2. Gen. 25, 31. *filiis* & poſteris *Ioſephi*, Gen. 48, 5. 22. coll. Deut. 21, 15-17. n) *filii Iſraelis*, primogeniti ex Rahele, cariſſima vxore, c. 2, 1. 2. & eximie dilecti, coll. Gen. 37, 3. ſeqq. o) *Vnde non recenſendus fuit Ruben ſec. primogenituram, vel primogeniti loco.* v. 7. 17. c. 4, 33. c. 7, 5.

---

v. 41. נִמְצְאוּ־שָׁמָּה ſic 1. 2. & ſe. 5. at אשר־־נמצאו שָׁמָּה 3.
CAP. V, v. 1. ראובן per *Merca* 7. 8. 10 -- 19. 21. 22. 23. בכור cum ׂ *Meth.* 1. 7. 8. 10. 19. 20. v. 6. אַשּׁוּר *plene* 1. & ſic fu. 2. 5. contra *Maſ.* 3. נשיא per *Schua* 1. & in marg. 5. v. 10. פני מזרח ita 6. 9. 20. 21. 22. v. 11. סלכה cum *Meth.* 1. item 2. qui vero *Kam.* loco *Pat.* habet. v. 12. וְיַעְנַי ſic per *Chatephpat.* 1. 2. 3. 5.

חוּרִי בֶּן־יָרוֹחַ בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מִיכָאֵל בֶּן־יְשִׁישַׁי בֶּן־יַחְדּוֹ
טו בֶּן־בּוּז׃ אֲחִי בֶּן־עַבְדִּיאֵל בֶּן־גּוּנִי רֹאשׁ לְבֵית אֲבוֹתָם׃
16 וַיֵּשְׁבוּ בַּגִּלְעָד בַּבָּשָׁן וּבִבְנֹתֶיהָ וּבְכָל־מִגְרְשֵׁי שָׁרוֹן עַל־
17 תּוֹצְאוֹתָם׃ כֻּלָּם הִתְיַחְשׂוּ בִּימֵי יוֹתָם מֶלֶךְ־יְהוּדָה וּבִימֵי
18 יָרָבְעָם מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל׃ בְּנֵי־רְאוּבֵן וְגָדִי
וַחֲצִי שֵׁבֶט־מְנַשֶּׁה מִן־בְּנֵי־חַיִל אֲנָשִׁים נֹשְׂאֵי מָגֵן וְחֶרֶב
וְדֹרְכֵי קֶשֶׁת וּלְמוּדֵי מִלְחָמָה אַרְבָּעִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף
19 וּשְׁבַע־מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים יֹצְאֵי צָבָא׃ וַיַּעֲשׂוּ מִלְחָמָה עִם־
כ הַהַגְרִיאִים וִיטוּר וְנָפִישׁ וְנוֹדָב׃ וַיֵּעָזְרוּ עֲלֵיהֶם וַיִּנָּתְנוּ
בְיָדָם הַהַגְרִיאִים וְכֹל שֶׁעִמָּהֶם כִּי לֵאלֹהִים זָעֲקוּ
21 בַּמִּלְחָמָה וְנַעְתּוֹר לָהֶם כִּי־בָטְחוּ בוֹ׃ וַיִּשְׁבּוּ מִקְנֵיהֶם
גְּמַלֵּיהֶם חֲמִשִּׁים אֶלֶף וְצֹאן מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
22 וַחֲמוֹרִים אַלְפָּיִם וְנֶפֶשׁ אָדָם מֵאָה אָלֶף׃ כִּי־חֲלָלִים
רַבִּים נָפָלוּ כִּי מֵהָאֱלֹהִים הַמִּלְחָמָה וַיֵּשְׁבוּ תַחְתֵּיהֶם
23 עַד־הַגֹּלָה׃ וּבְנֵי חֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה יָשְׁבוּ
בָּאָרֶץ מִבָּשָׁן עַד־בַּעַל חֶרְמוֹן וּשְׂנִיר וְהַר־חֶרְמוֹן הֵמָּה
24 רָבוּ׃ וְאֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית־אֲבוֹתָם וְעֵפֶר וְיִשְׁעִי וֶאֱלִיאֵל
וְעַזְרִיאֵל וְיִרְמְיָה וְהוֹדַוְיָה וְיַחְדִּיאֵל אֲנָשִׁים גִּבּוֹרֵי חַיִל
כה אַנְשֵׁי שֵׁמוֹת רָאשִׁים לְבֵית אֲבוֹתָם׃ וַיִּמְעֲלוּ
בֵּאלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי עַמֵּי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
26 הִשְׁמִיד אֱלֹהִים מִפְּנֵיהֶם׃ וַיָּעַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־רוּחַ ׀
פּוּל מֶלֶךְ־אַשּׁוּר וְאֶת־רוּחַ תִּלְּגַת פִּלְנֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר
וַיַּגְלֵם לָראוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה וַיְבִיאֵם לַחְלַח
27 וְחָבוֹר וְהָרָא וּנְהַר גּוֹזָן עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ בְּנֵי לֵוִי
28 גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי׃ וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם יִצְהָר
29 וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל׃ וּבְנֵי עַמְרָם אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה
וּמִרְיָם וּבְנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר׃
ל אֶלְעָזָר הוֹלִיד אֶת־פִּינְחָס פִּינְחָס הֹלִיד אֶת־אֲבִישׁוּעַ׃

ואבישוע

a) *filii* Iaroach, *filii* Gileadis cet. Similis adſcenſus genealogicus v. 8. 15. cet.

v. 15. b) item *Achi*, filius Abdielis; filii Gunis; *caput* & princeps erat *familiæ eorum*. v. 7. 13. 24.

v. 16. c) & *in omnibus ſuburbanis*, Num. 35, 2. ſeqq. *Scharonis*, c. 27, 29. Eſa. 33, 9. c. 35, 2. Cant. 2, 1. d) *ad exitus* vel *terminos eorum*, Num. 34, 4. 5. 8. Ioſ. 15, 7.

v. 17. e) v. 1. 7. c. 9, 1. f) c. 3, 11. 2 Reg. 15, 5. 2 Par. 26, 21. g) *Sicut etiam temporibus Iarobeami* II. filii Ioaſi, *regis Iſraelis*, 2 Reg. 14, 23. c. 15, 37.

v. 18. h) Schm. Fueruntque *filii Reubenis*, ſ. Rubenitæ, v. 1. 3. & *Gaditæ*, v. 11. c. 12, 8. & *dimidia tribus Manasſitarum*, v. 23. c. 26, 32. *de filiis ſtrenuitatis*, i. e. fortes & bellatores, coll. v. 24. Deut. 3, 18. 2 Sam. 2, 7.

v. 19. i) Bellum autem geſſerunt *cum Hagritis*, Vulg. *contra Agaræos*; i. e. ſec. Hebræos & *Boch.* Geogr. S. p. 255. cum portione Iſmaelitarum, *a matre Hagare*, ſic nuncupatorum, v. 10. 20. Pſ. 83, 7. k) & cum *Ituræis ac Naphiſchæis*, ex poſteris Iſmaelis, c. 1, 31. Gen. 25, 15. l) & *Nodabi* poſteris; qui idem cum *Kedma* Gen. 25, 15. ſec. alios vero alius gentis Arabicæ conditor fuit.

v. 20. m) *Adiuti vero ſunt* Iſraelitæ a Deo *contra illos* hoſtes, Pſ. 28, 7. & *traditi ſunt in manus eorum*, 2 Par. 18, 14. *Hagræi* v. 10. 19. & *omnes, qui cum illis erant*, eosque iuuabant. *Nam ad Deum* Iſraelitæ *clamarunt*, Exod. 14, 15. c. 17, 11. *in prælio*, & exorando *exoratus eſt iis*, *quia fiduciam in ipſo poſuerunt*. cf. Pſ. 145, 19. Iac. 1, 6. ſeqq. c. 5, 16.

v. 21. n) *Abegerunt etiam pecora eorum*, Vulg. *omnia, quæ poſſederant*, v. 9. Num. 31, 9. 2 Par. 14, 14. o) Ier. 49, 29. 32. Iob. 1, 17. p) Num. 31, 32. 2 Reg. 3, 4. Pſ. 65, 14. Iob. 42, 12.

v. 17. ובימי ירבעם מלך, ita 1. 6. 9. 20. 21. 22. v. 18. וחצי per *Mun.* 6. 9. 14. 20. 21. 23. & ſic fu. 1. at שבט וחצי 2. 3. & ſic fu. 5. Vtrumque contra *Maſ. impr.* Ex. 6, 6. v. 21. מקניהם ſic per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. Reliqui per *Tliſchagd.* v. 25. וימעלו *Paſchta* ſuper *Vau* figunt 1. 7. 11. 21. 22. v. 26. לחלה ſic per *Chatephpat.* 1. 3. Ceterum poſt v. 26. Caput nouum, idque VI, inchoant 8. 11. 13. 14. 15. 16. 19. v. 27. גרשון per *Meria* 2. 6. 9. 20. v. 30. Prius הליד *defect.* ſine *Vau* ſe. 1. 2. ſec. *Maſ.* ſuam.

31 32 וַאֲבִישׁוּעַ הוֹלִיד אֶת־בֻּקִּי וּבֻקִּי הוֹלִיד אֶת־עֻזִּי׃ וְעֻזִּי
33 הוֹלִיד אֶת־זְרַחְיָה וּזְרַחְיָה הוֹלִיד אֶת־מְרָיוֹת׃ מְרָיוֹת
הוֹלִיד אֶת־אֲמַרְיָה וַאֲמַרְיָה הוֹלִיד אֶת־אֲחִיטוּב׃
34 וַאֲחִיטוּב הוֹלִיד אֶת־צָדוֹק וְצָדוֹק הוֹלִיד אֶת־אֲחִימָעַץ׃
לה וַאֲחִימַעַץ הוֹלִיד אֶת־עֲזַרְיָה וַעֲזַרְיָה הוֹלִיד אֶת־יוֹחָנָן׃
36 וְיוֹחָנָן הוֹלִיד אֶת־עֲזַרְיָה הוּא אֲשֶׁר כִּהֵן בַּבַּיִת אֲשֶׁר־
37 בָּנָה שְׁלֹמֹה בִּירוּשָׁלִָם׃ וַיּוֹלֶד עֲזַרְיָה אֶת־אֲמַרְיָה
38 וַאֲמַרְיָה הוֹלִיד אֶת־אֲחִיטוּב׃ וַאֲחִיטוּב הוֹלִיד אֶת־
39 צָדוֹק וְצָדוֹק הוֹלִיד אֶת־שַׁלּוּם׃ וְשַׁלּוּם הוֹלִיד אֶת־
מ חִלְקִיָּה וְחִלְקִיָּה הוֹלִיד אֶת־עֲזַרְיָה׃ וַעֲזַרְיָה הוֹלִיד אֶת־
41 שְׂרָיָה וּשְׂרָיָה הוֹלִיד אֶת־יְהוֹצָדָק׃ וִיהוֹצָדָק הָלַךְ
בְּהַגְלוֹת יְהוָה אֶת־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם בְּיַד נְבֻכַדְנֶאצַּר׃

CAP. VI. ו בְּנֵי לֵוִי גֵּרְשֹׁם קְהָת וּמְרָרִי׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת
2 3 בְּנֵי־גֵרְשׁוֹם לִבְנִי וְשִׁמְעִי׃ וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר
4 וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל׃ בְּנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמֻשִׁי וְאֵלֶּה מִשְׁפְּחוֹת
ה הַלֵּוִי לַאֲבֹתֵיהֶם׃ לְגֵרְשׁוֹם לִבְנִי בְנוֹ יַחַת בְּנוֹ זִמָּה
6 7 בְנוֹ׃ יוֹאָח בְּנוֹ עִדּוֹ בְנוֹ זֶרַח בְּנוֹ יְאַתְרַי בְּנוֹ׃ בְּנֵי קְהָת
8 עַמִּינָדָב בְּנוֹ קֹרַח בְּנוֹ אַסִּיר בְּנוֹ׃ אֶלְקָנָה בְנוֹ וְאֶבְיָסָף
9 בְּנוֹ וְאַסִּיר בְּנוֹ׃ תַּחַת בְּנוֹ אוּרִיאֵל בְּנוֹ עֻזִּיָּה בְנוֹ וְשָׁאוּל
בני קרי י 11 בְּנוֹ׃ וּבְנֵי אֶלְקָנָה עֲמָשַׂי וַאֲחִימוֹת׃ אֶלְקָנָה בְּנוֹ
12 אֶלְקָנָה צוֹפַי בְּנוֹ וְנַחַת בְּנוֹ׃ אֱלִיאָב בְּנוֹ יְרֹחָם בְּנוֹ
13 14 אֶלְקָנָה בְנוֹ׃ וּבְנֵי שְׁמוּאֵל הַבְּכֹר וַשְׁנִי וַאֲבִיָּה׃ בְּנֵי
טו מְרָרִי מַחְלִי לִבְנִי בְנוֹ שִׁמְעִי בְנוֹ עֻזָּה בְנוֹ׃ שִׁמְעָא בְנוֹ
חַגִּיָּה בְנוֹ עֲשָׂיָה בְנוֹ׃
16 וְאֵלֶּה אֲשֶׁר הֶעֱמִיד דָּוִיד עַל־יְדֵי־שִׁיר בֵּית יְהוָה מִמְּנוֹחַ
17 הָאָרוֹן׃ וַיִּהְיוּ מְשָׁרְתִים לִפְנֵי מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד בַּשִּׁיר
עַד־בְּנוֹת שְׁלֹמֹה אֶת־בֵּית יְהוָה בִּירוּשָׁלִָם וַיַּעַמְדוּ
18 כְמִשְׁפָּטָם עַל־עֲבוֹדָתָם׃ וְאֵלֶּה הָעֹמְדִים וּבְנֵיהֶם מִבְּנֵי
הַקְּהָתִי

v. 31. *a*) c. 6, 36. Num. 34, 22. *b*) Huc vsque sec. *Iosephi* A. I. lib. 5. c. 12. per quinque generationes summi sacerdotii dignitas in familia Eleazari fuit, v. 28. seqq. coll. not. Num. 25, 13. post *Vzzium* enim data est Eli, qui ex familia fuit *Ithamaris*, v. 29. coll. 1 Sam. 2, 30. eique continuata per *Pinehasum*, 1 Sam. 4, 11. *Achitubum* & *Achiiam* s. *Achimelechum*, 1 Sam. 14, 3. c. 21, 2. & *Abiatharum* c. 22, 20. qui per Salomonem motus ab officio fuit, 1 Reg. 2, 26. 27. vbi cf. notata.

v. 35. *c*) qui cum auo Tzadoko, v. 34. vel etiam post illum sub Salomone sacerdotio functus est, 1 Reg. 4, 2. Alius 2) infra v. 36. 3) v. 39. 40. 4) c. 2, 8. etc.

v. 36. *d*) nepotem illius in v. 35. *e*) *qui sacerdotio functus est* Exod. 40, 13. sec. *Seder Olam minus* p. m. 102. sub *Abia* s. *Abiamo*, Salomonis nepote; *in templo, quod Salomo ædificauit*, c. 6, 17. 1 Reg. 6, 1. Ezr. 5, 11. cet.

v. 39. *f*) c. 9, 11. 2 Reg. 22, 4. seqq. 2 Par. 34, 9. seqq. Ezr. 7, 1. Alius infra c. 6, 30. *g*) v. 40. c. 9, 11. Ezr. 7, 1. Secundum *Seder Olam* p. m. 106. Pontifex sub rege Ioiakimo fuit. Differt itaque omnino ab *Azaria*, Achimaatsi filio, in v. 35. eiusdemque nepote in v. 36.

v. 40. *h*) Ezræ patrem, Ezr. 7, 1. coll. not. 2 Reg. 25, 18.

CAP. VI, v. 1. *i*) Memorata in c. 5, 27. seqq. serie summorum Pontificum, hic I. breuiter repetuntur *familiæ Leuitarum*, v. 1-15. II. *Officia* Cantorum, v. 16-32. & ministrorum in æde Dei, v. 33. Sacerdotum etiam Aharonicorum, v. 34-38. III. *Habitationes* Aharonidarum & *Kehathitarum* v. 39-46. & v. 51-55. *Gersonitarum*. v. 47. & 56-61. & *Meraritarum*, v. 62-66.

v. 33. ומריות cum præf. *Vau* 1. 3. v. 36. בבית per *Merca* 6. 9. 20. 21. v. 41. נבכדנצר sic sine interposito *Aleph* 1. 6. 9. 20. 21. CAP. VI, v. 4. ואלה sine præf. *Vau*, in marg. 6. 9. v. 6. ואתרו sic per *Vau* loco *Iod* 3. sec. suam notam, & sic fu. 5. v. 7. עמינדב בנו sic 1. 3. 5. v. 9. ועזיה cum præfixo *Vau* 1. & in marg. 6. 9. v. 13. הבכר sine præfixo *He* in marg. 6. 9. At cum *Psik* 2. 3. 5. v. 18. מבני per *Mun.* 6. 7. 8. 9. 14. 20. 21. 22.

19 הַקְּהָתִי הֵימָן הַמְשׁוֹרֵר בֶּן־יוֹאֵל בֶּן־שְׁמוּאֵל׃ בֶּן־אֶלְקָנָה
כ בֶּן־יְרֹחָם בֶּן־אֱלִיאֵל בֶּן־תּוֹחַ׃ בֶּן־צִיף בֶּן־אֶלְקָנָה בֶּן־ צוף קרי
21 מַחַת בֶּן־עֲמָשָׂי׃ בֶּן־אֶלְקָנָה בֶּן־יוֹאֵל בֶּן־עֲזַרְיָה בֶּן־
22 צְפַנְיָה׃ בֶּן־תַּחַת בֶּן־אַסִּיר בֶּן־אֶבְיָסָף בֶּן־קֹרַח׃ בֶּן־
23
24 יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי בֶּן־יִשְׂרָאֵל׃ וְאָחִיו
אָסָף הָעֹמֵד עַל־יְמִינוֹ אָסָף בֶּן־בֶּרֶכְיָהוּ בֶּן־שִׁמְעָא׃
כה בֶּן־מִיכָאֵל בֶּן־בַּעֲשֵׂיָה בֶּן־מַלְכִּיָּה׃ בֶּן־אֶתְנִי בֶן־זֶרַח
26
27 בֶּן־עֲדָיָה׃ בֶּן־אֵיתָן בֶּן־זִמָּה בֶּן־שִׁמְעִי׃ בֶּן־יַחַת בֶּן־
28
29 גֵּרְשֹׁם בֶּן־לֵוִי׃ וּבְנֵי מְרָרִי אֲחֵיהֶם עַל־
ל הַשְּׂמֹאול אֵיתָן בֶּן־קִישִׁי בֶּן־עַבְדִּי בֶּן־מַלּוּךְ׃ בֶּן־חֲשַׁבְיָה
31 בֶּן־אֲמַצְיָה בֶּן־חִלְקִיָּה׃ בֶּן־אַמְצִי בֶּן־בָּנִי בֶּן־שָׁמֶר׃ בֶּן־
32
33 מַחְלִי בֶּן־מוּשִׁי בֶּן־מְרָרִי בֶּן־לֵוִי׃ וַאֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם
34 נְתוּנִים לְכָל־עֲבוֹדַת מִשְׁכַּן בֵּית הָאֱלֹהִים׃ וְאַהֲרֹן
וּבָנָיו מַקְטִירִים עַל־מִזְבַּח הָעוֹלָה וְעַל־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת
לְכֹל מְלֶאכֶת קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וּלְכַפֵּר עַל־יִשְׂרָאֵל
כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד הָאֱלֹהִים׃
לה וְאֵלֶּה בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלְעָזָר בְּנוֹ פִּינְחָס בְּנוֹ
36 אֲבִישׁוּעַ בְּנוֹ׃ בֻּקִּי בְנוֹ עֻזִּי בְנוֹ זְרַחְיָה בְנוֹ׃ מְרָיוֹת בְּנוֹ
37
38 אֲמַרְיָה בְנוֹ אֲחִיטוּב בְּנוֹ׃ צָדוֹק בְּנוֹ אֲחִימַעַץ בְּנוֹ׃
39 וְאֵלֶּה מוֹשְׁבוֹתָם לְטִירוֹתָם בִּגְבוּלָם
לִבְנֵי אַהֲרֹן לְמִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי כִּי לָהֶם הָיָה הַגּוֹרָל׃
מ וַיִּתְּנוּ לָהֶם אֶת־חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ
41 סְבִיבֹתֶיהָ׃ וְאֶת־שְׂדֵה הָעִיר וְאֶת־חֲצֵרֶיהָ נָתְנוּ
42 לְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה׃ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן
נָתְנוּ אֶת־עָרֵי הַמִּקְלָט אֶת־חֶבְרוֹן וְאֶת־לִבְנָה
וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־יַתִּר וְאֶת־אֶשְׁתְּמֹעַ וְאֶת־
43 מִגְרָשֶׁיהָ׃ וְאֶת־חִילֵז וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ אֶת־
44 דְּבִיר וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וְאֶת־עָשָׁן וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ
ואת

a) *de poſteris Kehathitarum*, v. 1. 7. 39. 46. 51. fuit *Heman*, *Cantor* primarius, c. 9, 33. *Samuelis* prophetæ *nepos*, vt mox ſequitur; de quo plura infra c. 25, 1. 4. 5. b) filius *Ioelis*, qui *Vaſchni* v. 13.

v. 19. c) *Filii Elkanæ*, v. 12. 1 Sam. 1, 1. 20. filii *Ierochami*, v. 12. filii *Elielis*, qui *Eliab* v. 12. filii *Toach*, qui *Nachat* v. 11. & *Tóchu* 1 Sam. 1, 1. Similem ſtilum geneal. vide c. 4, 35. c. 5, 8. 14.

v. 20. d) *Tſuph*, is *Tſophai*, v. 11. e) v. 12. Alius v. 12. 19. & 21. f) Niſi hunc *Achimotum* v. 10. dictum putes, nihil illic de eo relatum fuit. g) vid. v. 10.

v. 21. h) v. 10. Alii v. 11. 20. & v. 12. 19. i) qui *Saul* v. 9. k) qui *Vzzias* v. 9. Quomodo Rex *Vzzias* etiam *Azarias* dictus eſt 2 Reg. 15, 1. 7. 2 Par. 26, 1. l) *Vriel* v. 9.

v. 22. m) v. 8. 9. n) v. 7. c. 9, 19.

v. 23. o) v. 7. p) v. 1. 28. 32. q) c. 2, 1.

v. 24. r) *Eius vero frater* atque collega, *Aſaphus*, ſed ex Gerſonitis ſec. v. 28. oriundus. cf. c. 15, 17. 19. c. 16, 5. c. 25, 2. cet. Pſ. 50, 1. s) *qui* cum ſuis *ad dextram Hemanis* & filiorum eius *ſtabat*, v. 18. vt *Ethan* ſ. *Iedu-thun* ad ſiniſtram, v. 29. t) c. 15, 17.

v. 27. u) *Ioach* v. 6. x) Non memorat *Libni* ex v. 5. ſed *Schimhi*, filium *Iachathi* v. 28. quem ſupra v. 5. non memorauit: cuius rei rationem non reperimus, inquit *Kimchi* ad h. l.

v. 29. y) *Filii autem* & poſteri *Meraris*, v. 48. 62. tertii filii Aharonis, v. 1. 4. ceu *fratres* & cognati *eorum*, v. 33. ſcil. Kehathitarum, v. 18. & Gerſomitarum v. 28. coll. v. 24. *ad ſiniſtram* Hemanis & filiorum eius ſtabant, ita vt Heman cum ſuis in medio eſſet, coll. v. 24. z) nimirum *Ethan*, c. 15, 17. qui *Iedu-thun*, c. 9, 16. c. 16, 41. c. 25, 1. 3. 6. Alius erat *Ethan* v. 27. & rurſum alius c. 2, 6. coll. not. Pſ. 89, 1.

---

v. 18. הקהתי *Kuph* per *Chatephkom*. 1. 6. 9. 20. 21. at per *Chatephpat*. ſe. 5. v. 20. Pro צִיף hab. צֹף 3. ſec. *Maſ.* ſuam. v. 24. ואחיו ſic pluraliter 1. & ſe. 5. v. 29. השמאל ſine *Vau* quieſcente 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. Pro קישי hab. קוּשׁי 3. ſic fu. 1. At קושי ſcribunt, & קישי legunt 6. 9. & in marg. 1. item Orientales. v. 34. לכל per *Makk.* & *Kometschat*. 2. 3. & ſic fu. 5. אשר צוה משה עבד ita 2. 3. 5. & ſic ſe. 1. v. 39. מושבותם *Mun.* pro *Meth.* habent 3. 6. 9. 16. 20. v. 42. Sine præmiſſo *ſpatio* 1. 2. 6. 9. 12. 14. 20. Poſt ערי interſerunt vocem יהודה 7. 8. 15. & in marg. 22. verum incommoda tum ſyntaxi vocum, tum diſtinctione. מגרשה ſic *defect*. 1. 3. & ſic ſe. 2. hic & in ſequentibus. v. 43. וְאת־דביר cum prӕfixo *Vau* 3. ſic fu. 1. 2. 5. contra *Maſ. impr.*

וְאֶת־בֵּית שֶׁמֶשׁ וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃
וּמִמַּטֵּה בִנְיָמִן אֶת־גֶּבַע וְאֶת־ מה
מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־עָלֶמֶת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־עֲנָתוֹת
וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ כָּל־עָרֵיהֶם שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה עִיר
46 בְּמִשְׁפְּחוֹתֵיהֶם׃ וְלִבְנֵי קְהָת הַנּוֹתָרִים
מִמִּשְׁפַּחַת הַמַּטֶּה מִמַּחֲצִית מַטֵּה חֲצִי מְנַשֶּׁה בַּגּוֹרָל
47 עָרִים עָשֶׂר׃ וְלִבְנֵי גֵרְשׁוֹם לְמִשְׁפְּחוֹתָם
מִמַּטֵּה יִשָּׂשכָר וּמִמַּטֵּה אָשֵׁר וּמִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וּמִמַּטֵּה
48 מְנַשֶּׁה בַּבָּשָׁן עָרִים שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה׃ לִבְנֵי מְרָרִי
לְמִשְׁפְּחוֹתָם מִמַּטֵּה רְאוּבֵן וּמִמַּטֵּה־גָד וּמִמַּטֵּה זְבוּלֻן
49 בַּגּוֹרָל עָרִים שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה׃ וַיִּתְּנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם
אֶת־הֶעָרִים וְאֶת־מִגְרְשֵׁיהֶם׃ וַיִּתְּנוּ בַגּוֹרָל מִמַּטֵּה בְנֵי נ
יְהוּדָה וּמִמַּטֵּה בְנֵי־שִׁמְעוֹן וּמִמַּטֵּה בְּנֵי בִנְיָמִן אֵת
הֶעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־יִקְרְאוּ אֶתְהֶם בְּשֵׁמוֹת׃
51 וּמִמִּשְׁפְּחוֹת בְּנֵי קְהָת וַיְהִי עָרֵי גְבוּלָם מִמַּטֵּה
52 אֶפְרָיִם׃ וַיִּתְּנוּ לָהֶם אֶת־עָרֵי הַמִּקְלָט אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־
53 מִגְרָשֶׁיהָ בְּהַר אֶפְרָיִם וְאֶת־גֶּזֶר וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וְאֶת־
יָקְמְעָם וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־בֵּית חוֹרוֹן וְאֶת־
54 מִגְרָשֶׁיהָ׃ וְאֶת־אַיָּלוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־גַּת־רִמּוֹן
וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וּמִמַּחֲצִית מַטֵּה מְנַשֶּׁה אֶת־עָנֵר נה
וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־בִּלְעָם וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ לְמִשְׁפַּחַת
56 לִבְנֵי־קְהָת הַנּוֹתָרִים׃ לִבְנֵי גֵּרְשׁוֹם
מִמִּשְׁפַּחַת חֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה אֶת־גּוֹלָן בַּבָּשָׁן וְאֶת־
מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־עַשְׁתָּרוֹת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃
57 וּמִמַּטֵּה יִשָּׂשכָר אֶת־קֶדֶשׁ וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ
58 אֶת־דָּבְרַת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וְאֶת־רָאמוֹת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ
59 וְאֶת־עָנֵם וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וּמִמַּטֵּה אָשֵׁר אֶת־
מָשָׁל וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־עַבְדּוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃
ואת

a) Ios. 15, 10. c. 21. 16. b) v. 40. 45. c. 5, 16. Num. 35, 2. 3.
v. 45. c) *De tribu autem Biniamin* Aharonitis dederunt, v. 40. 42. Ioh. 21, 4. 17. *Gibeam*, Ios. 18, 24. d) Quæ *Almon* Ios. 21, 18. eadem significatione. e) Ios. 21, 18. Esa. 10, 30. Ier. 1, 1. f) *omnes eorum*, Sacerdotum, *vrbes*, a tribu Iuda & Beniamin datæ, sec. Ios. 21, 19. olim *tredecim vrbes* fuerunt; hic tamen v. 42 -- 45. *vndecim* tantum recensentur, omissa *Iutta* Iudaica, & *Gibeone*, Beniaminitica, quæ post Babylonicam captiuitatem non instauratæ fuisse videntur. g) *per familias eorum* diuisæ. c. 4, 38. Ios. 18, 21.
v. 46. h) *Filiis autem* s. posteris *Kehathi* v. 7. 18. 51. *reliquis*, v. 55. 62. qui non Aharonidæ, v. 39. 42. adeoque nec sacerdotes, sed tantum Leuitæ erant, *a familiis* vnius alteriusue *tribus*; *Ephraimi* scil. & *Danis*, vt diserte dicitur Ios. 21, 5. 20. 23. item *de dimidia parte* v. 55. *dimidiæ tribus Manassis*, trans Iordanem, coll. v. 47. 55. 56. c. 5, 23. Ios. 21, 25. *per sortem* v. 48. 49. 50. datæ sunt *vrbes decem*.
v. 47. i) *Filiis vero* s. posteris *Gersom*, v. 2. 28. 56. Ios. 21, 6.
v. 49. k) *Dederunt igitur*, v. 40. 42. Ios. 20, 3.
v. 50. l) *Dederunt, inquam, per sortem*, v. 48. 49. m) *vrbes illas, quas nuncupabant nominatim* s. *nominibus suis*, c. 4, 38. 41. supra recensitis.
v. 51. n) Reliquis *etiam de familiis Kehathitarum*, v. 1. 7. 46. 55. & *vrbes termini eorum* v. 39. *a tribu Ephraim* sc. *datæ fuerunt*. Ios. 21, 5. 10.
v. 52. o) *Dederunt, inquam, illis* v. 49. 50. *vrbes asyli* s. *refugii*, v. 42. ad quas se reciperent, qui contra suam voluntatem hominem sibi non inimicum occidissent, Exod. 21, 13. Num. 35, 11. seqq. Deut. 19, 2. Ios. 20, 2. c. 21, 13.

v. 45. עלמת ita per *Kam.* sine seq. *Dag.* 1. 2. 3. 5. 10. 13. 19. 21. 22. & in marg. c. 6. 9. quomodo idem Nomen scribitur c. 8, 36. At reliqui per *Pat.* cum seq. *Dages.* v. 48. וממטה גד ita 2. 3. 6. 9. 20. sic su. 5. v. 53. Pro יקמעם hab. יקמעם 2. 3. at יקמעם 3. v. 57. דברת Daleth per *Kam.* cum adposito *Meth*, 2. 5. 23. at per *Pat.* 3. & vna cum *Meth*, 1.

ס וְאֶת־חוּקֹק וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־רְחֹב וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃
61 וּמִמַּטֵּה נַפְתָּלִי אֶת־קֶדֶשׁ בַּגָּלִיל וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ
וְאֶת־חַמּוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־קִרְיָתַיִם וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃
62 לִבְנֵי מְרָרִי הַנּוֹתָרִים מִמַּטֵּה זְבוּלֻן אֶת־רִמּוֹנוֹ
63 וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ אֶת־תָּבוֹר וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וּמֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן
יְרֵחוֹ לְמִזְרַח הַיַּרְדֵּן מִמַּטֵּה רְאוּבֵן אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר
64 וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־יַהְצָה וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וְאֶת־קְדֵמוֹת
וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־מֵיפַעַת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃
סה וּמִמַּטֵּה־גָד אֶת־רָאמוֹת בַּגִּלְעָד וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ
66 וְאֶת־מַחֲנַיִם וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וְאֶת־חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ
ז וְאֶת־יַעְזֵיר וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ וְלִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע Cap. VII.
2 וּפוּאָה יָשִׁיב וְשִׁמְרוֹן אַרְבָּעָה׃ וּבְנֵי תוֹלָע עֻזִּי וּרְפָיָה ישוב קרי
וִירִיאֵל וְיַחְמַי וְיִבְשָׂם וּשְׁמוּאֵל רָאשִׁים לְבֵית־אֲבוֹתָם
לְתוֹלָע גִּבּוֹרֵי חַיִל לְתֹלְדוֹתָם מִסְפָּרָם בִּימֵי דָוִיד
3 עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ וּבְנֵי עֻזִּי
יִזְרַחְיָה וּבְנֵי יִזְרַחְיָה מִיכָאֵל וְעֹבַדְיָה וְיוֹאֵל יִשִּׁיָּה חֲמִשָּׁה
4 רָאשִׁים כֻּלָּם׃ וַעֲלֵיהֶם לְתֹלְדוֹתָם לְבֵית אֲבוֹתָם גְּדוּדֵי
צְבָא מִלְחָמָה שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אָלֶף כִּי־הִרְבּוּ נָשִׁים
ה וּבָנִים׃ וַאֲחֵיהֶם לְכֹל מִשְׁפְּחוֹת יִשָּׂשכָר גִּבּוֹרֵי חֲיָלִים
6 שְׁמוֹנִים וְשִׁבְעָה אֶלֶף הִתְיַחְשָׂם לַכֹּל׃ בִּנְיָמִן
7 בֶּלַע וָבֶכֶר וִידִיעֲאֵל שְׁלֹשָׁה׃ וּבְנֵי בֶלַע אֶצְבּוֹן וְעֻזִּי
וְעֻזִּיאֵל וִירִימוֹת וְעִירִי חֲמִשָּׁה רָאשֵׁי בֵּית אָבוֹת גִּבּוֹרֵי
חֲיָלִים וְהִתְיַחְשָׂם עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים
8 וְאַרְבָּעָה׃ וּבְנֵי בֶכֶר זְמִירָה וְיוֹעָשׁ וֶאֱלִיעֶזֶר
וְאֶלְיוֹעֵינַי וְעָמְרִי וִירֵמוֹת וַאֲבִיָּה וַעֲנָתוֹת וְעָלָמֶת כָּל־
9 אֵלֶּה בְּנֵי בָכֶר׃ וְהִתְיַחְשָׂם לְתֹלְדוֹתָם רָאשֵׁי בֵּית
י אֲבוֹתָם גִּבּוֹרֵי חָיִל עֶשְׂרִים אֶלֶף וּמָאתָיִם׃ וּבְנֵי
יְדִיעֲאֵל בִּלְהָן וּבְנֵי בִלְהָן יעיש וּבִנְיָמִן וְאֵהוּד וּכְנַעֲנָה יעוש קרי
וזיתן

v. 60. *a*) Quæ *Chukkok*, Ios. 19, 34. & *Chelkath*, Ios. 19, 25. c. 21, 31. eadem *Portionis* significatione. *b*) Ios. 19, 28. 30. c. 21, 31.
v. 61. *c*) *Porro de tribu Naphthali*, v. 47. c. 7, 13. Ios. 21, 32. *d*) *Kedes in Galilæa*, Ios. 12, 22. c. 20, 7. c. 21, 32. Iud. 4, 7. ad differentiam Iissachariticæ v. 57. & Iudaicæ, Ios. 15, 23. *e*) quæ etiam *Chammath*, Ios. 19, 35. & *Chammath-Dor*, quasi *Thermæ* prope *Doram*, dicta est Ios. 21, 32. *f*) *Karthan* dicta Ios. 21, 32. & *Rakkath* Ios. 19, 35.
v. 62. *g*) *Meraritis autem*, v. 48. *reliquis*, v. 46. 55. Ios. 21, 34. *a tribu Zebulonis*, v. 48. dederunt *Rimmono*, (pro *Rimmonoth*, malogranatorum vrbem) quæ & *Rimmonhammethoar*, Ios. 19, 13. dicitur. *h*) Nomen montis & vrbis. cf. not. Ios. 19, 12. 22. 1 Sam. 10, 3. Ier. 46, 18. Hos. 5, 1. Ps. 89, 13.
v. 64. *i*) Deut. 2, 26. Ios. 13, 18. c. 21, 37. *k*) A Moabitis occupata fuit, Ier. 48, 21.
v. 66. *l*) Num. 21, 25. 26. Ios. 21, 39. Cant. 7, 5. *m*) *denique Iaazerem*, c. 26, 31. Num. 21, 32. Ios. 13, 25.
CAP. VII, v. 1. *n*) *Porro quod ad filios Iissacharis* eiusque posteros *attinet*, c. 2, 1. c. 12, 32. coll. Gen. 46, 13. c. 49, 14. 15. Num. 26, 23. 24. Deut. 33, 18. Ios. 19, 17-23. Postquam Auctor in præcedd. capitibus genealogias & sedes recensuit tribus *Iudæ* & *Simeonis*, item transIordanem *Rubenis*, *Gadis* & dimidiæ *Menassis*, ac *Levi*; nunc *reliquarum sex tribuum* (nam *Dan*, vt Apoc. 7. item *Zebulon*, incertum, qua ratione hic prætereuntur) genealogias, sedes & census exhibet: I. *Iissacharitarum*, v. 1-5. II. *Beniaminitarum*, v. 6-12. III. *Naphtalitarum*, v. 13. IV. *Manassitarum* citra Iordanem, v. 14-19. V. *Ephraimitarum*, v. 20-29. & VI. *Ascheritarum*, v. 30-40.

---

v. 60. חוקק Per *Cholem* 1. 5. v. 63. ומעבר per *Kadma* 2. 17. 18. & *Ber.* reliqui *Geresch*. v. 66. יַעְזֵיר per *Schva* simplex 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. at יעזר sine *Iod* 23. & in marg. 6. 9. sic fu. 1. 22. CAP. VII, v. 2. עשרים־־ושנים ita 2. 6. 9. & sic fe. 5. at עשרים ושנים *Chirek* 6. 9. v. 3. המשה ראשים ita 1. 3. 5. v. 8. ועמרי *Ain* per *Pat.* 2. 13. at *pex*

11 וזיתן ותרשיש ואחישחר׃ כל־אלה בני ידיעאל לראשי
האבות גבורי חילים שבעה־עשר אלף ומאתים יצאי
12 צבא למלחמה׃ ושפם וחפם בני עיר חשם בני אחר׃
13 בני נפתלי יחציאל וגוני ויצר ושלום בני בלהה׃
14 בני מנשה אשריאל אשר ילדה פילגשו הארמיה ילדה
את־מכיר אבי גלעד׃ ומכיר לקח אשה לחפים ולשפים טו
ושם אחתו מעכה ושם השני צלפחד ותהיינה לצלפחד
16 בנות׃ ותלד מעכה אשת־מכיר בן ותקרא שמו פרש
17 ושם אחיו שרש ובניו אולם ורקם׃ ובני אולם בדן אלה
18 בני גלעד בן־מכיר בן־מנשה׃ ואחתו המלכת ילדה — סגול באתנח
19 את־אישהוד ואת־אביעזר ואת־מחלה׃ ויהיו בני
שמידע אחין ושכם ולקחי ואניעם׃ ובני אפרים כ
שותלח וברד בנו ותחת בנו ואלעדה בנו ותחת
21 בנו׃ וזבד בנו ושותלח בנו ועזר ואלעד והרגום
אנשי־גת הנולדים בארץ כי ירדו לקחת את־
22 מקניהם׃ ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים ויבאו
23 אחיו לנחמו׃ ויבא אל־אשתו ותהר ותלד בן ויקרא
24 את־שמו בריעה כי ברעה היתה בביתו׃ ובתו
שארה ותבן את־בית־חורון התחתון ואת־העליון
ואת אזן שארה׃ ורפח בנו ורשף ותלח בנו ותחן כה
26 27 בנו׃ לעדן בנו עמיהוד בנו אלישמע בנו׃ נון בנו
28 יהושע בנו׃ ואחזתם ומשבותם בית אל ובנתיה
ולמזרח נערן ולמערב גזר ובנתיה ושכם ובנתיה עד־
29 עיה ובנתיה׃ ועל־ידי בני־מנשה בית־שאן ובנתיה
תענך ובנתיה מגדו ובנותיה דור ובנותיה באלה ישבו
בני יוסף בן־ישראל׃ בני אשר ימנה ל
31 וישוה וישוי ובריעה ושרח אחותם׃ ובני בריעה חבר
32 ומלכיאל הוא אבי ברזות׃ וחבר הוליד את־יפלט — ברזית קרי
ואת

a) q. d. *Frater auroræ s. Lucius*, sub auroram natus. Idem nonnullis cum *Schacharaim* c. 8, 8.

v. 11. b) *Omnes isti*, v. 8. 17. fuerunt *filii Iediaelis*, v. 6. 10. *per principes patriarum familiarum*, v. 2. *viri fortes*, v. 5. 7. 9. c. 5, 24. c) v. 4. c. 5, 18.

v. 12. d) *Et Schuppim & Chuppim, filii Iri*; item *Chuschim filii Acheris*. Vide tis notas nostras vberiores.

v. 13. e) c. 2, 2. Gen. 46, 24. Num. 26, 48. f) *nati ex Bilba*, serua Rachelis, Gen. 29, 29. c. 30, 4. 5. c. 46, 25.

v. 14. g) *Ad filios Manassis*, v. 17. *quod attinet*, coll. v. 1. 6. Vel *Ex posteris Manassis*, coll. v. 3. 10. c. 1, 41. c. 2, 7. 31. h) Ex illis fuit *Asriel*, Gileadis filius, Machiri nepos, & *Manassis pronepos*, coll. Num. 26, 29-31. *quem peperit*, scil. mater, *vxor patris*, coll. simili ellipsi Num. 26, 59. 1 Reg. 1, 6. i) At *pellex eius*, nimirum *Manassis*, ex initio versus; vt infra etiam v. 21. suffixum ad remotius pertinet. Ad nomen confer c. 1, 32. c. 2, 46. c. 3, 9. k) *Aramitis s. Syra.* cf. c. 1, 17. Simili terminatione est *Iehudina*, c. 4, 8. l) peperit *Machirem*, v. 15. 17. 29. Gen. 50, 23. Num. 26, 29. Ios. 17, 1. *patrem Gileadis*, v. 17. c. 2, 21.

v. 15. m) *Machir autem* v. 14. *duxit sibi vxorem*, quæ *Chuppimi & Schuppimi* soror erat: subintell. אחות, vt Act. 1, 13. ἀδελφὸς subintellig. coll. Ep. Iudæ v. 1. n) *nomen autem illius sororis eius* v. 18. scil. Chuppimi vel Schuppimi, erat *Maacha*, v. 16. Alia huius nominis supra c. 2, 48. o) & *nomen secundi*, scil. præter *Asrielem* v. 14. ex posteris Manassis hic recensiti. cf. notas nostras vberiores. p) Num. 26, 33. Ios. 17, 3.

---

v. 11. אלה per *Geresch* 1. 2. 3. 5. 21. 24. & *Ber.* at per *Rbbia* 6. 9. 13. 19. 20. 23. Reliqui per *Kadma*. v. 14. אשריאל per *Schin* 1. 5. 23. v. 18. איש הוד sic disiunctim 3. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. At אישהוד per *Schurek* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 23. v. 24. ואת־און ita 2. at ואת־אזן 3. Porro *Zain* per *Kam. Mas. Erff.* ex aliis libris. v. 28. עד־עיה ita 22. 23. & sic fe. 5. secund. *Mas. Erff.* ac not. in marg. 22. כצ׳ ל׳. At coniunctim עדעיה 6. 9. 20. & *Orientales*: עד־איה per *Aleph* 1. quomodo & sec. *Occidentales* in Indice harum variationum impresso scribitur. Reliqui עד־עזה per *Zain*, quomodo & LXX. ac Vulg. legerunt.

33 וְאֶת־שׁוֹמֵר וְאֶת־חוֹתָם וְאֵת שׁוּעָא אֲחוֹתָם׃ וּבְנֵי יַפְלֵט
34 פָּסַךְ וּבִמְהָל וְעַשְׁוָת אֵלֶּה בְּנֵי יַפְלֵט׃ וּבְנֵי שָׁמֶר אֲחִי
לה וְרוֹהְגָּה יְחֻבָּה וַאֲרָם׃ וּבֶן־הֵלֶם אָחִיו צוֹפַח וְיִמְנָע מלא ו׳ וחבה קרי
36 וְשֵׁלֶשׁ וְעָמָל׃ בְּנֵי צוֹפַח סוּחַ וְחַרְנֶפֶר וְשׁוּעָל וּבֵרִי
37 וְיִמְרָה׃ בֶּצֶר וָהוֹד וְשַׁמָּא וְשִׁלְשָׁה וְיִתְרָן וּבְאֵרָא׃
38 39 וּבְנֵי יֶתֶר יְפֻנֶּה וּפִסְפָּה וַאֲרָא׃ וּבְנֵי עֻלָּא אָרַח
מ וְחַנִּיאֵל וְרִצְיָא׃ כָּל־אֵלֶּה בְנֵי־אָשֵׁר רָאשֵׁי בֵית־
הָאָבוֹת בְּרוּרִים גִּבּוֹרֵי חֲיָלִים רָאשֵׁי הַנְּשִׂיאִים
וְהִתְיַחְשָׂם בַּצָּבָא בַּמִּלְחָמָה מִסְפָּרָם אֲנָשִׁים עֶשְׂרִים
וְשִׁשָּׁה אָלֶף׃

ח וּבִנְיָמִן הוֹלִיד אֶת־בֶּלַע בְּכֹרוֹ אַשְׁבֵּל הַשֵּׁנִי וְאַחְרַח CAP. VIII.
2 3 הַשְּׁלִישִׁי׃ נוֹחָה הָרְבִיעִי וְרָפָא הַחֲמִישִׁי׃ וַיִּהְיוּ בָנִים
4 לְבָלַע אַדָּר וְגֵרָא וַאֲבִיהוּד׃ וַאֲבִישׁוּעַ וְנַעֲמָן
ה 6 וַאֲחוֹחַ׃ וְגֵרָא וּשְׁפוּפָן וְחוּרָם׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי אֵחוּד
אֵלֶּה הֵם רָאשֵׁי אָבוֹת לְיוֹשְׁבֵי גֶבַע וַיַּגְלוּם אֶל־
7 מָנָחַת׃ וְנַעֲמָן וַאֲחִיָּה וְגֵרָא הוּא הֶגְלָם וְהוֹלִיד אֶת־
8 עֻזָּא וְאֶת־אֲחִיחֻד׃ וְשַׁחֲרַיִם הוֹלִיד בִּשְׂדֵה מוֹאָב מִן־
9 שִׁלְחוֹ אֹתָם חוּשִׁים וְאֶת־בַּעֲרָא נָשָׁיו׃ וַיּוֹלֶד מִן־חֹדֶשׁ
אִשְׁתּוֹ אֶת־יוֹבָב וְאֶת־צִבְיָא וְאֶת־מֵישָׁא וְאֶת־מַלְכָּם׃
י וְאֶת־יְעוּץ וְאֶת־שָׂכְיָה וְאֶת־מִרְמָה אֵלֶּה בָנָיו רָאשֵׁי
11 אָבוֹת׃ וּמֵחֻשִׁים הוֹלִיד אֶת־אֲבִיטוּב וְאֶת־אֶלְפָּעַל׃
12 וּבְנֵי אֶלְפַּעַל עֵבֶר וּמִשְׁעָם וָשָׁמֶר הוּא בָּנָה אֶת־אוֹנוֹ
13 וְאֶת־לֹד וּבְנֹתֶיהָ׃ וּבְרִעָה וָשֶׁמַע הֵמָּה רָאשֵׁי
הָאָבוֹת לְיוֹשְׁבֵי אַיָּלוֹן הֵמָּה הִבְרִיחוּ אֶת־יוֹשְׁבֵי גַת׃
14 טו 16 וְאַחְיוֹ שָׁשָׁק וִירֵמוֹת׃ וּזְבַדְיָה וַעֲרָד וָעָדֶר׃ וּמִיכָאֵל
17 וְיִשְׁפָּה וְיוֹחָא בְּנֵי בְרִיעָה׃ וּזְבַדְיָה וּמְשֻׁלָּם וְחִזְקִי
18 19 וְחָבֶר׃ וְיִשְׁמְרַי וְיִזְלִיאָה וְיוֹבָב בְּנֵי אֶלְפָּעַל׃ וְיָקִים
כ 21 וְזִכְרִי וְזַבְדִּי׃ וֶאֱלִיעֵינַי וְצִלְּתַי וֶאֱלִיאֵל׃ וַעֲדָיָה וּבְרָאיָה

a) qui etiam *Schemer*, v. 34. q. d. *Custodia* vel *Custos* Deus est, coll. Ps. 121, 3. 4. 5. b) qui *Helem* v. 35. sec. *Hillerum*.

v. 33. c) *Filii vero Iapbleti*, v. 32. fuerunt.

v. 35. d) *Porro filius* vel *filii Helemi* s. Chothami v. 32. fuerunt. Plures enim sequuntur. Sic (5) singularis *vben* pro plurali *vbne* ponitur, c. 3, 19. 21. 23. c. 4, 17. monente *Masora* Parua h. l.

v. 40. e) Hi omnes *filii* s. posteri *Ascheris*, v. 30. fuerunt *principes patriarum familiarum*, v. 2. 7. 9. *electi*, c. 9, 22. *fortes viribus*, v. 2. 5. & *capita principum*, c. 4, 38. & *census* s. numerus & descriptio *eorum*, v. 5. 7. 9. *in militia, in bello*, v. 4. 11. c. 12, 21. *numero suo*, v. 2. c. 21, 2. *viri*, ad militiam idonei fuerunt 26000. Prætereuntur igitur, vt ad v. 1. diximus, *Zebulonitæ* & *Danitæ*, vt etiam infra c. 27. de tribu *Gad* & *Ascher*, incertum nobis, qua ratione, nihil dicitur. Quod obiter pro vindicando Apoc. VII. capite aduersus Iudæorum calumnias notandum est.

CAP. VIII, v. 1. f) *Beniamin vero*, vt iam supra c. 7, 6. ex alio laterculo est dictum, *genuit Belam, primogenitum suum*, v. 3. Gen. 46, 21. Accuratior nimir. genealogia Beniaminitarum, *in honorem Saulis*, primi Israelitarum regis, hic describitur. Recensentur autem I. posteri *Beniaminis*, v. 1. 2. II. *Belæ*, v. 3. 4. III. *Echudis*, v. 5--7. IV. *Schacharaimi*, v. 8--11. V. *Elpaalis*, v. 12. 13. & v. 17. 18. VI. *Beriæ*, v. 14-16. VII. *Schimhi*, v. 19--21. VIII. *Schaschaki*, v. 22--25. IX. *Ierochami*, v. 26--28. X. *Iehielis*, v. 29--32. XI. *Neri* & posterorum, in specie *Saulis*, v. 33. XII. *Ionathanis*, v. 34--40. Variant autem hic plura nomina ab illis, quæ c. 7. recensita sunt, quod plures binomines fuerunt. Vide sis etiam vberiores nostras adnotationes.

v. 33. פָּסַךְ per *Kam.* 1. 5. 6. 9. 20. v. 34. ורהגה sine *Vau* pleonastico 1. 2. at per *Aleph* loco *He* 1. יחבה *Mas. Erff.* notat, alios libros habere וחבא, cum *Mas.* לית כתיב א. v. 35. הֶלֶם per *Segol* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 14. 20. 23. ושלש itidem per *Segol* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 20. 23. v. 36. צוֹפָה sic *milel* 1. 2. כוה sic & *Orientales*, qui vero סיח scribunt. ושועל וברי ita 1. 7. 8. 14. 16. v. 37. ושלשא per *Aleph* 1. sec. suam *Mas.* sic fu. *Mas. Erff.* CAP. VIII, v. 1. ואחרח per *Kam.* 2. 6. 9. 20. v. 7. Pro אחיחוד hab. alii libri אחיהוד in marg. 22. v. 10. שׂכיה sic per *Caph* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 12--16. 19--24. & *Mas. Erff.* sic fu. 5. Quam lectionem secutus est Vulg. interpres. Reliqui per *Beth* loco *Caph*; quomodo & LXX. legerunt. Porro per *Sin* scribunt 2. 3. 10. 13. 19. sic fe. 5. Denique שׂכיה cum *Meth.* adeoque per *Kam.* 2. 5. 22. at שַׂכיה per *Pat.* 1. 3. 6. 9. 10. 20. 23. v. 12. ושמר Sic per *Resch* 1. 3. 17. 18. 21. 22. 24. ac *Ber.* & *Mas. Erff.* At per *Daleth* reliqui. Horum lectionem Vulg. illorum vero LXX. secuti sunt. v. 13. גַּת per *Kam.* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 16. 20. 23. v. 14. ששק per *Kam.* 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. At וְשָׁשַׁק fe. 1. v. 20. Pro ואליעיני habent ואליעיני 2. 3. & sic fu. 5.

26 הַיָּמִים מֵעֵת אֶל־עֵת עִם־אֵלֶּה׃ כִּי בֶאֱמוּנָה הֵמָּה
אַרְבַּעַת גִּבֹּרֵי הַשֹּׁעֲרִים הֵם הַלְוִיִּם וְהָיוּ עַל־הַלְּשָׁכוֹת
27 וְעַל־הָאֹצְרוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים׃ וּסְבִיבוֹת בֵּית־הָאֱלֹהִים
יָלִינוּ כִּי־עֲלֵיהֶם מִשְׁמֶרֶת וְהֵם עַל־הַמַּפְתֵּחַ וְלַבֹּקֶר
28 לַבֹּקֶר׃ וּמֵהֶם עַל־כְּלֵי הָעֲבוֹדָה כִּי בְמִסְפָּר יְבִיאוּם
29 וּבְמִסְפָּר יוֹצִיאוּם׃ וּמֵהֶם מְמֻנִּים עַל־הַכֵּלִים וְעַל
כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְעַל־הַסֹּלֶת וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְהַלְּבוֹנָה
וְהַבְּשָׂמִים׃ וּמִן־בְּנֵי הַכֹּהֲנִים רֹקְחֵי הַמִּרְקַחַת לַבְּשָׂמִים׃ ל
31 וּמַתִּתְיָה מִן־הַלְוִיִּם הוּא הַבְּכוֹר לְשַׁלֻּם הַקָּרְחִי בֶּאֱמוּנָה
32 עַל מַעֲשֵׂה הַחֲבִתִּים׃ וּמִן־בְּנֵי הַקְּהָתִי מִן־אֲחֵיהֶם עַל־
הב׳ בפתח 33 לֶחֶם הַמַּעֲרָכֶת לְהָכִין שַׁבַּת שַׁבָּת׃ וְאֵלֶּה
פטורים ק׳ הַמְשֹׁרְרִים רָאשֵׁי אָבוֹת לַלְוִיִּם בַּלְּשָׁכֹת פְּטִירִים כִּי־
34 יוֹמָם וָלַיְלָה עֲלֵיהֶם בַּמְּלָאכָה׃ אֵלֶּה רָאשֵׁי הָאָבוֹת
לַלְוִיִּם לְתֹלְדוֹתָם רָאשִׁים אֵלֶּה יָשְׁבוּ בִירוּשָׁלָם׃
יעיאל קרי לה וּבְגִבְעוֹן יָשְׁבוּ אֲבִי־גִבְעוֹן יְעוּאֵל וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מַעֲכָה׃
36 37 וּבְנוֹ הַבְּכוֹר עַבְדּוֹן וְצוּר וְקִישׁ וּבַעַל וְנֵר וְנָדָב׃ וּגְדוֹר
38 וְאַחְיוֹ וּזְכַרְיָה וּמִקְלוֹת׃ וּמִקְלוֹת הוֹלִיד אֶת־שִׁמְאָם
וְאַף־הֵם נֶגֶד אֲחֵיהֶם יָשְׁבוּ בִירוּשָׁלַם עִם־אֲחֵיהֶם׃
39 וְנֵר הוֹלִיד אֶת־קִישׁ וְקִישׁ הוֹלִיד אֶת־שָׁאוּל וְשָׁאוּל
הוֹלִיד אֶת־יְהוֹנָתָן וְאֶת־מַלְכִּי־שׁוּעַ וְאֶת־אֲבִינָדָב וְאֶת־
אֶשְׁבָּעַל׃ וּבֶן־יְהוֹנָתָן מְרִיב בָּעַל וּמְרִי־בַעַל הוֹלִיד אֶת־ מ
41 42 מִיכָה׃ וּבְנֵי מִיכָה פִּיתֹן וָמֶלֶךְ וְתַחְרֵעַ׃ וְאָחָז הוֹלִיד
אֶת־יַעְרָה וְיַעְרָה הוֹלִיד אֶת־עָלֶמֶת וְאֶת־עַזְמָוֶת וְאֶת־
43 זִמְרִי וְזִמְרִי הוֹלִיד אֶת־מוֹצָא׃ וּמוֹצָא הוֹלִיד אֶת־בִּנְעָא
44 וּרְפָיָה בְנוֹ אֶלְעָשָׂה בְנוֹ אָצֵל בְּנוֹ׃ וּלְאָצֵל שִׁשָּׁה בָנִים
וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם עַזְרִיקָם בֹּכְרוּ וְיִשְׁמָעֵאל וּשְׁעַרְיָה
וְעֹבַדְיָה וְחָנָן אֵלֶּה בְּנֵי אָצֵל׃

CAP. X. ל וּפְלִשְׁתִּים נִלְחֲמוּ בְיִשְׂרָאֵל וַיָּנָס אִישׁ־יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי
פְלִשְׁתִּים

a) *in* vel *post septem dies*, vt Gen. 7, 10. Fungebantur enim officio suo septem diebus, deinde alii succedebant, coll. 2 Reg. 11, 5. 7. 9. Conf. etiam infra c. 24-26. b) Ezech. 4, 10. 11. c) *vna cum illis* primoribus, v. 17-24.

v. 26. d) *Nam in fidelitate* v. 24. 25. erant, & sec. Schm. *fideles habebantur illi quatuor* v. 24. *potentes* s. superiores, v. 13. c. 1, 10. *ianitorum*, qui memorati sunt v. 17. *illi*, inquam, *Leuitæ*, v. 14. 31. 33. *& erant præfecti* v. 19. 27. 29. *conclauibus*, v. 33. c. 23. 28. *& thesauris*, c. 26, 24. *ædis Dei*, v. 11. 13. 23. 27.

v. 27. e) *nam illis demandata erat*, v. 33. 1 Sam. 17, 20. *custodia*, c. 23, 32. *ipsique præfecti erant* v. 19. 26. 29. *clauibus*, Iud. 3, 25. Esa. 22, 22. scil. vt LXX. addunt, *ad aperiendum ianuas Templi*, *idque* quotidie mane s. *singulis matutinis*, c. 16, 40. Exod. 30, 7.

v. 28. f) *Quidam etiam ex illis*, v. 29. coll. not. Leu. 4, 17. Ezr. 2, 68. *præfecti erant*, v. 27. 29. *vasibus ministerii*, v. 13. 29. *nam certo numero*, c. 23, 31. *ea inferebant* thesauris, c. 16, 1. *& ad numerum eadem efferebant*. Ezr. 1, 7. 8.

v. 35. g) *Gibeone vero*, vt c. 8, 29 seqq. dictum est, *habitauerunt*. Regressio ad gentem Saulis, & præparatio ad historiam sequentem.

CAP. X, v. 1. h) *Philistæi autem*, c. 1, 12. bello impliciti *prælium commiserunt cum Israelitis* cet. Vide 1 Sam. 31, 1. seqq. Post præmissas nimir. genealogias, hic historia incipit Regum Israeliticorum, inprimis domus Dauidicæ, ex qua CHRISTVS ortus est. Quumque *genealogiæ* c. IX. in Saule finiuerint, *historia* in fine Saulis orditur. Est itaque in hoc capite *historia extremi regni Saulis mortisque eius*. Vide vberiores adnotationes.

v. 26. Pro הַשֹּׁעֲרִים habet הַשֹּׁעֲרִים alius liber in *Mas. Erff.* v. 28. כי per *Makk.* 1. 3. 5. at כִּי בְמִסְפָּר 6. 9. 20. 21. 22. v. 31. שַׁבָּת cum superaddito *Psik* poscit *Ind. Bas.* f. 61. a. v. 35. Pro אשתו habent אחתו codd. quidam, e. g. 7. 8. 15. Sed errorem hunc esse, notarunt iam *Buxt.* in Anticrit. p. 607. & *Pfeifferus* in Dub. Vex. h. l. Repugnant huic lectioni non solum meliores codices, secus ac *Clericus* in Comm. ad h. l. innuit, sed etiam cum parallelismus c. 8, 29. tum veterum consensus interpretum, LXX. Vulg. Syr. & Ar. qui omnes non *sororem*, sed *vxorem* interpretati sunt. v. 40. מְרִיב־בַּעַל sic per *Makk.* 1. 2. 3. Pro ומרי hab. וּמְרִיב־ 2. item 5. qui tamen coniunctim cum sequente voce scribit וּמְרִיבַבַּעַל; vtrumque contra *Mas. Erff.* v. 44. עַזְרִיקָם sine *Psik* 1. 3, 9. 20. 21. 22. At per *Merca* cum *Psik* 5. 10. 13. 19. בכרו per *Pashta* simplex *milra*, cum *Meth.* sub ב 2. 3. 6. 9. 11. 20. 21. 22. & sic fu. 5. Vide c. 8, 38. אלה cum præmisso כל־ 1. 3. & sic fu. 5. אצל per *Kam.* 2. 3. & sic fu. 5. At per *Tsere* 7. 8. 11. 12. 15. 16. 23. & sic fu. 1. Vtrumque contra *Mas.* 1. atque *Erff.* h. l. *impr. fin.* f. 10. col. 8. & *Ind. Bas.* f. 61. d.

2 פְּלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים בְּהַר גִּלְבֹּעַ׃ וַיַּדְבְּקוּ פְלִשְׁתִּים
אַחֲרֵי שָׁאוּל וְאַחֲרֵי בָנָיו וַיַּכּוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־יוֹנָתָן וְאֶת־
3 אֲבִינָדָב וְאֶת־מַלְכִּי־שׁוּעַ בְּנֵי שָׁאוּל׃ וַתִּכְבַּד הַמִּלְחָמָה
עַל־שָׁאוּל וַיִּמְצָאֻהוּ הַמּוֹרִים בַּקָּשֶׁת וַיָּחֶל מִן־הַיּוֹרִים׃
4 וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־נֹשֵׂא כֵלָיו שְׁלֹף חַרְבְּךָ וְדָקְרֵנִי בָהּ
פֶּן־יָבֹאוּ הָעֲרֵלִים הָאֵלֶּה וְהִתְעַלְּלוּ־בִי וְלֹא אָבָה נֹשֵׂא
כֵלָיו כִּי יָרֵא מְאֹד וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת־הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ׃
ה וַיַּרְא נֹשֵׂא־כֵלָיו כִּי־מֵת שָׁאוּל וַיִּפֹּל גַּם־הוּא עַל־הַחֶרֶב
6 וַיָּמֹת׃ וַיָּמָת שָׁאוּל וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו וְכָל־בֵּיתוֹ יַחְדָּו
7 מֵתוּ׃ וַיִּרְאוּ כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בָּעֵמֶק כִּי נָסוּ וְכִי־
מֵתוּ שָׁאוּל וּבָנָיו וַיַּעַזְבוּ עָרֵיהֶם וַיָּנֻסוּ וַיָּבֹאוּ פְלִשְׁתִּים
8 וַיֵּשְׁבוּ בָּהֶם׃ וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹאוּ פְלִשְׁתִּים
לְפַשֵּׁט אֶת־הַחֲלָלִים וַיִּמְצְאוּ אֶת־שָׁאוּל וְאֶת־בָּנָיו
9 נֹפְלִים בְּהַר גִּלְבֹּעַ׃ וַיַּפְשִׁיטֻהוּ וַיִּשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־
כֵּלָיו וַיְשַׁלְּחוּ בְאֶרֶץ־פְּלִשְׁתִּים סָבִיב לְבַשֵּׂר אֶת־עֲצַבֵּיהֶם
י וְאֶת־הָעָם׃ וַיָּשִׂימוּ אֶת־כֵּלָיו בֵּית אֱלֹהֵיהֶם וְאֶת־
11 גֻּלְגָּלְתּוֹ תָקְעוּ בֵּית דָּגוֹן׃ וַיִּשְׁמְעוּ כֹּל יָבֵישׁ
12 גִּלְעָד אֵת כָּל־אֲשֶׁר־עָשׂוּ פְלִשְׁתִּים לְשָׁאוּל׃ וַיָּקוּמוּ
כָּל־אִישׁ חַיִל וַיִּשְׂאוּ אֶת־גּוּפַת שָׁאוּל וְאֵת גּוּפֹת בָּנָיו
וַיְבִיאוּם יָבֵישָׁה וַיִּקְבְּרוּ אֶת־עַצְמוֹתֵיהֶם תַּחַת הָאֵלָה
13 בְּיָבֵשׁ וַיָּצוּמוּ שִׁבְעַת יָמִים׃ וַיָּמָת שָׁאוּל בְּמַעֲלוֹ אֲשֶׁר־
מָעַל בַּיהוָה עַל־דְּבַר יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־שָׁמָר וְגַם־לִשְׁאוֹל
14 בָּאוֹב לִדְרוֹשׁ׃ וְלֹא־דָרַשׁ בַּיהוָה וַיְמִיתֵהוּ וַיַּסֵּב אֶת־
הַמְּלוּכָה לְדָוִיד בֶּן־יִשָׁי׃ יא וַיִּקָּבְצוּ כָל־יִשְׂרָאֵל Cap. XI.
2 אֶל־דָּוִיד חֶבְרוֹנָה לֵאמֹר הִנֵּה עַצְמְךָ וּבְשָׂרְךָ אֲנָחְנוּ׃ גַּם־
תְּמוֹל גַּם־שִׁלְשׁוֹם גַּם בִּהְיוֹת שָׁאוּל מֶלֶךְ אַתָּה הַמּוֹצִיא
וְהַמֵּבִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אַתָּה
תִרְעֶה אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִּהְיֶה נָגִיד עַל עַמִּי

a) v. 8. 1 Sam. 28, 4. c. 31, 1. 2 Sam. 1, 6. 21. Abfuit ille mons, & vicus grandis eius nominis, sexto lapide s. sex millibus passuum a Scythopoli, teste *Eusebio* & *Hieronymo*.
v. 2. b) Præ ceteris *vero insectati sunt Philistæi Saulem & filios eius*, Iud. 18, 22. c. 20, 42. 1 Sam. 14, 22. c. 31, 2. c) c. 8, 33.
v. 3. d) c. 5, 22. Iud. 20, 34. e) vid. not. 1 Sam. 31, 3. f) *iaculantes*. 2 Sam. 11, 20. 24. qui *arcu* iaculantur. g) Syr. *& extimuit valde*. Esth. 4, 4.
v. 4. h) Vid. not. 1 Sam. 31, 4.
v. 5. i) 1 Sam. 31, 5.
v. 6. k) *Sic igitur mortuus est Saul*, v. 13. & *tres filii ipsius*, v. 2. enumerati. Quartus enim *Eschbaal* s. *Ischboschet* c. 8, 33. vel euasit, vel prælio non interfuit, coll. 2 Sam. 1, 8. l) h. e. quotquot ex domesticis vel cognatis eius pugnæ adfuerunt, vna omnes extincti sunt. 1 Sam. 31, 6.
v. 7. m) *in valle* s. planitie Iezreelis, Iud. 6, 33. Hos. 1, 5. n) Non diu tamen, coll. 2 Sam. 5, 17. seqq. c. 7, 10. etc.
v. 8. o) Vide 1 Sam. 31, 8. seqq.
v. 14. p) *Neque enim consuluit Iehovam*, v. 13. scil. integre, in vera pœnitentia & fide, coll. c. 13, 3. c. 15, 13. 1 Sam. 13, 8-14. c. 14, 19. 24. 36. 37. c. 15, 1. 9-26. c. 28, 6. q) *itaque interfecit eum*, c. 2, 3. & regnum ad Dauidem, Iisihaii filium c. 2, 15. c. 11, 1. sqq. *transtulit*, c. 12, 23. 2 Sam. 2, 3.
CAP. XI, v. 1. r) *Congregati enim tandem sunt omnes Israelitæ*. cf. 2 Sam. 5, 1. not. Agitur hic I. *de inauguratione Davidis* super vniuersum Israelem, v. 1-3. II. de occupata *arce Sionis*, v. 4-9. III. *de heroibus* s. fortibus eius viris, qui *per tres ordines* recensentur v. 10-20. v. 21-25. v. 26-47.

CAP. X, v. 3. וימצאהו המורים ita 2. 3. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 19. & sic fu. 5. v. 4. שלף sic per *Merca* 7. 8. 11 -- 19. 23. 24. & sic fe. 5. At per *Darga* 1. 3. 6. 9. 20. 21. 22. & fu. 5. Denique per *Makk.* & *Meth.* 2. & *Ber.* Pro והתעללו habet ויתעללו per *Iod*, alius liber in *Mas. Erff.* v. 5. וירא נשא ita 22. v. 7. ויבאו פלשתים וישבו sic 2. 3. & fu. 5. v. 8. ממחרת per *Meth.* pro *Mun.* 1. 2. 3. 5. 14. 17. 18. 22. 23. ויבאו per *Mun.* sine seq. *Dag.* 2. 3. 5. v. 10. גלגלתו posterius *Gimel* per *Pat.* 1. 6. 9. 20. v. 11. וישמעו sic per *Sakephk.* vna cum *Paschta* 1. 24. יביש *plene* 6. 9. 20. 22. sec. *Mas. Erff.* v. 12. יבשה *defect.* 1. 2. 3. contra *Mas. impr.* & *Erff.* v. 14. את המלוכה ita & *Orientales* scribunt, sed המלוכה, omisso את, legunt, dummodo *Index* impr. harum Variationum saluus sit. CAP. XI, v. 1. Pro ויקבצו habent ויקבצו in textu 6. 9. 20. v. 2. בהיות שאול ita 6. 9. 10. & sic fu. 5. at גם בהיות שאול 2.

3 יִשְׂרָאֵל׃ וַיָּבֹאוּ כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ חֶבְרוֹנָה
וַיִּכְרֹת לָהֶם דָּוִיד בְּרִית בְּחֶבְרוֹן לִפְנֵי יְהוָה וַיִּמְשְׁחוּ
אֶת־דָּוִיד לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל כִּדְבַר יְהוָה בְּיַד־
שְׁמוּאֵל׃
4 וַיֵּלֶךְ דָּוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלִַם הִיא יְבוּס וְשָׁם הַיְבוּסִי
ה יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמְרוּ יֹשְׁבֵי יְבוּס לְדָוִיד לֹא תָבוֹא הֵנָּה
6 וַיִּלְכֹּד דָּוִיד אֶת־מְצֻדַת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִיד׃ וַיֹּאמֶר
דָּוִיד כָּל־מַכֵּה יְבוּסִי בָּרִאשׁוֹנָה יִהְיֶה לְרֹאשׁ וּלְשָׂר
7 וַיַּעַל בָּרִאשׁוֹנָה יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וַיְהִי לְרֹאשׁ׃ וַיֵּשֶׁב דָּוִיד
8 בַּמְּצָד עַל־כֵּן קָרְאוּ־לוֹ עִיר דָּוִיד׃ וַיִּבֶן הָעִיר מִסָּבִיב מִן־
9 הַמִּלּוֹא וְעַד־הַסָּבִיב וְיוֹאָב יְחַיֶּה אֶת־שְׁאָר הָעִיר׃ וַיֵּלֶךְ
י דָּוִיד הָלוֹךְ וְגָדוֹל וַיהוָה צְבָאוֹת עִמּוֹ׃ וְאֵלֶּה
רָאשֵׁי הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִיד הַמִּתְחַזְּקִים עִמּוֹ בְמַלְכוּתוֹ
עִם־כָּל־יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיכוֹ כִּדְבַר יְהוָה עַל־יִשְׂרָאֵל׃
11 וְאֵלֶּה מִסְפַּר הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר לְדָוִיד יָשָׁבְעָם בֶּן־חַכְמוֹנִי
רֹאשׁ הַשָּׁלוֹשִׁים הוּא־עוֹרֵר אֶת־חֲנִיתוֹ עַל־שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת
12 חָלָל בְּפַעַם אֶחָת׃ וְאַחֲרָיו אֶלְעָזָר בֶּן־דּוֹדוֹ הָאֲחוֹחִי
13 הוּא בִּשְׁלוֹשָׁה הַגִּבֹּרִים׃ הוּא־הָיָה עִם־דָּוִיד בַּפַּס דַּמִּים
וְהַפְּלִשְׁתִּים נֶאֶסְפוּ־שָׁם לַמִּלְחָמָה וַתְּהִי חֶלְקַת הַשָּׂדֶה
14 מְלֵאָה שְׂעוֹרִים וְהָעָם נָסוּ מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים׃ וַיִּתְיַצְּבוּ
בְתוֹךְ־הַחֶלְקָה וַיַּצִּילוּהָ וַיַּכּוּ אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיּוֹשַׁע יְהוָה
טו תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה׃ וַיֵּרְדוּ שְׁלוֹשָׁה מִן־הַשְּׁלוֹשִׁים רֹאשׁ עַל־
הַצֻּר אֶל־דָּוִיד אֶל־מְעָרַת עֲדֻלָּם וּמַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים חֹנָה
16 בְּעֵמֶק רְפָאִים׃ וְדָוִיד אָז בַּמְּצוּדָה וּנְצִיב פְּלִשְׁתִּים אָז
17 בְּבֵית לָחֶם׃ וַיִּתְאָו דָּוִיד וַיֹּאמַר מִי יַשְׁקֵנִי מַיִם מִבּוֹר
18 בֵּית־לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׁעַר׃ וַיִּבְקְעוּ הַשְּׁלֹשָׁה בְּמַחֲנֵה
פְלִשְׁתִּים וַיִּשְׁאֲבוּ־מַיִם מִבּוֹר בֵּית־לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשַּׁעַר
וַיִּשְׂאוּ וַיָּבִאוּ אֶל־דָּוִיד וְלֹא־אָבָה דָוִיד לִשְׁתּוֹתָם וַיְנַסֵּךְ
אתם

השלישים קרי

v. 3. a) vide not. 2 Sam. 5, 3. b) *per Samuelem*, 1 Sam. 16, 1. 13. Ad locutionem cf. not. Exod. 9, 35. Hos. 12, 11. Hagg. 1, 1.
v. 4. c) *Postea iuit Dauid*, quinquennio post istam vnctionem v. 3. & anno regni sui octavo, coll. 2 Sam. 2, 10. 11. c. 5, 6. seqq. d) v. 5. Ios. 15, 8. c. 18, 28. Iud. 19, 10. 11.
v. 5. e) vid. 2 Sam. 5, 6. not. f) v. 7. c. 13, 13. c. 15, 29. 2 Sam. 5, 7. 9.
v. 6. g) *Dixerat autem Dauid*, ante captam arcem. 2 Sam. 5, 8. h) *erit caput s. princeps*, v. 11. 15. 20. 42. *& dux*, v. 21. 1 Sam. 22, 2. 2 Reg. 9, 5. totius scil. exercitus Israelis, 2 Sam. 19, 14. i) v. 8. 39. c. 2, 16. k) c. 18, 15. sicut iam fuerat militiæ Iudæorum. 2 Sam. 2, 13. 18. seqq.
v. 7. l) *in ista arce*, c. 12, 8. 16. Idem quod *Metsuda* v. 5. 16. coll. 2 Sam. 5, 9.
v. 8. m) *a Millo*, i. e. parte s. colle Sionis occidentali, 2 Par. 32, 5. 1 Reg. 9, 15. 24. c. 11, 27. 2 Reg. 12, 21. q. d. *complementum* montis Sion. cf. etiam not. ad 2 Sam. 5, 9. n) *instaurabat*, coll. Neh. 3, 34. c. 4, 1. 1 Reg. 18, 30. 2 Par. 24, 13.
v. 9. o) Vid. 2 Sam. 5, 10.
v. 11. p) *Hi, inquam, sunt*, v. 10. *numerus heroum*, v. 10. c. 23, 27. q) *Iaschobam*, c. 27, 2. dictus etiam *Ioscheb baschabet*, 2 Sam. 23, 8. *filius Chachmoni s. Thachkemoni*, 2 Sam. 23, 8. *princeps* v. 6. 10. *tribunorum*, Exod. 14, 7. sub Ioabo, totius exercitus imperatore, v. 6. 8. *Is mouit hastam suam*, v. 20. *contra trecentos* (vt etiam *Abschai* v. 20.) immo etiam *octingentos*, sec. 2 Sam. 23, 8. *occisos*, c. 10, 1. 8. *vna vice*, h. e. vno prælio s. impetu. Conf. Leu. 26, 7. 8. Deut. 32, 30. Iud. 3, 31. c. 15, 15. 1 Sam. 14, 6. seq.
v. 14. r) *Sed constiterunt* tres illi heroes, & in specie *Schamma*, 2 Sam. 23, 12.

v. 4. הוא per *Vau* 5. & in marg. 6. 9. ושם היבוסי ישבי ita 1. 2. v. 6. דויד per ' *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. 23. v. 7. במצד cum *Meth.* 1. At מ cum *Dag.* 6. 9. 14. 20. 21. 23. contra *Mas.* 1. & *Erf.* v. 10. המתחזקים cum *Meth.* 2. 6. 9. 14. 17. 18. 20. 24. & *Ber.* item *B. Napht.* v. 11. הוא per *Rbhia* 1. & sic fu. 5. at per *Mun.* 6. 9. 20. v. 17. ויתאו per *Pat.* 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. contra *Mas.* 3.

19 אֹתָם לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵאֱלֹהַי מֵעֲשׂוֹת
זֹאת הֲדַם הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶשְׁתֶּה בְנַפְשׁוֹתָם כִּי
בְנַפְשׁוֹתָם הֱבִיאוּם וְלֹא אָבָה לִשְׁתּוֹתָם אֵלֶּה עָשׂוּ
כ שְׁלֹשֶׁת הַגִּבּוֹרִים׃ וְאַבְשַׁי אֲחִי־יוֹאָב הוּא הָיָה רֹאשׁ
הַשְּׁלוֹשָׁה וְהוּא עוֹרֵר אֶת־חֲנִיתוֹ עַל־שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חָלָל
21 וְלֹא־שֵׁם בַּשְּׁלשָׁה׃ מִן־הַשְּׁלוֹשָׁה בַשְּׁנַיִם נִכְבָּד וַיְהִי (ולו קרי)
22 לָהֶם לְשָׂר וְעַד־הַשְּׁלשָׁה לֹא־בָא׃ בְּנָיָה בֶן־יְהוֹיָדָע
בֶּן־אִישׁ־חַיִל רַב־פְּעָלִים מִן־קַבְצְאֵל הוּא הִכָּה אֵת
שְׁנֵי אֲרִיאֵל מוֹאָב וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת־הָאֲרִי בְּתוֹךְ
23 הַבּוֹר בְּיוֹם הַשָּׁלֶג׃ וְהוּא הִכָּה אֶת־הָאִישׁ הַמִּצְרִי
אִישׁ־מִדָּה׀ חָמֵשׁ בָּאַמָּה וּבְיַד הַמִּצְרִי חֲנִית כִּמְנוֹר
אֹרְגִים וַיֵּרֶד אֵלָיו בַּשָּׁבֶט וַיִּגְזֹל אֶת־הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי
24 וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ׃ אֵלֶּה עָשָׂה בְּנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע
כה וְלוֹ שֵׁם בִּשְׁלוֹשָׁה הַגִּבֹּרִים׃ מִן־הַשְּׁלוֹשִׁים הִנּוֹ
נִכְבָּד הוּא וְאֶל־הַשְּׁלֹשָׁה לֹא־בָא וַיְשִׂימֵהוּ דָוִיד
26 עַל־מִשְׁמַעְתּוֹ׃ וְגִבּוֹרֵי הַחֲיָלִים עֲשָׂהאֵל אֲחִי
27 יוֹאָב אֶלְחָנָן בֶּן־דּוֹדוֹ מִבֵּית לָחֶם׃ שַׁמּוֹת הַהֲרוֹרִי
28 חֶלֶץ הַפְּלוֹנִי׃ עִירָא בֶן־עִקֵּשׁ הַתְּקוֹעִי אֲבִיעֶזֶר
29 ל הָעַנְּתוֹתִי׃ סִבְּכַי הַחֻשָׁתִי עִילַי הָאֲחוֹחִי׃ מַהְרַי
31 הַנְּטוֹפָתִי חֵלֶד בֶּן־בַּעֲנָה הַנְּטוֹפָתִי׃ אִיתַי בֶּן־רִיבַי
32 מִגִּבְעַת בְּנֵי בִנְיָמִן בְּנָיָה הַפִּרְעָתֹנִי׃ חוּרַי מִנַּחֲלֵי
33 גָעַשׁ אֲבִיאֵל הָעַרְבָתִי׃ עַזְמָוֶת הַבַּחֲרוּמִי אֶלְיַחְבָּא
34 הַשַּׁעַלְבֹנִי׃ בְּנֵי הָשֵׁם הַגִּזוֹנִי יוֹנָתָן בֶּן־שָׁגֵה הַהֲרָרִי׃
לה 36 אֲחִיאָם בֶּן־שָׂכָר הַהֲרָרִי אֱלִיפַל בֶּן־אוּר׃ חֵפֶר
37 הַמְּכֵרָתִי אֲחִיָּה הַפְּלֹנִי׃ חֶצְרוֹ הַכַּרְמְלִי נַעֲרַי בֶּן־
38 39 אֶזְבָּי׃ יוֹאֵל אֲחִי נָתָן מִבְחָר בֶּן־הַגְרִי׃ צֶלֶק
הָעַמּוֹנִי נַחְרַי הַבֵּרֹתִי נֹשֵׂא כְּלֵי יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה׃
מ 41 עִירָא הַיִּתְרִי גָּרֵב הַיִּתְרִי׃ אוּרִיָּה הַחִתִּי זָבָד בֶּן־

a) Gratias Deo agens de reditu fortissimorum virorum; & contestatus, se ex consideratione tanti eorum periculi, bibere non posse, aquam in terram effudit. cf. not. 1 Sam. 7, 6. 2 Sam. 23, 16.

v. 19. b) Ios. 22, 29. 1 Sam. 24, 7. c) Visus enim fuisset bibere vitam & sanguinem eorum, qui aquam cum vitæ & sanguinis effundendi periculo petierant.

v. 20. d) *Porro*, post tres illos primi ordinis heroes, fuit *Abschai*, frater Ioabi, c. 2, 16. cf. not. ad 2 Sam. 23, 28. e) *Is fuit caput* s. princeps, v. 6. 11. 15. 42. *trium* vel primi v. 19. vel secundi potius ordinis, coll. not. ad v. 1. f) *is etiam excitauerat hastam suam contra trecentos* a se victos. cf. v. 11. g) Vulg. & plerique sec. *Kri*: *vnde etiam nomen ei celebre inter tres illos fuit*. Al. sec. *Cthib*: *nec tamen celebre nomen ei fuit inter tres* priores.

v. 21. h) *Ex tribus* quidem *inter duos*, h. e. *Ex tribus in secundo ordine* heroum; vel vt Vulg. habet: *Et inter tres secundos honoratus* vel gloriam consecutus *fuit*, v. 25. Gen. 34, 19. 1 Sam. 22, 14. *fuitque illorum dux* s. princeps, v. 6. coll. v. 20. *ad illos tamen tres* priores, supra ad v. 12. recensitos, pari fortitudine & gestorum claritate *non peruenit*. cf. v. 25.

v. 22. i) *Benaiah* etiam, v. 14. c. 18, 17. c. 27, 6. *filius Iehoiadæ*, sacerdotis, c. 12, 27. k) *filius viri fortis*, c. 10, 12. i. e. *vir fortis ac strenuus* fuit: sicut cum quis *filius Belial*, aut *filius strenuitatis* dicitur. l) vid. not. 2 Sam. 23, 20. m) *duos Arieles*, q. d. *leones Dei*, i. e. *viros fortes* Moabitarum.

v. 23. n) *virum extensa mensura* s. prægrandem, c. 20, 6. Num. 13, 32. Esa. 45, 14. & terribilis *adspectus* s. *faciei*, sec. 2 Sam. 23, 21. *quinque* vlnarum in *mensura cubitali*, Exod. 26, 2.

v. 19. לִּי sine *Dag.* 6. 7. 8. 9. 11. 12. 20. 23. v. 22. *Spatium* præmitt. 1. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 16. 19. 20. 21. 22. 23. אֵת שְׁנֵי sic per *Tsere* & *Mun.* 5. 7. 8. 10. 12 -- 19. 22, 23. שני אריאל ita 1. 3. v. 23. איש per *Merca* 5. 7. 8. 10 -- 18. 21. 22. 23. v. 24. ולו per *Makk.* 1. 2. 3. sic fe. 5. v. 26. *Spatium* præmitt. 3. 5. 6. 9. 10. 12. 16. 19. 20. 21. 23. v. 31. ריבי sic per *Sakephk.* 2. 6. 7. 8. 9. 12. 15. 16. 20. 23. 24. & *Ber.* sic fu. 5. at reliqui omnes per *Rbbia* male, præter 1. 3. 5. qui ריבי מגבעת בני בנימן habent. v. 34. בני per *Mahp.* 2. 6. 9. 20. 22. at per *Makk.* 3. 11. 12. 14. 15. 16. 21. 23. שגה sic per *He* 1. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. sec. *Maj. Erff.* At ceteri *Aleph* loco eius habent. Porro *Gimel* per *Segol* 1. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. v. 40. גרב per *Kam.* 1. 2.

42 אחליו: עדינא בן־שיזא הראובני ראש לראובני ועליו
43 44 שלשים: חנן בן־מעכה ויושפט המתני: עזיא
העשתרתי שמע ויעואל בני חותם הערערי: — ויעיאל קרי
מה ידיעאל בן־שמרי ויוחא אחיו התיצי: אליאל
46 המחוים וירבי ויושויה בני אלנעם ויתמה המואבי:
47 אליאל ועובד ויעשיאל המצביה:
CAP. XII. יב ואלה הבאים אל־דויד לציקלג עוד עצור מפני שאול
2 בן־קיש והמה בגבורים עזרי המלחמה: נשקי קשת
מימינים ומשמאלים באבנים ובחצים בקשת מאחי
3 שאול מבנימן: הראש אחיעזר ויואש בני השמעה
הגבעתי ויזואל ופלט בני עזמות וברכה ויהוא הענתתי: — ויזיאל קרי
4 וישמעיה הגבעוני גבור בשלשים ועל־השלשים
ה וירמיה ויחזיאל ויוחנן ויוזבד הגדרתי: אלעוזי וירימות
6 ובעליה ושמריהו ושפטיהו החריפי: אלקנה — החרופי קרי
7 וישיהו ועזראל ויועזר וישבעם הקרחים: ויועאלה
8 וזבדיה בני ירחם מן־הגדור: ומן־הגדי נבדלו אל־דויד
למצד מדברה גברי החיל אנשי צבא למלחמה ערכי
צנה ורמח ופני אריה פניהם וכצבאים על־ההרים
9 למהר: עזר הראש עבדיה השני אליאב השלשי:
י 11 משמנה הרביעי ירמיה החמשי: עתי הששי אליאל
12 13 השבעי: יוחנן השמיני אלזבד התשיעי: ירמיהו
14 העשירי מכבני עשתי עשר: אלה מבני־גד
ראשי הצבא אחד למאה הקטן והגדול לאלף: אלה טו
הם אשר עברו את־הירדן בחדש הראשון והוא
ממלא על־כל־גדיתיו ויבריחו את־כל־העמקים — גדותיו קרי
16 למזרח ולמערב: ויבאו מן־בני בנימן ויהודה עד־
17 למצד לדויד: ויצא דויד לפניהם ויען ויאמר להם
אם־לשלום באתם אלי לעזרני יהיה־לי עליכם לבב
ליחד

v. 42. *a*) *caput* & princeps, v. 6. 11. 20. *Rubenitarum* erat; c. 5, 26. *nam præter eum*, vel *vna cum ipso*, Ezech. 16, 37. *triginta* alii ex Rubenitis aderant. cf. v. 15. 25.

v. 44. *b*) *Aschtharatensis*, ex *Aschtharoth*, c. 6, 56. Ios. 9, 10. *c*) *Aroerensis*, c. 5, 8.

v. 45. *d*) *Thitsita*, ex Thitsi, alioquin ignoti, familia.

v. 46. *e*) *Elielhammachauim*, q. d. Deus triumus est, qui viuificat, vel in vita conseruat. Al. *Eliel Machauitarum* s. ex *Machauæis*, ignota nunc familia s. gente. *f*) *Moabita*, vel gente, vt Gen. 19, 36. Deut. 23, 4. vel quod inter Moabitas habitasset, coll. supra v. 39. & c. 2, 17.

v. 47. *g*) & *Hammetsobia*; vel *qui etiam Metsobia*, q. d. *Tumefactæ* vel *Venustæ* filius dictus est. Vide sis notas vberiores.

CAP. XII, v. 1. *h*) *Hi vero sunt Israelitæ, qui ad Dauidem Tsiklagum*, v. 20. oppidum Iudæ, Ios. 15, 31. olim Simeonitis, Ios. 19, 5. nuper Dauidi datum, 1 Sam. 27, 6. *venerunt*: cum ante mortem Saulis, v. 1-22. tum, eo mortuo, ad Dauidem regem constituendum, v. 23-40. *i*) Vulg. *quum adhuc fugeret*, s. *conclusus*, & publice inter Israelitas versari *prohibitus esset*, Deut. 32, 36. Neh. 6, 10. *coram Saule*, v. 2. 1 Sam. 27, 1. *filio Kischi*, c. 9, 39. *k*) illique *inter viros fortes, adiutores belli*, h. e. auxiliarii eius in bello gerendo fuerunt, v. 17 -- 22. Recitatur ergo hoc capite, I. Qui & quales *Tsiklagum ad Dauidem* transierint, v. 1-7. II. *in desertum*, ex *Gaditis* v. 8-15. & *Beniamitis*, v. 16-18. III. Quum ex castris Philistæorum Tsiklagum rediret ex *Manassitis*, v. 19-22. IV. Qui *ex singulis tribubus*, post mortem Saulis & Ischboscheti, *Hebronem* se contulerint, ad regem ipsum constituendum, v. 23-38. V. *Publica populi lætitia* & festiuitas, v. 39. 40.

v. 44. Pro הערערי hab. הערערי 1. quomodo legerunt LXX. CAP. XII, v. 1. לציקלג ita 5. 17. 18. 24. & Ber. At reliqui sine *Mun.* partim cum, partim sine *Meth.* v. 2. ומשמאלים ita cum *Aleph* mobili 2. 3. & sic fu. 1. v. 3. ויזיאל sic *Orientales* in textu sine nota. v. 4. השלשים Hic loco *Atnach* habent *Silluk* & *Sophpasuk* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. הגדרתי per *Cholem* 3. quomodo LXX. v. 5. Pro אלעוזי habent אלעזי 1. 2. 3. 6. 9. 20. sic fu. 5. החריפי ita scribunt, & החרופי legunt, 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 13. 14. 19. 20. 22. sec. *Mas. Erff.* At inuerso ordine החרופי scrib. & החריפי legunt 17. 18. 24. & *Ber.* Denique החרופי in textu sine nota 12. 15. 16. 21. 22. v. 6. וישיהו sic 1. 3. 5. & *B. Napht.* v. 7. Pro הגדור habent הגדור per *Schurek* ac *Daleth* 1. 2. 5. 6. 9. 20. v. 8. Pro ורמח habent ומגן 7. 8. 10 -- 16. 19. 21. 22. וכצבאים sic 7. 8. 15. 17. 23. sec. *M. L.* At alii וכצבאים per *Aleph* mobile. v. 10. משמנה sic per *Pat.* 2. 3. 6. 9. 20. 23. & sic LXX. החמשי sine *Dag.* 1. 2. 6. 9. 20. & sic fu. 5.

ליחד ואם־לרמותני לצרי בלא חמס בכפי ירא אלהי
18 אבותינו ויוכח ׃ ורוח לבשה את־עמשי ראש
השלושים לך דויד ועמך בן־ישי שלום ׀ שלום לך השלישים קרי
ושלום לעזרך כי עזרך אלהיך ויקבלם דויד ויתנם
19 בראשי הגדוד ׃ וממנשה נפלו על־דויד בבאו
עם־פלשתים על־שאול למלחמה ולא עזרם כי בעצה
שלחהו סרני פלשתים לאמר בראשינו יפול אל־אדניו
כ שאול ׃ בלכתו אל־ציקלג נפלו עליו ׀ ממנשה עדנח
ויוזבד וידיעאל ומיכאל ויוזבד ואליהוא וצלתי ראשי
21 האלפים אשר למנשה ׃ והמה עזרו עם־דויד על־
22 הגדוד כי־גבורי חיל כלם ויהיו שרים בצבא ׃ כי לעת
יום ביום יבאו על־דויד לעזרו עד־למחנה גדול כמחנה
23 אלהים ׃ ואלה מספרי ראשי החלוץ לצבא
באו על־דויד חברונה להסב מלכות שאול אליו כפי
24 יהוה ׃ בני יהודה נשאי צנה ורמח ששת אלפים
כה ושמנה מאות חלוצי צבא ׃ מן־בני שמעון גבורי
חיל לצבא שבעת אלפים ומאה ׃
26 מן־בני הלוי ארבעת אלפים ושש מאות ׃
27 ויהוידע הנגיד לאהרן ועמו שלשת אלפים ושבע
28 מאות ׃ וצדוק נער גבור חיל ובית־אביו שרים
29 עשרים ושנים ׃ ומן־בני בנימן אחי שאול
שלשת אלפים ועד־הנה מרביתם שמרים משמרת
ל בית שאול ׃ ומן־בני אפרים עשרים אלף
ושמנה מאות גבורי חיל אנשי שמות לבית אבותם ׃
31 ומחצי מטה מנשה שמונה עשר אלף אשר
נקבו בשמות לבוא להמליך את־דויד ׃
32 ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה־
יעשה ישראל ראשיהם מאתים וכל־אחיהם על־

Kkkkk 5 קב ה פיהם

a) *cor* & animus pariter *ad coniunctionem*. Idem mihi animus erga vos erit. cf. infra v. 38. 1 Sam. 11, 11. Ezr. 4, 3. b) *Sin autem ad decipiendum me* & tradendum *hoſtibus meis*, 2 Reg. 9, 23. Thren. 1, 19. veniſtis, *dum non* eſt v. 33. c) *culpa* aut *ſcelus in manibus meis*, Eſa. 59, 6. Pſ. 7, 4. Iob. 16, 17. *viderit* illud, 2 Par. 24, 22. -- *idque vindicet*, c. 16, 21. Gen. 31, 42.

v. 18. c) *Tum vero ſpiritus induit*, 2 Par. 24, 10. coll. not. Iud. 6, 34. c. 11, 29. *Amaſaium, principem*, v. 3. 9. Vulg. *inter triginta*, vt v. 4. vel ſec. Kri, *tribunorum* ſ. *ducum*, vt c. 11, 11. *Tui ſumus, o Dauid, & tecum* erimus vel *faciemus, o fili Iiſchaii! Pax, pax tibi* ſit! Gen. 43, 23. cet.

v. 19. d) *Porro de Manaſſæ* poſteris v. 20. *ad Dauidem* a Saule *defecerunt*, 1 Sam. 29, 3. 2 Reg. 25, 11. *quum veniſſet quidem cum Philiſtæis contra Saulem ad pugnam*, 1 Sam. 28, 1. 2. c. 29, 1. 8. ſeqq. *nec tamen eos*, Philiſtæos, Dauid cum ſociis *adiuuiſſent*.

v. 20. e) *Quum ergo* illhinc *rediret Tſiklagum*, v. 1. 1 Sam. 29, 10. 11. c. 30, 1. ſeqq. f) *chiliarchi Manaſſitarum*. cf. not. Iud. 6, 15.

v. 22. g) *Nam ad tempus*, Gen. 8, 11. *diei in diem* ſ. ſingulorum dierum, 2 Par. 8, 13. c. 24, 11. *veniebant* plures *ad Dauidem* v. 1. 8. 16. 23. *ad auxilium ei ferendum*, v. 17. 18. 21. *donec factus eſt caſtra magna*, Vulg. *vſque dum fieret grandis numerus*, Gen. 32, 11. *ſicut caſtra Dei*, h. e. maxima; quæ ſec. *R. Sal.* ipſius *Dei prouidentia* in tantum numerum excreuerunt. cf. Ier. 2, 31. Pſ. 36, 7. & 68, 18. & 80, 11. Cant. 8, 6. & not. Ion. 3, 3.

v. 23. h) *Hi autem numeri*, c. 11, 10. 11. *principum expediti* populi ſ. hominum, *ad militiam armatorum*, v. 24. 25. Num. 32, 21. *ad Dauidem venerunt*, v. 1. 8. 16. 22. *Hebronem*, v. 38. c. 11, 1. 2 Sam. 5, 1.

---

v. 17. ויוכח per *Pat.* 7. 8. 15. 22. 24. ſec. *Ind. Baſ.* f. 61. d. Alii per *Kam.* v. 18. לבשה per *Rbhia* 1. 3. 5. v. 20. עליו ſine *Pſik* 2. 3. 6. 9. 20. 21. contra *Ind. Baſ.* f. 61. a. עדנה per *He* 2. 6. 9. 15. 16. 18. 20. 23. contra *Maſ. Erff.* At *Nun* per *Pat.* 3. 5. & in marg. 6. 9. item *Maſ. Erff.* וצלתי *Lamed* ſine *Dag.* 1. 3. 6. 9. 20. 23. v. 22. למחנה per *Tſere* 2. & in marg. 6. 9. v. 25. שמעון Sic per *Sakephk.* 2. 6. 9. 20. 23. 24. & *Ber.* At reliqui per *Rbhia*, prorſus irregulariter. Vide ſimilem anomaliam conſecutionis accentuum in Varr. lect. c. 11, 31. גבורי חיל לצבא ita 1. 5.

33 פִּיהֶֽם׃ מִזְּבֻלוּן יוֹצְאֵי צָבָא עֹרְכֵי מִלְחָמָה
בְּכָל־כְּלֵי מִלְחָמָה חֲמִשִּׁים אָלֶף וְלַעֲדֹר בְּלֹא־לֵב
34 וָלֵב׃ וּמִנַּפְתָּלִי שָׂרִים אָלֶף וְעִמָּהֶם בְּצִנָּה
לה וַחֲנִית שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה אָלֶף׃ וּמִן־הַדָּנִי
עֹרְכֵי מִלְחָמָה עֶשְׂרִים־וּשְׁמוֹנָה אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃
36 וּמֵאָשֵׁר יוֹצְאֵי צָבָא לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה אַרְבָּעִים
37 אָלֶף׃ וּמֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן מִן־הָרְאוּבֵנִי וְהַגָּדִי
וַחֲצִי ׀ שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בְּכֹל כְּלֵי צְבָא מִלְחָמָה מֵאָה
38 וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃ כָּל־אֵלֶּה אַנְשֵׁי מִלְחָמָה עֹדְרֵי מַעֲרָכָה
בְּלֵבָב שָׁלֵם בָּאוּ חֶבְרוֹנָה לְהַמְלִיךְ אֶת־דָּוִיד עַל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל וְגַם כָּל־שֵׁרִית יִשְׂרָאֵל לֵב אֶחָד לְהַמְלִיךְ אֶת־ טצ״ל
39 דָּוִיד׃ וַיִּהְיוּ־שָׁם עִם־דָּוִיד יָמִים שְׁלוֹשָׁה אֹכְלִים
מ וְשׁוֹתִים כִּי־הֵכִינוּ לָהֶם אֲחֵיהֶם׃ וְגַם הַקְּרוֹבִים־אֲלֵיהֶם
עַד־יִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן וְנַפְתָּלִי מְבִיאִים לֶחֶם בַּחֲמוֹרִים
וּבַגְּמַלִּים וּבַפְּרָדִים ׀ וּבַבָּקָר מַאֲכָל־קֶמַח דְּבֵלִים
וְצִמּוּקִים וְיַיִן־וְשֶׁמֶן וּבָקָר וְצֹאן לָרֹב כִּי שִׂמְחָה בְּיִשְׂרָאֵל׃

CAP. XIII. יג וַיִּוָּעַץ דָּוִיד עִם־שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת
2 לְכָל־נָגִיד׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְכֹל ׀ קְהַל יִשְׂרָאֵל אִם־עֲלֵיכֶם
טוֹב וּמִן־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נִפְרְצָה נִשְׁלְחָה עַל־אַחֵינוּ
הַנִּשְׁאָרִים בְּכֹל אַרְצוֹת יִשְׂרָאֵל וְעִמָּהֶם הַכֹּהֲנִים
3 וְהַלְוִיִּם בְּעָרֵי מִגְרְשֵׁיהֶם וְיִקָּבְצוּ אֵלֵינוּ׃ וְנָסֵבָּה
אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵינוּ אֵלֵינוּ כִּי־לֹא דְרַשְׁנֻהוּ בִּימֵי שָׁאוּל׃
4 וַיֹּאמְרוּ כָל־הַקָּהָל לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי־יָשַׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי
ה כָל־הָעָם׃ וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל מִן־שִׁיחוֹר
מִצְרַיִם וְעַד־לְבוֹא חֲמָת לְהָבִיא אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים
6 מִקִּרְיַת יְעָרִים׃ וַיַּעַל דָּוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל בַּעֲלָתָה אֶל־
קִרְיַת יְעָרִים אֲשֶׁר לִיהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֵת אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים ׀ יְהוָה יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם׃
וירכיבו

v. 33. a) *exeuntes ad militiam*, v. 36. c. 5, 18. *instruentes aciem*, exercitati milites, v. 8. 35. 36. Iud. 20, 22. *quouis armorum genere*, v. 37. b) *& ad ordines seruandos* parati (2) v. 38. *sine duplici corde*, h. e. non dubio aut discordi, sed firmo & concordi animo. coll. v. 17. 38. Ps. 12, 3.

v. 38. c) Omnes isti *viri militares*, v. 8. *ordinantes aciem*, s. expediti ad pugnandum, v. 33. *animo sincero* & integro, v. 33. c. 28, 9. 1 Reg. 8, 61. *venerunt Hebronem*, v. 23. c. 11, 1. 3. d) *quin omnis etiam reliqui Israelis*, c. 4, 43. *cor vnum* s. concors sententia erat, 2 Par. 30, 12. ὁ ψυχὴ μία, vt Act. 4, 32.

v. 40. e) *cibum farinaceum*, Gen. 40, 17. 2 Sam. 17, 28. *massas caricarum & vuas passas* s. siccas. 1 Sam. 25, 18.

CAP. XIII, v. 1. f) *Postea consilium iniit* Dauid, 2 Par. 10, 6. 8. *cum chiliarchis* s. tribunis *& centurionibus*, c. 12, 20. c. 15, 25. *per omnes duces* s. *principes*, c. 9, 20. c. 12, 27. Nempe Dauid I. *Arcam Dei* Sionem transferre adgreditur, v. 1 -- 8. Quæ, quum II. *Vzza* ei temere manum iniecisset, & morte a Deo mulctatus esset, v. 9 -- 11. III. in ædibus *Obed-Edomi* per tres menses relinquitur, v. 12 -- 14.

v. 2. g) Esth. 1, 19. Neh. 2, 5. 7. h) Schm. *festinemus* vel vrgeamus propositum nostrum; ex פצר per transpos. litter. vt 1 Sam. 28, 23. 2 Sam. 13, 25. 2 Reg. 5, 23. coll. Gen. 19, 3. 9. i) i. e. per vrbes, quarum suburbia Sacerdotes & Leuitæ possident. c. 6, 49. Num. 35, 2. seqq.

v. 3. k) *non enim* digne, & proue decebat, *requisiuimus eam*, c. 15, 13. *tempore Saulis*, c. 5, 10. cf. c. 10, 14.

v. 5. l) Num. 34, 5. Ios. 13, 3. Esa. 23, 3. Ier. 2, 18. m) Gen. 10, 18. Num. 13, 21. c. 34, 5. 8. not.

v. 35. עשרים ושמונה ita 6. 9. 12. 15. 16. 20. 21. 22. 23. v. 37. בְּכָל־ sic per *Kametschat*. & *Makk*. 2. 3. 6. 9. 20. 23. sic fu. 5. v. 38. חברונה plene in marg. 22.
v. 40. וגם־־הקרובים ita 1. & sic fu. 5. At וגם הקרובים vtrobique per *Mun*. 2. 3. 6. 9. 20. 23. ac denique וגם־־הקרובים־ vtrobique per *Makk*. 17. 18. 22. Nostra lectio est illa, quæ & *B. Ascheri* tribuitur. ובפרדים sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 20. contra *Ind. Bas*. f. 61. a. מאֲכָל per *Kam*. 5. 7. 8. 11. 12. 14. 15. 16. 21. Per *Paser* loco *Makk*. 1. 2. 3. 5. קמח per *Thsithakt*. 1. וצמוקים plene 1. 2. 3. 22. & in marg. 6. 9. sec. *Mas*. 2. & *Erff*. וצמקים ויין־ ita 1. 2. 3. 5. Ac *Makk*. quidem etiam habent 7. 8. 10. 13. 19. CAP. XIII, v. 1. דויד per *Sakephk*. 1. 5. 6. 9. 20. v. 6. את־ per *Makk*. & *Sægol* 1. 6. 9. 10. 12. 13. 15. 19. 20. sic fu. 5. אשר נקרא־ ita 1. 2. 6. 9. 20. שָׁם per *Kam*. 1. & in marg. 6. 9.

7 וַיַּרְכִּיבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עַל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה מִבֵּית
8 אֲבִינָדָב וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ נֹהֲגִים בָּעֲגָלָה׃ וְדָוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל
מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי הָאֱלֹהִים בְּכָל־עֹז וּבְשִׁירִים וּבְכִנֹּרוֹת
9 וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְצִלְתַּיִם וּבַחֲצֹצְרוֹת׃ וַיָּבֹאוּ עַד־
גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת־יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת־הָאָרוֹן כִּי
10 שָׁמְטוּ הַבָּקָר׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּא וַיַּכֵּהוּ עַל אֲשֶׁר־
11 שָׁלַח יָדוֹ עַל־הָאָרוֹן וַיָּמָת שָׁם לִפְנֵי אֱלֹהִים׃ וַיִּחַר לְדָוִיד
כִּי־פָרַץ יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּא וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּא
12 עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וַיִּירָא דָוִיד אֶת־הָאֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא
13 לֵאמֹר הֵיךְ אָבִיא אֵלַי אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים׃ וְלֹא־הֵסִיר
דָּוִיד אֶת־הָאָרוֹן אֵלָיו אֶל־עִיר דָּוִיד וַיַּטֵּהוּ אֶל־בֵּית
14 עֹבֵד־אֱדֹם הַגִּתִּי׃ וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עִם־בֵּית
עֹבֵד אֱדֹם בְּבֵיתוֹ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית
עֹבֵד־אֱדֹם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ׃

יד CAP. XIV.

וַיִּשְׁלַח חִירָם מֶלֶךְ־צֹר מַלְאָכִים אֶל־דָּוִיד וַעֲצֵי
2 אֲרָזִים וְחָרָשֵׁי קִיר וְחָרָשֵׁי עֵצִים לִבְנוֹת לוֹ בָּיִת׃ וַיֵּדַע חורם קרי
דָּוִיד כִּי־הֱכִינוֹ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל כִּי־נִשֵּׂאת
לְמַעְלָה מַלְכוּתוֹ בַּעֲבוּר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃
3 וַיִּקַּח דָּוִיד עוֹד נָשִׁים בִּירוּשָׁלִָם וַיּוֹלֶד דָּוִיד עוֹד בָּנִים
4 וּבָנוֹת׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הַיְלוּדִים אֲשֶׁר הָיוּ־לוֹ בִּירוּשָׁלִָם
ה 6 שַׁמּוּעַ וְשׁוֹבָב נָתָן וּשְׁלֹמֹה׃ וְיִבְחָר וֶאֱלִישׁוּעַ וְאֶלְפָּלֶט׃
7 וְנֹגַהּ וְנֶפֶג וְיָפִיעַ׃ וֶאֱלִישָׁמָע וּבְעֶלְיָדָע וֶאֱלִיפָלֶט׃
8 וַיִּשְׁמְעוּ פְלִשְׁתִּים כִּי־נִמְשַׁח דָּוִיד לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ כָל־פְּלִשְׁתִּים לְבַקֵּשׁ אֶת־דָּוִיד וַיִּשְׁמַע
9 דָּוִיד וַיֵּצֵא לִפְנֵיהֶם׃ וּפְלִשְׁתִּים בָּאוּ וַיִּפְשְׁטוּ בְּעֵמֶק
10 רְפָאִים׃ וַיִּשְׁאַל דָּוִיד בֵּאלֹהִים לֵאמֹר הַאֶעֱלֶה עַל־
פְּלִשְׁתִּיִּים וּנְתַתָּם בְּיָדִי וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה עֲלֵה וּנְתַתִּים ואיר י׳
11 בְיָדֶךָ׃ וַיַּעֲלוּ בְּבַעַל־פְּרָצִים וַיַּכֵּם שָׁם דָּוִיד וַיֹּאמֶר
דָּוִיד

v. 7. a) *Venerunt autem arcam Dei*, v. 3. 1 Reg. 1, 38. 44. *super plaustro nouo*, Philistæos imprudenter imitati, 1 Sam. 6, 7. quum humeris portanda fuisset, Num. 7, 9. coll. infra c. 15, 2. & not. 2 Sam. 6, 3. b) vbi per 20. annos fuerat, 1 Sam. 7, 1. 2. c) *Vzza vero*, v. 8--10. & *Achio*, frater eius, *ducebant* arcam *plaustro*, c. 20, 1. 1 Sam. 6, 7. 10. Esa. 11, 6. vt Vzza a latere arcæ esset, Achio vero eam præcederet, 2 Sam. 6, 4.

v. 8. d) *ludebant*, c. 15, 29. i. e. sec. Ion. 2 Sam. 6, 5. *laudes dicebant*, sec. Targ. *saltabant*, coll. Exod. 32, 6.

v. 9. e) *ad aream Chidonis s. exitii*, coll. Iob. 21, 20. quæ etiam *Nachon s. percussionis* Vzzæ dicta est 2 Sam. 6, 6. f) *ad tenendum Arcam*, contra seuerum interdictum Num. 4, 15. 20. *quod lapsarent* vel hærerent *boues*, currum trahentes. Vide not. 2 Sam. 6, 6.

v. 10. g) i. e. *coram Arca Dei*, quæ specialis Dei præsentiæ symbolum erat, v. 8.

v. 12. h) *Timuit quoque Dauid Deum*. 2 Sam. 6, 9. i) *quomodo!* Sic etiam per ה Dan. 10, 17. alias per א, vt Gen. 44, 34. Coh. 4, 11.

v. 13. k) *Itaque non diuertere eam fecit ad se*, v. 12. coll. Kal Gen. 19, 2. 3. Exod. 3, 3. 4 -- *sed auertit* vel diuertere curauit *eam*. 2 Sam. 3, 27. c. 6, 10. in ædes *Obed-Edomi*, ex ianitoribus Leuitis, c. 15, 18. *Gathensis*, 2 Sam. 6, 20. habitatione.

CAP. XIV, v. 1. l) *Miserat autem Churam s. Chiram, rex Tyri, nuntios ad Dauidem* cet. 2 Sam. 5, 11. Narratur hoc capite I. *Hiramum* legatos, & ligna ac artifices ad exstruendum Dauidi palatium misisse, v. 1. 2. II. *Dauidem* plures *liberos* ex pluribus vxoribus Hierosolymæ *procreasse*, v. 3 -- 6. III. *duas victorias* a Philistæis reportasse, v. 7 -- 17.

---

v. 7. ועזא per *Paschta* 1. & sic fe. 5. v. 12. האלהים sic per *Mun.* loco *Meth.* 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 19. v. 14. Prius עבד per *Merca* 1. 2. 3. 5. 14. At reliqui per *Makk.* manente nihilominus *Kadma* super præcedente voce, irregulariter. CAP. XIV, v. 1. חירם sic in textu sine nota 3. 6 -- 10. 12 -- 16. 19. 20. 21. 23. contra *Mas.* Gen. 36, 5. צר per *Mun.* 1. 3. 6. 9. 12. 14. 20. 24. Reliqui per *Merca* sec. *Mas. Erff.* v. 8. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5 -- 10. 19. 20. 21. 22. 23. v. 10. פלשתים sic in textu sine nota 2. 11. 12. 13. 16. 21. 23. contra *Mas. Erff.* v. 11. ויעלו per *Merca* 5. 24. sec. *Mas. impr.* Ex. 6, 6. At ויעלו בבעל 1. ויכם sic per *Makk.* & *Segol* 2. 3. 5.

דָּוִיד פָּרַץ הָאֱלֹהִים אֶת־אוֹיְבַי בְּיָדִי כְּפֶרֶץ מָיִם עַל־כֵּן
קָרְאוּ שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בַּעַל פְּרָצִים׃ וַיַּעַזְבוּ־שָׁם אֶת־ 12
אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאמֶר דָּוִיד וַיִּשָּׂרְפוּ בָּאֵשׁ׃
וַיּוֹסִיפוּ עוֹד פְּלִשְׁתִּים וַיִּפְשְׁטוּ בָּעֵמֶק׃ וַיִּשְׁאַל עוֹד דָּוִיד 13 14
בֵּאלֹהִים וַיֹּאמֶר לוֹ הָאֱלֹהִים לֹא תַעֲלֶה אַחֲרֵיהֶם הָסֵב
מֵעֲלֵיהֶם וּבָאתָ לָהֶם מִמּוּל הַבְּכָאִים׃ וִיהִי טו
כְּשָׁמְעֲךָ אֶת־קוֹל הַצְּעָדָה בְּרָאשֵׁי הַבְּכָאִים אָז תֵּצֵא
בַמִּלְחָמָה כִּי־יָצָא הָאֱלֹהִים לְפָנֶיךָ לְהַכּוֹת אֶת־מַחֲנֵה
פְלִשְׁתִּים׃ וַיַּעַשׂ דָּוִיד כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ הָאֱלֹהִים וַיַּכּוּ אֶת־ 16
מַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים מִגִּבְעוֹן וְעַד־גָּזְרָה׃ וַיֵּצֵא שֵׁם־דָּוִיד 17
בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וַיהוָה נָתַן אֶת־פַּחְדּוֹ עַל־כָּל־הַגּוֹיִם׃
וַיַּעַשׂ־לוֹ בָתִּים בְּעִיר דָּוִיד וַיָּכֶן מָקוֹם לַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים טו Cap.XV.
וַיֶּט־לוֹ אֹהֶל׃ אָז אָמַר דָּוִיד לֹא לָשֵׂאת אֶת־ 2
אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כִּי אִם־הַלְוִיִּם כִּי־בָם ׀ בָּחַר יְהוָה לָשֵׂאת
אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וּלְשָׁרְתוֹ עַד־עוֹלָם׃
וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְרוּשָׁלִָם 3
לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר־הֵכִין לוֹ׃
וַיֶּאֱסֹף דָּוִיד אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וְאֶת־הַלְוִיִּם׃ 4
לִבְנֵי קְהָת אוּרִיאֵל הַשָּׂר וְאֶחָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים׃ ה
לִבְנֵי מְרָרִי עֲשָׂיָה הַשָּׂר וְאֶחָיו מָאתַיִם 6
וְעֶשְׂרִים׃ לִבְנֵי גֵרְשׁוֹם יוֹאֵל הַשָּׂר וְאֶחָיו מֵאָה 7
וּשְׁלֹשִׁים׃ לִבְנֵי אֱלִיצָפָן שְׁמַעְיָה הַשָּׂר וְאֶחָיו 8
מָאתָיִם׃ לִבְנֵי חֶבְרוֹן אֱלִיאֵל הַשָּׂר וְאֶחָיו 9
שְׁמוֹנִים׃ לִבְנֵי עֻזִּיאֵל עַמִּינָדָב הַשָּׂר וְאֶחָיו י
מֵאָה וּשְׁנֵים עָשָׂר׃
וַיִּקְרָא דָוִיד לְצָדוֹק וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם לְאוּרִיאֵל 11
עֲשָׂיָה וְיוֹאֵל שְׁמַעְיָה וֶאֱלִיאֵל וְעַמִּינָדָב׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם 12
אַתֶּם רָאשֵׁי הָאָבוֹת לַלְוִיִּם הִתְקַדְּשׁוּ אַתֶּם וַאֲחֵיכֶם
והעליתם

a) *instar rupturæ aquarum*, 2 Sam. 5, 20. Vide sis notas vberiores.
v. 12. b) 2 Sam. 5, 21.
v. 13. c) 2 Sam. 5, 22. d) *& diffuderunt se in eadem valle Rephaim*, v. 9.
v. 14. e) *Ideo etiam David iterum consuluit Deum*, v. 10. f) sed *diuerte* te & exercitum tuum, Cant. 6, 5. 2 Par. 13, 13. *ab eis*, Gen. 42, 24. *vt* per stratagema *ad eos venias ex aduerso*, Exod. 28, 27. Deut. 1, 1. *mororum*, v. 15. 2 Sam. 5, 23.
v. 15. g) 2 Sam. 5, 24.
v. 16. h) Gen. 6, 22. c. 7, 5. cet. i) *a Gibeone*, c. 8, 29. c. 9, 35. siue *Geba*, eadem significatione, 2 Sam. 5, 25. *vsque ad Gezeram*, c. 7, 28. in tribu Ephraim, Ios. 10, 33. c. 16, 3. 10. Iud. 1, 19. vel aliam Philistæorum, coll. infra c. 20, 4. & 1 Reg. 9, 15. 16.
v. 17. k) *Et exiit nomen* ac fama *Dauidis*, c. 17, 8. 2 Sam. 7, 9. Ezech. 16, 14. l) *dedit terrorem eius*, i. e. formidabilem omnibus eum reddidit. cf. Esth. 8, 17. c. 9, 2. cet.
CAP. XV, v. 1. m) *Fecit sibi etiam*, ex lignis ab Hiramo missis, c. 14, 1. *domos* & plura ædificia regia, Coh. 2, 4. *in vrbe Dauidis* c. 11, 5. *& locum parauit*, v. 3. 12. *pro arca* fœderis *Dei*. v. 2. 3. 25. 26. *eique tentorium tetendit*, c. 16, 1. 2 Sam. 6, 17. Narratur hic I. *Quomodo David omnia* ad solemnem Arcæ deductionem *præparauerit*, v. 1-13. II. *Quam honorifice* eam *transtulerit*, v. 14-28. III. Quomodo *Michal* eum exultantem irriserit, v. 29.
v. 3. n) *Igitur* denuo *conuocauit David* vniuersum Israelem, c. 13, 5. c. 28, 1. o) ad *transferendum*, v. 12. 14. 25. c. 13, 6. ex ædibus Obed-Edomi, c. 13, 14. coll. 2 Sam. 6, 12. p) *in locum suum, quem ei præparauerat*, v. 1. 12.

v. 11. שֵׁם־ cum *Meth.* fe. 1. v. 15. כְּשָׁמְעֲךָ sine *Gaiah* 2. 3. 22. 23. v. 17. Particulam אֶת־ omittunt 3. 20. & in textu 6. 9. CAP. XV, v. 1. ויט sic 1. 3. v. 2. יהוה: לשאת את־ארון ita 2. Porro pro posteriori האלהים habent יהוה 2. 3. 5. 6. 9. 20. v. 8. שמעיה השר ואחיו ita 1. 2. 3. & sic fu, 5.

וְהַעֲלִיתֶם אֵת אֲרוֹן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הֲכִינוֹתִי לוֹ׃
13 כִּי לְמַבָּרִאשׁוֹנָה לֹא אַתֶּם פָּרַץ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בָּנוּ כִּי־לֹא
14 דְרַשְׁנֻהוּ כַּמִּשְׁפָּט׃ וַיִּתְקַדְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְהַעֲלוֹת
טו אֶת־אֲרוֹן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־הַלְוִיִּם אֵת
אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה כִּדְבַר יְהוָה בִּכְתֵפָם
16 בַּמֹּטוֹת עֲלֵיהֶם׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְשָׂרֵי הַלְוִיִּם
לְהַעֲמִיד אֶת־אֲחֵיהֶם הַמְשֹׁרְרִים בִּכְלֵי־שִׁיר נְבָלִים
וְכִנֹּרוֹת וּמְצִלְתָּיִם מַשְׁמִיעִים לְהָרִים־בְּקוֹל לְשִׂמְחָה׃
17 וַיַּעֲמִידוּ הַלְוִיִּם אֵת הֵימָן בֶּן־יוֹאֵל וּמִן־
אֶחָיו אָסָף בֶּן־בֶּרֶכְיָהוּ וּמִן־בְּנֵי מְרָרִי אֲחֵיהֶם אֵיתָן בֶּן־
18 קוּשָׁיָהוּ׃ וְעִמָּהֶם אֲחֵיהֶם הַמִּשְׁנִים זְכַרְיָהוּ בֵּן וְיַעֲזִיאֵל
וּשְׁמִירָמוֹת וִיחִיאֵל וְעֻנִּי אֱלִיאָב וּבְנָיָהוּ וּמַעֲשֵׂיָהוּ
וּמַתִּתְיָהוּ וֶאֱלִיפְלֵהוּ וּמִקְנֵיָהוּ וְעֹבֵד אֱדֹם וִיעִיאֵל
19 הַשֹּׁעֲרִים׃ וְהַמְשֹׁרְרִים הֵימָן אָסָף וְאֵיתָן בִּמְצִלְתַּיִם
כ נְחֹשֶׁת לְהַשְׁמִיעַ׃ וּזְכַרְיָה וַעֲזִיאֵל וּשְׁמִירָמוֹת וִיחִיאֵל
וְעֻנִּי וֶאֱלִיאָב וּמַעֲשֵׂיָהוּ וּבְנָיָהוּ בִּנְבָלִים עַל־עֲלָמוֹת׃
21 וּמַתִּתְיָהוּ וֶאֱלִיפְלֵהוּ וּמִקְנֵיָהוּ וְעֹבֵד אֱדֹם וִיעִיאֵל וַעֲזַזְיָהוּ
22 בְּכִנֹּרוֹת עַל־הַשְּׁמִינִית לְנַצֵּחַ׃ וּכְנַנְיָהוּ שַׂר־הַלְוִיִּם
23 בְּמַשָּׂא יָסֹר בַּמַּשָּׂא כִּי מֵבִין הוּא׃ וּבֶרֶכְיָה וְאֶלְקָנָה
24 שֹׁעֲרִים לָאָרוֹן׃ וּשְׁבַנְיָהוּ וְיוֹשָׁפָט וּנְתַנְאֵל וַעֲמָשַׂי
וּזְכַרְיָהוּ וּבְנָיָהוּ וֶאֱלִיעֶזֶר הַכֹּהֲנִים מַחְצְצְרִים בַּחֲצֹצְרוֹת יתיר צ'
לִפְנֵי אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְעֹבֵד אֱדֹם וִיחִיָּה שֹׁעֲרִים לָאָרוֹן׃
כה וַיְהִי דָוִיד וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים
הַהֹלְכִים לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מִן־בֵּית עֹבֵד־
26 אֱדֹם בְּשִׂמְחָה׃ וַיְהִי בֶּעְזֹר הָאֱלֹהִים אֶת־
הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ שִׁבְעָה־פָרִים
27 וְשִׁבְעָה אֵילִים׃ וְדָוִיד מְכֻרְבָּל בִּמְעִיל בּוּץ וְכָל־הַלְוִיִּם
הַנֹּשְׂאִים אֶת־הָאָרוֹן וְהַמְשֹׁרְרִים וּכְנַנְיָה הַשַּׂר הַמַּשָּׂא אש' בפתח
המשררים

a) *vt transferatis*, v. 3. 14. b) i. e. per ellipsin, *in locum, quem ei paraui*, coll. v. 3. Exod. 23, 20. 2 Par. 1, 4.
v. 13. c) Nam *propterea, quod* initio s. *prima vice*, Gen. 13, 4. quum scil. Arcam transferre vellemus, supra c. 13, 1. seqq. Similem compositionem particularum confer 2 Par. 30, 3. d) *vos non adfuistis*, vel non sanctificastis vos, & arcam baiulastis, v. 12. e) c. 13, 11. f) c. 10, 14. g) *debito modo*. Leu. 9, 16. Ios. 6, 15.
v. 15. h) *Et baiularunt* Leuitæ, v. 2. i) *humeris*, inquam, *suis*. Num. 7, 9. & *vectibus*, Leu. 26, 13. Num. 13, 28. *super ipsos* positam vel *in se* susceptam arcam portarunt.
v. 16. k) *resonantes*, v. 19. 28. Ps. 150, 5. *ita vt attollerent* symphoniam *voce* musica, 2 Par. 5, 13. *ad* testandam s. excitandam piam *lætitiam*. cf. v. 25. 2 Par. 29, 30.
v. 17. l) c. 6, 18. m) v. 19. 23. c. 16, 5. 7. 37. c. 6, 24. n) c. 6, 29.
v. 18. o) *Et cum illis* tribus primariis, v. 17. constituti etiam sunt *fratres eorum*, v. 12. 16. *secundi ordinis*, c. 16, 5. 1 Sam. 15, 9. Esth. 10, 3. Ezr. 1, 10. *Zacharias & Ben* etc.
v. 19. p) *Cantores autem*, v. 16. 17. adstabant *cum cymbalis ex ære* s. æneis, 1 Reg. 7, 15. *ad resonandum*, vt sonus procul audiretur. v. 16. c. 16, 5. 42.
v. 20. q) *cum nablis* s. *psalteriis* aderant, siue sec. Vulg. *in nablis cantabant super Alamoth*: quod aliis *instrumenti*, aliis *toni musici* nomen fuit. Vide notas vberiores h. l. & Ps. 46, 1.
v. 21. r) *citharis canebant*, v. 16. 28. *super Scheminith*, de quo vide not. Ps. 6, 1. & 12, 1. s) *ad cantum continuandum*. cf. not. Hab. 3, 19. Ps. 4, 2. & 40, 1. Bar. 3, 8.

v. 12. אֶת־ per *Makk.* & *Segol* 2. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 1. 5. v. 13. למבראשונה: sic vna cum *Merca* 3. 5 -- 11. 13. 14. 15. 16. 19. 21. 24. sec. *Mas. impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 23, 21. Reliqui pro *Merca* habent *Meth.* Porro לְמִבָּרִאשׁוֹנָה *Mem* per *Chirek* 1. 2. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. v. 16. Sine præmisso *spatio* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 11. 12. 19. 20. 21. 22. 23. המשררים per *Chatephpat.* 1. 2. 22. להרים cum *Meth. milra* fe. 5. at *milel* 1. 16. משמיעים להרים ita 2. 6. 9. 20. at משמיעים להרים 3. v. 18. ויחיאל sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 20. 21. contra *Ind.* *Bas.* f. 61. a. v. 19. והמשררים sic per *Mun.* loco *Meth.* 1. 3. 5. 24. v. 20. וזכריהו ita cum *Schurek* in fine 3. sic fe. 2. & fu. 5. ועזיאל sic per *Kibbuts* cum seq. *Dag.* 1. 3. quomodo & LXX. legerunt. v. 21. ואליפלהו per *Chatephpat.* 5. 6. 9. 20. & sic supra v. 18. iidem. v. 24. ושבניהו per *Caph* loco *Beth* 8. 20. & in textu 6. 9. v. 25. עבד־ cum *Meth.* 2. 3. 5. v. 26. בעזר *Ain* per *Chatephsegol* 1. 7. 8. 11. 12. 14. 16. 20. 21. 22. 23. & sic fe. 5. Reliqui per *Schua simplex*, excepto 3. qui בעזר per *Chatephpat.* præcedente *Pat.* habet, quomodo fu. 5. הלוים ita 7. 8. 10 -- 15. 21. 22. At הלוים cum *Mun.* 1. & את־הלוים 5. 6. 9. 20. 24. v. 27. מכרבל per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 20.

28 המשררים ועל־דויד אפוד בד : וכל־ישראל מעלים
את־ארון ברית־יהוה בתרועה ובקול שופר
ובחצצרות ובמצלתים משמעים בנבלים וכנרות :
29 ויהי ארון ברית יהוה בא עד־עיר דויד ומיכל בת־שאול
נשקפה בעד החלון ותרא את־המלך דויד מרקד
Cap. XVI. טז ומשחק ותבז לו בלבה : ויביאו את־
ארון האלהים ויציגו אתו בתוך האהל אשר נטה־לו
2 דויד ויקריבו עלות ושלמים לפני האלהים : ויכל
דויד מהעלות העלה והשלמים ויברך את־העם בשם
3 יהוה : ויחלק לכל־איש ישראל מאיש ועד־אשה
לאיש ככר־לחם ואשפר ואשישה :
4 ויתן לפני ארון יהוה מן־הלוים
משרתים ולהזכיר ולהודות ולהלל ליהוה אלהי
5 ישראל : אסף הראש ומשנהו זכריה יעיאל
ושמירמות ויחיאל ומתתיה ואליאב ובניהו ועבד
אדם ויעיאל בכלי נבלים ובכנרות ואסף במצלתים
6 משמיע : ובניהו ויחזיאל הכהנים בחצצרות תמיד
7 לפני ארון ברית־האלהים : ביום ההוא אז נתן
דויד בראש להדות ליהוה ביד־אסף ואחיו :
8 הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו בעמים עלילתיו : 9
10 שירו לו זמרו־לו שיחו בכל־נפלאתיו : התהללו
11 בשם קדשו ישמח לב מבקשי יהוה : דרשו יהוה
12 ועזו בקשו פניו תמיד : זכרו נפלאתיו אשר עשה
13 מפתיו ומשפטי־פיהו : זרע ישראל עבדו בני
14 יעקב בחיריו : הוא יהוה אלהינו בכל־הארץ
15 משפטיו : זכרו לעולם בריתו דבר צוה
16 לאלף דור : אשר כרת את־אברהם ושבועתו
17 ליצחק : ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית
18 עולם : לאמר לך אתן ארץ־כנען חבל
נחלתכם

קמץ בז"ק

v. 28. a) *Omnes vero Israelitæ deducebant*, v. 3. 14. b) Ps. 47, 6. c) v. 24. c. 13, 8. c. 16, 6. d) *resonantes*, v. 16. 19.
v. 29. e) Vide not. 2 Sam. 6, 16. 20.
CAP. XVI, v. 1. f) *Sic igitur adduxerunt* vel *intulerunt* arcam Dei, v. 4. c. 13, 1. 25. & *collocauerunt eam*, 2 Sam. 6, 17. *in tentorio, quod David ei tetenderat*, c. 15, 1. 3. 2 Par. 1, 4. & deinde *obtulerunt holocausta*, v. 2. Leu. 1, 3. & *salutaria sacra*, v. 2. Exod. 24. 5. Leu. 3, 1. *coram Deo*. c. 13, 8. Nimir. David I. *intromissa arca* in tabernaculum Sionis, victimas offert, populo benedicit & conuiuium præbet, v. 1--3. II. *Leuitas, cantores* ad Arcam Dei *constituit*, v. 4--6. III. *Canticum*, a se in laudem Dei compositum, *illis commendat*, v. 7--36. IV. *Sacerdotes* vero, aliosque Leuitas, ad quotidiana sacra coram Tabernaculo Mosis Gibeone relinquit, v. 37--43.
v. 3. g) Vulg. *tortam panis*, 1 Sam. 10, 3. & *pulchrum* s. honestum *frustum* carnis, 2 Sam. 6, 19. & *lagenam* s. vasculum *vini* (4) 2 Sam. 6, 19. Hos. 3, 1. Cant. 2, 5.
v. 4. h) *Constituitque*, v. 7. coram Arca Dei, v. 1. 6. 37. ex Leuitis *ministrantes*, qui ministrarent, v. 37. c. 6, 17. *idque ad commemorandum*, Exod. 20, 21. Esa. 12, 4. & *ad confitendum* s. gratias agendum, v. 7. 8. 41. & *ad laudes dicendas*, v. 36. c. 23, 5. *Iehouæ, Deo Israelis*, c. 15, 12. 14. Quem in finem David Psalmos XCVI. CV. & CVI, composuit, quos contractos ad vnam formulam intra v. 8. seqq. exhibet huius libri Auctor.
v. 5. i) *Asaph*, c. 6, 24. *caput* s. primus fuit, v. 7. 37. & *secundus ab illo*, c. 15, 18. k) *dum Asaph cymbalis sonum ederet* vel *audiri faceret*, v. 42. c. 15, 16. 19.

v. 29. ברית sic per *Mun.* 1. 2. 3. 5 -- 11. 13. 14. 19. 20. Reliqui per *Makk.* CAP. XVI, v. 1. ויצינו אתו ita 6. 9. 20. v. 5. במצלתים *Mem* sine *Dag.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. At præfixum ב per *Chirek* 2. 3. contra *Mas. impr.* & *Erff.* v. 7. ההוא per *Sakeph.* 12. 16. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber.* ביד per *Merca* 1. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 11. בקשו sine *Dag.* 6. 9. 20., contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* v. 12. זכרו per *Makk.* 2. 3. 6. 9. 20. sic fu. 5. v. 18. לך אתן ארץ ita 1. 2. 6. 9. 20. & sic fu. 5., כנען *Caph* per *Pat.* 1. 2. 3. 5. 21. 23. contra *Mas. impr.*

19 נַחֲלַתְכֶם׃ בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים
כ בָּהּ׃ וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל־
21 עַם אַחֵר׃ לֹא־הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח
22 עֲלֵיהֶם מְלָכִים׃ אַל־תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי קמץ בז"ק
23 אַל־תָּרֵעוּ׃ שִׁירוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ
24 מִיּוֹם־אֶל־יוֹם יְשׁוּעָתוֹ׃ סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת־
כה כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים נִפְלְאֹתָיו׃ כִּי גָדוֹל יְהוָה
26 וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ כִּי כָּל־אֱלֹהֵי
27 הָעַמִּים אֱלִילִים וַיהוָה שָׁמַיִם עָשָׂה׃ הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו
28 עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ׃ הָבוּ לַיהוָה מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ
29 לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה
ל וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ׃ חִילוּ
31 מִלְּפָנָיו כָּל־הָאָרֶץ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט׃ יִשְׂמְחוּ
32 הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְהוָה מָלָךְ׃ יִרְעַם
33 הַיָּם וּמְלוֹאוֹ יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ׃ אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי
34 הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְהוָה כִּי־בָא לִשְׁפּוֹט אֶת־הָאָרֶץ׃ הוֹדוּ
לה לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי
יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ
36 לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ׃ בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־
הָעוֹלָם וְעַד הָעֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל
37 לַיהוָה׃ וַיַּעֲזָב־שָׁם לִפְנֵי אֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה לְאָסָף וּלְאֶחָיו לְשָׁרֵת לִפְנֵי הָאָרוֹן תָּמִיד
38 לִדְבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃ וְעֹבֵד אֱדֹם וַאֲחֵיהֶם שִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה
39 וְעֹבֵד אֱדֹם בֶּן־יְדִיתוּן וְחֹסָה לְשֹׁעֲרִים׃ וְאֵת ׀ צָדוֹק
הַכֹּהֵן וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה בַּבָּמָה אֲשֶׁר
מ בְּגִבְעוֹן׃ לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת לַיהוָה עַל־מִזְבַּח הָעֹלָה תָּמִיד
לַבֹּקֶר וְלָעָרֶב וּלְכָל־הַכָּתוּב בְּתוֹרַת יְהוָה אֲשֶׁר צִוָּה
41 עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וְעִמָּהֶם הֵימָן וִידוּתוּן וּשְׁאָר הַבְּרוּרִים
אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת לְהֹדוֹת לַיהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
ועמהם

v. 19. a) *Quum essetis*, & maiores vestri *adhuc essent*, Ps. 105, 12. *homines* exigui *numeri*, Gen. 34, 30. *sicut* ipsa *paucitas*, Esa. 1, 9. & *peregrinantes in ea*. Gen. 23, 4. c. 37, 27. cet.

v. 20. b) *Iuerunt enim* maiores nostri *a gente ad gentem*. Ps. 105, 13. coll. Gen. 12, 1. 6. 8. 10. cet.

v. 21. c) *Nec tamen permisit* &c. Ps. 105, 14.

v. 22. d) Ps. 105, 15. Hic abrumpitur Ps. CV. qui multo longior est, vt subiiciantur verba Psalmi XCVI. paucis mutatis.

v. 23. e) Vid. Ps. 96, 1. 2.

v. 24. f) Loquitur de vocatione gentium, per Apostolos facta. Matth. 28, 19. Marc. 16, 15. Act. 1, 8. cf. not. ad Ps. 96, 3.

v. 25. g) cf. Ps. 96, 4.

v. 26. h) *res vanae & imaginariae* sunt. Hab. 2, 18. Ps. 96, 5.

v. 27. i) *Maiestas & gloria* Ps. 8, 2. 6. *coram eo* sunt: Ps. 96, 6. *potentia*, v. 28. & *laetitia* (2) Neh. 8, 10. est *in loco* & sanctuario *eius*.

v. 28. k) Ps. 96, 7.

v. 29. l) Ps. 96, 8. 9.

v. 30. m) Ps. 96, 9. n) Ps. 93, 1. & 96, 10.

v. 33. o) Ps. 96, 13.

v. 34. p) praemittunt Syr. & Ar. *Dixit etiam* Dauid: *Gratias agite* s. *Confitemini* Iehouae, v. 8. Haec enim non sequuntur in Ps. 96, 14. sed cum aliis concinunt. Vide Ps. 106, 1. & 107, 1.

v. 35. q) Ier. 31, 7. Hos. 14, 3. r) Vide Ps. 106, 47.

v. 36. s) Ps. 41, 14. & 107, 48. t) *Dixerunt autem vniversus populus*, c. 13, 4. adprobantes, quae canebantur, *Amen!* Vide not. Num. 5, 22. Deut. 27, 15. Ier. 11, 5. Neh. 8, 6. 1 Cor. 14, 16. u) & *laudando* laudarunt *Dominum*, s. laudes & Halleluia dixerunt *Domino*. v. 4. Esa. 64, 10. Ps. 106, 48. Apoc. 19, 3.

---

v. 20. ויתהלכו sic sine *Meth.* 1. 2. 3. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. Reliqui cum illo. v. 29. והשתחוו cum praefixo ' *Vau Orientales.* v. 38. ידיתון cum *Kri* ידותון 7. 8. 11. 13. 14. 16. 21. item 1, qui vero in textu scribit ידִיתֻן per *Kibbuts* contra *Mas. impr.* Ps. 77, 1.

וְעִמָּהֶם הֵימָן וִידוּתוּן חֲצֹצְרוֹת וּמְצִלְתַּיִם לְמַשְׁמִיעִים 42
וּכְלֵי שִׁיר הָאֱלֹהִים וּבְנֵי יְדוּתוּן לַשָּׁעַר׃ וַיֵּלְכוּ כָל־ 43
הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ וַיִּסֹּב דָּוִיד לְבָרֵךְ אֶת־בֵּיתוֹ׃

CAP. XVII.

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָשַׁב דָּוִיד בְּבֵיתוֹ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־
נָתָן הַנָּבִיא הִנֵּה אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית הָאֲרָזִים וַאֲרוֹן בְּרִית־
יְהוָה תַּחַת יְרִיעוֹת׃ וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־דָּוִיד כֹּל אֲשֶׁר 2
בִּלְבָבְךָ עֲשֵׂה כִּי הָאֱלֹהִים עִמָּךְ׃ וַיְהִי 3
בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיְהִי דְּבַר אֱלֹהִים אֶל־נָתָן לֵאמֹר׃ לֵךְ 4
וְאָמַרְתָּ אֶל־דָּוִיד עַבְדִּי כֹּה אָמַר יְהוָה לֹא אַתָּה תִּבְנֶה־
לִּי הַבַּיִת לָשָׁבֶת׃ כִּי לֹא יָשַׁבְתִּי בְּבַיִת מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר ה
הֶעֱלֵיתִי אֶת־יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה וָאֶהְיֶה מֵאֹהֶל אֶל־
אֹהֶל וּמִמִּשְׁכָּן׃ בְּכֹל אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי בְּכָל־ 6
יִשְׂרָאֵל הֲדָבָר דִּבַּרְתִּי אֶת־אַחַד שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
צִוִּיתִי לִרְעוֹת אֶת־עַמִּי לֵאמֹר לָמָּה לֹא־בְנִיתֶם לִי בֵּית
אֲרָזִים׃ וְעַתָּה כֹּה־תֹאמַר לְעַבְדִּי לְדָוִיד כֹּה אָמַר יְהוָה 7
צְבָאוֹת אֲנִי לְקַחְתִּיךָ מִן־הַנָּוֶה מִן־אַחֲרֵי הַצֹּאן לִהְיוֹת
נָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ וָאֶהְיֶה עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר הָלַכְתָּ 8
וָאַכְרִית אֶת־כָּל־אוֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם כְּשֵׁם
הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ׃ וְשַׂמְתִּי מָקוֹם לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל 9
וּנְטַעְתִּיהוּ וְשָׁכַן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגַּז עוֹד וְלֹא־יוֹסִיפוּ בְנֵי־
עַוְלָה לְבַלֹּתוֹ כַּאֲשֶׁר בָּרִאשׁוֹנָה׃ וּלְמִיָּמִים אֲשֶׁר צִוִּיתִי י
שֹׁפְטִים עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהִכְנַעְתִּי אֶת־כָּל־אוֹיְבֶיךָ
וָאַגִּד לָךְ וּבַיִת יִבְנֶה־לְּךָ יְהוָה׃ וְהָיָה כִּי־מָלְאוּ יָמֶיךָ 11
לָלֶכֶת עִם־אֲבֹתֶיךָ וַהֲקִימוֹתִי אֶת־זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר
יִהְיֶה מִבָּנֶיךָ וַהֲכִינוֹתִי אֶת־מַלְכוּתוֹ׃ הוּא יִבְנֶה־לִּי בָּיִת 12
וְכֹנַנְתִּי אֶת־כִּסְאוֹ עַד־עוֹלָם׃ אֲנִי אֶהְיֶה־לּוֹ לְאָב וְהוּא 13
יִהְיֶה־לִּי לְבֵן וְחַסְדִּי לֹא־אָסִיר מֵעִמּוֹ כַּאֲשֶׁר הֲסִירוֹתִי
מֵאֲשֶׁר הָיָה לְפָנֶיךָ׃ וְהַעֲמַדְתִּיהוּ בְּבֵיתִי וּבְמַלְכוּתִי עַד־ 14
הָעוֹלָם וְכִסְאוֹ יִהְיֶה נָכוֹן עַד־עוֹלָם׃ כְּכֹל טו
הדברים

v. 42. a) *Cum illis, inquam*, v. 41. nimir. Tsadoko, & Sacerdotibus, v. 39. erant vel *reliquit* etiam v. 37. *Hemanem & Iedutbun* v. 41. cum *tubis* v. 6. & *cymbalis*, v. 5. subintell. ל ex v. 6. *vt resonarent*, v. 5. c. 15, 16. 19. *aliisque instrumentis musicis Dei*, quibus in Dei honorem facta cantica personabant. cf. c. 25, 7. 2 Par. 7, 6. c. 29, 27. *Filii autem Iedutbunis*, Obed-Edom & Chosa, v. 38. c. 25, 1. 3. *ad portam* scil. Tabernaculi, v. 39. constituti erant: vt postea Levitæ ianitores Templi fuerunt. cf. c. 26, 13.

v. 43. b) v. 2. Vide not. 2 Sam. 6, 20.

CAP. XVII, v. 1. c) Vide not. 2 Sam. 7, 1. d) 2 Sam. 7, 2. e) Exod. 26, 1. 7. coll. supra c. 15, 1. c. 16, 1. c. 28, 2. Hic I. Dauid *de condendo Templo* pie cogitat & deliberat, v. 1. 2. sed a Deo per Nathanem prohibetur, v. 4 -- 6. Qui tamen II. post commemorata *Dei in Dauidem collata beneficia*, v. 7 -- 10. ei prædicit futurum, *vt filius eius, cuius æternum foret regnum*, id ædificaret, v. 11 -- 15. Quare III. Dauid *gratias Deo multis agit*, v. 16 -- 22. & promissionis diuinæ *implementum humiliter petit*, v. 23 - 27.

v. 2. f) Vide not. 2 Sam. 7, 3.

v. 3. g) quum interdiu cum Nathane deliberasset. 2 Par. 1, 7. Esth. 6, 1. h) cf. not. 2 Sam. 7, 4.

v. 4. i) Vid. 2 Sam. 7, 5.

v. 5. k) *sed fui* scil. *ambulans*, ex sequ. v. 6. & 2 Sam. 7, 6. *ex tentorio in tentorium*. Kimchi: ex tentorio in desertis, Gilgalem, inde Siluntem, porro Noben, dehinc Gibeonem. coll. not. Ps. 78, 60. l) *Et sic ex tabernaculo*, Exod. 26, 1. seqq. scil. *ad tabernaculum* aliud. Significabatur, Ecclesiam ex vna gente ad alteram migraturam.

v. 6. m) 2 Sam. 7, 7.

CAP. XVII, v. 3. דבר per *Makk*. 7. : 8. 10. 13. 19. v. 4. לא sic per *Merca* 1. 3. 5. 7. 8. 10 -- 16. 19 -- 24. Reliqui per *Makk*. Sed לא אתה 2. v. 5. ישראל cum præmisso בני 6. 9. 20. v. 6. בכל sic per *Merca* 1. 2. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 19. 24. & sic fe. 5. secund. *Maſ.* *impr*. Ex. 6, 6. At reliqui per *Mun*. „את־עמי *Orientales* (vt videntur) את scribunt, sed non legunt." Pro למה fe. מדוע 2. v. 7. כה־תאמר sic 2. 3. 7. 8. 10. 11. 13. 19. & sic fe. 5. at כה תאמר 1. & sic fu. 5. Reliqui כה - תאמר irregulariter. v. 10. לך *Lamed* sine *Dag*. 1. 2. 3. 6. 9. 14. 15. 20. 22. & sic fu. 5. v. 12. לי sine *Dag*. 3. 5. 7. 8.

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וּכְכֹל הֶחָזוֹן הַזֶּה כֵּן דִּבֶּר נָתָן אֶל־
דָּוִיד׃
16 וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִיד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר מִי־אֲנִי יְהוָה
17 אֱלֹהִים וּמִי בֵיתִי כִּי הֲבִיאֹתַנִי עַד־הֲלֹם׃ וַתִּקְטַן זֹאת
בְּעֵינֶיךָ אֱלֹהִים וַתְּדַבֵּר עַל־בֵּית־עַבְדְּךָ לְמֵרָחוֹק
18 וּרְאִיתַנִי כְּתוֹר הָאָדָם הַמַּעֲלָה יְהוָה אֱלֹהִים׃ מַה־יּוֹסִיף
עוֹד דָּוִיד אֵלֶיךָ לְכָבוֹד אֶת־עַבְדֶּךָ וְאַתָּה אֶת־עַבְדְּךָ
19 יָדָעְתָּ׃ יְהוָה בַּעֲבוּר עַבְדְּךָ וּכְלִבְּךָ עָשִׂיתָ אֵת כָּל־
כ הַגְּדוּלָּה הַזֹּאת לְהֹדִיעַ אֶת־כָּל־הַגְּדֻלּוֹת׃ יְהוָה אֵין
כָּמוֹךָ וְאֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ בְּאָזְנֵינוּ׃
21 וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ אֲשֶׁר הָלַךְ הָאֱלֹהִים
לִפְדּוֹת לוֹ עָם לָשׂוּם לְךָ שֵׁם גְּדֻלּוֹת וְנֹרָאוֹת לְגָרֵשׁ
22 מִפְּנֵי עַמְּךָ אֲשֶׁר־פָּדִיתָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם׃ וַתִּתֵּן אֶת־עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל ׀ לְךָ לְעָם עַד־עוֹלָם וְאַתָּה יְהוָה הָיִיתָ לָהֶם
23 לֵאלֹהִים׃ וְעַתָּה יְהוָה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ עַל־עַבְדְּךָ
24 וְעַל־בֵּיתוֹ יֵאָמֵן עַד־עוֹלָם וַעֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ וְיֵאָמֵן פתח בס"ף
וְיִגְדַּל שִׁמְךָ עַד־עוֹלָם לֵאמֹר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
כה אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל וּבֵית־דָּוִיד עַבְדְּךָ נָכוֹן לְפָנֶיךָ׃ כִּי ׀ אַתָּה
אֱלֹהַי גָּלִיתָ אֶת־אֹזֶן עַבְדְּךָ לִבְנוֹת לוֹ בָּיִת עַל־כֵּן מָצָא
26 עַבְדְּךָ לְהִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ׃ וְעַתָּה יְהוָה אַתָּה־הוּא
27 הָאֱלֹהִים וַתְּדַבֵּר עַל־עַבְדְּךָ הַטּוֹבָה הַזֹּאת׃ וְעַתָּה
הוֹאַלְתָּ לְבָרֵךְ אֶת־בֵּית עַבְדְּךָ לִהְיוֹת לְעוֹלָם לְפָנֶיךָ כִּי־
CAP. XVIII יח אַתָּה יְהוָה בֵּרַכְתָּ וּמְבֹרָךְ לְעוֹלָם׃ וַיְהִי אַחֲרֵי
כֵן וַיַּךְ דָּוִיד אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיַּכְנִיעֵם וַיִּקַּח אֶת־גַּת וּבְנֹתֶיהָ
2 מִיַּד פְּלִשְׁתִּים׃ וַיַּךְ אֶת־מוֹאָב וַיִּהְיוּ מוֹאָב עֲבָדִים לְדָוִיד
3 נֹשְׂאֵי מִנְחָה׃ וַיַּךְ דָּוִיד אֶת־הֲדַרְעֶזֶר מֶלֶךְ־צוֹבָה חֲמָתָה
4 בְּלֶכְתּוֹ לְהַצִּיב יָדוֹ בִּנְהַר־פְּרָת׃ וַיִּלְכֹּד דָּוִיד מִמֶּנּוּ אֶלֶף
רֶכֶב וְשִׁבְעַת אֲלָפִים פָּרָשִׁים וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ רַגְלִי
וַיְעַקֵּר דָּוִיד אֶת־כָּל־הָרֶכֶב וַיּוֹתֵר מִמֶּנּוּ מֵאָה רָכֶב׃

a) Vid. 2 Sam. 7, 17. v. 16. b) Vide not. 2 Sam. 7, 18. v. 17. c) *Immo paruum fuit hoc*, quod regnum mihi tradidisti, v. 16. *in oculis tuis*, c. 19, 3. *o Deus! ideoque locutus es de familia serui tui*, v. 4. 7. 10. 16. 23. 24. 26. *in futurum*, *s. de eo, quod adhuc longe remotum est*; dum mihi & posteris meis æternum in Messia regnum promisisti. 2 Sam. 7, 19. d) *Et ita respexisti me*, Ps. 31, 8. vel *prouidisti mihi hanc celsitudinem* s. de tanto gradu ac dignitate, coll. Gen. 22, 8. 14. *secundum ordinem* & successionem *hominum*, Esth. 2, 12. 15. Cant. 1, 10. dum scil. posteri mihi humano ordine succedent, donec natus fuerit Messias, in quo promissa illa diuina maiestas æternum fulgebit. Vide notas vberiores ad h. l.

v. 18. e) *Quid igitur addet amplius* Dauid loqui *ad te*, 2 Sam. 7, 20. *ad gloriam* illam, qua honorasti me *seruum tuum*? *Immo tu seruum tuum nouisti*, quod scil. intima cum veneratione hanc tuam gratiam agnoscat.

v. 19. f) Vide not. 2 Sam. 7, 21.

v. 20. g) 2 Sam. 7, 22.

v. 21. h) 2 Sam. 7, 23.

v. 22. i) *Et constituisti populum tuum* v. 21. eumque *confirmasti*, 2 Sam. 7, 24. k) sub Christo & regno ipsius, v. 12. 14. 23. l) Gen. 17, 7.

v. 23. m) Vide not. 2 Sam. 7, 25.

CAP. XVIII, v. 1. n) postquam nimir. Dauid Templum exstruere, sibi proposuisset, tantasque promissiones c. 17, accepisset. Narrantur hoc capite I. *quinque bella & victoriæ* Dauidis, v. 1--13. II. *Regis Thou* gratulatio & munera, v. 9. 10. III. Eorum munerum & bello adquisitorum *consecratio*, v. 11. IV. *Regni administratio* & summi ministri, v. 14--17.

v. 16. מי per *Mun.* 1. 2. 5. v. 17. ותדבר על־־בית ita 3. 5. 6. 9. 20. v. 19. יהוה per *Rbhia* 1. 2. 6. 9. 20. & sic fe. 5. הגדולה sine Dag. 17. 18. 21. 22. 24. & *Ber.* sic fu. 5. At הגדלה defect. 3. contra *Mas.* 1. & *Erff.* להדיע sic *defect.* 1. 7. 8. 15. 22. 23. sec. *Mas.* 1. Alii *plene.* v. 26. אתה per *Merca milra* 1. 2. 3. 6. 9. 13. 19. 20. & sic fu. 5. CAP. XVIII, v. 3. בנהר per *Makk.* 2. 3. sic fe. 5.

וַיָּבֹא אֲרַם דַּרְמֶשֶׂק לַעְזוֹר לַהֲדַדְעֶזֶר מֶלֶךְ צוֹבָה וַיַּךְ ה
6 דָּוִיד בַּאֲרָם עֶשְׂרִים־וּשְׁנַיִם אֶלֶף אִישׁ׃ וַיָּשֶׂם דָּוִיד
בַּאֲרַם דַּרְמֶשֶׂק וַיְהִי אֲרָם לְדָוִיד עֲבָדִים נֹשְׂאֵי מִנְחָה
7 וַיּוֹשַׁע יְהוָה לְדָוִיד בְּכֹל אֲשֶׁר הָלָךְ׃ וַיִּקַּח דָּוִיד אֵת
שִׁלְטֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הָיוּ עַל עַבְדֵי הֲדַדְעָזֶר וַיְבִיאֵם
8 יְרוּשָׁלָםִ׃ וּמִטִּבְחַת וּמִכּוּן עָרֵי הֲדַדְעֶזֶר לָקַח דָּוִיד
נְחֹשֶׁת רַבָּה מְאֹד בָּהּ׀ עָשָׂה שְׁלֹמֹה אֶת־יָם הַנְּחֹשֶׁת
9 וְאֶת־הָעַמּוּדִים וְאֵת כְּלֵי הַנְּחֹשֶׁת׃ וַיִּשְׁמַע תֹּעוּ
מֶלֶךְ חֲמָת כִּי הִכָּה דָוִיד אֶת־כָּל־חֵיל הֲדַדְעֶזֶר מֶלֶךְ־
יתיר ו׳ 10 צוֹבָה׃ וַיִּשְׁלַח אֶת־הֲדוֹרָם־בְּנוֹ אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִיד לִשְׁאָול־
לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְבָרְכוֹ עַל אֲשֶׁר נִלְחַם בַּהֲדַדְעֶזֶר וַיַּכֵּהוּ כִּי־
אִישׁ מִלְחֲמוֹת תֹּעוּ הָיָה הֲדַדְעָזֶר וְכֹל כְּלֵי זָהָב וָכֶסֶף
11 וּנְחֹשֶׁת׃ גַּם־אֹתָם הִקְדִּישׁ הַמֶּלֶךְ דָּוִיד לַיהוָה עִם־הַכֶּסֶף
וְהַזָּהָב אֲשֶׁר נָשָׂא מִכָּל־הַגּוֹיִם מֵאֱדוֹם וּמִמּוֹאָב וּמִבְּנֵי
12 עַמּוֹן וּמִפְּלִשְׁתִּים וּמֵעֲמָלֵק׃ וְאַבְשַׁי בֶּן־צְרוּיָה הִכָּה אֶת־
13 אֱדוֹם בְּגֵיא הַמֶּלַח שְׁמוֹנָה עָשָׂר אָלֶף׃ וַיָּשֶׂם בֶּאֱדוֹם
נְצִיבִים וַיִּהְיוּ כָל־אֱדוֹם עֲבָדִים לְדָוִיד וַיּוֹשַׁע יְהוָה אֶת־
14 דָּוִיד בְּכֹל אֲשֶׁר הָלָךְ׃ וַיִּמְלֹךְ דָּוִיד עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי
עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל־עַמּוֹ׃ וְיוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה עַל־ טו
16 הַצָּבָא וִיהוֹשָׁפָט בֶּן־אֲחִילוּד מַזְכִּיר׃ וְצָדוֹק בֶּן־אֲחִיטוּב
17 וַאֲבִימֶלֶךְ בֶּן־אֶבְיָתָר כֹּהֲנִים וְשַׁוְשָׁא סֹפֵר׃ וּבְנָיָהוּ בֶּן־
יְהוֹיָדָע עַל־הַכְּרֵתִי וְהַפְּלֵתִי וּבְנֵי־דָוִיד הָרִאשֹׁנִים לְיַד
CAP. XIX. יט הַמֶּלֶךְ׃ וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַיָּמָת נָחָשׁ מֶלֶךְ
2 בְּנֵי־עַמּוֹן וַיִּמְלֹךְ בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶעֱשֶׂה־חֶסֶד׀
עִם־חָנוּן בֶּן־נָחָשׁ כִּי־עָשָׂה אָבִיו עִמִּי חֶסֶד וַיִּשְׁלַח דָּוִיד
מַלְאָכִים לְנַחֲמוֹ עַל־אָבִיו וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי דָוִיד אֶל־אֶרֶץ
3 בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־חָנוּן לְנַחֲמוֹ׃ וַיֹּאמְרוּ שָׂרֵי בְנֵי־עַמּוֹן
לְחָנוּן הַמְכַבֵּד דָּוִיד אֶת־אָבִיךָ בְּעֵינֶיךָ כִּי־שָׁלַח לְךָ
מְנַחֲמִים הֲלֹא בַּעֲבוּר לַחְקֹר וְלַהֲפֹךְ וּלְרַגֵּל הָאָרֶץ בָּאוּ
עֲבָדָיו

---

v. 5. עשרים־ cum *Meth.* 3. 5. עשרים ושנים ita 1. 6. 9. 12. 20. & sic fu. 5. v. 7. על עבדי ita 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. 22. & in marg. 6. 9. v. 8. ים per *Pat.* 1. 2. 3. 8. 10. 14. 20. v. 9. חיל הדרעזר מלך ita 2. 3. 6. 9. 20. v. 10. הדורם cum adiecto *Meth. milel* 1. At per *Mun.* *milra* 2. 3. 5. וכל־ per *Kometschat.* & *Makk.* 2. 3. 10. 20. 21. v. 12. ואבשי בן־צרויה ita 3. At צרויה per *Sakephk.* 20. 23. 24. & *Ber.* הכה את־אדום בגיא המלח hic 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. At הכה את־אדום בגיא המלח reliqui, etiam 12. 15. 16. 17. 18. 21. 22. qui tamen super צרויה *Rbhia* habent. v. 16. ושושא cum *Kri* ושישא 1. v. 17. ובני דויד ita 2. 3. 6. 9. 20. CAP. XIX, v. 3. הארץ sum præmissa particula את־ fu. 2. & sic in marg. 6. 9.

v. 5. *a*) *Quumque venisset Aram Darmesek*, i. e. sec. Vulg. *Syrus Damascenus*, 2 Sam. 8, 5. *ad suppetias ferendum Hadar-Ezeri, regi Tsobæ*, v. 3.

v. 6. *b*) *Posuitque Dauid*, scil. נציבים *præsidia*. Vulg. *milites*; coll. v. 13. 2 Sam. 8, 5. 6. & simili ellipsi 1 Reg. 20, 12. Esa. 22, 7.

v. 7. *c*) *Clypeos auri s. aureos* (7) 2 Sam. 8, 7. 2 Reg. 11, 10.

v. 8. *d*) *E Tibchat autem & ex Cun, vrbibus Hadar-Ezeris*; quæ *Betach* & *Berothai* 2 Sam. 8, 8. *e*) 1 Reg. 7, 23. 2 Par. 4, 2. *f*) 1 Reg. 7, 15. *g*) v. 10. 2 Reg. 25, 14.

v. 9. *h*) 2 Sam. 8, 9. *i*) v. 3. quæ postea *Antiochia* s. *Epiphania*, ad septemtrionales fines Israelitarum, ad ortum Iordanis, c. 1, 16. cet.

v. 10. *k*) i. e. *ad salutandum eum*, vide not. 2 Sam. 8, 10. & vt bene ei precaretur, Gen. 14, 19. *l*) Vulg. *aduersarius quippe Thou erat Hadarezer*, & bellum cum Thou gesserat, v. 3. *Parenthesis*. *m*) *& omnis generis vasa aurea & argentea, & ænea*, scil. Thou per filium misit, ex initio versus; vel *erant in manu Hadorami s. Iorami*; ex 2 Sam. 8, 10.

v. 12. *n*) *Nam*, vt de Idumæis nunc dicam, *Abschai*, c. 11, 20. *filius Tseruiæ*, v. 15. c. 2, 16. ex mandato regis, 2 Sam. 8, 13. *percussit*, v. 9. *Idumæos*, v. 11. *& Syros*, eorum socios, *in valle salis*, Ps. 60, 2. 2 Par. 25, 11. *octodecim millia*, & reiterata pugna *Ioabus alia duodecim millia*, Ps. 60, 2.

v. 13. *o*) v. 6. 2 Sam. 8, 6. 14.

CAP. XIX, v. 1. *p*) In hoc capite & prima parte sequentis describitur *bellum acerrimum, quod Dauid contra Ammonitas*, eorumque auxiliares copias gessit, propter legatos Dauidis contumeliose exceptos. Vide not. 2 Sam. 10, 1. seqq.

4 עֲבָדָיו אֵלֶיךָ׃ וַיִּקַּח חָנוּן אֶת־עַבְדֵי דָוִיד וַיְגַלְּחֵם וַיִּכְרֹת
ה אֶת־מַדְוֵיהֶם בַּחֵצִי עַד־הַמִּפְשָׂעָה וַיְשַׁלְּחֵם׃ וַיֵּלְכוּ
וַיַּגִּידוּ לְדָוִיד עַל־הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁלַח לִקְרָאתָם כִּי־הָיוּ
הָאֲנָשִׁים נִכְלָמִים מְאֹד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ שְׁבוּ בִירֵחוֹ עַד
6 אֲשֶׁר־יְצַמַּח זְקַנְכֶם וְשַׁבְתֶּם׃ וַיִּרְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן
כִּי הִתְבָּאֲשׁוּ עִם־דָּוִיד וַיִּשְׁלַח חָנוּן וּבְנֵי עַמּוֹן אֶלֶף כִּכַּר
כֶּסֶף לִשְׂכֹּר לָהֶם מִן־אֲרַם נַהֲרַיִם וּמִן־אֲרַם מַעֲכָה
7 וּמִצּוֹבָה רֶכֶב וּפָרָשִׁים׃ וַיִּשְׂכְּרוּ לָהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים
אֶלֶף רֶכֶב וְאֶת־מֶלֶךְ מַעֲכָה וְאֶת־עַמּוֹ וַיָּבֹאוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי
מֵידְבָא וּבְנֵי עַמּוֹן נֶאֶסְפוּ מֵעָרֵיהֶם וַיָּבֹאוּ לַמִּלְחָמָה׃
8 וַיִּשְׁמַע דָּוִיד וַיִּשְׁלַח אֶת־יוֹאָב וְאֵת כָּל־צָבָא
9 הַגִּבּוֹרִים׃ וַיֵּצְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן וַיַּעַרְכוּ מִלְחָמָה פֶּתַח הָעִיר
י וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבַדָּם בַּשָּׂדֶה׃ וַיַּרְא יוֹאָב כִּי־
הָיְתָה פְנֵי־הַמִּלְחָמָה אֵלָיו פָּנִים וְאָחוֹר וַיִּבְחַר מִכָּל־
11 בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל וַיַּעֲרֹךְ לִקְרַאת אֲרָם׃ וְאֵת יֶתֶר הָעָם
12 נָתַן בְּיַד אַבְשַׁי אָחִיו וַיַּעַרְכוּ לִקְרַאת בְּנֵי עַמּוֹן׃ וַיֹּאמֶר
אִם־תֶּחֱזַק מִמֶּנִּי אֲרָם וְהָיִיתָ לִּי לִתְשׁוּעָה וְאִם־בְּנֵי עַמּוֹן
יג יֶחֶזְקוּ מִמְּךָ וְהוֹשַׁעְתִּיךָ׃ חֲזַק וְנִתְחַזְּקָה בְּעַד־עַמֵּנוּ וּבְעַד
14 עָרֵי אֱלֹהֵינוּ וַיהוָה הַטּוֹב בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה׃ וַיִּגַּשׁ יוֹאָב
וְהָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ לִפְנֵי אֲרָם לַמִּלְחָמָה וַיָּנוּסוּ מִפָּנָיו׃
טו וּבְנֵי עַמּוֹן רָאוּ כִּי־נָס אֲרָם וַיָּנוּסוּ גַם־הֵם מִפְּנֵי אַבְשַׁי
אָחִיו וַיָּבֹאוּ הָעִירָה וַיָּבֹא יוֹאָב יְרוּשָׁלִָם׃
16 וַיַּרְא אֲרָם כִּי נִגְּפוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּשְׁלְחוּ מַלְאָכִים וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲרָם אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַנָּהָר
יז וְשׁוֹפַךְ שַׂר־צְבָא הֲדַדְעֶזֶר לִפְנֵיהֶם׃ וַיֻּגַּד לְדָוִיד
וַיֶּאֱסֹף אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲבֹר הַיַּרְדֵּן וַיָּבֹא אֲלֵהֶם
וַיַּעֲרֹךְ אֲלֵהֶם וַיַּעֲרֹךְ דָּוִיד לִקְרַאת אֲרָם מִלְחָמָה
18 וַיִּלָּחֲמוּ עִמּוֹ׃ וַיָּנָס אֲרָם מִלִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּהֲרֹג דָּוִיד
מֵאֲרָם שִׁבְעַת אֲלָפִים רֶכֶב וְאַרְבָּעִים אֶלֶף אִישׁ רַגְלִי

ואת

v. 4. *a) Adprehendit ergo* Chanun *seruos Dauidis*, v. 2. 3. *& rasit eos*. 2 Sam. 10, 4. *b) & præscidit vestes eorum in dimidio* s. dimidias, *vsque ad femora* s. ad *podicem* (1) *c) & ita*, contumeliosissime habitos, *dimisit eos*. Iob. 8, 4.

v. 5. *d)* 2 Sam. 10, 5. c. 19, 4. *e)* vsque dum *recrescet* Iud. 16, 22. *barba vestra*, tunc redeatis.

v. 6. *f) Quum igitur viderent &* intelligerent, v. 10. 15. Ammonitæ, *quod se putidos & fœtidos*, s. inuisos *reddidissent*, apud Dauidem, Gen. 34, 30. 1 Sam. 13, 4. 2 Sam. 10, 6. c. 16, 21. *g) mille argenti talenta*, 2 Reg. 15, 19. *Talentum* constitit 3000. siclorum s. 1500. vnciis Romanis. Erant itaque vnciæ Romanæ 1500000. cf. not. 2 Sam. 12, 30. *h) vt sibi mercede conducerent*, v. 7. *ex Mesopotamia, & ex Aram Maacha*, v. 7. *& ex Tsoba*, c. 18, 3. 5.

v. 7. *i)* 32000. viros *cum curribus*: siquidem ex 2 Sam. 10, 6. adparet, 20000. ex iis pedites fuisse. *k)* vrbem Moabit. Num. 21, 30. Ios. 13, 9.

v. 8. *l) fortissimos* quosque; vel repete præced. *exercitum* in statu constr. *fortissimorum* virorum. cf. c. 11, 10. 26. c. 12, 1. c. 28, 1. c. 29, 24.

v. 10. *m) antrorsum & retrorsum*, 2 Par. 13, 14.

v. 12. *n) eris mihi subsidio*, & opem mihi feres. 2 Sam. 10, 11. *o)* 1 Sam. 23, 2. Iob. 26, 2.

v. 13. *p)* Ios. 1, 6. 2 Sam. 10, 12. *q) & pro vrbibus Dei nostri*, ne ab idololatris occupentur, aut vastentur.

v. 14. *r) Syris obuiam, ad prælium*, v. 7.

v. 15. *s)* ad quam pugna, sec. v. 9. instructa erat. *t) Ioab autem* cum victore exercitu *Hierosolymam reuersus est*. Vide not. 2 Sam. 10, 14.

v. 16. *u)* v. 19. coll. c. 18, 3 -- 5.

v. 4. הַמִּפְשָׂעָה per *Schin* 3. & sic fu. 5. At *milel* 2. 3. & sic fu. 1. v. 5. בִּירֵחוֹ *Resch* per *Chirek*, ac ׳ *defect.* quidem 1. *plene* vero 2. 3. 6. 9. v. 8. צְבָא per *Schua* 1. & in marg. 6. 9. At וְאֵת כָּל־צָבָא fu. 5. v. 10. יוֹאָב per *Sakephk*. 2. 6. 9. 20. 23. sic fu. 5. בָּחוּר per *Pat.* 6. 9. 20. Attamen per *Kam.* in marg. 6. 9. v. 12. וְהָיִיתָה ita cum *He paragog.* requirit *Mas. impr.* Iud. 11, 6. sed nullo nostrorum codicum adstipulante. v. 13. בְּעַד per *Mun.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. v. 16. וְשׁוֹפַךְ per *Kam.* 1. 2. & sic fu. 5. item *Mas. Erff.* Sic v. 18. pariter 2. & *Mas. Erff.* v. 17. וַיַּעֲבֹר הַיַּרְדֵּן ita 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20.

19 וְאֵת שׁוֹפַךְ שַׂר־הַצָּבָא הֵמִית׃ וַיִּרְאוּ עַבְדֵי הֲדַרְעֶזֶר כִּי
נִגְּפוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּשְׁלִימוּ עִם־דָּוִיד וַיַּעַבְדֻהוּ וְלֹא־אָבָה
אֲרָם לְהוֹשִׁיעַ אֶת־בְּנֵי־עַמּוֹן עוֹד׃ וַיְהִי לְעֵת כ CAP. XX.
תְּשׁוּבַת הַשָּׁנָה לְעֵת ׀ צֵאת הַמְּלָכִים וַיִּנְהַג יוֹאָב אֶת־
חֵיל הַצָּבָא וַיַּשְׁחֵת ׀ אֶת־אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן וַיָּבֹא וַיָּצַר אֶת־
רַבָּה וְדָוִיד יֹשֵׁב בִּירוּשָׁלִָם וַיַּךְ יוֹאָב אֶת־רַבָּה וַיֶּהֶרְסֶהָ׃
2 וַיִּקַּח דָּוִיד אֶת־עֲטֶרֶת־מַלְכָּם מֵעַל רֹאשׁוֹ וַיִּמְצָאָהּ ׀
מִשְׁקַל כִּכַּר־זָהָב וּבָהּ אֶבֶן יְקָרָה וַתְּהִי עַל־רֹאשׁ דָּוִיד
3 וּשְׁלַל הָעִיר הוֹצִיא הַרְבֵּה מְאֹד׃ וְאֶת־הָעָם אֲשֶׁר־בָּהּ
הוֹצִיא וַיָּשַׂר בַּמְּגֵרָה וּבַחֲרִיצֵי הַבַּרְזֶל וּבַמְּגֵרוֹת וְכֵן
יַעֲשֶׂה דָוִיד לְכֹל עָרֵי בְנֵי־עַמּוֹן וַיָּשָׁב דָּוִיד וְכָל־הָעָם
4 יְרוּשָׁלִָם׃ וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַתַּעֲמֹד
מִלְחָמָה בְּגֶזֶר עִם־פְּלִשְׁתִּים אָז הִכָּה סִבְּכַי הַחֻשָׁתִי
אֶת־סִפַּי מִילִדֵי הָרְפָא וַיִּכָּנֵעוּ׃ וַתְּהִי־ ה
יעיר קרי עוֹד מִלְחָמָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיַּךְ אֶלְחָנָן בֶּן־יָעוּר אֶת־
לַחְמִי אֲחִי גָּלְיָת הַגִּתִּי וְעֵץ חֲנִיתוֹ כִּמְנוֹר אֹרְגִים׃
6 וַתְּהִי־עוֹד מִלְחָמָה בְּגַת וַיְהִי ׀ אִישׁ
מִדָּה וְאֶצְבְּעֹתָיו שֵׁשׁ־וָשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע וְגַם־הוּא
7 נוֹלַד לְהָרָפָא׃ וַיְחָרֵף אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיַּכֵּהוּ יְהוֹנָתָן בֶּן־
דגש אחר שורק 8 שִׁמְעָא אֲחִי דָוִיד׃ אֵל נוּלְּדוּ לְהָרָפָא בְּגַת וַיִּפְּלוּ בְיַד־
CAP. XXI. כא דָּוִיד וּבְיַד־עֲבָדָיו׃ וַיַּעֲמֹד שָׂטָן עַל־
2 יִשְׂרָאֵל וַיָּסֶת אֶת־דָּוִיד לִמְנוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר
דָּוִיד אֶל־יוֹאָב וְאֶל־שָׂרֵי הָעָם לְכוּ סִפְרוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִבְּאֵר שֶׁבַע וְעַד־דָּן וְהָבִיאוּ אֵלַי וְאֵדְעָה אֶת־מִסְפָּרָם׃
3 וַיֹּאמֶר יוֹאָב יוֹסֵף יְהוָה עַל־עַמּוֹ ׀ כָּהֵם מֵאָה פְעָמִים
הֲלֹא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כֻּלָּם לַאדֹנִי לַעֲבָדִים לָמָּה יְבַקֵּשׁ
4 זֹאת אֲדֹנִי לָמָּה יִהְיֶה לְאַשְׁמָה לְיִשְׂרָאֵל׃ וּדְבַר־הַמֶּלֶךְ
חָזַק עַל־יוֹאָב וַיֵּצֵא יוֹאָב וַיִּתְהַלֵּךְ בְּכָל־יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹא
יְרוּשָׁלִָם׃ וַיִּתֵּן יוֹאָב אֶת־מִסְפַּר ה
מפקד

a) v. 16. b) *occidit* Iud. 16, 30. 2 Sam. 3, 30.
v. 19. c) 2 Sam. 10, 19.
CAP. XX, v. 1. d) c. 12, 22. e) cf. not. 2 Sam. 11, 1. f) vt iusserat Dauid, 2 Sam. 11, 25. Describitur hic I. *bellum Ammoniticum* a Ioabo & Dauide confectum, v. 1 - 3. II. *tres* vel sec. 2 Sam. 2, 15. seqq. quatuor *expeditiones contra Philistæos*, quibus *Raphæ* gigantis filii exstincti sunt, v. 4 - 8.
v. 2. g) Vide not. 2 Sam. 12, 30.
v. 3. h) *eduxit*, v. 2. Ezech. 11, 7. & auctores malorum sec. LXX. Pagn. Cler. *dissecuit*, ex rad. נשר (1) Chald. נסר *Incidit, secuit, dissecuit, serrauit*; vnde משור, *Serra*, Esa. 10, 15. coll. Am. 1, 3. Hebr. 11, 37. & simili forma verbi anomalica Gen. 25, 29. Esa. 64, 5. At nuper D. *Danzius* de mitigata Dauidis crudelitate p. 44. & *recedere fecit*, ex rad. סור, mutato ס in שׂ, vt Hos. 9, 12. item Iob. 9, 17. Coh. 12, 11. i) *ad serram*, vt lapides serrarent, 1 Reg. 7, 9. & *ad fodinas ferri*, 2 Sam. 12, 31. *aut ad ferras* s. sec. 2 Sam. 12, 31. *secures*, quibus ligna secarent.
v. 4. k) *ad Gezer*, c. 6, 51. 52. c. 14, 16. & ad *Gob*. 2 Sam. 21, 18. l) c. 11, 29.
v. 25. m) 2 Sam. 21, 19. n) 1 Sam. 17, 4. seqq. o) c. 11, 23.
v. 6. p) c. 11, 23. q) addit Syr. *in manibus pedibusque*, ex 2 Sam. 21, 20. r) *sex ac sex*, i. e. *seni* erant. Geminatio distributiua, vt Gen. 7, 2. 3.
v. 8. s) *Hi*. Gen. 19, 8. 25.
CAP. XXI, v. 1. t) *Ceterum Satanas stetit* contra Israelem, vt Zach. 3, 1. Iob. 1, 6. Apoc. 12, 10. Hoc capite I. Dauid *populi censum* fastuose instituit, v. 1 - 6. quo II. *offensus Deus*, triplicem ei castigationem proponit, v. 7 - 12. & III. *pestilentiam* populo immittit, v. 13 - 15. eamque IV. ad preces & sacrificia Dauidis *sistit*, v. 16 - 30.

CAP. XX, v. 2. עטרת per *Mun*. 1. 2. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 4. Pro הרפא habent הרפאים 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. aliique libri in marg. 7. 8. 22. & *R. Sal.* Comment. ad h. l. v. 8. נולדו Lamed sine *Dag*. 1. 3. 21. 22. & in marg. 6. 9. At נולדו Nun per *Cholem* 1. 3. sic fu. 5. & in marg. 6. 9. בגת per *Kam*. 1. 2. 5. & sic v. 6. itidem 1. ac fu. 5. CAP. XXI, v. 3. יהוה cum *Psik* 6. 9. עמו sine *Psik* 1. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber*. contra *Mas*. 2. & *Ind. Bas*. f. 61. a. כהם per *Segol* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 11. 13. 19. 20. 21. 22. v. 4. ודבר per *Mercha* 1. 3. 6. 9. 20. sic fu. 5. v. 5. Sine *spatio* præmisso 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 11. 14. 19. 20. 21. 22. 23.

מִפְקַד־הָעָם אֶל־דָּוִיד וַיְהִי כָל־יִשְׂרָאֵל אֶלֶף אֲלָפִים
וּמֵאָה אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חֶרֶב וִיהוּדָה אַרְבַּע מֵאוֹת
6 וְשִׁבְעִים אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חָרֶב׃ וְלֵוִי וּבִנְיָמִן לֹא פָקַד
7 בְּתוֹכָם כִּי־נִתְעַב דְּבַר־הַמֶּלֶךְ אֶת־יוֹאָב׃ וַיֵּרַע בְּעֵינֵי
הָאֱלֹהִים עַל־הַדָּבָר הַזֶּה וַיַּךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל׃
8 וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־הָאֱלֹהִים חָטָאתִי מְאֹד
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְעַתָּה הַעֲבֶר־נָא אֶת־
9 עֲוֺן עַבְדְּךָ כִּי נִסְכַּלְתִּי מְאֹד׃ וַיְדַבֵּר יְהוָה
י אֶל־גָּד חֹזֵה דָוִיד לֵאמֹר׃ לֵךְ וְדִבַּרְתָּ אֶל־דָּוִיד לֵאמֹר
כֹּה אָמַר יְהוָה שָׁלוֹשׁ אֲנִי נֹטֶה עָלֶיךָ בְּחַר־לְךָ אַחַת
11 מֵהֵנָּה וְאֶעֱשֶׂה־לָּךְ׃ וַיָּבֹא גָד אֶל־דָּוִיד וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה־
12 אָמַר יְהוָה קַבֶּל־לָךְ׃ אִם־שָׁלוֹשׁ שָׁנִים רָעָב וְאִם־שְׁלֹשָׁה
חֳדָשִׁים נִסְפֶּה מִפְּנֵי־צָרֶיךָ וְחֶרֶב אוֹיְבֶיךָ׀ לְמַשֶּׂגֶת וְאִם־
שְׁלֹשֶׁת יָמִים חֶרֶב יְהוָה׀ וְדֶבֶר בָּאָרֶץ וּמַלְאַךְ יְהוָה
מַשְׁחִית בְּכָל־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה רְאֵה מָה־אָשִׁיב אֶת־
13 שֹׁלְחִי דָּבָר׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־גָּד צַר־
לִי מְאֹד אֶפְּלָה־נָּא בְיַד־יְהוָה כִּי־רַבִּים רַחֲמָיו
14 מְאֹד וּבְיַד־אָדָם אַל־אֶפֹּל׃ וַיִּתֵּן יְהוָה דֶּבֶר
בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּפֹּל מִיִּשְׂרָאֵל שִׁבְעִים אֶלֶף אִישׁ׃
טו וַיִּשְׁלַח הָאֱלֹהִים׀ מַלְאָךְ׀ לִירוּשָׁלַםִ לְהַשְׁחִיתָהּ
וּכְהַשְׁחִית רָאָה יְהוָה וַיִּנָּחֶם עַל־הָרָעָה וַיֹּאמֶר
לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית רַב עַתָּה הֶרֶף יָדֶךָ וּמַלְאַךְ
יְהוָה עֹמֵד עִם־גֹּרֶן אָרְנָן הַיְבוּסִי׃
16 וַיִּשָּׂא דָוִיד אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה
עֹמֵד בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה
עַל־יְרוּשָׁלָםִ וַיִּפֹּל דָּוִיד וְהַזְּקֵנִים מְכֻסִּים בַּשַּׂקִּים עַל־
17 פְּנֵיהֶם׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־הָאֱלֹהִים הֲלֹא אֲנִי אָמַרְתִּי
לִמְנוֹת בָּעָם וַאֲנִי־הוּא אֲשֶׁר־חָטָאתִי וְהָרֵעַ הֲרֵעוֹתִי
וְאֵלֶּה הַצֹּאן מֶה עָשׂוּ יְהוָה אֱלֹהַי תְּהִי נָא יָדְךָ בִּי וּבְבֵית

a) numerum recensionis populi, 2 Sam. 24, 9. non tamen integrum, vt Dauid postulauerat v. 2. coll. v. 6. c. 27, 24. b) vndecies centies mille viri; connumeratis nimirum peregrinis, vel legionibus Danidis ordinariis, c. 27, 1. seqq. sine quibus 800000. sec. 2 Sam. 24, 9. fuerunt. c) Iudæorum vero erant 470000. omissis nimir. seruis s. stipendiario milite Dauidis: alioquin enim 500000. numerata fuerunt, 2 Sam. 24, 9. d) Iud. 8, 10. c. 20, 2. 2 Reg. 3, 26. v. 6. e) Hinc factum, vt tota recensio non impleretur, c. 27, 24. malo θεηλάτῳ superveniente. v. 7. f) *Malus quoque in oculis Domini* Dauid *fuit propter hoc verbum* & ambitiosum mandatum, v. 4. 6. 8. v. 8. g) *Tum vero Dauid*, quum peccasse se cognouisset, *ad Deum dixit*, v. 2. 13. 17. 2 Sam. 24, 10. v. 9. h) *Locutus igitur est Dominus* postridie mane, 2 Sam. 24, 11. i) i. e. prophetam, per quem Deum consulere solebat. cf. c. 9, 22. c. 25, 5. c. 29, 29. 1 Sam. 9, 9. c. 22, 5. v. 10. k) Vide 2 Sam. 24, 12. not. l) *tria* sc. *mala ego intentans sum super te*, Ps. 21, 12. v. 11. m) *accipe tibi*, quod dico; vel *accipe* ex tribus vnum, quod volueris, v. 10. cf. c. 12, 18. Iob. 2, 10. v. 12. n) *Num?* Ps. 94, 9. Iob. 10, 4. 5. *tribus* adhuc *annis*, præter tres proxime elapsos, adeoque etiam continuis *septem annis*, coll. 2 Sam. 21, 1. & 24, 13. o) *consumendus eris*, vt *absumaris*, & sec. 2 Sam. 24, 13. *fugias coram hostibus tuis*. 1 Sam. 26, 10. c. 27, 1. p) te vel tuos sit *adsequens*, vt eum effugere non possis. Deut. 19, 6. Iob. 41, 18.

v. 5. Prius שלף per solum *Mun. milra* 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. At posterius שֹׁלֵף per geminum *Merca* 1. 2. 5. & *Ber.* per simplex vero *Merca milra* 3. 6. 9. 20. *milel* 5. 7. 8. 10 -- 16. 19. 21. 24. v. 8. עבדך *milel* per *Segol* 1. 2. & sic fe. 5. v. 9. חזה per *Segol* 1. 2. 5. & in marg. 6. 9. v. 12. נספה sic per *Merca* 5. 7., 8. 10 -- 19. 23. 24. sec. *Maf. impr.* Ex. 6, 6. At per *Mun.* 1. 3. 6. 9. 20. 21. 22. & *Ber.* נספה מפני ita 2. v. 13. וביד per *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 22. sic fu. 5. v. 15. האלהים sine *Psik* 6. 9. 11. 12. 15. 16. 20. 21. 22. 23. contra *Maf.* 2. h. l. & *Ind. Baf.* f. 61. a. מלאך sine *Psik* 2. 3. contra *Ind. Baf.* f. 61. a. At per *Mun.* pro *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. contra *Maf. impr.* Gen. 30, 16. וכהשחית per *Beth* loco *Caph* 2. 3. 6. 9. 20. 21. רב per *Kam.* 1. 2. 3. sec. *Maf.* 1. h. l. sed præter *impr.* 2 Par. 28, 8. v. 16. עמר sic per *Rbhia* 1. & fe. 5. Reliqui per *Sakephk.*, ירושלים per *Silluk* cum *Sophpasuk* 1. 3. v. 17. אלהי per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. תהי־ נא ידך בי ita 1. 2. & sic fe. 5.

אָבִי וּבְעַמְּךָ לֹא לְמַגֵּפָה׃ וּמַלְאַךְ יְהוָה 18
אָמַר אֶל־גָּד לֵאמֹר לְדָוִיד כִּי יַעֲלֶה דָוִיד לְהָקִים
מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּגֹרֶן אָרְנָן הַיְבֻסִי׃ וַיַּעַל דָּוִיד בִּדְבַר־גָּד 19
אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּשֵׁם יְהוָה׃ וַיָּשָׁב אָרְנָן וַיַּרְא אֶת־הַמַּלְאָךְ כ
וְאַרְבַּעַת בָּנָיו עִמּוֹ מִתְחַבְּאִים וְאָרְנָן דָּשׁ חִטִּים׃ וַיָּבֹא 21
דָוִיד עַד־אָרְנָן וַיַּבֵּט אָרְנָן וַיַּרְא אֶת־דָּוִיד וַיֵּצֵא מִן־הַגֹּרֶן
וַיִּשְׁתַּחוּ לְדָוִיד אַפַּיִם אָרְצָה׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־אָרְנָן תְּנָה־ 22
לִּי מְקוֹם הַגֹּרֶן וְאֶבְנֶה־בּוֹ מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּכֶסֶף מָלֵא
תְּנֵהוּ לִי וְתֵעָצַר הַמַּגֵּפָה מֵעַל הָעָם׃ וַיֹּאמֶר אָרְנָן אֶל־ 23
דָּוִיד קַח־לָךְ וְיַעַשׂ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב בְּעֵינָיו רְאֵה נָתַתִּי
הַבָּקָר לָעֹלוֹת וְהַמּוֹרִגִּים לָעֵצִים וְהַחִטִּים לַמִּנְחָה
הַכֹּל נָתָתִּי׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ דָּוִיד לְאָרְנָן לֹא כִּי־קָנֹה 24
אֶקְנֶה בְּכֶסֶף מָלֵא כִּי לֹא־אֶשָּׂא אֲשֶׁר־לְךָ לַיהוָה
וְהַעֲלוֹת עוֹלָה חִנָּם׃ וַיִּתֵּן דָּוִיד לְאָרְנָן בַּמָּקוֹם שִׁקְלֵי כה
זָהָב מִשְׁקַל שֵׁשׁ מֵאוֹת׃ וַיִּבֶן שָׁם דָּוִיד מִזְבֵּחַ לַיהוָה 26
וַיַּעַל עֹלוֹת וּשְׁלָמִים וַיִּקְרָא אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵהוּ בָאֵשׁ
מִן־הַשָּׁמַיִם עַל מִזְבַּח הָעֹלָה׃
וַיֹּאמֶר יְהוָה לַמַּלְאָךְ וַיָּשֶׁב חַרְבּוֹ אֶל־נְדָנָהּ׃ 27
בָּעֵת הַהִיא בִּרְאוֹת דָּוִיד כִּי־עָנָהוּ יְהוָה בְּגֹרֶן אָרְנָן 28
הַיְבוּסִי וַיִּזְבַּח שָׁם׃ וּמִשְׁכַּן יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה מֹשֶׁה 29
בַמִּדְבָּר וּמִזְבַּח הָעוֹלָה בָּעֵת הַהִיא בַּבָּמָה בְּגִבְעוֹן׃
וְלֹא־יָכֹל דָּוִיד לָלֶכֶת לְפָנָיו לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים כִּי נִבְעַת ל
מִפְּנֵי חֶרֶב מַלְאַךְ יְהוָה׃

CAP. XXII. כב

וַיֹּאמֶר דָּוִיד זֶה הוּא בֵּית יְהוָה הָאֱלֹהִים וְזֶה־מִזְבֵּחַ
לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד לִכְנוֹס אֶת־ 2
הַגֵּרִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲמֵד חֹצְבִים לַחְצוֹב אַבְנֵי
גָזִית לִבְנוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים׃ וּבַרְזֶל ׀ לָרֹב לַמִּסְמְרִים 3
לְדַלְתוֹת הַשְּׁעָרִים וְלַמְחַבְּרוֹת הֵכִין דָּוִיד וּנְחֹשֶׁת לָרֹב
אֵין מִשְׁקָל׃ וַעֲצֵי אֲרָזִים לְאֵין מִסְפָּר כִּי־הֵבִיאוּ הַצִּידֹנִים 4
וְהַצֹּרִים

a) *contra populum autem tuum ne* vlterius sit vel vertatur manus tua *ad plagam* v. 22. infligendam.

v. 18. b) *Tum vero Angelus Iehouæ*, v. 15. 16. *Gadi mandauit*, v. 9. 11. 13. vt Dauidi diceret, *vt adscenderet* in montem Moriia, *ad exitandum altare*, quod Templi, illic ædificandi, velut præludium fuit. coll. infra c. 22, 1. 2 Par. 3. 1.

v. 19. c) prout dixerat Gad, Num. 31, 16.

v. 20. d) *Vertit se etiam Ornan, & vidit*, vt Dauid, v. 16. *angelum illum*, ideoque quatuor eius filii cum ipso *se abscondebant*, 1 Sam. 14, 11. quod æque vt Dauid v. 30. visione illa terrerentur. cf. Gen. 3, 8.

v. 22. e) h. e. iusto pretio, v. 24. Gen. 23, 9.

v. 23. f) *& tribulas*, s. trahæ genus, quo fruges triturabant. (2) 2 Sam. 24, 22. coll. cogn. Esa. 41, 15. vbi cf. not. g) *Omnia dono do*, vt non opus sit de emtione cogitare.

v. 24. h) Vulg. *nequaquam ita fiet*. 1 Reg. 11, 22. 2 Reg. 6, 12.

v. 25. i) *Tum dedit Dauid Ornani pro toto illo loco siclos auri, pondere sexcentorum siclorum.* Pro tota nimirum villa, ad exstruendum in ea amplissimum Templum, 600. auri siclos; pro sola autem area, ad exstruendum altare *quinquaginta* tantum *argenti siclos* dedit, 2 Sam. 24, 24.

CAP. XXII, v. 1. k) *Et dixit Dauid: Hoc in loco*; pro בזה. Num. 23, 1. vt Gen. 28, 17. Nondum enim Templum ædificatum illic erat. Nempe Dauid I. *Locum* condendo templo eligit, v. 1. II. artifices & *materiam* præparat, v. 2-5. III. *mandata* ea de re *Salomoni dat*, v. 6--16. IV. *primoribus etiam Israelis*, vt illum in tanto opere adiuuent, præcipit, v. 17--19.

---

v. 19. בדבר per *Mun.* 1. 6. 9. 20. v. 23. ויאמר per *Paschta* geminatum 17. 18. 24. & *Ber.* erronee. v. 28. *Spatium* præmitt. 6. 9. 10. 19. 20. 21. CAP. XXII, v. 1. וזה per *Thbir* 22. at per *Sakephk.* 1. v. 2. דויד per *Rbhia* 1. 3. 6. 9. 11. 14. 15. 16. 20. 21. 22. v. 4. כי per *Muk.* 2. 5. הביאו per *Tlischakt.* 1. commodius, quam nostri.

ה וְהַצֹּרִים עֲצֵי אֲרָזִים לָרֹב לְדָוִיד׃ וַיֹּאמֶר
דָּוִיד שְׁלֹמֹה בְנִי נַעַר וָרָךְ וְהַבַּיִת לִבְנוֹת לַיהוָה לְהַגְדִּיל ׀
לְמַעְלָה לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת לְכָל־הָאֲרָצוֹת אָכִינָה נָּא לוֹ
6 וַיָּכֶן דָּוִיד לָרֹב לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ וַיִּקְרָא לִשְׁלֹמֹה בְנוֹ וַיְצַוֵּהוּ
לִבְנוֹת בַּיִת לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
7 וַיֹּאמֶר דָּוִיד לִשְׁלֹמֹה בְּנוֹ אֲנִי הָיָה עִם־לְבָבִי — בני קרי
8 לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָי׃ וַיְהִי עָלַי דְּבַר־יְהוָה
לֵאמֹר דָּם לָרֹב שָׁפַכְתָּ וּמִלְחָמוֹת גְּדֹלוֹת עָשִׂיתָ לֹא־
תִבְנֶה בַיִת לִשְׁמִי כִּי דָּמִים רַבִּים שָׁפַכְתָּ אַרְצָה לְפָנָי׃
9 הִנֵּה־בֵן נוֹלָד לָךְ הוּא יִהְיֶה אִישׁ מְנוּחָה וַהֲנִיחוֹתִי לוֹ
מִכָּל־אוֹיְבָיו מִסָּבִיב כִּי שְׁלֹמֹה יִהְיֶה שְׁמוֹ וְשָׁלוֹם וָשֶׁקֶט
י אֶתֵּן עַל־יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו׃ הוּא־יִבְנֶה בַיִת לִשְׁמִי וְהוּא יִהְיֶה־
לִּי לְבֵן וַאֲנִי־לוֹ לְאָב וַהֲכִינוֹתִי אֶת־כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ עַל־
11 יִשְׂרָאֵל עַד־עוֹלָם׃ עַתָּה בְנִי יְהִי יְהוָה עִמָּךְ וְהִצְלַחְתָּ
12 וּבָנִיתָ בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר עָלֶיךָ׃ אַךְ יִתֶּן־
לְךָ יְהוָה שֶׂכֶל וּבִינָה וִיצַוְּךָ עַל־יִשְׂרָאֵל וְלִשְׁמוֹר אֶת־
13 תּוֹרַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ אָז תַּצְלִיחַ אִם־תִּשְׁמוֹר לַעֲשׂוֹת
אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
14 עַל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת׃ וְהִנֵּה — קמץ בז"ק
בְעָנְיִי הֲכִינוֹתִי לְבֵית־יְהוָה זָהָב כִּכָּרִים מֵאָה־אֶלֶף
וְכֶסֶף אֶלֶף אֲלָפִים כִּכָּרִים וְלַנְּחֹשֶׁת וְלַבַּרְזֶל אֵין
מִשְׁקָל כִּי לָרֹב הָיָה וְעֵצִים וַאֲבָנִים הֲכִינוֹתִי וַעֲלֵיהֶם
טו תּוֹסִיף׃ וְעִמְּךָ לָרֹב עֹשֵׂי מְלָאכָה חֹצְבִים וְחָרָשֵׁי אֶבֶן
16 וָעֵץ וְכָל־חָכָם בְּכָל־מְלָאכָה׃ לַזָּהָב לַכֶּסֶף וְלַנְּחֹשֶׁת
17 וְלַבַּרְזֶל אֵין מִסְפָּר קוּם וַעֲשֵׂה וִיהִי יְהוָה עִמָּךְ׃ וַיְצַו
18 דָּוִיד לְכָל־שָׂרֵי יִשְׂרָאֵל לַעְזֹר לִשְׁלֹמֹה בְנוֹ׃ הֲלֹא יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם עִמָּכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִסָּבִיב כִּי ׀ נָתַן בְּיָדִי אֵת
יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְלִפְנֵי עַמּוֹ׃
19 עַתָּה תְּנוּ לְבַבְכֶם וְנַפְשְׁכֶם לִדְרוֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם

a) e monte Libano, 1 Reg. 5, 13. 20. 23. cet. b) quamplurima. v. 3. 8. 14. c. 32, 40.

v. 5. c) *puer* est *& tenellus*, taliumque rerum per ætatem imperitus. cf. 1 Reg. 3, 7. *ideo ad ædificandum ædem Iehouæ, ad magnam faciendam*, c. 29, 1. *in altitudinem* s. summopere, c. 14, 2. c. 23, 17. *vt nomen* & fama s. *gloria* inde pariatur *per omnes terras, nunc ei*, filio meo, vel *ad eam* ædem *parabo* necessaria.

v. 6. d) *Deinde vocauit Salomonem filium suum, eique præcepit*, v. 17. paullo ante mortem, vt videtur; v. 5. 1 Reg. 2, 1.

v. 7. e) *ad me quod attinet*, Gen. 24, 27. *fuit* quidem *in animo meo*, c. 28, 2. 2 Par. 6, 7. 8. Vide supra c. 17, 1. 2.

v. 8. f) c. 17, 4. 2 Sam. 7, 4. g) sanguinem *multum* v. 3. 4. 5. *fudisti, magnaque bella* contra Palæstinos, Syros, Moabitas & Ammonitas, aliasque gentes, tq. *vir bellorum* c. 28, 3. *gessisti*, c. 18, 1. seqq. coll. not. 1 Reg. 5, 5. 17.

v. 9. h) *Ecce filius nascendus tibi est*, 1 Reg. 13, 2. coll. not. 2 Sam. 7, 12. *qui erit vir quietis* s. quietus, Ier. 51, 59. in oppositione ad *virum bellorum*, infra c. 28, 3. i) v. 18. 1 Reg. 5, 18.

v. 10. k) *Is*, ceu typus CHRISTI, *exstruet nomini meo* v. 8. *domum*, c. 28, 6. 1 Reg. 5, 19. coll. supra c. 17, 12. *ipseque mihi erit in filium*, c. 17, 13. 2 Sam. 12, 24. 25. coll. not. 2 Sam. 7, 14.

v. 12. l) *Vtique*, Ps. 62, 2. & 73, 1. *det* vel *dabit tibi Iehoua*, qui solus potest, Iac. 1, 17. *intelligentiam atque prudentiam*, 2 Par. 2, 11. m) *inprimis etiam* det, *vt custodias* &c. v. 13. Deut. 30, 16. Ios. 22, 5.

v. 13. n) c. 28, 10. 20. Deut. 31, 6. Ios. 1, 7. 1 Reg. 2, 2. o) Deut. 1, 21. c. 31, 8. LXX. vt Luc. 21, 9.

הארצות v. 5. להגדיל sine Psik 1. 2. 3. 6. 9. 20. 21. 22. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. a.
ו sic per *Meth.* loco *Mun.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. 21. 22. נא sine *Dag.* 6. 7. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22.
לשלמה בנו v. 6. לבנות per *Mun.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 22. v. 7.
ita sine nota 3. בנו per *Rbhia* 1. 2. sic fe. 5. v. 9. והניחותי per *Dargs* 12. 17. 18. 24.
& *Ber.* anomalice. v. 10. את־־כסא Particulam את omittunt 1. 2. 3. 5. & in marg. 6.
9. v. 11. בית per *Makk.* 1. 2. v. 13. ואמץ per *Pat.* 3. & in marg. 6. 9. v. 14.
ועצים ואבנים הכינותי ועליהם ita 1. 2. 3. 5.

וְקוּמוּ וּבְנוּ אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה הָאֱלֹהִים לְהָבִיא אֶת־
אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּכְלֵי קֹדֶשׁ הָאֱלֹהִים לַבַּיִת הַנִּבְנֶה
CAP. XXIII. כג לְשֵׁם־יְהוָה׃ וְדָוִיד זָקֵן וְשָׂבַע יָמִים
וַיַּמְלֵךְ אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיֶּאֱסֹף אֶת־כָּל־ 2
שָׂרֵי יִשְׂרָאֵל וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם׃ וַיִּסָּפְרוּ הַלְוִיִּם 3
מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמָעְלָה וַיְהִי מִסְפָּרָם לְגֻלְגְּלֹתָם
לִגְבָרִים שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה אָלֶף׃ מֵאֵלֶּה לְנַצֵּחַ עַל־ 4
מְלֶאכֶת בֵּית־יְהוָה עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף וְשֹׁטְרִים
וְשֹׁפְטִים שֵׁשֶׁת אֲלָפִים׃ וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים שֹׁעֲרִים ה
וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים מְהַלְלִים לַיהוָה בַּכֵּלִים אֲשֶׁר עָשִׂיתִי
לְהַלֵּל׃ וַיֵּחָלְקֵם דָּוִיד מַחְלְקוֹת לִבְנֵי לֵוִי 6
לְגֵרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי׃ לַגֵּרְשֻׁנִּי לַעְדָּן 7
וְשִׁמְעִי׃ בְּנֵי לַעְדָּן הָרֹאשׁ יְחִיאֵל וְזֵתָם 8
וְיוֹאֵל שְׁלֹשָׁה׃ בְּנֵי שִׁמְעִי שְׁלֹמוֹת וַחֲזִיאֵל וְהָרָן 9 שלמית ק׳
שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְלַעְדָּן׃
וּבְנֵי שִׁמְעִי יַחַת זִינָא וִיעוּשׁ וּבְרִיעָה אֵלֶּה בְנֵי־ 10
שִׁמְעִי אַרְבָּעָה׃ וַיְהִי־יַחַת הָרֹאשׁ וְזִיזָה הַשֵּׁנִי וִיעוּשׁ 11
וּבְרִיעָה לֹא־הִרְבּוּ בָנִים וַיִּהְיוּ לְבֵית אָב לִפְקֻדָּה אֶחָת׃
בְּנֵי קְהָת עַמְרָם יִצְהָר חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל 12
אַרְבָּעָה׃ בְּנֵי עַמְרָם אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה וַיִּבָּדֵל 13
אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא־וּבָנָיו עַד־עוֹלָם
לְהַקְטִיר לִפְנֵי יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד־עוֹלָם׃
וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּנָיו יִקָּרְאוּ עַל־שֵׁבֶט הַלֵּוִי׃ 14
בְּנֵי מֹשֶׁה גֵּרְשׁוֹם וֶאֱלִיעֶזֶר׃ בְּנֵי טו 16
גֵרְשׁוֹם שְׁבוּאֵל הָרֹאשׁ׃ וַיִּהְיוּ בְנֵי־אֱלִיעֶזֶר רְחַבְיָה 17
הָרֹאשׁ וְלֹא־הָיָה לֶאֱלִיעֶזֶר בָּנִים אֲחֵרִים וּבְנֵי רְחַבְיָה
רָבוּ לְמָעְלָה׃ בְּנֵי יִצְהָר שְׁלֹמִית 18
הָרֹאשׁ׃ בְּנֵי חֶבְרוֹן יְרִיָּהוּ הָרֹאשׁ 19
אֲמַרְיָה הַשֵּׁנִי יַחֲזִיאֵל הַשְּׁלִישִׁי וִיקַמְעָם הָרְבִיעִי׃
בני

a) vt intromittatis, c. 13, 5. c. 16, 1. *arcam fœderis Iehouæ* c. 15, 25. & *reliqua vasa, Deo consecrata*, q. d. *sanctitatis Dei*, c. 9, 29. Dan. 9, 20. *in ædem ædificandam nomini Iehouæ*, v. 7. 8. 10.

CAP. XXIII, v. 1. *b) Quum vero Dauid consenuisset*, Gen. 25, 8. 1 Reg. 1, 1. 15. & *satur factus esset dierum*, vt desiderio vitæ æternæ nollet sibi vitam mortalem produci, c. 29, 28. Gen. 25, 8. c. 38, 29. Philip. 1, 23. *regem constituit Salomonem filium suum*, successorem sibi ab ipso DEO designatum, c. 22, 9. c. 28, 5. *super Israelem*, 1 Reg. 1, 30 - 43. 2 Par. 1, 8. 9. ne post obitum suum inter filios turbæ orirentur; quales iam dederant Absalomi impietas & Adoniæ ambitiosa adfectatio, 1 Reg. 1, 5. seqq. Hoc capite Dauid I. *regnum in Salomonem* filium transfert, v. 1. II. *Sacerdotes & Leuitas numerat*, iisdemque sacra officia adsignat, v. 2-5. III. *Per tres* Leuitarum *familias* eos distribuit, v. 6. 1) *Gersonitas*, v. 7-11. 2) *Kehathitas*, v. 12-20. & 3) *Meraritas*, v. 21-24. IV. *Ratio nouæ distributionis* exponitur, v. 25-32.

v. 2. *c) Congregauit etiam*, c. 15, 4. *omnes primores Israelis*, c. 22, 17. & *Sacerdotes & Leuitas*, c. 9, 2. c. 13, 2. c. 15, 14.

v. 3. *d) Et numerati* tunc *sunt Leuitæ*, v. 2. nondum c. 21, 6. recensiti: vt cognito numero eos melius in suos ordines distribuere posset. *e)* sicut olim a Mose præscriptum erat, Num. 4, 3. ex quo tempore pleno ministerio fungerentur, coll. not. Num. 8, 24. Alia ergo fuit numeratio infra v. 24. *a vigesimo ætatis anno* ideo instituta, quod ædificato templo labores eorum essent imminuti, coll. v. 27.

v. 4. *f) Ex istis* sunt, inquiebat David, coll. v. 5. *ad vrgendum opus* & ministerium *domus Iehouæ*, c. 15, 21. 2 Par. 2, 1.

CAP. XXIII, v. 6. ויחלקם sic regularibus punctis in *Piel* 1. 3. & sic fu. 5. At in Kal ויחלקם cum *Kometschat.* sub *Chet* 13. 19. & sic fe. 5. quomodo & *M. I.* (saltim quod ad *Iod segolatum* & Verbi Coniugationem attinet) resoluere videtur. Huc refer ויחלקם 2. 7. 8. 11. 12. 15. 16. 21. 22. cf. c. 24, 3. לגרשון קהת ita 6. 9. 20. קהת per *Pat.* 1. 3. & in marg. 6. 9. v. 11. ויהי per *Paschta* 1. 2. 6. 9. 20. Pro וזיזה habet וזינא 1. quomodo quidem conuenit cum v. 10. Aleph tamen in fine hic poscit *Mas.* Ps. 10, 12. v. 12. קהת per *Rbhia* 3. & sic fe. 5. v. 13. קדשים sine *Meth.* 2. 5. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. קדשים הוא ita 2. 3. & sic fu. 5. v. 14. בניו per *Merca* 6. 9. 20. v. 17. Pro רבו habent רבו 6. 9. 20. v. 19. יחזיאל per *Paschta* 1. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19.

כ בְּנֵי עֻזִּיאֵל מִיכָה הָרֹאשׁ וְיִשִּׁיָּה הַשֵּׁנִי׃
21 בְּנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי בְּנֵי מַחְלִי אֶלְעָזָר
22 וְקִישׁ׃ וַיָּמָת אֶלְעָזָר וְלֹא־הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת
23 וַיִּשָּׂאוּם בְּנֵי־קִישׁ אֲחֵיהֶם׃ בְּנֵי מוּשִׁי מַחְלִי וְעֵדֶר וִירֵמוֹת
24 שְׁלוֹשָׁה׃ אֵלֶּה בְנֵי־לֵוִי לְבֵית אֲבֹתֵיהֶם רָאשֵׁי הָאָבוֹת
לִפְקוּדֵיהֶם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם עֹשֵׂה הַמְּלָאכָה
כה לַעֲבֹדַת בֵּית יְהוָה מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה׃ כִּי אָמַר
דָּוִיד הֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לְעַמּוֹ וַיִּשְׁכֹּן בִּירוּשָׁלַם
26 עַד־לְעוֹלָם׃ וְגַם לַלְוִיִּם אֵין־לָשֵׂאת אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־
27 כָּל־כֵּלָיו לַעֲבֹדָתוֹ׃ כִּי בְדִבְרֵי דָוִיד הָאַחֲרוֹנִים הֵמָּה
28 מִסְפַּר בְּנֵי־לֵוִי מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמָעְלָה׃ כִּי מַעֲמָדָם
לְיַד בְּנֵי־אַהֲרֹן לַעֲבֹדַת בֵּית יְהוָה עַל־הַחֲצֵרוֹת וְעַל־
הַלְּשָׁכוֹת וְעַל־טָהֳרַת לְכָל־קֹדֶשׁ וּמַעֲשֵׂה עֲבֹדַת בֵּית
29 הָאֱלֹהִים׃ וּלְלֶחֶם הַמַּעֲרֶכֶת וּלְסֹלֶת לְמִנְחָה וְלִרְקִיקֵי
הַמַּצּוֹת וְלַמַּחֲבַת וְלַמֻּרְבָּכֶת וּלְכָל־מְשׂוּרָה וּמִדָּה׃
ל וְלַעֲמֹד בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר לְהֹדוֹת וּלְהַלֵּל לַיהוָה וְכֵן לָעָרֶב׃
31 וּלְכֹל הַעֲלוֹת עֹלוֹת לַיהוָה לַשַּׁבָּתוֹת לֶחֳדָשִׁים
וְלַמֹּעֲדִים בְּמִסְפָּר כְּמִשְׁפָּט עֲלֵיהֶם תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה׃
32 וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל־מוֹעֵד וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ
וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי אַהֲרֹן אֲחֵיהֶם לַעֲבֹדַת בֵּית יְהוָה׃

כד CAP. XXIV.

וְלִבְנֵי אַהֲרֹן מַחְלְקוֹתָם בְּנֵי
2 אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר׃ וַיָּמָת
נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי אֲבִיהֶם וּבָנִים לֹא־הָיוּ
3 לָהֶם וַיְכַהֲנוּ אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר׃ וַיֶּחָלְקֵם דָּוִיד
וְצָדוֹק מִן־בְּנֵי אֶלְעָזָר וַאֲחִימֶלֶךְ מִן־בְּנֵי אִיתָמָר
4 לִפְקֻדָּתָם בַּעֲבֹדָתָם׃ וַיִּמָּצְאוּ בְנֵי־אֶלְעָזָר
רַבִּים לְרָאשֵׁי הַגְּבָרִים מִן־בְּנֵי אִיתָמָר וַיַּחְלְקוּם
לִבְנֵי אֶלְעָזָר רָאשִׁים לְבֵית־אָבוֹת שִׁשָּׁה עָשָׂר
ה וְלִבְנֵי אִיתָמָר לְבֵית אֲבוֹתָם שְׁמוֹנָה׃ וַיַּחְלְקוּם

v. 20. *a*) *Filii Vzzielis*, v. 12. c. 5, 28. c. 15, 10. Micha *primus* f. princeps v. 8. 11. 16. feqq.
v. 21. *b*) v. 6. c. 6, 4. c. 24, 26. 27.
v. 22. *c*) *nec filii ei fuerunt*, v. 17. c. 24, 18. *fed tantum* Ezech. 44, 25. *filiæ*. cf. fupra c. 2, 34. Num. 26, 33. *easque duxerunt*, fec. legem Mofis Num. 36, 6. feqq. filii *Kifchi*, v. 21. *cognati* f. confobrini *earum*. cf. v. 32. c. 6, 29. c. 9, 32.
v. 23. *d*) v. 21. c. 24, 30.
v. 24. *e*) *per familias fuas patrias*, c. 5, 13. 24. c. 9, 9. 13. & *principes familiarum*, v. 9. *per numeratos eorum*, Exod. 30, 12. *pro numero nominum*, Num. 1, 2. 18. 20. *per crania* f. capita *fua*, v. 3. Num. 1, 2. 18. *faciens*, quorum quilibet faciebat *opus*, 1 Reg. 11, 28. *ad minifterium ædis Iehouæ*, v. 28. 31. *f*) i. e. a viginti annos natis ad natu maiores. Sic v. 27. 2 Par. 31, 17. coll. Exod. 30, 14. c. 38, 26. 2 Par. 25, 5. At cur fupra v. 3. *a triginta annis & porro* numerati dicuntur? Vide fis de eo v. 27. & notas noftras vberiores.
v. 25. *g*) *in perpetuum*, v. 13. c. 28, 7. Pf. 132, 13. 14.
v. 26. *h*) *Vnde etiam, quod ad Leuitas* attinet, *non erit* deinceps officii eorum, *portare tabernaculum*, vt antea, quum fixum locum non haberet. c. 6, 17. Num. 1, 50.

CAP. XXIV, v. 1. *i*) *Porro ad filios* f. pofteros *Aharonis quod attinet* etc. c. 23, 28. 32. c. 5, 29. c. 6, 35. Nimirum præcedenti capite in genere dixit de Levitarum familiis & officiis: iam fpeciatim I. *Sacerdotes* in 24. *claffes* diuiduntur, v. 1 -- 19. II. iisdem fingulæ etiam *claffes Leuitarum* per fortes attribuuntur, v. 20 - 31.

v. 20. Pro וְיִשִּׁיָּה habent וְיִשִּׁיָּה 1. 3. 5. & *B. Naphț.* At וְיִשִּׁיָּה 21. & in marg. 6. 9. v. 26. אֵין per אֵין *Mun.* 1. 6. 9. 20. fic fu. 5. v. 27. הָאַחֲרוֹנִים *Meth.* pro *Mun.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. v. 28. טָהֳרַת per *Pat.* 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. וּמַעֲשֵׂה per *Segol*, adeoque in ftatu abfoluto, legi dictitant D. Kimchi & M. I. q. d. & ad opus ac minifterium domus Dei. Porro וּמַעֲשֵׂה per *Sakephk.* cum *Mun.* 1. at per folum *Sakephk.* 5. & וּמַעֲשֵׂה עֲבֹדַת בֵּית 2. CAP. XXIV, v. 2. וַיְכַהֲנוּ per *Mun.* pro *Meth.* 1. 3. at וַיְכַהֲנוּ אֶלְעָזָר 2. v. 3. וַיֶּחָלְקֵם ita 10. 17. 18. 24. & *Ber.* At וַיֶּחָלְקֵם 1. 6. 9. 14. 20. Et וַיֶּחָלְקֵם 2. 7. 8. 11. 12. 13. 15. 16. 19. 21. 22. & fic fe. 5. וַיֶּחָלְקֵם vero 3. & וַיֶּחָלְקֵם in marg. 6. 9. Cf. c. 23, 6. v. 4. Pro וַיַּחְלְקוּם וַיַּחְלְקוּם 2. (Vid. modo dicta ad v. 3.) at וַיַּחְלְקוּם 1. & fic fu. 5. v. 5. Pro וַיַּחְלְקוּם hab. וַיַּחְלְקוּם 2. fubnotatis tamen & noftris punctis in variæ lectionis indicium.

בְּגוֹרָלוֹת[b] אֵלֶּה[a] עִם־אֵלֶּה כִּי־הָיוּ שָׂרֵי־קֹדֶשׁ וְשָׂרֵי
הָאֱלֹהִים מִבְּנֵי[c] אֶלְעָזָר וּבִבְנֵי אִיתָמָר׃
6 וַיִּכְתְּבֵם[d] שְׁמַעְיָה בֶן־נְתַנְאֵל הַסּוֹפֵר מִן־הַלֵּוִי לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וְצָדוֹק[e] הַכֹּהֵן וַאֲחִימֶלֶךְ בֶּן־אֶבְיָתָר
וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם[f] בֵּית־אָב אֶחָד אָחֻז
7 לְאֶלְעָזָר וְאָחֻז ׀ אָחֻז לְאִיתָמָר׃ וַיֵּצֵא הַגּוֹרָל
8 הָרִאשׁוֹן לִיהוֹיָרִיב לִידַעְיָה הַשֵּׁנִי׃ לְחָרִם[g] הַשְּׁלִשִׁי
9 לִשְׂעֹרִים הָרְבִעִי׃ לְמַלְכִּיָּה[h] הַחֲמִישִׁי לְמִיָּמִן הַשִּׁשִּׁי׃ י
11 לְהַקּוֹץ הַשְּׁבִעִי לַאֲבִיָּה הַשְּׁמִנִי׃ לְיֵשׁוּעַ הַתְּשִׁעִי
12 לִשְׁכַנְיָהוּ הָעֲשִׂרִי׃ לְאֶלְיָשִׁיב עַשְׁתֵּי עָשָׂר לְיָקִים שְׁנַיִם
13 עָשָׂר׃ לְחֻפָּה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְיֶשֶׁבְאָב אַרְבָּעָה עָשָׂר׃
14 טו לְבִלְגָּה חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְאִמֵּר שִׁשָּׁה עָשָׂר׃ לְחֵזִיר שִׁבְעָה
16 עָשָׂר לְהַפִּצֵּץ שְׁמוֹנָה עָשָׂר׃ לִפְתַחְיָה תִּשְׁעָה עָשָׂר
17 לִיחֶזְקֵאל הָעֶשְׂרִים׃ לְיָכִין אֶחָד וְעֶשְׂרִים לְגָמוּל שְׁנַיִם
18 וְעֶשְׂרִים׃ לִדְלָיָהוּ שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[i] לְמַעַזְיָהוּ אַרְבָּעָה
19 וְעֶשְׂרִים׃ אֵלֶּה פְקֻדָּתָם[k] לַעֲבֹדָתָם לָבוֹא
לְבֵית־יְהוָה כְּמִשְׁפָּטָם בְּיַד אַהֲרֹן אֲבִיהֶם כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ
כ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְלִבְנֵי לֵוִי הַנּוֹתָרִים[l] לִבְנֵי עַמְרָם
21 שׁוּבָאֵל לִבְנֵי שׁוּבָאֵל יֶחְדְּיָהוּ׃ לִרְחַבְיָהוּ לִבְנֵי רְחַבְיָהוּ
22 23 הָרֹאשׁ יִשִּׁיָּה׃ לַיִּצְהָרִי שְׁלֹמוֹת לִבְנֵי שְׁלֹמוֹת יָחַת׃ וּבְנֵי
יְרִיָּהוּ אֲמַרְיָהוּ הַשֵּׁנִי יַחֲזִיאֵל הַשְּׁלִישִׁי יְקַמְעָם הָרְבִיעִי׃
שמיר ק׳ 24 כה בְּנֵי עֻזִּיאֵל מִיכָה לִבְנֵי מִיכָה שָׁמוֹר׃ אֲחִי מִיכָה יִשִּׁיָּה
26 לִבְנֵי יִשִּׁיָּה זְכַרְיָהוּ׃ בְּנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי בְּנֵי יַעֲזִיָּהוּ
27 28 בְנוֹ׃ בְּנֵי מְרָרִי לְיַעֲזִיָּהוּ בְנוֹ וְשֹׁהַם וְזַכּוּר וְעִבְרִי׃ לְמַחְלִי
29 אֶלְעָזָר וְלֹא־הָיָה לוֹ בָּנִים׃ לְקִישׁ בְּנֵי־קִישׁ יְרַחְמְאֵל׃
ל וּבְנֵי מוּשִׁי מַחְלִי וְעֵדֶר וִירִימוֹת אֵלֶּה בְּנֵי הַלְוִיִּם לְבֵית
31 אֲבֹתֵיהֶם׃ וַיַּפִּילוּ גַם־הֵם גּוֹרָלוֹת לְעֻמַּת ׀ אֲחֵיהֶם
בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי דָּוִיד הַמֶּלֶךְ וְצָדוֹק וַאֲחִימֶלֶךְ וְרָאשֵׁי
הָאָבוֹת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם אָבוֹת הָרֹאשׁ לְעֻמַּת אָחִיו
הקטן

a) *hos aeque, ac illos,* ne suspiciones & lites inter ipsos orirentur, coll. Prou. 16, 33. c. 18, 18. & ad vim particulae עם infra c. 25, 8. Ps. 106, 6. b) *Erant enim* vtrinque *principes sanctitatis* s. Sacrorum antistites, Esa. 43, 28. 2 Par. 36, 14. *& principes Dei*, s. diuino cultui praefecti, Hebr. 5, 1. c) v. 3. 4. Num. 20, 26. coll. not. Num. 25, 13. Iud. 11, 31.

v. 6. d) *Descripsitque eos Schemaia*, c. 15, 8. 11. 24. *notarius* s. *scriba*, 2 Sam. 8, 17. Ezr. 7, 6. e) *& coram Tsadoko* v. 3. summo *sacerdote* s. pontifice, c. 16, 39. *& coram Achimelecho*, v. 3. 31. *filio Ebiatharis*, c. 18, 16. *& principibus patriarum familiarum*, v. 4. 31. *sacerdotum & Leuitarum*, v. 31. f) *familia vna*, c. 23, 11. *adprehensa* & retenta *est Eleazari*, in familiarum dinumeratione, coll. Num. 31, 30. 47. *& sic singulae etiam prehensae* ac retentae *sunt Ithamari*. Alternis enim familiae Eleazaris & Ithamaris sumebantur. *Geminatio vocis* inseruit *distributioni*, vt c. 20, 6, c. 23, 30. cet.

v. 8. g) *Charimo*, Ezr. 2, 32. 39. c. 10, 21. exiit sors *tertia*, coll. v. 5. 7. *quarta Seorimo*

v. 10. h) Neh. 12, 4. 17. ex qua forte fuit *Zacharias*, Ioannis Baptistae pater, Luc. 1, 5.

v. 18. i) cf. c. 25, 31. & Apoc. 4, 4.

v. 19. k) *Haec fuit recensio eorum, pro ministerio ipsorum*, vt per vices *venirent ad aedem Iehouae*, c. 9, 25. *secundum ius* & praescriptum *eorum*, c. 6, 17. c. 23, 31. *per Aharonem, progenitorem suum*, v. 1. coll. c. 25, 3. 6. Num. 4, 28.

v. 20. l) *Quod vero ad reliquos Leuitas* attinet, praeter Sacerdotes, de quibus in praecedd. sermo fuit: *posterorum Amrami* princeps v. 21. fuit *Schubael* s. *Schebuel*, c. 23, 16. c. 26, 24.

---

v. 5. Pro ובבני habent ומבני 2. 3. fe. 1. & in marg. 6. 9. v. 15. שמונה sic *plene* sec. *Mas.* 1. & *impr.* 2 Sam. 8, 13. & Coh. 11, 2. Alii *defect.* v. 22. ליצהרי ita 2. 3. 5. 8. at sine accentibus 1. 7. v. 23. ובני ita quidem 1. 2. 7. 8. 10. 13. 19. indeque verba hic deficientia supple. v. 27. בני מררי ita 2. 3. & sic fe. 5. v. 28. Pro היה habent הי׳ 2. 3. sic fu. 5. & in marg. 6. 9. contra *Mas.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* c. 23, 22. a. Gen. 41, 48. שלמות sec. *Mas. impr.* & *Erff.* sed cf. potius c. 23, 19. & c. 26, 31.

CAP. XXV, v. 1. *a*) Porro etiam David *cum principibus* s. ducibus *exercitus* Israelitici, c. 23, 2. c. 26, 26. c. 27, 5. *distinxit ad ministerium* sacrum *posteros Asaphi*, v. 2. c. 6, 24. & *Hemanis*, v. 4. 5. c. 6, 18. & *Ieduthunis*, v. 3. c. 9, 16. c. 16, 41. 42. siue *Ethanis*, c. 6, 29. c. 15, 17. *qui prophetarent*, h. e. *hymnos propheticos* ad instrumenta musica *canerent*, v. 2. 3. 1 Sam. 10, 5. 10. c. 19, 20. 2 Reg. 3, 15. *b*) *fuitque* sequens *eorum numerus*, infra v. 7. expressus, *virorum operis*, qui huic muneri obeundo destinati erant, c. 9, 33. *pro ministerio eorum* in domo Dei. v. 6. c. 24, 19. Nimirum hoc capite I. *Cantores constituuntur* Asaphi, Hemanis & Ieduthunis posteri, v. 1-7. & II. *in* 24. *classes*, quarum singulæ *duodenos* haberent, *per sortem* distribuuntur, v. 8-31.

v. 2. *c*) *Quod igitur ad filios Asaphi*, v. 1. *attinet*; *Zaccur*, cui deinde sors tertia obtigit, v. 10. & *Ioseph*, per sortem primus, v. 9. & *Nethania*, quintus, v. 12. & *Ascharéla*, s. *Ischaréla*, forte septimus, v. 14. quatuor *Asaphi filii*, fuerunt *ad manum* & directionem *Asaphi*, *qui prophetabat ad manus* & ordinationes *Regis*, h. e. fultus ipse *regis auctoritate*. cf. notas vberiores.

v. 3. *d*) *Ad Iedu-thunem* vero quod spectat, v. 1. filii eius fuerunt *Gedalias*, forte secundus, v. 9. & *Tseri*, quartus, v. 11. & *Iesaias*, octauus, v. 15. *Chachabia*, duodecimus, v. 19. & *Matthithias*, decimus quartus, v. 21. *sex*; nimirum cum *Schimhi*, qui decimæ classi præfuit, v. 17.

v. 4. *e*) Denique *ad Hemanem* quod attinet, v. 1. 2. *filii Hemanis* quatuordecim fuerunt: *Bukkias*, deinde ordine sextus, v. 13. *Matthanias*, v. 16. *Vzziel*, v. 18. *Schebuel*, v. 20. *Ierimoth*, v. 22. *Chananias*, v. 23. *Chanani*, v. 25. cet.

כה הַקָּטֹן׃ וַיַּבְדֵּל דָּוִיד וְשָׂרֵי הַצָּבָא לַעֲבֹדָה CAP. XXV.
לִבְנֵי אָסָף וְהֵימָן וִידוּתוּן הַנִּבְּאִים בְּכִנֹּרוֹת בִּנְבָלִים יתיר י׳
וּבִמְצִלְתָּיִם וַיְהִי מִסְפָּרָם אַנְשֵׁי מְלָאכָה לַעֲבֹדָתָם׃
2 לִבְנֵי אָסָף זַכּוּר וְיוֹסֵף וּנְתַנְיָה וַאֲשַׂרְאֵלָה בְּנֵי אָסָף עַל
3 יַד־אָסָף הַנִּבָּא עַל־יְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ לִידוּתוּן בְּנֵי יְדוּתוּן
גְּדַלְיָהוּ וּצְרִי וִישַׁעְיָהוּ חֲשַׁבְיָהוּ וּמַתִּתְיָהוּ שִׁשָּׁה עַל יְדֵי
אֲבִיהֶם יְדוּתוּן בַּכִּנּוֹר הַנִּבָּא עַל־הֹדוֹת וְהַלֵּל לַיהוָה׃
4 לְהֵימָן בְּנֵי הֵימָן בֻּקִּיָּהוּ מַתַּנְיָהוּ עֻזִּיאֵל שְׁבוּאֵל וִירִימוֹת
חֲנַנְיָה חֲנָנִי אֱלִיאָתָה גִּדַּלְתִּי וְרֹמַמְתִּי עֶזֶר יָשְׁבְּקָשָׁה
ה מַלּוֹתִי הוֹתִיר מַחֲזִיאוֹת׃ כָּל־אֵלֶּה בָנִים לְהֵימָן חֹזֵה
הַמֶּלֶךְ בְּדִבְרֵי הָאֱלֹהִים לְהָרִים קָרֶן וַיִּתֵּן הָאֱלֹהִים
6 לְהֵימָן בָּנִים אַרְבָּעָה עָשָׂר וּבָנוֹת שָׁלוֹשׁ׃ כָּל־אֵלֶּה עַל־
יְדֵי אֲבִיהֶם בַּשִּׁיר בֵּית יְהוָה בִּמְצִלְתַּיִם נְבָלִים וְכִנֹּרוֹת
לַעֲבֹדַת בֵּית הָאֱלֹהִים עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ אָסָף וִידוּתוּן וְהֵימָן׃
7 וַיְהִי מִסְפָּרָם עִם־אֲחֵיהֶם מְלֻמְּדֵי־שִׁיר לַיהוָה כָּל־הַמֵּבִין
8 מָאתַיִם שְׁמוֹנִים וּשְׁמוֹנָה׃ וַיַּפִּילוּ גּוֹרָלוֹת מִשְׁמֶרֶת
לְעֻמַּת כַּקָּטֹן כַּגָּדוֹל מֵבִין עִם־תַּלְמִיד׃
9 וַיֵּצֵא הַגּוֹרָל הָרִאשׁוֹן לְאָסָף לְיוֹסֵף גְּדַלְיָהוּ
י הַשֵּׁנִי הוּא־וְאֶחָיו וּבָנָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ הַשְּׁלִשִׁי
11 זַכּוּר בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ הָרְבִיעִי
לַיִּצְרִי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
12 הַחֲמִישִׁי נְתַנְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
13 הַשִּׁשִּׁי בֻּקִּיָּהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
14 הַשְּׁבִיעִי יְשַׁרְאֵלָה בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
טו הַשְּׁמִינִי יְשַׁעְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
16 הַתְּשִׁיעִי מַתַּנְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
17 הָעֲשִׂירִי שִׁמְעִי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים
18 עָשָׂר׃ עַשְׁתֵּי־עָשָׂר עֲזַרְאֵל בָּנָיו וְאֶחָיו
19 שְׁנֵים עָשָׂר׃ הַשְּׁנֵים עָשָׂר לַחֲשַׁבְיָהוּ
בָּנָיו

CAP. XXV, v. 2. וַאֲשַׂרְאֵלָה per *Sin* 3. & sic fa. 5. Porro *milra* 2. & sic fu. 5. per *Mun*. 1. 2. 3. 6. 9. 20. sic fu. 5. v. 4. וְעֻזִּיאֵל cum præfixo *Vau* 3. sic fe. 5. & fu. 2. מחזיאת sic *defect*. 1. 6. 7. 8. 9. 15. 22. 23. sec. *Mas*. 1. 2. *impr*.: & *Erff*. coll. v. 30. v. 7. מלמדי per *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 9. הוא ואחיו ita 6. 9. 20. per *Thbir*, sed præuio *Makkeph*, etiam 7. 8. 10 -- 19. 21 -- 24. v. 11. הרביעי per *Paschta* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. Et sic sequentibus in numeris 2. semper per Paschta, ac fu. 5. at 1. 6. 9. 20. &c. variant. v. 14. ישראלה per *Schin* 1. 6. 9. 20. & sic fu. 5. *Milra* 1. 2. & fu. 5. v. 17. העשירי per *Mun*. 1. 3. 5. v. 18. עשתי עשר ita 6. 9. 10. 13. 14. 20. v. 19. לחשביהו cum *Schurek* in fine 1. 2. 3.

בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ לִשְׁלֹשָׁה כ
עָשָׂר שׁוּבָאֵל בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
לְאַרְבָּעָה עָשָׂר מַתִּתְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו 21
שְׁנֵים עָשָׂר׃ לַחֲמִשָּׁה עָשָׂר לִירֵמוֹת 22
בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ לְשִׁשָּׁה 23
עָשָׂר לַחֲנַנְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃
לְשִׁבְעָה עָשָׂר לְיָשְׁבְּקָשָׁה בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ 24
לִשְׁמוֹנָה עָשָׂר לַחֲנָנִי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ כה
לְתִשְׁעָה עָשָׂר לְמַלּוֹתִי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ 26
לְעֶשְׂרִים לֶאֱלִיָּתָה בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ 27
לְאֶחָד וְעֶשְׂרִים לְהוֹתִיר בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ 28
לִשְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים לְגִדַּלְתִּי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ 29
לִשְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים לְמַחֲזִיאוֹת בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים ל
עָשָׂר׃ לְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים לְרוֹמַמְתִּי עֶזֶר בָּנָיו וְאֶחָיו 31 קמץ בז"ק
שְׁנֵים עָשָׂר׃ לְמַחְלְקוֹת לְשֹׁעֲרִים לְקָרְחִים כו CAP. XXVI.
מְשֶׁלֶמְיָהוּ בֶן־קֹרֵא מִן־בְּנֵי אָסָף׃ וְלִמְשֶׁלֶמְיָהוּ בָּנִים 2
זְכַרְיָהוּ הַבְּכוֹר יְדִיעֲאֵל הַשֵּׁנִי זְבַדְיָהוּ הַשְּׁלִישִׁי יַתְנִיאֵל
הָרְבִיעִי׃ עֵילָם הַחֲמִישִׁי יְהוֹחָנָן הַשִּׁשִּׁי אֶלְיְהוֹעֵינַי 3
הַשְּׁבִיעִי׃ וּלְעֹבֵד אֱדֹם בָּנִים שְׁמַעְיָה הַבְּכוֹר יְהוֹזָבָד 4
הַשֵּׁנִי יוֹאָח הַשְּׁלִישִׁי וְשָׂכָר הָרְבִיעִי וּנְתַנְאֵל הַחֲמִישִׁי׃
עַמִּיאֵל הַשִּׁשִּׁי יִשָּׂשכָר הַשְּׁבִיעִי פְּעֻלְּתַי הַשְּׁמִינִי כִּי ה
בֵרְכוֹ אֱלֹהִים׃ וְלִשְׁמַעְיָה בְנוֹ נוֹלַד בָּנִים הַמִּמְשָׁלִים 6
לְבֵית אֲבִיהֶם כִּי־גִבּוֹרֵי חַיִל הֵמָּה׃ בְּנֵי שְׁמַעְיָה עָתְנִי 7
וּרְפָאֵל וְעוֹבֵד אֶלְזָבָד אֶחָיו בְּנֵי־חָיִל אֱלִיהוּ וּסְמַכְיָהוּ׃
כָּל־אֵלֶּה מִבְּנֵי ׀ עֹבֵד אֱדֹם הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וַאֲחֵיהֶם 8
אִישׁ־חַיִל בַּכֹּחַ לַעֲבֹדָה שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם לְעֹבֵד אֱדֹם׃
וְלִמְשֶׁלֶמְיָהוּ בָּנִים וְאַחִים בְּנֵי־חָיִל שְׁמוֹנָה עָשָׂר׃ וּלְחֹסָה 9 קמ' בלא אב"ה
מִן־בְּנֵי־מְרָרִי בָּנִים שִׁמְרִי הָרֹאשׁ כִּי לֹא־הָיָה בְכוֹר י
וַיְשִׂימֵהוּ אָבִיהוּ לְרֹאשׁ׃ חִלְקִיָּהוּ הַשֵּׁנִי טְבַלְיָהוּ 11
הַשְּׁלִשִׁי

v. 20. a) *In decimam tertiam sortem* v. 9. venit *Schubael* s. *Schebuel*, quartus filius Hemanis, v. 4.
v. 21. b) *In quartam & decimam sortem*, v. 9. incidit *Matthithia*, quintus Iedùthunis filius, v. 3.
v. 22. c) *Quod ad decimam quintam* sortem, v. 9. attinet, egressa hæc est v. 9. *Ieremotho*, quinto Hemanis filio, v. 4.
v. 23. d) sexto Hemanis filio, v. 4. ea exiit v. 9.
v. 24. e) vndecimo Hemanis filio, v. 4.
v. 25. f) septimo Hemanis filio, v. 4.
v. 26. g) duodecimo filio Hemanis, v. 4.
v. 27. h) octauo Hem. filio v. 4.
v. 28. i) decimo tertio filio Hemanis, v. 4.
v. 29. k) *Quod ad secundam & vigesimam sortem* attinet, *egressa est* illa, v. 9. & obtigit, *Giddalthio*, nono Hemanis filio, v. 4.
v. 30. l) decimo quarto filio Hemanis, v. 4.
v. 31. m) qui decimus erat filius Hemanis, v. 4.
CAP. XXVI, v. 1. n) *Quod attinet ad classes* s. *diuisiones* v. 12. 19. c. 24, 1. c. 27, 1. *ianitorum*, c. 9, 17. seqq. c. 16, 38. quorum I. *familia*, (Korchitarum v. 1. & Meraritarum, v. 10.) hic recensentur, v. 1-12. II. *ministeria* & stationes per sortes adsignantur. v. 13-19. III. reliquis vero *Gersonitis*, v. 21. *Amramitis*, *Iitsharitis* cet. v. 23. varia *alia officia* committuntur, *ad custodiendum thesauros*, v. 20-28. *ad docendum & regendum populum*, v. 29-32.
o) *Korchitarum*, scil. *caput* vel *primarius* fuit. coll. v. 10. *Meschelemiahu* siue sec. v. 14. *Schelemiahu*, q. d. retribuit Deus. v. 2. 9. c. 9, 21. *filius Kora*, c. 9, 19. *ex filiis Asaphi*, c. 25, 1. ex Gersonitis, c. 6, 24. 28. quum Korachitæ ex Kehathitis essent, Exod. 6, 16. 18. 21.

v. 25. לחנני *milra* 1. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 21. 23. & sic fu. 5. v. 26. למלותי *milra* 1. 3. & sic fu. 5. v. 27. Pro לאליתה *Occidentalibus* tribuitur לאליאתה. v. 30. למחזיאות per *Meth.* loco *Mun.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. v. 31. עֹזר per *Sagol* 2. 3. contra *Maſ.* 1. *impr.* ac *Erff.* CAP. XXVI, v. 8. איש cum *Meth.* 5. v. 9. חַיל per *Pat.* 2. 3. contra *Maſ.* 1. *impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* 2 Par. 25, 6.

הַשְּׁלִישִׁי זְכַרְיָהוּ הָרְבִעִי כָּל־בָּנִים וְאַחִים לְחֹסָה שְׁלֹשָׁה
12 עָשָׂר׃ לְאֵלֶּה מַחְלְקוֹת הַשֹּׁעֲרִים לְרָאשֵׁי הַגְּבָרִים
13 מִשְׁמָרוֹת לְעֻמַּת אֲחֵיהֶם לְשָׁרֵת בְּבֵית יְהוָה׃ וַיַּפִּילוּ
גוֹרָלוֹת כַּקָּטֹן כַּגָּדוֹל לְבֵית אֲבוֹתָם לְשַׁעַר וָשָׁעַר
14 וַיִּפֹּל הַגּוֹרָל מִזְרָחָה לְשֶׁלֶמְיָהוּ וּזְכַרְיָהוּ בְנוֹ יוֹעֵץ בְּשֶׂכֶל
טו הִפִּילוּ גוֹרָלוֹת וַיֵּצֵא גוֹרָלוֹ צָפוֹנָה׃ לְעֹבֵד אֱדֹם נֶגְבָּה
16 וּלְבָנָיו בֵּית הָאֲסֻפִּים׃ לְשֻׁפִּים וּלְחֹסָה לַמַּעֲרָב עִם שַׁעַר
17 שַׁלֶּכֶת בַּמְסִלָּה הָעוֹלָה מִשְׁמָר לְעֻמַּת מִשְׁמָר׃ לַמִּזְרָח
הַלְוִיִּם שִׁשָּׁה לַצָּפוֹנָה לַיּוֹם אַרְבָּעָה לַנֶּגְבָּה לַיּוֹם אַרְבָּעָה
18 וְלָאֲסֻפִּים שְׁנַיִם שְׁנָיִם׃ לַפַּרְבָּר לַמַּעֲרָב אַרְבָּעָה
19 לַמְסִלָּה שְׁנַיִם לַפַּרְבָּר׃ אֵלֶּה מַחְלְקוֹת הַשֹּׁעֲרִים
כ לִבְנֵי הַקָּרְחִי וְלִבְנֵי מְרָרִי׃ וְהַלְוִיִּם אֲחִיָּה עַל־אוֹצְרוֹת
21 בֵּית הָאֱלֹהִים וּלְאֹצְרוֹת הַקֳּדָשִׁים׃ בְּנֵי לַעְדָּן בְּנֵי
הַגֵּרְשֻׁנִּי לְלַעְדָּן רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְלַעְדָּן הַגֵּרְשֻׁנִּי יְחִיאֵלִי׃
22 בְּנֵי יְחִיאֵלִי זֵתָם וְיוֹאֵל אָחִיו עַל־אֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה׃
23 24 לַעַמְרָמִי לַיִּצְהָרִי לַחֶבְרוֹנִי לָעָזִּיאֵלִי׃ וּשְׁבֻאֵל בֶּן
כה גֵּרְשׁוֹם בֶּן־מֹשֶׁה נָגִיד עַל־הָאֹצָרוֹת׃ וְאֶחָיו לֶאֱלִיעֶזֶר
רְחַבְיָהוּ בְנוֹ וִישַׁעְיָהוּ בְנוֹ וְיֹרָם בְּנוֹ וְזִכְרִי בְנוֹ וּשְׁלֹמוֹת ושלומית קרי
26 בְּנוֹ׃ הוּא שְׁלֹמוֹת וְאֶחָיו עַל כָּל־אֹצְרוֹת
הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ דָּוִיד הַמֶּלֶךְ וְרָאשֵׁי
הָאָבוֹת לְשָׂרֵי־הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וְשָׂרֵי הַצָּבָא׃
27 מִן־הַמִּלְחָמוֹת וּמִן־הַשָּׁלָל הִקְדִּישׁוּ לְחַזֵּק
28 לְבֵית יְהוָה׃ וְכֹל הַהִקְדִּישׁ שְׁמוּאֵל הָרֹאֶה וְשָׁאוּל
בֶּן־קִישׁ וְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְיוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה כֹּל הַמַּקְדִּישׁ עַל
29 יַד־שְׁלֹמִית וְאֶחָיו׃ לַיִּצְהָרִי כְּנַנְיָהוּ וּבָנָיו לַמְּלָאכָה
ל הַחִיצוֹנָה עַל־יִשְׂרָאֵל לְשֹׁטְרִים וּלְשֹׁפְטִים׃ לַחֶבְרוֹנִי
חֲשַׁבְיָהוּ וְאֶחָיו בְּנֵי־חַיִל אֶלֶף וּשְׁבַע־מֵאוֹת עַל פְּקֻדַּת
יִשְׂרָאֵל מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן מַעְרָבָה לְכֹל מְלֶאכֶת יְהוָה
31 וְלַעֲבֹדַת הַמֶּלֶךְ׃ לַחֶבְרוֹנִי יְרִיָּה הָרֹאשׁ לַחֶבְרוֹנִי
לתלדתיו

a) Omnes *Chosæ* v. 10. c. 16, 38. *filii & fratres* s. consanguinei, v. 8. 9. fuerunt tredecim.
v. 12. b) *Secundum illos* factæ sunt, vel *His* obtigerunt *diuisiones* & classes *ianitorum*, v. 1. 19. c. 27, 1. c. 15, 18. *pro capitibus virorum*, quibus constabant, s. *per principes virorum*, c. 23, 3. c. 24, 4. *custodiæ* scil. c. 25, 8. Neh. 13, 30. *iuxta fratres suos*, v. 16. c. 24, 31. c. 25, 8. *dum ministrarent in æde Iehouæ*, c. 15, 2. c. 16, 37.
v. 13. c) *Iecerunt igitur sortes*, v. 14. c. 24, 5. 31. *sicut paruus, ita magnus*, ex æquo, c. 24, 31. c. 25, 8. *per familias suas*, v. 6. c. 24, 4. *de singulis portis* vel ianuis templi, 2 Par. 8, 14. c. 35, 15.
v. 14. d) *Ceciditque sors*, Ion. 1, 7. *ad Orientem*, v. 17. c. 9, 18. 24. in orientali porta templi, *Schelemiæ*, qui *Meschelemias*, v. 1. 2. 9. eadem significatione. e) *Zachariæ autem, filio eius* primogenito, v. 2. *qui consulebat cum intelligentia* s. prudens consiliarius erat, coll. not. Ezech. 27, 7. etiam *sortes iecerunt*, v. 13. & *sors eius exiit ad septemtrionem*, v. 17. c. 9, 24.
v. 15. f) *Obed-Edomo* v. 4. scil. exiit s. cecidit sors v. 14. *ad austrum*. v. 17. *filiis vero eius* custodienda fuit *domus collectionum* (3) v. 17. Neh. 12, 25. Vide notas vberiores h. l.
v. 16. g) *Schuppimo* autem, cuius mentio hic nondum facta est, & *Chosæ* v. 10. 11. sors cecidit, v. 14. *ad Occidentem* v. 18. c. 7, 28. *iuxta portam Schallæchet*, *prope stratam illam viam*, v. 18. *adscendentem*, quæ e regia ad Templum ducebat, 1 Reg. 10, 5. 12. 2 Par. 9, 11. Vide sis notas nostras vberiores. h) *custodia contra custodiam*, v. 12. Neh. 12, 24.

v. 11. השלשי *defect.* 1. sec. *Mas. Erff.* v. 14. בשכל Præf. ב per *Pat.* cum seq. *Dag.* alii libri in *Mas. Erff.* v. 21. Cum præmisso *spatio* 2. 3. 5. 19. ׃ 11. 19. v. 26. הוא per *Psikmun.* 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 20. 22. 23. 24. At per *Mun.* sine *Psik* 2. 10. 13. 14. 19. 21. & per *Makk.* 1. ׃ שלמות, sic scribunt 1. 5. 6. 9. 14. 20. At שלמית 2. 3. על per *Makk.* 2. 3. 6. 9. 20. 21. הקדשים ׃ אצרית ita 3. 6. 9. 20. v. 29. ׃ Cum præmisso *spatio* 1. 3. 5. 6. 9. 10. 11. 19. 20. 21. v. 31. Pro יריה habent ידיה per *Daleth* 2. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. quibus fauere videtur *Mas. impr.* quæ ad c. 24, 31. notat ליה ובריש ׃ *Non amplius occurrit cum Resch.*

לְתֹלְדֹתָיו לְאָבוֹת בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְמַלְכוּת דָּוִיד
כצ״ל נִדְרָשׁוּ וַיִּמָּצֵא בָהֶם גִּבּוֹרֵי חַיִל בְּיַעְזֵיר גִּלְעָד׃ 32 וְאֶחָיו
בְּנֵי־חַיִל אַלְפַּיִם וּשְׁבַע מֵאוֹת רָאשֵׁי הָאָבוֹת וַיַּפְקִידֵם
דָּוִיד הַמֶּלֶךְ עַל־הָראוּבֵנִי וְהַגָּדִי וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשִּׁי
Cap. XXVII. כז לְכָל־דְּבַר הָאֱלֹהִים וּדְבַר הַמֶּלֶךְ׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמִסְפָּרָם רָאשֵׁי הָאָבוֹת וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת
וְשֹׁטְרֵיהֶם הַמְשָׁרְתִים אֶת־הַמֶּלֶךְ לְכֹל דְּבַר
הַמַּחְלְקוֹת הַבָּאָה וְהַיֹּצֵאת חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ לְכֹל חָדְשֵׁי
הַשָּׁנָה הַמַּחֲלֹקֶת הָאַחַת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃
2 עַל הַמַּחֲלֹקֶת הָרִאשׁוֹנָה לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
יָשָׁבְעָם בֶּן־זַבְדִּיאֵל וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
3 אָלֶף׃ מִן־בְּנֵי־פֶרֶץ הָרֹאשׁ לְכָל־שָׂרֵי הַצְּבָאוֹת לַחֹדֶשׁ
4 הָרִאשׁוֹן׃ וְעַל מַחֲלֹקֶת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי דּוֹדַי
הָאֲחוֹחִי וּמַחֲלֻקְתּוֹ וּמִקְלוֹת הַנָּגִיד וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ עֶשְׂרִים
ה וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ שַׂר הַצָּבָא הַשְּׁלִישִׁי לַחֹדֶשׁ
הַשְּׁלִישִׁי בְּנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן רֹאשׁ וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ
6 עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ הוּא בְנָיָהוּ גִּבּוֹר הַשְּׁלֹשִׁים
7 וְעַל־הַשְּׁלֹשִׁים וּמַחֲלֻקְתּוֹ עַמִּיזָבָד בְּנוֹ׃ הָרְבִיעִי
לַחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי עֲשָׂהאֵל אֲחִי יוֹאָב וּזְבַדְיָה בְנוֹ אַחֲרָיו
8 וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ הַחֲמִישִׁי
הש׳ בפתח לַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הַשַּׂר שַׁמְהוּת הַיִּזְרָח וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ
9 עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ הַשִּׁשִּׁי לַחֹדֶשׁ הַשִּׁשִּׁי
עִירָא בֶן־עִקֵּשׁ הַתְּקוֹעִי וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
י אָלֶף׃ הַשְּׁבִיעִי לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי חֶלֶץ
הַפְּלוֹנִי מִן־בְּנֵי אֶפְרָיִם וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ עֶשְׂרִים
11 וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ הַשְּׁמִינִי לַחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי סִבְּכַי
הַחֻשָׁתִי לַזַּרְחִי וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃
12 הַתְּשִׁיעִי לַחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי אֲבִיעֶזֶר הָעַנְּתוֹתִי
לבן ימיני קרי לַבְּנִ° יְמִינִי וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃
הָעֲשִׂירִי

a) Chebronitarum, inquam, *sec. generationes eorum & sec. patres* s. familias paternas, c. 24, 31.

v. 32. b) *Fratresque* & consanguinei *Ieriæ*, v. 31. coll. v. 7. 8. 25. *viri fortes*, v. 7. 8. 30. fuerunt 2700. *principes familiarum*, v. 21. c. 27, 1.

CAP. XXVII, v. 1. c) *Porro filii Israelis sec. numerum suum* distributi, *principesque familiarum, & chiliarchi* s. tribuni *& centuriones, & moderatores* s. præfecti *eorum*, c. 23, 4. c. 26, 29. *qui regi ministrabant*, c. 28. 1. *in omni negotio turmarum* s. classium, in quas populus militaris diuisus erat, v. 2. 4. coll. c. 26, 1. 12. 32. *ingrediens* scil. *& exiens* classis, 2 Reg. 11, 5. 7. 9. 2 Par. 23, 4. 8. *a mense in mensem*, h. e. cum mense inchoans munus suum, eoque finito desinens *per omnes menses anni*. d) *classis* inquam s. *diuisio* aut legio *vnaquæuis* (distributiue, vt Iud. 8, 18. Cant. 4, 9.) fuit 24000. virorum. Vide v. 2-15. Post hactenus enumeratas sacras constitutiones, iam hoc capite sequitur *de ordinatione rerum politicarum & œconomicarum*. Nam I. *duodecim legiones ordinariæ* cum suis ducibus, sec. XII. anni menses recensentur, v. 1-15. II. Ipsarum *tribuum principes*, v. 16-24. III. *Præfecturæ œconomicæ*, item *Consiliarii & supremi ministri* aulæ Dauidis, v. 25-34.

v. 2. e) Vulg. *Turmæ primæ*, v. 1. 4. in mense primo *præerat*. f) *& ad diuisionem* s. turmam *eius pertinebant*, v. 4. 5. *viginti & quatuor millia* virorum, v. 1.

v. 3. g) *Ex posteris Peresi*, c. 2, 4. seqq. *ille* Iaschobam v. 2. *primus & princeps* v. 5. *omnium ducum exercituum*, qui nimirum hic sequuntur, *in mensem primum*, v. 2. a Dauide constitutus fuit.

v. 32. חיל per *Rbbia* 1. 2. 5 -- 16. 19 -- 23. Reliqui per *Sakephk.* CAP. XXVII, v. 1. האחת Cum præmisso *spatio* 1. 2. 3. 5 -- 19 -- 23. האבות ita cum *Psik* 6 -- 10. 13. 15. 17 -- 22. 24. Notam addunt כצ״ל 17. 18. at מלרע 24. & *Ber.* Sed tonus in hac voce nusquam nisi in vltima syllaba est.
v. 4. ומחלקתו per *Meth.* pro *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 16. 20. v. 6. גבור בשלשים sic per ב loco ה 1. 2. 3. 6. 9. 10. 19. 20. & sic fu. 5. v. 12. הענתותי *Nun* cum *Dag.* 8. 10 -- 16. 19. sic se. 5. At prius *Tau* cum *Dag.* 6. 9. 17. 18. 20. 23. 24. & *Ber.* v. 12. לבנימיני *Lamed* per *Schua* 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. *Beth* per *Tsere* 7. 8. 11. 15. 16. 24. & *Ber.* *Nun* prius cum *Schua* expresso 1. 2. 7. 8. 11. 15 -- 18. 23. 24. & *Ber.* & in marg. 6. 9. hique partim sine, partim cum *Kri*: ac supposito quidem *Kri*, cui puncta vocalia adcommodata esse debent, *Schua* expressum nequit consistere. Porro ב cum *Mun.* 3. 5. 24. & *ber.* at per *Merca* 22. Nec analogiæ consecutionis accentuum repugnat; illud vero ideo necessarium esse videtur, quod secundum *Ind. Bas.* f. 61. a. post priorem vocis partem לבן interponendum est *Psik*, quod supponit accentum aliquem præuium, vti in simili *Cthib* & *Kri* Iob. 38, 1. Secundum reliquos autem, qui sub ב nihil accentus habent, concipiendum est *Kri* לבן־ימיני, cum interposito *Makk*.

13 הָעֲשִׂירִי לַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי מַהְרַי הַנְּטוֹפָתִי
לַזַּרְחִי וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃
14 עַשְׁתֵּי עָשָׂר לְעַשְׁתֵּי עָשָׂר הַחֹדֶשׁ בְּנָיָה
הַפִּרְעָתוֹנִי מִן־בְּנֵי אֶפְרָיִם וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ עֶשְׂרִים
טו וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ הַשְּׁנֵים עָשָׂר לִשְׁנֵים
עָשָׂר הַחֹדֶשׁ חֶלְדַּי הַנְּטוֹפָתִי לְעָתְנִיאֵל וְעַל מַחֲלֻקְתּוֹ
עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃
16 וְעַל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לָרְאוּבֵנִי נָגִיד אֱלִיעֶזֶר בֶּן־זִכְרִי
17 לַשִּׁמְעוֹנִי שְׁפַטְיָהוּ בֶּן־מַעֲכָה׃ לְלֵוִי חֲשַׁבְיָה בֶן־
18 קְמוּאֵל לְאַהֲרֹן צָדוֹק׃ לִיהוּדָה אֱלִיהוּ מֵאֲחֵי דָוִיד
19 לְיִשָּׂשכָר עָמְרִי בֶּן־מִיכָאֵל׃ לִזְבוּלֻן יִשְׁמַעְיָהוּ בֶּן־
כ עֹבַדְיָהוּ לְנַפְתָּלִי יְרִימוֹת בֶּן־עַזְרִיאֵל׃ לִבְנֵי אֶפְרַיִם
הוֹשֵׁעַ בֶּן־עֲזַזְיָהוּ לַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה יוֹאֵל בֶּן־פְּדָיָהוּ׃
21 לַחֲצִי הַמְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה יִדּוֹ בֶּן־זְכַרְיָהוּ לְבִנְיָמִן יַעֲשִׂיאֵל
22 בֶּן־אַבְנֵר׃ לְדָן עֲזַרְאֵל בֶּן־יְרֹחָם אֵלֶּה שָׂרֵי שִׁבְטֵי
23 יִשְׂרָאֵל׃ וְלֹא־נָשָׂא דָוִיד מִסְפָּרָם לְמִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וּלְמָטָּה כִּי אָמַר יְהוָה לְהַרְבּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל
24 כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם׃ יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה הֵחֵל לִמְנוֹת
וְלֹא כִלָּה וַיְהִי בָזֹאת קֶצֶף עַל־יִשְׂרָאֵל וְלֹא עָלָה
הַמִּסְפָּר בְּמִסְפַּר דִּבְרֵי־הַיָּמִים לַמֶּלֶךְ דָּוִיד׃
כה וְעַל אֹצְרוֹת הַמֶּלֶךְ עַזְמָוֶת בֶּן־עֲדִיאֵל וְעַל
הָאֹצָרוֹת בַּשָּׂדֶה בֶּעָרִים וּבַכְּפָרִים וּבַמִּגְדָּלוֹת יְהוֹנָתָן
26 בֶּן־עֻזִּיָּהוּ׃ וְעַל עֹשֵׂי מְלֶאכֶת הַשָּׂדֶה לַעֲבֹדַת
27 הָאֲדָמָה עֶזְרִי בֶּן־כְּלוּב׃ וְעַל־הַכְּרָמִים שִׁמְעִי
הָרָמָתִי וְעַל שֶׁבַּכְּרָמִים לְאֹצְרוֹת הַיַּיִן זַבְדִּי הַשִּׁפְמִי׃
28 וְעַל־הַזֵּיתִים וְהַשִּׁקְמִים אֲשֶׁר בַּשְּׁפֵלָה בַּעַל חָנָן
29 הַגְּדֵרִי וְעַל־אֹצְרוֹת הַשֶּׁמֶן יוֹעָשׁ׃ וְעַל־הַבָּקָר
הָרֹעִים בַּשָּׁרוֹן שִׁטְרַי הַשָּׁרוֹנִי וְעַל־הַבָּקָר בָּעֲמָקִים שטרי קרי
ל שָׁפָט בֶּן־עַדְלָי׃ וְעַל־הַגְּמַלִּים אוֹבִיל הַיִּשְׁמְעֵלִי
ועל

v. 13. a) *Decimus* dux v. 3. 5. 8. 16. *pro decimo mense*, qui *Tebeth* dicitur Esth. 2, 16. & cum nouilunio Decembris initium sumit, fuit *Maharai Netophathites* c. 11, 30. 2 Sam. 23, 28. *ex Zerachitis*, v. 11. s. *Zerachi*, filii Iudæ, c. 2, 4. 6. *posteris*: & *ad classem eius* pertinebant 24000. Vide v. 1. 2. 4. seqq.

v. 14. b) *Vndecimus* scil. *dux* v. 3. 5. 8. c) vide c. 11, 31. 2 Sam. 23, 30. d) *ex Ephraimitis*, v. 20.

v. 15. e) *Cheldai* s. *Cheled*, c. 11, 30. *Netophathites* v. 13. ex *Othniele*, quo de supra c. 4, 13. Ios. 15, 17. Iud. 1, 13. c. 3, 9. f) & *in diuisione* s. turma *eius* erant 24000. virorum, vt v. 1. 2. 4. seqq.

v. 16. g) *Super ipsas autem totas tribus Israelis*, v. 22. Ex integris enim tribubus 24000. in singulos menses distributi & selecti erant v. 1. 2. 4. seqq. h) *Rubenitarum dux* fuit *Eliezer*, -- *Simeonitis* vero præfuit etc.

v. 17. i) *Leuitarum dux* v. 16. fuit. k) *Aharonis* vero posteris s. sec. Vulg. *Aaronitis* præfuit *Tsadok*, summus postea pontifex sub Salomone. c. 24, 3. c. 29, 22.

v. 18. l) *Iudæ* sc. tribui præfuit, vel *Iudæorum princeps* v. 16. fuit *Elihu*, *ex fratribus* s. *cognatis Dauidis*. coll. c. 12, 2. c. 23, 22. Gen. 13, 8.

v. 22. m) *tribuum Israelis*, præter *Ascheritas* & *Gaditas*, qui hic silentio prætereuntur, vt supra etiam tribus *Dan* & *Zebulon*, incertum nobis, qua de caussa, non recensitæ fuerunt. Vide not. vberiores ad c. 4, 1. c. 7, 1. 40.

v. 23. n) *Non tamen accepit Dauid numerum eorum*, Exod. 30, 12. Num. 1, 49. *a natis 20 annos & infra*. Exod. 30, 14. Ezr. 9, 13. o) Gen. 17, 2. c. 21, 17. c. 48, 4. Deut. 28, 63.

v. 14. עשתי per *Makk*. 2. 7. 8. 10 -- 16. 19. 21. 22. 23. v. 24. במספר דברי־ ita 1. 2. 5. v. 26. ועל per *Makk*. 1. 2. 3. & sic fu. 5. v. 29. שטרי sic in textu 3. 6. 9. 20. idque cum *Kri* שיטר 6. 9. v. 30. ועל־־הגמלים sic vna cum *Paschta* 1. 6. 9. 20. regularius, quam ceteri, qui per solum *Sakephk*. הישמעאלי cum interposito *Aleph* 1. 2. & sic fu. 5. contra *Mas. impr*. At per *Silluk* cum *Sophpasuk* 3. 5.

31 וְעַל־הָאֲתֹנוֹת יֶחְדְּיָהוּ הַמֵּרֹנֹתִי׃ וְעַל־הַצֹּאן יָזִיז
הַהַגְרִי כָּל־אֵלֶּה שָׂרֵי הָרְכוּשׁ אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ דָּוִיד׃
32 וִיהוֹנָתָן דּוֹד־דָּוִיד יוֹעֵץ אִישׁ־מֵבִין וְסוֹפֵר הוּא
33 וִיחִיאֵל בֶּן־חַכְמוֹנִי עִם־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַאֲחִיתֹפֶל יוֹעֵץ
34 לַמֶּלֶךְ וְחוּשַׁי הָאַרְכִּי רֵעַ הַמֶּלֶךְ׃ וְאַחֲרֵי אֲחִיתֹפֶל
יְהוֹיָדָע בֶּן־בְּנָיָהוּ וְאֶבְיָתָר וְשַׂר־צָבָא לַמֶּלֶךְ יוֹאָב׃

CAP. XXVIII. כח וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת־כָּל־שָׂרֵי יִשְׂרָאֵל שָׂרֵי הַשְּׁבָטִים
וְשָׂרֵי הַמַּחְלְקוֹת הַמְשָׁרְתִים אֶת־הַמֶּלֶךְ וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים
וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת וְשָׂרֵי כָל־רְכוּשׁ־וּמִקְנֶה ׀ לַמֶּלֶךְ וּלְבָנָיו
עִם־הַסָּרִיסִים וְהַגִּבּוֹרִים וּלְכָל־גִּבּוֹר חָיִל אֶל־יְרוּשָׁלִָם׃
2 וַיָּקָם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ עַל־רַגְלָיו וַיֹּאמֶר שְׁמָעוּנִי אַחַי וְעַמִּי
אֲנִי עִם־לְבָבִי לִבְנוֹת בֵּית מְנוּחָה לַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה
3 וְלַהֲדֹם רַגְלֵי אֱלֹהֵינוּ וַהֲכִינוֹתִי לִבְנוֹת׃ וְהָאֱלֹהִים
אָמַר לִי לֹא־תִבְנֶה בַיִת לִשְׁמִי כִּי אִישׁ מִלְחָמוֹת אַתָּה
4 וְדָמִים שָׁפָכְתָּ׃ וַיִּבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בִּי מִכֹּל
בֵּית־אָבִי לִהְיוֹת לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם כִּי בִיהוּדָה
בָּחַר לְנָגִיד וּבְבֵית יְהוּדָה בֵּית אָבִי וּבִבְנֵי אָבִי בִּי רָצָה
5 לְהַמְלִיךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ וּמִכָּל־בָּנַי כִּי רַבִּים בָּנִים
נָתַן לִי יְהוָה וַיִּבְחַר בִּשְׁלֹמֹה בְנִי לָשֶׁבֶת עַל־כִּסֵּא
6 מַלְכוּת יְהוָה עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר לִי שְׁלֹמֹה בִנְךָ הוּא־
יִבְנֶה בֵיתִי וַחֲצֵרוֹתָי כִּי־בָחַרְתִּי בוֹ לִי לְבֵן וַאֲנִי אֶהְיֶה־
7 לּוֹ לְאָב׃ וַהֲכִינוֹתִי אֶת־מַלְכוּתוֹ עַד־לְעוֹלָם אִם־יֶחֱזַק
8 לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתַי וּמִשְׁפָּטַי כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וְעַתָּה לְעֵינֵי כָל־
יִשְׂרָאֵל קְהַל־יְהוָה וּבְאָזְנֵי אֱלֹהֵינוּ שִׁמְרוּ וְדִרְשׁוּ כָּל־
מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְמַעַן תִּירְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
9 וְהִנְחַלְתֶּם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם עַד־עוֹלָם׃ וְאַתָּה שְׁלֹמֹה־
בְנִי דַּע אֶת־אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ
חֲפֵצָה כִּי כָל־לְבָבוֹת דּוֹרֵשׁ יְהוָה וְכָל־יֵצֶר מַחֲשָׁבוֹת
מֵבִין אִם־תִּדְרְשֶׁנּוּ יִמָּצֵא לָךְ וְאִם־תַּעַזְבֶנּוּ יַזְנִיחֲךָ לָעַד׃
ראה

v. 31. a) *Minoribus pecudibus*, Iob. 1, 3. præerat *Iaziz Hagrita*, Vulg. *Agareus*, ex Arabia, c. 5, 10. 19. 20. b) Hi omnes *principes substantiæ* s. præfecti *facultatibus regis* fuerunt, c. 28, 1. coll. Gen. 47, 6. 1 Sam. 21, 8.

v. 32. c) *Iehonathan vero* sec. LXX. Vulg. cet. *patruus*, vel sec. Schm. *patruelis Dauidis*, coll. 2 Sam. 21, 21. Illud tamen malumus, etsi alibi huius patrui Dauidis mentio facta non sit. d) *consiliarius* fuit, v. 33. c. 26, 14. nam *vir prudens*, c. 25, 8. Prou. 28, 2. & *Scriba*, h.e. sec. Vulg. *litteratus*, & in Scripturis probe *eruditus is* erat. c. 2, 55. Ezr. 7, 6.

v. 33. e) *Achitophel etiam consiliarius regis* fuit, 2 Sam. 15, 12. 31. c. 16, 23. & *Chuschai*, 2 Sam. 15, 32. 37. *Archita*, ex oppido *Erech*, Ios. 16, 2. primarius *amicus* & familiaris *regis* fuit, 2 Sam. 16, 16. coll. Ioh. 15, 14. 15.

v. 34. f) *Post Achitophelem* vero, vel mortuum, vel in ordine primum, coll. v. 7. erat *Iehoiada*, *filius Benaiæ*, v. 5. 6. *item Ebiathar*, c. 15, 11. *Dux* autem & imperator *regii exercitus* fuit Ioabus, v. 24. c. 18, 15. 2 Sam. 8, 16.

CAP. XXVIII, v. 1. g) *Tandem igitur Dauid conuocauit* omnes principes Israelis, v. 21. c. 13, 5. c. 15, 3. h) Vid. c. 27, 16. seqq. i) c. 27, 1. seqq. k) c. 12, 20. c. 26, 26. l) c. 13, 1. m) & *præfectos omnium opum atque peculii*, c. 27, 25 - 31 n) *cum ministris aulæ*, Gen. 37, 36. 1 Sam. 8, 15. 1 Reg. 22, 9. Nimirum filio *Salomoni regnum traditurus eumdem* I. *conuocatis regni ordinibus sistit*, omnesque ad religiosum Dei cultum exhortatur, v. 1 - 8. II. *Salomoni* inprimis *timorem Dei & ædificationem templi* iniungit, v. 9. 10. III. *formam templi omnemque adparatum* ei tradit, v. 11 - 19. iterumque ad alacritatem eum excitat v. 20. 21.

v. 30. וְעַל per *Paschta* 1. 2. v. 32. ־איש Cum *Meth*. 3. CAP. XXVIII, v. 1. רכוש per *Mun*. 2. 3. 6. 9. 20. 23. ומקנה sic vna cum *Psik* 1. 5. sec. *Maf. impr.* 1 Sam. 12, 3. & *Ind. Bas.* f. 61. a. Reliqui sine illo. חיל sic per *Kam*. 1. 5 -- 11. 13. 14. 15. 16. 19. 20. 21. sec. *Maf. impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* 2 Par. 25, 6. Ceteri per *Pat.* & sic in marg. 6. 9. v. 3. אתה *mil'ra* 2. 3. & sic fu. 5. v. 5. ומכל *Paschta* super *Mem* figunt 1. 5. 6. 8. 9. 20. לשבת per *Sakephg*. 6. 9. 10, 14. 20. 23. v. 7. יחזק per *Sakephg*. 6. 9. 20. *Chet* per *Chatephsægol* 1. 2. 5. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. v. 8. ישראל per *Geresch* 6. 9. 10. 14. 20. v. 9. שלמה per *Mun*. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. לעד per *Pat*. 6 -- 24. & sic fe. 5. Reliqui per *Kam*.

י רְאֵה ׀ עַתָּה כִּֽי־יְהוָה בָּחַר בְּךָ לִבְנֽוֹת־בַּיִת לַמִּקְדָּשׁ
11 חֲזַק וַעֲשֵֽׂה׃ וַיִּתֵּן דָּוִיד לִשְׁלֹמֹה בְנוֹ
אֶת־תַּבְנִית הָאוּלָם וְאֶת־בָּתָּיו וְגַנְזַכָּיו וַעֲלִיֹּתָיו וַחֲדָרָיו
12 הַפְּנִימִים וּבֵית הַכַּפֹּֽרֶת׃ וְתַבְנִית כֹּל אֲשֶׁר הָיָה בָרוּחַ
עִמּוֹ לְחַצְרוֹת בֵּית־יְהוָה וּלְכָל־הַלְּשָׁכוֹת סָבִיב לְאֹצְרוֹת
13 בֵּית הָאֱלֹהִים וּלְאֹצְרוֹת הַקֳּדָשִֽׁים׃ וּלְמַחְלְקוֹת
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וּלְכָל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדַת בֵּית־יְהוָה
14 וּלְכָל־כְּלֵי עֲבוֹדַת בֵּית־יְהוָֽה׃ לַזָּהָב בַּמִּשְׁקָל לַזָּהָב
לְכָל־כְּלֵי עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה לְכֹל כְּלֵי הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקָל
טו לְכָל־כְּלֵי עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָֽה׃ וּמִשְׁקָל לִמְנֹרוֹת הַזָּהָב
וְנֵרֹתֵיהֶם זָהָב בְּמִשְׁקַל־מְנוֹרָה וּמְנוֹרָה וְנֵרֹתֶיהָ
וְלִמְנֹרוֹת הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקָל לִמְנוֹרָה וְנֵרֹתֶיהָ כַּעֲבוֹדַת
16 מְנוֹרָה וּמְנוֹרָֽה׃ וְאֶת־הַזָּהָב מִשְׁקָל לְשֻׁלְחֲנוֹת
הַמַּעֲרֶכֶת לְשֻׁלְחַן וְשֻׁלְחָן וְכֶסֶף לְשֻׁלְחֲנוֹת הַכָּֽסֶף׃
יז וְהַמִּזְלָגוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַקְּשָׂוֹת זָהָב טָהוֹר וְלִכְפוֹרֵי
הַזָּהָב בְּמִשְׁקָל לִכְפוֹר וּכְפוֹר וְלִכְפוֹרֵי הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקָל
18 לִכְפוֹר וּכְפֽוֹר׃ וּלְמִזְבַּח הַקְּטֹרֶת זָהָב מְזֻקָּק בַּמִּשְׁקָל
וּלְתַבְנִית הַמֶּרְכָּבָה הַכְּרֻבִים זָהָב לְפֹרְשִׂים וְסֹכְכִים
19 עַל־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָֽה׃ הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד יְהוָה עָלַי
כ הִשְׂכִּיל כֹּל מַלְאֲכוֹת הַתַּבְנִֽית׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד
לִשְׁלֹמֹה בְנוֹ חֲזַק וֶאֱמַץ וַעֲשֵׂה אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת כִּי
יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהַי עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ עַד־
21 לִכְלוֹת כָּל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדַת בֵּית־יְהוָֽה׃ וְהִנֵּה
מַחְלְקוֹת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְכָל־עֲבוֹדַת בֵּית הָאֱלֹהִים
וְעִמְּךָ בְכָל־מְלָאכָה לְכָל־נָדִיב בַּחָכְמָה לְכָל־עֲבוֹדָה
כט וְהַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם לְכָל־דְּבָרֶֽיךָ׃ וַיֹּאמֶר דָּוִיד Cap. XXIX.
הַמֶּלֶךְ לְכָל־הַקָּהָל שְׁלֹמֹה בְנִי אֶחָד בָּֽחַר־בּוֹ אֱלֹהִים
נַעַר וָרָךְ וְהַמְּלָאכָה גְדוֹלָה כִּי לֹא לְאָדָם הַבִּירָה כִּי
2 לַיהוָה אֱלֹהִֽים׃ וּכְכָל־כֹּחִי הֲכִינוֹתִי לְבֵית־אֱלֹהַי הַזָּהָב ׀

לזהב Mmmmm קד א

v. 10. *a*) v. 20. c. 22, 13. 16.

v. 11. *b*) *formam* s. *exemplar*, v. 12. 17. 19. Exod. 25, 40. 2 Reg. 16, 10. *porticus* s. *vestibuli*. 1 Reg. 6, 3. & *domos* s. conclauia *eius*. cf. notas vberiores. *c*) & *gazophylacia* s. cellaria *eius* (1) cf. collactaneum Esth. 3, 9. & *cœnacula* s. conclauia *eius* superiora, 2 Par. 3, 9. *d*) & *penetralia eius interiora*. 1 Reg. 6, 5. 6. 27. 36. & *domus propitiatorii* Exod. 25, 17. h. e. *Adyti*.

v. 12. *e*) *Formam etiam*, v. 11. *omnis rei*, v. 19. *quæ fuerat in mente apud ipsum*, s. quam animo ac mente conceperat, v. 2. Ps. 32, 2. auctore tamen Spiritu S. coll. infra v. 19. *quod ad atria domus Iehouæ*, v. 6. c. 23, 28. & *ad omnia conclauia* Ezr. 8, 29. *per circuitum*, c. 10, 9. *pro thesauris* s. apothecis *domus Dei*, & pro apothecis *rerum consecratarum* c. 26, 20.

v. 13. *f*) *Dedit etiam*, v. 11. quæ pertinebant *ad diuisiones* s. classes *Sacerdotum & Leuitarum*, v. 21. c. 23, 6. seqq. c. 24, 1. seqq. & *ad omne opus ministerii* etc. v. 20. c. 6, 33.

v. 14. *g*) *Ad aurum*, certo *pondere*, v. 15. Leu. 19, 35. *ad aurum* s. aurea vasa facienda, c. 29, 2. 5. *ad omnia vasa* cuiuscunque ministerii. *Geminatio* inseruit *distributioni*, vt v. 15. 16. 17. c. 20, 6. c. 26, 13. 17. *h*) *ad omnia* etiam *vasa argentea*, c. 18, 10. *pro* eorum *pondere* v. 15. 16. *dedit* v. 11.

v. 15. *i*) *ad candelabra aurea* decem 2 Par. 4, 7. cf. Exod. 25, 31. seqq.

CAP. XXIX, v. 1. *k*) Vltimo hoc capite I. *David eiusque Principes* liberaliter ad structuram templi *donaria conferunt*, v. 1-8. II. David *gratias Deo agit*, & pro Salomone preces fundit, v. 9-19. III. *Populus* etiam *se gratum exhibet* & obedientem, & comitia soluuntur, v. 20--25. IV. Mortuo *Dauidi Salomo* succedit, v. 26-30.

v. 10. רְאֵה sine *Psik* 1. 2. 3. contra *Ind. Bas.* f. 61. a. v. 15. בְּמִשְׁקָל־ per *Thbir*
6 -- 11. 13. 19. 20. At בְּמִשְׁקָל 2. contra *Mas. impr.* quæ requirit *Pat.* בַּעֲבוֹדַת per *Beth* loco
Caph 2. 3. 6. 9. 20. CAP. XXIX, v. 2. וּבְכָל ita per *Caph* 2. 7. 8. sec. *Mas. impr.*
ac *Erff.* At per *Beth* plures. הֲכִינוֹתִי לְבֵית ita 2. 6. 9. 20.

לַזָּהָב וְהַכֶּסֶף לַכֶּסֶף וְהַנְּחֹשֶׁת לַנְּחֹשֶׁת הַבַּרְזֶל לַבַּרְזֶל
וְהָעֵצִים לָעֵצִים אַבְנֵי־שֹׁהַם וּמִלּוּאִים אַבְנֵי־פוּךְ וְרִקְמָה
3 וְכֹל אֶבֶן יְקָרָה וְאַבְנֵי־שַׁיִשׁ לָרֹב׃ וְעוֹד בִּרְצוֹתִי בְּבֵית
אֱלֹהַי יֶשׁ־לִי סְגֻלָּה זָהָב וָכָסֶף נָתַתִּי לְבֵית־אֱלֹהַי
4 לְמַעְלָה מִכָּל־הֲכִינוֹתִי לְבֵית הַקֹּדֶשׁ׃ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
כִּכְּרֵי זָהָב מִזְּהַב אוֹפִיר וְשִׁבְעַת אֲלָפִים כִּכַּר־כֶּסֶף
ה מְזֻקָּק לָטוּחַ קִירוֹת הַבָּתִּים׃ לַזָּהָב לַזָּהָב וְלַכֶּסֶף
יתיר ו׳ לַכֶּסֶף וּלְכָל־מְלָאכָה בְּיַד חָרָשִׁים וּמִי מִתְנַדֵּב לְמַלֹּאות
6 יָדוֹ הַיּוֹם לַיהוָה׃ וַיִּתְנַדְּבוּ שָׂרֵי הָאָבוֹת וְשָׂרֵי ׀ שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וּלְשָׂרֵי מְלֶאכֶת הַמֶּלֶךְ׃
7 וַיִּתְּנוּ לַעֲבוֹדַת בֵּית־הָאֱלֹהִים זָהָב כִּכָּרִים חֲמֵשֶׁת־
אֲלָפִים וַאֲדַרְכֹנִים רִבּוֹ וְכֶסֶף כִּכָּרִים עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
וּנְחֹשֶׁת רִבּוֹ וּשְׁמוֹנַת אֲלָפִים כִּכָּרִים וּבַרְזֶל מֵאָה־אֶלֶף
8 כִּכָּרִים׃ וְהַנִּמְצָא אִתּוֹ אֲבָנִים נָתְנוּ לְאוֹצַר בֵּית־יְהוָה
9 עַל יַד־יְחִיאֵל הַגֵּרְשֻׁנִּי׃ וַיִּשְׂמְחוּ הָעָם עַל־הִתְנַדְּבָם
כִּי בְּלֵב שָׁלֵם הִתְנַדְּבוּ לַיהוָה וְגַם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ שָׂמַח
י שִׂמְחָה גְדוֹלָה׃ וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יְהוָה לְעֵינֵי
כָּל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
11 אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם׃ לְךָ יְהוָה הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה
וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ
12 יְהוָה הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל ׀ לְרֹאשׁ׃ וְהָעֹשֶׁר
וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה
13 וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל׃ וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ
14 לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ׃ וְכִי מִי אֲנִי וּמִי עַמִּי כִּי־
נַעְצֹר כֹּחַ לְהִתְנַדֵּב כָּזֹאת כִּי־מִמְּךָ הַכֹּל וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ
טו לָךְ׃ כִּי־גֵרִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ וְתוֹשָׁבִים כְּכָל־
16 אֲבֹתֵינוּ כַּצֵּל ׀ יָמֵינוּ עַל־הָאָרֶץ וְאֵין מִקְוֶה׃ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ כֹּל הֶהָמוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר הֲכִינֹנוּ לִבְנוֹת־לְךָ בַיִת
הוא קרי 17 לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ מִיָּדְךָ הִיא וּלְךָ הַכֹּל׃ וְיָדַעְתִּי אֱלֹהַי כִּי
אתה

a) aurum *ad aurum*, v. 5. c. 28, 14. *& argentum ad argentum* etc. b) *lapidis Schoham* f. onychinos, & *insitionum* f. insitiuos, qui palis inferantur. Exod. 25, 7. c. 28, 9. c. 35, 9. 27. c) lapides *fuci* f. ornatus (4) 2 Reg. 9, 30. Ier. 4, 30. & not. Esa. 54, 11. *& phrygionico operi aptos*, Iud. 5, 30. Ezech. 16, 10. 13. *& omnis generis lapides* f. lapillos *pretiosos* f. gemmas, c. 20, 2. 2 Par. 3, 6. *& lapides marmoris* (3) Cant. 5, 15. Esth. 1, 6. *in copia magna*, v. 20. c. 22, 3. 4. 5.

v. 3. d) *Praeterea etiam, quum bene affectam voluntatem haberem erga domum Dei mei*, v. 2. c. 28, 4. *est mihi sepositus thesaurus*. Mal. 3, 17. Coh. 2, 8. auri & argenti: quod omne etiam *dono do*, c. 21, 23. *ad summam*, c. 23, 17. *praeter omnia*, quae iam tum *paraui*, v. 2. 16. c. 22, 14. pro domo sanctuarii.

v. 4. e) *Tria millia talentorum auri*, v. 7. *ex auro Ophirico* f. *Ophiris* Arabicae, c. 1, 23. 1 Reg. 9, 18. Iob. 22, 24. & 7000. talenta *argenti*, v. 2. 3. 7. c. 19, 6. *excocti* f. *purgati* (7) c. 28, 18. *ad obducendum*. Leu. 14, 42. Ezech. 13, 10. seqq. *parietes domorum* f. conclauium, c. 28, 11. cf. 1 Reg. 6, 5. 21.

v. 5. f) Schm. *Aureis singulis*. v. 2. c. 28, 14. Ezr. 1, 11. *& argenteis singulis*, v. 2. Vt aurum adhibeatur aureis, & argentum argenteis, *& ad omne opificium*. c. 22, 15. c. 28, 21. *artificum manu perficiendum*, Hos. 13, 2. g) *Et quis vero ex vobis est, qui sponte offeret*, v. 6. 9. 14. 17. Exod. 35, 5. 29. *vt impleat manum suam*. vel plena manu quid conferat ac consecret *Iehouae*? Exod. 29, 9. c. 32, 29. Leu. 8, 33. c. 16, 32.

v. 8. h) *Sponte igitur obtulerunt*, v. 5. 9. *principes patrum* f. familiarum, c. 24, 31. c. 27, 1. *& proceres tribuum* c. 27, 16. seqq. c. 28, 1.

v. 2. וכל־ sic per *Makk.* & *Kametschat.* 1. 2. 3. 5. v. 4. Pro כִּכַּר־ hab. כִּכְּרֵי־ pluraliter 2. 3. & sic fu. 5. v. 9. התנדבם sine *Meth.* 1. 3. 6. 9 -- 12. 15. 16. 20. 21. Reliqui cum illo. v. 13. ומהללים cum *Meth.* ו 1. 3. *Lamed* prius per *Chatephpat.* 22. v. 14. נעצר *Ain* per *Chatephpat.* 1. 3. 7. 8. ו sic fu. 5. v. 15. כצל sine *Psik* 2. 3. 7. 8. 11. 14. 15. 16. 21. 22. 23. contra *Mas. Erff.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. a. Per *Merca* 2. v. 16. לבנות ita cum *Meth.* 3. 5. 6. 9. 10. 14. 20. & *B. Ascher.* Reliqui sine illo.

אַתָּה בֹּחֵן לֵבָב וּמֵישָׁרִים תִּרְצֶה אֲנִי בְּיֹשֶׁר לְבָבִי
הִתְנַדַּבְתִּי כָל־אֵלֶּה וְעַתָּה עַמְּךָ הַנִּמְצְאוּ־פֹה רָאִיתִי
18 בְשִׂמְחָה לְהִתְנַדֶּב־לָךְ׃ יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק
וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שָׁמְרָה־זֹּאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת
19 לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ׃ וְלִשְׁלֹמֹה בְנִי תֵּן לֵבָב
שָׁלֵם לִשְׁמוֹר מִצְוֹתֶיךָ עֵדְוֹתֶיךָ וְחֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת הַכֹּל
כ וְלִבְנוֹת הַבִּירָה אֲשֶׁר־הֲכִינוֹתִי׃ וַיֹּאמֶר
דָּוִיד לְכָל־הַקָּהָל בָּרְכוּ־נָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיְבָרְכוּ
כָל־הַקָּהָל לַיהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה
21 וְלַמֶּלֶךְ׃ וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה ׀ זְבָחִים וַיַּעֲלוּ עֹלוֹת לַיהוָה
לְמָחֳרַת הַיּוֹם הַהוּא פָּרִים אֶלֶף אֵילִים אֶלֶף כְּבָשִׂים
22 אֶלֶף וְנִסְכֵּיהֶם וּזְבָחִים לָרֹב לְכָל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאכְלוּ
וַיִּשְׁתּוּ לִפְנֵי יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא בְּשִׂמְחָה גְדוֹלָה וַיַּמְלִיכוּ
שֵׁנִית לִשְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִיד וַיִּמְשְׁחוּ לַיהוָה לְנָגִיד וּלְצָדוֹק
23 לְכֹהֵן׃ וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל־כִּסֵּא יְהוָה ׀ לְמֶלֶךְ תַּחַת־
24 דָּוִיד אָבִיו וַיַּצְלַח וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ וְכָל־ פתח באתנח
הַשָּׂרִים וְהַגִּבֹּרִים וְגַם כָּל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִיד נָתְנוּ יָד
כה תַּחַת שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ׃ וַיְגַדֵּל יְהוָה אֶת־שְׁלֹמֹה
לְמַעְלָה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן עָלָיו הוֹד מַלְכוּת אֲשֶׁר
לֹא־הָיָה עַל־כָּל־מֶלֶךְ לְפָנָיו עַל־יִשְׂרָאֵל׃
26 27 וְדָוִיד בֶּן־יִשָׁי מָלַךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ וְהַיָּמִים קמץ בז"ק
אֲשֶׁר מָלַךְ עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ
28 שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַםִ מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלוֹשׁ׃ וַיָּמָת
בְּשֵׂיבָה טוֹבָה שְׂבַע יָמִים עֹשֶׁר וְכָבוֹד וַיִּמְלֹךְ שְׁלֹמֹה
29 בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ וְדִבְרֵי דָּוִיד הַמֶּלֶךְ הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרֹנִים
הִנָּם כְּתוּבִים עַל־דִּבְרֵי שְׁמוּאֵל הָרֹאֶה וְעַל־דִּבְרֵי נָתָן
ל הַנָּבִיא וְעַל־דִּבְרֵי גָּד הַחֹזֶה׃ עִם כָּל־מַלְכוּתוֹ וּגְבוּרָתוֹ
וְהָעִתִּים אֲשֶׁר עָבְרוּ עָלָיו וְעַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל כָּל־
מַמְלְכוֹת הָאֲרָצוֹת׃

a) *quod tu corda* animosque hominum *exploras*, c. 28, 9. Ier. 17, 10. Ps. 7, 10. Prou. 17, 3. & *rectitudines amas*, recta animi adfectione delectaris, Ps. 17, 2. & 51, 18. & 99, 4. Vnde *& ego in rectitudine cordis mei* s. recto & sincero animo, Deut. 9, 5. 1 Reg. 3, 6. Ps. 119, 7. *sponte obtuli hæc omnia*, v. 6. 9. 14. *Iam etiam populum tuum*, v. 9. 18. *quotquot hic reperiuntur*, Gen. 19, 15. 2 Par. 5, 11. coll. supra c. 28, 1. Præfixum ה relatiuum est, vt c. 26, 28. Ios. 10, 24. cet. b) *vidi cum gaudio* & hilaritate paratum, v. 9. 22. *ad offerendum tibi*, v. 6. 9. 14. cf. Exod. 25, 2. 2 Cor. 9, 7.

v. 18. c) Exod. 3, 6. 15. 16. c. 4, 5. Deut. 9, 27. 1 Reg. 18, 36. Act. 3, 13. d) *custodi* s. *serua hoc in perpetuum, ad formationem cogitationum animi*, vt ita fingas cogitationes *populi tui*. Vide c. 28, 9. Gen. 6, 5. c. 8, 21. Deut. 31, 21. Esa. 26, 3. e) *& dirige* atque *confirma vel rectam effice mentem eorum erga te*. 1 Sam. 7, 3. Ps. 10, 17. & 51, 12. 2 Par. 12, 14. c. 19, 3. c. 20, 33.

v. 19. f) *Etiam Salomoni, filio meo*, v. 1. c. 28, 5. 9. *da cor* & animum *integrum*, v. 9. c. 28, 9. *ita vt custodiat præc*. Ps. 119, 60. & *testimonia* s. admonitiones tuas. 2 Reg. 17, 15. Ps. 119, 14. 36. & *instituta tua*, Deut. 6, 2. *faciatque* & obseruet *ea omnia*, c. 22, 13. c. 28, 7. & *ædificet palatium*, v. 1. *ad quod adparatum feci*. v. 2.

v. 20. g) v. 10. Iud. 5, 2. h) v. 18. c. 5, 25. i) 2 Par. 31, 8. k) Gen. 24, 26. Exod. 4, 31. l) Ps. 95, 6. m) Prou. 24, 21. *Grotius*: pari gestu, animo distincto.

v. 21. n) 1 Sam. 6, 15. c. 15, 22. Neh. 12, 43. o) Exod. 24, 5. p) Ion. 4, 7. q) 2 Par. 30, 24. r) Esa. 1, 11. Mich. 6, 7. 2 Par. 29, 32. s) Leu. 23, 18. Num. 6, 15. c. 28, 7. 14. 31.

v. 17. להתנדב sine *Meth*. 1. 2. 3. 6. 9. 11. 12. 15. 17. 18. 20. 21. 22. 23. 24. Reliqui cum illo. At להתנדב per ׳ *Merca mitra* 1. 2. v. 19. ועדותיך cum præfixo *Vau* in marg. 6. 9. At עדותיך per *Vau* quiescens 3. 5. contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Ps. 119, 14. ולבנות הבירה ita 7. 8. 11. 12. 13. 14. 19. 21. 22. 23. & sic su. 5. אשר per *Merca* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. v. 21. ליהוה sine *Psik* 2. 6. 9. 20. contra *Ind. Bas.* f. 61. a. v. 23. ויצלח per *Kam*. 1. 2. 3. 6. 9. 20. contra *Mas. impr.* & *Erff.* h. l. ac *Ind. Bas.* f. 61. d. v. 26. ישי per *Pat*. 1. 2. 3. contra *Mas. impr.* ac *Erff.* v. 30. עם per *Makk*. 3. 6. 9. 20. sic su. 5.

SECVNDVS LIBER
CHRONICORVM,
Hebr.
דִּבְרֵי הַיָּמִים ב

Agit hic liber cum de Salomonis historia, tum de rebus post scissionem regni gestis per 478. annos vsque ad liberationem e Babylonica captiuitate. Describitur enim I. *Status regni indiuisi & florentis* sub Salomone, huiusque acta 1) ecclesiastica, c. 1–7. 2) politica & œconomica, c. 8. & 3) gloria s. famæ celebritas c. 9. II. *Status regni diuisi* sub reliquis Iudæ regibus, א) *Stantis*, c. 10.–32. ב) *labefactati & cadentis*, c. 33–36. vbi tandem c. 36, 22. 23. solutæ a Cyro captiuitatis mentio subiicitur.

CAP. I. וַיִּתְחַזֵּק שְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִיד עַל־
2 מַלְכוּתוֹ וַיהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וַיְגַדְּלֵהוּ לְמָעְלָה׃ וַיֹּאמֶר
שְׁלֹמֹה לְכָל־יִשְׂרָאֵל לְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת
וְלַשֹּׁפְטִים וּלְכֹל נָשִׂיא לְכָל־יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי הָאָבוֹת׃
3 וַיֵּלְכוּ שְׁלֹמֹה וְכָל־הַקָּהָל עִמּוֹ לַבָּמָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן כִּי־
שָׁם הָיָה אֹהֶל מוֹעֵד הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה עֶבֶד־
4 יְהוָה בַּמִּדְבָּר׃ אֲבָל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים הֶעֱלָה דָוִיד מִקִּרְיַת
יְעָרִים בַּהֵכִין לוֹ דָּוִיד כִּי נָטָה־לוֹ אֹהֶל בִּירוּשָׁלָםִ׃
5 וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר
6 שָׁם לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה וַיִּדְרְשֵׁהוּ שְׁלֹמֹה וְהַקָּהָל׃ וַיַּעַל
שְׁלֹמֹה שָׁם עַל־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר לְאֹהֶל
7 מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו עֹלוֹת אָלֶף׃ בַּלַּיְלָה הַהוּא
נִרְאָה אֱלֹהִים לִשְׁלֹמֹה וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁאַל מָה אֶתֶּן־לָךְ׃
8 וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה לֵאלֹהִים אַתָּה עָשִׂיתָ עִם־דָּוִיד אָבִי חֶסֶד
9 גָּדוֹל וְהִמְלַכְתַּנִי תַּחְתָּיו׃ עַתָּה יְהוָה אֱלֹהִים יֵאָמֵן
דְּבָרְךָ עִם דָּוִיד אָבִי כִּי אַתָּה הִמְלַכְתַּנִי עַל־עַם רַב
10 כַּעֲפַר הָאָרֶץ׃ עַתָּה חָכְמָה וּמַדָּע תֶּן־לִי וְאֵצְאָה לִפְנֵי
הָעָם־הַזֶּה וְאָבוֹאָה כִּי־מִי יִשְׁפֹּט אֶת־עַמְּךָ הַזֶּה הַגָּדוֹל׃
11 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לִשְׁלֹמֹה יַעַן אֲשֶׁר הָיְתָה זֹאת
עִם־לְבָבֶךָ וְלֹא־שָׁאַלְתָּ עֹשֶׁר נְכָסִים וְכָבוֹד וְאֵת נֶפֶשׁ
שֹׂנְאֶיךָ וְגַם־יָמִים רַבִּים לֹא שָׁאָלְתָּ וַתִּשְׁאַל־לְךָ חָכְמָה
וּמַדָּע אֲשֶׁר תִּשְׁפּוֹט אֶת־עַמִּי אֲשֶׁר הִמְלַכְתִּיךָ עָלָיו׃
12 הַחָכְמָה וְהַמַּדָּע נָתוּן לָךְ וְעֹשֶׁר וּנְכָסִים וְכָבוֹד אֶתֶּן־לָךְ
אֲשֶׁר ׀ לֹא־הָיָה כֵן לַמְּלָכִים אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ וְאַחֲרֶיךָ לֹא
יהיה

CAP. I, v. 1. a) *Confirmauit se ergo Salomo in regno suo*, contra Adoniæ aliorumque molitiones, 1 Reg. 1, 5. c. 2, 12. 46. 1 Par. 29, 23. seqq. *Iehoua enim, Deus ipsius, cum ipso erat*, vt pater optauerat, 1 Par. 28, 20. *& magnum faciebat ipsum ad summum gradum*, 1 Par. 29, 25. Describuntur hoc capite Salomonis initia & opes. I. enim DEO sumtuose *Gibeone sacrificat*, v. 1–6. vbi II. *Deus ipsi adparet*, & petenti sapientiam summam confert, v. 7–12. III. Hierosolymam reuersus, *feliciter regnat*, & magnas opes, inprimis ad struendum Templum, comparat, v. 13–18.

v. 2. b) *Et edixit Salomo vniuerso Israeli*, Ion. 2, 11. 1 Par. 21, 27. scil. vt secum Gibeonem abirent, ex v. 3. c) 1 Par. 28, 1. d) *item Iudicibus*, 1 Par. 26, 29. *& omni principi* s. *primariis viris* totius Israelis, c. 5, 6. *primoribus familiarum*, c. 23, 2. 1 Reg. 8, 1.

v. 3. e) *ad excelsum, quod erat Gibeone.* cf. 1 Par. 16, 39. c. 21, 29. & 1 Reg. 3, 4. not. f) Exod. 36, 1. seqq.

v. 4. g) *Verum arcam Dei*, c. 19, 3. *deduxerat Dauid* ex Kiriath-Iearim, 1 Sam. 7, 1. 2. *in locum, quem parauerat ei* Dauid. 1 Par. 15, 12. *tetenderat enim illi tabernaculum Hierosolymis*, 1 Par. 15, 1. 29. c. 16, 1. 2 Sam. 6, 12. 17. not.

v. 5. h) *Altare etiam æris* s. ære obductum, v. 6. Exod. 27, 1. 2. c. 38, 2. *quod fecerat Betsaleel*, Exod. 37, 1. c. 38, 1. *ibidem*, Gibeone v. 3. *erat ante tabernaculum* illud *Domini*: *quæsiuit ergo ipsum* (illud *altare*, coll. Leu. 17, 3. 4. vel *ipsum Iehouam*, coll. c. 15, 2. 1 Par. 13, 3. c. 15, 13.) *Salomo & totus cœtus*, v. 2. 3.

v. 6. i) Vide not. 1 Reg. 3, 4.

v. 7. k) 1 Reg. 3, 5.

v. 8. l) 1 Reg. 3, 6.

CAP. I, v. 5. Pro הַנְּחֹשֶׁת *Occidentales* habent נחשת sine *He*. שָׁם per *Schin* 2. 3. 6. 9. 12. 14. 15. 16. 20. 23. quomodo Vulg. & Gr. *ibi erat*. At שָׁם cum gemino ֿ puncto 18. & שם nullo cum puncto 7. v. 6. ויעל עליו עלות ita 3. 6. 9. 20. 23. & sic fu. 5. v. 9. דברך *Mun.* loco *Meth.* habent 3. 5–16. 19–22. v. 10. העם־ ita 1. & sic fe. 5. At העם־ *milra* 3. Reliqui sine *Meth.* v. 11. אלהים ita cum *Psik* 1. 3. 5. 6. 9. 20. sec. *Ind. Bas.* f. 61. a. Reliqui sine illo. היתה *milel* cum *Dag.* forti euphon. in sequentis vocis initiali littera, 1. 2. לבבך sic *Milra* 1. 2. 3. & fu. 5. ולא ita per *Makk.* 1. 3. *Ber.* & sic fe. 5. At per *Mun.* 2. 6. 9. 20. 24. & sic fu. 5. Reliqui per *Merca* contra analogiam consecutionis accentuum. ותשאל per *Mahpe* 2. 6. 9. 20. & fu. 5. ומדע per *Pat.* 1. 3. 6–13. 15. 16. 17. 18. 21. 22. 23. sic fu. 5.

v. 13. *a) Et venit*, f. rediit *Salomo*, (*ad excelsum, quod Gibeone erat*, sec. v. 3. cum vniuerso coetu profectus) *Hierosolymam*; *a* (c. 19, 2. c. 20, 7. 1 Par. 19, 18.) *tabernaculo*, inquam, *conuentus*, v. 3. *atque* ita diuinis dotibus instructus, deinceps *regnauit super Israelem*, v. 1. 1 Reg. 4, 1.

v. 14. *b*) Quasi in pace bellum etiam meditaretur, c. 9, 25. 1 Reg. 10, 26. cf. Coh. 2, 7. 8. *c*) *&* sec. 1 Reg. 10, 26. *deduxit*, atque sec. hunc locum, *posuit eos*, c. 9, 25. Exod. 16, 34. *in vrbibus curruum*, quæ in hunc vsum vel nouiter exstructæ, c. 8, 5. 6. vel destinatæ erant, ne omnes simul currus & equites regiæ oneri essent. 1 Reg. 9, 19. *& apud Regem Hierosolymis*, 1 Reg. 10, 26.

v. 16. *d*) *Exitus vero equorum*, *qui Salomoni* comparabantur, *ex Aegypto* fiebat, v. 17. coll. c. 9, 28. c. 12, 3. Esa. 31, 1. 3. *netum etiam* f. *tela linea*, ex Aegypto veniebat. 1 Reg. 10, 28. coll. cogn. Ios. 2, 18. & ad rem Esa. 19, 9. Ezech. 27, 7. Prou. 7, 16. *mercatores* enim *regis*, Ezech. 27, 21. *telam* illam, certo *pretio* 2 Sam. 24, 24. Thren. 5, 4. *accipiebant*.

CAP. II, v. 1. *e*) *Numerauit igitur Salomo*, v. 16. Ps. 87, 6. 70000. *viros baiulatores* (51) v. 17. coll. not. 1 Reg. 5, 29. Neh. 4, 4. & 80000. *viros* lapides *cædentes*, Ezr. 3, 7. 1 Par. 22, 2. *in monte* Libano, v. 7. cf. 1 Reg. 5, 28. *iisque præfectos vrgentes* opus, v. 17. c. 34, 13. Ezr. 3, 8. 9. coll. not. 1 Reg. 5, 30. Hoc capite Salomo I. *baiulos & cæsores* lapidum ad structuram Templi *conscribit*, v. 1. II. *Ligna & artifices* a Tyriorum rege, pacta mercede *accipit*, v. 2-15. III. *Peregrinos* etiam ad opus faciendum idoneos, *numerat* v. 16. 17.

13 יְהִיֶה־כֵּן ׃ וַיָּבֹא שְׁלֹמֹה לַבָּמָה אֲשֶׁר־בְּגִבְעוֹן יְרוּשָׁלַ͏ִם
מִלִּפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּמְלֹךְ עַל־יִשְׂרָאֵל ׃
14 וַיֶּאֱסֹף שְׁלֹמֹה רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַיְהִי־לוֹ אֶלֶף
וְאַרְבַּע־מֵאוֹת רֶכֶב וּשְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף פָּרָשִׁים וַיַּנִּיחֵם
טו בְּעָרֵי הָרֶכֶב וְעִם־הַמֶּלֶךְ בִּירוּשָׁלָ͏ִם ׃ וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת־
הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב בִּירוּשָׁלַ͏ִם כָּאֲבָנִים וְאֵת הָאֲרָזִים
16 נָתַן כַּשִּׁקְמִים אֲשֶׁר־בַּשְּׁפֵלָה לָרֹב ׃ וּמוֹצָא הַסּוּסִים
אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה מִמִּצְרָיִם וּמִקְוֵא סֹחֲרֵי הַמֶּלֶךְ מִקְוֵא א' במקום ה' א' במקום ח'
17 יִקְחוּ בִּמְחִיר ׃ וַיַּעֲלוּ וַיּוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם מֶרְכָּבָה בְּשֵׁשׁ
מֵאוֹת כֶּסֶף וְסוּס בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה וְכֵן לְכָל־מַלְכֵי
18 הַחִתִּים וּמַלְכֵי אֲרָם בְּיָדָם יוֹצִיאוּ ׃ וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה
ב לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה וּבַיִת לְמַלְכוּתוֹ ׃ וַיִּסְפֹּר שְׁלֹמֹה CAP. II.
שִׁבְעִים אֶלֶף אִישׁ סַבָּל וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף אִישׁ חֹצֵב בָּהָר
וּמְנַצְּחִים עֲלֵיהֶם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת ׃
2 וַיִּשְׁלַח שְׁלֹמֹה אֶל־חוּרָם מֶלֶךְ־צֹר לֵאמֹר כַּאֲשֶׁר
עָשִׂיתָ עִם־דָּוִיד אָבִי וַתִּשְׁלַח־לוֹ אֲרָזִים לִבְנוֹת־
3 לוֹ בַיִת לָשֶׁבֶת בּוֹ ׃ הִנֵּה אֲנִי בוֹנֶה־בַּיִת לְשֵׁם ׀ יְהוָה
אֱלֹהַי לְהַקְדִּישׁ לוֹ לְהַקְטִיר לְפָנָיו קְטֹרֶת־סַמִּים קמץ בלא אס״ת
וּמַעֲרֶכֶת תָּמִיד וְעֹלוֹת לַבֹּקֶר וְלָעֶרֶב לַשַּׁבָּתוֹת
וְלֶחֳדָשִׁים וּלְמוֹעֲדֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם זֹאת עַל־
4 יִשְׂרָאֵל ׃ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר־אֲנִי בוֹנֶה גָּדוֹל כִּי־גָדוֹל אֱלֹהֵינוּ
ה מִכָּל־הָאֱלֹהִים ׃ וּמִי יַעֲצָר־כֹּחַ לִבְנוֹת־לוֹ בַיִת כִּי הַשָּׁמַיִם
וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלֻהוּ וּמִי אֲנִי אֲשֶׁר אֶבְנֶה־לּוֹ בַיִת
6 כִּי אִם־לְהַקְטִיר לְפָנָיו ׃ וְעַתָּה שְׁלַח־לִי אִישׁ־חָכָם
לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת וּבַבַּרְזֶל וּבָאַרְגְּוָן
וְכַרְמִיל וּתְכֵלֶת וְיֹדֵעַ לְפַתֵּחַ פִּתּוּחִים עִם־הַחֲכָמִים
אֲשֶׁר עִמִּי בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַ͏ִם אֲשֶׁר הֵכִין דָּוִיד אָבִי ׃
7 וּשְׁלַח־לִי עֲצֵי אֲרָזִים בְּרוֹשִׁים וְאַלְגּוּמִּים מֵהַלְּבָנוֹן כִּי דגש אחר שורק

v. 17. בְּשֵׁשׁ־ per *Meth.* & *Makk.* 6. 9. 20. per *Makk.* etiam *Ber.* v. 18. Hic Caput II. inchoant 6. 9. 11. 13. 14. 15. 16. 20. שלמה per *Rbbia* 1. 2. 3. 5. CAP. II, v. 2. לבנות־־לו sic 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 23. v. 3. בית sine *Dag.* euphon. 7. 8. 11 -- 15. 19. & cum expresso *Raphe* 1. 2. 5. ולהקטיר cum præfixo *Vau* 2. 3. v. 6. ובארגון *Beth* per *Schua*, loco *Kam.* 1. 2. 3. עמי Hanc vocem alii libri omittunt in marg. 6. 9. & sic fu. 3.

אֲנִי יָדַעְתִּי אֲשֶׁר עֲבָדֶיךָ יוֹדְעִים לִכְרוֹת עֲצֵי לְבָנוֹן וְהִנֵּה
8 עֲבָדַי עִם־עֲבָדֶיךָ׃ וּלְהָכִין לִי עֵצִים לָרֹב כִּי הַבַּיִת
9 אֲשֶׁר־אֲנִי בוֹנֶה גָּדוֹל וְהַפְלֵא׃ וְהִנֵּה לַחֹטְבִים לְכֹרְתֵי
הָעֵצִים נָתַתִּי חִטִּים׀ מַכּוֹת לַעֲבָדֶיךָ כֹּרִים עֶשְׂרִים אֶלֶף
וּשְׂעֹרִים כֹּרִים עֶשְׂרִים אָלֶף וְיַיִן בַּתִּים עֶשְׂרִים אֶלֶף וְשֶׁמֶן
10 בַּתִּים עֶשְׂרִים אָלֶף׃ וַיֹּאמֶר חוּרָם מֶלֶךְ־צֹר
בִּכְתָב וַיִּשְׁלַח אֶל־שְׁלֹמֹה בְּאַהֲבַת יְהוָה אֶת־עַמּוֹ נְתָנְךָ
11 עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר חוּרָם בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לְדָוִיד
הַמֶּלֶךְ בֵּן חָכָם יוֹדֵעַ שֵׂכֶל וּבִינָה אֲשֶׁר יִבְנֶה־בַּיִת לַיהוָה
12 וּבַיִת לְמַלְכוּתוֹ׃ וְעַתָּה שָׁלַחְתִּי אִישׁ־חָכָם יוֹדֵעַ בִּינָה
13 לְחוּרָם אָבִי׃ בֶּן־אִשָּׁה מִן־בְּנוֹת דָּן וְאָבִיו אִישׁ־צֹרִי יוֹדֵעַ
לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף בַּנְּחֹשֶׁת בַּבַּרְזֶל בָּאֲבָנִים וּבָעֵצִים
בָּאַרְגָּמָן בַּתְּכֵלֶת וּבַבּוּץ וּבַכַּרְמִיל וּלְפַתֵּחַ כָּל־פִּתּוּחַ
וְלַחְשֹׁב כָּל־מַחֲשָׁבֶת אֲשֶׁר יִנָּתֶן־לוֹ עִם־חֲכָמֶיךָ וְחַכְמֵי
14 אֲדֹנִי דָּוִיד אָבִיךָ׃ וְעַתָּה הַחִטִּים וְהַשְּׂעֹרִים הַשֶּׁמֶן וְהַיַּיִן
15 אֲשֶׁר אָמַר אֲדֹנִי יִשְׁלַח לַעֲבָדָיו׃ וַאֲנַחְנוּ נִכְרֹת עֵצִים מִן־
הַלְּבָנוֹן כְּכָל־צָרְכֶּךָ וּנְבִיאֵם לְךָ רַפְסֹדוֹת עַל־יָם יָפוֹ
16 וְאַתָּה תַּעֲלֶה אֹתָם יְרוּשָׁלָםִ׃ וַיִּסְפֹּר שְׁלֹמֹה כָּל־
הָאֲנָשִׁים הַגֵּירִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַסְּפָר
אֲשֶׁר סְפָרָם דָּוִיד אָבִיו וַיִּמָּצְאוּ מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
17 וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ וַיַּעַשׂ מֵהֶם שִׁבְעִים אֶלֶף
סַבָּל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ
CAP. III. ג מֵאוֹת מְנַצְּחִים לְהַעֲבִיד אֶת־הָעָם׃ וַיָּחֶל שְׁלֹמֹה
לִבְנוֹת אֶת־בֵּית־יְהוָה בִּירוּשָׁלַםִ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה אֲשֶׁר
נִרְאָה לְדָוִיד אָבִיהוּ אֲשֶׁר הֵכִין בִּמְקוֹם דָּוִיד בְּגֹרֶן אָרְנָן
2 הַיְבוּסִי׃ וַיָּחֶל לִבְנוֹת בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשֵּׁנִי בִּשְׁנַת אַרְבַּע
3 לְמַלְכוּתוֹ׃ וְאֵלֶּה הוּסַד שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת־בֵּית
האלהים

a) quod serui tui periti sint s. sciant, c. 8, 18. *cædere ligna Libani*, Deut. 19, 5. & *ecce serui mei erunt cum seruis tuis* eosque iuuabunt, v. 6. Ezr. 4, 2.
v. 8. b) *Et quidem ad parandum mihi*, c. 1, 4. c. 31, 11. *ligna magna copia*, c. 1, 15. c) *magna erit*, v. 4. & *mirabiliter* id *faciendo*, ad admirationem usque. Esa. 29, 14. cf. 1 Par. 29, 1.
v. 9. d) *triticum* pro *deiectionibus* arborum. al. *mola comminutum* (1) hac signif. cf. alia Prou. 20, 30. Esth. 9, 5. e) *coros* 20000. 1 Reg. 5, 25. Luc. 16, 7. *Corus* vero eiusdem cum *Chomere* quantitatis erat, coll. Ezech. 45, 11. 14. f) & *vini batos* 20000. c. 4, 5. Luc. 16, 6. cf. Ezech. 45, 11. 14. & *olei* communis 20000. batos; at *contusi* & præstantioris 20. *coros* pro aula Chirami, 1 Reg. 5, 25.
v. 11. g) Vide not. 1 Reg. 5, 21. h) *filium sapientem*, c. 1, 10. & *scientem* s. præditum *intellectu* & *prudentia*, v. 12. 1 Par. 22, 12. i) c. 1, 18.
v. 12. k) vt postulasti v. 6. l) *peritum intelligentia*. Vulg. *scientissimum*, v. 11. 1 Par. 12, 32. *nempe Churam-Abi*, coll. c. 4, 16. & not. 1 Reg. 5, 12.
v. 13. m) *Filium mulieris viduæ* 1 Reg. 7, 14. ex Danitis. n) *pater vero eius vir Tyrius* fuit, non origine (fuit enim Naphthalita, 1 Reg. 7, 14.) sed habitatione. cf. 1 Par. 2, 17. c. 11, 39. c. 13, 13. o) *peritum ad operandum in auro* etc. v. 6. Exod. 31, 4. p) & *byssi* & *coccino* v. 6. c. 3, 14. & aptum *ad sculpendum omnis generis sculpturam* v. 6. c. 3, 7. & *ad excogitandum* cet.
CAP. III, v. 1. q) *Postea incepit Salomo*, v. 2. Gen. 9, 20. *ædificare* etc. c. 1, 18. 1 Reg. 6, 1. Describitur hic I. *ædificium Templi* per partes, v. 1-14. II. *Columnæ æneæ*, cum suis ornamentis, v. 15-17.

v. 11. שֵׂכֶל per *Segol* 2. 3. sec. *Maf.* 3. sed præter *Maf. impr.* 1 Sam. 25, 3. v. 13. אִישׁ־ cum adiecto ֽ *Meth.* 3. at per *Mun.* 6. 9. 20. & sic tu. 5. v. 14. וְהַשֶּׁמֶן cum præfixo *Vau* ו 2. 3. & sic fe. 1. v. 15. צָרְכֶּךָ *Caph* prius sine *Dag.* 1. 6. 7. 9. 10. 14. 20. & sic fu. 5.

הָאֱלֹהִים הָאֹרֶךְ אַמּוֹת בַּמִּדָּה הָרִאשׁוֹנָה אַמּוֹת שִׁשִּׁים
4 וְרֹחַב אַמּוֹת עֶשְׂרִים׃ וְהָאוּלָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֹרֶךְ
עַל־פְּנֵי רֹחַב־הַבַּיִת אַמּוֹת עֶשְׂרִים וְהַגֹּבַהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים
ה וַיְצַפֵּהוּ מִפְּנִימָה זָהָב טָהוֹר׃ וְאֵת ׀ הַבַּיִת הַגָּדוֹל חִפָּה
עֲצֵי בְרוֹשִׁים וַיְחַפֵּהוּ זָהָב טוֹב וַיַּעַל עָלָיו תִּמֹרִים
6 וְשַׁרְשְׁרוֹת׃ וַיְצַף אֶת־הַבַּיִת אֶבֶן יְקָרָה לְתִפְאָרֶת
7 וְהַזָּהָב זְהַב פַּרְוָיִם׃ וַיְחַף אֶת־הַבַּיִת הַקֹּרוֹת הַסִּפִּים
וְקִירוֹתָיו וְדַלְתוֹתָיו זָהָב וּפִתַּח כְּרוּבִים עַל־הַקִּירוֹת׃
8 וַיַּעַשׂ אֶת־בֵּית־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי
רֹחַב־הַבַּיִת אַמּוֹת עֶשְׂרִים וְרָחְבּוֹ אַמּוֹת עֶשְׂרִים
9 וַיְחַפֵּהוּ זָהָב טוֹב לְכִכָּרִים שֵׁשׁ מֵאוֹת׃ וּמִשְׁקָל
לְמִסְמְרוֹת לִשְׁקָלִים חֲמִשִּׁים זָהָב וְהָעֲלִיּוֹת חִפָּה זָהָב׃
10 וַיַּעַשׂ בְּבֵית־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כְּרוּבִים שְׁנַיִם
11 מַעֲשֵׂה צַעֲצֻעִים וַיְצַפּוּ אֹתָם זָהָב׃ וְכַנְפֵי הַכְּרוּבִים
אָרְכָּם אַמּוֹת עֶשְׂרִים כְּנַף הָאֶחָד לְאַמּוֹת חָמֵשׁ מַגַּעַת
לְקִיר הַבַּיִת וְהַכָּנָף הָאַחֶרֶת אַמּוֹת חָמֵשׁ מַגִּיעַ לִכְנַף
12 הַכְּרוּב הָאַחֵר׃ וּכְנַף הַכְּרוּב הָאֶחָד אַמּוֹת חָמֵשׁ מַגִּיעַ
לְקִיר הַבַּיִת וְהַכָּנָף הָאַחֶרֶת אַמּוֹת חָמֵשׁ דְּבֵקָה לִכְנַף
13 הַכְּרוּב הָאַחֵר׃ כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים הָאֵלֶּה פֹּרְשִׂים אַמּוֹת
עֶשְׂרִים וְהֵם עֹמְדִים עַל־רַגְלֵיהֶם וּפְנֵיהֶם לַבָּיִת׃
14 וַיַּעַשׂ אֶת־הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְכַרְמִיל
טו וּבוּץ וַיַּעַל עָלָיו כְּרוּבִים׃ וַיַּעַשׂ לִפְנֵי הַבַּיִת
עַמּוּדִים שְׁנַיִם אַמּוֹת שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ אֹרֶךְ וְהַצֶּפֶת
16 אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁוֹ אַמּוֹת חָמֵשׁ׃ וַיַּעַשׂ
שַׁרְשְׁרוֹת בַּדְּבִיר וַיִּתֵּן עַל־רֹאשׁ הָעַמֻּדִים וַיַּעַשׂ רִמּוֹנִים
17 מֵאָה וַיִּתֵּן בַּשַּׁרְשְׁרוֹת׃ וַיָּקֶם אֶת־הָעַמּוּדִים עַל־פְּנֵי
הַהֵיכָל אֶחָד מִיָּמִין וְאֶחָד מֵהַשְּׂמֹאול וַיִּקְרָא שֵׁם־הַיְמָנִי יתיר ו׳
ד יָכִין וְשֵׁם הַשְּׂמָאלִי בֹּעַז׃ וַיַּעַשׂ מִזְבַּח נְחֹשֶׁת עֶשְׂרִים Cap. IV.

אמה

a) *Longitudo* templi, ab oriente versus occidentem, 1 Reg. 6, 2. *cubitorum secundum priorem* Tabernaculi Mosaici *mensuram*, *cubitorum*, inquam, erat *sexaginta*; quorum 40. sancto, & 20. adyto destinabantur, 1 Reg. 6, 17. 20. & *latitudo*, a meridie versus septentrionem, etc.

v. 4. b) *Vestibulum vero, quod ante faciem* s. in frontispicio *longitudinis* erat, & ad orientalem plagam, instar altissimæ turris eminebat, c. 29, 7. 1 Reg. 6, 4. *ante latitudinem domus* erat *cubitorum viginti*, v. 3. & *altitudo*, Ezech. 40, 42. *centum & viginti cubitorum.* cf. not. 1 Reg. 6, 2. & *obduxit illud* vestibulum s. pronaon, Exod. 37, 2. *intrinsecus*, Ps. 45, 14. 1 Reg. 6, 19. 21. *auro puro*, v. 5. 6. c. 9, 17.

v. 5. c) *Domum autem maiorem* s. ipsum templum, *texit, obduxit*, v. 7. 8. 9. 2 Reg. 17, 9. *lignis abietum* s. tabulis abiegnis, c. 2, 7. & tabulis ligneis tectam *porro obduxit auro optimo*: & *adscendere in eo* auro, vel *in ea* domo, *fecit*, v. 14. *figuras palmarum*, 1 Reg. 6, 29. 32. 35. & *catenulas*, v. 16. 1 Reg. 7, 17.

v. 6. d) *Et domum obduxit*, v. 4. 10. *lapide pretioso* s. gemmis c. 9, 1. 9. 10. ad *splendorem* & ornatum eius augendum, Exod. 28, 2. 40. *aurum vero* erat *aurum Parvaim* s. Ophiricum, sec. *Boch.* Geogr. S. p. 769. ex insula *Taprobane.* cf. infra c. 8, 18. 1 Reg. 9, 28. c. 10, 22.

v. 7. e) *Porro texit*, v. 5. *domum*; *trabes* nimirum (5) 1 Reg. 6, 2. 5. Cant. 1, 17. *limina*, c. 23, 4. Ezech. 41, 16. & *parietes* 1 Reg. 6, 5. 15. 29. *valvas eius*, ibid. v. 31. 32. Ezech. 41, 23. *auro*, v. 4. & *insculpsit*, c. 2, 6. 13. *Cherubes parietibus* s. tabulis cedrinis, quibus parietes tecti erant, 1 Reg. 6, 32. Ezech. 41, 18. 20. 35.

v. 8. f) cf. v. 4.

CAP. III, v. 5. Pro עֲצֵי habent עֵץ 1. 2. 3. 6. 8. 9. 10. 14. 20. & in marg. 22. Pro טוֹב habent טָהוֹר 1. 2. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. v. 7. והספים cum præfixo *Vau* in marg. 6. 9. v. 11. Pro הָאֶחָד habet הָאֶחָר 3. & sic fu. 2. 5. quomodo & v. 12. iidem, excepto 2. v. 17. Pro מִיָּמִין habet מֵהַיָּמִין in marg. 6. 9. שֵׁם־ cum *Meth.* 5. & *B. Napht.* CAP. IV, v. 1. *Spatium* præmitt. 1. 3. 5 -- 9. 12. 20. 21. 22. 23. הַנְּחֹשֶׁת ita cum *He* & addita nota לא קרי ה 2. 3.

אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים אַמָּה רָחְבּוֹ וְעֶשֶׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ׃
2 וַיַּעַשׂ אֶת־הַיָּם מוּצָק עֶשֶׂר בָּאַמָּה מִשְּׂפָתוֹ
אֶל־שְׂפָתוֹ עָגוֹל ׀ סָבִיב וְחָמֵשׁ בָּאַמָּה קוֹמָתוֹ וְקָו
3 שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה יָסֹב אֹתוֹ סָבִיב׃ וּדְמוּת בְּקָרִים תַּחַת
לוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב סוֹבְבִים אֹתוֹ עֶשֶׂר בָּאַמָּה מַקִּיפִים אֶת־
4 הַיָּם סָבִיב שְׁנַיִם טוּרִים הַבָּקָר יְצוּקִים בְּמֻצַקְתּוֹ׃ עוֹמֵד
עַל־שְׁנֵים עָשָׂר בָּקָר שְׁלֹשָׁה פֹנִים ׀ צָפוֹנָה וּשְׁלוֹשָׁה
פֹנִים ׀ יָמָּה וּשְׁלֹשָׁה ׀ פֹּנִים ׀ נֶגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה פֹּנִים מִזְרָחָה
וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה וְכָל־אֲחֹרֵיהֶם בָּיְתָה׃ וְעָבְיוֹ 5
טֶפַח וּשְׂפָתוֹ כְּמַעֲשֵׂה שְׂפַת־כּוֹס פֶּרַח שׁוֹשַׁנָּה מַחֲזִיק
6 בַּתִּים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים יָכִיל׃ וַיַּעַשׂ כִּיּוֹרִים
עֲשָׂרָה וַיִּתֵּן חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאול לְרָחְצָה
בָהֶם אֶת־מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה יָדִיחוּ בָם וְהַיָּם לְרָחְצָה
7 לַכֹּהֲנִים בּוֹ׃ וַיַּעַשׂ אֶת־מְנֹרוֹת הַזָּהָב עֶשֶׂר
כְּמִשְׁפָּטָם וַיִּתֵּן בַּהֵיכָל חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאול׃
8 וַיַּעַשׂ שֻׁלְחָנוֹת עֲשָׂרָה וַיַּנַּח בַּהֵיכָל חֲמִשָּׁה
מִיָּמִין וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאול וַיַּעַשׂ מִזְרְקֵי זָהָב מֵאָה׃
9 וַיַּעַשׂ חֲצַר הַכֹּהֲנִים וְהָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה
10 וּדְלָתוֹת לָעֲזָרָה וְדַלְתוֹתֵיהֶם צִפָּה נְחֹשֶׁת׃ וְאֶת־הַיָּם
נָתַן מִכֶּתֶף הַיְמָנִית קֵדְמָה מִמּוּל נֶגְבָּה׃
11 וַיַּעַשׂ חוּרָם אֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים
חורם ק' וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־הַמְּלָאכָה
12 אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּבֵית הָאֱלֹהִים׃ עַמּוּדִים
שְׁנַיִם וְהַגֻּלּוֹת וְהַכֹּתָרוֹת עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שְׁתָּיִם
וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכֹּתָרוֹת
13 אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים׃ וְאֶת־הָרִמּוֹנִים אַרְבַּע
מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנַיִם טוּרִים רִמּוֹנִים לַשְּׂבָכָה
הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכֹּתָרוֹת אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי

a) Adeoque longitudo & latitudo altaris æneï, c. 8, 12. 1 Reg. 8, 64. c. 9, 25. tanta erat, quanta latitudo ædis sacræ, c. 3, 3. 11. & circumferentia eius quadruplo maior circumferentia altaris Mosaici, c. 1, 5. & 10. *cubitorum altitudo eius*, v. 2. c. 6, 13. Vnde sacerdotes, ad imponendum ei ligna & victimas per cliuum, arte factum, adscendebant, quum per gradus non liceret, Exod. 20; 23. Hoc capite I. *Altare* æneum v. 1. II. *Lacus* æneus & *labra*, v. 2-6. III. *Candelabra* v. 7. IV. *Mensæ* & crateres, v. 8. V. *Atrium* sacerdotum, v. 9. in quo lacus æneus, v. 10. VI. *Vasa* & supellectilia reliqua templi, v. 11-22. describuntur.

v. 2. b) *mare* s. *lacum*, h. e. vas s. labrum quoddam maius, quod magnam aquæ copiam, ex fonte Ethan scaturientem, perpetuo reciperet, & per epistomia rursus emitteret. cf. Gen. 1, 10. & not. 1 Reg. 7, 23. 26. 1 Par. 18, 8. c) *fusum*. v. 17. 1 Reg. 7, 33. d) *decas in cubito* vel mensura cubitali, h. e. decem cubiti erant *a labio eius vno ad alterum*, s. sec. LXX. *decem cubitorum diametrum habens*. cf. not. 1 Reg. 7, 23.

v. 3. e) *Et figuræ*, Ezech. 1, 5. 10. *boum*, in figura *colocynthidum*, 1 Reg. 7, 24. vbi cf. not. *inferius ei*, h. e. sub margine eius erant *circumcirca*, *qui ipsum circumdabant*, v. 2. 2 Reg. 6, 15.

v. 4. f) 1 Reg. 7, 25.

v. 5. g) 1 Reg. 7, 26.

v. 7. h) v. 20. Ier. 52, 19. 1 Reg. 7, 49.

v. 8. i) c. 13, 11. c. 29, 18. 1 Reg. 7, 48.

v. 9. k) cf. c. 7, 7. c. 24, 21. 1 Reg. 6, 36. c. 7, 12. Ier. 36, 10. l) & *atrium magnum* s. exterius pro populo. c. 6, 13. Ezech. 43, 14. 17. 20. 1 Reg. 7, 9. 12.

---

v. 2. בָּאַמָּה per *Tlischaktana* 1. עָגוֹל sine *Psik* 1. 3. contra *Ind. Bas.* f. 61. a. וְקָו per *Pat.* 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. & *Ber.* v. 3. סוֹבְבִים per *Chatephpat.* 1. 6. 9. 20. v. 4. שְׁלֹשָׁה, cum addito *Psik* 22. פֹּנִים ׀ sine *Psik* 2. 3. 22. contra *Ind. Bas.* f. 61. a. At alterum illud פֹּנִים cum adiecto *Psik* 5. sec. *Ind. Bas.* f. 61. a. v. 6. וַיִּתֵּן per *Tlischakt.* 1. 2. Pro מִשְּׂמֹאול habent מֵהַשְּׂמֹאול 17. 18. & *Ber.* v. 11. אֶת־הַסִּירוֹת sic *Paschta* collocant 1. 5. At per simplicem accentum *Merca* 2. 6. 9. 20. וַיְכַל חוּרָם ita in textu sine nota 2. 3. 12. 20. ac se. 5. contra *Mas. Frff.* h. l. & *impr.* Gen. 36, 5. v. 12. Prius עַל רֹאשׁ cum præmisso relatiuo אֲשֶׁר in marg. 6. 9.

14 פְּנֵי הָעַמּוּדִים׃ וְאֶת־הַמְּכֹנוֹת עָשָׂה וְאֶת־הַכִּיֹּרוֹת
טו עָשָׂה עַל־הַמְּכֹנוֹת׃ אֶת־הַיָּם אֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר
16 שְׁנֵים־עָשָׂר תַּחְתָּיו׃ וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים
וְאֶת־הַמִּזְלָגוֹת וְאֶת־כָּל־כְּלֵיהֶם עָשָׂה חוּרָם אָבִיו
17 לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְבֵית יְהוָה נְחֹשֶׁת מָרוּק׃ בְּכִכַּר
הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בַּעֲבִי הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין
18 צְרֵדָתָה׃ וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה כָּל־הַכֵּלִים
הָאֵלֶּה לָרֹב מְאֹד כִּי לֹא נֶחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת׃
19 וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית הָאֱלֹהִים
וְאֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָנוֹת וַעֲלֵיהֶם לֶחֶם
כ הַפָּנִים׃ וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת וְנֵרֹתֵיהֶם לְבַעֲרָם כַּמִּשְׁפָּט
21 לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר׃ וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרוֹת וְהַמֶּלְקָחַיִם
22 זָהָב הוּא מִכְלוֹת זָהָב׃ וְהַמְזַמְּרוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַכַּפּוֹת
וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב סָגוּר וּפֶתַח הַבַּיִת דַּלְתוֹתָיו הַפְּנִימִיּוֹת
לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וְדַלְתֵי הַבַּיִת לְהֵיכָל זָהָב׃

ה CAP. V.

וַתִּשְׁלַם כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־
עָשָׂה שְׁלֹמֹה לְבֵית יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת־קָדְשֵׁי
דָּוִיד אָבִיו וְאֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־כָּל־הַכֵּלִים
2 נָתַן בְּאֹצְרוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים׃ אָז יַקְהֵיל שְׁלֹמֹה
אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת נְשִׂיאֵי
הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־יְרוּשָׁלָם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן
3 בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִיד הִיא צִיּוֹן׃ וַיִּקָּהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ
4 כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בֶּחָג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי׃ וַיָּבֹאוּ כֹּל
ה זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַלְוִיִּם אֶת־הָאָרוֹן׃ וַיַּעֲלוּ אֶת־
הָאָרוֹן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר
6 בָּאֹהֶל הֶעֱלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם׃ וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־
עֲדַת יִשְׂרָאֵל הַנּוֹעָדִים עָלָיו לִפְנֵי הָאָרוֹן מְזַבְּחִים צֹאן
7 וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפְרוּ וְלֹא יִמָּנוּ מֵרֹב׃ וַיָּבִיאוּ הַכֹּהֲנִים

את

v. 14. a) *Bases etiam fecit*: quas vide descriptas 1 Reg. 7, 27-37. & *labra* s. *pollubra* supra basibus. vid. v. 6. 1 Reg. 7, 38.

v. 15. b) *Mare vnum*, non plura, v. 2. 1 Reg. 7, 23. 44. & *boues duodecim sub illo*. v. 4.

v. 16. c) *Ollas etiam & palas*, v. 11. & *fuscinas*, Exod. 27, 3. c. 38, 3. 1 Par. 28, 17. & omnia illorum vtensilia fecit *Churam-Abiv*; qui simpliciter *Churam*, v. 11. & *Churam-Abi*, c. 2, 12. dictus fuit --- *pro domo Domini*, v. 11. 19. ex *ære terso* s. *mundissimo*. cf. *Kal* Ier. 46, 4. & *Pyal* Leu. 6, 21.

v. 17. d) *In planitie Iordanis*, 1 Reg. 7, 46. Neh. 3, 22. *fudit* s. fundi curauit *ea rex*, v. 3. Exod. 25, 12. *in densitate terræ*. Vulg. *in argillosa terra*, *inter Succoth*, trans Iordanem, Gen. 33, 17. Ios. 13, 27. & *Tseredatham*, quæ *Tsarthan* 1 Reg. 7, 46. coll. Ios. 3, 16.

v. 18. e) *maxima copia*, c. 1, 15. Zach. 14, 14. cf. not. 1 Reg. 7, 47. *non enim inuestigatum* s. numeratum *est* Ier. 46, 23. *pondus æris*, c. 9, 13. 2 Sam. 21, 16.

v. 19. f) *quæ erant in æde Dei*, stricte sic dicta, 1 Reg. 7, 48. *scil. altare aureum* vel suffitus, Exod. 30, 1. 1 Reg. 6, 20. & decem *mensas*, v. 8. super quibus *panis faciei*, h. e. ante adytum expositus, Exod. 25, 30.

v. 22. g) Schm. *Et cultros*, 1 Reg. 7, 50. & *crateres*. v. 8. & *lances* s. *phialas* thurarias, c. 14, 14. & *trullas* s. *receptacula ignis*, Exod. 25, 38. Leu. 16, 12. ex *auro præstantissimo*, v. 20.

CAP. V, v. 1. h) *Quum ergo absolutum esset omne opus* cet. 1 Reg. 7, 51. Salomo I. absoluto *templo infert patris donaria*, v. 1. II. *Arcam*, conuocato populo, *in adytum intromittit*, v. 2-10. quo facto III. *templum gloria Dei impletur*, v. 11-14.

v. 17. בְּעֳבִי per *Tsere* 7. 8. 15. contra *Mas.* impressam, quæ adnotat, *bis* legi hanc formam, coll. Iob. 15, 26. In *MS. Leidensi* (vti *Cocc.* Lex. sub hac voce auctor est) vocalis sub littera ב erasa est, adparet tamen fuisse *Tsere*. v. 18. Ante כָּל ponunt particulam אֶת־ 2. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. כִּי לֹא־ ita 1. 2. 3. 5. v. 19. וְאֶת־הַשֻּׁלְחָנוֹת ita 5. 6. 9. 12. 15. 16. 20. At ואת השלחנות 1. 2. v. 20. Pro כַּמִּשְׁפָּט habent בְּמִשְׁפָּט in textu 6. 9. 20. & בְּמִשְׁפָּט in marg. 6. 9. v. 21. והנרת defect. 2. secund. *Mas.* Leu. 24, 4.

אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־
8 קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים׃ וַיִּהְיוּ הַכְּרוּבִים
פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם עַל־מְקוֹם הָאָרוֹן וַיְכַסּוּ הַכְּרוּבִים עַל־
9 הָאָרוֹן וְעַל־בַּדָּיו מִלְמָעְלָה׃ וַיַּאֲרִיכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ
רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־הָאָרוֹן עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ
10 הַחוּצָה וַיְהִי־שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי
הַלֻּחוֹת אֲשֶׁר־נָתַן מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־
11 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃ וַיְהִי בְּצֵאת
הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ כִּי כָּל־הַכֹּהֲנִים הַנִּמְצְאִים
12 הִתְקַדָּשׁוּ אֵין לִשְׁמוֹר לְמַחְלְקוֹת׃ וְהַלְוִיִּם הַמְשֹׁרְרִים
לְכֻלָּם לְאָסָף לְהֵימָן לִידֻתוּן וְלִבְנֵיהֶם וְלַאֲחֵיהֶם
מְלֻבָּשִׁים בּוּץ בִּמְצִלְתַּיִם וּבִנְבָלִים וּבְכִנֹּרוֹת עֹמְדִים
מִזְרָח לַמִּזְבֵּחַ וְעִמָּהֶם כֹּהֲנִים לְמֵאָה וְעֶשְׂרִים
יתיר ר' יתיר צ' 13 מַחְצְרִרִים בַּחֲצֹצְרוֹת׃ וַיְהִי כְאֶחָד לַמְחַצְּרִים
וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל־אֶחָד לְהַלֵּל וּלְהֹדוֹת לַיהוָה
וּכְהָרִים קוֹל בַּחֲצֹצְרוֹת וּבִמְצִלְתַּיִם וּבִכְלֵי הַשִּׁיר
וּבְהַלֵּל לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְהַבַּיִת מָלֵא עָנָן
14 בֵּית יְהוָה׃ וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמוֹד לְשָׁרֵת מִפְּנֵי
הֶעָנָן כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית הָאֱלֹהִים׃

CAP. VI. ו אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לִשְׁכּוֹן בָּעֲרָפֶל׃
2 3 וַאֲנִי בָּנִיתִי בֵית־זְבֻל לָךְ וּמָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים׃ וַיַּסֵּב
הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל
4 יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד׃ וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
ה דִּבֶּר בְּפִיו אֵת דָּוִיד אָבִי וּבְיָדָיו מִלֵּא לֵאמֹר׃ מִן־הַיּוֹם
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר
מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וְלֹא־
6 בָחַרְתִּי בְאִישׁ לִהְיוֹת נָגִיד עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ וָאֶבְחַר
בִּירוּשָׁלַםִ לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִיד לִהְיוֹת עַל־
עַמִּי

a) *in adytum domus*, v. 9. c. 3, 16. c. 4, 20. *in sanctum sanct.* c. 3, 8. 10. *in locum sub alis Cheruborum* c. 3, 10.

v. 9. b) *Protraxerunt vero vectes* versus partem anteriorem adyti. Vid. 1 Reg. 8, 8. c) & *sic fuit* vel mansit *ibi arca, usque ad diem hunc*, quo scil. hæc historia scripta, deinde vero ab auctore huius libri, seruatis ipsis verbis, excerpta fuit. cf. c. 8, 8. 1 Reg. 8, 8. 1 Par. 4, 43. & Præf. ad notas vberiores in 1 Par. §. 3.

v. 11. d) *e sanctuario*, per quod arcam in adytum intulerant, v. 7. 1 Reg. 8, 10. e) Incipit hic parenthesis, ad Atnachum v. 13. finienda; coll. 1 Reg. 8, 10. f) *præsentes*, c. 35, 17. Ezr. 8, 25. 1 Par. 29, 17. *sanctificauerunt sese*, Exod. 19, 10. 14. Neh. 12, 30. g) *non erat ad obseruandum*, non poterant in tanta sacrificiorum multitudine tunc obseruare *classes*, in quas Sacerdotes & Leuitæ alioqui distributi erant, 1 Par. 23, 6.

v. 12. h) *Leuitæ vero cantores*, v. 13. 1 Par. 23, 5. c. 25, 1. seqq. *per vniuersitatem suam* s. omnes ipsorum familias, *ex Asapho, ex Hemane*, 1 Par. 6, 18. & *ex Iedutbune*, 1 Par. 16, 41. 42. c. 25, 1. per filios & cognatos eorum, *induti bysso* s. optimo lino, 1 Par. 15, 27. Ezr. 3, 10. cum *cymbalis*, & *nablis*, & *citharis* 1 Par. 15, 16. Neh. 12, 27. *stabant*, v. 14. c. 7, 6. *ad ortum* 1 Par. 5, 10. *altaris* holoc. c. 29, 4. & *cum illis* sacerdotes 120. Act. 1, 15. *tubis* s. *buccinis canentes*, v. 13. c. 29, 28.

v. 13. i) Et erat *instar vnius* sc. *vox* vel sonitus *tuba canentium* & *voce cantantium*, vt fit in accuratis symphoniis.

CAP. VI, v. 1. k) 1 Reg. 8, 12. Sequuntur hic I. *Oratio* Salomonis ad populum, v. 2-11. II. *Preces* ad Deum in templo fusæ, v. 12-42.

CAP. V, v. 7. יהוה cum superaddito *Psik* 23. v. 9. ויהי־־שם per *Sakephgad*. 1. 3. At ויהי־־שם עד־ 2. & sic fu. 5. v. 11. הנמצאים *Tsade* per *Kam*. 1. 6. 9. 20. & sic fe. 5. אין לשמור ita 1. 2. 5. למחלקות Præfixum *Lamed* per *Pat*. cum sequ. *Dag*. 2. 3. & in marg. 6. 9. v. 12. והמשררים cum præfixo *Vau* fu. 5. & sic in marg. 6. 9. מחצצרים ita cum duplici *Tsade* 1. 2. 3. 5. sec. *Mas.* 1. 2. at contra *impr.* & *Frff.* v. 13. וכהרים per *Beth* loco *Caph* 1. 2. 13. 19. & in marg. 6. 9. CAP. VI, v. 1. לשכן *defect.* poscit *Mas. impr.* ad Ps. 85, 10. sed contra consensum omnium codd. nostrorum tum Biblicorum tum Masorethicorum h. l. v. 5. להיות נגיד על sic 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5.

7 עמי ישראל׃ ויהי עם־לבב דויד אבי לבנות בית לשם
8 יהוה אלהי ישראל׃ ויאמר יהוה אל־דויד אבי יען
אשר היה עם־לבבך לבנות בית לשמי הטיבות כי
9 היה עם־לבבך׃ רק אתה לא תבנה הבית כי בנך
י היצא מחלציך הוא־יבנה הבית לשמי׃ ויקם יהוה את־
דברו אשר דבר ואקום תחת דויד אבי ואשב על־
כסא ישראל כאשר דבר יהוה ואבנה הבית לשם
11 יהוה אלהי ישראל׃ ואשים שם את־הארון אשר־שם
12 ברית יהוה אשר כרת עם־בני ישראל׃ ויעמד לפני
13 מזבח יהוה נגד כל־קהל ישראל ויפרש כפיו׃ כי־
עשה שלמה כיור נחשת ויתנהו בתוך העזרה חמש
14 אמות ארכו וחמש אמות רחבו ואמות שלוש קומתו
ויעמד עליו ויברך על־ברכיו נגד כל־קהל ישראל
טו ויפרש כפיו השמימה׃ ויאמר יהוה אלהי ישראל אין
כמוך אלהים בשמים ובארץ שמר הברית והחסד
16 לעבדיך ההלכים לפניך בכל־לבם׃ אשר שמרת
לעבדך דויד אבי את אשר־דברת לו ותדבר בפיך
ובידך מלאת כיום הזה׃ ועתה יהוה אלהי ישראל
שמר לעבדך דויד אבי את אשר דברת לו לאמר לא־
יכרת לך איש מלפני יושב על־כסא ישראל רק אם־
ישמרו בניך את־דרכם ללכת בתורתי כאשר הלכת
17 לפני׃ ועתה יהוה אלהי ישראל יאמן דברך אשר
18 דברת לעבדך לדויד׃ כי האמנם ישב אלהים את־
האדם על־הארץ הנה שמים ושמי השמים לא
19 יכלכלוך אף כי־הבית הזה אשר בניתי׃ ופנית אל־
תפלת עבדך ואל־תחנתו יהוה אלהי לשמע אל־
הרנה ואל־התפלה אשר עבדך מתפלל לפניך
כ להיות עיניך פתחות אל־הבית הזה יומם ולילה אל־
המקום

v. 7. *a) Et fuit quidem in animo Dauidis*, v. 8. 1 Sam. 14, 7. 2 Sam. 7, 5. 1 Reg. 8, 17. 1 Par. 22, 7. c. 28, 2.
v. 8. *b) Quandoquidem*, 1 Reg. 8, 18. *c) bene* quidem *fecisti*, 2 Reg. 10, 30.
v. 9. *d) Attamen tu*. 1 Reg. 8, 19. *e)* i. e. ex te nasciturus, Gen. 35, 11. c. 46, 26. Exod. 1, 5.
v. 10. *f)* Vulg. *Compleuit ergo Dominus sermonem suum*. 1 Reg. 8, 20. Ier. 28, 6. --- *& ego surrexi loco Dauidis*, i. e. ipsi successi, Exod. 1, 8. 1 Reg. 2, 12. Coh. 4, 15.
v. 11. *g)* c. 5, 7. 1 Reg. 8, 21. *h) vbi* s. *in qua* repositum est, Exod. 26, 18. *fœdus Iehouæ*, c. 5, 10.
v. 12. *i)* c. 8, 12. 1 Reg. 8, 22. *k)* v. 13. Esa. 1, 15. Ps. 44, 21. Iob. 11, 13. 1 Tim. 2, 8.
v. 13. *l)* Fecerat enim *labrum*, i. *suggestum rotundum æneum*, c. 4, 6. idque collocauerat *in medio atrii*, c. 4, 9. *& super illo stetit*, vt ab omnibus videretur, coll. Neh. 8, 4. *posteaque procubuit in genua*, Gen. 24, 11. c. 41, 43. Ezr. 9, 5. Ps. 95, 6. coram vniuerso cœtu Israelis, vt populum suo exemplo ad humiles preces incitaret. cf. c. 20, 5. 6. *& manus suas versus cælum extendit*. v. 12. Ps. 121, 1.
v. 14. *m)* c. 2, 11. *n)* c. 2, 4. Exod. 15, 11. 1 Reg. 8, 23. Ps. 113, 6. *o)* Neh. 1, 5. *p)* Gen. 17, 1. *q)* Deut. 4, 29. c. 6, 5. 1 Sam. 7, 3.
v. 15. *r) Qui servasti* & præstitisti quæcumque locutus fueras. v. 14. 16. Ps. 89, 29. *s)* v. 4. 1 Reg. 8, 24. *t)* Deut. 8, 18.
v. 16. *u)* Vide 1 Reg. 8, 25. not.
v. 17. *x)* 1 Reg. 8, 26.
v. 18. *y)* 1 Reg. 8, 27.
v. 20. *z) Vt sint oculi tui aperti* s. speciali quadam prouidentia attenti *ad hanc ædem die ac nocte*, ad eam protegendam & conseruandam, v. 40. c. 7, 15. 16. c. 9, 3. 1 Reg. 8, 29. etc.

v. 11. אשר־־שם sic per *Makk.* 2. 3. 7. 8. 10. 11. 13. 15. 19. & sic fe. 5. v. 13. קומתו Pro *Atnach* habet Silluk cum *Sophpasuk* 3. & sic fu. 1. qui in marg. notam adposuit אין זה כיף פסוק. עליו per *Sakephk.* 12. 16. 17. 18. 23. 24. & *Ber.* v. 19. לשמוע plene 1. & 24. sec. *Mas.* 1. ad h. l. & *impr.* Leu. 26, 21. At *Mas. impr.* ac *Erff.* v. 20. demum plene id poscit.

הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַרְתָּ לָשׂוּם שִׁמְךָ שָׁם לִשְׁמוֹעַ אֶל־
הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר יִתְפַּלֵּל עַבְדְּךָ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃
21 וְשָׁמַעְתָּ אֶל־תַּחֲנוּנֵי עַבְדְּךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתְפַּלְלוּ
אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִמְּקוֹם שִׁבְתְּךָ מִן־
22 הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַעְתָּ וְסָלָחְתָּ׃ אִם־יֶחֱטָא אִישׁ לְרֵעֵהוּ וְנָשָׁא־
בוֹ אָלָה לְהַאֲלֹתוֹ וּבָא אָלָה לִפְנֵי מִזְבַּחֲךָ בַּבַּיִת הַזֶּה׃
23 וְאַתָּה ׀ תִּשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם וְעָשִׂיתָ וְשָׁפַטְתָּ אֶת־עֲבָדֶיךָ
לְהָשִׁיב לְרָשָׁע לָתֵת דַּרְכּוֹ בְּרֹאשׁוֹ וּלְהַצְדִּיק צַדִּיק לָתֶת
24 לוֹ כְּצִדְקָתוֹ׃ וְאִם־יִנָּגֵף עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
לִפְנֵי אוֹיֵב כִּי יֶחֶטְאוּ־לָךְ וְשָׁבוּ וְהוֹדוּ אֶת־שְׁמֶךָ
וְהִתְפַּלְלוּ וְהִתְחַנְּנוּ לְפָנֶיךָ בַּבַּיִת הַזֶּה׃ וְאַתָּה תִּשְׁמַע כה
מִן־הַשָּׁמַיִם וְסָלַחְתָּ לְחַטַּאת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וַהֲשֵׁיבוֹתָם
אֶל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לָהֶם וְלַאֲבֹתֵיהֶם׃
26 בְּהֵעָצֵר הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר כִּי יֶחֶטְאוּ־
לָךְ וְהִתְפַּלְלוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְהוֹדוּ אֶת־שְׁמֶךָ
27 מֵחַטָּאתָם יְשׁוּבוּן כִּי תַעֲנֵם׃ וְאַתָּה ׀ תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם
וְסָלַחְתָּ לְחַטַּאת עֲבָדֶיךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל כִּי תוֹרֵם אֶל־
הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יֵלְכוּ־בָהּ וְנָתַתָּה מָטָר עַל־אַרְצְךָ
28 אֲשֶׁר־נָתַתָּה לְעַמְּךָ לְנַחֲלָה׃ רָעָב כִּי־
יִהְיֶה בָאָרֶץ דֶּבֶר כִּי־יִהְיֶה שִׁדָּפוֹן וְיֵרָקוֹן אַרְבֶּה וְחָסִיל
כִּי יִהְיֶה כִּי יָצַר־לוֹ אֹיְבָיו בְּאֶרֶץ שְׁעָרָיו כָּל־נֶגַע וְכָל־
29 מַחֲלָה׃ כָּל־תְּפִלָּה כָל־תְּחִנָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְכָל־הָאָדָם
וּלְכֹל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעוּ אִישׁ נִגְעוֹ וּמַכְאֹבוֹ וּפָרַשׂ
כַּפָּיו אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה׃ וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם מְכוֹן ל
שִׁבְתֶּךָ וְסָלַחְתָּ וְנָתַתָּה לָאִישׁ כְּכָל־דְּרָכָיו אֲשֶׁר תֵּדַע
אֶת־לְבָבוֹ כִּי־אַתָּה לְבַדְּךָ יָדַעְתָּ אֶת־לְבַב בְּנֵי הָאָדָם׃
31 לְמַעַן יִירָאוּךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכֶיךָ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־הֵם
חַיִּים עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לַאֲבֹתֵינוּ׃

וגם

a) c. 12, 13. Exod. 20, 21. Deut. 12, 5. 11. 1 Reg. 8, 29.
v. 21. b) *Exaudias igitur preces* vel *supplicationes* serui tui, v. 19. c. 7, 12. Ier. 3, 21. & *populi tui*, Neh. 1, 10: *quibus precabuntur*, v. 20. conuersa facie *ad hunc locum*, 1 Reg. 8, 30. Dan. 6, 10. *tu, inquam, audias e loco sedis tuæ*; *e cælo*, v. 30. 33. 39. ita vt *exaudias*, *& propitius sis*, v. 25. 1 Reg. 8, 30.
v. 22. c) *Si quis peccauerit in proximum suum*, 1 Sam. 2, 25. *at proinde* hic *ei detulerit exsecrationem* & *iusiurandum*; al. & *pronuntiauerit contra eum maledictionem*, 1 Reg. 8, 31. *ad iurare faciendum* vel *vt iurare cogat eum*. Hiph. (3) 1 Sam. 14, 24. cf. ad rem Exod. 21, 10. Hebr. 6, 16. d) *veneritque & iurauerit*, 1 Reg. 8, 31. Asyndeton, vt Cant. 8, 5.
v. 23. e) *Tum tu audias e cælo*, scil. preces eius, qui iustam caussam habet, v. 19. 25. 27. 30. 33. 35. 39. *faciasque & iudices seruos tuos*: ita *vt retribuas impio*, qui peierauit, Ps. 28, 4. & 94, 2. Prov. 24, 29. *vt impietatem eius in caput eius recidere facias*. cf. v. 30. 1 Reg. 2, 37. c. 8, 32. *iustificES autem*, & innocentem declares, *iustum*, Deut. 25, 1. Ps. 82, 3.
v. 24. f) 1 Reg. 8, 33. 34.
v. 26. g) *Quum præclusi fuerint cæli*, c. 7, 13. Deut. 11, 17. c. 28, 23. 24. h) *quum adflixeris eos*, 1 Reg. 8, 35.
v. 27. i) *Tu audias in* vel *de cælo*; vt v. 21. 23. 25. 30. 1 Reg. 8, 32. 36.
v. 28. k) *Fames* quum fuerit. c. 20, 9. aut *pestilentia*, ex fame plerumque nascens, 1 Reg. 8, 37. *vredo* s. adustio & arefactio recentis herbæ, Gen. 41, 6. Am. 4, 9. Hagg. 2, 17. *& flauedo* s. *rubigo*, segetis scil. vitium, ante tempus flauescentis, Deut. 28, 22. *locusta & bruchus*. Vide not. Ioel 1, 4. l) vid. not. 1 Reg. 8, 37.

v. 20. אֶל־הַמָּקוֹם *Paschta* super *Aleph* figunt 1. 5. 6. 9. 20. אֲשֶׁר־יִתְפַּלֵּל sic per *Makk.* 1. & sic fu. 5. At per *Mun.* 7. 8. 10. 13 -- 19. 22. 23. v. 21. יתפללו ita cum *Meth.* omnes, præter 1. 2. 3. At *Pe* cum *Meth.* 6. 9. 20. & *Lamed* prius per *Chatephpat.* 1. 6. 9. 20. *Lamed* vero per *Dag.* 22. 23. v. 26. והתפללו *Lamed* prius cum *Dag.* 3. 22. 23. at per *Chatephpat.* præuio *Meth.*, 1. 6. 9. 20. ומחטאתם, cum præfixo *Schurek* 1. 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. & c te. 2. v. 30. שִׁבְתְּךָ sic *milra* 2. 3. כִּי אתה לבדך ita 1. 3. 5. v. 31. כָּל־הַיָּמִים *Paschta* super *Caph* figunt 5. 6. 9. 20.

32 וְגַם אֶל־הַנָּכְרִי אֲשֶׁר לֹא־מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הוּא
וּבָא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְיָדְךָ הַחֲזָקָה
33 וּזְרוֹעֲךָ הַנְּטוּיָה וּבָאוּ וְהִתְפַּלְלוּ אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה׃ וְאַתָּה
תִּשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם מִמְּכוֹן שִׁבְתֶּךָ וְעָשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר־
יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנָּכְרִי לְמַעַן יֵדְעוּ כָל־עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת־
שְׁמֶךָ וּלְיִרְאָה אֹתְךָ כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלָדַעַת כִּי־שִׁמְךָ
34 נִקְרָא עַל־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתִי׃ כִּי־
יֵצֵא עַמְּךָ לַמִּלְחָמָה עַל־אוֹיְבָיו בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵם
וְהִתְפַּלְלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָּהּ
לה וְהַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּנִיתִי לִשְׁמֶךָ׃ וְשָׁמַעְתָּ מִן־הַשָּׁמַיִם אֶת־
36 תְּפִלָּתָם וְאֶת־תְּחִנָּתָם וְעָשִׂיתָ מִשְׁפָּטָם׃ כִּי יֶחֶטְאוּ־לָךְ
כִּי אֵין אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יֶחֱטָא וְאָנַפְתָּ בָם וּנְתַתָּם לִפְנֵי
אוֹיֵב וְשָׁבוּם שׁוֹבֵיהֶם אֶל־אֶרֶץ רְחוֹקָה אוֹ קְרוֹבָה׃
37 וְהֵשִׁיבוּ אֶל־לְבָבָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ־שָׁם וְשָׁבוּ
וְהִתְחַנְּנוּ אֵלֶיךָ בְּאֶרֶץ שִׁבְיָם לֵאמֹר חָטָאנוּ הֶעֱוִינוּ
38 וְרָשָׁעְנוּ׃ וְשָׁבוּ אֵלֶיךָ בְּכָל־לִבָּם וּבְכָל־נַפְשָׁם בְּאֶרֶץ
שִׁבְיָם אֲשֶׁר־שָׁבוּ אֹתָם וְהִתְפַּלְלוּ דֶּרֶךְ אַרְצָם אֲשֶׁר־
נָתַתָּה לַאֲבוֹתָם וְהָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ וְלַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּנִיתִי
39 לִשְׁמֶךָ׃ וְשָׁמַעְתָּ מִן־הַשָּׁמַיִם מִמְּכוֹן שִׁבְתְּךָ אֶת־
תְּפִלָּתָם וְאֶת־תְּחִנֹּתֵיהֶם וְעָשִׂיתָ מִשְׁפָּטָם וְסָלַחְתָּ
מ לְעַמְּךָ אֲשֶׁר חָטְאוּ־לָךְ׃ עַתָּה אֱלֹהַי יִהְיוּ־נָא עֵינֶיךָ
41 פְּתֻחוֹת וְאָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לִתְפִלַּת הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ וְעַתָּה
קוּמָה יְהוָה אֱלֹהִים לְנוּחֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ כֹּהֲנֶיךָ יְהוָה ·מלרע
42 אֱלֹהִים יִלְבְּשׁוּ תְשׁוּעָה וַחֲסִידֶיךָ יִשְׂמְחוּ בַטּוֹב׃ יְהוָה
אֱלֹהִים אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ זָכְרָה לְחַסְדֵי דָּוִיד
עַבְדֶּךָ׃
ז וּכְכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל וְהָאֵשׁ יָרְדָה מֵהַשָּׁמַיִם CAP. VII.
וַתֹּאכַל הָעֹלָה וְהַזְּבָחִים וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַבָּיִת׃
ולא

v. 32. *a*) *Quin etiam ad alienigenam*, sc. attendas, v. 33. 1 Reg. 8, 41. Esa. 56, 6. *b*) cf. Ios. 9, 9. *c*) Deut. 3, 24. *d*) Deut. 4, 34. c. 7, 19. *e*) cf. not. 1 Reg. 8, 42.
v. 34. *f*) *Quum exiuerit populus tuus in bellum contra hostes suos*, Deut. 20, 1. c. 23, 10. Iud. 3, 10. *per viam, qua miseris eos*, iusta belli caussa. cf. not. 1 Reg. 8, 44. *g*) *via vrbis*, i. e. facie conuersa ad hanc vrbem. v. 38.
v. 35. *h*) & *facias iudicium* ac expedias caussam *eorum*. v. 39. Mich. 7, 9. Ps. 9, 5.
v. 36. *i*) *Quum peccauerint contra te*, v. 24. 26. Ps. 51, 6. neque enim homo est, qui non peccet, & non alicubi labatur. cf. Iob. 15, 14. 16. & not. 1 Reg. 8, 46.
v. 37. *k*) *Idque reuocauerint ad animum suum*, in terra, quo captiui abducti sunt, Ezech. 6, 9. cf. not. Deut. 4, 39.
v. 38. *l*) *Et conversi ad te fuerint toto animo*, sine simulatione & fuco. c. 15, 12. Deut. 30, 2. 8. 1 Reg. 2, 4. c. 8, 48. etc.
v. 39. *m*) v. 23. 30. 33. 35.
v. 42. *n*) Ps. 132, 10. coll. 1 Reg. 2, 20. *o*) *memento benignitatum* s. gratuitarum promissionum *Dauidi* datarum, 2 Sam. 7, 12. seqq. coll. Ps. 89, 2. 50. & 132, 1. Esa. 55, 3. Luc. 1, 72. Act. 13, 34.
CAP. VII, v. 1. *p*) *Quum vero absoluisset Salomo precari*, c. 29, 29. Ezr. 9, 1. *ignis descendit e cælis*, vt 1 Par. 21, 26. coll. Gen. 4, 4. Leu. 9, 24. Iud. 6, 21. 1 Reg. 18, 38. 39. Ps. 20, 4. *q*) & *gloria DEI* s. nubes splendida & gloriosa, v. 2. 3. c. 5, 13. *impleuit ædem* v. 2. Exod. 40, 34. 35. 1 Reg. 8, 11. Est hic I. *dedicatio templi*, igne cælitus delapso, gloriaque Dei, v. 1-3. & omnis generis sacrificiis, per octiduum, v. 4-9. II. Peractis his omnibus Salomo *populum dimittit*, v. 10. 11. & in somnis, se a Deo auditum, ex *diuino responso* intelligit, v. 12-22.

v. 32. והתפללו *Pe* cum *Meth*. 1. 6. 9. 10. 14. 20. *Lamed* prius per *Chatephpat*. 1. 6. 9. 20. at per *Dag. forte* 3. 21. 22. Sic v. 34. & 38. iidem fere lectionem suam repetunt. v. 34. אֲשֶׁר־בחרת sic per *Makk*. 2. 6. 9. 20. v. 38. ושבו *milra* 1. sec. *Mas. impr*. 1 Reg. 8, 48. v. 41. כהניך per *Kadma* 6. 9. 17. 20. 21. 22. 23. 24. CAP. VII, v. 1. Pro מהשמים habent מִן־הַשָּׁמַיִם in marg. 6. 9. sic su. 5. Vtrumque 2.

2 וְלֹא יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לָבוֹא אֶל־בֵּית יְהוָה כִּי־מָלֵא כְבוֹד־
3 יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה׃ וְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רֹאִים בְּרֶדֶת
הָאֵשׁ וּכְבוֹד יְהוָה עַל־הַבָּיִת וַיִּכְרְעוּ אַפַּיִם אַרְצָה עַל־
הָרִצְפָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְהוֹדוֹת לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם
4 חַסְדּוֹ׃ וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־הָעָם זֹבְחִים זֶבַח לִפְנֵי יְהוָה׃
5 וַיִּזְבַּח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אֶת־זֶבַח הַבָּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם
אֶלֶף וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף וַיַּחְנְכוּ אֶת־בֵּית
6 הָאֱלֹהִים הַמֶּלֶךְ וְכָל־הָעָם׃ וְהַכֹּהֲנִים עַל־מִשְׁמְרוֹתָם
עֹמְדִים וְהַלְוִיִּם בִּכְלֵי־שִׁיר יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה דָּוִיד הַמֶּלֶךְ
לְהֹדוֹת לַיהוָה כִּי־לְעוֹלָם חַסְדּוֹ בְּהַלֵּל דָּוִיד בְּיָדָם
וְהַכֹּהֲנִים מַחְצְרִים נֶגְדָּם וְכָל־יִשְׂרָאֵל עֹמְדִים׃ יתיר צ׳
7 וַיְקַדֵּשׁ שְׁלֹמֹה אֶת־תּוֹךְ הֶחָצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי
בֵית־יְהוָה כִּי־עָשָׂה שָׁם הָעֹלוֹת וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים
כִּי־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־עָשָׂה שְׁלֹמֹה לֹא יָכוֹל לְהָכִיל
8 אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַחֲלָבִים׃ וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה
אֶת־הֶחָג בָּעֵת הַהִיא שִׁבְעַת יָמִים וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ
9 קָהָל גָּדוֹל מְאֹד מִלְּבוֹא חֲמָת עַד־נַחַל מִצְרָיִם׃ וַיַּעֲשׂוּ
בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצָרֶת כִּי ׀ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ עָשׂוּ שִׁבְעַת
10 יָמִים וְהֶחָג שִׁבְעַת יָמִים׃ וּבְיוֹם עֶשְׂרִים
וּשְׁלֹשָׁה לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי שִׁלַּח אֶת־הָעָם לְאָהֳלֵיהֶם
שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְדָוִיד
11 וְלִשְׁלֹמֹה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ׃ וַיְכַל שְׁלֹמֹה אֶת־בֵּית יְהוָה
וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־הַבָּא עַל־לֵב שְׁלֹמֹה לַעֲשׂוֹת
12 בְּבֵית־יְהוָה וּבְבֵיתוֹ הִצְלִיחַ׃ וַיֵּרָא יְהוָה
אֶל־שְׁלֹמֹה בַּלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּפִלָּתֶךָ
13 וּבָחַרְתִּי בַּמָּקוֹם הַזֶּה לִי לְבֵית זָבַח׃ הֵן אֶעֱצֹר הַשָּׁמַיִם
וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהֵן־אֲצַוֶּה עַל־חָגָב לֶאֱכוֹל הָאָרֶץ וְאִם־
14 אֲשַׁלַּח דֶּבֶר בְּעַמִּי׃ וְיִכָּנְעוּ עַמִּי אֲשֶׁר נִקְרָא־שְׁמִי
עליהם

v. 2. *a*) c. 5, 14. *b*) Vide v. 1.
v. 3. *c*) *videbant descendentem ignem*, v. 1. Leu. 9, 23, 24. 1 Reg. 18, 39. *d*) c. 20, 18. Gen. 19, 1. c. 42, 6. Neh. 8, 6. *e*) *super pauimento* (7) Ezech. 40, 17. 18. Esth. 1, 6. *f*) *confitendo simul Iehouæ* etc. v. 6. c. 5, 13. Ps. 106, 1. & 118, 1. & 136, 1. 1 Par. 16, 34.
v. 4. *g*) per Sacerdotes. cf. c. 1, 6. c. 8, 12. 1 Reg. 8, 62.
v. 5. *h*) *boum vicies & bis mille*, cf. c. 30, 24. c. 35, 7. 8. 9. item Ezr. 6, 17. vbi pauperior erat adparatus; *& ouium* 120000. cf. c. 35, 7. & notas nostras vberiores: *atque ita initiarunt*, v. 9. Deut. 20, 5. Ps. 30, 1.
v. 6. *i*) *Sacerdotes autem super custodiis suis stabant*, & functiones suas obibant, a Dauide ordinatas, 1 Par. 24, 7. seqq. cf. c. 5, 11. c. 8, 14. Num. 3, 7. *& Leuitæ cum instrumentis cantus Iehouæ*, c. 5, 13. 1 Par. 16, 42. *quæ fecerat* fieri *Dauid* c. 29, 26. 27. Am. 6, 5. Neh. 12, 36. *k*) *quum Dauid Deum per ipsos* c. 1, 17. *laudaret*. Vide 1 Par. 16, 4. seqq. *l*) *tuba cantabant e regione eorum*, c. 5, 12. c. 29, 28. Num. 10, 8.
v. 7. *m*) *Tum Salomo etiam sanctificauit*, c. 29 17. Num. 7, 1. *medium* s. partem aliquam *atrii, quod est ante Templum*, 1 Reg. 8, 64. *ibi enim obtulit*, Ezech. 45, 17. holocausta, & *adipes* sacrificiorum eucharisticorum, c. 29, 35. Leu. 6, 5. *n*) c. 1, 5. 6. c. 4, 1.
v. 8. *o*) *Fecit ergo Salomo festum* tabernaculorum, coll. v. 9. c. 5, 3. 1 Reg. 8, 2. 65. *p*) Am. 6, 14. 1 Par. 13, 5. *q*) Num. 34, 3. Ios. 15, 4. 47. 2 Reg. 24, 7.
v. 9. *r*) *cessationem*, Leu. 23, 36. Neh. 8, 17. 18. *r*) *nam dedicationem*, v. 5. *altaris*, Num. 7, 10. fecerunt septem diebus, *& festum* tabern. septem diebus. Vide 1 Reg. 8, 66.
v. 11. *s*) cf. 1 Reg. 9, 1.

---

v. 5. זבח הבקר ita 1. 3. 5. facili quidem distinctione, sed contra *Mas. impr.* v. 6. אשר עשה דויד המלך ita 6. 9. 11. 12. 14. 16. 17. 18. 20. 23. 24. & *Ber.* מחצצרים sic in *Piel* 3. 5. v. 7. יכל *defect.* 3. Ac inter *plena* quidem non connumeratur hoc in *Mas. impr.* Num. 13, 30. posuit id tamen *plene Mas.* t. 2. h. l. v. 8. קהל גדול ita 2. 3. & sic fe. 5. v. 13. אעצר *Ain* per *Schwa* simplex 11. 12. 16. 17. 18. 24. ' & ' *Ker.*

עֲלֵיהֶם וְיִתְפַּלְלוּ וִיבַקְשׁוּ פָנַי וְיָשֻׁבוּ מִדַּרְכֵיהֶם הָרָעִים
וַאֲנִי אֶשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם וְאֶסְלַח לְחַטָּאתָם וְאֶרְפָּא אֶת־
טו אַרְצָם׃ עַתָּה עֵינַי יִהְיוּ פְתֻחוֹת וְאָזְנַי קַשֻּׁבוֹת לִתְפִלַּת
16 הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ וְעַתָּה בָּחַרְתִּי וְהִקְדַּשְׁתִּי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה
לִהְיוֹת־שְׁמִי שָׁם עַד־עוֹלָם וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל־הַיָּמִים׃
17 וְאַתָּה אִם־תֵּלֵךְ לְפָנַי כַּאֲשֶׁר הָלַךְ דָּוִיד אָבִיךָ וְלַעֲשׂוֹת
18 כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ וְחֻקַּי וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמוֹר׃ וַהֲקִימוֹתִי
אֵת כִּסֵּא מַלְכוּתֶךָ כַּאֲשֶׁר כָּרַתִּי לְדָוִיד אָבִיךָ לֵאמֹר
19 לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מוֹשֵׁל בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְאִם־תְּשׁוּבוּן אַתֶּם
וַעֲזַבְתֶּם חֻקּוֹתַי וּמִצְוֺתַי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם וַהֲלַכְתֶּם
כ וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃ וּנְתַשְׁתִּים
מֵעַל אַדְמָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם וְאֶת־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר
הִקְדַּשְׁתִּי לִשְׁמִי אַשְׁלִיךְ מֵעַל פָּנָי וְאֶתְּנֶנּוּ לְמָשָׁל
21 וְלִשְׁנִינָה בְּכָל־הָעַמִּים׃ וְהַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר הָיָה עֶלְיוֹן
לְכָל־עֹבֵר עָלָיו יִשֹּׁם וְאָמַר בַּמֶּה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה
22 לָאָרֶץ הַזֹּאת וְלַבַּיִת הַזֶּה׃ וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־
יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיַּחֲזִיקוּ בֵּאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם וַיַּעַבְדוּם עַל־כֵּן
הֵבִיא עֲלֵיהֶם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת׃

ח CAP. VIII.

וַיְהִי מִקֵּץ ׀ עֶשְׂרִים שָׁנָה אֲשֶׁר בָּנָה
2 שְׁלֹמֹה אֶת־בֵּית יְהוָה וְאֶת־בֵּיתוֹ׃ וְהֶעָרִים אֲשֶׁר נָתַן
חוּרָם לִשְׁלֹמֹה בָּנָה שְׁלֹמֹה אֹתָם וַיּוֹשֶׁב שָׁם אֶת־בְּנֵי
3 4 יִשְׂרָאֵל׃ וַיֵּלֶךְ שְׁלֹמֹה חֲמָת צוֹבָה וַיֶּחֱזַק עָלֶיהָ׃ וַיִּבֶן
אֶת־תַּדְמֹר בַּמִּדְבָּר וְאֵת כָּל־עָרֵי הַמִּסְכְּנוֹת אֲשֶׁר בָּנָה
ה בַּחֲמָת׃ וַיִּבֶן אֶת־בֵּית חוֹרוֹן הָעֶלְיוֹן וְאֶת־בֵּית חוֹרוֹן
6 הַתַּחְתּוֹן עָרֵי מָצוֹר חוֹמוֹת דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ׃ וְאֶת־
בַּעֲלָת וְאֵת כָּל־עָרֵי הַמִּסְכְּנוֹת אֲשֶׁר־הָיוּ לִשְׁלֹמֹה וְאֵת
כָּל־עָרֵי הָרֶכֶב וְאֵת עָרֵי הַפָּרָשִׁים וְאֵת ׀ כָּל־חֵשֶׁק שְׁלֹמֹה
אשר

a) & precati fuerint, c. 6, 25. 26. ac *quæsiuerint faciem meam*, Hos. 5, 15. Ps. 27, 8. *& conuersi fuerint a viis suis malis*, Ier. 25, 5. Ion. 3, 10. Zach. 1, 4. *tum ego audiam* e cælo, c. 6, 21. 23. *& condonabo peccata eorum*, c. 6, 21. 25. 27. & *sanabo terram eorum*, cf. c. 30, 20. Exod. 15, 26. Ps. 60, 4.

v. 15. *b)* c. 6, 20. 40.

v. 16. *c) Et nunc*, v. 15. *elegi*, v. 13. *& ad vsum sacrum destinaui domum istam*, v. 20. 1 Reg. 9, 3. *vt sit* & inuocetur *ibi nomen meum* c. 6, 5. 6. c. 33, 7. *in perpetuum*, c. 2, 3. *eruntque oculi mei*, v. 15. *& cor meum illic omnibus diebus*, semperque mihi domus hæc curæ erit. 1 Reg. 9, 3.

v. 17. *d)* 1 Reg. 9, 4.

v. 18. *e)* 1 Reg. 9, 5.

v. 19. *f) Si vero auerteritis vos*, 1 Reg. 9, 6.

v. 20. *g) Tum exstirpabo eos*, nempe Israelitas, 1 Reg. 9, 7. c. 14, 15. *h)* v. 16. *i)* 2 Reg. 24, 20. Ier. 7. 15. *k) & dabo illam in prouerbium*, Deut. 28, 37. 1 Sam. 10, 12. *& in dicterium*, 1 Reg. 9, 4. Ier. 24, 9.

v. 21. *l) Et ad domum hanc*, quod attinet, *quæ fuit summa* s. adeo sublimis, Deut. 26, 19. c. 28, 1. *omni prætereunti iuxta illam desolata & stupori erit*, Ezech. 6, 4. Ps. 69, 26. Al. *omnis -- obstupescet*. Ier. 19, 8. c. 49, 17. *m)* 1 Reg. 9, 8.

v. 22. *n) Et dicent* alii, rerum peritiores. 1 Reg. 9, 9.

CAP. VIII, v. 1. *o) Factum porro est post viginti annos* cet. Vide not. 1 Reg. 9, 10. Post absolutum Templum Domini & regiam sedem v. 1. Salomo I. *vrbes etiam* condit aut munit, v. 2-6. II. *Stipendiarios* reddit reliquos *Canaanæos*, v. 7-10. & *filiam Pharaonis* in propriam domum deducit, v. 11. III. *Cultum diuinum* obit ipse & ordinat, v. 12-16. & IV. *naues* cum Tyriis ex sinu Arabico *Ophiram mittit*, v. 17. 18.

---

v. 16. להיות־־שמי ita 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. 21. 22. v. 18. והקימתי *defect.* sine *Vau* 2. sec. *Mas. impr.* Leu. 26, 9. sed contra *Mas.* 2. & *impr.* h. l. v. 19. והשתחויתם cum *Meth.* 2. 6. 9. 11. 12. 14. 16. 17. 18. 20. 21. 23. 24. & *Ber.* Et sic v. 22. in וישתחוו iidem 1 : fere. CAP. VIII, v. 3. וילך שלמה חמת צובה: ita 1. 2. 5. v. 6. בעלת per *Kam.* 6. 9. 17. 18. 20. 23. 24. & *Ber.*

אֲשֶׁר חָשַׁק לִבְנוֹת בִּירוּשָׁלַםִ וּבַלְּבָנוֹן וּבְכֹל אֶרֶץ
7 מֶמְשַׁלְתּוֹ׃ כָּל־הָעָם הַנּוֹתָר מִן־הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי
8 וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר לֹא מִיִּשְׂרָאֵל הֵמָּה׃ מִן־בְּנֵיהֶם אֲשֶׁר
נוֹתְרוּ אַחֲרֵיהֶם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־כִלּוּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
9 וַיַּעֲלֵם שְׁלֹמֹה לְמַס עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וּמִן־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
לֹא־נָתַן שְׁלֹמֹה לַעֲבָדִים לִמְלַאכְתּוֹ כִּי־הֵמָּה אַנְשֵׁי
10 מִלְחָמָה וְשָׂרֵי שָׁלִישָׁיו וְשָׂרֵי רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו׃ וְאֵלֶּה שָׂרֵי
יתיר ו׳ הַנִּצִּיבִים אֲשֶׁר־לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם הָרֹדִים
11 בָּעָם׃ וְאֶת־בַּת־פַּרְעֹה הֶעֱלָה שְׁלֹמֹה מֵעִיר דָּוִיד לַבַּיִת
אֲשֶׁר בָּנָה־לָהּ כִּי אָמַר לֹא־תֵשֵׁב אִשָּׁה לִי בְּבֵית דָּוִיד
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל כִּי־קֹדֶשׁ הֵמָּה אֲשֶׁר־בָּאָה אֲלֵיהֶם אֲרוֹן
12 יְהוָה׃ אָז הֶעֱלָה שְׁלֹמֹה עֹלוֹת לַיהוָה
13 עַל מִזְבַּח יְהוָה אֲשֶׁר בָּנָה לִפְנֵי הָאוּלָם׃ וּבִדְבַר־יוֹם
בְּיוֹם לְהַעֲלוֹת כְּמִצְוַת מֹשֶׁה לַשַּׁבָּתוֹת וְלֶחֳדָשִׁים
וְלַמּוֹעֲדוֹת שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג
14 הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת׃ וַיַּעֲמֵד כְּמִשְׁפַּט דָּוִיד־אָבִיו
אֶת־מַחְלְקוֹת הַכֹּהֲנִים עַל־עֲבֹדָתָם וְהַלְוִיִּם עַל־
מִשְׁמְרוֹתָם לְהַלֵּל וּלְשָׁרֵת נֶגֶד הַכֹּהֲנִים לִדְבַר־
יוֹם בְּיוֹמוֹ וְהַשּׁוֹעֲרִים בְּמַחְלְקוֹתָם לְשַׁעַר וָשָׁעַר
טו כִּי כֵן מִצְוַת דָּוִיד אִישׁ־הָאֱלֹהִים׃ וְלֹא סָרוּ מִצְוַת
הַמֶּלֶךְ עַל־הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְכָל־דָּבָר וְלָאֹצָרוֹת׃
16 וַתִּכֹּן כָּל־מְלֶאכֶת שְׁלֹמֹה עַד־הַיּוֹם מוּסַד בֵּית־
יְהוָה וְעַד־כְּלֹתוֹ שָׁלֵם בֵּית יְהוָה׃
17 אָז הָלַךְ שְׁלֹמֹה לְעֶצְיוֹן־גֶּבֶר וְאֶל־
18 אֵילוֹת עַל־שְׂפַת הַיָּם בְּאֶרֶץ אֱדוֹם׃ וַיִּשְׁלַח־לוֹ חוּרָם
יתיר ו׳ בְּיַד־עֲבָדָיו אֳנִיּוֹת וַעֲבָדִים יוֹדְעֵי יָם וַיָּבֹאוּ עִם־עַבְדֵי
שְׁלֹמֹה אוֹפִירָה וַיִּקְחוּ מִשָּׁם אַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים
CAP. IX. כִּכַּר זָהָב וַיָּבִיאוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה׃ ט וּמַלְכַּת־
שְׁבָא

a) quidquid *desideraverat*, Ps. 91, 14. ædificare Hierosolymis *& in Libano*, siue monte, c. 2, 7. 15. siue domo siluæ Libani, c. 9, 16. 20.

v. 7. b) *Omnem populum residuum de Chittæis* cet. 1 Reg. 9, 20. Neh. 9, 8.

v. 8. c) *De posteris*, inquam, *eorum, qui remanserant post illos* Chittæos, Amoræos, cet. v. 7. in terra, *quos non consumserant* s. deleuerant Israelitæ, Ps. 119, 87. *eos, inquam, adscendere fecit ad tributum*, vel sec. Vulg. *subiugauit* ad præstandas operas seruiles, coll. v. 9. 1 Reg. 5, 27. c. 9, 15, 21. quod *ad hunc vsque diem* obtinuit. c. 5, 9.

v. 9. d) *At de Israelitis erant* illi, *quos non dedit velut seruos* aut mancipia *ad opus suum*, s. perpetuas operas, sicut extraneos, v. 8. sed quorum alii aliis succedebant, coll. 1 Reg. 5, 27. 28. c. 9, 22. *illi enim* erant *milites* s. *bellatores*, Ios. 17, 1. 1 Sam. 16, 18. *& principes tribunorum ipsius*, 2 Sam. 23, 8. 1 Par. 11, 11. *& præfecti curruum & equitatus ipsius*, 1 Reg. 9, 22. cf. 1 Sam. 8, 11. 12.

v. 10. e) Hi vero sunt *principes præfectorum*, 1 Reg. 5, 30. --- *qui præerant populo*, Esa. 14, 6. Ps. 68, 28. coll. 1 Reg. 9, 23. & supra c. 2, 17.

v. 11. f) *Et filiam Pharaonis* vxorem suam, 1 Reg. 3, 1. c. 9, 24. transtulit Salomo *ex* Sione, *vrbe Dauidis*, 1 Par. 11, 7. *ad domum, quam*, iuxta regiam, *ædificauerat illi*, 1 Reg. 7, 8. g) *nam sanctitas* s. consecratæ *illæ* ædes *sunt*, Exod. 29, 33. 34. cf. supra c. 7, 7. *dum venit ad illas arca Iehouæ*, 2 Sam. 6, 12. 17. 1 Par. 15, 29. c. 16, 1.

v. 12. h) *Tunc obtulit Salomo*, per Sacerdotes & Leuitas, *holoc. Domino*, 1 Reg. 9, 25. *super altari Iehouæ*, c. 6, 12. Ioel. 2, 17. *quod ædificauerat*, c. 4, 1. *ante pronaon* s. *vestibulum*, c. 3, 4. 17. c. 15, 8.

---

v. 6. אשר חשק ita 1. 3. & sic fe. 5. v. 9. המה sic per *Geresch* 1. 3. 5. At כי המה 2. Reliqui omnes per *Graschaim*, contra analogiam. v. 10. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5 -- 12. 19. 20. 21. 22. ואלה per *Rbhia* 6. 9. 20. At per *Geresch* 2. v. 11. בנה־ ita cum *Meth.* 3. 14. 22. & sic fe. 5. Reliqui omittunt. At אשר־בנה 1. 6. 9. 20. & sic fu. 5. באה, דוד *milra* 2. 3. Vtrumque vero, *milel* & *milra*, 5. v. 13. ביום per *Rbhia* 3. 5. ולחדשים per *Meth.* loco *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 14. דויד per *Mun.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. משמרתם sic *defect.* 3. & fe. 2. sec. *Mas.* 2. v. 15. ולא per *Makk.* 1. 2. 5.

שְׁבָא שָֽׁמְעָה אֶת־שֵׁמַע שְׁלֹמֹה וַתָּבוֹא לְנַסּוֹת אֶת־
שְׁלֹמֹה בְחִידוֹת בִּירוּשָׁלַםִ בְּחַיִל כָּבֵד מְאֹד וּגְמַלִּים
נֹשְׂאִים בְּשָׂמִים וְזָהָב לָרֹב וְאֶבֶן יְקָרָה וַתָּבוֹא אֶל־
שְׁלֹמֹה וַתְּדַבֵּר עִמּוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבָהּ׃
2 וַיַּגֶּד־לָהּ שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־דְּבָרֶיהָ וְלֹא־נֶעְלַם דָּבָר
3 מִשְּׁלֹמֹה אֲשֶׁר לֹא הִגִּיד לָהּ׃ וַתֵּרֶא מַלְכַּת־שְׁבָא אֵת
4 חָכְמַת שְׁלֹמֹה וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה׃ וּמַאֲכַל שֻׁלְחָנוֹ
וּמוֹשַׁב עֲבָדָיו וּמַעֲמַד מְשָׁרְתָיו וּמַלְבּוּשֵׁיהֶם וּמַשְׁקָיו
וּמַלְבּוּשֵׁיהֶם וַעֲלִיָּתוֹ אֲשֶׁר יַעֲלֶה בֵּית יְהוָה וְלֹא־הָיָה
ה עוֹד בָּהּ רוּחַ׃ וַתֹּאמֶר אֶל־הַמֶּלֶךְ אֱמֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר
6 שָׁמַעְתִּי בְּאַרְצִי עַל־דְּבָרֶיךָ וְעַל־חָכְמָתֶךָ׃ וְלֹא־
הֶאֱמַנְתִּי לְדִבְרֵיהֶם עַד אֲשֶׁר־בָּאתִי וַתִּרְאֶינָה עֵינַי וְהִנֵּה
לֹא הֻגַּד־לִי חֲצִי מַרְבִּית חָכְמָתֶךָ יָסַפְתָּ עַל־הַשְּׁמוּעָה
7 אֲשֶׁר שָׁמָעְתִּי׃ אַשְׁרֵי אֲנָשֶׁיךָ וְאַשְׁרֵי עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה
8 הָעֹמְדִים לְפָנֶיךָ תָּמִיד וְשֹׁמְעִים אֶת־חָכְמָתֶךָ׃ יְהִי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּרוּךְ אֲשֶׁר חָפֵץ בְּךָ לְתִתְּךָ עַל־כִּסְאוֹ
לְמֶלֶךְ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּאַהֲבַת אֱלֹהֶיךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל
לְהַעֲמִידוֹ לְעוֹלָם וַיִּתֶּנְךָ עֲלֵיהֶם לְמֶלֶךְ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט
9 וּצְדָקָה׃ וַתִּתֵּן לַמֶּלֶךְ מֵאָה וְעֶשְׂרִים כִּכַּר זָהָב וּבְשָׂמִים
לָרֹב מְאֹד וְאֶבֶן יְקָרָה וְלֹא הָיָה כַּבֹּשֶׂם הַהוּא אֲשֶׁר־נָתְנָה
י מַלְכַּת־שְׁבָא לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה׃ וְגַם עַבְדֵי חִירָם וְעַבְדֵי — חורם קרי
שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר־הֵבִיאוּ זָהָב מֵאוֹפִיר הֵבִיאוּ עֲצֵי אַלְגּוּמִּים — דגש אחר שורק
11 וְאֶבֶן יְקָרָה׃ וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ אֶת־עֲצֵי הָאַלְגּוּמִּים מְסִלּוֹת — דגש אחר שורק
לְבֵית־יְהוָה וּלְבֵית הַמֶּלֶךְ וְכִנֹּרוֹת וּנְבָלִים לַשָּׁרִים וְלֹא־
12 נִרְאוּ כָהֵם לְפָנִים בְּאֶרֶץ יְהוּדָה׃ וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה נָתַן
לְמַלְכַּת־שְׁבָא אֶת־כָּל־חֶפְצָהּ אֲשֶׁר שָׁאָלָה מִלְּבַד
אֲשֶׁר־הֵבִיאָה אֶל־הַמֶּלֶךְ וַתַּהֲפֹךְ וַתֵּלֶךְ לְאַרְצָהּ הִיא
13 וַעֲבָדֶיהָ׃ וַיְהִי מִשְׁקַל הַזָּהָב אֲשֶׁר־בָּא

CAP. IX, v. 1. a) *Quum vero regina Sabææ*, (in Arabia felici, a meridie Hierosolymæ, Luc. 11, 31. & extrema Arabiæ parte, Matth. 12, 42.) *audiuiſſet famam Salomonis* vel de Salomone, Gen. 29, 13. Pſ. 97, 8. ad ſe delatam, *tum venit Hierosolymam, ad tentandum*, & explorandum *Salomonem* c. 32, 31. Iud. 2, 22. *ænigmatibus*, h. e. grauibus & ſublimibus quæſtionibus, Pſ. 78, 2. Iud. 14, 12. *cum comitatu admodum grandi & numeroſo*, 1 Reg. 10, 2. coll. 2 Reg. 5, 15. & *cum camelis*, 2 Reg. 8, 9. Eſa. 60, 6. *ferentibus aromata*, v. 9. (quibus Arabia felix abundabat. cf. Ezech. 27, 22.) & *aurum* Pſ. 72, 15. *magna copia*, v. 9. c. 1, 15. & *lapides pretioſos* ſ. gemmas, v. 9. 10. c. 3, 6. *venit, inquam, ad Salomonem, & locuta cum eo eſt, quidquid fuerat in corde eius*, ſ. quidquid præmeditata erat, c. 29, 10. 1 Reg. 10, 2. Hoc capite I. *Sabæorum regina* Salomonem ob ſummæ ſapientiæ famam inuiſit, v. 1. 2. Quem II. maximopere *miratur*, & ei *gratulatur*, v. 3-8. III. *Datis & acceptis muneribus in patriam redit*, v. 9-12. IV. Salomonis *opes & magnificentia* fuſius enarrantur, v. 13-28. V. Ei mortuo filius *Rechabeam ſuccedit*, v. 29-31.

v. 10. b) 1 Reg. 10, 11.

v. 11. c) Vnde fecit rex *ex lignis illis Algummim* ſ. thyinis v. 10. c. 2, 7. 1 Reg. 10, 11. 12. ſec. Vulg. *gradus* ſ. *vias ſtratas* ex domo regis in domum Dei, coll. ſupra v. 4. 1 Par. 26, 16. & ſec. 1 Reg. 10, 12. etiam *fulcra* & peribolum, quibus ſe ſuſtentarent adſcendentes.

v. 12. d) *Præter id, quod ipſa attulerat*; h. e. non talia, qualia ipſa adduxerat, aurum & aromata; ſed alia, quæcumque petiit. *Particula* excipit & excludit, vt v. 14. c. 17, 19. Eſth. 4, 11. cet.

CAP. IX, v. 4. ועליתו ſic per *Mun.* loco *Meth.* magis analogice 1. v. 10. וגם per *Makk.* 2. 3. 5. חירם ita cum *Kri* חורם 2. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 22. ſec. *Maſ. Erff.* h. l. & *impr.* Gen. 36, 5. At חירם ſcribit in textu 1. Reliqui חורם ſine *Kri*. אלגמים ſic *defect.* 2. 6. 9. 20. v. 11. המלך per *Thiſchaktana* 1. commodius. כהם per *Segol* 1. 2. 5. 6. 9. 22. 23.

לִשְׁלֹמֹה בִּשְׁנָה אֶחָת שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ כִּכְּרֵי
זָהָב׃ לְבַד מֵאַנְשֵׁי הַתָּרִים וְהַסֹּחֲרִים מְבִיאִים וְכָל־מַלְכֵי 14
עֲרָב וּפַחוֹת הָאָרֶץ מְבִיאִים זָהָב וָכֶסֶף לִשְׁלֹמֹה׃ וַיַּעַשׂ טו
הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מָאתַיִם צִנָּה זָהָב שָׁחוּט שֵׁשׁ מֵאוֹת זָהָב
שָׁחוּט יַעֲלֶה עַל־הַצִּנָּה הָאֶחָת׃ וּשְׁלֹשׁ־מֵאוֹת מָגִנִּים זָהָב 16
שָׁחוּט שְׁלֹשׁ מֵאוֹת זָהָב יַעֲלֶה עַל־הַמָּגֵן הָאֶחָת וַיִּתְּנֵם
הַמֶּלֶךְ בְּבֵית יַעַר הַלְּבָנוֹן׃ וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כִּסֵּא־שֵׁן גָּדוֹל 17
וַיְצַפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר׃ וְשֵׁשׁ מַעֲלוֹת לַכִּסֵּא וְכֶבֶשׁ בַּזָּהָב 18
לַכִּסֵּא מָאֳחָזִים וְיָדוֹת מִזֶּה וּמִזֶּה עַל־מְקוֹם הַשָּׁבֶת וּשְׁנַיִם
אֲרָיוֹת עֹמְדִים אֵצֶל הַיָּדוֹת׃ וּשְׁנֵים עָשָׂר אֲרָיוֹת עֹמְדִים 19
שָׁם עַל־שֵׁשׁ הַמַּעֲלוֹת מִזֶּה וּמִזֶּה לֹא־נַעֲשָׂה כֵן לְכָל־
מַמְלָכָה׃ וְכֹל כְּלֵי מַשְׁקֵה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה זָהָב וְכֹל כְּלֵי כ
בֵית־יַעַר הַלְּבָנוֹן זָהָב סָגוּר אֵין כֶּסֶף נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה
לִמְאוּמָה׃ כִּי־אֳנִיּוֹת לַמֶּלֶךְ הֹלְכוֹת תַּרְשִׁישׁ עִם עַבְדֵי 21
חוּרָם אַחַת לְשָׁלוֹשׁ שָׁנִים תָּבוֹאנָה ׀ אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ
נֹשְׂאוֹת זָהָב וָכֶסֶף שֶׁנְהַבִּים וְקוֹפִים וְתוּכִּיִּים׃ וַיִּגְדַּל 22
הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִכֹּל מַלְכֵי הָאָרֶץ לְעֹשֶׁר וְחָכְמָה׃ וְכֹל 23
מַלְכֵי הָאָרֶץ מְבַקְשִׁים אֶת־פְּנֵי שְׁלֹמֹה לִשְׁמֹעַ אֶת־
חָכְמָתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן הָאֱלֹהִים בְּלִבּוֹ׃ וְהֵם מְבִיאִים אִישׁ 24
מִנְחָתוֹ כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂלָמוֹת נֵשֶׁק וּבְשָׂמִים
סוּסִים וּפְרָדִים דְּבַר־שָׁנָה בְּשָׁנָה׃ וַיְהִי כה
לִשְׁלֹמֹה אַרְבַּעַת אֲלָפִים אֻרְיוֹת סוּסִים וּמַרְכָּבוֹת
וּשְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף פָּרָשִׁים וַיַּנִּיחֵם בְּעָרֵי הָרֶכֶב וְעִם־
הַמֶּלֶךְ בִּירוּשָׁלָםִ׃ וַיְהִי מוֹשֵׁל בְּכָל־הַמְּלָכִים מִן־הַנָּהָר 26
וְעַד־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְעַד גְּבוּל מִצְרָיִם׃ וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת־ 27
הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַםִ כָּאֲבָנִים וְאֵת הָאֲרָזִים נָתַן כַּשִּׁקְמִים
אֲשֶׁר־בַּשְּׁפֵלָה לָרֹב׃ וּמוֹצִיאִים סוּסִים מִמִּצְרַיִם 28
לִשְׁלֹמֹה וּמִכָּל־הָאֲרָצוֹת׃ וּשְׁאָר דִּבְרֵי שְׁלֹמֹה הָרִאשֹׁנִים 29
והאחרונים

a) Ingens vtique summa, minime tamen a librariis aucta, sed ex speciali Dei promissione c. 1, 12. deriuanda.

v. 14. *b*) *Præter id*, v. 12. quod scil. ei redibat, v. 13. *a viris exploratorum*; per quos alii *exploratores metallorum*, coll. Deut. 8, 9. alii *exploratores redituum* s. publicanos; *Gussetius* vero & R. Leui *maiores mercatores* intelligunt. *c*) *& a negotiatoribus*, c. 1, 16. Gen. 37, 28. qui omnes ipsi aurum *adferebant*, v. 24. coll. v. 13. *d*) *omnes etiam reges Arabiæ*, Esa. 21, 13. Ezech. 27, 21. *& præfecti terræ* s. regionum vicinarum. Ezech. 23, 6. 23.

v. 15. *e*) *ducenta scuta maiora* & oblonga c. 14, 7. Ezech. 23, 24. ex *auro præstantissimo*. Vide not. 1 Reg. 10, 16. *sexcenti* sicli auri optimi *adscendebant*, i. e. *insumebantur*, v. 16. *in clypeum vnum*.

v. 16. *f*) *Trecentos etiam clypeos* rotundos, & in medio forte aculeatos. c. 26, 14. c. 32, 5. 27 -- *& recondidit eos rex in domo siluæ Libani*, quæ pluribus tabulatis & cedrinis columnis superbiebat, v. 20. 1 Reg. 7, 2. Esa. 22, 8.

v. 17. *g*) *thronum dentis* elephantini s. *eburneum*. 1 Reg. 10, 18. Cant. 7, 5.

v. 18. *h*) *Et sex gradus erant throno*, v. 19. 1 Reg. 10, 19. & *scabellum*. Schm. *eiusque* (1) ex auro, throno erat, ita vt omnia *cohærerent*. q. d. *contenta* s. *cohærere facta* Hoph. (1) cf. *Piel* Iob. 26, 9. *i*) Vulg. *& brachiola duo* s. *sustentacula* 1 Reg. 10, 19. *hinc & inde*, v. 19. Ios. 8, 33. erant *supra locum sessionis*, ab vtroque sedis latere, Esth. 1, 2. *& duo leones maiores*, v. 19. Ezech. 19, 2. *stabant* illic super sex gradibus, v. 19. *iuxta reclinatoria*, in extrema scil. sedis parte.

v. 19. *k*) 1 Reg. 10, 20.

v. 20. *l*) 1 Reg. 10, 21.

v. 25. *m*) 1 Reg. 5, 6.

---

v. 14. עֲרָב per *Pat.* 1. 3. & sic fe. 5. v. 16. האחרת per *Daleth* loco *Tau* 3. & in marg. 6. 9. v. 17. כִּסֵּא per *Merca* 1. 2. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 18. וכבש per *Sin* 1. 7. 8. 10. 12. 13. 14. 15. 17. 23. v. 20. Posterius וכל per *Makk.* & *Kometschat.* 1. 3. 6 -- 10. 13. 14. 19. 20. נחשַׁב per *Pat.* 1. 2. 5. & in marg. 6. 9. v. 21. וקופים per *Schurek* loco *Cholem* 17. & *Ber.* ותכיים *defect.* per *Kibbuts* 1. 2. & *Ber.* & sic fe. 5. v. 22. Pro וחכמה hab. ולחכמה in marg. 6. 9. v. 24. כְלֵי־כֶסֶף per *Makk.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. נֵשֶׁק per *Tsere* 1. 2. & sic fe. 5. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. ac impr. Iob. 20. 24. sed contra impr. h. l. וְקוֹפִים cum præfixo *Vau*, in marg. 6. 9.

וְהָאַחֲרוֹנִים הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־דִּבְרֵי נָתָן הַנָּבִיא
וְעַל־נְבוּאַת אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי וּבַחֲזוֹת יֶעְדִּי הַחֹזֶה עַל־ יעדו קרי
ל יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט׃ וַיִּמְלֹךְ שְׁלֹמֹה בִירוּשָׁלִַם עַל־כָּל־
31 יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וַיִּשְׁכַּב שְׁלֹמֹה עִם־אֲבֹתָיו
וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּעִיר דָּוִיד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ רְחַבְעָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃

ר וַיֵּלֶךְ רְחַבְעָם שְׁכֶמָה כִּי שְׁכֶם בָּאוּ כָל־ CAP. X.
2 יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיךְ אֹתוֹ׃ וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט
וְהוּא בְמִצְרַיִם אֲשֶׁר בָּרַח מִפְּנֵי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וַיָּשָׁב
3 יָרָבְעָם מִמִּצְרָיִם׃ וַיִּשְׁלְחוּ וַיִּקְרְאוּ־לוֹ וַיָּבֹא יָרָבְעָם
4 וְכָל־יִשְׂרָאֵל וַיְדַבְּרוּ אֶל־רְחַבְעָם לֵאמֹר׃ אָבִיךָ
הִקְשָׁה אֶת־עֻלֵּנוּ וְעַתָּה הָקֵל מֵעֲבֹדַת אָבִיךָ הַקָּשָׁה
ה וּמֵעֻלּוֹ הַכָּבֵד אֲשֶׁר־נָתַן עָלֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
6 עוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְשׁוּבוּ אֵלָי וַיֵּלֶךְ הָעָם׃ וַיִּוָּעַץ הַמֶּלֶךְ
רְחַבְעָם אֶת־הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר־הָיוּ עֹמְדִים לִפְנֵי שְׁלֹמֹה
אָבִיו בִּהְיֹתוֹ חַי לֵאמֹר אֵיךְ אַתֶּם נוֹעָצִים לְהָשִׁיב לָעָם־
7 הַזֶּה דָּבָר׃ וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו לֵאמֹר אִם־תִּהְיֶה לְטוֹב לְהָעָם
הַזֶּה וּרְצִיתָם וְדִבַּרְתָּ אֲלֵהֶם דְּבָרִים טוֹבִים וְהָיוּ לְךָ
8 עֲבָדִים כָּל־הַיָּמִים׃ וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲצַת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר
יְעָצֻהוּ וַיִּוָּעַץ אֶת־הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אִתּוֹ הָעֹמְדִים
9 לְפָנָיו׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מָה אַתֶּם נוֹעָצִים וְנָשִׁיב דָּבָר
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלַי לֵאמֹר הָקֵל מִן־הָעֹל
י אֲשֶׁר־נָתַן אָבִיךָ עָלֵינוּ׃ וַיְדַבְּרוּ אִתּוֹ הַיְלָדִים אֲשֶׁר
גָּדְלוּ אִתּוֹ לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לָעָם אֲשֶׁר־דִּבְּרוּ אֵלֶיךָ
לֵאמֹר אָבִיךָ הִכְבִּיד אֶת־עֻלֵּנוּ וְאַתָּה הָקֵל מֵעָלֵינוּ כֹּה
11 תֹאמַר אֲלֵהֶם קָטָנִּי עָבָה מִמָּתְנֵי אָבִי׃ וְעַתָּה אָבִי
הֶעְמִיס עֲלֵיכֶם עֹל כָּבֵד וַאֲנִי אֹסִיף עַל־עֻלְּכֶם אָבִי יִסַּר
12 אֶתְכֶם בַּשּׁוֹטִים וַאֲנִי בָּעַקְרַבִּים׃ וַיָּבֹא יָרָבְעָם וְכָל־
הָעָם אֶל־רְחַבְעָם בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר הַמֶּלֶךְ
לֵאמֹר

a) & *posteriores*, c. 12, 15. c. 16, 11. c. 25, 26. quas nimir. in ſenectute geſſit & poſt lapſum: *nonne illa ſcriptæ ſunt*, Vide not. 1 Reg. 11, 41. 2 Reg. 8, 23. c. 21, 34. *in verbis* ſ. ſermonibus & libro Ier. 1, 1. *Nathanis prophetæ*, cui educationem Salomonis Dauid commiſerat, 2 Sam. 12, 25. etiam infra c. 29, 25. 1 Par. 17, 3. c. 29, 29. & 1 Reg. 14, 19. 29. & *in prophetia Achiæ Schilonitæ*. 1 Reg. 11, 29. c. 12, 15. c. 14, 2. 4. & *in viſione*, Eſa. 21, 2. c. 29, 11. *Iddonis videntis* ſ. prophetæ, c. 35, 15. (qui & Rechabeami atque Aſæ res deſcripſit, c. 12, 15. c. 13, 22.) *de Iarobeamo*, filio Nebati. 1 Reg. 11, 29. cet.

v. 30. b) Coh. 1, 12. c) quot Pater etiam regnauerat, 1 Par. 29, 27.

v. 31. d) 1 Reg. 2, 10. c. 11, 43. e) c. 16, 14. c. 32, 33. f) c. 24, 16. 25. g) c. 10, 1. 1 Par. 3, 10.

CAP. X, v. 1. h) *Et abiit quidem Rechabeamus Sichemum*; eo enim conuenerant omnes Iſraelitæ, *vt eum regem conſtituerent*, c. 22, 1. 1 Par. 12, 38. c. 28, 4. aut ſi non ad votum illis reſponderetur, in Iarobeamum regnum transferrent. cf. not. 1 Reg. 12, 1. Nimirum Iſraelitæ I. *tributorum remisſionem* petentes, v. 1-5. II. *durius* ex iuniorum conſilio *excipiuntur*, v. 6-15. vnde III. *decem Tribus* a Rechabeamo *deficiunt*. v. 16-19.

v. 2. i) Vide 1 Reg. 12, 2. k) 1 Reg. 11, 40.

v. 3. l) *Miſerant enim* fautores nuntios ſuos, 1 Sam. 5, 8. 1 Reg. 12, 3.

v. 5. m) *adhuc abite & exſpectate tres dies*, 1 Reg. 12, 5.

v. 7. n) *ſi fueris bonus* & benignus *erga hunc populum*, Neh. 5, 19. & *gratioſe eos exceperis*, Pſ. 44, 4. cf. not. 1 Reg. 12, 7.

v. 10. o) 1 Reg. 12, 10.

v. 11. p) 1 Reg. 12, 11.

v. 12. q) 1 Reg. 12, 12.

v. 29. הַשִּׁילֹנִי *defect.* ſine *Vau* 1. ſec. *Maſ. Erff.* יעדו ita in textu ſine nota 1. At יֶעְדּ֫ה ſcribit, & יעדו legit 3. vtrumque contra *Maſ. Erff.* על per *Makk.* 1. 3. 7. 8. 10. 13. 14. 19. 22. At על ירבעם ita 2. 5. 6. 9. 20. CAP. X, v. 5. אלהם per *Sakephk.* 1. 2. 9. 20. v. 6. *Spatium* præmitt. 1. 2. 5. 6. 9. 12. 19. 20. 21. 22. 23. עמדים ſic per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 11 -- 16. 19. 22. At reliqui per *Sakephk.* incommoda diſtinctione. v. 7. לַעבדים cum præfixo *Lamed* 2. 3. & ſic fu. 5. quam variationem ex aliis quoque libris refert *Maſ. Erff.* cum adiecta epicriſi ולא כן *ſed perperam.* v. 8. אשר per *Makk.* 1. 2. 6. 9. 20. v. 10. Prius כה per *Makk.* 2. 3. & ſic fe. 5. קטני ſic *Tet* per *Chatephkom.* ſine ſeq. *Dageſch*, 1. 6. 9. 20. 22. ſed *Dageſch* requirit *Maſ. Erff.* Porro *Kuph* cum *Meth.* 1. 3. 5. Reliqui ſine eo. v. 11. Prius אבי per *Paſchta* 2. 3. 5. at per *Rbhia* 1. v. 12. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5 -- 10. 12. 19 -- 23.

13 לֵאמֹר שׁוּבוּ אֵלַי בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי׃ וַיַּעֲנֵם הַמֶּלֶךְ קָשָׁה
וַיַּעֲזֹב הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם אֵת עֲצַת הַזְּקֵנִים׃
14 וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם כַּעֲצַת הַיְלָדִים לֵאמֹר אָבִי הִכְבִּיד
אֶת־עֻלְּכֶם וַאֲנִי אֹסִיף עָלָיו אָבִי יִסַּר אֶתְכֶם
בַּשּׁוֹטִים וַאֲנִי בָּעַקְרַבִּים׃ וְלֹא־שָׁמַע הַמֶּלֶךְ טו
אֶל־הָעָם כִּי־הָיְתָה נְסִבָּה מֵעִם הָאֱלֹהִים
לְמַעַן הָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד אֲחִיָּהוּ
16 הַשִּׁילוֹנִי אֶל־יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט׃ וְכָל־יִשְׂרָאֵל רָאוּ כִּי
לֹא־שָׁמַע הַמֶּלֶךְ לָהֶם וַיָּשִׁיבוּ הָעָם ׀ אֶת־הַמֶּלֶךְ ׀
לֵאמֹר מַה־לָּנוּ חֵלֶק בְּדָוִיד וְלֹא־נַחֲלָה בְּבֶן־יִשַׁי אִישׁ
לְאֹהָלֶיךָ יִשְׂרָאֵל עַתָּה רְאֵה בֵיתְךָ דָּוִיד וַיֵּלֶךְ כָּל־
17 יִשְׂרָאֵל לְאֹהָלָיו׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה
וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רְחַבְעָם׃
18 וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם אֶת־הֲדֹרָם אֲשֶׁר עַל־הַמַּס
וַיִּרְגְּמוּ־בוֹ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶבֶן וַיָּמֹת וְהַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם
הִתְאַמֵּץ לַעֲלוֹת בַּמֶּרְכָּבָה לָנוּס יְרוּשָׁלִָם׃
19 וַיִּפְשְׁעוּ יִשְׂרָאֵל בְּבֵית דָּוִיד עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

CAP. XI. יא וַיָּבֹא רְחַבְעָם יְרוּשָׁלִַם
וַיַּקְהֵל אֶת־בֵּית יְהוּדָה וּבִנְיָמִן מֵאָה וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף
בָּחוּר עֹשֵׂה מִלְחָמָה לְהִלָּחֵם עִם־יִשְׂרָאֵל לְהָשִׁיב
אֶת־הַמַּמְלָכָה לִרְחַבְעָם׃
2 וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמַעְיָהוּ אִישׁ־הָאֱלֹהִים לֵאמֹר׃
3 אֱמֹר אֶל־רְחַבְעָם בֶּן־שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֶל כָּל־
4 יִשְׂרָאֵל בִּיהוּדָה וּבִנְיָמִן לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר יְהוָה לֹא
תַעֲלוּ וְלֹא־תִלָּחֲמוּ עִם־אֲחֵיכֶם שׁוּבוּ אִישׁ לְבֵיתוֹ כִּי
מֵאִתִּי נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי יְהוָה וַיָּשֻׁבוּ
מִלֶּכֶת אֶל־יָרָבְעָם׃ וַיֵּשֶׁב רְחַבְעָם ה
6 בִּירוּשָׁלִָם וַיִּבֶן עָרִים לְמָצוֹר בִּיהוּדָה׃ וַיִּבֶן אֶת־בֵּית־
לחם

v. 15. *a*) *Sic non obedivit rex populo*, levamentum onerum petenti, v. 4. nec rationem eorum habuit, c. 16, 4. erat *enim a Deo* illa rerum *conversio* (1) c. 11, 4. 1 Reg. 12, 15. 24. *ut* hoc modo *confirmaret*, ac verum esse ostenderet, *verbum suum*, 1 Sam. 1, 23. 1 Reg. 2, 4. quod locutus erat *per* Esa. 20, 2. *Achiam Schilonitam*, c. 9, 29. *de Jarobeamo*. v. 2. Vide 1 Reg. 11, 31. seqq.

v. 16. *b*) *Quum ergo universus Israel videret*, *quod non* etc. v. 15. 1 Reg. 12, 16. *respondit populus regi*, subintell. דבר, vt v. 6. 8.

v. 17. *c*) *Quod tamen* attinet *ad illos Israelitas, qui habitabant in urbibus* tribus *Judæ* : cui tanquam adpendix accessit tribus *Benjamin*, & alii nonnulli, coll. c. 11, 1. c. 13, 13. 14. 16. c. 15, 9. c. 31, 1. 6. Ezech. 37, 16. *super eos rex fuit Rechabeam*, 1 Reg. 12, 17.

v. 18. *d*) *Hadoramum* s. sec. 1 Reg. 12, 18. *Adoramum*, vel *Adoniramum*, 1 Reg. 4, 6. summum quæstorem. *e*) *omnibus viribus contendit adscendere in currum*, c. 13, 7. vt fugeret Hierosolymam, vim tentaturus, c. 11, 1.

CAP. XI, v. 1. *f*) *Quumque venisset Rechabeam Hieros.* v. 5. c. 10, 19. *convocavit quidem domum* s. tribum *Judæ*, rebellibus iratam, & *Benjamin*, v. 3. 12. 23. c. 14, 7. c. 34, 9. centum & octoginta millia *lectissimorum* virorum, c. 13, 3. 7. 1 Par. 19, 10. *bello idoneorum*, c. 26, 13. -- vt forti manu *reducerent regnum* ad Rechabeamum. 1 Reg. 12, 21. Hoc capite *Roboamus* I. Israelitis *bellum inferre* parat, sed *vetatur* v. 1 - 4. II. Varias *urbes munit*, v. 5 - 12. III. *Sacerdotes & Levitas* aliosque, ad se sacrorum caussa venientes, *recipit*, v. 13-17. IV. Multos *filios* suscipit, v. 18 - 21. & V. *Abiam* ceteris præfert, v. 22. 23.

v. 14. Pro אבי הכביד habent אַכְבִּיד in *1.* pers. Fut. omissa voce אבי 1. 3. & sic fe. 5. quomodo & *D. Kimchi* legisse, ex *M. I.* ad h. l. adparet. Pari modo Paraphrastes *Chald.* a Cl. *Beckio* editus : *Aggravabo iugum vestrum.* Et hanc lectionem in duobus MSS. optimæ notæ a se visam, *Abendana* in Spicileg. ad *M. I.* non dubitat alteri eique receptæ , ceu genuinam anteferre , erroris incusans vniuersos libros impressos , qui lectionem Paralipomenorum ac regum confuderint. v. 16. וכל־ישראל per *Rbbia*, omisso simul Verbo sequenti ראו 1. 3. 7. 8. 11. 15. 16. & sic fe. 5. quomodo non laudatus solum paulo ante Paraphrastes *Chald.* sed etiam Vulg. ac LXX. legerunt, quorum Versiones ad h. l. vide. Sed & *Iunius* atque *Tremellius* in Scholiis ad h. l. *In quibusdam* , inquiunt , *exemplaribus additur* , *VIDENTES*, *quod forte irrepsit ex comparatione* 1 Reg. 12 , 16. *sed probatiora nostra exemplaria eo carent.* וישבו *defect.* 1. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Num. 13, 26. המלך sine *Psik* 1. 3. 6. 9. 20. contra *Ind. Ras.* f. 61. a. v. 17. *Spatium* præmitt. 3. 5 -- 10. 12. 19. 20. 21. 22. 23. v. 18. Sine præmisso *spatio* 2. 7. 8. 12. 14. המס per *Kam.* 1. 2. 5. 6. 9. 20. v. 19. Sine prævio *spatio* 1. 5. 7. 8. 12. 14. 21. 23. CAP. XI, v. 1. Cum prævio *spatio* 1. 3. 5 -- 9. 21. 22. 23. Reliqui sine illo. עשה per *Segol* 1. 2. v. 4. כה per *Makk.* 2. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. לא־תעלו per *Makk.* 1. 2. 3. 7. 8. 10 -- 19. 21. ולא הלחמו sic sine interposito *Makk.* 6. 9. 20. ac *Ber.* & sic fu. 5.

7 לֶחֶם וְאֶת־עֵיטָם וְאֶת־תְּקוֹעַ׃ וְאֶת־בֵּית־צוּר
8 וְאֶת־שׂוֹכוֹ וְאֶת־עֲדֻלָּם׃ וְאֶת־גַּת וְאֶת־
9 מָרֵשָׁה וְאֶת־זִיף׃ וְאֶת־אֲדוֹרַיִם וְאֶת־לָכִישׁ וְאֶת־
י עֲזֵקָה׃ וְאֶת־צָרְעָה וְאֶת־אַיָּלוֹן וְאֶת־חֶבְרוֹן אֲשֶׁר
11 בִּיהוּדָה וּבְבִנְיָמִן עָרֵי מְצֻרוֹת׃ וַיְחַזֵּק אֶת־הַמְּצֻרוֹת
12 וַיִּתֵּן בָּהֶם נְגִידִים וְאֹצְרוֹת מַאֲכָל וְשֶׁמֶן וָיָיִן׃ וּבְכָל־עִיר
וָעִיר צִנּוֹת וּרְמָחִים וַיְחַזְּקֵם לְהַרְבֵּה מְאֹד וַיְהִי־לוֹ יְהוּדָה
13 וּבִנְיָמִן׃ וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אֲשֶׁר בְּכָל־
14 יִשְׂרָאֵל הִתְיַצְּבוּ עָלָיו מִכָּל־גְּבוּלָם׃ כִּי־עָזְבוּ הַלְוִיִּם
אֶת־מִגְרְשֵׁיהֶם וַאֲחֻזָּתָם וַיֵּלְכוּ לִיהוּדָה וְלִירוּשָׁלִָם כִּי־
טו הִזְנִיחָם יָרָבְעָם וּבָנָיו מִכַּהֵן לַיהוָה׃ וַיַּעֲמֶד־לוֹ כֹּהֲנִים
16 לַבָּמוֹת וְלַשְּׂעִירִים וְלָעֲגָלִים אֲשֶׁר עָשָׂה׃ וְאַחֲרֵיהֶם
מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל הַנֹּתְנִים אֶת־לְבָבָם לְבַקֵּשׁ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּאוּ יְרוּשָׁלִַם לִזְבּוֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֵי
17 אֲבוֹתֵיהֶם׃ וַיְחַזְּקוּ אֶת־מַלְכוּת יְהוּדָה וַיְאַמְּצוּ אֶת־
רְחַבְעָם בֶּן־שְׁלֹמֹה לְשָׁנִים שָׁלוֹשׁ כִּי הָלְכוּ בְּדֶרֶךְ
18 דָּוִיד וּשְׁלֹמֹה לְשָׁנִים שָׁלוֹשׁ׃ וַיִּקַּח־לוֹ
רְחַבְעָם אִשָּׁה אֶת־מָחֲלַת בֶּן־יְרִימוֹת בֶּן־דָּוִיד אֲבִיהַיִל בת קרי
19 בַּת־אֱלִיאָב בֶּן־יִשָׁי׃ וַתֵּלֶד לוֹ בָּנִים אֶת־יְעוּשׁ וְאֶת־
כ שְׁמַרְיָה וְאֶת־זָהַם׃ וְאַחֲרֶיהָ לָקַח אֶת־מַעֲכָה בַּת־
אַבְשָׁלוֹם וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אֲבִיָּה וְאֶת־עַתַּי וְאֶת־זִיזָא וְאֶת־
21 שְׁלֹמִית׃ וַיֶּאֱהַב רְחַבְעָם אֶת־מַעֲכָה בַת־אַבְשָׁלוֹם
מִכָּל־נָשָׁיו וּפִילַגְשָׁיו כִּי נָשִׁים שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה נָשָׂא
וּפִילַגְשִׁים שִׁשִּׁים וַיּוֹלֶד עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה בָּנִים וְשִׁשִּׁים
22 בָּנוֹת׃ וַיַּעֲמֵד לָרֹאשׁ רְחַבְעָם אֶת־אֲבִיָּה בֶן־מַעֲכָה
23 לְנָגִיד בְּאֶחָיו כִּי לְהַמְלִיכוֹ׃ וַיָּבֶן וַיִּפְרֹץ מִכָּל־בָּנָיו
לְכָל־אַרְצוֹת יְהוּדָה וּבִנְיָמִן לְכֹל עָרֵי הַמְּצֻרוֹת וַיִּתֵּן
יב לָהֶם הַמָּזוֹן לָרֹב וַיִּשְׁאַל הֲמוֹן נָשִׁים׃ וַיְהִי כְּהָכִין Cap. XII.

מלכות

a) vrbem tribus Iudæ, Iud. 15, 8. 1 Par. 4, 32. b) & *Thekoam*. c. 20, 20. 2 Sam. 14, 2. Ier. 6, 1. Am. 1, 1.

v. 7. c) *Et Beth-Tsuram*. Iof. 15, 18. Neh. 3, 16. 1 Par. 2, 45. & *Sochó* c. 28, 18. Iof. 15, 35. 1 Sam. 17, 1. 1 Reg. 4, 10. & *Adullam*, Iof. 15, 35. Mich. 1, 15. Neh. 11, 30.

v. 8. d) *Et Gatham*; fiue illam Philiftæorum c. 26, 16. 2 Reg. 12, 18. 1 Par. 7, 21. cet. fiue etiam Daniticam *Gath-Rimmon*, Iof. 19, 45. Confer aliam *Gath-Chepher*, Ionæ prophetæ patriam, 2 Reg. 14, 25. inter *Zebulonitas*, Iof. 19, 13. e) & *Mareſcham* c. 14, 9. c. 10, 37. Iof. 15, 44. 1 Par. 2, 42. c. 4, 21. Michæ prophetæ patriam, Mich. 1, 1. 15. & *Ziphum*, Iof. 15, 24. 1 Sam. 23, 14. 19.

v. 9. f) *Et Adoraim* & *Lachifch*, Iof. 10, 3. & *Afekam* Iof. 10, 10. c. 15, 35.

v. 10. g) *Et Tſoram*, Iof. 15, 33. Iud. 13, 2. & *Aiialonem* Iof. 10, 12. c. 19, 42. 1 Par. 6, 54. & *Chebronem*, 1 Par. 3, 1. 4. *quæ* vrbes partim *in* tribu *Iuda*, partim in *Beniamin* fitæ, *vrbes* erant *munitionum* f. munitiffimæ, v. 11. 23. c. 8, 5. c. 14, 5.

v. 11. h) *Confirmauit itaque*, f. magis *communiuit*, v. 12. 17. *munitiones* f. munimenta vrbium, v. 10. 23. & *pofuit in iis* f. præfecit eis *duces* f. gubernatores. Pf. 76, 13. & *thefauros* f. promtuaria *cibi*, & *olei*, & *vini*, 1 Par. 26, 24. c. 27, 27. 28.

v. 12. i) *Inque fingulis vrbibus*, c. 19, 5. Efth. 1, 22. c. 8, 11. *fcuta* c. 9, 15. repofuit v. 11. & haftas, c. 26, 14. *easque muniuit* v. 11. *magnopere*, c. 16, 8. Neh. 5, 18. & *ita manfit illi Iuda* & *Beniamin*. v. 1. 10. 23.

v. 13. k) *Steterunt* vel adgregarunt *fe ad illum* Pf. 94, 16.

v. 16. l) *Et poft illos*, facerdotes & Leuitas, v. 13. 14.

v. 10. אילון per *Mun*. 1. & *Ber*. fic fu. 5. At צרעה ואת־אילון 2. ואת־חברון, per folum *Sakephk*. 1. 2. 5. & *Ber*. At per *Sakephgad*. 3. v. 14. כי הזניחם ירבעם ita 1. 3. 6. 9. 20. ac 3. quidem הזניחם pluraliter. v. 18. מחלת per *Meth*. loco *Mun*. 13. 17. 18. 23. & *Ber*. At per *Merca*, fine *Sakephk*. 2. & fic fu. 5. Porro מחלת בן־ירימות ita 3. ירימות per *Tſere* alius liber in *Maf. Erff*. אביהיל per *He* 6. 7. 8. 9. 11. 12. 16. 20. 23. 24. ac *Maf. Erff*., & fic fe. 2. 3. 5. fecund. *Maf. impr*. h. 1. & *final*. f. 3. a. Reliqui per *Chet*. v. 21. נשים שמונה ita 6. 9. 10. 13. 19. 20. v. 23. ויבן per *Chirek* mendofe 18. quod *Schmid*. in Verfione fua expreffit. *Vnde ædificauit*. At ויבן per *Caph* in marg. 6. 9.

מלכות רחבעם וכחזקתו עזב את־תורת יהוה וכל־
ישראל עמו׃ ויהי בשנה החמישית למלך 2
רחבעם עלה שישק מלך־מצרים על־ירושלם כי מעלו
ביהוה׃ באלף ומאתים רכב ובששים אלף פרשים 3
ואין מספר לעם אשר־באו עמו ממצרים לובים סכיים
וכושים׃ וילכד את־ערי המצרות אשר ליהודה ויבא 4
עד־ירושלם׃ ושמעיה הנביא בא אל־ 5
רחבעם ושרי יהודה אשר־נאספו אל־ירושלם מפני
שישק ויאמר להם כה־אמר יהוה אתם עזבתם אתי
ואף־אני עזבתי אתכם ביד־שישק׃ ויכנעו שרי־ 6
ישראל והמלך ויאמרו צדיק יהוה׃ ובראות יהוה כי 7
נכנעו היה דבר־יהוה אל־שמעיה לאמר נכנעו לא
אשחיתם ונתתי להם כמעט לפליטה ולא־תתך חמתי
בירושלם ביד־שישק׃ כי יהיו־לו לעבדים וידעו 8
עבודתי ועבודת ממלכות הארצות׃ ויעל 9
שישק מלך־מצרים על־ירושלם ויקח את־אצרות
בית־יהוה ואת־אצרות בית המלך את־הכל לקח
ויקח את־מגני הזהב אשר עשה שלמה׃ ויעש המלך 10
רחבעם תחתיהם מגני נחשת והפקיד על־יד שרי
הרצים השמרים פתח בית המלך׃ ויהי מדי־בוא 11
המלך בית יהוה באו הרצים ונשאום והשבום אל־תא
הרצים׃ ובהכנעו שב ממנו אף־יהוה ולא להשחית 12
לכלה וגם ביהודה היה דברים טובים׃
ויתחזק המלך רחבעם בירושלם וימלך כי־בן־ 13
ארבעים ואחת שנה רחבעם במלכו ושבע עשרה
שנה מלך בירושלם העיר אשר־בחר יהוה לשום
את־שמו שם מכל שבטי ישראל ושם אמו נעמה
העמנית׃ ויעש הרע כי לא הכין לבו לדרוש את־ 14
יהוה

CAP. XII, v. 1. Verum factum est, *quum stabiliuissent* vel *stabilitum esset* regnum Rechabeami, c. 11, 17. Esa. 9, 6. & *quum potens factus esset*, c. 26, 16. Dan. 11, 2. etc. *Roboamus*, quum I. obseruare legem Dei omisisset, *in manus Sisaki*, regis Aegyptiorum, *traditur*, a quo grauiter mulctatur v. 1-12. II. *Pergit* tamen *regnare*, v. 13. 14. & moriens *regnum* filio *Abiæ* relinquit, v. 15. 16. b) & *totus Israel*, paucis fidelibus exceptis, v. 12.

v. 2. c) 1 Reg. 14, 25. quum Deus vix vltra annum ipsorum malitiam tolerasset, coll. c. 11, 17. mature eos ad pœnitentiam manuducturus.

v. 3. d) *Cum mille & ducentis curribus.* cf. c. 1, 14. e) *Lubiæ* s. *Lybies* Aegyptii, c. 16, 8. Dan. 11, 43. Nah. 3, 9. & not. 1 Par. 1, 11. f) Vulg. *Troglodytæ*, maris Erythræi, iuxta littus occidentale, accolæ (1) a tuguriis s. *cauernis*, quas habitabant, coll. Ps. 10, 9. vel ab oppido *Succoth* s. *Suchis*, in Troglodytica, dicti. g) & *Chusæi*, ex Midianitide, c. 14, 8.

v. 4. h) *Cepit ergo vrbes munitas* Iudæ, quas Rehabeamus magna diligentia exstruxerat c. 11, 6. seqq. & cum victore exercitu *venit vsque ad Hieros.* v. 1. 5. 9.

v. 5. i) *Tum Schemaia propheta*, v. 7. 15. c. 11, 2.

v. 6. k) *Humiliarunt vero sese* principes Israelis & ipse rex, v. 7. agnoscentes & confitentes sua peccata, & Dei iustitiam. cf. c. 7, 14. c. 13, 18. c. 32, 26. c. 33, 12. l) cf. Deut. 32, 4. Ier. 12, 1. Dan. 9, 14. Ezr. 9, 15. Neh. 9, 33.

v. 11. m) *quoties introiret rex*, 1 Sam. 1, 7. 2 Reg. 4, 8. *in ædem Iehouæ*, venerunt *satellites* s. *scutarii*, v. 10. & *portarunt illos* clypeos, *ac* deinde *reposuerunt eos ad conclaue* (12) Ezech. 40, 12. 17. *satellitum*, v. 10.

CAP. XII, v. 2. שִׁישַׁק per *Tsere* 1. & in marg. 6. 9. At שׁוּשַׁק in textu se. cum *Kri* שישׁ 5. v. 5. ביד per *Merca* 1. 2. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 6. צדיק sine *Psik* . 2. 3. 11. 12. 15. 16. 21. 22. 23. & sic se. 5. contra *Mas. Erff.* h. l. & *Ind. Bas.* f. 61. a. v. 7. ro ובראות (quod tamen 6. 9. ex aliis libris in marg. referunt) habent וּכִרְאוֹת per *Caph* 6. 9. 12-20. c sic fu. 1. 2. שמעיה sine *Psik* 1. 6. 9. 20. ac per *Merca* quidem 1. v. 8. כי per *bhir* (mendose, vt videtur) 17. 18. & *Ber.* v. 9. שִׁישַׁק per *Tsere* 1. Posterius vero שׁ per *iam.* 3. 6. 9. 10. 14. 20. Denique per *Merca* loco *Mun.* 7. 8. 10 -- 16. 19. 21 -- 24. & sic se. 5. prær *Mas.* Ex. 6, 6. & Gen. 30, 16. v. 13. כי per *Mun.* 1. 3. 5 -- 10. 13. 14. 19. 20. עשרה sic er *Merca*, quod poscit analogia consecutionis accentuum, 5. 7. 8. 10. 11. 12. 14. 16. 21. 22. 23. 24. At er *Mun.* 15. *Darga* 6. 9. 13. 19. 20. Reliqui per *Makk.* מכל per *Makk.* & *Kemetschat.* 2. 3. & sic fu. 5.

טו יְהוּדָה׃ וְדִבְרֵי רְחַבְעָם הָרִאשֹׁנִים
וְהָאַחֲרוֹנִים הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים בְּדִבְרֵי שְׁמַעְיָה הַנָּבִיא
וְעִדּוֹ הַחֹזֶה לְהִתְיַחֵשׂ וּמִלְחֲמוֹת רְחַבְעָם וְיָרָבְעָם כָּל־
16 הַיָּמִים׃ וַיִּשְׁכַּב רְחַבְעָם עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִיד
וַיִּמְלֹךְ אֲבִיָּה בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ יג CAP. XIII. בִּשְׁנַת שְׁמוֹנֶה
2 עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ יָרָבְעָם וַיִּמְלֹךְ אֲבִיָּה עַל־יְהוּדָה׃ שָׁלוֹשׁ
שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלִַם וְשֵׁם אִמּוֹ מִיכָיָהוּ בַת־אוּרִיאֵל
מִן־גִּבְעָה וּמִלְחָמָה הָיְתָה בֵּין אֲבִיָּה וּבֵין יָרָבְעָם׃
3 וַיֶּאְסֹר אֲבִיָּה אֶת־הַמִּלְחָמָה בְּחַיִל גִּבּוֹרֵי מִלְחָמָה
אַרְבַּע־מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ בָּחוּר וְיָרָבְעָם עָרַךְ עִמּוֹ
מִלְחָמָה בִּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ בָּחוּר גִּבּוֹר חָיִל׃
4 וַיָּקָם אֲבִיָּה מֵעַל לְהַר צְמָרַיִם אֲשֶׁר בְּהַר
ה אֶפְרָיִם וַיֹּאמֶר שְׁמָעוּנִי יָרָבְעָם וְכָל־יִשְׂרָאֵל׃ הֲלֹא
לָכֶם לָדַעַת כִּי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נָתַן מַמְלָכָה
לְדָוִיד עַל־יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם לוֹ וּלְבָנָיו בְּרִית מֶלַח׃
6 וַיָּקָם יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט עֶבֶד שְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִיד וַיִּמְרֹד עַל־
7 אֲדֹנָיו׃ וַיִּקָּבְצוּ עָלָיו אֲנָשִׁים
רֵקִים בְּנֵי בְלִיַּעַל וַיִּתְאַמְּצוּ עַל־רְחַבְעָם בֶּן־
שְׁלֹמֹה וּרְחַבְעָם הָיָה נַעַר וְרַךְ־לֵבָב וְלֹא הִתְחַזַּק
8 לִפְנֵיהֶם׃ וְעַתָּה אַתֶּם אֹמְרִים לְהִתְחַזֵּק לִפְנֵי
מַמְלֶכֶת יְהוָה בְּיַד בְּנֵי דָוִיד וְאַתֶּם הָמוֹן רָב
וְעִמָּכֶם עֶגְלֵי זָהָב אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יָרָבְעָם לֵאלֹהִים׃
9 הֲלֹא הִדַּחְתֶּם אֶת־כֹּהֲנֵי יְהוָה אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וְהַלְוִיִּם
וַתַּעֲשׂוּ לָכֶם כֹּהֲנִים כְּעַמֵּי הָאֲרָצוֹת כָּל־הַבָּא לְמַלֵּא
יָדוֹ בְּפַר בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם שִׁבְעָה וְהָיָה כֹהֵן לְלֹא אֱלֹהִים׃
י וַאֲנַחְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא עֲזַבְנֻהוּ וְכֹהֲנִים מְשָׁרְתִים
11 לַיהוָה בְּנֵי אַהֲרֹן וְהַלְוִיִּם בַּמְלָאכֶת׃ וּמַקְטִרִים לַיהוָה
עֹלוֹת בַּבֹּקֶר־בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב־בָּעֶרֶב וּקְטֹרֶת־סַמִּים

ומערכת *Nnnnn* 4 קה ה

v. 15. *a*) 1 Reg. 14, 29. *b*) cf. c. 9, 29. *c*) v. 5. 7. *d*) c. 9, 29. c. 13, 22. *e*) quæ ſcripta fuerunt *ad genealogicam recenſionem* illis temporibus continuandam. cf. Ezr. 2, 62. 1 Par. 5, 1. c. 7, 40. c. 9, 1.
v. 16. *f*) Conf. c. 9, 31. 1 Reg. 14, 31. *g*) c. 11, 21. c. 13, 1.
CAP. XIII, v. 1. *h*) *Anno decimo octavo Iarobeami.* 1 Reg. 15, 1. Hoc capite I. *Abia*, patri ſuccedens, *bellum cum Iarobeamo* gerit, v. 1-3. *eumque* II. exprobrata rebellione, v. 4--12. *vincit*, & aliquot *vrbibus ſpoliat*, v. 3--20. III. Ei *ſuccedit Aſa*, filius, v. 21-23.
v. 2. *i*) *Tres annos*, nec integros tamen, coll. v. 1. cum 1 Reg. 15, 9. *regnauit Hieroſ.* c. 11, 17. *nomen vero matris eius* fuit *Michaiahu* & *Maacha*, c. 11, 20. 21. 22. 1 Reg. 15, 2. *filia Vrielis*, qui *Abſchalom* & *Abiſchalom* l. c. dicitur, & ex *Gibea*, ciuitate Saulis, 1 Sam. 15, 34. 2 Sam. 21, 6. forte etiam ex eiusdem familia fuit. *Bellum vero fuit inter Abiam & Iarobeamum*, v. 3. c. 12, 15. 1 Reg. 15, 6. 7.
v. 3. *k*) *Et incepit Abia bellum*, 1 Reg. 20, 14. *cum exercitu*, c. 14, 9. *ſtrenuorum ſcil. militum*, c. 17, 13. *l*) *ſtrenuorum*, c. 17, 16. 17. 1 Par. 12, 21.
v. 4. *m*) Conf. Ioſ. 18, 22. vrbem in tribu Beniamin, cui vicinus hic collis, & ſam intra fines Ephraimi fuiſſe videtur. *n*) *in montanis* Ephraim, Ioſ. 17, 15. Iud. 2, 9. c. 3, 27. cet.
v. 5. *o*) *Annon ſciendum* & agnoſcendum *vobis eſt?* Mich. 3, 1. *p*) 2 Sam. 5, 1. c. 7, 15. 16. c. 23, 5. 1 Reg. 11, 39. *q*) *fœdere ſalis*: i. e. ſolemni & perpetuo. vide not. Num. 18, 19.
v. 8. *r*) *Et vobiſcum* (forte in ipſis etiam caſtris, coll. 2 Sam. 4, 3.) ſunt *vituli aurei* cet. c. 11, 15. 1 Reg. 12, 28.

v. 15. Pro וירבעם habet עם ירבעם alius liber in marg. 22. CAP. XIII, v. 1. Pro וימלך habet מלך alius liber in marg. 2. v. 3. In hemiſtichio poſteriori pro איש בחור habent ſolum איש 1. 3. quomodo & LXX. vna cum Syr. legiſſe credibile eſt. v. 6. עבד שלמה ita 1. 6. 9. 20. & ſic fu. 5. v. 7. ſine præuio *ſpatio* 1. 2. 5. 6. 9. 12. 19. 20. 22. 23. v. 11. Prius בבקר itidem per *Mun.* 1. 2. 6. 9. 20. & ſic fu. 5. ובערב ita per *Mun.* 1. 2. 23. ac *Ber.* & vna cum *Pſik* emphatico 6. 9. 20. Per *Makk.* 1. *Meth.* 3. 5. Reliqui per *Rbhia*, & ſic fe. 5. incommodiſſima diſtinctione.

וּמַעֲרֶכֶת לֶחֶם עַל־הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר וּמְנוֹרַת הַזָּהָב
וְנֵרֹתֶיהָ לְבָעֵר בָּעֶרֶב בָּעֶרֶב כִּי־שֹׁמְרִים אֲנַחְנוּ אֶת־
12 מִשְׁמֶרֶת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַתֶּם עֲזַבְתֶּם אֹתוֹ ׃ וְהִנֵּה
עִמָּנוּ בָרֹאשׁ הָאֱלֹהִים ׀ וְכֹהֲנָיו וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה
לְהָרִיעַ עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַל־תִּלָּחֲמוּ עִם־יְהוָה אֱלֹהֵי־
13 אֲבֹתֵיכֶם כִּי־לֹא תַצְלִיחוּ ׃ וְיָרָבְעָם הֵסֵב אֶת־הַמַּאְרָב
לָבוֹא מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּהְיוּ לִפְנֵי יְהוּדָה וְהַמַּאְרָב מֵאַחֲרֵיהֶם ׃
14 וַיִּפְנוּ יְהוּדָה וְהִנֵּה לָהֶם הַמִּלְחָמָה פָּנִים וְאָחוֹר
15 וַיִּצְעֲקוּ לַיהוָה וְהַכֹּהֲנִים מַחְצְצְרִים בַּחֲצֹצְרוֹת ׃ וַיָּרִיעוּ יתיר צ׳
אִישׁ יְהוּדָה וַיְהִי בְּהָרִיעַ אִישׁ יְהוּדָה וְהָאֱלֹהִים נָגַף אֶת־
16 יָרָבְעָם וְכָל־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אֲבִיָּה וִיהוּדָה ׃ וַיָּנוּסוּ בְנֵי־
17 יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי יְהוּדָה וַיִּתְּנֵם אֱלֹהִים בְּיָדָם ׃ וַיַּכּוּ בָהֶם
אֲבִיָּה וְעַמּוֹ מַכָּה רַבָּה וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים מִיִּשְׂרָאֵל חֲמֵשׁ־
18 מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ בָּחוּר ׃ וַיִּכָּנְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת
הַהִיא וַיֶּאֶמְצוּ בְּנֵי יְהוּדָה כִּי נִשְׁעֲנוּ עַל־יְהוָה אֱלֹהֵי
19 אֲבוֹתֵיהֶם ׃ וַיִּרְדֹּף אֲבִיָּה אַחֲרֵי יָרָבְעָם וַיִּלְכֹּד מִמֶּנּוּ
עָרִים אֶת־בֵּית־אֵל וְאֶת־בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת־יְשָׁנָה וְאֶת־
20 בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת־עֶפְרֹן וּבְנֹתֶיהָ ׃ וְלֹא־עָצַר כֹּחַ־יָרָבְעָם עוֹד עפרין קרי
בִּימֵי אֲבִיָּהוּ וַיִּגְּפֵהוּ יְהוָה וַיָּמֹת ׃
21 וַיִּתְחַזֵּק אֲבִיָּהוּ וַיִּשָּׂא־לוֹ נָשִׁים אַרְבַּע עֶשְׂרֵה
22 וַיּוֹלֶד עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם בָּנִים וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה בָּנוֹת ׃ וְיֶתֶר
דִּבְרֵי אֲבִיָּה וּדְרָכָיו וּדְבָרָיו כְּתוּבִים בְּמִדְרַשׁ הַנָּבִיא
23 עִדּוֹ ׃ וַיִּשְׁכַּב אֲבִיָּה עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּעִיר דָּוִיד
וַיִּמְלֹךְ אָסָא בְנוֹ תַּחְתָּיו בְּיָמָיו שָׁקְטָה הָאָרֶץ עֶשֶׂר
Cap.XIV. יד שָׁנִים ׃ וַיַּעַשׂ אָסָא הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי
2 יְהוָה אֱלֹהָיו ׃ וַיָּסַר אֶת־מִזְבְּחוֹת הַנֵּכָר וְהַבָּמוֹת
3 וַיְשַׁבֵּר אֶת־הַמַּצֵּבוֹת וַיְגַדַּע אֶת־הָאֲשֵׁרִים ׃ וַיֹּאמֶר
לִיהוּדָה לִדְרוֹשׁ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וְלַעֲשׂוֹת
התורה

a) c. 2, 3. Neh. 18, 34. b) *super mensa munda*, f. auro purissimo obducta, Exod. 37, 10. 11. c. 40, 22. 23. & *candelabrum aureum*, c. 4, 7. 8. c. 29, 18. Exod. 25, 31.

v. 12. c) *Ecce igitur nobiscum* (coll. v. 9.) *a principio*, tanquam dux & imperator noster, Deut. 20, 9. est *Deus*. v. 18. & *sacerdotes eius*, v. 9. 10. & *tubæ clangoris ad clangendum contra vos*, v. 14, 15. Num. 10, 5. 9. c. 31, 6. Ier. 50, 15. Iob. 30, 5.

v. 13. d) *Interea vero Iarob. circumduxit*, 1 Par. 14, 14. *insidias* f. milites in insidiis collocatos, Ps. 10, 8. circumventuros tergum ipsorum, Ios. 8, 4. 14. 2 Sam. 5, 23. *ita vt essent* Iarobeam & totus exercitus *ante Iudam, insidiæ vero post Iudæos*, v. 14.

v. 14. e) *Quum ergo respicerent Iudæi*, c. 20, 24. Ios. 8, 20. & *ecce prælium* f. bellum *ipsis* paratum esset *antrorsum & retrorsum*, Ezech. 2, 10. 1 Par. 19, 10. *clamarunt ad Iehouam*, Exod. 14, 10. Iud. 4, 3. Ps. 107, 6. 28. *sacerdotes vero tubis canebant*, v. 12. vt suos ad fiduciam in Deo excitarent, coll. Num. 10, 9.

v. 15. f) *Et*, alacritatem testaturi, *conclamarunt etiam viri Iudæ*, Ios. 6, 20. 1 Sam. 4, 5.

v. 17. g) *Ediderunt enim in iis stragem magnam*, Ios. 10, 10. 20. qualis nusquam alibi facta aut descripta reperitur, plus quam dimidia numerosissimi exercitus parte prostrata. cf. Achiæ vaticinium 1 Reg. 14, 15.

v. 18. h) *Sic igitur humiliati sunt*, c. 12, 6. Iud. 8, 28.

v. 20. i) c. 2, 5. c. 14, 10. c. 20, 37. Dan. 10, 8.

CAP. XIV, v. 1. k) Hoc capite I. *Asa*, *Rex Iudæ*, pius ac felix, v. 1-4. varias vrbes Iudæ munit, v. 5-7. II. Ingentem victoriam *de Zeracho*, Cusæorum rege, refert, v. 8-14.

v. 12. האלהים sine *Psik* 1. 2. 3. 6. 9-12. 15. 20. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. a. v. 19. ובנותיה *plene* 2. 5. sec. *Mas. Erf.* At pro eo habent ואת־־בנתיה in marg. 6. 9. contra *Mas. final.* f. 13. d. v. 23. Caput XIV. heic inchoant 6. 8. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 20. CAP. XIV, v. 3. ולעשות התורה ita 2. 5.

4 הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה׃ וַיָּסַר מִכָּל־עָרֵי יְהוּדָה אֶת־הַבָּמוֹת
ה וְאֶת־הַחַמָּנִים וַתִּשְׁקֹט הַמַּמְלָכָה לְפָנָיו׃ וַיִּבֶן עָרֵי
מְצוּרָה בִּיהוּדָה כִּי־שָׁקְטָה הָאָרֶץ וְאֵין־עִמּוֹ מִלְחָמָה
6 בַּשָּׁנִים הָאֵלֶּה כִּי־הֵנִיחַ יְהוָה לוֹ׃ וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה
נִבְנֶה׀ אֶת־הֶעָרִים הָאֵלֶּה וְנָסֵב חוֹמָה וּמִגְדָּלִים דְּלָתַיִם
וּבְרִיחִים עוֹדֶנּוּ הָאָרֶץ לְפָנֵינוּ כִּי דָרַשְׁנוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ דָּרַשְׁנוּ וַיָּנַח לָנוּ מִסָּבִיב וַיִּבְנוּ וַיַּצְלִיחוּ׃
7 וַיְהִי לְאָסָא חַיִל נֹשֵׂא צִנָּה וָרֹמַח מִיהוּדָה
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּמִבִּנְיָמִן נֹשְׂאֵי מָגֵן וְדֹרְכֵי קֶשֶׁת
8 מָאתַיִם וּשְׁמוֹנִים אָלֶף כָּל־אֵלֶּה גִּבּוֹרֵי חָיִל׃ וַיֵּצֵא
אֲלֵיהֶם זֶרַח הַכּוּשִׁי בְּחַיִל אֶלֶף אֲלָפִים וּמַרְכָּבוֹת
9 שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיָּבֹא עַד־מָרֵשָׁה׃ וַיֵּצֵא אָסָא לְפָנָיו
י וַיַּעַרְכוּ מִלְחָמָה בְּגֵיא צְפַתָה לְמָרֵשָׁה׃ וַיִּקְרָא אָסָא
אֶל־יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמַר יְהוָה אֵין־עִמְּךָ לַעְזוֹר בֵּין רַב לְאֵין
כֹּחַ עָזְרֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כִּי־עָלֶיךָ נִשְׁעַנּוּ וּבְשִׁמְךָ בָאנוּ
עַל־הֶהָמוֹן הַזֶּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אַתָּה אַל־יַעְצֹר עִמְּךָ
11 אֱנוֹשׁ׃ וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־הַכּוּשִׁים לִפְנֵי אָסָא וְלִפְנֵי
12 יְהוּדָה וַיָּנֻסוּ הַכּוּשִׁים׃ וַיִּרְדְּפֵם אָסָא וְהָעָם אֲשֶׁר־
עִמּוֹ עַד־לִגְרָר וַיִּפֹּל מִכּוּשִׁים לְאֵין לָהֶם מִחְיָה כִּי־
נִשְׁבְּרוּ לִפְנֵי־יְהוָה וְלִפְנֵי מַחֲנֵהוּ וַיִּשְׂאוּ שָׁלָל הַרְבֵּה
13 מְאֹד׃ וַיַּכּוּ אֵת כָּל־הֶעָרִים סְבִיבוֹת גְּרָר כִּי־הָיָה פַחַד־
יְהוָה עֲלֵיהֶם וַיָּבֹזּוּ אֶת־כָּל־הֶעָרִים כִּי־בִזָּה רַבָּה הָיְתָה
14 בָהֶם׃ וְגַם־אָהֳלֵי מִקְנֶה הִכּוּ וַיִּשְׁבּוּ צֹאן לָרֹב וּגְמַלִּים
טו וַיָּשֻׁבוּ יְרוּשָׁלִָם׃ וַעֲזַרְיָהוּ בֶּן־עוֹדֵד הָיְתָה עָלָיו רוּחַ Cap. XV.
2 אֱלֹהִים׃ וַיֵּצֵא לִפְנֵי אָסָא וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁמָעוּנִי אָסָא וְכָל־
יְהוּדָה וּבִנְיָמִן יְהוָה עִמָּכֶם בִּהְיוֹתְכֶם עִמּוֹ וְאִם־תִּדְרְשֻׁהוּ
3 יִמָּצֵא לָכֶם וְאִם־תַּעַזְבֻהוּ יַעֲזֹב אֶתְכֶם׃ וְיָמִים
רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל לְלֹא׀ אֱלֹהֵי אֱמֶת וּלְלֹא כֹּהֵן מוֹרֶה

וללא

v. 4. a) *Remouit quoque ex omnibus vrbibus Iudæ,* ſicut ex metropoli, v. 2. *excelſa*, idolis ſacrata, coll. c. 17, 6. c. 20, 4. c. 31, 1. *& ſolares ſtatuas* ſ. *fana* Soli dedicata. c. 34, 4. 7. Eſa. 17, 8. c. 27, 9. & not. Leu. 26, 30. *quietum enim erat regnum coram illo*, c. 13, 23. c. 20, 30.

v. 5. b) *Aedificauit igitur vrbes munitionis* ſ. munitas *in Iuda*, c. 8, 5. c. 11, 10. Nah. 2, 2. c) c. 13, 23. d) v. 6. Deut. 12, 10. Ioſ. 23, 1. cf. infra c. 17, 9. 10.

v. 6. e) *& circumducamus muros*, c. 8, 5. c. 12, 13. c. 33, 14. *& turres*, c. 26, 9. 10. 15. *valuas & vectes*, c. 8, 5. *dum adhuc terra coram nobis eſt*, & nobis patet. Gen. 13, 9. c. 47, 6. f) *quæſiuimus*, inquam, v. 3. c. 17, 4. *& quietem dedit nobis vndiquaque*, v. 5. c. 15, 15. g) cf. c. 32, 30. 1 Sam. 10, 7. Pſ. 1, 3. 1 Par. 22, 11.

v. 7. h) *Fuit præterea Aſæ exercitus*, v. 8. c. 26, 11. *portans clypeum & haſtam*, 1 Par. 5, 18. c. 12, 24. i) c. 17, 13. 14.

v. 8. k) *Sed exiit contra ipſos*, v. 9. c. 11, 4. *Serach Cuſchæus* ſ. Midianita, Num. 12, 1. Nah. 3, 9. *cum exercitu*, v. 7. c. 13, 3. *millenorum millium*, Dan. 7, 10. Apoc. 9, 16. cf. infra c. 16, 8. l) *& penetrauit vsque ad Mareſcham*, in tribu Iudæ, v. 9. c. 11, 8.

v. 9. m) *Exiuit igitur*, v. 8. *Aſa contra eum*, ſ. obuiam ipſi profectus eſt, 1 Par. 19, 14. *Et aciem inſtruxerunt* c. 13, 3. *in valle Tſephatæ*, Iud. 1, 17. *prope Mareſcham*, v. 8.

v. 12. n) vsque *ad Gerarem* Philiſtæorum, ad auſtrales Iudææ terminos, v. 13. Gen. 20, 1. c. 26, 1.

CAP. XV, v. 1. o) Hoc capite I. *Aſarias propheta* Aſam ad conſtantem Dei cultum adhortatur, v. 1-7. quem II. *Aſa* vbique inſtaurat, v. 8-17. & III. *longa pace* fruitur, v. 18. 19.

v. 5. ואין per *Kadma* 1. 2. & ſic fu. 5. v. 7. לאסא ſic per *Rbhia* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. Reliqui per *Sakephk.* irregulariter. שלש ſic per *Mun.* 3. 5. 8. 10 -- 19. 21 -- 24. Reliqui per *Makk.* manente nihilominus *Cholem.* Pro נשאי habent Singularem נשא 17. 18. 24. & *Ber.* v. 10. לעזר *Ain* per *Chatephpat.* 1. 3. 7. 8. 14. 21. 22. בין per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. & ſic fu. 5. רב לאין ita 1. 2. 3. CAP. XV, v. 2. לו per *Rbhia* 1. 17. 18. & *Ber.* mendoſe. Pro שמעוני habent שמעני *Occidentales.* v. 3. Sine præuio *ſpatio* 1. 7. 8. 12. 14. 21. 22.

4 וְלְלֹא תוֹרָה : וַיָּשָׁב בַּצַּר־לוֹ עַל־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
ה וַיְבַקְשֻׁהוּ וַיִּמָּצֵא לָהֶם : וּבָעִתִּים הָהֵם אֵין שָׁלוֹם לַיּוֹצֵא
6 וְלַבָּא כִּי מְהוּמֹת רַבּוֹת עַל כָּל־יוֹשְׁבֵי הָאֲרָצוֹת : וְכִתְּתוּ
7 גוֹי־בְּגוֹי וְעִיר בְּעִיר כִּי־אֱלֹהִים הֲמָמָם בְּכָל־צָרָה : וְאַתֶּם
חִזְקוּ וְאַל־יִרְפּוּ יְדֵיכֶם כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלַּתְכֶם :
8 וְכִשְׁמֹעַ אָסָא הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהַנְּבוּאָה עֹדֵד
הַנָּבִיא הִתְחַזַּק וַיַּעֲבֵר הַשִּׁקּוּצִים מִכָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה
וּבִנְיָמִן וּמִן־הֶעָרִים אֲשֶׁר לָכַד מֵהַר אֶפְרָיִם וַיְחַדֵּשׁ אֶת־
9 מִזְבַּח יְהוָה אֲשֶׁר לִפְנֵי אוּלָם יְהוָה : וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־
יְהוּדָה וּבִנְיָמִן וְהַגָּרִים עִמָּהֶם מֵאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וּמִשִּׁמְעוֹן
כִּי־נָפְלוּ עָלָיו מִיִּשְׂרָאֵל לָרֹב בִּרְאֹתָם כִּי־יְהוָה אֱלֹהָיו
עִמּוֹ :
10 וַיִּקָּבְצוּ יְרוּשָׁלַםִ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לִשְׁנַת חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה
11 לְמַלְכוּת אָסָא : וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה בַּיּוֹם הַהוּא מִן־הַשָּׁלָל
12 הֵבִיאוּ בָּקָר שְׁבַע מֵאוֹת וְצֹאן שִׁבְעַת אֲלָפִים : וַיָּבֹאוּ
בַבְּרִית לִדְרוֹשׁ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם בְּכָל־לְבָבָם
13 וּבְכָל־נַפְשָׁם : וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יִדְרֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵי־
יִשְׂרָאֵל יוּמָת לְמִן־קָטֹן וְעַד־גָּדוֹל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה :
14 וַיִּשָּׁבְעוּ לַיהוָה בְּקוֹל גָּדוֹל וּבִתְרוּעָה וּבַחֲצֹצְרוֹת
טו וּבְשׁוֹפָרוֹת : וַיִּשְׂמְחוּ כָל־יְהוּדָה עַל־הַשְּׁבוּעָה כִּי
בְכָל־לְבָבָם נִשְׁבָּעוּ וּבְכָל־רְצוֹנָם בִּקְשֻׁהוּ וַיִּמָּצֵא לָהֶם
16 וַיָּנַח יְהוָה לָהֶם מִסָּבִיב : וְגַם־מַעֲכָה אֵם ׀ אָסָא הַמֶּלֶךְ
הֱסִירָהּ מִגְּבִירָה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה לַאֲשֵׁרָה מִפְלָצֶת וַיִּכְרֹת
אָסָא אֶת־מִפְלַצְתָּהּ וַיָּדֶק וַיִּשְׂרֹף בְּנַחַל קִדְרוֹן :
17 וְהַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ מִיִּשְׂרָאֵל רַק לְבַב־אָסָא הָיָה שָׁלֵם
18 כָּל־יָמָיו : וַיָּבֵא אֶת־קָדְשֵׁי אָבִיו וְקֳדָשָׁיו בֵּית הָאֱלֹהִים
19 כֶּסֶף וְזָהָב וְכֵלִים : וּמִלְחָמָה לֹא הָיָתָה עַד שְׁנַת־
שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ לְמַלְכוּת אָסָא :

בשנת

a) *Et sine lege*, eiusque vigore. cf. de præterito Iud. 17, 6. c. 18, 1. c. 21, 25. & de futuro, Hos. 3, 4.

v. 4. b) *Et conversus est* Israel *in angustia sua ad* Iehouam, Deut. 4, 30. Iud. 2, 15. Esa. 25, 4. Ps. 107, 6.

v. 5. c) *Temporibus vero illis* tristissimis *nulla pax* erat, sicut neque in posterum impiis speranda est, Esa. 48, 22. c. 57, 21. coll. Ier. 12, 12. *exeunti & intranti*, c. 16, 1. Ios. 6, 1. *sed vexationes multæ* ac magnæ, Leu. 16, 36. Zach. 14, 13.

v. 6. d) *Sed contundebantur.* Pyal (1) cf. Kal, Num. 14, 45. Deut. 1, 44. *gens per gentem*, Ier. 25, 32. & *ciuitas per ciuitatem*; vt Iud. 9, 44--49. c. 20, 1. 11. 35. *quia Deus conturbauit*, Vulg. *conturbabit eos*, Exod. 14, 23. Ios. 10, 10. Iud. 4, 15. *omnis generis angustia*, 1 Sam. 26, 24. Vide Iud. 2, 15. c. 10, 9. 14.

v. 7. e) *Vos vero*, qui Deum propitium habetis, *confortamini* in fide ac pietate vestra, c. 19, 11. c. 32, 7. *nec remissæ fiant manus vestræ*: 2 Sam. 4, 1. Zeph. 3, 16. Neh. 6, 9. *erit enim præmium operi vestro*. Ier. 31, 16. 1 Cor. 15, 58.

v. 8. f) *Et prophetiam Odedi*, v. 1. Similis constr. absoluti cum sequ. genitiuo, Ezech. 45, 16. Ps. 80, 5. g) *Et abeleuit*, 1 Reg. 15, 12 Zach. 13, 2. *abominanda idola*, 2 Reg. 23, 24. Ier. 4, 1. h) c. 3, 4.

v. 9. i) 1 Par. 12, 19. 20.

v. 10. k) *Siuan*, Esth. 8, 9. in quem festum septimanarum s. pentecostes incidebat.

v. 16. l) Vid. 1 Reg. 15, 13.

v. 19. m) h. e. *regni* Iudæ, *cui Asa præerat*. vide sis notas vberiores.

---

v. 6. וְכִתְּתוּ sic in *Piel* per *Chirek* 1. 3. & in marg. 6. 9.

רך CAP. XVI.

בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ לְמַלְכוּת אָסָא עָלָה
בַּעְשָׁא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל עַל־יְהוּדָה וַיִּבֶן אֶת־הָרָמָה לְבִלְתִּי
2 תֵּת יוֹצֵא וָבָא לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ וַיֹּצֵא אָסָא כֶּסֶף
וְזָהָב מֵאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה וּבֵית הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח אֶל־בֶּן־
3 הֲדַד מֶלֶךְ אֲרָם הַיּוֹשֵׁב בְּדַרְמֶשֶׂק לֵאמֹר׃ בְּרִית בֵּינִי
וּבֵינֶךָ וּבֵין אָבִי וּבֵין אָבִיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי לְךָ כֶּסֶף וְזָהָב
לֵךְ הָפֵר בְּרִיתְךָ אֶת־בַּעְשָׁא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְיַעֲלֶה מֵעָלָי׃
4 וַיִּשְׁמַע בֶּן־הֲדַד אֶל־הַמֶּלֶךְ אָסָא וַיִּשְׁלַח אֶת־שָׂרֵי
הַחֲיָלִים אֲשֶׁר־לוֹ אֶל־עָרֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּכּוּ אֶת־עִיּוֹן וְאֶת־דָּן
ה וְאֵת אָבֵל מָיִם וְאֵת כָּל־מִסְכְּנוֹת עָרֵי נַפְתָּלִי׃ וַיְהִי
כִּשְׁמֹעַ בַּעְשָׁא וַיֶּחְדַּל מִבְּנוֹת אֶת־הָרָמָה וַיַּשְׁבֵּת אֶת־
6 מְלַאכְתּוֹ׃ וְאָסָא הַמֶּלֶךְ לָקַח אֶת־כָּל־
יְהוּדָה וַיִּשְׂאוּ אֶת־אַבְנֵי הָרָמָה וְאֶת־עֵצֶיהָ אֲשֶׁר בָּנָה
בַּעְשָׁא וַיִּבֶן בָּהֶם אֶת־גֶּבַע וְאֶת־הַמִּצְפָּה׃
7 וּבָעֵת הַהִיא בָּא חֲנָנִי הָרֹאֶה אֶל־אָסָא מֶלֶךְ
יְהוּדָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּהִשָּׁעֶנְךָ עַל־מֶלֶךְ אֲרָם וְלֹא
נִשְׁעַנְתָּ עַל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן נִמְלַט חֵיל מֶלֶךְ־אֲרָם
8 מִיָּדֶךָ׃ הֲלֹא הַכּוּשִׁים וְהַלּוּבִים הָיוּ לְחַיִל ׀ לָרֹב
לָרֶכֶב וּלְפָרָשִׁים לְהַרְבֵּה מְאֹד וּבְהִשָּׁעֶנְךָ עַל־יְהוָה
9 נְתָנָם בְּיָדֶךָ׃ כִּי יְהוָה עֵינָיו מְשֹׁטְטוֹת בְּכָל־הָאָרֶץ
לְהִתְחַזֵּק עִם־לְבָבָם שָׁלֵם אֵלָיו נִסְכַּלְתָּ עַל־זֹאת כִּי
י מֵעַתָּה יֵשׁ עִמְּךָ מִלְחָמוֹת׃ וַיִּכְעַס אָסָא אֶל־הָרֹאֶה
וַיִּתְּנֵהוּ בֵּית הַמַּהְפֶּכֶת כִּי־בְזַעַף עִמּוֹ עַל־זֹאת וַיְרַצֵּץ
11 אָסָא מִן־הָעָם בָּעֵת הַהִיא׃ וְהִנֵּה דִּבְרֵי אָסָא
הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר הַמְּלָכִים
12 לִיהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל׃ וַיֶּחֱלֶא אָסָא בִּשְׁנַת
שְׁלוֹשִׁים וָתֵשַׁע לְמַלְכוּתוֹ בְּרַגְלָיו עַד־לְמַעְלָה חָלְיוֹ וְגַם־
13 בְּחָלְיוֹ לֹא־דָרַשׁ אֶת־יְהוָה כִּי בָּרֹפְאִים׃ וַיִּשְׁכַּב אָסָא
עִם

CAP. XVI, v. 1. *a*) *Anno vero trigesimo & sexto regni Asæ*, h. e. Iudæ, ante 36. annos ab Israele diuisi; anno nimir. Asæ decimo sexto, coll. not. c. 15, 39. *adscendit* cum exercitu c. 12, 2. *Baasa*, rex Israelis, Benhadadi Syri potentia & fœdere suffultus, v. 3. 1 Reg. 15, 27. seqq. *& communire cœpit Ramam* vel Beniaminiticam, Iof. 18, 25. Iud. 19, 13. vel Ephraimiticam, Iud. 4, 5. 1 Sam. 1, 19. *vt non daretur exiens & intrans Asæ*, s. vt exitum adituumque ad Asam, purioris cultus caussa, intercluderet, coll. c. 15, 5. 9. Hoc capite I. *Asa*, a Baasa bello impetitus, v. 1. *Syriæ regem conducit* v. 2-6. II. *Reprehensus* ideo *a propheta*, eum in carcerem coniicit, v. 7-11. III. ipse in *morbum incidit*, & tandem moritur v. 12-14.

v. 2. *b*) Vnde *produxit* s. protulit *Asa*, Gen. 24, 53. Ezr. 1, 7. *argentum & aurum*, c. 15, 18. *ex thesauris ædis sacræ & regiæ*, c. 12, 9. & misit ad Benhadadum cet. vid. 1 Reg. 15, 18.

v. 4. *c*) *Obediuit ergo* Benhadad *regi Asæ*, c. 10, 15. 1 Reg. 15, 20. *d*) & omnia *penuaria* (6) c. 8, 4. 6. 17, 12. c. 32, 28. Exod. 1, 11.

v. 6. *e*) *& Gebam & Mitspam*, in finibus Beniaminis & Iudæ, Iof. 15, 38. c. 18, 24. 26. c. 21, 17. vt propugnaculum regni Iudæ contra Israeliticum essent.

v. 7. *f*) *Illo vero tempore*, quum res Asæ quam optime habere viderentur, Deo iubente *venit*, c. 12, 5. c. 18, 14. c. 25, 7. *Chanani Videns* s. propheta. c. 19, 2. 1 Sam. 9, 9. *g*) *propter niti tuum*, i. e. sec. Vulg. *quia habuisti fiduciam*, v. 8. c. 13, 10. *h*) cf. not. ad 1 Reg. 15, 19. & vberiores notas ad h. l.

v. 9. *i*) Nam *ad Iehouam* quod attinet, Ps. 11, 4. *oculi eius perlustrant*, q. s. *discursitant*, per vniuersam terram, 2 Sam. 12, 2. 8. Zach. 4, 10. cet.

CAP. XVI, v. 1. עלה per *Sakephgad.* 12. 14. 17. 18. 24. & *Ber.* mendose. מלך־יהודה per *Makk.* 12. 16. 17. 18. 21 -- 24. & *Ber.* v. 2. בן־הדד per *Kam.* 2. 5. At בן־הדר per Resch in fine 1. & in marg. 6. 9. sic fu. 2. v. 4. עיון per *Schurek* 1. 3. & fu. 5. v. 7. חנני *milra* 1. 6. 9. 12. & sic fu. 5. v. 8. לחיל sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 11. 12. 15 -- 18. 20. 21. 22. 23. contra *Ind. Baf.* f. 61. a. v. 9. להתחזק per *Sakephk.* 1. 2. 6. 9. 20. 23. & sic fe. 5. regulariore quidem accentuum consecutione, sed vitiosa verborum distinctione. Vtrumque, & *Thisha* & *Sakeph*, habet 22. neutrum vero 7. מעתה *milra* & cum *Meth.* sub *Mem* fu. 5. ac *Meth.* quidem etiam alii quidam; sed mendose. v. 11. Pro וישראל habent וְלִישְׂרָאֵל in marg. 6. 9. secund. *Maf. impr.* Ex. 18, 1. sed præter *Maf.* 1. Ex. 32, 13. v. 12. ויחלא per *He* loco *Aleph* fe. 1. 2. sic fu. 5. *Lamed* per *Tsere* in marg. 6. 9. contra *Maf. impr.*

עִם־אֲבֹתָיו וַיָּמָת בִּשְׁנַת אַרְבָּעִים וְאַחַת לְמָלְכוֹ׃
14 וַיִּקְבְּרֻהוּ בְקִבְרֹתָיו אֲשֶׁר כָּרָה־לוֹ בְּעִיר דָּוִיד וַיַּשְׁכִּיבֻהוּ
בַּמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר מִלֵּא בְּשָׂמִים וּזְנִים מְרֻקָּחִים בְּמִרְקַחַת
מַעֲשֶׂה וַיִּשְׂרְפוּ־לוֹ שְׂרֵפָה גְּדוֹלָה עַד־לִמְאֹד׃
CAP. XVII. וַיִּמְלֹךְ יְהוֹשָׁפָט בְּנוֹ תַּחְתָּיו וַיִּתְחַזֵּק עַל־יִשְׂרָאֵל׃
2 וַיִּתֶּן־חַיִל בְּכָל־עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת וַיִּתֵּן נְצִיבִים בְּאֶרֶץ
3 יְהוּדָה וּבְעָרֵי אֶפְרַיִם אֲשֶׁר לָכַד אָסָא אָבִיו׃ וַיְהִי יְהוָה
עִם־יְהוֹשָׁפָט כִּי הָלַךְ בְּדַרְכֵי דָּוִיד אָבִיו הָרִאשֹׁנִים
4 וְלֹא דָרַשׁ לַבְּעָלִים׃ כִּי לֵאלֹהֵי אָבִיו דָּרָשׁ וּבְמִצְוֹתָיו (קמץ בו"ק)
5 הָלָךְ וְלֹא כְּמַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל׃ וַיָּכֶן יְהוָה אֶת־הַמַּמְלָכָה
בְּיָדוֹ וַיִּתְּנוּ כָל־יְהוּדָה מִנְחָה לִיהוֹשָׁפָט וַיְהִי־לוֹ עֹשֶׁר
6 וְכָבוֹד לָרֹב׃ וַיִּגְבַּהּ לִבּוֹ בְּדַרְכֵי יְהוָה וְעוֹד הֵסִיר אֶת־
הַבָּמוֹת וְאֶת־הָאֲשֵׁרִים מִיהוּדָה׃
7 וּבִשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ שָׁלַח לְשָׂרָיו לְבֶן־חַיִל וּלְעֹבַדְיָה
וְלִזְכַרְיָה וְלִנְתַנְאֵל וּלְמִיכָיָהוּ לְלַמֵּד בְּעָרֵי יְהוּדָה׃
8 וְעִמָּהֶם הַלְוִיִּם שְׁמַעְיָהוּ וּנְתַנְיָהוּ וּזְבַדְיָהוּ וַעֲשָׂהאֵל
וּשְׁמִרימוֹת וִיהוֹנָתָן וַאֲדֹנִיָּהוּ וְטוֹבִיָּהוּ וְטוֹב אֲדוֹנִיָּה (ושמירמות קרי)
9 הַלְוִיִּם וְעִמָּהֶם אֱלִישָׁמָע וִיהוֹרָם הַכֹּהֲנִים׃ וַיְלַמְּדוּ
בִּיהוּדָה וְעִמָּהֶם סֵפֶר תּוֹרַת יְהוָה וַיָּסֹבּוּ בְּכָל־עָרֵי
10 יְהוּדָה וַיְלַמְּדוּ בָּעָם׃ וַיְהִי פַּחַד יְהוָה עַל כָּל־מַמְלְכוֹת
הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר סְבִיבוֹת יְהוּדָה וְלֹא נִלְחֲמוּ עִם־
11 יְהוֹשָׁפָט׃ וּמִן־פְּלִשְׁתִּים מְבִיאִים לִיהוֹשָׁפָט מִנְחָה
וְכֶסֶף מַשָּׂא גַּם הָעַרְבִיאִים מְבִיאִים לוֹ צֹאן אֵילִים שִׁבְעַת
אֲלָפִים וּשְׁבַע מֵאוֹת וּתְיָשִׁים שִׁבְעַת אֲלָפִים וּשְׁבַע
12 מֵאוֹת׃ וַיְהִי יְהוֹשָׁפָט הֹלֵךְ וְגָדֵל עַד־לְמָעְלָה
13 וַיִּבֶן בִּיהוּדָה בִּירָנִיּוֹת וְעָרֵי מִסְכְּנוֹת׃ וּמְלָאכָה רַבָּה
הָיָה לוֹ בְּעָרֵי יְהוּדָה וְאַנְשֵׁי מִלְחָמָה גִּבּוֹרֵי חַיִל
14 בִּירוּשָׁלִָם׃ וְאֵלֶּה פְקֻדָּתָם לְבֵית
אבותיהם

a) *anno quadragesimo primo* desinente, ex *quo regnare cœperat*, c. 17, 7.

v. 14. b) *Et magnifice sepeliuerunt eum*, c. 13, 23. c. 32, 33. Gen. 50, 7. 14. *in sepulcris eius*, Neh. 3, 16. *quæ parauerat* s. viuus *excidi curauerat sibi*, suæque familiæ, Gen. 50, 5. *in* monte Tsion s. *ciuitate Dauidis*, c. 13, 23. 1 Reg. 2, 10. c. 11, 43. c. 14, 31. *postquam composuerant eum in lecto* ferali, 2 Sam. 3, 31. *quem impleuerat*, cui hoc negotii datum erat, *aromatibus*, c. 9, 9. Esth. 2, 12. Ioh. 19, 39. *&* *speciebus* aromaticis, Ps. 144, 13. Dan. 3, 5. temperatis s. *confectis* (Pyal (1) cf. Kal Exod. 30, 33. Hiph. Ezech. 24, 10.) *compositione operis* sc. vnguentarii, Exod. 30, 25, h. e. arte vnguentaria. *Præterea combusserunt* s. *incenderunt ei*, h. e. in honorem ipsius, *cremationem magnam*, *supra modum* magnificam. cf. c. 21, 19. Ier. 34, 5.

CAP. XVII, v. 1. c) anno quarto Achabi desinente, 1 Reg. 22, 41. Hic I. *Iosaphatus*, pius Asæ filius, patri succedit, & *regnum ab idololatriæ reliquiis purgat*, v. 1-6. II. *Sacerdotes & Leuitas mittit*, qui populum diuinas leges edoceant, v. 7-9. III. Quum pacem haberet, *opes suas auget*, v. 10. 11. vrbes munit, & exercitum comparat, v. 12-14.

v. 6. d) *Vnde exaltatum* s. erectum *fuit cor eius in viis Domini*, i. e. magnanimus euasit in procurando negotio Iehouæ, & generose perrexit, sine ignauia & timore. cf. Exod. 35, 26. 1 Reg. 5, 9. Ps. 119, 32. *prætereaque amouit excelsa & lucos* c. 14, 2. quantum potuit, coll. infra c. 20, 133. 1 Reg. 22, 44.

v. 7. e) *Anno etiam tertio*, *ex quo regnare cœperat*, c. 16, 13. *misit principes suos*, *Benchailem* cet.

v. 14. Pro בְּקִבְרֹתָיו habent בְּקִבְרֹתָיו 1. 2. & in marg. 6. 9. At בְּקִבְרֹתָו 3. במשכב Sic per *Paschta* 1. 2. 5. 6. 9. ... 10. 11. 13. ... 19. 20. 21. 22. Reliqui ... perperam per *Kadma*. Ceterum *Caph* per *Pat*. 3. 10. 13. 19. לוֹ שְׂרֵפָה גדולה ita 1. 2. 3. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20.
CAP. XVII, v. 8. ואדניהו ita cum ‹ *Darga* › & › *Kadma* simul 2. 3. 5. 10. vt poscit accentuum consecutio; at reliqui omittunt *Kadma*. וְטוֹב, ita quidem & 6. 9. in marg. At וְטֹב per *Schurek* in textu 6. 9. 20. & sic su. 5. v. 12. וַיִּבֶן בִּיהוּדָה ita 2.

אֲבוֹתֵיהֶם לִיהוּדָה שָׂרֵי אֲלָפִים עַדְנָה הַשָּׂר[b] וְעִמּוֹ גִּבּוֹרֵי
טו חַיִל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אָלֶף׃ וְעַל־יָדוֹ יְהוֹחָנָן
16 הַשָּׂר וְעִמּוֹ מָאתַיִם וּשְׁמוֹנִים[c] אָלֶף׃ וְעַל־יָדוֹ עֲמַסְיָה בֶן־
זִכְרִי הַמִּתְנַדֵּב[d] לַיהוָה וְעִמּוֹ מָאתַיִם אֶלֶף גִּבּוֹר חָיִל׃
17 וּמִן־בִּנְיָמִן גִּבּוֹר חַיִל[e] אֶלְיָדָע וְעִמּוֹ נֹשְׁקֵי־קֶשֶׁת וּמָגֵן
18 מָאתַיִם אָלֶף[f]׃ וְעַל־יָדוֹ יְהוֹזָבָד וְעִמּוֹ מֵאָה־וּשְׁמוֹנִים
19 אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא[g]׃ אֵלֶּה הַמְשָׁרְתִים
אֶת־הַמֶּלֶךְ מִלְּבַד אֲשֶׁר־נָתַן הַמֶּלֶךְ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר
יח בְּכָל־יְהוּדָה׃ וַיְהִי לִיהוֹשָׁפָט עֹשֶׁר CAP. XVIII.
2 וְכָבוֹד לָרֹב וַיִּתְחַתֵּן לְאַחְאָב׃ וַיֵּרֶד לְקֵץ שָׁנִים אֶל־
אַחְאָב לְשֹׁמְרוֹן וַיִּזְבַּח־לוֹ אַחְאָב צֹאן וּבָקָר לָרֹב
וְלָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיְסִיתֵהוּ לַעֲלוֹת אֶל־רָמֹת גִּלְעָד׃
3 וַיֹּאמֶר אַחְאָב מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל[k] אֶל־יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה
הֲתֵלֵךְ עִמִּי רָמֹת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר לוֹ כָּמוֹנִי כָמוֹךָ וּכְעַמְּךָ
4 עַמִּי וְעִמְּךָ בַּמִּלְחָמָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אֶל־מֶלֶךְ
ה יִשְׂרָאֵל דְּרָשׁ־נָא כַיּוֹם אֶת־דְּבַר יְהוָה׃ וַיִּקְבֹּץ
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַנְּבִאִים אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם הֲנֵלֵךְ אֶל־רָמֹת גִּלְעָד לַמִּלְחָמָה אִם־
אֶחְדָּל וַיֹּאמְרוּ עֲלֵה וְיִתֵּן הָאֱלֹהִים בְּיַד הַמֶּלֶךְ׃
6 וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט הַאֵין פֹּה נָבִיא לַיהוָה עוֹד וְנִדְרְשָׁה
7 מֵאֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל ׀ אֶל־יְהוֹשָׁפָט עוֹד
אִישׁ־אֶחָד לִדְרוֹשׁ אֶת־יְהוָה מֵאֹתוֹ וַאֲנִי שְׂנֵאתִיהוּ כִּי־
אֵינֶנּוּ מִתְנַבֵּא עָלַי לְטוֹבָה כִּי כָל־יָמָיו לְרָעָה הוּא
מִיכָיְהוּ בֶן־יִמְלָא וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אַל־יֹאמַר הַמֶּלֶךְ
8 כֵּן׃ וַיִּקְרָא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל־סָרִיס אֶחָד וַיֹּאמֶר
9 מַהֵר מִיכָהוּ בֶן־יִמְלָא׃ וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מיכיהו ק׳
מֶלֶךְ־יְהוּדָה יוֹשְׁבִים אִישׁ עַל־כִּסְאוֹ מְלֻבָּשִׁים
בְּגָדִים וְיוֹשְׁבִים בְּגֹרֶן פֶּתַח שַׁעַר שֹׁמְרוֹן וְכָל־הַנְּבִיאִים
מתנבאים

a) c. 31, 17. Num. 4, 34. 38. 1 Par. 5, 13. *de tribu Iuda erant præfecti chiliadum* s. *chiliarchi*, 1 Sam. 8, 12. c. 22, 7. interque illos *Adna princeps* primarius erat, v. 15. *& cum eo*, eiusque sub imperio, v. 15--18. 1 Par. 4, 23. *fortes viri*, v. 13. *trecenties mille*, c. 14, 7. c. 25, 5. 1 Sam. 11, 8.

v. 15. b) *Et ad manum illius*, Vulg. *Post hunc* erat v. 16-18. c. 26, 11. 13. Neh. 3, 2. 4. *Iehochanan dux*, v. 14. quocum erant *ducenta & octoginta millia*, c. 14, 7.

v. 16. c) *qui spontaneum se exhibuit Domino*, Iud. 5, 9. & cum eo ducenta millia, *viri strenui* v. 14.

v. 17. d) *Deinde ex Beniamine*, c. 14, 7. dux erat *vir fortis* & strenuus, v. 16. *Eliada*; *& cum eo*, v. 14. *armati arcu & clypeo* (3) 1 Par. 12, 2.

v. 18. e) Vid. v. 15. f) Vulg. *expeditorum militum*, 1 Par. 12, 24.

v. 19. g) *Hi ministrabant regi*, cf. 1 Par. 27, 1. c. 28, 1. *præter eos*, c. 9, 12. *quos disposuit rex in vrbibus munitis*, v. 2. Num. 32, 36. per totam Iudæam.

CAP. XVIII, v. 1. h) *Erant itaque Iosaphato opes & gloria plurima*, c. 17, 5. *sed* infeliciter, vt euentus probauit, *adfinitatem iniit*, 1 Reg. 3, 1. *cum Achabo*, coll. infra c. 21, 6. c. 22, 2. 2 Reg. 8, 18. 27. Nempe sec. hoc caput I. *Iosaphatus*, adfinitate *cum Achabo* contracta, socium se ei præbet *ad bellum Syris inferendum*, v. 1-3. Quod II. pseudoprophetis faustum fore pollicentibus, v. 4. 5. *Micha propheta* infaustum fore prædicit, v. 6-27. Huiusque vaticinium III. *euentu confirmatur*, v. 28-34.

v. 2. i) vbi ei *mactauit*, Deut. 12, 15. 1 Sam. 28, 24.

v. 3. k) Vide 1 Reg. 22, 3. 4.

---

v. 14. עֲדְנָה per *Segol* 1. 3. v. 16. וְעִמּוֹ per *Sakephg.* 1. 2. sec. *Mas.* 1. Pro גבור habent pluralem גִּבּוֹרֵי 1. 2. 5. & in marg. 6. 9. CAP. XVIII, v. 2. אשר per *Mun.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. v. 3. אחאב ׀ מלך ita 6. 9. 12. 20. 23. At אחאב ׀ מלך־ 7. 8. 10. 11. 13. 14. 16. 17. 19. 22. 24. v. 5. הנבאים sic *defect*, 1. 6. 9. 20. 22. secund. *Mas. Erff.* Alii *plene.* ארבע per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 6. מֵאתוֹ ita per *Chirek* cum sequ. *Dag.* 1. 5. 6. 9. 10. v. 7. וישראל sine *Psik* 1. 2. contra *Ind. Bas.* §. 61. a. מֵאתוֹ per *Chirek* cum sequ. *Dag.* 1. 3. 5. Vide v. 6.

י מִתְנַבְּאִים לִפְנֵיהֶם׃ וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּהוּ בֶן־כְּנַעֲנָה
קַרְנֵי בַרְזֶל וַיֹּאמֶר כֹּה־אָמַר יְהוָה בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת־
11 אֲרָם עַד־כַּלּוֹתָם׃ וְכָל־הַנְּבִאִים נִבְּאִים כֵּן
לֵאמֹר עֲלֵה רָמֹת גִּלְעָד וְהַצְלַח וְנָתַן יְהוָה בְּיַד הַמֶּלֶךְ׃
12 וְהַמַּלְאָךְ אֲשֶׁר־הָלַךְ ׀ לִקְרֹא לְמִיכָיְהוּ דִּבֶּר אֵלָיו לֵאמֹר
הִנֵּה דִּבְרֵי הַנְּבִאִים פֶּה־אֶחָד טוֹב אֶל־הַמֶּלֶךְ וִיהִי־נָא
13 דְבָרְךָ כְּאַחַד מֵהֶם וְדִבַּרְתָּ טּוֹב׃ וַיֹּאמֶר מִיכָיְהוּ חַי־
14 יְהוָה כִּי אֶת־אֲשֶׁר־יֹאמַר אֱלֹהַי אֹתוֹ אֲדַבֵּר׃ וַיָּבֹא אֶל־
הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֵלָיו מִיכָה הֲנֵלֵךְ אֶל־רָמֹת גִּלְעָד
לַמִּלְחָמָה אִם־אֶחְדָּל וַיֹּאמֶר עֲלוּ וְהַצְלִיחוּ וְיִנָּתְנוּ
טו בְּיֶדְכֶם׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַמֶּלֶךְ עַד־כַּמֶּה פְעָמִים אֲנִי
מַשְׁבִּיעֶךָ אֲשֶׁר לֹא־תְדַבֵּר אֵלַי רַק אֱמֶת בְּשֵׁם יְהוָה׃
16 וַיֹּאמֶר רָאִיתִי אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל נְפוֹצִים עַל־הֶהָרִים כַּצֹּאן
אֲשֶׁר אֵין־לָהֶן רֹעֶה וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־אֲדֹנִים לָאֵלֶּה יָשׁוּבוּ
17 אִישׁ־לְבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוֹשָׁפָט
הֲלֹא אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ לֹא־יִתְנַבֵּא עָלַי טוֹב כִּי אִם־לְרָע׃
18 וַיֹּאמֶר לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה
רָאִיתִי אֶת־יְהוָה יוֹשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ וְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם
19 עֹמְדִים עַל־יְמִינוֹ וּשְׂמֹאלוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה מִי יְפַתֶּה אֶת־
אַחְאָב מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְיַעַל וְיִפֹּל בְּרָמוֹת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר זֶה
כ אֹמֵר כָּכָה וְזֶה אֹמֵר כָּכָה׃ וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי
21 יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲנִי אֲפַתֶּנּוּ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו בַּמָּה׃ וַיֹּאמֶר
אֵצֵא וְהָיִיתִי לְרוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָּל־נְבִיאָיו וַיֹּאמֶר תְּפַתֶּה
22 וְגַם־תּוּכָל צֵא וַעֲשֵׂה־כֵן׃ וְעַתָּה הִנֵּה נָתַן יְהוָה רוּחַ קמץ בז"ק
23 שֶׁקֶר בְּפִי נְבִיאֶיךָ אֵלֶּה וַיהוָה דִּבֶּר עָלֶיךָ רָעָה׃ וַיִּגַּשׁ
צִדְקִיָּהוּ בֶן־כְּנַעֲנָה וַיַּךְ אֶת־מִיכָיְהוּ עַל־הַלֶּחִי וַיֹּאמֶר אֵי
24 זֶה הַדֶּרֶךְ עָבַר רוּחַ־יְהוָה מֵאִתִּי לְדַבֵּר אֹתָךְ׃ וַיֹּאמֶר
מִיכָיְהוּ הִנְּךָ רֹאֶה בַּיּוֹם הַהוּא אֲשֶׁר תָּבוֹא חֶדֶר בְּחֶדֶר
להחבא

a) Vide not. 1 Reg. 22, 10.
v. 10. b) 1 Reg. 22, 11.
v. 12. c) *Nuntius vero ille* cubicularius, v. 8. 1 Sam. 23, 27. Iob. 1, 14.
v. 14. d) *tum dixit: adscendite & prospere agite*; vel optatiue, sec. R. Sal. vel potius *gestu & tono ironico*, voces pseudoprophetarum, v. 11. ad nuntii exhortationem v. 12. imitatus, vt ad veram sententiam dicendam sibi viam pararet; quod Achabus etiam ex vultu & voce Michæ statim intellexit, v. 15. cf. not. ad 1 Reg. 21, 15.
v. 15. e) *vsque ad quot vices* s. *quoties?* 1 Reg. 22, 16. 2 Reg. 4, 35. Ps. 78, 40. *ego adiurans* ero *te*, 1 Sam. 3, 17. c. 14, 29. *vt non loquaris ad me, nisi* nudam *veritatem in nomine Iehouæ*. cf. Ier. 44, 16. 26.
v. 16. f) conf. not. 1 Reg. 22, 17.
v. 17. g) *sed* ex meo odio tantum *in malam partem*, & sic falsum agit prophetam. 1 Reg. 22, 18.
v. 18. h) *Sed dixit* Micha, tacitam a se amoturus accusationem: *Ergo audite verbum Domini*, & certissimam veritatem. 1 Reg. 22, 19.
v. 19. i) Vide 1 Reg. 22, 20. not. k) *& subiecit* Micha.
v. 20. l) Vide ibid. v. 21.
v. 21. m) 1 Reg. 22, 22.
v. 22. n) *Iam ergo ecce dedit* s. passus est esse *Deus*, c. 16, 1. c. 20, 10. Gen. 20, 6. cet. *spiritum mendacii*, v. 21. coll. Esa. 19, 14. Ezech. 14, 9. *in ore istorum prophetarum tuorum*, coll. 2 Thess. 2, 10-12. *Dominus enim malum proloquutus est*, & sec. Targ. *decreuit super te*, coll. c. 25, 16. 1 Reg. 22, 23. & ibid. c. 20, 42. c. 21, 19. seqq.
v. 23. o) Tum accessit *Thidkias*, pseudoprophetarum coryphæus. v. 10. *& percussit Micham in maxillam*, s. alapam ei impegit, Ps. 3, 8. Iob. 16, 10. Thren. 3, 30. 1 Reg. 22, 24.

v. 11. וכל־הנביאים *Paschta* super *He* collocant 1. 2. v. 12. טוב: sine *Dag.* 1. 3. 7. 8. 10 -- 16. 19 -- 22. v. 13. את omittunt hoc in textu 6. 9. 20. habent tamen 6. 9. in marg. v. 16. נפוצים per *Schurek* fu. 3. & fe. 5. Pro להן habent להם 3. 6. 9. 10. 14. 20. & sic fu. 2. contra *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. ac *impr.* Ez. 25, 36. v. 19. ברמות sic plene 1. 6. 9. 20. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* h. l. ac *impr.* c. 22, 5. & Prou. 6, 17. Alii *defect.* ויאמר per *Sakephgad.* 2. 3. v. 22. ויהוה sic k. ויהוה 3. 5.

כה להחבא׃ ויאמר מלך ישראל קחו את־מיכיהו
והשיבהו אל־אמון שר־העיר ואל־יואש בן־המלך׃
26 ואמרתם כה אמר המלך שימו זה בית הכלא
והאכילהו לחם לחץ ומים לחץ עד שובי בשלום׃
27 ויאמר מיכיהו אם־שוב תשוב בשלום לא־דבר יהוה
28 בי ויאמר שמעו עמים כלכם׃ ויעל מלך־
29 ישראל ויהושפט מלך־יהודה אל־רמת גלעד׃ ויאמר
מלך ישראל אל־יהושפט התחפש ובוא במלחמה
ואתה לבש בגדיך ויתחפש מלך ישראל ויבאו
ל במלחמה׃ ומלך ארם צוה את־שרי הרכב אשר
לו לאמר לא תלחמו את־הקטן את־הגדול כי אם
31 את־מלך ישראל לבדו׃ ויהי כראות שרי
הרכב את־יהושפט והמה אמרו מלך־ישראל
הוא ויסבו עליו להלחם ויזעק יהושפט ויהוה עזרו
32 ויסיתם אלהים ממנו׃ ויהי כראות שרי הרכב כי
33 לא־היה מלך ישראל וישובו מאחריו׃ ואיש משך
בקשת לתמו ויך את־מלך ישראל בין הדבקים
ובין השרין ויאמר לרכב הפך ידיך והוצאתני מן־ יתיר י׳
34 המחנה כי החליתי׃ ותעל המלחמה ביום ההוא
ומלך ישראל היה מעמיד במרכבה נכח ארם עד־
יט הערב וימת לעת בוא השמש׃ וישב Cap. XIX.
יהושפט מלך־יהודה אל־ביתו בשלום לירושלם׃
2 ויצא אל־פניו יהוא בן־חנני החזה ויאמר אל־המלך
יהושפט הלרשע לעזר ולשנאי יהוה תאהב ובזאת
3 עליך קצף מלפני יהוה׃ אבל דברים טובים נמצאו
עמך כי־בערת האשרות מן־הארץ והכינות
4 לבבך לדרש האלהים׃ וישב יהושפט
בירושלם ויצא בעם מבאר שבע עד־הר אפרים
וישיבם

a) *ad latitandum*, 2 Reg. 7, 12. Am. 9, 3.
v. 25. b) *accipite*, Gen. 43, 13. 1 Reg. 20, 33. Micham, & *reducite* eum ad Amonem, *vrbi* Samariæ *præfectum*, 1 Reg. 22, 26. & *ad Ioasum*, *filium regis*, i. e. meum. Al. filium *Hammelechi*, propr. vt Ier. 36, 26.
v. 26. c) 1 Reg. 2, 30. c. 20, 5. d) *ponite hunc in domo conclusionis* f. carcere, 1 Reg. 22, 27. & *cibate* ac sustentate *eum pane adflictionis* & *aqua adflictionis*, Deut. 16, 3. Esa. 30, 20. i. e. velut captivum eum tractate.
v. 27. e) Vide not. 1 Reg. 22, 28.
v. 29. f) *Mutando* sc. *mutabo me* vel vestes meas. Vulg. *Mutabo habitum*. Post Infinit. subintelligimus verbum finitum in 1 persona, vt 2 Sam. 3, 18. Esa. 5, 5. Ezech. 11, 7. g) & *sic veniendo* veniam *ad pugnam*. 1 Reg. 22, 30.
v. 33. h) *Ceterum vir quidam attraxit* neruum *in arcu* f. tetendit arcum, *in simplicitate sua*, Vulg. *in incertum*, nullum sibi potissimum feriendum proponens, Gen. 20, 6. 2 Sam. 15, 11. & *percussit* excussa sagitta, 2 Reg. 13, 18. *regem Israelis*, coll. Exod. 21, 13. *inter commissuras* loricæ & *loricam*, 1 Reg. 22, 34.
v. 34. i) *Quum vero pugna adsurgeret* f. prælium *ingrauesceret*, idque *regem Israelis esset subsistere faciens*, vel & *rex Israelis esset subsistens* & *subsistere coactus* in curru aduersus Syros &c. 1 Reg. 22, 35.

CAP. XIX, v. 1.
k) *Tum reuersus est* etc. I. *Iosaphatus*, singulari Dei beneficio ex bello Syriaco ad suos redux *reprehenditur*, quod impium regem iuvisset, v. 1 -- 3. II. *Israelitas* & *Ephraimitas ad verum Dei cultum reuocat*, v. 4. III. *Iudices*, ad ius diuinum dicendum, per totum regnum *constituit*, v. 5 -- 11.

v. 27. מיכיהו per *Rbhia* 1. 6. 9. 20. שמעו עמים ita 2. 3. & sic fe. 5. v. 30. את־הגדול sine præfixo *Vau* 3. 5. 7. 8. 15. 22. & in marg. 6. 9. sic fu. 1. secund. *Mas. impr.* h. l. & *final.* f. 13. b. Alii cum illo. v. 31. מלך per *Mun.* 1. & sic fe. 5. At מלך ישראל 2. & sic fu. 5. CAP. XIX, v. 2. לעזר *Ain* per *Chatephpat.* 1. 3. 7. 8. 15. תאהב *Aleph* per *Chatephsegol* cum præuio *Meth.* 1. 2. 3. 5 -- 10. 13. 19. 20. 23. ac *Meth.* quidem alii quoque habent. קצף ita cum *Dag.* 1. 2. 7. 8. 15. 18. 23. 24. Alii sine illo. v. 3. האלהים sine præfixo *He*, in textu 6. 9. 20. v. 4. Sine præuio *spatio* 1. 2. 3. 5 -- 9. 12. 20. 21. 22. 24. 17

וַיְשִׁיבֵם אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם׃ וַיַּעֲמֵד שֹׁפְטִים ה
6 בָּאָרֶץ בְּכָל־עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת לְעִיר וָעִיר׃ וַיֹּאמֶר
אֶל־הַשֹּׁפְטִים רְאוּ מָה־אַתֶּם עֹשִׂים כִּי לֹא לְאָדָם
7 תִּשְׁפְּטוּ כִּי לַיהוָה וְעִמָּכֶם בִּדְבַר מִשְׁפָּט׃ וְעַתָּה יְהִי
פַחַד־יְהוָה עֲלֵיכֶם שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ כִּי־אֵין עִם־יְהוָה
8 אֱלֹהֵינוּ עַוְלָה וּמַשֹּׂא פָנִים וּמִקַּח־שֹׁחַד׃ וְגַם
בִּירוּשָׁלַםִ הֶעֱמִיד יְהוֹשָׁפָט מִן־הַלְוִיִּם וְהַכֹּהֲנִים וּמֵרָאשֵׁי
הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּט יְהוָה וְלָרִיב וַיָּשֻׁבוּ
9 יְרוּשָׁלָםִ׃ וַיְצַו עֲלֵיהֶם לֵאמֹר כֹּה תַעֲשׂוּן בְּיִרְאַת
י יְהוָה בֶּאֱמוּנָה וּבְלֵבָב שָׁלֵם׃ וְכָל־רִיב אֲשֶׁר־יָבוֹא
עֲלֵיכֶם מֵאֲחֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵיהֶם בֵּין־דָּם לְדָם
בֵּין־תּוֹרָה לְמִצְוָה לְחֻקִּים וּלְמִשְׁפָּטִים וְהִזְהַרְתֶּם אֹתָם
וְלֹא יֶאְשְׁמוּ לַיהוָה וְהָיָה־קֶצֶף עֲלֵיכֶם וְעַל־אֲחֵיכֶם כֹּה
11 תַעֲשׂוּן וְלֹא תֶאְשָׁמוּ׃ וְהִנֵּה אֲמַרְיָהוּ כֹהֵן הָרֹאשׁ עֲלֵיכֶם
לְכֹל דְּבַר־יְהוָה וּזְבַדְיָהוּ בֶן־יִשְׁמָעֵאל הַנָּגִיד לְבֵית־
יְהוּדָה לְכֹל דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְשֹׁטְרִים הַלְוִיִּם לִפְנֵיכֶם חִזְקוּ
וַעֲשׂוּ וִיהִי יְהוָה עִם־הַטּוֹב׃

CAP. XX. כ וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ בְנֵי־מוֹאָב וּבְנֵי עַמּוֹן
2 וְעִמָּהֶם מֵהָעַמּוֹנִים עַל־יְהוֹשָׁפָט לַמִּלְחָמָה׃ וַיָּבֹאוּ
וַיַּגִּידוּ לִיהוֹשָׁפָט לֵאמֹר בָּא עָלֶיךָ הָמוֹן רָב מֵעֵבֶר לַיָּם
חסר י׳ 3 מֵאֲרָם וְהִנָּם בְּחַצְצוֹן תָּמָר הִיא עֵין גֶּדִי׃ וַיִּרָא
וַיִּתֵּן יְהוֹשָׁפָט אֶת־פָּנָיו לִדְרוֹשׁ לַיהוָה וַיִּקְרָא־צוֹם
4 עַל־כָּל־יְהוּדָה׃ וַיִּקָּבְצוּ יְהוּדָה לְבַקֵּשׁ מֵיְהוָה גַּם
ה מִכָּל־עָרֵי יְהוּדָה בָּאוּ לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה׃ וַיַּעֲמֹד
יְהוֹשָׁפָט בִּקְהַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַםִ בְּבֵית יְהוָה לִפְנֵי
6 הֶחָצֵר הַחֲדָשָׁה׃ וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ הֲלֹא
אַתָּה־הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה מוֹשֵׁל בְּכֹל
מַמְלְכוֹת הַגּוֹיִם וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וְאֵין עִמְּךָ לְהִתְיַצֵּב׃
הלא

a) & ab idololatria & impietate sua eos reuocauit f. reduxit ad Iehouam, Deum maiorum eorum.
v. 6. b) *Videte*, Ios. 8, 8. Matth. 18, 10. *quid faciatis* & faciendum vobis sit. Act. 5, 35. *non enim homini*, eiusque nomine & mandato, *sed Iehouæ iudicabitis*; & huic rationem iudiciorum vestrorum reddetis; cuius vices & nomen geritis, coll. Exod. 21, 6. c. 22, 28. Deut. 1, 17. Prou. 8, 15. c. 16, 11. *ipseque vobiscum est in caussa iudicii* & dicendo iure, Deut. 17, 9.
v. 7. c) *Quare timor Iehouæ super vobis sit*, v. 9. c. 17, 10. *obseruate* omnia & *facite* sec. legem diuinam fideliter & sincere, v. 9. d) *peruersitas* v. 6. Iob. 8, 3. & *acceptatio personarum*, Deut. 10, 17. Iob. 34, 19. Act. 10, 34. 1 Pet. 1, 17. *aut acceptio* (f) *doni* vel *munerum*. cf. Exod. 23, 8. Deut. 16, 19. c. 27, 25. 1 Sam. 8, 3. c. 12, 3. Prou. 15, 27. cet.
v. 8. e) *Sed & Hierosolymis*, Ps. 122, 3. 5. Iosaphat iudices *constituit*, v. 5. Deut. 17, 9. 10. *ex Leuitis & Sacerdotibus*, Deut. 21, 5. 1 Par. 23, 4. c. 26, 29. & *ex primariis familiarum* Ezr. 2, 68. doctiores, *ad iudicium Iehouæ*, in caussis sacris, coll. v. 11. 1 Par. 26, 30. & *ad lites* ciuiles, coll. v. 10. Ezech. 44, 24. *Sic*, inquam, *redierunt f. reuersi sunt* Iosaphat & comites eius, v. 4. 5. *Hierosolymam*.
v. 11. f) 1 Par. 5, 37. Ezr. 7, 3.
CAP. XX, v. 1. g) *Moabitæ & Ammonitæ* Iosaphato bellum inferunt, v. 1. 2. vnde hic II. *precibus* confugit ad Deum, v. 3 -- 12. qui III. ei *victoriam pollicetur*, v. 13 - 17. quam IV. insignem *refert*, v. 18 -- 28. V. *religiose* deinde *regnat*, v. 29 — 34. Sed VI. *amicitia cum Achabo fit ie* contracta reprehenditur, & iram Dei in eum mouet, v. 35 - 37.

v. 7. ומקח *Mem* cum *Meth. B. Ascher.* v. 10. ולמשפטים Hic finem versiculi fecerat Scriba Codicis I. interposito simul Targum f. versione Chaldaica: sed superueniens Punctator, *Sophpasuk* deleto reposuit *Segolta*, cum adiecta nota critica: *Non est heic finis versiculi.* · אתם per *Rebia* 1. 2. 6. 9. 20. 23. יֶאְשְׁמוּ sic per *Segol* sub *Aleph* 2. 3. & su. 5. תאשמו *Aleph* per *Chatephsegol* 2, 3. 7. 8. 11. 15. CAP. XX, v. 1. ועמהם sine *Psik* 3. 22. contra *Ed. Bas.* f. 61. a. v. 6. הָאֱלֹהִים cum præfixo *He* 1. & sic su. 2.

7 הֲלֹא ׀ אַתָּה אֱלֹהֵינוּ הוֹרַשְׁתָּ אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת
מִלִּפְנֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וַתִּתְּנָהּ לְזֶרַע אַבְרָהָם אֹהַבְךָ
8 לְעוֹלָם׃ וַיֵּשְׁבוּ־בָהּ וַיִּבְנוּ לְךָ ׀ בָּהּ מִקְדָּשׁ לְשִׁמְךָ
9 לֵאמֹר׃ אִם־תָּבוֹא עָלֵינוּ רָעָה חֶרֶב שְׁפוֹט וְדֶבֶר
וְרָעָב נַעַמְדָה לִפְנֵי הַבַּיִת הַזֶּה וּלְפָנֶיךָ כִּי שִׁמְךָ בַּבַּיִת
י הַזֶּה וְנִזְעַק אֵלֶיךָ מִצָּרָתֵנוּ וְתִשְׁמַע וְתוֹשִׁיעַ׃ וְעַתָּה
הִנֵּה בְנֵי־עַמּוֹן וּמוֹאָב וְהַר־שֵׂעִיר אֲשֶׁר לֹא־נָתַתָּה
לְיִשְׂרָאֵל לָבוֹא בָהֶם בְּבֹאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כִּי סָרוּ
11 מֵעֲלֵיהֶם וְלֹא הִשְׁמִידוּם׃ וְהִנֵּה־הֵם גֹּמְלִים עָלֵינוּ
12 לָבוֹא לְגָרְשֵׁנוּ מִיְּרֻשָּׁתְךָ אֲשֶׁר הוֹרַשְׁתָּנוּ׃ אֱלֹהֵינוּ
הֲלֹא תִשְׁפָּט־בָּם כִּי אֵין בָּנוּ כֹּחַ לִפְנֵי הֶהָמוֹן הָרָב הַזֶּה
הַבָּא עָלֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע מַה־נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ׃
13 וְכָל־יְהוּדָה עֹמְדִים לִפְנֵי יְהוָה גַּם־טַפָּם נְשֵׁיהֶם
וּבְנֵיהֶם׃
14 וְיַחֲזִיאֵל בֶּן־זְכַרְיָהוּ בֶּן־בְּנָיָה בֶּן־יְעִיאֵל בֶּן־מַתַּנְיָה הַלֵּוִי
טו מִן־בְּנֵי אָסָף הָיְתָה עָלָיו רוּחַ יְהוָה בְּתוֹךְ הַקָּהָל׃ וַיֹּאמֶר
הַקְשִׁיבוּ כָל־יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ וְהַמֶּלֶךְ יְהוֹשָׁפָט
כֹּה־אָמַר יְהוָה לָכֶם אַתֶּם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תֵּחַתּוּ מִפְּנֵי
הֶהָמוֹן הָרָב הַזֶּה כִּי לֹא לָכֶם הַמִּלְחָמָה כִּי לֵאלֹהִים׃
16 מָחָר רְדוּ עֲלֵיהֶם הִנָּם עֹלִים בְּמַעֲלֵה הַצִּיץ וּמְצָאתֶם
17 אֹתָם בְּסוֹף הַנַּחַל פְּנֵי מִדְבַּר יְרוּאֵל׃ לֹא לָכֶם לְהִלָּחֵם
בָּזֹאת הִתְיַצְּבוּ עִמְדוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה עִמָּכֶם
יְהוּדָה וִירוּשָׁלַםִ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תֵּחַתּוּ מָחָר צְאוּ
18 לִפְנֵיהֶם וַיהוָה עִמָּכֶם׃ וַיִּקֹּד יְהוֹשָׁפָט אַפַּיִם אַרְצָה וְכָל־
יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ נָפְלוּ לִפְנֵי יְהוָה לְהִשְׁתַּחֲוֺת לַיהוָה׃
19 וַיָּקֻמוּ הַלְוִיִּם מִן־בְּנֵי הַקְּהָתִים וּמִן־בְּנֵי הַקָּרְחִים לְהַלֵּל
כ לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּקוֹל גָּדוֹל לְמָעְלָה׃ וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר
וַיֵּצְאוּ לְמִדְבַּר תְּקוֹעַ וּבְצֵאתָם עָמַד יְהוֹשָׁפָט וַיֹּאמֶר

שמעוני Oooo o קו א

v. 7. a) *expulisti.* cf. v. 11. Num. 14, 12. c. 33, 55. not. b) *amici tui*, Esa. 41, 8. Iac. 2, 23.

v. 8. c) i. e. in cuius dedicatione sequentia verba a Salomone adhibita fuerunt, coll. c. 6, 24. seqq.

v. 9. d) *Si qua inciderit in nos calamitas*, v. 2. Deut. 28, 15. *gladius* s. bellum, Leu. 26, 6. Ier. 27, 13. c. 29, 17. *iudicium* s. vindicta (1) formæ סגור Hos. 13, 8. יסוד Hab. 3, 13. cet. cf. Exod. 7, 4. Ezech. 14, 21. c. 23, 10. *pestis etiam aut fames*, c. 6, 28. c. 7, 13. tum *supplices stabimus coram domo hac & coram te* (*nomen enim tuum* inuocatur *in domo hac*, c. 6, 33. c. 7, 16.) *& clamabimus ad te ex angustia nostra, tuque exaudies & saluabis.*

v. 11. e) *Et ecce illi* ingratissimi, talem *retributionem conferunt in nos*, Ioel 4, 4. *vt veniant ad nos eiiciendum ex hereditate tua, quam nobis dedisti.* Ezr. 9, 12.

v. 14. f) *Tum super Iachazielem -- ex posteris Asaphi*: 1 Par. 6, 24. (cuius Psalmum 83, 6--9. quo hæc inimicorum Iosaphati conspiratio prædicta fuit, singulariter hic Iachasiel meditatus fuisse videtur, monente *Gurtlero* in Theol. proph. p. 189.) *fuit* vel incubuit *spiritus Ieho*uæ propheticus, c. 15, 1. c. 24, 20. Num. 11, 25. 26.

v. 16. g) *per adscensum* s. cliuum *Tsitsi* s. florum -- *versus desertum Ieruelis.*

v. 19. h) *de Kehathitis & Korachitis*, 1 Par. 6, 16. 18. 22. *ad laudandum Iehouam*, Deum Israelis, v. 21. c. 5, 13. *voce magna* s. alta, c. 15, 4. *summopere.* c. 1, 1.

v. 20. i) *ad desertum Thekoæ* vbi subiectum, c. 11, 6. in solitudine Iudæ, Iud. 1, 16. ad occasum lacus Asphaltitis.

v. 8. וישבו *milra* 2. 3. 5. 7. 8. 10 -- 19. 21. 22. 23. Porro *Makk.* simul cum *Tiphcha* habent 2. 24. & *Ber.* fauente (vt videtur) *Mas. impr.* Num. 28, 26. לך per *Merca* sine *Psik* 2. sed *Psik* requirit *Ind. Bas.* f. 61. a. v. 9. מצרתנו *defect.* 22. 23. pluraliter autem מִצָּרֹתֵנוּ 22. v. 10. בבאם : *defect.* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 15. 20. 22. 23. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* Alii *plene.* v. 11. לבוא לגרשנו ita 2. 6. 9. 20. & לגרשנו per *Meth.* loco *Mun.* etiam 1. מירשתך sic per *Iod* quiescens 3. 5. v. 12. לפני per *Sakephgad.* 1. 3. 11. 21. ואנחנו לא־ ita 1. 6. 9. 20. At ואנחנו לא־־נדע 2. v. 17. התיצבו cum *Meth.* *B. Naphtali*, ac pauci ex codd. nostris. v. 19. הקהתים *Kuph* per *Chatephkom.* 1. 2. 5. להלל per *Rbbia* 1. 2. 5. 6. 8. 9. 10. 13. 19. 20.

שִׁמְעוּנִי יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם הַאֲמִינוּ בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
21 וְתֵאָמֵנוּ הַאֲמִינוּ בִנְבִיאָיו וְהַצְלִיחוּ׃ וַיִּוָּעַץ אֶל־הָעָם
וַיַּעֲמֵד מְשֹׁרְרִים לַיהוָה וּמְהַלְלִים לְהַדְרַת־קֹדֶשׁ בְּצֵאת
לִפְנֵי הֶחָלוּץ וְאֹמְרִים הוֹדוּ לַיהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
22 וּבְעֵת הֵחֵלּוּ בְרִנָּה וּתְהִלָּה נָתַן יְהוָה מְאָרְבִים עַל־בְּנֵי
עַמּוֹן מוֹאָב וְהַר־שֵׂעִיר הַבָּאִים לִיהוּדָה וַיִּנָּגֵפוּ׃
23 וַיַּעַמְדוּ בְּנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב עַל־יֹשְׁבֵי הַר־שֵׂעִיר לְהַחֲרִים
וּלְהַשְׁמִיד וּכְכַלּוֹתָם בְּיוֹשְׁבֵי שֵׂעִיר עָזְרוּ אִישׁ בְּרֵעֵהוּ
24 לְמַשְׁחִית׃ וִיהוּדָה בָּא עַל־הַמִּצְפֶּה לַמִּדְבָּר וַיִּפְנוּ
אֶל־הֶהָמוֹן וְהִנָּם פְּגָרִים נֹפְלִים אַרְצָה וְאֵין פְּלֵיטָה׃
כה וַיָּבֹא יְהוֹשָׁפָט וְעַמּוֹ לָבֹז אֶת־שְׁלָלָם וַיִּמְצְאוּ בָהֶם
לָרֹב וּרְכוּשׁ וּפְגָרִים וּכְלֵי חֲמֻדוֹת וַיְנַצְּלוּ לָהֶם לְאֵין
מַשָּׂא וַיִּהְיוּ יָמִים שְׁלוֹשָׁה בֹּזְזִים אֶת־הַשָּׁלָל כִּי רַב־
26 הוּא׃ וּבַיּוֹם הָרְבִעִי נִקְהֲלוּ לְעֵמֶק בְּרָכָה כִּי שָׁם בֵּרְכוּ
אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאוּ אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא
27 עֵמֶק בְּרָכָה עַד־הַיּוֹם׃ וַיָּשֻׁבוּ כָּל־אִישׁ יְהוּדָה
וִירוּשָׁלִַם וִיהוֹשָׁפָט בְּרֹאשָׁם לָשׁוּב אֶל־יְרוּשָׁלִַם
28 בְּשִׂמְחָה כִּי־שִׂמְּחָם יְהוָה מֵאוֹיְבֵיהֶם׃ וַיָּבֹאוּ
יְרוּשָׁלִַם בִּנְבָלִים וּבְכִנֹּרוֹת וּבַחֲצֹצְרוֹת אֶל־בֵּית
29 יְהוָה׃ וַיְהִי פַּחַד אֱלֹהִים עַל כָּל־מַמְלְכוֹת הָאֲרָצוֹת
ל בְּשָׁמְעָם כִּי נִלְחַם יְהוָה עִם אוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַתִּשְׁקֹט
מַלְכוּת יְהוֹשָׁפָט וַיָּנַח לוֹ אֱלֹהָיו מִסָּבִיב׃
31 וַיִּמְלֹךְ יְהוֹשָׁפָט עַל־יְהוּדָה בֶּן־שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ
שָׁנָה בְּמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִַם וְשֵׁם
32 אִמּוֹ עֲזוּבָה בַּת־שִׁלְחִי׃ וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אָבִיו אָסָא
33 וְלֹא־סָר מִמֶּנָּה לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה׃ אַךְ הַבָּמוֹת
לֹא־סָרוּ וְעוֹד הָעָם לֹא־הֵכִינוּ לְבָבָם לֵאלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם׃
34 וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹשָׁפָט הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרֹנִים הִנָּם כְּתוּבִים
בדברי

a) audite me, c. 15, 4. 1 Par. 28, 2. *Iuda & habitatores Hierosolymæ!* v. 15. 18. *credite in Iehouam*, q. d. *firmate fiduciam* vestram *in Domino Deo vestro*, Deut. 1, 32. Esa. 28, 16. *tum enim firmi eritis*; Esa. 7, 9. *credite prophetis eius*, Exod. 14, 31. 1 Sam. 27, 12. Ps. 106, 12. *& prospere agite*. Bene Vulg. *& cuncta euenient prospera*. Est enim Imperatiuus promissionis, vt Ps. 37, 27. Prou. 3, 4. c. 20, 13.

v. 21. *b) Consilium itaque init* rex *cum populo*, eiusque primoribus, c. 10, 6. 8. c. 25, 17. *constituitque cantantes Iehouæ*, c. 19, 5. *& laudantes* eum, c. 30, 21. 1 Par. 23, 5. *ad decus Sanctitatis*, 1 Par. 16, 29. *dum* sacri musici *exiuerant* in prima quasi acie *ante armatos*, c. 17, 18. Num. 32, 21. 29. & dixerunt: *Laudate Iehouam* etc. c. 5, 13. c. 7, 6. Ps. 136, 1. seqq.

v. 22. *c) Quo ergo tempore illi inceperunt iubilum & laudem Deo canere*, propiusque ad hostes accesserunt, *immisit* Dominus *insidiatores contra Ammonitas, Moabitas &* incolas *montis Seir*, s. Idumæos, v. 1. 10. *qui venerant contra Iudam*, v. 1. 2. *ita vt cæderentur*, c. 25, 22. 1 Sam. 7, 10. Ammonitæ.

v. 23. *d) Mox etiam steterunt* s. insurrexerunt *Ammonitæ & Moabitæ contra incolas* montis *Seir*, *vt eos ad internecionem vsque delerent*, Dan. 11, 44. Esth. 7, 4. *cumque absoluissent* cædem *in incolis Seir*, c. 18, 10. c. 24, 14. Ezr. 10, 17. *iuuerunt* aduersarios *quisque contra socium suum*, vnus contra alterum pugnans, Zach. 1, 15. *ad internecionem*. Exod. 12, 13. Confer similia Iud. 7, 22. 1 Sam. 14, 20.

v. 21. וּמְהַלְלִים prius *Lamed* per *Chatephpat.* cum præuio *Meth.* 3. 6. 9. 14. 20. v. 22. יְהוּדָה sine *Psik* 2. 3. 6. 9. 19. 20. 22. contra *Ind. Baj.* f. 61. a. v. 23. עזרו איש־ ita 1. 2. 3. 5. v. 24. Pro עַל habent עַד in marg. 6. 9. at אֶל fe. 2. v. 25. Pro וּפְגָרִים (quod quidem in marg. referunt 6. 9.) in textu habent וּבְגָדִים 6. 9. 20. quomodo Vulg. *vestes quoque.* v. 26. הָרְבִעִי sic *defect.* 6. 7. 8. 9. 15. 22. 24. & sic fe. 5. sec. *Mas. impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* 1 Par. 24, 8. Alii *plene.* v. 27. שִׂמְּחָם sine *Dag.* 1. 2. & sic fe. 5. v. 28. יְרוּשָׁלִַם *Meth.* pro *Mun.* 1. 17. 18. & *Ber.* v. 32. אָסָא אָבִיו sic transposite 1. 6. 9. 20. & sic fe. 2. 5. v. 33. לֹא סָרוּ per *Mun.* 2. 6. 9. 20, & sic fu. 5.

בְּדִבְרֵי יֵהוּא בֶּן־חֲנָנִי [b]אֲשֶׁר [a]הֹעֲלָה עַל־סֵפֶר מַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל׃ [e]וְאַחֲרֵי־כֵן [c]אֶתְחַבַּר יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יְהוּדָה עִם לה
36 אֲחַזְיָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל הוּא [d]הִרְשִׁיעַ לַעֲשׂוֹת׃ וַיְחַבְּרֵהוּ
עִמּוֹ לַעֲשׂוֹת אֳנִיּוֹת לָלֶכֶת תַּרְשִׁישׁ וַיַּעֲשׂוּ אֳנִיּוֹת בְּעֶצְיוֹן
37 גָּבֶר׃ וַיִּתְנַבֵּא אֱלִיעֶזֶר בֶּן־דֹּדָוָהוּ מִמָּרֵשָׁה עַל־יְהוֹשָׁפָט
לֵאמֹר כְּהִתְחַבֶּרְךָ עִם־אֲחַזְיָהוּ פָּרַץ יְהוָה אֶת־מַעֲשֶׂיךָ
CAP. XXI. כא [f]וַיִּשָּׁבְרוּ אֳנִיּוֹת וְלֹא עָצְרוּ לָלֶכֶת אֶל־תַּרְשִׁישׁ׃ וַיִּשְׁכַּב
יְהוֹשָׁפָט עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִיד וַיִּמְלֹךְ
2 יְהוֹרָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ וְלוֹ־אַחִים בְּנֵי יְהוֹשָׁפָט עֲזַרְיָה
וִיחִיאֵל וּזְכַרְיָהוּ וַעֲזַרְיָהוּ וּמִיכָאֵל וּשְׁפַטְיָהוּ כָּל־אֵלֶּה
3 בְּנֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּתֵּן לָהֶם ׀ אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת
רַבּוֹת [g]לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְמִגְדָּנוֹת עִם־עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה
וְאֶת־הַמַּמְלָכָה נָתַן לִיהוֹרָם כִּי־הוּא הַבְּכוֹר׃
4 וַיָּקָם יְהוֹרָם עַל־מַמְלֶכֶת אָבִיו וַיִּתְחַזַּק
וַיַּהֲרֹג אֶת־כָּל־אֶחָיו בֶּחָרֶב וְגַם מִשָּׂרֵי יִשְׂרָאֵל׃ בֶּן־ ה
שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה יְהוֹרָם בְּמָלְכוֹ וּשְׁמוֹנֶה שָׁנִים מָלַךְ
6 בִּירוּשָׁלִָם׃ וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ ׀ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ
בֵּית אַחְאָב כִּי בַּת־אַחְאָב הָיְתָה לּוֹ לְאִשָּׁה וַיַּעַשׂ הָרַע
7 בְּעֵינֵי יְהוָה׃ וְלֹא־אָבָה יְהוָה לְהַשְׁחִית אֶת־בֵּית דָּוִיד
לְמַעַן הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת לְדָוִיד וְכַאֲשֶׁר אָמַר לָתֵת לוֹ
8 נִיר וּלְבָנָיו כָּל־הַיָּמִים׃ בְּיָמָיו פָּשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד־
9 יְהוּדָה וַיַּמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ׃ וַיַּעֲבֹר יְהוֹרָם עִם־שָׂרָיו
וְכָל־הָרֶכֶב עִמּוֹ וַיְהִי קָם לַיְלָה וַיַּךְ אֶת־אֱדוֹם הַסּוֹבֵב
10 אֵלָיו וְאֵת שָׂרֵי הָרָכֶב׃ וַיִּפְשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד־יְהוּדָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה אָז תִּפְשַׁע לִבְנָה בָּעֵת הַהִיא מִתַּחַת יָדוֹ
11 כִּי עָזַב אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו׃ גַּם־הוּא עָשָׂה־בָמוֹת
בְּהָרֵי יְהוּדָה וַיֶּזֶן אֶת־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם וַיַּדַּח אֶת־יְהוּדָה׃
12 וַיָּבֹא אֵלָיו מִכְתָּב מֵאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר

כה Ooooo 2 קו ב

a) in scriptis *Iehu*, c. 19, 2. 2 Reg. 16, 1. filii *Chanani*; c. 16, 7. *b*) *quod* prophetæ scriptum *relatum* & insertum *fuit* 1 Par. 27, 24. *in librum* s. commentarium historicum *de regibus Israelis*, c. 16, 11. 1 Par. 9, 1.
v. 35. *e*) *Postea tamen*, etsi castigatus a propheta fuerat, c. 19, 2. *Societatem* iterum *init*, v. 37. Dan. 11, 6. -- *cum Athasia*, rege Israelis; non diu tamen continuandam, sed abruptam, quum Iosaphato a propheta id exprobratum esset, v. 37. coll. 1 Reg. 22, 50. *d*) *is pessime agebat* & se gerebat. c. 22, 3. Dan. 9, 5. cf. 1 Reg. 22, 53. 54. 2 Reg. 1, 2. seqq.
v. 36. *c*) *Cum hoc*, *inquam*, *societatem init*, v. 35. 37. Exod. 36, 10. *ad construendum naves*, *quæ in Tarschisch irent* s. Indiam, v. 37. c. 9, 21. 1 Reg. 22, 49. & eas quidem naues fecerunt in portu Idumææ *Esion-Gebere*, c. 8, 17. 1 Reg. 9, 26.
CAP. XXI, v. 1. *f*) *Tandem obdormivit Iosaph.* c. 16, 13. 1 Reg. 14, 20. *& sepultus est cum maioribus suis*, s. in sepulcris maiorum suorum, 1 Reg. 22, 51. *in vrbe Dauidis*, c. 9, 31. 1 Reg. 2, 10. & successit ei, c. 17, 1. *Ioramus filius ipsius* primogenitus, v. 3. Hic vero I. *fratres occidit*, & in idololatriam prolabitur v. 4 -- 7. II. *Idumæos*, qui defecerant, frustra in officium redigere conatur, v. 8 -- 10. III. Idololatriam instaurat, & per litteras s. scriptum *Eliæ prophetæ* castigatur, v. 11 -- 15. IV. *Plures hostes* experitur, v. 16. 17. tandemque V. fœdo morbo absumtus *sepelitur*, sed non inter reges, v. 18 -- 20.
v. 3. *g*) *argenti & auri*, c. 32, 27. *& rerum pretiosarum* (4) c. 32, 23. Gen. 24, 53. Ezr. 1, 6. *cum vrbibus munitis*, c. 14, 5. gubernandis ac defendendis.

CAP. XXI, v. 2. וְלוֹ אַחִים ita 2. 3. & fu. 5. בני יהושפט מלך ita 1. 2. 5 -- 10. 13. 14. 15. 16. 19. 20. v. 3. להם sine *Psik* 2. 3. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. a. Pro מצורות habent מצרות per *Daleth* 1. 5. v. 6. היתה per *Makk.* & *Meth.* 1. 2. 5. 21. 22. contra *Mas. Erff.* לאשה sine præfixo *Lamed* 7. 8. 11. 13. 14. 15. 16. 19. 21. 22. & sic fu. 5. v. 9. הסבב *defect.* 2. 3. 6. 9. 20. sec. *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* h. l. sed contra *Mas.* 1. h. l.

כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי דָּוִיד אָבִיךָ תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־הָלַכְתָּ
בְּדַרְכֵי יְהוֹשָׁפָט אָבִיךָ וּבְדַרְכֵי אָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה׃
13 וַתֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּזְנֶה אֶת־יְהוּדָה וְאֶת־יֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלַ͏ִם כְּהַזְנוֹת בֵּית אַחְאָב וְגַם אֶת־אַחֶיךָ בֵית־אָבִיךָ
14 הַטּוֹבִים מִמְּךָ הָרָגְתָּ׃ הִנֵּה יְהוָה נֹגֵף מַגֵּפָה גְדוֹלָה
טו בְּעַמֶּךָ וּבְבָנֶיךָ וּבְנָשֶׁיךָ וּבְכָל־רְכוּשֶׁךָ׃ וְאַתָּה בָּחֳלָיִים
רַבִּים בְּמַחֲלֵה מֵעֶיךָ עַד־יֵצְאוּ מֵעֶיךָ מִן־הַחֹלִי יָמִים עַל־
16 יָמִים׃ וַיָּעַר יְהוָה עַל־יְהוֹרָם אֵת רוּחַ הַפְּלִשְׁתִּים
17 וְהָעַרְבִים אֲשֶׁר עַל־יַד כּוּשִׁים׃ וַיַּעֲלוּ בִיהוּדָה וַיְבַקְעוּהָ
וַיִּשְׁבּוּ אֵת כָּל־הָרְכוּשׁ הַנִּמְצָא לְבֵית־הַמֶּלֶךְ וְגַם־בָּנָיו
וְנָשָׁיו וְלֹא נִשְׁאַר־לוֹ בֵּן כִּי אִם־יְהוֹאָחָז קְטֹן בָּנָיו׃
18 וְאַחֲרֵי כָּל־זֹאת נְגָפוֹ יְהוָה ׀ בְּמֵעָיו לָחֳלִי לְאֵין מַרְפֵּא׃
19 וַיְהִי לְיָמִים ׀ מִיָּמִים וּכְעֵת צֵאת הַקֵּץ לְיָמִים שְׁנַיִם יָצְאוּ
מֵעָיו עִם־חָלְיוֹ וַיָּמָת בְּתַחֲלֻאִים רָעִים וְלֹא־עָשׂוּ לוֹ עַמּוֹ
כ שְׂרֵפָה כִּשְׂרֵפַת אֲבֹתָיו׃ בֶּן־שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם הָיָה
בְמָלְכוֹ וּשְׁמוֹנֶה שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלָ͏ִם וַיֵּלֶךְ בְּלֹא חֶמְדָּה
וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּעִיר דָּוִיד וְלֹא בְּקִבְרוֹת הַמְּלָכִים׃

Cap. XXII. כב

וַיַּמְלִיכוּ
יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם אֶת־אֲחַזְיָהוּ בְנוֹ הַקָּטֹן תַּחְתָּיו כִּי כָל־
הָרִאשֹׁנִים הָרַג הַגְּדוּד הַבָּא בָעַרְבִים לַמַּחֲנֶה וַיִּמְלֹךְ
אֲחַזְיָהוּ בֶּן־יְהוֹרָם מֶלֶךְ יְהוּדָה׃
2 בֶּן־אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה אֲחַזְיָהוּ
בְמָלְכוֹ וְשָׁנָה אַחַת מָלַךְ בִּירוּשָׁלָ͏ִם וְשֵׁם אִמּוֹ עֲתַלְיָהוּ
3 בַּת־עָמְרִי׃ גַּם־הוּא הָלַךְ בְּדַרְכֵי בֵּית אַחְאָב כִּי
4 אִמּוֹ הָיְתָה יוֹעַצְתּוֹ לְהַרְשִׁיעַ׃ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
כְּבֵית אַחְאָב כִּי־הֵמָּה הָיוּ־לוֹ יוֹעֲצִים אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו
ה לְמַשְׁחִית לוֹ׃ גַּם בַּעֲצָתָם הָלַךְ וַיֵּלֶךְ אֶת־יְהוֹרָם בֶּן־
אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לַמִּלְחָמָה עַל־חֲזָאֵל מֶלֶךְ־אֲרָם
6 בְּרָמוֹת גִּלְעָד וַיַּכּוּ הָרַמִּים אֶת־יוֹרָם׃ וַיָּשָׁב
להתרפא

a) Ita dicitur Deus ob fœdus cum Dauide initum, v. 7. cf. c. 34, 3. 2 Reg. 20, 5. *b*) i. e. mores ac pietatem Iosaphati non imitatus es, cf. c. 17, 3. 1 Reg. 15, 26. *c*) *& in viis Asæ* melioribus, c. 20, 32.

v. 13. *d*) qui omnes fuerunt idololatræ. cf. v. 6. *e*) *& scortari fecisti*, h. e. ad idololatriam impulisti, v. 11. Hos. 4, 10. 18. -- *sicut familia Achabi* Israelitas *ad scortandum impulit*, 1 Reg. 16, 31. 32. Leu. 19, 29. *præterea etiam fratres tuos, familiam* ac posteritatem *patris tui*, v. 2. *qui te multo meliores erant*, 1 Reg. 2, 32. 1 Sam. 24, 18. *occidisti*. v. 4.

v. 14. *f*) Ideo *ecce Iehoua percussurus* s. editurus est *stragem magnam*, 2 Sam. 18, 7. Zach. 14, 12. 18. *in populo tuo* etc. Vide v. 17.

v. 15. *g*) *Tuque in morbis magnis eris*, s. grauissimis morbis percutieris, v. 14. *& morbo quidem intestinorum tuorum*, v. 18. cf. Deut. 28, 59. *vsque dum exeant intestina tua a morbo* s. morbi illius vehementia ac malignitate, v. 18. 19. de *diebus in dies*, vel *anno ad annum* accedente, coll. v. 19. Ps. 61, 7. item Exod. 13, 10. Leu. 25, 29. etc.

v. 16. *h*) *Concitauit itaque Iehoua*, c. 36, 22. 1 Par. 5, 26. *animum* 2 Reg. 19, 7. *Philistæorum*, coll. supra c. 17, 11. & c. 26, 7. & *Arabum*, c. 22, 1. coll. c. 17, 11. *qui* habitabant *iuxta Chusitas* s. Madianitas, c. 12, 3. c. 14, 8.

CAP. XXII, v. 1. *i*) qui *Azarias* v. 6. & eadem significatione *Iehoachas*, c. 21, 17. Nimir. *Achasias* I. *succedit* regno & vitiis Iorami, v. 1 -- 4. *occiditurque* II. cum cognatis a Iehu, v. 5 -- 9. Quo occiso III. *Athalia*, mater eius, trucidata omni stirpe regia, præter *Ioasum*, regnum inuadit, v. 10 -- 12.

---

v. 12. ובדרכי אסא מלך־ ita 2. 3. & fe. 5. v. 13. ותזנה per *Chirek* in Kal 6. 9. 20. & sic fu. 5. contra *Mas. impr.* & *Erf.* v. 17. Pro ארת habent ארת־ 2. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 18. יהוה sine *Psik* 1. 7. 8. 10. 12 -- 16. 19. 20. 22. 23. contra *Ind. Bas.* f. 61. a. vbi tamen *Psik* mendose ad præcedens נגפו relatum est. v. 19. Posterius לימים cum *Psik* 2. 5. 17. 18. 24. & *Brr.* sec. *Ind. Bas.* f. 61. a. vbi tamen posterius לימים cum priori mendose forsan coniunctum est.

לְהִתְרַפֵּא בְיִזְרְעֶאל כִּי הַמַּכִּים אֲשֶׁר הִכֻּהוּ בָרָמָה
בְּהִלָּחֲמוֹ אֶת־חֲזָהאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַעֲזַרְיָהוּ בֶן־יְהוֹרָם
מֶלֶךְ יְהוּדָה יָרַד לִרְאוֹת אֶת־יְהוֹרָם בֶּן־אַחְאָב בְּיִזְרְעֶאל
7 כִּי־חֹלֶה הוּא׃ וּמֵאֱלֹהִים הָיְתָה תְּבוּסַת אֲחַזְיָהוּ לָבוֹא
אֶל־יוֹרָם וּבְבֹאוֹ יָצָא עִם־יְהוֹרָם אֶל־יֵהוּא בֶן־נִמְשִׁי אֲשֶׁר
8 מְשָׁחוֹ יְהוָה לְהַכְרִית אֶת־בֵּית אַחְאָב׃ וַיְהִי כְּהִשָּׁפֵט
יֵהוּא עִם־בֵּית אַחְאָב וַיִּמְצָא אֶת־שָׂרֵי יְהוּדָה וּבְנֵי אֲחֵי
9 אֲחַזְיָהוּ מְשָׁרְתִים לַאֲחַזְיָהוּ וַיַּהַרְגֵם׃ וַיְבַקֵּשׁ אֶת־
אֲחַזְיָהוּ וַיִּלְכְּדֻהוּ וְהוּא מִתְחַבֵּא בְשֹׁמְרוֹן וַיְבִאֻהוּ אֶל־
יֵהוּא וַיְמִתֻהוּ וַיִּקְבְּרֻהוּ כִּי אָמְרוּ בֶּן־יְהוֹשָׁפָט הוּא
אֲשֶׁר־דָּרַשׁ אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבָבוֹ וְאֵין לְבֵית אֲחַזְיָהוּ
י לַעְצֹר כֹּחַ לְמַמְלָכָה׃ וַעֲתַלְיָהוּ אֵם
אֲחַזְיָהוּ רָאֲתָה כִּי־מֵת בְּנָהּ וַתָּקָם וַתְּדַבֵּר אֶת־כָּל־
זֶרַע הַמַּמְלָכָה לְבֵית יְהוּדָה׃
11 וַתִּקַּח יְהוֹשַׁבְעַת בַּת־הַמֶּלֶךְ אֶת־יוֹאָשׁ
בֶּן־אֲחַזְיָהוּ וַתִּגְנֹב אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי־הַמֶּלֶךְ הַמּוּמָתִים
וַתִּתֵּן אֹתוֹ וְאֶת־מֵינִקְתּוֹ בַּחֲדַר הַמִּטּוֹת וַתַּסְתִּירֵהוּ
יְהוֹשַׁבְעַת בַּת־הַמֶּלֶךְ יְהוֹרָם אֵשֶׁת יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן כִּי הִיא
הָיְתָה אֲחוֹת אֲחַזְיָהוּ מִפְּנֵי עֲתַלְיָהוּ וְלֹא הֱמִיתָתְהוּ׃
12 וַיְהִי אִתָּם בְּבֵית הָאֱלֹהִים מִתְחַבֵּא שֵׁשׁ שָׁנִים וַעֲתַלְיָה
CAP. XXIII. כג מֹלֶכֶת עַל־הָאָרֶץ׃ וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִעִית
הִתְחַזַּק יְהוֹיָדָע וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת לַעֲזַרְיָהוּ בֶן־
יְרֹחָם וּלְיִשְׁמָעֵאל בֶּן־יְהוֹחָנָן וְלַעֲזַרְיָהוּ בֶן־עוֹבֵד וְאֶת־
מַעֲשֵׂיָהוּ בֶן־עֲדָיָהוּ וְאֶת־אֱלִישָׁפָט בֶּן־זִכְרִי עִמּוֹ בַבְּרִית׃
2 וַיָּסֹבּוּ בִּיהוּדָה וַיִּקְבְּצוּ אֶת־הַלְוִיִּם מִכָּל־עָרֵי יְהוּדָה
3 וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל־יְרוּשָׁלִָם׃ וַיִּכְרֹת
כָּל־הַקָּהָל בְּרִית בְּבֵית הָאֱלֹהִים עִם־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
לָהֶם הִנֵּה בֶן־הַמֶּלֶךְ יִמְלֹךְ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עַל־בְּנֵי

a) *vt curaretur*, 2 Reg. 8, 29. c. 9, 15. *in Iizreele*, vrbe tribus Iiſſachar, Ioſ. 19, 18. 1 Reg. 4, 12. *quia plagæ* ſ. vulnera ei erant; Subſtant. idem quod fem. מכות, 2 Reg. 8, 29. *quibus percuſſerant eum Syri*, v. 5. 2 Reg. 9, 15. *prope Ramam* ſ. *Ramoth* v. 5. *dum pugnaret cum Chazaele* rege Syrorum: & *Azarias* ſ. *Achazias* v. 1. 7. etc.

v. 7. *b*) *Verum a Deo facta* & decreta *erat* iuſto iudicio *conculcatio* & ruina (1) *Achaziæ*, vt ad Ioramum veniret, v. 6. *quumque eo veniſſet*, exiuit cum Ioramo *ad Iehu*, v. 9. *filium* ſ. nepotem *Nimſchi*, 2 Reg. 9, 2. 14. *quem vnxerat Iehoua ad exſcindendum familiam Achabi*, 2 Reg. 9, 7--10.

v. 8. *c*) *Factum itaque eſt, quum iudicium exerceret Iehu cum domo Achabi*, c. 20, 9. 12. Ier. 2, 35. *vt inueniret etiam principes Iudæ, nempe filios fratrum Achaziæ, miniſtrantes* ſ. miniſtros *Achaziæ*, *eosque interficeret*. 2 Reg. 10, 13. 14.

v. 9. *d*) *Deinde quæſiuit etiam Achaziam*, qui fuga ſibi conſuluerat, 2 Reg. 9, 27. *ceperuntque eum milites Iehu*, *quum ſe occultaſſet Samariæ* etc. -- *nec erat familiæ Achaziæ* filius, *qui viribus valeret ad regnum* capeſſendum, c. 13, 20.

v. 10. *e*) & *peſtis inſtar disperdidit*, 2 Reg. 11, 1.

CAP. XXIII, v. 1. *f*) *Verum anno ſeptimo*, poſtquam mortuo Achazia impia Athalia regnum inuaſerat, coll. c. 22, 10. *animum ſibi ſumſit*, c. 15, 8. c. 17, 6. cet. Hoc capite *Iehoiada*, Pontifex & regis latitantis auunculus, I. *Ioaſum*, fauentibus principibus, regem *vngit*, v. 1 -- 11. & II. *Athaliam occidit*, v. 12 -- 15. Tum III. *fœdus* inter Deum & populum *renouat*, regemque in throno ſuo collocat, v. 16 - 21.

CAP. XXII, v. 6. אשר per *Makk.* 2. & ſic fu. 5. At pro אשר hab. כי in marg. 2. v. 8. בהשפט pro *Beth* habent *Caph* 1. 2. 3. 5. & in marg. 6. 9. v. 9. מתחבא cum adiecto *Pſik*, & ſequ. *Dag.* 22. וימיתהו ויקברהו ita 2. 3. & ſic fu. 5. לעצר *Ain* per *Schua* ſimpl. ſine præuio *Meth.* 2. 6. 7. 8. 9. 15. v. 11. ותגנב אתו ita 7. 8. 10. 13. 15 -- 17. 20 -- 24. & *Ber.* CAP. XXIII, v. 1. לעזריה ſine *Schurek* in fine vocis 7. 8. 11. 17. 18. 21. 22. 24. & *Ber.*

דָּוִיד׃ זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ הַשְּׁלִשִׁית מִכֶּם בָּאֵי 4
הַשַּׁבָּת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם לְשֹׁעֲרֵי הַסִּפִּים׃ וְהַשְּׁלִשִׁית ה
בְּבֵית הַמֶּלֶךְ וְהַשְּׁלִשִׁית בְּשַׁעַר הַיְסוֹד וְכָל־הָעָם
בְּחַצְרוֹת בֵּית יְהוָה׃ וְאַל־יָבוֹא בֵית־יְהוָה כִּי אִם־ 6
הַכֹּהֲנִים וְהַמְשָׁרְתִים לַלְוִיִּם הֵמָּה יָבֹאוּ כִּי־קֹדֶשׁ הֵמָּה
וְכָל־הָעָם יִשְׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶת יְהוָה׃ וְהִקִּיפוּ הַלְוִיִּם אֶת־ 7
הַמֶּלֶךְ סָבִיב אִישׁ וְכֵלָיו בְּיָדוֹ וְהַבָּא אֶל־הַבַּיִת יוּמָת וִהְיוּ
אֶת־הַמֶּלֶךְ בְּבֹאוֹ וּבְצֵאתוֹ׃ וַיַּעֲשׂוּ הַלְוִיִּם וְכָל־יְהוּדָה 8
כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיִּקְחוּ אִישׁ אֶת־אֲנָשָׁיו
בָּאֵי הַשַּׁבָּת עִם יוֹצְאֵי הַשַּׁבָּת כִּי לֹא פָטַר יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן
אֶת־הַמַּחְלְקוֹת׃ וַיִּתֵּן יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן 9
לְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת אֶת־הַחֲנִיתִים וְאֶת־הַמָּגִנּוֹת וְאֶת־
הַשְּׁלָטִים אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ דָּוִיד אֲשֶׁר בֵּית הָאֱלֹהִים׃ וַיַּעֲמֵד י
אֶת־כָּל־הָעָם וְאִישׁ ׀ שִׁלְחוֹ בְיָדוֹ מִכֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית
עַד־כֶּתֶף הַבַּיִת הַשְּׂמָאלִית לַמִּזְבֵּחַ וְלַבָּיִת עַל־הַמֶּלֶךְ
סָבִיב׃ וַיּוֹצִיאוּ אֶת־בֶּן־הַמֶּלֶךְ וַיִּתְּנוּ עָלָיו אֶת־הַנֵּזֶר יא
וְאֶת־הָעֵדוּת וַיַּמְלִיכוּ אֹתוֹ וַיִּמְשָׁחֻהוּ יְהוֹיָדָע וּבָנָיו
וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ׃ וַתִּשְׁמַע עֲתַלְיָהוּ 12
אֶת־קוֹל הָעָם הָרָצִים וְהַמְהַלְלִים אֶת־הַמֶּלֶךְ וַתָּבוֹא
אֶל־הָעָם בֵּית יְהוָה׃ וַתֵּרֶא וְהִנֵּה הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד עַל־ 13
עַמּוּדוֹ בַּמָּבוֹא וְהַשָּׂרִים וְהַחֲצֹצְרוֹת עַל־הַמֶּלֶךְ וְכָל־
עַם הָאָרֶץ שָׂמֵחַ וְתוֹקֵעַ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהַמְשׁוֹרְרִים בִּכְלֵי
הַשִּׁיר וּמוֹדִיעִים לְהַלֵּל וַתִּקְרַע עֲתַלְיָהוּ אֶת־בְּגָדֶיהָ
וַתֹּאמֶר קֶשֶׁר קָשֶׁר׃ וַיּוֹצֵא יְהוֹיָדָע 14
הַכֹּהֵן אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת ׀ פְּקוּדֵי הַחַיִל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
הוֹצִיאוּהָ אֶל־מִבֵּית הַשְּׂדֵרוֹת וְהַבָּא אַחֲרֶיהָ יוּמַת
בֶּחָרֶב כִּי אָמַר הַכֹּהֵן לֹא תְמִיתוּהָ בֵּית יְהוָה׃ וַיָּשִׂמוּ טו
לָהּ יָדַיִם וַתָּבוֹא אֶל־מְבוֹא שַׁעַר־הַסּוּסִים בֵּית הַמֶּלֶךְ
וימיתוה

v. 4. *a) Hæc vero res est, quam facietis*: c. 19, 9. 10. Deut. 1, 18. 2 Reg. 11, 5. *tertia pars vestrum*, v. 5. *qui scil. veniunt hoc sabbato*, & ministerium sequentis hebdomadæ inchoant, (cf. 1 Par. 27, 1. & not. 2 Reg. 11, 5. 6.) *de sacerdotibus & Leuitis*, v. 6. erit *in ianitores liminum*, s. limina Templi obseruabit. cf. c. 34, 9. 1 Par. 9, 19. 22.

v. 5. *b) Altera vero pars tertia*, v. 4. 2 Sam. 18, 2. erit *ad domum regis*, v. 20. ne quis ex regia in templum irrumpat, & regem interficiat: postrema *denique tertia pars* consistet *ad portam Iesod* s. *fundamenti*, nouiter forte instaurati, c. 24, 27. in latere Templi orientali. cf. not. 2 Reg. 11, 6.

v. 6. *c)* vt nemo, præter Sacerdotes & Leuitas, in loca sanctiora irrumpat, Num. 18, 4. cf. 1 Par. 12, 29.

v. 7. *d) Cingent vero Leuitæ regem vndiquaque*, v. 10. *e)* vide not. 2 Reg. 11, 8.

v. 8. *f) quisque viros suos*, quibus præerat, *venientes sabbato* ad ministerium suum hebdomale, *cum egressuris sabbato*, v. 4. *non enim diuisit vel dimisit* aut segregari voluit *classes* Sacerdotum & Leuitarum, 1 Par. 27, 1. vt excubiæ duplicari possent. Verbum פטר (5) 1 Sam. 19, 1. Prou. 17, 14. 1 Par. 9, 33.

v. 9. *g)* Vide not. 2 Reg. 11, 10.

v. 10. *h) ita vt quisque arma sua in manu haberet*, v. 7. cf. c. 32, 5. Ioel 2, 8. Neh. 4, 11. 17. *a latere domus dextro* s. australi, c. 4, 10. *vsque ad latus templi sinistrum, inter altare* holoc. *& ipsam domum*. c. 5, 12. *iuxta regem per circuitum*, v. 7. 2 Reg. 11, 11.

v. 11. *i)* Vide 2 Reg. 11, 12. etc.

---

v. 4. Pro לְשֹׁעֲרֵי habent לְשָׁעֲרֵי 3. 5. v. 6. משמרת cum præuia particula את־ 1. & in marg. 6. 9. v. 10. כל־העם sine præuia את־ 6. 9. 20. v. 12. והמהללים per *Chatephpat*. 1. 6. 9. 22. v. 14. שרי per *Darga* 6. 9. 10. 20. at per *Mun*. irregulariter 2. 3. 8.

16 וַיְמִיתוּהָ שָׁם׃ וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע בְּרִית
בֵּינוֹ וּבֵין כָּל־הָעָם וּבֵין הַמֶּלֶךְ לִהְיוֹת לְעָם לַיהוָה׃
17 וַיָּבֹאוּ כָל־הָעָם בֵּית־הַבַּעַל וַיִּתְּצֻהוּ וְאֶת־מִזְבְּחֹתָיו
וְאֶת־צְלָמָיו שִׁבֵּרוּ וְאֵת מַתָּן כֹּהֵן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי
18 הַמִּזְבְּחוֹת׃ וַיָּשֶׂם יְהוֹיָדָע פְּקֻדֹּת בֵּית יְהוָה בְּיַד הַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם אֲשֶׁר חָלַק דָּוִיד עַל־בֵּית יְהוָה לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת
יְהוָה כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁיר עַל יְדֵי
19 דָוִיד׃ וַיַּעֲמֵד הַשּׁוֹעֲרִים עַל־שַׁעֲרֵי בֵּית יְהוָה וְלֹא־יָבוֹא
כ טָמֵא לְכָל־דָּבָר׃ וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת וְאֶת־הָאַדִּירִים
וְאֶת־הַמּוֹשְׁלִים בָּעָם וְאֵת ׀ כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיּוֹרֶד אֶת־
הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבֹאוּ בְּתוֹךְ־שַׁעַר הָעֶלְיוֹן בֵּית
21 הַמֶּלֶךְ וַיּוֹשִׁיבוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ עַל כִּסֵּא הַמַּמְלָכָה׃ וַיִּשְׂמְחוּ
כָל־עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שָׁקָטָה וְאֶת־עֲתַלְיָהוּ הֵמִיתוּ
בֶחָרֶב׃

כד CAP. XXIV.

בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים יֹאשׁ בְּמָלְכוֹ
וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר
2 שָׁבַע׃ וַיַּעַשׂ יוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כָּל־יְמֵי יְהוֹיָדָע
3 הַכֹּהֵן׃ וַיִּשָּׂא־לוֹ יְהוֹיָדָע נָשִׁים שְׁתָּיִם
4 וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן הָיָה עִם־לֵב יוֹאָשׁ
ה לְחַדֵּשׁ אֶת־בֵּית יְהוָה׃ וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם
וַיֹּאמֶר לָהֶם צְאוּ לְעָרֵי יְהוּדָה וְקִבְצוּ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל
כֶּסֶף לְחַזֵּק ׀ אֶת־בֵּית אֱלֹהֵיכֶם מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וְאַתֶּם
תְּמַהֲרוּ לַדָּבָר וְלֹא מִהֲרוּ הַלְוִיִּם׃
6 וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ לִיהוֹיָדָע הָרֹאשׁ וַיֹּאמֶר
לוֹ מַדּוּעַ לֹא־דָרַשְׁתָּ עַל־הַלְוִיִּם לְהָבִיא מִיהוּדָה
וּמִירוּשָׁלִַם אֶת־מַשְׂאַת מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה וְהַקָּהָל
7 לְיִשְׂרָאֵל לְאֹהֶל הָעֵדוּת׃ כִּי עֲתַלְיָהוּ הַמִּרְשַׁעַת
בָּנֶיהָ פָרְצוּ אֶת־בֵּית הָאֱלֹהִים וְגַם כָּל־קָדְשֵׁי בֵית־יְהוָה
8 עָשׂוּ לַבְּעָלִים׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲשׂוּ אֲרוֹן אֶחָד וַיִּתְּנֻהוּ

a) 2 Reg. 11, 16.

v. 16. b) *Postea foedus pepigit* Iehoiada *inter se*, ex parte Dei, & ex altera parte *inter vniuersum populum & regem; vt essent populus Iehouae* dicatus. cf. supra c. 15, 12. seqq. Ios. 24, 14. seqq.

v. 17. c) *Tum ingressus est omnis populus aedem Baalis*, ab Athalia sine dubio excitatam, coll. 1 Reg. 10, 32. 2 Reg. 10, 21. 23. & *destruxerunt eam*, 2 Reg. 10, 27. c. 11, 18. & *altaria eius, & imagines* ac statuas *eius confregerunt*, coll. Exod. 23, 24. Deut. 12, 3. & *Matthanem, sacerdotem* & sacrificulum *Baalis*, 2 Reg. 10, 19. *occiderunt coram ipsis aris.* cf. 1 Reg. 13, 1. 2 Reg. 10, 21. 25.

v. 18. d) *Porro commisit* Iehoiada *inspectiones domus Domini in manus Sacerdotum & Leuitarum* 2 Reg. 11, 18. *quos in certas classes distribuerat David, aedi Iehouae custodiendae praefectos.* cf. 1 Par. 23, 6. e) *vt offerrent holocausta Iehouae*, 1 Par. 16, 9. Ezr. 3, 2. *sicut praescriptum est in lege Mosis*, Neh. 10, 35. 36. *cum gaudio & canticis*, c. 30, 21. f) *Ad praescriptum*, inquam, s. *dispositionem Dauidis*. Vide Ezr. 3, 10. not.

v. 19. g) *Constituit etiam ianitores*, c. 8, 14. *ad portas domus Iehouae*, 1 Par. 9, 23. *vt eam non ingrederetur immundus ob vllam rem* vel caussam, quae polluere aliquem poterat, Leu. 5, 2.

v. 20. h) Tandem adsumsit *centuriones*, v. 1. 9. 14. & *magnates*, Ier. 14, 3. Neh. 10, 30. etc.

CAP. XXIV, v. 1. i) *Ioasias* I. *viuo Iehoiada*, sapienter & religiose regnat, v. 1--3. & Templum instaurat, v. 4--16. II. *Mortuo Iehoiada* in idololatriam prolabitur, v. 17. 18. contemtis aut occisis prophetis, v. 19--22. Hinc III. a Syris vincitur, v. 23. 24. & aeger a suis occiditur, v. 25--27.

v. 16. לְעָם *Ain* per *Pat.* 1. 2. 6. 9. 20. v. 17. ואת־מתן sic per *Makk.* & *Segol* 1. 2. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 18. Pro עלות יהוה habent עלות ליהוה 1. 2. 5. 6. 9. 20. Attamen sine praefixo *Lamed* 6. 9. in marg. CAP. XXIV, v. 3. בנות ובנים : sic inuerso vocum ordine 3. secund. *Mas. impr.* Gen. 5, 13. Nostram vero lectionem probat etiam *Mas. Erff.* h. l. At ויולד בנים inuerso accentuum ordine 22. contra *Mas. impr.* Gen. 5, 13. v. 5. והלוים sine praefixo *Vau* 6. 9. 20. sic fu. 5. & fe. 2. וקבצו *Beth* cum *Dag.* 6. 9. 12. 14. 16.-20. 22. & *Ber.* quomodo cf. simile *Dag.* in קדמו Esa. 21, 14. נצרה Prou. 4, 13. cetera.

9 בְּשַׁעַר בֵּית־יְהוָה חוּצָה׃ וַיִּתְּנוּ־קוֹל בִּיהוּדָה
וּבִירוּשָׁלִַם לְהָבִיא לַיהוָה מַשְׂאַת מֹשֶׁה עֶבֶד־הָאֱלֹהִים
10 עַל־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר׃ וַיִּשְׂמְחוּ כָל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם
11 וַיָּבִיאוּ וַיַּשְׁלִיכוּ לָאָרוֹן עַד־לְכַלֵּה׃ וַיְהִי בְּעֵת יָבִיא
אֶת־הָאָרוֹן אֶל־פְּקֻדַּת הַמֶּלֶךְ בְּיַד הַלְוִיִּם וְכִרְאוֹתָם
כִּי־רַב הַכֶּסֶף וּבָא סוֹפֵר הַמֶּלֶךְ וּפְקִיד כֹּהֵן הָרֹאשׁ
וִיעָרוּ אֶת־הָאָרוֹן וְיִשָּׂאֻהוּ וִישִׁיבֻהוּ אֶל־מְקֹמוֹ כֹּה עָשׂוּ
12 לְיוֹם ׀ בְּיוֹם וַיַּאַסְפוּ כֶסֶף לָרֹב׃ וַיִּתְּנֵהוּ הַמֶּלֶךְ וִיהוֹיָדָע
אֶל־עוֹשֵׂה מְלֶאכֶת עֲבוֹדַת בֵּית־יְהוָה וַיִּהְיוּ שֹׂכְרִים
חֹצְבִים וְחָרָשִׁים לְחַדֵּשׁ בֵּית יְהוָה וְגַם לְחָרָשֵׁי בַרְזֶל
13 וּנְחֹשֶׁת לְחַזֵּק אֶת־בֵּית יְהוָה׃ וַיַּעֲשׂוּ עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה
וַתַּעַל אֲרוּכָה לַמְּלָאכָה בְּיָדָם וַיַּעֲמִידוּ אֶת־בֵּית
14 הָאֱלֹהִים עַל־מַתְכֻּנְתּוֹ וַיְאַמְּצֻהוּ׃ וּכְכַלּוֹתָם
הֵבִיאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וִיהוֹיָדָע אֶת־שְׁאָר הַכֶּסֶף
וַיַּעֲשֵׂהוּ כֵלִים לְבֵית־יְהוָה כְּלֵי שָׁרֵת וְהַעֲלוֹת
וְכַפּוֹת וּכְלֵי זָהָב וָכָסֶף וַיִּהְיוּ מַעֲלִים עֹלוֹת בְּבֵית־
יְהוָה תָּמִיד כֹּל יְמֵי יְהוֹיָדָע׃
וַיִּזְקַן יְהוֹיָדָע וַיִּשְׂבַּע יָמִים וַיָּמֹת בֶּן־ טו
16 מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּמוֹתוֹ׃ וַיִּקְבְּרֻהוּ בְעִיר־
דָּוִיד עִם־הַמְּלָכִים כִּי־עָשָׂה טוֹבָה בְּיִשְׂרָאֵל
17 וְעִם־הָאֱלֹהִים וּבֵיתוֹ׃ וְאַחֲרֵי מוֹת יְהוֹיָדָע
בָּאוּ שָׂרֵי יְהוּדָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַמֶּלֶךְ אָז שָׁמַע הַמֶּלֶךְ
18 אֲלֵיהֶם׃ וַיַּעַזְבוּ אֶת־בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וַיַּעַבְדוּ
אֶת־הָאֲשֵׁרִים וְאֶת־הָעֲצַבִּים וַיְהִי־קֶצֶף עַל־יְהוּדָה
19 וִירוּשָׁלִַם בְּאַשְׁמָתָם זֹאת׃ וַיִּשְׁלַח בָּהֶם נְבִאִים לַהֲשִׁיבָם
אֶל־יְהוָה וַיָּעִידוּ בָם וְלֹא הֶאֱזִינוּ׃ וְרוּחַ אֱלֹהִים לָבְשָׁה כ
אֶת־זְכַרְיָה בֶּן־יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיַּעֲמֹד מֵעַל לָעָם וַיֹּאמֶר
לָהֶם כֹּה ׀ אָמַר הָאֱלֹהִים לָמָּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־מִצְוֹת
יְהוָה

a) *in porta*, scil. atrii interioris, *domus Domini*, coll. 2 Reg. 12, 10. *extrorsum*, Gen. 19, 17. versus atrium Israelitarum.
v. 9. b) *Et ediderunt vocem* s. proclamationem *per Iudam* s. per regnum Iudaicum & *Hieros.* c. 36, 22. Exod. 36, 6. vt quisque adferret Domino *oblationem Mosis, serui Dei*, i. e. donum aliquod extraordinarium ad reparationem templi, *sicut Moses olim imposuerat Israeli, in deserto*, ad tabernaculum construendum; coll. v. 6.
v. 10. c) *Laetati vero sunt omnes principes & omnis populus* 1 Par. 29, 9. & *attulerunt* pecuniam v. 6. 9. & per foramen, 2 Reg. 12, 9. eam *coniecerunt in arcam*, v. 8. *donec consummassent* s. absoluissent sc. immissionem in arcam, omnesque dedissent. c. 31, 1. c. 28, 29.
v. 11. d) *Et factum est tempore* impletionis, quum plena erat arca, v. 10. *adferri curauit* Pontifex arcam *ad collegium regis* s. regium, h. e. ad curatores a rege constitutos, c. 23, 18. *per Leuitas*, sacrorum ministros; Num. 3, 8. *quum scilicet viderent* sacerdotes, *quod multiplicata* s. multa collecta *esset pecunia*, 2 Reg. 12, 11. *tum venit Scriba* vel Secretarius *Regis* c. 34, 15. & *praefectus* vicarius, Neh. 11, 22. *Sacerdotis principis* s. summi Pontificis, v. 6. c. 19, 11. c. 31, 10. *vt euacuarent* arcam, Gen. 24, 20. Esa. 3, 17. *eamque* mox *reportarent & reponerent in loco suo*, v. 8. Sic fecerunt *de die in diem*, quoties plena arca esse animaduertebatur, & *collegerunt pecuniam* magna *copia*.
v. 12. e) *Deditque eam*, per alios numeratam, rex & pontifex 2 Reg. 12, 12. 15. *curatori* s. directoribus *operis* etc.

v. 11. בעת cum adiecto *Psik* 17. 24. & *Ber.* secund. *Ind. Bas.* f. 61, a. sed praeter *Mas. impr.* 1 Sam. 12, 3. ויערו sic *milra* per simplex *Paschta*, vna cum *Meth.* sub *Vau*, 22. regulariter. ליום cum *Psik* 1. 17. 24. & *Ber.* secund. *Ind. Bas.* f. 61. a., Reliqui sine illo. ויאספו per *Makk.* 7. 8. 10. 13. 14. 19. & sic fe. 5. v. 17. ואחרי מות יהוידע ita 1. At ואחרי־מות 2. 3. & sic fu. 5. וישתחוו sic sine *Meth.* sub *Iod* 1. 3. 7. 8. 21. 22. Reliqui cum illo. v. 20. לבשה per *Mahp.* 17. 18. & *Ber.* למה *Mem* cum *Dag.* 3. 8. 17. 18. 24. & *Ber.* contra analogiam; sequitur enim vox incipiens cum *Aleph.* Pro מִצְוֹת habent singulari numero מִצְוַת 1. 2. & in marg. 6, 9. quomodo Vulg. *praeceptum*.

יְהוָה וְלֹא תַצְלִיחוּ כִּי־עֲזַבְתֶּם אֶת־יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶתְכֶם׃
21 וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו וַיִּרְגְּמֻהוּ אֶבֶן בְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ בַּחֲצַר בֵּית
22 יְהוָה׃ וְלֹא־זָכַר יוֹאָשׁ הַמֶּלֶךְ הַחֶסֶד אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוֹיָדָע אָבִיו עִמּוֹ וַיַּהֲרֹג אֶת־בְּנוֹ וּכְמוֹתוֹ אָמַר יֵרֶא
יְהוָה וְיִדְרֹשׁ׃
23 וַיְהִי ׀ לִתְקוּפַת הַשָּׁנָה עָלָה עָלָיו חֵיל אֲרָם וַיָּבֹאוּ אֶל־
יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם וַיַּשְׁחִיתוּ אֶת־כָּל־שָׂרֵי הָעָם מֵעָם וְכָל־
24 שְׁלָלָם שִׁלְּחוּ לְמֶלֶךְ דַּרְמָשֶׂק׃ כִּי בְמִצְעַר אֲנָשִׁים
בָּאוּ ׀ חֵיל אֲרָם וַיהוָה נָתַן בְּיָדָם חַיִל לָרֹב מְאֹד כִּי עָזְבוּ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וְאֶת־יוֹאָשׁ עָשׂוּ שְׁפָטִים׃
כה וּבְלֶכְתָּם מִמֶּנּוּ כִּי־עָזְבוּ אֹתוֹ בְּמַחֲלֻיִים רַבִּים הִתְקַשְּׁרוּ
עָלָיו עֲבָדָיו בִּדְמֵי בְּנֵי יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיַּהַרְגֻהוּ עַל־מִטָּתוֹ
וַיָּמֹת וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּעִיר דָּוִיד וְלֹא קְבָרֻהוּ בְּקִבְרוֹת
26 הַמְּלָכִים׃ וְאֵלֶּה הַמִּתְקַשְּׁרִים עָלָיו זָבָד בֶּן־שִׁמְעָת
27 הָעַמּוֹנִית וִיהוֹזָבָד בֶּן־שִׁמְרִית הַמּוֹאָבִית׃ וּבָנָיו וְרֹב יִרֶב קרי
הַמַּשָּׂא עָלָיו וִיסוֹד בֵּית הָאֱלֹהִים הִנָּם כְּתוּבִים עַל־
מִדְרַשׁ סֵפֶר הַמְּלָכִים וַיִּמְלֹךְ אֲמַצְיָהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו׃

כה Cap. XXV.

בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ אֲמַצְיָהוּ
וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וְשֵׁם אִמּוֹ יְהוֹעַדָּן
2 מִירוּשָׁלָיִם׃ וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה רַק לֹא בְּלֵבָב
3 שָׁלֵם׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר חָזְקָה הַמַּמְלָכָה עָלָיו וַיַּהֲרֹג אֶת־
4 עֲבָדָיו הַמַּכִּים אֶת־הַמֶּלֶךְ אָבִיו׃ וְאֶת־בְּנֵיהֶם לֹא הֵמִית
כִּי כַכָּתוּב בַּתּוֹרָה בְּסֵפֶר מֹשֶׁה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר
לֹא־יָמוּתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יָמוּתוּ עַל־אָבוֹת
ה כִּי אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יָמוּתוּ׃ וַיִּקְבֹּץ אֲמַצְיָהוּ
אֶת־יְהוּדָה וַיַּעֲמִידֵם לְבֵית־אָבוֹת לְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וּלְשָׂרֵי
הַמֵּאוֹת לְכָל־יְהוּדָה וּבִנְיָמִן וַיִּפְקְדֵם לְמִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה וַיִּמְצָאֵם שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף בָּחוּר יוֹצֵא צָבָא

a) c. 13, 12. b) v. 18. c. 13, 11. c) v. 24. c. 12, 5. c. 15, 2. v. 21. d) *Verum illi conspirarunt contra illum*, v. 25. c. 25, 27. 1 Reg. 15, 27. & *obruerunt ipsum lapidibus*, Leu. 20, 2. c. 24, 16. 23. *ex mandato regis* ingratissimi, v. 22. *in ipso atrio* interiori *domus Domini*, 1 Reg. 6, 36. Ier. 19, 14. Matth. 23, 35. v. 22. e) *Ita non recordatus est rex benignitatis* & beneficiorum, *quæ* Iehoiada, pater Zachariæ, *ipsi exhibuerat*, c. 23, 11. c. 24, 1. seqq. *sed filium eius occidit:* qui cum moreretur, dixit: *inspiciet Dominus*, iustus iudex, Exod. 5, 21. 1 Par. 12, 17. & not. Ps. 12, 4. & sanguinem meum *requiret*, s. cædis meæ pœnas repetet. cf. Gen. 9, 5. c. 42, 22. 1 Sam. 20, 16. Ps. 9, 13. Luc. 11, 51. v. 23. f) *Factumque est post reuolutionem anni* s. anno vertente (4) 1 Sam. 1, 20. Ps. 19, 7. *vt adscenderet contra* Ioasum c. 12, 2. *exercitus Syrorum*, v. 24. c. 16, 7. iussu regis Chazaelis, 2 Reg. 12, 18. & expugnata Philistæorum vrbe Gath, *in Iudam penetrarunt*, c. 12, 4. & *ad* vrbem *Hierosolymam*, quam tamen non ingressi sunt, coll. 2 Reg. 12, 18. 19. & *perdiderunt* s. interfecerunt, c. 35, 21. Iud. 20, 25. 35. *omnes principes* s. proceres *populi*, v. 17. *e medio populi*. al. per asyndet. & multos *de populo*: *omnem vero prædam eorum*, & ingens illud munus, ex thesauris templi & regis depromptum, 2 Reg. 12, 19. cet. v. 27. g) *Ceterum filii eius*, & *multitudo* s. quam *multiplicata sit aduersus ipsum* edita *prophetia* cet. Vide notas vberiores.

CAP. XXV, v. 1. h) Sistitur hoc capite *Amatsias*, I. vt *pius* & *felix* in bello aduersus Idumæos, v. 1 -- 12. II. vt *impius*, & *infelix* in bello aduersus Israelitas, v. 13 -- 28.

v. 22. וכמותו loco *Caph* habent *Beth* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 13. 19 -- 23. contra *Mas. impr.* v. 24. Pro במצער habent *Orientales* במעצר per litterarum metathesin. v. 25. התקשרו sine *Dag.* 1. 6. 9. 20. v. 26. שמעת *Ain* per *Pat.* 1. 2. 3. 5. 10. 13. 14. 19. 22. CAP. XXV, v. 1. מירושלם sic sine *Iod* 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 21. 23. & sic fu. 2. 5. contra *Mas.* t. 2. *impr.* & *Erff.* Habent, tamen *Iod* 6. 9. in marg. v. 5. וימצאם per *Rbhia* 1. 2. 3. 21. 22. & sic fe. 5. שלש־מאות אלף בחור ita 1.

6 אֶחָז רֹמַח וְצִנָּה׃ וַיִּשְׂכֹּר מִיִּשְׂרָאֵל מֵאָה אֶלֶף גִּבּוֹר חָיִל
7 בְּמֵאָה כִכַּר־כָּסֶף׃ וְאִישׁ הָאֱלֹהִים בָּא אֵלָיו לֵאמֹר
הַמֶּלֶךְ אַל־יָבוֹא עִמְּךָ צְבָא יִשְׂרָאֵל כִּי אֵין יְהוָה עִם־
8 יִשְׂרָאֵל כֹּל בְּנֵי אֶפְרָיִם׃ כִּי אִם־בֹּא אַתָּה עֲשֵׂה חֲזַק
לַמִּלְחָמָה יַכְשִׁילְךָ הָאֱלֹהִים לִפְנֵי אוֹיֵב כִּי יֶשׁ־כֹּחַ
9 בֵּאלֹהִים לַעְזוֹר וּלְהַכְשִׁיל׃ וַיֹּאמֶר אֲמַצְיָהוּ לְאִישׁ
הָאֱלֹהִים וּמַה־לַּעֲשׂוֹת לִמְאַת הַכִּכָּר אֲשֶׁר נָתַתִּי יתיר ו׳
לִגְדוּד יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים יֵשׁ לַיהוָה לָתֶת לְךָ
10 הַרְבֵּה מִזֶּה׃ וַיַּבְדִּילֵם אֲמַצְיָהוּ לְהַגְּדוּד אֲשֶׁר־בָּא אֵלָיו
מֵאֶפְרַיִם לָלֶכֶת לִמְקוֹמָם וַיִּחַר אַפָּם מְאֹד בִּיהוּדָה
וַיָּשׁוּבוּ לִמְקוֹמָם בָּחֳרִי־אָף׃ וַאֲמַצְיָהוּ 11
הִתְחַזַּק וַיִּנְהַג אֶת־עַמּוֹ וַיֵּלֶךְ גֵּיא הַמֶּלַח וַיַּךְ אֶת־בְּנֵי־
12 שֵׂעִיר עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים׃ וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים חַיִּים שָׁבוּ בְּנֵי
יְהוּדָה וַיְבִיאוּם לְרֹאשׁ הַסָּלַע וַיַּשְׁלִיכוּם מֵרֹאשׁ־הַסֶּלַע
13 וְכֻלָּם נִבְקָעוּ׃ וּבְנֵי הַגְּדוּד אֲשֶׁר הֵשִׁיב אֲמַצְיָהוּ מִלֶּכֶת
עִמּוֹ לַמִּלְחָמָה וַיִּפְשְׁטוּ בְּעָרֵי יְהוּדָה מִשֹּׁמְרוֹן וְעַד־בֵּית
חוֹרוֹן וַיַּכּוּ מֵהֶם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַיָּבֹזּוּ בִּזָּה רַבָּה׃
14 וַיְהִי אַחֲרֵי בוֹא אֲמַצְיָהוּ מֵהַכּוֹת אֶת־אֲדוֹמִים
וַיָּבֵא אֶת־אֱלֹהֵי בְּנֵי שֵׂעִיר וַיַּעֲמִידֵם לוֹ לֵאלֹהִים
וְלִפְנֵיהֶם יִשְׁתַּחֲוֶה וְלָהֶם יְקַטֵּר׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה טו
בַּאֲמַצְיָהוּ וַיִּשְׁלַח אֵלָיו נָבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה דָרַשְׁתָּ
16 אֶת־אֱלֹהֵי הָעָם אֲשֶׁר לֹא־הִצִּילוּ אֶת־עַמָּם מִיָּדֶךָ׃ וַיְהִי
בְּדַבְּרוֹ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הַלְיוֹעֵץ לַמֶּלֶךְ נְתַנּוּךָ חֲדַל־לְךָ
לָמָּה יַכּוּךָ וַיֶּחְדַּל הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי כִּי־יָעַץ אֱלֹהִים
לְהַשְׁחִיתֶךָ כִּי־עָשִׂיתָ זֹּאת וְלֹא שָׁמַעְתָּ לַעֲצָתִי׃
17 וַיִּוָּעַץ אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּשְׁלַח אֶל־יוֹאָשׁ
בֶּן־יְהוֹאָחָז בֶּן־יֵהוּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לְךָ נִתְרָאֶה
18 פָנִים׃ וַיִּשְׁלַח יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־
יהודה

a) c. 11, 12. Ier. 46, 9. Neh. 4, 10.

v. 6. b) *Insuper mercede conduxit de Israele* centena millia *fortium robore*, c. 13, 3. c. 17, 16. 17. *centum talentis argenti*, v. 9. Ezr. 8, 26. 2 Sam. 12, 30.

v. 7. c) *Sed vir Dei* s. Propheta quis, Iud. 13, 6. a Deo excitatus, *ad ipsum venit*, c. 16, 7. dicens: *O rex!* Esth. 7, 3. *ne veniat* s. *proficiscatur* tecum ad bellum, v. 8. 11. c. 18, 3. *exercitus Israel*. v. 6.

v. 8. d) *Quin tu potius*, sine auxiliaribus copiis, *veni* s. abi, v. 7. *fac feliciter*, c. 18, 21. *& fortis esto ad bellum*, Ezr. 10, 4. alioquin enim *cadere te faciet Deus*, c. 28, 20. *coram hostibus* tuis, Leu. 26, 17. *est enim robur in Deo*, s. potens satis est, c. 20, 6. tam *ad auxiliandum*, si in ipso confisus fueris, c. 14, 10. c. 26, 13. *quam ad præcipitandum*, si illos tecum duxeris.

v. 10. e) *Itaque seiunxit eos Amatsias*, *nimirum turmam* illam v. 9. s. *copias* auxiliares, *quæ ad ipsum ex Ephraimitis* venerant, *vt in locum suum*, vnde venerant, *abirent*, 1 Sam. 14, 46 *quare accensa est ira eorum valde in Iudam*, etc.

v. 11. f) *Amatsias autem confortavit se* verbo diuino, v. 9. *& eduxit populum suum*, ab Israelitis segregatum, v. 10. *iuitque in vallem salis*, Idumæam versus, iam olim Idumæorum clade notabilem, 1 Par. 18, 12. Ps. 60, 2.

v. 13. g) *At filii turmæ* s. milites illi Israelitici, v. 9. quos stipendiis persolutis, *Amatsias* sec. v. 10. *remiserat*, ne irent secum in bellum, *illi*, inquam, e loco suo regressi, *diffuderunt sese* 1 Par. 14, 9. 13. *per vrbes Iudæ*, Israelitarum regno conterminas, inde *a Samaria* vsque *ad Bethchoronem*, vel inferiorem, in tribu Beniamin, Ios. 18, 13. vel superiorem, in confiniis Ephraim, Ios. 16, 5. c. 21, 22.

---

v. 6. חָיִל per *Pat.* 3. 21. 22. contra *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* v. 8. לַעְזוֹר *Ain* per *Chateph-pat.* 1. 3. v. 9. לִמְאַת sic sine *Vau* otioso 1. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. & *Mas. Erff.* v. 15. Loco posterioris אֵלָיו habent לוֹ 1. 2. 3. 5. v. 16. הַלְיוֹעֵץ ita cum *Meth.* 2. 3. 23. Alii sine illo. נְתַנּוּךָ sic *Tau* per *Kam.* sine seq. *Dages*, ac adeo in 3. perf. 1. 6. 9. 10. 13. 14. 19. 20. 23. satis quidem commode, quia subsequitur mox יַכּוּךָ *percutient te*, pro *percutieris*, cuius ad analogiam & heic diceretur *constituerunt te*, pro *constitutus es*; sed contra *Mas. impr.* חֲדַל per *Merca* 1. 2. 6. 9. 20. & sic tu. 5. יָדַעְתִּי sic per *Rbhia* 3. 5. 7. 8. 15. 22. 23. 24. item 2. sed hic quidem cum præuio *Mun.* At וַיֹּאמֶר ידעתי ita 2. Alii ידעתי per *Sakeph*. male.

יְהוּדָה לֵאמֹר הַחוֹחַ אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן שָׁלַח אֶל־הָאֶרֶז אֲשֶׁר
בַּלְּבָנוֹן לֵאמֹר תְּנָה אֶת־בִּתְּךָ לִבְנִי לְאִשָּׁה וַתַּעֲבֹר חַיַּת
19 הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן וַתִּרְמֹס אֶת־הַחוֹחַ׃ אָמַרְתָּ הִנֵּה
הִכִּיתָ אֶת־אֱדוֹם וּנְשָׂאֲךָ לִבְּךָ לְהַכְבִּיד עַתָּה שְׁבָה
בְּבֵיתֶךָ לָמָּה תִתְגָּרֶה בְּרָעָה וְנָפַלְתָּ אַתָּה וִיהוּדָה
כ עִמָּךְ׃ וְלֹא־שָׁמַע אֲמַצְיָהוּ כִּי מֵהָאֱלֹהִים הִיא לְמַעַן
21 תִּתָּם בְּיָד כִּי דָרְשׁוּ אֵת אֱלֹהֵי אֱדוֹם׃ וַיַּעַל יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־
יִשְׂרָאֵל וַיִּתְרָאוּ פָנִים הוּא וַאֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּבֵית
22 שֶׁמֶשׁ אֲשֶׁר לִיהוּדָה׃ וַיִּנָּגֶף יְהוּדָה לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּנֻסוּ
23 אִישׁ לְאֹהָלָיו׃ וְאֵת אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בֶּן־יוֹאָשׁ בֶּן־
יְהוֹאָחָז תָּפַשׂ יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בְּבֵית שָׁמֶשׁ וַיְבִיאֵהוּ
יְרוּשָׁלַם וַיִּפְרֹץ בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלַם מִשַּׁעַר אֶפְרַיִם עַד־
24 שַׁעַר הַפּוֹנֶה אַרְבַּע מֵאוֹת אַמָּה׃ וְכָל־הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף
וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הַנִּמְצְאִים בְּבֵית־הָאֱלֹהִים עִם־עֹבֵד
אֱדוֹם וְאֶת־אֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת
כה וַיָּשָׁב שֹׁמְרוֹן׃ וַיְחִי אֲמַצְיָהוּ בֶן־יוֹאָשׁ
מֶלֶךְ יְהוּדָה אַחֲרֵי מוֹת יוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
26 חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי אֲמַצְיָהוּ הָרִאשֹׁנִים
וְהָאַחֲרוֹנִים הֲלֹא הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־יְהוּדָה
27 וְיִשְׂרָאֵל׃ וּמֵעֵת אֲשֶׁר־סָר אֲמַצְיָהוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה
וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו קֶשֶׁר בִּירוּשָׁלַם וַיָּנָס לָכִישָׁה וַיִּשְׁלְחוּ אַחֲרָיו
28 לָכִישָׁה וַיְמִיתֻהוּ שָׁם׃ וַיִּשָּׂאֻהוּ עַל־הַסּוּסִים וַיִּקְבְּרוּ
אֹתוֹ עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר יְהוּדָה׃

CAP. XXVI. כו

וַיִּקְחוּ כָּל־עַם יְהוּדָה
אֶת־עֻזִּיָּהוּ וְהוּא בֶּן־שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיַּמְלִיכוּ אֹתוֹ תַּחַת
2 אָבִיו אֲמַצְיָהוּ׃ הוּא בָּנָה אֶת־אֵילוֹת וַיְשִׁבֶהָ לִיהוּדָה
אַחֲרֵי שְׁכַב־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו׃
3 בֶּן־שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה עֻזִּיָּהוּ בְמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים
וּשְׁתַּיִם שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם אִמּוֹ יְכִילְיָה מִן־ יתיר י'
ירושלם

a) Per apologum, pro more orientalium, coll. Iud. 9, 7. seqq. contemtum erga regem Iudæ testatus. *b*) Vulg. *carduus*, Esa. 34, 13. *qui in Libano* succreuerat, Nah. 1, 4. *misit ad cedrum*, nobilissimam arborem, *quæ in Libano*, c. 2, 8. 1 Reg. 5, 13. Vide not. 2 Reg. 14, 9.

v. 19. *c*) *Dixisti* vel *cogitas* apud te: *Ecce percussisti*, vel *quod percusseris Idumæos*, gentem bellicosam & fortem, v. 3. 11. 13. 2 Reg. 14, 10. *unde extollit te cor tuum ad gloriandum*. cf. c. 26, 16. *d*) *iam* igitur *sede domi tuæ*, & intra regni tui fines te contine: *quare* enim *commiscebis te cum malo*. Dan. 11, 10. 25. & not. Deut. 2, 5.

v. 20. *e*) *quia a Deo*, iuste id permittente, *illud fuit*, coll. v. 16. c. 22, 7. 1 Par. 5, 22. *ut traderet eos in manum* Israelitis, *quia*, relicto vero Deo, *quæsiuerant* etc. v. 14. 15.

v. 21. *f*) *Et viderunt se inuicem coram*, h. e. vtrimque adductis copiis pugnarunt, v. 17. 2 Reg. 14, 8. 11. c. 23, 29. --- *prope Beth-Schemesch*, c. 28, 18. vrbem Leuiticam *in tribu Iuda*, Ios. 15, 10. c. 21, 16. distinguendam ab alia eiusdem nominis in tribu Issachar & Naphthali, Ios. 19, 22. 38. Iud. 1, 33.

v. 23. *g*) *Iehoachasi* s. *Achaziæ* c. 21, 17. c. 22, 1. *h*) *cepit Ioas*, 2 Reg. 14, 13. c. 25, 6. *i*) *vsque ad portam Ponæh* s. *prospicientem* in *angulo*, c. 26, 9. 2 Reg. 14, 13. Ier. 31, 38. Zach. 14, 10.

v. 24. *k*) *penes Obed-Edomum* Leuitam s. Sacerdotem, ef. alium 1 Par. 13, 13. c. 26, 15. *l*) *Et filios pignorum* s. *sponsionum*, i. e. *obsides* (2) 2 Reg. 14, 14.

CAP. XXVI, v. 1. *m*) 2 Reg. 14, 21. Describitur hic *Vsias* I. *pius* & formidabilis, viuente Zacharia propheta, v. 1 -- 15. II. *elatus & impius*, & hinc lepra infectus vsque ad mortem. v. 16 - 23.

v. 18. תנה־את־בתך ita 1. 2. 7. 8. 10. 13. 19. & sic se. 5. v. 19. אתה ויהודה ita 1. & sic se. 5. At אתה ויהודה incommoda distinctione, reliqui. v. 20. אמציהו per *Rbbia* 1. 2. 6. 9. 20. v. 23. Prius ירושלם per *Mun.* loco *Meth.* 3. 5 -- 11. 14. 19. 20. 21. 22. Posterius ירושלם per *Sakephk.* 6. 9. 17. 18. 20. 24. & *Ber.* sic fu. 3. mendose. v. 24. הכלים per *Thischagd.* 3. 5. 7. 8. 10. 11. 13. 14. 19. v. 26. ספר per *Merca* se. 5. מלכי per *Merca* 2. 3. 6 -- 11. 13. 14. 15. 19. 20. At ספר מלכי־יהודה ita 1. CAP. XXVI, v. 3. Pro יכליה scribunt יכוליה 1. 5. 6. 9. 20. & sic se. 2. secund. *Mas. Erff.* At יכליה sine nota 3.

4 ירושלם : ויעש הישר בעיני יהוה ככל אשר־עשה
ה אמציהו אביו : ויהי לדרש אלהים בימי זכריהו
המבין בראת האלהים ובימי דרשו את־יהוה
6 הצליחו האלהים : ויצא וילחם בפלשתים ויפרץ
את־חומת גת ואת חומת יבנה ואת חומת אשדוד
7 ויבנה ערים באשדוד ובפלשתים : ויעזרהו
יהיר ר' האלהים על־פלשתים ועל־הערביים הישבים בגור־
8 בעל והמעונים : ויתנו העמונים מנחה לעזיהו וילך
9 שמו עד־לבוא מצרים כי החזיק עד־למעלה : ויבן
עזיהו מגדלים בירושלם על־שער הפנה ועל־שער
י הגיא ועל־המקצוע ויחזקם : ויבן מגדלים במדבר
ויחצב ברות רבים כי מקנה־רב היה לו ובשפלה
ובמישור אכרים וכרמים בהרים ובכרמל כי־אהב
11 אדמה היה : ויהי לעזיהו חיל עשה
יעיאל קרי מלחמה יוצאי צבא לגדוד במספר פקדתם ביד יעואל
הסופר ומעשיהו השוטר על־יד־חנניהו משרי המלך :
12 קמץ בז"ק כל מספר ראשי האבות לגבורי חיל אלפים ושש
13 מאות : ועל־ידם חיל צבא שלש מאות אלף ושבעת
אלפים וחמש מאות עושי מלחמה בכח חיל לעזר
14 למלך על־האויב : ויכן להם עזיהו לכל־הצבא מגנים
ורמחים וכובעים ושריונות וקשתות ולאבני קלעים :
טו חס' בדגש ויעש בירושלם חשבנות מחשבת חושב להיות על־
המגדלים ועל־הפנות לירוא בחצים ובאבנים גדלות
ויצא שמו עד־למרחוק כי־הפליא להעזר עד כי־חזק :
16 וכחזקתו גבה לבו עד־להשחית וימעל ביהוה אלהיו
ויבא אל־היכל יהוה להקטיר על־מזבח הקטרת :
17 ויבא אחריו עזריהו הכהן ועמו כהנים ליהוה שמונים
18 בני־חיל : ויעמדו על־עזיהו המלך ויאמרו לו לא־לך
עזיהו

v. 4. a) 2 Reg. 15, 3. b) prioribus scil. regni sui annis.

v. 5. c) *Fuit enim* intentus *ad quærendum Deum*, c. 11, 16, c. 14, 3. *in diebus Zachariæ*, vel dum vixit Zacharias, coll. c. 24, 2. (alius ab illo c. 24, 20.) *qui intelligens* s. peritus erat *in videndo Deum* s. visionibus diuinis, coll. Dan. 1, 4. 17. *in diebus igitur quærere eum Iehouam*, i. e. *quamdiu Dominum quæsiuit* & coluit, omniaque ex præscripto verbi eius peregit, *prosperauit eum Deus*, c. 20, 20. c. 31, 21.

v. 6. d) c. 25, 23. e) & alias *vrbes* munitas ac propugnacula *exstruxit in Asdodæorum* & aliorum *Philistæorum* solo.

v. 7. f) & *contra Arabes*, c. 21, 16. Neh. 4, 1. habitantes *in Gur-Baal* (1) & *Meunæos* s. sec. LXX *Minæos*, in Arabia. c. 20, 1.

v. 9. g) cf. c. 25, 23. cet. h) Neh. 3, 13. i) Neh. 2, 19. 24.

v. 10. k) & *excidit*, effodit, Deut. 6, 11. *puteos multos* s. *cisternas* sec. Vulg. in quibus aqua pluuia colligeretur. Ier. 2, 13. Neh. 9, 25. l) *pecora* multa, Coh. 2, 7. m) tam *in decliui parte* Iudææ versus occidentem, c. 28, 18. Ios. 10, 40. *quam in planitie*, Deut. 3, 10. 1 Reg. 20, 23. n) item *agricolæ* (7) Ier. 14, 4. & *vinitores* (5) 2 Reg. 25, 12. Esa. 61, 5. in montibus & *in Carmelo* tribus Iudæ, in quo Nabal prædia sua habebat, 1 Sam. 25, 2. *amator enim terræ* s. deditus agriculturæ *fuit*.

v. 11. o) *Præterea fuit* Vzziæ *exercitus*, c. 14, 7. *faciens* seu exercens *bellum*, v. 13. c. 11, 1. *exeuntes in exercitu ad expeditionem*, c. 25, 5. 9. 10. *pro numero recensionis eorum*, *factæ per Iehielem scribam*, & *Maaseiam adparitorem*: qui *ad manum* erant *Chananiæ*, qui erat *de ducibus regis*, c. 21, 4.

v. 5. לדרש sic *defect.* 1. 2. 3. 5 -- 9. 15. 20. 22. 23. 24. secund. *Mas.* 1. 2. *impr.* & *Erff.* h. l. & *impr.* Esr. 6, 21. Alii *plene*. בראות, *plene* 15. 23. contra *Mas.* h. l. At בראת cum *Meth.* sub *Beth* 22. quasi contractum hoc esset ex ביראת, quomodo *Iun.* & *Tremell.* in MS. Heidelberg. legentes verterunt, *in timoribus Dei*, h. e. in rebus pertinentibus ad timorem Dei. At ביראת ita 2. 3. & sic fu. 5. quomodo LXX, Syr. & Ar. *in timore Domini*. Plura vide apud *Glass.* in Philol. S. lib. V. p. m. 575. Nostram lectionem confirmat *Mas. impr.* h. l. v. 6. חומת גת sic *milra* 1. 2. 3. 11. 12. v. 7. ויעזרהו *Ain* per *Pat.* 1. 5. 6. 9. 14. 20. 21. בעל sic per *Kam.* 1. 5. 7. 8. secund. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* Alii per *Pat.* v. 9. Pro על hab. עד in marg. 22.
v. 11. עשה per *Sægol* 1. 2. 3. 11. 21. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. At עשי per *Iod* pluraliter 6 -- 10. 13. 14. 15. 19. 20. 22. 23. יד per *Mun.* 3. item 2. sed præuio *Makk.* At על־יד חנניהו משרי ita 1. 6. 9. 20. v. 15. ויעש sine *Psik* 1. 2. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. At per *Tlischakt.* 2. 5. Sed *Psikmun.* requirit *Mas. impr.* h. l. & Gen. 28, 9. בירושלם cum adiecto *Psik* 6. 9. 10. 13. 19. 20. At per *Rbhia* 1. 3. contra *Mas. impr.* Gen. 28, 9. חשבנות sine *Dag.* 1, 6. 9. 20. 23. v. 16. ובחזקתו per *Beth* loco *Caph* 1. 2. 3. 5. 6, 9. 20.

עֻזִּיָּהוּ לְהַקְטִיר לַיהוָֹה כִּי לַכֹּהֲנִים בְּנֵי־אַהֲרֹן הַמְקֻדָּשִׁים
לְהַקְטִיר צֵא מִן־הַמִּקְדָּשׁ כִּי מָעַלְתָּ וְלֹא־לְךָ לְכָבוֹד
19 מֵיְהוָֹה אֱלֹהִים׃ וַיִּזְעַף עֻזִּיָּהוּ וּבְיָדוֹ מִקְטֶרֶת לְהַקְטִיר
וּבְזַעְפּוֹ עִם־הַכֹּהֲנִים וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ לִפְנֵי
כ הַכֹּהֲנִים בְּבֵית יְהוָֹה מֵעַל לְמִזְבַּח הַקְּטֹרֶת׃ וַיִּפֶן אֵלָיו
עֲזַרְיָהוּ כֹהֵן הָרֹאשׁ וְכָל־הַכֹּהֲנִים וְהִנֵּה־הוּא מְצֹרָע
בְּמִצְחוֹ וַיַּבְהִלוּהוּ מִשָּׁם וְגַם־הוּא נִדְחַף לָצֵאת כִּי נִגְּעוֹ
21 יְהוָֹה׃ וַיְהִי עֻזִּיָּהוּ הַמֶּלֶךְ מְצֹרָע עַד־יוֹם מוֹתוֹ וַיֵּשֶׁב
בֵּית הַחָפְשׁוּת מְצֹרָע כִּי נִגְזַר מִבֵּית יְהוָֹה וְיוֹתָם בְּנוֹ החפשית קרי
22 עַל־בֵּית הַמֶּלֶךְ שׁוֹפֵט אֶת־עַם הָאָרֶץ׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי
עֻזִּיָּהוּ הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרֹנִים כָּתַב יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ
23 הַנָּבִיא׃ וַיִּשְׁכַּב עֻזִּיָּהוּ עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִם־
אֲבֹתָיו בִּשְׂדֵה הַקְּבוּרָה אֲשֶׁר לַמְּלָכִים כִּי אָמְרוּ מְצוֹרָע
הוּא וַיִּמְלֹךְ יוֹתָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃

כז CAP. XXVII.

בֶּן־
עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יוֹתָם בְּמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
2 מָלַךְ בִּירוּשָׁלָ͏ִם וְשֵׁם אִמּוֹ יְרוּשָׁה בַּת־צָדוֹק׃ וַיַּעַשׂ
הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָֹה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה עֻזִּיָּהוּ אָבִיו רַק לֹא־
3 בָא אֶל־הֵיכַל יְהוָֹה וְעוֹד הָעָם מַשְׁחִיתִים׃ הוּא בָּנָה
אֶת־שַׁעַר בֵּית־יְהוָֹה הָעֶלְיוֹן וּבְחוֹמַת הָעֹפֶל בָּנָה לָרֹב׃
4 וְעָרִים בָּנָה בְּהַר־יְהוּדָה וּבֶחֳרָשִׁים בָּנָה בִּירָנִיּוֹת
ה וּמִגְדָּלִים׃ וְהוּא נִלְחַם עִם־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן וַיֶּחֱזַק עֲלֵיהֶם
וַיִּתְּנוּ־לוֹ בְנֵי־עַמּוֹן בַּשָּׁנָה הַהִיא מֵאָה כִּכַּר־כֶּסֶף
וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כֹּרִים חִטִּים וּשְׂעוֹרִים עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
זֹאת הֵשִׁיבוּ לוֹ בְּנֵי עַמּוֹן וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וְהַשְּׁלִשִׁית׃
6 וַיִּתְחַזֵּק יוֹתָם כִּי הֵכִין דְּרָכָיו לִפְנֵי יְהוָֹה אֱלֹהָיו׃
7 וְיֶתֶר דִּבְרֵי יוֹתָם וְכָל־מִלְחֲמֹתָיו וּדְרָכָיו הִנָּם כְּתוּבִים
8 עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה׃ בֶּן־
עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ
בִּירוּשָׁלָ͏ִם

a) non eſt tui officii, o Vzzia, *ſuffire Iehouæ*, v. 16. 19. *ſed ſacerdotum*, poſterorum Aharonis, c. 13, 9. *qui conſecrati ſunt ad ſuffiendum*, c. 29, 11. Exod. 30, 7. 38. Deut. 33, 10. exi e ſanctuario, *quia peccaſti*, v. 16. *nec gloriæ tibi erit a Domino Deo*, ſed grauiſſime audaciam tuam puniet. Conf. Num. 18, 7.
v. 19. *b*) *Sed indignatus eſt Vzzias* (5) 1 Reg. 20, 43. Prou. 19, 3. & *manu ſua* tenuit *acerram* (2) Ezech. 8, 11. ad ſuffiendum: *quumque ita indignabundus rixaretur cum Sacerdotibus, tum lepra*, Leu. 13, 1. 9. *exorta eſt* vel *effloruit in fronte eius*, v. 20. vt ab omnibus animaduerti poſſet. cf. Num. 12, 2. 10. *iuxta altare ſuffimenti*, v. 16. coll. ad particulam Neh. 3, 28. c. 12, 37.
v. 20. *c*) *Quum ergo ad ipſum reſpiceret Azarias* v. 17. *ſummus pontifex*, c. 19, 11. c. 31, 10. & reliqui omnes Sacerdotes, quorum erat de lepra ſententiam ferre, Leu. 14, 2. & *ecce ille lepreſus eſſet in fronte ſua*, v. 19. *tum feſtinato eum exire fecerunt inde*, Eſth. 6, 14. *ſed & ipſe perterritus & impulſus eſt*, Eſth. 3, 15. c. 6, 12. *ad exeundum, quod percuſſerat ipſum Iehoua*, ita vt hoc ipſe ſentiret. cf. Gen. 12, 17. 2 Reg. 15, 5.
v. 21. *d*) *Fuit ergo Vzzias rex leproſus vſque ad diem mortis ſuæ*, 2 Reg. 15, 5. & *habitauit in domo ſeparationis* vel *libertatis*, vbi ſec. legem Leu. 13, 46. Num. 5, 2. c. 12, 14. liber ab onere regnandi hominumque commercio degebat. cf. cogn. Leu. 19, 20. Ezech. 27, 10. Pſ. 88, 6. *nam* ob lepram *excluſus erat a domo Dei*.
CAP. XXVII, v. 1. *e*) I. *Iothamus*, veri Dei cultor, v. 1. 2. II. Hieroſolymam, variasque *vrbes munit*, v. 3. 4. III. *Ammonitas* vincit, v. 5. 6. IV. mortuus denique ſucceſſorem *Achazum* filium relinquit, v. 7 – 9.

v. 21. החפשית ſic in textu ſine nota 3. 7. contra *Maſ. Erff.* Noſtrum *Ctbib* etiam expreſſerunt LXX ἀπφουσώθ. CAP. XXVII, v. 1. וְשֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה ita 2. 7. 8. 10. 13. 14. 19. 22. & ſic ſe. 5. At וששׁ־עשׂרה שׁנה מלך 1. ſic ſu. 5. 20. 21. 22. 23. v. 3. העפל בנה ita 2. 3. 6. 9. 20. 21. & v. 5. ויחזק *Chet* per *Chatephſegol* cum praeuio *Meth.* 1. 2. 3. 5. 6, 9. 10. 13. 19.

9 בִּירוּשָׁלִָם׃ וַיִּשְׁכַּב יוֹתָם עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּעִיר
CAP. XXVIII. כח דָּוִיד וַיִּמְלֹךְ אָחָז בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ בֶּן־עֶשְׂרִים
שָׁנָה אָחָז בְּמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם
2 וְלֹא־עָשָׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּדָוִיד אָבִיו׃ וַיֵּלֶךְ בְּדַרְכֵי
3 מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וְגַם מַסֵּכוֹת עָשָׂה לַבְּעָלִים׃ וְהוּא הִקְטִיר
בְּגֵיא בֶן־הִנֹּם וַיַּבְעֵר אֶת־בָּנָיו בָּאֵשׁ כְּתֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם
4 אֲשֶׁר הֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְזַבֵּחַ וַיְקַטֵּר
ה בַּבָּמוֹת וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃ וַיִּתְּנֵהוּ
יְהוָה אֱלֹהָיו בְּיַד־מֶלֶךְ אֲרָם וַיַּכּוּ־בוֹ וַיִּשְׁבּוּ מִמֶּנּוּ שִׁבְיָה
קמץ בז"ק גְדוֹלָה וַיָּבִיאוּ דַּרְמָשֶׂק וְגַם בְּיַד־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל נִתָּן וַיַּךְ־
6 בּוֹ מַכָּה גְדוֹלָה׃ וַיַּהֲרֹג פֶּקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ בִּיהוּדָה
מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף בְּיוֹם אֶחָד הַכֹּל בְּנֵי־חָיִל בְּעָזְבָם
7 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתָם׃ וַיַּהֲרֹג
זִכְרִי ׀ גִּבּוֹר אֶפְרַיִם אֶת־מַעֲשֵׂיָהוּ בֶּן־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־
עַזְרִיקָם נְגִיד הַבָּיִת וְאֶת־אֶלְקָנָה מִשְׁנֵה הַמֶּלֶךְ׃
8 וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֲחֵיהֶם מָאתַיִם אֶלֶף נָשִׁים בָּנִים
וּבָנוֹת וְגַם־שָׁלָל רָב בָּזְזוּ מֵהֶם וַיָּבִיאוּ אֶת־הַשָּׁלָל
9 לְשֹׁמְרוֹן׃ וְשָׁם הָיָה נָבִיא לַיהוָה עֹדֵד שְׁמוֹ וַיֵּצֵא לִפְנֵי
הַצָּבָא הַבָּא לְשֹׁמְרוֹן וַיֹּאמֶר לָהֶם הִנֵּה בַּחֲמַת יְהוָה
אֱלֹהֵי־אֲבוֹתֵיכֶם עַל־יְהוּדָה נְתָנָם בְּיֶדְכֶם וַתַּהַרְגוּ־בָם
10 בְּזַעַף עַד לַשָּׁמַיִם הִגִּיעַ׃ וְעַתָּה בְּנֵי־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם
אַתֶּם אֹמְרִים לִכְבֹּשׁ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת לָכֶם
הֲלֹא רַק־אַתֶּם עִמָּכֶם אֲשָׁמוֹת לַיהוָה
11 אֱלֹהֵיכֶם׃ וְעַתָּה שְׁמָעוּנִי וְהָשִׁיבוּ הַשִּׁבְיָה
אֲשֶׁר שְׁבִיתֶם מֵאֲחֵיכֶם כִּי חֲרוֹן אַף־יְהוָה
עֲלֵיכֶם׃
12 וַיָּקֻמוּ אֲנָשִׁים מֵרָאשֵׁי בְנֵי־אֶפְרַיִם עֲזַרְיָהוּ בֶן־יְהוֹחָנָן
בֶּרֶכְיָהוּ בֶן־מְשִׁלֵּמוֹת וִיחִזְקִיָּהוּ בֶּן־שַׁלֻּם וַעֲמָשָׂא בֶּן־
חדלי

v. 9. a) *Deníque* beate *obiit Iothamus*, & cubuit cum *patribus suis*, c. 21, 1. b) c. 26, 23. 1 Reg. 2, 10.

CAP. XXVIII, v. 1. c) Vide 2 Reg. 16, 1. 2. Achazus, degener Iothami filius, c. 27, 9. I. *idololatriam* regum Israelis imitatur, v. 1 -- 4. quamobrem II. *vincitur* a regibus Syrorum & Israelitarum, v. 5 -- 8. qui tamen III. prophetæ suasu, captiuos Iudæ reddunt, v. 9 -- 15. IV. *Auxilium* petit ab Assyriorum rege, v. 16. nec eo secius ab *Idumæis* & *Philistæis* male mulctatur, v. 17 -- 19. & V. *Assyriorum rex* ei est oneri, v. 20. 21. Tamen VI. in impietate perseuerans, tandem *moritur*, & Hiskiam successorem relinquit, v. 22 -- 27.

v. 2. d) *Ambulavit enim in viis regum Israelis*, eorumque prauos ritus & mores imitatus est, c. 21, 6. 2 Reg. 17, 7. seqq. vnde etiam grauissime per eos puniebatur, v. 5. seqq. *quin etiam fusilia* s. statuas conflatiles, c. 34, 3. 4. *fecit Baalibus*, Iud. 2, 11. 2 Reg. 16, 3. contra Exod. 20, 3.

v. 3. e) *Idem etiam suffiuit*, c. 25, 14. c. 26, 16. *in valle Ben-Hinnom*, c. 33, 6. Ios. 15, 8. Ier. 7, 31. & not. Esa. 66, 24. *etiam filios suos combussit igne*, Iud. 15, 5. Ezech. 5, 2. c. 16, 20. 21. & not. Hos. 13, 2. *sec. abominandos ritus gentium* Canaanæarum, c. 33, 2. coll. Ier. 7, 31. *quas eiecerat Deus coram Israelitis*. cf. Leu. 18, 21. 24. seqq. c. 20, 2 -- 5. Num. 33, 52.

v. 4. f) *insuper sacrificauit & suffiuit in excelsis*, v. 25. Leu. 26, 30. 2 Reg. 16, 4.

v. 7. g) auctoritate *secundum a rege*, 1 Sam. 23, 17. Esth. 10, 3.

CAP. XXVIII. v. 1. עשה הישר בעיני יהוה אלהיו sic addita voce אלהיו etiam in accentibus variant 2. 3. & sic fu. 5. Sed & 1. אלהיו adiecit. Sic Syr. *coram Domino Deo suo*. v. 3. כתעבות per *Paschta* 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 19. v. 4. ויזבח ita ב per *Pat.* 1. 3. At *Mas. Frf.* loco eius ex alio libro habet וזבח cum adiecta epicrisi וכן recte ! v. 5. Prius ביד per *Mun.* 2. 3. 5 -- 9. 11. 12. 14. 15. 17. 20. 22. 23. 24. At proxime subsequens מלך per *Makk.* 2. 3. 5. 6. 9. 20. 21. 22. ויכו־בו sic per *Rbhia* 2. 3. item 1. sed hic, præuio *Mun. milel.* At ויכו בו 6. 9. 20. v. 6. *Spatium* præmitt. 2. 3. 5 -- 12. 19. 20. 21. 23. v. 9. Cum præuio *spatio* 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 20. 21. 22. 23. ה ה cum adiecto *Psik* 12. 17. 18. 23. 24. & *Ber.* præter *Ind. Bas.* f. 61. b. נביא per *Merca* 7. 8. 10. 11. 12. 14 - 18. 21. 22. 24. præter *Mas. impr.* Gen. 30, 16. & Ex. 6, 6. עד per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5.

13 חַדְלָי עַל־הַבָּאִים מִן־הַצָּבָא׃ וַיֹּאמְרוּ לָהֶם לֹא־תָבִיאוּ
אֶת־הַשִּׁבְיָה הֵנָּה כִּי לְאַשְׁמַת יְהוָה עָלֵינוּ אַתֶּם אֹמְרִים
לְהֹסִיף עַל־חַטֹּאתֵנוּ וְעַל־אַשְׁמָתֵנוּ כִּי־רַבָּה אַשְׁמָה
14 לָנוּ וַחֲרוֹן אָף עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיַּעֲזֹב הֶחָלוּץ אֶת־ קמץ בלא אס״ף
הַשִּׁבְיָה וְאֶת־הַבִּזָּה לִפְנֵי הַשָּׂרִים וְכָל־הַקָּהָל׃ וַיָּקֻמוּ טו
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַשִּׁבְיָה וְכָל־
מַעֲרֻמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן־הַשָּׁלָל וַיַּלְבִּשׁוּם וַיַּנְעִלוּם
וַיַּאֲכִלוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסֻכוּם וַיְנַהֲלוּם בַּחֲמֹרִים לְכָל־
כּוֹשֵׁל וַיְבִיאוּם יְרֵחוֹ עִיר־הַתְּמָרִים אֵצֶל אֲחֵיהֶם
וַיָּשׁוּבוּ שֹׁמְרוֹן׃
16 בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אָחָז עַל־מַלְכֵי אַשּׁוּר לַעְזֹר
17 לוֹ׃ וְעוֹד אֲדוֹמִים בָּאוּ וַיַּכּוּ בִיהוּדָה וַיִּשְׁבּוּ־שֶׁבִי׃
18 וּפְלִשְׁתִּים פָּשְׁטוּ בְּעָרֵי הַשְּׁפֵלָה וְהַנֶּגֶב לִיהוּדָה
וַיִּלְכְּדוּ אֶת־בֵּית־שֶׁמֶשׁ וְאֶת־אַיָּלוֹן וְאֶת־הַגְּדֵרוֹת
וְאֶת־שׂוֹכוֹ וּבְנוֹתֶיהָ וְאֶת־תִּמְנָה וּבְנוֹתֶיהָ
19 וְאֶת־גִּמְזוֹ וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ כִּי־הִכְנִיעַ
יְהוָה אֶת־יְהוּדָה בַּעֲבוּר אָחָז מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל כִּי הִפְרִיעַ
בִּיהוּדָה וּמָעוֹל מַעַל בַּיהוָה׃ וַיָּבֹא עָלָיו תִּלְּגַת כ
פִּלְנְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיָּצַר לוֹ וְלֹא חֲזָקוֹ׃
21 כִּי־חָלַק אָחָז אֶת־בֵּית יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים
22 וַיִּתֵּן לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר וְלֹא לְעֶזְרָה לוֹ׃ וּבְעֵת הָצֵר לוֹ וַיּוֹסֶף
23 לִמְעוֹל בַּיהוָה הוּא הַמֶּלֶךְ אָחָז׃ וַיִּזְבַּח לֵאלֹהֵי דַרְמֶשֶׂק
הַמַּכִּים בּוֹ וַיֹּאמֶר כִּי אֱלֹהֵי מַלְכֵי־אֲרָם הֵם מַעְזְרִים
אֹתָם לָהֶם אֲזַבֵּחַ וְיַעְזְרוּנִי וְהֵם הָיוּ־לוֹ לְהַכְשִׁילוֹ וּלְכָל־
24 יִשְׂרָאֵל׃ וַיֶּאֱסֹף אָחָז אֶת־כְּלֵי בֵית־הָאֱלֹהִים וַיְקַצֵּץ
אֶת־כְּלֵי בֵית־הָאֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר אֶת־דַּלְתוֹת בֵּית־יְהוָה
וַיַּעַשׂ לוֹ מִזְבְּחוֹת בְּכָל־פִּנָּה בִּירוּשָׁלָםִ׃ וּבְכָל־עִיר כה
וָעִיר לִיהוּדָה עָשָׂה בָמוֹת לְקַטֵּר לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
ויכעס

a) contra venientes ab exercitu, prædam, triumphi instar, intra mœnia Samariæ illaturos, v. 9.
v. 13. *b) non introducetis captiuam turbam*, v. 5. 11. *huc* v. 8. *nam ad reatum* coram *Iehoua super nos* augendum *vos* id *dicitis* & in animo habetis, v. 10. *vt* quasi cumulum *addatis* ad peccata nostra & reatum: *nam sat magnus reatus nobis* est, & *æstus iræ* Dei v. 11. c. 24, 18. Num. 18, 5. super Israelem.
v. 14. *c) Reliquit igitur* his auditis, s. dimisit *armatus* exercitus Ios. 6, 9. 13. 1 Par. 12, 23. *captiuos*, v. 11. 13. & *prædam*, v. 8. c. 14, 14. *coram principibus*, v. 12. & *tota multitudine* plebis.
v. 15. *d) qui nominatim* ad hoc negotium *designati sunt*, c. 31, 19. Ezr. 8, 20. & *sumserunt* s. adprehenderunt *captiuos*, v. 11. 13. Iud. 19, 4. *omnesque nuditates* s. nudos *eorum* (1) coll. Gen. 3, 7. Ezech. 16, 7. *induerunt ex præda*, v. 8. Zach. 3, 5. *vestiuerunt, inquam, eos & calceis induerunt*. Hiph. (1) cf. Kal Ezech. 16, 10. & *cibum potumque eis præbuerunt*, 1 Sam. 30, 11. Prou. 25, 21. & *vnxerunt eos*, 2 Sam. 14, 2. Ruth. 3, 3. & *deduxerunt eos*, c. 32, 22. Ps. 31, 4. *asinis* impositos, 1 Par. 12, 40. Luc. 10, 34. *omnes nimirum imbecillos*, Vulg. *quicumque ambulare non poterant*, & *erant imbecillo corpore*, Esa. 5, 26. c. 40, 30. & *deduxerunt eos*, c. 25, 12. Esa. 14, 2. *Ierichuntem, vrbem palmarum*, coll. not. Deut. 34, 3. *ad fratres* s. contribules *ipsorum*, v. 8. 1 Sam. 5, 2. & *sic redierunt Samariam*, c. 25, 24.
v. 16. *e)* 2 Reg. 15, 29. c. 16, 7. coll. Esa. 7, 20.
v. 17. *f)* c. 20, 1. 10. coll. Ps. 137, 7. Obad. v. 1. seqq. & not. Am. 1, 11. & *stragem ediderunt* s. multos perculserunt *in Iuda*, v. 5. Esth. 9, 15. & *captiuitatem*, i. e. captiuos *abduxerunt*, v. 5. 8. Num. 21, 1. Ps. 68, 19.

v. 13. רבה אשמה־ ita 1. 2. v. 14. Cum præuio *spatio* 1. 2. 5 -- 10. 12. 19 -- 23. v. 15. בחמורים *plene* 1. sec. *Mas.* 1. & *Erff.* ירחו *Resch* per *Chirek* 2. item 3. & in marg. 6. 9. sed hi quidem *plene* cum *Iod.* v. 18. Post תמנה pro ובנותיה habent ואת־בנותיה 7. 8. 10 -- 19. 21. 23. 24. & *Ber.* contra *Mas. Erff.* h. l. & *impr.* Gen. „ 36, 6. Nostram lectionem confirmauit editor Codicis 22. adiecta nota: כצ״ל שבן נמבר *sic oportet esse sec. Masoram.* גמזו per *Pat.* 1. quomodo Vulg. ac LXX. *Gamzo.* v. 19. בעבור אחז מלך ita 1. 3. v. 20. תלגת *Gimel* sine *Dag.* recte 7. 8. 15. 22. Alii cum illo. Per Makk. 22. מלך per *Makk.* & *Meth.* 6. 9. 12. 17. 18. 24. & *Ber.* ויצר *Tsade* per *Segol* su. 5. & sic in marg. 6. 9. v. 23. ויזבח per *Grasthaim* 3. 5. & per *Kadma* 1.

26 וַיַּכְעֵס אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו׃ וְיֶתֶר דְּבָרָיו וְכָל־דְּרָכָיו
הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרוֹנִים הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־
27 יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׁכַּב אָחָז עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרֻהוּ בָעִיר
בִּירוּשָׁלִַם כִּי לֹא הֱבִיאֻהוּ לְקִבְרֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ
יְחִזְקִיָּהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו׃

CAP. XXIX. כט

יְחִזְקִיָּהוּ מָלַךְ בֶּן־
עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם
2 וְשֵׁם אִמּוֹ אֲבִיָּה בַּת־זְכַרְיָהוּ׃ וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה
3 כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה דָּוִיד אָבִיו׃ הוּא בַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה
לְמָלְכוֹ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן פָּתַח אֶת־דַּלְתוֹת בֵּית־יְהוָה
4 וַיְחַזְּקֵם׃ וַיָּבֵא אֶת־הַכֹּהֲנִים וְאֶת־הַלְוִיִּם וַיַּאַסְפֵם
ה לִרְחוֹב הַמִּזְרָח׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׁמָעוּנִי הַלְוִיִּם
עַתָּה הִתְקַדְּשׁוּ וְקַדְּשׁוּ אֶת־בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵי
6 אֲבֹתֵיכֶם וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנִּדָּה מִן־הַקֹּדֶשׁ׃ כִּי־מָעֲלוּ
אֲבֹתֵינוּ וְעָשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֵינוּ וַיַּעַזְבֻהוּ וַיַּסֵּבּוּ
7 פְנֵיהֶם מִמִּשְׁכַּן יְהוָה וַיִּתְּנוּ־עֹרֶף׃ גַּם סָגְרוּ דַּלְתוֹת
הָאוּלָם וַיְכַבּוּ אֶת־הַנֵּרוֹת וּקְטֹרֶת לֹא הִקְטִירוּ וְעֹלָה
8 לֹא־הֶעֱלוּ בַקֹּדֶשׁ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי קֶצֶף יְהוָה עַל־
לזועה קרי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם וַיִּתְּנֵם לְזַעֲוָה לְשַׁמָּה וְלִשְׁרֵקָה כַּאֲשֶׁר
9 אַתֶּם רֹאִים בְּעֵינֵיכֶם׃ וְהִנֵּה נָפְלוּ אֲבוֹתֵינוּ בֶּחָרֶב
10 וּבָנֵינוּ וּבְנוֹתֵינוּ וְנָשֵׁינוּ בַּשְּׁבִי עַל־זֹאת׃ עַתָּה עִם־לְבָבִי
לִכְרוֹת בְּרִית לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב מִמֶּנּוּ חֲרוֹן
מלרע 11 אַפּוֹ׃ בָּנַי עַתָּה אַל־תִּשָּׁלוּ כִּי־בָכֶם בָּחַר יְהוָה
לַעֲמֹד לְפָנָיו לְשָׁרְתוֹ וְלִהְיוֹת לוֹ מְשָׁרְתִים וּמַקְטִרִים׃
12 וַיָּקֻמוּ הַלְוִיִּם מַחַת בֶּן־עֲמָשַׂי וְיוֹאֵל בֶּן־עֲזַרְיָהוּ מִן־בְּנֵי
הַקְּהָתִי וּמִן־בְּנֵי מְרָרִי קִישׁ בֶּן־עַבְדִּי וַעֲזַרְיָהוּ בֶּן־
יְהַלֶּלְאֵל וּמִן־הַגֵּרְשֻׁנִּי יוֹאָח בֶּן־זִמָּה וְעֵדֶן בֶּן־יוֹאָח׃
ויעיאל קרי 13 וּמִן־בְּנֵי אֱלִיצָפָן שִׁמְרִי וִיעוּאֵל וּמִן־בְּנֵי אָסָף זְכַרְיָהוּ
יחיאל קרי 14 וּמַתַּנְיָהוּ׃ וּמִן־בְּנֵי הֵימָן יְחוּאֵל וְשִׁמְעִי
וּמִן

a) *atque ita ad iram prouocauit Iehouam,* qui plura tamen misericordiæ & gratiæ signa per Iesaiam ei dederat, Esa. 7, 13. cf. 1 Reg. 22, 54.

v. 26. *b)* c. 26, 22. coll. 1 Reg. 11, 41. *c)* cf. c. 27, 7. *d)* c. 16, 11. c. 27, 7.

CAP. XXIX, v. 1. *e) Iechizkias* v. 20. c. 28, 27. s. *Chizkias,* v. 18. 27. *regnum adgressus est natus* 25. *annos*, a patre, admodum iuuene, procreatus, & eo adhuc vnum vel alterum annum superstite regno admotus. Vide notas vberiores. Hoc capite I. *Hiskias*, rex religiosus, *templum Dei* aperit & purgat, totumque *cultum eius*, conuocatis Sacerdotibus & Leuitis, instaurat, v. 1 -- 19. II. *sacra solemnia* facit, v. 20 -- 36.

v. 2. *f)* c. 27, 2. *g)* c. 28, 1. c. 34, 2.

v. 3. *h) aperuit ianuas domus Domini*, ab impio patre nefarie clausas, v. 7. c. 28, 24. *& firmauit* s. *instaurauit eas*, c. 15, 12. c. 26, 9. superinductis laminis aureis, coll. 2 Reg. 18, 16.

v. 4. *i) Tum adduxit Sacerdotes & Leuitas,* ceu ordinarios sacrorum in V. T. ministros, coll. Exod. 28, 1. seqq. Leu. 8, 1. seqq. Num. 3, 5. seqq. *& congregauit eos ad aream orientis*, i. e. quæ erat ante portam templi orientalem. cf. Ezr. 10, 9. Neh. 3, 29.

v. 5. *k) nunc* ante omnia *sanctificate* & purificate *vos*, v. 15. c. 30, 15. Gen. 35, 2. cet. *& tum sanctificate* etiam etc. v. 17. 19. *& eiicite*, auferte *immunditiem* & sordes idololatricas ei illatas, coll. Leu. 12, 2. 5. c. 15, 19. Ezech. 36, 17. & 2 Reg. 16, 10. seqq. Ezech. 8, 3. Dan. 9, 27.

v. 6. *l) Peccarunt enim maiores nostri*, v. 19. c. 28, 19. 22. *m) & auerterunt faciem suam ab habitaculo Iehouæ*, s. Templo, c. 24, 18. *& præbuerunt* vel obuerterunt ei *ceruicem*, auersi ab illo, coll. Ios. 7, 8. 12. Ier. 2, 27. c. 18, 17. Ezech. 8, 16. Neh. 9, 29.

---

v. 27. הביאהו *defect.* per *Kibbuts* 6. 9. 20. 21. CAP. XXIX, v. 5. וקדשו per *Kadma* minus commode ² 2. 8. 10. 13. 17. 18. 19. 24. & *Ber.* אבתיכם sic *defect.* 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 15. 20. 22. 24. & sic fe. 5. secund. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* Alii *plene.* v. 6. בעיני־יהוה ita 1. 2. 6. 9. 20. ויכבו *Iod* per *Kam.* sine sequ. *Dag.* 1. 3. contra *Mas. impr.* h. l. & ² Iud. 18, 23. v. 11. תשלו *milel* 1. 2. 3. & sic fu. 5. v. 12. הקהתי *Kuph* per *Chatephkam.* 1. 2. 6. 9. 20. מררי per *Sakephk.* 5. 21. 22. v. 13. אליצפן per *Meth.* loco *Mun.* 6. 17. 18. & *Ber.* v. 14. ומן־בני הימן יחואל ita 6 -- 14. 19. 20.

טו וּמִן־בְּנֵי יְדוּתוּן שְׁמַעְיָה וְעֻזִּיאֵל׃ וַיַּאַסְפוּ אֶת־אֲחֵיהֶם
וַיִּתְקַדְּשׁוּ וַיָּבֹאוּ כְמִצְוַת־הַמֶּלֶךְ בְּדִבְרֵי יְהוָה לְטַהֵר בֵּית
16 יְהוָה׃ וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים לִפְנִימָה בֵית־יְהוָה לְטַהֵר
וַיּוֹצִיאוּ אֵת כָּל־הַטֻּמְאָה אֲשֶׁר מָצְאוּ בְּהֵיכַל יְהוָה
לַחֲצַר בֵּית יְהוָה וַיְקַבְּלוּ הַלְוִיִּם לְהוֹצִיא לְנַחַל־קִדְרוֹן
17 חוּצָה׃ וַיָּחֵלּוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְקַדֵּשׁ וּבְיוֹם
שְׁמוֹנָה לַחֹדֶשׁ בָּאוּ לְאוּלָם יְהוָה וַיְקַדְּשׁוּ אֶת־בֵּית־
יְהוָה לְיָמִים שְׁמוֹנָה וּבְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
18 כִּלּוּ׃ וַיָּבוֹאוּ פְנִימָה אֶל־חִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ
וַיֹּאמְרוּ טִהַרְנוּ אֶת־כָּל־בֵּית יְהוָה וְאֶת־מִזְבַּח הָעוֹלָה
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־שֻׁלְחַן הַמַּעֲרֶכֶת וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו׃
19 וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר הִזְנִיחַ הַמֶּלֶךְ אָחָז בְּמַלְכוּתוֹ
בְּמַעֲלוֹ הֵכַנּוּ וְהִקְדָּשְׁנוּ וְהִנָּם לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה׃
כ וַיַּשְׁכֵּם יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֶּאֱסֹף אֵת שָׂרֵי
21 הָעִיר וַיַּעַל בֵּית יְהוָה׃ וַיָּבִיאוּ פָרִים־שִׁבְעָה וְאֵילִים
שִׁבְעָה וּכְבָשִׂים שִׁבְעָה וּצְפִירֵי עִזִּים שִׁבְעָה לְחַטָּאת
עַל־הַמַּמְלָכָה וְעַל־הַמִּקְדָּשׁ וְעַל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לִבְנֵי
22 אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים לְהַעֲלוֹת עַל־מִזְבַּח יְהוָה׃ וַיִּשְׁחֲטוּ
הַבָּקָר וַיְקַבְּלוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקוּ הַמִּזְבֵּחָה
וַיִּשְׁחֲטוּ הָאֵלִים וַיִּזְרְקוּ הַדָּם הַמִּזְבֵּחָה וַיִּשְׁחֲטוּ הַכְּבָשִׂים
23 וַיִּזְרְקוּ הַדָּם הַמִּזְבֵּחָה׃ וַיַּגִּישׁוּ אֶת־שְׂעִירֵי הַחַטָּאת
24 לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַקָּהָל וַיִּסְמְכוּ יְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם׃ וַיִּשְׁחָטוּם
הַכֹּהֲנִים וַיְחַטְּאוּ אֶת־דָּמָם הַמִּזְבֵּחָה לְכַפֵּר עַל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל כִּי לְכָל־יִשְׂרָאֵל אָמַר הַמֶּלֶךְ הָעוֹלָה וְהַחַטָּאת׃
כה וַיַּעֲמֵד אֶת־הַלְוִיִּם בֵּית יְהוָה בִּמְצִלְתַּיִם בִּנְבָלִים
וּבְכִנֹּרוֹת בְּמִצְוַת דָּוִיד וְגָד חֹזֵה־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא
26 כִּי בְיַד־יְהוָה הַמִּצְוָה בְּיַד־נְבִיאָיו׃ וַיַּעַמְדוּ
27 הַלְוִיִּם בִּכְלֵי דָוִיד וְהַכֹּהֲנִים בַּחֲצֹצְרוֹת׃ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ
לְהַעֲלוֹת הָעֹלָה לְהַמִּזְבֵּחַ וּבְעֵת הֵחֵל הָעוֹלָה הֵחֵל
שיר קז א Ppppp

a) & ex posteris *Ieduthunis*, c. 35, 15. Ps. 77, 1.
v. 15. b) *Et congregarunt*, v. 4. *fratres suos* s. cognatos, v. 34. c. 5, 12. *& purificarunt* s. *sanctificarunt sese*, v. 5. c. 30, 15. *ac conuenerunt sec. mandatum regis*, v. 25. c. 3, 10. 16. *ex verbis* & sec. legem *Domini*, c. 30, 12. *ad repurgandam domum Iehouæ*, v. 16--18. Neh. 12, 30.
v. 16. c) Et Sacerdotes quidem intrarunt *in interiora domus Domini*, in ædem nimir. anteriorem, quo Leuitis venire non licebat, v. 18. Ezech. 41, 3.
v. 17. d) *Inceperunt autem*, Iud. 20, 31. *primo* sc. die, Gen. 1, 5. c. 8, 5. *mensis primi*, v. 3. *sanctificare*, v. 5. & die octauo ingressi sunt *in porticum* s. vestibulum *Domini*, v. 7.
v. 18. e) Tum venerunt *intro*, v. 16. ad regem.
v. 19. f) Omniaque vasa, *quæ amouit* s. *amouerat* Achaz, c. 11, 14. 1 Par. 28, 9. *in regno suo*, 1 Par. 11, 10. *postquam præuaricatus est*, v. 6. c. 8, 22. *reparauimus*, 1 Par. 29, 16. *& consecrauimus*, c. 7, 20. *& ecce* exposita s. parata *sunt* omnia *coram Altari Iehouæ*. v. 18. 21.
v. 20. g) *Mane itaque surrexit* Hiskias, Gen. 20, 8. c. 28, 18. alacritate sua aliis exemplum præbiturus.
v. 21. h) Et adduxerunt *iuuencos septem*, *& arietes septem*, 1 Par. 15, 26. *& agnos septem*, Leu. 23, 18. *& hircos caprarum* Dan. 8, 5. 21. Ezr. 6, 17. *septem*, *in sacrificium pro peccato*, Leu. 4, 14. Ezr. 8, 35. *pro regno*, *& pro sanctuario*, & pro Iuda: iussitque rex sacerdotes, *vt ista offerrent super altari Iehouæ*, v. 29.
v. 24. i) *& ad expiationem peccatorum sanguinem eorum sparserunt ad altare*, v. 21. Leu. 8, 15.

v. 15. וַיָּבֹאוּ כְּמִצְוַת ita 2. 3. Pro כמצות, habent בְּמִצְוַת per *Beth* 2. 23. & in marg. 6. 9. v. 16. לִפְנִימָה בֵית sic 3. 6. 9. 10. 20.: v. 18. אֶת־מִזְבַּח sine præfixo *Vau* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 20. v. 19. וְהִקְדַּשְׁנוּ *Daleth* per *Pat.* 24. secund. *Ind. Bas.* f. 61, 2. v. 21. פָּרִים per *Mun.* 1, 2. 3. & sic fu. 5. ואלם sic *defect.* poscit *Mas. impr.* Gen. 32, 14. At וְאֵילִים scribunt 7. 8. 15. 22. 23. v. 22. וישחטו per *Mun.* 6. 9. 20. sic fu. 5. v. 25. חֹזֶה per *Sægol* 1. 2. 6. 9. 20.

שִׁיר־יְהוָה וְהַחֲצֹצְרוֹת וְעַל־יְדֵי כְּלֵי דָוִיד מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל׃
28 וְכָל־הַקָּהָל מִשְׁתַּחֲוִים וְהַשִּׁיר מְשׁוֹרֵר וְהַחֲצֹצְרוֹת
29 מַחְצְצְרִים הַכֹּל עַד לִכְלוֹת הָעֹלָה׃ וּכְכַלּוֹת — יתיר צ׳
לְהַעֲלוֹת כָּרְעוּ הַמֶּלֶךְ וְכָל־הַנִּמְצְאִים אִתּוֹ וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃
ל וַיֹּאמֶר יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לַלְוִיִּם לְהַלֵּל לַיהוָה
בְּדִבְרֵי דָוִיד וְאָסָף הַחֹזֶה וַיְהַלְלוּ עַד־לְשִׂמְחָה וַיִּקְּדוּ
31 וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ וַיַּעַן יְחִזְקִיָּהוּ וַיֹּאמֶר
עַתָּה מִלֵּאתֶם יֶדְכֶם לַיהוָה גֹּשׁוּ וְהָבִיאוּ זְבָחִים
וְתוֹדוֹת לְבֵית יְהוָה וַיָּבִיאוּ הַקָּהָל זְבָחִים וְתוֹדוֹת וְכָל־
32 נְדִיב לֵב עֹלוֹת׃ וַיְהִי מִסְפַּר הָעֹלָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ
הַקָּהָל בָּקָר שִׁבְעִים אֵילִים מֵאָה כְּבָשִׂים מָאתָיִם
33 לְעֹלָה לַיהוָה כָּל־אֵלֶּה׃ וְהַקֳּדָשִׁים בָּקָר שֵׁשׁ
34 מֵאוֹת וְצֹאן שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים׃ רַק הַכֹּהֲנִים הָיוּ לִמְעָט — קמץ בז״ק
וְלֹא יָכְלוּ לְהַפְשִׁיט אֶת־כָּל־הָעֹלוֹת וַיְחַזְּקוּם אֲחֵיהֶם
הַלְוִיִּם עַד־כְּלוֹת הַמְּלָאכָה וְעַד־יִתְקַדְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים כִּי
לה הַלְוִיִּם יִשְׁרֵי לֵבָב לְהִתְקַדֵּשׁ מֵהַכֹּהֲנִים׃ וְגַם־עוֹלָה
לָרֹב בְּחֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים וּבַנְּסָכִים לָעֹלָה וַתִּכּוֹן עֲבוֹדַת
36 בֵּית־יְהוָה׃ וַיִּשְׂמַח יְחִזְקִיָּהוּ וְכָל־הָעָם עַל הַהֵכִין
הָאֱלֹהִים לָעָם כִּי בְּפִתְאֹם הָיָה הַדָּבָר׃

Cap.XXX. ל
וַיִּשְׁלַח יְחִזְקִיָּהוּ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה וְגַם־אִגְּרוֹת כָּתַב
עַל־אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה לָבוֹא לְבֵית־יְהוָה בִּירוּשָׁלִָם
2 לַעֲשׂוֹת פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּוָּעַץ
הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו וְכָל־הַקָּהָל בִּירוּשָׁלִָם לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח
3 בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי׃ כִּי לֹא יָכְלוּ לַעֲשֹׂתוֹ בָּעֵת הַהִיא כִּי
הַכֹּהֲנִים לֹא־הִתְקַדְּשׁוּ לְמַדַּי וְהָעָם לֹא־נֶאֶסְפוּ
4 לִירוּשָׁלִָם׃ וַיִּשַׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ
ה וּבְעֵינֵי כָּל־הַקָּהָל׃ וַיַּעֲמִידוּ דָבָר לְהַעֲבִיר
קוֹל בְּכָל־יִשְׂרָאֵל מִבְּאֵר־שֶׁבַע וְעַד־דָּן לָבוֹא
לַעֲשׂוֹת פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלִָם כִּי
לא

a) quumque cœpit holocaustum, incepit etiam *cantus Iehouæ*, a Iehoua, & in eius laudem ordinatus, *cum tubis*. 1 Par. 16, 42. c. 25, 7. *idque opera* instrumentorum Davidis, v. 26. coll. not. Ier. 18, 21. Ps. 63, 11. Ezr. 3, 10.

v. 28. b) *Totus vero cœtus adorabant* Dominum, v. 29. 30. c. 20, 18. & *cantus*, v. 27. *cantabat* s. *sonabat*, Zeph. 2, 14. & *tubæ clangebant*, c. 5, 12. c. 23, 13. *omnia* hæc facta sunt, vel *omnes* ita faciebant, *donec consummatum esset holocaustum*, v. 29. c. 36, 22.

v. 30. c) *Porro iussit* --- vt laudarent Iehouam *verbis Dauidis*, i. e. decantato aliquo psalmo Dauidis, coll. c. 5, 13. c. 7, 3. 1 Par. 16, 8. c. 23, 27. & *Asaphi videntis* s. prophetæ, c. 35, 15. Neh. 12, 46. 1 Par. 25, 1. *Laudarunt* ergo Deum *vsque ad hilaritatem*, 1 Par. 15, 16. & deinde *flexerunt ceruicem*, Gen. 43, 28. & proni *adorarunt*, v. 29. Neh. 8, 6.

v. 31. d) *Præterea respondit*, vel sec. Vulg. *hæc addidit* Hiskias & dixit: *nunc* quidem vos, o sacerdotes, *impleuistis manus vestras Iehouæ*, &, velut de nouo consecrati, officio vestro fungi cœpistis. cf. Exod. 28, 41. Leu. 7, 37. Ezech. 43, 26. & Exod. 29, 1. seqq. *accedite* vero etiam, reliqui Israelitæ, Ios. 3, 9. & *adducite victimas salutares*, Leu. 3, 1. c. 7, 14. 15. c. 17, 8. & *victimas laudis*, Leu. 7, 12. Ps. 56, 13. --- & *quisquis sponte sua voluit*, Exod. 35, 5. *holocausta voluntaria* Leu. 7, 16.

CAP. XXX, v. 1. f) Hiskias I. *Pascha* secundo mense celebrandum indicit, v. 1 -- 4. etiam per vrbes Israelis, v. 5 - 9. idque II. maximo concursu *celebratur*, v. 10 -- 22. & III. *septem alii festi dies* lætitiæ caussa adduntur, v. 23 -- 27.

---

v. 27. כלי דוד מלך־ ita 2. 3. 7. 8. 10. 13. 19. & sic fe. 5. v. 29. הנמצאים Tsade per *Kamets* 1. 6. 9. [20.] & [c] sic fe. 5. v. 31. עתה per *Paschta* 1. 3. 5. 10. 13. 14. 15. 19. v. 34. ועד per *Mun*. 3. 7. 8. 10. 13. 14. 19. & sic fe. 5. Pro מהכהנים habet מן־הכהנים 2. & sic fe. 5. v. 35. ובנסכים Præfixum *Beth* per *Chirek* sine sequ. *Dag*. 1. 3. & sic fe. 5.
CAP. XXX, v. 1. Cum præuio *spatio* 1. 2. 3. 5 -- 12. 20 -- 23. v. 2. Itidem cum præuio *spatio* 7. 8. 22. 23. etc. Alii sine illo. Sic & v. 4. 6. v. 3. כי לא־ ita 6. 9. 20. vtrumque per *Makk*. & sequens יכלו per *Merca* 3. - At לא per *Merca* 1. & sic fe. 5. [s] Sed *Darga* confirmat *Mas. impr.* Ex. 21, 35. Pro בעת ההיא habent בַּיּוֹם הַהוּא in marg. 6. 9. v. 5. דבר per *Sakephk*. 2. 8. 17. 18. & *Ber*.

6 לא לרב עשו ככתוב : וילכו
הרצים באגרות מיד המלך ושריו בכל ישראל ויהודה
וכמצות המלך לאמר בני ישראל שובו אל יהוה
אלהי אברהם יצחק וישראל וישב אל הפליטה
7 הנשארת לכם מכף מלכי אשור : ואל תהיו
כאבתיכם וכאחיכם אשר מעלו ביהוה אלהי
8 אבותיהם ויתנם לשמה כאשר אתם ראים : עתה
אל תקשו ערפכם כאבותיכם תנו יד ליהוה ובאו
למקדשו אשר הקדיש לעולם ועבדו את יהוה
9 אלהיכם וישב מכם חרון אפו : כי בשובכם על יהוה
אחיכם ובניכם לרחמים לפני שוביהם ולשוב לארץ
הזאת כי חנון ורחום יהוה אלהיכם ולא יסיר פנים
י מכם אם תשובו אליו : ויהיו הרצים
עברים מעיר לעיר בארץ אפרים ומנשה ועד זבלון
11 ויהיו משחיקים עליהם ומלעגים בם : אך אנשים
12 מאשר ומנשה ומזבלון נכנעו ויבאו לירושלם : גם
ביהודה היתה יד האלהים לתת להם לב אחד לעשות
13 מצות המלך והשרים בדבר יהוה : ויאספו ירושלם
עם רב לעשות את חג המצות בחדש השני קהל
14 לרב מאד : ויקמו ויסירו את המזבחות אשר בירושלם
ואת כל המקטרות הסירו וישליכו לנחל קדרון :
טו וישחטו הפסח בארבעה עשר לחדש השני והכהנים
והלוים נכלמו ויתקדשו ויביאו עלות בית יהוה :
16 ויעמדו על עמדם כמשפטם כתורת משה
איש האלהים הכהנים זרקים את הדם מיד הלוים :
17 כי רבת בקהל אשר לא התקדשו והלוים על שחיטת
18 הפסחים לכל לא טהור להקדיש ליהוה : כי
מרבית העם רבת מאפרים ומנשה יששכר וזבלון לא
הטהרו כי אכלו את הפסח בלא ככתוב כי התפלל

יחזקיהו Ppppp 2 קז ב

a) *non enim sec. maximam partem*, s. plerique Israelitarum, *fecerant huc* vsque a tempore, schismatis, vel pascha *celebrauerant sec. præscriptum* diuinum. v. 18.
v. 6. b) *vt ille* sua gratia & clementia *se conuertat*, Zach. 1, 3. Mal. 3, 7. *ad euasionem*, c. 20, 24. *relictam vobis*, Exod. 10, 5. Neh. 1, 2. *e manu regum Assyriæ*; *Phulis* nimir. 2 Reg. 15, 19. & *Tiglath-Pilneseris*, 1 Par. 5, 26.
v. 7. c) *quapropter exposuit eos stupori* s. *stupendæ vastationi*, Esa. 42, 24. *sicut vos* ipsi *videtis*. c. 29, 8.
v. 8. d) *Iam vero, ne abduretis ceruicem vestram*, 2 Reg. 17, 14. Neh. 9, 16. 17. *sicut maiores vestri: date manum Iehouæ*, eique vos submittite, 1 Par. 29, 24. Ier. 50, 15. & opem eius implorate, Thren. 5, 6. ac fidem ipsi promittite, coll. 2 Reg. 10, 15. Ezr. 10, 19. *& venite ad Sanctuarium eius*, v. 1. c. 26, 18. *quod consecrauit in perpetuum*, c. 36, 14. 1 Par. 18, 11. *& colite Iehouam Deum vestrum*, c. 35, 3. Ps. 2, 11. *vt auertatur a vobis furor iræ ipsius*, c. 29, 10.
v. 10. e) *irridebant eos*. Hiph. (1) cf. Kal similiter constructum, Iob. 30, 1. Ps. 52, 8. *& subsannabant eos*, Iob. 21, 3. Neh. 3, 33. cf. ad rem 2 Reg. 17, 13. seqq.
v. 14. f) *altaria, quæ in* quibusuis *Hieros.* angulis ab Achazo dedicata, c. 28, 24. g) *omnesque aras thurarias* s. *instrumenta* ad suffiendum (1) cf. Particip. Ier. 44, 15. *eaque*, in cinerem *redacta*, *proiecerunt in torrentem Kidronis*. cf. c. 15, 16. c. 29, 16. 2 Reg. 23, 6. 12.
v. 18. h) *Multitudo enim populi*, magnaque pars ex *Ephraim & Manasse* etc.

v. 6. יהודה: sic per *Paschta* 3. 6. 9. 10. 13. 19. 20. 21. 22. Per *Rbhia* vero 5. 7. 8. 14. 15. 16. 23. quomodo accentus præcedens, non *Mahpach*, sed *Ithibh* erit. Reliqui male per *Sakephk*. excepto 1. qui ita : שובו אל־יהוה אלהי־ v. 7. Pro אבותיהם habent אבותיכם per *Caph* 2. 7. 8. & sic fu. 5. v. 8. אשר per *Makk*. 2. 6. 9. 20. v. 1. מעיר per *Merca* 2. 6. 9. 20. at fine *Psik* 2. 3. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 11. אך per *Rbhia* 2. *Merca* 1. *Makk*. 5. נכנעו sic vna cum *Paschta* 23. at per *Sakephgad*. 24. v. 13. עם per *Mun*. 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 14. ויקמו per *Rbhia* 1. 2. 3. v. 15. Cum præuio *spatio* 1. 3. 5 -- 12. 19. 20. 21. 23. v. 16. כתורת per *Beth* loco *Caph* 2. 21. 22. & in marg. 6. 9. sic fu. 5. בתורת משה איש ita 1. 2. & sic fu. 5. v. 18. Primum כי per *Makk*. 1. 2. 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. רבת per *Tlischakt*. 1. 6. 9. 20.

יְחִזְקִיָּהוּ עֲלֵיהֶם לֵאמֹר יְהוָה הַטּוֹב יְכַפֵּר בְּעַד׃ כָּל־ 19
לְבָבוֹ הֵכִין לִדְרוֹשׁ הָאֱלֹהִים יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיו וְלֹא
כְּטָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ׃ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶל־יְחִזְקִיָּהוּ וַיִּרְפָּא כ
אֶת־הָעָם׃
וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצְאִים בִּירוּשָׁלַם אֶת־חַג הַמַּצּוֹת 21
שִׁבְעַת יָמִים בְּשִׂמְחָה גְדוֹלָה וּמְהַלְלִים לַיהוָה יוֹם ׀
בְּיוֹם הַלְוִיִּם וְהַכֹּהֲנִים בִּכְלֵי עֹז לַיהוָה׃ וַיְדַבֵּר יְחִזְקִיָּהוּ 22
עַל־לֵב כָּל־הַלְוִיִּם הַמַּשְׂכִּילִים שֵׂכֶל־טוֹב לַיהוָה
וַיֹּאכְלוּ אֶת־הַמּוֹעֵד שִׁבְעַת הַיָּמִים מְזַבְּחִים זִבְחֵי
שְׁלָמִים וּמִתְוַדִּים לַיהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם׃ וַיִּוָּעֲצוּ כָּל־ 23
הַקָּהָל לַעֲשׂוֹת שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיַּעֲשׂוּ שִׁבְעַת יָמִים
שִׂמְחָה׃ כִּי חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה הֵרִים לַקָּהָל אֶלֶף 24
פָּרִים וְשִׁבְעַת אֲלָפִים צֹאן וְהַשָּׂרִים הֵרִימוּ לַקָּהָל
פָּרִים אֶלֶף וְצֹאן עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וַיִּתְקַדְּשׁוּ כֹהֲנִים לָרֹב׃
וַיִּשְׂמְחוּ ׀ כָּל־קְהַל יְהוּדָה וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְכָל־הַקָּהָל כה
הַבָּאִים מִיִּשְׂרָאֵל וְהַגֵּרִים הַבָּאִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
וְהַיּוֹשְׁבִים בִּיהוּדָה׃ וַתְּהִי שִׂמְחָה גְדוֹלָה בִּירוּשָׁלָם כִּי 26
מִימֵי שְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֹא כָזֹאת בִּירוּשָׁלָם׃
וַיָּקֻמוּ הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם 27
וַיִּשָּׁמַע בְּקוֹלָם וַתָּבוֹא תְפִלָּתָם לִמְעוֹן קָדְשׁוֹ לַשָּׁמָיִם׃

CAP. XXXI. לא

וּכְכַלּוֹת כָּל־זֹאת יָצְאוּ כָּל־יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצְאִים לְעָרֵי
יְהוּדָה וַיְשַׁבְּרוּ הַמַּצֵּבוֹת וַיְגַדְּעוּ הָאֲשֵׁרִים וַיְנַתְּצוּ אֶת־
הַבָּמוֹת וְאֶת־הַמִּזְבְּחוֹת מִכָּל־יְהוּדָה וּבִנְיָמִן וּבְאֶפְרַיִם
וּמְנַשֶּׁה עַד־לְכַלֵּה וַיָּשׁוּבוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ לַאֲחֻזָּתוֹ
לְעָרֵיהֶם׃ וַיַּעֲמֵד יְחִזְקִיָּהוּ אֶת־מַחְלְקוֹת הַכֹּהֲנִים 2
וְהַלְוִיִּם עַל־מַחְלְקוֹתָם אִישׁ ׀ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ לַכֹּהֲנִים
וְלַלְוִיִּם לְעֹלָה וְלִשְׁלָמִים לְשָׁרֵת וּלְהֹדוֹת וּלְהַלֵּל
בְּשַׁעֲרֵי מַחֲנוֹת יְהוָה׃ וּמְנָת הַמֶּלֶךְ מִן־רְכוּשׁוֹ לָעֹלוֹת 3
לְעֹלוֹת הַבֹּקֶר וְהָעֶרֶב וְהָעֹלוֹת לַשַּׁבָּתוֹת וְלֶחֳדָשִׁים
ולמועדים

a) *Iehoua*, qui *bonus eſt*, Pſ. 25, 8. *expiabit pro iis.* Ita ſubintell. אלה׳ *A. b. Ezra* ad Pſ. 73, 15. innuente id etiam Kimchio h. l. Quomodo ſequens verſus ad Hiskiam refertur. *Kimchi* tamen, LXX. Vulg. *Schm.* & alii, cum ſequ. verſu hoc connectunt, interrupta per Sillukum, non ſine emphaſi, conſtructione, h. m. *Dominus expiabit pro iis: omni nimirum, qui direxerit* etc. Conf. ad phraſin Exod. 30, 10. c. 32, 30. Pſ. 78, 38. & ad *Sillukum* Leu. 17, 8. 9. Num. 31, 22. Iud. 10, 11. 12.

v. 19. b) Schm. *Omni eo nimir. qui cor ſuum parauit*, c. 12, 14. Iob. 11, 13. *ad quaerendum Iehouam*, c. 19, 3. *etſi non ſecundum purificationem ſanctitatis, ſiue puritatem*, quam *ſacra Leuitica* alioquin exigebant, 1 Par. 23, 28.

v. 20. c) *Et exaudiuit Dominus Hiskiam*, c. 33, 13. *& ſanauit populum*, h. e. eis ignouit, ita vt ex peccati reatu, tanquam ex morbo, conualeſcerent, nec morte punirentur. coll. Leu. 15, 31. Pſ. 41, 5. & 103, 3. Eſa. 6, 10. Marc. 4, 12. 1 Cor. 11, 30.

v. 22. d) c. 32, 6. Gen. 34, 3. c. 50, 21. Eſa. 40, 2. e) i. e. qui laudes Dei probe tenebant, & docte concinebant in honorem Iehouæ. cf. Pſ. 32, 1. & 47, 8. Prou. 3, 4. f) *& comederunt* Ezr. 6, 21. *ſolemnitatem* ſ. *feſtum*, i. e. ſec. Kimch. aliosque, *victimas feſti*, coll. Pſ. 118, 27. Exod. 23, 18. Eſa. 29, 11. Al. *ſtato illo tempore*, h. e. vt additur, *ſeptem diebus*.

CAP. XXXI, v. 1. g) *Quumque hæc omnia rite peregiſſent*, c. 7, 1. Ezr. 9, 1. Hoc capite Hiskias I. omnem *cultum idololatricum* abolet, v. 1. II. *Veri Dei cultum* inſtaurat, v. 2. 3. & III. Sacerdotibus & Leuitis, vnde viuerent, *primitias ac decimas* reddi curat, v. 4 -- 21.

v. 18. בעד *Ain* per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 23. ſic fu. 5. v. 19. האלהים ita cum *Pſik* 6. 7. 8. 9. 11. 12. 15. 22. 23. 24. ſec. *Ind. Baſ.* f. 61. b. Alii omittunt. כטהרת ſic *Tet* per *Pat.* ſequente *Chatephpat.* 3. & in marg. 6. 9. v. 21. ישראל per *Tliſchakt.* 1. הנמצאים *Tſade* per *Kam.* 6. 9. 20. בני *Lamed* per *Chirek* ſingulariter 2. & in marg. 6. 9. Per *Makk.* 1. 2. & ſic fe. 5. v. 22. *Spatium* præmitt. 1. 2. 3. 5 -- 10. 19. 20. 23. v. 23. Cum præmiſſo *ſpatio* 5. 6. 9. 10. 19. 20. 22. ויעשו שבעת ita 1. 2. 3. 5. שמחה cum præfixo ב 6. 9. 13. 19. 20. & ſic fe. 1. v. 24. כי per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. v. 27. Pro לשמים (quod 22. in marg. refert) habent השמים 3. 22. CAP. XXXI, v. 1. Prius ישראל per *Merca* 7. 8. 15. 22. 23. præter *Maſ. impr.* Gen. 30, 16. & Ex. 6, 6. הנמצאים *Tſade* per *Kam.* 1. 10. & in marg. 6. 9. ſic fu. 5. v. 2. Cum præuio *ſpatio* 1. 3. 5 -- 10. 20. 21. 22. 23. v. 3. Cum *ſpatio* præmiſſo 5 -- 10. 20. 21. 23. ומנת per *Pat.* 2. 3. 23. contra *Maſ. 1. impr.* & *Erff.* h. l. ac *Maſ.* 1. Ex. 36, 5. & *R. Chaum* ad *Maſ. impr. final.* f. 13. d. Cf. v. 4.

4 וְלַמֹּעֲדִים כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר לָעָם לְיוֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִַם לָתֵת מְנָת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְמַעַן יֶחֶזְקוּ
ה בְּתוֹרַת יְהוָה׃ וְכִפְרֹץ הַדָּבָר הִרְבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
רֵאשִׁית דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר וּדְבַשׁ וְכֹל תְּבוּאַת שָׂדֶה
6 וּמַעְשַׂר הַכֹּל לָרֹב הֵבִיאוּ׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה
הַיּוֹשְׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה גַּם־הֵם מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן וּמַעְשַׂר
קֳדָשִׁים הַמְקֻדָּשִׁים לַיהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֵבִיאוּ וַיִּתְּנוּ
7 עֲרֵמוֹת עֲרֵמוֹת׃ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִשִׁי
8 הֵחֵלּוּ הָעֲרֵמוֹת לִיסּוֹד וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי כִּלּוּ׃ וַיָּבֹאוּ אס׳ בדגש
יְחִזְקִיָּהוּ וְהַשָּׂרִים וַיִּרְאוּ אֶת־הָעֲרֵמוֹת וַיְבָרְכוּ אֶת־יְהוָה
9 וְאֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּדְרֹשׁ יְחִזְקִיָּהוּ
י עַל־הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם עַל־הָעֲרֵמוֹת׃ וַיֹּאמֶר
אֵלָיו עֲזַרְיָהוּ הַכֹּהֵן הָרֹאשׁ לְבֵית צָדוֹק וַיֹּאמֶר מֵהָחֵל
הַתְּרוּמָה לָבִיא בֵית־יְהוָה אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהוֹתֵר עַד־
לָרוֹב כִּי יְהוָה בֵּרַךְ אֶת־עַמּוֹ וְהַנּוֹתָר אֶת־הֶהָמוֹן הַזֶּה׃
11 וַיֹּאמֶר יְחִזְקִיָּהוּ לְהָכִין לְשָׁכוֹת בְּבֵית
12 יְהוָה וַיָּכִינוּ׃ וַיָּבִיאוּ אֶת־הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַקֳּדָשִׁים
בֶּאֱמוּנָה וַעֲלֵיהֶם נָגִיד כָּונַנְיָהוּ הַלֵּוִי וְשִׁמְעִי אָחִיהוּ יתיר ו׳
13 מִשְׁנֶה׃ וִיחִיאֵל וַעֲזַזְיָהוּ וְנַחַת וַעֲשָׂהאֵל וִירִימוֹת
וְיוֹזָבָד וֶאֱלִיאֵל וְיִסְמַכְיָהוּ וּמַחַת וּבְנָיָהוּ פְּקִידִים מִיַּד
כָּונַנְיָהוּ וְשִׁמְעִי אָחִיו בְּמִפְקַד יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַעֲזַרְיָהוּ יתיר ו׳
14 נְגִיד בֵּית־הָאֱלֹהִים׃ וְקוֹרֵא בֶן־יִמְנָה הַלֵּוִי הַשּׁוֹעֵר
לַמִּזְרָחָה עַל נִדְבוֹת הָאֱלֹהִים לָתֵת תְּרוּמַת יְהוָה
טו וְקָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים׃ וְעַל־יָדוֹ עֵדֶן וּמִנְיָמִן וְיֵשׁוּעַ וּשְׁמַעְיָהוּ
אֲמַרְיָהוּ וּשְׁכַנְיָהוּ בְּעָרֵי הַכֹּהֲנִים בֶּאֱמוּנָה לָתֵת
16 לַאֲחֵיהֶם בְּמַחְלְקוֹת כַּגָּדוֹל כַּקָּטָן׃ מִלְּבַד הִתְיַחְשָׂם
לִזְכָרִים מִבֶּן שָׁלוֹשׁ שָׁנִים וּלְמַעְלָה לְכָל־הַבָּא לְבֵית־
יְהוָה לִדְבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לַעֲבוֹדָתָם בְּמִשְׁמְרוֹתָם
17 כְּמַחְלְקוֹתֵיהֶם׃ וְאֵת הִתְיַחֵשׂ הַכֹּהֲנִים לְבֵית
אבותיהם

a) & pro festis solemnioribus, c. 8, 13. *sicut præscriptum* erat *in lege Iehouæ*, c. 35, 26. 1 Par. 16, 40.

v. 4. *b) portionem Sacerdotum ac Leuitarum*; i. e. partem eis debitam ex primitiis & decimis, v. 5. coll. Neh. 13, 10. 11. Num. 18, 8. 21. seqq. *vt alacres & constantes essent* in exsequenda *lege Iehouæ*. cf. 1 Par. 28, 7. 2 Tim. 2, 4.

v. 5. *c) Quum igitur emanasset*, s. sec. Vulg. *percrebuisset in auribus multitudinis*, 1 Sam. 3, 1. Iob. 1, 10. *verbum illud* s. mandatum regis, de adferenda Sacerdotum ac Leuitarum parte, v. 4. cf. c. 30, 4. Dan. 9, 15. *multiplicarunt* s. plurimas obtulerunt *Israelitæ primitias frumenti, musti & olei*, Neh. 10, 38. *& mellis*, Deut. 8, 8. *omnisque prouentus terræ*, Leu. 23, 39. *& decimas omnium magna copia* ad templum *attulerunt*.

v. 6. *d) etiam illi*, attulerunt v. 5. *decimas boum & pecudum minorum*, Leu. 27, 32. *& decimas consecrationum*, v. 12. Num. 18, 19. *consecratarum Iehouæ*, Num. 18, 8. Ezr. 3, 5. coll. Num. 31, 28. 30. Gen. 14, 20. c. 28, 22. *& aceruatim* v. 7. 8. 9. Ruth. 3, 7. coll. Gen. 14, 10. fructus illos *disposuerunt*.

v. 7. *e) Mense tertio, Siuan*, circa Pentecosten, coll. Exod. 23, 16. Leu. 23, 15 -- 20. *inceperunt aceruos fundare, & mense septimo*, s. Tisri, circa festum tabernaculorum, quod collectionis frugum dicitur Exod. 23, 16. Leu. 23, 34. seqq. eos *absoluerunt*: tum enim omnes fruges & fructus collecti erant, c. 29, 17.

v. 10. *f) Azarias*, v. 13. *sacerdos maximus*, c. 19, 11. c. 24, 11. *ex familia Tsadoki*, 1 Reg. 2, 26. 35. 1 Par. 5, 34. 38 -- *ex quo cœperunt* v. 7. Deut. 16, 9. *oblationem adferre* etc.

v. 3. ולמעדים sic *defect.* 1. 7. 8. 15. 22. & sic fe. 5. secund. *Mas. impr.* ac *Erff.* h. l. v. 4. מנת per *Pat.* 2. 3. 5. 6. 9. 20. 22. 23. Vid. v. 3. מנת הכהנים ita 3. & fe. 5. v. 5. דגן per *Sakephk.* 3. 12. 15. 17. 18. 21. 22. 23. 24. & *Ber.* v. 6. ובני per *Makk.* 1. 6. 9. 20. v. 7. השלישי *plene* 2. 3. 6. 7. 8. 9. 16. 20. 23. ליסוד sic per *Iod* mobile 1. 5. 6. 9. 10. 14. 20. contra *M. I.* At ליסוד sine *Dag.* 22. v. 10. לביא ita quidem in *Kri* habent, sed in *Cthibh* לבוא per *Vau*, 2. 3. & sic fu. 5. בית cum præfixo ל 3. sic fe. 2. & fu. 5. v. 12. & 13. כונניהו cum *Meth.* 22. At per *Chatephkom.* sub *Caph* 1. 5. 6. 9. 10. 14. 19. per *Cholem* 3. & fu. 5. Sine *Vau* pleonastico 1. 2. contra *Mas. Erff.* v. 13. Pro ועזזיהו hab. ועזיהו in marg. 6. 9. & sic fu. in textu 5. v. 15. כקטן *Tet* per *Cholem* 2. 3. & sic fu. 5. v. 16. במחלקותיהם per Præfixum *Beth* loco *Caph* 1. 2. 6. 9. 10. 14. 16. 20 -- 23. sic fe. 5. & fu. 3.

אֲבוֹתֵיהֶם וְהַלְוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמָעְלָה
18 בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בְּמַחְלְקוֹתֵיהֶם׃ וּלְהִתְיַחֵשׂ בְּכָל־
טַפָּם נְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם לְכָל־קָהָל כִּי
19 בֶאֱמוּנָתָם יִתְקַדְּשׁוּ־קֹדֶשׁ׃ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים בִּשְׂדֵי
מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם בְּכָל־עִיר וָעִיר אֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת
לָתֵת מָנוֹת לְכָל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים וּלְכָל־הִתְיַחֵשׂ בַּלְוִיִּם׃
כ וַיַּעַשׂ כָּזֹאת יְחִזְקִיָּהוּ בְּכָל־יְהוּדָה וַיַּעַשׂ הַטּוֹב
21 וְהַיָּשָׁר וְהָאֱמֶת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו׃ וּבְכָל־
מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר־הֵחֵל ׀ בַּעֲבוֹדַת בֵּית־הָאֱלֹהִים
וּבַתּוֹרָה וּבַמִּצְוָה לִדְרֹשׁ לֵאלֹהָיו בְּכָל־לְבָבוֹ
עָשָׂה וְהִצְלִיחַ׃

CAP. XXXII. לב

אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה בָּא סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר
וַיָּבֹא בִיהוּדָה וַיִּחַן עַל־הֶעָרִים הַבְּצֻרוֹת וַיֹּאמֶר לְבִקְעָם
2 אֵלָיו׃ וַיַּרְא יְחִזְקִיָּהוּ כִּי־בָא סַנְחֵרִיב וּפָנָיו לַמִּלְחָמָה
3 עַל־יְרוּשָׁלִָם׃ וַיִּוָּעַץ עִם־שָׂרָיו וְגִבֹּרָיו לִסְתּוֹם אֶת־
4 מֵימֵי הָעֲיָנוֹת אֲשֶׁר מִחוּץ לָעִיר וַיַּעְזְרוּהוּ׃ וַיִּקָּבְצוּ עַם־
רָב וַיִּסְתְּמוּ אֶת־כָּל־הַמַּעְיָנוֹת וְאֶת־הַנַּחַל הַשּׁוֹטֵף
בְּתוֹךְ־הָאָרֶץ לֵאמֹר לָמָּה יָבוֹאוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר וּמָצְאוּ
ה מַיִם רַבִּים׃ וַיִּתְחַזַּק וַיִּבֶן אֶת־כָּל־הַחוֹמָה הַפְּרוּצָה וַיַּעַל
עַל־הַמִּגְדָּלוֹת וְלַחוּצָה הַחוֹמָה אַחֶרֶת וַיְחַזֵּק אֶת־
6 הַמִּלּוֹא עִיר דָּוִיד וַיַּעַשׂ שֶׁלַח לָרֹב וּמָגִנִּים׃ וַיִּתֵּן שָׂרֵי
מִלְחָמוֹת עַל־הָעָם וַיִּקְבְּצֵם אֵלָיו אֶל־רְחוֹב שַׁעַר
7 הָעִיר וַיְדַבֵּר עַל־לְבָבָם לֵאמֹר׃ חִזְקוּ וְאִמְצוּ אַל־
תִּירְאוּ וְאַל־תֵּחַתּוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר וּמִלִּפְנֵי כָּל־הֶהָמוֹן
8 אֲשֶׁר־עִמּוֹ כִּי־עִמָּנוּ רַב מֵעִמּוֹ׃ עִמּוֹ זְרוֹעַ בָּשָׂר וְעִמָּנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְעָזְרֵנוּ וּלְהִלָּחֵם מִלְחֲמֹתֵנוּ וַיִּסָּמְכוּ
הָעָם עַל־דִּבְרֵי יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה׃
9 אַחַר זֶה שָׁלַח סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עֲבָדָיו
יְרוּשָׁלַיְמָה וְהוּא עַל־לָכִישׁ וְכָל־מֶמְשַׁלְתּוֹ עִמּוֹ עַל־
יחזקיהו

v. 18. a) *Et secundum recensionem per omnes impuberes eorum & vxores, & filios filiasque eorum*, scil. vnicuique sacerdoti ac Levitae portio maior minorue tribuebatur, v. 15. 16. 17. *per totum coetum* Sacerdotum & Leuitarum: *nam in fide sua*, i. e. fideliter, v. 12. 15. 1 Par. 9, 22. *sanctificabant se*, c. 29, 5. 15. 34. c. 30, 3. 15. 24. *sanctitate* vel vt sacros ministros decebat. cf. c. 8, 11. c. 23, 6.

v. 19. b) *Porro filiis* s. posteris *Aharonis sacerdotibus* extra Hieros. *in agris suburbanis vrbium suarum*, Num. 35, 5. *in singulis vrbibus*, c. 11, 12. *viri erant, qui nominatim designati fuerunt*, c. 28, 15. 1 Par. 12, 31. *vt darent* s. distribuerent *portiones* lege definitas, v. 4. Neh. 12, 47. c. 13, 10. *omni masculo*, etiam paruulo v. 16. *inter Sacerdotes, & omni recensioni* s. qui recensitus erat *inter Leuitas*, v. 17. 18. Neh. 12, 44.

CAP. XXXII, v. 1. c) *Post res illas gestas*, quae c. XXIX. XXX. & XXXI. descriptae sunt, *& post fidelitatem illam* regis, in instaurando diuino cultu praestitam, c. 31, 20. anno Hiskiae regis decimo quarto, Esa. 36, 1. *venit Sancherib rex Assyriae*. Is I. atrox *bellum* in Hiskiam parat, v. 1. qui tamen II. forti & pio in Deum animo ad *defensionem Hierosolymae* sese & ciues suos instruit, v. 2--8. III. *Ministri Sancheribi* arrogantibus verbis & in Deum contumeliosis populum Hierosolymitanum ad defectionem sollicitant, v. 9---19. quamobrem IV. ab Angelo Iehouae *deletur Assyriorum exercitus*, & rex domi trucidatur, v. 20--23. V. *Hiskias aegrotus* a Deo curatur, v. 24. iram tamen eius per superbiam conciliat, sed poenitentia differt executionem, & placida tandem morte obit, v. 25--33.

---

v. 18. טפם per *Tbhir* 3. 5. v. 19. Pro בשדי habent בשדה in Singulari 3. & in marg. 6. 9. CAP. XXXII, v. 3. לסתם *defect.* ¨1. 5. sic fe. 2.¨ ac fu. 3. secund. *Mas.* 2. & *Erff.* sed contra *impr.* ויעזרהו *Ain* per *Schua* 1. 3. & sic fe. 5. Porro autem ויעזרוהו *plene* per *Schurek* 1. 6. 9. 20. & sic fe. 3. sec. *Mas.* 3. & *Erff.* v. 4. רב per *Pat.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 20. Pro בתוך habent בכל־ 1. 3. & in marg. 6. 9. v. 7. כי עמנו רב ita 1. 2. 6. 9. 20. v. 8. מלחמתינו [1] per *Silluk* cum *Sophpasuk* 6. 9. 20. Attamen[2] 6. [c] 9. [3] in marg. per *Atnach.*

יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְעַל־כָּל־יְהוּדָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם
י לֵאמֹר׃ כֹּה אָמַר סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר עַל־מָה
11 אַתֶּם בֹּטְחִים וְיֹשְׁבִים בְּמָצוֹר בִּירוּשָׁלָםִ׃ הֲלֹא יְחִזְקִיָּהוּ
מַסִּית אֶתְכֶם לָתֵת אֶתְכֶם לָמוּת בְּרָעָב וּבְצָמָא לֵאמֹר
12 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יַצִּילֵנוּ מִכַּף מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ הֲלֹא־הוּא
יְחִזְקִיָּהוּ הֵסִיר אֶת־בָּמֹתָיו וְאֶת־מִזְבְּחֹתָיו וַיֹּאמֶר
לִיהוּדָה וְלִירוּשָׁלַםִ לֵאמֹר לִפְנֵי מִזְבֵּחַ אֶחָד תִּשְׁתַּחֲווּ
13 וְעָלָיו תַּקְטִירוּ׃ הֲלֹא תֵדְעוּ מֶה עָשִׂיתִי אֲנִי וַאֲבוֹתַי
לְכֹל עַמֵּי הָאֲרָצוֹת הֲיָכוֹל יָכְלוּ אֱלֹהֵי גּוֹיֵי הָאֲרָצוֹת
14 לְהַצִּיל אֶת־אַרְצָם מִיָּדִי׃ מִי בְּכָל־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר הֶחֱרִימוּ אֲבוֹתַי אֲשֶׁר יָכוֹל לְהַצִּיל אֶת־עַמּוֹ
טו מִיָּדִי כִּי יוּכַל אֱלֹהֵיכֶם לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדִי׃ וְעַתָּה
אַל־יַשִּׁיא אֶתְכֶם חִזְקִיָּהוּ וְאַל־יַסִּית אֶתְכֶם כָּזֹאת וְאַל־
תַּאֲמִינוּ לוֹ כִּי־לֹא יוּכַל כָּל־אֱלוֹהַּ כָּל־גּוֹי וּמַמְלָכָה
לְהַצִּיל עַמּוֹ מִיָּדִי וּמִיַּד אֲבוֹתָי אַף כִּי אֱלֹהֵיכֶם לֹא־יַצִּילוּ
16 אֶתְכֶם מִיָּדִי׃ וְעוֹד דִּבְּרוּ עֲבָדָיו עַל־יְהוָה הָאֱלֹהִים
17 וְעַל יְחִזְקִיָּהוּ עַבְדּוֹ׃ וּסְפָרִים כָּתַב לְחָרֵף לַיהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְלֵאמֹר עָלָיו לֵאמֹר כֵּאלֹהֵי גּוֹיֵי הָאֲרָצוֹת
אֲשֶׁר לֹא־הִצִּילוּ עַמָּם מִיָּדִי כֵּן לֹא־יַצִּיל אֱלֹהֵי יְחִזְקִיָּהוּ
18 עַמּוֹ מִיָּדִי׃ וַיִּקְרְאוּ בְקוֹל־גָּדוֹל יְהוּדִית עַל־עַם יְרוּשָׁלַםִ
אֲשֶׁר עַל־הַחוֹמָה לְיָרְאָם וּלְבַהֲלָם לְמַעַן יִלְכְּדוּ אֶת־
19 הָעִיר׃ וַיְדַבְּרוּ אֶל־אֱלֹהֵי יְרוּשָׁלָםִ כְּעַל אֱלֹהֵי עַמֵּי
כ הָאָרֶץ מַעֲשֵׂה יְדֵי הָאָדָם׃ וַיִּתְפַּלֵּל
יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וִישַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ הַנָּבִיא עַל־זֹאת
21 וַיִּזְעֲקוּ הַשָּׁמָיִם׃ וַיִּשְׁלַח יְהוָה מַלְאָךְ וַיַּכְחֵד
כָּל־גִּבּוֹר חַיִל וְנָגִיד וְשָׂר בְּמַחֲנֵה מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיָּשָׁב
בְּבֹשֶׁת פָּנִים לְאַרְצוֹ וַיָּבֹא בֵּית אֱלֹהָיו וּמִיצִיאֵו מֵעָיו — ומיציאי קרי
22 שָׁם הִפִּילֻהוּ בֶחָרֶב׃ וַיּוֹשַׁע יְהוָה אֶת־יְחִזְקִיָּהוּ וְאֵת ׀
יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ מִיַּד סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר וּמִיַּד־כֹּל וַיְנַהֲלֵם

מסביב Ppppp 4 קז ד

v. 10. a) Vide 2 Reg. 18, 19. 20. Esa. 36, 5. b) *vt sedentes sitis* s. manere velitis *in obsidione* Ier. 10, 17. Hierosolymis.

v. 11. c) *incitat vos*, v. 15. 2 Reg. 18, 32. 1 Par. 21, 1. *vt in* eam angustiam *vos deducat, vt moriamini fame ac siti*, Deut. 28, 48. 2 Reg. 18, 27. c. 25, 3. d) Vide v. 8.

v. 12. e) *Nonne idem* ille *Hiskias remouit excelsa & altaria eius?* c. 31, 1. Vide sis *Dissertationem nostram de Ezechia* p. 17. seqq. f) c. 29, 18. 2 Reg. 18, 22.

v. 14. g) Esa. 36, 20. c. 37, 19. h) Vide not. 2 Reg. 18, 35.

v. 15. i) 2 Reg. 18, 29. 30.

v. 16. k) Vulg. *Sed & alia multa locuti sunt serui eius*, v. 9. *contra Iehouam*, Ps. 2, 2. *& contra Hiskiam, seruum eius.*

v. 17. l) *Quin & litteras scripsit ad probrose insultandum Iehouæ*, Deo Israelis: *& ad obloquendum ei* etc. cf. 2 Reg. 19, 9. Esa. 37, 9. 10. 14.

v. 18. m) *Insuper clamarunt voce magna, Iudaica* lingua 2 Reg. 18, 26. seqq. *ad populum Hieros. qui in muro* excubias agebat, *ad terrendum eos*, 2 Sam. 14, 15. Neh. 6, 9. *& ad consternandum eos*, Esr. 4, 4. *vt*, his minis territam, *caperent* ac præsidiis *occuparent vrbem.* c. 28, 18.

v. 19. n) *Adeoque locuti sunt de* Iehova, *Deo Hierosolymæ*, qui Hierosolymis colebatur, c. 6, 6. *tanquam de diis gentium terræ*, qui *opus* sunt *manuum humanarum*, Ps. 115, 4.

v. 21. o) *& extinxit*, Exod. 23, 23. 1 Reg. 13, 34. *omnem robore valentem* s. fortissimos milites, c. 17, 14. *& ducem ac principem*, v. 3. 9. *in castris regis Assyriorum.* Vide 2 Reg. 19, 35. Esa. 37, 36. *vnde cum pudore faciei* s. ignominia *rediit ad terram suam; cumque ingressus esset ædem dei sui*, duo eius filii, *de egressis* (1) *ex visceribus eius* s. ab ipso prognati, *ibi trucidauerunt eum.* 2 Reg. 19, 37.

v. 10. במצור Præf. ב per *Pat.* cum sequ. *Dag.* 1. 2. v. 13. גויי Per simplex *Iod* גוי 1. 3. & sic fu. 5. v. 14. אשר־־החרימו per *Makk.* 1. 2. אלהיכם per *Mun.* loco *Meth.* 6 -- 12. 14. 20. 21. 22. 23. v. 15. יסית per *Mun.* 6 -- 16. 19 -- 23. contra analogiam. Pro כזאת habent בזאת per *Beth* in marg. 6. 9. & sic fe. 2. Pro יצילו habent singularem יציל 2. & in marg. 6. 9. v. 19. וידברו per *Sakephgad.* Ber. at וידברו vna cum *Paschta* 1. v. 22. Pro כל habent in marg. כל־אויביו 6. 9.

23 מִסָּבִיב׃ וְרַבִּים מְבִיאִים מִנְחָה לַיהוָה לִירוּשָׁלִַם
וּמִגְדָּנוֹת לִיחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּנַּשֵּׂא לְעֵינֵי כָל־הַגּוֹיִם
24 מֵאַחֲרֵי־כֵן׃ בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה יְחִזְקִיָּהוּ
עַד־לָמוּת וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר לוֹ וּמוֹפֵת נָתַן לוֹ׃
כה וְלֹא־כִגְמֻל עָלָיו הֵשִׁיב יְחִזְקִיָּהוּ כִּי גָבַהּ לִבּוֹ וַיְהִי עָלָיו
26 קֶצֶף וְעַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם׃ וַיִּכָּנַע יְחִזְקִיָּהוּ בְּגֹבַהּ לִבּוֹ
הוּא וְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם וְלֹא־בָא עֲלֵיהֶם קֶצֶף יְהוָה בִּימֵי
27 יְחִזְקִיָּהוּ׃ וַיְהִי לִיחִזְקִיָּהוּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד הַרְבֵּה מְאֹד
וְאֹצָרוֹת עָשָׂה־לוֹ לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְאֶבֶן יְקָרָה וְלִבְשָׂמִים
28 וּלְמָגִנִּים וּלְכֹל כְּלֵי חֶמְדָּה׃ וּמִסְכְּנוֹת לִתְבוּאַת דָּגָן
וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר וְאֻרָוֹת לְכָל־בְּהֵמָה וּבְהֵמָה וַעֲדָרִים
29 לָאֲוֵרוֹת׃ וְעָרִים עָשָׂה לוֹ וּמִקְנֵה־צֹאן וּבָקָר לָרֹב כִּי
ל נָתַן־לוֹ אֱלֹהִים רְכוּשׁ רַב מְאֹד׃ וְהוּא יְחִזְקִיָּהוּ סָתַם
השי דגושה אֶת־מוֹצָא מֵימֵי גִיחוֹן הָעֶלְיוֹן וַיַּשְּׁרֵם לְמַטָּה־מַּעְרָבָה
31 לְעִיר דָּוִיד וַיַּצְלַח יְחִזְקִיָּהוּ בְּכָל־מַעֲשֵׂהוּ׃ וְכֵן בִּמְלִיצֵי ׀
שָׂרֵי בָּבֶל הַמְשַׁלְּחִים עָלָיו לִדְרֹשׁ הַמּוֹפֵת אֲשֶׁר הָיָה
בָאָרֶץ עֲזָבוֹ הָאֱלֹהִים לְנַסּוֹתוֹ לָדַעַת כָּל־בִּלְבָבוֹ׃
32 וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְחִזְקִיָּהוּ וַחֲסָדָיו הִנָּם כְּתוּבִים בַּחֲזוֹן
יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ הַנָּבִיא עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־יְהוּדָה
33 וְיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׁכַּב יְחִזְקִיָּהוּ עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּמַעֲלֵה
קִבְרֵי בְנֵי־דָוִיד וְכָבוֹד עָשׂוּ־לוֹ בְמוֹתוֹ כָל־יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִָם וַיִּמְלֹךְ מְנַשֶּׁה בְנוֹ תַּחְתָּיו׃

CAP. XXXIII לג

בֶּן־שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים
2 וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם׃ וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
כְּתוֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
3 וַיָּשָׁב וַיִּבֶן אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר נִתַּץ יְחִזְקִיָּהוּ אָבִיו וַיָּקֶם
מִזְבְּחוֹת לַבְּעָלִים וַיַּעַשׂ אֲשֵׁרוֹת וַיִּשְׁתַּחוּ לְכָל־צְבָא
4 הַשָּׁמַיִם וַיַּעֲבֹד אֹתָם׃ וּבָנָה מִזְבְּחוֹת בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר
אָמַר יְהוָה בִּירוּשָׁלַםִ יִהְיֶה־שְּׁמִי לְעוֹלָם׃ וַיִּבֶן
מזבחות

a) *Et deduxit* ac tutatus *eos* est *undiquaque* ab hostibus, c. 28, 15. instar pastoris, gregem ducentis, Ps. 23, 2.

v. 23. b) *Vnde multi munus* s. oblationes & hostias *Iehouæ*, eius victoriæ auctori, *Hierosolymam adducebant*, Ps. 76, 2. & 96, 8. & *pretiosa donaria* Hiskiæ (4) c. 21, 3. cf. c. 17, 5. c. 26, 8. *Et exaltatus est in oculis omnium gentium post hæc*, i. e. post hanc victoriam de Sancheribo reportatam.

v. 24. c) Vide Esa. 38, 1. d) Esa. 38, 3. e) *qui respondit ei* per Iesaiam, Esa. 38, 5. seqq. *Et prodigium*, per Solem recedentem, v. 31. *edidit ei.* 2 Reg. 20, 8-11. Esa. 38, 7. 8.

v. 25. f) *Verum non sec. benefacta* Dei *in ipsum* collata, Iud. 9, 16. Ps. 103, 2. *retulit* gratiam s. gratam mentem *Hiskias*, Ps. 116, 12. *extulit enim se cor eius*, v. 26. c. 26, 6. propter honorificam illam Babyloniorum legationem, infra v. 31. coll. not. 2 Reg. 20, 12. 13. & Ps. 131, 1. 1 Pet. 5, 5.

v. 30. g) *Idem etiam obturauit*, v. 3. 4. *exitum aquarum Gichonis superiorem, et* per excauatas ferro rupes & subterraneos ductus *direxit eas subtus versus occidentem*, respectu *vrbis Dauidis*, c. 33, 14. 2 Reg. 20, 20.

CAP. XXXIII, v. 1. h) I. *Manasses*, Hiskiæ filius, in turpem idololatriam prolabitur, v. 1--9. ideo II. captiuus in manum Assyriorum, traditur, v. 10. 11. At III. iram Dei deprecatus restituitur, v. 12--17. IV. Mortuus Hierosolymæ successorem relinquit *Amonem* filium, idololatram & impium, v. 18-23. qui V. occisus a suis *Iosiam* filium successorem accepit, v. 24-25.

v. 23. Pro לִיחִזְקִיָּהוּ habent לְחִזְקִיָּהוּ 3. & in marg. 6. 9. וַיִּנַּשֵּׂא sic *Nun* per *Pat.* cum sequ. *Dag.* 1. 2. 5. 7. 8. 10. 11. 13--16. 19. 21. 22. & in marg. 6. 9. sec. *Mas.* 2. *impr.* ac *Erff.* v. 24. וַיִּתְפַּלֵּל per *Mun.* 1. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 25. כִּגְמֻל sic *defect.* 1. 3. 5. 6. 9. 20. & fe. 2. sec. *Mas.* 1. 2. 3. & *Erff.* Alii *plene* per *Schurek.* v. 27. לּוֹ cum *Dag.* euphonico 22. v. 30. וַיַּשְׁרֵם *Schin* sine *Dag.* 1. 2. 3. 6. 9. 10. 11. 13. 19. 20. contra *Mas. Erff.* At וַיַּשְּׁרֵם in marg. 6. 9. וַיַּשְּׁרֵם לְמַטָּה Ita 2. 3. 5. 6. 9. 20. v. 31. Post שָׂרֵי addunt מְלִיצֵי 2. 3. לִדְרֹשׁ sic per *Rbhia* 3. & fe. 5. At plerique per *Sakephk.* incommoda satis distinctione. אֲשֶׁר per *Makk.* 1. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 32. סֵפֶר מַלְכֵי ita 1. 2. 3. 6. 9. 20. CAP. XXXIII, v. 3. נִתַּץ ita in Kal 2. 3. 6. 9. 20.; & sic fu. 5. contra *Mas. impr.* & *Erff.* v. 4. בִּירוּשָׁלַםִ יִהְיֶה ita 2. 6. 9. 20. At בִּירוּשָׁלַם 3. & sic fu. 5.

מִזְבְּחוֹת לְכָל־צְבָא הַשָּׁמָיִם בִּשְׁתֵּי חַצְרוֹת בֵּית־
6 יְהוָה׃ וְהוּא הֶעֱבִיר אֶת־בָּנָיו בָּאֵשׁ בְּגֵי בֶן־הִנֹּם וְעוֹנֵן
וְנִחֵשׁ וְכִשֵּׁף וְעָשָׂה אוֹב וְיִדְּעוֹנִי הִרְבָּה לַעֲשׂוֹת הָרַע
7 בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ׃ וַיָּשֶׂם אֶת־פֶּסֶל הַסֶּמֶל אֲשֶׁר
עָשָׂה בְּבֵית הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֶל־דָּוִיד וְאֶל־
שְׁלֹמֹה בְנוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה וּבִירוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי מִכֹּל
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָשִׂים אֶת־שְׁמִי לְעֵילוֹם׃
8 וְלֹא אָסִיף לְהָסִיר אֶת־רֶגֶל יִשְׂרָאֵל מֵעַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר הֶעֱמַדְתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם רַק ׀ אִם־יִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֵת
כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִים לְכָל־הַתּוֹרָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים
9 בְּיַד־מֹשֶׁה׃ וַיֶּתַע מְנַשֶּׁה אֶת־יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם
לַעֲשׂוֹת רָע מִן־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי
י יִשְׂרָאֵל׃ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מְנַשֶּׁה וְאֶל־עַמּוֹ
11 וְלֹא הִקְשִׁיבוּ׃ וַיָּבֵא יְהוָה עֲלֵיהֶם אֶת־שָׂרֵי הַצָּבָא
אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיִּלְכְּדוּ אֶת־מְנַשֶּׁה בַּחֹחִים
12 וַיַּאַסְרֻהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם וַיּוֹלִיכֻהוּ בָּבֶלָה׃ וּכְהָצֵר לוֹ
חִלָּה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיִּכָּנַע מְאֹד מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי
13 אֲבֹתָיו׃ וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיֵּעָתֶר לוֹ וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ
וַיְשִׁיבֵהוּ יְרוּשָׁלִַם לְמַלְכוּתוֹ וַיֵּדַע מְנַשֶּׁה כִּי יְהוָה הוּא
14 הָאֱלֹהִים׃ וְאַחֲרֵי־כֵן בָּנָה חוֹמָה חִיצוֹנָה ׀ לְעִיר־דָּוִיד
מַעְרָבָה לְגִיחוֹן בַּנַּחַל וְלָבוֹא בְשַׁעַר הַדָּגִים וְסָבַב
לָעֹפֶל וַיַּגְבִּיהֶהָ מְאֹד וַיָּשֶׂם שָׂרֵי־חַיִל בְּכָל־הֶעָרִים
טו הַבְּצֻרוֹת בִּיהוּדָה׃ וַיָּסַר אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר וְאֶת־הַסֶּמֶל
מִבֵּית יְהוָה וְכָל־הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר בָּנָה בְּהַר בֵּית־יְהוָה
16 וּבִירוּשָׁלִָם וַיַּשְׁלֵךְ חוּצָה לָעִיר׃ וַיִּכֶן אֶת־מִזְבַּח יְהוָה ויבן ק׳
וַיִּזְבַּח עָלָיו זִבְחֵי שְׁלָמִים וְתוֹדָה וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה
17 לַעֲבוֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ אֲבָל עוֹד הָעָם זֹבְחִים
18 בַּבָּמוֹת רַק לַיהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ וְיֶתֶר דִּבְרֵי מְנַשֶּׁה
וּתְפִלָּתוֹ אֶל־אֱלֹהָיו וְדִבְרֵי הַחֹזִים הַמְדַבְּרִים אֵלָיו

בשם Ppppp 5 קז ה

a) i. e. Soli, Lunæ ac reliquis planetis, etc. more Babyloniorum, qui cælestibus luminibus deos prælides adfixos putabant. cf. v. 3. Deut. 4, 19. b) *in duobus atriis domus Domini*, interiore scil. Sacerdotum, & exteriore Israelitarum, 2 Reg. 21, 5.
v. 6. c) *Idem etiam traduxit* & concremauit *filios suos per ignem*, c. 28, 3. 1 Reg. 21, 6. *in valle Ben - Hinnom*, 2 Reg. 23, 10. Ier. 7, 31. & *auspicabatur* & *augurabatur*, Leu. 19, 26. 31. & *magicis præstigiis vsus est*. Deut. 18, 10. Mich. 5, 12. Mal. 3, 5. & *fecit* s. instituit, c. 13, 9. *pythonem*, Leu. 19, 31. c. 20, 27. 1 Sam. 28, 7. Act. 16, 16. & *hariolum* s. *hariolos*, qui ob commercia cum spiritibus rerum occultarum *scientiam* sibi vindicabant. Leu. 19, 31. 2 Reg. 21, 6. c. 23, 24.
v. 7. d) *Et posuit* in æde Iehouæ, 2 Reg. 21, 7. *sculptile simulacri*, v. 15. Deut. 4, 16. e) *in æternum* (1) Idem quod *le - Olam*, v. 4.
v. 8. f) *Neque addam dimouere pedem Israelis de terra, quam constitui* s. incolendam tradidi *patribus vestris: modo si obseruent facere, quidquid eis præcepi*, 1 Reg. 2, 4. *sec. omnem legem* etc. Neh. 1, 7.
v. 9. g) *Seduxit igitur* Manasses. *Fut. Hiph.* coll. 2 Reg. 21, 9. & simili forma Neh. 13, 14.
v. 11. h) *Vnde adduxit Deus super eos principes* s. duces exercitus, c. 32, 6. *qui* erant *regi Assyriæ*, Babyloniam tum etiam tenenti, vt sequentia docent, *qui Manassen ceperunt*, c. 22, 9. *in spinis* s. inter vepreta delitescentem, 1 Sam. 13, 6. & *ligauerunt eum*, c. 36, 6. *duabus* catenis s. *compedibus æneis*, Ier. 39, 7. c. 52, 11. & *eum* captiuum *abduxerunt Babylonem*, Esa. 39, 6. 7.

---

v. 6. וידעוני sic *plene* 1. 6. 9. 20. 22. & sic fe. 5. sec. *Mas. Erff.* Alii *defect.* v. 7. הסמל *Samech* per *Tsere* 1. 2. 3. v. 8. אסיף sic *defect.* 5. 6. 7. 8. 9. 22. sec. *Mas. impr.* Alii *plene.* v. 9. מן־הגוים sic per *Sakephk.* vna cum *Paschta* 5. 6. 9. 20. At per solum *Sakephk.* 7. 8. 10 -- 19. 22. 23. 24. Per *Rbhia* 1. 3. 21. Denique per *Paschta* 2. & *Ber.* אשר per *Makk.* 2. 6. 9. 20. v. 11. Pro בהוחים habent בחחים in marg. 6. 9. quomodo fu. 1. At בחחים 3. v. 12. ובהצר pro *Caph* habent *Beth* 21. & in marg. 6. 9. v. 13. ויעתר ita & 3. in *Kri* habet, sed in Cthibh fe. ויחתר. v. 14. לעיר per *Mun.* 1. 3. v. 15. המזבחות per *Sakephk.* vna cum *Paschta* super He 6. 9. 20. v. 16. ויכן sic in textu scribunt, cum *Kri* ויבן, 6. 7. 8. 9. 15. 22. & sic fe. 5. sec. *Mas.* 1. *impr.* & *Erff.* Alii ויבן in textu sine nota.

21 וְאֵת עֲשָׂיָה עֶבֶד־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר׃ לְכוּ דִרְשׁוּ אֶת־יְהוָה
בַּעֲדִי וּבְעַד הַנִּשְׁאָר בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה עַל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר
אֲשֶׁר נִמְצָא כִּי־גְדוֹלָה חֲמַת־יְהוָה אֲשֶׁר נִתְּכָה בָנוּ עַל
אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְרוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת־דְּבַר יְהוָה לַעֲשׂוֹת
כְּכָל־הַכָּתוּב עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה׃ 22 וַיֵּלֶךְ חִלְקִיָּהוּ
וַאֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ אֶל־חֻלְדָּה הַנְּבִיאָה אֵשֶׁת ׀ שַׁלֻּם בֶּן־
יתיר ו׳ תָּוֹקְהַת בֶּן־חַסְרָה שׁוֹמֵר הַבְּגָדִים וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלִַם
23 בַּמִּשְׁנֶה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ כָּזֹאת׃ וַתֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִמְרוּ לָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁלַח אֶתְכֶם אֵלָי׃
24 כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מֵבִיא רָעָה עַל־הַמָּקוֹם
הַזֶּה וְעַל־יוֹשְׁבָיו אֵת כָּל־הָאָלוֹת הַכְּתוּבוֹת עַל־הַסֵּפֶר
אֲשֶׁר קָרְאוּ לִפְנֵי מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ תַּחַת ׀ אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי כה
יתיר ו׳ וַיְקַטִּירוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים לְמַעַן הַכְעִיסֵנִי בְּכֹל מַעֲשֵׂי
26 יְדֵיהֶם וְתִתַּךְ חֲמָתִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְלֹא תִכְבֶּה׃ וְאֶל־מֶלֶךְ
יְהוּדָה הַשֹּׁלֵחַ אֶתְכֶם לִדְרוֹשׁ בַּיהוָה כֹּה תֹאמְרוּ אֵלָיו
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמָעְתָּ׃
27 יַעַן רַךְ־לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע ׀ מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים בְּשָׁמְעֲךָ אֶת־דְּבָרָיו
עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו וַתִּכָּנַע לְפָנַי וַתִּקְרַע אֶת־
28 בְּגָדֶיךָ וַתֵּבְךְּ לְפָנָי וְגַם־אֲנִי שָׁמַעְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ הִנְנִי
אֹסִפְךָ אֶל־אֲבֹתֶיךָ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־קִבְרוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם וְלֹא־
תִרְאֶינָה עֵינֶיךָ בְּכֹל הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא עַל־הַמָּקוֹם
הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו וַיָּשִׁיבוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּבָר׃
29 וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיֶּאֱסֹף אֶת־כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה
וִירוּשָׁלִָם׃ וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי ל
יְרוּשָׁלִַם וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְכָל־הָעָם מִגָּדוֹל וְעַד־קָטָן
וַיִּקְרָא בְאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא
31 בֵּית יְהוָה׃ וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־עָמְדוֹ וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית
לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחֲרֵי יְהוָה וְלִשְׁמוֹר אֶת־מִצְוֺתָיו
וְעֵדְוֺתָיו וְחֻקָּיו בְּכָל־לְבָבוֹ וּבְכָל־נַפְשׁוֹ לַעֲשׂוֹת אֶת־
דברי

a) *miniſtrum regium*, 2 Sam. 18, 29.
v. 21. b) *quæ effuſa eſt in nos*, v. 17. 25. inſtar ignis Nah. 1, 6.
v. 22. c) Vulg. *& hi, qui ſimul a rege miſſi fuerant.* cf. v. 20. 2 Reg. 22, 14. d) cf. not. 2 Reg. 22, 14. e) *cuſtodis veſtium*, ſec. R. Sal. vel regni, vel *ſacerdotii*. cf. 2 Reg. 10, 22. f) *in parte vrbis ſecunda.* Vide not. 2 Reg. 22, 14.
v. 23. g) v. 24. 26. coll. not. Nah. 1, 12. Pſ. 68, 23.
v. 24. h) *ecce ego* per Babylonios *adducturus ſum malum* & calamitatem *ſuper hunc locum*, v. 28. 1 Reg. 14, 10. c. 21, 21. Eſa. 31, 2. Ier. 4, 6. coll. not. 2 Reg. 22, 16. *omnes nimir. maledictiones*, Deut. 30, 7. *ſcriptas in illo libro*; e. c. Leu. 26, 14. ſeqq. Deut. 28, 14. ſeqq.
v. 25. i) *Propterea, quod me dereliquerunt*, c. 21, 12. *& ſuffitum obtulerunt diis alienis*, c. 28, 25. *ad irritandum me*, c. 33, 6. *per omnia opera manuum ſuarum*, i. e. idola manibus hominum parata, Ier. 25, 7. Pſ. 115, 4. *ideo effundetur* ira mea in hunc locum, v. 17. 21. *neque exſtinguetur*. 2 Reg. 22, 17.
v. 26. k) *quod ad verba* attinet, *quæ* ex libro legis prælecta *audiuiſti*, v. 18. 19.
v. 28. l) *Ecce ego te colligam ad patres tuos*, non, vt alios, captiuum in Babyloniam abducam, 2 Reg. 22, 20. *& adgregaberis* maioribus tuis *in ſepulcris tuis* vel *tuorum*, c. 21, 20. c. 32, 33. *in pace*, ſcil. *publica*, coll. c. 35, 20. 22. & ſi porro verbo Dei fueris obſecutus, coll. Ier. 34, 4. *nec videbunt oculi tui omne malum*, Eſa. 57, 1. 2. *quod ego adducturus ſum ſuper hunc locum.*
v. 24. *Et hoc reſponſum regi renuntiarunt*, v. 16. Deut. 1, 22.
v. 30. m) c. 31, 1. 15. Eſth. 1, 5. 20.

v. 22. Pro ואשר habet 3. ואשר cum *Kri* ואשת *& vxor.* v. 25. ותתך ita cum
Schua 1. 17. 18. & *Ber.* ſic ... fe. 5. ſec. ... *Maſ. impr.* & *Erff.* Reliqui per *Pat.* cum ſequ.
Dag. v. 26. אליו *Piska* f. ſpatium in medio verſu habet 5. ſec. *Maſ. Erff.* v. 27. נאם
per *Makk.* 2. 3. 7. 8. 10. 13. 14. 19. & ſic fe. 5. v. 28. Pro אל־אבתיך hab. על־אבתיך 3.
& ſic fu. 5. עיניך per *Rbhia* 2. 5. 6. 9. 14. 20. v. 31. ועדותיו ſic per *Vau* quieſcens 1.
2. 3. 8. & ſic fu. 5. contra *Maſ. impr.* & *Erff.*

32 דִּבְרֵי הַבְּרִית הַכְּתוּבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה׃ וַיַּעֲמֵד אֵת כָּל־
הַנִּמְצָא בִירוּשָׁלַ͏ִם וּבִנְיָמִן וַיַּעֲשׂוּ יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם כִּבְרִית
33 אֱלֹהִים אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם׃ וַיָּסַר יֹאשִׁיָּהוּ אֶת־כָּל־
הַתּוֹעֵבוֹת מִכָּל־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲבֵד אֵת
כָּל־הַנִּמְצָא בְּיִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם כָּל־
יָמָיו לֹא סָרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם׃

CAP. XXXV.

לה וַיַּעַשׂ יֹאשִׁיָּהוּ בִירוּשָׁלַ͏ִם פֶּסַח לַיהוָה וַיִּשְׁחֲטוּ
2 הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן׃ וַיַּעֲמֵד הַכֹּהֲנִים
3 עַל־מִשְׁמְרוֹתָם וַיְחַזְּקֵם לַעֲבוֹדַת בֵּית יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר
לַלְוִיִּם הַמְּבוֹנִים לְכָל־יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַיהוָה תְּנוּ אֶת־ המבינים ק׳
אֲרוֹן־הַקֹּדֶשׁ בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִיד מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל אֵין־לָכֶם מַשָּׂא בַּכָּתֵף עַתָּה עִבְדוּ אֶת־יְהוָה
4 אֱלֹהֵיכֶם וְאֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃ וְהָכִונוּ לְבֵית־אֲבוֹתֵיכֶם והכינו קרי
כְּמַחְלְקוֹתֵיכֶם בִּכְתָב דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּבְמִכְתַּב
ה שְׁלֹמֹה בְנוֹ׃ וְעִמְדוּ בַקֹּדֶשׁ לִפְלֻגּוֹת בֵּית הָאָבוֹת
6 לַאֲחֵיכֶם בְּנֵי הָעָם וַחֲלֻקַּת בֵּית־אָב לַלְוִיִּם׃ וְשַׁחֲטוּ
הַפָּסַח וְהִתְקַדְּשׁוּ וְהָכִינוּ לַאֲחֵיכֶם לַעֲשׂוֹת כִּדְבַר־יְהוָה
7 בְּיַד־מֹשֶׁה׃ וַיָּרֶם יֹאשִׁיָּהוּ לִבְנֵי הָעָם צֹאן
כְּבָשִׂים וּבְנֵי־עִזִּים הַכֹּל לַפְּסָחִים לְכָל־הַנִּמְצָא לְמִסְפַּר
שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּבָקָר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אֵלֶּה מֵרְכוּשׁ
8 הַמֶּלֶךְ׃ וְשָׂרָיו לִנְדָבָה לָעָם לַכֹּהֲנִים
וְלַלְוִיִּם הֵרִימוּ חִלְקִיָּה וּזְכַרְיָהוּ וִיחִיאֵל נְגִידֵי בֵּית
הָאֱלֹהִים לַכֹּהֲנִים נָתְנוּ לַפְּסָחִים אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ מֵאוֹת
9 וּבָקָר שְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ וְכוֹנַנְיָהוּ וּשְׁמַעְיָהוּ וּנְתַנְאֵל אֶחָיו ויתיר ו׳
וַחֲשַׁבְיָהוּ וִיעִיאֵל וְיוֹזָבָד שָׂרֵי הַלְוִיִּם הֵרִימוּ לַלְוִיִּם
לַפְּסָחִים חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וּבָקָר חֲמֵשׁ מֵאוֹת׃
י וַתִּכּוֹן הָעֲבוֹדָה וַיַּעַמְדוּ הַכֹּהֲנִים עַל־
11 עָמְדָם וְהַלְוִיִּם עַל־מַחְלְקוֹתָם כְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ׃ וַיִּשְׁחֲטוּ
12 הַפָּסַח וַיִּזְרְקוּ הַכֹּהֲנִים מִיָּדָם וְהַלְוִיִּם מַפְשִׁיטִים׃ וַיָּסִירוּ
הָעֹלָה

v. 32. *a) Sistere se etiam*, & in fœdus hoc consentire *fecit*, coll. Deut. 29, 9. 11. & not. 2 Reg. 23, 3. *omnes, qui reperti sunt Hierosolymis & in Beniamine*, v. 33.

v. 33. *b) Sed & remouit Iosias omnes abominationes ex terris, quæ ad Israelitas* pertinebant: adeoque reformationem supra v. 3. cœptam laudabili modo continuauit, coll. v. 6. c. 14, 2. c. 15, 12. 16. & pluribus de hac reformatione Iosiæ, 2 Reg. 23, 4--20. *c) & seruire ita fecit*, c. 2, 17. Exod. 6, 5. vel ad hunc *cultum obligauit* s. edictis suis adegit, *omnem repertum in Israele*, v. 32. c. 35, 18. *vt* nimir. *colerent Iehouam, Deum suum*, Deut. 6, 13. c. 10, 29. 1 Sam. 7, 3. Matth. 4, 10. *Per omnes* etiam *dies vitæ Iosiæ non recesserunt* (publice nimir. & eum regio permissu, nam alioqui confer Ier. 3, 3--10. & not. Ezech. 4, 6.) *a Iehoua* etc. cf. Ios. 24, 31. Iud. 2, 7.

CAP. XXXV, v. 1. *d) Postea etiam Iosias Hierosolymis Pascha celebrauit Iehouæ*, Deut. 16, 5. 6. coll. supra c. 30, 1. 2 Reg. 23, 1. *mactarunt autem pascha* s. agnum paschalem, v. 6. 11. c. 30, 15. *die XIV. mensis primi*, Exod. 12, 3. 6. anno scil. XVIII. regni Iosiæ, coll. infra v. 19. c. 34, 8. Hoc capite *Iosias* I. *Pascha festum* magna frequentia & solemnitate *celebrat*, v. 1--19. Verum postea II. *in prælio*, cum Nechone Aegyptio temere commisso, *vulneratus, moritur*, maximoque omnium luctu sepelitur, v. 20--27.

v. 3. *e*) reponite *sanctam arcam in domo*, ceu loco suo ordinario, in sancto sanctorum & intra alas Cheruborum, c. 5, 7. ex quo sub profanationis periculo ex Amonis impietate, mota & alio translata fuisse videtur.

---

v. 33. Pro ויעבר (quod in marg. referunt) habent in textu ויעבד per *Resch*, 6. 9. 20. אֵת כל ita per *Mahp*. & *Tsere* 2. 7. 8. 14. 21. 22. & sic fe. 5. לא־סרו sic per *Sakephg*. 1. 10. 17. 18. 24. & *Ber*. CAP. XXXV, v. 2. ויחזקם per *Sak. Ihgad*. fe. 24. at ויחזקם vna cum *Paschta* 1. Denique ויחזקם לעבודת בית־ ita 6. 9. 10. 13. 19. 20. v. 4. והכינו sic per *Iod* in textu 2. 12. & sic fu. 1. 5. contra *Mas. Erff.* בכתב per *Pat*. 1. 2. 5. 6. 9. 20. v. 5. בקדש per *Sakephk*. 17. 18. & *Ber*. לפלגות sic *plene* *Mas. Erff.* cum adiecta nota כ״כ, i. e. *sic scribendum*. At לפלוגות cum *Vau* pleonastico 1. 2. v. 6. ביד per *Merca* 2. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 9. וְכָנַנְיָהוּ sine *Vau* pleonastico 2. contra *Mas. Erff.* At וְכוֹנַנְיָהוּ per *Cholem* 3. & per *Chatephkom*. 1. 5.

הָעֹלָה לְתִתָּם לְמִפְלַגּוֹת לְבֵית־אָבוֹת לִבְנֵי הָעָם
לְהַקְרִיב לַיהוָה כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר מֹשֶׁה וְכֵן לַבָּקָר׃
13 וַיְבַשְּׁלוּ הַפֶּסַח בָּאֵשׁ כַּמִּשְׁפָּט וְהַקֳּדָשִׁים בִּשְּׁלוּ בַּסִּירוֹת
14 וּבַדְּוָדִים וּבַצֵּלָחוֹת וַיָּרִיצוּ לְכָל־בְּנֵי הָעָם׃ וְאַחַר הֵכִינוּ
לָהֶם וְלַכֹּהֲנִים כִּי הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן בְּהַעֲלוֹת הָעוֹלָה
וְהַחֲלָבִים עַד־לָיְלָה וְהַלְוִיִּם הֵכִינוּ לָהֶם וְלַכֹּהֲנִים בְּנֵי
טו אַהֲרֹן׃ וְהַמְשֹׁרְרִים בְּנֵי־אָסָף עַל־מַעֲמָדָם כְּמִצְוַת דָּוִיד
וְאָסָף וְהֵימָן וִידֻתוּן חוֹזֵה הַמֶּלֶךְ וְהַשֹּׁעֲרִים לְשַׁעַר וָשָׁעַר
אֵין לָהֶם לָסוּר מֵעַל עֲבֹדָתָם כִּי־אֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם הֵכִינוּ
16 לָהֶם׃ וַתִּכּוֹן כָּל־עֲבוֹדַת יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא לַעֲשׂוֹת
הַפֶּסַח וְהַעֲלוֹת עֹלוֹת עַל מִזְבַּח יְהוָה כְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ
17 יֹאשִׁיָּהוּ׃ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצְאִים אֶת־הַפֶּסַח בָּעֵת
18 הַהִיא וְאֶת־חַג הַמַּצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים׃ וְלֹא־נַעֲשָׂה פֶּסַח
כָּמֹהוּ בְּיִשְׂרָאֵל מִימֵי שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא וְכָל־מַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל ׀ לֹא־עָשׂוּ כַּפֶּסַח אֲשֶׁר־עָשָׂה יֹאשִׁיָּהוּ וְהַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם וְכָל־יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָא וְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם׃
19 בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמַלְכוּת יֹאשִׁיָּהוּ
כ נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה׃ אַחֲרֵי כָל־זֹאת אֲשֶׁר הֵכִין יֹאשִׁיָּהוּ
אֶת־הַבַּיִת עָלָה נְכוֹ מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהִלָּחֵם בְּכַרְכְּמִישׁ
21 עַל־פְּרָת וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ יֹאשִׁיָּהוּ׃ וַיִּשְׁלַח אֵלָיו
מַלְאָכִים ׀ לֵאמֹר מַה־לִּי וָלָךְ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא־עָלֶיךָ אַתָּה
הַיּוֹם כִּי אֶל־בֵּית מִלְחַמְתִּי וֵאלֹהִים אָמַר לְבַהֲלֵנִי חֲדַל־
22 לְךָ מֵאֱלֹהִים אֲשֶׁר־עִמִּי וְאַל־יַשְׁחִיתֶךָ׃ וְלֹא־הֵסֵב
יֹאשִׁיָּהוּ פָּנָיו מִמֶּנּוּ כִּי לְהִלָּחֶם־בּוֹ הִתְחַפֵּשׂ וְלֹא שָׁמַע
אֶל־דִּבְרֵי נְכוֹ מִפִּי אֱלֹהִים וַיָּבֹא לְהִלָּחֵם בְּבִקְעַת מְגִדּוֹ׃
23 וַיֹּרוּ הַיֹּרִים לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַעֲבָדָיו
24 הַעֲבִירוּנִי כִּי הָחֳלֵיתִי מְאֹד׃ וַיַּעֲבִירֻהוּ עֲבָדָיו מִן־
הַמֶּרְכָּבָה וַיַּרְכִּיבֻהוּ עַל רֶכֶב הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר־לוֹ
וַיּוֹלִיכֻהוּ יְרוּשָׁלִַם וַיָּמָת וַיִּקָּבֵר בְּקִבְרוֹת אֲבֹתָיו וְכָל־
יְהוּדָה

v. 12. *a*) Deinde amouerunt *holocaustum*, i. e. eas partes agnorum paschalium, quæ adolebantur, vt erat adeps, eademque proficiæ, quæ sacrorum salutarium, coll. v. 14. Leu. 3, 9. 10. 11. *vt ipsas* victimas paschales *darent pro divisionibus familiarum* v. 5. c. 25, 5. *popularibus*, v. 5. 7. 13. *ad offerendum Iehouæ* Num. 9, 7. 13. *sicut præscriptum erat in libro Mosis*, v. 1. 6. c. 25, 4. Neh. 13, 1. *sic etiam bobus*, sec. præscriptum legis fecerunt.

v. 13. *b*) *Et igne coxerunt*, i. e. assarunt *pascha*, Deut. 16, 7. *sec. præscriptum ritum*, Exod. 12, 8. 9. vbi coctio eius in aquis s. elixatio prohibetur: *carnes vero sacras* de bobus v. 7. 8. 9. 12. *elixarunt in ollis & lebetibus* (1) coll. 1 Sam. 2, 14. *& in ahenis* (1) cf. 2 Reg. 2, 20. Prou. 19, 24. & *festinato distribuerunt*, 1 Sam. 17, 17. *vniuersæ plebi*, v. 12.

v. 14. *c*) *Postea sibi etiam & sacerdotibus pararunt* victimas paschales, *quia sacerdotes*, Aharonis posteri, *in offerendo holocausto* s. partibus adolendis, v. 12. *& adipibus* agnorum paschalium *ad noctem vsque* occupati erant: *ideoque Leuitæ* agnos *pararunt pro se, & pro sacerdotibus* Aharonitis.

v. 15. *d*) *Interea autem cantores*, posteri Asaphi, *in statione sua* erant, *sec. præceptum Dauidis & Asaphi*, c. 29, 30. *& Hemanis*, c. 5, 12. *& Iedithunis*, 1 Par. 9, 16. *Videntis regis*, i. e. distributive, *regiorum prophetarum*, coll. c. 29, 30. 1 Par. 25, 1. 5. *ianitoresque erant ad singulas portas*, c. 8, 14. 1 Par. 26, 13. *nec opus illis fuit*, v. 3. recedere a ministerio suo.

v. 16. *e*) *Sic rite constitutum s. peractum est*, v. 10. c. 29, 35.

v. 12. Pro לַבָּקָר habent : לַבֹּקֶר 3. 22. & in marg. 6. 9. sic fe. 1. quomodo legerunt LXX, Syr. & Ar. At punctator ־־־ Codicis ־ 1 nostri 2. quod hæsitaret, nulla plane subiecit puncta.

v. 15. וְאָסָף sic per *Graschaim* 1. 3. sic fe. 5. At per *Sakephk.* reliqui, incommoda distinctione. v. 18. Posterius ישראל sine *Psik* 2. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. v. 21. מלאכים sine *Psik* 1. contra *Ind. Bas.* l. c. לאמר sine *Psik* 1. 2. 6. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 19. 20. 21. 22. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. & *Mas. impr.* 1 Sam. 12, 3. v. 24. על per *Makk.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. 22. & sic fe. 5.

יהודה וירושלם מתאבלים על־יאשיהו׃
כה ויקונן ירמיהו על־יאשיהו ויאמרו כל־השרים
והשרות בקינותיהם על־יאשיהו עד־היום ויתנום לחק
26 על־ישראל והנם כתובים על־הקינות׃ ויתר דברי
27 יאשיהו וחסדיו ככתוב בתורת יהוה׃ ודבריו
הראשנים והאחרנים הנם כתובים על־ספר מלכי־
ישראל ויהודה׃

Cap. XXXVI.

לו ויקחו עם־הארץ את־יהואחז בן־יאשיהו וימליכהו
2 תחת־אביו בירושלם׃ בן־שלוש ועשרים שנה יואחז
3 במלכו ושלשה חדשים מלך בירושלם׃ ויסירהו מלך־
מצרים בירושלם ויענש את־הארץ מאה ככר־כסף
4 וככר זהב׃ וימלך מלך־מצרים את־אליקים אחיו על־
יהודה וירושלם ויסב את־שמו יהויקים ואת־יואחז אחיו
ה לקח נכו ויביאהו מצרימה׃ בן־עשרים
וחמש שנה יהויקים במלכו ואחת עשרה שנה מלך
6 בירושלם ויעש הרע בעיני יהוה אלהיו׃ עליו עלה
נבוכדנאצר מלך בבל ויאסרהו בנחשתים להליכו
7 בבלה׃ ומכלי בית יהוה הביא נבוכדנאצר לבבל
8 ויתנם בהיכלו בבבל׃ ויתר דברי יהויקים ותעבתיו
אשר־עשה והנמצא עליו הנם כתובים על־ספר מלכי
ישראל ויהודה וימלך יהויכין בנו תחתיו׃
9 בן־שמונה שנים יהויכין במלכו ושלשה
חדשים ועשרת ימים מלך בירושלם ויעש הרע בעיני
י יהוה׃ ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנאצר
ויבאהו בבלה עם־כלי חמדת בית־יהוה וימלך את־
11 צדקיהו אחיו על־יהודה וירושלם׃ בן־
עשרים ואחת שנה צדקיהו במלכו ואחת עשרה שנה
12 מלך בירושלם׃ ויעש הרע בעיני יהוה אלהיו לא נכנע
13 מלפני ירמיהו הנביא מפי יהוה׃ וגם במלך נבוכדנאצר

מרד

a) Gen. 27, 34. 1 Sam. 25, 1. 2 Sam. 13, 37.

v. 25. b) *Lamentatus quoque est* s. lugubre carmen composuit *Ieremias super Iosia.* (8) 2 Sam. 1, 17. c. 3, 33. & *loquuntur omnes cantores & cantrices in lamentis suis*, 2 Sam. 1, 17. (coll. Ier. 9, 26. Am. 5, 16. Matth. 9, 23.) *de Iosia* ad hunc vsque diem, & threnos *illos vel vt constitutionem Israelitis* repetendos *imposuerunt*. cf. Iud. 11, 39. *En autem scripti* sunt *in THRENIS* s. lugubribus carminibus, Ier. 7, 29. quorum tunc collectio aliqua extitit; quæ temporum iniuria interiedit. Threni enim Ieremiæ de excidio Vrbis hic non intelliguntur, vt ibidem in titulo libri s. præfat. monuimus.

v. 26. c) c. 32, 32. d) ibid. & Neh. 13, 14.

v. 27. e) *Res, inquam, eius*, v. 26. priores & posteriores, *en illa descripta* pluribus extant *in libro* ephemeridum s. annalium *regum Israelis & Iuda*, de quo supra c. 16, 11. c. 24, 27. c. 27, 7. c. 28, 26. c. 32, 32. 1 Par. 9, 1. etc.

CAP. XXXVI, v. 1. f) *Deinde sumserunt populus terræ* c. 33, 25. 2 Reg. 23, 30. *Ieoachazum*, qui *Schallum*, Ier. 22, 11. vbi vide not. *Describuntur hoc capite 4. vltimi reges regni Iudaici, eiusdemque euersio*: I. Populus *Iehochazum* patri Iosiæ sufficit, v. 1. 2. II. Hunc solio deturbat Necho Aegyptius, eique fratrem maiorem *Ioiakimum* substituit, v. 3--5. At III. huius loco Babylonem abducti, *Iehoiachinum* filium, Nebuchadnetsar regnare iubet, v. 6--9. Cui tamen mox IV. successorem dat patruum *Tsidkiam*, v. 10--12. Quem rebellem V. capta Hierosulyma, *excæcauit* v. 13-19. populumque captiuum abducit, v. 20. 21. *Quæ captiuitas* VI. *tandem a Cyro soluitur*, v. 12-23.

v. 25. השרים sine *Psik* 2. 21. contra *Ind. Bas.* f. 61. b. בקינותיהם sine *Kadma* 17. 18. 24. & *Ber.* contra *Mas.* 1. & *Erff.* לחוק *plene* 1. sec. *Mas. Erff.* v. 27. ספר מלכי ita 1. 2. 3. & sic fu. 5. CAP. XXXVI, v. 1. עם per *Mun.* 1. 2. 3. וימליכהו תחת ita 2. 6. 9. 20. & sic fu. 5. v. 8. ותעבותיו sic *Cholem defect.* sine fulcro ו scribunt, ac prius quidem 1. 2. 3. 5--9. 15. 24. secund. *Mas. impr.* ac *Erff.* h. l. & *impr.* Leu. 18, 30. at posterius 1. 2. 3. 5. 7. 8. 15. 22. 23. sec. *Mas. impr.* h. l. Alii *plene.* v. 12. נכנע per *Sakeph.* 2. 5. 6. 9. 13. 19. 20. contra *Mas. impr.*

מרד אשר השביעו באלהים ויקש את ערפו ויאמץ — קמץ בז"ק
14 את לבבו משוב אל יהוה אלהי ישראל: גם כל שרי
הכהנים והעם הרבו למעול מעל ככל תעבות הגוים — יתיר ו'
15 ויטמאו את בית יהוה אשר הקדיש בירושלם: וישלח
יהוה אלהי אבותיהם עליהם ביד מלאכיו השכם
16 ושלוח כי חמל על עמו ועל מעונו: ויהיו מלעבים
במלאכי האלהים ובוזים דבריו ומתעתעים בנביאיו
17 עד עלות חמת יהוה בעמו עד לאין מרפא: ויעל
עליהם את מלך כשדיים ויהרג בחוריהם בחרב בבית — יתיר ו'
מקדשם ולא חמל על בחור ובתולה זקן וישש הכל
18 נתן בידו: וכל כלי בית האלהים הגדלים
והקטנים ואצרות בית יהוה ואצרות המלך ושריו
19 הכל הביא בבל: וישרפו את בית האלהים וינתצו את
חומת ירושלם וכל ארמנותיה שרפו באש וכל כלי
20 מחמדיה להשחית: ויגל השארית מן החרב אל בבל
ויהיו לו ולבניו לעבדים עד מלך מלכות פרס:
21 למלאות דבר יהוה בפי ירמיהו עד רצתה הארץ את
שבתותיה כל ימי השמה שבתה למלאות שבעים
22 שנה: ובשנת אחת לכורש מלך פרס
לכלות דבר יהוה בפי ירמיהו העיר יהוה את רוח
כורש מלך פרס ויעבר קול בכל מלכותו וגם
23 במכתב לאמר: כה אמר כורש מלך פרס כל
ממלכות הארץ נתן לי יהוה אלהי השמים והוא פקד
עלי לבנות לו בית בירושלם אשר ביהודה מי בכם
מכל עמו יהוה אלהיו עמו ויעל:

חזק ונתחזק המחזק לא יזוק

סכום הפסוקים של כל דברי הימים אלף ושש מאות וחמשים וששה · ויראו
את הארץ וישמחו לראות סימן · וחציו ועל אצרות מלך עזמות בן עדיאל ·
וסדריו חמשה ועשרים · עד אשר עד כה ברכני ה' סימן:

a) Insuper etiam contra regem Nebucadnetsarem *rebellauit*. Vide Præf. in Ierem. §. 11. *qui* tamen *per Deum* Israelis *eum adiurauerat* s. iurare fecerat. Vid. Ezech. 17, 13. seqq. *& obdurauit ceruicem suam*, Exod. 32, 9. 2 Reg. 17, 14. *& cor* s. animum *suum obfirmauit*, Deut. 2, 30. *ne se conuerteret ad Iehouam*, Deum Israelis, Hos. 11, 5.

v. 14. *b*) *Sed & omnes principes* s. antistites *sacerdotum*, qui ex familia pontificali erant, 1 Par. 24, 5. *c*) c. 28, 19. c. 33, 6. 23.

v. 15. *d*) *per nuntios suos*, prophetas, v. 15. *matutinando & mittendo*, i. e. mature satis & continuo eos ad meliorem mentem reuocans, Ier. 11, 7. c. 25, 4. c. 26, 5. c. 35, 14. Ezech. 12, 8. *quia parcere voluit populo & habitaculo suo*, scil. vrbi & templo, coll. c. 30, 27. Zeph. 3, 7. Ps. 26, 8.

v. 17. *e*) *Adscendere enim tandem iussit contra eos* cum numeroso exercitu *regem Chaldæorum*, v. 6. 10. *qui gladio occidit iuuenes eorum*, 2 Reg. 8, 12. Am. 4, 10. *in* ipsa *domo sanctuarii eorum*, quod sceleribus ipsi polluerant, v. 14. c. 33, 4. 7. *nec pepercit* iuueni *aut virgini*, Ier. 15, 8. Ezech. 9, 6. *seni aut decrepito*, Iob. 12, 12. *omnes enim* Deus *tradidit in manum Nebucadnetsaris*. Ier. 27, 6. c. 32, 3. 4.

v. 18. *f*) v. 7. 10. 2 Reg. 24, 13. Ier. 52, 18. seqq. Ezr. 1, 7. 11.

v. 19. *g*) 2 Reg. 25, 9. Ier. 34, 22. c. 39, 8. c. 52, 13.

** *h*) Vide post 2 Reg. 25, 30. *i*) *typographus ne lædatur*. *k*) *Summa* versiculorum in vtroque libro Chronicorum est 1656. *Nota* eius numeri *memorialis* est in vocibus את הארן 1 Sam. 6, 13. *Medius versus* 1 Par. 27, 25. *Capita Masorethica* 25. quorum nota in voce כה Ios. 17, 14.

v. 13. מרר *Resch* per *Pat.* sine nota 1. 3. it. 7. 8. sed hi cum contraria nota לית קמץ, quam & *Mas. Erff.* confirmat. v. 15. ביד per *Merca* 1. 2. 3. 5. 7. 8. 10. 13. 14. 15. 19. 20. v. 16. ומתעתעים sic *Mem* per *Schua* 1. 6. 9. 20. בנבאיו ita *defect.* 1. 3. 6. 9. 20. 22. sec. *Mas.* 2. 3. & *Erff.* Alii *plene*. Sed עד־־עלות ita 1. & fu. 5. עד־עלות חמת 2. v. 17. בחור per *Pat.* 6. 9. 20. v. 19. וינתצו sic vna cum *Paschta* 1. v. 21. למלאת sic *defect.* sine *Vau* fe. 1. sec. *Mas.* suam. השמה *He* præformatiuum per *Chatephpat.* 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 14. 19. 20. At per *Pat.* 11. 13. 21. Porro *Schin* sine *Dag.* 1. 3. 6. 9. 20. v. 22. פרס bis h. l. per *Kam.* 1. 2. 3. 6. 9. 20. sic iidem v. 23. Pro לכלות habent לכלות 1. 3. v. 23. והוא per *Kadma* 3. 6. 9. 20. & sic fu. 5. עמו per *Sakephk.* 1.

F I N I S.

יררקל בוסף

J. Addison Alexander

Princeton

Decr 17 1834

116-4
19

Theological Seminary.
PRINCETON, N. J.

Part of the
ADDISON ALEXANDER LIBRARY,
which was presented by
MESSRS. R. L. AND A. STUART.

Case, Division SCC
Shelf, Section 7356
Book, No.